

„העולם"

תכן הענינים

לשנה החמישית

1911

„העולם"

תכן הענינים

לשנה החמישית

1911

תכן הענינים

תכן הענינים

על המצפה:

שונות:

מִרְכַּז אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ.

מִרְכַּז אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ—כך קוראים בגרמניה לביומאלץ!

ימים רבים לא ידעו בני־האדם, מה גדול ערכו של אור־השמש לבריאות־הגוף. במקום אשר תאיר השמש, שם יבלבלו אילנות ויפרחו דשאים, שם יְמֻלָּא האויר רנה וצהלת־החיים, שם יגדלו אנשים בריאים ועליזים. כאשר תציץ החמה אל חלון־חדרו של החולה, מיד תחלימו וְתִפַּח רוח־חיים בקרבו, ולזהרה הנעים והמחיה־נפשות ירגיש, כי שבו כחותיו אליו. דבר זה הורה דרך לכמה מלומדים, שיתנו את לבם לחקור את השפעת אור־השמש על הגוף החולה, ומתוך־כך באו לידי שמוש מרובה באור־השמש גם לרפואת מחלות אנושות, אשר מֵאֲנוּ הֵרָפֵא. השמוש בְּאַמְבַּטָּאוֹת־שֶׁל־שֶׁמֶשׁ היכיח, כי במדה שאור־השמש יפה לגוף מבחוץ, בה במדה—ואולי עוד במדה יתירה—יפה הוא לגופנו מבפנים.

מה הם כל הצמחים בעצם, אם לא תוצאות אור־השמש? תחת חום השמש יתנו הפרחים את ריחם ותנובת־שדה תִּגְמֹל ותעשה פרי.

בזרעים בכלל, וביחוד בזרע לֶתֶת־שְׂעוֹרִים (ячменный солодъ) צפון אוצר בלום של כח־השמש הַמְּפָרֶה. ולכן אם באים אנו להוציא מלתת־שעורים את המציתה, אנו מעלים בידינו עסיס ריחני ומבושם, אשר צבע זהב כהה לו ואשר בו כאילו התרכז איר־השמש. וזהי ב י ו מ ל ץ, המתובל ומשופר במלח־שיד ובמלח חומצית־פוספורית.

הַגּוּף הַחוֹלֶה וְהָרוֹפֵף מוצא בביומאלץ את תקונו ונוגהו מזור ממנו.

בִּיוֹמַאלְץ עשוי מלתת־שעורים מובחרת ומיוחדת במינה. גידול השעורים נעשה באופן מיוחד — באופן זה, שעל־ידו נאצר ונשמר בזרעים אותו הכח החיוני, אשר השפיעה עליהם השמש בקרניה המחממות והמרפאות.

עִיקַּר פְּעוּלָּתוֹ שֶׁל בִּיוֹמַאלְץ הוא—לחזק את הגוף. ביומאלץ מזין את שיטת־העצבים ואת שיטת־התאים מתחת העור, מְשַׁפֵּר את הדם, מחזק את מבנה־השרידים, מתקן את העכול, כדי שיהא המזון מתקבל בגוף, ומגדיל את התיאבון. ואולם סגולתו העיקרית של ביומאלץ היא בזה, שֶׁמְּדַשֵּׁן הוא את לשד הגוף ומרחיק ממנו את הפסולת, המזיקה כל־כך לבריאות.

מַעֲלָה יְתֵירָה נודעת לביומאלץ: בה בעת ששאר מיני־הכלכלה המלאכותיים, מלבד שמזיקים הם לגוף, מחירם יקר מאד ואין רוב הצבור יכול לעמוד בהם, הנה ביומלץ כבר הוחזק סגולה יפה, מזינה ומבריאה, שעל־פי מחירה היא דבר השוה לכל נפש: פַּח של 7|8 ליטרא **85** קופ., ושל **13/4** ליטרא—**1,50** ר.

אַלְפֵי מִכְתָּבִים של רופאים וחולים מעידים ברור, כי ביומאלץ הוא סגולה בדוקה ומנוסה לשיטת־עצבים רופפת, לחוסר־דם, למחלות־הריאה, לרפיון הגוף, לַעֲיֵפוּת יתירה, לשיעול, לנִחַר־הגרון ולהגדלת כלכול הגוף.

הַיְלָדִים מוצאים תקונם בביומאלץ ושבים לאיתנם במהירות, מבריאים ונעשים אמיצי־כח. יען כי ביומאלץ משפיע באופן ישר על חזוק שיטת־העצבים והעצמות. לנשים מיניקות מרבה ביומאלץ את חֲלָבָן בכמות ומשפרו באיכות.

בִּיוֹמַאלְץ נעים מאד לחך טועם ומתקבל בנקל גם על המפונקים ביותר. אפשר לקבלו גם בתערובת חלב, תֵּה, קאקאָה, מרק, בוליאון ושאר מיני תבשילין.

דרשו בכל האפתיקאות ומחסני־הרפואות.

Gebrüder Patermann Teltow Berlin.

Главн. представит. для Россіи Тов. „Автосилъ“, Вильна и Берлинъ.

הדרשו ספרות מפורטת וצנצנות לדוגמה.

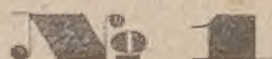
Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

PRINTED in U.S.S.R.

ווילנא, י"ט שבט, תרע"א.

ВИЛЬНА, 6-го Января, 1911 г.

WILNA, 19-ten Januar, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

לתקופת השנה.

עוד שנה אחת נפלה אל ים הנשיה הגדול ותצלול במימיו שאין להם סוף...

תקופת השנה אינה אלא סימן בעלמא, שבאה עליו הסכמה, שהרי מה בין יום ליום? ואף על פי כן הורגלו בני אדם לעצור רגע אחד במרוצתם לעת צאת השנה, לעמוד עמידה קלה ולחשוב חשבונם, לאמר: מה נתנה ומה הוסיפה להם השנה שהלכה לבלי שוב עוד ואשר חרצה חריץ חדש במצח וזרקה נקודות כסף חדשות בשער?

וגם אנו עומדים עמידה קלה זו וחושבים את חשבוננו... אמנם לא זו היא תקופת שנתנו אנו; לנו יש יום אחר וזמן אחר לסימן. אבל מה נעשה והחשבון שלנו תלוי זה כשנות אלפים גם בחשבונם של אחרים. ופעמים פעמים בכל שנה אנו חושבים את חשבוננו. מס־משנה — הן זהו המס הנגבה מאתנו תמיד למן אותו היום שחשבוננו, נעשה תלוי בהשבונם של אחרים...

הופכים אנו את פנינו כלפי השנה שעברה ומבקשים דין וחשבון. וסך־הכל של הדין והחשבון כמה עלוב הוא וכמה מעליב הוא!

במזרח אירופה, במקום שם חבוש בבית אסוריו רוב בנינו ורוב מנינו של עמנו, לא נעשו „ישועות" במשך השנה. אדרבה, שנה זו היתה לנו שם שנת צער וצרה, שנת סבל קשה ויסורים קשים. ברוסיה משחקת השעה לפורישקביצים ולמרקובים ולחבריהם, ובשעה כזו ודאי פסקה מקרב כל לב התקוה האחרונה להרחבת זכיותינו. „רמזים" אחדים רמזה לנו דומת הממלכה במשך השנה. אסרה על אקדמית הצבא לקבל תל־ידים יהודים, נטלה מאתנו את הזכות להשתתף בשלטון הזימסטבות בפלכי המערב, הטילה עלינו חובת מנוחה גמורה ביום הראשון, שאינו יום מנוחה לנו, אומרת להגביל את זכיותינו בשלטון הערים בפולין, ועוד ועוד „רמזים" כאלה רמזה לנו. גירוש קיוב והרבה ערים אחרות, גירוש יהודי ביכרה, הרחקת צעירי ישראל מבתי הספר וכו' חלו גם הם בשנה שעברה.

ובגליציה, כור העוני למאות אלפי יהודים, נתוספה במשך השנה צרה חדשה גדולה על הצרות הישנות. עם מסירת עסק המשקאות למלכות נשבר מטה לחמם של אלפי מוזגים יהודים, וכל ההבטחות היפות שהובטחו להעלובים והאומללים הללו נשארו, כמובן, רק הבטחות בעלמא, שהנפש הכמהה והקיבה הרעבה אינן מתמלאות מהן. ניטל עסק המזיגה מאת היהודים הדלים והעניים וניתן להגרפים והאצילים הפולנים, העשירים בשדות, באחוזות ובעבודה רבה. ובשכר „טובה" זו דרשו אדוני הארץ הפולנים במפגיע מאת היהודים, לבל יהינו להמנות בימי הספירה הכללית, שהיתה בארץ בסוף השנה, על עם היהודים אלא שימָנו על עם הפולנים ויכריזו על עצמם, שגם להם אין לשון אחרת חוץ מזו של הפולנים. והיהודים המתבוללים מצד אחד והאדמו"רים הגליצאים ו„מחזיקי הדת" מצד שני נתנו תוקף לדרישתם זו של הפולנים והזהירו את העם לבל ילך חלילה אחרי עצת הציונים, „המהרסים והמחריבים", המתנגדים לדרישת הפולנים.

מאמריקה, ששם היו מוצאים להם מנוחה בעשרות השנים האחרונות רבבות רבבות בני הגולה, באו וחזרו ובאו בשנה שעברה שמועות רעות. גזרות חדשות נגזרו וחומרות חדשות נתוספו בחוק הכניסה והארץ הגדולה והרחבה נסגרת בפני אלפי נודדים אומללים מבני עמנו. לא הועילו כל הדפוטציות שנשלחו לנשיא ארצות הברית ולחברי הממשלה: היענקים כבר שבעו אמיגרנטים די צרכם והרי הם מיצרים להם לא רק בנפות המערב, המרובים באוכלוסין, אלא גם בנפות המזרח שבארצם, ואפילו על גלבסטון חלו החומרות והגזרות וגם משם הוכרחו נודדים יהודים לשוב על עקבם, אל הארץ אשר הקיאה אותה מתוכה.

צרת הכניסה גדלה בשנה שעברה גם באנגליה. בארץ זו עדיין קיימות ונמסרות מדור לדור המסורות היפות בשבח חופש הדעות, ועדיין רוצה אנגליה להעשות מקלט בטוח לכל אלה שמוכרחים לעזוב את ארצותיהם בעל כרחם לרגלי דעותיהם ומעשיהם הפוליטים. אבל אין אנגליה רוצה לקלוט אל תוכה פושעים וחוטאים—ואמיגרנטים יהודים שחשך עולמם בעדם באותן הארצות, שהם נדחים משם.

בגרמניה היתה השנה שנת שקט ודממה כמעט לאנטישמים, ולא עוד אלא שהמפלגה הקונסרבטיבית „נכשלה" ובבקר לא עבות אחד הודיע עתונה הרשמי של המפלגה הזאת, כי המלחמה ביהודים אינה מעתה חובה כי אם רשות. „הסטרא אחרא" מוסיפה כח בימים האחרונים בגרמניה, והממשלה והמרכז התומך בה טרודים עכשו במלחמה שקשרו על הסוציאל־דמוקרטים וכנותיהם

ואין הם מצליחים במלחמתם. הרי שאין השעה מוכשרת להתיר לגמרי את האסורים מעל פיהם וידיהם של האנטישמים, העומדים מוכנים ומזומנים „לשרת" בכל עת ובכל שעה שיהיה צורך בהם.

באוסטריה לא נתחדש כלום במשך השנה. באי כח הלאומים השונים עשו את שלהם, הצכים צררו להגרמנים ושניהם — להפולנים, ושלשתם יחד גבו את חובם מאת היהודים, — הכל כנהוג. והיהודים „הגדולים" עשו גם הם את שלהם: התאבלו על מות לואיגר, נתנו מכספם להעמיד לו אות זכרון וכו', — ג"כ הכל כנהוג.

באונגריה פשתה האנטישמות, ואפילו ה„ליברלים" הראו את צפרניהם. בצרפת — התירו לנשים להצטרף למנין לקדושה ולתפלה. ברומניה היה נשמע קולו של יארונא מיודענו. ברנמרק— הורידו הפרנסים את רבם מעל כסאו על כי העיז להתנגד בפומבי למאכלות אסורות ולנשואי תערובות. בבולגריה וסרביה, בשווייץ, באיטליה, בהולנד וכו' לא נשמע קולה של היהדות, לא קינה ולא רנה . . .

ופוסחים אנו בכונה על ארץ ישראל. בארץ זו, ארץ התקוה והתחיה, מצטרפת כל פרוטה ופרוטה לחשבון גדול, וחשבונה של ארץ ישראל צריך להיות מפורט לפרטיו ואין לפוטרו בשנים שלשה שרטוטים (השקפה מיוחדה על עניני ארץ ישראל לתקופת השנה תבוא בנומר הבא). ואולם גם בסך־הכל של ארץ ישראל אין כדי ספוק נפש: היו דברים אחדים שנעשו, אבל מרובים מהם הדברים שלא נעשו, היו מעשים הגונים, אבל היו גם מעשים שאינם הגונים.

ובטורקיה ודאי לא השביעה אותנו השנה שעברה נחת, מנהגו של עולם כך הוא: בשעת סכסוך הדעות ובלבול המושגים יוצאים מחוריהן ומסדקיהן כל אותן הבריות המשונות, שלבות מטומטמים להן בתוך חזיהן, שלשונן טובלת בארס ואותו הארס ניתז מפיהן לרצונן וגם שלא לרצונן ואין עינן רואה את הדברים כמו שהם, אלא שהיא מוצאת בהם את אשר לא היה מעולם. ומכיון שהגיעה שעתן של בריות אלו לצאת מחוריהן וסדקיהן, הרי דין הוא שגרמו רעה ותקלה לציונות עד כמה שהיתה ידן מגעת...

ואבדות גדולות אבדו לנו בשנה שעברה. מת ליליענבלום, מת שפ"ר, מת לוינסקי, מת הנריך גביל, מת הברון גינצבורג, מת הלורד סוויטלינג. מתו צעירים הגונים, שהיו מסורים בכל לבם ובכל נפשם לעמם ובעוד הם מכינים את עצמם לעבודת עמם קדמם המות. מת הנרי דונאן, מיסד „הצלב האדום", אחד המועטים שלבו היה מלא באמת אהבה לכל אדם וגם בצרתנו היה צר לו; הוא ידע והכיר את הציונות והיה מסור אליה בכל לב, מת קראולוב אשר היה יודע לכבוש את פניו בקרקע כשנזכר בעול הנעשה לנו היהודים, גדול היה „הקציר".

זהו קצור דיננו וחשבוננו אנו בנוגע להשנה שעברה.

ובכל זאת אין אנו מורידים את ראשנו ואין היאוש נשקף מתוך עינינו. על כל הצער והצרה שהביאה לנו השנה שעברה תכסה ההכרה, כי גם בשנה זו לא פסקה תחית הרוח בקרב העם, כי הרבה לבבות בארצות שונות שבו לחוש את צרת עמם וצרכיו, כי שבו גם השנה כחות עלומים לגבול עמם ולעבודת עמם, כי נעשו גם השנה מעשים — ולו גם מועטים—לתקן את הלבבות, לעורר את רוח האומה בכל מקומות פזוריה, להחיות את שפתה ותרבותה. לקומם את נשמות ארצה ולהשיב לה את חשבון שנותיה ותקופותיה היא.

אחרי חג יובלו של אברמוביץ.

שבת של מי היתה? — שבת של מנדלי־מוכר־ספרים. הוא הראשון בסופרי ישראל אשר זכה לכל הכבוד הגדול הזה, לחג יובל שבאמת היתה לו דמות חג־עם. תמיהנו, אם היה אפילו עתון ישראלי אחד באחת הארצות אשר לא זכר בשבוע שעבר את אברמוביץ ואשר לא אצל לו ברכה וכבוד בלב שלם. בהרבה ערים ועיירות, גם ברוסיה וגם בחוץ לארץ, חגגו את חג מנדלי. באודיסה עצמה השתתפו בחגיגה כל הסופרים העברים; רוב המוסדות והרבה מן העסקנים של הצבור העברי. ודלתות ביתו של חתן היובל לא נחו ולא שבתו ימים אחדים רצופים: י ו ת ר מ א ל ף ו ח מ ש מ א ו ת טלגרמות ומכתבים של ברכה קבל

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ה.

עַל הַפֵּירוֹת וְעַל הַשַּׁלֶּכֶת.

השנה שעברה שנת כנוס וכצור היתה לספרותנו העברית. שנה של „ביבליותיקות גדולות", של הוצאת יצירות סופרים שונים, זקנים וצעירים, בקבצים מיוחדים, של התחדשות עתון יומי ובצורו במקומו הקודם, של כנוס דברי אגדה לספר אחד.

התורה חזרה על אכסניא שלה.

החדש הוצא מפני הישן.

אלה הקובעים „לוח" לספרותנו ומחשבים תקופות לה, יכולים לציין את מהלכה וחליפותיה בעשר השנים האחרונות בדברים אלו: „האביב" כבר עבר, „הקיץ" חלף—ועכשיו הגיעו ימי „האסיף".

„האביב" — הלא הוא אותו האביב הידוע, שאז התרחש ונעשה לעינינו בכל יום ויום נס מיוחד, כמה וכמה כתות של מלאכים ירדו אז לעולמנו. כל ילד וילד, שנולד במחננו, — מיד מלאך אחד, ממונה לאותו דבר, עומד על גבו, מושיט לידו את קסת-הסופרים, מכה אותו ואומר לו: כתוב! כל ילד וילד, ששלח את ידו הרועדת לציין ציוניו על־גבי הנייר הלבן, — מיד מלאך שני, ממונה לאותו דבר, נצב עליו ומחליק על שערו וצובט לחיו באהבה ואומר לו: כשרון! ואז בא מלאך שלישי, ואף הוא ממונה לאותו דבר, והשמיע את דברו על־אדות „הפרובלימה". ואז בא המלאך הרביעי והחמישי והששי, ואז באו כל כתות המלאכים, וכולם ממונים לאותו דבר, וכולם עומדים על גבי הילדים הכותבים, וכולם מרכינים ראשיהם אל גיירותיהם ומציצים בעד זכוכיות משקפיהם (המלאכים ההם בעלי משקפים היו) על ציוניהם, ציוני ילדים מחוקים קצת ועקומים קצת, — וכולם מתלהבים ומתפלאים ומדברים מלאך אל רעהו: כשרון! פרובלימה! יפיפותו של יפת! אהלי שם! הילינזם! הסתכלות! שירת המרתף! פסיכולוגיה! בולבוסין! נשיקות! כח־ענקים! עוקץ של מחט! בדידות! רעננות! חמדת־בשרים! . . .

והימים ימי האביב, ימי „הצופה" וה„עולם קטן", ימי צמיחת הכשרונות וקביעת הקונקורסים והוצאת ה„מלונים של כיס". הלשון העברית, כמובן! התעשרה ונתרחבה. הנחל הקטן, נחל הספרות העברית, מימיו העומדים נתרגשו בין־לילה ובהיות הבוקר כבר עמדו המלאכים, הממונים לאותו דבר, על שפתו והביטו בעד זכוכיות משקפיהם והתפלאו על שטף מרוצתו ועל גליו המכים בכל עוז, ופתחו ואמרו מלאך אל רעהו: זרמים! — הלא הם זרמי הספרות הידועים, שהיו זורמים אצלנו בימי האביב ההם.

והתכונה בעת ההיא רבה מאד. ה„צופה" עומד אז ומכריז בכל יום על הפיליטון החדש אשר יולד מחר — על הכשרון החדש אשר יציץ ועל הניצוץ החדש אשר יותז מתחת פטיש הספרות. וה„עולם קטן" אף הוא עושה בתוך שלו ובורא חרשות בכל יום — מלה חדשה וחידה חדשה לפי חטף. המלה

אברמוביץ באותם הימים מכל תפוצות הגולה. אומרים, שעורכי החגיגה עתידים להוציא חוברת מיוחדה. אשר תכיל את מבחר המאמרים והנאומים שנכתבו ונאמרו לכבוד חתן היובל ואת כל הברכות שנשלחו לו. כמדומה שחוברת זו תעיד, כי מעטות הן במספרן פנות הגולה, שיש בהן יהודים, אשר לא שגרו את דורונן — את ברכתן ותודתן — לזה שזכה להיות אב וסבא לספרותנו החדשה ולהעמיד לה בכח כשרונו הגדול בנים ובני בנים.

וחייבים אנו להודות על האמת: ההכנות להחגיגה וגם סדור החגיגה עצמה לא העידו על עורכי החגיגה שיש להם כשרון מיוחד של סדרנים. אפילו ההזמנות שנשלחו למיסדים ולאנשים שונים לקחת חלק בחגיגה נשלחו בערב יום החגיגה, ובקצת מקומות נתקבלו ההזמנות לאחר החגיגה. גם „הפוסק הגדול" אשר באודיסא, הממונה על כל ביטוי שפתים ועל כל הרהור הלב, — גם הוא נוסף על מרחם ומשאם של עורכי החגיגה. ומשא שבזה יש בו כדי לרפות אפילו את ידיהם של סדרנים מומחים ומנוסים. ובכל זאת חגגה כמעט כל הגולה בכל ארצות פזוריה את חג מנדלי ונתנה כבוד וגדולה לזקן ולגדול שבחבורה.

יפה אמר ביאליק, הנכד הגדול של הסבא הגדול: „עד היום הזה היה העם העברי נותן כבוד וגדולה רק לספרותו העתיקה, שעסקה בדברי תורה ויראת שמים. היום הזה נתן העם העברי בראשונה כבוד וגדולה גם לספרותו החדשה, העוסקת בעניני החיים וצרכי החיים. היום הזה הודה העם העברי בספרותו החדשה"...

והציונים המרובים שהיו באותו מעמד ודאי שמחו כשראו, והנה חג מנדלי, חג הספרות העברית, הוא כלו ציוני לא רק עפ"י צורתו החיצונית, כי אם גם על פי מהותו, על פי תכנו הפנימי. רק טלגרמות מעטות נקראו בשעת הסעודה שנערכה לכבוד חתן היובל, ורובן הגדול לא נקראו. אבל גם אותן הטלגרמות המעטות שנקראו היו מלאות ברכות ציוניות ונוסחאות ציוניות, וכשהתחילו הנאומים והברכות שבעל פה מיד נתמלא כל הבית ציונות. אם יאמנו דברי האומרים, שעתידים עורכי החגיגה לפרסם בחוברת מיוחדה את כל הברכות שנשלחו לחתן היובל, הרי יודע אז, כי יותר ממחצית הברכות הללו משל ציונים הן.

ואולם לשוא חשש מר מרגולית, שמא יבאו הציונים ויאמרו; כי גם מנדלי ציוני הוא. יפה השיב אוסישקין: „יודעים אנו במנדלי־מוכר־כפרים שאיננו ציוני ושלא מתוך הכרה ציונית יצר את יצירותיו הגדולות והרז את חרוזי מרגליותיו. אבל עבודתו של מנדלי עבודה ציונית היא כולה, ואפילו אם נעשתה שלא מתוך הכרה ציונית ולא לשם הציונות"... ויפה אמר גם הד"ר הימלפרב: „אתה, ר' מנדלי, אינך יודע, להיכן הלכו ר' ליב המלמד שלך וחבריו. ואני יודע: קצתם כבר באו לראשון לציון, לגדרה, לפתח תקוה וכו'. והנותרים עדיין באמצע הדרך הם עומדים, אלא שגם דם עתידים לבוא לשם"...

בחג יובלו של מנדלי, בחג ספרותנו הראשון הזה, שהיתה לו דמות חג־עם, אי אפשר היה שלא תתפוס הציונות מקום בראש, שהרי מה היא הציונות, אם לא תחית רוח העם ושיבתו לעצמו?! —

ד"ר יוסף לוריא.

בְּצַלְאֵל.

II (*

„בצלאל", שהיה בתחלתו בית־ספר, התפתח ויהי למוסד גדול, מעין בית חרשת. וכשם שיש לו צורה חצונית מיוחדה, כך מיוחדים הם בתכונתם גם חייו הפנימיים. כל האנשים העובדים במקצועות השונים בבצלאל, כל האנשים, הנשים והילדים, שנקבצו ובאו לכאן מרוסיה, מתימן, כארץ ישראל, מסוריה ומפרס, — כלם אינם אלא משפחה אחת גדולה.—„משפחת בצלאל". השם הזה יקר וקדוש לעובדים, לתלמידים ולמורים. והפרופיסור שץ הוא אבי כל המשפחה הגדולה

*) עי' „העולם" ש"ע נומר 49.

החדשה הלא היא מלת „סבון", המשמשת במקום „בורית", והחידה החדשה הלא היא החידה הנפלאה על־דבר ראשי התיבות של שם־משפחת הסופר החדש, שנגלה בימים האחרונים על עמודי „הצופה" ו„העולם קטן". הכל כמנהג בני־אדם, החיים בימי האביב.

הספרות העברית, כמובן, התעשרה ונתרחבה. מספר הילדים הכותבים עברית אז כבר הגיע לעשרה ולחמשה עשר. מספר החתומים, הקוראים את „הצופה" ואת „העולם קטן", תתרבה עוד יותר וכמעט הגיע למאות ולאלפים. התעוררות הלבבות גדלה אז מיום ליום. בכל יום ויום היה נס מיוחד מהרחש ונעשה לעינינו. כמה וכמה כתות של מלאכים יורדות אז לעולמנו, רוקדות מסביב לספרותנו ואומרות זו לזו: קדוש! קדוש! קדוש! — הכל כמנהג ימי האביב,

ואולם — לא לעולם יעמוד אביב. רוח חכה כי תחדל לנשב יום אחד, פרחי הנצנים כי יתחילו נושרים מעל האילנות — וחדלה תקופת האביב ובאה תקופת קיץ במקומה.

ותקופת הקיץ באה. נתבגרו הילדים, הכותבים אצלנו את הספרות, וחתימת זקן ושפם בצבצה ונתגלתה על פניהם. הידים, העושות ציונים על גבי הנייר, לא רעדו עוד, והכתב לא היה עוד כתב מחוק ומטושטש־האותיות. הגדיים נעשו תישים, והתישים—עם עז, עם המכיר מקומו ויודע את ערכו וקרנים לו לנגח.

בימים ההם — וה„צופה" נסתלק מעולמנו, ו„העולם קטן" אף הוא הוציא את מספר שניו. ונשתתק. הן לא לעולם יחיו עתונים עברים ויתקיימו על פני הארץ! האביב חדל — והגיעו ימות הקיץ, ימות „הזמן" ו„החיים והטבע". ו„הזמן" בימים ההם מראהו כמראה בן־אדם שהגיע לשנות־כח, והוא אומר לעקור בחזקת־היד ולהשמיד את כל אשר היה לפנים, בימי הילדות, בימי האביב הראשונים: את המליצה ואת הפרחים, את הרוך ואת העדנה, את החזיון ואת משאת־הנפש. אל פנק ואל דברים בטלים! אנו—אין לנו עכשיו לעשות אלא כל מה שבכחנו לעשות. וכל מה שאנו עושים אין אנו עושים אלא לטובת העם, לטובת המוני העם. והמוני העם אינם מסתפקים בפרחים ובצפצוף צפרים — הללו זקוקים לפירות, שבני־אדם אוכלים אותם בעולם הזה.

ואז התחילו ימי הקיץ בעצם כחם ותקפם, הלא הם ימי הפירות. כאילו רוח־כשפים עברה בלילה אחד על כל אותם הסופרים הצעירים, שאתמול עדיין היו טובלים בטל הילדות, ומחתה חלב־אמם מעל שפתיהם והזקיפה קומתם והרחיבה כתפיהם והכניסה את האומץ בלבם ואת העוז בעיניהם וכח נתנה להם. והמלאכים, אותם המלאכים, שהיו ממונים קודם על הכשרונות ועל דברי השיר והחזיון והשראת־השכינה, — עכשיו, כשהגיע זמן פירות, נמנו מטעם ההשגחה העליונה לעמוד על־גבי כל אחד ואחד מן הסופרים הצעירים, הכות על לחיו ועל סנטרו ועל שפתו העליונה ועל שאר המקומות, ששערות הזקן והשפם התחילו זה־עתה לצמוח בהם, ולומר לו: גדל!

אז גדלו הזקנים וגדלו השפמים והתרחבו הכתפים ונזדקפו הקומות. גדיים נעשו תישים. אלה שאתמול עוד ינקו חלב אמם ולמדו ידיהם לעשות ציונים עקומים ומחוקים על גבי הנייר הלבן — כתבו היום על דבר האש ועל דבר הדם, על דבר הגבורה ועל דבר הכח. והקול — קול בני אדם, שכבר חרשו וכבר. זרעו וכבר ראו ברכה בעמלם. עכשיו לא נשארה לפניהם

הזאת. מרצו של „אבי המשפחה" ומסירותו לעבודתו משמשות מופת לכל הנמצאים אתו במוסד. הכל מוקירים אותו בתור מורה, מנהל ואדם הדואג לחניכיו ופועליו. התימנים חברו פזמון מיוחד לכבוד הפרופיסור שץ. השם „בצלאל" ניתן כבר להרבה ילדים שנולדו בקרב „משפחת בצלאל".

ב„בצלאל" שוררת תמיד התרוממות הרוח. ה' שץ מתלהב ומתפעל תמיד והוא יודע למסור את התלהבותו גם לכל העובדים אתו. פועלי „בצלאל" שמחים בחלקם, מפני שהם מקבלים פה כפיק רוחני גדול. מסופקני, אם יש עוד בעולם בית חרשת, שפועליו יקבלו אותו המזון הרוחני, שמקבלים פועלי „בצלאל"; היחס הטוב ששורר בין המורים והתלמידים, החבה למוסד והתלהבות שבלב כל אחד ואחד מספיקים לפועלי „בצלאל" רגעים קדושים, הממתיקים להם את חייהם הדלים. כאן שוכח הפועל את צרותיו, פה הוא מתמלא רגשות חדשים ושאיפות נעלות. כשהפועל שב אחרי עבודתו הביתה, אל חדרו הצר ואל כביבתו המעיקה, הרי הוא מביא אתו אל פנתו הרבה מן הרוח המרומם ש„בצלאל" מצטיין בו.

בחמש שעות בערב גומרים את העבודה ב„בצלאל". אבל המית הדיים הרועשים אינה פוסקת עוד באותה שעה. מן השעה הזאת מתחיל למוד השפה העברית. העברית היא שפת הדבור ב„בצלאל", וכל תלמיד ופועל שנכנס לבית הספר, כשאין הוא יודע את השפה העברית, מחויב לבוא אל השעורים, שנועדו ללמוד השפה. הלמוד הזה צריך לאחד את כל התלמידים הנבדלים איש מרעהו בשפתו, לתת לכולם שפה אחת ולעשיתם צבור לאומי אחד. יש רק להצטער, שעד עתה מלמדים בשעורי „בצלאל" רק את השפה בלבד. צריך היה לעסוק גם בלמודים אחרים, כגון חשבון, ידיעת הטבע ודברי ימי ישראל. הלמודים האלה דרושים מאד, ביחוד משום שמספר ידוע מן התלמידים לא בקרו כל בית ספר ולא למדו עוד כלום.

ב„בצלאל" נקבעה גם התעמלות, ובה עוסקים התלמידים של הקבוצות השונות בכל ערב. נעים לראות בשורה אחת צעיר רוסי מגולח, תימני בעל פאות ארוכות, ספרדי לבוש תרבוש ובגדים בנוסח הערבים וירושלמי הלבוש מעיל ארוך. וכי מה ערך יש לזה, שהצורה החצונית מבדילה כל כך בין תלמיד ותלמיד, אם בלב פנימה הולך ההבדל ומתמעט? רגש אחד מאחד את כלם; והכח המאחד הזה, הסמוי מן העין, השפעתו גדולה יותר מהשפעתה של הצורה החצונית המבדילה.

התלמידים כדרו להם תזמרת. יש תזמרת מיוחדה גם לתלמידות. מלבד זה יש עוד מקהלה. ובערב, אחרי גמר העבודה והלמודים, מתמלאת חצר בצלאל המיה וחיים. פה עוסקים בהתעמלות, שם בפנה עוסקת קביצה אחת בלמוד נגינה והקולות שאינם מצטרפים לנגון אחד צורמים את האזן, אבל בכל ההמיה והערבוביא הגדולות האלה יש מטרה וכונה ידועה, יש איזו הרמוניה מיוחדה.

תלמידי בצלאל ופועליו דואגים גם להשכלתם. יש להם אגודה להשתלמות וללמוד. קבוצות שונות מסדרות קריאות לעצמן ועומדות לערוך נשפי הרצאות וקריאות. האגודה הזאת להשתלמות נוסדה זה כחדש ועוד טרם הספיקה ללבוש צורה קבועה. בזמן האחרון נוסדה גם אגודה לעזרת גומלין. כל חבר מכניס לקופה המשותפת אחוזים ידועים ממשכרתו. „בצלאל" נותן גם הוא לקופה סכום ידוע, והכסף מיועד להלואות ולעזרה לתלמידים.

בענינים חשובים הנוגעים לעבודה ב„בצלאל" מזמין ה' שץ את מנהלי המקצועות למועצה ונמלך בהם. עכשו חושב ה' שץ לשתף במועצות אלה גם את נבחרי התלמידים, ואולם ה' שץ רוצה לתת זכות זו רק לתלמידים, שכבר עבדו זמן ידוע בבית הספר. וצדק ה' שץ, שהרי צריך להזהר, שלא יבואו אנשים זרים ויתערבו בענינים שאין להם ידיעה ובקיאות בהם.

„משפחת בצלאל" גדולה היא כבר — בת 290 נפש; מהם תלמידים ופועלים — 265 נפש, מורים, עוזרים, ומשרתים 25 נפש. לפי המקצועות מתחלקים התלמידים והפועלים באופן זה: בעבודת השטיחים עוסקות 92 נשים; במלאכת התחרואות (кружева) 48 נערות; בכסף 51 אנשים, בעץ 31, בנחושת שלשה עשר פועלים ותשע פועלות, בציור 12 צעירים, ברהיטים

אלא מלאכה אחת קטנה — לעמוד בין הקוצרים. הכל כמנהג בני אדם, החיים בימות הקיץ.

הספרות העברית, אם לא נתעשרה בימים ההם ולא נתכבדה עוד יותר, הנה התעמקה אז כל צרכה. מספר הכותבים עברית, אם לא הגיע אז שוב לעשרה ולחמשה עשר (לאו כל ילד זוכה, שיצמח לו זקנו קודם שהגיעה שעתו לכך!), הנה אלה המעטים, שנשארו עדיין פה ושם, בעלי קומת היו כולם ובעלי כח ובעלי פרסום. ורק רעה אחת קטנה הדביקה אז את הספרות העברית: מספר החתומים, הקוראים את „הזמן" ואת „החיים והטבע" ואת שאר העתונים, שנתגלו ונתעלמו פעם בכה ופעם בכה, לא הגיעה אז שוב למאות ולאלפים...

ואז הקיץ הקץ על הקיץ. הן לא לעולם תזרח השמש ויעמדו ימים בהירים! רוח סערה כי תעבור על פני הארץ ותזעזע את האילנות בגן וניערו העלים הכמושים, עלה אחרי עלה, ונפלו הפירות המבשילים, פרי אחר פרי.

וימי הסתיו הגיעו, הם גם ימי האסיף. בעלי החלומות, הנוטים ביותר לעצבות, עומדים מרחוק, מחרישים ומתעצבים אל לבם: האמנם כבר הגיע הקץ? האמנם כבר תם החזיון?... ואולם הנה נמצאו גם אנשי־מעשה, והאנשים האלה אין לבם פנוי ביותר לדברי עצבות ולשאלות ולספקות. האנשים האלה יודעי־עתים הם: „האביב" כבר עבר, „הקיץ" חלף ועכשיו הגיעו ימי „האסיף". עת לעשות לספרות. עת לעבוד ולכנס ולאסוף את דישן ולבצר את המבצרים הרעועים ולהקים את הסוכה הנופלת ולהחזיר את התורה על אכסניא שלה. עת להוציא את החדש מפני הישן. עת האסיף הגיעה...

*

השנה שעברה שנת פירות היתה לכפרותנו העברית. שנה של „הביבליותיקה הגדולה", של כנוס יצירות הסופרים לתוך קובצים מיוחדים, של סיום „ספר האגדה". בעלי החלומות שלנו, אלה הנוטים ביותר לעצבות, עשו אף הם את שלהם ונזדמנו כולם לפונדק אחד והוציאו כולם קובץ אחד וקראו שם לקובץ — „שלכת".

כל אחד ואחד רואה בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא רק מהרהורי לבו. הללו „אסיף" לעיניהם, והללו אינם רואים בימות הסתיו אלא את „השלכת".

והסופרים עצמם, אלו ששלשום עוד ינקו חלב אמם, כבר הזקינו היום ונתפזרו ונפוצו איש־איש לעולמו ולקרן־זויתו. כל אחד ואחד מתפלל תפלתו ביחידות. זה עומד בקרן־זוית זו ומתפלל וזה עומד בקרן־זוית זו ומתפלל. ודבר אין להם איש לחבירו. וקשר אין ביניהם וחזון אחד אין להם ומשאת־נפש אחת איננה עוד. כולם זקנים, כולם מפורסמים. הלא הימים האלה ימי האסיף הם לנו, ימי ה„פירות" וימי השלכת.

הוי על הזקנים הללו, שלפני עשר שנה עוד ינקו את חלב אמם!

4 נערים, בצביעה 3 אנשים ושני אנשים—נגר וצלמן—עובדים ב„בצלאל" על חשבונם הם.

התלמידים והפועלים היותר צעירים שב„בצלאל" הם בני תשע. הללו רכים הם עדיין יותר מדי ומקומם יכירם בבית ספר לילדים ולא במוסד של עבודה. הפועל היותר זקן שבבצלאל הוא בן חמשים וחמש שנה. בני הגיל הרך ביותר עובדים במחלקות התחראות והשטיחים. בשתי המחלקות האלה עובדות רק ילדות. במחלקת התחראות עובדות עפ"י רוב ילדות שאינן יותר מבנות שלש־עשרה, ורוב העובדות במחלקות השטיחים הן בנות 13—16. גם במקצועות אחרים עובדים ילדים, אלא שהם בטלים במעוטם לגבי הפועלים האמתים.

לפי גילם מתחלקים תלמידי בצלאל ופועליו באופן כזה:

טבלא א'.

בני	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ס"ה
9 12	34	30	3	2	1		--		70
13—16	12	48	14	12	9	4	—	—	99
17—19	—	11	3	6	5	—	1	5	31
20—30	—	1	1	12	13	—	2	7	36
30 40		1		11	1				13
40—55	--	—	1	8	1	—	—	—	10
ס"ה	46	91	22	51	30	4	3	12	(*259

בבצלאל נהוג, שבשנה הראשונה אין התלמידים מקבלים שכר. מן השנה השניה ואילך מתחילים התלמידים להרויח, ושכרם תלוי בכשרונם ושקידתם. בדרך כלל משלמים בשנה השניה 15—17 פרנק בחודש, ואחרי זה הולך השכר ועולה. בהמחלקות לעבודות בעץ, בכסף ובנחושת מעלים שכר לאחדים מן הפועלים גם בשנה הראשונה, מפני שבמחלקות אלו מצוים פועלים גדולים המסוגלים ללמוד את מלאכתם מהר, ויש גם כאלה שידעו את מלאכתם מקודם. השכר היותר פחות הוא במחלקת התחראות. השכר היותר גדול במחלקה זו הוא עכשיו 15 פרנק בחודש. עם התפתחות המקצוע הזה יעלה גם השכר, אבל הוא לא יעלה ליותר מחמשה ועשרים פרנק בחודש. השכר היותר גדול במחלקת השטיחים הוא 30 פרנק בחודש, וגם בנוגע לעבודה הזאת קשה לקוות שהשכר יעלה עוד. המקצוע הזה הוא הראשון שנקבע ב„בצלאל" והוא גם היותר מפותח. יש תלמידות שעיסקות בעבודה מראשית הוסד ה„בצלאל" והן יודעות היטב את מלאכתן. אולי אפשר יהיה להעלות במשך הזמן במחלקה זו עד 35 פר' בחודש. אבל גם שכר שכזה יש לו ערך גדול לבנות ירושלים. העניות ובתנאי החיים המיוחדים שבירושלים. 30—25 פרנק בחודש לאו מילתא זוטרתא הם לגבי משפחה ירושלמית עניה: סכום זה הוא החצי — ואולי עוד יותר — מכמה שדרוש לה למחיתה. את השכר היותר גדול משלמים במחלקות לעבודות בנחושת, בכסף ובעץ (מסגרות, כלי עצי זית, פתוח תמונות). במחלקת העץ יש פועל אחד שמקבל בשכרו 100 פר' בחודש, במחלקת הכסף — אחד המקבל 80 פר'. ובמחלקת הנחושת השכר היותר גדול הוא 60 פרנק בחודש.

מושג ברור על דבר מדת השכר ב„בצלאל" תתן לנו הטבלא השניה.

*) יש כאן סתירה למה שנאמר לעיל, שבמחלקת התחראות עובדים 48 איש, במחלקת השטיחים — 92, במחלקת העץ — 31, ושמספר כל העובדים — מלבד הנגר והצלמן — עולה 263 איש. קצת סתירה יש גם להלן בטבלא ב'. המערכת.

טבלא ב'.

	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ס"ה
עובדים בלי שכר	15	39	8	5	1	3	—	4	105
שכר עד 15 פר'	3	7	3	2	6		—		21
שכר 16—20 פר'	—	17	5	5	2	—	—	—	29
שכר 21—30 פר'	—	27	3	8	8	—	1	—	47
שכר 31—40 פר'	—	1	—	3	4	—	1	8	17
שכר 41—50 פר'	—	1	—	22	3	—	--	—	26
שכר 51—60 פר'	—	--	2	5	4	—	—	—	11
שכר 61—70 פר'	—	—	—	—	—	—	—	—	—
שכר 71—100 פר'	—	—	—	1	2	—	1	—	4
ס"ה	48	92	21	51	30	3	3	12	260

עפ"י הטבלא השלישית אפשר לראות, שרוב התלמידים והפועלים עודם חדשים הם ב„בצלאל". כמעט מחציתם עובדים ב„בצלאל" פחות משנה. אין לראות בזה סימן לגדול מספר התלמידים מדי שנה בשנה, מפני שחלק גדול מן הנכנסים ל„בצלאל" עוזבים את המוסד לגמרי. ביחוד היה הדבר הזה מצוי בשנים הראשונות, קודם שהוברר סכום השכר וערכו של כל מקצוע ומקצוע.

טבלא ג'.

הזמן	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ס"ה
פחות משנה	18	39	13	16	20	136
משנה עד ב' שנים	—	24	8	35	4	71
2—3 שנים	—	10	—	—	4	14
3—4 שנים	—	19	—	—	2	21
ס"ה	48	92	21	51	30	(**242

עד כמה עשיר „בצלאל" בטפוסי יהודים שונים מראות הטבלאות ד' וה'. במוסד הזה אנחנו מוצאים מעין „קבוץ גליות". 265 תלמידי „בצלאל" מיתמשים בתשע שפות. השפות היותר מצויות הן: ז'רגון, ספרדית וערבית. על התקדמות השפה העברית מראה העובדה שיש ב„בצלאל" גם 28 תלמידים ותלמידות, המדברים עברית גם בביתם.

טבלא ד'.

השפה	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ס"ה
ז'רגון	14	33	10	1	6	—	1	11	76
ספרדית	11	32	6	—	1	2	—	—	52
ערבית	11	14	5	49	1	2	2	—	84
עברית	3	7	—	1	17	—	—	—	28
רוסית	—	—	—	—	2	—	—	—	2
פרסית	4	—	—	—	1	—	—	—	5
גורזית	2	4	—	—	1	—	—	—	7
טורקית	—	—	—	—	1	—	—	—	1
בולגרית	—	—	—	—	—	—	—	1	1
ס"ה	45	90	21	51	30	4	3	12	256

**) הסרות בטבלא זו המחלקות לרהיטים, לציור ולצביעה. המערכת.

טבלא ה'.

ארץ המולדת	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ס"ה
ארץ־ישראל	34	76	13	2	9	2	–	1	137
תימן	3	--	1	47	1	2	2	—	56
טורקיה בכלל	4	5	3		—		—	—	12
רוסיה	3	10	3	..	16	—	1	8	43
רומניה	—	—	—	—	1		--	—	1
אנגליה	—	—	1		--	—	—	—	1
אוסטריה	–	—	—	—	—	—	—	2	2
בולגריה		—		—	—		—	1	1
פרס	2	—	—	—	2	—	—	—	4
מרוקו	—	—	—	—	1	–	—	-	1
ס"ה	46	91	21	51	30	4	3	12	258

נשואים ובעלי משפחות נמצאים בין פועלי „בצלאל" 36 איש; מהם – 30 העובדים בכסף. ומפני שרוב העובדים במחלקה מקבלים בשכרם 50—40 פרנק בחודש, הרי מספיק השכר הזה למחית המשפחה. בין בעלי המשפחות יש אחדים, שגם ילדיהם עובדים ב„בצלאל" ומרויחים. הללו מספיקים להשאיר לעצמם גם איזה עודף קטן משכרם.

משפחות התימנים קטנות הן כמעט כולן. בקרב התימנים יש הרבה חשוכי בנים או אבות שכל ילדיהם מתו. לעובדה הזאת צריך היה לשים לב, מפני שהיא מצויה לא רק בקרב התימנים העובדים ב„בצלאל", כי אם גם בקרב כל התימנים שבארץ ישראל. התימנים „הפשטנים" אומרים, שאין להם „מזל לילדים" בארץ ישראל. התימנים הלשים הם, אינם נזהרים בנקיון כלל וכלל, נושאים להם נשים רכות בשנים ומזונם הוא רע מאד. אבל בתימן הם חיים עוד בתנאים יותר רעים, ובכל זאת אין ילדיהם מתים שם במספר נורא כל־כך, כבארץ ישראל. בין התימנים העובדים ב„בצלאל" יש גם כאלה, שיראו להביא אתם את ילדיהם הקטנים והשאירום בתימן.

בקרב המורים והעוזרים יש 16 בעלי משפחות, וכמוהם כפועלים והתלמידים באו לא"י מארצות שונות ושפות שונות שגורות בפיהם, וגם הם סגלו לעצמם את השפה העברית המאחדת אותם עם הפועלים והתלמידים ועושה את כולם למשפחה אחת.

„בצלאל" קיים זה חמש שנים, ובמשך הזמן הקצר הזה הצליח לעשות הרבה. ערכו המוסרי היה גדול כבר מראשית הוסדו, ועכשו הוא מבצר לו מקום חשוב גם בהתפתחות החיים החמריים של ירושלים. אנשים במספר הגון מתפרנסים מעבודתם אשר הם עובדים ב„בצלאל". „בצלאל" קובע עבודות בארץ ישראל, ויש מהן כאלה העתידות להעסיק הרבה אנשים, נשים וילדים. העבודות שקובע „בצלאל" קצתן תוכלנה לפרנס את בעליהן וקצתן תוכלנה להיות לעזר למשפחות רבות, העוסקות בעבודות אחרות. ימים רבים דִמִינו על קביעת תעשיה ביתית בארץ ישראל, והנה בא „בצלאל" ופותר לנו את חלומנו זה באופן מוחשי. אבל „בצלאל" שואף לתת לנו עוד יותר מאשר חלמנו. חלמנו רק על עבודה ופרנסה, ו„בצלאל" מוסיף עוד יופי ונוגה של אידיאל לאומי.

ל. יפה.

שִׁמְעוֹן פְּרוּג*).

כולנו נאספנו פה לחוג את יובל שנת השלשים לעבודתו הפיוטית של שמעון פרוג, אף־על־פי שהמשורר עצמו הודיע בכל תוקף, כי מסרב הוא לחגיגה כעין זו. אין אנו יודעים את טעמו ונימוקו של סירוב זה, ואולם כל המכיר את פרוג יודע ומרגיש, כי לא מתוך ענותנות יתירה התפטר מן חגיגת־היובל הזאת, אלא טעמים אחרים, חשובים ועמוקים ביותר, הניעו אותו לעשות כך...

אם כה ואם כה — ואנחנו מוכרחים היינו לקבל את דעתו ולעשות רצונו.

ורק על דבר אחד לא יכולנו לותר — לבלי הקדיש נשף למשורדנו הלאומי, לבלי הכנס לתוך עולם שירתו ולהסתכל בו וליהנות מזיוו גם עכשיו, כשם שהיינו נהנים בכל פעם בשעת הופעת השירה הזאת.

על פרוג, מצד אחד, נקל מאד לדבר. קרוב הוא ויקר ללב כולנו — ללב האינטליגנציה היהודית וצעירינו, בני עשרות השנים האחרונות. השם פרוג, כשהוא לעצמו, יש בו כדי לעורר רגש חזק בלבנו. השפעת שירתו על יהודי רוסיה היתה גדולה ביותר. הד שיריו רועד עד היום בנפשנו, ואנחנו יש גם שאיננו יודעים, מאין עברה עלינו הרוח הזאת. מעין רעננות, המוארה בחן ובזוהר העלומים הרחוקים והנשכחים, מתעוררת בנפשנו על־ידי שיריו, שבשעתם היו מפעמים לבנו כל־כך ומעוררים בנו רגשות געגועים ותקוה.

ואולם, מצד השני, קשה לדבר על פרוג. במשך שלשים שנה רצופה היה פרוג משורר היהודים, ושיריו הם ספר־הקורות ומגילת ההרפתקאות, שעברו על אחינו במדינה זו במשך שלשים השנה האלה, במשך הימים, שכמעט לא היו כמוהם לרוע בכל זמן גלותנו, עת שהרבה יסורים ופורעניות התרגשו ובאו על ישראל ושִׁנו אותו ואת רוחו תכלית שנוי, עד שאין להכירו עוד, עת שכולו נרעש עד היסוד בו עמד שומם ותוהה על פרשת דרכים, צופה ומחכה לימים חדשים ולגורל חדש.

ואם באים אנחנו לדבר על פרוג, הרי על כרחנו צריכים אנו לנגוע גם במאורעות, שאירעו לנו בשלשים השנה האלה, באותם המאורעות, שפרוג העמיד להם זכרון חי בשיריו.

תולדות חייו של פרוג פשוטים הם ביותר, ודברינו עליהם יהיו מעטים. מאורעות חיצוניים, שאפשר היה לנו לעמוד עליהם, כמעט אין בהם, וחליפות חייו הפנימיים, החשובות לנו ביותר, נשקפות לנו מתוך כתביו.

שמעון פרוג נולד בקולוניה יהודית אשר בפלך חרסון, בבוברובי קוט, למשפחה של אכרים יהודים. את ראשית השכלתו קבל בבית־ספר למתחילים שבאותה קולוניה. בעודו נער נכנס לשרת בתור לבלר אצל רב־העדה בחרסון.

כפי הנראה, מעטים היו ימי הטובה והשמחה בילדותו של הפייטן. בשיריו השונים, שנכתבו בלשון יהודית ורוסית, מצייר לנו המשורר בצבעים שחורים את ימי ילדותו של הילד העברי, המטביעים את חותמם, הותם של כאב ועיפות, על כל ימי חייו.

אהי ילדותנו — הימים הבהירים,
שלעמים אחרים יפיצו קרנים,
כנוגה הקשת, כאור הספירים?
מה שירי הערש — הרהיבו אזנינו

*) קיצור הנאום, שנשאתי בהורודנא, במחלקת החברה לספרות היהודית, ביום 6 נובימבר ש"ע. ל. י.

לעת הערבים בילדות הטובה...
במה נזכרנה בזקנה ובשיבה?...
. . . .
צעירים בשנים וזקנים ברוח...*)

בהיותו עלם קראוהו לבוא לפטרבורג, במקום ששיריו הראשונים הסבו עליהם עיני רבים. עת רבה צריך היה להלחם בעד זכות הישיבה בפטרבורג, עד שבהשתדלותה של הברת הפונד לסופרים הרוסים ניתנה לו זכות זו.

את הרשמים, שהחיים בפטרבורג השאירו בלב העלם-המשורר, אנו רואים מתוך שורה שלמה של שירים, שנכתבו על-ידו בימים ההם. המשורר חוזר למקום מולדתו עיף ורצוץ-נפש, והריהו פונה אל נהר הדניפר, היקר לו, ואומר:

האשכר האחרון לך מביא בן-עוני —
שבולת דמעותיו בדם מעורבים...
. . . .
. . . . . . מחופי הסלעים
של גֹבה הכאתיו... בארץ השלג
בתגרת הסער ורוחות נוראים
עת רבה נאנחתי, רב דמעות שפבתי,
אך נפלו על סלע שם דמעות העין...

עד השנים האחרונות חי פרוג בפטרבורג. עדיין לא הגיעה השעה להרים את המסכה מעל אותם החיים, מעל אותם היסורים, שעלו בגורלו של משורר היהודים, אותם היסורים, המבארים את דברי הפייטן, שנאמרו לפני עשר שנה:

הרי אני כבן ארבעים שנה,
וליום אחד טוב לא זכיתי עד הנה...

קבלה היא אצלנו לחשוב את פרוג למקונן, למשורר היגון הלאומי, „שאפילו שיר אחד של שמחה לא שר לעמו", שכנורו יודע רק פזמון אחד קבוע: „כל מלה ומלה בו טבולה בשחת, בזעם ובמכאוב ובאיבה נצחת". מדברים על פרוג כעל משורר העבר, משורר הזכרונות הגדולים והקברים הגדולים, שאין כחו אלא „להציב זכרון לאושר שהיה לפנים, לחזות חזיונות על שמחה שהובלה לקבר, לראות במחזה ימים קדמונים, העוטפים ערפל". הגדרה זו של שירת פרוג, שכמעט כל הכותבים עליו קבלוה פה אחד, בכללה הרי היא מתארת לנו את אפיו הפיוטי של משוררנו זה, ששירתו הופיעה בראשית שנות השמונים, ומאותה עת ואילך, במשך שלשים שנה, הרי היא עומדת לנו כאספקלריה מאירה, שמתוכה נשקפים חיי היהודים, וממששת לנו „ככנור דוד המנגן מאליו על יגון העם ומשמיע הד תוגתו".

הופעתו הראשונה של פרוג חלה בה בתקופה, עת שהגיעו ימים רעים וקשים ליהודי רוסיה. בעת ההיא ועל ראשי יהודי רוסיה, שישבו ימים רבים במנוחה ובאין מחריד, התחוללה סופה נוראה, שהביאה בלב העם בהלה ומהומה רבה ומבוכה וזעזעה את חייו עד היסוד ושמה לאל תקותו לשלוח שרשיו בארץ ולישב בשלוה אחרי ימים רבים של טלטול ורדיפות ונדודים. אז נרעש העם והתלבט בתוך יאושו הנורא, בתוך רגש הכאב והחרפה, באין אונים ובאין תקוה לישועה, מתלבט ומתרוצץ ומבקש לשוא דרך ומוצא ממצבו.

הסופה ההיא לא היתה אלא כעין הקדמה, כעין בשורה ראשונה לסופות אחרות, גדולות ונוראות ממנה, שהתרגשו ובאו אחר-כך על ישראל, אלא שהיא היתה הראשונה ולפתע-פתאום התחוללה — עדיין לא טומטם אז מוח העם ולא כהתה עוד הרגשתו, הרגשת הכאב והחרפה, ולפיכך כל מכה ומכה, שבאה עליו, היתה מורגשת ביותר, וכל עלבון ועלבון חדר אל תוכו וזעזע את נפשו כולה.

בימים ההם הופיעו שיריו הראשונים של פרוג. בשיריו אלו הורגשה נשימת שדות רחבים וטלולים ונדף ריח רענן של קרקע, ריח כפר-מולדתו. בשדות וביערים למד את מנגינתו ומעל מיתרי כנורו השתפכו שיריו, „חפשים כמרחב השדות וכמורחק הערבה בני-חורין". בנפש מלאה חזיונות מכתבי-הקודש ואגדות עמו העתיקות, כולו מושפע משפת הביבליה הנהדרה והכבירה, יצא העלם-המשורר לדרכו. כולו מלא תקוה וחלומות-זוהר, עזב את שדות-מולדתו, במקום „ימי אביבו היו כשירת הזמיר מפכים". ואולם לא היו ימים מועטים והמשורר נסער בחזקה מעולם החלומות והחזיונות-הזוהר. המציאות הנוראה שבחיי אחיו היהודים העירה אותו באכזריות, ואת כל כחותיו ולשדו, שהביא אתו, „מצצו טפות-טפות, במצוץ העלוקה, היגון והצרה המתרגשת".

... אך דאבה חדשה מזרה —
ראבה עמוקה מים ומתכל רחבה —
מאלפי לבבות אל לבי חדרה...
טפה מרה נמסכה לתוך שירהו והרעילה אותה.

על מה יכול היה לשיר? מה הם הרשמים הראשונים, שפעלו על נפשו של העלם-המשורר?

משאת עשן, בכי עוללים,
צחוק העדה, שריקות, פרעות...
אנחות בתולות, גדוף, קללה...
צעקות נשים, הי אמהות,
קרה, חושך, דלף טורד,
סערת חורף, שרב ציון,
חרפת רעב, אימת מות...
עוד לא תם, לא תם חזיון...

יש שהמשורר התאוה לשכוח את כל אלה ולהסירם מלבו, להתרחק מכל היגון הזה, „לפתוח בשיר על אושר ואהבה, לשאת את נפשו לחזיונות-תום"... ואולם אזניו שומעות תמיד קול תוכחה, קול מרבר קשות:

מדוע נאלמת, אין קולות נשמעים?
המעט הוא הבוז? הכר שבר, חשכה?
ואל המכאובים, הפגעים,
ודמעות העין, וזעקת השברים,
וזאת האנחה ונדודים ועצב,
ההומים, השוטפים מכל העברים
כים, לבלי תכלית וקצב?

וכי פלא יש כאן, שהיה המשורר למקור דמעות שוטפות בלי מעצור, לקברן, האוחז בידיו את ולפיד-הקברנים, כולו נכון רק „לכרות ולחפור קברים"?...

ומן הזמן ההוא ואילך, במשך שלשים השנה של עבודתו הפיוטית, היה שמעון פרוג מקונן נאמן לגורל עמו, וכל צרה וצרה שבאה על אחיו — בת-קולה היתה נשמעת תמיד בשירתו, שירת-הפגעים. ושירתו זו, שבה שר על גורל עמו, לא יכלה להיות אחרת, לפי שאותה התמונה, שתאר המשורר בימי עלומיו, תמונה של —

קרה, חושך, דלף טורד,
נהרי נחלי דמעות,
חרפת רעב, אימת מות... —

תמונה זו עצמה עדיין קימת היא אצלנו עד היום...

ואולם לא משורר היאוש והיגון בלבד היה פרוג. בתקופה

---

*) תרגים יעקב קאפלאן.

ההיא, תקופת הגזרות והפוגרומים, בימי הסערה והמשבר. נידדי רבים ו־ישים; על האדמה שרותה דמעות ודם צצו ופרחו תקוות חדשות — יהתקוות החדשות ההן, שפרחו בלב אחיו הכחופים והדוויים, השמיעו הדן גם בלבו העד של המשורר.

רוצים אנו בסקירתנו הקצרה הזאת לנגוע גם בצד זה של יצירתו הפיוטית, שעד עכשיו כמעט לא שמו אליו לב; רוצים אנו לעמוד על שירי התחיה והתקוה של פרוג.

אחרי המאורעות של שנות השמונים התחילה ההכרה הלאומית להתעורר בקרב יהודי רוסיה. הימים ההם, הימים הראשונים לתחיה לאומית, כאילו נסוכי זוהר חדש היו ונגוהות השחר מרחפים עליהם. בימים ההם ורבים מצעירי היהודים ומטובי האינטליגנציה שלנו, אלה הגאים ביותר והערים ביותר, שבים לעמם בלב נאמן ובחפץ עז להקדיש כחם ואונם לעבודתו, להלחם בעד חייו ועתידו. אז באו אל העם כל אלה, אשר האמינו בו, כי עוד כחות רבים צפונים בו לעתיד, כי עוד לא השמיע את דברו האחרון לעולם. והראשונים בין הבאים היו „העניים והצעירים", כולם נכונים להיות חלוצים בעבודת האור, כולם שואפים להצית בעם אש התחיה. צעירי ישראל חזרו אז בלבם, מתוך כאב וחרפה, מתוך הרהורי חרטה, על הדברים, אשר שר להם משוררם:

על שמחת אחרים, על דמעה נכריה
שורַרְתָּ... קוננת... ולעינך, לקראתך
אחיך, אחיך... ושירך — דומיה...
אין תפלה, אין קללה על שפתך!...

שמעון פרוג היה אחד מבני הדור החדש והגא הזה, וכטל של תחיה היתה להם שירתו. כעבור שנים רבות זכר; היאך ברך בשירתו על הרוחות החדשות, המנשבות ביהדות:

קדמתי בששון חלומכם.
בנגינת שירתי עוררתיו,
ורטט הגיונכם הראשון
כנוגה והיים ברכתיו... *)

וכך שר פרוג על שיבת בני הנעורים לעמם:

ובהירות עינים ומהירות רגלים,
גם שֻׁלַּם הַפֶּלֶךְ... בפתח עינים
מדוע זה, עמי, כאובד עמדת,
וראשך, ראש שיבה, לארץ הורדת?
לא גלמוד הִנֶּךָ; ופקח נא עיניך —
מסביב התאספו ובאו בניך...

— —

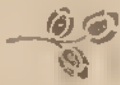
ולהמית הרעמים וענגה הזועמת,
לקריאה הקדושה, לקריאה עצומה —
מתוך ההפכה, מעוף צוקה וחשכה,
עם ישיש חֲלֹכָה, קומה ולכה,
קומה ולכה!

השיר הזה בלוית המנגינה נעשה במהרה, לפי דברי סופר אחד מסופרי התקופה ההיא, לאחד השירים היותר מפורסמים בעם. ולא היו ימים מועטים עד, שעבר השיר הזה בכל מחנה ישראל והדר לכל הפנות הנדחות במושבותיהם. בני הנעורים שרו מתוך התלהבות את השיר הנפלא הזה, המנון התחיה והפריחה, שכמוהו לא נשמע בחיי היהודים זה עידן ועידנים.

כ. מ. גינזבורג מספר ע"ד הרושם, שפעלו שירי פרוג הראשונים על בני הנעורים האינטליגנטיים בימים ההם. „קשה לתאר את כל תוקף הרושם, שהשאירו השירים בלבנו, בלב בני הנעורים בזמן ההוא"... „להופעת גליונו של ה„ראזסוויעט" או חוברתו של ה„וואָסחאָד", שבהם נדפסו שיריו של פרוג, היו מחכים אז כאל מלקוש. כדי להקדים את נושא־המכתבים היו משכימים לפתחה של „הפוסטה היהודית", יושבים שעות רבות בחדרה הצר וממתינים בקוצר־רוח לקבלת מכתבי־העתים. את שירי המשורר הצעיר היו משננים בעל־פה, ועל חיי המשורר עצמו ועל אישיותו היו מספרים אגדות שונות. בחגיגות ובטיולים מחוץ לעיר נדחה כל הריפירטואר הקודם מפני השירים, „שאי־נא את נפשי" ו„בהירות עינים ומהירות רגלים".

(עוד יבוא).

*) תרגום י. ל.

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

פְּתִיחָה.

שִׁמְעוּ לִי וַאֲסַפְּרָה, רֵעַי, סִפּוּר־מַעֲשֶׂה מִן הַיָּמִים
אֲשֶׁר הָיוּ. הָיוּ יָמִים — הֵמָּה לֹא יָשׁוּבוּ עוֹד...

סִפּוּר מַעֲשֶׂה זֶה שָׁמַעְתִּי מִפִּי זָקֵן תָּם, בְּעוֹדִי
יֶלֶד תָּמִים. הָיָה זָקֵן — הוּא לֹא יִהְיֶה עוֹד...

דּוֹר וָדוֹר וְשִׁירַת־חַיָּיו, חַיִּים חַיִּים וַחֲלוֹמוֹתָם.
הַכֹּל עוֹבֵר; כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם...

נֵשְׁבָה נָא עַל שְׂפַת הַנַּחַל, עָלָיו יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵינוּ,
נַקְשִׁיב מִלְמוּל גַּלָּיו, נַבִּיט, כְּשָׁוְא הוֹלֵךְ אֶל הַיָּם...

א.

הַנֶּדֶר.

הָיֹה הָיָה גְּבִיר בָּאָרֶץ וְלַגְּבִיר בַּת יְפֵהפִיָּה.
נְכָסִים רַבִּים, נִכְסֵי אָבוֹת, הָיוּ לְאוֹתוֹ גְּבִיר וּבָתִּים,
בָּתֵּי־חוֹמָה, שְׁנֵי רְחוֹבוֹת, וַחֲנֻיּוֹת וַחֲצֵרוֹת
הָיוּ לוֹ וּמְשָׁרְתִים רַבִּים —
עַד חֲצִי הָעִיר הַקְּטַנָּה חָסְתָה בְּצֵל עֲסָקָיו,
וַיְהִי סַחֲרוֹ נָפוּץ, נוֹדָע בְּכָל הָאָרֶץ, וַיְהִי עָשְׁרוֹ
הוֹלֵךְ גָּדֵל מִדֵּי שָׁנָה.
גַּם אֶל בְּרוֹדִי, גַּם אֶל גְלֶשְׁפְּרוּג, אֶל הַיְרִידִים, מִדֵּי שָׁנָה,
הָיָה גְּבִיר זֶה בָּא וְסוֹחֵר, הָיָה חוֹזֵר מִן הַיְרִידִים
עִם תַּכְשִׁיטִים וַאֲבָנִים וּמַרְגָּלִיּוֹת יְקָרוֹת,
בַּד וְרִקְמָה, פִּלְאֵי־פְלָאִים, מֶשִׁי, עַיִן לֹא רָאָתָה,
וְעַל כָּל אֵלֶּה צְרוֹרוֹת־מָמוֹן.
הָיָה גְּבִיר זֶה בָּא וְיוֹצֵא בֵּית כָּל טַפְסְרֵי הַמְּדִינָה,
עִם מִינִיסְטְרִים הָיָה מִתְהַלֵּךְ, כְּמוֹ עִם אַנְשֵׁי בְּרִיתוֹ מִתְהַלֵּךְ,

ופריצים, גגרלים היו סומכים על שלחנו,
לוים על מנת להחזיר ועל מנת שלא להחזיר,
לפניו עומדים כעבדים.
אך על כל אוצרותיו יחד, על כל גאונו וכבוד-עשרו,
אוצר אחד היה אתו, שקול כנגד כלם יחד,
חמדה גנוזה אחת היתה ראש כל גאונו וכבוד-עשרו—
חוה'לי, הבת היחידה.

וכך הבריות היו אומרות: מי את חוה'לי לא ראה —
נערה יפה הוא לא ראה.
שערות-לילה, עיני-לילה והפנים—שלג תמים,
שלג מזהיר בצהרים;
והחן הזה העצור והצניעות זו המתוקה,
והמהלך, זה המהלך--אין זה כי אם טיפת-מלאך,
ודפה הזה העדין, כשהוא דבר, כשהוא צחק,
דומה, דנרי-פז נשפכים על-פני הפקר—קום וזכה בם!
אך על הכל העינים, עיני בת-ישראל כשרה,
והנשמה בעינים...
נשמת בת-ישראל כשרה, אוצר-תם ומקור-הרחמים,
זרחה והציפנה אורה בעיני חוה'לי השחורות,
וכשנגלתה בתקפה נהרה כשבע שמשות,
ומנגהה ומיפיה נהר עמה כל העולם,
בוש העולם מפני יפיה.
בושה חוה'לי היא עצמה לביט אז בראי ולצפות
אל עיניה, אל נשמתה, נחשב לה לספק עון:
תמימה היתה עם אל עליון ומקפידה על כל מצוה
ומתפללה תפלתה ערב, בקר וצהרים —
חרדה מלא כבוד השכינה כשהתפללה תפלתה,
כרובים טהורים וחרישים רפרפו בכל הפנות,
סבבו מעל לראשה, רפצו, עמדו על כתפיה,
שמרו כל ניד עפעפיה, וכמרגליות כן לקטו
את האותיות מפיה.
כרובים צחורים, שנים כרובים, נולדו מדי ערב שבת,
מדי הדלק על-יד אמה חוה'לי אף היא שני נרות
בשתי מנורות-כסף קטנות.
שמלת-שבת צחורה לבושה עם קשורי משי תכלת,
דומה עצמה לכרוב צחור, רד לזרע אור ושלום,
ובין מלאכי-השרת, רחפו בחלל הבית,
היתה חוה'לי שוטטת חיה, נוהרה מכלם,
צעירה, צוהלה מכלם..

ומי חוה'לי אך ראה היה בא לידי הרהורים,
מהרהר בה וגם במאשר, חוה'לי בחלקו תפל.
ומה חוה'לי הרהרה? —
מי יודע רחשי נערה צעירה, נאוה? הכל יודעים!
אלא שמסכימים הכל: יפה שתיקה לכמו אלה.
משל: הכל יודעים למה באה ריבה זו לאמה
ערב, עם חצי-חשכה, וכעל כנפי ערב באה
ומתרפקה על צוארה מבלי אמר, מבלי הגה,
ושפתיה צורבות, צורבות...
הכל יודעים גם בשלמה ברחה זו לחדרי-חדרים,
לכשבא רב דוב השדכן, נתן עין בה חכימה,
כשהוא מוציא את קפסתו, קפסת טבק, ובערמימות
נוקש, נוקש בה... ובשלמה
צחקה הבת צחק גדול, לכשנכנסה אחריה
אמה לאטה לה דבר ופניה זורחות, זורחות...
צחקה אף אמה אתה, אמרה: מה-זו הבהלה?
ומאשר-אם ותקוה, תקות אם מרקיעה שחקים,
נשקה לה לבת על מצחה.

* *
*

ויהי ערב, ערב קיץ, חוה'לי הביתה שבה.
„שלום לך, עטרת-ראשי" — ברכת-אם קדמתה טובה.
חרדה חוה'לי אל אמה: „אמא!" ולא יספה דבר.
„מה-לך, בתי, מה תחסרי?" — „כלב שחור.. עלי קפץ,
נבח עלי... כלב שחור!" —
שמעה אמא את הדברים, ירקה שלש פעמים ארצה,
כפה חולפה על פני בתה כמגרשת רוח רעה:
„כל שעתיד היה לבא לך, כל רע, כל נגע—יבא
על שונאיהם של ישראל ועל כל מי שירחש רעה
לך, ילדתי, מחמל-עיני!..."
הברה כן ותושב בתה כהושב תינוק אל השלחן,
ידה אחת לוטפה ראשה והשניה מוזגה חלב:
„שתי, צפורי, אישון-עיני!" —
גמעה חוה'לי שתי גמיעות, צנחה מבלי-און על כסאה,
ידה צנחה כגליל שש וכאבטיח כבד ראשה.
ותתחלחל מאד האשה, צלצלה ותזעק מרה,
ויבאו כל המשרתים — חל וינט כל הבית.
חיש הבהילו את הרופא — שני — שלישי — וישכיבו
המתעלפה על יצעה,
מהרו אל בית הרקח, השקו אותה סמי-מרפא

וַיַּחֲלִיפוּ לָהּ תַּחְבָּשׁוֹת – אַךְ אֲהָהּ! מֵאֵן מְצָאָהּ
לֹא עוֹד חַוָּה'לִי יְרֵדָה.

רוֹפְאִים מוּמְחִים, פְּרוֹפֶסוֹרִים, מִן הָאָרֶץ וּמִחוּץ לָהּ,
יוֹם יוֹם נוֹעֲדוּ לְמוֹעֵצָה, מַחֲלַת חַוָּה'לִי חָקָרוּ,
נִלְאוּ לִמְצֹא לָהּ אֲרוּכָה.
וְעַל בֵּית הַגְּבִיר רַב עוֹזֵר נִתְלְתָה עֲנָנָה כְבֵדָה,
מִלְּאָה אֶת כָּל הָאֻלַמִּים דְּאָגָה שְׁחוֹרָה, דְּמָמָה שְׁחוֹרָה.
וּבַעֲלוֹת בְּעָבֵי-זַעְפָּם אָז „הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים"
עַל כָּל מִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל –
חָשַׁךְ בֵּית הַגְּבִיר רַב עוֹזֵר מִשְׁנֵה-חֹשֶׁךְ; לֹא עוֹד דְּאָגָה –
אֵבֶל-חֻרְבָּן, חֻרְבַּן-עוֹלָם, שָׁט בַּחֲלָלוֹ כַּמִּפְלֶצֶת,
דִּכֵּא, דִּכֵּא כֹּל לֶעָפָר.

צוֹם וּתְפִלָּה, צְדָקָה רַבָּה – גַּם כָּל אֵלֶּה לֹא הוֹעִילוּ.
שָׁוְא הִשְׁתַּטְּחוּ גַּם עַל קְבָרִים, שָׁוְא הִדְלִיקוּ נֵרוֹת-שַׁוְעָה,
מִנּוּ מִנְיָן שֶׁל בַּטְלָנִים לִקְרֹא תְהִלִּים וּלְהִתְפַּלֵּל;
שָׁוְא בַּשּׁוֹפָר גַּם תָּקְעוּ, רֹעַ גְּזַר-הַדִּין לִקְרֹעַ.
וַיּוֹסִיפוּ שֵׁם לַחוֹלָה – חַיָּה'לִי –, בְּעַד חַ"י אֲגוֹרוֹת.
גַּם מֵהוֹנוֹ כְּדֵי חֲמִשִּׁית בִּזְבֵּז כְּבָר רַב עוֹזֵר סְבִיבוֹ.
מְרָרָה הָאֵם בִּבְכִיָּה עַד כְּדֵי יְצִיאַת-נֶפֶשׁ, –
אֵין יְשׁוּעָה! אֵין רְפוּאָה! חַוָּה'לִי אֲנוּשָׁה חוֹלָה,
וַעֲמַל הָרוֹפְאִים הָיָה רַק דֵּי שְׁמֹר עַל אוֹצַר אוֹנָהּ,
בַּל יִנָּדֵף פִּתְאֹם כָּלִיל.

זָר וָקַר וּבְלֹא בְעִתּוֹ חַג-הַסֻּכּוֹת בָּא הַפַּעַם,
אַף גַּם חָלַף לֹא כְּדַרְכּוֹ עַל הַהוֹרִים הַמִּסְכֵּנִים,
מִבְּלִי אוֹר וּמִבְּלִי שִׂמְחָה וּמִבְּלִי כָל עֹנֶג יוֹם-טוֹב.
יוֹם וָלַיְלָה כִּשְׁנֵי צְלָלִים תָּעוּ הֵם וּכְמוֹ נִדְהָמִים,
אָכְלוּ קְצָת וּכְמוֹ בְּמִקְרֶה, יָשְׁנוּ קְצָת שְׁנַת חֲטוּפָה,
וּבְכָל בֹּקֶר קָמוּ תְמֵהִים, כִּי עוֹד חַיִּים, חַיִּים הֵמָּה.
יוֹם וָלַיְלָה וּבְכָל שָׁעָה עִם לְבָבוֹ שָׂח רַב עוֹזֵר:
„מַה לִּי, מִי לִי עוֹד בַּחַיִּים, אִם... בַּל אֶפְתַּח פֶּה לַשָּׂטָן!?
לָמָּה-זֶּה וּלְמִי עָמַלְתִּי כָּל הַיָּמִים וְכָל הַלֵּילוֹת?
מִי יְנַחֵם אֶת שֵׂיבָתִי? מִי עַל קִבְרִי יוֹרִיד דְּמָעוֹת?
בְּהִנָּתֵק חוּט-חַיָּתִי – – –"

וּבְיוֹם אֶחָד עָבְרָה שְׁמוּעָה: כֹּה רַב עוֹזֵר נָדַר נֶדֶר:
„כִּי הָאִישׁ יְרַפֵּא בִתִּי, אֶתֵּן בִּתִּי לוֹ לְאִשָּׁה
וּכְמוֹ בֵן לִי אֲאַמְּצֶנּוּ – כָּל הוֹן-בֵּיתִי אַנְחִילֶנּוּ!"

(עוד יבא).

י. ל. פרץ.

מִפִּי הָעָם.

I.

לְמְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל גּוֹסֵס.

לפנות אחד הערבים. נגש משמש גן-העדן, מלאך עוטה אור, נאצל מכסא כבודו, יתעלה, כשאר המלאכים, אל אחת מארובות השמים, ויפתחנה, והוציא את ראשו בדאגה אל השמש השוקעת וישאל:

— חמה, שמא יודעת את, מה נשמע אצל ליבל שלנו?...

והחמה שוקעת ושותקת; אינה יודעת כלום.

והכניס המלאך את ראשו בדממה לפנים, ויסגיר את הארובה וישב למקומו עצוב רוח עוד יותר.

ולא לחנם נעצב אל לבו המלאך.

שלש פעמים ביום נשמע קול ליבל במרומים, שלש פעמים ביום הוא מרעיש עולמות בתפלתו... וה„אחד" שלו, כשהוא קורא את „שמע". רועד וסולד בכל שבעת הרקיעים, רועד וסולד, ומתנפל לפני כסא הכבוד, ומתפוצץ על הדום הכסא, ומתפורר להמון גרגרי כסף רוחשים ומצלצלים והומים כהמון צפרי קיץ, המתגעגעים ושואפים אל הלהב ונמשכים לתוכו, ונשרפים בו מתוך תענוגים של יסודי אהבה.

ועוד היום בבוקר נשמע קולו של ליבל בתפלת שחרית, ובשעת המנחה נעדר. והתפלא המלאך, אך בלבו אמר:

— אין זאת, כי אם טרוד היה ליבל במצוה גדולה וישכח להתפלל מנחה, ויתפלל שתי שמונה-עשרות במעריב. והנה היום פונה והתפלות מכל תפוצות ישראל עלו, אך קולו, קול ליבל, לא נשמע. ונפגמה תפלת העולם, נפגמה שירתו. כלי-זמר מן המשובחים שבמקהלה נשתתק: מיתר של כנור ראשון נאלם דום — והתעצב אל לבו המלאך...

והשמש ברומיה שוקעת. ולהצללים, הכלואים במסתרים, נתנה רשות לצאת לאמש העולם... וזחלו מנקרות צורים על שפת הים; מבורות, שיחין ומערות במדבר, מבין סבכי אלונים, ענפים ועלים ביערות, ועלו לפשוט על פני הישוב ולכסות את עין הארץ...

ושקעה השמש כליל, ותצא נכחה לבנה עגומה עם המוני, המוני כוכבים נוצצים, וכלם רוקמים ושוזרים בלאט כסות-קסמים; כסות לילה להאדמה העיפה:

— נומי את שנתך, אדמה. הגיעה ממשלת הלילה...

ובשקוע השמש שקעה במרומים החיה, שעל ציץ מצחה טבוע החותם „אמת", ויחד עם הלבנה עלתה מעבר השני החיה, שבמצחה טבוע החותם „אמונה".

ובדממת הערב ולפני נשמות בני אדם ישנים נפתחו בלאט שערי השמים, והנשמות עפות עפות—ועולות הן המונים, המונים, לעשות את המוטל עליהן — לכתוב בספר הפתוח את כל אשר עשו מן הבקר עד הערב.

והקולמוסים שורטים על גבי הקלף. והמוני המוני כנפים משיקות... ושונות הן הכנפים: מיעוטן לבנות כשלג, רובן אפלות, ויש גם מלאות כתמים, ויש גם אדומות מדם! ובחללם של שבעת הרקיעים מתפשטת המיה קלילה: תפלה, חרטה, געגועים, אהבה. תקוה, פחד ואימה שחורה ואדומה...

ופתאם נדמה הכל:

מן החתירה שתחת כסא הכבוד מתפלש ועולה ערפל זך, ומתלבש בערפל הכסא, ומתעטף בו. ומסתתר מעין

רואה... ומתחת להערפל, המכסה את הכסא, נשמע קול דממה דקה, קול הומה כיונה:

אוי ואבוי לי, שהחרבתי את נוי,
ששרפתי את היכלי,
שהגליתי את בני,
את בני יחידי...

ועובר רטט של רחמים מרקיע לרקיע וממלא את השמים ושמי השמים.

והקול נדמה, וקמה דממה עמוקה, כאילו נעצרה נשמת העולם, והכל עומד ומחכה, ומצפה ושואף לבריאה חדשה, לנס, לשדוד המערכה, לבשורה חדשה — —

אך דבר לא נהיה, ומתחת עלה קול קורא — קרא הגבר!

ולאט לאט מש הערפל מעל הכסא והתפלש למטה, עברה שעת רצון... וארובות העמים נפתחו שנית, כלו את מלאכתן הנשמות והן חוזרות ופורחות למטה, באי־חמדה, בדאגה, בבכי, ואת המתמהמות מרדפים מלאכים קלים מזוינים מטאטאים משובצים אבני יקר: הלאה, הלאה, נשמות: דרך השערים, דרך הארובות... ומתחת נשמע קול מקיש בשערים, דופק בחלונות: קומו, יהודים, כשרים, קומו, לעבודת הבורא!

ונדעך חותם האמונה במצח החיה, ובמזרח התאדם פתיל דק, נתיב לעלית השחר. וכמו מחלום רב ענין וכבד נעור השמש ורץ והוציא את ראשו שנית בעד הארובה והתבונן בכוכבים המתגוצצים.

— עד שאתם כבים, האין בכם, כוכבים, אשר ידע ואשר יגיד לי, מה נעשה אצל ליבל שלנו?

וכוכב אחד התלקח מתענוג ובושת פנים:

— אני! ענה. — דרך העירה עברתי, מבלי משים בעד חלונו השקפתי, חולה הוא ליבל שלנו, על ערשו הוא מוטל... על פני השמיכה רועד זקנו הלבן כשלג, אך פניו התכרכמו, נהפכו לירקון...

וראה ראיתי, והנה שמו נוצה מתחת לנחיריו. אך אם התנועעה הנוצה לא ראיתי, כי עברתי... כמדומה לי, שלא התנועעה — —

וכבה הכוכב...

והזדרז המלאך, ועל דעת עצמו, מבלי קבל רשות מהגבוה עליו, רץ לקבל את נשמת ליבל... שמחה בלתי־צפויה תהיה לצדיקי הגן־עדן!

מהירים המלאכים הזכים במעופם, אך לא נופלים מהם במעופם גם העכורים!

וכעמוד שמש גן העדן על מפתן הגוסס, כבר ישב למראשותיו מלאך עכור, מלאך שחור כשחור הליל.

— מה לך פה? השתאה המלאך הזך. הלא זהו ליבל!

— ומה? חרק העכור שן לבנה מתוך צחוק.

— אני שמש גן העדן!

— נעים מאד... אני—אחד מן המחבלים הקטנים אשר בשאול...

— הנשמה שלי היא!

— זה מוטל בספק! — ענה השעיר, וירקע רגל מהירה מתחת למטת החולה ויתגלגל משם שק קשור בחבל.

— נחש נא, מלאך טוב ומטיב, מה בשק?

— טלית ותפלין...

— אין מניחים אותם תחת המטה; אין מסתירין מצוות ומעשים טובים. הבנתה!

ויבעט בשק, ויותר, ויברק מתוכו ברק אדום, וישמע צלצול אדומים מתגוללים על פני הרצפה.

— ממון של גנבה, רמאות וגזלה! עושק אלמנה ויתום...

ואל החולה הבט—התנועע והתמודד, בזהבו נגעו, באלילו!

והחולה מתהפך על מטתו, והמלאך הזך מכסה את פניו בשתי כנפיו העליונות מבושת...

ובאותו הרגע פרצה קרן אור מבעד סדק התרים ויגע בעפעף הגוסס. ויעיר למחצה, ובשפתים צרובות, בקול עלה נדף שאל:

— מי פה?

— אני, ענה העכיר, לקחת את נפשך באתי!

— לאן?

— אל הגיהנם!

ומפחד נסגרו עיני הגוסס שנית —

— התודה, חזור בתשובה — קרא המלאך הטוב — הפקר את זהבך...

והגוסס מתחיל: שמע...

— יתפלל, אך לא יפקיר — צוחק הרע, ויכס בכנפו הכבדה והשחורה את פני הגוסס ויחבקנו...

והבהיר נרתע לאחוריו בבושת פנים...

חצות לילה, אפלה מנוחה ובשאול מהומה: שריקת לשונות אש, המית גלי זפת בוערים, צחוק פרוע של מענים, אנקת מעונים וצעקותיהם פולחות כליות, וקריאה שורקת חותכת כמאכלת חדה את השאון והמהומה:

— נחמנ'קי גוסס! בא הקץ לנחמנ'קי... וכבר נש זה היה נוטל את צפרניו שלא בסרוגין, זלזל בנטילת ידים, לפרקים היה שוכח להתפלל — — את מי נשלח ומי ילך לנו לקבל את נשמתו?

— אני! — ענה שעיר... וכבר שופתים קדרה, שופכים לתוכה זפת, מבעירים את הבערה והשעיר רץ ונעלם...

קלים הם במעופם הרעים, אך לא נופלים מהם גם הטובים. רחוקים הם יותר מאתנו, אך מדת הרחמים נושאת אותם...

לא יפלא איפוא, שכשבא השעיר בצל קורתו של נחמנ'קי, כבר ישב למראשותיו מלאך טוב.

ותנחומים הוא לוחש באזני הגוסס:

— אל תירא. מסכן, את המות. כי טוב מאד הוא המות... הוא הגשר מאפלה לאיר. המעבר מצער ויסורים לנחת עולמים...

אבל החולה איננו שומע, פניו דולקים, ועיניו הלוהטות תועות על פני הכתלים.

והמלאך הרע עומד בפתח; שומע ומשתאה:

— האינך טועה, חברי?

— לא, ענה הבהיר, אל הרחמן שלחני הנה, כי רחמן היה האיש וגומל חסד תמיד...

— אבל את צפרניו עשה שלא כדין...

— צפרניו היו צפרני אדם ולא של חיה טורפת...

— ובנטילת ידים זלזל...

— אך נקי כפים היה; בכפיו לא דבק מאום...

— אבל כמה פעמים שכח להתפלל מנחה...

— טרוד היה בנחמת אבלים... אב הרחמן יסלח לו, גם את עצמו שכח, מבשרו התעלם. ראה, גם לתקן את גגו מעל לראשו לא היה לו פנאי. גם אהבת אשה לא בקש, ישם ושארית לא ישאיר אחריו, כל ישעו וחפצו היה לעזור דל, למחות דמעת אלמנה, לעודד יתום נעזב...

ובחוץ מתחולל סער, והבריק ברק ויקרע את עב הענן, ויחדור אל חדר הגוסס, ויגע בעפעפיו ויעירנו:

— מי פה?

— אני, — ענה המלאך הטוב בקול עוגב ומתגנגע, הוא, יתעלה, שלחני אחריך, לך עמי — —

— לאן?...

— אל גן העדן... אל השמים...

— למה?

— לבוא על שכרך!

— שכר... שמים, גן עדן... ואיך חיים בגן העדן, בשמים?

— חיים טובים, חיים של שלוה ורצון... צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם המשוחים שמן אפרסמון, יושבים ונהנים מזיו השכינה —

— ואני מה אעשה שם? —

— לא תעשה מאומה. אין צורך במעשה, אין צורך כל־עיקר.

וישתומם הגוסס ויתהפך בשארית כחו על משכבו ויפנה אל המלאך הדובר בו— —

— לא, מלאך, חיים כאלה אינם חיים בשבילי.. היש שם קורא לעזרה ואחוש אליו? נופלים — להקימם, חולים — לחבוש להם, צמאים—לרוותם, רעבים—להשיב נפשם?

— אין!

— אם כן, מה אעשה שם?!..איני רוצה בחיי בטלה, בשעמום...

המלאך הרע שומע, ומוציא לשון ארוכה ככלב בימות החום, ומצטחק מאוזן לאוזן...

ובמבוכה שותק המלאך הטוב, והחולה משנה ומשלש:

— ואני מה אעשה שם, אני מה אעשה שם?

והפך המלאך הטוב את פניו אל החלון ואל השמים הביט, ובקש מענה — ואין קול ואין קשב. רק צר ומצוק ועב הענן מתקשה ומתאבן...

והמלאך הרע משתמש במבוכתו:

— אולי אתי תלך, מסכן?

— לאן?

— אל אות נפשך... אל האמללים, אל הנענים, אל הנרדפים, אל הצועקים ואינם נענים, אל האובדים והנדחים, הטבועים, הנשרפים... אל — הגיהנום... להושיע תקצר ידך; אך לסבול עמם, להשתתף בצער — יכול תוכל — —

— הנני, הנני, אני הולך!

קרא הגוסס...

והזך יצא בפחי נפש.

א. ביילין.

הַפְּגִישָׁה.

בחדר שורה דממה כבדה.

פֶלד היה נרגש עדיין מקריאתו שארכה זמן רב. כתמים אדומים נתגלו בלחייו הרזות, עיניו, גדולות ורטובות, תעו באויר, והידים הרועדות משמשו במחברת העבה, שהיתה מונחת על ברכיו. נראה היה כולו כאחוז־קדחת.

לעומתו, מצדו השני של השלחן, ישב על כסא רך רע עלומיו, הד"ר שטיין, רופא למחלות העצבים. בנגיד לחבריו, היו פניו של זה בריאים ושלוים; ראשו היפה והגא, הסמוך על דופן הכסא, היה מופשל קצת לאחוריו, וכשהיה סוקר לרגעים את פלד בעיניו הקרות, היה סוקר מגבוה, מלמעלה למטה.

זה כשמונה שנים עברו מיום שעזבו שניהם את האוניברסיטה ונפרדו איש מעל אחיו. הד"ר שטיין רכש לו במשך הזמן שם טוב של רופא מפורסם, ופלד הקדיש את עצמו אל הספרות. ביחוד שם פלד את תקותו ברומן האחרון, שכתב במשך שלש השנים האחרונות. כשנפגש שוב את חברו, החליט לקרוא לפניו את רומנו זה, ועכשיו, לאחר הקריאה, ישב וחכה למשפטו של הלז בלב רופק.

בימים האחרונים, משעה שנפגש פלד את שטיין, היה נמצא במצב־נפש משונה ובלתי נעים. שניהם כבר היו אנשים זרים זה לזה וקשר ידידותם הישנה נפסק. עוד באותם הימים, שהיו שניהם תלמידי האוניברסיטה, כבר חש פלד בלבו, ששניהם הם אנשים שונים מעולמות שונים לגמרי. אלא שאיזה כח נסתר היה מושך אותו אז להמצא בחברת שטיין; אם מפני ההרגל ומפני שהרבה מזכרונות ילדותו היו קשורים באיש הזה, או משום שנפשו הרכה התועה והמלאה תמיד סתירות וספיקות. היתה מבקשת לה משען וחסות בחברתו של שטיין, בעל האופי האמיץ והדעות הקבועות והמוצקות; איש ששערי החיים נפתחים לפניו מאליהם והוא נכנס ונוטל בנקל מה שלבו חומד ... וביחד עם זה היה פלד מצטער תדיר על שאישיותו מתבטלת מפני אישיותו של חברו החזק ממנו, והריהו נמצא כל ימיו תחת השפעתו. כשנפרדו זה מזה, חש פלד שהוקל לו.

בהפגשם עכשיו, נוכח פלד שוב, ששטיין הוא השליט ברוחו; והוא עצמו נכבש כילו בהשפעתו כזבוב זה הנכבש בקורי עכביש. מן השעה הראשונה התחיל שטיין להתיחס אליו התיחסות רופא אל חולה, ועל ידי זה גדלה השפעתו עליו עוד יותר. האמת של פלד, שהיתה מתלבטת בלבו הכואב, אותה האמת המפקפקת בכל אמת שבעולם, האמת שצעיף־סוד התולתה ויותר ממה שהיא מגלה היא מכסה, — פרשה לה לעמקי הלב, נתכוצה ופנתה דרך לפני האמת של חברו, אמת פשוטה ומדויקת ונראית לעין, שכמעט ביד תתפש. כל מלה, כל משפט, שיצאו מפי הד"ר שטיין, היו נאמרים בבטחון ובעוז ובידאיות גמורה, כתורה שאין להרהר אחריה. ודוקא מטעם זה התחזקה התשוקה בלבו של פלד לקרוא לפניו את הרומן שלו ולשמוע את משפטו עליו.

שתיקתו הממושכה של שטיין התחילה להרגיזו. כל רגע נמשך בעיניו כשעה, והוא יושב ומחכה בקוצר רוח כאסיר — לגזר דינו, בשעה ששופטיו מטכסים עצה על גירלו.

פלד הקריב את בקבוק היין, שעמד לפניו על השלחן, מזג כוס לעצמו וגמע את כולה בבת־אחת.

— עצתי לך, להמעיט בשתיה — קרא הד"ר שטיין. — זוהי הכוס השלישית, שאתה שותה עכשיו.

פלד נעץ בו עיניו הקודחות ופניו הביעו אי־סבלנות.

— בקשתי לך, לבלי התנהג אתי, לכל הפחות, בשעה זו, כרופא עם חולה, — ענהו בגחוך מר.

על פני הד"ר שטיין חלפה בת־צחוק קלה. הוא קם ממקומו, הזדקף מלא־קומתו והתחיל לטייל הנה והנה, כשידו האחת ממשמשת בשרשרת שעונו, הנוצצת על בטנו.

— דבר קשה אתה מטיל עלי, חביבי! —קרא הד"ר שטיין.

ואחרי רגע של דומיה עמד באמצע החדר ופנה ואמר אל פלד מתוך כובד־ראש:

— התישבתי בדעתי כל העת, אם להגיד לך את כל

האמת על דבר הרומן שלך או לא. חשבתי: האם כדאי במקרה שכזה לכסות על האמת או לגלותה? בודאי ידוע לך, כי ישנם מקרים כאלה, שבהם מחויב כל רופא...

עיניו נפגשו פתאום בעיני פלד, שהיו מלאות כאב ועלבון הרבה. ואז הפסיק הד"ר שטיין באמצע דבורו והתחיל לטייל שוב. כעבור רגע עמד כלפי פלד ודבר אליו קשות:

— באתי לידי החלטה, שמוטב למלאות רצונך ולגלות לך את האמת הערומה: הרומן שלך אינו צריך, לפי דעתי, להופיע בדפוס.

שרירי פני פלד רעדו רעידה קלה ונתאבנו. הוא חש, כאילו יד חזקה הורידה את אגרופה על ראשו, הורידה והרימה אותו שוב, כדי להמטיר מכות שניות נאמנות עוד יותר.

— לכאורה, — המשיך הד"ר שטיין, — אין אני מכון בזה לבטל את כשרונך. השתלשלות הספור ובנינו עלו יפה, לפי דעתי. גם הסגנון חזק הוא ומלא חיים; חודר אתה לנבכי הנפש של טפוסיך ורואה פנות נסתרות ועמוקות, המעידות על כותבן, שאדם מסתכל ובעל כשרון הוא. כן, בעל כשרון חזק. ואף על פי כן אני חוזר על דברי, שיצירה זו ובכלל כל היצירות מסוג זה אינן צריכות להופיע בדפוס.

— כל זה למה? —הוסיף הד"ר שטיין אחרי הפסקה קלה. — משום שכמעט כל הנפשות הפועלות ברומן זה אנשים חולים הם ולא יותר. הגבור הראשי שלך—מה שמו? כמדומה לי, ברנשטם?— אותו האיש, הנושא בלבו „צער העולם וכאב כל הדורות", הריהו בעיני איש חולה במחלת עצבים קשה. הפסימיסט שלך — את שמו של זה שכחתי — הריהו איש חולה במלנכוליה, אשר באה לו בירושה מאמו, שמתה ברמי עלומיה. ואותה ברטה שלך, שעיניה נוצצות תמיד ובהרות אדמדמות מכסות לחייה וקולה מוזיקלי וכולה „חתיכת שירה" —זקוקה היא, לפי דעתי, לנתוח בגופה, מאותם הנתוחים, הנחוצים לפעמים לנשים צעירות... אם רצונך בכך, יכול אני לקרוא גם בשמות המחלות, שבהן הוכו גבוריך, ולבאר לך סבותיהן וסימניהן. ברור לי, שאלמלי הסכים הגבור הראשי שלך להתרפא בסנטוריום ירחים אחדים, לאכול לחמו בעתו, לישן בשעה רגילה ולהתרחק מאותה הסביבה, שהוא חי בה, כי אז הבריא והיה כאחד האדם, ואז היה שוכח גם את „צער העולם" שלו והיה משלים עם החיים. ואילו הסכימה ברטה זו לעשות נתוח בגופה, כי אז לא היו עיניה נוצצות כל-כך וקולה לא היה רועד כל-כך והיא עצמה לא היתה מתרגשת כל-כך וההרות היו נעלמות—וסר ה„קסם". כל אותם הרגשות המשונים ומצבי הנפש המתחלפים בין רגע, כל אותם המכאובים והיסורין, שאינם נותנים מנוחה לה, מעידים רק על נשמה חולה ולא יותר. האדם הבריא לוקח מן החיים כל מה שאפשר לקחת; חדות ותשוקת החיים עצורות בעדו לדריש יותר מן המדה, והוא מתחשב עם המציאות ומסתפק במה שיש בה. נטיותיו הטובות וכן גם הרעות של האדם הבריא יש להן גבולין ותחומין. לא כן האדם החולה. הכל אצלו פליאה ומסתורין, הכל חידה, תעלומה וסוד; עומד הוא לפני העולם ברטט ובמורא, מחטט בו וחרד. אם טוב הוא או רע—הריהו תמיד קיצוני בהשקפתו עליו, אם רע הוא בעיניו—הריהו מסוגל לשפוך דם בכעסו, כעם אין-אונים; ואם טוב הוא—אז נכון האדם החולה להקריב את חייו לתכליתו ולתועלתו. טפוסים כאלה הם גבורי הרומן שלך. ולפיכך אני אומר, כי משונה הדבר בעיני בשעה שבאים סופרים לכתוב רומנים על אנשים, הטעונים רפוא ולא להיות למופת ברגשותיהם החולים; אנשים, שאלמלי חיו חיים נורמליים, כי אז היו אחרים לגמרי, כי אז חשו, חשבו ופעלו אחרת, לא כמו שהם חשים, חושבים ופועלים עכשיו, במצבם שאינו-נורמלי. ולפיכך אני מתפלא, כשאני רואה איש כמוך יושב ועובד ומטפל שנים רבות בטפוסים הללו ומשקיע כחות מרובים כדי לחטט בנשמותיהם הכואבות.

פלד ישב והקשיב בנשימה עצורה לכל הגה היוצאת מפי חברו.

הד"ר שטיין הצית אש בסיגרתו והוסיף לדבר:

— אפשר שתבוא ותטען: למה לי ולכל אלה? הרי סוף-סוף כך הם החיים. מביט אני ומסתכל בחיים וכל מה שעיני רואות בהם אני מצייר לפי דרכי. יבואו אחרים וינקרו ויחטטו ויבקשו את הסבות. אלא דא עקא, שרואה אני מכל שורה ומכל אות, שמשתתף אתה בצערם של טפוסיך, שמתגאה אתה בהם וברגשותיהם, שאוהב אתה אותם ומכבדם, שמתכוון אתה להעמידם למופת לרבים. ואם בזה אתה רוצה באמת, הרי חובתי היא להגיד לך: טפוסיך חולים הם והרומן אינו צריך להופיע בדפוס.

הד"ר שטיין גמר את דבריו, נגש לחלון והביט החוצה.

החושך החל לפרוש את צלליו בחדר, היתה דממה. בכירה לחשה האש ולשונותיה רטטו והרעידו את הצללים על הכותל שכנגד.

הד"ר שטיין התחיל פוסע בחדר הנה והנה. פני שני האנשים נטשטשו ורק לרגעים האירה הסיגרה שבפי שטיין את פניו באור אדמדם.

שטיין נגש לקיר ורצה ללחוץ את הפעמון.

— מה אתה רוצה? — קרא פלד והתרומם נבהל ממקומו.

— רוצה אני לקרוא למשרת, שיבוא להאיר את החדר.

— אין צורך! אין צורך! אל תצלצל! — קרא פלד בקול מוזר.

— יהא כך. שכחתי, שהאמנים אוהבים את חשכת בין השמשות. — קרא הד"ר שטיין בגחוך, שנשמע בו פיוס ולגלוג כאחד.

— אם רוצה אתה דוקא להאיר את החדר, הנני למלא את רצונך תיכף. — קרא פלד.

קולו רעד. שטיין הפנה אליו את ראשו, סקר בו רגע ולוה בעיניו את כל תנועותיו.

פלד נגש בהפזון אל הכירה וזרק לתוכה את המחברת שלו, עמד וחכה עד אשר תאחז בה השלהבת.

שטיין נשאר עומד בחדר, עומד ומביט ואינו מדבר כלום. שלהבת הכירה הועמה מכובד המחברת ובחדר גדל החושך. תיכף נתמלאה הכירה עשן. העלים העליונים של המחברת השחירו וצבו, אחר כך הופשלו אחד-אחד ולשונות אש החלו ללקק בהם. כעבור רגע בערה המחברת מכל עבריה ושלהבתה גדלה והאירה את החדר בבת-אחת.

שני החברים קרבו אל הכירה ועמדו דוממים. האחד חש, כאילו הוציאו את לבו מתוכו וזרקו אותו על האש, והשני עמד והביט במנוחה על הנייר הבוער.

הד"ר שטיין הוציא סיגרה שניה, הצית אש בה ואת הגפרור זרק על המחברת הבוערת.

כשנשאר גל שחור ולוחש על הכירה, הפסיק שטיין את הדממה:

— בחדר חם. אפשר שנצא לטייל קצת?

— טוב. — קרא פלד בשויון-נפש.

בחוץ נשב רוח סתו קר והוביש את בצות הגשם. השמים היו נמוכים וקודרים. עבר איש ובידו מטה הבוער בקצהו והדליק בו את פנסי הרחוב.

— חושב אני בכל זאת שהיית מהיר קצת בזה, שהשלכת

את הרומן אל האש. — קרא הד"ר שטיין בדרך־הלוכם. — הרי יכול היית לעבדו ולשנותו.

פלד החשה. אוירו של חוץ נשב בפניו וצנן את חומם, ואז נהפכה וידע את המעשה אשר עשה. דומה, כאילו נפלה פתאום מעל עיניו מסכה, שהכתה אותו בסנורים והעבירתהו על דעתו. בלבו נתעוררה משטמה עזה לאיש ההולך על ידו. רגע עלה בדעתו לירוק בפניו בבוז ולעזבהו, אך השנאה, שהציפה את לבו, היתה גדולה כל־כך, עד אשר חש עונג מיוחד להמצא אתו יחדיו, להביט בפניו, לשמוע את קולו ולשנוא אותו בלבו שנאת מות.

פלד התפלא על עצמו, איך יכול היה להמצא עד עכשיו בהשפעתו של איש כזה. איך יכול היה לכבדו? הלא זה האיש— הכל פשוט בעיניו, הכל מובן וברור ומחוור ופרוש כשמלה! חגור הוא כלי המדע וקו־המדה בידו ובפרוגרמה נכונה, המציבה חוקים וגבולין לנשמת האדם, הוא בא להורות הלכה, הלכת החיים. המדע — ממת סדום זו עם כלליה וחוקיה, הצרים עד להחנק, המודדת את נשמת האדם באותה המדה שמודדים סחורה בשוק,— מושל יחידי הוא אצלו!

כשראה הד"ר שטיין את פלד נגרר אחריו ומחשה, הוסיף לדבר:

— לו לקולי תשמע, כי אז יעצתיך לנוח ולהתרפא היטב טרם שתשוב לעבודתך הספרותית. עצביך נרגזים מאד, ובמצב כזה אי־אפשר לברא דבר קים וממשי. תתרפא, ואז תשתנינה גם השקפותיך על החיים, ואז יהיו גם גבורי ספוריך אחרים לגמרי.

פלד נשך שפתיו. כל מלה ומלה חתכו את לבו לגזרים וכולו היה רועד מתאוה עצומה לאחוז בצוארו החלק של חברו ולחנקו, לחנקו ולראות בפרפוריו.

„להתרפא! אם באמת יש ביד עטיני חלב של בהמה ואכילת בשרה לשנות אותו, תקותיו וצערו, חדותו ויסוריו, אזי אין הוא רוצה כלל להתרפא. חביבים עליו היסורין. הפותחים לפניו עולמות גנוזים, שעין הבריאים לא תחדור אליהם לעולם. חולים ובריאים, נורמליים ובלתי נורמליים! מלים ריקות ופטפוטי הבל בפיותיהם של מטומטמי לב וקצרי־ראות, של אנשים חדלי־רגש, שבגנופיתיהם הגסים כבר המיתו את הנשמה הטהורה. אם כל אותם הזעזועים החזקים, התביעות הגדולות והמכאובים הנוראים של נפש מפרכסת ומתלבטת ביסוריה ושואלת ומבקשת פתרון, של לב עורג וצמא ומתפלל לאל; אם כל איתי הצער הכמוס והאנחה הטמירה, המרעילים נשמתו של אדם, אותה הנשמה, שאינה עומדת באמצע הדרך ואינה יודעת כל ותורים ופשרות — אם כל אלה סימני מחלה הם — יהא חלקי עם החולים!"

כאב צורב צבט את לבו של פלד והכביד את נשימתו. איזה רוח עבר עליו פתאום, בשרפו את המחברת? שנים רבות נשא בלבו את ילדי־רוחו, כנושא אבנים יקרות, כאב את ילדיו אהבם, אהבם והאמין בהם; את כל נפשו, רוחו ונשמתו אצל עליהם, יצק בהם רסיסי יגונו והוד צערו. נשמתו הבודדה והתועה, העיר בלבותיהם נימין דקין ועריגה להאמת הגדולה המעולפה ערפלי סוד, הרעיד את נפשותיהם ברטט של שירה עילאה בתשוקות לא תחדור בהן עין לא יפה — והנה בין רגע בא בעצמו והחריב את עולמו אשר בנה. מה נשאר לו בחיים אחריהם? מה יש לו בתבל זולתם?

שני החברים קרבו אל הגשר. הרוח נשב בחזקה וטחב אפו את בשרו של פלד. הוא נגרר אחרי שטיין, כאדם שנפצע פצע מות ופוסע פסיעותיו האחרונות, טרם נפלו.

שניהם תמכו עצמם על שבכת הברזל של הגשר והביטו למטה. שם רצו והמו המים בקול רעש ונראו כתהום עמוק ואפל.

— — — — — — — — — —

בעבור רגעים אחדים שב הד"ר שטיין מהטיול בה בדרך, שהלך עם חברו פלד.

הוא נגש אל אחד הפנסים, הוציא את שעונו והסתכל בו. אחר־כך נעץ סיגרה לתוך פיו והדליקה.

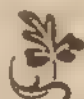
כשהגיע אל ההוטיל שלו והתרומם על המעלות, שם את המפתח בחור הדלת, עמד רגע והוציאו שוב.

„נחוץ לסור אל הפוליציה ולהודיע ע"ד המאורע". — אמר בלבו ועל פניו נראתה העויה של אי־נעימות.

כעבור חצי שעה שב מהפוליציה. עבר דרך בית העיר, הרים את עיניו, הביט בשעון המואר והחליט לטייל עוד חצי שעה.

בשובו אל חדרו הוציא את פנקסו. עלעל ומצא בו את הפרק „מחלות הנפש בספרות החדשה", שהתחיל לכתוב בימים האחרונים, ורשם בו את השם „פלד" לזכרון.

לונדון, תרס"ט.

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בַּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

I.

המלה „שמד", שעם כל היותה תמיד מפלצת בעיני העם, כמעט שפסקה כבר לגרות את העצבים של שדרות חשובות באומתנו, — חשובות לא בשל כמותן אלא בשל איכותן, מפני שהשפעתן מרובה על כל עניני חיינו,—מלה זו זועה לפתע פתאום דוקא אותם הנחשלים והנרפים במדה גדולה כל כך, עד שהרימו קול צעקה ברחוב היהודים: סכנת־השמד עליך, ישראל!

בברלין, בווינה, כלומר בקהלות ישראל היותר גדולות שבמערב אירופה, מאספים אספות על דבר המרת הדת, שהולכת ומתגברת, ומוחים מחאות נמרצות נגד ה„בורחים" הבזויים, המוכרים את אמונתם ואומתם בעד נזיד עדשים. והמחזות הללו באים ומעידים על מציאותו של רגש לאומי חזק גם בלבות ה„ליברלים" ההם, הלוחמים בתחיה הלאומית. הפריסה שלנו בכל הלשונות אינה פוסקת מעורר את דעת הקהל נגד השמד, שפרץ ברחובנו בכל הארצות. וכשאנו מטים אזן לשמוע את כל הדברים, שנאמרים ונכתבים על ענין זה, הרי מתוך דברי השנאה העזה והבוז העמוק לבוגדים קולטת אזנינו גם איזו נעימה של מורא ופחד, של רטט טמיר ודאגה כמוסה לגורלנו בעתיד, לגורלו של איתי העם, שספינתו מטורפת בים זה קרוב לאלפים שנה וסופות וסערות קמות עליה יום יום להטביעה.

בתקופה זו, שאנו עומדים בה, הולכת התנונות היהדות ומתמדת, הולכת ופועלת את פעולתה בחריצות נפלאה, והשמד אינו אלא בטויה הקיצוני של התנונות זו וההשתחררות האחרונה מעולו המעיק של העבר הלאומי. חלקי עמנו הדרים בארצות שונות נעשים נכרים אלו לאלו, השדרות העליונות נבדלות ומתרחקות מעל רוב העם הדר עמהן במדינה אחת,—וזהו ראשית ההתבוללות, וסופה—המרת הדת, עזיבת המחנה לגמרי.

הקשרים ההם, שעוד לפני מאה שנה אגדו וחברו את כל חלקי העם בכל ארצות פזוריו, הותרו במאת השנים האחרונות

וכחם פקע כמעט לגמרי . יהודי איטליה, שוויץ, דנמרק, הולנד וכו׳ אינם משפיעים על יהודי רוסיה, גרמניה, צרפת וכו׳ ואינם נשפעים מהם. יהודי צרפת ואנגליה ודאי היו מגיעים בדלדול רוחם למדרגתם של יהודי איטליה, אלמלא באה היציאה הגדולה ולא היתה מביאה בכנפיה מן המזרח קצת תחיה ורוח להמדולדלים הללו. יהודי גרמניה, אוסטריה ואונגריה, אף כי קרובים הם לצבור היהודי הגדול, נעשים בכל זאת יותר ויותר זרים לו ומתרחקים ממנו הלוך והתרחק. וגם במזרח אירופה עצמה — ברוסיה ובגליציה — מתפורר העם פרורים פרורים. השדרות העליונות — האינטליגנציה והבורזואזיה — מתרחקות מעל ההמון, מסגלות לעצמן את שפתה ומנהגיה, נמוסיה ונוסהאותיה של הסביבה הזרה וגותקות את החוטים שהיו מחברים איתן עם הקבוץ הגדול.

ואולם לא פה המקום לדבר לא על הסבות שיצרו את המצב המעציב הזה ולא על התוצאות, הנשקפות לנו ממנו. אין כונתנו ברשימותינו אלה אלא לתאר את תנועת השמד בלשונם של מספרים. לשונם של מספרים ברורה היא לפעמים עד מאד ומובנת היא יותר ממליצות מרעישות עולמות.

אנו פותחים ברשימות העיר ווינה, משום שהיא המיוחסת" בכל קהלות ישראל שבאירופה — מרובה מספר משומדיה ממספר המשומדים שבקהלות אחרות. ולא עוד אלא שעל דבר תנועת השמד בווינה יש לנו ידיעות מדויקות ומפורטות ביותר, ולפיכך אפשר ללמוד מרשימות ווינה יותר משאפשר ללמוד מרשימות קהלות אחרות *).

ראשית כל הרי מספר המומרים בווינה.

בשנות	זכרים	נקבות	סך־הכל	בממוצע לשנה אחת
1868—1872	94	68	162	32
1873—1877	154	119	,273	54
1878—1882	314	267	581	116
1883—1887	713	517	1230	246
1888—1892	828	697	1525	305
1893—1897	1156	944	2100	420
1898—1902	1496	1133	2629	525
1903—1907	1653	1342	2995	599
1908	——	——	608	608
סך־הכל.	(*6408	(*5087	12103	295

ובכן: במשך ארבעים שנה ואחת עזבו את היהדות יותר משנים־עשר אלף יהודים. להלן נראה, שמספר ידוע מהם יחזור וישוב אל היהדות. אבל לעת עתה נתבונן כראוי בטבלא זו שלפנינו. ראשית כל מראה לנו העמוד הרביעי שבטבלא—מימין לשמאל, כי גדול ההמרה לא פסק אף לשנה אחת ושמספר המשומדים גדל במשך ארבעים שנה ואחת כמעט פי עשרים. בחמש השנים הראשונות (1868—1872) הגיע המספר השנתי הממוצע של המומרים רק לשלשים ושנים ובחמש השנים האחרונות (1903—1907) עלה המספר הממוצע השנתי עד לשש מאות. אולם המספרים הללו בלבד אין בהם כדי תשובה על השאלה, בכמה הולך ומתרבה מספר הרבוי של המומרים

*) לצורך רשימותינו אלה השתמשנו בעיקר ב„העתון לדמוגרפיה וסטטיסטיקה של יהודים", בספר: „היהודים באוסטריה", בספרו של הד"ר זמטר: „על דבר השמד", וגם בשבועונים וירחונים שונים שיוצאים בברלין ובווינה.

בהחלט, שהרי גם הישוב היהודי בווינה גדל במשך אותן השנים במדה גדולה. תשובה על השאלה החשובה הזאת תתן לנו טבלא קטנה זו:

בקירוב היה בווינה מומר אחד בתוך:

1200	יהודים	בשנה	1868—1879
420/30	״ ״	״ ״	1880—1889
270/80	״ ״	״ ״	1890—1899
230/40	״ ״	״ ״	1900—1908

הרי שבאמת גדל מספר המומרים ביחס אל מספר היהודים הנמצאים בווינה רק פי חמשה: בתחלה מומר אחד בקרב 1200 יהודים, ולבסוף מומר אחד בקרב 230/40 יהודים. ולא עוד אלא שבטבלא זו יש גם דבר משמח. בשעה שבעשרים השנים הראשונות גדל מספר המומרים ביחס אל הישוב היהודי כמעט פי שלשה, נפחת גדול השמד בעשרים השנים האחרונות במקצת ומספר המשומדים גדל ביחס אל הישוב פחות כפי שנים.

ואולם נשוב לעיין בטבלא הראשונה. בקרב 11495 מומרים *) היו זכרים—6408, כלומר 55.7%, ונשים—5087, כלומר 44.3%. כנראה, רבית הן הסבות המכריחות את האנשים לעזוב את היהדות מן הסבות המביאות את הנשים לידי שמד.

ביחס פרוצנטי זה של הזכרים והנקבות לא בא כמעט שום שנוי במשך כל אותן השנים. בחמש השנים הראשונות היה מספר הנקבות 42%; אחרי כן עלה מספר הנקבות עד 44%. והמספר היחסי הזה נשאר קבוע ועומד עד השנים האחרונות.

כשאנו שואלים. מה הן הסבות העקריות המביאות לידי שמד, אין אנו מוצאים תשובה ברורה ומוחלטה. מסובכות ומרובות הגוונים הן הסבות יותר מדי כדי שנוכל להביא אותן לידי כלל אחד. ואולם המספרים המראים לנו, מי ומי הם רוב המומרים— פנויים או נשואים, צעירים או זקנים, בני השדרות העליונות או התחתונות, — המספרים האלה מוכיחים, שסבת השמד היותר עקרית הם הנשואין ואחריה — השאיפה, המצויה כל כך לקבל משרה מדינית, או בכלל להטמע בין הגויים, כדי לעלות במדרגות הסולם החברתי.

נראה נא כמה גדול מספר הפנוים בין המומרים, ווזהי הראיה היותר ודאית, שהנשואין משמשים גורם עקרי לשמד.

השנים	המספרים המחלטים: פנוים	המספרים המחלטים: נשואים אלמנים וגרושים	אחוזים למאה: פנוים	אחוזים למאה: נשואים אלמנים וגרושים
1886—1895	2478	816	75,2	24,8
1896—1905	3739	1435	72,2	27,8
1906—1907	888	300	74,8	25,2
סך־הכל	7105	2451	74,3	25,7

הרי שכמעט שלשת רבעי המומרים פנוים הם. והמצב הזה לא נשתנה כמעט במשך יותר מעשרים שנה. בעשר השנים הראשונות הגיע מספר הפנוים עד 75,2%. אח"כ ירד המספר היחסי הזה עד 72,2%, אבל בשתי השנים האחרונות חזר ועלה עוד הפעם כמעט עד לשבעים וחמשה אחוזים למאה (74,8%).

גם חלוקת המומרים לפי שנותיהם תאשר את הנחתנו, שהנשואין הם הגורם העקרי בתנועת השמד:

*) בלי שנת 1908.

השנים	מן 14 עד 20 שנה: המספר המוחלט	מן 14 עד 20 שנה: אחוזים למאה	מן 20 עד 30 שנה: המספר המוחלט	מן 20 עד 30 שנה: אחוזים למאה	מן 30 עד 40 שנה: המספר המוחלט	מן 30 עד 40 שנה: אחוזים למאה	יותר מן 40 שנה: המספר המוחלט	יותר מן 40 שנה: אחוזים למאה
1886 1895	507	15,9	1587	19,7	685	21,1	415	13,0
1896—1905	742	14,0	2613	49,3	1243	23,5	704	13,2
1906- -1907	149	13,9	538	50,4	228	21,4	152	14,3
סך־הכל	1398	14,6	1738	19,5	2156	22,5	1271	13,1

אנו רואים איפוא שגיל הנשואין.—בני 20—30 שנה—, הוא המרובה בשמדות: לא פחות מארבעים ותשעה אחוזים למאה וגם יותר מחמשים אחוזים למאה. ומשום שאנו יודעים, שבני הגיל הזה אינם אלא 20 % לגבי מספר כל היהודים שבוינה, הרי שיחסם לגבי השמד גדול פי שנים וחצי מיחסם ליהודי ווינה בכלל. את המקום השני בשמד תופסים בני שלשים וארבעים שנה—מספר המשומדים שבהם לא ירד במשך כל אותם השנים עד לפחות מן 21 % לעומת מכפר המשומדים בכלל, ופעם אחת (1895—96) הגיע המספר היחסי הזה גם עד 23 %.

ראוי לשים לב לדבר, שמספר השמדות בקרב הזקנים והזקנות, הגדולים מארבעים שנה, גדל במשך עשרים שנה ואחת ביותר מן 1 %, ולהיפך, בקרב הצעירים והצעירות, שעוד לא הגיעו לעשרים שנה, נפחת מספר השמדות ב—2 %.

ביחוד חשוב לנו לדעת בקרב איזו מן השדרות מצוים השמדות ביותר. ומן הטבלא אשר נביא תיכף נראה שהאינטליגנציה והעשירים תופסים מקום בשורה הראשונה, אלא שגם בקרב השדרות הנמוכות עולים המומרים ובִיחוד המומרות — למספר חשוב:

מיני הפרנסות	זכרים: המספר המוחלט	זכרים: אחוזים למאה	נקבות: המספר המוחלט	נקבות: אחוזים למאה
בעלי פרנסות חפשיות	446	23,3	79	20,5
פקידים ומורים	95	5,0	40*)	10,3
עוסקים בלמוד (לרוב סטודנטים)	358	18,7	—	—
פבריקנטים, סוחרים, דאנטיירים, מבותים בבתי מסחר	649	33,9	53	13,8
בעלי מלאכה, פועלים ומשרתים	367	19,1	213**)	55,4
סך־הכל	1915	100,0	385***)	100,0

טבלא זו מעמידה אותנו על מהות המשומדים בשנים האחרונות (1901—1907), וראויה היא שנעיין בה כראוי.

מתחלה נשים לב להזכרים. ראשית אנו רואים, שהאינטליגנציה (רופאים, הוקחים, סניגורים וכו') מוציאה מתוכה משומדים במספר גדול — במעט הרבע (23,3 %) ממספר כל המשומדים, ובאשר ידוע, שמספרה של האינטליגנציה בקרב יהודי ווינה אינו עולה על 3 %, הרי יוצא מזה, שחלקה בשמד גדול פי שבעה מחלקה בישוב היהודי. ואולם לפי דעתנו אפשר להוסיף על בעלי הפרנסות הליברליות גם את הפקידים והמורים וביחוד את העוסקים בלמוד, האינטליגנטים בעתיד. ולפי זה יצא לנו שדוקא האינטליגנציה, שעליה להיות למופת להמון, לחנכו ולגדלו, מוציאה מתוכה במעט מחצית המשומדים — 47 %. את המקום השני תופסים (בזברים עסקינן) הסוחרים והפבריקנטים — 33,9 %, כלומר יותר משליש מכל המומרים. מובן מאליו, שמספרם לגבי הישוב היהודי בווינה בכלל הוא פחות הרבה משליש. השדרות הנמוכות—בעלי־המלאכות, הפועלים והמשרתים — שמספרם לגבי יהודי ווינה ודאי מגיע עד 80 %, תופסות את המקום האחרון בשמד — רק 19 %.

אחרים לגמרי הם היחסים בקרב הנשים: נראה שהנשואין הם כאן הסבה הראשונה והעקרית לשמד ושכחם של מוטיבים חמריים גדול כדי להביא את הנשים לפעמים קרובות לידי המרה. הנה בן יותר ממחצית המומרות (55,4 %) עולות בחלקן של השדרות הנמוכות — פועלות, משרתות ושפחות, ביחוד — שפחות. אולם גם האשה האינטליגנטית תופסת מקום הגון בשמד עד 30 %.

לאיזו דת נותנים המומרים את משפט הבכורה? — על השאלה הזאת נותנת לנו תשובה הטבלא שלפנינו:

השנים	נספחו על הדת הקטולית: המספר המוחלט	נספחו על הדת הקטולית: אחוזים למאה	על דתות אחרות: המספר המוחלט	על דתות אחרות: אחוזים למאה	על הכופרים: המספר המוחלט	על הכופרים: אחוזים למאה
1886—1895	1825	55,4	788	23,9	681	20.7
1896—1905	2711	51,3	1504	28,5	1069	20,2
1906—1907	504	42,4	343	28,9	339	28,7
סך־הכל	5040	51,6	2635	27,0	2089	21,4

הרי שיותר ממחצית המומרים עברו אל הדת הקטולית, יותר מרבע — אל הדתות האחרות (ביחוד אל הדת הפרוטסטנטית) ורק קצת יותר מן 20 % יספחו על הכופרים בכל. ואולם כשאנו עומדים על פרטי התפתחות הדבר, אז אנו רואים, שלהדת הקטולית הולך ואובד הנה בעיני המומרים: לפני עשרים שנה עברו אל הקטוליות יותר מן 55% מומרים, ובשנים האחרונות ירד המספר הזה עד 42,4 %. ולהיפך, מספר הכופרים בכל מן 20,7% עד 28,7%. כיוצא בזה גדל, על חשבון הקטוליות, מספר המומרים שנעשים פרוטסטנטים.

(עוד יבא).

מכתבים מארץ־ישראל:

יב.

עוד לא חדל מרד הדרוזים בחורן והנה באה לפתע פתאום ידיעה על אדות מרד חדש בגבולות ארצנו. בפעם הזאת פרץ המרד במקום יותר קרוב אלינו — במזרח ים המלח, במדינת מואב העתיקה. התקוממו הבדואים — הערבים הנודדים, החיים חיי חופש בתוך הממשלה הטורקית בתור גוף צבורי מיוחד. מכירים הם את הממשלה רק על פי השם בלבד ונכנעים בחרדת כבוד לפני השולטן, שהוא קדוש להם בתור יורש מחמד, אבל אין להם בעולמם אלא עניני שבטיהם ומתרחקים הם מכל משא ומתן עם הממשלה. הללו אינם משלמים מסים לממשלה ואינם עובדים בצבא. רק לאט לאט עוברים הבדואים ממצב נודדים למדרגת עם היושב במקום קבוע ועוסק בעבודת אדמה. ישנו מעוט בין הבדואים המשלם גם את המסים הדרושים אבל רוב שבטי הבדואים הגדולים, המרוחקים ממקומות הישוב, אינם יודעים

---

*) רק מורות. **) מהן שפחות — 69. ***) פחתנו מן המספר הכללי את הנשים, שאין להן מלאכה מיוחדה, אלא הן נחשבות על שם בעליהן.

כל עול ממשלה עליהם. השייכים שלהם הם מושליהם. להם הם חולקים כבוד, לפניהם הם נכנעים ולפקודתם הם נשמעים. הבדואים מסודרים לשבטים ולמשפחות, מנהיגיהם משמשים להם כחוקים, הקבועים בצבור מכבר. הבדואים כלם מזוינים. סוסיהם וכלי זינם הם הדברים היקרים להם ביותר ובהם הם מתפארים.

עד הזמן האחרון לא נגעה הממשלה בזכיותיהם של הבדואים. ולפיכך היו נוהגים מנהג עם חפשי גם תחת ממשלת השולטנים היותר עריצים שבתורקיה. ואפילו השולטן עבדול־חמיד לא העיז לבוא בדרישות אליהם. לממשלה לא היתה כל יכולת לשעבד את הבדואים ולהטיל עליהם את עול החוקים והסדרים השוררים בממלכה לגבי שאר התושבים. מלבד זאת לא ראתה הממשלה צורך גדול ביותר לשעבד את הבדואים. כמו שלמים בני מדינה מושלמית היו הבדואים לוקחים חלק במלחמות־מצוה, שהיו מרובות כל־כך בטורקיה, ברצון ובנפש. ואת הדבר הזה ידעה הממשלה להוקיר ולהעריכו כראוי. אבל הזמן האחרון הביא את הממשלה בנגיעה תמידית עם הבדואים על ידי בנין מסלת הברזל החג'אזית, שהיתה צריכה לעבור בארץ נדודיהם. זמן רב דאגו לקיום המסלה בארץ הבדואים. היו מתיראים, שהבדואים ישימו מכשולים רבים, שלא יתנו לסול את המסלה, שיהרסו אותה ויתנפלו על הנוסעים. אך הממשלה פתרה את שאלת המסלה באופן פשוט, כמו שעושים אנשים פרטים, היושבים בודדים בסביבה מסוכנה ופחד השודדים עליהם: היא היתה משלמת בכל שנה סכום ידוע לראשי שבטי הבדואים, כדי שהם יהיו השומרים על המסלה; הפתרון הזה לא גרם כבוד לממשלה, אבל הוא נתן לה את הבטחון הדרוש, כל זמן שלא היו לה אמצעים יותר חזקים ויותר נאותים.

והנה הגיעה השעה והממשלה ראתה נחיצות לעצמה לשים קץ להמצב הקודם הבלתי טבעי והחליטה לחדול מלשלם כסף לבדואים בעד השמירה על המסלה. הדבר הזה העיר התמרמרות גדולה בין הבדואים, אבל למרד עדיין לא הביא. ורק כאשר באה עובדה אחת, והעובדה חשובה ביותר, שקלקלה את היחס הקודם בין הממשלה ובין הבדואים, פרץ המרד בכל תקפו.

העובדה הזאת מקורה בדרישות הממשלה החדשות בנוגע לפרוק הנשק מעל כל אזרחיה, לתשלום המסים בכל חלקי מדינותיה ולעבודת הצבא הכללית. הממשלה השתדלה קודם להגשים את החוקים החדשים האלה במדינותיה היותר מסודרות, ועכשו היא באה לקבוע אותם גם במדינות היותר רחוקות מהישוב והיותר נעזבות. ובין המדינות האלה נחשבת גם מדינת קירק, שיושבים בה שבטי בדואים מרובים וחזקים.

הפחה בקירק (היא קיר מואב העתיקה) קרא לאספת ראשי שבטי הבדואים בחבלו ודרש מהם שימסרו את נשקם, כמו שדורשת זאת הממשלה עכשו מכל תושבי מדינותיה. דחוק על דבר פרוק הנשק יצא עוד לפני שנה, הממשלה לא ותרה על הדרישה הזאת במקדוניה, אף על פי שהתגשמותה במדינה ההיא היתה קשה מאד. אחרי המרד באלבניה הוכרחו גם יושביה היא למסור את כלי זינם. סמי־פשה לוקח את הנשק מאת הדרוזים בהרי חורן, הממשלה דורשת עכשו את מסירת הנשק מכפרי ומושבות גליל. והנה בא ההכרח גם לבדואים שיתפרקו את נשקם אף הם. להוציא לפועל את הדרישה הזאת בטורקיה הוא דבר קשה עד מאד. וכי אפשר למצוא אף ערבי אחד מן הערבים, היושבים בערי ארץ ישראל, שאינו מזוין גם עכשו, למרות שהאסור חל זה שנה ויד הממשלה תקיפה בערים האלה? או כלום עובר אף לילה אחד באיזה מקום שהוא בארץ ישראל, שלא תשמענה יריות מאקדחים ומרובים? ואם במקומות הישוב כך, במקומות הרחוקים מישוב לא־כל־שכן! ואולם הפחה בקירק לא שם לב לזה ודרש בכל תוקף, שהבדואים ימלאו את החוק כהלכה. לשוא היו טענותיהם של הבדואים, שאי אפשר להם לחיות בלי כלי זין, שצריכים הם להגן על עצמם ועל רכושם, מפני שאין להם ממשלה חזקה אשר תערוב בעד הבטחון. השייכים, בני המדבר החפשים, לא ידעו גם לדבר בשפת הכנעה, ואחד מהם בדברו עם הפחה שלח את ידו ונתכון להוציא את חרבו. אלא הפחה קדמהו. הוציא את אקדחו במהירות והרג את השייך. וההריגה הזאת היא שגרמה למרד הבדואים.

המרד פשט תיכף בכל סביבות קירק. הבדואים חפצו לנקום נקמת אחיהם ההרוג בממשלה ופקידיה. מחנה גדול של בדואים התנפל על עיר הפלך והרגו בה הרבה חיילים ופקידים. הפחה עם הצבא המעט אשר לו היה מוכרח להבצר במבצר הקרוב, והעיר בולה נפלה בידי הבדואים. המתנפלים החריבו את העיר, הרסו את כל בניני הממשלה, שרפו את החנויות ובזזו את רכוש התושבים. כל עיקר כונתם של הבדואים לא היה אלא להרוג את פקידי הממשלה ולא אנשים פרטים, ורק במקרה או בחפצם להגן על רכושם נהרגו אחדים מן התושבים. בין ההרוגים והנפצעים ישנם גם מושלמים גם נוצרים. היהודים המעטים, היושבים בקירק, לא סבלו מהפרעות. רק בטורקיה יש מקום לחזיון מוזר כזה, שאיננו במציאות כלל באירופה, — שבזמן של פרעות יפסחו הפורעים על בתי היהודים. הנוצרים הקטולים והאורתודוכסים פנו על ידי ראשיהם בירושלים לעזרת הפחה.

הבדואים פשטו בכל החבל הגדול במזרחו של ים המלח. על מחנה הבדואים נספחו גם הדרוזים, שנמלטו על נפשם מידי סמי־פשה, מפקד הצבא בחורן, וכולם יחד עשו שמות נוראות בערים שונות: הם החריבו את הטלגרף על פני שטח גדול במזרחה של ארץ ישראל, והחבור בין ערי הככר ובין דמשק וירושלים נפסק לגמרי. הם הרסו את מסלת הברזל ושרפו את בתי התחנות. בתחנה קטראני, 40 קילומטר במזרחה של קירק, הרגו את הפקידים. וגם בסביבות מדבה, 60 קילומטר בצפונה של קירק, הרגו את פקידי הממשלה, שעסקו בגבית המסים. נשארו בחיים רק אלו מפקידי הממשלה ומכלת הברזל, שנמלטו על נפשם. נסיעת הרכבות חדלה. הבדואים היו כדכים לבוא דרכבות ומתנפלים עליהן. מעיר מדינה באה רכבת שהובילה את הפוסטה ועשירים נסעו בה. הבדואים עצרו בעד הרכבת ולקחו את כל כסף הממשלה ובזזו את כל רכושה של הנוסעים והשאירו להם רק כתנתם לעורם. אז נפל פחדם גם על המקומות במערבו של ים המלח. חוששים היו ששבטי הבדואים יבואו גם שמה דרך הירדן או מצד דרום ויתנפלו גם על באר שבע, עזה וחברון.

אבל הממשלה הראתה את כחה ואת חריצותה למן הרגע הראשון. צבא נשלח מירושלים ומדמשק. סמי־פחה השאיר חלק של צבאו בחורן והוא עצמו בא בראש מחנה גדול במסלת הברזל לקטראני ומשם לקירק. הופעתו הפתאומית של מחנה במספר עשרים אלף איש עשה רושם נמרץ. הבדואים נתפזרו לכל רוחות השמים. הפחה מקירק, שהיה סגור עשרה ימים במבצר, יצא עם צבאו; וסמי־פחה לקח על עצמו להשקיט את הארץ, כמו שהוא עושה זאת בחורן. עבודתו הראשונה היתה לתקן את הטלגרף ואת מסלת הברזל. העבודה הזאת כבר נעשתה, והסכנה במזרח כבר עברה.

הפרטים בדבר ההריגות והניזקים אינם ידועים עדיין. מתחלה היו מספרים על הריגת מאות אנשים. על פי הידיעות האחרונות עולה מספר ההרוגים רק לחמשים איש, רובם פקידים. אם נכונות הן הידיעות האחרונות הללו ע"ד מספר ההרוגים — קשה להחליט. הממשלה בטורקיה מתכונת כמובן, להמעיט את ערך הפרעות. וגם על ידיעות העתונות בטורקיה אי אפשר עדיין לסמוך; בירושלים, הקרובה כל־כך לקירק, במקום מושב הפחה, נודע דבר המרד רק על ידי ה„טיימס" האנגלי. בלונדון ידעו על דבר המרד ימים אחדים קודם שהגיעה השמועה לירושלים. כעת יצאו לקירק סופרים, באי־כח עתונים ערביים מסוריה וממצרים. והעתון הגדול "אלמוקתבס", היוצא בדמשק, מדפיס עכשו שורת מאמרים מאת עורכו, הסופר המפורסים מחמד — סרד — עלי, על המצב בקירק („קירק בעבר ובהוה").

המרד בקירק מראה לנו שוב, עד כמה אין המצב המדיני בטורקיה מבוסס עדיין. כל גופה המדיני של טורקיה מלא פצעים, והפצעים הללו מתגלים בכל פעם במקום חדש. אמנם, הפצעים האלה לא באו על ידי הסדר החדש בממשלה; פצעים נושנים הם, שהיו מתגלים גם קודם, אבל עכשו בזמן חופש הדפוס והדבור, נתבלטו ביותר ונעשו נראים וניכרים לעין. הקונסטיטוציה הטורקית נתכונה לרפא את מכות המדינה, אך הרבה לא עלה עדיין בידה. העלמת הפצע לרגע לא תביא לידי רפואה שלמה. אין כל ספק שהממשלה החדשה מתחזקת וכובשת לה מעמד, אך ענין החיזוק עצמו מתנהל עדיין בעצלתים. הפרעות התמידיות שבזמן האחרון סימן הוא, שבטורקיה, כמו בכל מדינה ומדינה, עדיין חי הרגש הקודם — התשוקה להשאר במצב האנרכי. הפרעות במקדוניה לא פסקו עוד, אבל קלות הן עכשו משהיו. באלבניה היתה תסיסה גם בימי הממשלה הקודמת, ומצב הממשלה במדינה הזאת חזק עכשו יותר משהיה. בתימן היתה יד הממשלה תמיד על התחתונה וסמני מרד היו למדינה בת גם קודם לעתים קרובות. בחורן היתה מנוחה, אבל אוי לה לממשלה שמנוחה כזאת שוררת בה. עכשו יכנעו הדרוזים ויקבלו עליהם את עול הממשלה העותמנית לא רק בדרך ההשאלה בלבד, הבטחון בחורן יגדל בלי ספק, סדר ובטחון יונהגו כעת גם במזרחו של ים המלח.

אבל אין טוב להסתפק במשלוח צבא למדינה המלאה תסיסה ולהפיל אימה על המורדים והמתקוממים. העיקר הוא לדעת ביצד לנהוג במדינה זו אחרי הנצחון. לזה דרושה היכולת לסדר את העניניס במדינות המתנגדות לממשלה ולכל משטר ממלכתי בכלל. לממשלה הטורקית דרושים כעת שקידה רבה והון עצום וצבא חפשי ממלחמות חוץ, וביחוד דרושים לה חוקים חדשים ואנשים בעלי־יכולת, היודעים להגשים את החוקים בחיים. ביום אחד אי־אפשר להפוך את מצב החיים האנרכי ולעשותו מצב מסודר. כדי לעשות תקונים דרוש זמן רב, גם אם יהיו לממשלה כל האמצעים הנחוצים וכל התנאים הדרושים. אבל העזובה היא כל כך גדולה בטורקיה, עד שקשה לחכות לתקונים. המרידות, שמתפרצות בלי הפסק במקומות שונים, הם הסימן היותר מובהק של מחלת המדינה הטורקית, המעונה רפוי רדיקלי לאלתר.

י. ל.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְּלִיָּה.

ה.

המקרים המעציבים במזרחה של לונדון, שעשו רושם כביר על האנגלים, עוררו מחדש ויכוח על שאלת „הגרים", כלומר—היהודים. באותו יום, אחרי הרצח הנורא, מהרו כל עתוני הבירה להודיע, כי השודדים הם יהודי רוסיה, והעתונים הקונסרבטיבים, למן ה„טימס" ועד ה„דיילי מייל", יצאו מיד במאמרים מלאים רעל נגד ה„גרים" בלונדון. העתונות הקונסרבטיבית השתמשה במקרה הזה להתנפל על הממשלה הליברלית, אשר זה עתה נצחה בהבחירות לבית הנבחרים, ובאה בטרוניה עליה, כי היא, כלומר הממשלה הליברלית, בהקילה את החוק „נגד הגרים", גרמת לרבוי הפושעים והשודדים במזרחה של העיר. עתונים אחרים לא בישו מלהחליט, כי כל תושבי ווהייטשיפל אספסוף של פושעים הם. נקל לשער, איך הרגיזה המלשינות הזאת את לבות אחינו הנדכאים של הגיטו הלונדוני. זוכרים הם עדיין את המאורעות במכרות־הפחמים אשר בוויילס, שאירעו לפני שנים אחדות, עת שהפועלים האנגלים התנפלו על היהודים ועשו בהם כעין פוגרום. וכל היודע את השדרות הנמוכות באנגליה, יודה, כי פוגרום במדינה זו איננו מן הנמנעות. העתונות העממית הקונסרבטיבית מסיתת את ההמון בהגרים בכונה תחילה, כדי להסית את לבו מן המפלה האחרונה של הקונסרבטיבים, וההמון הגדול, הקונסרביטיבי ברוחו, בהיותו מלא התמרמרות על אשר לא הצליחה מפלגתו בבחירות ונרגש על־ידי מעשה השוד ועל־ידי הסתת העתונות, — מוכש הוא לכל, וכל „קרבן", שיפול בידיו לשכך חמתו בו, — ירצה. ומי יודע מה הגיע לאחינו בווהייטשיפל אלמלא מהרה הממשלה להודיע, כי השודד שנמצא מת בבית יהודי לא היה כלל יהודי, אלא ליטי נוצרי, ולפיכך אין להאשים את היהודים. ואלמלא הכירה הממשלה, כי סכנה נשקפת ליהודי ווהייטשפל, בוודאי לא היתה באה בההודעה הרשמית הזאת, מפני שאין נוהגים באנגליה לברוק בדתם של תושבי הארץ ולהבדיל בין בן אמונה אחת לבן אמונה אחרת אפילו כשבאים להביא את בני המדינה במנין. אבל הודעה זו של הממשלה לא הועילה הרבה, אלא עוד הוסיפה להרגיז את העתונות הקונסרבטיבית, שראתה בה כעין כונה „להציל את הטרף משני החיה". עתונים אחדים לא מסרו את ההודעה הזאת לקוראיהם כלל, ואלו אשר הדפיסוה, לא חדלו מלהלשין על „הגרים". וזה כשלשה שבועות, שהעתונים הגדולים של המטרפולין האנגלית דנים בשאלת „הגרים" ובשאלת היהודים הרוסים. רוב כותבי המאמרים, רודפי הסנסציות ובוראי ה„בלוף", לא ידעו כלל את חיי אחינו במזרחה של לונדון ואפשר שלא היו מעולם באותו התחום המוכן תמיד לפורעניות, והרי הם בודים מלבם דברים, הראוים להגדיל את השנאה לא רק ליהודי רוסיה בפרט, אלא גם לכל היהודים בכלל. הנה כן מודיע, למשל, עתון אחד קונסרבטיבי, שמספר קוראיו מגיע למיליון, כי רוב תושבי ווהייטשיפל שונאים את העבודה ואוהבים רק בצע וגזילה. והרי זוהי עלילה נתעבה מאין כמוה: וכי ראית מימיך אדם עובד עבודת־פרך בעד לחם כהיהודי הווהייטשיפלי?

כמובן, אין העתונים הללו מסתפקים במלשינות ובהסתה בלבד, אלא דורשים הם מאת הממשלה, כי תציע לפני בית־הנבחרים חוק, שיאסור את כניסת־הגרים לארץ. ואפילו האופטימיסטים מודים, כי הממשלה תמלא את הדרישה הזאת, כדי להשקיט את סערת הלבבות של הקונסרבטיבים, הנרגזים עכשו בלאו־הכי על־ידי שאלות אחרות העומדות על הפרק.

ואם לא די היה לצרה זו בשעתה, הנה התחולל עתה על היהדות האנגלית עוד אסון אחד, אשר תוצאותיו אפשר שתהיינה נוראות. בליל האחרון של השנה שעברה מצאו יהודי רוסי הרוג בתחום הרובע של העיר, וכעבור ימים אחדים אסרה הפוליציה שני יהודים רוסים, שנחשדו בהרציחה הזאת. כאן מצאה העתונות הקונסרבטיבית מקום לגבות את חובה ולשוב ולהתנפל על יהודי ווהייטשפיל. מאורע זה, ניסף להעיבדה, כי השודדים מהונסדיטש מצאו מקלט בבית יהודי במזרח לונדון, עוד הרבה את האש במדורה. כל שיחתם של הלונדונים עכשו אינה אלא ביהודי ווהייטשיפל, או במו שקוראים אותם בימים האחרונים „הפושעים מן המזרח".

ו„מנהיגינו" הגדולים, המדברים תמיד כבאי־כח של עם ישראל, באים עכשו לא לכבות את הבערה, אלא לבאר להאנגלים, כי יהודי רוסיה נשחתו ונתקלקלו רק ע"י תנאי חייהם בארץ מולדתם—ובזה מאשרים הם, כי היהודים שבמזרח לונדון הם באמת אנשים נשחתים ופושעים. סיר מרקוס סמועל, מי שהיה לפנים לורד־מייער של ה„סיטי" הלונדונית, עומד וטוען, שמשום שרבו הפושעים במזרחה של העיר, נחוץ להחמיר בחוק הכניסה ולסגור את הארץ בפני האספסוף.

ו„המנהיג" הנכבד הזה דבר בתור יהודי ובתור בא־כח היהודים. ממילא מובן, שהעתונים נזדרזו והפיצו את השמועה, כי „היהודים שלנו", כלומר היהודים האנגלים, אף הם מודים, כי תושבי מזרח לונדון הם אספסוף של פושעים, שאינו ראוי כי יגינו עליו. ההתנהגות המגונה הזאת של „מנהיגינו" הכריחה את העתון הרשמי של היהדות האנגלית, ה„דז'ואיש כרוניקל", לצאת במאמר חריף נגדם ולדבר אליהם דברי־כבושים ולהוכיחם על הבגידה הזאת.

דבר אחד ברור עכשו: בקרוב תציע הממשלה חוק חדש נגד כניסת הגרים, ואלו אשר יסבלו על ידי החוק החדש לא יהיו השודדים והפושעים, שמצוא ימצאו דרך לעצמם כדי לעבור על החוק, אלא אחינו הנרדפים. ותוקה על היהודים „האנגלים", שלא יעשו כלום כדי להסיר את הסכנה, הנשקפת „לאחי אמונתם הרוסים", „יהודי־המזרח" הללו, השנואים להם ביותר על שמעכבים הם את גאולת ההתבוללות. וכבר היה מעשה לפני חמש שנים, בעת שאספה הממשלה חומר ל„החוק של הגרים", אז הוכיחו היהודים ה„אנגלים" הללו (שבאו לכאן לפני עשרים או שלשים שנה ונתעשרו „ונתאנגלו"), כי אנגלים הם יותר מן האנגלים עצמם...

לפני ימים אחדים נזדמנתי עם אחד „הגדולים" שלנו ושאלתיו על יחוסו להשאלה הזאת. וזאת אשר ענני: „אין לך להתרגז, כי אני וכל חברי עמי מתנגדים אנחנו לכניסת יהודים רוסים בארץ הזאת במספר רב. כל מדינה ומדינה תוכל לאכסן בתוכה רק מספר ידוע ומצומצם של יהודים, ואם יגדל המספר הזה, מן ההכרח הוא שתבוא ריאקציה אנטישמית. גם אנגליה לא תוכל לכלכל יהודים רבים יותר מדאי בלי שתעשה סוף־סוף ארץ אנטישמית. ואנו חושבים, כי מספר היהודים בארץ הזאת גדול הוא כל כך עד שאין להגדיל עוד... ולכן עלינו החובה לתמוך בידי הממשלה, הבאה להגביל את כניסת הגרים. האמיגרציה של היהודים, הבאים במספר רב מארצות המזרח לאנגליה, תביא שואה ושבר עלינו ועליהם"...

עד כאן דברי „המנהיג". אין לכחש, כי קצת אמת ישנה בטענותיו, אבל רק ק צ ת אמת ולא כולה. היהודים יושבי מזרח־לונדון מעכבים את ההתבוללות—וזהי הכונה העיקרית וזהו הטעם הראשי ליחוסם המוזר של „גדולינו" לאחינו המזרחיים. ואם אין ראיה לדבר, סימן לדבר יש. כבר הודעתי במכתבי האחרון, כי הד"ר אדלר נקרא לפני „הקומיסיה של הממלכה לעניני גיטין" לבאר את ההשקפה היהודית על השאלה הזאת. אין לנו לתמוה, כי „הרב הראשי" הזה דרש את מנהג הגיטין בישראל לגנאי ואת החוק האנגלי, שהממשלה בעצמה מציעה לשנות אותו מפני קלקלתו,—לשבח. ובודאי סימן רע הוא, אם פרופיסור לתלמוד ולהספרות הרבנית בבית מדרש הרבנים באנגליה, שהד"ר אדלר בעצמו יושב־ראש בו, יוצא כה„הדז'ואיש כרוניקל", כלומר—בהאורגן של אדלר בעצמו—לראות להרב הנכבד, כי הורה הלכה נגד חוקי התלמוד וכי „פסק דינו" זה הוא חלול שם שמים. עובדה זו, כי הד"ר אדלר, שהוא עצמו לא נולד באנגליה, בא לדרוש מהקומיסיה, כי תציע חוק, המטיל עונש על „הרבנים הגרים", המסדרים גיטין, ומרהיב עוז בנפשו להעיד, כי היהדות האנגנרית עומדת על מדרגת־מוסר גבוהה מאד מפני שעדיין שורר שם חוק הגיטין העברי,— עובדה זו, כשהיא לעצמה, מעידה על השנאה הכבושה בלבות „המתאנגלים" לאחינו, יושבי מזרח לונדון יותר ממאה נאומים של מר מרקוס סמועל... הד"ר אדלר, שדפלומט ופקח הוא, בודאי ידע מראש, כי עדותו לפני הקומיסיה תעיר

רעש ומחאה בקרב הרבנים הנעלבים וכבוד רב לא ינחל על־ידי זה—ואף־על־פי־כן עשה את אשר עשה, כי את כל אשר הלורד רוטשילד דורש — „הרב הכולל" מקיים... העתון העברי המופיע פה, שהוא אורגן אורתודוכסי ורבני, יצא במאמר בשם „נבלה" נגד הרב הכולל. העתונות הז'רגונית בלונדון, שאינה „ריבולוציונית" כלל, יצאה גם כן במאמרים חריפים נגדו. ואפילו העתונים היהודים האנגלים, ה„דז'ואיש וואָרלד" וה„דז'ואיש כרוניקל", אף הם הביעו צערם על דבריו של הרב הכולל לפני הקומיסיה, וחברנו מר זכיר, העורך הפוליטי של עתון הממשלה „דיילי ניוס", לא יכול להתאפק ויצא גם הוא במחאה פומבית נגד הד"ר אדלר.

כדי להבין את כל חשיבות הענין הזה, צריך לדעת, כי עד היום הזה אין שום חוק באנגליה, האוסר על רב יהודי לסדר גיטין כדת ישראל. חוקי הגיטין האנגלים הקיימים יסודם בהשקפה הנוצרית מימי הבינים, כי ברית הנשואין לא תופר לעולם; ומאחר שהחוק הזה גורם רעה להרבה זוגים, שאינם עולים יפה, לפיכך אמרה הממשלה הליברלית לשנותו באופן מודרני. וכיון שההשקפה היהודית על השאלה הזאת מתנגדת ניגוד גמור להשקפה הנוצרית, הרי היה כאן מקום לרב יהודי לקדש שם שמים... אלא ששנאתם של היהודים ה„אנגלים" לאחיהם העניים, יושבי מזרח לונדון, קלקלה את השורה.

יש אומרים, שהד"ר אדלר כועס כעס גדול על הרבנים „הגרים" באנגליה, המסדרים גיטין לבני עדתם, מבלי שאל את פיו, את פי „הרב הכולל", ובזה הם מסיגים את גבולו. איני יודע, כמה אמת יש בפי האומרים. אין לחשוד בהרב הזה, כי רק מפני טעמים איגואיסטיים כאלה בא להצר להרבנים „הגרים" (הד"ר אדלר, ה„אנגלי מלידה ומבטן" נולד בהנובר וחונך בלייפציג ושם נכתר בתואר דוקטור.) לא מסבית פרטיות בא להקטין את ערך דין ישראל בעיני האנגלים. הד"ר אדלר—טעמיו ונימוקיו אחרים הם: היהודים „הגרים" מעכבים את הגאולה, את גאולת ההתבוללות. כל זמן שרב ישראל מסדר גיטין על פי דת ישראל, סימן הוא, שהיהדות עוד חיה וקימת באנגליה", ויהדות חיה מפריעה בעד „ההתאנגלות".

המתבוללים חוגרים את שארית כחם ולוהמים כמתיאשים, ומלחמתם קשה מאוד, כי דם הכועט, ואחינו יושבי מזרח לונדון — הרוב. אבל לא המלחמה הזאת, כשהיא לעצמה מעציבה כל־כך, אלא צר לנו, כי אין אף איש אחד פה משלנו, שיעמוד בראש מערכותינו.

פטירתו של הד"ר מיכאל פרידלנדר, שהזכרתי במכתבי האחרון, אבדה גדולה היא להיהדות האנגלית. המנוח היה אחד מחכמי הדור הישן, גדול בתורה וחכמה ואיש רב־פעלים. הוא גרם הרבה לזה, שעדיין לא נשתכחה תורה מישראל באנגליה. אלמלי היתה האפשרות בידו, כי אז הקים בודאי דור של רבנים וחכמים, אבל גם לו עמדו מפריעים ממחנה אחינו „האנגלים". כדירקטור של בית המדרש לרבנים באנגליה, השתדל המנוח כל ימיו לחנך את תלמידיו על ברכי התורה וחכמת ישראל ולגדלם לרבנים הראויים לשמם, אבל הד"ר אדלר, שהוא ראש הקורטוריום של המוסד הזה, הוציא פקודה שלא „לסמוך" רבנים, אלא לגדל „מיניסטערס" (משרת העדה), וזה שנים רבות שלא יצא מן הבית הזה אפילו רב מוסמך אחד, אלא „מיניסטער", בלא התרת הוראה ובלא דיפלום של רב. נקל לשער, עד כמה פעלה החלטתו של „הבישוף" שלנו לרעה על החנוכים בבית הזה בפרט ועל היהדות האנגלית בכלל. התלמידים יודעים מראש, כי אינם עתידים להיות רבנים, אלא מעין שמשים גבוהים בעדתם; ואם רבנות אין כאן — תורה למה להם? ואם „המיניסטער" עצמו עם הארץ הוא — חברי „הסינאגוג" על אחת כמה וכמה! המתבוללים שבכאן הריחו בחוש־הריח שלהם, כי כל זמן שהתורה קיימת, תתקיים גם היהדות ויתקיים גם עם ישראל, ולפיכך, לא מצאו אמצעי יפה להתבוללות מבטול התורה והשתכחותה.

הד"ר פרידלנדר המנוח נלחם כל ימיו נגד השיטה הזאת, ולפיכך היתה עבודתו קשה ביותר. השרידים האחרונים, יודעי התורה, שנשארו באנגליה, פרי פעולתו של המנוח הם. על ידי לבו הטוב ואישיותו המצוינת עלה לו למשוך אחריו איזה צעירים מבית ספרו, להשפיע עליהם מחכמתו ולגדלם ברוחו. ועל המספר הקטן של תלמידיו אלו ההורה קיימת עכשיו ביהדות האנגלית וממנו עתידות לה. אחד מתלמידי המנוח, הרב גיוולד פרידלנדר, היה הראשון והיחיד בין הרבנים האנגלים, שיצא להלחם בפומבי נגד מונטיפיורי ולהגן על תורת ישראל.

הד"ר מיכאל פרידלנדר קנה שם לעצמו על ידי ספריו הרבים, שכתב במקצועות שונים של חכמת ישראל. המנוח העתיק את „מורה הנבוכים" לאנגלית קלסית, כתב מונוגרפיה רבת־הערך על אברהם אבן־עזרא וגם הוציא לאור את הפירוש של אבן־עזרא על ספר ישעיה עם העתקה אנגלית וציונים ורשימות. המנוח הצטיין בתור חוקר פילוסופי רב הכשרון וכתב ספר רב הכמות והאיכות בשם „דת ישראל", המלא רעיונות פילוסופים־דתיים. הוא היה הראשון, שהוציא לאור תנ"ך, מוגה ומנוקה מזיופי המיסיונרים. מלבד זאת כתב מאמרים רבים בעתונים ובירחונים שונים באשכנזית ובאנגלית, הדנים במקצועות של פילוסופיה, הנדסה, פילוסופיה דתית וחכמת ישראל.

המנוח נולד בעיר יארישין אשר בפרוסיה בשנת 1833. ארבעים שנה כהן בתור ראש של בית מדרש לרבנים באנגליה, ולפני שלש שנים עזב כהונתו וילך למסעיו, ובעבור שבועות אחדים אחרי שובו ללונדון, מת. ימתקו לו רגבי עפרו;

ד"ר ש. מלמד.

לונדון, טבת התרע"א.

בציונות.

בשמונה לחודש יאנואר (למנין החדש) היתה בברלין ישיבה לחברי הקומיסיה, שנמנתה לערוך סדר תקנות חדש של ההסתדרות הכללית. היו באיתו מעמד ה"ה בודנהימר, פרידמאן, גרונימן, הנטקה, הימן, מרגולית, מונק, שטרוק והפרופ' וורבורג. החברים האחרים המציאו את חוות דעתם בכתב.

דנו על כל התקונים בסדר ההסתדרות שכבר הוצעו לאספת חברי הועד הפועל הגדול. עיינו בכל החומר שבא לידי הקומיסיה. הסעיפים הצריכים תקון ושנוי ביחוד הם: א) ע"ד יחס האגודות המיוחדות להסתדרות הקבועה בכל ארץ וארץ, והושם לב להערותיהם ודרישותיהם של „פועלי ציון" ו„המזרח"י; ב) ע"ד סדרי הנהגת ההסתדרות הכללית, והושם לב להערות שהעיר הד"ר צלינוב בשעת הועידה השנתית. — הנוסח האחרון של הצעות הקומיסיה תתפרסם ב„היועלט".

ראש ההנהגה של החברה להכשרת הישוב בא"י, הפרופיסר וורבורג, שלח לנו הרצאה ע"ד מצב החברה ומעשיה. הרצאה זו תודפס בנומר „העולם" דבא.

בגרונינגן אשר בהולנד היתה בימים אלה האספה השנתית של ציוני הולנד, ובראשה ישב הד"ר פרנצי ברנשטיין. היו"ר הוכיח בנאום הפתיחה, שאעפ"י שכוברחה היא הציונות להתגבר גם על האורתודוכסים ועל המתבוללים, מכל מקום עושה היא חיל רב בהולנד.

ה' יעקב כהן, חבר הוה"פ המצומצם, הביע את דעתו שראוי לה ללשכת הרנהגה של ההסתדרות הכללית שתהיה דוקא באותה העיר, ששם יושב הנשיא. ואולם אין הוא, ה' כהן, מוצא נימוקים שבשבילם יתנגד להעברת לשכת ההנהגה לברלין. לפי דעתו צריכה העבודה להתנהל ע"י ועד פועל, שחבריו מכוונים לדעה אחת. ע"ד הפוליטיקא הציונית הגיד מר כהן את הדברים האלה: רוצה אני במרכז עברי בריא בארץ ישראל, אבל מתנגד אני לעלות יהודים לכל מדינות טורקיה. כל זמן שלא יהיה בינינו ובין מלכות טורקיה הסכם קבוע לא נגיע למטרתנו. זמנן של ההתלהבות והפרופגנדה בלבד כבר עבר; אנו צריכים לגשת אל העבודה ולעבוד עד כמה שאפשר יחד עם ההסתדרויות הגדולות האחרות הישראליות. אנו צריכים לשאוף לכך כי יבטלו איסור הכניסה לא"י והחומרות בנוגע לקנית קרקעות שם. בדעה אחת עם האחרים עלינו לפרוש את השפעתנו על עבודת הישוב ותיקון ענין החנוך. אפשר ליסד גם קצת עסקי עבודת שדה וחרושת המעשה גדולים, אשר בגללם יבאו אל הארץ אינזנרים ומומחים גם במקצועות אחרים, והדבר הזה ודאי יביא תועלת לישוב העברי שבארץ".

לשכת המודיעין שעל יד מרכז הציונים שבמערב אוסטריה מודיעה לנו, כי מסדרת היא נסיעה של טיול לארץ ישראל בשיירא. השיירא תצא לנסעה באביב שנת 1911. אם יעלה בידי המסדרים את הנסיעה למצוא חברים במספר הגון לשיירתם הרי אפשר יהיה להם לקבל מאת חברת האניות הנחה הגונה ממחיר כרטיסי המסע. באותה האניה, שבה תסע השיירא, יהיו המאכלים כשרים על צד ההדור. מובן מאליו, כי כל החברים אבל יחד ביום אחד מטריאסט. אבל הרשות נתונה לכל אחד מבני השיירא לשהות בא"י כמה שירצה ולשוב באיזו דרך שירצה. המוסדים הציונים אשר לנו בארץ ישראל כבר הביעו את הסכמתם לבוא לעזרת השיירא ככל האפשר. — האדריסה של הלשכה המסדרת את הנסיעה היא: וויען IX, טירקענשטראסע נומר 9, ציוניסטישעס צענטראל ביורא פיר וועסטעסטרייך.

מ פ ו ל ט ב ה כותבים לנו: במשך שנת הי"ג לקונגרס נאספו הסכומים הללו: כחמש מאות רוב' לט' הקה"ק, שקלים 80 רוב', ע"ח ההערכה 45 רוב', לט' ועד הו"צ 150 רוב, לט' הסמנריום שע"ש לוינסקי 25 רוב', לט' הקופה הקואופרטיבית 15 רוב'; להוצ' הועד הפלכי 15 רוב'. האגודה שלחה על חשבונה שני צירים אל הועידה הפלכית וציר אחד לקונגרס בהמבורג. הושם לב להפצת „הראזסוועט", שנתקבל בפולטבה במאה אכס' ויותר. לא הושם לב כראוי להפצת „העולם", משום שמעטים הם כאן הקוראים עברית, והקוראים המעטים נותנים את משפט הבכורה לעתון יומי. במשך השנה נקראו הרצאות: ע"ד הקונגרס התשיעי, ע"ד ביאליק, ע"ד פרוג ועוד. בימי החג נעשתה אגיטציה לציונות.

ו ו י ט ב ס ק: כו' דחנוכה ערבה האגודה „עבריה" בביה"כנס הגדול דזאנאריע חגיגה יפה. מר כלינר דבר תחלה דברים אחדים ע"ד האבדה הגדולה שאבדה לעמנו וספרותנו במות הברון גינצבורג, ואח"כ ברר את ערכה של תחית השפה העברית. אחריו באר מר זכורוב את ערכו ומהותו של הג המכבים, ובסוף דבריו תאר את חשיבותה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית. — האגודה מביעה את תודתו לגבאי ביהכנ"ס האמור מר א' שיינין על כי הרשה לסדר את החגיגה בביהכנ"ס.

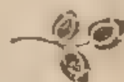
ד ו נ א י ע ו ו צ י: בט' בטבת חגגו הציונים את חג הולדת החמשים של חברנו הציוני העסקן מר יוסף בלנק. כל הנאספים הביעו לתתן חיובל את תודתם העמוקה בעד עבודתו החרוצה לטובת הציונות בעירו ותוצה לה והחליטו לרשום את שמו בספר הזהב.

ר' ברוך מרדכי שפירא ז"ל.

מ ו ו י נ י צ א כותבים לנו: בש"ק א' טבת מת אחרי מחלה קצרה אחד מטובי ציונינו הצעירים, מר ברוך מרדכי שפירא, בנו יחידו של נשיא הציונים המקומיים והעסקן הדבורי ר' אליהו שפירא. המנוח היה במותו בן שבע עשרה שנה, ובכל זאת כבר היה עובד ציוני אקטיבי וציונותו באה לו מתוך הכרה ברורה ונכונה. ביחוד הצטיין המנוח בעבודתו לטובת הקרן-קימת. כל פרוטה ופרוטה שקבל לט' הקה"ק היתה יקרה לו. גם כששכב כבר על מטתו אשר לא ירד ממנה והיה מפרפר בין החיים והמות לא פסק, מלהתענין בעבודה זו שהיתה חביבה עליו. אבדת החבר הזה, הבן הנאמן לעמנו וקדשיו, הכאיבה את כל הלבבות בעירנו. כל הציונים באו לחלק להמנוח את הכבוד האחרון. על קברו הפתוח הספידוהו מר שווארץ עברית ומר איסרזון רוסית. הציונים המקומים החליטו לרשום את שמו בספר הזהב וגם ליסד סטיפנדיום על שמו בגימנסיה העברית ביפו. יהי זכרו ברוך!

ר' דוב ופסי ז"ל.

מ ד ו ו י נ ס ק כותבים לנו: בי"א כסלו מת אחדי מחלה קצרה בשנת הב"ה לחיוו אחד מטובי הציונים מר דוב ופסי. המנוח הצטיין בכשרונות נעלים ובאנרגיה גדולה לעבודה הציונית. בימים האחרונים יסד אגודה בשם „עולי רגלים" אשר תעודתה היא לשלוח על פי גורל מדי שנה בשנה חבר אחד לא"י, ורעיונו זה מצא הד בלבות אנשים רבים. הציונים המקומיים החליטו לנטוע חמשה עשר עצים ביער הרצל על שמו. שלום לעפרו!

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל

— נתקבלו הקושנים על אדמת אפולה בעמק יזרעאל, על יד מסלת הברזל בין חיפה ודמשק.

— המשרד הפלשתנאי תחגיר לשמונה פועלים 1800 דונם אדמה של הקרן הלאומית בכביבות לור.

— משעת ש„אגודת נטעים" נתאשרת ע"י הממשלה הטורקית נמכרו מניות חדשות של האגודה הזאת בסך 50.000 פרנק.

— ביום האחרון של חנוכה היתה חנוכת הזתים שנבנו ע"י „בצלאל" בלוד לתימנים, שיעסקו בגננות ובעשית כלי כסף. אל החגיגה, שנערכה ברב פאר, באו אנשים הרבה מירושלים, מיפו ומן המושבות. ביפו הוזמנה רכבת מיוחדה, שעמדה „בתל אביב" ולקחה את תלמידי הגמנסיה שנסעו עם התזמורת שלהם ועם קהל גדול של ילדים וגדולים שנלוו עליהם. לעשר משפחות של תימנים נבנו בלוד חמשה בתים קטנים. כל בית נחלק לשנים, ולכל משפחה יש חדר אחד וטרפסת. לעבודה נבנה בית גדול מיוחד. בית העבודה ובתי המעונות נבנו בסגנון מקורי ויפה.

— המנהל של הבנק שלנו מר לבונטין כנה ליושבי צפת בקול קורא על דבר בנין פרור חדש כחוץ לעיר. לפי הצעה זו צריך לבנות עשרים וחמשה או שלשים בתים. לכל בית תנתן כברת ארץ בת 6-5 דונם לירקות, לגדול עופות ובהמות. יחד עם זה יוכלו בעלי הבתים לעסוק גם בתעשיה ביתית. ה' לבונטין מציע לנכות לצורך בנין הפרור 10%, מכסף החלוקה. הסכום הזה יעלה בשנה הראשונה לא פחות מן 30.000 פר', ובמשך שלש-ארבע שנים אפשר יהיה לאסוף באופן כזה מאת אלף פרנק. כל אחד מהחברים יכניס גם משלו אלף פרנק ומאותה הקופה האמורה יקבל בהלואה 3000 פרנק. לשלם את החוב צריך יהיה במשך 18 שנים בתוספת 5 פר'. ה' לבונטין מבטיח בכרוזו, שאם תוסד האגודה ויאספו שלשים האלף הפרנק הראשונים יבוא גם הבנק לעזרת האגודה.

— רשמי היציאת ניכרים בירושלים; ירד מחיר הדירות והרבה בתים נשארו בלי דיירים.

— הועד המפקח של הגמנסיה העברית ביפו החליט לבנות בכסף הקרן הקימת של הגמנסיה בתים ב„תל אביב" לשם הכנסה. הבתים מכניסים ב„תל אביב" ריוח נקי כעשרה אחוזים למאה.

מפני חוסר מקום הוכרחנו להשמיט בנומר זה את הפרקים „ברוסיה" ו„בחוץ לארץ".

מאת המערכת: א). בקצת עתונים ישראליים היוצאים בחוץ לארץ נדפסה ידיעה. כי עורך „העולם" נדון למאסר וכי הוטל חרם על „העולם" גופו. והרי אנו מודיעים, שאין שום ממש בשמועה זו. מר דרויאנוב, העורך ע כ ש ו את „העולם", לא נמסר כלל לדין וממילא לא נדון למאסר, ועל „העולם" לא הוטל חרם, והנומרים יצאו במועדם בבתחלה.

ב). מעתה יצאו הנומרים בכל יום חמישי ובו ביום ישלחו להחותמים. רק הנומר הזה, הנומר הראשון, ישלח ביום הששי, משום שביום החמישי—בששי ביאנואר—חל חג נוצרי.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

לכל חברי וידידי ברוסיא ובחוץ לארץ אשר כבדוני אותי ואת ביתי, במלאת לבני אליהו שלש עשרה שנה, בברכותיהם, נדבותיהם לטובת הקופה ויותר סמני השתתפות בשמחתי, אני מביע בזה את תודתי הנאמנה בכל לב, ואני נוטע לכבודם ח מ ש ה עצי זית בחורשת ציוני ווילנא השניה (הקרויה על שם ל. ליבנדא).

בברכת ציון י. ב. גולדברג.

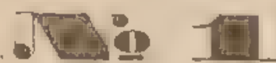
ווילנא, טבת תרע"א.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, י"ט טבת, תרע"א.

ВИЛЬНА, 6-го Января, 1911 г. WILNA, 19-ten Januar, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

לתקופת השנה.

עוד שנה אחת נפלה אל ים הנשיה הגדול ותצלול במימיו שאין להם כוף...

תקופת השנה אינה אלא סימן בעלמא, שבאה עליו הסכמה, שהרי מה בין יום ליום? ואף על פי כן הורגלו בני אדם לעצור רגע אחד במרוצתם לעת צאת השנה, לעמוד עמידה קלה ולחשוב חשבונם, לאמר: מה נתנה ומה הוסיפה להם השנה שהלכה לבלי שוב עוד ואשר חרצה הריץ חדש במצח וזרקה נקודות ככף חדשות בשער?

וגם אנו עומדים עמידה קלה זו וחושבים את חשבוננו... אמנם לא זו היא תקופת שנתנו אנו; לנו יש יום אחר וזמן אחר לכיכן. אבל מה נעשה והחשבון שלנו תלוי זה כשנות אלפים גם בחשבונם של אחרים. ופעמים פעמים בכל שנה אנו חושבים את חשבוננו. מס-משנה — הן זהו: המס הנגבה מאתנו תמיד למן אותו היום שחשבוננו נעשה תלוי בחשבונם של אחרים...

הופכים אנו את פנינו כלפי השנה שעברה ומבקשים דין וחשבון; וסך-הכל של הדין והחשבון כמה עלוב הוא וכמה מעליב הוא!

במזרח אירופה, במקום שם חבוש בבית אסוריו רוב בנינו ורוב מנינו של עמנו, לא נעשו „ישועות" במשך השנה. אדרבה, שנה זו היתה לנו שם שנת צער וצרה, שנת סבל קשה ויסורים קשים. ברוסיה משחקת השעה לפורישקביצים ולמרקובים ולחבריהם, ובשעה כזו ודאי פסקה מקרב כל לב התקוה האחרונה להרחבת זכיותינו. „רמזים" אחדים רמזה לנו דומת הממלכה במשך השנה. אסרה על אקדמית הצבא לקבל תל-ידים יהודים, נטלה מאתנו את הזכות להשתתף בשלטון הזימסטבות בפלכי המערב, הטילה עלינו חובת מנוחה גמורה ביום הראשון, שאינו יום מנוחה לנו, אומרת להגביל את זכיותינו בשלטון הערים בפולין, ועוד ועוד „רמזים" כאלה רמזה לנו. גירוש קיוב והרבה ערים אחרות, גירוש יהודי בוכרה, הרחקת צעירי ישראל מבתי הספר וכו' חלו גם הם בשנה שעברה.

ובגליציה, כור העוני למאות אלפי יהודים, נתוספה במשך השנה צרה חדשה גדולה על הצרות הישנות. עם מסירת עסק המשקאות למלכות נשבר מטה לחמם של אלפי מוזגים יהודים, וכל ההבטחות היפות שהובטחו להעלובים והאומללים הללו נשארו, כמובן, רק הבטחות בעלמא, שהנפש הכמהה והקיבה הרעבה אינן מתמלאות מהן. ניטל עסק המזיגה מאת היהודים הדלים והעניים וניתן להגרפים והאצילים הפולנים, העשירים בשדות, באחוזות ובעבודה רבה. ובשכר „טובה" זו דרשו אדוני הארץ הפולנים במפגיע מאת היהודים, לבל יהינו להמנות בימי הספירה הכללית, שהיתה בארץ בסוף השנה, על עם היהודים אלא שימנו על עם הפולנים ויכריזו על עצמם, שגם להם אין לשון אחרת חוץ מזו של הפולנים. והיהודים המתבוללים מצד אחד והאדמו"רים הגליציאים ו„מחזיקי הדת" מצד שני נתנו תוקף לדרישתם זו של הפולנים והזהירו את העם לבל ילך חלילה אחרי עצת הציונים, „המהרסים והמחריבים", המתנגדים לדרישת הפולנים.

מאמריקה, ששם היו מוצאים להם מנוחה בעשרות השנים האחרונות רבבות רבבות בני הגולה, באו וחזרו ובאו בשנה שעברה שמועות רעות. גזרות חדשות נגזרו וחומרות חדשות נתוספו בחוק הכניסה והארץ הגדולה והרחבה נסגרת בפני אלפי נודדים אומללים מבני עמנו. לא הועילו כל הדפוטציות שנשלחו לנשיא ארצות הברית ולחברי הממשלה: היענקים כבר שבעו אמיגרנטים די צרכם והרי הם מיצרים להם לא רק בנפות המערב, המרובים באוכלוסין, אלא גם בנפות המזרח שבארצם, ואפילו על גלבסטון חלו החומרות והגזרות וגם משם הוכרחו נודדים יהודים לשוב על עקבם, אל הארץ אשר הקיאה אותה מתוכה.

צרת הכניסה גדלה בשנה שעברה גם באנגליה. בארץ זו עדיין קיימות ונמסרות מדור לדור המסורות היפות בשבח חופש הדעות, ועדיין רוצה אנגליה להעשות מקלט במוח לכל אלה שמוכרחים לעזוב את ארצותיהם בעל כרחם לרגלי דעותיהם ומעשיהם הפוליטיים. אבל אין אנגליה רוצה לקלוט אל תוכה פושעים וחוטאים—ואמיגרנטים יהודים שחשך עולמם בעדם באותן הארצות, שהם נדחים משם.

בגרמניה היתה השנה שנת שקט ודממה כמעט לאנטישמים, ולא עוד אלא שהמפלגה הקונסרבטיבית „נכשלה" ובבקר לא עבות אחד הודיע עתונה הרשמי של המפלגה הזאת, כי המלחמה ביהודים אינה מעתה חובה כי אם רשות. „הסטרא אחרא" מוסיפה כח בימים האחרונים בגרמניה, והממשלה והמרכז התומך בה טרודים עכשו במלחמה שקשרו על הסוציאל-דמוקרטים וכנותיהם

ואין הם מצליחים במלחמתם. הרי שאין השעה מכשרת להתיר לגמרי את האסירים מעל פיהם וידיהם של האנטישמים, העומדים מוכנים ומזומנים „לשרת" בכל עת ובכל שעה שיהיה צורך בהם.

באוסטריה לא נתחדש כלום במשך השנה. באי כח הלאומים השונים עשו את שלהם, הצכים צררו להגרמנים ושניהם — להפילנים, ושלשתם יחד גבו את חובם מאת היהודים, הכל כנהוג. והיהודים „הגדולים" עשו גם הם את שלהם: התאבלו על מות לואיגר, נתנו מכספם להעמיד לו אות זכרון וכו', — ג"כ הכל כנהוג.

באונגריה פשתה האנטישמית, ואפילו ה„ליברלים" הראו את צפרנידם. בצרפת — התירו לנשים להצטרף למנין לקדושה ולתפלה. ברומניה היה נשמע קולו של יארוגא מיודעני. בדנמרק — הורידו הפרנסים את רבם מעל כסאו על כי העיז להתנגד בפומבי למאכלות אסורות ולנשואי תערובות. בבולגריה וסרביה, בשווייץ, באיטליה, בהולנד וכו' לא נשמע קולה של היהדות, לא קינה ולא רנה...

יפוסחים אנו בכונה על ארץ ישראל. בארץ זו, ארץ התקוה והתחיה, מצטרפת כל פרוטה ופרוטה לחשבון גדול, וחשבונה של ארץ ישראל צריך להיות מפורט לפרטיו ואין לפוטרו בשנים שלשה שרטוטים (השקפה מיוחדה על עניני ארץ ישראל לתקופת השנה תבוא בנומר הבא). ואולם גם בסך־הכל של ארץ ישראל אין כדי ספוק נפש: היו דברים אחדים שנעשו, אבל מרובים מהם הדברים שלא נעשו, היו מעשים הגונים, אבל היו גם מעשים שאינם הגונים.

ובטורקיה ודאי לא השביעה אותנו השנה שעברה נחת. מנהגו של עולם כך הוא: בשעת סכסוך הדעות ובלבול המושגים יוצאים מחוריהן ומסדקיהן כל אותן הבריות המשונות, שלבות מטומטמים להן בתוך הזוהי, שלשונן טובלת בארס ואותו הארס ניתז מפיהן לרצונן וגם שלא לרצונן ואין עינן רואה את הדברים כמו שהם, אלא שהיא מוצאת בהם את אשר לא היה מעולם. ומכיון שהגיעה שעתן של בריות אלו לצאת מחוריהן וסדקיהן, הרי דין הוא שגרמו רעה והקלה לציונות עד כמה שהיתה ידן מגעת...

ואבדות גדולות אבדו לנו בשנה שעברה. מת ליליענבלום, מת שפיר, מת לוינסקי, מת הגריך גביל, מת הברון גינצבורג, מת הלורד סוויטלינג, מתו צעירים הגונים, שהיו מסורים בכל לבם ובכל נפשם לעמם ובעוד הם מכינים את עצמם לעבודת עמם קדמם המות. מת הנרי דונאן, מיסד „הצלב האדום", אחד המועטים שלבו היה מלא באמת אהבה לכל אדם וגם בצרתנו היה צר לו; הוא ידע והכיר את הציונית והיה מסיר אליה בכל לב. מת קראוליוב אשר היה יודע לכביש את פניו בקרקע כשנזכר בעול הנעשה לנו היהודים. גדול היה „הקציר".

זהו קצור דיננו וחשבוננו אנו בנוגע להשנה שעברה.

ובכל זאת אין אנו מורידים את ראשנו ואין היאוש נשקף מתוך עינינו. על כל הצער והצרה שהביאה לנו השנה שעברה תכפה ההכרה, כי גם בשנה זו לא פסקה תחית הרוח בקרב העם, כי הרבה לבבות בארצות שונות שבו לחיש את צרת עמם וצרכיו, כי שבו גם השנה כחות עלומים לגבול עמם ולעבודת עמם, כי נעשו גם השנה מעשים - ואלו גם מועטים - לתקן את הלבבות, לעודד את רוח האומה בכל מקומות פזוריה, להחיות את שפתה והרבותה. לקומם את נשמת ארצה ולהשיב לה את חשבון שניתיה ותקופותיה היא.

אחרי חג יובלו של אברמוביץ.

שבת של מי היתה? – שבת של מנדלי־מוכר־ספרים, הוא הראשון בסופרי ישראל אשר זכה לכל הכבוד הגדול הזה, לחג יובל שבאמת היתה לו דמות חג־עם. תמיהני, אם היה אפילו עתון ישראלי אחד באחת הארצות אשר לא זכר בשבוע שעבר את אברמוביץ ואשר לא אצל לו ברכה וכבוד בלב שלם. בהרבה ערים ועיירות, גם ברוסיה וגם בחוץ לארץ, חגגו את חג מנדלי. באודיסה עצמה השתתפו בחגיגה כל הסופרים העברים, רוב המוסדות והרבה מן העסקנים של הצבור העברי. ודלתות ביתו של התן היובל לא נחו ולא שבתו ימים אחדים רצופים: י ו ת ר מ א ל ף ו ח מ ש מ א ו ת טלגרמות ומכתבים של ברכה קבל

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ה.

עַל הַפֵּרוֹת וְעַל הַשַּׁלֶּכֶת.

השנה שעברה שנת כנוס ובצור היתה לספרותנו העברית. שנה של „ביבליותיקות גדולות", של היצאת יצירות סופרים שונים, זקנים וצעירים, בקבצים מיוחדים, של התחדשות עתון יומי ובצורו במקומו הקודם, של כנוס דברי אגדה לספר אחד.

התורה חוזרת על אכסניא שלה.

החדש הוצא מפני הישן.

אלה הקובעים „לוח" לספרותנו ומחשבים תקופות לה, יכולים לציין את מהלכה וחליפותיה בעשר השנים האחרונות בדברים אלו: „האביב" כבר עבר, „הקיץ" חלף—ועכשיו הגיעו ימי „האסיף".

„האביב" — הלא הוא אותו האביב הידוע, שאז התרחש ונעשה לעינינו בכל יום ויום נס מיוחד. כמה וכמה כתות של מלאכים ירדו אז לעולמנו. כל ילד וילד, שנולד במחננו, מיד מלאך אחד, ממונה לאותו דבר, עומד על גבו, מושיט לידו את קסת־הסופרים, מכה אותו ואומר לו: כתוב! כל ילד וילד, ששלח את ידו הרועדת לציין ציוניו על־גבי הנייר הלבן, — מיד מלאך שני, ממונה לאותו דבר, נצב עליו ומחליק על שערו וצובט לחיו באהבה ואומר לו: כשרון! ואז בא מלאך שלישי, ואף הוא ממונה לאותו דבר, והשמיע את דברו על־אדות „הפרובלימה". ואז בא המלאך הרביעי והחמישי והששי, ואז באו כל כתות המלאכים; וכולם ממונים לאותו דבר, וכולם עומדים על גבי הילדים הכותבים, וכולם מרכינים ראשיהם אל ניירותיהם ומציצים בעד זכוכיות משקפיהם (המלאכים ההם בעלי משקפים היו) על ציוניהם, ציוני ילדים מחוקים קצת ועקומים קצת, — וכולם מתלהבים ומתפלאים ומדברים מלאך אל רעהו: כשרון! פרובלימה! יפיפותו של יפת! אהלי שם! הילינות! הסתכלות! שירת המרחף! פסיכולוגיה! בולבוסין! נשיקות! כח־ענקים! עוקץ של מחט! בדידות! רעננות! חמדת־בשרים!...

והימים ימי האביב, ימי „הצופה" וה„עולם קטן", ימי צמיחת הכשרונות וקביעת הקונקורסים והוצאת ה„מלונים של כיס". הלשון העברית, כמובן! התעשרה ונתרחבה. הנחל הקטן, נחל הספרות העברית, מימיו העומדים נתרגשו בין־לילה ובהיות הבוקר כבר עמדו המלאכים, הממונים לאותו דבר, על שפתו והביטו בעד זכוכיות משקפיהם והתפלאו על שטף מרוצתו ועל גליו המכים בכל עוז, ופתחו ואמרו מלאך אל רעהו: זרמים! — הלא הם זרמי הספרות הידועים, שהיו זורמים אצלנו בימי האביב ההם.

והתכונה בעת ההיא רבה מאד. ה„צופה" עומד אז ומכריז בכל יום על הפיליטון החדש אשר יולד מחר — על הכשרון החדש אשר יציץ ועל הניצוץ החדש אשר יותז מתחת פטיש הספרות. וה„עולם קטן" אף הוא עושה בתוך שלו ובורא חדשות בכל יום — מלה חדשה וחידה חדשה לפי הטף. המלה

אברמוביץ באותם הימים מכל תפוצות הגולה. אומרים, שעורכי החגיגה עתידים להוציא דיברת מיוחדה אשר תכיל את מבחר המאמרים והנאומים שנכתבו ונאמרו לכבוד חתן היובל ואת כל הברכות שנשלחו לו. כמדומה שחוברת זו תעיד, כי מעטות הן במספרן פנות הגולה, שיש בהן יהודים, אשר לא שגרו את דורונן — את ברכתן ותודתן לזה שזכה להיות אב וסבא לספרותנו החדשה ולהעמיד לה בכח כשרונו הגדול בנים ובני בנים.

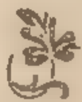
וחייבים אנו להודות על האמת: ההכנות להחגיגה וגם סדור החגיגה עצמה לא העידו על עורכי החגיגה שיש להם כשרון מיוחד של סדרנים. אפילו ההזמנות שנשלחו למיסדים ולאנשים שונים לקחת חלק בחגיגה נשלחו בערב יום החגיגה, ובקצת מקומות נתקבלו ההזמנות לאחר החגיגה. גם „הפוסק הגדול" אשר באודיסא, הממונה על כל ביטוי שפתים ועל כל הרהור הלב, — גם הוא נוסף על טרחם ומשאם של עורכי החגיגה. ומשא שכזה יש בו כדי לרפות אפילו את ידיהם של סדרנים מומחים ומנוסים; ובכל זאת חגגה כמעט כל הגולה בכל ארצות פזוריה את חג מנדלי ונתנה כבוד וגדולה לזקן ולגדול שבחבורה.

יפה אמר ביאליק, הנכד הגדול של הסבא הגדול: „עד היום הזה היה העם העברי נותן כבוד וגדולה רק לספרותו העתיקה, שעסקה בדברי תורה ויראת שמים. היום הזה נתן העם העברי בראשונה כבוד וגדולה גם לספרותו החדשה, העוסקת בעניני החיים וצרכי החיים. היום הזה הודה העם העברי בספרותו החדשה"...

והציונים המריבים שהיו באותו מעמד ודאי שמחו בשראו, והנה חג מנדלי, חג הספרות העברית, הוא כלו ציוני לא רק עפ"י צורתו החיצונית, כי אם גם על פי מהותו, על פי תכנו הפנימי. רק טלגרמות מעטות נקראו בשעת הסעודה שנערכה לכבוד חתן היובל, ורובן הגדול לא נקראו. אבל גם אותן הטלגרמות המעטות שנקראו היו מלאות ברכות ציוניות ונוסחאות ציוניות, וכשהתחילו הנאומים והברכות שבעל פה מיד נתמלא כל הבית ציונות. אם יאמנו דברי האומרים, שעתידים עורכי החגיגה לפרסם בחוברת מיוחדה את כל הברכות שנשלחו לחתן היובל, הרי יודע אז, כי יותר ממחצית הברכות הללו משל ציונים הן.

ואולם לשוא חשש מר מרגוליה, שמא יבאו הציונים ויאמרו, כי גם מנדלי ציוני הוא. יפה השיב אוסישקין: „יודעים אנו במנדלי־מוכר־ספרים שאיננו ציוני ושלא מתוך הכרה ציונית יצר את יצירותיו הגדולות ודרז את חריזי מרגליותיו. אבל עבודתו של מנדלי עבודה ציונית היא כלה, ואפילו אם נעשתה שלא מתוך הכרה ציונית ולא לשם הציונות". ויפה אמר גם הד"ר הימלפרב: „אתה, ר' מנדלי, אינך יודע, להוכן הלכו ר' ליב המלמד שלך וחבריו. ואני יודע: קצתם כבר באו לראשון לציון, לגדרה, לפתח תקוה וכו'. והנותרים עדיין באמצע הדרך הם עומדים, אלא שגם הם עתידים לבוא לשם"...

בחג יובלו של מנדלי, בחג ספרותנו הראשון הזה, שהיתה לו דמות חג־עם, אי אפשר היה שלא התפוס הציונות מקום בראש, שהרי מה היא הציונות, אם לא תחית רוח העם וישיבתו לעצמו?!

ד"ר יוסף לוריא.

בְּצַלְאֵל.

II (*

„בצלאל", שהיה בתחלתו בית־ספר, התפתח ויהי למוסד גדול, מעין בית חרשת. וכשם שיש לו צירה חצונית מיוחדה, כך מיוחדים הם בתכונתם גם חייו הפנימיים. כל האנשים העובדים במקצועות השונים בבצלאל, כל האנשים, הנשים והילדים, שנקבצו ויבאו לכאן מרוסיה, מתימן, מארץ ישראל, מסוריה ומפרס, כלם אינם אלא משפחה אחת גדולה —„משפחת בצלאל". השם הזה יקר וקדוש לעובדים, לתלמידים ולמורים. והפרופיסור שץ היא אבי כל המשפחה הגדולה

*) עי' „העולם" ש"ע נומר 49.

החדשה הלא היא מלת „סבון", המשמשת במקום „בורית", והחידה החדשה הלא היא החידה הנפלאת על־דבר ראשי התיבות של שם־משפחת הסופר החדש, שנגלה בימים האחרונים על עמודי „הצופה" ו„העולם קטן". הכל כמנהג בני־אדם, החיים בימי האביב.

הספרות העברית, כמובן, התעשרה ונתרחבה. מספר הילדים הכותבים עברית אז כבר הגיע לעשרה ולחמשה עשר. מספר החתומים, הקוראים את „הצופה" ואת „העולם קטן", התרבה עוד יותר וכמעט הגיע למאות ולאלפים. התעוררות הלבבות גדלה אז מיום ליום. בכל יום ויום היה נס מיוחד מתרחש ונעשה לעינינו. כמה וכמה כתות של מלאכים יורדות אז לעולמנו, רוקדות מסביב לספרותנו ואומרות זו לזו: קדוש! קדוש! קדוש! - הכל כמנהג ימי האביב,

ואולם — לא לעולם יעמוד אביב. רוח חמה כי תחדל לנשב יום אחד, פרחי הנצנים כי יתחילו נושרים מעל האילנות — וחדלה תקופת האביב ובאת תקופת קיץ במקומה.

ותקופת הקיץ באה; נתבגרו הילדים, הכותבים אצלנו את הספרות, ותחימת זקן ושפם בצבצה ונתגלתה על פניהם. הידים, העושות ציונים על גבי הנייר, לא רעדו עוד, והכתב לא היה עוד כתב מחוק ומטושטש־האותיות. הגדיים נעשו תישים, והתישים—עם עז, עם המכיר מקומו ויודע את ערכו וקרנים לו לנגח.

בימים הדם — ו„הצופה" נסתלק מעולמנו, ו„העולם קטן" אף הוא הוציא את מספר שניו ונשתתק. הן לא לעולם יחיו עתונים עברים ויתקיימו על פני הארץ! האביב חדל — והגיעו ימות הקיץ, ימות „הזמן" ו„החיים והטבע". ו„הזמן" בימים ההם מראהו כמראה בן־אדם שהגיע לשנות־כח, והוא אומר לעקור בחזקת־היד ולהשמיד את כל אשר היה לפנים, בימי הילדות, בימי האביב הראשונים: את המליצה ואת הפרחים, את הרוך ואת העדנה, את החזיון ואת משאת־הנפש. אל פנוק ואל דברים בטלים! אנו—אין לנו עסק אלא לעשות כל מה שבכחנו לעשות. וכל מה שאנו עושים אין אנו עושים אלא לטובת העם, לטובת המוני העם. והמוני העם אינם מסתפקים בפרחים ובצפצוף צפרים — הללו זקוקים לפירות, שבני־אדם אוכלים אותם בעולם הזה.

ואז התחילו ימי הקיץ בעצם כחם ותקפם, הלא הם ימי הפירות. כאילו רוח־כשפים עברה בלילה אחד על כל אותם הסופרים הצעירים, שאתמול עדיין היו טובלים בטל הילדות, ומתחת חלב־אמם מעל שפתיהם והזקיפה קומתם והרחיבה כתפיהם והכניסה את האומץ בלבם ואת העוז בעיניהם וכח נתנה להם. והמלאכים, אותם המלאכים, שהיו ממונים קודם על הכשרונות ועל דברי השיר והחזיון והשראת־השכינה, — עכשיו, כשהגיע זמן פירות, נמנו מטעם ההשגחה העליונה לעמוד על־גבי כל אחד ואחד מן הסופרים הצעירים, הכות על לחיו ועל סנטרו ועל שפתו העליונה ועל שאר המקומות, ששערות הזקן והשפם התחילו זה־עתה לצמוח בהם, ולומר לו: גדל!

אז גדלו הזקנים וגדלו השפמים והתרחבו הכתפים ונזדקפו הקומות. גדיים נעשו תישים. אלה שאתמול עוד ינקו חלב אמם ולמדו ידיהם לעשות ציונים עקומים ומדוקים על גבי הנייר הלבן — כתבו היום על דבר האש ועל דבר הדם, על דבר הגבורה ועל דבר הכח. ודקול — קול בני אדם, שכבר חרשו וכבר זרעו וכבר ראו ברכה בעמלם. עכשיו לא נשארה לפניהם

הזאת. מרצי של „אבי המשפחה" ומסירותי לעבודתו משמשת מופת לכל הנמצאים אתו במיכד. הכל מוקירים אותו ביתיר מירה, מגדל ואדם הדואג לחניכיו ופיעליו. התימנים חברו פזמון מיוחד לכביד הפרופיסור שץ. השם „בצלאל" ניתן כבר להרבה ילדים שנולדו בקרב „משפחת בצלאל".

ב„בצלאל" שוררת תמיד ההרוממות הרוח. ה' שץ מתלהב ומתפעל תמיד והוא יודע למסור את התלהביתו גם לכל העובדים אתו. פועלי „בצלאל" שמחים בחלקם, מפני שהם מקבלים פה כפיק רידני גדיל. מסופקני, אם יש עוד בעולם בית חרשת, שפיעליו יקבלו אותו המזון הרוחני, שמקבלים פיעלי „בצלאל". היחס הטוב ששורר בין המורים והתלמידים, החבה למוסד וההתלהבות שבלבו כל אחד ואחד מספיקים לפועלי „בצלאל" רגעים קדושים, הממתיקים להם את חייהם הדלים. כאן שיבה הפיעל את צרותיו, פה היא מתמלא רגשות חדשים ושאיפות נעלות. כשהפועל שב אחרי עבודתו הביתה, אל חדרו הצר ואל סביבתו המעיקה, הרי הוא מביא אתו אל פנתו הרבה מן הרוח המרומם ש„בצלאל" מצטיין בו.

בחמש שעות בערב גומרים את העבודה ב„בצלאל". אבל המית החיים הרועשים אינה פוסקת עוד באותה שעה. מן השעה הזאת מתחיל למוד השפה העברית. העברית היא שפת הדבור ב„בצלאל", וכל תלמיד ופועל שנכנס לבית הספר, כשאין הוא יודע את השפה העברית, מחויב לבוא אל השעורים, שנועדו ללמוד השפה. הלמוד הזה צריך לאחד את כל התלמידים הנבדלים איש מרעהו בשפתו, לתת לכולם שפה אחת ולעשותם צבור לאומי אחד. יש רק להצטער, שעד עתה מלמדים בשעורי „בצלאל" רק את השפה בלבד. צריך היה לעסוק גם בלמודים אחרים, כגון חשבון, ידיעת הטבע ודברי ימי ישראל. הלמודים האלה דרושים מאד, ביחוד משום שמספר ידוע מן התלמידים לא בקרו כל בית ספר ולא למדו עוד כלום.

ב„בצלאל" נקבעה גם התעמלות, ובה עוסקים התלמידים של הקבוצות השונות בכל ערב. נעים לראות בשורה אחת צעיר רוסי מגולח, תימני בעל פאות ארוכות ספרדי לבוש הרבויש ובגדים בניכה הערבים וירושלמי הלבוש מעיל ארוך. ומי מה ערך יש לזה, שהצעיר החצונית מבדילה כל כך בין תלמיד לתלמיד. אם בלב פנימה דולק הדגל המתמעט? רגש אחד מאחד את כלם, ודבק המאחד הזה, הסמוי מן העין, השפעתו גדולה יותר מהשפעתה של הצורה החצונית המבדילה.

התלמידים סדרו להם תזמרת. יש תזמרת מיוחדה גם לתלמידות. מלבד זה יש עוד מקהלה. בערב, אחרי גמר העבודה והלמודים, מתמלאת חצר בצלאל המיה וחיים. פה עוסקים בהתעמלות, שם בפנה עוסקת קבוצה אחת בלמוד נגינה והקולות שאינם מצטרפים לנגון אחד צורמים את האזן, אבל בכל ההמיה והערבוביא הגדולות האלה יש מטרה וכונה ידועה, יש איזו הרמוניה מיוחדה.

תלמידי בצלאל ופועליו דואגים גם להשכלתם. יש להם אגודה להשתלמות וללמוד. קבוצות שונות מסדרות קריאות לעצמן ועומדות לערוך נשפי הרצאות וקריאות. האגודה הזאת להשתלמות נוסדה זה כחדש ועוד טרם הספיקה ללבוש צורה קבועה. בזמן האחרון נוסדה גם אגודה לעזרת גומלין. כל חבר מכניס לקופה המשותפת אחוזים ידועים ממשכרתו. „בצלאל" נותן גם הוא לקופה סכום ידוע, והכסף מיועד להלואות ולעזרה לתלמידים.

בענינים חשובים הנוגעים לעבודה ב„בצלאל" מזמין ה' שץ את מנהלי המקצועות למועצה ונמלך בהם. עכשו חושב ה' שץ לשתף במועצות אלה גם את נבחרי התלמידים, ואולם ה' שץ רוצה לתת זכות זו רק לתלמידים, שכבר עבדו זמן ידוע בבית הספר. וצדק ה' שץ, שהרי צריך להזהר, שלא יבואו אנשים זרים ויתערבו בענינים שאין להם ידיעה ובקיאות בהם.

„משפחת בצלאל" גדולה היא כבר - בת 290 נפש; מהם תלמידים ופועלים — 263 נפש, מורים, עוזרים, ומשרתים 25 נפש. לפי המקצועות מתחלקים התלמידים והפועלים באופן זה: בעבודת השטיחים עוסקות 92 נשים; במלאכת התחראות (кружева) 48 נערות; בכסף 51 אנשים, בעץ 31, בנחושת שלשה עשר פועלים ותשע פועלות, בציור 12 צעירים, ברהיטים

אלא מלאכה אחת קטנה — לעמוד בין הקוצרים. הכל כמנהג בני אדם, החיים בימות הקיץ.

הספרות העברית, אם לא נתעשרה בימים ההם ולא נתרחבה עוד יותר, הנה התעמקה אז כל צרכה. מספר הכותבים עברית, אם לא הגיע אז שוב לעשרה ולחמשה עשר (לאו כל ילד זוכה, שיצמח לו זקנו קודם שהגיעה שעתו לכך!), הנה אלה המעטים, שנשארו עדיין פה ושם, בעלי קומה היו כולם ובעלי כח ובעלי פרסום. ורק רעה אחת קטנה הדביקה אז את הספרות העברית: מספר החתומים, הקוראים את „הזמן" ואת „החיים והטבע" ואת שאר העתונים, שנתגלו ונתעלמו פעם בכה ופעם בכה, לא הגיעה אז שוב למאות ולאלפים...

ואז הקיץ הקץ על הקיץ. הן לא לעולם תורח השמש ויעמדו ימים בהירים! רוח סערה כי תעבור על פני הארץ ותזעזע את האילנות בגן — ונשרו העלים הכמושים, עלה אחרי עלה, ונפלו הפירות המבשילים, פרי אחר פרי.

וימי הסתיו הגיעו, הם גם ימי האסיף. בעלי החלומות, הנוטים ביותר לעצבות, עומדים מרחוק, מחרישים ומתעצבים אל לבם: האמנם כבר הגיע הקץ? האמנם כבר תם החזיון?... ואולם הנה נמצאו גם אנשי־מעשה, והאנשים האלה אין לבם פנוי ביותר לדברי עצבות ולשאלות ולספקות. האנשים האלה, יודעי־עתים הם: „האביב", כבר עבר, „הקיץ" חלף — ועכשיו הגיעו ימי „האסיף". עת לעשות לספרות. עת לעבוד ולכנס ולאסוף את הישן ולבצר את המבצרים הרעועים ולהקים את הסוכה הנופלת ולהחזיר את התורה על אכסניא שלה. עת להוציא את החדש מפני הישן. עת האסיף הגיעה...

*

השנה שעברה, שנת פירות היתה לספרותנו העברית. שנה של „הביבליותיקה הגדולה", של כנוס יצירות הסופרים לתוך קובצים מיוחדים, של סיום „ספר האגדה". בעלי החלומות שלנו, אלה הנוטים ביותר לעצבות, עשו אף הם את שלהם ונזדמנו כולם לפונדק אחד והוציאו כולם קובץ אחד וקראו שם לקובץ — „שלכת".

כל אחד ואחד רואה בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא רק מהרהורי לבו. הללו „אסיף" לעיניהם, והללו אינם רואים בימות הסתיו אלא את „השלכת".

והסופרים עצמם, אלו ששלשום עוד ינקו חלב אמם, כבר הזקינו היום ונתפזרו ונפוצו איש־איש לעולמו ולקרן־זויתו. כל אחד ואחד מתפלל תפלתו ביחידות. זה עומד בקרן־זוית זו ומתפלל וזה עומד בקרן־זוית זו ומתפלל, ודבר אין להם איש להבירו. וקשר אין ביניהם וחזון אחד אין להם ומשאת־נפש אחת איננה עוד. כולם זקנים, כולם מפורסמים. הלא הימים האלה ימי האסיף הם לנו, ימי ה„פירות". וימי השלכת...

הוי על הזקנים הללו, שלפני עשר שנה עוד ינקו את חלב אמם!

4 נערים, בצביעה 3 אנשים ושני אנשים—נגר וצלמן—עובדים ב„בצלאל" על חשבונם הם.

התלמידים והפועלים היותר צעירים שב„בצלאל" הם בני תשע. הללו רכים הם עדיין יותר מדי ומקומם יכירם בבית ספר לילדים ולא במוסד של עבודה. הפועל היותר זקן שבבצלאל הוא בן חמשים וחמש שנה. בני הגיל הרך ביותר עובדים במחלקות התחראות והשטיחים. בשתי המחלקות האלה עובדות רק ילדות, במחלקת התחראות עובדות עפ"י רוב ילדות שאינן יותר מבנות שלש־עשרה, ורוב העובדות במחלקות השטיחים הן בנות 16—13. גם במקצועות אחרים עובדים ילדים, אלא שהם בטלים במעוטם לגבי הפועלים האמתים.

לפי גילם מתחלקים תלמידי בצלאל ופועליו באופן כזה:

טבלא א'.

בני	התחראות	השטיחים	הנחושת	הכסף	העץ	הרהיטים	הצביעה	הציור	ס"ה
9—12	34	30	3	2	1	-	--	—	70
13—16	12	18	14	12	9	4	—	—	99
17—19	—	11	3	6	5	—	1	5	31
20—30	—	1	1	12	13	—	2	7	36
30--40	—	1	--	11	1	—	—	—	13
40--55	--	—	1	8	1	—	—	—	10
ס"ה	16	91	22	51	30	4	3	12	(*259

בבצלאל נהוג, שבשנה הראשונה אין התלמידים מקבלים שכר. מן השנה השניה ואילך מתחילים התלמידים להרויח, ושכרם תלוי בכשרונם ושקידתם. בדרך כלל משלמים בשנה השניה 15—17 פרנק בחודש, ואחרי זה הולך השכר ועולה. בהמחלקות לעבודות בעץ, בכסף ובנחושת מעלים שכר לאחדים מן הפועלים גם בשנה הראשונה, מפני שבמחלקות אלו מצוים פועלים גדולים המסוגלים ללמוד את מלאכתם מהר, ויש גם כאלה שידעו את מלאכתם מקודם. השכר היותר פחות הוא במחלקת התחראות. השכר היותר גדול במחלקה זו הוא עכשיו 15 פרנק בחודש. עם התפתחות המקצוע הזה יעלה גם השכר, אבל הוא לא יעלה ליותר מחמשה ועשרים פרנק בחודש. השכר היותר גדול במחלקת השטיחים הוא 30 פרנק בחודש, וגם בנוגע לעבודה הזאת קשה לקוות שהשכר יעלה עוד. המקצוע הזה הוא הראשון שנקבע ב„בצלאל" והוא גם היותר מפותח. יש תלמידות שעסוקות בעבודה מראשית הוסד ה„בצלאל" והן יודעות היטב את מלאכתן. אולי אפשר יהיה להעלות במשך הזמן במחלקה זו עד 35 פר' בחודש. אבל גם שכר שבזה יש לו ערך גדול לבנות ירושלים העניות ובתנאי החיים המיוחדים שבירושלים. 30—25 פרנק בחודש לאו מילתא זוטרתא הם לגבי משפחה ירושלמית עניה: סכום זה הוא החצי — ואולי עוד יותר -- כמה שדרוש לה למחיתה. את השכר היותר גדול משלמים במחלקות לעבודות בנחושת, בכסף ובעץ (מסגרות, כלי עצי זית, פתוח תמונות). במחלקת העץ יש פועל אחד שמקבל בשכרו 100 פר' בחודש, במחלקת הכסף — אחד המקבל 80 פר' ובמחלקת הנחושת השכר היותר גדול הוא 60 פרנק בחודש.

מושג ברור על דבר מרת השכר ב„בצלאל" תתן לנו הטבלא השניה.

*) יש כאן סתירה למה שנאמר לעיל, שבמחלקת התחראות עובדים 48 איש, במחלקת השטיחים — 92, במחלקת העץ — 31, ושמספר כל העובדים — מלבד הנגר והצלמן — עולה 263 איש. קצת סתירה יש גם להלן בטבלא ב'. המערכת.

טבלא ב'.

	התחראות	השטיחים	הנחושת	הכסף	העץ	הרהיטים	הצביעה	הציור	ס"ה
עובדים בלי שכר	45	39	8	5	1	3	—	4	105
שכר עד 15 פר'	3	'7	3	2	6	—	—	--	21
שכר 16—20 פר'	—	17	5	5	2	—	--	—	29
שכר 21—30 פר'	—	27	3	8	8	—	1	—	47
שכר 31—40 פר'	—	1	—	3	4	—	1	8	17
שכר 41—50 פר'	—	1	—	22	3	—	---	—	26
שכר 51—60 פר'	—	--	2	5	4	—	—	—	11
שכר 61—70 פר'	—	—	—	—	—	—	—	—	—
שכר 71—100 פר'	—	—	—	1	2	—	1	—	4
ס"ה	48	92	21	51	30	3	3	12	260

עפ"י הטבלא השלישית אפשר לראות, שרוב התלמידים והפועלים עודם חדשים הם ב„בצלאל". כמעט מחציתם עובדים ב„בצלאל" פחות משנה. אין לראות בזה סימן לגדול מספר התלמידים מדי שנה בשנה, מפני שחלק גדול מן הנכנסים ל„בצלאל" עוזבים את המוסד לגמרי. ביחוד היה הדבר הזה מצוי בשנים הראשונות, קודם שהוברר סכום השכר וערכו של כל מקצוע ומקצוע.

טבלא ג'.

הזמן	התחראות	השטיחים	הנחושת	הכסף	העץ	כ"ה
פחות משנה	18	39	13	16	20	136
משנה עד ב' שנים		24	8	35	1	71
2—3 שנים	—	10	—	—	4	14
3—4 שנים	—	19	—	—	2	21
ס"ה	48	92	21	51	30	(**242

עד כמה עשיר „בצלאל" בטפוסי יהודים שונים מראות הטבלאות ד' וה'. במוסד הזה אנחנו מוצאים מעין „קבוץ גליות". 265 תלמידי „בצלאל" משתמשים בתשע שפות. השפות היותר מצויות הן: ז'רגון, ספרדית וערבית. על התקדמות השפה העברית מראה העובדה שיש „בבצלאל" גם 28 תלמידים ותלמידות, המדברים עברית גם בביתם.

טבלא ד'.

השפה	התחראות	השטיחים	הנחושת	הכסף	העץ	הרהיטים	הצביעה	הציור	כ"ה
ז'רגון	14	33	10	1	6	—	1	11	76
ספרדית	11	32	6	—	1	2	—	—	52
ערבית	11	14	5	49	1	2	2	—	84
עברית	3	7	—	1	17	--	—	—	28
רוסית	—	—	—	—	2	—	—	—	2
פרסית	4	—	—	—	1	—	—	—	5
גורזית	2	4	—	—	1	—	—	—	7
טורקית	—	—	—	—	1	—	—	—	1
בילגרית	—	—	—	—		—	—	1	1
כ"ה	45	90	21	51	30	1	3	12	256

**) חסרות בטבלא זו המחלקות לרהיטים, לציור ולצביעה. המערכת.

טבלא ה'.

ארץ המולדת	תחרות	שטיחים	נחשת	כסף	עץ	רהיטים	צביעה	ציור	ס"ה
ארץ־ישראל	34	76	13	2	9	2	—	1	137
תימן	3	—	1	47	1	2	2	—	56
טורקיה בכלל	4	5	3	—	—	—	—	—	12
רוסיה	3	10	3	—	16	—	1	8	43
רומניה	—	—	—	—	1	—	—	—	1
אנגליה	—	—	1	—	—	—	—	—	1
אוסטריה	—	—	—	—	—	—	—	2	2
בולגריה	—	—	—	—	—	—	—	1	1
פרס	2	—	—	—	2	—	—	—	4
מרוקו	—	—	—	—	1	—	—	—	1
כ"ה	46	91	21	51	30	4	3	12	258

נשואים ובעלי משפחות נמצאים בין פועלי „בצלאל" 36 איש; מהם—30 העובדים בכסף. ומפני שרוב העובדים במחלקה מקבלים בשכרם 50—40 פרנק בחודש, הרי מספיק השכר הזה למחית המשפחה. בין בעלי המשפחות יש אחדים, שגם ילדיהם עובדים ב„בצלאל" ומרויחים. הללו מספיקים להשאיר לעצמם גם איזה עודף קטן משכרם.

משפחות התימנים קטנות הן כמעט כולן. בקרב התימנים יש הרבה חשוכי בנים או אבות שכל ילדיהם מתו. לעובדה הזאת צריך היה לשים לב, מפני שהיא מצויה לא רק בקרב התימנים העובדים ב„בצלאל", כי אם גם בקרב כל התימנים שבארץ ישראל. התימנים „הפשטנים" אומרים, שאין להם „מזל לילדים" בארץ ישראל. התימנים חלשים הם, אינם נזהרים בנקיון כלל וכלל, נושאים להם נשים רכות בשנים ומזונם הוא רע מאד. אבל בתימן הם חיים עוד בתנאים יותר רעים, ובכל זאת אין ילדיהם מתים שם במספר נורא כל־כך, כבארץ ישראל. בין התימנים העובדים ב„בצלאל" יש גם כאלה, שיראו להביא אתם את ילדיהם הקטנים והשאירום בתימן.

בקרב המורים והעוזרים יש 16 בעלי משפחות, וכמוהם כפועלים והתלמידים באו לא"י מארצות שונות ושפות שונות שגורות בפיהם, וגם הם סגלו לעצמם את השפה העברית המאחדת אותם עם הפועלים והתלמידים ועושה את כולם למשפחה אחת.

„בצלאל" קיים זה חמש שנים, ובמשך הזמן הקצר הזה הצליח לעשות הרבה. ערכו המוסרי היה גדול כבר מראשית הוסדו, ועכשו הוא מבצר לו מקום חשוב גם בהתפתחות החיים החמריים של ירושלים. אנשים במספר הגון מתפרנסים מעבודתם אשר הם עובדים ב„בצלאל". „בצלאל" קובע עבודות בארץ ישראל, ויש מהן כאלה העתידות להעסיק הרבה אנשים, נשים וילדים. העבודות שקובע „בצלאל" קצתן תוכלנה לפרנס את בעליהן וקצתן תוכלנה להיות לעזר למשפחות רבות, העוסקות בעבודות אחרות. ימים רבים חלמנו על קביעת תעשיה ביתית בארץ ישראל, והנה בא „בצלאל" ופיתר לנו את חלומנו זה באופן מוחשי. אבל „בצלאל" שואף לתת לנו עוד יותר מאשר חלמנו. חלמנו רק על עבודה ופרנסה, ו„בצלאל" מוסיף עוד יופי ונוגה של אידיאל לאומי.

ל. יפה.

שִׁמְעוֹן פְרוּג*).

כולנו נאספנו פה לחוג את יובל שנת השלשים לעבודתו הפיוטית של שמעון פרוג, אף־על־פי שהמשורר עצמו הודיע בכל תוקף, כי מסרב הוא לחגיגה כעין זו. אין אנו יודעים את טעמו ונימוקו של סירוב זה, ואולם כל המכיר את פרוג יודע ומרגיש, כי לא מתוך ענותנות יתירה התפטר מן חגיגת־היובל הזאת, אלא טעמים אחרים, חשובים ועמוקים ביותר, הניעו אותו לעשות כך...

אם כה ואם כה—ואנחנו מוכרחים היינו לקבל את דעתו ולעשות רצונו.

ורק על דבר אחד לא יכולנו לותר—לבלי הקדיש נשף למשוררנו הלאומי, לבלי הכנס לתוך עולם שירתו ולהסתכל בו וליהנות מזיוו גם עכשיו, כשם שהיינו נהנים בכל פעם בשעת הופעת השירה הזאת.

על פרוג, מצד אחד, נקל מאד לדבר. קרוב הוא ויקר ללב כולנו—ללב האינטליגנציה היהודית וצעירינו, בני עשרות השנים האחרונות. השם פרוג, כשהוא לעצמו, יש בו כדי לעורר רגש חזק בלבנו. השפעת שירתו על יהודי רוסיה היתה גדולה ביותר, הד שיריו רועד עד היום בנפשנו, ואנחנו יש גם שאיננו יודעים, מאין עברה עלינו הרוח הזאת. מעין רעננות, המוארה בחן ובזוהר העלומים הרחוקים והנשכחים, מתעוררת בנפשנו על־ידי שיריו, שבשעתם היו מפעמים לבנו כל־כך ומעוררים בנו רגשות געגועים ותקוה.

ואולם, מצד השני, קשה לדבר על פרוג. במשך שלשים שנה רצופה היה פרוג משורר היהודים, ושיריו הם ספר־הקורות ומגילת ההרפתקאות, שעברו על אחינו במדינה זו במשך שלשים השנה האלה, במשך הימים, שכמעט לא היו כמוהם לרוע בכל זמן גלותנו, עת שהרבה יסורים ופורעניות התרגשו ובאו על ישראל ושנו אותו ואת רוחו תכלית שנוי, עד שאין להכירו עוד; עת שכולו נרעש עד היסוד בו עמד שומם ותוהה על פרשת דרכים, צופה ומחכה לימים חדשים ולגורל חדש.

ואם באים אנחנו לדבר על פרוג, הרי על כרחנו צריכים אנו לנגוע גם במאורעות, שאירעו לנו בשלשים השנה האלה, באותם המאורעות, שפרוג העמיד להם זכרון חי בשיריו.

תולדות חייו של פרוג פשוטים הם ביותר, ודברינו עליהם יהיו מעטים. מאורעות חיצוניים, שאפשר היה לנו לעמוד עליהם, כמעט אין בהם, וחליפות חייו הפנימיים, החשובות לנו ביותר, נשקפות לנו מתוך כתביו.

שמעון פרוג נולד בקולוניה יהודית אשר בפלך חרסון, בבוברובי קוט, למשפחה של אכרים יהודים; את ראשית השכלתו קבל בבית־ספר למתחילים שבאותה קולוניה. בעודו נער נכנס לשרת בתור לבלר אצל רב־העדה בחרסון.

כפי הנראה, מעטים היו ימי הטובה והשמחה בילדותו של הפייטן. בשיריו השונים, שנכתבו בלשון יהודית ורוסית, מצייר לנו המשורר בצבעים שחורים את ימי ילדותו של הילד העברי, המטביעים את חותמם, חותם של כאב ועיפות, על כל ימי חייו.

אהי ילדותנו — הימים הבהירים,
שלעמים אחרים יפיצו קרנים,
כנוגה הקשת, כאור הספירים?
מה שירי הערש --- הרהיבו אזנינו

*) קיצור הנאום, שנשאתי בהורודנא, במחלקת החברה לספרות היהודית, ביום 6 נובמבר ש"ע. ל. י.

לעת הערבים בילדות הטובה...
במה נזכרנה בזקנה ובשיבה?...
. . . .
צעירים בשנים וזקנים ברוח...*)

בהיותו עלם קראוהו לבוא לפטרבורג, במקום ששיריו הראשונים הסבו עליהם עיני רבים. עת רבה צריך היה להלחם בעד זכות הישיבה בפטרבורג, עד שבהשתדלותה של חברת הפינד לסופרים הרוסים ניתנה לו זכות זו.

את הרשמים, שהחיים בפטרבורג השאירו בלב העלם-המשורר, אנו רואים מתוך שורה שלמה של שירים, שנכתבו על-ידו בימים ההם. המשורר חוזר למקום-מולדתו עיף ורצוץ-נפש. והריהו פונה אל נהר הדניפר, היקר לו, ואומר:

האשכר האחרון לך מביא בן-עוני —
שבולת דמעותיו בדם מעורבים...
. . . .
. . . . . . מחופי הסלעים
של נֶבה הבאתיו... בארץ השלג
בתגרת הסער ורוחות נוראים
עת רבה נאנחתי, רב דמעות שפכתי,
אך נפלו על סלע שם דמעות העין...

עד השנים האחרונות חי פרוג בפטרבורג. עדיין לא הגיעה השעה להרים את המסכה מעל אותם החיים, מעל אותם היסורים, שעלו בגורלו של משורר היהודים, אותם היסורים, המבארים את דברי הפייטן, שנאמרו לפני עשר שנה:

הרי אני כבן ארבעים שנה,
וליום אחד טוב לא זכיתי עד הנה...

קבלה היא אצלנו לחשוב את פרוג למקונן, למשורר היגון הלאומי, „שאפילו שיר אחד של שמחה לא שר לעמו", שכנורו יודע רק פזמון אחד קבוע: „כל מלה ומלה בו טבולה בשחת, בזעם ובמכאוב ובאיבה נצחת". מדברים על פרוג כעל משורר העבר, משורר הזכרונות הגדולים והקברים הגדולים, שאין כחו אלא „להציב זכרון לאושר שהיה לפנים, לחזות חזיונות על שמחה שהובלה לקבר, לראות במחזה ימים קדמונים, העוטפים ערפל". הגדרה זו של שירת פרוג, שכמעט כל הכותבים עליו קבלוה פה אחד, בכללה הרי היא מתארת לנו את אפיו הפיוטי של משוררנו זה, ששירתו הופיעה בראשית שנות השמונים, ומאותה עת ואילך, במשך שלשים שנה, הרי היא עומדת לנו כאספקלריה מאירה, שמתוכה נשקפים חיי היהודים, ומשמשת לנו „ככנור דוד המנגן מאליו על יגון העם ומשמיע הד תוגתו".

הופעתו הראשונה של פרוג חָלָה בה בתקופה, עת שהגיעו ימים רעים וקשים ליהודי רוסיה. בעת ההיא ועל ראשי יהודי רוסיה, שישבו ימים רבים במנוחה ובאין מחריד, התחוללה סופה נוראה, שהביאה בלב העם בהלה ומהומה רבה ומבוכה וזעזעה את חייו עד היסוד ושמה לאל תקותו לשלוה שרשיו בארץ ולישב בשלוה אחרי ימים רבים של טלטול ורדיפות ונדודים. אז נרעש העם והתלבט בתוך יאושו הנורא, בתוך רגש הכאב והחרפה, באין אונים ובאין תקוה לישועה, מתלבט ומתרוצץ ומבקש לשוא דרך ומוצא ממצבו.

הסופה ההיא לא היתה אלא כעין הקדמה, כעין בשורה הראשונה לסופות אחרות, גדולות ונוראות ממנה, שהתרגשו ובאו אחר-כך על ישראל, אלא שהיא היתה הראשונה ולפתע-פתאום התחוללה — עדיין לא טומטם אז מוח העם ולא כהתה עוד הרגשתו, הרגשת הכאב והחרפה, ולפיכך כל מכה ומכה, שבאה עליו, היתה מורגשת ביותר, וכל עלבון ועלבון חדר אל תוכו וזעזע את נפשו כולה.

בימים ההם הופיעו שיריו הראשונים של פרוג. בשיריו אלו הורגשה נשימת שדות רחבים וטלולים ונדף ריח רענן של קרקע, ריח כפר-מולדתו. בשדות וביערים למד את מנגינתו ומעל מיתרי כנורו השתפכו שיריו, „חפשים כמרחב השדות וכמרחק הערבה בני-חורין". בנפש מלאה חזיונות מכתבי-הקודש ואגדות עמו העתיקות, כולו מושפע משפת הביבליה הנהדרה והכבירה, יצא העלם-המשורר לדרכו. כולו מלא תקוה וחלומות-זוהר, עזב את שדות-מולדתו, במקום „ימי אביבו היו כשירת הזמיר מפכים". ואולם לא היו ימים מועטים והמשורר נסער בחזקה מעולם החלומות וחזיונות-הזוהר. המציאות הנוראה שבחיי אחיו היהודים העירה אותו באכזריות, ואת כל כחותיו ולשדו, שהביא אתו, „מצצו טפות-טפות, כמצוץ העלוקה, היגון והצרה המתרגשת".

... אך דאבה חדשה מזרה —
דאבה עמוקה מים ומתבל רחבה —
מאלפי לבבות אל לבי הדרה...

טפה מרה נמסכה לתוך שירתו והרעילה אותה.

על מה יכול היה לשיר? מה הם הרשמים הראשונים, שפעלו על נפשו של העלם-המשורר?

משאת עשן. בכי עוללים,
צחוק העדה, שריקות, פרעות...
אנחות בתולות. גדוף, קללה...
צעקות נשים, הי אִמָהות,
קרה, חושך, דלף טורד,
סערת חורף, שרב צִיון,
חרפת רעב, אימת מות..
עוד לא תם. לא תם חזיון...

יש שהמשורר התאוה לשכוח את כל אלה ולהסירם מלבו, להתרחק מכל היגון הזה, „לפתוח בשיר על אושר ואהבה, לשאת את נפשו לחזיונות-תום"... ואולם אזניו שומעות תמיד קול תוכחה, קול מדבר קשות:

מדוע נאלמת, אין קולות נשמעים?
המעט הוא הבוז? הסר שבר, חשכה?
ואל המכאובים, הפגעים,
ודמעות העין, וזעקת השברים,
וזאת האנחה ונדודים ועצב,
ההומים, השוטפים מכל העברים
כים, לבלי תכלית וקצב?

וכי פלא יש כאן, שהיה המשורר למקור דמעות שוטפות בלי מעצור, לקברן, האוחז בידיו את ולפיד-הקברנים, כולו נכון רק „לכרות ולחפור קברים"?...

ומן הזמן ההוא ואילך, במשך שלשים השנה של עבודתו הפיוטית, היה שמעון פרוג מקונן נאמן לגורל עמו, וכל צרה וצרה שבאה על אחיו — בת-קולה היתה נשמעת תמיד בשירתו, שירת-הפגעים. ושירתו זו, שבה שר על גורל עמו, לא יכלה להיות אחרת, לפי שאותה התמונה, שהאר המשורר בימי עלומיו, תמונה של —

קרה, חושך, דלף טורד,
נהרי נחלי דמעות,
חרפת רעב, אימת מות... —

תמונה זו עצמה עדיין קימת היא אצלנו עד היום...

ואולם לא משורר היאוש והיגון בלבד היה פרוג. בתקופה

---

*) תרגום יעקב קאפלאן.

ההיא, תקופת הצרות והפגעים, "בימי הסערה והמשבר. נולדו חיים חדשים; על האדמה שרותה דמעות ודם צצו ופרחו תקוות חדשות — והתקוות החדשות ההן, שפרחו בלב אחיו הכחופים והדוויים, השמיעו הדן גם בלבו הער של המשורר.

רוצים אנו בסקירתנו הקצרה הזאת לנגוע גם בצד זה של יצירתו הפיוטית, שעד עכשיו כמעט לא שמו אליו לב; רוצים אנו לעמוד על שירי התחיה והתקוה של פרוג.

אחרי המאורעות של שנות השמונים התחילה ההכרה הלאומית להתעורר בקרב יהודי רוסיה. הימים ההם, הימים הראשונים לתחיה לאומית, כאילו נסוכי זוהר חדש היו ונגוהות השחר מרחפים עליהם. בימים ההם ורבים מצעירי היהודים ומטובי האינטליגנציה שלנו, אלה הגאים ביותר והערים ביותר, שבים לעמם בלב נאמן ובחפץ עז להקדיש כחם ואונם לעבודתו, להלחם בעד חייו ועתידו; אז באו אל העם כל אלה, אשר האמינו בו, כי עוד כחות רבים צפונים בו לעתיד, כי עוד לא השמיע את דברו האחרון לעולם. והראשונים בין הבאים היו "העניים והצעירים", כולם נכונים להיות חלוצים בעבודת האור, כולם שואפים להצית בעם אש התחיה. צעירי ישראל חזרו אז בלבם, מתוך כאב וחרפה, מתוך הרהורי חרטה, על הדברים, אשר שר להם משוררם:

על שמחת אחרים, על דמעה נכריה
שורַרְתָּ... קוננת... ולעינך, לקראתך
אחיך, אחיך... ושירך — דומיה...
אין תפלה, אין קללה על שפתך!...

שמעון פרוג היה אחד מבני הדור החדש והגא הזה, וכטל של תחיה היתה להם שירתו. כעבור שנים רבות זכה, היאך ברך בשירתו על הרוחות החדשות, המנשבות ביהדות:

קדמתי בששון חלומכם,
בנגינת שירתי עוררתיו,
ורטט הגיונכם הראשון
כנוגה וחיים ברכתיו... *)

וכך שר פרוג על שיבת בני הנעורים לעמם:

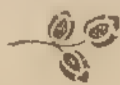
ובהירות עינים ומהירות רגלים,
גם שָׁלֵם הַמֶּלֶךְ... בפתח עינים
מדוע זה, עמי, כאובד עמדת,
וראשך, ראש שיבה, לארץ הורדת?
לא גלמוד הִנֵּךְ: ופקח נא עיניך —
מסביב התאספו ובאו בניך...
— — — — — — — — — —
ולהמית הרעמים ועננה הזעומה,
לקריאה הקדושה, לקריאה עצומה —
מתוך ההפכה, מעוף צוקה וחשכה,
עם ישיש חֲלֵכָה, קומה ולכה,
קומה ולכה!

השיר הזה בלוית המנגינה נעשה במהרה, לפי דברי סופר אחד מסופרי התקופה ההיא, לאחד השירים היותר מפורסמים בעם. ולא היו ימים מועטים עד שעבר השיר הזה בכל מחנה ישראל וחדר לכל הפנות הנדחות במושבותיהם. בני הנעורים שרו מתוך התלהבות את השיר הנפלא הזה, המנון התחיה והפריחה, שכמוהו לא נשמע בחיי היהודים זה עידן ועידנים.

ס. מ. גינזבורג מספר ע"ד הרושם, שפעלו שירי פרוג הראשונים על בני הנעורים האינטליגנטיים בימים ההם. "קשה למסור את כל תוקף הרושם, שהשאירו השירים בלבנו, בלב בני הנעורים בזמן ההוא"... "להופעת גליונו של ה"ראזסוויעט" או חוברתו של ה"וואסחאד", שבהם נדפסו שיריו של פרוג, היו מחכים אז כאל מלקוש. כדי להקדים את נושא־המכתבים היו משכימים לפתחה של "הפוסטה היהודית". יושבים שעות רבות בחדרה הצר וממתינים בקוצר־רוח לקבלת מכתבי־העתים. את שירי המשורר הצעיר היו משננים בעל־פה, ועל חיי המשורר עצמו ועל אישיותו היו מספרים אגדות שונות. בחגיגות ובטיולים מחוץ לעיר נדחה כל הריפירטואר הקודם מפני השירים, "שאי־נא את נפשי" ו"בהירות עינים ומהירות רגלים".

(עוד יבוא).

*) תרגום י. ל.

יעקב־כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

פְּתִיחָה.

שִׁמְעוּ לִי וַאֲסַפְּרָה, רֵעַי, סִפּוּר־מַעֲשֶׂה מִן הַיָּמִים
אֲשֶׁר הָיוּ. הָיוּ יָמִים — הֵמָּה לֹא יָשׁוּבוּ עוֹד...

סִפּוּר מַעֲשֶׂה זֶה שָׁמַעְתִּי מִפִּי זָקֵן תָּם, בְּעוֹדִי
יֶלֶד תָּמִים. הָיָה זָקֵן — הוּא לֹא יִהְיֶה עוֹד...

דּוֹר וָדוֹר וְשִׁירַת־חַיָּיו, חַיִּים חַיִּים וַחֲלוֹמוֹתָם.
הַכֹּל עוֹבֵר; כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם...

נֵשְׁבָה נָּא עַל שְׂפַת הַנַּחַל, עָלָיו יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵינוּ,
נַקְשִׁיב מִלְמוּל גַּלָּיו, נַבִּיט, כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ אֶל הַיָּם...

א.
הַנֶּדֶר.

הָיֹה הָיָה גְּבִיר בָּאָרֶץ וְלַגְּבִיר בַּת יְפֵהפִיָּה.
נְכָסִים רַבִּים, נִכְסֵי אָבוֹת, הָיוּ לְאוֹתוֹ גְּבִיר וּבָתִּים,
בָּתֵּי־חוֹמָה, שְׁנֵי רְחוֹבוֹת, וַחֲנֻיּוֹת וַחֲצֵרוֹת
הָיוּ לוֹ וּמְשָׁרְתִים רַבִּים —
עַד חֲצִי הָעִיר הַקְּטַנָּה חָסְתָה בְּצֵל עֲסָקָיו,
וַיְהִי סַחְרוֹ נָפוֹץ, נוֹדַע בְּכָל הָאָרֶץ, וַיְהִי עָשְׁרוֹ
הוֹלֵךְ גָּדֵל מִדֵּי שָׁנָה.
גַּם אֶל בְּרוֹדִי, גַּם אֶל גְּנִשְׁפְּרוּג, אֶל הַיְרִידִים, מִדֵּי שָׁנָה,
הָיָה גְבִיר זֶה בָּא וְסוֹחֵר, הָיָה חוֹזֵר מִן הַיְרִידִים
עִם תַּכְשִׁיטִים וַאֲבָנִים וּמַרְגָּלִיּוֹת יְקָרוֹת,
בַּד וְרִקְמָה, פִּלְאֵי־פְלָאִים, מֶשִׁי, עַיִן לֹא רָאֲתָה,
וְעַל כָּל אֵלֶּה צְרוֹרוֹת־מָמוֹן.
הָיָה גְבִיר זֶה בָּא וְיוֹצֵא בֵּית כָּל טַפְסְרֵי הַמְּדִינָה;
עִם מִינִיסְטְרִים הָיָה מְהַלֵּךְ, כְּמוֹ עִם אַנְשֵׁי בְּרִיתוֹ מְהַלֵּךְ;

ופריצים, גדולים היו סומכים על שלחנו,
לוים על מנת להחזיר ועל מנת שלא להחזיר,
לפניו עומדים כעבדים.
אך על כל אוצרותיו יחד, על כל גאונו וכבוד-עשרו,
אוצר אחד היה אתו, שקול כנגד כלם יחד,
חמדה גנוזה אחת היתה ראש כל גאונו וכבוד-עשרו—
חוה'לי, הבת היחידה.

וכך הבריות היו אומרות: מי את חוה'לי לא ראה—
נערה יפה הוא לא ראה.
שערות-לילה, עיני-לילה והפנים שלג תמים,
שלג מזהיר בצהרים;
והחן הזה העצור והצניעות זו המתוקה,
והמהלך, זה המהלך אין זה כי אם טיסת-מלאך.
והפה הזה העדין, כשהוא דבר, כשהוא צחק,
דומה, דברי-פז נשפכים על-פני הפקר קום וזכה בם!
אך על הכל העינים, עיני בת-ישראל כשרה,
והנשמה בעינים...
נשמת בת-ישראל כשרה, אוצר-תם ומקור-הרחמים,
זרחה והציצה אורה בעיני חוה'לי השחורות,
וכשנגלתה בתקפה נהרה כשבע שמשות,
ומנגהה ומיפיה נדר עמה כל העולם,
בוש העולם מפני יפיה.
בושה חוה'לי היא עצמה לביט אז בראי ולצפות
אל עיניה, אל נשמתה, נחשב לה לספק עון:
תמימה היתה עם אל עליון ומקפידה על כל מצוה
ומתפללה תפלתה ערב, בקר וצהרים -
חרדה מלא כבוד השכינה כשהתפללה תפלתה,
כרובים טהורים וחרישים הפרפו בכל הפנות,
סבבו מעל לראשה, רפצו, עמדו על כתפיה,
שמרו כל ניד עפעפיה, וכמרגליות כן לקטו
את האותיות מפיה.
כרובים צחורים. שנים כרובים, נולדו מדי ערב שבת,
מדי הדלק על-יד אמה חוה'לי אף היא שני נרות
בשתי מנורות-כסף קטנות,
שמלת-שבת צחורה לבושה עם קשורי משי תכלת,
דומה עצמה לכרוב צהור, רד לזרע אור ושלום,
ובין מלאכי-השרת, רחפו בחלל הבית,
היתה חוה'לי שוטטת חיה, נוהרה מכלם,
צעירה, צוהלה מכלם.

ומי חוה'לי אך ראה היה בא לידי הרהורים,
מדרהר בה וגם במאשר, חוה'לי בחלקו תפל.
ומה חוה'לי הרהרה? —
מי יודע רחשי נערה צעירה, נאוה? הכל יודעים!
אלא שמסכימים הכל: יפה שתיקה לכמו אלה.
משל: הכל יודעים למה באה ריבה זו לאמה
ערב, עם חצי-חשכה, וכעל כנפי ערב באה
ומתרפקה על צוארה מבלי אמר, מבלי הגה,
ושפתיה צורבות, צורבות...
הכל יודעים גם בשלמה ברחה זו לחדרי-חדרים,
לכשבא רב דוב השדכן, נתן עין בה חכימה,
כשהוא מוציא את קפסתו, קפסת טבק, ובערמימות
נוקש, נוקש בה... ובשלמה
צחקה הבת צחק גדול, לכשנכנסה אחריה
אמה לאמר לה דבר ופניה זורחות, זורחות...
צחקה אף אמה אתה, אמרה: מה-זו הבהלה?
ומאשר-אב ותקוה, תקות אם מרקיעה שחקים,
נשקה לה לבת על מצחה.

* *
*

ויהי ערב, ערב קיץ. חוה'לי הביתה שבה.
„שלום לך, עטרת-ראשי" — ברכת-אם קדמתה טובה.
חרדה חוה'לי אל אמה: „אמא!" ולא יספה דבר.
„מה-לך, בתי, מה תחסרי?" — „כלב שחור... עלי קפץ,
נבח עלי... כלב שחור!" —
שמעה אמא את הדברים, ירקה שלש פעמים ארצה,
כפה חולפה על פני בתה כמגרשת רוח רעה:
„כל שעתיד היה לבא לך, כל רע; כל נגע—יבא
על שונאיהם של ישראל ועל כל מי שירחש רעה
לך, ילדתי, מחמל-עיני!..."
דברה כן ותושב בתה כהושב תינוק אל השלחן,
ידה אחת לוטפה ראשה והשניה מוזגה חלב;
„שתי, צפורי, אישון-עיני!"
גמעה חוה'לי שתי גמיעות, צנחה מבלי-און על כסאה,
ידה צנחה כגליל שיש וכאבטיח כבד ראשה.
ותתחלחל מאד האשה, צלצלה ותזעק מרה,
ויבאו כל המשרתים — חל וינט כל הבית.
חיש הבהילו את הרופא — שני — שלישי — וישכיבו
המתעלפה על יצעה,
מהרו אל בית הרקח, השקו אותה סמי-מרפא

וַיַּחֲלִיפוּ לָהּ תַּחְבֻּשׁוֹת – אַךְ אֲהָהּ! מֵאֵן מִצְעָד
לֹא עוֹד חַוָּה'לִי יָרְדָה.

רוֹפְאִים מוּמְחִים, פְּרוֹפֶסוֹרִים, מִן הָאָרֶץ וּמִחוּץ לָהּ,
יוֹם יוֹם נוֹעֲדוּ לְמוֹעָצָה, מַחֲלַת חַוָּה'לִי חָקָרוּ,
נִלְאוּ לִמְצֹא לָהּ אֲרוּכָה.
וְעַל בֵּית הַגְּבִיר רַב עוֹזֵר נִתְלְתָה עֲנָנָה כְבֵדָה,
מִלְאָה אֶת כָּל הָאֻלַמִּים דְּאָגָה שְׁחוֹרָה, דְּמָמָה שְׁחוֹרָה.
וּבְעָלוֹת בְּעָבֵי-זַעְפָּם אָז „הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים"
עַל כָּל מִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל –
חָשַׁךְ בֵּית הַגְּבִיר רַב עוֹזֵר מִשְׁנֵה-חֹשֶׁךְ; לֹא עוֹד דְּאָגָה
אֵבֶל-חֻרְבָּן, חֻרְבַּן-עוֹלָם, שָׁט בַּחֲלָלוֹ כַּמִּפְלֶצֶת,
דִּכֵּא, דִּכֵּא כֹּל לֶעָפָר.

צוֹם וּתְפִלָּה, צְדָקָה רַבָּה – גַּם כָּל אֵלֶּה לֹא הוֹעִילוּ.
שָׁוְא הִשְׁתַּטְּחוּ גַּם עַל קְבָרִים, שָׁוְא הִדְלִיקוּ נֵרוֹת-שַׁעֲוָה,
מִנּוּ מִנְיָן שֶׁל בַּטְלָנִים לִקְרֹא תְּהִלִּים וּלְהִתְפַּלֵּל;
שָׁוְא בַּשּׁוֹפָר גַּם תָּקְעוּ, רֹעַ גְּזַר-הַדִּין לִקְרֹעַ,
וַיּוֹסִיפוּ שֵׁם לַחוֹלָה – חַיָּה'לִי – בְּעַד חַ"י אֲגוֹרוֹת.
גַּם מֵהוֹנוֹ כְּדֵי חֲמִשִּׁית בִּזְבֵּז כְּבָר רַב עוֹזֵר סְבִיבוֹ.
מְרֵרָה הָאֵם בְּבִכְיָהּ עַד כְּדֵי יְצִיאַת-נֶפֶשׁ,
אֵין יְשׁוּעָה! אֵין רְפוּאָה! חַיָּה'לִי אֲנוּשָׁה חוֹלָה,
וַעֲמַל הָרוֹפְאִים הָיָה רַק דֵּי שְׁמֹר עַל אוֹצַר אוֹנָהּ,
בַּל יִנָּדֵף פִּתְאֹם כָּלִיל.

זַר וָקַר וּכְלֹא בְעִתּוֹ חַג-הַסֻּכּוֹת בָּא הַפַּעַם,
אַף גַּם חָלַף לֹא כְדַרְכּוֹ עַל הַהוֹרִים הַמִּסְכֵּנִים,
מִבְּלִי אוֹר וּמִבְּלִי שִׂמְחָה וּמִבְּלִי כָל עֹנֶג יוֹם-טוֹב.
יוֹם וָלַיְלָה כִּשְׁנֵי צְלָלִים תָּעוּ הֵם וּכְמוֹ נִדְהָמִים,
אָכְלוּ קְצָת וּכְמוֹ בְּמִקְרֶה, יָשְׁנוּ קְצָת וּשְׁנַת חֲטוּפָה,
וּבְכָל בֹּקֶר קָמוּ תְמֵהִים, כִּי עוֹד חַיִּים, חַיִּים הֵמָּה.
יוֹם וָלַיְלָה וּבְכָל שָׁעָה עִם לְבָבוֹ שָׂח רַב עוֹזֵר:
„מַה לִּי, מִי לִי עוֹד בַּחַיִּים, אִם... בַּל אֶפְתַּח פֶּה לַשָּׂטָן!?
לָמָּה-זֶה וּלְמִי עָמַלְתִּי כָּל הַיָּמִים וְכָל הַלֵּילוֹת?
מִי יְנַחֵם אֶת שֵׂיבָתִי? מִי עַל קִבְרִי יוֹרִיד דְּמָעוֹת?
וּבְהֵיָּכֵק הוֹט-חַיָּתִי – – –"

וּבְיוֹם אֶחָד עָבְרָה שְׁמוּעָה: כֹּה רַב עוֹזֵר נָדַר נֶדֶר:
„מִי הָאִישׁ יְרַפֵּא בִתִּי, אֶתֵּן בִּתִּי לוֹ לְאִשָּׁה
וּכְמוֹ בֵן לִי אֲאַמְּצֶנּוּ – כָּל הוֹן-בֵּיתִי אַנְחִילֶנּוּ!"

(עוד יבא).

י. ל. פרץ.

מִפִּי הָעָם.

I.

לִמְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל גּוֹסֵס.

לפנות אחד הערבים. נגש משמש גן-העדן, מלאך עוטה אור, נאצל מכסא כבודו, יתעלה, כשאר המלאכים, אל אחת מארובות השמים, ויפתחנה, והוציא את ראשו בדאגה אל השמש השוקעת וישאל:

— חמה, שמא יודעת את, מה נשמע אצל ליבל שלנו?...

והחמה שוקעת ושותקת; אינה יודעת כלום.

והכנים המלאך את ראשו בדממה לפנים, ויסגור את הארובה וישב למקומו עצוב רוח עוד יותר.

ולא לחנם נעצב אל לבו המלאך.

שלש פעמים ביום נשמע קול ליבל במרומים, שלש פעמים ביום הוא מרעיש עולמות בתפלתו... וה„אחד" שלו, כשהוא קורא את „שמע", רועד וסולד בכל שבעת הרקיעים, רועד וסולד, ומתנפל לפני כסא הכבוד, ומתפוצץ על הדום הכסא, ומתפורר להמון גרגרי כסף רוחשים ומצלצלים והומים כהמון צפרי קיץ, המתגעגעים ושואפים אל הלהב. ונמשכים לתוכו, ונשרפים בו מתוך תענוגים של יסורי אהבה.

ועוד היום בבוקר נשמע קולו של ליבל בתפלת שחרית, ובשעת המנחה נעדר. והתפלא המלאך, אך בלבו אמר:

— אין זאת, כי אם טרוד היה ליבל במצוה גדולה ושכח להתפלל מנחה, ויתפלל שתי שמונה-עשרות במעריב. והנה היום פונה והתפלות מכל תפוצות ישראל עלו, אך קולו, קול ליבל, לא נשמע. ונפגמה תפלת העולם, נפגמה שירתו. כלי-זמר מן המשובחים שבמקהלה נשתתק: מיתר של כנור ראשון. נאלם דום — והתעצב אל לבו המלאך...

והשמש בדומיה שוקעת, ולהצללים, הכלואים במסתרים, נתנה רשות לצאת לאמש העולם... וזחלו מנקרות צורים על שפת הים; מבורות, שיחין ומערות במדבר, מבין סבכי אלונים, ענפים ועלים ביערות, ועלו לפשוט על פני הישוב ולכסות את עין הארץ...

ושקעה השמש כליל, ותצא נכחה לבנה עגומה עם המוני, המוני כוכבים נוצצים, וכלם רוקמים ושוזרים בלאט כסות-קסמים, כסות לילה להאדמה העיפה:

— נומי את שנתך, אדמה. הגיעה ממשלת הלילה...

ובשקוע השמש שקעה במרומים החיה, שעל ציץ מצחה טבוע החותם „אמת", ויחד עם הלבנה עלתה מעבר השני החיה, שבמצחה טבוע החותם „אמונה".

ובדממת הערב ולפני נשמות בני אדם ישנים נפתחו בלאט שערי השמים, והנשמות עפות — ועולות הן המונים, המונים, לעשות את המוטל עליהן — לכתוב בספר הפתוח את כל אשר עשו מן הבקר עד הערב.

והקולמוסים שורטים על גבי הקלף. והמוני המוני כנפים משיקות... ושונות הן הכנפים: מיעוטן לבנות כשלג, רובן אפלות, ויש גם מלאות כתמים, ויש גם אדומות מדם! ובחללם של שבעת הרקיעים מתפשטת המיה קלילה: תפלה, חרטה, געגועים, אהבה, תקוה, פחד ואימה שחורה ואדומה...

ופתאם נדמה הכל:

מן החתירה שתחת כסא הכבוד מתפלש ועולה ערפל זך, ומתלבש בערפל הכסא, ומתעטף בו, ומסתתר מעין

רואה... ומתחת להערפל, המכסה את הכסא, נשמע קול דממה דקה, קול הומה כיונה:

אוי ואבוי לי, שהחרבתי את נוי,
ששרפתי את היכלי,
שהגליתי את בני.
את בני יחידי...

ועובר רטט של רחמים מרקיע לרקיע וממלא את השמים ושמי השמים.

והקול נדמה, וקמה דממה עמוקה, כאילו נעצרה נשמת העולם, והכל עומד ומחכה, ומצפה ושואף לבריאה חדשה, לנס, לשדוד המערכה, לבשורה חדשה — —

אך דבר לא נהיה, ומתחת עלה קול קורא — קרא הגבר!

ולאט לאט מש הערפל מעל הכסא והתפלש למטה. עברה שעת רצון... וארובות השמים נפתחו שנית, כלו את מלאכתן הנשמות והן חוזרות ופורחות למטה, באי־חמדה, בדאגה, בבכי, ואת המתמהמות מרדפים מלאכים קלים מזוינים מטאטאים משובצים אבני יקר: הלאה, הלאה, נשמות: דרך השערים, דרך הארובות... ומתחת נשמע קול מקיש בשערים, דופק בחלונות: קומו, יהודים, כשרים, קומו, לעבודת הבורא!

ונדעך חותם האמונה במצח החיה, ובמזרח התאדם פתיל דק, נתיב לעלית השחר, וכמו מחלום רב ענין וכבד נעור השמש ורץ והוציא את ראשו שנית בעד הארובה והתבונן בכוכבים המתנוצצים.

— עד שאתם כבים, האין בכם, כוכבים, אשר ידע ואשר יגיד לי, מה נעשה אצל ליבל שלנו?

וכוכב אחד התלקח מתענוג ובושת פנים:

— אני! ענה. — דרך העירה עברתי, מבלי משים בעד חלונו השקפתי, חולה הוא ליבל שלנו, על ערשו הוא מוטל... על פני השמיכה רועד זקנו הלבן כשלג, אך פניו התכרכמו, נהפכו לירקון...

וראה ראיתי, והנה שמו נוצה מתחת לנחיריו. אך אם התנועעה הנוצה לא ראיתי, כי עברתי... כמדומה לי, שלא התנועעה — —

וכבה הכוכב...

והזדרז המלאך, ועל דעת עצמו, מבלי קבל רשות מהגבוה עליו, רץ לקבל את נשמת ליבל... שמחה בלתי־צפויה תהיה לצדיקי הגן־עדן!

מהירים המלאכים הזכים במעופם, אך לא נופלים מהם במעופם גם העכורים!

וכעמוד שמש גן העדן על מפתן הגוסס, כבר ישב למראשותיו מלאך עכור, מלאך שחור כשחור הליל.

— מה לך פה? השתאה המלאך הזך. הלא זהו ליבל!

— ומה? חרק העכור שן לבנה, מתוך צחוק.

— אני שמש גן העדן!

— נעים מאד... אני—אחד מן המחבלים הקטנים אשר בשאול...

— הנשמה שלי היא!

— זה מוטל בספק! — ענה השעיר, וירקע רגל מהירה מתחת למטת החולה ויתגלגל משם שק קשור בחבל.

— נחש נא, מלאך טוב ומטיב, מה בשק?

— טלית ותפלין...

— אין מניחים אותם תחת המטה; אין מסתירין מצוות ומעשים טובים. הביטה!

ויבעט בשק, ויותר, ויברק מתוכו ברק אדום, וישמע צלצול אדומים מתגוללים על פני הרצפה.

— ממון של גנבה, רמאות וגזלה! עושק אלמנה ויתום...

ואל החולה הבט—התנועע והתמודד, בזהבו נגעו, באלילו!

והחולה מתהפך על מטתו, והמלאך הזך מכסה את פניו בשתי כנפיו העליונות מבושת...

ובאותו הרגע פרצה קרן אור מבעד סדק התרים ויגע בעפעף הגוסס, ויעיר למחצה, ובשפתים צרובות, בקול עלה נדף שאל:

— מי פה?

— אני, ענה העכור, לקחת את נפשך באתי!

— לאן?

— אל הגיהנם!

ומפחד נסגרו עיני הגוסס שנית —

— התודה, חזור בתשובה — קרא המלאך הטוב — הפקר את זהבך...

והגוסס מתחיל: שמע...

— יתפלל, אך לא יפקיר — צוחק הרע, ויכס בכנפו הכבדה והשחורה את פני הגוסס ויחבקנו...

והבהיר נרתע לאחוריו בבושת פנים...

חצות לילה. אפלה מנודה ובשאול מהומה: שריקת לשונות אש, המית גלי זפת בוערים, צחוק פרוע של מענים, אנקת מעונים וצעקותיהם פולחות כליות, וקריאה שורקת חותכת כמאכלת חדה את השאון והמהומה:

— נחמנ'קי גוסס! בא הקץ לנחמנ'קי... ובר נש זה היה נוטל את צפרניו שלא בסרוגין, זלזל בנטילת ידים, לפרקים היה שוכח להתפלל — — את מי נשלח ומי ילך לנו לקבל את נשמתו?

— אני! — ענה שעיר... וכבר שופתים קדרה, שופכים לתוכה זפת, מבעירים את הבערה והשעיר רץ ונעלם...

קלים הם במעופם הרעים, אך לא נופלים מהם גם הטובים. רחוקים הם יותר מאתנו, אך מדת הרחמים נושאת אותם...

לא יפלא איפוא, שכשבא השעיר בצל קורתו של נחמנ'קי, כבר ישב למראשותיו מלאך טוב.

ותנחומים הוא לוחש באזני הגוסס:

— אל תירא. מסכן, את המות, כי טוב מאד הוא המות... הוא הגשר מאפלה לאור. המעבר מצער ויסורים לנחת עולמים...

אבל החולה איננו שומע, פניו דולקים, ועיניו הלוהטות תועות על פני הכתלים.

והמלאך הרע עומד בפתח; שומע ומשתאה:

— האינך טועה, חברי?

— לא, ענה הבהיר, אל הרחמן שלחני. הנה, כי רחמן היה האיש וגומל חסד תמיד...

— אבל את צפרניו עשה שלא כדין...

— צפרניו היו צפרני אדם ולא של חיה טורפת...

— ובנטילת ידים זלזל...

— אך נקי כפים היה; בכפיו לא דבק מאום...

— אבל כמה פעמים שכח להתפלל מנחה...

— טרוד היה בנחמת אבלים... אב הרחמן יסלח לו, גם את עצמו שכח, מבשרו התעלם. ראה, גם לתקן את גגו מעל לראשו לא היה לו פנאי. גם אהבת אשה לא בקש, ושם ושארית לא ישאיר אחריו, כל ישעו וחפצו היה לעזור דל, למחות דמעת אלמנה, לעודד יתום נעזב...

ובחוץ מתחולל סער, והבריק ברק ויקרע את עב הענן, ויחדור אל חדר הגוסס, ויגע בעפעפיו ויעוררנו:

— מי פה?

— אני, — ענה המלאך הטוב בקול עונג ומתגעגע. הוא, יתעלה, שלחני אחריך, לך עמי — —

— לאן? ...

— אל גן העדן... אל השמים...

— למה?

— לבוא על שכרך!

— שכר... שמים, גן עדן... ואיך חיים בגן העדן, בשמים?

— חיים טובים, חיים של שלוה ורצון... צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם המשוחים שמן אפרסמון, יושבים ונהנים מזיו השכינה —

— ואני מה אעשה שם? —

— לא תעשה מאומה. אין צורך במעשה, אין צורך כל־עיקר.

וישתומם הגוסס ויתהפך בשארית כחו על משכבו ויפנה אל המלאך הדובר בו— —

— לא, מלאך, חיים כאלה אינם חיים בשבילי... היש שם קורא לעזרה ואחוש אליו? נופלים — להקימם, חולים — לחבוש להם, צמאים—לרוותם, רעבים—להשיב נפשם?

— אין!

— אם כן, מה אעשה שם?! איני רוצה בחיי בטלה, בשעמום...

המלאך הרע שומע, ומוציא לשון ארוכה ככלב בימות החום, ומצטחק מאזן לאזן...

ובמבוכה שותק המלאך הטוב, והחולה משנה ומשלש:

— ואני מה אעשה שם, אני מה אעשה שם?

והפך המלאך הטוב את פניו אל החלון ואל השמים הביט, ובקש מענה — ואין קול ואין קשב. רק צר ומצוק ועב הענן מתקשה ומתאבן...

והמלאך הרע משתמש במבוכתו:

— אולי אתי תלך, מסכן?

— לאן?

— אל אות נפשך... אל האמללים, אל הנגועים, אל הנרדפים, אל הצועקים ואינם נענים, אל האובדים והנדחים, הטבועים, הנשרפים... אל — הגיהנום... להושיע תקצר ידך, אך לסבול עמם, להשתתף בצער — יכול תוכל — —

— הנני, הנני, אני הולך!

קרא הגוסס...

והוד יצא בפחי נפש.

א. י. ביילין.

הַפְּגִישָׁה.

בחדר שררה דממה כבדה.

פלד היה נרגש עדיין מקריאתו שארכה זמן רב. כתמים אדומים נתגלו בלחייו הרזות, עיניו, גדולות ורטובות, תעו באויר, והידים הרועדות משמשו במחברת העבה, שהיתה מונחת על ברכיו, נראה היה כולו כאחוז־קדחת.

לעומתו, מצדו השני של השלחן, ישב על כסא רך רע עלומיו, הד"ר שטיין, רופא למחלות העצבים. בנגוד לחברו, היו פניו של זה בריאים ושלוים; ראשו היפה והגא, הסמוך על דופן הכסא, היה מופשל קצת לאחוריו, וכשהיה סוקר לרגעים את פלד בעיניו הקרות, היה סוקר מגבוה, מלמעלה למטה.

זה כשמונה שנים עברו מיום שעזבו שניהם את האוניברסיטה ונפרדו איש מעל אחיו. הד"ר שטיין רכש לו במשך הזמן שם טוב של רופא מפורסם, ופלד הקדיש את עצמו אל הספרות. ביחוד שם פלד את תקותו ברומן האחרון, שכתב במשך שלש השנים האחרונות. כשנפגש שוב את חברו, החליט לקרוא לפניו את רומנו זה, ועכשיו, לאחר הקריאה, ישב וחכה למשפטו של הלז בלב רופף.

בימים האחרונים, משעה שנפגש פלד את שטיין, היה נמצא במצב־נפש משונה ובלתי נעים. שניהם כבר היו אנשים זרים זה לזה וקשר ידידותם הישנה נפסק עוד. באותם הימים, שהיו שניהם תלמידי האוניברסיטה, כבר חש פלד בלבו, ששניהם הם אנשים שונים מעולמות שונים לגמרי, אלא שאיזה כח נסתר היה מושך אותו אז להמצא בחברת שטיין; אם מפני ההרגל ומפני שהרבה מזכרונות ילדותו היו קשורים באיש הזה, או משום שנפשו הרכה, התועה והמלאה תמיד סתירות וספיקות, היתה מבקשת לה משען וחסות בחברתו של שטיין, בעל האופי האמיץ והדעות הקבועות והמוצקות איש ששערי החיים נפתחים לפניו מאליהם והוא נכנס ונוטל בנקל מה שלבו חומד... וביחד עם זה היה פלד מצטער תדיר על שאישיותו מתבטלת מפני אישיותו של חברו החזק ממנו, והריהו נמצא כל ימיו תחת השפעתו. כשנפרדו זה מזה, חש פלד שהוקל לו.

בהפגשם עכשיו, נוכח פלד שוב ששטיין הוא השליט ברוחו, והוא עצמו נכבש כולו בהשפעתו כזבוב זה הנכבש בקורי עכביש. מן השעה הראשונה התחיל שטיין להתיחס אליו התיחסות רופא אל חולה, ועל ידי זה גדלה השפעתו עליו עוד יותר. האמת של פלד, שהיתה מתלבטת בלבו הכואב, אותה האמת המפקפקת בכל אמת שבעולם, האמת שצעיף־סוד חתולתה ויותר כמה שהיא מגלה היא מכסה, — פרשה לה לעמקי הלב, נתכוצה ופנתה דרך לפני האמת של חברו, אמת פשוטה ומדויקת ונראית לעין, שכמעט ביד תתפש. כל מלה, כל משפט, שיצאו מפי הד"ר שטיין, היו נאמרים בבטחון ובעוז ובודאיות גמורה, כתורה שאין להרהר אחריה, ודוקא מטעם זה התחזקה התשוקה בלבו של פלד לקרוא לפניו את הרומן שלו ולשמוע את משפטו עליו.

שתיקתו הממושכה של שטיין התחילה להרגיזו. כל רגע נמשך בעיניו כשעה, והוא יושב ומחכה בקוצר רוח כאסיר — לגזר דינו, בשעה ששופטיו מטכסים עצה על גורלו.

פלד הקריב את בקבוק היין, שעמד לפניו על השלחן, מזג כוס לעצמו וגמע את כולה בבת־אחת.

— עצתי לך, להמעיט בשתיה. — קרא הד"ר שטיין. — זוהי הכוס השלישית, שאתה שותה עכשיו.

פלד נעץ בו עיניו הקודחות ופניו הביעו אי־סבלנות.

— בקשתי לך, לבלי התנהג אתי, לכל הפחות, בשעה זו, כרופא עם חולה. — ענהו בנחוץ מר.

על פני הד"ר שטיין חלפה בת־צחוק קלה. הוא קם ממקומו, הזדקף מלא־קומתו והתחיל לטייל הנה והנה, כשידו האחת ממשמשת בשרשרת שעונו, הנוצצת על בטנו.

— דבר קשה אתה מטיל עלי, חביבי! — קרא הד"ר שטיין.

ואחרי רגע של דומיה עמד באמצע החדר ופנה ואמר אל פלד מתוך כובד־ראש:

— התישבתי בדעתי כל העת, אם להגיד לך את כל

האמת על דבר הרומן שלך או לא. חשבתי: האם כדאי במקרה שכזה לכסות על האמת או לגלותה? בודאי ידוע לך, כי ישנם מקרים כאלה, שבהם מחויב כל רופא...

עיניו נפגשו פתאום בעיני פלד, שהיו מלאות כאב ועלבון הרבה. ואז הפסיק הד״ר שטיין באמצע דבורו והתחיל לטייל שוב. כעבור רגע עמד כלפי פלד ודבר אליו קשות:

— באתי לידי החלטה, שמוטב למלאות רצונך ולגלות לך את האמת הערומה: הרומן שלך אינו צריך, לפי דעתי, להופיע בדפוס.

שרירי פני פלד רעדו רעידה קלה ונתאבנו. הוא חש, כאילו יד חזקה הורידה את אגרופה על ראשו, הורידה והרימה אותו שוב, כדי להמטיר מכות שניות נאמנות עוד יותר.

— לכאורה,—המשיך הד״ר שטיין,—אין אני מכון בזה לבטל את כשרונך. השתלשלות הספור ובנינו עלו יפה, לפי דעתי. גם הסגנון חזק הוא ומלא חיים. חודר אתה לנבכי הנפש של טפוסיך ורואה פנות נסתרות ועמוקות, המעידות על כותבן, שאדם מסתכל ובעל כשרון הוא. כן, בעל כשרון חזק. ואף על פי כן אני חוזר על דברי, שיצירה זו ובכלל כל היצירות מסוג זה אינן צריכות להופיע בדפוס.

— כל זה למה?—הוסיף הד״ר שטיין אחרי הפסקה קלה. — משום שכמעט כל הנפשות הפועלות ברומן זה אנשים חולים הם ולא יותר. הגבור הראשי שלך—מה שמו? כמדומה לי, ברנשטם?— אותו האיש, הנושא בלבו „צער העולם וכאב כל הדורות״, הריהו בעיני איש חולה במחלת עצבים קשה. הפסימיסט שלך — את שמו של זה שכחתי — הריהו איש חולה במלנכוליה, אשר באה לו בירושה מאמו. שמתה בדמי עלומיה. ואותה ברטה שלך, שעיניה נוצצות תמיד ובהרות אדמדמות מכסות לחייה וקולה מוזיקלי וכולה „חתיכת שירה״—זקוקה היא, לפי דעתי, לנתוח בגופה, מאותם הנתוחים, הנחוצים לפעמים לנשים צעירות... אם רצונך בכך, יכול אני לקרוא גם בשמות המחלות, שבהן הוכו גבוריך, ולבאר לך סבותיהן וסימניהן. ברור לי, שאלמלי הסכים הגבור הראשי שלך להתרפא בסנטוריום ירחים אחדים, לאכול לחמו בעתו, לישן בשעה רגילה ולהתרחק מאותה הסביבה, שהוא חי בה, כי אז הבריא והיה כאחד האדם, ואז היה שוכח גם את „צער העולם״ שלו והיה משלים עם החיים. ואילו הסכימה ברטה זו לעשות נתוח בגופה, כי אז לא היו עיניה נוצצות כל־כך וקולה לא היה רועד כל־כך והיא עצמה לא היתה מתרגשת כל־כך והבהרות היו נעלמות—וסר ה„קסם״. כל אותם הרגשות המשונים ומצבי הנפש המתחלפים בין רגע. כל אותם המכאובים והיסורין, שאינם נותנים מנוחה לה, מעידים רק על נשמה חולה ולא יותר. האדם הבריא לוקח מן החיים כל מה שאפשר לקחת; חדות ותשוקת החיים עיצרות בעדו לדרוש יותר מן המדה, והוא מתחשב עם המציאות ומסתפק במה שיש בה. נטיותיו הטובות וכן גם הרעות של האדם הבריא יש להן גבולין ותחומין. לא כן האדם החולה. הכל אצלו פליאה ומסתורין, הכל חידה, תעלומה וסוד; עומד הוא לפני העולם ברטט ובמורא, מחמט בו וחרד. אם טוב הוא או רע—הריהו תמיד קיצוני בהשקפתו עליו. אם רע הוא בעיניו—הריהו מסוגל לשפוך דם בכעסו, כעס אין־אונים; ואם טוב הוא—אז נכון האדם החולה להקריב את חייו לתכליתו ולתועלתו. טפוסים כאלה הם גבורי הרומן שלך. ולפיכך אני אומר, כי משונה הדבר בעיני בשעה שבאים סופרים לכתוב רומנים על אנשים. המעונים רפוא ולא להיות למופת ברגשותיהם החולים; אנשים, שאלמלי היו חיים נורמליים, כי אז היו אחרים לגמרי, כי אז חשו, חשבו ופעלו אחרת, לא כמו שהם חשים, חושבים ופועלים עכשיו, במצבם שאינו־נורמלי. ולפיכך אני מתפלא, כשאני רואה איש כמוך יושב ועובד ומטפל שנים רבות בטפוסים הללו ומשקיע כחות מרובים כדי לחטט בנשמותיהם הכואבות.

פלד ישב, והקשיב בנשימה עצורה לכל הגה היוצאת מפי חברו.

הד״ר שטיין הצית איש בסיגרתו והוסיף לדבר:

— אפשר שתבוא ותטעון: למה לי ולכל אלה? הרי סוף־סוף כך הם החיים. מביט אני ומסתכל בחיים וכל מה שעיני רואות בהם אני מצייר לפי דרכי. יבואו אחרים וינקרו ויחטטו ויבקשו את הסבות. אלא דא עקא, שרואה אני מכל שורה ומכל אות, שמשתתף אתה בצערם של טפוסיך, שמתנאה אתה בהם וברגשותיהם, שאוהב אתה אותם ומכבדם, שמתכוון אתה להעמידם למופת לרבים, ואם בזה אתה רוצה באמת, הרי חובתי היא להגיד לך: טפוסיך חולים הם והרומן אינו צריך להופיע בדפוס.

הד״ר שטיין גמר את דבריו, נגש לחלון והביט החוצה.

החושך החל לפרוש את צלליו בחדר. היתה דממה. בכירה לחשה האש ולשונותיה רטטו והרעידו את הצללים על הכותל שכנגד.

הד״ר שטיין התחיל פוסע בחדר הנה והנה. פני שני האנשים נטשטשו ורק לרגעים האירה הסיגרה שבפי שטיין את פניו באור אדמדם.

שטיין נגש לקיר ורצה ללחוץ את הפעמון.

— מה אתה רוצה?—קרא פלד והתרומם נבהל ממקומו.

— רוצה אני לקרוא למשרת, שיבוא להאיר את החדר.

— אין צורך! אין צורך! אל תצלצל!—קרא פלד בקול מוזר.

— יהא כך. שכחתי, שהאמנים אוהבים את חשכת בין השמשות.—קרא הד״ר שטיין בגחוך, שנשמע בו פיוס ולגלוג כאחד.

— אם רוצה אתה דוקא להאיר את החדר, הנני למלא את רצונך תיכף.—קרא פלד.

קולו רעד. שטיין הפנה אליו את ראשו, סקר בו רגע וליוה בעיניו את כל תנועותיו.

פלד נגש בהפזון אל הכירה וזרק לתוכה את המחברת שלו. עמד וחכה עד אשר תאחז בה השלהבת.

שטיין נשאר עומד בחדר, עומד ומביט ואינו מדבר כלום.

שלהבת הכירה הועמה מכובד המחברת ובחדר גדל החושך. תיכף נתמלאה הכירה עשן. העלים העליונים של המחברת השחירו וצבו, אחר כך הופשלו אחד־אחד ולשונות אש החלו ללקק בהם. כעבור רגע בערה המחברת מכל עבריה ושלהבתה גדלה והאירה את החדר בבת־אחת.

שני החברים קרבו אל הכירה ועמדו דומם. האחד חש, כאילו הוציאו את לבו מתוכו וזרקו אותו על האש, והשני עמד והביט במנוחה על הנייר הבוער.

הד״ר שטיין הוציא סיגרה שניה, הצית אש בה ואת הגפרור זרק על המחברת הבוערת.

כשנשאר גל שחור ולוחש על הכירה, הפסיק שטיין את הדממה:

— בחדר חם. אפשר שנצא לטייל קצת?

— טוב.—קרא פלד בשויון־נפש.

בחוץ נשב רוח סתו קר והוביש את בצות הגשם. השמים היו נמוכים וקודרים. עבר איש ובידו מטה הבוער בקצהו והדליק בו את פנסי הרחוב.

— חושב אני בכל זאת שהיית מהיר קצת בזה, שהשלכת

את הרומן אל האש. — קרא הד"ר שטיין בדרך־הלוכם. — הרי יכול היית לעבדו ולשנותו.

פלד החשה. אוירו של חוץ נשב בפניו וצנן את חומם, ואז נתפכח וידע את המעשה אשר עשה. דומה, כאילו נפלה פתאום מעל עיניו מסכה, שהכתה אותו בסנורים והעבירתהו על דעתו. בלבו נתעוררה משטמה עזה לאיש ההולך על ידו. רגע עלה בדעתו לירוק בפניו בבוז ולעזבהו, אך השנאה, שהציפה את לבו, היתה גדולה כל־כך, עד אשר חש עונג מיוחד להמצא אתו יחדיו, להביט בפניו, לשמוע את קולו ולשנוא אותו בלבו שנאת מות.

פלד התפלא על עצמו, איך יכול היה להמצא עד עכשיו בהשפעתו של איש כזה. איך יכול היה לכבדו? הלא זה האיש— הכל פשוט בעיניו, הכל מובן וברור ומחוור ופרוש כשמלה! חגור הוא כלי המדע וקו־המדה בידו ובפרוגרמה נכונה, המציבה חוקים וגבולין לנשמת האדם, הוא בא להורות הלכה, הלכת החיים. המדע — מטת סדום זו עם כלליה וחוקיה, הצרים עד להחנק, המודדת את נשמת האדם באותה המדה שמודדים סחורה בשוק,— מושל יחידי הוא אצלו!

כשראה הד"ר שטיין את פלד נגרר אחריו ומחשה, הוסיף לדבר:

— לו לקולי תשמע, כי אז יעצתיך לנוח ולהתרפא היטב טרם שתשוב לעבודתך הספרותית. עצביך נרגזים מאד, ובמצב כזה אי־אפשר לברא דבר קים וממשי. תתרפא, ואז תשתנינה גם השקפותיך על החיים, ואז יהיו גם גבורי ספוריך אחרים לגמרי.

פלד נשך שפתיו. כל מלה ומלה התכו את לבו לגזרים וכולו היה רועד מתאוה עצומה לאחוז בצוארו החלק של חברו ולהנקו, להנקו ולראות בפרפוריו.

„להתרפא! אם באמת יש ביד עטיני חלב של בהמה ואכילת בשרה לשנות אותו, תקוותיו וצערו, חרותו ויסוריו, אזי אין הוא רוצה כלל להתרפא. חביבים עליו היסורין. הפותחים לפניו עולמות גנוזים, שעין הבריאים לא תחדור אליהם לעולם. חולים ובריאים, נורמליים ובלתי נורמליים! מלים ריקות ופטפוטי הבל בפיותיהם של מטומטמי לב וקצרי־ראות, של אנשים חדלי־רגש, שבגופותיהם הגסים כבר המיתו את הנשמה הטהורה. אם כל אותם הזעזועים החזקים, התביעות הגדולות והמכאובים הנוראים של נפש מפרכסת ומתלבטת ביסוריה ושואלת ומבקשת פתרון, של לב עורג וצמא ומתפלל לאל; אם כל אותו הצער הכמוס והאנחה הטמירה, המרעילים נשמתו של אדם, אותה הנשמה, שאינה עומדת באמצע הדרך ואינה יודעת כל ותורים ופשרות — אם כל אלה סימני מחלה הם — יהא חלקי עם החולים!"

כאב צורב צבט את לבו של פלד והכביד את נשימתו. איזה רוח עבר עליו פתאום, בשרפו את המחברת? שנים רבות נשא בלבו את ילדי־רוחו, כנושא אבנים יקרות, כאב את ילדיו אהבם, אהבם והאמין בהם; את כל נפשו, רוחו ונשמתו אצל עליהם, יצק בהם רסיסי יגונו והוד צער נשמתו הבודדה והתועה, העיר בלבותיהם נימין דקין ועריגה להאמת הגדולה המעולפה ערפלי סוד, הרעיד את נפשותיהם ברטט של שירה עילעה ובתשוקות לא תחדיר בהן עין לא יפה — והנה בין רגע בא בעצמו והחריב את עולמו אשר בנה. מה נשאר לו בחיים אחריהם? מה יש לו בתבל זולתם?

שני החברים קרבו אל הגשר. הרוח נשב בחזקה וטחב אפף את בשרו של פלד. הוא נגרר אחרי שטיין, כאדם שנפצע פצע מות ופוסע פסיעותיו האחרונות, טרם נפלו.

שניהם תמכו עצמם על שבכת הברזל של הגשר והביטו למטה. שם רצו והמו המים בקול רעש ונראו כתהום עמוק ואפל.

— — — — — — — — — — —

כעבור רגעים אחדים שב הד"ר שטיין מהטיול בה בדרך, שהלך עם חברו פלד.

הוא נגש אל אחד הפנסים, הוציא את שעונו והסתכל בו. אחר־כך נעץ סיגרה לתוך פיו והדליקה.

כשהגיע אל ההוטיל שלו והתרומם על המעלות; שם את המפתח בחור הדלת, עמד רגע והוציאו שוב.

„נחוץ לסור אל הפוליציה ולהודיע ע"ד המאורע". — אמר בלבו ועל פניו נראתה העויה של אי־נעימות.

כעבור חצי שעה שב מהפוליציה. עבר דרך בית העיר, הרים את עיניו, הביט בשעון המואר והחליט לטייל עוד חצי שעה.

בשובו אל חדרו הוציא את פנקסו, עלעל ומצא בו את הפרק „מחלות הנפש בספרות החדשה", שהתחיל לכתוב בימים האחרונים, ורשם בו את השם „פלד" לזכרון.

לונדון, תרס"ט.

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בְּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

I.

המלה „שמד", שעם כל היותה תמיד מפלצת בעיני העם, כמעט שפסקה כבר לגרות את העצבים של שדרות חשובות באומתנו, — חשובות לא בשל כמותן אלא בשל איכותן, מפני שהשפעתן מרובה על כל עניני חיינו,—מלה זו זועזה לפתע פתאום דוקא אותם הנחשלים והגרפים במדה גדולה כל כך, עד שהרימו קול צעקה ברחוב היהודים: סכנת־השמד עליך, ישראל!

בברלין, בווינה, כלומר בקהלות ישראל היותר גדולות שבמערב אירופה, מאספים אספות על דבר המרת הדת, שהולכת ומתגברת, ומוחים מחאות נמרצות נגד ה„בורחים" הבזויים, המוכרים את אמונתם ואומתם בעד נזיד עדשים. והמחזות הללו באים ומעידים על מציאותו של רגש לאומי חזק גם בלבות ה„ליברלים" ההם, הלוחמים בתחיה הלאומית. הפריסה שלנו בכל הלשונות אינה פוסקת מעורר את דעת הקהל נגד השמד, שפרץ ברחובנו בכל הארצות, וכשאנו מטים אזן לשמוע את כל הדברים, שנאמרים ונכתבים על ענין זה, הרי מתוך דברי השנאה העזה והבוז העמוק לבוגדים קולטת אזנינו גם איזו נעימה של מורא ופחד, של רטט טמיר ודאגה כמוסה לגורלנו בעתיד, לגורלו של אותו העם, שספינתו מטורפת בים זה קרוב לאלפים שנה וסופות וסערות קמות עליה יום יום להטביעה.

בתקופה זו, שאנו עומדים בה, הולכת התנונות היהדות ומתמדת, הולכת ופועלת את פעולתה בחריצות נפלאה; והשמד אינו אלא בטויה הקיצוני של התנונות זו וההשתחררות האחרונה מעולו המעיק של העבר הלאומי. חלקי עמנו הדרים בארצות שונות נעשים נכרים אלו לאלו, השדרות העליונות נבדלות ומתרחקות מעל רוב העם הדר עמהן במדינה אחת,—וזהי ראשית ההתבוללות, וסופה—המרת הדת, עזיבת המחנה לגמרי.

הקשרים ההם, שעוד לפני מאה שנה אגדו וחברו את כל חלקי העם בכל ארצות פזוריו, הותרו במאת השנים האחרונות

וכחם פקע כמעט לגמרי. יהודי איטליה, שווייץ, דנמרק, הולנד וכו' אינם משפיעים על יהודי רוסיה, גרמניה, צרפת וכו' ואינם נשפעים מהם. יהודי צרפת ואנגליה ודאי היו מגיעים בדלדול רוחם למדרגתם של יהודי איטליה, אלמלא באה היציאה הגדולה ולא היתה מביאה בכנפיה מן המזרח קצת תחיה ורוח להמדולדלים הללו. יהודי גרמניה, אוסטריה ואונגריה, אף כי קרובים הם לצבור היהודי הגדול, נעשים בכל זאת יותר ויותר זרים לו ומתרחקים ממנו הלוך והתרחק. וגם במזרח אירופה עצמה — ברוסיה ובגליציה — מתפורר העם פרורים פרורים. השדרות העליונות — האינטליגנציה והבורזואזיה — מתרחקות מעל ההמון, מסגלות לעצמן את שפתה ומנהגיה, נמוסיה ונוכחאותיה של הסביבה הזרה ונותקות את החוטים שהיו מחברים איתן עם הקבוץ הגדול.

ואולם לא פה המקום לדבר לא על הסבות, שיצרו את המצב המעציב הזה ולא על התוצאות, הנשקפות לנו ממנו. אין כונתנו ברשימותינו אלה אלא לתאר את תנועת השמד בלשונם של מספרים. לשונם של מספרים בדורה היא לפעמים עד מאד ומובנת היא יותר ממליצות מרעישות עולמות.

אנו פותחים ברשימות העיר ווינה, משום שהיא "המיוחסת" בכל קהלות ישראל שבאירופה — מרובה מספר משומדיה ממספר המשומדים שבקהלות אחרות. ולא עוד אלא שעל דבר תנועת השמד בווינה יש לנו ידיעות מדויקות ומפורטות ביותר, ולפיכך אפשר ללמוד מרשימות ווינה יותר משאפשר ללמוד מרשימות קהלות אחרות *).

ראשית כל הרי מספר המומרים בווינה.

בשנות	זכרים	נקבות	סך־הכל	[illegible]
1868—1872	94	68	162	32
1873—1877	154	119	273	54
1878—1882	314	267	581	116
1883—1887	713	517	1230	246
1888—1892	828	697	1525	305
1893—1897	1156	944	2100	420
1898—1902	1496	1133	2629	525
1903—1907	1653	1342	2995	599
1908	——	——	608	608
סך־הכל	(*6408	(*5087	12103	295

ובכן: במשך ארבעים שנה ואחת עזבו את היהדות יותר משנים־עשר אלף יהודים. להלן נראה, שמספר ידוע מהם יחזור וישוב אל היהדות. אבל לעת עתה נתבונן כראוי בטבלא זו שלפנינו. ראשית כל מראה לנו העמוד הרביעי שבטבלא — מימין לשמאל, כי גדול ההמרה לא פסק אף לשנה אחת ושמספר המשומדים גדל במשך ארבעים שנה ואחת כמעט פי עשרים. בחמש השנים הראשונות (1868—1872) הגיע המספר השנתי הממוצע של המומרים רק לשלשים ושנים ובחמש השנים האחרונות (1903—1907) עלה המספר הממוצע השנתי עד לשש מאות. אולם המספרים הללו בלבד אין בהם כדי תשובה על השאלה, בכמה הולך ומתרבה מספר הרבוי של המומרים בהחלט, שהרי גם הישוב היהודי בווינה גדל במשך אותן השנים במדה גדולה. תשובה על השאלה החשובה הזאת תתן לנו טבלא קטנה זו:

בקירוב היה בווינה מומר אחד בתוך:

1200	יהודים	בשנות	1868—1879
420/30	" "	" "	1880—1889
270/80	" "	" "	1890—1899
230/40	" "	" "	1900—1908

הרי שבאמת גדל מספר המומרים ביחס אל מספר היהודים הנמצאים בווינה רק פי חמשה: בתחלה מומר אחד בקרב 1200 יהודים, ולבסוף מומר אחד בקרב 230/40 יהודים. ולא עוד אלא שבטבלא זו יש גם דבר משמח. בשעה שבעשרים השנים הראשונות גדל מספר המומרים ביחס אל הישוב היהודי כמעט פי שלשה, נפחת גדול השמד בעשרים השנים האחרונות במקצת ובמספר המשימדים גדל ביחס אל הישוב פחות מפי שנים.

ואולם נשוב לעיין בטבלא הראשונה. בקרב 11495 מומרים *) היו זכרים — 6408, כלומר 55,7 %, ונשים — 5087, כלומר 44,3 %. כנראה, רבות הן הסבות המכריחות את האנשים לעזוב את היהדות מן הסבות המביאות את הנשים לידי שמד. ביחס פרוצנטי זה של הזכרים והנקבות לא בא כמעט שום שנוי במשך כל אותן השנים. בחמש השנים הראשונות היה מספר הנקבות 42 %; אחרי כן עלה מספר הנקבות, עד 44 %, והמספר היחסי הזה נשאר קבוע ועומד עד השנים האחרונות.

כשאנו שואלים, מה הן הסבות העקריות המביאות לידי שמד, אין אנו מוצאים תשובה ברורה ומוחלטה. מסובכות ומרובות הגוונים הן הסבות יותר מדי כדי שנוכל להביא אותן לידי כלל אחד. ואולם המספרים המראים לנו, מי ומי הם רוב המומרים — פנוים או נשואים, צעירים או זקנים, בני השדרות העליונות או התחתונות, — המספרים האלה מוכיחים, שסבת השמד היותר עקרית הם הנשואין ואחריה — השאיפה, המצויה כל כך לקבל משרה מדינית, או בכלל להטמע בין הגויים, כדי לעלות במדרגות הסולם החברתי.

נראה נא כמה גדול מספר הפנוים בין המומרים, ויהי הראיה היותר ודאית, שהנשואין משמשים גורם עקרי לשמד.

השנים	המספרים המדויקים: פנוים	[illegible]	אחוזים למאה: פנוים	[illegible]
1886—1895	2478	816	75,2	24,8
1896—1905	3739	1435	72,2	27 8
1906—1907	888	300	74,8	25,2
סך־הכל	7105	2451	74,3	25,7

הרי שכמעט שלשת רבעי המומרים פנוים הם. והמצב הזה לא נשתנה כמעט במשך יותר מעשרים שנה. בעשר השנים הראשונות הגיע מספר הפנוים עד 75,2 %, אח"כ ירד המספר היחסי הזה עד 72,2 %, אבל בשתי השנים האחרונות חזר ועלה עוד הפעם כמעט עד לשבעים וחמשה אחוזים למאה (74,8 %).

גם חלוקת המומרים לפי שנותיהם תאשר את הנחתנו, שהנשואין הם הגורם העקרי בתנועת השמד:

---

*) לצורך רשימותינו אלה השתמשנו בעיקר ב"העתון לדמוגרפיה וסטטיסטיקה של יהודים", בספר: "היהודים באוסטריה", בספרו של הד"ר זמטר: "על דבר השמד", וגם בשבועונים וירחונים שונים שיוצאים בברלין ובווינה.

*) בלי שנת 1908.

השנים	מן 14 עד 20 שנה		מן 20 עד 30 שנה		מן 30 עד 40 שנה		יותר מן 40 שנה	
	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה
1886—1895	507	15,9	1587	49,7	685	21,4	415	13,0
1896—1905	742	14,0	2613	49,3	1243	23,5	704	13,2
1906—1907	149	13,9	538	50,4	228	21,4	152	14,3
סך־הכל	1398	14,6	1738	19,5	2156	22,5	1271	13,1

אנו רואים איפוא שגיל הנשואין — בני 20–30 שנה —, הוא המרובה בשמדות: לא פחות מארבעים ותשעה אחוזים למאה וגם יותר מחמשים אחוזים למאה. ומשום שאנו יודעים, שבני הגיל הזה אינם אלא 20 % לגבי מספר כל היהודים שבווינה, הרי שיחסם לגבי השמד גדול פי שנים וחצי מיחסם ליהודי ווינה בכלל. את המקום השני בשמד תופסים בני שלשים וארבעים שנה — מספר המשומדים שבהם לא ירד במשך כל אותם השנים עד לפחות מן 21 % לעומת מספר המשומדים בכלל, ופעם אחת (1895—96) הגיע המספר היחסי הזה גם עד 23 %.

ראוי לשים לב לדבר, שמספר השמדות בקרב הזקנים והזקנות, הגדולים מארבעים שנה, גדל במשך עשרים שנה ואחת ביותר מן 1 %, ולהיפך, בקרב הצעירים והצעירות, שעוד לא הגיעו לעשרים שנה, נפחת מספר השמדות ב— 2 %.

ביחוד חשוב לנו לדעת בקרב איזו מן השדרות מצוים השמדות ביותר. ומן הטבלא אשר נביא תיכף נראה שהאינטליגנציה והעשירים תופסים מקום בשורה הראשונה, אלא שגם בקרב השדרות הנמוכות עולים המומרים — וביחוד המומרות — למספר חשוב:

מיני הפרנסות	זכרים		נקבות	
	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה
בעלי פרנסות חפשיות	446	23,3	79	20,5
פקידים ומורים	95	5,0	(*40	10,3
עוסקים בלמוד (לרוב סטודנטים)	358	18,7	—	—
פבריקנטים, סוחרים, ראנטיירים, ממונים בבתי מסחר	649	33,9	53	13,8
בעלי מלאכה, פועלים ומשרתים	367	19,1	(**213	55,4
סך־הכל	1915	100,0	(***385	100,0

טבלא זו מעמידה אותנו על מהות המשומדים בשנים האחרונות (1901—1907), וראויה היא שנעיין בה כראוי.

מתחלה נשים לב להזכרים. ראשית אנו רואים, שהאינטליגנציה (רופאים, רוקחים, סניגורים וכו') מוציאה מתוכה משומדים במספר גדול — כמעט הרבע (23,3 %) ממספר כל המשומדים. ובאשר ידוע, שמספרה של האינטליגנציה בקרב יהודי ווינה אינו עולה על 3 %, הרי יוצא מזה, שחלקה בשמד, גדול פי שבעה מחלקה בישוב היהודי. ואולם לפי דעתנו אפשר להוסיף על בעלי הפרנסות הליברליות גם את הפקידים והמורים וביחוד את העוסקים בלמוד, האינטליגנטים בעתיד. ולפי זה יצא לנו שדוקא האינטליגנציה, שעליה להיות למופת להמון, לחנכו ולגדלו, מוציאה מתוכה כמעט מחצית המשומדים — 47 %. את המקום השני תופסים (בזכרים עסקינן) הסוחרים והפבריקנטים — 33,9 %, כלומר יותר משליש מכל המומרים. מובן מאליו, שמספרם לגבי הישוב היהודי בווינה בכלל הוא פחות הרבה משליש. השדרות הנמוכות — בעלי־המלאכות, הפועלים והמשרתים — שמספרם לגבי יהודי ווינה ודאי מגיע עד 80 %; תופסות את המקום האחרון בשמד — רק 19 %.

אחרים לגמרי הם היחסים בקרב הנשים: נראה שהנשואין הם כאן הסבה הראשונה והעקרית לשמד ושכחם של מוטיבים חמריים גדול כדי להביא את הנשים לפעמים קרובות לידי המרה. הנה כן יותר ממחצית המומרות (53,4 %) עולות בחלקן של השדרות הנמוכות — פועלות, משרתות ושפחות. ביחוד — שפחות. אולם גם האשה האינטליגנטית תופסת מקום הגון בשמד — עד 30 %.

לאיזו דת נותנים המומרים את משפט הבכורה? — על השאלה הזאת נותנת לנו תשובה הטבלא שלפנינו:

השנים	נכפהו על הדת הקטולית		על דהות אחרות		על הכופרים	
	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה	המספר המוחלט	אחוזים למאה
1886—1895	1825	55,4	788	23,9	681	20,7
1896—1905	2711	51,3	1504	28,5	1069	20,2
1906—1907	504	42,4	343	28,9	339	28,7
סך־הכל	5040	51,6	2635	27,0	2089	21,4

הרי שיותר ממחצית המומרים עברו אל הדת הקטולית, יותר מרבע — אל הדהות האחרות (ביחוד אל הדת הפרוטסטנטית) ורק קצת יותר מן 20 % יספחו על הכופרים בכל. ואולם כשאנו עומדים על פרטי התפתחות הדבר, אז אנו רואים, שלהדת הקטולית הולך ואובד חנה בעיני המומרים: לפני עשרים שנה עברו אל הקטוליות יותר מן 55% מומרים, ובשנים האחרונות ירד המספר הזה עד 42,4 %, ולהיפך, מספר הכופרים בכל מן 20,7% עד 28,7%. כיוצא בזה גדל, על חשבון הקטוליות, מספר המומרים שנעשים פרוטסטנטים

(עוד יבא).

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יב.

עוד לא חדל מרד הדרוזים בחורן והנה באה לפתע פתאום ידיעה על אדות מרד חדש בגבולות ארצנו. בפעם הזאת פרץ המרד במקום יותר קרוב אלינו — במזרח ים המלח, במדינת מואב העתיקה. התקוממו הבדואים — הערבים הנודדים, החיים חיי חופש בתוך הממשלה הטורקית בתור גוף צבורי מיוחד. מכירים הם את הממשלה רק על פי השם בלבד ונכנעים בחרדת כבוד לפני השולטן, שהוא קדוש להם בתור יורש מחמד, אבל אין להם בעולמם אלא עניני שבטיהם ומתרחקים הם מכל משא ומתן עם הממשלה. הללו אינם משלמים מסים לממשלה ואינם עובדים בצבא. רק לאט לאט עוברים הבדואים ממצב נודדים למדרגת עם היושב במקום קבוע ועוסק בעבודת אדמה. ישנו מעט בין הבדואים המשלם גם את המסים הרשמיים אבל רוב שבטי הבדואים הגדולים, המרוחקים ממקומות הישוב, אינם יודעים

*) רק מורות. **) מהן שפחות — 60. ***) פחתנו מן המספר הכללי אותן הנשים, שאין להן מלאכה מיוחדה, אלא הן נחשבות על שם בעליהן.

כל עול ממשלה עליהם. השייכים שלהם הם מושליהם. להם הם חולקים כבוד, לפניהם הם נכנעים ולפקודתם הם נשמעים. הבדואים מסודרים לשבטים ולמשפחות. מנהגים משמשים להם כחוקים, הקבועים בצבור מכבר. הבדואים כלם מזוינים. סוסיהם וכלי זינם הם הדברים היקרים להם ביותר ובהם הם מתפארים.

עד הזמן האחרון לא נגעה הממשלה בזכיותיהם של הבדואים. ולפיכך היו נוהגים מנהג עם חפשי גם תחת ממשלת השולטנים היותר עריצים שבתורקיה. ואפילו השולטן עבדול-חמיד לא העיז לבוא בדרישות אליהם. לממשלה לא היתה כל יכולת לשעבד את הבדואים ולהטיל עליהם את עול החוקים והסדרים השוררים בממלכה לגבי שאר התושבים. מלבד זאת לא ראתה הממשלה צורך גדול ביותר לשעבד את הבדואים. כמושלמים בני מדינה מושלמית היו הבדואים לוקחים חלק במלחמות-מצוה, שהיו מרובות כל-כך בטורקיה, ברצון לבם ורטוב. ואת הדבר הזה ידעה הממשלה להוקיר ולהעריכו כראוי. אבל הזמן האחרון הביא את הממשלה בנגיעה תמידית עם הבדואים על ידי בנין מסלת הברזל החג'אזית, שהיתה צריכה לעבור בארץ נדודיהם. זמן רב דאגו לקיום המסלה בארץ הבדואים. היו מתיראים, שהבדואים ישימו מכשולים רבים, שלא יתנו לסול את המסלה, שיהרסו אותה ויתנפלו על הנוסעים. אך הממשלה פתרה את שאלת המסלה באופן פשוט, כמו שעושים אנשים פרטים, היושבים בסביבה מסוכנה ופחד השודדים עליהם: היא היתה משלמת בכל שנה סכום ידוע לראשי שבטי הבדואים, כדי שהם יהיו השומרים על המסלה. הפתרון הזה לא גרם כבוד לממשלה, אבל הוא נתן לה את הבטחון הדרוש, כל זמן שלא היו לה אמצעים יותר חזקים ויותר נאותים.

והנה הגיעה השעה והממשלה ראתה נחיצות לעצמה לשים קץ להמצב הקודם הבלתי טבעי והחליטה לחדול מלשלם כסף לבדואים בעד השמירה על המסלה. הדבר הזה העיר התמרמרות גדולה בין הבדואים, אבל למרד עדיין לא הביא, ורק כאשר באה עובדה אחת, והעובדה חשובה ביותר, שקלקלה את היחס הקודם בין הממשלה ובין הבדואים, פרץ המרד בכל תקפו.

העובדה הזאת מקורה בדרישות הממשלה החדשות בנוגע לפרוק הנשק מעל כל אזרחיה, לתשלום המסים בכל חלקי מדינותיה ולעבודת הצבא הכללית. הממשלה השתדלה קודם להגשים את החוקים החדשים האלה במדינותיה היותר מסודרות, ועכשו היא באה לקבוע אותם גם במדינות היותר רחוקות מהישוב והיותר נעזבות. ובין המדינות האלה, נחשבת גם מדינת קירק, שיושבים בה שבטי בדואים מרובים וחזקים.

הפחה בקירק (היא קיר מואב העתיקה) קרא לאספת ראשי שבטי הבדואים בחבלו ודרש מהם שימסרו את נשקם, כמו שדורשות זאת הממשלה עכשו מכל תושבי מדינותיה. החוק על דבר פרוק הנשק יצא עוד לפני שנה, הממשלה לא ותרה על הדרישה הזאת במקידוניה, אף על פי שהתנגשותה במדינה ההיא היתה קשה מאד, אחרי המרד באלבניה הוכרחו גם יושביה היא למסור את כלי זינם. סמי-פשה לוקח את הנשק מאת הדרוזים בהרי חורן. הממשלה דורשת עכשו את מסירת הנשק מכפרי ומושבות גליל. והנה בא ההכרח גם לבדואים שיתפרקו את נשקם אף הם, להוציא לפועל את הדרישה הזאת בטורקיה היא דבר קשה עד מאד, וכי אפשר למצוא אף ערבי אחד מן הערבים, היושבים בערי ארץ ישראל, שאינו מזוין גם עכשו, למרות שהאסור חל זה שנה ויד הממשלה תקיפה בערים האלה? או כלום עובר אף לילה אחד באיזה מקום שהוא בארץ ישראל, שלא תשמענה יריות מאקדחים ומרובים? ואם במקומות הישוב כך, במקומות הרחוקים מישוב לא-כל-שכן! ואולם הפחה בקירק לא שם לב לזה ודרש בכל תוקף, שהבדואים ימלאו את החוק כהלכה. לשוא היו טענותיהם של הבדואים, שאי אפשר להם לחיות בלי כלי זין, שצריכים הם להגן על עצמם ועל רכושם, מפני שאין להם ממשלה חזקה אשר תעריב בעד הבטחון. השייכים, בני המדבר החפשים, לא ידעו גם לדבר בשפת הכנעה, ואחד מהם בדברו עם הפחה שלח את ידו ונתכון להוציא את חרבו. אלא הפחה קדמהו. הוציא את אקדחו במהירות והרג את השייך, וההריגה הזאת היא שגרמה למרד הבדואים.

המרד פשט תיכף בכל סביבות קירק. הבדואים חפצו לנקום נקמת אחיהם ההרוג בממשלה ופקידיה. מחנה גדול של בדואים התנפל על עיר חפלך והרגו בה הרבה חיילים ופקידים. הפחה עם הצבא המעט אשר לו היה מוכרח להבצר במבצר הקרוב, והעיר כולה נפלה בידי הבדואים, המתנפלים החריבו את העיר, הרסו את כל בניני הממשלה, שרפו את החנויות ובזזו את רכוש התושבים. כל עיקר כונתם של הבדואים לא היה אלא להרוג את פקידי הממשלה ולא אנשים פרטים, ורק במקרה או בחפצם להגן על רכושם נהרגו אחדים מן התושבים. בין ההרוגים והנפצעים ישנם גם מושלמים גם נוצרים. היהודים המעטים, היושבים בקירק, לא סבלו מהפרעות. רק בטורקיה יש מקום לחזיון כזה, שאיננו במציאות כלל באירופה, — שבזמן של פרעות יפסחו הפורעים על בתי היהודים. הנוצרים הקטולים והאורתודוכסים פנו על ידי ראשיהם בירושלים לעזרת הפחה.

הבדואים פשטו בכל החבל הגדול במזרחו של ים המלח. על מחנה הבדואים נספחו גם הדרוזים, שנמלטו על נפשם מידי סמי-פשה, מפקד הצבא בחורן, וכולם יחד עשו שמות נוראות בערים שונות: הם החריבו את הטלגרף על פני שטח גדול במזרחה של ארץ ישראל, והחבור בין ערי הככר ובין דמשק וירושלים נפסק לגמרי. הם הרסו את מסלת הברזל ושרפו את בתי ההנהלה. בתחנה קטראני, 40 קילומטר במזרחה של קירק, הרגו את הפקידים. וגם בסביבות מדבה, 60 קילומטר בצפונה של קירק, הרגו את פקידי הממשלה, שעסקו בגבית המסים. נשארו בחיים רק אלו מפקידי הממשלה ומסלת הברזל, שנמלטו על נפשם. נסיעת הרכבות חדלה. הבדואים היו מחכים לבוא הרכבות ומתנפלים עליהן. מעיר מדינה באה רכבת שהובילה את הפוסטה ועשירים נסעו בה. הבדואים עצרו בעד הרכבת ולקחו את כל כסף הממשלה ובזזו את כל רכושם של הנוסעים והשאירו להם רק כתנתם לעורם. אז נפל פחדם גם על המקומות במערבו של ים המלח. חוששים היו ששבטי הבדואים יבואו גם שמה דרך הירדן או מצד דרום ויתנפלו גם על באר שבע, עזה וחברון.

אבל הממשלה הראתה את כחה ואת חריצותה למן הרגע הראשון. צבא נשלח מירושלים ומדמשק. סמי-פחה השאיר חלק של צבאו בחורן והוא עצמו בא בראש מחנה גדול במסלת הברזל לקטראני ומשם לקירק. הופעתו הפתאומית של מחנה במספר עשרים אלף איש עשה רושם נמרץ. הבדואים נתפזרו לכל רוחות השמים. הפחה מקירק, שהיה סגור עשרה ימים במבצר, יצא עם צבאו. וסמי-פחה לקח על עצמו להשקיט את הארץ, כמו שהוא עושה זאת בחורן. עבודתו הראשונה היתה לתקן את הטלגרף ואת מסלת הברזל. העבודה הזאת כבר נעשתה, והסכנה במזרח כבר עברה.

הפרטים בדבר ההריגות והנזקים אינם ידועים עדיין. מתחלה היו מספרים על הריגת מאות אנשים. על פי הידיעות האחרונות עולה מספר ההרוגים רק לחמשים איש, רובם פקידים. אם נכונות הן הידיעות האחרונות הללו ע"ד מספר ההרוגים — קשה להחליט. הממשלה בטורקיה מתכונת כמובן, להמעיט את ערך הפרעות. וגם על ידיעות העתונות בטורקיה אי אפשר עדיין לסמוך: בירושלים, הקרובה כל-כך לקירק, במקום מושב הפחה נודע דבר המרד רק על ידי ה"טיימס" האנגלי. בלונדון ידעו על דבר המרד ימים אחדים קודם שהגיעה השמועה לירושלים. כעת יצאו לקירק סופרים, באי-כח עתונים ערביים מסוריה וממצרים. והעתון הגדול "אלמוקתבס", היוצא בדמשק, מדפיס עכשו שורת מאמרים מאת עורכו, הסופר המפורסם מחמד — סרר — עלי, על המצב בקירק ("קירק בעבר ובהוה").

המרד בקירק מראה לנו שוב, עד כמה אין המצב המדיני בטורקיה מבוסס עדיין. כל גופה המדיני של טורקיה מלא פצעים, והפצעים הללו מתגלים בכל פעם במקום חדש. אמנם, הפצעים האלה לא באו על ידי הסדר החדש בממשלה; פצעים נושנים הם, שהיו מתגלים גם קודם, אבל עכשו בזמן חופש הדפוס והדבור, נתבלטו ביותר ונעשו נראים וניכרים לעין. הקונסטיטוציה הטורקית נתכונה לרפא את מכות המדינה, אך הרבה לא עלה עדיין בידה. העלמת הפצע לרגע לא תביא לידי רפואה שלמה. אין כל ספק שהממשלה החדשה מתחזקת וכובשת לה מעמד, אך ענין החיזוק עצמו מתנהל עדיין בעצלתים. הפרעות התמידיות שבזמן האחרון סימן הוא, שבטורקיה, כמו בכל מדינה ומדינה, עדיין חי הרגש הקודם — התשוקה להשאר במצב האנרכי. הפרעות במקדוניה לא פסקו עוד, אבל קלות הן עכשו משהיו. באלבניה היתה תסיסה גם בימי הממשלה הקודמת, ומצב הממשלה במדינה הזאת חזק עכשו יותר משהיה. בתימן היתה יד הממשלה תמיד על התחתונה וסמני מרד היו למדינה בה גם קודם לעתים קרובות. בחורן היתה מניחה, אבל אוי לה לממשלה שמנוחה כזאת שוררת בה. עכשו יכנעו הדרוזים ויקבלו עליהם את עול הממשלה העותמנית לא רק בדרך ההשאלה בלבד, הבטחון בחורן יגדל בלי ספק, סדר ובטחון יונהגו כעת גם במזרחו של ים המלח.

אבל אין טוב להסתפק במשלוח צבא למדינה המלאה תסיסה ולהפיל אימה על המורדים והמתקוממים. העיקר הוא לדעת כיצד לנהוג במדינה זו אחרי הנצחון. לזה דרושה היכולת לסדר את הענינים במדינות המתנגדות לממשלה ולכל משטר ממלכתי בכלל. לממשלה הטורקית דרושים כעת שקידה רבה והון עצום וצבא חפשי ממלחמות חוץ, וביחוד דרושים לה חוקים חדשים ואנשים בעלי־יכולת, היודעים להגשים את החוקים בחיים. ביום אחד אי־אפשר להפוך את מצב החיים האנרכי ולעשותו מצב מסודר. כדי לעשות תקונים דרוש זמן רב, גם אם יהיו לממשלה כל האמצעים הנחוצים וכל התנאים הדרושים. אבל העזובה היא כל כך גדולה בטורקיה, עד שקשה לחכות לתקונים. המרידות, שמתפרצות בלי הפסק במקומות שונים, הם הסימן היותר מובהק של מחלת המדינה הטורקית, הטעונה רפוי רדיקלי לאלתר.

י. ל.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְלִיָּה.

ה.

המקרים המעציבים במזרחה של לונדון, שעשו רושם כביר על האנגלים, עוררו מחדש ויכוח על שאלת „הגרים", כלומר—היהודים. באותו יום, אחרי הרצח הנורא, מהרו כל עתוני הבירה להודיע, כי השודדים הם יהודי רוסיה, והעתונים הקונסרבטיבים, למן ה„טימס" ועד ה„דיילי מייל", יצאו מיד במאמרים מלאים רעל נגד ה„גרים" בלונדון. העתונות הקונסרבטיבית השתמשה בהמקרה הזה להתנפל על הממשלה הליברלית, אשר זה עתה נצחה בהבחירות לבית הנבחרים, ובאה בטרוניה עליה, כי היא, כלומר הממשלה הליברלית, בהקילה את החוק „נגד הגרים", גרמה לרבוי הפושעים והשודדים במזרחה של העיר. עתונים אחרים לא בושו מלהחליט, כי כל תושבי ווהייטשיפל אספסוף של פושעים הם. נקל לשער, איך הרגיזה המלשינות הזאת את לבות אחינו הנדכאים של הגיטו הלונדוני. זוכרים הם עדיין את המאורעות במכרות־הפחמים אשר בוויילס, שאירעו לפני שנים אחדות, עת שהפועלים האנגלים התנפלו על היהודים ועשו בהם כעין פוגרום. וכל היודע את השדרות הנמוכות באנגליה, יודה, כי פוגרום במדינה זו אינו מן הנמנעות. העתונות העממית הקונסרבטיבית מסיתה את ההמון בהגרים בכונה תחילה, כדי להסיח את לבו מן המפלה האחרונה של הקונסרבטיבים, וההמון הגדול, הקונסרבטיבי ברוחו, בהיותו מלא התמרמרות על אשר לא הצליחה מפלגתו בבחירות ונרגש על־ידי מעשה השוד ועל־ידי הסתת העתונות, — מוכשר הוא לכל, וכל „קרבן", שיפול בידיו לשכך חמתו בו, — ירצח. ומי יודע מה הגיע לאחינו בווהייטשיפל אלמלא מהרה הממשלה להודיע, כי השודד שנמצא מת בבית יהודי לא היה כלל יהודי, אלא ליטוי נוצרי, ולפיכך אין להאשים את היהודים. ואלמלא הכירה הממשלה, כי סכנה נשקפת ליהודי ווהייטשפל, בודאי לא היתה באה בההודעה הרשמית הזאת, מפני שאין נוהגים באנגליה לבדוק בדתם של תושבי הארץ ולהבדיל בין בן אמונה אחת לבן אמונה אחרת אפילו כשבאים להביא את בני המדינה במנין. אבל הודעה זו של הממשלה לא הועילה הרבה, אלא עוד הוסיפה להרגיז את העתונות הקונסרבטיבית, שראתה בה כעין כונה „להציל את הטרף משני החיה". עתונים אחרים לא מסרו את ההודעה הזאת לקוראיהם כלל, ואלו אשר הדפיסוה, לא חדלו מלהלשין על „הגרים". וזה כשלשה שבועות, שהעתונים הגדולים של המטרפולין האנגלית דנים בשאלת „הגרים" ובשאלת היהודים הרוסים. רוב כותבי המאמרים, רודפי הסנסציות ובוראי ה„בלוף", לא ידעו כלל את חיי אחינו במזרחה של לונדון ואפשר שלא היו מעולם באותו התחום המוכן תמיד לפורעניות, והרי הם בודים מלבם דברים, הראוים להגדיל את השנאה לא רק ליהודי רוסיה בפרט, אלא גם לכל היהודים בכלל. הנה כן מודיע, למשל, עתון אחד קונסרבטיבי, שמספר קוראיו מגיע למיליון, כי רוב תושבי ווהייטשיפל שונאים את העבודה ואוהבים רק בצע וגזילה. והרי זוהי עלילה נתעבה מאין כמוה: וכי ראית מימיך אדם עובד עבודת־פרך בעד לחמו כהיהודי הווהייטשיפלי?

כמובן, אין העתונים הללו מסתפקים במלשינות ובהסתה בלבד, אלא דורשים הם מאת הממשלה, כי תציע לפני בית־הנבחרים חוק, שיאסור את כניסת־הגרים לארץ. ואפילו האופטימיסטים מודים, כי הממשלה תמלא את הדרישה הזאת, כדי להשקיט את סערת הלבבות של הקונסרבטיבים, הנרגזים עכשו בלאו־הכי על־ידי שאלות אחרות העומדות על הפרק.

ואם לא די היה לצרה זו בשעתה, הנה התחולל עתה על היהדות האנגלית עוד אסון אחד, אשר תוצאותיו אפשר שתהיינה נוראות. בליל האחרון של השנה שעברה מצאו יהודי רוסי הרוג בתוך הרובע של העיר, וכעבור ימים אחדים אסרה הפוליציה שני יהודים רוסים, שנחשדו בהרציחה הזאת. כאן מצאה העתונות הקונסרבטיבית מקום לגבות את חובה ולשוב ולהתנפל על יהודי ווייטשפיל. מאורע זה, נוסף להעובדה, כי השודדים מהונסדיטש מצאו מקלט בבית יהודי במזרח לונדון, עוד הרבה את האש במדורה. כל שיחתם של הלונדונים עכשו אינה אלא ביהודי ווהייטשיפל, או כמו שקוראים אותם בימים האחרונים „הפושעים מן המזרח".

ו„מנהיגינו" הגדולים, המדברים תמיד בבאי־כח של עם ישראל, באים עכשו לא לכבות את הבערה, אלא לבאר להאנגלים, כי יהודי רוסיה נשחתו ונתקלקלו רק ע"י תנאי חייהם בארץ מולדתם—ובזה מאשרים הם, כי היהודים שבמזרח לונדון הם באמת אנשים נשחתים ופושעים; סיר מרקוס סמועל, מי שהיה לפנים לורד־מייער של ה„סיטי" הלונדונית, עומד וטוען, שמשום שרבו הפושעים במזרחה של העיר, נחוץ להחמיר בחוק הכניסה ולסגור את הארץ בפני האספסוף.

ו„המנהיג" הנכבד הזה דבר בתור יהודי וכתור בא־כח היהודים. ממילא מובן, שהעתונים נזדרזו והפיצו את השמועה, כי „היהודים שלנו", כלומר היהודים האנגלים, אף הם מודים, כי תושבי מזרח לונדון הם אספסוף של פושעים, שאינו ראוי כי יגינו עליו. ההתנהגות המגונה הזאת של „מנהיגינו" הכריחה את העתון הרשמי של היהדות האנגלית, ה„דז'ואיש כרוניקל", לצאת במאמר חריף נגדם ולדבר אליהם דברי־כבושים ולהוכיחם על הבגידה הזאת.

דבר אחד ברור עכשו: בקרוב תציע הממשלה חוק חדש נגד כניסת הגרים, ואלו אשר יסבלו על ידי החוק החדש לא יהיו השודדים והפושעים, שמצוא ימצאו דרך לעצמם כדי לעבור על החוק, אלא אחינו הנרדפים. וחזקה על היהודים „האנגלים", שלא יעשו כלום כדי להסיר את הסכנה, הנשקפת „לאחי אמונתם הרוסים", „יהודי־המזרח" הללו, השנואים להם ביותר על שמעכבים הם את גאולת ההתבוללות. וכבר היה מעשה לפני חמש שנים, בעת שאספה הממשלה חומר ל„החוק של הגרים", אז הוכיחו היהודים ה„אנגלים" הללו (שבאו לכאן לפני עשרים או שלשים שנה ונתעשרו „ונתאנגלו"), כי אנגלים הם יותר מן האנגלים עצמם...

לפני ימים אחדים נזדמנתי עם אחד „הגדולים" שלנו ושאלתיו על יחוסו להשאלה הזאת. וזאת אשר ענני: „אין לך להתרגז, כי אני וכל חברי עמי מתנגדים אנחנו לכניסת יהודים רוסים בארץ הזאת במספר רב. כל מדינה ומדינה תוכל לאכסן בתוכה רק מספר ידוע ומצומצם של יהודים, ואם יגדל המספר הזה, מן ההכרח הוא שתבוא ריאקציה אנטישמית. גם אנגליה לא תוכל לכלכל יהודים רבים יותר מדאי בלי שתעשה סוף־סוף ארץ אנטישמית. ואנו חושבים, כי מספר היהודים בארץ הזאת גדול הוא כל כך עד שאין להגדיל עוד... ולכן עלינו החובה לתמוך בידי הממשלה, הבאה להגביל את כניסת הגרים. האמיגרציה של היהודים, הבאים במספר רב מארצות המזרח לאנגליה, תביא שואה ושבר עלינו ועליהם"...

עד כאן דברי „המנהיג". אין לכחש, כי קצת אמת ישנה בטענותיו, אבל רק ק צ ת אמת ולא כולה. היהודים יושבי מזרח־לונדון מעכבים את ההתבוללות—וזהי הכונה העיקרית וזהו הטעם הראשי ליחוסם המוזר של „גדולינו" לאחינו המזרחיים. ואם אין ראיה לדבר, סימן לדבר יש. כבר הודעתי במכתבי האחרון, כי הד"ר אדלר נקרא לפני „הקומיסיה של הממלכה לעניני גיטין" לבאר את ההשקפה היהודית על השאלה הזאת, אין לנו לתמוה, כי „הרב הראשי" הזה דרש את מנהג הגיטין בישראל לגנאי ואת החוק האנגלי, שהממשלה בעצמה מציעה לשנות אותו מפני קלקלתו,—לשבח. ובודאי סימן רע הוא, אם פרופיסור לתלמוד ולהספרות הרבנית בבית מדרש הרבנים באנגליה, שהד"ר אדלר בעצמו יושב־ראש בו, יוצא בה„דז'ואיש כרוניקל", כלומר—בהאורגן של אדלר בעצמו—לראות להרב הנכבד, כי הורה הלכה נגד חוקי התלמוד וכי „פסק דינו" זה הוא חלול שם שמים. עובדה זו, כי הד"ר אדלר, שהוא עצמו לא נולד באנגליה, בא לדרוש מהקומיסיה, כי תציע חוק, המטיל עונש על „הרבנים הגרים", המסדרים גיטין, ומרהיב עוז בנפשו להעיד, כי היהדות האנגלית עומדת על מדרגת־מוסר גבוהה מאד מפני שעדיין שורר שם חוק הגיטין העברי,— עובדה זו, כשהיא לעצמה, מעידה על השנאה הכבושה בלבות „המתאנגלים" לאחינו יושבי מזרח לונדון יותר ממאה נאומים של מר מרקוס סמועל. הד"ר אדלר, שדפלומט ופקח הוא, בודאי ידע מראש, כי עדותו לפני הקומיסיה תעיר

רעש ומהאה בקרב הרבנים הנעלבים וכבוד רב לא ינחל על־ידי זה—ואף־על־פי־כן עשה את אשר עשה, כי את כל אשר הלורד רוטשילד דורש — „הרב הכולל" מקיים... העתון העברי המופיע פה, שהוא אורגן אורתודוכסי ורבני, יצא במאמר בשם „נבלה" נגד הרב הכולל. העתונות הז'רגונית בלונדון, שאינה „ריבולוציונית" כלל, יצאה גם כן במאמרים חריפים נגדו. ואפילו העתונים היהודים האנגלים, ה„דז'ואיש וואָרלד" וה„דז'ואיש כרוניקל", אף הם הביעו צערם על דבריו של הרב הכולל לפני הקומיסיה, וחברנו מר זכיר, העורך הפוליטי של עתון הממשלה „דיילי ניוס", לא יכול להתאפק ויצא גם הוא במחאה פומבית נגד הד"ר אדלר.

כדי להבין את כל חשיבות הענין הזה, צריך לדעת, כי עד היום הזה אין שום חוק באנגליה, האוסר על רב יהודי לסדר גיטין כדת ישראל. חוקי הגיטין האנגליים הקיימים יסודם בהשקפה הנוצרית מימי הבינים, כי ברית הנשואין לא תופר לעולם; ומאחר שהחוק הזה גורם רעה להרבה זוגים, שאינם עולים יפה, לפיכך אמרה הממשלה הליברלית לשנותו באופן מודרני. וכיון שההשקפה היהודית על השאלה הזאת מתנגדת ניגוד גמור להשקפה הנוצרית, הרי היה כאן מקום לרב יהודי לקדש שם שמים... אלא ששנאתם של היהודים ה„אנגלים" לאחיהם העניים, יושבי מזרח לונדון; קלקלה את השורה.

יש אומרים, שהד"ר אדלר כועס כעס גדול על הרבנים „הגרים" באנגליה, המסדרים גיטין לבני עדתם, מבלי שאל את פיו, את פי „הרב הכולל", ובזה הם מסיגים את גבולו. איני יודע, כמה אמת יש בפי האומרים. אין לחשוד בהרב הזה, כי רק מפני טעמים איגואיסטיים כאלה בא להצר להרבנים „הגרים" (הד"ר אדלר, ה„אנגלי מלידה ומבטן" נולד בהנובר וחונך בלייפציג ושם נכתר בתואר דוקטור.) לא מסבות פרטיות בא להקטין את ערך דין ישראל בעיני האנגלים. הד"ר אדלר—טעמיו ונימוקיו אחרים הם: היהודים „הגרים" מעכבים את הגאולה, את גאולת ההתבוללות. כל זמן שרב ישראל מסדר גיטין על פי דת ישראל, סימן הוא, שהיהדות עוד חיה וקימת באנגליה", ויהדות חיה מפריעה בעד „ההתאנגלות".

המתבוללים הוגרים את שארית כחם ולוחמים במתיאשים, ומלחמתם קשה מאוד, כי הם המועט, ואחינו יושבי מזרח לונדון — הרוב. אבל לא המלחמה הזאת, כשהיא לעצמה מעציבה כל־כך, אלא צר לנו, כי אין אף איש אחר פה משלנו, שיעמוד בראש מערכותינו.

פטירתו של הד"ר מיכאל פרידלנדר, שהזכרתי במכתבי האחרון, אבדה גדולה היא להיהדות האנגליה. המנוח היה אחד מחכמי הדור הישן, גדול בתורה וחכמה ואיש רב־פעלים, הוא גרם הרבה לזה, שעדיין לא נשתכחה תורה מישראל באנגליה. אלמלי היתה האפשרות בידו, כי אז הקים בודאי דור של רבנים וחכמים, אבל גם לו עמדו מפריעים ממחנה אחינו „האנגלים", כדירקטור של בית המדרש לרבנים באנגליה, השתדל המנוח כל ימיו לחנך את תלמידיו על ברכי התורה וחכמת ישראל ולגדלם לרבנים הראויים לשמם, אבל הד"ר אדלר, שהוא ראש הקורטוריום של המוסד הזה, הוציא פקודה שלא „לסמוך" רבנים, אלא לגדל „מיניסטערס" (משרת העדה), וזה שנים רבות שלא יצא מן הבית הזה אפילו רב מוסמך אחד, אלא „מיניסטער", בלא התרת הוראה ובלא דיפלום של רב. נקל לשער, עד כמה פעלה החלטתו של „הבישוף" שלנו לרעה על החנוכים בבית הזה בפרט ועל היהדות האנגלית בכלל. התלמידים יודעים מראש, כי אינם עתידים להיות רבנים, אלא מעין שמשים גבוהים בעדתם; ואם רבנות אין כאן — תורה למה להם? ואם „המיניסטער" עצמו עם הארץ הוא — חברי „הסינאגוג" על אחת כמה וכמה! המתבוללים שבכאן הריחו בחוש־הריח שלהם, כי כל זמן שהתורה קיימת, תתקיים גם היהדות ויתקיים גם עם ישראל, ולפיכך לא מצאו אמצעי יפה להתבוללות מבטול התורה והשתכחותה.

הד"ר פרידלנדר המנוח נלחם כל ימיו נגד השיטה הזאת, ולפיכך היתה עבודתו קשה ביותר. השרידים האחרונים, יודעי התורה, שנשארו באנגליה, פרי פעולתו של המנוח הם. על ידי לבו הטוב ואישיותו המצוינת עלה לו למשוך אחריו איזה צעירים מבית ספרו, להשפיע עליהם מחכמתו ולגדלם ברוחו, ועל המספר הקטן של תלמידיו אלו התורה קיימת עכשיו ביהדות האנגלית וממנו עתידות לה. אחד מתלמידי המנוח, הרב גירולד פרידלנדר, היה הראשון והיחיד בין הרבנים האנגלים, שיצא להלחם בפומבי נגד מונטיפיורי ולהגן על תורת ישראל.

הד"ר מיכאל פרידלנדר קנה שם לעצמו על ידי ספריו הרבים, שכתב במקצועות שונים של חכמת ישראל. המנוח העתיק את „מורה הנבוכים" לאנגלית קלסית, כתב מונוגרפיה רבת־הערך על אברהם אבן־עזרא וגם הוציא לאור את הפירוש של אבן־עזרא על ספר ישעיה עם העתקה אנגלית וציונים ורשימות. המנוח הצטיין בתור חוקר פילוסופי רב הכשרון וכתב ספר רב הכמות והאיכות בשם „דת ישראל", המלא רעיונות פילוסופים־דתיים. הוא היה הראשון, שהוציא לאור תנ"ך, מוגה ומנוקה מזיופי המיסיונרים. מלבד זאת כתב מאמרים רבים בעתונים ובירחונים שונים באשכנזית ובאנגלית, הדנים במקצועות של פילוסופיה, הנדסה, פילוסופיה דתית וחכמת ישראל.

המנוח נולד בעיר יאריטשין אשר בפרוסיה בשנת 1833. ארבעים שנה כהן בתור ראש של בית מדרש לרבנים באנגליה, ולפני שלש שנים עזב כהונתו וילך למסעיו, וכעבור שבועות אחדים אחרי שובו ללונדון, מת. ימתקו לו רגבי עפרו.

ד"ר ש. מלמד.

לונדון, טבת התרע"א.

בציונות.

בשמונה לחודש יאנואר (למנין החדש) היתה בברלין ישיבה לחברי הקומיסיה, שנמנתה לערוך סדר תקנות חדש של ההסתדרות הכללית. היו באיתו מעמד ה"ה בודנהימר, פרידמאן, גרונימן, הנטקה, הימן, מרגולית, מונק, שטרוק והפרופ' וורבורג. החברים האחרים המציאו את חוות דעתם בכתב.

דנו על כל התקונים בסדר ההסתדרות שכבר הוצעו לאספת חברי הועד הפועל הגדול. עיינו בכל החומר שבא לידי הקומיסיה. הסעיפים הצריכים תקון ושנוי ביחוד הם: א) ע"ד יחס האגודות המיוחדות להסתדרות הקבועה בכל ארץ וארץ, והושם לב להערותיהם ודרישותיהם של „פועלי ציון" ו„המזרחי"; ב) ע"ד סדרי הנהגת ההסתדרות הכללית, והושם לב להערות שהעיר הד"ר צלינוב בשעת הועידה השנתית. — הנוסח האחרון של הצעות הקומיסיה תתפרסם ב„היועלט".

ראש ההנהגה של החברה להכשרת הישוב בא"י, הפרופיסר וורבורג, שלח לנו הרצאה ע"ד מצב החברה ומעשיה. הרצאה זו תודפס בנומר „העולם" הבא.

בגרונינגן אשר בהולנד היתה בימים אלה האספה השנתית של ציוני הולנד, ובראשה ישב הד"ר פרנצי ברנשטיין. היו"ר הוכיח בנאום הפתיחה, שאעפ"י שמוכרחת היא הציונות להתגבר גם על האורתודוכסים ועל המתבוללים, מכל מקום עושה היא חיל רב בהולנד.

ה' יעקב כהן, חבר הוה"פ המצומצם, הביע את דעתו שראוי לה ללשכת ההנהגה של ההסתדרות הכללית שתהיה דוקא באותה העיר, ששם יושב הנשיא. ואולם אין הוא, ה' כהן, מוצא נימוקים שבשבילם יתנגד להעברת לשכת ההנהגה לברלין. לפי דעתו צריכה העבודה להתנהל ע"י ועד פועל, שחבריו מכוונים לדעה אחת. ע"ד הפוליטיקא הציונית הגיד מר כהן את הדברים האלה: רוצה אני במרכז עברי בריא בארץ ישראל, אבל מתנגד אני לעלות יהודים לכל מדינות טורקיה. כל זמן שלא יהיה בינינו ובין מלכות טורקיה הסכם קבוע לא נגיע למטרתנו. זמנן של ההתלהבות והפרופגנדה בלבד כבר עבר; אנו צריכים לגשת אל העבודה ולעבוד עד כמה שאפשר יחד עם ההסתדרויות הגדולות האחרות הישראליות. אנו צריכים לשאוף לכך כי יבטלו איסור הכניסה לא"י וההחומרות בנוגע לקנית קרקעות שם. בדעה אחת עם האחרים עלינו לפרוש את השפעתנו על עבודת הישוב ותיקון ענין החנוך. אפשר ליסד גם קצת עסקי עבודת שדה וחרושת המעשה גדולים, אשר בגללם יבאו אל הארץ אינזנרים ומומחים גם במקצעות אחרים, והדבר הזה ודאי יביא תועלת לישוב העברי שבארץ".

לשכת המודיעין שעל יד מרכז הציונים שבמערב אוסטריה מודיעה לנו, כי מסדרת היא נסיעה של טיול לארץ ישראל בשיירא. השיירא תצא למסעה באביב שנת 1911. אם יעלה בידי דמסדרים את הנסיעה למצוא חברים במספר הגון לשיירתם הרי אפשר יהיה להם לקבל מאת חברת האניות הנחה הגונה ממחיר כרטיסי המסע. באותה האניה, שבה תסע השיירא, יהיו המאכלים כשרים על צד ההור, מובן מאליו, כי כל החברים אבל יחד ביום אחד מטריאסט. אבל הרשות נתונה לכל אחד מבני השיירא לשהות בא"י כמה שירצה ולשוב באיזו דרך שירצה. המוסדים הציונים אשר לנו בארץ ישראל כבר הביעו את הסכמתם לבוא לעזרת השיירא ככל האפשר. — האדריסה של הלשכה המסדרת את הנסיעה היא: וויען XI, טירקענשטראסע נומר 9, ציוניסטישעס צענטראל ביורא פיר וועסטעסטרייך.

מ פ ז ל ט ב ה כותבים לנו: במשך שנת הי"ג לקונגרס נאספו הסכומים הללו: כחמש מאות רוב' לט' הקה"ק, שקלים 80 רוב', ע"ח ההערכה 45 רוב', לט' ועד חו"צ 150 רוב, לט' הסמנריום שע"ש לוינסקי 25 רוב', לט' הקופה הקואופרטיבית 15 רוב', להוצ' הועד הפלבי 15 רוב'. האגודה שלחה על חשבונה שני צירים אל הועידה הפלכית וציר אחד לקונגרס בהמבורג. הושם לב להפצת „הראזסוועט", שנתקבל בפולטבה במאה אכס' ויותר. לא הושם לב כראוי להפצת „העולם", משום שמעטים הם כאן הקוראים עברית, והקוראים המעטים נותנים את משפט הבכורה לעתון יומי. במשך השנה נקראו הרצאות: ע"ד הקונגרס התשיעי, ע"ד ביאליק, ע"ד פרוג ועוד. בימי החג נעשתה אגיטציה לציונות.

ו י ט ב ס ק: בנ' דחנוכה ערכה האגודה „עבריה" בביה"כנס הגדול דזאגאריע חגיגה יפה. מר כלינר דבר תחלה דברים אחדים ע"ד האבדה הגדולה שאבדה לעמנו וספרותנו במות הברון גינצבורג, ואח"כ ברר את ערכה של תהית השפה העברית. אחריו באר מר זבורוב את ערכו ומהותו של החג המכבים, ובסוף דבריו תאר את חשיבותה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית. — האגודה מביעה את תודתו לגבאי ביהכנ"ס האמור מר א' שיינין על כי הרשה לסדר את החגיגה בביהכנ"ס.

ד ו נ א י ע ו נ צ י: בט' בטבת חגגו הציונים את חג הולדת החמשים של חברנו הציוני העסקן מר יוסף בלגק. כל הנאספים הביעו לחתן היובל את תודתם העמוקה בעד עבודתו התרוצה לטובת הציונות בעירו והוצה לה והחליטו לרשום את שמו בספר הזהב.

ר' ברוך מרדכי שפירא ז"ל.

מ ו ז י נ י צ א כותבים לנו: בש"ק א' טבת מת אחרי מחלה קצרה אחד מטובי ציונינו הצעירים, מר ברוך מרדכי שפירא, בנו יחידו של נשיא הציונים המקומיים והעסקן הדבורי ר' אליהו שפירא. המנוח היה במותו בן שבע עשרה שנה, וככל זאת ככר היה עובד ציוני אקטיבי וציונותו באה לו מתוך הכרה ברורה ונכונה. ביחוד הצטיין המנוח בעבודתו לטובת הקרן-קימת. כל פרוטה ופרוטה שקבל לט' הקה"ק היתה יקרה לו. גם כששכב כבר על מטתו אשר לא ירד ממנה והיה מפרפר בין החיים והמות לא פסק, מלהתענין בעבודה זו שהיתה חביבה עליו. אבדת החבר הזה, הבן הנאמן לעמנו וקדשיו, הכאיבה את כל הלבבות בעירנו. כל הציונים באו לחלק להמנוח את הכבוד האחרון. על קברו הפתוח הכפידוהו מר שווארץ עברית ומר איסרזון רוסית. הציונים המקומים החליטו לרשום את שמו בספר הזהב וגם ליסד סטיפנדיום על שמו בגימנסיה העברית ביפו. יהי זכרו ברוך!

ר' דוב ופסי ז"ל.

מ ר ז ו י נ ס ק כותבים לנו: בי"א כסלו מת אחרי מחלה קצרה בשנת הכ"ה לחיוו אחר מטובי הציונים מר דוב ופסי. המנוח הצטיין בכשרונות נעלים ובאנרגיה גדולה לעבודה הציונית. בימים האחרונים יסד אגודה בשם „עולי רגלים" אשר תעודתה היא לשלוח על פי גורל מדי שנה בשנה חבר אחד לא"י, ורעיונו זה מצא הד בלבות אנשים רבים. הציונים המקומיים החליטו לנטוע חמשה עשר עצים ביער הרצל על שמו. שלום לעפרו!

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל

— נתקבלו הקושנים על אדמת אפולה בעמק יזרעאל, על יד מסלת הברזל בין חיפה ודמשק.

— המשרד הפלשתנאי החכיר לשמונה פועלים 1800 דונם אדמה של הקרן הלאומית בסביבות לוד.

— משעה ש„אגודת נטעים" נתאשרה ע"י הממשלה הטורקית נמכרו מניות חדשות של האגודה הזאת בסך 50.000 פרנק.

— ביום האחרון של חנוכה היתה חנוכת הזתים שנבנו ע"י „בצלאל" בלוד לתימנים, שיעסקו בגננות ובעשית כלי כסף. אל החגיגה, שנערכה ברב פאר, באו אנשים הרבה מירושלים, מיפו ומן המושבות. ביפו הוזמנה רכבת מיוחדה, שעמדה „בתל אביב" ולקחה את תלמידי הגמנסיה שנסעו עם התזמרת שלהם ועם קהל גדול של ילדים וגדולים שנלוו עליהם. לעשר משפחות של תימנים נבנו בלוד חמשה בתים קטנים. כל בית נחלק לשנים, ולכל משפחה יש חדר אחד ומרפסת. לעבודת נבנה בית גדול מיוחד. בית העבודה ובתי המעונות נבנו בסגנון מקורי ויפה.

— המנהל של הבנק שלנו מר לבונטין פנה ליושבי צפת בקול קורא על דבר בנין פרור חדש מחוץ לעיר. לפי הצעה זו צריך לבנות עשרים וחמשה או שלשים בתים. לכל בית תנתן כברת ארץ בת 6־5 דונם לירקות, לגדול עופות ובהמות. יחד עם זה יוכלו בעלי הבתים לעסוק גם בתעשיה ביתית. ה' לבונטין מציע לנכות לצורך בנין הפרור 10%. מכסף החלוקה. הסכום הזה יעלה בשנה הראשונה לא פחות מן 30.000 פר', ובמשך שלש־ארבע שנים אפשר יהיה לאסוף באופן כזה מאת אלף פרנק. כל אחד מהחברים יכניס גם משלו אלף פרנק ומאותה הקופה האמורה יקבל בהלואה 3000 פרנק. לשלם את החוב צריך יהיה במשך 18 שנים בתוספת 5 פר'. ה' לבונטין מבטיח בכרוזו, שאם תוסד האגודה ויאספו שלשים האלף הפרנק הראשונים יבוא גם הבנק לעזרת האגודה.

— רשמי היציאה ניכרים בירושלים. ירד מחיר הדירות והרבה בתים נשארו בלי דיירים.

— הועד המפקח של הגמנסיה העברית ביפו החליט לבנות בכסף הקרן הקימת של הגמנסיה בתים ב„תל אביב" לשם הכנסה. הבתים מכניסים ב„תל אביב" ריוח נקי כעשרה אחוזים למאה.

מפני חוסר מקום הוכרחנו להשמיט בנומר זה את הפרקים „ברוסיה" ו„בחוץ לארץ".

מאת המערכת: א). בקצת עתונים ישראליים היוצאים בחוץ לארץ נדפסה ידיעה. כי עורך „העולם" נדון למאסר וכי הוטל חרם על „העולם" גופו. והרי אנו מודיעים, שאין שום ממש בשמועה זו. מר דרויאנוב, העורך ע כ ש ו את „העולם", לא נמסר כלל לדין וממילא לא נדון למאסר, ועל „העולם" לא הוטל חרם, והנומרים יצאו במועדם בבתחלה.

ב). מעתה יצאו הנומרים בכל יום חמישי ובו ביום ישלחו להחותמים. רק הנומר הזה, הנומר הראשון, ישלח ביום הששי, משום שביום החמישי—בששי בינואר—חל חג נוצרי.

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**

Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ**

לכל חברי וידידי ברוסיא ובחוץ לארץ אשר כבדוני אותי ואת ביתי, במלאת לבני אליהו שלש עשרה שנה, בברכותיהם, נדבותיהם לטובת הקופה ויותר סמני השתתפות בשמחתי, אני מביע בזה את תודתי הנאמנה בכל לב, ואני נוטע לכבודם ח מ ש ה עצי זית בחורשת ציוני ווילנא השניה (הקרויה על שם ל. ליבנדא).

בברכת ציון **ב. גולדברג.**

ווילנא, טבת תרע"א.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ״ו טבת, תרע״א.

ВИЛЬНА, 13-го Января, 1911 г. WILNA, 26-ten Januar, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

פטרבורג.

עברו שלשים ימי האבל על מות הברון דוד גינצבורג, שהיה נשיא הקהלה הישראלית בעיר הבירה, וכבר התחילו עסקני פטרבורג חושבים מחשבות את מי להושיב במקומו של המנוח. בהעתונים הולכות ונדפסות ידיעות ושמועות שונות. יש אומרים, שלגדולה זו יעלה אחד העשירים המופלגים, שזה ימים מועטים, משעה שזכה לעושר, נודע שמו בקהל. ויש אומרים, שאת כסאו של הברון גינצבורג עתיד לירש אחד מאנשי המדע הידועים, שימים רבים היה נושא משרה במיניסטריום לעניני המשפטים, ועכשו יצא בדימוס. יש גם נוסחא שלישית, רביעית. וכנהוג מכחישה השמועה האחת את השניה, ושתיהן — את השלישית וכו'.

הבחירות להנהגות הקהלות הי' בימים האחרונים לענין, שהכל עוסקים בו. הבחירות בברלין ובווינא, למשל, כמעט שלבשו צורה של מאורע צבורי והפריסה הישראלית טפלה בהן הרבה מאד. ושאלת הבחירות העתידות להיות בווארשא אינה יורדת זה שבועות וירחים מעל עמודי העתונים שלנו. ולא נפלא הדבר. הקהלה הולכת ונעשית לעינינו בהכרח איתה הפנה, שבה מקופלים רוב צרכינו ועניננו הצבוריים. ולא רק הענינים הצבוריים הרוחניים בלבד. יש גם צרכים מוחשיים, עניני יום יום, שהקהלה קלטה אותם אל תוכה ובה דם תלויים. לא יפלא איפוא, אם גם בחירת הנשיא לקהלת פטרבורג יש בה משום ענין צבורי.

ואולם אין אנו צריכים לטעות ולהקיש את הקהלות הישראליות בערים אחרות להקהלה בפטרבורג. הקהלות שבברלין, בווינא, בבודאפשט וכדומה הן באמת הקהלות היותר חשובות בגרמניה, באוסטריה, באונגריה, ולא רק משום שברלין, ווינא, בודאפשט ערי הבירה הן ובהן הפוליטיקא „נעשית", אלא ביחוד משום שהקהלות האלה הן היותר גדולות בארצות האמורות, ומהן יוצאת תורה והשפעה לכל יתר הקהלות בארצותיהן. רוצה אדם שיהיה לו לכה"פ מ ע י ן מושג ע"ד היהדות הגרמנית, למשל, די לו שידור זמן ידוע בברלין, יתבונן אל 150 אלפי היהודים הדרים בה ונפלגים לכפלגות וכתות שונות, אל חכמי ישראל הגרמנים, שרובם דרים ועוסקים בתורה בברלין, אל המוסדות הישראליים, שהיותר חשובים מהם קיימים גם הם בברלין וכו' והוא הדין בווינא ובבודאפשט. ווארשא היא הקהלה היותר גדולה באירופא בכלל וברוסיא בפרט, ודין הוא שיש לה השפעה גדולה וחשיבות מיוחדה. מה שאינה כן קהלת פטרבורג. וכי יש בפטרבורג אפילו דוגמא להיהדות הרוסית, צרכיה ועניניה ומחסוריה? הן מספר היהודים שבפטרבורג אינו מגיע אפילו למספרם באחת מערי התחום הבינוניות ואותו קומץ היהודים, שעפ"י גם הוא מתקיים בפטרבורג, אי אפשר לו, כמובן, שישמש דוגמא להיהדות הרוסית, שמספר נפשותיה עולה למליונים. לפני ימי דור אחד עדיין היה בפטרבורג מקום לספרות ישראל. אבל עכשו כמעט שלא נשאר בה מספרות ישראל כלום, אם לא נחשוב את העתונים הישראליים בשפה הרוסית שיוצאים בה. הצבור היהודי הגדול אינו נזקק עוד לפטרבורג ולהשפעתה. אפילו העתון היהודי היחידי, שיצא בפטרבורג, הוכרח מטעם זה לעבור לווארשא. ואפילו מרכז החברה של מפיצי השכלה הוכרח ג"כ מאותו טעם להכנע לצרכי החיים והמציאות וליסד סניפים במקומות שונים שבתחום, והסניפים הללו הולכים ומסירים מעליהם באופן טבעי את „שעבידה" של פטרבורג. עדיין יש לה לפטרבורג יתרון אחד לגבי קהלות אחרות—מרובה מספר העסקנים שיש לה. אבל גם אלו, כיון שהם רוצים לעמוד על דעתו של הקהל באיזה ענין מעניני הצבור, הרי אין להם דרך אחרת אלא לעזוב את פטרבורג לשעה וללכת אל אותו הצבור, שאוירה של עיר הבירה אסור עליו בהנאה.

ומה איפוא נשאר לה לקהלת ישראל בפטרבורג? רק „עשית" הפוליטיקא בלבד. באומנות זו אמנם מצוינה היא פטרבורג, ולפיכך היא משמשת עדיין „אדריסה" לרבים במה שנוגע להרבה מעניני צבורנו ברוסיא. ואולם הלא יודעים אנחנו, כי השפעה הבאה רק מתוך זכות „עשית פוליטיקא" בלבד כחה מועט ויש אשר אין היא מסוגלה גם להיות מתמדת והולכת.

ובכן, בחירת נשיא הקהלה העתידה להיות בפטרבורג יותר משיש לה ערך של ענין צבורי כללי יש לה ערך לקהלת פטרבורג עצמה: אם תבחר בנשיא הראוי לאיצטלא זו ע ל פ י מ ה ו ת ו, מובטח לה שעוד תשמש „אדריסה" לכה"פ, ואם לאו, אם גם „האדריסה" עצמה לא תהא מבהירה כראוי, הרי לא ישאר לה עוד כלום...

המגששים דרך.

„היהדות המערבית ימיה ספורים... היהדות המערבית פרחה נשמתה ממנה ולא נשאר לה כלום חוץ מן ההיכל, הצרמוניה— הקולטוס"... הנחה זו היתה עוד לפני שנים מועטות מן המפורסמות, וגם עכשו יש אשר אנחנו, יהודי המזרח: נחזור על הדברים האלה ומתוך גאוה וגודל לבב כמעט בוז נבוז לאותה היהדות, „שימיה ספורים"...

ואולם באמת טעינו וטועים אנחנו. אמנם נתמעטה הדמות של היהדות המערבית,—ולא רק של היהדות המערבית בלבד,— אבל אם נפקח את עינינו לראות את אשר לפנינו וראינו — והנה רעידה גדולה רעדה היהדות הגרמנית, דוקא זו, שהיתה הראשונה לטמיעה, לקולטוס. וכיון שירעד האדם ויחיש והנה אין שלום בעצמותיו ונפשו חובלה בקרבו, אז יתן את לבו לבקש ולדרוש, מה הוא הדבר אשר יחסר לו. ובקשה זו כמה גדול כחה!

לא רבים הם עדיין בקרב יהודי גרמניה הרועדים והמבקשים. אבל כבר ישנם. ומה שנכבד ביותר הוא, כי הרעידה הולכת ותוקפת ביחוד את הצעירים, את הבנים שנולדו וגודלו בביתם של אבות שוקטים ובוטחים. לכאורה, דומים הם הבנים לאבותיהם בכל: הרי אותה הנוסחה ואותו הסגנון שנקבעו זה דורות שנים שלשה. ובכל זאת יש שבנפשו של הבן משתתקות פתאם נימות, המשמיעות תמיד קול בנפש האב, ובמקומן נעורות נימות חדשות זרות להאב. ולא מועטים הם לנגדי האבות מבין יהודי גרמניה, הדואגים בסתר לבם לגורל בניהם, שיצאו ל„תרבות רעה", ומפיהם נושרים לפרקים דברים, שהאזן נכוית מהם.

הנה „אגודת בני הנעורים העברים", שנוסדה בגרמניה. עדיין לא הובלטה כראוי צורתה של אגודה זו, עדיין אין לכון בדיוק את הדבר החסר לבני הנעורים האלה ומה הם מבקשים. אבל — מבקשים הם. ובימים האחרונים שמענו דברים חדשים גם מפי המנהלות את „ברית הנשים העבריות" בגרמניה. עוד לפני ימי דור אחד לא נשמע קולן של בנות ישראל בגרמניה כלל. בנות כשרות היו לאבותיהן ושמשות טובות וחרוצות היו לתורת הטמיעה, ותו לא. והנה התחילו גם הן משתתפות אשה עם רעותה לשם „שחרור הנשים", לשם עבודה צבורית, ומעבודה צבורית סתם לעבודה צבורית עברית — רק צעד אחד. עכשו יש לה „לברית הנשים העבריות" מאה ושלשים ושתים אגודות ושלשים שנים אלף חברות. ובנות ואחיות ואמהות במספר גדול שכזה, אם לבן ירעד בקרבן וגם הן התחלנה לבקש את החסר להן, ודאי כחן גדול.

ואמנם יש רגלים לדבר. במינכן היתה עתה הועידה הכללית השלישית ל„ברית הנשים העבריות". את הועידה פתחה הנשיאה מרת פ אפנהים. וכשהגיעה בנאומה לעיקר מטרתה של „הברית"— אחוד כחות הנשים העבריות — אמרה: „לנו היהודים דרושה ראשית כל התרכזות. כל זמן שהאמין העם בתורה באמונה שלמה, היתה התורה המרכז. עכשיו נעשה ההבדל בהבנת התורה סבה לפזור הכחות... נשים עבריות משפילות את עצמן ומתירות גם לאחרים להשפיל אותן, ובלבד שלא יחשבון לבנות ישראל"... ודברים יפים מאלו נשמעו באותה ועידה מפי מרת וורנר-המבורג: „אין אנו צריכים לחוג את חגיהם של אחרים ואין אנו צריכים להעמיד אילנות הנוצרי בבתינו... כשאנו מטילים את עצמנו על בני אדם, שאין לבם פונה אלינו מתוך חבה וכבוד, הרי אנו קורעים בזה את נפש בנינו קרעים קרעים... צריכים אנחנו לדאג לכך, שיתם השמד מקרבנו. אם רוצים אנו שבנינו יהיו יהודים, הרי צריכים אנו בעצמנו להיות יהודים. הדרך היותר טובה, המובילה לחנוך עצמנו, היא העבודה לטובת בני אמונתנו"...

אפשר שהיו הנואמות הללו נרתעות לאחוריהן אלמלי אמר להן אדם, שכלאומיות גמורות הן מדברות. אבל אין בכך כלום. נראה, שכבר חשות הן, כי אין עוד שלום בעצמותיהן וכבר נתנו את לבן לבקש ולדרוש, מה הוא הדבר החסר להן.

ובקשה זו כמה גדול כחה!

ימי מנוחה—ימי עבודה.

היהודים ברומניה שמחים: נפלה ממשלת בראטיאנו ה„ליברלית" והשלטון נמסר לידי פטר קארפ הקונסרבטיבי. בראטיאנו, הנושא את דגל הליברליות, לבו מלא שנאה ליהודים, והשנאה הזאת באה לו בירושה מאת אביו, שגם הוא היה „ליברלי" ונשיא הממשלה בשעתו. וקארפ הקונסרבטיבי הוא אחד האנשים היותר נאורים בארצו, והוא שקרא עוד לפני שלשים שנה את הקריאה הידועה לבראטיאנו האב: „למה אתם מתעוללים ביהודים האומללים? עשו להם אחת משתי אלה—תנו להם שווי זכיות או השליכום אל מימי הדונוי"...

ושמחים הם יהודי רומניה, כי היה קארפ הסבא בן השבעים והחמש לראש הממשלה.

ואפשר שימצאו בקרב יהודי רומניה גם כאלה אשר שמחתם תהיה שלמה: הם יתברכו בלבבם, כי עכשו בעלותו לגדולה יעשה קארפ את הדבר אשר דרש מאת בראטיאנו וחבריו לעשיתו — לתת שווי זכיות ליהודי רומניה. הן זהו דרכנו מאז. מכיון שנפתח לנו פתח תקוה, הרי אנו מחכים ומקוים בכל יום ויום לתשועה גמורה שתבוא.

וטעות גדולה יטעו אחינו אלה ברומניה. וגם מתוך עלית קארפ לגדולה עוד לא הקיץ הקץ על האנטישמיות, שגברה ונשתרשה בארץ. וגם במיניסטריום של קארפ עצמו יש מיניסטרים אנטישמים גמורים. ויש אומרים, שהשפעתם של יורגא וקוזא, ראשי האנטישמים ברומניה, לא פסקה גם עתה. טעות גדולה יטעו אחינו ברומניה, אם ישימו את מבטחם רק בקארפ ובממשלתו בלבד ויקוו לישועה אשר תבוא להם בהיסח הדעת.

הנה לזה ודאי יש לקוות, כי ימי ממשלת קארפ יהיו ימי מנוחה ליהודי רומניה. ובימי המנוחה הללו צריכים הם לחזור ולאסוף את כחותיהם, אשר נתפוררו בימי ממשלת הליברלים, לבקש את הדרכים לתקון מצבם הכלכלי והמוסרי, אשר הורע בתקופה האחרונה, ולבצר את עמדתם בארץ. צריכים הם יהודי רומניה לדאג לכך, שיהיו להם ימי המנוחה לימי עבודה פנימית חרוצה.

י. ל.

הישוב בארץ ישראל בשנת 1910.

(סקירה).

השנה שעברה לא הביאה ברכה רבה לישובנו בארץ ישראל. התקוה אשר שמנו בשלטון החדש נכזבה. נשתנתה צורת השלטון בטורקיה, אבל לא נשתנה היחס אל עלית היהודים לא"י. התרוממות הרוח בטורקיה השפיעה במדה ידועה גם לרעה על מהלך עבודתנו. היחס השלילי אל הזרים והנכרים, שהולך וגובר

בטורקיה, חל גם עלינו, מפני שכזרים אנו באים לארצנו ההיסטורית ואנו נשארים נכרים גם בשבתנו בה. החופש המדיני קורא להתעוררות הכחות, ואנחנו, בהיותנו זרים בארצנו, איננו יכולים לקחת חלק בתחית הארץ במדה הראויה לנו, וממילא אין אנו יכולים ליהנות מן הזכיות התלויות בהתקדמות הארץ. בהיותנו זרים בארץ ישראל, הרי אנו מוכרחים לקבל עלינו את חומר ההגבלות המעיקות והמעליבות. ותנחומין של שוא אנו מנחמים את עצמנו באמרנו, שהגבלות אלו פוגעות בנו, באשר הננו נתינים זרים ולא משום שיהודים אנחנו.

האסור שאסרו על הנתינים הזרים, שנאחזו בארץ בשנים האחרונות לקנות קרקע בטורקיה, ויחס של אי־אמון מצד הממשלה אל ישוב היהודים גרמו, שיק"א החליטה להנזר לגמרי מעבודה בארץ ישראל. החברה הזאת, שלפי כח הונה היא היחידה שיכולה לעבוד עבודה גדולה בארץ ישראל, השתמשה במכשול הראשון, שפגשה עכשו על דרכה, כדי לצור את כספה, לעזוב את ארץ ישראל ולנוע לארצות אחרות. יציאתה מארץ ישראל אינה גורמת צער לה, שהרי מה היא ארץ העברים לה ומה לה ולעתידנו הלאומי? אבל לנו, — גדולה היא האבדה הזאת. הלא אין לנו חברות עשירות אחרות, שיש להן הכח לעשות מעשים גדולים. וחוץ מזה חיבים אנו להודות, שיק"א יכולה לא רק להוציא כסף, אלא שהיא יודעת גם היאך להוציא אותו בשיטה ידועה. הנסיון הרב, שאספה החברה הזאת, לא יצא לה לבטלה.

ההכרה, שהפויים ומעטים כחות עצמנו, המכשולים מצד הממשלה והחלטת יק"א לבלי לעבוד עוד את עבודת הישוב בארץ ישראל, —כל זה נסך על בני הארץ רוח של יאוש ורפיון ידים. רבים מאלה, שהביאו לכאן רצון נעלה וטוב לעבוד ולהקריב קרבנות לטובת הישוב, נוכחו, שאין להם מה לעשות בארץ, שקרבנותיהם ללא צורך הם, ולכן החלו רבים גם מן הצעירים המעולים לעזוב את הארץ כנופיות כנופיות. כמובן, יצאו לא רק אותם צעירים, שנואשו מתקוותיהם. היציאה גררה גם ספרדים, גם אשכנזים, היושבים זה שנים רבות בארץ או שגם נולדו בה. ואולם להתגברות היציאה היתה גם סבה אחרת — המצב החמרי הגרוע, השורר בכל ארץ ישראל. אמנם, המצב החמרי לא הורע בשנה הזאת, אבל עלית הרבותם של יושבי הארץ גורמת, שבלבם נוצרות דרישות כאלה, שאינן יכולות למצוא את ספוקן כאן. ההתרופפות החיים הדתיים והדעות החדשות, שזרמו ובאו לארץ ישראל, משניאות את החלוקה. משניאות את סדרי החיים הקודמים ומעוררות תביעות חדשות ושאיפות לחיים חדשים, לחיי כבוד ועבודה. לתסיסה זו המורגשה בקרב המוני ארץ ישראל לא שמנו לב. כשמתיסדות אגודות של צעירים עניים בחברון או בצפת לשם קנית קרקע ועבודת קרקע, הרי אנו שוחקים למעשי ילדות אלה, ואין אנו רוצים כלל להבין, שראויה התיחסות כזו מצדנו לאנחה עמוקה. ושאיפותיהם של הצעירים החלשים מתות סמוך ללידתן, ואת הצעירים בעלי המרץ הן מעוררות לעזוב את הארץ. ביציאת אנשים כאלה אובדים לנו כחות מעולים, שהיו יכולים להביא ברכה מרובה לעבודת הישוב. ועל אבדן הכחות האלה אולי יש להצטער יותר משיש להצטער על יציאת צעירים, שזה מקרוב באו לארץ ושנוכחו במשך זמן מועט, כי הטילו על עצמם תפקיד של חלוצים, הגדול מכחם, והם הולכים להם באשר ילכו.

היציאה היתה בשנה הזאת כל כך גדולה, עד שלרגליה ירד מחיר הדירות בירושלים. הרבה בתים נשארו בלי דיירים. יציאת הצעירים הורגשה גם בכל המושבות. במקומות, שחפצו להשתמש בפועלים יהודים, בקשו ולא מצאו אותם. את מקום הפועלים האשכנזים ירשו במדה מועטה פועלים תימנים. מספר הפועלים התימנים הולך ועולה. הם מתרגלים לאט לאט אל עבודת האדמה, ועל ידי זה באות פנים חדשות אל מושבותינו. ובלי ספק עתיד מספר הפועלים התימנים להתרבות. מבקשים פועלים תימנים בכל המושבות. בין התימנים אפשר יהיה למצוא גם אנשים כאלה, המסוגלים לנטוע גני ירקות, וגם לעבודות צדדיות, כגון תעשיה ביתית. את הנסיון הראשון עשה בסוף השנה הפרופיסור שץ, שהושיב עשר משפחות של יהודים תימנים בלוד. הקרן הלאומית נותנת לעשר המשפחות האלה אדמה לגנת ירק, וה' שץ מספיק להם עבודה —עשית כלי כסף, שלמדו ב„בצלאל". אם הנסיון הזה יצליח, אפשר יהיה להרחיב אותו במדה ייתר גדולה—ולא רק על־ידי יהודים תימניים — גם בלוד וגם במקומות אחרים. על ידי זה אפשר יהיה להספיק עבודה ולקרב לאדמה הרבה משפחות, שאין להן עכשיו עבודה ועל החלוקה הבזויה והמצומצמה פרנסתן. אם לא יעשו מעשים הגונים, העלולים להרבות את העבודה ולהגדיל את התעשיה בארץ, הרי לא די שלא יתרבה הישוב, אלא שילך ויתמעט גם מכאן ולהבא על ידי היציאה. בהחלטות מחאה. בעלמא לא נפסיק את היציאה.

העבודה היותר קשה היא הרחבת הישוב הקרקעי. עבודה זו דורשת אמצעי ממון כבירים, חומר אנושי מיוחד ותנאים נוחים. ולנו חסרים אמצעי הממון הנחוצים וחסרים האנשים המסוגלים לחיות חיי האכר הקשים. ואין בתנועתנו ובעמנו גם הרצון החזק להביא לידי גלוי את כל האנרגיה הדרושה להתרכזות כל הכחות בעבודה הזאת. מכיון שרגלינו נגפות במכשולים חצוניים, מיד אנו עומדים במקומנו מבלי ללכת הלאה ולהתקרב למטרתנו הנעלה. ישנם בקרבנו אנשים, המשלים את עצמם בשוא לאמר: צריך לחכות לתנאים מדיניים יותר טובים. אבל מה נעשה —ואין אנו יכולים לחכות בעבודת ישובנו: אם התנאים קשים הם עכשיו, עלינו לעשות מה שאפשר לעשות בתנאים כאלה, וכשיבוא יום וייטבו התנאים, אז נעבוד בהצלחה יותר גדולה. אבל העמידה במקום אחד מסוכנה היא לישובנו.

בשנה שעברה נתוספה לנו רק נקודה אחת בישובנו הקרקעי, והיא — אדמת אפולה, המקרבת את המושבות שבגליל טבריה לחיפה. קניה זו עלתה לנו בקושי גדול. השונאים שלנו, וביחוד הנוצרים אשר בגליל, הרעישו עולמות. העתון „כרמל", שיוצא בחיפה, הדפיס שורה שלמה של מאמרים נגד היהודים, הכובשים את ארץ ישראל. הנוצרים אשר בגליל ערכו אספות ושלחו טלגרמות ומחאות לקושטא אל ראשי הממשלה ואל העתונים הטורקים.

בעבודת הישוב מתחילה עוסקת גם הקרן הלאימית. היא עשתה נסיון באום־אל־רזוני בהחכירה אלף דונם קרקע לקבוצה של פועלים. הנסיון עלה יפה, ועכשיו מוסרת הקק"ל לאותה הקבוצה **1500** דונם קרקע ואומרת היא להחכיר לפועלים גם חלק מאדמתה, אשר בסביבות לוד. מעשה זה עלול לחזק את ידי הפועלים. הפועל מרויח בעבודתו זו לא פחות מאשר ירויח בתור פועל, ולא עוד אלא שהפועל יש לו עבודה בתמידות, הצלחת העבודה נעשית קרובה ללבו ביותר, שהרי היא מקבל חלק מן ההכנסה, וחוץ מזה הרי אדם חפשי הוא ואיננו תלוי בדעת אחרים. הפועלים העוסקים בחכירה שמחים בחלקם, מתרגלים לעבודה עצמית, האהבה לעבודת אדמה מתעוררת ומתפתחת בנפשם, וסופם שיהיו אכרים טובים, כשהגיע השעה המקווה להעמיד אכרים חדשים על הקרקע.

במושבות הקודמות לא נעשו במשך השנה שנויים — חוץ מכבית ג'ן וכנרת. בשתיהן נבנו בתים חדשים. ובית ג'ן, שעד עתה היו בה רק בתים ערביים, קבלה עכשיו על ידי בתיה האירופאים

החדשים צורה של מושבה. גם בכנרת נבנו הבתים בשנה שעברה. אבל המושבות עצמן אינן חדשות; אדמתן נחלקה עוד לפני שנתים.

באטליט נעשו ההכנות לתחנה של נסיונות. לה' אהרונסון נתנה באמריקה העזרה הדרושה ליסוד תחנה לנסיונות, העלולה להביא תועלת גדולה לישוב. פעמים רבות מגששים האכרים באפלה ואין להם אל מי לפנות בשאלות הנוגעות לעבודת השדה ולגננות, ביחוד בשעה שהם עוסקים ביצירת איזה דבר חדש.

בסדור התחנה לנסיונות קשור גם יסוד ההסתדרות החדשה של אגרונומים וטכנאים העוסקים בענינים השייכים לעבודת האדמה. הסתדרות זו תשים לב לכל הדברים שיש בהם משום השבחת עבודת האדמה, ובלי ספק תוכל להכניס זרם חדש אל תוך חיי המושבות.

בשנה שעברה נתאשרה „אגודת נטעים" ונוסד סניפה הראשון הרשמי בארץ ישראל. עפ"י התקנות יכולה האגודה לעסוק בעבודת אדמה, במסחר ובתעשיה. התקנות אמנם מוגבלות הן. אבל אנו צריכים להשתמש גם במועט הנתן לנו.

מצערה היא התקדמות הישוב במשך השנה. לא לפסיעות קטנות כאלה התפללנו. אלמלי ידענו שבתנאים של עכשו אי אפשר לעשות יותר, כי אז היינו מנחמים את עצמנו לכה"פ והיינו אומרים: אנחנו עשינו את שלנו. ואולם אנו בטוחים, שאפשר היה לעשות הרבה יותר ממה שעשינו, גם בהכירנו את כל הקושי שבעבודתנו ואת כל המכשולים שנפגשים על דרכנו אין אנו רשאים להתנחם ולאמר: אנחנו עשינו את שלנו.

הישוב העירוני והעבודה הקולטורית הצליחו יותר מן הישוב הקרקעי. לדברים אלה אנו מסוגלים יותר. הן הסביבה העירונית היא הסביבה הטבעית שלנו והעבודה הרוחנית הלא הוא המקצוע המיוחד לנו. ביחוד מתחזק הישוב בחיפה. עיר זו, שעתידה נכון לפניה, מושכת אליה יהודים ממקומות שונים מארץ ישראל. בסחר העיר הזאת שהולך וגדל מתחילים משתתפים גם יהודים. הטכניקום העברי שיבנה בעיר הזאת יוסיף כח מוכרי גדול ליהודים. לרגלי הטכניקום יבאו לחיפה מורים ותלמידים יהודים, וגם אנשים אחרים שיהיה להם איזה יחס שהוא אל הטכניקום. בחיפה נעשו הכנות גם לבנין פרבר יהודי יפה. וכבר נקנתה האדמה הדרושה לכך. אדמה זו קרובה היא למגרשו של הטכניקום. גם משפחות חרשות מחוץ לארץ התישבו בשנה הזאת בחיפה ויסדו להם עסקים שונים.

בעזרת הלואתה הגדולה של הקרן הלאומית נבנה ביפו הפרבר היהודי החדש „תל אביב". הפרבר הזה צץ מתוך האדמה במהירות נפלאה, ממש כעיר אמריקנית. הנה גם ביפו המזוהמה נוצרה פנה יהודית יפה. עד שנבנה „תל אביב" ישבו יהודי יפו צפוצים ודחוקים בתוך הרפש המרובה שבעיר הזאת. משנבנה „תל-אביב" הרי דוקא הרבע היהודי הוא המצוין ביפיו ונקיונו, והוא מושך אליו את עיני כל הבאים. הכל מתפלאים ומתענגים על הרבע היפה הזה. ואם היו קודם אנשים רבים שהתנגדו למעשה הקרן הלאומית, שהלותה כסף לבנין פרבר בעיר, הרי עכשו הכל מודים שדבר גדול והגון עשתה הקרן הלאומית. הפרבר הזה מרבה את כבוד היהודים בעיני אחרים, ונותן גם להיהודים עצמם פנה נעימה, שהם יכולים לדור בה מתוך עונג. „תל אביב" היא עיר מיוחדה שיש לה הנהגה משלה עם מסים, שומרים, נמוסים וסדרים משלה, והכל מתנהג כשורה, אין פרץ ואין צוחה. „תל אביב" מכחיש את הדעה המקובלה, שהיהודים אינם מסוגלים למשמעת ולהנהגה.

„תל אביב" משמש עכשיו מופת לאחרים: הנהגת העיר יפו אומרת גם היא לעשות כמעשי הנהגת „תל אביב" — להאיר אור ברחובות ולרצף אותם. גם בערים אחרות מתגלה החפץ לבנות פרברים המיוחדים ליהודים. מעטות הן בעולם ערים המצטיינות ברפשן וזוהמתן כערי ישראל צפת וטבריה, הבנויות במקומות שאין כמותם יפים בעולם. הבנק שלנו משתדל עכשיו בדבר בנין פרבר יהודי חדש בצפת; מדברים גם על דבר בנין פרבר בטבריה.

ויכול הוא הבנק שלנו לעשות את המעשה הטוב הזה. יכול הוא להשיג את הכסף הנחוץ, מפני שבארץ ישראל נותנים אמון בו ועסקיו הולכים ועולים. הוא פוסק שנה שנה יותר מארבעה אחוזים לדיבידנד, ועובדא זו בלבדה נותנת לו את היכולת להשיג אותם הקפיטלים, שהוא יהיה האחראי להם.

בשנה שעברה פתח הבנק סניף חדש בצפת. יושבי ארץ-ישראל קוו שהבנק יפתח עוד סניפים חדשים. כל מקום שהבנק פותח בו את סניפו עלול הוא להעשות פנה חדשה לישוב. הבנק יכול להרים את ערך היהודים בכל מקום, והוא יכול לעזור להם בהרבה ענינים. אבל מנהלי הבנק שלנו חושבים אחרת. נותנים הם את כסף הבנק בעסקים שונים בחוץ לארץ שאין לעבודתנו שום תקוה ותועלת מהם, ואומרים הם שבארץ ישראל אין צורך בכסף. לפיכך נפתח גם הסניף בצפת באמצעים מועטים. ואם הון הבנק שלנו אשר בא"י יהיה מועט גם מכאן ולהבא, הרי יהיה מוכרח להסתפק גם בעסקים מועטים שיש להם גם ערך מועט. בגליל קוו להרבה דברים שיעשו עם פתיחת הסניף בצפת. התקוות האלה לא תבאנה כמובן. אבל עם כל זה יש לשמוח על הסניף שנפתח בצפת, המכנים מעין ניצוץ אור אל תוך חיי צפת האפלים.

מעשים משמחים נעשו בשנה שעברה במקצוע העבודה הקול-טורית. בשנה שעברה נבנה בנין נהדר בשביל הגמנסיה העברית ביפו. הבנין הזה הוא אחד הבנינים היותר יפים בעיר, והוא ניתן כביד-לה' מוזר. בשנה שעברה נפתחו בגמנסיה עוד שתי מחלקות — הששית היסודית ועוד מכינה אחת. עתה יש בהגמנסיה תשע מחלקות עם 250 תלמידים. מספר התלמידים גדול הוא ביחוד במחלקות העליונות, ודבר זה מעיד, עד כמה יש לגמנסיה העברית כח חיוני ועתיד יפה.

בשנה שעברה התחילו כבר לבנות את הטכניקום. המוסד הזה יוסיף לנו הרבה כחות חדשים שיתחנכו בארץ ושיהיו מזומנים לעבודה בה ובארצות הסמוכות לה.

התקדמותם הגדולה של גני הילדים בארץ ישראל הכשירה את הצורך לפתוח גם בית-ספר לחנוך גננות. בשנה שעברה עשתה „עזרה" התחלה בזה וסדרה שעורים לגננות על יד בית-הספר למורים שיש לה בירושלים. ועד חובבי ציון שבאודיסא החליט גם הוא ליסד בא"י סמינר לגננות ולמורות על שמו של לוינסקי.

השפה העברית הולכת וכובשת בארץ ישראל כבושים חדשים. גם החרדים שהתנגדו תחלה לדבור העברי הוכרחו להכנע, ולאט לאט קובעים גם הם את השפה העברית בתור שפת הדבור והלמוד בבתי ספריהם. בראשונה השתמשו החרדים בהברה האשכנזית והתנגדו להברה הספרדית. אבל הצורך החי והבריא נצח גם הפעם. אחרי מלחמות קשות נקבעה בבית-הספר „תחכמוני" ההברה הספרדית. הדבור העברי נקבע בתלמוד-תורה אשר בפתח תקוה, ומתחילה גם התלמוד-תורה שביפו ללכת בדרך זו; כי קבעה כבר את השפה העברית (הברה הספרדית) בתור שפת ההוראה ללמודים אחדים. בשנה שעברה נוסד ביפו בית ספר לנגינה ולזמרה. בית-הספר הזה הוא מוסד פרטי. תיכף בהוסדו נמצאו לו חמשים תלמידים. מורי בית-הספר עורכים מזמן לזמן קונצרטים גם ביפו וגם במקומות אחרים בארץ ישראל.

מתחילה נוצרה גם כפרות עברית חדשה בארץ ישראל,

והמורים, שהם הם אשר הרבו כל כך לעשות לתחית השפה בארץ, הולכים בראש. בשנה שעברה נוסד העתון הפדגוגי „החנוך", שיוצא אחת לשני חדשים. הספרים שיצאו עד כה מצטינים בתכנם החשוב ובצורתם היפה, ואינם נופלים מספרים פדגוגיים הגונים של אומות העולם. „החנוך" הוא יצירה יפה שיצרו מורי ארץ ישראל המסורים לעבודתם הקדושה. בירושלים נדפס בפעם הראשונה ספר למוד חשוב שמחברו דר בארץ ישראל, — זהו החלק השלישי של „בן עמי" המצטין בסגנונו המלוטש ובתכנו העשיר. במשך השנה נגמרו גם שני ספרים גדולים רבי ערך ההולכים ונדפסים עכשו בהוצאת „קהלת": ספר שיחות לשעורים ממשיים ורשימת השמות הגיאוגרפיים בארץ ישראל (עברית וערבית). הספר האחרון יסופח למפה עברית גדולה של ארץ ישראל. גם המפה עצמה עתידה לצאת בקרוב.

לא רבים הם המעשים שנעשו בשנה שעברה, אבל גם במעשים הקטנים נבלטים זהרורים ונקודות של איזה מפעל גדול. אין יד חזקה אחת שיוצרת, אוספת ומנהלת את כל המעשים. אבל יש הרבה ידים שעובדות באמונה. חוטים שונים נארגים במקומות ובמקצועות שונים, והם מצטרפים ליריעה גדולה, לאיזה דבר שלם. תוצאות העבודה אינן גדולות עוד ואין בהן עוד הכח לגרש את היאוש מלב בני דורנו. ואולם גם בזה אשמים אנחנו, כי מתאוים אנחנו להגיע על נקלה, מבלי להגור את כל כחותינו, למטרה שאליה שאפו היהודים במשך כל ימי הגלות הארוכה.

ד"ר א. גינזבורג.

הַדָּת וְהַלְאֻמִּיּוּת.

שאלה ישנה נתחדשה בימים האחרונים — שאלת הדת והלאומיות. ונחלקו הדעות. הללו אומרים: הדת לחוד והלאומיות לחוד, ואין מלכות אחת נוגעת בחברתה; והללו אומרים: הדת והלאומיות ירדו כרוכות ואין להפריד בין הדבקים. הדת, בהיותה אחד הקנינים הרוחניים היותר כבירים של העם, הרי היא בהכרח גם פרי רוחו של העם, ולפיכך אי-אפשר לקצץ את הדת מבלי לנגוע מתוך כך גם בנשמת האומה ומהותה. הראשונים, המבדילים בין הדת ובין הלאומיות, פוסקים להלכה, שרשאי אדם מישראל לקבל עליו את מרותה של דת אחרת, הנצרות או האיסלאם, מבלי לבגוד בעמו ובלאומיותו. הדת היא רשות ולא חובה. והאחרונים, הכורכים את הדת והלאומיות יחד, מרחיקים גם הם ללכת אל הקצה האחרון מאידך גיסא וכמחמירים גמורים הם אומרים, שכל יהודי לאומי חייב לשמור את כל חוקי הדת, לכל פרטיהם ודקדוקיהם.

אין רצוני להכניס את ראשי במחלוקת זו במה שנוגע לכללותו של הדבר, כלומר במה שנוגע לכל אומה ולשון. בדרך כלל אפשר שצדקו הראשונים, שהרי אנו רואים עמים שונים בעלי דת אחת, כגון הצרפתים, הספרדים וכדומה, שכל אחד מהם חי חיים לאומיים המיוחדים לו לעצמו, אעפ"י ששותף הוא בדת לעם אחר. אמנם גם כאן יש מקום לטעון, ששונה היא הקטוליות הצרפתית מאחותה הספרדית או האוסטרית באותה מדה ששונים הם העמים הללו איש מחברו במזגם ובטבעם, וכל אחד מהם הטביע את חותמו המיוחד לו על קטוליותו. אבל יש בזה פנים לכאן ולכאן, ואין קץ לדברי פלפול.

ואולם במה דברים אמורים? בשאלת כריכת הדת והלאומיות בכלל. אבל כיון שאתה בא לדון על שאלה זו מתוך חוג ענינינו אנו, כלומר במה שנוגע ליהודים ויהדות, מיד היא לובשת צורה חדשה לגמרי, ואי אתה רשאי להקיש משאר העמים על עם ישראל.

בשעה שהעמים האירופאים קלטו את דתם מן החוץ, הרי הוציא העם הישראלי את דתו מתוך תוכיותו. הנצרות לא נולדה במקום שהיא: מהולליה, בוניה ונביאיה רובם ככולם לא היו מגזע האריים. אין בהנצרות הקדומה כלום מפרי רוחם של האריים, ולכן אי-אפשר לאמר, כי הנצרות היא חלק אורגני מנפשו של העם הצרפתי או הגרמני, למשל. אפשר לנו לתאר בדמיוננו עם גרמני בעל דת בודהא או גם בעל דת אלילית. לא כן העם היהודי: דתו לא הובאה לו מן החוץ, היא פרי רוחו, עצם מעצמו ובשר מבשרו, ואי אתה יכול לשבור את החבית מבלי שישפך יינה. כשם שאי-אפשר להיהדות בלי יהודים, כך אי-אפשר ליהודים בלי יהדות.*)

זאת ועוד אחרת. אין אנו יכולים לשכוח אף רגע כי היהדות אינה דת בלבד, במובנו הצר של מושג זה. כלומר, במובן האמונה ודברים שבלב. **היהדות היא תרבית מיוחדה במינה, הסובבת ומקפת את כל חיי העם, החומריים והרוחניים גם יחד.** תרבות שכזו היתה היהדות לפנים, ולא חדלה מהיות גם עד הזמן האחרון.

בראשית צמיחתה לא היתה היהדות דת, כלומר דת „אלהית" כלל, כי לא נמצא ביהדות העתיקה שום זכר ורמז לאמונות ודעות. היהדות העתיקה היתה מעין קונסטיטוציה לאומית. רובם של הצוויים, החוקים והמשפטים היו רק חוקי-חול בדברים שבין אדם לחבירו, בין אב ובניו, בין בעל ואשתו, בין אזרח ואזרח ובין הפרט להחברה בכלל. גם החגים והמועדות, מלבד יום הכפורים, לא היו חגים דתיים כי אם לאומיים לזכר מאורעות היסטוריים, או טרדיציות מקובלות וחשיבות בחיי האומה, כגון יציאת מצרים. האמונות והדעות נולדו ונתפתחו אחרי עבור זמן רב. היסוד היותר חשוב והיותר כרקטריסטי ביהדות הוא היסוד הלאומי שבה. ואמנם אפיה הלאומי של היהדות, הלאומיות הקצונית שבה, היא שגרמה להיהדות שלא פשטה בהעולם הישן ולא נצחה אותו. וכשבא מיסד הנצרות ואחריו תלמידו שאול הטרסוסי יבטלו את כל החוקים הלאומיים והפשיטו מעל היהדות את צורתה המיוחדה לה — את לאומיותה, מיד פשטה בכל העולם כולו. ואולם זו לא היתה עוד יהדות, או ביתר דיוק זו היתה יהדות, שעם הפשטת צורתה נתרוקנה גם מתוכנה, יהדות בלי לאומיות, יהדות בלי יהודים.

גם אחרי אשר גלינו מארצנו ונעים ונדים היינו מגוי אל גוי ומארץ לארץ לא אבדה היהדות את טבעה הלאומי, את חותמה המיוחד לה. להיפך, לאומיותה עוד גברה וחזקה. היהדות נעשתה לא רק מבצר דתי כי אם גם מבצר לאומי. בהיות העם היו שפלות וגלות, מבלי היות לו ארץ מיוחדת ושפה מיוחדת, בהיותו שנוא לכל ומורדף בלי חשך, נאלץ בעל כרחו להסתר בחומת הדת; להסגר בתוך ד' אמותיה. ד' אמות אלו שמשו מבצר לנו ובתוכו יצרנו את יצירותינו היותר חשובות. גם ספרותנו מצאה לה שם מקלט בטוח, כלומר גם דברי חולין שלנו נעשו דברים שבקדושה.

*) מזבן כאליו, כי אין בדעתי לכפור בהשפעתם של גורמים חצונים על היהדות. ואולם השפעתם של הגורמים האלו נקלטה ונבלעה בתוך היהדות, ויותר ממה שהשפיעו הן עליה, השפיעה היא עליהם. העם היהודי הצליח באופן נעלה לקלוט אותן ההשפעות ברוחו, לעכלן, לתת להן צורה חדשה ולעשותן לחלק מעצמותו. השפעת הבבלים והמצרים בשעתה לא יכלה גם היא לשנות שנוי דמנכר את טבעה של היהדות, כי קרובים היו העמים הללו ברוחם לתעם העברי הקדמוני, בהיותם כולם צאצאי גזע אחד. —א. ג.

משום שהאינסטינקט הבריא של העם הרגיש, כי רק באופן כזה יוכל להציל את ספרותו מכליון גמור. היהדות כמו שהיא עתה אוצרת בקרבה לא רק את הקנינים הדתיים של האומה, כי אם גם קנינים רוחניים חולונים, שנתקדשו במשך התקופות הרבות של חיינו האי־טבעיים. אין אנו אומרים, שטוב ויפה הוא הדבר הזה, אבל זוהי עובדא, ואין מהרהרים אחרי עובדא.

היסוד היותר חשוב והיותר כרקטריסטי שבהיהדות הוא, כאמור לעיל, היסוד הלאומי שבה. זה הוא גם ההבדל היותר גדול והיותר מכריע בינה ובין הנצרות, בינה ובין האיסלם. אין הדתות האלה חולקות הרבה על האמונות והדעות של היהדות. גם הן, וביחוד דת האיסלם, מטיפות לאמונה באל יחיד ומיוחד שאינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף; גם הן מודות בהשארת הנפש ובשכר ועונש. אבל מתנגדות הן ליסוד הלאומי שביהדות. והיה כי יבוא יהודי ויאמר לעבור אל אחת הדתות האמורות ולהשאר יהודי נאמן לעמו—הרי הכחשתי בצדו. הרי זה „פסיק רישיה ולא ימות". בקבל היהודי על עצמו את עולה של אחת הדתות הנזכרות, הרי במעשה זה גופו הוא קונה מקום לעצמו בתוך המתנגדים ללאומיותה של היהדות, כלומר — של היהודים.

יכול הוא אדם מישראל להנזר מכל החלק הדתי שבהיהדות, יכול הוא להיות כופר בכל, חפשי קצוני במה שנוגע לאמונות ודעות. ובכל זאת ישאר בן נאמן לעמו ולאומי גמור, כל זמן שמודה הוא בהחלק הלאומי של היהדות. אבל אין הוא יכול בשום אופן לקבל עליו מרותה של דת אחרת, החולקת בעיקרה על לאומיותה של היהדות, ולהשאר יהודי לאומי, בן נאמן לעמו.

ועל כגון דא כבר אמרו חכמינו הקדמונים: כל הכופר וכו' כאלו מודה בכל התורה כולה; וכל המודה וכו' כאלו כופר בכל התורה כולה...

ניו־יורק.

ר. יפה.

שִׁמְעוֹן פְּרוּג.

(המשך)

את הופעתו של המשורר הצעיר קדם אז בברכה המשורר העברי המפורסם, „מושל־הרוחות" של הדור ההוא, י"ל גורדון, בהיותו הוא עצמו משורר עברי, שכתב כל ימיו רק בשפה העברית והניח אבן־פנה להשירה העברית החדשה, ברך את המשורר הצעיר, הכותב בשפה נכריה, בשפה זו, שלפי השקפת משכילי הדור ההוא, היה לה רק תפקיד של „מליץ־יושר" לעם היהודים תפקיד של הגנה כלפי חוץ על המוכים והמעונים.

„מַה נָּטִיף לָעִבְרִים, הֵם עָנִים יָדָעוּ—
נַטִּיף לָעַמִּים, יֶחֱרְדוּ, יִשְׁמָעוּ!"

התחילו השנים הראשונות של תנועת חובבי־ציון. אגודה של חולמים צעירים עוזבה את ספסל בית־המדרש ויוצאה לארץ־ישראל ליסד שם מושבה לעבודת אדמה, מושבה שצריכה היתה לשמש מופת לרבים ולהיות כעין גרעין ראשון לחיים לאומיים חדשים.

קשה היה הנסיון, שנתנסו בו אז הצעירים ההם. בין ערבות ציה, במדינה נכריה. בתוך יושבי הארץ העצלים והנרפים, שאת שפתם לא ידעו, באין אמצעים וידיעת המלאכה אשר לפניהם, בודדים ועזובים לנפשם וכאילו נשכחים מלב אדם – קרבו אל העבודה. כעין אגדה נשמעים לאזנינו כפורי ההרפתקאות והיסורים, שעברו אז עליהם. אוהל קטן, עשוי קרשים, היה מִשכנם היחידי, מחסה מקור בלילה, מקום־סתר משרב ביום ומחבוא ממטרות־עוז בימות הגשמים. חיו חיי לחץ, ברעב ובחוסר־כל, ומים עכורים שתו, מי גשמים, שמלאו את הנחלים ליד הדרכים. לא נסיון אחד היה זה, שפעמים עומדים בו גם החלשים בשעת התלהבות והתעוררות הרוחות, עת המוני בני־אדם עומדים ומתפלאים ומביעים להם הסכמתם בקול ומעודדים ומרוממים את הרוח למעלה־למעלה—אלא כמה וכמה נסיונות קשים ונעלמים מעין־רואים, יום יום ונסיונו, וכל נסיון ונסיון קשה מחברו שקדם לו.

והצעירים האלה הם שהניחו את אבן־הפנה לבנין זה, ההולך ונבנה קימעה־קימעה, הולך ומתרומם ומתנשא ומתגלה לעיניהם של כל היהודים בתפוצות הגולה.

שמעון פרוג מקדם בברכה את הזורעים הראשונים האלו הוא עצמי לא היה עמם במחיצה אחת —

ברגעים הרעים,
עת גרפוכם, שטפוכם אז גלי הפגעים
מארץ מולדת יקרה...
. . . .
עת נשאתם רגליכם חוף ציה וסלעים
שאת כל יד עמל ושבר.
אך לבבי כלבבכם מיתר אחד הניע
ולכלנו בטחון גם אחד הביע
ואחים היינו לסבר.

המשורר מבטיח להם, כי „בשירתו החפשית והסוערה" ישפוך את כל ענוייהם, „את כל היגון והתקוה, את החלומות והתפלות".

והוא מנבא להם נצחון לעתיד לבוא:

עוד דור נולד הוא יקרא בימים הבאים
את הקורות בספר, את קורות הפגעים.
ודרככם בה שפכתם כתנים
אגלי דמע מעין בתוגה בלי־סרה
עוד תפואר בחרוץ וירקרק תפארה
ופרחים, דודאים, שושנים...

שני כחות השפיעו על התפתחות כשרונו הפיוטי של פרוג מראשיתו והטביעו את חותמם על כל יצירותיו גם להבא. הכח הראשון הוא א ה ב ת ו ל ט ב ע, לזה הטבע, שהכיר אותו והרגיש ביפיו במקום מולדתו, „באפלולית הערבים המבושמים, במורד חופי הדניפר ואשדותיו". וישר עליו שירתו באהבה כמוסה ובכאב־געגועים גם אז, כשהרגיש כבר, „כי זרה לו אדמת מולדתו בארץ נכריה".

הכח השני, שנעשה ליצירתו כמעין המתגבר, הוא—א ה ב ת ו ל כ ת ב י ה ק ו ד ש. בהאבטוביוגרפיה שלו, שנשלחה למערכת העתון העברי־הרוסי ביחד עם שיריו הראשונים, כותב המשורר בתוך יתר דבריו: „גם נעשה לי, שהתמכרתי בכל לבי להלשון העברית ואהבתי את הנביאים בכל נפשי ובכל מאדי... הערצתי אותם... יכול אני להגיד בבטחה, כי לחשוב ולהרגיש התחלתי רק אז, אחרי שלמדתי פרק באותה השירה הנשגבה והכבירה, המצויה לרוב בחזיונות ישעיה, יחזקאל ודומיהם".

על־ידי שני הכחות המשפיעים הללו. על־ידי זה, שהמשורר נולד וחי כל ימי ילדותו במושבה של עובדי־אדמה, במשפחה של אכרים יהודים, היו מובנים וקרובים לו ביותר האידיאלים של תנועת חובבי־ציון, האידיאלים של עבודת־אדמה בארץ ישראל, ולפיכך התמכר בכל חום לקריאה המכרזת על שיבת עם ישראל

לארץ ישראל. בדברי הנביא הקדמון הוא פונה לעמו ומעורר אותו לאחוז באת ובמחרשה:

הקיצי, בת־עמי! הן שדמות הברכה
ירומון, יפתו לעבודה, למלאכה...
. . . .
צאי־נא השדה וקחי המחרשת:...

רואה הוא בדמיונו את העם השב לארץ אבותיו:

כבימים מקדם שירדו נשיה,
הוא עובד אדמתו באת ומחרשת,
הוא מחזיק בידו גם דגל וקשת.

כנביא הקדמון, כן גם הוא רואה את חזון האחוה ושלום העמים ביחד עם שיבתם של בני האדם לקרקע ולמחרשה. חוזר הוא על חזון ישעיהו, הזון־הקדומים של עם ישראל, שעד היום הוא עומד כנס לעולם כולו:

. . . . יבואו הימים.
אז תחדל משטמה, אז יתם כל זעם,
אז יחד יתחברו העמים כֻּלָּהֶם,
אז יקום לדממה על פני האדמה
קול המית בן־קשת, קול תרועת מלחמה.
האדם יתגאה בגבורה אחרת,
הוד אחר לו יקח לצבי ולתפארת:
הגיוני הרוח אז יהיו לתהלה,
תושיה ונדיבות—כבירות עלילה,
ומקום שהתנוסס ברק חרב מורטה
וקצה לא היה לחרב, לגויה,
מכובד מלחמה, מחשכת עלטה —
שם תשגא, שם הרעש שבולת פוריה
ושירה עליזה מסביב בככר
ברוחה וחופש ישמיע האכר...

ביהד עם היקיצה לחיים חדשים ותקוות חדשות, ביחד עם העריגה למקור חיי העם העתיקים, נתעוררו גם הגעגועים על הטבע, על ריח עפר תחוח ורענן, על צליל המחרשה, החורשת ומפתחה קרקע בתולה. על שדה ויער; הקיצה האדיבה לאילנות ודשאים, לצמחים ופרחים, עשויים ומטופחים בידי העם עצמו.

תלוש העם מן הקרקע ומרוחק מן הטבע—וזוהי הטרגידיה הגדולה של חיינו. אותו העם, שהיה מחובר בשחר ימיו לקרקע וקרוב אל הטבע ביותר, אותו העם, שכל ימי חייו משמשים בערבוביה עם חיי הטבע, העם שכל חגיו אינם כמעט אלא חגי אכרים, העם החוגג ראש השנה לאילנות ושר שירים נשגבים לטבע — אותו העם עצמו גלה מארצו ונתלש מעל אדמתו ובמשך שנות אלפים מורחק הוא מעל הטבע ומובדל ממנו על־ידי ספרים מכוסי אבק, וכל הכח והלשד, שקרבת האדמה נותנת לבני אדם, ניטלו הימנו. חגיו נעשו מנהגים מתים, שפרחה נשמתם מהם, באין טעם להם ולקיומם. השירה העברית כחה ורעננותה אבדו לה, מפני שמוזרים לה רגש הטבע ואהבת הטבע. המשורר העברי שכח את שמית הפרחים, מעולם לא ראה שדה ויער, ולפיכך אינו יודע להבחין בין אילן אחד לחבירו. הטבע הריהו בעיניו כדבר שאין בו רוח חיים. שירת הפרחים אינה בשבילו אלא כמין למוד יבש, כעין תורת הצמחים.

פרוג הוא הראשון לפייטני היהודים, שבא אלינו והרגשת הטבע בלבו, והוא יודע ואוהב כל פרח וצמח וכל עשב השדה. בשירת הטבע שלו הכניס זרם חדש ורענן לתוך הפואיזיה היהודית.

ולפיכך הריהו רואה לעצמו כח חי ורענן בספר הביבליה, ספר־הטבע הנפלא הזה, שאין כמוהו בספרים. המשורר הרגיש והבין, כי אין לך כח גדול ככח האדם הקרוב לטבע ומחובר אל הקרקע.

כעבור שנים רבות נפנה המשורר וצופה לעברו ואומר:

ובכל אשר אבין בקסמים
ועדנת החיים השגתי,
שפזרה יד אלי הנדיבה
על שדמות מולדתי־חורגתי —
כן חלה, כן כלה שארי
להחית בת־עמי ודרורה.*)

תלישת העם מן הקרקע ומן הטבע המיתה לא רק את נשמתו בלבד; המשורר רואה בשיבת העם אל אדמתו לא רפואת הנשמה בלבד, אלא גם רפואת הגוף:

הוי, ראה והביטה, מה היה לגופך,
מה כלה שארך ובשרך מה דל!...
שובה לאדמתך, עמי!...

הרבה היינו מועילים לתקנת העם ולתחיתו, אלמלי למדנו אותו מכבר —

לאהוב זיו־עולם וקסמיו,
לערוג ולשתות בצמא
כל שפעת מנעמי אדמה —
כי עתה כבר הכיר וידע
מה שחורה־עמוקה התופת,
בה אבד זה שנים למאות
בלי אורה ועדנה וחופש,
ורגשי געגועיו לגאולה
כי עתה לא שפך לחנם
בלחש אנחותיו הכהות.

היהודי בארצות גלותו, אף על פי שרחוק היה מן הקרקע, בכל־זאת עוד חי בקרבו, טמיר ונעלם, זכרון ארץ אבותיו. בימות הגשמים הקודרים ובצינת החורף של ארצות הצפון עוד הוסיף להתפלל לגשם ולטל בעד שדות הארץ הרחוקה, ארץ המזרח, שכולה זוהר ושמש.

והוא עצמו —

בבית מדרשו זה באופל בית שח,
הוא שהזקין כבר מבלי שזכה ראות
איך תרעש פסת־בר בצדי משעול צר,
איך תשתה פניני טל ערוגת פרחי־חן,
איך יחנוט פריו עץ, איך תחת קרני זיו
אט יבשל דגן־הפז, הה לחם־דמעה זה,
שבנפשו יביא לו כל ימיו. אותו שב

ועל מה יתפלל לאלהיו בן־עוני זה, שכל תקותו וכל מעינו בבית־מרזחו הדל ובחנות־הפרוטות שלו, ששם הוא עובד עבודת פרך ומתענה על פת־לחם?

שלח ברכתך, אל, ופקוד נא שנה זו
ברום שבלי־פז ונטיעים רוי־לשד;
שלח רביבי זך, בעתם אור וחום,
ורוח צח וקל על דשאים שקויי־טל,
וברוכי פיך, אל, ישישו גיא והר,
ירעיפו שפע טוב תלמינו עוטפי בר...

---

*) השיר הזה, כ״ו שאר השירים, הבאים להלן, תורגמו בשביל מאמר זה על־ידי י. לרנר.

מה רב הלעג, הנשמע מתוך תפלה זו! מה יתנו לו ומה יוסיפו לו לזה האביב והקיץ?...

והמשורר מתפלל:

שמע תפלת עמך, הה אל, מזבולך!
בקע נוגה שחרך והאר פניך
לעבר שבע עניו וקלונו מאז;
השיבה בן אובד אל נחלת אבותיו,
לנירו ולגנו, יצהרו וזיתיו...
כבר מועד כי ינח באהלו שאננו
ויפלל בשלומן של שרמות הפז;
כי יודך על שקט, נעימות ונחת,
הנעימות שיטפחן בלבו זה כבר,
שיטפחן בגילה ורעדה כאחת,
באבדו בין שלגים בישימון הקר...

ביחד עם התעוררותה של ההכרה הלאומית נתעוררה גם השאיפה אל הלשון העברית, שהיא אחד היסידות העיקריים בתחית העם, — אותה השאיפה לעשות את שפתנו העתיקה, שפת גדולתנו ותפארתנו מימי קדם, שמעינה החי והמתגבר לא פסק בכל תקופות גלותנו, לשפת העתיד, ללשון התחיה בחיי עמנו.

במשך עבודתו הפיוטית למן הימים הראשונים ועד העת האחרונה, הקדיש שמעון פרוג שורה שלמה ממיטב שיריו להשפה העברית. באחד משיריו הראשונים הריהו מברך את י. ל. גורדון לחג-יובלו ומביע שמחתו, כי „עוד חיה שפתנו, וכל מלה ומלה ממלאה לבנו שמחה ואור". בכעס ובהתמרמרות הוא מדבר על אסונו הגדול של העם: המעט ממני, כי נתרחק מעל אדמת אבותיו, והנה הוא שוכח גם את לשונו, שהיא — „משענת-קנה אהרונה בחייו... לשון-האבות הקדושה, מקור המחשבות והכחות". העם מתנכר לצור מחצבתו, ממית בקרבו את לשד כחותיו, מוחה במתי-ידים את זה, שלא נכחה מחייו במשך כל שנות גלותו, שנות חרפה ותלאה...

לא זועות המדבר הנורא הממוך,
לא שרירות הגלים במחולם;
לא שלטו בך סערות הזמנים הזועפים
ובוז מנאציך מעולם;
וגזרות וקירות ומוקדי התופת
לא יכלו לך, פליטת הלבנון.
רק קרה, אוי קרת בניך-עוזביך
ושכחה אפלה כענן
וחשכת לב-עם שנתרוקן וידם —
רק הן בעוכריך, רק הנה.
הוי, בנים שובבים! כבר אראה ביגון
איך הולך ודועך אורנו:
משנה לשנה נשתקע בנשיה
נתנכר לצור מחצבתנו;
וקרובים, הה קרובים הימים, עת קרוא עוד
בל נדע, לבושת כולנו,
הכתובת הזעומה על מצבת הקבר
בו עצמות אמנו נטמנו...

(סוף יבוא)

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

ב.

בְּלֵיל סִטְרָא-אַחֲרָא.

לֵיל בַּסְּתָו, לֵיל אֹפֶל הָיָה.
גְּדוּדֵי-עָבִים, שְׁלִיחֵי-תֹפֶת,
כָּבְשׁוּ אֶת כָּל גְּלִילוֹת שְׁחָקִים,
שֶׁעָבְדוּ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.
הַכֹּל הָיָה שִׁעְבּוּד אִלֵּם,
פַּס כָּל חֵפֶץ, תִּקְוָה מֵתָה,
פֹּה עוֹד, שָׁם עוֹד רֶשֶׁף נִלְחָם,
עוֹד מְעַט וְגַם הוּא נִכְנָע.

לֵיל בַּסְּתָו, לֵיל אַכְזָר הָיָה.
רוּחַ קְרִירָה, רוּחַ מְרִירָה,
רָצָה, הָמְתָה כִּמְכַשֵּׁפָה,
חָבְטָה, שָׁבְטָה כֹּל עַל דַּרְכָּהּ.
הַכֹּל שַׁח מֵאֵימַת-זְדוֹנָהּ,
כָּבַשׁ פָּנָיו בְּאַשְׁמַנִּים;
הִיא רַק הִיא וְקִלְלוֹתֶיהָ
כְּאִלּוּ מִלְאוּ כָּל הָעוֹלָם.

לֵיל בַּסְּתָו, לֵיל סִטְרָא-אַחֲרָא!
מֵעֲלִיּוֹת-גַּגּוֹת וּמִמַּרְתְּפִים,
פִּנּוֹת שׁוֹמְמוֹת וַעֲזוּבוֹת-אִישׁ,
מִן מְעָרוֹת-שַׁחַת, מִמִּדְבָּרִיּוֹת,
בָּאִים, דּוֹהֲרִים בְּרַגְלֵי-תַרְנְגֹל,
יַלְדֵי-טְפוּחֵי-שְׁאֹל;
עִם הָרוּחַ הֵמָּה נָעִים, נוֹדְדִים,
וּבַעֲבִי-הָאֹפֶל רוֹקְדִים, סוֹבְבִים
וּמִתְגַּלְגְּלִים;
פְּרוּעִים, פּוֹחֲזִים, עוֹבְרִים, חוֹמְקִים הֵם
דֶּרֶךְ סִמְטוֹת עִיר אֶל מִחוּץ לָעִיר,
עַל-פְּנֵי בוֹר וְגָדֵר, עַל-פְּנֵי תֵל וָגַיְא,
אֶל הַיָּעַר.

אֶל הַיַּעַר! שָׁם בַּיַּעַר
לַיְלָה יַאֲפִיל פִּי שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה,
שָׁם הַסִּטְרָא-אַחֲרָא תָּחֹג
חַג נִצְחוֹנָהּ בְּעַלְטָה,

עוֹרְקָה, שׁוֹרְקָה וּמְנַעְנַעַת
וּמְנַצַּחַת עַל הַקִּלְקוּל.
אַלְפֵי רוּחוֹת רָעוֹת יוֹצְאוֹת
בִּמְחוֹל־הַפֶּרֶךְ לְפָנֶיהָ,
אַלְפֵי שְׂעִירִים וּבְנֵי־שְׂעִירִים
מְרוֹעָעִים בְּגָרוֹן נִחָר,
רוּחוֹת, שְׂעִירִים וּמַזִּיקִים
שְׂשׂוֹנָם, זְדוֹנָם־בָּם מְרִיקִים,
קוֹפְצִים, סוֹבְבִים
וּמִשְׁתּוֹבְבִים
וּמַקְרִיבִים לָהּ קָרְבָּנוֹת
וּמַכְרִיזִים עַל מֶמְשַׁלְתָּהּ,
עַל מֶמְשַׁלְתָּהּ לְעוֹלְמֵי־עַד.
עַנְקֵי הָאַלּוֹנִים עוֹמְדִים
רוֹעֲדִים וּמַר נֶאֱנָקִים,
הָאֳרָנִים יַחְדָּו נוֹהִים,
זוֹעֲקִים מִשֹּׁד וָפַחַד
וְהַשִּׂיחִים שָׁחוּ אַרְצָה;
פִּגְרֵי מֵתֵי הַשַּׁלֶּכֶת,
פִּתְאֹם הִרְגְּזוּ מִשְּׁנָתָם,
חָגִים דְּחוּפִים וְנִבְהָלִים:
מַה־זֶּה הָיָה? מַה־זֶּה קָרָה?
וְנִרְדָּפִים הֵם וְנִגְרָפִים הֵם
אֶל כָּל צַד.
טְרַח!... שָׁם בַּד עַל עָנָף נִשְׁבָּר;
טְרַח־טְרַר־רַח!... שָׁם נָפַל אֹרֶן,
חִבֵּל אָחִיו בִּנְפִילָתוֹ,
קָבַר תַּחְתָּיו סְבַךְ עוֹל־יָמִים.
רֶגַע תְּהִי הַדְּמָמָה סָבִיב;
רֶגַע — וּמִקְּצֵה הַיַּעַר
הוּעַר שׁוֹט עַל כָּל הַיַּעַר —
רוּחוֹת, שְׂעִירִים וּמַזִּיקִים
נִנְעֲרוּ כָּאַרְבֶּה סָבִיב,
עָפִים, חוֹלְלִים
וּמִתְהוֹלְלִים
וּמַגְדִּילִים עוֹד חֲמָסָם,
הוֹרְסִים, דוֹרְסִים לַהֲנָאָתָם
וּמִתְלַהֲלְהִים עַד כְּלוֹת־אוֹן,
עַד־כְּלוֹת־אוֹן —
צַהֲלוּ, צַהֲלוּ, כֹּחוֹת רָעִים,
חַג הַלֵּיל לְסִטְרָא־אַחֲרָא!

וּבִמְבוֹא הַיַּעַר בַּיִת קָטָן, יָשָׁן, אוֹתוֹ יוֹדְעִים
כָּל הַשֵּׁדִים — בֵּית הַקֶּדָר; שַׁח וְכָפוּף, כְּמוֹ צוֹלֵעַ
עַל יְרֵכוֹ, עַיִן אַחַת לוֹ וָפֶתַח; וְהַשְּׁנִיָּה
דְקוּרָה, סְתוּמָה.
וּבְאַשְׁמַנֵּי־לֵילוֹת, מִדֵּי שׁוּט בְּנֵי־שָׂטָן בָּאַשְׁמַנִּים,
עַיִן אַחַת זוֹ נִדְלֶקֶת וְקוֹרֶצֶת לָמוֹ: בֹּאוּ,
בֹּאוּ, מְחַבְּלִים!
כָּאן עַל־יַד הַכִּירָה פְּנִימָה יוֹשֵׁב לוֹ הַדּוֹד הַזָּקֵן
וּבְסִיר־חֶרֶס בּוֹחֵשׁ כְּשָׁפִים מֵעֲשָׂבִים וּמְלָחָשִׁים,
הוּא יוֹדֵעַ כַּמָּה שִׂיחוֹת וְתַעֲלֻמוֹת מִנִּי אָדָם —
בֹּאוּ מְחַבְּלִים! — —
אַךְ הַלַּיְלָה — מַה־זֶּה שָׁמָּה? שְׂעִירִים קְטַנִּים, כְּנוּפְיָא גְדוֹלָה,
צָבְאוּ סְבִיב הַבַּיִת, חָבְרוּ עַל הָאֶשְׁנָב וְעַל הַדֶּלֶת,
זֶה עַל זָנָב מִשְׁנֵהוּ תָּלוּי, זֶה אֶת קֶרֶן אָחִיו דוֹחֵק,
מְצִיצִים פְּנִימָה וּמַקְשִׁיבִים קֶשֶׁב רַב — וּפִתְאֹם רַחַשׁ,
גָּז וַיַּעֲבֹר...
בְּעֵינֵיהֶם הָעֲקוּמוֹת הִבְהֲבָה הָאֵשׁ הַזָּרָה.

... רוֹאִים הֵם: בַּחֶדֶר פְּנִימָה צְלָלִים פְּרָאִים חָנוּ כַּדּוֹר,
עִם הָאֵשׁ בְּפִי הַכִּירָה וַעֲשָׁנוֹ סוֹד יְחָרָשׁוּ,
גַּם הַכֵּלִים, מִשְּׁנֵי־כֵלִים, עַל הַכְּתָלִים וְעַל הַתִּקְרָה
שׁוֹמְעִים אֶת לְשׁוֹן־הָרְמָזִים וּמִשְׁתַּתְּפִים בַּמְּזִמָּה.
רוֹאִים הֵם: לִפְנֵי הַכִּירָה, עַל מַחֲצֶלֶת־קָנִים קְרוּעָה,
צְלָלִים שְׁנַיִם יוֹשְׁבִים יַחְדָּו: קֶדָר שָׂב וְאִישׁ יְהוּדִי,
יוֹשְׁבִים וּמִתְלַחֲשִׁים יַחְדָּו וּמִמְּזוֹג יֵין־שָׂרָף גּוֹמְעִים,
שׁוֹתִים זֶה לָזֶה: לְחַיִּים! כְּשֶׁהֵם שׁוֹלְבִים אֶת יְמִינָם.
רוֹאִים הֵם: הַיְּהוּדִי מוֹצִיא הַצִּיצִיּוֹת מִמִּכְנָסָיו,
אַחַת אַחַת כּוֹרֵת אוֹתָן, עַל הַלַּהַב מַקְרִיב אוֹתָן...
קָם הַשָּׂב וְנִפְנֶה אָז לְקֶרֶן־זָוִית,
שָׁב עִם אַרְגָּז יָשָׁן, מַעֲלֶה מִמֶּנּוּ
צְלוֹחִיּוֹת עִם נוֹזְלִים דְּלוּחִים וַחֲשׁוּדִים,
צְרוֹרוֹת שֶׁל עֲשָׂבִים זָרִים עִם שָׁרָשִׁים,
קְלָפִים בָּלִים וּמַטְבְּעוֹת פְּסוּלוֹת עִם קְמֵעוֹת שְׁחוֹרוֹת
וְעִם עַצְמוֹת בְּהֵמוֹת, עַצְמוֹת־מֵתִים...
יִפְרֹשׂ אָז לִפְנֵי הַיְּהוּדִי אֶת אוֹצְרוֹתָיו אֶחָד אֶחָד,
יִמְסֹר לוֹ בִּסְתִירָה גְּנוּבָה כַּמָּה סְגֻלּוֹת
וְתַחְבּוּלוֹת עִם לְחָשִׁים, עִם הַשְׁבָּעוֹת
וְעִם סַמָּנֵי לְהָטִים רַבִּים,
לַהֲטֵי־אֹפֶל...

„חָא, הָא, חָא!“... הַיְּהוּדִי הִפְנָה רֹאשׁוֹ אֶל הָאֶשְׁנָב־נִבְהָל:
דּוֹמֶה, שֵׁדִים נוֹתְנִים בּוֹ עֵינֵיהֶם... נָבוֹךְ רֶגַע,

אַךְ הִתְאוֹשֵׁשׁ, הֶעֱמִיד פָּנָיו —
וּכְנִיו תַּלְמִיד נֶאֱמַן־רוּחַ שָׁב לְהַאֲזִין דְּבַר הַקֶּדֶר.

„חַא, חַא, חַא!”... וַעֲדַת הַשֵּׁדִים קְפָץ! וָרוּץ! וָטוּשׁ! הַיַּעֲרָה,
עוֹבְרִים זֶה אֶת זֶה לְהָבִיא רִאשׁוֹן אֶת הַבְּשׂוֹרָה.
וּבַיַּעַר חִנְגָּא רַבָּה, זְמִיר פָּרִיצִים, צְחוֹק עָרִיצִים,
וּמִתְהוֹלְלִים הַשֵּׁדִים עִם הַשֵּׁדוֹת... פִּתְאֹם עָמְדָה
הַהִלּוּלָא; הַכֹּל נָדַם, נוֹעַד עַל הָאוֹרְחִים בָּאוּ,
סִפְּרוּ אֶת זֶה־עַתָּה רָאוּ,
יַחַד סִפְּרוּ וּבְבֶהָלָה, אֶחָד אֶת הָאֶחָד מַחֲרִישׁ,
עַד לֹא נוֹדַע דָּבָר בָּרוּר.
וּבְהִוָּדַע דְּבַר הַחֲדָשָׁה - חַא, חַא, חַא! בָּעוּ מְשֻׁלָּשׁ
שָׁב וּפָרַץ שְׁאוֹן הַחִנְגָּא:
אֵלּוּ שׁוֹרְקִים, אֵלּוּ חוֹרְקִים,
אֵלּוּ מְקַצְּצִים וְזוֹרְקִים,
וְהַלָּלוּ בְּנַפְתּוּלִים,
וְהַלָּלוּ כַּחֲתוּלִים
וְכִזְאֵבִים אֵלּוּ מְיַלְּלִים,
מְיַדִּים וּמְקַלְּלִים וּבַכֹּל מִתְעַלְּלִים
מִתּוֹךְ תִּפְלָה, מִתּוֹךְ תַּהֲלָה
מִתּוֹךְ צְחֹק בְּלִי חֹק וְצָהֳלָה
עַד־כְּלוֹת־אוֹן —
צַהֲלוּ, צַהֲלוּ כְּחוֹת רָעִים,
חַג הַלֵּיל לְסִטְרָא־אַחֲרָא!

(עוד יבא.)

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

א.

עִיר הַכַּתְרִיאֵלִים.

(כעין הקדמה.)

עיר הכתריאלים, שאליה אנהגך ואביאך, ידידי הקורא, מקומה באמצעו של „תחום־המושב” המפורסם לשבח, בטבורה של אותה הפנה המבורכה, ששם אחינו בני ישראל מרובים באוכלוסין, יושבים צפופים וכבושים כדגים מלוחים ופרים ורבים כבני־אדם. שם העיר המהוללה הזאת — כתריאליבקה.

למה נקרא שמה כתריאליבקה? — על שם יושביה.

גלוי וידוע לכל, שהעני בישראל כמה וכמה מדרגות לו, כמה וכמה שמות מצטרפים לו, כשמות יתרו בשעתו. יש עני סתם, ויש עני שבעניים; האחד נקרא רש, והשני מסכן שמו; יש מחזיר על הפתחים, יש קבצן ומקבל ופושט־יד, וכנגדם אתה מוצא יורד מנכסיו, ודל, וחלכה, ואביון, ועני־ואביון. כל אחד מן השמות הללו, המנויים בכאן, כשאתה אומרו בעל־פה, אי־אתה אומרו אלא בניגון מיוחד ובהטעמה מיוחדת, כדי לציינו ולהבדילו משאר חבריו... ועוד שם אחד מצינו לעני, שם מוזר קצת ומשונה, והוא — כתריאלי. ואף שם זה ניגון מיוחד לו והטעמה מיוחדת. למשל, כשאדם רואה עמידתו, עמידת דל וריק, מיד הוא אומר על עצמו דברי־זמר. מטעימם בניגון הטעמים, כעין מרכא־כפולה, הכתובה בתורה: „אוי, הרי אני, בלא עין־הרע, יהודי כתריאלי”!... הכתריאלי אינו, חלילה, עני סתם, כמו שאר העניים שבעולם, וגם גבר לא־יצלח אינו. הכתריאלי הוא עני מיוחד במינו, עני שאין העניות מנַוְּלתו. אדרבה, בכל מקום שאתה מוצא עניותו של הכתריאלי, שם אתה מוצא גדולתו.

עיר זו של הכתריאלים, המרוחקת ומובדלת מעולמו של הקדוש־ברוך־הוא בפנה נדחת, במקום לא עבר אדם בו, עומדת על תלה זה ימים רבים חולמת ותפושת־הרהורים, עוטיה ושוממה ועזובה, דומה. שאין לה שום שייכות לשאר העולם אשר מסביב לה ולכל אותו השאון והרעש, המהומה והמבוכה, המרוצה והרדיפה, הבהילות וטירוף־הדעת, הקנאה והתאוה ושאר הדברים הטובים למיניהם, שבני־אדם יגעו כמה יגיעות עד שעשו אותם מתוקנים לפניהם, כגון: תרבות, השכלה, פרוגרי"ס ודומיהם, שאדם הגון ובעל דרך־ארץ נוהג כבוד בהם. הוי על הכתריאלים העלובים הללו! המעט מהם כי לא שמעו מימיהם את שֵׁמַע האבטומובילי"ן וספינות־האויר, הנה גם את מסילת־הברזל לא ראו עיניהם מעולם. ולא עוד אלא שימים רבים לא האמינו כל־עיקר ולא אָבוּ שמוע, כי יש מסילת־ברזל בעולם. „אין זו — היו הללו אומרים בחריפות־לשונם — אלא בדותא, השערה בעלמא, שאין הדעת סובלתה, מיני חלומות ודברי־הבאי, הקלוטים מן האויר, עורבא פרח, יום אתמול כי עבר!”... ולא זזו מהשקפתם זו עד שהיה מעשה ואחד משלהם, בעל־בית מבעלי־הבתים הכתריאלים, נזדמן למוסקבה וחזר משם, ובחזירתו נשבע בכל קודש, כי הוא עצמו נסע על־פני מסילת־הברזל כשעה וחצי... יהיו הכתריאלים דנים ומהססים בענין זה ימים רבים, מרננים אחרי אחיהם הנוסע ודורשים אותו לגנאי: הא כיצד? היאך מעיז יהודי את פניו להשבע על שקר בפני כל עם ועדה? לימים נתבררו ונתלבנו הדברים: אותו הכתריאלי, שחזר ממוסקבה, סִפֵּר וּשִׁיֵּר. אמנם רק כשעה וחצי נסע על־פני מסילת־הברזל, אבל את שאר הדרך עבר רגלי. אם כך ואם כך — וענין זה של מסילת־הברזל עובדה היא, עובדה קיימת, שאין להכחישה ולפוטרה בלא־כלום: וכי ראית מימיך אדם מישראל נשבע בכל קודש על דבר שלא בא לעולם? ובפרט, שיהודי זה הסביר להם על־פי דרך השכל את כל הענין כולו עם פרטיו ודקדוקיו, את תכונת מסילת־הברזל ואת טבע המכונות ואת טיב שאר הכלים והמכשירים, ובאר להם באר היטב, היאך הגלגלים חוזרים, והיאך הארובה משמיעה שריקתה, והיאך המרכבות טסות על־פני המסילה, והיאך אחינו בני־ישראל יושבים בתוכן להנאתם ונוסעים למוסקבה... ועמדו הכתריאלים והטו אזניהם והקשיבו לדבריו ונענעו לו ראשיהם כמסכימים ומאמינים לכל הגה היוצא מפיו — ובלבם בזו לו ולחלומותיו: „אכן רואים אנו עין בעין מעשי הקדוש־ברוך־הוא ונפלאותיו: הגלגלים חוזרים, הארובה משמיעה שריקתה, המרכבות טסות על־פני המסילה, אחינו בני־ישראל יושבים בתוכן להנאתם ונוסעים למוסקבה — והוזרים שוב לכתריאליבקה”...

כך טבעם של הכתריאלים מאז ומעולם, שאינם בעלי מרה־שחורה והעצבות זרה לרוחם. אדרבה, הכתריאלים הללו כבר

יצאו להם מוניטין בכל העולם, שליצנים נפלאים הם, בעלי חדוד ובעלי לשון שנונה ובעלי טבע חי ועליז. בריות דלות ועליזות ושמחת־עולם על ראשן. שמא תאמר: שמחת זו מנין להם? ויש לומר: לא כלום. חייב אדם לשמוח בחלקו ולראות חיים בעולמו. כי תפגוש, למשל, ביהודי כתריאלי וכי תשאלהו: „על מה אתה חיו?" — וענה אותך ואמר: „על מה אני חי? הרי עיניך הרואות, חא־חא, על־כרחי אני חי"... אכן חידה היא ותהי לחידה! בכל עת ובכל שעה, שאתה יוצא לרחובה של עיר הכתריאלים, אתה נתקל בבני־אדם אלו, המתרוצצים כל ימיהם אנה ואנה, רצוא ושוב, נחפזים ונרגשים, בהולים וטרופים, כעכברים הללו בשעת מגפה, זה לכאן וזה לכאן, ואין שעתם פנויה להם לעולם. „לאן אתם רצים?" — „לאן אנו רצים? הרי עיניך הרואות, חא־חא, רצים אנחנו. כסבורים אנו, אולי יקרה אלהים לפנינו ונרויח ליום השבת"...

להרויח ליום השבת — זוהי מטרתם כל ימיהם ואליה הם נושאים את נפשם. כל מה שהכתריאלים טורחים, אינם טורחים אלא לכבוד השבת. בכל ימות החול עובדים הם בזעת אפם, מפרכים גופם בכל עבודה קשה. מענים נפשם ברעב ומונעים לחם מפיהם ומפי בני־ביתם — ובלבד שיעשו שבתם כהלכה. ואמנם, בהתקדש יום השבת בכתריאליבקה — וחפרה יהופיץ, ובושה אודיסא מפניה, ואפילו פאריז עצמה כקליפת־השום היא לעומתה.

אמרו עליהם על הכתריאלים: מיום שנבנתה כתריאליבקה, לא נמצא יהודי בתוכה, שירעב ללחם ביום השבת. כלום ראית מימיך אדם מישראל, שאין לו דגים בשבת? ואם דגים אין לו, הרי יש לו בשר. ואם בשר אין לו, הרי יש לו דג־מלוח. ואם דג־מלוח אין לו, הרי יש לו חלה. ואם חלה איננה, הרי יש לו פת־קיבר ובצלים. ואם פת־קיבר אין לו — ילך וישאל מאת שכנו, ביום השבת הבא ישאל שכנו מאתו. „גלגל הוא החוזר בעולם". — כך ימשול לך הכתריאלי משל ויראה לך בידו, היאך גלגל זה חוזר בעולם... הכתריאלים הללו דרכם במשל ובמליצה תמיד, ודבריהם — דברי חכמים וחידותם. את כל אשר לו יתן הכתריאלי בעד משלו. הרבה קבלות יש בידינו מפי הכתריאלים, כמה וכמה ספורי־מעשה נפלאים, שלכאורה הם נראים כבדותות וריח אגדה נודף מהם, ואף־על־פי־כן הרשות בידינו להחליט, כי מעשים שהיו הם.

למשל: מעשה באחד הכתריאלים, שקצה נפשו בכתריאליבקה והרעב היה עליו למשא. מה עשה? עמד ויצא מעירו והרחיק נדוד לארצות רחוקות לבקש אשרו בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא. וכך היה נודד מעיר לעיר וממדינה למדינה עד שהגיע לפאריז. כיון שהגיע לפאריז, מיד עמד עליו יצרו לפתותו, שיכנס אצל רוטשילד. הגע בעצמך: אדם מישראל מתאכסן בפאריז — ואת פני רוטשילד לא יראה?! ואולם קצת חסרון יש בדבר — שומר־הסף אשר לרוטשילד אינו נותן רשות להכנס. „מה טעם"? — טעמו ונימוקו עמו: „קפוטה קרועה". — „שוטה שבעולם! — עומד הכתריאלי וטוען. — אלמלי היתה קפוטתי שלמה — כלום הייתי מכתת רגלי ונודד לפאריז?" בקיצור, רע המעשה. ואולם יהודי כתריאלי יודע לכלכל דבר ולמצוא עצה בשעת הדחק. נמלך ונגש אל שומר־הסף ואמר לו כדברים האלה: „לך ואמור לאדונך, כי לא קבצן חלילה ולא מחזיר על הפתחים מתדפק על דלתו, אלא סוחר ואיש־מעשה בא אליו והביא לו ממרחקים מין סחורה נפלאה, שדוגמתה לא ימצא בפאריז בעד כל הון ביתו".

שמע רוטשילד דבורים אלו, מיד צוה על שומר־הסף אשר לו להביא לפניו את הסוחר הנפלא עם סחורתו הנפלאה. „שלום עליכם". — „עליכם שלום". — שב־נא, במטותא ממך. מהיכן היא יהודי?" — „מכתריאליבקה". — „מה טובית תשמיעני?" — „שמע־נא, אדוני רוטשילד, ידבר־נא עבדך דבר באזניך: עיקרו של דבר כך הוא: אומרים עליך במקומותינו. שברך אלהים מעשיך ומצבך איננו רע, בלא עין־הרע, — הלואי שיהא חלקי עמך, אם־ירצה־השם, כשאשוב לביתי, והייתי שלו במעוני. וגם כבוד, כנראה, לא מנע ממך, כמאמר הבריות: מי שיש לו מאות, יש לו דעות. כלום אתה חסר עכשיו אלא דבר אחר: חיי נצח. ובכן, הבאתי לך סחורה זו למכירה".

שמע רוטשילד מלים אלו על־דבר „חיי נצח" — מיד קפץ ממקומו ושאל את הכתריאלי: „מה יקר? בכמה תעלה לי סחורה זו?" — „בעד סחירה זו תשלם לי, אדוני רוטשילד (כאן נמלך היהודי בדעתו רגע), בערכך שלש מאות". „שמא תפחית קצת מן המקח?" — „לא, אדוני רוטשילד, ממחירי זה־לא אסור. חייך וחיי ראשך, שיכולתי להרבות במחיר סחורתי פי־שנים ופי־שלשה. אלא מאי? אחת דברתי — ולא אשנה". — כך אומר הכתריאלי, ורוטשילד עומד ומונה על כפו שלש מאות במזומנים, אחת ואחת קבל הכתריאלי את המעות, מיד מהר ושלשל אותן לתוך כיסו ופנה ואמר אל רוטשילד כדברים האלה לאמר: „רצונך, אדוני רוטשילד, לחיות חיי נצח — איעצך לעקור דירתך מפאריז זו ההומיה ולילך ולהתישב אצלנו בכתריאליבקה, ואז מובטח לך, שלא תמית לעולם, משום שכך אנו מקובלים איש מפי איש: מיום שהיתה כתריאליבקה לעיר, עדיין לא מת בקרבה אפילו עשיר אחד"...

ושוב מעשה בכתריאלי, שהפליג בים אוקינוס והגיע עד מדינת אמריקה... אולם אם אומר לספר לכם על חכמי הכתריאלים, על מעלליהם, פתגמיהם והמצאותיהם הנפלאים, הרי לא תספיק לי שעתי לכך, גם אם אשב ואספר עמכם שלשה ימים ושלשה לילות רצופים. ולפיכך מניחים אנו את כל אלה ועוברים אל עיר הכתריאלים גופה ואל מראיה מבפנים ומבחוץ.

רצונכם לדעת את מראה העיר כתריאליבקה? — הרחיקו ממנה מהלך תחום־שבת, אז הראוה כולה כמית שהיא. מרחוק תתגלה העיר לעיניכם בכל הודה והדרה. כתריאליבקה הרים סביב לה, כלומר: על הבתים הרבים, העומדים צפופים ודחוקים במורד, כפה הקדוש־ברוך־הוא הר כגיגית. הבתים — בתי־חמר קטנים ונמוכים ורעועים, והם נראים כמצבות עתיקות בבית־עלמין עתיק־יומין — מצבות עקומית וכפופות, שהשחירו והעלו אזוב מרוב ימים. רחובות ושוקים אל תבקשו בכתריאליבקה. כשנבנתה עיר הכתריאלים, לא מדדו אותה באמת־הבנין ולא תארו אותה במחוגה, וגם רוח לא שמו בין הבתים. כך היא דרכם של הכתריאלים מעולם: כיון שהם רואים מקום פנוי לאויר, מיד הם באים ומעמידים בנין עליו. לקיים מה שנאמר: ל ש ב ת י צ ר ה — כלומר: לא נברא עולם אלא לישוב. חייב אדם לכבוש מקום בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא ו ל י ש ב עליו, ולא להסתכל בו וליהנות מזיוו. מה ענין הסתכלות והנאה בכאן?...

ואף־על־פי־כן יהא לבכם סמוך ובטוח, כי מצוא תמצאו בכתריאליבקה גם כעין רחובות, רחובות גדולים ורחובות קטנים; רחובות ארוכים ורחובות קצרים; מלבד המון סמטאות ומבואות וקפנדריאות. שמא תאמרו: הרחובות הללו אינם ישרים ביותר; עקומים הם ונפתלים ודרך־עקלתון דרכם — דרך הרים ובקעות, שיחין ובורות, מרתפים ומערות, קרפפים וחצרות? אם כן, הרשות בידכם לבלתי לכת שם יחידים בלילה באין כנס מאיר לפניכם! להכתריאלים עצמם אל תדאגו הרבה: חזקה על הכתריאלי, היושב בעיר כתריאליבקה, בתוך אחיו הכתריאלים, שלא יאבד דרך ולא יכשל חלילה בשעת הליכתו. כל אחד ימצא את דרכו לביתו,

לאשתו ולבניו, כצפור־זו, המוצאת את דרכה בעופה לקנה ולאפרוחיה...

מלבד הרחובות הללו, המנויים לעיל, יש לה לכתריאליבקה עוד מקום אחד, מגרש גדול ורחב־ידים, העשוי כעין חצי־עגול ונמצא בטבור העיר ובאמצעיתה. שם אתה מוצא את כל החנויות ובתי־המרכולת למיניהם, את המקולין והאטליז, את המרתפים והשלחנות והאצטבאות השונים, ושם מקום השוק בכל בוקר, עת שהמוני בני־הנכר, אכרים ואכרות, נאספים לעיר ומביאים ליושביה כל מיני סחורה וצרכי־אוכל־נפש, כגון: דגים ובצלים, צנון וחזרת, סלקין ובולבוסין ושאר ירקות למיניהם. סחורה זו הם מוכרים להיהודים הכתריאלים וחוזרים וקונים מאתם מיני סחורה ופרקמטיה אחרים, שהם צריכים לגופם, כגון: כובעים ומטפחות ובגדי־צבעונין ונפט ומסמרות של ברזל וכיוצא באלו. וכך מתפרנסים הכתריאלים ורואים חיים בעולמם. אמת, פרנסתם זו עלובה ודלה היא, בצמצום ולא ברֶוַח, ואף־על־פי־כן פרנסה שמה. בכל אופן, טוב מי שיש לו מעט ממי שאין לו כלום... ושם, באותו המגרש בעצמו, מתכנסין גם העזים למשפחותיהן ותְיָשֵׁי הקהלה, רובצים כולם להנאתם בראש כל חוצות, מתחממים לאור החמה ונהנים מזיו העולם. שם אתה מוצא את בתי־הכנסיות ובתי־המדרשות ושאר בתי־התפלה שבעיר, מלבד המין ה„חדרים" ובתי תלמוד־תורה, במקום שתינוקות יושבים צפופים ודחוקים על גבי הספסלים ולומדים תורה ותפלה מפי רבותיהם ושרים ומזמרים וצווחים בקולי־קולות, עד שתחרש כל אוזן משמוע... ופנה מיוחדת הוקצעה שם גם לבית־המרחץ, במקום שבנות־ישראל טובלות ומטהרות במקוה, גם להקדש, במקום שיהודים עניים מסתלקים מעולמם ומתים, וגם לשאר המקומות הנאים, הנחוצים לכל אדם באשר הוא אדם... לא, עיר־הכתריאלים לא זכתה עדיין לצנורות של שופכין ולמאורות האלקטרי"א ולשאר אותן המותרות, המצויות בכרכי הים. מה יתנו לה ומה יוסיפו לה אלו? „שמעו־נא, רבותי: סוף כל אדם למיתה; הכל מתים במיתה אחת, והכל שבים לעפר אחד, ועל הכל סותמים גולל אחד". — כך היה אומר רבי רב ישראל המלאך דוקא בשעת שמחה והתעוררות, אחרי שהיה שותה כוס לרויה ומרים כנפי קפוטתו ומכין עצמו לרקד לפני הקהל.

ואולם בשכר זה זכתה כתריאליבקה לבתי־קברות נהדרים, שאין דוגמתם בכל המדינות והאיפרכיות ובהם תתפאר נגדה־נא לכל הערים. שני בתי־קברות יש לה להעיר המבורכה הזאת: בית־קברות ישן ובית־קברות חדש. אמנם גם בית־הקברות החדש כבר נתישן בלי־צרכו ונתמלא קברים מן הקצה אל הקצה, עד שיש לחשוש, כי בשעת מגפה, חלילה, או בשעת פרעות ושאר צרות ופורעניות, המתרגשות ובאות על ישראל, יגדל שם הדחק והלחץ עד אפס מקום... אבל אין בכך כלום. הכתריאלים גם בחייהם אינם יושבים רוחים, ואף־על־פי־כן מעולם לא אמר אדם לחבירו: „צר לי המקום, שאשב בכתריאליבקה"...

עִקר כבודה ותפארתה של כתריאליבקה, שבו יתפארו הכתריאלים, הוא בית־הקברות הישן. בית־קברות זה, אף־כי עשבים כבר עלו בקבריו ואילנות צמחו מתוכם ואפילו מצבה אחת לא נשתיירה בשלמותה, מכל־מקום הריהו משמש להכתריאלים לנוי, כעין חמדה גנוזה הוא להם, כעין עשירות, כעין אוצר בלום, שכל הנוגע בו כנוגע בבבת־עינם. ויש טעם לדבר: מלבד ששמורים בו קברות אבותיהם ואבות אבותיהם וקברות הרבנים והצדיקים והלומדים המפורסמים. גאוני עולם ועמודי תבל, יש לשער, כי שם מצאו קברם גם אותם החסידים והישרים והתמימים, שמסרו נפשם על קדושת השם בימים ההם, בימי גזירת ת"ח ובימי חמלניצקי... אדמת המקום הזה אדמת־קודש היא להכתריאלים, נחלת אבות, היקרה בעיניהם מכל יקר, כולה שלהם היא ואין לזרים חלק בה. האדמה הזאת יחידה היא להם, המצמיחה אילנות ודשאים, ואוירה אויר נשמות, ורוח צח ורענן מנשב בין עפאים...

מה רבה התכונה במקום הזה בתחילת ימות הבציר. כשראש־חודש אלול מגיע והימים הנוראים ממשמשים ובאים! הוי, מה רבה התכונה! המוני בני־אדם, אנשים, נשים וטף, מסתופפים והומים בפתחי שערים. הללו נכנסים והללו יוצאים, ורבה המהומה, ורבה התנועה, ורבים — הקולות. וכי קלה זו בעיניך — להשתטח על „קבר אבות"? מכל המקומות ומכל קצוי ארץ נוהרים יהודים לכאן סייעות־סייעות להשתטח על קברות הקדושים, לבכות ולתנות לפניהם צרותיהם וענות־נפשם הגדולה. קבלה היא בידינו: אין לך מקום טוב לבכי ולדמעות כשדה־הקברות העתיק אשר בכתריאליבקה. אמת, גם בבתי־התפלה אשר שם יכול תוכל להוריד דמעות ולגעות בבכי כל־צרכך, בהתעטף עליך נפשך. אבל כלום דומה בכיה לבכיה?

בית־הקברות הישן בכתריאליבקה הוא גם מעין צנור של פרנסה, השופע לכמה וכמה כתריאלים: לחוצבי המצבות ולבעלי האכסניאות, להחזנים ולהשמשים ולשאר הבריות, שמלאכת הקודש מלאכתן. וכיון שימי אלול מגיעים — „עת הקציר" מגיעה להמוני הקבצנים ופושטי־היד, לבעלי־המומים והנשים הצדקניות, העוסקות בצרכי צבור.

„האם היית בשדה־הקברות שלנו?" — ישאלך הכתריאלי מתוך גאוה ומתוך גדלות מרובה, כאדם השואל את חבירו, אם כבר היה בכרמו, כרם אביו, שנפל לו בירושה. ואם לא היית עדיין בשדה־הקברות, גרום נחת־רוח להכתריאלי וקום ולך־נא אתו לשם וקרא את הכתובות העתיקות והמחוקות מעל־גבי המצבות הדהויות והרעועות, הפיך בהן והפיך בהן, והיו בעיניך כפרק מדברי הימים לעם קדומים, עם ממושך וממורט... ואם בעל נפש אתה ולב רגש חננך אלהים, אז תעמוד ותביט מחריש ומשתאה אל העיר העניה הזאת ואל בתי־קברותיה העשירים, ולא תתאפק עוד ותקרא עליה את הקריאה העתיקה, הכתובה בתורה העתיקה:

— מה טבו אהליך, יעקב, — משכנותיך, ישראל!...

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

ה.

הֵד יוֹבְלוֹ שֶׁל רַב מֶנְדֶּלִי בְּתוֹךְ הַתְּחוּמִים.

כל מה שאתה מוצא בכרכי־הים הגדולים וההומים, אתה מוצא גם בערים הקטנות והעזובות, השוקטות על בצותיהן בין בימות החמה ובין בימות הגשמים.

בימים האחרונים האלה נזדעזעה אודיסא, זה הכרך הגדול, היושב על גדות הים השחור. ארבע מאות פרסא על ארבע מאות פרסא. קול־יצא בעיר, כי הזקן שבחבורת הסופרים העברים, אותו סבא, היושב כל ימיו וחורז מרגליות וקושר כתרים לספרות ישראל, בעל־שמחה הוא, בעל יובל. אז רבתה התכונה באודיסא,

התחילו החגיגות והבאנקיטין והברכות והטלגרמות. נזדמנו הסופרים והקוראים והמעריצים לפונדק אחד ונאמו נאומים על כוס יין לכבוד בעל־היובל ודרשו את הסבא כמין חומר. זה אומר: הסבא — עברי, וזה אומר: הסבא — יהודי. זה אומר: הסבא—ציוני, וזה אומר: הסבא — אוניברסלי. זה אומר: כולו שלי, וזה אומר: כולו שלי. זה נוטל חציו של הסבא, וזה נוטל חציו של הסבא. הכל כמנהג היובלים.

ואותה התכונה הרבה, שהיתה לפני שבועים בכרך־הים הגדול, עוברת עכשיו גם להערים והעירות הקטנות אשר בתוך התחומים. הכל יודעים, שהערים והעירות הקטנות אשר בתוך התחומים מפגרות קצת במלאכתן וכמה דברים באים להן באיחור־זמן, לאחר שכבר עברו ובטלו מן הכרכים הגדולים. אין מוקדם ומאוחר בתוך התחומים. יש שאתה מוצא בערי־השדה גם היום בני־אדם, היושבים וקוראים את ה„קאפיטאן דרייפוס" ומורידים עליו דמעות. והמשכילים הבודדים אשר שם עדיין מדברים על סלונימסקי ועל אלכסנדר הומבולט, כבעל בני־דורנו, שזה אתמול נתפרכמו לשבח ויצאו להם מוניטין בעולם.

ובכן, הגיעה עכשיו „עונת־מנדלי" גם לערי התחומים. התחילה שם כל אותה התכונה, שהיתה בשעתה בכרכים הגדולים. התחילו החגיגות והבאנקיטין והברכות והטלגרמות. הקוראים והמעריצים וכותבי הקורספונדנציות לעתונים מזדמנים לפונדק אחד ונואמים נאומים לכבוד בעל־היובל ודורשים את הסבא כמין חומר. זה אומר: הסבא—עברי, וזה אומר: הסבא יהודי. זה אומר: הסבא הוא מי שהיה „פועל־ציון" (עכשיו אין „פועלי־ציון" במדינתנו), וזה אומר: הסבא הוא מי שהיה „סיימי" (עכשיו אין „סיימים" במדינתנו). זה אומר: כולו שלי, וזה אומר: כולו שלי. זה נוטל חציו של הסבא, וזה נוטל חציו של הסבא. הכל כמנהג היובלים.

והנה באים עכשיו המכתבים מערי התחומין. וכולם שפה אחת להם ודברים אחדים: הסבא רב מנדלי שיחיה.

למשל: אחד הקוראים העברים, היושב באחת מערי פלך הורודנא, בא בימים האחרונים בין המצרים בעצים של בעל־היובל, והריהו כותב מכתבו לבית־המערכת ומבקש מאת העורך הנכבד, שיוציאהו מן המבוכה.

וזה דבר המבוכה:

„מכל הלאומיים שבעירנו יש רק לאומי אחד, הקונה ספרים עברים וחותם בתמידות על עתון עברי. בימים האלה — כותב הקורספונדנט — נזדמנתי עמו לפונדק אחד ודברנו על יובלו של מנדלי מוכר־ספרים ועל „כל כתביו", העתידים לצאת לאור. ומה גדול היה תמהוני, בשמעי מפי אותו הלאומי האחד שבעירנו, כי הוא יקנה את כתבי מנדלי רק ביהודית, מפני שהספרות היהודית הרי היא לנו למחסה ולמגן מפני הטמיעה הרוסית!... אמנם, הוסיף הלאומי האחד שבעירנו, אילו עשיר הייתי, כי אז קניתי גם את כתביו העברים, לקיים מה שנאמר: „וגם מזה אל תנח ידך"; אבל עכשיו, שאיני יכול לבזבז ממוני כל־כך, מסתפק אני ביהודית בלבד. — עד כאן דברי הלאומי האחד שבעירנו. ועתה — מוסיף הכותב — אובד־עצות אני ואיני יודע מה לעשות: שכלי אומר לי, כי עם רעי הצדק; אבל מה אעשה ללבי?... לבי נמשך בחבל־קסם אל „השפה היפה, השרידה היחידה" שתי לאומיות בבטני..."

ואם הכותב הנכבד מפלך הורודנא אינו יכול לקיים את יובלו של רב מנדלי מעושר, מחמת שתי הלאומיות שבבטנו, הנה חבירו הכותב מפלך מינסק לא יכול לקיימו מעוני, מפני סבה פשוטה בתכלית הפשטות:

„מאד גרסה נפשי לתאוה, כי גם עירנו הקטנה תקח חבל ביום שמחתנו וביום שמחת לבנו, הלא הוא יום הולדת את גאון ספרותנו ופאר עמנו, הסופר הנכבד מר שמואל יוסף (למה שמואל יוסף דוקא, ולא שלמה יחיאל?) אברמוביץ, המכונה מנדלי מוכר־ספרים. כי מדוע לא יהיה גם לעירנו חלק ונחלה בסבא?... אי לזאת אמרתי ללבי: במקום שאין אנשים השתדל להיות איש ולקחתי את המורח על עצמי והלכתי מבית לבית ודפקתי על דלתות אחינו בני ישראל לאסוף חתימות על טלגרמא של ברכה לשלוח לאודיסא. אבל בני עירנו לא שמעו לי ואיש לבצעו פנו. מה להם, ולספרות? ולכן לא עלה בידי לאסוף בלתי־אם מאה והמשים חתימות מבעלי הבתים, וכדי בזיון וקצף... ולכן בקשתי שטוחה לפני האדון העורך למהר ולהודיעני, אם כדאי וכשר הדבר לשלוח במספר מצער כזה של חתימות לבעל היובל ואם לא תהיה עירנו לחרפה ולדראון עולם, מפני שמספר תושביה עולה לשני אלפים"...

והנה מכתב שלישי, והמכתב הזה בא מפלך וויטבסק, ואף הוא מלא מרורות:

„בימים האלה אשר עברה הרינה במחנה ישראל: חג! ניתן לך! יובל רב מנדלי ממשמש ובא! וכל הערים נתעוררו כאיש אחד והתכוננו לחוג את חגנו הלאומי ברוב פאר והדר, ביאות לעם עתיק יומין השב לתחיה, הנה נפלה על עירנו הרדמה ליטרגית וישנה שנת־עולמים... העצמות היבשות האלה לא קמו לתחיה... אין אצלנו מתענינים בספרות ובכל הקדוש לנו. רק אינטלינגט אחד, יחיד ומיוחד, יש בעירנו, והוא עורך־דין פרטי, המלמד את בנותיו לנגן על הפסנתר ומשחק בקלפים עם כל הפקידים. והנה הוא אומר, כי רק שני סיפרים גדולים ישנם בעולם, ואין בלתם: הגראף טולסטוי ונאט פינקרטון, והספרות העברית כאין וכאפס בעיניו!... והנה אין כל פלא, כי החג הלאומי הגדול נהפך לנו לחנא ואפילו טלגרמא של ברכה לא נשלחה לבעל היובל"...

עיר־עיר ומזלה, עיר־עיר וכותביה. יש ערים שקורספונדנטיהן בעלי מרה־שחורה הם ובעלי־בכי, הרואים רק רע כל ימיהם, וכל היוצא מתחת עטם ריח אבלות ושעמום נודף הימנו. ובנגדן יש ערים, שזכו לקורספונדנטים בעלי טבע חי ועליז, השמחים תמיד בחלקם ודרכם סוגה בשישנים. לסוג זה של הקורספונדנטים העליזים יכולים אנו לצרף גם את הכותב הנכבד מפלך סובאלק, שלכבוד יובלו של רב מנדלי הוא משתמש בסגנונו וקורא לעדת היהודים שבעירו בשם הידוע: „סוסתי". אמנם, מלת „סוסתי" זו, כשהיא יוצאת מתחת עטו של הקורספונדנט הנכבד הזה, אין לה אותו העוקץ האליגורי, שמצינו אצל הסבא. אותו הכותב הנכבד מפלך סובאלק כונתו פשוטה היא בתכלית הפשטות: בני עדתו שוטים הם, במחילה מכבודם, חמורים הם וחכמת סוסה חכמתם...

והנה הקורספונדנט הכותב מכתבי בחרוזים לכבודו של הסבא. מספר הוא לנו, כי בעירו עורכים „נשף ספרותי־זמרתי" והבחורים והבתולות מתכוננים לצאת במחולות לכבוד החג:

הִנֵּה הוּא, הִנֵּה הַסָּבָא
רוֹכֵב עַל סוּסָתוֹ;
לִכְבוֹד יוֹמָא טָבָא
נַעֲשֶׂה לַהֲנָאָתוֹ.

יַעֲמֹד פִּישְׁקָא זֶה הֶחָגֶר,
יֵצֵא־נָא בִּמְחוֹלָה.

יָבוֹא צֵיטְלִין, יָבוֹא גְּנֶזֶר
יִדְרְשׁוּ בְּקִירוֹת.

וְגַם אַלְתֶּר יַקְנְהוּ זֶה
יִהְיֶה בֵּין הַבָּאִים;
יִשְׁתֶּה כּוֹסוֹ, יִשְׁאַל: מַה־זֶּה?
– הֲרֵי זֶה „כַּרְמֶל" נְעִים!...

* * *

הוא אשר אמרתי: הערים הקטנות והנדחות, ערי השדה, מפגרות קצת במלאכתן, ואולם עושות הן מלאכה זו באמונה לכל פרטיה ודקדוקיה, ממש כמו שנוהגים בערים הגדולות, בכרכי הים...

ד״ר שמעון ברנפלד.

הַתּוֹרָה וְהַמַּדָּע.

בשנים האחרונות הוצעה כמה פעמים השאלה: האם אפשר הדבר שתכתב בימינו שיטה חדשה של פלוסופיה דתית מתאמת בכל פרטיה להשקפתנו אנו בדור הזה ולתביעותינו המוסריות? האם תשפיע פלוסופיה דתית בכלל על הצבור?

השאלה הזאת משותפת היא לכל משכילי הדור בין מישראל ובין מאוה״ע. אלא שאנו היהודים נוסיף עליה עוד פרט חשוב אחד. תחלה נברר, אם אפשר בימינו לקיים את עיקרי הדת החיובית בכלל בהתאמה למושגי בני דורנו בהבנת המציאות. ואם נשיב על שאלה זו בחיוב, עלינו לשוב לברר, אם מתקבלת הדת על לבנו דוקא בצורת היהדות, היא ולא אחרת.

השאלה הדתית העקרית בדורנו היא: טבע המציאות מהו — אחדות או שניות? הכונה: אם נאמין במציאות סבה ראשונה, שהיא המציאה את הטבע; במציאות בורא ומנהיג; בבורא מחוץ להמציאות; ביצירה שיש לה תכלית סדורית ומוסרית. או שנחזיק בסברת „המיחדים" שבימינו, דאומרים שאין מציאות אלא אחת, ושאין כח יוצר חוץ להמציאות, שהמציאות נתהוותה מאליה, כלומר בכח המצוי בה ובטבעה, שבמקרה היה הדבר, ואין לה להמציאות לא סבה ולא תכלית, לא סדורית ולא מוסרית. ומה שאנו מוצאים סדר נעלה בטבע המציאות, שכל הפרטים מתאימים לסדר שלם, זה אינו סדר הגיוני, מכוון מעיקרא, אלא שלפי השגתנו והבנתנו אנו נדמה לנו כדר זה הגיוני ומכוון. הסדר אמנם מתאים לכל צרכי המציאות כדי שתתקיים, ואלמלא היו לה כל תנאי הקיום, לא היתה מתקיימת. ויתכן גם כן, שקדמו למציאות זו אחרות לאין מספר ולא נתקיימו, מפני כי חסרו להן כל תנאי הקיום. אבל אין זה בכונה תחלה, ולא נתאחדו כל התנאים האלה כדי לקיים את המציאות. כללו של דבר: לא נתהותה מציאות זו בכונה קודמת להיותה.

זהו שרש השאלה הדתית, וממנו מסתעפים עוד כמה וכמה ענינים חשובים. אם נאמין במציאות מצוי ראשון חוץ לטבע המציאות, נעמיק לברר יחס המצוי הראשון, האלהות, אל היצירה בכלל ואל האדם בפרט: מהות התכלית המוסרית של היצירה וענינה, מהות ההשגחה וענינה וכו' וכו'.

כל המושגים האלה אינם זרים לנו. בבית מדרשה של הפלוסופיה הדתית בישראל נשאלו שאלות אלו מדור לדור, וגם הושבו עליהן תשובות שונות. שיטה שלמה ומכוימה בנה משה בן מימון בימיו. אבל עלינו להטעים, כי דבריו נאמרו בדורו ולפי דורו והיו מתאימים להבנת המציאות בימים ההם. אז היתה ידיעת הטבע מעטה ומצומצמת. לא ידעוה אלא בקצת הפרטים, וגם ידיעה זו לא היתה שלמה. לא הבנה היתה זו, אלא ידיעה נסיונית, שהטעות מצויה בה. ובעיקר הדבר, אז הבינו את כל המציאות על פי שיטת פטלמיוס בתכונה. באה השיטה החדשה של קופרניקוס וקיפלר ושנתה את כל הדברים מן הקצה אל הקצה. מימות קופרניקוס וקיפלר חדל עולמנו זה להיות מרכז היצירה, ובעולמנו זה הלא היה האדם תכלית היצירה ושלמותה. משעה שנוסדה השיטה החדשה נעשה עולמנו והאדם עמו טפל ליצירה. ואפילו בת־קופה מאוחרת, כאשר נתבררה ונתאמתה השיטה החדשה, שגרמה למהפכה גמורה בהשקפת־העולם, עוד לא ידעו בני אדם את כל הכחות הפועלים בטבע, ואת הוית הטבע בקשו להסביר לעצמם רק באופן הגיוני. זה היה החסרון העיקרי גם בשיטת אריסטו. הבנתו בטבע המציאות ובטבע המצוי הראשון היתה רק הגיונית ובאה לו מתוך מופתי ההיקש והחיוב ההגיוני. אלמלא יהיה כן, יתחייב כן ויתחייב כן, מה שהוא נמנע בהגיון, וכבר נתברר בטולו במופתי השכל. זהו יסוד הוכחותיו. אחרי קיפרניקוס וקיפלר הוסיף ניוטון עוד את הכרת כח המושך, שהוא באמת יסוד גדול להבנת טבע היצירה, להבנת הכח המניע בחומר המציאות. אבל עוד בימיו של קאנט לא ידעו בני אדם יותר. מתוך כך היתה שיטת־היצירה (קוסמוגוניה) שהעמידו הם רק הגיונית או השערה גרידה. והדבר היה נמשך והולך עד שבא דרווין והציע את שיטת ההתפתחות בטבע המציאות. זו היתה מהפכה שלמה בהשקפת העולם. בשעת „חבה ראשונה" הריעו לקראתה וקבלוה בתיר תורה שלמה, שאין להרהר אחריה. ואז נקבע בלב משכילי הדור הרעיון, כי אין עוד בימינו שרש וענף לדת ולכל המסתעף ממנה. את כל השאלות הדתיות, שהיתה הפלוסופיה הדתית דנה בהן, פתרו הטבעיים בהחלט גמור בשלילה. את סוד היצירה בררו „לאין ספק" על ידי שיטת ההתפתחות.

אין כאן המקום לברר בארוכה, כי הפלוסוף היהודי אליעזר גיגר הקדים את דרווין בשיטת ההתפתחות וברר את הטעות שבה. כאשר נגלתה ונתפרסמה שיטה זו בעולם על ידי דרווין, ורוב חכמי הדור קבלוה בהסכמה גמורה, ברר גיגר את הטעות העיקרית שבה. דרווין העמיד את הבנת היצירה על יסוד מלחמת־הקיום שבכל הנמצאים, שזהו הכח המניע והמהוה בטבע ובשאיפת הנמצאים להתאים תנאי־קיומם אל אפשרות הקיום. גיגר ברר טעות זו מתוך הוכחה הגיונית (כי לא היה חוקר־הטבע מימיו), שהרי יתכן כי גם זה – מלחמת היצורים בעד קיומם ושאיפתם להתאים את תנאי הקיום אל אפשרות הקיום — אינו סבה כי אם מסובב. אבל אז השתיקו חכמי הדור את גיגר ולא קבלו את טענתו, בעוד שבימינו נעשתה טענה זו מעין מיצר שהחזיקו בו רבים. וכמה חוקרי הטבע מובהקים פרשו כבר משיטת דרווין בכח טענה זו.

מראשי המדברים בשיטת ההתפתחות, אשר חשבו לקבעה בתור שיטה פלוסופית ולהסביר על ידה את אופן התהוות המציאות, היו אז הפיסיולוג יעקב מולישוט וחוקר הטבע קרל פוכט. גם רודולף ווירכוב נלוה עמהם תחלה, אלא כי חזר בו באחרית ימיו והודה, כי אין בשיטה זו כדי לברר את סוד היצירה לכל פרטיו. ארנסט היקל הוא האחרון, אשר עלה בגורלו כעת להלחם לשיטת ההתפתחות מלחמת־קיומה, כי רבו עכשיו

מתנגדיה ומשטיניה. בשנות החמשים והששים של המאה הקודמת היתה הפלוסופיה המטריאליסטית הפלוסיפיה של המרובים. אז יצא ביכנר בספרו המפורסם „כח וחומר" והשפיל את הדת ועמה את דפלוסופיה האידיאליכטית עד לעפר. וההמון הרב נמשך אחריו בקול תרועת נצחון. מן החכמים המובהקים שהחלו להרהר באמתת השיטה הזאת וישטענו עליה, כי אין בידה להסביר הכל, היה ראש וראשון הפיסיולוג דמפורסם די דבואה־רימון, עוד בשנת 1872 פרסם את חבורו „גבולי הכרת הטבע", שבו חוה את דעתו, כי גם בשיטת דרווין אין הסברת כל היצירה. בחביר הזה נמצא כריזו המפורסם: „Ignorabimus!", שהיה כעין אזהרה למבקשי האמת, שלא ישענו על השיטה החדשה יותר מדי. ובשנת 1880 יצא חבורו המפורסם „שבע הידות העולם" שבו ברר, כי השאלות העיקריות (יסוד הבריאה, הסבה הראשונה של החיים האורגניים וכו') חידות הן להשגה האנושית. ובה בכדה שהפסידה הפלוספיה המטריאליסטית את השפעתה, נסתה הפלוסופיה העיונית עוד הפעם להסביר הכל באופן הגיוני (הארטמן, פולסן וכו'). — ברור הוא, כי השיטה המטריאליכטית הולכת ופוחתת כעת, ואשר שגם בזה הפריזו על המדה. עיקר החסרון בשיטה זו — והוא הדין גם בכל שיטה פלוסופית עיונית — כי מתפארת היא בכחה להסביר את הכל. ומכיון שהיא נחזקת בדאית בכמה פרטים (מה שאי־אפשר באופן אחר), שוב מסרבים גם להטוב שבה.

בימינו מתגלית בלבות בני אדם שאיפה לבקש סבה תכליתית, מוסרית, למציאות האדם בהתאמה אל מציאות היצירה בכלל. איזה זרם דתי תקף את העמים הנאורים. במצב כזה אפשר לשאול: האם נוכל להמציא לנפש המשתוקקת איזו שיטה פלוכופית־דתית, אשר תאחד את הבנתנו בחיי הטבע עם האמונה בכח מצוי ראשון — חוץ למציאות הטבע, ביצירה תכליתית, בהשגחה אלהית, בתכלית מוסרית של החיים וכו,?

מונח לפני ספר חדש, אשר אפשר לומר עליו, כי הוא נסיון של שיטת פלוסופיה דתית, המתאמת לצרכי זמננו בעיקר הדבר — למצב חקר־הטבע כפי שהתפתח בימים האחרונים. שם הספר הוא: „נאטור אונד ביבעל אין דער הארמאניע איהרער אפפענבארונגען. איין האנדבוך מאדערנער פארשונג". בחבורו נתאחדו שלשה חכמים מובהקים: יוחנן רים (Riem) סדר את ספר היצירה (יצירת המציאות חבלתי־אורגנית; אופן התהוות העולם; החומר והצורה; עולם הגלגלים; כח החיים בטבע; הארץ בתיר מרכז היצירה). קרל הויזר סדר את ספר הבנת החיים (המציאות האורגנית והבלתי ארגנית; התגלות החיים בעצם האורגני; אחדות היצירה; שאלת השקפת־העולם; מהות החיים ומקורם; יסודי החיים: כח וחומר; החיים בהבנת הטבע ובציור הדת; הסדר התכליתי ביצירה; שיטת ההתפתחות). אוטו האמאן סדר את הספר מקור המין האנושי על יסוד החקירה האנתרופולוגית (השיטות השונות שקדמו לדרווין ע"ד התפתחות מין האדם; דרווין; השיטות השונות אחרי דרווין; הרכבת גוף האדם; טבע האדם בתקופות שונות; האדם בפעולתו ומהותו הרוחנית; השלטון הרוחני של האדם בכל היצירה). — אלו הם ראשי פרקים של הספר הזה, שתכליתו הברורה היא להתאים את ההשקפה הדתית בכלל ואת ספור מעשה־בראשית בפרט עם המסקנות היותר חדשות והיותר מקובלות של חוקרי הטבע. כל אחד מן המחברים עבד במקצוע שהוא מומחה לו: יוחנן רים סדר את ספר היצירה מתוך השקפה כללית על יסוד ידיעת העולם, הגלגלים והכוכבים — מתוך ההבנה הפיסיקלית; קרל הויזר סדר את ספר החיים מתוך החקירה הביולוגית; אוטו האמאן סדר את ספר האדם מתוך חקירת האנתרפולוגיה. יש כאן חקירה שלמה בכל פרטי המציאות.

איך שנתיחס אל הספר הזה (איני ממשכן את עצמי על כל מסקנותיו), עלינו להודות, כי בכל אופן יש כאן חקירה מדעית שלמה ולא שיחה בטלה. אין כאן „חשבונו של עולם" בנוסח הישן — לקוטי אמרים וידיעות מקוטעות „מכל הבא ביד". אלא אנשים חכמים מובהקים ומומחים נתאחדו להציע לפנינו את תוצאות החקירה המדעית על פי „המלה האחרונה" של חכמת הטבע. הם אינם באים עלינו בכח ראיות לקוחות מן התורה ומן הקבלה; אינם אומרים לנו: היאך אתם סוברים, כי העולם קדמון, הרי מקרא מלא אומר ומעיד „בראשית ברא אלהים" וכו'? ההנחה בספר זה היא מדעית. יוחנן רים מביא דעות כל החוקרים היותר מפורסמים, אשר נסו לברר לנו ענין יצירת העולם, מקנט (שהוא היה הראשון בין המדעיים בתקופה האחרונה) ועד האחרון שבאחרונים. היוצא מדבריו הוא, כי עוד לא המציאו לנו החכמים האלה דבר שלם מתקבל על הלב בכל פרטיו, שתבוא עליו הסכמת כל החוקרים ושיהא ודאי גמור, אלא כל אחד ואחד בא והציע השערה, ולכל ההשערות האלה יש פירכות וסתירות הגיוניות. ואלו היה באפשר לקבל את הטוב ואת המובן בכל אחת מן ההשערות ולחברן כולן אל השקפה קוסמוגונית אחת, היינו מנסים לעשות כך. אבל רים מוכיח, כי כל אחת מן ההשערות סותרת סתירה גמורה לחברתה, ואין שתים מהן יכולות להצטרף לשיטת־יצירה אחת. רים מוכיח עד כמה מוטעה הוא הצרוף הנהוג בין שיטת קנט ושיטת לאפלאס. אין לאפלאס משלים לשיטת קנט, אלא הוא מעמיד שיטה חדשה הסותרת לזו שקדמה לה. קוסמוגוניה „מדעית", שלא באה עליה הוכחה ודאית, והיא שנויה במחלוקת החוקרים, אינה מדעית. ובזה יצדק רים, באמרו, כי בכל־אופן אין ספור היצירה בתורתנו ניפל בערכו המדעי (וכלומר: הפילוסופי) מכל הקוסמוגוניות שהמציאו בתקופה האחרונה מימות קנט ואילך. בכל הקוסמוגוניות האלה אין פתרון גמור ומבורר לשאלת היצירה, ולבסוף אנו צריכים להמקרה, כדי לבאר ולהסביר את הסבה הראשונה, את הכח המניע לבריאת העולם והויתו. ויש לו לספור היצירה שבתורתנו יתרון בספורו היפה המתקבל על הלב.

רים מביא את דברי החוקר האנגלי המפורסם אוליביר לודג'י, אשר עם היותו נמשך בכמה פרטים אחרי שיטת דרווין, הוא חולק על היקל בנוגע לסדר היצירה. אפילו אם נחזיק במציאות חומר קדמון, וגם נסכים למציאות הכח התמידי, שהוא יסוד כל המציאות הטבעית, עוד לא הוברר לנו ענין סדר ההויה. אז אין אנו צריכים לבורא יש מאין, בכל אופן אנו צריכים למנהיג ומסדר. הרעיון הזה איננו חדש. כבר סברו כן האפלטונים, שהיו מבארים ענין היצירה לא מתוך בריאות יש מאין, אלא בסדור חומר קדמון נעדר הצורה. וענין הבריאה הנאמר במעשה בראשית הוא ענין סדור החומר להמציא לו צורה (את הרעיון הזה הבליע, למשל, אברהם אבן עזרא כמה פעמים בפירושו לבראשית — עיין ספרי „דעת אלהים" ח"א, עמ' 179—81). ולפי דעת אריסטו (כאשר הבינו בדבריו אבן־סנה ואבן־רשד) היתה גם הצורה נמצאת בחומר קדמון זה בהכנה (וזה מתקרב הרבה לשיטת היקל, הסובר שכח החיים נמצא בחומר הקדמון מטבעו). אבל גם לפי דעה זו נצטרך למניע ראשון, שהוציא את הצורה מכח אל הפועל, מהכנה למציאות ממשית. לודג'י אומר, כי טעות היתה מצד הפילוסופים המטריאליסטים, למצות עומק הדין בדבר הכח התמידי הפועל בטבע. כי מציאות אותו הכח התמידי, איננה פוטרת אותנו מלבקש סבה ראשונה תכליתית בתור מנהיג ומשגיח להמציאות. אמנם

גם לודג׳ סובר, כי נמצא חומר קדמון וגם כח־תמידי קדמון, שהוא טבע החומר. איתי הכח הוא מניע את החומר. ולודגי מסביר את השקפתו, איך קבל החומר את הצורה באמצעות הכח המניע, והוא מסכים לשיטת „המיחדים״. אבל לבסוף נוטה הוא לשניות — היינו: כי נמצא מסדר ומשגיח למציאות, המסדר את הכל בחכמה ובתכלית. הכח הדינמי הפועל לא יפעל מעצמו בסדר קבוע כזה, אם לא נאמין, כי יש סבה ראשונה המסדרת את הכח הזה. דוגמת האדם, שהוא משפיע על הכח הזה ומטהו לחפצו.

לודג׳ מוסיף עוד, כי בלי הנחה זו לא יובן לנו ענין החיים. מסתברא, שהחיים הם הכח האינירגי הנמצא בחומר. אבל כבר הוברר, כי מטבע האינירגיה שאין לה סוף, אלא מתמדת היא בלי הפסק. החיים אינם מוסיפים עליה והמות איננו גורע ממנה. אם כן, מה הוא חזון החיים והמות. כלומר: החלופין והתמורה בטבע? על כרחך אתה אומר, כי יש כאן השפעה מחוץ על כח האינירגיה להמותו ולסדרו.

ורים משתמש בציור אחר, כדי להסביר את הדבר. אפשר לנו להבין, כי כח כניע מתמיד בחומר לפי טבעו. למשל, אותה המכונה הנמצאת על מסלת הברזל מתנועעת בדרך: לולה זו, לפי המשכת המסלה, אעפ״י שזו עצמה, כלומר המסלה, אינה פועלת כלום. המסלה היא דוגמת חוקי הטבע הקבועים, אשר המציאות הכללית מיגבלת ומסודרת בהם. אבל הכח המניע איננו במסלה, כי אם בכח משפיע תכליתי. בטבע נמצאים כחות מיכניים פועלים, אבל היצירה משתמשת בכחות האלה למטרה תכליתית, כשם שמשתמש בעל־הממון בכחות הפועלים — שכל אחד ואחד פועל ועושה על פי מטרה תכליתית. שהמציא לו בעל־הבית — למטרה כללית, אשר קדמה במחשבה להכנת הפבריקה. כשבא התינוק ועושה בלי הבנה ובלי כונה שרטוטים על הנייר, הרי גם בזה מתגלה כח החיים, האינירגיה. אבל רק השכל האנושי מניע את היד לכתוב דברי חכמה, שיהיו השרטוטים צורות אותיות, והאותיות יצטרפו למלות, והמלות — למאמר שלם המבטא רעיון ברור על אמתתו. תאמר — שהכל בא מאליו בלי כונה קודמת ובלי סבה תכליתית? אלו היו החיים בטבע מתקיימים רק בכח האינירגיה בלי סדור של הבנה ובלי סבה תכליתית, הוו החיים האלה דומים לשרטוטי התינוק נעדרי הצורה והתוכן.

(עוד יבא).

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

עורך נכבד!

מתכבדים אנחנו לבקשך, כי תואיל נא לתת בנומר הקרוב של „העולם״ מקום ל„מחאה הגלויה״, שנתקבלה כאספה הכללית השנתית של כל חברי אגודתנו ונחתמת ע״י חברי מיעצת ההנהגה של אגודתנו מכל מושבה ומושבה. ובזה הננו מבקשים את כל יתר העתונים הציונים שבכל הארצות כי ידפיסו גם הם את המחאה הגלויה.

בב״צ אגודת הכורמים המשותפת של
יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב.

מחאה גלויה.

האספה הכללית השנתית של אגודת הכורמים המשותפת שנתאספה בראשון לציון ביום כ״ח מרחשון התרע״א ואשר נועדו ובאו אליה כל החברים באי־כח המושבות הכורמיות ראשון־לציון, רחובות, זכרון־יעקב גדרה, פתח־תקוה, וואדי־חנין, המסודרות ומאורגנות לסינדיקט אחד כללי, אחרי אשר שמה לב לכל ההתנפלויות, התואנות וכל מיני הזיופים, שנעשים ע״י אנשים שונים נגד הפירמא „כרמל וויין קומפני״ אשר באמריקה, במחשבה תחלה להזיק לבית המסחר הזה ולרופף את קיומו, מודיעה בזה גלוי לכל אשר ישוב ארץ ישראל יקר לו:

א) כי הפירמא „כרמל וויין קומפני״ באמריקה היא המוכרת היחידה והמיוחדה של היינות, הקוניאקים וכו׳ של הסינדיקט שלנו וזולתה אין אחרת.

ב) כי הפירמא „כרמל וויין קומפני״ באמריקה עובדת ועושה את מעשיה רק לטובת קיום חברי הסינדיקט שלנו בארץ ישראל.

ג) כי כל אותם האנשים, שע״י הבלוף שלהם הם מזיקים לבא כחנו זה באמריקה, יורדים לחיינו אנו ומהרסים את קיומנו בארץ ישראל, ועל זאת מוחים אנו בכל תקף ועוז.

החלטה: האספה מסכימה פה אחד ודעה אחת להמחאה וגלוי הדעת הזה.

חברי מועצת ההנהגה:

ראשון־לציון: אלחנן אליעזר שליט; י״ז סמאליצנסקי, יואל דרובין, ליב גיסין. זכרון־יעקב: ז. גולדשטיין, אלטר גולדשטיין, י. י. ניידערמאן. רחובות: אהרן אייזנבערג, יעקב ישראל פיינשטיין, שלמה גולדין. פתח־תקוה: מרדכי הויזראף. גדרה: דוב ליבאוויץ. וואדי־חנין ז. מילכלווסקי.

מִכְתָּב מֵאֲמֶרִיקָה.

בששאלתי לפני ימים מועטים את הד״ר שמריהו לוין ע״ד הרושם שעשתה עליו אמריקה, השיב לי: „לפנינו חוזר ומתגלה חזיון היסטורי נפלא. מרכז היהדות עובר מרוסיה לאמריקה. פה, בא״ץ החופש הגמור, זוקף היהודי את קומתו, והוא מתעורר לחיים חדשים. אמנם עוד טרם סדרו אחינו באמריקה את דרכי חייהם כראוי. אבל לאט לאט יבנה כאן בסיס לחיים חדשים, וסוף סוף יוסרו כאן לא רק הכבלים מעל רגלי היהודי, כי אם גם מעל רוחו״...

התפעלות זו של הד״ר לוין מובנת היא ויש לה על מה שתסמוך. אין לך דבר אשר ייקר לאדם ומה גם לאדם מישראל כהחופש. ואמנם אמריקה היא ארץ החופש. וחוץ מזה הנה די לו לאדם שבא לכאן מארץ אחרת כי יראה את ניו־יורק הסואנת ברעש עם מליון יהודיה, עם האיסט סייד שלה, זה הגיטו היהודי החדש המלא חיים על כל גדותיו וכו׳ וכו׳,— די לו בזה, כי יתלהב רוחו בקרבו ויגבא על המרכז הגדול והנשגב אשר יבנה להיהדות הנעה והנדה לארצו של קולומבוס.

ואולם מרוב התלהבות אל נא נעצום את עינינו מראות גם את העננה הכבדה העולה על שמיה באמריקה ומאפילה על האור...

אמריקה נבנתה כולה רק ע״י נודדים, שבאו לכאן מארצות שונות בעולם הישן, והביאו אתם את כחותיהם, חריצותם וכשרונם לעבודה ולבנין, כשל החופש הגמור ששרר בה, בזכות היותה מיום הוסדה ועד עתה מקלט בטוח לכל נודד, נרדף וקשה־יום עלתה אם יקה לגדולתה. אבל עכשו היתה כאן רוח אחרת: שבע האמריקאי נודדים די צרכו ונפשו נקעה מהם.

הרוח החדשה התחילה נושבת בחזקה ביחוד מעת שנכנס טאפט אל הבית הלבן בוואשינגטון. וואטשארן, שלבו היה טוב לגרים בכלל וליהודים בפרט, נתפטר מהיות עוד הממונה על הכניסה בנו־יורק ואת מקומו ירש וויליאמס, אדם המתנגד לנודדים בכלל וליהודים בפרט. והרי הוא, וויליאמס, מתנהג עם הנכנסים במדת הדין הזעומה וסך את דרכם. האופטימיסטים אשר בקרבנו אמנם נחמו את עצמם וגם את האחרים באמרם: הן, וויליאמס זה אינו אלא אדם יחיד ולא לעולם חכון המשרה בידו, והיה כאשר יבוא אחר במקומו ורוח להנודדים האומללים. אבל הנה נתפרסמה ההרצאה של הועד הממונה מטעם הממשלה על הכניסה, ומתוך אותה

ה-רצאה בוקעות ועולות נעימות כאלה, המעירות על מעשי וויליאמס שמתאימים הם לרוח הממשלה. ועדיין התנחמו האופטימיסטים ואמרו: הן באמריקה דעת הקהל היא המושלת ולא הממשלה, ובלבו של האמריקני קבועות ועומדות הטרדיציות הישנות, שלפיהן אין לסגור את השערים בפני כל אדם המבקש מחסה ומפלט. והנה ניתן לנו בימים האחרונים אות, שממנו אנו למדים, להיכן נוטה גם דעת הקהל באמריקה.

בעתון השבועי „המצפה" (Outlook), שיוצא בנויורק, נדפס בשבוע העבר מאמר ראשי בשם „היש לנו צורך לרגביל את הכניסה?" ומשום שהעתון הזה הוא אחד היותר מפורסמים באמריקה, רוב קוראיו הם אנשים נאורים וגדולי המעשים והדעת, עורכו הוא סופר ידוע הד"ר למאן-אבוט ועוזרו וראשי-הוא תיאודור רוזבלט, לפיכך יש ללמוד מאותו המאמר הנזכר, מה היא השקפתן של השדרות העליונות ע"ד הכניסה.

...„בקרב הנדידים שנכנסו לאמריקה משנת 1819 ועד שנת 1883 היו יותר מתשעים וחמשה אחוזים למאה אנשים שבאו לכאן מארצות הצפון אשר באירופא—מאנגליה, מגרמניה, משוודיה, מהולנד. ואילו אח"כ גדל מאד מספר הנודדים שבאו ממזרח אירופא ודרומה. ורב הוא ההבדל שבין הנודדים הראשונים לנודדים האחרונים. הראשונים באו לכאן על מנת להאחז בארץ ולעבוד את אדמתה. האחרונים שמו אל הערים פניהם וכל מגמתם להתעשר ולשוב אל הארצות שיצאו משם. הראשונים באו בשעה שהתחילו גידולה של אמריקה בכלל, ויהיו הם לגורמים חשובים בגידולה זה של המדינה. האחרונים באו בשעת התגברות התרושת ורוכש הגדול היו לפיעלים המניעים את המכונות. ולא עוד אלא שהנודדים הראשונים היו ברבות הימים לאזרחי הארץ ויתבוללו ויטמעו בתוך יושביה. משא"כ הנודדים האחרונים—היהודים והאיטלקים. הללו קובעים להם מקום בערים, חיים חיי לחץ ועוני, ובקרב יושבי הארץ לא יתבוללו"...

...„אנו קובעים את היסודות הללו: א) הארץ היא קנין יושביה. דור הולך ומנחיל את טובו ואוצרותיו לדור הבא אחריו הרי שעלינו לדאג לכך, שינחילו דורותינו לבאים אחריהם טבע בריא ורוח בריאה, ולא תמעט ומותו ולא תמך מהותו של בן ארצנו".

„ארצנו איננה בשום אופן לא בית לחולים ולא מושב לעניים ואביונים. ולמה תהיה ארצנו גם מקלט לכל הנרדפים והנרכאים שבעולם? וחוץ מזה, הן כבר נשתנו נוסחאות החיים בכל ארצות אירופא. אין הרדיפות הפוליטיות נוהגות עוד בהן. ממשלת העריצות כבר עברה מאירופא כולה ובכל מדינה ומדינה העם הוא המושל ע"י בחיריו. יוצאת מכלל זה רק מדינה אחת גדולה, ובני ישראל נאנחים ונאנקים שם מפני חמת המציק ולהם נחוץ באמת מקום מקלט. ואולם אנחנו לא נוכל שאת הדבר הזה, כי יכריעו הרחמים לעם מעונה זה את כף הפוליטיקא הממלכתית בארצנו"...

ב) „אין לנו צורך בעובדים המוכרים את כחם ועבודתם בזול. לא לפי מדת יכלתם וגדולתם של היחידים נמדד עשרה של ארץ, אלא הוא נמדד לפי ערכו ומדת יכלתו של הצבור הגדול. מרבה פרולטרים—מרבה מיליונרים ואנו כבר יש לנו גם שניהם די והותר. לנו ירצה רק אותו החומר האנושי המסוגל לדגדיל את האושר בארצנו, להרבות את דמותו של האמריקני, ולהתבולל בקרב תושבי הארץ; בחומר אנושי שכזה נבנה את בנין ארצנו ולאומנו. אבל אין לנו שום צורך לא בפועלים עניים, לא בנודדים הבאים לכאן על מנת לעשות קצת עושר ולשוב לארצם, אף לא באנשים הבאים לכאן על מנת להשתקע, אלא שהם נשארים זרים במשפחתנו האמריקנית הגדולה"...

והולך בעל המאמר ומציע הצעות, היאך לעצור בעד כניסת גרים שאינם רצויים: להפקיד בכל ערי החוף פקידים אשר יתבוננו אל כל הבאים ויבחרו מקרבם רק את כל בחור וטוב ולהשיב את הנחשלים בדרכם אשר באו, לבחון את כל הבא אם יודע הוא קרוא וכתוב, לבדוק את כל הבא אם לא דבקה בו איזו מחלה, למנות ולספור את כספו של כל נודד וכו' וכו'.

וסוף סוף נד גם לב אופטימיסטינו בקרבם. התנועה הנמרצה נגד הכניסה עורה דאגה בלב כל עסקנינו שברחוב היהודים אשר באמריקה. התחילו גם בלהות האנטישמיות מרחפות לנגד עיניהם—ויחרדו.

בשבוע העבר יצא לוושינגטון חבר של עתונאים, המוציאים עתונים בשפות זרות, להתיצב לפני טאפט ולקחת עמו דברים ע"ד הרעה הנשקפת לנודדים. טאפט אמנם קבל את אורחיו אלו בסבר פנים יפות, כנהוג, ודבר להם חלקות כדרכו והבטיח להם לשים את לבו לענין הזה ולעשות את כל כח שבידו לטובת הנודדים. אבל אנו יודעים את ערכן הפחות והדל של הבטחות אלה. ומה שחשוב ביותר הוא, שנגיל, הוא המיניסטר למסחר, שענין הכניסה מסור לידו, לא הבטיח שום הבטחות והוא חוה את דעתו שכל מה שעושה וויליאמס בדין הוא עושה.

וברחוב היהודים בנויורק גברה הדאגה...

יהושע לובארסקי.

ניו-יורק, יו"ד טבת, תרע"א.

בציונות.

ביה"ד הווילנאי החליט לבטל את דינו של מר ב. גולדברג, בגלל הדפיסו בלוח „קדימה" את השיר „השבועה" ולהשיב לו את ערבונו.

הרצאה ע"ד האספה הכללית וישיבת הדירקטוריום של החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל, שהיתה בברלין בכ"ח בכסלו ש"ז.

נשיא החברה הפרופ' וורבורג הרצה ע"ד כל מעשיה ומפעליה של החברה.

א.—החוה כנרת. בעבודה רבה ובעמל גדול עלה סדור החוה „כנרת". בשעה שעברה האדמה לרשות של החברה להכשרת הישוב עוד טרם עזבוה כל בעליה הקודמים וחוץ מבית אחד ערבי קטן והרוס למחצה לא נמצא אז בכל האחוזה שום בנין אחר, נחוץ היה איפוא לבוא במשא ובמתן עם הבעלים הקודמים והשכנים, שהיתה איבה שמורה להם בלבם אלינו, להביא הכרה בלב הבדואים הנודדים, שהיו שולחים את עדריהם באדמתנו, כי עליהם להודות בזכות קנינם של היהודים, לבנות את הבנינים הנחוצים למשק החוה ולמצוא את הדרכים להספקת מזון למקום שכזה, שעד עתה לא דר בו אדם. ובידי החברה הצליח להתגבר על כל המכשולים האלה. יסדה עכשו גם יק"א על יד החוה מושבה עברית קטנה והחוה היתה עתה לא רק למושב עברי, אלא שבהיותה נתונה בין תחנת מסה"ב סמך המושבה העברית מלחמיה והעיר טבריה היתה כבר מעין מרכז קטן ליוצאים ולבאים דרכה. מטעם זה עלה, כמובן, מחיר הקרקע. ואולם מצד שני הרי השבחת הקרקע, קושי סדור העבודה בימים ראשונים, הכנת הכלים הנחוצים וצרכי המזון, המשא והמתן עם הבעלים הקודמים והשכנים, מעשי האיבה מצד הבדואים, שפעם אחת סדרו התנפלות גמורה על החוה ובטלו לזמן ידוע את כל העבודה,—כל זה עלה בהוצאות מרובות, שכמובן אי אפשר לגבותן תיכף מאת הכנסות החוה, אלא שצריך לראות אותן כאלו הן כלולות בקרקע גופו שמחירו עלה, כאמור.

הבילנצה של כנרת לשלשים בנובמבר 1910 נסתיימה בהפסד של 7290,82 פר', שבהם עולים 6917,63 פר' להשבונם של נכויים (אבשריבונגען) שונים. בשנה החדשה נשקפות תוצאות טובות מאלו שבשנה הקודמת, אחרי אשר מהלך העבודה הולך ומקבל צורה קבועה והמפקח על החוה, שהוא אגרונום, מוצא עבודה בשכר גם במקומות אחרים הסמוכים לחוה, וע"י זה יורדות הוצאות ההנהגה של החוה.

מלבד זריעת תבואות נקבעו בחוה גם מחלבה וגידול עופות, נוסדה משתלה ונערכה הספקת מים, המעלה שעה שעה 70 מטר מעוקבים מים כנרת ויש בידה להשקות 300 דונם קרקע. בעזרת הספקת המים יהיו גדלים מעכשו בחוה גם גידולים הדורשים השקאה (ירקות, מוך, לוצירנא). חוץ מזה מתחלת בשנה זו גם נטיעת עצי הזית, שנמסרה לחברת הכשרת הישוב מאת הקהלה הישראלית בדסוי.

בידי החברה להכשרת הישוב עלה להשתמש לכל עבודות הקרקע והמשק רק בפועלים עברים. לפי דעת המפקח אפשר וכדאי למסור גם בעתיד

את כל העבודות לידי פועלים עברים, אעפ"י שהם מקבלים בשכרם יותר מפועלים אחרים, אם יונהגוּם מכאן ולהבא אופני העבודה החדשים במקום איפני העבודה העתיקים, למשל אם הדישה תעשה ע"י מכונות ולא בידים וכו'.

בכלל אפשר להגיד, כי החוה כנרת הספיקה לעשות הרבה במשך ימי קיומה המועטים. ע"י עבודת השבחה אנטסיבית הספיקה להעלות את מחיר הקרקע במדה שאינה מצויה, ומפני שהושבחה אדמתה ומפני היותה קרובה גם לים כנרת וגם לתחנת מס"ה ודאי עתידה החוה להכניס הכנסות הגונות.

ב.—אגודת הפועלים באום־דזוני. אגודת הפועלים אשר לה החכירה החברה להכשרת הישוב בערך 1000 דונם ונתנה לה גם מכשירי עבודה, עבדה כראוי ולאחר הדין והחשבון המוקדם נשאר לה ריוח של 4437,80 פר', ועפ"י תנאי ההכירה עולה בחלקה של החברה להכשרת הישוב סכום של 2218,90 פר'. התוצאות הטובות האלו הניעו את החברה להגדיל את האגודה בשנה זו ולהחכיר לה 1500 דונם.

ג.—חלוקת קרקע לחלקים. ע"י ההלואה שנתנה הקרן הקימת לחברה להכשרת הישוב אפשר היה לה לקנות בגליל אחוזת קרקע הטובה לכל הקולטורות, וביחוד לזריעת תבואות. ואולם משום שלגמר הקניה דרוש היה זמן רב בערך, אי אפשר היה עוד לחברה להתחיל בעבודת חלוקת האחוזה לחלקים, אעפ"י שנתקבלו הרבה דרישות על חלקים גדולים וקטנים והיתה היכולת למכור את כל האחוזה בריוח הגון.

ד.—הכנות לנטיעות. חוץ מעצי הזית האמורה לעיל שנטעים על חשבונה של הקהלה הישראלית בדסוי, באה החברה עם אגודות עשירות בארצות שונות במשא ובמתן ע"ד הכנות לנטיעות גדולות, ויש לה להחברה הרשות לקוות שבעתיד הקרוב תוכל לגשת לעבודת נטיעה כבירה בגלילות שונים בארץ ישראל. לפי האומדנא עתירה החברה שתכניס הכנסה הגונה מאותן עבודות הנטיעות הגדולות שתמסרנה לה. אבל מפני טעמים טכניים אי אפשר לכון את כמות ההכנסה הזאת עד אשר תעשינה ותגמרנה העבודות הללו.

ה.—עבודת התווך. החברת להכשרת הישוב עסקה גם בעבודת התווך במה שנוגע לקנית קרקעות, וסמוך לגמר שנת החשבון הרויחה בעבודה זו סכום הגון. ואולם מטעמים טכניים נחוץ לצרף את הריוח הזה רק לחשבונה של השנה הבאה.

ו.—גידול ההון. הונה של החברת נתרבה במשך השנה, מא' באוקטובר 1909 ועד 30 בספטמבר 1910, רק בסכום של 2224 ליט' שט'. סבת העובדא האי־נעימה הזאת היא, שעד עתה הקדישו רק מתי מספר ממורשיה של ההסתדרות הציונית את עיונם לחברתנו. חוץ מזה לא יכלה הלשכה הברלינית של החברה לעבוד עבודה אינטנסיבית במשך ששת החדשים האחרונים, כדי שלא להמעיט את הסכומים שהיו נאספים והולכים באותם הימים לטובת הקופת הקואפרטיבית. לאחר שקבוץ הכספים לטובת הקופה הקואופרטיבית הביא כבר לידי תוצאות טובות אפשר לשער, שמעתה יקדישו עובדיה של ההסתדרות הציונית את כחם ביחוד לחברת הכשרת הישוב.

משום שהתפתחות עבודתה הישובית של החברה להכשרת הישוב תלויה באופן מוחשי בגידול הונה, לפיכך פקד הדירקטוריום על הלשכה הברלינית כי תשים את לבה ביחוד למכור איתן 138 מניות היסוד שישנן עוד בעין, חוץ מזה צריכה הלשכה הברלינית לפנות אל אותם החברים האמידים, שעד עתה לא השתתפו כראוי כענינה של החברה, בהצעה כי יוסיפו לרכוש את את מניותיה של החברה.

מהרצאתו של נשיא החברה היה מוכח להדיא, שהחברה תהיה מוכרחת לסלק את ידיה מעבודות ישוביות שונות, שיש להן חשיבות מיוחדה, אם לא יצליח חפצת של ההנהגה בירה להגדיל במשך השנה החדשה את הונה של החברה.

(סוף יבא)

רשימת הנדבות שנתקבלו בועד האודיסאי לישוב ארץ ישראל ליסוד סמינר באי"י על שמו של ר' א. ל. לוינסקי ז"ל לחנוך מורות בגני ילדים ובבתי ספר עממיים.

רשימה א'.

אודיסה: מ. אוסישקין—50 ר'; ש. ברבש, האחים טרפל — כ"א 100 ר'; פ. מהריל — 75 ר'; ד"ר ח' הימלפרב, ח' רוזנטאל—כ"א 50 ר'; ח. אטינגר, משה גרנובסקי, העו"ד ש' שפירא, ח' מוטוליאנסקי, מ' קובילינסקי, י' קוגלסקי, מ' קרוגלי, מ' רוז'ינסקי, ש' רובינשטיין, ה' לוינסון — כ"א 25 ר'; ו' ז'אבוטינסקי, י' שוכהאלטר — כ"א 15 ר'; ד"ר פ' באראס, מ' רוזמן, מ' באלל, ד"ר ז' רבינוביץ, י' קאמינומוסטסקי, י' טננבוים, א' בורסוצקי, ד"ר מ' גליקזון, י' קופמאן, מ' פרלמאן, ב' לאדיז'אנסקי, ד"ר י' קלוזנר, פ' הורוביץ, ק' גיגוזין, ה' לוין, י' לובארסקי, א' זוסמאן, ש' י' אברמוביץ, ש' כהן, י' שכטר, ר' פיינהולץ — כ"א 10 ר'; י' קורימאן—6 ר'; א' ברינבוים, מ' גורלאנד, ל' פיינהירש, י' גאלוזמאן — כ"א 5 ר'; ח' קצנלסון, ש' כהן, א' רייכמאן, מ' טורצ'ין — כ"א 3 ר'; ה' זביניגורודסקי, ב' אפשטיין — כ"א 1 ר'; אנשים שונים ע"י פ' בראהילובסקי — 6 ר'; אנשים שונים—50 ק'. בס"ה 961.50 רוב'. אונגיני: מ' פלדיסמאן — 3 ר'; הרב פישמאן — 1 ר'. בס"ה 4 ר'. אירקוטסק: יצחק פיינברג — 500 ר'; הנ"ל לזכרו של המנוח שפ"ר ז"ל — 100 ר'; ה' כהן — 100 ר'; י' פריזר— 25 ר'; שטוט, ח' יירמאנוביץ—כ"א 15 ר'; פומוס, קאלוגסקי—כ"א 10 ר'; ל' כץ, ש' ברנל, ש' ביליצקי, אלישיביץ—כ"א 5 ר'; א' מ' ברמזון, ש' פוקס, מ' ח' יוציס, א' מורגן—כ"א 3 ר'; חומר, מ' וואסילבסקאיה, י' שימאנובסקי, ז' שימאנובסקאיה, מ' דומברובסקי — כ"א 2 ר'; ציבין, י' וואסילבסקי — כ"א 1 ר'. בס"ה 819 ר'. אלכסנדרוב (פ' ויאהלין): א' ליעסין 2.85 ר'.

בוריסוב: אנשים שונים ע"י מ' רבינוביץ, מרת דולגופלאסק וצ' קרניבאר—35 ר'. בילאיה־צרקוב: ב' פרגמין—3 ר'. ביריזובקה: י. זק, ב. ראשקובסקי, י. שוטקין, מ. מרגולית, א' פיצ'ירסקי — כ"א 1 ר'; אנשים שונים ע"י מרת ש. גרינברג ומר ג. שפירא—25.80 ר. בס"ה 30.80 ר. בירדיאנסק: ס. קינסבורג — 2 ר. בריסק דליטא: אנשים שונים ע"י בן ציון ניימארק 41.20 ר.

גלוסק: ת. מיזל — 1 רוב.

דובוסארי: ת. יאנקילעוויטש, ל. צילניק, י. צילניק, מ. פאגים, י. ספיוואק, א. יאנקילעוויץ — כ"א 1 ר.; אנשים שונים ע"י ל. צילניק—2 ר. בס"ה 8 ר. דונאיבצי: אנשים שונים ע"י מ. ברוימאן — 50 ר.; מ. רוזין ומ. ברוימאן—24 ר.; ליובצקי — 6 ר'; א. רובינשטיין — 3 ר.; ד"ר סבירדלוב—2 ר.; י. רבינוביץ, י. בלאנק, מ. פילינובסקי, מ. ליסר, ל. וויערניקוב, ב. שטרנברג, א. מאנדיל, י. בלאנק, ש. בקר, אוירבוך ורובינשטיין, י. רפאלוביץ, ז. בלאנק, י. ביריוזה — כ"א 1 ר'; אנשים שונים ע"י י. בלאנק — 6.30 ר. בס"ה — 104.30 ר.

וזארשא: חברת „כרמל" — מאתים מניות הקולוניאל־בנק העברי— 1900 ר.; ב. פראנק — 25 ר. בס"ה 1925 ר. וויטבסק: האחים ק. וי. סולוביי—15 ר. ווילנא: י. ל. גולדברג—100 ר.

זאמיתוב: אנשים שונים על ידי האחים שאפמאן — 4 רוב. זאפורוז'יה־קאמינסקאיה: אנשים שונים ע"י ט. מיזל, י. שפטלזון, א. קאבאקוב—15 ר.

חרסון: ק. מיצנמאכר 50 ר.; סניף האגודה הספרותית היהודית — 50 ר.; אנשים שונים ע"י י. חארלאמוב—50 ר. בס"ה 150 ר.

טפליק: מ קורדונסקי — 50 קאפ.

יוזובקה: ד. קרול, ד"ר אולשוואנגר, ט. שפירא, ל. דיריבינסקאיא, מ. ברוק, ש. אליסיוביץ, ל. אליסיוביץ — כ"א 1 ר. אנשים שונים ע"י ט. שפירא—3.50 ר. בס"ה 10.50 רוב. יליסבטגרד: ד"ר ס. וויסנברג— 5 ר. יקאטירינוסלב: מ. ברוק, במקום טלגרמה של ברכה למר מ. רוזנבלט בקיוב — 3 ר.

לודז: ב. פייער — 4 ר. לונדון: אשר גינצברג (אחד העם) — 60.50 רוב.

מוז.־קורילובצי: אנשים שונים ע"י י. מדז'יבוז'סקי — 9 רוב.

ניו־יורק: א. א. לובארסקי — 50 ר. ניז'ני־סירינגוז: י. קאזאק — 10 רוב.

סטאראיה־רוסה: א. ליברמאן—1 ר. סיב אסטופול: אנשים שונים ע"י ד"ר ל. כהן—5 ר. סמולנסק: ח. יפה—10 ר.

פולטאבה: י. פרידמאן—10 ר. פינזה: א. ראפופורט—10 רוב.

קאחובקה: י. ל. גוריליק, במקום טלגרמת של ברכה למ. רוזנבלאט בקיוב—1 ר.; אנשים שונים ע"י ח. מינצ'יק—3 ר. בס"ה 4 ר. קאמינקה: אנשים שונים ע"י ש. פיך, בקרמאן, ליידרמאן ולוי 5 ר. קאנאבינה: אנשים שונים ע"י ז. אשכנזי—10 ר. קובנה: פ. סולוביצ'יק—5 ר. קונסטאנטינוגראד: אנשים שונים ע"י פ. נמירובסקי 6 ר. קיוב: נאסף ב„ברית מילה" בביתו של מ. רוזנבלאט: ד"ר י. בנדרסקי—36 ר.; א. ליו, נ. בירגאליציב כ"א 15 ר.; מ. פולינקובסקי, ד"ר מאנדלשטאם — כ"א 10 ר.; מ. רוזנבלאט, ח. רוזנבלאט, צ. רוזנבלאט, ש. רוזנבלאט, י. רוזנבלאט, מ. קומינסקי, ש

קולקר, מ. האנופולסקי, מ. יודין, מ. ריבקין, י. מרגולין, אינז'ינר רוזנטאל, מ. גוטיסמאן, ד"ר ד. יוכלמאן, ב. מורוז — כ"א 5 ר.; י. לוין, י. אטינגן, הרב סידרסקי, הרב ש. אהרנסון, מ. באראבארניק, א. ולאטמאן, מירימוביץ, מ. רבינוביץ, א. גרינפלד — כ"א 3 ר.; א. פרידמאן, מ. וי. שלייפמאן — כ"א 2 ר.; ז. קולפאק, גלאזמאן, גוזמאן, ש. ווילינייץ, י. דורפמאן, נ. מען, ולאטקין, סקורוחוד, ש. קפלן, י. מיכאליוביץ, י. בילוסטוצקי, מ. איסקין, ש. צ'יציק — כ"א 1 ר. בס"ה 205 ר. **קישינוב**: מ. מ. חייט — 2 רוב. **קניגסברג** (פרוסיה): מ. סמבורסקי—10 מרק, מ. סלוצ'יבסקי, טויב והאנימאן. י. זאלצמאן — כ"א 5 מ.; מ. קפלן—4 מ.; א. זיסלי, פ. זכס, י. פומירניץ, י. הלפאנד, א. אוקראינסקי, ב. איזאקוביץ, מ. כהן, ל. מרקוס, ש. שינפלד, ל. רמנר, מ. אלבם, ש. קובנר, א. ציזויאן, מ. רבינוביץ, מ. קובנר, נ. גראיוב, י. רויזמאן, מ. ווילנצ'יק, ב. כץ, ד"ר האַפע, ד"ר שטיין, ד"ר פעלץ, נ. פוסטילניק, מ. מלבין — כ"א 3 מ.; ש. קאנטורוביץ, ח. צ'ירנובילסקי, מ. בירזאק, י. לררהנדלר, י. הולאנד־שואיל, א. רוזובסקי, א. דוידוביץ, א. אסיראן, ב. קארפ, א. ברכהן, ש. פיינברג, י. קפלן, א. רוזנצווייג, י. מאזובין, מ. רוזנצווייג מדאנציג, א. רבינוביץ, א. איציגזון, מ. ל. ברוידא, ת. רוזנברג, י. שיפמאן, א. פוטרמאן, א. אייזנברג—כ"א 2 מ.; אנשים שונים ע"י א. רוזנצווייג—15 מ. בס"ה 160 מרק, שהם 73.90 ר.

רוטמיסטרובקה: מ. סמילאנסקי—6 ר.; מאיר סמילאנסקי—2 ר.; מ. טווירסקאיה—1.80 ר.; ש. פריימאן — 1.50 ר.; נ. פריימן, ד. טווירסקי, א. ד. טווירסקי, ש. טווירסקאיה — כ"א 1 ר.; אנשים שונים ע"י משה סמילאנסקי—5.35 ר. בס"ה 20.65 ר. **ריאזאן**: א. ל. ליבונטין — 10 רוב. **ריוויל**: אנשים שונים ע"י פומיראנץ 30.50 ר.

בס"ה נתקבלו עד עתה ארבעת אלפים שבע מאות ושמונים ושנים רובל ועשרים קופ. (4782.20 רובל).

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— האספה הכללית של בני „תל אביב" קראה שמות לרחובות ההם שלא היו להם שמות עד עתה. ואלה הם השמות החדשים: רחוב יהודה הלוי, רחוב לילינבלום, רחוב אחד העם, רחוב השחר. האספה החליטה גם כן להוציא חמשת אלפים פרנק כדי לנטוע עצים ברחובות המושבה ואלף פרנקים בשנה—למאור ברחובות. הועד מסר לקבלן את רצוף כל הרחובות. עד עתה היה מרוצף רק הרחוב הראשי — רחוב הירצל. הרצוף צריך להגמר במשך חצי שנה.

— בארץ ישראל רבה הדאגה שמא תהיה השנה שנת בצורת. כבר הגיע חדש טבת ועדיין לא ירדו עוד כמעט גשמים כלל. בגדרה עוד לא חרשו את האדמה היובש כבר הספיק לקלקל הרבה, ואם בימים הקרובים לא ירדו גשמים, הרי סכנה נשקפת לכל השדות והגנים.

— תפוחי הזהב שנשלחו עד כה לאנגליה לא נמכרו במחיר הגון. רק עכשו החלו המקחים לעלות. הרויחו בשנה הזאת בעלי הפרדסים שמכרו למפרע את פרות גניהם לסוחרים ערבים, או אלה ששלחו תפוחי זהב לאוסטרליה, בשנים הקודמות שלחו לשם פירות פחותים ולא הצליחו, והשתא שלחו לאוסטרליה מן הפירות הנבחרים ונמכרו במקחים גבוהים מאד.

— סניף הבנק בצפת כתפתח כראוי. הבנק מקבל פקדונות והרבה המחאות מאת ערבי הגליל שיצאו לאמריקה.

— בחנוכה נערכו חגיגות בכל בתי הספר בערים ובמושבות. ביפו הצטינו ביחוד החגיגות בגימנסיה שחגגה את חנוכת ביתה ובבית הספר לבנות. החגיגות עשו על הקהל הגדול רושם חזק מאד.

— הקונסול האנגלי מירושלים בקר את הגימנסיה העברית ביפו.

— יצא דין וחשבון של בית הספרים „שערי ציון" ביפו. במשך חמשת החדשים האחרונים נתנו לקריאה 2810 ספר. מהם עבריים 2713, צרפתיים 79, רוסיים 58, ז'רגוניים 16, גרמניים ואנגליים 44.

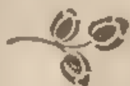
— לכבוד יובלו של מנדלי מוכר ספרים נערך ביפו נשף ספרותי. נקראו קטעים שונים מספרי התן היובל וניתנה לאורחים חוברת מיוחדת ע"ד חיי ר' מנדלי וספריו. גם כל בתי הספר שביפו ערכו חגיגות לכבוד הסופר הגדול.

— הקלוב של הפועלים העברים בחיפה שנסגר שוב נפתח. הממשלה דורשת רק שיודיעו לה את שכנות חברי הועד האחראים בעד הסדר בקלוב.

— בחפירות שנעשות בשומרון על ידי הפרופיסור ריסנר נמצאו כמאה לוחות חרס ועליהם כתבות עבריות (נכתב לבונאה). בלוחות האלה יש רשימות של כלי היין בהיכל המלכות ושטרי קשר בעניני מסחר. הלוחות נמצאו בבנין עתיק מזמן מלכות ישראל. מעל הבנין היהודי הזה נמצא בנין רומאי. הכתבות עוד לא נקראו כולן. לרגלי הידיעה על דתגליה הגדולה הזאת סרו לשמרון הרבה נוסעים יהודים.

— צבא טורקי עוסק עכשו בפריקת הנשק בארץ ישראל. בטבריה הדביקו מודעות בערבית, טורקית עברית וצרפתית ובהן דורשת הממשלה, שכל אדם ימסור לממשלה את כלי נשקו במשך 48 שעה. פקידים טורקיים עברו את מושבות היהודים בגליל ואת הכפרים הערביים ואספו נשק רב מאד. נשלחו חיילים לפרוק את הנשק בסביבות חברון, עזה ובאר שבע.

— אחרי שאניות אוסטריות החלו לבוא שתי פעמים בשבוע לצדון, פתחה הממשלה האיסטרית פוסטה גם בעיר הזאת. לאט לאט קמה לתחיה גם העיר הכנענית הזאת.

בְּרוּסְיָה.

קבוצה של עסקנים חושבת מחשבות, כידוע, להשתדל לפני הממשלה בדבר יסוד פיליטכניקום יהודי באחת מערי התחום. לפי ההצעה יהיו בפוליטכניקום ארבעה פקולטטים: למסחר, לבנאות, לטחניקה ולאלקטרו־טכניקה. דעת העסקנים, ההוגים את המחשבה הזאת, נוטה, שבווילנא המרובה באוכלוסי ישראל והעומדת במרכז התחום היא המקום היותר טוב לפוליטכניקים יהודי. ה„נוב' ווסחוד" מודיע, שנדיב אחד הבטיח לתת למוסד הזה חמשים אלף רובל בתנאי אם יוקם המוסד במשך שתי השנים הקרובות.

ואת השחורים כבר אחזה רעדה ומקדימים דם להתלונן על הממשלה. „הנוטה דכד" ליהודים, עושה את רצונם ונותנת להם את כל חפצם—ואפילו פוליטכניקומים מיוחדים במשמע...

בישיבת הועד של „האגודה לקולטורה הסלאבית" במוסקבה נקראו הרצאות בדבר השתתפות היהודים **בהשלטון המקומי בפולין**. באיבחה של המחלקה הפולנית הציעו החלטה הנוטה לכך, שיהיו היהודים שוים בזכיותיהם בנידון זה עם הפולנים. בהחלטה נאמר, כי קביעת תחום המושב הביאה לידי צפיפות יתירה של היהודים בפולין. וצפיפות זו מזיקה להמצב הכלכלי של המדינה וגורמת להתבדלות היהודים מעל הפולנים. כל הגבלה הנעשית להיהודים גורמת רעה איפוא גם להיהודים וגם להפולנים, וצריכים הפולנים להתרחק מדרך זו, הכהנגדת להמסורה הליברלית שלהם. באותה הישיבה השתתף גם הדיפוטט רודיצ'ב וחוה את דעתו, כי עתידה הרוסיה לחלק את תושבי פולין לקוריות ולהגדיל ביותר בארץ זו את מספר ה„גלאסנים" היהודים.

אף על פי שהאדמיניסטרציה דחתה לזמן־מה את בחירות ראשי הקהלה הישראלית בווארשא, מכל מקום האגיטציה שהמפלגות השונות עושות אינן פוסקות. גם המתבוללים, שלפנים לא היו נוהגים להופיע בהדר כבודם לפני הקהל ולברר את השקפותיהם ברבים, התחילו מקהילים אספות עם. וכבר היו להם שתי אספות. באספה הראשונה לא ניתנה כלל רשות הדבור להלאומיים. באספה השניה נשמעו גם דברי התנגדות למתבוללים ולשיטתם, אבל ראשי המדברים היו המתבוללים. הפעם נראו בני אדם עולים על הבמה ומכריזים על עצמם בפרהסיא, כי מתבוללים הם ולא יתבוששו. ואולם גם מדברי ראשי הנואמים המתבוללים קשה היה להבין, מה נחנה ההתבוללות ומה עתידה היא לתת ליהודי פולין. אפילו ה' ווסרצוג, אחד מעמודי ה„איזראעליטא", הודה בפומבי, שהמתבוללים לא עשו כלום לטובת העם. נמצאו בין המתבוללים גם כאלה, אשר הוכיחו, שאי אפשר לכבוש את הלאומיות בעזרת ה„איזראעליטא" הפולנית, ונחוץ איפוא ליסד אורגן יהודי כדי לקבור על ידו — את השפה היהודית, שהיא היא מקור הרעה. ובתוך כדי הצעה קפץ המציע והבטיח לנדב חמשים רוב' כסף זקוקין לטובת אותו העתון העתיד להיות קברן.

גם האורתודוכסים משתמשים באמצעי־אגיטציה עפ"י הנוסח החדש והם מפיצים דיקלרציות ופרוגרמות בקרב בני מפלגתם. בדיקלרציות אלו

מוריעים הם בפירוש, כי ההבדל שבין הלאומיים והמתבוללים אינו חשוב בעיניהם כלל; גם המתבולל יכול להיות ל„דוזור" טוב, אם ארם הגון הוא ואינו מתערב בעניני אמונה...

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

סוף סוף נקבע זמן האנקיטה ע"ד תקון המצב הכלכלי של יהודי גליציה לכ"ג בינואר ש"ז. שלטון המדינה ש"ח הזמנות לראשי כל המפלגות, לעסקנים יהודים ידועים ולמלומדים בתורת הכלכלה, שיתאספו ביום הקביע בלבוב ויחוו דעתם, איך לתקן את המצב החמרי הנורא של יהודי גליציה. המועצה תמשך ימים אחדים. הנשיא יהיה הגרף באדיני. הצעת האנקיטה הוכנסה עוד בשנת 1907 להלנדטג הגליצאי ע"י הדיפוטט היהודי ד"ר לווינשטיין ונתקבלה אז ברוב דעות; אולם הנשמה פגשה תמיד „מכשולים שלא נראו כראש" ונדחתה ל„שעת־הכושר". האומנם כבר הגיעה סוף סוף „שעת־הכושר" והאנקיטה הצא לפעלות ותביא גם איזו תועלת ממשית ליהודי גליציה?

אחד היהודים האשכנזים החשובים באמריקה, סימון וואלף, פנה במכתב הזה להמיליארדיר המפורסם אנדרי קרנג'י:

„גבהך הנפלאה לטובת חזוק השלום מרוממת היא מעל כל תהלה, ואין איש יכול להעריך יותר את פעלך הגדול משכניך תושבי ארצך היהודים ילידי אשכנז.

אין אני צריך להרגיש, כי אוהב אני את השלום; עמי נתן לעולם את „מלך השלום". אבל בכר אמר פאטריק: „אי־אפשר שיהיה שלום בעולם!" וכך אומר גם אני: אי־אפשר שיהיה שלום בעולם כל־זמן שיהיו הממלכות הנוצריות בעלות החרבות רואות את מעשי הארצות החשוכות, הרודפות את אזרחיהן היהודים באף ובחמה, ושותקות, וכל זמן שהרפובליקה הגדולה שלנו תקבל באהבה את אשר עושה לה מדינת רוסיה, שאינה מתיחסת בכבוד הראוי לפאספורטי אמריקה כשהם נמצאים בידי יהודים אזרחי־אמריקה. במשך עשרים שנה באו והזרו ובאו לנמלינו יהודים פליטי־רוסיה הנרדפים מאת המאות השחורות. ערי הנמל שלנו מלאות עד אפס מקום. אלפי אנשים אומללים וקשי־יום נחזרים שנה שנה לארצותיהם וסובלים בדרכם כל מיני צרות ויסורים. יהודי אמריקה השתדלו והתאמצו בכל מאמצי־כחם לפתור את הפרובלימה הזאת. אבל כל עמלם וכל מחאותיהם לא יועילו כל־זמן שאתה ונוצרים אחרים נדיבי־רוח שכמוחך לא תתערבו בדבר ולא תדרשו בכל תוקף, כי תשגינה הארצות החשוכות את יחסן ליהודים.

מה היית אתה, אדוני, חש בנפשך, אלמלי היו אוסרים עליך את הכניסה לארץ ידועה בגלל אמונתך? השלום הוא דבר גדול מאד, אבל הצדק עומד למעלה הימנו. מדוע אינך רוצה לשבץ גם את המרגלית הטובה הזאת בכתר מעשיך הגדולים והנעלים?"

הישים קרנ'גי את לבו לדברים האלה?

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

אגודת „דוברי עברית" בלונדון מברכת את הסבא ר' מנדלי לחג יובלו ונוטעת עץ ביער הרצל לכבודו.

— אנו מברכים את זקננו הנכבד והחביב לכולנו, ר' מנדלי מוכר ספרים, ליום מלאת לו שבעים וחמש שנים. וכולנו נושאים בפינו ובלבבנו ברכה אליו, כי יאריך ימים ויוסיף להעניק מפרי רוחו הגדול לכל נכדיו ועמו, המזכירים את שמו בתודה ובכבוד.

אגודת דורשי הספרות העברית בלידז (אנגליה).

— מברכים אנו את פאר ספרותנו ר' מנדלי לחג יובלו והננו נוטעים עץ ביער הרצל לכבודו.

א. ביילין, ש"ב מקסימובסקי, ש. פינסקי.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ד' שבט, תרע"א.

ВИЛЬНА, 20-го Января, 1911 г. № 3 WILNA, 2ten Februar, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

(שלה גמורה.

הוכיחים על דבר הציונות אינם פוסקים בטורקיה. פריסקי מיודענו, שעשה את ההלשנה על הציונות פרנסה לעצמו, המציא המצאה חדשה: כדר אנקיטה על דבר הציונות. אלא ש„הערים" ושלח את מכתבי השאלות רק לאנשים, המפורסמים כמתנגדים גמורים לציונות, כגון קלויד מונטיפיורי בלונדון, שלמה רינאק בפאריז, הרב הד"ר פראנק בקלן ובדומה. ומדפיס עכשיו פריסקו בעתונו „הטימפו" את התשובות שקבל ומעמיד פנים של כובד־ראש (יש אנשים כאלה בעולם, שבשעה שהשחוק מחלחל ומפעפע בתוך כל קרביהם, פניהם שותקים שתיקה גמורה ומביעים כובד־ראש), לאמר: זו היא דעת „הגדולים והטובים"...

ואין פריסקו יכול להסתפק בהערמה בלבד, אלא הוא מצרף אליה גם רמאות וזיופים. פריסקו הוא שהכין את פתותי דחמץ על החלונות, הוא שלח את מכתבי השאלות לאנשי השם אשר בחר בהם והוא קבל גם את התשובות המבוקשות. אבל התשובות נדפסות לא ב„טימפו" שלו בלבד, כי אם גם בהעתון הטורקי „ייני אסיר", שיוצא בסלוניק: ידעו נא גם הטורקים את דעתם של „הגדולים והטובים" על הציונות. ולא עוד אלא שיש הבדל גדול בין נוסחאות התשובות שנדפסות ב„טימפו" ובין נוסחאות התשובות שנדפסות באותו העתון הטורקי. ה„וועלט" מקבילה בנומרה האחרון את שתי נוסחאות התשובות של קלויד מונטיפיורי והד"ר פראנק, והזיוף הגס בולט ועולה מאליו. מי מסר לעתון הטורקי את המכתבים שנכתבו לפריסקו? מי זייף את נוסחאות התשובות? — מובן מאליו, שזה שיכול למסור את המכתבים להעתון הסלוניקי הוא שיכול גם לזייף, הוא שמסר והוא שזייף.

וגם אחד הטורקים מבעלי ההשפעה, קיאזים נאמי, גלה בימים האחרונים את דעתו נגד הציונות. „טורקיה הצעירה, — אמר קיאזים נאמי, — לא תרשה לעולם להציונים להוציא את מחשבתם לפעולה, אם במקצוע המדיני או במקצוע אחר. טורקיה לא תסכים לעולם להתרכזות היהודים בארץ ישראל, משום שהיא צריכה לראות את הנולד ולהרחיק את האויבים (!) מתוכה". ולעומת זה נתפרסמו בימים האחרונים דברי טורקי אחר, ג"כ מבעלי ההשפעה, קיאזים־פחה, מי שהיה פחת בירות ועכשיו הוא פחת איזמיר, והנה הוא רוצה דוקא בישוב עברי בארץ ישראל. „יש לנו — אמר קיאזים־פחה, — אדמת ניר הרבה מאד בארץ ישראל ובארם נהרים, ולפי דעתי צריך להושיב על אדמה זו יהודים ורק יהודים, מפני שהיהודים אנשים שלוים הם ולבם שלם אתנו העותומאנים"...

ואולם צריכים אנחנו להודות, שאין ליחס ערך וחשיבות מיוחדים לא לחות הדעה המקרית לטובת הציונות ולא לחות הדעת המקרית לרעת הציונות, וגם כל הדלטוריות הנמבזות והזיופים הגסים, שאנשים רעים וחטאים מצוינים בהם, יש להם ערך כ ל ש ה ו א רק בשעה מהומה ומבוכה.

ואמנם שעת מהומה ומבוכה היא השעה הזאת בטורקיה. התסיסה הגדולה ב מ ו ק ד ו ן לא פסקה. אש המבוכות ב א ל ב נ י ה לא כבתה, אלא היא טמונה תחת האפר. צרות ק ר י ט ה במקומן עומדות. ב ו ל ג ר י ה מוסיפה כח. מרידת הדרוזים אשר ב ל ב נ ו ן עוד טרם נשכחה, כבוש הבדואים אשר בערבות מ ו א ב עוד טרם נגמר, את מחנות החיילים אי אפשר עוד להוציא גם מכאן וגם מכאן, והנה החל מרד גדול ועצום ב ת י מ ן. חזרה ונעירה „המלחמה הקדושה", שדרושים לה הרבה עצה וגבורה והמון חיילים. ובמצב שכזה לא יפלא אם מנהיגי הפוליטיקה של המלכות העותומאנית סרים מן הדרך הישרה, רואים אויבים בכל עבר ופנה והחשדנות מעבירה אותם על דעתם.

ובאמת סרו מנהיגי הפוליטיקה בטורקיה מן הדרך הישרה ונטו לארחות עקלקלות. הדרך שבחרו בה באחרונה הטורקים הצעירים לכפות על האסימילציה ולעשות את כל העמים היושבים במלכות העותומאנית לא רק לעותומאנים נאמנים, כי אם גם לטורקים גמורים; — דרך זו ודאי אינה הישרה ואי אפשר לה שתצליח. מדינת טורקיה מדינת הלאומים השונים היא עפ"י מהותה, ואם אין רצונם של מנהיגי המדינה לשוב אל שלטון העריצות, שזה עתה מסרו את עצמם על במולו, הרי צריכים יהיו להודות, לא רק להלכה, אלא גם למעשה, בזכיותיהם הלאומיות המיוחדות של הלאומים השונים, ולא ידרשו מאת כל הלאומים היושבים במדינה אלא שיהיו עותומאנים נאמנים, הדואגים ל ש ל ו ם ה מ ל כ ו ת ו ל ש ל מ ו ת ה. וכשתתגבר ההכרה הזאת בלב הטורקים הצעירים, אז ורק אז עתידות המהומות והמבוכות שתפסקנה, החשדנות הנפרזה לא תהיה לה עוד אחיזה והצבור העותומאני יקיא מתוכו את כל האנשים הרעים והחטאים ההם, שאין כחם גדול אלא להערים ולרמות ולזייף ולסכסך איש ברעהו.

וכ"כ ימין של תשובה אל הדרך הישרה אפשר לראות בהחוקים, שהציע לפני ימים מועטים המיניסטר לעניני ההשכלה לפני הפרלמנט הטורקי ע"ד סדור השכלת העם. על פי הפרטים המועטים שנתפרסמו עד עתה אי אפשר עוד לעמוד על מהותם האמתית של החוקים הללו. יש בהם, כנראה, דברים שלא יניחו את דעת הלאומים השונים. אבל יש בהם גם סעיפים כאלה המעידים על מרבם, שצרכי הלאומים השונים שבמדינה ודרישותיהם שמורים בזכרונו, ואין הוא אומר לבטלם בעלמא. בהצעתו של המיניסטר אנו מוצאים גם סעיפים אחדים הנוגעים ביחוד לעניני היהודים בטורקיה. וכך נאמר בהצעה: „בתי הספר של היהודים הם או בתי ספר של העדה או בתי ספר פרטיים. אין לפתוח בתי ס' פרטי בלי רשיון מאת הממשלה. בתה"ס הפרטיים יש להם הזכות לקבל תמיכה מאת הממשלה, אלא שאין למורי בתה"ס הפרטיים הזכות לקבל פרס מאת הממשלה. מנהלי בתה"ס הפרטיים רשאים לקבוע תכנית למודים ולבחור במורים ובספרי למוד כפי ראות עיניהם אלא שהפרוגרמית הנהוגת בבתה"ס האלה צריכה להתאים אל הפרוגרמית הנהוגות בבתה"ס של הממשלה ממדרגה זו. למוד השפה הטורקית ודברי ימי העותומאנים חובה הם ולא רשות.

והלן נאמר בהצעה בדבר בתה"ס בכלל: „כל לשון יכולה שתשמש לשון הלמודים, אלא שבכל אופן למוד השפה הטורקית היא למוד של חובה. „גם בבתה"ס של העדה, וגם בבתה"ס הפרטיים צריכים המורים להיות נתינים עותומאניים. ואולם גם בני חו"ל יכולים להשיג רשיון מיוחד לשמש בתור מורים בבתה"ס. „לבתי הספר, שאינם מתאימים להחוקים המוצעים, ניתנת הרשות לשנות את סדריהם במשך ארבע שנים ולהתאימם לדרישות החוקים".

כאמור, אי-אפשר לדון מן הפרטים המועטים האלה על אופיה ומהותה של כל הצעה. ואולם גם מן הפרטים האלה נראה, שיש בקרב מנהיגי הפוליטיקה בטורקיה אנשים, שאינם משבידים מכבם את עניני הלאומים השונים לגמרי, ובמדה שיקדימו הטורקים הצעירים לשוב לדרך הישרה - לדרוש בפועל בזכויותיהם הלאומיות של כל הלאומים שבארצם — בה במדה יקדים תקון הארץ לבוא.

יפנך הלשון באוסטריה.

בכל סדור מפקד העם באוסטריה, והרי עכשיו נשמע גם פה גם שם. גויים ולאומים מתרוצצים בבטנה של מלכות בית האבסבורג, וכל אחד רוצה להבנות מחרבנו של חברו, כל אחד מהם מכוון להגדיל את ערכו הוא במדינה ולמעט את ערך חברו. העתונים הבאים מאוסטריה מלאים יום יום ידיעות ע"ד „מלחמת המפקד". הגרמנים, מיחסי הארץ, הכריחו בכל מקום ששם ידם על העליונה את הצכים להרשם בגליונית המפקד בתור גרמנים. והגיע הדבר לידי כך, שגרשו הגרמנים מבתיהם ומבתי חרשתם את שכניהם ואת פועליהם הצכים אשר מאנו להמנות על הלאום הגרמני. הצכים לא הבקו יד גם הם ויטילו את צביונם על כל התלוי בהם. בקצרה: המפקד נעשה באוסטריה למלחמת ציד, והלאומים הקטנים והחלשים שמשו ציד להלאומים הגדולים והתקיפים מהם. ומאליו מובן, שהיהודים שמשו ציד לכל, וביחוד להפולנים. ולא עוד אלא שעל היהודים נאסר בפירוש מטעם השלטון לרשום בגליונית המפקד את הלשון היהודית בתור לשונם הם, והוכרחו ליחס לעצמם לשון אחרת. בגליציה, שיש בה כשמונה מאות אלף יהודים, את הלשון הפולנית. אלא שנמצאו בגליציה אלפי יהודים, אשר לא רצו להכנע לדרישת השלטון ולכפור בעצמם, וירשמו את הלשון היהודית בגליונית המפקד ולא יחסו לעצמם לשון אחרת. והרי „העבריינים" הללו מקבלים עכשיו את ענשם: 40 כתרים קנס או ארבעה ימים תפיסה.

מאליו מובן, שהמחשבה הראשונה, המנקרת במוחנו למראה העול הזה הנעשה ליהודים באוסטריה, היא: זוהי האנטישמיות וזה

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ה.

עַל הַבְּדִידוּת וְעַל הַפֵּרוּד.

הוי, מה רבה הבדידות במחננו!

לכאורה, הרי הכל נעשה אצלנו כמו אצל המתוקנים. לכאורה, הרי אנו מוצאים אצלנו כל אותם הסימנים הטובים, שמוצאים אנחנו אצל המתוקנים. לכאורה, הרי יש לנו עם ככל העמים, ויש לנו חיים ככל החיים, ויש לנו תנועה ככל התנועות, ויש לנו תחיה ככל התחיות, ויש לנו פוליטיקא ככל הפוליטיקאות, ויש לנו ספרות ויש לנו עתונות ויש לנו אומנות, וזרמים ושלם ומפלגות שונות וכמות רבות, ומחר בעלות השחר יהיו לנו גם תיאטרון שלנו ואוניברסיטה שלנו ושאר הדברים הטובים, הדרושים לעם מתוקן ומסודר.

ולא עוד, אלא שמונים אנו לעמנו כמה וכמה מיליונים של נפשות אדם; וכשאנו באים בכל יום לדבר את דברינו, הרי אין אנו מדברים אלא בשם כל אותם המיליונים של נפשות האדם. ויש אשר יאמין העומד מן-הצד לפי תומו, כי כולנו ערבים זה בזה וכולנו מעורבים זה בזה, ואין אנו נוקפים אצבענו בביתנו אלא אם כן גברו עלינו מן הקהל".

ואף-על-פי-כן — מדוע זה מתכווץ הלב מתוך רגש של בדידות נוראה כתהום? מדוע זה רובצת הדאגה על חיינו כחשרת-עבים ועפה ביום-גשמים וזעף? מדוע זה הודר השממון אל תוכנו ואוכל אותנו בכל פה ומכלה כל זיק ומכבה כל ניצוץ של אמונה והתעוררות? מדוע כה בודדים אנחנו ועזובים לנפשנו, איש-איש בקרן-זויתו, המיוחדת לו, ואיש איש בפנת-סתריו שהקציע לו לעצמו? מדוע זה עושים אנו ועושים למן הבוקר ועד הערב—ואין הברכה שולטת במעשי ידינו?

תנועה יש לנו, ולא תנועה אחת, אלא כמה וכמה תנועות. עיר-עיר ותנועתה, איש-איש ותנועתו. תנועת הציונות ותנועת התחיה. תנועת עברית-בעברית ותנועת הדבור העברי. תנועת ה„יודיש" ותנועת התיאטרון. הכל מתנועעים אצלנו. אין אנו יודעים מנוחה בכל שבעת ימות השבוע. הימים קצרים והמלאכות מרובות והעם — עם של כמה וכמה מיליוני אדם — עומד על-גבנו ודוחק. הוי, העם הטרחן הזה! הרי גם לאכול את לחמנו בעתו ולבלוע את רוקנו בשעתו לא יתן לנו...

ואף-על-פי-כן — מדוע כה בודדים אנחנו ומפוזרים ומפורדים בתנועותינו ובמלאכותינו המרובות על פני כל הארץ? מדוע אין בנו כח לקום יום אחד ולהפרות את רעם ולהפרות את רוחו, להכות גלים ברבו ולפעמו ולעוררו לחיים ולתנועה? מדוע תנועותינו אלו תנועות יתומות הן, כולן בנות המקרה הן, אין האחת יונקת מחברתה ואין תחום האחת נוגע בתחום חברתה?

הן נפלא הדבר מאד! יש אשר תעמוד רגע מן הצד ותסתכל בבני-אדם אלו, המפוזרים והמפורדים במדינות ואיפרכיות, העובדים ומדברים ומתנועעים ומתרגשים, כל אחד בפנתו, פנת-הסתרים המיוחדת לו, כל אחד במקצועו ובתנועתו, כל אחד בוחש בכפו בתוך קדירתו ומבשל תבשילו לעצמו, והקולות קולות בודדים, והכונות כונות בודדות, והמעשים מעשים בודדים — האם לא תעלה אז מחשבה על לבך, כי רק צחוק עשה לו אלהי התנועות בעם הנפלא הזה? - צחוק משונה קצת. אל זה, אלהי התנועות השונות, בעופו פעם אחת על-פני מרחב תפוצות ישראל ושק התנועות בידו, נמלך ונקב חור בשקו והתנועות השונות נפלו קימעה-קימעה ונתפזרו במקומות שונים בלא כונה מיוחדת ובלא טעם מיוחד, וזכתה עיר אחת בתנועת הציונות — והתחילו כל יושביה נוטים לציונות ולארץ-ישראל, והתחילו שוקלים שקליהם ומרימים תרומותיהם להקרן הלאומית, והתחילו בניהם שרים שירי-ציון ובנותיהם פורטות אותם על-גבי הפסנתרים, והתחילו חתניהם נועצים מגני-דוד בעניבות צוארוניהם וכלותיהם מוכרות כרטיסים ועורכות נשפים ויושבות אחורי שלחנות-המזון למכור מי-סודה ותפוחי-זהב

פריה. ואולם באמת אין הדבר פשוט כל־כך. היהודי הקולומאי קשה העורף נענש לשלם קנס לא בעטיה של האנטישמית, אלא בעטיה של הגלות. הלשון הצכית, הלשון הרותינית וכו' וכו' מותרת, משום שיש אומה צכית, יש אומה רותינית. והלשון היהודית אסורה, משום שבכלל אין אומה יהודית בעולם. המלכות האוסטרית מודה בשמונה לאומים, שיש לה, ומוציאה היא מן הכלל את היהודים, משום שהללו הם אנשים, גופים, פרטים, אבל אינם כלל, אינם אומה. החינאי, היפוני היחידי, היושב באוסטריה, רשאי הוא לרשום את שפתו בגליונות המפקד, שהרי שייך הוא לאומה ידועה, שיש לה שפה ידועה, והצבור הגדול היושב באוסטריה אינו רשאי לרשום בגליונות המפקד את השפה שהוא משתמש בה, משום שצבור זה אינו שייך לשום אומה מיוחדת.

זוהי הגלות וזה פריה.

האנקיטה הגליצאית ופריה.

להלן ימצאו הקוראים במכתב סופרנו מגליציה את פרטי האנקיטה ע"ד עניות היהודים בארץ זו. שלשה ימים שקלו וטרו בעניני היהודים, הורצו הרצאות, היו וכוחים, הוצעו הצעות, כנהוג, — ועומדים יהודי גליציה ושואלים: מה יתן ומה יוסיף לנו כל־זה? ובאמת הן קלקול מצבם של יהודי גליציה וסבותיו בדרך כלל היו ידועים גם עד עכשיו, והללו שהשתתפו באנקיטה כמעט שלא הוסיפו כלום על מה שהיה ידוע ומפורסם זה כבר. החלטות, המחייבות חיוב גמור את ממשלת הארץ לעשות את הנחוץ והאפשר לטובת היהודים, לא הוחלטו, מוסדות חדשים לשם תקון המצב לא נוסדו. וא"כ מה בצע בהאנקיטה ובעמלה?

ובכל זאת טועים אלה האומרים, שאנקיטה זו עד שלא נוצרה אינה כדאית ועכשו שנוצרה כאלו לא נוצרה. אדרבה, הלואי ולא היתה ועידה זו היחידה, הלואי שתקבענה גם ועידות אחרות כמותה אחריה. שאלות חברותיות מסובכות לא נתנו להפתר במשך שלשה ימים. מצבו המיוחד של חלק הגון מתושבי המדינה, שסבותיו מונחות במצב תרבותה של המדינה כולה וביחס ההיסטורי של צבורי התושבים זה לזה, אינו ניתן להשתנות ע"י החלטות בנות יומן. עיקר חשיבותה של האנקיטה הוא בה בעצמה. באשר היא מעשה פוליטי, שנעשה מתוך הכרת חובותיה של המדינה לאחד מצבוריה, לצבור היהודי, ומתוך הודאה בזכותו של אותו הצבור לדרוש את תקונו מידי ממשלת הארץ.

מדרך הטבע הוא, שכל עם ועם ידאג בעצמו לקיומו ולתקונו בתוך יתר העמים, הסובבים אותו בארץ מושבו. ולא יהיה תולה את תקון מצבו רק ברצונה ודאגתה של הנהגת המדינה. ומן הצד השני ודאי זוהי חובת המדינה לדאג לכל בניה, לסייע לכולם ולשקוד על תקון כולם. ואולם זה דרכם של העמים השליטים לדרוס בעקבם את עניניהם של אותם העמים המשועבדים. שאין ישותם ניכרת, לבלי להודות אפילו להלכה בזכויותיהם ולבלי לפרוע להם את החוב, שיש להם על המדינה. ואמנם זו היתה מאז מעולם הגדולה שבצרות גלותנו: ישותנו לא היתה ניכרת בעולם, אנו בעצמנו יראנו והשולטים בנו לא הרשו לנו להבליט את ישותנו. אי אפשר היה להעביר את היהודים מעולם והיו מטפלים בהם בדרך אגב, בחדר לפנים מחדר, בעתות הפנאי. נזהר נזהרו השליטים, שלא להעלות את עניניהם של היהודים למדרגה של ענין מדיני, לבלי לעשות את ישותם של היהודים לניכרת ולבלי להודות אפילו הודאה כל שהיא, שגם צבור זה יכול לתבוע את פרעון חובו מאת המדינה.

אבל דבר זה אי־אפשר היה לו שיתמיד לעולם. ישותו של „הגוף הזר" של היהודים, התחילה בולטת, — הרבה סבות גרמו לכך, — ושאלת היהודים היתה, אם ברצון או באונס, לשאלה מדינית, שאין עוד לפוטרה בלא כלום, בפקודה שיש לה

לטובת העם. הכל כמנהג העיר. זכתה עיר שניה בתנועת התחיה והדבור העברי — והתחילו כל יושביה מדברים עברית כל הימים וכל הלילות, כשבתם בביתם ובלכתם בדרך ובשחקם בקלפים ובנסעם במרכבת הטראם, והתחילו בניהם מאגדים אגודות לעשרות ולמאות ובנותיהם מתכנסות לאספות ונואמות נאומים ומעוררות וכוחים ומטעימות את ההברה הספרדית היפה לטובת העם. הכל כמנהג העיר. ושתי הערים האלו רחוקות מרחק רב האחת מחברתה, אין האחת יודעת מה שבתוך השניה, אין האחת נוגעת בתחום השניה ואין הללו יונקות זו מזו. כל אחת מסתתרת בפנתה, כל אחת עושה בתוך שלה ועוֹבדת במקצועה, המיוחד לה לעצמה. ולא עוד, אלא שכל אחת ואחת משתיהן כבר החליטה בנפשה החלטה גמורה, כי כל הארץ כולה נתקפלה רק תחתיה. האין זה צחוק משונה קצת, צחוק אשר עשה לו אלהי־התנועות להנאתו?

והנה עיר שלישית, והעיר הזאת זכתה בכמה וכמה תנועות בבת־אחת — בתנועת הספרות ובתנועת העתונות, בתנועת ה„יודיש" ובתנועת האומנות, ומחר בעלות השחר תהיה לה גם תנועת התיאטרון ושאר התנועות הטובות, הדרושות לעם מתוקן ומסודר. הוי, עיר התנועות הזאת! השאון רב בה, והערבוביה גדולה, והלבבות סוערים, והלשונות ממללות, והקנאה מתלקחת, והפיות פעורים, וידים שונות שלוחות לאחוז בגלגלים החוזרים, הללו לעצור בעדם והללו להניע אותם ביתר תוקף וביתר עוז — ואף־על־פי־כן, מה רבה הבדידות בעיר החיה והמתנועעת הזאת!

הן נפלא הדבר מאד! יש אשר תעמוד רגע מן הצד ותסתכל בבני־אדם אלו ובמעשיהם, שהם עושים לטובת מיליוני נפשות העם, ותקשיב לדבריהם, שהם מדברים כל הימים לטובת אותם מיליוני הנפשות, ותראה את כעסם ואת קנאתם ואת רוחם הסוערה ואת הקצף על שפתיהם — האם לא תעלה אז מחשבה על לבך, כי רק צחוק עשה להם אלהי העם הנפלא הזה? — צחוק הספרות וצחוק העתונות, צחוק האומנות וצחוק התיאטרון. רעיון משונה נתן אלהים בלבם, כי כל מה שהם עושים שם בפנתם ובמקצועם, המיוחד להם, — מיליוני בני־אדם עומדים זקוקים להם ומשתחוים לפניהם ומחכים בקוצר־רוח למעשי־ידיהם. ואמונה משונה נתן אלהים בלבם, כי כל דבריהם, שהם מדברים במחיצתם, נשמעים לאזניהם של מיליוני בני־האדם האלו, וכל הגה היוצא מפיהם קדוש הוא להם. ואין הללו רואים, ואין הללו יודעים, כי מעבר לכותלי ביתם מתחילה התהום העמוקה, המפרידה בינם ובין העם, כי בודדים הם ובודדים קולותיהם בתוך מיליוני נפשות האדם...

וסופרים זקנים ופקחים ונשואי־פנים כי יצאו בימים האלה אל מערכות המלחמה, וישתמשו כל אחד בכלי־זינו ובחציו השנונים לקלוע אל לב חבירו, וישלחו כל אחד את ידו לאחוז בזקן רעהו ובשערות ראשו, כנהוג בשעת תנועה ובשעת ספרות ובשעת תיאטרון, ויקדשו כל אחד את שמו ברבים, ויעשו כולם את המלחמה הזאת למלחמת־מצוה, מלחמה לשמם ולטובתם ולאשרם של מיליוני נפשות העם, — האם לא יהיה אז המראה הנפלא הזה בעיניך כאידיליה תמימה וטהורה של בריות תמימות וטהורות?

אידיליה תמימה כעין זו אנו רואים פעמים בימות הקיץ עם צהרים בקרב משפחת התרנגולים ועופות־הבית. הנה הוציא הקדוש־ברוך־הוא חמה מנרתיקה, והנה זוהר והום, והנה שלוה ודממה, והנה מתהלכים העופות בחצר ומקעקעים ומנקרים באשפה — והנה נבדלו שני תרנגולים מעל המחנה ופרשו לקרן־זוית ועמדו זה לעומת זה, זוקפים כרבלותיהם, מבריקים בעיניהם וקופצים זה אל פני זה מתוך התלהבות רבה ומתוך צמצום כל החושים...

ובודדים הם התרנגולים הנלחמים. העופות הרועים בחצר אינם משגיחין בהם ולא כלום. עושים הם את שלהם, מתהלכים אחת כאן ואחת כאן, מקעקעים ומנקרים באשפה — ודממה והשלוה ומנוחת־הלבבות לא תופרענה אף רגע...

מה להם ולתרנגולים? — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

הוי, מה רבה הבדידות במחננו!

נומר ידוע, בשרטוט העט בלבד. וזהו ערכה המיוחד של האנקיטה הגליציאית: שוב נבלטה שאלת היהודים בתור שאלה מדינית גמורה, ואעפ"י שאמר הגראף באדיני: „איני רוצה שתעשה האנקיטה פרלמנט יהודי", מכל מקום הוכרח להודות גם הוא, שאי-אפשר לה לממשלת הארץ לכפור בחובות שיש לו לצבור היהודי על המדינה.

א. מ. ברוכוב.

גלות.

(מחשבות והרהורים).

א.

„גלות" זו, שאין אנו פוסקים מלהזכירה לעצמנו ולבנינו ומלהתפלל ומלחלום על יציאתנו מתוכה בזמן מן הזמנים, — גלות זו מה טיבה?

תמוהה היא לכאורה שאלה זו. כלום יש בתוכנו יהודי, שלא טעם טעם גלות ואינו יודע מה טיבה? באנגליה או באמריקה המבורכות אולי יש יהודים כאלה בין ילידי המקום, בין „העקריים", בגרמניה ואפילו בצרפת יודעים עוד היהודים, מהי גלות, וברוסיה — הלואי ולא ידענו ולא הרגשנו בטיבה של הגלות יותר מדי. וכלום יש צורך עוד בחקירות מרובות כדי לעמוד על אופיה? —

אבל מדוע אפשר הוא הדבר, שיהודי אנגליה או יהודי אמיריקה לא ידעו ולא יכירו את הגלות? כלום אינם בגלות גם הם? האם לא העם העברי כולו טובע בגלות? הם, יהודי אנגליה ואמירקה, אינם מרגישים את הצער שבגלות, הגלות אינה פוגעת בהם. וכל היהודים האחרים, ויהודי רוסיה בראש, מרגישים את הגלות, באשר היא מעניקה להם פגעים רעים ויסורים מרובים. אבל הצרות שבגלות אינן הגלות עצמה. הרגשת הצרות של הגלות והכרת הגלות עצמה אינן דבר אחד: שנאה, רדיפות, הגבלת זכיות, פרעות, כל הני מילי מעליותי אינן שולטות אלא בגלות, הגלות היא מקום גדולן, אבל אין הן הגלות עצמה, אותה בעצמה אין אנו מרגישים, אף על פי שאנו שקועים בה; אותה בעצמה אין אנו יודעים, משום שאנו שקועים בה; אין אנו מרגישים בה, משום שהיא טבועה בנו, בתוכנו.

נתונים אנחנו בגלות זה יותר מאלפים שנה. היא מקפת אותנו בכל צד וממלאת את כל חללי קיומנו, כמו שהאויר מקיף את כל החי על פני האדמה; הגלות היא אויר נשמתנו, האטמוספירה שלנו. אלמלא למדנו לשאוף רוח הגלות אל קרבנו, לא היינו יכולים להתקיים במשך אלפים שנה תחת כבדה המעיק עלינו מבחוץ. הגלות היתה מרסקת וממזמזת אותנו, כשם שהאויר היה מרסק את כל החי על פני האדמה, אלמלא היה ממלא את כל חללו וקרביו גם מבפנים, כשם שמתפקע כלי חרס בשעה ששואבים מתוכו את כל האויר שבו. אי-אפשר לחיות אלפים שנה בגלות מבלי להתרגל אליה, כלומר מבלי להשתנות שנוי פנימי, נפשי. רק עם גלותי בטבע, או מתוך הרגל שנעשה טבע, יכול לחיות ולהתקיים זמן מרובה בגלות. ועם גלותי אינו יכול להרגיש את הגלות. הדורות הראשונים, אלה שמקודם חיו בארצם ונשמו אויר ארצם, היו יכולים להרגיש את הגלות. ביניהם היו כאלה שלא יכלו להתרגל אליה, להשלים עמה, להתפשר עמה. הם נתאבקו עם הגלות, התקוממו, נלחמו נגדה. את הגלות הראשונה נצחו אלה, שלא יכלו להשלים עמה, המתקוממים, הלוחמים. היהודים שאינם גלותיים, שנולדו בדורות הראשונים לגלות השכינה, לא נצחו אותה; הגלות נצחה אותם. הם התקוממו ונלחמו, עד שנפלו חלל וזר המנוצחים על ראשיהם. נשארו בחיים, נשארו לדורות רק אלה, שלמדו לשאוף לתוכם רוח הגלות. בתחילה קשה היה להם הדבר, אבל לאט לאט השלימו עם מצבם, „השתלמו" לפי מצבם. והשלמה זו, השתלמות זו, הלכה וגברה, הלכה „והתקדמה" מדור לדור. הדורות האחרונים כבר היו נושמים אויר הגלות, כאילו היתה הגלות האטמוספירה הטבעית שלהם. הם הרגישו את הצרות, המתרגשות ובאות עליהם מתוך הגלות. את הגלות עצמה לא חשו ולא הרגישו עוד, כי ע"כ כבר ספגו איתה אל קרבם. הם היו ליהודים גלותיים, העם כלו נעשה עם גלותי.

כל החיים הולכים ומשתנים לאט לאט, כשהם נעקרים מתוך סביבתם הטבעית וניתנים בתוך סביבה אחרת לימים מרובים, למשך דורות רבים. זהו כשרון הגופים האורגניים להשתנות בהתאם לתנאי קיומם. בסביבה חדשה מקבלים הגופים האורגניים תכונות חדשות. בהמשך הזמן במשך דורות רבים, יכולים להברא גם איברים חדשים בשביל למלא את התפקידים, שהגוף נעשה זקוק להם בתנאי קיומו החדשים. ונראה להם לדורות האחרונים, שהתנאים שבהם נולדו לא נבראו לכתחילה אלא בשבילם, לפי תכונותיהם „המקוריות". אבל באמת היא, שכל סביבה יש לה יצירותיה שלה. האטמוספירה בוראת את החי הנמצא בה „בצלמה וכדמיתה", לפי תכונותיה היא. האטמוספירה שלנו היא הגלות. ומדרך הטבע הוא, שנשתנינו לפי רוחה ורכשנו לנו את תכונותיה. ומכיון שכך הוא, שוב אי-אפשר לנו להרגיש בגלות ולדעת את מהותה, כמו שהיא לעצמה.

כדי לעמוד על מהותה של הגלות, היינו צריכים להתבונן לזה „שאינה גלות", לדרכי החיים של העמים האחרים או של העם העברי בטרם היה לעם גלותי; צריכים היינו להציג את הגלות ואת „שאינה גלות" זו לעומת זו ולבקש את ההבדל שביניהן. אבל את ההבדל הפנימי שבין אלה, את ההבדל ברגשו והכרתו העצמית של עם גלותי ושל עם שאינו גלותי, אי-אפשר לנו לתפוס בכל היקפו. אי-אפשר לעמוד על ההבדל הפנימי שבין שני מצבים אלא ע"י הרגשת שני המצבים כאחד, ודבר זה אפשר רק בשעת המעבר ממצב הקודם למצב השני, או בשעה שהנמצא במצב ידוע זוכר עוד את המצב הקודם, את ההרגשה העצמית שלו במצב הקודם.

מוכרחים אנו איפוא להסתפק בהסתכלות ובהתבוננות להבדל החיצוני בלבד שבין „גלות" ו„אינה-גלות", ואת ההבדל החיצוני אפשר להכיר בנקל.

„אינה-גלות" היא, כשעם מרוכז כולו או רובו במקום אחד והוא קובע לעצמו את הפוליטיקה שלו, המקפת את כל ענפי החיים, חוקק לעצמו חוקים ומשפטים ומסדר לעצמו סדרי החברה; כל פרט ופרט, כל עדה ועדה בתוך עמם הם יושבים, וחייהם וצורת קיומם תלויים בחיי הכלל שלהם, בחיי עמם הם.

„גלות" היא, כשעם מפוזר בין עמים אחרים רבים או בתוך עם אחר אחד אין לו פוליטיקה לעצמו וחוקים לעצמו, אלא הוא חי ביחד עם העם הזר, נאחז בסבך החיקים והגדרים של העם הזר ונסחב אחריו בדרכי החיים. הפרטים, העדות, מפורדים זה מזה, וקיומם וצורות קיומם תלויים יותר בתכונותיהם וברצונם של אחרים משהם תלויים ברצון עמם, מפני שעמם כולו מעורב וטמוע בין זרים. גלות היא התפוררות, פרוד, פזור, ערוב חלקי עם אחד בעם אחר, טמיעה. גלות היא אסימילציה חיצונית.

ואולם אין הגלות התבוללות חיצונית בלבד אלא בשביל הדורות הראשונים של העם שיצא בגולה. בשביל הדורות ההולכים ובאים, ההולכים ומתרגלים אל הגלות, המשתנים בתכונותיהם

לפי תנאי הגלות, הסופגים את הגלות אל קרבם, — בשביל הדירות הללו אין הגלות אסימילציה חיצונית בלבד, אלא סתם אסימילציה, כפשוטה וכמשמעה, חיצונית ופנימית כאחד. עם גלותי הוא עם אחוז-אסימילציה, עם טמוע.

היש לו לעם העברי לירוא מפני האסימילציה בגלות או לא? — שאלה זו נדרשת וחוזרת ונדרשת בבית מדרשם של הלאומיים שלנו. ובשם האסימילציה רגילים לסמן כליון, חדלון, הכחדת הקיום של היהודים בתור עם בין העמים. ואולם החדלון, הכחדת קיומו של עם, היא הנקודה האחרונה של האסימילציה, או, יותר נכון, הנקודה שמעבר לגדר האסימילציה, עד שעם יורד ומגיע לנקודה זו של האפסי הלאומי, הוא מוכרח לעבור מרורין מדורין הרבה, מדרגות מדרגות של אסימילציה. ועד שהעם מגיע לנקודה זו, הרי הוא קיים עדיין ויש לו עוד הכרה לאומית, אלא שהוא טמוע למחצה והכרתו הלאומית היא פגומה. אבל אין העם הזה מרגיש בטמיעתו משום שהוא טמוע, כי אין העם מרגיש את עצמו ואת קיומו אלא בזה שלא נפגם עוד ע"י הטמיעה, בזה שנשאר מיוחד לו ואינו משותף לו ולאחרים.

היש לו לעם העברי לירוא מפני הטמיעה הגמורה? — עד שנלך לחזות בכוכבים ולהגיד עתידות, ראוי להסתכל ולהכיר את הנמצא וקיים עכשיו. ואל השאלה: „מהו העם העברי עכשיו?" — כמדומה, כבר מצאנו תשובה במקצת.

העם העברי הוא עם טמוע באשר הוא עם גלותי והגלות היא טמיעה.

י. יפה.

שִׁמְעוֹן פְּרוּג.

(סוף)

בשנים האחרונות, עת שתחית השפה העברית נעשתה עובדה קיימת, שאין להכחישה עוד, עת שצלצול הדבור העברי החי נשמע בחוצות הערים והמושבות אשר בארץ-ישראל, ויחד עם תחית השפה בארץ-האבות העתיקה נתעוררה החבה אליה גם בארצות-הגולה, — בימים אלו מברך פרוג על תחית השפה הזאת, שעליה נבא ואליה נשא את נפשו זה כמה. מספר הוא על המופת של אלישע הנביא, שבנשמת-אפו החיה את בן השונמית המת. וכך אומר המשורר:

מנבכי יצירת-התחיה הפלאית —
זאת תחוש נשמתי היעפה וערה
להקשיב כל רטט, כל רחש עמי —
שלהבת אש-קודש שוב עולה, בוערה;
שוב אזני מקשיבה, לגילי ברעדה,
שפת חוזה ונביא מקיצה משנתה;
מתנערה מחלודת השכחה הכבדה
ושבה לפרוח כבעתות עדנתה.
חי נצח ישראל — וחיה שפת קדשו!
מזהירה וזריזה כזרמה עליזה
תצלצל על שפתי עלמות יפהפית,
תתפוצץ בדבור הנלהב ומתיזה

ניצוצות מעיני העלם הרענן
ושוטפה בתומת פטפוטי השאנן
של תינוק, כבוקר הנעור וקורא
לחירות בהירה, לנוער ולאורה...

הפייטן שולח ברכתו לכל אלה העובדים עבודת-הקודש עבודת תחית-השפה:

וברכת עולמים על ראשכם, כל אלה
שבעדן המצוקות, העבדות המרה
מקימים מעפר עלובת הלשונות
ומשיבים לה כבודה וחסר הדרה.
הן אתם — הד נשמת החוזה הזכה
ומפתח שפתיו — ניביכם הנאים;
עמכם חן-הדרת ימינו הרחוקים,
אורנו הגנוז לימים הבאים.
וכמופת אלישע מופתכם גם אתם,
את פניני שפת-קודש בעמכם אם זרעתם:
כי עמכם האלמן בשעות הרעות
יתעודד ויעוז בתקות הגאולה —
ושירת החיים, היא שירת התחיה
אז ישיר בשפתו החיה יצלולה...

קוראים אנחנו את השירים האלו של פרוג, שאנו נותנים אותם בכאן קטעים-קטעים בתרגומם העברי, ומבלי משים עולה על לבנו הרעיון, כי אין לך טרגידיה קשה ונוראה מזו, טרגידיה המוזרה ואינה מובנת כלל למשוררי אומות העולם — הלא היא הטרגידיה של המשורר העברי, שאנוס הוא לשיר את שיריו, שירי הינון, ינון עמו, ושירי התקוה, תקות עמו, בלשון נכר, בלשון „המולדת-החורגת", בלשון זרה ומוזרה לבני עמו.

אין לך סופר ומשורר, שלא טעם מימיו טעם של חבלי לשון. ביותר הרגיש בהם הסופר הרוסי דוסטויבסקי. הוא היה אומר: „חבלי הלשון שקולים כנגד כל החבלים והענויים שבעולם". ואנחנו נענה אחריו: וחבלי הלשון של המשורר העברי, השר לעמו בשפה זרה, שקולים כנגד כולם. בלבו של המשורר העברי הזה בוערת אש אהבה רבה ועזה לעמו ולשפתו, הוא גודל ונתחנך ברוח השפה הזאת, בנשמתו היא עצורה עם כל יפיה וחן צלצולה, בחרוזו הנלהב והנשגב היא נשמעת, והד-קדומים לשירתו, המושרה בלשון-נכר, הד שפת הנביאים, ונראית היא לו כמשענת-קנה אחרונה, אשר עליה ישען העם, כמקור מחשבותיו וכחותיו, וחולם הוא את חלומי לימים הבאים, כי ישוב העם והחיה והפריח את שפתו זו העתיקה, והמשורר עצמו שר את כל הדברים האלה בלשון נכר, בשפת זרים, ורעיון מחריד את לבו, כי לאותם האנשים, שבשבילם הוא שר, „מוזרות אנחותיו ושפתי אינה מובנת".

להם — אהה! לשון הנכר
מקדמות עולם רק הביעה
עברה, זעם ותוכחה,
מרורות, חרפה ומשטמה...
. . . .
ובלב נפעם ובחרדה
מקשיבים הם לשירה זרה,
ודומה היא כיליל הסופה
לתינוק חולה בחצות הלילה...

מרגיש הוא בעצמו את כל זה, ואף-על-פי-כן אנוס הוא להלביש את שיריו, שירי ינון-העם ושירי-ציון, לבוש זר, לבוש השפה הנכריה, ויחד עם זה הריהו מכיר ויודע, כי אחרי;

הוא למשוררים, השרים לעמם בשפה זרה, בודד הוא בשירה יתימה שלו ולא יקומו עוד אחריו לעמו משוררים כאלה. מפני שהשפה הזרה לא טופחה בלב העם ולא ינקה מלשדו, לא השפיעה על מחשבתו ולא הפרתה את יצירתו. ולא עוד אלא שמכיר הוא ויודע, כי שירתו זו, שכולה מוקדשת לעמו. כדי שתשאר למשמרת באוצר הספרות העברית, צריכה היא להיות מעתקת להלשון הלאומית, ועל-ידי-כך יאבד לה כח המקוריות ויפיה, אותו הכח ואותו היופי, שהמשורר הקריבם קרבן לשפה זרה, שפת שירתו. מכיר הוא ויודע, כי לשירתו זו לא תהיה תקנה אלא אם כן יעתיקוה לשפה העברית, כמו שהעתיקו כל דבר נכבד, אשר יצר העם בלשונות זרות ורצה לשמור אותו לעתיד ולעשותו קיים לעולמים, לשאת אותו בקרבו דרך גלותו ולהביאו עד הימים הרחוקים, שאליהם הוא מחכה ומקוה ובהם הוא מאמין באמונה שלמה...

נעימות התחיה נשמעות לנו מתוך שירתו של פרוג בכל משך עבודתו הפיוטית. בשירתו זו מצאו הד להן כל תקופותיה של התנועה הלאומית בקרב עם ישראל.

הנעימות הללו מתמעטות אצל פרוג רק בתקופת שנות התשעים — אותה התקופה הרת-השעמום, שהיתה קשה לישראל. בימים ההם כמעט נשתתקה שירתו של פרוג. ולעומת זה אנו רואים את פרוג מתעורר ביתר תוקף וביתר עוז בסופה של תקופת שנות התשעים — בזמן הופעתו של תיאודור הירצל. גל של שמחה וחיים עבר אז על פני היהדות וזעזע אותה עד היסוד בה ועורר את בניה לעבודה ולהתאחדות. דומה, כאילו רוחות אביב חמימות עברו ונשבו בחלל עולמנו והפרו את אדמת העם והצמיחו עליה נצני-התחיה והכשירו אותה להוציא גידולים מתוכה. וכח חדש ורענן, ככח שירי-הנוער הראשונים, ניתן פתאום לפרוג. כשחזר לשיר לנו „שירי-ציון" חדשים, כעבור עשרים שנה של הפסקה.

בשנת 1897 נאסף הקונגרס בבזיליאה. זה היה — לפי דברי תיאודור הרצל — רגע מאושר על קצה גבול החיים, עת שהגוסס, החשוב כמת, פוקח את עיניו לשוב לחיים.

פרוג מברך על הקונגרס ועל אגודת העם החדשה ומקדם בברכה את המנהיג, שעלה בידו לאחד ולקבץ עם מפוזר ומפורד. העם מחכה זה כמה לנס. ואולם כלום אין זה נס, שנעשה עכשיו לעינינו?

אך כלום אין זה מופת, לא נסים?
ומי הם שבלבם זה פתאום
התלקחה שלהבתם הקדושה,
שחרדו ממרחק אלינו
להצית אבוקות על דרכים
ולהאיר מחשכי לילנו?
ומה הם הקולות החוצבים
להבות-אש-נוער בתרועה:
הוי שובו נא, בנים נדחים!
הבקע נא שחר הישועה!...

המשורר נזכר בתקופות האחרונות, שקדמו לתקופה חדשה זו, המתרחשת בחיי העם. רק פיזור ופירוד. פיזור הכחות ופירוד הלבבות, רק בגידה וכפירה:

הללו במרחב האופל
על דגל בית זרים נספחו!
באבו מכאובים לא לנו,
אל גילה לא לנו שמחו.
אחרים דור מביש מוג-לבב,
כבר פרקו עול עמם וקפאו
בדממת חלומם הכהה,
על שפלי תענוגות שאפו...

מנבכי מנת עמי הנשמה
נתפרדו שתי דרכים זה כמה:
האחת — קלון-שעבוד ואלמין;
בה נשש עם אובד בצלמון,
קפוא יאוש-ערפל ונשכח
זה רבות, זה רבות בשנים.
השניה בה שרכו הבנים
הזונים כל אחר לבצעו,
שעזבו את עמם בפצעו
בתהום המשטמה החשכה
בזוי-ארם, מנודה, חלכה...
ומה אם לא מופת, יד פלא —
הוא קבץ הרחוקים האלה?...

הן לא ימים רבים עברו מאותה העת, שרובי האינטליגנציה העברית אז הוכו בסנורים על ידי זהרי החופש ותקות הימים הטובים, שנראו קרובים להם, הן זה לא-כבר עוד חלמו הללו חלום של אביב חדש להיהודים יושבי רוסיה —

ונוגה החירות המקוה
שוב נצנץ... שוב רמז אלינו...
ושוב אנו נוטים להאמין
ולהאמין נצו את עמנו,
כי שמש שהוצתה על ראשו
הוא ימסה אסורי ברזלו
של חיי-מחשכיו ובשתו;
כי קרוב יום אביב בהלו,
כמוהו ברוסיה לא היה...

והמשורר מזכיר לנו את דבר האביב, שפעם אחת כבר התחיל להתרחש בקרב יהודי רוסיה, אלא שבמהרה התנדף וכלה, כשאר ימי האביב וימי התקוה, שקמו לישראל בארצות גלותו.

רק לנו, אסירי צל-שחת,
לא הביא נחמה אף אחת
האביב לו ככה שאפו;
רק הוליות אחדות נוספו
על קולר הברזל הנורא
שהעיק בלי-הרף על צואר
וענה נפשנו השחורה...
אך דיו אז היה האביב
כי נום כולנו בחלומות
על מרחב וחרות מסביב,
על חיים חדשים, מרנינים
כבמקלט בית-אבות עדינים...

ואולם קשה ביותר היתה אחר-כך היקיצה.
ואיך הקיצונו לפתע
משרירות הפראים הקמים
שצמאו, שכורי משטמה,
לטבוח ולרוות מדמים...

. . . .
יד חשך ארורה אז כבתה
בן רגע את שביבי עינינו
וידעך גם שביב לבותינו...

והמשורר מזהיר:

אל תאמן, הה אחי, אל תאמן!
אל תאמן באביב לא לנו!
רק שמה בארץ האבות,
על שדמות חפשיות ונאוות;
בארץ, בה שגשג בגאונו
מלא יפעת עלומיו עמנו
וייצר ברוח שלהבתו
ליושבי התבל אויבתו
אור עולם: תורתו המאירה
וחוקים צדיקים ושירה —
רק שם אביבנו, רק שמה...

בכח עצום וברגש נלהב שר המשורר את הימנון התהיה והאהבה לארץ אבותינו:

הה אמי, הה אמי־אדמה!
בלב מלא ענויים נאמנים,
עם חותם בן נדח על פנים,
כסוי עדים אכלום שנות־גלות,
מנואץ ונרדף בקללות
ממנדים למנדים נזעמים,
אך עז באמונת־הקסמים,
בנחאה יהורה על מנתו
עוד ישוב בנך־אובדך הזונה.
אליך, אליך, הורתי!
לא שחוח כצילן אין־אינו
עם תרמיל־נמושות על שכם
אך אכר זורע ברננה
עם טנאו ברוך דגן ולחם.
הוא ישוב אל ארצו הנרדמה
בזרוע בן־חורים אדירה
יטאטא הקמשון, הלענה,
שעלו על תלמי המענה,
ושוב תחת זוהר שמי ציון
בפניני טל־תחיה, טל אורות,
יפריח המרחב המחודש
בשלל שדמותיך הפורות...

לפני שנים אחדות השתתף פרוג בבמה וכמה נשפים לאומיים, שנערכו ב„תחום המושב". האינטליגנציה היהודית והמוני העם כולם יחד התאמצו להביע את חבתם הרבה ואת רגשי תודתם להמשורר הזה, שבשיריו נתן את נפשו מתנה לעם. ושיב הרגיש המשורר בקשר האמיץ, המקשר אותו אל העם. ושוב הוא שר לנו, כמו לפני שנים רבות, „שירי מוצאי־גולה" וחוזר על אותם הדברים, שהיו תמיד מקור חיים ועצמה ליצירתו: „ואני אומר — עוד חי אתה, עמי"...

עוד חי אתה, עמי! ויחד עמך
לחיים, לחפש ולעבודה
אל היכל ציון העתיד
הלוך אלך בשמחה!...

במשך שלשים השנה, שנות יצירתו הפיוטית, היה פרוג עובד נאמן לעמו. בהשפעתו נתחנך דור של סופרים עברים. ולא רבים כמוהו זכו לפרסום כזה ולאהבה כזאת בין שדרות העם המרובות.

פרוג הוא המשורר העברי היחידי בלשון הרוסית, ואף על פי כן גדולה היתה השפעתו על הפואיזיה העברית. בדרכים נעלמות ובשבילים לא־נראים עברה שירתו ומצאה הד לה גם בשירתם של משוררים אחרים, השרים לעמם בשפת העתיד.

המבקר העברי בשנית הבינים, אלחריזי, בדברו על ערכו של רבי יהודה הלוי, אומר בתוך יתר דבריו: „רבי יהודה הלוי נכנס לבית־אוצר השירה, לקח משם את כל המטמונים ויצא וסגר את השער אחריו.

אחרי רבי יהודה הלוי, במשך של שמונה מאות שנה, לא קמו לישראל משוררים כמותו, שעלה בידם לחדור לתוך אוצר השירה העברית. ורק בימים האחרונים, לרגלי התקוות החדשות, שהתחילו מזהירות לעמנו, שוב נתחדשה ונוצרה השירה העברית, והשערים שננעלו אחרי רבי יהודה הלוי נפתחו קימעה־קימעה לפני משוררינו החדשים. ושמעון פרוג הוא אחד הראשונים והטובים בין משוררינו אלה. ואולם השירה העברית האמתית, אותה השירה שלה אנו מחכים, יכול תוכל לפרוח רק אז, כשהעם ישיר אותה בלשונו העתיקה, היא לשון התחיה, „כשימצא העם מנוחה בארץ אבותיו ובפנת מולדתו יפרח ויקום לחיים ולאושר". אז יקומו לנו משוררים גדולים ולרוחם יפתחו את השערים הסגורים, שננעלו אחרי רבי יהודה הלוי. ואז גם אז יזכור העם באהבה ובתודה את זה המשורר, שבתקופה היותר קשה בחיינו, בתקופת רעמים וברקים וענן כבד, עת תעינו ללא־דרך וללא מוצא, שר לנו בלשון נכר את שירת ציון החדשה.

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורת עממית.

ג.

הַמּוֹפֵת.

בֹּקֶר־סַגְרִיר אַחַר לָקוּם אַחֲרֵי לֵיל נְדוּדֵי־רוּחַ,
נִבַּט וָעֵף אֶל חַלּוֹנוֹת בֵּית רַב עוֹזֵר. עַל יְצוּעָהּ
שׁוֹכְבָה חַוָּה'לִי יְגֵעָה וְעוֹמֶמֶת כַּגַּחֶלֶת,
אַחֲרֵי אָכְלָהּ מֵאֵשׁ לַהַט הַקַּדַּחַת כָּל הַלַּיְלָה;
דּוֹמֶה, הוּקַל לָהּ בִּמְעַט וְנָמָה הִיא. אַל קוֹל, אַל צַעַד!
דּוֹמְמִים הַכְּתָלִים יַחַד, מַטִּים אֹזֶן לִנְשִׁימָתָהּ —
כַּמָּה רָפָה נְשִׁימָתָהּ!
הַשַּׁלְחוּפָה עִם הַקָּרָה שֶׁבְּקַעֲרָה, הִיא יוֹדַעַת
אֶת הַמַּשְׁבֵּר וְעַד הֵיכָן הוּא מַגִּיעַ — וְשׁוֹתֶקֶת,
הַצִּנְצָנוֹת עִם הָרְפוּאוֹת עוֹמְדוֹת בַּנְּאֲשָׁמוֹת, צוֹפוֹת
חֶדְלוֹת־אוֹנִים. אֶל הַמִּטָּה
יוֹשְׁבָה וּמִתְנַמְנְמָה הָאֵם, עֵינֶיהָ יוֹרְדוֹת, שׁוֹקְעוֹת;
בּוֹרוֹת כְּחֻלִּים, תְּהוֹמוֹת־יָגוֹן — וּמִתְעוֹרְרָה לִרְגָעִים,

ומעם התא הסמוך רועד, עולה למקטעים
קול רצון-אנחות ורוה-דמעות, קול רב עוזר, כשהוא
עומד ומתפלל שחרית.

ומלא רחבי האלמים קדרות ריקה, אימה סתומה,
מכל צל ומכל זוית אורבה; שותקה הסכנה...
והאנשים הולכים שחוחים גם נאלמים, וכי ידברו
לא ירימו קול, כיראים לתת פתחון-פה לשטן...

פתאם נפלה נהרה גדולה, החיתה חלל הבית.
עמד איש לפני רב עוזר, מביט כה וכה כנזהר,
השפיל קול וספר בכה:

„לילה על משכבי ואני רואה בחלומי זקן,
פניו פני איש אלהים וזקנו יורד על מדותיו,
נגע בי והביאני פנת-סתר עם הנחל,
עשב שוטה עם הצפרדע ועם הקמוש שם יתחרה.
הורה לי באצבע-פקודה על מין עשב זר ואמר:
תלש ורפא בו בת רב עוזר!"

רב עוזר.

„הי, האמנם?"

תנחום.

„כן, רב עוזר;
הקיצתי, נפשי המתה בי, ואמר: אך חלום הוא!
אפס אך סגרתי עיני — פני השב לפני עומדים,
יביט בי ומאום לא יגיד. ובהרדמי לאחר שעות,
נשנה לי החלום מבראשית: אותו מקום עם הנחל,
אותו עשב, והזקן עומד, רומז לי באצבע:
קח ורפא בו בת רב עוזר!"

רב עוזר.

„אך זה פלא!"

תנחום.

כן, אך שמע-נא;
עם עלות השחר קמתי ויצאתי אל הנחל,
לא ידעתי דרכי אלך — רגלי, הנה הוליכוני,
דרך סבכים ומשעולים, נשכחו מאיש, עברתי,
באתי עד לאותו מקום, לא הייתי שם מעודי,
אותו עשב שם מצאתי — ומימי לא ראיתיו,
הכל כמו בחלום לפרטיו".

רב עוזר.

„אכן אצבע אלהים היא!"

תנחום.

„אמנם כן, ועתה באתי לעשות את אשר צויתי.
לא אבקש דבר, בלתי אם כי נדרך תשלם:
בתך תהי לבני לאשה!"

רב עוזר.

„נדרי קדש לי ואשלם —
רק הצילה לי את בתי!"

נפל אור בבית רב עוזר, החיה את כל האלמים;
מכל חלון, מכל פתח צהלו פני תקוה רבה.
וכמו צלצול בשורה טובה, בשורה של ישועה קרובה,
רפרף, עבר באלמים, ובכל צעד איש ודברו,
בחרק כסא, בנקש כוס ודלת כי על צירה תסב,
נשמעה בת-קולו צנועה.
העד חוה'לי הגיע? פתאם פקחה את עיניה,
מבט תוהה העמידה על האיש, עליה נצב,
נעץ בה גם הוא את עיניו — וסגרתן. רמז תנחום,
והכל יצאו את החדר.

מה שנעשה אז בחדר—אין יודע! האנשים,
על הדלת כי עברו, יש כי עמדו רגע, צדו
לחש, רחש דק — ודממה.
וכצאת תנחום, נתן למו קמץ עשב זר ויצום
הדק אותו יפה יפה ובשלהו על אש זעירה
שלש פעמים, למזג בו כוס אחת יין ולהברותו
את החולה כף כל שעה.
וכצאת תנחום — באו, ראו; חוה'לי בשנתה שקועה
ועל הצואר לה קמע על חוט-שני שזור תלואה.

גם יום שני גם יום שלישי פקד תנחום את החולה
ומעשהו זר מעשהו שנה, שלש — גם הצליח.
כבר בשני ערה היתה חוה'לי ושקטה יתר,
ובשלישי כבר דברה,
שאלה מעצמה לתת מן המשקה לה הירק.
ומקץ שבוע ימים ישבה כבר עלי יצעה,
נסיכה קסומה שנעורה,
חן של רפיון על שפתיה ועל כל יצורי גוה.
מי יספר גיל ההורים, פני הרופאים מי יתאר!
אלה ראו כן תמהו, פשר דבר לא ידעו.
שומה היתה מאת תנחום לבלי גלות דבר למו,
לבלי גלות שמץ מנהו גם לכל הבא לבית.

עברו ימים על שבועות — חוה'לי כבר מתהלכת.

כַּחֲבַצֶּלֶת חַיָּה נָעָה, לְבָנָה כֹּה וְזַכָּה מִשְׁנֶה,
רַכָּה כֹּה וּקְצַת עֲיֵפָה וּמְרֻשֶּׁלֶת. הַלְּחָיַיִם,
הָאֶצְבָּעוֹת — חִוְּרוֹת הֵנָּה, כִּמְעַט שְׁקוּפוֹת, וְסַנְטֵרָהּ —
דַּק וּמְחֻדָּד, אֲצִיל מִשְׁנֶה. הַתַּלְתַּלִּים לֹא עֲשׂוּיִם;
צְנוּפִים הֵם בַּעֲנִיבַת-כֶּסֶף, כְּשֶׁהֵם פְּזוּרִים. וּבִכְסוּת-שַׁחֲרִית,
רְחָבַת גִּזְרָה וְשַׁרְווּלִים, וּבְסַנְדָּלִים קַלִּים, נָאוִים,
רִקְמַת אִמָּא, הִיא טוֹפֶפֶת בָּאֻלַמִּים. צוֹפָה סָבִיב:
הַכֹּל יָשָׁן, הַכֹּל חָדָשׁ!
כְּאִלּוּ מִמֶּרְחַקִּים שָׁבָה, שֶׁהָיְתָה שָׁם יָמִים רַבִּים.
אַף גַּם הִיא כַּחֲדָשָׁה נִרְאָה בְּעֵינֵי כֹּל וִיקָרָה שֶׁבַע,
כָּל הַלְּבָבוֹת הוֹפְקִים יַחַד עִם לְבָבָהּ וּבִשְׁבִילָהּ,
תְּלוּיוֹת בָּהּ כָּל הָעֵינַיִם
וּמִזִּיו עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת, זוֹרְחוֹת וּמִתְמַלְּאוֹת חַיִּים —
חַוָּה'לִי הַשֶּׁמֶשׁ חַיָּה!

לֵילוֹת חֲנֻכָּה הִגִּיעוּ, לֵילוֹת שֶׁלֶג עִם חֲשֵׁכָה,
עִם הַשְּׁבִיבִים בַּחַלּוֹנוֹת, קְטַנֵּי שְׁבִיבֵי הַזִּכְרוֹנוֹת
מִנִּי עֵבֶר פְּלָאֵי רָחוֹק — כַּכּוֹכָבִים מִנִּי רָחוֹק...
וּבְלֵיל חֲנֻכָּה הַשִּׁשִּׁי, לֵיל רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַשְׁלִיג, מַאֲפִיל,
הִצְהִיר, הִבְרִיק בֵּית רַב עוֹזֵר כִּנְבְרֶשֶׁת רַבַּת-קָנִים,
רִפֵּד אוֹרוֹת אֶת הַשֶּׁלֶג, זָרַק תְּרוּעוֹת אֶל הַדְּמָמָה,
הִפְלִיא אֶת כָּל הָעֲיָרָה בַּחֲדָשָׁה. בּוֹ-בַּלַּיְלָה
הָיְתָה חַוָּה'לִי לְכַלָּה — —

(עוד יבוא.)

י. ל. פרץ.

מִפִּי הָעָם.

II

שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת.

א. על יד המאזנים של מעלה.

לפני שנים ודורות נפטר יהודי.

מילא, יהודי נפטר — לעולם לא יחיה גבר! — גומלין אתו את החסד האחרון: מביאין אותו לקבר ישראל.

שב האדם לעפרו.

נסתם הגולל, היתום אומר „קדיש", המלוים תולשים עשבים, זורקים לאחוריהם ושבים... והנשמה — חלק אלוה ממעל — עפה למרומים, לעמוד למשפט לפני שופט כל הארץ...

והתיצב לפני בית-הדין של מעלה, והמאזנים לשקול בהן את העברות והמצוות, תלויות ועומדות...

ובא הסניגור של הבר-מנן, זה שהיה שם יצרו הטוב, ובידו שַׂקִּיָּה בהירה ולבנה כשלג. ויתיצב על יד המאזנים — לצד ימין.

ובא הקטיגור של הבר-מנן, זה שהיה שם יצרו הרע, המסית והמדיח, ובידו שַׂקִּיָּה שחורה ועכורה, והתיצב על יד המאזנים לצד שמאל...

ונתן אות —

והתחיל הסניגור לשפוך מן השקיה הלבנה, אל כף המאזנים הימנית — מצוות. והן נוצצות כאבני החן, וריחן נודף כריח הבשמים הטובים...

ושופך הקטיגור מן השקיה השחורה לתוך הכף משמאל — עברות, והן שחורות כפחם וריחן כריח הזפת הבוערה...

והנשמה רואה ומשתוממת.

לא עלה שם על דעתה, שכך נשתנו פני המעשים. שם לא יכלה להבחין לפעמים בין טוב ורע, לפרקים החליפה זה בזה...

והכפות מתנועעות אט, אט.

עולות הן, זו אחר זו, כחוט השערה למעלה, כמלא הנימא למטה...

רק כמלא הנימא:

יהודי פשוט היה; בלי „להכעיס" ובלי „מסירת נפש".

והמעשים פעוטים, הטובים והרעים: גרגרים, רסיסים; לפעמים אבק — עין לא ראתה...

ואף על פי כן, כשימין מכריעה, העולמות העליונים מתמלאים רנה; וכששמאל מכריעה, אד של עצבות עולה ועוטף, כביכול, את כסא הכבוד, וקול השכינה המנהמה הולך מסוף העולם ועד סופו:

— קלני מראשי, קלני!

והללו עומדים בכבד ראש ושופכים „כל שהוא" אחר „כל שהוא" לאט ובכונה כבעלי בתים פשוטים, העומדים על המקח של „אתה הראית", ומוסיפים פרוטה אחר פרוטה, פרוטה אחר פרוטה...

גם לשאיבה מן הבאר יש קץ: הורקו השקיות.

בית-הדין שואל ממקומו.

— נגמר?

והקטיגור עם הסניגור הופכים בבת אחת את השקיות, לאמר: הורקו!

ונגש אל המאזנים השמש, וגם הוא מלאך בתוך שאר המלאכים, ויראה דבר, אשר לא היה מיום ברא אלהים שמים וארץ, ויעמוד משתאה.

— למה הוא בושש שם? — שואל אב בית-הדין בקוצר רוח.

והשמש עיניו דבוקות אל הפלס, והוא עונה בקול משונה:

— באמצע!

— הסתכל שנית ודוק!

והסתכל שנית: לשון הפלס עומדת באמצע, בלי נוע.

ואחרי משא ומתן ארוך ורוב שקלא וטריא הוציא בית-דין של מעלה פסק כהאי לישנא:

„היות שלא עלה משקל המעשים הרעים על משקל המעשים הטובים — לא מן הדין הוא, שתרד הנשמה לגיהנום!"

ולאידך גיסא:

„היות שהמצוות והמעשים טובים לא הכריעו את העברות והמעשים הרעים — סגורים ומסוגרים לפניה שערי גן העדן!"

על כן: „נעה ונדה תהיה!"

„תרחף לה באויר העולם, בין השמים ממעל ובין השאול מתחת — עד אשר יעלה זכרונה לפני היוצר ויפקדנה לטוב, ויחוננה"...

ומוליך השמש את הנשמה לחוץ, והיא מתיפחת...

— מה לך, נשמה, כי תהמי? דובר על לבה, המלאך. אם

אין לך משמחת גן העדן, הלא נצלת גם מאשו של גיהנם, לא מן הדבש ולא מן העוקץ!

אבל הנשמה אינה מקבלת תנחומין: טובים כל היסורים שבעולם מן האפס. „הלא-כלום, אומרת היא, נורא מכלום".

ונכמרו עליה נחומי המלאך ויאמר אליה ברחמים רבים:

— „שמעי בקולי, נשמה עגומה, ואולי ייטב לך באחרית הימים. רדי, השפילי לרחף, סובי את האדמה מלמטה."

„אל השמים אל תשאי עין, כי מה תחזי שם בשמים מעבר משם? כבבים, אין כל זולתי כבבים! והכבבים בריאות קרות הם. הם רואים הכל, סוקרים הכל — ומחשים... הם לא יעלו זכרונך לפני האלהים, ולא ישתדלו בעבורך לפני הכסא... מאורות הם ואורם — אור קפאון"...

„משתדלים לפעמים ומזכירים נשמות אמללות לפני הכסא רק בני דורך — הצדיקים היושבים בגן העדן"...

„בגן עדן הם יושבים, רוחצים באיר, נהנים מזיו השכינה, ולעתים עולה לפניהם זכר בני דורם, ומתמלאים הם רחמים על נשמות נעניות ונדחות, ועולים הם ומזכירים, ומשתדלים"...

„וצדיקי דורך, אלה שמקרוב באו, — האמת נתנה להאמר! — אוהבים מתנות..."

„זאת איפוא עשי, נשמה אומללה:

„עופי למטה, סובי, כאשר אמרתי, את האדמה, התבונני בעינים פקוחות יכל הנעשה שם בין החיים. ואם תראי דבר טוב, דבר יפה, יוצא מן הכלל, חטפי והביאי איתו תיכף ומיד מתנה לצדיקים בגן העדן... דפקי אל השוער בשמי, ויקבל"...

„ואם שלש מתנות תביאי, בטחי בי, שיפתחו לך שערי גן עדן..

וברחמים גדולים הוציא השמש את הנשמה אל מחוץ לשמים ויסגור את השער אחריה...

ב. המתנה הראשונה.

ותתעודד הנשמה, ותפרוש כנף, ותעף למטה, ותסוב את האדמה, ותרחף על פני ערים וכפרים וכל מיני מקומות מושב...

בשרב החמה הלוהטת; ברביבי ימות הגשמים; בין קורי העכביש התלויות באויר בסוף הקיץ; בתוך המון קשקשי השלג היורדים מלמעלה בחורף...

איש יהודי הולך, והיא חרדה אליו ומסתכלת לתוך עיניו; אפשר הולך הוא לקדש את השם...

ובלילות מתבוננת היא אל כל קרן אור החודרת מבעד סדקי התריס, - אפשר גדלים שם בסתר האהל פרחי שמים נותני ריח: מעשים טובים הנעשים בצנעא?

אך לשוא! נרתעת היא כפעם בפעם לאחוריה בפחד — מעיני האדם, כמסדקי התריסין...

עתים השתנו, נחלפו זמנים, יובל אחר יובל עבר; ערים נהרסו והיו לשדות; נכרתו יערות והיו למושבות; סלעים על שפת הים נתצו ואבניהם נשחקו והיו לאבק; רבואות כבבים נפלו ממרומים, רבואות נשמות עיפות עלו למרום — ואין דבר, אין „יוצא מן הכלל"!

והריד הנשמה:

החיים ככה עניים הם, הנשמות ככה בינוניות ואפורות הן... והאדם שח ושפל, ואין מעשים נעלים ויפים! נדחת אני לעולם...

ובעודה הוגה במרי שיחה ובעיניה נגעה שלהבת... באישון לילה, בחשכת האפלה פורץ להב מתוך חלון גבוה... שודדים התנפלו על מעון „גביר".

בידי האחד אבוקה דולקת — הוא מאיר. משנהו שולח סכין אל חזה הגביר: „אם תניע יד ואם תפצה פה — מעברך השני יצא הלהב!" והגותרים בוזזים.

והיהודי עומד כנגד הסכין שוקט. לא יניד עפעף, גם שערה אחת מזקני הלבן, היורד עד אבנטו, לא תזוע. הוא חושב:

— ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך!

שפתיו דובבות בלחש:

— עם העושר הזה לא יצאתי לאויר העולם מרחם אמי, ואותו לא אקח עמי בשובי אל אדמתי...

ואולי מפקיר הוא את כל אשר לו במחשבתו...

ומנוחתו שלמה, והשודדים פותחים תיבות וארגזים, מוציאים מהם כסף וזהב וכל מיני תכשיטין... ומקום סתר מצאו בתחתית הארגז, ונמלאו שמחה: פה הוא היקר מכל! וצרור קטן הוציאו מן המסתור ובקשו להתירו...

ופתאום והגביר הושיט יד, פצה פה — — — —

אך תחת קול דברים פרצה מחזהו קרן אדומה דם רותח... נפל הגביר...

והשודדים טעה טעו; לחנם נשפך הדם.

לא כלי כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות היו בצרור, כי אם קומץ עפר מאדמת הקודש, שהכין ה„גביר" למראשתו, בהגיע יום פקדתו...

את צרור העפר בקש להציל..

ותחטוף הנשמה רסיס מאבק העפר רווי דם הגביר, ותעף למרום...

דפקה על השער, והמתנה הראשונה נתקבלה...

ג. המתנה השניה.

ותשב הנשמה, ותעף למטה...

— רק עוד שתי מתנות! קורא אחריה השוער.

והיא עפה ומיחלת —

אבל עוד הפעם עברו זמנים ומועדים ואין דבר יפה.

ושבה הנשמה ליגונה, והיא חושבת:

כמעין זך פורץ העולם מרצון האלהים אל תוך שטף הזמן, והוא הולך וזורם, הולך וזורם. וכל שהוא מתרחק ממקורו הטהור, כן מוסיף הוא לספוג לתוכו חול ועפר מן האדמה. והמים הטהורים נעשים דלוחים ועכורים... והולך האדם הלוך וקטן, ומתמעטים המעשים הטובים והרעים, והמתנות בשביל השמים הולכות ופוחתות.

ועולה על לבה:

לו העמיד האלהים למשפט את כל העולם כולו בבת אחת, לשקול בפלס את כל מעשי בני האדם יחדיו... נוע תנוע לשון הפלס ימים רבים, ימים רבים. תנועה לדורות — כמלא השערה לימין, כמלא השערה לשמאל...

רק כמלא השערה!

כמו שהוא, אין העולם עולה ואינו יורד, כמוני נע הוא ונד בין השמים הזכים ממעל ובין התהום העכורה מתחת...

וימים רבים יתגוששו הקטיגור עם הסניגור, בהתגושש אור וחשך, חום וקור, חיים ומות..

לא תעמוד לשון הפלס... ונשואין וגטין, בריתות מילה והלוית מתים, שמחות מצוה וסעודות הבראה — לא ישביתו...

ופתאום, והתעורר הנשמה לקול הצוצרה.

ותשקיף למטה, והנה תחתה עיר אשכנזית עתיקה: גגות משונים במראיהם ותבניתם מקיפים את השוק אשר מסביב לבית

הפקידות. והשיק הומה מהמוני אדם, לבושי מכלול, מכהים עין בשלל צבעיהם. ובחלונות ראשים צפיפים, וארם־רב על המעקות, ורבים רוכבים על הקורות, היוצאות מן הכתלים תחת הגגות...

ולפני בית הפקידות שולחן ערוך למשפט, ועליו מפה ירוקה, שוליה זהב וציציותיה זהב. ויועצי בית הפקידות—שרים, עטופי סאמיט, מרוכסי זהב, מסובים על השולחן; ונוצות לבנות, אחוזות בכפתורי שוהם כרחפות מעל למצנפות תחש —

יושב בראש — שר העיר. מעל לראשו מרחף הפרס...

ומן הצד אל עמוד הקלון אסורה עלמה עבריה. סמוך לה אוחזים עשרה עבדים סוס פרא, משתובב...

ושר העיר התנשא ויקרא מעל הספר בקול רם את פסק דינה של הנערה האסירה:

„חטא גדול מנשוא הטאה היהודיה הזאת! גם האדון בכבודו ובעצמו, מקור החסד והרחמים, לא יסלח לה"...

„ביום חגנו הקדוש התגנבה ויצאה מן הגיטו לרמוס את חוצות עירנו הטהורה"...

„ותטמא החצופה בעיניה הטמאות את תהלוכת הקודש. ותחלל במבטי טומאתה את פסלי האדון והגברת ואת התמונות הקדושים שנשאו בהמון רב, בשיר ושבחה. ותספוג אל תוך אזניה הארורות את הזמירות מפיות ילדינו התמימים, נערינו ונערותינו לבושי הלבנים, ואת קולות התופים הקדושים...

„ומי יודע אם לא הושיט השטן, שלבש דמות היהודיה, דמות בת הרב הארור, יד ולא נגע באחד מקדשינו לחללו!

„ומה בקש השטן בדמות היהודיה היפהפיה?

„כי יפה היא, הלא עיניכם הרואות. חן הסטרא אחרא מתוח עליה; נתקשטה בכל קסמי שאול!

„התבוננו אל עיניה המבריקות מתחת לגבותיה הארוכות. לא חשכו במאסר! ראו את פניה, שחורו בכלא, אך לא נפלו. ראו את אצבעותיה הזכות, הדקות והארוכות, הלא חודרות בעדן קרני השמש

„מה בקש השטן?

„לקרוע נפשות טהורות מן הסך, להתעות אותן מתהלוכת הקודש! וחפצו כמעט שהצליח... ראיה שני פרשים, והאחד הפסיק את תפלתו והחטיא את משנהו בשאלתו: מי היא היפה הזאת?!

„והרגישי בה שומרי התהלוכה, ותפשוה...

„וגם לא נסה השטן לעמוד על נפשו, שליטה לא היתה לו על הטהורים, שהתודו ביום ההוא בבקר, וקדושת הסך חופפת עליהם—

„וזה הוא פסק הנערה:

„במחלפת ראשה תקשר אל זנב הסוס, ויותר הסוס, וסחוב יסחבנה במרוצתו על פני החוץ, שדרכה ברגל טמאה ביום קדשנו... תכבוס בדם פצעיה את המרצפת שהכתימה בעיניה הטמאות —"

כן גזרה הפקידות.

כן יקום! הרעים ההמון בחוץ, על הקורות, בחלונות ועל המעקות.

ובעבור גל הקולות, נשאלה הנערה, מה חפצה האחרון ומה תבקש בטרם תצא ליהרג?

שאלה קטנה יש לה: סיכות מספר!...

— השתגעה!

— לא! ענה הנרונה במנוחה, זאת היא בקשתי האחרונה.

וניתנה לה.

ושר העיר נותן צו.

— אסרוה!

ויגש התלין, ויקשור בידים רועדות את מחלפת הנערה בזנב הסוס...

— פנו מקום!

ויפרוץ שאון כהמות מים רבים. העומדים בחוץ נדחקו לאחוריהם ויחצו, ימין ושמאל, ליתן לכום דרך...

וידי הכל נשואות, ושוטים ומטפחות הורמו לאיים על הסוס...

ובשעת ההמולה לא ראה איש, מלבד הנשמה הנדחת, שהנדונה גוחנת ורוכסת אל שאר רגליה בסיכות את שפת שמלתה, לבל יגלה בשרה, בסחוב אותה הסוס...

ויותר הסוס, המחזיקים בו נבוגו, נפלו אחורנית, וקפץ ממקומו הסוס, וצעקה פרועה פרצה מאלפי פיות, בחוץ, בחלונות, על הקורות והמעקות, ומעל שלחן הפקודות, ומשוטטים ושורקים באויר אלפי שוטים ומטפחות, וישתולל הסוס מפחד, ויעף כסער...

והנערה נסחבת אחריו. נסחבת ומתגלגלת...

והנשמה הנדחת ירדה אליה, ותוציא מבשר רגליה סיכה מאדימה, ותעף למעלה...

ובסבר פנים יפות נתקבלה המתנה השניה...

ד, המתנה השלישית.

— רק עוד מתנה אחת!

אבל הנשמה כבר עיפה.

עוד הפעם נשתנו עתים, נחלפו זמנים ואין דבר!

עוד יותר שח האדם, שפל האיש, כהו הנשמות, קטני המעשים...

ושבה הנשמה ליגונה ולמחשבותיה על דבר משפט העולם...

„השקים הורקו, ועיד כאות בשנים תרעד לשון הפלס ולא תדע מנוח... וסוף כל סוף כשתעמוד — תעמוד באמצע".

„לא יכריע כלום... ה„כל שהוא" את ה„מה בכך"!"

„ומה יעשה הקדוש ברוך הוא?"

„היחזיר את העולם לתהו ובוהו? — אינו יכול: העבירות לא הכריעו את המצוות..."

„היגאל את תֵבל התֵבֶל? — אי־אפשר: המצוות לא הכריעו את העברות!"

„ומה יגזור עליה? —

„— תלך לה!

„ונוע תנוע גם מכאן ולהבא בין גיהנם וגן עדן, אהבה ושנאה, דמעות של רחמים ודמי נקיים — בין אבנים וקברים... וכה לעולם, לעולמי עולמים..."

אך, כנראה גברה מדה הרחמים, והנשמה התעוררה לקול התוף.

איפוא היא? אימתי?

איננה יודעת עוד את הזמן ואינה מכרת את המקום. מגרש, מחוץ לעיר, ובית כלא לפניה.

שחורות הן החומות, אטומים החלונות הקטנים. אך בשבבות הברזל מפזזות קרני שמש, ומחליקות הן ונאחזות בחניתות שבקני הרובים, העומדים כאלומות על יד החומה, בידי החיילים — שוטים!

ובשתי שורות העמדו החיילים מחזיקי השוטים וקרובות הן השורות זו לזו, ובתוך יעבור הנדון.

מי הוא הנדון?

איש יהודי, כתנת קרועה על בשרו הדל, על ראשו השפל והמגולח למחצה יארמילקה ישנה...

על מה נתפש האמלל.

מי יודע, אפשר גנב, גזל, רצח... ואולי — עלילת שוא ועדי שקר; לפנים היה הדבר!...

הנה הוא!... ועיני החיילים רואות וצוחקות בלאט. למה הובאו הנה והעמדו במספר רב? היעבור את החצי ולא ימות?

והקרבן נדחף לבין השורות —

והנה הוא הולך בין השוטים המכים ואינו נופל, הולך ואינו כושל... השוטים מצליפים והוא הולך כצל — מה זאת? היתכן?

ומתמלאים החיילים חימה. עודו הולך? להכעיסם הוא אומר?

והשוטים שורקים באויר, מצליפים ולופתים את הבשר כנחשים, וקרני דם ניתזות, פורצות, — והוא הולך, עודנו הולך!

—הו—הא, הו—הא!

והוא עודנו הולך.

והנה מקרה: חיל אחד לא כִּוֵן כראוי, ויפיל בשוטו את היארמולקה מעל ראש הנדון...

והוא הולך. אך אחרי רגעי מספר הרגיש באבדתו, ועמד, כאלו נמלך בדעתו, והחליט: יהי מה ולא ילך בגלוי הראש. והוא שב על עקביו ונגש אל היארמולקה, מרים אותה ומכסה את ראשו ופונה והולך...

וככה הוא הולך והיארמולקה בראשו—עד אשר נפל..

ותרד הנשמה הנדחת אל הנופל, ותחטוף מן היארמולקה חוט אחד רווי דם המוכה, ותעף לה...

ה, השמחה בגן העדן.

המתנה השלישית נתקבלה... הנשמה תגאל, תגאל..

ובגן העדן רבה שמחה:

יפות, יפות הן המתנות...

וה„אורים ותומים" מוסיף:

—והעקר שאינן לתשמיש כלל, אלא לנוי בלבד... רק לנוי... כדבעי למהוי!

ד"ר שמעון ברנפלד.

התורה והמדע.

(המשך)

רים משתמש בציור הנודע, שכבר דשו בו רבים: הנה לפנינו אותיות־דפוס במספר רב. הן נפלו על פי מקרה לארץ, והאותיות נתערבבו ונתבלבלו. אחרי כן בא אדם ולקטן והניחן זו בצד זו, בלי סדר ובלי מחשבה, אלא כפי שנזדמנו לידו. ולבסוף נמצא, כי מתוך סדור זה, סדור שלא מדעת ושלא בכונה, יצא ספר מחוכם, נאמר — כתבי הביבליאה, או „פויסט" של גיטה. היתכן הדבר? האפשר להאמין במקרה פועל באופן כזה? על טענה זו אמנם השיב כבר אלבירט לאנגי (והוא לא הסכים להשקפה המטריאליסטית). כי בנפול האותיות לארץ היו אלפי אלפים ורבוא רבבות אפשריות בנוגע לצרופים שהיו עתידים לבוא מאליהם. אחת האפשריות האלה היתה גם כן, כי יצטרפו האותיות לספר „פויסט" או לכתבי הקדש. זה אירע גם ביצירה, שבודאי יש לה חבור וסדר נפלא. אבל גם לאנגי טעה בעיקר הדברים. אלפי אלפים ורבוא רבבות אפשריות ישנן בצרופי האותיות; אבל אין שום אפשרות נעשית ודאי. ועדיין לא נתחור לנו ענין היצירה, שאינה אפשרית, אלא ודאית; שאינה בכונה, אלא במציאות. וזהו הקלקול המרובה בכל השיטות האלה, כי בעליהן חפצים להסביר הכל ולהמציא ישוב לכל קושי. בענינים כאלה, שבאמת אין אנו מבינים אותם (או לפי שעה או בהחלט), מוטב לאדם ללמד את לשונו לומר: איני יודע.

ועוד הטעים לודג'י את העובדה (וזוהי טענה שעדיין אין לה תשובה), כי בטבע האדם מתגלות פעולות נפשיות, ומוסריות, שאי־אפשר להבינן מתוך הבנת החומר והכח האינירגי הפועל בו. איך יובן לנו ענין הרחמים, החמלה, הפתוי ועוד פעולות נפשיות כאלה? איך ייבן לנו ענין רגש היושר, אהבת האמת וכדומה מן הפעולות המוסריות? קצת הפעולות הנפשיות נמצאות גם בבעלי־חיים שאינם מדברים (כבר טען על זה שטינטל גם מצד ההנאה האסתטית, שאין לה מקור בכחות החמריים; עיין מה שכתבתי ב„השלח" ח"ו, עמוד 195).

רים ממצה את עומק הדין ואומר, כי אם נתברר לנו, שבכל אופן עלינו להאמין בכח מסדר ומנהיג, ושהנהגה זו היא בתכלית ומחשבה, הלא קרוב ומושכל להאמין, שגם צרוף החומר אל כח האינירגיה לא היה במקרה. אל החומר נעדר הצורה צרף אותו היוצר את כח האינירגיה שהוא כח החיים (לפי דעת רים, בהסכם לכמה חוקרי הטבע, זהו כח האורה והחום). וזהו סוד היצירה בכלל, וכך היא לפי סברתו גם דעת התורה, כי מקודם נמצא החומר העכור ונעדר הצורה, ואח"כ ויאמר האלהים: „יהי אור"— היינו: צרף לו אורה וחום. ומובן לנו הענין התמוה, שהיו מתקשים בו הראשונים: הרי נאמר, הרי שנבראו המאורות ביום הרביעי, ואיך בא תיכף בתחלת הבריאה האיר? הרי שאין זה אורם של הכוכבים (שגם הם נבראו בכח האינירגיה, שהוא אותו האור הקדום), אלא האורה של היצירה; אותה האורה שהמציאה צורה לחומר העכור.

מה שנראה לי במו"מ המדעי הזה, הוא הבירור, כי אמנם אין שום קוסמוגוניה בעולם מימות קנט ואילך מחוורת יותר מזו של התורה. כל מה שדנו בהגנת הענינים האלה לא הספיקו להמציא לנו תשובה מספקת לכל שאלותינו וספקותינו. וזוכרים אנו דברי הרמב"ם בשאלת חדוש העולם: אלו היתה דעת אריסטו מסתברת, היה מסכים לה, הגם שמובן המקראות נראה סותר לדעה זו, והיה משתדל לתרץ המקראות באיזה אופן שיהיה. אבל גם דעת אריסטו בקדמות העולם אינה מחוורת ולא בא עליה מופת מכריע; ולכן הוא בוחר בדעת התורה (מו"נ ח"ב פרק ט"ו ואילך). רוב דבריו במקצוע זה אפשר לאמרם גם בעת. וכן בענין האור הקדמון, שהוא כח־היצירה, כבר נאמרו בפלוסופיה הדתית היהודית מעין דברי רים.

בכלל יש בספר שלפנינו כמה הוכחות מתקבלות על הלב לברר, כי ספור מעשה־בראשית בתורה אפשר שישמע ואין לו סתירה מן הבנת־הטבע. גם החוקר המפורסם הילמהולץ היה אומר, כי אין בספור זה, מה שתהיה לו סתירה מצד הכחות הטבעיים. רים עומד גם על הקבלת ספורי היצירה שבתורה אל ספורי הבבליים הדומים להם. ידוע מה שהכריזו החוקרים בשנים האחרונות על דבר יחס ספור מעשה־בראשית וספור המבול שבתורה לספורים שנמצאו בספרות הבבליים. פרידריך דיליטש עמד והכריז, כי ספור מעשה בראשית בתורה לקוח „אות באות" ממש מן הספרות הבבלית; ולפי דעתו מצטיין ספור היצירה הבבלי, כי בא מרדוך וחתך את הנחש הקדמון, את „התהום", וכו' וכו',

כיוצא בזה הקבילו את ספור התורה ע"ד המבול אל השירה הספירית הנודעה בשם „גלגמש". גם בזה באו והכריזו, כי ספור המבול לקוח „אות באות" משירת גלגמש „הנפלאה ביפיה" (בימים האחרונים פרסם הילפריכט את ספור המבול הקדמון שמצאו בנפור־כלנה). ובצדק מעיר רים על ההבדל העיקרי שבין שני הספורים האלה. בספור גלגמש (שאמנם בתיר שירה יפה הוא) נמנו וגמרו האלילים בלי שום סבה לשחת כל בשר. ורק אחד מהם, שהיה בסודם, יצא וגלה את הסוד לשני בני אדם הביבים לו. ועל זה נפלה אחרי כן מריבה בין האלילים, ולבסוף החליטו לקבל אל מסבתם אותם שני בני האדם שנצולו. ובאופן זה נתקיימה גזרתם לשחת כל בשר על הארץ. הזוהי שיחה של תינוקות. אבל בתורה בא הספור הטראגי, כי מלאה הארץ חמס מפני בני אדם ומפני כל בשר (התורה האלהית יחסה חובות מוסריות לכל בעלי־חיים), ולפיכך נחם, כביכול, האלהים על כי ברא את האדם, וגזר לשחת את הארץ. אבל לא עלה בדעתו לשחת הכל, שהרי צוה לנח להציל את עצמו ואת בני משפחתו, ומכל החי צוה להציל מה שאפשר להציל, כדי להחיות אחרי כן בעלי חיים על הארץ. כי היתה כונת האלהים להעמיד דור טהור ומוסרי במקום המין האנושי המקולקל. זהו היופי המיוחד שבספור התורה מצד התמצית המוסרית, ואצ"ל שמצד יפיו הפיוטי בודאי נעלה הוא ספור התורה על הספור הבבלי.

אבל רים מוסיף עוד, שאת ספורי מעשה בראשית וספור המבול יש לאמת גם מתוך הבנת הטבע. כבר הטעימו כמה חוקרים את העובדה, כי ספור מעשה בראשית,—שלפי מובנו נבראה המציאות בהדרגה מן הדומם אל הצומח ומן הצומח אל בע"ח ולבסוף אל האדם, שהוא בכל אופן תכלית היצירה ושלמותה,— מתאים לשיטת ההתפתחות. ומה שהיו האחרונים מלגלגים בדבר, שלפי דעת התורה האדם הוא תכלית היצירה—אותו האדם שהוא כעין נמלה ביחס להמציאות הכללית, — אין לגלוג זה בא אלא מתוך השקפה גסה. המציאות הגדולה כולה אינה כלום לגבי המחשבה, הנמצאים בטלים בכמותם לגבי האיכות. ויפה רגע אחד של פעולת המחשבה מכל חיי המציאות הגדולה שאינה בשכל. ובאמת כן הוא הדבר, שהמין האנושי, אשר העמיד אנשים בעלי רעיון נפלא, הוא תכלית היצירה. הוא ברא כל אלה, כי הוא מבין בהם ויודע את מציאותו, ואת מציאות זולתו ופועל בשכלו. הכוכב העולה בגדלו „אלף אלפי פעמים" על האדם הקטן, קטן הוא באמת מן האדם, שהרי כוכב זה איננו יודע את מציאותו. המח ההוגה דעה עולה בערכו על איזה גרם דומם, יהיה גדלו איך שיהיה. רים מברר, כי נתאמת לנו, שרק על הארץ נמצאים בעלי חיים, ובשאר הגרמים השמימיים אין שום אפשרות לקיום בעלי חיים. מה שהיו מהבילים להאמין בישוב הכוכב המאדים, כבר הוברר טעותה של אמונה זו לאין ספק. ולפי זה צדקה השקפת התורה, כי עולמנו הוא העיקר, ובעולמנו— העיקר הוא האדם, שכל הנמצא בשכלו ובהבנתו וידיעתו הוא נמצא. ורק אותו האדם, שאיננו מכיר אלא מה שידיו הגסות ממששות, יבהל מפני אותה המציאות הגדולה „אלף אלפים ורבוא רבבות פעמים" מן האדם. רק החוקרים גסי הרוח ומעוטי ההבנה אינם רואים באדם אלא איזה גרגיר אבק של כוכב־סובב קטן. מי שמעלה את הכמות על האיכות, את החומר על המחשבה, אין לו תקנה.

מתוך השקפת התורה המוסרית יובן לנו ענין ספור המבול. בהיות האדם תכלית היצירה ושלמותה, והתכלית זו היא מוסרית, אמר האלהים לחדש את המין האנושי, שהיה מקולקל במוסרו. אבל החוקרים בימינו מצאו כמה עובדות המקיימות את ספור המבול גם בנוגע התכנו הטבעי. הנה נאמר בסוף ספור המבול, כי הבטיח האלהים: „עוד כל ימי הארץ זרע וקציר, וקר וחם וקיץ וחרף לא ישבתו". לפי דעת כמה חוקרים בימינו בא שנוי באטמוספירה בזמן קדום (רים סובר, כי בא זה בסבת המבול שנראה לו הסטורי). יחס האור והחום של השמש אל הארץ היה שונה תחלה לגמרי מזה שבימינו. קרני השמש מתעכבות הרבה בהלוכן בסבת טבע האטמוספירה, מה שלא היה מקודם. ובסבה זו לא היה תחלה חלוף בקור וחום, בקיץ וחורף. כיוצא בזה בזמני זרע וקציר היו כל העתים שוות. החלוף נתהוה רק בתקופה מאוחרת. ובהיות הדבר קבוע בדעת בני אדם, בא זכרונו בספור שלפנינו. וכן מה שנראה ברור מהרצאת התורה, כי תחלה היו בני אדם אוכלים רק צמחים, ואחרי ימי המבול נשתנה טבעם והחלו להיות אוכלי־בשר, באה עליו עדות חוקרים מובהקים (למשל, האנגלי Huxley והאנאטום המפורסם Cuvier), כי היה האדם מתחלת בריתו אוכל־צמחים, ואחר כן שנה את טבעו להיות אוכל־בשר. סבת הדבר היא, כי בימי תקופת־הקרח של הארץ נתמעטו מאכלי־הצמחים ונשתנה טבע האדם והיה אנוס להיות אוכל בשר כדי להתקיים. לפי דעת רים יש איזה חבור בין שנוי האקלים של הארץ ובין השנוי בטבע מאכלי בני אדם. משהתחילה אותה התקופה של אכילת הבשר החל האדם להתגבר על החיות, התחיל הציד.

אחרי רים בא קרל הויזר לברר את ספור מעשה בראשית בתורה ביחסו אל הביולוגיה על פי מצב החקירה בימינו. הרצאתו מצטיינת בסגנון יפה עד מאד. הוא מתוכח עם היקל ועוד יותר עם הפיסיולוג האנגלי וויליאם פריאר (Preyer), אשר הרבה עוד יותר מהיקל להעמיד את סדר היצירה על ההשקפה המטריאליסטית ובנה בזה שיטה שלמה—רובה השערות ודמיונות שנעשו לו כודאיות. הויזר מוכיח לחוקרים האלו את טעותם, אלא שלרוב עוזב הוא את דרך הבירור המדעי ונעשה קטיגור להתל באנשי ריבו בדברים חריפים. עיקר הזכוח הוא בדבר האחדות הגמורה השוררת בכל המציאות, יסוד השקפתם של המטריאליסטים בזמן הזה. הראשונים היו מבדילים בעולם המציאות בין הנמצאים שאינם אורגניים ובין הנמצאים האורגניים. לשעבר היו סוברים, כי הבדל זה הוא גם בהבחנה חימית. כי החימיה יכולה לצרף את יסודי המציאות שאינה־אורגנית, אבל אי־אפשר לה לצרף את יסודי המציאות האורגנית ולעשות כמותה באמצעות ההרכבה החימית. אבל זה כשמונים שנה נגלתה טעות ההחלטה הזאת, וכבר עמדו החכמים על הרכבת רוב יסודות המציאות האורגנית ועשו כמוה — זולת יסוד החלבון, שעוד לא מצאו את הרכבתו החימית. ואמנם יסוד זה היא עיקר החיות במציאות האורגנית, שהרי אותן אריגות התאים הקטנים, יסוד הצמחים והבע"ח, הן אריגות חלבון ובתוכן גרעין. ואותם התאים מתחלקים ומולידים תאים כמותם, או שהם גדלים ומתרחבים — וזהו סוד החיים בכל הנמצאים האורגנים.

עם כל זה, הגם שלא מצאו עוד את ההרכבה החימית של יסוד החלבון, הנה בכל אופן הוברר שאין הבדל בין המציאות שאינה אורגנית ובין המציאות האורגנית בהרכבה החימית. אלא שמצאו את ההבדל הזה בכמה ענינים עיקריים אחרים. סוג הדומם איננו צמח וגדל, מה שאין כן במציאות האורגנית; סוג הדומם איננו נזון, איננו מרגיש, איננו פורה ורב, איננו נולד ואיננו מת. המטריאליסטים הסוברים, כי יש רק מציאות אחת מחליטים, כי גם בסוג הדומם יש חזון החיים כבמציאות האורגנית; ובנוגע לקצת מינים הם אומרים, שגם בעה"ח אינם מולידים (נפרדים ונמלים ממין ידוע). ואם כן אין הפריה הרביה סימן מובהק של ההבדל בין הדומם והצמח. הויזר מברר

כי הדברים האלה מוטעים הם, ובכונה משתמשים המטריאליסטים בציורי־דבורים בלתי מדויקים, כדי להטעות את הבריות. למשל, פריאר מחליט, שגם הים נזון בבלעו כמה יסודות הבאים אל תוכו ובעכלו אותם, כי הוא שואף אל תוכו את האדים ומוציא מתוכו אדים אחרים; כי גם האבן צמחה וגדלה. אבל באמת אין מזונות הים דומים למזונותיה של המציאות האורגנית. אין האבן צמחה וגדלה, אלא לפעמים יוספח לה חומר מן החוץ בדרך חבור חיצוני. מושג הצמיחה הוא, כי מקבל העצם האורגני יסודות מן החוץ ומעכלם, ומצרפם אל עצמותו. הוא מוציא מה שאיננו נצרך לו, והשאר נבלע בו, נעשה גופו — לא כגופו, אלא גופו ממש. סוג הצמח מקבל מזונו מסוג הדומם, ועכולו הוא להוציא את המזון מן הדומם. אבל לבע"ח אין כח מעכל כזה, אלא כי מקבלים הם מזון שכבר נגמר בו עכול זה, ולפיכך הם נזונים מן הצמחים וקצתם מבע"ח. עוד טען היקל, שגם לאבן יש הרגשה, אלא שהרגשה זו אינה נודעת לה. על זה שוחק הויזר ושואל: ומה הוא ענין ההרגשה, אם לא שתהא נודעת לנושא־ההרגשה? הרי זה כאדם האומר: פלוני מרגיש בהרגשה בלתי מורגשת.— כיוצא בזה ברור הדבר, כי כל המציאות האורגנית יש בה לידה ומיתה. המיתה היא הפסק החיות לגמרי, ואין לה תקנה, המטריאליסטים אומרים, כי גם למכונה יארע לפעמים, כי תפסיד את כח התנועה, כאשר יחסרו לה אותם היסודות המכשירים את תכונתה. על זה משיב הויזר, כי אין הדבר כן. להמכונה בא כח התנועה מן החוץ. וכאשר יחסרו לה מכשירי התנועה יפסק אותו הכח החיצוני שהיה זן ומפרנס אותה לצורך תנועתה. והראיה: אם נוסיף להסיק אותה היא חוזרת לתנועתה. מה שאין כן בעולם האורגני. אם פסקה חיות בטבע המציאות הזאת, שוב אי אפשר לנו לחדשה על ידי פעולה מן החוץ. אין החיות של המציאות האור־גנית ארעית לה, אלא זוהי טבעה הנמצאת בה בעצמה.

בנוגע למקור החיים נלאו המטריאליסטים למצוא לה את העילה הראשונה. לשעבר היו סוברים, כי יש בחומר (בסוג הדומם) כח הולדה ויסוד של חיות. היו חולמים על דבר יצירת יש מאין. אבל בכל הנסיונות הוכרה טעות ההחלטה הזאת, אין לידה אלא במציאות האורגנית, ורק נמצאים אורגניים פרים ורבים. ואם כן, מהיכן היתה הלידה הראשונה לפי דברת המטרי־אליסטים? היקל אומר, כי יסוד ההולדה, זרע החיות, הובא אל החומר — גם אל הדומם — מגרם שמימי אחר. איזה מיטיאור, שהוא קטע של עולם חרב, קלט אל תוכו יסוד החיים והשקיע אותו בעולמנו. בצדק מהתל הויזר בהחלטה או השערה דמיונית זו; המטריאליסטים מלגלגים על בעלי הדת המאמינים במה שאין השכל מחייבו, ומתפארים כי הם, המטריאליסטים, פתרו את חידת המציאות, התהוותה, חוץ להנחות דוגמטיות. הם אינם צריכים לשום אמונה. אבל סברתם בנוגע למקור החיים היא דוגמטית וזרה מאד — לא לבד שאין השכל מחייבה, אלא כי השכל ירחיק אותה לרוב זרותה. הרבה יותר מתקבלת על הלב דעת התורה, כי נבראה המציאות בחפץ מצוי ראשון בכונה ובתכלית. וברא תחלה את הדומם, שהוא מזון לצמחים, ואחרי כן את סוג הצמחים שהם מזון לבע"ח (וקצתם נזונים מבע"ח), ואחרי כן את האדם, שהוא נזון מצמחים ובע"ח, והוא תכלית היצירה, שבו יש חלק ממבע האלהות — היא המחשבה וכח השכל.

בענין עילת החיים, אמנם מגוחכת היא הנחת המטריאליס־טים על דבר המיטיאור שהביא לנו את זרע החיים מעולם אחר. אבל פלא בעיני, כי לא שם הויזר לבו לדעת וונגיר בנוגע להבדל בין המציאות האורגנית ובין המציאות שאינה אורגנית עפ"י הסימנים שבררנו. דעת וונגיר היא, כי אמנם יש ההבדל האמור אבל יתכן שאותו ההבדל איננו במציאות כי אם בהכרתנו. והכונה בזה: אין אנו יכולים להשיג בהכרתנו את הסימנים האלה במציאות שאינה אורגנית, לא שיהיה הדומם באמת נעדר החיים. סברה זו מתקבלת על הלב. ואפשר גם כן, כי יש מינים מסוג הדומם, שיסוד החיות שבהם ניכר רק בסימנים קלושים, שהרי אין קפיצה בטבע. בכלל נראה, שזהו הצד הקלוש בהרצאת הויזר. הוא טרוד ללגלג על מתנגדיו המטריאליסטים ותיפש בזה מרובה. אפשר להטעים יותר את האחדות במציאות ועם כל זה לא נפסיד כלום. כי גם אחדות זו לא תברר לנו אפשרות התהוות המציאות מאליה בלי כח מחדש או מסדר, מה שהוא עיקר המכוון בבירורים האלה. השאלה: אחדות או שניות? היא רק לגבי כח מחדש ומסדר, שיהא זה עצם שכלי, אשר חדש או סדר את המציאות בכונה, ושתהא למציאות סבה תכליתית חוץ לטבעה. אבל אם בא אדם והטעים את האחדות באותה יצירה עצמה, לא לבד שלא הפסיד, אלא — להפך — הוא קרב את הבנת הדברים להשגתנו האנושית.

(סוף יבוא)

ח. י. קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

ענייני החנוך יגעים אצלנו. גם האבות וגם המורים אינם מוצאים בהם את ידם ואת רגלם. מן „החדרים המתוקנים" נשאר על־פי־רוב רק השם בלבד. ה„שיטות" החדשות הספיקו לעת עתה רק לערבב עוד יותר את המושגים, שהיו מעורבבים אצלנו גם בלאו־הכי. ובאותה שעה יש לנו מספר הגון של מוסדות חנוך— הישיבות —, שבהם מתחנכים אלפי נערים עברים, מוסדות המתפרנסים מקופת־העם במובנו האמתי של מושג זה,—וזה העם אינו יודע עפ"י רוב כלל, איך פועלים אותם המוסדות, מה היא מטרתם ומה היא תועלתם. אין אנו יודעים את מצבם הפנימי, האמתי, של המוסדות הללו, מה הם נותנים לנו בדמותם של עכשיו ומה היו צריכים ויכולים לתת לנו אלמלי היתה דמותם אחרת, אלמלי היו נתונים בתנאים אחרים והיו עובדים את עבודתם באמצעים אחרים.

אפשר שהיו הישיבות יכולות למלאות את חסרוננו הגדול— חסרון בתי־ספר עבריים בינונים ועליונים. אפשר שהיו יכולות להעשות לבתי־אולפנא מתוקנים באמת, עם פרוגרמות לכל ענפי הלמודים העבריים. אולי אפשר באמת לעשות את „הישיבות" מבצר לאותו החנוך היהודי האמתי, שהוא נחוץ לנו כל־כך ושאליו אנו נושאים את נפשנו זה כמה?

ואולם היש איש בקרבנו, אשר ישאל את השאלות האלה וישים את לבו אליהן? היהודי נתבע ע"י שליחי הישיבות ונותן את נדבתו; המוסדות „להפצת השכלה" עסוקים במקצועות אחרים; גם סופרינו רועים עפ"י רוב בשדות אחרים ומטפלים בדברים יותר „רמים ונשגבים". ושאלה חשובה כזו, שאלת הישיבות, עזובה ושוממה, כשם שעזובים הם המוסדות האלה עצמם.

וצריך לשמוח מאד על זה, שמר פינחס שיפמאן, שהוא עצמו מורה באחת הישיבות הידועות, הוציא מחברה ע"ד

ענין הישיבות*). זוהי מחברת קטנה, בת ארבעים עמודים, המכילה רק ארבעה מאמרים. אבל המועט הזה מחזיק באמת הרבה דברים חשובים, וכראית היא המחברת הקטנה הזאת שיעיין בה „כל מי שחיי ילדי ישראל, חנוכם והתפתחותם יקרים בעיניו".

מר שיפמאן מעיר בצדק, שלפנים טפלה ספרותנו הרבה ב„בחור־הישיבה", ועכשיו ירש את מקומו האיקסטרני עם כל תנאי חייו וכדקי נפשו. הספרות של עכשיו הסיחה לגמרי את דעתו של הקורא העברי מן הישיבה, כאילו אין עוד מוסד החנוך הזה בעולמנו, „כאילו אין אלפי נערים ובחורים חיים בו, שואפים, סובלים ומתענים, נלחמים ונופלים, חולמים והוזים, מתפקחים ומתבגרים, מבקשים דרך ותועים בדרכי החיים, מקוים ונואשים". והיסח־דעת זה גרם, ש„המוסד גופו הצטמצם בד' אמותיו ואין אור החיים נכנס אל תוכו להאירו ולחממו, להעירו ולעודדו. והילך הוא ומתנון, וביחד עמו מתנונים אלפי חניכיו, ובהכנסם אל החיים הם מביאים אתם רוח־נוון אל תוך חיינו הלאומיים".— בה בשעה שיש ביניהם כמה כחות רעננים, שיכולים היו להביא ברכה לעצמם ול„מם. „לו התענינו מעט בהם ולו הושיטו להם מעט אור וחיים"...

במאמר הראשון משתדל המחבר להוכיח את נחיצותם של מוסדים בינונים ועליונים להשכלה עברית, שהיו יכולים להמשיך את פעולת החדר והת"ת, אלה המוסדים הנמוכים, שאין להם, בשהם לעצמם, ערך חשוב כל זמן שאינם אלא חוליה אחת בשלשלת השלמה של מוסדות החנוך. ההשכלה הנמוכה אינה מספיקה לבעליה ידיעות והתפתחות די צרכם; תלמידי החדרים ותלמודי־התורה שוכחים את תלמודם אחרי עזבם את בתי־ספרם, ועל כן אין להתפלא כלל, אם עם־הארצות ובורות הולכות ומתפשטות בתוכנו, כי „להשכלה הנמוכה יש אפשרות להתקיים כראוי רק אם היא ניזונה בלי הפסק מן ההשכלה העליונה". ולמקור ההשכלה העליונה אפשר, לפי דעת המחבר, לעשות את הישיבות ע"י תקון ושכלול במובן לאומי־אנושי, לפי הדרישות הפדגוגיות ולפי דרישות החיים. ולמטרה זו נחוץ ל כ ב ו ש את הישיבות, כדי להשיב להן את ערכן ההיסטורי ולהכשירן לתפקידן החשוב—לפעול את פעולתו ההיסטורית היהודית.

אבל טרם כל הלא צריך לעמוד מתוך חקירה ודרישה על מצבן האמתי של הישיבות כדי לדעת מה שנחוץ ואפשר לתקן בהן. ואמנם מר שיפמאן עושה חקירה ודרישה זו. תמונות בהירות, המיוסדות על עובדות הלקוחות מן המציאות, עוברות לפנינו במאמר הראשון ובפרט בשלשת המאמרים האחרונים. הצדדים השליליים של המוסדות „הקדושים" מוצגים לעינינו בכל צביונם, המעציב לב ומרגיז נפש. המחבר הבקי בחיי הישיבות מגלה לנו את כל הירידה הגדולה שירדו המוסדות הללו בזמננו. אין בהם לא תורה ולא דרך־ארץ במובנם האמתי של המושגים האלה; אין בהם לא חנוך אנישי ולא דתי־לאומי; כל המקצעות הנחוצים להתפתחות התלמידים — לקויים; אסכולסטיקא יבשה מצד אחד ו„המוסר" העלוב מן הצד השני מושלים ומחפים על כל; האטמוספירא קשה ומחניקה... בני הישיבה אינם יודעים את ספרותנו ואת ההיסטוריא שלנו, אינם יודעים את השפה העברית, אינם יודעים כלום...

אין אנחנו מביאים ציטטות מדברי המחבר: צריך לקרוא את כל דבריו, כדי להבין מה גדלה הירידה בהישיבות.

והיאך ובמה אפשר לרפא את ההריסות? על שאלה זו אין אנו מוצאים תשובה ברורה במחברתו של מר שיפמאן. וצריך להודות, שדוקא שאלה זו היא החשובה ביותר. „נחוץ לכבוש את הישיבות"... מלתא זוטרתא! כיצד אפשר לכבוש זה ומי ומי המה הכובשים? האם יש תקוה שהאורתודוכסיה, שלנו בכלל ואדוני הישיבות בפרט יסכימו „לכבוש" זה? במקום אחד (עמ' 19) רומז המחבר על א ס פ ת ־ ה ר ב נ י ם, „הקרובה להאסף בפטרבורג"**)... ואולם האספה כבר התאספה וכבר הראתה את פעולתה, ועכשיו הכל יודעים ב"ה מה שיש לקוות ממנה. וחוזר מר שיפמאן ושם מבטחו ב„ההסתדרות להתרבות העברית", והוא מדבר על לבה, שאין לה עבודה רצויה ומרובת־התועלת מזו: — „לכבוש" את הישיבות ולתקן את מצבן. ומבינים אנחנו את הרגש המעודד את המחבר לקוות, שסוף־סוף תעמוד לה, להישיבה, רוח והצלה מאיזה מקום שיהיה, כי על כן רב הוא ערכה של הישיבה בתור מוסד שאפשר להשתמש בו לצורך חנוך בנינו ותרבותם.

מחברתו הקטנה של מר שיפמאן מעמידה על הפרק שאלה חשובה, שאין אנו רשאים להסיח את דעתנו ממנה. ובעד הדבר הזה בלבד ראוי היא המחבר שנכיר לו טובה באמת.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

VIII.

„אין לך דבר שאין לו שעה"—והרי הגיעה סוף סוף גם שעתה של האנקיטה בדבר עניות יהודי גליציה, לאחר שעברו עליה ארבע שנות דחוי. כמה פעמים קבעו כבר באופן רשמי זמן האנקיט: ותזרו ודחוה, עד שדעת־הקהל החלה כבר לפקפק, אם בכלל תצא ההחלטה ע"ד האנקיטה לפעולה. ופתאום, מבלי כל הכנות קודמות, נקבעה האנקיטה ל כ"ג ב י א נ ו א ר ש"ז (למנין בני המערב) וההזמנות נשלחו אל אלו, שועד־המדינה מצא אותם ראויים לכך. מה ראת ועד־המדינה להוציא את הדבר לפעולות דוקא ע כ ש י ו ולקבוע את האנקיטה דוקא ליום כ"ג ב י א נ ו א ר, בשעה שידי הפרלמנט מלאות עבודה—אי־אפשר להבין. אבל בלי ספק יש לו לועד־המדינה טעם כמוס, כשם שהיה לו טעם בדבר לדחות את האנקיטה שלא תהיה בספטמבר ש"ע, כדי ש ל א תחול בעונה אחת עם ישיבות הסים...

אולם אם נעלם מאתנו הטעם הנכון, שהמריץ את ועד־המדינה לקבוע את האנקיטה עכשיו, הרי כונתם ומזמת לבבם של הארונים חברי הועד כנוגע ל א ו פ ן הוצאת הדבר לפעולה גלויות וידועות לכל. רצו תופשי השלטון במדינה למנוע בעד האנקיטה, שלא תצא מחוגת הצר ושלא יהיה לה פרסום מרובה יותר מדי וקנו תחבולות: הזמינו רק מ"ה אנשים, מהם י ו ת ר מ ע ש ר י ם נ ו צ ר י ם, כמובן, כ ו ל ם פ ו ל נ י ם. (ב ר ג ע ה א ח ר ו ן ממש הוזמנו גם שני רותינים, שלא יכלו לבוא, משום שלא היה להם פנאי להכין לדבר). מפני מה לא הזמינו יהודים במספר יותר גדול—הודיע מארשאל המדינה, הגראף באדיני, בעצמו: „אינני רוצה שהאנקיטה תעשה פרלמנט יהודי". ולפיכך מחק מן הרשימה, שהכין הד"ר ליוונשטיין, הרבה שמות של יהודים. אלו ששמותיהם לא נמחקו שייכים, כמובן, ברובם למפלגת המתבוללים. ביניהם אפשר למצוא שמות ידועים, כגון הד"ר קולישר, הד"ר ליוונשטין, הד"ר אשכנזי, הד"ר לנדוי, הד"ר מרבין, הד"ר גולד, סארע, דע הורביץ וכאלה. הוזמנו גם ראשי הקהלות מלבוב, קרקוי, ררוהוביץ וסמבור, הפרופיסורים שטירנבאך ורוזינבלאט מקרקוי וגם ה„יהודים" הד"ר נימהין ופלדשטיין. מן הציונים הוזמנו רק שנים: א ד ו ל ף ש ט א נ ד והד"ר ק ו ר ק י ס, וחוץ מזה הוזמנו עוד הסיציאל־דימוקרט ד"ר דיאמאנד וראש מפלגת היהודים „שאינם תלויים" בקרקוי, הד"ר גרוס. את זהירותו

*) אכסניה של תורה. קבץ מאמרים ע"ד הישיבות, מאת פינחס שיפמאן, לידא, תר"ע.

**) המאמר נדפס בראשונה ב„השלח" עוד לפני האספה. — ח"ק.

היתרה הראה ועד־המדינה גם בזה, שאסר על העתונאים את הכניסה לאולם המועצות והכריחם להסתפק בהידיעות הרשמיות, שהמציא להם.

כדאי לעמוד על הפרטים האלה, משום שמתוכם מתגלות שאיפותיהם של החוגים הרשמיים ויחסם להאנקיטה. ואולם במשך האנקיטה הובלטו השאיפות הללו עוד יותר.

מה היה תפקידה של האנקיטה? תשובה על השאלה הזאת אנו מוצאים בגליון השאלות, שהוצע מאת ועד־המדינה לפני כל המשתתפים בהאנקיטה. את עשר השאלות שבהגליון אפשר לחלק לשלשה סוגים: א) אם עניות היהודים שבגליציה באה רק בסבת המצב הכללי השורר בארץ ואין עניותם גדולה מעניותם של שאר העמים תושבי המדינה? ב) או אולי יש עניות המיוחדת רק להיהודים בלבד, ואם־כן מה הן הסבות, שגרמו להעניות הזאת? ג) כיצד ובאיזה אמצעים אפשר להקל את העניות?

מובן מעצמו, שהשאלות מהסוג השני היו הציר, שעליו סבבו כל הדברים. החוגים הרשמיים מתאמצים להוכיח, שאין עניות יהודית מיוחדת ואין כל הבדל במה שנוגע לעניות בין יהודים לשאינם־יהודים. הלא כה דבריו של המארשאל באדיני בשעת פתיחת האנקיטה: „החלטת הסיים עצמה לקבוע את האנקיטה מוכיחה, כי לא נעלמה מאתו העובדה, שהעניות מתפשטת בקרב היהודים. אבל גם המצב הכללי במדינה רע הוא מאד, ותלאת היהודים אינה כי אם חלק אחד מן התלאה, אשר מצאה את כל הארץ". את ההשקפה הזאת הביעו גם שאר המשתתפים שאינם־יהודים במשך שלשת ימי האנקיטה. הדירקטור זגורסקי אמר בתוך יתר דבריו: „עניות היהודים איננה גדולה מזו של אינם־יהודים, היהודים צריכים להישיע לעצמם ולבלי לתלות את הקולר בנוצרים או בחוקים הקיימים". יועץ־החצר גאבראטיל מוצא, „שהמצב החומרי של אינם־יהודים הנהו רע יותר ממצבם של היהודים ואין להם להיהודים על מה להתאונן". ה' אולמר סובר, „שהמצב האיקונומי של היהודים טוב עכשיו הרבה יותר מאשר לפנים". בדעה זו מחזיקים גם הד"ר לעא, ראש האזרחים בקרקוי, הד"ר שיניט ושאר המשתתפים הנוצרים.

בניגוד להם, הרי הסכימו כל המשתתפים היהודים לדעת אחת שהיהודים בגליציה נמצאים אמנם במצב מיוחד ונבדלים לרע מכל שאר תושבי המדינה. אלא במה הם מחולקים? בהסבות, שגרמו לעניות המיוחדת הזאת, הללו שאין להם העוז והמרץ או גם הרצון לרגיד לתופשי השלטון את כל האמת בפניהם ולהאשים אותם ואת ממשלת הארץ בעניות היהודים, הללו „גזהרו" בלשונם והשתמשו באמתלאות שונות, כדי לגלות טפח ולכסות טפחים. הד"ר ליונשטין, למשל, מוצא, ש„עניותם של יהודי גליציה יש לה סמנים מיוחדים, והסימנים הללו קשורים בהתנאים המיוחדים שבהם נתונים היהודים". הפרופיסור שטירנבאך מוצא, ש„מתן שווי־זכיות ליהודי גליציה קודם זמנו היה בעוכרם". ובין בעלי סגנון זה היו גם באלה שנעשו סניגורים לממשלת הארץ. הפרופיסור שטירנבאך מתאמץ להוכיח שמועצות־החנוך הגאליצית (לאנדעס־שול־ראט) רחוקה היא מאנטישמיות ומתיחסת להיהודים באוביקטיביות גמורה, ברוח זה מדברים גם הד"ר מרבין, פלדשטיין ועוד.

לעומתם נמצאו בין המשתתפים היהודים מספר הגון של אנשים, שלא נמנעו להסיר את המסוה מעל פני הענין ולדבר דברים ברורים ואמתים בפני כל. הלא הם חברנו ה' שטאנד, סגן־נשיא העיר לבוב הד"ר אשכנזי, נבחרי הפרלמנט קולישר, גרוס ודיאמאנד, נבחר הסיים הד"ר לגדוי וראש קהלת היהודים בקרקוי הד"ר טילס ועוד.

הד"ר אשכנזי הוכיח בנאומו ע"י חומר סטטיסטי עצום, עד כמה גדולה היא העניות של היהודים ועד כמה היא הולכת ומוספת כח. מן 9000 משפחות היהודים בלבוב משלמות רק 3200 מס־הקהלה, והנותרות חיות חיי עוני ולחץ; החלק השלישי מיהודי לבוב מקבל גם תמיכה מקפת הקהל. ועוד רע מזה הוא המצב בהערים הקטנות מלבוב. בברודי, למשל, נהנים מחציתם של התושבים היהודים מן הצדקה. בזבאנסלוי, עיר שיש בה רק 46% תושבים יהודים, נמצאו רק 3700 אינם־יהודים הצריכים לתמיכה, ולעומתם—7200 יהודים. בתור סבות לעניות זו מראה הנואם על הרבה חוקים, המכוונים נגד היהודים וגם על אופן הוצאת החוקים לפועל באה שנוגע ליהודים.

הד"ר גרוס סובר, שהיהודים אינם סובלים כ"כ מהחוקים כמו מהאנטישמיות, המשוררת בקרב הנוצרים. האגיטציה האנטישמית, שעושות מפלגות פוליטיות ידועות, גורמת לכך, שהצבור רודף את היהודים ומטיל עליהם חרם במובן הכלכלי.

הד"ר טילס מעיר, שלמורים יהודים אין נותנים משרות ומביא ראיות לדבריו ממעשים שהיו בערים שונות.

מצוינים היו הנאומים שנשא שטאנד ביום הראשון וביום השלישי להאנקיטה. עשרים שנה עברו—הוא אומר—לכן האנקיטה הראשונה בשנת 1890. ובמשך כל העת ההיא לא נראה שום חפץ מאיזה צד שהוא להיטיב את מצבנו, שהולך ורע מיום ליום. במצב הזה אשמים ביחוד הממשלה־המרכזית, השלטונים וממשלת הארץ. מדברים ע"ד תמיכת האינדוסטריה בארץ, ולהפבריקאות הנוסדות ע"י ועד־המדינה אין לוקחים יהודים. במקום אחר מיסדים פבריקה ומתחרים עם הפבריקה היהודית, הקיימת שם מכבר. כך הוא המצב גם בנוגע להמסחר. האינסטרוקטור ד"ר שיניט מניח מכשולים על דרך הסוחרים היהודים ומתקן תקנות אנטישמיות כדי להצר את צעדי היהודים ולהמעיט את השפעתם במקצוע המסחר. ועד־המדינה, שסידר את האנקיטה הנוכחית, אינו מוסר שום משרה ליהודים. בבתי הבנקים הגדולים, שיהודים משתתפים בהם במיליוניהם, אין פקיד יהודי. אומרים שהשכלה כללית יש בכחה להיטיב את מצבנו, אבל כשבא הקורטוריום של הברון הירש ליסד בגליציה בתי־ספר לעם, מתיצבת לו לשטן מועצת החנוך הגליצית, משום שבתים כאלו אינם נוחים להארכיו"ר הבילוי. ומה עושה ועד־המדינה בעצמו לטובת השכלת היהודים? מהסכום של 300 אלפים כתרים, בערך, שקצב לעניני השכלה בכלל, חלק להיהודים רק 3200 כתרים, לאמר: אחוז אחד למאה. בהסימינריות אין מקבלים תלמידות יהודיות. מספר רב של בת"ס עומדים סגורים מחוסר מורים, וליהודים אין מוסרים משרת מורה.

בנאומו השני הראה שטאנד על החוקים המעיקים ליהודים, כעין חוק הרוכלים, החוק בדבר שביתת יום הראשון וחוק בטול בתי המזיגה. הוא דורש, שהאנקיטה תביע את דעתה נגד הרחבת החוק בדבר הרוכלות ובדבר שביתת יום הראשון. החוקים הללו גורמים גם בדמותם של עכשיו רעה רבה להיהודים, ומכש"כ שתהיה רעתם גדולה אם תוספנה עליהם עוד הוספות. הוא מדבר גם ע"ד אלפי המוזגים היהודים, שנכרת לחמם הדל מפיהם, והוא דורש, שתנתן קונצסיה לכל מי שהתפרנס עד עתה מן המזיגה. אם רוצים להגביל את השכרות, הלא אפשר יהיה להגבילה לאט־לאט. הרי המוזגים לא יחיו חיי נצח. אבל אין זו פוליטיקה־סוציאלית הגונה לעשות כלה באלפי יהודים.

את נאומו הראשון סיים שטאנד בדברים הללו: „איננו דורשים פריבילגיות, משום שלדרישה בזאת אין לנו הכח הדרוש; איננו דורשים נדבות משום שלדרישה כזו הרינו גאים יתר מדי. הרינו דורשים שווי־זכיות בכל המובנים, מה שמגיע לנו עפ"י החוק. דורשים אנו מכם, שתחדלו לרדוף ולדכא אותנו. אם זאת תהיה תוצאתה של האנקיטה — אז מלאה את תפקידה".

נאומו זה של שטאנד, שכמוהו לא נשמע עוד בתוך כותלי הסיים הגאליצי, עשה רושם גדול על הנאספים, ואין כל פלא ששמש אח"כ יסוד לוכוחים. כמובן, לא חסר בין המתוכחים גם הד"ר מרבין הידוע. הוא יצא גם הפעם, כמנהגו, להלשין, ובהמשך דבריו הזהיר את הפולנים לבל יתמכו חלילה בבתי הספר העברים ולבל יתנו לה„ז'רגון" להתפשט.

לדרישותיו של שטאנד בדבר הרוכלות, שביתת יום הראשון והמוזגים היהודים הסכימו כמעט כל הנואמים היהודים. כדאי להביא את דברי הסוציאליסט ד"ר דיאמאנד בענין שביתת יום הראשון: „אינני מתנגד להחוק החדש בדבר שביתת יום הראשון—אמר הנואם—ורוצה אני שיוציאו אותו אל הפועל במרץ. אבל בהתחשבי עם הרגשות הדתיים של היהודים, דורש אני, שיקבעו איזה־זמן לימי המעבר"...

מדברים גם בהאמיגרציה של יהודי גאליציה. אבל בעת הוכוחים חסרו כבר הרבה מן המשתתפים שבאו מערי המדינה. האנקיטה, שארכה שלשה ימים, נגמרה בקבלת הריזולוציות האלה, שהוצעו ע"י הד"ר אשכנזי:

א) למנות יהודים למשרות צבוריות ולמנותם לפקידים בכל מיני המשרדים והפקידות בממלכה, בפקיות ממשלת הארץ ובכל המוסדים הצבוריים.

ב) להשגיח השגחה מעולה, שהחוק בדבר ההכרח לבקר בי"ס יצא לפעולה במה שנוגע להיהודים. כדי להקל את הדבר, צריך לפטור את ילדי היהודים מלבוא לבתה"ס בשבת. למסור מספר הגון של משרות בבתי־הספר

העממיים למורים יהודים ולהשגיח יותר על למוד הדת היהודית בביה"ס וכו'.

ג) ליסד גנים ובתי"ס־פרבליים בשביל ילדי ישראל.

ד) להקל על היהודים את ההנאה מכל המוסדות הצבוריים ומוסדות הממלכה שנוסדו כדי להיטיב את המצב הכללי במדינה.

ה) ליסד חברות בעלי מלאכה יהודיות ולתמכן באמצעים חומריים.

ו) לתמוך את בעלי המלאכה היהודיים ע"ד קרדיט ולתת להם את היכולת לשכלל את בתי מלאכתם.

ז) להשתדל בדבר כי ינהיגו היהודים בתוכם חרושת־ביתית.

ח) ליסד ולסדר חברות של סוחרים יהודים.

ט) לעשות אגיטציה מרובה בקרב היהודים לטובת עבודה גופנית קשה.

י) ליסד בתי"ם במספר רב, הכל לפי התנאים המקומיים.

לתמוך תמיכה הגונה את כל המוסדות היהודים, שמטרתם היא עזרה עצמית.

בנאום קצר של מארשאל־המדינה, הגרף באדיני, נסגרה האנקיטה.

המלאה האנקיטה את תפקידה? על השאלה הזאת אפשר להשיב: הן ולאו. אם באמת לא היה להחלטה בדבר האנקיטה שום תפקיד אחר אלא, כמו שאמר מנהל האנקיטה הגראף באדיני, „להוכיח" שמטפל ועד המדינה בשאלה ז:" אז אין כל ספק שמלאה האנקיטה את תפקידה. אבל אם רוצה הגראף באדיני, שעל יסוד האנקיטה הזאת יאמינו היהודים, שועד המדינה מלא רגשות חמים כנוגע לשאלת היהודים ושיש לו הרצון הטוב לחקור אחרי הסבות של עניות היהודים ולהשתדל להקל אותה", אז נענה לו: „דרשת מרובה"! לא ההכנות אל האנקיטה הזאת ולא היחס של החוגים הרשמיים בשעת האנקיטה הוכיחו את ב"ז; במשך האנקיטה לא פתחו הרבה מן הקרואים הנוצרים את פיהם; גם רוב הפוליטיקאים הפולנים החשו לגמרי. דברו רק אלו, שבאו להחליש את הרושם של הנואמים היהודים, וגם הפקידים של הנציבות, שהוזמנו לכך.

ואיזו תוצאות תהיינה לה להאנקיטה הזאת? גם על השאלה הזאת קשה לתת בשעה זו תשובה נכונה. החומר נאסף, הסבות נחקרו ועכשיו מוטל הדבר ביד הסיום. ויפה אמר מר שטאנד: השלטונים יוכלו לכשירצו להועיל אם מעט או הרבה ליהודי גליציה. ואם לא ירצו—חבל על הזמן והעמל, שהוצאו לבטלה באנקיטה זו...

מאיר הענישׁ.

תְּשׁוּבָה לה' בֶּן־יוֹסֵף.

ב„העולם" (נומ' 16, 35, 36 לשנה שעברה) בקר ה' בן יוסף ב„מכתביו מארגנטינא" בקורת חריפה את דברי, שדברתי על אדות היהודים והישוב בארגנטינא ואת המעשים אשר עשיתי שם. בקורת זו נדפסה גם בהאורגן של הפדרציה הציונית בארגנטינא „די יודישע האפנונג", שה' בן־יוסף הוא עורכו. אבל ה' בן־יוסף לא קיים עוד את דבריו. הוא הבטיח לכתוב עוד ע"ד ההתקוממות שהכינותי בקולוניות יק"א, ולא קיים את הבטחתו עד היום.

מפני שני טעמים לא עניתי עד היום למבקרי. ראשית, חכיתי לסיום דבריו של ה' בן־יוסף, ושנית, בשעה שה' בן־יוסף ערער עלי לפני קוראי שני העתונים הציוניים היה הולך ונדפס ספרי (יהודית וגרמנית) „משבר הישוב העברי בארגנטינא והשמיטה המוסרית של פקידות יק"א, ובספרי זה יש תשובה גמורה על טענותיו של מבקרי, אעפ"י שבשעת כתבי את ספרי לא היה לבי פנוי כלל לא לה' בן־יוסף ולא לטענותיו. את הרוצים להעמיד על עקרי הענינים אני משיא לספרי. ובזה חפץ אנכי לאמת רק דברים אחרים:

1) ה' בן־יוסף טוען, שהעלבתי את כל יהודי ארגנטינא ע"י זה, שאמרתי, כביכול, לתקורספונדנט של „אונזער לעבען", כי הם מתפרנסים מעסקים מכוערים. אנכי לא קראתי קורספונדנציה זו ב„אונזער לעבען", ואיני יודע איפוא, אם עקם הקורספונדנט את דברי או לא. אבל באמת לא אמרתי, שיהודי ארגנטינא עוסקים בעסקים מכוערים, אלא אמרתי שדעה זו נפוצה בקרב אוכלוסי הנוצרים שבארגנטינא. ובספרי הנזכר כתבתי:

„גם בנוגע להאנטישמות הארגנטינית עלינו להבדיל בין האידיאולוגיה ובין הסבות האמתיות. האידיאולוגיה קצרה היא וחדה: כל היהודים, חוץ ממיעוט יוצא מן הכלל, הם רמאים, זייפנים, סוחרים בנשים ואנרחיסטים. כמובן, אין זה אלא עלבון להיהדות להוכיח את שקרותה של הנחה זו. ככל העולם, הרי גם רוב היהודים שבארגנטינא הם אנשים שלוים, שמוצאים את לחמם בעבודה וביושר, אם בתור פועלים, אז בתור סוחרים וקבלנים. ואולם מי גרם לאותו הציור הדמיוני ע"ד יהודי ארגנטינא, שיתקבל על לב האוכלוסים הנוצרים בארץ, בשעה שאפילו האנטישמות האירופאית היתה רואה בו הגזמה גדולה? — אותו המעוט, שאמנם קטן הוא. אבל ניכר, שאינו אוהב עבודה, אינו מוצא את לחמו בעבודה והכל נותנים עין בו". (עמ' 111—12).

2) ה' בן־יוסף מוצא עלילה במה שאמרתי, כי 500 סוחרים בנשים בבואינוס־איירים הם מי שהיו קולוניסטי יק"א. דבר זה, טוען מבקרי, שמעתי רק מפי אחד הנוסעים בספינה, שבה שבתי לאירופה. טועה הוא ה' בן־יוסף. את הדבר שמעתי, כפי שכתבתי בספרי (עמוד 115), מפי שלשים הסוחרים בנשים, שהיו אסורים כמוני בתור פושעים פוליטיים בנמל בואינוס־איירים. אין לי שום יסוד לפקפק באמתות דבריהם: אין הם שונאים ליק"א, ולא יעלילו עליה שום עלילות. הם מדברים על יק"א בלי משטמה ואין הם מתיחסים למעשיה מתוך בקורת, וכל זמן שדבריהם לא יוכחשו על ידי אנשים יותר נאמנים, הרי עדותם עדות. וכי מכחיש ה' בן־יוסף עדות זו? לא, אלא שהוא אומר, כי קשה לעמוד על בוריו של דבר (פרזה זו אינה ב„העולם", אלא שישנה ב„יודישער האפנונג"). ראויה הפרזה לאבי משפחה, אבל לא לאדם הרוצה לעמוד על האמת. אנכי מסרתי את הדברים בשם אומריהם, ואם ה' בן־יוסף אינו יכול להכחיש את הנאמר, נוח לו שישתיק. חוץ מזה, הן אנכי אינני היחידי, המאשים את פקידות יק"א בזה, כי הביאה את הקולוניסטים לידי מסחר בנפשות אדם. אשמה זו נשמעה גם מפי זנגביל בקונפורנציה למלחמה בסחר־נשים, שהיתה בחורף שעבר בלונדון. צריך אנכי רק להעיר אותה הערה, שכבר העירותי בספרי: כמי דברים אמורים? רק בקולוניסטים הזקנים. בניגוד למה שהיה בעבר, בורחים עתה מן הקולוניות הצעירים; והללו מוכשרים יותר להסתגל אל החיים העירוניים, ואין הם מוכרחים למות מיתה מוסרית, כמו שאירע הדבר להקולוניסטים הקודמים, שהצרות היו מעבירות אותם על דעתם לגמרי.

3) ה' בן־יוסף נתברך בפנטסיה עשירה מאד: הוא טוען, כי באתי לארגנטינא בכונה תחלה להכרית את יק"א שתניח את ידה מן הישוב בארגנטינא לגמרי ותרכז את כל עבודתה רק בארץ ישראל („יודישע האפנונג"). המטרה, כשהיא לעצמה, מוצאת חן בעיני ה' בן־יוסף, אלא „שהאמצעים, שהוא (חזנוביץ) אומר להשתמש בהם, אינם רצויים". איזה ממש יש בדברים אלו—אפשר לראות ממה שכתבתי בספרי הנזכר:

„בכלל, אי־אפשר לדבר על אדות הסתלקות מעבודה ישובית בארגנטינא. לדידי היתה הסתלקות זו אחד מן האסונות הלאומיים היותר גדולים. אם היה ראוי להתחיל בישוב יהודי בארגנטינה—וזהי שאלה אחרת, אבל עכשו כבר קיים ועומד הישוב כאן; עכשו הרי כבר יש ברפובליקת לא־פלאטא הרבה אוכלוסי יהודים; ואילו היינו מסתלקים מן הישוב הזה, כי אז היינו מוסיפים בזה כח למשפטיהם הקדומים של הנוצרים בנוגע אל בני עמנו. הדבר היה דומה כאילו עזבנו את היהדות בארגנטינא על הר געש". (עמ' 117).

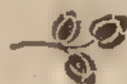
ובכן לשוא מיחס בן־יוסף לי את הדבר הרצוי לו! הוא, ולא אני, משבח את הרצון שיק"א תסתלק מעבודתה בארגנטינא, מפני שאין לו שום מושג ע"ד ערכו של הישוב הזה להיהדות הארגנטינית. והוא הדין גם בנוגע „להאמצעים". לא דברתי אל הקולוניסטים, אלא מה שכתבתי בספרי. גבולותיה הצרים של רשימתי זו אינם מרשים לי להרחיב את הדבור, ולפיכך מוכרח אנכי להסתפק רק בדברים מועטים. דרושות לני עבודה ישובית מודרנית, הבנויה על יסוד האיניציאטיבה העצמית, וגם „עזרה אריסטוקרטית" במקום השלטון האבסלוטי של הפקידים בארגנטינא. הזמנתי את הקולוניסטים לקונגרס, כדי שיועצו יחדו על דבר עניניהם, ובגלו יבארו לכל העולם כלו את דרישותיהם וצרכיהם. אלה הם ה„אמצעים שאינם רצוים" אשר השתמשתי בהם.

4) עד כמה רחוק אני מגוזמאות, תוכל לשמש עובדה זו, שבספרי הצעתי לשלוח לארגנטינא אקספדיציה מיוחדה אשר תעמיד את כל עניני

הישוב במושבות היק"א על בורים. לסדור אקספדיציה כזו מוקדש כל עמלי, ולשם זה אני נוסע בקרוב לאמריקה הצפונית. אילו היתה כונתי רק להקים רעש ולהמריד את הקולוניסטים ביק"א, כי אז ודאי לא הייתי עמל לסדר את האקספדיציה האמורה. ואולם אנכי בטוח יותר מדי, שמסקנות האקספדיציה תהיינה נוראות ותעטינה חרפה על יק"א ועל פרקליטיה גם יחד.

5) נפלא הדבר, שהעתון „די יודישע האפנונג" סותר לפעמים קרובות את דברי עורכו ה' בן־יוסף. בכל הקורספונ־נציות מן המושבות נשמעות תמיד קובלנות מרות על האלמות והאכזריות של הפקידים ועל דחקותם וצערם של האכרים. ויש אשר גם המערכת עצמה רואה מזמן לזמן חובה ליק"א (עי' הנומ' 1, 2, 4—5, 8, 9). פעם אחת אמר לי ה' בן־יוסף „שבמקום שהנעל מעיק ביותר אסור לנגוע". ולפיכך יעצני, שבבואי אל המושבות, לא אגע בשאלה זו על דבר מצב האכרים ויחסם להיק"א. ובכן, ידע איפוא ה' בן־יוסף, „היכן הנעל מעיק ביותר". אלא שאין הוא רוצה לנגוע במקום הכאב... אנכי לא יכולתי לשמוע בעצתו ונגעתי.

לבוב. ל. חזנוביץ.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

עורך נכבד!

בבקשה לתת מקום בעתונך לשורות הללו:

צעירים, הרוצים להכנס למחלקת האמנות של „בצלאל", אל יבאו לכאן בטרם ימלאו אחרי הדרישות האלה:

א) לשלוח להנהלת „בצלאל" אחדים מציוריהם, שנעשו על יסוד הסתכלות בטבע ושנוצרו בכח הפנטסיה. טוב שישלחו גם את תמונות עצמם שנעשו בעזרת הראי.

ב) להמציא מכתבים מהוריהם, המתחייבים לפרנס את בניהם בסכום לא פחות מארבעים פרנק לחדש במשך 4 שנים.

ג) לשלוח מכתב מאיזו חברה או מאיש ידוע המעידים על ישרם.

במכתבו אל ההנהלה חייב הצעיר לספר בקצור את דברי ימיו, בן כמה שנים היא, מה היא מדת ידיעותיו ומהותן וכו'. אפשר לכתוב בכל השפות, אבל משפט הבכורה ניתן למי שכותב עברית. לצעירים תנתן תשובה, אם נתקבלו לתלמידים ב„בצלאל" או לא.

ב„בצלאל" אין משלמים שכר למוד. אבל כל תלמיד צריך לקנות בכספו חמרים, כלי עבודה וכו'. — הקורס במחלקת לאמנות הוא בן ארבע שנים. בעבור השנה הראשונה נעשות בחינות, ומי שאין לו כשרונות גדולים לאמנות ואינו עומד בנסיון מתקבל עפ"י בקשתו לאיזו מחלקה אחרת, כדי ללמוד מלאכת אמנות שאפשר להתפרנס ממנה. שלש השנים האחרונות מחולקות לששה „זמנים", וככל בית ספר בינוני לאמנות הם מכינים את התלמידים לאקדמיה. יוצאים מן הכלל הם תלמוד העברי ועשרים שעות לעבודת קשוט (דיקורציה) בשבוע, שהן חובה לכל התלמידים.

לרגלי הבנין החדש שבנינו ב„בצלאל" נוספו עתה עוד מקומות לעשרה עד חמשה עשר תלמידים חדשים, וכל הקודם זכה. — האדריסה היא: „בצלאל", ירושלים.

בברכת ציון וכבוד גמור

פרופ. בורים שץ.

II.

עורך נכבד!

בבקשה לתת בנומר הקרוב של „העולם" מקום לדברינו אלה:

אנו מתכבדים להביע את תודתנו לכל אלה שהשתתפו בשמחתנו חנוכת הגמנסיה „הרצליה" ביפו, ולכל אלה שמסרו לנו את ברכתם במכתבים טלגרמות.

בכבוד וברכה.

בשם הגמנסיה העברית „הרצליה" ביפו —

ד"ר חיים בוגרשוב.

בַּצִּיּוֹנוּת.

הרצאה ע"ד האספה הכללית וישיבת הדירקטוריום של החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל, שהיתה בברלין בכ"ח בכסלו ש"ז.

(סוף.)

ז. — בחירות. משום שעפ"י תקנות החברה חייבים היו כל הדירקטורים לצאת קודם האספה הכללית האחרונה מתוך ההנהגה, לפיכך נעשו בחירות חדשות ונבחרו מחדש (עפ"י סדר א"ב) אינזניר מ' אוסישקין, אודיסא; נורמאן בנטויץ, לונדון; אר.לף ביהם, ווינא; ב' גולדברג, ווילנא; ב' המבורג, ברלין; ד"ר ה' ג. הימן, ברלין; פרופ' א' וורבורג, ברלין; פרופ' ח' ויצמן, מנשסטר; ד"ר י' צלינוב, מוסקבה; ל' קסלר, לונדון; ד"ר א' רופין, יפו. לחברי הדירקטוריום המנהל את העבודה נבחרו: הפרופ' א' וורבורג, יו"ר; הד"ר י' צלינוב, מוסקבה; ה"ג הימן, ברלין—לממלאי מקום היו"ר; הד"ר א' רופין, יפו—לדירקטור המפקד על העבודה.

*

בנוגע לכל הענינים הנוגעים לחברה להכשרת הישוב צריך לפנות לא אל אחד מחברי הדירקטוריום, כי אם רק אל הלשכה הברלינית עפ"י אדריסה זו:

Jmmobiliengesellschaft „Palästina" m. b. h. Berlin w. 15, Bleibtreustr. 34/35.

תשלומי כסף להשבון החברה מקבלים הבנקים והאנשים הללו: באנגליה ובארצות שמעבר לים—הקולוניאלבנק העברי בלונדון וכל סוכניו; בארצות המזרח—הבנק של ח' אנגליה־פלשתינה ביפו וסניפיו; בטורקיה האירופאית—הבנק של ח' אנגליה־לבנטינה בנקינג בקושטא; בגרמניה—באנקהויז א. הי הימן עט קומפ', ברלין N. W. 7, אונטער דען לינדען 59; ברוסיא—ב. גולדברג, ווילנא, אלכסנדר' בולוואר נומר 18; באוסטריה—באנקהויז א' וי' ברעכער, וויען, קאללינגאססע 5, וגם הקומיסיה של הקהיק, וויען, טירקענשטר' נומ' 9; בביהמן—פאלקספארשוסקאססא אין פראג, פראג' קעניגסהאפערגאססע 12; בגליציה—קרעדיט־אוניאן, לעמבערג, קארל־לודוויגשטר' 35; בבלגיה—אסקאר פישער, אנטווערפען, רי רעמבראנדט 4; בהולאנד—באנקהויז וואן ליססא עט קאנן, האאג, וואגנענשטר' 8; בסקאנדינאביה—ד"ר לואיס פרענקל, קאפענהאגען, טריאנגעלן 4; ברומניה—מ' היינריך שיין, גאלאץ; בסרביה—ד"ר דוד אלקלעי, בלגראד; באונגריה—דוד כהן, בודאפשט, VIII פעסטעטיך—אוטקא 3.

מחיר מנית היסוד: 50 ליש — 1025 מרק — 1212,50 כתרים — 1275 פר' — 480 רוב'; מחיר סתם מניה סתמית: 1 ל"ש — 20,50 מרק — 24,25 כתרים — 25,50 פר' — 9.60 רוב' — 5 דולריב; מחיר סתם מניה שמית: 6. 1. 1. ל"ש — 22 מרק — $26^{1}/_{2}$ כתרים — 27,40 פר' — 10,30 רוב'.

*

מכתב מאת מ' אוסישקין להפרופ' א' וורבורג.

אל כבוד נשיא החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל, הפרופ' ד"ר א' וורבורג, ברלין.

פרופיסור נכבד מאד!

אני מקיים את הטלגרמה שלי מיום אתמול לאמר: „אני מסכים להבחר אל הדירקטוריום".

לא השיבותי תיכף על מכתבו מיום 19 בדצמבר, משום שהצעתו החולקת לי כבוד עוררה בקרבי מחשבות רציניות. וגם ראיתי צורך בדבר להועץ עם ידידי וחברי לדעה שבכאן, ורק לאחר השקלא והטריא וישוב הדעת החלטתי להסכים להצעת כבודו. ומוצא אני לנחוץ להעיר בנוגע לטעמי ונמוקי את הדברים האלה:

הלא יזכור כבודו, כי גם אנכי וגם ידידי הקרובים אלי וחברי לדעה אשר בארץ ישראל התנגדנו מתחלה לתכנית העבודה של החברה להכשרת הישוב. ואלה היו נמוקינו:

א) אפיו וטיבו של המוסד דרשו מאתו למצוא ראשית כל אמצעי כסף כבירים, כדי שיוכל לעשות דבר שיש בו ממש במקצוע הישוב בארץ ישראל, ובדעתי את מצב הדברים כמו שהם נראה לי כמעט למעלה מכל

ספק, שהחברה להכשרת הישוב לא תוכל למצוא אמצעי כסף כאלה. גם ידידי וגם אנכי חשבנו, שהעבודה הישובית הרציונלית ופתוח הרצון בקרב אנשים פרטיים מתאימים ביותר להקרן הלאומית החביבה על העם והעולה בעשרת על החברה להכשרת הישוב.

ב) חוץ מזה נדמה לי לשגיאת הדבר הזה, שהחברה להכשרת הישוב שמה אז את ראשית עיונה ביסודה ותקונה של אחוזה המיוחדה ללמוד תורת עבודת האדמה. גם לפי תוצאותיו הנשקפות בעתיד וגם לפי מכסת הכסף הדרושה לצרכו לא נדמה לי מוסד שכזה לדבר, שיצירתו נחוצה תיכף.

כשלש שנים עברו מאז ועד עתה. במשך זמן זה נשתנה מצב הדברים שנוי חשוב מאד: משום שבקרב כל חוגי ההסתדרות גבהה השאיפה לעבודה ממשית בארץ ישראל, הפנו גם מרכזי התנועה את לבם לעבודה ארצישראלית. הרי הדירקטוריום של הקרן הלאומית שהליר בצרכי העבודה הארצישראלית ומסר לרשותה של החברה להכשרת הישוב סכומים הגונים לשם עבודה זו, ובאופן כזה אין החברה מוכרחה להסתפק באמצעי הכסף שלה בלבד, אלא שבראש וראשון עבודתה נעשית בעזרת הסכומים, שמסרה לה הקה"ק בבטחה בה. נוסף על זה הנה גם תכנית העבודה של החברה להכשרת הישוב נטתה הרבה בשנה האחרונה לצד העבודה הישובית הרחבה. החברה שמה עכשו את עיונה ביחוד בקנית קרקעות, השבחתם, חלוקתם לחלקים ומכירתם לאחרים. ככה עשתה החברה להאדמה אשר בגליל ולעבודה כזו היא מכוונת את מעשיה גם בנוגע למפעלים אחרים. ואמנם עבודה שכזו ישרה תמיד בעיני ובעיני חברי.

ושנוי מצב הדברים הוא שגרם, כי ישתנה גם יחסי אני לחברה, ובהסכמת חברי היותר קרובים אלי אני מוצא לנכון לקבל את הצעת כבודו והרי אני מוכן ומזומן לעזור עד כמה שידי מגעת להחברה ולעבוד את עבודתה בכל האפשר.

אולם אין אני מאמין גם עתה, שהזתיונות לשאלות הישוב הגדולות לחברת הכשרת הישוב הם, — מועטים הם כחותיה לכך. ואולם איני מסופק, שעתידה החברה להביא תועלת הגונה לעבודת הישוב הישרה בארץ ישראל. ובטוח אנכי, שאין לי שום צורך להוכיח, כי בכל האופנים—בין במה שבתוך דהסתדרות ובין במה שמחוצה לה — אני מוכן לעזור תמיד במה שבידי לכל מוסד, שעפ"י טיבו ומהותו עלול הוא להביא תועלת ועזר להעבודה הארצישראלית.

מ. אוסישקין.

אודיסא, 16/29 דצמבר 1910.

בט"ו ביאנואר (למנין החדש) היתה בוינה ישיבת המרכז לאוסטריה המערבית. לאחר שדנו הנאספים ע"ד כל הענינים העומדים על הפרק באר ראש המרכז, ה' אדולף ביהם, את הסבה שבשבילה התפטר ממשרתו. לאחר משא ומתן ארוך נתקבלה החלטה זו:

„המרכז נותן צדק למעשי נשיאו, והוא מביע לו את אמונו הגמור. המרכז מוצא, שיחס המרכז הראשי בקלן להסתדרות במערב אוסטריה ולמוסדיה האחראים אמנם שמש סבה לפטוריו של מר ביהם, ביחוד שמשה סבה לזה חות הדעת של האורגן המרכזי בנוגע לענין יורק-שטינר ומעשי כל החברים האוסטריים, שפרסם בנומר 51 בסוף כרוז הדברים מצד המערכת.

„המרכז דורש, שיתקיימו תנאי השלום, שנקבעו בשעת הועידה השנתית של שנת 1910, ומבקש מאת המרכז הראשי פצוי זיחס של כבוד להסתדרות במערב אוסטריה ולמוסדיה שנבחרו בתוך חירות".

הוחלט לבקש בכל תוקף מאת המוסדות העליונים של המפלגה, כי תקוימנה הדרישות האמורות. כתנאי קודם לעבודה משותפת נקבעה הבקשה, שימנה לקורספונדנט של „הוועלט" בוינא רק איש כזה, שלמנויו יסכים גם הועד המרכזי.

בנוגע לענין יורק-שטינר הוחלט לבקש את הוה"פ המצומצם להושיב בית-דין של המפלגה, אשר יעיין בדבר ויוציא את פסק דינו.

„הוועלט" (נומר 4), בהדפיסה את ההחלטות האמורות, מוסיפה עליהן מצדה דברים אלה: ההערה שנדפסה בנומר 51 של ה„וועלט" אינה ענין בשום אופן „לכל החברים האוסטריים", אלא רק להסכסוך בדבר בזקוביגה ולסגנון שבחרה הפריסה בשעת טפולה בענין זה.

ברוסיה.

שתי החלטות החליטה מועצת הממלכה בימים האחרונים בעניני יהודים, ושתיהן לטובה.

עוד לפני שלש עשרה שנה נמצא כי ששאל שאלה: אם יש להם לפרוביזורים יהודים הזכות לגור בפנים רוסיה או לא, כלומר אם נחשבים פרוביזורים לאנשים בעלי השכלה גבוהה או לא? שלש-עשרה שנה נמשכת השקלא והטריא, הללו החמירו והללו הקילו. עד שלבסוף פסק הדפרטמנט הראשון של מועצת הממלכה את ההלכה לטובתם של הפרוביזורים.

כיוצא בזה נשאלה בשנת 1901 שאלה בדבר ההיתר שנתן לסוחרים יהודים ולשלוחיהם לגור בפנים המדינה, — לבעלי המדרגה השניה שלשה חדשים, ולבעלי המדרגה הראשונה ששה חדשים בשנה. והנה נמצא מי שפסק, שהסוחרים ושלוחיהם חיבים להוכיח מדי פעם בפעם, בבואם לאחת הערים הפנימיות, שעוד לא השתמשו בזכותם זו ולא דרו בעיר פנימית אחרת באותה שנה. נמצאו שלטונים, שלא הסתפקו בהרשימות הנעשות בכל עיר ועיר על הפספורטים של הסוחרים ושלוחיהם, ודרשו מהם, שיביאו ראיה, שעדיין לא פקעה זכותם. כמובן, אי-אפשר היה להביא ראיות כאלה, שהרי מרובות הן עד לאין מספר הערים האסורות בישיבה ליהודים, והיתה הפוליציה יכולה לדרוש, שיביא הסוחר או שלוחו ראיה משלטוני כל אותן הערים. ואולם עכשיו פסקה מועצת הממלכה, שאין על הסוחרים ושלוחיהם להביא ראיות מיוחדות, אלא די בהרשימות הנעשות על פספורטיהם. שני הפסקים האמורים נתאשרו מאת הרוממות.

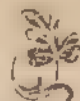
אפילו ה„נוב' ווּרעמיא" וה„ראסיא" קטרגו על החוקים המשונים הנהוגים בפינלנדיה בנוגע ליהודים. כמובן, לא כתבו העתונים הללו את דברי קטרוגם אלו מפני החבה ליהודים. ואולם מתוך קטרוג זה התחילו הפינים מפשפשים — במעשי היהודים, ועתונם של הפינים הצעירים האשים את היהודים הדרים בפינלנדיה, כי ידם היתה „במעל" הזה—לפרסם ברבים, וגם ע"י העתונים הריאקציונים, את פרטי רוע מצבם בארץ. בתשובה על זה הדפיסה קבוצה של יהודים באותו העתון תשובה, שיש בו גם מחאה על האשמה, שתולים בהם, וגם ברור דברים, שאמנם קשה ורע הוא מאד מצב היהודים בפינלנדיה ואין החוקים הנוהגים ביהודים מתאימים כלל לעקרי הקונסטיטוציה הפינית.

מתלא מתלי אינשי: מכה התקיף את החלש ממנו וגם לבכות הוא אוסר עליו.

בסמולנסק היתה ועידה לפקידי המחוזים (איספרבניקים). בועידה זו הוחלטו החלטות אלה הנוגעות ליהודים: לקבוע בלשכות ההנהגה של הפוליציות דמדוזיות פנקסאות מיוחדים ירשום בהם את שמות כל היהודים הדרים במחוזות ולהכציא את הרשימות הללו אל הנהגת הפלך, — לבלי תת ליהודים בלי רשיון מאת הנהגת הפלך אפילו היתר לישיבת ארעי, ולגרש תיכף מן המחוזות את המשתדלים בדבר קהלת היתר ישיבה, מבלי תת להם הרשות לשבת במקומם עד בוא הוראתה של הנהגת הפלך. — לבקש את שלטוני הערים אשר בפלך, לבל יתנו ליהודים תעודות למסחר עד אם יביאו ראיה, שהפוליציה התירה להם את הישיבה. — להשגיח על האומנים היהודים כי יעסקו דוקא באומנותיהם. — לבלי תת זכות הישיבה ליהודים עוזרים בבתי מסחר וליהודים שהם שלוחיהם של סוחרים. — להשגיח השגחה מעולה שיגורשו היהודים שאין להם זכות הישיבה, ואלה שלא יצאו ברצונם הטוב— ישלחו עם גדודי האסירים.

העתונים מודיעים, כי בווארשא נוצרת אגודה מיוחדה לשם יסוד תיאטרון יהודי אומנותי. המתחילים בדבר מתכונים לעשות את תיאטרונם לתיאטרון דנוידא, כלומר שתהיה קבוצת המשחקים מבקרת מזמן לזמן את הערים היותר חשובות, המרובות באוכלסי יהודים. המיסדים לא יגשו אל העבודה קודם שיאספו לכל הפחות 25000 רובל. לצורך זה יוציאו המיסדים מניות, בנות 50 רובל. ראשי המיסדים הם עסקנים ידועים בווארשא, כגון ה"ה פולדשטיין ופודלישבסקי, הדרי"ם דודסון ולוין וכו'. כשיאסף ההון האמור,

קראו המיסדים את בעלי המניות לאספת כללית, כדי לקבוע את תקנות האגודה. אם ההון האמור לא יאסף במשך שלש שנים ישיבו לכל החברים את כספם.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

סופרנו מקושטא כותב לנו את הדברים האלה:

ר' חיים נחום, ראש רבני טורקיה, נמנה לסינטור, ובעוד ימים אחדים יאושר המנוי הזה ע"י מאמר המלך; ממקור נאמן נודע לי, שעם אשור מנויו לסינטור יתפטר ר' חיים נחום ממשרת ראש הרבנים, אלא שיבקש את השולטן להרשות לו, כי ישאר במשמרתו עד שתבחרנה הקהלות חכם-באשי אחר למלא את מקומו. עכשו שוקד ר' חיים נחום לגמור את ענין הבחירות להמג'לישים, כדי שהרב הראשי החדש ימצא את העדה בקושטא כשהיא מסודרה כראוי.

לפי שעה אי-אפשר, כמובן, לדעת, מי יבחר במקום ר' חיים נחום; קוראים בשמות שלשת הקנדידטים הללו: ר' יעקב מאיר ראש רבני סלוניקי, ר' ביג'יראנו ראש רבני אדריאנופלה ור' אברהם דאנון, ראש ביהמד"ר לרבנים בקושטא.

המיניסטר לעניני המסחר באמריקה, שלידיו מסורים עניני הכניסה אל הארץ, פרסם ברור דברים על דבר הנודדים, שבאו מרוסיא לגלבסטון בעזרת לשכת יט"א אשר בקיוב ולא נתנו להם להכנס. „להנודדים הללו,—אומר ה' נגיל בברור דבריו, — היה מותר לעלות על הארץ, יען כי כולם הם אנשים בריאים העוסקים במלאכה. אעפ"י שאין לנו מופתים חותכים, בכל זאת-ברור הדבר, כי יסוד הנדידה למערב אמריקה היא שיטת פזורם של הנודדים הרוסים על פני כל ארצות הברית. החקירה שנעשתה בעת ברור משפטם של הנודדים הנזכרים לא הוכיחה, כי הנדידה הזאת נתמכת, ואין שום יסוד להאמין, כי השפיעו על הנודדים, או כי בקשו אותם שיצאו מרוסיה. המעשים הללו הם לפי רוחו של הדיפרטמנט שלנו, וכל כמה שההסתדרות הזאת (כלומר: יט"א) לא תסור מדרכה זו, לא נתנגד לה בשום דבר. אמנם אמת הדבר, כי הנודדים האמורים הביאו סכומי כסף מועטים מאד. אבל אני נוטה להאמין, כי כחותיהם הגופניים של הנודדים האלה יעזרו להם למצוא את מחיתם יותר ממה שעוזרים להנודדים הבאים לניורק סכומי הכסף שהם מביאים אתם. ובכלל מצויה העבודה בגלבסטון, ובאופן כזה הרי המצב בגלבסטון רצוי וטוב בכל האופנים.

החלטתי אפוא, שלהאמיגרנטים הללו צריך להרשות להכנס לאמריקה, וכל זמן שלא תשתנה השיטה וגם מצב הדברים לא ישתנה, צריך יהיה להתיר את הכניסה לגלבסטון לכל הנודדים הדומים לאותם הנודדים הנזכרים.

לבטוח הבטחות מסוימות וקבועות לעתיד אי אפשר, ומה גם בדבר שבזה שהשנוי מצוי בו. אפשר שמצב העניָנים ישתנה לרעה באותם המקומות, שלשם יוצאים הנודדים. ואמנם מודיעים לנו, כי מצב הפועלים של עכשיו בטקסס ועוד במקומות שונים מעורר ספק, אם יוכלו האמיגרנטים למצוא עבודה באותם המקומות. ואם יורע המצב עוד יותר, אז תתיחס הלשכה של האימיגרציה להנודדים באופן אחר".

בי"ב לחודש פברואר (למנין החדש) עתידה שתהיה בווינא דמונסטרציה גדולה של יהודים. שני אלפים מוזגים יהודים מגליציה יעברו בסך בחוצות ווינא ויעלו להפרלמנט לדרוש חוק ומשפט להם ולחבריהם, אלפי המוזגים היהודים, שניטלה מהם פרנסתם ונשבר מטה לחמם. בראש התהלוכה יצאו חברנו ה' אדולף שטאנד והדפוטט הסוציאלי בריטר.

במינכן היתה לפני ימים מועטים אספת עם למחות נגד השמד ונגד מעשי הממשלה הגורמים לשמד. דברו חד"ר וורנר-מינכן וכהן-דסוי. נאומו של האחרון הצטיין בחריפיתו. הוא דרש מאת השומעים לקשור מלחמה על השמד ולהלחם במשומדים בכל האפשר. עפ"י מספרים הוכיח הנואם, שכנוצרים עולים למשרות מדיניות חשובות 8%, מיהודים — 2%, וממשומדים — 28%! ובאופן כזה מרבה הממשלה את השמד בישראל.

בַּסִּפְרוּת וּבָאָמָּנוּת.

הד"ר אלישוב („בעל-מחשבות") מודיע בהעתון „דער פריינד", כי בשלשים ואחד בינואר ש"ז (עפ"י טעות נאמר במכתבו של מר אלישוב — בעשרים ואחד בינואר) תמלאנה עשרים וחמש שנים לצאת הנומר הראשון של העתון העברי היומי הראשון „היום", שנוסד בפטרבורג ע"י הד"ר י"ל קנטור. העורך עצמו, הד"ר קנטור, דוד פרישמן, בוקי בן יגלי היו הראשונים שהחינו לנסות את הדבר—לברוא עתון עברי יומי—ועמדו בנסיון.

יובל חשוב הוא היובל הזה לפריסה העברית!

במקצוע הספרות העברית לילדים עתידים להעשות דברים חדשים. בווארשא נוסדו שני שבועונים עברים לילדים: „הירדן" (המוציא ה' חיינסדורף; העורך ה' שכנא שטין) ו„השחר" (המוציא ה' קרינסקי; העורך ה' מ. בן-אליעזר). גם מורי ארץ ישראל אומרים ליסד בקרוב עתון לילדים, ובאודיסא נוסדת בהשתתפות בעלי ה„מוריה" הוצאת ספרים מיוחדה „תורגמן", שמטרתה היא לתרגם עברית את מבחר ספרות הילדים שבשפות האירופאיות.

בכל לב מברכים אנו את המפעלים החדשים האלה בהצלחת מרובה.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

תקוני טעיות: במאמרי „הספרות המדעית במערב" ב„העולם" גליון 48 ש"ע יש לתקן שגיאות אלה: צד 14 עמוד א' שורה ל"ז נתערבו מלות אחרות וצריך לנסח: נפתו לבקשת כמרי חנוב לעשות וכו'. צד 14 ע"ב שורה 12 יש לתקן מספר השנים 459, ולא 1459. צד 15 ע"א שורה 19 צריך לתקן חנוב במקום חנום, וכן במקום שנזכר שם האליל המצרי הזה חנוב ולא חניב שמו.

ש. ב.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ו' שבט, תרע"א.

ВИЛЬНА, 26-го Января, 1911 г. № 4 WILNA, 8-ten Februar, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

סדור העבודה.

בכל התקופות והזמנים שעברו על הציונות היו האגודות עוסקות אם ברב או במעט בהרחבת הלשון העברית והספרות העברית. אפילו בשעה שגברו המדיניות הנפרזה והפולמוס בדבר הקולטורה יסדו האגודות חדרים מתוקנים, - עסקו בהרחבתה של ידיעת הלשון העברית ובהפצתה של הספרות העברית. בשעת ירידה, כשנדמה לרבים, שנפלה הספרות העברית ולא תקום עוד, לא פסקו האגודות מלהלחם את מלחמת לשוננו הלאומית וספרותה. ואם בשעת ירידה כך, בשעת עליה והתעוררות לא כל שכן. עכשיו, כשמתגלים ונבלטים סימני עליה והתעוררות, הרי ודאי האגודות הן הראשונות להתעוררות ולעבודה. בקצרה: האגודות הרגישו תמיד, אם מתוך הכרה ברורה או שלא מתוך הכרה ברורה, כי העבודה לשם הלשון והספרות העבריות עקרית היא להן, חלק גדול מישותן.

אמנם מרכזי ההסתדרות, וגם המרכז שברוסיה במשמע, לא הרבו לעסוק בעבודה זו, כשם שלא הרבו לעסוק גם בעבודות תרבותיות אחרות, אבל אין הדבר מעיד על התנגדות לעבודה זו בכלל. ביחוד אין להעיד עדות זו על המרכז שלנו. בעבודה קולטורית אפשר לעסוק בשני אופנים: או שיהיה המרכז מנהל את העבודה ומנצח עליה, כמו שעושה, למשל, המרכז של מפיצי השכלה, או שיהיה המרכז קובע את חיוב העבודה לעיקר, ואת העבודה עצמה ימסור לידי האגודות לעשותה עד כמה שיכלתן מגעת, והוא—המרכז—יעזור להאגודות רק בהוראותיו. באופן הראשון היה המרכז צריך לקצוב סכומים מסוימים לצורך עבודה זו, לתמוך בבתי הספר הקיימים וליסד בתי ספר חדשים, ליסד עתונים והוצאות ספרים ועוד ועוד. מובן מאליו, שהמרכז שלנו לא היה בידו ללכת בדרך זו: חסרו לו גם אמצעי הכסף, גם המומחיות וגם האורגנים הנחוצים לדבר. ובדרך השניה — הלך המרכז מיום הוסדו ועד עתה. בכרוזיו ובמכתביו היה מעורר על העבודה הזאת, היה מטיל אותה לחובה גמורה על האגודות. מעבודת התרבות העברית לא היה מרכזנו מסיח את דעתו, אף לרגע.

ולא יפלא הדבר, שעם יסוד הסניף של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית, ניתנה היכולת לחכוכים בין שני המרכזים, והחכוכים היו עלולים לגרום רעה רבה לשניהם. הדבר היה תמוה: הנה באים ציונים ובונים מדור מיוחד לעבודת התרבות העברית ועוקרים מתוך הציונות את העבודה הזאת, שהיא כולה ציונית. אי אפשר היה למרכז הציוני להסכים לעקירה זו. אי-אפשר היה לו להסכים, שמכאן ולהבא לא תהא עבודה זו נחשבת עוד לעבודה ציונית, שתהא עבודה זו עומדת מעכשיו מחוץ להקונגרסים והועידות שלנו. ויהא מסך של הסתדרות מיוחדה מבדיל בינה ובין הציונות, אעפ"י שרוב ראשי ההסתדרות החדשה ציונים הנם גם הם. אילו היתה ההסתדרות החדשה רק חברה חדשה בעלמא, מעין חברת „מפיצי השכלה" וכדומה, ודאי לא היה שום מקום להרהורים וחששות, אבל ההסתדרות החדשה אין רצונה להיות חברה בעלמא, אין רצונה — ואין גם בידה — להיות המנהלת את העבודה והמנצחת עליה, אלא רוצה היא להעשות תנועה, לקפול בתוכה את תנועת התחיה. נמצא איפוא, שיש ביסוד ההסתדרות החדשה סכנה להציונות ולההסתדרות הציונית, ביחוד להסתדרות הציונית — זוהי סכנת ההתרוקנות מתכנה. כי אמנם במה היתה ההסתדרות הציונית נחשבת, אלמלי היו עוקרים מתוכה אחת אחת את העבודות החשובות והעקריות והיו בונים להם מדורים. מדורים מיוחדים? הרי אז היתה הציונית פוסקת מלהיות תנועה והיתה נעשית מוסד העוסק בקבוץ ממון לענינים שונים.

ההרהורים והחששות האלו נתעוררו לא רק בתוך המרכז, אלא גם בתוך הרבה אגודות, ששאלו את עצמן, מה חדוש חדשה הסתדרות זו, איזו עבודה חדשה קבעה, שאנו לא עסקנו בה גם מקודם?—ולא מצאו האגודות תשובות על שאלותיהן אלה. ועוד שאלה אחת חשובה נשאלה מאת האגודות: היש צורך או אין צורך להבליט את הקשר בין הציונות ובין העבודה לשם הלשון והתרבות העבריות? וכבר היו כאלה שאמרו, כי טובת הענין דורשת, שהקשר הזה לא יהיה בולט, כדי שלא להרחיק מעבודה גדולה זו את המתנגדים להאידיאל הציוני. ונמצא הולך ונשנה אותו החזיון, שכבר גרם לציונות רעה רבה — לותר קל-מהרה על הציונות ועל העיקר ההסתדרותי שלה מפני כל טובה מדומה או ממשית.

וכדי להנצל מחכוכים ולפנות את הדרך לעבודה, באו עסקני הציונות וראשי הסניף של ההסתדרות החדשה והחליטו:

„מתוך שהם חושבים את העבודה לטובת הלשון העברית

והתרבות העברית יחלק עצמי של התכנית הציונית ואין להפריד ביניהן, וברית מפריתיה של ההסתדרות הציונית יתעודותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית מתאימות אלו לאלו התאמה גמורה, הרי הם מציעים לחבריהם לתמוך בשאיפותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית ולהשתתף בעבודתה בתור קבוצות של ציונים".

„הציונים, הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית, צריכים לקבוע יחס של הסכם גמור בינם ובין באי־כחה של ההסתדרות הציונית במדינה.

„הציונים, הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית, נותנים לפני הועידות הציונית הכלליות דין וחשבון ע"ד מעשיהם ועבודתם.

באופן כזה הרי ניטל המסך המבדיל שבין שתי ההסתדרויות, שכל אחת מהן קיימת לעצמה, ונפנה הדרך לעבודה גדולה וכבירה זו, שכולנו חייבים בה.

יובלו של הפריסה העברית.

בעוד ימים אחדים, בל"א בינואר, תמלאנה עשרים וחמש שנה לצאת הגליון הראשון של העתון העברי היומי הראשון — של „היום", אשר יסד הד"ר י"ל קאנטור בפטרבורג.

אם יכתוב איש בזמן מן הזמנים את דברי ימי הזורנאליסטיקה העברית, הרי ודאי יתן בספרו לפרק ע"ד יצירת „היום" מקום בראש. הרבה, הרבה דברים יספרו יודעי אז, וקוראי הדברים יעמדו משתאים ומשתוממים וישאלו את נפשם: האומנם היה שדה־הבור שלנו זרוע אבנים וצירים כאלה, ואיש אחד אמיץ לב ושנים־שלשה מחבריו עברו אותם ופנו את הדרך?

הלשון עוד טרם היתה אז לשון עברית סתם, שראוי ואפשר לעשותה שמוש לעניני יום יום, לכל צרכי האדם הפשוטים והמעשיים; בעיני המרובים לא היתה זו אלא לשון הקודש, „שרידה יחידה", שראוי לה עפ"י קדושתה להיות חבויה בפנת ארון, וכשהיו מוציאים אותה מצל פנתה ועשו אותה חולין לשעה, היה הלב נוקף והיו ממהרים לכפר את פני „הנעלבה" במנחה — במליצות ובסלסולים שבעולם כולו. אפילו הארי שבחבורה, י"ל גורדון, היה קורא לפיליטוני „צליחית של פליטון"; אפילו המעולה שבספרים היה כותב עשר אמות מליצות בסגנון פרשה ויי שבתהלים והיו הקוראים קופצים את מצחם עד שגלו את ה„סוד", שבלקוי חמה המליץ המפואר מדבר. עתונאים, שזו היא מלאכתם הקבועה, עוד טרם היו אז בעולמנו. היו מורים ומלמדים, שעסקו גם בספרות, היו אנשי מעמד, שכתבו גם הם מאמרים לפרקים. אבל עתונאים עברים עדיין לא היו אז כלל. וגם החיים העבריים עצמם, אעפ"י שבאמת היתה אז תקופת היצירה של ערכין חדשים, נדמו גם לגדולי הדור, כאילו אין בהם חומר לעתון יומי, אשר „יפיע חדשים לבקרים". ואותי י"ל עצמו תמה ושואל: „מה יגיד קאנטור לקוראיו היהודים מדי יום ביומו? ומאין יקח לו עוזרים?"...

הכל תמהו, הכל שאלו, הכל הביטו על מפעלו של קאנטור כעל דבר שאין בו ממש. ואף־על־פי־כן לא נרתע קאנטור לאחוריו ויסד את העתון העברי היומי הראשון. התלוצצו עליו ואמרו: „הוא קאנטור אשר מצא את הי ו מ י ם במדבר". ואמנם מצא — ו ב מ ד ב ר. קאנטור התחיל כותב עברית פשוטה, יפה, מדויקה ומובנה לכל — ובדרכו זו הלכו גם חבריו אחריו. במשך לא נבדלו יום אחד כל המליצות והסלסולים מתוך הלשון, אבל לשון זו, שהתחילו משתמשים בה י ו ם י ו ם לצרכי י ו ם י ו ם, אי אפשר היה לה שלא תעשה בהכרח ללשון בני אדם, ללשון עברית סתם. גם עוזרים נמצאו לו לקאנטור — עוזרים כפרישמן, כבוקי בן יגלי, שאיש איש מהם קבע לעצמו את מקומו המיוחד לו בספרות העברית. ומצא קאנטור גם דברים „להגיד לקוראיו היהודים מדי יום ביומו": „היום" יכול לשמש גם עכשיו ד ו ג מ א של עתון רב־ענין ומלא תוכן, שכל צרופי החיים של אותה התקופה נשקפים מתוכו.

אמנם רק שתי שנים, בערך, התקיים „היום". אבל „היום" היא שתקע ראשונה את המחרשה בשדה־הבור שלנו; הוא שתפס בלשון העברית והוציאה פעם אחת מחביון פנתה אל שוק החיים; הוא שתפס בקורא העברי והוציאו בעל כרחו מתוך עוגתו והטיל בו צורך חדש — להצטרף יום יום אל חיי העולם כולו.

זהו שכרם של מעשים גדולים וטובים: הם נ ב ל ע י ם בתוך

ב—ן.

בימי „הקונצסיות".

(זכרונות ליובלו של העתון העברי היומי הראשון.)

למן היום שנדפס מאמרי הראשון בעתון עברי, מלא את כל לבי אידיאל אחד גדול — להיות עורך בישראל. צעיר לימים הייתי אז, בן אחת הערים החשוכות והנדחות, תלמודי שנתפקר במקצת; רב בישראל לא חפצתי להיות, והאנשים הקרובים אלי הצטערו על זה. אבל גם הרעיון לנסוע לחו"ל, להיות לרופא, לא לקח את לבי כלל, — ועל זה הצטערו „האפיקורסים" שבעירי. אנכי החלטתי בנפשי — להיות עורך בישראל. הן ברוסיה יש כחמשה מליונים יהודים, ורובם כמעט למדו בחדר ומבינים הם עברית במקצת, ועתונים עברים יש לנו רק שנים! אי אפשר להשאיר את הדבר במצב שכזה. ואולם את „סודי" הגדול — החלטתי להיות עורך בישראל — לא גליתי לאיש: לא חפצתי להיות לצחוק. האם אפשר לכל אדם להיות רידאקטור?

ובתוך נפשי פנימה היתה מנקרת כל אותם הימים השאלה: מדוע יש לנו רק שני עתונים? האומנם באמת אין רידאקטור דומה לשאר בני אדם ולאו כל אדם ראוי לכך?

המחשבה הזאת השביתה ממני מנוחה ונתתי את לבי לבוא לעיר גדולה, שיש בה סופרים ידועים, כדי לקבל מהם תשובה על שאלתי. כמובן, לא גליתי גם להם את סודי ואת חלומי, שהיתה נפשי מלאה אותם. אבל קוה קויתי שגם בדרך „סחור־סחור" יעלה בידי להוציא מפיהם של הסופרים תשובה על שאלתי. מדוע יש לנו רק שני עתונים? האומנם אין לנו אנשים, הראויים להיות עורכים? או שמא עסק ביש הוא זה? ואמנם באה תקותי. באותה העיר הגדולה שמעתי ראשונה את המלה „קונצסיה". יש „מנהג" של קונצסיות בעולם: כלומר — לא שאין אנשים ה ר א ו י ם לכך, אלא שאין אדם ז ו כ ה לכך, ויש רק שני אנשים מאושרים שזכו — האחד בפטרבורג והשני בווארשא, רק שנים — ולא יותר.

ידיעה זו הממה אותי. מוחי לא היה מסוגל להבין את הדבר כלל. וכי מאי איכפת לה להממשלה, אם יהיה ברוסיה עוד עתון עברי אחד? ואולם החלטתי, שצריך ואפשר להתגבר גם על המכשול הזה, אחרי שהכל מודים בעיקר הדבר — בצורך ליסד עוד עתון עברי. ותיכף גמרתי בנפשי להעתיק את מושבי לפטרבורג.

ושוב נשאר סודי כמוס בלבי, ובבואי לפטרבורג החילותי לחקור ולדרוש אחרי המצב האמתי. אפס, מכל האנשים שהיתה להם יחס אל העתונות שמעתי, כי השגת רשיון לעתון עברי חדש היא כמעט דבר הנמנע במציאות, כי בעד ה„וואסתאר" שלמו ש ל ש י ם ו ח מ ש ה א ל ף ר ו ב ל, ולא משום שהותמיו היו מרובים שלמו את הכסף, אלא משום שאי אפשר היה להשיג רשיון לעתון יהודי חדש גם בשפה הרוסית, אעפ"י שהמשתדלים היו מזוינים בפרוטקציות כבירות. שמעתי עוד ספורים שונים, שלא שמתוני כלל. ספרו לי

החיים, דישפעתם אינה פוסקת אפילו לאחר שהם עצמם פוסקים. וזהו שכרו של הד״ר י״ל קאנטור: העתון אשר יסד לפני עשרים וחמש שנה אינו מתקיים עוד, אבל השפעתו לא פסקה: ה ו א נעשה יסוד לפריסה עברית הראויה לשמה.

יוסף לוריא.

מִכְתָּב גָלוּי לְחוֹבְבֵי הַיִשּׁוּב.

בימי מסעותי בארץ ישראל בשנה שעברה בקרתי את הכפר פקיעין אשר בגליל העליון. ידעתי, כי בכפר הזה יושבים אכרים יהודים מזמן קדום. ידעתי גם כן, שהישוב העברי בפקיעין הולך ונפחת. ולפיכך נסעתי למקום הזה, כדי לראות בעיני את מצב אחיני המועטים האלה, שאפשר הם הם השרידים היחידים מבני ישראל, אשר לא הגלו מעולם מארץ ישראל.

ואמנם כשבאתי לפקיעין מצאתי שם אכרים יהודים, אכרים פשוטים, העובדים את האדמה ונוטעים ירקות, יהודים בעלי־קומה, בריאים וחזקים, שזופי שמש ובעלי ידים הרגילות בעבודה. מצאתי אכרים, אבל לא מצאתי—אדמה. הכפר פקיעין אינו כולו יהודים. רוב יושביו הם דרוזים, נוצרים ומושלמים. בידי היהודים נמצאת רק אדמה מועטה, והם, היהודים, עובדים עבודת פועלים על אדמת הפלחים הערבים. יודעים אתם את מצב הפלח הערבי בארץ ישראל, יודעים אתם גם את מצב הפועל. צאו וחשבו איפוא, מהו מצב הפועל השכור לפלח הערבי. היהודי אשר בכפר פקיעין חי חיי פלח ערבי. כמוהו כפלח הערבי. דר הוא בבית חמר שאין בו חלונות, הוא ועופותיו וחמוריו וסוסו עמו, אם רק יש לו עופות, חמור וסוס. הילך הוא יחף; כתונת עבה ומטונפת — אלו הם חליפת בגדיו. עובד הוא עבודה קשה ומשתכר אל אגורית נחושת ושמח על שכרו זה. בעד שכר מועט לוה אותי יהודי אחד מפקיעין רגלי יהלך אחרי סוסי מפקיעין לשפעמר ולחיפה — דרך יום אחד וחצי.

עזובים הם יהודי פקיעין לנפשם. אין איש שם אליהם לב. אחדים מהם עבדו בשנה שעברה בחות כנרת. לפעמים באים הם לעבוד בראש פנה, ועכשיו, כשיש צורך ביהודים עתונאים, עובדים כחמשה עשר איש מהם באפולה. זהו טובת ההנאה כולה, שקבלו יהודי פקיעין מאת הישוב החדש. הברון רוטשילד נותן להקהלה תמיכה ארבעים פר׳ לחודש—שכר לשוחט. הילדים עזובים לנפשם גם הם. מה שהם לומדים מפי השוחט אינו ולא כלום, ולפיכך יש בפקיעין יהודים ששולחים את ילדיהם לבית הספר הרוסי, שנפתח בכפר הזה, וילדי אכרים יהודים מתחנכים ברוח הדת הפרבוסלבית ולומדים את התפלות הנוצריות.

המצב הדמרי הרע גרם, שמפקיעין התחילו היהודים יוצאים לארצות רחוקות, — אותם היהודים, שלא עזבו את הארץ במשך כל תקופות הלחץ והמציקה, שהחריבו את הקהלות העבריות העתיקות בארץ. מפקיעין נסעו כבר 11 יהודים לאמריקה. ובעקבות החלוץ הזה נכונים ללכת גם אחרים. קהלת פקיעין עומדת בסכנה. ה ק ה ל ה ש נ ש א ר ה ל נ ו ל פ ל י ט ה — ה פ ל י ט ה ה י ח י ד ה ! — מ י מ י ה ב י ת ה ש נ י ע ו מ ד ת ל ה ח ר ב ע כ ש י ו.

אם אנחנו לא נבוא לעזרת הקהלה הנפלאה הזאת, הרי סופה יהיה בקרוב כסופה של קהלת שפעמר (שפרעם), אשר בין פקיעין לחיפה. גם בשפעמר היתה קהלה עברית עתיקה; עוד לפני עשרות שנים אחדות היו גם שם יהודים שעסקו בעבודת אדמה. עכשיו נשארה בשפעמר רק משפחה עברית אחת, הגרה יחידה סמוך לבית הכנסת הסגור, וילדיה מספרים את הנסים והנפלאות שעשה ישוע המשיח ולומדים את התפלות הנוצריות, ומכל היהדות כולה נשארה להם רק הברכה „שלום", השגורה בפיהם בשעת פגישה עם יהודי.

זה שלשים שנה אנו עובדים את עבודתנו בארץ ישראל. כל הימים אנו טרודים ביצירת יהודים. עבודת יצירה זו קשה היא כל כך, עד שיש אשר נואש לגמרי מתקותנו להפוך את היהודי העירוני לאכר. ובה בשעה הרי לפנינו פה בארץ ישראל יהודים אכרים מטבעם, ואותם אין אנו רואים ואליהם אין אנו שמים לב. הן בעמל רב כל כך עולה לנו רכישת כל דונם חדש ועל כל שעל ושעל אדמה העובר לידינו אנו עורכים חגיגות,

שהד״ר קאנטור השיג את הרשיון על „היום" משום שהיה מקורב אל מי שהיה אז מיניסטר לעניני ההשכלה, הגראף דיליאנוב, וזה האחרון השתדל לפני המיניסטר לענינים הפנימיים, והשתדלותו נצחה, אף כי התנגדה לכך הפקידות הראשית לעניני הדפוס. לצדרבוים עלה בעמל רב הרשיון לעשות את „המליץ" לעתון יומי, אף על פי שהיו לו לצדרבוים מכרים בפקידות הראשית. לטובת „הצפירה" השתדל המומר קונסטנטין שפירא, וגם השתדלות זו לא על נקלה הצליחה.

ואולם כלבי לא עוממה התקוה האחרונה. שאלתי וחזרתי ושאלתי את נפשי: האומנם אפשר הדבר, שינהגו מונופולין גמורים לשני מוציאים? ומה יהיה אם חותמיהם יגיעו לעשרות אלפים?

אנכי לא ידעתי היטב את נוסחת הבקשה על דבר הוצאת עתון חדש. ערכתי את דברי לא עפ״י נוסחא קבועה, ובקשתי בקשה קצרה: להרשות לי להוציא עתון ע ב ר י בפטרבורג... לא היו ימים מועטים וקבלתי תשובה: דורשים מאתי להודיע, באיזה דפוס אני אומר להדפיס את העתון ומה יהיה מחיר עתוני. הדבר עורר את רוחי בקרבי: שמע מינא, שיש תקוה. מסרתי את הידיעות המבוקשות, וכעבור ימים מספר קבלתי תשובה קצרה: „אין המיניסטר מוצא את הדבר לאפשר". אז היה סיפיאגין המיניסטר. החלטתי ללכת אליו ולשאול אותו, מה הם טעמיו ונמוקיו. כמובן, לא מהר המיניסטר לקבל איזה יהודי ולשוחח אתו. אבל כוף סוף נצחה דרישתי הנמרצה וניתנה לי היכולת לדבר עם המיניסטר, שיחה זו הוכיחה לי, שבעיקר הדבר תלוי בראש הועד הממונה על עניני הדפוס. המיניסטר יש לו דאגות אחרות לגמרי, ואחת היא לו, אם יוסד עוד עתון חדש עברי, או שהשנים הראשונים יהיו בעלי מונופולין גמורים.

ראש הועד הממונה על עניני הדפוס היה אז הנסיך שאחובסקי (שמת לפני שלש שנים), אדם מנומס, אבל אי אפשר היה לרדת לסוף דעתו. מן השיחה שהיתה לי אתו נוכחתי, שגם לא בו הדבר תלוי, כי אם בהפקיד אדאקאיובסקי (גם הוא כבר מת), שהוא הבקי בענינים האלה, אחרי שזה כארבעים שנה הוא עובד בועד לעניני הדפוס. בראשונה השיב לי, שהדבר תלוי במיניסטר. ואחרי שספרתי לו, שכבר הייתי גם אצל המיניסטר וגם אצל הנסיך שאחובסקי, ואני יודע ומבין, שהדבר תלוי רק בו, התחיל מגמגם ואמר, שעל פי הידיעות שיש בידו, הרי אני דר בחדר קטן ומשלם שכר דירה רק 12 רובל לחדש, ומזה מוכח, שעני אנכי (הוא כון אל האמת!), ואיך אפשר לתת לי רשיון לעתון, שלהוצאתו דרושים סכומים גדולים? מי יודע? הן השלטון חייב לדאג לטובת הצבור, לשקוד על תקנת החותמים! הטעם הזה נתקבל אז במקצת על לבי, והחלטתי לשתף במפעלי אדם עשיר. אז ודאי לא יהיה עוד שום מקום לטענות ודחויים. תיכף מצאתי איש, אשר הסכים, כי יקרא שמו על עתוני בתור מוציא, והגשתי עוד הפעם בקשה, ובעבור ימים אחדים קבלתי תשובה קצרה: „אין המיניסטר מוצא את הדבר לאפשר". ברי היה לי, שהפעם ודאי המיניסטר עצמו הוא המעכב. ושוב הלכתי אליו על מנת להתוכח, ושוב

ובה בשעה הרי לפניני שרידי ישוב יהודי, שהתקיים במשך הרבה הרבה דורית, ואנו מעלימים את עינינו ממנו ואיננו מקימים את הריסותיו. במשך ימי הישוב הדדש נהרסה הקהלה בשפעמר, ואנחנו לא ידענו; עתה הולך ונהרס לעינינו הישוב היהודי בפקיעין, ואין אנו מתבוננים.

בשובי מפקיעין בשנה שעברה, אמרתי בלבי: אולי יעלה בידי להסב את הלבבות אל הישוב בכפר הזה. תארתי את אשר ראו עיני ואת אשר הרגיש לבי בקרבי — ודברי צללו אל תוך התהים. ואנסה דבר אל עסקני הישוב בארץ ישראל. דברתי עם ה' פרנק, בא כחה של יק"א, והוא השיב לי, שאין יק"א עוסקת עכשיו ביסוד מושבות הרשות ושאין גם הדבר כדאי, שתתן יק"א כסף לתקונם של בני פקיעין, מפני שאז יביאו תמיד בטענות ותביעות על יק"א. „הדבר היהודי,—אמר לי ה' פרנק,—שאפשר לעשות לטובת בני פקיעין, הוא — להושיב אחדים מהם במושבות הקימות". נטית הלב יותר חמה לא מצאתי וגם לא יכולתי למצוא אצל בא כחה של יק"א. מקום של ישוב יהודי עתיק — מהו לו? אבל, לדאבוני, זו היתה גם נטית **לבו של** הד"ר רופין. „אין לנו כסף לבנות מושבה לבני פקיעין. המקום הזה מהו לנו? לנו דרושים האנשים ולא מקומם. אתן להם עבודה בכנרת". ובזה נגמר הדבר.

ואולם עכשיו מתעוררים יהודי פקיעין מעצמם. הם פנו במכתב אל הבנק העברי בהצעה לקנות להם אדמה בכפר הנמצא בתחומה של פקיעין. „אנחנו, יהודי הכפר פקיעין, כותבים הם אל הבנק—הפליטה האחרונה של הישובים הכפריים אשר לאחב"י מימי עולם, פונים אליכם כיום הזה... יודע נא לכם, אחינו ושרינו הנכבדים, באי כח הבנק הלאומי, כי עוד לפני שלשים שנה בערך היו רוב קרקעות הכפר הזה שייכים ליהודים... ורק מפני עול המכים, שהטילה אז הממשלה על אדמותינו ותבואותינו, עברו כמעט כל קרקעותינו פה לידי זרים, ולא נשארה לנו אדמה כ"א מעט מזעיר, אשר גם לכלכלת שתי משפחות לא תספיק. ומפני כן מאז עד כה הלך ישובנו פה הלוך וחסור ורבים מאתנו נפזרו אנה ואנה לחו"ל, על כי אין אדמה להם לזרוע כלל... מעולם לא שאפנו להעשיר או גם לחיות ברויח ובמותרות. תמיד לימדנו לשאת עול העבודה, ובפרט עבודת האדמה, ובזקנינו ובנערינו. בבנינו ובבנותינו, אנו הולכים לעדור ולחרוש ולנכש ולעשות את כל מיני עבודות הקרקע היותר קשות. אדמת הכפר הזה רובה הרים וגבעות וטרשין, ובכל זאת שמחים היינו בחלקנו, בדמעה ובזיעת אפנו חרשנו וזרענו, וברנה קצרנו את תבואתנו הדלה, שהספיקה עכ"פ להחיות את נפשנו ונפשות ב"ב... לדאבוננו אנו רואים, כי בעוד שנים שתים-שלש ישום ישובנו ויהרס כלה. ואם הזקנים שבנו סבלו ויסבלו את החיים הנוראים האלה, הנה בנינו וצעירי-הימים שבנו לא יוכלו שאת, וסוף סוף יעזבו את הכפר הזה החביב עלינו עד מאד, וילכו באשר ילכו... הכפר הזה, אף כי הוא מצומצם בעבודת זריעה, הנהו מרהיב עין מאד בגנות ופרדסים שבסביבותיו ובמעין המפורסם שבו וגם באוירו הנקי. בכלל אין למצוא כפר כמוהו באה"ק, עד שבגלל זה כמעט בכל קיץ באות לכאן משפחות מעט או הרבה מיהודי טבריא, צפת, חיפה ועכו וגם מירושלים. הם באים לכאן גם מפני טיבו הטוב של הכפר וגם מפני שיש בו ישוב יהודים ומכשיריו, כגון ביהכנ"ס ומקוה וכו'. ואם ח"ו יחרב הישוב הזה, אז לא ידיה בו מדרך רגל גם ליהודי הערים הנז'".

להלן מבקשים יהודי פקיעין, שיקנו בעדם אדמה בכפר הסמוך להם, והאדמה תנתן להם בתשלומין לשעורין לעשר או לחמש עשרה שנה. מבטיחים הם לשלם בכל שנה מהכנסות הגורן את הסכום השנתי. מסיימים הם את המכתב הפשוט והתמים הזה בבקשה, שיואילו „השרים הנכבדים" לעשות כל מה שאפשר, כדי למלא את ההצעה, „שבה תלוי קיום ישובנו בדכפר העתיק, החביב והיקר לנו. בזה תצילו גם את נפשותינו מרעב ומיסורי כל, אשר לא נוכל לתארם; בזה תיתירו ותשאירו את השריד האחרון הזה של כפר אכרים יהודים בארץ ישראל". על המכתב חתומים **25 איש מיושבי פקיעין**.

במכתב הזה אין בני פקיעין מציעים הצעה מפורטת ומעובדה. אבל זהו דבר ברור, שלתקונה של פקיעין אינם דרושים סכומי כסף גדולים. בני פקיעין רוצים להשאר אכרים פשוטים, הרוים חיי פלחים. למשפחה שלמה בפקיעין יספיקו **50** דונם קרקע. על זה צריך להוסיף בהמות וכלי עבודה — ודי.

הבנק לא מצא לנכון לפני יעסיק בהצעת בני פקיעין ימסר את המכתב למשרד הארצישראלי. הבנק לא לקח עליו

נתברר לי, כי אין הדבר ידוע לו כלל. ושוב באר לי אותו אדראקאיובסקי, שיש פקפוק בנוגע אלי, שהרי לא גמרתי את האוניברסיטה, והשלטון חייב לדאוג לטובת החותמים לא רק במה ששייך לכיסם, כי אם גם במה שנוגע לתקון רוחם. ואני חוזר ומגיש בקשה שלישית ואני מודיע, שבמפעלי משתתף גם עורך שני, בעל השכלה גבוהה, שיש לו גם בית דפוס. עברו ימים אחדים — וקבלתי תשובה קצרה: „אין המיניסטר מוצא את הדבר לאפשר". ושוב הלכתי לאדראקאיובסקי ושאלתיו: „מה טעם יש בדבר עכשיו?" ואז קבלתי תשובה: די להם ליהודים בשני עתונים עברים. לא נכנעתי והתאמצתי להוכיח לו, שלא די לנו בשני עתונים עברים, שאם אין „הממשלה" נוגעת בדבר, הרי היא צריכה לבטל את המונופולין. אבל כל טענותי לא הועילו. נוכחתי, שכל ראיותי הלקוחות מאוצר ההגיון אין בהן ממש. נכנעתי. חדלתי מלהשתדל.

עבר זמן ידוע. סיפיאגין מת. במקומו נמנה פליבה. גם שאחובסקי עזב את מקומו, ועל מקומו נמנה זווירינב, מי שהיה פרופיסור וחבר המיניסטר להשכלת העם. רק אדראקאיובסקי נשאר עומד במשרתו. ועוד הפעם הגשתי בקשה, אלא שעכשיו לא הייתי עוד היחידי המשתדל בדבר. בקשות על דבר יסוד עתונים בעברית וז'רגון נמסרו לפקידות הראשית במספר רב. ביחוד רבו הבקשות ע"ד עתונים ז'רגונים. כפי שנודע לי, נמסרו במשך ששת החדשים הראשונים של שלטון פליבה שלשים ושבע בקשות ע"ד יסוד עתונים עבריים וז'רגוניים. נראה היה, שהשעה היא מוכשרת לבקשות ממין זה.

ואמנם לא שגו המבקשים: פליבה האדם הקשה נתן פעם אחת שלשה רשיונות לעברית ויהודית. אבל תיכף חזרה הממשלה והתחילה שוב מחמירה בנתינת „קונצסיות". אפילו בימי הנסיך סוויאטופולק-מירסקי לא ניתן עוד שום רשיון ליסד עתון חדש בעברית או ביהודית, אף על פי שרבים היו המבקשים.

והנה עברה רוח חדשה. זכורני: באותם הימים באתי לזמן-מה לווארשה, ובמסיבה אחת אמרתי, שעתה — הימים היו ימי בוליגין — אין כדאי לשלם הרבה בשביל „קונצסיה", כי ימי „הקונצסיות" ספורים. אז הביטו עלי כבעל משוגע. היאך אפשר הדבר? הוצאת עתון עברי ויהודי לא תהיה תלויה ב„קונצסיה"? הלא איש את רעהו חיים יבלעהו? היה שם באותה מסיבה סופר אחד, שכל ימיו חלם על עתון יהודי בווארשה, וימלא לבו שמחה גדולה לדברים אשר שמע מפי. כמעט שחבקני מרוב התרגשות הנפש. האומנם עתידות הקונצסיות שתבטלנה בקרוב? עתונים עברים ויהודיים שאינם תלויים בקונצסיות — היכי תמצי? זהו דבר זר ומשונה, הן אז יהיו העתונים מרובים כחנויות. מי יודע, אם לא יהיו אז מאה עתונים?

ואולם דוקא בימי „הקונצסיות" התקיימו בעת ועונה אחת ארבעה עתונים עברים יומיים...

את העבודה הזאת, משום שאין הוא עוסק ביסוד מושבות. וגם המשרד הארצישראלי לא יטפל בענין זה, משום שאין לו האמצעים הדרושים לכך. שני מוסדותינו האלה פורקים מעליהם את אחריות ההריסה הגמורה של הישוב בפקיעין.

ואמנם מצד תקנותיהם ותפקידיהם אין האחריות רובצת על הבנק והמשרד הארצישראלי. אבל יש אחריות אחרת, זו שאינה מפורשה ואינה תלויה בתקנות. לא רק הבנק והמשרד יהיו אחראים בעד חורבן הישוב בפקיעין, כי אם כל הקהל הגדול של חובבי הישוב. ואליהם אני פונה. עדיין יש שהות בידינו להציל את ישובנו בפקיעין. בני פקיעין מתחננים אלינו כי נבוא לעזרתם לבל ינשלו מעל המקום החביב והיקר להם. עכשיו יש האפשרות לקנות את האדמה הנחוצה להם. וע"י זה נעשה שני דברים. כל מקום שיש בו ישוב יהודי חשוב הוא לנו כשהוא לעצמו וגם מפני האפשרות שיעשה בעתיד מרכז לעבודה חרשה. ופקיעין יש לו גם חשיבות מיוחדה—מפני המסורות העתיקות הקשורות בו. אנחנו כבר חטאנו יותר מדי לישובנו בארץ ישראל. הרבה דברים גדולים וטובים היו יכולים להעשות ולא נעשו רק באשמת התרשלותנו או באשמת שאנו תולים בתקוה בימים טובים מאלה. אל נא נחטא חטא גדול וכבד גם הפעם.

הן ישאל איש איש מאתנו: האם נמלא את חובתנו לפקיעין או נעזבו לנפשה ועל החורבות הרבות בארץ ישראל תתוסף עוד חורבה אחת, חורבה אשר תהיה לחרפה לנו, לאלה המתגאים בשאיפתם לתחית העם והארץ?!—

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בְּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

II. *)

כידוע מצא השמד קן לו ביחוד בערים הגדולות. חזיון זה חוזר ונשנה בכל הארצות בלי יוצא מן הכלל, כמו שנראה להלן.

אין אנו יכולים לעמוד פה על פרטי ההבדל שבין השפעת העירה הקטנה ובין השפעתה של העיר הגדולה על חיינו בהוה ובעתיד. הבדל זה נוגע בכל סדרי קיומנו, ולפיכך הוא דורש עיון רב ומחקר מיוחד. כאן רוצים אנו לסמן רק בשרטוטים כלליים את הבדלי השפעתן של שני מיני הישוב האלו על מהלך חיינו והתפתחותם, וכמובן נסתפק רק בהשפעה התרבותית.

גרמני מלומד אחד אמר: „במדה שנקרב את היהודים לתרבותנו, כה במדה נפלס להם דרך לנצרות" **). בהחלטה זו יש יותר מקורטוב של אמת. פרוזדור של השמד היא ההתבוללות, והתבוללותנו מתחלת משעת התקרבותנו אל תרבותם, אחרי שבמצבנו אנו אין התקרבות זו אלא הסתגלות לתרבותם: כלומר קבלת שפתם, ספרותם, מנהגיהם, חגיהם ומועדיהם, מבטיהם והשקפותיהם וכו' וכו'. וההתבוללות, שהיא הגואלת סוף־סוף את הנרדף והמעונה ממצבו הקשה, מתחלת בעיר הגדולה, ושם היא מוצאה את התנאים היותר נוחים להתפתחותה.

בעירה הקטנה אין בכלל סביבה זרה קולטורית, שתשפיע על היהודים. ביתר דיוק: יש סביבה הפועלת ומשפיעה עלינו, אבל ההשפעה הזאת היא מסוג אחר לגמרי. ההשפעה הזאת חיובית היא ולא שלילית, מקיימת ובונה ולא מחריבה וסותרת. היהודי של העירה הקטנה יכול לאהוב ואוהב הוא באמת את השמים הנטוים על עיירתו, את הארץ שעליה גודל, את היער הקרוב, ואת השדות הקרובים שזכרונות ילדותו קשורים בהם, את הנהר הסמוך, שמימיו לחשו את לחשם גם לו בהתעטף עליו נפשו. אבל האהבה הזאת אין בה אפילו נטיה כל שהיא לתרבות זרה, ואפילו משהו שבמשהו של קליטת תרבות זרה. דבר טוב יש בהאהבה והגעגועים האלה. אלמלא היינו מסוגלים לאהוב את האילן שבצלו נולדו הרהורינו הטמירים, אלמלא היינו מוכשרים להתגעגע על הנהר, שמימיו פכו דרך לבנו, כי אז לא היינו מסוגלים להתגעגע גם על הירדן ועל ארץ רחוקה טובה ורחבה. אמנם יפי הטבע והדרו מתגלים ביצירות אומנותיות, כלומר לובשים צורות קבועות ונסחאות ידועות. העם שר ומזמר, מנגן ומחלל, ובשירתו מורגש לא רק רעד ענפי־האילנות, כי אם גם רטט לבו הוא. בנגינתנו נשמעת לא רק אנחת בת־הנהר המבקשת תקון לנשמתה, כי אם גם תחינה נפשי של המנגן המבקשת גאולה ופדות. ובשעה שבנינו ובנותינו אשר בעיירות הקטנות מתחילים לשיר את שירי העם הזה ולחול את מחולותיו, אז מתחילה ההתבוללות, קליטת התרבות הזרה. ובכל זאת עדיין אין כאן סכנה. בתוך מחיצת חייו המיוחדים לו וגלוייהם היותר תדירים — בבית־ספרו ובבית מדרשו, בביתו ובחוצו, בחברתו ובעדתו, בחולו ובחגו וכו' וכו' — אין היהודי בן העירה הקטנה מושפע כלל מחיי הזרים. ראשית, משום שבנוגע לנוסחאות החיים וסדריהם הקבועים נופלת היא תרבותם של הזרים מתרבותם של היהודים, ואין האחרונה יכולה ליהנות מן הראשונה; ושנית, אין בחיי שתי השדרות הללו — העברית והנוצרית — ענינים משותפים ומאוחדים במדה מרובה כזו, עד שתהיה דרושה להם אחדות השפה, החגים והמנהגים; יש כאן רק סמיכות ולא אחדות.

לא כן העיר הגדולה. פה לובש הכל צורה קבועה ומסוימת. פה מבליט הכל את גדריו ונלחם עליהם. לצורתה של התרבות יש כאן ערך גדול ומכריע בחיים הכלכליים, החברתיים והמדיניים. השפה, בית־הספר, הספרות, העתונות, התיאטרון, הבמה המדינית, החגים, המנוחה, המלבושים, המנהגים, — הכל שואף כאן לאחדות, הכל לובש כאן גון וצבע מיוחדים, נוסחא ותבנית ידועה. וקבלת הצורה הקבועה והדמות הטפוסית מצד הרוב וההסתגלות מצד המעוט לאותן הנוסחאות שהשליט הרוב, — שתי אלה נעשות כאן כלי־זין במלחמת הקיום.

אמנם, התרכזות קבוצים גדולים של יהודים בערים הגדולות מביאה גם לידי התפתחות קנינינו הלאומיים, לידי יצירת מקצועות חדשים של תרבות ישראלית. ואולם מי שמביט על חיי המונינו בערים הגדולות בעין פקוחה יראה, שכל זמן שההמונים האלה מתקיימים על האומנות והחנונות הפעוטה — כלומר כל זמן שאינם יוצאים מגבולות העיר הקטנה, שכבשה לה מקום ברחובות אחדים של העיר הגדולה — הם שומרים ויש בידם לשמור, מצד התנאים הכלכליים והצבוריים, על צורות חיינו הלאומיות, והם הם נושאיהם של ערכי הקולטורה הישראלית החדשים הנוצרים בערים הגדולות. אבל מכיון שהם יוצאים מתוך גבולות הקיום הצרים האלה, והם נכנסים אל תחומה של התעשיה, — אחת היא אם בתור בעלים או בתור פועלים, — או אל תחומו של המסחר הגדול, של הבנקים וכו', — אחת היא אם בתור בעלים או בתור שכירים, — כלומר מכיון שיהודי העיר הגדולה נעשים עירוניים באמת ומצטרפים אל הקולטורה החמרית המודרנית, מיד הם מסתגלים לתרבות השלטת, פושטים את הצורה המיוחדת להם ולובשים צורה חדשה ומתאמצים בהכרח לעשות את חייהם דומים לחיי הרוב השולט. וכאן מתחילה ההתבוללות. במובן זה דומה

*) עי' „העולם" נומר 1.

**) עי' ד"ר זמטר: „השמד במאה הי"ט" דף 17.

ווינא לווארשא ובודאפשט לאודיסא, — אין כאן אלא הבדל זמן ומקום.

„במדה שנקרב את היהודים לתרבותנו, בה במדה נפלס להם דרך לנצרות“ — זוהי אמת מרה וברורה.

הלא יסלח לי הקורא על כי נטיתי מעט הצדה. הערה זו, הארוכה קצת, צריכה היא לענין זה שאנו דנין בו. והרי אני שב אל גוף הענין. כבר ראינו בפרק הקודם, שבווינא הולך וגדל מספר השמדות. לא כן הערים הקטנות, שבכלל אין השמדות מצוים בהן. בנוגע אליהן אין לקבוע תמידיות שאינה נפסקת כמה שעשינו לווינא.

בלמברג היו בשנת 1900 יותר מארבעים וארבעה אלפים יהודים, כלומר – כמעט השליש ממספר יהודי־ווינא.

המירו את דתם בלמברג:

בשנת	1897	— 8	יהודים.
„	1898	— 22	„
„	1899	— 27	„
„	1900	— 30	„
„	1901	— 31	„
„	1902	— 19	„
סך־הכל בשש שנים		157	יהודים.

ובשש השנים האלו המירו את דתם בווינא 3344 יהודים, כלומר, עשרים פעמים יותר, בשעה שמספר היהודים אשר בווינא לא עלה על מספר היהודים בלמברג אלא שלש פעמים. הקבלה זו בלבד יש בה כדי להראות, מה היא השפעתה של העיר הגדולה לנו.

157 המשומדים שבלמברג נפלגו לפי מינם באופן כזה: זכרים 77, נקבות 80. ולפי שנותיהם באופן כזה:

עד ארבע עשרה שנה — — — —	4
מארבע עשרה שנה ועד ארבעים שנה —	137
יותר מארבעים שנה — — — —	16

יותר מן 87 % משומדים עולה בחלקם של בני ארבע־עשרה—ארבעים, כלומר בחלקם של בני אותו הגיל, שהשמדות מצוים בקרבם ביותר גם בווינא.

בקרב 157 המשומדים שבלמברג היו נשואים רק ארבעים ושנים, פנוים 112 ואלמנים — שלשה, כלומר יותר מן 70 % פנוים, פחות מעט מאשר בווינה, אבל מספר גדול כשהוא לעצמו. 107 מכל המשומדים עברו אל הדת הקטולית, כלומר יותר מן 68 %.

בקראקוי היו יהודים בשנת 1900 יותר מעט מעשרים וחמשה אלף, כלומר כמעט שש פעמים פחות מאשר בווינא.

המירו את דתם בקראקוי:

בשנות	1887—1891	— 129	יהודים.
„	1892—1896	— 124	„
„	1897—1901	— 154	„
„	1902	37	„
סך־הכל בשש־עשר שנים		444	יהודים.

נקביל גם את מספר המשומדים שבקראקוי אל מספרם בווינא. בשש עשרה שנים הנזכרות עזבו את היהדות בווינא 580 יהודים, כלומר כמעט 15 פעמים יותר מאשר בקראקוי, בעוד שהישוב היהודי בווינא עלה במספרו על הישוב היהודי בקראקוי רק קרוב שש פעמים.

אם נחלק את הסכום הכולל בשתי־הערים המדוברות לשש־עשרה שנים נמצא, שבכל שנה המירו את דתם בווינה 411 איש ובקראקוי—רק 28. ביחס למספר היהודים היו בערים אלו בשנת 1900 נמצאו, שבווינא עזבו את היהדות שלשה מכל אלף יהודים ובקראקוי — רק אחד.

(עוד יבוא.)

יעקב פיכמאן.

בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת.

מִבֵּין תִּלֵּי עָבִים לַבְנוּנִים,
הַשּׁוֹהִים בַּמַּעֲרָב קְפוּאִים,
אַט שֶׁמֶשׁ נִדְחָקָה וְשׁוֹלְחָה
לָאָרֶץ עוֹד מַבַּט־גַּעֲגוּעִים.

וְנֵצַּת לְרֶגַע גִּיל שֶׁקֶט
בְּגִזְעֵי הַגַּן הַנּוֹעָמִים.
שְׁלוֹם עֶרֶב וּפְרֵדָה. וְאוּלַי
עוֹד שְׂרִידֵי חֲלוֹמוֹת קַיָּמִים.

מַאְדִּימִים הַסְּבָכִים. בְּעֶדְנָה
מוֹשִׁיטִים בַּדֵּיהֶם הַדַּקִּים,
וְעוֹמְדִים הָעֵצִים הַיְבֵשִׁים
מַחֲרִישִׁים, מִשְׁתָּאִים וּמְחַכִּים.

אַךְ צְלָלִים כַּחֲלַחֲלִים מִתְגַּנְּבִים,
עַל קַרְקַע הַשֶּׁלֶג מִשְׂתָּרְעִים,
וְהוֹלְכִים וְכוֹבְשִׁים בִּדְמָמָה
אֶת כִּתְמֵי הָאוֹר הַחִוְּרִים.

עוֹד תּוֹעִים נְגֹהוֹת בּוֹדְדִים
וְנִדָּחוּ מִפִּנָּה לְפִנָּה.
סְבַךְ שָׁחוֹר שָׁם נִצַּת בְּלִי מֵשִׂים
וּבוֹעֵר וְלוֹחֵשׁ בִּצְנִעָה, —

וְכָבָה בְּלִי מֵשִׂים... אֵין שֶׁמֶשׁ.
גּוֹסֶסֶת אֵשׁ רַבָּה עַל קִבְרָהּ.
הָעוֹלָם נִתְרוֹקֵן וַיִּפְתַּח
אֶת שְׁעָרָיו לַקַּדְרוּת הַחִוְּרָה.

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ב.

אִלְמָלֵי הָיִיתִי רוֹטְשִׁילְד.

אלמלי הייתי רוטשילד, — כך פתח פעם אחת מלמד כתריאלי בהתעטף עליו נפשו ביום החמישי, עת שאשתו הרבניה הציקה לו בטענותיה ותבעה ממנו מזונות לצרכי שבת, — הוי, אלמלי הייתי רוטשילד! כסבורים אתם, מה אעשה אז? ראשית חכמה, אקבע מנהג לתקון העולם, שכל אשה מישראל, ואפילו העניה שבעניות, פוסקין לה שלשה זהובים בערב שבת, כדי שלא תציק לבעלה ביום החמישי ולא תבוא בטרוניא עמו ולא תעבירהו על דעתו ועל דעת קונו... ושנית, אפקיע מידי בעל־חובי את קפוטת השבת שלי, הנתונה לו במשכון. או לא כן: מוטב שאפקיע קודם את כּוּרְנְסָה של זוגתי, זה הבורנס העשוי עור־חתולים, — תחדל־נא לנקר במוחי כיתוש זה ולהתאונן כל ימיה, כי צינה אחזתה. אחר־כך אקנה לצמיתות את כל הבית הזה עם כל שלשת חדריו, לרבות גם את המְזָוֶה ואת הכרתף ואת עליה־הגג ואת לול־התרנגולים, הכל בכל מכל כל — ואל תאמר: צר לי המקום שאשב כאן, הרי שני חדרים לפניך, שניהם ברשותך הם, ואת אפי לך, בשלי לך, כבסי לך ועשי בהם כל אות נפשך, כאשה העושה בתוך שלה, ובלבד שתניחי לי לישב בשלוה ולהרביץ תורה לילדי ישראל מתוך הרחבת־הדעת! אז תחדל דאגת הפרנסה, אין יגון ואנחה. חפשי אני לנפשי ואיני צריך עוד להוגיע את מוחי ולבקש תחבולות לצרכי שבת — כלום יש לך תענוג מרובה מזה? את כל בנותי אני משיא לאנשים ופורק ריחַיִם מעל צוארי, והרי אני בן־חורין בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא — אַשְׁרַי, מה טוב חלקי ומה נעים גורלי! וכיון שבן־חורין אני ולבי פנוי להויות העולם, הרי אני נוטל רשות לעצמי להתבונן סביבי ולהסתכל קצת בעיר כתריאליבקה, בדרכיה וסדריה. ראשית כל, מבזבז אני ממוני ומנדר גג חדש לבית־המדרש הישן — ואל יהיו גשמים מטפטפים על ראשי עם קדוש בשעת התפלה. גם את בית־המרחץ, להבדיל. אני סותר ובונהו מחדש, כי אלמלא כן — חשש סכנה יש במקום הזה לבנות ישראל הטובלות בשרן וּמִטַּהֲרוֹת, ואם לא עכשיו, הרי סוף התקלה לבוא אחר־כך, חס ושלום. ואם בית־המרחץ כך, ההקדש לא־כל־שכן. הכל מודים, שבית־זה כבר קרבו ימיו ועומד הוא בנס. ולפיכך אני הורסו עד היסוד ומעמיד בקור־חולים במקומו, בקור־חולים כהלכה, עם מטות ועם רופא ורפואות ושלחופות ומיני מרק בכל יום לפי החולים, הכל כמנהג המתוקנים שבעולם. וגם מושב־זקנים אני בונה בעיר, כדי שזקני תלמידי־חכמים לא יחיו חיי צער ולא יבלו ימיהם האחרונים בבית־המדרש אחורי התנור. וחברת „מַלְבִּיש־ערוּמים" אני מתקן, כדי שילדי העניים לא יתהלכו ברחובות יחפים וחשופי־שֵׁת, במחילה מכבודכם; וגם חברת „גמילות־חסדים", כדי שכל אדם מישראל, בין שהוא מלמד ובין שהוא בעל־מלאכה, ואפילו אם סוחר הוא; לא יצטרך לשלם רבית ולמשכן את כתנתו האחת לעורו; וחברת „הכנסת־כלה" אני קובע, שכל בת ישראל עניה, כיון שהגיעה לפרקה, מיד פוסקין לה לעלובת־נפש זו נדוניא ומלבושים ומשיאים אותה לאיש ומכניסים אותה לחופה וקידושין, כדת משה וישראל. וכיוצא באלו מיני חברות של צדקה אני מיסד בכתריאליבקה עירנו...

ואולם — למה בכתריאליבקה עירנו דוקא? בכל הערים והאיפרכיות, בכל תפוצות הגולה, בכל המקומות אשר אחינו בני־ישראל מצויים שם, בכל העולם כולו — אני מנהיג חברות אלו! וכדי שהכל יהיה מסודר ומתוקן על הצד היותר טוב, כראוי וכנכון, — כסבורים אתם, מה אעשה? — אעמוד ואמנה חברה אחת גדולה, מעין קופה של צדקה כוללת, שהיא שקולה כנגד כל החברות והיא המשגיחה על כולן. היא פוסקת צדקה לכל העולם והיא דואגת לצרכי הכלל, שיהיו אחינו בני־ישראל מתפרנסים בכל אתר ואתר בריוח ולא בצמצום, בהיתר ולא באסור, כולם חיים בשלום ובנחת ובאחדות, יושבים בבתי־ישיבות ובבתי־מדרשות וירמולקאותיהם בראשיהם ולומדים תורה לשמה: חומש עם פירוש רש"י, גמרא עם תוספות ומהרש"א ושאר המפרשים, פוסקים ראשונים ופוסקים אחרונים, וכל שבע חכמות, וכל שבעים לשון. ועל כל בתי־הישיבות ובתי־החכמה הללו אני עומד וממנה בית־ישיבה אחד גדול, שהוא כעין גולת־הכותרת לכולם; כעין כרם ביבנה, כעין בית־אולפנא רבתי, שמשם תצא תורה וחכמה לכל העולם כולו. כל הרוצה ללמוד, יבוא וילמוד, והכל בחנם, בלא דרישת שכר, והכל „על חשבון הגביר", כלומר — על חשבוני, והכל נעשה בסדר ובמשטר, שלא להוציא אפילו פרוטה אחת לבטלה, וכל העוסקים אינם עוסקים אלא עם הצבור, לטובת הכלל... וכדי שיהא סֶפֶק ביד כל אחד להכנים ראשו בעניני הכלל ולתת את לבו לטובת הרבים. חייבים אנחנו קודם־כל לדאג לצרכי הפרט, לתקנתו של היחיד. ותקנתו של היחיד במה היא? — הֱוֵי אומר, בפרנסה. כי הפרנסה, עליכם לדעת, עיקר גדול היא בישיבו של עולם. באין פרנסה אי־אפשר לה לאחדות שתתקיים בין הבריות. על פת־לחם יפשע איש, בעונותינו הרבים, ובעטיה של פרנסה אדם יורד לחייו של חבירו ומוכן לגנוב ולגזול ולהרוג את הנפש ולעשות כל תועבה!... ואפילו שונאי ישראל, בני המן הללו, צוררינו ומנדינו כולם, כסבורים אתם, מה עול מצאו בנו? — לא כלום. כל המיצר לישראל אינו מיצר אלא בשביל פרנסה. אלמלי היתה פרנסתם של אלו מצויה, לא היו רעים וחטאים כל־כך. הפרנסה מביאה לידי קנאה, הקנאה מביאה לידי שנאה, וזוהי מקור כל הצרות והפורעניות, המתרגשות ובאות על העולם, מקור כל האסונות והפגעים, כל ההריגות והרדיפות, רחמנא ליצלן, כל הרציחות והמלחמות...

הוי, המלחמות הללו! קשה מלחמה לעולם כספחת. אלמלי הייתי רוטשילד, הייתי מעביר מלחמות מן הארץ: הייתי משביתן ומבטלן לחלוטין, לבל ישאר זכר להן בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא.

שמא תאמרו: כיצד? — אני אין כחי אלא בממון. הכסף יענה את הכל. הבה אבאר לכם את הענין כולו על־פי דרך השכל: למשל, שתי מלכויות מדיינות ומתנגחות זו עם זו על דברים של מה בכך. על כברת־ארץ קטנה, שהיא כקליפת השום לגביהן. „טֶריטוריה" קוראים לזו בלשונן. שתים אוחזות בטריטוריה. מלכות אחת אומרת: הטריטוריה כולה שלי, ומלכות אחת אומרת: הטריטוריה כולה שלי, ובאה מלכות שלישית ומכריעה ביניהן ואומרת: שתיכן בהמות אתן. הטריטוריה של כולנו היא, כלומר — ר ש ו ת ה ר ב י ם ה י א. וכך הן מדיינות ומתנגחות זו עם זו ב„טריטוריה" מטרטרות, עד שמתגלגלים הדברים ומגיעים לידי קשת ורומח וכלי־תותח ויריות והריגות וטביחות, ודם אדם נשפך כמים ארצה.

אבל אלמלי באתי אליהם לכתחילה ואמרתי להם: „שמעו־נא, רבותי, וישמע אליכם אלהים. הבה נעיין בדבר ונהפוך בו ונראה, מה טיבו של הסכסוך הזה אשר ביניכם? גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שכולכם לדבר אחד אתם מתכונים. הרי כל עצם הטריטוריה כבסות־עינים הוא לכם וכל עיקר כונתכם אינו אלא אותו דבר, מבין ותקילין, קונטריבוצי"א בלע"ז.

וכיון שאנו מסיחים כאן בלשון קונטריבוציי"א, על כרחכם אתם זקוקים לי, כלומר — לרוטשילד. ולפיכך למה לנו להאריך במקום שראוי לקצר? הרי לך, רב אנגלא אריכא, וקבל מיליארד! והרי לך, תוגר טפש שכמותך, בעל כפה ארומה, וקבל מיליארד! והרי גם לך, דודתי מרת רייזה שתחיה, וקבלי אף את מיליארד! מה נפשך, לכשירחיב ה' את גבולכם, תשיבו לי קרן ורבית, לא רבית גדולה חלילה, אלא ארבעה וחמשה לשנה, בצדק ובמשפט וביושר־לבב; הרי אין כונתי בזה להתעשר על־ידכם, חס ושלום"...

ובכן, הרי עיניכם הרואות: גם עסק עשיתי וגם גאולה הבאתי לעולם, וסוף־סוף יחדלו בני־האדם לרצוח נפשות, לשחוט ולטבוח איש את רעהו על־לא דבר. וכיון שיתמו מלחמות מן הארץ וההריגות עוד אינן — שוב אין אנו צריכים לכלי־זין ולחיילות ולשפעת קלגסים ולכל המהומה והמבוכה והשאון והרעש בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא. וכיון שאין עוד כלי־זין וחיילות בעולם ומהומה ומבוכה איננה — שוב אין קנאה ואין שנאה, אין תוגר ואין אנגלי, אין צועני ואין צרפתי, וגם יהודי, להבדיל, איננו. נשתנו סדרי מעשי בראשית ולבשו צורה חדשה, לקיים מה שנאמר: והיה ביום ההוא — כלומר: אם ירצה השם, כאשר יבוא משיח צדקנו...

ואפשר, הא?... אלמלי הייתי רוטשילד, כי אז בטלתי לגמרי את הממון. אין ממון עוד בעולם! כי מה לנו לשקר — מה טיבו של ממון בכלל? הגיעו בעצמכם: הרי ממון זה אינו אלא דבר הבא מתוך הסכם, מין הנחה שהחזיקו בה רבים. הממון אינו אלא יצר־הרע, הוא יצר־הרע, הוא השטן, הוא מלאך־המות. הממון אינו אלא תאוה, אחת התאוות הגדולות, שמצאו קן להן בלבו של האדם לרעתו. הכל רודפים אחר הממון ואין איש משיגו. אבל עכשיו, כשאני בא לתקן תקנה, כי יחדל הממון מקרב הארץ, — שוב אין מקום עוד ליצר־הרע להתגדר בו וכל התאוה כאילו איננה. היורדים אתם לעומקו של דבר?

אלא מאי? שמא תאמרו: אם כן, היכן ימצא אז אדם מישראל לצרכי שבת? ויש לומר: ולדידכם, היכן אמצא עכשיו לצרכי שבת?...

דוד שמעונוביץ.

מוֹלֶדֶת.

(רשימות)

IV. (*

עַל קִבְרֵי הַגִּבּוֹרִים.

שנית נראה לעיני הצבי הקטן תחת עץ החרובים בעמק. מה לי ולו, מה לי וליציר נחמד זה, היפה וקל־הרגלים — חי נפשי, כי לא ידעתי בעצמי. זה יותר משעה אני רודף אחריו בהרים, טס כמשוגע מגבע לעמק, מבקעה לתל, ורגלי נגפות בחדודי האבנים, וכתנתי האחת לעורי כבר נעשתה כולה קרעים־קרעים, וכולי עיף ויגע. חפץ מוזר! מתאוה אני לתפוש צבי קטן זה בקרניו, לחבקו אל לבי ולשחק אתו... צבי מהרי יהודה, הצבי ישראל!...

על אבן גדולה, לבנה וחלקה, היוצאת דופן מהר זקוף כבותל ותלויה מעל להעמק, אני יושב לנוח. העמק כולו נראה לפני על צבורי סלעיו וחלוקי אבניו, רובם שחורים ולבנים, ובהביטי אליהם ממעלה, נדמה לי, שהם מונחים בשטה ידועה. סדורים בידי אדם, מעשה תשבץ. פרחים אדומים כדם, ענוגים ולוהטים, מתנשאים פה ושם על גבעוליהם הגבוהים בין האבנים החרוכות — יופי חי ורוטט, הבוקע ועולה מהשממה האבלה אכולת־השמש. ובקצה העמק עומד יחידי חרוב כביר־שנים ומרובה־דליות, מוקף מעבריו עמודי סלעים. הנה מדלג הצבי מסלע לסלע, מקפץ רגעים אחדים מסביב להרים ומסתתר שנית בין הענפים המצלים. דלג לך, קפץ לך, צבאי, על הרי — הריך, בעמקי — עמקיך! איני מתכון להרע לך, איני רוצה להרגיז עוד את מנוחתך. יחידי הלכתי בהרים לקברי גבורי, ורנה אתה רועה על הגבעות תם וחפשי ועליז; ואראך פתאום כראות אח קטן ואהוב וימשך לבי אחריך. אך, כנראה, יותר מדי אני מעונה, יותר מדי זקן וכבד ועצוב ונכה רוח אני מהיות כאח לך... דלג לך, קפץ לך; יצור תם ויפה, על הרי ישראל. אני אשים דרכי הלאה לקברי גבורי.

והשמש צורב את ערפי ומכה על ראשי, ואני הולך עת מועטה בירכתי כותל האבנים, השומר על העמק; ופתאום אני נתקל במשעול צר. מעיף אני מבט־פרידה על הצבי הקטן ונעלם במשעול, אך איני יכול להתאפק ואני מפנה את פני שנית לעבר העמק. הצבי מניע בקרניו הנה והנה. המגרש הוא יתוש קשה־עורף, המציק לו, או אולי, מתכון הוא לשלוח לי את ברכתי? — שלום, שלום, צבאי! — ואני מנפנף לו במטפחתי, שפרוסת לחם וחבילת בצלים כרוכות בה. „שלום, שלום!" הדים רבים עונים לקול ברכתי, ואני צועד ועובר הלאה במשעול. דומה, שזוהי הדרך הנכונה.

עוד עם הנץ־החמה יצאתי למודיעין, מולדת החשמונאים. לא הגדתי דבר לחברי, לא חפצתי שילוה איש אלי, חפצתי להיות שם יחידי וללכת יחידי. מולדת, מולדת! מדוע איני רוצה, כי עין זר תשורני ברגע שתפרוץ אהבתי, אהבת עדנה ורחמים, אליך, האם השכולה, אשר עוד הוד נעורים בקמטיך, אליך, הענוגה והפראית, ענוגה כיעלת־הסלעים ופראית כלביאת הישימון? מולדת, מולדת! מה פשר הקסם, אשר את נוסכת עלי, מה סוד הנימין, שבהן אני קשור אליך? האומנם יגון שוממותך הוא המושך את לבי, או אולי חלום עתידותיך, אשר בלילות על משכבי ארקום, או הד עברך הרחוק, הבוקע לנפשי מתהומות־נשיה, מערוצי נחלים חרבים, מנקרות סלעים קודרים, מערפלי הרים וממעמקי קברים? אך לא! נפשי צמאה לאהבה וכולה אכולה אהבה, ורק אין לה דבר להערות אליו את שפעת העדנה הרבה, אשר נצברה בה ימים ושנים, ואין לה למי להנחיל את געגועיה העצומים וחלומותיה הנוגים והנשגבים. והנה נגלית את אלי, שוממה וענוגה כנפשי וצמאה לאהבה וחסרת אהבה כנפשי, ואמשך אחריך... מולדת, מולדת! או אולי בצללי עברך אני אוהב את צללי עברי, את פרחי ילדותי החורים, אשר בפנת טחב אפלה ינקו מאורך הגנוז ובתעלומות ערפליך חיו וישגשגו? או אולי בחריצי מחי מתעלם קו דק מן הדק, שעבר לי בירושה מדורי דורות ועושה אותי שותף לך, שותף שלא מדעת, שותף בעל כרחי? הוי, הפלפול, הפלפול! דומה שבן חורין אתה, חפשי לנפשך ולגופך — דלג על הרים, החליק לעמקים, הזן עיניך בברק השמש, הרחב את חזך באויר ההרים המבריא — ובמופלא ממך אל תדרוש! ואתה, בן־אדם, מחטט אתה ומהטט, מנקר ומנקר, ומעלה חרס בידך... הוי, רגלי, אזרו עוז!

ואני מקפץ במשעול הצר מאבן לאבן, מצור לצור וגאיות נפתחות לפני וגבעות נתלות מעל ראשי, וסחבות העיר, הקשורות

*) עיין „העולם" נומר 46 ש"ע.

לרגלי בחבלים, זכר לנעלים, מתלבטות לכל קפיצה וקפיצה. יש אשר יתרופף החבל והנעל־הכחבה תמעד למטה, אז אני גוחן לעשות קשר של קיימא. ובהרימי את ראשי — והנה כל המראות אשר מסביב כחדשים לפני. מי הם היצורים הקטנים, הנעים שם בעמק? מאמץ אני כל כח ראיתי ומבחין בקבוצת חורשים. המתנהלים לאטם אחרי מחרשותיהם. מדוע מניע שם אחד מהם את ידו ממעלה למטה? בודאי הוא מצליף בשוטו על גבי חמור עקשן, העיף מחום ועבודה ואינו רוצה בשום אופן לזוז ממקומו. והנה קרוב לי, קרוב מאד, במורד ההר אשר ממולי, מעבר הבקעה מזה! עומד רועה צעיר. עטוף עור כבשים, שצמרו הפוך לחוץ. נשען הוא על מטהו ומסתכל בי בסקרנות. עור כבשים ביום חם כזה! כנראה, עוד לא פגה מזכרונו צינת הלילה ואפשר שבצל ההר צינה מורגשת גם ביום. כל רמ״ח אברי נוהים אחרי אותה הצינה הנעימה במורד ההר אשר ממולי, ואולם היום יום כסלו, יום קצר. האספיק לבוא למודיעין לפני שקיעת החמה?

ואני עובר הלאה, אף כי אינני יודע אל נכון, איזוהי הדרך הישרה. המשעול? אבל הן פה מתפתלים משעולים לעשרות. רוח בין שני צבורי אבנים — והנה משעול לפניך. ופתאום הבריק לעיני מרחוק ראי אפלולי מלוטש ונחה עלי דעתי. הוגד לי מראש: כשתראה את הים, הים הגדול, וידעת כי לרגלי מודיעין אתה עומד. מודיעין הוא המקום היותר גבוה, שממנו אפשר לראות את הים, הרובץ הרחק־הרחק מזה, מהלך כמה שעות. אני מתרומם עוד מעט ורואה את אהלי החמר הפזורים בהרים ואת הצריפים החצובים בסלעים. בודאי עוד נשארו כשעה וחצי עד שקיעת החמה. אלהים היה בעזרי—ואני בתוך הכפר.

במבוא שער אבנים, על רצפת סלע, ישבו זקני הכפר עטופים טליות שהורות וארוכות והמתיקו סוד על דבר המסים והארגוניות ועל דבר הרובה החדש, שהמציאו האנגליזים[1], ועל דבר הדבה[2], שנראתה בהרים ונשאה שה ואיל. ברכתים לשלום. החזירו לי שלום ופנו לי מקום. נער קטן, כנראה בן בעל החצר, ישב לרגלי וממשש בענין רב את שרידי נעלי. מאין ולאן? א, לקברי ג׳דה יהוד?[3] שחד! השקה את האורח מים. — והנער הקטן נעלם לרגע ומופיע שנית וכד מים בידו. ומה נשמע שם, מעבר להרים? מסתכל אני בבני־שיחתי: גושי־סלע ענקיים, שנתזו מהרי מודיעין, וברק הים הגדול בעיניהם וקלות הצבאים בכל תנועותיהם. איל קבור ד׳איל גדה יהוד? א, רבים הם הבאים בכל שנה להשתטח עליהם! באים הם כנופיות־כנופיות ואוכלים ושותים והוגגים. אז טועמים אנשי מודיעין מזמרת הארץ ושומעים על הנעשה בעולם זה. הן פה הם סגורים בהרים. א, א, האינגליזים! שדים הם ולא אנשים! איזה רובה המציאו, איזה רובה!... שלש דבות בבת אחת אפשר להרוג בו! אבל הנה השמש הולכת לרחוץ בים...

ומבלי דבר דבר כורעים כולם על ברכיהם, מרימים ונועצים עיניהם בחודי ההרים המופזים, מורידים איתן שוב ושוקעים בתפלה חשאית. הנער הקטן מתלהב ביותר וקידותיו נעשות תכופות וגוו הרזה הגמוש רוטט וידיו הצנומות נתקלות מבלי משים בחבלים המקשרים את נעלי ומושכות אותן לכאן ולכאן. הנער הקטן הזה בודאי כבר התחיל מהרהר על־אודות גן עדנו של הנביא והרי הוא משנה אותו בדמיונו מעבר ההרים, שומע את רננת הבחורות מתוך שלהבת השקיעה ורואה את לובן זקנו של הנביא, המרטט בעבים הזכות המרפרפות, שבקצותיהן אחזה עתה האש. אה, איך הבחורות מרקדות שם! והנה הן גולשות כולן לתחתית ההרים להצטנן בגלי הים הגדול, והנביא גולש אחריהן וזקנו כולו נאפד שלהבה. האצבעות הדקות והרגשניות של הנער ההוזה שורטות את בשר רגלי. ממהר אני לקום, משתחוה למתפללים והולך.

מקום הקברים? אין דבר! הן לא אפסיק את המתפללים באמצע תפלתם. הנה מתנהלת על ההר כנופית נערות וכדים על ראשיהן. אשאל את פיהן ותגדנה. אל אלהים, כמה נורא המקום אשר מסביב! כוכים ומערות, שיחין ובורות מכוסים למחצה, לשליש ולרביע בטבלאות של אבנים. אין זאת, כי המכבים הקטנים שחקו פה לפנים במחבואים. מקום יותר טוב למשחק המחבואים עוד לא ראיתי מימי. יונתן! שמעון! יוחנן! אליעזר! חפשוני! וההרים מסביב שונים ומשלשים: חפשוני! ויונתן ושמעון ויוחנן ואליעזר מדלגים כצבאים מצור לצור, גוחנים אל ירכתי המערות והשיחין ומחפשים את יהודה. יהודה, יהודה, איכה? וההרים שונים ומשלשים: איכה? ופתאום הוא נראה, כשהוא מטפס ועולה מן הבור על ידיו ועל רגליו ושוחק בקול. זהרי שקיעה מאדמים את הסלעים ורועדים על עברי פי פחת. הרועה שב עם העדר ובחצנו כבשה קטנה ושחורה, שזה עתה יצאה לאויר העולם. הצעיר במכבים קופץ קפיצה למעלה, חוטף מידי הרועה את החליל, רץ לפני העדר ומחלל. האם עומדת בפתח האוהל וצופה, כשהיא מאהילה בידה על עיניה, ומבינה סוף־סוף בשלמה כל הרעש, והרי היא גוערת בשובבים וצוחקת. צללים כחולים נגררים והולכים מן ההרים.

— — — והנה ימים באים וממצפוני המערות מתאבכות תמרות עשן ומתפרצות לשונות אש. והד ההרים עונה להלמות פטישים איתנים, לצלצל חרבות ורמחים ושירי תהלות דוד. בפתח האוהל עומדת האם, והיא כבר זקנה וקמוטת פנים, ומבטה העיף והעצב מתאמץ לחדור לארץ הגדולה אשר מעבר להרים, אשר שם הדביר וההיכל ושם גם האויב, המנאץ שם אלהי צבאות. הוי, למה זה חפצים לגזול ממנה את עולליה, למה זה חפצים להשאירה שכולה? וכזוכרת נשכחות היא ממהרת לטעון על ראשה הכפוף את נבל המים ושמה פניה לעבר המדורות. בודאי כבר נחר גרונם מצמא ועשן, והיא שכחה להביא להם את המים בעתם. הה, הצרות התישו את כח זכרונה לגמרי... ובצעדים מהירים וכושלים מדדה הזקנה מאבן לאבן ואצעדי הזכוכית על צוארה וידיה השזופות מצלצלים על כל קפיצה וקפיצה. עופר האילים הקטן רץ אחריה, אינו רוצה להשאר בלעדיה אף רגע...

(סוף יבוא)

[1] האנגלים.
[2] צבוע.
[3] גבור היהודים.

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ו.

חֶבְלֵי יוֹבֵל.

השמש הזריז, המביא לי בכל בוקר את כרטיסי־ההזמנה לחגי־היובל השונים, הנערכים אצלנו מדי ערב בערב זה כשנה תמימה,—צלצל גם היום בפעמוני ונכנס לביתי, כולו עוטף שלג וכפור וגלידי־קרח תלויים לו בשפמו. עומד הוא כנגדי עיף

ומעינה מחמת ריצה, נושם ונושף, הבל לבן מפעפע ועולה מפיו, ידיו הקוּאית והאדומות מפשפשית בתיקו ומחפשית את כרטיס־ההזמנה, המזומן לכבודי.

— יובל של מי? — אני שואלו מקוצר רוח.

— כלום יודע אני? — עונה לי הלז אף הוא מקוצר־רוח ומעבודה קשה. נראה, כי האיש הזה לא ראה שינה בעיניו זה לילות רבים ואף הוא כבר קצה נפשו בכל הענין הזה. ענין היובלים והחגיגות וכרטיסי־ההזמנה.

— של סופר עברי? של עסקן צבורי? ואפשר של רומאַניסט רוסי, הכותב את רומאניו הארוכים, המביאים לידי שעמום, בה„בירזשעויא וויעדאָמאָסטי"?

— כלום יודע אני? דומה, שאין זה לא סופר ולא עסקן ולא רומאַניסט, אלא סתם בריה משונה, שאת פניה לא ראיתי ואת שמה לא שמעתי בלתי־אם היום הזה...

— מה שמה?

— שם משונה ביותר. אין זה לא שם אדם ולא שם חיה. דומה, שזהו שם של דבר, שאין בו רוח חיים... עתונות שמה... עתונות עברית...

— עתונות? עתונות עברית?...

השמש הזריז מוצא בתיקו את כרטיס־ההזמנה, המזומן לכבודי, מושיטו לידי, עומד כנגדי ומגחך מתוך אשמה.

— כלום יודע אני? אף אני סבור הייתי, שהיובל הזה יובל משונה הוא ולא ימצא לו מהלכים בתוך הקהל. יודע אני את הקהל שלנו, שמפונק הוא ביותר בענין היובלים. ביחוד פנקו אותו ביובלים בחדשים האחרונים האלה. הקהל שלנו אינו נוח עכשיו להתפעל ולהתרגש, אלא אם כן יראו לו מתחילה על הבימה סבא הרוכב על סוסתו... ואולם צריך אני להזדרז ולילך. היום קצר והכרטיסים מרובים ובעלי היובלים דוחקים.

השמש הזריז העמיס את תיק הכרטיסים על שכמו ונזדרז ויצא מביתי. עם פתיחת הדלת פרץ אד לבן לתוך חדרי. הימים ימי יובלים ושלגים וקרח־החורף. הוי, כמה הודרת הצינה לתוך עצמנו ובשרנו!

ואף־על־פי־כן, עת לעשות. קודם כל אני נגש אל שלחן־הכתיבה ויושב לכתוב טלגרמה של ברכה. בענין כתיבת הטלגרמות של ברכה לחגי היובל נַהֲמַיתִי פוכחה גדול בחדשים האחרונים. אין לך דבר מועיל בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא כהנסיון. וכמה נסיונות נתנסיתי בחדשים האחרונים האלה, חדשי היובל! בוקר בוקר — ונסיונו, בוקר בוקר — וטלגרמת ברכתו. בוקר בוקר — ונוסחאו המיוחדת.

ובכן אני יושב וכותב את טלגרמתי בזה הנוסח:

„לבשתי את קפוטת־השבת שלי, קפוטת־האטלס, ואת „הטלית הקטן" שלי עם ציציותיו הכשרות, ואת מצנפתי, מצנפת־הזנבות, וגם את ירמולקתי חבשתי לראשי מתחתה, וגם את פוזמקאותי הלבנית נעלתי לרגלי — והרי אני משתחוה ומרקד ומזמר „מה־יפית" לפני הוד מלכותה, העתונות העברית"...

הנוסח — נוסח נאה מאד ואוריגינאלי ביותר. העבודה, שטלגרמה הכתובה בסגנון כזה תסב עליה מיד את עיני בעלי היובל ויבדילוה לטוב משאר הטלגרמות. הכל יכירו וידעו לאלתר, כי יד משורר צעיר ונלהב היתה כאן באמצע. יש בזה יפיפיותו של יפת ושמינית שבשמינית מאהלי שם, הרבה רגש וטפה אחת של סנטימנטליות מסוכה בתוכו; יש בזה מעין גדלות והתרפסות באחת, קידה והשתחויה וחוצפה כלפי הגדולים, ועל כולם — ניכר פה החוש האומנותי והטעם העממי היפה, אותו הטעם

היפה, שקורין „פאָלקסטימלי"ך בלע"ז. שוו־נא לנגד עיניכם תמונה נהדרה זו: משורר צעיר ונלהב מרים את כנפות קפוטת־השבת שלו, קפוטת־האטלס, מגלה לעין העולם כולו את „הטלית הקטן" שלו עם ציציותיו הכשרות ואת פוזמקאותיו הלבנות אשר לרגליו — והרי הוא משתחוה ומרקד במראהו זה ומזמר „מה יפית" לפני הוד מלכותה, העתונות העברית...

מעיין אני וחוזר ומעיין בטלגרמה זו אשר כתבתי ומזין עיני בה. כל מלה ומלה מרגלית בפני עצמה היא. אכן רואה אני עין בעין, כי כשרון הוא זה, אשר נתן אלהים בלבי לכתוב טלגרמות וללבוש קפוטות ולנעול פוזמקאות ולהשתחוות ולרקד ולזמר „מה יפית"!

אמת, לבי מהסס בי ונוקפני קצת על הטלגרמה הזאת אשר כתבתי. יש לחשוש, שמא יבואו בני־אדם נקדנים, הבקיאים בדבר, וינקרו וידרשו את טלגרמתי זו כעין „פלאַגיאַט". משום מעשה שהיה. מעשה בחברי, שאף הוא משורר ואף הוא צעיר ואף הוא נלהב, שעמד וכתב ושלח ברכה כעין זו ובנוסח כזה לאותו גוי בעל־היובל, הכותב את רומאניו הארוכים, המביאים לידי שעמום, בה„בירזשעויא וויעדאָמאָסטי" על־דבר היהודים המצורעים יודקא ושמרקא...

אבל אין בכך כלום. לעולם ילמד אדם ממעשי חבירו ויהדבק במדותיו ובדרכיו. ובפרט, שמדותיו מדות טובות ומעשיו מעשים טובים.

ובכן, עת לעשות. קמתי וצלצלתי בפעמון וצויתי על המשרת, שימהר וישא את הטלגרמה לבית־הטלגרף ויריץ אותה תיכף ומיד, כדי שלא אאחר את המועד ואהיה מן עשרה הראשונים לטלגרמות. לעולם יהא אדם מן הזריזים המקדימים ליובל. כלל זה נקבע במחי בחדשים האחרונים האלה.

וכיון שנתפטרתי בשלום מעל הטלגרמה, שוב אני בן־חורין להתהלך בחדרי אחת כאן ואחת כאן, לעשן פפירוסות זו אחר זו, לסלסל בזקני בנחת, להרהר הרהורי־יובל ולסדר במחי את הדרשה, שאדרוש בערב הזה לפני הקהל, החוגג לכבוד הוד מלכותה, העתונות העברית.

וכך אהיה דורש לפני הקהל בערב הזה:

„אדוני וגבירותי הנכבדים! (בשעת מעשה אָעיף עין אחת על הגבירות הנכבדות, כלומר — על העלמה היחידה לבושת־השחורים, אותה העלמה הבוגרת בעלת הפנים הביגרים, שאבותיה התאכזרו לה בימי ילדותה ולמדו אותה חומש עם פירוש רש"י, ומאותה עת ואילך היא מתהלכת כל ימיה בין הגברים, מדברת בלשונם ועושה כמעשיהם, והרי היא כגבר לכל דבר.) היום הזה הוא היום שקוינו לו, יום זה מכובד מכל ימים, יום שמלאו עשרים וחמש שנה מיום שהופיע „היום"!... (אמת, בלשון זו ובנוסח זה ממש כבר השתמש הפיליטוניסט של „היום" עוד לפני עשרים וחמש שנה, ויש לחשוש לפלאַגיאַט — אבל אין בכך כלום. עיין לעיל.) אכן רואים אנו עין בעין, כי מן העת ההיא ועד עתה צעדה העתונות העברית שלנו צעדי־ענק! (היכן רואים אנו עין בעין את הצעדים והיכן רואים אנו עין בעין את הענק — אין אני יודע עדיין. אבל אין בכך כלום.) עתונות זו, שראשיתה היתה מצער, עכשיו גדלה ונתרחבה ונתפתחה ונתפשטה בכל תפוצות ישראל. עכשיו מושלת היא ממשלה בלי־מצרים על המוני עמנו לאלפיו ולרבבותיו! (בשעת מעשה אשא את ידי הימנית ואעבירה על ראשי שני „מגיני" היהודים הקוראים, העומדים צפופים ודחוקים סביב לבימה ומשימים אזניהם כאפרכסות.) העתונות העברית — זוהי מבצרנו הגדול והכביר, זוהי הממלכה השביעית שלנו! (ומה היא הממלכה הראשונה שלנו, והממלכה

השניה והשלישית, והרביעית והחמישית והששית — אין אני יודע לפי שעה. אבל אין בכך כלום.) ובכן, ארוני וגבירותי הנכבדים, שישו ושמחו בשמחת עתונות! הבו גודל לעתונות! תחי העתונות העברית!! הידד!!!

ממילא מובן, שהאדונים הנכבדים, כלומר — שני „מניני" היהודים הקוראים, העומדים צפופים ודחוקים מסביב לבימה, יתרגשו ויתפעלו ויתלהבו באש דרשתי וימחאו כף ויענו אחרי „הידד", כמנהג היובלים. והגבירות הנכבדות, כלומר — אותה העלמה הבודדת לבושת־השחורים, אף הן תְּלַבְּבְנָה אותי באחת משתי עיניהן, המלאות געגועים ומרה־שחורה כים, — והיה זה שכרי בעד דרשתי. הוי, שתי העינים הללו, המלאות געגועים ומרה־שחורה כים! אבן גדולה היתה האכזריות בלב האבות, שלמדו את בתם חומש עם פירוש רש"י בימי ילדותה... אבל אין בכך כלום.

ובכן, גם דרשה מוכנת אצלי לכבוד חג־היובל של העתונות העברית, מרים אני את שתי ידי כלפי מעלה ומזדקף וחולץ עצמותי ושואף אויר לרוחה. אשרי האיש, שדרשתו, דרשת היובל, מונחת בכיסי מבעוד יום. כלום אני חסר עכשיו אלא ללבוש את פראקי השחור ואת חזיתי הלבנה ולבחור עניבה יפה לצוארוני מטיב עניבותי. חייב אדם לקיים מצות יובל לכל פרטיה ודקדוקיה, ובפרט, שהיובל הזה אינו יובל של יחיד, אלא יובל של רבים. של הכלל כולו, מעין חג לאומי, שהכל חייבים בו.

והרי אני נגש לארון הבגדים ומפשפש בו שעה רבה ונמלך עם נפשי, באיזו עניבה אבחר לצוארוני לכבוד היובל? העניבות רבות, ואולם היובלים שנערכו בחדשים האחרונים האלה רבים מהן, וכל אחת מעניבותי כבר זכתה לשמשני בשעת יובל. הוי, ענין רע ומסובך נתן לי עתה אלהים לענות בו!

ופתאים נשמע צלצול פעמוני.

מי הוא המצלצל בפעמוני בשעה זו, שאין לבי פנוי אלא ליובל?

נושא הטלגרמות הוא זה. עומד הוא כנגדי, כולו עוטף שלג וכפור וגלידי־קרח תלויים לו בשפמו, ומושיט טלגרמה לידי.

— הרי לך בזה טלגרמתך, אשר שלחת בבוקר. האדריסה אינה כתובה כאן בדיוק, ולפיכך אין אנו יודעים, למי היא שלוחה.

— הא כיצד? — אני מתעורר ונוטל את הטלגרמה בידי, — הרי כאן כתוב מפורש: „ל ה ק ה ל ה ע ב ר י"!

— הייתי אצל הקהל העברי שלכם. קהל זה נטל את הטלגרמה בידו, עיין בה רגע ומתוך לחיצת כתפים החזירה לידי ואמר: „כפי הנראה, טעות היתה ביד השולח. אני — אין עסקי בכך"...

— הא כיצד?...

ואולם פקיד־הפוסטה כבר פנה אלי עורף ויצא מביתי וסגר אחריו את הדלת.

נשארתי עומד במקומי, לבוש פראקי וחזיתי, תוהה ומשתומם, פי פעור לרוחה והטלגרמה הנאה בידי.

עם פתיחת הדלת פרץ אד לבן לתוך חדרי. הימים ימי־יובלים ושלגים וקרח־החורף. הוי, כמה חודרת הצינה לתוך עצמנו ובשרנו!

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַתּוֹרָה וְהַמַּדָּע.

(סוף)

כל הפילוסופים הדתיים הסבירו את ענין מציאות עצם שכלי, שהוא חדש או סדר את המציאות, בכח העובדה שכל חלקי המציאות מסכימים זה לזה ומשלימים זה לזה. אין ספק, כי יש ס ד ר למציאות זו, ואלמלא הסדר הזה לא היתה מתקיימת. ואולם מה שהבינו הראשונים בענין הסדר הנפלא הזה הוא כטפה מן הים בערך אל הבנת בני דורנו בסדר המציאות, מפני כי נתגלו בדורנו יסודות חדשים בהבנת הטבע. עכשיו אנו יודעים שהצמחים אינם יכולים להתקיים בלי אותו היסוד שהם קולטים מסוג הדומם, מן המציאות הבלתי־אורגנית. אבל הצמחים משלימים מצדם באופן נפלא את צרכם היותר גדול של בעלי החיים. ידוע, כי הצמחים קולטים אל תוכם את יסוד הפחמן הנצרך להם במדה מרובה, ואחרי כן הם מוציאים (אחרי זקוק חימי) את יסוד החמצן. אלמלא כן היתה האטמוספירה מלאה יסוד הפחמן במדה מרובה כל כך, עד שאי אפשר היה לשום חי להתקיים. ולעומת זה הם מוציאים לבע"ח את יסוד החמצן, אחרי אשר יפרידוהו מיסוד חומץ הפחם, ואותו היסוד המזוקק של החמצן נחוץ לקיומם של בעלי החיים. זהו כ ל ל, אבל ב פ ר ט י ם אנו מוצאים עבודה תכליתית בחוקי הטבע לאין מספר. בסדור זה, המראה לנו את כל פרטי המציאות המשולבים אלו באלו כטבעות של השלשלת האחוזות זו בזו, השתמשו מאז בתור מופת מכריע שלכה"פ יש למציאות זו מנהיג, עצם המסדר הכל ב כ ו נ ה מ ר א ש לשם תכלית מסויימת.

המטריאליסטים טוענים על זה תמיד, כי אין כאן סדר אלא מקרה, וצריך לנסח את המאמר באופן אחר: לא נסדרה המציאות באופן זה כ ד י שתתקיים, אלא מפני שכך נסדרה על פי מקרה — ל פ י כ ך היא מתקיימת. סדר זה, אומרים המטריאליסטים, שבודאי נפלא הוא בכלליו, איננו טוב ויפה כשהוא לעצמו, אלא ביחס אל השגתנו: אותו הסדר הוא יליד השגתנו האנושית; אני בראנו אותו, והוא מתאים ליחסנו אנו אל המציאות. אין ספק, כי טענה זו הגיונית היא, ועד היום לא מצאו לה תשובה מכרעת. אבל מטעם ההשגה ההגיונית יש להשיב: ומה היא כל ידיעתנו והבנתנו אם לא ההשגה האנושית? ולפי השגתנו והבנתנו על כרחנו אנו מוצאים סדר נפלא בפרטי המציאות, ואת הסדר הזה נבין א נ ח נ ו בתור סדר תכליתי. אבל אין לכחש, שבתשובה זו לא סלקנו את כל הספקות. ואולם גם את התשובה ההגיונית הזאת לא הסביר לנו הויזר מפני שאיננו מצוי אצל הפילוסופיה העיונית. הוא מעביר לפנינו פלאי־הטבע לאין מספר, מה שהיה ידוע לנו מכבר; אבל אין בדבריו סברה חדשה להשיב על דברי המטריאליסטים. עוד לפני ארבעים שנה הטעים אידוארד הרטמן את סברתו, כי לשאלות האלה יש לבקש תשובה רק בפילוסופיה העיונית, וגם נסה להסביר כמה מחזיונות הטבע על ידי ההבנה העיונית. מן הראוי היה לשים לדבריו לב ולברור את הגרעינים הנכונים מתוכם.

בנין גדול בנו המטריאליסטים בימי גדולתם על יסוד שיטת ההתפתחות לדרווין. דרווין העמיד את ההתפתחות הטבעית על יסוד מלחמת־הקיום הנמצאה בכל הנמצאים, ומזה יצא לו ב י ר ו ר ה מ י נ י ם. כי במלחמת הקיום נתקיימו רק המינים היותר שלמים שבטבעם מתאים לתנאי הקיום. ידוע הוא המשל שהביא לענין בירור המינים. יש תולעים המונחים על גבי עלי־האילן והם מקבלים את גוון העלים. בזה הם מרמים את הצפרים אוכלות־הרמשים

שלא תנענה בהם. בשעת הזווג מתיפים הזכרים כדי למצוא חן בעיני הנקבות; או שהנקבות משמיעות קול נעים, כדי למשוך אליהן את הזכרים וכו' וכו'. ידיעת הדוגמאות האלה נתפשטה בקרב המשכילים, והדבר מצא חן בעיניהם. לא חקרו ובחנו את הדברים, אם מתאימים הם אל המציאות, וגם לא הבינו את הסתירות ההגיוניות שבהם. — הנה הם עצמם היו מלגלגים על אלו שיחסו סדר לטבע המציאות. ומשל משלו באדם, שראה את חברו עולה במעלות אל עליתו ואמר: ראו, ברא הטבע רגלים לאדם, כדי לעלות במעלות. ובאמת, הם אומרים את הדבר להפך: מפני כי נמצאות רגלים לאדם הוא עולה במעלות. ומה נאמר לדבריהם? ואותו המשל ע"ד התולעת המחלפת את גונה מופרך גם בעצם. כבר הוכיחו החוקרים, שאין רחמים ואין חשבון בזה. אותה התולעת הנצולה מן הצפור שאינה אוכלת עשב, וזיופה עמד לה הפעם, תהיה אחרי כן לברות דוקא לצפור אוכלת עשב, החושבת שתולעת זו מן הצמחים היא. „זיופה" של התולעת הוא איפוא קלקולה.

בדבר הזכרים המתיפים והנקבות הנותנות קולן בשעת זווגם ברור, כי בזה נמצאה סתירה לדעת המטריאליסטים. שהרי יש לנו כאן עסק בפעולה נפשית, אסתטית, שאין לה הסברה כל־עיקר מכח הפעולה החמרית. לא הכח מעמיד את המינים אלא נדנוד נפשי, אסתטי. ובנוגע לשיטה זו בכללה, יש לה פירכא עצומה מן ההגיון. במלחמת הקיום אין היותר שלם והיותר מובחר מתקיים, ואפילו לא היותר חזק—אלא המקרה הוא המקיים והוא הממית. למשל, אפשר להמון זבובים להמית את הסוס הנאה והחזק, אם על פי איזו סבה נתאספו זבובים אלה, ועל פי סבה אחרת אי אפשר היה לאותו סוס להמלט. היש כאן סדר הכרחי למיתה וההפסד? הויזר מביא משל אחר: עברה עגלת מסלת הברזל ונכשלה ונפלה. האנשים שהיו למטה (במקום שנפלה המסלה) מתו, והנמצאים למעלה נצולו. היש כאן סדר? דוקא המומתים היו החזקים, והנצולים היו החלשים.

ובאמת סלקו כבר הרבה חוקרים את ידיהם משיטת ההתפתחות וברור־המינים. אלו הם כחות פועלים בטבע. תנאים ידועים גורמים לקיום המינים. אבל אינם סבת יצירת המינים, ומכל שכן שאין זו הסבה הראשית, סבת ההויה.

תורת ההתפתחות היתה לשיחה בפי הבריות על ידי המסקנה המפורסמת, כי האדם התפתח מן הקוף, ואנו „צאצאי הקופים" אנחנו. ואמנם המתיק דרווין אחרי כן את דיננו ואמר, שלא צאצאי הקופים אנו, חלילה, אלא קרובים אנו להם, ושנינו — בני אדם והקופים הרי אנו צאצאי בעל־חי אחר, שאיננו עוד בעולם. החלטה זו הרעישה ביותר את הלבבות. אמנם אין ספק לנו, כי מתיחס מין האדם ברוב סימני גופו וטבעו הגופני אל בעלי־חיים היונקים—והקוף אחד מהם. הלא בלידת האדם ומותו, גדולו, מזונו, אופן חייו, זווגו וכו' וכו' הוא שוה לבע"ח אחרים ובפרט למין היונקים. ואם כן, על מה הוא מתבייש דוקא ביחס־משפחה של הקופים? העיקר בדבר הזה הוא מה שהחליט דרווין, כי אין האדם אלא מין יותר שלם ויותר מתפתח של הקוף. גם בדבר הזה אין לנו להצטער כ"כ. ראינו, כי בטבע המציאות התפתח הכל בהדרגה, מן היותר שפל אל היותר נעלה. חושב אני, שאלמלא באו המטריאליסטים להקניט את בני אדם בגוזמאותיהם, לא היו ההנחות האלה מרגיזות כל־כך.

עיקר יתרון האדם מצאו בהליכתו הזקופה. על־ידי זה התפתח מוחו, נתן לו כח הדבור והמחשבה. (אליעזר גיגר הסביר את יחס כח הדבור והמחשבה להליכה הזקופה באופן נעלה, אבל החוקרים העלימו עינם מדבריו העמוקים). ולפי דעת דרווין גם האדם הלך תחלה על ארבע וזנב היה לו ככל „אחיו" הקופים. התחיל לשבת על זנבו ולהתחכך בו, ועל ידי זה נקטע זנבו. ומכיון שנקטע נולדו בניו בלי זנב. שכן נראה לפעמים, שמום שאינו קבוע בטבע האדם, אלא שנעשה בו באופן מלאכותי, הוא מורישו לבניו, והם נולדים אחרי כן קטועי־איברים אלו (כמו שראינו בני אדם נולדים נמולים). אחרי כן הרגיל האדם את עצמו ללכת זקוף. על ידי זה התפתח מוחו, נתן בו כח הדבור והמחשבה והיה לאדם חי־מדבר.

ההשערה בדבר חכוך האדם בזנבו, עד שהחסירו לגמרי — זוהי ליצנות ולא יותר, שאינו כדאי לטפל בה. אבל החוקרים בררו כעת לאין ספק, כי הדבר הוא להיפך. לא ההליכה הזקופה הביאה את התפתחות המוח—אלא התפתחות המוח גרמה את ההליכה הזקופה. ילדי קופי־האדם דומים במשקל מוחם וכגודל גלגלתם אל ילדי האדם, ואפילו בתואר פניהם. לרוב הם יפים בקלסתר פניהם. אחרי כן מתפתח מוחם באופן כזה, שחלק גדול מתכנס במוח חוט־השדרה. המוח שבגלגלת איננו מתפתח די־צרכו, ועל ידי זה אינה מתפתחת גם הגלגלת כראוי, וזהו טעם הדבר, כי אי־אפשר לקוף־זקן ללכת בקומה זקופה מה שאפשר לקוף־ילד. משקל מח הקוף המגודל הנמצא בגלגלתו איננו מרובה הרבה על משקל מח שאר בעלי־חיים ורחוק הרבה ממשקל המוח שבגלגלת האדם. וגם על זה עמדו כבר החוקרים, שאין במשקל המוח בפני עצמו יסוד היתרון האנושי, אלא הדבר תלוי בכמות המוח בגלגלת ביחסו אל המוח שבחוט־השדרה. בבני אדם מרובה מוח־הגלגלת כמה פעמים על המוח שבחוט השדרה, ויתרון זה פוחת והולך בבע"ח ואף הקופים עמהם. שעור הגלגלת מתפתח לפי שעור כמות המוח שבו, ועל ידי זה אי־אפשר לבע"ח ללכת בקומה זקופה.

עוד שאלו את המטריאליסטים: איך אפשר להבין ענין התפתחות המינים על ידי זווג מינים שונים והתפתחות ההרכבה למין חדש מובחר — הרי אנו רואים בזווג הגזע (ולא המין, כי זווג של מינים שונים איננו מעמיד תולדות), כי הגזע מפסיד את יתרונו וטבעו אשר רכש לו על ידי זווג עם גזע אחר — ואחרי דורות שנים או שלשה הוא חוזר לטבעו הראשון. איך נתהוה האדם מן הקוף (שלפי דעתם אחינו הוא בגזע) על ידי זווג גזעים שונים ולא חזר בדור שני או שלישי למצבו הקופי? על זה משיבים: אמנם כן הדבר, אם הגזע החדש (שנולד על ידי הרכבת הגזעים) נשאר במסבתו הקודמת; אבל אם יוצא הוא ממסבתו זאת, הוא נשאר בטבעו החדש ובסגולתו שסגל לעצמו. ולאחר שנתהוה גזע האנושי פנה והלך לו למקום אחר. כמעט שקשה להאמין, כי חוקרים גדולים עוסקים בדברים בטלים כאלה. נניח, כי אי אפשר להם להמשך אחרי דעת התורה בענין היצירה, מפני כי אינם נמשכים אחרי שום קבלה דוגמטית— הבשביל זה יחדשו דוגמה אחרת? הלא מוטב להם לומר: דבר זה לא נתחוור לנו עדיין.

אוטו האמאן מטעים את הזריות האלה בחקירתו על דבר ההתפתחות האנטרופולוגית של האדם. התגלות אחת הרעישה את הלבבות לפני עשר שנים. כבר ידעו מקודם, כי בדם מתגלות קורבת־משפחה שבין מיני בע"ח. דם של בע"ח אחד מתערב רק במינו. אם למשל, ירכיבו דם חמור בעורקי סוס, יבלע הדם הזה בהרכבה גמורה. אבל אם נקח, למשל, אדם, שחסר דמו על ידי סבה מן הסבות ונרכיב בו דם של איזה בע"ח, אז יהיה הדם הזה דבר זר בעורקיו וסופו להרעיל את דם האדם. והנה מצא פרידנטל, כי דם האדם ודם קופי־אדם מתמזג בהרכבה גמורה, אין ספק, כי במציאה זו יש דבר גדול, ובצדק עשתה

רושם גדול מאד, לאחר שבחנוה ומצאוה נכונה, וגם המציאו לה יסוד חימיי. בזה מבורר לנו, כי יש קורבת־דם בין קופי־האדם ובין האדם. אבל אין מן הצורך להגזים בתוצאות הדבר ומסקנותיו. הרי אמרנו, כי ברוב טבעו הגופני קרוב האדם אל שאר בע״ח היונקים, והדבר נתן להשמע, כי בדמו הוא קרוב למין קוף. אבל אין הדם עיקר טבע האדם המדבר, בעל שכל, אלא כחותיו ופעולותיו הרוחניים. ולא הפסדנו כלום על ידי התגלות קורבת־הדם שבפני עצמה היא בודאי דבר גדול. גוסטב וולף שואל: וכי לא ידענו מקודם היות האדם דומה בטבע גופו לשאר בע״ח היונקים? ומאי זה טעם צריכים אנו להבדיל בין האדם ובין בע״ח היונקים דוקא בדם? השתוות האדם בטבע דמו לקופי־האדם לא הוסיפה הרבה על שאר השתופים שבין האדם ובע״ח היונקים ובמקצת גם בשתוף החיים בכלל.

בקרב האנטרופולוגים האחרונים, ובהם מובהקים ומפורסמים (רנקי, בומילר, קלמש וכו') נתקבלה כעת החלטה אחרת: אין האדם מין מובחר של קופי־האדם—אלא הקוף היא מין שפל של האדם, אשר נתעכבה התפתחותו והתקדמותו על פי סבות שונות. הקופים אינם קודמים לאדם אלא הם מאוחרים לו. בכמה חלקים של גוף האדם אנו מכירים סימני המקוריות בנוגע לטבע יצירה; גוף הקוף נתקלקל ונגרע אחרי כן.

איני רגיל להפליג בערך ענינים כאלה, כשאני מוצא אותם רמוזים באגדה, אבל נפלא, הוא, כי רעיון זה של ירידה לאחור מן האדם אל הקוף נמצא גם באגדה (ב״ר פרשה כ״ג), כי בימי אנוש „נתקלקלו הדורות", וקצת בני אדם נהפכו פניהם לפני קופות. דבר זה מתמיה מאד.

האמאן מסיים את ברורו בהטעימו את היתרון השכלי שבאדם. הוא אומר, שאמנם גם התורה עמדה על שתוף האדם בטבעו אל שאר בע״ח היונקים. שהרי אלמלא כן היתה צריכה ליחס לאדם יום שלם לבריאתו, כראוי לחשיבותו. אבל היא הבינה את אופן התהוות המציאות בהדרגה ישרה, והאדם נברא אמנם בצלם האלהים ובדמותו—אבל בגופו הוא שייך לבע״ח היונקים ונברא לפי דעת התורה אחרי בריאת היונקים. ומצד השני הטעימה התורה, כי לא נמצא בבע״ח זווג לאדם, מפני שהוא קובע מין בפני עצמו. אלמלא היו החוקרים מבית מדרשו של דרווין מזלזלים כל־כך בטבע הנפשי של האדם, לא היו באים לידי החלטות זרות ומתמיהות, לעשות את בני האדם דוקא לבני בניהם של הקופים. צריך להתבונן בפעולות הנפשיות של האדם, בכחותיו השכליים והמוסריים, כדי להסתלק מן ההשתוות הגופנית שבין האדם ושאר בע״ח ולהכיר את ערכו ויתרונו המוסרי.

בקראנו בחבור הזה—אם לא יהיה שכלנו נמשך אחרי הנחה קבועה מוקדמת—נמצא בו כמה ענינים קלושים. לא תמיד עלה בידי המחברים להמציא תשובה מספקת לכל השאלות החשובות. אבל ברור הוא, כי עלה בידם להחליש הרבה את ההנחות הקבועות של המטריאליסטים וגם לסתור קצתן לגמרי. בכל אופן יש בחבור זה חומר רב־הערך וכמה סברות ישרות ונכונות. אלו היה עולה על דעתנו לחבר ספר כזה לצורך הסברת היהדות, היה מן הראוי להוסיף עוד פרק על דבר החשיבות ההסטורית והמוסרית של היהדות. זהו יתרונה הגדול של היהדות, שאינה רק בגדר הדת, אלא גם בגדר הפעולה ההסטורית וההתפתחות המוסרית. בחבור כזה להסברת היהדות היה גם כן מן הראוי שיתאחדו בו מחברים שונים, וכל אחד ואחד יטעים את אמתת היהדות וחשיבותה במקצוע שהוא מצוי אצלו—אלא שהכל יהיה מכוון למטרה אחת ראשית — לשיטה של פלוסופיה דתית המתאמת לצרכי זמננו.

בכל אופן מוזר בעיני הדבר מאד, כי קוראים אנו כל הימים: יהדות! יהדות! ועבודת המחשבה, כדי לברר אותה היהדות, בטלה לגמרי. לפיכך נראית אותה הקריאה בעיני רק מליצה בעלמא, הנאמרת מן השפה ולחוץ. פלוסופיה דתית, להורות דרך לנבוכי זמננו היתה צריכה להתהוות מאליה, אלמלא עכבו הגורמים המונחים במצבנו המקולקל. תנאי חיינו הלאומיים והדתיים המקולקלים.

מִכְתָּבִים מֵרוּמַנְיָה.

IV.

בימים האחרונים נפל בארצנו דבר אשר גרם גם בקרב היהודים וגם בקרב אינם־יהודים להתעוררות גדולה, שלא ראינו כמותה זה שניםרבות ברומניה. מעשה שהיה כך היה. הנהגת התיאטרון העירוני (הלאומי) ביאסי מנתה את המשחקת הצעירה פרנציסקה רוזן למשחקת קבועה, ובאחד מערבי השבוע שעבר צריכה היתה מרת רוזן לתופיע ראשונה על הבמה. בינתים נודע, שמשחקת זו היא „יהודיה", כלומר מוצאה ממשפחה יהודית. ויכעסו הסטודנטים האנטישמיים כעס גדול וגזרו גזירה לבלתי תת לרוזן „לחלל את הקודש" ולעלות על במה רומנית. צריך להוסיף עוד, כי ימים אחדים לפני „מעשה רוזן" החלה האגיטציה בארץ לרגלי הבחירות החדשות לפרלמנט. הצוררים המפורסמים קוזא והארמני אבגר בויקלא, שהשפעתם המזקת גדולה בבירת מולדביה, השתמשו בשעת הכושר הזאת „ונגעו" בשאלת היהודים על פי הנוסחא שלהם הידועה. לפיכך חפצו הסטודנטים לעשות נחת רוח לרבותיהם ומדריכיהם והקימו את הסערה ע״ד רוזן. ראשית שלחו דיפוטציה אל ראש הפוליציה ביאסי ודרשו מאתו שיטיל אסור על המחזה, שעתידה רוזן לקחת חלק בו. ראש הפוליציה נענה להם ושלח פקודה אל הנהגת התיאטרון להסיר מעל הסדר את המחזה האמור. ואולם הנהגת התיאטרון, אשר כבר הוציאה כסף על ההכנות, לא חפצה להכנע, ותחלט להעלות את המחזה ההוא—ויהי מה. ויהי בערב, בשעה שהורם המסך ורוזן יצאה על הבמה, ויקומו הסטודנטים, אשר נקבצו ובאו אל התיאטרון בהמון רב, שאון נורא, שרקו, הכו בספסלים, רקעו ברגליהם, והמחזה נשבת. הפוליציה לא עשתה כלום, כדי להשתוק את הסטודנטים, והם עשו כל מה שלבם חפץ באין מכלים דבר. זהו גוף המעשה, שכשהוא לעצמו אין לו כמעט שום חשיבות. אבל חשובות הן תוצאותיו. יהודי יאסי, שמספרם עולה ליותר משלשים אלף איש, כלומר; כמעט החצי ממספר תושבי העיר, ואשר הם הם הראשונים לתיאטרון ולכל עבודות הקולטורה הרומנית ביאסי ובכל הארץ נעלבו הפעם, והחליטו לבלתי תת לכל נער ולכל סטודנט לפגוע בכבודם באופן גס כזה. למחרת אותו הערב הופיע ביאסי כ־וז מאת צעירי ישראל, שבו הם מוחים בכל תוקף נגד העלבון אשר נעשה לכל היהודים, והם מחליטים לבלי לבקר את התיאטרון הנתמך ע״י יהודים, כל זמן שלא יפייסו את היהודים, בזה שיעלו עוד הפעם את המחזה על הבמה. ומצד אחר פנו יהודי יאסי אל ראש הממשלה החדשה פ. קרפ בטלגרמה ובקשו מאתו, כי יגן עליהם ועל כבודם ולא יתן להאספסוף אשר באוניברסיטה ולהפוליציה העוזרת על ידו להתעולל בהם ולעשותם לשמצה. גם אל הנהגת התיאטרון פנו בדרישה לחזור ולהעלות את המחזה. ואמנם הבטיח נשיא ההנהגה, כי לא ינוח ולא ישקט עד אשר יעלה את המחזה על הבמה וכי ידע להשרות להכא מנוחה בתיאטרון.

ואולם גם הסטודנטים הרומנים לא החשו. הם הקהילו אספות אחדות ופרסמו כרוזים; שבהם הם מאיימים על היהודים ומבטיחים, שבשום אופן לא יתנו לרוזן להופיע על הבמה. גם מאיימים גם בשפיכת דמים. המיניסטר להשכלה דרש, כי תשלחנה לו ידיעות מפורטות על דבר מעשה הסטודנטים, ורבים מן הפוליטיקאים מכל המפלגות מפרסמים את דעתם ברבים

בנידון זה. אחרים מהם, המתאמצים להיות דורשי טובת היהודים, כדי שלא לבייש את הממשלה החדשה, דורשים בזכות היהודים, אלא שהם משיאים עצה לנו לשבת במנוחה ולחכות עד אשר יעשה משפטנו. אחרים מגנים את פעולת הסטודנטים הרומנים, מבלי שום לב כלל אל דרישות היהודים, מצוינה במינה היא חות דעתו של הד"ר איסטראטי, מי שהיה שר ההשכלה באחד הקבינטים הקודמים. הוא אומר, כי רומניה עברה כבר כל גבול בגזרותיה שהיא גוזרת על הזרים, כלומר היהודים, וכי הגיעה השעה לחדול מלדחות את היהודים בשתי ידים. צריך לתת להם את היכולת להתפתח בתוך הקולטורה הרומנית ולא לסגור את בתי הספר לפניהם; צריך לתת זכיות לכל הראוי להן ולא לתת זכות אזרח אחת ביובל רק לשנים שלשה עשירים מבעלי ההשפעה. אבל ליהודים הוא כיעץ לשכות מריב ולחכות עד אשר דעת הקהל הרומני תוציא את משפטם...

הממשלה עצמה לא עשתה עדיין כלום בענין זה, וגם רחוק מאד הדבר כי תעשה דבר, אם לא יצרפו הסטודנטים באמת את המעשה אל ההלכה. עסוק הוא הקבינט החדש־יותר מדי בבסוס ממשלתו בארץ וקשה לו לטפל בענינים כאלה. זו ועוד אחרת. ברית כרתה הממשלה החדשה עם ראשי האנטישמיים, שיעזרו לה בשעת הבחירות נגד האופוזיציה החזקה, ומסרבת היא לעשות עתה דבר ולא רוח האנטישמים.

ראוי לציין את הדבר, שהסטודנטים היהודים לוקחים חלק הפעם „במעשה רוזן". אין כסטודנטים היהודים ברומניה יהודים בעולם, שהרחיקו כל־כך ללכת בדרך ההתבוללות. ואשר הסירו מלבם כל רגש יהודי ואיזה יחס שהוא ליהודים ויהדות. והנה התעוררו גם הם ויחיו גם הם בין המוחים והתובעים את עלבון עמם, והרי הם מוציאים כרוזים הכתובים בסגנון נמרץ והם דורשים את משפט עמם, שכבודו חולל. גם אותם הסטודנטים היהודים, הלומדים בבירות אירופה, שלחו טלגרמות לחבריהם בארץ לחזק את ידיהם וגם מחאות שלחו אל מערכות העתונים היהודים, ובכל תוקף דורשים הם, כי לא ינוחו ולא ישקטו היהודים עד אם יפייסו אותם הפעם כראוי. התנועה הזאת, שיש בה מעין תנועה לאומית אמתית, היא הראשונה שהפסיקה את קרירות הלב הגמורה, אשר דבקה ביהודי רומניה. אפשר שרוח החופש, אשר הביאה ממשלת קרפ, גרמה גם לתנועה זו בקרבנו. בימי ממשלתם של ה„ליברלים", אשר דכאו את היהודים בלי הרף, לא יכלה התעוררות שכזו לפרוץ ברחובנו. ומי יודע? כיון שכבר ניצתה האש בלבבות, אפשר שלא תמהר עוד לכבות.

אברהם מן.

בציונות.

הנה אני עומדים בשנת השקל הארבע־עשרה, וכמאה וחמשים עיר עוד טרם גמרו את חשבונות השקלים לשנת השלש־עשרה. הלא יזכרו חברינו אלה את חובתם להזדרז בעבודה, להמציא להיה"מ תיכף את כסף השקלים של השנה שעברה ולגשת בלי אחור לגביית השקלים של שנה זו, שהיא שנת הקונגרס.

עד לקונגרס הבא נשארו עוד רק כששה ירחים. עבודת גבית השקלים, ושלוחם לקלן צריכה להגמר קודם התחלת הבחירות אל הקונגרס, היינו במשך ארבעה או שלשה ירחים מהיום.

ערך הקונגרס והשאלות החשובות שצריכות למצוא בו את פתרונן דורשים עבודה נמרצה בגבית השקלים, כדי שנוכל לשלח צירים אל הקונגרס במדה הראויה לציוני רוסיה.

לשכת המודיעין שעל יד ועד חובבי ציון באודיסא מודיעה לנו כדברים האלה:

„האניות היוצאות מאודיסא אינן טעונות עוד הסגר. מחיר כרטיסים (הנקנים ע"י הועד) מאודיסא ליפו ולחיפה לגדולים במחלקה השניה 45 רוב' 75 קאפ'. במחלקה השלישית 14 רוב' 25 קאפ'. לקטנים — משלש עד עשר שנים — במחלקה השנית 21 רוב' 25 קאפ'. במחלקה השלישית 8 רוב'. מחיר הכרטיסים לבירות — רובל אחד פחות." הנסיעה נמשכת אחד עשר יום.

העתונים מודיעים, כי לראש רבני טורקיה ר' חיים נחום היתה שיחה עם האקי־פחה ע"ד סרוב השלטונים בארץ ישראל לאשר קניות קרקעות הנעשות ע"י היהודים עותומאניים. האקי־פחה מסר לר' חיים נחום, כי הממשלה הטורקית לא קבעה מעולם שום הגבלות ליהודים נתיני טורקיה, וכי מעולם לא אסרה עליהם קנית קרקעות. האקי־פחה הציע לר' חיים נחום, כי בהודע לו מקרה כזה של הגבלת זכיותיו של יהודי עיתומאני בנוגע לקנית קרקעות יפנה למיניסטריון, ותיכף תעשה חקירה ודרישה בדבר.

לקוראי „העולם" ידועים הדברים הקשים שדבר אחד מבעלי ההשפעה שבטורקים הצעירים, קיאזים נאמי, על הציונות. עכשיו מודיע העתון „ריביסטי פופולאר" היוצא בסלוניק, כי קיאזים נאמי אמר לסופרו, שדבר את דבריו רק מאשר לא הכין את הציונות על בוריה. עתה, לאחר שחקר ודרש ע"ד הציונות ועמד על עיקר מטרותיה וכוונותיה, הרי הוא מודה, שאין בה שום סכנה פוליטית או כלכלית לטורקיה. מסוכנים הם ליהודי טורקיה מתנגדי הציונות היהודים, שמוציאים שם רע על אחיהם הציונים. המעלילים הללו מעוררים בלב תושבי הארץ שנאה וחשד ליהודים.

האגודה „כנען", שנוסדה לפני ירחים אחדים בניו־יארק לשם עבודת הישוב בא"י, ככר שלחה להבנק ביפו א"ף דולרים. ראשי האגודה בטוחים, שבמשך זמן מועט יוכלו לשלוח לא"י סכומים יותר גדולים. כשיגיע הינה לעשרים וחמשה אלפים דולר תתחיל האגודה את עבודתה בא"י.

בועידת הצירים של ציוני טיקסאס, שהיתה בעיר יוסטאן, נתעוררה השאלה לאחד את החברות „פאלעסטין טעקסאס לאנד קאמפ". עם החברה „האחוזה" שבס"ט־לואיס ועם החברה „כנען" שבניו־יורק.

ממקומות רבים מודיעים לנו ע"ד נשפי חנוכה לגדולים ולילדי בתי הספר, שנערכו ע"י הציונים. במקומות אחדים, שלא עלה שם בידי חברנו לסדר נשפים בימי החנוכה, נסדרו נשפים בלי עניני דיומא, אבל מלאים תוכן עברי. נקראו שירים בעברית וביהודית, נערכו מחזות היסטוריים ותמונות מחיי הישוב בא"י.

נשף יפה ומלא תוכן לאומי נערך בקאוונא בליל האחרון של חנוכה בהשתדלותו המרובה של חברנו הד"ר שווארין. הנשף עשה רושם בעיר ועורר את הלבבות. מלבד התועלת הרוחנית הכניס הנשף בארבע מאות וחמשים רוב' לטובת הביבליותיקה שעל שם אברהם מאפו. בבליותיקה זו, שיש בה כבר בערך ד' אלפים ספרים בעברית, יהודית, רוסית, גרמנית וצרפתית ושמתקבלים בה כמעט כל עתוני היהודים בכל השפות, נוסדה ונתמכת ע"י הציונים.

חבורת „התלמידים הציוניים" באודיסא ערכה בכ"ז בכסלו חגיגה לגמר השנה החמשית לעבודתה. להשתתף בחגיגת החבורה באו גם ה"ה אוסישקין, ביאליק, ד"ר גליקסון, ח. גרינברג, נ. שימקין וש. שווארץ, החברים הקשישים ספרו באותו מעמד את זכרונותיהם ע"ד ראשית תנועת „חבת ציון". החבורה מכרת תודה לכל האנשים והמוסדים שהשתתפו בחגיגתה בעצמם וע"י מכתבי ברכה.

מט"ז עד ל"א דצמבר ש"ע קבלה הקומיסיה הפלשתינאית שעל יד הוה"מ את הסכומים האלה לטובת הקופה הקואופירטיבית. מרוסטוב־דן 34 רו"כ; מפטרבורג 500 רו"כ; מסוראז 4 ר' 15 ק'. מטמביב 6 רו"כ 80 קאפ'. מטומסק 75 רו"כ; מחרקוב 291 רו"כ. ס"ה 910 רו"כ 95 קאפ'. ויחד עם הסכומים הקודמים — 1696 רו"כ 9 קאפ'.

בארץ־ישראל.

— לרגלי חוסר הגשמים בשנה זו פחדו בארץ ישראל שלא תהא השנה שנת בצורת. היהודים והמושלמים קראו לצום ולתפלות. היוקר התגבר. בגליל לא היה עשב לבהמות. בהרבה מקומות עוד לא נחרשה האדמה ואולם עכשו התחילו גשמים יורדים בשפע כזה, עד שאפשר לקוות לשנת ברכה, אם רק יאחרו לבוא גם הרוחות החמים—„החמסין".

— בא לארץ ישראל האגרונום גולדה, מוורשא שהוזמן לנהל את המושבה הקואופרטיבית שתוסד בקרוב על פי תכניתו של הד"ר אופינהימר.

—בשנים הרעית שהיו לחדרה. כשרוב האכרים עזבו את המושבה מפני הקדחת הצהובה, עמדו שכני המושבה הצרקסים והחזיקו בחלק גדול מאדמת המושבה. בשנים האחרונות היו מלחמות פורצות תמיד בין אכרי חדרה, שרצו להחזיר להם את אדמתם, ובין הצרקסים שלא רצו להשיב את הגזלה. היהודים היו באים וזורעים ואחרי כך היו באים הצרקסים וחורשים את האדמה הזרועה, ולהיפך. המשפטים שהיו בין היהודים ושכניהם לא הביאו לשום תוצאות ממשיות, אף על פי שהיו ליהודים קושנים על אדמתם. עכשו החליטו האכרים לעשות סוף סוף קץ לדבר. הצרקסים לא רצו לעזוב את האדמה שעבדו אותה, וכתגרה שהיתה בינם ובין היהודים נפצעו פצעים קלים שני יהודים, אבל היהודים הצליחו לגרש את הצרקסים. לבסוף נגמר הדבר על ידי בית דין של בוררים שבחרו להם שני הצדדים. על פי הפסק הוכרחו הצרקסים להשיב להיהודים את האדמה שגזלו, מלבד אותה החלקה שכבר בנו עליה בתים.

— לפי הספירה שנעשתה בתל אביב יושבים עכשיו בפרבר הזה 550 נפש. בתים יש בתל אביב 66. יש עוד 22 מגרשים פנוים שלא נבנו עליהם בתים.

— אגודות הישועיים הצרפתים בנתה ביפו (ב„נוה שלום") שורה של חנויות להשכיר. על התנויות תבנה קומה שניה לדירות. הבנינים האלה נבנים לשם הכנסה.

— על הסכום 35.000 פר' שהקדיש הועד האדיסאי של חובבי ציון לקופות המלוה בארץ ישראל נתוספו כבר 8170 פר' רבית.

— „קוהלת" והסתדרות המורים החליטו לגשת יחדיו להוצאת ירחון לבני הנעורים. הירחון יכיל בכל חוברת חמשה גליונות דפוס. לעורך נבחר ה' ש. בן־ציון (גוטמן). החוברת הראשונה תצא בחודש ניסן. לסדור עבודת ההכנה נבחרה ועדה אשר תדאג גם למצוא את אמצעי הכסף הנחוצים לדבר. אל הועדה נבחרו הה' מ. כהן, ליבונטין, שנקין, א. ברלין וב. יפה.

— בחיפה אסרה הממשלה המקומית פתאום עבודת הבנין במגרש הטכניקום והביאה את הבנאי ואת הפועלים לסראיה. ואולם על פי דרישת הקונסולים נשתחררו הנאסרים תיכף. ואחרי ההפסקה של איזה ימים שוב הותרה העבודה.

— „הבמה העברית" ביפו שכרה לשנה את האולם בגמנסיה העברית לצורך משחקיה ונשפיה הספרותים. יש לה לאגודה הרשית לערוך באולם במשך השנה 10 משחקים ונשפים ספרותיים פעמים בחודש. אחרי שהצגת „היהודי הנצחי" הצליחה תציג „הבמה" את החזיון הזה שנית.

— ועד העיר ביפו החליט לפנות לקהלות היהודים בטורקיה במכתב, שבו יביע את מחאתו הנמרצה נגד מלשינותו של פריסקו, ויבאר את הכח המוסרי של הרעיון הלאומי ותועלתה של עלית היהודים לארץ ישראל גם להאומה העברית וגם לממלכה העותומנית.

— ביפו נועדו בחירות חדשות להנהגת העיר. אבל ליהודים אין כל תקוה לבחור מתוכם אנשים אל ההנהגה משום שמעטים הם היהודים העותומנים ביפו. אל הועדה, שנקבעה לצורך הבחירות, נבחרו 10 איש; מהם חמשה מושלמים, שלשה נוצרים ושני יהודים.

— שב ליפו הד"ר חיסין אחרי שבתו בחוץ לארץ כחמשה חדשים. הוא נבחן בקושטא וקבל דיפלום של רופא מאת הממשלה הטורקית.

— אם עוד לא נתאחדו בפנימיותם כל המשרדים השונים העובדים בארץ ישראל, הרי נתאחדו לכל הפחות מן הצד החצוני. משרדי הד"ר רופין, הד"ר חיסין וה' שנקין נתונים כולם מראשית השנה הזאת בבית אחד.

— ביפו החל לצאת עתון ערבי גדול „פלשתינא". העתון יצא פעמים בשבוע. עורכו הוא נוצרי. יציאת הגליון הראשון הוחגה על ידי המשכילים הערבים בהתלהבות רבה.

— הממשלה סדרה קרנטין בעזה, חברון ובבאר שבע, כדי להשגיח על המושלמים השבים מן המקומות הקדושים. בג'דה, מכה ומדינה פרצה חלי־רע וחוששים לה שלא תתפשט בארץ ישראל וסוריה.

ברוסיה.

בימים האחרונים שוב נתבררו בסינאט ענינים חשובים בנוגע לזכות־הישיבה של היהודים מחוץ לתחום. וכמעט בכולם יצא פסק הדין לקולא, ובאו המיניסטרים ומחו בדבר.

הנה כן היה מעשה שבטל הסינאט את החלטת האדמיניסטרציה המוסקבאית בדבר גירוש ילדיה הקטנים של המילדת היהודיה רייצין, אבל מיניסטר־הפנים מחה נגד החלטתו זו של הסינאט ודרש, שיגורשו הילדים ממוסקבה, באשר אין להם לעצמם זכות ישיבה במוסקבה.

יפה העיר אחד הסינאטורים, כי אם תתקבל דרישתו של מיניסטר־הפנים, אז תצטרך הממשלה לקבוע משרה ממלכית חדשה — משרת „אומנות המטפלות בילדי־העברים המגורשים". אבל לע"ע נצח המיניסטר ובירור השאלה נדחה.

ויש שהחלטת הסינאט באה לאחר זמנה. הצעיר וואלצ'אק מוויטבסק נקרא לצבא ולא בא, הוציאו בשבילו גורל שלא בפניו. הגורל היה גדול במספרו ומדת האנשים הקרואים לחיל נתמלאה בטרם הגיע תורו הוא. בשנה השניה שב הצעיר הנזכר לעירו ונלקח לעבודת־הצבא. פרקליטו הגיש קובלנה אל הסינאט, והוא עיין בדבר ומצא, כי צדק הצעיר היהודי וכי שלא כדין נמסר לעבודת־הצבא, וצוה הסינאט לשחררו מן העבודה. אלא שבינתים הספיק הצעיר לגמור את ימי עבודתו במחנה ונתמנה על חיל המלואים.

זמן רב היה טולמאצוב מתערב בעניניה הפנימיים של הקהלה הישראלית באודיסה, והדברים הגיעו, כידוע, לידי כך עד שהקים את אחד הסויוזניקים לממונה על האטליז הישראלי, ויהודי אודיסה נשאו בשרם בשנם ושתקו. אבל בימים האחרונים פקעה סבלנותם של יהודי אודיסה: טולמאצוב גזר, כמו שכבר הודענו, למסור את הנהגת עניני ה„חברה קדישא" למחלקת הרומה העירונית, שבראשה עומד השחור המפורסם נשיא „אגודת מיכאל המלאך", פליקאן. גבאי הקהלה הישראלית השתדלו תחלה לפני טולמאצ'וב עצמו, כי יבטל את גזרתו, וכאשר לא נענה להם מלאו את ידי עורך הדין המושבע גדלוביץ לקבול בשמם לפני מיניסטריון־הפנים על טולמאצ'וב. הדיפרטמנט לעניני אמונות הנכר בקש מאת טולמאצ'וב בירור־דבר באותו ענין. אבל טולמאצ'וב, תחת להשיב דבר להדיפרטמנט, פנה בשאלה אל מועצת הקהלה, אם באמת נתנה יפוי־כח לעורך־דין לקבול עליו לפני המיניסטריון.

אין טולמאצ'וב יכול להאמין, כי המתרפסים והמתאבקים בעפר רגליו מתמול יעמוד לבם בהם היום להתקומם לו ולבוא עליו בטענה לפני הגבוה ממני.

כידוע לקוראי „העולם" הוציא מיניסטר ההשכלה הקודם שווארץ צירקולאר, השולל מאת הגמנסיות העבריות הפרטיות את הזכיות, שנתנו להן מראשית הוסדן. צירקוליאר זה עלול לנעול דלת בפני הרבה צעירי ישראל דורשי השכלה, ונוספו גם הם על המון צעירינו הנשארים שנה שנה מחוץ לבלתי בתי־הספר אשר להממשלה. ואולם בידי בעלי הגימנאסיות העבריות עלה אחרי רוב עמל והשתדלות לדחות את הוצאת פקודת שווארץ לפעולה עוד לשנה אחת. עתה מודיעים, כי בקרוב עומדת להפתר במועצת המיניסטריום שאלת הגימנאסיות העבריות הפרטיות בירור גמור ומוחלט. — המיניסטריום להשכלה עורך עתה הרצאה על שם תרוממות בדבר מצב השכלת־העם ברוסיה. פרק מיוחד בהרצאה זו תופסת השאלה ע"ד בתי־הספר של היהודים ומצב ההשכלה בקרב היהודים.

ממעשי השחורים. מנהיגי הסויוזניקים מבקרים עתה את ערי־השדה. אומרים, כי מטרת בקוריהם אלה היא—להכין ולהכשיר את הלבבות אל הבחירות הבאות לדומת הממלכה הרביעית. לע"ע בקרו את הערים האלה: הומיל, ביאליסטוק, ווילנה ומינסק. בכל הערים הנזכרות ערכו אספות, נשאו נאומים וקראו את העם להלחם כבני־הנכר בכלל וביהודים בפרט. בביאליסטוק השתתפו בחגיגת חנוכת הבית החדש של מחלקת אגודת העם הרוסי. עורכי החגיגה קבלו טלגרמה של ברכה מגדולי הביורוקראטים וגם מאת טולמאצ'וב האודיסאי.

בימים האלה חוו אחדים ממנהיגי הפראקציות השונות שבדומת-הממלכה את דעתם בדבר גורל הצעת-החוק לבטל את תחום המושב.

מי שהיה נשיא דומת-הממלכה חומיאקוב מביט על עתידות ההצעה בענין יפה מאד. בשיחתו עם סופרו של ה„סמולנסקי וזיסטניק" אמר, כי ברור לו, שתקבל הדומה את ההצעה. מיתתו של הדיפוטאט קאראוּלוב ודאי גרמה הפסד מרובה לאותו ענין, אבל בכל זאת אין היא עלולה לשנות את המצב.

לעומתו החליט מנהיג הנאציונאליסטים, הדיפוטאט קרופנסקי, כי אין כל תקוה להצעה הנזכרת להתקבל בדומה. כך היא גם דעתם של הדיפוטאטים הקאדיטים רודיצ'וב ובאביאנסקי.

חולק עליהם הדיפוטאט היהודי ניסולוביץ. בשיחה שהיתה לו עם עורך „הויג. רונדשוי" אמר, כי בטוח הוא, שתתקבל ההצעה מאת הדומה, אבל אינו יודע כיצד תתיחס הממשלה אל הדבר.

בינתים נתברר, כי בעוד שהימניים ירוהם מלאות עבודה להכין את כל החמר הנחוץ להם, כדי להתנפל על מכניסי-ההצעה, לא נעשה כלום במובן קבוץ חומר מצד „הועד הקובנאי", שהדבר נמסר לידו.

בפטרבורג נפתחה בשבוע שעבר ועידת האומנים. בועידה זו משתתפים קרוב לתשעים צירים יהודים. ערב יום פתיחת הועידה ובימים שלאחריה היו ישיבות אחדות להצירים היהודים יחד עם חברי ועד „החברה להפצת מלאכה ועבודת-האדמה בין יהודי-רוסיה". דוחלטו החלטות בדבר אחדות הפעולה. הצירים של הפועלים היהודים נמנעו מלהשתתף בישיבות הללו, וטעמם ונימוקם אתם, כי בשאלות הכלליות עליהם לדון ביחד עם חבריהם הפועלים, אבל בשאלות הנוגעות ליהודים ביחוד נכונים הם להועץ עם הצירים הבעלים.

אחדות מהרצאות הועידה נערכו ברוח אנטישמי. אגודת-האומנים בפינזה, למשל, הציעה להכניס אל תקנות הסתדרות האומנים תקנה כזו ע"ד היהודים:

„היהודים, הרוצים לעסוק באומנות באיזו עיר או עיירה, צריכים להבחן במלאכתם בבית פקידות האומנים שבאותה העיר או העיירה, ובמקום שאין בית פקידות כזה עליהם לעמוד למבחן לפני מוסד הממלא את מקומו, והם רשאים לפתוח בתי-אומנות או לעסוק במלאכה רק לאחר שקבלו תעודה מאושרת מאת המוסד האמור".

האומנים בטולה הביעו את חפצם, כי „מפני שהשפעתם של היהודים מזיקה היא מאד, לפיכך אין להרשות להם להתישב ולפתוח בתי אומנות בפלכים הפנימיים של מדינת רוסיה.

אומן אחד, אליקסיאוב מפטרבורג, הציע, מבלי נתינת טעם לדבר, כי תהי חלה גם על פטרבורג הפקודה מיום 28 מארט שנת 1897, האוסרת על היהודים האומנים להתישב ולגור במוסקבה.

קבוצה של אומנים בקובנה פנתה אל הועידה בבקשה בדבר יסוד שני בתי פקידות של אומנות בעירם; האחד לנוצרים והשני ליהודים, מפני שהאומנים היהודים הנמצאים בעיר בערך שבעים אחוזים למאה נבדלים תמיד בהשקפותיהם מן האומנים הנוצרים, וחלוקי-דעות האלה גורמים רעה לאומנים הנוצרים.

ובעטיה של האדמיניסטראציה הפטרבורגית נתעוררה בועידה שאלת היהודים בכל תקפה. בפקודת נציב העיר נגזרה גזירת גירוש של עשרה מן הצירים היהודים ונצטוו מאת הפוליציה לעזוב את המטרפולין במשך כ"ד שעות. להיו"ר של הועידה, לוראנסקי, שבא אל המיניסטריון לשאול לסבת הגירוש, אמרו, כי לא נתקבלו מאת הגוברנטורים ידיעות רצויות על אודות עשרת הצירים הללו. ואולם רוב המגורשים היו אומנים-בעלים, ואין לחשדם כלל בהנהגה פוליטית בלתי כשרה.

אך נודע דבר הגירוש בועידה, עוררה קבוצת-הפועלים שאלה זו בישיבת אחת הסקציות של הועידה. אבל היו"ר לא הרשה להתווכח בזה באמרו, כי כבר עשה נשיא הועידה את אשר היה עליו לעשות.

כשנתברר הסעיף מספר תקנות אגודות האומנים בדבר בחירת המנהיגים, הציע הציר קיל מוויניצה תקון לאותו הסעיף, שהכל נבחרים מבלי הבדל דת ולאום. במרוצת דבריו אמר: בתחלה הזמינו אותנו לבוא לכאן, ועתה מגרשים אותנו. אחרי דברי הציר היהודי הזה מלא אחד הפועלים, שאמר, כי גירוש היהודים השבית את כונות נפשם של חברי-הועידה - ובתנאים כאלה קשה לחכות, כי תהי עבודת הועידה פוריה.

היו"ר לוראנסקי התאמץ לשים קץ לויכוחים האלה והודיע, כי הנשיאות משתדלת בכל יכלתה לבטל את גזרת הגירוש שנגזרה על הצירים היהודים, לפיכך לא נתן לפרסם גם את גלוי הדעת המיוחד של הפועלים בדבר הגירוש.

לפי הידיעות האחרונות, התיר מיניסטרי הפנים לאותם הצירים היהודים, שעמדו להגרש, להשאר בפטרבורג עד סוף ימי הועידה.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

הזמנים משתנים. בווינה, שכמעט כל מנהיגי הקהלה הישראלית שם הם יהודים אסימילאטורים ולרובם בנים ובנות שהמירו את דתם, עורר בשבת שעברה רב העדה הד"ר גידימאן מעל בימת בית הכנסת את העם ליסד ליגה מיוחדת למלחמה בבגידה ובשמד. אותה השבת היה יום זכרון למות המטיף הווינאי המפורסם הד"ר אהרן יילינק, ונאומו של הד"ר גידימאן היה מוקדש מוקדש לזכר חבירו המנוח. באמצע נאומו, בדברו על אודות אהבת המנוח לעמו, הזכיר את בנו הפרופיסור גיאורג יילינק, שמת בימים האלה בהיידילברג ואך זה עתה נתברר, כי האיש הזה, שעזב את ווינה מפני שהציעו שם לפניו קתדרה באוניברסיטה לתורת-המשפטים על מנת שימיר את דתו, ומאן והלך להיידילברג ונתמנה שם לאותה קתדרה בלי שום תנאי, בא בברית אמונת הפרוטסטנטים מרצונו הטוב ובלי שום כפיה. בעובדה זו השתמש הד"ר גידימאן להראות עד כמה הולכת וגוברת מגפת השמד בקרב יהודי המערב.

העתון הסוציאליסטי „ארבייטער-צייטונג", שכמעט כל עורכיו וסופריו הם יהודים מומרים, התנפל על נאומי של הד"ר גידימאן בגלל הצעתו „הקליריקלית". ואולם הליגה למלחמה בתמורת-הדת הולכת ונעשה לה נפשות באוסטריה, ומערים רבות מודיעים, כי כבר התחילו מיסדים שם סניפים לליגה זו.

במרוקה נמצאות ערים אחדות, שנכבשו בשנים האחרונות ע"י השפאנים. בימים האלה בקר המלך השפאני אלפונס את הערים האלה. במקרה זה השתמשו יהודי העיר מילילה והגישו אל נשיא סוד המיניסטרים השפאני, קינאלאחאס מגלת-ספר בבקשה, כי מאחר שהם נושאים בכל חובות הממלכה יחד עם יתר השפאנים, מרימים מתוכם אנשים לצבא ומשלמים מסים וארנוניות אל גנזכי המלך, ראויים הם על פי היושר ליהנות מכל הזכיות שתושבי הארץ נהנים מהן. נשיא סוד המיניסטרים לא ענה אותם עדיין דבר. אבל העתונים השפאניים הליביראלים סוברים, כי ההשפעה הקליריקאלית על המלך הצעיר היא חזקה עדיין כ"כ עד שאין לקוות, כי ימהר למלא את משאלות יהודי מילילה. עם זה מודיעים העתונים הללו, כי הדיפוטאטים הליביראלים החליטו לעורר את השאלה הזאת בבית-הנבחרים ולהכריח את הממשלה, כי תפרסם בגלוי את דעתה בדבר.

מפני מעשה האיקספרופריאציה ורציחת שלשת פקידי הפוליציה ברובע בלונדון התחילו, כידוע, העתונים האנגלים טוענים כנגד האימיגראנטים. לפיכך יש ערך גדול למפקד-העם, העומד להיות באנגליה בחודש אפריל שנה זו. בשביל היהודים נדפסו גליונות של שאלה מיוחדים בלשון היהודית. עם זה מחלקים בין היהודים עלונים מאת מועצת אגודת הקהלות בקריאה אל העם, שידקדקו לכתוב בתשובותיהם את האמת הגמורה.

עד כמה גדולה החרדה, שנפלה על יהודי הנכר באנגליה, מפני המאורעות האחרונים מעידה העובדה הזאת: מערכת של עתון אחד בלונדון קבלה בימים האלה שאלה מחותם, אם מגרשים את היהודים מאנגליה תיכף, או שניתנת להם ארכא לגמור את עסקיהם.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, י"ז שבט, תרע"א.

ВИЛЬНА, 2-го Февраля, 1911 г. — № 5 — WILNA, 15-ten Februar, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

הקונגרס העשירי.

הקונגרס העשירי יהיה בבאזיל בט"ו—כ"א באב (9—15 באוגוסט למנין בני המערב).

רבות הן השאלות, שהקונגרס צריך להשיב עליהן. שעת הוכוחים הפרינציפיאליים אמנם כבר עברה בהסתדרותנו. עכשיו כמעט שאין לנו עוד ציונים שונים, כגון מדיניים, ריאליים, קולטוריים וכו'. נתרחבו הזרמים השונים, והם מתקרבים זה לזה ונעשים נחל אחד. הציונות היא עתה מדינית־ריאלית־קולטורית. ואולם דוקא מפני זה נחוץ לנו עתה קבוץ הכחות וסדורם; דוקא עתה, לאחר שפסקו הוכוחים וחלוקי הדעות, הגיעה שעת סדור העבודה ובנין ההסתדרות.

המצב המיוחד של בני עמנו בכל ארץ וארץ, המבדיל לרעה, בנוגע לסדרי החיים ותנאי העבודה, את ציוני המזרח מציוני המערב, הוא שהפריע בעדנו עד עתה לסדר את העבודה ולבנות את ההסתדרות בכח הרוב. חופש העבודה שבארצות המערב נצח לפרקים את מהות העבודה שבמזרח והכריע את הכף לצד המעוט. התנועה, שיהודי המזרח חוללוה ומרכז כבדה הוא בקרב יהודי המזרח, הוכרחה ועדיין היא מוכרחה גם עכשיו לקבוע את מרכז הנהגתה — במערב. וכל זמן שציוני המערב היו נבדלים מציוני המזרח בשאלות עיקריות, אי אפשר היה לציוני המזרח לפרוש את השפעתם על ההנהגה הנתונה במערב. חברינו שבמערב היו רואים את עצמם חייבים להשתמש בכחם ולשמור על דרכי הציונות, שרק הן נראו להם לדרכים ישרות. עכשיו, לאחר שנקבעה כבר דעה אחת בנוגע לעיקרי העבודה והכל הודו בדבר, שצריכה היא ההנהגה להקיף ולתפוס במדה שוה את כל מקצועות העבודה, לפי התנאים המיוחדים שבכל ארץ וארץ, — עכשיו בשלה ההכרה בקרב כל ההסתדרות כולה, שצריך לשתף גם בההנהגה את ציוני המזרח. את הדבר הזה, שדרשו אותו ציוני המזרח בקונגרס התשיעי ולא עלה בידם, והסכימה לו אחר כך פה אחד הועידה השנתית, שהיתה בקיץ שעבר, צריך הקונגרס העשירי להוציא לפעולה.

המצב הפיננסי של ההסתדרות צריך תקון גדול. ברשימה הסמוכה יבורר הצורך הזה במה שנוגע להמרכז הראשי ולהמרכזים שבארצות השונות. בזה רוצים, אנחנו רק להגיד, ששאלת תקון המצב הפיננסי של ההסתדרות כולה ושל המרכזים העומדים בראשה עתידה שתתפוס מקום בראש בסדר עבודתו של הקונגרס העשירי. דוחים היינו זה כמה את פתרון השאלה הסבוכה והקשה הזאת מקונגרס לקונגרס, מועידה לועידה. עכשיו אי אפשר לדחות עוד. הקונגרס העשירי צריך יהיה להשיב תשובה מספקת ושלמה על שאלה זו, שהיא שאלת קיומה של ההסתדרות הציונית.

עכשיו הכל מודים, שאי אפשר עוד להפריד בין העבודה הציונית ובין העבודה הצבורית והתרבותית בכל מקום. אלא שעדיין לא נקבע מקומה של זו בתוך ההסתדרות. ברור הדבר, שאין עבודה זו יכולה להעשות ע"י המרכז הראשי של ההסתדרות, כלומר, ע"י הוה"פ המצומצם, שהרי אין מהותה וסדורה של עבודה זו שוים בכל הארצות. כיוצא בזה ברור הדבר, שאין הציונים יכולים לבנות בכל מקום מדור מיוחד לעצמם בנוגע לעבודה זו, משום שאפשר וצריך לשתף בה גם כחות רבים מן העם, שאינם מודים בציונות כולה. אבל אין כל ספק גם בזה, שסדר עבודת הציונים במקצוע האמור צריך להקבע ע"י המרכזים הציונים לפי ארצותיהם. הקונגרס העשירי יקבע איפוא לעבודה הצבורית והתרבותית את מקומה בתוך ההסתדרות, וועידותיהם המיוחדות של צירי הארצות תקבענה אשה אשה לארצה את תכנית העבודה והיקפה.

הישוב המעשי בארץ ישראל כבר נצח וכבש את כל הלבבות. הכל מתיחסים בחבה רבה ובכבוד גדול לעבודה זו. ורבים רבים הם אתנו היום, הנושאים את עיניהם לארצות המזרח בכלל ולארץ ישראל בפרט.

להקונגרס העשירי צריך יהיה למצא את הדרכים, שבהן נגיע להתרכזות הכחות הפונים כלפי ארץ ישראל ורואים בבנינה את בנין עתידה של האומה.

גדול ערכן של השאלות המחכות לפתרונן מאת הקונגרס. גדול ערכו של הקונגרס העשירי, העתיד להיות קונגרס של מפעל ומעשה, של סדור העבודה ובנין ההסתדרות. וצריכים וחייבים אנחנו להכון בעוד מועד לקונגרס הזה ולהביא אליו את מיטב כחותינו.

תקון המצב.

לא מתמול שלשום בלבד מטרדת שאלת הפיננסים את מרכזי ההסתדרות הציונית. זה שנים אחדות הגענו לידי מצב משונה. הסתדרותנו יש לה מוסדים שונים, שהכנסותיהם גדלות משנה לשנה, והיא עצמה — הכרים לה הסכומים הדרושים אפילו לצורך הוצאותיה ההכרחיות. המקור היחידי לפרנסת הוצאותיה של ההסתדרות הוא השקל, — וכמה דל הוא מקור זה. אמנם אין בודקים בדיקה מעולה בכל שוקל, אם שוקל הוא שקלו דוקא מתוך הכרה ציונית ג מ ו ר ה או לא. אבל השקל לא נעשה עדיין נדבה כתם. עדיין נשתמר בו מעמי של מס ציוני, יכל השוקל את שקלו מעיד בעצמו שנמנה הוא על ההסתדרות הציונית ומטיל על עצמו חובות ציוניות ידועות. לא יפלא איפוא, שבתקופתנו זו, בשעה שאין עוד התלהבות, הגוררת המינים מרובים אחריה, והעבודה הציונית אינה אלא עבודת יום־יום, ובעיני הבריות נדמית היא בעבודת חולין, — שבשעה כזו לא רב הוא מספר השיקלים ביותר ושאין השקל יכול לפרנס את ההסתדרות, שצרכיה מרובים.

ואם קשה הוא מצבו הפיננסי של המרכז הראשי, על אחת כמה וכמה קשה הוא מצבם הפיננסי של המרכזים המיוחדים לארצותיהם, שיש להם לפרנסתם רק חלק ידוע מן השקלים הנגבים על ידיהם.

וחייבים אנו להודות: עד הימים האחרונים לא היתה ניכרת כלל בקרב חברינו הרגשת הצורך להעמיד את המרכזים על בסיס פיננסי קים. ההסתדרות עצמה כאלו נעשתה טפלה לגבי המוסדים. וחוץ מזה, הנה אם גם יש אשר יכיר הציוני את חובתו להשתתף בקונגרסים, להשתתף בפרוטתו בספוק צרכיו של המרכז הראשי— הועד הפועל המצומצם, — משום שסוף־סוף בהם תלוים המוסדים, אינו רואה את עצמו חייב לדאוג לקיומם של המרכזים המיוחדים לארצותיהם.

חוסר הבסיס הפיננסי המוצק גרם למעוט דמותם ורפיון כחם של המרכזים וההסתדרות כולה. לכל מעשה ועבודה מוחשית, שצריכים היו להעשות, חסרו להם להמרכזים האמצעים הדרושים לכך, הרי שהוכרחו להסתפק רק בדברים בלבד — לעורר, להניע, אבל לא לפעול וליצור. ולפיכך הולכים ונשמטים מתוך ידינו מפעלים, שאנחנו היינו הראשונים להעיר על נחיצותם. ואפילו אלה המפעלים, שעדיין הם עומדים ברשותנו, האגודות מטפלות בהן אשה אשה כרצונה ולא המרכזים, שמצב קופתם הרעוע נוטל מהם את כח העבודה. ועל כן אין שיטה וסדר בעבודה ואין חשיבות צבוריות מיוחדה להמפעלים העומדים ברשותנו.

הכרת הקלקלה הזאת, שבאה להסתדרותנו מתוך רפיון מצבה הפיננסי, הלכה וחזקה בשנים האחרונות בקרב כל המרכזים שבכל הארצות, וכבר נעשו נסיונות לשנות את המצב לטובה. אלא שהנסיונות לא הצליחו עד עתה. הרי, למשל, התשלום המיוחד, שנקבע בהאג לטובת מרכז מדינתנו אנו, לא נתקבל בהבה. וגם מפני ההערכה שנקבעה בהאמבורג לא נכנעו האגודות ועוד טרם קבלוה על עצמן לחובה. ועדיין פוטר הציוני את עצמו בזה, שהוא עושה את אשר בידו לטובת המוסדים, ומזניח הוא בלב שוקט כמעט את צרכי ההסתדרות ועניניה. ורק בשעת דין וחשבון נעשו עניני ההסתדרות קרובים ללב הציוני והוא תובע ותובע מאת המרכז ודן אותו במדת הדין הקשה...

ואולם הכרת הקלקלה הולכת ומתחזקת, כאמור. ולאט לאט כובשת לה מקום הדעה, שצרכי ההסתדרות קודמים לכל יתר הצרכים, שההסתדרות היא היוצרת, היא המנהלת והיא הנותנת נשמה וקיום לכל אחד מן המוסדים... קביעת תקציבו השנתי של הוה״פ המצומצם, העמדת השאלה ע״ד תקון המצב הפיננסי לסדר־היום של הקונגרס, קביעת ההערכה לטובת מרכז מדינתנו, — כל המעשים הללו אינם נובעים אלא מתוך הכרה אחת — שנחוץ לשים קץ לקלקלה זו, המכלה את ההסתדרות כולה ונוטלה את כחה ממנה.

יחשוב הוא העיקר, שקבעו עכשיו עסקני הציונות; לאמר: צרכי ההסתדרות קודמים לכל הצרכים האחרים. ומתוך עיקר זה נבעה בהכרח ההחלטה הזאת:

„בעבודת קבוץ, כסף צריך לתפוס מקום בראש קבוץ הכסף לספוק צרכי ההסתדרות ומרכזיה. לספוק הצרכים הללו משמשות ההערכה המיוחדה והפרשת אחוזים ידועים מכל הסכומים הנאספים, אם אין מטרתם של הסכומים הללו קבועה למפרע.״

הישימו חברינו את לבם להחלטות אלו? היבינו סוף סוף, כי בתקון מצבה של ההסתדרות תלויה הצלחתה של העבודה כולה?

א. ב. ברוכוב.

גָלות.

(מחשבות והרהורים).

ב.

„העם העברי הוא עם ממוע באשר הוא עם גלותי והגלות היא טמיעה״, — זוהי המסקנא שהגענו אליה בפרק הקודם, ומסקנא זו צריכה לשמש לנו הנחה למסקנא שניה, והיא, שהלאומיות הגלותית שלנו אינה נקיה בעצמה מיסודות של אסימילציה. רוצים אנו לומר בזה לא רק, כי הלאומיות של עם גלותי אינה שלמה ומלאה כל צרכה, כי חסרים בה אותם המקצועות, שהלאומיות השלמה והמלאה של עם שאינו־גלותי מקפת וכוללת אותם, או כי הרגש הלאומי של עם גלותי — אפילו בנוגע לאותם המקצועות התופסים מקום בהכרתו הלאומית — קליש וקטן מן הרגש הלאומי הבריא של עם נורמלי החי על אדמתו. דבר זה בכללו מובן מאליו וכשהוא לעצמו אינו כדאי שנעמוד עליו. אלא שרוצים אנו להוסיף ולומר, שהלאומיות הגלותית אי אפשר שלא ימצאו בה יסודות של התבוללות ח י ו ב י ת, כי רגשות, מחשבות, דרישות, שהורתן ולידתן בטמיעה. הרגש הלאומי־הגלותי מחפה עליהם והעם הממוע רואה אותן כאלו הן רגשות, מחשבות ודרישות הנובעות מתוך הלאומיות. בכגונו של אחד־העם אנו יכולים לומר: הלאומיות הגלותית היא — טמיעה בתוך לאומיות.

שתים הן התכונות הנפשיות, המשפיעות במדה מרובה על מהלך יצירתם של רגשות לאומיים בתוך צבור החי לעצמו.

א) נטיתו של האדם לקדש את האמצעים בקדושת המטרות. כל דבר המשמש לו לאדם אמצעי למטרה חשובה הולך ונעשה במשך הזמן חשוב גם הוא, כאלו היה מטרה לעצמו. האדם מבקש להשיגו ורודף אחריו גם בשעה שהמטרה האמתית אינה לנגד עיניו כלל. הרי, למשל, אהבה לממון, אעפ״י שהממון אינו אלא אמצעי להספקת צרכיו של האדם, ובני האדם אינם פוסקים מלצבור הון ולהוטים הם אחרי הממון אפילו בשעה שיש להם די צרכם וצורך בניהם עד יומם האחרון. ורבים הם האנשים המונעים את נפשם משמחה ומהנאת החיים ואינם שולטים בממונם גם להספקת צרכי עצמם.

ב) נטיתו של דאדם לחייב את המציאות באשר היא וכמו שהיא. כל דבר־הקיים נראה לו לאדם; כאלו הוא צריך להתקיים בצורתו זו של עכשיו. תכונה זאת מתגלית לעינינו בנוגע למנהגים ולצורות החיים של החברה. הכל יודעים, עד כמה אין דעת הצבור נוהה מן היחיד, בשעה שאין הוא נוהג מנהגי הצבור אפילו רק בדברים שלכאורה אינם נוגעים אלא לעצמו בלבד. ואין בני אדם רואים צורך בדבר לברר, במה טובה היא ההנהגה המקובלה והקבועה, ובמה רעה היא ההנהגה החדשה של היחיד, ש„נטה מן הדרך הישרה". הדרך הקבועה נראית לו לאדם כדרך הישרה. „אל תפרוש מן הצבור". „הדש אסור מן התורה" — „אמתיות" כאלה שגורות בפי ההמון והן מובנות לכל אדם. „המחדשים" קוראים לתכונה זו השניה — קונסרבטיסמוס. אדיקות. ואמנם זוהי האדיקות. ביתר דיוק: שתי התכונות הנזכרות, שכמעט תמיד סבוכות הן זו בזו. מסייעות זו לזו ופועלות ביחד, הן המקור העיקרי של האדיקות. ואולם טעית היא בידי אלה החושבים, שהאדיקות היא מדה רעה כשהיא לעצמה, ושדי לגלות באיזו תנועה צבורית את יסודות האדיקות שבה למען יפחד וינוע מפניה כל אדם, החפץ בהתפתחותו ובהתקדמותו של הצבור, ויפנה לה עורף.

הנטיה לאדיקות היא אחד היסודות, ואולי היסוד העיקרי, של חיי החברה.

אלמלא היתה לו לאדם נטיה לאחוז בהקיים, לחבב את הישן, לא היו יכולים להברא ולהשתמר צבורים קבועים, כגון לאומים, מדינות, מפלגות. אלמלא היא לא היו לה לחברה האנושית שום אידיאלים, פרינציפים ודרכים קבועים בחיים. כל אדם היה רואה את עצמו, כאלו הוא מרכזה של הבריאה כולה. בספוק צרכיו הפרטיים בלבד היה האדם רואה מטרה לכל מעשיו ופעולותיו. כל מה שמחוץ לזה לא היה נחשב בעיניו אלא אמצעים למטרותיו. הכרה עצמית של צבור ורגשות חברותיות בכלל, כגון לאומיות, אהבה למולדת, ואפילו רגש הצדק והיושר לא היו יכולים אז להתפתח. כל הרגשות הללו נוצרים ומתפתחים כשהתנאים החמריים החצונים דורשים זאת — בכח שתי התכונות הנזכרות. הרגשות הללו מתקיימים ומשתמרים, כמטרות לעצמן, בכח הנטיה לאדיקות. והפרוגרס המשנה את צורות החיים ותכנם — את הרגשות החברותיים והקבוציים — אינו בא גם הוא לעולם אלא בכח האדיקות. כשסבות חצוניות מכריחות במשך זמן מרובה את הפרטים להיות פורצי גדר, לצאת מתוך קבוציהם הקודמים, לנטות ממנהגים הקבועים, לוהר על רגשות מורשים ואידיאלים מקובלים, הולכים אז לאט לאט הקבוצים, המנהגים והשאיפות החדשים ונעשים קבועים גם הם ומתחילים „משתמרים", כדברים שיש להם חשיבות לעצמם. ובהפרוצס הרוחני של התפתחות החברה (יצירת אידיאלים והכרות צבוריות, כשהיא לעצמה, אינה סוף־סוף אלא פרוצס רוחני, אף־על־פי שהיא באה ע"י דחיפה מצד התנאים החמריים החצונים), במלחמת החדש כנגד הישן והמחדשים נגד המשמרים פועלת גם כן האדיקות בקבוצים, במנהגים ובשאיפות החדשים, שכבר היו לישנים לנבי פרטים ידועים מתוך סביבות ידועות, שכבר זכו לחשיבות של „אידיאלים", של מטרות לעצמן. החדש אינו כובש לו דרך ואינו מוצא לעצמו ליהמים קנאים אלא ע"י זה, שהוא נעשה ישן לסביבות ידועות, ו„המחדשים" אף הם אינם סוף־סוף אלא „משמרים" של פרמציה חדשה בחיים. שהיא היתה לרגלי תנאים ידועים הסביבה הרוחנית שלהם.

מתוך זה שנתברר לנו יוצא, שאי־אפשר לה ללאומיות גלותית שלא יתערבו בה יסודות של טמיעה.

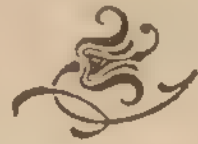
אנו יודעים שהגלות היא טמיעה, והעם שנשבה לבין העמים ונעשה טמוע מבחוץ מוכרח במשך הזמן להיות הולך ונטמע גם מבפנים. ואם התנאים החצונים גורמים. שלא תמחה לגמרי ההכרה הלאומית בנפש כל אחד מבני העם, אז אין העם כלה לגמרי תחת כובד המועקה מן החוץ, אעפ"י שסדרי חייהם של בני העם נשתנו בהתאם לתנאים החצונים. העם מתקיים אז כצבור לעצמו. אבל ההכרה הקבוצית שלו, הלאומיות שלו, משתנית ונעשית אחרת, כשם שנשתנו ונעשו אחרים התנאים והצורות של קיומו הקבוצי. בתוך העם עולים ונוצרים בהכרה רגשות, מעשים, מנהגים, יחסים וערכים המתאימים לתנאי חייו החדשים, לצורת קיומו החדשה. וכשצורת קיומו החדשה ורגשותיו ומעשיו החדשים מתאימים במשך זמן מרובה לצרכיהם של פרטי העם. אז אי־אפשר שלא ישתמרו עוד. שלא יקבלו חשיבות לעצמם, חשיבות של ערכין לאומיים. ובמדה שצורת החיים הקודמת והרגשות והמעשים הישנים הולכים ומטשטשים ונשכחים מתוך הכרתו הלאומית של העם, בה במדה זוכים הצורה החדשה והרגשית והמעשים החדשים בחשיבות לאומית וכובשים לעצמם את הרגש הלאומי. והחדש נעשה כחו גדול לא רק כדי להחזיק מעמד בפני רוחות זרות חדשות אחרות, אלא הוא דוחק את רגלי הישן שקדם לו אפילו כשמגיעה שעתו של זה להתעורר ולשוב לתחיה.

בהתנגדותם של ה„משמרים" הקיצונים להציונות אפשר היה למצוא בנקל את השפעת האדיקות בצורתם ובתכנם של חיי הגלות, כלומר את השפעתה של הלאומיות הגלותית, הרואה בהתעוררות זו, בשאיפה זו לחיים לאומיים נורמלים קציצה בנטיעות והריסת הבנין הלאומי. ואולם השפעה של אדיקות ידועה אפשר היה, לדעתנו, למצוא גם בהתנגדותם של ה„שמאליים" שלנו אל הציונות, אותה ההתנגדות שהולכת ופוחתת מיום ליום, וגם בהתנגדותם של הלאומיים והציונים — שעתה כמעט כבר עברה ובטלה לגמרי — לעבודותיהן הצבוריות והמדיניות של המפלגות השמאליות.

מתכונים אנחנו לומר בזה, שאפשר הדבר, כי התנגדותם של השמאליים לציונות היתה נובעת לאו דוקא מתוך נטיתם היתירה לענינים אנושיים כלליים, מתוך קוסמופוליטיות, אלא מתוך רגש לאומי מקולקל — שהם עצמם לא הכירו במציאותו — המחבב את קיומו של העם דוקא בצורה זו שנוצרה ונקבעה ונשתמרה בגלות. ולאידך גיסא אפשר, שהתנגדות הלאומיים והציונים הראשונים לעבודתם המפלגתית והמדינית של השמאליים נבעה לא מתוך שיבינימוס צר, כמו שחשבו אחרים, ולא מתוך לאומיות טהורה ושלמה, כמו שחשבו הם, אלא מתוך ה ט מ י ע ה, מתוך שצורות חיי הגלות, התכוצות החיים הלאומיים והויתור על מקצועות רבים מן החיים, קבלו חשיבות לאומית, והרגש הלאומי המקולקל היה מהפה עליהם.

במשך השנים האחרונות נשתנו במדה מרובה ההשקפות הלאומיות של כל המפלגות שבעמנו. זרמים שונים, שהתנגדו זה לזה נגוד מחלט, קרבו זה לזה והתחילו מודים במקצת זה לזה. הטמיעה הגמורה, בתור אידיאל שראוי לשאוף אליו. או אפילו בתור תוצאה הכרחית של תוכן חיינו, שצריך להרכין ראש בפניה, אין לה עוד נביאים בקרבנו. הכל מדברים בשם הלאומיות וחפצים בבנין הלאום, אלא שאלה מצד זה מיחסים לעצמם „לאומיות שלמה" ומונים את מתנגדיהם ב„לאומיות מקוטעה ופגומה", ואלה מצד זה מתימרים ב„לאומיות ריאלית" ובוזים למתנגדיהם בעלי „הלאומיות הרומנטית". ואולם כאלה כן אלה

לשנוי ערכין הם צריכים. כי עדיין אי אפשר שתהיה לנו לאומיות בלתי גלותית, והלאומיות הגלותית היא — טמיעה כתוך לאומיות. —

יעקב לשצינסקי.

השמד בארצות שונות.

(II.—המשך)

נתבונן אל הטבלא שהבאנו למעלה. בנגיד ללמברג, אנו רואים כי בקראקוי הולך ומתרבה השמד כמעט בלי הפסק. הנה בן הגיע המספר השנתי הממוצע של המשומדים בחמש השנים הראשונות עד 26, אחרי כן היתה ירידה מועטה — עד עשרים וחמשה. אבל בשנים האחרונות חזר המספר יעלה במדה הגונה והגיע במשך חמש שנים (1897—1901) עד 29, ובשנה האחרונה — 1902—עד 37.

לפי מינם נפלגו 444 המשומדים שבקראקוי באופן כזה: זכרים 142 (32%) ונקבות 302 (68%).

אנו רואים שבווינא עלה מספר הזכרים, שעזבו את היהדות, על מספר הנקבות במדה הגונה. בלמברג עלה כבר עליה מועטה מספר הנקבות על מספר הזכרים, ובקראקוי הרי מספר המשומדות יותר מכפלים ממספר המשומדים.

מצב משפחתם של המשומדים בקראקוי היה כזה: מן 444 איש היו 412, כלומר 92,8%, פנוים.

מספר הפנוים, כמו שכבר ראינו, עולה בכל המקומות על מספר הנשואים. ואולם בקראקוי הגיע העליה הזאת עד למדרגה היותר גבוה — פי תשעה ממספר הנשואים.

על פי שנותיהם נפלגו המשומדים בקראקוי באופן כזה:

פחות מעשרים שנה —	52,0
מן 20 עד 30 שנה —	37,0
מן 30 עד 50 — —	10,4
יותר מחמשים — —	0,6
	100,0

הרי אנו רואים, שגם פה הגיע מספר הצעירים עד למדה גדולה מאד, עד 89%.

ראוי לשים לב לזה שבכל 444 שהמירו בקראקוי היו רק 46 איש בני קראקוי, 294 איש בני יתר ערי גליציה, שמונים איש, כלומר כמעט החלק החמשי ממספר כל המשומדים, באו מפולין הרוסית, ועשרים ושבעה אנשים בני ארצות אחרות. העובדה הזאת מוכיחה, שבעיר לא גדולה, בערך, כקראקוי, פרושה עדיין השפעתה של הסביבה היהודית על בני העיר ומונעת אותם מן הבגידה, אבל אין עוד כחה יפה להשפיע ע' היהודי הזר, שבא לכאן מארץ אחרת או אפילו רק מעיר אחרת.

לפי עסקיהם נפלגו המשומדים באופן זה;

חנונים, סוחרים ובעלי-מלאכה	142 איש —	32,0
בעלי פרנסות חפשיות ועוסקים בלמוד	60 „ —	13,4
שפחות	59 „ —	13,3
משרתים, פועלים וחיילים	19 „	4,3
בלי שום עסק	164 „ —	17,0
	444	100,0

גודל מספרם של המשומדים שאין להם שום עסק מתבאר ע"י זה שרובם הגדול של המשומדים בכלל היו אנשים צעירים, ושגדול הוא גם מספר הנקבות המשומדות בקראקוי. מספר החנונים ובעלי המלאכה בקרב יהודי גליציה בכלל מגיע עד 63%. אם נניח, שכך הוא היחס הפרוצנטי גם בקראקוי, אז נראה, שחלקן של שתי המפלגות האלה בשמד פחות פי שנים מחלקן בישוב היהודי בקראקוי בכלל. ולהיפך. בעלי הפרנסות הליברליות והעוסקים בלמוד, שמספרם בקרב יהודי גליציה מגיע רק עד שנים אחוזים למאה, הרי חלקם בשמד עולה 13 4%.

ידיעות פחות או יותר מפורטות יש בידינו גם בנוגע להעיר ברין, שמספר יושביה בכלל יותר ממאת אלף איש, ומספר יהודיה— יותר מעט משמונת אלפים איש.

המירו את דתם בברין:

בשנות	1868—1877	— 37 איש.
„	1878 1887	- 90 .
„	1888—1897	- 95 „
„	1897—1902	— 117 .

מספר המשומדים הולך ועולה בלי הפסק מתקופה לתקופה. בעשר השנים הראשונות הגיע מספר המשומדים רק לשלשים ושבעה איש. בעשר השנים השניות כבר עלה מספר המשומדים עד תשעים, כלומר יותר מכפלים לעומת עשר השנים הקודמות. אולם אחרי כן כבר הגיע מספר המשומדים במשך עשר שנים עד 95 ובחמש השנים האחרונות עד מאה ושבעה עשר. בתקופת עשר השנים הראשונות עזבו את היהדות פחות מארבעה אנשים בשנה, ובתקופת חמש השנים האחרונות עזבו את היהדות כמעט עשרים וארבעה איש בשנה, כלומר פי ששה. אעפ"י שבערך לישוב היהודי הקטן אשר בברין רב הוא מספר המשומדים שם, מ"מ אם נקביל את מספרי ברין למספרי ווינא, נראה, שביחס אל כמות הישוב היהודי היה מספר המשומדים בווינא כפלים מאשר בברין. בשנים האחרונות עזבו את היהדות בווינא ארבעה אנשים מכל אלף יהודים ובברין—רק שנים. אולם צריך לשים לב לדבר. שבברין, שישובה היהודי אינו עולה אלא 8 פרוצ. לגבי הישוב הכללי שבעיר, המספר היחסי של משומדיה הוא פי שלשה מאשר בלמברג, שישובה היהודי מגיע עד 29 פרוצ. של הישוב הכללי, ופי שנים מאשר בקראקוי. שגם בה מגיע הישוב היהודי כמעט עד 30 פרוצ. לגבי הישוב הכללי.

מספר המשומדים בכל יתר ערי גליציה אינו עולה ליותר מחמשים בשנה. בכל מדינת גליציה היה עולה מספר המשומדים עד ראשית המאה של עכשיו רק עד שבעים איש בשנה, ובשנים האחרונות גדל מספר המשומדים ועלה עד מאה איש בשנה. המספר הזה קטן הוא גם כשהוא לעצמו שהרי בגליציה יש יותר משמונה מאות אלף יהודים ואולם המספר הזה יקטן בעינינו עוד יותר אם נקבילהו למספרי ווינא. הן בווינא עזב את היהדות בשנים האחרונות יהודי אחד ממאתים וחמשים יהודים ובגליציה — יהודי אחד משמונת אלפים יהודים. בבוקובינה עזב את היהדות רק יהודי אחד מעשרת אלפים יהודים, כלומר פחות עוד ממה שבגליציה.

מאוסטריה נעבור לאונגריה, לחלקה השני של מלכות בית האבסבורג.

נפלא הדבר: באונגריה יש ישוב יהודי מרובה, העולה במספרו על הישוב היהודי אשר בגליציה, ובכל זאת דומה כאלו נקרעה היהדות האונגרית מעל עם ישראל.

התנועה הלאומית של סוף המאה שעברה נפחה רוח חיים בצבורי היהודים היותר רחוקים ומועטים, ורק היהדות האונגרית נשארה עומדת כמעט מחוץ להשפעתה של אותה התחיה הכללית

יהודי אונגריה כמעט שאינם מרגישים את אחדותם עם עם ישראל ואינם נזונים מן התרבות הלאומית שמתפתחת במרכזים הגדולים שלנו, וגם אין להם כמעט שום השפעה על היהדות הכללית. מודים אנחנו, שאין אנו יכולים לבאר לעצמנו את הסבות, שגרמו לחזיון המעציב הזה. הדבר הגיע לידי כך, עד שהיהדות האונגרית אינה תופסת עוד כמעט שום מקום בספרותנו ועתונותנו. ההתבוללות התפתחה פה במדה שאין למעלה הימנה. ובכל זאת מספר המשומדים באונגריה אינו נורא ביותר, כמו שנראה להלן. אבל באונגריה יש צרה אחרת המזקת ליהדות לא פחות מן השמד— נשואי־התערובות. בשעה שבקרב יהודי אוסטריה מגיע מספר נשואי התערובות רק עד 6 פרוצ, ביחס אל כל הנשואים היהודיים שבמדינה, הנה באונגריה בכלל מגיע מספר נשואי התערובות בשנים האחרונות עד 9 פרוצ., ובבודאפשט — כמעט עד 23 פרוצ. נח"ץ עוד להוסיף, שלאונגריה באים במספר רב, בערך, יהודים מבוקובינה וגליציה, והם משפיעים במקצת על היהדות האונגרית לטובה במובן הלאומי. אבל יש עובדות הרבה המוכיחות, שגם בני בוקובינה וגליציה נעשים קל מהרה לפטריוטים מאדיארים נלהבים.

באונגריה היו יהודים בשנת 1869 — 542,257 איש=4% מכל תושבי אונגריה; ובשנת 1900 — 826,222 איש=4,9% של כל התושבים. הרי אנו רואים, שהישוב היהודי באונגריה הולך וגדל לא רק במובן המחלטי אלא גם במובן היחסי. ההודאה באיזו מן השפות בתור שפת־האם מגדירה את מדת ההתבוללות בכל ארץ, היהודים המדברים יהודית קוראים לשפה הגרמנית שפת־האם והמתבוללים חושבים, כמובן, את השפה המאדיארית לשפתם הם. בשנת 1900 חשבו את הלשון המאדיארית לשפתם 71,52% מכל יהודי אונגריה ואת השפה הגרמנית רק 25,05% יתר היהודים דברו סלאבונית, וולאחית ושפות אחרות.

(סוף יבא)

א ב א.

מן העתונות והספרות.

I.

שלש פעמים ביום, ערב ובוקר וצהרים, מביאה הפוסטה מכתבים ועתונים, ושלש פעמים ביום, ערב ובוקר וצהרים, אתה מוכרח לטעום טעם זוהמא. להשליך את העתונים אל תוך הסל בעודם בתכריכיהם אי אתה רשאי—גזרה נגזרה עליך להיות קורא בהם. ומכיון שאתה מסיר את התכריך וגולל את הגליון שלפניך בראשי האצבעות ומתוך זהירות רבה, כאדם המרים סמרטוט וחושש שמא יש רמש תחתיו, והנה—פנטשינקה, א'בריין־די־לאסי וחבריהם ונושאי כליהם. אתה מערים ומעלים עין מן הפרק הזה שבעתון ואתה משיא את עצמך בכונה לפרקים אחרים, ואתה יודע מראש, שאין בהערמה זו ובהעלמת עין זו שום ממש: סופך שתגע ברמש הרומש.

ומה שיש בים יש ביבשה. מה העתונים הרוסים מבשרים ומודיעים יום יום באותיות גדולות ומזהירות: „פאנטשינקה הודה וחזר וכפר", „די־לאסי עומד במרדו", אף עתונינו מבשרים ומודיעים באותיות גדולות ומזהירות: „פאנטשינקה הודה וחזר וכפר", „די־לאסי עומד במרדו"; מה העתונים הרוסים מספרים בפרטות ע"ד האונאה, הגזלה, הרציחה והנאוף, אף עתונינו מספרים בפרטות ע"ד האונאה, הגזלה, הרציחה והנאוף. ומוסיפים העתונים שלנו עוד נופך משלהם, בשמם ובשם „סופריהם המיוחדים", ועָבים וצָבים המאמרים והקורספונדנציות והרשימות ע"ד „משפט בוטורלין הגדול" ונעשים הם כרכנים כ„דבורים המתהילים" של רשב"ם ותוספת, להבדיל, ב„חזקת הבתים". ונהנה הקורא היהודי ומובטח לו, שבהגיע בקרוב, אם ירצה השם, שעתו של „המשפט הגדול" השני ע"ד מיליוניו של וונלארלארסקי לא ימנעו גם אז עתוניו, וביחוד אלה הבאים מווארשא, את הטוב ממנו.

ומודה אני: יש אשר אני קורא לתיאבון ומתוך הנאה מיוחדה כל הפרטים ע"ד אותם המעשים שנעשו בפטרבורג, בווילנא, בפינסק, בחרבין ובכל יתר הערים והעיירות שהדי־לאסים, הפנטשינקים, הראפהופים, הפטרופבלובסקים ודומיהם הם שם השליטים המיוחסים וראשי המדברים. הנה הנם גדוליה של האצילות, המתפארת ב„דמה הכחול", בדקות הרגשותיה ועלית נשמתה והמשליכה תמיד בגלוי ובסתר אבן בנו ומעפרת בעפר לעומתנו. הנה הם ה„יצורים העליונים" הללו, שנפשם סולדת מגשת אלינו, „הזידים", שמא תדבקנה חלילה גם בהם שפלות רוחנו ודלות הרגשותינו אנו. הרי הם לפנינו בכל שעור קומתם, האצילים הללו, המוכרים את נשמתם ורוחצים את ידיהם בדם לשם בצע כסף, הדוברים שקר ומתבזים וזוחלים על ארבע ומרמים וגוזלים ורוצחים לשם ממון, לשם כסף וזהב. הנה הם האצילים הללו, שנבזים ומאוסים הם אפילו לגבי נושאי כליהם, הסרסרים והסרסרות היהודים והיהודיות.

הן זו היא אחת מן הבכיות החדשות שנתוספו לנו—לבכות על ה„אינסטינקטים" שפסקו מקרבנו, אותם ה„אינסטינקטים", שאינם מבקשים חשבונות רבים, אלא הם עושים בסופה ובסערה דרכם ומביטים הם המבכים אל „בעלי האינסטינקטים" ונאנחים הם מעומק לבם ואומרים: הללו „אנשים שלמים" הם, שיש טעם בחייהם, ואנחנו מה? ועוד לפני ימים מועטים כתב מר נומברג ב„פריינד" רשימה יפה ע"ד אוהב ואהובה, גיס וגיסה, שרנו את עצמם למיתה באחת מן האכסניות בווארשא, וכמעט שנצטער מר נומברג על כי הוברר הדבר, שלא עברה האהבה את גבול ה„אהבה הפלאטונית", כמעט שנצטער מר נומברג על כי נשארה ה„גבורה", דומה ל„הסבתא" שלה—אשה צנועה, שאין ה„אינסטינקט החי והבריא" שולט עליה.

יקבלו המבכים והמצטערים תנחומין: הרי הם „האנשים השלמים", שודאי רשאים הם להתפאר, כי אינסטינקטיהם שולטים עליהם שליטה גמורה. האומנם יש לנו להצטער על כי עוד טרם זכינו „לעלות" למדרגתם הם?

או אולי צדק ה' פרץ („פריינד" נומר 21), הפונה אל ה„גרים", שחזרו ושבו אלינו ומביאים לנו את הקולטורה הזרה אשר סגלו לעצמם „שם", והוא אומר להם:

....„אתם תפקחו את עיניו (של העם), תקבילו את התרבות שלו לזו של אחרים ותדברו על לבו, כי יסכים לחליפין. אנחנו לא נסתום את פיכם, אבל עצה נעוץ לכם מראש: תהי הקבלה שלכם עשויה ביושר ובצדק. גם חליפין קרוים עסק, אבל — איפה שלמה וצדק יהיה לכם... כשאתם מדברים ב„כלי קודש", בקשו בקרב רבנינו, שמא תמצאו מין „מאצ'ד" ובקרב רבניותינו — את „המטרוניתא", והראו נא על מגיד משלנו, העומד ודורש: אל תקנו מאת הגויים... שחדו נא את רופא הבהמות שלנו — את השוחט... תפסו בידי גבאית שלנו בשעה שהיא גונבת ילד זר על מנת לגיירו... כשאנו לעצמנו, יש לנו חשבונות עם כלי הקודש שלנו — בחליפין אי אפשר. להכשל בעסק ביש אין אנו רוצים!... אפשר אין „הסדור" שלנו מוצא חן בעיניכם? „תן פחדך על כל מה שבראת וייראוך כל המעשים... ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם!" זוהי תפלתו של היהודי. היש לכם יפה מזו? ומה היא בקשת היהודי

מתוך סרורו? — שלום, כי לא ישפך דם אדם, וגם—צדק: „והרשעה כולה בעשן תכלה. וממשלת זדון יעבור מן הארץ". היש לכם טובה כזו?"...

„האומנם בלא לב ולב תדברו על החליפין? האימנם לא נונה את עצמנו?"...

* * *

ה' פרץ אינו רוצה בחליפין, כי מתירא הוא—ובצדק—שלא נכשל בעסק ביש. וה' מידים (במאמרו „האומה העברית העולמית" בספר האחרון של „יעיזרייסקי מיר") אינו מתירא, משום שברי לו, שאינו קיימין בשעה שלאחר מעשה, שהחליפין כבר נעשו ואין עוד בעולם קולטורה אחת עברית, המשותפת לכולנו והמשתפת את כולנו להיות עם אחד, אומה אחת,—

„שהרי איזו קרבה הרבותית אפשר למצוא בין היהדות של תחום המושב ובין היהדות הצרפתית, הגרמנית, ההולנדית או הבולגרית? היכן הם אותם היסודות בדינמיקא של חיי התרבות, אשר יאחדום ויעשום חטיבה אחת?... אין חוטים ממשיים, שיהיו הולכים ונמשכים מפרט אל פרט, מקבוץ לקבוץ, ויסובכו יחד להיות מחזור שלם של השפעה נפשית הדדית ומתמדת, של השפעה קולטורית הדדית"...

אמנם מודה הוא ה' מידים, כי „בתוך כור ההיסטוריה נצרפת האומה ונעשית אומה"; יודע הוא, כי ההיסטוריה הורישה לנו שורה שלמה של „סמנים שאינם נמחקים".

„אולם מאז נפוצנו והלכנו איש איש לעברו והננו ם וסיפים לראות חיים היסטוריים, לא של היסטוריה כללית, אבל חיים היסטוריים. וההיסטוריה הזאת משאירה גם היא „סמנים שאינם נמחקים" משלה והם משתטחים על גבי הישנים, נכנסים כחלק מרכב חרש אל תוך המכונה הקולטת, והם מתקנים אותה ומשנים את מהותה מחדש. הירושה הכללית מתפתחת. וכשהיא מתפתחת מפוררת ומפורדה, כידיהם של יורשים שונים, בארצות שונות, בממלכות שונות, בתנאים של סדרי קיום שונים, באטמוספירא של תרבויות שונית—הרי גלוי ונראה לעין מה הוא גורלה של ירושה זו. יורש זה או אחר אפשר שיאבד בידיו את חלק ירושתו ויעבור לכת אחר; באלה אין אנו דנים. ואולם גם אלה, השומרים את הרכוש, אפשר שיפוצו בדרכים שונות, הערוכות זו לנגד זו; לכל אחד מהם יהיה ביתו שלו, אבל זרים יהיו איש לרעהו"...

ופוסק ה' מידים להלכה: „אם אי אפשר עדיין לדבר בימינו על אדות אומות עבריות אחרות, הרי ניטלה כבר היכולת לדבר על אדות אומה עברית אחת..."

ומהו ה„מוסר השכל" היוצא מפסק זה? זהו דבר המובן מאליו. בעלי הזיה הם הלאומיים, המאמינים באחדות האומה העברית, בונים הם מגדלים באויר, עוסקים הם בחיי עולם, יקרים וחביבים להם רק הערכין הלאומיים הגמורים, כלומר אותם הערכין המשותפים לכל קבוצי האומה השונים—הלשון העברית, האמונה העברית, רעיון אחדות האומה—ומזלזלים הם בדברים „שיש בהם ממש" וצורך לחיי השעה של כל קבוץ וקבוץ—הזרגון, המלחמה הפוליטית וכו'. ומר מידים מסיים את מאמרו בדברים האלה: „אלמלי הייתי רופא, כי אז צויתי להלאומיות העברית: למעט בהרהורים לאור הלבנה, למעט בחלומות ע"ד צללים והזיונות לילה ולהרבות בעבודה חיה בקרב אנשים חיים!"

ובאותו הספר האחרון של „יע"ור. מיר", עומד ה' ביקרמן, הקרוב במדה מרובה קרבת נפש ורוח לה' מידים, ודורש גם הוא (במאמרו „לאומיות ולאום") בגנותם של הלאומיים. אלא שמפיו של ה' ביקרמן נושרים דברים כאלה, שה' מידים ודאי היה דן אותם לגניזה, לחרם, לשבתא, אלמלי ניתנה לו רשות לעשות כטוב בעיניו בכל דעה ובכל הרהור לב המתנגדים לדעתו ולהרהורי לבו הוא. („דרושה—אומר ה' מידים—איבת עולם המכה והורסת את כל העומד בדרך. כל אשר לא לנו—לצרינו הוא...")

„האומה—מלמד אותנו ה' ביקרמן—קיימת... מתוך אותה העובדא, שמתקיימים בעולם 12 מליונים יהודים, הקשורים בו במוסרות העבר רב היובלים, ברצון החיים לעתיד ואחדות הוכרה בהוה, נובעים שאלות ותיובים מרובים כל-כך, עד שאי אפשר לא רק להשיב עליהם ולקיימם, אלא שאין גם כל יכולת לקבוע לכולם מקום במחי... כי אין כבר עם ישראל,—מחשבה זו לא יכלה לעלות על לב אלה הקרוים אסימילטורים, כלומר „המשכילים" הראשונים..." (ועל לבו של ה' מידים, הקרוב במדה מרובה קרבת נפש ורוח לה' ביקרמן, עולה ועולה מחשבה זו!) אנו יודעים, כי בכל ימי הגלות עוד לא באה לידי גלוי אחדות עם ישראל בבהירות ובפועל כבימינו אלה, בשעה שהיהודים שבכל ארבע כנפות הארץ—באמריקה, ברוסיה, באנגליה, בפרנציה, בגרמניה — קרובים אלו לאלו ומשפיעים אלו על אלו... הלאומיים שוכחים רק דבר אחד, את החשוב ביותר: כי האומה קימת... (הלאומיים שוכחים וה' מידם זוכר! עי' לעיל.) האומה אפשר שתהא צפויה לה סכנת מות וכליה, אלא שאין להוכיח את הדבר ע"י הוכחה תמימה זו—לספור ולמנות את הסמנים הבודדים האובדים לה... אם במים עברו יכלו כל חלקי העם המפוזרים והמפורדים בכל ארצות תבל להתאחד רק באלהים, הרי עכשיו אחדות זו מתגשמת בפועל—מתאחד האדם עם האדם באופן ישר ובעזרת דברים ממשיים. הנה, למשל, קרבת יהודי אמריקה אלינו באה לא רק משום שדחוקה לני עכשיו השעה"..

ונפלא הדבר. בנוגע ל„מוסר השכל" אין בין ה' ביקרמן ובין ה' מידים ולא כלום, אעפ"י שהנחותיהם היסודיות סותרות אלו את אלו. גם סוף פסוקו של ה' ביקרמן הוא, שהלאומיים בעלי הזיה הם, הבונים מגדלים באויר ועוסקים בחיי עולם ומזלזלים בדברים „שיש בהם ממש" (ה' ביקרמן אינו תולה את כל עולמנו ואורך חיינו רק בהזרגון בלבד) וכו' וכו'.

אלמלי הורשיתי לכך, אפשר שלא הייתי עומד בנסיון והייתי מסביר לכם, מהיכן באו גם שניהם, ה' מידים וה' ביקרמן האסורים לדור בכפיפה אחת, לידי „סוף פסוק" אחד. עכשו שלא הורשיתי אלא לחרז מחרוזות של דברים ופסוקים הלקוחים כמו שהם מתוך עתונים וספרים, אני מוכרח למסור את הסברת הענין לחברי, שרשותם גדולה ורחבה מרשותי, ולהסתפק בהזכרה בלבד, שדבריו של ה' מידים אינם אלא דברים שכבר נאמרו. עוד לפני שמונה עשרה שנה כתב אחד-העם את הדברים האלה:

„מפני ההתבוללות אין אומתנו צריכה איפוא לירא גם לעתיד לבוא, אבל וצריכה וצריכה היא לירא מפני התפרדות. כי אחר שתכונת עבודתם של בני עמנו להשתלמות ישותם הלאומית תלויה בכל מקום בתכונת הכח הרוחני הנכרי, השורר במקום ההוא, והמעורר אותם לחקוי של התחרות, — הנה יש לדאוג, שמא תתפרד העבודה הזאת לדרכים שונים, לפי השתנות הכח הרוחני בארצות שונות, עד כי ברבות הימים לא יהיה עוד ישראל גוי אחד, אלא שבטים שבטים נפרדים כמו שהיה בראשית ילדותו". (עפ"ר א', עמ' קע"ו).

ההבדל העקרי שבין ה' מידים ואחד-העם הוא רק בזה, שלה' מידים נדמה, כאלו כבר חדלנו מהיות גוי אחד, והוא, ה' מידים, כבר השלים, כמעט מתוך שמחה, עם „העובדא" הזאת, ואחד-העם חושש רק, שמא „לא יהיה עוד ישראל גוי אחד ברבות הימים", ובדאגו להסכנה הזאת, הוא מוצא לה גם הצלה אחת, ורק אחת:

„כמו שבמצב ה„חויה" מגיעה החברה להתלכדות אישיה, למרות נטיותיהם העצמיות, על ידי איש מרכזי שבתוכה,—כן גם במצב ההתפרדות תוכל האומה להגיע להתלכדות חלקית, למרות נטיותיהם המקומיות, על ידי מקום מרכזי, אשר מצד עצמו, לא בשביל איזה יחס מקרי וזמני, יהיה כחו גדול למשוך אליו כל הלבבות, לסבב לכל חלקי העם המפוזרים התבטלות במדה ידועה, באופן, שתוצאות חקוי-ההתחרות של כולם תמצאנה להן כור מצרף וקשר מאחד... ושלא בטובתם

עתודים על כן כל הרוצים באחדות האומה לרכנע סוף סוף מפני ההכרח ההיסטורי ולשאת עיניהם לְ מ ז ר ח, אל מרכז־החקוי הקרמוני". (שם, עמוד קע"ז).

ואולם הציונים הם לאומיים, כלומר אנשים שאינם מן הישוב, העוסקים בחיי עולם ומחבבים את הערכון הלאומיים הגמורים, ואפילו את השפה העברית, וממילא אין להשגיח בהם ובדבריהם, "כידוע".

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

ד *).

הַקְּלָלָה.

רַב הָעִיר, הָרַב הַיָּשִׁישׁ, עָצֵב הוֹלֵךְ וְקְדוֹרַנִּית,
אִם בְּתוֹךְ תְּפִלָּתוֹ יַעֲמֹד, אִם עַל דַּף גְּמָרָתוֹ יֵשֵׁב —
לִבּוֹ פִּתְאֹם בּוֹ יָנוּעַ — — —

וּמִסּוֹף הָעִיר וְעַד סוֹפָהּ סוֹבֵב לוֹחֵשׁ הַתִּמָּהוֹן:
תַּנְחוּם עִם הַגְּבִיר רַב עוֹזֵר... חַוָּה'לִי וּבְנוֹ שֶׁל תַּנְחוּם...
שָׁאֹל יִשְׁאָלוּ: מִי תַּנְחוּם? הוֹלְכִים מוֹנִים: תַּנְחוּם — טֶחָן
עָנִי הוּא וּבֶן־חֲשֵׁכִים,
גָּר מִחוּץ לָעִיר זֶה־שָׁנִים עִם בֵּית־טַחֲנָה שֶׁל הַפָּרִיץ,
עוֹבֵד בּוֹ עִם בְּנוֹ וְאִשְׁתּוֹ;
בְּנוֹ — כָּמוֹהוּ גַּם וְהֶדְיוֹט, פָּנָיו כִּפְנֵי בֶן־אִכָּרִים
מִתְהַלֵּךְ עִם הַ„שְּׁקָצִים";
אִשְׁתּוֹ הִיא גַּם הִיא בַּת־הָמוֹן, מִי שֶׁהָיְתָה שִׁפְחָה — אוֹמְרִים,
וּמַרְאֶהָ וּמְדַבְּרָה כְּשׁוֹקָנִית, — וְהִיא עַתָּה —
יוֹצְאָה פְּרוּפָה מֶשִׁי וְאַטְלַס וַעֲדִי־זָהָב; וְהִיא עַתָּה —
הַמְּחֻתֶּנֶת שֶׁל הַגְּבִירָה...

יִשְׁאָלוּ: מַה־דְּבַר הַגְּבִירָה? מְסַפְּרִים: אָז, בְּלֵיל הַתְּנָאִים,
כְּלִי־יְקָר כִּי נִפַּץ אַרְצָה עִם קוֹל „מַזָּל טוֹב!" קוֹל שִׂמְחָה,
פָּרַץ בִּכְיָהּ מַר וְנוֹאָשׁ, כְּאִלּוּ נִשְׁבַּר בָּהּ לְבָבָהּ,
עַד לֹא יָכְלָה הָשֵׁב רוּחַ, עַד כִּי עוֹדְדָהּ רַב עוֹזֵר,
אָמַר: שָׂרָה, אַל תֶּחֶטְאִי! נִרְאֶה, כַּךְ רְצוֹן הָעֶלְיוֹן...
אָמַר: נֶדְרִי הוּא — מִי יֵדַע, בִּזְכוּת־מֶה בִּתֵּנוּ חָיָה!? —

וּמָה חַוָּה'לִי? יִשְׁאָלוּ. — חַוָּה'לִי מַחֲרִישָׁה תָּמִיד;
חִוְּרָה הִיא, כַּלְּבָנָה חִוְּרָה, נוּגָה הִיא, כַּלַּיְלָה נוּגָה,
וּמַחֲרִישָׁה, שָׁעָה תַּמָּה
אָז, בְּלֵיל הַתְּנָאִים. יָשְׁבָה וְהִסְתַּכְּלָה בוֹ בַּחֲתָנָהּ
דוֹמֵם, דוּמָם עָשְׂתָה כֹּל אָמְרוּ לָהּ, וְעַל פָּנֶיהָ
מְאוּם לֹא רֶגֶשׁ — מְאוּמָה! רַק עֵינֶיהָ דּוֹלְקוֹת הָיוּ, דּוֹלְקוֹת —
הוֹ, מַה יָּפְתָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה!

וְרַב הָעִיר, הָרַב הַיָּשִׁישׁ, עָצֵב הוֹלֵךְ וְקְדוֹרַנִּית,
אִם בְּתוֹךְ תְּפִלָּתוֹ יַעֲמֹד, אִם עַל דַּף גְּמָרָתוֹ יֵשֵׁב
אוֹ אִם יַעַל עַל מִשְׁכָּבוֹ אַחֲרֵי יוֹם שֶׁל טִרְדָּה תָּמִים —
לִבּוֹ פִּתְאֹם בּוֹ יָנוּעַ.
קוּם וַחֲקֹר! — בּוֹ יִקְרָא יֵצֶר, וּמִשְׁנֵהוּ: הִזָּהֲרָה!
פֶּן בִּכְשֵׁרִים אַתָּה חוֹשֵׁד...
וּבִלְבָבוֹ בַּחֲמַת־טֶרֶף זֶה עַל זֶה מִתְנַפְּלִים הֵמָּה,
שְׁנֵי הַיְצָרִים, וּבִלְבָבוֹ — מְהוּמָה, מְבוּסָה...

אָז בָּא דָבָר —
לֵיל מוֹצָאֵי־שַׁבָּת הָיָה, לֵיל בְּלֵילֵי שְׁבָט הַלְּבָנִים;
יָשַׁב לוֹ הָרַב הַיָּשִׁישׁ אֶל סְעֻדַּת „מְלַוֵּה־מַלְכָּה" —
דְּמָמָה! בִּמְלֹא עוֹלָם לַיְלָה לָבָן, עַתִּיק... וּבְהוֹד עַתִּיק,
עוֹטָה שַׂלְמַת־אוֹר לְבָנָה, שׁוֹהָה עוֹד מַלְכַּת־שַׁבָּת
עַל סַף עוֹלָם... וּבְתִפְאֶרֶת שֵׂיבָה טוֹבָה וּשְׁלוֹם־צֶדֶק,
כֻּלּוֹ זֹהַר לָבָן, עַתִּיק, רַב יְהוּדִי יָשִׁישׁ עוֹצֵר
וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַמַּלְכָּה...
דְּמָמָה! נִדְמֶה, גַּם הַשְּׁכִינָה קָפְאָה עַל חֲזוֹן הַשְּׁלֹשָׁה,
שְׁלֹשָׁה זִקְנֵי עוֹלָם אֵלֶּה: לַיְלָה, שַׁבָּת, רַב יְהוּדִי...
כְּאִלּוּ שְׁלָשְׁתָּם נֶפֶשׁ אַחַת, טָהֳרָה אַחַת, אַהֲבָה אַחַת,
וּמַשִּׁישׁ לָבָן אֶחָד חִצְּבוֹ יַחַד שְׁלָשְׁתָּם... דְּמָמָה! —
יָשַׁב לוֹ הָרַב הַיָּשִׁישׁ אֶל סְעֻדַּת „מְלַוֵּה־מַלְכָּה",
לִבּוֹ הֶמְיַת מַעְיָן שֶׁקֶט, הֶמְיַת־קֹדֶשׁ מִבְּלִי דְבָרִים,
הִרְהוּר אַחַר הִרְהוּר תָּמִים
נוֹהֵר, מוֹסִיף מִן הַקֹּדֶשׁ עַל הַחֹל וּמִן הַמְּנוּחָה — —
פִּתְאֹם דָּפַק: הַשַּׁמָּשׁ נִכְנָס, זָקֵן גּוּץ וּקְצָת צוֹלֵעַ,
וּבְקוֹל חָרֵד וּבִלְחִישָׁה, כְּמוֹ מְגַלֶּה טֶפַח מִצְעָר
מִכִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל הָעוֹלָם, שָׂח לָרַב דְּבַר־מָה, לְשִׁמְעוֹ
סָמַר שְׂעַר הָרַב עַל רֹאשׁוֹ...

„אֵיךְ־זֶה בָּאתָ לִבְדֹּק פִּתְאֹם אֶת הַטַּלִּית?" — „לֹא כֵן, רַבִּי,
כִּי טַלִּיתוֹ זוֹ שֶׁל תַּנְחוּם נִשְׁמְטָה כִּמְאֵלֶיהָ
מִן הַ„שֻּׁלְחָן"... וּבְהֵחָפְזִי לְהַצִּיל אוֹתָהּ, כְּאִלּוּ טָפְחָה
צִיצִית אַחַת עַל כַּף־יָדִי...
הִתְבּוֹנַנְתִּי בָהּ — הִיא פְּסוּלָה; שְׁנִיָּה, שְׁלִישִׁית — כֻּלָּן פְּסוּלוֹת...
לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי, נַעְתִּי כָּל הַיּוֹם כַּצֵּל, וָאֹמַר:
אָבֹא אֶל הָרַב לְסַפֵּר..."

אוֹתוֹ לַיְלָה וְהָרַב לֹא יָדַע שֵׁנָה — עַל סְפָרָיו יָשַׁב
כָּל הַלַּיְלָה. יֵשׁ כִּי יָקוּם,

*) עיין „העולם" נומר 3.

ינוע כה וכה בחדר, יגש אל החלון, יביט
וכמו ישאל הכוכבים...
ולאשמרת לילה שלישית, כגבור קר החדר, כאלו
קפא תחתיו וירדם על גמרתו. אך בהקיצו
עם אור שחרית, פתע פתאם,
בנשוך עקרב, ובהציצו אל החלון, אשר עדה
כפור וגביש — הרגיש פתאם,
כי דבר-מה הלילה היה אף-גם בו לכפור וגביש,
ולא-און כבקר-חרף, און ובטחה, קם על רגליו.

אותו יום שלג היה, סופת-שלג רקדה, פרחה
על הגגות ורחובות, מחתה את כל הדרכים,
טבעה כל העיר בשלג.
ובמרכבתו של רב עוזר, לבוש אדרת-תחש גדולה
בעלת צוארון רחב ועל ראשו כובע-בונה,
אל הרב הופיע תנחום:
„מה-זה, רבי, כי קראתני?" ובתנועת גביר בעמיו
ישב מול הרב והוחיל.
קרב זה אל כל הדלתות, סגר אותן יפה יפה,
פנה אז ואמר בכה:
„תנחום! הגד לי מפרש, התחבולות לך מאין,
בת רב עוזר בן רפאת?"
ענה תנחום: „זה-הוא סדי, גלות אותו לא אוכלה".
ענה לו הרב ואמר:
„לא, כי תגיד לי מפרש. תנחום! נראה לי זה-כמה,
כי כרת ברית עם שטן —"
צחק תנחום: „אי הדרך רעיון זה על לבך עלה?"
נתן בו הרב את עיניו:
„על דברתך לך אאמינה; אך תנה אות לי, כי צדקת:
הראה לי ציציתיך —"

העמיד תנחום פנים תמהים, נשא בגאון-לב מכסאו,
קרא: „האם נצר אני, כי התל בי ותשטה?!"
נשא גם הרב מכסאו, תמך ידיו על השלחן,
ויתעבתו גבות עיניו ויהי כמו משכן-אימים
ובשמים טעוני עבים, עבי-רעם, היו פניו.
הכה אחת על השלחן,
קרא: „אם הוא אמת נכון, כי כרת ברית עם שטן,
כי מכרת לו נשמתך חלף זהב, חלף סוסים —
אל את שנתך תוציא אתה!!——"
קפא תנחום על מקומו, פניו חורו, ברכיו פקו;
כאלו נתק מה בלבבו ופתיל-חייו עם זה נתק...

„לך!" בלי הבט בו, עוד קרא לו הרב ויעזבנו,
ולרב עוזר שלח לאמר: בא ואתיר לך נדרך! —
ויהי אור בבית רב עוזר.

שרה בכתה דמעות-אשר, לפתה בתה בזרעיה,
חבקה אותה, נשקה אותה, אמרה לה: יחידתי-חי,
שנית שבת היום לתחיה. —
אף-גם חוהלי בכתה, מבלי הדעת למה תבכה;
נראה לה, כי שב אליה איזה קו-אור אשר נפקד,
המס גליד-הקרח קרבה — והנה נוזלים מי-הקרח...
ומרגע זה אף-אמנם, כאלו קו-אור, אשר נפקד,
שב לשחק על פניה, שב להחם כל סביביה.

אולם עוד באותו חדש החריד אותה דבר השמועה,
הרעיש את כל העירה מקצה ועד קצה:
תנחום מת לפתע פתאם. —

(עוד יבוא).

דוד שמעונוביץ.

מולדת.

(רשימות)

IV.

על קברי הגבורים.

(סוף)

רבונו של עולם! עד מתי לא אדע לשים מעצור לדמיוני! — הנערות הערביות כבר נעלמו, ואני איני יודע עוד את מקום הקברים. אל התעצל, חביבי, שנס מתניך וקפוץ קפיצה אחת הגונה! שמא תאמר: עיפת? אם כן, אל תשקע יותר מדי בחלומות לפנות ערב. ואני קופץ אמנם קפיצה אחת ושניה ושלישית, ואני רואה שנית את הערביות הצעירות מכובות על בור מכוסה אבן גדולה, מתלחשות הן ביניהן ושוחקות. מה, חביבות, וכי אינכן יכולות לגול את האבן? הבה ואגול! — ואני גולל את האבן מעל פי הבור, אשר בו מי הגשמים נשמרים. ואולי חכיתן לרועה, שיבוא ויגול את האבן? ודאי, שהרועה נאה הימני! חזקה על בני מודיעין, שיפים הם להלל. ואולם חכינה קצת ויבוא גם הוא; אני לא אפריע. ורק הגד תגדנה לי, איה מקום הקברים — ואלך. ונערה גבוהת-קומה ועדינת-פנים, גמישה כתמר ועורת את עינה האחת, מבארת לי, איך ללכת. אני שומע ואיני יכול להסיר את עיני מפניה. נדמה לי, שגם עינה השתומה כוסיפה לה לוית-חן. הרוצה אני לשתות? אדרבה! מרימה היא את הכד בשתי ידיה, מרכינה אותו קצת לעבר פני ואני שותה את הנוזלים הקרים. — „תן לי חובז*)"! מהמטפחת הלבנה אני מוציא את ככר הלחם הקטנה, פורסה לשנים ונותן לה את החצי יחד עם המטפחת. את הנותר אני טומן בצלחתי. ממרום הגבע, שעליו אני מתנשא, אני רואה את המטפחת המלבינה על שערות העורב. אבל הנה אני שנית במורד. צעיף דם עוטף את הכפים.

*) לחם.

הנה הנם!

אצל הקברים שרידי בנין חצוב בסלע. השער כתות ונשארו ממנו רק שני עמודים. שרידי כתלים ועשב פרא משגשג עליהם. מאחרי הכותל, אשר ממול השער, צומח זית עתיק, רחב־גזע ונבוב. יושב אני בשער וצד מתוך הדממה הגדולה אשר מסביב שרידי שירי קדם. הן פה ישבה אם הלבאים והיניקה את גור־יהודה שכב בחיקה ולא יכול להרדם. שאון הים הגדול הגיע לאזניו וצוחת הנשרים והדי הגבעות. כבר עדו הכליל הפסגות וערפל פרש בעמקים, אך עיני הילד פקוחות עדיין ונעוצות במרחק. אמו מניעה אותו על זרועותיה לאט־לאט ושרה בדממה:

נוּמָה, נִשְׁרִי, נוּם!
יִישַׁן כָּל הַיְקוּם.
כְּבָר בְּגַן וָכֶרֶם
נִפְסְקָה הָרִנָּה,
כְּבָר בַּיָּם הַגָּדוֹל
נִרְדְּמָה כָּל סְפִינָה.
יָשֵׁן כָּל הַיְצוּר:
נֶשֶׁר עֲלֵי צוּר,
יַעֲלָה וַאֲרִי.
נוּמָה, נוּמָה, בְּרִי!

האם חולצת לו שד והוא אינו יונק. אזניו פתוחות ומקשיבות רק קשב. האם מוסיפה לשיר:

נוּמָה נוּמָה, בְּרִי!
בָּא כְבָר לַיְלָה קַר.
לַיְלָה קָרִיר יַחֲלֹף,
יָבוֹא בֹּקֶר חָם,
יָעוּר גַּל, יַזְהִיר טַל,
וְבַע יַאְדִּים רָם,
יָקִיץ כָּל הַיְצוּר:
נֶשֶׁר עֲלֵי צוּר,
יַעֲלָה וַאֲרִי
וְגַם אַתָּה, בְּרִי!

גור־אריה־יהודה מזדעזע כפעם בפעם, סוגר עיניו ופוקחן שוב. האם משפילה את קולה ולחש שירה כאוב מארץ יעלה:

נָם כְּבָר כָּל הַיְצוּר,
תַּם כְּבָר כָּל הַשִּׁיר.
עַתָּה הִנְּךָ גוּר,
תִּגְדַּל־תִּהְיֶה כְּפִיר!
עַתָּה תִּינַק שַׁד,
תִּגְדַּל תַּחְלֹק עַד:
תִּגְדַּל־תְּהֵא אֲרִי! –
עַתָּה נוּמָה, בְּרִי!

גור־אריה־יהודה נרדם, והאם עוד יושבת על מקומה; יראה היא לזוע, פן תעירנו משנתו. אני ירא לזוע, פן אעירנו משנתו. פתאים אני קופץ ממקומי כנשוך עקרב. חה־חה... בעל החלומות אמנם מתעלל בי!... הלבישני שמלת אשה ורגע כבר האמנתי, כי אם אני, אם לגור־אריה־יהודה... גור־אריה־יהודה נרדם והנה ערישתו לפני.

ועל האבן הגדולה, המכסה את מערת־הקברים, מטפסות קרנים, זהרי שמש אחרונים, ונאחזות באזוב העולה מסדקיה. כנראה, לא יכלו לגולל את האבן הגדולה מעל פי המערה ורק העתיקוה קצת ממקומה, נשאר פרץ צר, אלכסוני בזוית, ודרך בו אני יירד לתוך המערה. חשכת שאול בולעתני.

*

איפה אני? אני משפשף את עיני בידי, אולם איני רואה כלום. מתאמץ אני לקום, ובו ברגע אני נאנק מכאב. ראשי נתקל באיזה דבר קשה. אל נכון — אבן. אך הכאב החד מחזיר לי את עשתונותי. כנראה נרדמתי על הקברים וישנתי עת רבה. האומנם רעש התותחים ומפץ כלי־הקלע נשמע לי רק בחלום? ופתאום—והאויר העבה אשר במערה הזדעזע שנית: כמו מירית עשרות רובים בבת־אחת, ואחרי הרעש קול דממה דקה, המרחף על פני הרכסים וחולף מציק לצוק. ההד גוע לאט לאט ולאזני נשא ומגיע שאון מפל כדורי־גומי, המשלכים אל הסלעים. הכדורים נופלים אל הסלעים, נתרים מהם וחוזרים ונופלים חלילה. עושה אני את אזני כאפרכסת ואני מבין את הכל: מהחוללת סופת־הרים ומטרות עוז נתכים ארצה. שלשלת אש משתרבבת מעל הזוית הפתוחה של המערה ומאירה כהרף עין את פנימיותה. שלשה קברים במשקע הכתלים. תקרה נמוכה ופרוסת לחמי המונחת על הרצפה. כנראה, נפלה מצלחתי בעת ישנתי. רוצה אני להרימה. אבל החושך השתרר שוב ואני מוכרח להצית גפרור. התקרה מכוסה כולה שרטוטי עט־עופרת, החתימת ידם של האורחים הסיירים. יוסף רחמים מעכו, הפרוש אהרן משה מירושלים, חיים הרמן מייליסאווטגראד. בשצף קנאה אני מוחק בשרוול כתנתי את החתימות: לא יבוא זר אל הקודש! עיף ויגע אני משתטח שנית על הרצפה. לועס את לחמי מבלי משים ופתאום חכי טועם טעם מלוח. דמעה נפלה מעיני על הפת ותבוא אל פי.

דמעה... ואני נזכר, כי מרגע הכנסי לתוך המערה נלחץ לבי כבצבת מכאב עצום, כאב של אהבת אין־אונים. בהעיתי סחור־סחור לקברים, עוד חיו גבורי, ואני הלכתי רק לבקרם ולברכם בשם ילדותי, אשר הוארה מנוגה הודם וחוממה מחסד יפעתם. אולם אך נשב בפני ריח הקברים - וארע פתאום, כי המות עשקם, עשקם ממני לעולם. ולבי מלא עוד יראת כבוד, ולבי מתפרץ עוד על גדותיו מהערצה ואהבה, ולפני רק טבלאות של אבנים, של אבנים דוממות, וברכת ילדותי לא הובעה, ונטל נפשי לא הוקל...

אך מה זה? זרם השמלי כאילו עברני לפתאום, המערה מתמלאה שלהבת אדומה, והנה היא מנהרת ומתמוטטת תחתי. אלפי גלגלים עברו מעל לראשי במשק אימה ובחריקת זעם. אני קופץ ממקומי, נאחז בזיז סלע וקופץ למעלה, ופתאום אני מרגיש על פני כנגע כנפים רכות. צפצוף־בעותים רועד באזני, ואני רואה צפור קטנה, שנהרה מתוך ירכתי המערה. עלובה זו הסתתרה פה מחמת סערה ונרדמה בקרן זוית, אך רעם האימים העירנה, והנה היא מבקשת מוצא. עוד רגע — והיא מחוץ למערה, ואני אחריה. אלי, הזית הצומח בין החרבות נאפד שלהבתו נר־חנוכה גדול, עוטה־הוד, דולק מעל קברי החשמונאים. היוצר, בכבודו ובעצמו הדליקהו באש ברקו. אך מי זה מסתובב מסביב לו וצורח מרה? זוהי הצפור הקטנה, שהיתה שכנתי במערה. בודאי נמצא קנה בנקרת האילן, ובקן — אפרוחיה. כתמים אדומים רוטטים על שחור כנפיה, והיא כמוכת תמהון, בוקעת כפעם בפעם לתוך השלהבה ונגלית שוב. אך הנה משתער שנית נפץ פרא, פריץ־אונים, מאלפי לועים ועל במות ההרים

הרועשים דורכים לגיונות גבורים, ופניהם מוסבים לקבר מפקדם הגבור והטהור. הצפור ה־כילה כבר חדלה להסתובב ולצרוח. בודאי כבר עלתה על המוקד, אם על בניה, והזית עוד בוער באש ואיננו אכל. מטרות העז, הנתכים עליו, עוד מגדילים את השלהבה ומכח השתערותם נתזים ניצוציתיה לכל עבר. מחול זיקים באפלת צלמות. אני מביט כמכושף על מגדל הפלדית, המתנוסס בתוך ים העלטה, ואזני בוחנת מרחוק המיה עמומה בלתי פוסקת, המנון הים הגדול לכבוד הגבורים והטהורים...

והגשם נתך בלי הרף, מזמזם ושורק באויר, כמבשר נצורות, מתופף על האבנים בתרועת צהלה ו־תרפק בבכיה עצורה ועמומה על רגבי עפר נמסים. אני פונה למעלה ומביט למטה. גוש חושך אחד בלי דמות ובלי גבול נע וזע בין השמים ובין הארץ, והוא ליחש ומתחנן וחורק שן בקצף של יאוש והומה בהמית תקוה, המית פלגים באביב. רתוקית־אש מזדקרות ומשתערות מנבכי מעמקיו, צוללות שנית, בתהומותיו ועולות. שיב ונגלות ומראיהן כנרות הנדלקים במרחק וכבים חליפות. האם לא נרות חנוכה אלה, המהבהבים באפסי ארץ? במדברות־תימן הצחיחים ובין שלגי־צפון הקרים, בויהייטשיפל עטופת־הערפל ובגיטו ההומה של ניו־יורק; על עלית גג בפריז ובאוהל המט לנפול בבצות פוליסיה... רוכסי ההרים וזויות העמקים מתלהבים רגע בנוגה זר, פנטסטי, מתלהבים ונסוגים אחור כנסים מפחד פתאום. נראים הם בחשך כעושים מעשיהם זר מעשיהם. ופתאום הורם המסך ינגלי יהיצגו לראיד. ושיב אפלה שתומת עינים מכביב; דוית כבר אוכל וכבה. הברקים הדלו לרגע ומתוך האפלה מגיעות לאזני יבבות קטועות וקשקוש מטות בסלעים. הנה הם נעים שם בתוך האפלה, נודדי העולם, פליטי תימן ורוסיה, חנוקי ווהייטשיפל וניו־יורק, תועים כעורים מסלע לסלע, מגששים בעלטה ומקשקשים במטותיהם קשקוש עמום וחלש, מלא רפיון־רקבון ויאוש־חלודה. אך מדוע אני רועד כך, מדוע לוהט גופי כל כך האומנם כבר אחזה בי הקדחת? האח! מה רועשים ההרים מהלמות־פעמיהם! הנה הם דורכים על במות ההרים, הנה הם דוהרים לגיונות הגבורים נאדרי־העוז ופניהם מוסבים לקבר מפקדם הגבור והטהור... האם פור מתפוררה הארץ? האם נפתחים הקברים? הס! מי זה הקורא לי מתחת, מי זה השואג בקולו? הכרתי את השאגה: נעור גור־אריה — יהודה... הנני! הנני!...

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

השמש עמדה בחצי השמים. אך קרניה לא חדרו למעבה התאנה, שמתחתה שכבתי. חברי ישבו על ידי ובפעם המאה חזרו על ספיר המעשה, איך מצאוני ואיך נבהלו בראשונה ובאיזה עמל עלה בידם להשיב לי את רוחי. אני שומע ומביט מסביבי. הכל כמקדם. הפסגות הקרחות, אשר שופשפו על־ידי הגשם, הבריקו כעת עוד ביתר עוז לנוגה השמש. רק השמים נראו לי הפעם בהירים ומחודשים, ואותו הלובן הצורב ומוגיע את העין, אשר יקד בם אתמול, הפך עתה תכלת ענוגה ורכה. בקמטי הסלעים התנוצצו אגלי מים, והפרחים האדומים כדם, המתפרצים מבין האבנים, התרוממו עוד יותר על גבעוליהם הדקים והגבוהים. הרחק־הרחק, עמוק־עמיק, באיזו בקעה נסתרה, פכה ושוקק פלג צעיר. כנראה, נולד אתמול בלילה, והשמש עוד לא הספיקה להובישו. אני מקשיב רב קשב להמיתו הכמוסה ואזני בוחנת בה צלילים בודדים מאותה שירה רבתי, שנחה אמש על נפשי; אך פטפוט חברי מעיר אותי מנמנומי הקל.

— נו, הנע בעצמך, כ־ה נבהלים היינו! יורדים אנחנו לתוך המערה, ופתאום — אתה... שוכב אתה בלי ניד כהרוג, פניך למעלה, והם חורים כסיד, וידך מכוסה דם קרוש. נבהלנו מאד. חשבני, בודאי רצחוך בדרך והשליכוך למערה. אלא מאין? ברגע ההוא גם קצפנו עליך! בו־גש שכנותך... הרי יודע אתה, כי כולנו מתכוננים ללכת למדיעין בחבורה, ופתאום — פורש הוא מן הצבור והולך לבדו... ובכן, הרי אנו קוראים לבני חבורתנו, שנפזרו זה בכה וזה בכה, בקולי קולות. אולם עד שנתאספו הללו ועד שהוצאנוך מהמערה עבר זמן לא־מועט. רק נס מן השמים נעשה לך, שאתמול ירד גשם, ומים נמצאו בנקיקי האבנים די והותר. ובכן, זרקנו עליך מים טהורים — והבחור פקח את עיניו. הוי, יַה שֵׁיךְ, יַה שֵׁיךְ*)! הן זה לא כבר חלית בקדחת, ועדיין אינך נזהר... הרי לך לקח טוב!

חברי שוחקים ואנכי עמהם. רק דבר אחד אינם יכולים להבין: איך זה נפצעה ידי פצע עמוק כזה? האומנם נפלתי לתוך המערה? חה חה־חה... בידאי טעם הבחור מן דמר־המר הזה בכרם לבתי להשתחוות על קברי הגבורים. והם שוחקים שוב. אך מרוע עוד לא נראה הערבי עם החמור? הן דחבורה הבטיחה לשלוח הנה חמור בשביל הבחור היפה...

ושני חברי עולים על ציק גביה להורע. אם לא נראית עוד עקבות החמור המובטח. עיפות מְשַׁבֶּרֶה וכבדה מרתקת את כל גופי ומעיקה על עיני כעיפרת. הרחק־הרחק, עמוק־עמיק, מפכים ושוקקים פלגים צעירים...

ב. שפיר.

הַנְּסִיעָה הָרִאשׁוֹנָה.

I.

— השומע אתה, שלום? קחהו אתך! שמע בקולי: תינוק הוא, יסע ויתענג קצת. — כך פותחת פרומח ואומרת לבעלה, כשהיא עורכת את השלחן. מת איכפת לך? ואם לא ילמוד יום אחד ב„חדר", מה בכך? כבר עששו עיניו, שונאי ציון, מבכי, אוי לאמו! הילד נפשו יוצאת — והוא... הנע בעצמך: היהי עומד כבר עד מאה ועשרים שנה בשנתו השמינית, הלואי שאהיה כפרת ראשו, ולא יצא עדיין מן העיר אפילו פעם אחת, בני יחידי, שנשאר לי לפליטה מחמשה. אוי לי ואוי לשנותי! כלום הרבה חיים בתענוגים רואה הוא אצלנו, שונאי ציון? אימתי יוצא הוא לאויר העולם? אין אתה משלח אותו אלא אל „החדר, ושנית אל „החדר", ושוב אל ה„חדר". שמא רוצה אתה, שיהיה רב? הרי צריך ליתן לתינוק שיִבָנה פעמים גם מאויר צח, שינוח קצת; הילד, אוי לי, פניו מתכרכמים ומוריקים, והוא... אוי ואבוי לשכלי, שונאי ציון, שאני נשמעת לך. הילד מפרפר, יכול הוא לעורר אפילו רחמיו של גזלן, רוצה הוא לנסוע קצת, הלואי שאהיה כפרת ראשו, והוא אינו רוצה לקחתו. אב יפה, שונאי ציון, הרי אתה סמרטוט, ולא אב; על בנך יחידך לא יהמו רחמיך. האויר בחוץ מחיה־נפשות, יום של קיץ נאה, עומדים אנו בירח זיו, הילד ישאף אויר צח, יחליץ קצת עצמותיו, הלואי שאהיה כפרתו... דיו שהוא מתענה כל ימות החורף, שונאי ציון, ויושב

*) הוי, אדון!

יום ולילה ב„חדר", אין בכך כלום. עלי ועל צוארי, אם לא ילמד יום אחד בחדר. השומע אתה. שלום? בבקשה ממך. קחהו אתך! מה דעתך, שלום? השומע אתה? כבר אמרתי לו, שאתה לוקחו; הלואי שאהיה כפרתו, כל־כך שמחתיו, כפרת ראשו אהיה. מיד עמד ורץ להתפאר לפני חבריו התינוקות, שהוא נוסע עם אביו אל הכרך. מה דעתך, שלום? הן?

— הן או לאו, לעת־עתה הני לאכול, — ענה ואמר שלום במתרגז. — נראה!...

פרומה הגישה אל השלחן קערה גדולה מלאה נזיד של גריסין, בצעה שלום את פתו, הטיל פרוסות אחרית לתוך הקערה והתחיל גומע כף אחרי כף כסדרן, במהירות ובהברות קטועות הדומות לאנקות. ולא נחה דעתו עד שנטל את הקערה בשתי ידיו, גומע וממצה שארית התבשיל מקרקעיתה, מקום שאין הכף שולטת בו עוד.

—עכשיו, פרומה׳לי, אשת־חיל שלי, דברי דבר, כי שומע אנכי! — אומר שלום, כשהוא מגהק בקול רם.

— מה אומר ומה אדבר, כלום יש ממש בדברים שאני מדברת אליך? — משיבה פרומה מתרעמת ומתחטאת.

— אי, אי, אוסיא־כלוסיא שלי, דומי; הריני לוקחו. אלא מה את מרבה כאן בדברי הבאי וחלומות, אויר צח־לח, וכדומה? מה נמצא כאן באויר — פרנסה? אבל אין בכך כלום; הרי אינך אלא אשה ודעתך קלה. אי את יודעת, שבן־ישראל צריך לידע להתפלל — ודי, סוף לדבר. אבל מוטב שנלך ונרתום את ה„גלגול"; כבר התענג זה על הבטלה כל־צרכו. — אומר שלום, כשהוא קם מלפני השלחן. — מה דעתך, פרומה׳לי? הן ה„גלגול" שלנו השביח ומראהו הוטב קצת, בלא עין־הרע, לא כך? הנה ראה תראי ותוכחי. השומעת את, פרומה׳לי? חכי נא, אומר אני לך, ותראי. שעוד יבוא יום ואני אהיה רכוב על ה„גלגול" הלבן שלנו, רכוב ומבשר את בוא המשיח. ובלבד שישנה ה„גלגול" העלוב ממנהגו ויהא פוסע אותה שעה פסיעות גדולות, ויהא אץ־רץ ברגליו, ממש כמו שאץ־רץ שמחה המלוה לגבות רבית מבעלי־חובותיו; חה־חה־חה!

יצחוק על שפתיו יצא שלום מן הבית לרתום את „הגלגול".

לא לחנם מימרא שגורה בפיו של שלום, שבן־ישראל צריך לידע להתפלל. מרגיש הוא, עלוב זה, בכל רמ"ח אבריו, כמה רע ומר ליהודי, שאינו בקי בתפלות ואינו מבחין בין ימינו לשמאלו, דבר זה בא לו מן הנסיון, שהוא עצמו נתנסה בו כמה פעמים.

הנה ראש השנה בא. כל הקהל מנעים זמירות ומשתפך בקול נגינה מתוך המחזורים; ושלום מלעלע את דפי המחזור וחוזר ומלעלע ואינו יכול למצוא את התפלה המבוקשת, שעומד בה הקהל; לשאול את פי שכניו הוא מתבייש, שנה־שנה אומרים תפלה זו, ושנה־שנה הוא מבקשה ואינו מוצאה, רוצה לשאול ומתבייש. מתבייש הוא בפני עצמו יותר משהוא מתבייש בפני אחרים. „יהודי בן שלשים ושמונה — ואינו יכול למצוא תפלתו בשעתה", — חושב הוא בלבו ופניו מתכרכמים. מביט הוא על כל סביביו, סוגר את המחזור ומקשיב לתפלתם ובכיתם של שכניו, צד באויר מלה הנזרקת מפי אחד המתפללים ונופל עליה כנופל על המציאה, חוזר עליה ואומרה לפי דרכו, משמיע אותה ומשתפך בקול ובוכה בדמעות־שליש... ופעמים בן־אדם זורק מבט על שלום ורואה אותו בקלקלתו, שהוא מלעלע בהמחזור; אותה שעה ברור לו לשלום, שהלה יודע ומבין עלעול ממושך זה מה טיבו. והוא טועם טעם חבוט־הקבר בחייו... ומתוך כך הוא מהרהר בלבו הרהורי תקוה ונחומים:

„ומה בכך, בבית אבא לא למדתי. אבל בשכר זה יהיה משה׳לי בני בן־תורה. הרי לומד הוא ב„חדר". יגדל נא קצת הקטן, אז על פני כל העם הזה אכבד... הרי יודע אני מכבר, מה שמוטל עלי לעשות"...

מתוך הרהוריו אלו פג צערו, והוא מתאר לעצמו, היאך הוא מנסה את משה׳לי בידיעותיו נסיונות הרבה והיאך משה׳לי עומד בכולם:

„בכן, משה׳לי, קדיש שלי! היודע אתה למצוא תפלה פלונית ופלונית?... ותפלה אלמונית?... ואיזו קודמת לחברתה?"...

כאן עומד שלום וזוכה שוב במלה חדשה מן האויר, ומיד הוא מתחיל מתנועע ומשתפך בקול ובכיה. ובכיה זו באה מלב טהור; בעיניו מבריקות דמעות חמות ומלאות תקוה, שבנו משה׳לי יגדל ויהיה לאיש, היודע כל מה שמוטל עליו לעשות...

II.

כשתי שעות אחרי הצהרים. החמה עומדת במרום השמים וקרניה נמתחות לארץ; כצנורין דקים מן הדקים, ארוכים ומזהירים. האדמה מתקמטת, מתבקעת ומוציאה מתוכה הבל חם ומחמם; והחום משתפך ומחיה את הלב, ותוקף אותך רצון לרוץ ולטוס, כאותם הסיסים החביבים, המתעופפים באויר, משתחוים לאדמה וחוטפים בהמולה רבה קנה של קש, טסים ועגים עוגות באויר, עפים ובאים אל מתחת למעקה של איזה בית ובונים קנים לעצמם.

רוח אביב קלה, חמה ונוחה, מנשבת באויר, ונגיעתה בפניך דומה כלטיפת אם אוהבת, או כנשיקה ראשונה של אהובה. הפה נפתח שלא מדעת כאילו הוא רוצה לבלוע לתוכו את ההד החרישי של הנשיקה המתוקה, שצלצולה הולך וגוע באויר...

העצים, לבושים בגדי־ירק חדשים, נראים כאומרים בהרחבת־הדעת ובגאון: „ראו, בני־אדם! עכשיו הגיעה שעתנו. הרי אנו פורחים, זולפים בשמים ומשמחים לב כל. יבוא איפוא אצלנו כל עיף ומר־נפש ונחדשהו בשפעת ריחית של בושם, נגן עליו מן החום ונעוררהו בשירתנו, שירת־ערים; דיירנו, הזמיר, יריע באזניו תרועות של אהבה, של חיים, ישמחהו בצלילי־קולו הרכים והמתוקים ויהפוך לבו לטובה".

הכל חי, הכל מצוחצח ומזהיר ומתנועע, אלא שדממה שרויה מסביב, ובדממה זו נשמעת כל גניחה וגניחה של אותו „גלגול", העומד אצל הבית רתום להעגלה, תבה מרובעת זו, שארבעה אופנים לה. עומד הוא רתום זה כשעה קלה ורגליו כפופות; רגלו הקדומה רועדת תדיר, עצמותיו בולטות, ראשו כפוף, עיניו סגורות ושפתו התחתונה מלחשת דבר־מה; נראה, כאילו הוא מחשב חשבונות: בכמה אגורות עולה עכשיו סאה של שבלי־שועל וכמה היה מחירה באותם הימים הטובים, כשהיה עומר עדיין באורות הפריץ רתום לכרכרה נאה?

עתים הוא מתעורר בעצלנות, כמזדעזע מתוך נמנום, ומסתכל בעגלה, כאילו אומר לה: אוי, בבקשה ממך הניחי לי; ראי נא, שאין בי כח לעמוד על רגלי... ועתים הוא מזדעזע מצליפת השוט, שהוא מקבל בתכיפות מידו של משה׳לי. יושב משה׳לי על דוכנו בהעגלה, אוחז בשתי ידיו את המושכות והשוט, ממש כהירשקי רכבו של הגביר, והוא צוח: „קדימה, רבן, אה־אה, קדימה!" ומתוך כך הוא מרקיד את גופו על גבי הדף, המשמש דוכן לעגלה: משום ש„לבן" עומד ואינו זז ממקומו, ומשה׳לי הרי מתאוה כל־כך לנסוע...

ילדים אחרים סובבים את העגלה; יחפים הם ולבושים מכנסים עם סדק מאחוריהם, שמתוכו מבצבץ ונראה כרח כתנתם המזונפת. מסתכלים הם במשה׳לי בקנאה ומפצירים בו, שיעלה אף אותם על

העגלה. אבל משה'לי גוער בהם בנזיפה, כשראשו מורם מתוך גאות-נצחון, וצוח: „קדימה, לבן!" וכל הכרת פניו החורים והמאירים וכל עצמותיו תאמרנה: עכשיו הגיעה שעתי!

לבסוף יוצא שלום מן הבית ושק עמוס לו על שכמו; משליך הוא את השק לתוך העגלה ועולה אף הוא ויושב בתוכה, כשהוא אומר למשה'לי:

— עכשיו, שב כהוגן, בן-פטיטיא שבמותך; הזהר שלא תפול!

פרומה נגשת לעגלה ופניה מצהיבות מרוב עוגן, נושקת לו למשה'לי ואומרת:

— נחת-רוח שלי, נדמתי, הלואי שאהיה כפרתך, אמא שלי! אחוז בני, במסעד בשתי ידיך, חזק והתחזק, שלא תפול חלילה! כפרת ראשך אהיה, חמדת-לבי, סע בשלום ובוא בשלום, נשמת-חיי!

— היי שלום, הידא! — עונה ואומר שלום לפרומה, כשהוא מצליף בשוט על גבי ה„גלגול". וה„גלגול" מודעזע ומסתכל לצדדין, כאילו חושש הוא להנוסעים. אם ישבו כבר בעגלה ישיבה של קבע.

—הו—הו, קום ולך לך, פגר שבמיתך, הלואי שתזדעזע לעולם ועד! — מוסיף שלום ואומר ודוחף את ה„גלגול" בשתי ידים.

ה„גלגול" זז ממקומו מתוך ישוב-דעת מרובה.

משה'לי מרקיד את עצמו, עושה בידיו כאילו שוחה. פונה הוא אל הילדים ושולח להם לשון ארוכה לשם פרידה, כשהוא מעוה לעומתם את פניו החורים, שהצהיבו קצת ונעשו חכלילות.

הילדים נשארו עומדים על מקומם וראשיהם כפופים, כעלובים. אחד מהם פתח בקול בכי. וזמן מרובה עוד עמדה פרומה סמוכה לדלת, עד שהרחיקה העגלה ונעלמה מעיניה.

(סוף יבוא).

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

ו.

עַל הַמְּלִיצוֹת וְעַל מַכּוֹת-הַלֶּחִי.

הוי, טובע אני בים של מליצות!

זה לי שעה ארוכה, שאני יושב על-גבי חבילות המכתבים, הבאים אלינו מכל תפוצות התחומים שלנו, מעיין בהם ומפשפש בהם ומבקש מזון לי ולפיליטוני — ואיני מעלה בידי אלא מליצות, מליצות ישנות ומליצות חדשות, מליצות ציוניות ומליצות תרבותיות, מליצות רבניות ומליצות מודרניות — הוי, המליצות הללו! כבר עיפה נפשי בהן.

כפי הנראה, טעות היתה בידי חברי הקורספונדנטים, היושבים איש-איש בעירו ובעירהו ומקשיבים לדברי ומשתדלים לעשות רצוני. כסבורים הם, שמלאכת התחומים מלאכה נקיה וקלה היא. כלום הם צריכים אלא למעט השראת-השכינה וכלום הם חייבים אלא לכתוב דבריהם בדיו שחור על-גבי נייר לבן ועל צדו האחד של העמוד, — הכל כמצוה עליהם מטעם המערכת. ואידך — אינו ולא כלום. הכתיבה בעצמה אינה מלאכה חמורה ביותר, בימינו אלה כל קורא מישראל, שיש לו שעת-בטלה בלילה, מוחזק על הכתיבה. חיים אנו בדור של תרבות וספנות-האויר והשתלמות הטכניקה. כולנו מבינים את המלאכה אשר לפנינו. כולנו יש לנו, ברוך השם, מלונים של כים ושאר מכשירי הכתיבה. כלום אנו צריכים אלא למעט השראת-השכינה— — —

והשראת-שכינה הזאת היא שהיתה בעוכריהם של חברי הקורספונדנטים והיא שהביאה אותם לכלל טעות. טעו חברי הקורספונדנטים וחשבו, כי פיליטוני זה, שאני כותב איתו היום בפעם השישית, צריך לשמש לקהל הקוראים כעין פאנוראמה של הערים והעירות אשר בתוך התחומים. כמין אלבום של ציורי הטבע, ולפיכך אלה היושבים בפוליסיה וטובעים כל ימיהם בבצות — כותבים מכתביהם על הטבע שלהם ומציירים לי את הבצות שלהם ואת לילות-העלטה שלהם ואת יללת הזאבים שלהם ואת שאר הסימנים האֶטנוגראפיים, המיוחדים לפנה מכורבה זו. ואלה היושבים בפלך ייקטרינוסלב וטובעים בימות-החורף הללו בשפעת-שלגים — מהאינים באזני על מדת הקור, שעלהה עשרים מעלה בתקופת שבט זו, ומציירים לי את סופות-השלגים שלהם ואת לילות-הירח שלהם ואת העשן, המתגלגל ועולה מן הארובות ערב ובוקר וצהרים. ויש אשר ישכח הקורספונדנט, כי כותב הוא מכתב מפלך ייקטרינוסלב, והרי הוא מסיים מכתבו בשיר, המזכיר לנו את „שירי-החורף" של ביאליק:

הוֹי, בֶּן־עִירִי, רְאֵה־הַבִּיטָה:
סָרוּחַ אַתָּה עַל הַמִּטָּה,
אוֹטֵם אָזְנְךָ מִצְּעָקָה —
צַעֲקַת אֶבְיוֹן אֲכוּל־צִנָּה:
מַעֲלֶה הוּא עָלֶיךָ מִינָא,
כִּי אֵין לוֹ עֵצִים כְּדֵי הַסָּקָה...

והרב הנכבד, היושב זה כשמונה-עשרה שנה על כסא-הרבנות באחת הערים הקטנות אשר בפלך מינסק ומקבל שכרו, „שכר-בטלה", ממכירת שמרים וממטכסת נרות-החלב, — אף הוא טעה בנו ובעתוננו ובהמטרה, שהציבה לה המערכת שלנו בתחלת בריתה; כסבור הוא, הרב הנכבד הזה, כי מטרתנו היא לשפוט דין רבנים ולתַוֵּךְ בינידם ובין הקהלות בענין השמרים ונרות-החלב. ולפיכך היא פונה אלינו במכתבו, הכתוב בדיו הַזּר על-גבי נייר מחוק, ומגיש משפטו לדעת הקהל.

וזה דבר המשפט ככתבו וכלשונו:

„לכבוד הרה"ג עורך מכ"ע בישראל משכיל על דבר אמת וכו' נ"י ויזרח לעד!

„אחשה"ט. אחליי פני כ' הרמתה לעורר הנים על מנהג שניהגין עיר ואם בישראל עם רב החופק"ק ח"י שנים מכהן פאר בעדתו שוקד על תקנת אחב"י אומר שיעור גמרא בכל יום ועוד ועוד! אי לזאת איני בא חלילה לעליל עלילות ח"ו כמוצאי לעז על זרע יעקב אדרבא לחמי ניתן וכו' מהשמרין הייבין ומקאראפקע על נרות של חלב כידוע! והנה הי' ב"ה פרנסתי מצוי' עירנו עיר יראים ושלמים חסידים ואנשי מעשה מקפידין שהנשים יברכו דוקא על נרות של חלב להחיות נפשי ובני ביתי יחי'! רק בעה"ר ויקם דור חדש אשר לא ידע וכו' דור עקש ופתלתול ואין יראת ה' בלבם הנשים עברו חוק יצאו לתרבות רעה ר"ל הפרו ברית מחללין כל קודש מצוה שניתנה להן משלשה המצוות ברכת הנרות! עדיין הצנועות ידיהן נטוי' לברך אפס אך ורק בנרות סטירינאוויע ולא חלב שזה היזק גדול לי ולמחיתי כי אין חיונה אחרת רק

השמרין והנרות ואני אנא אני בא! אי לזאת אחליו פני כ' הרמתה באשר הכל נשמעין למשכיל על דבר אמה להעיר ולעורר ליבות בני עדתי כי נבלה עשו בישראל וכן לא יעשה לבוא עד כיכר לחם! ובפרט אישר כ' בעה"ב מעירנו קורין את המכ"ע שלכם ייראו וייבשו! הנה אמרתי פעם וב' פעמים בביהמ"ד על זה כי רע הדבר באו מים עד נפש וכו' ואין שומע! אי לזאת אמרתי הנה אבוא במגילת ספר כתוב עלי לפרכם הדבר ברבים להניח בדפוס במכ"ע שלכם למען תבוא על כ' הרמתה ברכת רב אובד — — — — — — — —"

אי לך, רב אובד! מצפה אתה עדיין לשכרך בעולם הזה משמרים ומנורות של חלב ועדיין אתה מאמין בתומתך בכח המליצות, ששני בעלי-בתים בעירך יקראו אותן עם צהרי שבת, בעלותם על משכבם לנוח אחר הסעודה השמנה...

הוי, הַקּוֹרֵא, רְאֵה-הַבִּיטָה;
שָׂרוּחַ אַתָּה עַל הַמִּטָּה,
מִנַּמְנֵם עַל עִתּוֹנִים;
וְרַבְּנֶיךָ אוֹתָהּ שָׁעָה
עוֹסְקִים רַק בְּחַיֵּי-שָׁעָה
מְשַׁמְּרִים הֵם גִּיזוֹנִים...

ואם כל הקורספונדנטים מתוך התחומים עוסקים במליצות של מה-בכך, הנה הקורספונדנט שלנו מעיר דרויא אשר בפלך ווילנא-עוסק בדברים שיש בהם ממש — במכות-לחי.

ומעשה שהיה כך היה:

העיר דרויא היא עיר קטנה ושוקטת, שכל ימיה היתה יושבת בשלוה על נהר הדווינא ואין מחרידה ומכלימה. מעולם — כך מעיד עליה הקורספונדנט — לא שלט בה האדם באדם לרע לו". אדרבה, מעלה יתירה נודעת לה לעיר זו, שכל תושביה ערבים תמיד זה לזה ודואגים איש לשלום חבירו. ממילא מובן, שהעשירים דואגים לשלום העניים. וגם סימן לדבר יש: „בקור-חולים", המתקיים בעיר זה שנים רבות לטובת בני העניים, הנופלים למשכב.

„בקור-חולים" זה מה טיבו?

בנוהג שבדרויא, האברכים והבחורים בני בעלי-הבתים החשובים, יוצאים לרחובות העיר בכל ערב שבת וערב שבת, מחזירים על הפתחים וגובים צדקה לטובת „בקור-חולים". צדקה זו קבועה היא מקדמונים: כל המבזבז בדרויא, לא יבזבז יותר מקופיקה אחת, אלא שקופיקה זו הכל חייבים בה, ואפילו העני שבעניים. למשל, רחוב אחד יש בעירה זו, ששם הבחורים העוסקים בצרכי „בקור-חולים" מקדימים וגובים פרוטותיהם ביום החמישי בשבת, מפני טעם פשוט: יושבי הרחוב ההוא כולם קבצנים הם, ובערב שבת הם עצמם עוזבים בתיהם ויוצאים לעיר להחזיר על הפתחים... וכך עלה בידיהם של גבאי „בקור-החולים" לאסוף סך של שלש מאות רוב ולהניח אותו למשמרת בידי אחד מ„טובי" העיר, קרובו של בעל-אפותיקה עשיר.

ומנהג נהגו בדרויא: עני כי יחלה, ובא אל אחד הגבאים, העוסקים בצרכי „בקור-חולים", וקבל מידו פתקא לבית-האפותיקה, וקבל בבית-האפותיקה סמי-מרפא במחיר מצער.

ישני בתי-אפותיקה בעיר: האחד שייך לקרובו של אותו עשיר הנזכר לעיל, שבידו ניתנו למשמרת שלש מאות הרוב', והשני שייך ליהודי סתם, שאינו עשיר ואין-לו קרובים עשירים.

וכאן מתחיל עיקר המעשה:

עני חלה בדרויא. נכנס העני אצל אחד הגבאים הצעירים לקבל פתקא. עמד הגבאי הצעיר ונתן לו פתקא סתם ולא פירש, היכן יקנה את סמי המרפא. הלך העני וקנה סמי-מרפא לא בבית האפותיקה של העשיר. שמע בעל האפותיקה העשיר את הדבר וחרה אפו. שלח להביא אליו את הגבאי הצעיר. בא הגבאי הצעיר אליו, אמר לו: „למה לא שלחת את הפתקא אלי?" אמר לו: „שנינו, לעולם יתרפא אדם אצל מי שחפץ!" אמר לו: „אם כן, לא יחזיר לכם קרובי את שלש מאות הרוב', המונחים אצלו". אמר לו: „אין הוא רשאי לעשות כן; כסף של צדקה היא זה"... עמד בעל-האפותיקה העשיר והלק שתי מכות-לחי נמרצות לגבאי הצעיר. יצא הצעיר יפרסם את הדבר בעיר. נתעוררו כל הגבאים של „בקור-דחולים", הבחורים והאברכים, וגזרו „שביתה" על עצמם: „מכיון שכך, אנו מסלקים ידינו מ„בקור-החולים"...

אמרו עליו על אותו העשיר, המחזיק בית-אפותיקה בדרויא: אדם זה בעל-יכולת הוא, כלומר — לכשירצה, יכול הוא לקיים את דבריו וקרובו לא יחזיר את הכסף להגבאים...

„והעיר דרויא — כך מסיים הקורספונדנט את מכתבו — נבוכה"...

ד"ר ש. איזנשטדט.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

Г. М. БАРАЦЪ: Критико-сравнительный анализъ договоровъ Руси съ Византіей. Кіевъ 1910.

ספר זה, ששמו מעיד עליו כי חשוב הוא למדע המשפט הרוסי, יש בו חשיבות ידועה גם בנוגע לחכמת היהדות בכלל ולקורות התפתחותה של התרבות העברית בפרט. מטרת המחבר היא להראות דרך אגב על ההשפעה המרובה שהיתה לתורת ישראל, — התורה שבכתב והתורה שבעל פה, — גם על היצירות הקדמוניות של הסלבים.

גלוי השפעה זו הוא דבר חדש במדע. ועד השנים האחרונות לא עלה על לב חוקרי התרבות הסלבית, כי השפעה כזאת היתה במציאות. לא רק החוקרים הנוצרים מן המורח, שלרובם זרה חכמת היהדות לגמרי, אלא אף חכמינו וחוקרינו אנו לא יכלו לבוא לידי מסקנא כזו, אשר התנגדה למסורת ההיסטורית, שהישוב העברי בארצות הסלאבים צעיר הוא בערך, ושבאותם הימים, כשנתבסס ראשונה הישוב העברי בארצות הללו, לא עברנו את גבול רחובנו, וצורת העמים, שבקרבם ישבנו, היתה כבר שלמה ונמוסיהם קבועים.

אך זה שנים אחדות הוטל ספק בדבר ונמצאו עוררין על הדעה המקובלת. הפרופיסור מילר והד"ר אפטוביצר הראו בשנות 1906—7 בהרצאותיהם, שקראו בהאקדמיה למדעים בווינא, על ההשפעה הרבה, שהיתה למשפט העברי של ימי האמוראים והסבוראים על חוקי הארמנים והסירים, שהרי הקוקז מפרידים בינם ובין הסלאבים, ואשר הם היו הראשונים שקלטו את התורה הנוצריות בצורה זו שנקבעה בקרב הכנסיה הסלאבית. ומר ברץ מוסיף ומוכיח בספרו זה שלפנינו, כי המשפט העברי חדר דרך קוקז לאירופא הדרומית-המזרחית, ובהיותו מקובל אצל הכוזרים בתור חלק אירגני של דת משה, התפשט על ידי השבט המושל הזה, שהרוסים יושבי הדרום היו לו למס, בכל רחבי הארץ, ויטביע את חותמו על הספרות המשפטית של הימים ההם.

אין זו רק השערה בלבד, אלא מסקנא שנתבררה להמחבר בריר גמור על יסוד כתבי החוזה של השבט הרוסי ומדינת ביצנץ, שנכתבו בשנות 907, 912, 945, 971.

כתבי חוזה אלה, שיש להם ערך רב מאד בברור המדע המשפטי הרוסי, היו נחשבים תמיד למשובשים ומסורסים, ופרושם של הרבה פסוקים בהם נשארו סתומים ובלתי מובנים לרוב החוקרים. הנה, למשל, דוד אוגוסט שליציר כתב בספרו נסטור על אודות כתב החוזה של המלך אוליג משנת 907 כדברים האלה: „בהגיע החוקר לכאן הוא מתמלא צער, כי על כן מסורסים ומשורשים הם הכתבים במדה מרובה כל־כך עד שאי אפשר להבין בהם דבר".

ועל דבר כתב החוזה משנת 912 הוא כותב: „המעתיקים, אנשים בורים וגסי־רוח, העתיקו את הדקומנט הזה בקלות ראש נוראה. ולפיכך אנו מוצאים בו שבושים משונים, המביאים לפעמים לידי גיחוך, והשוללים מאתנו את היכולת להבין את הדברים".

והנה בא מר ברץ ויוכיח, כי פסוקים רבים, שנחשבו עד עתה למשובשים, נקיים הם באמת מכל שבוש, אלא שעשירים הם במלים בנות מוצא עברי ובמבטאים שלמים. הלקוחים מן הספרות הביב־לית והתלמודית והמובאים אם במקורם העברי או בתרגומם הסלאבית.

שטתו של מר ברץ היא שטת ההשואה הגרמטית והלוגית. כל מקום שאין המבטא הסלאבי מובן לו הוא שב אל המקור הראשון, אל השפה היונית, אשר בה היה כתוב טופסו של החוזה, שאבד לנו, ומתוך כך הוא קובע את מושגו הגרמטי של המבטא. ואם אין הוא מוצא את ספוקו בכך, אז הוא משתמש בספרותנו העתיקה, שהוא בקי בה, והוא מוצא את הפסוק, את האגדה או את ההלכה, אשר השפיעו על קביעת המושג או הרעיון המוזר בכתב החוזה.

צריך אמנם להודות, כי „לפום חורפיה שבשתא", וחוש הבנתו החד מביא את המחבר לפעמים לידי הפרזה, והוא רואה את השפעת ספרותנו גם במקום שהמבטאים קרובים ודומים זה לזה רק במקרה.

אבל מסקנתו אמתית היא ביסודה: הספרות הקדמונית שלנו השפיעה במדה ידועה על חבור הדוקומנטים הללו באביב ימי ישובנו בארצות הסלאבים.

המחבר מחזק את מסקנתו גם על ידי עובדא זו:

בין חברי אותה המשלחת. שהלכה לביצנץ מטעם המלך אוליג לצורך עניני פוליטיקה ומסחר ואשר עשתה את החוזה עם ממשלת ביצנץ, נמנו גם יהודים, או כוזרים בני דת משה, שהיו קרובים למלכי רוסיה; על זה מעידים השמות העברים, כגון עמינדב, יהודה, אסתר הנפגשים בכתבי החוזה.

ואולם השפעתו של המשפט העברי הקדמון לא ארך הרבה. מימי ולדימיר ויארוסלב הגדולים הלך המשפט הרוסי וספג אל תוכו את נמוסי עם הארץ וישתחרר מן ההשפעה, שבאה לו מן החוץ, ויהי ליצירה לאומית מקורית. הרגש המוסרי, הנובע ממקור הדת והשאיפה אל הרציונאלי והמוחלט, איתו הרגש המסכן את היצירות המשפטיות שלנו, פקע מן המשפט הרוסי הלאומי לגמרי.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

III.

בחמישי לפברואר נראה בברלין מחזה יחיד במינו: כמיליון איש עברו בסך ומלאו את חוצות ברלין. זו היתה הלויתו של פאול זינגר, מנהיג הסוציאלדימוקרטים בגרמניה.

שמו וזכרו ומעשיו המרובים של האדם הגדול הזה ישארו לזכרון בדברי ימי התנועות החברותיות בימינו. מתוך מרץ בלתי־פוסק, כשרון סדרני נפלא וכסירות־נפש נלהבה עבד זינגר יותר משלשים שנה את עבודת מפלגתו בגרמניה, מאז היותה מצערה ונרדפה עדי הגיעה למדרגתה של עכשו, מדרגת כח אדיר, שהשפעתו נכרת במדה גדולה גם מחוץ לגבול גרמניה. אם מפלגת הסוציאלדימוקרטים בגרמניה מצטיינת בכחה הגדול, בסדרים הנפלאים ובמשמעת החזקה השוררים בקרבה, למרות הנגודים הפנימיים שבין ההשקפות והזרמים השונים, בין ה„צפון" ו„הדרום", בין „האקדמיים" ו„ההמוניים", — הרי ראשית כל גרמו לכך מעשיו של פאול זינגר. הוא היה הסדרן הראשי, המנהיג האמתי של מפלגתו. כל חבריו היו נשמעים לו והוקירו את פעולותיו, גם מתנגדיו ידעו את ערכו וחלקו להאדם המצוין הזה את הכבוד הראוי לו, על מותו הביעו כל הכתות שבהרייכסטג את צערן — מלבד הפרקציה האנטישמית. זו לא יכלה לסלוח ל„חטאתו" היותר גדולה של זינגר, כי יהודי היה זינגר וביהדותו מת.

בנוהג שבעולם רגילים ליחס להיהודים את החריפות המיוחדה ואת הכשרון לחדור לממלכת האבסטרקציה. ואולם זינגר הוכיח, שיש אשר כחו של היהודי גדול גם במעשיות ממשית, בעשית אלמנטים נבדלים לחטיבה אחת ושלמה, בהבנת תנאי המקום והזמן ובעבודה מתמדת עפ"י שיטה קבועה ומסיימה. מרקס יצר את התורה הסוציאליסטית, לאסאל היה נביאה, וזינגר יצר את ההסתדרות הסוציאלדימוקרטית בגרמניה. שלשת היהודים הללו מוכיחים, עד כמה אין להגביל ולהגדיר את כשרונו ורוחו של היהודי עפ"י איזו „פורמולה".

ומה פעל זינגר בתור יהודי לשם היהודים? לפי דבריו של אחד מן הספדנים ראה זינגר את היהדות באלו אינה אלא דת בלבד, וגם את זו, את הדת היהודית, „נצח" בתוכו. אבל זינגר לא רצה גם ל„הפלט" מן היהדות ובבית־הנבחרים רשם את עצמו בתור „בן דת משה". אלא שקולו לא היה נשמע בבית־הנבחרים, כדי להגן על „בני דתו", ובשעת הוכוחים הידועים ע"ד „השנוררים הזרים" שמר זינגר מחסום לפיו. ואולם דבר אחד אין לשכוח, שזינגר הוא ששמר על המפלגה הסוציאלדימוקרטית בגרמניה שלא תדבק בה האנטישמות. בשנות השמונים למאה שעברה, בשעה שמגמות ותנועות תססו בקרב הצבור הגרמני, בשעה שמאויים וכתות שונים ורחוקים זה מזה שמשו בערבוביה ו„הנוצרים הסוציאלים" עם שטקר בראש השתדלו להסב אליהם את המפלגה הסוציאל־דימוקרטית הצעירה ולהטותה כנגד היהודים, אז עמד זינגר בפרץ והציל את מפלגתו ממגפת האנטישמות, והוא שהשמיט במעשיו אלה את הקרקע מתחת רגלי האנטישמות במרכז גרמניה.

זינגר גדר את הסוציאלדימוקרטיה הגרמנית מפני שני הזרמים הקצונים, שאמרו לפרוץ אל תוכה מימין ומשמאל, — מן האנטישמות ומן האנרחיות. אעפ"י שרדיקאלית גמורה היא מפלגת הסוציאלדימוקרטים בגרמניה והוא מעידה על עצמה, שהיא שונאה בנפש לחברת הבורגנית ומתקוממת לה, מכל מקום אין מפלגה זו נוטה בפועל מדרך החוקים ואינה משתמשת במעשי אלמות כלפי איזה צד שיהיה. את הדבר הזה הוכיחו גם תוצאות המשפט בעניני הפרעות, שפרצו לפני שבועות אחדים במואביט אשר בברלין לרגלי שביתה של פועלים בבית־מסחר לפחמים. כשני ירחים הלך ונמשך המשפט הזה, וכל העם חכה לתוצאותיו בהתרגשות מרובה. המפלגות הקונסרבטיביות תלו את הקולר בצואר הסוציאלדימוקרטים ואמרו שאין „מאורעות מואביט" אלא „נסיון לריבולוציה", וקוו למצוא במשפט זה תכסיס נאות למלחמת הבחירות שממשמשת ובאה. אבל תקותם של הקונסרבטיבים לא נתקיימה. זינגר הסדרן הגדול שמר זה ימים רבים על מפלגתו לבל תכשל באנרחיות. בית־הדין לא הזכיר בפסקו אף בדבור אחד, שיש איזה יחס בין הסוציאל־דימוקרטיה ובין אותם המאורעות. ביה"ד לא מצא ב„מאורעות מואביט" שום תכונה או מגמה פוליטית, כי אם רק מעשי אלמות פשוטים השכיחים אצל

המונים נרגשים ומתהוללים, שלא עלה בידי הפוליציה להשקיטם ולהרגיעם באמצעים נוחים ונאותים. פסק דין זה חזק במדה גבוהה בלב הקהל את האמונה ביושר לבם של השופטים, ופני הקונסרבטיבים, שכבר השילו את שרווליהם ואמרו לצוד דגים במים עכורים אלה, חפו.

גם האנטישמים נחלו בימים האחרונים מפלה גדולה לרגלי היכוחים שהיו בבית הנבחרים בי״ב ביאנואר בנוגע לענין השחיטה עפ״י מנהגי ישראל *). אותה הישיבה בבית־הנבחרים יש לה חשיבות מיוחדה לגבי יהודי גרמניה. הממשלה הציעה חוקים בנוגע להגנה על בעלי־החיים. הקומיסיה של הרייכסטאג, שלה נמסרה ההצעה לדון בה, החליטה להוסיף עליה, כי „אין שום מדינה בגרמניה רשאית לקבוע חוקים מיוחדים הנוגעים לדיני השחיטה של איזו דת". מטרת ההוספה הזאת היא לשלול מאת המדינות המיוחדות שבממלכת גרמניה את האפשרות לאסור את השחיטה עפ״י מנהגי היהודים (כמו שהיה הדבר ע״ע בסקסוניה). כשהובאה הצעת הממשלה יחד עם ההוספה לפני בית־הנבחרים, נתעוררו וכוחים רבים וארוכים. רוב הנואמים הביעו את הסכמתם להחוק ולההוספה. רק האנטישמים דרשו לאסור את השחיטה. בא־כח הממשלה הביע את דעתו נגד קבלת ההוספה, מפני שאין להתערב בזכיות המדינות המיוחדות; אבל גם הוא הטעים, שאין בשחיטת היהודים משום „צער בעלי־חיים". ואולם הרייכסטאג קבל ברוב דעות גדול מאד את ההצעה יחד עם ההוספה, הגודרת גדר בפני איסור השחיטה בכל רחבי ארץ גרמניה. כל הסוציאלדימוקרטים, הליברלים, חברי המרכז, רוב הקונסרבטיבים והליברלים־הלאומיים התאחדו „לבלוק־של־השחיטה" לצערם הגדול של האנטישמים, שנשארו בודדים ועזובים גם מאלו הקרובים להם ברוח. זו היא מפלה אשר לא במהרה תשכח.

קצת נחמה מוצאים להם האנטישמים בדרמה החדשה של דוד פינסקי „האוצר", אשר הוצגה זה עתה ב„התיאטרון האשכנזי" בברלין. ואמנם צריך להודות, כי אין הדרמה הזאת עלולה לעורר רגשי כבוד מיוחדים להיהודים. תוכן הדרמה: בנו של קברן־יהודי באחת מערי התחום, צעיר חולה עצבים, קבר את כלבו המת בחצר־המות ומצא שם „אוצר" כסף, שמסרו לאחותו קלת הדעת. העלמה מתחילה להתהדר, לקנות לעצמה שמלות יקרות ותכשיטים יפים, ובזה היא מעירה את תשומת לבם של בני העדה. שדכנים, כלי־קודש וגבאי החברות של צדקה באים לבית הקברן, ופרנסי הקהלה מאיצים בו לגלות להם את סוד עשרו הפתאומי. ואחרי שאין הוא עושה את בקשתם — כי האב לא ידע גם בעצמו את „הסוד" — מסירים אותו ממשמרתו ומגרשים את כל המשפחה מן הבית. הקהלה מתרגשת ואין דעתה מתקררת עד שבא הבן ומגלה את הסוד. אולם בשעת גלוי הסוד הוא מוליך גם שולל את הקהלה, אחרי קבלו הבטחה והתחיבות, כי אביו יושב למשמרתו, הוא הולך בראש כל בני העדה לבית־הקברות, ושם הם חופרים ומחפשים עד שמגיעים לקבר הכלב ומוצאים איזו מטבעות־זהב. גם מצד האמנות אין הדרמה הזאת מצטיינת בשום דבר. אין הנושא מספיק להשתלשלות מעשים שיש בהם חיים והלך נפש. אמנם יש בדרמה ציורים אחדים יפים וטפוסיים. אבל ברובה עולה הקריקטורה על האמנות, ההפרזה על האמת והמצוי. כלום באמת להוטים היהודים אחרי „המטבע", עד כדי חלול כבוד דכהים, הקדושים בעיני כל אדם מישראל? וכלום אין למצוא ביהודי המזרח תכונות יותר יפות ואמתיות וגם רגשות יותר נאצלים ואמתיים בכדי להראותם לפני הקהל האירופי? את ה„אוצר" האמתי שבגיטו עוד לא גלו משוררינו להעולם הכללי.

ההצלחה התיאטרלית והספרותית של הדרמה לא היתה גדולה ביותר. תיכף בערב הראשון נשמעו גם הרבה הבעות אי־רצון ושריקות מצד הקהל. הבקורת העתונאית, אם כי איננה חריפה ביותר, רואה בהדרמה בכלל נסיון שלא הצליח — לבנות בנין שלם על יסוד מקרה בלתי־חשוב. קצת נדמה מוצאים לעצמם האנטישמים בדרמה זו, באמור, „הרי הם היהודים כמו שהם, וכאן, מי הוא המעיר עליהם? אחיהם, סופר יהודי. — כך דורשים האנטישמים את „אוצרו" של פינסקי כמין חומר. העתונות היהודית, עד כמה שהספיקה כבר להוציא משפט על „האוצר", אין דעתה נוחה הימנו ביותר. היהודים הגרמנים אינם אוהבים, בכלל, „מאורעות", „מעשים יוצאים מן הכלל", מבקשים הם לישב בשלוה. ואמנם בימים האחרונים שוררת שלוה בתוך היהדות הגרמנית. ההתרגשות אשר קמה לרגלי מלחמת הבחירות בקהלה הברלינית כבר עברה. פסקו גם הסכסוכים והחכוכים ששררו בהוך ה„אליאנס", אחרי שמלא הועד דפריזי את דריזנו: המחלקה דגרמנית. אמנם השלום שהוקם על כּוֹנוֹ לא פתר עוד אותה השאלה העקרית, שעשתה את הסכסוך שבין ברלין ופריז לענין יהודי־כללי: שאלת ההנהגה של ה„אליאנס" לעתיד, שאיננה אלא שאלת שנוי השיטה כולה, על דבר בחירות חדשות להנהגה הראשית לא נאמר כלום באותו המכתב, ששלחה פריז לברלין ושבו הודיעה בריז, כי מסכימה היא לדרישותיו של הועד הגרמני, אף כי בעיקר וראשונה דרשו הברלינים בחירות חדשות. ואולם מנהיגי ד„אליאנס" בגרמניה אינם נוטים עכשו לבך לשוב ולהפריע את המנוחה ומוכנים הם לחכות, עד שיתעורר הועד הפריזי מעצמו ויאמר לקבוע בחירות חדשות, ובינתים משתדלים המנהיגים הגרמנים לבאר להצבור היהודי באספות פומביות את מהותן וטיבן של הדרישות שדורש הועד הגרמני. אספות כאלו נערכות במקומות שונים, ובמובן גם בברלין. הנשיא הגרמני של עכשיו, יועץ־המשפטים פוקס, הטעים ביחוד את הנחיצות להרבות את למוד השפה העברית בבת״ס של ה„אליאנס". הישימו בפריז לב לדרישה זו, שיש בה משום קביעת מהלך חדש ופרינציפים חדשים?

אמנם הוא הדבר אשר אמרנו: לפי שעה בטלו הסכסוכים והחכוכים, אבל השאלה העקרית, שאלת שנוי השיטה, עדיין במקומה עומדת.

י. ל—ן.

ברלין.

מִכְתָּבִים מֵאַרְגֶּנְטִינָה.

III.

בשנים הראשונות, תיכף לאחר שנתפרסמה ארץ ארגנטינה בין היהודים, חשבו עליה, כידוע, מחשבות טובות ותלו בה תקוות יפות מאד, שלא תלו אותן בשום מדינה אחרת שבעולם.

המיליונים של הבארון הירש וההכונה הרבה שלו גרמו, שלא יחשבו את ארגנטינה למקלט־ליל, דירת־ארעי שיוכלו ה„נרדפים" למצא בה מנוח עד יעבור זעם, אלא לארץ, ש„עם ישראל" יושע בה תשועת־עולמים. בתוך עסקני הצבור ובתוך אלה, המדברים וכותבים תמיד על עבודת־הכלל, נמצאו תיכף „חובבים" למדינה זו, שאת שמעה לא שמעו מעולם.

וחבת־ארגנטינה נעשתה במשך עת קצרה „צורדת" לחבת־ציון, יען כי ארוקי החובבים התאמצו להוכיח באותות ובמופתים, כי ארגנטינה זו, מפני החופש הפוליטי והסבלנות הדתית, השוררים בה, יאה יותר לישראל מארץ ישראל.

אבל העת ההיא כבר עברה. עתה הכל יודעים, כי גם בארגנטינה ישנו ישוב יהודי כביתר המדינות, והישוב הזה הולך וגדל ומתרחב ומתפתח משנה לשנה והוא הולך ומתעמק בכמות ובאיכות וגם... באותה המדה, ששאר המדינות מצוינות בה — בשנאת עולם לעם עולם.

הישוב העברי הצעיר בארגנטינה, ההולך וגדל במהירות מרובה ונמצא עדיין במצב ההתהוות, נבדל תכלית הבדל מכל יתר הישובים שבעולם גם לטובה וגם לרעה. לטובה היא הקולוניזציה. האכרים היהודים, שמספרם גדול בערך לעומת המספר הכללי של שאר יהודי הארץ, האכרים הללו העובדים את אדמת ארגנטינה ומפרים אותה ומרבים את תוצאותיה, בודאי שכחם גדול לסתום פיות משטינינו ומקטרגינו.

כי אף על פי שהרבתה יק״א לקלקל ועדיין היא מקלקלת גם עכשיו בשיטת הצדקה שלה, שעל־פיה נחשבים כל המעשים שעשתה לפחותים יותר מדאי בערך להונה העצום, מכל מקום פעולתה פה בארץ ניכרת ובולטת לעיני כל ואיש לא יכחיש בחשיבותה.

הונח יסוד בטוח למעמד של אכרים יהודים, הגדל ומתרחב משנה לשנה, פעמים בעזרתה של יק״א, ופעמים בכחות עצמם של הצעירים, שנולדו וגדלו פה בארץ, — ודבר זה ראוי בודאי לשבח.

*) עי׳ „העולם" נומר 50 ש״ע הרשימה „נצחון" בפרק „על המצפה".
המערכת.

והארץ הזאת, שרק החלק השמיני מאדמתה נעבד, במקום שמחפשים לאור הנר אחרי בני־אדם, אשר ישדדו ויפתחו את האדמה השוממה, ארץ זו, המתפרנסת ומתעשרת ע"י תוצאות שדותיה: תבואה, מקנה, צמר, בשר ועור ועוד, — ארץ שכזו מוקירה ביותר את העובד החרוץ, שהיא זקוקה לו.

הכל יודעים בארגנטינא, כי בשליש הפרובינציות: בואינוס־איירוס, סאנטה־פי ואינטרי־ריאוס נהפכה אדמת־שממה על שטח של אלפי מלים בידי היהודים לשדות פוריים, וע"י זה הולך ומתרבה האקספורט של תוצאות ארגנטינה לחו"ל.

חזיון שכזה אי אפשר שלא יפגע עליו את עין הרואים, ואנחנו היהודים תושבי ארגנטינה, אם איננו רואים בזה רפואה קודם למכה, הרי אנו רואים רפואה בשביל המכה...

והמכה, אחת המכות המסוכנות והמבהילות, שפשו בעת האחרונה בגוף עמנו — היא המסחר הנתעב בנפשות אדם. זהו הדבר, שהישוב העברי בארגנטינה מצטיין בו לרעה, יען כי לאסוננו ולבשתנו גם הסחורה גם הסוחרים הנם ברובם הגדול עצמנו ובשרנו...

אם נבוא להשתמש בדברי התלמוד: עשרה קבים מסחר־זמה ירדו לעולם — תשעה נטלה בואינוס־איירים ואחד כל העולם כולו — אפשר שתהיה זו מליצה רק ביחס להכמות, אבל בנוגע להאיכות — אין בזה שום הגזמה כלל. הנהגה מחפירה וצינית כזו, שנוהגין כאן הבריות השפלות האלה בפרהסיא — לא תמצאו בשום מקום. בכל המדינות יודעים הללו את מקומם, מסתתרים מפני אור השמש ואינם באים בין אנשים. אבל פה הם עוסקים במסחרם לעיני השמש, פה הם מסודרים ומאורגנים. יש להם בית־תפלה מיוחד, שדה־קברות וחברה קדישא, המאושרים מטעם הממלכה. כאן אתה נתקל בהם על כל פסיעה ופסיעה, מתערבים הם גם בפוליטיקה, חושבים את עצמם לבני־אדם הגונים, שיש להם „אומנות" מיוחדת, המספיקה להם מחיתם, — ודבר זה גרוע הוא ביותר בגבן המוסרי.

ואנחנו, הנמנים על התושבים היהודים שבעיר, אנחנו הפועלים, בעלי־המלאכה, בעלי כתי־החרושת, הסוחרים והחנונים הישרים מכל המינים, אנחנו, הרואים את כל אלה ואין בידינו לעצור בעד הרעה, בודאי שלא היינו מוצאים לעצמנו מקום להסתתר בו מבושת וכאב, אלמלא נמצאו פה בארץ קולוניות של יהודים עובדי־אדמה...

את זה לעומת זה עשה אלהים, — כך צריך לאמר כל יהודי, היושב בבואינס־איירים ואינו נמנה עדיין על אלה, המתכחשים לעמם.

כשיבוא לידי, נכון אני לדבר באריכות על אודות הצרעת הממארת הזאת והסבות הגורמות להפרחת המסחר הנתעב בכאן. כדאי ונחוץ הדבר, להקדיש לו מכתב מיוחד. בדבורי בכאן על אודות האנטישמית רוצה הייתי רק להראות על שני התנאים המקומיים, הבולטים כאן ביותר ומבדילים את היהודים בארגנטינה מאחיהם שבשאר הארצות.

ובכן, טבע הדברים מחייב, כי כשהתחילו מבצבצים פה הסימנים הראשונים של האנטישמיות בצבור ובעתונות (שהיא המשפיעה על הקהל והיא גם המושפעת ממנו), צריכים היו לבצבץ דוקא במקום ה„פצע". אבל מה נשתומם בראותנו, כי חצי שנאה זו מכוונים דוקא להחלק היותר יפה והיותר בריא של היהדות הארגנטינאית.

ועוד צרה אחת, צרה חדשה ומשונה, נוספה לנו, מבלי אשר צפינו לה מראש, והצרה הזאת היא אשר נתנה צורה חדשה ומהלך חדש לטבע הענינים — מהלך אנטי־רוסי.

במשך כל העת, שאני יושב בכאן, ששונה עשרה שנה בערך, לא נזדמן לי לקרוא בעתוני־המקום מאמרים כתובים ברוח אנטישמי, כאותם שהורגלתי לראות לעתים כ"כ קרובות באירופה.

רק בשנים־שלשת העתונים האשכנזים, היוצאים פה, היו מופיעים מזמן לזמן מאמרים עוקצים בנוסח המקובל ע"ד „זרם כניסת־היהודים". הלא לכן אשכנזים הם; מנוסים ומומחים לאותו דבר. והאמת ניתנה להאמר, כי בשנים הראשונות היה להם על מה לסמוך.

אותן הבריות הנאות, חלאת מין האדם, שבכל העולם מקומן מחוץ למחנה, מצאו להן קן פה שנים רבות עוד קודם שהתחילה הקולוניזאציה מיסודו של הבארון הירש. בחוש־הריח החריף שלהם הריחו, כי המקום הזה מקום פרנסה הוא להם. ובזמנים הראשונים קראו להם בשם „אשכנזים" (alemanes). השם יהודי לא היה ידוע אז כלל. בסבה ידועה השפיעו הללו גם על הסכסוכים הראשונים, שנתעוררו אז בין הקולוניסטים ובין פקידיו של הבארון הירש. בנראה, לא היתה דעתם נוחה כלל, כי במדינה זו, ש„נגלתה" על ידם, יתרבו גם אנשים ישרים, אלה ה„תמימים" לפי מושגם, החושבים את עצמם גם למיוחסים.

פה ידוע לכל, כי לכל אחת מן האניות, שהביאו בעת הראשונה אמיגראנטים יהודים, היו „הללו" יוצאים בעצמם או שולחים את סוכניהם, אנשים מחרחרי־ריב, כדי לקומם את האמיגרנטים החדשים ע"י דברי הסתה נגד פקידיו של הבארון הירש. ויחד עם זה הראו „הללו" אותות של התקרבות יתרה לאלה, שהתישבו מקודם בעיר. התקרבות זו היא שגרמה, כי התושבים הראשונים שבעיר התחילו עוסקים במסחר של בגדים ישנים. המסחר הזה הלם יפה את האימיגרנטים הללו, שזה אך באו לכאן ולא ידעו עדיין את לשון המדינה, מפני שאין עסק זה דורש להחזיר על הפתחים לצורך קנית הסחורה. גם דמובר גם הקונה באים לבית הסוחר ואפשר לעשות עסק זה אפילו ברמיזא. מלבד זאת מטבעו של אותו מסחר, שיש לו נגיעה מרובה למקח וממכר של חפצים, הצריכים להיות סמויים מן העין, וגם זאת היתה אחת הסבות, שגרמו להתקרבות יתירה בין התושבים הישנים והחדשים. מובן מאליו, כי בין האימיגראנטים החדשים נמצאו גם אסטניסים שהתרחקו מהם. אבל בכלל צורה זו של הישוב החדש בערים בשנים הראשונות לא הנחילה כבוד לשם ישראל *). ובכל זאת לא פגשנו במשך כל העת בעתונות הארגנטינית שבלשון השפאנית — הלשון המתהלכת במדינה — אף מאמר אחד של התנפלות על היהודים.

(סוף יבוא.)

יעקב בן־יוסף.

בציונות.

ביום ד לח' שבט היתה בקלן ישיבה להוה"פ המצומצם. השתתפו בישיבה כל החברים: ה"ה הנשיא וולפסון, הפרופ. ד"ר וורבורג וי. כהן.

לאחרי שהוה"פ הגדול החליט לקבוע את הקונגרס העשירי בעיר באזיל בחודש אוגוסט ש"ז, פנה הוה"פ המצומצם לכל מרכזי ההסתדרויות לארצותיהם בהצעה לחוות את דעתם ע"ד קביעת ימי הקונגרס. על יסוד התשובות שנתקבלו החליט הוה"פ המצומצם לקבוע את זמנו של הקונגרס העשירי בט"ו־כ"א באב (9—15 אוגוסט למנין בני מערב) ואת מקומו — בבאזיל.

לאחרי שהועה"פ הגדול החליט בישיבתו האחרונה לערוך, אם תהיה האפשרות לכך, בשעת הקונגרס תערוכה לתוצאות עבודת הישוב בא"י ולתוצאות עבודת התרבות בא"י ובחו"ל, בקש וקבל הוה"פ המצומצם ידיעות בענין זה ממקורות שונים וביחוד מאת המשרד־הפלשתינאי. על יסוד הידיעות האלה, וביחוד על יסוד חות־דעתו של המשרד הפלשתינאי, החליט הועה"פ המצומצם לבלי לערוך בעצמו תערוכה לתוצאות עבודת הישוב שהוצאותיה מרובות מאד. ואולם הוה"פ המצומצם מזמין את ה„קרן־הלאומית", „בצלאל" וכל יתר המוסדים הרוצים לסדר תערוכה לפרי עבודתם, כי יבאו ויסדרו את תערוכתם בימי הקונגרס בבאזיל. הועה"פ המצומצם יקצה לתערוכה מדור מיוחד גדול, שנבנה זה לא כבר על יד הקאזינה העירונית בבאזיל, ובכלל יתן את לבו לעזור בכל האפשר למשתתפים בתערוכה. לסדר תערוכה לתוצאות עבודת התרבות הלאומית בא"י ובחו"ל ג"כ אי אפשר, כפי שנתברר, מפני סבות שונות, והעיקר, מפני שאין הזמן שנשאר עוד עד להקונגרס מספיק לכך.

---

*) ההיסטוריון הבא של הישוב העברי בארגינטינה בידאי שיעמוד על התקופה הראשונה ההיא ויחקור היטב, באיזו מסחרים עסקו היהודים בראשונה וכיצד החליפו אותם אח"כ לאט־לאט באחרים וכו'. כל זה הוא חשוב מאד ומלא־ענין. אני איני נוגע בזה אלא נגיעה קלה ומוצא כאן מקום להערה זו: זה לא כבר נזדמן לי לקרא את המחברת שפרסם מר הזנוביץ: „שמיטת ישובה של יק"א בארגנטינא". במחברת זו יש הרבה עובדות נכונות וסקירות הגונות. אבל דא עקא, כי אין העובדות מסודרות יפה. שנאתו הגדולה של מר הזנוביץ ליק"א קלקלה את השורה. הוא אומר, שיק"א היא האשמה בכל וגם בהאנטישמיות, ולמסקנה זו בא באופן זה: אם באר"ץ חפשית כארגינטינה ישנה אנטישמיות, גם בעתונות וגם בצבור, שמע מינה, שאין זו באה אלא מתוך חטאת היהודים העוסקים במסחרים מגונים. ומשום שקיימא לן, שאין אדם חוטא אלא אם כן המחסור מבריחו לכך. ולעניותם של אכרי ארגינטינה גרמה ההנהגה הגרועה של יק"א. הרי שיק"א היא האשמה באנטישמות הארגנטינית. ב. י.

בארוכה דנו בישיבה זו של ועה״פ המצומצם גם ע״ד המצב הפינאנסי של ההסתדרות, התקנות החדשות של ההסתדרות, מצב התנועה בטורקיה ובארצות אחרות ועוד ע״ד שאלות פנימיות אחרות.

הוחלט לקבוע את ישיבת חברי הועה״פ הגדול בכ״ח באדר (28 מרץ למנין בני המערב) ומקומו—בברלין.

בסדר היום של ישיבת הועהפה״ג תתפוס מקום גם השאלה ע״ד רכוז כל מיני קבוץ כספים לשם העבודה בא״י. באותם הימים של ישיבת הוהפה״ג היינה גם ישיבות הקרן הלאומית.

הוחלט ליתן בשביל הגמנסיה העברית בירושלים אלף פ־נקים מסכומי הקרן לעבודת הקולטו ה.

הכנסות הקרן הלאומית לפי הרשימה שנתפרסמה בה„וועלט" נומר 6. במשך השבוע מן 16 עד 23 יאנואר מאוסטריה 854 מרק 74 פפעניג; במשך השבוע מן 20 עד 27 דיצימבר מרוסיה 2273 מרק 69 פפעניג; במשך השבוע מן 6 עד 13 יאנואר מאמיריקה הצפונית 967 מרק 11 פפעניג. ביחד עם הסכומים מקאנאדא, שווידיה, א״י, בולגריה ועם הסכומים שנתקבלו מווינא ועוד מעיים אחרות בשביל הקופה הקואופירטיבית עולה הסכום הכולל שנתקבל בקופת הקרן הלאומית עפ״י הרשימה האמורה לסך 8629 מרק 24 פפ.

מדווינסק כותבים לנו: אין ביכלתנו להראות על התגברותה של תנועתנו בעירנו. עובדות, שהיה ביכלתן לשמח ולעודד את הלב—אין. אבל נחוצה היתה עבודה רבה גם כדי להחזיק את המצב כמו שהיה. עבודת „חובבי שפת עבר", החזקת בית עקר הספרים, הפצת העתונים העבריים, הזמנת החברים גולדשטיין ודרויאנוב לקרא הרצאות, הפצת ארבע מאות שקלים, קבוץ סכום הגון במשך השנה לקרן הלאומית, מאה וחמשים רו״ב להחזקת ההסתדרות, — זהו הסך־הכל של עבודתנו. ה„אבות" שלנו לא הראו בשנה שעברה שום סימן של עבודה לאומית. ההכנות לנסיעות לא״י עוד לא נגמרו, אף אחד מן הציונים האמידים לא קנה עדיין אף דונם אחד קרקע בא״י. נדבות הגונות לא נתנו, וכל הסכומים נצברו פרוטות פרוטות ביגיעה רבה בכחות הקבוצה הקטנה של הצעירים בלבד. הצעירים משתדלים להפיץ את רעיו הציונות בקרב תלמידי בתי הספר. אבל עבודה זו פוגשת בהרכה מפריעים. בעת האחרונה התחילו להסתדר קבוצות ללמוד השפה העברית. —

— בנובוגרוד־וואלינסק נאספו במשך השנה להקרן הלאומית 95 רו״ב, לישא״י מקערות עיוה״כ 78 רו״ב, נמכרו שתי מניות ש־הבנק הקולוניאלי והפלשתינאי, נחלקו שמונים שקלים, נמכרו חוברות על סך 14 רו״ב, גלויות „לבנון" עם ציורים לאומיים על סך 5 רו״ב. נסתדר בהבאנק המקומי פרעון הדיבידנד עפ״י תלושי המניות של הבנק הקולוניאלי והפלשתנאי. נמכרו עוד עשרים קופסאות של הקרן הלאומית, ויחד עם הקודמות נמצאות עתה בעיר שבעים וארבע קופסאות. יש בעיר קבוצה אקטיבית של שמונה חברים, שהם מתאספים כמעט בכל שבוע ושבוע והם גם עושים את העבודה. אכפות של כל חשוקלים היו במשך השנה רק שלש. בחג שמחת תורה נערך נשף ציוני. על ידי בית־הספר העברי, שקבוצת מורים לאומיים יסדו בראשית החורף, נעשה נסיון לסדר „ועד של הורים" כדי להסב את לב הקהל לעניני החנוך בכלל וללמודים העברים בפרט ואולם עד עתה לא יצא הדבר לפועל מפני התנגדות המורים והמלמדים האחרים שבעיר ומפני שלא נמצאו חובבים חרוצים **בדבר הזה מצד בעל** ההשפעה שבעיר. מן העתונים הציונים מתקבלים בעיר: „העולם" 3 אכס., ה„ראזסוועט" 3 אכס., ה„פוה״צ" ו„המבשר" כל אחד באכס. אחד.

היציאה מרוסיה

בשנת

רשימת האנשים שנסעו מרוסיה לארץ ישראל דרך אודיסה

מספר הנכנסים שנתקבלו בלשכת המודיעין	אנשים שבאו הזי בארץ ישראל	אנשים שנסעו על פי רשיון קרוביהם שבא״י	לאן: לצפת וטבריה	למושבות	לבירות	לחיפה	ליפו	לירושלים	מטרת הנסיעה: להתרפא	ללמוד בבתי ספר	על מנת לישב	לבלות את ימי זקנתם בא״י	על מנת להשתקע	רכוש: בסך הכל	מן 10,000 רובל ומעלה	מן 3,000 עד 10,000 רובל	מן 1000 עד 3000 רובל	ממאה עד אלף רובל
1255	88	358	31	231	17	23	481	374	8	18	246	85	777	460,550	11	24	36	43
955	70	230	16	265	19	30	375	155	13	28	18	66	695	664,450	7	14	48	130
2210	158	588	47	496	36	53	856	529	21	46	264	151	1472	1,125,000	18	38	84	173
—	8%	30%	3%	24%	42%	3%	42%	26%	1%	3%	13%	8%	75%	—	—	—	—	—

הערה מאת לשכת המודיעין שעל יד ועד חובבי ציון באודיסה להטבלא ע"ד היציאה מרוסיה לארץ ישראל.

ראוי לעיין בטבלא זו שלפנינו ולהקביל את המספרים אל המספרים של השנים הקודמות (עי' „העולם" ש"ע. נומר 17) הקבלה זו מראה לנו שבשנת 1910 נתמעטה היציאה לא"י. ס"ה יצאו לא"י במשך השנה 1979 איש ואשה ובשנת 1909—2459. הסבות שגרמו להתמעטות מספר הנוסעים הן: א) ההסגר הקשה שהיה נהוג במשך יותר מחצי שנה מפני חשש החולירע והדז'ומה. ב) עלית מחיר כרטיסי המסע לרגלי אותו ההסגר בסכום של ששה רו"כ בערך. ג) מפני שחדלו לתת ליהודים פספורטים של עולים למקומות הקדושים להתפלל.

בין 1979 הנוסעים היו גברים 1253-65% (אשתקד 59%); נשים — 726-35% (אשתקד 41%); ילדים עד בני ט"ז—401-21% (כבאשתקד); בני 15—30 שנה—425-22% (אשתקד 28%); בני 30—50 שנה—547-27% (אשתקד 21%); זקנים מחמשים שנה ומעלה—606-30% (כבאשתקד).

נתנו ידיעות ע"ד משלח ידם 619 איש,-32% (אשתקד 37%); מהם היו בעלי מלאכה, פועלים ועובדי אדמה 260-43% מאלה שנתנו ידיעות ע"ד משלח ידם (אשתקד—ערך 47%); עוסקים במסחר ותעשיה—184-29% (אשתקד—ערך 37%); בעלי פרופסיות חפשיות—175-28% (אשתקד 17%).

נתנו ידיעות ע"ד רכושם 213 איש, שהונם עלה בס"ה 1.125.000 רו"כ.

שנויים ידועים באו ביחס המספרי גם בנוגע למטרת הנסיעה. נסעו במשך השנה האחרונה להתישב 1472 איש-75% (אשתקד 65%); לבלות את ימי זקנתם בא"י—151-8% (אשתקד—21½%); על מנת לשוב—לראות את הארץ, להתראות עם קרוביהם, לשם עניני מסחר ובדומה—264-13% (אשתקד 9%); ללמוד בבתי-ספר—40-2½% (אשתקד—3½%); להתרפא—21-1% (אשתקד 1%).

בין הנוסעים היו בני א"י (במעט כולם בני רוסיא, שהתישבו בזמנים שונים בא"י ושבאו לזמן מה לרוסיא משום עסקי משפחה, או מסחר, או צעירים שבאו לעמוד לצבא; היו גם כאלה, שזה רק מקרוב השתקעו בא"י ושבאו לגמור את עסקיהם ולקחת את משפחתם לא"י)—164-8% (אשתקד 7%); מנפות הדרום—743-38% (אשתקד 31%); מליטא—462-22% (אשתקד—25½%); מפולין—232-11% (אשתקד 19%); מבוכרה—215-11% (אשתקד 7%); מקוקז—68-4% (אשתקד 3%); מפרס—19-1% (אשתקד לא היה איש); מנפות שונות שמחוץ לתחום המושב 69-4% (כבאשתקד); מחוץ לארץ—18-1%.

מן הנוסעים נסעו לירושלים—529-26% (אשתקד 36%); ליפו—856-42% (אשתקד 43%); לחיפה—53-3% (כבאשתקד); לבירות—36-2% (אשתקד 2½%); להמושבות 496-24% (אשתקד 12%); לצפת ולטבריה—47-3% (כבאשתקד).

ע"פ הצעת קרוביהם הגרים בא"י נסעו במשך השנה 588-30% (כבאשתקד). —

במשך השנה נתקבלו בלשכת המודיעים 2210 מכתבים. במכתבים אלו פונים לנו בשאלות ע"א הנסיעה, אפשרות ההתישבות, המסחר, תרושת המעשה, מלאכה ועבודת אדמה בא"י, ע"ד בתי-הספר וכדומה.

לארץ ישראל

1910.

ופני ללשכת המודיעין שעל יד הועד האודיסאי לחובבי ציון.

	מספר הנוסעים			שנותיהם				משלח ידם			מאין								
	סך הכל	גברים	נשים	ילדים עד 15 שנה	בני 15—30 שנה	בני 30—50 שנה	מחמשים שנה ומעלה	בעלי מלאכה, פועלים ועובדי אדמה	עוסקים במסחר והעשיה	בעלי פרופסיות חפשיות	מארץ ישראל	מנפות הדרום	מליטא	מפולין	מבוכרה	מקוקז	מיתר הנפות שמחוץ לתחום	מחוץ לארץ	מפרס
מחצית השנה הראשונה	1119	678	441	248	260	377	234	137	146	94	89	426	232	126	161	32	43	10	—
מחצית השנה השניה	860	575	285	153	165	170	372	123	38	81	75	317	230	106	54	36	26	8	19
סך הכל	1979	1253	726	401	425	547	606	260	184	175	164	743	462	232	215	68	69	18	19
היחס הפרוצנטי	—	65%	35%	21%	22%	27%	30%	43%	29%	28%	8%	38%	22%	11%	11%	4%	4%	1%	1%

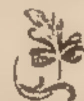
בגליון החמישי של ה„וועלט" נתפרסמה הכנסת הקרן הלאומית והקופה הקואופירטיבית במשך שנת 1910 לפי הארצות השונות. ווזהי הרשימה:

	להקופה הקואופ.	להקרן הלאומית. (יתר עם ההכנסה לקופה הקואופר.)
מרוסיה	12290,27 מרק.	123632,11 מרק.
מאוסטריה	21576,12 „	111400,07 „
מגרמניה	44037,91 „	100255,55 „
מאמיריקה	3957,52 „	55337,53 „
מאפריקה	1135,77 „	31647,95 „
מרומיניה	4560,62 „	24139,95 „
מקנדה	170,98 „	12235,18 „
מבלגיה	5750,40 „	12204,32 „
מאנגליה	700,46 „	10162,02 „
מאונגריה	232,36 „	8648,28 „
מהולנד	2680,78 „	7207,84 „
מקרואטיה	755.— „	6207,62 „
מתוגרמה	127,50 „	3882,27 „
מארגנטינה	— „	3510,95 „
מבולגריה	40,— „	2936,— „
מאוסטרליה	— „	2532,06 „
משווייצריה	782,38 „	2460,53 „
מצרפת	234,35 „	1513,29 „
ממצרים	550,80 „	1194,17 „
מסרביה	— „	1154,13 „
מדינימרק	940,76 „	1135,45 „
ממזרח אסיה	242,25 „	446,25 „
מברזילית	— „	324,— „
משוודיה	— „	292,76 „
מאיטליה	80 „	236,20 „
מיון	— „	10,10 „
ס"ה	100846,23 מרק	524706,58 מרק

נתקבלו עוד להקופה שע"ש וואלפסן, ממכירת תוי הפוסתה ועוד חומרים שונים „ 9175,05

ס"ה היתה לחקרן הלאומית הכנסה במשך שנת 1910 533.881,63 מרק

כמו שהודענו כבר, הוציאה לשכת קרן-הקימת הראשית בקלן סריה של גלויות מגוונות ממראות ארץ-ישראל ומהחיים שם. הגלויות האלו, בעלות צבעים שונים, נותנות את האפשרות לאלה שלא בקרו את א"י לקבל איזה מושג ממראות הטבע הנהדרים בא"י, מהערים וביחוד מהחיים החדשים ההולכים ומתרקמים בעת שמה. עתה כפי שנודע לנו, קבל גם הדירקטור של הקה"ק ברוסיה, הד"ר צ'לינוב במוסקבה, הגלויות האלו מלשכת קה"ק הראשית ואפשר להשיגן על ידו במחיר רובל אחד בעד כל סריה בעלת 20 גלויות שונות.

ברוסיה.

השבוע שעבר הביא הרבה גזירות של גירושי יהודים ממקומות שונים. בקיוב פסקה האופראווה העירונית עפ"י פקודה מאת ההנהגה הפלכית לתת תעודות של מסחר לסגני-רוקחים שאינם רשומים באפותיקיה. בקיוב יש יותר משמונים סגני-רוקחים, שיש להם בתי ממכר לסממני רפואה. במשך שנים הרבה יעסקו האנשים האלה במסחר בלי מפריע, ועתה מוכרחים הם לחדול מעסקיהם. אמנם הגישה דיפוטאציה של סגני-רוקחים השתדלות למיניסטר הפנים לבטל את הגזרה הזאת, אבל המשתדלים עדיין לא נענו ויש סימנים המוכיחים, כי השתדלותם לא תעשה פרי.

בכלל התחילה האדמיניסטראציה הקיובית מטפלת הרבה בעת האחרונה בשאלת זכיות הישיבה של היהודים. עתה עוסקת ההנהגה הפלכית הקיובית בעריכת הרצאה ע"ד היהודים שמותרת להם הישיבה בקיוב בזכות ילדיהם המבקרים את בתי-הספר שם. עד כה לא ערער איש על הזכות הזאת, ועכשיו באה הרשות ומצאה בה גימא.

עם זה נתגברו עתה בלילות החפושים אחרי יהודים מחוסרי זכות הישיבה בקרתא קדישא זו. בשעה הרביעית אחרי חצות לילה נוהגים שוטרי הפוליציה להקיף את בתי בני ישראל, ביחוד במקום מושב דלת-העם, ולבדוק את זכיות הישיבה של הדיירים. מעירים את כל אנשי-הבית, וגם נשים וילדים במשמע, משנתם ודורשים מהם היתר-ישיבה. למי שנמצא בתעודתו פסול קל מוסרים אותו תיכף לידי הפוליציה מבלי שים לב לקור ולקרח.

נגזרה גזירת גירוש גם על עשר משפחות של יהודים בצ'יליאבינסק. בין העומדים להגרש יש אחרים מנכבדי סוחרי המקום.

התחילו עוקרים ממקומם גם יהודי-פולין. המנהל את עניני האכרות בעיר וולאצלאווסק מגרש מן הכפרים את היהודים היושבים על אדמת האכרים. י"ט משפחות יהודיות הגישו קובלנה על המנהל אל ביה"ד שבוולאצלאווסק, ומשפט עומד להתברר ביום כ"ד ליאנואר. תוצאות המשפט הזה חשובות מאד ליהודי פולין בכלל.

במקרה אחד בטלה גזרת גירוש של יהודים עפ"י החלטת מועצת הממלכה. האטאמאן הראשי בחבל הקובאני והטיריקי הוציא פקודה לגרש מאותו החבל עשרים וששה פרוביזירים יהודים. עוה"ד המושבע איזינברג הגיש בשמם קובלנה אל מיניסטריון הצבא והלה מסר את הדבר לחוות דעתה של מועצת הממלכה, והיא צותה על הסינאט לבטל לע"ע את גזירת הגירוש.

כיוצא בזה הוציאה מועצת הממלכה דין לטובת היהודים. האומנים בגורודניץ, הרשומים בציחים של ערים אחרות אשר קבלו על האופראווה של נעה"מ שם, בגלל שהטילו עליהם את מס ההערכה בסכום יותר גדול מזה המוטל על האומנים הנוצרים. מועצת הממלכה החליטה, שלענין הטלת מס ההערכה אין משגיחים בלאום ואמונה.

עתוני חו"ל פרסמו שמועה, כי הגינראל-גיברנאטור הווארשאי סקאלון הוה את דעתו בכל תוקף נגד דרישת העסקנים הפולניים ממפלגת העממיים בפולין להגביל את זכיות היהודים בנוגע לשלטון הערים. לפי דברי השמועה הזאת מצא הג"ג, כי רק הפרולטריון היהודי בלבד נוטה לרבולוציה ובני יתר שדרות היהודים מוחזקים בחזקת כשרות פוליטית, ומפני בקיאותם בעניני מסחר וחרשת המעשה עלולים הם להביא תועלת מרובה לשלטון העצמי של הערים בכל מה שנוגע לשאלות כלכליות שונות. עתה בא העתון הווארשאי Slowo והודיע, כי שמועה זו קלוטה מן האויר וכי אפשר הדבר שהממשלה המרכזית והמפלגות הימניות שנו את השקפתן על שאלה זו, אבל האדמיניסטראציה הווארשאית לא פנתה בנידון זה לפטרבורג בשום הצעה.

היהודים בועידת בלב סוער חכו הצירים היהודים שבועידה לישיבה, האומנים. שתתברר בה שאלת יום המנוחה. גם הועד המסדר את הועידה, גם קבוצת-הפועלים, שהשפעתה מרובה, החזיקו בנוגע לשאלה זו בדעה המתנגדת לעניניהם של הלאומים ההם, שיש להם יום מנוחה המיוחד להם עפ"י דתם. מאותה קבוצת הפועלים יצאו שתי הצעות: א) לקבוע בכל חבל יום מנוחה אחד לכל; וב') לקבוע בכל המדינה את מנוחת היום הראשון לחובה. הפועלים היהודים הודיעו למפרע, כי בדבר זה הם נפרדים מקבוצת-הפועלים הכללית, והם מוכנים לנחוץ שיקבע יום השבת כתור יום המנוחה ליהודים.

להצירים היהודים היתה ישיבה מיוחדה, שבה נתיעצו ע"ד טכסיסם בנוגע לשאלה זו. כמובן, לא היו כאן ספסוקים פרינציפיאלים כלל. הכל הסכימו פה אחד, כי יום המנוחה של היהודים צריך להיות רק יום השבת. נחלקי הצירים רק בדבר נוסח הסניף, שיש להכנים אל ספר התקנות.

אבל כל התישבות לא היו אלא חששות-שוא. בישיבה הכללית של הועידה במעט שלא נתנגד איש להצעת היהודים. בא-כח המיניסטריון למסחר ולחרשת-המעשה, שנמצא באותו מעמד, הודיע בראשית הישיבה, כי בשאלה

ע"ד מנוחת היום הראשון נוטה הממשלה אל המנהג שנהוג במדינה היום הנותן לכל תושבי המדינה את היכולת לשמור את חגיהם המיוחדים להם, ועד כמה שעלה הדבר לברר כך היא גם דעת הקומיסיה של הדומה, המעיינת עתה בהצעה ע"ד מנוחת הפועלים. דבריו אלה של בא כח המיניסטריון עשו רושם ולבסוף נתקבלה ברוב דעות גדול ההחלטה הזאת:

„בבתי האומנות אסורה העבודה בימי הראשון לשבוע וכל החגים הנועדים.

„הערה. האומנים שאינם נוצרים רשאים לעסוק במלאכתם בימים האלה, בתנאי שלא ישתמשו לעבודתם בפועלים נוצרים. ובכלל מותרים הם במלאכה לא יותר משׁשה ימים בשבועה. האומנים הנוצרים אינם רשאים לכפות את הפועלים שאינם נוצרים על העבודה בימים שעפ"י דתם אסורה להם המלאכה. לעומת זאת רשאים הם לעבור באינם נוצרים בימי הראשון לשבוע והחגים אשר לנוצרים".

בישיבות האחרונות של הועידה נסו הצירים האנטישמיים להתנפל כמה פעמים על היהודים, ובכל פעם התקומם להם היו"ר באמרו, כי בועידה אין לא רוסים ולא יהודים, אלא אומנים. בישיבה אחת, בשעת בירור שאלת ההשגחה על בתי האומנות יצא הציר האודיסאי יודין בקטיגוריה נגד היהודים. הוא קרא: „על מי עזבתם את הפועלים הנוצרים והתלמידים הנוצרים, העובדים אצל היהודים? הלא הפועלים הנוצרים הללו אינם צולבים את פניהם ואינם מתפללים, ולא עוד אלא שהיהודים מתעללים בדם ובאמונתם..." לדברים האחרונים קם שאון באולם, ומכל צד נשמעו קריאות: „מוחים אנחנו, שקר, דבת שוא", בקושי גדול הרגיע היו"ר את רוח הנאספים. אחרי כן עלה על הבמה הציר היהודי מאודיסה, שוואגיר, ואמר, כי בדברי יודין אין שום ממש, וראיה לדבר, כי את יודין זה מנה טולמאצ'וב להשגיח על כל בתי המלאכה אשר באודיסה, ואלמלי ראה און כזה באומנים היהודים, וודאי היה עורך פרוטוקול.

וגם מחוץ נעשה נסיון אחד להביא את הועידה לידי קבלת ריזולוציה אנטישמית, האומנים מטולא הזכירו להיו"ר על ידי הטלגרף את הצעתם לסגור לפני בעלי המלאכה היהודים את הפלכים הפנימיים. היו"ר פרסם את דברי הטלגרמה, שעוררו בקרב הנאספים סערת רוח מרובה, והודיע, כי לא יתן לברר שאלה זו בועידה מפני שלא הורשתה לכך. היהודים השתמשו בההפסקה הראשונה ונכנסו למועצת והחליטו להודיע את הדברים האלה: מפני ההתנפליות המרובות על היהודים הם מבקשים להעמיד את הצעת אימני טולא על הסדר, בכדי לברר בירור גמור את יחסה של הועידה אל ההתנפליות הללו. על זה ענה היו"ר לוראנסקי, כי לא יוכל להרשות את הדבר בשום אופן, יען כי בירור שאלה לאומית דורשת נטילת רשות קודם למעשה מאת מיניסטרי הפנים והמסחר, אבל אלמלי נתקבל רשיון שכזה, כי אז היה מתפטר תיכף מנשיאותו, מפני שלפי דעתו אין המקום בועידה של אמנים לטפל בשאלות לאומיות כללות. הישיבה שלחה קבוצה של צירים יהודים אל א. מ. לוראנסקי את ההודעה הטלגרפית הזאת:

„בישיבת הערב של הועידה מיום 25 יאנואר פרסם היו"ר טלגרמה מאת האומנים הרוסים בטולה, המציעים לאסור על האומנים היהודים לדור בפלכים הפנימיים; בכדי להגן על כבודם ואינטרסיהם של האומנים היהודים אין אנחנו היהודים צירי הועידה חושבים לאפשר לעבור על הצעה שכזו בשתיקה בעלמא, מבלי לבררה בירור גמור, והננו מבקשים מאת הנשיאות בכל לשון של בקשה להציעה לפני הועידה, את הרצאותיהם של האימנים הטולים וגם את יתר ההרצאות (של אליקסיאוב, יירשוב ואחרים) הנוגעים בשאלה זו".

הטלגרמה הזאת מן הצירים היהודים לא נתפרסמה בועידה.

ביום הראשון לשבוע בערב היתה ישיבה לחברי „האגודה להפצת מלאכה בקרב היהודים" בהשתתפות הצירים היהודים בועידה. עפ"י הוכוחים שנתעוררו נתברר, כי האומנים היהודים נזקקים ללשכת מודיעין ולמחסנים משותפים, ושתקונו הגמור של מצב האומנים היהודים תלוי בבטול תחום המושב.

בישיבה האחרונה של הועידה נודע, שבאחד העתונים נתפרסם, כי סושקוב עם ט"ז מצירי הועידה התיצבו לפני מיניסטר המסחר ויבקשו ממנו להגביל את זכיותיהם של האומנים היהודים. הדבר הזה עשה רושם קשה על כל חברי הועידה.

הפועל גולובאנוב הציע ריזולוציה זו בדבר שווי הזכיות: „הועידה מוצאת כי ספר התקנות החדש של האומנים צריך להיות חובה לכל האומנים בלי שום יוצא מן הכלל; והיא מביעה את רצונה, כי בשעת בירור ספר התקנות הזה בדומה ובמועצת הממלכה לא יכניסו אל תוכו שום הגבלה בנוגע לאומים ואמונות ידועים".

הריזולוציה נתקבלה פה אחד במחיאות כפים סוערות.

עפ"י חפץ הצירים היהודים, שהשתתפו בועידה, עשו בבית הכנסת הגדול בפטרבורג במעמד המון עם רב הזכרות לנשמות הבארון הוראץ גינצבורג ובנו דוד, שמת זה לא כבר, ששניהם עבדו הרבה לטובת התפתחות המלאכה בין יהודי רוסיה.

לפי השמועה הנמסרת בנוסחאות שונות תכנס סוף־סוף בעוד ימים מועטים ההצעה על אודות בטול תחום המושב לדומת הממלכה. מחכים רק לגמר המשא ומתן, לאיזו מן הקומיסיות יש למסור הצעה זו. הפראקציה האיקטיאבראית, שבה הדבר תלוי, מתחבטת עדיין בשאלה זו. גירסה אחרת קובעת בדיוק גם יום הכנסת ההצעה, והוא היום השלישי בשבוע הבא.

נתברר בוודאות גמורה, כי המרצה בהצעה זו עתיד להיות הדיפוטאט מאקלאקוב.

ידיעות ספרותיות.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת.

כל כתבי משה ליב ליליענבלום. כרך ראשון: דברי תורה. הוצ' מר יוסף ב"ר שמריהו צטלין ממוסקבה. קראקא, תר"ע. המחיר רוב' אחד. הממכר הראשי אצל „מוריה" באודיסא.

„ביבליותיקה הגדולה הוצ' „תושיה": א.) מ"י ברדיצבסקי: בשירה ובלשון, קובץ מאמרים. המחיר 50 קופ'; ב.) ש' רוזנפלד ר' ישראל סלנטר, חייו, פעולותיו ותלמידיו, המחיר 50 קופ'.

— ספר למוד וקובץ שאלות של תורת החשבון, חבר וסדר ד"ר א"ב רוזנשטין, מוריה למתמטיקה ופיסיקה בגמנסיה העברית ביפו. חלק א': מספרים שלמים ועשרוניים. וינה, תרע"א. המחיר 2 פרנק.

— גר מצוה, ספר הלכות למען תינוקות של בית רבן, מאת אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ. חלק ראשון, מצות שבין אדם למקום, מהדורא שניה, חלק שני. מצות שבין אדם לחברו, הוצאת ל. עפעל ווילנה, תרע"א.

— א"ז רבינוביץ: השכר והענש בחנוך. ירושלים, תרע"א. המחיר 3 עשיריות.

— Вѣстникъ Общества разспространенія просвѣщенія между евреями въ Россіи. № 2. Декабрь

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ה שבט, תרע"א.

ВИЛЬНА, 10-го Февраля 1911 г. № 6 WILNA, 23-ten Februar, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

אין אנוס...

אין מנוס ואין מפלט בגלות מפני — הגלות.

הן שחוק יעשו להם אלה המונים אותנו ואומרים: אתם, הציונים, הנכם „שוללים" את הגלות, עינכם תלויה בשמים הכחולים ובארץ האפורה לא יגע מבטכם, לבכם נתון כלו אל אשר מעבר להוה ואת ההוה עצמו אתם שוכחים „ומבטלים".

האם אין זו אלא פרזה ריקה בלבד? וכי בן־חורין הוא האדם לשכוח „לבטל" את הדיה? וכי אפשר לו לעם, הנתון בצרה ובשביה — בגלות, ל„שליל", כלומר להשכיח מלבו, את הגלות? וכי יש יהודי אחד בכל תפוצות הגולה, שיש ספק בידו להשתחרר, בהיותו נתון במצבו, מעולה של גלות? וממילא הרי אין גם יהודי אחד בכל תפוצות הגולה, אשר לא יתגיר את כל כחו בשביל למעט לכה"פ כדי גרגיר דיל אחד את כובד המשא של העול הזה, לתקן לכה"פ תקון כל שהוא את שאפשר לתקן בתוך ההוה המר והאיום הזה?

„לשלול", ל„בטל" את הגלות, — אתם, „בהירי העין", אשר מבטכם רק בארץ יהלך, אל נא תמלאו פיכם מליצות ופרזות ריקות, שאין בהן ממש. ההבדל הגדול שבינינו וביניכם הוא, שאתם השלמתם עם הגלות, שאתם מרמים את עצמכם, אם בכונה או מתוך קוצר־הבנה, ונדמה לכם, שיש בידכם לפנות בתוך הגלות עצמה פנה, שתהא כולה שלנו, שבה יהיה היהודי שלם ומהותו שלמה. ואנו אין אנו רוצים לרמות את עצמנו ואין אנו יכולים להשלים עם הגלות ולנענע לה בראשנו. כי על כן אנו יודעים, שבגלות אי אפשר לפנות לעצמנו פנה שכזו, שבגלות אי אפשר שתפסק מתוכנו השניות, דקורעת את נפשנו קרעים קרעים, כי על כן אנו יודעים שבגלות אין מנוס ואין מפלט מפני הגלות.

דוגמא בהירה של שניות זו, דממעטת את הדמות, ראינו בימים האחרונים באמריקה. הפרופ' זליגמן, אחד מעסקני הצבור החשובים של היהדות האמריקנית, השמיע בשיחה, שהיתה לו ע"ד חומרי הכניסה, את הדברים האלה: „כל ארץ וארץ צריכה לפתור את שאלת הכניסה לפי הבנתה היא. ארצות הברית אינן מוכנות עדיין לסגור את שעריה בפני הנודדים לגמרי. עדיין אנו צריכים לפועלים בנפות המערב. כל זמן שיש לנו צורך באנשים, אין לנו להטיל חומרות יתרות על הנודדים. אי־אפשר להשיב על שאלת הכניסה רק עפ"י הוראותיה של תורת האדם בלבד. כל זמן שהיו לנו שטחי אדמה שוממים במדה מרובה, היתה נדיבות־הלב מותרת לנו ואפשר היה לנו להכניס נודדים מרובים. עכשו מתחילות הפרובלימות גם בקרב ארצנו, ושוב אין נדיבות־הלב מותרת לנו. אי אפשר לה לאמריקה שתעשה מקלט לכל הפסולת והזוהמא, שאירופה מוציאה מתוכה. ברבות הימים נהיה מוכרחים לסגור את שערינו בפני הנודדים לגמרי. כשתגיע השעה לכך, לא עלינו תהיה החובה מוטלת לדאג לגורלם של הנודדים"...

בשעה שה' נאגיל, מיניסטר המסחר באמריקה, שבידיו מסורים עניני האמיגרציה, אומר, שכל זמן שטקסס תדיר צריכה לעובדים ולפועלים, לא תניח הממשלה מכשולים על דרך הנודדים העולים לשם, ומבין שישתנה המצב בטקסס, ישתנה גם יחס הממשלה לנודדים, בשעה שהוא אומר כדברים האלה, הרי אני מרגישים, כי נאמרו במנוחה שלמה, בלב שלם, כי לא נשאר לו עוד בלבו הרהורים אחרים, שנחוץ למצוא להם אמתלא כדי להשתיקם. אבל זליגמן, העומד מצד אמריקה, שגם הוא אינו דואג, לכאורה, אלא לשלומה של הארץ „שלו", אי אפשר לו להוסיף גם הוספה זו: „יציאת היהודים מרוסיה אינה מועילה כלל. מביאה היא טובה להעניים והאביונים הבאים לכאן. אבל אין היא מביאה תועלת ליהודי רוסיה הנשארים במקומם. ובשעה שהיציאה מרוסיה לאמריקה לא נתנה ליהודי רוסיה כלום, גרמה לארצות הברית, שתולד בהן שאלת היהודים. אני רואה מראש, שבימי הדור הבא עתידה שאלת היהודים שתפרוץ כאן בכל תוקף. כניסת יהודים בהמון סיבה שהיא מולידה שנאה ליהודים".

מה יש בשיחה זו? אסימילציה גמורה? דבקות מוחלטת בארץ הגלות ועניניה עד כדי שכחת עניני העם, שממנו יצא ועליו נמנה זליגמן? לא. סיבה של השיחה יוכיח. דאגת־אמת לגורל היהודים? לא, ראשה של השיחה יוכיח. אלא מה יש כאן? שניות דברחית, נפש קרועה, נעניע לכאן ונענוע לכאן, הערמה פנימית כדי להשתיק את ההרהורים הטורדים, — גלות יש כאן.

אמנם יש אשר נראית גם „שלמות גלותית", מנוחת לב גמורה. הרי שמואל גומפרס, נשיאה של ברית האגודות האמריקנית לפועלים, פרסם לפני ימים מועטים מאמר, אשר בו

ריא חזיר ומזכיר את כל פרטי הרחלטה שהחליטה בניבמבר 1910 הועידה השנתית של הסתדרות הפועלים באמריקה ע"ד הצורך לעצור בעד הכניסה ולדייק בכל החומרות שקבע הקונגרס, והוא מסיים את מאמרו בדברים האלה: „הנה הגיעה השעה. כי נפקח את עינינו. טוב הדבר, כי הקיצה דעת הקהל ונתעוררה שאלת הכניסה. ואולם עכשיו חייבים אנו לעשות את התלוי בנו. נדאג לכך, שתהיה המלחמה קצרה ומכרעת. כל אחיר ואחור מצד מחוקקינו ודאי יוסיף כח לשונא"... ואולם מי יודע, כמה לילות נדודים מנה לו גומפרס היהודי בסתר חדר עבודתו קודם שכתב את דבריו אלה ולאחר שכתבם, ככה אמתלאות ופלפולים המציא גם הוא, כדי להשתיק את ההרהורים הטורדים שבלבו, את השניות המציקה — את הגלות שבנפשו?

הן אם נבדוק בנפשם של כל הזליגמנים והגומפרסים, האמריקנים „הגמורים" ובני מפונם הפולנים ה„גמירים", הגרמנים ה„גמורים" וכו' — ונראינו שבאמת גם הם אינם כי אם „מחייבי הגלות", אלא שאיש איש מהם מחייב לא את הגלות סתם, כי אם זו שבארץ „שלו". ואולם השניות הארורה, הכוססת את הלב בסתר, היא בעיכריהם. ויש אשר היא יוצאה פתאום מכחבואה ונעשית גלויה לעין יותר מדי. גם יעקב שיף, למשל, וחבריו ודאי „אמריקנים גמורים" הם כזליגמן, ודאי אינם סומכים גם הם „על תורת האדם בלבד" ובודאי לבם נתון רק לעניני הארץ „שלהם". אלא שבשעה שכל „דגמירים" דללי נאספי לפני זמן מועט בניו־יורק ישפרו בשאלת הכניסה, נזרקו מפיהם פתאם דברים על אדות ענייני יסודיי של העם היהודי, דמאחד גב את „הרוסים" וגם את „האמריקנים", ונשכחו אינטרסיהם של אמריקה ושל העם דאמריקני. ויש מוסיפים, שליעקב שיף, „האמריקני הגמיר", אירעה באותו מעמד הקלה: לא יכיל להתאפק ויבך...

אל נא תרמו את עצמכם, „בהירי העין": אין מנוס ואין מפלט בגלות מפני הגלות — מפני השניות שבגלות...

ואנחנו אף נלמד?

כבר דברנו (עי' „העולם" נומר 3 לש"ז) בהחוקים החדשים ע"ד סדור בתי הספר, שהציע המיניסטר לעניני השכלת העם בטורקיה לפני הפרלמנט. אמרנו אז, „שעפ"י הפרטים המועטים שנתפרסמו עד עתה אי אפשר עוד לעמוד על מהותם האמתית של החוקים הללו", ו„שכנראה יש בהם דברים שלא יניחו את דעתם של הלאומים השונים אשר בטורקיה". והנה בשלשת הגומרים האחרונים של „המבשר" היוצא בקושטא הדפיס הד"ר אוירבך מאמר, אשר בו הוא מברר בפרטית, עד כמה נוגעים החוקים החדשים הללו בעניניהם של הלאומים השונים אשר בטורקיה בכלל ובעניני היהודים אשר בטורקיה בפרט. אין אנו יכולים לחזור פה על כל הנאמר במאמרו של מר אוירבך. רוצים אנחנו לעמוד רק על פרט אחד, שיש בו, לפי דעתנו, חשיבות יתירה.

מודה הוא מר אוירבך, שאין לבוא בטרוניא עם הממשלה על כי היא אומרת להכניע מכאן ולהבא את כל בתי הספר שבמדינה להשגחתה. כיוצא בזה אי אפשר לחלוק על דרישתה של הממשלה, שבכל בתי הספר אחת היא איזו שפה משמשת בדם שפת ההוראה ילמדו גם את הלשון הטורקית, שהיא לשון המדינה. „ואולם, אומר מר אוירבך, אין הממשלה מסתפקת בהשגחה על תכנית הלמודים ומהות ספרי התלמיד בלבד. ריצה היא להשגיח גם על המורים. ודבר זה עלול להביא לידי תוצאות קשות... הממשלה דורשת, שכל המורים בני חוץ לארץ יפסיקו

ברקי.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ז.

עַל הַכְּתִיבָה וְעַל יוֹשֶׁר־הַכְּתִיבָה.

מדי ערב בערב, אחרי גמרי את עבודת־היום, אני נכנס לבית־המשתה הקטן, העומד בקרן רחוב פלוני, לשתות כוס קופה ולהתבודד ולנוח מעט מעמל השירים והספורים והציורים והדראמות, שאני מטפל בהם יום־יום, למן הבוקר ועד שקיעת־החמה. אומנות זו, שבחרתי לי, אומנות נקיה וקלה היא, אלא שקצת חסרון יש בה: כל ימי אני מלוכלך בדיו ובגומי־ערבי וכל לילותי אני מתענה בחלומות משונים ומבהילים — כמה וכמה אותיות פורחות לנגד עיני, כמה וכמה ואוי"ן ויודי"ן, אלפי"ן ועייני"ן, כפי"ן וקופי"ן באות אלי בהמון להחרידני, כמה וכמה מלים משונות ממלון־הכים של בן־יהודה מתגודדות עלי, מרחפות לפני בזו־אחר־זו סייעות־סייעות ובאות עלי בטענות: „אתה, הרוצח, היית בעוכרינו! אתה ירדת בקולמוסך לחיינו ועל־ידך נטרדנו מעולמנו קודם שהגיעה שעתנו. אי לך, רוצח!"...

ממילא מובן, שכל הענין הזה אינו נוח ואינו נעים לי ביותר: כטבעי הריני איש ישר ושוקט ומימי לא פגעתי אפילו בזבוב שעל־גבי הקיר. מה לי ולה? וכאן באות הללו ומביטות עלי בזעם ותובעות ממני עלבונן ונוהגות עמי כעם זה, שהרג את הנפש. הדבר נגע אל לבי כל־כך, עד שבכל בוקר ובוקר, בקומי משנתי, הריני חש את עצמי עיף ומעונה ונרגש ומרוכדך במאד־מאד והחיים היו למשא עלי. אוי לו לאדם שאומנותו בשירים ובספורים, בציורים ובדראמות!

ובכן, מדי ערב בערב אני נכנס לבית־המשתה הקטן אשר בקרן רחוב פלוני לשתות כוס קופה ולהתבודד מעט התבודדות זו נעשית אצלי על־פי רוב במסיבה אחת עם חבירי הסופר בעל המרה־השחורה, שאף הוא נכנס בכל ערב לבית־משתה זה לשתות כוס קופה ואף הוא מתבודד. ממילא מובן, ששני סופרים בעלי מרה־שחורה ומתבודדים, כיון שהם מזדמנים לפונדק אחד, איש וכוסו בידו, שוב בדידותם אינה בדידות. שנינו שותים את הקופה השחור, שנינו מעשנים סיגרות, שנינו מסיחים בעניני ספרות, פני שנינו מתלהבים לאט־לאט ועיני שנינו יורקות ברקים. הספרות, ספרות זו, ששנינו עוסקים בבנינה, כבר הדרה אל עצמנו ובשרנו כל־כך, עד שאין לנו מנוס ואין לנו מפלט הימנה גם בשעת בדידותינו. יודע אנכי: יש רגעים שאנו מתפללים שנינו בלבבנו: „רבונו־של־עולם! הקץ לדברי ספרות?"... ואולם תפלתנו תפלת־שוא היא.

וכבן, אנו מסיחים בדברי ספרות. אני מסיח בשלי, והוא מסיח בשלו. אני אומר, כי עיקר עבודת הספרות אצלנו אינו אלא מיחוק היודי"ן והואוי"ן היתרות ושנוי האלפי"ן לעייני"ן והקופי"ן לכפי"ן, והוא אומר, כי מיחוקים ושנויים אלו — מות הם לספרות. אני טוען: ספרות, אשר סופריה אינם יודעים את הלשון שבה הם כותבים, אינם מבחינים בין זכר לנקבה, בין עבר לעתיד, בין עברית לסורסית, ספרות, שהיא ניזונת משני המלונים של כיס, אשר הוציאה „תושיה" — לאו שמה ספרות! והוא טוען: אדרבה! דוקא אלו, שאינם יודעים את הלשון, שבה הם כותבים, ודוקא אלו, שאין לבם הולך אחר הסגנון הטוב, ודוקא אלו, שאינם מקפידים על היופי ועל ההידור ועל הטעם הדק, ודוקא אלו, שאינם נזהרים במלאכתם ואינם חרדים על כל פסיעה ופסיעה ונוהגים מנהג־חירות בהנייר ובהדיו אשר לפניהם — דוקא אלו כופרים בחסד עליון הם, רוח־הקודש מדברת מתוך גרונם, וכל הדוחק את רגליהם כדוחק רגלי השכינה. כי למה יגרע חלקם ובמה גרועים הם מסופרי אומות העולם? ראה גם ראה: הנה ניטשה, הנה טולסטוי... אני מתלהב: אין מביאים ראיה מניטשה ומטולסטוי! מסיחים אנו כאן בספרות קטנה ועלובה ועניה, שאין בה כח עוד לעמוד על רגליה ולצאת לבין הבריות. וספרות זו, אם אוהבים אנחנו אותה ודואגים לכבודה וחרדים על גידולה וצמיחתה, אין לנו אלא לעמוד מסביב לה ולשמור אותה מכל משמר, כבבת־עיננו ממש, לטפחה ולפנקה ולנקותה מכל פסול, ואם ידיני אינן מגיעות עדיין ואיני זהירות כל־

מיד את עבודתם בכל בתי הספר שבטורקיה ושבמקומם יִמָּנו מורים אחרים, נתינים עותומאנים. דרישה זו מעמידה את כל ענין החנוך בטורקיה בסכנה גדולה, משום שרוב המורים בבתי הספר העליונים והבינונים, ובפרט בבתי הספר של הלאימים שאינם מושלמים, נתיני ארצות אחרות הם. במצב כזה עלול גרוש המורים הזרים להחריב את כל בתי הספר בטירקיה, חוץ מבתי הספר למתחילים של הטורקים והערבים... קשה גם לשער, כמה גדולה היא הסכנה הנשקפה מדרישה זו לבתי הספר של היהודים, למשל. במיעט כל המשגיחים ומספר עצים של המורים בבתי הספר של „האליאנס" ושל ה„הילפספעראיין" בטורקיה הם נתיני ארצות זרית... דבר דברחי היא, שהממשלה תעשה את התקין הזה מתוך זהירות גדולה. ראשית, תתן נא לכל המורים הזרים את היכולת לקבל עליהם את הנתינות העותומאנית. ישנית, מוטל עליה החיב לסייע לכל הלאומים בטורקיה בדבר יסוד בת"ס למורים ולהוציא לפעולה את הרחקת המורים הזרים רק לאחר שהלאימים יעמידו להם מורים חדשים עותומאנים. צריך לדחות את קיום הסעיף הזה לכה"פ לעשר שנה" ...

מערכת „המבשר" מעירה מצדה על הדברים האלה, שלפי הידיעות האחרונות אומרת הממשלה לתת לבתי הספר זמן של חמש שנים להעמיד להם מורים עותימאנים.

הרי ניתן לנו, המעמידים את עבודת החנוך בארץ ישראל בשורה הראשונה, אגוז קשה מאד לפצחו. הד"ר אוירבך מדבר בבתה"ס של „האליאנס" ושל ה„הילפספעראיין", שרוב מוריהם ומשגיחיהם הם בני חו"ל. ואולם בארץ ישראל יש לנו בת"ס שאינם לא מיסודה של ה„אליאנס" ולא מיסודו של ה„הילפס־פעראיין", ודוקא בתה"ס הללו הם החשובים לנו ביותר, וגם רוב המורים והמשגיחים שבבתה"ס הללו בני חו"ל הם. ומה נעשה לבתי־הספר האלה, אם תדרוש הממשלה להרחיק מתוכם את המורים הזרים? וגדולה מזו: מהיכן נקח לבתי־הספר האלה לאחר חמש או גם לאחר עשר שנה מורים עותומאנים הרצוים לנו? אין לנו לדאג ל„האליאנס" ול„ההילפספעראיין". ה„אליאנס" יש לה בפאריז בית־ספר למורים, ובמשך חמש שנים תוכל, עפ"י הדחק כמובן, להעמיד בבית ספרה זה מורים עותומאנים לצורך בתי הספר שלה. ה„הילפספעראיין" יש לו גם הוא בית־ספר למורים בארץ ישראל, ויכול יוכל גם הוא להעמיד מורים עותומאנים לבתי הספר שלו. ואנחנו מה נעשה? האם לאחר כל המלחמה הגדולה, אשר נלחמנו בשל החנוך העברי הלאומי, ולאחר הנצחונות המרובים, שנחל החנוך הזה בארץ ישראל נכפות יום אחד את כל בתי הספר שלנו ונניחם לפני מורי ה„אליאנס", או לו גם לפני מורי ה„הילפס־פעראיין"? אמנם טוב וקרוב לנו ה„הילפס־פעראיין" בכל מה שהוא עושה בארץ ישראל עשרת מונים מן ה„אליאנס", וטובים וקרובים לנו גם מוריו המחונכים בירושלים מן המורים של ה„אליאנס", המחונכים בפאריז. אבל... ואנו יודעים שיש לנו הרשות לפתוח ב„אבל" ושצריכים אנו לדאג דאגה גדולה, שמא יעלה כל עמלנו שעמלנו עד עתה בתהו, אם נהיה מוכרחים להשליט גם בבתי ספרינו אנו את רוחו של ה„הילפס־פעראיין".

ובכן, אנחנו, הסומכים תמיד על הנסים, מה נעשה לבתי ספרינו?

ולא יתבוששו...

כידוע, נגפו האורתודוכסים והלאומיים במלחמת הבחירות האחרונה בברלין. יד הליברלים רוממה: אין עוד מלבדם בהנהגת הקהלה.

וכדי להוכיח לכל, כי לא יבושו שולחיהם בהם, כי שוקדים הם באמת על תקנת קהלתם הגדולה, המשמשת דוגמא לכל יה־

צרבן — אסור לנו לנגוע בה, כי כל הנוגע בה כנוגע בפרח רך. ואם לא ידענו אותה מימי ילדותנו ולא למדנו לאהוב אותה כאהוב האדם את אמו ואת מולדתו ולא נתערבה בדמנו ובלשד עצמותינו אל־נא נקרב אליה, כי כל הזר הקרב אליה ומלונים של כיס בידיו, כאילו קובע את נפשה... והוא מתלהב: אני טוענך בספרות, ואתה מודה לי בלשון. מה לנו וללשון? הלשון היתה תמיד בעוכרי ספרותנו. הלשון היא אם המליצות הנפוחות ותריזת הפסוקים ודברי הבטלנות, שמלאו את ספרותנו בימי הדורות שעברו. ולשון זו עצמה היא הגורמת לרבים מסופרינו בעלי־הכשרון לעזוב את ספרותנו טרם כלו לאמר את אשר החלו. ולא הרי הלשון כהרי חסידי הלשון, אלו העורכים המדקדקים, היושבים בבתי־המערכת שלנו ונוהגים ממשלתם ברמה ועושים בתוך כתבי־היד של הסופרים הצעירים כאדם העושה בתוך כרמו, מתקנים בהם תקונים ומוסיפים עליהם נופך משלהם, מזקקים ולוטשים את כל הבא בידם עד היות לו ברק — וכל זה נעשה אצלם לשם „הלשון" ולשם הודה ותפארתה, והעורכים האדוקים הללו הם שגרשו את כל איש בעל־כשרון ואת כל סופר אשר רוח־אלהים בקרבו להסתפח בספרותנו...

כאן פקעת סבלנותי. האיש הוה מדבר ואינו יודע מה מדבר! וכי אותי הוא אומר ללמד פרק בהלכות מערכת עברית? לי הוא עומד ומספר את הסבה, שבעטיה ירדה ספרותנו עשר מעלות אחורנית ובעטיה נשתתקו הסופרים בעלי־הטעם ונחבאו איש־איש בפנתו האפלה, באשר הם שם? אני הגבר, היושב יום־יום על גבי השירים והספורים והצורים והדראמות, הטובל כל ימי בדיו, ובנגומי־ערבי, המתענה כל לילותי בחלומות משונים ומבהילים, החש את עצמי עיף ומעונה ונרגש ומדוכדך במאד־מאד והחיים היו למשא עלי, — לי הוא מראה באצבע, היכן הוא מקור כל הרע?... כל דמי פרץ אל פני, ואני אוחז בכנף בגדו של חבירי בעל המרה־השחורה ומושכה בכל כחי, מושך ואומר לו: בוא אתי ואביאך לבית־מערכת משלנו, ואושיבך שם על כסא העורך, ואתן בירך את העט ואת קסת־הסופרים אשר לו, ואביא לפניך את חבילות השירים והספורים והציורים והדראמות והניצוצות והשברורים והחלחליות והזהורים, ואז תקרא את הרברים המשונים והעקומים, הנבובים וחסרי־הטעם וחסרי־השכל וחסרי־ההגיון, ואז תראה את הסגנון הזר והנמהר, שדרך עקלתון דרכו ועשרות לשונות־הגלות משמשות בו בערבוביה, ואז תעיין בלשון הנלעגת והמשובשת, אשר לא דבר אדם בה מיום עשות אלהים לשון וספר, ואז תביט אל הפסוקים המעוקמים והנפתלים, שאין אתה יודע היכן ראשיתם והיכן אחריתם, ואז תפגע בהמלים הזרות והמוזרות, שאין אתה יודע פירושן ואין אתה יודע תכליתן; ואביא לפניך את ה„מאמרים" ואת ה„מסות" ואת ה„הרהורים" ואת ה„ספקות" ואת „החלחליות הפילוסופיות" — וכולם כתובים במין לשון, שאפילו מלאכי־השרת אינם נזקקים לה; ואביא לפניך גם אותם המאמרים וההשקפות והמכתבים ודברי הכרוניקה, הכתובים בלשונות זרות ומחכים לתרגום, — וראית את כל אלה לפניך, וידעת היום, כי מכל הערבוביה המשונה הזאת ומכל החומר המשונה הזה עליך להוציא גליון יפה ומתוקן לבני אדם מן הישוב, וידעת, כי עליך המלאכה לגמור במשך יום אחד או במשך שבוע אחד או במשך חודש אחד. וקרבת אל המלאכה לעשותה — וקללת את יום הולדך, ותלשת שערות ראשך, והיית משוגע ממראה עיניך...

כפי הנראה, הגדשתי קצת את הסאה והרימותי את קולי יותר מדאי, כי הנה חברי בעל המרה־השחורה הוציא בחשאי את כנף בגדו מידי והתחיל צועד אחורנית, צועד ומתקרב אל הדלת, כחושש לסכנה. המלצר, העומד לשרת לפנינו בבית־המשתה הקטן, אף הוא נגש אלי ואחזני בזרועי.

— ארוני, בעל בית־המשתה מבקש, לבל תעוררו פה סקאנדאל...

נשתתקתי והבטתי לצדדין, עומד כנגד חבירי מחריש ומשתאה.

אכן כבדה ממני העבודה, עבודת הספרות, ועצבי רפו ביותר בימים האחרונים האלה!..

הקהלות אשר בגרמניה, דחו המנצחים לפי שעה את הענינים, שאין להם חשיבות מיוחדה, כגון סדור הערכת מס העדה, תקון החנוך וסדר הלמודים בבתי הספר וכדומה מן הענינים מעטי הערך, ופתחו בברור השאלה, שאין כמוה לחשיבות—שאלת קצור „עבודת האלהים" בשבתות ובמועדים.

נפלא הדבר. מראשית ימי הריפורמה המערבית ועד עתה, מימות ר' אהרן חורינר, גיגר, הילדהיים ועד פיגלשטיין, וויז וקלוד מונטיפיורי, עוסקים ה„מתקנים" רק בדבר אחד — בתקון „עבודת האלהים"—ועד עכשיו לא הספיקו לתקנה כראוי. ה„סדור" וה„געזאנגבוך" — זוהי ה„ביבליותיקה העברית", שנשתיירה עוד להיהודי המערבי, שרבותיו ופרנסיו „תקנוהו" כל צרכו. ועד עכשיו לא פסקו המתקנים החרוצים מלבדוק ולמנות ולספור כל אות ואות שב„ביבליותיקה" זו, שמא יש בה עוד מה לתקן. וגם פרנסי ברלין עסוקים עכשיו בתקונה של ה„ביבליותיקה", כלומר—דנים הם מה יש עוד לחסר ולמחוק.

ראשונה העמדה לדין תפלת שחרית. נמצא מי שפסק, שסתם יהודי די לו בתפלת מוסף בלבד, ותפלת שחרית יתפללו רק הרבנים והשמשים ועשרה הבטלנים, שנמנים הם לכתחלה לכך. והיה מי שהתנגד לפסק זה והוכיח, שאין בין קדושת שחרית לקדושת מוסף ולא כלום. פרצה מחלוקת. הללו גוזרים כליה על השחרית והללו מגינים על עלובה זו ברוב אומץ ומסירות נפש. נמנו וגמרו להחליט את הדבר ברוב דעות. כך נוהגים בברלין: חותכים את גזר דינה של „שחרית" ע"י רוב דעות. מנין הדעות נדחה לימים מועטים, וכמובן ישתדלו בינתים שני הצדדים למשוך אליהם את הפוסחים על שתי הסעיפים, שעדיין לבם מהסס ואינם יודעים אם לחייב אי לזכות. כנהוג בכל דבר התלוי בפולי־טיקא ובמנין הדעות, „יעובדו" בינתים כל המהססים, שבידם להכריע. ובשעת בקור יחייך „קאמערציענראטה" אחד ל„קאמער־ציענראטה" שני חיוך קל ויסביר לו, אגב אורחא, ש„שחרית" ציונים תקניה, ושבכלל אינה ראויה זו שבשבילה יכהה כמין צל את ידידותם הישנה...

אחרי דינה של תפלת השחרית בא דינה של „הדרשה". „עבודת אלהים" עומדת, כידוע, על החזן ועל הדרשן. ואעפ"י ששניהם אינם נוהגים להאריך ביותר, מכל מקום תקצר נפשו של היהודי „הליברלי" לשמוע אל הרנה ואל הדרשה. ואולם לאחר שתגזר גזרת כליה על תפלת השחרית, הרי צרת החזן תבטל מאליה למחצה, וכדי להפטר גם מצרת הדרשן עד כמה שאפשר, אומרים פרנסי ברלין הליברלים להחליט, שלא יהא דרשן עומד ודורש יותר מעשרים מינוטות. כך ניהגים לא רק בפרלמנטה של ברלין, כי אם גם בבתי כנסיותיה: פוסקים זמן ידוע לדרשנים...

והכל שריר וקים. ה„סדור" הוא חרש שאינו מדבר ואינו שומע, וכל הפוגע בו „ומתקנו" — פטור. הרב הדרשן הוא בריה עלובה, שניתנה לה אוזן לשמוע ופה — לשתוק. וכל המושכו אחריו באפסר שבידו משיכתו משיכה. ומנהיגיה וראשיה של „אגודת היהודים הליברלים" יעמדו ויכריזו כבתחלה בכל חוברת וחוברת מעתונם הפרנקפורטי: „אין היהדות אלא דת, ואין כמונו מטפחים ומגדלים אותה".

ולא יתבוששו...

י. קירשרוט.

אַחֲרֵי וְעִידַת הָאוּמָנִים בִּפֶּטֶרְבּוּרְג.

זהו חזיון השכיח בכל אותן הועידות והאספות, שיהודים משתתפים בהן יחד עם התושבים „השליטים": היהודים מתקינים את עצמם להועידה כראוי, רבים הם ציריהם האינטליגנטים, שוקדים הם בכל לב על תקנת הועידה, טרודים הם, נרגזים הם ומרבים הם בישיבות מוקדמות. לכל שאלה מתיחסים הם בכובד ראש הרבה יותר מאחרים, הזבוב נראה להם כפול, וכל ענין פעוט נדמה להם, כאלו כמעט קיומה של היהדות תלוי בו. ובאותה שעה מתיחסים שכניהם הנוצרים להענינים העומדים על הפרק מתוך שלוה והרחבת הדעת. אם באו לכאן ואיזו פרוגרמה בידם, הרי הם מחכים במנוחה לשעת הכושר, שאז אפשר יהיה להם להוציא את פרוגרמתם זו לאויר העולם, להגיד את הראוי והנחוץ ולשוב למנוחתם מתוך הכרה ברורה שעשו את חובתם. ואם פרוגרמה שלמה או גם השקפות קבועות אין להם, הרי גם אז אין המנוחה עוזבתם והם נמשכים אחרי הוראות. לבם, או שהם נשמעים להוראותיו של חבר מומחה ובקי בעניני הועידה והם עושים את אשר הוא מטיל עליהם.

כן, זהו חזיון שכיח. ואולם חזיון זה קבל בהירות מיוחדה עכשיו, בשעת הועידה הכללית (השניה) לאומני רוסיה. אלי, אלי, כמה היינו טרודים, דחופים ומבוהלים קודם הועידה ובשעת הועידה! עד כמה נעשו בעינינו ההכנות אל הועידה והועידה עצמה גדולות וחשובות, כמעט קדושות! די היה רק להזיז את המון האומנים שלנו ממקומו — והלבבות התחילו דופקים בחזקה. לקראת כל עניני הועידה. הועידה, שבאמת אין לה כל יפוי־כח חשוב, עולה פתאם בעיני אומנינו עד למדרגת מוסד עליון, ולשוא הן כל ההסברות, שאין כאן אלא ברור המצב והכנת חומר לצרכם של מוסדים אחרים, שהם הם הרשאים להחליט; ביחוד מבליטים את דמותן המשונה של „החריצות והשקידה" מצד היהודים מעשיהם והלך־נפשם של יתר חברי הועידה. הרי קבוץ של אומנים רוסים פשוטים והמוניים, שאין להם שיטות מיוחדות וקבועות, והיודעים רק, שנחוצה הסתדרות, משום שהיא כלי המחזיק כח מרובה; שנחוצה „איפכבה", משום שהיא עלולה ליצור משרות הרבה, לקבוע זכיות חדשות הרבה וכדומה; שנחוץ לדרוש מאת הממשלה עזר וסיוע כנגד התחרות הבאה מבפנים ומבחוץ; שנחוץ להתאחד עם השוליות והתלמידים ולהעשות משפחה אחת, כדי לחזור ולשוב אל תנאי העבודה הישנים, הטובים, הפטריארכליים. את כל זה יודעים ומבינים האומנים הרוסים — עיקר כחה ויסודה של הועידה, — אלא שהידיעה הזאת עדיין נמה בתוך נפשם פנימה ומחכה היא רק לדבור, כדי שתתעורר ותכנס לגבולה של ההכרה. והרי קומץ הפולנים, הפחות במספרו כמה מונים לגבי קבוץ הצירים היהודים והגדול ממנו מאה מונים בכח הסתדרותו ואחדותו. הפולנים אינם „מתחכמים" ביותר ואינם מדברים, כיהודים, בשעה שהדבורים הם יתרים לגמרי, אינם נושאים נאומים, המזיקים להם לעצמם ואין להם צורך בישיבות מיוחדות, שהחלטותיהן יוצאות לבטלה. הם הכינו את הכל למפרע בוואַרשא, שעל פיה והוראותיה נסדרו כל הבחירות במדינת פולין, ומביניהם עולה על הבמה תמיד רק נואם אחד, המקריא עפ"י רוב „דקלרציה" מתוך הכתב. ועל יד שני הקבוצים האלה — הצירים היהודים, שאין להם לא מפשטותם וטבעיותם של הרוסים ולא מכח המשמעת החזקה וחשבון הנפש

הברור של הפולנים. שלנו טרחו, המו, רגשו, דנו קודם הועידה, בשעת הועידה ובישיבות המיוחדות — וממקומם לא זזו.

האומנם אפשר היתה אחרת? אמנם היהודים הביאו לכאן אינטליגנציה מרובה, מרובה יותר מדי. והאנטליגנציה יכלה להשפיע טובה רבה על הועידה, מפני שכל אותם הימים חסרה להועידה הנהגה הגונה. אבל נאומיהם של האינטליגנטים יכלו להשפיע באופן היותר טוב רק על האומן היהודי. הועידה שמעה את דרשתו של כלוזברג, למשל, שהיתה גם חדה וחלקה וגם ממולאה דיפלומטיה, מחאה כף, וכשעמדה למנין הצביעו הכל בעד הצעותיהם של בעלי שיטת ה„אופרבה" או בעד הצעותיו של איזה מר וולטקה, שבמשך שני שבועות רצופים הגין בקשיות־עורף מצוינה על סעיפי התקנות ההם, העלולים להרע ולהזיק ביחוד ליהודים. לא הופרע ה„סדר" והכל עבר „כשורה": היהודים נשאו נאומים יפים ומלאים ענין ותוכן, הם נגעו מתוך הבנה רחבה בשאלות שעמדו על הפרק, נגעו בעקרי הדברים, והנוצרים שמעו—ועשו את שלהם.

פרזה זו „עשו את שלהם" מה פירושה? האומנם היו מעשיהם, וביחוד בשאלות ההסתדרות מכוונים עפ"י עצם מהותם נגד עניני היהודים וצרכיהם? אין זו אלא שטחיות בעלמא להשיב על שאלה זו בחיוב. יאמרו מה שיאמרו ע"ד אחדות האומנים, האמת במקומה עומדת: ברובם הגדול אין עניני האומנים הנוצרים מתאימים לעניני האומנים היהודים. הדברים הללו אמורים בכל מקצועות חיי האומן. הרי, למשל, שאלת התלמידים, שלפי הערך אינה חשובה ביותר. וגם כאן—כשנשים את לבנו לדעת את סדרי החיים של ההמון היהודי, יחסו אל האומנות, ערך כחותיו הגופניים. ועצמיות כחותיו הנפשיים—נמצא צרכים מיוחדים ומרובים כל־כך, שאין ההשקפות השכיחות מקיפות אותם, עד שכל ההחלטות בענין זה נראות כאלו הן מרפרפות באויר ואינן נוגעות כלל בעצם חיי האומן היהודי. האומנות היהודית הולכת ומתה במקומות רבים מפני שאין היא מוסיפה להכנים אל תוך גבולה תלמידים הגונים, כלומר כחות חדשים בריאים. נערי ישראל, שרפי כח הם, מבקשים לעצמם עבודה גופנית קלה. וההורים, המתאוים לשכר בניהם במוקדם, מלמדים אותם אומניות כאלה, שמתן שכ־ן בצדן, ואעפ"י ששכר זה אינו מגיע אלא לפרוטות מועטות. ואעפ"י שבשביל כך הם נוטלים מאת בניהם למפרע את כח הגדול והעליה. וגם אופני ראשית הלמוד, וגם עניני תוספת הלמודים— „בתי הספר ליום הראשון"—כמה סבוכים הם ברחובנו היהודי וכמה אין הם מתאימים כלל אל הצרכים והשאיפות הפשוטים והטבעיים של האומנים מבני עם הארץ! ואם נעיין בשאלות הקרויות „איקונומיות", הנה מה היא התועלת אשר תצא לנו, היהודים, מכל אותן ההחלטות שקיימה וקבלה הועידה. ואפילו אם תסכים להן הממשלה? את האפשר לעשות בררה זה כבר והאיניציאטיבה היהודית עצמה, ומזוינים הם היהודים בידיעות נסיונות הרבה יותר מן הרוסים (הנאום ההגון היחידי ע"ד סדור הקרדיט לאומנים היה של יהודי). ואשר לתקונים ולתחבולות מצד הממשלה,—מבלי להוציא מן הכלל גם את עסקי הקבלנות לצרכי הצבא,— ודאי הדבר מוטל בספק אם בצאתם לפעולה תהיה נשקפת מתוכם דאגה מיוחדה לגורל האומנים היהודים.

ואולם ביחוד נעשו הנגודים והסתירות בהירים ובולטים בשעה שהגיעה שעתה של הסתדרות האומנים לדון עליה, אלא ששאיפת האומנים היהודים להסתדרות, ודוקא להסתדרות שיש לה זכות הכפיה, היתה מאפילה ומחפה על הנגודים והסתירות. שאיפה אינסטינקטיבית זו, הניבעת מתוך עניני המעמדות, גרמה להם לצירי הועידה היהודים שנעשה מצבם מסובך וקשה. טעם הדבר הוא, שאם נבוא לדון על עסקי העבודה והאומנות בקרב היהודים מתוך הבנה רחבה, מתוך השקפה על עניני היהודים דכלליים, הרי כל הסתדרות שיש לה זכות הכפיה עלולה להזיק ולהרע להם, משום שסופה של הסתדרות כזו שתעשה צרה בזמן מן הזמנים ליהודים. אבל אותה הסתדרות עצמה יפה היא ורצויה היא במדה מרובה לדאומנים היהודים הבעלים, שיחסם להאומנים העובדים העניים דומה ליחסם של ה„צחים" להיהודים בכלל. בעמל רב עלה הדבר להסביר לצירים היהודים, שהנוסחא היחידה הרצויה לנו היא אותה המפשרת בין הדעות הקצוניות, המבטלת את „הצח" וקובעת הסתדרות של אומנים כללית. כדי לשמור על עניניו של מעמד האומנים כלו ולא על עניניהן של אומניות ידועות. ואולם איך שיהיה, עניניהם של האומנים מבין התושבים „דעקריים" התנגדו לעניניהם של דאומנים מבין היהודים: „הם לא הצטרכו כלל להביט גם אל צדה השני של אותה המטבע, שטבע ה„צח" בעל זכות הכפיה, אחרי אשר צרכיהם המעמדיים לא נתקלו בשביל ה„צח" בשום מכשולים.

וצרכי המעמדות בכלל הם אשר נתנו להועידה ענין רב לענות בו. מנקודת ההשקפה הכללית: כאן נגלתה המלחמה בין צורות ההסתדרות הישנות, שהחיים עצמם ותנועת הפועלים מוחקות אותן בלי חמלה, ובין המהלך החדש השואף לשחרור העבודה והשומר על זכיותיה. ומנקודת ההשקפה היהודית: על הקבוצה של שלשים ושלשה פועלים נמני גם יהודים אחדים, שהגינו ברוב אומץ על עניני האומנים־הפועלים, ובתוקף „הפרינציפ היסודי"—גם על עניני היהודים. אלא שבהגיע הועידה לשאלת קביעת יום השבת ליום מנוחה של האומנים היהודים הוכרחו הללו לגזור שתיקה ובטול על עצמם, כדי שלא לנגוע לרעה בדרישות המעמד הכללות. זה היה אחד הרגעים היותר יפים בועידה, כ„שנצחו" היהודים בשתיקתם — משום שלמנוחת היהודים ביום השבת לא היתה התנגדות כלל, אחרי אשר להאומנים הנוצרים אין כמעט צורך כלל בזה, שיהיו כופים על המנוחה ביום הראשון. הנצחון היחידי הזה היתה מפלה לא רק לקבוצת הפועלים היהודים, שמתוך היות כנפה של הסוציאל דמוקרטיה הרוסית פרושה עליהם ניטלה מהם הזכות להגן על עניניהם היותר חשובים של שולחיהם. אלא שנצחון זה היתה מפלה לכל עניני היהודים בועידה: עד לטרגיות נוראה נתגלה הדבר, עד כמה אין כחנו יפה בשעה שמתנגדים לעניננו אנו עניניהם של בני קבוצה אחרת מן ה„עקריים", ואפילו אם הקבוצה הזאת היא ההולכת בראש במלחמת החופש והיא הרדיקלית ביותר. הענינים הללו, הגדולים וחזקים בפשטותם וטבעיותם, סותרים בדרכם את עניניהם של היהודים, שמתוך צרות ויסורים סובכו ונטרפו אלו באלו כפקעה.

ובכן, הכרת חוסר־הכח והרפיון, זהו הרושם הברור שהשאירה הועידה לנו — אותו הרגש המצוי בכל „guantité negligeable", עולם כמנהגו נוהג — מחוצה לנו, מבלעדינו. אנו אין לנו. אלא לנטות הצדה בשעה שהמסלה עוברת דרך גבולנו. והכרה זו חדרה אל תוך הוכיותם של הצירים היהודים, ולפיכך עלולה היא לעשות פרי. הכרה זו עלולה להעשות מקור לעבודת יצירה.

לעבוד אנו צריכים בסביבתנו אנו בכחותינו אנו ובממוננו אנו, מאת האחרים, — ואפילו אם לבם מלא „רצון" אלינו, — יכולים אנחנו לדרוש רק, שלא יגרמו לנו נזק וצער. ולמרות כל ההגבלות אפשר עדיין לעשות הרבה וליצור הרבה. ההתעזרות — זוהי התורה הניתנת לנו בכל הועידות הכלליות.

דרכנו היחידה בנוגע לתקון מצב האומנים והאומניות בתוכנו וגם בנוגע למקצועות חיינו האחרים היא — להחיות, לסדר ולחזק את כל הראוי ומוכשר עוד לחיות ולהתפתח.

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בַּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

(II—סוף.)

על דבר המשומדים באונגריה אין לנו ידיעות מפורטות. אולם אותו החמר שיש בידינו מספיק גם הוא להוכיח, שהמצב באונגריה, ביחוד בבודאפשט, אינו יפה כל עיקר.

עזבו את היהדות באונגריה:

בשנות 1896—1905 — 4460 איש
בשנת 1906 — 493 "
" 1907 — 502 "
" 1908 — 510 "

סך הכל במשך שלש עשרה שנה 5965 איש

המספר הממוצע של עשר השנים הראשונות היה 446 לשנה, ובשנה האחרונה כבר הגיע עד 510.

בשנים הראשונות עלה קצת מספר הזכרים (51%) על מספר הנקבות (49%); בשנים האחרונות עלה, להיפך, מספר המשומדות (52%) על מספר המשומדים (48%).

עד שנת 1895 היו נשואי תערובות אסורים באונגריה. והרי אנו מביאים בזה טבלא של נשואי יהודים באונגריה משנת 1895, היא השנה שהותרו בה נשואי תערובות.

השנים	הבע"ל והאשה יהודים	הבע"ל נוצרי והאשה יהודית	הבע"ל יהודי והאשה נוצרית	כל נשואי-התערובות יחד
1895—1899	33469	940	918	1858
1900—1904	33775	1092	1119	2211
1906	6888	296	235	531
1908	7183	335	302	637
סך הכל במשך 12 שנה	81315	2663	2574	5237

הרי שעל כל מאה נשואים טהורים היו נשואי-התערובות:

בשנות: 1895—1899 — 6 איש
" 1900—1904 — 7 "
בשנת 1906 — 8 "
" 1908 — 9 "

רואים אנו איפוא, שמספר נשואי-תערובות מתרבה משנה לשנה בלי הפסק. ומרובה במקצת חלקן של הנשים בנשואי התערובות מחלקם של הגברים — בשנים אחוזים למאה. מספר נשואי נוצרים ויהודיות מגיע עד 51% מכל סכום נשואי-התערובות, ומספר נשואי יהודים ונוצריות — 49%. כל הבקיאים בדבר מודים, שהילדים הנולדים מנשואי-תערובות לא לנו הם, רובם מחונכים ברוח הנוצרים ולפעמים קרובות מעבירים האבות בעצמם את ילדיהם אל הנצרות. הידיעות שיש בידינו מאמתות את הדבר. לפי החוק האונגרי יש לחתן ולכלה הרשות להודיע למפרע בשעת נשואיהם, ברוח איזו מן הדתות עתידים הם לחנך את ילדיהם שיולדו להם. על יסוד החוק הזה גלו משנת 1896 עד שנת 1902. 701 איש ואשה יהודים, שנשאו להם נוצרים ונוצריות, את רצונם למפרע ע"ד חנוך בניהם בעתיד. והנה 601 מהם הודיעו, שיחנכו את בניהם ברוח הנצרות ורק מאה איש ואשה הודיעו, שעתידים הם לחנך את ילדיהם ברוח היהדות. כלומר: ידענו למפרע, כי 86% ילדים שיולדו מנשואים כאלה עתידים להיות נוצרים. בשנת 1904 הוגבל מראש בנוגע למאה וארבעה עשר נשואי-תערובות. מה יהיה משפט הילדים העתידים להולד מהם, ובמאה ושנים מהם, כלומר 89%, הוכרז על הילדים קודם ליצירתם שעתידים הם להיות נוצרים.

מלאות ענין הן עד מאד הידיעות על דבר השמד ונשואי-התערובות בקרב יהודי בודאפשט, עיר הבירה באונגריה. קהלת ישראל שבבודאפשט היא השניה, אחרי ווארשא, באירופה, לפי מספר יהודיה. מספר היהודים בבודאפשט עולה במהירות גדולה גם בהחלט וגם בערך יחסי. הנה כן, למשל, היו בבודאפשט:

בשנת 1869 — 44,890 יהודים — 16,6 של הישוב הכללי שבעיר
" 1890* 102,377 " — 21,0 " " " "
" 1900 — 166,198 " — 23,6 " " " "
" 1906 — 186,047 " — 23,5 " " " "

רואים אנו, שבמשך שלשים ושבע שנים גדל מספר היהודים בהחלט פי ארבעה וגם מספרם היחסי עלה 7%. התרבות שכזו אי אפשר לה שתהיה פרי הרבוי הטבעי בלבד, אלא גם פרי הכניסה מהערים הקטנות וממדינות אחרות.

נשתמש גם הפעם ביחסם של היהודים לשפות שונות כדי לקבוע ע"י זו את מדת ההתבוללות, ושוב נזכיר, שהשפה הגרמנית האמירה בזה היא באמת השפה היהודית שבה מדברים עפ"י רוב היהודים הבאים מבוקובינה וגליציה להתישב באונגריה. אולם לפי הנראה תנועת ההתבוללות כחה גדול כאן, ושלטונה של שפת המדינה חזק הוא כל כך, עד שגם היהודים הבאים ממדינות אחרות מוכרחים לקבל עליהם את שעבודה של שפה זו, ואחרי שנות ישיבה מועטות באונגריה מדבר גם היהודי הגליצי מאדיארית, או שלכל הפחות הוא מעיד על עצמו שהשפה המדיארית היא שפתו שלו. הנה כן חשבו לשפת האם שלהם בבודאפשט:

	בשנת 1890	בשנה 1906
את השפה המאדיארית	75 % יהודים	90,3% יהודים
את השפה הגרמנית	22,9 " "	7,2 " "

המירו את דתם בבודאפשט:

בשנות 1896—1898 — 404 איש
" 1899—1901 — 510 "
" 1902—1904 — 625 "

המספר הממוצע של האנשים שעזבו את היהדות בתקופת שלש השנים הראשונות הוא 135 איש בשנה; בתקופת שלש השנים השניות — 170 איש בשנה, ובתקופת שלש השנים האחרונות — 208 איש בשנה.

על דבר נשואי-תערובות בבודאפשט נביא מספרים רק בנוגע לשתי שנים ונראה שמספרם הולכים ועולים במדה הגונה.

השנים	הבע"ל והאשה יהודים	הבע"ל נוצרי והאשה יהודית	הבע"ל יהודי והאשה נוצרית	כ"ל נשואי-התערובות יחד
1903	1209	103	111	214
1907	1196	115	157	272
סך-הכל	2405	218	268	486

כלומר: לכל מאה נשואים טהורים שבשתי השנים האלה היו **עשרים** נשואי־תערובות. נשואי נוצרים ויהודיות — 45% של כל נשואי התערובות ונשואי יהודיים ונוצריות — 55%. ומה שראוי לציין עוד הוא זה: שבשעה שהנשואים הטהורים נתמעטו במקצת במשך ארבע השנים ומן 1209 ירדו עד 1196, הרי מספר נשואי־התערובות נתרבה — מן 214 עד 272. בשנת 1903 עלו לכל מאה נשואים טהורים פחות מעט משמונה עשר נשואי־תערובות ובשנת 1907 כבר הגיע היחס הזה עד **עשרים ושלשה** למאה.

ואין המספרים האלה צריכים פרושים ובאורים. הדבר ברור: גדול החורבן שמביאים לעולמנו נשואי־התערובות מן החורבן שמביא השמד.

המסקנות, שאנו רשאים להוציא על יסוד כל המספרים שהבאנו בנוגע לאוסטריה־אונגריה ברורות הן ונחזור עליהן בקצור נמרץ: א) השמד מתרבה בכל הערים — הגדולות והקטנות, — אלא **שביחוד** מתרבה מספר המשומדים בערים הגדולות. ב) ממירים את דתם על פי רוב אנשים צעירים — מבני חמש עשרה שנה עד בני ארבעים שנה. ג) כמוה ויותר גדולה מצוין השמד בקרב האינטליגנציה. למטה מן האינטליגנציה — השדרות הבורגניות: בעלי־תעשיה, סוחרים וכדומה, — ולמטה מהן — שדרת העובדים. ד) ביחס לנקבות הרי חלקן של השפחות גדול בשמד. ה) באונגריה וביחוד בבודאפשט נתרבים במדה גדולה מאד נשואי־התערובות, ולא עוד אלא שבבודפשט פוחת והולך מספר הנשואים הטהורים.

שאול טשרניחובסקי.

הַר דֶּמֶרְדְּשִׁי.

(סוֹנֶט)

הֲגַם כֹּהֵן לָאַלְלָה בֵּין אֶחָיו „טְשַׁטִירְדַג",
וְעַל כִּתְפוֹת הָרֵי קְרִים וּבָמוֹתָם יִשָּׂגֵב,
וַחֲשְׁרַת עָבִים לוֹ עִם בְּרָקִים—צָנִיף שֶׁל חַג —
מַה־יָּפֶה „דֶמֶרְדְשִׁי" הַקָּם בִּנְפֹצוֹת רָגֶב!

כִּתְרָתוֹ תִּבְקַע עָב וּלְרֹאשׁוֹ אַבְנֵי נֶגֶף:
מִי יִרְעֶה צֹאנוֹ בּוֹ וּלְרוֹעוֹ יֹאמַר: נְהַג?
אֲדַמְדַּם־אָפוֹר הוּא, וּלְרַגְלָיו גַּנֵּי נֶגֶב
יְרַקְרַק פֵּארוֹת בְּרוֹשׁ וְכֶסֶף־לִבְנֶה דַק.

וַהֲדַר עֵץ גֹּפֶר לוֹ בְּתַלְתַּלִּים רַעֲנָנִים,
הַנִּשָּׂא מִכָּל גָּן וָרָם עַל יַעַר פֶּרֶא,
מִלְּבֹא הַגַּיְא וְהַיָּם וְעַד בִּקְעַת „בַּעַר־דֶּרֶא".

וּבְבֹא הַסְּתָו הַקַּר וּפָשַׁט עַל הַגַּנִּים,
וְאָבְלָה גֶּפֶן קְרִים בְּעֶדְיֵי זְהָבָה וּנְחֻשְׁתָּהּ —
מַה־יָּפֶה „דֶמֶרְדְשִׁי" הַצּוֹפֶה פְּנֵי „אֲלוּשְׁטָה"!

אלושטה, 1909.

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ג.

נַחַת־אָבוֹת.

עשיר, להוי ידוע לכם, אינני, וגם בין נגידים יפקד מקומי, אבל נחת זו, שאני רואה, ברוך השם, בבני — לא זכה לכמותה אפילו העשיר שבעשירי כתריאליבקה. כיון שימות החג מגיעים ובני־משפחתי מתאספים כולם סביב לשלחני, הבנים והבנות, החתנים והכלות, וכל נכדי, הצאצאים והצפיעות — מי ידמה לי ומי ישוה לי אז?

הנה, למשל, סעודת־פורים לפניכם.

הגידו־נא לי, במטותא מכם, מה טעם יש לה לאותה סעודה בשעתה, כשאני יושב יחידי אל השלחן, אני וזוגתי עמי, ואנו אוכלים?

ציירו־נא לעצמכם, שכבר אכלתי סעודתי כהלכתה וכבר מלאתי כרסי בדגים ובמרק, באטריות ובלפת ובכל מיני משמנים ובשאר ירקות — וּבכן? הבל הבלים! הרי הסוס, להבדיל, אף הוא דרכו באכילה. כלום נמשלו בני־אדם לבהמה? ולא־כל־שכן יהודי. ולא־כל־שכן בימות־החג. ולא־כל־שכן בסעודת־פורים!

ראשית כל, הבנים, בלא עין הרע.

שמונה יש לי, יחיו ויאריכו ימים, וכולם נשואים (מתחילה שנים־עשר היה מספרם - לא זכו ארבעה מהם, יבדלו מעל החיים, ינבתלקו). חצים זכרים וחצים נקבות. ארבעה חתנים וארבע כלות. ובכן, ביחד עילה החשבון, בלא עין הרע, לשש עשרה נפש.

ואחרי הבנים — בני־בנים, נכדי שיחיו!

תודה לאל עליון, בנותי וכלותי, ברוך השם, וַלְדָניות הן, כלומר—כולן מעמידות ולדות מדי שנה בשנה. עקרות, כלומר— נשים שאלהים מנע מהן פרי־בטן ואינן יולדות. חלילה, כל־עיקר — אינן אצלי במציאות.

ירק בן אחד יש לי, הוא הבינוני, שמתחילה התגלגלתי עמו קצת: עת רבה שהה עם כלתי ולא ילדה לו בנים. מחכים להם ומצפים — ואינם!

אז התחילה פרשת עקרה: רופאים, הרבי, גם הקדר, להבדיל, — כל זה ללא־הועיל: שוא תשועת אדם.

בקיצור, כך היינו מתגלגלים עמהם, עד שנמנינו וגמרנו: אין תקנתם של אלו. אלא בגט־פטורין.

כיון שהגיעו הדברים לידי גט־פטורין — עמדה זו והודיעה: „אי אפשי!" אינה רוצה להתגרש!

מאי משמע — אינה רוצה להתגרש? מה טעם? טעמה ונימוקה, היא אומרת, עמה: אוהבת היא אותו. אמרתי לו: „טפש שכמותך! למה תשמע לה ולדבריה, שאוהבת היא אותך?" אמר לי: „אף אני אוהב אותה". מה תאמרו לחכם זה? אני טוענו ב„בנים", והוא מודה לי ב„אהבה"!... בר־לקי"ש שכמותו!

בקיצור, לא הועילו הדברים: כלתי לא נתגרשה מבעלה. ומן השמים סייעו בידיהם. זה כשש שנים שנפתח סגור־רחמה, והרי היא יולדת ויולדת, בלי הרף ובלי מעצור. שנה שנה היא יולדת. שפעת נכדים היא משפיעה עלי!

אילו ראיתם את נכדי—כולם יפים, כולם נחמדים למראה, האחד נאה מחבירו. אבנים טובות ומרגליות, אני אומר לכם! ולא עוד אלא שתלמודם אף הוא שלא כדרך הטבע! שמא רצונכם

בדף גמרא — הרי לכם דף גמרא בעל־פה, בחומש ורש״י, ותנ״ך, ודקדוק, ושאר מיני הפּנִּים שבזמן הזה—אין אנו מסיחים כל־עיקר, קריאתם וכתיבתם של אלו בלשון יהודית ורוסית ואשכנזית וצרפתית — עין לא ראתה!...

פעמים, כשאני צריך שיקראו לפני מכתב או שיכתבו אדריסה לצרכי, מתלקחת מלחמה ביניהם: סבא תן לי!״ „סבא, לי תתן!״

אלא מאי? שמא תאמרו: פרנסה? עט, אין בכך כלום. יש לנו אל גדול בשמים, הזן ומפרנס לכל. הוא מוליכנו והוא מביאנו. פעם בכה ופעם בכה. פעם לטובה ופעם לרעה—דרכם של בני־אדם להתענות ולמשוך בעול ולהתגבר על כל צרותיהם.

בני הבכור, למשל, מצבו לא היה גרוע ביותר. מתחילה התגורר בכפר, בכפר זלודיובקה ישב, והיתה שם פרנסתו מצויה. ורק כשיצאה הגזירה ובקשו להטרידו ממנוחתו, התעקש ורצה להוכיח באותות ומופתים, שתושב הוא במקום ההוא, והביא כמה תעודות, המעידות עליו, שיושב הוא שם עוד מששת ימי בראשית. וכך נתגלגלו הדברים והגיעו לידי סינאט. בקיצור, לא היו ימים מועטים עד ששלחוהו משם בכבוד גדול, ועד היום הזה לא שב עוד רוחו אליו... והרי הוא יושב אצלי, הוא ואשתו ובניו, וכי מה יעשה הבן הזה?...

ובני השני — עלוב־נפש זה השעה אינה משחקת לו מתחילת בריתו. מזלו גרם לו לכך. בכל אשר יפנה, לא יצליח. עמד וקנה חטים — ירד השער מעל חטים. יצא לשוק וקנה שְׁוָרים — נפלו השורים ומתו. התחיל עוסק במסחר העצים — גבר החום ונצח את הצינה בימות־החורף. בר־מזל משונה מאין כמוהו! שמא יעמוד זה להסתכל בנהר — ומתו כל הדגים... ולפיכך נמלכתי עם לבי ואמרתי לו: „היודע אתה, בני? אם אתה לו שמעני, קח־נא את אשתך וילדיך ובוא לשבת אתי. מה־נפשך!...

ובני השלישי — מתחילה היה מעמדו איתן ובטוח. אלא שאתרע מזלו פתאום, ונפלה דליקה בעיר, לא עלינו, ועלה ביתו על המוקד, ויצא נקי מנכסיו, ולא עוד אלא שספחת דבקה בו אחר־כך, מין מלשינות וחקירה ודרישה בבתי־ערכאות וצרות ופגעים ויסורים ובים ונאמנים... עכשיו הוא יושב בביתי עם כל החבורה כולה.

ורק בן אחד יש לי, הוא הקטן, שחלקו נפל לו בנעימים, בלא עין הרע. דא כיצד? כסף אין לו, אלא בשכר זה זכה בחותן עשיר. ולא עשיר דוקא, אלא בעל־פרנסה, כלומר — בעל עסקים הרבה ומסחרים משונים, שדרכיו דרכים עקלקלות ורוחו רוח־עועים וכל מעשהו מעשה הפכפך, רחמנא ליצלן! עוסק הוא ועוסק, מתעקם ומתפתל, עד שהוא נכשל ומכשיל את הרבים. אלא מאי? השעה משחקת לו לאותו בר־נש והוא יוצא תמיד בשלום. פעמים רבות כבר הפסיד בענין־רע את הונו ואת הון בניו. אמרתי לו: „מה ראית, כי הפסדת גם ממונו של בני?״ אמר לי: „כלום הרבה טרחת על ממון זה?״ אמרתי לו: „וכי לא בני הוא זה, עצמי ובשרי?״ אמר לי: „וכי לא בתי היא זו, עצמי ובשרי?״ אמרתי לו: „עט!״ אמר לי: „בע!״ אמרתי לו: „מילא“. אמר לי: „בקיצור״... וכך היינו מדיינים ומתנגחים זה עם זה, עד שעמדתי וקראתי לבן־זקוני ואמרתי לו כדברים האלה: „קום, אני אומר, ורקוק בפני חותנך העשיר, זה המתעתע, ובוא לשבת בביתי, ותאכל לחם ולא תרעב״..

עד כאן בנים ובני־בנים. מכאן ואילך — חתנים.

חֲתָנַי, רואים אתם, לא עלו יפה כלל. אין לי מזל לחתנים! שמא תאמרו: בא אני בטענות עליהם, או שמא אני מתבייש בהם, חלילה? אם כך אתם סבורים, אינכם אלא טועים. אדרבה ואדרבה! האמינו לי, חתנים אלו, שאתם מוצאים אצלי, אפילו העשיר שבעשירי כתריאליבקה לא זכה לכמותם. חתנים נאים, הגונים, מיוחסים, בני־אירין ובני־אבהן, בעלי צורה ובעלי מוח!

חתן אחד יש לי ממשפחה מעולה ביותר. תכשיט הוא, משי הוא, כלי יקר ומפואר, מופלג ומושלם בכל המעלות, ולמדן גדול מאין כמוהו, היושב כל ימיו ועוסק בתורה. סמוך הוא על שלחני עוד מימי החתונה. חייכם, אלמלי ידעתם את טיבו של זה, כי אז אף אתם אמרתם, שאסור להוציא אברך כמותו מן הבית החוצה — מה יעשה זה בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא?

וכנגדו אתם מוצאים חתן שני אצלי, שיחוס־אבות אין לו, אלא שהקרן עצמה קרן קיימת היא. למשל: כל מה שלבך חפץ! כתב ולשון וחכמת־החשבון ויודע־נגן ויוצא במחולות וכיוצא באלו. ולא עוד אלא שמשחק הוא באשקוקא כאחד המשחקים הגדולים, אנשי־השם — כל־יכול הוא! ואף־על־פי־כן, שמעוני: הכל צריכים למזל! כמו שאמר שלמה המלך: לא לחכמים לחם — כלומר; כל המלומדים הילכים יחפים, באין נעלים לרגליהם. עשרה נסיונות נתנסה בימי חייו ובעשר מלאכות כבר שלח את ידו: פעם היה חוכר־קרקע ופעם חנוני, פעם מוכר־תבואה ופעם סרסור, פעם משולח ופעם גזבר, פעם מלמד ופעם שדכן אין לו מזל ולא כלום! והריהו יושב אצלי, הוא ובני־ביתו עמו. הן את בתי לא אשליך החוצה!

ועוד חתן יש לי, שאינו מלומד ביותר. אבל גם מן הפחותים איננו. המח חריף, והיד כותבת, ודף־הגמרא שגור על פיו, והלשון מדברת גדולות — פה מפיק מרגליות!

אלא חסרון אחד אתם מוצאים בו, שמפונק הוא ביותר, כולו מין רוחניות כמעט, כלומר: חש הוא בגופו ואינו בריא כל־צרכו. לכאורה, כשאתם מסתכלים בו מן הצד, הריהו נראה לעיניכם כאחד האדם: לא כלום... אלא מאי? שרוי הוא בזעה. ומלבד זאת, השיעול תקפהו. זה ימים רבים שנטפל לו שיעול משונה עם שריקה בסופו, המקצר נשימתו וטורדו מן העולם. הרופאים גזרו עליו, שישתה חלב ויסע בימות הקיץ לבובריק. אומרים, שכל החולים ובעלי־המיחוש נוסעים אל המקום דהוא. מין יער יש שם, שהוא יפה לשיעול. כסבור אני, אם ירצה השם, בימות הקיץ הבא, כשנאריך ימים, אקחהו ואסע אתו לבובריק, לפי שעה, עד שיִרָּפֵא ויקום על רגליו. הריהו שוכב אצלי, עלי ועל צוארי, הוא ואשתו ובניו. כלום יש עצה אחרת?

ועוד חתן אחד יש לי — בר־נש פשוט ופחות־ערך ביותר, אלא בשכר זה טורח הוא כל ימיו ועושה במלאכה. כלומר: אין הוא בעל־מלאכה חלילה, לא חייט ולא סנדלר, אבל גם תינוק של בית־רבו אינו.

דייג הוא; מסחרו מסחר דגים. אביו סוחר בדגים, זקנו סחר בדגים וכל בני משפחתו — כולם אין להם בעולמם אלא דגים, דגים ודגים!

לכאורה, הרי כולם יהודים ישרים ותמימים, אלא שבריות פשוטות הן מטבע בריתן.

שמא תשאלו: כיצד נתגלגל לידי בר־נש שכמותו וזכה להיות חתני? יש בדברים בגו. משום מעשה שהיה. כמאמר הבריות: אי אפשר לעולם בלא בַּשָּׂם ובלא בורסקי... מסתמא מזלה של בתי גרם לכך, שיהא לה בעל כמותי.

בעצם הדבר, הרי אין לי עליו ולא כלום. אדרבה, בואו ונחזיק טובה לו, שבתי חיה עמו בעושר ובכבוד. לפי שבר־נש זה מטבע ברייתו לבו לב רחב ומזגו מזג טוב וידו פתוחה תמיד, והוא חובב את כולנו ונפשו קשורה בנפשנו במאד מאד. כל מה שהוא מרויח, הריהו מוסר לבתי. ולא עוד אלא שתומך הוא גם בידי בני ושאר חתני כולם עד כמה שידו מגעת. כמעט ראוי לומר, כל מה שהוא טורח אינו טורח אלא בשבילנו. מתהלך הוא אתנו בנימוס ובדרך־ארץ וחולק כבוד לכולנו, מפני שיודע זה ומרגיש בעומק לבו — מי הוא ומי אנחנו. הרי הבדל גדול יש בינינו ובינו — דבר זה, ידוע תדעו, אי אפשר לבטל במחי־יד אחת!

כי הנה יש אשר באים אנחנו לבין הבריות ובני מתחילים מדיינים באותיות זעירות מחכימות. מראים כחם בדיני „שלחן־ערוך", או מפלפלים בסוגיא חמורה, או עומדים על פירושי של פסוק סתם מן התורה — הרי עלוב־נפש זה יושב אותה שעה כאלם ונותן בעפר פיו, סובל ומעלים עין, לפי שכל הענין הזה, לא עליכם, כספר החתום לפניו!

ולפיכך אין כל פלא כאן, שמתכבד הוא בכבוד גיסיו, כי בכבידם גם לו כבוד, ומן הדין איפוא, שחייב זה לטרוח בשבילם ולהספיק להם כל צרכיהם. וכי מה דעתכם? האין זאת?

ועכשיו, כיון שאתם מכירים קצת בטיב משפחתי, תבינו אליכם, כמה גדולה השמחה במעוני ומה רבה הנחת, הממלאה את לבי, כשימות החג מגיעים. — למשל, בהתקדש סעודת־פורים בשעתה, וכל בני ובני־בני, בלא עין הרע, כולם מסבים אתי לשלחן, ואני בוצע ומברך על חלת־הפורים הגדולה והמזהירה, העשויה מעשה־מקלעת, שצימוקים היא זרועה ובשמן־כרכמין אפויה, ועל הדגים המשובחים, המתוקים והמפולפלים, ועל האטריות המהודרות, הרכות והטובות, ועל המרק השמן, הנעים לחך, ואנו טועמים מן האדום־האדום הזה, אם יין משומר הוא מן החבית, המשמח לבב־אנוש, ואם יין־דובדבנים טיב מן הבקבוק, מתוק וחריף, ובשעת־הדחק מעט יי"ש פשוט בתכלית הפשטות אף הוא מתקבל על הלב, ואנו פוצחים כולנו רנה, אני — שושנת־יעקב! ושוב — שושנת־יעקב! ועוד הפעם — שושנת־יעקב! ובני עוזרים על ידי:

צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה!

והשובבים הללו, נכדי הקטנים, אף הם עונים אחרי בקול דק ובצפצוף מצפצפים:

אוֹר לַיְּהוּדִים! אוֹר לַיְּהוּדִים! אוֹר לַיְּהוּדִים!

ויש שאני מתלהבים כולנו כטוב לבנו בסעודה ויוצאים גם לרקד מתוך שמחה — אותה שעה מי ידמה לי ומי ישוה לי? מה לי ברודסקי? מי לי רוטשילד? מלך אני לעומתם, מלך בגדוד, כשם שאני יהודי!

עשיר, להוי ידוע לכם, אינני, וגם בין נגידים יפקד מקומי, אבל נחת זו, שאני רואה, ברוך השם, בבני — לא זכה לכמותה אפילו העשיר שבעשירי כתריאליבקה!

ב. שפיר.

הַנְּסִיעָה הָרִאשׁוֹנָה.

(סוף.)

III.

כשהגיע שלום ליער־הלבנות, פתח ואמר ל„הגלגול" אמירה של שמחה:

— הידא! הזדרז, „למדן" שלי, ופסע עוד פסיעות אחדות! ראה נא — כיצד הוא מתרשל לזוז!... ויהא כרצונך, יקחך קדר, תר־ר־רו! הרי באנו כבר ליער, — מוסיף הוא ואומר, — ממש חצי־הדרך עברנו, השומע אתה, משה'לי? ובכן, בן־פטיטיא, השלך נא עצמך מתוך העגלה, ונתן ל„הבחור החשוב" ללעוס קצת.

ובתוך כך ירד שלום מעל העגלה והתחיל מתמודד מתוך פהוק. משה'לי קפץ לארץ, התחיל מתרוצץ על פני העשב הירקרק והרענן וצוהל מעשה־סיח.

החמה התחילה נוטה ויורדת אט־אט אל האופק ומאצילה זהרים לצמרותיהם של אילני היער. ומתוך זהרים אלו היא פורשת בנחת־רוח, מתאדמת ונעשית חכלילית, כפני כלה נכנסת לחופה... וכל־זמן שהיא מתקרבת לבית־מלונה אדמימותה מתרבית והיא מתעטפת בהינומא של ארגמן. צללי האילנות התאחרו והתלכדו על־פני הקרקע, דומים למפה שחורה, ששוליה — ציציות מעשה־רקמה. צלליהם של הקרון והסוס, וגם אלו של שלום ומשה'לי נתמתחו ונתארכו. האויר נתרכך והדשאים התחילו זולפים ריח־ניחוח. שיירות של אנקורים מתעופפות בצוחה ורנה, וחסילים שחורים בזמזום מזמזמים. מתוך היער הגיע ונמוג באויר צלצול־שירה של זמיר מעודד ונעים כל־כך, כאילו מנפנפין ביום־קיץ לוהט במניפה על־גבי פנים מעונים ועיפים מרוב חום...

פיו של משה'לי נפתח מאליו. שלח משה'לי לשונו החוצה ובצפצוף של צפור־דרור רץ במשובה על־גבי הדשא, רודף אחרי הפושיה מתוך זריקת כובע למעלה, מתגלגל, מרקד ושורק מעשה־זמיר. זמיר זה בחביון־יער אומר שירה, עורג ומתרפק, נפשו יוצאת, יוצאת. עתים משמיע קול בכי, עד שהלב מתמוגג מרחמים... ופתאם משתפך לתוך האויר צחוקו המתוק והיקר ללב, והצחוק מתגלגל, מתגלגל ונפסק: ציק!... ועתים הוא חוזר ומתרפק זמן רב. ושם, הרחק מזה, פותח שני ועונה לו בצלצול־תרועה; ולעומתם עונה שלישי, ודומה, שכל היער כולו מזמר ומנצח בנגינות.

ומשה'לי שומע ומקשיב. לבו הולם, ראשו הולך סחור־סחור. נדמה לו, שהכל מנגן סביבו, מרקד ואומר שירה. משה'לי מקפץ ומדלג באויר; מתאוה הוא לטוס לשם, ליער, אל הצפרים. פורש הוא את ידיו הקטנות, כרוצה לחבק את כל היער, את כל העולם וכל צפריו יחד. בתנועת־ראש מהירה הוא רץ אל אביו וקורא: „אח, אבא טוב, אהבתיך!" אחר־כך חוזר הוא במרוצה למקומו ומזמר בקול רם:

דו, הו, אֵם רַחְמָנִיָּה!
תְּנִי נָא לִי דוּבְשָׁנִיָּה,
גַּם אֲגַסִּים תְּנִי נָא לִי;
שֵׂכֶל לִי וּבִינָה לִי,
כָּל הַיּוֹם לָמַדְתִּי;

רִישׁוֹן רִאשׁוֹ, פְּשַׁטְתִּי!
תִּי!... תִּי!... תִּי!...

ותוך כדי דבור הוא פושט לשונו ומעוה פניו.

— אי, אי, בן־פטיטיא שכמותך! — גוער בו שלום בנזיפה, לאחר שראה במשה'לי, שהוא עושה מעשה־נערות: — העויות הללו מה טיבן, אִ? אספר לרבך, יַקְטָן שבמיתך... בוא לכאן! הגיע זמן תפלת מנחה, החמה שוקעת.

מתוך דברים אלו שלום גוהן, מעביר בידו האחת העברה כל־שהיא על העשב ומשפשף בה את השניה, לשם נטילת־ידים.

משה'לי קרב אל אביו בראש כפוף, ופניו הקטנים נראו כמעוננים בענן של עצבות... אף הוא מעביר בידו על העשב ושפתיו חוזרות בלחש על דבריו של שלום: „הגיע זמן מנחה, החמה שוקעת".

שלום מוליך ומביא את ה„גלגול" סמוך ליער ולאחר שאמר למשה'לי: „השגיחה, קדיש שלי, שיאכל ולא יפזר לבטלה", עמד סמוך לאילן להתפלל תפלת שמונה עשרה.

החמה שוקעת ומתעטפת יותר ויותר בצעיפה הורוד, שולחת מבטים אחרונים ליער ונושקת לעצים בראשיהם העקומים והמהודרים, כמתביישת... מראיה כאם רחמניה, שעוזבת מפני ההכרח את בניה החביבים והיקרים, אלא שהיא מקוה, שמחר תחזור שוב אליהם ותחַיֶם בנשיקותיה החמות. דומה, כאילו היא נושקתם הרבה פעמים והולכת לה אט־אט, כמו בלי חמדה ומתוך החזרת פנים לאחור, ומביטה עליהם באהבה רבה, אהבה זו, שממלאת את הלב געגועים רבים, געגועי פרידה...

הלילה בא מפאת מערב ומתחיל פורש טלית אפירה־כהה. החמה מתגדלה, מתאדמת, האודם משתפך כביָבה בקצה האופק. זורקת היא מבטים אחרונים אל הלילה, כמו בתרעומות, ונעלמת.

רוח קלה ורכה נושבת וזולפת בשמים באויר; האילנות עליהם זעים, ניע ולא ניע, מתוך לחש חשאי. והזמיר מנעים זמירות; עורג והומה וממלא אוירו של יער בצליליו הנלבבים והמתוקים. חפושיות של זיו טכים, נתקלים באילנות, נופלים לארץ ובזמזום מזמזמים.

משה'לי עומד שקוע בהרהורים, כשפיו פתוח, עיניו מתרוצצות ומבריקות ופניו המאירים מכוסים חכליל עבה. מסתכל הוא ביער, במקום שנעלמה שם החמה, מביט הוא אילך ואילך לצדדין ומקשיב. ושוב נעשה לבו טוב עליו, עד שהוא חוזר ומתחיל בריקוד ובריצה, פורש ידיו מעשה צפור־כנף, ודומה הוא, שבעוד רגע יטוס כצפור למרום... מתוך הרהור זה כתאיה הוא מאד, שיהיו כל חבריו הקטנים עומדים כאן ורואים בעיניהם, כיצד יהא טס במרום ויהא עושה בפיו כמו שעושה הלה ביער: קו־קו־קו...

— משה'לי, קדישי! — מפסיקו שלום באמצע חלומותיו, לאחר שגמר תפלת מנחה: — היודע אתה „קטורת" בעל־פה?

— הן! רבותא גדולה... וידבר ה' אל משה לאמר: ועשית כיור נחושת וכנו נחושת לרחצה ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים... — מצלצל קולו של משה'לי ונבלע ביער הסמוך.

— ועכשיו — לתרגם אתה יודע? אדרבה, הראני נא! — מוסיף שלום ואומר מתוך שמחה, שבנו משה'לי תפלתו שגורה לו על פיו כל־כך.

— אי, אי, אף זו רבותא! וידבר ה' אל משה — אלהים אמר אל איש ששמו משה. לאמר — כך אמר: ועשית — שתעשה. כיור — כלי לנטילת־ידים, נחושת — של... של... יודע אני, הן, הן... של... נחושת!!! — מסיים הוא פתאום בתרועה.

— איש־חיל, משה'לי! ועכשיו נעלה ונסע. — אומר שלום וצובט לחי בנו בחבה.

— אי, אי, עוד הרבה אני יודע, הן, הן... — אומר משה'לי ועיניו מזהירות ומתיזות ניצוצות של שמחה. מרים הוא את ידיו, קופץ שני אגרופים קטנים, ורץ וקופץ על רגל אחת במורד ההר. שלום מסתכל בעגלה ובוחנה מכל עבריה, מיישר רעמתו של „הגלגול", מושכו בזנבו משיכה כל שהיא ומתקן אפסר ופרומביא שעליו; זורק הוא מבט על העגלה, מצליף על גבו של ה„גלגול", מצליף ואומר:

— קום נא, נשר שלי, שא־נא רגליך והראה לנו במה כחך גדול. הו, הו!

אבל ה„נשר" עדיין עומד שקוע במחשבות, כאילו אין הדברים נוגעים אליו כלל. עד שעמד שלום וכברו בשוטו אחת ושתים. נזדעזע ה„גלגול", נזדקף, עקר רגליו וזז ממקומו.

לאחר שירד משה'לי במרוצה מן ההר, עמד פתאם כתמה, עומד ומביט לצדדין. ומיד פנה ורץ בחזרה.

— אוי, אבא, אבא! — קרא בקול, כשהגיע ובא אל העגלה: — מפני מה קר שמה, אבא?

— קר? מפני שבקעה היא זו, לפיכך קר בה! עלה, עלה לעגלה, בן־פקועה, שכמותך, למה אתה רץ אילך ואילך? תפ־ר־רו, עמוד! - קרא שלום ועצר בה„גלגול".

משה'לי טפס ועלה על העגלה ונכנס לתוכה מאחוריה והתחיל דופק בסוס: „קדימה, לבן, קדימה!".

— אבא רחימאי, תן לי את השוט! - מתחנן משה'לי.

שלום מסר לו את השוט. אחז בו משה'לי בשתי ידיו, הזדקף קצת ו־צליף על גבו של „לבן": „הו, הו, קדימה!" „לבן" הפנה ראשו ההוגה מחשבות עמוקות וזורק מבט אלכסוני כלפי משה'לי, כמדבר בלשון בני־אדם: „הכה, חכה, קונדס שכמותך, תבוא בימים כמוני, ואראה אף אותך בכך; בנעורי הייתי אף אני בועט כמותך, ואפשר עוד יותר ממך!..." ו„לבן" כפף ראשו, סגר גבות עיניו - דומה, שהוא רואה בחלומו את הימים הטובים ההם; כשהיה סיח צעיר והיה בועט ברגליו וצוהל על פני השדות הרחבים.

— מה, אבא? הרואה אתה? קר פה מאד! — קרא משה'לי בקול, לאחר שירדו ובאו לבקעה בין שני הרים. — מפני מה זה, אבא, מפני מה שם חם ופה קר?

— ומפני מה אינך יודע תפלת „אשרי" על־פה, לא כך? — השיבו שלום מתוך ערמומית.

— כסבור אתה, שאיני יודע? אני יודע! אי, אי, חשיבות גדולה... אשרי יושבי ביתך...

— אי, אבל לתרגם אי אתה יודע! — הפסיקו שלום באמצע.

— הן, הן, יודע אני! — עונה משה'לי ואומר בגאון, ומיד היא מתחיל מתרגם:

— אשרי יושבי — טוב להם למי שיושבים... אשרי יושבי ביתך — למי שיושבים בבית ה', ועוד...

— הס, חכה נא קצת!... היידא; לכל הרוחות, הלואי שתזדעזע לעולם ועד, „גלגול" שכמותך. הו; הו! — קורא שלום פתאום, כאדם המתעורר משנתו, ומתחיל כר הצדה. מרחוק מגיע ובא לאזניהם קול זמרה ונגינה על כנור ותוף. וכשעלתה העגלה על ההר, ראה שלום מרחוק עגלה גדולה נוסעת נגדם, עמוסה „שקצים" הרבה; יושבים הם צפופים זה על גבי זה, מזמרים במקהלה בהלולא רבה וזמרתם מתלוה בנגינת הכנור והתוף;

הלילה בא. האופק הולך וכהה. הלבנה מבהירה ויוצאת,

צללים משתטחים על הארץ. כוכבים מנצנצים ומהבהבים בשמים. וביער הזמיר הומה, מנגן ובוכה ונפשו יוצאת וכלה. „השקצים" מזמרים, וטסי התוף מצלצלים ומטמטמים: טָם־טָם! הכנור מנגן נגינה של מחול עליזה.

משה'לי נתבלבלה דעתו עליו מרוב עליצות, עוד מעט ויקפוץ מעל העגלה ארצה. שלום גוער בו בנזיפה:

— שב במנוחה, בן־פניטיא שכמותך!

אבל משה'לי אינו נשמע לו. מרקיד הוא את עצמו, מגביה כתפיו, מתנודד לצדדין, פושט לשונו כמלקק דבר־מה באויר ומוציא מיני הברות משונות. העגלה מתקרבת והולכת.

משה'לי רואה את ה„שקצים", הכניר והתוף, והוא מסתכל בהם בידידות רבה, והביבים הם עליו וקרובים לו, כאילו מכיר הוא אותם זה כבר.

נפשו יוצאת ממש מרוב שמחה. מתאוה הוא לקפוץ לתוך עגלת השקצים, לזמר עמם יחד ולתופף על הטסים המצלצלים. לבו דופק, ראשו מבולבל; שוכח הוא עולם ומלואו, עיניו מתנוצצות, מזהירות, ופניו כעין השושן. הנה גל של זמרה נשא אליו, בא בזרם וישטפהו. קופץ הוא ממקומו, מזדקף ועומד בעגלה, כלפי ה„שקצים", מניע לעומתם בידיו הקטנות והריהו שר אף הוא לעומתם:

הו, הו, אֵם רַחְמָנִיָּה!

תְּנִי נָא לִי דָּב...

— אוי־אוי! — מתפרצת פתאום מפיו צעקה גדולה ומרה. גוש עפר, קשה כאבן, נקלע אל מצחו של משה'לי, ומיד בצבץ דם במקום הפצע והדם שתת על פניו הנבהלים, שתת ובא להיך פיו הפתוח...

— אוי! — צעק שלום אף הוא בפחד.

עגלת השקצים נתרחקה במהירות.

— אוי, אוי!... היא... החיבת... — נאנק שלום וגונח מרה: היא החייבת... אויר... ירח־זיו... יום־קיץ נאה... הרי לך!

וזמן רב עוד נשא באויר קולו של שלום, קול צרוד ונחנק בדמעות: „הי, הו! פגר שכמותך! היידא; הלואי שתזדעזע לעולם ועד!"...

י. ר.

הַשֹּׁמְרוֹנִים.

I.

לילה. בין הרי אפרים; העגלה ממהרת לעשות דרכה על פני הכביש החלק והרחב המוביל משכם. הדרך עוברת בעמק צר; רוכסי הרים מתפתלים וסוגרים עליו משני עבריו. הכל עטוף חשך. ההרים נטוים כקירות שחורים. לפעמים נצב אחד ההרים כענק החוסם בפנינו את הדרך. ואולם בקרבנו אליו הוא נסוג הצדה ופותח לנו שער לעבור בו. כוכבי הזהב נוצצים מתוך תכלת השמים ומאורם יהלו לפני עגלתנו טפח וטפחים מן הכביש הלבן הטובע בתהום החושך. דומיה. אין איש מסביב, אין קול ואין הגה, רק דהרות סוסינו ורעש עגלתנו. הסוסים ממהרים לרוץ אל תוך איזה מרחק נסתר עטוי חושך, ונדמה לי, שאין אני הולכים ומתקרבים לאיזה מרחק־מקום, אלא שאנו נשאים אחורנית לאיזה מרחק־זמן: אנו הולכים ומתקרבים אל העבר העתיק, אל החיים שנשכחו. קסם הלילה וקסם הדמיון משיבים אותי אלפי שנים אחורנית אני הנני איש משבט יהודה הנוסע ועולה שכמה, עיר הבירה של אפרים. ריב ומלחמה לנו, בני יהודה, בבני אפרים. ואולם ברגע זה סולח אני לעון בני אפרים, אנשי ריבנו, ואני שוכח את הרעה אשר עשו לנו. אח יקיר הוא לי אפרים ברגע זה. אני עולה אל עיר בירתו מלא אהבת אחים. נכמרו רחמי עליו...

אנו הולכים ועולים. לפעמים נוצצת אש מעל ההרים, וגם אש זו, הבאה מאיזה כפר רחוק דומה כאלו יורדת גם היא ממרום החיים הקדמונים, העתיקים. האם לא זו היא הדרך, בה עברו בני שבטי לפני אלפים שנה? האם לא זהו שחור הלילה וברק האש אשר לוו גם אותם?...

שקוע כולי במחשבותי אני נוסע הלאה, הלאה, אל תוך חלל החושך, והנה — כאלו צמחו לפני פתאום מן האדמה בתים מוארים. זוהי שכם, שכם של יעקב אבינו, של יוסף בני,--זוהי עיר הראשה של אפרים אחינו...

לבי רעד בקרבי משמחה בראותי בעיני בפעם הראשונה את העיר אשר את שמה שמעתי עוד בראשית ימי ילדותי, עוד בטרם שמעתי את שמות הערים שבקרבת עיר מולדתי, העיר שהיתה קרובה ללבי הרבה יותר מעיר מולדתי עצמה. מלאתי חרדת קודש, פרק שלם מן העבר הגדול קם ויחיה לפני; נגעו בי כנפי הנצח הרכות... שקט ומנוחה שוררים בעיר. נמים הגבורים הקדמונים תחת מצבותיהם וישנים החיים, סרוחים על ערשותיהם. צעיף הלילה פרוש על המתים ועל החיים. בתוך אפלת הלילה נראית העיר צרה. מעבר מזה ומזה יורדים מן השמים עננים כבדים וחשכים ונוגעים בגגות הבתים. אני מביט אל המראה אשר לפני, ותיכף אני נזכר בשני ההרים — הר גריזים והר עיבל — הסובבים את העיר משני עבריה. הנה הם הר הברכה והר הקללה. הנה הם לפני ההרים הראשונים שידעתי בחיי. השמים נשענים עליהם והכוכבים שופכים את אורם הזך עליהם. מתוך דומית הלילה קולטת אזני לחש רך וקל; זהו לחש המים היורדים בשפע מן ההרים.

בשכם אנכי, אבל מבני אפרים שהשלמתי עמהם אין עוד פה איש. גם מבני יהודה אין איש בעיר הגדולה הזאת שיש בה 25,000 נפש אדם. לפני 70 שנה היו עוד בשכם 150 יהודים. הד"ר פרנקל מצא פה לפני 50 שנה קהלה עברית, ועכשיו אין כאן אף יהודי אחד. שכם מתה לנו.

ובכל זאת קרובה היא שכם לני, ולא רק בשל עברה, כי אם בשל השריד שנשאר בה עד היום, המה השמרונים. למרות השנאה הגדולה ששררה מאז מעולם בינינו ובינם, למרות הפרוד הגדיל שבינינו ובינם, שלנו הם, השמרונים, ובדברי ימינו אנו יכירם מקומם. גם הם דבקו כמונו בתורת משה ומסרו את עצמם עליה; גם הם אומץ לבם הנפלא עמד להם לבלי להכנע לפני עובדי האלילים, הנוצרים והמושלמים, שרדפום תמיד במשך אלפים שנה. וגדולה מזו: הם לא עזבו כמונו את ארץ מושבם, הם לא זזו מאת הר גריזים. בבקומם עמדו ושם נלחמו ושם מתו בעד אמונתם, אמונת ישראל. מכל עם השמרונים הרב נשארו היום רק מתי מספר. אבל הם נשארו נאמנים לדגלם ומלבם לא פסקה ההכרה החזקה מצור שאתם הצדק, שהם הם נושאי דת משה האמתית. אחרי שיבת בבל, כשהתלהבות תקפה את כל היהודים בדחליתם לבנות את בית המקדש החדש, באו גם השמרונים ויאמרו להשתתף בעבודה הקדושה הזאת. אבל היהודים דחו אותם בקנאותם. הם יראו פן יטו השמרונים, שהיו מעורבים עם עמים אחרים, את רכי הלב וקלי הדעת שבנו מן הדרך הטובה וישיבום לעבודת האלילים. אבל השמרונים הוכיחו, עד כמה

לא צדקה דחית זו: הם נשארו דבוקים בכל דבור ודבור מתורת משה. וכיון שנאמר בתורה „לא תוסיפו ולא תגרעו" לא קבלו כל ספר אחר מלבד חמשה חומשי תורה. חשדו אותם שעתידים הם להפנות את לב העם לעבודת אלילים, והם חזקו את אמונת האחדות בצירתה המפשטת, כי נזהרו מכל דבור שיש בו מושג מוחשי של האלהות. ואם היהודים שבימי עזרא שנו את כתב התורה, הרי נשארו השמרונים נאמנים גם להכתב העתיק, שרק בו נשמרת אצלם התורה ושרק בו הם כותבים את התפלות ופירושיהן.

ממחרת לבואנו שכמה הלכנו לבקר את השמרונים. הם יושבים ברבע מיוחד בקצה העיר בצלע ההר גריזים. עברנו דרך סמטות עקומות וצרות, ומתחת לבתים ג"כ עוברות סמטות. השמרונים קבלו אותנו בסבר פנים יפות. האורחים מכניסים להם איזו הכנסה, ולפיכך יודעים הם להוקיר אותם. נכנסנו אל בית התפלה. זהו חדר קטן; דומה הוא לבתי התפלה הקטנים של הספרדים אשר בארץ. בימים עברו, אומרים השמרונים, היה להם בית תפלה יותר יפה וגדול. אבל הערבים לקחוהו מאתם. בארון אשר בבית התפלה נמצא רכושם הגדול — ספר התורה היותר עתיק בעולם. כתבי ספרי התורה שלנו אינם עתיקים. הכתב של ספר התורה השמרוני הוא זה שהיה נהוג אצלנו לפני חורבן הבית השני. השמרונים מיחסים את ספר התורה שלהם לאבישוע בן פנחס (דברי הימים א',ו'). כתוב הוא ספר התורה הנפלא הזה על קלף שכבר הצהיב מזקנה. במקומות שונים קרוע הקלף, ידות הספר מקושטות בציורים והכתונת היא ממשי ירוק. אם באמת הראו לנו את ספר התורה העתיק, אינני בטוח. אומרים שנוהגים השמרונים להראות לאורחים ספר תורה אחר, עתיק גם הוא וכתוב גם כן על קלף שהצהיב מזקנה, אלא שהוא מזמן מאוחר הרבה יותר. את ספר התורה העתיק הם מטלטלים ופותחים רק פעם אחת בשנה. גם הכהן הגדול בא לקבל את פנינו. הוא זקן בן 70 שנה, גבוה וצנום. פניו עדינים. עוטף הוא גלימא כמנהג זקני הערבים, או החכמים הספרדים, ולראשו חבושה מצנפת. נמוסיו והליכותיו יפים ונעימים. זה כחמשים שנה הוא משמש כהן גדול ויודע הוא את האחריות הרבה שמטלת עליו משרתו הנשאה והקדושה. הוא הכהן הגדול לא רק של עדת השמרונים הקטנה; הוא ראש עם ישראל, מפני שהשמרונים אומרים שהם הם העם הישראלי, הם הם העם, ואנחנו, היהודים, הננו הכת שנפרדה מהעם. הוא יודע שמזרע אהרן הכהן הוא, ומשרתו עברה בירושה דור אחר דור. מאהרן הכהן עד שהגיעה לו, ליעקב בן אהרן. ומה הוא יחסם של השמרונים לכהנם הגדול ולמשרתו הגדולה מראה קטע של כרוניקה שמרונית: „ויעקב הכהן הגדול מצא חן בעיני הממשלה המושלמית ובעיני בני עמו... והוא היה לראש על עמו. ולא היה איש אשר התנגד לו. יאריך אלהים את חייו הנעלים, ידיו רב לו בכתב העברי והערבי. יחזקהו ה' וינחיל לו נצחון על שונאי אמונתו. אמן". מה להם להשמרונים שמועטים הם? עם הם לפי הכרתם, עם גדול עפ"י תעודתו הרוממה, עם שבחר בו אלהים!

הכהן הגדול הזמין אותנו לביתו הסמוך לבית הכנסת. נכנסנו לחדר פשוט וקטן. על הרצפה שטוחה מחצלת ומסביב לקירות—כרים. ישבנו על הכרים ותיכף הביאו לנו קופה. הכהן הגדול מדבר עברית במקצת, וגם אנשים אחדים אחרים מעדת השמרונים יודעים עברית במקצת. השיחה נסבה על מצב הקהלה, על מנהגי השמרונים, על ספריהם. יותר מאלפים שנה נפרדנו איש מרעהו, והרי שוב אנו יושבים יחדו במסבה אחת, יהודים ושמרונים. בשכם העתיקה ומדברים באותה השפה שדברו בה אבותינו ואבותיהם לפני אלפים שנה. ומי יודע, אם אבותינו ואבותיהם לא דברו גם הם אז על מה שאנו מדברים עכשו — על הפרוד בין האחים, על המקדשים בהר הגריזים ובהר המוריה? ואולם אין שאלת המקדש בהר הגריזים מעוררת עוד התלהבות. גם אנחנו וגם הם מדברים מתוך איזה הגש של מנוחה ועצב, כמו לו בבית קברות עמדו רגלינו. נדמה לי אותה שעה כאלו גם הם וגם אנחנו איננו אנשים חיים אלא איזו עתיקות שצפה ועלתה מתהום הנשיה, איזו תמונה עתיקה שנשארה לפליטה מלפני אלפים שנה ופתאום התחילה מתנועעת ומדברת.

בבית הכהן הגדול נתאסף קהל שמרונים. מספר כל השמרונים עולה 170 נפש. כולם, מלבד יחידים הדרים ביפו, יושבים בשכם. מעט היא, לפי ערך, מספר הנשים בתוכם, ולפיכך נשארים רבים מהם רוקים. „נשואי-תערובית"— בינם ובין יהודים— אסורים. לפני איזו שנים השתדלו השמרונים לפני החכם באשי בירושלים כי ירשה ליהודים להתחתן בהם, אבל השתדלותם נדחתה. השמרונים לבושים כולם בגדי ערביים. לראשם חבושה מצנפת אדומה. הכהנים צמות קלועית יורדות להם על ערפם כמנהג הכהנים היונים. רובם הגדול של השמרונים עניים הם. הם עוסקים באומניות שונות—יש בקרבם חייטים, סנדלרים, פחחים, חנונים. הכהנים אינם עוסקים במלאכה אחרת מלבד העתקת ספרי התורה וספרי התפלה. חברי העדה מביאים להם גם מעשר. בבית הכהן הגדול נמצא ארון ובו שמורות העתקות של ספרים שונים, שנמכרות לתיירים. הכל כתיב בכתב השמרוני. יש אצלם כתבי יד יקרים מאד, כגון העתקות מספר התורה. עצם קיומם משמש להם להשמרונים גם אמצעי לפרנסה. הם מוכרים בכסף. מלא לא רק העתקות רבות, אלא גם כרטיסי הכהן הגדול, גם תמונות שונות וחוברות שונית, שתורגמו לאנגלית ושנכתבו על ידי הכהן הגדול של עכשו, יעקב בן אהרן, בערבית על דברי ימי השמרונים ומנהגיהם. השפה הערבית היא היחידה השגורה בפיהם. בינם לבין עצמם אין הם מדברים אלא ערבית.

בני-יורשו של הכהן הגדול הלך ללוות אותנו להר גריזים. הדרך עוברת בין גדרי אבן. בצלע ההר מתחת גדלים זיתים ותאנים. האדמה היא ברובה מעובדה, וגם במרומי ההר ראינו שורים חורשים את האדמה. העליה על ההר היתה קשה וארכה כשלשת רבעי שעה. באנו אל מישור קטן המוקף שורות אבנים נמוכות. מישור זה הוא מקדשם של השמרונים. המקום הזה הוא לא על ראש ההר, אלא במרחק עשרה רגעים בערך מראש ההר. בפנה אחת שבמישור מונח שריד של עמוד עתיק, ועליו עומד הכהן הגדול בשעת התפלה. במקום הזה מקריבים השמרונים קרבנות בפסח ואליו הם עולים לרגל להתפלל שלש פעמים בשנה: בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות. באמצע המישור יש תעלה הרצופה אבנים; כאן זובחים את קרבן הפסח. לפני המישור המוקף נמצא בור; בבור עורכים אש ועליו תולים את הכבשים לצלות אותם.

בימי הפסח עוזבים השמרונים את בתיהם והם יושבים שבעה ימים רצופים באהלים על יד המקום הקדוש להם. שם הם אופים להם גם מצות. כדי לראות בהבאת קרבן הפסח באים להר גריזים הרבה ערבים ותיירים. רבים באים שכמה דוקא לחג הפסח, כדי לראות תמונה חיה המציגה לראוה את קדמוניות היהודים. בארבעה עשר יום לחודש ניסן בצהרים מתאספים כל השמרונים (הנשים אינן לוקחות חלק בעבודת האלהים) במקום קדשם. כלם לבושים לבנים, והכהן הגדול עומד על שריד העמוד העתיק וקורא את התפלות. אחרי התפלות ואחרי התפלה לכבוד

השילטן מקריבים את הקרבנות: שבעה אילים לבנים בני שנה תמימים, שאין בדם מום. בשעת שחיטת הקרבנות צועק כל הקהל: „ה' אלהינו ה' אחד". בדם הקרבנות טובלים אגודת אזוב ונותנים את הדם על המזוזות ועל המשקוף של האהלים. את האילים שמים על מוטות ותולים אותם על גחלים לוהטות המונחות בבור. שעה אחת לפני שקיעת החמה חוזרים ומתאספים השמרונים כשמתניהם חגורים ונעליהם ברגליהם ומקלותיהם בידיהם ואוכלים הם בחפזון גדול את הבשר הצלוי.

מקום זה שמקריבים עליו הקרבנות איננו מקום המקדש העתיק. כנראה היה אותו המקום גבוה עוד יותר—במישור שבראש ההר. שם אפשר לראות עוד שרידי בנין עתיק ושרידי מגדלים. אך גם שרידים אלו אינם שרידי המקדש העתיק. סמניו מעידים עליו שאינו אלא שריד מבית התפלה שבנה הקיסר הביצנצי יוסטיניאנוס (במאה הששית). על יד הבנין הגדול הזה נמצא סלע שטוח ורחב; זהו, לפי מסורת השמרונים, המקום שעמד שם המשכן עם ארון הברית. שרידי הקירות הנמצאים אצל הסלע הזה אפשר שסמנים הם למקדשם של השמרונים. זהו המקום היותר קדוש לשמרונים. לצד הזה הם פונים בשעת התפלה. בין שרידי הבנין נמצאית עוד אבנים גדולות הבולטות מן הארץ. אי אפשר להגיד בבטחה, אם האבנים הללו הן חלקי סלע מנופץ או אבנים שהונחו על ידי בני אדם. קבלה היא בידי השמרונים שיש כאן שתים עשרה אבנים, ואומרים הם, שעליהן היה כתוב משנה תורת משה (יהושע ח', ל"ב). נדמה להם שבקוים והשרטוטים השונים, החרותים בהאבנים (אפשר לרגלי הגשמים שיורדים עליהם), הם רואים עדיין כמני אותיות. באמצע המישור על ראש ההר מראים השמרונים את המקום שאברהם חפץ להקריב שם את יצחק לקרבן. לפי מסורת השמרונים נעקד יצחק על הר גריזים. על ראש ההר נמצאת חומה קטנה בעלת כפה. זהו קברו של אחד מאלפי הקדושים המושלמים — ראנים.

מראש הר גריזים נשקפת תמונה נהדרה. לרגלי ההר משתרע עמק מָכְנָה הפורה. צבעיו הרכים והמרובים מרהיבים את העין. הוא כולו מכוסה שטיחים, שטיחים. בין השטיחים עיברות רצועות לבנות — אלו הן הדרכים. במקומות שונים בנוים כפרים לרגלי ההר משתרע הכפר באר יעקב. מראש ההר נראים בתיו כצעצועים. יש בבתים הלבנים הללו וגגותיהם האדומות זכר למושבה עברית. בכפר הזה יושבים נוצרים. על יד הכפר מראים את קברו של יוסף. עכשיו עומדת „על הקבר" כפתו של איזה נביא מושלמי. במרחק ידוע מבאר יעקב עומד הכפר שָׁלֵם שנזכר בספר בראשית. במערב — פס זהב ופס כחול נושקים זה לזה. זהו החול אשר על שפת הים הנראה למרחוק. בצפונית־מזרחית נראה ראש החרמון, ובדרומו נראים הרי הגלעד...

אמנם, אחרי ירושלים אין בארץ ישראל מקום יותר יפה מהר גריזים, ולא לחנם נעשה המקום הזה למקום קדוש וקדושתו לא פקעה במשך אלפי שנה.

ב. אשר.

„אִיסְט־עֶנְד".

בימים האחרונים הרעישה הגיטו הלונדונית את כל העולם כולו. מעשה והתנפלו לסטים מזוינים על בית־מסחר לאבנים טובות ומרגליות, וכשנתגלו עקבותיהם והפוליציה חפצה לאסור אותם, התחילו הרוצחים מורים והרגו שלשה שוטרים ונחבאו ב„איסט ענד". וכשנודע מחבואם להפוליציה, שאינה רגילה כאן ברוצחים מסוג זה, נתבלבלה ונבוכה ושלחה גדודי שוטרים וגדודי צבא לצור על הבית. ותהי „המלחמה" כבדה עד אשר נכבש „האויב", ושני אלפי הלוחמים המזוינים עם המיניסטר טשרטשיל בראש נחלו את זר ה„נצחון".

לכאורה אין המקרה הזה נוגע לנו היהודים כלל. כלום יש לנו עסק עם שודדים נוצרים? אלא שעל פי מקרה נחבאו הרוצחים הנוצרים ברחוב היהודים, כאמור, והדבר הזה כבר היה די בשביל לעורר את השנאה הנצחית לעם נרדף ונענה. נגע גץ באבק שריפה. פרצה השנאה הכבושה הנטועה בלב. נטף נטף הרעל ונשמע הכרוז הרגיל:

— היהודים הם האשמים בכל!

היו גם סבות פוליטיות: הליברלים נצחו זה עכשיו בבחירות וביחוד ברחוב הי ודים. אותה „סטעפני", שבה נמצאים כששים אלף יהודים, לבה של הגיטו וככר ה„מלחמה" עם הרוצחים, בחרה זה עתה בדפוטט ליברלי במקומו של הקונסרטיבי, והרי היא כצנינים בעיני הריאקציונרים. לפיכך מצאו כאן בעלי חוב מקום לגבות את חובם — לנקום ביהודים ולהבאיש את ריחם בעיני עם הארץ. רצו הקונסרבטיבים להבאיש גם את ריח הליברלים בכלל הנוטים חסד ל„זרים"; ובאו עכשיו והכריזו:

— היהודים הם האשמים בכל; הליברלים נצחו בעזרת היהודים! הרי שהיהודים והליברלים הם האשמים בכל!

והתחילו צועקים: אנרכיסטים עליך, בריטניה הגדולה! והתחילו מיללים נבאים: ימי חג הכתר הולכים וקרבים ואומרים ה„אנרכיסטים" (קרי: יהודי הגיטו) לשלוח יד במלך וכו' וכו'.

הפוליציה האנגלית הודיעה גלוי, שאין בכל השמועות האלה שום ממש. היא הודיעה גם־כן, שהרוצחים הם נ ו צ ר י ם ולא יהודים. אבל הללו אטמו אזניהם משמוע ולא פסקה הקריאה:

— היהודים הם האשמים בכל! בריטניה הגדולה בסכנה!

וסופרים וקורספונדנטים נשלחו ל„איסט־ענד" לרגל את ככר ה„מלחמה" ולתור את הגיטו. בין לילה נדפסו מכתבים ומאמרים גדולים על חיי היהודים במזרח לונדון. התחילו מופיעים אינטרביואים ומעשיות המסמרים את שערות הראש. מעשיות שלא היו ולא נבראו, של אלף לילה ואחת.

ספרו, שסכנה לעבור את רחובות הגיטו. שוד ורצח ברחובותיה. אין אלהים ואין חוק. הסופרים שלחו טלגרמות לעתוניהם שסכנה צפויה להם ב„איסט־ענד", שהיהודים רודפים אחריהם באקדחים, שומרים צעדיהם וכו' וכו'. הקוראים בלעו את הכל והשתוממו על אימץ רוחם של הסופרים, המרהיבים עוז בנפשם לדור בעמק עכור זה.

בימים הקשים האלה שבאו ליהודי אנגליה בודאי ראוים הם לרגשי חבה מצד אחיהם יושבי ארצות וגיטות אחרות. אבל לתמהוננו וצערנו אנו רואים אחרת. העתונות הישראלית שבכל הארצות נסחפת עם הזרם ומצדיקה עלידם את הדין. גם בעתונים העברים והז'רגונים שברוסיה נדפסים „בבא־מעשיות" על הגיטו הלונדונית, ויש מצטערים על ה„בושה הנוראה" שמביישים אותם אחיהם ה„פושעים" שבאנגליה.

כדאי על כן לתת סקירה קצרה לכה"פ על חיי אחינו שב„איסט ענד" ולהראות, עד כמה יש ממש בכל האשמות. אין רצוני לתת כאן תמונה שלמה ומקיפה. רוצה אני רק להבליט קוים אחדים, שמהם אפשר יהיה להקיש על השאר. כמדומני, שאנכי, הגר פה זה כחמש שנים, יש לי הרשות לכך לא פחות מאותם הסופרים העוברים רק פעם ברחוב היהודים ושבים לבתיהם וכותבים מאמרים ואינטרביואים וספרים ורומאנים על חיי הגיטו.

מספרים מדויקים בנוגע לאחינו באנגליה אין לנו. משערים שמספר היהודים בגיטו הלונדונית עצמה עולה למאת אלף. האימיגרציה התחילה בשנות השמונים אחרי הפרעות שהיו ברוסיה. אז פתחה אנגליה את שעריה לרוחה לפני אחינו הנרדפים, ומאז עד ימי קישינוב עלה מספר היהודים במזרח לונדון עד שבעים אלף. מקישינוב ועד שנת 1908 נכנסו אל הגיטו עוד כשלשים אלף יהודים. משנת 1908 כמעט שפסקה האימיגרציה לאנגליה מפני ששקטו הפרעות ברוסיה וגם מפני תוקף „חוק הזרים".

רוב האימיגרנטים שבאו הנה הם אנשים עניים, יוצאי הגיטות החשכות, עובדים פשוטים המבקשים לחם לאכול ופנה להניח ראשם. רובם היו פה לבעלי מלאכה: חייטים, עושי כובעים, פפירוסים, רהיטים ועוד.

הפועלים האנגלים המאורגנים היטב אינם נותנים לזרים לאחוז באומניות המביאות שכר טוב לבעליהן, בוני אניות, סוללים וכו' אין בקרב הזרים.

נשארו להם רק ענפי המלאכה שחזכרתי, ומשום זה גדלה העניות בגיטו מאד, האקספלואטציה רבה ואלפי אנשים אינם מוצאים להם עבודה כלל וסובלים מחסור רעד.

יש שזרם האימיגרציה הביא אתו גם אנשים אינטליגנטים בעלי השכלה גבוהה, סופרים וסתם משכילים. האחרונים קוו ג"כ להתישב פה, להתרכז ולברוא לעצמם סביבה משלהם, אלא שתיכף נוכחו כי טעו בחשבונם, משום שהמקום אינו מוכשר לכך. בגיטו הלונדונית חסר הטפוס של הבעל־הבית והסוחר הבינוני, אותו הטפוס שממנו נוצרת סביבה המפרנסת את האינטילגנט העברי ושיודעת להוקיר את ערכו. מתוך קלחת זו, הקרויה „איסט-ענד", עולה אד-תמיד — שאלת לחם-חקלוקל. וכסביבה כזאת אין מקום לאידיאליסטים וחולכי חלומות. לפיכך לא הצליחו פה האינטליגנטים והסופרים שבאו לכאן. הם נפזרו לכל עבר: קצתם יצאו לאמיריקה, קצתם יצאו לארצות אחרות וקצתם חזרו לרוסיה. גם אלה שנשארו עזבו את הגיטו וקבעו להם מקום בחלק אחר מן העיר ואבדו לאחיהם שבגיטו.

לפיכך אין לך אף גיטו אחת בעולם שמספר משכיליה יהיה מצער כל-כך כב„איסט ענד". לפיכך שורכת פה בערות נוראה ועם הארצות גמורה, קללת אלהים רובצת על הגיטו.

יש שאמרו ה„וועסט-ענדים" שלנו, יהודי מערב העיר העשירים, להביא „סדרים" בחיי ההמון שבגיטו ולעשות אותם ל„אנשים". האפוטרופסים הללו לא באו בשם אהבת העם, אלא משום „למה יאמרו הגוים?" החיים היהודים עם שפתם המיוחדה ומנהגיהם הנושנים הביאו רעד בלבותיהם. רצו „בני דת משה" הרוסים הגליצאים והרומנים בבתי תלמוד תורה והניחו „בני דת משה" האנגלים מכשילים על דרכם. התחילו הראשונים לעשות אגיטציה לבנין תיאטרון ובית חולים עברי, והתחילו האחרונים להרעיש עולם ומלואה: מה? להבדל מעם הארץ אתם אומרים? ב„אנטיסמיטיזמוס" אתם רוצים? מתגעגעים אתם על ה„רשעות?"...

ותפרוץ מלחמה בין ה„מזרח" וה„מערב", המזרחים טוענים: „מי שמך"? והמערבים מתקצפים ומתרגזים: שנוררים! אנו באים לעשות אתכם לאנשים ואתם בועטים בנו?!..

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מֵאַרְגֶנְטִינָה.

III.

(סוף)

מזמן לזמן היו נשמעות תלונות על הפוליציה, שמניחה היא לאותם הסוחרים לעסוק במסחרם מהוך חירות גמורה. אבל האשמות הללו דין נאמרות רק כלפי „אנשי-הבליעל" (feneborosos) בכלל, מבלי סמן את מוצאם ואת הלאום, שהם נמנים עליו. ואחרי כן, כשנתרבו בתי מקח וממכר הללו יותר מדאי, דרשו העתונים מאת הנהגת שלטון העיר, כי יבקש דרכים להגביל את חירותם של אלו. ואכנם בקשו ומצאו: הטילו על בתי המסחר ממין זה מס גדול — 500 פיזות, וזה שגרם, כי בתי המסחר הקטנים בטלו אחר-אחר, ונשארו מהם רק הגדולים והעשירים ביותר, שמספרם מתאים כמעט למספר בתי הממכר מסוג זה אשר לבני שאר הלאומים.

העיקר הוא, שבימים ההם לא נזכר עדיין שם ישראל לגנאי, ולפיכך חשבו רבים, כי אין כאן בכלל מקום לאנטישמות.

ופתאם — והנה נשתנה מצב הענינים. הדבר היה בחדש יוני בשנת 1909. האינספקציה העליונה המפקחת על בתי-הספר בבואינוס-איירים שלחה אחד מעושי רצונה, ניסן שמו, לבקר את בתי-הספר למתחילים בפרובינציה אינטרי-ריאוס.

צריך להעיר, כי עפ"י חוקי ארגנטינה יש בכל אחת מארבע עשרה פרובינציות שלטון עצמי לבתי-הספר ועל כולם מפקחת הממשלה העליונה שבמטרפולין.

המשגיח הזה מצא, כי תלמידים בבתי-הספר של המושבות היהודיות אינם בשורה, הוא הודיע את הדבר להשלטון העליון והפריז מעט על המדה וגם הוסיף ניפך משלו. העתונים התנפלו על הדבר בשמחה מרובה — ואז התחילה פרשת „ויצעקו".

כמעט כל העתונות המקומית טפלה בשאלה זו ועשתה אותה לשאלה מדינית. העתונים התחרו זה בזה ברגש פאטריוטיות ודרשו, כי תתערב הממשלה בדבר, מפני שיש בזה משום סכנה לארץ.

אפילו העתון „La-Nacion", שהוא אחד העתונים היותר חשובים וליבראלים, המונה מספר חותמיו ליותר ממאת אלפים ויש לו סופרים בעלי-שם וקוריספונדינטים מפורסמים באירופה (ביניהם גם מאקס נורדוי), יצא במאמר נלהב, שגם „הנובויה וורימיה" היה יכול להתגאות בו.

בין יתר הדברים נאמר באותו המאמר: „לוקחים את „ילדינו", שנולדו על אדמתנו והשייכים לנו (עפ"י חוקי הארץ נחשב כל ילד, שנולד על אדמת ארגנטינה אפילו להורים ילידי חו"ל, לארגנטינאי) וקורעים אותם מעל עמנו, אין מלמדים אותם את לשוננו, אלא מלמדים אותם לשון אסיאטית, אין נוטעים בלבם את האהבה לגבורינו אנו, אלא מספרים להם ספורי-מעשיות ע"ד גבורים כאברהם, יצחק ויעקב ... צריך לשים קץ להתנכרות זו, שנוטעים בקרב בני-הנעורים שלנו ..."

ומסיים המאמר בדברים האלה: „תן שערה אחת משערות ראשך ליהודי, והוא יטול את כל ראשך לעצמו"...

לרבים היה המאמר הזה כרעם-ברקים ביום בהיר. איש לא ידע פשר דבר, מפני שבא בהיסח-הדעת ולא מן המקום חהוא נפתחה הרעה, ששם אפשר היה לחכות לה.

כמו שנתברר אח"כ ע"י חקירה ודרישה מצד אינספיקטורים אחרים, היו באותה ההרצאה הגזמות והפרזות אפילו מנקודת-המבט של הפאטריוטים הקיצוניים. הוברר, שבאותה ההרצאה ע"ד בתי-ספר שבמושבות היהודיות כרוכות הרבה פניות מסותרות.

אפילו העתונים האשכנזיים והצרפתיים עמדו ותבעו את עלבוננו. ויש מקום להעירה, שהעתונים הללו הרגישו, שהדברים האמורים ביחס לבתי הספר של היהודים מכוונים כלפי בתי הספר של ה„זרים" בכלל, אלא שנוח יותר להתגרות ביהודים תחלה. ובאמת מלמדים בבתי הספר הפרטיים של בני חו"ל לשונות זרות, היסטוריה וגיאוגראפיה הרבה יותר מאשר בבה"ס העבריים.

היו גם סבות אחרות, שהשפיעו בחשאי, אבל על אודותן אדבר בפעם אחרת. פה כוונתי רק לצייר עפ"י עובדות ומעשים את הצורה, שלבשה האנטישמות בארגנטינה בראשונה, מאז ועד עתה פשטה צורה ולבשה צורה אחרת, כנהוג.

כמעט באותה העת אירע עוד מאורע אחר, אשר יצק שמן על המדורה. ביום הראשון למאי של אותה שנת 1909 ערכו פה הפועלים, כבשאר הארצות, מאניפיסטאציה ברחובות העיר. בשעת מעשה בא הדבר לידי התנגשות בין המאניפיסטאנטים והפוליציה. ירו משני הצדדים ועשרות אנשים נפלו חללים. מנהיגי הפועלים, שהנם, כמובן, גם פה כבכל מקום עשרות אחדות „קיצוניים", המושכים אחריהם את ההמון כולו, הכריזו למחר שביתה כללית, ודרשו מאת הממשלה, כי תפטור מכהונתו את נשיא הפוליציה.

בחוגי הממשלה כבר נתעוררה הצעה להכריז מצב-מלחמה בעיר, מפני שהיה המצב קשה מאד. כל העיר נעשתה שוממה כשדה-קברות ואיש לא יצא לפעלו ולעבודתו. אבל נשיא הפוליציה, שהיה איש אמיץ-לב, פאלקון שמו, אמר, כי אין צורך בזה וכי הוא מקבל על עצמו להשיב את הסדר על מכונו מבלי השתמש בתחבולות חמורות יותר מדאי. ואולם השביתה ארכה ככ"ז עשרה ימים ונשיא הפוליציה נשאר על כנו. אח"כ המציא לנשיא הריפובליקה דין וחשבון מפורט על דבר ה„תנועה" והוכיח, כי צריך לאחוז באמצעים קשים נגד חסידי האנארכיות, יען כי עד העת ההיא לא נעשו פה עדיין שום מעשי-אנארכיה והמחוקק לא הקדים לקבוע חוקים מיוחדים לשם עונות וחטאים כאלה. בתוך יתר הדברים נרמז בהדין והחשבון, כי ה„רוסים" מצטיינים ב„התלהבותם" היתרה וכי בכל עת ובכל שעה הם מוכנים לעשות „מעשי-טירור".

וגם המאורע הזה נתן להעתונות חומר מרובה להתנפל על ה„רוסים", הבאים לכאן, אל ארץ חפשית, ו„מנהיגיהם" בידיהם, כאלו נמצאו בתוך „בארבארים". כאותו הדוח"ת בוודאי שהיתה הפרזה מרובה, אבל, לצערנו, היה גם יסוד לדברים, כמו שיראת הקורא תיכף.

לאחר שנגמרה ברוסיה מלחמת החופש ומדת-הדין התחילה רודפת את כל ה„לוחמים" למיניהם, באו מאתים איש מהם לכאן והביאו אתם את אשם שלא הספיקה לכבות עדיין. תיכף נחלקו הללו לכתות שונות. אחרים קראו לעצמם בשם הרוסי „בוריוויסטניק", אחרים — „ידידי-הפועלים", ה„חלוץ-הראשון", ה„חלוץ-השני" וכו' וכו'.

הם התחילו מוציאים עתונים ועלונים מיוחדים להם לעצמם, ובשעת המאניפיסטאציה, שנערכה ביום 1 מאי, נשאו את דגליהם בידיהם. בתוך המהומה שכחו את אחד מדגליהם על שדה המלחמה, שלא כדרך גבורים כלל, והוא נפל בידי הפוליציה. על הדגל היה היו כתובות אותיות עבריות. גם פרוקלומציות בלשון היהודית היו זורקים ברחובות, ובהן נאמר, לא פחות ולא יותר, כי „כל פרוליטרי חייב לקבל עליו לרצוח עשרה בורגנים למצער..."

בכדי לקרוא ולהבין את הכתוב והנדפס בכל הפרוקלמציות והקונטרסים והעלונים הללו בקשה הפוליציה אנשים מ„תלמידיו של אזוב" בקשה ומצאה. אפשר שהאזובים הללו רצו לקנות שם טוב לעצמם והפריזו על המדה ועשו את הדוב למסוכן ביותר, שהרי, כידוע לכל, אין שום יהודי יכול להתחרות בשפאנים וביחוד באיטלקים, שהם הם רוב מנינם ורוב בנינם של ה„קיצוניים", הנמצאים בכאן.

אבל כמו שכבר העירותי לעיל, נוח היה להתגרות תחלה ביהודים ולהוכיח שה„רוסים" אשמים בכל; לא היו ימים מועטים ונתברר, ש„רוסים" ו„יהודים" שמות נרדפים הם.

בעתונות ובצבור התחילו מלינים ומתמרמרים, וגם בחוגי הממשלה התחילו דנים מתוך כובד-ראש, כדת מה לעשות כדי לקדם את פני הרעה ובינתים נוספו מעשים חדשים, אשר הגדילו את המרורה.

יעקב בן-יוסף.

בציונות.

בקרוב תצאנה לארץ ישראל שתי שיירות של סיירים, אשר נסדרו ע"י ציונים. השיירה הראשונה נסדרה בווינא ע"י לשכת המודיעין לעניני ארץ ישראל ותורקיה. שיירה זו תצא מטריאסטי בכ"ג לח' מרץ לפי המנין החדש (כ"ג אדר). בשביל הנוסעים יוכנו באניה מאכלות כשרות. מחיר כרטיס הנסיעה מטריאסטי ליפו וחזרה באנית מרוץ עולה במחלקה א' 590 פר', במחלקה ב'—401 פר', במחלקה ג'—166 פר', במחלקה ד'—110 פר'. הרוצה להספח על שיירה זו צריך להמציא ללשכה המסדרת את הנסיעה (עפ"י האדריסה: וויען IX, טירקענשטר' 9) את חמישית מחירו של כרטיס הנסיעה.

השיירה השניה, אשר תשהה בדרך ערך ארבעה שבועות, נערכת ע"י מרכז הציונים בביהם (פראג, בענעדיקטגאססע נומ' 1) ותצא בחודש אוגוסט לש"ז. השיירה תבקר את המקומות ההסטוריים שבא"י וגם את המושבות והמיסדים העברים החדשים שנוסדו ביהודה ובגליל. בחזירתה תשהה השיירה שלשה ימים במצרים. לכל אחד מחברי השיירה תעלה הנסיעה עם כל ההוצאות הכרוכות בה (מטריאסטי ועד טריאסטי) במחלקה א' 1300 כתרים, במחלקה ב'—1000 כתרים ובמחלקה ג'—650 כתרים.

לפני ימים מועטים ערכה אגודת המתעמלים ה„מכבים" בקושטא נשף נהדר, שהכנסתו הוקדשה מתחלה לטובת הצי העיתומאני. נשיא החג היה רשיד-ביי, חבר מועצת הממלכה. רבים מן הטורקים המפורסמים באו גם הם אל הנשף ויביעו את קורת רוחם למעשי ההתעמלות היפים שהראו ה„מכבים". הושרו שירים לאומים עבריים וטורקיים שעשו רושם כביר על כל הנאספים. הנשף הכניס לטובת הצי ריוח נקי כשלשת אלפים וחמש מאות פרנק. בתום הנשף הביע רשיד-ביי את תודתו לה„מכבים" והדגיש, שהם היו הראשונים, אשר התחילו במעשה הטוב הזה לאסוף כסף לטובת הצי. —

בבולגריה היו בינואר העבר בחירות חברים חדשים להנהגות הקהלות הישראליות. פרצה מלחמה גדולה בין הציונים ובין מתנגדיהם. וכפי שמודיעים נחלו הציונים נצחון גדול. בפיליפופול, רושצוק, ווארנא, ווידין, הסקובו וקוסטנדיל נבחרו רק ציונים לחברי ההנהגה. —

ההסתדרות היהודית הכללית לישוב (איק"א) הוציאה חוזר, אשר בו היא מודיעה, כי החליטה ליצור מוסד פיננסי יהודי לשם קנית קרקעות במזרח וחלוקתם להלקים וגם לשם קרדיט קרקעי. עפ"י התכנית שערכה האיק"א תוכלנה להשתתף ביצירת המוסד החדש הזה כל ההסתדרויות היהודיות הקיימות, השואפות להגדיל ולהרחיב את הישוב היהודי במזרח, מבלי שתצטרך שום הסתדרות לותר מתוך כך על המטרות שעקריות הן לה.

באלכסנדריה של מצרים נוסד ירחון יהודי חדש (בלשון צרפת) בשם „ישראל". במאמר הראשי של החוברת הראשונה מביעה המערכת את חבתה הגמורה להציונות, והיא קובלת על יהודי מצרים הקרובים קרבת מקום כל-כך לארץ ישראל ואינם משתתפים בעבודת הציונות כראוי להם.

ברוסיה.

סוף-סוף הוחלט להכניס את ההצעה ע"ד בטול תחום-המושב אל דומת הממלכה. לפי הידיעות האחרונות תדון הדומה בהצעה זו ביום הרביעי בתשעה בפברואר, ותחליט לאיזו קומיסיה למסור אותה. ראשי המדברים יהיו מאקלאקוב וניסילוביץ. הם ידרשו למסור את ההצעה אל הקומיסיה בדבר החופש האישי, שהבארון מיאינדורף יושב ראש בה. (הבארון מייאינדורף הוא, כידוע, אחד מאלה, שחתמו על ההצעה). ואולם האיקטיאבראים מתנגדים למסירת ההצעה לקומיסיה זו מטעם ונימוקם הוא, כי הקומיסיה הנזכרת עושה את מעשיה במתינות מרובה יותר מדאי, ועד עתה עוד לא גמרה לברר את החוקים שהוצעו על דבר החופש האישי, שהיא עסוקה בהם זה יותר משנה שלמה, אף כי או הביעה הדומה את חפצה כי תגמור הקומיסיה את עבודתה במשך חודש ימים. לפיכך מוצאים האוקטיאבראים, כי אין למסור לקומיסיה זו עבודה חדשה בטרם שגמרה את עבודתה הקודמת, והם עתידים לדרוש, כי תמסר ההצעה ע"ד בטול תחום המושב אל הקומיסיה לעריכת-חוקים. ואולם גם קומיסיה זו מתיחסת אל ההצעה באופן רצוי.

הפראקציה האוקטיאבראית החליטה לתת לחבריה את החופש הגמור, כי יחוה איש איש את דעתו בדבר ענין בטול התחום כטוב בעיניו.

גם הימנים עושים הכנות מרובות להוכוחים העתידים להיות ביום הרביעי. את החלטתם בנידון זה הם מסתירים לע"ע. לפי השמועה ישתמשו מארקוב השני ופורישקיביץ בהזדמנות זו שבאה לידם להתנפל על היהודים, לחרפם ולגנותם. בשם הנאציונאליסטים ידבר בשאלה זו הדיפוטט קרופינסקי.

עם זה מודיעים, כי לאחר הוכוחים בשאלה זו יקרא הדיפוטט פרידמאן דיקלאראציה בשם הלאום העברי.

הנבואה שנבאו רבים, כי התקון שעשו האוקטיאבראים, שתהא לשון ההוראה בבתי-הכפר למתחלים בשפת האם, לא יתקבל בדומה בקריאה השניה — לא נתקימה. כידוע דחתה הקומיסיה את התקון הזה. אבל בישיבת הדומה שהחת בד' בפברואר נתקבל אחרי הרבה ויכוחים ונאומים נמרצים מצד הנאציאנאליסטים ברוב של 190 נגד 150 דעות. העמידה למנין היתה עפ"י הקראת הדיפוטאטים בשמם. הנאציונאליסטים עזבו לשם דימונסטראציה את אולם הישיבה.

וביום 7 בפברואר הקריאו בדומה בפעם השלישית את החוקים שהיצעו ע"ד בתי-הספר למתחילים ונתקבלו בהחלט לכל סעיפיהם ותקוניהם.

בשבוע זה דנה דומת־הממלכה בהצעה ע"ד נתינת פרס ליטי זקנה למורים היהודים העובדים בבתי־הספר למתחילים של היהודים. המרצה של הקומיסיה להשכלת־העם ווארונקוב הרצה את פרטי ההצעה ואמר, כי הקומיסיה מוצאה לנכון וישר, שיהיו המורים היהודים בבתי־הספר למתחילים היהודיים דומים לענין קבלת פרס לכל המורים שבבתי־הספר לעם, והיא מציעה לפני דומת־הממלכה, שתסכים לדבר ותמסור את ההצעה לקומיסיה אשר להשכלת־העם. ואמנם הסכימה הדומה לכך ועשתה כהצעת הקומיסיה.

דיריקטור הדיפרטמנט לענינים הכלליים שעל יד מיניסטר־הפנים אמר, כי מיניסטר ההשכלה מלא את ידו להודיע, כי אין הממשלה רואה מצדה שום עיכוב בדבר.

בשבוע זה טפלה גם מועצת־הממלכה בעניני היהודים. הגרף וויטה העיר בנאומו על העול שנעשה ליהודים בחוקי הזימסטבה, שאומרים להנהיג בפלכי־המערב. נשיא סוד המיניסטרים סטוליפין ענה אותו, כי הגבלה זו מוכרחת היא עפ"י טבע הדברים. ועוד יותר מוויטה תבע הפרופסור מאקסים קובאליבסקי את עלבון היהודים, ועל דבריו הברורים והפשוטים לא ענה סטוליפין כלום. לקובאליבסקי ענה פיכנה המפורסם. מודה הוא פיכנה, כי בהצעה זו נעשה קצת עול ליהודים, אבל... אבל „הלא אי אפשר להתיר את שאלת־היהודים פתרון חלקי, וצריך לפתור אותה בבת־אחת". שאלת־היהודים — אמר פיכנה — סבוכה ועמוקה היא הרבה יותר משיצייר לעצמו הפרופיסור קובאליבסקי. זהו הזיון היסטורי, סוציאלי ומדעי, בשאלת־היהודים מונחת טראגידיה עמוקה גם להיהודים עצמם וגם לרוסיה כולה"...

אנטישמות. — ה„זימשצינה" הפיצה שמועה, כי החליטה הממשלה לעורר בדומת־הממלכה שאלה כדבר סטודינטים יהודים, המכניסים ארס ריבולוציה אל בתי־הספר העליונים. לפי דברי אותו העתון הוחלט בספירות העליונות, לתעמיד, אם תתחרשנה המהומות בין הסטודינטים, את הנורמה הפרוצינטית הנהוגה ליהודים על שעור עוד יותר מועט.

וה„זימשצינה" שמחה מתוך כך על שביתת בה"ס העליונים ואומרת: „אין רע בלי טוב!"

— וה„נובויה וורימיה" היה שרוי בשבוע זה בצער: הממשלה קצבה מיליון רובל לתקן מחסני־התבואה אשר באודיסה בתור תחבולה להשמר מפני התפשטות הדזומה, מבלי שים אל לב, כי רוב המחסנים הללו שייכים ליהודים. ולא נתקררה דעתו של ה„נוב. וורימיה", עד שהוריעו אותו ממרומים, כי הצעתה של הקומיסיה נדחתה.

— המשגיח על בתי־החולים בחארקוב שלח פקודה כזו: עפ"י הודעת הפוליציה אני רואה, כי בבתי־החולים מתרפאים יהודים שאין להם זכות־הישיבה בחארקוב; לפיכך אני מצוה להודיע ע"ד כל איש יהודי את ההנהגה הפלכית.

— בתשיעי לח' פברואר עתידה להיות בפטרבורג ועידת האצילים המאוחדים. אל הפרוגראמה של הועידה הוכנסה גם הרצאה בשאלת־היהודים. אפשר לשער מראש את אשר ידובר בועידה זו על היהודים.

ראש הישיבה האודיסאית, הרב ר' חיים טשרנוביץ, יוצא בקרוב מאודיסה לברלין. מר טשרניביץ נתקבל להאוניברסיטה הברלינית כתלמיד מן המנין. מכבדיו ומוקיריו של מר טשרניביץ באודיסא ערכו לכבודו סעודת רעים. נשאי נאומים: מנדלי מו"ס, ביאליק, אוסישקין. הד"ר קלוזנר, מ. קליינמן ואחרים. כל הנאומים תארו את ערכו של מר טשרנוביץ בתור תלמודי ואיש המדע ונפרדו ממנו בברכה, כי בגמרו את חוק למודיו באוניברסיטה ישוב לעמוד בראש מוסד עליון לחנוך ולחכמת ישראל.

בריגה הוחג יום מלאת כ"ה שנה לצאת העתון העברי היומי הראשון „היום", שנוסד ע"י הד"ר י"ל קאנטור. באו אל החגיגה דיפוטאציות יהודיות מערים אחדות. נתקבלו המון טלגרמות של ברכה.

בחוץ־לארץ.

ביום השלישי לשבוע שעבר הכניסה הממשלה האוסטרית אל הרייכסראט את ההצעה ע"ד הרוכלים. בחוק הזה, שנערך בשעתו ע"י המיניסטר הנוצרי־סוציאלי ווייסקירכנער יש סעיפים אחדים, העלולים לגרום הפסד מרובה להרוכלים היהודים ביחוד. הנבחר הציוני פרופיסור מאהליר יצא בנאום חריף מאד נגד החוק הזה. הנוצרים הסוציאליים והאנטישמיים הפסיקו לרגעים את הפרופיסור מאהליר בדבריו, עד שנתגלגלו הדברים לידי חרפות וגדופים מצד הדיפוטאטים האשכנזים הלאומיים והקלירקאלים. ובסוף התנפל הדיפוטאט מאלוק על הפרופ. מאהליר ויכהו באגרופו על חזהו. מאהליר הזמין את מכהו למלחמת־השנים.

האנטישמות בפראנציה, שעברה מן הרחוב אל הפרלמנט, הבקיעה לה עתה דרך גם אל היכל החכמה, כמו שמעידה עובדה זו: תלמידי האוניבירסיטה הפרנצאית לתירת המשפטים הפריעו את הפרופיסור לתורת דיני האזרחים, וואהל, לקרוא את שעורו. ולא עוד אלא שנאספו לפני מעונו של וואהל וערכו „יללת־החולים", עד שבאה הפוליציה והניסה את ה„מיללים" ואת ראשי הדימונסטראנטים שמה במאסר. נתברר, כי נערכה הדימונסטראציה הזאת נגד הפרופיסור וואהל. רק מפני שהוא יהודי. הסטודנטים אומרים, כי יוסיפו לערוך דמונסטרציות כל זמן שלא יצא וואהל מן האוניבירסיטה.

שני עסקנים צבוריים יהודים באמיריקה, מר בירנארד ביטמאן מציגציגאטי ומר הד"ר. קוטליר מברוקלין, הגישו ביום כ"ו יאנואר פיטיציה אל נשיא הריפובליקה טאפט. בפיטיציה זו הם מבקשים מאת הנשיא בשם כל יהודי אמיריקה, כי ישפיע על ממשלת רוסיה, שתודה בזכויותיהם של הפאספורטים האמיריקאיים אשר בידי היהודים האזרחים האמיריקאים. עם זה יאמר בפיטיציה, כי עלבון הוא לאמריקה, אם הארץ העומדת עמה בקשרי ידידות לא תכיר בזכות פספורטיה.

שני העסקנים היהודים הללו נכנסו בשיחה קצרה עם טאפט. אבל הם מחזיקים את תוכן השיחה בסוד גמור ואין מגלים את תשובתו של הנשיא. אבל יש אומרים, שטאפט הבטיח לאנשי שיחתו, שמיניסטריון החיצון יוסיף להשתדל לפני ממשלת רוסיא, כי תתן הרשיון ליהודים אזרחי אמיריקה לבוא לרוסיה עפ"י פאספורטים אמיריקאיים.

הסינאטור היהודי הינרי וו. פוליאק באמריקה ומר א. ליווי באו בהשתדלות לפני בית המחוקקים, כי ינתן להם הרשיון ליסד „ועד יהודי אמיריקאי".

מטרת הועד הזה הוא — לשמור על הזכיות האזרחיות הדתיות, החברתיות והכלכליות של היהודים בכל העולם, לעזור להם בכל מה שאפשר ומותר לפי החוק, להגן על היהודים בכל מקום שהם עשוקים ונרדפים שם, ולהשיג בשבילם זכיות חברתיות וכלכליות.

מיסדי הועד הזה הם: יעקב שיף, היוריסט לואי מארשאל, השופט מאיר סולצבירגיר, השופט אוליאן מעק, יעקב הולינדיר, יוליוס רוזינוואלד, פרופיסור כרש אדליר, נבחר הקונגרס הד"ר. קוטליר, שמואל דורף, ד"ר י"ל מאגנוס, איזידור אביל, כרש סולצבירגיר ול. וויל.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

 וילנה, ב' אדר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 17-го Февраля, 1911 г. № 7 WILNA, 2-ten März, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

הפלג הראשון.

בתשיעי בפברואר עמדה בדומת הממלכה ידין ההצעה, שחתמו עליה 166 דפוטטים, לבטל את התחום המושב הקבוע ברוסיה ליהודים. ברוב של 208 דעות נגד 138 החליטה הדומה למסור את ההצעה לבקורת לקומיסיה, דממונה על עניני החופש האישי. ותנאי התנתה הדומה, שהקומיסיה תבקר את ההצעה במשך חודש ימים ותשוב ותחזיר איתה להדומה, כדי לדון עליה בהחלט, אם לקבלה או לא.

יום זה — התשיעי בפבריואר — קובע בלי ספק מקום לעצמו בדברי ימי היהודים ברוסיה. לא משום שאנו מיחסים ערך מיוחד לאותה ההחלטה שהחליטה הדומה, אף גם לא משום שיש לנו תקוות גדולות בלבנו, שתוצאות הויכוחים העתידים לבוא תהיינה לטובתנו. לא ולא. אין אנו רוצים להשלות את נפשנו באילוזיות יפות. ואולם, מכיון שאין אנו רוצים להבליע את עניני עמנו בעניניהם של אחרים ולדחות את עניני עמנו מפני עניניהם של אחרים, הרי חשובה לנו מצד עצמה עובדה זו, שקרבה הדומה לשאלת היהודים ונגעה בה גופה ולא אגב חציצה של שאלות אחרות, שאפשר לכרוך ולהסתיר בהן גם את שאלת היהודים. בתשיעי בפברואר הוכרח בית־המחוקקים הרוסי לדון בלי שום הסתר פנים בענין תחום־המושב, שהוא אחד הסעיפים היותר חשכים ומכאיבים בסדר החוקים הנוטל מאתנו את זכיותינו;

בנגוד למנהגו של עולם נתנו לנו ברוסיה זכיות מדיניות קודם שנתנו לנו זכיות אזרחיות, ובשלש הדומות שנתקיימו עד עתה היו לנו באי־כח משלנו, אם מעט ואם הרבה. וזו היתה איפוא חובתם הלאומית של שלוחינו בכל אחת מן הדומות — להקנות לשאלת היהודים מקום בראש השאלות הממלכיות העומדות על הסדר, לדרוש מאת נבחרי העם כי יבטלו את מצבנו זה, המשפיל אותנו וממיך את מדרגתנו, — כי יבטלו את מצבנו זה, ואפילו אם עדיין יש במדינה גם לאומים אחרים, שזכיותיהם צריכות עוד תקון.

ואולם הדפוטטים היהודים של הדומה הראשונה והשניה לא עשו את חובתם זו לעמם, הם לא הרימו את שאלת היהודים למעלת שאלה ממלכית ולא העמידו אותה בשורה אחת עם יתר השאלות הממלכיות. הם אמרו להבליע את שאלת היהודים בתוך השאלות האחרות, הם אמרו להמציא לה פתרון בדרך אגב, מתוך קביעת ההלכה הקונסטיטוציונית הכללית למעשה. לא כך עושים שלוחי של עם, שכבודו חביב עליו.

ושלוחינו בדומה הראשונה והשניה עשו הדבר הזה, שאינו נותן כבוד לא להם ולא לשולחיהם, רק משום שנכנעו למנהיגיהם, אשר הקדימו את חובתם הקדאית לחובתם היהודית, וממילא דחה אותו הנכסים, שנתחייבו עליו מטעם מפלגת הקדאים, את עניני העם אשר שלח אותם אל הדומה.

ורק בידי דפוטטינו השנים אשר בדומה השלישית עלה הדבר להעמיד את שאלת היהודים במקום הראוי לה בבית־המחוקקים הרוסי; ויפה עשו דפוטטינו השנים הללו, כי לא נשמעו לעסקני פטרבורג, השקועים גם עתה בעניני מפלגת הקדאים, ושרצו גם עתה לגזור על ההצעה בדבר בטול התחום שלא יכניסוה אל הדומה. כאמור, אין אנו רוצים להשלות את נפשנו באילוזיות יפות ואין אנו יודעים, מה יהיה סופה של ההצעה כשתשוב הדומה לדון עליה בהחלט. וראי יאמרו עסקנינו, שהתנגדו להכנסת ההצעה, שלפי מעמד הרוחות והכחות בדומה השלישית אי אפשר לחכות לתוצאות טובות. אבל זו היא חובתם של הדפוטטים היהודים להכריח לכה"פ את הדומה, כי תהיה שאלת היהודים עומדת לנגדה תמיד, כי לא תשכח את יסוריו וקלונו של עם בן ששת מיליונים נפש. ובימי הדפוטטים של הדומה הראשונה והשניה הלא היה מעמד הרוחות והכחות אחר לגמרי, אז אפשר היה לקוות לתוצאות טובות, והם, השלוחים שלנו, עברו על שעת הכושר מבלי להשתמש בה.

ומודים אנהנו: כשם שאין אנו רוצים להשלות את נפשנו באילוזיות יפות, כך אין אנו רוצים להעלים את עינינו בכונה משביבי האור הנוצצים מתוך האפלה. מעמד הרוחות, כפי שנתגלה בדומה בתשיעי לפברואר, אינו שולל כלל מאתנו את התקוה האחרונה. להלן, ברשימה הסמוכה, נסמן את ערכם של הנאומים שנואמו לרגלי ההצעה, ולא רבות הן התהלות והתשבחות השמורות להם בפינו. אבל יש אשר מעמד הרוחות יגלה מחוץ לנאומים ולא על פיהם ישקל. ומעמד הרוחות ששרר בדומה בתשיעי בפברואר מוכיח, כי גם בדומה השלישית אין לה לאותה הקבוצה, הרוצה שנשאר סגורים ומסוגרים בתוך התחום הצר, רוב מוחלט ומכריע. רעד רעדו הלבבות, ולא בקרב חברי

המפלגות השמאליות בלבד נמצאו אנשים העלולים להבין ולהכיר את העול הנורא הנעשה לנו. חוץ מן הנואם אשר דבר משמם של האוקטיאבראים דברו כל יתר הנואמים לא רק על פרט זה של מסירת ההצעה לקומיסיה, כי אם נגעו בגוף השאלה. יש קורטוב של אמת במה שאמר הבארון צרקסוב, כי חושש הוא ש„מנין הדעות לא בא הפעם להכריע רק את הדבר, אם למסור את ההצעה לקומיסיה או לא, אלא שיש בו מעין תשובה גם על גוף השאלה בדבר בטול התחום". ולא ניכר היה כלל, כי מחבבי הכבלים שעל רגלי אחרים היו הפעם המרובים. אי־אפשר לבלי להודות, שמתוך כובד־ראש דנה הדומה בהצעה שהוגשה לה, — גם הדרישה לעמוד למנין עפ"י קריאת השמות מעידה על זה, — ותוצאות הוכוחים אינן מוכיחות ב ש ו ם א ו פ ן שאבדה כל תקוה.

בקצרה: יפה עשו שלוחינו השנים שבדומה השלישית כי עמדו על דעתם ועשו את כל אשר היה בידם, כדי להכניס את ההצעה ע"ד בטול התחום אל הדומה. יפה עשו, כי פשטו מעל שאלת היהודים את הלבושים הזרים שלבשוה בדומה הראשונה והשניה לרגלי הכסיסים שונים מוצלחים ואינם־מוצלחים. אנו חושבים, כי הפעם נ ע ש ה ה צ ע ד ה ח ש ו ב ה ר א ש ו ן.

פנקסים.

צרור גליונות—הסטינוגרמה של ישיבת הדומה בתשיעי בפברואר. אנו קוראים וחוזרים וקוראים בגליונות הללו ומבקשים דבר אחד,—ואין ...

הִנֵּה כּ̇רְשָׁן עוֹלֶה עַל הַבָּמָה...
וְאַף קוֹל־אֱלֹהִים אֶחָד לֹא יַצִּיל מִפִּיהוּ,
גַם נִיצוֹץ קָטָן אֶחָד לֹא יַדְלִיק בִּלְבָבָם ...

בדומה הראשונה וגם בשניה היו לנו שלוחים, אשר ידעו לחשוף את שאלת היהודים ולהציגה ערומה כמו שהיא, לפשוט מעליה את כל הלבושים הזרים שהולמים ואינם הולמים אותה,— ידעו „לדליק ניצוץ אחד קטן בלב" ולא העיזו. ושלוחינו אשר בדומה השלישית העיזו—ולא ידעו.

אנו הופכים בגליונות אשר לפנינו. הרי נאומיהם של מארקוב השני, של צרקסוב, של טימושקין, של אנדריצוק. הללו לא באו לנו בהיסח הדעת. מארקוב ממשיל את כל היהודים לקבוץ של קונטרבנדיסטים, שצריך לסגור בפניהם את כל הדרכים, לבל ימצאו מוצא. הוא קורא לכל עמנו עם כבד עון, שהארץ לא תוכל שאתו. הוא דורש לסגור בפנינו את פנים הארץ לגמרי ולגזור גלות עולמית על הפקיד, אשר יתיר ליהודי לצעוד צעד מחוץ לתחום. צרקסוב מודה בפומבי, שרק אל הדבר הזה נושאים את נפשם הוא וכל חבריו הנציונליסטים, אשר בשמם ידבר את דבריו, כי ירעו ויציקו להיהודים בכל רחבי המדינה, עד כי יוכרחו לצאת מרוסיה לגמרי עד איש אחד. ועכשיו שאי־אפשר להפטר מצרה זו, מצרת היהודים, יום אחד, הוא דורש בשם בני מפלגתו, כי לכל הפחות לא יתנו לנגע לפשות. כי לא תעבור הרעה גם מחוץ לגבול התחום. ואולם הן אנחנו מראשית כזאת ידענו, כי בעמוד שאלת היהודים, בדמות זו אי אחרת, לדין, ימבלו מארקוב וחבריו את לשונם בארס השמור להם תמיד בתוך נפשם פנימה ויורידו את רירם המרעל עלינו. בשעתו היה גם בגרמניה אדם שדומה היא בקלסתר פניו המוכרי למארקוב, לפורישקביץ, — הגראף פיקלר. גם הוא לא היה לו בפיו כלום חוץ מארס וזוהמא, גם הוא הטיף להרג ואבדון, לדם ואש. אבל בפרלמנט הברליני ידעו הכל, שפיקלר חילה הרוח הוא, הכל ידעו מראש שסיפו של אדם זה למית באחד הבתים הנבנים לכתחלה להולים שכמותו, ובדומה הפטרבורגית מרכינים ראש בפני אנשים כמארקוב וכפורישקביץ ודבריהם נשמעים. כלום יש בנאומיהם דביר אחד אשר יפליאנו?

והרי הנאום הראשי אשר נאם מאקלאקוב להגן עלינו. צדק מארקוב השני: „הנה שמענו,— אמר מארקוב בהתגלות לב. — את נאומו של מאקלאקוב, שיפה היה בחצוניותו. אבל לא אוכל לאמר, שהנואם דבר את דבריו מתוך התרוממות־רוח גדולה; אי אפשר לי להגיד, שבצלצול קולו של הנואם נשמעה לי באמת הכרה ברורה, ה נ ו ב ע ת מ ת ו ך ה ר ג ש".. הרבה מן ה ה ג י ו ן יש בנאומו של מאקלאקוב. „ממה נפשך,—טען מאקלאקוב, — אם רעה מביאים הם היהודים למדינת רוסיה, למה אנו מטילים את הרעה הזאת כולה רק על הפלכים המועטים ההם, שהיהודים מיתרים לדור בהם. ואם אינם מביאים רעה, למה אנו סוגרים בפניהם את כל יתר הפלכים שבמדינה". „אם אמנם יש לו להאדם הפרטי הרשות להיות אנטישמי, לשנוא את היהודים בלבו ולבקש את רעתם (כמה משונה הוא פסק הלכה זה בשעה שהיא יוצא מפי רעו ותלמידו של טולסטוי!), הנה להממלכה, שגם להיהודים יש חלק בה, אין שום רשות להיות אנטישמית, לשנוא את היהודים ולבקש את רעתם". „כל זמן שהממלכה מטלת את שעבודה על היהודים, חושבת אותם לנתיניה, דורשת מהם כי ישבעו לה שבועות אמונים, כי יעבדו לטובת רוסיה, לוקחת מהם את כל אשר היא לוקחת גם מאת האחרים, — כל זמן שהממלכה עושה כך, הרי יש להם להיהודים חובות בידיה. והחוב הראשון הוא— לתקן את מצב חייהם וקיומם"... כן, הרבה מן ההגיון יש בנאומו של מאקלאקוב. אבל קול־אלהים? אף לא ניצוץ אחד קטן. אלמלי חי קאראולוב, אשר ידע „לכבוש את פניו בקרקע כשהיה נזכר בהעול הגדול הנעשה ליהודים", אלמלי חי האיש הזה, אשר בקש „להתיצב לפני האלהים בבוא חליפתו ולהגיד לו, כי הוא עשה את כל אשר היה בידו כדי לפרוע לכל הפחות את מקצת החוב אשר חב עמו להיהודים",—אלמלי חי האיש הזה, כי אז היינו שומעים בתשיעי בפברואר נאום. שקול אלהים בוקע ועולה מתוכו, נאומו של אדם, המבקש זכות ל ע צ מ ו. עכשו שקאראולוב מת ואת מקומו מלא מאקלאקוב, אשר את כל דבריו דלה דלה מתוך הגיונו ולא מתוך לבו, הרי שמענו נאומו של פ ר ק ל י ט המבקש זכות ל א ח ר י ם..

ושוב אנו הופכים בצרור הגליונות... הרי נאומיהם של שלוחינו אנו—של ניסלוביץ ופרידמן. הנה אמרנו למעלה, כי ל מ ע ש ה יפה עשו שלא הלכו בעקבות שלוחינו אשר קדמו להם בדומה הראשונה והשניה ואשר הבליעו את שאלת היהודים בתוך שאלות אחרות, כאלו היתה נגררת אחריהן ובטלה לגבן. ואולם אל נא נכחד גם מאתנו וגם מאתם, מאת שלוחינו אשר בדומה השלישית, את אשר בלבנו, את אשר אנו חשים ומרגישים כיום הזה.

אמר אמרנו: תגיע השעה ותפרוץ האנחה הגדולה הכבושה זה שנים ותקופות, ותפרוץ השאגה העצירה זה זמנים ומועדים, ותנחת השאגה כאבנים על ראש הדנים את דיננו, ויכפפו את קומתם אם ברצון או באונס, ותשמע האנחה גם מחוץ לכותלי ההיכל הטברי וחרדו הלבבות וידע העם ונבחריו. כי חטאו לנו, כי לא לנו הם חייבים לבקש זכות, כי אם לעצמם... כך אמרנו בלבנו, זאת היתה תקותנו, והנה—ראיה מן הסטטיסטיקה, כי בפלכים, שהישיבה מיתרת ליהודים בהם, יגדל הרבוי הטבעי, והנה ראיה מגלוי דעתם של 216 רבנים, שב„שלחן הערוך" שלנו לא

נאמרו איתם הדברים, שמצא בי מארקיב השני. ידיה מעין „דקדרציה של העם העברי" יבשה, צנוקה...

וזהו הכל...

וישוב אנו חוזרים ואומרים: ודאי לא לגנות כינתני. למעשה עשו שליחינו השנים אשר בדומה השלישית את אשר היה בידם לעשות. כמוני כמוהם אין איש מאתנו יודע, מה ממין לני בחיקו של העתיד הקרוב לבוא. אבל אנחנו, אשר חכינו כולנו לאנחה הכבושה ולשאגה העצורה כי תפרצנה, הננו עומדים כנכלמים ונפשנו יבשה:

„אף קול אליהם אחד לא הצילו מפיהם"...

האבות והבנים.

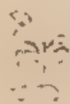
מלחמת האבות והבנים, שאין-לך כמעט שום עם ושום תקופה הפטורים ממנה, לובשת בימינו, בקרב היהדות הגרמנית צורה חדשה: ה„בנים" מתרחקים מן „האבות" ושבים לעמם. אמנם מאת ראבות היתה זאת להכין את הבנים אל המלחמה הנשקפה להם מאת האנטישמות. אבל הבנים הרחיקו ללכת. כך דרכם של צעירים: אין הם „פוליטיקונים", והרגשתם התמימה מתנגדת לכל חצאיות בעולם. ומכיון שבאו לידי הכרת עצמם ילידי הבנת מצבו המשונה של ישראל בעמים, הרי הם הולכים ומבקשים להם אחיזה נאמנה בתוך נחלת עמם, הרי הם הולכים ומבקשים את המאור שביהדות ואת אוצרותיה הרוחנים. ואם נוסיף על השאיפה הפנימית הזאת את הכשרון לסדרנות, שהגרמני מצטיין בו ואשר אותו סגלו לעצמם גם הצעירים היהודים שבגרמניה, הרי נבין מהיכן בא להם דבר זה, שהתחילו להסתדר בשנים האחרונות לאגודות יהודיות ולהתכצר באגודותיהם אלה.

ההסתדרות הראשונה „ברית היהודים הצעירים", נולדה על ברכיהם של „בני ברית". כחמשים אגודות נספחו על „ברית" זו. ותהי ראשית מעשיה של „הברית" לחזק בקרב לב חבריה את הכרת היהדות על ידי הטפה, עריכת שעורים ללמוד עניני היהדות, הוצאת כרוזים ויסוד אירגן מיוחד. בראשונה שררה ערבוביא גדולה בקרב חברי „הברית". כחות שונים הנבדלים זה מזה באופים ומגמתם עבדו יחד במחיצה אחת. „חזוק הכרת היהדות" -- זהו מושג רחב יותר מדי, שאי-אפשר לסמן בדיוק את מצריו. במושג זה כלולים הרבה שאיפות והרבה מעשים, ששונים הם אלו מאלו, ולעתים קרובות אי-אפשר כלל לצרפם יחד. „חזוק הכרת היהדות" — זו היתה „הפרולה". „פרולה" יפה מזו אי-אפשר היה להמציא. אבל מכיון שהתחילה העבודה המעשית, מכיון שנתלבשה הנשמה בגוף שיש לו צורה ידועה, נבלט בהכרח הבדל ההשקפות ונתגלו הנגודים. לא היו ימים מועטים ובמרכז הברליני של „ברית היהודים הצעירים" פרצו סכסוכים פנימיים בין החברים, ש„הכרתם היהודית" הושתתה בעיקר על ההודאה הגמורה בלאומיות העברית, הקשורה מצדה בארץ העברים, ובין החברים, „שהכרתם היהודית" תלויה „בלאומיותם הגרמנית". („וויר זינד גוטע יודען, ווייל וויר דייטשע זינד", — כתב לפני ימים מועטים עתון יהודי ברליני, המטיף גם הוא לחזוק „ההכרה היהודית") הסכסוכים והנגודים גדלו, עמקו, ולבסוף הביאו לידי פרוד: ה„ליברלים" עזבו את ה„ברית" ובנו להם במה לעצמם — „אגודת הצעירים היהודים הליברלים" — ובראש „ברית הצעירים", שלא יצאה גם עכשיו מתחת חסותם של „בני ברית", נשארו עומדים הצעירים הלאומיים. וכנהוג התלקחה מלחמה בין שתי ההסתדרויות הללו, שממקור אחד יצאו ולדבר אחד נתכוונו תחלה. שני הצדדים מקהילים אספות פומביות בברלין ובערים אחרות, ובאספות הללו משתתפים בפעם בפעם המונים מרובים, ולא רק מן הצעירים בלבד.

וגם כאן נתגלה אותו החזיון, אשר כבר ראינוה פעמים אחדות, ושהובלט ביחוד בשעת בחירות ראשי העדה בברלין: הציונות היא שנעשתה לסלע המחלקות בין הצעירים. „סכנת הציונות" אינה מניחה למתנגדיה לישון. ואמנם גדולה היא „הסכנה". היהודי הצעיר, שנתעורר לבו בקרבו עד לבלי להסתפק עוד בפשרות פושרות, מוצא בציונות אידיאל חדש וספוק נפש שחסרו לו בסביבה זו, שנולד וגודל בה, באותה הסביבה שאינה לא יהודית ולא אינה-יהודית. וניכרת השפעתה של הציונות גם בקרב הצעירים ההם, שעדיין מפחדים הם מפני הציונות. מפחדים הם ומתקרבים בכל זאת, בעל כרחם ושלא מדעתם, לתורה זו שמלמדת הציונות, להכרה זו שגורמת הציונות, לעבודה זו שמחיבת הציונות, — והסכנה גדולה מאד.

ופרצה המלחמה בין שתי ההסתדרויות של הצעירים, שמתחלתן אחת היו. ואולם אנו, הציונים, איננו רואים סכנה לאידיאלנו בזה, שהצעירים הליברלים בגרמניה מסתדרים ונלחמים בציונות מתוך התלהבות גדולה. מוטב שילחמו לפי שעה בציונות ויהיו שקועים בעניני היהדות, משיסיחו את דעתם לגמרי מעניני עמם וימצאו ספוק לנפשם בספורט והדומה לו. מכיון שכבר קרבו אל הציינות ואפי' עמ"נ להלחם בה, שוב אינם בטוחים שלא „ינגעו" בה. עדים הם על זה מתנגדיהם, שעכשיו הם נלחמים בהם. גם אלה חונכו על ברכי יהודים שגרמנים „לאומיים" הם. גם להם נגלתה היהדות מתחלה בדמות היכלים, עוגבים, דרשות וצרמוניות ידועות. גם הם לא ידעו בילדותם „ביבליותיקה עברית" אחרת חוץ מן ה„סדור" וה„געזאנגבוך". ועתה באים הם ודורשים שיתיקן החנוך העברי תקון עקרי, שביה"ס העברי יהיה לא רק „בית-ספר לדת", כי אם בית-ספר ליהדות, שיהיה היהודי יהודי משום שיהודי הוא ולא משום שגרמני הוא...

זוהי הצורה החדשה שלבשה מלחמת האבות והבנים בקרב היהדות הגרמנית: הבנים שבים אל עמם, ויש אשר הם מושכים אחריהם גם את האבות. —

ד"ר יעקב טוהן.

הַיִּשּׁוּב הַקַּרְקָעִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל *).

המסחר והתעשיה אינם מוכשרים להתפתחות מרובה בארץ ישראל עפ"י התנאים השוררים שם עכשיו, והתקוות הנשקפות מהם לתושבים חדשים מעטות הן. המסחר נתון ברובו הגדול בידי הערבים, שאינם נופלים מן העברים בכשרונותיהם למסחר, והרי מובן מאליו שבשביל זה בלבד לא דבר קל הוא להתחרות בקונקורנטים האלה ולדחוק את רגליהם. וגדולה מזו: הערבים בקיאים בעניני הארץ ויודעים את מצבה. צרכיהם פעוטים ודלים מאד. ואם כי יש שהיהודים ילידי המקום יודעים גם הם להסתפק במועט כהערבים, הלא אי אפשר הוא הדבר לתושבים היהודים החדשים, מעטים הם המסחרים החדשים שהאמיגרנטים היו יכולים ליסד, ולא רבים הם לעת עתה גם ענפי המסחר בא"י, התלוים במסחר

*) המאמר הזה לקוח אתנו מתוך המחברת האחרונה של הזורגל „פאלעסטינא", היוצא בווינא. מחברת זו מוקדשה כולה לברור ערכה וסטרותיה של החכרה להכשרת הישוב בא"י. המערכת.

שבארצות אירופה, ורק לאט-לאט אפשר יהיה להוציא מהם תועלת.

המסחר יוכל להתפתח כראוי רק לאחר שתתחיל הממשלה להיות שוקדת מתוך אנרגיה מרובה על תקנתו. תנאי קודם למעשה הוא בנין נמלים בערי החוף היותר חשובות, בנין מסילות-ברזל מרכזיות ומסלות הנוטות לצדדין, תקון הדרכים וכו'. וזהי פרוגרמה כבירה, שאמנם עוסק בה המיניסטריון לעבודות הצבור משעה שניתנה הקונסטיטוציה. אבל כמעט שאין לקוות כלל שתצאנה המחשבות המובות האלה לפעולה לא במלואן ולא במקצתן, אם נשפוט עפ"י מה שנעשה עד עכשיו במקצוע זה. אמנם מזמן לזמן נופלת הברה, שעשתה הממשלה את ההכנות הנחוצות, כדי לברר את טיבה של הצעה זו או אחרת, כי היא באה במשא ובמתן עם חברות ומוסדים פיננסים לשם קבלנות זו או אחרת. אולם כל ההצעות הללו—אחרי שמשן הומר לוכוחים ואחרי התברר עפ"י מקורות נאמנים צדקתן, טובן וערכן - יורדות מעל הסדר והן הולכות ונשכחות. ושוב הן חוזרות ונעורות ומטרידות זמן ידוע את דעת הקהל ונעלמות סוף סוף בתוך תהום הנשיה—וחסל. בין כה ובין כה נשאר המצב כמו שהיה: ההצעות החשובות אינן יוצאות לפעולה ותנאי המסחר היותר הכרחיים אינם נתקנים. ומפני היחס הפכיבי הזה מצד השלטונים הטורקים העומדים בראש, המכלה ומרפה כל איניציאטיבה פרטית, אין לקוות כלל שבמהרה יבראו התנאים הנחוצים להתקדמות המסחר ולהפרחתו בארץ.

וכך הוא הדבר גם במה שנוגע אל התעשיה. גם במקצוע זה אין אנו רואים שם איניציאטיבה וסיוע מצד הממשלה, כמו שהדבר נוהג בכל הארצות הנאורות. וארץ ישראל אינה יכולה לחשוב על דבר התחרות עם פבריקאות שבחוץ לארץ, מפני, שמלבד שעניה היא בחומרים חיים, קטן הוא מאוד המכס הנגבה בטורקיה מן הסחורות הבאות מחוץ לארץ. ואחת היא אם מביאים חומרים חיים או דברים שכבר עובדו לגמרי או למחצה. מכסת המכס אחת היא. ומאידך גיסא טעונות הסחורות המוצאות לחוץ לארץ מס מיוחד. ואעפ"י שהמס הזה לא גדול הוא, מכל מקום מזיק הוא לתעשית היין, שהיא התעשיה היותר חשובה בארץ, במדה מרובה.

לאחרונה צריך להזכיר עוד, שהאומניות עומדות בא"י במדרגה נמוכה, ותושבים חדשים יכולים להתפרנס מהן רק במספר מצומצם ובמקרים בודדים.

בניגוד אל ענפי הפרנסה הללו שמנינו מוכשר המשק הקרקעי להתקדם ולהתפתח במדה גדולה, ורק הוא יכול לשמש מקור מחיה לאוכלסין מרובים ולהרבות רבוי אחר רבוי גם את ענפי-הפרנסה. אמנם גם במקצוע זה אנו פוגשים מכשולים מצד החוקים והפקידים הטורקים. האדמה נחשבה בטורקיה ברובה היותר גדול לקנין המלוכה („מירי") ואפשר למסרה לרשותם של אנשים פרטים רק בתור נחלות המעלות מס. לפיכך אין הקנאת נחלות ואחוזות תלויה בזכיותיו של הפרט בלבד, כי אם בשקול דעתו של הפקיד. שלטון הממשלה יכול איפוא לגלות בהחוקים פנים שלא כהלכה ולהפריע עפ"י רצונו ושרירות לבו בעד הקנאת נחלות ואחוזות.

ומלבד המכשולים מצד החוקים והפקידים לא דבר קל הוא לקנות קרקעות בארץ ישראל גם מפני סבה אחרת. המשק הקרקעי הוא מקור פרנסתם הראשי של התושבים, ולהחליף פרנסתם זו באחרת אין ידם משגת אלא במקרים בודדים. לפיכך מחובר האכר אל הקרקע ואין הוא רוצה להתלש ממנה. עפ"י רוב אין האכר מוכר את אדמתו אלא אם כן הוא פורק מעליו ע"י כך את עול חובותיו הרבים.

אבל המצב הזה עתיד להשתנות. השנוי יבוא בלי ספק כשהממשלה תתאים לפי צרכי ההוה את החוקים הקרקעיים שכבר נתישנו. עכשיו מנצלים את האדמה במדה מועטה מאוד, ואין היא מעניקה את כל הטובה שהיתה יכולה להעניק אלמלי היו עובדים אותה כראוי. הפלחים העניים שכל רכושם הם בני ביתם, מטלטליהם ובהמותיהם המיעטים, עובדים את אדמתם באופנים גרועים. גם בעלי-האחוזות הגדולות, האפנדים הגאים היושבים בערים, אינם נותנים את לבם לשכלל את אפני עבודת האדמה, אלא הם מוסרים את אדמתם לפלחים עניים ונוטלים מהם חמשית היבול.

המצב האי-טבעי הזה, המעכב בעד הפרחת הארץ והתפתחותה, אינו עתיד להתקיים הרבה. סופו להבטל ולפנות מקום לחוקים קרקעיים חדשים, אף כי לעת עתה אין הממשלה מסבירה עדיין פנים לשנוי החוקים. סופה שתשמע לשפתה של המציאות ותכיר לדעת את הדרכים המקרבים את אשרה של הארץ.

בעל האחוזות הגדולות בכלל אינו דבק באדמתו, אשר עפ"י רוב רכש אותה מתוך עסקי רבית. ולא באה לו בירושה מאבותיו ואבות אבותיו. ובשביל זה אין היא קדושה בעיניו. אין היא גם חביבה עליו, כי לא עבדה בזיעת אפו. עפ"י רוב רוכשים האפנדים את אחוזותיהם באופן זה: בשנת בצורת או במקרים אחרים לוים הפלחים העניים מאת האפנדים העשירים כסף ברבית קצוצה, העולה לפי מנהגי המקום לחמשים אחוזים למאה („עשרה בחמשה עשר", כלומר בעד עשרה גובה המלוה חמשה עשר לשנה). ואם נשים לב לזה, שזמן הפרעון יארך עפ"י רוב רק משעה שמתחילות ההכנות לזריעה עד שעת קצירה, כלומר משמונה עד עשרה חדשים ולא שנה שלמה, הרי תעלה הרבית משמים עד שבעים אחוזים למאה. ואולם באמת יגדלו עוד רוחיו של המלוה, מפני שעפ"י רוב אין הוא נותן ומקבל כסף במזומן, כי אם הוא נותן להפלח שוה כסף—למשל זריעה לזרוע, ומקבל הוא מאתו לפרעון חובו ג"כ שוה כסף—בר מן הגרן. ומובן מאליו שהוא מרויח שתי פעמים—גם בכה שהוא מוכר לפלח וגם בכה שהוא לוקח מאתו, כי יודע הוא האפנדי מאין כמהו לדחוק את האכר בשעת דחקו. ואשרי המלוה הפורע את חובו בזמנו. אבל יש אשר יקרה לפלח אסון יוצא מן הכלל, או שלא נעשה היבול יפה ואינו מספיק די פרעון החוב,—ודבר זה יקרה לעתים קרובות. אז אוי ואבוי לו. המלוה לא יקשיח את לבו להיות לאכר כנושה יום יום. אדרבה, הוא דוחה בחפץ לב את יום הפרעון, ויש אשר יעניק להפלח הלואה חדשה,—וכמובן אין עוד שום תקוה להפלח לקום אחרי נפלו. להנצל מן הפח אשר נלכד בו. החוב והרבית הולכים ועולים, הולכים ועולים ומגיעים לסכום שאין בידו לשלם לעולם. המוצא היחידי שיש לו להפלח הוא למשכן את אדמתו, וסוף סוף היא מוכרה להמלוה במחיר נמוך מאד. ומכיון שנכנסה האדמה לרשותו של האפנדי אין היא מביאה אלא פירות מועטים, מפני שאין האפנדי משבחה והוא עובדה ע"י אריסים עניים, לרוב ע"י בעליה הראשונים. וכשבאים לאפנדי זה, שרכש לו את אחוזתו באופן האמור, ומציעים לו במחירה סכום המכניס ריוח יותר משמכניסה לו האדמה, הרי אין הוא מסרב כלל. להיפך, הוא מכבד במכירת אדמתו והוא מתאמץ גם להסיר את המכשולים היכולים לעכב את הקניה.

וגם הפלחים, שכמעט לכולם יש אדמה יותר מכפי צרכם, מתחילים להבין, שטוב הדבר לפניהם למכור חלק מאדמתם ולקבל במחירו סכום הגון, אשר יתן להם את היכולת לעבוד את החלק הנשאר עפ"י נוסח היהודים, באופן רציונלי, ולחשוך מעט כסף גם ליום צרה, בכדי להמלט מרשתם של המלוים ברבית, לפיכך מתאמצים

גם הפלחים להסיר את המכשולים שהרשות מניחה על דרך המכירה, משום שהם מוכרים רק את עודף נחלתם, שאינו נעבד כלל או הנעבד באופן גרוע, ואינם מוכרים לעולם את חלק האדמה הנחוץ להם לקיומם ולפרנסת ביתם.

איך שיהיה וענין קנית קרקעות בארץ ישראל סבוך הוא עדיין למדי, ורק חברה בעלת הון יכולה לקחת על עצמה עבידה זו. וזאת היא אמנם המטרה הראשית שהציבה לה החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל. אין זאת אומרת, שהחברה תעשה רק סרסור בלבד להמציא כפעם בפעם קרקעות להרוצים להתנחל בארץ ישראל. רק לעתים רחוקות באות בארץ ישראל הדרישה וההצעה באחת. עפ"י רוב יקרה להיפך: הנה בא אדם דרוצה לקנות, אלא שאין מה לקנות, והוא שב כלעומת שבא. בשנים האחרונות היו הרבה מקרים כאלה. כי באו אנשים לארץ ישראל על מנת לקנות קרקעות וחפצם לא נתמלא, מפני שלא היו בקיאים במצב הדברים ואמרו בלבם, שיתקיים רצונם וימצאו אדמה לקניה במשך ימים מועטים, כדבר הנהוג בכל יתר הארצות.

המשא והמתן הזיקו יותר משהועילו. העתונות הישראלית היתה מכריזה כפעם בפעם על קומיסיות וצירים שנשלחו לא"י לשם קנית קרקעות. ובארץ קטנה כארץ ישראל מעוררים אנשים מספר, הבאים מחוץ לארץ ומבקרים אחוזה זו אי אחרת, תשומת לב יותר מדי. הפנטסיה המזרחית יצרה אגדות לאין מספר ע"ד עשרם של היהודים, הרוצים לכבוש את הארץ. כל הקומיסיות והצירים יצאו אמנם מארץ ישראל כלעומת שבאו מבלי שקנו אף דונם אחד. המשא והמתן שנהעוררו לרגלי כל קומיסיה וקומיסיה לא הביאו עדיין לידי שום תוצאות. אבל במחם של יושבי הארץ נשארה תקועה ועומדת תמונה מבהילה: „יהודים הכובשים את הארץ". המוכרים העלו את השער עד למעלה ראש. והפקידים שאינם רגילים לרדת לעמקו של דבר והנכנעים להשפעתם של זורנליסטים פטפטנים, שאינם רואים בעולם כלום חוץ מהרהורי לבם, החלו להתיחס באופן שלילי לישוב עברי הדש.

החברה להכשרת הישוב זקוקה להון הגון לא לצורך קניה קרקעות בלבד, כי אם גם כדי להשביח את הקרקעות ולהכשירם עובר למכירתם. בכלל קשה מאד לאנשים חדשים שזה מקרוב באו אל הארץ, לעמוד על ערכה האמתי של כברת־אדמה. הקולוניות הקימות כבר כעשרים וחמש או כשלשים שנה מוצאות חן מאד בעיני הבא לארץ ישראל, ומתוך כך הוא משיא עצה לכל אדם להתנחל במקומות הללו. אולם קרקע־בתולה, אדמה שלא נעבדה עדיין, מפילה עליו פחד. לפיכך נחוץ להכשיר עד כמה שאפשר את הקרקעות הנקנים, בכדי להסב אליהם את לבם של האנשים העולים אל הארץ ובכדי שיוכלו הקונים לשבת באחוזותיהם בשלוה. „הכשרת קרקע" אין פירושה מדידה והצגת גבולים, כי אם גם חלוקה לחלקים, השבחה, תקון דרכים, הבאת מים, בנין בתים לפועלים ולאכרים אשר יבאו ראשונה.

נכבד מאד גם לנטוע גנים וכרמים בשביל אנשים כאלה, שאינם אומרים לעזוב תיכף את אירופה ולהתישב מיד בארץ ישראל. כאז כן עתה עלולות הנטיעות לתפוס מקום חשוב בעבודת הישוב. אמנם עבודת האדמה הפשוטה, החרישה, הזריעה והקצירה, הן הן המסוגלות ביחוד לפחת רוח חדשה וחיים חדשים בקרב אחינו. כל אכר יהודי פשוט שמתוסף על הישנים ממלא את לבנו שמחה יותר מן הכורם והפרדסן; רק בקרב האכרים החורשים והזורעים אפשר שיולד ויגדל היהודי החדש, אשר אליו אנו נושאים את נפשנו זה כמה. האכר החורש והזורע עובד הוא בעיקרו, בעוד שהנוטע נשאר כמו שהיה סוחר, קבלן, ספקולנט. האכר מחובר אל הקרקע, בעוד שהנוטע עלול להתלש בכל עת ובכל שעה מן הקרקע ולשוב אל המסחר.

אבל דוקא בשביל זה קרובה עבודת הנטעים אל לבו של היהודי, בעוד שהמשק הקרקעי, העומד על עבודת האדמה, דורש ממני הכנה טכנית ארוכה והסתגלות פיזית מיוחדה. המעבר אל עבודת הנטיעות אינו קשה להיהודי הסוחר כהמעבר אל האכרות. וחוץ מזה, הנה גם הארץ עצמה טובה ביחוד לנטיעות ומחכה היא לבניה בוניה. חלקה היותר גדול של הארץ, הטוב לנטיעות שונות של קולטורות שונות, עזוב ושומם. מפני שאין תושבי המקום יודעים לעבדו ולהכשירו לתעודתו כראוי. ודוקא אדמה זו, שכמעט אין לה שום ערך בעיני הערבים, יכולה לפרנס ישוב מרובה, אשר יעלה במספרו על ישובה של עכשיו, אם נטע בה גנים, כרמים ופרדסים.

אם אמנם החברה להכשרת הישוב יכולה לעבוד את עבודת קנית הקרקעות, ההכשרה והנטיעות רק לשם אנשים אמידים, כדי שלא תהא מוכרחת להוציא את הונה לזמן מרובה, הלא כרוכה בעבודת הישוב גופה היכולת לדאג במדה ידועה גם לתקנת האנשים ההם שאין להם ממון. הפועלים העברים הצעירים ירבו אז לבוא אל הארץ וגם יאחזו בה אם ימצאו עבודת קבע בתמידות. מה שאינו כן עכשיו, בשעה שהמושבות הקיימות מספיקות להפועלים עבודה רק לפרקים. בקבל החברה להכשרת הישוב על עצמה את העבודה הזאת, להכשיר ולנהל אחוזית גדולות במשך זמן ידוע, הרי תתן בזה את היכולת לפועלים העברים לעבוד בהאחוזות הללו עבודת קבע. כידוע מבכרים גם עתה הפועלים את העבודה בפירמה על העבודה במושבה. מפני אותו הטעם עצמו, שבפירמה יש להם עבודת קבע, וחוץ מזה יש בפירמה גם סדר ידוע להספקת צרכי אוכל נפש.

בפירמה כזו יוכל הפועל לרכוש על נקלה את הידיעות בעניני המשק הקרקעי הנחוצות לו; ומלבד זה יוכל להעדיף במשך הזמן גם סכום ידוע משכר עבודתו, אם יודע הוא את סוד הצמצום בהוצאות הבית. ואחרי שירכש לו הפועל את הידיעות המעשיות הנחוצות ואת הבטחון במעשיו, יוכל להספח על איזו חברה שיכדה לה משק כפרי המשותף לכל חבריה, ובמשך שנים מספר יאסוף לאט לאט הון מועט. ובהיות הפועל מזוין ההון וידיעות מספיקות, הרי כבר הגיעה שעתו לקנות לעצמו כברת־ארץ קטנה ולבנות לו בית ולפרנס את ביתו ע"י זריעת ירקות, גדול עופות, מחלבה, ולשתף לזה גם את שכרו שהוא מקבל בעד העבודה שהוא עובד אצל אחרים לפרקים. אז יוכל להתנחל גם בתור אריס על הקרקע של הקרן הלאומית. את מכשירי העבודה יקנה לו בכספו ובעד הקרקע והבית ישלם דמי חכירה ידועים. או שיוכל לבצר את מצבו בתור חבר במושבה קואופרטיבית.

דוקא החברה להכשרת הישוב, שבתור מוסד ישובי אין לה מטרות פילנטרפיות, יכולה לבחון ולנסות אפני עבודה עפ"י שיטות שונות לתקון הפועלים, ולהתיצב מתוך כך על הדרך הנכונה, אם רק תנתן לה בכלל האפשרות לקנות קרקעות, לחלקם לחלקים, לסדר משקים שונים ולנהלם. פועלים חרוצים בעלי נסיון יוכלו למצוא עבידה ביחיד בתור חלוצים במשקים ומושבות חדשים, ובודאי יראו ברכה יתירה בעבודתם זו, וביחוד בזה שיזכו בקרקע, אם בתור אריסים או גם בתור בעלים גמורים. רק בהיותה משתמשת בפועלים הרוצים, כאלו שכבר ישנם גם עכשיו בגליל, תוכל החברה להכשרת הישוב לפתור שאלות ישוביות גדולות ולהוכיח, כי בארץ ישראל ורק בארץ ישראל אפשרית היא שיבת היהודים למשק הקרקעי. ומתוך כך הרי סופם של כל אלה, הרוצים שיעמדו היהודים על הקרקע, כי ישאו את

עיניהם לישוב בארץ ישראל. גם יק"א, שחוץ מן הברון רוטשילד היתה היא אשר הגדילה יותר מאחרים לעשות לטובת הישוב בארץ ישראל, גם היא האומרת עכשיו לחדול לגמרי מעבודה ישובית בארץ, עתידה שתוכח, שרק בארץ ישראל אפשר להקים דור של אכרים יהודים, ויש איפוא לקוות שתבטל את מחשבתה הרעה ולא תזנח את עבודתה בארצנו.

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

ה *).

הַמִּשְׁפָּט.

„אַתָּה! אַתָּה הֲרַגְתָּנִי!... רֶגַע בַּחֲרוֹן־אַפְּךָ מָהִיר
וַתְּקַלְּלֵנִי קִלְלַת־מָוֶת!
לֹא חָקַרְתָּ, לֹא דָרַשְׁתָּ וּשְׁפַטְתַּנִי מִשְׁפַּט־מָוֶת!
בֹּא! מִיָּדְךָ אֶדְרֹשׁ דָּמִי — בֹּא! אֲנִי תוֹבֵעַ אוֹתְךָ
אֶל בֵּית־דִּין... בֹּא אַחֲרַי, בֹּאָה!

„אֶל בֵּית־דִּין!..." וּבְיַד־עֲצָמוֹת אָחַז בּוֹ לְמָשְׁכוֹ אַחֲרָיו —
וַיִּתְעוֹרֵר זֶה מִשְּׁנָתוֹ...
קָם הָרַב מֵעַל מִשְׁכָּבוֹ, הִדְלִיק נֵר וַיֵּשֶׁב לִלְמֹד
עַד אוֹר בֹּקֶר. וּבַבֹּקֶר צִוָּה לִבְדֹּק אֶת הַמְּזוּזוֹת,
נָדַב נֵרוֹת וַיִּתְעַנֶּה עַד הָעָרֶב. אַךְ בַּלַּיְלָה
נִרְאָה שׁוּב הַמֵּת בַּחֲלוֹמוֹ —
גַּם בַּלַּיְלָה שְׁלִישִׁי אַחֲרָיו נִרְאָה לוֹ, לָבוּשׁ תַּכְרִיכִים,
רוֹמֵז לוֹ רְמָזִים סְתוּמִים, קוֹרֵא לוֹ וּמוֹשְׁכוֹ אַחֲרָיו:
„אֶל בֵּית־דִּין... בֹּא אַחֲרַי, בֹּאָה!"

שָׂח הָרַב זֹאת לַדַּיָּנִים. נוֹעֲצוּ זְמָן רַב וְדָנוּ
וּבִסְפָרִים חָקְרוּ קְדוֹשִׁים, אַךְ לֹא מָצְאוּ פִּתְרוֹן דָּבָר.
אַחַר נִמְנוּ, גָּמְרוּ יַחְדָּו, לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה!
לַעֲשׂוֹת דְּבַר הַמֵּת וּלְהוֹשִׁיב בֵּית־דִּין גָּדוֹל שֶׁל עֲשָׂרָה,
יִשְׁפֹּט בֵּין הָרַב וּבֵינוֹ...
גָּמְרוּ, נִגְּשׁוּ אֶל הַמַּעֲשֶׂה וַיּוֹעִידוּ הָעֲשָׂרָה,
צִוּוּם לָצוּם שְׁלֹשָׁה יָמִים וּבַבֹּקֶר וּבָעֶרֶב
לִטְבֹּל שֶׁבַע שֶׁבַע טְבִילוֹת, לִלְמֹד כָּל הַיּוֹם מִשְׁנָיוֹת
וּלְהִתְקַדֵּשׁ בְּמַחֲשָׁבוֹת...

וּבַחֲצוֹת־לֵיל יוֹם הָרְבִיעִי — וַיְהִי מוּכָן כֹּל לִישִׁיבָה.
לַיְלָה עָמַד בִּמְלֹא־תָקְפּוֹ, פָּתַח כְּבָר אֶת כָּל תְּהוֹמוֹתָיו,
וּבְמַחֲשַׁבֵּי דְמִי־מַעֲמַקָּיו שָׁקְעָה כְּבָר כָּל הָעֲיָרָה.
לַיְלָה נָבוֹן מִמַּעֲמַקָּיו הִבִּיט תּוֹהֶה אֶל הַחֶדֶר,
וּבַחֶדֶר צְלָלִים עַזִּים קָפְצוּ, נִרְתְּעוּ לְאָחוֹר;
עַל הַשֻּׁלְחָן נֵרוֹת דּוֹלְקִים, נֵרוֹת־שַׁעֲוָה גְּדוֹלִים רַבִּים,
סוֹד מְרַחֵף סְבִיבָם נֶאֱלָם, סוֹד מִתְחַבֵּט בְּשַׁבְנִיבֵיהֶם...
אֶת הַשֻּׁלְחָן בַּחֲצִי־מַעְגָּל מַקִּיף מִנְיָן שֶׁל אֲנָשִׁים,
אִישׁ בְּטַלִּית וּבִתְפִלִּין, אִישׁ וְיִרְאַת־סוֹד עַל פָּנָיו;
— רַק הָאֶחָד, לָבוּשׁ חֻלִּין, נִצָּב מִן הַצַּד כְּנֶאֱשָׁם.
עוֹמְדִים שׁוֹתְקִים וְעֵינֵיהֶם אֶל הַסָּדִין תָּלוּי לָבָן
וְלִמְחִיצוֹת שְׁתַּיִם חוֹצֵץ אֶת הַחֶדֶר. עַל הַחַלּוֹן
שֶׁל מְחִיצָה שְׁנִיָּה נוֹסָפָה כּוֹס־מַיִם, וְעָלֶיהָ
פַּס־בַּד לָבָן. עוֹמְדִים שׁוֹתְקִים, אִישׁ בְּטַלִּית וּבִתְפִלִּין,
וְעַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי כֻלָּם פְּזוּרִים סִפְרֵי דִין וַהֲלָכָה;
— רַק הָאֶחָד, זְקַן הַחֲבוּרָה, פָּנָיו כִּפְנֵי מַלְאָךְ זָקֵן,
עָטוּף גַּם בְּתַכְרִיךְ לָבָן וּבִימִינוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה.

פָּתַח זְקַן זֶה וְאָמַר וְצִלְצוּל לֹא־מִכָּאן בְּקוֹלוֹ:
„בְּשֵׁם אֵל אֱלֹהֵי הַנְּשָׁמוֹת,
אֵל הַחַיִּים וְהַמֵּתִים,
וּבַתּוֹרָה זוֹ הַקְּדוֹשָׁה,
תּוֹרַת־אֱמֶת, תּוֹרַת־נֶצַח,
הִנְנוּ מַשְׁבִּיעִים אוֹתֵךְ,
נִשְׁמַת תַּנְחוּם בֶּן צִפּוֹרָה,
לָבוֹא אֶל בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה,
בֵּית־דִּין שֶׁל עֲשָׂרָה אֵלֶּה.
נִשְׁמַת תַּנְחוּם בֶּן צִפּוֹרָה,
בֹּאִי אֶל בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה —
הִנְנוּ מַשְׁבִּיעִים אוֹתָךְ!"
וּכְבַת־קוֹל מְקַיְּמָה דְּבָרָיו, בַּת־קוֹל כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת,
עָנְתָה אַחֲרָיו כָּל הַחֲבוּרָה בַּחֲרָדָה וּבִקְדֻשָּׁה:
„הִנְנוּ מַשְׁבִּיעִים אוֹתָךְ!"

דְּמָמָה רַבָּה שֶׁל צִפִּיָּה, דְּמָמָה כּוֹבְשָׁה אֶת חֶרְדָתָהּ.
פִּתְאֹם שְׁמַע! בִּמְחִיצָה שְׁנִיָּה רִפְרוּף כָּנָף, פִּרְכּוּס... אֵין זֹאת
כִּי אִם נִכְנְסָה הַנְּשָׁמָה!

הוֹסִיף זְקַן הַחֲבוּרָה וְאָמַר, וְהַכְּתָלִים זָעוּ חֶרֶשׁ:
„נִשְׁמַת תַּנְחוּם בֶּן צִפּוֹרָה!
אִמְרִי — הִנֵּה בַעַל־דִּינֵךְ —
אִמְרִי, מָה הֵן תְּבִיעוֹתַיִךְ?"

שֵׁנִית דְּמָמָה שֶׁל צִפִּיָּה. רוֹקְדִים לַהֲבֵי־הַנֵּרוֹת
וּבְקוֹל רָם הַלְּבָבוֹת דּוֹפְקִים... פִּתְאֹם שְׁמַע! קוֹל רָחוֹק, פִּלְאִי,

---

*) עיין „העולם" נומר 5.

בְּהֵד מֵעוֹלָם זָר, נוֹגֵעַ בְּעוֹלָם זֶה וְלֹא נוֹגֵעַ:
„פֹּה אֵין דִּין לִי בְּנָאוֹת-עָפָר;
יָבֹא אַחֲרַי בַּעַל-דִּינִי,
יָבֹא אֶל בֵּית-דִּין שֶׁל מַעְלָה!"

רִפְרוּף כָּנָף, טִיסָה קַלָּה – וּבַשְּׁלִישִׁית דְּמָמָה... אֵין זֹאת
כִּי אִם פָּרְחָה לָהּ הַנְּשָׁמָה!

וּכְמוֹ פָּרְחָה גַּם נִשְׁמָתָם שֶׁל בְּנֵי הַחֲבוּרָה כֻּלָּם –
עָמְדוּ תַּחְתָּם פְּסִלִים אִלְּמִים.
גַּם הָרַב לֹא הִרְגִּישׁ עַצְמוֹ; פִּתְאֹם הִרְגִּישׁ וְהִנֵּה לִבּוֹ
חָלַשׁ, חָלָשׁ... וַיִּתְחַזֵּק וְלֹא יָכֹל, הוּשָׁיו תָּעוּ –
וּבְלִי-אוֹן עַל כִּסְאוֹ צָנַח.

יָמִים חַמִּים, יָמִים קְרִירִים, וְסוֹף סוֹף הָאָבִיב נִכְנָס.
וּמָן כַּבִּיר הָרַב הִתְהַלֵּךְ שְׁחוּחַ-רֹאשׁ וּרְפֵה-מָתְנַיִם.
הִרְבָּה לַהֲגוֹת בִּתְפִלָּתוֹ וּבְתַלְמוּדוֹ, לַעֲשׂוֹת צְדָקָה
וּלְהִתְיַחֵד וּלְהִסְתַּגֵּף –
עַד כִּי אָמַר כָּל רֹאֵהוּ: „טָהוֹר הוּא הָרַב וְקָדוֹשׁ!
וְאִם גַּם הָיָה רְבָב עַל נַפְשׁוֹ, נִמְחָה כְּבָר גַּם הוּא בְּוַדַּאי".
אַחַר שָׁב הָרַב לְאֵיתָנוֹ וּכְעֵין שֶׁקֶט נָח עַל פָּנָיו,
שֶׁקֶט שֶׁל עֲנָוָה תַּמָּה, וַיְהִי טוֹב-לֵב וּבַדִּיחַ
וּמְלֵא-אוֹר וְשָׂשׂ עִם אָבִיב –
עַד כִּי אָמַר כָּל רֹאֵהוּ: „שָׁב הָרַב לִימֵי-נְעוּרָיו!
וְאִם לִגְבוּרוֹת כְּבָר הִגִּיעַ, יַעֲבֹר מֵאָה עוֹד וְעֶשְׂרִים".

אוּלָם עוֹד בְּאוֹתוֹ אָבִיב – יוֹם שֶׁל זֹהַר יוֹם זֶה הָיָה,
שֶׁהָרָקִיעַ מָלְאוּ עָבֵי-זֹהַר קַלִּים נוֹהֲרִים וְהוֹלְכִים,
כְּאִלּוּ יָצְאוּ קְהַל בְּנֵי-מָרוֹם לִקְרַאת נִשְׁמַת צַדִּיק תָּמִים –
סָפְדָה כָּל הָעִיר אֶת רַבָּהּ.

(עוד יבוא.)

מ. סמיליאנסקי.

זְמִירָה.

(ספור).

I.

את זמירה אהבו כל הבחורים במישבתנו, החל מבני גילה, בני חמש עשרה, וכלה בגדולים, ואף — בנשואים. רק אנכי וחברי יהושע לא אהבנו את זמירה. שנינו היינו בני שבע־עשרה, שנינו באנו לפני שנתים מחוץ־לארץ, ושנינו עבדנו שנה אחת במושבה שביהודה וזו השנה השניה — „בבהר" אשר לפקידות, בפסגה הגלילית. ולא עוד אלא שגם ראה לא ראינו את זמירה, ורק שומעים היינו את הבחורים מתלחשים כל היום: זמירה, זמירה... ולא השגחנו בזה. בגן של המושבה לא טילנו, אל הנשפים של האכרים לא הלכנו ואף לא אל החתונות. וגם אל בית־הכפר, אשר בו למדה זמירה במחלקה האחרונה, לא באנו; מה לנו ולזמירה זו, אשר הבחורים קלי־הדעת מתלחשים עליה, כי נלך לבקש אותה? אנחנו עמוסים היינו כמה וכמה חובות, חובות רבי הערך ביותר. כלום לא לטובתו ולהצלתו של כל העם, הנרח והנדכא בגלותו, עמלנו? כלום לא דאגת כל הלאום כולו היתה עלינו – דאגת התחיתו? וכלום לא בבית השכינה, השרויה בצער, היתה מנסרת באזנינו כל הימים, עד אשר עקרתנו מתוך התחום מולדתנו והרחיקה אותנו מבית אבותינו והביאתנו אל ה„בהר" ונתנה מעדרים בידינו? ואיך נשים לב לאיזו זמירה?...

אמנם צריך אני להודות בלחישה ולמסור מפה לאוזן: במושבה שביהודה, אשר שם עבדנו קודם, היתה נערה אחת. ולאותה הנערה שתי עינים גדולות, גדולות וכחולות. ואותן העינים הכחולות, כשהן מביטות אליך, נדמה לך, כאילו שואלות הן מעמך דבר וכאילו משתוממות הן לאיזה דבר שבך. וכשאתה מפנה את מבטך מהן, לבך נוקפך: מה שואלות מעמך העינים הללו ועל מה הן משתוממות?... ובאותה הנערה שביהודה הגיתי גם בגליל ואת עיניה הכחולות ראיתי גם בחלום. ועל כן הייתי מתיחס במנוחת־נפש גמורה אל דברי־הלחש, שהתלחשו הבחורים בזמירה, וגם אל זמירה עצמה.

ועוד דבר עלי להגיד—אם ודוי הוא זה, יהא וידוי גמור:— רק כדי לשבר את האוזן הייתי אומר בפני הבחורים, שלא ראינו את זמירה ואין אנו מבקשים לראותה. בנוגע אלי, לא הגה בזה אף קורטוב של אמת. אנכי ראיתי את זמירה, — ופעמים אחדות ראיתיה. ופעם אחת — אני בוש בושת גנב להודות על זה — עמדתי שעה ארוכה מאחורי הגדר של בית־הספר, עומד ומצפה לצלצול הפעמון של צהרים בכונה תחילה לראות את זמירה... ואותו יום יום־גשם היה, יום שאני בטל ממלאכתי — וארטב עד עור בשרי.

כי מה היה עלי לעשות — ולחש דבחורים על זמירה עמד כל היום באזני, והימים הם ימי־הנוער, והעינים הכחולות אשר ביהודה רחוקות הן?...

אבל בעד חברי, בעד יהושע, ערב אנכי, כי לא ראה את זמירה אף פעם ולא בקש לראותה. והדבר היחיד והמיוחד, שהיה מונע אותו מלראותה, היו מחשבותיו הגדולות, שאחריהן הלך לבו כל הימים. אילו ראיתם רק פעם אחת את פניו החורים והשפויים של חברי יהושע ואת עיניו הכחולות והעמוקות, החולמות תמיד, המלאות יגון־עולמים; אילו ראיתם אותו יושב בערב, בין השמשות, בזוית חדרנו הקטן, ומבטו העמוק נעוץ במרחק, ועל מצחו הלבן מרחפת השכינה, ופניו החורים מביעים געגועים עזים אל אותה השכינה ואל היופי שבה ואל האור שבה; ואילו שמעתם אותו פעם אחת, כשהוא מספר בערבים, מספר בלחש על העול הנורא, שעשה עמנו רבונו של עולם, בהגלותו אותנו מארצנו, ועל העלבון הגדול שעלבנו, בהרחיקו אותנו מעל אדמתנו — אילו ראיתם אותו. אילו שמעתם את דבריו רק פעם אחת, אף אתם כמוני הייתם ערבים בעדו, כי הוא לא ראה את זמירה וגם לא בקש לראותה.

הוא לא ראה אותה עד... את זה אספר להלן.

II.

הידעתם את ארצנו בימות החורף, בתקופת שבט או אדר, בימים אלו, שכולה טובלת ורוחצת בגשמים וכולה מלאה טחבו

של האויר הקריר; בימים אלו, שכולה עוטפת ירק חי ורענן, פרחי־חמד לאין מספר ושישנות לאין־קץ; בימים אלו, שהכל צומח בה, פורח, חי וגדל מיום ליום; בימים אלו, שמן הבוקר ועד הערב רכה השמש ומעונגה ונאה, וקרניה חודרות אליכם בכונה לרפא את גופכם, לרכך את נשמתכם; ואמנם גופכם ונשמתכם כאילו נעשים פתוחים לפני השמש, ונמשכים הם אליה ומתרפקים עליה ומתפנקים לפניה; ומזיוה אתם מקבלים זיוכם, ומאורה אתם מקבלים אורכם; וסר מעליכם צל של דאגה וסר מעליכם צל של יסורים; וקל לכם. ויטוב לכם, ונעים לכם, ותקוות ושאיפות נולדות בלבכם, אשר לא ידעתם מעודכם...

הידעתם את ארצנו בימים האלה?

אנחנו—אנכי וחברי יהושע—ידענוה ואהבנוה.

כמה גדולה היתה אהבתנו לארץ! ובימים האלה גדלה גם האהבה אשר אהבנו איש את רעהו. איך לא נאהב—וכל העולם כולו מלא אהבה וחנינה וחסד?

ובימים ההם, כשהיה נשמע מן המושבה קול צלצול הפעמון לפנות ערב, הקורא לחופש—מה נעים היה אז קול צלצולו! אנחנו לא היינו ממהרים ככל הפועלים אל המושבה. לא, נוטים היינו הצדה. היינו הולכים ושותקים עד אשר באנו לגבעה אחת. אותה הגבעה פונה אל העמק, המשתרע עד הים. ועל אותה הגבעה היו שני גלי אבנים גדולים. ועל אחד הגלים היינו יושבים שנינו. יושבים וצופים. לנגד עינינו מתגלה הים. רחב הוא, רחב ושקט, שקוף וכחול. כעיני הנערה אשר ביהודה... וכחולים ושקופים אף השמים מלמעלה, השקטים והטהורים. אף עב־קלה אינה מפריעה את שקט טהרהם. והשמש כבר ירדה מטה, מטה. עוד מעט והגע בים ובו תטבול ותטבע. ובטרם אשר תטבע, היא שולחת את ברכתה האחרונה להארץ: והקרנים, העושות שליחותה ונושאות את ברכתה בכנפיהן, בוקעות להן שביל של זהב בלב הים ועד החוף יגיעו.

על גל האבנים היינו יושבים שנינו יושבים ומסתכלים בים, עד אשר תשקע השמש ותאסוף את קרניה האחרונות, עד אשר ישתפכו השמים והים ויתאחדו ויהיו לגוף אחד מזהיר,—עד שיכסו עלינו צללי הערב. כל אותה השעה היינו יושבים ושותקים—כדי שלא להפריע את קדושת היופי, החופפת עלינו. כל חושינו היו מצטמצמים ונעשים חוש אחד—חוש הראיה. וכשצללי חושך היו מכסים עלינו ויחד עם קרן האור האחרונה גוע ומת גם הקול האחרון מן הקולות המתהלכים בארץ, ודממת מית עטפה את כל הסביבה, היה מגיע ונשמע לאזנינו קול המיתו השקטה של הים. ואל לחש זה של הים היינו מחכים בלב עורג—לחש זה, שאלפי לשונות של קסם נשמעות מתוכו.

לראות את הים של ארצנו עם שקיעת החמה, לשמוע את לחש המיתו עם צללי החושך הראשונים — הידעתם עונג גדול מזה?

אנחנו — אנכי וחברי יהושע — לא ידענו עונג גדול מזה.

III.

ויהי היום, ואנו יושבים שנינו, כדרכנו כל הימים, על גל האבנים, אשר על ראש הגבעה, ומסתכלים בים, בעודנו מלא זוהר, זוהר קרניה האחרונות של השמש.

פתאם עלה באזנינו קול המולה, המולת אבנים קטנות, המתגלגלות ונופלות מן הגבעה למטה. ואחרי רעש האבנים — קול רעש של רגלים ממהרות לרוץ. ועוד קול אחד שמענו — קול צחוק, צחוק נערה, המצלצל כפעמוני כסף.

שנינו הפכנו בבת־אחת את פנינו לעבר הצחוק.

לנגד עינינו עמדה נערה כבת שש־עשרה. עוד שמלתה קצרה ואינה מגיעה עד קרסוליה. דקה היא וזקיפה. מגבעת־תבן רחבה מכסה את ראשה, ומתחת למגבעת מהפרצים הלתלים שחורים, שחורים כעורב. הפנים סגלגלים, שחרחרים ועולט מלא של חן שפוך עליהם. ושתי עינים גדולות ושחודות ונוצצות מביטות אלינו מתוך סקרנות גלויה. ככה מביטים בני־אדם אל בריה משונה שאינה מן הישוב, המפחידה אותם ומושכת את לבם כאחד. נדמה לי, שעל שפתי הנערה קפא הצחוק, אשר זה עתה שמענו את צלצולו.

ככה עברו עלינו רגעים אחרים: אנחנו יושבים ומסתכלים בה, והיא עומדת ומסתכלת בנו.

פתאום — ואותו הצחוק אשר קפא נגלה שוב על שפתיה. ושוב החריש את אזנינו צלצול של פעמוני כסף, ומתוך העינים השחורות והנוצצות נִתְּזוּ ניצוצות, ניצוצות־אש, ונזרקו רסיסים, רסיסי צחוק.

ושוב — המולת אבנים, המתגלגלות ונופלות.

הנערה הפכה את פניה ורצה אל פני המושבה, רצה וצוחקת, והד הרים עונה לעומתה.

עיני חברי הביטו אלי מתוך שאלה. בלי דברים שאלוני עיניו: מי היא?

— זמירה:

— היא?...

כן, זאת היתה היא. מן הרגע הראשון הכרתיה.

IV.

לא יאומן כי יסופר.

וגם אנכי לא האמנתי למשמע אזני... לא האמנתי, כי פי חברי יהושע הוא המדבר אלי:

— אם רצונך בכך, נלך מחר אל החתונה: הלא החתן בקשנו מאד, כדאי לנו לראות פעם אחת חתונה במושבה.

ובשמעי דברים אלו מפי חברי, דפק בי לבי. כי צריך אני להודות על האמת: אנכי, כשאני לעצמי, משכני לבי זה כבר גם אל גן הטיול, גם אל הנשפים — וגם אל החתונות. מה לי לשקר? אהבתי צעירים וצעירות. אהבתי לבוא בין צעירים וצעירות ולראות את פניהן הנלהבים של אלו האחרונות. גם להתלבש יפה אהבתי. אבל לא העזתי לגלות את הרהורי לבי בפני חברי. חברי זה לבו לא הלך כלל אחרי הבלי־העולם ואחרי חיי־שעה; הוא היה שקוע כולו רק בענינים של חיי־עולם. ואנכי מה כבדתי ומה הערצתי את חברי. אדיר חפצי היה, כי חברי יחשיב גם אותי לאדם מיושב כמוהו.

וכשהיו חברינו ל„בחר" מציעים לנו ללכת עמהם לאיזה נשף־חשק היה לבי נוקפני: למה לא אלך גם אני? אבל בעודני מהרהר הרהורים אלו, שמעתי את קול חברי:

— אין לבנו הולך אחרי הבלי נשפיכם...

ובתוך „לבנו" זו הלא נכלל גם לבי העלוב, ואיך יכולתי לבלי העמיד פנים רצינים כפני חברי ולא לבטל ביטול גמור את הצעת חברינו כמוהו?.

והימים ההם היה טובים מאלה. אז לא שטמו עוד הפועלים את האכרים והאכרים את הפועלים. אז חיו כולם בשלום ובנחת. הפועלים היו לוקחים להם מבנותיהם של האכרים לנשים ויהיו לאכרים גם הם. וגם תמיכה חדשית היו מקבלים כחותניהם ויחיו בנעימים. ולא עבר אז חודש ימים בלא חתונה. ואחרי החתונה היה הזוג החדש עורך נשף־לקרואים. ואל הנשפים ואל החתונות נקראנו גם אנחנו, הפועלים.

כן. הימים ההם היו טובים מאלה; אבל אנחנו, אנכי וחברי יהושע, לא הלכנו אל הנשפים.

ובערב כזה, ערב של נשף, היה חברי יהושע רואה, כנראה, בצערי ומתכון למלא לי את אשר החסרתי את נפשי בגללי. בערב כזה היינו יוצאים מאחורי המושבה ויושבים שעה ארוכה באיזה מקום נסתר בין הכרמים. יושבים גלמודים בתוך הסביבה המלאה ערבוביה של אור וחושך; וגם כשחשך עלינו עולמו של הקדוש־ברוך־הוא לא שבנו אל המושבה, המלאה אור, המלאה קול נגינה של כנור, קול זה, המגיע לאזני ומעורר בלבי געגועים עזים ועריגה נעלמה. ואז מתחיל חברי לספר. בקול נמוך ונעים; היוצא מן הלב, הוא מספר. על הרהורי לבו, על מחשבותיו הוא מספר. וכמה ידע חברי לספר; מה נהדרים היו ספוריו! על התקוות הבאות ספר, על תחית האומה חלם. על תחית הארץ, על התנערותה משוממותה לחיים חרשים. וזכרונות מימי עברו ספר, מימי החדר, מימי הישיבה. אנכי לא ידעתי בימי ילדותי לא „חדר" ולא „ישיבה". נתחנכתי בתוך ספירה אחרת. אבל כמו חיים ראיתי לנגד עיני את חדרו ואת בית־ישיבתו של חברי. את חבריו, את מלמדיו ואת ראש־הישיבה, אשר אהב כל־כך. וכשחברי מספר, אני שוכח עולם ומלואו, שומע בלב דופק, כולי התרכזות, כולי הקשבה... ומה לי אז ולחתונה, מה לי ולפני צעירות נלהבים, מה לי ולכנור? את כל הנשפים ואת כל הצעירות אני שוכח אז. ואת כל עולמי אני מסיח מלבי. טובים לי ספורי חברי ממאות צעירות ומאלפי כנורות. וקולו הולך וזורם לאט־לאט; כמעין מים שקט. ויש שאין אני שומע את דבריו ורק את קול דבריו אנכי שומע. והיה קולו באזני כמנגינה נעימה ונפלאה. ואז מתעוררים גם בלבי זכרונות, זכרונות ילדותי. זוכר אנכי את אמי הטובה, אשר אהבתני כל־כך, את הכפר, אשר בו גודלתי, את השדות הרחבים, הרחבים לאין קץ, את הנהר הזוחל ומְפַכֶּה מאחורי ביתנו, שם במורד הכפר, שאת המיתו הייתי שומע בלילות, ואת קרקור הצפרדעים...

והלב מתמלא געגועים.

אין אלו אותם הגעגועים, שעורר בי קודם לכן הכנור המנגן.

וחברי מוסיף לספר. עד חצית הלילה היה מספר...

V.

את הצעת חברי קבלתי, כמובן, בנפש שמחה. וביום השני בבקר, כשהגיע לנו בחדרנו קול צלצול הפעמון, הקורא לעבודה, אמרתי ברגש של לב שוקט:

— היום לא נלך לעבודה.

— למה? — שאלני חברי בתמיה.

— הלא נלך היום אל החתונה?

— אל החתונה נלך, אבל יום של עבודה אין לבטל.

— כן, אין לבטל.

הסכמתי לחברי כאילו כפאני שד. ונקח את מעדרינו ונצא השדה. אבל בלבי לא הסכמתי לחברי. והיטב חרה לי: על מנוחת נפשו חרה לי. מנין לו מנוחת־נפש זו?

עד הצהרים עבדתי בזריזות יתירה. גם חברי התפלא עלי. מתוך כעס עבדתי. כעסתי בחברי. והוא הוסיף לעבוד במנוחה ובתנועות מתונות, כדרכו כל הימים. בצהרים הבטתי אליו מתוך צפיה: אולי יציע לבטל חצי יום? אבל הוא לא הציע ואנכי לא חפצתי להתחיל בדבר. ואחרי הצהרים נעשתה עבודתי קשה עלי ביותר. אם מפני שעיפתי מזריזותי היתרה קודם לכן, ואם מפני ש„החתונה" כבר משמשת ובאה ונדמה לי, ששומע אני את קול הכנור. מפגר הייתי בנירי, ודבר זה לא קרה לי אף פעם אחת מיום היותי לפועל. לשוא התאמצתי וזרזתי את עצמי. ותהי רק זאת נחמתי: גם פני חברי היו עיפים ואף בפניו הכרתי סימנים של אי־סבלנות... ואביט בתרעומות אל הפועל העומד מאחורי ומדביק את נירו בנירי וכאילו אמרתי לו: כלום אינך רואה, בן־אדם, שאין נפשנו, נפשי ונפש חברי יהושע, היום אל ה„בחר"?

ושעות העבודה נמשכות בלי קץ ובלי גבול. אין השמש זזה כלל ממקומה!

— דין־דין־דין! נשמע סוף־סוף צלצולו של פעמון־הערב. דבר בעתו היה לי צלצול זה. וגם בפני חברי נראו סימנים של רצון, ומתוך הנאה יתירה השליך את מעדרו מידו ויצא מן ה„ברר".

באנו אל מעוננו, רחצנו, אכלנו.

— הנלך?

— עוד נספיק. השעה עדיין מוקדמת.

ושוב חרה לי. למה יעשה חברי את עצמו, כאילו נפשו שוקטת? הלא הוא הראשון, אשר הציע ללכת אל החתונה, הלא מתוך קולו אני שומע נעימה דקה של צפיה וחרדה? ולמה ירמני? הגם חברי יהושע יודע לעשות שקר בנפשו?

— הלא צריכים אנו ללבוש מלבושים אחרים? האין זאת? — שאל חברי מתוך גמגום.

— בודאי צריכים אנחנו. הלא חתונה היא זו. לא נאה לנו לבוא בבגדי חול —

שנינו נזדרזנו ושוב רחצנו. מצאנו בתוך ארגזינו בגדי יום־טוב, אשר הבאנו עוד מן הגולה, לבשנו ונלך אל החתונה.

(עוד יבא.)

פרץ הירשביין.

שְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

קיץ. לפנות־ערב.

בפנת המזרח, ליד ארון־הקודש, במקום שם יעמוד על רגליו מן הבוקר עד הערב וילמד בניגון את הגמרא, שם התפלל גם את תפלת־המנחה. ובגמור הש"ץ את האמן האחרונה, עזב את מקומו בלאט, בצעדים מדודות, יצא את בית־המדרש, עזב את העירה, ובמשעולים עקלקלים, דרך שדה ואחו, עבר אל היער, שגדל והתנשא במעלת הגבעה, ושם נעלם מעין אדם. ובמורד הגבעה, על יד הנהר שהתפתל במעגל עם גדותיו הירוקות. נחפז ועבר אל העמק — שם היה מקומו. מעבר לנהר, מתוך שפעת הירק, נשקפו שתי כפות מוזהבות של בית־מסגד עתיק—מְגֻזָּר לנשים.

מאחריו; בפאתי הגבעה, שקעה השמש. ופה, מלפניו, התחילו צללי קיץ חמים מרפדים את העמק. ראשי בית־המסגד, שהתלקחה בהם אש השקיעה, בטרם שקעה החמה כולה, — לאט־לאט נאספה אשם, עד אשר דעכה כולה.

ומתוך הנהר התרומם אד דק ושקוף. מתחילה עטף רק את פני מי הנהר, ואחר רחף ועבר גם את גדותיו והלך הלוך

והתרחב, הלוך והתרחב על־פני העמק. איזו שפתים נעלמות נשבו ממעל אל תוך העמק וטל קריר הרטיב את ירק הדשא.

גלין! — — גלין! — — — —

צלילים נוגים התחילו רועדים בעמק, צלילי פעמון המנזר רוטטים ובוכים. והצלילים חודרים דרך האד הקל, מתנשאים למעלה, לעומת היער, מתלבטים בראשי העצים ומשאירים אחריהם באויר בת־קול תועה, רועדת.

והקולות קרובים ללבבו כל־כך; חודרים הם אל תוך נשמתו. מרגיש הוא, שבצלילי פעמון המנזר העתיק יש משהו מאותו הניגון, שבו הוא הוגה בגמרא — מן הבוקר עד הערב.

— הלא לא התוכן של הגמרא הוא העיקר — הניגון הנלוה לתוכן הוא עיקר נשמתה. ולולא הניגון, כי־אז לא לקחה הגמרא את לבבו כל־כך. כי הניגון מציץ מבין כל שורה ושורה, מתוך כל אות ואות ומבקש את תקונו בשיר...

*

בתכלת הרקיע נראו כוכבים. עצי העמק התקרבו זה לזה, ובעטפם צל תכלת שקופה, הכניסו לתוכו גם את בנין בית־הנזירות, וכה התרפקו זה על זה.

מתוך העמק יצאה ורחפה שירה חרישית של מקהלת־נשים, הבוקעת ועולה מן המנזר.

הנזירות שרות את תפלת־הלילה טרם עלותן על משכבן.

והשירה מרחפת באויר, נמשכת ומתקרבת אליו. חודרת הוא דרך מעטה הצללים, וכמו נימי־משי דקות נמשכת היא עם דמדומי ערב. יד נעלמה שולחת חוטים, אורגת, שוזרת כעין פרוכת מסביב לו. וברשת השירה הוא נלכד.

מתוך שאר קולות המקהלה נפרד קול אשה אחת, מתגבר על יתר הקולות, והוא בוקע מעמקי הלב, נובע מנבכי הנשמה, ונהדר הוא כל־כך, ונעים הוא — נפרד הוא מיתר הקולות, ובהדרת מלכות, יחיד ובודד, הוא נד באויר. ויתר הקולות העדינים מלוים אותו מאחריו.

הוא סוגר את עיניו. ולפניו מופיעים פני עלמה חורים, ולמעלה עיני תכלת עמוקות וחולמות. קוי אור חיור נופלים מתחת לריסי עיניה על חזה המפעם. שפתיה פתוחות למחצה ומִתָּזָה בוקעים הקולות הנהדרים; מתחילה הם יוצאים לאט־לאט וכאילו אטומים הם, ואחר כך הם הולכים הלוך וחזק.

גלי השירה פורצים מלבבה החוצה.

מעין נבעה שם בלבבה — והמעין הולך הלוך וסעיר, הלוך והתגבר.

רק הנשמה שרה בכה.

רק תומת הנפש בה תהמה ותתעטף.

הלא ככה ישורר רק הזמיר, עת יֵרֵד ליל־אביב על הארץ, מבלי דעת למה ועל מה הוא שר.

*

קולות השירה מתגברים וממלאים את חשכת הלילה. כבר נעלם ממנו מקורם הראשון. הוא איננו יודע עוד, מאין נובעים כל הקולות האלה, מאין נובעת כל ההרמוניה הזאת?

נדמה לו, שהשירה הנשגבה נמשכת אליו ממקום, אשר שם יְכַלֶּה את כל ימיו ולילותיו:

הקולות בוקעים מתוך הספרים העתיקים; מבין שורותיהם. השירה עולה ונמשכת עוד מתוך נבכי ימים קדמונים. ובשעת בין השמשות עולים הם ובאים מכל קצוי ארץ וממלאים את כל חלל העולם. ורק הוא, הוא לבדו יאזין להם.

והקולות קרובים לו כל כך, קרובים וידועים. נדמה לו, כאילו אלפי נשמות באות מסביב ושרות „כל־נדרי".

כי מה היא תפלת „כל־נדרי"? ובמה נחשבה היא לעומת ניגונה? מה ערך למלים ולהאותיות לעומת הניגון הנהדר?

אך לא כל אוזן תקשיבהו ולא כל נפש תבינהו.

ונד ניגון „כל נדרי" ברחבי העולמות מראשית היצירה, וככה יתעה ויבקש את תיקונו עד סוף כל הדורות, עד אשר תבוא עת קץ ורק נשמות זכות בלבד תמלאנה את חלל העולם.

ומרגיש הוא:

בחדרי לבבו דבר־מה מתחיל רועד ומפעם, מעין טמיר מתעורר ונובע במעמקיו. איזו יד טמירה מתחילה שולטת בו ובנפשו. היד הטמירה חדרה כבר אל תוך לבבו ושם היא עורכת מיתרי כנור.

ועיניו אינן רואות עוד את חשכת הלילה.

בית־תפלה גדול ונהדר מופיע לפניו.

והבית הולך הלוך וגדל, הלוך והתרחב — את מרחבי כל העולם הוא ממלא.

נשמות זכות ובהירות מתחילות למלא את חלל כל הבית.

וחרדת קודש עוטה את הכל. דממה חרישית. לאט־לאט, כאילו ממעמקי האדמה, עולה הניגון, ניגון „כל־נדרי", ופתאום הוא מתגבר ומתרומם על הארץ.

הלא הנשמות הזכות הן הן השרות.

והקולות מתפשטים ושוטפים, נודדים ועונים ברבבות בנות־קול.

והנה מתחילה גם נשמתו שרה:

היד הטמירה שלוחה בו לפרוט על מיתרי לבבו, והוא רק שפתיו פתוחות, ומקור הנגינה וגליו בוקעים מאליהם, בוקעים ופורצים החוצה... והוא עצמו מתעלה ומתרומם... גופו כמו נעתק מן הארץ ועל גלי רננת „כל־נדרי" הוא מתרומם ומתנשא למעלה־למעלה — — —

פאתי המזרח האדימו וקוי השמש הראשונים הציתו את אשן בכפות המוזהבות של בית־המסגד העתיק.

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

ז.

קוֹדֶשׁ וְחוֹל שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לְפוּנְדֶּק אֶחָד.

„גלגל העולם — כך כותב לנו הקורספונדנט שלנו ממתא סלאבודקה, הסמוכה לקובנה — אינו עומד על מקום אחד; גזירה נגזרה עליו מששת ימי־בראשית, שיהא חוזר וחוזר, בלי הרף ובלי מעצור, לתועלת המין האנושי ולהצלחתו של הפרוגרס האירופי הכללי"...

כלפי מה נאמרו דברים אלו?

כלפי מתא סלאבודקה עצמה, מקום־מושבו של הקורספונדנט הנכבד שלנו.

כי הנה בימים האחרונים האלה אירעו מאורעות במתא

סלאבודקה זו ונעשו מעשים בה, שאלמלא הגלגל החוזר בעולם ואלמלא „הפרוגרם האירופי הכללי", הנזכר לעיל, לא היינו מאמינים בהם כל עיקר והיינו רואים אותם כעין בדותא.

ואולם המאורעות — מאורעות קיימים הם, והמעשים — מעשים שהיו.

וכשמדבר הקורספונדנט בסלאבודקה, מיד יבין כל קורא, כי לא במתא סלאבודקה עצמה הדברים אמורים, אלא בישיבה שלה, המפורסמת לשבח בכל תפוצות־ישראל, ישיבה זו, המעמידה רבנים ומורי־הוראה לכמה וכמה ערים אשר בתוך התחומים ומחוץ להם. וכשמצרף הוא את „הפרוגרם האירופי הכללי" לישיבה זו, מיד יבין כל קורא, כי „בשביתה" הכתוב מדבר.

אכן גלגל הוא החוזר בעולם! גלגל זה, שראשית חיזורו בפאריז ובקראקוי, וסופו — בסלאבודקה, הסמוכה לקובנה. כל מה שאתה מוצא בהאוניברסיטות הגדולות אשר בכרכים הגדולים הללו, אתה מוצא גם בבית־הישיבה הקטן אשר במתא סלאבודקה הקטנה. כל הסימנים שמנו חכמים בסטודנטים, הרי הם הולכים עכשיו ומונים גם בבחורי־הישיבה. מה הללו שובתים ופורצים גדר, אף הללו שובתים ופירצים גדר; מה הללו באים ותובעים, אף הללו באים ותובעים; מה הללו מתאספים לאספות, אף הללו מתאספים לאספות; מה הללו עורכים אובסטרוקצי"ות, אף הללו עורכים אוססטרוקצי"ות...

הכל כמנהג אירופה.

אלא מאי? קצת שנוי אנו מוצאים בבחורים אלו, השובתים בישיבה אשר בסלאבודקה. ושנוי זה הוא שיפליא את לב ההיסטוריקן, אשר יבוא באחרית הימים לכתוב את תולדות השביתות בעמים ובישראל: אם סטודנטי אומות העולם שובתים לשם אידיאות ואידיאלים המרחפים ברום שמים, הרי בחורי הישיבה אשר במתא סלאבודקה אינם שובתים אלא לשם עצמם ובשרם; ואם סטודנטי אומות העולם באים ותובעים מיני רוחניות, שאין בהם ממש, הרי בחורי הישיבה אשר במתא סלאבודקה אינם דורשים אלא דברים שיש בהם ממש ואינם תובעים אלא מזונות...

האובסטרוקציות, שעורכים הבחורים השובתים בישיבת סלאבודקה, אף הן שלא כדרך „האובסטרוקציות הכימיות", הנערכות בהאוניברסיטות אשר בכרכים הגדולים; פרימיטיביות הן ביותר ופשוטות בתכלית הפשטות: רוצים הבחורים השובתים שתכלה רגל מבית־המדרש, מיד הם קמים ומנפצים את העששיות, פותחים את ברז הכיור וממלאים את הבית מים, מניחים נרות־חלב על־גבי הגחלים הבוערות בתנור, להעלות אד וסרחון, — והיתה זאת אובסטרוקציה כימית כהלכתה...

ועומדים הבחורים וטוענים טענות משונות, שלא שמעה אוזן בשום אוניברסיטה בעולם; טוענים הם, כי המשולחים והמשגיחים, העומדים בראש הישיבה אשר במתא סלאבודקה, מועלים בכסף הקדשים, כי כל מה שהם טורחים ונוסעים ודורשים דרשות ומאספים ממון, אינם טורחים ואינם נוסעים ואינם דורשים ואינם מאספים ממון אלא בשביל עצמם, כי הם, בחורי־הישיבה, רעבים ללחם ומקיימים את התורה מאין נעלים לרגליהם, כי כבר כשל כח־הסבל וכבר קצרה רוחם לישב בתענית כל ימיהם...

טענות משונות!

ועומד ראש־הישיבה כנגדם וטוען אף הוא טענותיו: כי דרך השביתה מדרכי הגויים היא, כי בטול־תורה היא אחת העבירות החמורות ביותר, כי „חלול־השם" שקול כנגד כל „האכילה" כולה; כי כבר מצינו כתוב מפורש בפרקי אבות: „פת במלח תאכל"...

טענות צודקות!

ממילא מובן, כי גם אנחנו רוצים היינו לילך בעקבות ראש־הישיבה הנכבד אשר במתא סלאבודקה וגם אנחנו מתאוים היינו להטיף מוסר לבחורי־הישיבה ולהזכירם על הקודש והחול, המשמשים אצלם בערבוביה, ועל „בטול־התורה" ועל „חלול־השם" ועל הכתוב המפורש, שגם אנחנו מצינו בפרקי אבות: „פת במלח תאכל"... אבל מה נעשה — והבחורים העלובים אשר בישיבת סלאבודקה על־כרחנו רעבים הם...

באמת אמרו: אין שרים בשירים על לב רעב.

*

והנה בה בשעה, שהקורספונדנט הסלאבודקי אשר בתוך התחומים יושב בעירתו המבורכה ונהנה הנאה משונה מן הגלגל החוזר בעולם ודורש את הפרוגרם האירופי הכללי לשבח, בשעה זו עצמה יושב הקורספונדנט הנכבד שלנו בהעיר סאמארה אשר מחוץ לתחומים ומיצר ודואג לגלגל זה החוזר והוא דורש את הפרוגרם האירופי לגנאי.

„כבר צוחו קמאי — מתחיל אותו הקורספונדנט הנכבד — וכבר נחר גרון הצוחים על הגבלה אשר נעשתה בישראל, כי חזנים מפורסמים קובעים בגראמופון את תפלות ישראל, כגון „שלש־עשרה מדות", „קריאת־שמע" „וקרושה", והגראמופנים מנגנים אחר כך את התפלות האלו בכל בתי־המרזח, ושם־שמים מתחלל על־ידם"...

אף זו טענה צודקת. אלא שאין זו עיקר טענתו של הכותב. העיקר הוא המעשה להלן.

ומעשה שהיה כך היה.

העיר סאמארה, כידוע, אינה עיר ואם בישראל. עיר רוסית־אמתית היא, היושבת על חופי הוואלגא, ויהודים בה מעטים. והיהודים הללו, יושבי סאמארה, אף־על־פי שמעטים הם ורחוקים מאחיהם, בכל זאת טבע יהודים להם ונשמתם נשמה יהודית: אוהבים הם לשמוע נגונים יהודים ומשתוקקים כל ימיהם לחזן יהודי ולתפלות יהודיות ממש עד כלות־הנפש.

ואולם רחוקה סאמארה מרחק רב מתחומי ישראל ולא בכל שנה תזכה לשמוע מנגינות מגרון חזן יהודי, חזן כהלכה. ערי־ליטא המבורכות, המרובות באוכלוסי חזנים ובעלי תפלה ושוחטים ושמשים ושאר כלי־הקודש למיניהם, אינן מספיקות לסאמארה אלא את הזיבורית שבחזניהן; את בעלי־התפלה שניטל קולם ואת החזנים שעיף גרונם ונפסל מחמת רוב שמוש. בעל־תפלה בעין זה. כי יתעה בדרך־נדודיו, בהחזירו על קהלות היהודים, ויגיע עד סאמארה — והיה גם הוא כסחורה העוברת לסוחר, כלי המחזיק עונג ליהודי סאמארה, המשתוקקים לנגינה.

נשמת יהודי, היושב בסאמארה, — מי יחקרה ומי יערכנה?...

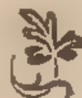
אבל הנה הגיעו ימים טובים גם ליהודי סאמארה. נס אירע לה, לעיר זו, וחזן יהודי נתגלה בתוכה, חזן מפורסם, הידוע בתפוצות ישראל בשם „היתום".

ועמדו היהודים המעטים אשר שם והתקדשו בלב כלה ובנפש עורגת להיות נכונים לבית־התפלה, אשר שם ישמיעו „היתום" המפורסם את מנגינותיו.

ואולם—תקות היהודים הסאמאראים נכזבה: אותו „היתום", שבא לסאמארה, לא בא לבית־תפלת היהודים, אלא — לה„קרקס של האחים קאלינין".

„שם, — מתאונן הקורספונדנט הנכבד — במקום רוכבות לבושות טריקו דוהרות על סוסיהן האבירים ומראות את יפין וגבורתן לקהל; שם, במקום מר דורוב הידוע מדריך את עכבריו המפורסמים ומלמד להם פרק בהלכות דרך־ארץ; שם, במקום אקרובאטים מהירים מפרכים את גופם ועושים בלהטיהם, — שם עמד „היתום" והשמיע את הוד־קולו בשירה וזמרה, וכל בני־נכר שמעו והשתוממו למנעים־זמירות זה. אשר אין כמוהו לוקח נפשות במנגינותיו — ועיני היהודים הסאמאראים רואות וכלות"...

צר לי, צר לי עליכם, אחי היהודים הסאמאראים, כי ה„פרוגרס האירופי הכללי" וה„גלגל החוזר בעולם"—שני הדברים הטובים הללו — הם־הם היו בעוכריכם...

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַסִּפְרוּת הַמַּדָּעִית בַּמַּעֲרָב.

י"ז.

מספרי השנה, שמוציאה „האגודה הספרותית היהודית" בפרנקפורט, יצא כעת הכרך השביעי. גם הוא עשיר במאמרי־מדע טובים ומלאי־תוכן כהכרכים שקדמי לו.

בכרך זה אנו מוצאים המשך הרשימות הפרוטוקוליות של הקהלה הספרדית בהמבורג — אותה הקהלה שהיתה חשובה כל־כך בימיה ההם (לפני מאתים וחמשים שנה בערך), וכעת כמעט שנכחדה לגמרי. אין עוד אלא פרכוסים אחרונים: קהלה זו יש לה עכשיו כחמש־עשרה משפחות. אבל אין ספק, כי גם השריד האחרון הזה יתם עוד מעט. ולעומת זה גדלה ומוסיפה כח הקהלה האשכנזית, אשר בימים הראשונים היתה קהלה עניה, נמוכה ונכנעת לפני אחותה הבכירה והעשירה הכנעה מרובה. והאחות העשירה היתה מרגשת בכבודה ובתקפה, וגם היתה מטעמת דבר זה על כל צעד וצעד. היא, הקהלה הספרדית, היתה „בעלת־הבית" בהמבורג, והקהלה האשכנזית היתה בבחינת „אורח בלתי קרוא", שסובלים אותו בקושי. גם שלטון־עצמי לא היה להאשכנזים, אלא הקהלה הספרדית היתה מפקחת עליהם על ידי אחד מפרנסיה. לבסוף העמידו להם האשכנזים שני פרנסים משלהם, וזה היה הצעד הראשון להעמיד את הקהלה האשכנזית ברשות עצמה. עם כל זה לא חדלו גם מאז הסכסוכים בין הספרדים והאשכנזים. עין הספרדים היתה צרה תמיד באחיהם „הטודיסקוס", וכמה תקנות תקנו, כדי שלא יהיו עליהם למשא וכדי שלא ירימו ראש.

ביום ט' אדר שנת ת"ו בא הספרדי סיניור יעקב חביליו וקבל על ה„טודיסקו" ליב לפני פרנסי הקהל. האשכנזי ליב גרם להמולה לפני ביתו של הספרדי, ולפי עדותו של זה שלף גם סכין בריבו עם „טודיסקו" אחר ושמו יצחק. כפי הנראה לא היה הדבר נורא כל־כך כמו שהרצה האציל הספרדי. פרנסי הקהל מצאו, כי התנצלותו של הטודיסקו „לא היתה מספקת" וקנסו אותו לשלם טליר אחד. אבל איימו עליו שיגורש מן העיר, אם תבוא עליו קובלנא עוד הפעם. — יחס הספרדים „האזרחים" לאחיהם האשכנזים „הגרים" היה בעיקר דומה לזה שבין האזרחים והגרים בקצת מדינות אירופה: יש „גרים" שהם ל„משא על הצבור", ואם כן טוב לגרשם. ברשימות הקהל מיום ד' אייר שנת ת"ו אנו מוצאים החלטה: כמה פעמים הראו את ההפסד הבא להיהודים על ידי התישבות „טודיסקוס". לא נאמר, במה גורמים ה„טודיסקוס" האלה הפסד לישוב היהודים בהמבורג, אלא ההליטו לבקש מאת ראש האזרחים לגרש את שמואל יצחק ואשתו (זו שהיתה לפנים אמה בבית אברהם סיניור מסראיבו), את הלל ואשתו לאה (זו שהיתה לפנים אמה בבית יהושע די פלסיוס), את האלמנה דיכא עם בתה, את בינדיט הקבע באחת מידיו ואשתו ואת משה מלך. למדים אנו מן הרשימה הפרוטוקולית הזאת, כי באו נערות אשכנזיות עניות ושרתו בבתי ספרדים עשירים; אחרי כן נשאו לאנשים. כל זמן שהיו עושות בבתי הספרדים היו „כשרות" וכאשר נשאו לאנשים „נפסלו". יש בזה מעין יחס ממשלת פרוסיה ליהודי חו"ל.

ובו ביום באה „טודיסקה" עניה עורת לפני פרנסי הקהל עם בעלה, אשר גזרו עליו להגרש מהמבורג. הוא היה מלמד תינוקות להאשכנזים, והיא הרה ללדת. הם אינם למשא על הצבור; משום שיש להם קצת כסף די כפיקם; והליטו ברחמים רבים: לדחות את הגירוש, עד אשר ימלאו ימי האשה ללדת, אבל את הכסף יניחו לפקדון; להספיק להם את צרכיהם; אם יפלו למשכב; למען לא יגרמו הוצאה להצבור.

ולפעמים קמו להמגורשים „שתדלנים" להמתיק את דינם ממש כבממלכת פרוסיה. ביום ז' אייר בא החכם הספרדי (מלמד בת"ת) והשתדל בעד אותו האשכנזי משה מלך, שלא יגורש מן העיר, מאחר „שאיננו נופל „למשא" על שום איש. גם יעקב קוריאל השתדל בעד אותו. העלוב וערב בעדו, כי בחליו ובמותו לא תהיה שום הוצאה להצבור. החליטו: שלא לגרשו.

גם לשמואל יצחק קם שתדלן וגואל, הוא אברהם סיניור מסראיבו, אשר בביתו היתה אשת שמואל יצחק אמה: האשה הרה. החליטו: לדחות את הגירוש עד אשר ימלאו ימי האשה ללדת, אבל לא לבטל חלילה את גזרת הגירוש לגמרי.

ושאלת גירוש ה„טודיסקוס" הוסיפה להטריד את ה„סיניורים" הספרדים, ביום י"ו אייר דנו בדבר גירוש האלמנה דיכא ובתה, ומשום שדבר זה יכול להביא לידי „אי־נעימות" (לא פירש—במה) החליטו: לבטל את הגזרה קרוב לשער, כי להעלובות האלה עמד רוח והצלה ממקום אחר.

ובו ביום נקראו „זקני הטודיסקוס" ועמדו לפני פרנסי הקהלה הספרדית: אין דעת הפרנסים נוחה מהנהגת ה„טודיסקוס" בעסקיהם, וגם אומרים עליהם (בכלל!), כי קונים הם גניבות. איימו עליהם, כי יתנהגו עמם במדת דין קשה וגם יגרשו אותם מהמבורג. — חבל, שלא נמצא אז במעמד זה צייר, שהיה משאיר לנו ציור—„זקני הטודיסקוס", העומדים לפני הסיניורים הספרדים להתנצל לפניהם על עלילות שהיו הספרדים בודים על הקהלה האשכנזית, כדרך שהיו הגויים מעלילים עלילות על עם היהודים. וגם ראוי לדעת, כי קוני גניבות היו גם בקרב הספרדים, וצריך היה לגזור גם עליהם. זקני ה„טודיסקוס" קבלו עליהם את הדין, וביום כ' אייר באו לפני הפרנסים והודיעו, כי התחיבו למסור להם את כל קוני הגניבות וכל עוברי עברה, למען ישאו את עונם; עבדות בתוך עבדות!

אבל במקום צל יש גם אור; בימים ההם אירעו אותם המאורעות האיומים, ההריגות המפורסמות בפולין—גזירות ת"ח ות"ט ואילך. הדבר הגיע גם לאזני הספרדים בהמבורג. הלב העברי נזדעזע עד מאד. ביום כ"ח אייר דנו בדבר בקשת האשכנזים בעיר אלטונא הסמוכה, לעיר ליבק באו מאה ושלשים

פליטים מפולין, והם נמצאים בצרה גדולה ובעֹני. הנמלטים יבואו ביום המחרת לאלטונה, ואין יד האשכנזים משגת לסייע לאחיהם האמללים די צרכם. החלט: לתת תיכף עשרים טליר—סיוע לצורך נסיעת הנמלטים מליבק לאלטונא, ולשוב ולעיין איך להביא עזר יותר מרובה להאמללים הללו לאחר שיבאו לאלטונה. פליטי היהודים באו, ומראה האמללים עורר חמלה בלב אחיהם הספרדים. נשכח לשעה כל הפירוד הקולטורי שבין האחים. אין כאן „טודיסקוס", אלא יהודים בני ברית נרדפים מחמת אויביהם. ביום ח' סיון החליט המעמד לסייע בכל כחו ל ה א ח י ם ה נ ר ד פ י ם. לתכלית זו נקרא כל הקהל ליום השבת הבא להתאסף בבית הכנסת הראשי. כל יהודי ינדב את נדבתו, ובימי החול הבאים ילכו הגבאים לקבץ את הנדבות. החלט גם כן להכריז בדברים חמים על מצב האמללים הפליטים.

בכרוז זה אין זכר ל„טודיסקוס" אלא ל„אחים יהודים", אשר ב„עונות" (בעונותינו הרבים) נדונו בחרב ובשמד שקמו עליהם. הם נמלטו על נפשם ונמצאים בעני ובצרה גדולה. ולכן החובה והמצוה לרחם עליהם ולסייע להם. מקופת הקהל נדבו כבר סכומים שונים, אבל אין זה, מספיק, ובפרט שלפי הנראה עוד יוסיפו לבוא פליטים מפולין (הפעם לא זכר איש, כי יהיו הפליטים למשא על הקהל). מטעם זה החלט לבקש נדבות מאת כל איש אשר ידבנו לבו. ומצוה גדולה זו שקולה כנגד כמה מצוות. וכל הקהל מתבקש לבוא אל בית הכנסת אחרי תפלת מנחה (את הכרוז הזה פרסמו ביום השבת בשעת תפלת שחרית), והרב ר' דוד כהן ידרוש לפניהם תחלה בדבר גודל המצוה. ואחר כן יפרט כל איש את סכום נדבתו. „ואל חנון ורחום ירחם על האמללים הרבים ויגן על עמו המפוזר ומפורד בכל הארצות".

וגם על דבר חייהם התרבותיים של הספרדים בימים ההם ההם מוצאים אנו ברשימות האלה חומר חשוב. כבר אמרתי במקומות שונים, כי היו הספרדים נוהגים תמיד שלטון תקיף, לא רק בסדרי הקהלה, אלא גם בחיים הפרטיים של היחידים המעמד היה מנהיג הקהלה ומדריך את היחידים במוסר ומדות.. השלטון התקיף הזה גרם לטובה מרובה, — ל מ ש מ ע ת — אבל גם לתקלה מרובה, כי המשמעת היתה ק ש ה ו נ ו ר א ה. בכמה דברים היה שלטן כזה הכרחי מאד. ביום י"ב אדר ת"ו הכריזו על דבר פרעות והמולות הנוהגות בקרב היהודים ב י ו ם ה פ ו ר י ם. גזרו, שלא יסבו בעיר מתחפשים במסכות, ושלא ירבו שאון ברחובות העיר. ביום כ"ז אייר דנו בדבר ה ד ל ט ו ר י ו ת המרובות המביאות סכנה עצומה לישוב היהודים. החליטו, להכריז בבתי־כנסיות על דבר גודל העברה הזאת והתקלה הגדולה הכרוכה בה. גם חייבו את כל בני הקהל בתוקף החרם להמנע מעון זה ולהודיע להמעמד כל מה שנודע להם בענין מלשינות, לפרסם את המוסרים והמסייעים להם, וכל מי שיודע בדבר ושותק, גם עליו יחול עֹנש החרם. על פי הכרוז הזה נקהלו כל בני הקהל, מבן י"ג שנה ומעלה, ביום ראש־חדש ניסן בבית הכנסת „בית ישראל", והרב ר' דוד כהן דרש לפני הנאספים בענין חומר העברה. אחרי כן קראו את דברי החרם, אשר יחול על כל המלשינים והמוסרים והמסייעים להם, ועל כל איש אשר יעלים זה מעיני הקהל והוא ראה או שמע או ידע ונשא עֹנו. גם קבעו, כי בכל שנה ושנה יכריזו את החרם בכ"ח ניסן בכל בתי הכנסיות ובתי־המדרשות.

ביום כ"ג ניסן שנת ת"ו תקנו, שלא יקבע שום איש יהודי „בין מ א ו מ ת נ ו (הספרדים) ובין מן ה א ו מ ה ה א ח ר ת (האשכנזים)" את דירתו בהמבורג בלי רשות המעמד. לזכות אנשי המעמד צריך להעיר, כי לא כונו בכנוי זה („אומתנו" „ואומה אחרת") להפריד פירוד לאומי בין הספרדים והאשכנזים, אלא להטעים את ההבדל בשפה המדוברת והמנהגים הקולטוריים. אין לכנוי אומה (nacion) בספרדית או פורטוגיזית המובן שיש לכנוי זה עכשיו. גם תקנו בו ביום, שלא לקנות דבר מצעירים או לקחת מהם עבוט שלא ברשות הוריהם, כי רגילים היו למכור חפצים או לתתם בעבוט, כדי למלא תאות נפשם. ביום כ"ד סיון בא י ע ק ב מ ג ו ר ו לפני אנשי המעמד וקבל על י ע ק ב י ש ו ר ו ן, כי עבר על התקנה הזאת. הוא, יעקב ישורון, נתן לאחיו הקטן של יעקב מגורו שני טליר על משכון (טבעת עם אבן יקרה). יעקב ישורון (הוא היה טבח) התנצל אמנם, אבל אנשי המעמד לא קבלו התנצלותו, אלא קנסוהו שלא ימכור בשר כשר זמן שני שבועות, גם לגעור בו בנזיפה ולאיים עליו בעונש יותר קשה, אם יוסיף לעשות כדבר הזה. — דבר גדול אנו למדים עפ"י הרשימות ממה שאירע ביום כ"ה אב. הרב ר' דוד הכהן הודיע לאנשי המעמד, כי נדפס באמשטרדם חבור „איסקנדלוזו" מ נ ו א ל ד י פ י נ ה (לעת עתה לא הוברר לי, לאיזה חבור של יעקב מנואל די פינה הוא מכוון), והספר הזה נתפשט גם בקרב הספרדים בהמבורג וצריך להחרימו. תיכף גזרו והכריזו, כי כל מי שנמצא בידו החבור הזה, עליו להביאהו אל גזבר הקהל לא יאוחר מיום המחרת כ"ו אב בשעה י"ב בחצות היום, והעובר על זה יענש בעונש החרם. כנראה לא הסכימו כל יחידי הקהל לגזר־דין זה. בר"ח אלול דנו בדבר הסכסוך שקם בין ראש הועד ובין דוד בנבנישטי בבית הכנסת. ראש הועד שאל את בנבנישתי: כמה ספרים נמצאים אתו, ועל ידי מי הוא מוכר אותם. הנשאל לא השיב על זה בנימוס וד"א. החליטו: לגעור בו בנזיפה ולקנוס אותו לשלם חמשה טליר.

ביום י"ח מרחשון דנו בענין ה י ב ו ם. קראו לאספה את חכמי הקהלה והרצו לפניהם, כי מנהג יבום (עפ"י מנהג הספרדים יבום קודם לחליצה) גורם תקלה מרובה. לכן שאלו את החכמים, אם מותר לעשות „הסכמה" לבטל את היבום — ובפרט אם היבמה אינה בשנות נשואין. הציעו לפניהם לעיין בדבר ולצרף לזה גם את חכמי אלטונא. כפי הנראה לא באו לידי הסכמה, כי היה קשה להם להכריע בדבר חמור כזה.

בדבר תוקף החיים הדתיים בימים ההם אנו למדים מן הכרוז אשר הכריזו בהחלטת המעמד מיום ה' אדר ת"ז, לאסור ליהודים ל ה ס ת פ ר על י ד י ג ו י. „מה שהוא אסור חמור בתורתנו הקדושה". וכן אסרו בתוקף החרם לגלח את הזקן בתער. — יצחק מג'ורו „נועז" לבקר את ההסכמה הזאת „בדברים בלתי ראויים" וגרם בדבריו, כי גם אברהם פידנקי ויצחק דה־פונסיקה דברו כמותו. חטא והחטיא את הרבים. נקראו שלשתם לפני המעמד וגערו בהם בנזיפה. את מג'ורו קנסו בתשלומין של שלשה טליר. אבל כנראה עדיין לא שב העם מרעתו. ביום י"ו אדר החליטו להכריז, כי לפי דברי החכמים יש בזה אסור חמור לגלח את הזקן בתער, ועם כל זה עוד נכשלים בני הקהל בעברה זו. ולא די שהם חוטאים בזה, אלא שעזותם עברה כל־כך, עד שהם מסתפרים בפני אחרים ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה להתיר הדבר. לכן חוזרים ומזהירים את העם שלא לעשות כדבר הרע הזה. „והקב"ה יטה את לבנו לעבדו ביראה".

עוד היו מקפידים תמיד, שלא להביא דברי ריבם בעניני ממונות לערכאותיהם, אלא להושיב בי"ד של מפשרים. גם היו מ כ ר י ח י ם את בעלי הדין להתפשר ואת הבוררים לקבל עליהם את בירור המשפט, ולא ישתמטו ממצוה זו. בכלל היו הספרדים

נזהרים מאד בכבוד האומה הישראלית ובכבוד היהדות כלפי־חוץ, שלא יחולל שם ישראל בגויים. מדה זו נשארה להם בתור חומר דתי עד היום הזה—אלא כי הם עוברים עליה פעמים רבות מפני שקשה להם לכבוש את יצרם. חולשה מוסרית זו מצויה היא ביניהם הרבה: מכירים את היושר ואת המוסר, אבל בתוקף הכעס והתיגרא עוברים עליהם. מטעם זה רבתה כל־כך המחלוקת בקהלות הספרדיות.

ב. אשר.

„אִיסְט־עֶנְד".

(סוף)

יש להתפלא וגם לשמוח על אותו המעט שיש לנו בגיטו הלונדונית והמוכיח לנו שעדיין חיים גם בלבותיהם של העובדים הפשוטים והנודדים העניים הרגש הלאומי והאהבה לכל קניננו הרוחנים. במשך חמש השנים האחרונות, מיום שחדלו אחינו יוצאי רו"פ להביט על לונדון כעל „מקלט לילה" ודעתם לא היתה עוד לחזור כהר או מהרתים אל המקום אשר יצאו משם, מיום שהגיטו היתה ל„דירת קבע" להם ולבניהם נבראו בה מוסדים מועילים ויפים. מלבד חברות של צדקה וחברות של תמיכה שנוסדו פה לעשרות. התחילה הראגה לקיום הלאום לפעום בלבבות ולתפוס מקום נכבד בחיי אחינו. בעת האחרונה נוסדו פה הרבה בתי ספר ללמוד השפה העברית. הידוע שבהם היא ה„תלמוד תורה" שיסד מר גולדבלום בחלק העיר „סטיפני". מספר התלמידים שב„תלמוד תורה" זו עולה ל ש ש מ א ו ת. שיטת הלמודים היא זו של „עברית בעברית". עשרה מורים עובדים ב„תלמוד תורה" ומספר מחלקותיו—שש. בנוסף שכזה יכולה להתגאות כל קהלה בישראל. יש פה גם בית־ספר לאומי „תושיה" התופס מקום נכבד, ת"ת בקומרשל רויר, ת"ת בבטנל גרין, ת"ת בבריק־ליין ועוד. יש פה בית ספר עברי מצוין לנערות בשם „בנות ציון", ישיבת „עץ חיים", אגודת „דוברי עברית" — האגודה היותר משובחה שבכל ארצות הגולה—קלוב עברי, אגודת „בני ציון" ואגודת „ציוני מזרח" העוסקים בעבודה קולטורית עברית, „אגודת המורים", אגודת משחקים עברים ועוד ועוד.

בעת האחרונה נראו גם איזו שנוים לטובה ביחסם של „גדולינו" ללמוד השפה העברית. מיום שקם ה„נביא" החדש, קלויד מנטפיורי, להפיץ את תורתו החדשה בין יהודי אנגליה, נזדעזעה היהדות האורתודוכסית, והיא מבקשת לה כנן ומחסה באיסט־ענד. ראו „האנגלים בני דת משה" שהשמד קרוב לבוא, והם רואים את עצמם כאשמים בדבר וכגורמים לזה, ורוצים הם לתקן את המעוות. עד עכשיו היו רודפים את בתי הספר ללמודי עברית ומפריעים בעד הפרחת שפתנו הלאומית. ובימים האחרונים החלו להודות בגלוי, ששפתנו זו היא אחת השמירות המעולות ליהדות שלא יִכבה נרה. אחדים מהם החלו בעצמם ללמד את בניהם עברית, אחרים תומכים את בתי ה„תלמוד תורה" בכספם ורובם מתיחסים לעבודה זו בחבה ודרך ארץ.

יש פה בגיטו בית־ספר יהודי־אנגלי שמספר תלמידיו ותלמידותיו עולה לשלשת אלפים. הוא קים זה עשרות שנים. בעת האחרונה החלו ללמד שם גם ע ב ר י ת ומורים אחדים מלמדים שם גם „עברית בעברית". למוד השפה העברית רשות היא ולא חובה בבית ספר זה, ובכ"ז לומדים ת ש ע י ם אחוזים מן התלמידים את השפה העברית.

בכלל יש בגיטו ערך ע ש ר ת א ל פ י ם ילדים הלומדים עברית לא רק בתור שפת הדת, כי אם גם בתור שפה חיה.

בגיטו מתקים זה כחמש עשרה שנים העתון „הדגל" ושני עתונים ז'רגונים. האחד הוא עתון לאומי שאינו שייך לשום מפלגה מיוחדה, והשני הוא עתון ציוני. הספרות הז'רגונית עומדת עדיין במדרגה נמוכה, אבל גם בה נראים שנוים לטובה.

העתונות טפלה בעת האחרונה הרבה מאד באי־הנקיון השורר בגיטו ברחובות ובבתים. כמובן יש אמת בדברים אלה, ואחרת הלא אי־אפשר להיות. במקום שם שולטת הדלות, אין טרקלינים ופרדסים. האנגלים הבאים ממערב העיר ל„איסט ענד" ודאי רואים את הגיטו בנולותה. אבל היהודים שבווילנה ובוורשה, בברדיצוב ובקובנה ועוד אין להם לנוד לאחיהם שבגיטו הלונדונית ולרחם עליהם: אפשר שהגיטו הלונדונית יכולה גם להתחרות בנוגע לנקיון רחובותיה ובתיה עם רובעי היהודים בערים אחרות. ואפשר שהיתה מעוררת גם רגשי קנאה. בכל אופן אין השד נורא כל־כך.

אם נבוא להקביל את חיי אחינו שב„איסט ענד" אל חיי הנוצרים העניים שבאותו חלק העיר, אז ודאי נודה שידינו על העליונה גם ברוח וגם בחומר. הנה עובדות:

לפני שנתים בחן רופא מפורסם אחד אלף ילדים עברים ואלף ילדים נוצרים מבתי הספר לעם, בדקם והציגם אלה מול אלה. רוב הילדים העברים היו בריאים ונורמלים, ולמרות עניותם היו כלם לבושים בגדים חמים. ורוב הילדים הנוצרים נמצאו מחוסרי דם, דקי־גרם, חולי שינים ולבושי קרעים. הרופא דבר אז בגנותם של בני עמו ובשבחם של היהודים הדואגים ל ב ר י א ו ת ו ל נ ק י ו ן...

האשה היהודית יש לה פה שם טוב מאד בתור אם רחמנית. התמותה בין ילדי היהודים קטנה היא לעומת התמותה שבין ילדי הנוצרים. ילדי העברים מדקדקים לבוא לבית הספר בכל יום ומצטיינים בלמודיהם יותר מילדי הנוצרים.

עובדא היא זו, שבטרם התישבו אחינו ב„איסט ענד" היתה סכנה לעבור פה ברחובות בלילה. עכשיו—שקט וסדר ברחובות הגיטו. גם עכשיו יש ב„איסט־ענד" רחובות שאפילו „פוליסמן" ירא לצאת בהם יחידי בלילה. אבל באותם הרחובות אין אף יהודי אחד...

בכל שנה ושנה מתים ב„איסט־ענד" אנשים אחדים ברחוב מולעפות רעב. כל המתים הם נוצרים ואין ביניהם א ף י ה ו ד י א ח ד. יהודי „איסט־ענד" אינם נותנים לאיש מאחיהם להגיע למדרגה נוראה כזו.

בנוגע למספר העבריינים ומפריעי־החוק מבני ישראל הנה מספרים מעטים, המוכיחים, שאין כל יסוד לחשוב את הגיטו ל„מקלט שודדים ורוצחים".

בשנת 1904 היו נמצאים בבתי הסוהר 717 אסירים מאחינו.

„	1905	—	—	715	„	„
„	1906	—	—	513	„	„
„	1907	—	—	434	„	„
„	1908	—	—	489	„	„
„	1909	—	--	433	„	„

בסטטיסטיקה זו נכללים לא רק היהודים יושבי הגיטו, אלא כל היהודים היושבים בלונדון, היהודים האנגלים והיהודים הזרים גם יחד, שמספרם עולה למאתים אלף נפש.

בין הנאסרים אין רוצחים וגזלנים כלל. רבים מהם נאסרו משום שלא שלמו את עונש הכסף שהוטל עליהם בעד עוונות פעוטים.

הפרוצנט של העבריינים מיהודי אנגליה עולה על הפרוצנט של העבריינים מן היהודים הזרים.

מלבד זה מוכיחה הסטטיסטיקה שמספר העבריינים היהודים הולך ופוחת משנה לשנה. משנת 1904 עד 1909 ירד המספר כמעט עד החצי. הסבה לזה היא שבשנות 1904/5 היתה האימיגרציה גדולה והעניות רבה והיו השנים הללו שנות בהלה ומבוכה. כשהוטב כמעט המצב הופחת גם מספר העבריינים.

ולא נכונה היא גם ההנחה הידועה, שהגיטו היא קן האנרכיה. באמת יש פה „מגינים" אחדים צעירים המוציאים עלון ז'רגוני „דער ארבייטער פריינד" ומתרגמים את מבחרי היצירות של הספרות האירופית וקוראים לעצמם „אנרכיסטים", כנראה על פי טעות... הפוליציה האנגלית יודעת זאת היטב ואינה רואה בהצעירים הללו כל סכנה.

גם מפלגה סוציאליסטית אין פה בין היהודים כלל. היתה איזו אגודת ונפלה. הפועלים היהודים אינם מאורגנים כלל, ומעשרות אלפי פועלים יהודים שייכים רק שלשת אלפים למפלגת הפועלים האנגלים, שגם הם אינם סוציאליסטים כלל.

אין לכסות על נגע אחד שפשה בקרבנו—זהו המסחר בנשים. לונדון הוא מרכז נכבד בשביל ה„סוחרים" הללו ורובם הם לבשתנו יהודים. יש פה גם מספר גדול של אלפונזים החיים על חשבון קרבנותיהן. רובם הם מיהודי פולין. בין יהודי רוסיה מעט מאד מספרם.

בעת האחרונה החלו היהודים בעצמם לבער את הרע הזה מקרבם. התיצבה גם דפוטציה לפני המיניסטר לעניני הפנים בבקשה לענוש קשה את הסוחרים והאלפונזים והציעה לפניו תכנית של חוקים ועונשין נגדם.

ואעידה לי שלשה עדים כשרים ונאמנים. את הבישוף מ„סטיפני", את הדירקטור הנוצרי של „בית החולים הלונדוני", הנמצא במבורה של הגיטו, ואת הדיפוטט הנוצרי מ„סטיפני" מר גלין־דזאנס. כלם יודעים את הגיטו, חיים בקרב אחינו ומתבוננים אל דרכיהם.

תמצית עדותם היא: היהודים שבגיטו הם אנשים נכבדים, עובדים חרוצים ואזרחים טובים.

והדיפוטט גלין־דזאנס הוסיף: המתנפלים על יהודי „איסט־ענד" היו צריכים לבא וללמוד מהם מדות טובות וישרות...

לונדון, פברואר 1911.

מִכְתָּבִים מִגַּלִּיצְיָה.

X.

המוזגים היהודים בגליציה עשו את כל אשר היה בידם כדי להשיג קונצסיות לבתי מזיגה — ולא עלתה בידם. השתדלו לפני השלטונים והפקידים השונים, בקשו, התרפסו — ולא הועילו. לפיכך החליטו להשתמש באמצעי האחרון — לערוך דמונסטרציה יוצאת מן הכלל, לשלוח לווינא דפוטציה כבירה באוכלסין, כדי לעורר את דעת הקהל על העול הנורא שנעשה להם מצד הנציבות בגליציה ולדפוק אגב אורחא גם על דלתי המיניסטרים והקיסר הרחמן.

הדפוטציה הזאת לא באה, כידוע, להפריע בעד יצירת חוק לבתחלה. החוק בדבר בטול הפרופינציות קיים ועומד משנת 1905. הדפוטציה לא אמרה גם להתאונן על החוק הזה. החוק, כשהוא לעצמו, יש בו כדי להיטיב עם המוזגים, אחר אשר הוא גואל אותם מידי אנשים קשים שהיו השליטים בימי הפרופינציות. אלא על מה קובלים המוזגים? על אופן הוצאת החוק הזה לפעולות מצד ממשלת הארץ. הנציבות תלתה את חלוקת הקונצסיות במספר התושבים שבכל מקום, מה שאינו מותנה כלל עפ"י החוק, ועי"כ שללה ממוזגים הרבה את לחמם הדל. וחוץ מזה נתנה הנציבות כשלשת אלפים קונצסיות לאנשים, שעד עכשיו לא עסקו במזיגה, ומן 17800 מוזגים, שהתפרנסו מעסק זה עד סוף שנת 1910, קבלו קונצסיות רק 7023, והנשארים, ערך 11000 משפחות שיש בהן 50000 נפשות בקירוב, נשארו בלי פרנסה. וכמעט כל המוזגים הללו יהודים המה. תפקיד הדפוטציה היה, איפוא, לברר את המצב הנורא לכל צדדיו ולהוכיח, שתתנהג ממשלת הארץ עם המוזגים היהודים בלא יושר וחמלה.

את כ"ז ידעה היטב ממשלת הארץ, ולפיכך משעה שהוצעה ההצעה בדבר שליחת הדפוטציה ע"י הנבחר בריטר וחברי ה„קלוב היהודי" השתדלה הממשלה להחליש מראש את הרושם שעתידה לעשות הדפוטציה. ראשית־כל דברה על לב המוזגים היהודים לבל ישתתפו בהדפוטציה, אחרי שהנציבות בעצמה חושבת לעשות דבר לטובתם. כשלא הועילו הדברים האלה התחילו השלטונים והפקידים שבכל מקום לאיים על המוזגים ולהזהירם מהשתתף בהדפוטציה, ש„בודאי תזיק להם יותר משתועיל". ולבסוף, כאשר ראה הנציב דובזשינסקי שאי־אפשר להעביר את המוזגים על דעתם, התחכם והודיע להממשלה המרכזית שבווינא שדפוטציה זו הציונים יצרוה, שהציונים הם שהעלו את חמת המוזגים על ממשלת הארץ בגליציה, אבל על צד האמת מתנהגת הממשלה עם המוזגים ביושר וכשורה...

ובכל זאת לא חזרו המוזגים מהחלטתם. וכמה מן הפלא יש בדבר זה, המוזגים היהודים לא בטלו את רצונם מפני רצון הנציב! אלו האנשים, שהיו רגילים להכנע תמיד לתופשי השלטון במדינה ולעשות כרצונם, הם נעשו עכשיו סרבנים והשתתפו בהדפוטציה, למורת רוחו של נציב־המדינה. הרבה מן העוז הזה, שלבשו עתה המוזגים היהודים, יש אמנם לזקוף על חשבון אכזריותה של ממשלת הארץ, הגוזרת רעב וצמאון על אנשים ישרים רק בגלל יהודתם. אבל אין לכחד שיש בזה גם השפעתם של ציוני אוסטריה, שלמדו את יהודי גליציה להכיר את ערך עצמם. הציונים הם שהכשירו את הלבבות, ומה שהיה נראה כנמנע במציאות עוד לפני שנים מועטות, נעשה עכשיו לאפשרי.

כאמור, הלכה הדפוטציה לווינא. הפרוגרמה, שקבע הועד המסדר, נתקיימה לכל פרטיה. בדרכם לווינא נאספו בלבוב ביום הראשון לשבוע מוזגים מכל ערי המדינה בהמון רב. חברינו בלבוב קיימו בהם מצות הכנסת אורחים באופן מצוין. באולם החברה „תקות ציון" האכילו והשקו את המוזגים בעין יפה. ואעפ"י שכל ענין נסיעתם של המוזגים האומללים עורר רגשות של צער וכאב, מכל מקום היה במחזה זה גם הרבה יופי שהרהיב את העין. אנשים ונשים מכל המעמדות עמדו מוכנים לשרת את המוזגים היהודים ולהגיש להם כל אשר שאלה נפשם. היו באותו מעמד גם הנבחר האוהב־ישראל ה' ברייטר ואשתו, שעזרו לחברינו בעבודתם.

באותו יום, בחמש שעות לפנות ערב היתה גם אספה המונית שהשתתפו בה, מלבד המוזגים, עוד כשמונת אלפים איש, ומלאו את ביהכנ"ס מפה אל פה. בהאספה הזאת נאמו הד"ר ציפר, עורך ה„טאג־בלאט", מר פרוסטיג, הד"ר ליאון רייך והנבחרים שטרויכר וברייטר.

בשעה השניה בלילה נסעו המוזגים לווינא בלוית הנבחרים שטרויכר וברייטר ושני רופאים מלבוב, שתפקידם היה לשקוד על בריאות המוזגים בשעת הנסיעה. בכל תחנה ותחנה נלוו על הנוסעים מוזגים חדשים, עד שבבוא המסע לווינא ביום ב' בלילה עלה מספר המוזגים לשלשת אלפים איש. היו ביניהם גם נשים. בבית הנתיבות בווינא קבלו את פניהם חברינו הנבחרים שטאנד ומאהלר וכמה מאות סטודנטים. ועד, שנוסד מתחלה לשם זה, המציא להאורחים דירות ומזון.

ביום ג' בתשע וחצי בבוקר הלכו כל המוזגים, לערך שלשת אלפים איש, כשהם נדוגים ע"י הנבחרים שטאנד, שטרויכער, מאהלער וברייטר, לבית המיניסטריון למסחר. תהלוכת המוזגים היתה נהדרה ועוררה סנסציה מרובה בכל רחובות עיר הבירה שעברה בהם, בראש התהלוכה נשאה טבלא ועליה המלים: „המוזגים היהודים מגליציה, שנכרת להם״. בקרבת בית המיניסטריון למסחר עמדה התהלוכה. וארבעת הנבחרים בלוית דפוטציה של ט"ז מוזגים, ביניהם ה' נשים, נכנסו אל המיניסטר הד"ר ווייסקירכנר. המיניסטר קבל את הדפוטציה בפני המיניסטר לגליציה, הד"ר זאליסקי, והנבחר שטאנד הגיש לו ממורנדום ותאר לפניו את מצוקת המוזגים האומללים ויבקש מאתו, כי ישים את לבו למצבם הנורא ויעזור להם. אחריו דבר גם הד"ר שטרויכר בשם המוזגים מבוקובינה.

המיניסטר ענה, שלעת־עתה אי־אפשר לו לענות דבר ברור. אבל הוא ישתדל שהמצב ישתנה לטובה, ובפרט בנוגע להמוזגים שבאו בימים. הוא הבטיח לחקור ולדרוש את הענין באובייקטיביות גמורה, ובקש שיודיעו לו את כל פרטי הקונצסיות, שנתנו לאנשים רמי המעלה ובעלי ההון על חשבון המוזגים העניים.

משם הלכה הדפוטציה לחצר־המלכות ובמשרד־הקבינט (קאבינעטס־קאנצליי) נתקבלה ע"י ראש־המשרד הבארון שיסל. שם נאם בשם הדפוטציה הד"ר מאהלר ובקש שימסור הבארון את רגשי ההכנעה וההערצה של המוזגים היהודים לקיסר, השוהה עכשיו בבודאפשט, ולהעירו על מצבם המעציב.

הבארון שיסל השיב, שהקיסר יודע למדי את התנאים, שבהם נתונים המוזגים ואת מצבם. המונארך ישים את לבו אל הענין הזה כאב רחמן ויעשה את הדרוש, כדי להקל את ענים של יהודי גליציה. הוא הבטיח גם לשלוח מיד את האדריסה שהגישה הדפוטציה אל הקיסר לבודאפשט.

משם הלכה הדפוטציה ובאה עד לפני אולם הפרלמנט, ובתוך האולם נתקבלה מאת ראש הקלוב הפולני בהפרלמנט, הד"ר לורסקי. שם נאם שוב מר שטאנד בשם הדפוטציה.

תשובת הד"ר לורסקי היתה עוד יותר קשה מזו של הד"ר ווייסקירכנער. ניכר היה שהנציב הגליצי דובזשינסקי מדבר מתוך גרונו. לורסקי אמר בתוך יתר דבריו: „אתם באתם מארצנו לבקש עזרה. עד כמה שזו תלויה בנו, עבדנו כולנו יחד לטובת ארצנו, מבלי הבדל בין בני הדתות והלאומים. אינני מוצא את הדבר לנכון, שתהפוך שאלה שהיא כולה איקונומית לענין דתי, ה„קלוב הפולני" מכיר היטב את המצב הקשה של יהודי גליציה. אבל

צריך להעיר, שלא יהודים כלבד סובלים דחקות, אלא גם שאר התושבים. לעומת אלף יהודים עניים יש אלפים עניים אינם־יהודים.

בנוגע לשאלת־המוזגים מודה אני, שתשעים אחוזים מן הקונצסיות היו עד עכשיו בידי יהודים. אבל אי־אפשר להמשיך את הדבר הזה גם מכאן ולהבא, כדי שלא יגדל השמוש באלכוהול, המביא רעה גדולה להעם. דעתי נוטה, שהמוזגים צריכים לחכות. הן הצרה לא באה בהיסח הדעת, וחייבים היו המוזגים להכון לקראתה. ה„קלוב הפולני" יעשה בודאי מה שביכלתו. אבל צריך לשים לב, שגם להנציבות יש דעה בענין זה ואין ממש בשום פעולה בטרם שתחוה הנציבות הגליצית את דעתה בדבר".

אחרי שגמר הד"ר לורסקי את דבריו געו אחדים מהמוזגים בבכיה ובקשו אותו מתוך כריעת ברכים להשתדל לטובתם.

אח"כ בקרה הדפוטציה גם את ראש ה„קלוב הרותיני" ובקשה סיוע מצדו.

אחה"צ היו שתי אספות גדולות, ובהן נתנו הנבחרים היהודים דו"ח על שליחותם. נאם גם הד"ר לאנדוי, עורך ה„נייע נאציאנאל־צייטונג", ודבר דברים קשים כלפי המיניסטר ווייסקירכנר וראש ה„קלוב הפולני" הד"ר לורסקי. „זו הוא הפעם האחרונה — אמר הד"ר לנדוי — שהיהודים פונים לעזרה אל הקלוב הפולני"...

מווינא נסעו הנבחרים שטאנר, שטרויכר ומאהלר בלוית דפוטציה קטנה של מוזגים לבודאפשט והתיצבו שם לפני נשיא הממשלה, הבארון בינרט. מדבריו של בינרט ניכר היה, שידע את כל הדבר זה כבר. הוא הבטיח להשתדל לטובת המוזגים, ובפרט לטובת המוזגים ההם, שכבר באו בימים ואי אפשר להם לבקש לעצמם עסק אחד. לאחר שעזבו המוזגים את האולם אמר בינרט, שעתיד הוא לפנות אל ווייסקירכנר וזאליסקי. „בכל אופן, סיים בינרט את דבריו, יודע אני שבעוד ימים מועטים תנתנה עוד תשע מאות קונצסיות למוזגים הקודמים".

בליל יום השלישי שבו המוזגים לבתיהם כשהם מקוים, שנסיעתם תועיל לתקן את מצבם הנורא, ולבם מלא רגשות תודה לאחיהם בווינא, שטפלו בהם מתוך אהבה והשתתפות נאמנה. עד כמה תתקיים תקותם של המוזגים ומה תהיינה התוצאות הממשיות של הדמונסטרציה שערכו ושל הדפוטציה ששלחו אי אפשר, כמובן, לדעת מראש.

העתונים הקדישו מאמרים שלמים למעשי הדפוטציה והדפיסו ידיעות מפורטות ע"ד הראיונות והאספות. ה„צייט" רבה ריב המוזגים וה„נייע פרייע פרעססע" הדפיסה תמצית המזכרנדום, שהגישו המוזגים להמיניסטרים, וגם מאמר מאת אד' שטאנד ע"ד מצב המוזגים. ואולם העתונים הפולנים משתדלים להחליש את הרושם שעשתה הדפוטציה, ואחדים מן העתונים הללו מדברים על מעשי הדפוטציה מתוך גאות לב ואירוניה. ראוי לציין גם יחסו של העתון הסוציאל־דמוקרטי „ארבייטער צייטונג" אל הדפוטציה. הוא מכחיש לגמרי את העובדא, שהמוזגים היהודים עניים הם ושראוים הם לרחמים, והוא אומר: „ראו נא, הנה כל „העניים" הללו היו לבושים כאמידים והכרת פניהם לא העידה כלל על התלאה אשר מצאה אותם"...

מאיר העניש.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְלִיָּה.

ו.

את אשר יגורנו בא לנו. תיכף אחרי פתיחת הפרלמנט מהרו הקונסרבטיבים להציע, שיותקן חוק חדש נגד הגרים, או שיתוקן, לכל הפחות, החוק של 1905, כלומר שתוספנה עליו חומרות. המפלגה הקונסרבטיבית עוסקת, משעה שהליברלים עלו לגדולה, ב„הצלת ארץ המולדת". לפני הרצח בהונסדיטש עסקה הרבה ב„סכנת גרמניה". אבל אחרי הודעתו של מזכיר ממשלת גרמניה בהרייכסטאג, כי גרמניה רוצה שיהיה שלום־אמת בינה ובין אנגליה, ואחרי שחבורות שונות פה ובגרמניה הרגיעו את הרוחות בדבר „סכנת גרמניה", מצאה מפלגת הקונסרבטיבים ענין אחר לענות בו: „הגרים". „סכנת הגרים" — זוהי הסכנה שעליה מכריזים הקונסרבטיבים היום בקולי קולות. ולאסוננו מצליחים הקונסרבטיבים באגיטציה זו שהם עושים נגד „הגרים". אפילו הליברלים מודים, כי נחוץ להגביל את הכניסה ולהוסיף חומרות על החומרות שנקבעו זה כבר. אמנם מסופקני, אם באמת עלתה בידי המפלגה הקונסרבטיבית להוכיח להליברלים, כי נחוצים הם תקונים בחוק הישן. אבל מכיון שהליברלים תלוים עתה במקצת בדעת הקונסרבטיבים, משום שהאירלנדים כבר הודיעו שעתידים הם להפרד מן הרוב, אם הממשלה לא תעשה תיכף את בקשתם, והליברלים עצמם אין להם רוב בהפרלמנט, לכן מוכרחים הם לעשות איזו הנחות להקונסרבטיבים, שאפשר יצטרכו עוד ל„חיות מפיהם"... ושמחים הם הליברלים כי הקונסרבטיבים מסתפקים הפעם בהנחה זו בלבד. ובכן: נוצרים ליטים אחדים רצחו ושדדו בהונסדיטש ואנחנו עתידים להיות השעיר לעזאזל...

ובכדי להכין את דעת הקהל לשנוי החוק, מדפיסים העתונים הקונסרבטיבים, וביחוד העתון „שטאנדארד" שהשפעתו רבה, מאמרים מלאים רעל נגד היהודים הדרים במזרחה של לונדון ונגד היהודים הרוסים בכלל. זה כשבועים מדפיס העתון הזה יום יום „ציורים" מחיי היהודים אשר בזרח העיר, וכל הציורים הללו אינם אלא שקר ארוך אחד מראשו לסופו. כותב הציורים הללו מתאר את תושבי הרבע הזה בתור חברה של שודדים ואנארכיסטים, שאין בלבם לא אמונה ולא דת ולא אהבה להמדינה ולחוקיה. ודברי העתון נשמעים ומתקבלים כהויתם, שהרי מי מן הקוראים יטריח ללכת לווהייטשפל ולהוכח כי אין בכל הדברים האלה שום ממש? מי יעמיד את עצמו „בסכנה" וילך לראות בעיניו את ווהייטשפל, את המקום „הנורא" הזה, שהוא קן לשודדים ולרוצחי ליל, ואת יושביו שכל שומר נפשו ירחק מהם? הדבר הגיע לידי כך, עד שאי אפשר לאדם להודות בפני אנגלי שיש לו איזה יחס ליושבי ווהייטשפל. בימים האלה שאלני בתמימות סופרה של ה„פראנקפורטער צייטונג", הד"ר גוטמן, אםאמנם אמת הדבר, שכל היהודים הדרים בהווייטשפל אנרכיסטים הם? וה„פראנקפורטער צייטונג" הוא כידוע עתון ליברלי, וגם סופרה הלונדוני הד"ר גוטמן הוא ליברלי גמור ותפשי בדעות. ואם אנשים כמותו נותנים אמון בדברי הקונסרבטיבים, מה יעשה האזרח הפשוט, אשר את דרכי העתונות וארחותיה לא ידע, שלא יאמין בכל השקרים וה„תאורים" האלה?

הקונסרבטיבים משתדלים להביא את האמונה בלבות האנגלים כי מספר ה„גרים" אשר במזרחה של לונדון עולה לרבע מיליון נפש וכי בכל שנה ושנה הולך הכספר הזה הלוך וגדל במהירות נפלאה. אבל מתשובתו של מיניסטר החיצון לנבחר קונסרבטיבי בהפרלמנט נראה, שמספר כל הגרים, אשר באו לאנגליה במשך השנה שעברה על מנת להשתקע, עלה רק שלשה עשר אלף מאתים ושבעים נפש. ובכלל ידוע הוא לכל הבקיאים בעניני האמיגרציה, כי אנגליה חדלה זה כבר מלמשוך אליה את הנודדים. סתם נודד, שיש לו להוצאות הדרך, נוסע לארצות הברית, לקאנדה או לאפריקה הצפונית. נשארים באנגליה רק נודדים מועטים, הדלים והעניים ביותר; וגם רבים מאלו עוזבים את הארץ ושמים פניהם לאמריקה אחרי אספם כסף די הוצאות דרכם. ודוקא מפני שבאנגליה נאחזים רק נודדים עניים, שכחם האיקונומי דל מאד, הרי כרוכה ביצירת חוק חדש, המטיל חומרות על הכניסה לארץ, אכזריות גדולה מאין כמוה.

בין כה ובין כה נעשה היהודי הרוסי לשמצה בפי כל על ידי השקרים והעלילות שבודה העתונות הקונסרבטיבית יום יום. ודבר זה עלול לגרום לנו רעה עוד גדולה מיצירת חוק כנגד הכניסה. כל צורר ישראל וכל אנטישמי יוכל להצדיק את רשעתו בהראותו על אנגליה הליברלית והחפשית, שגם היא רודפת את היהודים ומשניאה אותם על הקהל.

ואחינו ה„אנגלים" מחשים. ומי יודע, אפשר שבתוך לבם שמחים הם עוד לכך, שעתידים להחמיר בכניסה. טחו עיני האנשים מראות את אשר לפניהם. האנטישמות האנגלית הצעירה מתחלת ביהודי המזרח ועתידה לסיים ביהודי המערב. כך עשו גם ביסמארק ושטקר בגרמניה. — ואולם הפוליטקה של הבטן המלאה אינה מסוגלה לראות את הנולד.

ה„ביבליאה" של האנטישמות, ספרו של טשמברלן „יסודות המאה התשע עשרה", יצאה לפני שבועות אחדים בתרגום אנגלי ונמצאו לה קוראים רבים, — אלמלי היו עיני אחינו האנגלים פקוחות, כי אז היו שמים לב גם לעובדה זו.

דברי החולקים על הערות שהעיד הד"ר אדלר לפני ה„קומיסיה לעניני גטין" עוד לא תמו. שבוע בשבוע מדפיסים העתונים היהודיים היוצאים בלונדון, ובפרט ה„דשואיש כרוניקל", מאמרים חריפים הערוכים נגד „הרב הכולל". בעלי המאמרים מוכיחים כי עוות הד"ר אדלר את הישרה. לפני שבועים דנו בשאלה זו בועד לשלוחי הקהלות האנגליות. חברנו מר בנטוויטש, שגם היא חבר להועד, אמר שעדותו זו של הד"ר אדלר אין לה כפרה. הצרה היותר גדולה היא זו, שיהודי המזרח אין להם פה מורה ומנהל להורות להם דרכם. הרבנים מרו"פ המשמשים פה אינם יודעים גם הם את אשר לפניהם. הן אותם העליב הרב הכולל ועליהם אמר שמסייעים הם בידו עוברי עברה

בעניני חגטין. כמרומה שהיו, צריכים למחות על דברי הד"ר אדלר ומעשיו. ומה עשו הם? שלחו דיפוטציה להד"ר אדלר ובקשוהו, כי יפרוש את כנפו עליהם וישב ראש באספתם העתידה להיות בקרוב. ואולם אחדים מן הרבנים האלה החליטו לבלי לבוא כלל לאספה של רבנים, אם תדון האספה בשאלת חגטין. אין הם רוצים לקפח את פרנסתם ואינם רוצים גם להצדיק את מעשה אדלר. בין כה ובין כה אין איש חולה על כבור אחינו המזרחים ואין איש תובע את עלבונם.

היהודים האנגלים בלונדון החליטו להקים מצבת זכרון להמלך אידוארד, ואומרים הם לבנות פונטנה שתקרא על שם המלך. וכדי להראות להעם האנגלי שגם המון אחינו המזרחים משתתף במפעלם זה, נמנו וגמרו לקבוע את מכסת הנדבה שצריך אדם לנדב לבנין הפונטנה — „סיקס פענס", ערך חמשים קופ' — העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. כמובן בא רוטשילד ונתן חמש מאות „סיקס פענס" ובאו חבריו ועשו כמותו. ואולם היהודים המזרחים לא נשמעו לכרוזיהם של „האנגלים" ולא הודו ב„קבלנותם". ולא עוד אלא שהחליטו לפנות אל המלך גיאורג בבקשה, כי לא יתן את הסכמתו להוציא את הכסף הנאסף לבנין פונטנה, כי אם ישתדל שהכסף הזה ינתן לקופת בית החולים היהודי העומד להבנות כעת במזרחה של לונדון. כמובן כועסים „האנגלים" כעס גדול על המזרחים, שהרהיבו להרהר אחרי מעשי צדקתם, וגמרו להנקם בהמזרחים ולכרוז בויקוט על בית החולים החרש עוד בטרם נבנה.

לעדה גדולה ישראלית כזו שבלונדון אין עדיין בית חולים משלה. כל העדות במערב אירופה יש להן בתי חולים ישראליים מפוארים ורק בלונדון אין מוסד כזה. ואין צורך לאמר כי רבה היא הנחיצות בבית חולים יהודי. החולים היהודים מוכרחים להשתמש בבתי החולים האנגלים. הרופאים והעוזרים והשמשים שבבתי החולים האנגלים אינם מבינים יהודית, וגדולים הם יסוריהם של החולים היהודים, המוכרחים להתרפא בבתי חולים כלליים ומתבזים הם בעיני המנהלים. ואין כל פלא שמתגעגעים היהודים להוספיטל יהודי, שרופאיו ושמשיו יהיו יהודים, הנזקקים ללשונו של החולה, ושאין בו דריסת הרגל למיסיונרים הבאים „לבקר" את החולים ולהביא „רפואה שלמה" לנשמתם. ואולם גדולינו אינם זזים משיטתם: אנגלים אנחנו ואין אנו רשאים להתנגד..

והלורד רוטשילד, שפקח הוא, טען טענה כזו: „על פי החוק רשאי רק יהודי ב ר י א להכנס להארץ. וליהודים בריאים הלא אין צורך בבית חולים כלל. שמא תאמרו: הן גם אנשים בריאים מוכשרים להחלות? אין בכך כלום, משום שבדרך הטבע אין אדם נעשה חולה תיכף בבואו אל הארץ, אלא עוברות עליו שנים אחדות, ובמשך זמן זה הלא יוכל ללמוד את שפת הארץ, להיות אנגלי, ושוב אין לו עוד צורך בהוספיטל יהודי". אנכי לא שמעתי את הנימוק הזה יוצא מפי הלורד. אבל מרת ל י ע ב ש ט י י ן, היושבת ראש בועד לבנין בית חולים יהודי במזרחה של לונדון, מסרה את הדברים האלה מפיו של הלורד באספה פומבית שנערכה במערבה של העיר לטובת בית החולים, ואין אני חושד במנהלת הנכבדה הזאת כי תהין למסור דברים שלא נאמרו.

מנהלי האגיטציה לשם בנין בית החולים יהודי (עליהם נמנים גם העסקנים הציונים בלונדון, כגון מר הרברט בנטויטש, הרופא ד"ר אנגעל גאסטער והחכם של העדה הספרדית הד"ר משה גאסטער) ככר הצליחו לאסוף סכום הגון לטובת המוסד הנזכר, ובלי ספק יעלה בידם להקים את הבית. אבל מכיון שהמערבים הכריזו עליו בויקוט, לא נקל יהיה לכלכל את הבית. כלכלת הבית תעלה בדמים מרובים, ומי יודע אם יוכלו המזרחים לשאת בעצמם את העול הזה? ואמנם זוהי תקות המערבים שסוף סוף לא יוכל המוסד להתקים בלי עזרתם—ויפול. ומתוך כא יכירו המזרחים וידעו שתלוים הם תמיד בדעת המערבים...

ואולם מי יודע? אם לא תרפינה ידי העוסקים בענין בית החולים היהודי ויבנו את הבית, אפשר יתי כח המעשה הזה עצמו גדול להוכיח להמערבים את טעותם ולהשיב את לבם להמוסד. ואם אין ראיה לדבר יש זכר לדבר. לפני שמונה שנים החל העסקן הציוני מר גולדבלום לעשות אגיטציה לשטת „עברית בעברית". שמעו המערבים כי בא „גר" ודעתו ליהד את ה„אנגלים" וליסד „מדינה בתוך מדינה" והחלו לשים מכשולים על דרכו, אבל ידי מר גולדבלום לא רפו, והעבודה הקשה אשר עבד כל אותן השנים עמדה לו להכנים את השיטה הטבעית להרבה בתי „תלמוד תורה" במזרחה של לונדון. וגם הוא עצמו יסד בית „תלמוד תורה" גדול והפקיד מורים עברים מומחים לעבוד את עבודת החינוך העברי *). ראו המערבים כי מר גולדבלום הצליח במעשיו, עמדו ובטלו פתאם את כל חששותיהם ופקפוקיהם ובאו לעזרתו ועזרו לו בבנין הבית. ואפילו הרב הכולל ואפילו הלורד רוטשילד נאותו לתמוך את המוסד הזה, ובשבוע העבר נפתח הבית במעמדם של הרבה מגדולי המערבים. והרינה עוברת במחנה המערבים: „ילדיהם של בני רתנו המזרחים לומדים דת-אל בשפת קודש ולזה זכו על ידינו"...

עד היכן הצליח מר גולדבלום במעשיו יעיד הדבר הזה, ששיטת עברית בעברית זכתה להעשות בימים האחרונים למודה וספורט, שסללו להם מסלה גם להיכליהם של המערבים. וככר נראו „ליידיס" עדינות ומפונקות העוסקות בלמוד השפה העברית עפ"י השיטה הטבעית. ולא עוד אלא שגמנסיה אחת כללית (נוצרית) במערבה של העיר פרסמה פרוספקטים, שבהם כתובים הדברים עליה: „מלבד השפות החדשות והקלסיות והמדעים הכלליים יכולים התלמידים ללמוד בבית ספרנו גם את השפה הקרושה כתור שפה חיה מפי מורה עברי מומחה".

מי יתן ויאריך הספורט הזה ימים...

ד"ר ש. מ. מלמד.

לונדון, סוף שבט, תרע"א.

*) עי' למעלה מאמרו של מר ב, אשר „איסט-ענד".

המערכת.

בציונות.

בכ"ב בשבט מתה בווינא אמו של הד"ר הרצל בשנת השבעים והשמונה לחייה. בהלויתה, שהיתה בכ"ד בשבט, השתתפו כל הציונים שבווינא וגם דפוטציות רבות מאגודות הציונים בערים אחרות. בין המלוים היו גם בנו של הרצל האנס ובתו טרודה, חברי הועה"פ, ה' ביהם, הד"ר שליט, והדפוטטים מאהלר ושטאנר ועוד. נשיא ההנהגה, מר וולפסון, לא יכול לבוא אל ההלויה בגלל מצב בריאותו, ואת מקומו מלא מר קרמנצקי.

הנפטרה נקברה בבית הקברות הדבלינגי על יד קברי אישה ובנה. על קברה לא נשאו כל נאומים, מפני שכך היה רצון הנפטרה. רק הרב, הד"ר פייכטוואנג, הספידה בדברים חמים קצרים. והזכיר, כי הנפטרה זכתה עוד בחייה לשבח היותר גדול,—עליה אמרו כל יודעיה: „אשרי יולדתו!"

מרת ז'אניטה הרצל (לבית דימאנט) נולדה בכ"ח ביולי של שנת 1836 בבודאפשט. היא היתה אשה מצוינה ובעלת מדות נעלות מאד. היא השפיעה הרבה על בנה ואצלה עליו מרוחה. בשעה שעמד הרצל בראש התנועה הציונית היתה היא תומכת בידו ועוזרת לו בעבודתו. בקונגרסים הציונים השתתפה גם היא. הרצל היה אומר על עצמו, כי את האנרגיה והכשרון לעבודה נחל מאביו הסוחר, איש המעשה, ואולם את החלומות והחזיונות הגדולים, את השאיפה הכבירה ליצירה גאונית, את הפייטנות שבנפשו—נחל מאמו.

אשה נפלאה היתה ז'אניטה הרצל. במשך שנים מועטות אבדו לה כל חמודות חייה: אישה האהוב, בתה יחידתה ולבסוף גם בנה הגדול ובלתה, אשת בנה. ותשא ותסבול, ולבה מלא אהבת קודש וזכרון קודש לחמודותיה אלה, וביחוד לבנה ולמעשיו הגדולים והנפלאים. ובהגיעה כמעט לימי גבורות גועה אל עמה, אשר לא ישכחה לעולם, כי על כן אם הרצל היתה.

ימתקו לה רגבי עפרה!

מ ע ש י פ ר י ס ק ו. — בנומר ה„וועלט" הקלני מיום י"ז ביאנואר ש"ז נדפס מאמר נגד דור פריסקו, עורך העתון השפאניולי „איל טיימפו" בקושטא. במאמר הזה נאשם פריסקו, כי זייף שני מכתבים שנשלחו אליו (עי' מאמרנו „שעת מבוכה" ב„העולם" נומר 3) וגם ידרש מאת החכם-באשי

ר' חיים נחום, ע"י איומים שונים, כי יחזור בו ממכתבו שכתב לקלוב של „המכבים" ושכבר נשלח לתעודתו. המאמר הזה נדפס אחרי כן בשעתו בה„דזשואיש קרוניקל" בלונדון. ה' פריסקו שלח מכתב למערכת ה„דזש. קרוניקל ובו הוא מתאמץ לגולל מעליו את האשמות שטפלה עליו ה„וועלט". מערכת ה„וועלט" משיבה (בנומר 8) על מכתבו זה של פריסקו את הדברים האלה:

באותו נומר של ה„וועלט", שבו נדפס המאמר נגד פריסקו, נאשם האיש הזה בשלשה דברים: 1) במכתבו של פריסקו מיום כ"ח בדיצמבר של שנת 1910 נזדייפה הפרוגרמה הבזילאית ונמסרה לא בנוסחתה הנכונה; 2) מכתביהם של ה"ה מונטיפיורי והד"ר פרנק על הציונות, שנדפסו ב„טימפו". נדפסו באותו היום עצמו בעתון הטורקי „ייני אסיר" בסלוניקי, אבל תכנם היה שונה לגמרי מתוכן המכתבים שנדפסו ב„טימפו"; 3) בכ"ח באוקטובר של שנת 1910 הופיעה ה„טימפו" בשתי הוצאות שונות בתכנן אחת מרעותה.

מה שנוגע לסימן הראשון, משתמט פריסקו מלדבר עליו בפרטות. הוא אומר רק, „כי אותם האנשים, שנאותו להביע את דעתם בדבר הציונות, לא נשלו על ידיו בשוא ולא נלכדו בפח, כמו שמבטיח סופר ה„וועלט". לעומת זה אנו מאשרים, כי במכתבו של ה' פריסקו, שבו בקש מאת חכמים ומלומדים שונים להביע את דעתם, כתוב כך: „בסמכנו על העובדא, כי הציונות מיוסדה על הפרוגרמה הבזילאית שמטרתה היא ליסד ממלכה יהודית בפלשתינא"... ובאמת נאמר בפרוגרמה הבזילאית רק: „הציונות שואפת לרכוש לעם ישראל מקלט בטוח בפלשתינא". ה' פריסקו שנה את נוסחתה וכונתה של הפרוגרמה כפני שני טעמים. ראשית, חפץ להשפיע בזה על דעתם של אלה, שקבלו את מכתבו, כדי שיחשבו, כי אמנם מסוכנת היא הציונות ליהודי טורקיה, ושנית, כדי להשפיע אחרי כן ע"י התשובות, שתתקבלנה מאותם האנשים, על דעת הצבור והממשלה הטורקית. לא אנו אלא פריסקו עצמו קורא לדבר „מצודת פחים", ואנו מסכימים למבטאו זה, משום שאמנם כך היא האמת.

מה שנוגע לסימן השני, הוא מדבר רק בקצירי המכתבים ששלח למערכות ה„טאבה" וה„טאנין". במאמרנו לא נזכר דבר זה כלל. אבל ה' פריסקו עובר בשתיקה גמורה על המכתבים המזויפים של מונטיפיורי ופרנק שנתפרסמו בסלוניקי. גופי המכתבים האלה נשלחו רק לקושטא, לפריסקו בשביל עתונו השפאניולי. הוא אינו מבאר באיזה אופן יכלו להופיע המכתבים האלה ביום בו גם בקושטא וגם בסלוניקי הרחוקה מקושטא מהלך עשרים וארבע שעות.

מה שנוגע לסימן השלישי, אין פריסקו מוצא שום הצטדקות, אלא שהוא נשא את ידיו ונשבע „בשם אלהים ועם ישראל המפוזר בכל הארץ", כי חף הוא מהפשע הזה. ואילם שבועה זו שאיש לא דרשה ממנו אינה יכולה לבטל את הדבר הקים בעין, מפני ששתי התוצאות של ה„טימפו" קיימות. אחת מהן, שנועדה להשפיע במדה ידועה על החכם-באשי, לא נמסרה למשלוח. אם ה' פריסקו מעיד על עצמו את אלהי השמים, כי בכל ימי עבודתו לא השתמש באמצעי שכזה, אפשר לדון על אמונתו ועל כשרותו עפ"י שני הגליונות של ה„טימפו", שיצאו ביום אחד ותכנם שונה, או עפ"י גליון ה„אורור" הקושטאי, שהביא בשעתו את הפקסימיליה של אותם גליונות ה„טימפו".

להלן אומר ה' פריסקו, כי הוא נלחם תמיד בציונות. זהו שקר חדש. היתה תקופה ידועה בעבודתו העתונאית של פריסקו, שאז לא התנגד לציונות אפילו כל שהוא. הוא היה מפרסם בעתונו מאמרים של ציונים ידועים, כגון מאמריו של מר סוקולוב, וכמובן, היו המאמרים ההם כתובים ברוח הציונות. ודאי לא עשה זאת פריסקו משום טעמים פוליטיים או לשם אידיאה, אלא שמעשיו אלה הביאו לו תועלת חמרית. וכשפסקה תועלת החמרית הזאת התחיל פריסקו את מלחמתו נגד הציונות. הדבר הזה היה בקיץ של שנת 1909.

על דבר הסבות שגרמו לו לקשור מלחמה על הציונות אומר פריסקו, שהתעמולה הציונית עוררה סער בקרב הטורקים הצעירים, שהם עתה ראשי השלטון בארץ. הוא רצה למחות את הרושם הרע שעשתה הציונות בחוגים האלה. אבל זוהי עובדה, כי בחוגי הממשלה בטורקיה לא עוררה התנועה הציונית ולא יכלה לעורר סער. וגם זוהי עובדה, כי האדון פריסקו מתאמץ ומשתדל לעורר ע"י מלחמתו, שאינה פוסקת וזיופיו השונים חשד בקרב לבם של הטורקים הצעירים להציונות ולסתור את עבודתה השלוה. הוא מתאמץ להשיג את מטרתו זאת גם באמצעים גלוים וגם ע"י דרכי עקלתון נעלמים. עורך ה„טאנין", חוסין דזשהיד ביי, שהדפיס את המכתבים המתנגדים לציונות בעתונו, הודה בפה מלא, כי לדאבונו מוכרח היה לפרסם את המכתבים מפני שעורך „הטימפו" בקרהו פעמים אחדות והפציר בו, כי ייטיב עמדו וידפיס את המכתבים ההם. אם צפויה איזו סכנה ליהודי טורקיה, הנה רק פריסקו וסיעתו המה האחראים בעדה. הסופר הנודע, חבר הועד של הטורקים הצעירים, קיאזים-נאמי, שמאמריו נגד הציונות נדפסו בימים האחרונים בהרבה עתוני אירופה ועוררו בשעתם רעש גדול, הודיע בעצמו אחר כן, כי הוא כתב מה שכתב רק משום שלא היה לו מושג נכון ע"ד הציונות. „אם יהודים עצמם, אמר קיאזים נאמי לעורך ה„רוכיסטא פופולאר", מספרים עם הבריות, כי אחיהם שואפים למטרות המתנגדות לממשלה, הלא אין כל פלא בו: הדבר הזה עלול לעורר כעס ולהביא לידי תוצאות בלתי נעימות".

עתה רוצה ה' פריסקו להוציא לאור כהוברת מיוחדה את התשובות שקבל בדבר הציונות ולחלק את החוברת הזאת חנם בין ההמון. התראה זו אינה מפחידה אותנו. אנשים כפריסקו אינם מסוגלים לעצור ובאמצעים כאלה בעד תנועה כבירה כהציונית. ה' פריסקו ודאי יודע את הפתגם הערבי: „הכ'ב נובח, אבל השירה עושה את דרכה". אנו מטפלים במעשי ה' פריסקי רק כדי להראות, עד כמה יש לו הצדק להתפאר ולאמר, „שזה כארבעים שנה הוא עמל לטובת התפתחות היהודים בארצות המזרח". ה' פריסקו זייף את הנוסח של הפרוגרמה הבזילאית. אפשר כי הדבר הזה אינו נכבד, ולא נוסיף עוד לדבר עליו. הוא המציא למערכת אחרת שני מכתבים אחרי ששנה את תכנם לגמרי מבלי שאול מקודם את פי כותבי המכתבים. גם לדבר הזה אפשר לסלוח. פריסקו היא מתנגד קנאי לציונות, וקנאים, שאנשים הגונים הם כשהם לעצמם, משתמשים לפעמים במלחמם הפוליטית באמצעים שאינם הגונים. אבל פריסקו עשה עוד גדולה מזו. במלחמתו נגד הציונות סלל דרך חדשה: הוא הוציא ענין יהודי פנימי לרשות הרבים של אינם-יהודים.

הוא אמר, כי הציונות היא תנועה מסוכנה למלכות טורקיה. הוא הלך אל השופטים ואל הפוליציה והלשין על אחיו, בני אמונתו, כי בוגדים המה. הוא עשה את זאת בשעה שהרגש הלאומי של הטורקים התחיל להיות נפגע על נקלה, ובשעה שבקושטא היו נהוגים חוקים של ימי מלחמה. מלשינותו של פריסקו יכלה איפוא להביא לידי תוצאות איומות, אלמלא היה השופט הטורקי איש מתון ובעל דעה מיושבת.

סנטו בו בפריסקו העתונים הקושטאים וזרקו לו בפניו את השם „מלשין", ונשארה אשמה זו תלויה בו.

איזה ערך יש לשבועתו של איש, שאת קלסתר פניו תארנו בזה! אדם המלשין על אחיו, המזייף, המשקר במילתא דעבידה לאיגלויי, — אדם שכזה חשוד על כל שבועה שבעולם.

זו היתה הובתנו הפובליציסטית לפרסם ברבים ולעיני כל הקהל את מעשיו ותחבולותיו של פריסקו, שיכולים להמיט סכנה לא רק על הציונות, כי אם גם על היהדות בכלל.

העומדים בראש הממשלה הטורקית ומנהיגי הצבור היהודי ידעו מכאן ולהבא, מי הוא האדון פריסקו.

בנומר האחרון של ה„וועלט" אנו קוראים את הדברים האלה: בי"א בפברואר קרא הד"ר יעקובסון, הדירקטור של ח' אנגליה-ליבנטינה אשר בקושטא, הרצאה בסלוניקי בקלוב החדש ע"ד „ציונות ועותומאנות". אל ההרצאה באו יותר מארבע מאות איש ואשה, וביניהם גם ראש המשגיחים על השכלת העם אשר בולית סלוניקי והרבה זורנאליסטים טורקים. לאחר שמר מטלון קדם את פניו בברכה פתח הד"ר יעקבסון את דבריו, שהצטיינו ביפי בגנונם והכרתם. המרצה ברר כראוי את היחס שבין הציונות ובין היהדות העותומאנית וגם את יחסה של הציונות לעניניה של המלכות העותומאנית. מאין שום דבר, - הגיד הנואם והבעת רצון מצד הנאספים לותה כפעם בפעם את מסקנותיו, — אשר יפריד בין הציונות ובין רגש הפטריוטיות למלכות העותומאנית. כל עותומאני נאמן מוכרח להודות בציונות, הנושאת בכנפיה ברכה מרובה לטורקיה, משום שהיא, הציונות, אומרת להביא לטורקיה אנשים חרוצים, מנומסים ונאמני לב: וערכו של חומר אנושי שכזה לטורקית, השבה לתחיה, גלוי לכל".

ההרצאה עשתה על השומעים רושם כביר, היא הוכיחה לכל הנאספים, כי אין דבר החוצה בין הנאמנות האזרחית ובין ההשקפה הלאומית היהודית, המתגלית בציונות. בתוך כך אפשר להגיד כמעט בבטחה גמורה, שהושם הפעם קץ לכל ההתנפלויות על הציונות.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— הבנק של חברת אנגליה־פלשתינה הרויח בשנה זו בארץ ישראל יותר ממאת אלף פרנק. הרויחו כל הסניפים, מלבד הסניף החדש שנוסד במשך השנה הזאת בצפת. ואולם גם עסקיו של הסניף הזה מתפתחים כראוי, ויש איפוא לקוות שבשנה הבאה לא יפסיד עוד גם הוא ויהיה לחי הנושא את עצמו.

— בצידון נוסדה אגודה יהודית משותפת להלואות. האגודה הזאת דומה בצביונה לכל יתר קופות המלוה שנוסדו בשנים האחרונות בארץ ישראל.

— כפר סבא קבל רשיון לבנות שלשה עשר בתים. אגודת „עזרא" מברלין מלוה כסף לבנינים האלה.

— ספרדים אחדים שישבו בימה עוזבים את המושבה. יחד אתם יוצאים גם אריסים אחדים. במקומם יבאו אריסים חדשים.

— במג'דל עובדים כעת כשבעים איש. מסקלים את האדמה; בונים בתים. הפועלים הם אשכנזים וספרדים. יש ביניהם גם פועלים מצפת ומטבריה. האחרונים הם בעלי מלאכה—נגרים, נפחים, בנאים. מצב הבריאות במג'דל לא רע.

— כבר הודענו שסוף סוף ירדו גשמים בכל הארץ. מפני עצירת הגשמים התחילו לחרוש ולזרוע בתחלת חודש שבט. ואעפ"י שהגשמים ירדו עכשיו בשפע רב, מכל מקום יש לדאג לעתידות היבול בשנה הזאת.

— פועלי ציון שבירושלים סדרו שעורי ערב בשכונת היהודים הפרסים. באים אל השעורים כששים איש.

— מודיעים, כי אגודת „עזרה" החליטה לתמוך בתלמודי־התורות בירושלים בתנאי שתתנה מקום ללמוד השפה הטורקית והמדעים הכללים.

— ד"ר אוירבאך, מנהל התלמוד תורה בפתח תקוה, סדר שעורי ערב לתלמידים גדולים. באים אל השעורים 35 תלמיד. לומדים: תלמוד, חשבון, גיאוגרפיה וצרפתית.—שפה זו למה היא באה במושבה ומדוע קבעו לה־מקום דוקא אורתודוכסים?

— הרשות המקומית בארה, כי מעבודת הצבא פטורים המורים ההם, שעובדים בבתי ספר המאושרים מטעם הממשלה הטורקית.

— יצאה החוברת השלישית של „החנוך". תכנה הוא: מכתב להעורך—א. בן־יהודה, המשך מאמרו של יצחק אפשטיין על דבר למוד השפות הזרות והשפעתו על נפש הילד, מאמר מאת פ' אוירבוך על העבודות בבית־הספר, מאמר מאת א. ז. רבינוביץ על טולסטוי בתור פדגוג, שעורים לדוגמא (למוד הגיאוגרפיה בבית־ספר עממי), המשך המכתבים על החנוך מאת י. ח. רבניצקי היסודות הפסיכולוגיים של שטת העבודה בגני הילדים (תרגום). מלבד זה מכילה החוברת עוד בקורת וביבליוגרפיה, ידיעות ומכתב חוזר מאת מרכז המורים.

— הבמה העברית בירושלים עושה הכנות לערוך את הדרמה „יצחק אברבנאל" שחוברה (צרפתית) על ידי סנטה סימה. המחבר הוא מילידי מוקדון שנתחנך באירופה. הוא לקח חלק בתנועת הטורקים הצעירים ועכשיו הוא עוסק, בתור מהנדס, יחד עם וילקוקס, בשאלת השקאת מסופוטמיה. הדרמה מתארת את זמן גרוש היהודים מספרד.

— ועד הלשון בירושלים קבע שורה שלמה של מלים בנוגע לעניני מזונות. מלים אלו תתפרסמנה בקרוב בדפוס.

— החוברות של הוצאת „לעם" (מיסודו של „הפועל הצעיר") נמכרות במספר 2000 אכסמפלרים. רובן נמכרות בארץ ישראל. בשנה הזאת תצאנה על ידי ההוצאה הזאת חוברות קטנות על טורקיה וארץ ישראל.

— בכבוד גדול קבלו בטבריה את החכם־באשי החדש, אבואלפיה. העיריה (מגיסטרט) הזמינה ע"י כרוזים שהוכרזו ברחובות את כל תושבי העיר לקחת חלק בחגיגות שנסדרו לכבודו. הבתים וכל מוסדות הממשלה היו מקושטים בדגלים. בשעה שהחכם־באשי בא לסראיה עמדו חילים על יד הבית והריעו את נשקם לכבודו. אחרי שבקרם הרב בביתם חזרו ובקרו אותו בביתו בו ביום כל פקידי הממשלה, ראשי העיר וראשי הדתות.

— החכם החדיש בדמשק דנון שוקד על תקון מצב הענינים בקהלה הגדולה. ביחוד צריך להודות לו על דאגו להרים את החיים המוסריים בשדרות הנמוכות של יהודי דמשק.

— לפי הודיעות של „האור" לא נקראו עוד הכתובות על הלוחות שנמצאו בשמרון. בשני לוחות שקראם אחד החוקרים בארץ ישראל נמצאות שתי מלים עבריות שאינן נמצאות בתנ"ך. בלוחות אלו נזכר פעמים אחדות השם אלישע.

— הקימאקם מנצרת, הידוע בשנאתו ליהודים ואשר התנגד לקנית אפולה ע"י יהודים, נבחר בדמשק למורשה בפרלמנט הטורקי.

— הרוצח שהרג את הגרמני בחיפה נתפש ונדון למות. שאר המשתתפים ברצח נדונו לעבוד עבודת פרך חמש עשרה שנה.

— לפי הידיעות שמתקבלות ממקורות פרטיים עוד לא שקט המרד שפרץ בעבר הירדן. מפני חסרון דרכים קשה מאד לצבא להכניע את הבדואים קלי הרגלים הנודדים ממקום למקום.

— כראשון לציון מת אחד ממיסדי המושבה זאב אברמוביץ. הוא בא לארץ ישראל לפני תשע ועשרים שנה ומלא באמונה את העבודה הגדולה שלקח עליו להיות חלוץ בבנין הישוב בארץ ישראל. יהי זכרו ברוך בין בוני הישוב המעטים!

בְּרוּסְיָה.

שאלת היהודים בועידת האצילים. עד שלא נשתתק קולם של שונאי־ישראל בדומת־הממלכה נשמעה צריחת העורכים בועידת־האצילים, שנפתחה בשבוע זה בפטרבורג.

כבר הודענו שועידה זו הקצתה מקום גדול בפרוגרמה שלה לשאלת־היהודים. מלבד ההרצאה ע"ד שאלת־היהודים שנתחלקה בין החברים בועידה שהיתה להאצילים אשתקד ושני כרכי־החומר הגדולים שנצטרפו אז אל ההרצאה, קבלו חברי הועידה של עכשיו כרך חדש, המכיל „חומר" הרבה והרצאה מיוחדה מאת מועצת הועידות. אם החומר של השנה שעברה נסמך על תעודות שהוצאו מתוך בתי־הארכיון של מוסדות־הממשלה העליונים, נערך החמר שנכנס אל הכרך השלישי החדש תחת השפעתו של מארקוב השני. מלבד התעודות הרשמיות מובאים בו גם קטעים הרבה מספר „מחקרי", שנכתב ע"י איזה כהן פראנייטיס בשם „הנוצרי בתלמוד העברי או מסתרי תורת הרבנים ע"ד הנוצרים". בהרצאה נאמר:

„בכדי שיוכלו להוציא את ומחי־לבבם בנקל יש אשר יתנצרו היהודים מבלי להפיר בכ"ז את אחדותם הגמורה עם בני־אמונתם. ולפיכך מוצאת המועצה לנחוץ **לבלי תת בשום אופן ליהודים, ואפילו לאלה שהמירו את דתם, שום משרה ממלכית בשלטון או בבית־דין וגם לבלי לקבלם לעבודה השייכת לעריכת־חוקים ולפדגוגיה**". כונתם של הדברים היא לא רק לשלול מאת היהודים את הזכות להבחר בתור חברים לבתי־המחוקקים, כי אם גם להשתתף בבחירות.

כן מוצאת המועצה לטוב לבלתי קחת יהודים לצבא: „**אין להניח בשום אופן ליהודים לעבוד בצבא, לא בחיל היבשה ולא בחיל הים, ואין לתת להם דריסת הרגל בשום בית־ספר לטכסיסי־מלחמה**".

בסוף דבריה מדבית המועצה גם על השאלה ה„בוערת" בדבר השפעתה המזיקה של הפרופאגאנדה היהודית על בני הנעורים תלמידי בתי־הספר. המועצה מוצאת לנחוץ **להפריד בין התלמידים הרוסים ובין התלמידים היהודים**, ולבלתי קבל את היהודים אל הגמנזיום כלל, אלא לתת להם הרשות לפתוח בתי־ספר המיוחדים להם לעצמם, ואפילו אם תצטרך הממשלה לתת תמיכה לזה מקופתה.

הויכוחים התחילו בנאומו של **מרקוב השני**. הוא העיר, כי העיקר חסר מן הפרוגרמה של הועידה: קודם כל צריך לסגור את כל היהודים בתוך תחומם, ואח"כ צריך לחשוב מחשבות היאך לגרשם כליל מן הארץ. מרקוב חזר על עלילותיו הישנות והידועות: שהפרקליטים היהודים עוברים על השבועה שהם נשבעים ומרמים את בעלי־הדינין, שהרופאים היהודים מצווים ועומדים עפ"י חוקי דתם להמית את החולים הנוצרים וכו' וכו'. יצא לידי מסקנה, כי צריך לאסור על היהודים להיות פרקליטים ורופאים.

ברוח זה דברו גם חבר הדומה **שיצקוב** ואחרים.

רק הגראף **ריטטיר מנולקין** אמר, שאי אפשר לפתור את שאלת היהודים על רגל אחת, והוא הזהיר את חברי הועידה לבל ינהגו קלות ראש בדבר. הנואם הסכים רק לאסור על יהודים נשיאת משרה, הדורשת שבועת־

האמונים, וגם לעבוד בצבא.

דבר גם צורר־ישראל המפורסם העו"ר המוסקבאי ש מ א ק ו ב. נאומו נמשך בשתי ישיבות. בתוך שאר העלילות שהעליל על היהודים אמר, כי אזוב היה לא רק סוכן להדיפרטמנט לפוליציה, כי אם גם סוכנו של „הקהל" היהודי, אשר שלם לו ככסף מלא בשביל שסדר את רציחת הנסיך הגדול סירגיי אלכסנדרוביץ והמיניסטר פליבה.

ה ש ל ט ו ן ה ע צ מ י ב פ ו ל י ן.—הפרקציות הקאדיטית, המושלימות, הטרודוביקית והסוציאל־דימוקראטית קבלו את גלוי הדעת הזה: „עסקני הצבור היהודים שבעיר מינסק, באי־כחם של מוסדות הצדקה והחנוך ומי שהיו בוררים לדומת־הממלכה, דנו בהתצעה ע"ד קביעת שלטון־עצמי בערי פולין והחליטו החלטות האלה:

א) ההצעה שמציעים להגביל בעתיד את זכיות היהודים בשלטון־העצמי של הערים בפולין מערערת ביסודה את רעיון השלטון־העצמי והיא סמירה את פרינציפ שווי זכיותיהם של היהודים שנקבע בחבל פולין עוד בשנת 1862.

ב) ההסכם, שנעשה בין הקולו הפולנית ובין היסודות הריאקציונים שבדומת־הממלכה להפסדם של היהודים ואופן הנהגתם של דיפוטטי־הדומה בהקומיסיה שמנתה הדומה לברור עניני השלטון־העצמי, אינם אלא הסתלקות מן הפרינציפ היסודי של שווין הלאומים, והדבר הזה שולל מכאן ואילך מאת הפולנים עצמם את הזכות המוס־ית למחות נגד הרדיפות שרורפים אותם.

ג) נימוקם של הדיפוטאטים הפולנים, כי מצבם הקולטורי של יהודי פולין נמוך הוא אין לו שום יסוד במציאות. (היהודים הם בעלי קולטורה בת אלפי שנה וכולם הם יודעי לשון וספר.) והוץ מזה אין הנימוק יכול לשמש בכלל סבה, כדי לשלול מאת מי שהוא את זכיותיו האנושיות.

ומתוך כך הרי אנחנו היהודים היושבים בתחום־המושב, שעליהם נוטל כל כובד ההגבלות הלאומיות בנוגע להשלטון העצמי שבערים, איננו יכולים להשלים עם הרעיון, כי אסון זה נשקף גם לבני עמנו בפולין למן היום שיונהג בה השלטון העצמי, ושיתחייבו בסכנה זו נבחרי העם. ובטוחים אנחנו, כי המפלגות הפרוגרסיביות שבדומת־הממלכה לא תתמוכנה בחוק שכזה, המעמיד את השלטון העצמי על לחץ הלאומים ופרוד בין הלאומים. בטוחים אנחנו כי המפלגות תחוינה את דעתן בעד ההצעה במלואה רק אם לא תהיה בה שום הגבלה התלויה בטעמים לאומיים ודתיים (ועל החתום לג' אנשים).

ה נ ב ל ו ת ח ד ש ו ת ל י ה ו ד י ם.—ממחרת היום שבו קבלו דומת־הממלכה את החלטתה בדבר ההצעה לבטל את תחום־המושב, תקנה מועצת־המיניסטרים הגבלה חדשה ליהודים, כי קבעה ביחס אל ה„האיקסטירנים" היהודים אותה הנורמה הפרוצינטית הנהוגה בקבלת היהודים אל בתי־הספר הבינונים.

עתונים אחדים הביאו את הידיעה הזאת וברוו כי ההגבלה נגזרה רק על היהודים תלמידי בתי־הספר לחובשים ועל היהודיות המבקרות בתי הספר למילדות.

ה„נו. וורמיה" מודיעה, כי בשעה שנתבררה במועצת המיניסטרים השאלה בדבר קביעת הנבלות ליהודים איקסטרנים בבה"ס לחובשם ולמולדות, נגלו פרטים מלאים ענין. ביום 22 באוגוסט לשנת 1909 נקבעה נורמה פרוצינטות זו ליהודים: תשעה אחוזים בערי מטרפולין, עשלה אחוזים בערים שמחוץ לתחום וט"ו אחוזים בערים שבתוך התחום. אבל על האיקסטירנים לא היתה נורמה זו חלה, ויהודים הרבה נבחנו בתור איקסטרנים רק לשם קבלת היתר ישיבה. מועצת־המיניסטרים מצאה, כי הפרת החוק באופן זה מבטלת את ההחלטה שנתאשרה מאת הרוממות ע"ד הנורמה הפרוצינטית, והחליטה לעשות את השנויים הנחוצים ולקבוע את הנורמה הפרוצינטית גם ביחס להאיקסטרנים.

ג י ר ו ש י י ה ו ד י ם.— בפלך צ'י ר נ י ג ו ב התחילו גירושי יהודים. מגרשים מן הכפרים הגדולים והקטנים ומבתי־החרשת, ועורכים ציד על יהודים ביערות. ממחוז ס ו ר א ז' בלבד מגרשים 219 משפחות יהודים. הגוברנאטור מאקלאקוב אינו מקבל לראיון את היהודים הבאים אליו לבקש דין ומשפט. הפוליצמייסטר עומד ומגרש את היהודים הקובלים מחדר־הקבלה אשר בבית הגוברנאטור. הגירושים נעשים מתוך אכזריות יתרה. בכפר דושינאטי ובפופובה־גורי הסיעה הפוליציה את הדלתות מתוך המשקופים והוציאה את החלונות ממעונות היהודים בכדי שימהרו היהודים לצאת, מבלי שים לב לקור הגדול ששרר בימים אלו. מגרשים גם את בעלי־המלאכה, השכירים, הסוחרים ואפילו את בעלי האחוזות והחרשת עצמם. היו מקרים, שנשלחו המגורשים עם אסירי־המלך עד למעונות פריסטאבי הסטאן בימי סערות וסופות־שלג.

— הפוליציה ה ק י ו ב י ת בודקת במחסני היהודים ומחפשת אחרי משרתים ועוזרים מחוסרי זכות־הישיבה. במחסנו הגדול של שווארצמאן מצאה י"ג עוזרים, שאין להם הזכות לשבת בקיוב. תיכף נגזר על כולם להגרש מן העיר.

— מ ס י ב א ס ט ו פ ל גרשה הפוליציה הרבה צבעים ומגהצים יהודים.

— האופיציר מאקארוב ב מ ו ס ק ב ה נשא לו לאשה עלמה יהודית שהמירה אתה דתה בדת הפראבוסלאבית. אח"כ שבה האשה אל אמונת היהודים. עתה נתעוררה שאלה אצל האדמיניסטרציה, אם יש לה זכות הישיבה במוסקבה. הגראדוניצ'צלניק פנה אל הקונסיסטורין בבקשה לחוות את דעתה, אם יש תוקף לנשואיו של מאקארוב לאחר ששבה אשתו ליהדותה?

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

ר ד י פ ו ת י ה ו ד י ־ ר ו ס י ה ב פ ר ו ס י ה.—בעת האחרונה התחילה ממשלת פרוסיה רודפת את יהודי רוסיה, שנאחזו בזמנים שונים במזרחה של הארץ, וביחוד בעיר קניגסברג.

בשבוע שעבר פרסם ראש השלטון בפרוסיה המזרחית את הפקודה הזאת:

א) בני היהודים נתיני־הנכר, שהתישבו בפרובינציה זו קודם לשנת 1882, יש להם הזכות להתאזרח בארץ. ב) אלה שהתישבו פה לאחר שנת 1882 חיבים לבקש אחת לשתי שנים, כי תנתן זכות הישיבה להם ולבני־ביתם. הללו שאין להם כאן בני משפחה מתחיבים בכתב, כי לא יקחו להם נשים וגם לא יביאו אליהם את נשיהם מרוסיה. ג) אלה שהתישבו פה במשך חמש השנים האחרונות, אבל נשאו להם נשים בטרם שנתפרסמה הפקודה הזאת, מתחיבים, בשעה שהם מגישים השתדלות בדבר זכות־הישיבה, כי כשתמלאינה לבניהם תשע שנים, יעזבו את גבולות־פרוסיה. ד) יהודי־רוסיה, היושבים בפרוסיה המזרחית, צריכים לבקש בכל פעם רשיון מאת האדמיניסטרציה המקומית להביא אליהם אורחים יהודים מרוסיה לזמן־מה.

וזהי מדינה קונסטיטוציונית ואלה הם חוקיה!

מ מ ש ל ת א ו ס ט ר ל י ה ע"ד ה צ ע ת ה ט י ר י ט ו ר י א ל י ס ט י ם. בהדו"ח, שהמציא נשיא סוד המיניסטרים האויסטראלי ניוטון מור אל הפרלמנט יש בפרק „אמיגראציה" גם הדברים האלה:

„בשעה שהייתי בלונדון בקרו אותי מנהיגי ההסתדרות הטיריטוריאליסטית היהודית, האדונים זאנגביל ושפילמאן, והציעו לפני, כי תקצה ממשלת אוסטרליה להסתדרות י ט"א שטח גדול של אדמה, בכדי ליסד שם ישוב עברי. במרוצת שיחתי עם זאנגביל נוכחתי, כי כוונתו היא ליסד כאן „ממלכה בתוך ממלכה". בנגד הצעה זו יש לטעון, ולפיכך צריכה הממשלה לעיין בה היטב ולהתישב הרבה בדבר. אבל עד כה לא היתה עדיין ההזדמנות להממשלה לטפל בהצעה זו כראוי לה".

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

העולם

וילנה, ט' אדר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 24-го Февраля, 1911 г. № 8 WILNA, 9-ten März, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

איפה ואיפה.

בכל הטרגדיות של שקספיר, שיש בהן סכסוך בין אבות ובנים, חוזר ונשנה בצורות שונות חזיון אחד: בנים שמרדו באבותיהם, שעברו על רצון אבותיהם, תקומה אין להם ואחריתם מרה. אפילו האמלט, המוסר את נפשו על נקמת דם אביו, נענש, כי על כן הוא קם באמו, אפילו ז'ולייטה, הנפלאה והטהורה שבנשים, בחטאה מתה, כי עברה על רצון הוריה. ואפילו קורדליה, הקדושה שבבנות, שכלום לא היה לה בעולמה חוץ מן האהבה לאביה והדבקות בו, גם עליה עברה הכוס, כי לא נשמעה לאביה, דומה, שזו היה כונתו של היוצר הגדול: אמנם אי־אפשר לעולם בלא בנים מורדים, מרידה זו היא אחר מהכרחי ההויה. אבל המסירה, שהאבות קבליה מאבותיהם והם נושאים ומביאים אותה לבניהם, נשמת ההויה היא, וכל הנוגע בה—לא יכופר לו העון הזה.

רק מורדת אחת יוצאת מן הכלל יש ביצירותיו של שקספיר. זוהי יסכה, בתו של שילוק. היא מרדה מרידה איומה באביה, נפרשה ונבדלה ממנו ונוספה על שונאיו ומבקשי נפשו; היא התירה את הקשר בסייף והשליכה מעליה את המסורה לגמרי והלכה אחרי לורנצה מאהבה. ואותה לא דן יוצרה במדת דינו הקשה. אדרבה, הוא זִמֵּן לה את האושר ההוא, אשר אליו נשאה את נפשה.

האם אנטישמות היא זו? הן ולאו. שנאה במובנה הגס אין כאן, אבל יש כאן יחס מיוחד אל היהודי, את כל אדם מודדים באמת המדה של צרכיו הוא, ואת היהודי מודדים באמת המדה של צורך העולם. לכל אדם די תוכן נפשו לחייב את מציאותו וקיומו, וקיומו של היהודי תלוי בפסק דינו של ההגיון, לו גם של ההגיון העליון. והגיונו העליון של הנוצרי אומר לו, שקיומו של היהודי בתור יהודי מיותר הוא לגמרי ואין להעולם צורך בו, שמסורת היהדות לחנם היא משוטטת בעולם „כרוח" בלי גוף, כנשמה ערטילאית, ולפיכך כל הפוגע במסורת זו כאילו פגע בחלל ריק.

ואין כל דבר מתמיה ביחס המיוחד הזה. טבעי הוא ומוכרח הוא על פי כל תנאי מצבנו בגלות. הכרת הכרחיותו של היחס היא ששמה בשעתה דברים בפי הד"ר פינסקר לבשר ראשונה את בשורת הציונות. ואולם הללו שיראים הם לחשוב את מחשבתם עד תומה, הללו שגם הציונות עצמה נדמה להם „כרוח" המשוטטת בעולם לחנם, לובשים הם חרדות כפעם בפעם, מדי יתגלה לעיניהם היחס הזה ואי אפשר לרם לפטרו בבטול בעלמא, לאמר: „אנטישמות היא זו ואין משגיחין בה".

לפיכך חרדו בימים האחרונים גם ראשי המדברים שבקרב יהודי גרמניה, כשפרסם הפרופ' קוהלר שני מאמרים ע"ד היהודים והיהדות. אדם גדול הוא קוהלר, אחד מעמודי תורת המשפטים בימינו, ואדם הגון היא קוהלר, אשר לא יזהם את נפשו באנטישמות גסה. ואולם על דבר אחד עומד ותמה גם קוהלר, בעל ההבנה העמוקה וההגיון העליון: וכי יש לעולם בכלל צורך שיתקיימו בו יהודים? וכי יש צורך לגרמניה בפרט שיתקיימו בה יהודים? מוקיר הוא קוהלר בלב שלם ובאמת את הכשרונות המיוחדים ליהודים, את כשרונותיהם לעיון ולמחשבה, מוקיר הוא בלב שלם ובאמת גם את המדות הטובות המיוחדות ליהודים. חושב הוא קוהלר את הגזע העברי לגזע אילעה, שראוי לכל אדם לינק ממנו ולשפר על ידו את דמו, אבל הבין לא יוכל קוהלר, למה לו לגזע זה להתקיים בעולם לו לעצמו, למה לה להמסורת היהודית להתקיים, לשוטט בעולם ולתעות ממקום למקום? והרי הוא משיא בתמימות עצה טובה גם להגרמנים וגם ליהודים אשר בגרמניה, כי יאבו הראשונים לבלוע את האחרונים בליעה גמורה וחלוטה, וכי יתנו היהודים להגרמנים לבלוע אותם ולא יתנגדו לכך. הרי נשואי התערובת, שאין כמוהם מכשירים את הבליעה. והרי גם השמד, העושה את האסימילציה לאסימילציה שיש בה ממש, המאחד את הבולעים ואת הנבלעים אחוד מחלט ועושה אותם חטיבה אחת, גוף אחד. ומעיד קוהלר על אלפים ומאות אלפים יהודים בגרמניה, שאין ביניהם ובין הגרמנים גם מצד מושגיהם הדתיים ולא כלום. וא"כ מדוע לא יתנו היהודים בשמחה להגרמנים לבלוע אותם, למה לא תעזוב יסכה את אביה ולא תלך אחרי לורנצה מאהבה?

ומאמרי קוהלר,—המאמר הראשון, שכתב לפני שבועות אחדים ואשר בו השיא את עצתו ליהודי גרמניה, והמאמר השני אשר כתב זה עתה להשיב למשיגיו,—היו למאורע בקרב יהודי גרמניה. כל העתונים מטפלים ב„מאורע" זה וכל העתונים היהודיים שבגרמניה משיבים וחוזרים ומשיבים על דברי קוהלר. ראויה היא התשובה שתהיה קצרה: „מדה מיוחדה זו, שבה אתה מודד את היהודים, טבעית היא ומידי הגלות שלנו זכית בה".

אבל דוקא משום שתשובה זו רועדת בתוך לבם שלא מרעתם ויראים הם אותה ומפחדים הם, שמא תפלוטנה השפתים דבר שאסרו לאמרו בקול, לפיכך כותבים המשיבים תשובות ארוכות וטוחנים קמח טחון, ש„היהודים בשרו את אמונת היחוד בעולם והם שנמנו להיות שומרים לה", ש„בכונה נטע הקדוש-ברוך-הוא הרבה אילנות ממינים שונים והרבה פרחים של גוונים שונים בגן עולמו, כדי שיהיה הגן יפה ומרהיב את העין", ש„כל הרמוניה גדולה כוללת בתוכה הרבה הרמוניות קטנות, ולפרקים גם דיסוננסים", ש„יהודים הגונים אנחנו משום שגרמנים הגונים הננו, וגרמנים הגונים אנחנו משום שיהודים הגונים אנחנו" וכו' וכו' עד סוף כל המליצות הנאות ושאינן נאות. המצויות בידי כל עתונאי יהודי, הכותב גרמנית ליהודים. ומכסות הן המליצות הללו על הדבור היחידי הרועד בלב, שברית כרותה לשפתים לבל תפלוטנה אותו...

ובשעה שקוהלר כתב את דבריו, דרש גרמני אחר מפורסם, הירמאן באהר, בפראג לפני סטודנטים יהודים גם כן ע"ד שאלת היהדות. באהר עומד יפני שומעיו ומושך מתוך המהון בכתפותיו ושואל בתמימות: היהודים הללו, שמתעשרים ובונים להם היכלות בברלין W., למה הם ממהרים למחוק את צלם היהדות מעל פניהם? הצעירים היהודים הללו, שיוצאים מתוך תחומה של הגיטו, למה יראים גם הם מאת צלם המלוה אותם? וכאלו בן אלו — למה הם מסירים את מכירהם מעל שכמם ובמקומה הם מטילים על עצמם עול של מסורת זרה, שאינה נקלטת בקרבם? למה הם מורדים בעצמם, במהותם, במסורתם, בעברם ובעתידם? וכי לא טוב ולא נוח להם שישארו את אשר הם ולא יאבדו ולא יכחדו מן העולם ולא יהיו טועמים מעם היסורים הנוראים של פרוצס הכליון?..

אתה קורא ומתפלא: מהיכן באו השאלות והתמיהות הללו להירמאן באהר, הכופר הגרמני, הנוצרי?

והרי תשובה: „לידי הכרת ערכה של היהדות,— מעיד באהר על עצמו,— באתי בחסדו של האושר הגדול, שזכיתי לו בחיי, כי מנעורי ידעתי את גדול היהודים שבימינו וידיד נאמן הייתי לו — לתיאודור הרצל"...

אמנם כן: לא הם בלבד, כי אם גם אנחנו חייבים בזה, שיש להם איפה ואיפה.

„אולדה".

לפני ארבע שנים כתבו סופרי ארץ ישראל: „עכשיו הגיעה השעה להתחיל בנטיעת ספרותנו פה, בארץ מולדתה, במקום חיותה. פה, בארץ זו, שלבו של כל עברי יכול להיות פתוח כנגדה, לקבל הימנה השפעה רוחנית, צריכים אנו לנטוע נטיעה זו ולגדלה, שיהא נופה נוטה מאדמת ישראל לכל תפוצות ישראל". כתבו ויסדו את „העמר".

ועוד כשלש שנים קודם שנכתבו הדברים האלה כבר נעשה בארץ ישראל נסיון „לנטוע בה נטיעה זו ולגדלה", אלא שאותו הנכיון היה מכוון רק לקטנים ולא לגדולים: נוסדה „הקוהלת".

וכשנתים לאחר שנכתבו הדברים הנזכרים שוב התחילו הרצונות בא"ץ ישראל תיססים. הכל ידעו והביני זה כמה, כי אותם העתונים הקיימים בארץ ישראל בזיון הם לה, אלא שהיו הידים אסורות ואי אפשר היה לעשות כלום. אבל מכיון שניתנה הקונסטיטוציה בטורקיה והותרו הידים, מיד הושבו קומיסיות ונקבעו תכניות ונערכו בודג'טים לעתון עברי יומי (דוקא יומי, כדי להוציא מלבם של אלה, שאמרו להסתפק לפי שעה בעתון שבועי) וכבר נתבקש שם טוב לעתון החדש. ועוד לא שקטו הרצונות ולא נתקררו הדעית עד שנוסדה הוצאת ספרים („ברקאי") על מנת לאסוף הון של מאת אלף פר' ו„לנטוע נטיעה זו ולגדלה"...

וצריכים אנהנו להודות: כל הנסיונות וכל דרצונות הללו יצאו לבטלה ועקבותיהם לא נודעו. „הקוהלת" כמעט שלא עשתה כלום במשך שבע שנות קיומה, ובאו כן עתה גדול צערו של המורה הארצישראלי, שאין לו לא ספרי-למוד ולא ספרי-קריאה. „עד הנה,— הודה בעצמו הועד של „קוהלת" לפני האספה הכללית האחרונה,— היתה עבודתנו מצערה, ורבים היו מונים את חברתנו על מעוט מעשיה", יכל תקותו של הועד היא רק „כי בשנה השביעית תחל „קוהלת" להראות את פעלה על שדה החנוך, כראוי למוסד זה".

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ח.

מַעֲשֶׂה בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

... והמעשה הזה איננו בדותא, אשר בדו אנשים בעלי-דמיון לתפארת המליצה והשיר, אלא מעשה שהיה.

ואת המעשה הזה לא אבותינו ספרו לנו לכבוד האומה ולגאון הארץ, אלא לעינינו נעשה בימים האחרונים האלה.

והמעשה הזה אינו יפה ביותר ואינו נעים ביותר לאוזן בעל הנפש היפה — ואף-על-פי-כן הבה ואספר אותו לדור אחרון כמות שהוא, בלי כחל ובלי סרק.

מעשה בארץ ישראל. מעשה בתגרנים חרוצים ומומחים למסחר, שעשו עסק בארץ-ישראל ובקברה של רחל אמנו ובמערת-המכפלה ובשאר אותם הדברים, שארין-אבותינו מצוינת בהם, — ועלה העסק יפה בידם, והצליחו ועשו פרי.

מסילא מובן, שאותם התגרנים החרוצים עשו אותו העסק בארץ-ישראל על דעת עצמם וכל כונתם לא היתה אלא לטובת עצמם ולהנאת עצמם. דרך התגרנים הוא בכך מיום שעמדו תגרנים לעולם; וממילא מובן, שאין אנו באים חלילה לדרוש אותם בזה לגנאי ולהטיף להם מוסר, כי לא טוב עשו, שהשתמשו בקודש לצרכי הול ועשו את ארץ-ישראל למקור של פרוטות. הרי באותה שעה, שאותם התגרנים החרוצים לקחו להם לצרכי פרנסתם את הבתולה מרת „ב ע ר ט א", להבדיל, ואת „א ש ת - ה ד מ י ם", להבדיל, ואת מ ר ת ט א ר - נ ו ב ס ק א, להבדיל, ואת האדונים ד י ה ל א ס י ו פ א נ ט ש י נ ק א, להבדיל באלף הבדלות, — גם אז לא מחינו בידיהם ולא דרשנו אותם לגנאי ולא הטפנו להם מוסר, כי לא טוב הם עושים, שמכניסים הם בלב קוניהם את המהומה והמבוכה, את הרגש הגס ואת הטעם הגס, שמטמטמים הם את מחות העם הרופפים בדברי זנונים ובספורי רציחות ומגדלים את בניו, הגדולים עם הקטנים, לחלאה ולזוהמה, לחוסר-טעם ולחוסר-מדות, ומעלימים מעיניהם את הטוב ואת היפה ואת המאור שבעולם — — — —

חלילה לנו לדרוש את התגרנים הללו לגנאי ולהטיף מוסר להם! מה לנו ולהם? הלא העסק הזה — עסקם הפרטי הוא. המסחר—מסחרם, והפרוטה—פרוטתם. דרך התגרנים הוא בכך מיום שעמדו תגרנים לעולם.

ולא עוד, אלא פעם אחת בבוקר לא-עבות, כשיצאנו לטייל בחוצות העיר ונגש אלינו הנער המחלק ריקלאמות לעוברים ושבים והושיט לידנו את הריקלאמה של אותם התגרנים, המדברת בשבח סחורתם בלשון מדברת גדולות, גם אז לא עלתה מחשבת-פגול על לבנו, כי התגרנים הללו הפריזו מעט על המדה ועשו מעשה, אשר לא יעשה בפרהסיה, לעיני השמש. אדרבה, אותה הריקלאמה, שנדפסה על פסת-נייר באותיות גדולות ומאירות עינים, לא גרמה לנו אלא מעט שחוק וקלות-ראש, שהיינו שוחקים איש-איש בפתח אהלו לנפתולי התגרנים הללו, הנפתלים עם קוניהם:

„העמר" הוציא ארבע מחברות בקושי גדול — וחסל. בירושלים אינם יוצאים גם עתה אלא אותם העתונים, שבזיון הם לה ולארץ ישראל כולה, וניפם הם „נוטה לכל תפוצות ישראל". ו„ברקאי" עדיין חסרה לו, כנראה, מעה אחת כדי להשלים את הסכום, שבו תלה את נדרו „לנטוע נטיעה־זו ולגדלה"...

והנה רצין חדש ונסיון חדש: „מניסן שנה זו, ה'תר"ע, יהיה יוצא בעיר יפו ע"י אגודת המורים בארץ ישראל, בהשתתפות החברה „קהלת", ירחון לבני הנעורים בשם „מולדת" בעריכתו של ע. בן־ציון. הירחון נועד לבני 15—13 ולבני 17—15 שנה, ועפ"י תכני יהא גם קריאה רצויה לקהל הרחב, „לעם". ומודיעים המיסדים על מפעלם החדש הזה ומסיימים את כרוזם במליצה: „ומולדת—רוח המולדת העברית צריכה להיות שורה על ירחוננו זה. הוא צריך להיות מכוון למולדת—ה מ ש פ ח ה העברית; בו צריכה להיות נשקפת המולדת—האומה העברית בחייה שבהוה ובעבר, ורוחה תפעמהו, רוח מולדתנו המאחדת אותנו—התורה, המוסר והיצירה העברית, וא ר ץ ה מ ו ל ד ת, זו המאירה לנו מן העבר, זורחת מן העתיד וכשחר נראתה לנו גם בהוה — לארץ מולדתנו זו „החמה היפה" נקדיש חלק הגון בירחוננו; ותחמם נא את הלבבות ותשוה יפי ואור חדש על מולדתנו הרוחנית, על הספרות".

ואעפ"י שכל הנסיונות הקודמים לא הצליחו, מכל מקום אנו שמחים על הנסיון החדש הזה ומתאוים להצלחתו.

יאמרו: ניכר ירחון עברי לבני הנעורים. ומה בכך? הנה נוסדו בווארשא לפני ימים מועטים שני שבועונים עברים מעין זה, הנה נוסדה באודיסא הוצאת ספרים חדשה („תורגמן"), כדי להספיק ספרי־קריאה עברים הגונים לבני הנעורים, הנה מוציאה „תושיה" ביבליותיקה חדשה לבני הנעורים, ואת כולם אנו פוטרים בידיעה קצרה, כנהוג. ובמה זכותו של הירחון ההדש גדולה, כי מקדישים אנו לו במקום הזה רשימה מיוחדה?

על זה אנו משיבים: אמנם כן, זכות יתרה יש לה ל„מולדת", כי מן ה מ ו ל ד ת היא עתידה לבוא. הן בכליון עינים אנו מחכים ליום ההוא, כי תחדל ארץ ישראל להיות רק מ ק ב ל ת מאתנו, כי אם תחל להיות גם נ ו ת נ ת לנו, כי תחדל להיות רק מושפעה מן הגולה, כי אם תשוב להיות גם משפיעה על הגולה. ולפיכך יקר לנו כל מעשה הנעשה שם, שיש בו כדי לתת ולהשפיע; לפיכך יש לה להצלחת נסיון שבזה חשיבות מיוחדה בעינינו.

ועוד אחרת. אם לבנו מהסס עדיין ושואל: „האומנם כבר נצח ה א כ ר הארצישראלי?" הרי אין אנו מסופקים אף רגע, כי ה מ ו ר ה ודאי כבר נצח. מכל עבודתו הגדולה והקשה של המורה הארצישראלי לא יצא דבר לבטלה. ולא עוד אלא שכמעט גם כל מה שיש לנו בגולה במקצוע החנוך מידי המורה הארצישראלי בא לנו. ולפיכך יש לנו דרשות לקוות, כי גם מעשם זה של מורי ארץ ישראל—להביא מזון רוחני הגון לבני נעורינו בארץ ובגולה—ידמה וישוה בערכו ליתר מעשיהם.

ואם עתידה תקותנו זו שתתקיים, הרי ודאי צריכים אנחנו לשמוח על הנסיון החדש ולהתאוות להצלחתו.

ש ג ר ד א ש נ ה.

לעולם אל יתיאש יהודי מן האנטישמות, ואפילו בשעה ששלום ושלוה שוררים מסביב לו.

ארס האנטישמות בין השנים הוא עומד, והשנים עצמן מוכנות ומזומנות תמיד לנשוך.

לפני שנה, בערך, כשהיו בחירות בפרנציה והאנטישמים עברו על מנהגם ולא עוררו ב„שעת כושר" זו את שאלת היהודים, אלא היו הפעם „בני תרבות", ואל בית־הנבחרים נבחרו בשלום ובנחת ארבעה יהודים,—אז נבאו ואמרו הכל: רפתה האנטישמית בפרנציה וידה על התחתונה.

עברו ירחים אחדים—ונתבדו המנבאים. פתאם התחילו מתאנים להגיטו הפריזאי: היהודים היושבים בגיטו אינם זהירים בטהרה, מדלות מרובות מתהלכות בגיטו, ומשם הן עוברות ובאות גם אל יתר רובעי העיר. ופחד היהודים „מחוללי המחלות" גדל כל כך, עד שהדיפוטט זורז־בירי הציע עתה לגדור גדר בפני הנודדים „הרוסים", לבל יבואו לפרנציה ולא יביאו אתם את סכנת הדבר. ומהר ה„ארשיוו איזראליט" והקדים „רפואה" למכה: שלח את סופרו לפרופיסור מפירסם לשמוע את דעתו. והלה הבטיח

הלא זה דבר הריקלאמה וזו לשונה:

„מה יש חדש?"

שיחה על כוס חמים.

ג. ר ו ז נ ב ר ג (לכ. רוזנצווייג): למה אתה מעמיק כל־כך לקרוא בעתון? כלום יש חדש?

ר ו ז נ צ ו ו י י ג: וכי יודע אני? כותבים, כי מלחמה עתידה לפרוץ בין רוסיה ובין חינה.

ר ו ז נ ב ר ג: עה, אני איני מאמין. הדבר לא יגיע לידי מלחמה.

ר ו ז נ צ ו ו י י ג: ודי־לאסי. גרון למאסר־עולם.

ר ו ז נ ב ר ג: גם זוהי דאגתה של אמי־זקנתי! אין אני מבין כלל, למה מטפלים העתונים כל־כך בזה. כלום מעטים הרוצחים, שנדונו למאסר־עולם, ואף־על־פי־כן אין אדם שם לבו להם ולמשפטם. כפי הנראה, הכל תלוי במזל. אבל מה תאמר להנסיעה?

ר ו ז נ צ ו ו י י ג: לאיזו נסיעה?

ר ו ז נ ב ר ג: הנסיעה לארץ־ישראל של מערכת ה„היינט".

ר ו ז נ צ ו ו י י ג: מה אומר ומה אדבר? הרי יוצאים הם לדרכם ביום השני.

ר ו ז נ ב ר ג: לא יאומן כי יסופר! מערכת המסדרת נסיעה כזו בשביל שנים עשר איש, והכל על חשבונה! הרי דבר זה יעלה לכמה וכמה אלפים. וכי קלה זו בעיניך — להוביל שנים עשר איש ולהחזירם במחלקה השניה, עם אכילה ושתיה, ושם, במקום בואם, יוליכו אותם ויראו להם את כל המקומות הקדושים. הרי דבר זה עולה בממון רב. מה אומר ואדבר, עד היום הזה לא האמנתי. כסבור הייתי, כי הבטחת־שוא היא זו. וכי מעטים הדברים, שהעתונים האחרים הבטיחו ולא קימו? ולפיכך לא צברתי את קופוני־הגורל של ה„היינט", שאני קורא אותו בכל יום. עכשיו מתחרט אני על זה. מי יודע, אולי הייתי זוכה גם אני בגורל. הנה מכירי בביאליסטוק חתך עשרים וחמשה קופנים מתוך עשרים וחמשה גליונות של ה„היינט", ושלח להמערכת, ושחק לו מזלו וזכה בגורל, והרי הוא נוסע ביום השני לארץ־ישראל. הכל מקנאים בו, כ י מ י ה ו א ה י ה ו ד י, א ש ר ל א י ח פ ו ץ ל ה י ו ת ב א ר ץ־י ש ר א ל ל ו ר ק פ ע ם א ח ת ב י מ י ח י י ו, ו ב פ ר ט ל נ ס ו ע ע ם ש י י ר א כ ז ו? עכשיו חכמתי. בכל יום ויום, כיון שאני עובר על ה„היינט", מיד אני חותך את קופון־הגורל. את עשרים וחמשה הראשונים כבר שלחתי להמערכת. אפשר אצליח ואזכה בגורל ל ה נ ס י ע ה ה ש נ י ה, ש ת ה י ה ב ש נ ה ה ב א ה.

ר ו ז נ צ ו ו י י ג: אבל בשכר זה גם אנחנו נטעם קצת מההנאה הרוחנית. ה ר י כ ל ה נ ס י ע ה כ ו ל ה ת ה י ה כ ת ו ב ה ע ל ע מ ו ד י ה„ה י י נ ט". ה ר י ג ם ש ל ש ת ע ו ר כ י ה מ ע ר כ ת מ ל ו י ם א ת ה נ ו ס ע י ם, ו א נ י מ ש ו ה ל ע צ מ י א ת ה מ א מ ר י ם ו ה פ י ל י ט ו נ י ם ה י פ י ם, א ש ר י ו ד פ ס ו! אשתי התרתה בי, לבל אשכח להביא לה סדי יום ביומו מן החוץ את ה„היינט". וכי קלה בעיניה — הנסיעה לארץ־ישראל"?

לאיש שיחו, שאין כל חשש בדבר; שיביאו יהודי רוסיה את באצילי הדז׳זמה לפרנציה.

המתחילים ב„מצות נשיכה" היו הפעם לא השחורים, המזוינים כפה על ראשם, סנדלים על רגליהם וחבל במתניהם, כי אם הסוחרים והחנונים, המזוינים מדה ומשקל. הוברר. שיושבי הגיטו מתפרנסים זה מזה וקונים את הסחורות הדרושות להם בחניות יהודים ולא בחניות של אינם־יהודים. וא"כ מה יש לפרנציה צורך בהם ולמה מרביצים הם מחלות בפאריז ובכל מקום?

ואחרי הסוחרים והחנונים באו הסופרים והזורנליסטים. דבר זה ידוע ומפורסם מכבר, שהרבה מן הסופרים ורוב הדרמטורגים הידועים שבפרנציה יהודים הם. כלומר אנשים שלאסונם עמדו אבותיהם על הר סיני. ועון מעמד הר סיני הן לא יכופר לעולם. והתחילו הללו, שנקיים הם מ„פסול משפחה" זה, לנקום את נקמת קנאתם. ויתקעו את שניהם ראשונה בהנרי ברנשטין. לאחר שלברנשטין כבר יצא שם גדול ובתור דרמטורג מפורסם כבש לו את הבמה לא רק בפרנציה בלבד, נתגלה פתאם „קלונו": לפני שנים הרבה מאן ברנשטין לעבוד בצבא ויעזוב את פרנציה וישב בבלגיה. ולאחר שסלחה ממשלת פרנציה לחטאתו, שב לפרנציה. וכשנערכה עתה בפאריז הדרמה החדשה שלו „אחרי" ("après moi»)‚ נקבצו ובאו אל התיאטרון סטודנטים וזורנליסטים אנטישמים והקימו „יללת־חתולים", צעקו, רעשו, המו. גדפו את היהודי ואת היהודים, ועריכת הדרמה הופרעה. מתחלה לא נכנעו ברנשטין וקלאריטי, דירקטור התיאטרון, ויאמרו לשוב ולערוך את הדרמה על אפם ועל חמתם של המתעללים בהם. אבל הדימונסטרציות שערכו האנטישמים כל אותם הימים בתיאטרון ומחוצה לו נגד „היהודי והיהודים" גדלו והצליחו יותר מדי והגיעו לידי שפיכות דמים. ומודיע הטלגרף מפאריז: „קלאריטי והסופר דודה (בנו של אלפונס דודה) יצאו למלחמת שנים בגלל הדרמה של ברנשטיין. לאחר שהוציאו הנלחמים ארבעה ארבעה כדורים לבטלה, הוסיפו להלחם בחרבות, וקלאריטי נפצע בלבו". וטלגרמה אחרת מפאריז מודיעה: „כדי שלא תפרוצנה עוד דימונסטרציות המביאות לידי שפיכות דמים, החליט ברנשטין להסיר את הדרמה שלו מעל הבמה".

הרי ניצח היהודי.

ושוב שקר־משנה. הנרי ברנשטין חורק את שניו מכעס המפלה אשר נחל וטוען לארבעת כתלי חדר עבודתו: „מה לי ולהם, להיהודים? מה חטאתי אנכי, כי אלקה בשבילם?"

וכתם אדם מישראל עומד ושומע את הקריאות: „יהודי, יהודים", ורואה את האגרופים הקמוצים המורמים למעלה, והוא תמה: „מה לו לזה, להנרי ברגשטין והדומים לו, ולנו היהודים? מה חטאנו אנחנו, כי נלקה בשבילם?"...

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בְּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

III.

נעבור אל תנועת השמד בקרב יהודי גרמניה.

לא הרי היהדות הגרמנית כהרי היהדות האוסטרית, והדבר צריך עיון קצת. בגרמניה חסרה לגמרי אותה האטמוספירה היהודית, המרגשת בכל ערי אוסטריה ובמדה ידועה גם בווינא, ב„מבצרו" זה של השמד. קרבת ישוב יהודי מרובה באוכלסין, החי חיים לאומיים טבעיים, משפיעה בהכרח השפעת כל שהיא גם על יהודי ווינא, אף כי הללו זוקפים בגאוה ובגודל לבב את קומתם ומעמידים את פניהם, כאלו אינם יושבים במלכות אחת עם יהודי גליציה ואינם מושפעים מהם כלל.

לא כן היהדות הגרמנית, שדמות אחת וַנֵּן אחד לה בכל המדינות הרבות של מלכות גרמניה. נפרדה ונבדלה היא היהדות הגרמנית לגמרי מן היהדות המזרחית, ביחוד מאותם החיים הלאומיים הישרים, המפכים בתפוצות הגולה הרוסית, וכמעט שאינה מושפעת ואינה ניזונה מן התרבות הלאומית מרובת הגונים שהולכת ומתהוה במזרח. זו ועוד א־רת: רובם הגדול של יהודי גרמניה דרים בערים היותר גדולות של המדינה, וכבר ראינו למעלה שבערים הגדולות עושה ההתבוללות חיל רב. הנה כן, למשל, בארבעים ואחת עיר, בנות ישוב של יותר ממאה אלף

— אם לא זכיתי לנסוע בעצמי, היא אומרת, הכה אקרא, לכל הפחות, את דברי הנסיעה, כיצד שיירת יהודים נוסעת לארץ ישראל..."

ולא עוד אלא כשעה, שחברת „כרמל" בווארשוי הזמינה אליה את שנים־עשר היהודים, שאותם התגרנים עושים בהם עכשיו עסק לצרכי פרנסתם, וכבדה אותם מיינה והראתה להם את מעמד מרתפה ואת החביות ואת הבקבוקים ונתנה לכל אחד ואחד מהם לוג יין לזכרון־עולם, — גם אז לא קנאנו בשנים־העשר ולא התפלאנו על מעשי החברה הזאת. מה ראתה לעשות ככה? אמת, יין „כרמל" יין משובח הוא ואשרי כל השותים אותו. אמת, חברת „כרמל" הוחזקה דבר שבקדושה וכל מעשיה בספר נכתבים. אבל סוף־סוף הרי עסק פרטי הוא זה, ואין לכותבי הפיליטונים חלק בו. ילך לו כל איש סוחר בשם אלהי מסחרו. דרך התגרנים הוא בכך מיום שעמדו תגרנים לעולם.

ואם מתפלאים אנחנו ותוהים ומבקשים פתרון — הרי אין זה אלא על אצילי בני ישראל אשר בווארשוי. ה„אצילים" הללו, הציונים ונכבדי העדה, אף הם באו בתוך הבאים לה„באנקיט", שערך ה„היינט" לשיירתו, ואף הם דרשו בתוך הדורשים בשבח התגרנים, העושים עסק במערת־המכפלה, ואף הם עזרו להכות בתוף ולהלל בחליל, כדי להחריש את אזני העם התמים..

ולא עוד אלא שהאצילים התמימים האלה התרפסו לפני התגרנים המוצלחים, שהשעה משחקת להם, והתחננו לפניהם ובקשו רחמים מהם על ארץ־ישראל: „כי תשובו מנסיעתכם, אל־נא תוציאו את דבת הארץ לפני הקהל"...

ולא עוד אלא שהאצילים התמימים האלה התלהבו ביותר למראה ההצלחה, המאירה פנים לתגרני ארץ־ישראל, ומתוך התלהבותם עמדו וכתבו את שמם ב„ספר־הזהב" לזכרון עולם.

ולא עוד אלא שגם ברכה אצלו להם בנדיבות־לבם וקדשו את היום הזה, יום צאת השיירה לדרכה, ברבים ואמרו בפני כל עם ועדה, כי לא היה יום כזה לישראל...

ולא ידעו האצילים ההם בתמימותם, כי עומדים הם לפני תגרנים, שמלאכתם חול וכונתם פרוטה ומסחרם — מסחר „אשת הדמים" ומסחר מרת טארנובסקא ומסחר פאנטשינקא ווי־לאסי ומסחר ארץ־ישראל ומערת המכפלה וקבר רחל אמנו...

ולא ידעו האצילים ההם בתמימותם, כי מסייעים הם בידי שולחי ריקלאמות על פני חוץ ומחזיקים בידי מפיצי השיחות בין רוזנברג ורוזנצווייג...

הוי, אל אלהי ציון! רק מעט טעם ומעט אצילות כי תתן לאצילי בני ישראל — ומצא להם!...

נפש, דרו בעת האחרונה פחות מעשרים אחוזים (19,19%) של כל יושבי גרמניה, ובאותן הערים עצמן דרו כמעט החצי מכל יהודי גרמניה (49,7%). וביחס לברלין, בירת גרמניה הנה בה דרו בשנת 1905 כמעט שבעה עשר אחוזים מכל יהודי גרמניה, בעת שבווינא דרו רק קרוב לשנים עשר אחוזים מכל יהודי אוסטריה. ובכל זאת נפרץ השמד באוסטריה יותר מאשר בגרמניה. ביתר דיוק: בווינא בלבד „משתמדים" יהודים במספר רב מאשר בכל ארץ גרמניה, כמו שנראה להלן מהמספרים שנביא.

חידה היא זו וכדאי לבקש לה פתרונים. ואולם לא זהו המקום לכך. ולעת עתה נסתפק בהערה אחת ונסמן רק את הדרך שבה יש לבקש, לדעתנו, פתרון לחידתנו.

באוסטריה יש, כידוע, שני מיני יהודים, הרחוקים זה מזה מרחק רב וכמעט שזרים הם זה לזה — יהודים „אשכנזיים", או יהודי המערב, ויהודים „פולניים", או יהודי המזרח. הראשונים גרו במשך דורות רבים עם האשכנזים והתקרבו אליהם קורבה תרבותית וסגלו לעצמם את שפתם. וכשם שבקרב האשכנזים האוסטריים מרגשת נטיה עצומה, במובן התרבותי והמדיני, לגרמניה, כך חשים את עצמם גם היהודים „האשכנזיים" שבאוסטריה קרובים אל אחיהם שבמדינת גרמניה יותר מאשר אל היהודים הפולניים. לא כן האחרונים, שבצדק קרויים הם יהודי המזרח. הם נוטים נטיה עצומה לנו, ליהודים שבגולה הרוסית הגדולה, וזרים הם ליהודים „האשכנזיים" שבמדינתם בתרבותם, ברוחם וגם מצד מצבם החמרי. וכשאמרנו לעיל, שאי אפשר לה להיהדות הווינאית שלא תהא מושפעת „השפעה כל שהיא" מאת היהדות הגליציאית, היתה כונתנו ביחוד ליהודי גליציה שגלו לווינא, נתערו בה ונתרחקו מעל אחיהם הדווים והסחיפים שעזבו בגליציה. ועכשיו, משהתחילה ההתעוררות הלאומית והמדינית בקרב יהודי גליציה, הולכים גם הם ושבים אל המחנה. וכמובן יש גם בקרב היהודים „האשכנזיים" יחידי סגולה, שחוש טבעי בריא הורה להם, כי הצלתם הלאומית תבוא רק ע"י התמזגות פנימית, נפשית, עם היהדות המזרחית.

והנה היהדות ה„אשכנזית" שבאוסטריה, שמצד אחד הותר בהכרח הקשר הטבעי שבינה ובין היהדות הגרמנית, ומן הצד השני אין לה קורבה פנימית, נפשית, אל היהדות המזרחית, נשארה תלויה באויר, נחרב מקור יצירתה ונעשתה עקרה גמורה, אבדה לה מסורת התרבות הלאומית, המחיה ומפרה, וכמעט שנפסק בתוכה החוט התולדתי לגמרי. וממילא מובן שרוב המשומדים בווינא מן „האשכנזים" הם. ואולם לא זהו גורלה של היהדות הגרמנית, אמנם ההתבוללות עושה גם פה שמות ומביאה אותנו לידי מחשבות עגומות על דבר עתידה של היהדות הגרמנית. אבל כאן גדול עוד כח המסורה הדתית והלאומית, כח הגזע העתיק; קרובה היא גם תקופת היצירה, שעברה על היהדות הגרמנית, והשפעתה עוד לא פסקה. רגש הכבוד למעין, שזה עתה נסתם, הכמיה ליצירה עצמית לאומית והגעגועים לאישים גדולים במובן הלאומי מתעוררים פה ושם בלב יחידי סגולה ומקבלים לפעמים קרובות גם צורה של התעוררות חברתית. וכל זה עוצר במדה ידועה בעד פרוצס הדלדול והירידה.

בטרם נעבור אל המספרים שיש בידינו בנוגע להשמד בקרב יהודי גרמניה, נחוץ להקדים הערה קצרה על דבר תכונת המקורות של המספרים. על פי החוק הנהוג בגרמניה חייב היהודי, הבא להוציא את עצמו מכלל ישראל, להודיע את רצונו זה לשופט המקום שהוא דר שם. והשופט מצדו חייב להודיע את דבר השמד להקהלה הישראלית. במה דברים אמורים? כשהמשומד רוצה לשנות את מעמדו האזרחי, כגון אם הוא רוצה להפטר ממס הקהלה, אבל אם אין הוא רוצה בכך, אין המשומד חייב להודיע להשופט את דבר יציאתו מדת זו לדת אחרת. וזהו חזיון נפרץ בערים רבות בגרמניה, שרק אחרי מות פלוני או אלמוני נודע לקהלה הישראלית, שחברה זה או אחר כבר „פדה את נפשו" בעודו חי. ועוד: על דבר „השמדת" ילדים, שלא הגיעו עוד לארבע עשרה שנה, (ילדים הנולדים לאחר השמד נחשבים כנוצרים גמורים), אין חיוב להודיע את השופט, שהרי אין הללו קרוים עדיין אזרחים ולא יצויר שום שנוי במעמדם האזרחי. היוצא לנו מזה, שמספרי השמד שיש בידי הנהגות הקהלות לקוים הם. אנו משתמשים במספרים הלקוחים ממקור אחר. העתון הפרוטסטנטי „אלגעמיינעס קירכענבלאט פיר דאס עוואנגעלישע דייטשלאנד" מפרסם שנה שנה את מספר העוברים אל הדת האבנגלית והעוזבים אותה, ובכלל זה גם את מספר היהודים הנספחים עליה והעוזבים אותה. המספרים המתפרסמים בעתון זה מרובים תמיד מן המספרים המצוים בידי הנהגות הקהלות. הסבה מובנת: העתון מביא בחשבון גם את הבנים והבנות שלא הגיעו עוד לארבע עשרה שנה, ומספרם אינו מצער כלל. ואולם גם הידיעות הללו אינן מלאות כל צרכן; מפני שהעתון האמור מביא רק את מספר המשומדים הנספחים על הדת האבנגלית, ואינו מונה מספר המשומדים העוברים לדתות אחרות או אל הכופרים בכל. הצד השוה שבין שני המקורות הנזכרים, ששניהם לקויים הם. להלן יעלה בידינו להוכיח, שמספר היהודים העוברים בגרמניה אל דתות אחרות ואל הכופרים מגיע עד לעשרה אחוזים ממספר כל המשומדים. לפיכך נשתמש עפ"י רוב בהמספרים של העתון הפרוטסטנטי, והקורא יזכור, שצריך להוסיף עליהם עוד כעשרה אחוזים למאה. רק בנוגע לאותן השאלות, שאין אנו מוצאים עליהן תשובות בידיעות של העתון הנזכר, נשתמש במספרים של הקהלות.

המירו את דתם בגרמניה: *)

בשנות	במשך חמש שנים	המספר הממוצע השנתי
1880 — 1884	976	199
1885 — 1889	1669	334
1890 — 1894	2088	418
1895 — 1899	2402	480
1900 — 1904	2511	502
1905	—	407
1906	—	391
1907	—	433
סך־הכל	9646**)	388

אנו רואים איפוא שבכלל מתרבה מספר השמדות, אף כי לא במדה שוה בזמנים שונים, ורק בשנות 1905—1907 נראית ירידה. המספר השנתי הממוצע של חמש השנים הראשונות הגיע רק עד 199, אחרי עשר שנים — בשנות 1890-1894 — כבר עלה עד 418, כלומר גדל יותר מפי שנים. אחרי עבור עוד עשר שנים — בשנות 1900-1904 — הגיע המספר הממוצע עד 502, כלומר המספר המחלט של השמדות עלה, אבל לא במדה גדולה כבעשר שנים הקודמות. בשנת 1905 ירד פתאם

---

*) על פי הידיעות של העתון הפרוטסטנטי.

**) בלי שלש השנים האחרונות.

המספר השנתי וירד גם בשנת 1906 עד 391, וחזר ועלה בשנת 1907 עד 433. לפי הידיעות, שיש בידי הנהגות הקהלות. אבל עוד טרם עובדו ועוד לא נמסרו לדפוס, גדל מספר השמדות בשלש השנים האחרונות — 1908-1910 — במדה נוראה.

בזכרנו שעל המספרים האלה, הלקוחים מן העתון הפרו־טסטנטי, עלינו להוסיף עוד 10% משומדים שעברו אל הדתות האחרות ואל הכופרים, יש לשער, שבמשך עשרים ושמונה השנים, שעליהן אנו דנין, ודאי המירו את דתם בגרמניה לא פחות משנים עשר אלף יהודים, והמספר הממוצע השנתי לכל משך הזמן הזה ודאי לא היה פחות מן 430 שמדות.

בקירוב היה "משומד" אחד לכל

2200 יהודים בשנות 1880—1890

1200 „ „ 1890—1900

1100 „ „ 1900—1904

מגרמניה בכללותה נעבור אל ארץ פרוסיה, שבה דרו בשנת:

1871—63,56 של כל יהודי גרמניה

1890—65,52 „ „ „ „

1905—67,37 „ „ „ „

הרי שעוד לפני ארבעים שנה דרו בפרוסיה שני שלישים, ובשנת 1905 יותר משני שלישים של כל הישוב היהודי אשר בגרמניה.

נראה נא איפוא כמה חלקים נוטלת פרוסיה בשמד.

המירו את דתם בפרוסיה:

ב ש נ ו ה	במשך חמש שנים	המספר הממוצע השנתי
1875—1879	311	62
1880—1884	723	145
1885—1889	1310	262
1890—1894	1568	314
1895—1899	1747	349
1900—1904	1922	384
1905	——	346
1606	——	298
1907	——	343
סך הכל	7581*)	306

התרבות השמדות עד סוף המאה שעברה בולטת ברשימה זו עוד יותר מאשר ברשימת גרמניה כולה. בעשר שנים הראשונות — מן 1875 עד 1884 — גדל המספר הממוצע השנתי כמעט פי שנים וחצי; ובעשר השנים הסמוכות שוב גדל יותר מפי שנים. אחרי כן נפחת מעט כח הגידול של השמד, ומספר המשומדים שכבר הגיע בשנת 1894 עד 314 עולה בשנת 1904 רק עד 384. אח"כ מתחלת ירידה מוחלטת עד 298 שמדות בשנת 1906, וחוזר ועולה המספר בשנת 1907 עד 343, אבל אינו מגיע עדיין למספר השנתי הממוצע של חמש הראשונות למאה של עכשיו.

(סוף יבא)

*) בלי שלש השנים האחרונות.

בר־טוביה.

מִסְפַּר הַמִּדּוֹת.

V. *)

סוֹפְרִים חֲדָשִׁים וִישָׁנִים.

לפנים בישראל היו סופרים של קדושה, ועתה באו במקומם סופרים של חול. לכאורה, אלו ואלו סופרים הם ואין ביניהם ולא כלום. ובאמת אין ביניהם אלא שתוף השם בלבד. אומרים: הסופרים הקדמונים שחצנים היו ופסעו על ראשי העם; אבל במעלליו יתנכר אדם אם זך ואם ישר פעלו; אלמלי היו אותם הסופרים הקדמונים בעלי גאוה, היו מניחים לפחות את שמותיהם לדורות להיות לזכרון עולם. צא וספיר את מעשיהם ואת ערכם: הם שמסרו לנו את התורה שבכתב ואת יסודות התורה שבעל פה, הם שהיו סופרים את כל האותיות שבתורה ועשו את ההלכות ספורות ספורות, בני ברית ושאינם בני ברית שותים זה למעלה מאלפים שנה את מימיהם של אותם הסופרים ונהנים מפרי עבודתם הגדולה והכבדה, ואף על פי כן כמה משמותיהם אני מזכירים? אחד מאלף ושנים מרבבה. מה אות כי הסופרים ההם לא נהגו סלסול בעצמם ולא נתכונו לכבוד עצמם, וכל מה שעשו לא עשו אלא לשם שמים.

שונה לגמרי מטפוסם של אותם הסופרים הקדמונים הוא הטפוס של הסופרים שעמדו לנו ומחוצה לנו בזמן הזה, בני אדם הללו מקפידים על כבוד עצמם יתר על כל שאר מיני הבריות שבעולם ורואים את עצמם כאלו הם מבחר היצירים, וכל האנושות כולה איננה עומדת אלא על פרי עבודתם ובזכותם. הם שזלזלו בכבודם של בני אדם—פטורים, אחרים שזלזלו בכבודם—חייבים. הם שגנבו מאחרים ושמו בכליהם—פטורים. אחרים שגנבו מהם או שנראו כאלו גנבו—חייבים. וכולי וכולי. סימן רע הוא לספרות שניטלה ממנה קדושתה ושסופריה נטלו לעצמם גדולה יתירה, מראים באצבע על האישיות שנתגדלה בדור זה. אלא שתמה אני, אם לא נתחלפה להם האנכיות בהאישיות.

יכול אדם לטעון ולומר: אין החסרונות האמורים מצויים אלא בסופרים הפחותים, שאין למדין מהם על הטפוס כולו, אבל רצונך לעמוד על מעלותיו של חזיון זה או אחר בעולם — צא ובדוק במעולים שבו, רצונך לעמוד על חסרונותיו של אותו החזיון — צא ובדוק בפחותים שבו. המעולים מבליטים את מעלותיו של החזיון והפחותים מבליטים את חסרונותיו של החזיון, ומשניהם תסתיים שמעתתא ויוכר החזיון לכל צדדיו.

VI,

סוֹפְרִים אֲמִתִּים וְסוֹפְרִים מְחַקִּים.

כשם שבחיים מחקים הקטנים את הגדולים, לובשים חלוקא ומגבעת של אבא ואדרת ונעלות של אמא ומטיילים הדורים בלבושם להנאתם ולהנאת המסתכלים בהם, — כך גם בספרות יש סופרים שנגזר עליהם שיהיו כל ימיהם רק מחקים את הסופרים האמתים. מחקים הם את כובד הראש ואת העמקנות, את הזעם ואת הלעג, מחקים הם את הכל — ואת השחצנות על הכל.

VII.

אֲרוּכוֹת וּקְצָרוֹת.

מדות שונות יש בספרות: מרובה המחזיק את המרובה

*) עי' „העולם" ש"ע נום' 45.

ומועט המחזיק את המועט ; מרובה המחזיק את המועט ומועט המחזיק את המרובה. ויש מרובה ומועט שאינם מחזיקים ולא כלום.

נוהג העולם לחשוב, שהאריכות איננה באה אלא מתוך עניות המחשבה, ולהיפך — שהקיצור איננו בא אלא מתוך עומק המחשבה. אבל באמת אין הדבר כן.

עתים אין הקיצור והרמז באים אלא כדי לחפות על מקום ריק, שאין בו לא עומק ולא גובה, ואפילו לא אורך ורוחב, וכדי לתפוש את התמימים בלבם לדרוש על מקום ריקות זו תלי תלים של הלכות. יש רמז שאיננו מרמז כלום ויש סיד שהוא גלוי יותר מן הפשט הפשוט והעלוב.

ולהיפך: עתים אין האריכות באה אלא מתוך עומק המושג, והמאריך מתפתל נפתולים רבים וארוכים כדי להתגבר על הקושי שבדבר ולגלות מה שבלבו, ואף־על־פי־כן אין רצונו עולה בידו.

היוצא לנו מזה? כי אין כללים בספרות כשם שאין כללים גם בכל החיים.

VIII.

בּוּלְמוּס הַכְּתִיבָה.

דומה, שכל עיקר שרשו של בולמוס הכתיבה שאחז רבים בדור הזה איננו יונק אלא ממקום הטומאה, סבתו הרחוקה של בולמוס הכתיבה היא — תאות המין, וסבתו הקרובה היא — תאות הכבוד. תאות המין, שמכיון שנטלה ממנה הקדושה שהיתה שורת עליה ובולמת אותה, שוב אי אפשר לה מפאת טבעה הפראי להתמלא, — התאוה זו תוססת בלבות בני האדם ומדרכת אותם מנוחה ומביאה אותם לידי מעשים שבמצב אחר לא היו עושים אותם. והיא היא שעוררה גם את הרדיפה הנוראה אחרי הממון ואחרי הכבוד. והיא גם הדוחפת רבים מבני האדם אל הכתיבה. מותר האנרגיה המינית נבלע בעבודת הכתיבה וצער התאוה משתתק מפני תענוג הכבוד המקוה. יש גם כאלה אשר הכתיבה נעשית בידיהם כלי שרת לשם תאותם המינית. לא כן הגדולים. הם נבלעים בתאות היצירה, שמכיון שנתעוררה שוב אינה יכולה להרדם ולהרגע.

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

ו.

בְּכַף הַקֶּלַע.

„לְכַף הַקֶּלַע!“ יָצְאָה בַּת־קוֹל, וְכָל עַמּוּדֵי זְבוּל־הַכָּבוֹד
לַפָּמַלְיָה שֶׁל מַעְלָה עִם יְרִיעוֹת מֶשִׁי תְכֵלֶת
רָעֲשׁוּ: לְכַף הַקֶּלַע!
רֶגַע דְּמָמָה, כְּאִלּוּ נִסְחַף כָּל בָּרַעַשׁ; רֶגַע שֵׁנִי,
גַּל־חֲרָדָה חָלַף עָבַר מִן הַקָּצֶה וְעַד הַקָּצֶה,
וּבַשְּׁלִישִׁי כֹּל הִתְאוֹשֵׁשׁ;
הַסָּנֵגוֹר הֵשַׁח עֵינָיו, הֵרִים רֹאשׁ הַשָּׂטָן נֶגְדּוֹ,
בְּרַק־אֵשׁ זָהָב יָרֹק נִצְנֵץ,
וּבְכַנְפֵיהֶם כִּסּוּ פְּנֵיהֶם הַמַּלְאָכִים הָרַחֲמָנִים.

וּשְׁנֵי מַלְאֲכֵי־חַבָּלָה, כְּפוּפֵי־גַב, עֲקוּמֵי־כָנָף,
בִּשְׂחֹק־רַעַל עַל שְׂפָתַיִם, שְׁבִיב־נִצָּחוֹן בָּעֵינַיִם,
פִּתְאֹם קָפְצוּ, כִּשְׁנֵי קוֹפִים,
פִּתְאֹם אָחֲזוּ בַּנְּשָׁמָה,
פִּרְכְּסָה כְּצִפּוֹר שְׁחוּטָה,
וּלְכַף־קֶלַע שָׂמוּ אוֹתָהּ
וּבְרָב־אוֹנִים קָלְעוּ אוֹתָהּ
מַהֲלַךְ אַלְפֵי אֲלָפֵי שָׁנִים,
לְמָקוֹם שָׁם אַף הֵד לֹא יֶהְדַּר,
לְמָקוֹם שָׁם אַף צֵל לֹא יָנוּד,
וּשְׁנַת־עַד, שְׁנַת בְּלִי חֲלֹמוֹת, נָם הַתֹּהוּ הַקַּדְמוֹנִי.

רֶגַע רִאשׁוֹן מְאוּם לֹא חָשָׁה, אַחַר חָשָׁה, כִּי צוֹלֶלֶת־
וַתִּתְעוֹדֵד וַתִּתְעוֹפֵף שְׁדוּדַת־רַעְיוֹן הַלְאָה הַלְאָה.
פִּתְאֹם כְּאִלּוּ זָכְרָה דָבָר, עָצְרָה בְּעַד מְעוּפָהּ פִּתְאֹם:
אֵיפֹה תְּרַחֵף? אָנָה תְּרַחֵף? סָבִיב תֹּהוּ, תֹּהוּ, תֹּהוּ...
כָּל הַמֶּרְחָב כִּנְיָר חָלָק, מְאוּם לֹא כָתְבָה יַד־אֵל עָלָיו;
אַף אוֹת אַחַת בּוֹ לֹא כְתוּבָה, אַף תָּג אֶחָד, לִדְרשׁ עָלָיו
אֵיזֶה סוֹד אוֹ רֶמֶז, אָיִן. הַכֹּל עִוֵּר, חֵרֵשׁ, אִלֵּם...
שָׁוֶה כָּל חֲלַל הַמֶּרְחָב וּבְלִי צֶבַע הוּא, בְּלִי חֵפֶץ.
שָׁוֶה כָּל חֲלַל הַמֶּרְחָב... אֵין קַו־חַיִּים אַף אֵין מָוֶת,
גַּם לַמָּוֶת יֵשׁ קַו־חַיִּים — פֹּה לֹא מְאוּם, לֹא מְאוּמָה...
אַיֵּכָה עוֹד פֹּה תַּחֲזִיק מָקוֹם? אַיֵּכָה עוֹד פֹּה תָּנִיד כָּנָף?
הוֹי! הֲזֶה מַחֲזֵה־הַחֹפֶשׁ?...
חֹפֶשׁ! חֹפֶשׁ! וּבְכָל צִמְאָהּ, צְמָא כָל חַיִּים לֹא יִשָּׁבֵר,
קָפְצָה אֶל הַיָּם שֶׁל חֹפֶשׁ, טָבְלָה בוֹ וַתֵּשְׁתְּ מִמֶּנּוּ —
וַיְהִי בָהּ לְטַעַם תָּפֵל...
חָזְרָה טָבְלָה בוֹ וְשָׁטָה, שָׁטָה כֹּה וָכֹה וְחָזְרָה,
וַתִּשְׁתַּעֲשַׁע כֹּה חֲלִיפוֹת, שְׁתַּיִם, שָׁלֹשׁ, שֶׁבַע פְּעָמִים —
וַיְהִי לָהּ לַעֲיֵפָה רַבָּה...
עוֹלָם! עוֹלָם! אֵי הָעוֹלָם? — הִיא נֶאֱנֶקֶת, מִשְׁתַּתֶּקֶת.
לֹא! לֹא לָשׁוּב אֶל הָעוֹלָם! שָׁם אֵל־קַנָּאוֹת יִרְדֹּף בְּזַעְפּוֹ,
שָׁם יֵצֶר אַלְפֵי מְשָׁרְתָיו צַעֲדֵי אֱנוֹשׁ, יִרְדְּפֻהוּ,
יִטְרְפֻהוּ הֵלֶךְ חֵלֶק...
— הוֹי! אֵיךְ לָשׁוּב אֶל הָעוֹלָם? לוּ אֵל־קַנָּאוֹת יִרְדֹּף בְּזַעְפּוֹ,
לוּ יֵצֶר אַלְפֵי מְשָׁרְתָיו אֶת כָּל צַעַד... יָפִים הֵמָּה,
יָפֶה הוּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ!
שָׁם יֵשׁ שֶׁמֶשׁ, אַב־יְשׁוּעוֹת, יֵשׁ לְבָנָה, אֵם רַחֲמָנִית,

דְּשָׁאִים קְטַנִּים, רוּחוֹת קַלִּים, כַּנְפֵי־רְנָנִים וַאֲבָנִים –
כֻּלָּם אַחִים וּבְנֵי־אַחִים...
גַּם הַצְּלָלִים הֵם יְדִידִים! גַּם הַתְּהֹמוֹת מוֹשְׁכִים אוֹתָךְ,
גַּם הַקּוֹץ הַמַּמְאִיר שְׁאֵר לָךְ...
עוֹלָם! עוֹלָם! — הִיא שׁוֹאֶלֶת, מִתְפַּלֶּלֶת עַל הָעוֹלָם —
הֵן בֵּין כֹּה וָכֹה לֹא הֶחֱרִיב עוֹד אֵל זוֹעֵם אֶת הָעוֹלָם!
אֶפֶס אָנָה תִשָּׂא כָנָף? תֵּימִין — תַּשְׂמְאִיל — תָּשׁוּב אָחוֹר?
סָגַר מִדְבַּר־אֵל עָלֶיהָ!
וּכְמוֹ פְּלִיט אֳנִיָּה טוֹבְעָה, יִקְפֹּץ אֶל הַיָּם וַיַּפְלִיג,
פִּתְאֹם הָפְכָה פָנִים, עָפָה, יָשָׁר נֶגְדָּהּ הַלְאָה עָפָה,
הָלְאָה, עַד אִם עָמְדָה פִתְאֹם —
עוֹלָם! עוֹלָם! — הִיא צוֹוַחַת, מִתְיַפַּחַת עַל הָעוֹלָם,
וּלְצַד אַחֵר הָפְכָה פִּתְאֹם...

אִם יוֹם אֶחָד אוֹ יוֹמַיִם אוֹ שָׁבוּעַ יָמִים עָפָה –
לֹא יָדְעָה. פֹּה בַּתֹּהוּ,
נִרְאָה, נִרְדַּם זְמַן עַל מָקוֹם אוֹ לֹא נוֹלַד עוֹד וְלֹא נוֹדַע
פֹּה בַּתֹּהוּ. רַק לִפְרָקִים
יֵשׁ כִּי תָחוּשׁ מַה מִּסָּבִיב, מַעֲבֶה קַל וּמַחֲנַק מִצְעָר,
רֶגַע תַּרְנִין קוֹלָהּ: עוֹלָם!
אַךְ הָעָב הוֹלֶכֶת עָבָה וּמַחֲנֶקֶת... וּבְבֶהָלָה
תְּבַקֵּשׁ מוֹצָא לָהּ, תִּמָּלֵט...
אוֹ יֵשׁ יִתְגַּל לָהּ לְפֶתַע כּוֹכַב־זָהָב, עֵין־תַּנְחֻמִים,
קוֹרֵץ, קוֹרֵץ לָהּ מִנֶּגֶד, מֵאִיר שָׁלוֹם לָהּ וּמְחַכֶּה —
כֻּלָּהּ חֶדְוַת־תִּקְוָה תָחִישׁ, תָּעוּף עַד בְּלִי־אוֹן... וּבְקִרְבָּהּ -
חָוַר, דָּעַךְ, אֵין הַכּוֹכָב!...
אוֹ יֵשׁ כִּי לְפֶתַע תִּפְגֹּשׁ עוֹד נְשָׁמָה אַחַת תּוֹעָה,
פּוֹרְחָה, פּוֹרְחָה לָהּ מֵרָחוֹק, חוֹתְרָה אֶל הַחוֹף כָּמֹהָ —
וּבִתְרוּעַת־גְּאֻלָּה תִּקְרָא, תִּקְרָא לָהּ — וְזוֹ לֹא תִשְׁמַע,
תָּעוּף לָהּ לְעֶבְרָהּ, תַּחֲלֹף...
אוֹ כִּי תִשְׁמַע לָהּ וַתֵּהָפֵךְ, שְׂמֵחָה אָחוֹת לִקְרַאת אָחוֹת,
אָצוֹת זוֹ אֶל זוֹ... וּפִתְאֹם — טַלְטוּל, טִשְׁטוּשׁ, אֵין הָאָחוֹת!...
הַאִם שִׂחֲקָה כַּף־הַקֶּלַע? —
וְטֶרֶם תֵּדַע מַה־זֶּה הָיָה, שׁוּב גַּלְמוּדָה הִיא, גַּלְמוּדָה,
וּמִסָּבִיב תֹּהוּ, בֹּהוּ...

וּמַה־נּוֹרָא שְׂחֹק־הַקֶּלַע! יֵשׁ כִּי פִתְאֹם הִיא נֶחְטֶפֶת
וְנִזְרֶקֶת, חֶרֶס נִשְׁבָּר, פֹּה וָשָׁם וְשָׁם וְהֵנָּה
מִקְּצֵה שְׁחָקִים עַד קְצֵה שְׁחָקִים;
נִדְמֶה לָהּ: בְּאַפְסֵי שְׁחָקִים דָּאִים לֵצִים בִּלְתִּי־נִרְאִים,
קוֹלְעִים אוֹתָהּ זֶה אֶל זֶה, כְּבְכַדּוּר־מִשְׂחָק בָּהּ מְשַׂחֲקִים —
עַד אִם פִּתְאֹם יַשְׁלִיכוּהָ פְּצוּעָה, קְרוּעָה, זָבַת דָּמִים,
יַעַזְבוּהָ בְּלֶב הַתֹּהוּ...
וְשׁוּב הִיא עָפָה, עָפָה הָלְאָה וּשְׁאָר כֹּחָהּ תַּחְגֹּר לָעוּף,
לְבִלְתִּי תִפֹּל לִתְהֹם מָטָּה...
מַה שָּׁם מָטָּה? אֵין יוֹדַעַת. אַךְ יוֹדַעַת, כִּי הַקֵּץ שָׁם!
וְשׁוּב הִיא עָפָה, עָפָה הָלְאָה וּשְׁאָר כֹּחָהּ תַּחְגֹּר לָעוּף...

(סוף יבוא.)

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ד.

בְּלֹא עֵין־הָרָע.

— כפי שאתם רואים אותי בעיניכם היום — כך פתח ואמר לנו בעל־עגלה כתריאלי, שהפנה אלינו את פניו לתוך הכילה ואת סוסיו ועגלתו הפקיר לכל ארבע רוחות העולם - כפי שאתם רואים אותי בעיניכם היום, הרי אני, בלא עין־הרע, יהודי בעל עגלה ובעל סוסים שנים משלי; זה הלבן, העומד אצלי, בלא עין־הרע, זו השנה השמינית, כבד־רגלים, הוא ואינו מן הזריזים המקדימים, אלא בשכר זה תפיסתו, בלא עין־הרע, תפיסה יפה; וחבירו הערמוני אף הוא, בלא עין־הרע, סוס מומחה לאותו דבר. בסוסים שנים כמותם, כשהקדוש־ברוך־הוא מזמין נוסעים הגונים במדה מרובה, אפשר למצוא פרנסה, בלא עין־הרע, בשפע רב. ופרנסה הרי הוא דבר הצריך לכל נפש, לפי שיש לי בביתי אשה, בלא עין־הרע, ובנים ששה. וַלְדָנִית היא, בלא עין־הרע, מטבע ברייתה ויולדת לי בכל שנה. אסתר שמה, ולפיכך פניה כפני גרוגרת. כְּשֶׁנְּשֵׂאתִיהָ לה, היתה יפה, בלא עין־הרע, וענוגה ביותר, צורת מלכות ממש. בימים ההם עדיין רכב הייתי, המהמר אחרי סוסי בעליו, בחור כהלכה, בלא עין־הרע, וכח־ברזל כחי. מה לי חורף, מה לי קיץ? מה לי שלג, מה לי בצת־דרכים? נתהפכה העגלה על פיה, מיד העמסתי אותה על שכמי ובשתי ידי, בלא עין־הרע, טלטלתיה והרימותיה מתוך הבצה — ואין פוצה פה ומצפצף. בר־נש כזה הייתי מעודי. והיא, כלומר אסתר, יתומה היתה, ודוקא ממשפחה מיוחסת. מבנות בעלי־בתים, בת מלמד. ורק מאחר שלא היתה בת יחידה, — שמונה, בלא עין־הרע, היה מספרן, — והאם אלמנה עניה, לפיכך חפצה העלובה מאד להשיא את בתה; והציעו לה שדוכים הגונים, בלא עין־הרע, שדוכים נאים מאד. ורק חסרון אחד היה בדבר — חסרון־כיס; ושנינו ישבנו אז במחיצה אחת, תחת גג אחד ישבנו אז שנינו, ופתחתי פעם אחת ואמרתי לה, כלומר לאסתר, ואותו היום יום־טוב היה, כל בני הבית הלכו לבית־התפלה: „אסתר, אני אומר, האם תשאי אותי?" החרישה ולא ענתה דבר. אמרתי לה שוב: „אסתר, אני אומר, אל תראיני, אני אומר, שאני רכב, המהמר אחרי סוסי בעליו; צברתי, אני אומר, לתוך צרורי, בלא עין־הרע, כשלשים קרבונים ויותר; כיון, אני אומר, שאכנס לחופה, מיד אקנה לי סוס ואעשה, אני אומר, אם־ירצה־השם, בעל־עגלה בפני עצמי; עיניך הרואות, אני אומר, שנער עמל אני, בלא עין־הרע, ועושה במלאכה;

מובטחני, אני אומר, שנעים יהיה גורלך אצלי, בלא עין־הרע, ויפה יהיה עולמך; כל טוב; אני אומר, לא אמנע ממך!"... החרישה ולא ענתה דבר.

בקיצור, נכנסנו לחופה וקידושין. וכיון שנכנסנו לחופה וקידושין, מיד התחילה יולדת; מדי שנה בשנה, בלא עין־הרע, היא מעמידה ולדות. וכיון שהתחילה יולדת, מיד התחילה חשה בגופה. וכיון שהתחילה חשה בגופה, הלכה וחלתה מיום ליום, עת רבה חלתה: אמרתי לה: „אסתר, אני אומר, מה תהא תכליתך; אני אומר, שחולה את?" צחקה ולא ענתה דבר. אמרתי לה שוב: „אסתר, אני אומר; את צוחקת ודמי שותת בהביטי אל פניך; שמא, אני אומר, נקום ונלך אל הרופא? אפשר, אני אומר; יפשפש וימצא סגולה למחלתך?"... אז התחלנו מכינים עצמנו לילך לרופא, וכך היינו מכינים ומכינים עצמנו עת רבה. כי אימתי, ברוך־השם, שעתי פנויה לכך, מאחר שבכל ימות־החול אני עושה, בלא עין־הרע, במלאכה, מלבד בשבתות וימים טובים?

בקיצור, פעם אחת ביום השבת עקרנו רגלינו והלכנו אל הרופא. כיון שבאנו לרופא, שאלתי את הרופא: „מה אעשה, אני אומר, אדוני מרשלק"א, למחלתה שהיא חולה?" עמד ופשפש בה ובדק בגופה ואמר לי: „אשתך, הוא אומר, איננה בריאה". אמרתי לו: „כבוד הוד מעלתך, אני אומר, תנוח דעתך שהנחת את דעתי; שאלמלא כן, אני אומר; לא הייתי יודע, כי חולה היא!" אמר לי: „לא לזה; הוא אומר, נתכונתי; כונתי לא היתה, הוא אומר; אלא להודיעך, כי חייב אתה לשמור אותה מכל משמר, כבבת־עינך ממש; אסור לה; הוא אומר; ללדת בנים עוד. כי אם תוסיף ותלד עוד בנים שנים, הוא אומר; סופה שתתפקע"... „תתפקע? — אני אומר; — עפר לפיך, אדוני מרשלק"א! זו, אני אומר, יחידה היא לי, חביבה היא עלי יותר מגופי וטובה לי אפילו משני סוסי — ואתה בא ואומר, שתתפקע! מה יתנו לי, אני אומר, ומה יוסיפו לי עצותיך? אם אתה, אני אומר, לו שמעני — קום ותן לה מין רפואה, מין סגולה בדוקה, אני אומר, שתועיל לה למחלתה!"... וכך היינו מדיינים זה עם זה, עד שעמד וכתב לה רפואה, מיני סממנים היפים לגוף, ואז קמנו שנינו והלכנו הביתה. כיון שבאנו לביתנו, אמרתי לה: „אסתר, אני אומר, האם שמעת את דברי הרופא החכם?"... צחקה ולא ענתה דבר.

בקיצור, עברה שנה ועברה עוד שנה, וזו הולכת ופוחתת מיום ליום. והתינוקות, בלא עין־הרע, דוקא תינוקות משובחים הם; כולם עלי יפה. הנער הבכור, בלא עין־הרע, כבר הגיע לשלש־עשרה. מתחילה שלחתי אותו לחדר ללמוד תורה מפי רבו; כסבור הייתי, שיהיה מורה־הוראה בישראל. לא היו דברים מעולם! מה יעשה הבן, אם לבו אינו הולך אלא אחרי הסוסים! וכן גם השני, וכן גם השלישי. כיון שאני חוזר לביתי ומפתח את הסוסים — אהא! בני־החבורה שלי הנה הנם! האחד מטפס ועולה על העגלה, השני מפשפש מתחת לעגלה; זה עולה ורוכב על־גבי סוס אחד, וחבירו שכנגדו עולה ורוכב על הסוס השני; והקטן מכולם פרש לעבות העגלה ואף הוא רוכב ומנהיג. „שרצים; אני אומר, תפח רוח אביכם! נוח לי, אני אומר, אילו שוקדים הייתם בהתמדה כעין זו על הדור!"... מתמלא אני כעס, כי הרי עובד אני בזעת אפי ומשלם, בלא עין־הרע, שכר למוד בעדם, מפרך גופי ומשחיר פני בכל ימות השבוע, מושך בקרון ונוסע וחוזר ונוסע אילך ואילך ומוצא, בלא עין־הרע, את פת־לחמי; אבל רק את פת־לחמי אני מוצא, ולא יותר, כי את המחצית הגדולה ממשכורתי אני מבזבז עליהם, להבדיל, על סוסי כונתי, שזקוקים הם, בלא עין־הרע, לשחת ושבלי־שועל בכל יום, וזפות האופנים אף היא חובת בעל־עגלה, ופרנסת בני־הבית אף זו אינה קלה ביותר, ואני עצמי אף אני קרוא אדם, וכשאני מהלך בדרך, בעל־עגלה, בלא עין־הרע, בפני עצמי, שאינני עוד רכב; המחמר אחרי סוסי בעליו, פעמים אני נזקק למעט יי"ש, פעמים למיני־תרגימה וכיוצא באלו — נשמת אדם אף היא טעונה רחמים! ופתאום, בעוד אני עושה כה וכה — והנה סוס נפל באורותי ופשט את רגליו ושבק חיים לכל־חי: קץ כל בשר בא!...

רק זאת נחמתי ונחמת אחי בני אימנותי, שהקדוש־ברוך־הוא נתן לנו חמדה גנוזה מאוצרו הטוב — ושבת שמה. כיון שיום השבת מגיע, שוב לא תכירוני. משתנה אני, בלא עין־הרע, ואדם אחר אני! כשאני מקדים וחוזר לביתי בערב שבת בעוד היום גדול, הרי ראשית־חכמה אני הולך לבית־המרחץ. שם אני מהביל את עצמי ומזיע בלא עין־הרע, יפה־יפה. עד שאני מרגיש, כי עור חדש ניתן לבשרי. ואז אני חוזר לביתי, כולי צח ואדום, ומוצא על שלחני הערוך את שתי מנורות־הנחושת היפות והמצוחצחות ואת שתי החלות הגדולות, בלא עין־הרע, והדגים החריפים והמפולפלים נותנים ריחם, בלא עין־הרע, מן התנור ולחוץ, ובבית אור וחום, בלא עין־הרע, ונקיון רב בכל פנה שאתה פונה — תאוה לעינים, בלא עין־הרע! החמים טמונים בתנור, הכירה מטוייחת, החתול מתחמם להנאתו, ואני, להבדיל, עובר על פרשת השבוע שתי פעמים, בלא עין־הרע; אחר־כך אני הולך לבית־התפלה להתפלל ערבית בצבור ובא לביתי וברכת־השבת בפי, אומר שלום־עליכם ומקדש קידוש נאה, בלא עין־הרע, על כוס גדולה מלאה יי"ש; אוכל, בלא עין־הרע, את סעודת־הערב הטובה, את הדגים החריפים; את המרק הטהור ואת הלפת המחיה נפשות, ועולה על משכבי לנוח. ישן אני, בלא עין־הרע, כל הלילה כולו כמלך בהיכלו; ובבוקר אני הולך לבית־התפלה, בלא עין־הרע, כבעל בעמיו, ובביתי מוכנים לי לסעודה, בלא עין הרע, מאכלי שבת טובים וכל מיני משמנים: הצנון המהודר והבצלים הכשרים, הביצים הנכתשות והכבד היפה; המקפה ההגונה והשום הטוב, המרק הרותח והפשטידה השמנה, שהשומן נוזל הימנה, בלא עין הרע; בשפע מרובה, ובידוע, שאחרי סעודה שמנה כעין זו, בלא עין־הרע, שינה יפה לגוף. ואדם, שישן לאחר אכילה שמנה, הריהו זקוק, בלא עין־הרע, לשתיה. ולב צמא ושוקק — מי־תפוחים יפים לו, ואף לפתן של אגסים מאכל משובח הוא אותה שעה. וכיון ששתה אדם כד מי־תפוחים, בלא עין־הרע, ולפת את המשקה בלפתן של אגסים, שוב הריהו בן־חורין לישב ולקרוא בתהלים, בלא עין־הרע, פרק אחר פרק; עפים הם, הפרקים הללו, וטסים במרוצה, בלא עין־הרע, כעמודי הטלגרף בדרך־המלך, בזה אחר זה, בזה אחר זה, בלי הרף ובלי מעצור. כי, כפי שאתם רואים אותי בעיניכם היום, אף־על־פי שבעל־עגלה אני מטבע ברייתי, הרי רגיל אני, בלא עין־הרע, אצל פרקי תהלים ולבי גם בהם, ואני אומרם כעין מזמור... הלואי והיה בכחי עתה כח בני הממזרים לאחר מאה ועשרים שנה, תפח רוח אביהם ואמם — מפררי, שקוע השקעי במעמקי האדמה!...

כך גמר פתאום בעל־העגלה הכתריאלי ופנה בברכה כלפי שני סוסיו, כלפי הלבן והערמוני, שתפכו אותה שעה תפיסה יפה בעגלה ונשאו אותה כעל כנפי נשרים מטה־מטה, אל מורד ההר. ובעוד אנו מביטים כה וכה — והנה כולנו מושלכים ונופלים, והעגלה אחרינו, אל הבצה אשר בתחתית ההר. הנוסעים שישבו מטולנו — הללו, במחילה מכבודם, מונחים למטה בפישוט ידים ורגלים, ואנחנו, יושבי הכילה, שוכבים עליהם מלמעלה.

ושני הסוסים, הלבן והעדמוני, מפשילים ראשיהם לאחוריהם, ממוללים ברגליהם, נוחרים בגרונותיהם, מפרכסים לצאת ואינם יכולים.

— מיום שעמדתי על דעתי, השומעים אתם, — כך פונה ואומר אלינו בעל-העגלה הבתריאלי בבושת-פנים, לאחר שהדרים את העגלה ואת הסוסים ואת כל הנוסעים עמהם, — מיום שנעשיתי בעל-עגלה בפני עצמי, בלא עין הרע, זה לי חמש-עשרה שנה, עדיין לא אירע לי שתהפך עגלתי כאן במורד ההר אלא בסך-הכל — כסבורים אתם, כמה? — בסך-הכל ש ל ש פ ע מ י ם, בלא עין-הרע!...

מ. סמיליאנסקי.

זְמִירָה.

ציור.

(המשך.)

VI.

את מועד החופה ואת כל הקדושה של החתונה אחרנו. כשבאנו, כבר התחיל החלק של חול. בבית אבי הכלה ישבו נכבדי האורחים ועסקו באכילה ובשתיה. ובחצר, באוהל של קרשים העשוי לדבר, עסקו הצעירים בריקוד. הבטתי בכעס על חברי: אילו בטלנו רק חצי יום של עבודה... אבל קול הכנור נשמע לי מתוך האוהל — ואשכח כרגע את כעסי ולבי נמשך אחרי הנעשה שם. בעוד רגע נבלעני בין המון הצעירים אשר באוהל.

מראשית בואי אל האוהל התחילו עיני תועות על-פני הנאספים, תועות ומבקשות. הרגשתי, כי גם עיני חברי מבקשות. ידעתי את אשר הוא מבקש. בקשנו — ומצאנו. עיני שנינו ננעצו בבת-אחת בפני זמירה.

זמירה עמדה באמצע האוהל בתוך חבורה של בחורים. כל בני החבורה, ואף היא בתוכם, דברו בהתלהבות יתירה. את קול דבריהם לא שמענו, אבל פניהם העידו, כי השיחה מעוררת את לבותיהם. פני הבחורים הביעו התעוררות יתירה ועיניהם נוצצות. בתוך עיניהם של אחדים ראיתי אש זרה, אשר היתה לי כצנינים. מימי לא ראיתי אש זו. היא צחקה לרגעים. רגע פרץ הצחוק מפיה וימלא את כל האוהל, ורגע נשתתק. לבושה היתה שמלה לבנה, ארוכה מזו, אשר לבשה בראותנו אותה על הגבעה. ולבנת שמלתה הוסיפה לוית חן לפניה השחרחורים. צבע פניה החום נתכסה אודם קל. נחירי חוטמה הדקים רעדו לפעמים רעידה קלה. פיה היה קטן, וכשצחקה — נתגלו שתי שורות של שנים-ספירים, ספירים קטנים ומלוטשים, והעינים גדולות, שחורות. איזה שחור של אופל, של תהום עמוקה הציץ מן העינים האלו. ומלאות היו להבה, שלהבת אש, כשלהבת המדורה בליל-אופל. ולובן העינים היה כחול, כעין תכלת הרקיע. ריסי עיניה ארוכים, ויש שהם יורדים ומכסים על העינים, וגדל אז קסמן שבעתים. תלתלי ראשה התפזרו ונפלו על צוארה, על שכמה. תלתלים קצרים יעבים וכאילו מסולסלים בידי אדם. מהם צנחו כמתגנבים ונפלו על צוארה מלפנים וכסו על לבנת חזה. מודה אני ומתודה: אותה שעה לא ראיתי לנגד עיני אלא את זמירה בלבד, ואשכח את העולם ומלואו, ואשכח גם את העינים הכחולות של הנערה אשר ביהודה... את הכל שכחתי. וכששמעתי את קול חברי המדבר אלי, נדמה לי, כאילו קולו מגיע לאזני מעולם זר ורחוק.

— מה יפה היא זמירה!

פניתי אליו. ואדע כרגע, כי גם חברי יהושע לא ראה עכשיו בעולמו אלא את הנערה אשר לפנינו.

פתאום נראתה בידה של זמירה מטפחת לבנה, והיא מקופלת וקמוטה באצבעותיה, וכל הבחורים פושטים את ידיהם אליה, אל המטפחת שבידה, וזמירה טופחת על הידים השלוחות אליה, טופחת וצוחקת, טופחת ומדברת איזה דברים, הנבלעים בתוך קולותיהם של הבחורים. גם אני, גם חברי לא הבינונו את פשר הדבר אשר ראינו. שמעתי את קול חברי, הבא אלי כאילו מרחוק:

— מה זאת?

קולו היה מלא התעוררות נפשית עמוקה, נראה היה, כאילו לבו התחמם בקרבו.

לסוף נשתתקו הקולות בתוך החבורה. הבחורים נבדלו מעל זמירה ונסוגו אחור, והיא נשארה לבדה באמצע האוהל, ואז נראתה לנו בכל מלוא-קומתה. גבוהה, דקה, זקופה וכולה מלאה גמישות מיוחדה. שמלתה הצחורה והדקה דבקה אל גופה, ונדמה, כאילו היא ושמלתה היו לבשר אחד. נבלט חזה הצעיר, אשר התרומם לאט, לאט. זמירה הרימה את ידה, ומתוך המטפחת, המקופלת בידה, נראו ארבעה קצוות. וארבע ידים של ארבעה צעירים נמשכו אל הקצוות. ועיניהם של ארבעת הצעירים מלאות אש זרה, והאש אוכלת את זמירה.

נְבָלה! — לחש חברי יהושע.

ובאותו הרגע עצמו נשמע קול מחיאת-כפים. אחד מן הארבעה אחז בידו הימנית את מטפחתה של זמירה בקצה האחד. הוא היה איש כבן שלושים, בעל שפם אריך וסנטר גלוח ועינים קטנות ונוצצות, שנראות היו כאילו הן טובלות בשמן... זה היה סופר בלשכת הפקידות, בר-נש המדבר צרפתית במבטא פאריזי. כבר פגשתיו פעם ושתים.

VII.

הדבר נתברר לנו. פשר המחזה, אשר ראינו, כך היה: הצעירים התעתדו לצאת במחול ידוע, החביב ביותר על יושבי המקום. למנהלי המחול מתמנה זוג אחד, בחור ובתולה. ממילא מובן, כי בת הזוג היתה זמירה: יפה היתה מכל הנערות ומומחה לאותו מחול. כלום חסרים היו אלא בן זוג. — וכאן התנגשו האראלים עם המצוקים: ארבעה בחורים נגשו אליה בבת-אחת, ולא נתקררה דעתם עד שעמדו לגורל.

הזוגות הסתדרו והמחול התחיל. על עצם המחול לא עמדתי: סבוך היה יותר מדי, פעם יצאו המרקדים בעיגול, פעם בשורות, פעם נתפזרו לכל העברים ופעם נשתזרו כגלם זה בזה ונתאחדו והיו לגוף אחד, ושוב עיגול, ושוב שורות, וכך חוזר חלילה, בלי קץ ובלי גבול. ועל כל המרקדים נשמע קולו המפקד של המרקד הראשי, קול מנצח בסגנון פאריזי מדויק. אבל יותר מכולם לקחה את לבי המרקדת הראשית. ואולי מטעם זה לא עמדתי על עצם המחול, כי רק את פניה ראיתי.

פעמים היו פניה חורים, ופעמים הוצתה אש בהם ויהיו אדומים. עיניה בערו כל אותה השעה כשני לפידים ולא סרו אף רגע מן הגברים המרקדים; כל תנועה בלתי נאה של המרקד גרמה לה יסורי-נפש ושרטה שרטת של צער בפניה. ובני לויתה —

לפי כדר המחול היו כל המרקדים מלוים איתה בזה אחר זה — ידיהם נמשכו אליה בתשוקה גלויה. ידיו של כל מרקד חדש חבקוה. ויש מהם אשר הצטיינו ביותר ועל כפיהם נשאוה בעשותם אתה את סבובם. ביחוד הצטיינו עוזרי הפקידות; שצלצול דבורם הצרפתי מלא את כל חלל האוהל.

לבי נתכוץ ונתמלא כאב. עוד לא ידעתי באב כזה מתמול שלשום.

— נִבְלָה כזאת! הלא עודנה ילדה... — אמר שוב חברי. והפעם השמיע את זאת כמעט בקול רם. אבל לאָשרנו נבלע קולו בתוך קולות ההלולא והחגגא, שמלאו את האוהל.

— נלך! — אמר חברי, קם במהירות, כאלו נעקר ממקומו בעל־כרחו, ושם פניו אל הדלת.

גם אנכי קמתי והלכתי אחריו בלי רצון. ובלכתי, הפכתי עוד פעם את ראשי לראות. ופתאום — לא האמנתי למראה עיני, כי רואה אני את זה בהקיץ ולא בחלום: זמירה עמדה יחירה במקומה. איזו עלמה אחרת סבבה עם בן־לויתה בין שאר הזוגות. עיניה של זמירה נעוצות בנו ומבטה מלא סקרנות ועיון רב. וכשהרגישה במבטי, נתמלאו עיניה רסיסי צחוק, צחוק פוחז, עליז; דומה היה לאותו הצחוק, אשר ראיתי בעיניה אז, על הגבעה.

עמדנו במבוא האוהל. נכנסו החתן והכלה, שעד עכשיו ישבו עם האורחים בבית. החתן אחז בנו בכל תוקף והחזירנו אל האוהל.

סדר המחולות נגמר.

VIII.

נשארנו בין המחותנים עד אחרי חצות הלילה. החתן קרבנו ביותר. אכלנו עמהם את סעודת הערב. הציגו אותנו לפני אחרים מן „הצרפתים", אשר עקמו את פניהם בהודע להם, כי איננו מדברים צרפתית. גם אל זמירה התודענו. ברגע הראשון הביטה אלינו בעינים פתוחות לרוחה ומלאות ענין. וברגע השני נדמה לי, כי שוב בוקע ועולה מעיניה אותו הצחוק הפוחז, אשר כבר ראיתיו פעמים, אלא שהיא מתאמצת לעצור בעדו. כשהושיט לה חברי יהושע את ידו, נדמה לי, כי ידו רעדה קצת בשעת מעשה. פניו היו חורים ביותר, כשנעץ בה את שתי עיניו החולמות. זמירה לא גרעה עיניה ממנו והביטה ישר לתוך עיניו.

אחרי הסעודה שוב התחילו המחולות. זמירה הציעה להפוך את הסדר: מעכשיו תזמנה הבתולות את הבחורים לרקוד. הצעתה נתקבלה במחיאות־כפים. ואת אשר לא פללתי, בא לי: כשישבנו אני וחברי ליד החתן ועסקנו בדברי הישוב, פרצה אלינו זמירה. עמדה כנגד חברי יהושע, השתחותה השתחויה מלאה חן וענוה ואמרה אליו בקול נעים:

הנני מתכבדת לבקש את ארוני לַקאדריל!

פני חברי הסמיקו. ויקם במבוכה ממקומו. מפי פרץ צחוק: חברי עם־הארץ גמור היה בהלכות מחולות.

— איני יודע...

נבוכה גם זמירה; אבל רק רגע אחר עמדה במבוכה. ברגע השני פנתה אלי ואמרה:

— וארוני?

השתחויתי לה:

— הנני...

כמה תודה רחש לבי אותה שעה לאחותי, אשר עוד בבית אבותי למדתני את הקאדריל כהלכתו! כמה עינים מלאות קנאה וכעס הביטו אז עלי! אנכי, הזר במושבה, עמדתי עם זמירה בשורה הראשונה!

לעומתנו עמד אותו הסופר של הלשכה, הגלוח ובעל השפם המסולסל.

— מדוע אין חברו יודע לרקד? — שאלתני בת־לויתי.

— לא למד.

— וכבודו יודע וואלס?

— לא.

העמידה בי מבט של תמיה ואמרה מתוך כובד־ראש:

— ילמד וואלס. נעים מאד לרקד וואלס.

הקאדריל שלנו התחיל. מומחה גדול ביותר לא הייתי במלאכתי אשר לפני. בעיני ראיתי את הצחוק של בטול ואת לעג הבוז, אשר רחפו על פני הצרפתי שכנגדי. אבל אין בכך כלום. קרבותה של זמירה אלי כפרה על כל זה. וזמירה כאלו השתדלה בחריצותה היתירה לכסות על כל פשעי במחול. וגם איזו הברה נזרקה מפיה כלפי הצרפתי, והבנתי, כי הברה זו לא לזכותו נאמרה, לפי שפניו נתכסו ענן ועיניו זרקו מבטי זעם עלי.

שוב עמדנו בשורה.

— מדוע אין הוא וחברו באים לטייל בגן?

— אין רצונו של חברי בכך.

— מדוע?

— מה תועלת בטיול? חברי אינו עוסק אלא בדברים המביאים תועלת.

שתיקה.

— מה אתם עושים על הגבעה?

— הנשקפת אל הים?

— כן.

— מסתכלים אנו בים ובשקיעת החמה.

— ולמה אתם שותקים? כל הזמן שותקים אתם...

ופתאום פרץ צחוק מפיה. פרץ והתפורר והתגלגל לכל פנות החדר.

כל המרקדים הפנו את פניהם אלינו. הרגשתי, כי פני הסמיקו.

— אדוני, תורו הגיע! — קרא אלי הצרפתי.

כשעמדנו שוב, שאלתיה:

— למה צחקה?

— הדבר מעורר צחוק. שני בני־אדם יושבים ושותקים...

— למה מעורר הוא צחוק?

— על פני הגבעה יפה לרוץ, לרקוד, להתאבק... טוב לרדת מטה ולטפס ולעלות בסלעים, להשליך אבנים אל התהום ולשמוע את קול נפילתם. לא יפה לשבת ולשתוק...

שוב רקדנו. וכשעמדנו, שאלה איתי:

— מדוע שניכם מתרחקים מנערות?

פני הסמיקו ושתקתי.

— טפשים.

העמדתי עליה מבט של תמהון.

— יותר טוב לטייל בחברת נערה מאשר תשבו שניכם לבדכם.

כתום המחולות שבנו הביתה.

— אתה רקדת עם זמירה?

— כן.

ולא ידעתי, למה נתכון חברי בשאלתו. הלא ראני רוקד עם זמירה?

— הטוב לרקוד עם זמירה?

— טוב.

ופתאום פרץ צחוק מפי שנינו. שנינו צחקנו לשאלתו ולתשובתי התמימות. צחקנו בתוך הרחוב הישן, הדומם.

— במה דברתם?

מסרתי לו את דבריה. חברי שמע בתשומת־לב.

— נערה מוזרה. מושחתה היא בודאי.

IX

כעבור שבועים התחלנו להיות סמוכים על שלחנו של אבי זמירה. הלא פלא הוא זה? והמתחיל בדבר היה דוקא חברי יהושע!

צריך אנכי להקדים ולהודיע, כי שנינו, אף־על־פי שנחשבנו לחרוצים בין פועלי פסגה, לא היינו פועלים מבטן ומלידה, בני אבות אמידים היינו שנינו, ואבותינו שלחו לנו למחיתנו כסף מדי חודש בחדשו. אבל עד היום, אשר בו התחלנו לאכול על שלחנו של אבי זמירה, לא נגענו בכסף הזה. השכנו את כספנו לקנות בשותפות — כך החלטנו — נחלת שדה באחרית הימים, כשנזקן ולא נוכל עוד לעבוד... אמנם אנכי. כשאני לעצמי, הצעתי לא אחת ולא שתים לקחת לנו ארוחת יום מאת אחד האכרים, כי—מה לי לשקר? — הלחם היבש ודגי־סרדיניה כבר היו לי לזרא, אבל חברי דחני, בכל פעם, בשתי ידים:

— חלילה לנו! מה נעשה כי נזקן?

ועל־כרחי צריך הייתי להודות, כי הצדק אתו.

והנה בבוקר נאה אחד פנה אלי חברי יהושע. כשעיניו הביטו לצדדין, שלא כדרכו, ואמר:

— אולי נקח לנו אוכל אצל נ...? קצה נפשי בדגי סרדיניה...

אנכי הסכמתי לו בעליצות נפש. ואיך לא אסכים, אם אותו נ... אינו אלא אביה של זמירה? ותמה הייתי על חברי, שלא קרא לו „אבי־זמירה", כמו שקראו לו כל בני המושבה. ועוד כמה וכמה תמיהות הייתי תמה על חברי: מזמן החתונה ואילך לא עבר עלי אפילו יום אחד מבלי שאזכיר את שם זמירה, והוא—אפילו פעם אחת לא הזכיר את שמה!

ובכן סמוכים היינו על שלחנו של אבי־זמירה.

אביה של זמירה היה יהודי רומיני, ככל בני המושבה, אבל הוא לא בא אל המושבה מרומיניה, כי אם מצפת, אשר שם התישב עם אבותיו בימי נעוריו, ושם לקח אשה מבנות הספרדים ושם הוליד בנות ובנים; זמירה היתה הבכירה. אל המושבה בא עוד בראשית התיסדותה, אבל לאכר לא היה, ויהי מחזיק בית־אכסניא ועל שלחנו אכלו הרוקים שבמושבה; בשנים האחרונית, כשרבו הפקידים במושבה וזמירה גדלה ויפתה, התחילו גם עוזרי הפקידים אוכלים אצלו, ומצבו הוטב.

אכילתנו בין עוזרי הפקידות בלעה את כל משכרתנו ואף את החצי מכספנו, ששלחו לנו אבותינו; אבל כדאי היה הדבר: את זמירה ראינו בכל יום.

אמנם נחת־רוח יתירה לא היתה לנו בבית הזה;

אותם „הצרפתים", אשר עכרו את רוחנו בשעת החתונה, לא נתנו לנו מנוחה גם עכשיו. הם חזרו אחרי זמירה ולא עזבוה לנפשה אף רגע. זמירה נפטרה מבית־הספר עוד לפני שנה, וכיום היתה בת שבע עשרה שנה. ותהי עוזרת בעבודת הבית. משרתת לפני האורחים ומנהלת את חשבונות אביה. והאורחים הצרפתים היו מרשים לעצמם קלות־ראש וחירות יתירה בדבריהם ובדרכיהם עם זמירה... אנכי הייתי מתרגז ביותר ומרגיש, שפני מאדימים וידי מתקמצת לאגרוף, וחברי יהושע פניו נעשים חורים ועיניו החולמות מתמלאות צער. וזמירה יש אשר היא עושה את עצמה כאילו אינה שומעת את דבריהם ואינה מרגישה את תנועותיהם הגסות; דומה, כאילו אין זו רואה אותם כלל. ויש אשר תצחק את צחוקה המתפורר לאלפי רסיסים וממלא את כל הבית. ובצחקה את צחוקה זה, הייתי מוחל את כל עינות הצרפתים שלה והייתי מוכן ומזומן לסבול כפל כפלים לו רק אראה פניה, לו רק אשמע את קול צחוקה. לא כן חברי יהושע, שצחוקה היה גורם לו יסורי־הנפש, ויש אשר היה כועס עליה ועל הצרפתים גם יחד ופניו החורים רועדים אז מכעס. ואתפלא מאד: אנכי לא ידעתי, כי חברי יהושע מסוגל גם לכעוס.

(עוד יבוא.)

אבא.

מן הָעִתּוֹנוּת וְהַסִּפְרוּת.

II.

אפשר יש בכם, גבירותי הנכבדות ואדוני הנכבדים, איש או אשה, אשר היה בדרך רחוקה או אשר קרהו אסון ולא קרא את פיליטונו האחרון של יעקב רבינוביץ ב„הצפירה" (נומ' 40 — 39), לפיכך אני מזדרז ואומר לכם: הכינו, כל איש ישראל, — מהפכה חרשה הולכת ובאה והנה היא עומדת אחרי כתלכם.

„בכל חביבותם של זקנינו, יחיו, עליכם, — מכריז יעקב רבינוביץ, — אין אנחנו צריכים להשאר אצלם, יכולים אנו להתגעגע עליהם, לחוג את יובלותיהם, לשמוע את דבריהם, ללמוד מהם את המעט שיסכון לנו, אבל—לא יותר. אוי, חביבי, כמה זקנים חביבים היו לנו! איפה הם עכשיו? הזקנים—נשארים זקנים..

„היצירה הצעירה, העתידה—להתרוממות היא צריכה, לאופקים אחרים; זו לא צריכה להשתחוות לאלהים הקשורים בזמן ובמקום. למעלה, למרחב עליה לשאף. ואם ישאר בית קברות גדול מאחרינו—נקריב לו מעט דמעות ונעבור הלאה... „על קברינו אנו—אנו פוסעים ועוברים"—ורק בפסיעות כאלו יכולים היוצרים למלא את תעודתם; רק באופן זה יכולים להיות מה שהם צריכים להיות: שרים ועולים".

כמה „מהפכות" כבר עברו על ספרותנו בעשרים השנים האחרונות, — „מהפכות", שגם עליהן הכריזו בקולי קולות לפניהן ולאחריהן. ערב ובוקר וצהרים קמו הצעירים על הזקנים לכלותם ולהכחידם מן הארץ, ואלמלי ניתנו להם כח וגבורה, ודאי לא נשתייר משונאיהם של ישראל אפילו שריד ופליט. אלא שתמיד היתה השעה משחקת לזקנים. כיון שהפשילו הצעירים את שרווליהם והתחילו „מהפכים ועוקרים", מיד קפצה זקנה גם עליהם ונשארו עומדים על מקומם כששרווליהם מופשלים וצעירים אחרים עולים עליהם לקיים בהם מצות „הפיכה ועקירה".

ואולם, צריך להודות, שונות הן אותן ה„מהפכות", שכבר עברו בשלום, מזו שהולכת ובאה. הללו שעברו לא הפחידו גם בשעתן. רק ההכרזות שקדמו להן החרישו את האזנים ועוררו רגש בלתי נעים. אבל סוף סוף איזו אידיאה היתה קשורה בלבם של העוקרים וההופכים שבימים ההם; נדמה להם, שבתוך תחומי ה„זקנים" צר המקום להם ולרעיונם, שכנפים צומחות להם, והזקנים „קוצצים" אותן. בני אדם המאמינים באמונה שלמה, שכנפים צומחות להם, אינם מיותרים בעולם. בכל אופן רוצים הם לעלות מעלה ולא לרדת מטה. אבל המהפכה החדשה, שמכריזין עליה היום; יש בה כדי להפחיד, להזיק, להטיל מום בספרותנו

לשנים ולדורות, כי על כן בחרה בכלי-זיין מסוכן—בעם-הארצות.

באונס ולא ברצון אתה מראה על עם-הארצות הפשוטה, הגסה, אבל כבר הגיעה השעה שאסור לעבור עליה בשתיקה. הן לכל, ואפילו לחופשה של עם-הארצות, יש קץ וגבול. והרי לעינינו אנשים; שאינם יודעים לכתוב אפילו פסוק אחד כהלכה, והם דורשים „שנוי ערכין". הם דנים על ערכם של זקנים וצעירים, של סופרים וספרים. אנשים שכותבים, למשל, פסוקים „יפים" כאלה: „בעד הזרגון אפשר הוא באמת ראש וזקן", „הוא ידע לברוא בשבילם גם סגנון מקביל", „אותן הצורות הישנות, הן המקוריות והן השאולות שלנו", „ובאותם הימים של אז", „ואני לא האחד", „התלמידים שבלעו בצמא את דבריו וממשיכים אותו באמת" וכו' וכו',—אנשים כאלה מתירים לעצמם לקבול על „חוסר הדקדוק בשפתו" (של אברמוביץ) ועל „הסגנון של הזרגון העברי, הזרגון של המשנה, מעורב במלים ומליצות ארמיות ומזורגן. גם ברוח הזרגון של זמננו"; עמי-הארצות שבמותם מרשים לעצמם להתאונן, כי שכחו הזקנים את הצורות העתיקות של סגנון התנ"ך מפני „חוסר הידיעה להשתמש בהן כראוי"; הללו הם המלמדים לזקנים ולצעירים פרק בספרות, הם „פוסעים על הקברים ועוברים". הם הם המכריזים על ה„מהפכה" ויוצאים בראשה...

פנו, רבותי, דרך: הנה עם-הארץ עולה.

* *
*

הוי, כמה תקוץ הנפש לראות את קלות-הראש ואת השקר שהכניסו „הצעירים" הללו ו„השואפים" הללו ו„המהפכנים הללו אל תוך ספרותנו, כל היום עומדים הם וקוראים: „עברית, עברית", „תחיה, תחיה", עד כי יחר גרונם. כל היום עומדים הם ומקנאים את קנאת השפה העברית, הספרות העברית, התחיה העברית. וכל הקנאה הקודחת והקריאות הגדולות הללו אינם אלא קלות-ראש ושקר. והא ראיה: דוקא הם אינם נותנים את לבם ללמוד את השפה העברית, דוקא הם אינם נותנים את לבם לדעת את השפה ולהשתמש בה כראוי. ספרות הם רוצים לברוא, ושפה אין להם. את קערת השמים הם רוצים להוריד ויד אין להם. לזקוף את הכפיפים, להפסיע פסיעות גסות את נכי-הרגלים הם אומרים, והם עצמם פסחים הם, קטעים, אלמים, נלעגים, שבורי יד ורגל. האין זה שקר גמור מתחלתו ועד סופו? האין זו קלות-ראש המכלה את הכל?

ואם מן השמים גזרו עליך להיות קרוב לאחד הסירים, שבהם נבשלת הספרות העברית, הרי אתה יודע ושומר בקרבך סוד כמוס, הכוסס את לבך. ואולם יש אשר לא תוכל עוד להצפין את סודך, כי כבר כשל כחך להתיחד יום יום עם צערך, ואתה קורא אל כל קהל הצועקים והמתלהבים, „המהפכים והעוקרים": „אל תצעקו ואל תתלהבו, כי שקר אתם דוברים. אין אתם אוהבים את הספרות העברית ואין אתם מסורים לתחיה העברית. אלמלי אהבתם אותן באמת, הייתם עושים דוקא כמעשי „הזקנים", שעל „קבריהם אתם פוסעים", הייתם לומדים כמותם, הייתם עובדים כמותם והייתם זוכים למה שזכו הם. עכשיו שאין בהתלהבותכם וקנאתכם אפילו קורטוב אחד של אמת, אפילו בטוי אחד נפשי, טבעי, הרי פתוחות לפניכם דלתות המערכת העברית, הביטו וראו: שם בקרן זוית זו יושב אדם כפוף-גב ומהיר-יד. הוא התנין הגדול האחד, שעליו עומדת הספרות העברית. לפניו מאמרים וספורים, רשימות וציורים, מסות ורשמים כתובים רוסית. גרמנית, זרגונית (כן, חביבי „המהפכנים". זרגונית), והוא „עושה" אותם לספרות עברית. ואת מעשהו זה הוא עושה בחפזון, על רגל אחת, כלאחר-יד, כי על כן כבר שפות הסיר, ועליו, על „עושה הספרות", עוד „לעשות ולעשות", כדי למלא את הסיר. ושם, בקרן זוית אחרת, יושב אדם כפוף-גב ועצוב-עין. הוא התנין הגדול השני, שעליו עומדת הספרות העברית. לפניו מאמרים וספורים, רשימות וציורים, מסות ורשמים כתובים „עברית", והוא „עושה" אותם ספרות. הוא מתקן אלפי"ן במקום עייני"ן, קופי"ן במקום כפי"ן, וכותב מלים ופסוקים עברים במקום מלים ופסוקים, שרק השד יודע מאיזה רקק נבראו. ואת מעשהו זה הוא עושה מתוך תעוב, מתוך קוצר רוח, כי על כן כבר קצה נפשו ב„עברית" זו וב„ספרות" זו; והסיר כבר שפות ועליו, על „עושה הספרות", עוד „לעשות ולעשות", כדי למלא את הסיר.

וזוהי „הספרות" העברית וזוהי „התחיה" העברית", שאתם, „הפוסעים על הקברים", הכשרתם אותן. תעמוד לכם זכותכם זו לדורי דורות! --

*
*

הנה מה שמספר לנו אחד ה„זקנים", שעל „קברו" הוא—היצירה הגדולה שיצר בספרות העברית—אפשר לא יפסעו גם גבורינו החרוצים:

לא עלתה על לבי, — בותב הד"ר י"ל קנטור ב„הד-הזמן" נומ' 26, — להרחיק את דרכי הספרות המיוחדים לנו באמת, ובלבד שלא יהיה בהם אותו קלקול הטעם, שאינו מיוחד לנו כלל, אלא שרבק בנו בטלטול הגלות ובימי הבדידות הגמורה שלנו ברחוב היהודים. החדוד היהודי הוא תבלין טוב ויפה וחביב להספרות; אבל רק בזמן שהוא בא במקומו ובזמנו. גם הפלפול יש לו זמן ומקום אבל בשעה שמתבלים בהם ענינים שצריכים להיות נאמרים ונבררים בלשון פשוטה, קלה וברורה, ובמשפטים מסודרים, ומכוונים איש אל רעהו בתכלית הפשיטות, אז הם רק אותות קלקול הטעם. גם המליצות העבריות, כלומר, פתגמי כתבי הקדש ופתגמי התלמוד, טובים ויפים בזמן שמשתמשים בהם במדה ובמשקל, והעיקר — במקומם. כשם שקצה נפשי בהמון הפסוקים ושברי פסוקים שהיו הסופרים ממלאים בהם את מאמריהם „לתפארת המליצה" ולהפסד הרעיון, כן שנאתי את הסגנון „החדש" היבש בחרס, שאינו סגנון כלל אלא המון מלים עבריות בודדות נעתקות במחשבות הכופר מלשון זרה. כשם שאין האשכנזי, דרך-משל, מונע את עצמו מהשתמש במרוצת דבריו במקום הראוי בפתגמי לוטיר או בפתגמי גיתה, כך אין לנו להרחיק את הפתגמים החדים והנמרצים של כתבי-הקדש וספרי התלמוד ויתר ספרינו המפורסמים...

נפלא דבר: הזקנים עבדו, למדו, התאימו את מעשיהם למטרותיהם, סבלו, אהבו, ולבסוף לא השאירו אחריהם אלא „קברים", השפעתם על הספרות העברית אינה ולא כלום. והצעירים אינם לומדים ואינם עובדים, אינם יגעים ואינם יודעים, והם—„שרים ועולים"...

מי שימצא פתרון לשבע חידות העולם הישנות, הוא שימצא פתרון גם לחידה החדשה הזאת.

* *
*

לפני שנים שלשה ירחים פרכם מקס נרדוי ספר חדש: „ברותות". ספר יפה הוא זה. יש בו מן המחשבה העמוקה, הנבונה, שירדו עליה רסיסי טל ילדות. יש בו מן הזקנה השלוה, הטובלת בזהרורי נוער.

אחת הברותות היותר יפות היא זו, שקרא לה מחברה: „האמן". לילדה מקסה נעשה נס וראתה את האמן בשעת יצרו את יצירותיו. והנה אך יצא יצאה היצירה מתחת מכחולו של האמן. על הבד ותקם היצירה ותחי. ותבקש מקסה את האמן, כי ילמדה גם אותה אומנות נפלאה זו, אומנות היצירה. ויאות לה האמן. ואולם באמור מקסה להתחיל תיכף ביצירה, אמר לה המורה: אל נא, בתי. אין אדם נעשה אמן ביום אחד. צריך הוא ללמוד תחלה ולעבור הרבה. אם אתן לך לצייר עוד בטרם אמנת את ידיך

כראוי, ויצרת יצירות מנוולות, אשר תקומנה ותחיינה לפניך, ואומללות תהיינה כל ימיהן, כי גם למות לא תוכלנה". ותשא מקסה את אשר הוטל עליה ותלמד את השרטוט ואת הציור וכבר הרשה לה האמן להשתמש גם במכחול ובצבעים, אפס כי לא הרשה לה עוד ליצור כלום חוץ מבובה. ויהי היום ויצא האמן לשוח ותערים מקסה ותבוא אל הבית, ותקח את המכחול ואת הצבעים ואת הבד ותחל לצייר תמונת עלמה אשר חיתה זה ימים רבים בלבה ואשר זה כמה חפצה ליצור אותה; ואולם מרתתות היו עדיין ידי מקסה ולא עצרו כח ליצור נפשות חיות, וגם נחפזה במלאכתה, כי פחדה פן יבוא האמן והפריע אותה מיצירתה. ותהי כשכורה, יצרה גוף כחוש ועקום, ידים יבשות, ברכים כושלות. וכשנפתחה הדלת ונכנס האמן, החישה מקסה מפלט לה אל תחת המסך, כי לא יכלה להביט עוד אל היצירה המנוולה, האומללה, אשר נצבה חיה לפניה, ולראות בצערה.

— מקסה, מה עשית? — קרא האמן וקולו מלא חרדה.

— תקן נא את אשר עויתי אנכי, — התחננה אליו מקסה בדמעות.

— אין אני יכול, — ענה האמן ברוח עגומה: — יצירתך חיה, לך לבדך היא...

נרדוי כתב את הבדותא היפה הזאת לקטנים. אבל ראויה היא שיקראוה צעירינו „הגדולים".

י. ל.

הַשֹּׁמְרוֹנִים.

II.

המאורעות שיצרו את כת השמרונים ידועים לנו באופן ברור ומספיק עפ"י המסופר בכתבי הקודש. אחרי חורבן מלכות ישראל הושיב מלך אשור בערי שמרון עמים נכרים שונים. הם הביאו לשמרון גם את אמונתם באלילים. הזרים האלה התערבו לאט לאט ביהודים שנשארו בארץ. במשך הזמן פשטה אמונת ישראל בקרב הזרים שהתישבו בשמרון ועריה. ואם כי נשארה עוד באמונתם תערובות זרה, חשבו את עצמם ליהודים ולא חפצו שיהיה שום הבדל בינם ובין היהודים האחרים. בשוב היהודים מגלות בבל חפצו גם השמרונים להשתתף עמהם בבנין בית המקדש בירושלים. החפץ הטבעי הזה מוכיח, עד כמה נקלטה היהדות בלב השמרונים. אבל היהודים ששבו מבבל הביאו אתם את הזכרונות הקודמים על עבודת האלילים ששררה בשמרון, ובחששם לקדושת האמונה, שבשמה החלו לבנות מקדש חדש, פחדו, פן יסורו הנחשלים שבהם מדרך האמונה הטהורה בכח ההשפעה הזרה. ולפיכך דחו באכזריות מרובה את השמרונים מלהשתתף בבנין הבית.

נקמת אחים קשה היא לפעמים יותר ממכת זרים. לפנים היה בית המקדש קדוש גם להשמרונים, ועכשיו, משנדחו, החלו להפריע בעד בנינו והלשינו לפני ממשלת פרס, שהיהודים מכינים את עצמם למרוד בה. הקנאה נתנה גם חרב בידי השמרונים ויתנפלו על היהודים שעמדו לבצר את העיר. סנבלט, ראש השמרונים, היה לסמל המלשינות והרשעה בקרב היהודים. כשהחלו שבי הגולה לבער בירושלים אדרי מנהגי הזרים ומדותיהם וכשהכריחו עזרא ונחמיה את קהלם לגרש את הנשים הנכריות, עזב את ירושלים מנשה, אחד ממשפחת הכהנים שלקח לו לאשה את בת סנבלט, ובנה בשמרון על הר גריזים בית מקדש מיוחד. זה היה הקרע הגדול בישוב החדש, ומאז נבדלה שמרון מירושלים לגמרי. צר היה המקום בארץ ישראל לשני מקדשים. היהודים שאפו לרכז את כחותיהם ולבצר את ממשלתם. ויחריב יוחנן הורקנוס את בית המקדש על הר גריזים (בשנת 120 בערך לפני ספה"נ). נחרב בית המקדש, אבל ההר גריזים נשאר מקום קדוש לשמרונים, הוא היה למרכזם הרוחני. מתוך מרכזם זה שאפו כח הקיום וגם שנאה לאחיהם שלא חפצו להודות באחותם. ותקבע השנאה בלבבות לדורות, בשאט נפש הביטו היהודים על השמרונים, ובאיבה התיחסו השמרונים אל אחיהם לאמונה ולצרה; כי על שניהם גם יחד נחת עול הזרים אשר גברו בארץ.

כך מספרת לנו ההיסטוריה אשר בכתבי הקודש. ואילם השמרונים מתארים את התפתחות המאורעות באיפן אחר לגמרי. לפי התאורים שבספריהם „ישוע בן נון", „תולדה", „ספר הימים", או בספר שכתב בזמן האחרון הכהן הגדול של עכשיו יעקב בן אהרן על פי המקוריות והמסורות שלהם *), הרי דברי ימי השמרונים מתנגדים נגיד גמור לכל מה שידוע לנו עפ"י כתבי קדשנו. וצריך להתפלא על הכשרון לעקור עובדות ומאורעות משרשם, להפכם ולברוא מהם דבר חדש, המתנגד להאמת והמציאות ושיש בו בכל זאת הגיון מיוחד — אותו ההגיון הלוקח את הלב, שיש בשיטה מסודרה ושלמה מראשה לסופה, ואעפ"י שכולה אינה אלא יצירת הדמיון.

לפי התאורים האלה הרי השמרונים הם הגזע היוצא מן השורש ואנחנו — הענף; הם — העם ואנחנו — הכתה שנפרדה מעל העם. ואם אנחנו הננו המרובים והם המועטים — מה בכך? בטוחים הם שהצדק אתם. הם נשארו נאמנים לתורת משה. הם היחידים ששומרים את הספר הקדוש הזה מבלי להוסיף עליו ומבלי לגרוע ממנו דבר. בכתבי הקודש שלהם אין ספר אחר מלבד חמשת חומשי התורה. בידיהם נמצאת התורה הכתובה בעצם ידי הכהן אבישוע בן פינחס, והיא התורה הנכונה והאמתית לכל משפטיה, מליה ואותיותיה **).

העם השמרוני, אומרים הם, הוא מבני שבט יוסף. כהניהם הם מבית לוי, בני אהרן. אין בקרב העם הזה איש שאינו מזרע יוסף, חוץ ממשפחת הכהנים שהיא מבית לוי. ומשפחת הכהן הגדול של עכשיו היא חוליה בשלשלת הארוכה, שנמשכת זה יותר משלשת אלפים שנה מדור לדור ושראשה מגיע עד אהרן הכהן. ספר יוחסין כזה אין לאיש אחר בכל העולם.

עם השמרוני נשאר נאמן לכל המסורות העתיקות. הם נשארו נאמנים גם לעבודת הקודש שהיתה נהוגה בהר גריזים. לפי תורת משה, אומרים השמרונים, הר גריזים הוא המקום היחידי שבחר בו אלהים למקום קדשו מקדמת ימי העולם. פה השתחוה לה' אדם הראשון, פה בנו מזבחות אברהם ויעקב. הר גריזים זהו בית אל. פה היה המשכן, והוא נבנה על הר גריזים שש שנים אחרי בוא בני ישראל לארץ הקדושה. המשכן נשאר

---

*) מן הספר הזה היו לפני רק שני הפרקים הראשונים שיצאו בשתי חוברות. האחת היא: The history and religion of the Samaritans והשניה היא: Mount of Gerizim. שני הפרקים האלה תורגמו מערבית לאנגלית על ידי הפרופיסור Abdullah Ben Kori.

**) בסוף התורה השמרונית כתוב לאמר: „הספר הזה נכתב בשנת השלש עשרה אחרי כניסת ישראל לארץ כנען מאתי הכהן אבישוע בן פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, רצון ה' עליהם. נכתב בפתח אוהל מועד על עור זבחי השלמים".

על ההר הזה כל ימי כהונת הכהנים הגדולים אלעזר, פינחס, אבישוע, שישה ובחקי.

הפרוד בישראל מתחיל עוד בימים קדומים מאד. אחרי מותו של בחקי (בקי) עברה הכהונה הגדולה לעזי בנו. הוא היה בן שלש ועשרים שנה בעלותו למשרה הגבוהה הזאת. ההשגחה על הקרבנות והמעשרות נמסרה בימיו לעלי הזקן, שהיה גם כן ממשפחת אהרן, אבל מבני איתמר אחי אלעזר. עלי היה השני לגדולה בישראל: רק הכהן הגדול עזי היה גבוה ממנו. בעמדו במשרתו אסף עלי רכוש גדול והחל לשאוף גם לכהונה הגדולה, בחשבו שהוא ראוי לכך יותר מעזי הצעיר. הימים ההם היו ימים רעים לישראל. רבים מבני ישראל הלכו בדרכי העמים שישבו ביניהם וגם התחתנו בם ועבדו לאליליהם. ויכעס אלהים על בני ישראל שהפרו את הברית והסית בהם את שונאיהם. והם קראו בספרי בלעם, כי הדרך היחידי להשמיד את בני ישראל הוא להעביר אותם מתורתם ולמשוך אותם אחרי הכשוף. ואמנם נשלחו קוסמים שונים לארץ העברים, בכדי להטות אותם מן הדרך הטובה. רבים מבני ישראל לא יכלו עמוד בפני הקוסמים, וישחיתו את דרכם על הארץ, והרעה תקפה גם את הכהנים. רבים מן הכהנים נטו מן הדרך וחדלו להחזיר את פניהם בשעת תפלתם להר גריזים, והחלו לעבוד לאלילים ולהקריב קרבנות לפסילים, הירידה היתה נוראה, והפלשתים גברו על בני ישראל. במצב כזה יכול עלי למצוא לו אזנים קשובות בין העם שסר מאחרי אלהיו. הוא אסף את ידידיו ויבאר להם, שאין זה לפי כבודו להיות משרת לעזי הצעיר, ויקח את לבב ידידיו בדברים או בשוחד. ויכרות עלי ברית עם האנשים שנשמעו לו וישביע אותם להיות נאמנים לו. באחד הימים עמד עלי על המזבח ויקרב קרבן, ובהיותו שקוע במחשבותיו על דבר העליה לכהונה גדולה, שכח לשים מלח על הקרבן. עזי גער בעלי, ומתוך גערה זו פרצה מריבה. עלי נפרד מעזי והלך לו. אך בני שבט יוסף נשארו נאמנים לעזי בן בקי ולהר גריזים, ומבני יהודה ואפרים נתנו קצתם את ידם לעלי, שהעביר את מקום מושבו לשילה. ואולם רוב העם לא ידע את המעשה אשר נעשה, כי שקוע היה בדאגות יום יום. רבים מן העם עבדו לאלילים ורבים נשתעבדו לפלשתים ולכנענים.

עלי לקח אתו העתקות מן התורה שהיו בידי איתמר. הוא עשה ארון הדומה לארון שהיה במשכן ויצפה אותו זהב, ויעשה מלמעלה לארון מכסה עם כרובים כאלו שהיו במשכן. הוא רמה את ישראל באמרו, שזהו המשכן האמתי, והוא בנה גם מזבח לפי דמות המזבח שהיה על הר גריזים והקריב עליו קרבנות.

וחמת אלהים נתכה על בני ישראל בגלל החטא הגדול שחטא עלי. אלהים עזב את עמו. האש הקדושה שהיתה מופיעה במשכן פסקה, ויבאו דברי התורה לאמר: „ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים". ובחרות אף ה' על הפרוד שנפל בעמו נעלם המשכן גם מעל ההר גריזים פתאם ובאופן פלאי. באחד הימים בא הכהן הגדול אל המשכן והנה לא ראה עוד אותות חסדו של אלהים וחשך גדול מלא את הבית. החשך נמשך שלשה ימים. וביום השלישי נגלתה מערה על יד המקדש במקום לא היתה שם מערה מעולם, ויבן עזי הכהן שהמערה נגלתה למען הביא אל תוכה את כלי הבית. וירא עוד והנה יש במערה מקום כמקומו של המשכן. ויאסוף הכהן הגדול את הבגדים הקדושים, את כלי הכסף והזהב וישם אותם במערה. אחרי זה שמו בה גם את ארון הברית, וכשנמלאה המערה נסתם תיכף פיה בכח אלהים. אז כתב עזי על המערה במעמד האנשים שהיו אתו את הדברים שקרו. אבל ביום המחרת, כשבא הכהן להתפלל אל פתח המערה, לא מצא עוד לא את המערה אף לא שריד וזכר לכל הדברים אשר כתב. ויבך הכהן מרה על הרעה הגדולה אשר מצאה אותו ואת עמו. ויאסוף את ראשי העם ויספר להם את כל הדברים, ויקרעו את בגדיהם וירימו את כולם ויבכו, זה היה בשנת **3055** לבריאת העולם.

בימים ההם בא לשילה איש מצופים מבני לוי ושמו אלקנה, ממשפחת קרח אשר קם במשה ורצה לעלות לכהונה גדולה במקום אהרן. אלקנה מכר את בנו שמואל לעלי כי יחנכהו. שמואל הלך בדרכי עלי ושרת בשילה, במקום אשר לא צוה אלהים ובמשכן אשר בנה עלי להונות את העם מאלהיו. שמואל למד מעלי את הכשוף; הוא היה חכם ונבון ולמד יחד עם הקוסמים האחרים חכמות ואצטגנינות מפי אברהמיך, ראש הפי־לוסופים בימים ההם, אשר בא מארץ יון, וכונתו היתה להסיר את בני ישראל מן הדרך הטובה.

הפלשתים שמעו שבני ישראל נחלקו ביניהם ויצאו להלחם עליהם. ויכו הפלשתים את בני ישראל מכה גדולה, וישבו את ארון הברית וגם את בני עלי הרגו. כשמת עלי היה שמואל לראש לעמו. הוא הקריב קרבנות במקומות שונים כאות נפשו. על פי דרישת העם המליך את שאול שעשה את הרע בעיני אלהים ולא הפנה את לבו להר גריזים הקדוש ולכהניו. שאול התגרה מלחמה בבני שבט יוסף, יען כי הם לא הלכו אחריו לשילה ולא הלכו בדרכי העמים יחד עם הכופרים עלי ושמואל. שאול התנפל על שבט יוסף בחג הסכות ויהרוג מהם רב, וגם את הכהן הגדול שישה בנו של עזי הרג בעיר הגדולה שלם. שאול בא אל הר גריזים והחריב את מקום המקדש והרס את האבנים שהיו כתובים עליהן העדות והמשפטים. ויאסור אסר על בני שבט יוסף לגשת להר גריזים במשך שתים ועשרים שנה. רק בשעת תפלתם היו הופכים את פניהם למקום המקדש, ואחרים גם הלכו בחשאי להר גריזים. בימים הרעים האלה ברחו רבים מבני יוסף מפני אויביהם ואבד להם כל שריד; אך אלהים זכר את עמו וינקום משאול את נקמת הרע אשר עשה, ויעביר את המלוכה ממנו ויתנה לדוד בן ישי. כשנודע לכהן הגדול מאיר שישב על הר גריזים, כי דוד חושב מחשבות לבנית מקדש בירושלים, כתב לו מכתב והוכיח לו, כי בית המקדש צריך להבנות על הר גריזים, כמו שצותה התורה. ודוד חבב את הכהן הגדול אשר היטיב עמדו בברחו מפני שאול, ועל כן שמע לקולו וויתר על בנין בית המקדש. אבל הוא לא יכול לעשות דבר ולא רוח בני יהודה, ועל כן לא בנה את המקדש גם על הר גריזים. שלמה הקריב קרבנות על כל הר גבוה ולקח לו נשים נכריות, הוא שנא את בני יוסף ובנה את בית המקדש בירושלים. שבט יוסף וכל בית פינחס לא חפצו להכנע לשלמה, ולכן שם עליהם למושל את ירבעם הרשע שלחץ מאד את בני שכם.

בספורי השמרונים על דברי ימי היהודים והשמרונים בתקופה שאחרי שלמה אין אנו מוצאים דברים חשובים ביותר. יעקב בן אהרן משתמש בספורי התנ"ך, שהוא מבאר אותם לפי רוחו, והוא מקלקלם ומערבב את השמות. כאמור אין להשמרונים ספרים אחרים חוץ מחמשת חומשי התורה, וליתר ספרי התנ"ך שיש בידינו אין הם חולקים כבוד. גם הפרטים שמביא יעקב בן אהרן בספרו אינם אופיים להבנת היחסים בין השמרונים ובין עם ישראל. כדאי רק לסמן את העובדה, שהשמרונים משתמטים מלהשתמש בשם ירושלים, שיכול לעורר רגשות קדושה, והם קוראים לעיר הזאת

או יבום או איליה (מן השם איליה קפיטולינה שנתן לה אדריאנוס).

לנו חשובים רק ספורי השמרונים ההם, המדברים על המאורע שגרם באמת לקריעת השמרונים מעל ישראל ולבנין בית מקדשם המיוחד להם.

אחרי שוב היהודים, מספרים הם, מגלות בבל (המלך שהחריב את ירושלים נקרא בפי השמרונים בכטנסר מלך פרס) באו היונים לארץ ישראל והגלו עוד הפעם את היהודים מירושלים ואת השמרונים משכם, ויושיב מלך היונים בארץ כנען נכרים אשר ירשו את מקום בני ישראל. והנה בא דבר אשר איש לא חכה אליו: רעב גדול גבר בארץ ונמשך שבע-שנים, חיות רעות פרצו אל מושבות הזרים שבאו לגור בארץ ויטרפו מהם אנשים הרבה. קשה היה להושבים הזרים לשבת בארצם החדשה. ויפנו למלך הגדול סורדי שמלך בימים ההם בחירן (לפי הענין הרי מלך זה הוא כורש) והודיעו לו, שאי אפשר להם לשבת בארץ נחלתם החדשה, מפני שהשמים אינם נותנים את גשמיהם בעתם, והאדמה אינה ניתנת את יבולה, והחיות הטורפות עושות שמות בבני אדם. לפנים, אמרו המודיעים, ברוכה היתה הארץ, ועל כן מבקשים הם מאת המלך, כי ישאל את פי היהודים, שחיו בארץ הזאת, מה צריך לעשות, כדי שתשוב הארץ להיות את אשר היתה. המלך סורדי קרא לכהן הגדול עבדאל ולעזי בן שמון, שהיו ראשי שבט יוסף, ובקש מהם, כי יבארו לו סבת השנוי הגדול שנשתנתה הארץ, ויען עבדאל למלך: „ידע נא המלך, שיש אצקנו הר קדוש, הר גריזים, והוא בית האלהים. כשיצאו אבותינו ממצרים ובאו לארץ כנען, ציה אותנו אלהים להקריב קרבנות על ההר הזה. ובמשך כל הזמן, שהיו אבותינו מקריבים את קרבנותיהם בהר הזה, נתנה הארץ את פריה. וידע נא המלך שהנגעים והמכות לא יחדלו עד שנשוב אל ההר הזה ועד אשר נשוב לעבוד עליו את אלהינו. אנחנו מקוים שאז יסלח לחטאת הארץ, כי הוא עונה לדורשיו. יעשה נא המלך חסד אתנו וירשה לנו לשוב לארצנו ולעבוד את אלהינו כאשר צונו. ואנחנו מקוים כי רחם ירחם ה' ולא ישלח עוד רעב ודבר, מפני כי כך הבטיח לנו, כמו שכתוב בתורתנו". ובדברם את הדברים האלה הראו ראשי שבט יוסף למלך את התורה שיש בה ההבטחות שנאמרו לעם ישראל. וירא המלך כי הצדק אתם וירשה לבני ישראל לשוב לארצם ולרשת אותה שנית. ויבואו לפני המלך ראשי שבט יהודה וראשי שבט יוסף להועץ על דבר שיבת היהודים. ויאמרו בני יוסף לבני פינחס לבנות את המקדש על הר גריזים. ואולם בני יהודה דרשו שיבנה המקדש באיליה עיר דוד, אבל בני יוסף הוכיחו עפ"י דברי התורה, שנתנה על ידי משה, שהמקום הקדוש היחידי המיוחד לעבודת אלהי ולקרבנות הוא רק הר גריזים. ראשי בני יוסף שבאו לפני המלך היו הכהן עבדאל וכתריאל ממשפחת פינחס וסנבלט. סנבלט היה איש ישר וחכם. ראש היהודים זרובבל ענה על הוכחות השמרונים: „אנחנו יודעים מפי דוד ושלמה, שבית המקדש שהיה באיליה הוא המקום הקדוש". אבל הוא לא יכול להביא ראיות מן התורה, שהמקדש צריך להבנות באיליה, משום שאין ראיות כאלה בתורה, והמקום הקדוש היחידי הוא ההר גריזים. כשמוע המלך סורדי את הוכוחים בין בני יוסף ובני יהודה וכראותו שצדקו בני יוסף צוה לבנות את בית המקדש על הר גריזים. אולם זרובבל לא חפץ להכנע. אז כעס המלך על זרובבל וקרב את סנבלט והפקיד אותו לנהל את כל מדינת כנען, ונתן לו את הרשיון לשוב לארץ הקדושה ולבנות את בית המקדש על הר גריזים. לבני ישראל נתנה הרשות או ללכת אחרי סנבלט או להשאר בארץ חורן ובבל. מן הזמן ההוא היתה מריבה בין סנבלט ובין זרובבל ועמו. סורדי כעס על עם יהודה והרג ששה ושלשים איש מראשיהם והתיחס באהבה רבה לראשי שבט יוסף.

סנבלט ועמו בנו בית מקדש על הר גריזים. וה' הטה חסד לעמו ושלח את ברכתו לארצו. הגשם ירד בעתו והאדמה נתנה את יבולה הטוב, והעם ישב על הר גריזים ובערים מסביב בשלום ובמנוחה כל ימי המלך סורדי.

בימי המלך אבכרואל קבלו ראשי היהודים זרובבל ונחמיה הכהן בעזרת שחד גדול את הרשיון לבנות להם בית מקדש במקום הקדוש להם. הם הביאו תעודה מאת המלך ובלוית המון גדול באו לעיר היבוסי והחלו את העבודה. בני שבט יוסף הקימו את המלך נגד היהודים, ויצוה לשבט יוסף להחריב את-בניני היהודים. בני פינחס ויוסף התנפלו ביד חזקה על עיר היבוסי והחריבו מה שבנו היהודים, וזאת היתה הסבה לשנאה הגדולה בין עם יוסף והיהודים. על ידי כשוף קנו להם היהודים את לב המלך אשורש (אחשורש) ויקרבו אליו את אסתר, וקבלו ממנו שוב את הרשיון לבנות את העיר איליה ולהקים בה את בית המקדש. לעזרא נתנה הרשות לעשות הכל כחפצו בסוריה ונתן לו גם כסף מאוצר המלך. ויעל עזרא ועם רב אתו לארץ יהודה ויחזקו את העיר איליה ויבנו בה בית מקדש גדול.

מצב היהודים היה רע בימי עזרא ורבים מהם חפצו לשוב אל האמונה האמתית. ליהודים לא היו ספרים והם לא ידעו לקרוא את דברי התורה ולא היו בני ישראל כי אם על פי השם לבד, מפני שהתורה אבדה להם בימי המלך סורדי. ויתן עזרא את לבו לבער אחרי בערות העם והחל לאסוף ספרים, אגדות וספורים. לעם שמרון, שהם בני שבט יוסף ומזרע פינחס, קרא עזרא שמרינים, ויאמר, כי השמרונים הם בני העמים הנכרים. הוא עשה את הדבר מפני השנאה לעם שמרון. עזרא עשה גם שנוים בתורה והשמיט או החליף אותם הפסוקים המעידים על קדושת הר גריזים.

(עוד יבוא.)

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

IV.

לא דבר חדש הוא העול הנעשה ליהודים ה עובדים בגרמניה בצבא, כי אין מעלים מהם איש לאופיציר. שנה שנה נוגעים בענין זה בפרלמנט בשעת הוכוחים ע"ד תקציב הצבא. אבל בימים האחרונים התחילו יהודי גרמניה מוחים בחריצות מיוחדה כנגד העול הנעשה להם, ובאספות פומביות בעתונים ובחוברות המוצאות לכך הם דורשים משפט. ביחוד מטפלת בדבר הזה „אגודת היהודים האשכנזים", שהוציאה לפני ימים אחדים שתי חוברות מלאות ענין רב וידיעות מפורטות ע"ד „האמונה היהודית המשמשת עיכוב להמנות לאופיציר בפרוסיה". מובן שאין יהודי גרמניה מסתפקים בתעמולה זו בלבד, אלא הם משתדלים שתשמענה גם בבית-הנבחרים דרישותיהם ושמתוך כך תשנה הממשלה את יחסה אל היהודים העובדים בצבא. ואולם לפי מצב-הדברים של עכשיו אין תקוה מרובה שיבוא שנוי לטובה בנדון זה. בימים האלה דבר בהפרלמנט הנבחר הליברלי גוטהין (גוצרי) קשות כנגד הממשלה על אשר זה כחמש ועשרים שנה לא עלה בפרוסיה אף יהודי אחד למעלת אופיציר מתיל-המלואים. אין כאן מקרה בעלמא, אמר גוטהין, אלא שיטה קבועה, ושיטה זו מתנגדת לחוקים היסודיים של הממלכה, העומדת על הצדק והמשפט. הנואם מזכיר את דברי מיניסטר הצבא, שאמר פעם אחת, כי מצד „אישיותם" לא היו אפיצירים יהודים יכולים לרכוש לעצמם רגשי כבוד ומשמעת מצד החיילים. והוא שואל: האומנם משתנית „אישיותם" של היהודים „כהזרק עליהם מעט מים"? וחוץ מזה מדוע רוכשים להם אופיצירים יהודים את „רגשי

הכבוד והמשמעת הדרושים" בארצות אחרות ובמדינות הדרומיות מערביות בגרמניה גופא? תשובת המיניסטר פאן העירינגען לא היתה כרורה ומוחלטה. הוא הורה אמנם בפירוש, כי שלילת־זכיותיו של אדם בשביל אמונתו הוא מעשה המתנגד אל החק; כמו־כן הודה בפה מלא, כי הדבר הזה, שמשנת 1885 אין מעלים בפרוסיה יהודים לאופיצירים מקורו בלי־ספק בנטיות אנטישמיות. אולם יחד עם זה הודיע המיניסטר, כי „אעפ"י שאין הוא מסכים לאיתן הנטיות" מ"מ אי אפשר לו לפתור את השאלה הזאת בכלליותה, משום שמנוי אפיצירים תלוי לא בהממש"ה, כי אם במועצת האופיצירים בעצמם. הוא, המיניסטר יכול לבחון ולבדוק רק עובדות בודדות כשהן באות לידו. אלא שעד עתה הורה לו הנסיון, כי בפרלמנט מלבישים את העובדות הבודדות צורות משונות, מגזימים הרבה ובאמת אין הדבר נורא כל־כך. זו היתה תשובתו של המיניסטר. והנבחר האנ־טישמי ראב עמד ושפך את כל חמתו על היהודים, וחוה את דעתו, כי „היהודים הם בני גזע שאינו מוכשר למלחמה", וכי כשרונותיו של העם העברי ודאי מתגלים במקצועות אחרים. אלמלא כן לא היה העם הזה נשאר מפוזר ומפורר בין העמים במשך אלפים שנה. „לו היה העם הגרמני במקומו, כי אז ודאי הקים כבר מחדש את מדינתו, או שעבר ובטל מן העולם לגמרי".

עם נאומו של ראב נפסקה אותה הישיבה של כ"ה בפברואר. אבל הוכוחים טרם נגמרו. הוחלט לגמור את הוכוחים בישיבה הבאה — בכ"ז בפברואר.

המשך הוכוחים העיר בתוך הקהל תשומת־לב מרובה. בתוך אולם הרייכסטאג ועל יציעותיו נאספו המוני אנשים, ותוחלתם אמנם לא נכזבה. הוכוחים ע"ד „היהודים בצבא" לא פסקו כל אותה הישיבה. כמעט כל המפלגות, מלבד הקונסרבטיבים הקצונים, השתתפו בוכוחים האלה, וכולן הביעו את התנגדותן הגמורה אל היחס השורר בצבא הפרוסי להיהודים. גם המיניסטר נגע עוד הפעם בשאלה זו ואמר: „אני הוזר ואומר בפירוש, כי יש בצבא נטיות אנטישמיות גלויות ונסתרות. המתפלאים אתם על זה? (קריאות מימין: לא!). בצבאו של העם מתגלות בהכרח אותן ההשקפות והנטיות השוררות בתוך העם עצמו. ואחרי הדברים שנאמרו כאן בישיבה הקודמת (הכונה: נאומו של ראב), הן לא תכחישו שיש השקפות ונטיות אנטישמיות בקרב העם". זו היא אותה הטענה הידועה, שנשמעה כבר גם במקומות אחרים, „שקשה להלחם נגד הנטיות השוררות בקרב העם". אלא שיש להתפלא, מדוע ראה המיניסטר את גלוין של „נטיות העם" רק בדברי הנבחר האנטישמי, שהוא היה היחידי אשר חוה את הסכמתו ליחס השורר בצבא להיהודים, ולא ראה את „נטיות העם" בדברי יתר הנואמים, שהביעו את התנגדותם הנמרצה ליחס הזה. אפילו המפלגה „הקונסרבטיבית־הגרמנית" לא העיזה להביע בגלוי את הסכמתה להעול הנעשה ליהודים.

באייכחם של הקונסרבטיבים הקצונים בפרלמנט שתקו הפעם, אף כי כבר חזרו שולחיהם מחפצם, למחוק את הסעיף האנטישמי מתכניתם הפוליטית, ופרסמו הודעה רשמית לאמר, כי מחזיקים הם בתכניתם „לכל פרטיה וסעיפיה". הודעה זו, שבה נתפרסמו החלטות ההנהגה הראשית של המפלגה הקונסרבטיבית בנוגע למצב הפוליטי ההוה בגרמניה, היתה ערוכה בעיקרה כלפי הלאומיים־הליברלים — אותה המפלגה שליברלים וקונסרבטיבים מעורבים בה יחד, ושעמדתה הפוליטית אינה בטוחה וקבועה; אלא שהיום היא נוטה כלפי ימין ומחר כלפי שמאל. בשעת „הבלוק הליברלי־הקונסרבטיבי" של בילוב היו הלאומיים־הליברלים „השאור שבעיסה", משום שכל אותו הבלוק נסדר עפ"י תכניתם הפוליטית: קצת ליברליות — אבל במדה מחוקה; פסיעות אחדות קדימה בהתפתחות הפוליטית — אבל פסיעות מדודות, עקב בצד אגודל; קומץ חופש האישיות — וסמוכות לו ארנוניות ומסי־הגבול. הלאומיים־הליברלים היו אז „מפלגת־הממשלה" par- exellence; ומנהיגם בסרמן היה המוציא־והמביא ב„הבלוק־של־בילוב", רוח־החיה בפוליטיקה זו של חצאיות ופשרות. ואולם אותם „הימים הטובים" לא ארכו. יצירת ה„בלוק הקלרקלי־הקונסרבטיבי" גרמה מפלה ביחוד להלאומיים־הליברלים, שנרחו פתאם מעמדתם הרמה ונרחבו אל תוך האופוזיציה. ומרוב התמרמרותם על ירידתם שוכחים הם לפעמים את מתינותם ומתנפלים בחימה על „השחורים והקדושים". כזאת עשו גם לפני זמן קצר בהאלאנדטאג הפרוסי, והקונסרבטיבים עם „המלך־בלי־כתר" היירעבראנדט בראש השיבו להם דברים חריפים והאשימו אותם — בנטיה לסוציאל־דימוקרטיות. זו היתה מעין „שעת בירור" גמורה, שתלתה איר בהיר על המצב הפוליטי הפנימי בגרמניה: „הבלוק השחור" מצד אחד, ומצד השני כל יתר המפלגות האחרות „מביביל עד בסרמאן". אמנם יש אשר הקונסרבטיבים יפחדו בלבם, שמא תתאחדנה באמת כל המפלגות האופוזיציוניות „לבלוק" אחד של השמאליים, וממילא יבוא הקץ לממשלתם הם. אבל מתאמצים הם הקונסר־בטיבים להסתיר את פחדם ומבוכתם, ולהראות כלפי חוץ אומץ לב ובטחון, ולפיכך פרסמו אותה ההודעה הרשמית, האומרת כי אינם רואים שום סבה לנטות „מדרכם הבטוחה", וכי מחזיקים הם בתכניתם לכל פרטיה וסעיפיה — וגם הסעיף האנטישמי בכלל. התקוה שנתעוררה לפני ירחים אחרים, כי עתידים הם הקונסרבטיבים בגרמניה להבדל מן האנטישמות, היתה איפוא תקות שוא.

עכשיו עדיין יד הקונסרבטיבים על העליונה בפרוסיה־גרמניה והם השליטים בפועל. ונאמנים הם להממשלה ו„חוסים על כסא־המלך" — כל זמן שהממשלה עושה את רצונם, עפ"י הפתגם הידוע: „אינד דער קעניג אבסאלוט, ווענן ער אונזערען וויללען טוט". על הדבר הזה מוכיחה גם שאלת היהודים בצבא. למרות פקודת־המלך המפורשה מיום 10 ליוני 1908, כי במנוי אופיצירים אין לעשות שום הבדל באמונות; למרות הודאתו של המיניסטר, כי עשית־הבדל זו מתנגדת אל החוק, וכי הוא בעצמו אינו מסכים ל„הנטיות האנטישמיות" המתגלות בתוך הצבא, — למרות כל זה לא יחדלו האופיצירים מהרחיק מקהלם את היהודים, והמיניסטר מודה, כי קצרה ידו להושיע. נושאי המשרות הגבוהות שבתוך הצבא הפרוסי, היונקרים והאצילים הקונסרבטיבים, אינם שמים לב לפקודת־המלך והולכים אחרי „נטיות לבם". כך הוא הדבר גם בנוגע ליתר הענינים המדיניים, הנתונים בידי הקונסרבטיבים. והיהודים יודעים איפוא את אשר לפניהם. ומה עליהם לעשות בשעת הבחירות אל הרייכסטאג, אשר תהיינה בסוף השנה הזאת ואשר כל המפלגות כבר התחילו להכון אליהן: ע"ד השתתפות היהודים בהבחירות הללו דנו בפרשיות הועידה־הכללית של „אגודת האזרחים האשכנזים בני־דת־משה", אשר היתה בברלין בכ"ז לפברואר ושבאו אליה הרבה צירים מכל גלילות המדינה. הועידה החליטה ליסד קופה מיוחדה לשם תעמולה בשעת הבחירות, להלחם בכל תוקף וכח נגד האנטישמות בכל גוניה, וליסד בכל מקום אגודות של סטודנטים יהודים אשר ישתתפו בעבודת התעמולה בשעת הבחירות. בכלל הוטעמה הנחיצות למשוך את לב בני הנעורים אל עניני־הצבור הישראלי ולקרבם עי"ז אל היהדות. הרוח ששרר בועידה העיר, כי הולך ומתגבר הרגש היהודי בלבותיהם של חברי „האגודה". דברים חריפים מאד נשמעו בועידה נגד המומרים לאמר, שכל יהודי צריך להתרחק מן המומרים ובלי לבוא עמהם בשום מגע־ומשא. עפ"י הדו"ח שנקרא בועידה עלה מספר החברים של „האגודה" במשך השנה האחרונה מן 23.000 עד 28.000. חוץ מזה נספחו על „האגודה" גם הרבה חברות. ובאופן כזה נמנים עכשיו על ה„אגודה" מאה וארבעים אלף יהודים. עבודת־התעמולה של האגודה התפתחה בשנה שעברה באופן רצוי; ביחוד מבוררים היטב הסניפים בנפות הרינוס, ווסטפליה, הסן־נסוי, וירטמברג, שלזיה־העליונה ובמלכות סקסוניה. לעמת זה אין עבודת האגודה מצליחה כרא־י בערים הגדולות, וביחוד בברלין. אחת מפעולותיה הראשיות של האגודה היא המלחמה נגד האנטישמות בבתי־הספר, שגם בהם מתרבים המקרים המעידים על מציאותן של „נטיות אנטישמיות".

צריך להודות, שעבודתה זו של „האגודה", כלומר מלחמתה נגד האנטישמות וגלוייה, עבודה קשה היא באמת, כי אמנם אין לך דבר קשה בעולם מלשרש את „הנטיות" הנטועות בלב האדם...

י. ל—ן.

ברלין.

בַּצִּיּוֹנוּת.

העתונים שבאו מקושטא מודיעים, כי בישיבת הפרלמנט הטורקי, שהיתה בסוף השבוע שעבר, פרצו פתאם, בשעת ברור עניני הבורז'ט, וכוחים חריפים ע"ד הציונות. הידיעות שמוסרות העתונים בדבר אותה הישיבה סותרות אלו את אלו. לפיכך מוסרים אנחנו את הוכוחים עפ"י הנוסחא של העתון „ז'ין-טירק".

הדיפוטט א י ז מ א י ל - ב י י (אחר מן האופוזיציה, מנהל המפלגה הדמוקרטית) מתנפל על מיניסטר הכספים דז'אביד-ביי ומרמז, שבנוגע לעניני הפינאנסים מעלים המיניסטר בכונה הרבה דברים מנבחרי העם, ומזה הוא עוכר לציונות, שדז'אביד-ביי הוא לפי דבריו אחד מן המורים בה. מטרת הציונות — אומר הנואם — היא להרבות את מספר היהודים הזרים בפלשתינה וליסד שם ממשלה יהודית.

הדיפוטטים היהודים מ צ ל י ח ו ק א ר א ס ו קמים ממקומם ומוחים בכעס נגד דברי הנואם. הדיפוטט קאראסו אומר, כי בימים האחרונים נוסדה קומיסיה מיוחדה לחקור את שאלת הכניסה, והחברים היהודים של קומיסיה זו הסכימו גם הם, שאין לתת לאמיגרנטים לבוא אל הארץ בדמון כל זמן שלא הוחק חק, שעל פיו אפשר יהיה לכל אמיגרנט להתאזרח בארץ גם מבלי לשבת בה מקודם חמש שנים. —

מ צ ל י ח מוסיף: כאן מדברים בציונית מבלי לדעת את מהותה כלל.

א י ז מ א י ל: הציונים רכשו להם בפלשתינה הרבה קרקעות, בעוד שגם הממש-ה של המשטר הקודם קבעה „פתקא אדומה" כדי לעצור בעד הכניסה. לפני זמן מה היה קונגרס לציונים, ובקונגרס הזה הודיעו הציונים כי מקוים הם לנצח בעזרת היחסים הטובים שיש להם בקושטא.

ט א ל א ט - ב י י (חבר הועד „אחדות וקדמה") מי שהיה מיניסטר לעניני הפנים) מפסיק את הנואם ואומר: אדוני! הרשוני נא לדבר דברים אחרים בנידון זה. איזמאיל-ביי מדבר על הקונגרס כאילו היה זה דבר-סתר. אבל הקונגרס מתאסף בגלוי, בפומבי. הקונגרס שלח לכאן את אחד מבאי-כחו, אשר בא להראות אתי ואמרתי לו, כי אין הממשלה יכולה למלא את אשר מציעים לפניה. הציר הזה השתדל להראות גם את מיניסטר-הכספים דז'אביד-ביי, אבל המיניסטר התנצל לפניו ואמר, כי אינו יכול לקבל אותו.

א י ז מ א י ל: כל הדחיות שדחו את הציונים לא הרפו את ידיהם. הם מבקשים עתה להשיג את מטרתם בעזרת הפינאנסים והאינדוסטריה. אל המטרה הזאת שאף גם סיר א ר נ ס ט ק א ס י ל כשאמר ליסד את הבאנק הלאומי בטורקיה. זהו הדבר, שמזכירים בפעם בשם עורך-הדין היהודי שלום-ביי בשעה שמדברים על אודות איזה מפעל ממלכי גדול (שאון).

הוזיר הגדול ח א ק י - פ ח ה: הדברים שדבר כאן איזמאיל-ביי דומים לרומאן יפה. באמת אין אלא שנים-שלשה בעלי מחות נלהבים, שחלמו ע"ד תחית ממשלת יהודים. והיהודים עצמם הם הראשונים שלגלגו על בעלי המחות הנלהבים הללו. האומה הישראלית מעשית היא יותר מדי, כי ילך לבה אחרי הזיות כאלה. היהודים נודדים לארצנו, מפני הכון הרדיפות הקשות שרודפים אותם בארצות ידועות באירופה. פילאנטרופים ידועים כהבארון הירש ורוטשילד הוציאו סכומי כסף עצומים לטובת היהודים, ועוד בימי עברול-חמיד יסדו בשבילם מושבות בארגנטינה ובסוריה. מן הקופה שלנו אין אנו יכולים לתת כלום לישוב של יהודים בארץ, כי כספנו דרוש לנו לצרכם של אמיגרנטים מושלמים הבאים אלינו.

בסוף דבריו הלל הוזיר הגדול את ארנסט קאסיל, שהרבה תמיד לעשות טובה עם טורקיה. גם על עורך-הדין שלום-ביי למד האקי-פחה סניגוריא ואמר, שהוא אדם נכבד מאד ועשה הרבה לטובת שחרור טורקיה, „ואם נמצאו בנקים של יהודים שהשתתפו בהלואה שהלוו את טורקיה, הרי עשו את הדבר לא מפני מטרות ציוניות, אלא רק לשם אינטרסים מעשיים בלבד".

בכלל סוערות עכשיו הרוחות בפרלמנט הטורקי. היום הודיע הטלגרף, כי הישיבה האחרונה בפרלמנט, שבה דברו על אדות המסלה הבגדדית, נגמרת במהלומות. אין שלום, והאופוזיציה משתמשת בכל האמצעים, ואפילו באנטישמות ובעלילות כלפי הציונות, כדי להוריד את השליטים מגדולתם. לאחר שיתבררו פרטי הוכוחים בדבר הציונות, נשוב עוד לדבר עליהם.

בְּרוּסְיָה.

— הנומרים 4 ו-5 של „העולם" לשנה זו נאסרו מטעם הצנזורה והעורך מר א. דרויאנוב נמסר לדין עפ"י סימן 129 מספר העונשין סעיף 6. ואולם אנחנו מקוים, כי לשכת בית-הדין יבטל את האסור, ואז ישלחו הנומרים האלה לכל החותמים שלא קבלום. —

הקומיסיה של הדומה ע"ד הקוריה היהודית בפולין. הקומיסיה של הדומה, שנמסר לה לברר את ההצעה בדבר שלטון העצמי בערי פולין, כבר כלתה לערוך את הרצאתה בנידון זה.

בנוגע להגבלות שמציעים לעשות בזכיות היהודים נאמרו בהרצאה כדברים האלה:

בתוקף חוקי שלטון הערים משנת 1892 נקבע, כי היהודים נכנסים בתור חברים אל הדומות העירוניות רק באותם הפלכים, שיש ליהודים זכות-הישיבה בהם, ולא עפ"י בחירה, אלא עפ"י מנוי מצד האדמיניסטראציה. נימוקו של חוק זה הוא, מפני שהוכיח הנסיון, כי היהודים משפיעים השפעה מזקת על הנהגת משק הערים. הואיל ופולין נחשבת על המקומות, שיושבים בהם היהודים ישיבת-קבע, אין כל יסוד להרחיק אותם מן השלטון העצמי של הערים או להגביל את זכיותיהם יותר מכפי שהן מוגבלות בפלכי תחום-המושב. אבל אם תנתן להם הרשות להשתתף בשלטון הערים בלי שום הגבלה כלל, הרי יהיה מעשה זה בעין פתרון חלקי של השאלה הכללית בדבר שווי זכיותיהם של היהודים ברוסיה. ושאלה זו מסובכת היא מאד ואין מן הראוי לפתור אותה אגב אורחא במקצוע התקינים, שאומרים לעשות בשלטון-העצמי של הערים, ובפרט כשתקונים אלה נעשים רק בנוגע לחלק אחד מן המדינה. לפיכך סוברת הקומיסיה, כי צריך להשאיר בתקפו את החוק משנת 1891 ולתת להיהודים את הזכות להשתתף בבחירות של הדומה העירונית עפ"י נורמה פרוצינטית מוגבלת, שאין להוסיף עליה. אבל את הנורמה הזאת צריך להגדיל קצת על השיעור שנקבע לה בשנת 1897, ולשתף את היהודים לעבודת הדומה לא במספר עשרה אחוזים, אלא במספר חמשה עשר אחוזים מן הסכום הכללי של הגלאסנים; יען כי בהרבה מערי פולין היהודים הם מחצית התושבים, וגם יש שם מקומות כאלה שמספרם של היהודים מגיע בהם מחמשים עד שבעים אחוזים ממספר כל התושבים.

הקומיסיה מצאה לנכון לסמוך את ידה גם על אותו הסעיף מן ההצעה, שעל פיו אין היהודים רשאים להיות נשיאים וסגנים בדומה, יען כי סעיף זה מתאים אל העיקר הכללי, שהנשיא בדומה העירונית הוא האחראי והערבאי בעד הנהגת עניני הדומה לפני הממשלה. אבל אפשר לתת ליהודי א ח ד להשתתף בשלטון הדומה, יען כי בתוקף הצדק יש ליהודים זכות של השתתפות אקטיבית במשק הערים, מאחר שהם הרוב בערים אחדות.

ועוד נאמר בהרצאת הקומיסיה, כי לענין קביעת קוריות של בחירה הציעה הממשלה תקון עקרי ותוא, כי בתור יהודים נחשבים כל היוצאים ממקור ישראל. העיקר הזה, החסר בחוקים הנוהגים במדינה, נקבע מיראה בדבר, שמא לא תהיינה ההגבלות חלות על היהודים המומרים, בעוד שידוע הדבר עפ"י הנסיון, כי יש הרבה יהודים הממירים את דתם לא רק מפני נימוקים דתיים. רוב המומרים כל כוונתם היא רק לשם התועלת החמרית, ולפיכך אפילו בהיותם נמנים באופן רשמי על כנסיות הנוצרים מחזיקים הם עדיין בברית עמם והנם יהודים גמורים לכל מגרעותיהם וחסרונותיהם. בכדי לבער אחרי המדות המיוחדות שהגזע היהודי מצוין בו, בכדי שיהא היהודי מוכשר לקלוט אל תוכו את השקפות העולם הנוצריות, צריך שיחיה זמן רב את חיי הנוצרים ושיסגל לו את הרגליתם ומנהגיהם וארחות חייהם ואמונתם. לפיכך מציעה הממשלה, שנחוץ להכניס סעיף מיוחד אל חוקי השלטון העצמי של הערים, כי גם היהודים המומרים נמנים על הקוריה היהודית. דבר זה יועיל להמעיט את מספר אלה, הממירים את דתם רק לשם התועלת החמרית.

אולם הקומיסיה דחתה ברוב דעות את הסעיף הזה מפני הטעמים והנימוקים הללו, אם אמנם יש יהודים שממירים את דתם מפני סבות חמריות; הנה לעתים קרובות ממירים היהודים את דתם גם מפני שאיפות דתיות.

אפשר להראות על מקרים הרבה, שהפירו יהודים מומרים את בריתם עם היהדות לגמרי. מלבד זאת, אם ימנו המומרים על הקוריה היהודית, הרי יהיה דבר־זה דומה כאלו שוללים דוקא מאת המומרים את זכויותיהם לגמרי, יען כי על הקיריות הנוצריות לא יוכלו להמנות והיהודים לא יקבלו אותם אליהם. ואם במקרים ידועים עושים להם היהודים את המרת הדת „לעסק", אין דבר זה יכול לשמש יסוד כדי לשלול את זכיות־הבחירה מאלה הרוצים ביושר לבב לצאת מתוך היהדות ולבא בברית אמונת הנוצרים.

העסקנים הצבוריים היהודים התחילו בעת האחרונה מטפלים במרץ מיוחד בשאלת המנוחה בימי החגים. לצורך בירור שאלה זו היתה זה לא כבר באחת מערי החבל הצפוני־המערבי ועידה של יהודים סוחרים ובעלי בתי־חרשת, שהשתתפו בה גם אחדים מגדולי הרבנים. בועידה זו נתעוררה הצעה לשלוח דיפוטאציה של רבנים לפטרבורג על מנת להשתדל לפני הרשות העליונה להתיר ליהודים, בכדי שלא יצטרכו לפגוע ביסודי דתם, לעסיק במסחר בימי הראשון לשבוע שעות אחדות לכל הפחות. אבל העסקנים הצבוריים לא נתנו תוקף להצעה זו. הם מצאו לנכון יותר שלא תשלח דיפוטאציה של רבנים, אלא שהסוחרים עצמם, וביחוד שכיריהם של הסוחרים, יפנו בהשתדלות אל חברי הקומיסיה של מועצת־הממלכה, תיכף לאחר שתתיסד, וידאגו להמציא להם את החמר הסטאטיסטי הנחוץ, לצורך ברור השאלה הזאת, כי בקרוב עומדת להתברר במועצת הממלכה ההצעה שנתקבלה בהדומה ע"ד מנוחת העוזרים בבתי־המסחר ובבתי־החרשת.

לאחר דברי־התוכחה, שהשמיעו בימים האחרונים מכל צד לחברי „הועד הקובנאי", נראית בועד זה מעין התעוררות. ביחוד שמים עכשיו לב לאחד את כל מוסדות החסד וההשכלה ויתר המוסדות, השייכים להקהלה הישראלית שבכל עיר ועיר, עפ"י הכללים הזמניים שנקבעו במועצה הקובנאית. כיוצא בזה אומרים הם להוציא אל הפועל את כל יתר הריזולוציות, שנתקבלו באותה מועצה בנוגע לעניני הקהלה הישראלית, משום שכנראה לא יהיה עכוב בדבר מצד השלטון.

עם זה מטפלים עתה בשאלה, כיצד להגן על אינטירסי היהודים במועצת־הממלכה, וביחוד בשעה שתתברר השאלה ע"ד הנהגת שלטון זימסטבה בחבל הדרומי־מערבי.

כידוע, יש גם בין חברי מועצת־הממלכה קבוצה קטנה של אנשים המתנגדים לכל הגבלת בזכיותיהם של בני הלאומים השונים. בכדי שלא תתברר במועצת־הממלכה ההצעה ע"ד הזימסטבה בלי שום הגנה על אינטירסי היהודים, החליטו העסקנים להמציא בקרוב לחברי הקומיסיה של מועצת־הממלכה חמר מעובד ע"ד השתתפות היהודים במסי הזימסטבות.

בנומר הקודם הודענו את ההחלטות שנתקבלו בועידת־האצילים בפטרבורג בנוגע ליהודים. על זה יש להוסיף, כי בהחלטות שהחליטה אותה ועידה בעניני השכלת־העם ישנם שני סעיפים מיוחדים ביחס אל היהודים:

א) את הסטודינטים היהודים השובתים יש לגרש מבתי־הספר ולשלול מהם גם את הזכות לשוב ולהתקבל אל אחת האוניבירסיטאות וגם את זכות הישיבה בערים שיש בהן אוניבירסיטאות במשך ש"ש שנים (החלטה זו נתקבלה ברוב של ל"ג נגד שני דעות. האחד נמנע מחוות דעה כלל). ב) צריך להקפיד בכל חומר הדין על הנורמה הפרוצנטית לענין קבלת יהודים אל בתי־הספר העליונים. (נתקבלה ברוב של ל"ג נגד דעה אחת).

בקיוב אירע מעשה, שלא נשמע דוגמתו, כי הביאו ע"י כפיה שני ילדים עברים בברית הדת הנוצרית. אם הילדים משתדלת זה יותר משנה, כי יתנו לילדיה לשוב לאמונת אבותם, אבל כל עמלה לשוא. ואלה פרטי המאורע. בחדש דצמבר לשנת 1909 תפשו פקידי הפוליציה הקיובית, בשעה שחפשו בלילה אחד בחבל הליבידי יהודים שאין להם זכות־הישיבה בקיוב, את האשה צביה שפירא, גירשטיין על שם בעלה. היא היתה גרושה מבעלה האומן, אשר מת מיתה חטופה בחדש ספטמבר לשנת 1909, ומאז ישבה כפנה אפלה במעון צר עם בתה פייגה, בת שלש שנים וחצי, ובנה מוטיל, בן ארבע שנים וחצי. הפוליציה הפרידה את האם מעל ילדיה ותשלח אותה עם אסירי־המלך לעיר מולדתה. כעבור שני חדשים שבה האם לקיוב והתחילה מחפשת אחרי ילדיה. לאחר חפושים במשך שני שבועות מצאה אותם ביער אשר אצל הכפר מיטרוביצי, מחוז וואסילקוב, פלך קיוב, אצל האכר פיליפ פוליפוב, שנמסרו לו הילדים לחנוך. הילדים ככר הובאו בברית אמונת־הנוצרים, ובשעת הטבילה שנו את שם פיגה לקלאודיה ואת שם מוטיל — ללאזאר, ונקראו על שם אביהם המטבל — פיליפוב. את הילדים השיבו לאמם, אבל כל השתדלויותיה, כי ירשו להם לשוב לאמונת ישראל — נדחו. הגיניראל־גוברנאטור הקיובי נתן טעם לדחיה, כי עוד לא מלאו לילדים שמונה עשרה שנה.

גירושים. כבר הידענו, שמפלך צירניגוב מרבים לגרש את היהודים. ממחוז מגלין גורשו שש מאות משפחות של יהודים, ממחוז סטארודוב—64 משפחות וממחוז סוראזש—219 משפחות. לפי הידיעות האחרונות, עומדות להגרש מפלך צ'רניגוב שלשת אלפים משפחות של יהודים, שהם חמשה ועשרים אלף נפש.

עפ"י פקודת ההנהגה הפלכית גורשו מעיר צ'יליאבינסק 51 משפחות של יהודים בתור מחוסרי זכות־הישיבה. רוב המגורשים הם — סוחרי־דגן. הועד הבירזאי החליט להגיש השתדלות אל המיניסטר לעניני־הפנים, כי יתן רשיונו ליהודים האלה להשאר בצ'יליאבינסק.

למרות פקודת הסינאט מיום 11 ספטמבר לשנת 1903, צותה ההנהגה הפלכית הסאראטובית על הפוליציה המקומית לגרש תיכף מן העיר עשרים אומנים יהודים, מפני שהם עוסקים במלאכתם עפ"י תעודות, שקבלו מעיירות קטנות.

האדמיניסטראציה בחבל האמורי אינה נותנת את זכות הישיבה שם לילדי החילים היהודים הניקולאיבים. כל ההשתדלויות, שנשלחו בדבר על שם מיניסטר הפנים, נדחו.

בגלילות חיבה ובוכארה התחילו לוחצים את היהודים נתיני רוסיה בנוגע לזכות־הישיבה שלהם. אין מי שיגן על היהודים האלה ואין הם יודעים אל מי לפנות לעזרה. עפ"י חקי המקום רשאים באמת היהודים לגור שם וגם בחוקים הרוסים אין בנוגע ליהודים שום הגבלה בדבר.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

בתוקף פקודה, שהוציאה ממשלת פרוסיה בשנת 1904, רשאים לשוב מאמריקה לרוסיה דרך גרמניה רק הנודדים ההם, שיש להם פאספורטים רוסים או פספורטים, שקבלו מאת ציר רוסיה בוואשינגטון. ואולם עפ"י הרוב אין להנודדים פאספורטים כאלה. אפס כי עד כה לא הקפידה הממשלה הפרוסית בדבר והיתה מסותפקת בפאספורטים, שהיו נתנים להנודדים מאת הקונסול הרוסי הראשי באמשטרדם. אבל בעת האחרונה החליטה ממשלת פרוסיה למלא אחרי הפקודה הנזכרת משנת 1904 בכל חומר הדין.

זה גורם, כי הנודדים (וביחוד היהודים), השבים מאמריקה לרוטירדאם על מנת לנסוע משם דרך גרמניה לרוסיה, נמצאים במצב קשה מאד. במשך שבועות שלמים אין מניחים אותם לרדת מעל האניות, שבאו בהן מאמריקה, כי אין הפוליציה ההולאנדית נותנת להם את הרשיון לרדת אל החוף בטרם יביאו תעודת־היתר לשוב לרוסיה דרך גרמניה.

לכל מקום שגולים יהודי־רוסיה שאלת הפאספורטים גולה אתם וממיטה עליהם צרות ויסורים.

„האגודה למלחמה באנטישמות בגרמניה" הוציאה בימים האלה קונטרס: „השתתפות היהודים בהתקדמות הקולטורה". בקונטרס זה מובאת רשימה של יצירות שיצרו יהודים מצוינים בכל מקצועות הקולטורה, והוא יכיל את שני הפרקים הללו: א) יהודים במקצועות הדיפלומטיה והפוליטיקה; ב) יהודים במקצועות הטכניקה, האמנות והמדע.

ברשימה זו אנו מוצאים גם שמות של ציונים ושל סופרים ופייטנים יהודים הידועים ביחוד בספרות הישראלית כמו מ א ר מ ו ר ק, י ש ר א ל ז א נ ג ו ו י ל, א ח ד ־ ה ע ם, מ ת ת י ה ו א ח ר ואחרים.

ראשי הקהלה הישראלית ב ו ו י נ א, שברובם הם אסימילאטורים גמורים, הסתלקו מלהשתתף אפילו בפרוטה אחת בהוצאות קבלת־הפנים שנערכה לשלשת אלפי המוזגים היהודים הגאליצאיים, אשר באו אל המטרפולין להשתדל בדבר מצבם הקשה. הדבר הזה היה ענין לענות בו לאספה גדולה של חברי האגודה העברית הלאומית בווינא, שהיתה ביום 23 להודש זה. אחר הנאומים החריפים מאוד שנאמו אדולף שטאנד, לוציאן ברוניר ואחרים נתקבלה פה אחד הריזולוציה הזאת:

„האספה שהיתה ביום 23 פברואר במלון „צום גאלדענעם . זווידער" מוחה מחאה נמרצת נגד יחוסם של חברי הנהגת הקהלת הישראלית הווינאית אל המוזגים היהודים הגאליצאים. האספה קובלת על זה, שהעומדים בראש יהודי ווינא נמנעו מתוך אכזריות לב מרוכה לקבל כראוי את אחיהם האומללים תושבי המזרח. עם זה דורשת האספה מאת הועד של האגודה העברית הלאומית, כי יתחיל תיכף לעשות אגיטציה לטובת זכות הבחירה הכללית להנהגת הקהלה. רק אם יצא שלטון הקהלה מידי העשירים והקהלה תחדל מהיות קהלת־פולחן אלא תהיה ק ה ל ה י ה ו ד י ת ע מ מ י ת, — רק אז נהיה בטוחים, כי לא יעשו בה עוד בעתיד מעשים כאלה, שאינם מתאומים לרוח היהדות והאנושות".

מחאות כאלה פרסמו גם קבוצות של סטודנטים יהודים נגד גבאי הקהלה הישראלית בווינא.

קבוצה של נכבדי היהודים בגרמניה פרסמה קול קורא ליסד מוסד על שם משה בן־מנחם בבית המדרש העליון למדעי היהדות שבברלין. הכנסות המוסד הזה תהיינה מוקדשות ליסד קתדרה מיוחדת בבית המדרש הנזכר לחקירת ערך יצירותיו הפילוסופיות של בן־מנחם ולהוצאת כל ספריו ותולדותיו, שתהיינה ערוכות בפרטות יתרה. מתעודתו של הפרופיסור, שיתמנה לקתדרה זו, תהיה לחבר ספר ע"ד הפילוסופיה הדתית ותורת מוסר היהדות ויחסם אל הפילוסופיה הכללית ותולדותיה, לקרב את הדעות הפילוסופיות של גדולי הפילוסופים הדתיים היהודים בימי־הבינים למושגי העת ההוה, לברר את ההשפעה שהיתה להן על הפילוסופיה של ארץ המערב ועל ההתפתחות הקולטורית של האנושות.

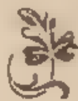
אבל נמצאו חולקים על רעיון זה ואומרים, שמוטב להשתדל בדבר יסוד קתדרה כזו באחת האוניברסיטאות, בכדי שתהי לתועלת גם לאינם־יהודים. ע"י זה יפסק לאט לאט בחוגי המלומדים הנוצרים יחס־הזלזול אל המדע העברי. באנגליה כבר נעשה הנסיון הזה באוניברסיטאות שבאוכספורד וקימברידז', וכבר הגיעה השעה להקצות מקום למדעי־היהדות גם באוניברסיטאות הגרמניות. בעלי השקפה זו נסמכים על זה שאמר צ ו נ ץ: „רק מתוך הכרת ערכו של המדע העברי תתחיל הכרת ערכה של היהדות".

בעת האחרונה מטפלת הממשלה האמריקאית בשאלה ע"ד נתינת זכות־הישיבה ברוסיה ליהודים, שהם אזרחי־אמריקה ובאים לשם עם פאספורטים אמיריקאים.

בהשתדלות העסקנים הצבוריים היהודים קבלו גם הפרלמנטים ביתר המדינות השייכות לארצות־הברית האמריקאיות ריזולוציות הדורשות מאת ממשלת אמיריקה הכללית, כי תשדל לפתור את השאלה הזאת בהקדם האפשרי.

וכבר התיצבו דיפוטאציות אחדות של יהודים לפני נשיא הריפובליקה האמיריקאית טאפט להשתדל בענין זה, והוא ענה לכולן, כי ישים את לבו לעשות בזה לטובת היהודים את כל אשר תהיה ביכלתו. ואולם עפ"י הידיעות האחרונות הבאות מאמריקה נראה שחזר בו טאפט ושלח להיהודים הודעה רשמית, כי עוד לא הגיעה השעה, לפי דעתו, לגשת דבר אל ממשלת רוסיה בנידון זה.

ובינתים הולכות ומתרבות חומרות הכניסה לאמיריקה ופקידי החוף מתיחסים אל הנודדים היהודים באכזריות גדולה. מתאנים להאימיגראנטים וממציאים כל מיני אמתלאות לבלתי תת להם לרדת אל החוף, מבקשים בהם מומים, שאינם מנוים בחוק כלל, ויותר משנכנסים אל הארץ מושבים בחזרה אל הארצות שבאו משם.

יְדִיעוֹת סַפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

מן „הביבליותיקה הגדולה" הוצ' „תושיה": №№ 1—3) ה ל ל צ י י ט ל י ן. כתבים נבחרים מחב' א' וב' עם הקדמה מאת יעקב פיכמן. מחיר כל מחברת 50 קאפ; № 2) י ה ל " ל, כתבים נבחרים עם תמונתו ותולדותיו ע"י מ"מ פייטלזון. המחיר 50 קאפ'; №№ 4—5) א. א. ק ב ק. ספורים. מחיר שני המחברות רובל אחד.

— ש כ נ א ש ט י י ן. גנתנו: מבינה פרבלית לבתי־ספר עברים. ספר המורה. עם מנגינות מאת מ. קנטור־קרויץ. הוצ' „תושיה". המחיר 1 רובל.

— א"ז ר ב י נ ו ב י ץ. תולדות הספרות העברית לבני הנעורים. חוברת שניה. נביאים אחרונים, כתובים, ספרים חצונים וגנוזים, הספרות ההילנית. ירושלים. המחיר 50 קאפ.

— ל' ט ו ל ס ט ו י. התחיה. תרגום י' גולדפרב, חוב' א'. הוצ' „תרגומים" יפו.

— ש ל ו ם א ש. דער לאנדסמאן. אקאמעדיע אין דריי אקטען. אומזיסטע פרעמיע צום „פריינד".

— ש"י א י מ ב ע ר. אסתר'קע. אפאעמא. לעמבערג, 1911. פרייז 50 קאפ'.

— לעבען און וויסענשאפט. סעפטעמבער אין דעצעמבער 1910.

— הקדמה לחוברת השניה מן ספר תולדות הימים ורשימות מפנקסים ישנים של ח"ק „שבעה קרואים" עם חקירה על דבר סימני המספר, מאת א"ח שבד. מינסק, תרע"א.

— מ. ק ר א ס י נ ק ס י. רעיונות ע"ד האדם וקיומו בחיים. מהדורא שניה. אדיסא, תר"ע. המחיר 35 קאפ'.

— ספר ד ב ר י ה פ ו ר י ם, יכלכל בתוכו לקוטים ובאורים וכו' והוספתי עליהם גם משלי, מאת המלקט והמבאר חיים הלוי הערצמאן איש ראסיין.

— Отчетъ житомiрскаго 2-го ссудо-сберегательнаго товарищества за 1910 годъ.

— La colectiviad Israelita al ex-director de inmigración D. Inan A. Olsina. San Fernando, 1910.

— Palästina, monatsschrift fur die Erschliessung Palästinas. Ianuar, 1911.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, ט"ז אדר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 3-го Марта, 1911 г. — № 9 — WILNA, 16-ten März, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

הוכוחים בפרלמנט הטורקי.

בפרלמנט הטורקי היו, כידוע, ויכוחים על דבר הציונות. רוב הדברים, שנאמרו אותה שעה, לא בשבחה של הציונות ולא לטובתה נאמרו. אויבי הציונות שמחו שמחה רבה והריעו תרועה גדולה: הנה היום שקוינוהו. ומובן מאליו שרבים הם, גם האויבים וגם האוהבים, ההופכים את פניהם אלינו בשאלה.

אנו משיבים: צר לנו מאד.

עכשיו כבר נידעו בדיוק כל פרטי הוכוחים שהיו בפרלמנט, והרי אפשר לסכם אותם.

הראשון, אשר „הוציא את שאלת הציונות מנרתיקה", היה ישמעאל־ביי, אחד מראשי האופוזיציה ומנהלה של המפלגה העממית. ונפלא הדבר. כל זמן שעמד ישמעאל־ביי ובקר את שיטת הפיננסים של דז'ביד־ביי, דבר בהתלהבות גדולה ודבריו שטפו בכח ובלי מעצור. ומכיון שהגיע לפרשת הציונות, התחיל מעיין בכתב אשר בידו ומגמגם, מעיין ומגמגם... אפילו ראש הוזירים, חאקי־פחה, מצא לנכון להעיר בפומבי על גמגומו זה של הנואם. „אני נסמך, — הודה ישמעאל־ביי בפומבי, — על הממורנדום שהמציאו לי בדבר הציונות". סתם הנואם ולא פירש, מי המציא לו את הממורנדום. אלמלי ידענו מי הוא מחברו של הממורנדום, כי אז אפשר לא היינו צריכים להתפלא, שהשקר מרובה בו מן האמת.

אחרי ישמעאל־ביי דבר על הציונות תַּלְעַת־ביי, חבר הועד „אחדות וקדמה" ומי שהיה מיניסטר הפנים. תלעת־ביי נתכון, כנראה, ללמד זכות על הציונות. אבל בכל מה שאמר היה רק קורטוב אחד של אמת — שהציונים אינם מסתירים את כוונותיהם ואינם מאפילים על מעשיהם. כל דברי תלעת־ביי האחרים, על הקונגרס הציוני בברלין ועל הציר ששלח הקונגרס הזה אליו ואל מיניסטר הכספים, מוכיחים שגם הוא אינו יודע את הציונות, לא את מהותה ולא מעשיה; ברי הדבר, שנתחלף לו להנואם הקונגרס הציוני בועידה של חברי איק"א (ההסתדרות העברית הכללית לעניני הישוב) מיסודו של הד"ר נוסיג. ודוקא אותו ד"ר נוסיג, שבבואו לקושטא בתור צירה שלא יק"א מצא לנכון להודיע, שאין בהצעתו שום חשש ציונות, נדמה לו לתלעת־ביי כצירו של הקונגרס הציוני...

ולבסוף — ראש הוזירים, חאקי־פחה. הוא „גמר את דינה" של הציונות. „הללו אינם אלא קומץ אנשים, בעלי הזיה, האומרים ליסד בעתיד ממלכה יהודית בפלשתינה". ממילא מובן, שדוקא הדברים הללו של ראש הוזירים הם שנתנו את השמחה הגדולה בלב אויבי הציונות. וכי צריכים אנחנו להוסיף מצדנו, שדוקא הדברים האלה מוכיחים, שגם חאקי־פחה, ראש הוזירים, אינו יודע את הציונות, לא את מהותה ולא את ערכה?

כמעט תיכף לאחר מתן הקונסטיטוציה בטורקיה התחילה ההנהגה של ההסתדרות הציונית מבקשת דרכים לבאר לקהל העותומאני את מהות הציונות ועגינה, ונעשו מעשים אחדים במקצוע זה. התחילו נשמעים גם דברים שבכתב וגם דברים שבעל פה על אדות הציונות. לא היו ימים מועטים והתחילו נשמעים דברים גם נגד הציונות, ועד עכשיו לא פסקה אגיטציה זו הנעשית כנגד הציונות. ודאי ימצאו דורשי סמוכים, אשר יאמרו: אלמלי שתקו הציונים ושמרו מחסום לפיהם, כי אז לא היתה מתעוררת גם ההתנגדות ולא היה החשד מטיל את ארסו בלבבות. ואפילו אם גם יש ממש בסמוכים אלו, מכל מקום היתה ההסתדרות הציונית חיבת לעשות את אשר עשתה: אין הציונות יכולה ואין היא צריכה להסתר ולעשות במחשך מעשיה. וגם עכשיו, אפילו אחרי הוכוחים בפרלמנט הטורקי, אשר הוכיחו לנו, כי עדיין לא הושגה מטרתנו—להעמיד את הקהל העותומאני וראשיו על האמת בנוגע למהות הציונות — לא יבוא איש מן העומדים בראש הסתדרותנו למעט בכונה את דמותה של הציונות להסתיר את העקרים שעליה היא עומדת.

לא לחנם עבר כבר על הציונות יותר מחצי יובל שנים. מתוך נסיונות הרבה, שעמדנו בהם ושלא עמדנו בהם, ומתוך מעשים מרובים שהצליחו ושלא הצליחו, כבר באנו לידי הכרה, שהצלחתה וגדולה של הציונות אינם תלוים ברצונו הפשוט של שליט זה או אחר. הציונות הושרשה כבר עמוק עמוק בלב חלק הגון מעם ישראל, — ומתוך כך מובטח לה שתגדל. אין הציונות חורשת רעה אלא טובה על המלכות העותומאנית, ומתוך כך מובטח לה, שסוף־סוף תצליח.

ואם מנהלי הפוליטיקה העותומאנית אינם יודעים לעת־עתה את הציונות, קצתם טועים ואומרים, שסכנה צפויה לטורקיה בציונות, וקצתם, המכונים לפיס את דעת הקהל, מבטלים

את הציונות לגמרי, הרי ודאי צר לנו מאד על הדבר הזה, אבל לא יותר.

סופרה של ה„דיילי ניוז" בלונדון מוסר לעתונו את השיחה, שהיתה לו עם נשיא הועה"פ הציוני מר וולפסון לרגלי הוכוחים בפרלמנט הטורקי.

„מתפלא אנכי לראות, — אמר מר וולפסון, — עד כמה טועה ראש הוזירים בדבר הציונות. לפי הטלגרמה, שפרסם ה„בערלינער טאגעבלאטט", אמר האקי־פחה, שבאירופה יש רק מחות נלהבים אחדים, האומרים ליסד ממלכה יהודית בפלשתינה. אם באמת אמר ראש הוזירים את הדברים האלה, הרי טעה טעות גדולה. לא רק מתי מספר, כי אם הרבה מיליונים יהודים ונוצרים מן המאמינים בטוחים, כי בזמן מן הזמנים עתידה שתוסד ממלכה יהודית בפלשתינה. ואולם הכתדרותנו הפוליטית אינה מיוסדה על השקפה דתית זו. היא אימרת רק ליכד לעם ישראל בית בפלשתינה בתוך גבולי המלכות הטורקית ובהסכמתה של הממשלה הטורקית".

ובדבר ההלואה האחרונה של טורקיה אמר מר וולפסון את הדברים האלה:

„אין אפילו יסוד כל שהוא לאותה ההנחה, שהציונים שמו מכשולים על דרכה של טורקיה. אנו מתיחסים תמיד בחבה לממשלת טורקיה. גם מכאן ולהבא לא ישתנה יחסנו זה אליה, ואפילו אם לשעה לא יניח יחסה היא אלינו את דעתנו, בטוח אנכי בטחון גמור, שסוף סוף עתידה הממשלה שתוכח, שקיום שאיפותינו יביא טובה גם להמלכות העותומאנית, כשם שטובת עם ישראל תלויה בו. ובטוח אנכי, שאז לא תמנע הממשלה מלבוא עם דהכתדרות הציונית במשא ובמתן פיננסי".

בחירות ב„האליאנס".

היועד המרכזי של ה„אליאנס" בפאריז הודיע למנהלי הסניף הגרמני, כי מוכן הוא לקבוע בארבעה לחודש יוני (למספר בני המערב) בחירות — לבחור חברים חדשים להנהגה הראשית. ושואלת פאריז, אם מסכימה ברלין לכך. ומכיון שאין כל ספק, כי חברי הסניף הגרמני יסכימו להצעת פאריז, שהרי הם, הגרמנים, היו הראשונים, אשר דרשו שתקבענה בחירות חדשות, יש איפוא לקוות, כי אמנם תהיינה ביום האמור בחירות ל„האליאנס". במשך הרבה שנים היתה עוברת ההנהגה על התקנות ולא קבעה בחירות חדשות, וחברי ההנהגה היו שולטים בעניני ה„אליאנס" בתוקף הבחירה שנבחרו לפני עשרות בשנים. ולבסוף נכנעה ההנהגה והיא עושה את חובתה.

אמנם ההנהגה בוטחת, כי סוף־סוף תצא בשלום גם מן „הצרה" הזאת, כי כל מעשה הבחירות יעבור בשלוה ובנחת והכל על מקומו יבוא בשלום, כלומר, הכל ישאר כמו שהיה. ויש רגלים לדבר. בחירות חברי ההנהגה הראשית אינן נעשות בפומבי ובמעמד צירים של כל הועדים המקומיים, כי אם בכל עיר ועיר מודיעים חברי החברה את דעותיהם להועד המקומי, והועד חוזר ומוסרן לפאריז. באופן כזה אין כל מקום לוכוחים ולבקורת מעשי ההנהגה בשעת בחירת הנהגה חדשה. ובכל זאת יש לשער, שההנהגה הראשית טועה קצת בחשבונה ושהפעם לא תהיינה הבחירות רק צרמוניה מוכרחת בעלמא. בשנים האחרונות נתרבה מספר החברים, שמעשי ההנהגה ושיטתה אינם מניחים את דעתם. בקרב עסקני הצבור שבמערב התחילו מטיחים דברים כלפי ה„אליאנס", שאין מעשיה מתאימים לא לכונת המיסדים ולא לתועלת היהודים, שלשמם נוצרה החברה בשעתה.

בסעיף הראשון של תקנות ה„אליאנס" נאמר: „תעודת החברה היא לפעול לשם השואת זכיותיהם ותקון מצבם המוסרי של היהודים בכל הארצות; לעזור בפועל לכל היהודים, שיהדותם גורמת להם שיסבלו, ולסייע בידי כל העמלים לשם תקון מצב היהודים". ואולם ה„אליאנס" נטתה, כידוע, בעשרות השנים האחרונות מן העבודה הכללית הזאת וצמצמה את כל כחותיה בעבודה אחת — במקצוע חנוך הילדים בארצות המזרח. עבודה זו, כשהיא לעצמה, ודאי ערכה גדול מאד וכל המעשים הגדולים והטובים, ש„האליאנס" עשתה ועושה במקצוע זה, לא ישכחו לעולם. אבל רע הדבר, ש„האליאנס" מחנכת את ילדי ישראל בארצות המזרח עפ"י השיטה, שנקבעה פעם אחת בפאריז, וממנה לא תסור, ואפילו אם הכרחי החיים ואמת המציאות כבר בטלו את עקרי השיטה הזאת. בראשית ימי עבודת ה„אליאנס" במזרח העמדה עבודה זו על אחת — ל„השכיל" את יהודי המזרח ולהכנים אל קרבם את ההשכלה האירופאית. בעיקר הדבר אין לחלוק על עבודה שכזו. אבל למנהלי ה„אליאנס" ובאי־כחה, המורים והמורות, המחנכים והמחנכות, נתחלפה ההשכלה האי־רופאית בברק החצוני של החיים הפריזאים, תקון המצב המוסרי של היהודים נתחלף להם בחבה ומכירות נפש לצרפתיות. וכל כך התמידה ה„אליאנס" במעשיה אלה, כל כך מסרה את עצמה על ה„תקון" הזה של המצב המוסרי בקרב יהודי המזרח, עד שהגיעה השעה להפוך את הסדר: ליהד את יהודי המזרח שנעשו „משכילים" יותר מדי.

ובכן, שתים הן התביעות, שהרבה מן החברים במקומות שונים תובעים עכשיו מאת ההנהגה הראשית של האליאנס: שתרחיב עד כמה שאפשר את גבולי העבודה ולא תשקיע את כל כחותיה רק במקצוע החנוך בארצות המזרח; שבנוגע לאותו המקצוע, שהיא עסוקה בו, תשנה את השיטה לפי צרכי ההוה והוראות המציאות.

ביחוד נשמעות התביעות הללו כפעם בפעם בקרב חברי „האליאנס" בגרמניה, והסכסוכים האחרונים שהיו בין ברלין ופאריז ותוצאותיהם מוכיחים, כי מנהיגי הסניף הגרמני של „האליאנס" יודעים לעמיד על דעתם. זו ועוד אחרת. על מנהיגי הסניף הגרמני נמנים עכשיו גם אנשים הקרובים אל היהדות הלאומית, כגון סגני הנשיא הפרופ' לאנדוי בברלין והרב הד"ר וורנר במינכן. ולא עוד שבין חברי הועד המקומי אשר בברלין יש גם ציונים ידועים אחדים: הד"ר הנטקה, הצייר הרמן שטרוק וה' גדעון הימאן. וגם במקומות אחרים — ולא בגרמניה בלבד — יש הרבה ציונים, שחברים הם ל„האליאנס" ושגם להם גלויים החסרונות העקרים שבמעשי האליאנס. לפיכך יש לשער, כי הפעם לא תהיינה הבחירות רק צרמוניה מוכרחת בעלמא. ואם גם לא תבחר הנהגה חדשה לגמרי, אם הללו שמטביעים את חותמם זה שנים רבות על מעשיה של „האליאנס" ודאי יבחרו גם הפעם, הרי בכל זאת יש תקוה, כי על ההנהגה יִמָּנו מעתה גם אנשים, שאזנם עשויה להקשיב את הד קולה של אמת המציאות.

חופש הדעות.

להלן (בפרק ב„ארץ ישראל") ימצאו הקוראים את החלטתם של סופרי ארץ ישראל, שהמעשה אשר עשה ועד חובבי ציון — כי הפסיק, בגלל מאמרו של ה' ברנר, את התמיכה שהוא נותן ל„פועל הצעיר" — הוא מעשה שאינו הגון.

תקופתנו עניה היא במאורעות, שיש להם ערך צבורי באמת. ואין כל פלא, אם „ענין ברנר" זכה להעשות „מאורע" צבורי בארץ וגם בחוץ לארץ. יש מאשימים את ועד חובבי ציון, כי לקח לו תפקיד כזה להיות „צנזור" לדעות ולהכריע ב„כח הזוזים" בעניני דת ואמונה. אחרים מצאו כאן מקום להוכיח, שגם תורת הרוח יש לה בשעת הצורך והיכולת רצועה להלקית. ובקרב סופרי ארץ ישראל, שנתאספו לאספת המחאה, היה גם מי שאמר. שהסופרים הזקנים נוטרים בכלל שנאה לסופרים הצעירים ומעשה הועד של חובבי ציון אינו באמת אלא „נקמה מצד הזקנים"...

חובת עתון דורשת גם מאתנו לברר, מהו יחסנו אנו אל „ענין ברנר" ואל „מעשה הועד". נסתפק בדברים מועטים ובדברים הנאמרים במנוחה שלמה.

אין שום אדם ואין שום מוסד בעולם, שיהא רשאי לגזור על חופש הדעות. מוסד המשתמש ב„כח זוזיו" כדי להכריע בעניני דעות, אל יהא לאדם מן הישוב עסק בו. אבל את ועד חובבי ציון אי אפשר, כמדומה לנו, להאשים. שנטל שררה זו לעצמו להיות המכריע בעניני דעות. ואיתו „הפועל הצעיר" עצמו יוכיח. לא אחת ולא שתים בקרו סופרי העתון הזה את מעשיו ושיטתו של הועד—ויפה עשו שבקרו ולא נשאו פנים להועד—ולהעתון לא אירעה שום תקלה, כלומר התמיכה שנתנת לו לא פסקה.

אין שום דעה ואמונה בעולם, שאסור לחלוק עליה ו ל ה ל ח ם בה. הדעות והאמונות בני אדם יצרו אותן ובני אדם עשוים לבטל אותן. יחס היהדות אל שני העקרים -- הלאומיות והדתיות — ויחס שני העקרים הללו בגבולי היהדות זה לזה גם הם בדעה ובאמונה תלוים, וממילא מובן שרשאי כל אדם לבאר את דעתו הוא בנידן זה, להלחם בדעה המתנגדת לדעהו ולהשתדל שתעשה דעתו הוא דעת הרבים. כבר העיר ה' איש עברי (ב„השלח" חוב' א' לש"ז), ש„הרעיון העקרי של ה' ברנר הוא אותו הרעיון הישן נושן של אחד־העם, שיהודי לאומי יכול לכפור אפילו בכל האמונות הדתיות שבתורה ואף על פי כן לא יחדל מלהיות יהודי". ובשעה שכתב אחד־העם את מאמריו הידועים במקצוע זה, ודאי חרדו המאמינים, ודאי כאב לבם בקרבם על כי נמצא מתנגד תקיף ומסוכן לדעותיהם כזה. אבל איש מהם לא יכל ל ק ב ו ל על אחד־העם — אין אפוטרופוס לדעות. לפני ימים אחדים נשאל ר ב ד ת י ו ל א ו מ י: „אם אפשר לו לאדם שיהיה יהודי לאומי נאמן וגם נוצרי נאמן כאחד, או שיהיה יהודי לאומי נאמן וגם כופר בכל כאחד?" ועל שאלה זו השיב הנשאל: „הן". (עי' „ליבעראלעס יודענטום" חוב' ב' לש"ז). יכול אדם שיחלוק על תשובה זו בכלל; יכול אדם שיטעון על המשיב, שיש הבדל ע ק ר י — לא רק למעשה אלא גם להלכה — בין האפשרות הראשונה („יהודי לאומי ונוצרי") ובין האפשרות האחרונה („יהודי לאומי וכופר בכל"). אבל את גוף התשובה אפשר לשמוע ב„מנוחת נפש גמורה" כשם שנאמרה, לפי עדות המשיב, ב„מנוחת נפש גמורה". אין פוסקין הלכה: דעה זו מותרת ודעה זו אסורה.

ודאי אין הדבר נעים כלל לאשר ולקיים אמת אלפא־ביתית זו. אתה נראה בעיני עצמך כחוזר על מה שתינוקות למדו בבית רבם. אבל חוזרים אנו על אמת זו, כדי להבדיל בין דברים שיש בהם ד ע ה ובין דברים שיש בהם ע ל ב ו ן. ניתן החופש הגמור לדעות ולא ניתן אפילו חופש כל שהוא לעלבונות.

וזהו אמנם הדבר, שיש ב„ענין „ברנר" וב„מעשה הועד". הרשות בידי ה' ברנר ל כ פ ו ר ביהדות הדתית, ל ה ל ח ם בה, אם רואה הוא צורך לעצמו בכפירה זו ותועלת להיהדות במלחמה זו. אבל אין לו שום רשות ל ה ע ל י ב את היהדות הדתית. רשאי הוא ה' ברנר להורות, ש„אנחנו היהודים החפשים, אין לנו וליהדות ולא כלום", אבל אין הוא רשאי ללגלג על „ההתרפסות והבקשה ל פ נ י א י ז ה א ב ש ב ש מ י ם".

אנו שואלים את סופרי ארץ ישראל בעלי ההחלטה וגם את ה' ברנר עצמו, שהכל מעידים עליו שאדם הגון הוא: אם היה בא אדם ל ה ל ע י ב בציונות (לא לבקרה) ו ל ל ג ל ג על „איזה הרצל", למשל, האם לא היו נעלבים? ואם היה המלעיב והמלגלג מפרסם את דבריו אלה בעתון ציוני, מה היו עושים? האם לא היו מחייבים את ההנהגה הציונית לסלק את ידיה מן העתון הזה? ולא תהא הציונות גדולה מן היהדות הדתית, שהיתה האומה ניזונית הימנה במשך אלפי שנים; ולא יהא הרצל גדול מ„אבינו שבשמים", שאב רחמן הוא ואל קנא ונוקם להאומה כולה גם בימי אשרה וגם בימי אסונה, ועדיין א ל פ י א ל פ י ם יהודים „מתרפסים" לפניו מתוך הכנעה קדושה ואין להם כלום בעולמם חוץ ממנו. שמא תאמרו, שלא היתה להועד של חובבי ציון רשות לסלק את ידיו מעתון, שיש בו ע ל ב ו ן להיהדות הדתית ו ל ג ל ו ג על אלהי האומה — וכי יש לכם אלמות ושלילת חופש הדעות גדולות מאלו?

הערה קצרה: לאחר שנדפס מאמרו של ה' ברנר, פרסם העתון הירושלמי „החרות" מאמר מלא דברי נבלה „כפירה או הסתה", אשר בו מאשימה המערכת את ה' ברנר, כי מסית הוא לשמד, וגסותה של המערכת הגיעה לידי כך, עד שהרשתה לעצמה לשאול את ה' ברנר, אם הוא מקבל שכר מן המסיתים? עכשיו נוהגת ה„חרות" לחזור ולהדפיס את כל הנכתב והנאמר נגד מ א מ ר ו של ה' ברנר ולהביא מזה ראיה, שיפה עשתה כי מלאה את פיה דברי נבלה. והרי אנו מבקשים את מערכת „החרות", כי לא תדפיס בעתונה את רשימתנו זו: מסתלקים אנו למפרע מן „הכבוד" להעשות חברים לה.

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בַּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

III.

(המשך)

טבלא זו אשר הבאנו למעלה מלמדת אותנו, כמה חלקים נטלה פרוסיה בשמד לגבי השמד שבכל מלכות גרמניה. הנה כן, בחמש השנים הראשונות—1880־1884—נטלה פרוסיה 74 חלקים של כל השמדות בגרמניה; בחמש השנים הסמוכות—79%; בשנות 1890־1894—75 חלקים ובשנות 1895—1899 רק 73%; בשנות 1900—1904 שוב עלה המספר היחסי הזה עד 76%, ובשנת 1905 הגיע למדרגה היותר גבוהה—עד 85%. אולם בשנת 1906 ירד עוד הפעם עד 76%, ובשנה האחרונה—1907—חזר ועלה עד 80%. הרי שבמשך כל עשרים ושמונה השנים לא נטלה פרוסיה בשמד פחות מן ש ב ע י ם ו ש ל ש ה חלקים, ויש אשר נטלה גם ש מ ו נ י ם ו ח מ ש ה חלקים, בעוד שמספרם של יהודי פרוסיה לגבי כל הישוב היהודי בגרמניה לא עלה מעולם על ששים ושבעה אחוזים למאה. ויזכור נא הקורא, כי גם על מספרי השמד בפרוסיה שהבאנו צריך להוסיף 10%. —

עכשיו נעבור אל הסמן השני של דלדול היהדות בגרמניה — אל נשואי־התערובות. מספרים מפרטים, יש לנו רק בנוגע לפרוסיה בלבד. אבל בדעתנו ששני שלישי הישוב היהודי אשר בגרמניה עולים בחלקה של פרוסיה ובדעתנו גם את החלק שנוטלת פרוסיה בשמד, הרי נוכל לדעת עפ״י מספרי נשואי־התערובות של פרוסיה, עד כמה פשט „המנהג" הזה בגרמניה בכלל.

היו בפרוסיה נשואים של יהודים:

בשנות	נשואים טהורים	נשואי־תערובות	על מאה נשואים טהורים היו נשואי־תערובות
1875—1879	12153	1195	9,8
1880—1884	11806	1228	10,4
1885—1889	11799	1466	12,4
1890—1894	12468	1566	12,6
1895—1899	12776	2218	17,4
1900—1903	10238	1905	18,6
סך הכל	71240	9578	13,4

על פי העמוד הראשון של הטבלא אנו רואים, שהנשואים הטהורים לא רק שאינם מתרבים בחמש עשרה השנים הראשונות — מן 1875 עד 1889 — אלא שהם הולכים ופוחתים. הנה כן, למשל, היה המספר הממוצע השנתי של נשואים טהורים בשנות 1875-79 — 2430, ובשנות 1885-89 — רק 2359, אחר כך הולך ומתרבה קצת מספר הנשואים הטהורים, ובשנים האחרונות מגיע המספר הממוצע השנתי של הנשואים הטהורים עד 2559.

את ההיפך אנו רואים בעמוד השני: גידול שאינו פוסק. והיחס הפרוצנטי של נשואי־התערובות לנשואים הטהורים יוכיח. מתחיל היחס הזה ב-9,8 ומסיים ב-18,6, כלומר כמעט פי שנים.

ביחוד נתרבו נשואי־התערובות בתשע השנים האחרונות. עוד בשנות 1890-94 היו רק 12,6 נשואי תערובות על כל מאה נשואים טהורים. ובשנים הסמוכות להן — 1895-99 — גדל כבר היחס הזה עד 17,4. הנה כן עלו נשואי התערובות עוד בשנים הראשונות של מאתנו כמעט עד חמישיתם של הנשואים הטהורים. ואין כל ספק, שעכשיו עלו עד לרביעיתם, ואם התפתחות זו לא תפסק עוד במשך תקופה אחת, הרי ודאי סכנה עצומה נשקפת ליהדות הגרמנית.

נסורה ונראה את גידול נשואי התערובות גם ע״פ מספר הנשואים שהיו קיימים בזמנים שונים, ומהו גורל הבנים הנולדים מנשואים כאלה.

היו נשואי־תערובות בעת מפקדי־העם:

בשנת	הבעל יהודי והאשה נוצרית	הבעל נוצרי והאשה יהודית	סך־הכל	הגידול הפרוצנטי
1885	1100	1011	2111	
1890	1505	1258	2763	30,9
1895	1757	1530	3287	18,9
1900	2242	1810	4052	23,3
1905	2931	2186	5117	26,3

במשך עשרים שנה גדל איפוא מספר נשואי־התערובות בפרוסיה, עפ״י רשימות מפקדי־העם, כמעט פי שנים וחצי, מן 2111 נשואים בשנת 1885 עד 5117 נשואים בשנת 1905.

במשך חמש השנים הראשונות הגיע גידול נשואי התערובות למדרגתו העליונה — ליותר מן 30%. ואולם גם בחמש השנים האחרונות — מן 1900 עד 1905 — היה הגידול הפרוצנטי 26,3, ועוד: גידול מספר הגברים היהודים הנושאים נשים נוצריות עולה על גידול מספר הנשים היהודיות שנישאות לנוצרים. מספר נשואי גברים יהודים ונשים נוצריות עולה מן 1100 עד 2931, כלומר כמעט פי שנים וחצי. ומספר נשואי נשים יהודיות וגברים נוצרים עלה מן 1011 רק עד 2186, כלומר פי שנים. מן 1900 עד 1905, כלומר בחמש שנים האחרונות, עלה הגידול של מספר נשואי גברים יהודים ונשים נוצריות ליותר מן 30% בעוד שהגידול של נשואי נשים יהודיות וגברים נוצרים עלה רק יותר מן 20%.

ולמי יהיה הדור הנולד מנשואים האלה? הנה הידיעות שיש בידינו על דבר החנוך של אותו הדור, ומהן אנו רואים, ששלשת רבעיו לא לנו הם.

שנת מפקד־העם	מספר הבנים שנמצאו בבית הוריהם: הבעל יהודי והאשה נוצרית	הבעל נוצרי והאשה יהודית	מהם חנכו בדת ישראל: הבעל יהודי והאשה נוצרית	הבעל נוצרי והאשה יהודית	סך־הכל חנכו בדת היהודית
1890	2127 (*)	1864 (*)	31,40%	18,80%	25%
1895	2715	2487	27,80 "	20,90 "	24 "
1900	3151	2635	27,70 "	20,10 "	23 "
1905	3949	3067	24,61 "	20,18 "	22 "

עפ״י העמוד האחרון שבטבלא הזאת אנו רואים, שאף פעם אחת לא עלה מספר הבנים המחונכים בדת ישראל ליותר מן 25%, ולא עוד אלא שמספר הבנים המחונכים בדת ישראל פוחת והולך על הסדר — מן 25% עד 22%.

ראוי לשים לב גם לזה, שהמשפיע ביותר על חנוך הבנים בנוגע לדת הוא האב. בשנת 1890 נתחנכו בדת ישראל 31,40 בנים של אבות יהודים ואמות נוצריות, ורק 18,80 של אמות יהודיות ואבות נוצרים. וגם בשנים הבאות מרובה מספר הבנים היהודים אשר לאבות יהודים ממספר הבנים היהודים אשר לאמות יהודיות. ואולם נחוץ לציין גם את הדבר הזה, שמספר הבנים המחונכים בדת ישראל בבתי אבות יהודים הלך ונפחת — מן 31,40 בשנת 1890 עד 24,61 בשנת 1905. משא״כ הבנים המחונכים בדת ישראל בבתי אמות יהודיות. הללו לא רק שמספרם לא נפחת אלא שעוד עלה קצת — מן 18,80 עד 20,18.

רוב הבנים שאינם מחונכים ברוח היהדות יחנכו ברוח הנצרות, ורק מעטים הם המחונכים ברוח הכופרים. הנה כן, למשל, בשנת 1905 תחנכו ברוח הכופרים פחות מן שלשה אחוזים למאה, ושלשת רבעי הבנים שנולדו מנשואי־תערובות חונכו ברוח הנצרות.

יש אומרים שנשואי־תערובות מעמידים דורות מקולקלים ומדולדלים. אין אנו רוצים לרדת לעימקה של השאלה החשובה הזאת, שעוד לא נתבררה כל צרכה. אבל אין אנו חושבים למותר להביא את המספרים המראים את מדת הפריון בנשואים טהורים ובנשואי־תערובות.

---

*) בשנת 1890 הובאו במספר רק הבנים שעוד לא הגיעו לשש־עשרה שנה.

בפרוסיה נולדו מכל מאה נשואים של יהודים:

בשנות	מנשואים טהורים	מנשואים תערובות
1875—1884	436 ילדים	173 ילדים
1885—1894	„ 310	„ 178
1895—1903	„ 290	„ 142

טבלא זו מראה לנו, ראשית כל, שמספר הנולדים פוחת והולך בכלל — מן 436 עד 290 לכל מאה נשואים טהורים, ומן 173 עד 142 לכל מאה נשואי-תערובות. אבל לא פרט זה חשוב לנו הפעם. נזכיר רק, אגב אורחא, שיהודי פרוסיה גרים לרוב בערים הגדולות, והתמעטות הפריון בערים הגדולות היא חזיון כללי. בעיקר הבאנו את הטבלא כדי להקביל את הנשואים הטהורים לנשואי-התערובות בנוגע לענין הפריון. והרי אנו רואים, שכל מאה נשואים טהורים מעמידים ולדות יותר מפי שנים מאשר מעמידים מאה נשואי-תערובות.

נוסיף עוד, שמספר הגטין שבין הנשואים נשואי-תערובות גם כן עולה במדה הגונה על מספר הגטין שבין הנשואים נשואים טהורים. ועוד: מרובה מספר הנולדים מתים מנשואי-תערובות ממספר הנולדים מתים מנשואים טהורים. הדברים האלה מוכיחים, שהטובה שמביאה התבוללותנו בקרב העמים עדיין בספק גדול היא מוטלת.

(עוד יבוא.)

אלפונזו בן-ציון ס"ט.

שִׁירָתוֹ שֶׁל מֶטֶרְלִינְק.

(ק ט ע.)

בספרו „אוצר האביונים" כותב מטרלינק כדברים האלה: „יש אשר דורות שלמים והשכל והיופי הם המושלים בעולם, אך הנפש עצמה לא תראה. כך היה בימי היונים והרומאים: הנפש נתעלמה מהם. כך אירע גם להצרפתים במאה השבע עשרה והשמונה עשרה: נסתרה הנפש מהם לגמרי, או שלשלטון הנפש לא היה חופף על הדורות ההם. אין אדם יודע את הסבה, אבל הכל חשים ומרגישים, שחסר כאן דבר, הותרו הקשורים הנסתרים, הופרו היחסים הכמוסים—ובא היופי וסמא את העינים. קשה לבטא במלים, מדוע אין האטמוספירה של אלים ומולות, המקפת את דרמות היונים,—מדוע אין אטמוספירה זו מדורה של הנפש. אמנם בקצה אופקן של הטרגדיות הגדולות האלה מתגלית איזו מסתורין נפלאה. אבל אין זו אותה המסתורין, שממנה הנפש נזונית, המרעידה את נימי הלב, המתגלית לנו ביצירות פחותות בתכנן ויפין מיצירותיהם של היונים. כך הוא גם ראסין הצרפתי, היוצר והמשורר הקרוב לנו ביותר. אמנם תכן ראסין את מהותה של האשה. אבל אין איש אשר יעיז לאמר, כי הטה ראסין להקשיב את לחש הנפש. לנפשות שברא ראסין חסר ה„פרינציפיון שאינו נראה", עד כי נדמה לנו, שיש איזה מסך מבדיל בין רוחן ועצמותן, בין החיים שהמציאות כולה מעורה בהם ובין החיים ההם, שאין בהם אלא רגע התאוה, הצער והחמדה..."

נמצאנו למדים, שזהו הדבר אשר יבקש מטרלינק ביצירותיו של המשורר—גלויי הנפש. יצירות שחסר בהן ה„פרינציפיון שאינו נראה" אינן יצירות חיות, כי על כן אין בהן האור, שיש בידו לקרבן אל נשמת העולם, אין בהן האור הפנימי, הנותן להן חיי עולם במקום חיי שעה ורגע.

גדול כחו של דבור, ובלבד שיהא הודה של הנפש מתגלה בו; גדול כחה של לחישה, ובלבד שיהא פרפור הנפש נראה בה; וגדול כחה של הדומיה—אם הנפש נשמעת מתוכה. יכולים בטוים חרישים להרוס... להרוס; אבל יכולים הם גם לבנות... לבנות...

השכל האנושי, הכבול בכבלי הזמן והמקום, אינו מספיק גם הוא לגלות לנו את הנסתר מחוץ לזמן ומקום, את שאינו נתפס בההכרה האנושית השכיחה. החצוניות שבחיים אינה מגלה גם היא כמעט כלום, כי על כן כל המעשים והעובדות אין כחם להסיר את המסכה הנסוכה מעל ממשלת הסתרים, המתחמקת מן העין. לפיכך מרד מטרלינק גם בשכל הכבול, גם בחצוניות החיים, שאינה אלא חצוניות, וילך לבקש את המקור, את פנימיות החיים, את הנפש — את המסתורין.

„היודע אתה, — שואל המיסטיקון המודרני, — כי רק בשעה שאני מרגיש, שאיזו נפש מסתכלת בנפשי, אני משתוקק לדבור היותר נשגב? היודע אתה, כי גם הנפלאות שבמחשבות רשאיות להרים את ראשן בפני המסתורין?"

פתח תפתח את נפשו של אדם, כדי לראות מתוכה, ורק מתוכה את מאורעות החיים. לא בשכל והגיון תלוים המעשים והמאורעות: היום חשבת לעשות דבר, וטעמים הגיוניים נמצאו לך לכך. ופתאם עשית מחר אחרת ולא השגחת בטעמיך ההגיוניים. איזה כח שאינו נראה הכ ר י ח ך לכך. ההגיון עומד ותמה. אבל הנפש יודעת את הסבה גם בבלי יודעים. הנסתרות לה הן. יש בנפש מה שיש באלהים ויש באלהים מה שיש בנפש...

ואין לה לנפש פתח ושער אלא היופי והחן, כי אין לך דבר שהנפש מתנגעת עליו ומוסרת את עצמה עליו כהיופי והחן. אבל איתו היופי, שמגלה לנו מטרלינק, אינו אותו היופי החיצוני של ההֶלֶנים, שכל עיקרו לא נוצר אלא בשביל עצמו, אינו אותו היופי החושי, התאוני, שטבע ואבד בו אוסקר אואילד. העינים של נסיכות מטרלינק לא תעוררנה בך חמדת בשרים כעיניה של שולמית, הספוגות נאפופים. בתולה אינה נעשית אשה מתוך מבטו הראשון של הגבר, השובה את לבה כבתו של הורדוס. ולא נפלא הדבר. היופי של מטרלינק אינו תכלית לעצמו, אינו אלא ראי ליופי הפנימי, ליפיה הטהיר של הנפש הטהורה. מתוך עיניהן של נסיכות מטרלינק זורמת אהבה וחבה לך, לחבריך, לכל אדם. שחור שערותיהן הארוכות והמסולסלות אינו אלא סמל האפלה העמוקה השומרת את פתחי המסתורין. והצואר הלבן, צואר השיש, המזהיר מתוך מחלפות השער השחורות, אינו אלא סמל האור הגנוז בחביון האפלה העמוקה...

ואולם הדעה הצלולה במעשי יום-יום אינה מסוגלה לתפוס את הרזים העמוקים ולהשתעבד להם. ולא עוד אלא שצנועה היא הנפש ואין היא מגלה את סתריה ורזיה להגיון הנוגע בה את מבטו הקר, הסוקר, והיא מתעלמת ממנו ומשאירה אותו מבחוץ. לפיכך משקה מטרלינק את בריותיו משקה משכר, מין יין ישן, הנוסך שכרון על השכל הפשוט והגיונו הקר. יין ישן זה הלך-נפש (שטיממונג) שמו. אמנם הרבה משוררים היו גם לפני מטרלינק, שהעמידו את יצירותיהם על הלך-הנפש. אבל איש מהם לא הגיע בכך למדרגתו של מטרלינק. מטרלינק נוגע בך בידו הענוגה; והנה אתה ניתק ועולה מתוך עולמך, והנה אתה עומד

לפני שערים סגורים של אוצרות נעלמים ובידך נתונים המפתחות לפתחם...

הנה כי כן שלשה אלה המה כלי-זיינו של מטרלינק: היופי, הלך-הנפש ועלית הנשמה. וכדי להשתמש בשלשתם היכרח מטרלינק לברוא לו שפה חדשה, סגנון חדש, טכניקה חדשה, פרובלימות חדשות — אָמָנוּת חדשה, שלא ידעוה האמנים אשר קדמו לו. ולכן היתה אמנותו החדשה כעין מחאה כנגד האמנות הישנה, ביחוד נגד האמנות הדרמטית.

והשפה החדשה אשר ברא מטרלינק פשוטה היא, תמימה, שפה שאין בה הבל חטא — שפת הנפש, כי נפש לנפש תדבר בשירתו של המשורר המיסטיקון הזה. המלים שבות ונכפלות, שבות ונכפלות, עד אשר תאחז נפשך ברז הצפון בהן, עד אשר יגמר ויתעלה הטקט הנפשי, הריטמוס הפנימי החרוז בתוכן. ונפלאה היא מוסיקה נפשית זו ונפלאים הם הקולות היוצאים מתוכה. אבל גדולה ונפלאה מהם היא הדממה הבאה אחריהם. דברים שאי אתה רשאי לאמרם בפה אתה שומעם מתוך הדממה. את הדברים שהם אמתים ונצחים אתה שומע רק מתוך הדממה...

אין זו השתיקה הפאסיבית, הריפלקס של השינה, של המות, של אי-ההויה. זו היא השתיקה המלאה חיים, המלאה הוית פנימית, דבור פנימי, — זוהי השתיקה התוקפת את רוב בני האדם רק לעתים רחוקות מאד, שתים שלש פעמים במשך ימי חייהם.

„רוב בני האדם — אומר מטרלינק, פילוסוף הדממה — מקבלים עליהם עול מלכותה של השתיקה הזאת רק פעמַים ושלש בימי חייהם. את פני האורח הנפלא הזה הם מעיזים לקבל רק בהיות נפשם חוגגת חג גדול. זכר נא אותו היום שבו תקפה אותך ראשונה שתיקה נפלאה זו. זה היה בשעה שנגשת למפתן ביתך, בשעת פרידה, בשעת שמחה גדולה, על יד מטתו של מת, בשעת אסון, זכר נא את האבנים הטובות הצפונות, שנגלו לך פתאום, ואת כל האמתיות הנרדמות ששבו כרגע לתחיה, — זכר נא את הרגעים ההם ואמר נא לי, אם לא היתה הדממה טובה אז ונחוצה. את הנשיקה שנשקה לך דרממה בעת צרה אי אפשר לך לשכוח. ולפיכך הללו שזכו לנשיקה זו לעתים קרובות נעלים הם מזולתם. הם קרבו אל האלהים, והצעדים שצעדו לקראת האור לא יאבדו לעולם. אוהב ואהובה אי אפשר להם שידעו זה את זו כל זמן שעוד טרם העיזו בנפשם לדום..."

וגם הדבור, שאותו מבקש מטרלינק לשמוע מעל במת התיאטרון, אינו זה המצוי בפי המשוררים שקדמו לו או החיים בדורו. בדבור זה חסר גלוי סודות ההויה, שהוא העיקר למטרלינק. ולפיכך אנוס הוא לברוא דבר חדש, שני מיני דיאלוגים, האחד „חצוני", המתאר את גוף המעשים והעובדות, והשני — „פנימי", הדולה את הסודות המפרכסים בנפש ברגעי המאורע. ולכן אין המעשה עיקר בדרמותיו של מטרלינק, כי אם הדבור, הדבור המגלה את הנימים היותר דקים הטמורים בנפש.

„מה יוכלו להגיד לי — שואל יוצר הדרמה החדשה — בני אדם, שתקפה אותם איזו מחשבה בודדה, האורבים לאוהב או אהובה ופנאי לחיות אין להם? האם האושר והמנוחה אינם עלולים לגלות לנו דברים נצחיים יותר מן הסאון והרעש והאפקטים? האם רק בשעה שאני בורח מאבחת חרב או האומנם רק בשעה שאני נושק לאהובתי מגיעים חיי לנקודת גבהם העליונה? האומנם אין רגעים נעלים, קדושים ונצחיים מאלה?..." „נוטה אני להאמין, כי אותו זקן, היושב על כסאו ולפניו נר פשוט דולק, והוא מקשיב רב קשב אל החוקים הנצחים, השוררים מסביב לו, והוא מוצא פתרונים לחידת עולמים הכמוסה ומרומזת בדממה העוטפת איתו ובהבהוב האור אשר לפניו, וראשו כפוף לו, והוא נכנע למציאות ונשמע לנפשו, — נוטה אני להאמין, כי זקן זה, היושב כאן על מקומו מבלי נוע, חי באמת חיים יותר עמוקים, יותר אנושיים, יותר רחבים וממשיים מאותו האוהב החונק את אהובתו, מאותו שר הצבא המנצח במלחמה ומאותו הבעל הנוקם את נקמת כבודו"...

ואת אשר מטרלינק תובע מיוצרי הדרמות האחרים הוא נותן בעצמו. הוא יוצר דרמה חדשה, טרגדיה נפשית, יצירות מוסיקליות, מילודיות חשאיות שהנשמה מתעלה בהן ונשמעת מתוכן. והיצירות הנפלאות המיסטיות הללו יש בהן מנוחה, דממה, מרגוע, ואין בהן סאון ורעש בַּגַּלִּים, המחרישים את הנעימות הדקות של הנפש הרכה, הרועדת. הדמעות המפכות כאן פניני הנפש הן, האנחות שאתה שומע כאן מזמורי הנפש הן, הנשיקות שאת הֵןָ הרך אתה שומע כאן לחשי הנפש הן...

כי זהו כל כחו של מטרלינק וזהו סוד שירתו — הכניסה אל תוך עמקי הנפש, כדי לראות מתוכה את מאורעות החיים ולהבין את סבתם. הסר את הקלפה הקשה של החיים החצונים שאינם ולא כלום וחדור אל החיים הפנימים, אל חיי הנפש, שהם הם הכל, פתח את השערים האטומים והוצא את האור הגנוז שהם שומרים עליו, — זוהי שירתו של מטרלינק, זוהי השירה החדשה אשר יצר לנו יוצר המסתורין החדשה...

יעקב כהן.

תַּנְחוּם.

מסורה עממית.

ו.

(סוף).

אוּלָם אַט אַט עֲזָבוּהָ גַּם אַחֲרוֹנֵי כֹחוֹתֶיהָ;
יְהִיֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה — מָטָּה! וַתִּתְנַפֵּל אֶל הַמְּצֻלָּה.
קִדְּמוּ אוֹתָהּ אֵדִים רָעִים, אֵדֵי צַחֲנָה וּמַחֲשַׁכִּים,
דָּקְרוּ אֶת עֵינֶיהָ, שָׂמוּ מַחֲנָק לָהּ — וַתֹּאמֶר לָשׁוּב,
לָשׁוּב מַעְלָה — לֹא יָכְלָה! צָלְלָה כָּאֶבֶן מָטָּה.
אֹפֶל, אֹפֶל! וַעֲטַלֵּפִים אִלְּמִים סוֹבְבִים בָּאֹפֶל,
וּמַעֲמַקִּים קְרוּעִים, פְּרוּעִים, לִבְלִי קֵצֶה מַעֲמַקִּים —
וְהִנֵּה הִיא בַּבֹּץ שׁוֹקַעַת.
מְצָאוּ אוֹתָהּ נַעֲרֵי-שֵׁדִים, גִּלְגְּלוּ בָּרֶפֶשׁ אוֹתָהּ,
מֵרְטוּ, צָבְטוּ, עִנּוּ אוֹתָהּ, קָשְׁרוּ חוּט בָּהּ וּסְחָבוּהָ
פֹּה וָשָׁם כִּפְגֶרֶת-צִפּוֹר — וַתִּתְעַלָּף, וַתִּתְעוֹרֵר —
וְהִנֵּה הִיא בַּעַב-הֶעָשָׁן,
לַהַב עוֹלֶה, רְשָׁפִים עָפִים, רֵיחַ דָּם וּבְשָׂרִים צְלוּיִם,
שֵׁדִים נוֹצְצִים וְחוֹלְפִים, מְחַרְחֲרִים וּבְצִפָּרְנֵיהֶם
מְפַרְפְּרוֹת נִשְׁמוֹת מֻכּוֹת — רוֹאִים אוֹתָהּ, רוֹדְפִים אוֹתָהּ,
מִשְׁתַּמֶּטֶת הִיא, נִמְלֶטֶת,

עָפָה הִיא כָּל עוֹד בָּהּ כֹּחַ, תּוֹעָה, תּוֹעָה בַּתַּחְתִּיּוֹת —
רַגְלֵי סְלָעִים, כַּלְעֵי-טַחַב, נְקִיקֵי נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים,
וּמִבֵּין הַסְּלָעִים נַחַל, פֶּתֶן-עֲקַלָּתוֹן שָׁחוֹר,
רָץ וְשׁוֹאֵף, רָץ וְהוֹמֶה בַּחֲמַת-טֶרֶף אֵין לָהּ שֹׂבַע,
זוֹרֵק גַּלָּיו הָעֲכוּרִים וּמַשְׁמִידָם מִתּוֹךְ קֶצֶף,
גּוֹרֵף גּוּפוֹת-מֵתִים כְּחָלוֹת וְגֻלְגָּלוֹת נַעֲווֹת-מַרְאֶה,
הוֹדֵף אוֹתָן, רוֹדֵף אוֹתָן —
קוֹרֵא לָהּ גַּם לָהּ בְּזַעַם וּבִשְׁאוֹן-זָדוֹן-תָּקְפּוֹ מוֹשְׁכָהּ.
הִיא נֶאֱבֶקֶת, מִתְחַמֶּקֶת,
עָפָה הִיא כָּל עוֹד בָּהּ כֹּחַ, תּוֹעָה, תּוֹעָה בַּתַּחְתִּיּוֹת,
מְחִלּוֹת-אֹפֶל, מְחִלּוֹת-לַחַץ וּבְכָל עֵבֶר הַרְמֵי-שַׁחַת:
„הוֹי, אֵי מְנוּחָה לִי, אֵי מְנוּחָה?" —
אַךְ אֵין קוֹל מִלְּבַד הֵד קוֹלָהּ, יַעַן לָהּ בְּלַעַג סָבִיב...

פִּתְאֹם הִשְׁלִיכָה לְמָעְלָה: אֲדִים חִוְּרִים, זֹהַר לַיְלָה —
וְהִנֵּה הִיא עֲלֵי יַבָּשֶׁת.
הוֹ! אַךְ נָגְעָה בַיַּבָּשֶׁת, שָׁב לָהּ גּוּפָהּ וּבְמַלְבּוּשָׁיו
וּכְאִישׁ חַי הִיא מִתְהַלֶּכֶת — הַאִם שָׁבָה אֶל הַחַיִּים?
הוֹ! פֹּה פַּעַם כְּבָר הָיְתָה: כָּרִים אֵלֶּה וְרוֹעֵי-קוֹצִים,
יַעַר זֶה וּבֵית-הַקֶּבֶר... הִנֵּה בֵּית-הַטַּחֲנָה! הִנֵּה
כָּל הָעִיר... הַאֻמְנָם שָׁבָה?
רֵיקִים, דּוֹמְמִים הָרְחוֹבוֹת, נָמִים הֵם בְּאוֹר כּוֹכָבִים,
רַק מְעַט לְעֵת הָרוּחַ יִרְגְּזוּ כַּחֲלוֹם רַע תְּנוּמָתָם.
קוֹפְצָה הִיא לָרוּחַ, שָׁטָה, מִתְדַּפֶּקֶת עַל הַתְּרִיסִים —
אֵין פּוֹתֵחַ!... מִתְחַנֶּנֶת וּמְיַבֶּבֶת — אֵין פּוֹתֵחַ!...
נִמְשְׁכָה אֶל בַּיִת נָמוּךְ וְלֹא יָכְלָה לָזוּז מֶנּוּ:
„פְּתַח! הוֹי, פְּתַח!" — „מִי שָׁם?" — הִיא שׁוֹתֶקֶת
וּבְיָדַיִם קָרוֹת מַכָּה וּמְקַרְקֶרֶת אֶת הַתְּרִיסִים....
תְּנוּעָה מִבִּפְנִים וּצְעָדִים, צְלִיל מַפְתֵּחַ, שְׁרִיקַת שַׁעַר;
רֹאשׁ — וְזַעֲקַת-פַּחְדִּים!... דָּפַק! וְגָז הָרֹאשׁ, הַשַּׁעַר סָגוּר.—
„בְּנִי!..." וּכְאִלּוּ מֵתָה שֵׁנִית, עוֹמְדָה קְפוּאָה הִיא תַּחְתֶּיהָ
וּמַבָּטָהּ אֶל הַשַּׁעַר — מַבָּט אִלֵּם, נֶעֱלָב, נִדָּח...
הִנֵּה אִישׁ מְאַחֵר לָלֶכֶת — אָצָה הִיא לְהַשִּׂיג אוֹתוֹ,
הֵצִיץ בָּהּ הָאִישׁ — וַיָּנָס...
נִשְׁאֲרָה, כְּלִי מָלֵא בוּשָׁה, עוֹמְדָה דוֹמֵם וּמַבִּיטָה
אַחֲרֵי אוֹתוֹ אִישׁ, עַד נֶעֱלָם, מַבָּט שׁוֹמֵם, תּוֹעֶה, אֹבֵד...
וּמִסָּבִיב יָחוּק רוּחַ וּכְמוֹ יִנְהֹם לָהּ עַל אָזְנָהּ:
„שׁוּבִי, שׁוּבִי אֶל עוֹלָמֵךְ! מַה-לָּךְ עוֹד פֹּה עַל-אֲדָמוֹת?
הֲלֹא מַתְּ!..." וִיתוּמָה דְּחוּיָה,
נָעָה, נָדָה הִיא בָרְחוֹבוֹת, רוֹעֲדָה מִקֹּר וּבוֹכָה,
בּוֹכָה מִבְּלִי קוֹל וְדִמְעָה —
וְהָרוּחַ סָבִיב יָחוּק וּכְמוֹ יִנְהֹם לָהּ עַל אָזְנָהּ:
„הֲלֹא מַתְּ... וְזֶה-כְּבָר!..." וּפִתְאֹם וַתִּזְדַּעְזַע עַד הַיְסוֹד בָּהּ,
כְּאִלּוּ נָשְׁכוּ שִׁבְעָה נְחָשִׁים אוֹתָהּ פִּתְאֹם - גֶּבֶר קָרָא!...
וּכְמוֹ הָיָה קוֹל הַגֶּבֶר:
„הָלְאָה! אֵין לָךְ פֹּה מְאוּמָה! עוֹד מְעַט פֹּה אוֹר, פֹּה חַיִּים—
הָלְאָה!..."
וְכִמְעַט חִישׁ סֹעַר גּוּפָהּ, נִדַּף כְּלִ כֶּעָשָׁן סְבִיבָהּ,
שָׁטָה, שׁוֹקְעָה הִיא, סוֹבֶבֶת —
הֵיכָן הִיא, — הִיא תוֹעָה, תּוֹעָה, שׁוּב הִיא תוֹעָה בַּמֶּרְחַקִּים,
בַּמֶּרְחַקִּים בְּלִי-נְהָרָה וּבְלִי-תִקְוָה שֶׁל הַתֹּהוּ...

„הוֹי, אֵי מְנוּחָה לִי, אֵי מְנוּחָה?" — — — — —

חֲתִימָה.

עוֹד הַיּוֹם בֵּית-טַחֲנָה עוֹמֵד עִם הָעִיר הַהִיא הַקְּטַנָּה;
רָקוּב, נָקוּב, שְׁבוּר-כְּנָפַיִם, עוֹמֵד לוֹ כְּזָקֵן נִדְכֶּה,
שָׂרִיד חַי מִימֵי-הַפְּלָאוֹת וּכְמַצֶּבֶת תַּנְחוּם חַיָּה...
וּבַעֲבֹר אִישׁ עָלָיו לַיְלָה, עוֹד הַיּוֹם יֵשׁ יִשְׁמַע פִּתְאֹם
שְׁרִיקָה, דְּפִיקָה, צְחֹק פָּרוּעַ מִן הַחָרְבָּה חוֹדְרִים עוֹלִים,
וְאָחֲזָה חַלְחָלָה תְּמִידָהּ אֶת הָאִישׁ וּצְעָדָיו יָחִישׁ,
יָדַע: חָרְבָּה זוּ יְשָׁנָה מִשְׁכָּן הִיא לְרוּחוֹת רָעוֹת —
וְאוּלַי עוֹד גַּם נִשְׁמַת תַּנְחוּם בֵּין כְּתָלֶיהָ מִתְלַבֶּטֶת...

וּדְבַר תַּנְחוּם יָצָא עֵבֶר וַיַּגִּיעַ קַצְוֵי אֶרֶץ;
וּזְמַן רַב מְשִׂיחִים הָיוּ יוֹם וָלַיְלָה בִּדְבַר תַּנְחוּם,
וַאֲנָשִׁים רַבִּים יָדְעוּ עוֹד לְהוֹסִיף עָלָיו הַרְבֵּה
שְׁמוּעוֹת פְּלִיאוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת,
אֲשֶׁר יֶחֱרַד אִישׁ לְשָׁמְעָם, אֲשֶׁר יִירָא לַהֲגוֹת בָּמוֹ...

מַעֲשֶׂה בִּמְשָׁרֶתֶת אַחַת... לַיְלָה הָיָה, לֵיל-אַשְׁמַנִּים,
יָצְאָה לָהּ הַנַּעֲרָה לָגִיף תְּרִיסֵי הַחַלּוֹנוֹת;
פִּתְאֹם חָל לְקוֹל וְזָעֲקָה כָּל הַבַּיִת... אֶל הַבַּיִת
פָּרְצָה חִוֶּרֶת-שִׁיד הַנַּעֲרָה סִפְּרָה כָּל עוֹד בָּהּ נְשָׁמָה:
עִם הָעֵץ בִּקְצֵה הֶחָצֵר תַּנְחוּם, עָטוּף שְׁחוֹרִים כֻּלּוֹ,
עָמַד, נָתַן בָּהּ אֶת עֵינָיו...
רֶגַע-וּמִמְּקוֹמוֹ נִתַּק, הִתְחִיל צוֹעֵד יָשָׁר מוּלָהּ...

מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי נַעֲרֵי חֶדֶר... חֶדְרָם הָיָה עִם הַשָּׂדֶה
אֶל-פְּנֵי מִגְרַשׁ בֵּית-הָעוֹלָם.
יוֹם עֲרָפֶל שׁוֹמֵם הָיָה, בָּרָד יָרַד אוֹתָהּ שָׁעָה,
כִּרְבֵּר, קִשְׁקֵשׁ עַל הַחַלּוֹן;
עָמְדוּ עָמְדוּ שְׁנֵי הַנְּעָרִים אֶל הַחַלּוֹן וַיִּלְמְדוּ...

פִּתְאֹם דָּחַף נַעַר נָעַר: שׁוּר! וּשְׁנֵיהֶם נֶאֱלָמוּ:
עַל הַמִּגְרָשׁ יָשָׁר נֶגְדָּם תַּנְחוּם, לָבוּשׁ בַּתַּכְרִיכִים,
סוֹבֵב, סוֹבֵב לוֹ וּמְרַקֵּד מִתּוֹךְ צְחֹק וְטֵרוּף־דַּעַת
תַּחַת חִצְצֵי הַבָּרָד...
רֶגַע נַחְשׁוֹל לָבָן חָלַף – וַיֵּעָלֵם עִם הַנַּחְשׁוֹל...

מַעֲשֶׂה שׁוּב בְּאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ... זְקֵנִים הָיוּ הָאֲנָשִׁים,
שֶׁכְּבָר שָׁכְבוּ לָמוֹ לָנוּם תְּנוּמַת־שַׁבָּת לְאַחַר סְעֻדָּה;
סַעַר מְרִירִי אַךְ הִתְעוֹרֵר, לֹא נְתָנָם לִסְגֹּר עָיִן –
קָמוּ, נִגְּשׁוּ אֶל הַחַלּוֹן, רָאוּ: נְצִיבֵי חוֹל וְאָבָק,
כַּעֲדַת רוּחוֹת מְשֻׁגָּעִים, רָצִים שׁוּרָה בִּלְתִּי־פוֹסְקָה,
הוֹדְפִים, רוֹדְפִים אִישׁ אֶת אָחִיו,
נוֹפְלִים, קָמִים, רָצִים הָלְאָה
בַּהֲמֻלָּה וּבִנְהִימָה
וּבְקוֹל שִׂמְחָה שֶׁל הֲרִיסָה,
כְּאִלּוּ בָּאוּ לַהֲפֹךְ עוֹלָם...
פִּתְאֹם נִשְׁמַע רַעַשׁ אוֹפָן, שַׁעֲטוֹת סוּס... בִּמְרוּצָה בָּאָה,
עָבְרָה אֶת הָרְחוֹב כְּבָרָק עֲגָלַת „גּוֹי", בְּכָל כֹּחוֹ שַׁרְבֵּט
אֶת הַסּוּס... וְעַל הָעֲגָלָה יָשַׁב אִישׁ כְּפוּף־גַּב וּמְכֻרְבָּל – –
„תַּנְחוּם!..." קָרְאוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו...
רֶגַע – וּכְבָר הָעֲגָלָה גָּזָה, נִבְלְעָה בַּמֶּרְחָק...

וּזְמַן רַב מְשִׂיחִים הָיוּ יוֹם וָלַיְלָה בִּדְבַר תַּנְחוּם,
וַאֲנָשִׁים רַבִּים יָדְעוּ עוֹד לְהוֹסִיף עָלָיו הַרְבֵּה
שְׁמוּעוֹת פְּלִיאוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת,
אֲשֶׁר יֶחֱרַד אִישׁ לְשָׁמְעָם, אֲשֶׁר יִירָא לַהֲגוֹת בָּמוֹ...

(תרס"ד—ע).

מ. סמילאנסקי.

זְמִירָה.

ציור.

(המשך).

X.

לא היו ימים מועטים עד שהתרועענו אל זמירה ונעשינו חברים לה. זמירה התחילה מתקרבת אלינו ומכבדת אותנו באופן גלוי על פני ה„צרפתים". ואלה האחרונים הביטו עלינו בעיני זעם, כבעל בני־אדם הבאים להשיג את גבולם. הם התחילו גם לריב עם זמירה בגללנו. והיא היתה פוגשת אותנו בכל יום בפנים מאירים ובבת־צחוק של רצון על שפתיה, וכשהלכנו, היתה מברכת אותנו בתנועת־ראש נעימה ומלאה חן.

ואת חברי יהושע כבדה על פני.

אנכי ידעתי והרגשתי את זאת. מתחילה חרה לי, היטב חרה לי. ויש גם שכעסתי על חברי יהושע.

אבל לאט־לאט התרגלתי אל מחשבתי המרה והשלמתי עם רוע מזלי. וגם אמתלא מצאתי בלבי להצדיק את חברי: אני הרי היתה לי פת בסלי — העינים הכחולות אשר ביהודה...

אמנם, למראית עין, היתה זמירה קרובה יותר אלי. אתי הרבתה לדבר ולהתלחש, לי ספרה גם את סודותיה ועמי טיילה לפעמים. אנכי הייתי מלוה אותה בלילות אל החנויות ועוזר לה. ואנכי — יסלח נא לי חברי יהושע! — נשקתי פעם את ידה... ליל חושך היה, ואנכי לויתי אותה אל החנות אשר בקץ הרחוב, ובדרך נתקלה פתאום ידי בידה. וידה חמה היתה. ואקח את ידה ואקריב אותה אל שפתי ואשקנה. והיא לא התנגדה לזה ולא אמרה כלום.

ובכל זאת ידעתי, כי אין לבה הולך אחרי; כל מעינה בחברי, ואני — רק לכסות־עינים הייתי לה; כשדברה אתי, היתה מדברת רק על חברי ולא עלי והיתה חוקרת ודורשת רק אודותיו ולא אודותי. ואדע, כי בגללו היא מתקרבת אלי. ואשוך את בשרי בשני.

וחברי יהושע לא דבר עוד אף פעם אחת עם זמירה ביחידות ולא טייל עמה. ואף פעם אחת לא לוה אותה אל החנויות. זמירה גם בקש לא בקשה ממנו, כי ילונה. לא העיזה. הוא לא הרבה לדבר עמה גם בפני אחרים. ובכל זאת ניכרת היתה השפעתו עליה. כאשר דבר או כאשר ספר, הקשיבה לדבריו רב קשב. ונפלא הדבר: הוא לא הוכיח אותה אף פעם אחת על קלות־דעתה. ובכל זאת ידעה בעצמה והרגישה, מה הם הדברים והמעשים, שאינם לרצון לו. ומטעם זה נעשתה זהירה ביותר. וגם האורחים הרגישו בדבר, מבלי שהגידה זמירה להם כלום. ויהיו גם הם זהירים ביותר בדבריהם ובהליכותיהם עמה. לבסוף התחיל יהושע מביא לזמירה ספורים לקריאה. היא קראה צרפתית ועברית. את הספורים, שנתן לה חברי, קראה בעיון רב. עד אז לא היתה עוסקת בקריאת ספרים כלל וכלל. זמירה ידעה גם לשיר. קול יפה ומתוק היה לה, סופרנו נעים ורענן. חברי יהושע אהב מאד לשמוע את קולה בשוררה. כשהיה, היה עושה שלא כדרכו ומאחר לשבת בבית אבותיה אחרי סעודת הערב. בהקשיבו לה, פרח אודם קל בפניו החורים ואור חם וטוב האיר את עיניו החולמות. אבל מעולם לא בקש אותה לשיר. ושום דבר לא בקש ממנה. וכשהיתה משרתת לפניו בזמן הסעודה, נראה היה, כי דבר זה גורם לו יסורי־נפש. ואת זמירה הייתי רואה לפעמים, כשהיא עומדת בקרן־זוית שבחדר ועיניה מכוונות אל חברי יהושע. ופתאום היו פניה נעשים חורים ביותר ויגון נשקף מעיניה.

ולבי היה מתמלא חלחלה.

XI.

פעם הלכתי עם זמירה לטייל.

היה ליל־אופל. ליל מוצאי־שבת. ביום ההוא אחרנו לשבת בביתו של אבי־זמירה יותר מבשאר הימים. וזמירה היתה כל אותו היום חורת ובפניה נראו סימני התרגשות והתעוררות. אחרי ארוחת־הערב נכנס חברי יהושע בשיחה עם בעל־הבית, וזה לא נתנו ללכת. זמירה יצאה מן החדר ונתעלמה מן העין. הישיבה בבית נעשתה קשה עלי. אז קמתי ויצאתי החוצה. לשוב אל חדרנו לא חפצתי. ולפיכך טיילתי ארוכות וקצרות ברחובה של המושבה. פתאום התבלטה לנגד עיני איזו תמונה מן החושך ונגשה אלי. נפתעתי. זאת היתה זמירה.

— הוא מטייל יחידי?

— כן.

— האוכל ללכת עמו?

— ברצון!

הלכנו, הולכים ושותקים. עברנו את כל אורך הרחוב עד קץ המושבה... יצאנו אל הדרך... העוברת בין הכרמים. זמירה ההרפקה מעט עלי. ולבי דפק ביותר. הרגשתי את נשימתה החמה, אשר בלבלה את מוחי... הרגשתי את חמימות גופה הצעיר, ולבי נעשה סחרחר. חבקתי את זרועה ולחצתיה אלי. זמירה לא התנגדה לי. הוספנו ללכת. לקחתי את כפת ידה, חמה היתה, כאילו אש עצורה בה. נשקתיה אחת ושתים. שפתי בערו כאש. וזמירה לא התנגדה לנשיקותי.

— למה יתרחק חברו יהושע מן הנערות?

קולה היה לוחש, צינה חלפה בגופי. הרפיתי את ידה.

— ראה כיצד?

— מימיו לא הלך לטייל עם נערה. רק על ספרים ועל ענינים חשובים ידבר תמיד... מדוע?

— טבעו הוא בכך, בכובד־ראש. עסוק הוא כל הימים בענינים חשובים.

— האם אנשים כמותו אינם אוהבים נערות?

זאת הפעם הראשונה, אשר הרגשתי בקולה העליז, הקל והפיוח של זמירה נעימה של כאב. החרשתי.

— למה יחריש?

— אנכי חושב, כי גם אנשים כמותו מסוגלים לאהוב. כל איש מסוגל לאהבה.

קולי רעד מעט. לא יכולתי לשלוט בעצמי.

— האומנם?...

שתקנו. אנכי חבקתי את זרועה, כמו קודם לכן, אבל אל לבי לא אמצתיה.

— למה חדלתם מבוא אל הגבעה אחרי העבודה?

ושוב היה קולה קול מלחשים.

„באיזו גבעה היא מדברת? — חשבתי בתמיה. — אהא, אותה הגבעה, הנשקפת אל הים"... אמנם כן. מאז אשר נעשינו קרובים לזמירה, חדלנו מלכת אל הגבעה. חברי יהושע לא הלך וגם אנכי לא הלכתי אחריו. אחרי העבודה היינו חוזרים אל חדרנו, שוכבים איש־איש על דרגשו, שוכבים ושותקים וכל אחד שקוע במחשבותיו. וחדרנו היה מלא ערבוביה של אור וחושך. על מה חשבנו? אנכי חשבתי בזמירה. וחברי יהושע במי חשב?...

— חדלנו...

— ואז הייתם יושבים שם יום־יום.

עמדתי. הבטתי בפניה בתמיה.

— מנין היא יודעת זאת?

— רואה הייתי אתכם בכל ערב.

— הא כיצד?

— אתם ישבתם על גל האבנים, הפונה לצפון, ואנכי עמדתי מאחורי גל האבנים, הפונה לדרום.

— איך זה... עמדה?

— פשוט, הייתי באה כחצי שעה לפני צלצול הפעמון, עומדת ומחכה לבואכם.

— למה?

— חפצתי לראות את פני חברו יהושע.

קולה היה נמוך, אבל צלול, שוקט ועז. ובעיני גדל החושך מסביב שבעתים.

— למה?

שאלתי שוב שאלת תם, וכרגע הרהרתי חרטה בדבר. אבל שאלתי כבר נאמרה וקולי היה מלא כאב עז.

זמירה הרימה את ראשה אלי. שתי עיניה השחורות התנוצצו כגחלים בוערות.

— אהבתי את יהושע.

XII.

ממחרת הלילה ההוא, כשהעירני חברי לעבודה, אמרתי לו, כי חש אני בראשי, ולא קמתי. וכששב חברי בערב מן השדה, מצאני, כשאני עומד בחדר עם שתי מלתחותי, הקשורות בחבלים, ולפני הבית עומד הדליז'נס, ההולך ליפו.

— מה זאת? — שאלני חברי בבהלה.

— אנכי... ליפו אני הולך... קבלתי... מכתב קבלתי, שמחר יבואו אנשים, בני מקומנו...

אנכי לא הבטתי אל חברי בדברי וקולי רעד מעט.

— מכתב? כלום נתקבלה הפוסטה היום? ואת מלתחותיך למה קשרת? האם תאמר להשאר ביפו?...

— אשאר... רוצה אני לעבוד מעט במושבות שביהודה.

— ביהודה?...

חברי נעץ בי את שתי עיניו החודרות, ואנכי כבשתי את פני בקרקע.

— מילא... לך לשלום! אבל הלא תכתוב לי?

— אכתוב!

הבטתי אליו בחבה ובמסירות לב.

— וכשתמאס עליך יהודה, תשוב אלי לפסגה?

— אשוב...

נשקנו איש לרעהו ויצאנו החוצה.

— מזמירה ומאביה לקחת ברכת הפרידה?

— כן...

מזמירה נפרדתי עוד בצהרים. היא נבהלה, כששמעה מפי על דבר נסיעתי הפתאומית. עיניה השחורות הביטו אלי כאילו מתוך פחד:

— מדוע לפתע־פתאום?

— כך...

ואביה הניע אחרי בראשו:

— קל־ידעת הם הצעירים!

XIII.

לפסגה לא שבתי עוד. וגם חברי יהושע עזב באותה שנה את פסגה.

עברו חדשים אחדים. את הבטחתי לחברי יהושע לא קיימתי. לא כתבתי לו. פעמים אחדות לקחתי את עטי בידי — ואולם כתוב לא כתבתי לו מאומה. וגם חברי לא כתב לי. והנה ביום בהיר אחד—בראשית החורף היה הדבר — קבלתי מכתב מיהושע. ובראותי את כתב־ידו הישר והמאורך קצת, אשר כה אהבתי, נתמלא לבי רגשות גיל, וגם חרדה מלאתי.

חברי יהושע כתב לי, כי עזב את פסגה ובא לעבוד בעמקיה.

חרדתי ממקומי: בעמקיה גברה הקדחת והפילה כמה חללים, וכל אכריה עזבוה בסוף הקיץ. הלא חברי מסכן את חייו! כלום לא שמע בפסגה מהנעשה בעמקיה?

חברי ידע, והוא כתב לי, כי דוקא בשעה כזו צריכים אנו הצעירים, אשר באנו לארץ־ישראל לבקש את אלהינו, ללכת לעמקיה.

„כלום תעזב מושבה עבריה מאין יושב בה? אנחנו הצעירים צריכים לשמור עליה. ואם נפול חללים — מה בכך? הלא בעד אידיאלנו נמות! ולמה לנו לחשוב על־דבר המות בשעה שיש

לפנינו תעודה גדולה וקדושה כזאת, המלאה הוד של חיים ויופי של מלחמה?..."

ככה כתב לי חברי והציע לי, כי אבוא גם אנכי לעמקיה לעבוד עמו שכם אחד. מקוה הוא, כי לא מעטים יהיו הצעירים, אשר ידעו את חובתם לעמקיה; יבואו ויאחזו את דגלם בידם!

„וזמירה?... חלפה מחשבה במוחי. — האמנם הסכימה, כי ילך לעמקיה לסכן את חייו? ואולי לא הגידה לו את דבר אהבתה? ואפשר הגידה לו, ורק הוא לא אהבה ויעזבנה?"

במכתבו של חברי לא נזכר שמה של זמירה.

לעמקיה לא הלכתי. ולא משום שיראתי מפני הקדחת. מקדחת לא נקיתי אז גם ביהודה. אבל — קרובה היתה עמקיה לפסגה ביותר...

XIV.

עברה עוד שנה אחת. ופתאום עבר עלי איזה רוח וימשכני לעמקיה. זמירה?... לא. זכרונה התחיל להשכח מעט-מעט מלבי. בזמן האחרון התרועעתי שוב עם הנערה, אשר עיני-תכלת לה. אמנם העינים הללו כבר אבדו בעיני את קסמן הראשון. כהות היו ביותר מול זוהר עיניה של זמירה. אבל בכל זאת עדיין היה כחן גדול להשביח מעט-מעט את סערת לבבי. בשעות החופש טיילתי עם הנערה בשדות ובכרמים. יש אשר ישבנו תחת עץ מצל וקראנו בספר. חברתי מצאה ענין בספרים הרבה יותר מזמירה. באחת: מצאתי לי חבר חדש ולבי שקט. אבל מה הדבר, אשר משכני לעמקיה? יהושע. פתאום נתעורר בי חפץ עז, אשר לא יכולתי להתגבר עליו, לראות את חברי אשר אהבתי. חפצתי לראות את פניו החורים ולהסתכל בעיניו הטובות, החולמות, ולשמוע מעט מדבריו, מחלומותיו, מתקוותיו... ואת דבר זמירה לא זכרתי לו עוד. וכלום כעסתי עליו קודם? רק רגש של כאב הרגשתי אז, וכאבי זה לא נתנני להשאר בחברתם של יהושע ושל זמירה. עכשיו כבר פג הכאב, ואנכי נכספתי פתאום, נכספתי בכל לבי לראות את יהושע.

כשאמרתי לחברתי, כי הולך אני לעמקיה, העמידה בי את שתי עיניה הכחולות מתוך השתוממות רבה:

— לעמקיה? הלא שם קדחת!...

— רק לימים אחדים. רוצה אני לראות את חברי. הלא תזכרי את יהושע?

— כן, יפה היה...

גם זו! אלי, מה היופי, שמצאו הנערות בחברי, ביהושע?

XV.

חברי יהושע נשתנה לרוע. פניו נעשו רזים מאד ואיזה צבע מוזר היה להם: ספק ירוק, ספק כתום. ועיניו נעשו עמוקות ומזרות אש.

הוא שמח לקראתי מאד. הרגשתי בו, כי גם הוא נכסף אלי, כמו שנכספתי אנכי אליו...

— יהושע, מה היה לך? למה פניך כה רעים?

— רעים?... אין בכך כלום. בריא אנכי, חי-נפשי, בריא!

הבטתי אל חברי כמסופק. „בריאותו" היתה חשודה בעיני.

והוא התחיל מספר לי נפלאות על עמקיה, כמה שמנה אדמתה ומה רב הטוב הצפון בעתידותיה.

— לעתיד לבוא תהא עמקיה עיר-הנמל העברית הראשונה. יש לעמקיה נמל יפה. וגם אוירה טוב. חי נפשי, אויר טוב!... בחורף כגן-עדן המקום הזה. ורק בקיץ קשה האויר מעט. אבל גם זה יעבור. בקיץ האחרון מתו רק חמשה אנשים...

— רק?... וכמה מספר כל האנשים במושבה?

— בקיץ היינו מעטים. אבל עכשיו יש כחמשים נפש.

שתקתי. ושוב מספר לי חברי בהתפעלות על עמקיה ועתידותיה. ועל-דבר זמירה לא הגיד דבר.

הלכנו לראות את אדמת המושבה. עלינו גבעות וירדנו עמקים. באנו אל הים ושוב עלינו על הגבעות. המושבה החדשה היתה יפה באמת. רחבה מאד—רחבות הים מזה ורחבות ההרים מזה, ועמק השרון באמצע.

— היפה? — שואלני חברי ועיניו נוצצות מתוך אושר אין-קץ.

— יפה! — הסכמתי לו בפי, ובלבי חשבתי: „יודע אנכי דבר היפה גם מזה"...

ועל דבר אותו היופי אין חברי מספר לי.

הוא לא ספר, ואנכי לא שאלתיו.

(סוף יבוא.)

ב. ארנסט.

מתוך התחומים.

ח.

על חללי-התחומים.

השבוע הזה שבוע של אכסטרנים היה לנו.

קול יצא בעתונים, כי גזירת „הפרוצנטים" עתידה שתחול גם על האכסטרנים היהודים, ועוד מעט ינעלו גם בפניהם כל השערים, המובילים לעולם שכולו טוב, לעולם הדוקטורים והיוריסטים והפרוביזורים ותלמידי-האפותיקות—וקמה מבוכה בין בני-הנעורים אשר בתוך התחומים...

המבוכה היתה גדולה מאד. השמועה הזאת היתה להאכסטרנים כקול רעם ביום בהיר—בעוד כולם שוכבים בחור-בחור על משכבו, כל אחד בעלית-גגו, המשמשת לו דירה, כל אחד מעפעף בעיניו הכהות כלפי הגימטריאות החמורות, כל אחד מתפוץ ורועד מחמת צינת החורף הקשה וכל אחד מתפלל בלבבו לפת-לחם ולזנב דג-מלוח ולפפירוסה, כדי להחיות את נפשו הרעבה והשוקקה...

„הוי, רבונו של עולם! — כותב לנו אחד האכסטרנים מאודיסא במר-נפשו. — למה נשתנינו מכל אומה ולשון? המעט ממנו, כי ברוב עמל וביסורי הגוף והנפש עלה לנו עד שנעקרנו מבית אבותינו ומעיר-מולדתנו הקטנה, מקום החשכה והבערות, ובאנו לעיר הגדולה וההומיה, מקום החכמה והמדע, משכן חלומותינו הנעימים ושאיפותינו הכמוסות, שעליהם חלמנו ואליהן שאפנו ימים ושנים; המעט ממנו, כי מקריבים אנו את מיטב חלבנו ודמנו על מזבח ההתקדמות ואנו מבלים את ימי-נעורינו הטובים בחשכת המרתפים וממיתים עצמנו בעליות הגגות ומסגפים גופנו ברעב ובצמא ומונעים מעינינו את אור השמש; המעט ממנו, כי מטומטם לבנו וכהה רגשנו ואבדה רוחנו ורפו ידינו מחמת המציקים, מורי הגימנזיות, המתנכלים אלינו בשעת הבחינות ודנים אותנו ברותחים ומכשילים אותנו לבל נוכל קום; המעט לנו, כי דוויים וסחופים אנחנו, בעמנו הדווי והסחוף, וארורים אנחנו מכל בני-האדם אשר על פני הארץ — והנה עוד צרה זו נוספה על צרותינו..."

ועוד כמה וכמה דברים מרים מטיח האכסטרן האודיסאי כלפי רבונו של עולם, דברים הנוקבים ויורדים עד התהום, ומסיים הוא את מכתבו בשאלה, בשאלה זו, שרק הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, מסוגל להשיב תשובה עליה: „מה נעשה?"... מקוה הוא, הכותב התמים, כי אם יתני טובי העם אל לבם את מצב האכסטרנים הנורא „ויתכסו עצה", איך להעביר את רוע הגזירה, אז — „עשה ועשו וגם יכול יוכלו"...

הוי, האמונה התמימה! הרי היא שעמדה לאבותינו ולנו...

* *

ואולם לא כל האכסטרנים שוים. האכסטרן האודיסאי עדיין לבו שלם עם אלהיו ועם עמו. ואם קובל הוא ומתריע כלפי מעלה, הרי אינו עושה זאת אלא כבן הקובל ומתחטא לפני אביו.

אבל האכסטרנים, היושבים בעיר פ ל ו נ י ת, לא כן עשו.

עיר פ ל ו נ י ת היא עיר ואם בישראל. ואף־על־פי־כן בפעם הזאת לא נפרסם את שמה ברבים. כך הוא רצון הקורספונדנט. אותו הקורספונדנט, שאף הוא אכסטרן, עומד עלינו ומשביע אותנו בכל קודש. שנשאיר את עיר־מושבו בעילום שמה. „כי גדול הכאב מאד — הוא כותב — והחרפה גדולה מזה שבעתים... והיה כי יגיע הדבר לאזני אבות האכסטרנים וקרוביהם. החרדים, היושבים בריחוק־מקום שאננים ושוקטים בעריהם הקטנות, — וחשך עולמם בעדם ושוקצו חייהם שיקוץ־עולמים וטרפו את נפשם בכפם כגודל הבושה והצרה"...

ואמנם, מעשה האכסטרנים בעיר פ ל ו נ י ת אינו מעשה יפה ביותר. ועדיין אין אנו יודעים, אם כבר נעשה המעשה ההוא, או במחשבה הוא עוד. אלא שהקורספונדנט הנכבד מצרף מחשבה למעשה.

וזה אשר קרה בעיר פ ל ו נ י ת:

כשהגיעה השמועה בדבר גזירת האכסטרנים לעיר פ ל ו נ י ת, נתעוררו כל הבחורים הלומדים בעליות־הגגות וקמו מעל משכבותיהם והשליכו איש־איש את גימטריאותיו ונזדמנו כולם למקום אחד, כארנבות נפחדות, להועץ ולהחליט דבר, מה לעשות לגזירה הקשה הזאת. המהומה היתה גדולה והדבורים אינם פוסקים. הגדולים שבאכסטרנים, הזקנים והרגילים, הדברנים ובעלי־הלשון, קפצו בראש ודברו והתרגשו והתלהבו, והקטנים, הנערים חורי־הפנים ושחורי־העינים, אשר זה לא־כבר נפרדו מעל סינרי אמותיהם, עמדו מאחריהם והקשיבו, מחרישים ומשתאים, כצאן שלא חטאו. אל אלהי הרחמים! הרי זה רק כשנה או כמחצית השנה עברה מיום אשר ישבו תינוקות אלו תינוק־תינוק בבית אבא שלו, שלוים ושאננים מפחד, ועיר־מולדתם עיר קטנה, ויהודים מתהלכים ברחובה של עיר, ודלתות בית־המדרש פתוחות לכל, והלמודים למודי־קודש, והאלהים הוא טוב וחנון, ועין האם צופיה, והלחם ניתן בעתו, והחמים נאמנים בכל יום, והעולם עולם קטן וצר וחם וקרוב אל הלב... והנה באה הרוח וסערה ונתשה אותם מעל אדמת־מטעם ואחזה בציצית ראשיהם והביאתם בסערה אל העיר הגדולה, למקום שאון ורעש ומהומה ומבוכה, למקום בתים גבוהים עם דיוטות הרבה ועם מרתפים ועליות־גג צרים ואפלים, למקום רחובות ושוקים הומים מאדם רב, למקום בני־אדם זרים ומוזרים רצים דחופים ומבוהלים איש לבצעו ואיש לטרפו, למקום אשר שמים אינם נראים בו והאלהים כאילו אינו, ואת הקודש דשים בעקבים, והלמודים קשים וזרים, והלחם הוא מאכל־תאוה מערב שבת לערב שבת, והצינה חודרת לגוף ולנשמה, והעולם עולם גדול וקר ורחוק מאד, והתוהו והבוהו ממלאים את חללו, והבחורים הגדולים, המומחים לאכסטרניות זה ימים ושנים, פרועי־שער הם תמיד ופרועי־לשון, פניהם פני רעבים וצמאים, ועצמות לחייהם בולטות, ומשכבותיהם מסואבים, ובגדיהם בלואי־סחבות, וספריהם ספרים קרועים ומטושטשי־האותיות, וכולם יחד נהרגים על פחות משוה פפירוסה...

והנה יצאה הגזירה הרעה, והגזירה הזאת תהא חלה גם עליהם, על התינוקות הללו, והצרה תהא גם צרתם. והנה הם עומדים צפופים בתוך אחיהם הגדולים, והם תמהים ונפחדים, כשיות נדחות. והנה הם מרימים ראשיהם להאזין ולהקשיב אל דברי אחיהם הגדולים, הזקנים והרגילים, המומחים לאכסטרניות זה ימים ושנים.

והאכסטרנים הגדולים עולים על השלחן, המשמש במה לכבוד האספה, ומכריזים בקול רם לכל חבריהם, שנזדמנו לעלית־גג אחת לדון בגזירה:

— רבותי! אין עצה ואין דרך אחרת לנו לצאת מן המיצר, אלא לעשות כמעשה הסטודנטים, שגדרו בעדם את הכניסה לאוניברסיטאות: הבה נחליט כולנו פה היום ונקום כולנו כאיש אחד ונמיר את דתנו — ונפטר בבת־אחת מענשם של הפרוצנטים גם בזה וגם בבא...

האכסטרנים הצעירים, אלה הצאן שלא חטאו עדיין, בשמעם דבורים אלו יוצאים מפורשים מפי חבריהם הגדולים, נבהלו וחרדו חרדה גדולה: מה הללו מדברים? האמנם? האמנם?... האפשר לעשות כמעשה הזה? ומה יאמר אבא, כשתגיע אליו השמועה על־דבר סופו של בנו העלוי, „העתיד להיות דוקטור"? ומה תעשה האם, הבוכיה בלילות על גורל בנה, אישון־עינה, במרחקים? וכל בני העירה, השכנים עם השכנות. הרב והדיין והשוחט והמלמד, אשר התברכו בילד־שעשועים זה בימי ילדותו הטובים ונבאו לו, כי עתיד הוא להיות מורה־הוראה בישראל, — מה יסיחו בבית־המדרש, בהודע דבר השמד?...

„ועוד הפעם אני מבקש את המערכת הנכבדה, לבל תפרסם את שם העיר על עמודי עתונה, כי יש בזה משום סכנת־נפשות"...

כך מסיים הקורספונדנט את מכתבו בדבר החלטת האכסטרנים בעיר פ ל ו נ י ת.

* *

עושים אנו רצונו של הקורספונדנט ואת שם העיר איננו מפרסמים, אף־על־פי שהעתונים הודיעו כבר, כי הגזירה החדשה אינה חלה על האכסטרנים כולם, אלא על המכינים את עצמם להיות חובשים.

הגזירה עצמה בטלה, ואולם המכה, מכת האכסטרנים בתוך התחומים, עדיין קיימת היא ותקום לאורך־ימים.

הוי על מכה זו, שחללים רבים היא מפילה בתוך התחומים שלנו!

י. ה.

הַשְּׁמְרוֹנִים.

III.

רב הוא המרחק בין ספורי השמרונים ובין אמת המציאות, ובכל זאת לא היו צריכים ספורי האגדה האלה להברא דוקא בזמן

מאוחר. לעתים קרובות אנו רואים והנה מעשה העושה רושם בורא תיכף באורים ואגדות, שלפי הבנת ההמון מתאימים הם לגדלו ולחשיבותו של החזיון יותר מן הקשר הטבעי שבמאורעות. זמן קצר אחרי בנין בית מקדשם כבר שכחו השמרונים, שהם עצמם בקשו לבנות בירושלים מקדש יחד עם כל היהודים, והתחילו טוענים בלב שלם, שדוקא הר גריזים הוא המקום שבחר בו אלהים לבנות שם בית לשמו ולכבודו. ועוד במאה השניה לפני התאריך הרגיל פרצה בין היהודים והשמרונים שישבו באלכסנדריה מריבה בדבר קדושת ירושלים והר גריזים, והמריבה היתה עצומה כל כך עד ששני הצדדים פנו למלך תלמי VI פילומיטור בבקשה, כי הוא ויועציו ישפטו ביניהם. יוסף פלביוס מספר, שהמריבים התנו ביניהם, שהמנוצחים יתחיבו מיתה. מצד היהודים טען אנדרוניקוס ומצד השמרונים—סביאוס ותיאודוזיוס. בויכוח הדתי הזה נצחו היהודים, ושני השמרונים הנזכרים הומתו על פי משפט המלך *).

הספור הזה, שעל פרטיו טבוע חותם האגדה, מראה לנו בכללותו, עד כמה עתיקה היא אמונת השמרונים בקדושת הר גריזים ועד היכן הגיעה השנאה בין שני חלקי העם, שגם שניהם סבלו בתקופה זו בארצם מעריצותו של אנטיוכוס אפיפנס. ועוד אנו למדים מן הספור הזה, שגם שמרונים וגם יהודים נדדו עוד בזמן קדום לארצות זרות, וגם השמרונים קראו להם שם שמות כשמות היונים, והיו מושפעים מן היונים. על השפעה זו מעידה גם הספרות האלכסנדרונית. בשרידי כפרות זו אנו מוצאים קטעים משני ספרים, שנכתבו על ידי שמרונים: בקטע האחד מספר איש, שאין שמו ידוע, על חכמת אברהם, ומחברו של הקטע השני הוא תיאודוטוס השר בהיקזמטרים על גדולתם של שכם והר גריזים **).

ואולם ההשפעה היונית לא היתה צריכה לבוא דוקא ממצרים. אלכסנדר מוקדון הושיב כבר יונים בשכם, בערים הקרובית לה, כמו בסקיתופולים-בית שאן, היה ישוב יוני גדול. גם להשמרונים לא היתה נעימה וחביבה הפגיעה שפגעה בהם התרבות היונית. האמונה באל אחד לא יכלה להשלים עם אמונת האלילים של העם השליט. ואם גם נבדלו השמרונים מעל אחיהם היהודים, בכל זאת היו מסורים גם הם לאמונת היחוד. בימי אנטיוכוס אפיפנס נשקפה גם להם סכנה, וישתדלו להציל את אמונתם ומנהגיהם על ידי כפירה בלאומיותם. פקידי אנטיוכוס החלו לרדוף את השמרונים בגלל אמונתם, ואז כתבו השמרונים מכתב למלך, שבו הם קוראים לעצמם צידונים היושבים בשכם. הם חונפים לאנטיוכוס וקוראים לו אל נעלה. הם אומרים במכתבם, שבית מקדשם אשר על הר גריזים איננו מוקדש אף לאל אחד, ועל כן מבקשים הם מאת המלך להקדיש אותו לצאוס. הם אומרים, שחוגגים הם את השבת, מפני שבימי אבותיהם פרצה מגפה בארץ, ואז נקבע משום איזו סגולה של הבל היום הזה, שהיהודים קוראים לו שבת, לנוח ולהקריב בו קרבנות על הר גריזים. בהזכירם במכתב את היהודים מחרפים השמרונים אותם ומצדיקים את הדין והרדיפות עליהם. מתוך המכתב הזה, שמביא יוסף פלביוס, בולטת נפש נמוכה של אנשים, שאינם יכולים להלחם בהחלטה חזקה לנצח או למות, והם אומרים להושע על ידי זחילה והכנעה, המגיעות לבטול היש. אבל עם כל זה הרי נראית כאן כונה ברורה להציל את השבת ואת המקדש על הר גריזים. אי-אפשר להאמין, שצבור שלם היה יכול להתכחש פה אחד למקור מחצבתו. בלי ספק לא יכלו רבים מן השמרונים להסכים „לותור"

*) קדמוניות XIII, 3, 4.
**) שירער, „געשיכטע דעס יודיש. פאלקעס" III, 358, 372.

כזה. וכשאנו מוצאים שמרונים הדרים בחוץ לארץ במצרים, באתונה וברומא, הרי אפשר לשער, שגם הרדיפות הדתיות בימי אנטיוכוס היו אחת הסבות שגרמו ליציאת שמרונים מארץ ישראל לארצות אחרות.

מובן מאליו, שכחש זה בלאום ובאמונה מצד השמרונים לא יכול גם הוא לחבבם על היהודים, אלא שהוסיף עוד לחזק את השנאה, שהיתה נטועה בלב זה כבר. הן עוד לפני רדיפות אנטיוכוס מדבר יהושע בן סירא על השמרונים בבוז ובשנאה. למלחמת הורקנוס עם השמרונים והריסת בית מקדשם על הר גריזים ודאי הסכימו כל היהודים. אבל הורקנוס לא יכול לשרש מלב השמרונים את מסירותם למקום הקדוש להם, וחורבן המקדש על הר גריזים הגדיל עוד את השנאה שבלב השמרונים ליהודים. השמרונים לא יכלו להשקט והשתמשו בכל מקרה שבא לידם, בכדי לרנקם מהיהודים.

בימי הנציב הרומאי קופוניוס התגנבו שמרונים אחדים בליל פסח ונכנסו לבית המקדש בירושלים ופזרו בו עצמות כדי לטמאו. כשהיו יהודים הולכים מן הגליל לירושלים היו נמנעים מלהכנס לשכם. כנראה היו השמרונים רגילים להתנפל על היהודים עולי הרגלים.

השמרוני היה סמל הבוז ליהודי. לישו הנוצרי קראו היהודים שמרוני. אופיית היא תשובת השמרונית, שבקש ישו מאתה מים לשתות: „הלא יהודי אתה ואיך תשאל ממני לשתות, ואני אשה שמרונית", „כי אין דבר, מוסיף ספר יוחנן, ליהודים עם השמרונים" *). ישו התיחס לשמרונים ככל יתר היהודים. בשלחו את תלמידיו להפיץ את תורתו צוה עליהם לאמר: „אל-תשימו לדרך הגוים פעמיכם ואל ערי השמרונים אל תבואו, כי אם לצאן אובדות מבית ישראל תלכו" **).

וכך הלכה וגברה השנאה בין ירושלים ושמרון. בשעה שעל שתיהן נחתה ידה הקשה של רומא. בימי הנציב פילטוס התאספו השמרונים על הר גריזים בלכתם אחרי איזה נביא. ופילטוס התנפל עליהם בלי כל סבה והרג רבים מהם. את החש ובים בשמרונים הפש והמית. „המועצה העליונה" של השמרונים שלחה צירים להתאונן על מעשי פילטוס לפני נציב סוריה ויטיליוס. הצירים טענו, שהם הזדיינו רק בשביל להגן על עצמם מפני פילטוס, אשר התאנה להם ויתנפל עליהם שלא בצדק.

גם במלחמה הגדולה עם רומא לא התאחדו השמרונים עם היהודים, אף על פי שהרומאים היו שנואים להם לא פחות מאשר ליהודים. ע"ד השתתפותם במלחמת היהודים ידוע לנו רק מקרה אחד שיוסף פלביוס שלח מכתבים לידידיו בשמרון לקדם את פני גדוד קטן ששלח דרך שמרון לירושלים. בפולמוס אספסיאנוס הזדיינו השמרונים וחכו לרומאים על הר גריזים. גדודו של הרומאי ציריאלים, שהיו בו 600 פרשים וגם 3000 רגלים, צר על ההר. הצמאון הציק לנצורים. ציריאלים הציע לפניהם כי יתפרקו את כלי נשקם וימסרום לו ובשכר זה יסלח להם. ואולם השמרונים בחרו למות מלהכנע. ציריאלים השתער על השמרונים והרג בהם 11600 איש.

אחרי תבוסתם בשכם לא יכלו עוד השמרונים להלחם ברומאים. כפי הנראה עפ"י מהלך הענינים, היו תוצאות המלחמה נוראות גם להשמרונים. ובכל זאת נשארו רובם בארצם, סביב להר קדשם, ובעבודתם אשר עבדו לאלהים על הר גריזים מצאו להם נוחם לעתות בצרה.

*) יוחנן 9, 4.
**) מתתיה 6, 5, 10.

בשעת חורבן הבית בירושלים נמצאו, כנראה, קנאים נלהבים בקרב השמרונים ששמחו לאֵדם של היהודים. במלחמת הדריאנוס עם בר־כוכבא היו שמרונים שבגדו בעם ישראל ועזרו לרומאים. אבל בגידה זו לא הועילה להם. הדריאנוס, שרדף את היהודים, רדף גם את השמרונים. גירל אחד להר המוריה ולהר גריזים. מקדשיו של יופיטר התנוססו במקום מקדשי ה' בשני ההרים גם יחד. בספר יהושע של השמרונים נאמר, שהרומאים הכריחו אותם להשתחוות לצפור נחשת. גזרות השמד חלו על השמרונים באותו התוקף כמו על היהודים, וכשבטלו בימי יורשי הדריאנוס הגזרות שנגזרו על היהודים בטלו גם הגזירות שנגזרו על השמרונים. ואם אח"כ שמע ר' מאיר, שבעיר אחת נשארו שמרונים עובדי עבודה זרה, הרי ודאי היה זה רק מקרה יוצא מן הכלל. ולכן לא קבלו התנאים את הצעת ר' מאיר לאסור את יינם של השמרונים, והכותים (או השמרונים) היו נחשבים ליהודים; אעפ"י שעמדו, לפי מושגי בעלי התלמוד, במדרגה פחותה מן היהודים. השמרונים נשארו נאמנים לדת ישראל ולהרם הקדוש, ואם לא חזרו ובנו עליו בית מקדש, הרי בלי ספק היה להם שם לכה"פ מזבח להקרבת קרבנות. אמנם, יש מטבעות מן המאות הראשונות אחרי ספה"נ המתארות את הר גריזים ובית מקדש עליו, ולפיכך יש משערים כי בית מקדש זה נבנה על הר גריזים בימי הדריאנוס ונהרס בימי רדיפות קיסרי ביצנץ. אבל השערה זו סומכת על ידיעות שאינן בטוחות. ויותר קרובה לאמת היא ההשערה השניה, שביהמ"ק המתואר כאן הוא בית המקדש העתיק.

מצב השמרונים בארץ ישראל היה רע ממצבם של היהודים. בכל אופן ידועות הרבה רדיפות שחלו רק על השמרונים ולא על היהודים. ביחוד גרמה לזה דבקותם במרכז ארצי אחד, בעת שהתפתחותם של היהודים לא היתה קשורה דוקא בהר המוריה. דבקות זו גרמה להם לפעמים לשמרונים כי פרצו סכסוכים בינם ובין מושלי הארץ, שהציקו להם ונקמו בהם.

בסוף המאה השניה, כשפרצה מלחמה בין פיסצניוס ניגר ובין ספטימיוס סברוס בשל כסא המלוכה ברומא, תמכו השמרונים בידי פיסצניוס. לפיכך כשנצח ספטימיוס התנקם בשמרונים ושלל מאתם את זכיותיהם האזרחיות. הקיסר דיוקלטיאנוס, שרדף את הנוצרים, רדף גם את השמרונים והכריח אותם לעבוד לאליליו, בשעה שלא עשה רעה ליהודים ולא גזר עליהם גזרת עבודה זרה.

עלית הנצרות לאמונה שלטת ברומא הביאה אסון גדול גם ליהודים וגם לשמרונים. השמרונים יכלו לחיות בשלום עם הנוצרים הראשונים. האמונה הנוצרית פשטה בקרב השמרונים עוד בחיי ישו. „מפעלות השליחים" מספרים על החיל הרב שעשתה הנצרות בקרב השמרונים. עוד בזמן קדום היתה שכם מקום מושב להגמון נוצרי; ואולם לאחרי שעלתה הנצרות לגדולה נעשתה עינה צרה בשמרונים; והרדיפות מצד קיסרי ביצנץ, זינו ויוסטיניאנוס החריבו את קהלת השמרונים כמעט לגמרי.

סיפר דברי הימים פרוקופיוס מספר, שבימי ממשלת זינו, בשנת 474, התנפלו השמרונים על בית התפלה של הנוצרים בשכם בשעת התפלה. הרגו רבים מהם ויתעללו בהגמון טרבינתוס וקצצו את אצבעות ידיו. הקיסר הביצנצי שלח צבא גדול להעניש קשה את המורדים. השמרונים גורשו מהר גריזים ועל ההר נבנה בית תפלה לנוצרים. בשכם העמידו צבא רב וגם על ההר העמידו שומרים על יד בית התפלה.

אין ספק, שלא מן השמרונים יצא ראשונה הריב. הם ידעו היטב עד כמה דלים הם כחותיהם, והתנפלות זו מצדם בודאי היתה תשובה מוכרחה על רדיפות מצד הנוצרים או על רצונם של הנוצרים לגרש את השמרונים מעל הר גריזים ולבנות עליו בית תפלה לעצמם.

בימי אנסטזיוס, יורשו של זינו, נסו השמרונים להחזיר להם בחזקה את מקום מקדשם בהר גריזים, ויתפקדו — אשה היתה המפקדת — ויתנפלו על ההר פתאם ממקום שלא חכו להם, כבשו את בית התפלה של הנוצרים והרגו את השומרים. אבל הצבא אשר בעיר בא לעזרת הנוצרים והדף אחור את השמרונים. ראשי המתנפלים נתפשו והומתו.

העונש הזה לא הרפה את ידי השמרונים מלשוב ולנסות את כחם בכבוש הר גריזים. בשנת 529, איתו. פרוקופיוס הנזכר וגם קיריל מסקיתופולים; שכתב ספר על חיי סבס הקדוש, מספרים, שכל השמרונים אשר בארץ ישראל התקוממו נגד הנוצרים, בזזו והחריבו את בתי התפלה, ענו את הנוצרים עד מות ושלחו כפרים רבים באש, ביחוד בקרבת שכם. בעיר הרגו השמרונים את ההגמון אמונם והמליכו עליהם את אחד מאחיהם — את יוליאנוס. הקיסר יוסטיניאנוס שלח צבא גדול. השמרונים נגפו במלחמה וגם יוליאנוס מלכם נהרג. לפי דברי אחד מהסופרים הנוצרים נהרגו במלחמה הזאת 20,000 שמרונים. השמרונים הציקו כל־כך לקהלות הנוצרים, עד שסבס הקדוש הלך לקונסטנטינופול ובקש, שתסיר המלכות את עול המסים מעל הנוצרים ותגן עליהם מפני השמרונים הצוררים אותם. יוסטיניאנוס עשה את בקשת הקדוש: פטר את הנוצרים מן המסים, צוה להקים את בתי התפלה הנחרבים ובנה חומה שניה מסביב לבית התפלה הנוצרי שעל הר גריזים. מבית התפלה הזה נשארו עוד שרידים על הר גריזים.

אחרי המלחמה עם השמרונים גזר עליהם יוסטיניאנוס גזרות קשות. את בתי תפלתם לקחו מהם, אסרו עליהם את כל משרות הממשלה, אסרו עליהם רכישת קרקעות אפילו על ידי ירושה ומתנות, פסלו את השמרונים לעדות אפילו למשפטים שבינם לבין עצמם.

תוצאות הרדיפות האלה היו, שרבים מהשמרונים הוכרחו לקבל עליהם את הדת הנוצרית, קצתם ברחו לארצות שונות או לפרס בתקוה לעורר את המלך כוזרו, כי יצא למלחמה על ביצנץ, ואלה שנשארו בארץ חזרו ונסו למרוד, אולי צליחו, או שהשקיטו את סערת רוחם בנקמות שעשו בנוצרים. הנה כן התנפלו השמרונים יחד עם היהודים על הנוצרים בקסריה, והרגו מהם רבים, והפעם לא נגזרה גזרת שמד על השמרונים, כי אם רק המתנפלים נענשו עונש קשה.

גזרות יוסטיניאנוס היו מכת מות לקהלות השמרונים בארץ ישראל. רק שריד קטן מהם נשאר עוד בארץ וקהלות קטנות היו בחוץ לארץ, כגון במצרים ורומא. בשנת 498 נזכר בית תפלה של שמרונים ברומא בימי ממשלת תיאודוריך.

המרד בימי יוסטיניאנוס היתה מלחמתם האחרונה של השמרונים. דומה הוא יוליאנוס שלהם לבר־כוכבא שלנו. מאותה שעה ואילך נשכחים השמרונים כמעט לגמרי. סופרי התקופות המאוחרות מזכירים את השמרונים רק לעתים רחוקות. אבל מרשימות קצרות ומקריות אפשר לראות, שלמרות כל הרדיפות נשארו שמרונים בשכם. בימי מסעי הצלב עברה העיר שכם פעמים הרבה מרשות המושלמים אל רשות הנוצרים ולהיפך, ובלי ספק סבלו אז גם השמרונים מן המלחמות הרבות שהיו בארצם*).

הסופרים הערבים מימי הבינים מביאים ידיעות מעטות ובלתי חשובות על השמרונים. כולם מספרים על הערך הגדול שמיחסים השמרונים להר גריזים. אחדים מן הסופרים הערבים

---

*) Robinson, Palastina, III, 318—355. Graetz, V, Note 6.

אינם מבדילים בין שמרונים ליהודים. הם מספרים שהשמרונים מקריבים קרבנות על ההר ועולים לרגל להר שלש פעמים בשנה. אחדים מוסיפים ואומרים שעברתם של השמרונים שמורה לירושלים. הסופר דימַשקי (במאה XIII) אומר, שבכל ארץ ישראל נמצאים רק אלף שמרונים. ידוע, שגם הנוסע בנימין מטודלה מצא בארץ ישראל שמרונים מספר קרוב לזה. לפי דבריו היו בזמנו קהלות שמרונים בשכם (100 איש), בדמשק, בקסריה (200) ובאשקלון.

הסופר הערבי יקוט (במאה XIII) מספר, כי השמרונים היו מוכרחים לשלם מסים גדולים לכליף. כל איש מהם היה חייב לשלם עשרה דינרים בשנה. (דינר הוא בערך חצי לי"ש אנגלי.) השמרונים התאוננו לפני הכליף אל-מוּטַאוקיל על העול הנעשה להם, ויוריד את מכסת המס עד שלשה דינרים.*)

הנוסעים הנוצרים מסוף ימי הבינים לא ראו לספר ע"ד השמרונים. רק לעתים רחוקות אפשר למצוא את שמם ברשימות הנוסעים ההם. בשנת 1616 השתדל הנוסע Della Valle להשיג כתבי יד של שמרונים בקהירא, עזה, ודמשק. אח"כ באו נוצרים בדברים עם השמרונים. מן המכתבים השונים שנדפסו אפשר לדעת, שבמאה XVII היו קהלות קטנות של שמרונים בקהירא, עזה, שכם ודמשק. בדמשק ישבו רק משפחות אחדות בגנים מחוץ לעיר. באחד המכתבים של השמרונים לכהן גריגואר (1808) נאמר, שבמצרים אין עוד שמרונים ושכולם יושבים רק בשכם ויפו. אפשר שביפו דרה אז רק משפחה אחת או שתים של שמרונים, כשם שיש גם עתה רק משפחה אחת או שתים ביפו.

לפני שלש מאות שנה, מספר הכהן הגדול של עכשיו, יעקב בן אהרן; היה השר המושל בדמשק מציק עד מאד לשמרונים. הוא חשב אותם לכופרים באחדות ה' וצוה להשמיד את כל השמרונים, אם לא יחליפו את דתם באחת משלש הדתות המודות באל אחד. אז מתו הרבה מן השמרונים על קדוש השם, רבים מהם קבלו את דת הקראים ורבים נשתמדו. לא נשארו מכל השמרונים שהיו בארץ רק חמש משפחות: אחת בעזה, אחת בצריפין, אחת בדמשק, אחת בשכם ואחת בעוורתא, היא משפחת הכהנים. לאחר שכלו ימי הרעה נתקבצו כולן לשכם, ומהן נבנתה עדת השמרונים עד עתה**).

עד הימים האחרונים סבלו השמרונים, לפי דברי הכהן הגדול. עול גלות קשה. הערבים חשבו את השמרונים לעובדי אלילים, והיו מבזים ומכים אותם. היחס נשתנה לטוב רק בזמן האחרון. עכשיו אין רודפים אותם עוד וחופש גמור נתן להם לשמור את דתם לכל פרטיה. ואולם הרדיפות הרבות עשו שלהן. רק קהלה קטנה ודלה נשארה מכל עם השמרונים, וגם זו הולכת ומתנונת. ויודעים השמרונים עצמם שהם האחרונים שנשארו מן העם העתיק...

(סוף יבא)

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

עורך נכבד!

הואילה נא לתת מקום ב„העולם" לדו"ח קצר של האגודה לשפה ולספרות „עברית" במינכן, שזה עתה עברה השנה הראשונה לקיומה. קשה היתה ההתחלה. אנשים שונים משדרות שונות ומארצות שונות ובעלי השקפות שונות יסדו את „העבריה". צריך היה לבחור איזו דרך הישרה בעיני כל החברים, כדי שתתפתח האגודה ועבודתה תצליח. ובכן באו מורים מתנדבים והתחילו ללמד; הם לא חסו על טרחם ועמלם. אבל איך אפשר ללמד, אם לכל אחד ואחד מן המלמדים יש „דעה מיוחדת". וכל אחד מן הלומדים הוא — „כתה מיוחדת"? רק כעבור איזה זמן עלה בידי מנהלי „העבריה" לקבוע סדר בעבודתם, וזהו: שבעה קורסים ישנם ב„עבריה". קורס ראשון, אלמנטרי, לילדים. אל הקורס הזה באים ששה תלמידים ותלמידות. שלשה קורסים לגדולים—מתחילים. מספר התלמידים—47. קורס שני ולו 8 תלמידים, קורס שלישי—10 תלמידים. ועוד קורס, או ביתר דיוק, קלוב ולו 20 חברים. הלמודים בקורסים ערוכים באופן כזה, שלומדים את דקדוקה של הלשון העברית וכה בעת גם את התרגילים לחקי הדקדוק. הללו שכבר רכשו להם ידיעות בשפה לומדים תנ"ך. באספות הקלוב של „עבריה" נסדרו במשך השנה הרצאות ושיחות. מן ההרצאות היו ארבע למודיות וחמש ספרותיות. א) הרצאות למודיות; „פרק בחכמת הכלכלה", „פרק בצלמנות", „פרק בחכמת הנתוח", „פרק בחוקי הפיסיקה". ב) הרצאות ספרותיות: „ע"ד ח. נ. ביאליק", „ע"ד פ. סמולנסקין". „ע"ד אחד-העם", „ע"ד מ. י. ברדיצבסקי", „המתמיד". ג) שיחות: „ע"ד ההסתדרות העברית", „ע"ד השפה העברית בא"י", „ע"ד המסחר והתעשיה בא"י", „ע"ד תוכותינו הלאומיות". נשף אחד היה מוקדש לקריאה ספרותית. בחנוכה נערכה חגיגה יפה.

„עבריה" יסדה גם ביבליותיקה לספרים עברים, וכבר הספיקה לרכוש לביבליותיקה ספרים במספר הגון.

הועד אומר עתה לעשות במינכן אגיטציה לטובת „עבריה". מה תהיינה תוצאות האגיטציה ימים יבאו יגידו.

קטנה היא עדיין עבודת „עבריה". אבל גם עבודה זו כשהיא לעצמה יש לה ערך ומעוררת היא את תשומת לבם של אלה שהשפה והספרות העבריות יקרות להם.

ברגשי כבוד

ועד „עבריה" במינכן.

ח"י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרָפִיּוֹת.

• ספר למוד וקובץ שאלות של תורת החשבון. חבר וסדר ד"ר א. ברוך רוזנשטין, מורה למתמטיקה ופיסיקה בגמנסיה העברית ביפו. — חלק א': מספרים שלמים ועשרוניים. — וינה, תרע"א.

את יתרונותיה של ה„שטה הטבעית" רגילים אצלנו להוכיח ע"י—מודעות בעתונים, ולכל היותר—ע"י ספרי-קריאה למתחילים. אבל העיקר חסר: אין לנו ספרים עבריים להלמודים הכללים; כאילו כל תכליתה של השטה הטבעית היא רק ללמד לילד את הקריאה ולהרגילו במספר „שיחות" ידוע. ובאמת, אם לא נוסיף להקנות על ידי השיטה הטבעית לילד גם את שאר הלמודים, מה ישאר בידינו מפעולתה של שיטה זו ומה תועיל בתקנתה?

ואולם מכיון שאין לנו בתפוצות הגולה בתי ספר שילמדו בהם את הענינים הכללים בעברית—אין דורש לספרים מן הסוג הזה ואין מציע אותם. ועל כן גם השיטה הטבעית-העברית עצמה אין לה אצלנו על מה שתסמוך בפועל, כמו שכבר הרביתי לבאר במקומות אחרים, והיא נשארה עפ"י רוב רק כעין משחק בעלמא, אף כי מעין משחק לאומי...

לא כן בארץ ישראל, ששם יש לה להשיטה הזאת יסוד

---

*) על הסופרים הערבים ראה: Guy le Brange, Palestine under the Moslems.

**) לונץ, לוח ארץ ישראל, שנה שמינית. שיחה עם הכהן הגדול של השמרונים.

מעשי ותכלית מסוימה; שם יש לה התפתחות טבעית באמת; ועל כן רואים אנחנו, שבארץ ישראל יוצאים בעת האחרונה ספרי למוד חשובים, הערוכים עפ"י תורת השיטה הטבעית, — לא רק ספרי א"ב לתינוקות, כי אם גם ספרים המכונים ללמודים כללים הנלמדים בעברית. לסוג הספרים האלה שייך גם ספרו של הד"ר רוזנשטין, הנזכר למעלה.

ערכו של הספר ותועלתו ביחס אל התפתחות הלשון העברית אינם מוטלים בספק: תורת החשבון עם כלליה ודקדוקיה ושאלותיה התלויים בה נערכה ומוגשה לנו הפעם בכלי ש ל נ ו, בהרצאה ובטרמינולוגיה ע ב ר י ת. לפי דברי המחבר בהקדמתו, נקבעה הטרמינולוגיה ע"י ועד מיוחד שנבחר לזה מאת המרכז של הסתדרות המורים בא"י, ויש שנתחדשו טרמינים גם ע"י המורה הד"ר בוגרצוב וע"י המחבר עצמו. כמובן, אפשר לחלוק על קצת מן הטרמינים, שאולי לא עלו יפה. אבל על־פי רוב אפשר להסכים לשמות המלאכותיים הבאים בספר, שהוא חדש במינו בספרותנו הפדגוגית העברית. אמנם מר י. בלקינד פרסם עוד לפני שנים הרבה קובץ שאלות־החשבון בעברית. אבל זו היתה רק חוברת קטנה למתחילים, המכילה „שאלות" בלבד, בלי כל תיאוריה, והשאלות עצמן אינן אלא תרגום מדויק מן הקובץ הרוסי של יבטושבסקי, כמו שכבר העירותי על זה בשעה שנתפרסמה אותה החוברת. משא"כ הספר המונח עתה לפנינו, הוא יותר מקורי (כמובן, עד כמה שאפשרית היא המקוריות במקצועות מדעיים ומקובלים) יכולל את ת ו ר ת החשבון של מספרים שלמים ועשרוניים ושל השטה המטרית להלכה ולמעשה עם שאלות ותרגילים וכו', והשאלות מתאימות לתנאי החיים העבריים בא"י בפרט ולענינים עבריים בכלל. הוא הדבר אשר אמרתי, כי בדרך כלל ודאי יש לשמוח על הדפסת ספרים ע ב ר י ם מסוג זה.

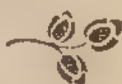
אבל צריך להודות, שבנוגע לתכנו של הספר, ערכו, מצד ההשקפה הפדגוגית, אינו חשוב ביותר. קודם כל קשה לעמוד בבירור על מ ט ר ת ו של המחבר. הוא כותב בהקדמתו, שספרו נועד בשביל „המחלקה הראשונה" של בתי־ספר תיכוניים „או לשנת הלמודים הרביעית־החמישית". ואין אנו יודעים, היכן הם אותם בתי־הספר התיכוניים, ששנות הלמודים ה ר ב י ע י ת והחמישית שבהם נכנסות לגדר ה מ ח ל ק ה ה ר א ש ו נ ה! וגם לא הוברר לנו, אם מציע המחבר את ספרו בתור מדרגה שניה, עליונה, אחרי שכבר רכשו להם התלמידים ידיעת־החשבון האלמנטרית, או שהוא מכון גם כלפי המתחילים. באופן האחרון הלא היה עליו לעמוד פחות או יותר על הקורס היסודי, בגבולי המאה הראשונה, ולתת בהתאמה לזה שאלות ותרגילים לחשבון ב ע ל־פ ה, שהוא כל עיקרו של הקורס האלמנטרי, ומחברנו לא עשה כך, אלא שיש לו עסק רק במספרים גדולים (בעמוד ה ש ל י ש י אנו מוצאים כבר עשרות אלפים) ובשאלות ותרגילים שפתרונן ופעולותיהן הן ב כ ת ב בלבד. ולפי זה אינם מובנים דבריו בהקדמתו, שספרו „פורש את רשתו (!) על כל המספרים האפשריים, כ ק ט נ י ם כגדולים". על איזו „קטנים"? הלא למערכת שלמה של חשבון ע"י מספרים קטנים אין כל זכר בספר, ומה שהוא ק ו ר א ב ש מ ו ת ליחידות ולעשרות וכו' — אטו זוהי „פרישת רשת" על כל המספרים?

את תורת־החשבון עצמה מקצר מר רוזנשטין יותר מדי: הוא מרפרף רק עליה ומדלג על כמה ענינים, נוגע ואינו נוגע; אפילו החלק המרכזי של הספר, תורת „ארבע פעולות החשבון", לא נערכה בשלימות הדרושה, יען כי חסרים פה כמה פרטים חשובים השייכים לכאן; ומסופקים אנחנו, אם יקבלו המתלמדים ידיעה נכונה בהפעולות האלו על־פי הספר הזה, שבכללו עושה הוא רושם של קינספקט קצר, הנועד רק לשם שנון וחזרה על זה שידוע מכבר, ולא לשם למוד יסודי.

שאלות ותרגילים באו בספר במספר הגון. אבל שבלונים הם יותר מדי על־פי תכנם. אופן פעולותיהם הוא מיכני ביותר ואין בהם כדי להטריח את המח ולפתח את השכל כלל. המחבר נסמך, אמנם, על הדעה הפדגוגית, ש„שאלות־חשבון, שמטרתן כביכול לחדד את המח, לפתח את החריפות, את כח הדמיון וההמצאה, הן יותר מזיקות ממועילות", אבל הלא יש מדה וקצב לכל: בין „המצאות" ובין מיכניות פשוטה — הרחק רב, כשם שרב הוא המרחק מן ההרגל „לעשות את ארבע פעולות החשבון ולבלי לטעות בהן" עד הכניסה „לעולם המחשבה המתמטית הברורה"...

החדוש שאנו מוצאים בספר בנוגע לסדור החמר – חבור המספרים העשרוניים עם השלמים — מתאים אמנם לשטה החדשה המקובלה עכשיו. אבל לעומת זאת נטה המחבר מאותה השטה החדשה בנוגע לשברים פשוטים, שהוא נמנע מלתת אפילו מושג כל שהוא עליהם והוא דוחה אותם דוקא לזמן מאוחר, עד החלק השני של תורת החשבון; בעוד ששיטה זו אומרת, שלא יתכן הדבר, שאדם היודע לחשב מיליונים וביליונים לא ידע באותה שעה להשוות, למשל, [illegible] עם [illegible], או כמה הן שלש חמישיות של עשרים, וכדומה לזה. הפעולות בשלמים ובחלקים צריכות להיות קשורות אלו באלו במדה ידועה ואין לעשות רוח גדול ביניהן.

אין אנו יודעים את הפרוגרמה המתמטית הנהוגה בגימנסיה העברית ביפו. אבל אם נשפט עליה על פי הספר של הד"ר רוזנשטין אפשר יהיה לבוא לידי מסקנא, שהמקצוע הזה איננו עומד שם על מדרגה גבוהה ביותר ביחס אל שאר בתי הספר התיכונים.

בציונות.

ישיבת הועד הפועל הגדול, שנועדה לכ"ח במרץ (לפי המה"ח), נדחתה עד לאחר חג הפסח. הסבות שגרמו לכך הן: ראשית בקשו הרבה מחברי הוה"פ הרוסים שתדחה הישיבה עד לאחר הפסח. שנית מוכרח הנשיא מר וולפסון לנוח, לרגלי מצב בריאותו, באחת מערי הדרום במשך שבועות אחדים. וחוץ מזה הנה עומדים על הפרק הרבה ענינים חשובים, שעד סוף החודש לא יתברר עדיין מצבם ואי־אפשר יהיה עוד לדון עליהם ולהחליט דבר.

בימי מנוחתו של מר וולפסון יהיו כל הענינים שאינם סובלים דחוי נחתכים עפ"י יתר חברי הוה"פ המצומצם יחד עם הד"ר בודנהימר, המנהל את לשכת הוה"פ לפי שעה, במקומו של מר וולפסון.

הנהגת החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל כותבת לנו כדברים האלה: אחרי אשר עפ"י נסיונות שונים נתברר שאין אגיטציה מצליחה מזו שנעשית ע"י אנשים מומחים המכונים את מעשיהם רק לדבר אחד, החליטה גם החברה להכשרת הישוב ללכת בדרך זו, והיא מבקשת מאת כל החברים והאגודות להיות לה לעזר במובן זה.

המתחיל באגיטציה כזו היה מר אדולף ביהם, ראש המרכז הציוני למערב אוסטריה. הוא נסע לגליציה ודרש ב ל ב ו ב, ב ס ט נ י ס ל ו י ו ב ר ז י ש ו ב. בנאומיו עמד מר ביהם על עקרי העבודה הארצישראלית ובאר, שמטרתנו הראשית היא שיעשו היהודים לגורם רב־כח בארץ ישראל, ואת המטרה הזאת אפשר להשיג לא ע"י מסחר ותעשיה, אחרי אשר הארץ עדיין איננה מוכשרה כל צרכה למקצועות העבודה הללו, כי אם ע"י הישוב הקרקעי והמשק הכפרי. המוסד, שנוצר לשם הרחבת הישוב ע"י אנשים בעלי הון וע"י אנשים שאינם בעלי הון, היא „החברה להכשרת הישוב", ולפיכך

אין עכשיו להסתדרות הציונית עבודה נחוצה ממכירת מניותיה של חברה זו. האספות שנערכו לרגלי נאימיו של מר ביהם היו מרובות באוכלסין ובשעת מעשה נמכרו מניות הרבה. הועדים המקומיים הכטיחו להוסיף באגיטציה לשם החברה להכשרת הישוב. בקרוב ינאם מר ביהם גם כגראץ.

בחלב (ארם צובא) נוסדה בימים אלו אגודה עברית לאומית להתעמלות „מכבים" בדמותה וצביונה של אגודת „המכבים" אשר בקושטא. לעת עתה נמנו על אגודה זו כשלשים איש. המיסד את האגודה הוא מר ל. ארדיטי, אחד מפקידי הסניף של ה„בנק העותומאני" אשר בחלב.

העתון הקושטאי „ז'ין טירק" מקדיש שורה שלמה של מאמרים, אשר בהם הוא מוכיח, עד כמה נחוצים הם לטורקיה אמיגרנטים, אנשים אשר יעלו את המדינה כולה למדרגה ירועה של התפתחות. מלאה ענין היא הטבלא שמביא העתון ע"ד מספר התושבים שיש עכשיו בטורקיה לפי וליותיה.

הוליה	השטח (בקילמט')	מספר התושבים	תושבים בכל קילמט'
קושטא	4000	240381	60
איזמירט	1205	222760	18,4
ברוסה	68400	1626869	23,7
ביגהא	7500	129438	17,2
סמירנא	53000	1396477	26,3
קוניה	91600	1088000	11,8
חלב	78600	994604	12,6
בירות	30500	533554	17,4
ירושלים	22000	341638	15,5
דמשק	100000	955680	9,5
קסטמוני	600(.0	1018912	16,9
ארנה	37550	4 3539	10,7
טרפיזונד	31300	1047700	33,4
ארזורום	76720	645702	8
וון	40000	430000	10,7
אנגורה	83780	892891	10
ביטליס	29850	398625	13,3
דיארבקיר	46824	471462	10
אל־אזיז	37860	575814	15
סיכס	83700	1086455	12,9
מסופוטמיה: בצרה	130000	950000	7,3
בגדד	140000	850000	6
מסול	75700	308280	4
דן־אל־צור	100000	100000	1
ס"ה	1.440.934	16.708.781	$11^4/_2$

בארץ־ישראל.

— בארץ ישראל פרצה סערה שלא היתה כמותה זה שנים רבות. בחיפה טבעה אנית משא עם ארבעה אנשים. על יד סלעי יפו גם כן נשברה אנית משא. ביפו נשברו רוב הסירות. גלי המים שטפו ועברו את הרחובות הקרובים אל הים. בעיר וביחוד על חוף הים נהרסו בתים אחדים. עצים רבים נעקרו, הפרדסים מסביב ליפו הוזקו. העתון הערבי „פלשתינא" אומר את ניזקם של הפרדסים לחצי מליון פרנק. בפתח תקוה עלה ניזק הפרדסים לעשרים אלף פרנק. בראשון נעקרו הרבה עצים. בירושלים היה הקור גדול כל כך, עד כי היו מוכרחים לסגור את בתי הספר. שלג כסה במשך שלשה ימים את כל רחובות ירושלים. רוב החניות היו סגורות. העגלונים לא יכלו להסיע את עגלותיהם. בגליל הזיקה הסערה את עדרי הערבים. הרבה בהמות מתו או נפצעו. הקור היה גדול בגליל במשך שבועות אחדים. שלג התקיים במושבות הגליל העליון שלשה שבועות רצופים.

— בימה שוב נרצח יהודי. שני שומרים נסעו למושבה, ויתנפלו עליהם ערבים כי אמרו לגזול מהם את פרדתם. הערבים ירו והרגו את אחד השומרים. זוהי הרציחה הששית בגליל במשך שלש השנים האחרונות.

— משבעת היהודים ההרריים שישבו במחנים עזבו שלשה את המושבה, ויחד עם הנשארים הגישו קובלנא על ה' קלוריסקי שהבטיח לתת להם אדמה ואיננו מקיים את הבטחתו. היהודים ההרריים שישבו במחנים עבדו עד כה את האדמה בתור אריסים לזמן.

— הבנק שלנו החליט להלוות לראשון לציון 30—35.000 פר' כדי לעשות צנורות למים ולתת לאכרים את היכלת לנטוע גני ירק.

— עתוני מצרים מציינים את הדבר שהתחילו מגדלים צמר גפן בארץ ישראל. העתונים מנבאים עתיד גדול למקצוע זה.

— החלטת הועד של חובבי ציון באודיסא להפסיק את תמיכתן ל„פועל הצעיר" בעד מאמרו של ה' ברנר בשאלת האמונה והלאומיות העירה התמרמרות גדולה בקרב סופרי ארץ ישראל, ואפילו בקרב אלה המתנגדים להשקפותיו של ה' ברנר על הדת. הסופרים א. ז. רבינוביץ, א. ציוני ור' בנימין הזמינו את סופרי ארץ ישראל לאספה כללית לדון בדבר. בהזמנה נאמרו הדברים האלה... „והנה איננו דנים על עצם מאמרו של מר ברנר או על הפסקת התמיכה. אבל אנו מוצאים, כי ההצעה המגונה להחליף את המערכה וההבטחה, שאז אולי יחדשו את התמיכה, היא כל כך מעליבה, כל כך מורידה את כבוד הספרות עד שאיננו יכולים להתאפק מבלי לדון בדבר זה". האספה, שבה השתתפו סופרים רבים מארץ ישראל, החליטה לצאת בגלוי דעת נגד החלטת הועד והביעה את מחאתה בדברים האלה שנתקבלו פה אחד: „סופרי ארץ ישראל שהשתתפו באספה ביום י"ג שבט תרע"א מוצאים, שאפילו אם מאמרו של מר י. ח. ברנר מכאיב לרבים בתכנו וצורתו, הנה הפסקת התמיכה של „הפועל הצעיר" בגללו — הוא מעשה שלא כהוגן מצד הועד האודיסאי. בהכירם יחד עם זה ש„הפועל הצעיר" מביא תועלת רבה לברור עניני הישוב, מודיעים הם, שהם מצרם נכונים להיות בעוזרי העתון הנ"ל גם להבא ולהועיל לקיומו".

— הסופרים בארץ ישראל החליטו להוציא קובץ ספרותי לזכר הפועלים והשומרים שנהרגו בשנים האחרונות. הקובץ יערך ע"י ה' א. ז. רבינוביץ. שם הקובץ — „יזכר".

— הועד הפדגוגי והועד המפקח של הגמנסיה העברית ביפו עוסקים עתה בעבוד התכנית לגמנסיה. הועדים עוסקים בשאלת תכלית הגמנסיה, בשאלת חלוקת הגמנסיה למגמה הקלסית והריאלית ובשאלות השפות הזרות שנלמדות בה.

מפני חוסר מקום הוכרחנו להשמיט מנומר זה את הפרקים ב„רוסיה" ו„בחוץ לארץ".

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

תקון. — בנוגע להערת המערכת, שהמספרים בטבלאות מאמרי „בצלאל" („העולם" נומר 1 ש"ז) אינם מתאימים אלו לאלו, עלי לבאר, שבאמת אין כאן סתירה בין טבלא אחת לחברתה, אלא שבשעת שהספירה שערכתי ב„בצלאל" חסרו תלמידים ותלמידות בכל מחלקה, ולא על כל השאלות אפשר היה לקבל תשובות מאת חבריהם או מאת הפקידים.

ד"ר יוסף לוריא.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

ווילנה, כ"ג אדר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 10-го Марта, 1911 г. — № 10 — WILNA, 23-ten März, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

פ. א. סטוליפין.

זה כבר נפלה הברה, שמצבו של סטולופין רופף. סימנים רבים העידו שנערכה מלחמה עליו, מלחמה גלויה וחשאית, מימין, ושבראש הנלחמים עומדים חברי מועצת הממלכה, מי שהיו מיניסטרים לפנים ועמדו בראש הממשלה, ועדיין לא פקעה השפעתם גם עכשיו. וקשה היתה לו לסטוליפין מלחמה זו. חמש שנות ממשלתו היו רק תקופה ארוכה של עמידה במדרון הריאקציה, של בקשת חבה מצד בעלי הכח וההשפעה, מגיני הסדרים הישנים. אבל חבה זו לא ניהנה לו, אף על פי שנכון היה תמיד לבטל את רצונו מפני רצון אחרים. המלחמה לא פסקה, ולא עוד אלא שהגיעו הדברים לידי כך, עד שמועצת הממלכה דחתה ברוב של עשרים וארבע דעות איתו הסעיף בהצעה ע"ד הזמסטבות בפלכי המערב, הקובע את הקוריות הלאומיות. מועצת הממלכה הביעה בזה את דעתה נגד רעיון הקוריות הלאומיות בכלל, שבהן ראה סטוליפין את האמצעי היחיד והמיוחד להשליט את השפעתם של הרוסים „הנאמנים" בהפלכים הללו ולהחליש את השפעתם המפסידה של הפולאנים. דחו הימנים את הקוריות בשתי ידים, משום שראו בזה מעין הודאה בלאומיותם של הפולנים, ומשום — שמצבו של סטוליפין כבר היה רופף.

והנה הביא היום הטלגרף ידיעה לאמר: נשיא המיניסטרים, פ. א. סטוליפין, יוצא בדימוס.

זו היא המסקנה ההגיונית היחידה שהיה אפשר להוציא מהחלטתה של מועצת הממלכה, ממצב הענינים בהוה. רבים פקפקו בדבר: האמנם יוציא סטוליפין מסקנה זו? האמנם ילך בדרכי ראשי הממשלות המערבים ויצא בדימוס משום שנדחתה הצעתו? הן אין משגיחים בהחלטת הדומה, ואם אמנם ערכה וכבודה של מועצת הממלכה גדולים הרבה מערכה וכבודה של הדומה, הרי בכל זאת אינה גם היא אלא מוסד של מחוקקים — ותו לא.

הפקפוקים הללו היו להם על מה שיסמכו: כשהופיע סטוליפין ראשונה על הבמה וזרק בפני השמאלים של אותה דומה את האמרה: „לא יעלה בידכם להפיל את מוראכם עלינו!" בשרגיו על דעותיו ועל השקפותיו בכשרון שאינו מצוי, בכח ובעוז של בעל שררה ושלטון, המאמין בצדקתו ויודע להלחם במנגדיו גם בהגיונו וגם בסגנונו; חשבו רבים ואמרו: אכן מצאה הפעם רוסיה הישנה את גברה ואת מגינה, את גואלה ומצילה. אבל לאט לאט, צעד אחרי צעד, חלף הקסם ועבר, וכשעמד מאקלאקוב לפני ימים מועטים בדומה וערער על סטוליפין, ואמר, שאהבת-שלטון קדמה בעיניו לכל, לא נראו עוד הדברים הללו כחדשים.

ואולם הפקפוקים לא נתאמתו: סטוליפין הגיש בקשה לפטור אותו. מי יהיה ממלא מקומו של סטוליפין אין איש יודע עדיין. יש קוראים בשם את קוקובצוב, המיניסטר לעניני הכספים, ויש מרמזים על קריבושיאין, המיניסטר לעניני עבודת האדמה. אם כה או כה, ברי לכל, שראש המיניסטרים החדש לא יהיה מן המשמאילים לגבי סטוליפין. ובכל זאת, כמדומה שאין איש — כמובן, מלבד ה„נאוואיע וורעמיא" והדומים לו — אשר יצטער על כי שנוי עתיד לבוא. גם האוקטיאבראים הודו באספתם הגדולה האחרונה ואמרו: יבוא מי שיבוא במקומו של סטוליפין, ובלבד שיבוא איזה שנוי. וצדקו: המכונה כמעט שכבר עמדה, ולדחיפה היא צריכה.

אנו, היהודים, ודאי אין לנו להצטער על פטוריו של סטוליפין. תקופת שלטונו היתה לנו תקופה של גזרות, הגבלות וגירושים, ויש שכמעט מתגעגעים היינו בימיו על ימי פליבה.

הימנים הם שגרמו לירידתו של סטוליפין—ושנויים קרובים לבוא.

צעירים של ישראל.

קימה „עשירה" היא זו, החוזרת וגעורה תמיד „על כל צרה שלא תבוא". כשהתחילה באנגליה המלחמה בין הממשלה הליברלית ובין הלורדים לרגלי הבודג'ט החדש, הדגישו תיכף את שמו של נתנאל רוטשילד, אשר ידו תכון עם הלורדים, והעמידוהו על שם זה שלשלת כפולה. רצה קיסר, גרמניה לראות אחד מבתי-הממכר האיניברסלים ובקר את בית ממכרו של ורטהים בברלין—והתחילה הזעקה: הכל בידי עשירי היהודים, ואפילו הקיסר עצמו. הרי ורטהים, באלין, דזמס סימון וכו'. „אדם חשוב" כמארקוב השני ודאי אינו יכול לעמוד בנסיון לבלי לדרוש כמין חומר את החוב, שחב הבנק של פיריאקיב לבנק של הממלכה, ולהביא מכאן ראיה נצחת. שצריך יהדיר את היהודים,

מן האויר ולהתיר את דמם בפסח, „חג האהבה", ובכל יום. עתה, כשהאנטישמיות בפרנציה שבה שוב לתחיה, התחילו מראים על היהודים — על עשירי היהודים. הראשון היה זולא בכבודו ובעצמו. שסיפר בידעה, שאין בלבו אפילו הרהור אחד קל של אנטישמיות, אלא — שרוטשילד יהודי הוא ועשיר הוא, כידוע. ועכשיו בא [illegible] סוציאליסט מפורסם מנהיגם של הפועלים העובדים [illegible] אלקטריות. ופרסם בעתונים מכתב גלוי לאלפונס רוטשילד, שכבר מת זה יותר משש שנים, אשר בו הוא מתריע ואומר: „על פי מקרה נתגלה לי כיד יה, שבעטין אין חברת האלקטרי מושיבה על כנם את הפועלים, שפטרו אותם בעון השביתה של אוקטובר הקודם. אמנם אין אתה חבר הועד המנהל של החברה. אבל אתה הוא המשפיע עליו ע"י [illegible] שבמקרה, אינני אנטישמי [illegible]. אבל כהודע לנו עובדא זו, יוכל להולד בלבנו החפץ להעשות אנטישמים. השמר נא לבל יתחילו הפועלים קוראים: האויב הוא היהודי. דומה, שבעטיין [illegible] באמת, ששם „יהודי" נרדף הוא לשם „איש [illegible]". והנה גם ישמעאל־ביי, העומד ידידיו בפרלמנט הטורקי, כי הבנקיר היהודי שלום ידו בכל וכי ארנסט קאסיל „הציוני" גרם [illegible], שלא הניח לטורקיה הלואה באנגליה.

כשאנטישמים „משכילים" או „מתנגדים" נוגעים בקימה זו, אש מפיהם תאכל: עשירי היהודים כובשים את הכל והכל נכנעים ונשמעים להם. כמובן, יש בזה הרבה שקר ואונאת הבריות. אבל יש בזה גם מקצת אמת, הכל יודעים. שגדולה ואיומה היא העניות השוררת בקרב היהודים, ביחוד בארצות, ששם הם יושבים [illegible]. אבל הכל יודעים, שרבים הם גם העשירים היהודים בכל מקום, אילו לא היו עשירים לנו — לעם שזה דורי דורות אין עסקיו אלא עסקי ממון — כי אז היה דבר זה סימן מובהק, כי מחוסרי כשרונות אנחנו לגמרי. והעשיר מישראל ודאי יש גם לו השפעה, ולפרקים הוא כובש כבושים, כי גדול כח הממון.

ואולם בשעה שקימה זו—„עשיריהם של ישראל"—שוב נעשית שאלת היום, נעורות בקרבך מחשבות אחרות, שלא ממין הטענה [illegible]

למשל: זה דורי דורות אין עסקינו אלא עסקי ממון, והיה הדין נותן, שיהודים יעלו ראשונה — לכל הפחות בארצות ההן, שאין שוללים מהם שם זכות אדם — למדרגת מיליארדרים. והוכן הוא היהודי היחיד אפילו, שעלה למדרגתו של מורגאן, רוקפלר, קרנג'י, ודומיהם ?

ועוד: לעתים קרובות מתברך העושר באריכות ימים. סתם „פירמה" שזכתה לעושר מרובה, כל זמן שמזקינה, כהותיה מתוספים (אם אין כליה נגזרת עליה על פי מקרה), ויותר משנעשים ענפיה מרובים נעשים שרשיה מרובים ועמוקים. יש פירמות בעולם, הקיימות זה יובלות בשנים, מה שאינו כן העושר היהודי. בית רוטשילד היא הפירמה הישנה היחידה כמעט שיש לנו. דומה, שעל העושר היהודי נגזר קציר ימים מתחילת בריאתו, ואין היא נעשה דבר של קיימא. סתם יורשי העושר עושר רב, הרי בניו הבאים אחריו אי שאין להם בכלל הכשרון להוסיף עושר ולהעמיק את השרשים (היכן הם, למשל, המלכיאלים, הפרידלנדים וכו', שבשעתם היה הימר, כאלו עתידים הם להיות שליטים בעולם הממון ?). או שמהרה קל הם חדלים להיות עשירים יהודים (היכן הם, למשל, הבליכרדרים היהודים, המנדלסונים היהודים ודומיהם ?).

צואתו של הלורד סויטלינג (ש' מינכנג), שנתפרסמה עתה, היא דוקומנט יחיד במינו. היא מוריש את הוני ליורשיו בתנאי שיתחתנו רק עם יהודים ולא ישמדו מתוך קהל ישראל. וכי גדולי ההון, שלא עמדו אבותיהם על הר סיני, כותבים צואות כאלה לבניהם ?

אמנם חזיון מעין זה יש גם באמריקה. בנות המיליארדרים האמריקנים היורות אחרי התנים דוקא ממיוחסי אירופה, ולהם הן מכניסות את נדוניותיהן הכבירות. ארא שבחזיון זה יש ההיפך הגמור ממה שיש בזה, שבני עשירי ישראל ובנותיהם „משמידים" את עשרם: האמריקני, שמעשיו מעידים על כשרונו הגדול לעשות עושר, רוצה למצוא גם את החסר לו — יחוס אבות. והיהודי, שכשרונו לעשות עושר עדיין מוטל בספק, ממהר לאבד גם מה שיש לו — יחוס אבות..

אמנם קימה זו, יותר ממה שיש בה עיונים כלכליים, יש בה עיונים פסיכולוגיים, וכשאתה עומד עליהם, מעין צל יעבור בין עיניך, ואתה שואל את נפשך: האומנם אין עשירי ישראל עצמם מעידים, שמחוסרי כשרונות אנחנו ?...

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ט.

לא־פֶּילֶיטוֹן.

יום־אתמול היה לי יום של התלהבות והתעוררות־הרוח. תיכף כשקמנו מלפני השלחן, עזבנו אני וחברי את חבורת הנשים והעלמות, הדומות ומדברות בריגשי [illegible] איש עם רעותה בשלחן — בזוג „המכנסים", אשר הוצג לראוה בחיין בית המסחר הגדול בעירנו, ופרשנו לקרן־זוית ודברנו ברגש וספרנו איש עם רעהו בשלנו — ב„מאורע ברנר". מאורע זה, שזעזע את עולמנו בשני השבועות האחרונים ממסד ועד הטפחות, אינו נותן שנה גם לעינינו. ונפלא הדבר: שנינו, גם אני וגם חברי, עוסקים זה כשלשה חדשים בבקשת־ [illegible], כלומר: קוראים אנו זה כשלשה חדשים את [illegible] ואת [illegible] ואת הכתבים מפטרבורג על־דבר דרישותיו של סטולפנר ומבקשים יחד עמם את [illegible] — ואף־על־פי־כן, הרגיז „מאורע ברנר" את לב שנינו. [illegible] נחופש־הדבור לחוד, חיים אנו בדור של המצאת [illegible] והללו (הללו הם הועד הפלשתינאי [illegible]) עדיין מרישים את ערפם וכופים את [illegible] כגיגית, על ראשי העם ומעמיסים עליו את התורה ואת הדת ואת המצוות בעל־כרחו! אכן חייבים אנחנו, אני וחברי, לצאת במחאה נגדם! אסור לנו להשבין עולה בספרותנו. החובה מוטלת עלינו להתקדש ולהטהר ולהתרומם מעל כל האינטרסים הקטנים ומחשבות־הפרוטה של אמונה ודת וכיוצא באלו; בעלי התחיה אנחנו, ותחיה זו זקוקה לאויר צח וטהור, לשמים גבוהים ובהירים, למרחב־אופקים בלי קץ ובלי גבול, לחירות גמורה בכל ארבע רוחות העולם, לקלות בעלי־כנף ולמעוף הנשר במרומי־שחקים...

בני התחיה אנחנו !

* *
*

ובערב, בפנות היום, נשמע צלצול הפעמון בדלתי. חברי כבר הלך, ואני ישבתי אותה שעה בודד בחדרי, יושב ומהרהר בשיחתנו ובתחיתנו ובחירותנו ובבקעת אלהינו, וכולי עדיין נלהב ונרגש.

קמתי לפתוח הדלת—והנה פנים חדשות לנגדי, פני אחד הסטודנטים, אשר ידעתי לפני שנים אחדות, בשבתי בעיר הגדולה. בימים ההם היינו מזדמנים פעמים לפונדק אחד והיינו מדיינים ומתנגחים זה עם זה בדברים, העומדים ברומו של עולם. אני הייתי מתאמץ להשפיע עליו מרוחי עד כמה שידי מגעת, וזה היה מסלק את שתי ידיו מהשפעתי. אני הייתי עומד וטוען, כי עם אנחנו וכי ארץ יש לנו ולשון וגאון לאומי ועתיד מזהיר יש לנו, וזה— היה מסלק את שתי ידיו מכל אלה.

גסות אלהים וגדולה.

ומשנכנס ניסן מתחלת העניות שדה את שירתה הנעימה בכל רם. בווילנא, למשל, נזקקים למעות רבים 28—30,000 נפש, באודיסא — 60,000 נפש, ואפילו בקיוב, העשירה בכל קהלות ישראל אשר ברוסיה, נוטלים מצדקה זו יותר מן 12,000 יהודים (ערך 25 פרוצ' של כל הישוב היהודי בעיר זו), וכו' וכו'.

ובאותה אודיסא נתערבה עכשיו נעימה זרה בשירה נעימה זו. יש שם קומיסיה יהודית מיוחדה, המספקת לעניי ישראל פתים בימות החורף להסקה ומצה ובולביסין לפסח. הקומיסיה מאושרה מאת דומת העיר ונוטלים יד מהכנסת מכס הבשר. וזהו סדר העבודה של הקומיסיה: בכל שנה ושנה צעירים, העושים את מעשיהם לשם מצוה, יוצאים לבקר את כל העניים בבתיהם ולהחליט עפ"י ראות עיניהם, אם וכמה ראוי כל הפושט יד לקבל מארנקי של צדקה. והגבאים, כלומר הועד המנהל של הקומיסיה, מוציא לפעולה את החלטות „המבקרים" (כך קוראים להם באודיסא). וכשהגיעה עתה שעת העבודה ל„מבקרים", קמו כולם, ערך שמונים איש, והודיעו פה אחד, שנפטרים הם מעבודתם. ומעם נתנו לדבריהם: אחד מן הגבאים הסית את יהודי אודיסא לבחור לדיפוטט אל דומת־הממלכה בבארון רֵינא השחור. בחירה של „אגודת העם הרוסי", ואין אנו יכולים להסב על שולחן אחד עם אדם שכזה ולהעשות חברים לו בעבודה.

מובן מאליו, שאותו איש לא דחה את תאותו לגבאות מפני תקנת העניים ולא נפטר מן הקומיסיה. לא נפטרו גם יתר הגבאים. ו„המבקרים" הקימו, כמובן, את דבריהם ולא יצאו לעבודתם.

ותעבור „הרנה" באודיסא: הללו על כבודם הם חסים, ועל ששים אלף עניים, הנושאים את עיניהם אל הקומיסיה, אינם חסים.

האומנם יש ממש בלמוד־חוב זה? — ודאי לא.

הקהלה הישראלית באודיסא היא הגדולה בכל קהלות ישראל ברוסיה (מלבד וארשא). לקהלת אודיסא יש הרבה מוסדות צבוריים גדולים וטובים, שתפארת הם לה. עוד לפני שנים אחדות היתה באודיסא אינטליגנציה יהודית חשובה, שהשפעתה עברה גם מחוץ לגבול אודיסא. יהיה הדין נותן, שתהיה אודיסא הראשונה לכל דבר טוב ויפה, הנעשה והראוי להעשות בקרב יהודי רוסיה. ראויה היתה אודיסא שתזכה לכך — ולא זכתה. אדרבה, בשנים האחרונות נבדלה אודיסא לרעה, מכל יתר הקהלות, ויש אשר נעשים בה מעשים מגונים ומכוערים שהשפעתם גם הם יוצאת מחוץ לגבול אודיסא.

הראשונה, שהטילה רבב על הרבנות כולה ברוסיה, היתה אודיסא. להנם יבקשו הללו, שרוצים בתקנת הרבנות ברוסיה תרופות לה: כל בקשותיהם ותרופותיהם לא תועלנה: אחרי הזוהמא שהטילה אודיסא ברבנות, שוב אין לה תקנה.

הראשונה, שהטיחה חרפה לאומית על כל הצבור הישראלי ברוסיה היתה אודיסא: היא בחרה במומר לדיפוטט, והיא היא שלחה אל דומת־הממלכה להיות על כבודה ועניניה.

ואודיסא היא גם הראשונה, שגדלה גדולים משונים אלה — יהודים העומדים לשרת לפני המאות השחורות, המקבלים השפעה מאת השחורים ועוזרים להם כדי שינצחו, יהודים המסיתים את אחיהם לתת את ידם לבחירה של „אגודת העם הרוסי".

אנחנו המזרחים היינו נוהגים להתפאר תמיד, כי דבקים אנחנו דבקות גמורה בעניני היהודים והיהדות, ומתקלסים היינו ביהודים המערבים על כי נקרעו מעל הצבור היהודי הגדול ומסך מבדיל בינו ובינם. והנה ה„אגודה המרכזית של האזרחים הגרמנים בני דת משה" מכרזת בפומבי (עי' להלן ב„מכתבים מגרמניה"), שלא די לה, אם הקנדידט העומד להבחר אל הפרלמנט נמנה על מפלגה ליברלית, אלא היא רוצה לבדוק אחרי הקנדידט עצמו ולדעת את היחס שלו ליהודים. ובאודיסא, שעוד טרם נשכחו בה ימי אוקטובר של שנת 1905, ששורה שלמה של „קברי אחים" קיימת בה ומזכירה את אשר עשו לנו המאות השחורות, יהודים נעשים שחורים גם הם ומנחילים נצחון לבחירם של השחורים.

וכל הקלון הגדול הזה בא לה להגדולה שבקהלות רוסיה רק משום שאנשים גסים, שפלי רוח, עלו בה לגדולה, והם שנעשו רבנים ומנהיגים למאתים אלף נפש מישראל.

במקום שהנהגה ישפרות הרוח מושלת, שם קלון וחרפה. היו ימים ובקהלת אודיסא משלו גבורי האסימילציה. גם הם גרמו רעה לקהלתם. אבל הרעה הזאת גם אצילית היתה בה.

עכשיו בא אלי, אחרי אשר שכחתיו והסחתי את לבי ממנו זה ימים רבים.

- אילו ידעת, לשם מה באתי לעירך, — פתח זה ואמר אלי אחרי שאילת־שלום, — כי־אז בודאי גרשתני ולא נתת לי לדרוך על מפתן ביתך.

הסתכלתי בפני הסטודנט בתמהון. פניו הצנומים נתכרכמו, חוטמו המגודל מבהיק ובת־צחוק עלובה וחרדה נשקפת אלי מתוך עיניו העיפות בעד זכוכיות המשקפים.

— הא כיצד?

— באתי לכאן אל הכנסיה הקאלווינית להמיר את דתי.

שוב הסתכלתי בפניו. ואולם תמוה לא תמהתי, עוד כלל. המרת הדת הרי היא עכשיו ענין, שאפילו תינוקות של בית רבן דשים בו בעקביהם. ולמה יגרע חלקו של הבחור הזה?

— ובכן? — שאלתי אותו מתוך סבלנות דתית גמורה.

— ובכן, לא כלום ... הי־הי ... הייתי אצל הכומר, אצל האחד ואצל השני. דורשים הם ממני מיני תעודות, מיני ניירות שונים. ובכלל, אין הללו זריזים ביותר. האחד לא הסביר לי פנים כלל ודחה את הענין לחודש ימים; והשני, כשנודע לו דבר בואי, הציץ עלי בקרירות־רוח ושאלני: „סטודנט?"...

בראותו, כי יושב אני בנגדו ושותק, העמיד בי את עיניו במבוכה ובת־הצחוק העלובה והחרדה נשקפה שוב אלי מתוך זכוכיות משקפיו.

— אמנם ידעתי, כי אתה, שציוני הנך, לא תדרוש את מעשי זה לשבח, ואולם אני...

— טעות היא בידך! — הפסקתי את הסטודנט בסבלנות דתית גמורה. — כסבור אתה, שהדבר נגע ללבי? לא נגע ולא כלום. אדרבה, על בני־אדם כמותך שמח אני, כי נשלים אתם מעלינו, כעלים כמושים הנדפים מעץ...

ידעתי, כי דברים אלו, שאני משמיע עכשיו באזניו, דברים עתיקים הם, שכבר נאמרו וחזרו ונאמרו מאה פעמים ואחת על עמודי עתונינו במשך החדשים האחרונים, חדשי השמד. ואולם מה יכולתי להגיד עוד לבחור זה בעל הפנים הצנומים ובעל החוטם המגודל והמבהיק ובעל המשקפים, שבת־צחוק עלובה וחרדה נשקפת אלי מתוכם?

— הי־הי ... אמנם צדקת ... כלומר: מה לי וליהדות? מה לי וליהודים? מה יתנו לי היהודים, ומה אתן אני להם? לא כלום. הרי אין זו אלא כעין קומידיה... שוה־נא בנפשך: הנה אני נוסע עתה למוסקבה לעמוד לבחינה בעוד זמן מועט אקבל תעודת־יוריסט. ובכן, מה אעשה בתעודה זו? בעטיה של איזו אירוניה משונה הריני יהודי, כלומר: בתעודותי כתוב, כי נולדתי לאבות יהודים, ולפיכך כל השערים נעולים בפני. אין לי מעכשיו ארא לישב ולצפות, אולי אמצא איזו כהונה באחד הבאנקים היהודיים אשר ברחוב נא לעזוק, ואז אקבל משכורתי שלשים רובל לחודש. ואני הנני יוריסט... המבין אתה?

— מבין אני, אמנם כן, עסק היהדות איננו עסק יפה ביותר, ולפיכך...

[illegible]

כי על כן נבעה מתוך שיטה, מתוך דעה קבועה. אנשי רוח ומדע, בעלי לב ונפש היו בין גבורי האסימילציה. שמשלו אז באודיסא, וראוי היה להלחם בהם, להעמידם על האמת או לנצחם.

אבל הללו, שנטלו עכשיו שררה לעצמם באודיסא, הרעה שהם מביאים היא זו שנובעת מתוך הגסות ושפלות הרוח. ובאנשים שכמותם אין נלחמים, אלא שאין אדם מיסב עמהם על שולחן אחד...

רב צעיר.

לְמַדִּיחֵי יִשְׂרָאֵל.

מאמר שני *).

עניה היא ספרותנו בספרי „וכוחים", ואם לפעמים, משום אונס עפ"י הדיבור של המלך או השר, שגזר כי יבואו חכמי ישראל להתווכח עם „ההגמון", נתחבר איזה ספר וכוח, לא נתחבר זה אלא כלפי חוק, משום „ודע מה שתשיב" או משום חבוב הצרות, כדי לספר לדורות מה שאירע לאבותינו בימים ההם, בשעת גזרות של שמד. ספרי וכיחים בדת כלפי פנים אין בספרותנו כל עיקר, שהרי בשביל מי יכתבו ספרים אלו? הללו שכבר יצאו מן הדת, או שהם קרובים לזה, לא יועילו להם כל הוכוחים וההוכחות, שהרי הם יודעים את רבונם ומכוונים למרוד בו. מעולם לא היו לנו מומרים מאהבה או מומרים מאמונה, אלא מומרים לתיאבון או מומרים להכעיס, ומה תועלת יש להתווכח עמהם? והללו שקבועים ועומדים בתוך החום היהדית — איזו שאלה לפניהם. ומי מהם יושב ודן בענינים אלה?

ובאמת, הרושם שעשה מיסד הנצרות על היהדות אינו רושם פנימי, אלא רושם חצוני. כלומר לא על היהדות עשתה תורתו רושם, אלא על היהודים, בשביל שדת זו נתקבלה על האומות, שביניהן ישראל שרוים בעל כרחם. ואלמלא כן, אלמלי למשל, לא היתה הנצרות לדת שלטת, אלמלי נעשתה תורה זו דת רק לכת ידועה בישראל, כמו שעלתה באמת במחשבה תחלה לפני מיסדיה, והכת היתה משתכחת והולכת ולא היה נשאר ממנה אלא הספר שלה, וכי היה הספר זוכה לאותו הערך שמיחסים לו כל החוקרים הגדולים שבאומות ושבישראל, המטפלים כל ימיהם בו ובפירושיו ובפירושי פירושיו? הרי בלי ספק היה לספר הזה אותו הערך, שיש לכל „הספרים הגנוזים" של ישראל—ערך של מדרש אגדה פליאה, ותו לא. ותורת המוסר שבו? טיפה מן הים לעומת ספרי האגדה והמדרשים שלנו. הרי אין לך מאמר אחד בו, שאין עשרה מאמרות של דברי מוסר ואהבה מכוונים כנגדו במקרא, במדרש ובאגדות שלנו. ואנו עומדים משתאים ומשתוממים: דתינח בני אומות העולם, שאין להם כל מושג מתורת היהדות והם חושבים באמת, שזוהי כל תורת המוסר שיצרה היהדות, אין כל פלא אם הם מרימים על נס את אמרי המוסר שמצאו בספר זה ומכריזים עליהם כעל בשורת הגאולה. אבל אנחנו בני ישראל, היודעים את תורתנו, מה היא הבשורה אשר הביא לנו הספר הזה? איזו תורה חדשה של אהבה, חמלה, ענוה וחנינה, גילה לנו? פילוס, החרוץ שבשליחים, הבין את הדבר לעומקו. הוא ראה, שאי־אפשר להם למאמרים אחדים שלא יבלעו ולא יבטלו בתוך הספרות הגדולה והעמוקה של היהדות, עמד ו„לקח את הלחם מאת הבנים וזרקו לפני הכלבים", כמבטא רבו, ועלתה בידו..

ומטעם זה, כשאנו רואים פתאום, שגם בספרותנו התחילו לטפל בשאלה „המנסרת עתה בחלל עולמנו ומעסקת כמה וכמה מוחות — בשאלה על היחס שבין הנצרות הקדומה ובין היהדות,

*) בשם זה פרסמתי מאמר לפני שבע שנים נגד מאמרו של ש"י איש הורוויץ שיצא לחלוק על קיום היהדות ובא לידי מסקנא ידועה. רבים מצאו בטאמרי ההוא חריפות יותר מדי. אחרים חשדוני בקנאות יתירה וטענו, שאין ליחס למאמר מקרי ערך של שיטה מסוימת או זרם ידוע בספרותנו. לצערנו אנו רואים, שהרעיונות שנזרקו אז לתוך חבורת הצעירים החזרים ונעורים תדיר, והם מבצבצים ועולים בספרותנו כפעם בפעם, בפנים שונים, ובמעט שנעשו „מהלך" קבוע, וכל זמן שמזקינים כח נתוסף להם, ומה שהיה תחלה כבוש בלב עכשיו הוא מתגלה לפה.

ברגש. — גם אמי ואחי וכל בני־משפחתי עמי היו בעצה. אמנם אמי, — הלא יודע אתה אותה — שאשה מעשית היא, הוכיחה לי מתחילה, כי הדבר צריך עיון. וטעמה ונימוקה עמה: גם כשאמיר את דתי, קשה יהיה לי לבצר את מצבי כראוי בתור יוריסט. היהודים נוהגים להתרחק מעל המשומדים, והנוצרים אף הם מבכרים את אחיהם הנוצרי מלידה ומבטן על פני המומר. ואולם כאן עמד דודי ואמר, כי בעוד שנים אחדות יתרבה מספר המשומדים כל־כך, עד שיהיו תופסים מקום הגון בכל עיר ועיר, ואז יוכלו להתפרנס זה מזה. ודודי, כידוע לך, סוחר חרוץ הוא וחוש־הריח שלו חריף ביותר, היהודי...

ובכן? — שאלתיו שוב מתוך סבלנות דתית.

— ובכן, לא כלום... החלטנו כולנו, כי זוהי חובתי ואעשנה. אמנם הפוץ חפצתי מאד, כי יחד אתי ימירו את דתם גם אמי וגם אחי. אינני יודע על שום מה... לא טוב חיות האדם יחידי. ואולם דבר זה מן הטבע הוא: אמי עדיין מחכה למות דודה הזקן — אפשר שיפריש גם לה מירושתו. ואחי עובדים בבתי־מסחר יהודיים ומשכורתם גדולה.. החשבון פשוט וברור... ימר להם להמיר את דתם? הרי אנטיסמיטים אינם. גם אני עצמי אינני אנטיסמיט. אדרבה... יודע אני, כי עול הוא זה, שעושים ליהודים. עול נורא. אבל כלום אני אשם בדבר? אני אינני חפץ לסבול את עון היהודים. מה לי וליהודים? אני אינני יהודי. אדם אני, החפץ חיים. אילו אפשר היה להיות בקרב היהודים, הייתי יושב ביניהם ולא הייתי ממיר את דתי. עכשיו שהחיים בקרב היהודים קשים מאד, אין לי אלא לילך בדרך זו שהולכים בה רבים. ובפרט, ששום רגש דתי אינני מרגיש בלבי ובאלהים אינני מאמין. גם אמי אינה מאמינה באלהים, וגם אבי לא האמין בו, אף־על־פי שבא לקבר ישראל... וצר לי, שבא לקבר ישראל; אין אני חפץ להקבר יהודי. אבל אין בכך כלום. לפי שעה עדיין צעיר הנני וחפץ חיים אני, הי־הי.. בארתי את הדבר הזה גם להכומר ואמרתי לו, כי השעה דחוקה לי מאד, לפי שימי הבחינות ממשמשים ובאים, ולפיכך אי־אפשר לי לחכות חודש ימים. הגע בעצמך: מה תועיל לי תעודת־ההמרה אחר־כך? למה לי כל העסק הזה?...

* *

כשיצא אותו בחור מביתי, עדיין ישבתי משמים ודומם. באזני מזמזמים בלי הרף דברי־העסק של הסטודנט היהודי האומלל ולנגד עיני מרחפת המפלצת הגדולה, מפלצת עמנו, שמאום לא נשאר לה בעולמה אלא לעשות עסק בדתה ולסחור בנפשות אדם...

הוי כי קצרה רוחנו, ורפו ידינו לבקש את האלהים ולהלחם באלהים ולמחות מחאות בימים הרעים האלה! —

שבין האבנגליון ובין כתבי הקדש" („השלח" ש"ז חוברת ב' במאמר „לשאלת לאן" מאת בן-ישראל), בעל ברחנו אנו אומרים, ששאלה זו מנסרת לא בחלל עולמו של ישראל, אלא בחלל לבם של קצת מבני ישראל, וזו אינה סתם שאלה ל ה ל כ ה בלבד, משום דרוש וקבל שכר, אלא שאלה שצריכה פסק לשם מ ע ש ה. לו לא היתה הלכה זו נשאלת לשם מעשה, איזה אור חדש נתגלה פתאום להשואלים באותו ספר? ולמה אינם מטפלים בשאלת דת מחמד, שגם היא נוגעת מכמה צדדים בתורת ישראל ובספרות ישראל, או במוסרן של דת בודה וקונפיציוס וכדומה?

למה נעצום את עינינו מראות את אשר לפנינו ולמה נכחד את האמת בפנינו? אנו קיימים בדור של „גזרת שמד", שהרי כל הגזרות והצרות, שתכפו עלינו, לא באו על ישראל אלא בשביל תורתו, ומכיון שנעשה אדם מישראל חפשי מתורתו נעשה חפשי מצרותיו — שיטת מרקוב השני וסיעתו עדיין לא נתקבלה — ומשום כך התחילה אותה שאלה להיות „מנסרת בעולכנו ולהעסיק כמה וכמה מוחות". ובאמת, מכיון שכל הגזרות שגזרו על ישראל לא גזרו אלא בשביל שהוא כופר בעקשנות גדולה באותו ספר, ולכשנסתכל בו נראה, ש„צריך לחשוב אותו לחלק מספרות ישראל," ו„שפינוזה חושב בפשיטות את האבנגליון לחלק מכתבי הקודש, והוא מזכיר את ישו ופולוס ושאר השליחים בנשימה אחת עם משה והנביאים", וכמה וכמה פרקים ופסוקים בתנ"ך קרובים להאבנגליון „ולא היינו מתפלאים כלל אילו פגשנו אותם בהאבנגליון: אדרבה, לפעמים נראה הדבר כאלו שם מקומם הנכון", ולא עוד אלא שהנצרות עולה במוסרה הרבה על היהדות „שהיהדות היא דת של החוק, והנצרות היא דת של התביעה האידיאלית", ו„האהבה הנוצרית, אין להטיל ספק בדבר, היא ה א מ צ ע י ה מ ע ש י ה י ח י ד י להלחם בעזרתו כנגד האגאיסמוס הפשוט", וכו' וכו', — כיון שכך פוסקים הלכה ל„ידיד וידידה", כשיבוא צעיר יהודי, אכסטרן, למשל, שכבר „נתנסה בכמה נסיונות", ולאחר כמה עקולי ופשורי ולאחר שעברו עליו רוב ימי עלומיו בצרות ויסורים ומכשולים, עלתה בידו להשיג אותה התעודה שאליה נשא את נפשו, ולבסוף מצא את הדלתות של האינברסיטה סגורות ואין מניחים לו להכנס אלא אם כן יודה באותו ספר, — כשהצעיר קשי-היום הזה יבוא אל פוסקי ההלכות האמורות וישאלם לאמר: „רבותי? הן אינני מוכרח כלל לכפור באלהי ישראל, הספר שלנו הוא והנביא שלנו הוא, ואפשר לי גם להיות אפילו יהודי לאומי כמקדם, שהרי „אין שום הבדל יסודי בין הנביא מענתות ובין הנביא מנצרת", וא"כ למה אהיה עקשן ואקפח את חיי"? מה היא התשובה שיצטרכו הנשאלים להשיב להשואל באמת ובתמים לפי שיטתם?...

חכמינו ז"ל, שהיה להם חוש בריא, התנגדו לוכוחים עם ה„מינים" מישראל, משום „כל-שכן דפקר טפי". ואמנם, מכיון שכבר הגיע אדם מישראל לידי כך שהוא עומד ושואל: „איזו דת היא יותר טובה, שלי או זו של אחרים"? סופו שיהיה פורש מן החיים שלנו. מי ששקוע בתחום היהדות לא איכפת ליה אפילו כשיאמרו לו, שיש דתות אחרות נעלות מדתנו — כשם שלא נחדל מלהיות בני ישראל, אעפ"י שאנו דווים וסחופים ויש עמים גדולים ותקיפים ממנו. ומצד זה כל הוכוחים בשאלה זו מיותרים הם, ויש שהם יכולים להזיק יותר משיביאו תועלת. ואם בכל זאת אני אומר להיות נטפל במקצת לשאלה זו, אין זה אלא משום שרואה אני את דברי „אחד העם", זה החושב הלאומי המקורי שלנו, במאמרו הנפלא „על שתי הסעיפים" („השלח" כרך כ"ב, חוברת ב), שהגיעה השעה לברר איתו כפר מתוך השקפת היהדות, ולבו נבא לו, שאולי תהא השעה צריכה לכך לא באנגליה בלבד.

„אחד העם" מטעים נחיצות זו „משום שחיים אנו בתוך סביבה נוצרית וקולטים לתוך רוחנו את הקולטורא שלה, שהרבה השקפות והרגשות, נוצריות מעורבות בה, ועל כן צריך שנכיר את המקור, שממנו נובעות אותן ההשקפות וההרגשות, כדי שנדע להבחין בין אלו ובין היסודות הקולטוריים הכלליים". יש לי להוסיף עוד על דבריו הצודקים, שלא רק בה„סביבה" סתם מעורבות הרבה השקפות והרגשות נוצריות, אלא אף בספרות, ולא עוד אלא שגם בספרות שלנו נקלטו הרבה השקפות והרגשות נוצריות שאפי' לחכמי ישראל קשה להשתחרר מהן ואין הם יודעים להבחין ביניהן. רוב הספרים שנכתבו לחקר כתבי הקודש שלנו פרי רוחם של חכמי הנוצרים הם; והמחברים הכניסו לתוך ספרות זו ברצונם או שלא ברצונם רוח מיסיונרי, ולכל הפחות נטיה סובייקטיבית, המצויה אפילו אצל המתוקנים שבהם, היוצאת מתוך הנחה קודמת, שתורת היהדות אינה אלא דרך המוליכה לתורת האבנגליון, — ויפה כח הבן מכח האב. ורבים מישראל שותים בצמא את דבריהם, או מחסרון הבנתם את היהדות לעומקה הגורם להם חסרון „הבחנה", — המקורים העבריים מעטים הם והמקורים היותר מקוריים, כלומר העתיקים, אינם מדעיים, לדעתם, משום שלא נכתבו לועזית, אלא עברית, — או משום שמבקשים להיות אוביקטיבים יותר מדי או, אם נשתמש בלשונו של אחד העם, „יהודים יותר מדי". בין כך ובין כך אנו שומעים בכל יום בספרותנו בת-קולם של חכמי הנוצרים; שכל כתבי הקודש שלנו אינם בעיניהם אלא הקדמה והכנה ל„הבשורה ולהגאולה של המושיע".

והשפעה זו, הבאה לנו ע"י עירוי מכלי לכלי — מספרותם הגדולה והרחבה לספרותנו העניה והחרבה — מזקת היא מאד. כמה וכמה צעירים פגשתי, שמוסרו של האבנגליון מביא אותם לידי התלהבות, שמושפעים הם מתורתם של רינן וטולסטוי, ואין הם יודעים כלום ממוסר היהדות וממה שבינה ובין מוסר האבנגליון, כשם שלא ידעו או לא בקשו לדעת זאת רבותיהם הללו ואף כיוצא בהם מחכמי האומות.

ולפיכך הגיעה השעה לברר מה בין זו לזו, כדי שמי שיזכה יבחין.

(עוד יבוא.)

יעקב לשצינסקי.

השמד בארצות שונות.

III.

(המשך)

לא הקבלנו עדיין את מספר השמדות בגרמניה אל מספר השמדות באוסטריה-אונגריה, משום שסוף סוף גם המספרים של גרמניה וגם המספרים של אוסטריה-אונגריה אינם מדויקים כל צרכם והם צריכים תוספת. ואולם כן כל האמור למעלה כבר הוברר לנו מאליו, שאף כי היהדות הגרמנית מושפעת במדה יותר גדולה ובאופן יותר בולט מן הקולטורה של הסביבה הזרה ומשתתפת היא בחיים המדיניים והתרבותיים של העם, שבגבולותיו היא חיה, יותר מן היהדות האוסטריה-אונגרית, — בכל זאת אין יהודי גרמניה פרוצים בשמד כיהודי אוסטריה-אונגריה.

העובדה הזאת תתאמת עוד, אם נבוא להקביל את מספר המומרים בברלין אל מספר המומרים בווינא ובבודאפשט. שליש

הקהלות הללו—ברלין, ווינא ובודאפשט — הן הגדולות והחשובות בקהלות ישראל אשר במערב איריפה, ובהן תלוי במדה ידועה גורלה של היהדות המערבית כולה. לפיכך ראוי לנו להקביל את שלשתן זו לזו במה שנוגע לשמד ונשואי־התערובות, כדי לעמוד על המצב הקים בהן. אבל קודם כל עלינו לדבר דברים אחדים אחדים על מצב היהודים בברלין בכלל.

הקהלה הישראלית הברלינית גדלה בלי הפסק. הנה כן, למשל, היו בברלין בשנת 1875—5,464 יהודים, ואחרי שלשים שנה, בשנת 1905, כבר עלה מספר היהודים בברלין עד 98,893 נפש, ובעת מגיע מספרם בלי ספק למאה ושלשים אלף נפש, כלומר הישוב היהודי בברלין נתרבה כמעט פי שלשה. יהודי ברלין שייכים ברובם הגדול למפלגות העשירים או, לכהפ"ח האמידים. הכם שהיהודים מעלים מוכיח על זה.

בשנת 1905 היה הישוב היהודי אשר בברלין 4,84% מכל ישובה של ברלין. אבל ביחס אל משלמי מס יותר מן 21 מרק לשנה עלה מספר היהודים עד חמשה עשר אחוזים למאה, כלומר פי שלשה. ועוד חשוב הוא מזה חלקם של יהודי ברלין בהכנסת המס בכלל של אותה השנה. היהודים, שאינם עולים במספרם אף ל ח מ ש ה אחוזים של כל תושבי ברלין, הכניסו אל קופת המס יותר מן ש ל ש י ם פרוצ'. המס הממוצע שמעלה נפש אחת בברלין הוא 163 מרק, והמס הממוצע שמעלה יהודי הוא 328 מרק.

המספרים המעטים האלה דים, כמדומה לנו, כדי להראות מהו מצבם החמרי של יהודי ברלין. עכשיו נראה, לכמה עולה תנועת השמד בברלין.

המירו את דתם בברלין:

ב ש נ ו ת	המספר המחלט	המספר השנתי הממוצע
1872—1881	306	30
1882—1891	993	99
1892—1901	1383	138
1902—1906	745	149
1907	149	149
1908	186	186
סך הכל	(*3762	102

הנה אני רואים גם כאן התפתחות בלתי פוסקת. משלשים עד מאה ושמונים וששה שמרות בשנה, כלומר פי ששה. וצריכים אנו כהעיר בנוגע לברלין את אשר העירונו כבר בנוגע לווינא ובודאפשט, שהגידול המחלט הזה של השמד תלוי גם בהתרבותו הגדולה של הישוב היהודי בברלין. את יחסו של רבוי השמד לרבויו של הישוב היהודי בברלין אנו רואים מטבלא זו:

בקירוב היה בברלין מומר אחד בתוך:

1500 יהודים בשנות 1872—1881
650 „ „ 1882—1891
600 „ „ 1892—1901
640 „ „ 1902—1908

הרי אנו רואים, שרק בעשר השנים הראשונות גדל מספר המשומדים ביחס אל רבוי הישוב היהודי יותר כפי שנים, ובשנים האחרונות אמנם נתרבה מספר השמדות בהחלט, אבל בהיחס אל רבוי הישוב לא בא כמעט שנוי במספר המשומדים. ולא עוד אלא שבשנים האחרונות—1902־1908—עלה קצת רבוי הישוב על רבוי השמד.

ומכאן נביא לידי הקבלת מדת השמד בשלש הערים ווינא, בודאפשט וברלין. למטרה זו נשתמש במספר השנתי הממוצע של השמדות, שהוא הקריטריון היותר נאמן, באשר הוא מראה לנו את מדת רבויו של השמד ביחס אל רבוי הישוב. חוץ מזה נביא גם את המספרים המראים ב ק י ר ו ב, בתוך כמה יהודים היה מומר אחד. המספרים האחרונים יראו בעליל את מדת ההתפתחות היחסית של השמד בכל עיר ועיר, כשם שהמספרים הראשונים יראו לנו את גידולו המחלט של השמד בכל עיר ועיר.

ה ש נ י ם	המספר השנתי הממוצע: ברלין	ווינא	בודפשט	בתוך כמה יהודים בקירוב היה מומר אחד: ברלין	ווינא	בודפשט
1872—1881	30	77	—	1500	1200	—
1882—1891	99	256	—	650	420/30	—
1892—1896	132	399	—	600	270/80	—
1897—1901	146	500	152			1050
1902—1904	146	560	208	640	230/40	850
1905—1908	161	602	—			—
	102	295	—			

הטבלא הזאת מלאה ענין ואפשר ללמוד ממנה הרבה. כבר דברנו בפרקים הקודמים על ההבדל שבין יהודי גרמניה ויהודי אוסטריה, וגם הראינו על מצבם המיוחד של יהודי אונגריה, שאינם לוקחים חלק כלל בחיי היהדות המזרחית ואינם מושפעים לגמרי מן הרוחות הלאומיות המנשבות בעולמנו בתקופה זו. ועוד נזכיר להקורא את היחס הפרוצנטי של ישוב היהודים אל הישוב הכללי בכל אחת משלש הערים האלה. בברלין אינו עולה מספר היהודים גם עד 5% לגבי כל יושבי העיר; בווינא מגיע מספר היהודים עד 8%, ובבודאפשט—עד 23% לגבי יתר היושבים.

עתה נשים נא לב לטבלא. ראשית נעמוד על המספר השנתי הממוצע של השמדות, המראה את ההבדל המחלט בין מספר המשומדים בכל עיר ועיר בזמן אחד. מתוך שלשת העמודים שמימין לשמאל אנו רואים, שווינא תופסת מקום בראש. נעיין במספרים של שנות 1897—1904, כלומר של אותן השנים שבנוגע אליהן יש לנו ידיעות מכל שלש הערים. במשך השנים האלה היה מספר המשומדים בווינא גדול פי שלשה מאשר בברלין ומאשר בבודאפשט. ובבודאפשט עלה באותן השנים מספר המשומדים על מספרם בברלין. בראשית התקופה, שבה אנו קיימין—בשנות 1872־1881 — היה מספר המשומדים בווינא רק קצת יותר מכפלים מאשר בברלין, ולבסוף התקופה בשנות 1905־1908 — כבר היו בווינא משומדים פי ארבעה מאשר בברלין.

אולם כמו שכבר העירונו, אין אנו יכולים להסתפק במספרים האלה בלבד, באשר הם נוגעים רק במספר המחלט של המשומדים ואינם מגלים לנו את יחס רבוי השמד אל רבוי הישוב בכל עיר. לפיכך נסור ונעיין בשלשת העמודים האחרים אשר בטבלא שלפנינו — העמודים שמשמאל לימין.

נתפוס כאן בראשונה את השנים שבנוגע אליהן יש לנו ידיעות מכל שלש הערים. בסוף המאה שעברה היה בקירוב מומר אחד לכל 270־80 יהודים בווינא, לכל 600 יהודים בברלין — כלומר שתי פעמים פחות מאשר בווינה, — ולכל 1050 יהודים בבודאפשט, כלומר כמעט שתי פעמים פחות מאשר בברלין וכמעט ארבע פעמים פחות מאשר בווינא. בראשית המאה של עכשיו —

*) עפ"י „אללגעמ. קירכענבלאטט", והמספרים צריכים תוספת עד כדי 10%, כמו שכבר העירונו פעמים אחדות.

1902-1904—היה בקירוב מומר אחד לכל 40-230 יהודים בווינא, לכל 640 יהודים בברלין, — כלומר כמעט שלש פעמים פחות מאשר בווינא, — ולכל 850 יהודים בבודאפשט. — כלומר פחות מעט מאשר בברלין, ושלש פעמים פחות מאשר בווינא. ובנוגע למדת גידולו של השמד הנה אנו רואים שבראשית התקופה— 1872-1881—היה בווינא מומר אחד לכל 1200 יהודים, ובברלין לכל 1500 יהודים, ובסוף התקופה—1902-1904 - היה בווינא מומר אחד לכל 40-230 יהודים ובברלין— לכל 640 יהודים, כלומר בווינא גדל השמד במדה יותר מרובה מאשר בברלין. הצד השוה שבכל שלש הערים, שהשמד מתרבה בכולן בהחלט וגם ביחס אל התרבות הישוב היהודי.

(סוף יבוא.)

שלום-עליכם.

כתריאלים.

ה.

ברית-מצוה.

— עלובת-נפש שכמיתה! אימתי פשפשה ומצאה עת ללדת? בערב יום-טוב!

— ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לנחת זו!

— אם נמצא חן בעיני אלהים, והיה זה בן-זכר דוקא. הנה תראו בעיניכם!

— אין זאת כי תלד את משיח!

— זה ינחמנו מענינו...

דברים שנונים אלו וכיוצא באלו היו נשמעים כל אותו היום בביתו של הֶניך הנגר, ורייזיל התהפכה בציריה, התכווצה ונאנקה מעצמת מכאוביה ולא מצאה מקום לעצמה להסתר בו מעוצר צרה ויגון.

פעמים היתה פורשת לקרן-זוית, מתחבאת מעין-רואים, תולשת שער-ראשה, נושכת בשרה בשניה ושואלת את נפשה למות.

— רבונו-של-עולם! אל רחום וחנון! עזרני אך הפעם וקח-נא את נפשי ממני!..

רייזיל חשה בחבלי-לידה בעוד הבוקר, אלא שכל היום כולו התאמצה להסתיר את הדבר, לבל יודע לאיש. ורק לפנות ערב, כשצירי-יולדה אחזוה בכל תוקף, הטילה עצמה לתוך מטתה והתחילה סופקת כפיה וחורקת בשניה, פניה מוריקים ומתפרכמים, והיא צועקת בקול איום ונורא:

— אמי, אמי! מי יתן לי מותי עתה!...

שרה-רחל המילדת, שעמדה ליד מטתה, כבר ראתה הרבה מראות כעין אלו בחייה, ולפיכך נזדרזה וגחנה אליה, מפשילה שרווליה עד מרפקי זרועותיה הצנומות והשחורות ומתחילה מפייסת אותה ומשדלתה בדברי-נחומים:

— צעקי, צעקי, בתי! הרימי במרום קולך! יפה צעקה לנשים בשעת לידתן. עוד צעקה אחת — ואת התגברי, אם-ירצה-השם, על כל מכאוביך ותצאי מהם בשלום. זכות אמך הצדקנית מסייעתך, שעומדת היא עכשיו בעולם האמת ומפילה תחינתה עליך, וזכות אביך הכשר מסייעתך, שעומד אף הוא לפני בית-דין של מעלה כמליץ-יושר בעדך. עוד מעט, בתי, תעמדי בנסיון, אם-ירצה-השם, ותצאי בשלום, ואת חובקת בן, — הוא ינחמך מכל צרותיך...

הצירים חולפים רגע, ורייזיל מוטלת על מטתה כנדהמה, כשכורה, ושתי אזניה מצילות. רייזיל אינה ישנה, ורק נרעשה היא ומבולבלת ואינה יודעת את נפשה. אפשר כבר בא קצה? אולי כבר הגיעה שעתה למות? אבל רייזיל אינה רוצה למות. לא! עדיין יש לה תקוה ועדיין עיניה תלויות אל רבון העולמים, כי ירחמנה וישיב לה את זטיל בעלה ממרחקים ועוד תחדש עמו נעוריה ותתענג עמו על רוב טוב, עם זטיל מחמל-נפשה.

זטיל זה היכן הוא?

"זטיל החייט עזב את אשתו הצעירה כעבור חדשים אחדים אחרי חתונתו ונדד למדינת-הים לבקש פרנסה. לאמריקה נדד. הכל נודדים עכשיו לאמריקה. נדד גם זטיל - ואיננו, צלל כעופרת במים אדירים!

"בודאי מצא שם אחרת נאה הימנה וקבל נדוניא פעם שנית, הלואי שתבוא עליו מארה ומהומה, רבונו-של-עולם!"

כך היו מסיחים בזטיל החייט כל יושבי כתריאליבקה וכל גרי בית הניך הנגר. הכל מסיחים בזטיל והכל שולחים לשון בו. הכל—חוץ מרייזיל.

רייזיל לא כן תעשה ולבבה לא כן יחשוב על זטיל בעלה. יודעת היא אותו ואת טיבו יותר מכולם, אף-על-פי שלא שהתה עמו אלא ארבעה חדשים בלבד.

רייזיל היתה יושבת ומצפה, יושבת ומחכה לו בכל יום שיבוא, בכל עת ובכל שעה. לו רק חיה יהיה, לו רק בריא יהיה ושלם בגופו — מובטח לה, שבוא יבוא. ואם לא יבוא בעצמו, פקוד יפקדנה במכתב. במכתב יפקדנה ואת תמונתו ישלח לה. הוי, אילו מן השמים רחמוה ואילו הגיע אליה מכתבו והגיעה לידה תמונתו — מי ידמה לה ומי ישוה לה אז?

וכך היתה רייזיל יושבת ומחכה ימים רבים. כמה לילות לא נתנה שנה לעיניה, כמה דמעות שפכה במסתרים, כובשת פניה בכר ובוכה בחשאי, לבל תשורנה עין זר, כדי שלא יתעצבו אוהביה ולא ישמחו שונאיה על צרתה ועל ענות-נפשה הגדולה.

וענות-נפשה גדולה מאד, כי הנה הגיע היום ורייזיל הרגישה בעצמה, כי הרה היא... אוי ואבוי לנפשה, מה תעשה ולאן תפנה? אלמלא מורא שמים ואלמלא מוראו של גיהנם, היתה מאבדת עצמה לדעת!

ויש רגלים לדבר, כי פעם אחת עמדה על שפת הנהר וכבסה בגדי-לבן. בא השטן והסיתה, שתשליך עצמה אל המים, נזכרה רייזיל בעולם הבא, חטפה את צרור לבניה בידיה, והתחילה רצה לביתה מתוך פחד ומתוך טירוף-הדעת, כל עוד רוחה בה. עוד זו רצה, והנה שרה-רחל המילדת באה לקראתה.

— בתי, מה לך? למה תרוצי ככה? — שאלתה שרה-רחל.

פרצה רייזיל בבכי-תמרורים, עומדת ובוכה כתינוק. ושרה-רחל המילדת, שעין פקוחה לה ומומחה היא לאותו דבר, מיד הבינה עד היכן הדברים מגיעים והתחילה מפייסתה ומשדלתה ומטפת נטפי תנחומין על פצעי לבבה.

— כל זה אינו אלא מעשה הקדוש-ברוך-הוא. — פתחה שרה-רחל ואמרה לה. — מעשה הקדוש-ברוך-הוא ונפלאותיו; מי יודע — אולי בזכות זה יבוא זטיל בעלך?...

שמעה רייזיל את שם זטיל בעלה יוצא מפורש מפי המילדת, מיד הסמיקו פניה ומלאו דם — ושתי הנשים פרשו וישבו על-גבי סוללה, ליד אחד הבתים אשר ברחובה של עיר, יושבות ומספרות בלחש אשה עם חברתה, סופרות ומונות לפי מנין אצבעותיהן ומביאות כל יום בחשבון—וקמות והולכות אשה לביתה.

כל־זמן שיכלה רייזיל להסתיר את סודה מעין־רואים, לא ידע איש דבר. ורק כשהגיעה השעה ולא יכלה עוד הצפינו, יצא הסוד לאויר העולם ונתגלה ברבים. ומאותה שעה ואילך נפתחו לפניה שערי גיהנם בביתו של הניך הנגר. נדמה לה, כי הכל מביטים אחריה, כי הכל מרננים אחריה ומראים עליה באצבע. וביותר נגע הדבר עד נפשה, עת שהיו דורשים את זטיל בעלה לגנאי ומקללים אותי בפניה קללות נמרצות. כל מי שפה לו ולב רחום ברא לו אלהים, היה שולח לשון בזטיל ושופך דמו כמים. ויותר מכולם היתה לאה הנחתומה יורדת לחייה של רייזיל ומקצרת ימיה. לאה הנחתומה, כשהמון רחמיה נתגלגלו בקרבה, היתה מגישה לה כפעם בפעם פרוסת חלה חמה או ככר־לחם קטנה מן השאור שבעיסה, מגישה ואומרת לה בשעת־מעשה:

— הא לך, רייזיל, טעמי מאפה־תנור זה, הלואי שפרוסת־לחמו, אשר הוא אוכל שם באמריקה, המנוול שלך, תעמוד כעצם בגרונו, לא לבלוע ולא להקיא, רבונו־של־עולם!

— לו ידע בן־בליעל זה, לכל־הפחות, כי עוד מעט ויהיה לאב, תפח רוחו! — עוזרת פרומה המלמדת על־ידה.

— ואם ידע אותו חייט, יבוא רקב בעצמותיו, תדד שם שנתו מעיניו! — מוסיפה אסנה התרנגולנית נופך משלה.

הנשים הללו כולן שכנות הן, כולן גרות בשכונה אחת עם רייזיל בביתו של הניך הנגר. כל אחת יש לה קרן־זוית שלה בפני עצמה, אשה ומחיצתה המיוחדת בשבילה, אשה וכליה ומטלטליה, אשה וכריה וכסתותיה; אשה ובעלה וילדיה, והילדים, ברוך־השם, מרובים אצלן. התכונה בבית רבה תמיד והמהומה גדולה מאד — שם שאון ורעש וקול המולה וצוחה; התינוקות מדיינים ומתנגחים זה עם זה; הנשים אופות ומבשלות כולן בתנור אחד, הולכות רכיל אשה ברעותה, מוציאות לעז האחת על חברתה, מתקוטטות ורבות ומקנתרות זו את זו בדברים, עד שמתפשרות ועושות שלום ביניהן; שואלות ומשאילות אשה לרעותה קדירות ויעות וכלי־חרס ופכים קטנים, שמחות כולן בשמחה אחת וחיות כולן חיי משפחה אחת.

רייזיל התעוררה פתאום כאילו מתוך שנתה והרימה קול־זועות:

— אלי! אלי! אלי!...

— כך, בתי, כך תשמיעי במרום קולך! — נחמה אותה שרה־רחל המילדת בבכות־לשונה. — עכשיו אחוזך הצירים האחרונים, חבלי־לידה האמתים. עוד צעקה אחת ושתים ושלש כי תצעקי — ותעברי, אם־ירצה־השם, בשלום... כך, כך... מזל־טוב לך, בתי! בן נולד לך, בן־זכר!...

. . . .

כשילדה רייזיל את בנה, מיד מהרו אליו הנשים לרחוץ את בשרו ולחתלו בחתולים ולהסתכל בזיו־איקונין שלו ולראות, למי הוא דומה — ושלש הנשים קראו כולן פה אחד:

— יבוא רקב בפניו! הרי הוא כולו, הוא בצלמו וכדמותו!

אחר־כך התחילו דנות שלשתן, כדת מה לעשות בדבר מרק־עוף לפי היולדת. כל אחת היתה נוזפת בחברתה, על שהתרשלה בדבר ולא דאגה לשלום היולדת להכין לה מזונותיה לשעת הצורך. ממילא מובן, שאת כל הקולר תלו בצווארה של אסנה התרנגולנית.

— הרי את אשה יהודית הגן, שמסחרך מסחר עופות, — כלום קצרה ידך להפריש עוף אחד בשביל היולדת שבועים קודם המעשה? את הדוחן הינו קונות בעצמנו וגם את דמי השחיטה הינו זוקפות על חשבוננו.

לאה הנחתומה הפשילה שרווליה ועמדה לאפות מאפה־חמאה בשביל רייזיל. ופרומה המלמדת רצה לבשר את הבשורה לבעלה, לחיים־חנה המלמד, ודרשה ממנו בכל תוקף, שיניח את כל המלאכות וישב לכתוב שיר־המעלות לכבוד התינוק שנולד.

נזדרז חיים־חנה המלמד והניח את כל המלאכות וישב וכתב מין שיר־המעלות, שדוגמתו לא ראתה עין אפילו אצל העשירה שביולדות בתריאליבקה. מתוכו מתגלה ציור מעשה ידי אמן, המצויר, כעין צריף, כזה:

מצדו נמצא כתוב, המסורס פעם ושתים ליתר תוקף:

מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה:
לֹא מְכַשֵּׁפָה תְחַיֶּה:
תְּחַיֶּה לֹא מְכַשֵּׁפָה:

ומתחתיו כתובים באותיות גדולות מאירות־עינים:

סְנֵי וְסַנְסַנֵי וְסַמַנְגְלוֹף
לִילִית וְכָל כַּת דִּילָה חוּצָה—

אותם השמות הכמוסים והנפלאים, המשמשים כתריס בפני עין־הרע ובפני שדים ורוחות רעות ומזיקין. בקיצור, לא היו רגעים מועטים עד שהספיקו ליולדת את כל צרכיה.

והיולדת עצמה היתה שוכבת אותה שעה על מטתה, מסתכלת בפני הנשים הטורחות בשבילה ומהרהרת בלבה:

— הקדוש־ברוך־הוא ישלם שכרן. כמה זכיתי לכך? מי אני ומה מעשי?...

אותו היום, כשנפטרו הגברים ממלאכתם, התחילו דנים בענין ברית־מילה.

הניך הנגר, אף־על־פי שיהודי עשיר אינו ובנים זכרים לא חשך אלהים גם ממנו, מכל מקום עמד ומסר מודעה לשכניו, כי מאחר שהשמחה במעוני היא, לפיכך רצונו בכך, שתהא המצוה כולה שלו וכל עניני הברית יהיו נחתכים על־ידו. נתעוררו שאר השכנים והתחילו תובעים עלבונם:

— הא כיצד? למה תהא המצוה כולה שלו? במה זכה לכך? כלום נאה דורש הוא? הברית של כולנו היא!

כשהגיעו הדברים לידי חלוקת הכבודים, פרצה שוב מריבה ביניהם.

כסבור היה הניך הנגר, מכיון שבעל־הבית הוא, ודאי הסנדקאות בחלקו תפול. אלא שהניך הנגר סבר וטעה. הכל מודים, כי לא נבראה סנדקאות אלא בשביל רב חיים־חנה המלמד, מפני טעם פשוט: רב חיים חנה המלמד יהודי למדן היא. אז נכנע הניך הנגר והעביר על מדותיו והודה בעל־כרחו, כי אמנם הלכה כרבים ומתחילה אף הוא סבור היה כך... ובשכר זה כבדו אותו בכסא־של־אליהו, ואת המציצה נתנו לבעלה של אסנה התרנגולנית, לפי שבעלה של אסנת התרנגולנית יהודי רגזן היא, ואלמלא כן היה הדבר מגיע לידי שנאת־חנם ולידי פירוד הלבבות.

בקיצור, סוף־כל־סוף נגמרה חלוקת הכבודים בשלום.

כלום היו חסרים אלא דבר אחד, ואותו דבר עיקר הוא בצרכי ברית־מילה: היכן יקחו משקה?

— משקה? — השמיעה שרה־רחל המילדת אף היא חלקה. — הלואי שלא יחסר לנו כל טוב. משקה לא חסר לנו ולא יחסר לנו!

ושרה־רחל המילדת נזדרזה ולבשה את בורנסה, את בורנס־החתולים אשר לה, ויצאה אל חתנה, אל יודיל המוזג, הוא יודיל המוזג, המומחה לעשית משקאות מתוקים. והביאה אותו והציגתו לפני בעלי־הברית, ובידו שני בקבוקים מלאים יי"ש אדום, שקורין קְרַמְבַּבּוּלִיָּ"א בלע"ז. וכשטעמו המסובים מעט קרמבבולי"א תיכף לאכילת הדגים המפולפלים והחריפים, מיד אורו עיניהם ונתעוררו כולם ונתלהבו מתוך שמחה והתחילו מברכים על הכוסות.

— לחיים! — קרא הסנדק, הוא רב חיים־חנה המלמד, יהודי שנמרט זקנו מלחיו האחת ומטפחת שחורה ומבהיקה כרוכה לצוארו. — לחיים! הלואי שיזכנו הקדוש־ברוך־הוא לשתות בסעודת בר־מצוה שלו.

— לחיים! — קפץ ואמר כסא־של־אליהו, הוא הניך הנגר. — לחיים! הלואי שיזכנו הקדוש־ברוך־הוא לשתות ביום התונתו.

ובעל המציצה, בעלה של אסנה התרנגלנית, חייל ניקולאיובי ששפתיו עבות ושחורות, הריק אל תוכו שלש כוסות בבת־אחת ופנה אל המסובים בברכה כפולה ומכופלת:

— לחיים! הלואי שיזכנו הקדוש־ברוך־הוא לשתות ולחזור ולשתות בשעת ברית ובשעת בר־מצוה ובשעת התונית אצלו ואצל בניו ובני־בניו ובני־בני־בניו עד סוף כל הדורות!...

והנשים אף הן טעמו מעט לחכן, ופרח אודם בלחייהן, יפצי כולן פיהן והתחילו מדברות בבת־אחת ומגרגרות בהמולה רבה, בהאוזים המגרגרים הללו.

אחר־כך הוציאו הגברים את השלחנות ואת הספסלים מן הבית והתפשטו כולם, במחילה מכבודים, את קפוטותיהם ויצאו לרקד, והיתה השמחה גדולה, כשמחת־תורה בשעתה.

ועל המטה, מאחורי הוילון הישן והקרוע, המקושט כולו, מקצהו ועד קצהו, בשירי־המעלות, ישבה רייזיל היולדת בכבודה ובעצמה, חובקת בזרועותיה את בנה הנִמוֹל, המחותל סמרטוטים, מתרפקה עליו ומאמצת אותו אל לבה ומסתכלת בבני־אדם הללו, הרחמנים והטובים, המברכים אותה ברכות מאליפות. אין ריזיל יודעת, במה זכתה לכך, והרי היא מביטה על בנה הנולד, על נחמתה האחת, ומזינה עיניה בו.

— כולו דומה לו! הוא בצלמו וכדמותו!

ושתי דמעות נִתְלוֹת בעיניה היפות, הכחולות והעמוקות, והדמעות יורדות ומתגלגלות בפניה המעונים והחורים ונופלות על חזה הצעיר והלבן.

מ. סמיליאנסקי.

זְמִירָה.

ציור.

(סוף).

XVI

בערב קראני חברי החוצה.

— נלך. אראה לך מקום אחד. גם פה יש גבעה...

— מול הים?

— לא, מול ההרים.

הלכנו. ליל־אופל היה. חברי לקחני בזרועי. הרגשתי, כי ידו רועדת. עברנו דרך גבעות, עולים ויורדים, עולים ויורדים.

— פה. הרואה אתה?

הוא הניע בידו באויר, כרומז על כל הסביבה.

הסתכלתי. לא ראיתי מאומה. החושך כסני. ורק מלפנינו הבהבו לפידי־אש זעיר־פה, זעיר־שם.

— רק את לפידי האש אנכי רואה פה לפנינו.

— לא לפנינו הם. המדורות הללו בהרים הן. בהרי אפרים. ראה, כמה קסם שפוך על כל הסביבה הזאת. הבה נשב.

ישבנו. ובאמת הרגשתי את עצמי בתוך ספירה מלאה קסם. אלו מדורות האש, המהבהבות בלב ההרים ונראות כאילו לפנינו הן. זה החושך, המכסה את העמק הרחב, המשתרע לרגלינו. והמית הים, זו ההמיה השקטה, העגומה, העולה מתוך החושך.

— אוהב אנכי לשבת פה כשבתנו אז יחד על הגבעה בפסגה. הזוכר אתה?

— זוכר אני.

— פה אנכי יושב בערבים, צופה על ההרים ועל הים. בליל־סהר נראים ההרים והים בבהירות רבה.

— לבדך אתה יושב?

— לבדי.

קולו היה מלא עצב חרישי; צער וכאב־הנפש וגעגועים קשים היו נשמעים מתוכו.

שתקנו רגעים אחדים.

פתאום הפנה את פניו אלי ויאמר:

— רק פעמים ישבתי פה עם זמירה.

נשימתו נפסקה. נראה, כי הוציא מפיו דבר, אשר העיק על לבי כאבן כבדה. מודה אני: ברגע הראשון נתבלבלתי. השם זמירה העיר מהומה בלבי. אבל ברגע השני כבר שאלתיו במנוחה:

— הבאה זמירה לכאן לעתים קרובות?

— לא, רק לעתים רחוקות. אביה מספיק לחם למושבה אצלנו אין אופה. ולפיכך יש אשר תבוא גם היא עמו, כי היא מנהלת את חשבונותיו.

— ואתה הנך הולך לפסגה?

— כן. כשאין גשמים, אני הולך בכל יום שבת.

הדרך מעמקיה לפסגה לא היתה קצרה. מהלך שלש שעות. שוב שתקנו. ופתאום — וחברי יהושע הֵשַׁח את ראשו אלי, נפל על ברכי ויחבקני בזרועותיו בכל עוז, ואת דממת הליל החריד קול בכי תמרורים. נדהמתי ולא ידעתי את נפשי.

— יהושע, יקירי, מה לך?

חברי נדחק אלי עוד יותר והתחיל מדבר אלי בהפסקות מתוך בכיו.

— יקירי... אנכי יודע הכל... זמירה ספרה לי... יודע אני את אשר דברה עמך בערב האחרון לפני נסיעתך. זמירה שלי היא...

חבקתי את חברי, נשקתי לו, לפפתי את פניו, החלקתי את שערותיו. לחשתי על אזנו דברים טובים, דברים רכים. ולא ידעתי בעצמי, מנין באו הדברים הרכים אל פי. ופניו היו קרובים אל פני. ועיניו הביטו אלי במבט של תודה אין־קץ, של אושר אין־קץ.

— האם לא תכעס עוד עלי?
— אני? מעולם לא כעסתי עליך!
האמנם?
וחברי חבקני שוב. בכל כחו חבקני.
— לו ידעת, כמה אוהב אני אותה! לו ידעת, איזו נפש יפה לה!...
— ידעתי, יקירי. מאושר אתה...
— יש לי יסורים הרבה בשבילה. רוצה היא עתה לבוא דוקא לעמקיה. „אתה תשב במקום־סכנה, ואנכי לא?..." כך היא מדברת אלי בכל שבת. ואנכי איני רוצה. איני יכול להסכים לזה. איני יכול לסכן את חייה. בשום אופן לא אסכים. נחכה עוד שנה, עד שיוטב האויר. הלא האויר יוטב?...
שתקנו.
— ידי־שע...
— מה יש?
— מתי... מתי ידעת, כי... מתי הגדת לה?... עוד לפני לכתך לעמקיה?
— כן. ימים אחדים אחרי נסיעתך. כמה טובים היו לנו הימים ההם בקיץ ההוא! רק נסיעתך העיבה את שמחתי. ואחרי כן — בא האסון בעמקיה...
חברי שתק רגע והוסיף:
— היא הגידה לי. היא היתה המתחילה. אנכי לא הייתי מרשה לעצמי לעולם להגיד לה את אשר בלבבי.
„ובכל זאת הלכת לעמקיה?" — חפצתי לשאול את חברי. ואולם הוא קדמני בתשובתו. כאילו שנינו לדבר אחד נתכונו:
— לעמקיה צריך הייתי ללכת...
לא יכולתי להסיר את עיני מעל פניו אשר הזהירו. ברגע ההוא הוארו פניו כאילו באור הגנוז אשר בנפשו. ומבטו היה רך, מבט של חבה אין־קץ אל כל אשר מסביב במרחב הגדול.
פתאום הוארה כל הסביבה כולה. בתוך ההרים פרצה להבה.
— ראה, תבערה בהרים! — קראתי בפחד.
— לא. זהו הירח העולה. כך הוא עולה פה תמיד.
ואמנם בעוד רגע כבתה התבערה ונאספה אשה. ומאחורי ההרים יצא הירח. כדור גדול של אש אדומה יצא על פני השמים, ועל כל פני הסביבה, בהרים ובעמקים, הושלכו צללים גדולים, צללים ענקיים.
— הבט מאחריך! — לחש חברי על אזני. הפכתי את פני. לעיני נצנצה שכבה רחבה, חלקה ונוצצת, וכאילו רשת של ספירים שטוחה עליה.
זה היה הים.

XVII.

לפני נסיעתי מעמקיה אמר לי חברי יהושע:
— הלא תלך לפסגה לראות את זמירה?
— אלך.
אבל בדרכי לפסגה פגשתי עגלה הולכת ליפו, ואחזור. לא הלכתי לראות את זמירה.
ורק מרחוק הבטתי אל ההר הגבוה, אשר זמירה שם.

XVIII.

וגם את חברי יהושע לא ראיתי יותר.
בקיץ, לאחרי אותו החורף, אשר אז ראיתי את יהושע, גברה המחלה בעמקיה. אנכי חרדתי לשלום חברי וכתבתי לו, כי יעזוב את המושבה עד אשר יעברו ימי הקיץ. ואולם הוא לא ענני דבר. מפי אחרים שמעתי, כי ידיו מלאות עבודה: ביום הוא עובד בשדה, ובלילה הופך את מטות החולים. בסוף הקיץ הגיעני מכתב: יהושע חלה מחלת הקדחת הירוקה ומצבו מסוכן. מהרתי ליפו. ביפו שמעתי: יהושע מת. נסעתי לעמקיה.
לעמקיה באתי אחרי ההלויה. כשנכנסה עגלתי אל המושבה, פגשתי בעגלה ההולכת לפסגה. בין הנוסעים ישבה דמות אשה עוטפת צניף על פניה ועל ראשה עביה דקה. לבי דפק בי. נדמה לי, כי הכרתי את גזרת גיפה...
— מי זאת? — שאלתי את הצעיר, אשר ישב אתי בעגלה, והוא אחד מצעירי עמקיה.
— בת האופה מפסגה.
„זמירה?"
הבטתי אחרי העגלה, שהלכה ונסתרה מעיני. ובן־לויתי, שאהב, כנראה, להרבות שיחה, הוסיף:
— נערה ריקה והומיה... ובכל זאת חזר אחריה יהושע, זה האיש המיושב... נפלאים דרכי בני־אדם! מי יודע, אולי היא היא אשר קצרה את ימיו...
נעצתי בו שתי עיני. בן־לויתי נשתתק והביט אלי בתמהון וכאילו מתוך פחד.
— „נערה ריקה והומיה" — אתה אומר? — הפנה בעל־העגלה, אף הוא בן־עמקיה, את פניו אל הצעיר המדבר. — ואנכי אדם פשוט הנני, אבל הבה אומר לך, שאין במושבתנו נערה כמותה... מה היה לה יהושע? הרי איש מת היה, גם בחייו היה קרוא מת... ואיך טפלה היא בו? אפילו אם אינה מטפלת כך בבנה! שבוע ימים, לילה ויום, שמרה עליו, אף רגע לא נתנה תנומה לעיניה ולא נתנה לשום איש להחליפה על־יד מטת החולה אפילו שעה אחת. עד הרגע האחרון!... הראית אותה? יפות ממנה אלו, שמניחים בקבר... לא, אין זו נערה ריקה — אני אומר לך!...

XIX.

עברו עשר שנים. ואנכי נוסע בעגלה מעמקיה לפסגה.
אל תחשבו, כי באתי לעמקיה להשתטח על קבר חברי יהושע ואל תעלו מחשבה על לבבכם, כי הלכתי לפסגה לבקש את עקבותיה של זמירה... לא, הימים ההם, ימי הנוער, כבר עברו לבלי שוב עוד. יש אשר עשר שנה כשנות־נצח הן בחיי האדם.
הלכתי באשר הלכתי.
ובכן, ישבתי בעגלה ההולכת מעמקיה לפסגה. בעגלה ישבו זולתי עוד שני ספרדים מיושבי עמקיה, האחד פועל והשני סוחר, נפח מפסגה ואיזו אשה, אשר לא השגחתי בה ביותר, ורק ראיתי, כי פניה צנומים מאד. את עיניה לא ראיתי. פניות היו בשעת הנסיעה כלפי ההרים אשר מימיננו. הנפח כפר בהתפארות רבה על דבר החיל אשר הוא עושה ביקב של הנדיב וכי לא קשה כלל „להשיג" שמה כלים שונים. ואחד הספרדים, זה שהיה פועל, התאונן על הציונים, שהם נותנים וחוזרים ונותנים רק לאשכנזים, ולהם, להספרדים, אינם נותנים כלום...
השיחות הללו המרו את רוחי מאד ולא יכולתי גם להתענג על מראה ההרים, אשר לפני. ירדנו מעל הגבעה המכוסה יער אל עמק יפה רחב־ידים, המשתרע בין ההרים, וההרים חומה לו מסביב, משלשת עבריו, והזירקה העליזה, החיה תמיד, בוקעת לה דרך בתוך העמק אל הים; המסתתר מתחת להרי החול. בתוך העמק עסקה חבורה של פועלים בחפירת תעלות.

— מה החפירות שחופרים בזה? — שאלתי את בני־לויתי.

— הלא זו האדמה אשר קנו זה עתה בשביל פסגה.—ענתני האשה. ובדברה, נדמה לי, שכבר שמעתי פעם את הקול הזה. הבטתי אליה, ובפעם הזאת הביטו גם עיניה אלי. ושוב נדמה לי, כי כבר ראיתי פעם את העינים הללו. תוהה הייתי ושאלתי את עצמי: מי היא?

— אדוני לא הכירני? ואנכי הכרתיו כרגע. עוד אתמול אמרו לי בעמקיה, כי כבודו בא מיפו, חפצתי ללכת אליו, אבל לא העזתי...

הבטתי אל האשה המדברת אלי בעינים פקוחות לרוחה, ותמהון לבבי גדל: מי זאת?

— הלא אדוני עבד עם חברו יהושע לפני שתים־עשרה שנה בפסגה?...

השם „יהושע" בפי האשה המוזרה הזאת הגיד לי, מי היא זו, היושבת לפני. אבל לא האמנתי, לא חפצתי ולא יכולתי להאמין, כי היא היא זאת!

— זמירה?...

— כן, אדוני.

זאת היתה זמירה. הפנים צנומים, העצמות בולטות ועל המצח סימני קמטים. והעינים — את עיניה הכרתי. עוד נשאר בהן זכר לאותו הניצוץ שבעבר. וברגע הזה, אשר הבטתי לתוך עיניה, נתמלאו הללו דמעות...

לקחתי את ידה. לחצתיה. והיד היתה קטנה כמקדם, אבל אינה רכה עוד כמקדם ועורה קמוט מעט.

— זמירה?

— כן, אדוני.

ישבנו מחרישים זה לעומת זו והבטנו איש אל פני רעותו. ושוב נתעוררה שאלה בלבי ולא העזתי לשאלה.

— אדוני זוכר את יהושע?

— לא שכחתיו.

— אנכי לא אשכחנו לעולם...

כמה נפלא היה קולה, בדברה את זה! ולו גם לא דברה כלום, לו שתקה — כי אז היו פניה ועיניה מגידים לי ברור, כי היא לא שכחה את זה, אשר אנכי כבר שכחתיו למחצה.

— מה עשתה בעמקיה?

— הלכתי אל קברו. אתמול מלאו עשר שנים... הזוכר אדוני? אנכי ראיתיו אז, כשבא בעגלה מיפו, אבל לא יכולתי לדבר עמו.

העגלה קרבה עד ההר ונרד. הלכנו שנינו לבדנו. זמן מה הלכנו ושתקנו. הרבה דברים חפצתי לשאול את זמירה, ולא יכולתי. והשאלה היותר קשה תלויה היתה בלשוני ולא יכולתי להשמיעה. חפצתי לדעת, אם היתה לאיש.

— היכן אבותיה עכשיו?

— הלכו לאמריקה.

— לאמריקה?

— כן. אחרי שבאו שנויים במושבה, כלתה פרנסה.

— והיא לא הלכה?

— אנכי?!...

הביטה זמירה אלי מבט מלא תמהון, לאמר: קברו פה, ואנכי אלך לשם?!...

שאלתי נפתרה מאליה: זמירה לא היתה לאיש.

— ואבותיה הסכימו?

— לא שאלתי להסכמתם.

— במה פרנסתה?

— יש לי חנות קטנה של מכולת בחיפו.

שתקנו רגעים אחרים. וקשה היתה שתיקתנו.

— זמירה...

— מה יש, אדוני?

— חפצתי לשאול איתה איזה דבר.

— ישאל.

— אז... אז, בהלוך יהושע לעמקיה...

— נו?...

— היא ידעה והסכימה?

— הביטה זמירה אלי בתמהון.

— כן, ידעתי והסכמתי.

— כלום לא ידעה, שסכנה צפויה לחייו?

— הוא צריך היה ללכת שמה.

מעולם לא שמעתי מפיה דברים מתוך הכרה עמוקה בזו. ועת רבה הבטתי בעינים פקוחות לרוחה אל האשה הזאת, אשר הלכה לידי, ותמהון גדול מלא את לבי: הזאת זמירה?...! ולא יכלתי להסיר את עיני ממנה.

„כן, הוא צריך היה ללכת שמה. ולולא הלך, לא היה הוא. ולולא היה הוא, כי אז אולי לא אהבתו זמירה ולא היתה זוכרת אותו עד היום"...

אנחנו עמדנו לפני שערי המושבה.

י. ל.

הַשֹּׁמְרוֹנִים.

IV.

(סוף.)

אין הבדל בין אמונת השמרונים ובין אמונת ישראל. נקודת הפרוד הוא היחס אל הר גריזים. הוא המקום שבחר בו אלהים. עיקר זה מוצאים השמרונים בתורה, וכל מה שנאמר בתורה על קדושת איזה מקום מכוון, לפי הבנתם, רק להר גריזים. משעה שהכירו אבותינו את אלהים התחילו עיברים איתי ימקריבים לו קרבנות על ההר הקדוש הזה.

אברהם בנה מזבח על הר גריזים, והכהן הגדול יעקב בן אהרן מוכיח את הדבר בדרך הפלפול. על פי האמור בספר בראשית (י"ב) הלך אברהם, אחרי שברך אותו אלהים, אל הארץ אשר הראהו, וכתיב בתורה, כי אברהם בא „עד מקום שכם עד אלון מורה". ואלון מורה, אומרים השמרונים, הוא מקום לרגלי הר גריזים. בפסוקים השייכים לספור הזה מוצאים השמרונים ראיות, כי המקום אשר בנה שם אברהם מזבח בבואו לארץ כנען הוא הר גריזים. ועוד ראיה לדבר: אברהם בא לשכם מאור כשדים, ומלבד שני המקומות האלה אין התורה מזכירה שום מקום אחר בכל אותה הדרך הרחוקה שעבר בה אברהם, אין זאת כי אם ששכם—וההר הקדוש אשר לה—היתה מטרת לכתו. אמנם התורה מדברת על מזבח שבנה אברהם בבית אל, אבל מובן מאליו, שאין בית־אל אלא כנוי להר גריזים.

השמרונים מוצאים בתורה, שגם עקדת יצחק היתה על הר גריזים, התורה מספרת לנו, כי אלהים צוה לאברהם ללכת אל

הר המוריה ולהעלות את יצחק לעולה על אחד ההרים. והנה מחליטים השמרונים בלי כל פקפוק והרהור, כי מוריה הוא אלון מורה שעל יד שכם. כתוב בתורה, כי אברהם ראה את המקום מרחוק, ומכאן ראיה שהמקום הזה הוא הר גבוה, כלומר הר גריזים, ולא הר המוריה, שנמוך הוא ואי אפשר לראית אותו מרחוק. כתוב בתורה, כי אברהם הלך עד ההר שלשה ימים, ואברהם הרי הלך מבאר שבע, ואמנם מן העיר ההיא עד הר גריזים מהלך שלשה ימים ממש. כתוב בתורה, שבבוא אברהם אל ההר בנה את המזבח, ויעקב בן אהרן הכהן הגדול מראה את כחו היהודי בפלפול. ממה שנאמר „את המזבח" שומעים אנחנו שבמזבח ידוע הכתוב מדבר, ולא „במזבח" סתם, והרי הוא המזבח שכבר בנה אברהם קודם לכן על הר גריזים בבואו מאיר כשדים.

הר גריזים נקרא על שם קדושתו שער השמים, ופה ראה יעקב בחלומו את מלאכי האלהים העולים ויורדים. בשובו מפדן ארם בא יעקב עוד הפעם אל הר גריזים. בתורה כתוב: „ויבא יעקב שלם עיר שכם *)... ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו... ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל" (בראשית ל"ג). המקום שקנה יעקב הוא לרגלי הר גריזים. שמו הקודם היה אלון מורה, ובמקום הזה נקבר אחרי כן יוסף (יהושע כ"ד, ל"ב). יעקב קנה את המקום הזה מפני חשיבותו הגדולה. יען כי במקום הזה בנה אברהם מזבח ויען כי המקום הזה היה קרוב להר גריזים. את ערך המקום הזה מבליט יעקב בברכתו (בראשית מ"ח, כ"ב): „ואני נתתי לך (ליוסף) שכם אחד על אחיך"—לפי הבנתו של הכהן הגדול טעם הכתוב הזה הוא, ששכם היא הראש לכל בני ישראל, „אחד אל אחיך"—גביה מעל אחיך**).

מתוך פלפול דק מוכיח הכהן הגדול גם עפ"י מאורעות יעקב אבינו, שבית אל הוא הר גריזים. אחרי הספור על חיי יעקב בשכם מספרת התורה, כי אלהים אמר ליעקב: „קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך" (ל"ה, א'). יעקב ישב קודם בחלקת השדה אשר על יד שכם, ואם היה צריך ל ע ל ו ת משם, מיכח מזה, כי היה צריך לעלות להר גריזים שהיה קרוב לשכם ושהיה קדוש.

כשבאו יעקב וביתו וכל אשר עמו אל המקום המיועד, נטהרו והחליפו שמלותיהם, ויעקב טמן את כל אלהי הנכר „תחת האלה אשר עם שכם" (ל"ה, ד'). המקום הזה, אומר הכהן השמרוני, נזכר בספר יהושע, שם כתוב: „ויכתב יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חוק ומשפט בשכם. ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש ה'" (יהושע כ"ד, כ"ה, כ"ו). האלה הזאת, אומרים השמרונים, היא האלה שטמן תחתיה יעקב את אלהי הנכר.

התורה, אומרים השמרונים, צותה בפרוש גם להקים מקדש על הר גריזים. אחרי עשרת הדברות נמצאים בספר שמות של תורת השמרונים הדברים האלה החסרים בתורתנו: „והיה כי יביאך ה' אל ארץ כנען אשר אתה בא שמה לרשתה, והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותן בשיד וכתבת אליהן את כל דברי התורה הזאת. והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה כאשר צויתי אתכם על הר גריזים ובניתם שם מזבח לה' אלהיך, וההר הזה בעבר הירדן, אחרו דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלון מורה אשר לשכם".

*) עי' „אורשריפט" לר"א גיגר עמ' 75.

**) עי' שם עמ' 80.

הדברים, האלה נאמרו בספר דברים (כ"ז): והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך והקמות לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד. וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת... והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום". אבל יש כאן הבדל בין תורתנו ובין תורת השמרונים בנוגע למקום: בתורת השמרונים כתוב: „בהר גריזים", ובתורתנו—„בהר עיבל". אחרי פסוקים אחדים נאמר: „אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן... ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל". הכהן הגדול מוצא, שהיהודים החליפו את שם ההר, מפני שאם הר גריזים הוא הר הברכה, הרי שם היו גם האבנים עם חוקי התורה.

שכם היתה עיר קדושה ובה היו מושחים את המלכים משום שקרובה היא להר הקדוש גריזים. להר הזה יש שתי פעמים שבעה שמות: הררי קדם, בית אל שדי, בית אלהים, שער השמים, לוזה, מקדש, הר גריזים, בית ה', ההר הטוב, המקום הנבחר, אחד ההרים (לפי באורו של הכהן הגדול: הראשון בהרים), ה' יראה, הר ששכן ה' את שמו שם.

כתבי הקדש של השמרונים מכילים רק חמשה חומשי תורה. בתורתם יש בערך 6000 שנוים לגבי התורה שלנו, אבל לרוב שנוי הנוסחאות האלה אין ערך. ההבדל היותר גדול הם השנוים וההוספות בנוגע להר גריזים, שהבאנו אותם כבר למעלה. על זה צריך עוד להוסיף, שבכל מקום שכתוב אצלנו: במקום שיבחר ה', כתוב אצלם: במקום שבחר. הבדלים אחרים נוגעים ביחסם אל מושג האלהות. התורה השמרונית נמנעת מלכתוב את החצי הראשון של שם ה'. ועל כן כתוב אצלם בהסכם עם תרגום השבעים במקום „וזמרת יה"—„וזמרתיה", במקום „כס יק"—„כסיה". אופיית בנידון זה היא התאמצות השמרונים להרחיק מן התורה את המבטאים המגשימים את האלהות. הם אינם יכולים להסכים למבטאים הנמצאים בתורתנו: „חרה אף ה'", „לראות את פ נ י ה'", ובמקום הדברים האלה כותבת התורה השמרונית: חרף, נראה, להראות. את הכתוב: „יראה. כל זכורך אל פני האדון ה'" (שמות כ"ג, י"ז) גורסים השמרונים: „יבאה... אל פני הארון*).

כשהחלה השפה העברית להשתכח מאת השמרונים נולד גם אצלם הצורך לתרגם את התורה לשפת הדבור—היא השפה הנקראת השפה השמרונית. השפה הזאת דומה לארמית שבתלמוד הירושלמי. התרגום השמרוני קרוב מאד למקור—לתורתם—והוא חובר במאה השניה (לפי דעת אחדים—במאה IV) אחרי ספה"נ. לתרגום הזה יש ערך גם מצד תכנו, מפני שממנו אנחנו יכולים לדון על אופן הבנת השמרונים את תורתם, וגם מן הצד הבלשני; השפה השמרונית עניה מאד באותיות הגרון, וזה השפיע, כנראה, על אופן קריאת התורה הנהוגה עכשיו אצל השמרונים. אין הם מבטאים את הח', את הה', את הע' ואת הק'. את שמות האותיות באל"ב הם קוראים באופן כזה על פי הסדר: אלף, בית, גמן, דילת, יה (ה'), ואו, זין; אית (ח'), טית, יוד. כף, לבת, מים, נון, סינכת, אין (ע); פי, צדי, איף (ק'), ריש, שן, תיו.

אופן הקריאה העברית הנהוג אצל השמרונים יהיה יותר ברור, אם נביא קטע מן התורה בכתב לטיני לפי קריאתם:

Baraschet bara èlucm et aschamem uet ares. Uares ejata tea ubeu uaseuek al fane tuam arnu eluem emracfet al fane emem. Ujaumer eluem jai or ujai or. Ujere eluem

*) עי' גיגר, „נאכגעלאס' שריפטען" III, 262; ועי' גם חגיגה ב' ע"א.

et aor kij tob ujehdel eluem bin aor ubin àschek. Ujra eluem laor jom ulaàschek ara laila ujai ereb ujai bear jom àd.

השפה השמרונית היתה שגורה בפי השמרונים עד כבוש ארץ ישראל על ידי הערבים, ומאותו הזמן החלה השפה הערבית לדחות לאט לאט את השפה השמרונית, עד שבמאה העשירית היתה כבר הערבית לשפת דבורם. וממילא נולד אצלם הצורך לתרגם את תורתם גם לערבית. בתקופות שונות תורגמו חלקי התורה לערבית, ועל יסוד התרגומים השונים נברא תרגומו הידוע של אבו סעיד במאה XII או XIII.

תרגומי התורה ובאוריה הם עיקר הספרות השמרונית. היותר חשוב בין פירושי התורה של השמרונים הוא של מַרְקָה. דומה הפירוש הזה באופיו להמדרשים שלנו. לפי רשימות השמרונים חי המחבר מרקה במאה הרביעית. קטעים מספרו של מרקה נמצאים במוזיאום הבריטי. הספר הזה עוד לא נחקר במדה מספקת מפני הקושי שבשפתו.

לאחר שנצחה השפה הערבית את השמרונית, כתבו השמרונים פירושים לתורתם גם בערבית. קטעים מפירושים ערבים אחדים נמצאים בבתי הספרים הגדולים באירופה.

השמרונים לא יכלו להסתפק רק בלמוד תורתם. הם היו צריכים לדאוג גם לעבודת אלהים. עוד בזמנים קדומים נולד הצורך לחבר תפלות. התפלות חוברו אצלם גם כן כמו אצל היהודים במשך הרבה שנים. יש להם תפלות לימי החגים, לימי הסליחות, לברית מילה, לחתונות ולהלוית מתים. יש הרבה שירים ששרים בשעת עליה להר גריזים. יש להם תפלות עתיקות ויש גם תפלות שחוברו במאה XIV. גם מרקה, מחבר הפרוש הנזכר, חבר הרבה תפלות. תפלות השמרונים קצתן חוברו בפרוזה וקצתן— בשיר. השירים יש להם חרוזים, אחדים מהם מסודרים על פי הא"ב. לפי המסורה יש תפלות שתקנון משה ויהושע, ויש גם תפלות שמלאכים תקנון. רוב התפלות הן בשפה השמרונית. המאוחרות וגם האחרונות שחוברו במאה XIV כתובות עברית. השפה העברית שבתפלות השמרונים מלאה על פי הרוב שבושים ומעורבים בה מבטאים ומלים ארמיים וערביים.

בין ספרי השמרונים במקצועות אחרים חשובים לנו ספרי דברי הימים. החשוב שבהם הוא ספר יהושע בן נון. הספר הזה מכיל 50 פרקים. הוא מתחיל במות משה ומדבר באריכות על חיי יהושע (38 פרקים). ששה פרקים מוקדשים לימי השופטים ולפרוד שפרץ בימי עלי. אחרי זה מסיפרים בשלשה פרקים מאורעות שונים מזמן הבית השני. ושלשת הפרקים האחרונים הם סקירה על חיי כהני השמרונים אחרי חורבן הבית השני. כפי שנאמר בהקדמת הספר הזה, הכתוב ערבית, הוא תרגום מעברית. ספר „יהושע" השמרוני נכתב במאה XIII *)

את המקום השני בחשיבות תופס הספר השמרוני „תולדה". יסוד הספר הזה הוא חבורו של אליעזר בן הכהן הגדול עמרם (במאה XII). סופרים שבאו אחריו תקנו את הספר וגם הוסיפו עליו, וככה נתוספו על הספר הוספות מדור לדור עד שנת 1856. הספר הזה כתוב עברית והוא מתחיל מאדם הראשון, מספר המאורעות עד זמן הפרוד בימי עזי ועלי נמסרו בקצור נמרץ. באריכה מסופרים המאורעות שאירעו מן המאה XII.

ספר דברי הימים השלישי הנמצא בידי השמרונים הוא הספר, שכתב אבו-אל-פתח במאה XIV. הספר כתוב ערבית והוא מיוסד על שני הספרים הקודמים. שם הספר „ספר הימים". הוא מתחיל גם כן מאדם הראשון והולך ומספר על המאורעות עד-מחמד. גם על הספר הזה הוסיפו אחרים הוספות.

כרוניקות אחרות שיש בידי השמרונים מיוסדות כולן על הספרים הנזכרים, אלא שהן מוסרות בנוסחאות שונות את המסופר בשלש הספרים העברים האמורים; ויש בהן הוספות בנוגע לזמנים המאוחרים. הנה כן פרסמו ארלר וזלינזון כרוניקה שמרונית, שרשימותיה מסיימות בשנת 1900.

הנה רשמתי את דרך גדולו והתפתחותו של הענף הקטן שנקטע מן הגזע העברי. ענף שנקטע מאלון, אם לא פסקו החיים בתוכו, אינו עושה גם הוא אלא אלון. ואמנם, השמרונים הלכו באותה הדרך שהלך בה העם העברי. אותן השאיפות, אותה הדבקות בתורה ובמסורה, אותו הרוח הספרותי המעמיד את הכל על יסוד התורה העתיקה, אותה קשיות-העורף שאינה נכנעת, וגם אותם המאורעות החצונים ואותן הרדיפות. צבור קטן זה מעורר בלבנו השתוממות, אותה ההשתוממות שמעיר בקרבנו כל מפעל שיש בו גבורה גדולה, כל דבר גדול בחיים ובטבע. לבנו ימלא הדרת כבוד לאידיאליות הרוממה הנסוכה בקרב הכתה הזאת. קדושים הם היסורים, והכתה הקטנה הזאת דרך חייה סוגה ביסורים. יסוריה אינם פחותים מיסורי עם ישראל. חטא חטאו השמרונים לנו, אבל אנחנו היינו הראשונים שדחינו אותם. יסורים קשים ומרים מרקו את עונם, כפלים לקחו בחטאתיהם, עכשיו לא נשארו מן העם הגדול כלו כי אם מתי מספר. אבל המועטים הללו עדיין חזקים הם ברוחם, כצור, מאמינים הם בנצחונם ומצפים לישועה.

ת ק ו ן: בפרק הראשון ממאמרי זה אמרתי, שהשמרונים אוכלים את קרבן הפסח אחרי שקיעת החמה. טעות היא זו. צריך להיות: בחצות הלילה.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

V.

ממשלת וירטמברג הכניסה לבית-הנבחרים הצעה חדשה בדבר סדור הקהלות הישראליות. הצעה זו, שיש בה רק סעיפים אחדים, באה לתקן תקונים אחדים ב„חק-היהודים" אשר שרר במלכות זו משנת 1828 עד היום, ביחוד במה שנוגע למס שהיהודים מעלים, חוץ ממסי המלכות, לצרכי קהלותיהם. תכונתה הכללית של ההצעה היא זו של „ליברליות מוגבלה". נותנת היא להקהלות אבטונומיה בעניניהן הפנימיים, אבל על יסוד הקשר שבין המדינה והכנסיה, השורר גם בנוגע לכנסיות הנוצריות, מטילה הממשלה את השגחתה על הקהלות. בעריכת החק החדש שאפה הממשלה לשים לב עד כמה שאפשר אל דרישותיהם של הכתות והמהלכים השונים שבתוך היהדות. ואולם רצונה זה לא עלה בידה, וההצעה החדשה נעשתה עכשיו לסלע-המחלוקת בין היהודים הליברלים והאורתודוכסים. ונתערבו הפרשיות: האורטודוכסים באים בטענה על הליברלים בשם „הליברליות" ו„החופש האישי והדתי", והליברלים מחזיקים ביסודות „הקיימים זה שלשה דורות".

הליברלים הם הרוב המכריע בקרב יהודי וירטמברג, ובידיהם נתונה איפוא הנהגת הקהלות, והאורתודוכסים דורשים בשם ה„חופש הדתי", כי תנתן הזכות להמיעוט להפרד מעל הקהלה הרשמית ולהעשות עדה מיוחדה, העומדת ברשות עצמה ומאושרת גם-כן מצד המדינה. על פי החוק הישן היתה התבדלות זו מן הנמנעות. אותו החוק קבע ליסוד, שכל יהודי נעשה מאליו חבר העדה שבעירו. יהודי היוצא מתוך כלל העדה שבמקום מושבו

*) ד. ילין. השמרונים, „העמר" תרס"ט. חלק מן הספר הזה נדפס בתרגום עברי ב„ירושלים" של לונץ, תרס"ב. The Jewish Encyklopedia X, VII.

יוצא מאליו מתוך „הכנסיה"הישראלית. האורתודוכסים השתדלו לתת צורה אחרת לחוק החדש; ביחוד עסקה בזה האורתודוכסיה הקצונית מבית המדרש הפרנקפורטאי, ששלחה את באי־כחה לוירטמברג ויסדה שם „אגודה" מיוחדה, שהפריעה את השלום בקרב יהודי המלכות הזאת. גם אם נניח, כי צודקת היא דרישת החופש הדתי הנסור מצד המיעוט, מכל מקום יש להצטער שבעטיה של ההשפעה הבאה מפרנקפורט נפלה מחלוקת בצבור יהודי, שעד עתה היה השלום הגמור שורר בקרבו, משום שגם הליברלים וגם האורתודוכסים בוירטמברג לא היו קצונים מעולם. האגיטציה שעשו „שלוחי פרנקפורט" הביאה חשש בלב רוב היהודים בוירטמברג, שמא תשמע הממשלה לדברי האורתודוכסים הקצונים ותשנה בהחוק החדש, שתכניתו כבר נתפרסמה בשנת 1908, את היסוד הקיים על אדות היציאה מן העדה. ואמנם שמועות שונות שפשטו אז וגם חוות־דעת מצד חברי־הממשלה נתנו מקום להשערה זו. ורוב יהודי וירטמברג אמרו, שאם תנתן לכל יהודי הזכות להבדל כאות נפשו מעל העדה הרי יש בזה סכנה עצומה לקיום הקהלות הישראליות. ולפיכך התמרמרו עד מאד על מעשיהם של שלוחי פרנקפורט.

ההתמרמרות והפחד באו לידי גלוי במאמרים חריפים שנדפסו בעתונים שונים, באספות פומביות, ברזולוציות נלהבות וכיוצא בהן. מי שמכיר ביהודים השלוים והשקטים שב„ארץ שוואביה הטובה", השתומם למראה ההתרגשות הגדולה שתקפה אותם פתאם. דומה היה הדבר כאלו סכנת כליון חרוץ נשקפת בארצם לכל היהדות וקדושיה. קול קורא למלחמה נשמע ברמה: „יהודי וירטמברג, שמרו על זכיותיכם ונכסיכם הקדושים! והנה יד שלוחה לבטל ולפורר את העדות, אשר אבותינו עמלו להקימן ולבצרן. הדבר נוגע לאשורה של אמונתנו מצד המדינה ולסדורן של קהלותינו וכו' וכו'". זה היה חזיון יפה לראות יהודים „ליברלים" חרדים ומרגשים כל־כך בשל ענין יהודי, בשל שלמותה של הקהלה הישראלית, ואין לכחד שמצב ההרגשות נעשתה ההפרזה מצויה ביותר באותם המאמרים והרזולוציות. והפריזו על ערך הסכנה. בפרוסיה, למשל, אין חוק כזה, המוציא את היהודי הנבדל מעל העדה הרשמית מתוך כלל „הכנסיה" היהודית, ובהרבה מקומות בפרוסיה מתקיימות עדות קטנות נבדלות על יד העדה הכללית הרשמית. ובכל זאת לא גרם דבר זה היזק מרובה לא להיהדות בכלל ולא להקהלות בפרט. ואולם יהודי וירטמברג כבר הורגלו באופן סדור קהלותיהם הקיים זה כשמונים שנה ונתחבב עליהם, ולפיכך גדלה ההתרגשות בקרבם ועלתה למעלה ראש. וצריך להוסיף, כי גם עד עתה לא היו האורתודוכסים שם „נרדפים" מצד הרוב הליברלי, כי על כן לא נסה מעולם הרוב להסיג את גבולי החופש של המיעוט ולהכביד על האורתודוכסים. ואין הליברלים רואים איפוא כל צורך לשנות מן הסדר הקיים. אין זאת — אומרים הם — אלא שהאורתודוכסים הפרנקפורטים אורבים להשבית בכונה את השלום בקרב יהודי וירטמברג. וצריך להודות, שיש כאן גם קצת „פטריוטיות": „מה לכם, יהודי פרנקפורט, בני מלכות אחרת אתם, ולעניננו אנו, בני וירטמברג!"

כך היה מצב הדברים בראשית השנה הזאת: הליברלים הרעישו עולמות בשם „שמירת האחדות הקדושה", והאורתודוכסים הטעימו בניחותא דיפלומטית את „החופש האישי" וה„ליברליות האמתית".

אבל בינתים נהפך הגלגל. הממשלה הכניסה לבית־הנבחרים הוירטמברגי את הצעתה ע"ד תקון „חק־היהודים", והנה אין כל שנוי בנוגע להיציאה מתוך הקהלה. ובבאוריו להצעה הטעים המיניסטר בפירוש ואמר, כי אך פחד שוא נפחדו היהודים הליברלים, והנה גם מכאן ולהבא תודה המדינה רק בעדה הרשמית בתור ההסתדרות של „הכנסיה היהודית", וכל מי שיוצא מתוך הקהלה יחשב ל„דיסידנט". אמנם גם לה„דיסידנטים" יש עוד מתכבר קצת זכיות, כגון סדור בתי תפלה מיוחדים וקבלת תמיכה מאת העדה, אבל בעיקרו של דבר הם נשארים „דיסידנטים", כלומר אברים נפרדים ונבדלים מעל „הכנסיה". אם היהודים הנבדלים מעל העדה קרוים יהודים בכלל — אין הוא, המיניסטר, יכול וחפץ להכריע. זה ענין פנימי של היהודים עצמם, ואינו נוגע לא להממשלה ולא להמדינה.

באורה זה של הממשלה הניח, כמובן, את דעתם של היהודים הליברלים והשתוקו. אבל הפעם מתרגשים האורתודוכסים, ביחוד הקצונים שבהם, שאינם מסתפקים בההנחות הנעשות מצד הממשלה לה„דיסידנטים".

בבית־הנבחרים עברה „הקריאה" הראשונה של ההצעה בשלום. הנואמים של המפלגות השונות הביעו הכל את הסכמתם לעקרי החק החדש והציעו רק שנויים ומלואים שאינם חשובים ביותר. רק הנואם מצד הסוציאל־דימוקרטים דרש, כמובן, „להבדיל בין המדינה והכנסיה לגמרי". מצד היהודים לא השתתף איש בהויכוחים, כי החבר היהודי היחידי שבפרלמנט הוירטמברגי, ה' אלזס, היה אז חולה ולא יכל לבוא אל הישיבה. לבסוף נמסרה ההצעה, כנהוג, אל הקומיסיה לחוקי המדינה. הקומיסיה עוד טרם גמרה לבקר את ההצעה. אבל כפי שיש לראות מראש, לא תעשה הקומיסיה שנויים גדולים בהצעה, ובנוגע להשאלה הראשית ע"ד הזכות לצאת מתוך העדה ודאי ינצחו הליברלים.

במכתבי הקודם (עי' „העולם" נומ' 8) כבר דברתי על ההכנות שעושה „אגודת האשכנזים־האזרחים בני דת משה" אל בחירות הרייכסטאג, העתידות להיות בסוף השנה הזאת. בימים אלו פרסמה ההנהגה של „האגודה" כרוז בדבר אותן הבחירות. מלא ענין הוא הכרוז הזה, ואני מוצא לנכון להביא מתוכו שורות אחדות, המסמנות את מעמד הרוחות של „עשרת האלף העליונים" שבקרב יהודי גרמניה.

„רק לעתים רחוקות תבוא שעת הכושר, — אומרים בעלי הכרוז, — אשר תתן את היכולת לפנות במדה מרובה כזו של עכשיו את שונאי ישראל מתוך הרייכסטאג. אלא שאת המלחמה צריכים לאסור חללו שהדבר נוגע להם, הם שצריכים לחזיין מתחלה באנרגיה וברצון להקריב קרבנות"...

„הפרולה של „האגודה" לבחירות היא — המלחמה נגד האנטישמיים בכל האופנים והמעמדים! לפיכך אין יחסנו אל הקנדידט תלוי רק ביחסנו אל המפלגה שעליה הוא נמנה, אלא גם באישיותו. אין אנו מסתפקים בזה, כי נבדוק אחרי מפלגתו, אלא אנו צריכים לבדוק אחרי יחסו ליהודים"...

הנה כן, לא בושו גם אלה מלהודות סוף סוף, שעיקר דאגתם היא ליהודים וליהדות ולא רק למדינת גרמניה ומפלגותיה.

י. ל־ן.

בציונות.

הקולוניאלבנק פרסם דו"ח לשנת 1910: לעומת שנת 1909 גדלה הכנסת הבנק מעסקי רבית, משום שמכסת הרבית הנגבית גדלה בשנת החשבון (3,7 בשנת החשבון לגבי 3,1 בשנת 1009). דבר זה חשוב ביחוד להבנק שלנו, העושה את עסקיו בעזרת הונו שלו. ואולם מצד אחר נתוסף הפסד להבנק על שטרי הערך של ממלכת אנגליה, שמחירם ירד עוד גם בשנת החשבון.

הריוח הכולל של הבנק עלה 18,000 ליט' שט' (לעומת 16000 בשנת 1909). ההוצאות עלו 8600 ליט' שט' (לעומת 8500 בשנת 1909). הון הבנק נתרבה בשנת החשבון בסכום של 1120 ליט' שט', וכל הון הבנק עלה לל"א בדצמבר 1910—257602 ליט' שט'. הריוח הנקי, שאינו חייב עוד במס, עלה 7813,3,8 ליט' שט'.

הבנקים של ח' אנגליה־פלשתינה ושל ח' אנגליה־ליבנטינה, שנוסדו ע"י הקולוניאלבנק, עבדו בשנת החשבון כראוי. רוחיהם של הבנקים הללו בשנת החשבון דומים לרוחיהם בשנת 1909. הקולוניאלבנק קנה עוד 25000 מניות של ח' אנגליה־פלשתינה. למניות הללו ינתן דיבידנד בשנת 1911. בל"א בדצמבר 1910 היו לו להקולוניאלבנק בעין 93803 מניות של ח' אנגליה־פלשתינה.

הסניף של הקול"ב בווהייטשטפל לא הכניס את הוצאותיו גם בשנת החשבון. ואין צריך לראות את ההפסד בסכום של 210 ליט' שט' כאלו אינו, משום שכנגדו יש ריוח בעסקים שהסניף מסר להמחלקה הראשית. חשבון הפקדונות והצ'קים בסניף עלה בסוף השנה כמעט עד 23000 ליט' שט'.

הדירקטוריון החליט להציע להאספה הכללית, אשר תהיה באוגוסט ש"ז בשעת הקונגרס, לתת לכל מניה של הקולוניאלבנק דיבידנד בסכום של $2\frac{1}{2}\%$, כלומר 6 פנסות.

על החשבון חתום בשם הדירקטוריון נשיאו הד"ר נ. קצנלסון.

— עפ"י הרשימות שנדפסו ב„הוועלט" היתה הכנסתה של הקרן הלאומית

במשך השבוע האחרון 9057,80 מרק ושל הקופה הקואופרטיבית מיסודו של הד"ר פרנץ אופינהמר—876,04 מרק. ס"ה נתקבלו עד עתה לטובת הקופה הקואופרטיבית 120577,55 מרק. בחודש פברואר היתה הכנסת הקה"ל 43871,76 מרק. הרשימה האחרונה של ספר הזהב היא 3852.

— הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית אשר בקלן קבעה חשבון מיוחד לרשימת הנפטרת ז'ניטה הרצל, אמו של הד"ר הרצל, בספר הזהב. הלשכה פונה לכל הציונים, וביחוד לאגודות הנשים הציוניות, בהצעה כי יכבדו כולם את זכר אמה של המנהיג הגדול ולרשום רשימה אחת כללית את ימיה בספר הזהב לזכרון עולם. חשבון מיוחד זה יהיה קבוע עד א' באוקטובר לש"ז. האגודות אשר תכניסנה לא פחות ממאה מרק תקבלנה העתק כ"ת הדיפלום של ספר הזהב.

ברוסיה.

היתה הישיבה הראשונה לחברי הקומיסיה לבטחון האישי, שנמסר לה לעיין בשאלה, אם ראוית היא ההצעה בדבר בטול תחום־המושב שתרון עליה דומת־הממלכה.

היו"ר דמיטריוקוב הציע ליסד קומיסיה לקומיסיה, כלומר—לבחור מתוך חברי הקומיסיה חמשה אנשים, אשר יאספו את החומר הנחוץ ויביאוהו לפני הקומיסיה כשהוא מעובד ומתוקן כל צרכו. להצעה זו התנגדו גיסלוביץ, הברון מיואינדורף, מאטיונין ואדזי'מוב. כל הדיפוטטים האלה נצאו, כי צריך לבחור תיכף במרצה. סוקולוב השני (פרוגריסיסט) הציע ליסד מעין „בי"ד של שלשה", אחד מצד המסכימים לבטל את תחום־המושב, אחד מצד המתנגדים לכך ואחד—נייטראל.

הדיפוטאט הנאציונאליסט ציטוביץ אמר, כי אין צורך כלל לא בקומיסיה לקומיסיה ולא במרצה, אלא צריך להעמיד את השאלה למנין הדעות תיכף. יען כי כל מי שבא אל הישיבה דעתו על דבר גוף ההצעה נתבררה לו כבר למפרע.

העמידו למנין הדעות את ההצעה בדבר בחירת קומיסיה לקומיסיה ונדחתה ברוב גדול. למרצה נבחר הדיפוטאט האוקטיאבראי אנדרונוב, שאמר, כי הוא יערוך את ההרצאה באוביקטיביות ומורה.

עם זה הוחלט להודיע את הדומה, כי חודש הימים שנקבע להקומיסיה לגמור בו את מלאכתה, אינו מספיק.

———

הקומיסיה של הדומה לעניני ההגנת על הממלכה קבלה ברוב כל דעותיה נגד דעה יחידה ההלטה, כי מפני שהיהודים הם יסוד מזיק בצבא, לפיכך ראוי לקבוע חוקים מיוחדים לענין קבלת היהודים אל הצבא.

מציע נוסח ההחלטה הזאת היה הדיפוטאט קרופינסקי.

———

ביום 20 מארט עתיד להבחר במוסקבה דיפוטט לדומת־הממלכה במקום הקראי גולובין, שיצא מן הדומה. והנה נודע, כי הדומה העירונית המוסקבאית מחקה מרשימת הבוחרים 331 בוחרים יהודים, שהשתתפו בבחירות של שנת 1907. וראש הקהלה הישראלית הגיש קובלנה על הדבר אל פקידות הבחירות וקבל תשובה, כי בקרוב יתברר הדבר.

והבירור הלא מובן מאליו: אין דעותיהם של היהודים מניחות לישון לא להימניים ואף לא להאוקטיאבראים ורוצים ליפטר מהן—וחסל.

———

המיניסטר לעניני־הפנים אשר את ספר־התקנות של אגודת היהודים באודיסה „המתפללים בשלומה של מלכות". מטרת החברת הזאת היא להפיץ בין היהודים היושבים באודיסה ובכל ערי הנציגות האודיסאית את „רעיון האמונה באלהים והדבקות הגמורה בשליט היחיד, קיסר רוסיה, והממשלה".

ואלו הם פרטי יסוד האגודה הזאת:

מלמד דרדקי אחד באודיסה, משה קינים שמו, היה עורך בכל שנה בימים הנוראים „מנין" בביתו לשם פרנסה. מפני שה„מנין" הזמני הזה גרם הפסד לבית־הכנסת אשר בקרבתו, אסרו גבאי הקהלה על קינים לאסוף אנשים אל ביתו לתפלה בצבור. כתריס בפני הגזרה הזאת הדביק קינים על חלונות ביתו את הכתובת: „בית־הכנסת למתפללים בעד שלום הקיסר". בכל זה ענש שופט השלום את קינים לשלם ט"ז רובל בגלל עון עריכת „מנין" בלי־רשיון.

אז פנה קינים אל מיניסטר הפנים בהשתדלות, כי יתן לו הרשיון לערוך בימי החגים „מנין" ב„חדר" שלו. אבל הדיפרטמנט דחה את השתדלותו ונתן טעם לדבר, כי בשלום הקיסר מתפללים היהודים בלאו הכי בכל בתי־הכנסיות ואין לו לקינים לקחת זכות זו במונופולין לעצמו. אבל קינים שב ופנה אל מיניסטר הפנים בהשתדלות חדשה, כי ינתן לו הרשיון ליסד „חברת יהודים המתפללים בעד שלום הקיסר והממשלה".

הפעם רצה המיניסטריון את ההשתדלות, אלא שבשעה שהגיע האישור לאודיסה לא מצאו עוד את המלמד קינים, כי מת עוד בערב חג הסכות שעבר.

———

בנוגע לגירושים התכופים שמגרשים את היהודים מפלך צ'רניגוב נתבררו בימים האחרונים הפרטים האלה:

הדיפוטאט ניסלוביץ קבל עוד כשני שבועות בטרם שהתפרסם הדבר בעתונים הרבה מכתבים וטלגרמות ע"ד הגירוש. טלגרמות כאלה קבלו גם שלשת הדיפוטאטים מפלך צ'רניגוב גליבוב, איסקריצקי וקלימינקה. ניסלוביץ השתמש בהזדמנות שבאה לידו לראות את נשיא סוד המיניסטרים פ. א. סטוליפין בישיבת הדומה מיום 21 פברואר וספר לו ע"ד הגירושים הצ'רניגובים. על זה ענהו סטוליפין, כי רוצה הוא לקרא את הטלגרמות בעצמו ואמר, כי כמו שידוע לו נתקבלו טלגרמות כאלה מן המגורשים גם במיניסטריון. ביום השני הביא ניסלוביץ את הטלגרמות אל המיניסטריון, שם נתברר, כי במיניסטריון כמעט שאין יודעים ע"ד הגירוש כלום, וההשתדלויות שעליהן דבר נשיא סוד המיניסטרים נתקבלו לא מפלך צ'רניגוב אלא מפלך ראזאן.

והדיפוטאט ניסלוביץ דרש גם קבל תיכף מכפרים אחרים רשימות שמות המגורשים. יחד עם הרשימות הללו נשלחו לו גם טופסים אחדים מפקודות הפוליציה ע"ד הגירוש. הפקודות האלה ניתנו ע"י האיספראווניק ויום היציאה נקבע לא' באפריל. עפ"י הרשימות הללו נתברר, כי המגורשים היו מזקני תושבי הכפרים. הרבה מהם נולדו בכפרים או שהתישבו שם קודם לפרסום החוקים הזמניים של שנת 1883 ויש להם בתים והנויות. ביניהם נמצא גם יהודי אחד, אשר עוד לפני שלש שנים השתדל הדיפוטאט ניסלוביץ לטובתו, ואז ניתן לו רשיון לשבת ישיבת־קבע בכפר באקלאני. ועתה בטלו בלי שום טעם ונימוק את הרשיון שניתן לו וגזרו עליו גזרת גירוש.

לאחר שקבל ניסלוביץ את הרשימות, החליט הוא וגם הדיפוטט איסקריצקי אתו לפנות אל חבר המיניסטר קריז'אנובסקי בהשתדלות ע"ד בטול הגירוש. באותו היום דנו בדומה על קצבת מיניסטריון־הפנים וחכו שיבוא קריז'אנובסקי לאותה ישיבה. אבל תחתיו בא אל הדומה דירקטור הדיפרטמנט לענינים הכללים א. ב. ארבוזוב, אשר הודיע לניסלוביץ, שבתור תשובה על השאלה ששאל המיניסטריון את הגוברנאטור הצירניגובי מאקלאקוב ענה הנשאל בטלגרמה, כי לא הוציא וגם לא חשב להוציא שום פקודה ע"ד גירוש של יהודים. הוא צוה רק על פקידי האדמיניסטרציה לבדוק בזכיותיהם של היהודים היושבים בכפרי הפלך. הידיעה, שהדפיסה ה„ריטש" ע"ד הגירושין המרובים, הרגיזה אותו מאד והוא אומר לתבוע את העורך לדין בגלל הפיצו שמועות שוא ע"ד מעשי פקידי־השלטון. ומה השתומם ארבוזוב, כשהראה לו הדיפוטט ניסילוביץ את רשימות שמות המגורשים ואת טופסי פקודות הפוליציה.

לפי הידיעות האחרונות, הזמין הגוברנאטור הצ'רניגובי מאקלאקוב את רב העדה שניאורסון לבוא אליו ואמר לו, כי בשום אופן לא ירשה ליהודים לגור בכפרים, שאין להם זכות הישיבה בהם, וגם לא יעשה להם שום הקלות והנחות בדבר. ההנחה האחת שהוא יכול לעשות להם היא—לדחות את יום הגירוש ליום ו' במאי. עם זה הבטיח לבלי תגיע ממקומם את היהודים, שיש להם זכות הישיבה בתוקף חקי יום ג' במאי שנת 1882 או עפ"י הצירקולאר המפורסם של סטוליפין.

———

בווארשה הולכת ונמשכת עתה מלחמה בין המלמדים והמורים העברים. סבת המלחמה היא הפקודה שיצאה מאת הגינירל־גוברנאטור, שינהיגו בקיץ ירחי חפש גם לתלמידי החדרים. הפקודה הזאת יצאה בהשתדלותה של הסתדרות המורים העברים. המלמדים רואים בפקודה זו גזרה היורדת

לחייהם, וטעמם ונימוקם עמם, כי ההורים היהודים לא הסכינו לשלם כעד ימי החופש. המלמדים כבר ערכו כמה אספות בדבר והחליטו לפנות אל הג"ג בהשתדלות, כי יקרע את רוע הגזרה. עם זה קראו המלמדים לעזרתם את האדמו"רים שבערי פולין. דעת קהל האורתודוכסים נוטה לדרישת המלמדים.

הועד הפטרבורגי לעריכת יובלו הספרותי של החכם והמלומד הגדול הד"ר אברהם אליהו הרכבי מודיע, כי החגיגה נקבעה להיות ביום השבת כ"ט בפרץ בשעה השמינית בערב באולם בית־הכנסת הגדול בפטרבורג.

בחוץ־לארץ.

ע"ד הפאספורטים של היהודים אזרחי־אמיריקה. באחד הנומרים הקודמים הודענו, כי הדיפוטאט הירבירט פארסונס הבניס אל הקונגרס האמיריקני ריזולוציה הדורשת, כי יפירו את אמנת ברית המסחר, שנכרתה בשנת 1832 בין אמיריקה ובין רוסיה, מפני שאין האחרונה מכרת בזכיותיהם של הפאספורטים אשר בידי יהודי אמיריקה, הבאים למדינת רוסיה. הריזולוציה הזאת נמסרה לקומיסיה. העתונים הניו־יורקים מוסרים את תוכן הנאום החשוב, שנשא אותו הדיפוטאט פארסונס בישיבה הראשונה של קומיסיה זו.

שואפים אנחנו—אמר פארסונס—לא רק לקבל בשביל יהודי אמיריקה את היתר הכניסה לרוסיה, אלא גם להכות על קדקדה של האנטישמיות האירופית. חובה מוטלת עלינו להביע מחאה נמרצת נגד רדיפות היהודים בארצות שונות. הרדיפות הללו, שרודפים את היהודים, נעשות לאחד הכתמים השחורים של התרבות שלנו. אצלנו באמיריקה—אמר פארסונס—אין, לאושרנו, יחס כזה להיהודים; אנחנו יוצאים תמיד, להפך, במחאות נגד רודפיהם ומשתמשים בכל הזדמנות שבאה לידנו להביע תבה לנרדפים והשתתפות בצערם. אני מוחה היום נגד הדבר, שמבלי שים לב לתנאי אמנת־המסחר, אין רוסיה מניחה להרבה מאזרחינו להכנס לארצה. כל הבקשות וההשתדלויות שפנינו בהן עד כה לממשלת רוסיה לא הביאו פרי. אם נשיג את מטרתנו ע"י הפרת אמנת־המסחר עם רוסיה, אם תעלה בידנו לכרות אתה ברית חדשה בלי שום הגבלות ליהודים,— דבר זה אינני יודע. אבל חובתנו היא לבטל את הברית הישנה, המבדילה בין אזרחי אמונות שונות.

נאומו של הדיפוטאט פארסונס נתקבל במחיאות־כפים סוערות. אחרין דברו הדיפוטאט היהודי גולדפוגל והדיפוטאט האריסון. גם היו"ר בקומיסיה חוה את דעתו בעד הפרת ברית־המסחר. נתקבלה החלטה, כי בטרם שתובנס הצעה זו אל הישיבה הכללית של הקונגרס ידרשו מאת מיניסטריון החיצון להמציא אל הקומיסיה את כל החומר הנוגע להמשא והמתן שבין וואשינגטון ובין פטרבורג באותו ענין.

רבים מנבאים, כי הצעתו של פארסונס תתקבל בקונגרס. גם נשיא הריפובליקה טאפט כבר הבטיח, כי נכון הוא לדרוש תיכף מרוסיה, כי תכיר בזכיותיהם של הפאספורטים האמיריקאים בנוגע ליהודים. אבל בעת האחרונה יש סימנים מוכיחים, כי טאפט התחיל מהסס בדבר. ולפיכך אם יקבל עתה הקונגרס את הצעתו של פארסונס, אפשר, כי ישפיע הנשיא על הסינאט, שהוא ידחה את ההצעה על כל פנים לפי שעה. אולם קרוב הדבר לודאי, כי הריזולוציה תוכנס עוד הפעם אל **הקונגרס הדימוקראטי החדש**, אשר כבר נבחר במקום הקונגרס הריפובליקאי של עכשיו, שבימים האלה נגמר זמן הרשאתו.

חברי הקלוב העברי של הרייכסראט בווינה הבניסו אל בית־הנבחרים אינטירפילאציה ע"ד מעשי־האלמות, שנעשו ליהודים בשעת מפקד־העם האחרון. האינטירפילאציה נסמכת על המון עובדות ומעשים, המוכיחים, כי לא נתנה האדמיניסטראציה הגאליצאית ליהודים לרשום את הלשון היהודית בתור לשון הדבור שלהם וגם הטילה עונשים על אלה, שעמדו על דעתם ולא חפצו לוותר עליה.

ולאחר הגשת האינטרפילאציה הנזכרת נשלח להדיפוטאט שטאנד מעיר **דראהביטש** תכריך גדול, שנמצאו בו מאות אחדות של גליונות־שאלה בענין מפקד־העם, אשר בכולם נסמנה הלשון „היהודית" בתור שפת הדבור. פשר דבר הגליונות האלה: האדמיניסטראציה המקומית בדראהביטש הדליפה את הגליונות האלה, ה„פסולים" בעיניה, באחרים, וכנראה נמסר לאחד המשרתים לבער אחרי הגליונות הנכונים, כדי לכסות ע"י זה על מעשה הזיוף; אבל המשרת האוהב בצע מכר את הגליונות בתור נייר לחבישה, ואחד מתושבי המקום מצא את הגליונות אצל הסוחר שקנה אותם, והמציאם לשטאנד.

הדיפוטאט שטאנד ידרוש בכל תוקף, כי יעשה השלטון חקירה ודרישה בדבר ויעניש את האשמים כרשעתם.

עד כמה מחמירים עתה **באנגליה** בחוקי כניסת הזרים (קרי **היהודים**), מעידה עובדה זו: האחים כהן מליטא, האחד קצב והשני חיט, אמרו לפקידי־החוף, כי בדעתם לשהות באנגליה רק עת קצרה ואחרי כן יסעו משם לאחותם, היושבת באמיריקה. במשך הימים המעטים האלה ישבו ויעסקו באומנתם אצל קרוביהם, שבאו בעצמם אל הקומיסיה ואמרו, כי רוצים הם לעזור להאימיגרנטים ולדאוג לפרנסתם. ועוד הראו הנודדים לפקידי הקומיסיה מכתב מאת אחותם באמריקה, המודיעה לאחיה, כי בקרוב תשלח להם כרטיסי־מסע לאניות. אבל למרות כל אלה לא נתנה הקומיסיה להאחים כהן לרדת אל החוף באמתלא, כי אין הקומיסיה יכולה להשגיח, אם יראגו קרובי האימיגרנטים להם באמת או לא.

העתונים הפריזים מודיעים, כי מי שהיה מיניסטר הצבא בצרפת בירטו החליט למנות את הגיניראל היהודי וואלאמברג לראש השטאב הגיניראלי. התמנות זו כבר היתה מנוית וגמורה בסוד המיניסטרים, אבל אח"כ הוצרכו לחזור מהחלטה זו, מפני שנודע, כי השטאב הגיניראלי הרוסי יסתלק מעבוד בצוותא חדא עם גיניראל יהודי.

בברלין היתה אספה כללית לחברי לשכת ה„אליאנס" באשכנז. בשאלה ע"ד הסכסוך שנפל בין הועד המרכזי בפאריז ובין הסניף הגרמני הודיעו באספה, כי בנוגע לסעיפים אחדים כבר באו שתי ההנהגות לידי הסכם, ונשארו רק סעיפים אחדים הצריכים ברור, ובהם גם השאלה בדבר נתינת עזרה ליהודי רוסיה ולהנודדים דרך אשכנז.

עפ"י הדין והחשבון שנקרא באותה אספה יוצא, כי במשך השנה שעברה הגדילה ה„אליאנס" את פעולתה במקצוע החנוכי, ועתה יש לה בארצות שונות מאה והמשים בתי־ספר לילדי ישראל, שעלו לה יותר מבסכום של שני מיליונים פראנק. עם זה השתדלה לתקן את מצב היהודים **בפרס**. ה„אליאנס" נתנה תמיכה גם ליהודים, אשר הוזקו בשעת מגפת החולירה במזרח ובאפריקה.

בימים האלה היתה בעיר **מילאן** הועידה השניה של ראשי הקהלות הישראליות באיטליה. בועידה זו נתקבלה החלטה בדבר יסוד אגודה כללית של קהלות היהודים באיטליה, גם נקרא דו"ח ע"ד מצב הסימינאריות הישראליות באיטליה. בועידה זו נתברר, כי היהדות באיטלית הולכת ויורדת משנה לשנה, כי הדור הצעיר מתגדל ללא דעת האלפא־ביתא העברית, כי בתי־הכנסיות המעטים סגורים על מסגר גם בימי השבתות והמועדים והקשר הלאומי והדתי הולך וניתר.

בעד החותמים בחוץ לארץ מצורף לנומר זה פרוספקט והמחאת־פוסטה, כדי לחדש את החתימה על „העולם" מתחלת אפריל.

При этомъ №, для заграничныхъ подписчиковъ, прилагается проспектъ и переводъ для возобновленія подписки на „Гаоламъ".

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**

Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ**

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

אל החותמים:

באשר שרבע השני הולך וקרוב ובשביל שרוצים אנו כי החותמים יקבלו את העתון מתחלת הרבע השני בלי הפסקה הרי אנו מבקשים בזה את כל אלה, אשר חתימתם נגמרת בראשון באפריל שיואילו לחדש את חתימתם בהקדם מבלי חכות עד צאת הרבע הראשון.

אל הסוכנים.

כל הסוכנים מתבקשים להשוות את חשבונותיהם עם המערכת בעד הרבע הראשון ולחדש את החתימותיהם בהקדם.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ט אדר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 16-го Марта, 1911 г. № 11 WILNA, 29-ten März, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

צרת רבים—נחמה ליחידים.

בירושלים קרה אסון: אחדים ממוסדות הצדקה כשלו ופסקו לשלם את חובותיהם. הראשונה לשמיטה היתה הישיבה הגדולה „תורת חיים" של „ר' איצעלע מתמיד" (הוא הרב ווינוגרד, שעוד לפני ירחים אחדים הכין Coup-d'Etat ואמר לעלות בכח „התמדתו" על כסאו הפנוי של הרב סאלאנט — ולא עלתה בידו). אחריה — „מושב הזקנים" הישן, אחריו — „מושב הזקנים" החדש ואחריו — „מושב הזקנים" החדש שבחדש, וכו' וכו'. זקנים לעשרות נשארו בלי מגן ומחסה, ויש מדם הרעבים ללחם ממש. למלמדי הישיבות — לאלה שאינם קרובים ביותר אל „הקערה" — חדלו לשלם את שכרם, ולתלמידים — את תמיכתם. ומה שרע עוד מזה — אנשים שנתנו את כספם „בשטרות" המוסדות (מוסדות הצדקה שבירושלים נוהגים להוציא „שטרות" לשוק, ורוב קוניהם הם מלוים ברבית, אלמנות שנפלה להן ירושה קטנה מבעליהן, בתולות בוגרות שטמונות להן בצרורן איזו מאות פרנקים לנדוניא, חתנים שעוד לא נתנו את נדוניתם בפרקמטיא וכדומה) נתדלדלו ויצאו נקיים ממָמונם. וגדולה המהומה בעיר, פסקה האמונה, חדלי הבטחון, מוסד אחד נופל וגורר בכח מפלתו מוסד שני אחריו, וכל מוסדות הצדקה שבירושלים בחזקת סכנה הם עומדים עכשיו. „רון" לכל דבריו.

ומובן מאליו, שראשית כל מצאה כאן השנוררות מקום לעשית עסק טוב. אין לך דבר, שהשנוררות הירושלמית לא תעשה בו סחורה. עוד לא קם איש, אשר גלה את כל נוול השנוררות, שירושלים מלאה אותו. אוירה של ירושלים ספוג שנוררות. אנשיה של ירושלים סופגים את השנוררות אל תוכם יום יום משעת לידתם עד שעת הקברם במעלה הר הזיתים. בתי ירושלים, חומותיה, חרבותיה, רחובותיה, חצרותיה, — כולם, כולם חוליות וטבעות הם בשלשלת השנוררות הארוכה, ההולכת ומנוגדת זה יובלות בשנים, והיא כובלת יד ורגל, והיא זורקת את עניבתה על צוארי זקן ונער. רק שמי ירושלים העמוקים, שכולם תכלת וטוהר עולמים, ושמש ירושלים, השופכת נחלי זוהר ביום ולבת אש לפנות ערב, — רק אותם לא טמאה עוד השנוררות...

מחלה כי תבוא לירושלים, ועמדו הפקידים והאמרכלים, הממונים והגבאים, המחלקים והמשמשים וכו' וכו' ושלחו טלגרמות למאות ולאלפים אל כל קצוי ארץ לאמר: הושיעו, הצילו, אין בית אשר אין שם חולה, „וכל המרחם, מן השמים ירחמו עליו". גשם כי לא יהיה בעתו, ועמדו הפקידים והאמרכלים, הממונים והגבאים, המחלקים והמשמשים וכו' וכו' והודיעו לכל תפוצות הגולה, שבחוצות ירושלים אנשים מתים ברעב ובצמא, „וכל המרחם, מן השמים ירחמו עליו". גשם כי יהיה בעתו, ועמדו הפקידים והאמרכלים וכו' וכו' ושלחו את דברם אל ארבע כנפות הארץ, שבירושלים אנשים מתים מולעפות קור וקרח, כי גברה הקדחת, כי פשתה דלקת הריאה, „וכל המרחם, מן השמים ירחמו עליו". יש בירושלים אנשים שברכם ה' בכשרון מיוחד — לחבר מכתבי שנוררות המעוררים את הלבבות, — וכשרונם זה הוא שעומד להם לפרנסם ולכלכלם בכבוד. כי תשאלו את הפוסטות הט···ות ואת פקידות הטלגרף שבירושלים, ואמרו לכם — אם יאבו לגלות את סודם הכמוס — שמכתבי השנוררות וטלגרמות השנוררות עולים לשולחיהם בעשרות אלפים פרנקים..

ואם בשעת „צרות" מצויות כך, בשעת צרה שאינה מצויה, כגון זו של עכשיו, על אחת כמה וכמה. והנה מודעה גדולה מודבקת בראש כל חוצות בירושלים, לאמר: „החללים מתגוללים בחוצות לעינינו, מאות משפחות באו עד ככר לחם ואין, אלפים אלפים אלמנות ויתומים נשדדו, החולים הזקנים נטלים בכסאות בכל הרחובות, גועים ונופחים את נשמותיהם לעינינו, ירושלים הולכת וכלה, הולכת ונחרבת"... והנה מכריזים הפקידים והאמרכלים של כולל הו"ד (הולאנד ודייטשלאנד), „שאלפי אנשים צפוים בירושלים למית ברעב ממש". והנה כרוז נדפס גם בכל העתונים הישראליים שיוצאים ברוסיה, „שאלפי אנשים גועים מרעב ר"ל וזקנים וחולים מוטלים בחוצות, ואפסה ישועה ה"ל". ובירושלים גופה כותבים מכתבים, מריצים טלגרמות, שולחים כרוזים, והכל ביד ההבה, — ויד השנוררות רוממה, יד השנוררות עושה חיל...

אשריך, ירושלים, שזכית לצרה: פקידיך ואמרכליך החרוצים, ממוניך וגבאיך הזריזים, מחלקיך ומשמשיך הנאמנים ידעו לעשות סחורה בצרה זו ולא יעברו חלילה על שעת הכושר שבאה לידם.

והצרה עצמה הפקידים והאמרכלים הם שהִקנוה, הם שהכשירוה. כך נהגו בירושלים: כל מוסד של צדקה עסק הוא למיסדיו, למנהליו, — עסק ותו לא. כי יָעדו שנים־שלשה „יקירים", „מיטיבי לכת", יחדו ואמרו איש אל רעהו: הבה וניסד מוסד חדש,

והיתה לנו כבשה, המביאה גם חלב, גם צמר, ויסדו את המוסד, כלומר יקראו שם לכבשתם, (ואי אפשר לו לשם חדש, שלא תהא בו המלה „כללי" או „גדול". כגון „הישיבה הגדולה", „אוסף נדחים הכללי", „עזרת נודדים הגדולה", וכדומה), והכינו להם המון גליונות־נייר, שהשם החדש נדפס בראשם באותיות מזהירות, ומסביב לו פסוקים ומאמרי התלמוד והמדרשים מעניגא; והתקינו להם חותם עגול גדול כתוב עברית ולועזית ובתוכו תמונת טור אבנים ושלשה מטאטאים בראשו — סימן לכותל המערבי, והושיבו מומחים לכתיבת אותם המכתבים הידועים, המתחילים „בירושלים מר תזעק" ומסיימים ב„וכל המרחם, מן השמים ירחמו עליו". והפשילו המומחים הללו את שרווליהם וכתבו את המכתבים, והפשילו המיסדים עצמם את כנפי קפוטותיהם והלכו אל הטלגרף לשלוח טלגרמות לכל תפוצות הגולה (חבה יתירה נודעת לו להטלגרף מ„יקירי ירושלים"), והתחילה הכבשה מביאה גם הלב, גם צמר — וקם המוסד החדש, החדש שבחדשים, „הגדול", „הכללי". וככה נוספים מוכדים על מוסדים. כולם על השנוררות הם עומדים, ורובם מעורים זה בזה. משום ששנורר אחד נעשה מיסד ומנהל לכמה מוסדים, ואין רואה ואין יודע, אם יש צורך במוסד הדש זה, אם מתקיים הוא באמת או שאינו אלא משל בעלמא, וכשהוא מתקיים ויש בו צורך, — אם ראוים הם מנהליו להיות מנהלים או שראוים הם רק לגזוז ולינהגות...

עכשיו, כשכשלו המוסדים וסוכסכו מוסדים במוסדים, וכולם בחזקת סכנה הם עומדים, ו„זוחלים הזקנים בכבאות נמלים", ו„תופשי התורה נודדים ללחם ואין", ו„אלמנות ויתומים נשדדו, וניטל מהם מקור מחיתם", וגדלה המהומה, — עכשיו מאספים בירושלים אספות ומטכסים עצה על דבר יסוד ועד, אשר על פיו ישקו כל עניני העיר, והוא יהיה המשגיח על כל המוסדים, ומבלעדיו לא ידפיס איש גליונות־נייר ולא יתקן לו חותמות עגולים ולא ייסד מוסדים...

ואין אתה יודע, על מה להתפלא קודם, אם על התמימות של מאספי האספות או על השקר והצביעות של „היקירים", שגם הם משתתפים באספות והמועצות הללו: „יקירי ירושלים", הפקידים והאמרכלים, הממונים והגבאים, המחלקים והמשמשים וכו' וכו' לא יותרו על „זכיותיהם", על גליונות־הנייר והחותמות העגולים ועל — הכבשה, המספיקה להם גם חלב, גם צמר.

להם אין הצרה צרה, אלא שמחה ונחמה...

תקון טעות.

לא לשם „ריב־לשונות", אף לא על מנת לקנתר, אלא לשם תקון טעות בעלמא אנו כותבים את דברינו המעטים האלה.

יש ברוסיה „חברת ספרות ישראל" (כלומר — „הברה ישראליה לספרות"). מרכזה בפטרבורג וסניפיה — בהרבה ערים בתחום ובחוץ להתחום. עפ"י הקנותיה חייבת החברה לדאג לכל עניני הספרות היהודית בשלש השפות, שיהודי רוסיה משתמשים בהן — עברית, ז'רגונית ורוסית. אפילו דשער, הנרפס בש־ש השפות הללו על גליונותיו של ועד החברה, מוכיח על זה. ורבים טועים והושבים, שאמנם עוסקת חברה זו גם בעניני הספרות העברית. ולפרקים גורמת טעות זו עלבון לספרות העבריה. יש אשר באחת הערים יאספו חברי החברה לאספה או יערכו נשף־קריאה, ויקום אחד מן הנאספים ויפתח את פיו לדרוש בשבחה של הספרות העברית או להזכיר את שמם של סופרים עברים, ותפסו אותו יתר הנאספים ואמרו לו: הכבד ושב, אין כאן אלא חברים של „החברה היהודית לספרות", וממילא אין כאן מקום לשפה העברית, לספרות העברית ולסופרים העברים.

וכדי להפטר מעלבון זה לעתיד, מוטב שנוציא לכתחלה מלבם של הקוראים את טעותם: איזה החברה אין לה עסק בספרות העברית כלל, וכל מעשיה מכוונים רק להקונה והועלתה של הספרות היהודית בז'רגונית ורוסית.

ואם דרבר צריך לראיה, הרי הודאתו של הועד המרכזי עצמו ב„ידיעותיו" האחרונות (לחדשי דצמבר, יאנואר ופברואר), ששלח זה עתה לכל הסניפים.

ה„ידיעות" גופן כתובות רוסית. במשך ירחי החשבון נשלחו מטעם הועד לערים שונות חמשה מרצים, שקראו תשע הרצאות, שתים מהן ז'רגוניות ושבע — רוסיות. שלש־עשרה הרצאות ערך הועד בפטרבורג: ארבע ז'רגוניות ותשע — רוסיות. משני הז'ורנלים, שהועד דאג להפצתם, אחד ז'רגוני ואחד רוסי. הועד נגש להוצאת קצת מספורי פרץ — ברוסית. הועד טרח ומצא את היכולת להספיק להסניפים מחזות ז'רגוניות. הועד עוסק בסדור אגודה מיוחדה לשם יסוד תיאטרון ז'רגוני. ההרצאה היחידה, שהכין הועד לחג יובלו של מנדלי מו"ס, היתה הרצאה ז'רגונית. והאדריסה, ששלח הועד למנדלי עצמו לחג יובלו, היתה כתובה רק ז'רגונית, ואין בה אפילו ר"ז קל לגדלותו העברית של יוצר הסגנון העברי החדש. וכדי שלא לעבור בשתיקה גם על אשר עשה הועד לטובת הספרות העברית, אנו צריכים להזכיר, ש„סייע" להוצאת איזה מלון עברי.

ושוב אנו אומרים: אין כונתנו כאן לקנתר את החברה, על כי אין לה עסק כלל בספרות העבריה; מסתפקת היא בשתי לשונות „לאומיות", ואין לה צורך בשלישית. כונתנו היא רק להקן את הטעות, והו לא. ואלמלי היה הועד נשמע לנו, כי אז היינו משיאים לו עצה להסיר ליתר בטחון מתוך תקנותיו את הסעיף על דבר הספרות העברית, ומתוך השער של גליונותיו — את השם העברי של החברה.

רב צעיר.

לתולדות ישראל.

(המשך)

II.

אין כונתי לברר כאן את השאלה הזאת מכל צדדיה. ענין גדול כזה יכול להתפרש כל צרכו רק בספר שלם, כמו שאומר בצדק אחד־העם, ואפשר — בשורה שלמה של ספרים עברים מקוריים. רוצה אני לנגוע רק בקצה שאלה זו, שנגע בה ה' בן ישראל ב„השלח", מפני שהיא נראית לו כחדשה. ובאמת אינה אלא טענה ישנה, שאומות העולם מונין אותנו בה וכל ספרי מסיונרים מלאים אותה. וכבר עמדו על טעות זו רבים מחכמי ישראל ומישרי לב שבחכמי אומ"ה וכבר דשו רבים בדבר. אלא שה' בן ישראל זה עתה, כנראה, קרא את דברי שפינוזה ולא קרא את דברי החכמים המרובים שטפלו בשאלה זו, ולפיכך הוא בא לידי התפעלות, כאלו הוא מגלה דברים שלא שמעתן אוזן מעולם.

טענה ישנה היא זו: תורת ישראל היא תורת־חוקים ותורת הנצרות היא שאיפה אידיאלית, והשאיפה האידיאלית גבוהה ונעלה מתורת חוקים מעשיים.

אין אנו חולקים על עיקר ההנחה, אלא שאנו חולקים על המסקנא, היוצאת מתוך ההנחה. להיפך, ההנחה גופא אינה חובה להיהדות אלא זכות היא לה. תכלית כל דת — התועלת המוסרית שהיא גורמת להיחיד ולהצבור, שהיא מונעת את האדם מן החטא ומכשירהו לחיים מוסריים. ובכן: איזוהי דת מעולה? זו שמביאה את האדם לידי חיי עולם־הבא בעולם הזה. ודת, שאינה מביאה לידי חיים מוסריים חברותיים, נוח לה שלא נבראה משנבראה. ואם מתוך אקסיומה זו נבוא לדון על הדתות, בהכרח נוסיף ויאמר: כשם שהאדם המוסרי נדון על פי מעשיו, כך גם הדת נדונה על פי מעשיה. כל דת, המרבה לחנך את מאמיניה במעשים טובים, זוהי שניתנה לאדם לחיות בה ולהתקיים עליה. דת שאינה אלא על שאיפות ואידיאלים בלבד, ואין היא מלמדת, היאך לצרף את השאיפות והאידיאלים הללו למעשה, דת שאינה מגלה את הדרך, שיבור לו האדם כדי שבה יגיע למלכות השמים, — דת כזו אין בכחה להעשות תורת חיים. למה הדבר דומה? לאדם, שמסרו לו את המפתחות של הטרקלין, ואת המפתחות של הפרוזדור לא מסרו לו. עתיד אדם זה לתעות סביב הפתח, ואת הדרך לטרקלין לא ימצא לעולם.

ה' בן־ישראל עומד ומחבב עלינו את הנצרות ואומר: „שיש ל„אהבה" קיצונית זו ערך גדול וכביר, ערך חנוכי, שאין לשער את גדלו בתור תביעה אידיאלית. הנלחמת כנגד יצר לב האדם, שהוא רע מנעוריו... ישאפו נא בני האדם בלי כל פחד אל ה„אגואיסמוס המהופך", אל האהבה הקיצונית להזולת, — ו„הצדק המוחלט", עד כמה שזה יכול להתגשם בחיים, יתגשם מאליו"... אבל, מריה דאברהם! הן לא בדת, שעדיין לא יצא טבעה בעולם, הכתוב מדבר. הרי זה אלפים שנה מאמיניה של דת זו שואפים בלי דרך ו„בלי כל פחד" אל „האהבה הקיצונית להזולת", ולנו ידועה יותר מלאחרים „שאיפה" זו, משום שאנחנו היינו תמיד ה„אהובים". ואיה, הוא „הצדק המוחלט" שהתגשם מאליו בחיים? האם פסעה אהבה זו אפילו פסיעה אחת קדימה? האם הגיעה הדרישה של „מי שסטרך על לחייך הימנית תן לו את לחייך השמאלית" אפילו לידי קיום „עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין"? הן בכל מקום שבוקע ועולה באמת אור החופש ו„האהבה לזולת" מתגלית, שם דת זו הולכת ויורדת, ולהיפך. אצל הערביאים בעלי דת מחמד אין השנאה לישראל מצויה, ובקרב בעלי הדת הנוצרית שבהם השנאה לישראל הולכת ומתחזקת. להיפונים לא היה לפנים מושג כלל משנאת הדת, ומשהתחילה להתפשט ביניהם דת זו, הוכנסו להם השנאה וקנאה וריב בין אחים.

היכן היא תורת המוסר של אותו הספר שנתגשמה בהחיים הממשיים? האם נתגשם אפילו חוק אחד, אפילו דרישה אחת של תורה זו בחיים לא להלכה אלא למעשה? כל עמי אירופא עשו ליסוד משפטם לא תורה זו, אף לא תורת ישראל, אלא את תורת הרומאים, הבנויה על אכזריות ונקמה ואינגואיסמוס, שאין למעלה מהם, והמשפט הוא המקיף את כל החיים החברותיים, המשפחתיים והכלכליים של העם. כל עמי אירופא מזוינים מכף רגלם ועד ראשם, וגוי אל גוי נושא חרב, ולומדים בלי הפסק מלחמה, וכל הקולטורה האירופית ניזונית מן האינגאיסמוס הקיצוני האישי והלאומי. ובכן מה עלתה לה לאותה „התביעה האידיאלית" ול„האהבה הקיצונית" הזאת, שה' בן־ישראל מעיד עליה מתוך התלהבות „שיש לה ערך גדול וכביר, ערך חנוכי שאין לשער את גדלו וכו'"?

ואם עד עכשיו, זה אלפים שנה, לא נתגשמו השאיפות הללו בחיים, לא מאליהן ולא אפילו בעל כרחן, על ידי דרישת יחידי סגולה, העומדים בכל דור ודור, וצועקים חמס על השקר הפנימי, שמכסה עליו ההדור החיצוני, — אם לא עד עכשיו — אימתי? עד מתי יש לנו לחכות עוד, שהשאיפות הללו יתגשמו בחיים?

ובאמת, ישאל השואל, מפני מה, לא נתקיימה אפילו במקצת מן המקצה אותה „השאיפה האידיאלית"? התשובה היא פשוטה: אין זו שאיפה אידיאלית אלא הזיה.

מה בין שאיפה להזיה?

השאיפה היא הפסיעה החוצה בין המדרגה, שעליה עומד האדם, ובין המדרגה, שאליה הוא אומר לעלות ולהגיע. וההזיה הוא כל אותו החלל והמקום הפנוי שבין המדרגה התחתונה, שעליה עומד האדם, ובין המדרגה העליונה הקצונית, שאי אפשר לו שיעלה ויגיע אליה בזמן מן הזמנים. השאיפה מונחת בטבעו הבריא של אדם; ההזיה נובעת ממצב החולי. יורש עצר, השואף לעלות למלוכה, הרי שאיפתו שאיפה טבעית בריאה; אדם מן השוק השואף לעלות למלוכה הרי הוא הוזה, חולה, חולם, שנפשו עגומה תמיד, משום שאין פתרון לחלומו לעולם. השאיפה היא גם המכשירה את האדם שיגיע למטרת שאיפתו, היא המורה לו את הדרכים המובילות אל המטרה, וההזיה אינה מכשירה לכלום, אין לה דרכים כלל, שהרי כל עיקרה אין בה ממש. השואף עושה ועובד, לוחם ומנצח, וההוזה יושב וחולם. ידיו חבוקות ואינו עושה כלום ולא עוד אלא שהזיתו מוציאה אותו מן המציאות, ומונעת ממנו אפילו מה שיש בידו להשיג.

העליה לאידיאלים מוסריים נעלים אפשרית היא רק בדרך השאיפה ולא בדרך ההזיה: צריך האדם לעלות ממדרגה למדרגה, ולאחר שכבש מדרגה אחת יוכל לשאוף לזו שלמעלה ממנה. אבל כשאדם מבקש לקפוץ קפיצה אחת על המדרגה העליונה, בשעה שרגליו עומדות על התחתונה, לא יעלה בידו ולא כלום.

תורת היהדות אינה דורשת מאת האדם הזיות אלא שאיפות, לא קפיצות אלא פסיעות, ולא פסיעות גסות אלא פסיעות מדודות. התורה אמרה: „לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו". ולא עוד אלא שהתורה עמדה על יצרם הרע של בני אדם קרוצי חומר ושפלות תאותיהם, והיא רוצה בתקונם. ולפיכך אמרו: „לא ניתנה תורה למלאכי השרת". וגדולה מזו אמרו: „לא דברה תורה אלא כנגד יצר־הרע". התביעות המוסריות של התורה הן דברים שביד כל אדם לקיימן, ואין היהדות מחייבת על מה שהוא בגדר הנמנעות. בעלי התלמוד עמדו על „סוד הצמצום" של התביעות המוסריות. לפיכך סרסו את המקרא „ואהבת לרעך כמוך" והפכוהו מחיוב לשלילה, כדי לצמצם דרישה זו ולקרבה יותר אל החיים, ר' יוחנן בן זכאי, שהיה בזמן שנצנצה הנצרות, ברך את תלמידיו ואמר להם: „הלואי שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם".

מה שאינה כן דת זו שאומרים לחבבה עלינו: תביעותיה ופקודותיה אינן מעולם המציאות אלא מעולם ההזיה, אינן פסיעות אלא קפיצות, ולפיכך לא קרבו ולא יקרבו את בני האדם אל המטרה לעולם. ומשום שתביעותיה מרפרפות באויר ואין להן אחיזה במציאות, לפיכך אף מה שיש ביד מאמיניה לקיים אינם מקיימים, משום שעיניהם נטויות תמיד למעלה, למדרגה העליונה שבסולם, בשעה שרגליהם עומדות על הקרקע.

אלמלי היתה הנצרות, כמו שעלתה במחשבה תחלה, נחלתם של יחידים בודדים, בעלי מסתורין והזיה, שיש סיפק בידם „לסבול למען מלכות שמים", אפשר היתה תורתם מתקיימת בידן. אבל משנהפכה לדת של מדינות וממלכות ונעשית דת שלטת, מאותה שעה היא סותרת את עצמה מאליה: במקום שיש תפיסה להדת אין תפיסה להחיים, ולהיפך.

אפשר לומר, שדת זו, שלכאורה היא דת של ענוים ודכאי־רוח, הנעלבים ואינם עולבים ישמחים ביסורים, נתחבבה דוקא על עמי אירופה, הגאונים והעריצים, הרודפים כל ימיהם רק אחרי מלכות הארץ, משום שאין היא תובעת אלא דברים היוצאים מגדר המציאות, ואין לה ולחיים הממשיים ולא כלום.

כך דרכם של תקיפים ועריצים וגאונים, השואפים לכבוש ארץ ומלואה, וכולם מלאים קנאה, תאוה ואהבת כבוד, כשהם שבעים יותר מדי, והעולם הזה עם כל תענוגיו כבר היה לזרא באפם, ולבם נעשה חלל בקרבם, מטעם חלה מרוב הנאה והענוג, הרי הם נעשים אותה שעה הוזים ומסים טיסה אחת בלי כל יגיעה למלכות השמים, לעולם שכלו השתפכות הנפש, לעולם שאינו שלהם, — כעשיר זה, שיש לו הכל בעולמו יותר מכדי תאותו, מתאוה לטעום לשעה טעם עניות, — ושוב הם חוזרים לעריצותם, לקנאתם ולתאותם, חטא ושוב, חטא ושוב — זוהי דכדה, אידיאליות גבוהים ו„אהבה קיצונית", העומדים מחוץ למציאות, מחוץ לחיים; וכחיים עצמם — קמס וטרף על ימין ועל שמאל.

מוסר היהדות יוצא מתוך תביעות החיים. „וחי בהם", „למען ייטב לך והארכת ימים" מטעמת וחוזרת ומטעמת התורה. כל מוסרה של היהדות הוא מוסר החיים, התועלת היוצאת ממוסר זה לאדם הכללי והפרטי. בעלי התלמוד בנו על יסוד זה את השקפותיהם: „היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה"; „אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש", וכדומה מן המאמרים הידועים לכל. הרמב"ם, אחרי שבירר, בהלכות דעות, את המדות שיתנהג האדם המוסרי על פיהן, מסיים: „וזו היא הדעה הנכונה, שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה". הלוזונג של היהדות היא: „וחי בהם ולא שימות בהם", ולפי שהיא תורת החיים לפיכך יש סיפק ביד כל החפצים בחיים לקימה.

ומוסר האבנגליון אינו בא ממה שבתוך גבול החיים, אלא ממה שמעבר לגבול החיים. ולכשתמצי לומר, זהו המוסר היוצא מתוך „שנאת החיים", זוהי בריחה מן החיים, בטול המציאות והסתלקות מן התועלת האנושית בעולם הזה. ולפיכך אי־אפשר היה לה להשפיע על עולם המציאות, שהוא עולם שאינו שלה. יעשו בני אדם מה שהם רוצים, „יתנו לקיסר את אשר לקיסר" ובלבד „שיתנו לאלהים את אשר לאלהים". וכאן סותרת היא את עצמה. דין כל זמן שהאדם שקוע בתוך מציאות החיים „והבליהם" לא יגיע למלכות השמים, שהרי נקל לו לפיל שיכנס בקופא דמחטא משישיג העשיר את מלכות השמים". וכשמגיע האדם לידי מלכות שמים כבר בא לידי התפשטות הגשמיות ולידי ביטול המציאות וכל „הבלי העולם הזה"...

אחד־העם בירר את ההבדל היסודי שבין היהדות והנצרות בזה, „שהיהדות עומדת על בסיס אוביקטיבי מופשט, על הצדק המוחלט, והרואה את האדם בתור ערך מוסרי עצמי בלי הבדל בין „אני" ובין „אחר" *). הדברים מתוים, אלא שהייתי מוסיף עליהם עוד, שהיהדות עומדת על היסוד של „ישוב העולם" במדת הצדק והמשפט. ההנהגות הטובות טובות הן לפי מדת

*) במאמרו „על שתי הסעיפים".

התועלת, שהן מביאות להחברה. „וכי מה איכפת ליה להקב"ה אם לשוחט מן העורף או לשוחט מן הצואר, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות" (ילמדנו). הצווים עצמם, כשאין בהם תכלית מוסרית מעשית, אינם ולא כלום. ולפיכך גם המעביר על מדותיו אל יהא מעביר יותר מדי. הגע בעצמך: היאך יתקיים העולם מתוך זה שיתן אדם למכהו לחי או כשיתן להגזלן את מעילו? ולא עוד אלא שמדת היושר והצדק תהא לקויה.

כשבאו בעלי התלמוד להמאמר הידוע, „לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים, הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים כו' עושים מאהבה ושמחים ביסורין כו'" חששו שלא יהא מתוך גמור זה בטולו של הצדק והיושר והיזקו של ישוב העולם. לפיכך לא קבלו את הדברים כמו שהם, אלא הוסיפו: „לעולם דנקט ליה בליביה" ופירש רש"י: „ואם בא אדם אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק" (יומא כ"ג ע"א); אם הזהרה להמעביר על מדותיו למחול על כבוד עצמו לא הזהרה לו לוותר על סדר העולם וקיום המשפט", שיתבטל ע"י שהלבינו אותו. על כן אמרו שאין לו לעכב בידי אחרים, המבקשים לתבוע עלבונו בקיום המשפט".

התכלית היותר כבירה של היהדות היא — ישוב העולם: „לא לתהו בראה לשבת יצרה". לפיכך מעמדת היא את התביעה המוסרית לא על אהבת אדם לחברו לבד („ואהבת לרעך", „ואהבתם את הגר"), אלא על אהבת גוים וממלכות זה לזה, אהבה הפרושה על כל העולם כלו, עד שהיא מגיעה לידי „לא ישא גוי אל גוי חרב וגו' ואז אהפוך אל כל העמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה'", זו היא אהבת „הפרט" ואהבת „הכלל". אבל האהבה של הנצרות היא אהבת הפרט ושנאת הכלל, אין לה ולישוב העולם ולא כלום. אדרבה מי שיכול „לסבול" ויהיה „סריס למען מלכות שמים" אשרהו. לא כדברי אחד־העם שאהבה זו היא „איגאיסמוס מהופך", אלא שהיא איגאיסמוס פשוט: יהפך כל העולם כלו לתהו ובהו ובלבד שאגיע אני למלכות השמים. ומשום כך לא נקלטה בלב עמי אירופה האהבה גם במה שנוגע להיחסים שבין עם לעם וממלכה לממלכה: הוא הכר לנכרי יכוד זו על ביטול ה„אני" מפני תקון ישוב העולם והחיים הצבורים. בטול ה„אני" עפ"י תורת ונצרות מפני „אני" אחר אינו לשם תקון ישוב העולם. אלא לשם „אתכפיא" ו„שבירת היצר" — „לסבול" כדי להגיע מתוך כך „למלכות השמים".

ומטעם זה עצמו לא תפסה ביהדות „הגאולה האישית הפרטית" מקום גדול ביותר, אלא האושר של הקבוץ הכללי, הלאומי והעולמי, ע"ד הוא לגבה. *) ולהיפך: בנצרות אין שום מקום להאושר העולמי, ישורי אפילו באהבת הלאום כפרה הנצרות לגמרי ובעטה באומה ביד רמה. ויפה אמר מר דובנוב בההסטוריה הישראלית שלו **): „כאן ראינו התנגשות של שני פרטים: פרט „אישי" ופרט „עממי". אם להיחיד יש רשות לדרוש חופש הנפש והמוסר, מבלי להיות תלוי בהכלל, שהוא חלק ממנו,

*) אמנם עדין יש מקום לחלוק על ההנחה המוחלטת של חוקרי כה"ק הנוצרים, שבתורתנו אין הגאולה האישית תופסת מקום כלל. כל ענין הקרבנות, שבמקומו נתקנה אח"כ התפלה, לא בא בעיקרו אלא לשם ספוק תביעתו הפנימית של היחיד החוטא והתעוררותו לתשובה. כל ספר התהלים הוא הימנון „הגאולה האישית", וגם בדברי הנביאים יש הרבה כענין „הגאולה האישית". אלא שזה אמת, שלגבי היהדות יעוד הכלל הוא העיקר ויעוד הפרט טפל לו, והנצרות לקחה מן היהדות רק את יעוד הפרט וויתרה על יעוד הכלל לגמרי.

**) Всеобщая исторія евреевъ кн. I Птб. 1910.

דרי גם הכלל, שיש לו קשר פנימי הסטורי ואחדות הסטורית, גם לו יש רשות מוסרית לתבוע אותו החופש ואותה ההתפתחות העצמית. בשעה שנצלב „הגואל האישי", באותה שעה נצלבו גם אלפי גבורי ישראל, שרצו להיות „גואלי האומה", שבקשו לגאול את „נשמת העם". איזה צלב יותר קדוש? במי יש יותר גבורה רוחנית? היכן נבלטה ביותר גבורת הנפש, שם על הגלגותה או בחומת ירושלים הבצורה, שמתוכה ברחו בשעת הסכנה תלמידיו של „הגואל האישי", כדי להציל את נפשם"?

נקודת המגע שבין היהדות והנצרות היא זו: הנצרות היא יהדות מהופכת.

אם ניתן להאמר על ההזיה שהיא פרי רוחו של עם ישראל, הרי אינה פרי רוחו הבריא, אלא פרי רוחו החולני, פרי מחלת הנפש שדבקה בקצת יחידים בשעת יציאת הנשמה המדינית מגופה של האומה הישראלית. ההזיה היא סנדל, שהפילה כנסת ישראל מתוך חבלי לידה נוראים, בריה שלא היתה יכולה לחיות ולהשרות את רוחה על החיים — ונסתלקה מן החיים ובעטה באמה.

ולהזיה חולנית זו הגיעו גם בני ישראל המחבבים עלינו את הנצרות. ואפשר אמנם שמתוך שבאו לידי שנאת החיים, הפרטיים והלאומיים, מתוך שאבדו דרך בחיים. הם תועים ומבקשים לעצמם דרך מחוץ לחיים, תועים ומבקשים הם „מלכות שמים". שערי מלכות השמים פתוחים לפני כל הרוצה להכנס בהם. אבל לאן הללו מוליכים אותנו?

„לאן"?! —

(המשך יבוא.)

א. מ. ברוכוב.

העלובים העולבים.

אין לך חזיון פוליטי טרגי כמלחמה בין שני לאמים, ששניהם אינם לוחמים אלא מלחמת מגן, כשהאחד — החלש שבהם — מוכרח לפעמים לגרום היזק להשני על ידי עצם קיומו ואינו יכול להגן על עצמו, מבלי לקעקע את בירתו של השני, וכשזה השני — התקיף שבהם — אינו תקיף גם הוא, והוא דוחק את רגלי הראשון לא מתוך תיאבון לרדוף, לכבוש ולבלוע את הקטן והחלש כמנו, אלא מתוך הגנה ושמירה על נפשו, כדי שלא יבלעהו גם אותו לאום שלישי, התקיף משניהם גם יחד ושלטונו פרוש על שניהם כאחד.

עלובים הם עולבים אלה.

ואולם אין מלחמה בלי שנאה. במקום שאין המלחמה תולדות השנאה—היא נעשית אב לה, כי לא רק השנאה, אלא גם המלחמה מעורת את העינים ומקלקלת את השורה. במקום שיש ריב רגילים אנחנו לחייב את האחד ולזכות את השני, רגילים אנחנו לחשוב, שרק אחד מן השנים יכול להיות צדיק בריבו. ומכל שכן, שכל אחד מבעלי הריב מודה רק בצדקתו הוא ונוטה לתלות באיש ריבו אשמות שאין להם יסוד.

ונעשים שני העלובים — עולבים...

יפה עשו אלה, שהוציאו במחברת מיוחדה קובץ מאמרים בשאלת הפולנים והיהודים *). מתוך המחברת הזאת אנו שומעים את טענות הצדדים זה לעומת זה ושל שניהם לעומת הצד השלישי המכריע.

בכונה אמרתי: „שאלת הפולנים והיהודים", ולא שאלת היהודים בפולין. חפץ אני להטעים דבר זה לנו לעצמנו, שמתוך ההכרח להגן על קיומנו ומתוך ההכרה בצדקת דרישותינו הלאומיות והאזרחיות אנו נוטים לראות את מלחמת הפולנים נגדנו כמלחמת תגרה, כמלחמה לתיאבון ולהכעיס, כאלו לא היתה לפולנים בפולין אלא שאלת היהודים בלבד.

נדמה לי, שאילו לא היינו שוכחים אף רגע, שיש בפולין גם שאלת הפולנים, אז לא היתה עולה שנאה בלבנו נגד הפולנים הפרוגריסיביים הלוחמים נגדנו ושאנו מוכרחים ללחום נגדם, ולא היינו מוציאים מפינו דברים, המכריחים את הפולנים לא רק להגביר את מלחמתם נגדנו אלא גם להגביר את שנאתם לנו.

„במדה שאנו חושבים גאולת כל אחוזת קרקע מידי זרים לרכישה לאומית, בה במדה אנו צריכים לראות בכל פירמה מסחרית חדשה שלנו בארצנו רבוי רכושנו הלאומי". הדברים הללו המובנים לנו, כשאנו שומעים אותם מפי מטיף ציוני, צריכים להיות מובנים לנו גם כשאנו שומעים אותם מפי הפולני גרבסקי, אף כי בפועל הם ערוכים נגדנו ותוצאתם — מלחמה איקונומית מצד הפולנים נגדנו. ובשעה שאנו מסדרים את כחותינו להלחם עם המתחרים בנו ולהגן על קיומנו, אין אנו צריכים לשכוח את הטרגדיה של עם, היושב עדיין בארצו והיא אינה שלו, ועריה אינן שלו וכל קיומו הלאומי — בסכנה. אין אנו צריכים לשכוח, שאמנם אנחנו מגדילים ע"י עצם קיומנו, אם גם שלא ברצוננו, את הסכנה הלאומית של העם הפולני. הכח השלישי המכריע, כשהוא נוטה את ידו על העם היושב בפולין, אינו פוגש בהתנגדות עצומה אלא מצד בני העם הפולני, שאלפי חוטים קולטוריים, פוליטיים, היסטוריים מקשרים אותם אל הארץ ואל תרבותה העצמית. היהודים שבפולין, שבמובן היסטורי-לאומי אין אדמת פולין ארצם, שפתה אינה שפתם, כבודה אינו כבודם, עלבונה אינו עלבונם וצערה אינו צערם, חומר אינדיפרנטי הם כמעט לגבי הכח השלישי. המקום שהם תופסים בחיי הארץ משמש במדה ידועה פרצה בחומת הלאומיות הפולנית, שער, שדרכו יוכל הכח השלישי להכנס אל הארץ ולהתפשט בה לכל רחבה.

אמנם אין דבר זה מצדיק את שאיפות הפולנים להגביל את זכיותינו בשלטון הערים ולמחוק את צורתנו הלאומית. ומכל שכן, שאין דבר זה מחייב אותנו לצמצם את עצמנו בשביל להמציא רוחה להפולנים. אדרבה, צריכים אנחנו להגן על זכיותינו במלואו ואין אנו יכולים לותר אפילו ותור כל שהוא בשלטון הערים לטובת הפולנים, אחרי שאנו יודעים, שמטעמים פוליטיים לא ימנעו הפולנים להשתמש בכל כח שיבא לידם, כדי לרחוק את רגלינו ולהרוס את עמדותינו האיקונומיות, אחרי שאנו יודעים, שהפולנים לא ימנעו גם לפסוע על חללינו בשאיפתם להוסיף כח לעצמם נגד הכח השלישי המכריע ולצאת מעבדות לחירות. אך חטא נחטא לעצמנו ולהפולנים אם נאמר: מה שהיה היה, — „עכשיו אין פולין ארצם של הפולנים בלבד, אלא היא ארץ הפולנים והיהודים". וצריכים אנו להודות לדברי המשיבים, ש„תיאוריה מסוכנה זו של שני לאומים אין לה יסוד, ויכולה היא לגרום נזק להאינטירסים האיקונומיים של היהודים בפולין". במאמרו השני שנה זבוטינסקי — בעל המימרא הנזכרה — את הנוסחא ואמר, שפולין היא עכשיו חבל הפולנים והיהודים; אין אנו יודעים, אם היתה כונתו של זבוטינסקי בשנוי הנוסחא להמתיק לפולנים את מרירות המימרא שלו או להיפך. אך המרירות דיה גם בנוסחא ראשונה וגם בנוסחא אחרונה. להפולנים

*) Поляки и Евреи. Книгоиздательство М. С. Козмана, Одесса.

אין פולין „חבל", אלא ארץ, הארץ הלאומית שלהם, ו„ארץ לאומית" אינה אלא להם בלבד.

„כמה עקם ונפץ בתוכנו תחום המושב" האומלל פרינ־ציפים דימוקרטיים מוצקים, כמה קלקל והשחית יושר־נפשנו, כמה עית את הדעות ואת יחסי החיים. ובכל זה לא נגדו כוננו חצי הפובליציסטים האנטישמיים שלנו, אלא נגד קרבנותיו, נגד פליטיו, הנודדים הנצחיים, שמוכרחים הם לבקש איזה מקום מנוחה לעצמם". הדברים הללו — סבינטוחובסקי הפולני אמרם, וזה שאחרים מן הלאומיים שלנו מונים אותו ב„אנטישמות פרוגריסיבית".

כמה עקמה ונפצה בתוכנו הגלות הארורה פרינציפים לאומיים מוצקים, כמה קלקלה והשחיתה יושר נפשנו, כמה עותה את הדעות ואת יחסי החיים, עד ש„זבוטינסקי הציוני" (כך מציינים מוציאי המחברת את מאמריו של זבוטינסקי, כאלו חפצו להטביע על דברי זבוטינסקי האיש, שהוא ציוני, חותם הציונות), עד שזבוטינסקי, שהשאלה הלאומית מעסקת אותו גם להלכה וגם למעשה, אינו חפץ להבין את ההבדל בין המימרא, שאינה אלא עדות לעובדא קיימת, ש„בפולין חיים וקימים עכשיו שני לאומים", ובין המימרא: „פולין היא עכשיו ארצם של שני לאומים", עד לבלי הבין את ההבדל בין המימרא: „אין רוסיה אלא לרוסים" ובין המימרא: „אין פולין אלא לפולנים", עד לבלי הבין — ביחוד — שהמימרא האחת אינה נובעת אלא מתוך שאיפה לבלוע את החלשים, והמימרא השניה יכולה ומוכרחה לבוא מתוך שאיפה להגן על הקיום העצמי בלבד...

„עכשיו אין פולין ארצם של הפולנים, אלא ארצם של הפולנים והיהודים" — נניח מימרות כאלו לחצאי־יהודים ומתבוללים למחצה, שאינם יודעים מהי היסטוריה לאומית ומהו רגש לאומי; נניח מימרות כאלו להיהודים, שהפולנים מוצאים חפץ בשכמותם (כי להביא את היהודים לידי התבוללות גמורה, לידי התמזגות בלאומיות הפולנית ההיסטורית, לא יעלה בידי הפולנים לעולם!); היהודים השלמים צריכים להכיר ולהרגיש את ההבדל בין ממלכה, שאינה יכולה ואינה צריכה להיות לאומית, ובין ארץ, שאינה יכולה להיות בלתי־לאומית. ובשעה שדרישותינו האזרחיות בממלכה מתנגשים עם הדרישות הלאומיות של עמים עלובים אחרים, אנו רשאים וצריכים להלחם על קיומנו, אבל לקבול אנו יכולים רק על הגלות, שהעמידה אותנו בין האחרים הללו כעצם בגרון.

סבינטוחובסקי אומר: „אין לי צורך לעיין בספר העקרים של דימוקרטיה ישרה וללמוד את הכללים התיאוריים על דבר זכיותיהם של כל האזרחים, החיים בארץ אחת. ואולם צריך לשים לב לזה, שבגורלנו עלה התפקיד המעציב והקשה — להתאים את העקרים הנורמליים הללו לתנאי־חיים, שאינם נורמליים במדה שאין למעלה הימנה".

אילו היו כל עניני החיים של הפולנים נתונים בידיהם הם ותלויים רק בהם, כי אז ודאי היה הדין עמנו לאמר לסבינטוחוב־סקי: צריך להתאים את תנאי החיים לעקרי הדימוקרטיה ולא את עקרי הדימוקרטיה לתנאי החיים. אבל...

„השאלה היהודית — אומר דמובסקי — היא היסוד להתנגשות בין דרישותיה היסודיות של הליבראליות ובין דרישותיו של הכרח ההגנה על אינטרסי הלאום". „צריך להחליט, מה קודם למה, אם הדרישות הליבראליות קודמות או שצרכי העם והארץ קודמים"? והוא מחליט, שצרכי העם קודמים. וגם סבינטוחובסקי הפרוגריסיבי מחליט, שאין מקום בפולין ליהודים, הזוכרים את מוצאם הלאומי ומרגישים קורבה ליהודים אחרים בכל מקום שהם ומדברים יהודית...

גם אנחנו נחליט: הגלות היא היסוד להתנגשות בין דרישות קיומנו בתוך עמים אחרים ובין הצרכים הלאומיים של האחרים, במקום שגם הם נדכאים ונעלבים. אין אנחנו אשמים בגלותנו. צריכים אנחנו להגן על קיומנו הלאומי בכל מקום, ואפילו במקום שגם אחרים נעלבים. כל השדרות הפרוגריסיביות מבין העמים האחרים, שאינם נוגעים בדבר, יעמדו על צדנו. להפרוגריסיבי הרוסי אין שום יסוד למסור אותנו בידי הפולנים, כדי שהם יוסיפו כח לעצמם נגד הצד השלישי המכריע בשאלת הפולנים והיהודים בפולין, והימניים גם הם לא יצדדו תמיד כולם בזכותם של הפולנים נגד היהודים שבפולין. אם מיתרים הם הפולנים על עקרי הדימוקרטיות והליברליות ודוחקים הם את רגלי כל מי שאינו פולני, כדי שתמלא כל הארץ פולנים, מכל שכן שיבותרו האחרים לותר על איזה מעקרי האנטישמות, כדי שלא תמלא כל הארץ — פולנים. לא בודדים אנחנו במלחמת־מגן שלנו. ואם הפולנים תועים בדרכם בעטיה של „פוליטיקא ריאלית", נמצא גם אנו את דרכנו בשם הפוליטיקא הריאלית, שהאחרים, והאנ־טישמיים מכל שכן, יבינוה גם הם. נברר את הדברים הללו להפולנים ולכל העולם; נלחם עם הלוחמים נגדנו בכלי־הזין ההם, שהם משתמשים בהם. ואולם גם בשעת המלחמה, שאינה באה אלא מאונס, אנו צריכים להבין זה את זה. צריכים אנו להזהר מלזרות מלח על פצעי הלאומיות העלובה גם היא, אפילו בשעה שהיא מלעיבה בנו. צריכים אנו להזהר לבלי ללבות את אש השנאה בין שני הלאומים הנדכאים ולהוסיף אש על המרירה, שאינה מחממת ואינה מאירה לא לנו ולא להפולנים. ומי יודע, אולי יבינו סוף סוף העלובים העולבים, שטוב גם להם וגם לנו לבלי להתחרות זה בזה, לבלי להיות עולבים זה את זה ודוחפים זה את זה לבור „הפוליטיקא הריאלית", שלכסותה לא בידינו הוא ואף גם לא בידם...

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בַּאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת.

III.

(סוף).

ואולם נשוב אל השמד בברלין, כדי לעמוד על מינם של המשומדים, שנותיהם ומשלח ידם *)

ראשית, נראה נא, איזה משני המינים מבכר יותר את הדתות של העם המושל על דת אבותיו.

השנים	אחוזים למאה	
	זכרים	נקבות
1873—1882	93	7
1883—1892	79	21
1893—1902	75	25
1903—1907	70	30
1908	63	37

במשך כל איתן השנים—1873־1908—נטלו הזכרים חלק

*) על פי המספרים של הקהלה היהודית בברלין.

יותר גדול בשמד מן הנקבות, אלא שאנו רואים נטיה שאינה פוסקת מצד הנשים „למלא את הסרונן", ומן 7% עלה חלקן עד 37%, כלומר יותר כפי חמשה. עובדא זו מוכיחה, כי הגורמים התרבותיים—ההתקרבות הקולטורית—הם הם המביאים לידי שמד והשפעתם התחזק ותגבר משנה לשנה, שהרי ברור הדבר, שבחיי הזכרים יש ערך יותר גדול לגורמים המדיניים והחמריים מאשר בחיי הנקבות.

אגב אורחא נזכיר לקורא, כי בווינא לא היה חלקן של הנשים בשמד פחות מן 42% ובשנים דאחרונות עלה גם עד 44%.

גילָם של המשומדים בברלין:

השנים	מן 14 עד 20 שנה	מן 20 עד 30 שנה	מן 30 עד 40 שנה	מן 40 עד 50 שנה	יותר מן 50 שנה	סך־הכל
1873—1906	3 73%	38,70%	31,28%	16,45%	9,84	100%
1907—1908	2, 0 „	31,0 „	34,0 „	22,0 „	11,0 „	100 „

כאן אנו רואים שנוי לטוב. חלקם של הצעירים—מן 14 עד 30 שנה — נפחת, מה שאפשר להסביר רק על ידי השפעת התנועה הלאומית, העושה חיל ביחוד בקרב היהודים הצעירים בגרמניה. על חשבון הצעירים גדל חלקם של בני שלשים וארבעים שנה, וביחוד גדל מספר המשומדים בין בני ארבעים וחמשים שנה. וגם כאן נזכיר לקורא, שבווינא (עי' „העולם" ש"ז נומ' 1) נוטלים בני הגיל של נשואים חלק בשמד גדול הרבה יותר מאשר בברלין: בווינא לא פחות מן 50% ובברלין לא יותר מן 38%.

חשובות הן הידיעות על דבר משלח ידם של המשומדים. פה תִשָּׁנֶה העובדה, שכבר ראינו אותה בווינא — שהאינטליגנציה היא התופסת מקום בראש.

מיני הפרנסות	1873—1906	1907—1908
פבריקנטים, סוחרים ובנקירים	42 87%	43%
בע"י פרנסות חפשיות	35,88 „	37 „
פרנסות אחרות	21,25 „	20 „
סך־הכל	100, 0	100,0

כאן לא בא כמעט שום שנוי בשנים האחרונות: יותר משליש של כל המשומדים עולה בחלקם של בעלי הפרנסות החפשיות, וביניהן רופאים — 164 איש, כמעט 12% של כל המשומדים, עורכי־דין — 154, יותר מן 11% של כל המשומדים, סופרים ועורכים 47 איש, ואחריהם — סטודנטים, אקטורים ואקטורות. עלו המשומדים הפבריקנטים, הסוחרים והבנקירים ביותר מן 6% על בעלי החפשיות. אבל אין לשכוח, שהמפלגות הבורגניות הנזכרות מגיעות לגבי הישוב היהודי הברליני עד חמשים פרוצ', בעוד שהאינטליגנציה אינה מגיעה אפילו עד חמשה פרוצ' לגבי הישוב היהודי בברלין.

המספרים על דבר חלוקת המשומדים לפי משלח ידם אמנם מורים לנו עד כדי מדה ידועה, מהו חלקן של שדרות שונות בשמד. ובכל זאת צריך להודות, שאין המספרים הללו מספיקים כדי לעמוד על פיהם על מצבם החמרי של המשומדים. למשל, אותה הרובריקה של פבריקנטים, סוחרים ובנקירים מראה לנו, שהבורזואזיה לוקחת חלק גדול בשמד, אבל הלא יש סוחרים עשירים ויש סוחרים שאינם עשירים, יש פבריקנטים גדולים ויש גם בינונים וקטנים. לפיכך נסורה ונראה את מכסת המס שהיו המשומדים מעלים קודם השמד לקהלה הישראלית. ומשום שמכסת המס שמעלה כל יהודי מתאימה למצבו החמרי, יתנו לנו המספרים האלה מושג יותר ברור ונאמן על דבר מצבם החמרי של המשומדים. יש בידינו ידיעות על דבר מכסת המס שהיו מעלים 821 איש, אשר עזבו את היהדות במשך הזמן משנת 1873 עד שנת 1906.

סכום המס	המספר המחלט	אחוזים למאה
פחות מעשר מרק לשנה	237	29
מן 11 מרק עד 20	128	16
„ 21 „ „ 50	222	27
„ 51 „ „ 100	107	13
„ 101 „ „ 500	103	12
יותר מן 500 מרק	24	3
סך־הכל	821	100, 0

נחוץ להעיר, שעד 50 מרק לשנה הוא המס שמעלה לקהלה היהודי הבינוני; כלומר המשתכר עד 10,000 מרק בשנה. והנה אנו רואים, שאותם היהודים הבינונים תופסים מקום גדול בשמד—עד כדי 72%.

נשים עוד לב לנשואי־התערובות בקרב יהודי ברלין. כבר אמרנו, שמזה, שהשמדות אינם מצוים בברלין במספר מרובה כבווינא, אין עוד, לפי דעתנו, ללמוד ולאמר, שבכלל לא עשתה פה ההתבוללות שמות נוראות כבקרב יהודי אוסטריה־אונגריה; באמת אמרו: מסוכנה קרת־הרוח ליהדות יותר מן הבגידה בה. ואמנם יבואו נשואי־התערובות ויעידו, כמה גדולה היא הסכנה המרחפת על ראש היהדות הגרמנית.

השנים	נשואים טהורים	נשואי תערובות	על כל מאה נשואים טהורים היו נשואי תערובות
1891—1895	2754	784	28
1896—1900	2983	1,055	35
1901—1903	1832	615	33
סך־הכל	7569	2454	32

ברור הדבר, שנשואי־התערובות, המתפשטים בין כל השדרות במהירות נוראה, הריסתם גדולה כן ההריסה שמביא השמד. עוד לפני עשרים שנה הוו על כל מאה נשואים טהורים 28 נשואי־תערובות; ובשנות 1896־1900 הגיע המספר הזה עד לידי שלשים וחמשה. אמנם בשנים הראשונות למאתנו — 1901־1903 — ירד קצת מספר נשואי־התערובות (33 לכל 100 נשואים טהורים). אבל הן ידוע לכל, שבזמננו שוב עלה מס' נשואי־התערובות במדה גדולה מאד, ובברלין הוא מגיע כעת בלי ספק עד לארבעים נשואי־תערובות לכל מאה נשואים טהורים. ואעפ"י שאין בידינו מספרים בנוגע לנשואי־התערובות בקרב יהודי ברלין בכלל בשנים היותר האחרונות, הנה אפשר ללמוד מן הפרט על הכלל. יהודי שרלוטנבורג טפוסיים הם, ומהם אפשר להקיש על כל יהודי ברלין; ומן הספרים שיש בידינו אנו יודעים שבשנות 1906 היו בקרב יהודי שרלוטנבורג שלשים נשואי־תערובות לכל מאה נשואים טהורים, בשנת 1907 וגם בשנת 1908 — שלשים ושבעה נשואי־תערובות לכל מאה נשואים טהורים.

ראוי גם להקביל את גטי הנשואים נשואים טהורים לגטי הנשואים נשואי־תערובות. בכלל מוסיף והולך מספר הגטין בין היהודים במדה גדולה; בדבר זה צריך לראות, כמובן, את השפעתן של הערים הגדולות, שבהן דרים רוב יהודי גרמניה. בקרב חיי המשפחה בכלל מתחוללים שנוים עקריים, ויושבי העיר הגדולה הם הראשונים לכך. ברית המשפחה, אשר בה התפאר עם ישראל בכל דור ודור, הולכת ונהרסת גם היא לרגלי השפעתם של הגורמים החמריים והתרבותיים החדשים שבעיר ופעולתה של ההתבוללות נבלטת בחזיון זה בכל כחה ועצמה. אולם לא הצד הזה שבהתרבות מספר הגטין חשוב לנו. חפצנו רק להראות, שמרובים הגטין בנשואי תערובות מבנשואים טהורים. לפיכך נביא גם את מספרי הגטין של אותן השנים, שבנוגע אליהן הבאנו כבר את מספר הנשואים.

השנים	מספר הגטין		למאה גטין של נשואים טהורים היו גטין לנשואי־תערובות
	לנשואים טהורים	לנשואי תערובות	
1891—1895	172	66	38
1896—1900	250	103	41
1901—1903	123	43	35
	545	212	39

למעלה ראינו, שבמשך שלש עשרה שנה — 1891־1903 — היו לכל מאה נשואים טהורים שלשים ושנים נשואי־תערובות, ובמשך אותו הזמן עצמו היו לכל מאה גטין של נשואים טהורים שלשים ותשעה גטין של נשואי־תערובות. ואולם עוד יותר מסמן מספר הנולדים את אופי המשפחה של נשואי־התערובות. פה אנו רואים, שהדברים אשר אמרנו לעיל (עי' נומ' 9 של „העולם" ש„הטובה שמביאה התבוללותנו בקרב העמים עדיין מוטלת בספק גדול", יש ויש להם על מה שיסמכו. הנה עוד טבלא קטנה המקיימת גם היא את אשר הוכחנו עפ"י הטבלא שהבאנו בנומר 9, שכח הפריון של נשואי־תערובות פחות הוא הרבה מאד מכח הפריון של נשואים טהורים.

השנים	נולדו בגרמניה לכל מאה	
	נשואים טהורים	נשואי־תערובות
1891—1895	283 ילדים	139 ילדים
1896—1900	„ 244	„ 100
1901—1903	„ 241	„ 104

הרי, אנו רואים, שכל אותן השנים היה כח פריונם של נשואי־תערובות פחות שתי פעמים וגם שתי פעמים ומחצה כמעט מכח פריונם של נשואים טהורים.

כך הוא המצב בברלין. חושבים אנו, שהטבלאות שהבאנו אינן צריכות באורים ופרושים יתרים, ושפתם — שפת המספרים — תולה אור על המצב בהוה ומרימה גם את המסך הפרוש על העתיד הקרוב. אין אנו רוצים להוציא משפט על אחת מקהלות ישראל היותר חשובות וגדולות. אבל מי שלבו יכאב בקרבו על שבר עמו, ושאלת קיום העם ותחיתו מטרידה אותו באמת, ודאי אינו יכול לעצום את עיניו לבלי ראות את המספרים המתים האלה, המעידים על חיים אובדים וכלים...

יהודה קרני.

*

נִיצוֹצֵי הַיְצִירָה הַיּוֹרְדִים עָלַי עִם דִּמְדּוּמֵי הַחַמָּה לַבְּקָרִים

בְּשִׁבְרֵי רַעֲיוֹנוֹת נָתַתִּי;

חָלַמְתִּי כִּי יַגִּיעַ הַיּוֹם וְשַׁלְהֶבֶת דִּמְיוֹנִי לֹא תִכְלֶה לְעוֹלָם,

וּבְטֶרֶם נוֹלַדְתִּי — מַתִּי.

וּמָלֵא זַהֲרוּרֵי הַיְצִירָה אֲפַזֵּר בְּעַל־כָּרְחִי נִיצוֹצַי לִקְטַנּוֹת,

וְכָבָה אֶת דַּרְכִּי אֶשְׁרֹךְ,

עַד יָבוֹא הַמְאַסֵּף מֵאַחֲרַי וְיֶאֱסֹף אֶת פְּנִינַי אֶל כֵּלָיו,

כְּלֵי־חַרְסוֹ,

וְיִדְלֵם מֵאַבְנֵי הַדָּרֶךְ.

וְהָיָה כִּי יֶאֱסֹף נִיצוֹצַי אֶל כֵּלָיו — וְשָׂמָם עַל קִבְרֵי הַגִּשְׁעָן

עַל יַד גֶּדֶר דְּחוּיָה בֵּין קוֹצִים,

וְאָמַר: זִכָּרוֹן לְאָדָם שֶׁמָּסַר אֶת נַפְשׁוֹ עַל שִׁבְרֵי רַעֲיוֹנוֹת,

וְנִשְׂרַף בַּעֲרֵמַת נִיצוֹצִים.

אשר ברש.

כִּפְנוֹת יוֹמִי.

I.

אֵינִי עָלֵז עוֹד לְצחוֹקְכֶן,

בְּנוֹת הַנְּעוּרִים.

עֵת תִּצְהַלְנָה אֲנִי אוֹרֵג

חוּט הִרְהוּרִים

וּמוֹזֵג דָּם לִי כּוֹס עַצֶּבֶת.

קַלַּעְנָה פְּרָחִים עוֹד בְּשַׂעַרְכֶן—

כְּבָר עָיַפְתִּי.

צֶאֱנָה גַם בִּמְחוֹלוֹת סוּפָה,

אֲנִי חָבַתִּי

מָחוֹל יָחִיד רַק לַמָּוֶת.

לֹא, לֹא אָחוּל עוֹד בַּסִּיעָה,

רַק מֵרָחוֹק

אֶשַּׁק מֵעוּף פַּעֲמֵיכֶן. סְפִינָה

רָקֹד, שָׂחֹק

עַד אִם יִשְׁקַע לַהַב־אוֹנְכֶן.

מָחָר אָסוּף. אַל תִּסְפּוֹדְנָה
לְאִישׁ וּנְגָעָיו.
עוֹד בַּקֶּבֶר, עִם מִשְׁמֶרֶת
חֲלוּצוֹת זָהָב,
יִשָּׁמוֹר אִתִּי הוֹד זִכְרוֹנְכֶן!

II.

קוֹל פַּעֲמֵי הַבָּצִיר רַק רִשְׁרֵשׁ בַּקָּנִים,
הַתְּקוּעִים כְּנֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה בַּבִּצָּה,
נִתְחַלְחַל הַנַּחַל וַיְכַנֵּס נַחֲשׁוֹלָיו,
וַתִּפֹּל צְפַרְדֵּעַ הַמְּיֻמָּה בִּקְפִיצָה.

הַחַמָּה עוֹד תֶּאֱרֹג בַּשָּׁנִי וָכֶתֶם,
עוֹד יִגַּע הַקַּיִץ אֶבְרָתוֹ עַל שְׂפָתַי,
אַךְ גֻּנַּב אֶל אָזְנַי צְלִיל פַּעֲמוֹן שֶׁל מָוֶת;
הַכִּכָּר נִתְיַתְּמָה לֹא אֵדַע אֵימָתַי.

הָעֵצִים מַשִּׁילִים דִּגְרִידֵם לָאָרֶץ
וְעוֹבֵר עֲלֵיהֶם הָרוּחַ בְּמַטְאֲטֵא;
עֲרִירִי אֲטַיֵּל לִי עַל גְּדוֹת הַנַּחַל,
רַק צִלִּי מְכַרְכֵּר עַל יָדִי וּמִיַּטֶּה.

לִי קָשֶׁה בַּבָּצִיר, לִי קָשֶׁה בַּחֹרֶף,
כַּנַּחַל, כָּאַלּוֹן, כַּכִּכָּר—כָּמוֹנִי;
הַקַּיִץ סִמְּכַנִי בְּיֵין אֲשִׁישׁוֹתָיו,
הַבָּצִיר לִי יִמְזֹג רַק שְׁמָרִים לִיגוֹנִי...

לבזב.

שלום-עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ג.

יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אֶחָת.

מיום שעמדה כתריאליבקה על תלה לא ראו הכתריאלים הלְוָיָה נהדרה כעין זו, שנהרה אחרי מטתו של רב מלך החזן.

רב מלך החזן יהודי עני היה, עני ואביון כשאר אחיו הכתריאלים, וזכה לכבוד רב במותו רק בשביל שנפטר ביום-הכפורים, בשעת נעילה.

מיתה זו לא ניתנה אלא לצדיקים. לצדיקים גמורים

אותה שעה שעת שקיעה היתה. כבר פנה יום, והחמה הציצה בעד חלונות בית-המדרש העתיק ושפכה את זהריה האחרונים על הכתריאלים, העוטפים טַליות וקִיטֶלים לבנים, ועל פניהם הסגופים והמעונים בצום, שגם בחייהם הם נראים כפני מתים.

טעמו של רעב ניטל זה-כבר מן הכתריאלים הללו, המענים כל היום בצום נפשם. עכשיו לא נשתיירה להם אלא הרגשה אחת בלבד: כי כחותיהם פוחתים והולכים, כי עוד מעט והגיע קצם. יושבים הם כולם לפני המחזורים. יושבים ומתנועעים, משיבים את נפשם כפעם בפעם ב„נטפי-חלשות“. מריחים ריח של טבק ועונים בניגון אחרי רב מלך החזן.

רב מלך החזן, יהודי שפרקו נאה וזקנו מהודר וצוארונו רחב, עמד על רגליו לפני התיבה מאז הבוקר, עומד ופורש כפיו בתפלה כלפי רבונו-של-עולם, בוכה ומפיל תחינתו בלב קרוע ומירתח ומבקש רחמים מלפניו על עמו, על אחיו הכתריאלים, אשר שלהיהו, שימחל להם את כל עונותיהם ויכתבם ויחתמם בספר-החיים.

ידוע ידעו בעלי-הבתים הכתריאלים, המתפללים בבית-המדרש העתיק, מי הוא רב מלך החזן ובמה כחו גדול. חזקה על שליח-צבור כמותו, שתדלן בדוק ומנוסה, כי עָשׂה יעשה וגם יכול יוכל.

ראשית—על-שום קולו: זקני הדור מספרים, כי בימי נעוריו היה קולו של רב מלך החזן קול אדיר וחזק, שאגת ארי ממש; כיון שפתח זה את פיו בתפלה, מיד נזדעזעו כותלי בית-המדרש ורעשו אמות הספים וזגוגיות החלונות אף הן צללו לקולו.

ועוד מעלה יתירה נודעת לו, שבעל-בכי הוא; נוהג היה לבכות הרבה בשעת תפלתו ולשפוך דמעות כמים, ולמראהו היה כל הקהל כולו גועה בבכי.

משהזקין רב מלך החזן, הזקין גם קולו עמו ונפלה פגימה בו. לא נשתיירה לו אלא בכיתו בלבד; ואולם בכיה זו בלבד אף היא יש בכחה להזעיק אבן מקיר ולעורר מתים מקברם.

הנה מרים רב מלך החזן את ידיו כלפי מעלה וטוען וקובל לפני רבונו-של-עולם בקול-בוכים, בניגונה העתיק של תפלת-נעילה:

— הוי, אבינו שבשמים! הוי, אב רחום וחנון! אוי ואבוי!...

וכל אחד מן המתפללים מתודה אותה שעה על חטאותיו, מתחרט עליהן חרטה גמורה, מהרהר בתשובה, מתקדש ומִטַּהֵר ומתחטא לפני בוראו ומבקש מלפניו בלב שלם, שימחה כעב פשעיו וחטאותיו לא יזכור, כי יכתוב ויחתום בספר-החיים אותו ואת אשתו ואת ילדיו, את ילדיו הרעבים, הערומים והיחפים.

וכי זכר ילדיו הרעבים, הערומים והיחפים, אלה הצאן שלא חטאו, בא לפני הכתריאלי — מיד לבו נמס כדונג ונפשו עליו תתעטף, והרי הוא מוכן ומזומן לישב בתענית עוד שלשה ימים ושלשה לילות רצופים, ובלבד שתעלה תפלתו לשמים ותֵראה ותֵרצה ותִשָּׁמע...

רב מלך החזן נשתתק רגע, כאילו אמר לנוח קצת ולהחליף כח; אחר-כך הרים שוב את קולו בתפלה ובתחנונים, ובפעם הזאת נדמה, כי כח-נעוריו שב אליו וקולו אדיר וחזק כבימי קדם:

הוי-הוי!... אוי ואבוי!... אוי ואבוי!...

ופתאום הָשלכה דממה בבית-המדרש העתיק, ואחרי הדממה נשמע קול נפילה, ואחרי הנפילה—קול רעש ודחיפה בצד ובכתף וקול מלחשים מסוף הבית ועד סופו:

— הס!... הסו!... נו!... אי-אה-נו!... שַׁמָּש!... שמש!...

נזדרז עזריאל השמש וקפץ מעל הבימה ומהר ואחז בזרועותיו של רב מלך החזן, ורב מלך החזן מפשיל את ראשו לאחוריו, עיניו חצין פקוחות וחצין עצומות, פניו לבנים כסיד, שפתיו כשפתי מת ומין בת-צחוק משונה, כעין לגלוג מר, מרחפת עליהן.

כל העדה חרדה ממקומה. הכל מטפלים ברב מלך החזן, מגישים נטפי־חלשות לאפו, זורקים מים עליו, לוחצים את רקותיו— לשוא כל עמלם! רב מלך החזן כבר מת. רב מלך החזן כבר שבק חיים לכל חי...

. . . .

זאב טורף כי יפרוץ לבין צאן אובדות וגשא שה מן העדר— ונפל פחדו על יתר הכבשים וקמה מהומה ביניהם רגע; אחר־כך, בעבור הבהלה, יתקבצו בני־הצאן ויתלקטו אחד לאחד ויעמדו כולם בחבורה, עומדים ורועדים בכל אברי גופם מאימת השעה.

כמראה צאן אובדות כן היה מראה עדת הכתריאלים בשעה שנפטר פתאום רב מלך החזן.

מתחילה קמה מהומה ביניהם והיה רעש גדול בבית־המדרש העתיק. מעזרת־הנשים הגיע קול צוחה משונה — צביה החזנית התעלפה, ואחריה הֶחֱרו־החזיקו עוד נשים אחדות והתעלפו אף הן.

אָז עמד הרב רב יוזיפיל ורמז בידו להגבאים, והגבאים עמדו ודפקו על־גבי השלחנות וגזרו על השתיקה. ועזריאל השמש (הוא עזריאל, שהיה בשעתו בעל־שחרית) נגש אל התיבה ופתח שוב בתפלה, וכל הקהל רואה ושומע ופותח אף הוא בתפלה, וכך היו עומדים ומתפללים כל אותו הערב, עד שתקע רב ניסיל התוקע תקיעה גדולה;

משתקע רב ניסיל התוקע תקיעה גדולה, עמדו להתפלל תפלת ערבית של חול. גמרו להתפלל תפלת ערבית של חול, יצאו לקדש את הלבנה. קדשו את הלבנה, הלכו איש־איש לביתו לסעוד את לבו אחרי הצום. זה סועד לבו בבשר־עוף ובשיירי הכפרות ושותה כוס חמים אחריהם, וזה סועד בפת־קיבר ובזנבו של דג־מליח ושותה אחריהם מי־באר.

עברה שנה אחת, שעת הסעודה, וחצר בתי־הכנסיות מלאה אדם מפה אל פה עד בלי מקום.

אנשים, נשים וטף — הכל נתאספו ובאו ללוית המת; הכל עומדים צפופים ומרימים ראשיהם להביט ולראות.

בעלי־הבתים החשובים שבעיר וטובי־העדה עצמם היו עוסקים במצוה ולא נתנו להשמשים לגשת — וכי קלה בעיניכם מת שכזה!

אותו הלילה ליל־שמורים היה להכתריאלים, ליל בהיר וחם. הלבנה הציצה ממרומי־שמים על עיר כתריאליבקה ושמחה על עדת העניים הללו, הדוויים והסחופים, שבאו לחלוק את הכבוד האחרון לרב מלך החזן, בלכתו בדרך כל הארץ. וכשעמדו נושאי המטה מול בית־המדרש העתיק, עמד הרב רב יוזיפיל לספוד לנפטר ולבכותו. וכל הקהל בכה עמו.

הרב רב יוזיפיל פתח הספדו במשל ובמליצה ובאר לקהל שומעיו בפסוקים רבים ובדברי־אגדה, כי לא כמות כל האדם מת רב מלך החזן, כי לא ניתנה מיתה זו אלא ליחידי־סגולה. לצדיקים גמורים; וכיון שנפטר צדיק כמותו, מיד הוא מובן ומזומן לחיי העולם הבא ושערי גן־עדן נפתחים לפניו; ולפיכך חייבים אנחנו לקנא בו והכל צריכים להתברך בנותו, לפי שלא כל אדם זוכה למות ביום הכפורים, בשעת נעילה, עת שהקדוש־ברוך־הוא סולח ומוחל לכל עונותינו. וכיון שיצא צדיק מן העיר, חייבים כל בני העיר ללוותו לעולמו; וכיון שנפטר צדיק בעיר, חייבים כל בני העיר לספוד לו ולבכותו.

— ולפיכך, מורי ורבותי. בכו בָכה להולך מאתנו, עוררו מספד כתנים על הצדיק כי אבד, התיצבו כולכם ובקשו מלפניו, שיעמוד לפני כסא־הכבוד וימליץ עלינו בצדקתו ויפיל תחינתו בעדנו ויבקש רחמים לשנה הבאה, אולי יביט אלהים ממכון־קדשו ויראה בעני כתריאליבקה, אולי יחוס, אולי ירחם עם עני ואביון...

והרב רב יוזיפיל שבח, כפי הנראה, כי משמיע הוא את דבריו על אוזן המת וגמר את הספדו בלשון זו, לאמר:

— לך לשלום ובכל אשר תפנה תצליח!...

ימים רבים אחרי־כן היו הכתריאלים מסיחים בפטירתו של רב מלך החזן ומתפלאים על הלויה הנהדרה, שנהרה אחרי מטתו, וכל אחד היה מסיים מתוך אנחה:

— אמנם כן. יש קונה עולמו בשעה אחת!...

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

ט.

הַמּוֹכִיחִים בַּשַּׁעַר.

אחד מחברי הקורספונדנטים, השולחים את מכתבירם אל המערכת מתוך התחומים, פנה אלי בימים האחרונים במכתב גלוי, בצירוף בקשה להדפיס את מכתבו זה באחד הגליונות הקרובים.

ממעל לאותו המכתב הגלוי רשום שמו באותיות גדולות מאירות עינים: „לכי־נא ונוָכחה"; ותוכנו — קובלנא, שקובל עלי המחבר ומדבר משפטים אתי על חטא שחטאתי לפני חברי הקורספונדנטים.

„הרשני־נא, אדוני הנכבד, להעיר למוסר אזנך, — כותב אלי הקובל בתוך יתר דבריו, — כי רע המעשה אשר אתה עושה עמנו, עם הכותבים מתוך התחומים, בפיליטוניך הנכבדים. ראשית — רגיל אתה לכנות אותנו כפעם בפעם בשם „חברים", ואני, שבקי אני, ברוך־השם, בפסכולוגיה ומבין דבר לאשורו, הרי אני יודע ומכיר מראש, כי שם זה לא נאמר אלא לתפארת המליצה בלבד. ולא עוד אלא שחושש אני בזה גם לקצת לגלוג מצדך; ארוני הנכבד... כי מי אנו, הקורספונדנטים, ומה כחנו, שנבוא לעמוד במקום „גדולים" כמותך ונהיה „חברים" לך? בוא וראה מה בינינו לבינך: שאתה יושב בבית־המערכת ועושה שם כאדם העושה בתוך שלו—כותב ויוצר ומחבר ומדפיס ככל אות־נפשך, ואנחנו, הקורספונדנטים העלובים, שולחים מכתבינו אל המערכת ויושבים בעירינו הנדחות ומחכים ומצפים להופעתם בעתונים שבועות וירחים; ובבוא היום המאושר, יום זה שקוינו לו, ואנו רואים את מכתבנו נדפס בעתון שחור על־גבי לבן — והנה שונה מראהו תכלית שנוי ולא נשאר ממנו אלא שריד ופליט, כעין רמז, כעין שמינית שבשמינית"...

ועוד כמה וכמה טענות יש לו להקובל עלי: טוען הוא, כי „ריאקציוני" אני בטבע בריתי — מבין השיטין של פיליטוני ניכר, כין אין דעתי כדעת הכותבים הפרוגרסיביים, „המוכיחים את בני־עירם בשער", כי מלמד זכות אני על התקיפים ובעלי־הזרוע ומסביר פנים להם ביותר, לפי שלהם ניתנה עתה הארץ והם המושלים בכפה, כי עושה אני במכתבי הקורספונדנטים ככל העולה על רוחי, כותב ומוחק ומתקן תקונים „ומשחית כל חלקה שמנה", כי דן אני בגניזה את המכתבים, שאינם לפי רוחי ולפי רוח המערכת, ומשליך אותם לסל, „כאשר ישליך האדם כלי אין חפץ בו, והוא שוכח, כי הכלי הזה זר הוא וידי אחרים עמלו בו בדם לבם ובזעת אפם"... ועוד, ועוד;

צר לי מאד, ואולם את המכתב הגלוי של אותו הקורספונדנט הקובל, המכֻתָּה בשם „לכו־נא ונוכחה", אי־אפשר להדפיס כמות שהוא. סוף־סוף הרי ענין פרטי הוא זה, דברים שבין אדם לחבירו, ודברים שבין אדם לחבירו לא ניתנו להתפר-ם בקהל.

ואף־על־פי־כן — את חטאי אני מזכיר היום—טענותיו טענות צודקות הן וכמעט כל דבריו דברי אמת.

מניח אני את הטענה הראשונה בדבר המלה „חברים", שאינה אלא דבר התלוי בטעם וברגש של כל אחד ואחד. אותו הקורספונדנט, כפי הנראה, מיזאַנטרופ הוא בטבע בריותו. ואינו מעורב כלל עם דבריות. כך היא דרכם של כל המיזאַנטרופים ושונאי מין האדם, שמזדעזעים הם לכל הכאת־חבה, שמכה אותם חבירם על גבי שכמם לשם ידידות ורצון, וניתנים בו שתי עינים מזרות זעם... ואולם הטענה השניה, כי אין דעתי כדעת הכותבים הפרוגרסיביים, המוכיחים את בני־עירם בשער, וכי מלמד זכות אני על התקיפים ובעלי־הזרוע ומסביר פנים להם ביותר, — טענה צודקת היא.

ולא מפני שלאותם התקיפים ניתנה עתה הארץ והם המושלים בכפה, אלא מפני שהכותבים הפרוגרסיביים וכל הפרוגרסיביים בכלל א י נ ם תקיפים ו א י נ ם בעלי־זרוע ו א י נ ם בעלי־יכולת, ואינם עושים כלום, אלא מדברים ומוכיחים בשער־ וכותבים קורספונדנציות לבתי־המערכת העברים.

הנה, למשל, הקורספונדנט מעיר ק י ש י נ ו ב, והוא כותב את מכתבו על־דבר הצעירים בני־מקומו, המתאספים לאספות ומדברים עברית וקוראים הרצאות ו„עושים תעמולה" לשם תחית השפה ואינם פוסעים אפילו פסיעה אחת קטנה באין הדבור העברי בצדם — ו ב י ב ל י ו ת י ק ה ע ב ר י ת ב ע י ר א י נ נ ה. אין ביבליותיקה עברית ואין ספרים עברים ואין ספרות עברית לצעירי העיר קישינוב. הצעירים הללו, שלפי עדותו של הקורספונדנט, צעירים נלהבים הם ומסירים לעמם „ומשמיעים את הצלציל העברי החי אפילו בבתי קרקסאות ובבתי תיאטראות", מוכרחים להתחנך על ברכי אַנדריי ביעלי ואַנאַטולי קאַמינסקי ועל ההומור של אַרקאַדי אַווירטשינקא, שמפיהם הם חיים ומרוחם הם ניזונים בעצם ימי עלומיהם. ולספרים עברים אין דורש ואין מבקש, והספרות העברית כאילו אינה בשבילם.

ואולם נפלא הדבר: את כל הקולר תולה הקורספונדנט הקישינובי בצואר „הגדולים", בצואר התקיפים ובעלי־היכולת, בצואר אלה, ש א י נ ם מתאספים לאספות ו א י נ ם מדברים עברית ו א י נ ם „עושים תעמולה" ו א י נ ם עוסקים בכל הענינים האלה כלל וכלל. לפי דעתו, ה ם החייבים בזה, שאין ביבליותיקה עברית בקישינוב, ו ה ם עתידים ליתן את הדין. והקורספונדנט הנכבד שואל כתמימותי את פי המערכת: „האמנם אין הם מרגישים במדה כזו את החסרון בספרים עברים, כמו שמרגישים את זאת הצעירים?"...

אמנם כן. ה ל ל ו אינם מרגישים כלל את החסרון בספרים עברים. ה ל ל ו יש להם עסקים ובתי־מסחר ושטרי־חוב ובנים ובנות ודאגות־משפחה ושינת־צהרים ומשחק־הקלפים בערבי מנוחה. ה ל ל ו אינם נזקקים אפילו לאנדריי ביעלי ולאַנאַטולי קאמינסקי ולהומורו של אַרקאַדי איווירטשינקא. ה ל ל ו אינם חייבים כלל בקיומה של הספרות העברית.

ואולם א ת ם, אתם הצעירים הנלהבים, המדברים עברית בבתי קרקסאות ובבתי תיאטראות, אתם הקוראים הרצאות ו„עושים תעמולה" לשם תחית השפה, אתם שאינכם פוסעים אפילו פסיעה אחת קטנה באין הדבור העברי בצדכם,— כלום כל יכלתכם אינה אלא להוכיח בשער וכל כחכם איני אלא לכתוב קורספונדנציות לבתי־המערכת העברים ולקבול ולהתאונן ולהאָנח במרירות, „כי חרפה היא, כשאין בעיר ואם בישראל בית־עקד לספרים עברים"? —

אכן חרפה היא...

* *

*

וכדברים האלה אענה גם להכותב מעיר מ ל אַ ו ו א (פ. פלוצק). אף הוא קיבל ואף הוא מתאונן ואף הוא מתאנח במרירות „על מיעוט האידיאליות שיש בחברת „הזמיר" בעיר־מושבו".

כמה וכמה טענות יש לו להקורספונדנט המלאַוואי, שהוא טוען כלפי חברי „הזמיר" בעירו: ראשית, נצטמצמה כל עבודתם של אלו בהצגת חזיונו של גורדין „חאַסיא היתומה"; שנית, מתנגדים ראשי „הזמיר" לשפה העברית, והרי הם דורשים אותה כמין חומר לקאַריקאַטורות בחג הפורים; שלישית. בלעה חברת הזמיר בקרבה את כל העוסקים בצרכי צבור ובצרכי האומה, ועכשיו כל מלאכת הקודש ב מ ל א ו ו א אינה אלא מלאכת „חאַסיא היתומה" של גורדין...

אפשר שכל הדברים האלה הם אמת וצדק; ואולם כלום שכח הקורספונדנט הנכבד, כי אלה העוסקים ב„חאַסיא היתומה" של גורדין ואלה העושים את השפה העברית כמין חומר לקאַריקאַטורות אינם קוראים עתונים עברים ואינם חיששים כלל, כי בני־אדם מסיחים בהם ורואגים לצרכי נשמתם — ולמה ישחית את אנחתו המרה על אוזן לא־שומעת?

אם יש בידו של הכותב הנכבד וביד חבריו, חברי־רוחו, לעשות דבר בעירם — יעזבו נא את חברי „הזמיר" על „חאסיא היתומה" ועל קאַריקאַטורותיהם ויקומו ויעשו ה ם.

כי למה יעמדו בודדים ועזובים ויוכיחו בשער — אם שומע אין להם?...

פינחס מינקובסקי.

קוֹנְצֶרְטִים לְשִׁירֵי־עָם.

(הערות)

I.

לפני עשר שנים בערך הוציאו ה"ה מאריק וגינזבורג כרוז ע"ד הצורך לאסוף את שירינו העממים. אנכי הקדשתי אז לעבודה הזאת מאמר גדול בשם „שירי עם" („השלח" שנת תרנ"ט, כרך ה'). במאמרי זה דברתי לא רק על התוכן, כי אם גם על מהותם הנגונית של שירי־עם בכלל, ועל ההבדלים המוכרחים שבין שירי־העם שלנו לבין שירי־העם של יתר הגוים. מני אז נאספו שירים רבים עם מנגינותיהם, ואחדים מן המנצחים סדרו אותן המנגינות במדה ובמשקל ובלוית־הפסנתר. ובעיר הבירה נוסדה חברה מיוחדה לשם הפצת השירה העממית הזאת בכל תפוצות הגולה על ידי חבר מזמרים, הניסעים מעיר לעיר לערוך קונצרטים לשירי־עם שלנו. ועתונינו, שחולים הם בשנים האחרונות במחלת ההגזמה, תוקעים ומריעים ומבשרים בשורות טובות על הנצחיות הגדולים אשר נצחו הקונצרטים הללו בכל ערי הגולה. והכל שריר וקים.

לקונצרט כזה זכתה לפני ירחים שנים גם אודיסא עירנו. רבים הם האנשים אשר נמשך לבם אחרי הקונצרט הזה, וגם אני

עבדכם הייתי בתוך הבאים לשמיע. ומודה אני: לא רק על מנת להזין את אזני במנגינות באתי אל הקונצרט, כי אם גם לראות עין בעין את תוצאות העבודה, שעבדו רבים בשנים האחרונות במקצוע זה של שירי־עם. ויותר משבאתי לשמוע את גוף השירים ומנגינותיהם באתי לשמיע את ההרצאה, שהיה עתיד לקרוא אחד מן המזמרים, ולהוכח, עד כמה מלאו המאספים, העירכים, המסדרים והמזמרים את משלחתם באמונה.

האולם הגדול והיפה של „האוניאן" באודיסא היה מלא מפה לפה. הכל חכו לשעת הפתיחה. והנה הופיע על הבמה אחד מן המזמרים, מר סופרונוב, ובידו מגילת־ספר—זו היא ההרצאה. כאמור, חשיבה היתה לי ההרצאה מגוף הקונצרט. והנה אך פתח המרצה את פיו—ויגז ויחלוף רוח העממיות מן האולם. ההרצאה נקראה רוסית—כנראה מפני סבה שלא היתה תלויה במרצה. אבל הבארדים, הטרובאדורים, הסקאלדים, המיניסטרעלזענגער, המינעזענגער והמיסטערזענגער לא נהגו לזמר את שיריהם בשפת עמם ולהרצות את דבריהם—בשפה זרה...

ואולם מניח אני את שפת ההרצאה ואני עובר אל התכנה. אמנם נעו אמות הספים של אולם ה„אוניאן" לקול מחיאות הכפים; המוחאים אמנם מחאו במסירת נפש ממש ובהתלהבות מרובה. אבל עלי עשה תוכן ההרצאה רושם זר. הן באנו לשמוע מלה חדשה ע"ד שירינו העממים ושני ההבדלים העקריים שיש בהם: האחד, הוא ההבדל שבין השירה העממית ובין השירה האצילית בכלל; והשני, הוא ההבדל הפרטי שבין שירי־העם שלנו ובין שירי־העם של כל הגויים, ובמקום הרצאה כזו נוטל עלינו לשמוע הרצאה היסטורית, „עוברת לסוחר" בין כל הנערים, אשר קראו דפים אחדים באיזה ספר־למוד לתולדות המוסיקה. ולא עוד אלא שמצוינה היתה ההרצאה שהגישו לנו בשטחיותה, אחרי אשר את כל תוכנה העתיק המרצה, או מחברי ההרצאה, מכפר ההכטוריה של המלקט מר סאקיטי הידוע לכל תלמידי תורת המוסיקה ברוסיה. ו„ההסטוריון" הזה כמה דלות ידיעותיו, בכחילת כבודו, בכה שנוגע לזמרת ישראל! כל חוקר תורת המוסיקה, העוסק בתורה זו באמונה ובכובד ראש, יבוש לסמוך לא רק על הנחותיו של המקלט־המתרגם הזה, כי אם גם על המקורים אשר מהם שאב את דבריו. ודוקא בספר זה בחרו מחברי ההרצאה להורות לנו מתוכו פרק בשיר.

בכלל עלי להגיד, כי כל ההרצאות אשר נקראו וכל המאמרים אשר נכתבו בעת האחרונה על דבר זמרת ישראל עשירים הם עד מאד באחיזת עינים, ומרובות הן ההנחות שבאו למחברים מכלי שני שלישי ורביעי וציטטות מספרים של פרופיסורים נוצרים, שמלבד חטאותיהם אשר חטאו להאמת בשגגה, בבלי־יודעים, בסברות ובהשערות התלויות בשערה, מרדו לא אחת באמת ביודעים ובמזיד. לא אחת יקרה, כי בעמדנו על המקורות, שמהם לוקחו אותן הציטטות המרובות, שבעלי ההרצאות והמאמרים בלמדנותם הגדולה משתמשים בהן איש מפי איש כבי בהלכה למשה מסיני, נמצא שגיאה יסודית אשר שגה או הזיד בה הראשון, ואשר עליה בונים האחרונים „השותים בצמא את דבריו" את כל בניניהם. אם ימצאו בדברי יוסיפוס פלביוס דברים המעידים על כשרון הזמרה של היהודים, ובדברי אפיון או טאציטוס איזה רמז של כפירה בכשרון הזה, כי אז יסמכו תמיד על דברי האחרונים, ועל פלביוס יאמרו כי מגזם הוא „כמנהג היהודים". ואלו אשר בטובם הגדול ירחמו עלינו וישאירו לנו כשרון מוסיקאלי—לכל הפחות בימי קדם - הרי השערותיהם קלושות כל־כך, עד כי לא נוכל לרמות עצמנו ולקבל את ה„חסד" הזה מידם, ויש אשר נאמר להם: שקילו טיבותייכו ושדיוה אחיוריי! הנה, למשל, הפרופ׳ נאימאנן, שגם המרצה מר סופרונוב הזכירו בהרצאתו, בספרו הגדול „איללוסטריערטע מוזיקגעשיכטע", בעל שני הכרכים עבי הכרס, הוא מביא בפרק „זמרת היהודים" קצת מנגינות מקרשיות רציטטיביות, אשר שמע אותו באיזה היכל בק"ק דרזדן, ושאינן ידועות כלל ביתר קהלות ישראל לא במקדש ולא מחוצה לו. אנחנו המצוים אצל מנגינות המקדש שלנו יודעים, כי אין לאותן המנגינות שמביא נאומאנן שום יחס וקשר למנגינותינו העתיקות, כי כולן חדשות הן ואפשר גם שאינן אלא העתקות ממנגינות גרמניות, ואותן מציג ההיכטורי הנ"ל לסמל הזמרה היהודית! האיש היודע גם את המקורים שמהם שאב נאומאנן את ידיעותיו על זמרת ישראל, יצחק בקרבו וישתומם לעם־הארצות של המחבר הזה, אשר זיכה אותנו במה שאין בנו, ואוצר רכושנו המקדשי נשאר סתום וחתום לו בשבעה חותמות. בספר היסטוריה אחר: „איללוסטריערטע מוזיקגעשיכטע" מאת סוואבאדא מביא המחבר בתור סמל לזמרה העתיקה של היהודים מנגינה גרמנית על „אדיר במלוכה בחור כהלכה", שאין בה כלום מזמרת המסורה, ולבסוף היא מעתיק מנגינות היהודים מן הכרך הראשון של הסדור „שירי ציון" לזולצר, כגון מנגינה F. Dur על „יגדל" או מנגינה D. Dur על „מי כמוך", והוא רואה בהן סמל המקוריות של זמרת ישראל. ואנחנו מזמרי המקדש, היודעים את המנגינות האלו ואת אביהן, הרי אנו יודעים ג"כ כי זולצר במחילת כבודו לא מצא את ידיו ורגליו בזמרת המסורה שלנו, וכל הכרך הראשון מסדורו, אשר משם לקח סוואבאדא את הסמל למקוריות זמרתנו, מלא מנגינות משל מחברים נוצרים, או גם משל המחבר עצמו, שאין בהם אף חוט אחד המקשר אותן אל איזה עבר, וכולן חדשות הן ועשויות בטעם הזמרה הגרמנית, וברוח תקופת ההתבוללות אשר שררה בעת ההיא בין היהודים באירופה, ובעל כרחן הכניס זולצר את הזרים האלו תחת כנפי השכינה. ורק אחרי אשר למד זולצר במקצת את זמרת המסורה מאת תלמידיו הרוסים והאונגרים פנה גם להזמרה הזאת מקום גדול בכרך השני מסדורו. ודוקא מנגינית, הרחוקות מרוח ישראל כרחוק המנגינה הפרוטסטנטית על „Eine feste Burg" מן המנגינה היהודית על „אנקת מסלדיך" לנעילה. משמשות סמל לזמרה היהודית בספרו של סוואבאדא! בכל הספרים לתולדות המוסיקה אנו מוצאים צרור אחד של ציטטות משלטי הגבורים לר׳ אברהם הרופא עד האלפס, התלמוד, ספר תהלים ועד יסוד כל היסידות—רבי יובל אבי כל תיפש כנור ועוגב, והציטטות הללו נכפלו ונשלשו ונטחנו בפי כל המחברים של שנות הבינים, שגם הם לא קראו את הדברים במקורם ולא שאבו את חכמתם מכלי ראשון כי אם מכלים שניים ושלישיים, ע"י תרגומים ואסמכתות. וזהו החומר המשמש יסוד למחברים החדשים, כגון פארקעל, קיזעוועטער, בורני, נאומאנן, ריטטער, ברענדעל, סוואבאדא ועוד, ועוד. ואחרי כל השקלא והטריא הגדולה והציטטות והראיות וההוכחות המרובות אין „הלמדנים" הללו עצכם יכולים להוציא איזו מסקנא ידועה, שהכל מודים בה; רובם סוברים, „כי מעולם לא יצרו היהודים יצירות מוסיקאליות וכי מחקים הם מאז מעולם את האחרים, ומעוטם מרחמים עלינו ואומרים, כי בשעתם ודאי היו גם היהודים מזמרים הגונים. אלא שמפני החורבן והטלטול לא נשאר להם שריד ופליט מזמרתם. ומן השבלונית הדלית והכהות הללו לקט מר סאקיטי את אשר לקט וטחן קמח טחון, ומן הקמח הזה לשו מחברי ההרצאה עוגה ואיתה הם מקריבים להמוננו, אשר לא ידע דבר רק למחא כף ולעדות גאוה לאומית לאמר: הנה מעין חדש, מעין הזמרה, אשר נתגלה בתוכנו, הנה אוצר

אמנותי המעיד על מקוריות יצירותינו. הוי על הגאוה המזויפה והלאומיות הנפוחה, המעידות באמת על דלותנו באמנות ועל אינאת עצמנו ללא הועיל!

המרצה אומר: „בתקופה זו שאנו קיימים בה תקפה התעוררות לאומית את כל העמים, וגם אנו רוצים להחיות את זמרתנו הלאומית". מודים אנחנו להמרצה וחבריו בעד רצונם הטוב. אבל מה נעשה, וכל היסודות שעליהם בנה המרצה את דבריו רעועים הם. ובכל הנגונים שהיו צריכים לשמש ראיה, לא מצאנו אפילו גרעין אחד עממי, עצמי. הנה, למשל, המרצה רואה את התוגה החופפת על כל נגוני המוננו, כאלו היא עצמיות ספציפית, המעידה על יהדותם המקורית. ואולם המציאות סותרת בלי חמלה את ההנחה השטחית הזאת. לא רק כל עמי המזרח העתיקים מצוינים הם בזמרת תוגה, כגון המנגינה Lytiersus של הפריגיים, המנגינה Maneros של המצריים, המנגינה Bormas של האמוריים, המנגינה Talemos של הארקאדיים, המנגינה Adonias-mus של הכנענים. המנגינה Linos של היונים, וכדומה מן המנגינות העתיקות מן המין הזה שגלתה אותן החקירה ההיסטורית, אלא שגם המערב עם כל קשיותו וקרירותו עשיר הוא בזמרות תוגה, כגון כנגינות שוברט, אבט ושומאנן, ומכל שכן מנגינות הסלאבים בורודין, דבירז'ק, קורסאקיב, רחמנינוב, ציקובסקי וכו', שבצדק קרא להן דמבקר המוסיקאלי החכם האנגליק „דמעית הסלאבים". ואם כן, מנא לן, שהתוגה היא המשמשת קריטריון לנגוני ההמון שלנו? וחוץ מזה. אם באמת הנעימה הנוגה היא המציינת את הזמרה שלנו והיא המבדילה אותה מזמרת עמים אחרים, מהיכן באה נעימת הששון והחגיגה לנוסחאות היותר קדושים של זמרת המסורה במקדשינו, כגון הנוסחאות של „והכהנים והעם", „ונסלח", של „שלש ראשונות" לשמונה־עשרה בימים נוראים, של „אשמנו בגדנו" ביום הכפורים. הנוסדות על ה„סולם" היאני או היאסטי של היונים העתיקים, הרומה בכל להסולם המאז'ורי המודרני, או על ה„סולם" המוקסולידי, הוא המאז'ור של העולם העתיק עד תקופת התחיה והחלוק החדש של מיני הנעימה („טאנגעשלעכט") לדור ומול. ואם נשמע להמרצה וחבריו ונעשה את הנעימה הנוגה לתעודת־הכשר של זמרתנו המקורית, הלא נאבד פעם אחת את שארית הפליטה של זמרת המסורה אשר לנו במקדשינו.

אם הזמרה בכלל היא „שפת הנפש המרגשת, כשם שהדבור הוא שפת המוח החושב", הלא אי אפשר להציב את הנפש כנגד ולצוות עליה שתשמח תמיד או שתבכה תמיד. ואם אדם פרטי אי אפשר לו שישאר תמיד במצב קפאון אחד של יגון או של שמחה, עם שלם, עתיק יומין, כעם ישראל, שכבר עברו עליו במשך אלפי שנות קיומו שנויים לאין חקר ולאין מספר, לא כל שכן. התוגה והששון, או המול והדור, שתי רשויותיה של המוסיקה, נתנו חומר רב לחכמי הנפש של כל העמים לבוא עד חקר הפסיכולוגיה של האדם ותורות הקוסמולוגיה השונות, ולהבדיל בין העיקר והטפל שבהן. קצת מחכמי המוסיקה בעלי התכונה האופטומית מחליטים, כי עיקרה של המוסיקה הוא הדור, כלומר — הששון והאושר, והמול אינו אלא צלו של הדור, הד דורי שנפגם מעט. בין החכמים האלו ימני בעת האחרונה מוריץ הופטמאנן, קרוזהוייר, טהירש. הוסטינסקי, רימאנן, פון אטינגר יעיד. כולם קיראים לדור „Primare" ולמול — „Secundare". על החלטה זו יצאו רבים לערער, והמערערים נותנים את משפט הבכורה להמול המזרחי העתיק והקדמון. ועדיין אין אנו יכולים לברר, אם משפטם זה של המערערים נוסד על הכרת הדרך הישרה והטבעית, ותהיה הדרך הזאת חזרה לאחור, אל האובי־

ייקטיביות העתיקה של עמי המזרח, או שתהיה דרך זו התקדמות לפנים, פרי התרבית הצעירה והסוביעקטיביות החדשה, שגדלה ומוסיפה כח יום יום בתקופתנו עתה, משום שעצבינו גרוים הם והענינים המקיפים אותנו אינם מניחים את דעתנו, ודמיוננו מרחיקנו מן המציאות הטבעית, התאוה גדולה שבעתיים על האפשרות, וכולנו יגון ואנחה, ושבת משוש זמרתנו—ונהפך הדור למול . . .

ולא עוד אלא שעדיין לא נגלו לנו כל סודות הנפש ותעלומותיה עד כדי להחליט בכלל, שמנגינת תוגה היא תמיד פרי צרת הנפש ואסונה. הן ראינו את בחירי היוצרים המוסיקאלים, כגון סקארלאטי, פאליסטרינה, הנדיל, ביטהובן, מנדלסון ועוד, שהלבישו הרבה תהלות, תודות ותשבחות לה' (טידיאום) צורת מול. ועוד ראינו למלך הנגינה פרנץ שוברט, שחבר לשיר „רווישענדער שטראם", המלא רוממות הטבע, משק הגלים, לבלוב עצי היער ודממת גבורה של חלמיש הצור, מנגינת תוגה על משקל E-Moll. ועוד יש לזה דוגמאות הרבה. והלא גם אנחנו היהודים נזמר מתוך נעימה נוגה הרבה שירי ההלה ורוממות, כגון מליצת „ויהי בישורון מלך... ה' מלך גאות לבש... נשאו נהרות קולם..." שבמלכיות, או המליצות „לפניך נגלו כל תעלומות", „ויעבור אלהים רוח על הארץ וישוכו המים" שבזכרונות. או מליצת „רם על כל גוים ד' על השמים כבודו" וכל ההלל הגדול,— את כולם אנו מזמרים על הרוב לפי ה„סולם" האיאולי, ואף כי נפשנו מלאה באותה שעה רוממות נפש של הערצה, אמונה והכרת ה' ולא דכדוך נפש של יגון ואסון.

ואמנם שני דרכים לפני הנפש להביע את התפעלותה ואשרה: אם להגדיל את הכח הפועל, את האל החונן, הנותן את האושר, או להקטין את הנפש הנפעלת של האדם המחוננה, המקבלת את האושר. על רסגנון הכפול הזה נוסד כל הדיאלוג התמידי שבין האדם לקונו. אם להעריץ את המשפיע כמו: „מי כמוך באלים ד'", „מי כאלהינו מי כאדונינו", או להכניע את המושפע, כמו: „מה אנו ומה חיינו.. הלא כל הגבורים כאין לפניך" וכדומה. באופן הראשון עלנו לשמש, כמובן, במאזור, בנעימת הששון והחגיגה המביעה הערצה. ובאופן השני עלינו לשמש במיל, בנעימת התוגה המביעה הכנעה. הנפש משפילה את עצמה במענה, מתחטאת לפני אדון כל, האוביעקט הנשגב, שאיננה ראויה לקבל ממנו את אשרה וישועתה, ואז בהכרח עליה להשפיל את קולה ולהביע את הגלה והודיתה מתוך התרפסות ובקשה והכרת אפסותה לעומת הנותן והחונן. האופן הזה חביב היה מאד על כל עמי המזרח בימי קדם, וגם היהודים בכללם, ועדיין הוא מצוי גם עתה בקרב עמי שבטי אסיה, בקרב הצוענים, הטורקמנים וההונגרים. הרמאן וואמברי כביא לאות על הדבר הזה (בספרו „דיע פרימיטיווע קולטור דעס טורקאטאטארישען פאלקעס") את הפתגם ההגרי: Sirva vigad a magiar" (בבכיותיו יצהיל ההגרי את נפשו).

אחרי שסיים המרצה הנכבד את דבריו על אדות „סימנה המובהק" של המוסיקה העממית שלנו—כלומר שרוח תוגה מרחפת עליה—הוסיף עוד שיש לנו שירים עממיים ממינים שונים: שירי פועלים ואומנים, שירי חסידים, שירי חיילים וכו' שירים בלי מנגינות ומנגינות בלי שירים וכו'. ועדיין אני יושב ומצפה, שיבאר לנו המרצה את מהותם של אלה, ערכם, טיבם, סימני תקופותיהם, ההבדל העיקרי שבינם לבין השירים העממיים של הגויים האחרים,— עדיין אני יושב ומצפה לבאורים הללו, שהם הם העיקר, והנה נפסק קול הקורא, ותיכף להפסקה— קול רעש מחיאת כפים מסוף האולם ועד סופו, ואדע, כי תמה ונשלמה

ההרצאה וכי שמח ומתלהב כל הקהל הגדול הזה על המציאה הנפלאה שמצא בהיסח הדת — מוסיקה ישראלית, עצמית, עממית, לאומית...

(סוף יבוא.)

ניצין.

סְפָרִי.. וְסוֹפְרִים.

I.

„הבודד חזק הוא", — דרש איבסן, משורר האינדיבידואליזמוס, בשעתו, ודבריו אינם נכונים אלא למחצה. יש בודד ויש בודד. כשאדם פורש מן הצבור מפני שאינו יכול להשתעבד אל תביעותיו והשקפותיו המקובלות והקבועות של צבור זה, מפני שעולמו הפנימי עצום וכביר הוא מכדי התכנס אל תוך המסגרת הצרה והמצומצמת של חיי הצבור, — הרי ודאי ש„חזק" הוא. אם אדם מוצא ספוק בעצמו ואינו נזקק אל הערר, אם אוצרות רוחו רבים וכבירים ויכול הוא להיות ניזון משל עצמו, להתיחד עם אלהיו ועם קרשיו מחוץ לעולמם של „המרובים ביותר" — הרי הוא כביר־כח, המכריח אותנו להגות לו כבוד. בדידות זו של אישיות גדולה ומוצקה יש בה מן הנשגב והיופי והיא מעוררת בקרבנו חרדת קדש.

אבל יש בודד אחר, שאינו פורש מן הצבור מדעתי ולרצונו, אלא הוא נדחה מקרבו שלא בטובתו. בודד זה הוא אדם בעל נשמה פגומה וחולנית, שאינו „מקבל את העולם" לא מפני שהוא עומד על גביו ולמעלה ממנו, אלא מפני שאין הוא יכול להסתגל אליו ולבצר לו מקום בתוכו. אין הוא מדיר את עצמו מן החיים והנאתם, אלא, אדרבה, פושט הוא את שתי ידיו אליהם ומבקש ליהנות מן הסעודה, שהתקינו בשביל „המאושרים", אך החיים אינם קולטים אותו. אבר־מדולדל הוא, רצוץ גו ונפש, בעל עצבים לקוים ורגשות מתנונים, חלש ורפה כח ואינו מסוגל לשום מעשה ועלילה בעולם. מנת חלקו הבטלה וההזיה, חרוק־שנים והתרסה כלפי העולם והחיים, שאין לו חלק ונחלה בהם. פיסימיסט מושבע הוא, אלא שהפיסימיזמוס שלו קלוש וצנום ואינו חודר לתוך תוכה של ההויה. אין הוא מוכשר אלא לעקימת פנים והעויה של קצף אין־אונים כלפי העולם „הרע", שפלט אותו מתוכו. מאוייו מרובים וכח אין לו לתת להם ספוק. ואף־על־פי כן גדול ערכו בעיניו והוא מיחש את עצמו אל משפחת „הבודדים הגאים", החיים מחוץ להעולם ומביטים בבוז על שאונו והמונו. מחטט ומנקר הוא בשקידה בקרב נפשו וסבור הוא, שכל מה שהוא דולה מתוכה שקול כנגד עולם מלא.

כזאת היא דמות דיוקנו של הבודד החלש, של הבודד המדולדל. „בדידות" מעין זו אין ביכלתה אפילו לעורר רחמנות בלבנו. היא כולה רפיון ואפיסות־כח, ריקנות ומרה שחורה משעממת, וכשהיא יושבת על המשבר, אין היא מסוגלת אלא להמליט וְלָדוֹת מעין „ספר הבדידות" של מר יעקב שטינברג (ביבליותיקה „ספרות", ווארשה תרע"א). בספר הזה אנו מוצאים את כל הסימנים, שמניתי לעיל בבודד המדולדל. קודם כל אותה ההתרברבות וההתגדלות, העושה רושם כל־כך פגום ושדוגמתה לא תמצאו ביצירותיהם של המשוררים בחסד עליון. ביאליק לא אמר מעולם על עצמו דברים מעין:

„אָנֹכִי מֵת וְרְכוּשִׁי עוֹד יִשָּׁמֵר
וְדוֹר דוֹר בְּשְׁמִי הַטּוֹב יִתְאַמָּר,
וְיָבוֹא יוֹם וְנִשְׁכְּחָה הַשָּׂפָה,
שְׂפַת שִׁירֵי הָעֲתִיקָה וְהַיָּפָה,
אַךְ זְהַב חֲלוֹמִי יַעֲמֹד לְמִשְׁמֶרֶת.

(ספר הבדידות, עמוד 6).

או דברים מעין:

אָנֹכִי מִמִּשְׁפַּחַת הַגְּאוֹנִים
וְנֵזֶר שֶׁל מַלְכוּת עַל מִצְחִי,
זְהַב חֲלוֹמוֹתַי לֹא יוּעַם,
לֹא יָמוּת רַעְיוֹנִי הַנִּצְחִי.

(שם, 46).

מעט ענוה, מר שטינברג, מעט ענוה! אין אדם משים על ראשו זר דפנים בידיו. רשאים אנו לשאל אותך: במה זכית להקטיר לעצמך קטורת־תהלה כזאת? מה הרכוש, שהכנסת אל תוך הספרות, שבשבילו זכאי אתה להעיד על עצמך שם „משפחת הגאונים" אתה וש„נזר של מלכות" על ראשך? רכוש קיים ובן־אלמות כזה עדיין לא יצרת, ולפיכך ספק גדול הוא, אם תתקיים נבואתך, ש„דור דור יתימר בשמך הטוב". והספק הזה מתעצם ביותר, כשאנו שומעים מפי המשורר את הדברים: „לבי קר כברזל, קר כזקנה" (שם, 15); „לבי ריק ונפשי קרה" (שם, 19); „גדולה, גדולה היתה נפשי — חציה נטלה ההזיה — חציה אכלה הבטלה" (שם, 18). כי לב קר וריק ונפש קרה אינם מוכשרים להוליד ולהצמיח שום דבר שיש בו ממש, אולי מלבד פרחים נובלים ועלובים. „אין השכינה שורה מתוך עצבות", ומכל שכן מתוך קרת ברזל וריקנות. רק לב כביר כח, אשר אש אלהים מתלקחת בקרבו, עלול ליצור גדולות ונצורות ולהנחיל אלמות למי שחונן בו. ולפיכך רק התפארות שוא היא מלפני המשורר, האומר „כי גדולה, גדולה היתה נפשו" וכי הוא „הגבר אשר נטל עליו עול שמים, לשאת עול נשמה גדולה" (שם, 17). נפש גדולה אינה אובדת ואינה נמקה מתוך בטלה. מוצאה היא את דרכה בעולם ומתפרצת אל האור, למרות המעצורים והמכשולים שהיא מתנגפת בהם. אדרבה, המכשולים והמעצורים עוד מגבירים את חילה, מחזקים את כנפיה, ממריצים ומפים את מעופה. רק הבטלנים, רפי האונים ועקרי־היצירה, שתאותם גדולה מיכלתם וכחם, מתאוננים תמיד על „הנפש הגדולה", שחוננו בהם ושפגעי העולם קצצו את כנפיה. החוזה האמתי „יוצר ודומם" ואינו מתמכר לבטלה והזיה ואינו מדבר רמות על נשמתו הגדולה. מעט ענוה, מר שטיינברג, מעט ענוה!

אפס יש אשר המשורר מסיח את דעתו „מנפשו הגדולה" ו„מעול השמים", שהוא נושא על גבו, ומן „הנשמה הגדולה", שקבע אלהים בקרבו, ומדבר אלינו דברים נכוחים, המציינים את מהותם וטיבם של בעלי ההזיה הבודדים מאין כמוהם:

„— אַךְ דְּעִי אֶת דַּרְכָּם שֶׁל הַחוֹלְמִים:
כְּמַרְאֵה אֵשׁ בְּתוֹךְ לְבָבָם,
עֲנִיִּים כֻּלָּם וּמִתְעַשְּׁרִים,
חֲלוֹמָם שָׁוְא וּפִכֶּלֶת זְהָבָם.

(שם, 10).

אכן יפים הדברים למי שאמרם. לב אשר אין בו אלא כמראה אש אינו מסוגל לחלום את חלום היצירה הגדול וליצור את הזהב הטהור, אלא „עני הוא ומתעשר" ורק על דברים בטלים הוא חולם ופסולת זהב הוא יוצר...

הנעימה העיקרית, המצלצלת בשירי ה„בדידות", היא, כמובן, על דבר המות. מי בן־בית אצל המות אם לא ה בודד"? —

פָּנִים אֶל פָּנִים יְדַבֵּר
הַמָּוֶת עִם בּוֹדְדִים גֵּאִים.

(שם, 5.)

המות מלוה אותו ככלב נאמן. ולא עוד אלא שהוא מריח את ריחו בכל החיים, המהלכים תחת השמש.

„גַּם בְּשָׁעָה זוּ רֵיחַ מָוֶת אִתִּי.
נִדְפֵי רֵיחוֹ גַּם מִבְּשָׂרֵךְ בִּתִּי.

(שם, 19.)

אומר הוא אל הנערה, השואלת איתו: „מה לך, אחי?" ולא רק מבשר הנערה נודף ריח המות, אלא גם מן הנשיקה, שהבודד החולם נושק לנערה. נשיקה זו „יש בריחה משהו מריח כנפיו של המות" (שם, 31.) להלן: „כנפי המות על גבך משיקות" (39); „אם לא באימת מות נפשך הבעיתה" (שם 45); „היגון עם אימת המות לאחר בלבבי נצמדים" (שם 7); „כתוב וכתוב כי מחר תמות והמות רך וטוב" — — „בהיר עינים הוא המות ומאכלתו ברוכה, ברוכה.."

ובאמת, מה יעשה אדם הולך בטל בבדידותו המשעממת, אם לא להשתעשע עם המות „הרך והטוב" ו„בהיר העינים"? כי טפול זה עם המות חסר טעם הנהו ביותר ומפיל עליך שממון — לא על המשורר תלונתך, כי על כן מן „הבודדים הגאים" הוא, אשר מלאכתם להיות משמשים את פני המות כהאדון הארון המיתולוגי.

אמנם בטעם יפה ומשובח לא הצטיין מר שטינברג מעולם וכבר נתפרסם בנידון זה על ידי החרוזים הידועים ש„בספר הסתירות" שלו. גם „בספר הבדידות" אנו מוצאים הרבה פרחים ממין זה, שלא כל אדם בעל טעם יכול לעמוד מפני ריחם. הרי לדוגמא החרוזים הנאים האלה:

„אַהֲבָה כִּי תָמוּת לַגֶּבֶר,
חוֹלְקִים לָהּ כְּבוֹדָהּ הָאַחֲרוֹן־
כּוֹרִים כַּכֶּלֶב לָהּ קֶבֶר.
אוּלָם הַגּוֹלֵל לֹא נִסְתַּם –
פּוֹתְחִים בִּשְׁעַת הָרְעָבוֹן
קֶבֶר הַמֵּת וּמְרִיחִים
רֵיחַ שֶׁל סְחִי וְרָקָבוֹן...'

(שם 35.)

או החרוזים הנעימים:

„מֹכֵר הַגֶּבֶר אֶת נַפְשׁוֹ
לַקְּדֵשׁוֹת הָאוֹרְבוֹת בַּדְּרָכִים
מוּצָג הַחֵשֶׁק בַּשְּׁוָקִים
וְנִמְכַּר נְתָחִים נְתָחִים.

(שם, 53.)

או החרוז:

„רֵיחַ שֶׁל קְדֵשׁוֹת בַּחוּצוֹת".

(שם, 5.)

אחרי הדברים האמורים לא קשה לנו לחרוץ משפט על מהות בת שירתו של מר שטינברג. מקור בת השירה הזאת אינו בלב, אלא במוח. הלב „הקר כברזל" והנפש הריקה והקרה אינם משתתפים בה. רגש, התפעלות והתלהבות, אש היצירה, עדינות ונועם, רעיון אמנותי משוכלל, מוזיקליות — כל אלה לא תמצאו בשיריו, או שתמצאום רק במדה זעומה מאד. אין המוח מושב לכח היצירה. חקרנות קרה וצנומה, הגיוניות, ספקנות קלושה, שאין ביכלתה להרעיד אפילו נימה אחת בלבך, — הנה מה שהמוח מסוגל להוליד. וחקרנית קרה כזאת מדברת אלינו כמעט מתוך כל שיר ש„בספר הבדידות". לשוא תבקשו בהם איזה קול אלהים, הבוקע ועולה מתוך „הנפש הגדולה" של המחבר; לשוא תבקשו בהם איזו ציור נאה המושך את הלב. ציורי טבע לא ימצאו כלל בכל הספר. ומכל מה שנודע לנו על אודות יצירתו של בעל „ספר הבדידות" אפשר להחליט, שאין הוא מוכשר כל עיקר לדברים כאלה והציירות והפלסטיקה זרות לו לגמרי. באחד השירים, אשר השם „באביב" נקרא עליו (שם 13), אנו מוצאים שני חרוזים, המציירים כביכול את האביב:

„עוֹשָׂה נִסִּים שַׂר הָרוּחוֹת
אִי הַסַּנְוֵרִיר, עָבִים אַיָּם?"

זהו כל העושר הפלסטי של משוררנו. סממנים יותר מבהיקים ויותר בולטים אין בבית נכאתו. והדבר מובן. יפי הטבע נתפס בלב המרגיש והמתפעל ולא במוח הקר, וכשהלב ריק ואינו מרגיש, אין אדם מוצא לי צבעים יותר נאים לתאור האביב מן המלים: „אי הסנריר, עבים אים?"

וכשם שאין המח נעשה למעין השירה והיופי, כך אין הוא מסוגל לשמש בית יוצר לתפארת הלשון. בבדי אימר המשורר, כי שפת שיריו היא „השפה העתיקה והיפה" (שם, 6). שפתו הקשה והצנומה, חסרת הגונים והדלה, הדומה בבניתה וגזרתה יותר לפרוזה יבשה מאשר לשפת שירה רעננה ומלאה לשד, כמעט שאין לה ול„השפה העתיקה והיפה" ולא כלום. מתוך הרגש מפכה השירה, והרגש הוא היוצר גם את כלי מבטאה של השירה. שתיהן, השירה והשפה, שבה מתגשמה השירה, עולות כרוכות יחד מתוך עמקי המקור שאינו פוסק, ובמקום שאין רגש עם אין אתה מוצא גם שפה, אלא איזו קליפה קשה וחסרת תוך.

עד עתה רגילים היינו לחשוב, שהיצירה נותנת למשורר ולאמן את נחת־הרוח היותר אצילה והיותר נעלה, והנה בא מר שטינברג ומחליט, כי „העונג לא נתן ביצירה" (שם, 47), וביאוש קודר הוא קורא: „מה היצירה לה כליתי את כל כחי?" (שם, 61). ואין פלא בדבר. כשהיצירה נובעת ממקורה הנכון, מן הלב והנפש, כשהמשורר בורא עולמות וחזיונות מתוך אותה אש אלהים, היוקדת בעמקי ישותו, הרי ודאי שיש בו ממדת רבונו, אמן־האמנים, שהיתה לו קורת רוח מן הבריאה שברא: „וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", ובודאי שנשגב אשרו למראה היצירות, שהוא השקיע בהן את כל עצמותו. אפס כ„שהיצירה" באה מן המח, כשאדם מחבר שירים לא מתוך שפעת הרגש ואש הרוח, אלא מתוך צרופי ההגיון הקר, הרי אין תימה שאי־אפשר לו למצוא קורת רוח ב„מעשי ידיו", שנשמת חיים אין בהם. ושסוף־סוף צריכה בעל כרחו להתפרץ מפיו קריאת היאוש: „מה היצירה לה כליתי את כל כחי?..."

אֲסֵפַת הָרַבָּנִים בְּאַנְגְלִיָּה.

בלידז היתה אספת לרבנים החרדים.

רבים חשבו שעתידה אספה זו להביא, לכל הפחות, תועלת כל שהיא ליהדות באנגליה, — חשבו וטעו: האספה נגמרה בלא כלום, בדברים שאין בהם ממש כלל. הנאומים, הוכוחים וההחלטות הוכיחו לכל, שרחוקים הם רבנינו מן החיים בכלל ומן החיים פה באנגליה בפרט, שאינם מכירים בצרכי העם ואינם יודעים, עד כמה מגיע כחם והיכן הוא פוסק.

באמת היה מקום לטעות ולחשוב, שההתעוררות, המורגשת בקרב הרבנים פה זה כשנה, תגרום שתפקחנה עיניהם לראות את מצב היהדות באנגלית ואת אשר בידם הם לעשות לתקון המצב. ושתים הן הסבות שהולידו טעות זו. ראשית, השעבוד שמטילים „המשיף" ו„דברנדים האנגלים על הרבנים „הזרים"„ הכנעה זו הביאה לידי כך, עד שלא בוש הד"ר אדלר להשחיר באופן גם את פניהםשל הרבנים בפני הקומיסיה הממלכית לעניני גיטין.ואפשר—אז וו'א'— שסבה זו אמנם גרמה בעיקר לקריאת האספה. קשה היה להם, לרבנינו, לסבול את הלעג הגלוי והעלבון הנורא מצד חבריהם הרברנדים, המרחיקים אותם מכל משרה נכבדה ובולמים את פיהם לבל יציבו על שאלת חשובה ולא יזדקקו לענין שיש לו ערך נכבר בהנהגת הקהילה. „כלי-הקודש" האנגלים השאירו לרבנינו רק את הלכות „תערובת" „ומליחה" שבשולחן ערוך.

סוף-סוף מוכרחים היו הרבנים להרגיש באיזמל החותך בבשרם החי ולמחות, למרות יראתם את הד"ר אדלר, כפני שהקהל האינטליגנטי והעתונות לא נתנו להם למחול על כבודם, לשמוע את חרפתם ולשתוק. ועכשיו לאחר העדות שהעיד הד"ר אדלר בקומיסיה לעניני הגטין היתה שעת הכושר למרידה ומחאת הנעלבים היתה נשמעת ומתקבלת.

והסבה השנית שבשבילה טעו רבים וחשבו את אספת הרבנים לדבר שיש בו ממש, היא, שנדמו להם רבנינו לאנשים מן הישוב. הן יש, אמרו בלבם, הבדל בין הרבנים החרדים שבאנגליה לחבריהם ובעלי אומנותם שברוסיה וגליציה. הן הם מעורבים עם הבריות, מרגישים את הקרח הנורא המכסה על היהדות הרברנדית, ואינם שקועים ראשם ורובם ב„שבט מוסר", ודין הוא שידונו באספתם בשאלות חשובות ועניני החיים שצריכים תקון ואפשר לתקנם.

אבל, כאמור, האספה נגמרה בלא כלום, או, ביתר דיוק, האספה הוכיחה, שהללו שיחסו לרבנים הבנת המצב, חשדו אותם במה שאין בהם.

מלבד שאלת הגיטין והמחאת נגד הד"ר אדלר, שנשארה תלויה ועומדת עד שוב הדיפוטציה של חמשה רבנים שנשלחה ללונדון, דנו הנאספים בשאלות שלא לפי כחם ומושגיהם להשיב עליהן תשובות. למשל, הרבנים דנו בשאלות „טהרת המשפחה" והמציאו לה פתרון ע"י החלטות אלו:

א) להוציא באנגלית ובז'רגון חוברת להלבות נידה ולהפיצה חנם בקרב ההמון.

ב) כל אשה שבעלה משרת בקדש, כגון נשי שוחטים, חזנים ומלמדים, חייבות לחבוש פאה נכרית ולא — שחיטת בעליהן, חזנותם ומלמדותם אסורה;

ג) ליסד מקוואות בכל מקום ולהושיב כהן נשים הבקיאות בדיני טבילה.

ד) להשגיח שבחורים ובתולות לא יצאו במחול יחד.

דנו על החנוך הפרוע ומצאו, ראשית כל, פסול בשטה הטבעית. הרב מברמינגהם לא מצא מבטא נאה מזה: „עברית בעברית טריפה כמו חזיר". ורב אחד ממנסשתר אמר, שאמנם צר לו על המורים, שלרבים מהם תגרום ההחלטה נגד עברית בעברית היזק, אבל— „אין רחמים בדין". חוץ מזה החליטו הרבנים למחות נגד כל מנהל בית-ספר, המעמיד בבית ספרו מורים מגולחי זקן ושיראתם מוטלת בספק. על הספרות החדשה המטירו אש וגפרית. וכשאירעת תקלה ואחד הצירים הזכיר, במשגה, את הציונות ואת יחס הרבנים אליה, קמה מהומה, ושאלה זו הוסרה מעל סדר היום בריסוק אברים ממש.

הדברים האלה עשו, כמובן, רושם מרכא על הכל. לאספה אבד כל ערך. מיד התחילו המחאות מכל צד, דגלויות והנסתרות, בעל פה ובכתב. מתמרמרים הציונים, מתמרמרים המורים, מתמרמרים המלמדים, החזנים השוחטים, — הכל נפגעו, הכל נעלבו על ידי הרבנים, דבריהם והחלטותיהם. ובעיני היהודים האנגלים ירדו הרבנים החרדים ירידה גמורה

היהודים האנגלים מביטים עכשו על הרבנים הללו כעל מבלי-עולם, או, אם לדבר בלשון מדויקה, כבעל פראים. נבואתם, שנבאו בעתונות האנגלית לפני האספה, נתקימה במלואה. ואין כל ספק, שעכשיו, אחרי שנוכח הד"ר אדלר, שאין להם להרבנים החרדים על מי שיסמכו אפילו בקרב יהודי המזרח וכחם מאפס, לא יכנע בשום אופן לדרישתם — שעניני גטין וקדושין ימסרו לידם ושיתחרט בפומבי על העדות שהעיד בקומיסיה הממלכית.

יש שואלים: מפני מה נזהרו הרבנים בלשונם, שלא יגעו אלא בבני-אומנותם ו„כלי קודש" שכמותם? ועל שאלה זו משיבים בפשטות: מפני שלא מפיהם של בני-אומניתם הללו הרבנים חיים... ואמנם כן, בדברים השייכים לבעלי-הבתים שמהם לחמם נמצא יראו לנגוע. ונאום „שמירת-שבת" הוסר מעל השלחן. החלט רק שהמחלל את השבת לא ימנה לפרנס ולגבאי—דבר שאינו שכיח גם בלאו הכי. גבאים מחללי שבת מצוים בבתי-כנסיות של היהודים האנגלים, אבל לא בבתי-כנסיות של היהודים הגרים. לא נגעו הרבנים גם כן בהנהגות, בעם-הארצות השוררת פה, מפני שרוב נותני לחמם היו נפגעים על ידי זה. ועוד כמה וכמה דברים נגזרה עליהם שתיקה מפני טעם זה.

בקצרה: האספה לא רק שלא הצליחה אלא שהיתה נפילה רוחנית לרבנים החרדים, וגרמה שמחת נקם ונצחון מוסרי לכל הרברנדים האנגלים, המביטים על אוצרנו הגדול, התלמוד, כעל דבר שאין מקומו אלא במוזיאום לזכרון.

ל. ש. קרידיטור.

מִכְתָּב מִקּוּשְׁטָא.

הוכוחים ע"ד הציונות והעתונות.

פרטי הוכוחים, שהיו בפרלמנט הטורקי על דבר הציונות, נודעו כבר לקוראי „העולם". למחרת אותו היום היו כל העתונים מלאים הד האינצידנט שפרץ בפרלמנט. ה„איקדאם", אורגנה של האופוזיציה, שממנה יצא הדבר ראשונה, כי מסוכנה היא הציונות לטורקיה, הדפיס מאמר קשה נגד הציונות. צריך היה להוכיח, שאמנם יש בציונות סכנה גדולה ושהאהבה למולדת דברה מתוך גרונו של ישמעאל-ביי ולא היה זה רק טכסיס בעלמא כדי להתנפל על הממשלה. ה„טאנין", הוא העתון הרשמי, ששפך מצדו את כל חמתו על האופוזיציה, וממילא הוכרח ללמד במקצת זכות על הציונות.

ואולם יהיה איך שיהיה: אם באמת סמך ישמעאל-ביי על הממורנדום שהגישו לו, כמו שהודיע „האסמאנישער לאיד", ובתום לב האמין, שיש סכנה לטורקיה בציונות והוא חפץ להגן על מולדתו מפני סכנה זו, או שרק אילן מצא ותלה בו את רצונו ורצון חבריו להפיל את הממשלה שנואת נפשם, — סוף סוף העמדה הציונות על הפרק ולא במהרה יחדלו העתונים לשיח בה. ומי יודע, אפשר שראוי לנו להכיר טובה לישמעאל-ביי: תעבור המהומה הראשונה, והוכוחים והברורים אפשר שיועילו יותר משהזיקו, כי ילמדו הטורקים לדעת את הציונות ואת מהותה ולא יהיו סומכים גם מכאן ולהבא על דברי חלומות ודלטוריות.

ואמנם הסערה נשקטת לאט-לאט. אין הציונות משמשת עוד מפלצת לכל הרוצה להפיל אימתה ופחד על חבירו. אפילו „השתקנים" הגדולים, הדפוטטים היהודים בפרלמנט הטורקי, הפליטו מפיהם מלים אחדות ע"ד הציונות, וימים אחדים אחרי האינצידנט בפרלמנט מיחה זרב-אפנדי, שהוא ג"כ אחד מחברי האופוזיציה, על חבריו שהתנפלו על היהודים וחללו את כבודם. „כשאני קורא, אמר הנואם, בספר דברי ימינו ואני רואה, שטורקיה היא שפתחה את שעריה לפני היהודים גולי-שפניה, מתמלא לבי שמחה וגאוה". ה„זין טירק" הדפיס מאמר חריף נגד ה„איקדאם" והראה לו שמלחמתו אשר קשר על הציונות מקבלת דמות אנטישמות. על זה ענה „האיקדאם" במאמר, אשר בו הכחיש את הדבר בכל תוקף, ומאז נתן לטענותיו גוון אחר לגמרי. שורה שלמה של מאמרים על דבר הציונות נדפסת והולכת גם ב„היוני גאזעטא", והמאמרים כתובים בכובד ראש ובמתינות הראויה לכך. גם ה„אוסמאנישער לאיד", העתון הגרמני הרשמי בקושטא, שאינו אוהב את הציונים ביותר, הדפיס מאמר יפה בדבר הציונות. המאמר הזה הוא הטוב שבכל המאמרים שנתפרסמו בנידון זה. בימים האחרונים התחילו העתונים הטורקים מטפלים במדה מרובה בשאלת מושלמים ברוסיה, וכולם מתמרמרים על הרדיפות

שרודפים את הטטרים. והנה מוכיח ה„אסמאנישער ללאיד”, שתנועת הטטרים ברוסיה תנועה כללית־קולטורית היא כולה, שפתחה בהפצת השכלה ותרבות בקרב המושלמים. ובאת ה„נאוואיע ווריעמיא” הרוסית והקימה קול זועה: „טטרים עליך, רוסיה!” ומתמרמרים העתונים הטורקים ותובעים את עלבון הטטרים ורבים את ריבם מידי מציקיהם ורודפיהם. ובאותה שעה הולכים הם עצמם, העתונים הטורקים, בדרכי ה„נאוואיע ווריעמיא” וקוראים: „יהודים עליך, טורקיה!” הן גם התנועה הציונית—מסיים ה„ללאיד”—אינה אלא תנועה כללית־קולטורית, ולמה מיחסים לה כוונות זרות שלא היו בה מעולם?

העתון היחידי, המתנגד באופן קיצוני לציונות וחותם האנטישמות טבוע על מאמריו, הוא ה„טסוויר־עפקאיר”. עד עתה הוא מדפיס כמעט יום ויום מאמרים על מנת להוכיח, שהציונים אומרים באמת ליסד בטורקיה ממלכה יהודית. ורוב ראיותיו של העתון הזה מיוסדות על ספרו של כהן, חבר ועד הפועל המצומצם. הוא הדפיס גם את תמונותיהם של הרצל ונורדוי, כאלו נתכון לאמר לקוראיו: הביטו וראו, הללו הם ראשי הקושרים, שמהם יצאה הרעה ראשונה. אמנם עתון זה אין לו כל השפעה בספירות הממשלה והעתונות הקושטאית, הטורקית ושאינה טורקית, אינה מטה אוזן לדבריו ואינה מזכירה אותו כלל. אבל לעומת זה יש לו קוראים הרבה בקרב ההמון הפשוט, ולפיכך ודאי יש בידו לגרום לנו רעה. באחד ממאמריו התנפל העתון על מר נסים־רוסא, מזכירו של מיניסטר הכספים, על אשר שלח טלגרמה של ברכה להקונגרס הציוני שהיה בהמבורג. רוסא ענה ב„מכתב אל המערכת” והשיא עצה לעתון לבל יטפל בענינים ואידיאות שאינם מובנים לו די צרכם. ועוד בקש רוסא את עורך העתון, כי יתאפק מעט עד אשר יצא הספר שהוא, רוסא, כותב על הציונות, ואז יוכח שיכולה טורקיה למצוא תועלת לעצמה בציונות. על נסים־רוסא זה התנפל גם לוטפי־פיקרו ביי—אחד הנואמים היותר טובים שבפרלמנט הטורקי—באותה ישיבת הפרלמנט „ההיסטורית”, ועל החשד שחשדו פיקרי, כי איננו אוהב את הממלכת, אחרי אשר הוא ציוני, השיב רוסא תשובה מיוחדה במינה, שאינה שכיחה כלל בטורקיה: הוא הזמין את עליבו למלחמת־שנים, פיקרי לא נענה להזמנה זו, ורוסא הודיע לו שבפגישתם הראשונה יקבל מאתו מכת־לחי.

ובכן, אפשר, שעד שיתברר לטורקים, הציונות מה היא, ישמעו את צלצולן של מכות־לחי „ציוניות” ...

בחירות, חכם־באשי, פריסקי.

בעוד ימים מועטים תהיינה בחירות לה„מיג׳ליש העממי”. אחרי כל המחאות מצד העתונות ומצד חלק גדול של יהודי קושטא נשאר הכל „כדאשתקד”—כרצונו וכאות־נפשו של ר׳ חיים נחום. לא די בזה שחברי המיג׳ליש נבחרים על סמך תקנות ביורוקרטיות, אלא ש„ליתר בטחון” המציאו „המגינים על הסדר הקיים” עוד תחבולה, שלא יבחרו חלילה אנשים מן „החשודים במינות”: חלקו להבוחרים רשימה של קנדידטים „מהוגנים”, שאפשר לסמוך עליהם. את הדבר הזה עשה ועד־הבחירות בכבודו ובעצמו, ובשעת מעשה הידיעו וחזרו והודיעו באופן רשמי, שאחת היא לו להחכם־באשי מי יבחר, ובלבד שהבחירות תהיינה כשרות ותערכנה כחוק.

השמחה ששמחו אחדים מן העסקנים בקושטא על השלום שהוקם בין קהלות האשכנזים והספרדים מוקדמת היתה, כנראה, גם היא. באמת עמוקות הן יותר מדי הסבות שגרמו לפרוד, כי תבטלנה קל מהרה ויישוב השלום על מכונו. אמנם קבלה הקהלה האשכנזית סכום ידוע על חשבון חוכה, והרבנות הראשית גלתה את דעתה לטובת השלום. אבל עתה, כשקרבו ימי הבחירות, אין הרבנות הראשית מודה בזכותם של האשכנזים לבחר בעצמם ומשלהם את ציריהם להאספה הלאומית של יהודי טורקיה. ושוב הוכרחה הקהלה האשכנזית לגלע את ריב האחים לפני עיני־כל ולהודיע בעתונות המקומיות, שאינה משתתפת בבחירות, ושהנבחרים האשכנזים, שיבחרו על־ידי הספרדים, לא יאושרו מצד הקהלה האשכנזית. וכפי הנראה לא נבהלה הרבנות הראשית מהתראה זו כלל ...

ופריסקי מיודענו—יסלח נא לנו ר׳ חיים נחום על שמסמיכים אנחנו על־פי מקרה את שם פריסקו לשמו!—התקנא, כפי הנראה, ב„המכבים” שקבלו עליו, כידוע לקוראי „העולם”, ילפני בית־הדין, ויגיש גם הוא קובלנא על מר שיוטא עורך ה„אורור” הציוני, שכתב נגדו מאמר קשה ודן אותו ברותחי רותחין. אמנם היו באותו מאמר בטויים שאין עוד חריפים מהם. אבל הבטויים הללו כלפי פריסקו נאמרו, וראוים הם למי ששמעם. הקובלנא נתבררה עתה שנית ועהידה להתברר עוד שלישית, מפני שעורך־הדין מצדו של מר שיוטא טען, שבתרגומו הטורקי הרס פריסקו את דברי המאמר. עורך־הדין השני דזילל־נורי באר בפירוט את הסבה שהניעה את שיוטא לכתוב את אשר כתב על פריסקו, והטעים שפריסקו התחיל להמטיר אש וגפרית על הציונות משעה שחדלו הציונים לתמוך בעתונו. מסביב לבית המשפט עמדה חבורה של אנשים—ביניהם היו גם נשיא „המכבים” מר אברמוביץ, כגן־הנשיא אברהמי, עורך־דין מר נפך ועוד—שחכתה לפריסקו, כדי לקדם את פניו ב„שירת השלום”. אותו היום היה יום צח, אור וחום שלטו בפירוז והרחובות היו מלאים אדם רב. האדמינסטרציה עלתה יפה, והרבה אנשים שטיילו ברחוב עמדו לראות בה. מכיון שנראו פני פריסקו, שיצא מבית המשפט, פרץ רעם מפי כל חבורת הדמונסטרנטים: מרגל, רשע, שלום שלום ... ו„שירה” זו לותה אותו עד שנעלמה המרכבה, אשר בה נסע. „שלום”—זוהי ברכת־הפגישה של „המכבים”, ולפי „הסברתו” של פריסקו—זהו ה„דיביז הצבאי” של ה„כתנה” הציוני. וכבר קרה לו לפריסקו שונים פגשו אותו וקראו לו: פריסקו, שלום, שלום — — —

בן־חיים.

קושטא.

מִכְתָּבִים מֵאַרְגֶנְטִינָה.

V.

ארבעה חמשה חדשים עברו במנוחה שלמה. כל ה„רוסים” (כלומר—יהודי רוסיה), שנאסרו בשעת „הפרעות” ביום א׳ במאי (עי׳ במכתבי הקודם ב„העולם” נומר 6), יצאו לחפשי. גם דבר בתי־הספר היהודיים בהקולוניות נשתקע והכל חשבו, כי במשך איזה זמן ישכח הכל.

והנה אירע מאורע חדש, אשר נתן ענין לעתונים לענות בו ושמש חומר לשיח בו ולהתפלא על אותם הברואים המשונים—ה„רוסים”.

בחודש ספטמבר של אותה שנת 1909 תפשה הפוליציה ושמה במאסר איש אוחז בידו בומבה, כשהוא עומד בבית־כניסה מלא מתפללים מפה לפה.

הנאסר התנצל ואמר, כי היה בדעתו להשליך את הבומבה רק לאחר צאת המתפללים וכל כוונתו היתה רק לנקום בכנסיה הקאטולית את נקמת פוריר שהומת בשפאניה. אבל תהא כוונתו מה שתהיה, לנו נכבד הדבר, כי גם האנארכיסט הזה הוא „רוסי” (וכנראה רוסי ממש, מלידה ומבטן) ושמו קאראשין והנהו יליד אודיסה. כשבאו לבדוק במעונו, מצאו שם את עקרת־הבית ושמה — שרה בת שלמה.

כששאלו אותה, אם קאראשין הוא בעלה, ענתה על השאלה בשלילה ואמרה, כי הוא רק „חבר” לה ואב לשני ילדיה הקטנים. כך העיד גם הוא. לפי דבריה, לא ידעה ע״ד הבומבה כלום, אעפ״י שלדעתה אין שום עול בכונת „חברה”, יען כי הקליריקאלים ראוים הם באמת, כי יעקרו אותם מן העולם.

כל הפרטים הללו נודעו למחר ע״י העתונים בבואינוס־איירים וגם בית־ערי המדינה. ושוב התחילו כותבים ומדברים ע״ד ה„רוסים”, והפעם—בזכותה של ה„חברה” בתוספת המלה Judaios.

ושרה בת שלמה היתה ל„גבורת־היום”. העתונים פרסמו ברבים את תמונתה, את תמונות ילדיה והוריה ואפילו את תמונת חדר־מעונה עם כל הרהיטים, הנמצאים בו. העתונים מהרו ושלחו אליה „אינטירביוא׳ים” להכנס אתה בשיחה, והיא, ככל בנות־חוה, ועם זה כבת־ישראל גמורה, לא קמצה במלים. היא חותה את „דעתה” על טולסטוי ועל גורקי וגם ספרה, היאך נגלתה לה „האמת” הצפונה בתורה האנארכיסטית וכו׳.

אחד האינטרביואֶרים נכה להעיר לה: „הלא עלולה את להתפש בגלל דבריך אלה לפוליציה, ומה יהיה אז גורל ילדיך הקטנים?” ועל הערה זו ענתה שרה בת שלמה: „גורל ילדי יהיה כגורלם של המון ילדים אחרים: אם יהיה בהם כח לעמוד במלחמת הקיום, אז יגדלו ויהיו לאנשים גם בלעדי...

והעתונים, שבכל מקום ובפרט באמריקה להוטים הם אחרי הסנסציה, נפלו על המציאה הכשרה הזאת ופרסמו את הדברים לפרטי פרטיהם, וכנהוג הוסיפו עליהם גם נופך משלהם. וקהל־הקוראים התחיל, פשוט, מתירא מפני ה„רוסים” ומנהיגיהם המשונים והפילוסופיה שלהם, שפה בארגנטינה לא ידע אותה איש עד כה. אבל בזה לא נגמר עוד הדבר. השמים התקדרו יותר ויותר ובאויר נראו סימני סער.

השנאה הישנה ליהודים, אשר לא נעקרה עדיין משרשה, התגברה, כמובן, ביתר עוז מתוך „פחד הרוסים”, ורוחות רעות התחילו מנשבות מכל צד גם בעתונות גם בצבור.

לא קשה איפוא לשער, כמה גדול היה הרושם שעשה בכל מקום, בכל

חוגי־הצבור, המאורע שאירע כעבור שני ירחים, ביום 17 בנובמבר, כי על ידי ספין בומבה נהרגו נשיא הפוליציה בבואינוס־איירים ומזכירו הפרטי, בעברם במרכבה פתוחה באחד הרחובות הראשים של המטרפולין. הרוצח נתפש, ואיש לא הטיל ספק בדבר, כי „רוסי" הוא. וגם אלמלי היה הרוצח בן עם אחר, לא היו פוסקים מחשוב אותו לרוסי.

ואמנם „רוסי" הוא: שמעון ראדוביצקי שמו. והוא כבן תשע עשרה שנה.

המטרפולין נסערה כל־כך לרגלי המאורע הזה, עד שמצא השלטון לנחוץ לאסור על העתונים לפרסם את פרטי החקירה והדרישה וכל מה שנוגע לאותו מעשה. למחר הוכרזה המדינה כולה במצב של מצור למשך שלשה חדשים, והממשלה החליטה בכל תוקף לטהר את הארץ מן הקנאים המסוכנים הזרים, אשר באו לכאן מן הארצות ה„פראיות", והם משלמים רעה תחת טובה.

נקל הדבר לשער, כיצד ובאיזו דרכים התחילו „מטהרים" את הארץ. אמנם נמצאו חשודים גם בין בני ארצות אחרות, שאינן „פראיות", כגון בני איטליה ושפאניה, שהם „קנאים" לא פחות מן ה„רוסים". אבל הבדיקה והטהרה גדלו ביותר באותם הרחובות, שיהודים יושבים בהם.

סוכני הפוליציה (וביניהם גם „רוסים" הרבה) חפשו, בדקו ומצאו אנשים שמסוכנים הם למנוחת הארץ, וכיון שניתנה רשות למשחית, לא הבחין בין איש לאיש ואותה שעה נתפשו גם הרבה אנשים נקיים ונתנו בבית־האסורים.

אין ידיעות מדויקות על אותה „הטהרה", מפני שלא הורשה לכתוב בנידון זה כלום. אבל ידוע הדבר, כי רק עשרות אחדות יהודים, החשודים במקצת, גורשו מן הארץ, ויתרם הוצאו אחר כך לחפשי. (בין המגורשים היה גם חונוביין, שעפ"י מקרה עבר בשעת תירום זו במושבות היהודיות לשם אגיטציה. הוא אומר, כי אחד מפקידי יק"א הלשין עליו, אבל אין ראיה מכרעת לדבר. הוא נתפש בתור א ג י ט ט ו ר נ כ ר י והובל כשהוא אסור באזיקים אל המטרפולין. הרבה אנשי־שם השתדלו לטובתו, כי יוציאו אותו לחפשי, אבל השתדלותם לא עשתה פרי. וכמוהו היו רבים.)

כל המאורעות האלה, שאירעו במשך 8—7 הדשים, הוללו שנוי גמור במצב היהודים תושבי ארגנטינה. המעשים האלו, שנתפרסמו ברבים עם כל פרטיהם המבהילים, הם הם שגרמו, כי גם בארגנטינה, זו הארץ היחידה, שמעולם לא הרגישו בה היהודים את לחץ הגלות, נעשה עתה האויר ספוג כולו אנטישמיות כביתר ארצות־הגולה.

היו גם גורמים אחרים, אשר השפיעו בעת ועונה זו להוותנו, כגון העובדה, שיהודים אחדים, ודוקא אנשים שאינם מהוגנים, התחילו משתתפים בהפוליטיקה הפנימית של הארץ. הרבה השפיע לרעה גם הרגש הפטריוטי של תושבי המדינה, אשר התגבר לרגלי „חג המאה" שחגגה ארגנטינה אשתקד ברב פאר והדר.

בכל העובדות האלה אטפל במכתב מיוחד. אלא שהעובדות הללו גורמים טבעיים הם, המשפיעים לאט־לאט, בהדרגה, ומעמידים אותנו במצב מיוחד בכל הארצות. אל החזיון הזה כבר הורגלנו כאל תוצאה הגיונית מסובבת ע"י מצבנו הכללי בעולם.

אבל אחינו התביכים, הרוצים להשליט את האמת בעולם בכח דינאמיט, הם שהביאו לידי כך, כי פתאום התחילה הארץ רועדת תחת כף רגלנו. במשך ירחים אחדים רצופים הרגשנו את עצמנו כאן כאילו היינו נתונים עדיין באותה הארץ, שיצאנו משם...

„יהודי" ו„רוסא" (יש שהשתמשו בכל אחד משני השמות הללו בפני עצמו ויש שכרכו את שניהם יחד) היו למשל ולשנינה. גם בעתונות, גם בשיחת צבור עמדנו על הפרק. ספרו את צעדינו, בקשו גם מצאו בנו כל מיני חטאים אמתים וגם בדוים מן הלב: כל „רוסא" אינו אלא אנארכיסט, או סוחר „בסחורה חיה" וגם בסחורה „טרפה" סתם. יש אשר נאמרו הדברים מתוך נעימה של הלצה ויש שנאמרו באמת ובלב תמים. בין כה ובין כה נכנסו אל הלב.

תלמידים יהודים בבתי־הספר הגבוהים ואפילו ילדים בבת"ס למתחילים שמעו את הדברים מפי חבריהם וגם מפי המורים. בבתי־חרושת פקפקו לקבל פועלים יהודים וכו' וכו'. התחילו באים בטענה גם על הקולוניסטים, והטענה ידועה: דתיהן שונות מכל עם; הם בוראים סביבה ז ר ה ואינם רוצים להתבולל ב מ ש פ ח ה הארגנטינאית הכללית וכו'.

וגם בספירות הממשלה העליונות נעשה הדבר לשאלה חשובה, שדנו בה בכובד־ראש. נערכה הצעה, המגבלת את הכניסה אל הארץ, וההצעה עברה תיכף „בשלום" דרך שני בתי־המחוקקים ונתקבלה בתור חוק „לפי שעה", ועוד יד השלטון נטויה...

אפשר היה לקדם את פני הרעה. אפשר היה להוכיח ע"י מספרים ומעשים, כי בכך הכל נכנסו אל הארץ ונאחזו בה רק קיצוניים אחדים ולכלל כת לא הגיעו. אמנם אין לדעת אם היו הוכחות אלה מפיגות את הפחד לגמרי. אבל יש לשער, שאלמלי עשו את הדבר עפ"י הטאקט הנאות, כי אז היו מצליחים לשנות את מצב־הענינים במקצת.

אבל לא נמצא איש שיטפל בדבר, יען כי היהודים תושבי בואינוס־איירים לא נסדרו עדיין לקהלה, אין להם לא ראשים ולא ועד של הנהגה, ובשעה שהכל הרגישו בסכנה הגדולה המשמשת ובאה, פנו איש איש לעברו. הכל נבוכו והיו כאובדי־עצות ורק חכו עד יעבור זעם.

עד כמה גדל הפחד מפני ה„רוסים" ועד כמה הפריזו המפחדים על המדה, יכולה להעיר עובדה זו, שנמסרה לי מפי עד נאמן — אחד הנכבדי הסוחרים אשר בעיר, היושב בארגנטינה זה עשרים שנה.

זה היה כעבור חמשה חדשים לאחר ימי־המהומה המתוארים למעלה. כל העם הארגנטינאי הכין את עצמו לקבל פני הרבה אורחים מחוץ לארץ, שהוזמנו לבוא אל „חג המאה, שנערך אשתקד בחודש מאי, כשמלאו מאה שנה למן היום שנשתחררה ארגנטינה מעולה של ספרד.

הסתדרות הפועלים, אשר קצפה על הממשלה בגלל מצב המצור שהוטל על הארץ, החליטה לנקום ממנה את נקמתה דוקא בשעה זו ולהכריז בערב יום החג ש ב י ת ה כ ל ל י ת. הראשונים להפסקת המלאכה היו העגלונים, העוסקים בפריקת משאות והובלתם. על ידי זה פסקה פתאום כל התנועה בנמל ובעיר.

באותו היום נזדמן הסוחר הנזכר למעלה עם איש ארגנטינאי מהבירין, שהוא אחד הדיפוטטים בבית־הנבחרים. בשיחה שהיתה לו אתו אמר הדיפוטט לפי תומו:

„שמעתי כי יותר מעשרים אלף עגלונים רוצים להרעישנו ופסקו היום לעשות את מלאכתם. האומנם מרובים הם כל־כך ה„רוסים", שעוסקים במקצוע זה?"

על זה ענה אותו הסוחר, כי טועה הוא. יש אמנם בבואינוס־איירים הרבה פועלים רוסים, אבל דוקא בין העגלונים מעט מספרם.

— ומי איפוא הם העגלונים?

— איטלקים, שפאניולים, ורובם — ארגנטינאים טהורים.

— האומנם גם ארגנטינאים? — שאל הדיפוטט התמים בתמהון. — היצויר הדבר, כי יהיו ארגנטינאים פטריוטים כל כך גרועים וישביתו את החגנ הלאומי?

הוא האמין באמונה שלמה לדברי העתונים והנואמים מעל הבמה, אשר החליטו, כי בכל המהומות היתה יד „הזרים" וביחוד יד הרוסים הקנאים.

אפשר הדבר, כי לא רב היה מספר תמימים כאלה, אבל בכל זה יש להקיש מעובדה זו על מצב־הרוחות בכלל. עכשיו שקט אמנם הסער לעומת שהיה והחיים שבו למהלכם הרגיל. אבל רושמם של אותם הימים לא נמח עדיין מאז ועד עתה. משגיחים על האנשים החדשים הבאים אל הארץ השגחה מעולה, בודקים אותם בשבע בדיקות, ומי שאינו מוצא חן בעיני הפקידים הממונים על הבדיקה, מוכרח לשוב לארצו כלעומת שבא. אין עדיין חוק מיוחד בנוגע לאמיגרנטים „רוסים", אבל צריך לחכות לו בכל יום שיבא.

וגם אלה, היושבים זה מכבר, לא נעים גורלם והם סובלים מכל צר בחומר וברוח. אין הדבר נקל עתה כל כך ליהודי בעל פרופיסיה חפשית לקבל איזו משרה במוסדות התלוים בהנהגת שלטון הקריה ומכל שכן במוסד ממלכי. ואפילו לחולה יכבד עתה להתקבל לבית־חולים, אם הוא אומר, או שמכירים בו, שיהודי הוא.

ומה שעתיד לבוא עוד — ימים יודיעו.

יעקב בן־יוסף.

בואינוס־איירים, שבט תרע"א.

בארץ־ישראל.

חג הפורים היה בשנה הזאת ביפו לחג עממי באמת; ברחובות יפו התהלכו כל היום וכל הערב קבוצות של ילדים יצעירים לבושים מסכות,— הלכו מבית לבית ושרו. בשושן פורים נערך ע"י „הפועל הצעיר" נשף מסכות, שמשך אליו קהל גדול מבני העיר ומבני המושבות הקרובות. מסכה אחת, שזכתה לפרס הראשון, תארה עץ גדול, על הגזע היה כתוב „ישראל סבא", על אחד הענפים ישבה יונה ועליה היה כתוב „ציונות", ומסבי: לעץ התגתל נחש שהרים את ראשו אל מול היונה, ועל הנחש הזה כתוב „פריסקי". בפרס השני זכתה קבוצה שתארה את היאוש השורר בעבודתנו בארץ ישראל. אגודת קברנים העטופים שחורים נושאים „ארונות": הציונים המדיניים—את הצרטר, הציונים הרוחניים—ארון שכתוב עליו „היש אלהים בארץ?" הציונים הריאלים—ארון עבודת הישוב, פועלי ציון—ארון קרל מרקס, הפועל הצעיר—ארון

כבוש העבודה. הקבוצה הזאת, שלא התאימה כלל וכלל להגיגה, מציינת היא בכ"ז את מצב הרוחני של רבים מבני ארץ ישראל.

— בירושלים הופרעו כל החגיגות שהוכנו לכבוד פורים. הרשות המקומית הודיעה פתאם, שכ"ד שעות קודם כל אספה וחגיגה צריך לקבל עליה רשיון. זהו חוק ישן, שעד עתה לא השגיחו בו.

— לכבוד פורים יצאו שלשה עתונים התוליים: „ליהודים" על ידי טילמן בירושלים, „ויזתא" על ידי צעירי רחבות ו„אחשדרפן" ע"י מערכת ה„חרות". האחרון מצטיין בגסותו, ושנים הראשונים אינם מצטינים בכלום.

— בבית הספר למורים בירושלים מיסודת של „העזרה" הברלינית גמרו בשנה הזאת את חוק למודם עשרה תלמידים, בבית הספר למסחר— שבעה תלמידים. מעתה יארך זמן הלמוד בבית ספר למורים חמש שנים במקום ארבע.

— בחיפה אין נותנים עדיין לבנות את הטכניקום. הרשות המקומית הרשתה לעסוק רק בהכנה לבנין, כגון בפתות אבנים, אבל לא בבנין עצמו. מחכים עכשיו לרשיון מיוחד מקושטא.

— ישראל בלקינד החל להוציא ירחון בשם „המאיר", המוקדש לעניני ארץ ישראל וישובה. החוברת הראשונה, שיש בה שלשה גליונות דפוס, מכילה מאמרים רק מאת העורך. המאמר היותר חשוב בחוברת הוא תאור המושבה חדרה. מלבד זה יש בה מאמר „מרכז רוחני בארץ ישראל", ציור „מצאנו מים", התחלת מאמר על „קרית ספר", השקפה על השנה שעברה וביבליוגרפיה.

— בתערוכה הגדולה שהערך בקיץ באודיסא יקצו מקום מיוחד לתערוכת „בצלאל". הפרופ' שץ יסע לאודיסא לערוך בעצמו תערוכה זו. לפיכך תהיה הפעם התערוכה השנתית של „בצלאל" בירושלים לא בל"ג בעומר, כנהוג, כי אם בחג הפסח. בימי התערוכה תהיה בירושלים גם ועידה לאגרונומים וטכנאים. — בחג הפסח תהיה ועידה גם לפועלי ציון. הועידה תדון על עניני המושבה הקואופרטיבית מיסודו של אופנהימר, על היחס לקונגרס העשירי ועל עבודת המפלגה בעתיד הקרוב.

— בכנרת שבתו הפועלים כשני שבועות. סבת השביתה היא, שמנהל החוה ה' ברמן לא מלא את הדרישות בנוגע לתקון אפני חייהם של הפועלים, שקדחו הרבה. השובתים דרשו, שה' ברמן יעזוב את החוה. ה' רופין בא לכנרת ופטר גם את ה' ברמן וגם את הפועלים ששבתו. ה' ברמן ידור מעכשיו בחיפה וינהל את העבודה בפולה. את מקומו בכנרת ירש האגרונום הצעיר ה' גולדה. רוב הפועלים שנפטרו מצאו עבודה במושבות הקרובות. אחדים מהם חזרו לכנרת על פי הצעת המנהל החדש.

— פרצה מריבה בין ועד העיר ובין מנגדיו הרבים שאינם מורים בו. הרב קוק המורה כועד העיר אסר שחיטת שוחט אחד, שלא נשמע לו בנוגע לדין תורה. הצד שכנגד הוציא מודעות בחתימת הרב השני, שהתיר את שחיטתו של השוחט. על מריבה זו נתוסף עוד מעשה שעשתה „חברה קדישא", כי מהרה לקבר איש, שמיתתו היתה מוטלת עדיין בספק, ולהחלק את רכושו. באספות הכלליות שנקראו בדבר השוחט ובדבר החברה קדישא הגיעה ההתרגשות למדרגה כזאת, עד שהוצרכו לקרוא גם להולים וגם לקואסים של הקונסולים השונים ונתחלל שם ישראל. עתה הצליח הדבר לפשר בין הצדדים המריבים. נתקנו תקנות ידועות, יבחר ועד חדש ובבחירות תשתתפנה בפעם הראשונה כל המפלגות והכתות שביפו. מודעות גדולת שהודבקו בעיר מבשרות את הבשורה המשמחת כי השלימו כל המפלגות.

— לארץ ישראל בא יחד עם השיירא של העתון „היינט" ה' דוד פרישמן: השיירא ירדה, מפני סערת ים יפו, בחיפה, ובקרה את זכרון וחדרה. במושבות הללו קבלו את פני ה' פרישמן בחבה גדולה. ביפו באו האורחים אל הנשף שערכה אז הגמנסיה. מיפו נסע ה' פרישמן וחבריו לירושלים.

— בארץ ישראל שוהה עתה ה' קרמנצקי מווינא. ביפו נערך בבית פרטי נשף לכבוד האורח. מיפו נוסע ה' קרמנצקי לירושלים ולמושבות. באספה דבר האורח בהתפעלות גדולה על הפרבר תל־אביב ביפו. האורח הנכבד נדב להמנסיה 3000 פר"ן כדי לבנות בנין מיוחד להתעמלות.

— באדר נמלאו עשר שנים לכן היום שה' ליבונטין התחיל את עבודתו בבנקים שלנו (בלונדון ובארץ ישראל). פקידי הבנק ביפו וידידיו של ה' לבונטין ערכו סעודת רעים לכבודו.

— העתון הערבי „פלשתינא" שיוצא ביפו הדפיס מאמר לטובת הישוב העברי בארץ ישראל. מחברו היא אחד מנכבדי הערבים בארץ. — לרגלי הוכוחים בפרלמנט הטורקי ע"ד הציונות פרסם העתון הערבי „הכרמל" מאמרים מלאים שטנה על היהודים והציונות.

ברוסיה.

שאלת היהודים בדומה הממלכה. בדומת הממלכה נגמרו זה עתה הוכוחים בדבר הבדז'יט. כשהגיעה שעתה של קצבת מיניסטריון ההשכלה, מצא הדיפוטט פ. א. רודיצוב מקום לנגוע בשאלת היהודים ונשא נאום נלהב ע"ד הנורמה הפרוצנטית הנוהגת בקבלת יהודים אל בתי־הספר.

„אומרים — אמר רודיצ'וב בהמשך דבריו — אם ירבו היהודים ללמוד, יעמידו ע"י זה בסכנה גדולה את הרוסים, חושבים, כי אם יקובלו היהודים אל בתי־הספר יכריעו במספרם את הרוסים. הלא זוהי הסבה האחת, — וסבה זו מעלבת את הכרת ערכנו בתור רוסים, — הממריצה לקבוע הגבלות ונורמה פרוצנטית, כלומר קוריה לאומית, בבית־הספר. יודע אני פרופיסורים הרבה, ביחוד ומנים, אנשים צרי־עין, האומרים: אמנם כן, הקתדראות שלנו הולכות ונכבשות לפני היהודים. אבל הלא אשמה בזה הבחירה המלאכותית, שאתם בוחרים. הן הסטודנט היהודי, תלמיד הקורס הראשון, הוא דוקא צעיר שציוניו בגמנסיון היו חמשה לכל מקצעות־הלמוד, משום שלכתחילה אתם מקבלים לסטודנטים מבין היהודים רק את בחירי צעיריהם, ואחרי כן אתם באים וקוראים בתמהון: „היהודים מצטיינים בלמודם יותר מן הרוסים!" הדבר הוא פשוט מאד: הם ממיתים את עצמם, ממש, באהלה של תורה, מפני שעמלם המרובה מביאי להם בסופו שכר גדול מאד — זכות, שהחוק שלנו שולל אותה מאת כל יתר היהודים; אין הם מקבלים תואר מאגיסטר או דוקטור, אלא תואר „אזרח רוסי", הרשאי לדור בכל מקום. ואתם, שהכינותם למפרע בשביל טובי הצעירים הללו שכר שכזה, מתפלאים אח"כ, שהם עושים חיל בלמודיהם יותר מחבריהם הרוסים!.. לכל אלה היראים מפני התלמידים היהודים אני אומר: אדוני! בטלו את התנאים ולא יגיעו הדברים לידי כך. השאלה בדבר הגבלת הנורמה היהודית ובטולה אינה שאלה יהודית מיוחדה; זוהי שאלת המשפט הרוס הכללי. וגדולה מזו אני אומר לכם: זוהי שאלת ההשכלה הרוסית. ראו נא את אשר אתם עושים: אתם מגרשים את היהודים מתוך האוניברסיטאות הרוסיות ומכריחים אותם להכנס אל האוניברסיטאות שבחוץ לארץ, ואין אתם מתבישים כזה, שרוסיה שולחת את בניה לבתי מדרש המתקיימים על חשבון משלמי־המסים האשכנזים והשויצים. אין לנו גאוה לאומית. אומרים לנו, כי אין רוסיה מספקת פרופיסורים לכל הקתדראות. אל נא תגרשו אפוא את בני־הנעורים מתוך האוניברסיטאות. חדלו אפוא לבקש לכה"פ במקצוע ההשכלה סימנים פיזיאולוגיים כדי לתת זכות אדם לאדם. יודע אני, כי קולי לא ישמע. עומדים אנחנו לפני נצחונו של כח גס, שאינו מכבד את עצמו ושהוא שונא את האדם. אבל נשמור נא בלבנו את האמונה, כי רוסיה, הנמצאת שוב בדרך שהלכה בה קודם מעשה צוסימה, המכוננת עכשיו את צעדיה בעקבות סיפיאגין, דיליאנוב, פליבה, בוגוליפוב ואחרים, יעמוד סוף סוף כחה לה להראות לאדונים הללי (הוא מורה בידו כלפי לשכת המיניסטרים) את המקום, הראוי להם. (מחיאות־כפים סוערות מצד שמאל).

מעשי־הסויוזניקים. מחלקת אגודת העם הרוסי בניקולאיוב הגישה הודעה אל הדומה העירונית, כי תפשו היהודים בידיהם את כל הקיוסקים למכירת עתונים וז'ורנאלים, והם מפיצים רק וצאות ריבולוציוניות. עם זה מבקשים הסויוזניקים, כי ימסרו את הקיוסקים לרשותם. הדומה קבעה חכירה פומבית. האגודה החליטה להציע את המחיר היותר גדול ולקחת בידיהם את עסק מכירת העתונים בעיר. הפרוגריסיסטים הניקולאיוביים מצדם נמנו וגמרו להכריז בויקוט על הקיוסקים של הסויוזניקים.

ובקישינוב מפיצים הסויוזניקים עלונים ופרוקלאמאציות בין הבוחרים לבחור בוררים רק מקרב הרוסים הטהורים, בכדי שלא להניח ליהודים להכנס אל בית־הממלכה הרביעית, ובכדי שבני־הנכר, המתורדים, הבוגדים

לא יתפשו בידיהם את השלטון ורצונו של הקיסר לא יזדייף ע"י הביורוקראטיה הרשלנית הרודפת בצע.

במאקאריוב, פלך קיוב, עוררו הסויוזניקים השתדלות לפני הגוברנאטור הקיובי, כי יאסור את המסחר ויבטל את ימי־השוק ביום הראשון לשבוע ובחגים. גם אכרי העיירה נאספו וקבלו החלטה כזו. מפני שהשתדלותם זו לא נתקיימה עד בה, פנו הסויוזניקים עוד הפעם אל הגוברנאטור בבקשה, כי ימהר למלא את משאלתם, „בכדי שלא יהיו ללעג ולקלס לשונאי האמונה הפראבוסלאבית". הגוברנאטור מסר את ההשתדלות הזאת לחות דעתו של ועד הזימסטבה הפלכית.

במועצת־הממלכה. הקומיסיה המיוחדת שבמועצת־הממלכה, שבוררה את הצעת־החוק ע"ד היציאה מדת לדת, כלתה את עבודתה. הסעיף הראשון של החוק, המתיר להמיר את דת־הנוצרים בדת שאינה־נוצרית, נדחה מאת הקומיסיה. רוב חברי הקומיסיה מצאו, כי הפקודה ע"ד חופש הדת, המתרת את היציאה לדת שאינה־נוצרית, חלה רק על האנשים ההם, אשר קבלו את הדת הנוצרית מתוך כפיה. מ. א. סטאחוביטש, א. פ. קאני ועוד אחרים נשארו עומדים בדעתם, כי התקבל ההצעה בנוסחתה של דומת־הממלכה.

ועוד הוחלט ברוב דעות להוסיף על הצעת־החוק סעיף חדש, כי ילדים פחותים מי"ד שנים מקבלים את הדת, שבחרו הוריהם בשבילם. צעירים מבני י"ד עד כ"א שנים, שקבלו הוריהם דת אחרת, רשאים, אם הם רוצים בכך, להשאר בדתם הקודמת.

מיניסטריון הפנים בא לידי מסקנה על יסוד ידיעות, שקבל בעת האחרונה, כי כל היהודים, שממירים את דתם בדת הארמינית־הגריגוריאנית, עושים את הדבר לא מתוך הכרה דתית, אלא לשם מטרות, שאין להן שום שייכות עם השקפות דתיות. ע"י קבלת הדת הארמינית־הגריגוריאנית רוכשים היהודים את זכות הישיבה בכל הערים אשר מחוץ לתחום וגם בערי־המטרפולין, מתקבלים אל בתי־הספר העליונים למעלה מן הנורמה הפרוצנטית הנהוגה וגם למשרות ממלכיות, שאין הזכות ליהודי לשמש בהן. בשים לב אל הדבר הזה פנה המיניסטריום אל הסינוד האיצ'מיאדזיני בבקשה, כי מכאן ואילך ימציא את כל כתבי־ההשתדלות, המתקבלים מאת יהודי קוקז, האומרים להמיר את דתם בדת הארמינית־הגריגוריאנית, אל הנציב הקוקזי, וע"ד השתדלויות־המרה מצד יהודים אשר ביתר ערי המדינה יודיע מעת לעת למיניסטר־הפנים.

אנטישמיות רשמית. בית־הדפוס של סוד המיניסטרים הוציא זה לא כבר קונטרס בשם „היהודים במסחר התבואה", הכתוב ברוח אנטישמי גמור. כל הקונטרס אינו אלא קבוץ של קורספונדינציות ומאמרים לקוחים מתוך העתונים השחורים. הקובץ הרשמי הזה נשלח רק לגדולי הביורוקראטים.

מועידת היטא"ים. בועידת היטאי"ם, שהיתה בשבוע שעבר בקיוב, הוחלטו ההחלטות האלה:

בדבר סדור האמיגרציה הכללית. הועידה בררה את השאלה, אם צריכה האגודה היהודית לאמיגרציה להחל, מעתה בעבודת סדורה של האמיגראציה הכללית, ובאה לידי מסקנה: א) כי העבודה, הנעשית עתה ע"י האגודה, והיא: כשלות הנודדים לארצות האמיריקאיות הדרומיות והדרומית־מערביות דרך נמל גאלבסטון והמצאת סיוע להאמיגרנטים, כדי שיוכלו לכונן לעצמם מעמד במקומות מושבותיהם החדשים, היא עבודה סבוכה ורבת האחריות, הדורשת התאמצות כל הכחות מצד האגודה. ב) כי מלבד העבודה העיקרית הזאת, יכולה האגודה לקחת עליה בענין סדור האמיגראציה הכללית רק את העבודה האינפורמאציונית וקבלת פאספורטים לחו"ל, כלומר אותה העבודה, שעוסקים בה עתה כל המוסדות היהודיים לעניני אמיגרציה, הקימים כבר. לפיכך חושבת הועידה, כי האגודה היהודית לאמיגרציה צריכה להסתפק בעתיד הקרוב רק בעבודתה זו של עכשיו ולהשתדל כפי האפשר להרחיב את העבודה הזאת. ובנוגע להעבודה האינפורמאציונית במקצוע האמיגראציה הכללית מצאה הועידה, שהאגודה צריכה לסייע בעבודה זו להמוסדות היהודיים לאמיגרציה הקימים ולעשות אותה בפני עצמה במקומות, שאין בהם עד כה אגודות כלל או שהאגודות עובדות בעצלתים.

קצבת־כסף. הועידה הכללית חושבת לנחוץ להעמיד מספר ידוע של אינסטרוקטורים, שחובתם תהיה ללמד את מורשי האגודה דעת את עניני האמיגראציה, וגם בני־לויה קבועים, אשר ילוו את קבוצת האמיגראנטים. כיוצא בזה צריך להרחיב את עבודתם של המחלקות ומורשי האגודה במקצוע קבלת פאספורטים של חוץ לארץ בשביל האמיגראנטים וליסד למטרה זו מוסדים מיוחדים, שיעמדו תחת השגחתו של שלטון האגודה. כדי להשיג את סכומי־הכסף הדרושים לכל הצרכים הללו צריך שלטון האגודה לקבוע קבוץ־כסף בכל עיר ועיר. חברי הועידה הכללית התחייבו לעזור, לפי מדת יכלתם, בקבוץ הכסף.

ע"ד הוצאת ז'ורנאל לעניני הנדידה. הועידה הכללית הציעה לפני שלטון האגודה, כי תזדרז ליסד ירחון בלשון היהודית לעניני האמיגראציה והישוב. הז'ורנאל הזה צריך שיודפסו מאמרים בנוגע לכל ענפי העבודה האמיגראציונית והישובית בקרב היהודים, ידיעות אינפורמאציוניות, הנחוצות לדעת להמוני הנודדים היהודים, ידיעות בענין האמיגראציה המשמשות הוראה להעוסקים בסדור האמיגראציה, ידיעות ע"ד החוקים הנוגעים לאמיגראציה בארצות שונות ועוד.

מפני שיש תועלת גם בהוצאת עתון בלשון רוסיה, שיהא מוקדש לשאלות האמיגראציה, הציעה האספה הכללית לפני שלטון האגודה לתת תמיכה לפי מדת אפשרותו להעתון „День", היוצא באודיסה.

אספה של רבנים בווארשה. ביום השני והשלישי לשבוע שעבר היתה בווארשה אספה של רבנים, שדנו בשאלה ע"ד מנוחת היום הראשון. באספה זו השתתפו שמונה אדמורי"ם, ששה רבנים וט"ו מבעלי־הבתים החשובים שבווארשה.

הנאספים דברו על אודות התוצאות הרעות, שחוק המנוחה ביום הראשון עלול להביא לכל יהודי רוסיה גם מצד הדתי גם מן הצד האיקונומי. האספה באה לידי מסקנה פה אחד, שנחוץ להשתמש בכל האפשריות ולהשתדל, כי לא יהרוס החוק הזה את מעמד היהודים. היה מי שהציע, כי יבחר למטרה זו ועד מיוחד. אבל על הצעה זו מחה מחאה נמרצת הרב ר' חיים סאלאווייטשיק מבריסק. הוא אמר, כי ועד להגן על עניני היהודים, שיהיה לו יפוי הכח לדבר בשם העם העברי, צריך שיבחר מאת כל היהודים. אבל חברי האספה, אעפ"י שמסורים הם לעניני העם, לא נבחרו מאיש, וממילא, כיון שאין להם יפוי כח, אין להם רשות לבחור בועד כזה. לאחר נאומו של הרב מבריסק נדחתה ההצעה בדבר בחירת ועד והוחלט לפנות לאחדים מנכבדי העסקנים הצבוריים בבקשה, כי ישתדלו לשמור על היהודים מן הסכנה הנשקפת להם ולברר לדעת־הקהל, עד כמה עלול החוק לגרום הפסד ליהודים ולהפריע את חופש־הדת, שניתן לכל אזרחי־רוסיה.

בתור אנשים הגונים להיות המשתדלים בענין זה הכירה האספה את עסקני הכלל הווארשאיים: ר' יואל וואגמייסטער, ר' ליבוש ראווידסון ור' יחזקאל קראווצוב.

משום שנתעוררה שאלה אצל אחרים משרי־הפלך, אם יש הזכות לאלה שלא גמרו חוק למודם בשיעור קורס שלם של גימנזיה להבחר למשרת רב העדה, ברר עתה מיניסטר הפנים, כי בתוקף החלטת הסינאט מיום 28 מאי לשנת 1904 יש צינז של רבנות מטעם גם למי שגמר רק ארבע מחלקות של גימנזיה.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ז' ניסן, תרע"א.

ВИЛЬНА, 23-го Марта, 1911 г. № 12 WILNA, 5-ten April, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

נצחון ואנחה.

דוד פריסקו וראש רבני טורקיה, ר' חיים נחום, — הגיעה סוף־סוף השעה להזכיר את שני השמות האלה בנשימה אחת — נצחו „נצחון" גדול.

„אנחנו היהודים העותומאנים, — נאמר בטלגרמה, שנשלחה מאזמיר לראש הוזירים, חאקי־פחה. — נאמנים היינו תמיד ונאמנים נהיה לעולם למלכות העותומאנית, אשר פתחה לנו את זרועותיה בחבה. בהסכימנו לדעת מנהיגנו וראשנו, חיים נחום אפנדי, אנו מביעים תודה לרום מעלת כבודו בעד הטובות אשר הואיל לדבר עלינו, ובכל תוקף אני מרחיקים מעלינו את מחשבות הציונים והגות לבם. נשבעים אנחנו בכבודנו ובדתנו, כי נכונים אנחנו לחגור את כל כחותינו ולהלחם בכל עת ובכל שעה נגד כל תנועה, שאינה מתאימה עם טובת מולדתנו האהובה"... על הטלגרמה הזאת חתמו — בני בניו של ר' יהודה הלוי: ראש רבני אזמיר וראשי העדה.

„... חזון לבם היחידי של היהודים העותומאנים בכלל ושל יהודי סלוניקי, ערש החופש, בפרט, — נאמר בטלגרמה, שנשלחה מסלוניקי לראש הוזירים, חאקי־פחה, — היא לבצר את אשרה וקדמתה של ארץ מולדתנו הקדושה... אף יהודי אחד לא נמנה ולא ימנה גם מכאן ולהבא על הציונים. גלוי לכל, כי מעולם לא עלה על לב היהודים להספח אל הציונות, שבכלל אין לה ערך וחשיבות בעיני העם"... על הטלגרמה חתמו — בני בניו של דון יצחק אברבנאל: ראש רבני סלוניקי, ר' יעקב מאיר, וראשי העדה.

מקושטא עצמה עוד טרם נשלחה טלגרמה כזו. אבל אין זה אלא אחור לשעה עפ"י מקרה: לא היה עד עתה מינ'ליש בקושטא. עתה כבר נגמרו בחירות המינ'ליש, ואם נבחרו האנשים ההם, אשר אליהם התפללו „עושי הבחירות", ודאי תהיה ראשית מעשיהם לתת ידם גם הם למלשינות, אשר יצאה ראשונה מאזמיר וסלוניקי, ולהביא גם עליהם קלון וחרפת עולם.

זהו ה„נצחון" הגדול, אשר נצחו דוד פריסקו ור' חיים נחום.

ולא לציונות אנו דואגים: אבן הנזרקת אל תוך המעין, מרתיעה היא לרגע את המים אמה על אמה—והיא יורדת וצוללת ואבד זכרה. וכבר קדמו להם „לגדולי" אזמיר, סלוניקי וקושטא „רבני המחאה", שבשעתם, עוד לפני הקונגרס הראשון, זרקו גם הם אבן" שכזו בציונות. היכן הם? מה הביאה להם מחאתם חוץ מקלון וחרפה?

צר לנו רק על אילוזיה יפה ונהדרה, שחלפה פעם אחת כצל..רבים מאתנו, כשהיו הוגים באחינו הספרדים, ראתה עינם מבעד למסך העבר השב את דמות האנשים ההם, שקומתם היתה זקופה, אשר את ראשם נשאו בגאון, לבם היה מעין לשירה רוממה, ומחם—מקור למחשבה עמוקה; ובצר לעמם לא פחדו ולא רהו ולא אבדו דרך, כי אם יצאו בראש גולים לבקש להם מנוחה ומרגוע. והנה אבדה האילוזיה. הללו שחה לעפר נפשם, חרדים ורועדים הם מקול עלה נדף, פיהם דובר שוא וימינם כותבת דברי נבלה ושקר.

ואולם פוסעים אנו מתוך רגש של תעוב על דוד פריסקו. אין אנו באים במשפט גם עם ר' חיים נחום—ה„אליאנס" גדלה וטפחה אותו, ואין אנו מעמידים לדין את ראשי העדות—חניכי ה„אליאנס" הנם גם הם. כשיבוא היום לפקוד על ה„אליאנס" את כל חטאותיה, אשר חטאה לעם ישראל, יזכרו גם גדולים אלה שגדלה במשך המשים שנה בכל ארצות המזרח. רק על האחד—על ר' יעקב מאיר—אין אנו יכולים ואין אנו רוצים ללמד זכות. ולא משום שחושדים אנחנו אותו בציונות, ולא משום ששמענו אותו נואם נאומים, כשהיתה השעה ראויה לכך, על תחית האומה ועל תחית השפה והארץ. אלא משום שדוקא עתה באה ידיעה, שסוף־סוף החליט לקבל משרת חכם־בשי בירושלים וכבר יצא לשם.

להוציא דבה על הציונות ולהעשות דַבָּר ומנהיג לעם היושב בציון — זוהי נוסחא חדשה, אשר לא ידענו אותה בלתי היום.

ואולם אפשר, שר' יעקב מאיר אמר לכפר ב„מנחה הזאת" את פני מתנגדיו הרבים אשר בירושלים, גבורי השנוררות, שכידוע, נמנים הם כולם על משנאי הציונות, משום שרואים הם את הסכנה הנשקפת להם ממנה?

אם כך הוא הדבר, הרי אמנם הביא את מנחתו בעתה לכפר על כל עונותיו...

לא יתפשו בידיהם את השלטון ורצונו של הקיסר לא יזדייף ע"י הביורו־קראטיה הרשלנית הרודפת בצע.

במאקאריוב, פלך קיוב, עוררו הסוחזניקים השתדלות לפני הגוברנאטור הקיובי, כי יאסור את המסחר ויבטל את ימי־השוק ביום הראשון לשבוע ובחגים. גם אכרי העיירה נאספו וקבלו החלטה כזו. מפני שהשתדלותם זו לא נתקיימה עד בה, פנו הסוחזניקים עוד הפעם אל הגוברנאטור בבקשה, כי ימהר למלא את משאלתם, „בכדי שלא יהיו ללעג ולקלס לשונאי האמונה הפראבוסלאבית". הגוברנאטור מסר את ההשתדלות היאת לחות דעתו של ועד הזימסטבה הפלכית.

במועצת־הממלכה. הקומיסיה המיוחדת שבמועצת־הממלכה, שבוררה את הצעת־החוק ע"ד היציאה מדת לדת, כלתה את עבודתה. הסעיף הראשון של החוק, המתיר להמיר את דת־הנוצרים בדת שאינה־נוצרית, נדחה מאת הקומיסיה. רוב חברי הקומיסיה מצאו, כי הפקודה ע"ד חופש הדת, המתרת את היציאה לדת שאינה־נוצרית, חלה רק על האנשים ההם, אשר קבלו את הדת הנוצרית מתוך כפיה. מ. א. כשאחוביטש, א. פ. קאני ועוד אחרים נשארו עומדים בדעתם, כי התקבל ההצעה בנוסחתה של דומת־הממלכה.

ועוד הוחלט ברוב דעות להוסיף על הצעת־החוק סעיף חדש, כי ילדים פחותים מי"ד שנים מקבלים את הדת, שבחרו הוריהם בשבילם. צעירים מבני י"ד עד כ"א שנים, שקבלו הוריהם דת אחרת, רשאים, אם הם רוצים בכך, להשאר בדתם הקודמת.

מיניסטריון הפנים בא לידי מסקנה על יסוד ידיעות, שקבל בעת האחרונה, כי כל היהודים, שממירים את דתם בדת הארמינית־הגריגוריאנית, עושים את הדבר לא מתוך הכרה דתית, אלא לשם מטרות, שאין להן שום שייכות עם השקפות דתיות. ע"י קבלת הדת הארמינית־הגריגוריאנית רוכשים היהודים את זכות הישיבה בכל הערים אשר מחוץ לתחום וגם בערי־המטרפולין, מתקבלים אל בתי־הספר העליונים למעלה מן הנורמה הפרוצנטית הנהוגה וגם למשרות ממלכיות, שאין הזכות ליהודי לשמש בהן. בשים לב אל הדבר הזה פנה המיניסטריום אל הסינוד האיצ'מיאדזיני בבקשה, כי מכאן ואילך ימציא את כל כתבי־ההשתדלות, המתקבלים מאת יהודי קוקז, האומרים להמיר את דתם בדת הארמינית־הגריגוריאנית, אל הנציב הקוקזי, וע"ד השתדלויות־המרה מצד יהודים אשר ביתר ערי המדינה יודיע מעת לעת למיניסטר־הפנים.

אנטישמית רשמית. בית־הדפוס של סוד המיניסטרים הוציא זה לא כבר קונטרס בשם „היהודים במסחר התבואה", הכתוב ברוח אנטישמי גמור. כל הקונטרס אינו אלא קבוץ של קורספונדינציות ומאמרים לקוחים מתוך העתונים השחורים. הקובץ הרשמי הזה נשלח רק לגדולי הביורוקראטים.

מועידת היטא"ים. בועידת היטאי"ם, שהיתה בשבוע שעבר בקיוב, הוחלטו ההחלטות האלה:

בדבר סדור האמיגרציה הכללית. הועידה בררה את השאלה, אם צריכה האגודה היהודית לאמיגרציה להחל מעתה בעבודת סדורה של האמיגראציה הכללית, ובאה לידי מסקנה: א) כי העבודה, הנעשית עתה ע"י האגודה, והיא: כשלות הנודדים לארצות האמיריקאיות הדרומיות והדרומית־מערביות דרך נמל גאלבסטון והמצאת סיוע להאמיגרנטים, כדי שיוכלו לכונן לעצמם מעמד במקומות מושבותיהם החדשים, היא עבודה סבוכה ורבת האחריות, הדורשת התאמצות כל הכחות מצד האגודה. ב) כי מלבד העבודה העיקרית הזאת, יכולה האגודה לקחת עליה בענין סדור האמיגראציה הכללית רק את העבודה האינפורמאציונית וקבלת פאספורטים לחו"ל, כלומר אותה העבודה, שעוסקים בה עתה כל המוסדות היהודיים לעניני אמיגרציה, הקימים כבר. לפיכך חושבת הועידה, כי האגודה היהודית לאמיגרציה צריכה להסתפק בעתיד הקרוב רק בעבודתה זו של עכשיו ולהשתדל כפי האפשר להרחיב את העבודה הזאת. ובנוגע להעבודה האינפורמאציונית במקצוע האמיגראציה הכללית מצאה הועידה, שהאגודה צריכה לסייע בעבודה זו להמוסדות היהודיים לאמיגרציה הקימים ולעשות אותה בפני עצמה במקומות, שאין בהם עד כה אגודות כלל או שהאגודות עובדות בעצלתים.

קצבות־כסף. הועידה הכללית חושבת לנחוץ להעמיד מספר ידוע של אינסטרוקטורים, שחובתם תהיה ללמד את מורשי האגודה דעת את עניני האמיגראציה, וגם בני־לויה קבועים, אשר ילוו את קבוצת האמיגראנטים. כיוצא בזה צריך להרחיב את עבודתם של המחלקות ומורשי האגודה במקצוע קבלת פאספורטים של חוץ לארץ בשביל האמיגראנטים וליסד למטרה זו מוסדים מיוחדים, שיעמדו תחת השגחתו של שלטון האגודה. כדי להשיג את סכומי־הכסף הדרושים לכל הצרכים הללו צריך שלטון האגודה לקבוע קבוץ־כסף בכל עיר ועיר. חברי הועידה הכללית התחייבו לעזור, לפי מדת יכלתם, בקבוץ הכסף.

ע"ד הוצאת ז'ורנאל לעניני הנדידה. הועידה הכללית הציעה לפני שלטון האגודה, כי תזדרז ליסד ירחון בלשון היהודית לעניני האמיגראציה והישוב. הז'ורנאל הזה צריך שידפיס מאמרים בנוגע לכל ענפי העבודה האמיגראציונית והישובית בקרב היהודים, ידיעות אינפורמאציוניות, הנחוצות לדעת להמוני הנודדים היהודים, ידיעות בענין האמיגראציה המשמשות הוראה להעוסקים בסדור האמיגראציה, ידיעות ע"ד החוקים הנוגעים לאמיגראציה בארצות שונות ועוד.

מפני שיש תועלת גם בהוצאת עתון בלשון רוסית, שיהא מוקדש לשאלות האמיגראציה, הציעה האספה הכללית לפני שלטון האגודה לתת תמיכה לפי מדת אפשרותו להעתון „День", היוצא באודיסה.

אספה של רבנים בווארשה. ביום השני והשלישי לשבוע שעבר היתה בווארשה אספה של רבנים, שדנו בשאלה ע"ד כנוחת היום הראשון. באספה זו השתתפו שמונה אדמורי"ם, ששה רבנים וט"ו מבעלי־הבתים החשובים שבווארשה.

הנאספים דברו על אודות התוצאות הרעות, שחוק המנוחה ביום הראשון עלול להביא לכל יהודי רוסיה גם מצד הדתי גם מן הצד האיקונומי. האספה באה לידי מסקנה פה אחד, שנחוץ להשתמש בכל האפשריות ולהשתדל, כי לא יהרוס החוק הזה את מעמד היהודים. היה מי שהציע, כי יבחר למטרה זו ועד מיוחד. אבל על הצעה זו מחה מחאה נמרצת הרב ר' חיים סאלאווייטשיק מבריסק. הוא אמר, כי ועד להגן על עניני היהודים, שיהיה לו יפוי הכח לדבר בשם העם העברי, צריך שיבחר מאת כל היהודים. אבל חברי האספה, אעפ"י שמסורים הם לעניני העם, לא נבחרו מאיש, וממילא, כיון שאין להם יפוי כח, אין להם רשות לבחור בועד כזה. לאחר נאומו של הרב מבריסק נדחתה ההצעה בדבר בחירת ועד והוחלט לפנות לאחדים מנכבדי העסקנים הצבוריים בבקשה, כי ישתדלו לשמור על היהודים מן הסכנה הנשקפת להם ולברר לדעת־הקהל, עד כמה עלול החוק לגרום הפסד ליהודים ולהפריע את חופש־הדת, שניתן לכל אזרחי־רוסיה.

בתור אנשים הגונים להיות המשתדלים בענין זה הכירה האספה את עסקני הכלל הווארשאיים: ר' יואל וואגמייסטער, ר' ליבוש ראווידסון ור' יחזקאל קראווצוב.

משום שנתעוררה שאלה אצל אחרים משרי־הפלך, אם יש הזכות לאלה שלא גמרו חוק למודם בשיעור קורס שלם של גימנזיה להבחר למשרת רב העדה, ברר עתה מיניסטר הפנים, כי בתוקף החלטת הסינאט מיום 28 מאי לשנת 1904 יש צינזו של רבנות כטעם גם למי שגמר רק ארבע מחלקות של גימנזיה.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, ז' ניסן, תרע"א.

ВИЛЬНА, 23-го Марта, 1911 г.

WILNA, 5-ten April, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

נצחון ונחת.

דוד פריסקו וראש רבני טורקיה, ר' חיים נחום, — הגיעה סוף־סוף השעה להזכיר את שני השמות האלה בנשימה אחת — נצחו „נצחון" גדול.

„אנחנו היהודים העותומאנים, — נאמר בטלגרמה, שנשלחה מאזמיר לראש הוזירים, חאקי־פחה. — נאמנים היינו תמיד ונאמנים נהיה לעולם למלכות העותומאנית, אשר פתחה לנו את זרועותיה בחבה. בהסכימנו לדעת מנהיגנו וראשנו, חיים נחום אפנדי, אנו מביעים תודה לרום מעלת כבודו בעד הטובות אשר הואיל לדבר עלינו, ובכל תוקף אנו מרחיקים מעלינו את מחשבות הציונים והגות לבם. נשבעים אנחנו בכבודנו ובדתנו, כי נכונים אנחנו לחגור את כל כחותינו ולהלחם בכל עת ובכל שעה נגד כל תנועה, שאינה מתאימה עם טובת מולדתנו האהובה"... על הטלגרמה הזאת חתמי — בני בניו של ר' יהודה הלוי: ראש רבני אזמיר וראשי העדה.

„...; חזון לבם היחידי של היהודים העותומאנים בכלל ושל יהודי סלוניקי, ערש החופש, בפרט, — נאמר בטלגרמה, שנשלחה מסלוניקי לראש הוזירים, חאקי־פחה, — היא לבצר את אשרה וקדמתה של ארץ מולדתנו הקדושה... אף יהודי אחד לא נמנה ולא ימנה גם מכאן ולהבא על הציונים. גלוי לכל, כי מעולם לא עלה על לב היהודים להספח אל הציונות, שבכלל אין לה ערך וחשיבות בעיני העם"... על הטלגרמה חתמו — בני בניו של דון יצחק אברבנאל: ראש רבני סלוניקי, ר' יעקב מאיר, וראשי העדה.

מקושטא עצמה עוד טרם נשלחה טלגרמה כזו. אבל אין זה אלא אחור לשעה עפ"י מקרה: לא היה עד עתה מיג'ליש בקושטא. עתה כבר נגמרו בחירות המיג'ליש, ואם נבחרו האנשים ההם, אשר אליהם התפללו „עושי הבחירות", ודאי תהיה ראשית מעשיהם לתת ידם גם הם למלשינות, אשר יצאה ראשונה מאזמיר וסלוניקי, ולהביא גם עליהם קלון וחרפת עולם.

זהו ה„נצחון" הגדול, אשר נצחו דוד פריסקו ור' חיים נחום.

ולא לציונות אנו דואגים: אבן הנזרקת אל תוך המעין, מרתיעה היא לרגע את המים אמה על אמה—והיא יורדת וצוללת ואבד זכרה. וכבר קדמו להם „לגדולי" אזמיר, סלוניקי וקושטא „רבני המאה", שבשעתם, עוד לפני הקונגרס הראשון, זרקו גם הם אבן" שכזו בציונות. היכן הם? מה הביאה להם מחאתם חוץ מקלון וחרפה?

צר לנו רק על אילוזיה יפה ונהדרה, שחלפה פעם אחת כצל. רבים מאתנו, כשהיו הוגים באחינו הספרדים, ראתה עינם מבעד למסך העבר השב את דמות האנשים ההם, שקומתם היתה זקופה, אשר את ראשם נשאו בגאון, לבם היה מעין לשירה רוממה, ומחם—מקור למחשבה עמוקה; ובצר לעמם לא פחדו ולא רהו ולא אבדו דרך, כי אם יצאו בראש גולים לבקש להם מנוחה ומרגוע. והנה אבדה האילוזיה. הללו שחה לעפר נפשם, חרדים ורועדים הם מקול עלה נדף, פיהם דובר שוא וימינם כותבת דברי נבלה ושקר.

ואולם פוסעים אנו מתוך רגש של תעוב על דוד פריסקו. אין אנו באים במשפט גם עם ר' חיים נחום—ה„אליאנס" גדלה וטפחה אותו, ואין אנו מעמידים לדין את ראשי העדות—חניכי ה„אליאנס" הנם גם הם. כשיבוא היום לפקוד על ה„אליאנס" את כל חטאותיה, אשר חטאה לעם ישראל, יזכרו גם גדולים אלה שגדלה במשך חמשים שנה בכל ארצות המזרח. רק על האחד—על ר' יעקב מאיר—אין אנו יכולים ואין אנו רוצים ללמד זכות. ולא משום שחושדים אנחנו אותו בציונות, ולא משום ששמענו אותו נואם נאומים, כשהיתה השעה ראויה לכך, על תחית האומה ועל תחית השפה והארץ. אלא משום שדוקא עתה באה ידיעה, שסוף־סוף החליט לקבל משרת חכם־בשי בירושלים וכבר יצא לשם.

להוציא דבה על הציונות ולהעשות דָבָר ומנהיג לעם היושב בציון — זוהי נוסחא חדשה, אשר לא ידענו אותה בלתי היום.

ואולם אפשר, שר' יעקב מאיר אמר לכפר ב„מנחה הזאת" את פני מתנגדיו הרבים אשר בירושלים, גבורי השנוררות, שכידוע, נמנים הם כולם על משנאי הציונות, משום שרואים הם את הסכנה הנשקפת להם ממנה?

אם כך הוא הדבר, הרי אמנם הביא את מנחתו בעתה לכפר על כל עונותיו...

האכסטרנים.

במשך שבועות אחדים לא פסקו הגירסאות השונות בדבר פקודת המיניסטריון על אדות האכסטרנים. והגירסאות הללו הפילו אימה ופחד על הצעירים, שנשאר להם חלום אחד בחיים— תעודת בגרות. ולבסוף בשרו העתונים בשורה גדולה: „אין השד נורא כמו שתארוהו; הפקודה אמנם עתידה לבוא, אלא במה דברים אמורים? רק בבתי ספר העומדים ברשותו של מיניסטריון לעניני הפנים, כגון בתי־ספר לחובשים ולמילדות ולא יותר". וגדולה היתה השמחה בקרב צעירינו העלובים — החלום האחרון לא בטל עדיין.

אבל ימי השמחה לא ארכו. בשבוע העבר נתאשרה הפקודה מאת הרוממות, ונתברר, כי אמנם ננעלו כל השערים והושם קץ לאכסטרנות לגמרי. הושוו האכסטרנים ב„זכיותיהם" ליהודים הדופקים על דלתות בתי־הספר הבינונים: גם עליהם חלה הנורמה הפרוצנטית ובאמת, וכי בשביל שהללו לא למדו בגימנסיות ושכינת החנוך הרשמי לא היתה שרויה עליהם מעולם, ימצאו נשכדים ולהם תנתן האפשרות לחלום את חלום תעודת הבגרות?

„פריבילגיה" זו ודאי היתה בה מעין חתירה תחת הסדר הקיים. וכי לא היתה האכסטרנות התחבולה מחוכמה לעבור על החיקים הקבועים? החוק קובע בדיוק את מספר היהודים, הרשאים לקבל תעודות בגרות, והנה באים האכסטרנים, הכלואים יומם ולילה בחדרם הצר, ומבטלים את כח החוק, שמים אותו לאל, „כאורח גוברין יהודאין". אמנם בימים האחרונים נעשתה קבלת התעודה קשה כקריעת ים־סוף, מאות אכסטרנים נכנסו לבחינה ורק יחידים יצאו בשלום. אמנם התעודה עצמה כבר אבד לה ערכה, כי לא עצרה עוד גם היא כח לפתוח את שערי האוניברסיטות ולהכשיר את האדם, שיהא רשאי ליהנות מן האויר בכל מקום. אבל בכל זאת לא חדלה מלשמש חלום לרבים, ו„נחוץ" היה איפוא לבטל גם את החלום הזה ולהעבירו מן העולם לגמרי—שאם לא כן, הסדר הקיים מה תהא עליו?

ובכן הושם הקץ לאכסטרנות.

הדרך היחידה, שהובילה, או, ביתר דיוק, שהיתה יכולה להוביל מאות צעירינו לחיי עבודה והשכלה, — הדרך היחידה הזאת נסגרה בפניהם. מה יעשו איפוא, לאן יפנו?

אין שום ספק: חורבן עולמם של האכסטרנים לא יעשה שאלה מדינית. העתונים ידפיסו שנים־שלשה מאמרים—וחסל. עד הדומה ודאי לא יבוא משפטם של האכסטרנים. מי יתעורר לדרוש את משפטם של עלובים שכמותם?

האכסטרן היה בתוכנו לטפוס מציין במיני, לטיפוס, שאין כמותו אצל כל אומה ולשון. ולא עוד אלא שטפוס זה אינו מובן ליהודי ארצות אחרות, אפילו ליהודי פולין, שהאכסטרנות לא היתה מצויה שם כלל. צעיר שהיה עוסק בלמוד מתוך רעב וקור, מתוך ענויי גוף ונשמה; צעיר שהיה כל ימיו מכין את עצמו לבחינות, נכשל וקם ושב אל למודיו, כדי לשוב ולהכשל; צעיר שרק לעתים רחוקות היה מצליח ומגיע אל מטרתו, ולרוב היה נשאר עומד בחצי הדרך,—זה הוא טפוסו של האכסטרן. זה הוא מעין בחור־ישיבה מודרני עם כל מעלותיו וחסרונותיו. ב„ימים הטובים" ההם היה הוא הרוח החיה בכל התנועות ששררו ברחובנו, ביחוד בהתנועות הפרולטריות. וכשנהרסו האידיאלים הצבוריים, היה הוא הראשון שנמלא לבו שעמום ויאוש, ויש אשר הגיע גם לידי ציניות. ובשעה שנשאר לו להאכסטרן רק חלומו האחר, חלום תעודת הבגרות, ניתנה הדת ונוטלה ממנו גם נחמתו האחרונה, תקותו האחרונה.

העלובים הללו מה ת־א עליהם?

שאלה זו כמעט שאין לה תשובה. התשובה הרגילה: ישכחו הצעירים את חלומם ויקדישו את כחותיהם ואת כשרונותיהם למעשים ועבודות, שאינם תלויים בתעודת הבגרות,—אינה גם היא אלא תשובה מאונס, שאין בה כמעט שום ממש. כלום כל הפרנסות, שעליהן עומד קיומנו עכשיו, אינן תלויות גם הן, ברב או במעט, באחת התעודות? וכי יש לו לצבורנו הכח והיכלת להורות לצעירינו דרכי חיים אחרים? הינסה צבורנו לבקש, לכל הפחות, את הדרכים האחרים?

הקיץ הקץ על האכסטרנות. פועלים שקראו ספרים אחרים, הציצו ונפגעו, לא יחלמו עוד ע"ד גימנסיה ואוניברסיטה, לא יעזבו את עבודתם ולא יכלו לריק כחם; צעירים לאלפים לא יענו עוד את נפשם ולא ישימו עוד לילות כימים כדי לכבוש את כל ספרי „החכמה והמדע" ההם, שכל הכובשם נדמה לו שקנה את עולמו. כן, אבל איתם הצעירים, כשעולמם יעשה צר להם, וכבלים הושמו על רגליהם, לבל יוכלו לצאת מתוך עולמם הצר הזה,—אותם הצעירים מה תהא עליהם?

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

י.

אור וְחושֶׁךְ.

בימים האלה, ימי תחילת האביב, עת אשר השמש בוקעת לחלונך בהיות הבוקר ומציפה בשפעת זהרה את כל אשר מסביב לך, והיא מנצנצת גם בכפתורי־הנחושת של נושא־המכתבים, העומד ומושיט לך את העתונים החדשים, והיא שופכת אור בהיר גם על העתונים עצמם ועל האותיות הגדולות, המעוררות עינים, המבשרות לך את הבשורות הטובות על־דבר הגירושים השונים ועל־דבר ההגבלות השונות ועל־דבר ה„פרוצנטים" השונים ועל־דבר תחום־המושב, ההולך ופוחת, הולך ומתקטן מיום ליום ומשעה לשעה— בימים האלה, בהיות הבוקר, יש אשר עומד אתה ליד החלון וקורא על רגל אחת את כל הדברים השונים האלה, ואתה נפעם ונדהם מרוב שמש, ואתה שואף ועורג לחוץ, אל השמים הרמים והבהירים ואל האילנות המלבלבים ומוציאים נצניהם ואל ריח האדמה המתחרשת,—או יש אשר יחדור האור הבהיר גם אל תוך לבך ורוח חדשה תעבור עליך, רוח שמחה ושלוה ואושר אין־קץ. הגירושים וההגבלות ותחום־המושב — מה לנו לגירושים ולהגבלות ולתחום־המושב? הנה עולמו של הקדוש־ברוך־הוא לפנינו, הנה הדור ונאה זיו העולם, הנה פתוחים השמים מעל לראשינו ורמים הם ורחבים ועמוקים — האמנם לא ירחב לבנו למראה כל אלה ולא יאחז אותנו בולמוס החיים, השוטף ועובר מסוף העולם ועד סופו? הנה גלגל החמה מגסר ברקיע, ועתיק הוא ובן־נצח, ומוצאו מימים קדומים, מיום עשות אלהים ארץ ושמים, וחדש הוא וצעיר ותקיף היום, כאילו בין־לילה נולד ונתגלה -- וכי לא עתיקים ובני־נצח אנחנו כמוהו, וכי לא חדשים וצעירים ותקיפים אנחנו כמוהו היום? וכי אותו העברי העתיק בן־הקדומים, אשר תקע אהלו באלוני־ממרא וחפר בארות בגרר, ונסע על פני הערבה, הלוך ונסוע, הוא ומקנהו והנפש אשר עשה, — לא אבינו היה? וכי אותם מחנות הנודדים, בני־המדבר, למודי שרב ורוח־זלעפות, מעוני רעב וצמאון, אשר רגליהם עמדו על הר־סיני ואשר אליהם נתגלה אלהים מתוך הענן, ברעמים וברקים ובקול שופר חזק, — לא אבותינו היו? וכי אותם בני־האדם הגאים וקשי־העורף, בעלי הקומה הזקופה והעינים השחורות והלוהטות, אשר עזבו את ארץ־מולדתם התמה והיפה ואת עשרם ואת כבודם ונשבעו שבועה נמרצה לבלי שוב אליה עוד, וישבו באניות והפליגו בימים, ונתפזרו בארצות שונות לבקש מפלט להם

הדרור הראשון.

העתון „רידני קראי“, שהיה לפנים פרוגרסיבי ועכשיו נעשה אנטישמי, מציע להטיל חרם על היהודים, משום שלפי דבריו מתיחסים הם בשנאה להשאיפות הלאומיות של בני אוקריינה. ומביא העתון ראיה לדבר, שבקרולביצי עשו היהודים אגיטציה, לבל תערך חגיגה לזכר שיבצ'ינקה. עתוני-אוקריינה מוחים על הדבה הרעה הזאת, שמוציא ה„רידני קראי“.

את הידיעה הקצרה הזאת מצאנו בה„פריינד“. ואין אנו יודעים, אם באמת רצו תושבי קרולביצי לחוג את חג שיבצ'ינקה, ונמצאו בני אדם משונים בקרב היהודים שבאותה העיר, אשר חלקו על דבר, או שכל אותה האגיטציה מצד היהודים אינה אלא „פרי דמיונו“ של העתון האנטישמי. ואולם גם מבלי דעת הפרטים, ובדעתנו רק בדרך כלל את מצבנו המיוחד בין העמים, ואפילו בין העמים, שגם הם אינם אלא „מעוטים“ לגבי העם השליט, שהוא הרוב, יתעורר בלבנו החשש, שמא אין מעשה קרולביצי אלא התחלת גלויו של אותו החזיון, אשר כבר נתגלה כילו לכל ארכו ורחבו ביחסם של הפולנים אל יהודי פולין. ומחשבה עולה על לבנו, שמא אין ה„רידני קראי“ אלא הדרור הראשון, הבא לבשר, כי קרוב „האביב“ לבוא גם באוקריינה.

הן יכולים אנחנו לצייר לעצמנו את מעשה קרולביצי בתמונה כזו, חבורה של יהודים, סתם עסקנים או מנהיגים לאגודה ספרותית, שעל פי השקפותיהם ודעותיהם הפוליטיות הם ל א ו מ י י ם-א ו ק ר י י נ א י ם, נתעוררו לחוג את חג שיבצ'ינקה. וכנגדם נמצאו יהודים אחרים, שהם ל א ו מ י י ם-י ה ו ד י ם, אשר פקדו על אחיהם את עונם, כי לא נתעוררו לחוג בשעתו את חגו של סופר יהודי, למשל, וחלקו עליהם ועל ההתעוררות שתקפה אותם דוקא בבוא יום חגו של שיבצ'ינקה. ואמנם יש רגלים להשערה זו, שאם לא כן, אי-אפשר להבין כלל, למה התנגדו באמת היהודים לחגיגה זו ומי הוא הקהל, אשר אותו מנעו בדבריהם מלהשתתף בחגיגה; והרי לפנינו מהדורא חדשה, תמונת זעיר אנפין של הסכסוכים, שכבר בשלו לעינינו בפולין: יהודים אוקריינאים ויהודים „ליטאים“, יהודים מתבוללים ויהודים לאומיים, הלוחמים אלו באלו, ואוקריינאים אמתים הלוחמים ביהודים מכל המינים.

אמנם אפשר הדבר, שבנוגע למעשה קרולביצי השערתנו מוטעת היא. אפשר גם, שבכלל לא כך הוא עדיין המצב ההוה באוקריינה, כמו שתארנוהו. אבל על כל פנים יכול הוא ועתיד הוא להיות כך, כי כשם שאין אנו אלא מעוט לגבי הפולנים בפולין, כך אין אנו אלא מעוט גם לגבי האוקריינים באוקריינה. ההבדלים שבין אוקריינה לפולין בנוגע אלינו הם רק בזה, שהאוקריינים עוד טרם טעמו גם הם עצמם טעם „אביב“, אמתי או מדומה, ושהאוקריינים אין להם טרדיציה ליברלית להודות בזכויותיהם של אחרים. ואם ההבדל הראשון מסוגל לדחות את שעת התנגשות האינטרסים של היהודים והאוקריינים באוקריינה, הרי ההבדל השני מסוגל לקרב את השעה הזאת, לסלול את המסלה בפני האנטישמות הפרוגרסיבית ושאינה-פרוגרסיבית.

וקולו של הדרור הראשון עומד וקורא לנו: הֱוו זהירין גם במעוטים, שגם הם אין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמם...

יעקב לשצינסקי.

הַשְּׁמַד בַּאֲרָצוֹת שונות.

IV.

(סוף.)

בראשית מאמרנו זה כבר דברנו על התפרדות עם ישראל והתרחקות חלקיו זה מזה. אמנם רחוקים אנחנו עד מאד מדעת הסופרים ההם, המסתכלים בהתפרדות זו ומחליטים, שהאומה הישראלית היתה גוי אחד רק בעבר, ועכשיו יש הרבה „אומות ישראליות“, שכל אחת מהן חיה ומתקיימת לעצמה, כשהיא נבדלה מן האחרות לגמרי, ואין עוד שום תקוה למצוא את הדרך הנכונה, כדי לשוב ולאחד את „האומות“ הללו. רחוקים אנחנו מן הדעה המוטעת הזאת. אבל מוכרחים אנו להודות, שהמצב של עכשיו נורא הוא באמת. והנעשה לעינינו בקרב היהדות הגרמנית והאוסטריה-אונגרית יוכיח. ואם נפנה לראות את המצב בארצות ההן, שמספר היהודים שם מצער הוא, תגדל חרדתנו עוד יותר. היהודים שבאותן הארצות הולכים ומתרחקים יום יום מכלל האומה, אינם באים כמעט במגע ומשא כלל עם יהודי המזרח, והבגידה שהם בוגדים בעמם ובאלהיהם הולכת וגדלה.

המדינה היותר טפוסית במובן זה ושיכולה לשמש לנו דוגמא וראי להתפתחות היהדות במאה שעברה ולמצבה עכשיו בארצות

ולרוחם, — לא אבותינו היו? אל אלהי ישראל! מה יעשה אדם לנו? הגירושים וההגבלות וה„פרוצנטים“ ותחום-המושב כבר היו לעולמים. כל אלה הם חשבונות של פרוטה לעומת הנצח. כל קנאת בני-האדם ושנאתם וצרות-עינם ורדיפותיהם, שהם רודפים את החלשים, ופניהם הנזעמים, שהם מראים להם על כל מדרך כף-רגל, — כאין וכאפס הם לעומת שפעת האהבה והחנינה, החסד והרחמים, אשר שופע אלהים ממרום שמים בימי האביב, בימי זוהר שמש ולבלוב נצנים וריח אדמה לחה ושחורה, עת שנפתחים החלונות והדלתות וכל החיים פורצים החוצה לפרוח ולשגשג — וגם אנחנו בתוכם...

בני-הנצח אנחנו, כשמש, כאדמה, כשמים הללו, הרמים והרחבים והעמוקים, הפרושים מעל לראשינו — הוי, מה יעשה אדם לנו בימי האביב האלה, בהיות הבוקר?...

* - *

*

ואולם מדי ערב בערב, כפנות היום, עת אשר השמש גועת מאחרי העיר והאויר הולך ומחשיך, והרחובות הולכים ומתרוקנים, והבתים מאפילים בצלליהם, ובני-אדם ממעטים דמותם ונחפזים והולכים, ורוח תוזית מנשבת והומה כחצרות— אז יש אשר תתכנס לתוך ארבעת כותלי ביתך, וישבת מול חלונך הסגור והמסוגר, והבטת אל הקדרות הרבה, הממלאה חללו של עולם, ונפל בך לבך פתאום, ועטפה אותך אבלות מכף רגלך ועד קדקדך, וחדרה האבלות אל עצמך ובשרך, והיית משמים ודומם, מחריש ומשתאה אל עוז-רוחך, אשר תקפך קודם לכן, ואל בולמוס החיים, אשר אחז אותך והוציאך החוצה, ואל האמונה התמה, אשר האמנת כשמש ובזוהרה קודם לכן, בהיות הבוקר.

ומלאך רע לבוש-שחורים מתגנב מאחריך, נוגע נגיעה קשה בערפך ולוחש על אזנך דברי לעג ומרירות:

הוי, כי יהודי קטן אתה, יהודי חלש אתה ורפה-אונים ובזוי-עם. עולמך צר וחשך, וארבעה כתלים לו, המפרידים בינך ובין המרחב הרב אשר מסביב, ואתה כלוא בתוכו בתגרת יד החזקים והרודפים, ואתה חי על-כרחך חיי אסיר בבור, ואתה מביט אל השמש, כאשר יביט אליה האסיר מתוך הבור וישא אליה ויפרוש כפיו למרום ולא ישיגנה לעולם... מה לך ולשמש, אם השמש שופכת את זהרה על הארץ, על הגנים, על האילנות, על גגות הבתים—ואתה זר לכולם? הארץ, אשר אתה מתהלך בה, זרה היא לך. הנה גם הכלבים מתהלכים עמך ברחובות— ואולם הכלבים אינם בזויים כמוך בעיני המציקים. והגנים האלה והאילנות המלבלבים וגגות הבתים, המצוחצחים בזוהר, — לא לך הם, אסיר בבור, ולא לשמשך נבראו. תלוש אתה מן הקרקע ומנודה מן השמש זה אלפי שנים, ועכשיו אינך מתפרנס אלא מן ההפקר ואינך מזין עיניך אלא בגנבה... האהבה והחנינה, החסד והרחמים, אשר שופע אלהים ממרום שמים, — לא לך הוא שופע. כי

רבות—היא דַנְיָה. מצב היהודים במדינה זו זר הוא לגמרי לרוב הקוראים העברים. לפיכך נרשה לעצמנו לעמוד גם על קצת פרטים כאלה, שאין להם יחס ישר לעניננו. על דבר מספר היהודים בדניה יש לנו ידיעות מדויקות ומפורטות בנוגע לתקופה של יותר מששים שנה—משנת 1840 עד שנת 1901.

הנה כן היו יהודים בדניה:

בשנת 1840—3839	נפש	2,90%	ביחס לכל הישוב שבמדינה.
„ 1860—4214	„	2,63	„ „ „
„ 1880—3946	„	2,00	„ „ „
„ 1901—3476	„	1,42	„ „ „

אנו רואים איפוא, שלא רק המספר היחסי של היהודים נתמעט במדה הגונה, מה שאפשר היה לתלות בעלית רבוים הטבעי של יתר התושבים על רבוים הטבעי של היהודים, אלא שגם מספרם המחלט של היהודים במדינה נתמעט במשך התקופה הזאת. ואין התמעטות זו באה בסבת יציאה לארצות אחרות. אדרבה. מרוסיה באו לדניה כמה מאות נודדים, כמו שנראה להלן. והנה רק בעשרים השנים הראשונות מהתקופה זו, שאנו עומדים בה, גדל קצת המספר המחלט של היהודים, אבל גם אז ירד מספרם היחסי. ומשנת 1860 ואילך פוחת והולך גם המספר המחלט בלי הפסק. ובמדה שאנו מתקרבים לזמננו אנו, בה במדה תחזק ההתמעטות, — דבר המנבא עתיד רע. לפני ששים שנה היו בכל ערי דניה, חוץ מקופנהגן, 1521 יהודים, ובשנת 1901 נמצאו באותן הערים רק 245 יהודים, כלומר המספר הופחת יותר מפי ששה.

עוד מעט ונראה שיותר מתשעים אחוזים של כל יהודי דניה דרים בקופנהגן; הרי שאין לנו צורך אלא לתאר את מצב הענינים בקהלה זו.

בשנת 1880	היו בקופנהגן	3030	יהודים
„ 1890	„	3264	„
„ 1901	„	[illegible]	„

מאתים היהודים, שנתוספו בעשר השנים הראשונות, באו, כנראה, לכאן מיתר ערי המדינה. ומאז נתמעט הישוב היהודי גם בקופנהגן. וצריך להוסיף, שבמשך אותן השנים נתרבה הישוב הכללי בקופנהגן יותר מפי שנים.

צר לנו המקום כאן לעמוד על מדת הפריון אצל יהודי דניה, על התחלקותם לפי מינם, שנותיהם, מצבםה משפחתי וכו' וסימנים מובהקים אחרים, המראים את הדלדול הגמור והמוכיחים שהיהדות הדנית גוססת לעינינו. די לנו לעמוד רק על מספר נשואי התערובות, כדי לאמת את משפטנו זה. ואולם נקדים ונעמוד עוד על מיני הפרנסות של יהודי דניה: כאן יגלה לנו בתמונת זעיר אנפין מצבם האיקונומי של כל יהודי המערב ואפני התפתחותו של מצב זה.

לפי מפקד־העם שהיה בשנת 1836, כלומר לפני יותר משבעים שנה, עסקו רוב יהודי דניה במסחר הפעוט, ורבים מהם עמדו ברשות עצמם, ומעוטם היו אומנים, פועלים ומשרתים. בין בעלי הפרנסות החפשיות לא היו יהודים מצוים כמעט כלל. והנה טבלא, הערוכה על יסוד מפקד־העם שהיה בשנת 1906, והיא מראה לנו את מצב היהודים ופרנסותיהם בזמן הזה. השנוים שנתהוו במשך שבעים שנה מפליאים ומתמיהים. וצריך להעיר, שטבלא זו עוסקת ביהודים העומדים ברשות עצמם, ומספרם היה בקופנהגן בשנת 1906, כלומר שנת המפקד האחרון, 1616 איש.

בעלי פרנסות חפשיות	263	איש	16%	ביחס לכל היהודים העומדים ברשות עצמם
בנקירים, סוחרים גדולים ופבריקנטים	300	„	19 „	
סוחרים פעוטים ומשרתים	465	„	29 „	
רנטיירים ומתפרנסים על חשבון הקהלה	366	„	23 „	
אומנים ופועלים שונים	222	„	13 „	

כמעט החלק הששי—בעלי פרנסות חפשיות; רובם—רופאים וסנגירים. מספר הרופאים והסנגורים היהודים גדול עשר פעמים ממספר בעלי הפרנסות האלו הנוצרים, ועל כל נוצרי העוסק בספרות או באמנות—ארבעה יהודים סופרים ואמנים. יותר מהחלק הששי — בורזואזיה: בנקירים, פבריקנטים וכו'. אומנים ופועלים היו רק 222 איש. ואל נא נשכח את אשר כבר אמרנו למעלה, שבשנים האחרונות נאחזו בדניה כמה מאות יהודים שבאו מרוסיה, ורובם הם פועלים, שכירי־יום או סוחרים פעוטים ומשרתים.

כדי שיהיה לני לכה"פ מושג כל שהוא על ההבדל שבין מצב היהודים בקופנהגן ומצבם של הנוצרים בעיר זו, די לנו אם נאמר, שמבין היהודים גרים בדירות בנות 1—2 חדרים רק 12%, ומבין הנוצרים גרים בדירות כאלו יותר מן 48%. ולהיפך: בדירות בנות שמונה חדרים ויותר גרים מבין היהודים כמעט עשרים (19,2) אחוזים למאה ומבין הנוצרים רק 2,8 פרוצנטים, כלומר פחות פי שבעה.

ואולם נביא עוד טבלא אחת קטנה, אשר תבליט את ההבדל גם בין היהודים התושבים ובין היהודים הזרים, וגם בין היהודים בכלל ובין הנוצרים.

באלהים כבר חדלת להאמין זה כמה ונפשך כבר יבשה וצמקה וזקנה מעוצר יאוש ויגון וצרות, התוכפים עליך יום־יום.

בן־הנצח אתה ומוצאך מימים קדומים? הוי, המליצה הריקה הזאת, שאתה אוחז בה, כטובע האוחז בשבולת! וכי אותו העברי העתיק בן־הקדומים, הזקוף והשב, אשר היה עומד בערבה ליד אהלו התקוע ומטהו הארוך בידו, ושלות־עולם על פניו, בהכונתו לגלוי השכינה ולקול אלהים המדבר מתוך הדממה, — כלום אביך היה? ואתה, הקטן והכפוף, המעונה והנרדף, הנרעש והנפחד, בעל העינים הנדהמות והחרדות, בעל התנועות המהירות והנרגזות, אתה המקולע בכף־הקלע ונודד ועובר ארחות ימים לבקש מחית־נפשך, אתה השולח במסחר את אלהיך ואת תורתך ואת לשונך ואת שיירי כבודך, אשר נשארו לך לפליטה מנחלת־אבות, — כלום בן־קדומים אתה? כלום בן אתה לאותם בני־המדבר, אשר רגליהם עמדו על הר־סיני לקבל את התורה מתוך האש, ולאותם הגאים וקשי־העורף, בעלי הקומה הזקופה והעינים השחורות והלוהטות, אשר מאות נסיונות נתנסו והקשו ערפם ועמדו בכולם?...

הוי, כי יהודי קטן אתה וחלש ורפה־אונים ובזוי־עם. ודורך דור־השמד הוא, דור שבע־גזירות וכפוף־הגבלות ואכול־„פרנצנטים". ונפשך נתרוקנה כולה והיא משכן השממה והחדלון. וחיי בני עמך אשר מסביב לך הולכים ומתרוקנים מתוכנם, וצורתם הקבועה הולכת ונמחית ומטשטשת. וכל חלומות־הזוהר, אשר חלמת בעודך רך וצעיר ותמים ובעוד לבך פתוח ועורג, התנדפו וכלו כעשן תחת השמים, וכל שאיפותיך ומאויי־נפשך, אשר אליהם התאוית ועליהם התפללת במסתרים, ידך קצרה מהשיגם. עתה יבשה נפשך וצמקה וזקנה ואינה תובעת אלא מזונות. ועיניך אינן תלויות בלתי־אם אל הרחבת תחום־המושב ואל בטול ההגבלות ואל העברת רוע הגזירות. והעדה המקיפה אותך מכל העברים היא עדת „אכסטרנים" דוויים וסחופים ואמיגרנטים נודדים ללחם וחללי היאוש והחדלון. והחללים מרובים על החיים. החיים והעוסקים—הללו כבר ניטל מהם החשק ואפסה ההתלהבות ונסתלקה השמחה מעל פניהם. רחקה אמונה מלבם. חיים הם ועוסקים מתוך הרגל ישן. אין הטל יורד על אדמתם להצמיח מתוכה אילנות ודשאים ואין הגשם מטפטף עליה להרטיבה ולהחיותה כפעם בפעם. ולפיכך נבלו הדשאים וכמשו והעלים אשר באילנות הולכים ונושרים, הולכים ונושרים.

והחושך גדול מסביב, והלחץ רב, והעולם עולם צר, וארבעה כתלים לו, המפרידים בינך ובין המרחב.

ועדיין אתה מרים עיניך ומביט ושואף לשמש כימי האביב?...

על פי מפקד־העם האחרון של שנת 1906 היו מכל מאה נפש:

	בקופנהגן בכלל	בקרב היהודים התושבים	בקרב היהודים הגרים
בעלי־בתים	17,4%	46,3%	8,8
משרתים ומנהלים	10,0 „	21,6 „	5 9
פיעלים	58,1 „	8,0 „	85,3
בעלי פרנסות חפשיות ורנטיירים	14,5 „	24,1 „	—
	100,0	100,0	100,0

ודאי לא היינו מקדישים עיון רב כל כך למצב היהודים בקופנהגן, המועטים במספרם, אלא שכבר אמרנו, שכאן מתגלית לעינינו דוגמא של מצב היהודים בכל ארצות המערב בכלל, של ההבדל אשר בין היהודים בכלל ובין הנוצרים, ושל ההבדל אשר בין היהודים התושבים ובין היהודים הגרים. כמובן יש גם לכמות היהודים השפעה מיוחדה על החזיונות המתגלים בחיים. אבל בנוגע לכללות הדבר אין דניה—כלומר קופנהגן—אלא דוגמא לפרנציה, לגרמניה, לאיטליה וכו'.

עכשיו אנו עוברים לעיקר הענין שעליו אנו דנים. לצערנו אין לנו מספרים על דבר השמד בקרב יהודי דניה. אבל התמעטותם המחלטת של היהודים ברניה מעידה, שמספר המשומדים במדינה זו גדול הוא בערך. ונשואי־התערובות יוכיחו. כבר אמרנו, ששני החזיונות האלו—השמד ונשואי־התערובות—תאומים הם, ונשואי־התערובות אינם באמת אלא „השמדת" הבנים והוצאתם מתוך כלל ישראל.

חופש האמונה ניתן ברניה עוד בשנת 1849, בשנת 1851 נתנה זכות נשואים אזרחיים לאותן הקהלות שאינן לוטרניות. (הדת הלוטרנית היא הדת השלטת במדינה). על פי החוק השורר במדינה, חייבים הנשואים להודיע מראש, מה יהי משפט הבנים אשר יולדו להם בנוגע לדת. יש להורים הרשות לשנות אחרי כן את הדת שקבעו מראש בשביל בניהם. אבל דרושה הסכמתם של שני הצדדים—הבעל ואשתו.

הרי מספר נשואיהם של היהודים בקופנהגן במשך כ"ד שנים— משנת 1880 עד שנת 1903:

השנים	נשואים טהורים: המספר המחלט	נשואים טהורים: המספר הממוצע השנתי	נשואי תערובות: המספר המחלט	נשואי תערובות: המספר הממוצע השנתי	על כל מאה נשואים טהורים היו נשואי תערובות
1880—1884	85	17	38	8	44
1885—1889	76	15	52	10	68
1890—1894	80	16	48	10	60
1895—1899	67	13	53	11	79
1900—1903	50	12	43	11	86
סך־הכל	358	15	234	10	65

אנו רואים איפוא גם עפ"י סקירה ראשונה, שמספר נשואי התערובות איננו פחות הרבה ממספר הנשואים הטהורים. אבל כל חומר המצב יגלה לנו רק כשנשים לב למספר השנתי הממוצע בזמנים שונים. בחמש השנים הראשונות—1880־84—היה המספר הממוצע השנתי של נשואים טהורים—17, ובארבע השנים האחרונות—1900־03—רק שנים עשר. הירידה כמעט שאינה נפסקת במשך כל אותן השנים. וכשאנו מסתכלים במספר השנתי הממוצע של נשואי־התערובות אנו רואים את ההיפך. בחמש השנים הראשונות—1880—84—היה המספר הממוצע השנתי—8, ובשנים האחרונות—11. כלומר בשנים האחרונות הגיע מספר נשואי־התערובות כמעט למספרם של הנשואים הטהורים. פה אין העליה נפסקת כלל בכל אותן השנים. העמוד האחרון שבטבלא מבליט עוד יותר את עצם המצב. בחמש השנים הראשונות היו על כל מאה נשואים טהורים ארבעים וארבעה נשואי תערובות, ולבסוף התקופה עלה המספר היחסי הזה עד שמונים וששה, כלומר פי שנים. ברור איפוא הדבר, שעוד מעט ויעלו נשואי־התערובות במספרם על הנשואים הטהורים ושעת נצחונה הגמור של ההתבוללות, או, ביתר דיוק, שעת מיתתה של היהדות הרנית קרובה לבוא.

באיזו דת מחונכים הבנים הנולדים מנשואי־התערובות? לפי מפקד־העם של 1906 היה המצב כזה:

נשואים טהורים: מספר הזווגים	נשואים טהורים: מספר הבנים	נשואים טהורים: מהם חונכו בדת היהודית: המספר המחלט	נשואים טהורים: מהם חונכו בדת היהודית: אחוזים למאה	נשואי־תערובות: מספר הזווגים	נשואי־תערובות: מספר הבנים	נשואי־תערובות: מהם חונכו בדת היהודית: המספר המחלט	נשואי־תערובות: מהם חונכו בדת היהודית: אחוזים למאה
326	783	777	99,2	159	370	61	16,5

ראשית אנו רואים, שכמעט כל הבנים הנולדים מנשואים טהורים מחונכים בדת היהודית, ומן 783 בנים חונכו רק ששה בדת אחרת. ושנית, שמן 370 בנים של נשואי־תערובות חונכו רק 61, כלומר החלק הששי, בדת היהודית, ויתרם, כלומר הרוב הגדול, 284 ילדים, חונכו בדת השלטת, הלוטרנית, בשעה ש„לפי היושר" היו לכה"פ מחצית הילדים—185—צריכים להתחנך בדת ישראל.

* *
*

כאן אנו מעמידים נקודה ומפסיקים באמצע העבודה.

הנה העברנו לפניכם, קוראים נכבדים, שורות שורות מספרים על דבר השמד ונשואי־התערובות בארבע ארצות: באוסטריה, באונגריה, בגרמניה ובדניה. ואולם אי אפשר עוד לקבוע מסקנות מוצקות על יסוד המספרים שהבאנו עד עתה, כי על כן לא עמדנו עדיין על המצב באותן הארצות, שבהן נתון רוב בנינו ורוב מנינו של עמנו, ושגם בהן כבר התחיל השמד מוצא קן לו. הנה, למשל, הד"ר צילשן, המומחה למקצוע זה, אומר, כי במשך המאה הי"ט המירו את דתם יותר ממאתים אלף יהודים: 84000 איש ברוסיה, 44000—באוסטריה־אונגריה, 28000—באנגליה, 22000 — בגרמניה, 13000—באמריקה. נראין הדברים, שפריצת ההתבוללות, אשר דברנו עליו במאמרנו זה, נוקב ויורד אל תוך גופה של האומה בכל הארצות. ואולם המספרים הבודדים הללו אינם דים אלא כדי להעמידנו על האמת המרה, שהמשפט, אשר הוציא מרטין לוטר, כי קשה־עורף הוא היהודי יותר מן השד ושלבו קשה מחלמיש צור, פוסק מלהיות משפט צדק. כדי שיגלו לנו כל שבילי התפתחותה של ההתבוללות, כדי שנוכל להקיש מן העבר ומן ההוה על העתיד ולבוא לידי מסקנות נכונות, דרושים לנו מספרים מפורטים ומדויקים על השמד ונשואי־התערובות בכל ארצות הגולה, וביחוד בארצות המרובות באוכלסי ישראל. אנו עושים את כל ההכנות הנחוצות, כדי לאסוף את המספרים האלה. ואת מאמרנו זה אנו מסיימים בתפלה קצרה: יהי רצון, שלא יעלה עמלנו בתהו; וכל אותם

האנשים, שבהם הדבר תלוי להספיק לנו את החומר, יַענו לנו ולא ירחו אותנו בקש כשנבוא לבקש את עזרתם. הגיעה השעה שנתלה אור בהיר בכל פנותינו האפלות, למען יתברר לנו מצבנו ההוה ונדע להיכן מובילה הדרך בעתיד.

פינחס מינקובסקי.

קוֹנְצֶרְטִים לְשִׁירֵי־עָם.

(הערות)

II.

(סוף.)

לַכֹּל יש קץ וגבול, ואפילו למחיאות־כפים. הסערה קמה לדממה, ועל הבמה הופיע — בנו של מאיר'ל ראקיטנר.

„מאיר'ל ראקיטנר" — זהו פרק גדול בימי חיי. הנה ימי הילדות, הנוטפים זהב. את שנינו, אותי ואת מאיר'ל, ברך ה' באַלט. שנינו שרים את שירותיהם של ירוחם הקטן וניסי בֶּלזר, ושנינו משוררים הננו לשצ"ים בשדה־לבן אשר בפלך קיוב, אני — לאבי מוטיל גודים בבית־המדרש הגדול, ומאיר'ל — לשמואליק הש"ץ בקלויז של חסידי טַלנא, ומאיר'ל גדול ממני בשתי שנים. ושתי השנים הללו יש אשר הן נעשות כעין מסך מבדיל בינינו. כשמאיר'ל הוא בחיר האלטים בעיר, קולי אני רפה הוא עדיין. כשהאַלט שלי מגיע למרום פסגתו — מאיר'ל יורד מעל הבמה, כי קולו נפסק. קולו השני מתחיל להגלות — ואני נאלם דומיה... והנה ימי השחרות, הנוטפים זהב ורעל. ר' חיים המו"ץ משיא אשה למאיר'ל בנו מראקיטנא עירו, ומאיר'ל שב להיות משורר בארימון לש"ץ. קולו חוזר ומתפרסם ושם יוצא לו בכל הסביבה כ„בעל־תפלה" שנוסחו מלא טעם יהודי. עוברות שנתים ימים. גם בי מתחיל להגלות קולי השני, ומאיר'ל עוזב את שדה־לבן ונוסע לר' דוד'ל לטלנא ונוטל עצה מפיו; להיכן יסע כדי להשתלם בנגון. ר' דוד'ל שולחו לניסי בלזר לקישינוב: ירא שמים הוא ניסי ובביתו לא יתחמץ מאיר'ל. ואולם מן השמים נלחמים: נבואתו של ר' דוד'ל אינה מתקיימת — מאיר'ל נתחמץ; הוא עוזב את ניסי ונוסע לקיוב ונכנס לבית הספר של הממשלה למוסיקה. ואז עוזב גם אנכי את שדה־לבן, ונוסע לטלנא לר' דוד'ל, ומשם — לניסי ושר במקהלתו שנה ושמונה ירחים... ושמועה יוצאת בכל הסביבה: מאיר'ל זכה בקיוב לשנוי השם ומַדבדיוב שמו מכאן ולהבא, ולא בארימון הוא, כי אם טינור, ואת אביו עזב ואת תורתו לא ישמור, וגם את אשתו ואת בנו הקטן שכח — ויצא לתרבות רעה. ומאז נפרדנו שנינו: הוא פירש לתיאטרון ואני — למקדש. עוברות עוד שנים אחדות. מאיר'ל־מרבדיוב — פרימאטינור בהתיאטרון באודיסא וזוכה לשלש עטרות — לכבוד ועושר ואהבה. ואני — ש"ץ אומלל בקישינוב, נתון בתוך כתות שונות של חסידים, המריבות ומתחרות ומתקנאות זו בזו, וכל אחת מהן רוצה להכניסני דוקא אל תחת כנפי השכינה שלה, וכולן יחד רודפות אותי, שוטמות אותי וממררות את חיי. ועוד פעם אחד נפגשנו שנינו, אני ומאיר'ל, באודיסא. שנינו שתקנו והבטנו איש בפני רעהו, כשאנו זרים איש לרעהו, ונהיה בעינינו כסמל הדור והמיל...

כפרץ מים פרצו בתוך לבי כל הזכרונות הטובים והרעים הללו, כי את בנו של מאיר'ל חברי מלפנים ראו עיני עומד לנגדי על הבמה — הוא מרבדיוב השני, שאביו המזמר הגדול ודאי זיכה אותו בירושה מוסיקאלית הגונה. הפסנתר משמיע אינטרודוקציה של אקורדים אחדים, ומדבדיוב מתחיל בקול דממה דקה ובאנחה חזנית מתוקה, עפ"י הסולם של „נוסח אהבה רבה", את „השיר העממי" — „אלי, אלי למה עזבתני", ומתחמם המזמר, והוא מתמלא כלו שלהבת והוא מסיים את הפסוק „שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד" במלואו, כשהוא עולה ומגיע עד המעלה העליונה. בתור מזמר יצא מרבדיוב ידי חובה לכל הדעות. קולו טינור רך, צלול ונעים, ורגש חם מתלקח בקרבו, הטעמת הפראזה ו„הדינאמיקה" ג"כ עלו יפה. אותה שעה נדמה לי, והנה אני רואה לפני את מדבדיוב האב, את מאיר'ל חברי, כשהוא אברך בן שבע עשרה, לבוש קפוטת משי והגור אבנט משי ועטוף טלית ממעל לכפה המכסה את ראשו, והוא עובר לפני התיבה, על פי „כְּבוֹדוֹ" של שמואליק הש"ץ, ערב שבת עם חשכה בקלויז של חסידי טלנא ומתנענע ברתת ובזיע על „ידיד נפש אב הרחמן", ושפתיו נוטפות דבש ונופת צופים...

אולם ננסה נא להתבונן אל גוף השיר העממי הזה ואל מנגינתו, היעמדו בפני הבקורת? — הפסוק „אלי אלי, למה עזבתני", שנתקדש בקדושת התהלות של בן ישי, ובו ישפוך היהודי את שיחו — בשעת צרת יחיד, ועוד יותר — בשעת צרת רבים, קדוש הוא קדושה יתירה גם לכנסיה הנוצרית, משום שעפ"י המסורה אמרו גם ישו בעת צרתו, אם כי בשנוי לשון קצת: „למה שבקתני". סופו של השיר „העממי" הזה — „שמע ישראל" במלואו — ודאי קודש הקדשים הוא לנו. הן זוהי קבלת עול מלכות שמים והכרת אמונת היהוד, אשר ישמע הילד היהודי ביום השמיני להולדו, ואותו יקרא ברגע חייו האחרון. בקצרה — פסוק זה הוא יסוד דתנו, לאומיותנו, צרותינו, קיומנו ותקותנו. ופסוק שכזה נעשה מסגרת לשיר עממי! אם שיר שכזה, שיש לו תוכן קדוש כזה, שחובר בשפה העברית הקדושה וגם מנגינתו היא כולה מקדשית, נהפך בין לילה לשיר עממי, מה השאירו לנו איפוא המסדרים לשירי המקדש ומנגינותיהם? האם ראה עם אחר, מנומס ובעל תרבות, תהפוכה שכזו? כדי לזמר פיוטים מרוסקים ורצוצים, המיוסדים על את בש גר דק, לשם פזמונים ממינו של אץ קוצץ בן קוצץ חוזרים אחרי ש"ץ ירא שמים, ש„פרקו נאה וזקנו מגודל" וכו' וכו'. ואותו השיר, המתחיל ב„אלי, אלי, למה עזבתני" ומסיים ב„שמע ישראל", נעשה מעין צעצוע, „שיר־עם", זמר לתיאטרון! האין זה חוסר טעם גמור מצד ההמון, הנכון למחול „בשעת חדוה" על הקדושה, ובלבד שיוגש לו דבר שאפשר לקרוא עליו את ה„בראווא" הגדול? והאין זה טעם פגום מצד המסדרים, ששיר שכזה נעשה להם „שיר־עם"? — המנגינה של השיר הזה, הנוסדה על „נוסח אהבה רבה", היא עצם מעצמי הנוסח המקדשי, שמשתמשים בו החזנים ל„שלש עשרה מדות" של נעילה, ל„עשרה הרוגי מלכות" של יום הכפורים, ל„אני הגבר" של תשעה באב ועוד כמו אלו. ואיכה יכלו המאספים והמסדרים לשים את המנגינה הזאת בצקלונם? העבודה, שבשעה שסיים ה מדבדיוב „ה' אחד" נשתוממתי, שברח באמצע ולא הקיף את הבימה בתורה בלוית הגבאים ולא נשמע קול הקורא: „יעמוד .. כהן"!

ושוב באו מחיאות־הכפים הרועשות ועשו את שלהן: הרסו את האילוזיה והזכירו לי, כי לא במקדש אנכי עומד, כי אם בתיאטרון, בקונצרט גרוע מאד, שערבו אנשים, אשר לא בררו לעצמם, מה הוא רצונם ומה היא חובתם.

בשירים האחרים והמזמרים האחרים אין אני חפץ לטפל כלל. די לי, אם אומר, כי התיאטרון היהודי עשיר זה מכבר בשירים, במנגינות ובמזמרים כאלו, ולא היה כדאי להרעיש את העולם בשבילם.

III.
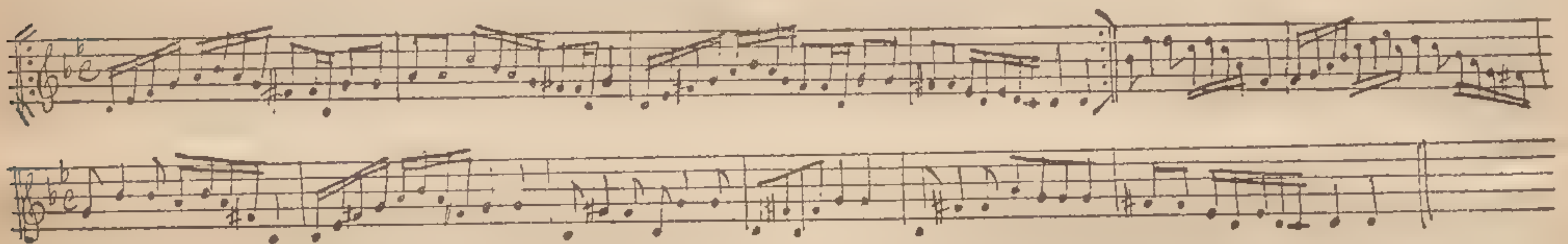
אם קשה הדבר עד מאד לכל העמים, היושבים מאות או אלפי שנה בארצם, למצוא את שיריהם העממים המקוריים, על אחת כמה וכמה תכבד העבודה הזאת עלינו.

ואולם לא אמנה את כל הסבות, שבשבילן תכבד העבודה, די לי, אם אסתפק בזה רק בעיקרים אחדים.

א) לא רק בגולה, אלא גם בארצנו, ואפילו בימי השלוה המועטים, לא היינו חפשים מהשפעתם של גוים רבים ועצומים, אשר סביב שתו עלינו. בחצרות מלכינו בימי הבית הראשון צלצלו שירי מצרים וכנען, ובבית השני — „זמר יוני" וסורי. והאות: אף־על־פי שתהלותנו מלאות, כדברי הירדר, זמרה וצלצול („זאנג אונד קלאנג"), מכל מקום לא נדע עד היום הזה, מה היתה הזמרה ומשל איזה סולם היה הצלצול. חוקרי ההיסטוריה של המוסיקה יודעים לספר לנו על שנים־עשר הסולמות "Lii„ וחמש המעלות אשר השתמשו בהן הסינים בימי קדם; על חמשת הסולמות העקריים, האבות, "Raga„, ושלש תולדותיהם — Ragma, Mantrasvara, Samasvara — של ההודים הקדמונים; על ארבע המעלות של סולמות המצריים; על מספר ה־Modi של היונים וההבדלים באפני בנין המעלות בסולמותיהם, ה„טטראכארדים" עם „ההיפרטרופי" או Hypo; על מספר ה־Makamat, ה־Lahani וה־Awasat של הערבים, ועוד ועוד פרטים ברורים ודקים בדבר זמרת העם העתיקה לגוייה ולארצותיה. ואנו מסתפקים בנוגע לזמרה שלנו בפלפולים שטחיים והנחות כלליות, מאספים זמירות מן השוק, מלקטים מנגינות, אשר מקורן נעלם מאתנו לגמרי, ומשתבחים, כי מצאנו זמרה יהודית.

אנכי באחת: סופר היסטורי, הבא להורות הלכה בדבר זמרתו של עם בזמן מן הזמנים, עליו לפרוט את כל הפרטים — מה היתה זמרתו, מה היה סולמו או סולמיו, — בכמה מעלות השתמש בזמרתו, איזו מעלה היתה לו התחתונה ואיזו — העליונה, אם היה מטפס ו י ו ר ד בסולמו מלמעלה למטה כהיונים העתיקים, או מטפס ו ע ו ל ה ממטה למעלה כיתר העמים. ועד שלא יבארו מאספי שירי־העם שלנו וסדרניהם את כל הדברים האלה ולא ישיבו תשובות מספיקות על כל השאלות הללו לא נשמע להם, ואת כל „הרצאותיהם", המיוסדות על „תורתו" של סאקיטי, ישא רוח. אין זמרה ע מ מ י ת נבראת משום שפלוני בן פלוני רוצה בכך והוא מניח הנחות שטחיות, שאין בהן ממש, ושכל עקרן אינן אלא הקפות שלוקחו מאת אחרים.

בימי נעורי שוררתי בבית־המדרש עם החסידים בליל שמחת תורה מנגינה זו:

המגינה הזאת שגורה היתה גם בפי כל ילדי ישראל, אשר שוררו איתה כשהיו שבים בלילות החשכים מחדריהם לבתיהם, פנסיהם בידיהם ורגליהם בוחשות את הרפש והטיט שבחוצות עריהם. ודאי הייתי בטוח בטחון גמור, שמנגינה זו היא כולה שלנו, „שהורתה ולידתה בקדושה". וכמה גדולה היתה השתוממותי, כשבאתי לפני שתים עשרה שנה אל היכל הקאזינא אשר בג׳יניבה ושמעתי פתאום את המגינה הזאת יוצאת מפי ארבע שאנסונטות צרפתיות, ששרו איזה שיר הולי, ורקודן שלנה את השיר לא הצטיין גם הוא בצניעות יתירה. אני יושב וצוחק בקרבי לגלגול המשונה הזה, והנה שכני אשר ישב על ידי, סייר אנגלי, פונה אלי ואומר: „אמנם זוהי מנגינה יפה באמת, מלאה היא חום צרפתי". ועד עתה איני יודע מקורה של מנגינה זו מה הוא — הוללותם השובבה של הצרפתים הפריזאים או התלהבותם המתלקחת של החסידים בשדה־לבן.

ב) נפלינו מכל עם, בושנו מכל גוי. בנוהג שבעולם מנגינה עממית, מכיון שעברה את דרך הגלגולים המרובים ונתעלתה למעלת מנגינה מקדשית, שוב אינה חוזרת לשוק אל ההמון, כי אצל כל העמים מבדיל קיר ברזל בין הזמרה ההמונית ובין הזמרה המקדשית, והכהנים משגיחים בשבע עינים לבל תתחלל עוד המנגינה, אשר זכתה להתקבל לעבודת האלהים. כלומר: אצל כל העמים אין ירידה למנגינה, אלא רק עליה. מה שאינו כן במוסיקה שלנו, אשר לא ידעה תחומים מעולם. מצד אחד ספגה זמרת המקדש אל תוכה לא רק מנגינות עממיות יהודיות, כי אם גם של עמים אחרים. וכל המחאות שמיחו הגאונים בימי הבינים לא הועילו להפסיק את פרוצם התערובות הזה. ומצד שני לא עלה מעולם בידינו לשמור על המנגינות, שכבר נתעלו ונתקדשו לעבודת המקדש, לבל תשובנה לרדת אל ההמון ולשמש מנגינות לתוכן חולוני. מזמרינו העממים הראשונים היו עפ״ר עוזרי החזנים מבני דלת העם, בעלי מלאכה, ואחרי ששוררו את המנגינות עם החזן במקדש עשו אותן לבוש לשירי חול ויפיצון בקרב ההמון. מי היו הארטיסטים הראשונים בהתיאטרון הז׳רגוני הראשון של גולדפדן, אם לא עוזרי החזנים, ומה היו מנגינותיהם אם לא נגוני החזנים המפורסמים שיסטופל, ניסי בלזר, ברוך־שור ועוד? ועד היום הזה מוכרחים החזנים, הרוצים להתחבב על ההמון ולהיות מרוצים לקהלם בהעיירות הקטנות, להכין לכל מועד ולימים הנוראים איזו מנגינות נעימות וקלות, הנוחות להתקבל על לב האומנים והפועלים; וה„בבקרת", „הבן יקיר לי" ומארש־החובה של „מלך עליון" משמשים אחר כך לבושים לשירים המוניים. בקצרה: המוסיקה שלנו אינה מודה בתחומים, יורדת היא ועולה, מן החול אל הקודש, עולה ויורדת, מן הקודש אל החול, וחוזרת חלילה.

ערבוביא זו של קודש וחול גדלה עוד בשנים האחרונות ע״י הגראמופנים והקונצרטים שעורכים החזנים, מזכרי המקדש, בכל מקום, בכל תיאטרון וקלוב. והקהל כבר הגיס את לבו בכוי מוסיקאלי זה במדה גדולה כל כך, עד כי אבד לו לגמרי החוש להבדיל בין קודש לחול, ובראש פרוע ומתוך זחיחות לב הוא מוחא כף כשכורכין יחדיו ומגישים לו בצרור אחד פרודיה ל„שמע ישראל, ה׳ אלהינו ה׳ אחד" ונגונה של ה„אלטע קשיא", ה„מחיה נפשות" ממש גם בתכנו וגם בנעימותיו.

ג) אינם דומים חיי ישראל לחיי העמים האחרים. שם נבדלים חיי החול מחיי הקודש, וכמעט שמתנגדים הם אלו לאלו, ובמדה זו נבדלים שם גם שירי החול משירי הקודש. ופה אין כל

הבדל כמעט בין שניהם, יען כי גם שירי החול פגול הם לא יֵרָצוּ אם אין רוח הקדושה, הצניעות והכובד חופפת עליהם. שולחנו של אדם מישראל מזבח הוא לה' וזמרותיו, אשר יזמר עליו, זמרות תודה ותפלה לה' הן, כלומר — עבודת אלהים. ואחרי כל אלה צא והעבר חוט הסיקרא בין שירי השוק ובין שירי המקדש...

אין כונתי לעמוד כאן על כל עקריה של הלכה סבוכה זו — הלכת שירי-עם. אין אני כותב אלא הערות, ורוצה אני לסיים את הערותי בדברים אלה: אם עבודה זו, שעוסקת בה החברה הפטרבורגית למוסיקה היהודית העממית, אינה שעשועים לה בעלמא, אלא היא אומרת לגלות באמת על ידי קבוץ שירי המוננו ומנגינותיהם את סוד היצירה שלנו, הרי עליה לדקדק לכה"פ בשני הדברים היסודים — בסולם ובסגנון.

הסולם. זה עשרים שנה ויותר אני יושב על מדוכה זו. בדקתי את כל הנוסחאות של ה"כל-בו" הגדול שלנו, בחנתי ונתחתי את כל מנגינותינו, התבוננתי גם לכל הנוסחאות של קריאת התורה והנביאים לשבתות, למועדים ולימים נוראים, הסתכלתי בנגוני לומדי התורה והתלמוד, ולבסוף עלה בידי לכֵלל את כולם ולסדרם לארבעה סולמות מוסיקאליים, המשמשים יסוד לכל מנגינותינו בלי שום יוצא מן הכלל.*) וכשאני לעצמי אין שום ספק בעיני, שאם המנגינות העממיות שלנו מתאימות בבנינן לצורת הסולמות האלה יהודיות הן, ואם לאו — חשודות הן בעיני כי אספופות חוץ הן, ויהדותן מוטלה בספק גדול. הדור והמול אינם מוכיחים כלום, יען כי כמעט כל העמים עד תקופת פתחיה ותקופת פאליסטרינא לא השתמשו בהצמד הנכבד הזה כלל.

הסגנון. הסגנון העתיק של המנגינה העממית היהודית היא אחד משלשה אלה:

א) אחד שר סולו (solo) מוטיב ידוע, והעם חוזר עליו תיכף מתוך "אוניסון" בלי שום הרמוניה. כך שר משה שירת הים, שירת הבאר ושירת האזינו, וכן שרה גם מרים עם קהל הנשים שירת הים. על סגנון זה נוסדה שירת "חזן וקהל" (או המקהלה) במקדשנו בטרם חדרה אל תוכו ההרמוניה הגותהית. עד היום קיים הסגנון הזה בקרב החיילים והגייסית, וזהו גם אותו הסגנון של הנשים הכפריות, אשר הרעיש כל כך את הגרף טול-סטוי בשובו ליאסנה-פוליאנה ממוסקבה, אחרי שמעו שם את מנגינות ביטהובין יוצאות מתחת אצבעות פסנתרנים מצוינים.

ב) הרמוניה של שני קולות, דואיט של פרימא (Prima) ודיסקאנטוס (Discantus). כך שרו דבורה וברק בן אבינועם. בכלל, ההרמוניה הראשונה, אשר הגיעו אליה בני ישראל, היתה זו של דיסקאנטוס, צוותא של שני קולות במרחק טֶרצִיָה או קֶקסטִיָה.

ג) הוא האופן Antiphonie. המנגינה מחולקת בין שתי מקהלות, הראשונה שרה "A capella" חצי המוטיב, והשניה תשלימנו, או הראשונה שרה כל המוטיב למליצה אחת, והשניה חוזרת ושונה אותו למליצה אחרת. זהו הסגנון הפסלמודי אשר השתמשו בו במקדשנו.

רק אם נדייק בסולם ובסגנון תקבלנה מנגינותינו העממיות צביון מיוחד ועתיק. אבל אם נאסוף שירים ומנגינות מ"כל הבא ביד" בלי שום בחינה קודמת ועקרים קבועים, כי נסמוך רק על נעימת התונה שחופפת עליהם, ואחר כך נערוך קונצרטים כאלה, שמזמר אחד ישיר מנגינה שלמה בלוית ההרמוניה החדשה של אקורדים קונסוננטיים ודיסוננטים על הפסנתר, אשר לא ידעום אבותינו ואבות אבותינו מעולם, הרי נוציא את המנגינות מכלל עממיות ולכלל מנגינות אציליות, אמנותיות, לא נביאן, ולא עוד אלא שנפתח פה לשונאינו ומגדינו לאמר: ראו, מה היהודים האומללים עושים, גונבים מזמרת הארץ ונותנים אל כליהם...

*) נדפסו רוסית בהליקסיקון המוסיקאלי Музыкальный Словарь Проф. Римана עמ' 1512 ערך „Еврейская музыка", ועברית — בכרך הרביעי של "אוצר ישראל" החדש היוצא בנויורק על ידי מר י. ד. אייזענשטיין ערך "חזנות" עמ' 259.

י. ל. פרץ.

מִפִּי הָעָם.

III.

חַיִּים-יוֹנָה וְוִיטֶלְס.

— מי היה חיים-יונה וויטלס?

שם דבר!

די להזכיר, שהיה עובר אצל הזקן שלנו לפני התיבה.

ואימתי?

בימים הנוראים!

וראוי היה חיים-יונה וויטלס לאותה אצטלא: למדן מפואר, הן בנגלה והן בנסתר; וירא שמים, וירא חטא על צד האמת!

עודנו אברך וכבר ידו היתה נטויה: תעניתים, סגופים ועוד... כזקן ורגיל ממש.

ו"עברי" היה מַרצה!...

לא כחל ולא סרק ולא "דקדוק", אלא "עברי" ממש, "עברי" בתכלית הפשטות, והפה מפיק מרגליות; וחתוך הדבור, שאין למעלה הימנו...

והקול-קול יעקב! קול ממעמקים. ואתה שומע ומרגיש, שזה הקול בוקע חלונות רקיע, פותח את הצנורות ומתנשא ועולה...

ושאגה לו לחיים-יונה כלביא.

בבית מדרשו של הזקן, קיימא לן, מתפללים לכל הפחות כד' מאות, כן ירבו. וכפלים, בלי עינא בישא, בחצר. בזמן הזה אין עוד חצרות כאלה! וספסל ב"בל יֵרָאֶה ובל יִמָּצא" — עומדים צפופים. ולא פחות מזה בעזרת הנשים. וקולו של חיים-יונה מצלצל בכל אוזן ואוזן.

מילא, לא אלמן ישראל: ישנם חזנים בעלי שאגה; אבל הלחש שלו — הוא לְמעלה מן האומנות ולמעלה גם מן השכל!

שפל הקול, עד הדיוטא התחתונה ירד; חיים-יונה מתחטא לפני אביו שבשמים! וקולו כל-כך נמוך, כל-כך רפה, כל-כך רטוב-דמעות, עד שמדומה לך, תינוק חולה מוטל בעריסה ומתחנן ומתיפח לפני אמו: אמא, רחמים אני צריך, אִמא, איני יכול לסבול עוד...

והכל שומעים! בבית המדרש, בחצר, בעזרת הנשים... וה"יעלות" שלו? רבונו-של-עולם! ממש אבן מקיר...

וחוץ מזה — אדם של צורה. לבוש הדר, מתעטף הדר — כך היא דרכו של חיים-יונה. קפטן של משי, רכוסי כסף, וָוֵי כסף, ואבנט מלייפציג סובב כמה פעמים... והזקן הלבן יורד

וקצותיו מסתבכות באבנט, והפאות מסולסלות... ועינים לחיים־יונה—נחלים לוחשות ממש...

ואומרות הבריות, שאותו ההוד שבגבורה, שרצוף בקולו, מתוח גם על פניו. ומכפרים בשבחו לפני הזקן, ואומרים: חיים־יונה וויטלס—השכינה שורה עליו.

ופעם אחת שמע הזקן ונאנח:

— כך, כך,—אמר,—אבל צריך הוא להזהר מעינא בישא...

והכל יודעים, שאין הזקן מוציא מפיו דברים בעלמא... מרגישים, שדברים בגו... והגיעו הדברים לאזניו של חיים־יונה, והתחיל להזהר ביותר...

צריכים אתם לדעת, שהימים ההם היו ימים של סכנה.

האדונים שלהם יצאו למלחמה לחוץ לארץ. והראו גבורות נפלאות, ולכדו מצודות, והבקיעו לערים גדולות, ונפל להם שם חבל בנעימים, ובאו על שכרם, כדרכם: ממון, תכשיטין, יין ונשים, והתמהמהו שם...

וכשאין האיש בביתו, הבטלה מביאה את המטרוניתא לידי שעמום... מעצמי מובן, שהמטרוניתא לא תסובב את האכר, הבזוי בעיניה...

ומה הן עושות?

בימי השוק, בפרט בימי אידיהם, סובבות הן מקושטות בכרכרות מהודרות ובלוית הקאזאקלעך של החצר בערים ועירות, ועיניהן משוטטות, וכשהן רואות יהודי יפה־תאר ויפה־מראה, קורצות הן להקאזאקלעך,—היהודי, מובן מאליו, בורח, והם רצים אחריו, תופשין אותו וכופתין וזורקין לתוך הכרכרה. והמטרוניתא מביאה אותו הארמונה, ומסיתה אותו ואונסת, ועפ"י רוב מביאה לידי־חטא, רחמנא ליצלן..

ומה עושה חיים־יונה?

בימי השוק ובימי אידיהם אינו יוצא לשוק כל־עיקר. יושב הוא ומתפלל ביחידות ולומד ביחידות...

ואחר כל אלה—לא בכדי נאנח הזקן...

ויהי היום, ואין "ויהי" אלא צרה...

רגיל חיים־יונה וויטלס לבוא כשמונה או כעשרה ימים קודם החג,—הדרך לא מסלת ברזל ולא דרך המלך היא, אלא מעט יער והשאר רכסים ובקעות בחֹמֶר, והוא הולך רגלי, לשם שכר הליכה.

צריך להנפש מעמל הדרך. ואיזה ימים קודם החג הוא עסוק בגרונו, מתפלל בחשאי, שותק כל היום ובולע בבוקר בבוקר ביצים חיות בנות יומן, שהוא מקבל מן החצר. איסטניס הוא; טעם שלא מן המופלא, ותיכף חש במעיו...

ואינו יוצא מפתח חדרו בלי ערדלאין ולצוארו כרוכה מטפחת.

ויהי ערב—שמונה ימים קודם החג, ויהי בוקר—שבעה ימים קודם החג, ועובר יום אחר יום, וחיים־יונה איננו.

וה"עולם" משתומם: מה זאת?

אחר־כך מתחילים לפחוד. "שליחי מצוה אינן ניזוקין". אבל בזמן הזה... האדונים במרחקים והליסטים מצויים...

בינתים יצא הקול, שמעירו של חיים־יונה בא לכאן איזה חסיד.

"חסיד"—לאו דוקא. בר־נש זה היה בעל־בית אמיד, קצת למדן וקצת מכובד. ושמועה שמע על אודות הזקן שלנו, ואמר: אלך ואתהה על קנקנו, שמא ואולי... ובא. ויש לו פנאי להראות, ישן הוא במלון...

הולכים הצעירים מאנשי שלומנו לבית מלונו ועודנו הוזה שוכב, סרוח על מטתו, וישן... לוקחים כד מים ומעירין אותו:

— איה חיים־יונה וויטלס?

— חיים־יונה וויטלס? יצא את העיר זה כבר!—ומספר הבר־נש, שיצאו רבים ללותו, שגם הוא היה בתוכם... שלוו אותו עד קצה היער, שם עמדו ושתו "לחיים"... אחר־כך הפכו המלוים את פניהם העירה, וחיים־יונה וויטלס הלך לדרכו ונכנס אל היער... יותר איננו יודע...

אין עצה ואין תחבולה אחרת: צריך להודיע...

ולא מפני שהזקן, חס ושלום, צריך למודעה. עיניו הטהורות משוטטות ורואות... אלא... כך הוא מנהגו, רוצה הוא, שיהא הכל על פי דרך הטבע.

אבל מי ילך ויגיד לו?

קודם החג, עד הושענא רבא, ועד בכלל, הזקן שלנו שותק ואינו נענה ליחיד כל עיקר... מקבל פנים חדשות, נותן שלום ואומר: שלום. אבל פתקאות אינו מקבל, שאלות ובקשות אינו שומע...

לבו אז אל הכלל...

בוררין את הגדול שבמקורבים וכופין אותו, שישים נפשו בכפו...

ובאין ברירה המקורב הולך... הוא פותח את הדלת, אחד משלנו מציג רגל ונשאר סדק... רוצים לראות ולשמוע...

ורואים, איך שהמקורב ברתת, שיניו ממש דא לדא נקשן, ושהרגיש בו הזקן... אבל אינו פונה אליו, סוברין — מחמת חולשות...

ושומעים שהוא מגמגם בלישנא: "טרחכם ומשאכם וריבכם"...

ואחר כך מלין קטועות:

— יחוד... חשבון הנפש... קטרוג... כלל ישראל... משל למלך... משל לעבד...

ואחר כך הפסיק ופנה אל המקורב ושאל:

— ובכן, מה אתה רוצה?

והמקורב מספר בדחילו ורחימו, איך שחיים־יונה איננו עוד, ושיצא זה שני שבועות, ומה שאמר החצי־חסיד...

ורואים בחוש, שאין הזקן שומע דבר חדש, אלא שלא ניחא ליה, שאין לו קורת רוח מזה...

והמקורב מסיים בדמעות:

— וחיים־יונה הוא בעל אשה ובנים...

ומסתכל בו הזקן, כאילו שואל: מאי קא משמע לן? בודאי יש ליהודי אשה וילדים —

והמקורב מוסיף ושואל:

— והעיקר, רבי, מי יעבור לפני התיבה?

והזקן עונה בתמיה:

— ואתה מובטח, שלא יבוא כל עיקר?

עוד מלתו על לשונו וחיים־יונה בא, מדלג הוא ומקפץ בשמחה ובצהלה, מפלס לו נתיב בין אנשי שלומנו בזרוע, זורק לימין וזורק לשמאל, ונופל לתוך חדרו של הזקן בתרועת נצחון:

— רבי, נס נעשה לי, נס מן השמים! ה' היה בעוזרי...

ובאותו הרגע קרה דבר נורא ומבהיל...

הזקן, שהיה חולה ימים רבים ולא קם בלי עזר מכסאו, התרומם לפתע פתאום, התנשא מלא קומתו, ונתן, בלי נתינת שלום, עין קרה וחודרת בפני חיים־יונה, — על קל שבקלים אין מביטין כך, — וקרא לו:

— נואף!

וכשנפל חיים־יונה וויטלם מלא־קומתו ארצה, אמר:
— הוציאוהו אל בית־המדרש. ואם ירצה, יתודה...
ושב והתכוץ על מקומו.

אחרי רגעים אחדים. חיים־יונה מוטל בבית־המדרש על הספסל, ופניו לא היו לו עוד. השחירו כעפר, עיניו לוהטות בחוריהן באשה של קדחת, גופו מפרפר, פיו מזה קצף... „דבוק", רחמנא־ליצלן. צריך לתמוך את ראשו, רוצה הוא להטיחו בכותל...

והוא באחת: לא חטאתי, לא חטאתי!

וקופץ הוא ממקומו, ורוצה לעלות אל ארון הקודש, ולהשבע בנקיטת חפץ, שלא היו דברים מעולם...

מובן מאליו, שאין נותנים לו... אומרים לו:
— אם רוצה אתה, התודה, אך אל תשבע לשקר!...
והוא מתחיל לספר, והקול לא קולו של חיים־יונה...

יצא אמנם חיים־יונה וויטלם באותו היום, שאמר אותו חסיד... בקש, כמנהגו, להוסיף מחול על הקודש, לקח טלית ותפילין ומעט צידה לדרך, והלך לו. אנשי שלומנו, ואותו החסיד בתוכם, לווהו עד קצה היער. שתי „לחיים", והוא נכנס לבדו אל היער. אנשי הלויה שבו לאחוריהם.

והלך יחידי ביער כשעה וחצי, עד שהגיע זמן תפלת מנחה. ורצה דוקא להתפלל בשדה. יש לו איזה טעם בדבר... והוא יודע היטב את היער, ונוטה לצד השדה. והחמה שוקעת.. וכשבא אל הדרך, המבדילה בין היער והשדה, נשא את עיניו והתבונן בשקיעת החמה, והנה יוקד המערב וכדור אש יורד. ונזכר באשו של גיהנם, ובא לידי הרהור תשובה וחשבון הנפש, ולא שמע, שמרכבה מרקדה, ולא ראה, שמטרוניתא יושבת במרכבה, עגלון לפניה וקאַזאַקלעך דוהרים אחריה, וכלבים דולקים...

ופתאום שמע: הוי, יהודי יפה!
הוא נס בחזרה אל היער. רץ כחץ מקשת להמלט על נפשו...
ושומע הוא את קול המטרוניתא מאחוריו: תפשוהו! בנפשכם הוא, תפשוהו!

והוא רץ בשארית כחו להתחבא תחת אחד האילנות...
ושם בקצה היער אלונים נפלאים. הענפים עולים קצת ואחר־כך מתעגלים, ויורדים, ומגיעים עד עפר. בסוכת עץ כזה נחבא, ושם נפל מלא קומתו ארצה, והשתטח, והתפלל אל אביו בשמים, שלא יביאנו לידי נסיון...

וכולו מלא פחד וחיל — לפי שהמטרוניתא, שראה בסקירת עין, היתה יפהפיה גדולה מאד, ומלובשת הדר, ומקושטת מאד מאד... והוא בוכה ומתפלל: רבונו של עולם, בין שהיא בשר ודם, בין שהיא שד, הצילני מידה...

והקאַזאַקלעך רצים כה וכה, וקוראים איש לרעהו, כמו שנוהגים ביערות: האַפ! האַפ! והמטרוניתא גוערת בם מן הדרך, מן המרכבה: עכברים, כלבים, את עורכם אפשיט מעליכם, אם לא תמצאו את שאהבה נפשי... על כלונסאות של עץ אושיבכם, עד שתתבקעו!...

והוא מתפלל בלחש, ובינתים הוא חושב, שאולי אין זה לשם חטא, שאולי אך מרשעת היא ושונאת ישראל ורוצה ליסרו בשבטים, והוא מוסיף להתפלל: רבונו של עולם, אם ניחא לך, שתמצאני, תעשה בי שפטים, אבל אל תביאני לידי חטא... את הכל, חוץ מן החטא, יקבל עליו באהבה!

וכלב היה בחיק המטרוניתא, וכראותה, שאין מוצאין את היהודי בשום אופן, שרקה לכלב ותשלחנו אל היער. ולכלב, כידוע, חוש הריח נפלא, ותיכף הכיר בו, ועמד... ועושי רצונה של המטרוניתא רצו אחר הכלב ומצאוהו וכפתוהו באזוריהם והביאוהו אל המרכבה, והושיבוהו למולה...

והתחיל הנסיון...
הם שבים אחורניה...
המרכבה מרקדת, הסוסים דוהרים, והמטרוניתא בכבודה ובעצמה מתירה את האזורים... ולוחשת באזניו:
— אל תכעס, יהודי יפה, אני אנשק את כל המקומות שבגופך, שנגע בהם העור... אך נבוא הארמנה... שם אפיל לך חבלים בנעימים... אך את עיניך פקח...
אך את עיניך פקח... יהודי יפה!
וכה היא מפהה ומפתה, וקולה בקול הנבל...
ואחר כך היא רוצה לפקוח את עיניו באצבעותיה...
אבל חיים־יונה וויטלם חיים־יונה וויטלם הוא... עוצם הוא את עיניו בכל כחו ומהנפל מלא־קומתו לרגלי המטרוניתא, ומתחנן לפניה בפשוט ידים ורגלים:
— מטרוניתא גדולה, מטרוניתא חשובה, למה לך יהודי מצורע?... (ישקר הדבר; אף בהרת אחת קלה לא היתה בבשרו, אלא להמאס עליה אמר כך) האין הגרוע בעבדיך, ברועי צאנך ובשומרי כלביך, יפים ממני, טובים ממני?...
והיא אומרת:
— לא, חביבי! יפה אתה מבני מלכים, חביב אתה ונעים, ונשמת אפך כצרור המור! לו אך את עיניך היפות תפקח...
והוא מוסיף להתחנן:
— מטרוניתא טובה ורחמניה, חוסי עלי! יהודי אני, ותורתנו הקדושה אוסרת עלי דברים כאלה. בנפשי היא, מטרדת את אותי מעולם הזה ומעולם הבא... ואיך תעשי לי את הרעה הגדולה הזאת?...
אבל היא אומרת, שתתן לו יותר משני עולמות, מש"י עולמות... ונשמת אפה צורבת את פניו, וצורבת..
והוסיף לבקש על נפשו:
— עבד אנכי, ולי אשה עבריה וילדים עברים. האם צריכה מטרוניתא גדולה וחשובה כמותך לגזול מעבריה עניה את בעלה ומילדיה את אביהם?...
היא בשלה:
— אך הבט נא אלי, פקח עיניך, יהודי יפה, וחזה בי... ואז תבחר!
ונוסעים הן, כנ"ל, בחזרה, והמטרוניתא מפסיקה פתאום באמצע ונותנת צו:
— דרך העיר, קל כנשר!
וכבר מקישים האופנים באבני החוץ—וחיים־יונה משיב רוח ומספר:
— והתעוררתי, ופקחתי את עיני, אמת נכון הדבר, והנה השוק! וקמתי לפתע פתאום וקפצתי מן המרכבה. וה' היה בעזרי, לקול מפלתי נפחדו הסוסים הקלים, ונטו הצדה, ונסו מתוך השוק...
ואני בקרבת ביתי הייתי, ונמלטתי...
וישתה עוד מים להשיב את נפשו, ואמר:
— אני לא חטאתי לאלהים!
בחשכה ראיתי את עיניה הדולקות וקפצתי מן המרכבה... במסירות נפש נפלתי... נפלתי, וכחץ מקשת קמתי ורצתי הביתה... וסגרתי את התריסין...

— ומה היה אחרי כן ?

נשמע פתאום קול הזקן מאחורי בני החבורה שסביב שתו על המתודה.

תיכף ומיד נבקעה החבורה לימין ולשמאל, והזקן עומד כנגד חיים־יונה וויטלס וקורא:

— למה הפסקתָ ? סַפֵּר !

— מה לי לספר עוד ? — נאנח חיים־יונה וויטלס.—מכשפה היתה המטרוניתא, או שד. . . ובחסד אלהים נצלתי... אבל, אמת, אש נשקה בי . . . הילדים לא היו בבית . . . אך היא לבדה... חנה־גיטל שלי. . . וכשראתה אותי, צעקה בקול:

— מה זה ? מהיכן ? למה אתה פה ?

ואני צויתי לה לשתוק...

וסגרתי את התריסין.. וישבתי בחשכה ואני רועד... רועד... והיא מתחלחלת, ואוחזת בי — ומבטת לתוך עיני. ומסתכלת בי ובמלבושי, שקרעתי תחת האילן ביער, ושלוכלכו בטיט, בנפלי בשוק... רוצה היא לצעוק שנית, ואני אוחז בה, וסותם את פיה, וכך אנו עומדים... יחידים... בחושך... והתריסין סגורים — —

— ואחר כך ? שואל הזקן. — מה היה אחר כך ?...

— מה לי לספר, רבי ? הלא רואה אני, שאתה יודע... מה חטאי ומה פשעי ? הלא היא זוגתי, זוגתי הכשרה... והתריסין . . .

— כן, — הפסיקו הזקן וצחק, — התריסין היו סגורים וגם את עיניך עצמת ! אבל מה חשבת אָז ? איזה הרהורים היו לך בשעת חבוק ונשוק ? בעינים עצומות ? את מי ראית אז ? את המטרוניתא ! הלא כן ?

— והרהורי עבירה — גמר הזקן — קשים מעבירה !

והתחלחל חיים־יונה ונפל מן הספסל לרגלי הזקן.

— רבי, — התחנן — תן לי תשובה, רבי!

ופני הזקן השתנו וענה כחבה:

— קום, שוטה, הלא זאת היתה תשובתך ! הלא על כן ביישתיך ברבים...

איך התפלל חיים־יונה באותה שנה — יכולים אתם לשער!

ד״ר שמעון ברנפלד.

הַסִּפְרוּת הַמַּדָּעִית בַּמַּעֲרָב.

יח.

לפני כמה שנים הרציתי טענותי בירחון לועזי ישראלי, כי אין לנו הסטוריה ישראלית שלמה, והעיקר חבר מן הספר. יש לנו, לעת עתה, הסטוריה מ ד י נ י ת של ה א ו מ ה ה י ש ר א ל י ת, הסטוריה ק ו ל ט ו ר י ת של הכתות האציליות (מובן, כי באצילות רוחנית אני מדבר) בעמנו, הסטוריה של חכמי ישראל ושל ספרות ישראל לכל מקציעותיה. אבל הסטוריה ל א ו מ י ת ־ ע מ מ י ת אין לנו עוד. אנו יודעים, מה עשו אחרים לעמנו בזמנים שונים, וכמו כן יודעים אנו, מה פעל עמנו ב ר ו ח ו כל אותם הימים; אבל לא עלה על לבנו לחקור ולדרוש, מה עשה ה ע ם, העם במובן הרחב של המלה הזאת, בכל ימי קיומו, הראשונים ספרו לנו לפעמים כמסיחים לפי תומם על החיים העממיים. אבל התקופה ההיא, אשר ממנה נשתמרו לנו רשמי החיים העממיים, רחוקה כל־כך ממנו. ובדורות מאוחרים לא מצאו עוד חפץ בענינים „פעוטים" כאלה. וההסטוריה הישראלית היתה באחרית הימים אם ספורי המאורעות אשר אירעו את עמנו — „נאר של דמעות", או חדושים שחדשו והעלו חכמינו בדורות שונים ברוחם — „דברי חכמים וחידותם".

אין אני מקטין, חלילה, ערך פעולת הרוח של עמנו. אדרבה, אני בא לידי מסקנא, כי הפעולה ההיסטורית עומדת בעיקרה רק על השפעת הרוח. אבל סובר אני, כי אין החיים התרבותיים, הרוחניים, התהוותם והשפעתם, מובנים על אמתתם בלי הבנת החיים העממיים לכל פרטיהם. כדי לדעת ולהבין אל נכון, מה ואיך פ ע ל העם ברוחו, עלינו להכיר תחלה, איך ח י העם ובמה התפרנס; איך חיו מפלגותיו הנמוכות של העם, איך נוצרו, גדלו וחֻנכו בנים; איך חיו במסבותיהן ובקרב משפחותיהן; איך נשאו ונתנו, שמחו והתאבלו, שרו ובכו, רבו אלו באלו והשלימו אלו עם אלו; איך דתיחסו אל שכניהם בני ברית ושאינם בני ברית וכו' וכו'. צריך לדעת, איך היתה א ש ה פ ש ו ט ה (ולא אשה מלומדת, שהיתה מלמדת עם הנשים לעסוק במצוות) מספרת עם בעלה ועם בניה ועם שכנותיה. אנו יודעים דברי חכמים, אבל נחוצה לנו ידיעת שיחות חולין של עמי הארצות ויושבי קרנות. רוצים אנחנו לדעת שיחה גסה של העם, ואפילו מכוערה קצת. מתאוים אנו להכיר את החיים העממיים על פשוטם וטבעם.

ואנו מתאוים לזה, מפני כי החיים העממיים הפשוטים והטבעיים ה ם הקרקע, שגדל לנו אותם הצמחים היקרים, אשר אנו מתגאים בהם. כאשר נתקרב בספור ההסטורי אל הדורות האחרונים מתיצבים לפנינו אנשים גדולים ורמי המעלה. אבל על פי ההבנה השגורה בהסטוריה הישראלית זרים לנו האנשים האלה. הנה עומדים לפנינו ענקים: שלמה בן גבירול, יהודה הלוי, משה בן מימון. אבל הבסים שהם עומדים עליו צר כל־כך—בית־המדרש ומסבת חכמים וסופרים. מתאוים אנו להעמיד את הענקים האלה על בסים יותר רחב — על חיי העם בכללו. לא רק מ ב י ת ה מ ד ר ש יצאו האנשים האלה, אלא גם מן ה ר ח ו ב. אם אין ברחוב אלא חיים גסים והמוניים, אין בית המדרש מוציא ענקי־רוח כאלה. אז נעשה בית־המדרש משועמם ומשעמם. חיי העם מזדככים בבית המדרש; הכחות הרוחניים של האומה מתרכזים בחכמיה וגדוליה.

בהסטוריה הישראלית המצויה בידינו אין אני מוצא אלא זיופה. היא ממציאה לנו ציור מזוייף של חיי האומה בימים הראשונים. אני קורא לציור זה „זיוף", מפני שאיננו שלם. בהרצאת ההסטוריה אין אמת לחצאין. מה שאיננו אמת הוא שקר; מה שהוא ט ע ו ת אפילו במקצת, הוא מ ט ע ה. בשאר הידיעות אפשר שתהיה ידיעה בלתי שלמה, ידיעה כל שהוא; אבל הכרת ההיס־טוריה היא או שלמה או מטעה.

פעמים אין מספר עמדתי על הבנת תקופה הסטורית אחת בעמנו, תקופה הסטורית חשובה מאד: שנות המאה העשירית לאלף החמישי למנין שאנו מונים. או מאמצע שנות המאה הי״ב עד אמצע שנות המאה הי״ג לפי התאריך הנהוג, — תקופת הרמב״ם, פעולתו הענקית ותוצאותיה בסוף ימי חייו ואחרי מותו. בא האדם הגדול הזה והעלה אבוקה בבית מדרשנו, אבוקה מברקת ומסמאת קצת את העינים במאורה הגדול. עוד לא ירדו לסוף דעתו של בן מימון אפילו בדורנו; החוקרים עמדו על מה שהעלה בן־מימון בגופי תורתנו, או מה שחדש בפילוסופיה:

מציאות השם, תאריו, אחדותו, טבעו; טבע המציאות הכללית, מהות היהדות, הבנת התורה וכדומה. אבל עוד לא הבינו את עומק המהפכה הרוחנית, שהביא הענק הזה בחיים המוסריים של עמנו; עוד לא הכירו את היסוד התוסס והמניע האצור בדבריו אפילו בשביל בני דורנו. מקדים אני לומר כזה, כדי שלא יחשדני אדם, כי להפחית את ערכו באתי.

ועם כל זה, בשעה שאני קורא את ספורי מאורעותיו של האדם הגדול הזה ומה שאירע לספריו הגדולים — כי העריצו אותם רבים, ולעומתם קמו עליו פעמַים מקטרגים חריפים; כשאני רואה, כי תקופה של מאת שנה בהסטוריה הישראלית מלאה רק גדולת משה בן מימון, וההסטוריה עסוקה רק במה שעלה לו ולספריו, — כשאני רואה זה, אני שואל: ועם ישראל מה עשה כל אותם הימים? היעלה על הדעת, כי העם בכללו היה עסוק רק במחלוקת על דבר משה בן מימון? היעלה על הדעת, כי זוהי הסטוריה של תקופה שלמה בת מאת שנה? אין אני מקטין, חלילה, את ערך ספרו של משה בן מימון. לפעמים יהיה איזה ספר המפעל היותר גדול בדורו. אבל גם הספר הגדול הזה יובן לנו על אמתתו רק מתוך יחסו אל החיים.

ושוב מוצא אני תקופה הסטורית חשובה בישראל, אשר באו אנשי המליצה ויחסוה על שם איש גדול וסופר — זוהי תקופת משה בן-מנחם. קרובה היא התקופה הזאת לנו, אבל גם בדור הסמוך לה לא הבינוה. בני אותו הדור ציירו לנו את אופן התהוות הדברים, כי היו „קושט ודת צרורים באופל מדור לדור, עד כי אמר אלהים: יהי משה! ויהי אור". מנדלסון היה אדם גדול — לא ענק כשלמה בן גבירול או כמשה בן מימון — וגם אותו ואת פעולתו לא הבינו מתוך יחס ממשי ואמתי אל החיים, אלא מתוך רוב חזיונות ודמיונות.

עוד לפני כמה שנים נסיתי להסביר את הדברים על פי פשוטם ולהפשיט מעליהם את המליצה ואת הפיוט. בימים ההם היו ידועות לנו רק קצת העובדות, כי מאמצע שנות המאה הי"ח ואילך בא שנוי גדול בחייהם האיקונומיים של היהודים בגרמניה. בימים האחרונים נתגלו מקורות אחרים להבנת החיים האיקונומיים של היהודים בגרמניה בשנות המאה הי"ח. אחרי אשר עלה המלך פרידריך השני לכסא נלחם עשרים ושלש שנה על דבר מדינת שליזיאה, ובמלחמות האלה העשירו היהודים, שהיו מספיקים צרכי החילים, וקצתם סייעו למלך הפרוסי גם — בזיוף המטבעות. וברוב עושר העם גברו גם צרכיו הרוחניים וגדלה השכלתו. סדנא דארעא חד הוא: תחית הרוח צריכה לקרקע חמרי. „מקוצר רוח ומעבודה קשה" אין בשורת הגאולה מתקבלת. בשנות המאה הי"ז ירדו היהודים באירופה מאד במצבם האיקונומי, ואז עשו סחורה בחפצים גנובים, ואז נולדה „לשון הגנבים" („לשון חכמים" — בלשון הגנבים). בשנות המאה הי"ח הוטב מצבם החמרי — ונתעשרו חייהם התרבותיים. אז נולדו להם חכמים ופייטנים ומיטיבי הגיון. משה מנדלסון לא היה „יחיד בעמו", ענק שנתגלה פתאם והעלה אבוקה במחשכים, כמליצת „המושלים". הוא היה יליד דורו וגם פרי דורו. הסגולה הנפלאה של עמנו, המעוררת תמהון, היא בזה, כי עליתו והתקדמותו ממהרות לבוא תיכף כשיתאימו תנאי החיים לכך, ולהיפך, כשהוא יורד הוא יורד עד לעפר, וכשהוא עולה עד לכוכבים, ולפעמים אין בין ירידה ועליה אלא ימי דור אחד. ואת הסגולה הנפלאה הזאת עלינו להבין רק על ידי דעת הכחות הפועלים בעם כלו.

זהו ודאי גמור בעיני, כי בעתיד לא רחוק תכתב ההסטוריה הישראלית השלמה על יסוד האמתיות האמורות. בשעה שיציירו לנו האישיות הנעלה של שלמה בן גבירול יספרו לנו גם כן, מה היתה אשה מבשלת בקדרתה בימיו ומה האכילה את בנה, כשהלך אל בית-הספר.

וכבר נראו בזה כמה התחלות מוצלחות פחות או יותר. מונחים לפני כעת שני ספרים, אשר תכנם הוא בעיקר החקירה והדרישה בחיים האיקונומיים של היהודים בימים קדומים. לשניהם יש חשיבות מרובה מצד ידוע. הפץ אני להרצות את תמציתם ולברר איזו פרטים שבהם הצריכים בירור.

משה הופמאן פרסם זה מקרוב ספר על דבר „עסקי-ממון של היהודים בגרמניה בימי הבינים עד שנת 1350"*), זוהי הפעם הראשונה, אשר השתמש מחבר יהודי, הבקי בספרי „שאלות ותשובות", בחומר הרב האצור בספרים האלה להבנת החיים האיקונומיים של היהודים בימי הבינים. מלבד זה השתמש שמוש מספיק גם במקורות החיצוניים.

את היהודים בגרמניה אנו מוצאים — משעת יצירת ישוב היהודים במדינות האלה — עוסקים במסחר. חוקר אחד (Schaub) אמר בספרו ע"ד התפתחות עסקי ההלואה ומלחמת המדינה נגד עסקי נשך, כי בכל מקום אנו מוצאים את היהודים שואפים לפרנסה קלה. אין כאן המקום לברר, עד כמה מתאמת החלטה זו אל המציאות (גם המחבר דנן נבוך בדבר ועמל ללמד זכות על היהודים). אבל מה שטועים, כי אין זכר לעבודת האדמה בקרב היהודים בגרמניה (גם עוד טרם שאסרו עליהם קנית קרקעות), הנה ברור הדבר, כי טענה מוטעת היא זו. לא נתקיימה עבודת האדמה בידי היהודים, וזה היה תלוי בגורמים מקומיים. שהרי בו בזמן, שהיו היהודים בגרמניה עוסקים כולם במסחר או בעסקי רבית, אנו מוצאים את אחיהם במדינות המערביות עוסקים הרבה בעבודת האדמה. כך היה, למשל, בקרבת העיר נרבונה בשנות המאה השמינית והתשיעית. אפילו במדינת לותר (לוטרינגן) הסמוכה לגרמניה אנו מוצאים עוד בסוף שנות המאה העשירית יהודים בעלי אחוזות שדה וכרם. מכמה מקומות בתשובות רבינו גרשום אנו לומדים, כי בימיו היו יהודי מערב גרמניה עוסקים בנטיעת כרמים. הדבר הזה היה נמשך והולך גם בשנות המאה הי"ב. הנשים היו מכניסות לפעמים לבעליהן קרקע לנדוניא. גם במדינת שליזיאה היה קנין אדמה שכיח הרבה בין היהודים. כי עזבו היהודים בזמן מאוחר את האדמה ושמו את פניהם לעסקי-ממון, לזה ימצא המחבר סבות שונות. בעיקר הדבר פשט אז המנהג בקרב המושלים בגרמניה לנצל את היהודים על ידי גבית מסים וארנוניות, גם עין העם היתה צרה ביהודים וברכושם והתחילו הרדיפות התכופות. היהודים היו אנוסים להסתיר את רכושם ועשרם, מה שאי אפשר ברכוש קרקעי. וכו בזמן התחילו כבר להתחשב תמיד עם העובדה, כי אי אפשר להם להשתקע בארץ מושבם. אז גברה הנדידה בקרב היהודים, ושוב לא יכלו להשקיע את רכושם בקרקעות. רכושם של נעים ונדים, סחופים ומטולטלים, צריך שיהיה גם הוא נע ונד ומטולטל. ולרכוש כזה מתאים המסחר, וטוב ממנו — עסק הרבית. העם המטולטל המציא בהכרח את הרכוש המטולטל. ואמנם לא בבת אחת נתקו היהודים מן הקרקע, אלא הגורמים החיצוניים בתקופה האחרונה של ימי הבינים הביאו אותם זה אחר זה לידי כך.

---

*) הספר הזה יצא בקובץ החקירות להבנת החיים המדיניים והחברתיים מיסודם של המלמודים המפורסמים שמולר וזיהרינג. שמו הוא: „מאזעס האפפמאנן, דער געלדהאנדעל דער דייטשען יודען וואהרענד דעס מיטטעל-אלטערס ביס צום יאהרע 1350". לייפציג 1910,

גם אני נוטה במקצת לסברא זו, כי הגורמים החיצונים הרחיקו את היהודים מן הקרקע. אבל זוהי רק אחת הסבות ולא הסבה היחידה. בחיים האיקינומיים של העם הגרמני בא שנוי גדול. האכר החפשי, העובד את אדמתו בתור בעלים, נדחה קימעא קימעא מפני האציל, ארון האדמה, אשר כבש את האדמה יחד עם גוף האכר; עבדותו של האכר גרמה הרבה להרחיק את היהודי מעל הקרקע. אציל מושל לא היה היהודי יכול להיות, ואכר משועבד אל אדמתו ואל אדונו המתעמר בו ג"כ לא יכול היהודי להיות. כל הגורמים החיצונים, עד כמה שהיו לפעמים קשים עד מאד, לא עמדו בפני טבעו של היהודי. אין היהודי מסוגל לחיות בעבדות. ומעולם לא עמד בעבדותו. מימות פומפיוס ואילך היו בא"י כבושים. אחרי כבושים מצד הרומאים ונמכרו יהודים ויהודיות לעבדים ולשפחות במספר גדול, שכמעט אי אפשר לשער את כמותו. הסופרים מבני הנכר (שאינם חשודים על גוזמאות בענינים האלה) מסרו לנו ספורים מבהילים על דבר שוקי העבדים והשפחות בערי המזרח והמערב, שהיו נמכרים בהם יהודים ויהודיות למאות אלפים. שוק העבדים בא על ידי רבוי העבדים מבני ישראל עד משבר בתקופות ידועות (ביחוד בימי טיטוס ובימי הדריינוס). ועם כל זה לא עמדו יהודים בעבדותם. עבד יהודי היה דבר בלתי שכיח. אמנם אפשר לתלות סבת הדבר בגודל המצוה „פריון שבויים", שהיו היהודים מקפידים על קיומה בכל הזמנים. אבל טעם זה בלבד איננו מספיק. סכומי־הכסף הדרושים כדי לפדות את כל שבויי היהודים לא היו בעולם. לרוב נפדו היהודים בכח עצמם, לא בכח חמרי אלא בכח מוסרי, משום שאי אפשר היה ליהודי עפ"י טבעו לעמוד בעבדות. אני מוצא לפי זה סמוכים בין קלקול מצב האכרים החפשים בגרמניה ובכל ארצות אירופה — אלא כי בגרמניה נתקלקל מצב זה עוד יותר — ובין השנוי האיקונומי בחיי היהודים. דומה לזה היה גם המצב במדינת שליזיאה. ידוע לנו על פי מקורות שונים, כי עד שנות המאה הי"ב היו היהודים במדינה זו עולים במדרגתם החברתית על האכרים, ותושבי הארץ מן הגויים היו מהדרים להתחתן ביהודים. מה־שהיה אז שכיח תדיר. וכאשר נשתנו אחרי כן הענינים, והאכרים נעשו עבדים להאצילים, נשתנה גם מצב היהודים. לאצילים לא היו, כי חסר להם הכח החמרי, כח הסייף והזרוע, ולאכרים משועבדים לא היו, כי חסר להם, להצלחתם, כח הסבל של עבדים.

ובהיות כי נתרחקו היהודים מכל המעמדים החברתיים על פי הכרח הסבות, נהיו לסוחרים ולמלוי ברבית. לעלות למעמד האצילים והכהנים ולרדת למעמד האכרים העברים לא יכלו, כאמור. לכן היו לעירונים. גם בקרב העירונים היה קשה להם להתבצר; אבל זה לא היה בגדר הנמנע.

מתוך השקפה זו יובנו לנו כל מאורעות ימי הבינים והדורות המאוחרים עד קרוב לימינו. באמצע תקופת ימי הבינים נגמר בנין החברה המדינית, של אותה החברה המדינית שלא התפתחה והתקדמה באופן טבעי, אלא היתה כולה מין אסכולסטיקה מעוקמת ומעוקלת, מין סירוס מעשה בראשית. לעמוד בחברה מדינית מטורפת כזאת היה קשה מצד טבע הענינים; וכל־שכן ליהודים, אשר יחסם אל עם־הארץ היה שונה כל־כך בימי תגבורת השלטן הדתי, החברה המדינית של הימים ההם היתה דומה אל תבנית הערים ובניניהן בתקופה ההיא: לא רחובות ישרים ורחבים ולא בנינים שלמים ומסודרים, אלא חצות עקומות, שבילים צרים ושבילים בתוך שבילים; בנינים מסורסים ומשונים, עליה על גבי עליה, טלאי על גבי טלאי. בחברה המדינית הזאת לא היה מקום קבוע ליהודים, אלא באופן היותר טוב היתה להם בה דירת ארעי. דבר זה השפיע הרבה גם על מצבם האיקונומי ואופן פרנסתם.

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

VI.

בשבוע הקודם היו בגרמניה ועידות לשתי הסתדריות יהודיות חשובות: האספה השנתית של חברת „העזרה" („הילפסזעראיין") בברלין, והועידה הכללית הראשונה של „ברית הצעירים היהודים" בהנובר. אספת „העזרה" לא כונה אלא לתת להחברים דין וחשבון על העבודה במשך השנה. לוכוחים ע"ד שאלות עקריות לא היה מקום באספה זו. „העזרה" קיימת זה כעשר שנים, תכניתה קבועה ומסוימה והנוסח החדש אשר קבעה לעצמה בעבודתה, כי נתקרבה אל דרך הלאומיות העברית יותר מכל האגודות היהודיות האחרות בגרמניה, נתחבב כבר על החברים המרובים וזכה להסכמה וחבה גם מצד השדרות הרחבות של יהודי גרמניה.

שלשה הם המקצועות העקריים, שבהם עסוקה חברת „העזרה: החנוך העברי במזרח, וביחוד בארץ ישראל, עבודת פילנטרופיה ותרבות בקצת מארצות הגולה ועזרה להנודדים היהודים הבאים ממזרח אירופה. ועל מהלך העבודה בשלשת המקצועות האלה הרצו באספה השנתית נשיאי החברה — ד"ר דזמס סימון והד"ר פאול נתן — והמזכיר הד"ר ברנהרד כהן. דזמס סימון תאר את רוע מצבם של היהודים במזרח אירופה. ברומניה מתגבר הלחץ הפוליטי משנה לשנה, ואין פוסקים במדינה מלהתעלל ביהודים ולשלול מאתם את זכיותיהם המדיניות והאזרחיות. רע הוא מאד המצב האיקונומי של היהודים בגליציה. לפיכך צריכים אחינו הגליצאים לשאוף ראשית כל להתעזרות, לסדר ולגיים את כחותיהם הכלכליים והצבוריים, ליסד קופות למלוה ולחסכון וכו'. בעבודה שכזו „בעד גליציה על־ידי גליציה" משתתפת גם „העזרה" בכל יכלתה. בצבעים שחורים ובדברים קשים מתאר המרצה בפרטות את מצבם של היהודים ברוסיה; את הגרושים התכופים מחוץ לתחום, המצטיינים באכזריותם אפילו לפי המדה הנהוגה ברוסיה עצמה; את העוני והמחסור השוררים בתוך התחום; את ההגבלות הקבועות בבתי הספר של המדינה וגם בבתי הספר הפרטיים וכו' וכו'. לרגל המשבר האיקונומי והלחץ הפוליטי עזבו בשנת 1910 כשמונים אלף יהודים את רוסיה, כלומר כשני שלישים של כל המון הנודדים היהודים (ערך 120000 איש), שיצאו בשנת החשבון ממזרח אירופה למדינות הים, יהודי רוסיה הם. דרך גרמניה עברו מנודדי רוסיה כששים אלף נפש, ורבים מהם פנו אל מרכז ה„עזרה" בברלין ואל שלשים וששת הועדים והלשכות המיוחדות, שיש לו בערי הגבולים ובמקומות שונים בפנים הארץ. בכלל הוציאה חברת ה„עזרה" בהשתתפות היק"א בשנת 1910 לטובת יהודי רוסיה ערך רבע מליון מרק. (כלולות בסכום זה גם כל ההוצאות לעניני האמיגרציה.) הכנסותיה של החברה מתרומות חברים עלו בשנת החשבון 154000 מרק, ומנדבות פרטיות — 195000 מרק. מספר החברים נתרבה, והוא עולה עתה עשרים ושנים אלף איש.

הד"ר נתן הרצה אחר־כך על דבר עבודת החנוך של החברה בגליציה, בולגריה, רומניה וביחוד בטורקיה. יש לה ל„העזרה" כחמשים בתי־ספר, קצתם קיימים על חשבונה וקצתם נתמכים על ידה; רוב בתי הספר שלה — כשלשים במספר — הם בארץ ישראל. על כל בתי הספר שלה הוציאה החברה במשך שנת החשבון כמאה ושמונים אלף מרק. העבודה במקצוע זה התקדמה וגברה במשך השנה. עתה אומרת החברה לעשות עוד דבר חשוב — לתקן את בתי „התלמוד־תורה" בארץ ישראל וליסד שם בית־מדרש לרבנים. חסרון רבנים הראוים לאותה איצטלא מרגש בארץ ישראל במדה מרובה. הרבנים יש להם תפקיד בארץ, הם המתווכים בין הממשלה

ובין הקהלות, אבל חסרות להם—הידיעות הכלליות, הנחוצות לרב, שהוא ראש הקהלה. ביחוד חסרה לה״ם ידיעת שפות מודרניות וחוקי ההיגיינה. וכדי להעמיד לארץ ישראל רבנים הגונים, החליטה חברת „העזרה״ ליסד בקרוב בירושלים בית־מדרש לרבנים מתוקן וערוך בכל עפ״י צרכי הזמן והמקום. כיוצא בזה בטוח הוא דבר יסוד הטכניקום בחיפה. המרצה הטעים, כי „העזרה״ קבעה לה ליסוד מוסד להתאים את עבודת החנוך אל התנאים והצרכים המיוחדים ואל ההשקפות הדתיות של היהודים היושבים בארצות ההן, שבהן היא עסוקה בעבודה זו. בסוף נאומו הראה המרצה על חשיבותה הגדולה של היהדות המזרחית לכלל האומה והביע את תקותו, כי היהודים הגרמנים יוסיפו לשחר מכחותיהם לצורך תקונה ושכלולה של היהדות בארצות המזרח.

אחריו תאר הד״ר כהן את מהלך האמיגרציה היהודית, שגבוה בשנת 1910 בשלשים פרוצ׳ לעומת השנה הקודמת, ולבסוף הרצה הגזבר דין וחשבון על דבר מצבה הפיננסי של החברה והודיע, כי כל ההוצאות עלו בשנת החשבון לחצי מיליון מרק. מזה יצא, כרבע מיליון לטובת יהודי רוסיה, כמאה ועשרים וחמשה אלפים מרק—לצורך העבודה בארץ ישראל, כחמשים אלף מרק — לטובת היהודים בארצות הבלקן, והנותר — לטובת יהודי גליציה. המספרים האלה מוכיחים, כי מעשיה והשפעתה של חברת „העזרה״ הולכים ומתרבים במדה הגונה. האספה הביעה להועד את תודתה על עבודתו הישרה והפוריה ובחרה פה אחד באותם החברים עצמם לועד גם לשנה הבאה—ובזה תמה האספה.

דמות אחרת לגמרי היתה לועידה של „ברית הצעירים היהודים״ בהנובר. ועידה זו היא הראשונה, אשר באי אליה צירים, שנבחרו מאת האגודות, ותעודתה היתה לקבוע תכנית עבודה בשביל כל האגודות. גם אחרי הפרוד „הליברלים״ „לברית״ מיוחדה, עדיין נשארו בתוך האגודות של „הברית״ הכללית אלמנטים שונים, הנבדלים אלו מאלו עפ״י השקפותיהם והלך־נפשם. יש ציונים גמורים, ויש „לאומיים־למחצה״, שאמנם הולכים הם ומתקרבים אל הלאומיות העברית, אלא שלפי שעה עדיין עומדים הם באמצע הדרך. יש הבדל הדעות גם במה שנוגע להיחס אל הדת. כל ההבדלים האלה באו לידי גלוי בשעת הועידה מתוך וכוחים חמים, ולפעמים גם נלהבים וסוערים. בכלל היתה רוח חיים ו„צעירות״ רעננה שפוכה על הועידה הזאת, ולפיכך היתה מלאה ענין. אבל גם סדר מצוין שרר בועידה, שארכה יום אחד, ומבעד לכל הבדלי הדעות וההשקפות הבקיע לו דרך הרצון האחד המשותף לכל — לסדר את כחותיהם של היהודים הצעירים על יסוד ניטרלי השוה לכל הצדדים. ולפיכך היתה פוריה עבודתה של הועידה. החלט, שה„ברית״, כשהיא לעצמה, אינה קובעת בתכניתה שום עקרים דתיים או „פוליטיים״, וכל אגודה רשאית לדון על כל הפרובלימות הדתיות והלאומיות ועל כל החזיונות התרבותיים והחברתיים, שיש להם יחס ליהודים ויהדות. החלטה זו נובעת מתוך ההכרה, שאין זו מטרתה של „הברית״ לעזור למפלגה זו או אחרת, אלא שזו היא מטרתה — לחנך את הצעירים חנוך עצמי, לעשותם יהודים, ו,הכינם לעבודת עמם בעתיד.

מספר חבריה של ה„ברית״ מגיע כמעט לעשרת אלפים איש, ויש לה ערך שבעים אגודות בכל רחבי המדינה. ההסתדריות היהודיות הגדולות שבגרמניה, כגון „אגודת היהודים הגרמנים״, „האגודה המרכזית של האזרחים הגרמנים בני דת משה״, „אגודת המורים היהודים״ ולשכות „בני־ברית״ תומכות את „הברית״ של הצעירים וגם שלחו צירים מיוחדים אל הועידה. ביחוד עשו רושם עמוק דבריו של הרב הד״ר גרונימן מהנובר (אביו של הציוני גרונימן הברליני), שהשתתף בהועידה בתור בא־כח „אגודת־הרבנים״. „התנועה בקרב היהודים הצעירים—אמר הרב הישיש—מוסיפה כח לאמונתנו בקיום היהדות. במשך מאת השנים הקודמות התרחק הדור הצעיר מן היהדות והתיחס אליה בשויון־נפש גמור. ואולם ברוך משנה העתים! דורנו הצעיר מעודד את רוחנו ומחזק את תקותנו. אמנם ההסתדריות היהודיות הגדולות עזרו ליצירת „ברית־הצעירים״. אבל ההסתדריות ההן עצמן אינן אלא פרי הלחץ החיצוני שלוחצים את היהודים, בעוד שתנועת הצעירים יצאה מתוך צורך פנימי ונפשי, מתוך עצם היהדות״. ואמנם מהלך הועידה הוכיח, כי בתוך היהודים הצעירים הולך ומתרקם כח־מניע חדש לחזוק היהדות בגרמניה.

שני ספרים חשובים ע״ד עניני היהדות יצאו בימים האחרונים בגרמניה. הסוציאולוג הידוע הפרופיסור וורנר זומברט הוציא זה עתה ספר גדול בן חמש מאות עמודים ע״ד „היהודים וחיי־הכלכלה״. המחבר מתאר מתוך הכנה מדעית אוביקטיבית את ההשפעה הגדולה של היהודים על יצירת הרכוש המודרני והתפתחותו מסוף המאה הט״ו ואילך. זומברט מוכיח, כי היהודים הכניסו אל תוך חיי־הכלכלה את „ההתחרות החפשית״, שהיא המניע הראשי בכל מקצועות הפעולה האיקונומית המפותחה. המחבר סובר, כי גם הדת הישראלית מיוסדה על „הרציונליות־של־החיים״, ולפיכך הכשירה גם היא את היהודים, שתעשה השפעתם במקצוע הכלכלי בכירה. ספרו של זומברט מעורר הרבה עיונים ומחשבות, והרבה פיות ממללים בו והרבה עטים כותבים וחוזרים וכותבים עליו, והשפעת היהודים שוב היתה לשאלת היום. *)

במובן המדע העיוני יש לו חשיבות גדולה גם לספרו החדש של הד״ר פרויס ע״ד הרפואה בתורת משה ובתלמוד. הספר הגדול הזה, שעלה לו להמחבר בחמש ועשרים שנות עבודה, תופס מקום בראש כל הספרים שנכתבו עד עתה במקצוע זה. המחבר נמנה על היהודים האורתודוכסים בברלין, והוא אדם צנוע ורופא מומחה ובקי בספרות ישראל העתיקה.

ועוד חדשה ספרותית מיוחדת במינה. כפי שמסרו לי, תוציא „העזרה״ בקרוב ספר שירים עם מנגינות בשביל בתי־ספר העברים, ביחוד בשביל בתי הספר בארץ ישראל. השירים והמנגינות נאספו ע״י ה׳ אידלסון בירושלים, ונסדרו והוגהו ע״י חבר מומחים. הספר יכיל שירים גם בשביל גני ילדים עברים.

י. ל—ן.

ברלין.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

XI.

הדפוטציה של המוזגים היהודים לא הביאה קונצסיות בעין מווינא. גם ההבטחה, שבזמן קרוב תנתנה מאות אחרות קונצסיות חדשות למוזגים יהודים, לא נתקיימה עדיין. אבל ראוי לעמוד על עובדות חשובות אחרות, שנבלטו ע״י עלית הדפוטציה לווינא.

בשעה שצוררינו הגלויים מכל הסיעות ומכל הגונים מצאו בחלק ע״ד בטול הפרופינציות הזדמנות רצויה לצאת נגד היהודים בגלוי, לא נמנעו גם שונאינו הנסתרים לחרוש מזמות, כיצד אפשר להפוך את החוק הזה לרועץ ליהודים. וכשבקשו הללו אמתלא לכונתם המכוסה, מצאו את — ה„מלחמה נגד האלכוהול״. ובשם „מלחמת־מצוה״ זו נטלו מאת עשרות אלפי נפשות ישראל את פרנסתם הדלה. אמנם, זוהי „מצוה הבאה בעברה״ ו„אין בודקין למזונות״, אבל הרי לא ב„בני־ברית״ עסקינן, וכנראה, הללו, השטופים ב„אהבה״, אינם מצווים על דברים כאלה...

והנה הלכה דפוטציה של שלשת אלפים איש כמעט לווינא לצעוק חמס ולדרוש משפט. הדפוטציה ושולחיה קוו למצוא בווינא אנשים, שעדיין לא נמחה מלבם רגש היושר והאנושות. ואמנם מצאו: תושבי עיר הבירה השתתפו בצרת המוזגים העלובים. עלה בידי הדיפוטציה לרכך אפילו את לבות העתונאים, היושבים במערכות העתונים הגדולים. אבל לב אחד לא נע ולא זע למראה הזה: לבו של ראש קהלת היהודים בווינא, הד״ר אלפרד שטרן. כשהלכו הנבחרים שטאנד ושטרויכר לבקש את הד״ר שטרן בשם הועד, שקהלת היהודים בווינא תשתתף בההוצאות המרובות בשביל המצאת מזון ודירה להמוזגים היהודים במשך שהותם בווינה, ענה להם הלז: „אטו בחייטים או בסנדלרים עסקינן?״ כלומר: יגועו כל המון המוזגים היהודים, שניטל מהם לחמם, ברעב; יהיו מכאן ולהבא המוזגים גרפים ואצילים פולנים, מיוחסי הארץ, שלהם ניתנו הקונצסיות, ובלבד שתמחה מעלינו חרפת המזיגה. ולא הועילו כל דברי הפתוים והבקשה

*) בקרוב יודפס ב„העולם״ מאמר מיוחד ע״ד ספרו זה של זומברט.
המערכת.

מצד הנבחרים האמורים: ראש־הקהלה עמד על דעתו ולא נתן אפילו פרוטה, אף־על־פי שקהלת היהודים בווינא קבלה באותו יום מאת יורשי רוטשילד מאת אלף כתרים לחלקם בין העניים...

ועוד נשיא אחד התיחס להדפוטציה באופן הדומה לזה, הלא־הוא נשיא הקלוב הפולני בהפרלמנט, הד"ר לזרסקי. את תמצית תשובתו להדפוטציה, שהיתה מלאה דברים בוטים כמדקרות חרב כלפי היהודים בכלל והמוזגים בפרט, מסרתי כבר במכתבי הקודם (עי' „העולם" נומר 7). בזה רוצה אני לציין רק עוד פרט אחד. בתוך תשובתו התנה הד"ר לזרסקי עם יהודי גליציה תנאי: „אם תעמדו אתם לצד הקלוב הפולני, יעמוד הוא לימינכם". בדברים האלו, שאמנם נאמרו מפי הד"ר לזרסקי, אעפ"י ש„הפאלנישע קארעספאנדענץ" עברה עליהם בשתיקה, כלולה שיטוו של הקלוב הפולני. והנה הראו הפולנים בפועל, ע"י חלוקת הקונצסיות", שעניני היהודים, ואפילו במקום שחייהם של כמה עשרות אלפים נפש ממש תלוים בדבר, רחוקים מלבם. הישימו איפוא יהודי גליציה לב לזה, ותקוים באמת נבואתו של הד"ר לנדוי, שזוהי הפעם האחרונה, שהיהודים פונים לעזרה אל הקלוב הפולני?

ואולם צריך להודות על האמת, שמתוך ענין המוזגים נתגלו גם פניהם האמתיים של הרותינים. באחד ממכתבי הקודמים הבאתי ראיות אחדות המוכיחות, עד כמה אי־אפשר לסמוך בפוליטיקה על הרותינים ועד כמה רחוקים הם גם הרותינים מחבה לישראל, אבל בשעה שעד כה יכולנו להביא רק ראיות שליליות, כלומר שבענין זה או אחר לא הגינו הרותינים על אינטרסי היהודים, הנה בענין המוזגים יצאו הרותינים בגלוי נגד היהודים. וראש הקלוב הרותיני, הד"ר אוקוניבסקי, לא הסתפק בתשובה השלילית, שהשיב להדפוטציה של המוזגים, אלא שבאחת מן הישיבות האחרונות של ועידת הפרלמנט לתקציב נשא נאום חריף נגד המוזגים והדפוטציה, והביע את התנגדותו לזה, שאומרים עכשיו לעשות הנחות להמוזגים היהודים ולמלא קצת מדרישותיהם. עד כמה היו דברי אוקוניבסקי חריפים ובוטים אפשר לראות מזה, שהשתדל אח"כ לבל יזכר נאומו זה בעתונים.

וכי יש אמנם לירוא את העתונים, דבר זה ראינו בימים האחרונים בענין זה עצמו. היה מעשה, וכמה מחברי הקלוב הפולני נכשלו בלקיחת שוחד מאת יהודים על־מנת להמציא להם קונצסיות למזיגה. המכתבים, שנשלחו בענין זה ע"י הנבחרים הפולנים אל היהודים, נפלו אח"כ לידי ראש ה„מפלגה העממית", סטפינסקי, והוא מסר את המכתבים הללו לחברו במפלגה, להיהודי קנריק, אשר פרסם אותם בעתונים. העתונים, ביחוד האשכנזים, שמחו על המציאה הזאת והשתדלו לגלות ברבים קלונו של כל הקלוב הפולני, המתפאר בצדקתו וישרו. לרגלי פרסום הסקנדל הזה, קמה, כמובן, מבוכה עצומה בספירות הפולנים. את פאדוק, שהודה על חטאתו, הוציאו מן הקלוב. אבל הוא התמרמר ע"ז, אחרי שגם סטפינסקי בכבודו ובעצמו, סגן־נשיא הקלוב הפולני, איננו נקי ממעשים כאלה ומעבירות החמורות עוד מאלו. העתונות הפולנית נסתה ליטול את עוקצו של הדבר והתנפלה על היהודי קנריק...

הנה כן: אותם האדונים עצמם, המאשימים את היהודי באונאה ו־רמאות, גוזלים מאת היהודים את פרנסתם בשם ה„מלחמה נגד האלכוהול"— הם עצמם אינם נמנעים לעשות סחורה בקונצסיות ולהוציא ע"י רמאות מגונה כזו כסף מאת היהודים העניים. זהו הקלוב הפולני, זהו מוסרו וזהו ה„הונור" היחסני שלו...

לפני איזו שבועות היו בחירות למועצת העיר לבוב. אעפ"י שתוצאות הבחירות אינן ידועות עדיין לכל פרטיהן, מכל מקום כבר נודע, שהיהודים יצאו מן הבחירות וידם על ראשם. אפילו מתבוללים ידועים, שבכל יום ובכל שעה הם כתוים קידה בלפי הפולנים ונכונים למסור את נפשם על פולניותם, נמחקו מן הרשימה ע"י כל הבוחרים הפולנים, מבלי הבדל מפלגה. לא הועיל להם להקנדידטים היהודים כל הלגיטמציות שקנו בכסף מלא מאת היהודים, לא הועילו להם כל ההבטחות והשבועות שפולנים גמורים הם לכל דבר. אל רשימות הקנדידטים אמנם נכנסו, אבל הבוחרים חזרו ומחקום. ספק הוא, אם במקום עשרת המנדטים שהיו היהודים צריכים ליטול, יטלו גם ששה. גם הממיף הד"ר קארו, שהיו הפולנים נוהגים תמיד לתת לו מנדט, לא נבחר הפעם.

הציונים לא השתתפו כלל במלחמת הבחירות של עכשיו, כי ידעו מראש, שכל העמל יעלה בתהו. העמד לקנדידט גם נבחר הפרלמנט ברייטר, וכמעט כל היהודים נתנו לו את דעותיהם, ובכל זאת עדיין הדבר מוטל בספק, אם זכה להבחר: לפי תורת הפולנים אוהב ישראל הרי הוא כישראל ואחת דתו להמחק מתוך הרשימה...

באחת הישיבות של הנהגת הקהלה היהודית בקראקוי דנו ע"ד ה„מורע שפיצר".

שלמה שפיצר — מורה דת ישראל בבתיה"ס התיכונים בקראקוי ומנהל בי"ס ליהודים. הוא ידוע גם בתור מחבר של ספרי למוד ותרגים לסדור תפלה בשפה הפולנית. זה כבר התלחשו על שפיצר זה שאינו יודע עברית כלל ושזרים לו גם עקרי תורתנו. ועוד ספרו עליו, כי הורה לתלמידותיו, שמותר לחלל את השבת. בדקו ב„סדורו" והוברר, שקרא את שמו על מעשי אחרים, אלא שקלקלם. ובכ"ז לא שמו אליו לב, אחרי שרגילים אנו בגליציה למורי־דת כאלו.

עכשיו נודע הדבר, ששלמה שפיצר חבר הוא לשונאי ישראל מפורסמים ועוזר במערכת העתון האנטישמי „פראוודא" (יש אומרים—גם בה„גלאס נאראדו"). שפיצר הודה לפני ראשי הקהלה שהוא גם מחבר הספר "O drogę szczęscia„, שנדפס בהוצאת העתון „פראוודא" ובהסכמת גדולי האנטישמיים, ושתכליתו הוא, להזהיר את האכרים לבל יקנו כלום מאת היהודים ולא יכנסו לבית מוזג יהודי וכו'.

החקירה והדרישה בענין זה עוד לא נגמרה; אפשר שיודעו עוד דברים יפים מאלו, אבל כל מה שנודע כבר, דיו בשביל להפיץ אור על מצב החנוך הדתי והמוסרי של ילדי ישראל בבתיה"ס הכלליים בגליציה. וכשבאים הציונים ודורשים תקונים בהחנוך הזה, מקימים המתבוללים קול־זועה: „פולין בסכנה!"...

אחד אחד הולכים ונפטרים המעולים שברבני גליציה. בשתי השנים האחרונות מתו ר' אריה הלוי איש הורביץ מסטניסלוי ור' שרגא פיבול רוהטין מזלוטשוב. עתה נפטר בשנת השבעים והארבע לימי חייו גם הארי שבחבורה— הרב ר' שלום מרדכי הכהן שוודראן אבד"ק ברז'זני.

הנפטר היה אחד מן הגאונים הגדולים שבימינו ושמו נודע גם מחוץ לגבולות גליציה. הוא חבר כמה ספרי שו"ת, כמו „דעת תורה", „גילוי דעת", „משפט שלום", שו"ת מהרש"ם בג' חלקים המכילים יותר מאלפים תשובות, שיש להן ערך רב לעניני הוראה.

המנוח היה בן לאנשים פשוטים ומשנת הכ"ד לימי חייו שמש בכתר הרבנות בכמה ערי גליציה. בברז'זני שמש ברבנות ל"ט שנה. המנוח היה מתערב לפעמים גם בעניני הכלל; ועפ"י השפעתו נתקנו תקונים ב„כולל גליציה". בבילז עינו אותו על שהוציא קול־קורא ודרש תקונים בענין ה„חלוקה". בכ"ז נבחר הוא לראש אספת הרבנים, שהיתה לפני שנים אחדות בסונדו־ה־וישניה. המנוח נבדל מהרבנים מבני דור הישן גם בזה, שידע שפות המדינה על בורין. שלום לעפרו!

הסתדרות תלמידי בתיה"ס התיכונים והגבוהים בגליציה „צעירי ציון" החלה להוציא ירחון עברי „לעניני החיים, לספרות ומדע" בשם „סנונית". ההסתדרות הזאת, שתעודתה היא לטעת בלב הדור הצעיר, ביחוד בלבות תלמידי בתיה"ס, רגשי אהבה וכבוד להיהדות ולקניניה, קיימת זה עשר שנים; זה כמה שנים היא מוציאה את הירחון הפולני „מוריה" בשביל בני הנעורים, ולפני שתי שנים יסדה גם ירחון פולני לילדים „השחר", ושני הירחונים ממלאים את תעודתם באופן היותר טוב. עכשיו נגשה ההסתדרות גם להוצאת ה„סנונית" ובודאי ראויה היא לתהלה על המעשה הזה. מן ה„סנונית" יצאו עד עתה שתי חוברות. הירחון עושה רושם טוב גם בחצוניותו וגם בפנימיותו. יהי רצון שיתקיים ויאריך ימים!

מאיר העניש.

בַּצִּיּוֹנוּת.

בנומר האחרון של ה„וועלט" נדפסה הודעה זו מאת הועד הפועל המצומצם:

הקונגרס העשירי יהיה בט'ו—כ"א באב תרע"א (9—15 באוגוסט למנין בני המערב) בבאזיל אשר בשווייץ בהיכל הקאזינה העירונית.

הבחירות צריכות להיות בימים שבין ז' לי"ב בתמוז (3—8 ביולי למנין בני המערב). פרוטוקולי הבחירות צריכים להתקבל בלשכת הועד הפועל המצומצם בקלן (קאראלינ־גערינג, 31) לא יאוחר מבי"ט בתמוז (15 ביולי). — מחאות על הבחירות, שמפורטים בהן הטעמים והנמוקים, צריכות להשלח תיכף אחרי הבחירות למרכז המקומי וללשכת הועד הפועל בקלן. למחאות שתתקבנה אחרי י"ט בתמוז (15 ביולי) לא יושם לב. את פרוטוקולי הבחירות צריך לערוך כחוק. טופסים לפרו־טוקולים אפשר לקבל מאת לשכת הועד הפועל במספר האכסמפלרים הדרוש.

נתפרסם הדין והחשבון של חברת אנגליה־פלשתינה לשנת 1910:

משום שהיבול לא נעשה יפה בארץ ישראל בשנת החשבון לפיכך נתמעטו עסקינו במחצית השנה הראשונה. במחצית השניה אמנם הוטב מצב העסקים, אבל לא במדה מרובה כזו עד כדי למלא גם את חסרונה של מחצית השנה הקודמת. ובכל זאת הרי תוצאות העסקים לשנה מניחות את הדעת במלוא המובן.

מותר הסכומים, שהפקידה הקרן הלאומית אצל המחלקה הראשית של הבנק ביפו לשם הלואות לזמנים ארוכים, נמסרו בשנת החשבון לאגודות לבנין בתים. וגם הפקדון החדש שהפקידה בידינו הקה"ל נמסר לאחרים בתור הלואה לעשר שנה. בכלל עלה הון הפקדונות הללו עד 21148 ליט' שט' (לעומת 10962 ליט' שט' בשנת 1909). עסקי האגודות למלוה הלכו וגדלו. בסוף השנה היו קיימות שלשים אגודות, שיש להן יותר מן 1200 חברים, וסכום חובן עלה לל"א בדצמבר עד 14725 ליט' שט' (לעומת 12861 ליט' שט' בשנת 1909). עסקי הפקדונות והצ'קים גדלו גם הם במדה הגונה; הללו עלו בסוף השנה עד 20800 ליט' שט' (לעומת 18800 ליט' שט' בשנת 1909).

בירושלים נשאר העסק עומד על עמדתו הקודמת. בבירוט ירד הריוח לרגלי ההתחרות הגדולה, ביחוד במקצוע החלוף; ואולם לעתיד נשקפות תוצאות יותר טובות. התקדמותו ותוצאות עסקיו של הסניף בחיפה טובות מאד. עסקיו של סניף חברון נשארו לא־חשובים כשהיו, אלא שהספיקו לכלכל את ההוצאות ולהעדיף עודף מועט. בסוף הקיץ נוסדה סוכנות בצפת.

הריוח הנקי, לאחר כל ההוצאות והנכוים, עולה 3653,13,5 ליט' שט', ומזה הניח הדירקטוריון 1000 ליט שט' למשמרת. הרי שנשארו לדיבידנד 2653,13,5 ליט' שט' ועם הסכום 976,2,8 ליט' שט' השמורים משנת 1909 יעלה סכום הדיבידנד עד 3629,16,1 ליט' שט'.

הדירקטוריון החליט להציע לאספה הכללית, אשר תהיה בסוף אפריל (היום והמקום יקבעו עוד), לתת $4\frac{1}{6}$ % דיבידנד, כלומר 10 פינסות כבשנה העברה. לזה יצטרך רק סכום של 3035 ליט' שט', וממילא ישארו לחשבון השנה הבאה 594,16,1 ליט' שט'.

על הדין והחשבון חתום נשיא הדירקטוריון דוד וולפסון.

סכום הנדבות שקבלה הקרן הלאומית במשך השבוע האחרון עולה, עפ"י הרשימות שנתפרסמו בה„וועלט" נומר י"ג, 8861,90 מרק, ולטובת הקופה הקואופרטיבית 250,53 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא 3862. הונה הכללי של הקופה הקואופרטיבית עולה עתה 120828,08 מרק.

בְּרוּסְיָה.

בעת האחרונה פנה הסינאט בשאלה להסינוד הקדוש, אם רשאים יהודים להקרא בשמות של נוצרים. הסינוד מסר שאלה זו לקומיסיה מיוחדה. בקומיסיה נחלקו הדעות. הוחלט למלא את ידי בעלי הדעות השונות להציע את טעמיהם ונימוקיהם בהרצאות מיוחדות. הוכנסו אל הקומיסיה שתי הרצאות מאת הפרופיסורים של האקאדמיה לתורת הדת גלובוקובסקי וטרואיצקי. הראשון תלה את עצמו בדעת חברי הקומיסיה הרבנית שעל יד הדיפרטמנט לאמונות הנכר, שהחליטה כי דת היהודים מקפדת, שלא יהיו היהודים נקראים בשמות של נוצרים. מלבד זה משמשים במעט כל השמות הנוצרים סמל לקדושים נוצרים. לפיכך היהודי שאינו מאמין בנצרות אינו רשאי גם להקרא בשם של נוצרי.

הפרופיסור טרואיצקי מצא, להיפך, כי אין לאסור על היהודים להקרא בשמות של נוצרים. לפי דעתו אין שמות של נוצרים המציאות כלל; יש רק או שמות של עובדי־אלילים או שמות שלוקחו מכתבי־הקדש. ועוד העיר הפרופיסור טרואיצקי, כי קריאת שמות נוצרים ליהודים עלול לקרב את היהודים אל תושבי הארץ הנוצרים.

אבל כנראה אין רוצים בהתקרבות זו כלל, ועפ"י רוב דעות נפתרה השאלה בשלילה, כלומר, שאין היהודים רשאים לקרא בשמות של נוצרים.

והאדמיניסטראציה הקישינובית כוונה לכתחלה לדעת המחמירים, ובמצאה על דלת ביתו של הרב דמתא לוח וכתוב עליו „ליאוב מואיסואיבין צירלסון" מסרה אותו לדין בגלל אשר קרא לעצמו בשם נוצרי.

———

היהודים השחורים באודיסה, שבעזרתם נבחר הבארון ויגה לדיפוטאט בדומת־הממלכה, החליטו להתאחד ולהעשות אגודה מאושרת עפ"י ספר של תקנות.

בחוק ע"ד הנהגת זימסטבה בפלכי־המערב, אשר הוציאה הממשלה בכח הסימן 87 של החוקים היסודים, נמצא בנוגע ליהודים רק הסעיף האחד הזה:

„כל זמן שלא נפתרה עדיין שאלת היהודים ברוסיה אין ליהודים הרשות להשתתף בבחירות אל הזימסטבות, וגם אינם רשאים להבחר בתור גלאסני הזימסטבות".

„כל זמן" פירושו, כמובן, — עד שיבא אליהו...

ליובל החמשים של הד"ר א"א הרכבי. ביום השבת שעבר הותג בפטרבורג יובל החמשים של הד"ר אברהם אליהו הרכבי. אל החגיגה באו ציורים גם מערים אחרות. ראש העדה ד"ר מ. אייזינשטאדט נשא נאום לכבוד היום וברך את חתן היובל בשם הקהלה הישראלית הפטרבורגית. בשעה השמינית בערב היתה באולם הגדול אשר על יד בית־הכנסת אספה גדולה ורבת־העם לכבוד בעל היובל.

האגודה הספרותית היהודית התאספה לאספה כללית לכבוד יובלו של הד"ר הרכבי. חתן־היובל נבחר בתור חבר נכבד של האגודה. מר מארקאן קרא הרצאה ע"ד עבודתו של הרכבי במקצוע המדע העברי.

מערכת „העולם" שלחה טלגרמה של ברכה לבעל היובל.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

При этомъ № прилагаются для подписчиковъ въ Россіи проспектъ и денежный переводъ для возобновленія подписки.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, י"ד ניסן, תרע"א.

ВИЛЬНА, 30-го Марта, 1911 г. № 13 WILNA, 12-ten April, 1911.

הנומר הזה הוא האחרון לרבע הראשון וכל החותמים שחתמו על "העולם" עד הראשון באפריל מתבקשים לחדש את חתימתם בהקדם.

המחיר	
ברוסיה לשנה	5 רובל
באמיריקה "	3 דולר
באנגליה "	11 שיל.
בארץ ישרא' "	13 פרנק
בגרמניה "	11 מארק
באוסטריה-אונגריה	13 קראן
ובשאר הארצות	13 פרנק

וכחשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על "העולם" לרבע השני (מאפריל) שנת 1911.

בשנה זו נתרחבו ונשתכללו כל חלקי השבועון ונתוספו עליו הוספות ומלואים

מחיר גליון 12 קופ'.

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטיט חולקת ארבעתים: — על הגליון הראשון 60 קופ' על שאר הגליונים 40 ק' בעד שנוי האדריסה 30 ק'

אדריסת המערכת והקונטורה בוילנה:
Редакція „Гаоламъ" Вильна.
Redaction Haolam
Wilna.Russland

פרס לחותמי „העולם" לשנת 1911

כתבי ל. נ. טולסטוי בעברית

(הוצאת „מזרח ומערב" בווילנה).

הכתבים יכילו ששים גליונות דפים, בפורמט גדול, ויחולקו לששה כרכים, כרך אחד בן עשרה גליונות בכל שני חדשים. הכתבים יתורגמו ע"י: ד. פרישמאן, י. ח. רבניצקי, א. דרויאנוב, י. ד. ברקוביץ וכו'. בן-אליעזר. אל הספרים יחוברו חמשה מאמרים, אשר יתארו את דמותו של טולסטוי: א) ביוגרפיה מפורטה; ב) טולסטוי האמן; ג) טולסטוי הפילוסוף; ד) טולסטוי המתודה; ה) טולסטוי ויחסו אל היהדות, אל הספרים תצורף תמונתו של טולסטוי.

המחיר עם המשלח 5 רובל.

חותמי „העולם" יקבלו את כל ששת הספרים בחצי מחירם,

היינו: ברוסיה 2,50 רוב'; בגרמניה 6 מרק; באוסטריה-אונגריה 6½ כתר; באמיריקה 1 דולר 40 סנט; באנגליה 6 שילינג; בארץ-ישראל, בפרנציה וביתר הארצות 7 פרנק.

ההנחה על ספרי טולסטוי תנתן גם לחותמים על „העולם" לחצי שנה, ויקבלו במחיר 1.25 רוב' (ובחשבון זה בכל הארצות) שלשה ספרים. **לחותמים רק על רבע שנה לא תנתן הנחה זו.**

הספר הראשון יצא בחדש אפריל ויכיל: א) „ילדות" ל. נ. טולסטוי, תרגם י. ד. ברקוביץ; ב) טולסטוי האמן", מאמר מאת בעל-מחשבות; ג) תמונת טולסטוי.

אלה, אשר עדיין לא חתמו על ספרי טולסטוי, יכולים גם עתה לעשות דבר זה בשלחם את הכסף להמערכת בווילנה או להסוכנים. יחד עם משלוח הכסף בעד ספרי טולסטוי, צריך החותם להודיע את נומר החתימה שלו הנדפסת על גבי המעטפות שבהן מתקבלים נומרי „העולם". את דמי החתימה על ספרי טולסטוי צריך לשלוח אם על שלשה ספרים — בפעם אחת ואם על כל ששת הספרים — בשתי פעמים. — הכתבת:

Редакція „ГАОЛАМЪ" Вильна, Солдатская 3/15. Redaktion „HAOLAM" Wilno (Russland).

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „די וועלט" בקעלן ע"ג רהיין (Karolingerring 31.) וע"י סוכני „העולם" לארצותיהם, וכל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בווילנה את אדריסותיהם המדויקות.

החתימה מתקבלת מראשית כל רבע ולזמן לא פחות משלשה חדשים.

עַל הַמִּצְפָּה.

גאולה.

וְשוב אנו מרימים את עינינו למרומי העבר והנה העבר עומד כמו חי לפנינו: שקועים בעבודות מצרים, בונים ערים לפרעה, בנים מושלכים היאורה, אין תבן נִתָּן ושרי המסים מענים ומציקים ודורשים. ערב ובוקר וצהרים: לבנים, לבנים, לבנים...

ומכפנים: עבדים שנשתרשו בעבדות, נפשות שבורות, רצוצות, עינים הנשואות אל יד אדוניהן, ברכים כושלות ורוחות נמוכות, דתן ואבירם ואנשים שארכם עומד להם מוכן ומזומן בלשונם...

כגר החושך על העם. אין שביב אור. אין מוצא ואין מפלט.

ערפל של אלפי שנים חותל את התקופה של גלות מצרים ומסתיר אותה מעינינו. ואולם עין העם חודרת מבעד לערפל, וחש הוא העם ביסוריה של אותה תקופה, כאילו לא פסקו עד היום.

וזוכר העם את הגואל הגדול, אשר קם לו אז, אשר שבר את כבליו, התיר אסוריו ויעשהו לעם.

לא נביא בלבד היה משה, כי אם גם גואל. לא אל היחידים שבעם דבר הגואל, כי אם אל כל העם ולכולם הביא את הגאולה.

ולאחר הגאולה שהביא משה שוב היתה גלות, ושוב גאולה, ושוב — גלות.

ומשה, הגואל, היכן הוא?

כבר עברו לבלי שוב עוד אותם הימים, שאנשים בודדים יכלו להפוך עולמות שלמים, לשעבד עמים ולשחררם. עכשיו אין אנשים יחידים אלא עמים שלמים שולטים בעולם, ואותם היחידים ששליטים הם — על כח עמים הם נסמכים ובכח עמים הם שולטים.

עכשיו אין גואלים יחידים לעמים. עמים נעשים גואלים לעצמם.

לפני אלפי שנה היה משה שקול כנגד ישראל.

עכשיו שקול כל ישראל כנגד משה.

מה שעשה לפני אלפי שנים היחיד, עתיד לעשות העם. הגאולה עתידה שתבוא מתוכו ועל ידו.

דרך אחרת אין.

הקלוב היהודי הראשון.

בתוקף הסעיף הי"ד של החוקים היסודיים אשר לקונסטי־טוציה האוסטרית נפטר הפרלמנט קודם זמנו, — הוא הפרלמנט הראשון, אשר נבחר עפ"י חוקי הבחירה הכללית.

וחייבים גם אנחנו היהודים להשאיר בלבנו שם וזכר לפר־למנט זה:

בימיו נתוסף פרק יפה והשוב מאד בתולדות הפוליטיקה היהודית הלאומית. אל הפרלמנט הזה נבחרו ראשונה דפוטטים יהודים בתור יהודים, בפרלמנט זה נשמע ראשונה השם „קלוב יהודי", כלומר—נשמע ראשונה מעל במת פרלמנט קולה של הפו־ליטיקה היהודית;

מעט הוא מספר הדפוטטים היהודים, אשר כתבו את הפרק היפה הזה, אשר נטו את שכמם לשאת את המשא הגדול, שלא ידעה אותו עד עתה הפוליטיקה היהודית. א ר ב ע ה הם במספרם והם הוציאו לפעולה את הדבר, אשר לא הרהיבו לעשות ש נ י ם ־ ע ש ר הדפוטטים היהודים של דומת הממלכה הראשונה ברוסיה. ארבעה הם — הד"ר הנריך גאביל, הד"ר א. מאהליר, ה' אדולף שטאנד והד"ר בינה שטרויכר — וראוים הם, שיזכר שמם בכבוד ותודה.

והנבואות הקשות של רכי הלבב, אשר נבאו רעה למפעלם

בעל־מחשבות.

סְקִירוֹת וּרְשָׁמִים.

ד.

ל. קוֹבְרִין.

ל. קוברין התחיל לכתוב לפני שבע־עשרה שנה בערך. הוא נמנה על הסופרים היהודים המועטים, שנעשו שותפים ביצירת ספרות יהודית בלטרי־סטית ודרמטית באמריקה: יעקב גורדין, ז. ליבין ול. קוברין הם הם ראשי הספרות הזאת. הראשון מפורסם הוא אצלנו; שנים האחרונים אינם מפורסמים כמותו, אף־על־פי שעורכים בתיאטרון היהודי ברוסיה מדרמותיו של קוברין אף־על־פי שזה עשר שנים מונח בידי מוכרי הספרים שלנו כרך ספוריו, אף־על־פי שלפני שתי שנים זכה אותנו ברומן עבה מחיי האמיגרנטים היהודים — בכל זאת אין ל. קוברין מפורסם אצלנו. יצירותיו של קוברין מפוזרות ומפורדות הן בעתונות היהודית האמריקנית. את ערכו בתור מספר, בתור טכניקן של הספור הקצר, אפשר להעריך כראוי רק בשעה שהנובילות שלו מצטרפות לסדר אחד. והדבר הזה נעשה עתה, כי נתן הירחון האמריקני „צוקונפט" בתור תשורה לחותמיו את כתבי ל. קוברין, כרך הדור בן 974 עמודים, שיש בו שבעים נובילות נבחרות.

האם יגדל שם קוברין בעינינו על ידי מה שאסף את הסקיצות הבלטריסטיות שלו בספר אחד? האם נתוספה על־ידי הספר הזה לספרות היהודית אישיות אמנותית חדשה?

לדאבוננו עלינו להודות, כי בתוך האטמוספירה הכהה של ספרות

הרגע והיום עוזר ל. קוברין בלב המבקר והמסתכל ענין רב יותר מעתה, בשעה שהופיע לפנינו בכל מלוא קומתו.

עשיר הוא ל. קוברין בטימות, אך חסר יחסר לו אותו חזון־הרוח היחידי, שעל ידו נעשה הספרן המצוי, מחבר המעשיות, לאישיות אמנותית; אין לו אותו חזון־הרוח, העובר בכל סקיצה וסקיצה כמוטיב יסודי מוסיקלי. טעמם העקרי של נובילות קוברין הוא זה של אניקדוטות שאין הרצאתן רעת. מעוררות הן ענין בלב הקורא על־ידי גוף ספור המעשה יותר מאשר על ידי הראיה המקורית והעצמית, שהסופר רואה את גורלם של בני האדם, ואפיזודות מיוחדות מתוך חיי האדם.

כתבי ל. קוברין יש בהם ששה חלקים. הנובילות מסודרות לא עפ"י סדרן הכרונולוגי, כי אם על פי תכנן. ואף־על־פי שבכל חלק וחלק אנו מוצאים נובילות, שזמן של יותר מעשר שנים מבדיל בין הראשונות ובין האחרונות, בכל זאת אין אנו רואים כל הבדל פנימי בין כתביו, שנכתבו בימי נעוריו ובין המאוחרים שבהם (ויש שגם כתביו הראשונים נראו לנו טובים יותר מן המאוחרים). אותה הלשון, אותו כגנון התאור, שהעצמיות מעטה בו מאד, אותם החסרונות בעבוד הטימה גם באלה וגם באלו. נראים הדברים, כי במובן האמנותי התפתח ל. קוברין מעט מאד. החיים העשירו אותו רק בטימות, אך לא העמיקו את האמנות שלו ולא נתנו לו עין מיטיבה לראות.

שלש־עשרה הנובילות שלו, שהשם־הכללי „אהבה" נקרא עליהן, לכל היותר בינוניות הן במעלתן. בספרות היהודית אמנם חדשה היא הטימה „יאנקעל כוילע" (מחיי הדייגים היהודים), בשביל הקורא הרוסי היהודי אמנם מלאים הם ענין כמה פרטים מחיי היהודים האמריקנים, שסופרו כלאחר־יד— ואולם אחרי הקריאה אין הם משאירים כל רושם נכר בזכרוננו של הקורא.

של ארבעת הדפוטטים האלה, לא נתקיימו אף במעוטן. יצירת הקליב הידידי וקיומו במשך ארבע שנים לא רק שלא גרמי רעד להיהדות האוסטרית, במובן הפוליטי והאיקונומי, לא רק שלא שמישי יסוד להטיל השד ברפוטטים דללי ושילחיהם, כי רדוקים לבם ודעתם מעניני המדינה הכללים, אלא, להיפך, יצירת דקלוב וקיומו הרימו פעם אחת את כבודה של דאימר הישראלית, את כבודה של העתיקה שבאומות. הקלוב היהודי הראשון בפרלמנט האוסטרי כבש את הדרך. כל אותן השנים, משעה שנוסד הקלוב היהודי, כשהיתה הממשלה צריכה לבוא בדברים עם הצבור היהודי שבמדינה, לא היתה פונה אל ע ש ר ת הדפוטטים היהודים האחרים, היושבים בפרלמנט ושם דפוטטים יהודים לא נקרא עליהם, כי נמנים הם על הקליבים של דירמנים והפילנים, אי על מפלגתם של הכיציאל-דמוקרטים. הממשלה היתה פונה בעניני הצביר היהודי אל א ר ב ע ת הדפוטטים של הקליב היהודי, משום שעצם קיומו של קלוב יהודי, אעפ"י שמועטים היו חבריו, עשה אותו לבא כחו האמתי והנאמן של הצבור היהודי.

אין אני רוצים לפרט כאן אחד אחד את המעשים, אשר עשה הקליב היהודי הראשון במשך ארבע שנות קיומי, יאת התוצאית דמיחשיות של המעשים הללו. אלמלי היינו פירטים אותם, ידאי היינו מיצאים בדם מעשים שרא עלו יפה, ודאי היינו נבשלים גם ברצונות, שמזלם גרם להם שלא יגלו בדמות מעשים. מנדגי של עילם כך הוא: לא כל הרצינית לובשים צירת מעשים ילא כל המעשים מצליחים.

ואולם מתוך השקפה על עתידה של הפוליטיקה היהודית הלאומית אנו צריכים לעמוד הפעם רק על עצם יצירתן של הקליב העברי. כל צבורינו הגדולים ברוסיה, באמריקה, ברומניה דכתכלי במעשיהם של ארבעת הדפוטטים היהודים באוסטריה, אשר אומץ רוחם עמד להם להתוות להפוליטיקה היהודית דרך הדשד, להסיר מעליה את צורת הדכנעה ודשפלות, החביבה על כל דגרמנים, הפילנים, הרוסים כני־דת־משה, ולתת לד צירה הדשה של פיליטיקד לאומית, המגינד על עניני האימה בדברים ברורים ומתוך רגש הכבוד לעצמה.

וכשאנו באים להעריך את מעשיהם של מיסדי הקליב היהודי הראשון בערכו הראוי לו, די לנו אם נאמר:

דקליב היהודי הראשון היה לו ערך חניכי גדול לכל צבורינו שבכל ארצות גלותנו.

גדולה הפלאה.

ואם יש אמת בלבבכם, אתם בני הדור הזה, אל תבוזו להפוסחים על שתי השעיפים וחושבים מחשבת שמד, ואל תקללו את הצעירים האומללים שסגרו עליהם החיים, והם נדחקים לתוכם דרך הפתחים של בתי המסגד. אל תעשו שקר בנפשכם לקונן על רבוי המומרים ואל תשאו את שם היהדות וכבוד העם לשוא:

הותרה הרצועה, וכל הרוצה להמיר ילך וימיר.

הבדיחה מספרת, שהפרופיסור חוולסון היה אומר על עצמו, שהמיר את דתו מתוך „הכרה". הכיר, שנוח לו לאדם שיהיה פרופיסור באקדמיה לאמונה הפרבוסלבית בפטרבורג מלהיות ראש ישיבה בווילנא.

בדורו של חוולסון היה מדרך המשומדים לצאת מכלל ישראל לא למראית עין בלבד. שמד מתוך הכרה, שבכלל נוח לו לאדם שיהיה אינו יהודי משיהיה יהודי, עוד טרם נתקבל אז על הלב ברחובנו. רוב המשומדים היו אנשים שיצאו לתרבות רעה, הסביבה היהודית פלטה אותם מתוכה בשנאה, וגם הם היו לשונאי היהדות והיהודים. המשומד היה נחשב כמת לקרוביו ולכל עמו, והאבות היו נוהגים אבלות על בנים שעברו את הגבול.

אפשר שחוולסון היה הראשון מבין יהודי רוסיה, שהמיר רק

הנובילות, שהמחבר קרא להן „חיי המשפחה", הן תמונות קטנות, הטובידית, כי אמנם תופסת עינו של קוברין בכמה פרטים מחיי המשפחה, אבל לעתים קרובות הוא מקלקל אותם על־ידי ההגזמות הרבות שבתאורו („א בעשערטע זאך") וע"י ידי הסגנון האנידוקטי ודמפוריש, שהוא משתמש בו לתאור מחזות הארבה.

רפים מאד וכמדה ירועה גם בנליים הם תאורי חיי האמנים היהודים. הנובילה „הוא והיא", – שבה מתוארים, כפי הנראה, גולרפדן הזקן ו„יודע־דע קלאפשטערן", צעיר אמריקני „מהדרו" של לאטיינר, — אינה אלא מין „מעשה" אמריקני משונה, המעורר צחוק בקורא על־ידי אי־הטבעיות שבו.

דברים יותר טובים מאלה אנו מוצאים במחלקה „צייט און מענשען". בידוד עלה בידי ל. קוברין הטפוס שלו „קאיל מארקס" מבין היהודים האמיגראנ־טים הכוציאליסטים, שאותו תאר קוברין נעיר אגב אורחא - לפני עשר־שנים בערך. בחלק החמישי מרתפת רוח רעננות על הספור „דער מילכיגער בית־המדרש" (1904). החלק הששי, המכיל דברים קומיים וטראגיקומיים, הוא בכללו בינוני, אין לו לקוברין נעימה קומית טבעית, ורק לעתים רחוקות עולה בידו לזכות את הקורא בבת־צחוק משובחה.

בכלל עלינו להגיד, כי בידי ל. קוברין, שהתחיל לכתוב יהודית באמי־ריקה, עלו יפה ביותר, הן בנוגע לסגנון דלשון והן בנוגע לטיב התאור, ה„היימישע בילדער" הליטאיים שלו. קוברין עצמו מרגיש את הדבר. „במשך ימי חיי באמריקה — אומר המחבר — נבלטו לפרקים בזכרוני תמונות מחיי מולדתי הישנה. ואותן התמונות, שנחרתו עמוק־עמוק בתוך נשמתי, שמשו לי יסוד לספורים. באופן כזה נבראו ספורי „יאנקעל בוילע", „דער מילכיגער בית־המדרש" והספורים האחרים מחיי מולדתי". הציורים הלקוחים מחיי מולדתו עולים על הציורים הלקוחים מחיי אמריקה. „בשעה שתארתי את חיי היהודים ברוסיה, - מעיד קוברין על עצמו — עמד לפני עיני טפוס שלם קבוע עם השקפת־עולם ידועה ומסוימה, העוברת מדור לדור. ואולם בשעה שתארתי את חיי היהודים פה, ראיתי לפני רק נשמות תועות, שעדיין לא נגמרה צורתן, חיים של תהו ובהו... ולא נקל הוא הדבר לברוא חיים ותמונות מתוך התהו והבהו".

„רק האלהים הוא היוצר יצירות שלמות מתוך התהו והבהו". ואולם ל. קוברין איננו האמן בחסד עליון, הבורא מתוך התהו והבהו. בכלל אין הוא נמנה על הסופרים, שמתגלית בהם אישיות חפשית העומדת ברשות עצמה. כשם שעל הדרמות שלו שוכן צלו של הרב—יעקב גורדין, כך יעברו לנגד עינינו צללים לעשרות גם בשעה שאנו קוראים את הנובילות שלו. ואם גם מתפאר קוברין בגאוה ובגודל לבב בהקדמה לכתביו, כי בעתונים היהודים האמריקניים לא נתגלו כשרונות למופת, שאפשר היה ללמוד מהם הנה בכל זאת מרגישים אנו בכל אחת מנובילות קוברין את השפעתו של אחר. ואולם אותו ה„אחר" עצמו הוא, לדאבוננו, איכות קלה כל־כך בספרות הכללית, עד שקשה עד מאד לקראו בשמו.

האברמוביצים, הפרצים, הנומברגים, האשים עמדו תחת השפעת הספרות הרוסית והפולנית; ואולם לאמריקנים לא היה מדריך ומורה בדל, כי הספרות האמריקנית לא זכתה עוד בכלל להקרא ספרות. כך כותב ל. קוברין. ואולם בכתבו את דבריו אלה שכח, כי הספרות האמריקנית היא זו שנכתבה בשפה האנגלית. שקספיר, ביירון, בורנס, וולטיר סקוט, טהומס מור וכל המהלכים הספרותיים המאוחרים עד אוסקר אואיילד נמחקו בבת־אחת מזכרונו של קוברין. אין הוא חש גם בסתירה שבדבריו, בשעה שהוא פוסק הלכה, כי סופר יהודי אמריקני, שבלה את ימי נעוריו ברוסיה והיה מצוי

בשביל שיפתחו לפניו שערי האוניברסיטה—אמנם לא בשביל להכנס לתוכה בתור תלמיד, אלא לעלות על הקתדרא בתור פרופיסור. ומכיון שעלה לגדולה, ומכיון שנשאר בלבו קרוב אל עמו וגם לא נמנע מלעשות דבר לטובת עמו, בשעה שהיו גזרות מתרחשות לבוא על ישראל, השלים העם אתו, במשך הזמן נשכח מה שעשה חוולסון בימי עלומיו. באותם הימים היה השמד דרך, שכל ההולכים בה לא ישובון. פתחי המסגדים היו פתוחים לפני כל מי שרצה להכנס. ונכנס היה בכל יצא. ואנחנו רגילים ללמד זכות על כל אדם: „שמא עשה תשובה", „ודאי עשה תשובה" — והעם סלח לו לחוולסון. ואמת הדבר, אף כי נורא הוא, שגם יראים וחרדים ו„מחזיקי הדת" היו משכימים לפתחו ובאים עמו בדברים ע"ד עניני היהדות והיהודים. נראים הדברים, שגם בדורות ההם לא הקנאה הדתית הטילה חרם על המומרים. הרגש היהודי הוא שמלא את לב העם שנאה עזה כמות אל הפונים עורף לעמם. וחוולסון, שלא פנה עורף לעמו, רכש במשך הזמן את לב העם גם לאהבה אותו ולכבדו.

ושוב מספרת בדיחה אחת, שאחד השתדלנים אמר לחוולסון: כי לכך „נוצרת". וחוולסון השיב: עכשיו שנוצרתי — כאלו לא נוצרתי...

וכך היה חוולסון חי ביהדותו—ובנצרותו, דואג למצבו של כלל ישראל ולהמעטות הלבבות שבישראל, מטיף למוסר היהדות ומשתדל בקיום החדרים ומגדל את בניו — לנצרות ולקתדרות באוניברסיטאות, ובניו הרי הם כבר גויים גמורים ויש ביניהם, כפי שאומרים, גם אנטישמי גמור. והוא עצמו חי חיים טובים ארוכים, ובניו כשתילי זיתים. לעת זקנתו נפתחו השערים: כל מי שרצה לצאת ולשוב אל היהדות, יצא ושב. והוא לא יצא ולא שב...

וירידת הדת מצד אחד, והגזרות המרובות מצד שני הרבו בהמשך הזמן את מספר תלמידיו של חוולסון, שאינם פונים בעצמם עורף לעמם, אלא ש„פותרים" הם לעצמם ולדורותיהם אחריהם את שאלת היהודים" וממירים מתוך ההכרה, שנוח לו לאדם שיהיה נוצרי משיהיה יהודי. ואין האבות קורעים עוד את בגדיהם ואינם מתאבלים על בנים שנעשו משומדים. נשארים המשומדים בבתי אבותיהם, וברחובנו נושאים הם נשים ניצריות ומגדלים בנים לנצרות ולחיי העיים הזה. והרקבון היוצא מהם הולך ודבק בגופה של האומה כולה.

ד„גרים" הללו, המשומדים ל„מראית עין", שאינם נקרעים מעל גוף האומה לגמרי, קשים הם לישראל כספחת.

ואין „הלאומיים" פוסקים מלדון בצרעת זו שפשתה בנו. ובאותה שעה, כשמת חוולסון, אבי המשומדים „מתוך הכרה", הראשון שהורה, כי ראוי לו ליהודי ליטול את השם נוצרי ובלבד שיפתחו לפניו שערי האוניברסיטות, מספידים אותו כל העתונים הלאומיים שלנו ומקיפים את שמו במסגרת שחורה לאות אבלות.

באו וראו, אבות ובנים, יראים ורכי-הלבב. אל תרבו לפקפק. העם כולו מעורר אבלות על „בנו הגדול", שלא נוסף על שונאיו, אלא „פתר רק לעצמו ולבניו את שאלת היהודים".

הותרה הרצועה! התכבדו מכובדים!

— — — — — — — — — —

וגדול הכאב מאד, וגדולה מאד הכלמה...

רב צעיר.

לְמַדִּיחֵי יִשְׂרָאֵל.

III.*)

(סוף.)

ראוי לברר כאן את הסבה של עובדה זו, ששתי השקפות קיצוניות, שלכאורה מתנגדות הן זו לזו, מסיימות בכנון אחד

*) עי' „העולם" נומר 11.

אצל כופרי דמופת של הרוסים. מכיון שבא לאמריקה, מיד נעשה כקטן שנולד והמלאך סטרו על פיו והשכיחו את כל מה שלמד מעבר לים.

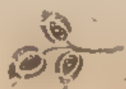
נאולם בקראנו הלאה אנו מוצאים, כי קוברין עצמו מתאר את הדלוצים הראשונים של הספרות היהודית האמריקנית בדברים האלה: „הצעירים האלה דברו ביניהם רוסית, ידעו את צ'רנישבסקי, דוברוליובוב, פיסארוב, בילינסקי, טולסטוי ושורגניוב". אנו רואים איפוא, כי גם באמריקה היו הסופרים נזקקים לסיפרי דמופת ההם, שבני אומנותם אשר ברוסיה נזונים מהם. הם אמנם לא ידעו את מנדלי מוכר ספרים ופרץ. ואולם מנדלי ופרץ לא ידעו גם הם את מנדלי ואת פרץ, ובכל זאת היו ליוצרי ספרות חדשה. ל. קוברין הוא אחד הדלוצים של הנובילה היהודית באמריקה, ואולם הדלוין והיוצר אינם שמות נרדפים. ואם ל. קוברין חושב באמת, כי הוא יצר מבלי שהיו אנשים אשר הלכו לפניו, הרי הוא מוכיח בזה, כי אמנם רק חלוץ הוא ולא יוצר, משום שהיוצר חש תמיד בשרשים, שמהם מפעליו יונקים את לשדם ובת היירם.

*

בהקדמה לכתביו מביע קוברין את הרעיון, כי הספרות היהודית באמריקה עולה על הספרות היהודית ברוסיה בזה, שהראשונה הרבתה יותר מן האחרונה להשתמש במוטיבים חדשים. הם, הסופרים האמריקנים, היו הראשונים שהתחילו לתאר את האהבה וכל מיני פרובלימות אירוטיות, הם תארו ראשונה את הפועל היהודי בצבעים טבעיים, הם היו הראשונים, שהתחילו לתאר את הטפוס של ריבולוציונר יהודי, את הטפוס של האשה המודרנית. בעיני אני נראה הדבר מגוזם קצת. ראשית, הנה פרץ הוא שהיה הראשון שהעשיר את הספרות היהודית בפרובלימה של האהבה. ד. פינסקי ברוסיה היה הראשון שהכניס את הפועל אל הנובילה היהודית. ובנוגע לריבולוציונר ולאשה מודרנית — הנה עלי להודות, כי עוד טרם מצאתי אותם גם אצל הסופרים שלנו וגם אצל הסופרים האמריקנים. אם נתפוס את המושג של טפוס ריבולוציונר באופן עמוק יותר, — אם נתפוס גם את המושג של האשה המודרנית מתוך כובד ראש, — הרי בעל כרחנו נודה, כי עוד לא באו ולא יכלו גם לבוא לידי גלוי בספרותנו, מפני שהם, הטפוסים עצמם, עוד טרם ישנם אצלנו במציאות. בודאי אפשר לכתוב מזמור שיר על ה„בונד הקטן" ולתאר את חבריו בתור גבורים, שבימינם דגל ובשמאלם ריבולבר. ואולם מזמור כזה לא ידיה יותר כמעשי להטים של אור בנגלי. ה„בונד הקטן" כבר נעשה „בר מצוה" גם הוא ועתה לועג הוא עצמו להשירה המוגזמה, ששר לו קוברין.

ובכל זאת אין להכחיש, כי צדק קוברין במדה ידועה. במובן זה מדבר בו לא האמן, כי אם האיש שלמד לדעת את הטכניקה של כתיבת נובילה. לו חשובה היא יותר הטימה מן הגלוי האמנותי של האופי. ובנוגע לטימות, הנה הספרות האמריקנית, שגדלה יחד עם העתון היומי והיתה מוכרחה מראשיתה להמציא לקורא חומר מלא עיון לקריאה, ודאי עלתה על הספרות היהודית הרוסית, הרוצה לתת יותר מחומר פשוט לקריאה.

בתור חומר לקריאה אין כתבי ל. קוברין מן הגרועים. קצת אמנות, אבל הרבה מעשיות, שנוח לו לקורא לבלות את עתו בהן.

ובמסקנא אחת—שהאבנגליון צריך להחשב לחלק מן היהדות. מצד אחד נביאי ההתבוללות הגמורה, המדברים מתוך גרונו של קלוד מנטפיורי, ומצד שני נביאי הלאומיות המזויפה, המדברים מתוך גרונם של ה"ה ברנר ובן־ישראל ב„הפועל הצעיר" ו„השלח", הראשונים הודו כל ימיהם בדת ישראל וכפרו בעם ישראל. והאחרונים, להיפך, מודים בעם ישראל וכופרים בדת ישראל. ושניהם הגיעו לבסוף לידי—הנביא מנצרת.

מה שהאש אחזה בפעם אחת בשתי הקצוות הללו אין זה מקרה בעלמא. שקר אחד יסודי מונח בשתי השיטות הללו גם יחד, וקרובות הן זו לזו, אעפ"י שהראשונה נראית לנו רחוקה יותר ממרכז היהדות, משום שדעתנו קרובה לצד החיובי שבאחרונה.

השמד היה לנו תמיד ברומטר הסטורי. כתות שונות עמדו בישראל, כת הולכת וכת באה, הללו נכנסו בקולי קולות ויצאו בחשאי, והללו—להיפך, הללו נתקרבו בזרוע והללו נתרחקו בזרוע. אבל סימן מובהק היה לנו תמיד: כשהגיעה איזו כת לשמד הוברר הדבר למפרע, שזו לא היתה יכולה לתפוס מקום באומה. כל מה שאינו ראוי להתעכל בגוף האומה מחויב להיות נפלט מתוכו, משום שאין כל גוף יכול לסבול בתוכו חמרים מזיקים. השמד זהו בית־הפליטה לחמרים המזיקים, שנולדו בתוך גוף אומתנו.

יש טוענים ואומרים: „יכול אדם מישראל להיות יהודי טוב, מסור ללאומו בכל לבבו ונפשו, ולבלי לפחד מפני הליגנדה הזאת, כמו מפני איזו „טרפה". אבל מה נעשה וזהו דבר ידוע, שהרבה מומרים נכנסים מתחלה לשערי מלכות השמים בטענה זו ואפשר גם בכוונה זו להשאר יהודים טובים, וסופם—שבניהם מפוצצים את החלונות בבתי ישראל בשעה ידועה.

שואלים: „מפני מה דוקא השינוי החיצוני הקל הזה צריך להחרידנו יותר מחייהם שלפני השינוי? הן צורות חייהם העקריות היו גם בלאו־הכי לא־יהודיות?". אבל זוהי מן השאלות שהן עצמן פתרונן. באמת יש להפלא: הן גם עפ"י השקפת הדת גופא משומד אינו יוצא מכלל ישראל יותר ממי שהוא מומר להתורה ולהמצוות העקריות. ואף על פי כן לא יכחיש גם הקנאי שבקנאים, שאלו שמומרים הם אפילו לכל התורה כלה הם נשארים בתוך תחום היהדות, ואינם יוצאים מכלל ישראל. ולהיפך, אפילו החפשי שבחפשים לא יכחיש, שאלו שהודו באלהות אחרת, אפילו רק בפיהם ובשפתם ולבם בל עמם, נ ח ת כ ו מגוף האומה ויצאו מן הכלל. בא וראה, שאפילו ישו הנוצרי לא ביקש אלא, „שיודו בו ובשליחיתו" והורה, ש„המאמין ינָשֵׁעַ". וכי שכחו השואלים, ש„מלכות השמים" פותחת למאמיניה אג ב א ו ר ח א גם שערי „מלכות הארץ"; ועל השערים הללו כתיב: „הנכנס יכנס והיוצא אל יצא"?

אחד־העם במאמרו „על שתי השעיפים" אומר: „יסוד התנועה הזאת באנגליה בא ממקור רוחני, מתוך הכרתם הפנימית של רבים מן היהודים, כי קרובים הם קרבת רוח להחברה הנוצרית, הסובבת אותם, והיהדות העתיקה, כפי שנמסרה להם מאבותיהם, אינה מושכת עוד את לבם. ולפיכך פונה פה התנועה בעיקרה כלפי פנים כו' כדי למעט דמותה המיוחדת לה ולקרבה ככל האפשר אל ההשקפות הנוצריות השולטות בחברה הכללית". ותנועה זו של „הלאומיים" הללו שעליהם אנו דנים, — אם תנועה היא באמת ולא דעת יחידים בעלי הזיה בלבד, — גם היא באה ממקור רוחני, מתוך הרקניות שהולידה בחלל עולמם שיטה זו, שאפשר להיות יהודי בלי יהדות ושאפשר שתתקיים יהדות ריקנית בלי תוכן. ואמנם אפשר שאף היא באה שלא במתכוין מתוך קרבה להחברה הנוצרית, אלא שהללו, שעליהם מדבר אחד־העם, באו לכך מתוך קרבה של אהבה, והללו, שאנו דנים בהם — מתוך קרבה של דחק וצער; הראשונים באו לקרבה זו מתוך שלוה והאחרונים מתוך יסורים ופגעים.

הנה באים עלינו בשם הלאומיות ואומרים: כשם שאפשר לו לגרמני ולצרפתי לעמוד מחוץ לדתו לגמרי או גם להמיר את דתו מבלי לחדול להיות בן לעמו כך אפשר לו גם ליהודי לעמוד מחוץ לדתו ולהשאר יהודי. ויש מן הלאומיים „הטהורים" שהולכים גם עד הקצה האחרון ואומרים, שאפשר לו לאדם להיות יהודי עפ"י לאומיותו ונוצרי עפ"י דתו. הקצונים הללו כבר קבלו למטרפסם, שהרי אנן סהדי, שכל יהודי שטובל לשם נצרות עפ"י „היתר" זה נעשה לאחר הטבילה מומר ככל המומרים שבעולם, שלא בקשו היתר להמרתם. אבל כדי להוציא מלבם של אלה האומרים, שאפשר לו ליהודי לעמוד מחוץ לדתו ולהשאר יהודי לאומי גמור, ראוי לברר באמת, מה בין קשר הדת והלאומיות שלנו ובין קשר הדת והלאומיות של אומות העולם. ובשביל מה אי אפשר לומר כלשונם: „אין לנו וליהדות כלום, ואף־על־פי־כן הננו בתוך הכלל"?

אלמלי היתה רק ה ש כ י נ ה גולה עם ישראל לכל מקום שגלו, כלומר אלמלי קיום היהדות אלא על ה ד ת בלבד, לא היתה תקומה לישראל. אבל באמת לכל מקום שגלו ישראל גלתה גם ה ת ו ר ה עמהם; — והיא שהצילה את היהדות ואת היהודים מכליון.

כשגלו ישראל לבבל ולא לקחו עמהם אותה שעה אלא את אלהיהם, משום שהתורה לא היתה עדיין ידועה להמון העם, הרי נעשו במשך ימי דור אחד קרובים לטמיעה: כח הדת לא היה יפה להמשיך את חיות הלאום אלא לזמן מועט בערך. אבל כשגלו ישראל בשניה לקחו עמהם את תורתם, זו שבכתב ושבעל־פה, שכבר הספיקה להטביע חותמה על כל פרקי החיים של האומה, ומכיון שגלתה התורה עמהם — נתקיימו.

יש הבדל בין קבלת „דת" וקבלת „תורה". דת יכולה לקבל אומה, שכבר נגמרה צורתה הלאומית ושיש לה קולטורה שלמה, והדת אין בכחה לשנות את אופי חייה והמטבע הלאומית המיוחדת שלה. יכולה היא הדת שתבוא מן החוץ, שתהא אישית, בדברים שבין האדם למקום. מה שאינה כן תורה. אומה, שכבר נגמרה צורתה הלאומית, אי אפשר לה עוד שתקבל תורה חדשה, שהרי התורה היא סכומה של כל הקולטורה הלאומית, היקפם של החיים במלואם — המדיניים, החברותיים, המשפחתיים וגם הדתיים. אין אומה יכולה לקבל ת ו ר ה אלא בילדותה, כשעדיין לא נגמרה צורתה.

עם ישראל לא קבל „דת" אלא „תורה" והתורה, שהיא היקף של כל החיים הלאומיים, נטבעה בעם ישראל, ועל ידה ועל ידי הרבה גורמים הסטוריים קבל עם ישראל צורה לאומית ידועה, שנעשתה מעוסה עם החומר כל כך עד שאי אפשר עוד להפריד ביניהם בשום אופן, כשם שאי אפשר להפריד באדם בין החומר והצורה שלו. אין לנו ציורים הסטוריים של עם ישראל בלי תורת ישראל, כלומר של העם בלי הקולטורה הלאומית שלו, ואחת היא, אם היתה תורה זו תורה שבכתב או שבעל פה.

על הדת עצמה עברו הרבה שנויים, היא פשטה צורה ולבשה צורה. אין מושג האלהות של הנביאים דומה למושג האלהות של בעלי התלמוד, ולא הרי מושג האלהות של אלו כהרי מושג האלהות של בעלי המחקר והקבלה וכדומה. וגם צורת הפולחן הדתי נשתנתה הרבה: תפלה במקום קרבנות, בית־

הכנסת במקום בית־המקדש וכו׳. ואלמלי לא היתה לנו אלא צורת הדת בלבד לא היינו מכירים את פרצוף פנינו, והיינו אומרים, שקבלנו דתות שונות. אבל לפי שהדת לא היתה מעולם אצלנו אלא שרטוט אחד בקלסתר פנינו הלאומיים, לפיכך לא שִׁנו השינויים הללו את פרצוף פנינו המיוחד. היהדות נשתמרה ונתקיימה במדרתה. משום שלא בדת מונח מרכז הכובד של קיום לאומתנו אלא ב„יהדות", כלומר בכל היקפם של החיים הלאומיים שלנו, שהדת אינה אלא גלוי אחד מגלוייהם.

ו„עול הדת" להיכן הלך ? — ישאלו השואלים. — הרי ה„שולחן־ערוך", והרי אין לך קרן זוית אחת בחיינו שאינה טבועה בחותמה של הדת ? הן כל צורות החיים שלנו דת הן ?

יש הבדל בין דת שלטת ובין שליטת הדת. דת שלטת היא זו, העומדת תחת חסותו של שלטון המדינה והשגחתו, וכל הפוגע בדת כאלו פגע בשלטון המדינה המגין עליה. ההיפך מזה הוא שליטת הדת: שלטון המדינה עומד תחת חסות הדת והשגחתה. כלומר: יפה כח הדת בחיים מכח שלטון המדינה. משל לשליטת הדת הם אותם הימים, כשהיתה יד האפיפיורים תקיפה וכל הנהגות המדינות והממלכות היו עומדות תחת חסותו של כסא פטרוס ברומא. סררי המדינה לא היה כחם יפה עדיין לעמוד ולהתקיים בפני עצמם בלי הגנה מבחוץ, וכח הדת היה גדול מאד בימים ההם. לפיכך באו שלטונות המדינות והממלכות וחסו בצל הדת. אח"כ כשסדרי המדינה הוסיפו כח התחילו שלטון המדינה ושלטון הדת נלחמים זה בזה, כשזה קם זה נופל, עד שלבסוף באו מדינות אחרות לידי פירוד הדת מן הממלכה, כלומר כל אחת מגינה על עצמה ואין האחת נזקקת להגנה מצד חברתה.

היהדות בגלות קבלה צורה דתית משום ש„שליטת הדת" היתה נוהגת אצלה. כלומר: לא משום שהחיים הלאומיים דתיים הם מצד עצמם, אלא משום שהם עומדים ומוכרחים לעמוד תחת חסותה של הדת, שהרי אין לנו בגולה שלטון אחר, שיגין על נמוסי החיים הלאומיים שלנו שיתקיימו מלבד הדת. ולפיכך נכנסו אפילו המנהגים העממים החולונים לרשותה של הדת וקבלו את עולה עליהם.

הנה, למשל, מצות שבת, כל עיקרה של השביתה אינו אלא ענין חברותי, כלכלי, וגם אומות העולם זהירות בו וקונסות עליו. אלמלי היינו שרויים על ארצנו במדינתנו ודאי היה שלטון המדינה מזהיר ומשגיח על שמירת השבת והיה קונס את העבריינים. אלא לפי שאין לנו שלטון מדיני — נכנסה שמירת השבת לרשות הדת והשגחתה, כיוצא בזה שמירת פסח, ראש השנה, סוכות וכל המועדים הלאומיים, שאלמלי היו ישראל שרויים בארצם ובמדינתם היו אלו נשמרים מאליהם שמירה מדינית, ומכל שכן חגים כחנוכה ופורים, שאין בהם שום תערובות של דתיות ולא נקבעו אלא לזכר מאורעות הסטוריים. עכשיו, כשאנו עומדים בגלות, הרי אפילו אלו נעשתה הדת שולטת בהם, והשמחה בימים אלו וקריאת המגילה מצוות הן ומברכין עליהן.

הגעו בעצמכם, כשתהיה לנו מדינה לאומית, האם לא יתקיימו בה כל המשפטים העבריים — דיני נפשות ודיני ממונות ודיני משפחה וכל עניני אישות — עפ"י תורת היהדות ? אפשר להם שישתנו בפרטיהם אבל בכלליהם, כלומר ברוחם, ודאי ישתמרו, שהרי אי אפשר להם להיהודים לקבל ליסוד משפטיהם תורת משפטי הרומאים או משפטי עמים אחרים הזרים לרוחם. הללו וביוצא בהם לא בדת יסודם, אלא בהחיים החברותיים, שכל מי שמודה בקיום עם ישראל מחויב לבחור בהם, משום שהנמוסים הללו נוצרו עפ"י השקפתה המיוחדה של היהדות על חיי החברה ונבעו מתוך התביעות המוסריות המסוגלות לה עפ"י התפתחותה הלאומית. עכשיו נמסר כל קיומם של אלו לבית־דין, שבימינו שיש לו אופי של שומרי הדת (ואעפ"י שעדיין יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר, שאני אין לנו כהני הדת במובן המקובל, ואפילו הרבנים המתגדרים בשם זה אינם באמת אלא משגיחים על הסדר החברותי של היהודים), ולכשתהיה לנו מדינה ימסר קיום זה לבית־דין של הימים ההם, שבודאי תהיה לו צורה חולונית ולא דתית.

וזו היתה עיקר פעולת הסופרים: יותר משדאגו לקיום עם ישראל במדינתו דאגו לקיומו בגולה, ועקרו את כל המצוות הלאומיות והמדיניות משרשן וקפלו אותן בצורה דתית, כדי שלא תהיינה מחוברות למקום גדולן, אל הקרקע, ותהיינה „מטלטלין דניידי", בשביל שיהא טלטולם נוח להם לישראל בכל מקום שיִגלו לשם.

איני יודע דוגמא יותר נאה לבאור השקפה זו ממצות ציצית. בעיקרה אי אתה מוצא אלא עטיפה לאומית, שהיו ישראל מצוינים בה במדינתם. לאחר שגלו להרבה מדינות, שאין עטיפה זו נוהגת שם, עתידה היתה שתבטל מאליה, עמדו וכרכו עליה כריכה דתית ועשוה „מצוה", והרי היא משתמרת ומתקיימת גם בכל תפוצות הגולה. וכיוצא בה יש הרבה מצוות, שבעיקרן אלא נמוסים ומנהגים לאומיים שנמסרו לדת שתהא זו מגינה עליהם ומשום כך הם נראים כדתיים.

מובן מאליו, שבהמשך הזמן, כל מה ששלטון הדת היה הולך ומתגבר ושלטון המדיני היה הולך ונחלש, נעשה הלבוש החיצוני עיקר והתוך הפנימי טפל, בין בעיני העם, שאינו רואה מה שבפנים, ובין בעיני השליטים, אלו שממונים הם על השמירה, אשר חשבו שזהו עיקר תפקידם — לשמור על הקליפה החיצונית ולא על התוך הפנימי. ולפעמים כל מה שהקליפה החיצונית עבתה וגדלה נפרך ונתמעט הגרעין הפנימי שבתוכה, עד שהגיע למדת נקודה קטנה, יבשה, שאין העין תופסת בה עוד. ואולם כשנחזור לשלטון מדיני ולא יהיה צורך בהגנה מצד שלטון הדת תבקע הקליפה החיצונית ויהיו הגרעינים הפנימיים, כלומר זה שיש בו צורך לדורות לקיום הלאום, נשמרים בטהרתם מאליהם בכחם העצמי.

זוהי שליטת הדת שבגלות: הדת השגיחה על החיים הלאומיים והגינה עליהם, ויותר משהיו ישראל שומרים את הדת שמרה הדת אותם. וכשנפלה חומת הגיטו, בטלה שליטת הדת וכל המבקש לצאת לתרבות העולם יוצא, עד שבאים הללו וכופרים בתרבות ישראל לגמרי ואומרים: „אין לנו וליהדות ולא כלום". אבל טעות גדולה הם טועים — נתחלפה להם הדת ביהדות *). אלמלי כפרו אלו רק בדת והיו אומרים: „אין לנו אמונה בלב, ולפיכך אין אנחנו מקיימים את המצות התלויות באמונה, נניח קיומן להמאמינים ואנחנו נקַיֵם את הנמוסים הלאומיים לבד", היתה נשמעת בטענה זו השקפה לאומית ידועה (אף־על־פי שעדיין יש מקום לחלוק ולומר, שזהו מן הנמנעות לעשות עתה נתוחים כאלו, אחרי אשר אין אנו יודעים טעמן של רוב המצוות, ומתוך איזה הכרח לאומי־היסטורי נולדו ונתפתחו, ושמא נפגע באבר שהנשמה הלאומית תלויה בו). עכשיו כשהם אומרים: „אין לנו וליהדות ולא כלום", הרי הם מוציאים את עצמם

*) רמז לחילוק זה בין־המצות, שיש להם טעם דתי עצמי, והמצות שקבלה אותו האומה מפני טעם נמוסי, אנו מוצאים במבטאים המקובלים: „כדת משה וישראל", „דת משה ויהודית".

מן הכלל, שאם אין יהדות אין חיים לאומיים וכשאין חיים לאומיים אין קיום לעם ישראל.

יש הבדל רב בין גרמני או צרפתי האומר: „אין לי חלק ונחלה באלהי", ובין יהודי האומר כך. הגרמני והצרפתי נתון בתוך הסביבה הלאומית שלו, ובעל כרחו הוא חי את החיים הלאומיים של אומתו אפילו כשהוא משתחרר מפרט אחד של אינם החיים הלאומיים מן הדת. כל נימוסי ומנהגי החיים של הגרמני והצרפתי, חיי החברה והממלכה, השלטון המשפטי, המשפחה וכל התרבות ואפילו תלבשתו, בעל כרחו לאומיים הם, והוא מוכרח להלביש את חייו הפרטיים צורה לאומית אפילו שלא בטובתו; מה שאינו כן היהודי, כשהוא משתחרר מן הדת, שהיא מקפת בצורתה את כל התרבות הלאומית, הרי הוא משתחרר לגמרי מכל החיים הלאומיים של ישראל. לאומיות „משוחררה" כזו על מה תהא קיימת? הן אי־אפשר להעמיד את קיום הלאום על השפה והספרות בלבד. הקולטורה הלאומית של כל אומה אינה מצטמצמת רק בספרות; אלא היא מקפת וכוללת את כל גלויי החיים במלואם, ואת הויותיהם של כל ייצרי החיים הלאומיים מן האכר העובד את אדמתו עד הפרופיסר היושב בקתדרא; הספרות, תהיה אפילו העשירה שבעשירות ולא עניה שבעניות כזו שלנו, אין בכחה לפרנס בעצמה את האומה ולמלא את כל חלל עולמו; ולא עוד אלא שהספרות גופא מן החיים היא ניזונית, ובשאין חיים לאומיים במילא אין גם ספרות לאומית. עד עתה ניזונית עדיין ספרותנו מן החיים הלאומיים שלנו בעבר, שטובי הסופרים והחוקרים מציירים אותם וחוקרים בהם, לפי שהעבר שלנו היה עשיר בתרבות לאומית מיוחדת ויצר הרבה יצירות מקוריות שיש בהן כדי לפרנס דורות שלמים. אבל אנחנו בימינו מה יצרנו? ואם נרצה עוד להתלק מן היהדות, כלומר מן החיים הלאומיים והתרבות הלאומית, מה כח הספרות כי נייחל לה? האם תהא הספרות גדלה בחלל ריק? וספרות שכזו האם תהא מזינה את האומה?

מלבד זה אין לשכוח, שהיהודי המשתחרר מן היהדות, באה הסביבה הזרה של הגלות למלאות את חללו שנתרוקן, שהרי אין חלל ריק בעולם המציאות. ישראל המחלל את השבת — בא יום הראשון לרשת את מקום שבתו; ישראל המחלל את מועדיו — מועדים אחרים באים לקראתו. מי שאינו מדריך את בניו בדרך היהדות ואינו מלמד להם מנהגים ומדות לאומיים, באים מנהגים ומדות זרים וקונים להם שביתה בתוך ביתו. זה שחיי משפחה ישראליים אינם נוהגים בביתו, באים חיי משפחה של גוים ונעשים שליטים בביתו. וכשנעשה חלל הדת שלו ריק — סופו שדת אחרת ממלא אותו חלל; משום שהדת היא הכרח גדול בחיים ואי אפשר להם לרוב בני אדם לחיות בלי אלהים ודת, סוף סוף גם את החלק הדתי העומד על רגש האמונה אי אפשר לרחק בזרוע מתוך החיים הלאומיים. גם הדת היא אבר מן הגוף החי של היהדות הלאומית. גם אלהי ישראל לאומי הוא ולא אוניברסלי, לא נתגלה הקב"ה על ישראל כבורא שמים וארץ, אלא כאל המוציאם מארץ מצרים. אין לך דבר הקשור באמונה כפולחן הדתי, ואצלנו קבל קבוץ בני ישראל בבתי כנסיות צורה לאומית, ויש לו תפקיד גדול בחיים הלאומיים. אין לך תרים בפני הטמיעה טוב הימנו. —

לא, אחים! הרחקתם ללכת ולתעות ביער סבוך זה. דרך קוצים וברקנים דרככם. חייכם, שצריכים אתם למצוא את הדרך הישרה המובילה לקיום היהדות. לא מתוך ריקניות יבנה עולמנו; לא ב„שבירת הכלים" כח קיומנו לעתיד, אלא בנתינה לתוך הכלים תוכן וחיות. כשם שאין מקום ליהדות בלי יהודים, והללו המודים בדת וכופרים בלאומיות מתנונים והולכים, כך — ועוד יותר מזה — אין מקום ליהודים בלי יהדות.

עם ישראל הוא חזיון הסטורי נפלא, שנוצר, גדל ונתפתח באופנים אחרים מכפי שנוצרו, גדלו ונתפתחו עמים אדרים. ולפיכך אי אפשר לנו גם להקיש מאופני קיומם של עמים אחרים על אופני קיומם של עם ישראל, ולהעמיד מתוך היקש בעלמא את קיומו של עמנו בסכנה. לנו ירדו מן השמים הדת והלאומיות כרוכות; ואין כל בריה יכולה להפרידן, וזה שמפרידן הרי הוא כאלו נגע בבבת עינה של האימה.

היהדות או שתתקיים כמו שמסרה לנו ההיסטוריה או שלא התקיים חלילה כלל. דרך אמצעית אין.

א. מ. ברוכוב.

גָלוּת.

(מחשבות והרהורים)

ג. *)

כדי לעמוד על מדת השלמות של לאומיות זו, שבעליה קוראים לה „לאומיות שלמה" ועל מדרגתה של זו, שבעליה קוראים לה „לאומיות ריאלית", אנו צריכים להתבונן אל מהותה של הגלות עוד מצד אחד.

בפרק הראשון אמרנו, ש„הגלות היא התפוררות, פרוד, פזור, ערוב חלקי עם אחד בעם אחר"... אך פורמולה זו אינה מציינת את הגלות אלא מצד גלויה החיצוני, מצד היחס שבין העם שגלה ובין העמים האחרים. עכשיו, לאחרי כה שכבר נתברר לנו בשני הפרקים הקודמים, אנו יכולים לתפוס את מהותה של הגלות, גם מצד גלויה הפנימי, מצד היחס שבין חלקי העם שגלה ובין כללותו של אותו העם עצמו, מצד היחס שבין צדדי הקיום השונים של אותו העם.

וכשנבוא לחקור על מהותה של הגלות מבפנים, נמצא, שהגלות הוא פרוד בין הקיום הסוביקטיבי ובין הקיום האוביקטיבי של העם.

מבדילים אנחנו בתוך המציאות הכללית בין נמצאים שאינם אלא אובייקטים לבין נמצאים, שהם גם סובייקטים. האובייקט הוא זה, שאינו אלא בבחינת „הוא" בלבד; וכל דבר שיש בו גם מבחינת ה„אני", כל עצם המרגיש ומכיר במציאותו הוא אובייקט וסובייקט באחד.

מהו ה„אני" של הנמצאים הללו, מהי הנפש, מרכז ההכרות שבאדם? — שאלה זו אינה ענין אלא לחוקרים העוסקים בפילוסופיה לשמה: השכל הבריא, ההכרה המעשית — הללו תופסים את המציאות בראיה בלבד, די לנו בזה, שאותם הנמצאים שיש בהם מבחינת ה„אני", מתגלים גם לעצמם וגם לאחרים כעצמים מיוחדים, שיש להם שני צדדי קיום, צד קיום של „נושא" וצד קיום של „נשוא". ואם אין אנו יכולים להפריד בין שני הצדדים של קיום הסובייקטים, מפני שאין אנו מוצאים ואין אנו מציירים לעצמנו קיום של סובייקטים בלי צד קיום אובייקטיבי, הרי עכ"פ אנו יכולים להבחין ולהבדיל ביניהם, מפני שמוצאים אנחנו קיום של אובייקטים בלי צד קיום סובייקטיבי.

—

*) עי' „העולם" נומ' 5.

גם העמים הם לא רק אובייקטים, אלא גם סובייקטים; אין הם משמשים רק חומר להסטוריה, אלא הם גם יוצריה. מיחסים אנחנו לעמים אחדות פנימית, מציאותית, ומדברים על „אני" לאומי. מהו ה„אני" של הסובייקטים הצבוריים? — גם זוהי שאלה, שלא בפתרונה תלויה הכרת העובדא, שיש במציאות סובייקטים כאלה. כשם שאין לנו עכשיו מיטפיזיקים, המבקשים את ה„אני" הלאומי מחוץ להאומה (מעין — שר האומה), כך אין עכשיו תמימים מחוכמים, השוללים מאת העמים כל אחדות פנימית, מציאותית, וחושבים, שהעמים כשהם לעצמם אינם אלא קבוצי אישים פרטים, שמפני איזה טעם חצוני אנו כוללים אותם בשם אחד. אמנם אין קיומו של סובייקט צבורי דומה לקיומו של סובייקט אישי, וודאי שונה היא, מהות האחדות של הראשון ממהות האחדות של השני. האחדות של העצם הצבורי אינה לגמרי אחדות המרית, כי על כן שמו מוכיח עליו שהוא צבור, קבוץ של גופים רבים, שקיומו של כל אחד מהם הוא קיום מבדל לעצמו, ובאשר העצם הצבורי אחד הוא בחלופי הדורות ההולכים ובאים זה אחרי זה. וה„אני" של עצם צבורי, ההכרה העצמית שלו, אינה מרוכזה גם היא ואינה מקושרה בגוף אחד. אך עם כל זה מציאותם האחדותית, או אחדותם המציאותית של העצמים הצבוריים אינה מוטלת בספק.

והנה כל העמים שאינם גלותיים קיומו של כל אחד בתור סובייקט וקיומו בתור אובייקט כרוכים יחד ושניהם אינם אלא קיום אחד, שאנו יכולים להסתכל בו ולדון עליו משני צדדים. אותו התוכן, שאנו מסמנים בשם עם — אחד הוא בין בשעה שאנו מדברים עליו כעל נפעל ו„נשוא" ובין בשעה שאנו מדברים עליו כעל פועל ו„נושא". וכשם שהסובייקט האישי מכיר ב„אניותו" בכל שעה ושעה ויודע, שהוא הוא אותו ה„אני" שהיה קודם, כך מכיר הסובייקט הצבורי ב„אניותו" בכל דור ודור ויודע שהוא הוא אותו ה„אני" שהיה קודם. כל דור ודור הוא הוא האני הלאומי, הוא הוא כלל האומה ולא רק חלק מן הכלל. דבר זה, שהעם מרוכז כולו או רובו במקום אחד והוא מסדר לעצמו בכל דור ודור את כל סדרי החיים על אותם היסודות, שהנחילו לו הדורות הקודמים, על אותם היסודות, ש„הוא עצמו", יצר בדורות הקודמים; דבר זה שכל פרט ופרט מאיתו העם, כל עדה ועדה, בתוך עמם הם יושבים, והויתם וצורת קיומם תלויים בחיי הכלל שלהם, בחיי עמם הם; דבר זה — מאחד בתוך העם את הפועל והנפעל, את צד קיומו בתור סובייקט ואת צד קיומו בתור אובייקט, ועושה אותם עצם אחד הממלא את אורך כל הדורות ואת רוחב כל המקום שבני העם תופסים בכל דור ודור.

מה שאינו כן עם גלותי. בשעה, שעם מתפורר ומתפזר חלקים חלקים בין עמים אחרים מבלי שישאר לו במקום אחד מרכז לאומי אוביקטיבי, בשעה שכל חלקי העם נפרדים זה מזה; וקיומם וצורות קיומם נעשים תלויים יותר בתכונותיהם וברצונם של אחרים משהם תלויים ברצון עמם; באותה שעה נפרדים הסובייקט והאובייקט של אותו העם זה מזה. העם נעשה כעין אובייקט בלבד; נשמתו כאלו פרחה ממנו, והסובייקט שלו נשארה נשמה דאזלא ערטילאית. אם מוצאים אנחנו — ואין דעתנו נוחה מזה — שכותבי דברי ימי ישראל בתקופות הגלות מספרים רק מה שקרה לעמנו בכל הארצות ולא מה שיצר הוא עצמו, מדברים על עמנו רק כעל אובייקט נפעל ולא כעל סובייקט פועל, עלינו להבין, שהסבה לכך אינו רק מעוט היצירות של העם העברי, רק הקושי למצוא את היצירות הלאומיות שלנו בתוך סבך היצירות של העמים, שהיינו מפוזרים ביניהם, אלא ביחוד זו, שהיצירות שלנו אינן נחשבות, אינן יכולות להחשב ליצירות לאומיות של העם העברי. העם העברי היוצר נפסק קיומו בשעה שיצא בגולה. בגלות נשאר העם העברי רק בתור אובייקט. כשמדברים על העם העברי כעל סובייקט, כעל אחדות לאומית, וכשמדברים עליו כעל אובייקט, כעל קבוצה של אישים, אין התוכן אחד בהמושג „עם". כשאנו משתמשים במושג זה במובן הראשון, אז תופס בו, במושג, מקום עקרי, מרכזי, העברי הקדמוני, ה„עבר הגדול" של העם. הדורות האחרונים, העבר הסמוך וההוה, הרי הם נמשכים רק אחרי העם הקדמוני כאיברים מדולדלים, כחלקים של הכלל שהיה בעבר. (אפשר היה לומר, שהעבר הסמוך, המרובה במספר דורותיו מן „העבר הגדול", וההוה נכללים אז בהמושג „העם העברי" כהיקף מסביב למרכז. אבל אוי לו להיקף שמרכזו — בעבר. כשאנו מדברים על עם שאינו גלותי, אז נמצא ההוה במרכז, והעבר והעתיד הם ההיקף בהמושג „עם"). וכשאנו משתמשים במושג „עם" בנוגע לחיי עמנו עכשיו, אז תופסים בו הדור הקיים והדורות הסמוכים לו מקום עקרי, מרכזי. ואולם עפ"י רוב אין אנו מסמנים בעצמנו את הדור הקיים בשם — „העם העברי". רגילים אנחנו לומר: „אנחנו, בני העם העברי". העם העברי, כאלו איננו עוד; אנחנו איננו העם העברי. אנחנו איננו הכלל, אלא רק חלק מן הכלל, חלקים מן הכלל, כגוף שנחתך נתחים נתחים, איברים איברים; אמנם אין אנחנו חלקים מתים, כאיברים שנחתכו מגוף האדם. דומים אנחנו עכשיו לאותם הזיחלים, שאין להם מערכת של עצבים ומרכז החיות, אלא חיותם העלובה מתפשטת במדה אחת בכל גופם. על מין החיים הללו לא נאמר: „פסיק רישיה ולא ימות?" חותכים אותם נתחים נתחים, וכל נתח ונתח חי לעצמו. אבל הוא הדבר, שכל אחד מהם חי לעצמו ושוב אינם מצטרפים לבריה חיה אחת. ואנחנו, בני העם העברי, שאנו חיים עוד במדה ידועה חיי אחדות לאומית — חיים כל נתח ונתח לעצמו בכח החיות של העם העברי הקדמוני, בכח ה„יהדות", בכח הערכין הלאומיים, שהנחילו לנו אבותינו מן „העבר הגדול"; בכח הערכין הלאומיים שיצר העם העברי בשעה שהיה בריה צבורית שלמה, בשעה שהיה קיים בתור סוביקט ואובייקט כאחד.

איפוא הוא הסובייקט הלאומי של העם העברי, המאחד עוד גם עכשיו — ולוא גם במדה קלושה — את החלקים עם הכלל? מה ומי הוא הנושא הלאומי עכשיו? — קשה הדבר להשיב על זה תשובה ברורה, שתגביל ותסמן את מציאותו ומהותו של הסובייקט הלאומי לאחרי שבא פרוד בינו ובין האובייקט, כשם שקשה בכלל להגביל ולסמן את מהות הקיום של סובייקטיים צבוריים. יכולים אנחנו להבין רק מתוך הבנה כללית, שהסובייקט הלאומי של העם העברי עכשיו הוא סכום ההכרות ההיסטוריות, הערכין ההיסטוריים (יותר מדויק היה לאמר: ההערכות ההיסטוריות) במדה שהן חיות בנפשם של אישים רבים או מעטים בכל דור. ה„נושא" הלאומי התרכז בבני העם העברי הממשיכים את „העבר הגדול", באותם האישים, שהעבר הגדול חי בהם והם ניזונים ומזינים את האובייקט הלאומי בהוה ממנו. הללו הם בעלי הלאומיות הנקיה המיחסים לעצמם „לאומיות שלמה".

ואולם לאומיות זו אינה שלמה כל עיקר, ודוקא מפני שהיא נקיה, נקיה יותר מדאי, נקיה מן האובייקט הלאומי. לאומיות שלמה, אינה אלא זו שהיא מטפחת את העצם הלאומי מכל צדדי קיומו, את קיום הסובייקט שלו ואת קיום האובייקט שלו כאחד.

ולעומתה, זו הקוראת לעצמה „לאומיות ריאלית" אינה לאומיות כל עיקר, מפני שהיא ריאלית יותר מדי, ריאלית עד

לבלי השאיר מקום ותת זכר להסובייקט הלאומי; לאומיות ריאלית באמת, אינה גם היא אלא זו, שהיא מטפלת בעצם הלאומי מכל צדדי קיומו ומטפחת את קיומו בתור סובייקט וקיומו בתיר אובייקט כאחד.

לאומיות שלמה אינה אפשרית אלא במקום שיש לאום שלם, שלמות לאומית. ולאומיות ריאלית אינה אפשרית אלא במקום שיש לאום ריאלי, ריאליות לאומית. ובאמת אין בין „לאומיות שלמה" ו„לאומיות ריאלית" ולא כלום.

הלאומיות של ה„רוח" כהלאומיות של „הבשר", הלאומיות של הסובייקט בלבד כהלאומיות של האובייקט בלבד; הן שתיהן מקוטעות ופגומות.

צריכים אנחנו ללאומיות, שיהיו בה גוף ונשמה כאחד.

יהודה קרני.

אֱלֹהִים, אֶת צְרוֹר הַמַּפְתְּחוֹת...

אֱלֹהִים!
אֶת צְרוֹר הַמַּפְתְּחוֹת לְדַלְתֵי הֵיכָלְךָ
נָתַתָּ בְּיָדִי לְפִקָּדוֹן:
רְאֵה, פְּקַדְתִּיךָ עַל בֵּיתִי וְהָיִיתָ לְפָנַי
גַּם עֶבֶד, גַּם אָדוֹן.
וְעַל הַמִּשְׁמֶרֶת עֲמוֹד וּפָתַחְתָּ לִרְוָחָה אֶת בֵּיתִי
לַדּוֹפְקִים בִּשְׁעָרָיו;
וְאִם יִתְמַהְמַהּ הַקָּהָל מִבֹּא—נְתַתִּיךָ לְאָדוֹן עַל בֵּיתִי
וְסָגַרְתּוֹ עַל תְּמִידוֹ וּסְפָרָיו.
וַאֲנִי עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה וּצְרוֹר הַמַּפְתְּחוֹת
בְּיָדִי הָעֲלֶה חֲלוּדָה;
וּבְמַעֲלֵה הַשְּׁוָקִים קוֹל צְוָחָה שָׁמַעְתִּי, וְאֵין שׁוֹאֵל וְדוֹרֵשׁ
לִדְבַר אֲדֹנָי וְלִתְעוּדָה.
נִכְלַם פָּתַחְתִּי דְלָתַיִם, וַתְּדַבֵּר הַדְּמָמָה עִמָּדִי,
כִּמְבַקְשָׁה עַל נַפְשָׁהּ וְקוֹבְלָה;
וְאָבֵן: שְׁעַת נְעִילָה הַשָּׁעָה וּתְפִלַּת הָאַחֲרוֹן תֵּרָצֶה,
וְאַף אִם זָקַנְתִּי וּשְׂפָתִי הִיא נוֹבְלָה.
וָאֲפַלֵּל...
וְאַחַר כָּבַשְׁתִּי אֶת רֹאשִׁי בַּאֲבַק הַפָּרֹכֶת
וָאֶבְכֶּה מִכְּאֵב וּמִבֹּשֶׁת
הַפָּנִים; וּבְצֵאתִי לְווּנִי אַחֲרוֹנֵי הַצְּלָלִים וּשְׂרִידֵי הַנְּטָפִים,
הַיּוֹרְדִים מִכִּיּוֹר הַנְּחֹשֶׁת.
וָאֵצֵא וָאֶסְגֹּר אֶת דַּלְתוֹת הַבַּיִת, וּכְבָאַרִי הוֹלֵךְ לָמוּת
צְנַחְתִּי עַל סַף בֵּית־אֱלֹהִים,
וּצְרוֹר הַמַּפְתְּחוֹת בְּיָדִי לֵאמֹר:
אָרוּר הַמַּחֲרִיב אֶת מְנוּחַת הַשְּׁכִינָה
הַבּוֹכָה לִפְנַי וְלִפְנִים.

אשר ברש.

אַתֶּם שְׁבוּ לָכֶם בִּבְרֵכִים...

אַתֶּם שְׁבוּ לָכֶם בִּבְרֵכִים
עַל־כּוֹס יֵינְכֶם מֵהוֹל־הַשְּׁמָרִים;
עִם מִשְׁעַנְתִּי וְעִם אֵשׁ־לִבִּי
לִי יָצָאתִי אֶל הַכְּפָרִים.

מִן הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁבִּשְׁמֵיכֶם
אַחַת לִבִּי לֹא הִבְעִירָה;
לִי יֵשׁ שֶׁמֶשׁ אַחַת צְנוּעָה
אֹהֶל מִסְכֵּן לָהּ לְדִירָה.

בְּתוּלוֹתֵיכֶם עוֹטוֹת שָׁנִי,
חֲרוּזֵי פְנִינִים עַל צַוָּארָן;
לִי יֵשׁ בְּתוּלָה בַּת־הֶעָנִי —
אֵין לָהּ שְׂמָלוֹת וְהַדְרָן.

אַךְ תַּכְשִׁיטִים הִנֵּה כֻּלָּהּ:
גַּל קְוֻצָּתָהּ—כֶּתֶם טָהוֹר
וְעֵינֶיהָ תַּמּוֹת שׁוֹלְחוֹת
זֶרֶם תְּכֵלֶת זַךְ לַמָּאוֹר.

אַתֶּם מְטַיְּלִים בֵּין הַחוֹמוֹת,
כְּתַלְיֵי־שַׁיִשׁ, פְּסִילִים גְּדוֹלִים,
גֵּו מִתְבַּגְּרָה אַחַת בּוֹלְעוֹת
עֵינֵי מִנְיַן נְעָרִים חוֹלִים.

וַאֲנִי יוֹם יוֹם פֹּקֵד נָוֶהָ
עֵת הַשֶּׁמֶשׁ דֻּמָּם פּוֹרְשָׂה,
קֹדֶם אֵשֶׁת כּוֹס כּוֹתַח צוֹנֵן,
אַחַר נֵצֵא אֶל הַחֻרְשָׁה.

הִיא עִם גִּילָהּ וְעִם פַּטְפּוּטָהּ
וּצְחוֹק פִּיהָ—מַרְגָּלִיּוֹת,
וּמִזְדַּוְּגִים פֶּה וָלֶחִי
תַּחַת אַלּוֹן גְּדָל־דָּלִיּוֹת.

בַּד לְבַד מְסִיחַ בְּרִיּוֹת,
נַחְנוּ מְסִיחִים בָּאֲפֵלָה;
פְּעָמִים נַבִּיט כּוֹכָב נוֹפֵל,
נְשִׁיקָה נוֹפְלָה אָז מְמִילָא.

הִיא קוֹבֶלֶת: „הִנֵּךְ חָנֵף,
יֵשׁ בְּכַרְךְ לְךָ תְּרֵיסַר רִיבּוֹת".
וַאֲנִי עוֹנֶה: פְּתַיָּה קְטַנָּה,
בַּת הַשְּׂעָרוֹת הַמַּרְהִיבוֹת!

יֵשׁ בִּכְרַךְ בַּחוּרוֹת רְבָבָה,
לְכָל גֶּבֶר מְפַזְּרוֹת דְּרָכִים,
אַךְ אַתְּ הִנֵּךְ נַעֲרָה כְּשֵׁרָה,
לְהַיֵּךְ מְנַדֶּפֶת רֵיחַ פְּרָחִים;

יֵשׁ בִּכְרַךְ בַּחוּרוֹת רְבָבָה,
כָּל בַּחוּרָה הִנָּהּ שְׁמָמִית,
אַךְ אַתְּ הִנֵּךְ יוֹנָה תַמָּה;
לָכֵן אֶדְבַּק בָּךְ עוֹלָמִית!

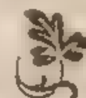

מ. ז. וולפיבסקי.

* *
*

נוֹגַהּ הָיְתָה שִׁירַת זָמִיר;
נִצְנֵץ כּוֹכָב בְּלֵיל אָבִיב.
לַחַשׁ עֵצִים — וְדוֹי טָמִיר,
רֵיחַ פְּרָחִים דַּק מִסָּבִיב.

גַּעְגּוּעִים לִבִּי נִמְלָא;
עָרַג, נִכְסַף וְלֹא יָדַע:
אַהֲבָה... אֲשֶׁר... דִּשְׁרוּשׁ שֶׁמֶלָּה...
שְׂחוֹק, חֲלוֹם וְהֵד אַגָּדָה...

שלום־עליכם.

לֵיל־שִׁמּוּרִים.

(פרקים משיר־השירים שלי.)

א.

„לבני היקר מוהר"ר ...

רצוף בזה סך 00 רו"כ, והנני מבקש ממך, בני יקירי, לעשות רצוני ולבוא לביתי לחג־הפסח. לא נאה לעולם ולא נאה לבריות ולא נאה לעצמי בימי זקנתי, שיהא בני יחידי נודד במרחקים, ואני איני זוכה לראות את פניו אפילו פעם אחת, יכדי בזיון וקצף. גם אמך שתחיה מבקשת רחמים מלפניך, שתבוא, למען השם, לחג־הפסח. ודע, כי בוזי נתארסה בשעה טובה ומוצלחת, אם־ירצה־השם בשבת שאחר השבועות תהיה החתונה.

ממני אביך ..."

. . . .

כדברים האלה כותב לי אבי מביתי — וזוהי לו הפעם הראשונה, שהוא כותב לי דברים קשים ובוטים כמדקרות־חרב. הפעם הראשונה מיום שנפרדתי מעליו והגליתי מעל שלחני. ונפרוד נפרדתי מעליו בחשאי ובדממה, ומריבה לא היתה בינינו. אני מריתי את פיו, לא אביתי הלוך בדרכיו ובחרתי לי דרך חדשה — גליתי למקום השכלה ומדע. מתחילה חרה אפו בי ודבר יצא מפיו, כי לא יסלח לי לעולם, עד בוא יומו האחרון. אחר כך התחיל שולח לי כסף לצרכי: „רצוף בזה סך, 00 ואמך שתחיה פורשת בשלומך באהבה". מכתבים קצרים וצנומים. גם מכתבי אליו היו מכתבים קצרים וצנומים: „את מכתבך עם כך 00 רו"כ קבלתי ואני פורש בשלום אמי שתחיה באהבה".

זעומים, זעומים מאד היו מכתבי שנינו, כי מי האיש שילך לבו אחרי הדברים האלה בעולם־החלומות, אשר בו נשקעתי? ואולם מכתבו האחרון של אבי עוררני. ולא תרעומותיו של אבי, שהוא מהרעם, כי כדי בזיון וקצף (את חטאי אני מזכיר), ולא בקשתה של אמי, שהיא מבקשת רחמים מלפני — שום דבר לא עוררני (את חטאי אני מזכיר) ולא נגע עד נפשי כל־כך, כמו שנגעו עד נפשי הדברים המעטים האלה: „ודע, כי בוזי נתארסה בשעה טובה ומוצלחת"...

בוזי — בוזי זו, שאין כמוה בארץ ואין דוגמתה אלא בשיר־השירים. בוזי זו, שאהוזה וקשירה היא בימי ילדותי הטובים. בוזי זו, אשר היתה בת־מלכה אחוזת־קסם בחזיונות־לבי הנהדרים ועטרת־זהב עטרתי לה בחלומות־זהבי המזהירים — בוזי זו כבר נתארסה? נתארסה לאחר? לאחר — ולא לי?...

ב. [illegible]

מי היא בוזי? — הוי, כלום אינכם יודעים מי היא בוזי? כלום שכחתם אותה? אם־כן, הבה אספר לכם עוד הפעם את תולדות־חייה בקצרה ובלשון זו, אשר כבר ספרתי לכם לפנים, לפני רבות בשנים.

אח בכור היה לי ושבו בני — וטבע בנהר, והשאיר אחריו טחנה של מים, אלמנה צעירה, סוסים שנים ותינוקת אחת. את הטחנה מסרו לידי אחרים, את הסוסים מכרו, האלמנה הלכה למרחקים והיתה לאיש אחר ואת התינוקת הביאו אל ביתנו.

זו היא בוזי.

יפה היתה בוזי כשולמית היפה, אשר בשיר־השירים. ומדי פעם בפעם, עת ראיתי את בוזי, על־כרחי נזכרתי בשולמית, אשר בשיר השירים. ומדי פעם בפעם, עת למדתי בחדר את שיר־השירים, מיד נגלתה עלי דמות־דיוקנה של בוזי.

ושמה, אשר קראו לה, נמצאו מאסתר־ליבה: ליבוזי — בוזי. יחד אתי גדלה. את אבי קראה: אבא, את אמי קראה: אמא. הכל חשבו, כי אח ואחית אנחנו. ואמנם, כאח ואחות היינו שנינו. וכאח ואחית אהבנו זה את זו.

כאח ואחות היינו פורשים שנינו לקרן־זוית, ושם הייתי מספר לה ספורי־נפלאות, אשר שמעתי בחדר מפי חברי ישעיה. הוא ישעיה, היודע הכל, ואפילו חכמת הקבלה לא נסתרה ממנו. על־ידי חכמת הקבלה, אמרתי לה, יש בכחו להראות מופתים רבים ונפלאים: להוציא יין מן הציר ולהזיל זהב מן הקיר. על־

ידי חכמת הקבלה, אמרתי לה: יש בכחי להנשא אתה לעל ולהרקיע שחקים ולרכוב בערבית ולהלך על כנפי־רוח. הוי; כמה אהבה לשמוע מפי ספורי־נפלאות אלו! ורק ספור אחד לא אהבה בוזי לשמוע מפי: מעשה בבת־מלכה, שקוסמים אחזו בה ומאחרי חופתה לקחוה והושיבוה בארמון נהדר, בהיכל עשוי בדולח, וזמן קבעו לה שבע שנים, ואני פורח באויר לפדותה ולהשיב את שבותה... את כל ספורי־הנפלאות אהבה בוזי לשמוע מפי, ורק לא ספור זה על־אדות בת־המלכה אחוזת־הקסם, אשר אני פורח באויר לפדותה ולהשיב את שבותה. למה לך לפרוח באויר מרחק רב כזה? שמע לקולי ואל תעשה כן!... כדברים האלה אמרה לי אז בוזי והעמידה בי את עיניה הכחולות והיפות, את עיני השולמית אשר בשיר־השירים.

זו היא בוזי.

והנה כותבים לי עתה, כי בוזי נתארסה. נתארסה לאחר; לאחר — ולא לי! אז ישבתי ועניתי לאבי במכתב לאמר:

„לכבוד אבי היקר מוהר"ר...

את מכתבך עם סך 00 קבלתי. בעוד ימים אחרים, לכשאפנה ממלאכתי, אבוא הביתה. אם לימי הפסח הראשונים אבוא ואם לימי הפסח האחרונים — אבל בוא אבוא. פורש אני בשלום אמי שתחיה באהבה, ולבוזי — מזל טוב. מברך אני אותה באושר ובכל טוב...

ממני בנך..."

ג.

שקר הדבר! לא היתה לי מלאכה שאפָנה ממנה. ולא היה לי לחכות ימים אחרים; באותו היום, שבו קבלתי את המכתב מאבי ובו עניתי לו במכתבי, נחפזתי ונסעתי לבית־אבא ובאתי בערב פסח. ביום אביב בהיר וחם באתי.

ומצאתי את עירי הקטנה כמו שעזבתיה לפנים, לפני רבות בשנים. לא החליפה מראיה ולא שנתה את דמותה. אותה העיר, אותם האנשים. אותו האויר בחוץ, אוירו של אביב. אותו השאון והרעש, שאון ורעש של ערב־פסח.

ורק דבר אחד היה חסר: שיר־השירים. לא, רוח שיר־השירים אינה שרויה עוד על כל, כמו לפנים, לפני רבות בשנים. החצר אשר לפני ביתנו — אינה משולה עוד לכרם, לכרמו של המלך שלמה, אשר בשיר־השירים, העצים והקורות והקרשים, המושלכים פה ושם לפני ביתנו, אינם משולים עוד לארזים ולברותים. החתול, הרובץ ליד הדלת ומתחמם לאור החמה, איננו עוד אילה מאילות־השדה, המצויות בשיר־השירים. ההר, הנראה מעבר לבית־המדרש, איננו דומה עוד להר־הלבנון ולהרי־בשמים. הנשים והבתולות, העומדות בחוץ וכובסות ומגהצות ומטהרות ומשפשפות ומגעילות לחג־הפסח, אינן עוד מבנות ירושלים, הנזכרות בשיר־השירים... אנה הלך, אנה חלף־עבר עולמי הצעיר והרענן, הבהיר והצח, עולמי שריחו ריח־בשמים, עולמי שכולו שיר־השירים?...

ד.

מצאתי את בית־אבא כמו שעזבתיו לפנים, לפני רבות בשנים. לא החליף מראהו ולא שנה את דמותו. אבי — כמו שהיה. ורק זקן־הכסף אשר לו הכסיף עוד יותר. רק קמטי מצחו הרחב והלבן העמיקו עוד יותר. ניכר, מרוב דאגה...

גם אמי — כמו שהיתה. ורק פניה האדומים נתכרכמו והצהיבו. ונדמה לי, שדמותה פחתה ונתמעטה, ואפשר נראית היא לעיני כך, מפני שנכפפה קומתה, נכפפה לארץ. ועיניה נעשו אדומות קצת, ועפעפיהן תפחו. האמנם צבו עיניה בבכי?...

על מה בכתה אמי? על מי בכתה? העלי, על בנה־יחידה, אשר לא שמעתי בקול אבי ומריתי את פיו, לא אָביתי הלוך בדרכיו ובחרתי לי דרך חדשה — גליתי למקום השכלה ומדע ולא חזרתי לביתי שנים רבות?... או אולי על בוזי תבכה אמי, כי נכנסת היא לחופה וקידושין בשבת שאחר השבועות?...

הוי, בוזי! גם היא לא החליפה מראיה ולא שנתה את דמותה. ורק גדלה, גדלה ויָפתה, יָפתה שבעתים. יפה היא עתה כשחר, יפה באין כמוה. גבוהה וזקופה ובוגרת ומלאה חן. עיניה — אותן העינים הכחולות והיפות, עיני השולמית, אשר בשיר־השירים. ורק מחשבה מעמיקה בהן, ודאגה נשקפת בהן, בעינים היפות והעמוקות האלה. ובת־צחוק מרחפת על שפתיה. טובה היא ונעימה ונוחה ומלבבת, ושאננה היא ומצניעה לכת ושקטה כיונה.

כשאני מביט על בוזי, אני נזכר באותה בוזי, אשר היתה לפנים; זוכר אני את שמלותיה החדשות, שמלות יום־טוב, אשר תפרה לה אז אמי לכבוד הפסח. זוכר אני את נעליה הקטנות החדשות, נעלי יום־טוב, אשר קנה לה אז אבי לכבוד הפסח; וכשאני נזכר באותה בוזי, אשר היתה לפנים, שוב מתעוררים ובאים לפני פסוקי שיר־השירים, שנשכחו ממני זה כבר, פסוק אחרי פסוק: „עיניך יונים, שערך כעדר העזים, שגלשו מהר גלעד... שניך כעדר הקצובות, שעלו מן הרחצה, שכולם מתאימות ושַׁכֻּלה אין בהם... כחוט השני שפתותיך ומדברך נאוה"...

מביט אני עתה על בוזי — ושוב רוח שיר־השירים שורה על כל, והכל נראה בעיני כמו אז, כלפנים, לפני רבות בשנים.

ה.

— בוזי, חייב אני לברכך ברכת מזל־טוב?

בוזי אינה שומעת, כי למה זה הורידה את עיניה? למה זה אדמו לחייה? לא. חייב אני לברכה היום ברכת מזל־טוב.

— מזל־טוב לך, בוזי!

— במזל תחיה גם אתה.

ולא יותר. לשאל את פיה — איני יכול. לדבר אתה — אין מקום. אבי מפריע בעדי. אמי מפריעה בעדי. קרובינו, בני משפחתנו, שכנינו, הבאים לקבל את פני, זה נכנס וזה יוצא, — כולם מפריעים בעדי. כולם עומדים סביבי. כולם מסתכלים בי, כמו שמסתכלים בני אדם בפני קוף, בפני בריה משונה, הבאה מעולם אחר. כולם מתאוים לראות ולשמוע מפי את אשר עשיתי ואת אשר עבר עלי — הן ימים רבים לא ראו את פני!

— הלא תספר לנו חדשות: מה ראית? מה שמעת?

ואני מספר להם חדשות, אשר ראיתי ואשר שמעתי. ואני מביט אותה שעה על בוזי. מבקש אני את עיניה ואני פוגש בהן — בעיניה הגדולות והעמוקות, אשר הדאגה נשקפת מהן, בעיניה הכחולות והיפות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים. ורק עיניה אלמות הן, אלמות כשפתותיה, כָּמוֹהָ עצמה. עיניה מחרישות ואינן מדברות לי כלום. מאומה. ושוב באים לפני פסוקי שיר־השירים, פסוק אחרי פסוק: „גן נעול אחותי כלה, גן נעול, מעין חתום"...

ו.

וסערה מתחוללת במחי ואש מתלקחת בלבי. תֵּמַהּ אין לי

על בוזי; חמה אין לי על איש; ורק עלי חמתי תבער. עלי ועל חלומותי; על חלומות הנוער, חלומות ההבל, חלומות הזהב, אשר בעטים עזבתי את בית אבי ואמי. בעטים שכחתי את בוזי, בעטים הקרבתי לקרבן את מיטב חיי וקפחתי את עולמי ואבדתי את אשרי; ואבדתיו לעולמים!

אבדתי? לא; היה לא תהיה. היה לא תהיה! הנה באתי לביתי. בעוד מועד באתי. הבה נשאר שנינו ביחידות, אני ובוזי; הבה אדבר באזניה דברים אחדים. אבל איך אוכל לדבר באזני בוזי דברים אחדים, אם הכל כאן? הכל מקיפים אותי; הכל מסתכלים בי; כמו שמסתכלים בני אדם בפני קוף, בפני בריה משונה, הבאה מעולם אחר. הכל מתאוים לראות ולשמוע מפי את אשר עשיתי ואת אשר עבר עלי — הן ימים רבים לא ראו את פני!

ויותר מכולם שומע ומקשיב לי אבי. יושב הוא לפני ספר פתוח, כמו אז, ומתקמט מצחו הרחב והלבן, כמו אז, ומביט הוא עלי ממעל לזכוכיות משקפיו, משקפי הכסף, כמו אז; ומחליק הוא את חוטי הכסף של זקן הכסף אשר לו, כמו אז. ונראה לי, שמביט הוא עלי לא כמו שהיה מביט אז, לא, אינו דומה מבטו עתה למבטו אז. מרגיש אני בזה, מרגיש אני, כי האיש הזה נעלב על ידי. אני מריתי את פיו. לא אביתי הלוך בדרכיו. בחרתי לי דרך חדשה.

גם אמי עומדת מן הצד. עזבה אמי את בית המבשלים ואת הכנותיה לחג, והיא שומעת ומקשיבה לי. ודמעתה על לחיה; בקצה סינרה, באין רואים, היא מוחה דמעה מעל פניה; והפנים מבהיקים ומזהירים, ועיניה תלויות אלי, והיא בולעת כל מלה ומלה, היוצאת מפי.

גם בוזי יושבת כנגדי. ידיה חבוקות על לבה, ואף היא שומעת ומקשיבה לי בין יתר השומעים. כיתר השומעים — אף עיניה תלויות אלי. כיתר השומעים — אף היא בולעת את דברי. ואני מביט על בוזי, ואני מתאמץ לקרוא בעיניה ואיני קורא בהן דבר. איני קורא בהן ולא כלום. כספר החתום הן לי.

— הלא תספר לנו, — למה נשתתקת? — אומר אלי אבי.

— הניחה לו וינפש. וכי ראית כזה מימיך! — מתעוררת אמי. — הילד עיף, הילד רעב. והוא באחת: הלא תספר לנו, הלא תספר לנו!

ז.

לאט לאט נתפזרו הבאים והלכו, ואני נשארים לבדני: אבי ואמי, אני ובוזי. אמי יצאה לבית המבשלים ותיכף חזרה משם ובידה קערת פסח יפה — קערה ידועה לי מאז, מצוירת עלי תאנה גדולים.

— אפשר שתסעד את לבך, שימק? עוד גדול היום ורחוקה שעת הסדר.

אומרת לי אמי באהבה וברוך ובחנינה רבה, ובוזי קמה ממקומה, פוסעת פסיעות תשאיות ומביאה לי סכין ומזלג — סכין פסח ומזלג פסח, הידועים לי מאז. הכל ידוע לי, שום דבר לא החליף מראהו ולא שנה את דמותו, אותה הקערה עם עלי התאנה הגדולים. אותה הסכין ואותו המזלג עם קתות העצם הלבנות. אותו ריח הניחוח, הנודף משומן האוזים, שומן דפסח. אותו הטעם הנפלא, טעם גן עדן, של המצה החרוכה. לא החליפו מראיהם ולא שנו את דמותם.

אלא שאז, לפנים בערב פסח, אכלנו שנינו, אני ובוזי, מקערה אחת, מקערת פסח זו היפה, המצוירת עלי תאנה ירוקים; אכלנו שנינו. ואגוזים נתנה לנו אז אמי, כיסים מלאים אגוזים; ואז אחזנו איש בידי רעותו, אני ובוזי, ועפנו כעל כנפי נשרים: אני רץ — והיא רצה אחרי; אני מקפץ ומדלג על גבי הקורות — והיא מקפצת ומדלגת אחרי; אני עולה — והיא עולה; אני יורד — והיא יורדת.

— שימק! עד אנה נרוץ, שימק?

אומרת לי בוזי, ואני עונה לה בלשון שיר השירים: „עד שיפוח היום ונסו הצללים"...

ח.

כל זה היה אז, לפנים, לפני רבות בשנים. עכשיו גדלה בוזי, גדלה ונתבגרה. גם אני גדלתי, גדלתי ונתבגרתי, וכבר נתארסה בוזי; נתארסה לאחר, לאחר — ולא לי... ואני מתאוה להשאר עם בוזי ביחידות, ואני רוצה לדבר באזניה דברים אחדים. משתוקק אני לשמוע את קולה. חפץ אני להגיד לה בלשון שיר השירים: „הראיני את מראיך, השמיעיני את קולך"... ונדמה לי, כי גם עיניה עונות לי בלשון שיר השירים: „לכה, דודי, נצא השדה"... לא פה המקום לדבר את דברינו, אלא בחוץ... בחוץ... שם אענה לך. שם אספר לך... שם נדבר את דברינו; שם"...

מציץ אני בעד החלון החוצה. הוי, כמה נאה שם זיו העולם, זיו ערב פסח, זיו שיר השירים!... ורק צר לי, כי עוד מעט ופנה יום, ירוד ירדה השמש והפזה את פאתי הרקיע בזהב זהריה. הזהב מזהיר בעיניה של בוזי. עיניה רוחצות בזרב. עוד מעט ונגע היום — ואני לא אספיק לדבר באזני בוזי אפילו דבר אחד. כל היום עבר עלי בשיחות בטלות עם אבי, עם אמי, עם משפחתי — מה שראיתי ומה ששמעתי...

— מתעורר אני ומציץ שוב בעד החלון החוצה ואומר דרך אגב לבוזי:

— אולי נצא לטיול מעט? ימים רבים לא הייתי בביתי. רוצה אני להתבונן בחצר, רוצה אני לראות את העיר...

ט.

שמא יודעים אתם, מה היה לבוזי? הלהיבו פניה והתלקחו כאש, ככדור השמש, השוקע ויורד, אדמה כולה. מעיפה היא עין על אבי. נראה, שרוצה היא לשמוע, מה יאמר אבי? ואבי מציץ על אמי ממעל לזכוכיות משקפיו, משקפי הכסף אשר לו, מחליק היא את חוטי הכסף של זקן הכסף אשר לו, מחליק ואומר לאויר, מבלי פנות אל איש:

— השמש שוקעת. הגיעה השעה להחליף את הבגדים ולילך לבית המדרש להתפלל. כבר הגיעה השעה לברך על הנרות. מה דעתך את?

לא, כפי הנראה, לא אדבר דבר היום באזני בוזי. עומדים אנו להחליף את בגדינו. אמי כבר נתחדשה כולה. לבשה אמי את בגדי המשי אשר לה. ידיה הלבנות מבהירות. אין איש בארץ, אשר ידים לבנות ויפות לו כידי אמי. עוד רגע ותעמוד לברך על הנרות... בידיה הלבנות תאהיל על עיניה ובכה תבכה בחשאי, כמו לפנים, כמו אז... זהרי השמש האחרונים, זהרי השמש השוקעת, ירחפו על ידיה היפות, הלבנות והצחות. אין איש בארץ, אשר ידים יפות ולבנות וצחות לו כידי אמי.

ואולם מה היה לבוזי? פניה כבו כשמש, השוקעת ויורדת,

ביום הפונה והולך. ורק יפה היא ונאוה ומלאה חן, מאין כמוה. ועיניה מלאות עצב חרישי, ומחשבה נשקפת מהן, מן העינים היפות והכחולות הללו, עיני השולמית אשר בשיר־השירים.

על מה תחשוב עתה בוזי? על האורח היקר, אשר חכתה לו זה כמה ואשר נגלה לה לפתע־פתאום, אחרי התעלמו מן העין שנים רבות?... או אולי על אמה תחשוב, אשר החליפה את בגדי אלמנותה והלכה למרחקים והיתה לאיש אחר ושכחה, כי בת יש לה, אשר שמה בוזי? או אפשר על חתנה תחשוב בוזי עתה, על חתנה זה, אשר אבי ואמי טפלו עליה בעל־כרחה? ועל חתונתה שתהיה בשבת שאחר השבועות תחשוב, על יום כניסתה לחופה עם איש זר ומוזר, אשר לא תכירהו ולא תדעהו, מי הוא ומה טיבו?... ואפשר טעות היא בידי, טעות גמורה: אולי סופרת היא ומונה עתה את מספר הימים מן הפסח ועד השבועות, ועד השבת שאחר השבועות, מפני שזה הוא בחירה, מפני שבו רצתה נפשה, הוא אהוב לבה והוא יקר לנפשה, הוא יכניסנה לחופה ולו תקריב את לבה ואת אהבתה. ולי? הוי, כי רק אחות היא לי. אחות היתה לי ואחות תהיה גם עתה... ונדמה לי, כי מביטה היא עלי ברחמים ובצער ואומרת לי, כמו שאמרה לי לפנים, בלשון שיר־השירים: „מי יתנך כאח לי — הוי, מדוע אינך אח לי?!"... מה אענה לה על דבריה אלה? יודע אני מה לענות לה על דבריה אלה. ובלבד שאוכל לדבר באזניה דברים אחרים, רק דברים אחרים.

לא, היום לא אוכל לדבר באזני בוזי אפילו דבר אחד, אפילו חצי דבר. הנה היא קמה ממקומה, הנה היא פוסעת פסיעות קלות והשאיות ונגשת אל הארון להכין נרות לאמי במנורות הכסף אשר לה. מנורות עתיקות וידועות לי, מנורות־כסף גבוהות וחלולות. ידועות הן לי וחביבות עלי מאז: המנורות הללו, מנורות־הכסף, אחוזות ודבוקות הן בחלומותי, חלומות־הזהב לפנים, עת בת־המלכה ישבה אחוזת־קסם בארמונה, בהיכל־הבדולח. חלומות־הזהב האלה ומנורות־הכסף האלה, הדלקת הנרות הללו בידי אמי היפות, הלבנות והצחות, עיניה של בוזי היפות והכחולות וזהרי־הזהב האחרונים, זהרי השמש השוקעת — כלום כל אלה אינם אחוזים ודבוקים זה בזה, כלום כל אלה אינם משמשים לפני בערבוביה?...

— הגיעה השעה! — אומר אבי אלי, מביט בחלון ומרמז לי, כי כבר הגיעה השעה להחליף בגדינו ולילך לבית־המדרש להתפלל.

מחליפים אנחנו את בגדינו, אני ואבי, ואנו הולכים לבית המדרש להתפלל.

י.

בית־מדרשנו, בית־המדרש העתיק שלנו, אף הוא לא החליף מראהו, אף הוא לא שנה את דמותו. ורק כותלי בית־המדרש נתפחמו מעט, התיבה נעשתה נמוכה קצת, הבימה נתישנה. ארון־הקודש — צבעו המבריק ניטל ממנו.

כבית־מקדש מעט היה בית־המדרש שלנו נראה בעיני לפנים: עכשיו נטה בית־המקדש הזה הצדה מעט, כנוטה לנפול. הוי, אנה הלך, אנה הקף־עבר ההוד וההדר של בית־מדרשנו העתיק? איה הם המלאכים, אשר היו מרחפים פה מתחת התקרה, בהתקדש ליל השבת ובהתקדש ליל החג?

גם בעלי־הבתים, המתפללים בבית־המדרש, כמעט לא החליפו מראיהם, כמעט לא שנו את דמותם. ורק הזקינו קצת. זקנים שחורים נעשו לבנים, קומות זקופות נעשו כפופות, קפוטות של אטלס נקרעו לקרעים. חוטים לבנים מבצבצים מהן. רבבים כתומים נראים עליהן. רב מלך החזן מנעים זמירות גם עתה, כמו לפנים, לפני רבות בשנים. ורק קולו נפגם קצת, נעימה חדשה נשמעת בתפלתו: יותר משהוא מזמר בוכה הוא. יותר משהוא מבקש קובל הוא. ורבנו? הרב הישיש? — זה לא נשתנה כלל. לבן כשלג היה אז ולבן כשלג הוא גם עתה, ורק שנוי אחד קטן: ידיו רועדות עתה, וכל גופו רועד, ניכר מתוך זקנה מופלגת. עזריאל השמש, יהודי בלא סימן זקן, אף הוא מראהו עתה כמראהו אז, אלא ששניו נשרו מתוך פיו ולסתותיו הנופלות משוות לו פני אשה יותר מפני גבר. גם עתה טופח הוא על גבי השלחן, כשזמן שמונה־עשרה מגיע, ורק טפיחתו עתה אינה כטפיחתו אז. אז, לפני רבות בשנים, חרשה כל אוזן לקול טפיחתו, עכשיו תש כחו.

לפנים, לפני רבות בשנים, נעמה לי תפלתי פה, נעמה מאד! פה, בבית־מקדש מעט, היתה נשמתי הצעירה לפנים, לפני רבות בשנים, מרחפת עם המלאכים יחד מתחת התקרה המצוירת. פה, בבית־מקדש מעט, הייתי מתפלל לפנים, לפני רבות בשנים, ביחד עם אבי ועם כל היהודים יחד, בלב טהור ובכונה עצומה...

יא.

והנה אני עומד שוב בבית־מדרשי העתיק, ואני מתפלל יחד עם בעלי־הבתים, הידועים לי מאז, ואני שומע את זמירות החזן, הידועות לי מאז. והקהל מתפלל בלב טהור ובכונה עצומה ובאותו הנוסח, הידוע לי מאז. ורק מחשבותי — את חטאי אני מזכיר — רחוקות מן התפלה. מרפרף אני בסדורי דף אחרי דף, ולא אשמתי היא זאת, כי נתגלה לעיני פרק משיר־השירים, פרק ד': „הנך יפה, רעיתי, הנך יפה, עיניך יונים"... מתאוה אני להתפלל עם כל המתפללים, כמו שהייתי מתפלל לפנים. אבל רחק לבי מתפלה! מרפרף אני בסדורי דף אחרי דף, ולא אשמתי היא זאת, כי שוב נתגלה לעיני פרק משיר־השירים, פרק ה': „באתי לגני, אחותי כלה"...

ולהלן: „אריתי מורי עם־בשמי, אכלתי יערי עם־דבשי, שתיתי ייני עם־חלבי"...

אבל מה לי ולזה? הגן לא גני הוא. לא אני אורה את המור, לא אני אריח את הבשם, לא אני אוכל את הדבש, לא אני אשתה את היין. הגן לא גני הוא. בוזי לא כלתי היא, בוזי נתארסה לאחר. לאחר — ולא לי!... ואש התפתה בוערת בי, וחמתי בוערת בי. לא על בוזי חמתי תבער, לא על איש, לא רק עלי: איך עשיתי את הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לנפשי? איך רחקתי ימים רבים מבוזי? איך הרשיתי לקחת ממני את בוזי ולתת אותה לאחר? וכי לא כתבה לי מכתבים מדי פעם בפעם, וכי לא רמזה לי במכתביה, כי מקוה היא בקרב הימים לראות את פני?... וכי לא דחיתי לה את בואי מיום־טוב אחד ליום־טוב שני, עד כי חדלה לפקדני במכתביה?...

יב.

— יום־טוב! בני הוא זה.

כך מציגני אבי אחר התפלה לפני בעלי־הבתים אשר בבית־המדרש, המסתכלים בי מכל העברים, בוחנים אותי בעיניהם, נותנים שלום לי ומקבלים שלום ממני, ונראים כבני־אדם הפורעים חוב ישן.

— בני הוא זה...

— בנך הוא זה? הרי לך שלום...

בדברי אבי — „בני הוא זה" כמה וכמה רגשות משמשים בערבוביה: גם שמחה וגם גדלות וגם צער. דבריו אלה נדרשים לכמה פנים: „הרואים אתם? הרי זהו בני!..." או: „היאומן כי יסופר — בני הוא זה!".

מרגיש אני בצערו. האיש הזה נעלב על-ידי. אני מריתי את פיו. לא אביתי הלוך בדרכיו. בחרתי לי דרך חדשה והבאתי עליו זקנה קודם זמנו. לא. אבי לא סלח לי עדיין. בפיו לא הגיד לי זאת. אין הוא צריך להגיד לי זאת. מרגיש אני בעצמי. עיניו מגידות לי זאת, עיניו, המביטות עלי ממעל למשקפי-הכסף אשר לו וחודרות לתוך לבי. אנחתו מגידה לי זאת. אנחתו החרישית, המתפרצת לרגעים מלבו הזקן והחלוש... שנינו הולכים מבית-המדרש לביתנו ושותקים. אחרונים אנחנו ליוצאי בית-המדרש. הלילה פרש את כנפיו על פני רקיע השמים וצלליו ירדו לרחף על פני הארץ. ליל שוקט וחם וקדוש הלילה הזה. ליל-שמורים. כולו מלא סוד, כולו מלא חידה, כולו מלא פלאות. קדושת הלילה הזה נשאת באויר, נשקפת משמי-התכלת העמוקים והרחבים. על קדושת הלילה מסיחים בלחש הכוכבים, כוכבי-מרום. רוח יציאת-מצרים מרחפת בחללו של הלילה הזה, ליל-השמורים.

בצעדים מהירים אני הולך לביתי, ואבי נגרר אחרי, כצל הוא נגרר אחרי בלילה הזה. „למה תמהר ככה?" — שואלני אבי ומשיב רוחו בכבדות.

הוי, אבי, אבי! וכי אינך רואה, כי דומה אני לצבי או לעופר האילים על הרי בתר? השעה דחוקה לי, אבי, דחוקה מאד — הדרך ארוכה לי, אבי, ארוכה מאד; עת אשר בוזי נתארסה כבר. נתארסה לאחר. לאחר — ולא לי... דומה אני לצבי או לעופר האילים על הרי בתר.

כך אני מתאוה לענות לאבי, ורוחי קצרה מאד. הולך אני בצעדים מהירים לביתי בלילה הזה. ואבי נגרר אחרי, כצל הוא נגרר אחרי בלילה הזה, בליל-שמורים.

יג.

אותה ברכת „יום-טוב", שהיינו משמיעים לפנים, לפני רבות בשנים, בכניסתנו לביתנו בלילה הזה, השמענו גם עתה — אני ואבי.

אותה ברכת „יום-טוב — שנה טובה", שבה היו אמי ובוזי מקדמות פנינו לפנים, לפני רבות בשנים, בלילה הזה, קדמו את פנינו גם עתה.

אמי, מלכה זו, הלבושה בגדי-מלכות, בגדי-המשי החמודות אשר לה, ובוזי, בת-מלכה זו, הלבישה שמלה לביה כשלג — מראיהן עתה כמראיהן אז, לפני רבות בשנים. לא החליפו מראיהן ולא שנו את דמותן.

כמו אז, לפני רבות בשנים, כן עתה, בלילה הזה, ביתנו מלא חן נאה, הדיר זיו ביתנו. זיו קדוש, זיו יום-טוב, זיו-מלכות, ירד ונח על ביתנו. נוגה קדוש, נוגה יום-טוב נשפך על ביתנו בלילה הזה, בליל-שמורים. מפת השלחן — כלובן השלג בנפילתו משמים. נרות אמי מזהירות במנורות-הכסף. היין האדום, יין ארבע כוסות, מנצנץ וצוהל בבקבוקים. הוי, כמה טוהר ותום שפוכים על המצות, המסודרות בקערה! כמה נעימים וחביבים המרור המרוח, הדריסת הממירכת, מי-המלח המוכנים מבעוד יום! נאה ונאין עוטה מטתו של המלך, מטת-מסבו. פני המלכה — השכינה שרויה עליהם בלילה הזה. ומראה בת-המלכה כמראה השולמית אשר בשיר-השירים, וזיו לה כזיו שיר-השירים עצמו.

ורק צר לי, כי את בן-המלך הפרידו מעל בת-המלכה והושיבוהו מרחוק. לפנים, זוכר אני, לא כך היו יושבים שניהם בזמן סדור פסח, זה בצד זו היו יושבים. בן-המלך, זוכר אני, שאל „מה-נשתנה", ובת-המלכה גנבה את האפיקומן מתחת הכר אשר להוד-מלכותו. הוי, כמה מלאנו אז שחוק פינו! לפנים, כתום סדור-פסח, כאשר התפשט המלך את קיטלו הלבן, והמלכה — את בגדי מלכותה, את בגדי המשי החמודות אשר לה, אז, זוכר אני, פרשנו שנינו, אני ובוזי, לקרן-זוית ושחקנו באגוזים, אשר נתנה לנו אמי. או יש אשר ספרתי לה אז ספור, מאותם ספורי הנפלאית אשר שמעתי בחדר מפי ישעיה הברי, הידוע הכל. מעשה בבת-מלכה אחות-קסם, היושבת שבויה בארמונה, בהיכל הבדולח, יושבת ומצפה לגואלה, אשר יוציא את השם המפורש מפיו וירקיע שחקים וירכב בערבות ויראה על כנפי-רוח בהרים ובעמקים, מעל נהרות ומדבריות, עד אשר יבוא אליה ויגאלנה וישיב את שבותה.

יד.

כל זה היה אז, לפנים, לפני רבות בשנים. עכשיו גדלה בת-המלכה, גדלה ונתבגרה. וגם בן-המלך, גדל, גדל ונתבגר. ואת שנינו הפרידו. והושיבונו רחוקים זה מזו ולא ידעו, רחם, עד כי איננו יכולים לראות איש את פני רעותו כראוי. הגיעו בעצמכם: מימין הוד-מלכותו הושיבו את בן-המלך. משמאל הוד מלכותה הושיבו את בת-המלכה!... ואנו קוראים בהגדה, אני ואבי, קוראים בקול רם ובניגון, כמו לפנים, לפני רבות בשנים. קוראים ומרפרפים דף אחרי דף. ואמי ובוזי עונות אחרינו בלחש ומדפדפות דף אחרי דף. ואנו מגיעים לשיר-השירים. ואני קורא עם אבי בשיר-השירים, כמו לפנים, לפני רבות בשנים, בניגון הטעמים, פסוק אחרי פסוק. ואמי ובוזי עונות אחרינו בלחש פסוק אחרי פסוק. עד שהמלך במסבו, עיף מספורי יציאת-מצרים ושכור מיין ארבע כוסות, מתחיל לנמנם קצת, מנמנם רגע וניעור, מנמנם וניעור, ומנגן שוב בשיר-השירים, מנגן בקול רם. ואני עונה אחריו: „מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה"... קולנו הולך ויורד. הולך ויורד, עד שהמלך במסבו נרדם ונופל לתוך שינה עמוקה.

אז תגש המלכה ותגע בשרוול קיטלו הלבן. בענוה ובנעימות תעורר אותו לקום ולעלות על משכבו — ואני ובוזי הגיעה שעתנו לדבר דברים אחדים איש באזני רעותו. קם אני מלפני השלחן ונגש אליה, ואנו עומדים קרובים זה לזו — קרובים בפעם הראשונה בלילה הזה. מראה אני לה על הלילה היפה, על הלילה הנהדר. „בלילה הזה — אני אומר לה — יפה הטיול"... בוזי הבינה לדברי, והיא עונה לי, חציה שוחקת וחציה שואלת: „בלילה הזה?"... ונדמה לי, כי עלי תצחק בוזי. כך היתה צוחקת עלי לפנים, לפני רבות בשנים... רע בעיני הדבר. ואני אומר לה: „בוזי, יש לי דברים לדבר עמך; הרבה דברים יש לי לדבר עמך"... „הרבה דברים?" — חוזרת היא על דברי. ונדמה לי, כי בוזי צוחקת עלי... והרי אני מקדימה: ואפשר טעות היא בידי? אפשר אין לי עוד לדבר עמך כלום?"...

דברי אלה האחרונים נאמרו במרירות רבה כל-כך, עד כי חדלה בוזי לצחוק ופניה לא היו לה עוד. „מחר — אומרת היא לי — מחר נדבר דברינו"... ואור רב נשפך בלבי, אור וחום ואושר אין-קץ: מחר! מחר נדבר את דברינו! מחר! מחר!...

ואני מתקרב אליה עוד יותר, ואני מרגיש את ריח שערותיה, את ריח שמלותיה. ואני נזכר בדברים, אשר קראתי זה עתה בשיר-השירים: „נופת תטופנה שפתותיך, כלה. דבש וחלב תחת לשונך, וריח שלמותיך כריח לבנון"...

את יתר דברינו מדברים אנחנו באין אומר ובאין דברים, רק עינינו מדברות; רק עינינו...

טו.

בוזי, תערב לך שנתך! — אני אומר לה בלחש. קשה עלי פרידתי ממנה. עד אלהים, מה קשה.

— תערב לך שנתך! — עונה לי בוזי ואינה זזה ממקומה. והיא מביטה אלי, ודאגה עמוקה בעיניה, בעיניה היפות, עיני השולמית אשר בשיר-השירים...

ועוד הפעם אני מברך אותה בשנה ערבה ועוד הפעם היא עונה לי בברכה. אז תביא אמי ותנהגני-תביאני אל חדר-שנתי. שם תעמוד אמי ובידיה, היפות והלבנות תרפד לי את יצועי הלבן ותכין לי את משכבי ושפתיה לוחשות: „ישן, בני, ותערב לך שנתך"...

בדברים המעטים האלה נשפכה כל נפשה, כל שפעת אהבתה של אמי, אשר היתה כלואה בלבה פנימה ימים רבים, הימים אשר לא הייתי בביתנו. הוי, מה חשקה נפשי לכרוע ברך לפניה ולנשק את ידיה היפות והלבנות! אבל אין אני כדאי והגון לכך. יודע אני ומרגיש את זה... בלחש אני עונה לה על ברכתה ואני נשאר יחידי, יחיד ובודד בלילה הזה, בליל-שמורים...

טז.

... יחיד ובודד בלילה הזה, בליל-שמורים; בלילה השוקט והשאנן, בלילה הרך והחם, בליל האביב המוקדם.

פותח אני את חלוני ומביט החוצה, אל הכוכבים המהבהבים, הנוצצים כספירים; ואני שואל את נפשי: האמנם? האמנם?...

האמנם קפחתי את חיי ואבדתי את אשרי, ואבדתיו לעולמים?...

... האמנם עמדתי ושרפתי את היכלי, ושלחתי ממני את בת-המלכה היפה והמעונגה, אשר אחזתיה בקסמי לפנים? האמנם? האמנם?...

ואפשר טעות היא בידי? אולי באתי בעוד מועד? באתי לגני, אחותי כלה...

ואני יושב שעה ארוכה ליד החלון הפתוח בלילה הזה, בליל-שמורים. ואני ממתיק סוד עם הלילה הזה, השקט והשאנן, עם הלילה הרך והחם, עם ליל-האביב המוקדם, שכולו מלא סוד, שכולו מלא חידה...

בלילה הזה נגלה לי סודי: כי אהבתי את בוזי.

כי אהבתיה אהבה עזה וקדושה, אהבה תמה וברה, אהבה זו, הכתובה אצלנו בשיר-השירים. אותיות-אש גדולות עפות ומרחפות באויר לנגד עיני, אותיות-קודש הן, אשר זה עתה קראתי אותן מעל שיר-השירים: „כי עזה כמות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש, שלהבתיה"...

ואני יושב בלילה הזה, בליל-שמורים, ליד חלוני הפתוח, ואני שואל את הלילה הזה, שכולו מלא סוד, שכולו מלא חידה: האמנם? האמנם?...

ואולם מחריש הלילה, ליל הסודות והחידות, מחריש הוא ומאום לא יגלה לי — עד מחר.

מחר, הלא כה אמרה לי בוזי, מחר נדבר את דברינו... הוי, בוזי, מחר נדבר את דברינו... יעבור נא הלילה, יחלוף-נא הלילה, הלילה הזה, ליל-שמורים...

ב. ארנסט.

מתוך התחומים.

א.

הקברנים בארץ-התחיה.

כפעם הזאת אעבור את גדר התחומים שלנו, אעזוב את מדינת החושך והלחץ, היאוש והשממון, ואצא לשאוף מעט אויר צח בארץ השמש והחירות, בארץ התקוה וההתעוררות, בארץ — „ראביב בה ינוה עולמים".

כי הזמן הזה, שאנו עומדים בו היום, זמן חירותנו הוא, והימים האלה — ימי האביב הראשונים.

כי תצא היום את העיר וראית בעיניך את האביב הצועד בראשי הרים, וראית את הפשרת השלגים בעמקים, וראית את הנהר, אשר נפתח סגור-קרחו, ואת מימיו תראה, מי-האביב הצוננים, הגאים ושוטפים בגבורת-הנוער, ואת העורבים תראה, העפים סייעות-סייעות בדממה וביאוש, כאמיגרנטים נודדים בזמן רוע-הגזירה, ואת הדרורים תראה, המקפצים מבד אל ענף בזריזות וכהתעוררות מרובה, מקפצים ומצפצפים ומבשרים בשורה חדשה בלשונם, לאמר: האביב הנה, בא! האביב הנה בא! — האמנם לא יהמה בך לבך אף רגע ולא תעצום עיניך ולא תעמוד כחולם ולא תראה בחזון את אשר ראית בימי ילדותך הטובים והרחוקים?...

בימי ילדותך הטובים והרחוקים, בעוד לבך רך וענוג ונוטה לחלומות ולדמיונות מרהיבים, היית יושב בימים האלה על הספסל בבית הרבי יחד עם חבריך הקטנים והיית שומע ומקשיב בלב חרד והומה אל ספורי הנפלאות, הכתובים בתורה ובהגדה, — ספורי יציאת-מצרים וספורי הים וספורי המדבר, ספורי ארץ-ישראל והר-הבית ועולי-רגלים ועשית הפסח כהלכתו, — ספורים מרהיבים עין ומלהיבים לב נוטפים נטפי מור ואהלות על נפש הילד הרכה, העורגת והכמהה, ובצאתך אז מן הבית החוצה, אל השדה ואל הנהר — והנה היתה רוח אחרת מסביב: השמים, שמי ארץ-הצפון, החורים והקרים — שמים זכים ובהירים ועמוקים ולוהטים הם בעיניך, כשמי ארץ-המזרח החמה, הרוחצת בשמש; הנהר, זה הנהר הקטן, המתנפח ועולה במימיו הצוננים, מי-האביב, — כים-סוף הוא בעיניך, כים-סוף הכתוב בתורה, הגאה ושוטף ועובר בגליו על מחנה המצרים הנפחדים ועל רכבו ופרשיו; ואלה היהודים, העוסקים שם אחורי הגדרות הדחויות, עורכים עצים למדורה ומבערים את החמץ — כלום לא כאבותיך הראשונים הם בעיניך, אבותיך הראשונים, שנתאספו בהמון על הר-הבית, הם ונשיהם וטפם, להקריב קרבן-פסח במועדו?...

הימים האלה—ימי האביב הראשונים הם, הזמן הזה—זמן חירותנו הוא. הבה אעבור בפעם הזאת את גדר התחומים שלנו, אעזוב את מדינות החושך והלחץ, היאוש והשממון, ואצא לשאוף מעט אויר צח בארץ השמש והחירות, בארץ התקוה וההתעוררות, בארץ—„האביב בה ינוה עולמים".

הָבָה אֶקַּח אֶת מַקְלִי בְּיָדִי,
הָבָה אָשִׂים עַל שִׁכְמִי תַרְמִילִי –
וְאֵצֵא עִם עוֹלֵי־רְגָלִים.
פֹּה אֶטּוֹשׁ אֶת בֵּיתִי וְשָׂדִי –
מַה לִּי בַּגָּלוּת וּמִי לִי?
מַה לִּי בֵּין הוֹלְכִים וְכָלִים?

לִבִּי לְגַנֵּי־הַשְּׁקֵדִים,
נַפְשִׁי לְמַכְמָא בְּנֵי־סְפָרַד
וּלְאַחַי בְּאֶרֶץ הַתְּחִיָּה –
אָעִידָה שָׁמַיִם לִי עֵדִים
וְשֶׁמֶשׁ, שֶׁשָּׁקַע וְיָרַד
וְכָבָה בִּנְהַר הַיְלִילָה.

אָרִים אֶת דֶּגֶל הַחֵירוּת,
אֶתֵּן אֶת קוֹלִי בְּשִׁיר
וְאַפְלִיג בִּסְפִינַת־הָרְנָנִים;
אֶעֱבוֹר אֶת חֵיפָה וּבֵירוּת,
אֶעֱבוֹר אֶת יָפוֹ הָעִיר,
עַד אָבוֹא לִמְעוֹן הַקַּבְּרָנִים..

* * *

הוי, כי אין לי מזל היום! בעוד אני עושה כה וכה לקחת את מקלי בידי ולשים את תרמילי על שכמי, כדי לצאת עם עולי־רגלים אל ארץ השמש והחירות, אל ארץ התקוה והתחיה, ובעוד אני טובל את עטי מתוך התעוררות רבה להתחיל בשיר בפעם הראשונה לימי חיי (זו לי הפעם הראשונה שאני מנסה לחרוז חרוזים)—ונתנו דגיעוני עתוני ארץ־ישראל לפתע־פתאום, ופנה התלהבותי כולה, ונסתלקה שמחתי ממני, ועל־כרחי החלפתי את החרוז האחרון, המוכן בידי: „נטעי נעמנים"—לחרוז אחר, הנוגה ממנו תבלית שנוי: „מעון הקברנים"..

כי המעשה, אשר קראתי זה עתה בעתוני ארץ־ישראל, הוא מעשה בקברנים—בקברנים אשר בארץ־התחיה.

ואירע אותו מעשה לא בחג הפסח, אלא ארבעה שבועות קודם החג—בימי הפורים.

מעשה בבני העיר יפו, שנתבסמו בימי הפורים, כדרך היהודים מאז ומעולם, ורצו לשמח מעט את נפשם ונפשות נשיהם ובניהם — ועמדו וערכו חג־מסכות.

והיה חג־המסכות כשאר חגי־המסכות הנערכים בימי הפורים בתפוצות ישראל, והיתה השמחה כשאר השמחות ממין זה—בעלי המסכות התהלכו באולם ונהגו קלות־ראש בעצמם ובחבריהם, קהל הצופים עמד וצפה ופער פיו, הנשים והבתולות ראו ושמחו והתינוקות מחאו כף.

ופתאום עבר לחש בין הקהל, העומד וצופה במחזה, ונראתה מבוכה על כל פנים—בין בעלי המסכות, המעוררות שחוק ושמחה, נדחקו ובאו מיני בני־אדם משונים, לבושי שחורים, ובני־האדם הללו עוברים בסך ונושאים ארונות משונים, מכוסים שחורים, ארונות מתים...

ממילא מובן, כי אותם המתים, שהיו מונחים בארונות השחורים, לא היו מתים סתם, אלא מיני „סימבולים"...ומיני רמזים למתים: מתה הציונות, מתה העבודה בארץ־ישראל, מתה התחיה, מתה התקוה לתחיה ולהתעוררות...

וממילא מובן, כי האנשים הטובים ההם, שקבלו על עצמם את הטורח לשאת על שכמם את ארונות הציונות והעבודה והתחיה וההקוה בארץ־ישראל ולעסוק בקבורתם בזמן הלולא וחנגא, בימי הפורים, כולם אנשים פקחים וחריפים וחכמים ונבונים הם במאד מאד; כי הרי כולם כבר היו שנה או שנתים בארץ־ישראל וכולם כבר ראו אותה וכולם כבר שבעו אותה ומאסו בה ונקעה נפשם ממנה ולא מצאו לה תקנה אלא בארונות של מתים ובקבורה; כי הרי במשך השנה או שתי השנים, שהיו הללו בארץ־ישראל, כבר גס לבם בה, עד כדי להתעלל בה, עד כדי לחללה ולטמאה בידים משמשניות, עד כדי לעשותה חומר להלצות חסרות־טעם.

אנחנו, בני־הגלות, עדיין לא חכמנו ועדיין לא נעשינו פקחים כאותם בני־האדם, אשר ישבו כבר שנה או שנתים בארץ־ישראל. עדיין יש לנו רגעים, אשר ירעד לבנו ויגדל הכאב ויתקפו רגעגועים עלינו עד כלות־הנפש; עדיין יש לנו רגעים, אשר נתיחד איש־איש בקרן־זויתו ואשר נתפלל בלחש ובלב הומה על הגאולה ועל התחיה ועל התקוה ועל הארץ, אשר אליה נכספנו מימי ילדותנו ועליה ירד הטל ונשפך זוהר־שמים למעננו ובה גנוז האור והכבוד והגאון בשבילנו לימים הבאים. אנחנו, בני־הגלות,—הוי, כמה תמימים וטהורים אנו עדיין! הן יש לנו רגעים, אשר נחלום ברטט על יום בואנו לארץ ועל יום הציגנו את רגלינו עליה ועל השעה הנפלאה ההיא,—שעת־האושר, עת נכרע על ברכינו ונחונן עפרה ונבכה אל חיקה בלחש, כאשר יבכה הבן הנדח בשובו אל חיק הורתו...

תמימים, תמימים אנחנו, בני הגלות המרה!

ואולם האנשים ההם, אשר ישבו כבר בארץ שנה או שנתים וכבר ראו אותה וכבר שבעו אותה וכבר מאסו בה, וכבר גס לבם בה ונקעה נפשם ממנה,—האנשים ההם אנשים פקחים הם וחכמים ונבונים, והרי הם יודעים, כי אין תקנתה של זו אלא בקבורה — והרי הם עוסקים בבית־מצוה זה ומקבלים על עצמם את הטורח הכבד לשאת את הארונות, המכוסים שחורים...

ואפשר—יסלח נא אלהים לחטאת שפתי—אפשר שהאנשים ההם אינם פקחים כלל ואינם חכמים ואינם נבונים, אלא שוטים הם, שוטים מתלוצצים?

וכי לא ראיתם מימיכם שוטה, והוא חי כל ימיו בטעות, והוא חושב, כי רק לו ניתנה מהנת ההומור משמים ורק הוא נברא לעורר צחוק בפי הקהל?

ושוטים כאלו, כי יצאו להתלוצץ לפני הקהל,—הוי, מה משונה שחוקם, מה קשה ליצנותם ומה כבדה קלות־ראשם!

שחוק וליצנות וקלות־ראש של קברנים...

אבא.

מן העתונות והספרות.

III.

פיטן לא הייתי מעולם. חרוזים לא כתבתי אפילו „לה", עם הלבנה לא הרביתי שיחה מימי, וגם בשיחות דשאים ואילנות לא היתה לי בקיאות יתרה. נער הייתי את נערי צינקובה עירי, עמהם יחד השכמתי והערבתי לחדר, לבית־המדרש, לישיבה, וכמוהם ידעתי גם אני פרק בהויות העולם—שכתם גוים חורשים, זורעים וקוצרים, וישראל עם קדוש מוצא הכל מוכן ומזומן לפניו ועושה סחורה במה שזרעו וקצרו אלו, וששם, מאחורי גדר הגן של הגלח הזקן, שבתיכו עומד מחריש וזעף „קוסציול" הרב, נגמר אותו העולם, שאני וחברי שותפים בו, ומתחיל עולם אחר, משונה, שאין לי ולהם חלק בו...

ואולם מודה אני: היה דבר אחד, שאין בו משום חדר ובית־מדרש וישיבה, אשר נהה לבי אחריו עד לכאב, עד לשמחה: צפרים; וגדולים מעשי שטן, דוקא באותו הגן של הגלח הזקן ודוקא מסביב לאותו „הקוסציול" החרב, המחריש והזעף, שכל־כך יראתי להזין עיני בהם משום „לא תחנם", היו הצפרים מצויות ושם היו מקננות את קניהן. אמנם יש אשר על פי טעות היתה צפור שובבה נדחקת ובאה דרך פרצת החלון העליון גם אל בית־הכנסת שלנו, וממלאה פתאום בשעת תפלה בלחש את כל הבית צפצוף וציוץ, אבל יהודי צינקובה היו כופפים אותה שעה את ראשיהם עוד יותר ונראה היה שמתוכם, מבפנים, סותמים הם את אזנם, כדי שלא תהא השובבה מטרידה אותם, ומאלי הייתי כובש את פני גם אני: נדמה לי, שאנכי גרמתי לה שתתעה לכאן ובתוך לבי התחננתי אליה, כי תשוב לשם, אל מקומה. ואני, נער עלוב, כשתקפני יצר של צפרים, הייתי יוצא יחידי מביתי, מסתיר את דרכי מאחרים, ואת כונתי גם מעצמי, — חלילה, לא לשם אני הולך, אלא סתם לטייל ביחידות יצאתי, — ומגיע לאותה גדר, ולבי מלא חרדה ובושה, ועיני ננעצות באנקורים הרכים, הלופתים באצבעות רגליהן הדקות, האדומות, ענפי עץ ומצייצים מתוך חדוה, כאלו בשורה טובה הביאו לעולם; בסנוניות לבנות־הצואר, הנושאות בפיהן בזהירות מרובה נוצה, גבעול קש וקורטוב טיט; בחסידות העומדות על רגל אחת, כשהן שקועות במחשבותיהן העמוקות וחושבות חשבונו של עולם...

ופעם אחת מצאני בנימין־דוד רבי עומד על יד הגדר ונהנה ממה שבתוך הגן. כפוף־גו היה רבי, רתחן מטבעו, מדקדק עם תלמידיו כחוט השערה וידו — יד פתוחה. כיון שראני בקלקלתי נצתה אש בעיניו, שמט את מקטרתו מפיו, רקק רקיקה חטופה וידו נחתה בי.

— גוי שכמותך! וכי כאן הוא מקומו של ילד עברי?

נעניתי לך, רבי, לא כאן. „כסתו מעונן בלי נגהות, דלוחים ועכורים, בלי צחוק, בלי גיל, ימי ילדות שוממים", „מבואות אפלים דוממים, בתים מטים, סחופים, שוממים" — הללו לנו הם. אבל מה לו לילד עברי ולגנות ולצפרים ולקנים?

הנה מה שמספר המורה ה' קוזחוב מקמניץ־פודולסק בירחון „Школа и жизнь" (הדברים מובאים בנומר 11 של „יעוור. מיר") ע"ד רחוקם של ילדי ישראל מן הטבע.

ה' קוזחוב בדק במשך שלש שנים לתקע"ח ילדים וילדות, ואלו הן תוצאות בדיקתו:

„לא ראו מעולם:

	ילדים יהודים	ילדים שאינם יהודים
	אחוזים למאה	
קן צפור על העץ	42	8
סנאית ביער	89	53
ארנבת רצה	67	21
שבלול זוחל	52	19
גבשושית של חפרפרות	83	25
עפרוני בעופו למעלה מתוך שירה	80	40
לא היו מעולם ביער	33	8

וכמה קרוב הוא הטבע לילדי קמניץ — ביד יוקח. קמניץ בנויה על צורים וסלעים, ונחל קטן עובר בינידם, מסביב פרברים, המגיעים כמעט עד תחומה של העיר, וכולם נטועים גנים, לפאת דרומית־מזרחית, במרחק פרסה וחצי, ולפאת דרומית־מערבית במרחק שתי פרסאות, מוריקים יערים עבותים, מקום סמוכים השדות לעיר, ושכנה קרובה לעיר היא גם ברכה גדולה, הסכוכה ערבה, וכו' וכו'".

אבל מה בצע בכל היופי וההוד הזה? תלוש עולמי הוא הילד העברי. לא לו תתן את ריחה האדמה רוות האור והטל, לא לו ילבלבו האילנות ולא לו ישיר העפרוני את שירתו. אחת היא, אם משכים ומעריב הוא הילד העברי לחדרו של ר' בנימין־דוד הרתחן או לבית־ספרו של פלוני בן־פלוני,—עולמו נגמר מאחורי תחומה הצר של העיר ההוכה, הכואבת, המשבתת מאת האדם את כל כחות גופו ונשמתו ומשאירה לו רק כח אחד, כח עצביו; המספקת גרוי לעצביו, יופי לעצביו ועונג לעצביו. מחוץ לתחום העיר מתחיל לכל יהודי ובכל ארץ עולם אחר, משונה, שאין לו ולחבריו חלק בו.

„לעולם לא אשכח, — מריע ה' ל. ש—ג בה„נאוי וואסחאד" נומר 11 תרועת נצחון, — את השיחה, שהיתה לי עם אומן אחד, חייט, מ„בעלי ההכרה", שזכה לחיים טובים בשיקאגו. היה לו שם בית־מלאכה גדול, לקוחותיו הכרובים היו מעשירי העיר; מסחרו היה מכניס לו כמה אלפים דולרים בשנה, ובאותה שעה עמד גם במרכזה של העבודה הסו־ציאלית. ובכל זאת, כשהפסקתי פתאם את שיחתנו על דבר עניני היהודים באמריקה ושבתי לדבר על אודות רוסיה, ירד תיכף צל על פני איש שיחתי, הוא השפיל את עיניו שרוטבו באותה שעה והגיד: „כמדומה, אין לי על מה להתאונן, גם לחלום על כל הטובה הזאת לא נועזתי אז, כשעזבתי, בהיותי נער בן שתים־עשרה, את עיירתי העלובה. ואולם, האמינה לי, עד היום אני מתגעגע עליה: וכי כאן יש להם לפרחים אותו הריח שבפלך פודוליא, וכי שירת הצפרים כאן היא זו שברוסיה?"...

וחייט זה, דמות דיוקנה של כל הגולה הגדולה אשר ברוסיה, משמש לו לה' ל. ש—ג ראיה מוכחת להנחה הישנה, שהיתה שכוחה כימי דור אחד, ועכשיו חוזרים, כנראה, ומנערים מעליה את אבק השכחה ומוציאים אותה לרחובנו כחדשה, — שארץ גלותנו זו, אשר בה נולדנו בעל כרחנו ושלא מטובתנו, לא רק מולדת היא לנו, במובן העובדא, אלא שגם טריטוריה היא לנו במובן הלאומי והסוציאלי, לא פחות ולא יותר.

תנוח דעתו של אותו חייט. לא לחנם עזב את ה„טריטוריה" שלנו עוד בהיותו כבן שתים־עשרה. הוא הספיק כבר לשכוח את הכל. דברים שהוא ראה בהליכי בשיקאגו נדמים לו, כאלו יש בהם ממש. באותה פודוליא, באותה קמניץ, שעל פרחיה וצפריה הוא מתגעגע, אין ילדי ישראל עשוים כלל לראות פרחים וצפרים,

ורחוקים הם מרחק רב מן ההוד והיופי, המתחילים אמה אחת מחוץ לגבול עולמם...

* * *

ומכאן פסיעה אחת אל המימרא, שנזרקה מפי ה' זבוטינסקי מתוך התלהבות של פילמוס: „פולין היא ארץ הפולנים והיהודים".

„מימרא זו — אומר בצדק ה' משה קליינמאן ב„השלח" לחודש ניסן — לא לבד שהיא עלולה להגביר את הדאגה בלב הפאטריוטים הפולניים, אלא שהיא גם מוטעית מעיקרה. אמנם היהודים יושבים בפולין זה מאות בשנים, ואפשר שהם מצויים שם ביחד עם העיקריים מזמן התיסדות המדינה. ואף על פי כן לא יתכן בשום אופן ליחס להיהודים זכות של בעלים בארץ זו. אם יגור אדם בבית זר אפילו יובל שנים, לא ימצא דיין־צדק, שיפקיע זכות־בעלים מבעלי־הבית לטובת הזר או אפילו שישתף את זה האחרון בזכותו עם הראשון. ואנחנו הלא כזרים גרנו בפולניה, כשכנים אצל בעל־הבית. כמאות בשנים לא היינו אזרחים כלל במדינה זו, לא נשאנו בעולה ולא נלחמנו את מלחמותיה"...

ואולם צריך להודות: אעפ"י שזרק ה' זבוטינסקי מימרא מוטעית, ואם כי הוא חוזר עליה, בשנוי נוסח קצת, גם במאמריו האחרונים, מכל מקום טוב הדבר אשר עשה, כי הוציא מנרתיקו את כל התוכן ש„במחלוקת היהודים והפולנים". עד עכשיו היו רוב סופרינו נוהגים להלביש את מחלוקת זו צורה מיוחדה, מעין צורת הסתר: עיקר הפולמוס היה בין יהודים ליהודים, בין היהודים־היהודים שבפולין ובין היהודים־הפולנים שבפולין. בא זבוטינסקי והסיר את צורת ההסתר וגילה את הצורה האמתית, לאמר: המחלוקת שבין יהודים ליהודים אינה חשובה ביותר. העיקר היא מחלוקת היהודים והפולנים. ולא עוד, אלא שעד עכשיו היו כל טענותינו נשמעות רק על עמודי העתונים היהודיים, כלומר לא היו נשמעות: הפולנים העמידו את פניהם כאילו אין הם שומעים, והאחרים, שגם הם נזקקים למחלוקת זו, לא קראו ולא שמעו באמת. וה' זבוטינסקי הוא הראשון, אשר הקנה לה, למחלוקת היהודים והפולנים, מקום בהפריסה הרוסית הכללית, והכריח גם את הפולנים וגם את הרוסים שיהיו שומעים גם את טענותינו ותביעותינו אנו, ודוקא מפינו ולא מפי זרים.

יפה הוא המאמר „מחלוקת היהודים והפולנים", שזה עתה הדפיס ה' זבוטינסקי בחוברת השניה של ה„סאוורעמענניק". רק זעיר שם שולטת במאמר זה התלהבות הפולמוס; רוב הדברים לא נאמרו אלא לאחר העיון ומתוך הבנת הענינים על בוריים.

„אם עדיין יכולים הם הפולנים — מראה ה' זבוטינסקי על עיקרה של המחלוקת — להודות בשויונם האזרחי של היהודים, הרי אינם יכולים להשלים בשום אופן עם שאיפותיהם הלאומיות. אם רוצים הם היהודים לכבוש להם זכות של הגדרה עצמית, יבקשו להם מקום לנסיונם זה בארץ אחרת"... „כשולו של סכסוך זה בדמותו ההוה התחיל רק מימי תנועת השחרור: משעה זו נדחים הטעמים הכלכליים לאחור, ההתנגדות מתיצבת על היסוד הלאומי־הפוליטי וכאן היא מתחילה גדלה ומתפתחת קל מהרה וברוב פאר והדר"... „עיקרו של דבר — הקטרוג היסודי, הממשי — הרי זה תפקידם של „הליטוואקים" במה שנוגע להתעוררות ההכרה והתנועה הלאומית בקרב היהודים. בעצם הרי זוהי הנקודה, שעליה תסוב המחלוקת כולה, בזה פותחים ובזה מסיימים גם המחזיקים באסימילציה וגם המתנגדים לה".

ומוסיף ה' זבוטינסקי באמת ובתמים:

„כדי שלא להוציא דברים יתרים לבטלה, הרי אני אומר בפה מלא: את הקטרוג הזה אני מאשר בחפץ לב. אמנם כן, ה„ליטוואקים" נטעו את הרעיון הלאומי העברי, נוטעים ולפי הנראה עתידים הם לנטוע אותו גם מכאן ולהבא"...

וה' קליינמאן בא במאמרו „לשאלת היהודים בפולין" הנזכר לעיל לידי החלטה זו:

„זוהי השקפה מוטעית, שאין אנו, יהודי־רוסיה, או אף יהודי שאר ארצות, רשאים להתערב בריב שבין יהודי־פולין ובין הפולנים העיקריים. השקפה זו מוטעית היא לא רק מפני שבכלל הרי „כל ישראל חברים" וכל ישראל ערבים זה בזה, אלא גם מפני ששאלת יהודי־פולין היא שאלת האומה כולה והמלחמה שהם נלחמים — מלחמת היהדות כולה"... „ובמלחמה כזו (מלחמת־מגן), שאין בה שום כונה רעה להזיק לפולנים לכתחלה, אם לא יכריחונו לכך במנהגם עמנו, יכולים להיות לעזר לנו גם טובי יהודי שאר ארצות; ואין צריך לאמר יהודי־רוסיה, שבגורלם של יהודי־פולין — כמעט רוב מנינה ובנינה של האומה — (ההטעמת לי היא. — אבא) תלוי גם גורלם שלהם".

ה' קליינמאן מרחיב את הגבולין. צדק ממנו ה' זבוטינסקי, שאינו יוצא במאמרו מגבולות פולין הרוסית. ואולם הערה זו פלט עטי רק אגב אורחא. את הציטטה ממאמרו של ה' קליינמאן הבאתי, כדי להראות על הסתירה הפנימית שיש בה. אם אמנם צדקה ההנחה העקרית, ששאלת היהודים בפולין יש בה הרבה יותר משאלה הנוגעת רק לקבוץ ידוע של יהודים, ואין יהודי פולין יכולים אפילו אם ירצו לדרוש מאת יהודי־רוסיה, למשל, שהם יסלקו את ידיהם לגמרי ממנה, הרי מצד אחר אין יהודי־רוסיה יכולים לעשות במה שנוגע ל„מחלוקת היהודים והפולנים" מעשים חשובים, מבלי להמלך תחלה ביהודי־פולין עצמם, שבכל אופן יש גם להם „חלק" במחלוקת זו.

ומר א"ח רחלין („הד־הזמן" נומ' 9—68) תובע לדין את „עסקני עמנו" ואת האינטליגנציה היהודית כולה בעד „העמדה הראויה לתשומת לב, אשר בחרו להם בנוגע להשאלה על אודות השלטון העצמי בפולין". ה' רחלין בוחר בטויים חריפים ונמלצים ואומר:

„לעיני האינטליגנציה היהודית יורקים בפני עמה, דורסים אותו באופן מבהיל, מגבילים את זכיותיו עד הריוטא התחתונה, והיא אינה מוצאה בעצמה די־עוז לרכריז על כאבה! העם הפולני מוכר את העם היהודי בעד נזיד־עדשים, העם הפולני רוצה להביא קרבן על מזבח תועלת עצמו את כבודו של העם היהודי ואת צרכיו האלמנטריים (ה' קליינמאן, היודע את יחס הפולנים ליהודים, מעיד עדות אחרת: „האנטישמות הפולנית אינה בעיקרה לא קנאת־דת, לא אכזריות לב רע, לא השתדלות להעמיד שעיר לעזאזל, שישא עליו את חטאת אחרים". — אבא.) והעם היהודי המורדף הזה אינו מוצא די עוז בנפשו לקרוא קריאה גדולה לתוך חלל העולם, שגוזלים ממנו את זכיותיו האנושיות! וכשנמצאה באיזה נס חבורת עסקנים במינסק, אשר חרדה לדבר הזה והחליטה, שאין להאופוזיציה להסכים בשום אופן להחוק החדש של השלטון העצמי בפולין כל זמן שתהיינה כלולות בו ההגבלות המתפירות זכיות עמנו, קם, שאון במחנה היהודים עצמו, והפוליטיקאים „הזהירים" שלנו חרדו, נזדעזעו, שמא חלילה תשמע האופוזיציה לקולנו ותגרום בשם זכיותינו להרחקת האשור של החוק הפולני".

ודורש ה' רחלין מאת „העסקנים הזהירים", ש„אם יש להם טעמים ונמוקים נגד מחאת המינסקאים, יבאו נא ויגידו אותם בפרהסיא". איני יודע את הטעמים והנמוקים של אותם העסקנים, שה' רחלין מעמיד אותם לדין. ואולם חוששני, שאם יענו הנתבעים ויבאו לדין ויסמכו רק על טעם ונימוק זה בלבד, שאין רשות לשום עסקן לעשות מעשה שבזה, שאותו דורשת ההחלטה המינסקאית, מבלי להמלך תחלה ביהודי־פולין או,

לכל־הפחות, בעסקיהם, לא ימצא דיין אמת אשר יחייב את הנתבעים ויזכה את התובע.

* *

*

וב„הטריטוריה" שלנו שוב הראו לנו „אות חבה".

תלויה ועומדת באויר היתה המכה זה שבועות, והנה ניתקה ונחתה, ואלפי ראשים נכפפו ובאלפי עינים הבריקה אש מבשרת אפלה חשכה הבאה אחריה. וכבר הובא הקרבן הראשון.

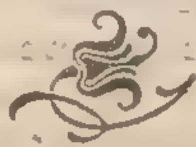
שתי שורות קטנות, — כותב ה׳-בן־בית ב„גוט מארגען" (נומר 347),—וכמה עמוקה ומחרידה היא הטרגדיה, הבוקעת ועולה מתוכן! בוויניצה המית את עצמו צעיר אכסטרן בן עשרים ושתים, והשאיר פתקא קצרה: „אין איש... אין דבר"... כלומר: אין דבר אשר נשאר לו עוד בחיים ואין איש, האשם במיתתו. לפי דברי הקורספונדנט, התענה אותו צעיר שנים אחרות רצופות, עמד כפעם בפעם לבחינה ונכשל, ולבסוף — באה הפקודה החרשה וגזלה ממנו אפילו את התקוה האחרונה — לשוב ולהבחן ולשוב ולהכשל"...

ונפלא הדבר: גזרה זו, שיש בה חתימת השיטה,—להוריד ולהפחית את מדת ההשכלה והדעת של היהודים — כמעט שלא עשתה רושם, כמעט שכבר נשכחה, אעפ״י שרק אתמול היה מעשה. כמדומה, שה„נאווי וואסחאד" הוא היחידי, אשר העריך את הגזרה הזאת עפ״י ערכה הראוי לה באמת:

„המכה עצמה המציאו אותה, כנראה, מתוך טרחה יתרה; ועתידה היא שהשמע בקרוב בכל פנותינו ושממות חיינו. המעלות והמורדות של העם, תחרדנה כאחת מכובד האסון הזה, שבאמת אסון לאומי גדול הוא. שהרי האכסטרנות עצמה ככה היתה אצלנו מעין מוסד לאומי. היא עזרה להבדיל ולברור און הכחות המעולים של היהדות, ובעזרת כשרונותיהם נצולו הללו מן הכליון בתוך צבתן של הגבלות הזכיות. עכשיו כמעט שבטל לגמרי בלי רחמים ותנינה גם כלי־זיין זה, שבו נלחמו על שמירת קיומנו הקולטורי. פקודת סוד המיניסטרים גדרה גדר בפני התפתחות כחותינו הרוחניים".

והולך העתון ומבאר, שעפ״י חות־דעתם של יוריסטים מומחים מתנגדת פקודה זו לעקרי החוק ויש לפיכך־היכולת הגמורה להגיש ברומת הממלכה שאלה למיניסטריון, מהיכן לקח יסוד לפקודה זו. ומודה העתון בעצמו, שסוף סוף לא תתן ולא תוסיף לנו שאלה זו כלום. וקובל העתון על העָוֶל הגדול שנעשה לנו ודורש הוא מאת בעלי היכולת ובעלי הלב אשר בנו, כי ימהרו למצוא „דרכים להצלה".

עוד לפני שבעים שנה כתב הסטודנט היהודי הראשון ברוסיה, ל. מנדלשטם, את הדברים האלה: „אחת משתי אלה: או שאין אנו בני אדם, או שאתם, הנוצרים, מתנהגים עמנו לא כבני־אדם! אל־אלהים! צדקה נוצרית זו מהי — להתרחק מן העניים, ללעוג לאומללים ולענה את היתומים?!"...

ד״ר שמעון ברנפלד.

הספרות המדעית במערב.

יח.

(סוף.)

מובן לנו, לפי זה, איך נטרדו היהודים בגרמניה וברוב מדינות אירופה מעבודת האדמה. אבל איך באו אל המסחר? רוב המחברים סוברים, כי בגרמניה באו היהודים אל המסחר בסבת המאורעות בשנות המאה הי״ב. מסעי־הצלב גרמו להתפתחות ה ע ר י ם בגרמניה, החלישו את כח האצילים והגבירו את כח העירונים, על ידי זה נתפתח גם המסחר בגרמניה, ואחזו בו גם היהודים, אחרי אשר הביאו אותם המאורעות לידי כך. אבל סברא זו מופרכת היא. ברור הדבר, כי העירונים המשיחיים היו מתחרים תמיד ביהודים במסחרם, ועד כמה שהיה זה תלוי בהם מנעו את היהודים מעסקי מסחר. בתקופה ההיא היה המסחר ברובו בידי האיטלקים והגרמנים. ולא רק באיטליה ובגרמניה הגדילו אלו את המסחר, אלא גם במדינות הסמוכות. הגרמנים פשטו ביחוד בארצות הסלביות והתישבו בהן לרגלי מסחרם, שהיה הולך ומתפשט עד ארץ המזרח. ממקור אחר אנו יודעים, כי מדינת גליציה — למשל — היתה בשנות המאה הי״ו מרכז המסחר העולמי שבין מזרח ומערב (להמחבר לא נתחוורו הפרטים האלה), ובכל מקום שאנו מוצאים בגרמניה ובמדינות אחרות סוחרים יהודים וגרמנים, תמיד היו סכסוכים וחכוכים ביניהם.

על פרט חשוב אחד לא עמדו החוקרים די צרכם, כדי להבין את אופן התהוות הדברים האלה. בימים האחרונים שקועים החוקרים יותר מדי בהשקפה המטריאלית, ולפיכך שמים הם לב רק אל הגורמים החמריים ומעלימים עיניהם מן הגורמים המוסריים אשר בהתפתחות התרבותית. במקצוע זה, שאנו דנים בו, אנו רואים בבירור את השפעתו של הסבות המוסריות. ס ו מ ב ר ט עמד במקצת על זה (עוד אשוב לברר את הדברים האלה בפרק הבא), אבל לא הבין בו לאמתו ובא בהשערות מתמיהות ומוטעות. הוא חשב, כי הדת הישראלית השפיעה ל פ י ט ב ע ה ו ת כ ו נ ת ה על התפתחות המסחר בקרב היהודים, ומצא סמוכים לזה בהיסטוריה — בהתגברות המסחר באנגליה בימי שלטון הפוריטנים הביבליים. אבל האמת היא, כי השפיעה הדת הישראלית עפ״י מ א ו ר ע ו ת י ה להגברת המסחר בקרב היהודים. המאורעות האלה עשו את העם העברי לעם מסחרי, מה שלא היה מטבעו, והכשירו אותו למסחר־עולמי בימים ההם.

מסחר־עולמי, שלפי דעת שטינטל יש בו גם תמצית מוסרית, מפני שמקרב הוא רחוקים, תלוי הוא בכמה תנאים: א) ש ת ו ף ה ש פ ה: כי יהיו הבאים במו״מ מקרב עמים שונים מבינים איש את שפת רעהו. ב) א ח ד ו ת ל א ו מ י ת, או לכל־הפחות ק ו ל ט ו ר י ת: כי יהיו בעלי המסחר קרובים אלו לאלו בתרבותם. ג) ש ת ו ף ה ח ו ק י ם ו ה מ ש פ ט י ם: כי יהיו בעלי המסחר בטוחים בדבר, כי בהיות איזה סכסוך ביניהם משפטם יצא כאור בלי עכוב*). היכן היו נמצאים ומקוימים התנאים האלה בתקופה הקדומה? אמר משיחי אנגלי לבוא במו״מ עם משיחי פלוני, לא הבין את שפתו. גם היה רחוק ממנו עפ״י ארחי חייו התרבותיים. כמעט שהיה מתירא מפניו, מבן העם אשר לא שמע את לשונו. אפשר שיהיה לו בימים הבאים סכסוך עם בן־לויתו, מי ישפוט ביניהם? מטעם זה היו בני העמים נזהרים אז מאד מן המסחר העולמי, אותו המסחר העובר גבולות עמים ומקרב רחוקים. רק הגרמנים היו מתפשטים במדינות אחרות והתישבו בקרב עמים שונים, ולפיכך היו הם השליטים במסחר העולמי.

ומאותו טעם עצמו היו היהודים לבעלי מסחר. גרם לזה לא טבעם המקורי, כי אם טבע המאורעות. נקל היה להם

*) בגרמניה היה שתוף זה קודם אפילו לאחדות המדינית, שלא היתה יכולה לצאת לפעולה מפני גורמים מונעים שונים. בעת שואפים לשתוף מיוחד המסחר בכל הארצות.

ליהודים לעבור ממדינה למדינה אל קצוי ארץ ואיים רחוקים, בכל המקומות מצאו יהודים, שעמהם באו בברית המסחר ושבהם יכולים היו לבטוח, עם היהודים אחיהם דברו בשעת הצורך עברית. פחות או מעט הבינו כולם את שפתם הדתית — הרי שהיתה שפה משותפת לכולם, שחסרה אז לשאר העמים. בין המשיחי הגרמני והמושלומי הסורי לא היה אז יחס ישר, אדרבה, שנאה מרובה שלטה ביניהם. אבל בין היהודים בגרמניה ואחיהם בסוריה היה יחס מתמיד, יחס של בטחון: אין יהודי עושה עול לאחיו, ואם יעשה עול — הלא יש דין בישראל. אעפ"י שיראה הדבר כפרדוכס, מכל מקום זוהי עובדא: בימים ההם היה להיהודים בטחון משפטי יותר מרובה מאשר לשאר העמים. אפילו בגרמניה גופא, למשל, קשה היה אז לאדם לבקש דין ומשפט. המשפטים ארכו לפעמים כמה מאות שנה. כאשר בטלו בשנת 1806 את בית־דין הגדול למלכות גרמניה, שהיה קביע בעיר ווינצלר, מצאו כתבים מרובים המתיחסים למשפטים, שזה מאה שנה ויותר היו נמשכים והולכים ועוד לא הגיעו לידי גמר. ומלבד זה היו הדיינים בימים הראשונים חשודים גם על מקח־שחד. איזה בטחון משפטי היה לפי זה בימים הראשונים לבעלי מסחר? מה שאינם כן היהודים. היה איזה סכסוך בין יהודי מסוריה ואחיו בגרמניה, מסר התובע הרשאה לאחד ממכריו במקום המשפט והביא את הנתבע לדין — המשפט היה ברור. היו דנים על פי התלמוד והפוסקים הנודעים ומפורסמים. ובכן ידעו בגרמניה, היאך ידונו הדיינים בסוריה. הביאו את הנתבע לבית דין, טענו משני הצדדים ונפסק הדין. ומחוייבים בעלי־הדין לציית לו. שמא תאמר: שעות פלוני הדיין את הדין? לזה יש תקנה. לא מלבו הוא בודה את פסקו, אלא הוא מברר אותו על יסוד פסקי־דינים הנוהגים בישראל. כך נראה על פי דברי הגמרא וכך פסקו הגדולים. ואם יש פקפוקים וספקות, מביאים אותם לפני אחד הגדולים המפורסמים, וכדברו כן יקום. דוגמאות כאלה אנו מוצאים בספרי שו"ת לאין מספר. זהו גדאי גמגר, כי היהודים הצליחו במסחר העולמי בסבת תרבותם העולמית, שבה הצטיינו אז משאר העמים.

וזוהי הסבה העיקרית להתפשטות מסחר היהודים דוקא בימים ההם. במה שבררתי למעלה נמצא טעם מספיק להתרחקותם מעבודת האדמה. אבל באמת גם בימים הראשונים היו רק קצתם יושבים על הקרקע. רוב היהודים אחזו במסחר. וכאשר נפרדה הממלכה הפרנקית, שיסד קרלוס הגדול, גבר ביותר חוסר בטחון־משפטי. ואת אשר היה למכשול למסחרם של הגויים, לא גרם עכוב למסחר היהודים. ואולם ההתפתחות הטבעית הזאת נתעכבה הרבה על ידי שנאת העירונים ליהודים — בפרט בגרמניה. התחילו לגזור גזירות קשות עליהם. לפי טבע הענינים יש להתפלא, כי לא עלה בידי העירונים להרחיק את היהודים מן המסחר לגמרי. אבל באמת היה לכח מונע זה גם כח מניע כנגדו. השרים והשליטים היו חפצים במסחר היהודים, כי מצאו בו תועלת מרובה לעצמם, והיהודים מצדם היו אנוסים להתפשר עם התנאים הקשים ולאחוז במסחר למרות כל המניעות. אבל סוף־סוף גברו המונעים: ניטל המסחר הגדול מיד היהודים, ולא נשתייר להם אלא המסחר הפעוט, זה שעשה את היהודים בגרמניה לרוכלים המחזירים על הכפרים ושק סחורתם על שכמם. ובעלי הכשרון שבהם עשו והצליחו בעסקי ממון, בעסק השלחנות—באין ברירה אחרת. המאורעות האלה גרמו, כי נעשו היהודים בעיקר לבעלי הממון המטולטל, בנגוד להאצילים שהיו בעלי הרכוש הבלתי מטולטל. וכאשר נשתנו תנאי החיים האיקונימיים, והממון היה לגורם חשיב ורב־הערך, השתמשו היהודים בשעת הכושר בממונם המזומן לטובת עצמם וגם לתועלת החברה.

משנות המאה הי"ח ואילך אנו מוצאים את השפעת ממונם המזומן של היהודים — מה שיש לברר על יסוד הנחות אחרות ושונות לגמרי מאלו הנוגעות לתקופה הראשונה.

בספר שלפנינו יש בעיקר צד של סנגוריא (מה שאיננו מן הצורך, לפי דעתי, ומוטב להתרחק ממנו). המחבר מברר, כי כל מיני מסחר שהחזיקו בהם היהודים, אף אלו המגונים לפי מושגינו, גם משיחיים נהגו בו. דבר זה הוא ודאי אמתי, וכמעט שלמותר הוא להטעימו כל־כך בספר מדעי. למשל, מסחר העבדים שהיה נוהג בכמות מרובה בימים ההם, והיו כהני הכנסיה הקתולים קובלים על היהודים העוסקים במסחר זה. אין ספק, כי בעיקר אחזו היהודים במסחר זה, ולא עוד אלא שמעולם לא התעמרו יהודים באחיהם בני בריתם למכרם לעבדים, ומכל־שכן למכור בנות ישראל לשפחות. אבל גם הגויים היו סוחרים בעבדים ושפחות ואפילו במשיחיים, אלא שגזרו על היהודים לשחרר את עבדיהם לאחר שקבלו עליהם את הדת המשיחית. המחבר מביא מעשה המסופר בספר „אור זרוע". היתה שפחה ליהודי, גנבה ממנו כסף וברחה אל שר גדול „משנה למלך" ונטבלה בביתו. ושוב אי אפשר היה לאדוניה היהודי להחזירנה, גם אחרי שהתחרטה השפחה על מעשיה. כי התעמרו בה בבית אדונה החדש ועשוה מופקרת לכל. הרי „הגנה" על המוסר נגד היהודים.

אין ספק, כי המשיחיים עסקו גם בעסקי רבית. המחבר „נובה" עדות מפי כמה סופרים משנות המאה הי"ג, הקובלים על מלוי ברבית קשים מבני בריתם, ואלו שם יהודי לא הזכירו. כאשר גבר העושר של העירונים, היו נוהגים להלוות לאכרים ובעלי קרקע ממון בשעת דחקם על מנת שישעבדו להם את תבואות אחוזותיהם העתידות לבוא, לקחו בעד זה רבית קצוצה במדה מרובה. ידוע, כי היתה הכנסיה הקתולית מקפדת בדבר ואסרה הלואה ברבית, ולפיכך בא עסק זה לידי היהודים. אבל ראוי להעיר, כי הכנסיה עצמה היתה עוסקת בהלואה ברבית בממון הרב שהיה נמצא אתה. ובהיות כי עבר האיסור, שאסרה היא, בתקפו, לכן התחכמה ומסרה את הממון בידי יהודים, והם הלוו אותו ליהודים ומשיחיים ברבית. מעשה זה לא מנע, כמובן, את הכהנים הקנאים מלקטרג על היהודים נושכי נשך. כך היה המצב בפוליניה *). שם היו היהודים משועבדים בתור לווים להכנסיה הקתולית, לפעמים היה זה לטובתם, כי הגינה הכנסיה עליהם—כדי שלא תפסיד את ממונה. מעין זה היה גם יחסם של קצת מן העירונים אל עסק הרבית. לפעמים התיר שלטון העיר את העסק הזה, בתנאי כי חצי הריוח יהיה לו. המחבר מביא כמה פרטים בנידון זה; גם אירע לפעמים, כי נתנו עשירים משיחיים את ממונם ליהודים להלואה ברבית, מפני שהם עצמם, המשיחיים, היו מתיראים מפני האיכור. היהודי היה מוסר למראית־עין את חמצו לגוי בערב פסח, והמשיחי היה מלוה את כספו ברבית ע"י יהודי, הי מינייהו עדיף?

חומר חשוב להבנת החיים האיקונימיים של היהודים בימי הבינים, אלו החיים שהיו מוקפים תנאים קשים כל־כך, אנו מוצאים בדיני מערופיא, שהרבה עסקו בהם הפוסקים הראשונים.

*) עיין בספרו של בראוער (א. בראווער, „גאליציען ווי עס אן אסטעררייך קאם". לייפציג אונד וויען 1910). חבור הזה, שעליו אדבר עוד בפרטות, יש חומר חשוב במה שנוגע למסחר היהודים בפוליניה וחוצה לה, וליחס היהודים אל הסוחרים הגרמנים.

היה מן הצורך להשגיח, שלא יבלע איש את אחיו במלחמת ההתחרות. גם על הפרט הזה לא עמדו עוד החוקרים כראוי. בימינו נסו כבר בכמה מדינות (בגרמניה, בפרנציה וכו') לעכב את מלחמת-ההתחרות, שלא תעבור את הגבול הראוי והנימוס, שלא תשתמש באמצעים פסולים: תקנות מעין אלה קבעו גם היהודים בימים ההם מפני הכרח המסבות. באופן אחר לא היו יכולים להתקיים. תנאי הקיום היו קשים מצד עצמם, ובמצב כזה אין בני-אדם מקפידים הרבה על היושר ועל הנימוס; ודוקא אלו האסטניסים, שנפשם סולדת באמצעים מגונים, יהיו למרמס. חיי הגיטו (איני מדבר בגיטו המוחשי שנוסד בימים מאוחרים, אלא בגיטו של תנאי החיים) הכשירו הרבה את כח היצירה האיקונומית של העם העברי. וכמה קנינים איקונומיים, שאנו חושבים כי הם ילידי זמננו, היו כבר ליהודים בזמן קדום מאד. עוד בימי הרמב"ם, למשל, היתה עבודה משותפת לצורפי-כסף יהודים ומושלמים, וזה עשו מפני איסור מלאכה בשבת. בימי הרשד"ם יסדו סוחרי בגדים בסלוניקי סינדיקאט, כדי שלא להוריד את השער. בספר שלפנינו מביא המחבר רק קטעי-ידיעות על אדות דיני מערופיא שהיו נוהגים בעניני הלואה ברבית. המחבר מביא גם ידיעות ע"ד שתוף הנשים בעסקי-ממון, הן נשים העומדות ברשות עצמן (אלמנות) והן נשים נשואות.

להמערופיא של היהודים בימי הבינים נחשבו לא רק העירונים והאצילים, אלא גם המושלים, השרים ולפעמים גם הכהנים. אירע גם כן, כי משכנו ליהודים נכסי הכנסיה הדתית, אעפ"י כי אסרו עוד בימים ראשונים (בימי הקיסר קרלוס הגדול ובימי לודביג החסיד) למשכן נכסי הכנסיה לא רק ליהודים, אלא אפילו למשיחיים. ואולם פעמים אין מספר מוכרחים היו המשיחיים לעבור על איסור זה, ובימים מאוחרים התנו תנאים שונים, איך למשכן נכסים כאלה. יש לראות, איך התיחסו לזה היהודים עצמם. ר' אליעזר בר נתן (הראב"ן) התיר ללוות כסף לכהנים וליטול במשכון את בגדי השרד ושאר תשמישי הדת, אבל אסר ליטול במשכון את צלמי קדושיהם וכיוצא בזה. ר' אליעזר ממיץ אסר הכל, גם משכנות של תשמישי קדושה. לפעמים אסרו לקחת במשכון בגדי הנזירים. ואולם למרות האיסורים משני הצדדים היו עסקים כאלה בגדר מעשים בכל יום. בשעת ההכרת היו לוקחים כסף מאת היהודים וממשכנים להם נכסי דנידי ודלא ניידי משל הכנסיה. הלואות, ולפעמים סכומים גדולים, שהלוו יהודים למושלים ידועות לנו עפ"י מקורים שונים. גם עפ"י רשימות של שו"ת מציין המחבר עסקים כאלה, בתור ערבון נתנו הלוים להמלוים היהודים את הכנסות המדינה, מסים וארנוניות. לפעמים היו היהודים סרסורים בין לוים ומלוים משיחיים, ועל ידיהם לוו השרים או הכהנים כסף מאת המשיחיים. ויש אשר נתנו המשיחיים את כספם ברבית ליהודים. בדרך כלל, כשמדברים על עסקי רבית של אותם הימים, נזכר היהודי תמיד בתור מלוה והמשיחי — בתור לוה. ובאמת היו גם משיחים מלוים ויהודים לוים.

על פרט חשוב מאד הנוגע לעסקי-ממון של היהודים חפץ אני להעיר בזה. מה שלא עמדו עליו החוקרים עד היום. ידוע הוא למדי, עד כמה גדול הוא בימינו כח הממון המשותף. לפנים היה כל בעל ממון עושה עסקים בממונו, לפי מדתו וכמותו. רק העשיר המופלג היה המשפיע. עכשיו משפיעה העשירות המופלגת, כי משתתפים בעלי ממון ונעשים אגודות ממוניות. וזהו הממון האנונימי. בעצם כבר המציאו היהודים את היצירה האיקונומית הזאת בדורות הקודמים, כמובן, עפ"י השעור והתנאים של הימים ההם. היהודי עשה עסקים בממון שלו ובממון של אחרים. הקרדיט של היהודי היה גדול מאד, כי לא היה מוגבל רק במקומו ובמדינתו, אלא שעבר גם מחוץ לגבולות ארצו. ידועים לנו כמה עסקי-הלואה גדולים, שהלוו היהודים סכומים גדולים למושלים ואפילו לקיסרי גרמניה. ולא רק את ממונם הם השקיעו בעסקים האלה, אלא ששתפו בעסקים אלו הרבה מאחיהם בעלי הממון.

בספרו של הופמאן נמצא חומר רב, ומצד זה רבה תועלתו. אבל הוא כטפה מן הים לעומת החומר ההסטורי של חיי התרבות בעמנו, שעדיין לא נגע בו איש. אני מקוה, כי החומר הזה יאסף לאט-לאט מתוך שקידה רבה. בכל אופן אני רואה, כי מרבים לחקור ולדרוש ולבקש את החומר הזה. אבל עוד חסר לנו הרעיון ההסטורי. בלי רעיון כזה אין בחומר כלום, אלא קטעי-דברים, אבני גיר מנופצות. אל יהיה הרעיון ההסטורי קל בעינינו. הן בספרותנו ודאי בקיאים אנו, והביבליוגרפיה הגיעה אצלנו כבר לשלמותה. ובכל זאת רשאים אנו לשאול: האומנם יש לנו הסטוריה של ספרות ישראל? כלומר: הסטוריה הראויה לשם זה? ואין ספק לי, כי עיקר החסרון הוא בהעדר הכרת הרעיון ההסטורי של ספרותנו. אין לנו עוד הפלוסופיה של ההסטוריה, ומטעם זה לא זכינו עוד להסטוריה. שלמה אפילו במה שנודע לנו, ולפעמים אני חושב; כי עוד לא עמדנו אפילו על הבנת חשיבותה ועל הצורך העצום בהשקפה פלוסופית-הסטורית.

ח"י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרָפִיּוֹת:

השכר והענש בחנוך, מאת א. ז. רבינוביץ, — ירושלים, תרע"א.

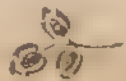
החוברת דקטנה הזאת עוסקת בשאלה גדולה וחמורה: אם יש לשכר ועונש זכות הקיום בחנוך הבית וביה"ס, הן מן הצד המעשי, במובן התועלת או ההפסד היוצאים מזה, והן מן הצד העיוני והמוסרי שבדבר. במלים אחרות: אם מותר ואם יש צורך להשתמש בשכר ועונש בתור תחבולות להשיג את מטרות החנוך והלמוד. השאלה הזאת היא, כידוע, אחת מאלה העומדות ברומה של הפדגוגיה. והחורים והמורים אינם יכולים להסיח את דעתם ממנה בשום אופן. וכבר ישבו על מדוכה זו הרבה פדגוגים מומחים וסתם חכמים-חוקרים, אבל לא עלה בידם להשיב תשובה ברורה ומוחלטה על השאלה לכל פרטיה ודקדוקיה.

מר א. ז. רבינוביץ משיב על השאלה תשובה שלילית בהחלט. הוא מוכיח, שגם השכר וגם העונש מביאים במקצוע החנוך וההוראה רק „קלקולים לאין חקר": בעקב הראשון כרוכות המדות המגונות של התלמידים, כמו גאוה, קנאה וכו'; והשני, העונש, שהוא פרי בערות ואכזריות וכו' מקלקל את מוסר הגדולים והקטנים גם יחד. כל מיני-השכר למיניהם, בדמות פרסים וציונים וכתבי-תהלה וכדומה, הנהוגים על פי רוב אצלנו, מחלקים את הילדים לטובים ורעים, למובחרים וגרועים, בעוד שמדת המוסר דורשת להרגיל את התלמידים, שיביטו זה על זה כעל חברים שוים, יהיו כשרונותיהם מה שיהיו, ואם להאחד חלק הטבע כשרונות מצוינים, עליו החובה מוטלת לעזור לחבריו שנעלבו

מאת הטבע"... ואם השכר כך, העונש לא כל שכן; ואין הבדל בין עונשים גופניים ובין עונשים מוסריים, וקשה להחליט איזו מהם מזיקים ביותר, כי „מכאוב הרוח פועל על בריאות הגוף כמו שמכאוב הגוף פועל על בריאות הרוח", ואם הפצע הרוחני יסתר על־פי רוב מעינינו, בכל זאת הוא „נחרת עמוק־עמוק בתוך הנפש ומשאיר אחריו לפעמים רושם קים לכל ימי־חייו של הילד". את מקומם של השכר והעונש בחנוך צריכים, לפי דעתו של מר רבינוביץ, לקחת פרינציפים אחרים לגמרי, פרינציפים העומדים על היסוד הכללי „קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים". מתחלה צריכים ההורים והמורים לפשפש בעצמם במעשיהם ולתקן את הפגימות שבתוך נפשם; צריך שיראו הילדים „שלאבותיהם יש אידיאל נשגב, שהם עובדים לו בכל לבם ונפשם, שהם אינם שואפים רק להרויח כסף ולהשביע את תאותיהם הבהמיות"; — ואז לא יצטרך המורה להעניש את הילדים (עמ' 17). בית־הספר צריך להיות פרוזדור לחיים, „אבל לא של החיים המנוולים של עכשיו, אלא של החיים המתוקנים, שאנו רואים אותם בחזון לבוא לעתיד לבוא" (עמ' 22).

אין ספק, שהמוסר היוצא לנו מההנחות האלו טוב מאד, כשהוא לעצמו, ובודאי ראוי להטיף למוסר כזה, בפרט בזמננו. אבל בנוגע לגוף הענין אי־אפשר להסתפק בזה. להיפך, בדברים הללו של המחבר הנכבד יש כדי להחליש ולא לחזק את כח הוכחותיו וטענותיו. ובאמת: אם כדי לשחרר את החנוך מכבלי השכר והעונש נחוץ דוקא, שיהיו ההורים והמורים מסורים בכל נפשם ל„אידיאלים נשגבים", שלא ישאפו רק להרויח כסף וכו', שלא יבלו את זמנם בשחוק וקלות ראש (עמ' 17), שיפשטו מתחלה את העקמומיות שבלבם הם, כלומר, אם נחוץ לזה דוקא תקון־עולם גמור, כמו שאנו רואים אותו בחזיון לעתיד לבוא, — אם כן, איזו מסקנא אחרת אפשר להוציא מזה, אם לא זו, שכל זמן שאנחנו קיימים בתנאי „החיים המנוולים של עכשיו" אי־אפשר להפטר בחנוך משכר ועונש, כשם שאי־אפשר להשתחרר מהם בחיים בכלל, כל זמן שלא יתוקן העולם במלכות האידיאלים, שאנחנו רואים אותם רק בחזון לבנו. — וזהו אמנם הצד החלש של הספר המבוקר. מר רבינוביץ, שהוא עסק בעצמו כל ימיו בחנוך והוראה, אינו משיב תשובה מספקה על השאלה המעשית, המנסרת בכל יום ובכל שעה במוחו של המורה והמחנך: היאך עליו להתנהג עם התלמידים ההולכים בשרירות לבם, העצלים, השובבים, הסרבנים, החוטאים ומחטיאים את חבריהם וכו' וכו'? היאך אפשר לו להתיצב למעלה מתנאי החיים ולנקות מכל חלאה את הסביבה, המקפת את התלמיד בבית וברחוב, המלאה „תאוות בהמיות", שאיפות לא־טהורות, מנהגים זרים וכו'? היעזוב את בית־ספרו וילך להטיף מוסר להורי הילדים, או יטה שכמו לסבול את עולם של התלמידים הרעים, כמו שמיעץ לו המחבר (עמ' 19)? האומנם מכיון שנעשה אדם מורה ומחנך נעשה גם כחו כח ברזל ואבנים?

ואולם צריך להודות, שבכמה פרטים ודקדוקים, הנוגעים ליחסו של המורה לתלמידיו ושל האב לבנו, מגלה מר רבינוביץ פנים כהלכה ותולה עליהם אור פרגוגי אמתי. ועל כן, אף־על־פי שנושא הספר המבוקר דורש חקירה יותר עמוקה וארוכה כדי לבוא עד תכליתו, בכל זאת יש בו הרבה מן התועלת לכל קורא עברי, שעפ"י רוב אינו מצוי אצל חקירות יותר מפורטות במקצוע חשוב זה.

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יג.

קשה עכשיו לכתוב על מעשי יום יום הנעשים בארץ ישראל, אם טובים הם או לא, בשעה שבקושטא נרקמת איזו שאיפה לחסום את הדרך בפני עבודתנו. איננו יודעים עוד את מהותה ואת צורתה של הסכנה הנשקפת לנו, אבל ברי לנו, שבקושטא מכוונות הדעות נגדנו ונגד תנועתנו. מי יודע אם הויכוחים על הציונות שפרצו בפרלמנט הטורקי אינם אלא יריות ראשונות ואם לא יראה אחריהן הצבא הגדול עם כלי־זיינו הכבדים, כדמות גזרות וחוקים?

היו ימים ואנחנו קוינו לאותה השעה הגדולה, שהטורקים יהיו לעם חפשי ואפשר יהיה לדבר על הציונות עם באי־כחו ונבחריו של העם. חשבנו, שהטורקים החפשים ייטיבו להבין אותנו יותר מפקידי הזרון והעריצות; קוינו, שהם, הטורקים החפשים, יבינו את התועלת הגדולה שמביאים לארץ האמיגרנטים היהודים בהעלותם אתם רוח חיים חדשים, הטובים גם להם וגם לממלכה. והנה באה אותה השעה הגדולה, ובפעם הראשונה דברו בפרלמנט הטורקי על השאלה הציונית, — ואנחנו יצאנו מן הפרלמנט בפחי נפש. הויכוחים האלה הראו, שביחס לציונות אין הבדל בין הממשלה של עכשיו ובין הממשלה הקודמת, אין הבדל בין המפלגה המושלת ובין המפלגה המתנגדת לה. משעה שניתן החופש המדיני בטורקיה כבר נשתנה השלטון כמה פעמים, והיחס אלינו לא נשתנה. הוא היה כל אותם הימים יחס שלילי. היחס הזה אינו תלוי עוד באישיות זו או אחרת: הטורקים ומנהיגיהם אינם נותנים אמון בנו, אף־על־פי שעמים שונים מעורבים במלכות הטורקית, ואף על פי שהמלכות מודה בזכיות הלאומיות של עמיה השונים, בכל זאת אינה רוצה שיתוסף לה עוד לאום חדש על לאומיה הרבים.

אמנם, יש גם בקרב הטורקים, בכל מפלגותיהם השונות וגם בקרב הטורקים הצעירים, אנשים המתיחסים אלינו באמון ובידידות. אבל הללו הם המועטים, והרוב מתנגד לנו. והרוב הגדול הזה יכול ללכת לבטח דרכו, מפני שאין כחות חשובים אשר ישפיעו על מהלך החיים המדיניים ויטו אותם לצד אחר.

הכח היותר טבעי והיותר בריא שהיה צריך להלחם נגד הדעה המוטעת, המושלת בספירות הממשלה ובפרלמנט בנוגע אלינו, היו צריכים להיות היהודים הטורקים. אבל אין בקרב יהודי טורקיה אנשים המסוגלים ורוצים להלחם בעד מטרה מוסרית נעלה ואידיאל לאומי מרומם. רגילים הם יהודי טורקיה לחיי עבדות עוד מימי המשטר הקודם, ואין הם נועזים להתקומם נגד הדעות המוטעות של העם המושל. ולא עוד אלא שגם אחיהם הבאים מארצות אחרות למדו אותם, שאין היהודי צריך להרים ראש, שהוא חייב להכנע בפני אחרים ולהשתחוות להם. חנוכם של יהודי טורקיה שבא להם מידי ה„אליאנס", המית בקרבם את הרוח החי, השפיל את נשמתם עד המדרגה התחתונה, עד שהם שרויים תמיד בפחד ובאימה, ואפילו בשעה שהם רואים בעיניהם שכל לאומי טורקיה האחרים תובעים את תביעותיהם הלאומיות ומגינים על כבוד עמם, אין הם, יהודי טורקיה, יכולים לעלות למדרגת חיים לאומיים והכרת הצרכים הלאומיים. גם הטובים שבהם, כגון הצירים היהודים שבפרלמנט, שומרים מחסום לפיהם בשעה שאחרים חורשים רעה עלינו.

חסרון הכרה לאומית ורגשות העבדות התקועים בלבם הם שמבטלים את כחם של יהודי טורקיה, והרי הוא כאלו אינו במציאות כלל במה שנוגע להגנה על עניני הכניסה והישוב. אין הם מבינים, שהציונות אינה ענין רק ליהודים הזרים בלבד, אלא שזוהי שאלת החיים והכבוד לכל יהודי טורקיה.

ואם יהודי טורקיה שותקים, אפשר ינתן פה ליהודי ארץ ישראל, לכל הפחות? אבל מה נעשה והללו אין להם שום כח מסודר ומאורגן, שיש בו ממש. לו היו לכל הפחות כל יהודי ארץ ישראל נתינים עותומאנים. על ערך הדבר הזה כבר דברו הרבה, וללא הועיל. שאלת הנתינות במקומה עומדת. חלק גדול מיהודי ארץ ישראל נשארו נתינים זרים כשהיו, ולהם אין רשות ואין כל יכלת לחוות דעה בעניני טורקיה הפנימיים; והם מוכרחים

לעמוד תמיד מרחוק, אפילו בשעה שמתרגש לבוא מעשה שיש בידו להרוס את כל יסודות הויתם וקיומם. והיהודים המעטים, שנתינים עותומאנים הם, אין מדרגת רוחניותם והכרתם הלאומית גבוהה מאותה של יהודי טורקיה בכלל. בין כך ובין כך אין איש, אשר יוכל ואשר יאבה להשמיע קולו.

הכח היותר גדול בארץ ישראל הם הערבים. אשר ישמיעו הם את קולם לצדד בזכות הכניסה? אבל צריך להודות על האמת: כל אותן השנים, שעבדנו את עבודתנו בארץ ישראל, שכחנו לגמרי שיש בה גם ערבים. את הערבים „מצאו" בארץ ישראל רק בשנים האחרונות. בכל עמי אירופה ראינו מתנגדים לישובנו, ורק את העם האחד שכחנו — את העם היושב בארץ והדבוק בה. ליחסם של הערבים אל ענין הכניסה כמעט שלא שמנו לב, כאלו לא היו הערבים במציאות כלל.

רק עתה הגענו לידי הכרת ערכם של הערבים בארץ ולידי הידיעה שחשוב לנו יחסם אל הישוב היהודי. ובאמת ראוי לנו לדעת, שיחסם של הערבים לתנועתנו ולכניסת יהודים אל הארץ אפשר שהוא חשוב לנו בשעה זו עוד יותר מיחסם של הטורקים עצמם.

הממשלה הטורקית אי־אפשר לה שתמחוק מחשבונה את דעת הערבים, מפני שהערבים הם היסוד והכח הראשי של המלכות העותומנית. עפ"י מספר אוכלסיו הרי הלאום הערבי הוא הגדול שבכל הלאומים היושבים בטורקיה; הטורקים צריכים להשען במלחמתם עם הנוצרים על איזה כח, ואין להם כח חשוב אחר מלבד הערבים אחיהם לאמונה. בקרב המושלמים שבטורקיה עוד טרם הגיעה ההכרה הלאומית למדרגה כזו, שתהא היא תופסת את מקום הדת. כל המושלמים אדוקים הם בדתם. די לנו להביא רק ראיה אחת להנחה זו — שגם הממשלה של עכשיו, שהיא כולה טורקים צעירים, אסרה על המושלמיות לצאת בפנים מגולים לשוק, או שהממשלה מצאה לנחוץ להעשות משגיחה על שמירת הצום רמדן. אמונת האישלם מאחדת את הטורקים ואת הערבים, אף על פי שאינם בני גזע אחד וגם לא שפה אחת להם. קשר הדת עודנו חזק ואיתן. אפשר יבוא יום ומצב הדברים ישתנה, אבל אותו היום עוד ירחק חק. עפ"י המצב של עכשיו אין הטורקים יכולים לעשות מעשה גדול המתנגד לרצונו של הצבור הערבי. אין הטורקים יכולים להקים קיר מבדיל בינם ובין הערבים. אמנם יחסם של הטורקים אל הערבים יש בו חשד וזהירות ידועים. משתדלים הם הטורקים להפקיר בארץ ישראל ובסוריה פקידים דוקא טורקים. אבל עם כל ההשתדלות הזאת מוכרחים הם לבקש את קרבת הערבים וחבתם.

אין גם לשכוח, שהערבים הם המרובים בפרלמנט הטורקי, שהערבים תופסים מקום חשוב בכל משרות הממשלה, שאין ממשלה בלי מיניסטרים ערבים, ושהערבים הם מנהיגי המלכות העותומאנית במדה ידועה; ובכן איך תוכל לעשות הממשלה דבר ולא רצון הערבים?

ואנחנו היינו מקילים את ראשינו תמיד כלפי הערבים. מעולם לא באנו בדברים אתם, מעולם לא נסינו למצוא לנו ידידים בתוכם. אנחנו התרחקנו מהם, הלכנו בדרכים שהתוו בחדרי העבודה השונים של המרכזים בחוץ לארץ, ושכחנו „דבר - כועט" — שהערבים הם הרוב הגדול באותה הארץ, שאנו אומרים להתישב בה, שביחס הערבים אלינו תהיינה תלויות תמיד במדה גדולה הצלחת עבודתנו ואפשרות גדולה.

עתה, כשעמדה הציונות לפני משפטו של הפרלמנט הטורקי, נשמעו גם דעות הערבים, ולצערנו רובן היו גם הן לא לטובתנו. אמנם, אין שנאה בין הערבים, לכל הפחות בין הערבים המושלמים, ובין היהודים, אבל יראים הם הערבים, שלא ידחו אותם היהודים מן הארץ. ליחס שכזה היינו צריכים להיות מוכנים מראש. יש בארץ ישראל הרבה ערבים נוצרים, חניכי בתי הספר של הישועיים והמסיתים, ובלבם נטעו בבוגה שנאה לעם ישראל. הללו הם ראשי שונאינו בארץ ישראל. מהם יוצאות כל המחאות נגד הישוב היהודי, הם המעמידים קול זועות והמזהירים על סכנת הציונות והיהודים הזרים. אזהרותיהם ומחאותיהם אלה נתמכות על ידי התנועה הלאומית שזה עתה היא מתגלית בקרב הערבים. הגפסחים על התנועה הזאת מביטים בדאגה ופחד על הציונות ועל כניסת יהודים לארץ. הנוצרים קוראים זה מכבר לשנאה אל היהודים ומשתדלים לתאר בצבעים מגוזמים ומבהילים כל דבר קטן שעושים היהודים, והם עומדים וצועקים בקולי קולות, שמאות אלפי יהודים עולים על ארץ ישראל, ושכשנים האחרונות באו לכאן מאתים אלף יהודים מארצות שונות. כיון שיקנה יהודי איזו אחוזה קטנה, מיד באים הערבים הנוצרים ומכריזים, שהיהודים כובשים כל הקרקעות, ושעוד מעט וכל הארץ תהיה של יהודים. הצעקות האלה עושות רושם, והרושם הולך ועובר גם מחוץ לגבולות ארץ ישראל. הצעקות משפיעות על ההמון וגם על המשכילים דמושלמים, וביחוד על אלה הנוטים לתנועה הלאומית והחולמים את חלום תחיתו של הלאום הערבי. צריך אמנם להוסיף, שיש בין הערבים וגם בין הלאומיים אנשים שמצדדים בזכות כניסת יהודים לארץ ישראל, משום שחושבים הם, שהערבים לא יוכלו להתרומם בכח עצמם בלבד לחיים חדשים, שנחוצה להם דחיפה תקיפה מן החוץ להתנער משפלותם ולהשכיל, ודחיפה זו יכולה שתבוא רק על ידי היהודים. הלאומיים האלה מדברים על האחוה הטבעית בין היהודים והערבים, ומראים על הקשר שנקשרו שני העמים האלה זה לזה בהרבה מתקופות דברי ימיהם ועל התועלת שהם יכולים לגמול איש לרעהו. אבל לאומיים משכילים ונבונים כאלה מועטים הם, וקולם בטל לגבי צעקותיהם ואזהרותיהם של המרובים.

היחס הזה מתגלה גם בעתונות הערבית. רק לעתים רחוקות תשמע בה דעה יחידה לטובת הציונות והיהודים הנכנסים לארץ. רוב העתונים, וגם אלו היוצאים בארץ ישראל ובסוריה וגם עתוני מצרים, שיש להם מהלכים בארץ ישראל והשפעה גדולה על קוראיהם, מתיחסים באיבה לציונות ורואים בה סכנה לערבים ולממלכה הטורקית.

לפיכך אין להתפלא, שכל הדברים שנאמרו בפרלמנט בקושטא היו מכוונים נגד הציונות ולרעתה. את הממשלה מפרנסים רק באיומים והפחדות, ואין איש שישיב על האיומים הללו ויתאר את צורתם הנאמנה של הענינים. „הכרמל" היוצא בחיפה עוד הגדיל עכשיו את עזותו וחוצפתו. כנראה, יש גם איזו הסתדרות מיוחדה, המתנגדת לכניסת יהודים. וכמה גדול הוא הבזיון, שגם מיפו שלחו ערבים לנשיא הפרלמנט, לראש הוזירים ולעתונות שונים טלגרמות של מחאה נגד הציונות וכניסת יהודים לארץ ישראל.

הטורקים עתידים להכניס אל הפרלמנט הצעה מיוחדה נגד האמי־גרציה, ואין כל ספק שמעמד הרוחות ההוה יגרום שההצעה תתקבל. הערבים שולחים מחאות ומניעים את הטורקים לחסום את דרכנו, ואנחנו — ידינו רפות, אנחנו מחשים.

לא עשינו כלום עד כה למען הוסיף כח לעצמנו בארץ ישראל על ידי הגדלת מספר הנתינים הטורקים בקרב יהודי הארץ, בכדי שתהיה גם ליהודים היכולת לעמוד על דעתם ולהציע את דרישותיהם. לא עשינו כלום כדי להתקרב אל הערבים. לא נסינו לפתח את הרגשות הטובות שרבים מהם הוגים אלינו. כזרים באנו אל הארץ, שהם יושבים בה, וכזרים התהלכנו עמהם. לא למדנו את שפתם, לא בארנו להם את מטרתנו ונתנו מקום לאחרים, לשונאים ומנגדים, לישועיים ומסיתים, שיבארו להם עפ"י הנוסחה שלהם מהי הציונות. אנחנו שתקנו כל אותן השנים ושותקים אנחנו גם עכשיו. גורל עבודתנו והתפתחותה מוטלים בידיהם, ואנחנו — מחשים ומחכים.

י. ל.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

ארוני העורך!

הואילה ותתנה נא מקום בעתונך הנכבד לדברי אלה:

בגשתי לעריכת חבור מוקדש לתולדות השתתפות היהודים ברוסיה ופולין במלחמת הרוסים והצרפתים בשנת 1812 ויחוסם למאורעותיה, הנני פונה בזה לכל אלה, אשר ביכולתם לעזור לי במפעלי זה, בבקשה נמרצה לאסוף ולהמציא לי חמר היסטורי הנוגע להתקופה הנ"ל. מכל החמר הזה ערך מיוחד יש בראש וראשונה לתעודות אופיציליות ופרטיות, לכתבי־יד (ברוסית, פולנית, בשפת עבר, בשפה היהודית ובשאר השפות), לרשימות

בספרי „הפנקס" של הקהלות והמוסדות הצבוריים השונים, למכתבים וכו', המתארים השתתפות היהודים באופן זה או אחר במקרי המלחמה הנ"ל. התיחסות המפלגות השונות של היהודים להצדדים הלוחמים, ההשפעה שעשו מאורעות המלחמה על הצדדים השונים של חיי היהודים, וכו'. ערך מצוין לא פחות מזה מחזיקין בקרבן גם האגדות והמסורות אודות מקרי המלחמה, התיחסות מנהיגי הדור ההוא (רבנים, אדמור"י החסידים, פרנסי הקהל ושאר עסקנים צבוריים) למאורעות המלחמה, השקפותיהם על אלכסנדר הראשון ונאפאלעאן הראשון ועל הפוליטיקה שלהם בכלל ובנוגע ליהודים בפרט, וכו'. — אחרי אשר אשתמש בחמר ההיסטורי לצרכי או אחרי הביני קיפיה ממנו, אשיבו בתודה לבעליו, כפי בקשתם. מתבקשים לשלוח את החמר עפ"י האדריסה:

С. Петербургъ. Присяжному Повѣренному С. М. Гинзбургу.
Англійскій проспектъ, 12.

ש. גינזבורג.

II.

עורך נכבד!

הואילה לתת בעתונך מקום לדברים האלה:

לפי הידיעות שקבלנו ממקומות שונים, רבה כעת הדרישה על מורות בעד גני-ילדים עברים. ולכן הננו מבקשים את הגננות העבריות המבקשות להן עבודה ומשרה במקצוע זה, כי תואלנה לבוא עמנו בקשר-דברים. כמו-כן אנו מבקשים את המנהלים של גני-הילדים העברים ושעורים פרבליים הקיימים, להודיענו ע"ד אפני עבודתם ותכניתה ותקציב ההוצאות התמידיות, כי נגשים אנחנו כעת להתעסק בדבר יסוד גני-ילדים-עברים. וחמר הידיעות הללו יכול לשמש כתור בסיס נסיוני חשוב לעבודה נכבדה זו.

ברלין.

הועד-המרכזי של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית.

הכתבת:

Organisation für hebraische Sprache und Kultur. Berlin,
Charlottenburg, Kantstr. 93.

III.

עירך נכבד!

בבקשה להדפיס בנומר הקרוב של „העולם" את הידיעה הזאת:

השיירא שסדרה לשכת-המודיעין לשם נסיעה של טיול לארץ ישראל יצאה לדרכה מטריאסטי בכ"ד במרץ. משתתפים בה שלשה-עשר איש. מעט הוא מספר הסיירים שנשתתפו בשיירא זו, משום שבינתים חלים ימי חג הפסח, ורבים הם האנשים שרצו גם הם לנסוע לארץ ישראל, אלא שלא חפצו לעזוב את ביתם לימי החג. כדי לתת גם להאנשים האלה את היכולת להשתתף בנסיעה, שאינה עולה בדמים מרובים, החליטה לשכת-המודיעין לסדר בסוף אפריל לשנה זו שיירא שניה. פרוספקטים מפורטים אפשר לקבל מאתנו עפ"י האדריסה הזאת:

Jnformationsbureau für Palästina und die Türkei, Wien, IX.
Tükenstr. № 9.

בכבוד ובב"צ לשכת המודיעין שעל יד המרכז הציוני למערב אוסטריה.

IV.

ארון נכבד!

חברתנו אומרת להוציא בקרוב אלבום של תמונות (שנעשו עפ"י המציאות ועפ"י תמונות וציורים) ממקצוע האמיגרציה היהודית. והרי הנהגת החברה מתכבדת לבקש, כי יעזרו לה בקבוץ החומר לאלבום. רצוי הדבר לקבל ציורים (לתמונות פוטוגרפיות משפט הבכורה) של קבוצות אמיגרנטים בחניות שונות שבדרך מסעיהם וגם במקומות מגוריהם החדשים. כיוצא בזה רצוים הם ציורים של אהלות ע"אי ומלונות לאמיגרנטים, מוסדים, אגודות ולשכות וכו', העוזרים לאמיגרנטים יהודים. ההנהגה תהיה חייבת תודה גם לכל מי אשר יואיל להראות לה על המקורות (הוצאות מצוירות וכדומה), שאפשר למצוא בהם חומר מוחשי לעניני האמיגרציה היהודית.

בכבוד גמור הנהגת החברה לסדור האמיגרציה היהודית.

האדריסה היא: Общество для урегулированія еврейской эми-
граціи С-Петербургъ, Невскій просп. № 60, кв 23.

V.

עורך נכבד!

מבקשים אנחנו להדפיס בנומר „העולם" הקרוב את השורות האלה:

„לשכת-המודיעין בשביל אמיגרנטים יהודים" בפטרבורג (רחוב אופיצרסקה 60) מודיע, שמחיר כרטיס-נסיעה לניו-יורק במחלקה השלישית הוא עכשיו: מליבוי — 82 רוב'; מברמן — 160 מרק; מאנטוורפן ומרוטרדם — 160 מרק. חוץ מזה משלם כל אמיגרנט שמונה רוב' כסף לגולגולת. בערי החוף שבחו"ל משלמים בעד דירה ומזונות—10 מרק.

כל הסניפים של לשכת-המודיעין בערים הגדולות והקטנות מספיקים ידיעות, היאך לסדר את הנסיעה עפ"י האופנים היותר נוחים וזולים.

בכבוד לשכת-המודיעין שעל יד הועד המרכזי של חברת יק"א בפטרבורג.

בציונות.

בנומר האחרון של ה„וועלט" נרפסה הידעה זו מאת הועד הפועל המצומצם:

הקונגרס העשירי יהיה בט"ו—כ"א באב תרע"א (9—15 באוגוסט למנין בני המערב) בבאזיל אשר בשוייץ בהיכל הקאזינה העירונית.

הבחירות צריכות להיות בימים שבין ז' לי"ב בתמוז (3—8 ביולי למנין בני המערב). פרוטוקולי הבחירות צריכים להתקבל בלשכת הועד הפועל המצומצם בקלן (קאראלינגערינג, 31) לא יאוחר מבי"ט בתמוז (15 ביולי). — מחאות על הבחירות, שמפורשים בהן הטעמים והנמוקים, צריכות להשלח תיכף אחרי הבחירות למרכז המקומי וללשכת ועד הפועל בקלן. למחאות שתתקבלנה אחרי י"ט בתמוז (15 ביולי) לא יושם לב. את פרוטוקולי הבחירות צריך לערוך כחוק. טופסים לפרוטוקולים אפשר לקבל מאת לשכת הועד הפועל במספר האכסמפלרים הדרוש.

אספת חברי הועד הפועל הגדול תהיה בקלן בכ"ט בניסן (14/27 באפריל) ובימים שלאחריו.

באותם הימים תהיינה ג"כ בקלן אספות כלליות של הבנקים הציונים ושל הקרן הלאומית.

הד"ר יחיאל צלינוב ממוסקבה כותב לנו את הדברים האלה:

ברגש של יגון הריני מודיע לידידי הקרן הלאומית העברית, כי מסבת ליאותי אני מוכרח להפסיק לפי שעה את העבודה שעבדתי עד עתה לקבל נדבות בשביל הקה"ל, לפרסם את רשימות המנדבים ולשלוח את הכספים לתעודתם.

הרוצים בדבר יכולים לשלוח את נדבותיהם אל הלשכה הראשית של הקה"ל עפ"י האדריסה הזאת:

Koln a/Rh., Karolingerring 31, Dr. M. I. Bodenheimer.

מקוה אני, כי בקרוב תהיה לי היכלת לשוב לעבודתי הנפסקת עתה. בהפרדי לפי שעה מעבודתי, אני מביע תודה עמוקה ונלבבת לכל ידידי הקה"ל בגלל אותו האמון, אשר נתנו בי ובעבודתי במשך שלש השנים האחרונות.

בברכת ציון

דירקטור של הקה"ל העברית

י. צ'לינוב.

הסכום שנתקבל במשך השבוע שעבר בלשכה המרכזית של קרן הלאומית בקלן לטובת הקה"ל עולה 4962,43 מרק. לטובת הקופה הקואופרטיבית—470,65 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 3570. —הונה של הקופה הקואופרטיבית עולה עתה 121298,73.

שיחה עם הד"ר פרנץ אופנהימר.

מר י. רוגובין מקניגסברג מוסר לנו את השיחה שהיתה לו בימים אלו בברלין עם הד"ר אופנהימר בדבר עניני הקופה הקואופרטיבות והמושבה המשותפת:

החברה הקואופרטיבית תחכור מאת הקרן הלאומית לזמן ארוך 3000 דונם קרקע על מנת להושיב על קרקע זה עשרים וחמשה פועלים. כל אחד מן הפועלים יקבל משכרת חדשים 40 פרנק, ועוד יהיה להם להפועלים רביע מן הריוח השנתי שעתידה החברה להרויח. יתר הריוח עולה בחלקן של הקרן הלאומית, החברה הקואופרטיבות ויתר המוסדות העוסקים בדבר, כגון החברה להכשרת הישוב.

בשלשה דרכים מתקבל הפועל על המושבה: א) רשאי הפועל להשאר פועל ולחכור גם עשרה דונם קרקע לשם גן-ירקות. מכסת דמי החכירה היא זו שגובה בעל האחוזה, כלומר הקרן הלאומית, מאת החברה הקואופרטיבית; ב) רשאי הפועל לקחת מאת החברה על חשבונו באריסות אחוזת קרקע לפי ראות עיניו; ג) יכול הפועל להשאר לעולם רק פועל במושבה. התימנים הם, לפי דעת אופנהימר, האלמנט היותר מסוגל לדבר, משום שמסתפקים הם במועט, הרווקים שבהם ודאי יחשבו 40 פר' לחודש לשכר הגון. אמנם לעתיד כשיתבצרו עסקי החברה, אפשר יהיה להפועל של המושבה המשותפת לפרנס גם אשה ובנים. אבל לעת עתה צריכים הפועלים להיות רק רווקים ולקמץ בהוצאותיהם. בתקופה הראשונה ליסוד המושבה החדשה צריכים הפועלים לכוין את כל מחשבותיהם רק לעבודתם. סיוע למחשבותיו ותקוותיו מוצא אופנהימר בתוצאות הנסיון שנעשה בחוה „כנרת". חוה זו, אעפ"י שלא היתה השעה מוכשרה לזריעה כשעה שנוסדה והוקפה היתה בכלל תנאים קשים, הולכת ומתפתחת כהוגן. בכנרת יש עובדים לע"ע ששה פועלים ואשה אחת צנפיה הליכות הבית. אחרי נכיון 520 פר' שכר לכל פועל נשארו לה לחוה 1000 מרק ריוח נקי בשנה הראשונה לקיומה.

החברה הקואופרטיבית הוציאה מניות בנות 500 מרק ובנות 80 מרק. מי שיש לו מניה מן המין הראשון יש לו הזכות לחוות דעה בעניני ההנהגה; מי שיש לו מניה מן המין השני זכותו לחוות דעה עוברת להקרן הלאומית.

— היאך תוכל החברה הקואופרטיבית להנצל מהתחרות מצד קפיטליסטים?

— התחרות מצד קפיטליסטים אפשרית היא רק בעניני התעשיה אבל לא בעבודת קרקעות, מפני שאין החקלאי יכול להוריד את המקחים בדברים שאין בהם מחיר עודף, ועבודת פועלים ודאי לא תעלה לו בזול ממה שתעלה לנו. יתר על כן: ידענו על העליונה, משום שבאופן היותר רע הרי אין הכונה שלנו אלא רק להתקים, להחזיק מעמד, וכונת הקפיטליסט היא—לעשות עושר דוקא. ולא עוד אלא שהקפיטליסט משתמש לצרכו בפועלים שכורים, ועפ"י טבע הדברים הוא רודה בהם בפרך, כדי שיתוסף לו ריוח, בשעה שבמושבה שלנו עתיד כל פועל להשתדל לטובת עצמו שלא יצא זמנו לבטלה ושתהיה עבודתו פוריה ואינטנסיבית ביותר: וזהו כח מפעלנו, שכל אחד מפועלינו יעמול לטובתו ולא לטובת אחרים.

— מדוע אתה מצמצם, אדוני הד"ר, את כל מעשיך רק במקצוע עבודת האדמה ואינך שם לב כלל לחרושת?

— לצערנו הגדול אי אפשר עדיין לפתח את החרושת בארץ ישראל, משום שחסרים בה החומרים החיים. הנה, למשל, תעשית הצוקר. הפניתי את לבי לתעשיה זו. חקרתי ודרשתי—ואי אפשר. אותו מין האבטיחים שמהם הצוקר נעשה איננו עוד בארץ ישראל. הברזל חסר במעבה האדמה לגמרי, ואין לחשוב מחשבות כלל ע"ד בתי חרושת גדולים ליציקת מתכת. במה שנוגע ליתר מיני התעשיה מוכרחים אנחנו להסתפק במועט, כל זמן שמסלות הברזל הארצישראליות לא חברו עדיין את הארץ עם אירופה, משום שגם נמלים אין עדיין בארץ, ויש אשר בימות החורף אין האניות יכולות לגשת אל החופים ולפרוק את משאותיהן.

סופרנו מקושטא כותב לנו את הדברים האלה:

קוראי „העולם" יודעים, כי לפני חמשה חדשים בערך נתפטר ה„מיג'ליש העממי" והחלט לערוך בחירות חדשות. אבל זוהי קבלה עתיקה בידינו: הקב"ה אומר ועושה; בני-אדם אומרים ואינם עושים. כל אותם הימים היתה נעשית רק איזו עבודה חשאית מצד הראשים ומנהלים, ואין איש יודע מה. רק דבר אחד אנו יודעים, שבעטיה של עבודה חשאית זו סלקו אנשי האמונה המעטים שבקושטא את ידיהם לגמרי מעניני הצבור וצרכיו...

הקומיסית שנבחרה לסדר את הבחירות עבדה „בזעת אפים" ולבסוף נתפרסמו תוצאות עבודתה, כלומר התקנות שתקנה: המיג'ליש, המוסד שהוא בא-כחה ומנהלה של עדת קושטא החשובה, ראוי לו שחבריו יהיו נבחרים דוקא מאת „נוטבלים", „פני-העדה". ומשום שבפרברים, כגון חסקוי ובלט, המרובים באוכלסי יהודים, אי אפשר, לפי דעת הקומיסיה, למצוא „נוטבלים" בוהרים, „הוכרחו" מתקני התקנות לקבוע את מספר הנבחרים באופן כזה, שלחסקוי ובלט, שבהם דר הרוב הגדול של יהודי קושטא, יהיו רק ת ש ע ה באי-כח במיג'ליש, ולהפרברים העשירים, המועטים באוכלסים, גלטה, פירה וחידר-פחה—ארבעים. לשוא מיחו תושבי חסקוי ובלט וטענו, שתקנה זו פוגעת בכבודם, שיש להם אנשי-אמונה משלהם, אשר יוכלו לבטוח בהם ולבחור אותם לחברי המיג'ליש—מחאתם לא הועילה. חברי הקומיסיה נשענו על התקנות שנקבעו עוד לפני ארבעים שנה, שהפרוץ מרובה בהן על העומד, ושעל חסרונותיהן המרובים הראה ר' חיים נחום עצמו בשעה שנבחר לראש הרבנים ואז הבטיח להסיר את כל החסרונות הללו. ואולם ההבטחה לא נתקיימה, כנהוג; אותן התקנות הישנות הרעועות נשארו קיימות עד היום, כנהוג; וכל הטענות שטענו תושבי הפרברים העניים שומע לא היה להן, ג"כ כנהוג. ועוד רמז אחד מצאו חברי הקומיסיה ראשים העומדים על גבם בתקנות הישנות— כי לא הבוחרים עצמם קובעים את הקנדידטים, כי אם הרבנות הראשית. כמובן באו מחאות חדשות וכמובן נדחו גם הן. ובכן הכל נגמר ונעשה למזל טוב עפ"י הסדר שהוכן מראש: חסקוי ובלט זכו לתשעה באי-כח, חמשה לחסקוי וארבעה לבלט, וחידר-פחה, פירה וגלטה,—לארבעים, ולא הבוחרים קבעו לעצמם את קנדידטיהם, אלא הרבנות הראשית. והכל שריר וקיים.

והסערה קמה לדממה, כלומר עפ"י דרך המליצה. עפ"י האמת לא היתה כאן סערה כלל. לא היתה כאן לא מלחמה ולא התלהבות ולא אגוטציה. הכל נעשה ונגמר בחשאי. גם קול מחאותיהן של חסקוי ובלט לא נשמע ברמה כראוי. ומתקני התקנות ודאי השיבו בשתיקה גמורה ובבטול בעלמא. אלא שכשחששו, שמא לא ינחלו נצחון גמור, עמדו וערכו רשימות של קנדידטים „הראוים לאותה איצטלא", ושלחו את הרשימות הללו לכל „אנשי-שלומם", לאמר: ראו, זכרו ובחרו! ונצחונם של הגדולים, ביחוד נצחונם של ה„משרתים בקודש", היה נצחון גמור. אמנם רוב החברים שנבחרו בחסקוי, בלט, אורטקוי גם בקוסקונג׳וק (שבעה עשר באי-כח לארבעתן) הם יהודים לאומיים ויש בהם גם ציונים. אבל במקומות מושבותיהם של ה„נוטבלים" נבחרו רק „הגונים", ובגוה של העדה הקושטאית מתנוסס עכשיו בחיר הספירים — דוד פריסקו, שנבחר בחידר-פחה.

באמת היתה לבחירות מעין צורה של קומדיה. מעשרים אלף היהודים, למשל, הדרים בפירה וגלטה באו אל הבחירות מ א ת י ם ו ש ש ה אנשים, ומאתים וששת האנשים הללו בחרו לעצמם ש ל ש י ם באי-כח, כלומר את מחצית חברי המיג'ליש. אחינו האשכנזים לא השתתפו בבחירות כלל. ו„עושי הבחירות" הסתפקו במועט—בעשרים וששה איש מן האשכנזים, שעפ"י החוק אין להם זכות הבחירה, משום שכולם מקבלים תמיכה מן העדה.

והכל מורים באצבע על העובדא הזאת, שדוקא אנשי השם המועטים, הראויים באמת לעמוד בראש היהדות העותומאנית, לא נבחרו אל המיג'ליש. הנה כן לא נבחרו למשל: הסינטור היהודי היחידי בכור אפנדי אשכנזי, התורגמן הקודם של הממלכה דוד אפנדי מולכו, יצחק נבון, שם טוב מיטרני, דירקטור הבנק של חברת אנגליה-ליבנטינה, אהרן ברזילי, חבר ההנהגה של עדת פירה וגלטה ועוד. כל האנשים האלה לא ישרו בעיני עושי הבחירות, כי חשודים הם על „הסינות"—על הלאומיות, ויש מהם החשודים — איום ונורא הדבר!—גם ביחס טוב לציונים ולציונות. אותו מר א' ברזילי מיחה בפומבי על הבחירות שנעשו באופן כזה והראה לראש הרבנים את רשימת הקנדידטים שנשלחה לכל אנ"ש. ור' חיים נחום נענה בראשו והשיב: „יש להצטער על כך".

אומרים, שקצת רבנים בקושטא עורכים מחאה על המעשה המגונה הזה, שאע"פ כרוך פריסקו נבחר למיג'ליש. וגם העתונים הישרים ודאי אינם עוברים בשתיקה על בחירות אלה. ה„ז'ון טורק", ה„אורור", „איל ז'ודיאו" מיחים בכל תוקף על העול שעשו מתקני התקנות. עתוני כרוניקי החשובים, „הטריבונה ליברה" וה„אביניר", טוענים, שמיג"יש אשר נבחר באופנים כאלה ובחסדר של עבודה חשאית, די לו שיהיה בא-כחה של העדה הקושטאית בלבד, כיון שרוב הקושטאים נוהה הימנו. אבל אין לו שום זכות ויפוי כח לדבר דבר ולעשות מעשה בשמה של כל היהדות העותומאנית, כמו ש„הטייבפו" ודבריו רוצים. ימשום שבסוף סוף נדרש מוסד עליון, אשר יהיה בא כחה של היהדות

העותומאנית, לפיכך דורשים כל העתונים הללו שיוגש תיכף לסדור ענייני הרבנית הראשית וליצירתו של אותו המוסד העליון הנחוץ להיהדות העותומאנית.

העתונים דורשים ומנהלים, וחבריו של פריסקו צוחקים בקרבם, שותקים ועושים את שלהם, לקיים מה שנאמר: לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה...

ברוסיה.

שאלת היהודים בדומת־הממלכה. בשבוע זה נתבררה בדומת־הממלכה הצעת בדבר הזמסטבה של הכפרים. בהצעה זו יש סעיף אחד האומר, כי „אין היהודים רשאים להשתתף בשלטון־העצמי של הכפרים והעירות עד אשר יתבררו בדרך כלל החוקים הנהוגים במדינה בנוגע ליהודים".

הסעיף הזה עורר בדומה ויכוחים ארוכים ונלהבים. המתחילים בויכוחים היו האכרים הימניים בילוגורוב ופאחאלצ'אק. הם הציעו לאסור על היהודים את ההשתתפות בהזמסטבה של הכפרים והעירות אסור־עולמי (ולא רק עד שיתבררו החוקים בנוגע ליהודים), יען כי „היהודים משחיתים את הרגש הדתי הפאטריוטי והמוסרי של תושבי רוסיה העיקריים" וגם „נכונים הם לעזור בכל עת לאיש יהודי לכבוש את כסא־המלוכה הקדוש" (מחיאות־כפים מימין).

שינגאריב (קאדיט) טוען בדברים נמרצים נגד הגבלה זו. היא אומר: „כל הגבלה במפעל צבורי מביאה הפסד לממלכה. אומללה היא הארץ, שמנהיגיה אינם מבינים את ערך החוק, המשוה את כל אזרחי־המדינה. לפעמים אתם מקטרגים על היהודים ואומרים שמצוינים הם בנטיות ריבולוציוניות. קורטוב של אמת יש בקטרוג זה. אני הייתי תמה מאד, אלמלי לא היו היהודים נוטים לריבולוציה, אחרי כל הרעות שעושים להם בארצנו. החוקים הרוסים הם הם שעשו את היהודים לריבולוציונירים. כשהייתי בווילנא, בקשתי מאת חברי כי יראו לי את מעונות היהודים. ראיתי מה שלא נתן לצייר: עניות מנוולת מאד, מעונות־מרתפים, שיושבים בהם משפחות שמזונותיהן עולים פרוטה אחת ביום. ראיתי בני־אדם שניטל מהם הפרצוף האנושי. הממלכה, שחזיונות נוראים כאלה מצויים בה, שבמשך עשרות בשנים אינה יכולה למצוא פתרון על יסוד החוק לשאלת־היהודים, אי־אפשר שלא יהיו בה יהודים המסורים לריבולוציה. היהודים לא שמעו מימיהם מפיכם דברי חוק ומשפט, הם שמעו רק—קולו של החוק המתעלל במופה ובמנוצח. הם לא ראו מימיהם מצדכם יחס נוצרי אמתי אליהם ואתם שמים לחרפה את שם הנוצרי הגדול, שנקרא עליכם (מחיאות כפים מצד שמאל). חושבים אנחנו, כי כל אזרחי־הממלכה שוים לזכיות ולחובות. אנחנו נגן עליהם תמיד ובכל מקום אם גם שתאמרו מה שתאמרו ותחליטו מה שתחליטו.

פרידקאלן (סוצ. דימ.). אני לא אנסה לעורר רגשות טובים בלב הרוב שברומה השלישית, כמו שעשה הדיפוטאט הקאדאי, שקדם לי. אי אפשר לצפות כלל, כי רוב שבזה יציע אהרת. הממשלה הולכת בדרך הריאקציה, והרוב של ה ומה מושיט לה את ידו. הדרך האחת לפתור את שאלת־היהודים היא מלחמת הדימוקראטיה הרוסית בשתוף כחיתיהם של היהודים תושבי־רוסיה. כל ההגבלות הנוהגות בניגע ליהודים דרושות להריאקציה השולטת, אשר תמיד ובכל מקום היא יוצאת לסכסך לאים בלאום.

תומכים בהגבלת זכיות היהודים הריפוטאטים הנאציונאליסטים, הבארון צ'ירקאסוב ופ. וו. בירזובסקי.

אכרו פה טוען צ'ירקאסוב, — כי הרצון להגביל את זכיות היהודים בהנהגת הזמסטבה יש בו מורך לב, מפני שהמגבילים יראים את היהודים. היתכן לאמר, כי האיש הבורח מנגע הצרעת או ממגפת הדזומה הוא מורך־לב? אין זה מורך־לב, אלא רגש השמירת העצמית!

בירזובסקי אומר, כי היהודים אינם עניים וכי בכל מקום שייכים להם המחסנים היותר גדולים. ועל הקאדטים דמבכים את ענות היהודים לדאוג תחלה לעניי הנוצרים.

הדיפוטט פרידמאן: אשיר החוק הזה עתיד להעמיס על היהודים נטל מס חדש ולשלול מהם את פריו. 58 אחוזים מיהודי החבל הצפוני־מערבי הם תושבי העירות הקטנות, ובחבל הדרומי־מערבי— 40 אחוזים. הקימיסיה של הרומה שמה את מסוה הצביעות על פניה ואימרת: שאלת היהודים היא שאלה כללית, שאי־אפשר לפתרה פתרון חלקי. אבל הלא גם שאלת־הנשים היא שאלה כללית, ובכ"ז אין מרחיקים את הנשים מהשתתף בשלטון־העצמי של הזמסטבה. אותה ההצעה הוכנסה אל דומת־הממלכה השניה ע"י אותו פ. א. סטוליפין, ואז לא נקבעה בה שום הגבלה ליהודים. נראה הדבר, שעל היהודים לצפות למשפט וצדק לא מאת הדומה השלישית, כי אם מאת העם הרוסי החפשי.

הריפוטט ניסלוביץ: אתם קוראים לעצמכם אוכלי־ז'ידים. אוכלי־ז'ידים שם נרדף הוא לאוכלי־אדם. ולאוכלי־אדם אפשר לענות רק אחת: רוצים אתם לאכלנו, רוצים אתם לשתות את דמנו, רוצים אתם לבלוע אותנו—דבר זה לא יעלה בידכם. היו ארצות שהעלו אותנו על מדורות, שגרשו אותנו ממקומות מושבותינו, ולבסוף—אותן הארצות אבדו. תהי לכם שפאניה למופת. לעולם לא יעלה בידכם לאכול את הז'ידים, מפני שהיהודים הם בכל מקום ברוסיה בעלי קולטורה נבוהה. ואלה הקוראים לעצמם אוכלי־ז'ידים יחנקו בשעת אכילתם זו. כן, אתם תחנקו.

במובן, לא הועילו כל דבריהם של המגינים על עניני היהודים וההצעה נתקבלה ע"י הרוב האוקטיאבראי־הימני.

האדמיניסטראציה הפלכית בעיר אסטראחאן דחתה בימים האלה ממשמרתו את רב העדה מר ישראל קפלן. הדחוי הזה ראוי לתשומת־לב מיוחדת מפני שיכול לשמש דוגמא גם לאחרים.

באסטראחאן, הנמצאת מחוץ לתחום, רבו בעת האחרונה גירושי יהודים, שאין להם תיתר ישיבה. קשה הוא גורלו של כל אדם שנתחייב גלות, אבל רע ומר ביותר מצבן של הנשים האלמנות, אשר עם מות בעליהן־מפרנסיהן אובדת להן גם זכות־הישיבה. והנה נמצאו שלש אלמנות מן העומדות להגרש, אשר באו בברית־הנשואין עם שלשה אלמנים יהודים בעלי זכיות, והרב קפלן סדר להן את הקרושין כדין וכדת. אבל ההנהגה הפלכית ראתה בזה מעשה קנוניה וערמומית יתרה, משום שהיו הנושאים זקנים הרבה יותר מן הנשואות, והטילה את אחריות הדבר על הרב ודחתה אותו ממשמרתו.

יש שגם טולמאצוב גוזר ואין גזרתו מתקיימת. מעשה כזה היה בימים האחרונים באודיסה. שם מתקיים זה שבעים וחמש שנה בית־חולים לחולי חוץ. והנה לפני איזה זמן בא הגראדונאצאלניק טולמאצ'וב וסגר את בית־החולים הזה, מפני „שרוב הרופאים שבו הם יהודים". „ההנהגת של בית־החולים — כך כתב טולמאצ'וב לראש הדומה העירונית — מרחיקה לאט לאט את הרופאים הנוצרים, ולא יארכו הימים ובית־החולים יהיה נתון כולו ברשותם של היהודים, ומכיון שיראו את עצמם חפשים מכל בקרת והשגחה, ישאפו רק למטרותיהם הפוליטיות המיוחדות ולא יתעסקו בעניני רפואת חולים כלל".

הדומה האודיסאית, שהיא שחורה כולה, הסכימה לדברי טולמאצ'וב והחליטה לסגור את בית־החולים וההנהגה הפלכית אשרה את הדבר. אז הגיש ועד בית־החולים קובלנה אל הסינאט. הסינאט עיין בדבר ואחרי ויכוחים קצרים החליט לבטל את פקודתה של ההנהגה הפלכית האודיסאית.

מעיר באלאקטה, הסמוכה לקראסנויארסק, מודיעים ע"ד מקרה נורא, שקרה שם זה לא כבר: במחלקה הראשונה של בית הספר המקומי למד התלמיד היהודי פקר, נער בן תשע שנים. התלמידים הרוסים היו מתעללים ומתגרים ב„ז'יד" הזה ויש שגם הכו אותו מכות נמרצות. פקר התאונן כמה פעמים על חבריו, אבל המורים טיכומירוב וטרושין, בהיותם אנטישמים גמורים, לא שמו לב לתלונות ה„ז'יד".

בכ"א בפברואר, בשעת ההפסקה הגדולה, נסכו על הנער אחדים מן התלמידים הגדולים בקריאות: „הכו את הז'יד!" התנפלו עליו בפרוזדור והפילוהו לארץ והתחילו מכים אותו ורומסים אותו ברגליהם. הנער העברי נאנח תחת מהלומות חבריו האכזרים ויתחנן אליהם, כי ירפו ממנו. כשעזבו הנערים האכזרים את קרבנם האומלל, קם הנער ברוב עמל ויכנס אל בית־הספר ויאמר למורה טרושין, כי יכאב עליו ראשו. אבל המורה גרש אותו מעל פניו ויקרא: „עצל אתה!" הנער הלך לביתו ונפל למשכב. הרופא,

אשר נקרא אליו, מצא, כי נרסקו אבריו. כעבור ימים אחדים מת הנער ביסורים נוראים.

הגוברנאטור החדש בניז'ני-נובגורוד הוציא פקודה אל דירקטורי־הגימנאסיות, כי לא יקבלו תלמידים יהודים, שאין להוריהם זכות־הישיבה מחוץ לתחום.

ובכלל רבתה בעיר הזאת בעת האחרונה הבדיקה בזכיותיהם של היהודים. השוטרים הולכים מבית לבית, וכמצאם יהודי, שאינו עוסק באומנתו, מיד הם עורכים פרוטוקול וגוזרים עליו גזירת גירוש, וכל בקשה והשתדלות אינה מועילה ולא כלום.

אנטישמות ואמנות. אחד השחורים, הצייר זלוטניקוב, שהצטיין לע"ע בעולם האמנות רק ע"י קאריקאטורות אנטישמיות, פנה אל לשכת הועידה לאמנים, העומדת להיות בקרוב בפטרבורג, בהודעה, כי רוצה הוא לקרוא בועידה הרצאה ע"ד „היהודים באמנות". בהרצאתו זו חפץ זלוטניקוב להוכיח, כי לא נתנו היהודים לאמנות אפילו גאון אחד, ולפיכך אין להם הזכות להשתתף באמנותם של הרוסים.

על זה ענתה הלשכה את זלוטניקוב, כי הרצאתו זו לא נתנה להקרא בועידה, מפני שעלולה היא לסכסך ולגרות חלק אחד מן התושבים ברעהו.

הדיפוטאט של הדומה ניקולסקי הודיע לקבוצת אכסטרנים יהודים באודיסה, כי הזכר המיניסטר לעניני ההשכלה הודיע לו, שעתידה הממשלה לעשות קולות ירועות בגזרה שנגזרה על האכסט־נים. בערים אחדות החליטו אכסט־נים היהודים לשלוח דיפוטאציות לפטרבורג ולהשתדל לפני השלטון, כי תהא הגזרה חלה לא בשנת־הלמודים הזאת, כי אם מראשית שנת־הלמודים הבאה.

בפולין נצחו המלמדים. בווארשה נתקבלה ידיעה, כי הודיע מיניסטריון־ההשכלה בצירקולאר מיוחד את המפקח על גליל־הלמודים הווארשאי, שמלמדי ה„חדרים" אינם מצווים על ירחי־חופש בקיץ, והרשות נתנה להם ללמוד בחדריהם בלי הפסק בכל ימות הקיץ. אבל הצירקולאר הזה לא הניח עדיין את רוח המלמדים בפולין, והם מרבים בהשתדלות לפני הגינֶראל־גוברנאטור, כי יקרע גם הוא את רוע הגזרה.

ההנהגה הקיובית של החברה היהודית לעניני האמיגראציה מודיעה לנו כדברים האלה:

ביום החמישי, 24 במרץ, תצא לדרכה מברמן השיירה החמשים של האמיגרנטים היהודים, הנשלחים ע"י החברה לגלבסטון. מפני שחג הפסח חל באמצע נשתתפו בשיירה זו חמשים וארבעה איש, בעוד שבשיירה הקודמת, הארבעים והתשיעית, נשתתפו מאה איש ואחד.

ההנהגה של החברה שולחת, עפ"י החלטת האספה הכללית האחרונה שהיתה בקיוב, טלגרמה של ברכה לשיירה החמשים:

בשתי השיירות האחרונות (הארבעים ותשע והחמשים) נשתתפו 155 איש: 105 זכרים, 16 נקבות, 34 ילדים. הרוב היותר גדול — בני 20—40 שנה. מספר בעלי־המלאכות הוא: בזכרים — 75 איש (71,4%) ובנקבות — 12; עובדים בבתי־מסחר — 14; פועלים — 5; חנונים ותגרנים פעוטים — 4; אנשים בלי פרנסה קבועה הם: 7 זכרים, 4 נקבות. הרוב היותר גדול של הנודדים הם מיושבי התבל הדרומי־מערבי (פלכי קיוב, וואהלין, פודול וצ'רניגוב) — 92 איש; מליטא — 38 איש, מפולין — 11 איש ומהחבל הדרומי 14 איש. השיירה הבאה, החמשים ואחת, תצא מרוסיה תיכף אחרי הפסח בכ"ב באפריל. הנהגת החברה מבקשת מאת כל החפצים להרשם בשיירה הזאת (החמשים ואחת) להמציא לה את הכסף ואת כל התעודות הנחוצות עד בוא הפסח, יען כי בימי החג תהיה הלשכה סגורה.

בחוץ-לארץ.

אספה המונית של פועלים יהודים בלבוב. בשבוע שעבר היתה בלבוב בהשתתפות המון עם רב אספה של פועלים, ונבחר הרייכסראט, הסוציאל־דימוקראט דיאמאנט, הרצה לפני הבוחרים ע"ד עבודתו ועבודת הפראקציה הסוציאל־דימוקראטית בבית־הנבחרים. בנאומו, שארך שתי שעות, דבר דיאמאנט גם על עבודת הפראקציה בענינים הנוגעים לגורל יהודי גאליציה. דיאמאנט הודה בפה מלא, כי שאלת המוזגים בגאליציה היתה קשה מאד להסוציאל־דימוקראטים. מן הצד האחד הם רוצים, כי יתמעט מספר המוזגים, ומן הצד השני מכרית החוק אוכל מפי אלפי אנשים. אבל הפראקציה החליטה לעמוד ליכין המוזגים, ודיאמאנט השתתף במועצה שהיתה לדיפוּטאטים היהודים בשאלה זו וגם היה אחד מחברי הדיפוטאציה, אשר התיצבה לפני הנציב. נשיא סוד המיניסטרים ביגירט הבטיח הבטחה מוחלטת לתת להמוזגים היהודים עוד אלף קונצסיות חדשות. בשאלה ע"ד חוק בנגד הרוכלים התאמצו הסוציאל־דימוקראטים להפיל את ההצעה, שנערכה על ידי הנוצרים הסוציאליים, ובשעה שלא עלה הדבר בידם, הכניסה הפראקציה הוספות ושנויים להצעה, שאינם נותנים לה שום אפשרות להיות לחוק מפני המון הנגודים שבה. ואמנם הביאו הנגודים האלה לידי כך, כי בבית־העליון לא יתקבל החוק הזה בשום אופן.

אחרי נאומו של דיאמאנט דבר בא־כחם של הספאראטיסטים (ה„באנד" הגאליצאי) שאיביר, שאמר, כי אף שבכלל נוחה דעת מפלגתו מעבודת הפראקציה הסוציאל־דימוקראטית, בכל זה אינה מודה, כי היא מביעה את כל דרישות הפרוליטאריון היהודי. הפרוליטאריון הזה יש לו מלבד צרכיו החמריים גם דרישות קולטוריות־לאומיות, אשר לא הביע אותן דיאמאנט בהפרלמנט. הנואם מביע את צערו על כי לא עזר דיאמאנט לפועלים היהודים במלחמתם בעד הכרת זכיותיה של הלשון היהודית בשעת מפקד־העם. תהי דעתו של דיאמאנט, בתור אדם פרטי, על הלשון היהודית מה שתהיה, מכל מקום חייב היה לדרוש, כי תודה המדינה בזכותה של שפת היהודים. בתשובה על זה ענה דיאמאנט, כי אף שגם עתה מתנגד הוא מתוך פרינציפו אל המלחמה בעד הכרת זכיותיה של הלשון היהודית בשעת מפקד־העם, בכל זאת מודה הוא, כי יש לכל אדם הזכות לרשום בגליונות השאלה את לשונו שהוא מדבר בה. בנוגע להעונשים, שהוטלו על אלה שרשמו את השפה היהודית בגליוניות השאלה, בקר זה לא כבר את הנציב, והוא הבטיח אותן הבטחה גמורה, כי העונשים הללו יתבטלו. הנציב צוה להביא לו את כל התלונות, ואם ימצא, כי בצדק נסמנה הלשון היהודית בתור שפת־הדבור, אז לא ישא איש כל עונש.

הקלוב העברי של הרייכסראט האוסטרי שלח אל נשיא הפרלמנט האיטלקי מארקורה את הטלגרמה הזאת: „הנבחרים הציונים של הרייכסראט האוסטרי מביעים ברכת־הצלחה להעם האיטלקי הנעלה במלאת חמשים שנה לתחיתו הלאומית". מאת מארקורה נתקבלה התשובה הזאת: „קבלו את תודתנו היותר חמה בגלל הרגשות העדינים אשר הבעתם להעם האיטלקי. היו בטוחים, כי אותם הרגשות והברכות יהגה גם לכם לבנו אנו".

עפ"י מפקד־העם האחרון יוצא, כי בשתי הפרובינציות האוסטריות החדשות, בוסניה והירצוגובינה, יושבים בעת הזאת 11,850 יהודים.

בקומיסיה התקציבית של הרייכסטאג האוסטרי עורר הדיפוטאט היהודי קוראנדה שאלה ע"ד היהודים נתיני־אוסטריה, שממשלת פרוסיה מגרשת אותם מארצה. עם זה העיר הנואם, כי באוסטריה גופה מרשה השלטון לעצמו ללחוץ את היהודים; במרוצת דבריו התאונן הנואם על האדמיניסטראציה הגאליצאית, אשר הכריחה את היהודים באמצעי כפיה שונים בשעת מפקד־העם לבל ירשמו את הלשון היהודית, שהם מדברים בה, בתור שפת השמוש שלהם.

בא־כח הממשלה בהקומיסיה הבטיח את הנואם, כי בשעת מפקד־העם העתיד לבוא (בעוד עשר שנים!) לא יוסיפו עוד להתנהג ככה ביחס אל היהודים.

למצב יהודי רומיניה. נשיא סוד-המיניסטרים הרומיני, קארפ, הכניס אל בית-הנבחרים הצעה, העלולה לפתור את שאלת-היהודים. עפ"י הצעה זו תנתנה כל הזכיות ליהודים, שעברו במחנה-החיל, וגם מצב יתר היהודים יוקל הרבה מכפי שהיה עד כה.

בעיר המארוקאית דיבדה יושבים כשלש מאות משפחות מבני ישראל ברובע מיוחד, עד עתה לא נגע בהם איש לרעה, ואולם זה לא כבר פרצה קטטה בין המושלמים תושבי העיר, ושתי המפלגות הלוחמות בחרו להם את רובע היהודים למקום מלחמתם. ושתי המפלגות גם יחד התנפלו באחרונה על בתי-היהודים ויבוזו וישדו את כל הנמצא בהם וגם ערכו ביהודים טבח נורא, ברחובות התגוללו גויות של יהודים שהומתו. ילדים קטנים, שהוריהם הסתירום אותם במשך ימים אחדים מבלי אשר יכלו להביא להם מים למקום מחבואם, מתו בצמאון, עשרים יהודים הצליחו להמלט אל העיר הקרובה אודשדה, העומדת תחת חסותם של הצרפתים. פה הגישו תלונה אל השלטון הצרפתי וגם פנו לעזרה אל ה„אליאנס" בפאריז.

כמו שמודיע הסניף הגרמני של ה„אליאנס", פנה הועד המרכזי ע"י תשלגרף אל המלאכות הצרפתית במארוקה בבקשה, כי תגן על היהודים שם. חוץ מזה באו חברי הועד המרכזי בדברים עם מיניסטר החיצון המארוקאי אל-מוקרי, השוהה עתה בפאריז, ע"ד מצב יהודי מארוקה וביחוד על אודות המאורעות המעציבים בדיבדה. המיניסטר הבטיח לחברי הועד, כי הוא יסב את לב הממשלה המארוקאית אל המעשים האלה ויעשה את כל אשר ביכלתו לטובת היהודים נגועי-הפרעות.

ואולם צריך להעיר, שאל-מוקרי, זה כבר הבטיח הבטחות טובות כאלה לא אחת ולא שתים, ומעולם לא נתקיימו, משום שבאמת אין בידו לקיימן.

שלמון בתי-הספר שבקאלקוטה (הודו) הוציא פקודה להגביל את מספר התלמידים היהודים עפ"י נורמה פרוצנטית.

אנטישמיות אנגלית בנוסח רוסיה.

ידיעות ספרותיות.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

— כל כתבי א. ל. לוינסקי. עם תמונת המחבר ומאמר על תולדותיו וערכו הספרותי מאת ד"ר יוסף קלוזנר, כרך ראשון, הוצ' „יבנה" באודיסא. המחיר 1,50 רובל. אל הכרך הזה (XXIV—463 עמ') נכנסו חמשים פיליטונים של המנוח מאלו שהדפיס ב„השלח" בשם „מחשבות ומעשים".

— ביבליותיקה גדולה, הוצ' „תושיה" (נומ' 7). קבוצת מאמרים מאת אברהם גייגר, על ידי ש"א פוזננסקי. מחברת שניה. המחיר 50 קופ'.

— כתבי שלום עליכם. כרך ראשון: טוביה החולב. המחיר 1 רובל. הוצאת „השחר", ווארשוי.

— החנוך, עתון פדגוגי יוצא לאור ע"י אגודת המורים בא"י, חוברת שלישית (תשרי—חשון תרע"א).

— המאיר, ירחון מדעי-פופולרי מקדש לארץ-ישראל וישיבה. נערך מאת ישראל בלקינד. שנה ראשונה חוב' א'.

— העברי הצעיר, ירחון לספרות, למדע ולעניני החיים. הוצ' „עבריה" זלוטשוב. העורך: נפתלי זיגל. חוברת א', אדר תרע"א.

— סגולית. ירחון לעניני החיים, לספרות ולמדע, יו"ל ע"י „צעירי ציון" בלבוב. חוב' ב'.

—א. ה. ראזענבערג. אוצר השמות אשר בכתבי הקודש. בספר הזה יבאו מבוארים ומבוררים כל השמות אשר נמצא זכרם בספרי התנ"ך וכו' שמות העמים, הארצות, הערים, הימים והנהרות וכו' חיות הארץ, צמחים ופירות וכו', חלק רביעי, (ט—יתת) נו-יארק, תרע"א.

— ספר כנסת ישראל דרושים וס' הדרת ישראל פלפולים מאת ישראל יעקב יפה, רב במנשסתר. מנשסתר, תר"ע.

— האספה הכללית הששית של חברי „קוהלת" בעשרים לתשרי התרע"א, בעיר יפו.

— „מענדעלי מוכר-ספרים" צו זיין 75-יעהריגען יובילעאום. זאמעלבוך, רעדאגירט פון ש. ראזענפעלד. אויסגאבע „דער פריינד", ווארשוי 1410.

— שלום-עליכם. יובילעאום-אויסגאבע: 5-טער באנד. מאטיל דעם חזנ'ס. פערלאג „פראגרעס" ווארשא; פרייז 80 קאפ'. —

— לעאן קאברין: נאָוועלטע שריפטען. ארויס־געגעבען דורך די היברו פאבלישינג קאמפאני. פרעמיום צו די „צוקונפט". ניו-יארק, 1910.

— ב. באראכאוו. די יודישע עמיגראציאנס-פאליטיק. פערלאג „בילדונג", סטאניסלוי. פרייז 25 קאפ'.

— משה א. עפשטיין. משה און דאס פאלק אדער גלות און בעפרייאונג, אין צוויי טהיילען. ניו-יארק. פרייז 40 סענט.

— חלוצים הראשונים. דאס וועהגעשריי פון די צוואנציג יאהריגע קאלאניסטען ביי דער יק"א אין ארגענטינא. מהברו: אחד האכרים. קאלאניע מאורוציא: 1911.

— Отчетъ фирмово-командитнаго товарищества „Геула" за 1908 и 1909 гг. Одесса, 1910.

— Вѣстникъ О-ва распространенія просвѣщенія между евреями въ Россіи. Январь 1911. № 3.

— А. Д. Марголисъ. Въ полосѣ ликвидаціи. Очерки, рѣчи, кассаціонныя жалобы. Цѣна 1 р. 25 к.

— Ein Vortrag von Oberkantor P. Minkowsky, gehalten zur Feier des 40-jährigen Jubiläums des Chordirigenten und Componisten David Nowakowsky. Odessa, 1911.

העורך: א. דרויאנוב. המוציא: י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

מאת המערכת: מפני חג הפסח יצא הנומר הבא של „העולם" בכ"ט בניסן.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ח ניסן, תרע"א.

ВИЛЬНА, 13-го Апрѣля, 1911 г. № 14 WILNA, 26-ten April, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

ועידת „מפיצי השכלה".

בשבוע זה תהיה בפטרבורג ועידה ל„מפיצי השכלה". בועידה ישתתפו חברי הועד המרכזי וצירי הסניפים שבערי השדה. בנומר „העולם" הבא נביא הרצאה מפורטת על הוכוחים וההחלטות. בזה רוצים אנו לעמוד על הפרט היותר חשוב של סדר היום — על שאלת בתי־הספר לבנות, שעליה עתיד לקרוא הרצאה חבר הועד המרכזי, מר מ. קריינין, וההנחות היסודיות של הרצאה זו נשלחו לכל סניפי החברה על מנת לעיין בהן ולדון עליהן.

בבתה"ס האמורים כמעט שאין זכר כלל ללמודים העברים, ובמקום שלמודים אלה נכללו בפרוגרמה, הרי נקבע להם זמן מועט כל־כך, עד שדומים הם כאילו אינם. הועד המרכזי עצמו מעיד עדות זו על בת"ס לבנות: „מדברי ימינו מלמדים בהם רק את החלק הביבלי, וגם בנוגע לחלק זה קלושות הן עד מאד ידיעותיהן של התלמידות. הזמן שמקדישים ללמוד השפה העברית מועט הוא כל־כך, עד שגם בשנת הלמוד הרביעית אין התלמידות מבינות אפילו את הפסוקים היותר קלים בתורה". האם יש להתפלא, שבתי־ספר אלו מעמידים בנות זרות לעמנו? והבנות הללו הן שעתידות להיות אמות לדור הבא, הן שעתידות להשפיע על כל מהלך חיינו!

גם מתנגדי השפה העברית אין דעתם נוחה מבתה"ס לבנות עפ"י מצבם של עכשיו, אלא שהם דורשים, שיקבע בבתה"ס האלה זמן מרובה ללמוד הזרגון. הן זו היא השיטה, שיש לה עכשיו מהלכים ברחוב: הזרגון הוא הרפואה הבדוקה לכל מחלותינו. כמובן, יודעים אנחנו, שגם שיטה זו אינה אלא שיטה לשעה, שהזרגון אין כחו גדול אפילו לשמור על קיומו הוא, ומכל־שכן שלא ניתן בו כח להעשות שמירה לקנינים לאומיים אחרים. ואולם לא להתוכח עם בעלי השיטה הזאת כונתנו. עוד טרם ניתנה לנו הרשות ליסד בת"ס זרגוניים „ולתקן על ידיהם את כל הקלקולים". עתה אין עינינו אלא אל בתה"ס הקיימים, הדורשים תקונים בכל יום ובכל שעה, תקונים שאין לדחותם.

מי גרם להם לבתה"ס לבנות, שיהיו גרועים כל־כך? היכן הוא מקור הרעה ובמי האשם? על שאלה זו אפשר להשיב בקצרה: אשמים המורים, או, ביותר דיוק, אשמות ה מ ו ר ו ת. יש אומרים, כי אשמים ההורים, כי הפרוגרמה של בתה"ס נתקנה לפי רוח ההורים ורצונם, ומתנגדי השפה העברית רגילים לסמוך על זה ולאמר: הביטו וראו, העם עצמו אינו רוצה בעברית. מטעם זה התנגד אשתקד ציר אחד ממוסקבה ללמוד נערים ונערות כאחד, באמרו, שבביה"ס המאוחד צריך יהיה לקבוע גם פרוגרמה עברית אחת לנערים ולנערות, וזהו דבר „שאין הדעת סובלתו", משום — שההורים אין רצונם ללמד לבנותיהם את הלמודים העברים.

ודאי אין מן הצורך להרבות בדברים, כדי להוכיח, שאין בטענה זו שום ממש. לעת־עתה אין לנו עוד המון המתנגד לעברית, ואין קנאי הזרגון צריכים לראות את תקותם „הטובה", כאילו כבר נתקיימה. המון העם לא היה זריז ללמד את בנותיו למודים עבריים, כשם שלא היה זריז לשלוח אותן ל„חדרים", משום שבכלל חשב את השכלת הנשים למין קשוט בעלמא, שאין מדקדקים בו. כשנוסדו בתי־הספר לבנות, שלח המון העם את בנותיו לשָם מבלי לחשוב ולדקדק הרבה, מה ואיך יְלַמד בהם, ולאחר זמן, כשראה, שבתה"ס מביאים תועלת, נהנה בלבו ונעשה לו גם למוד הבנות חובה ולא רשות. ואלמלי היו מלמדים את הבנות גם למודים עבריים, ודאי היה נהנה עוד יותר. בכל אופן, ברור הדבר, שכל האומר, כי המון העם מתנגד ב כ ו נ ה לקביעת למודים עבריים בבתה"ס לבנות, אינו אלא טועה ומטעה את האחרים.

לא נקבעו הלמודים העבריים בבתה"ס לבנות רק באשמתן של המיסדות והמורות. הללו לא ידעו בעצמן מן הלמודים העבריים כלום, ולפיכך לא קבעו להם את המקום הראוי בפרוגרמה. והיאך היו יכולות המורות שלנו לרכוש ידיעות הלמודים העבריים בכלל וידיעת השפה העברית בפרט? בביתן לא למדו את הלמודים הללו מפני הסבה האמורה, ובגימנסיות ודאי לא למדו אותם. ולא זו בלבד, אלא שבמשך שבע שנות הלמודים בגימנסיות נתקרבו אל עולמם של אחרים ונתרחקו לגמרי מן העולם שלנו ושלהן, וממילא מובן, שלאחר שיצאו מן הגימנסיות, כשהן מזוינות באטסטטים כהלכה, לא נשארה עוד במוחן ובלבן אפילו פינה צרה לענינים „המיותרים" ההם, הנקראים „למודים עבריים". וככה היו למורות, אבל לא ל ע ב ר י ו ת, מוכשרות היו להורות בכל בית־ספר שבעולם; אבל לא בבית־ספר ע ב ר י. אלא שמפני חטאינו היה כתוב באטסטטיהן ממש ההיפך: יש להן דרשות להיות מורות ר ק לבני עמן, ו מ א י ן ב ר י ר ה היו למורות עבריות, ולבסוף גרם להן חוסר ידיעת הלמודים העבריים,

כי תתנגדנה ללמודים האלה בכונה, „מתוך פרינציפ".

על האמת הזאת, שבקקלתם של בתה"ס לבנות אשמות רק המיסדות והמורות, ושלחָנם תולים את האשמה בהורים, המתנגדים, כביכול, ללמודים עבריים, יכולים להעיד בתה"ס המועטים ההם, (למשל, ביה"ס שבגולטה, פלך חרסון), שבהם למודים עבריים נוהגים במדה הדרושה והתלמידות רואות ברכה בלמודיהן וההורים רואים ושמחים. בתי־ספר אלו זכו לכך רק משום שעפ"י מקרה נוסדו ומתנהלות ע"י מורות עבריות באמת.

ומכאן בוקעת ועולה גם השאלה החשובה השניה, שעתידה הועידה של „מפיצי השכלה" לעסוק בה הפעם, — שאלת יסוד קורסים למורות (מעין הקורסים למורים, שנוכדו לפני שנים אחדים בהורודנא ושכבר הביאו תיעלת מרובה). ואם בועידה לא יגצחו הללו, שמספינתם שנטרפה בים הצילו רק קרש אחד — את הזרגון, והקורסים יוסדו בקרוב, ודוקא על מנת להכין מורות עבריות, הרי נוכל לברך מראש את הועידה בשביל מפעלה הטוב והנחוץ הזה.

הבחירות באוסטריה.

בראשית חודש יוני, כלומר — בעוד שבועות מועטים, תחלנה הבחירות אל בית־הנבחרים באוסטריה, שנית יִקראו בא־כחם של עמי אוסטריה להביע את דעתם ע"ד עניני הממלכה, וביחוד ע"ד שאלות כל השאלות — שאלת הלאומים. התקוות שתלו בפרלמנט הקודם, הוא הראשון עפ"י בחירות כלליות ושוות, לא באו: מלחמת הלאומים לא פסקה ובמקומה לא באה מלחמת המעמדות. ככבל הפרלמנטים שקדמו לו, התלקחה גם בפרלמנט זה מלחמת הטיטונים והסלאבים, גם הפרלמנט הזה לא היה כחו גדול להשתיק את ריב הגרמנים והצ'כים בביהם וגם הוא מת קודם זמנו.

שאלת הלאומים היא שאלת השאלות באוסטריה והיא המטביעה את חותמה על הבחירות ועל ההכנות הקודמות לבחירות. המפלגות חונות על דגליהן הלאומיים, ודבר זה מכריח אותן לותר לעתים קרובות על העקרים המדיניים והחברתיים ולכרות ברית זו עם זו, ואפילו אם רחוקות הן אשה מרעותה; כרחוק הגרמנים החפשים בדעותיהם מן הנוצרים הסוציאליים וכרחוק הצ'כים הצעירים מן הצ'כים הסוציאלים־הלאומיים. לא מפלגות תלחמנה זו עם זו בבחירות הבאות, כי אם עמים ילחמו איש באחיו. אפילו בתוך מפלגת הסוציאל־דמוקרטים, שהיא המפלגה היחידה, שהדרישות החברתיות והכלכליות הן המשמשות עקרים לה ושעליה קושרות מלחמה כל המפלגות הבורגניות אשר לכל הלאומים גם יחד, — אפילו בתוך מפלגה זו ניכר הפירוד בין הלאומים השונים וניכר גם רשומה של מלחמת הגרמנים והצ'כים.

ובתוך ערבוביא ואנדרלמוסיא זו של עמים ולאומים עומדים היהודים כשהם קרועים לקרעים. ומשתתפים יהודי אוסטריה במלחמה זו ונלחם היהודי „הגרמני" ביהודי ה„צ'כי" והיהודי „הפולני" ביהודי „הרותיני", וכל־כך טרודים הם במלחמה זו עד שאין הם משגיחים בשנוי הגדול שבא ביחסם של העמים האלה וכל מפלגותיהם אל עניני היהודים. את מסוה הליבראליות ו„החבה" ליהודים כבר הסירו מעליהן כל המפלגות. צריכות הן או להגן על שלטון עמן או לכבוש את השלטון לעמן, ואי־אפשר לחן עוד לשמור על טהרת הליבראליות וקדושתה, והאם יש להתפלא, כי בשעת הצורך הן מתאחדות גם עם המפלגות האנטישמיות ומביאות לקרבן את היהודים? ומסתמא בטוחות הן המפלגות הליבראליות, שבשביל „דבר מועט" שכזה לא יבגדו בהן היהודים. ואמנם עדיין לא שמענו מעולם, שיעזבו יהודים את המפלגות הליבראליות, בגלל חטא שחטאו ונתחברו למפלגות קלריקליות ואנטישמיות. ואולם המפלגות הבורגניות מטהרות בעצמן מן היהודים, ביחוד בגליציה. וכבר נפלה הברה, שמפלגת הלאומיים־הדמוקרטים אומרת לבוא אל הבחירות כשהיא „טהורה" ופטורה לגמרי מן היהודים, שהיו משרתיה הנאמנים עד עתה.

רק מפלגה אחת יש בקרב יהודי אוסטריה, החונה גם היא על דגלה הלאומי — זו היא מפלגת הציונים, וגם הפעם תעמיד המפלגה הציונית את קנדידטיה בכל מקום שיש יהודים במספר חשוב, ואפילו אם אין תקוה לקנדידטים אלו להבחר, ולא רק בגליציה ובבוקובינה יעמדו קנדידטי הציונים, כי אם גם בווינא ובגלילות אחרים, ומלחמה להם להציונים בגרמנים הלאומיים, המשתמשים ביהודים להנאתם, וביחוד מלחמה להם במומרים, פליטת העם ובוגדיו.

ואולם ברור הדבר, שבעיקר תרכז מפלגת הציונים את כחותיה

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יא.

הַמְאֻשָּׁרִים בָּעָם.

בימים האלה; עת שתכפו עלינו הפגעים, והפורעניות הולכות ומתרגשות מיום ליום ומשעה לשעה, אין הלב פנוי ביותר לדברים, הבאים להלן. ויש אשר תעלה רגע על דעתך, כי אמנם צדק אותו הקורא העברי, היושב בעיר פלונית הקטנה וכותב לנו מדי שבוע בשבוע את חות־דעתו על־גבי מכתב גלוי. אותו הקורא העברי, היושב בעיר פלונית הקטנה, רגיל לכתוב לנו מדי שבוע בשבוע, אחרי קריאת הגליון האחרון, מכתב גלוי באותיות קטנות ויפות, שבו הוא חורץ את משפטו על אותו הגליון האחרון ומדריכנו ומלמדנו דעת, מה לעשות בגליונות הבאים. ממילא מובן, כי כל הענין הזה, כשהוא לעצמו, נוח לנו ונעים מאד לנפשנו... סוף־כל־סוף יכולים אנו כולנו לישב בטוחים ושאננים איש־איש בביתו, בדעתנו, כי לא יחידים ובודדים אנחנו בהזך המחנה, כי עדיין יש עין צופיה ולב דואג ונפש מסורה, המשגיחה עלינו ועל מעשינו השגחה מעולה וסופרת ומונה ומביאה בחשבון את כל צעדינו. סוף־כל־סוף נעימה הכרה זו לנפש האדם מאד מאד! ואולם המשפט, שאותו הקורא המשגיח חורץ עלינו מדי שבוע בשבוע, משפט קשה הוא קצת. —

„אין אני מבין — כותב לנו אותו המשגיח הטוב מדי שבוע בשבוע באותיות קטנות ויפות — למה אתם מטמטמים את מח העם בעניני „ספרות" ובדברי יאוש ובמרירות וכשאר מיני ההבלים ולמה אתם מעיקים באבנים כבדות על לבו? למה אתם באים אליו כעב־הענן ומקדירים עליו את־שמיו הבהירים ומאפילים עליו בטלית שכולה שחורה ומטיפים נטפי הומץ על פצעי לבבו? וכי בשביל כך אנו מתאספים כולנו מסביב לעתון העברי ונֵגנים על קוראיו ומטפלים בו וחובבים אותו ותולים עינינו אליו, כדי שיבוא זה אחר־כך ויטפת על פנינו בדברי „שמד" וב„גזירות רעות" וב„אכסטרנים" אומללים ובמוסר־השכל ובגלוי נגעים שונים וימרר את רוחנו במיני הרהורים מרים ובספקות ובחטוטי־הנפש ויכביד עלינו את טורח חיינו במשא לעיפה? מה לנו ולכל אלה? למה לנו כל המרירות הזאת וכל היאוש הרב הזה? מי יבקש „ספרות" מידכם? הבו לנו דברי תקוה ונחומים ורפאות לנפשנו! הפיחו רוח־חיים בעצמותינו היבשות! הביאו יין לעם וישתה"....

את הפסוק האחרון כותב ידידנו המשגיח באותיות גדולות מאירות עינים ומותח תחתיו קוים אחדים. נראה, כי פסוק זה משמש לו כעין סימבול, לאמר: יבש לב העם במאד מאד על־ידי מאמריכם, העוסקים ב„שמד"

בגליציה, ביחוד בגליציה המזרחית, מפני ששם אפשר שיבָּחרו יהודים אפילו בגלילות שאין בהם רוב יהודי, אם אך יבאו הרותינים לעזרת היהודים. בבחירות הקודמות נכרתה ברית בין היהודים והרותינים, — המלחמה על האויב הקשה ישניהם, על הפולנים הלאומיים־הדמוקרטים, אהדה איתם, וברית זו היא שגרמה לחברי הקליב היהודי כי יבחרו. ריב הפולנים והרותינים מצד אחד וריב הפולנים והיהודים הלאומיים מצד שני לא רק שלא פסק אלא שפשה עוד במשך ארבע־שנים הללו, ואז"ב ודאי תכרת גם עתה ברית בין היהודים והרותינים.

המפלגה הציונית ערוכה כבר למלחמה. בלבוב היתה ועידה לבאי־כח האגודות והוחלט: להעמיד קנדידטים בכל מקום שיהודים רבים דרים שם; שהנבחרים היהודים חייבים להתאחד ולהיות לקלוב יהודי; שאם ימעט מספר הנבחרים היהודים, הרי עליהם להשאר „פראים" ולבלי להמנות על שום קלוב אי מפלגה בפרלמנט. המרכז הוציא כרוז, אשר בו הוא פורט את מעשי הקלוב היהודי בפרלמנט הקודם ומראה על העובדה, שהקלוב היהודי היה כל אותם הימים היחידי שעמד בפרץ, ועד כמה שכחו הגיע, הגין על זכיות היהודים. ומסיים המרכז את כרוזו בהבטחה: „קלוב יהודי יהיה גם בפרלמנט העממי השני".

ונראין הדברים, שאין זו הבטחת שוא. בבחירות הקודמות נטלו הקנדידטים הציונים כארבעים אלף דעות ובגליציה נבחרו שלשה ציונים. במשך ארבע השנים שעברו מאז חזקה התנועה הלאומית בקרב יהודי גליציה, והמתבוללים, ההולכים אחרי הפולנים הלאומיים־הדמוקרטים, הוחזקו בדאים, כי לא עצרו כח להניא אף במשהו את בעליהם, הלאומיים־הדמוקרטים, לבל ידחקו כפעם בפעם את רגלי היהודים. רק עתונים כ„האָסטר. וואָכענשריפט" וה„וואכהאד", שאינם יכולים או שאינם רוצים לראות את מצב הענינים כמו שהוא, יעמוד לבם בקרבם ליעץ ליהודי גליציה, כי ילכו אחרי ה„קולה" או כי יתפשרו אתה, שהרי הוכיח הנסיון, שבלי עזרת „הקולה" אין להשיג כלום בפרלמנט. הוי על התמימים! עדיין הם מאמינים ש„הקולה", או ה„ראדה הנרודובה", שהיא הבוחרת את הקנדידטים הפולנים, עשויה לוהר על הדרישות שהיא דורשת מאת היהודים ולחדול מלבלוע את היהודים בכל פה. לגבי שליטי „הקולה" וה„ראדה" הרי אפילו מתבוללים גמורים, שעונם האחד הוא, כי עדיין שם יהודים נקרא עליהם, ואינם מצדיקים את הדין כלל על היהודים הנבלעים, חשודים בלאומיות עברית.

דנה החלה מלחמת הבחירות באוסטריה. בטוחים אנחנו, כי יהודי גליציה, לכל הפחות, ודאי ישכילו להגן על קיומו של המוסד הפוליטי, אשר יצרו ידיהם בבחירות הקודמות, וידעו לעשות את כל התלוי בהם, כדי שתקוים אותה ההבטחה „שקליב יהודי יהיה גם בפרלמנט העממי השני".

י. קנאי.

הַקּוֹנְגְּרֶס הָעֲשִׂירִי.

I.

משנכנסו הימים שלפני הקונגרס מתחילים דורשים ע"ד טיבו וערכו. מנהג זה, שנקבע בראשית תקופת הקונגרסים, בשעה שנדמה לכולנו, שכל קונגרס וקונגרס יוצר תקופה חדשה בציונות,— מנהג זה, כנראה, רופף היא עכשיו בידינו. ההתעוררות לפני הקונגרס העשירי קטנה היא מאד, פחותה גם מן ההתעוררות שקדמה לקונגרס השמיני, ובעתונים אין רשומו של הקונגרס ההולך וקרב ניכר כלל. מן השאלות העומדות על הפרק והעתידות להפתר ע"י הקונגרס אין, כנראה, אף אחת המוכשרת לעורר את הלבבות ולהכביד עליה את דעתו של הקהל הגדול. כל השאלות הללו אינן אלא שאלות פנימיות, שערכן גדול וחשוב רק בשביל ההסתדרות גופה.

אז, בימי הקונגרסים הראשונים, בימי התקוות הגדולות והמעוף הכביר, לא יכולנו בשום אופן להשלים עם דעה זו, שאין הקונגרס אלא אספה לבאי־כחה של התנועה, שתעודתו של הקונגרס היא להוציא משפט על ההנהגה ופעולותיה ולפתור את השאלות העומדות על הפרק, והרי לא בכל פעם ופעם עומדות על הפרק דוקא שאלות שיש להן ערך היסטורי כללי. הקונגרס כשהוא לעצמו היה למאורע רב ערך כל־כך, עד שהיה בכחו לעורר את הלבבות. וגם השאלות שדרשו את פתרונן היו שאלות של יצירה, יצירת התכנית והפרוגרמה, העלולות תמיד לתת ענין רב לקהל הגדול לענות בו, וביחוד בשעת תסיסת הרוחות ששלטה אז בעולמנו היהודי. וכשלא היו לנו שאלות כאלה הרגשנו מעין ריקניות, והיינו חושבים מחשבות, איך ובמה למלא ריקניות זו, היינו מבקשים שאלות של יצירה, שאלות של פולמוס.

ו„בגזירות רעות", ועל־ידי פיליטוניכם, העוסקים „באכסטרנים" אומללים ובטיני היהודים מרים, ולפיכך אין תקנתו עכשיו אלא בדברי שמחה והתעוררות הנפש, שיהיו לו כ ר י ן ה מ ש מ ח. ועוד מעלה אחת אנו מוצאים תמיד באותם המכתבים הגלויים, שכותב לנו אותו הקורא־המשגיח: כל מקום שנאמרה בו מלת ס פ ר ו ת, לא נאמרה אלא בתוך שתי מרכאות כפולות. נראה, כי הספרות הזאת כבר נמאסה עליו והיתה לו לזרא כל־כך, עד־כי לא יוכל עוד לכתוב אותה במנוחת־נפש, כראוי לאדם הגון ובעל־עצה. עין בעין אנו רואים כי כמין „שנאת־חנם" קבועה בנפשו של אותו האיש לאותה הספרות.

מאליו מובן, שאין אנו מתכונים בזה כלל לנקום מקוראנו הנכבד את נקמת כבודה של הספרות העלובה, ואין אנו מתכונים בזה כלל לריב את ריבה. אם ספרות היא — תריב לה. ואולם אותה האשמה הגדולה, שטופל עלינו קוראנו היקר בטוב־לבו, כי מעיקים אנו על לב העם באבנים כבדות וכי מאפילים אנו עליו בטלית שכולה שחורה וכי מכבידים אנחנו עליו את טורח חיינו כמשא לעיפה — הוי, אל טוב וחנון, האשמה הגדולה הזאת לא אשמתנו היא! עדים השמים שהתקדרו בעבים, עדה השמש שבאה בערפל ועד אלהים, האל הטוב והחנון, אשר הסתיר את חסדו ממנו, כי לא אשמתנו היא זאת!...

התקוה והנחומים ורוח־החיים ורפאות־הנפש—מי עוד כמונו יודע את ערכם הגדול של אלה לעם מוכה ומעונה, כפוף־צרות ורצוץ־יאוש, המקולע בכף־הקלע מסוף העולם ועד סופו? השמים הבהירים והשמש המזהירה ושמחת־עולם—הוי, מי עוד כמונו עורג לכל אלה ונמשך ונכסף בכל לבו ובכל מאדו עד כלות הנפש, עד כדי יציאת הנשמה?... ואולם כל הדברים הטובים הללו גם יחד, כשהם מובאים לפני העם בימי סגריר וחשכה, עת שחשרת־עבים שחורה תלויה ממעל לראשו ורוחות רעות מנשבות בחלל עולמו ומביאות לתוך לבו את הפחד והבהלה והיאוש, שאין מוצא ואין מפלט מהם,—כלום לא יראו כל הדברים הטובים הללו גם יחד בעיניו כלעג לרש? אמנם כן, ט ו ב ה התקוה ו ט ו ב ה השמש ו ט ו ב י ם הנחומים ו ט ו ב י ם השמים הבהירים; ושבעתים טובים הם בימי הסגריר והחשכה, בשעת הבהלה והיאוש,—אבל מה יעשה האדם החוטא, האדם החלש ורפה־האונים, אם קצרה ידו מהשיגם בשעה שהוא מתאוה להם?...

ועד שהאדם החלש ורפה־האונים, שאין כחו אלא בפה, נושא עיניו למרום ומתפלל לתקוה ולנחומים, ומתפלל לשמים בהירים ולשמש מזהירה ולרוח חיים מחדשת,—והנה ה„גזירות הרעות", המאוסות כל־כך בעיני קוראנו היקר, הולכות ותוכפות מיום ליום, וה„שמד", המאוס כל־כך בעיני קוראנו הנכבד לעיל, הולך ומתגבר מיום ליום, וה„אכסטרנים" האומללים והנגעים הישנים וההרהורים המרים והספקות וחטטי־הנפש וכל חיינו כולם, חיי מצור ומצוק, חיי לחץ ורדיפות ועינויים, — הכל הולכים ומסתבכים ומתערפלים ומשמשים בערבוביה אחת נוראה, שאין לדעת את סופה ואין לנבא, מה תביא לעם

עכשיו נשתנה מעמד הרוחות תכלית שנוי. עומדים אנו על מפתן הקונגרס העשירי, קונגרס דיובל, קונגרס, שתעודתו תהיה לסמן ראשית כל את דרכי צמיחתה והתפתחותה של תנועתנו, להעביר לפני עינינו את המעשים שנעשו ושהצליחו במשך עשרת הקונגרסים ולהראות על הנסיונות שנעשו ושלא עלו בידינו; עומדים אנו ע"י מפתן הקונגרס העשירי, שתעודתו היא לסיים את אשר לא סיים הקונגרס התשיעי ולבטל לגמרי את מצב הפרוביזוריים שההסתדרות נמצאה בו, - ובכל זאת אין סימני התעוררות ניכרים, מעטה התכונה. מי יודע, אפשר שעוד מעט ויצאו ממחבואיהם כל אלה הרוצים למלא את „דריקניות", אם גם באופן מלאכותי, כל אלה הרוצים לעורר שאלות עקריות המביאות עפ"י טבען לידי פולמוס, ואפילו אם אין הן עומדות על הפרק. ומי יודע, אפשר שיצליח הדבר בידיהם, שהרי אוהבים אנחנו לנוס מן המציאות הצרה והמעיקה אל מרחב אין סוף של וכוחים מעורים עד שאלות עיוניות, „ומכריות" בעולמנו, אלא שאין לדן עדיין אהיזה בחיינו ואין הן דורשות פתרון ממנו במפגיע.

מזלו של הקונגרס העשירי גרם שהוא בבחינת „נדחה". צריך היה הקונגרס העשירי להעשות המשך לקונגרס התשיעי שלא גמר את עבודתו ונפסק באמצע, אלא שנדחה, „וכיון דאידחי אידחי". ובינתים נפתרו השאלות שנשארו תלויות ועומדות אחרי הקונגרס התשיעי. אילו היה נקבע זמנו של הקונגרס העשירי בטרם שנגמר הפולמוס בין ההנהגה והאופוזיציה, או לכל הפחות מיד אחרי הועידה השנתית בברלין, בשעה שהמיעוט של ועידה זו עוד היה שואף למלחמת מצוה על קדושת העיקר הגדול של בחירת נשיא ע"י הקונגרס עצמו, ודאי היתה ההתעוררות גדולה והתכונה רבה מאד. שני המחנות גם יחד היו מכינים את עצמם אל הקונגרס ואל הקרב האחרון. אולם מכיון שהסכימה הועידה השנתית לדעותיה של האופוזיציה והקונגרס נדחה עד עתה, מכיון שהפולמוס כמעט שחדל וחומו פג לגמרי, ולבסוף מכיון שבנוגע לשאלה זו אין לו להקונגרס אלא לאשר את החלטותיה של הועידה השנתית, — לא יפלא עוד שאין קרבת הקונגרס מכשרת לעורר את הלבבות ולגרום לפולמוס הדעות. ומלבד שאלות ההנהגה וכל השאלות המסתעפות ממנה, כגון שנוי תקנות ההסתדרות, תקון הפיננסים, קביעת תקציב שנתי וכו', הרי אין שאלות אחרות עומדות להפתר ע"י קונגרס זה.

הקונגרס העשירי צריך לשים קץ למצב הפרוביזוריום, צריך לתת לנו הנהגה, אשר תשכיל ללכת בראש, וההסתדרות, רובה הגדול, לכה"פ, אם לא כולה, תלך אחריה. זוהי תעודתו הראשית והעיקרית של הקונגרס דבא. וחטא גדול נחטא לתנועתנו ולהסתדרותנו. אם לא נשמור על הקונגרס העשירי, שלא יעשה מעין מהדורה שניה של הקונגרס התשיעי. שאלת ההנהגה, כלומר בקורת פעולותיה של ההנהגה הקודמת ובחירת הנהגה חדשה, אי־אפשר לה ששוב תתפוס מקום בראש ותבלע את הקונגרס כולו, אם אפשר לומר כך. כשם שהפולמוס ע"ד עיקרי השנויים נגמר לפני הקונגרס ע"י החלטותיה של הועידה השנתית, כך צריכה להקבע ולהתקבל בנחת רשימת חברי ההנהגה העתידה. והרי אין ספק בדבר, שאם יסכימו ראשי הצדדים הנלחמים לרשימה אחת, אז תתקבל ע"י הקונגרס בשמחה רבה.

המצב ההוה מחייב, שכל הפרטים הללו יתבררו קודם הקונגרס, ושהקונגרס עצמו יצטרך רק לאשר ולהחליט, שאם לא כן לא ינקה גם הקונגרס העשירי מאותה הערבוביה ששררה בהקונגרס התשיעי, וספק גדול הוא, אם תפתר גם הפעם שאלת ההנהגה פתרון נכון וגמור. ימי עבודתו של הקונגרס מעטים, והענינים והדין־וחשבון של ההנהגה והמוסדים מרובים, ולפיכך נחוץ, שהצדדים יתפשרו קודם הקונגרס בדבר עיקר בחירת ההנהגה ופרטי הבחירה. ודבר זה הוקל עכשיו מאד, מאחרי שבטל המכשול היותר גדול, כלומר העיקר ע"ד בחירת נשיא דוקא ע"י הקונגרס. הועדה האורגניזציונית אמנם קבעה סעיף זה בתקנות החדשות, אבל אחר כך שבה ומחקה אותו. ולא עוד אלא שנראה, שגם המועטים המחזיקים בעיקר זה הכירו והודו סוף סוף, שאין שום אדם נעשה נשיא ומנהיג ע"י בחירות בלבד.

אם תקבע רשימת חברי ההנהגה קודם הקונגרס—וכבר אמרנו שאחרת אי אפשר אז יהיה תפקידו של הקונגרס להתאים את תקנות ההסתדרות להמצב החדש, לתקן את עניני הפיננסים תיקון עקרי, כדי שיהיו בידי ההנהגה החדשה האמצעים הדרושים לפעולותיה. הדרישות שנדרוש מאת ההנהגה החדשה עתידות להיות גדולות. מעמד הענינים בטורקיה ובא"י מחייב גם הוא שתהיה לנו הנהגה בעלת רצון כביר שההנהגה תשאף למעשים גדולים, שתהיה יוצרת ומעשה ולא שתהא נגררת רק אחרי המעשים הנעשים מאליהם. ולפיכך צריך שתמצא בידיה מכונת הסתדרות חזקה ומתוקנה, כל צרכה.

באחרית הימים... האמנם לעת כזאת יעמוד לב אדם בקרבו לצאת ידי חובתו במליצה יפה ובאותיות קטנות ויפות ובמתיחת קוים אחדים מתחת המליצה היפה? האמנם אפשר זו לאדם בימים האלה לעשות שקר בנפשו ולהביא יין לעם — וישתה?...

והעת הזאת, — הוי, כי העת הזאת לא עת שתות יין היא! יהפוך נא הקורא היקר במליצתו היפה ויהפוך בה עוד פעם — וימצא, כי הגוים קצת במכתבו הגלוי. כך היא דרכם של כל המנחמים והמשקים יין, בעלי „המרה הלבנה" ובעלי סעודות־ההבראה, שמגוזמים הם קצת בנחומיהם ואינם יודעים לכון את המועד ובאים בכוסותיהם וביינם אל האבלים דוקא בה בשעה, שהמתים עדיין מוטלים לפניהם... כך הוא מנהגם מאז ומעולם. צדקה עשה הקדוש־ברוך הוא לבני־אדם אלו, שהשמים תמיד בהירים מעל ראשיהם, והשמש מפיצה להם את זהרה הטוב, והרוחות הנושבות מכל עבריהם רוחות חמות ורכות הן, שלא נבראו אלא ללטף את לחייהם באהבה ובחנינה, והמלאכים, המרחפים מעל לאהליהם, מלאכי־רחמים הם, וכל העולם אשר לפניהם — עולם שכולו טוב הוא. ועוד צדקה עשה הקדוש־ברוך־הוא לבני־האדם הטובים הללו, כי לחייהם פורחות תמיד מרוב אושר, ועיניהם רוחצות תמיד באור, ולבם לב שקט ושאנן, ופחד לא ידעו, ומבוכה לא ידעו, והרהורים וספקות לא ידעו, ודרכם אשר לפניהם דרך רחבה וישרה וחלקה, אשר גם בעינים עצומות ילכו בה ולא יכשלו, וכל החיים כולם — רק ענין טוב ונעים הוא, אשר נתן אלהים לבני־אדם לענות בו. וכל אותם הדברים המשונים, שכותבי העתונים בודים מלבם יום־יום וטפל בהם — רבונו־של־עולם, למה הם להם? „השמד" — מה להם ול„שמד" זה? מה להם ולצעירים המדולדלים הללו, המתלבטים שם על פני חוץ וגזורים שם לבושת? ה„אכסטרנים" — מה להם ולנערים אלו, הדוויים והמחופים, שנכרת פתאום העץ, אשר עליו ישבו כולם? ולמה להם כל „הספרות" הזאת וכל היאוש וכל המרירות, שכותבי העתונים באים וטופחים בהם על פניהם השלוים ועל לחייהם הפורחים מרוב אושר? ולמה להם כל מזרח החיים, שהללו באים ומכבידים עליהם כמשא לעיפה? הביאו יין־להם — וישתו...

ופליאה גדולה ממלאה את לבי: האנשים הטובים והמאושרים האלה, הרואים רק טוב כל ימיהם—היאך יעמוד לבם בהם לכתוב מכתבים גלויים באותיות קטנות ויפות ולשלוח אותם לבית־המערכת, כדי ללמד דעת את סופרי העם ולהורותם את הדרך הישרה, אשר ילכו בה?

אכן צדקה עשה הקדוש־ברוך־הוא להמאושרים האלה!...

II.

ביסוד המחלוקת, שפרצה בקונגרס התשיעי, היה מונח לא רק הרצון להחליף את ההנהגה האישית בהנהגה קוליגיאלית, שחבריה דרים במקום אחד ובעיר מרכזית, אלא ביחוד השאיפה לשעבד את הועד הפועל המצומצם להועד הפועל הגדול, ואת המוסדות הפיננסיים להסתדרות כולה. לפיכך, אם אפשר היה עוד להסתפק בשעת הקונגרס התשיעי עצמו בתביעה עיקרית, שתבחר הנהגה קוליגיאלית ושתקבע את מושבה בעיר אחרת, הנה אחרי הקונגרס נתברר הצורך לשנות את כל התקנות הדן, שאינן מתאימות עוד למצבה, תנאי עבודתה והשקפותיה של ההסתדרות בזמן הזה.

שאלת תקונו של ספר־התקנות אינה חדשה כלל וכלל. כמדומה, ששאלה זו היא האחת שלא חסרה בסדר היום של כל קונגרס וקונגרס. בספר־התקנות טפלו בלי הפסק, מחקו סעיפים וחזרו וכתבו אותם, הוסיפו וגרעו, ביחוד התמידו לעשות את הדבר הזה ציוני גרמניה. אבל צריך להודות, שהפעם, אחרי הקונגרס התשיעי, נעשה מוכרח תקונו של ספר־התקנות. עד עכשיו נשאר ספר־התקנות בעיקרו זה שהיה בימי הרצל, באותם הימים שעיקר עבודתה של ההסתדרות היתה התעמולה ויצירת המוסדות הראשיים. עכשיו, לאחר שבגרה התנועה והגיעה לתקופה של מעשים מוחשיים, לאחר שהתחילה לעבוד בארץ ישראל ומוסדיה מספיקים לה אמצעים לעבודה זו, לאחר שבגרו ההסתדרויות המיוחדות שבארצות השונות והתחילו מטפלות גם בעניני ההוה של יהודי אותן הארצות, לאחר שהמוסדים שיצרה ההסתדרות חזקו כל־כך, עד ש ה ם חזרו להיות מנהלים להסתדרות עצמה וכמעט שההסתדרות והנהגתה המרכזית נדחית מפניהם, — עכשיו הוברר לכל; עד כמה אין ספר־התקנות הישן מתאים לאופני העבודה החדשים, ועד כמה אי אפשר להסתפק בו. למשל: בספר־התקנות אין אף רמז קל, שההנהגה הראשית של התנועה היא האחראית בעד מעשיהם של המוסדים שלנו, שמצד הדין הרשמי חברות מיוחדות הן העומדות ברשות עצמן. אמנם חבריו של הועד המפקח על הבנקים, שהם הם גם חבריו של הועד המפקח על הקרן הלאומית, נבחרים מתוך חברי הועד הפועל הגדול, אבל לא כל הועה"פ הגדול, כי אם רק חלק ידוע ממנו נעשה ועד מפקח, ודבר זה בלבד מבדיל בין חברי הועד המפקח ויתר חברי הועה"פ הגדול ומפריד בין ההנהגה הראשית ובין המוסדים, אמנם מרצים בשעת הקונגרסים ע"ד פעולות המוסדים, אבל המרצה איננו הועה"פ המצומצם, האחראי לפני הקונגרס, כי אם ההנהגות של המוסדים הן המרצות, והללו אחראיות רק לפני בעלי המניות של המוסדים, שהרי רוב מוסדינו חברות של מניות הן מצד הדין הרשמי.

חסרון זה בספר־התקנות הגדיל והעמיק עוד יותר את הקרע שבין התנועה והמוסדים, בשעה שתנאי התפתחותה של הציונות גרמו גם מבלעדי זה, שהמוסדים יוסיפו כח על חשבון התנועה וההסתדרות. ההסתדרות חגרה את כל כחה כדי ליצור את המוסדים, והם, המוסדים, שהיו צריכים לשמש מ כ ש י ר י העבודה בידי ההסתדרות והנהגתה המרכזית, נעשו מ נ ה ל י העבודה. לא המוסדים נשתעבדו להסתדרות, כי אם, להיפך, ההסתדרות נשתעבדה להמוסדים והנהגותיהם המיוחדות. ולא יפלא איפוא, שהעבודה הציונית כולה הוטבעה בחותמה של מסחריות נפרזה, והשפעתם של הרעיון והמטרה הלאומית והמדינית באה לידי גלוי אך במעט.

במקום אחר כבר בארתי בארוכה את הסכנה הצפונה לתנועתנו ב„מוסדיות". זו באן די לנו רק לרמוז על הקרע שבין ההסתדרות והמוסדים. וכדי להסיר את הקרע הזה צריכה להקבע השלטת התנועה, כלומר הקונגרסים וההנהגה המרכזית של ההסתדרות, על המוסדים. בתור עיקר בספר התקנות החדש. ואמנם הסעיפים כ"א ומ"ט מספר־התקנות החדש, אשר יוצע לקונגרס, קובעים את העיקר הזה. לפי הסעיפים הללו מבקר הקונגרס לא רק את הדוה"ת של הועה"פ המצומצם — „הנשיאות" לפי הנומנקלטורה של ספר התקנות החדש — אלא גם של המוסדים, והדוה"ח של המוסדים מורצים דוקא ע"י הנשיאות, והועה"פ הוא — ולא חלק ממנו — המפקח על כל המוסדים. זהו התקון החשוב הראשון — השתעבדות המוסדים להסתדרות.

התקון השני, — חזוקה של ההסתדרות ומרכזיות. בשנים האחרונות גדל כל־כך מספר החברים של הועה"פ ה ג ד ו ל, עד שאי־אפשר היה לאסוף אפילו את רובם לאספה. זכיותיו של הועה"פ ה"ג כלפי הועד הפועל המצומצם וחיוביתיו כלפי הקונגרס לא היו ברורות כלל. השפעתו על מעשיו של הועה"פ המצומצם ועל מהלך כל עניני הציונות היתה רק מוסרית אבל לא מכריעה. וכלו כמו שהוא עכשיו היה הועה"פ הגדול ספק הנהגה עליונה של ההסתדרות, ספק מועצה, שעיקר שמושו הוא רק בשעת הקונגרס. ואולם ספר התקנות החדש מעמיד את מספר חברי הועה"פ הגדול ר ק ע ל ע ש ר י ם ו א ח ד (מלבד חברי „הנשיאות" — הועה"פ המצומצם — שחברי הועה"פ הם ממילא), מגביל את זכיותיו של הוה"פ ועושה אותו אחראי לפני הקונגרס. באופן כזה נעשה הועה"פ באמת הנהגה עליונה של הסתדרות. הוא הדן, היאך להוציא לפעולה את ההחלטות של הקונגרס ו„המועצה המרכזית" (הועידה השנתית), הוא המפקח על אופן הוצאות ההחלטות האלה לפעולה והוא גם המשגיח על כל המוסדים הציוניים (סעיף מ"ט). הועה"פ אחראי לפני הקונגרס ו„המועצה המרכזית" (סעיף נ"א). הועה"פ בוחר מקרב חבריו, שאינם נכנסים אל הנשיאות, יושב־ראש מיוחד — ל א נ ש י א —, ויושב־הראש מזמין את חברי הועה"פ לאספות. ואולם גם הנשיאות רשאית לקרוא את חברי הועה"פ לאספה, וגם חברי הועה"פ עצמם — לא פחות משליש החברים — רשאים לדרוש, כי תקבע אספה לועה"פ, והאספה נקראת במשך י"ד ימים.

הנה כן נשאר לנשיאות רק מקציע ההנהגה במובנו הצר של מושג זו. הנשיאות היא המוציאה לפעולה את החלטותיהם של הקונגרס, המועצה המרכזית והועד הפועל. בהסכם להחלטתה של הועידה השנתית נקבע מספר חברי הנשיאות לחמשה או לשבעה. ו ה ם בוחרים מקרבם נ ש י א — לא יושב־ראש — וסגן. בישיבות הנשיאות יכולים לקחת חלק ראשי הועה"פ והועד המפקח על הבאנק, וזכות דעה מכרעת להם (סעיף נ"ג). יכולים להשתתף בישיבותיה של הנשיאות גם ראשי הדירקטוריונות של הבאנק הקולוניאלי, של חברת אנגליה־פלשתינה ושל הקרן הלאומית, אלא שדעתם אינה מכרעת (סעיף נ"ד). הנשיאות נוהגת דו"ח ע"ד פעולותיה לפני הועה"פ, המועצה המרכזית והקונגרס (סעיף נ"ה). על החלטות הנשיאות בנוגע לעניני הסתדרות, אם אין להן הכרע בספר התקנות, אפשר לקבול לפני הועה"פ (סעיף נ"ד). הוה"פ הוא גם הבוחר ממלא מקום לחבר שיוצא, מפני איזו סבה, מן הנשיאות באמצע זמן שלטונה (סעיף נ"ד). כל הסעיפים האלה מדגישים, שהנשיאות נשמעת להועה"פ. ובכן אפשר לשאול; למה מקפיד ספר התקנות כל כך שיהא יושב־הראש בהועה"פ — כלומר בהנהגה העליונה — נקרא פשוט יושב־ראש; ויושב־הראש בנשיאות — דוקא נשיא („פרעזידענט")? כנראה אין זו אלא שארית דהשקפה, שראש הועה"פ המצומצם

הוא הוא נשיא ההסתדרות, כמדומה שההגיון דורש — אם „שמא מילתא היא“ — שראש ההנהגה העליונה יקרא נשיא, ולא ראש ההנהלה הנשמעת לה.

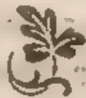
במקום הועידה השנתית נקבעת „מועצה מרכזית“, זכויותיה וחובותיה דומות לאלו של הועידה השנתית, אלא שלא כל אלה, שהיתה להם רשות להשתתף בועידה השנתית יש להם רשות להשתתף במועצה המרכזית. במקום ראשי המרכזים של ההסתדרויות שבארצות השונות ושל הפדרציות נכנסים אל המועצה המרכזית באי־כחן, הכל לפי מספר השוקלים. סתם הסתדרות ארצית („לאנדעספערבאנד“) או הסתדרות מיוחדה „זאנדערפערבאנד“ — כלומר פדרציה) הרשות בירה לשלוח אל המועצה המרכזית בא־כח אחד; אם מספר שוקליה עולה ליותר מאלפים — שנים, אם מספר שוקליה עולה ליותר מארבעת אלפים — שלשה, ואם מספר שוקליה עולה ליותר מששת אלפים — בא־כח אחד לכל ארבעה אלפים שוקלים (סעיף מ"ב). אופן בחירת באי־הכח הללו וקביעת זמן שרותם — אם נבחרים הם לכל הזמן שבין קונגרס לקונגרס או רק לאספה אחת של המועצה המרכזית — דברים אלו מסורים להסתדרויות. את אספותיה של המועצה המרכזית קובעת הנשיאות, אולם עפ"י דרישת שליש החברים חייבה הנשיאות להזמין את המועצה לאספה במשך שבועים ולבלי לדחות את זמן האספה עד ליותר מששה שבועות מזמן הקראה (סעיף מ"ד). באותן השנים, שאין קונגרס חל בהן, מתאספת המועצה המרכזית, כדי לקבוע את התקציב השנתי ולבקר את הדוה"ח של הנשיאות (סעיף מ"ד).

לפי זה אין המועצה המרכזית ממלאה רק את מקומה של הועידה השנתית, אלא שהיא מקבלת צורה של מועצה מפקחת עליונה, שבשעת הצורך היא נאספת אפילו שלא בזמנה, עד עכשיו לא היתה ועידה שנתית אלא פעם אחת במשך הזמן שבין קונגרס לקונגרס, וגם אי־אפשר היה לקרוא את הועה"פ הגדול לאספה, אם לא היה הועה"פ המצומצם רוצה בכך, ונמצאו כל השלטון וכל עניני התנועה מרוכזים בידי הועה"פ המצומצם או, ביתר דיוק, בידי הנשיא, שהקונגרס היה בוחר בו לנשיא ההסתדרות.

מיתר הסעיפים צריך לציין את הסעיף ל"ט על דבר הועדה התדירית („פערמאנענץ־אויסשוס“) ואת הסעיפים ג', ט'—י"ח על דבר ההסתדרויות הארציות ו„ההסתדרויות המיוחדות“. את הסעיפים הללו ודאי אי אפשר לקבל כמו שהם מוצעים. ביחוד טעונים עיון הסעיף, שלפיהו משתתפים בועדה התדירית, מלבד חברי הנשיאות ובאי־הכח של ההסתדרויות הארציות והמיוחדות, גם חברי הועד הפועל; הסעיף, שלפיהו נעשה כל שוקל בכח שקלו בלבד לחברה של ההסתדרות הארצית, הרי שכל הסתדרות ארצית מוכרחת להיות, עפ"י אופיה, הסתדרות ניטראלית, העוסקת רק בעניני ציונות כלליים, והסעיף, שלפיהו דנה הנשיאות, כשהיא מאשרת את קיומה של איזו „הסתדרות מיוחדת“, לא רק על זה, אם מתאים יסוד ההסתדרות לדרישותיו של ספר־התקנות, אלא גם אם אפשר להסכים למטרותיה המיוחדות של הסתדרות זו. ואולם אין רצוננו לבקר בפרטות את הסעיפים הללו. אנו מסתפקים בהוראה בלבד, שדם צריכים עיון ותקון. כיוצא בזה עוברים אנחנו גם על יתר התקנות שתקנה הקומיסיה האורגניזציונית ושיוצעו לקונגרס.

אפשר לומר בלי כל פקפוק: בכללותו פותר ספר־התקנות החדש את שאלות ההסתדרות העומדות על הפרק. הוא מחזק את ההסתדרות, משעבד לה את המוסדים, מגדיר את היחסים שבין ועדי ההנהגה וההשגחה, מגביל את זכויותיהם וגם את חובותיהם. אם לא יעמוד הקונגרס באמצע הדרך בנוגע לחזוק ההסתדרות ולא יסתפק רק בקבלת ספר־התקנות, אלא ימצא גם מקורות נאמנים להוצאותיה של ההנהגה ויקבע לה תקציב שנתי בטוח, אז יתן לנו הקונגרס העשירי הנהגה הגונה, היודעת בברור, מה הן חובותיה וגם מה הן זכויותיה, הנהגה שיש לה אמצעי־עבודה די ספוקה, ואז נהיה רשאים לדרוש ממנה הרבה מעשים ועבודה. וכדי להגיע לכך צריך לעשות עוד צעד אחד על דרך שעבוד המוסדים, כלומר צריך לשים עליהם מס קבוע לטובת ההסתדרות. ההסתדרות יוצרת את המוסדים ומגדילה תמיד ובלי הפסק את הונם. חייבים איפוא המוסדים לשאת בעולה של ההסתדרות ולעזור לה, כדי שתוכל להרחיב את פעולותיה ולעבוד את עבודתה בבטחה, אם תנאי גדולה של הציונות גרמו, שהמוסדים גדלים ומוסיפים כח על חשבון התנועה, הרי צריך שההסתדרות, באת־כחה של התנועה, תהא נהנית מן המוסדים לכל־הפחות הנאה כל־שהיא. הקומיסיה הפיננסית מציעה אמנם בכל תוקף את התקון הזה, לשים על כל המוסדים מס קבוע לטובת ההסתדרות. אבל מי יודע, אם יוכל גם הקונגרס העשירי להשתחרר מהשפעתן של הפראזות הנבובות ע"ד קדושתו של מוסד זה או אחר? מי יודע אם יבין הקונגרס סוף־סוף, שהתנועה וההסתדרות קדושות מכל המוסדים כאחד ויתן את לבו לבסס את ההסתדרות ואת ההנהגה ולבצרן כראוי?

(סוף יבוא.)

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

א.

קשה הוא גורלו של המשקיף על החיים העבריים בכלל, אבל קשה ממנו גורלו של המשקיף על החיים הכלכליים שלנו. גזירות ורדיפות בלי קץ, סייגים וגדרים בלי גבול. ואם בכל פנות חיינו התרבותיים והמדיניים השפעתן של הגזרות והרדיפות מרגשת בכל תקפה, לא כל שכן שהן מביאות חורבן לחיינו הכלכליים, שהם הם יסוד הקיום ולפי תכונתם הם הנפגעים תחלה מכל רוח מצויה ושאינה מצויה.

וצריכים אנו להודות על האמת: הגזרות שגוזרים ערב ובוקר וצהרים על העם הנבחר והרדיפות שרודפים אותו משעת זריחת החמה עד שעת שקיעתה, כל „הדאגות“ שדואגים לנו בכל הארצות כמעט בלי שום יוצא מן הכלל מטביעות את חותמן המיוחד על רוחם של סופרינו, הכותבים את דבריהם בכל הלשונות. ולפיכך יש אשר נסוגים הסופרים במקצת מדרך האמת, נוטים לצד אחד יותר מדי ומגדישים קצת את הסאה.

מן הצד הנפשי שבה מובנה הטיה זו לצד אחד; הן במשך ימי הגלות הארוכים כמדומה שנעשה היהודי בקי ורגיל בכל מיני ענוים קשים ומרים, והיה הדין נותן שתהא הרגשתו מטומטמת ועמומה לגמרי. ואף־על־פי־כן מרעישה ומחרידה אותו כל גזרה חדשה וכל צרה חדשה שבאה עליו. והמשקיף הלא קודם כל יהודי הנהו גם הוא, יהודי פשוט, שבצרת עמו גם לו צר ובכאב עמו יכאב עליו גם לבו הוא; וכמעט בבלי יודעים מתרשמים במחו ביותר הצדדים השליליים של חיינו, ואין עינו תופסת במדה מספקת גם את הפרוצסים החיובים שהולכים ומתהוים בעמקי החיים שלנו. ואמנם במצב המלחמה, שאנו נמצאים בו

תמיד במשך התקופה האחרונה קשה עד מאד לרכז את עיוננו באותם החזיונות והשנוים המתגלים בחיינו בכח התנועה הטבעית התמידית והמראים לנו איזו הוא הדרך שיבור לו העם; כדי לבסס את קיומו בהוה ולנגד את כלי-זיינו בשביל המלחמה הנשקפה לו בעתיד, קשה היא העבודה הזאת. אבל אין אנו רשאים להפטר ממנה. צריכים אנו לדעת לא רק מה שנפסד ונחרב, כי אם גם מה שנוצר ונבנה בעולמנו.

אולם ראשית כל עלינו לבאר מה הנה הדבורים, שאנו קוראים להם פרוצסים חיובים. לפני שנים אחדות היה הוכוח בין שוללי הגלות ובין מחיבי-הגלות בכל תקפו. הללו אמרו, שבגלות אין לנו עתיד, לכן צריכים אנו להגן כאן רק על קיומנו בהוה, אבל לא לבנות מבצרים מחדש, אחרי שעשוים הם להחרב. והללו ענו לעומת "השוללים", שאין לנו עתיד אלא באותה ארץ שבה נולדנו וגודלנו, שהעתיד שלנו קשור בעתידם של אותם העמים, שבתוכם אנו חיים. הראשונים טענו, שחיבים אנחנו להקדיש את מיטב כחותינו לבנין עתידנו במקום אחר, והאחרונים ענו, שרק פה צריך לבנות ובמחשבה ותקוה למפרע, שלעולם נשאר פה, ולפיכך אין לנו רשות להסיח את דעתו של העם משאלות ההוה, שבהן ורק בהן תלוי הכל.-והנגוד והסתירה בין העבודה לשם ההוה ובין העבודה לשם העתיד, שברו לב רבים מצעירנו והביאו לידי יאוש נורא ורפיון איום כמעט דור שלם של משכילים. ואולם יודעים אנחנו, שלמעשה לא היו הנגודים והסתירות האלו כל-כך עמוקים ומחריבים כמו להלכה, והמציאות הפשוטה, אף כי עוד טרם השיבה תשובה מחלטת וגמורה על כל שאלות חיינו הכבוכות והקשות, מכל מקום קבעה את גבולותיה של עבודתנו בגלות בהוה והתותה גם את הדרכים המובילים לגאולת העם ופדות נפשו בעתיד.

התלהבותם של המתוכחים דעכה לאט-לאט, ובמשך זמן ידוע דומה היה הדבר, כי השלימו ביניהם "השוללים" וה"מחיבים", או שגם שניהם הסכימו לכה"פ, שלא עת עתה לרפות את ידי העובדים בוכוחים ופלפולים, וכי נחוץ להכנים אל הפרוגרמות המעשיות את כל העבודות השונות הדרושות לחפץ העם, מבלי לערוך תחלה את חשיבותה של עבודה זו או אחרת. ואולם בשעה ששוללי הגלות התעוררו בלב ונפש לסדור כחות העם בגלות והתחילו עובדים את עבודת ההוה, — והעבודה הזאת לא רק שלא הטרידה אותם מלכוון את עקרי מעשיהם לתחית העם הגמורה, אלא, להיפך, העמידה אותם על בסיס מוצק, בראותם, כי באמת עוד לא פסקו כחות העם ועוד ידיו רב לו להושיע לעצמו, — באותה שעה הסתפקו מחיבי הגלות בזה כי הודו להלכה, שלהאמיגרציה, למשל, יש ערך גדול בחיינו בהוה ובעתיד. שחשובים הם מרכזי היהדות החדשים הנוצרים לרגלי היציאה המתרבה משנה לשנה. אבל למעשה לא רצו וגם לא יכלו ה"מחיבים" לעסוק בענינים כאלה. לא יכלו — משום שאי-אפשר לו לאדם להקדיש אף משהו מכחותיו לעתיד שאינו מאמין בו, בעת שמן הצד האחר אפשר ואפשר לו לאדם לקחת חלק בתקון ההוה ושפורו אף כי אינו מאמין בהתמדתו. וסוף סוף הנה שבו "המחיבים" והתעוררו בעת האחרונה למלחמה, יען כי העבודה המשותפה עם ה"שוללים" הוכיחה להם, שמחשבת הגאולה והפדות חודרת אל תוך השדרות היותר רחבות של העם ומתחילה להגביל את גבולותיה של העבודה בגלות ולהתאימה אל הדרישות ההיסטוריות של האומה העברית *).

*) עי' את המאמרים של מרגולין, בלאנק ול. ש"ג ב"הנאווי וואסחאד".

אין לך דוגמא יותר נאה לברור הנחתנו מרעיון סדור האמיגרציה; הכל מבינים, שסדור האמיגרציה נעשה מאליו גם גורם הגון לאמיגרציה עצמה; כי בהיות תנאי היציאה נוחים יש אשר יתעוררו רבים לצאת מרוסיה ואפילו אם עוד טרם הוכרחו לצאת; ולא עוד אלא שהדאגה להקל על הנודד את יציאתו גוררת אחריה ממילא דאגה להקל עליו גם את התערותו בארצו החדשה; ואת "הסכנה" הזאת התחילו מרגישים מחיבי הגלות והרי הם טוענים ומזהירים, שצריך להסתפק רק בעזרה בלבד ולהמנע מן הסדור, כי סדור היציאה זוהי ציונות, ארציות וכדומה מן הדברים המכחישים את ה"אמת" הברורה, שעמנו "אינו רוצה ואינו יכול לעזוב את ארץ-מולדתו" *). אבל לעומת זה אין ה"שוללים" רואים שום "סכנה", למשל, בזה, שהקהלה היהודית תהיה מסודרה כראוי. אדרבה; סדר הקהלות מכשיר את מסירת העבודות היותר חשובות לידי העם עצמו.

חיי היהודים הכלליים הרי הם לנו שלשלת ארוכה, שטבעותיה שלובות וסבוכות זו בזו, פועלות ונפעלות זו מזו ומקיימות אשה את רעותה. תקון מצבנו בארצות פזורנו, סדור היציאה באופן מתאים לעניני העם בהוה ובעתיד והנחת יסוד לבנין עתידה של אומתנו במקום אחר — זהו פרוצס אחד ומאוחד, מאוחד במובן הלאומי וההיסטורי, בתכנו הסוציאלי ובנטיתו הפנימית, שעדיין אין היא בולטת במדה מספקת כדי שתהיה נראית לעין כל, אבל מובנה וגלויה היא לכל המעמיק לראות את הדרכים המיוחדים, שבהם הלך עמנו במשך כל ימי גלותו. ובפרוצס המאוחד הזה מתגלים גם החזיונות החיובים, שעליהם רמזנו, וחובה היא לנו להשוף את סמניה של אותה הנטיה הפנימית המחברת ומאחדת בארצות שונות את עבודותינו השונות, שרק למראית עין בלבד נראות הן כמובדלות זו מזו. ומנקודה זו נשתדל לסמן גם בהשקפותינו את החזיונות החיובים המתגלים בתוך ההקף הרחב של מקצועות חיינו המרובים.

ואולם יש חזיונות; ששליליים וחיוביים הם כאחת, ולא באותו המובן הסוציאולוגי הכללי, שכל סתירה בנין היא ואין טוב בלא רע, אלא במובן המוגבל הלאומי. החוט השני העובר דרך כל תולדותינו בגולה ומקשר את כל מאורעותינו בכל ארצות תבל זה לזה הוא טלטול העם מארץ, שמלא בה תפקיד ידוע, לארץ אחרת. והדחיה שנדחה עכשיו העם מתוך מקצועות הרבה ברוסיה, פולין, גליציה, רומניה ועוד היא חזיון מאותו המין, שחיוב ושלילה מעורבים בו. כמובן, מאבד הטלטול המון כחות; ואין הוא נותן לעם להתרכז ולהתבסס עד כדי ליצור יצירות גדולות נצחיות. אבל מנקודת המבט הלאומית גרם הטלטול הזה בלי ספק גם לתוצאות חיוביות; הוא חדש בנו מזמן לזמן את כח האנרגיה הלאומית והסם את כלי-הזיין שלנו במלחמה אשר נלחמנו בעד קיומנו הלאומי. הקדמנו את הדברים האלה, כדי ללמד, שלא כדי להרבות את היאוש ולרפות את ידי העם אנו עתידים להביא כפעם בפעם ידיעות מפורטות ע"ד חזוק ההתחרות מצד הרוסים או הפולנים ועל דבר הכרחנו לעזוב המונים המונים את הארצות שישבנו בהן מאות שנים. אנו מאמינים בכחם היוצר של טלטולינו ההיסטורים, וזאת היא עיקר כונתנו לעורר את העם, כי ילמוד להשתמש גם בטלטוליו לפתרון שאלת חייו היחידה והמיוחדה.

הנה בימים האחרונים הובאו על ידי המיניסטריון לעניני הפנים אל דומת-הממלכה ברוסיה ידיעות סטטיסטיות על דבר מדת רבוים של התושבים בערי פולין בשלש השנים האחרונות; וראויות הן הידיעות הללו לשימת לב. אמנם אין בידיעות הללו חדוש מרעיש.

*) עי' "וואסחאד" № 11 מאמרו של ל. ש"ג.

כל מי שהביט בעינים פקוחות על הנעשה בפולין וברוסיה בשנים האחרונות—לא על גדול האנטישמות, אלא על גדול המעמדים הממצעים בקרב הנוצרים וסבורם של המעמדים הללו וגם הקונים בכלל, לכנופיות קואופרטיביות—ראה וידע מראש את התוצאות המוכרחות לבא; ובכל זאת התשובות הן מאד הידיעות האמורות; באשר הן מסמנות את שעור הפרוצס של החזיון הנזכר. אופיות הן הידיעות האלו באשר הן מוכיחות, שלא בגזרות שהממשלה גוזרת עלינו מונח מרכז הכובד של שאלת היהודים אלא באותו המהלך ההיסטורי, שכדי לנצח אותו נחוץ להשתמש בו, כלומר למצוא את הטוב שבו.

אבל טרם נעמוד על המספרים הנזכרים רוצים אנחנו להעיר הערה אחת על דבר מצב היהודים בפולין ה ה י ס ט ו ר י ת, כלומר בשלשת חלקי פולין - בגרמניה, אוסטריה ורוסיה. עובדה מפליאה היא זו, שדוקא בגרמניה, ששם שוים היהודים בזכיותיהם לכל יתר התושבים, ולכל הפחות אין מצבם המדיני גרוע מזה של הפולנים,—דוקא במדינה זו עלה בידי הפולנים שבחבל פוזן להפטר מן היהודים, לגרשם כמעט כליל. לאמת את הדבר די לנו לציין, שמשנת 1871 עד שנת 1905 נפחת מספר היהודים בחבל פוזן במובן המהלט יותר מפי שנים—משנים וששים אלף עד שלשים אלף נפש. המספר היחסי של היהודים בחבל פוזן היה בשנת 1871—13,5% ובשנת 1905—5%. מבלי לבאר בפרטות את כל הסבות, שהביאו לידי ירידה זו, נאמר רק, שלפי דעת כל החוקרים, שחקרו ודרשו את עניני הכלכלה והיהודים בפוזן, הרי יציאת היהודים משם אינה תוצאת המצב המעציב של החבל הזה בכלל, אלא, להיפך, תוצאות ה ה ס ת ד ר ו ת ה ת ק י פ ה של הישוב הפולני, הלוחם בכלי־זיינו זה, כלומר בכח הסתדרותו, נגד הממשלה הגרמנית. בנוגע לגליציה אין אנו צריכים להביא מכפרים, המעידים על דחקותם ועניותם של אחינו, כי הדבר ידוע יותר מדי. נוסיף רק, שגם פה הולך ומתמוטט מצב היהודים יותר ויותר, אף כי התעשיה מתפתחת וגדלה במדינה במדה הגונה. ולכן אפשר לאמר, שגם פה תלויה י ר י ד ת נ ו ב ע ל י ת ם של אחרים. ופולין הרוסית תוכיח. מי ששם לב אף במקצת לטכסיסה של פולין הרוסית יכיר תיכף, שזהו אותו הטכסיס שבחרה בו פולין הפוזנית, הגרמנית — ה ס ת ד ר ו ת א י ק ו נ ו מ י ת ו ב צ ו ר ה כ ח ו ת ב א ר ץ.

ומתוך כך אנו פונים אל המספרים שהזכרנום למעלה על דבר מדת הרבוי והמעוט של הישוב בערי פולין הרוסית בשלש השנים האחרונות:

הערים שיש בהם	רבוי (×) או מעוט (—) משנת 1907 עד שנת 1910. אחוזים למאה: קטולים	יהודים
עד עשרת אלפים יושבים	— 7,2%	—10,7%
מן 10000 עד 30 אלף	×27,9 "	×22,3 "
" 30 אלף עד 50 אלף	×21,7 "	×27,8 "
" 50 " 100	×18,8 "	×16,9 "
" 100 אלף ויותר	×18,7 "	×15,0 "

מה מלמדת אותנו הטבלא הזאת? הערים הקטנות הולכות ומתרוקנות, מספר היהודים נפחת בערים, שמספר יושביהן מגיע רק עד עשרת אלפים, ביותר מעשרת אחוזים למאה, ומספר הקטולים—רק בשבעה אחוזים למאה. כלומר: הפרוצס, המביא לידי התרוקנות הערים הקטנות—התפתחות התעשיה המודרנית, המרכזת אוכלסין מרובים בערים הגדולות—נוגע ביהודים של אותן הערים במדה יותר גדולה מאשר ביושביהן הקטולים. ומהו המצב בערים הגדולות—גם באלה שיש בהן מחמשים ועד מאת אלף יושבים וגם באלה שיש בהן יותר ממאת אלף יושבים? בהערים הגדולות מן הסוג הראשון נתרבה מספר הקטולים כמעט בתשעה עשר אחוזים למאה (18,8%) ומספר היהודים—רק 16,9%; בערים הגדולות מן הסוג האחרון נתרבה מספר הקטולים ב־18,7% ומספר היהודים—רק ב־15%.

רבות הן הסבות הגורמות לחזיון זה, ומכולן נזכיר רק את: יציאת היהודים מערי פולין, ההולכת ומתרבה משנה לשנה, ואת התרכזות ההמונים הפולניים בפבריקאות הכביריות שבערים הגדולות,—שתי הסבות האלה בלבד יש בהן כדי לשנות את היחסים שהיו קבועים עד עתה. אבל באמת גורמת לשנוי היחסים בערים הגדולות גם התרבות הסוחרים, החנונים ובעלי המלאכה מן הפולנים, המתחרים ביהודים ומצליחים.

ולכל הסבות, המתגלות בחזיון זה, יש מקור אחד, סבת הסבות. הצריכים אנו לפרש אותה בשמה? כמדומה, שזהו דבר שאין בו צורך כלל, כי על־כן הוא מובן מאליו. ואולם נשתמש נא בדוגמא הזאת, כדי להגדיר על־ידה פעם אחת את ההבדל שבינינו ובין „מחייבי הגלות", לפי דעתנו אפשר אמנם ואפשר למעט את שעורו של הפרוצס המיצר לעמנו בפולין, אם יתארגנו גם החנונים והאומנים שלנו ויכלו להתחרות עם בעלי אומנותם ומסחרם הפולנים ביתר הצלחה מאשר עד עתה. אם תגדל השכלתם הטכנית של הפועלים העברים ותתרומם גם מדרגת השכלתם הכללית, אז יוכלו פועלינו להאחז בפבריקאות הגדולות במספר מרובה מאשר עד עתה. וצריכה היא העבודה הזאת שתעשה, וכל יהודי פולין חייבים בה. אבל בשעת מעשה אנו צריכים גם לזכור, שהעבודה הזאת אין כחה גדול אלא לעכב קצת את הפרוצס הנזכר ולא לכחידו לגמרי. ולפיכך אין העבודה הזאת והדומה לה משחררת שום אדם מאתנו מן הדאגה לעתידנו, מן ההשתתפות בבנין עתידנו.

ומחייבי הגלות? הם יכולים להסתפק רק בעבודה זו והדומה לה בלבד, כלומר בעבודה למחצה, לשליש ולרביע, בעבודה שאינה פוריה גם בהוה, משום שאין אחריה אמונה ובטחון בגאולה ופדות לעתיד. חיי העם היהודי בעבר, בהוה ובעתיד דומים הם לשלשלת אחת ארוכה, שטבעותיה שלובות זו בזו; באים „המחייבים" ומפסיקים בין הטבעות ומנתקים את השלשלת.

יעקב לרנר.

הָאַלּוֹן.

מִיָּמִים קַדְמוֹנִים וּרְחוֹקִים,
רַק שֶׁמֶשׁ מִמָּרוֹם רְאָתַם;
הִתְנַּאָה מִטַּבּוּר הַכִּכָּר
הָאַלּוֹן, חֲסִין־הָאִילָנוֹת,
וַיֵּסֶךְ בְּשַׁלְחוֹת־אֲגַפָּיו
עַל גֹּרֶן קָרַחַת וּדְחוּיָה.

הוּא שָׁגְשֵׂג וַיְבַל חֲלִיפוֹת
וַיְרַקֵּם מִשָּׁנָה לְשָׁנָה
אֶת חַיָּיו הַגְּדוֹלִים וּטְמִירִים —
וְאִישׁ לֹא הִשְׁגִּיחַ, לֹא יָדַע...
בְּאָבִיב, בְּאָבִיב עֵת שָׁבוּ
הַחֲסִידוֹת הַצְּחוֹרוֹת לִכְפָרֵי
לְקוֹמֵם הֲרִיסוֹת קִנֵּיהֶן
עַל גַּגּוֹת־הַתֶּבֶן הַקּוֹדְרִים;
עֵת זֹרַב הַשֶּׁלֶג הַנֶּעְכָּר
וַיָּצֵף אֶת שַׁדְמוֹת הָאָחוּ,
וּפַלָּח כְּבָר יָצָא מֵרִבְצוֹ,
בּוֹ גֵּנַת מְכֻבָּד וַעֲצֵלוּת,
לְתַקֵּן מַכְשִׁירֵי אַדְמָתוֹ:
מַחֲרֶשְׁתּוֹ וְאֵתוֹ וְקַרְוּנוֹ —
אָז יֵעוֹר הַיָּשִׁישׁ מִשְּׁנָתוֹ
וְגִחוּךְ רַב־חֶסֶד עַל פָּנָיו;
מִסְתַּכֵּל לִצְדָדִין וְתוֹהֶה:
הַאֻמְנָם כֹּה הַרְבֵּה יָשַׁנְתִּי?
וְתוֹךְ־כְּדֵי־תְמִיהָה הוּא מַקְשִׁיב
קוֹל תְּרוּעַת־צִפֳּרִים חֲדָשָׁה —
וְזָכַר כִּי בָא כְבָר הָאָבִיב
וְהִתְחִיל מְחַדֵּשׁ נְעוּרָיו...

ב. שַׁפִּיר.

בְּבֵית־הַחֲרֹשֶׁת.

קיץ.

יוסיל יושב שוב ועובד בבית־החרושת לעשית טבק, במחלקת הפאפירוסות, מקום שעובדים שם יהודים כדי עשרות אחדות, אנשים ונשים — רובן נערות ומעוטן נשים עזובות, עגונות לפי שעה.

אתמול בערב חזר יוסיל מעירתו הקטנה, שנתארח שם שני שבועות בבית אביו הזקן; שני שבועות כלה שם בנעימים בחברת מכיריו ומיודעיו. עכשיו הריהו יושב שוב בבית־החרושת.

יוסיל הוא כבן שמונה עשרה, חתימת־זקן עוד לא נראתה בלחייו, ושערותיו עשויות למשעי ומסתלסלות למעלה. פניו קטנים, עגולים, מלאים חן ואודם פורח בהם, וכשהוא מכיח, בת־צחוק נאה מבצבצת ועולה מאליה ומקרבנתם. יש שהוא משתקע במחשבות — אותה שעה עיניו מזהירות, מתגדלות והולכות ופניו נראים כמלאים דאגה מתוך איזה עיון.

תחילתו של תמוז. האויר בבית־החרושת חם ומחניק, דומה, כאילו על כל הפועלים והפועלות עמוס משא רב וחם מאד, שמכביד עליהם עולו, וכולם מזיעים תחתיו יפה־יפה..

החלונות, המצופים מבחוץ ברשתות־פחים מעשה־כברה, מאובקים ומכוסים ירקון, ובתוכם תלי־תלים של קורי־עכביש; החלונות הללו סגורים ומסוגרים, משום שהאויר הצח, הבא מבחוץ, מיבש את הטבק ופוסלו לעבודה; טבק זה הריהו יבש מתחילתו, נגיעה קלה דיה לו שיהא נשחק ופורח כאבק, ועבודתו קשה ביותר. מה טוב היה, אילו התירו להרטיבו במעט מים, אלא שה„אומן" מעכב בדבר, מפני שהפאפירוסות, אומר הוא, מתעבשות לאחר זמן בסבת זה. ולפיכך אין בדיוטות העליונות של בית־החרושת אף טפת מים אחת, ומי פועל צמא למים — יורד במעלות מן הדיוטה הרביעית עד שהוא מגיע למטה ושובר צמאונו.

הפועלים כולם עושים את מלאכתם בידים חרוצות, כששרולי כתנותיהם הרטובות בזעה מופשלים להם למעלה מן המרפק. הידים ממהרות ואצות, רועדות וקודחות, מתחבטות בשלחן־העבודה, מאספות את הטבק ועושות איתו תלים־תלים; דחיקה מהירה — ושוב הן רצות אילך ואילך. אבק הטבק עולה למעלה, בא אל עיניהם, חודר לתוך פיהם, נדחק אל צוארם, נשא ועולה על ראשם וממלא את כל אוירו של הבית. קני־העץ הקטנים מתרפקים בשלחנות, שפופרות־הניר משמיעות קול שריקה, נשמע קול פירוק־עצמותיהן של האצבעות, כתפיהם של הפועלים מזרעזעות, ראשיהם כתנענעים לכאן ולכאן, ומפניהם הצהובים כשעוה מתעגלות ונוטפות טפות־טפות של זיעה, שמתגלגלות ונופלות לתוך תלי הטבק השחוק.

אחד הוא יוסיל ביניהם, שאין הברכה שורה במעשה ידיו כבתחילה, לפני שבועים: אין נפשו לכך, אין בו היום אותה קורת־הרוח, שהיתה ממלאתו בימים ההם, עת שהפאפירוסות היו טסות ויוצאות כחץ מקשת שלמות ומתוקנות מתחת ידיו.

ואף לחייקה „ילקוט" אין לבו של יוסיל עכשיו, אף־על־פי שבימים ההם, טרם נסע לביתו, היה מזין בה עיניו כל היום ולא שבע מיפי־פניה של זו. מה אהב אז לשמוע צלצול קולה, שהיה שוטף את לבו כנחשול חם, רך ולוטף! דומה, שנכון היה להסתכל בזיו פניה עד עולם, ובלבד שישמע תמיד את שאלתה הביישנית, שהיתה שואלת מתוך עינים מורדות בצניעות: „למה הוא מסתכל בי?"

הוי, כמה אהב אותה אז! פעמים הרבה היה מתעמק בחלומות אף בשעה שהיה עוסק במלאכתו: כמה גדל אשרו, אלמלי היו עוזבים שניהם, הוא והיא, את בית־החרושת ואת אוירו המחניק ויוצאים לאיזו מדינה רחוקה; רחוקה... מתירא היה אז, שמא יבוא גרישא או פועל אחר, ויגזלנה מידיו בברכי הים — שם תהיה לו, רק לו לבדו. הוי, כמה מאושרים יהיו שם!

הוא אהב אותה, אלא שלא גלה לה את לבו, והיא לא הבינה לו. עתים היה יוסיל מסתכל בה וחושב: „אלמלי ידעה, כמה אהבתיה!" וכשהיו קוראים לחייקה בבית־החרושת בשם־הלוי „ילקוט" שהיה מרגיזה תמיד, לא נפגע יוסיל כלל בזה, לפי שידע, מפני מה קוראים לה כך: על שום שהיא הוגה תמיד בספרים הרבה.

כשבא יוסיל בבוקר השכם אל העבודה ועיניו נתקלו בחייקה, פרכס לבו: נזכר בראשונות. אלא שתיכף לזה נצנצה תמונה אחרת לנגד עיניו, וזו חוצצת בפני חייקה, מרחקת ומסלקת אותה אל הצד. וכשהקיפוהו חבריו תיכף לכניסתו בשאלות ובדיחות, השיב להם תשובות קרות וקטועות, כאדם שהרגיש פתאום את עצמו זר במקום הזה.

יושב הוא ועובד במקומו, באותו מקום עצמו, שהיה יושב

ועיבד בי לפני שבועים מתוך שמחה, מתלוצץ יחד עם חבריו מתוך בדיחות־הדעת, מסתכל בחייקה באהבה ולבו נפעם. ואולם עכשיו נשתנה הכל. — חבריו הפועלים זרים לו, קורת־רוחם ובדיחותיהם אף הן היו לו לזרא וכל הבוקר אבדה מנוחה לנפשו.

דומה הוא, שמעבר לכותלי בית־החרושת נמצאת עירתו, בית אביו. שם תועים עכשיו רעיונותיו, תועים ומטיילים ארוכות וקצרות. ובעצלתים, בכבדות רבה הוא מזיז ידיו. עדיין שכינת יום־טוב מרחפת על ראשו, עדיין היא שרויה בלבו. תמונות חגיגיות מתגלות ועוברות לפני עיניו. והן מפריעות אותו מעבודתו. מה נעים לו להרהר בתמונות אלו, להפוך ולהפוך בהן שלא מדעת. ידיו עושות את שלהן, ממלאות את הפאפירוסות, ולעיניו מתרקמות תמונות נחמדות מחיי עירתו הקטנה. אשר שם שכח לזמן מועט את שאון העיר הגדולה ואת בית־החרושת ואת פניהם הדהורים והמפוחמים של הפועלים. בבוקר, בשעה שהללו יוצאים בעיר לעבודתם, אותה שעה היה הוא משכים בביתו ויוצא לשדה, שואף אויר צח, קוטף פרחי־פרג אדמדמים ולוקט שושנים מלוא ידיו. וכשהיה שב מן השדה וצרור פרחים ריחנים בידו, היו התינוקות רצים אחריו ומפצירים בו: „פאני, יתן נא פרח אחד!"... והוא היה מחלק לכולם. כשנכנס לביתו, אביו הזקן מקבל פניו בכוס חלב חם ומבעבע, שהיתה עומדת מוכנה בשבילו. הנה באו חברים אחדים לבקרו, והם יוצאים כולם לרחוץ בנהר. שיחים הם אל האגמון והסוף הירקרק, שוקקים ומתחרים איש עם רעהו, לראות „מי ימהר להגיע שמה". צפצוף צפיר עולה ובא משם, ואין לדעת, היכן היא חבויה. אולם רנת־צפור זו בוקעת ועולה גם פה וגם שם, ונעים מאד להטות אוזן ולהקשיב לאותם הצלילים החיים. בעוד רגע מטפסים הם, הוא וחבריו, ועולים על דופנו של אוהל־הרחצה וחוזרים וקופצים משם המימה, לראות „מי ייטיב לקפוץ"... והנה נראה כבר השדה, ירוק־דשא ורחב־ידים, והנה גם היער הירוק והעבה, שצמרות אילנותיו מתמרות וננעצות בשחק הבהיר, שכולו תכלת. החמה צוחקת, ואד של כסף יוצא ממנה, נמתח וזורם בלי־הפסק למטה, על הדשאים, על הנהר. הכל שטוף בגלי כסף והכל מזהיר ומתנוצץ ומעור את העינים; האויר צח וטהור. בן־חורין הוא יוסיל ולבו טוב עליו.

„אחת, שתים, שלש!"—קורא אחד מן הקופצים. ומיד הלשון שלוחה לנשק את האויר הטוב והנעים. עוד מעט — וכצפרי־דרור יהיו כולם, טיסה אחת קלה — עוף אל המים, העונים בקול לעומתך.

— הוו שותקים קצת! — קרא פתאום ה„אומן" קריאה של צווי. יוסיל נזדעזע, כאדם המתעורר פתאם משנתו, הסתכל על כל סביביו בעינים לטושות, נאנח שלא במתכוין והדליק פאפירוסה לעשון.

בכבדות נעשית מלאכתו ביום זה. סביביו רעש והמולה, קול דברים, צלצול שחוק; הללו דופקים בקני־העץ הקטנים והללו מתלוצצים ומתבדחים. יחיד הוא יוסיל, שיושב דומם ושקוע בהרהורים, ידיו נראות כמתנדנדות שלא מדעתו, והוא עצמו חולם ומרחף בדרחק הרחק, בעולם שכולו טוב...

— הוי, כמה חם! — משמיע בקול רם גרישא היפהפה, אברך חור־פנים, אלא ששפמו שחור וארוך ושני קצותיו חדים וקשים כעין המסמרות. יוני ממש — לדברי הנערית.

— הוי! — קורא הוא וקם ממקומו: — מלאכה זו — יחטפנה קדר. אין לי צורך בבתי־חומה הרבה. מוטב שאלך ואטייל קצת בגן־העיר. היאך סבורה את, גולדה? כלום לא כך?

— ודאי, וכי שאלה יש כאן? משיבה גולדה, הופכת ראשה לאחוריה לצד גרישא וקורצת לו בעין שמאלית.

גרישא עומד ומטייל בָרֶוַח שבין השלחנות, וזה גן־העיר, מַשיב בשתי ידיו על פניו, כאשה שמברכת על הנרות, ושוב פותח הוא וקורא: אַה, אַה! כמה בְשָׂמִים!... אויר משיב נפש!...

— שמעו־נא, חברים וחברות! — קורא הוא פתאום בניגון של דרשן נואם מעל הבמה: — חייבים אנחנו להתאחד כולנו אחדות גמורה להתקומם כאיש אחד ולהציע לפני ה„ברסתן" את דרישתנו הנמרצה, שיצוה לנטוע עצים כאן בין השלחנות, משום שהחום כבר כבד מנשוא...

— הורא, גרישא! — ענו אחריו אחרים, כשהם מותאים כפיהם. יוסיל לא ענה אלא בגחוך קל ומהפרף, כשהוא מהרהר בפני עצמו: אי, אלמלי היית עכשיו במקומי, ודאי לא היה לבך הולך אחרי בדיחות ולצנית.

אותה שעה נתקלו עיניו בפניה העדינים של חייקה, אף היא זרקה אליו מבט בגנבה. עיניהם נפגשו ותיכף הורדו מתוך מבוכה קלה.

— נאַ, אומר ועושה, כך... בואי, גולדה, ונטייל קצת, ככר עבדנו דינו! — הוסיף ואמר גרישא, כשהוא מחבק זרועה של זו.

— הנח לה, אתה, למה זה באת להפריע אותה ממלאכתה! — קוראת בצוחה שר'קה „חטטין־חטטין" — כך נקראה על שם פניה, — כשהיא מתעוררת ככיכול על ההפסד, שגורמים לה לגולדה העלובה.

— הביטו־נא בפני היפהפיה, אין דעתך נוחה מזה? — קורא שלמה'קה „זמ ר", בחור שֶׁיַבֶּלֶת הגונה לו בגובה חטמו.

— ראו נא את בעל־הדובדבניות הזה, אף הוא במדַבְּרים! — משיבה לו שר'קה אף היא הלקה, כשהיא מראה בקנה־הפאפירוסות על חטמו של בעל־דבריה.

— חא־חא־חא! — צוהקות כל הנערות עד כדי דמעות, כשקניהן נשמטים מידיהן אחד אחד. מאחד השלחנות התחילו מתעופפות פסות נייר ונופלות על ראשה וכתפיה של גולדה.

— הלואי שתקָלעו בכף־הקלע! — קוראה גולדה, כשהיא משתדלת להשתמט מידיו של גרישא, האוחזות בה בחזקה.

— הסו, רוחות ולצים! — גוער בהם זה: — הוו עוסקים במלאכתכם, הזיעו יפה־יפה, והֶגה אל ישָׁמע מפיכם! כאן נסיך ונסיכה יוצאים לטייל, והללו...

— בואי, נסיכתי! — פונה הוא אל גולדה. — בואי, יכולים אנו לבלות את העת בנעימים. עיניך הרואות, כמה ידים טורחות כאן בשבילנו; הרואה את? — ותוך כדי דבור גרישא מטייל חבוק־זרוע עם גולדה ומשיב על פניה בגזר נייר עבה.

— אדוני הנסיך! — פתח ואמר חיים „קירקבן", יהודי כבן שלשים וחמש, בעל ראש לבנבן, המכוסה כילו אבק טבק: — שמא תואיל לקנות מידי את מכאובי־לבי?

— דבר זה, אדוני בן־קורקבן, תוכל להציע לפני ה„ברסתן", — משיב גרישא בכובד־ראש: — הוא קודם, שהרי הוא משלם לך בשכר זה שלשה רובלים לשבוע...

— חא־חא־חא! — פרץ צחוק גדול מפיותיהם של כל השומעים.

— חכם בחמה, הלואי שאזכה כך ליום חופתי — הוסיפה גולדה ואמרה.

מן הצד, כמוך לאחד השלחנות, נשמע קול דק של נערה, שבָקע ועלה מהמון הצעקות ורעם הצחוק, כקול הכנור, המגיע מתוך נגינת־מארש רבת המולה. הקול הערב שר:

הָיָה דוד לִי, זַג הוא,
אֲהַבְתִּיו בְּכָל מְאֹדִי —
בְּחִיר־לְבָבִי הִרְחִיק נְדוֹד...
הוי אִמִּי, הֵיכָן דוֹדִי?...

„היה ליל חשכה וחלקלקות"... — מתחילה נערה שניה לשיר בקול עצב, ומיד מצטרפת אליה שלישית, רביעית... אף אחד מן הגברים נגרר אחריהן, ושוב — אחד... והנה שרים הם, כולם ביחד — חרוזי שירה זו, כל כך נוגים... הקולות עולים ומגיעים עד לתקרה, מקום שהם מתערבים שם בפיח ובעשן; הנה השירה מתרסקת ומתפרדת לקטעים, והקטעים חוזרים שוב ומשתפכים מן הלבבות ומתלכדים לסימפוניה אחת, מלאה רטט וזעזועים.

(סוף יבוא).

אליעזר שטיינמאן.

פִּינִילָא קְטַנְתִּי.

ספור.

1.

כל ימיו היה פינילא קטנתי בעל אשת ובעל בית. בבית ממש הכתוב מדבר. בטבור העיר ה. זו עיר מולדתו, שמימיו לא עזב אותה אפילו פעם אחת, בשורת הבתים, הסמוכים לבית־המדרש, היה עומד ביתו, שעבר אליו בירושה מאבות־אבותיו. ואף־על־פי שאין זו מן הדירות המשובחות — בית זה, מכיון שבא בשנים, נתעקמו כתליו, נתמעכו ונעשו חלולים, הגג כמעט מפולש והקיר והטחב והעפוש לא פסקו משני חדריו הארוכים — מכל מקום, אם בית אין כאן, הרי קרן־זוית יש כאן, וטוב טוב לו לאדם אשר יהיה לעצמו בעולם הזה קרן־זוית משלו, שאין לאחרים חלק בו.

והוסיף לו אלהים לפינילא עוד ברכה על ברכתו, זו אשתו רחל'ה, אשת־חיל, שעליה גאותו. חבה יתירה מרגיש כל הימים פינילא, קטנתי קטן־הקומה, תשוש־הכח ודל־הבשר, לזוגתו רחל'ה הגבוהה, מסורבלת־הבשר, הגדולה ממנו בקומתה פי־שנים. חבה זו מתגלית ביותר באותם הכרכורים הרבים, שפינילא מכרכר סביב לאשתו, באותה הרתת, שהוא מביט, בשעה שהוא ממלא רצונה, עושה שליחותה ומקשיב לדבריה. פינילא מזקף אז כולו ועומד על אצבעות רגליו, מותח את צוארו והריהו דומה כנגדה לאיש, העומד לרגלי ההר.

גם פרנסה בשפע נתן לו אלהים לפינילא. מיום שהמלמדות היתה לו למקור פרנסתו, לא עבר עליו עדיין אפילו זמן אחד בלא מעמד. זה יובל שנים ויותר, שהוא מסב על השרפרף הקטן הנתון על גבי הדרגש מלמעלה, בראש מורם ובצואר מתוח, מוקף תלמידים מכל העברים, יושב פינילא כמלך בגדוד ומרביץ תורה בעירתו. כמעט כל בני העירה, מקטן ועד גדול, לרבות גם את בעלי־הבתים היותר חשובים שבעירה, היו בשעתם תלמידיו.

ואף עכשיו, כשרבים מתלמידיו כבר העמידו בנים ובני־בנים, והוא, פינילא עצמו, כבר הגיע לגבורות ונעשה ישיש ותשוש־כח ביותר, מכל מקום לא נשאר גלמוד ולא כלתה רגל תלמיד מביתו. בית זה טבעו הוא בכך מתחילת ברייתו, שאי־אפשר לו בלא תלמידים, כשם שאי־אפשר לו בלא עז. התלמידים הלכו ופחתו משנה לשנה, עד שהגיע מספרם לאחד; אלא שאותו התלמיד היחידי מחבר ומקשר אותו אל הימים הראשונים הטובים ואל תלמידיו הרבים הקודמים. משל למה הדבר דומה? — לטבעת אחרונה בשלשלת אחת גדולה, שאדם אוחז בה ואינו מרפה ידיו הימנה. הינוקה מתלמידיו הקודמים לא פסקה לו לפינילא עד היום האחרון. זאב החנוני, תלמידו לפנים, משגר לו לפינילא רבו מדי שבוע בשבוע ליטרא סוכר לדורון, ראובן גביר־העיר, אף היא תלמידו לפנים, משגר לו בקבוק יי"ש מערב שבת לערב שבת, ואחד מתלמידיו, הדר זה עשרים שנה במרחקים, שולח לו בכל שנה שטר של חמשה רובלי־כסף. הכנסה זו שאינה פוסקת בצרוף אותן המטבעות, שהיא, רחל'ה אשתו הטובה, מכניסה לפרקים לתוך הבית, — יש אומרים שכר אמירת־תחינות, ויש אומרים דברים שבצנעה — כל אלה היו משרים את הברכה בבית והפילו לפינילא חבל בנעימים;

ואפילו הקור, שהתגבר בשנים האחרונות בימות־החורף וחדר אל חדרי הבית הרעוע והנופל, לא היה טורדו ומציק לו ביותר. פינילא זה אפודת־מוך נתונה תמיד על בשרו בין ביום ובין בלילה, והוא אינו פושטה אפילו בשעת שינה, ואפילו בימות־הקיץ. רגיל הוא בכך; והיא רחל'ה זוגתו, חכמה היא ועיניה בראשה. מתעטפת היא יפה־יפה בסודרה ובשמיכה שעליה, עולה לתנור החם, משתטחת על־גבו וטוב לה וחם לה. תנוח־נא רחל'ה על משכבה בשלום, הנהלת הבית, כלומר — הטפול בעז, לקח פינילא על עצמו; אך רחל'ה אינה יכולה לנוח על משכבה בשלום, מעל גבי התנור יורד ומתגלגל קולה הגס, קול־הגבר שלה:

— פינחס! פינחס!

פינילא, המסב על השרפרף שעל־גבי הדרגש, כנגד תלמידו היחידי, זכר לכבודו והדרו מלפנים; יורד מיד, מטפס ועולה על התנור ושואל:

— מה לך, רחל'ה? שמא יש לך צורך בי?

— בך? — עונה רחל'ה בתרעומות, — בעז!

לאחר שפינילא יורד מן התנור, היא מצוה עליו:

— פינחס, שמע־נא בקולי! האכל והשקה את העז, פינחס! אוי לך, בריה זחלנית, ואוי לי, אלמנה חיה פינחס, למה אתה עומד כגולם?

פינילא מזדרז ומקיים מיד את מצות אשתו, מטפל בעז מתוך שמחה, מאכילה משקה, מחליבה ומגיש את החלב לרחל'ה, תשתה לחיים. ולבריאות־הגוף! לבו לבו של פינילא לרחל'ה והמון רחמיו מתגלגלים עליה. בלילות, בלילות, כשהוא מנמנם, לבו ער, והוא מקשיב לה ולאנחותיה, שהיא נאנחת וגונחת.

— רחל'ה, — שואל הוא אותה בקול תחנונים, — האת קראת לי?

רחל'ה מחרישה; לאחר זמן־מה היא קוראת לו.

— פינחס! פינחס! אי אתה חולה ואתה יכול לגשת!

פינילא מטפס ועולה על התנור ושואלה:

— שמא, רחל'ה, יש לך צורך בי?

— אפילו לא לצור על פי צלוחית! — עונה היא. — לא היה רצוני אלא להגיד לך את זה: התדע, פינחס, כי בר־נש שכמותך רק מיתה יפה לו? דבר זה נאה לך ונאה לי. הגע בעצמך: אותו לוג החלב, שהעז משפיעה לי, אותו כזית בשר ואותה כף המרק, שאני, אלמנה חיה, מבשלת לסעודת־היום ואין בהם כדי שביעה לשנינו, היו מספיקים לי לבדי די והותר.

פינילא יורד מעל התנור, כשהוא מדבר אל נפשו בקול רך:

— וכי בשביל זה, רחל'ה, כדאי היה להטריחני?

פינילא משתטח על גבי המטה, מתנמנם ולבו ער, והוא מחכה ומצפה עד שתקרא לו רחל'ה אשתו שנית.

II.

אבל ההשגחה העליונה גזרה אחרת. בבוקר קיץ אחד, בשעה שרחל'ה עמדה במגרש הבהמות והיתה מטפלת כחליבת הפרות ובאמירת מיני לחשים, שהיא מומחית להם, חשה פתאום דקירה בבטנה; מיד שבה הביתה, התפרצה לתוכו ברעש ובסערה, כשהיא צווחת:

— פינחס, אוי פינחס, בטנך תחת בטני!

רחל'ה טפסה ועלתה על התנור, השקיעה את ראשה בכר וצוחה בקולי־קולות; הפעם לא היו משטים בה מן השמים. כנופיא של מכשפות התרוצצה בבטנה ויצאה במחול פראי, כשהן משתרעות זו על זו ברמחים ובמחטים ופוגעים לה לרחל'ה בצלעותיה. פינילא הרעיש עולמות, קרא לעזרתו של החובש, החריד את הרופא ממנוחתו. הכאב, אמנם, הוקל במעט, אבל המחלה קבעה לה דירת־קבע בגופה של רחל'ה. מאז קפצו הדאגות והטרודים על פינילא ונתערבב עליו עולמו. פינילא מטפס ועולה על התנור, עולה ויורד, יורד ועולה, מגיש לרחל'ה סמים לרפואה, חלב לשתיה, ביצים ומרק של בשר עוף; רחל'ה גונחת מתוך אכילה ושתיה וממטירה קללות מתוך צוחה:

— שַׁכל תשכל אותם כולם ביום אחד! — כנגד ארבעה בנים, ארבעה רשעים, שהביאה לעולם, דברה רחל'ה. — שנים מהם, ימח שמם, נשתקעו בעיר ב׳ ושם, רבונו־של־עולם, תהיה קבורתם. השלישי — השד יודע היכן הוא; והרביעי — אלהים, אתה יודע את לבי! — פסח זה, ימח שמו, בן־פורת שכמותו, רשע מרושע. בן־זקונים הוא לי, שכן קרוב לבית! אדמה צחיחה גְדַלְתִּי — נוח היה לי ולך, רבונו־של־עולם, אלמלי נהפכה שליתו על פניו! ועכשיו יתפקע נא, לכל הפחות, רבונו־של־עולם, עורו על בשרו וימקו בני־מעיו! לא זכיתי לראות בעיני אפילו את אחד מהם, מהבנים הללו, כשהוא מתחבט במכאוביו סמוך לערש־דוי שלי...

אבל פסח, שהיה שרוי תמיד ברוגז עם אמו, לא התרצה לבקשתו של פינילא לבוא לבקרה, ואפילו מנתינת עזרה כל שהיא היה משתמט. פינילא היה מוציא מן הבית הכל: את הכרים והכסתות, רבים מן הרהיטים ושאר מטלטלין; את אשר למכירה למכירה ואת אשר בעבוט בעבוט, והיה סועד את רחל'ה בחליה, ואותה שעה אינו פוסק לשדלה ולדבר על לבה:

— שמא, רחל'ה, יש צורך גם במכירת הבית?

ופעם אחת נענה פסח להפצרותיו של האב ובא לבקר את אמו. זו, כשראתה את בנה, מיד התחילה צווחת מעל התנור:

— בא גד! התכשיט הולך; בן־פורת שלי.

— פסח זה מטבעו איש מתון הוא ושקט בהליכותיו, גם בעל־הבית נכבד הוא בעדתו. אבל ינסה נא איש לפגוע בכבודו, אז יזהר־נא וישמר לנפשו! סופו שיתחייב בבני־מעיו. ברא כרעא דאמא.

— מה לך, אמי מורתי, כי נזעקת? — אמר פסח בכעס עצור. — וכי רצונך היה לראות את פסח בנך דוקא בעיניך ממש?

האם נתנה בבנה את עינה השמאלית, כשהיא משפילה את ראשה מעל התנור וצווחת:

— ואתה בן־יקיר, חושש היית, שמא תחמיץ את חלקך בירושה, ובאת לעמוד ולספור את רגעי האחרונים? הא? ! פינחס, שמע בקולי, לך וקרא לחנה־לאה שתבוא!

אז נכנסה מתוך אנחה חנה־לאה, גיסתה של רחל'ה, אשה צנועה וחסודה, שעיניה מורמות תמיד למעלה ולטושות לגבוה, ומטפחת אדומה, מטפחת של גבר, בידה.

— תשמע נא חנה־לאה — פתחה רחל'ה ואמרה: — אני רחל, אלמנה חיה, פי הוא המדבר אליך, הלא עצם מעצמי את ובשר מבשרי. עיניך הרואות את ביתי. התבונני נא לארכו ולרחבו, כמה שווי לפי ראות עיניך? ארבע מאות רובל כסף — מציאה כשרה? הא? אני רחל, כשם שאת רואה אותי בדמותי ובצביוני, כשהנני מוטלת על ערש־דוי, מוסרת אני אותו לך בסכום מאתים קרבונים — הלא עצם מעצמי את ובשר מבשרי. ובכן הכל שריר וקים?

חנה־לאה נאנחה והשיבה אמריה לגיסתה לרחל, כשהיא מקנחת במטפחתה האדומה את זויות פיה:

— היא, חנה־לאה, כל תחטא בשפתיה, אשה עניה ודוויה היא. האחרי בליתה הִקנה לה בית? ואף־על־פי־כן — מילא! אם לא בנינה, אז בנין בתה, בת־הזקונים שלה, ציפה'לה שתחיה. ציפה'לה זו שלה, בל תחטא בשפתיה, כבר הגיעה לפרקה, הבריות מרננות — עפר לפיהן! — כך ישלח נא אלהים לרחל'ה רפואה שלמה בקרוב, כשם שציפה'לה תנשא לאיש בקרוב. אותו השדוך, שֶׁבַע האלמנה הציעה לה אתמול, הרי נאה הוא ויאה הוא לציפה'לה שלה, שתחיה, ממש כמזוזה לדלת. ומכיון שכך, תהא נא ציפה'לה שרויה בקרן־זוית שלה ותראה חיים בנעימים, טוב לו לאדם —

אבל רחל'ה הפסיקה בגניחה את דברי חנה־לאה, שהיו מתגברים והולכים כמעין המתגבר:

— הוי בטני, הוי צלעי! — ובכן הכל שריר וקים. השומע אתה, פנחס, בכסף אין מחסור. הוי מרבה בבשר, בביצים, בחלב. הבה אוכל, אשתה, אתפטם, אבריא — ואעמוד על רגלי, ואתה, חולה־נכפה, — פנתה רחל'ה לפסח בנה — גם בחלקך יפול כדי שעור אצבע משולשת! ומודעה אני מוסרת בזה, שמעו נא כולכם, פנחס, חנה־לאה וגם אתה, בן־פורת פסח, את המותר מאותן המטבעות, שאקבל בעד ביתי, אחליף שעה אחת קודם מותי בשטר אחד של נייר ואבלעהו אל קרבי לעיני הצורר הזה!...

פסח היה מקשיב לדבריה מתוך כובד־ראש והשיב במנוחה ובמתינות:

— כסבורים אתם, מה יעשה אז פסח? כשיבוא יומה של זו והמות יחטפנה, אז יעמוד פסח וירטש את כרסה בסכין ויוציא משם את השטר כמו שהוא.

חנה־לאה השמיעה לבסוף את דעתה בהחלטה בדבר קנית הבית ונפטרה מהם מתוך ברכה ומתוך אנחה גם יחד; רק אז רטט פסח מכעס, הפיל כסאו בכל כחו לארץ עד שנעקרה רגלו. פסח פתח בסערה את הדלת, עמד על המפתן ופניו כלפי חוץ, עומד וצועק:

— שמעו נא, בני ישראל! שמעו והשתוממו! הרואים אתם את פסח זה? — תשעה חדשים רצופים היה מוטל במעיה של כלבתא זו!... הנשמע כדבר הזה?

פסח הלך לו, והבית עבר לרשותה של חנה־לאה. זמן רב אחרי כן היתה רחל'ה מוטלת עדיין על ערש־דוי, מרבה בבשר ובחלב, רואה בחלומה מיני מראות מתוך דמדום וצווחת מתוך חום הקדחת, כי בניה הרשעים רוצים להשקותה סם־המות —

הרוחות הרעות תשאנה והפזרנה על־פני השדות הרחוקים, בערבות הרחבות, ביערים העבים ובמדבריות השוממים את כל המחשבות הרעות, שהבנים הרשעים הורשים עליה לרעתה! — ואולם הרוח נשא ופזר את הממון, מחיר הבית, שהיה מתמוזו והולך לאכילה ושתיה ולרפואות. ובליל חורף וזועף אחד השיבה רחל'ה את נשמתה הרעה והסורה אל האלהים הטוב והמטיב. חָשך העולם בעד פינילא קטנתי, שנשאר יחיד ומשמים בארץ, שרוי בלא אשה ובלא בית.

(סוף יבוא.)

אהרן פרנקל.

המושבות היהודיות בקנדה.

הכל תלוי במזל, ואפילו מושבות יהודיות, „צדקה" עושה יק"א עם ישראל, שמפזרת היא אותם בין כל האומות ומיסדת להם מושבות בארצות שונות, ואין לך יום כמעט, שלא תמצא בעתונינו ידיעות ומאמרים ע"ד כל המושבות של יק"א וע"ד המעשים שהיא עושה בארץ ישראל, בארגנטינה, בברזיליה, ברוסיה, בגליציה, ברומניה וכו'. יצאו מכלל זה רק המושבות היהודיות שיסדה יק"א בקנדה. אין איש שם אליהן לב; אין פוקד אותן ואין מזכיר אותן לא לשבח ולא לגנאי, כאלו לא היו בעולם כלל.

ובאמת ראוי הדבר, שנדע גם את מצב המושבות האלה כמו שהוא ואת הנעשה בהן. הן המושבה היהודית הראשונה בקנדה נוסדה עוד לפני שמונה־עשרה שנה—בשנת 1892—בימי הברון ועל שמו היא נקראת „הירש". בכל המושבות שבקנדה יושבות עתה 2171 נפשות מישראל. עד עתה כבר הוציאה יק"א על המושבות הללו מאות אלפי דולרים, וישוב זה תופס, אם אין אני טועה, את המקום השלישי (אחרי ארגנטינה וארץ ישראל) בפעולותיה של יק"א, וא"כ מדוע יגרע חלקו של ישוב זה, שלא יפקד ולא יזכר בעתונינו כלל?

ואולם בטרם אדבר על המושבות היהודיות שבקנדה ומצבן צריך אנכי להקדים ולהגיד דברים אחדים—עד כמה שהם נוגעים לגוף ענינו — על הארץ עצמה, וביחוד על חבלה הצפוני־המערבי, שבו נמצאות רוב המושבות היהודיות.

א.

קנדה—שכנתן הקרובה והגדולה של ארצות הברית — היא קולוניה בריטית באמריקה עם „ממשלת־בית" משלה.

קנדה היא ארץ טובה ורחבה; מדת שטח אדמתה עולה על מדת שטח אדמתן של ארצות הברית (שטח אדמתה של קנדה הוא ערך 3,800,000 פרסאות מרובעות), והוא הדין גם בפרטים הרבה הנוגעים לאיכותה של האדמה. עפ"י מהות מוסדות הממלכה והצבור, עפ"י החופש הגמור השורר במדינה, שכל אדם מבלי הבדל דת ולאם יכול להיות ממנו, עפ"י המנהגים, הלשון ויחסם של התושבים ליהודים *) דומה היא קנדה פחות או יותר לארצות הברית.

*) במדה ידועה יצא מכלל זה הגליל קויבק, שרוב יושביו הם צרפתים והשפה הצרפתית יש לה שם שליטה. בגליל זה יש גם אנטישמות חברתית הרבה יותר מבשאר מדינות אמריקה הצפונית.

קנדה בכלל היא אחת הארצות היותר פוריות שעל כדור הארץ. ואולם מספר יושביה עולה עתה רק לשבעת מיליון נפש (כלומר פחות משתי נפשות לכל פרסא מרובעת), תחת אשר בארצות הברית, ששטח אדמתן קטן משטח אדמתה של קנדה, עולה מספר התושבים, עפ"י מפקד העם האחרון, לתשעים ואחד מיליון נפש.

אין זה מענִיני הפעם לבאר, מה הן הסבות שגרמו לגדולן הנפלא של ארצות הברית ושעכבו עד עתה את גדולה של קנדה. די לי אם אמר רק, שתקופת הקפאון של קנדה עברה לבלי שוב עוד, וכי כבר הגיעה גם לה שעת הגדול וההתפתחות המהירה בנֹכח אמריקה. אוכלוסים מרובים נתוספים בה בכל יום; אמיגרנטים נוהרים אליה לרבבות, והחומר האנושי חומר מעולה הוא, משום שהאמיגרנטים באים ביחוד מארצות הברית, כולם יודעים את השפה, ורובם היו בעלי אחוזה בארצם, והם מביאים את צרור כספם אתם (דורשי רשומות חשבו ומצאו, שהסכום הממוצע שמביאים האימיגרנטים הינקים האלה הוא לא פחות מאלף דולר לגולגולת), גם האמיגרנטים הבאים לקנדה מאירופה באים על פי רוב מאנגליה, מגרמניה ומן המדינות הסקנדינביות, כלומר מן הארצות המסוגלות ביותר להשפיע חומר אנושי הגון ורצוי לכל ישוב חדש. אמיגרנטים כאלה נהנים מן הארץ, תנובתה ופריה וחוזרים ומהנים אותה ע"י עבודתם, חילם וחריצותם.

שטף האמיגרציה לקנדה גדל כל כך, עד שבשנים האחרונות היא קולטת שנה שנה קרוב לרבע מיליון נפשות, וביחס אל מספר תושבי הארץ, הרי קנדה קולטת בשנים האחרונות יותר משקולטות ארצות הברית. ואם נשים אל לבנו את הדבר הזה, שרוב מכריע של כל האמיגרנטים האלה באים לקנדה על מנת לעסוק בעבודת האדמה ושגם הפרולטריון אינני מתרכז במדה מרובה בערים הגדולות, כמו בארצות הברית, אז נוכל להבין, עד כמה מזהיר הוא העתיד המחכה לקנדה. ויפה אמר באחד מנאומיו הפרימייר הקנדי, סיר ווילפריד לוריר: „המאה התשע־עשרה היתה של ארצות הברית; המאה העשרים תהיה של קנדה".

ביחוד נִכרים אותות הקִדמה בחבלה הצפוני־המערבי של הארץ, שלשם נוטה בעיקרו הזרם הגדול של האימיגרציה, והחבל הזה הוא שגרם לה לקנדה בשנים האחרונות שתתפרסם בעולם. בחבל הזה ערים נבנות ועיירות ומושבות צצות ועולות בן לילה כמהין וכפטריות אחרי הגשם; מסלות־ברזל חדשות נסללות בזריזות גדולה; שטח האדמה הנעבדת הולך וגדל במהירות מפליאה, ובערך זה עולה גם כמותו של היבול השנתי.

החבל הצפוני־המערבי של קנדה הוא הקרן בן שמן של אמריקה הצפונית, ובצדק קוראים לו בני קנדה „אסם העולם". אותו החבל מוציא לשוק העולם שנה שנה עשרות מיליונים בושלים *) חטים ושאר מיני תבואה. לפי דעת המומחים, אדמת החבל הזה היא היותר דשנה בעולם וטובה למזרע חטים, שבולת־שועל, פשתן וכיוצא בהם.

האקלים קשה הוא קצת בחבל זה: בימות הקיץ—חום גדול, ובימות החורף—קור חזק וסופות שלג נוראות, שקשה למצא דוגמתן. בכלל ארוך הוא קצת החורף כאן: יש שאין השלג נמס עד תחלת מאי, ויש שצנת חורף תוקפתך בתחלת אוגוסט, וצנה זו יש בכחה לכלות את היבול, או לגרום לו נזק גדול לכה"פ. ואולם משום שהמקרים הללו אינם מצוים ביותר רואים רוב האכרים ברכה בעמלם.

*) מדה אנגלית—ערך שבעים ליטראות רוסיות.

ובמדה שאדמת החבל הצפוני־המערבי טובה היא למזרע תבואה, כה במדה אינה מסוגלת כלל לנטיעות כי ארוך הוא החורף יותר מדי. אילנות, ואפילו אילנות סרק פשוטים שאפשר לחסות בצלם מקרני השמש הלוהטות, חזון יקר הם כאן, עצי־פרי יקר המציאות הם ויערים אינם במציאות כלל.

אלפי פרסאות אדמת מישור המכוסה דשא גבוה; שמים בהירים וזכים הנטוים על המרחב הכביר שאין לו סוף וגבול, אויר זך וצלול, שהעין חודרת בו עד למרחוק, — זוהי הפנורמה הכללית, העתידה לשמש בזמן מן הזמנים מקור ובעין לשירה נשגבה ורוממה.

וחוץ מטיב הארץ, תכונתה ואקלימה יש בקנדה עוד גורם כביר המושך בכחו המון האמיגרנטים — זהו יחסה הטוב של הממשלה למתישבים חדשים. היא נותנת חנם אין כסף אחוזת קרקע־בתולה (כאן קוראים לאחוזות כאלה „אחוזות בית" Homestead) לכל איש מבן שמונה־עשרה ומעלה, האומר להתישב עליה, לעבדה ולשמרה. שעור „אחוזת בית" הוא 160 אקרים (כחמשים וחמש דיסיאטינות במדה רוסית). ובכדי שלא תפיל האדמה לידי ספקולנטים בעלמא, תקנה הממשלה תקנות שונות: העתיד להיות בעל אחוזה חייב לדור באחוזהו שלש שנים, טרם שישיג מהממשלה את שטר זכיותיו (Title) ולא פחות משמונה־עשר חודש ישיבת קבע בטרם יקבל מאת הממשלה את שטר המתנה. ובמשך שלש השנים האלה חייב מקבל המתנה לבנות לו בית ולחרוש לפחות שלשים אקר קרקע. רק אחוזה אחת יכול אדם לקבל במשך ימי חייו. זאת אומרת: מי שיש לו או שהיתה לו „אחוזת־בית" ומכרה או בעלי חובותיו טרפוה בחובם, שוב אינו יכול לזכות באחוזה אחרת. הגבלה זו אינה חלה על אדם שיש לו אחוזה משלו ולא על אדם שאביו נטל „אחוזת־בית". הללו רשאים לקבל „אחוזות בית" מאת הממלכה, אם אחוזות הממלכה נמצאות לא הרחק (עד עשר פרסאות) מאחוזותיהם הם. הנחה זו גורמת, שכמעט כל אכר יש לו שתי אחוזות קרקע: אחת משלו שקנה בדמים מועטים *) ואחת שנתנה לו הממשלה חנם.

עד כמה דואגת הממשלה לשלום הקולוניסטים ושוקדת על תקנתם אפשר לראות מעובדה זו: לפני שלש שנים גרם הקור היזק להרבה אכרים ובקצת מקומות נשחת היבול כמעט לגמרי. ותמהר הממשלה לבוא לעזרת האכרים בהרבה דברים והלותה לכל הנצרכים סכומים ידועים ברבית מועטה, כדי שיוכלו לקנות זרע לשנת העבודה הבאה.

אם נוסיף על האמור, שבאותם הימים שאין עבודה רבה בשדה, כגון בימים שבין הזרע והקציר, יכול האכר למצוא פרנסות צדדיות, ושהאכר העני יכול להתפרנס בשעת הרחק מעבודה אצל בעלי האחוזות הגדולות או אצל סוללי מסלות הברזל, אז נבין עד כמה טוב הוא החבל הצפוני־המערבי שבקנדה לכל אדם, הבא לכאן על מנת לעבוד את האדמה ולהתפרנס מעמלו.

ב.

בחבל הזה, המתחלק לשלשה מחוזות (או פרובינציות): מוניטבה, סוסקוציוין ואלבירטה ושקוראים להם גם „הטירטוריות הצפוניות־מערביות (North - West Teritories) נמצאות כמעט כל המושבות היהודיות שבקנדה מיסודה של יק"א, ורובן מרוכזות במחוז היותר גדול וחשוב — בסוסקוציוין. כאן נמצאות חמש המושבות היהודיות האלה: הירש, קוואפיל, וואפילה אקסבאו וניו־הרמאן, הרחוקות מערי החוף של אמריקה ניו־יורק, קוויבק או מונטריאל דרך שלשה ימים. בחמש המושבות האלה יושבות ערך אלפים נפש. החשובות שבמושבות הן שתים הראשונות: „הירש" „וקוואפיל". „הירש" נוסדה עוד בחיי הברון (בשנת 1892). יש בה שלשים וחמש משפחות או מאתים וחמשים נפש בערך. רוב הקולוניסטים היושבים בה הם מיוצאי פלכי הדרום: קיוב, פידוליה ובסרביה, וגם מיוצאי גליציה. מספר התושבים לא נתרבה במושבה זו מיום הוסדה ועד עתה, כי אם, כמו שספרו לי, הוא פוחת והולך. מצב האכרים הוא למטה מבינוני. משלשים וחמש הקולוניסטים שבמושבה אני יודע רק א ח ד — והוא הזקן שבחבורה, אחד מן הקולוניסטים הראשונים — שזכה להיות עומד ברשות עצמו, כלומר נכסיו הם שלו ואין עול חובות עליו. שלשים וארבעת הקולוניסטים האחרים כולם שקועים בחובות, שהם חייבים ליק"א ולחברות שונות להלואת כסף. כמעט כל אחד מהם סכום חובותיו עולה עד כדי שני שלישים משוים של נכסיו. ובשעה שבמושבות האחרות שבקנדה הולך המצב הכלכלי ומשתבח משנה לשנה, הנה במושבות היהודיות הולך המצב ורע משנה לשנה, או שלכל היותר הוא עומד במדרגה אחת, מבלי לרדת וגם מבלי לעלות. במושבה „הירש", שהיא המיוחסה שבכל המושבות, השקיעה יק"א עד עתה, לפי עדותם של הבקיאים בדבר, יותר ממאה אלף דולר (כחצי מיליון פרנק), והמושבה הולכת ומתנונת משנה לשנה, מספר תושביה היהודים הולך ופוחת ובמקומם באים נוצרים, הקונים מאתם את אחוזותיהם; וספק גדול הוא אם בת קימא היא מושבה זו בכלל.

לא טוב ובקצת פרטים גרוע מזה הוא גם מצבה של המושבה היותר גדולה — „קוואפיל", שנוסדה בשנת 1899 ע"י יהודים יוצאי רומניה ושיש בה עתה מאה ועשרים משפחה, או 650 נפש בערך. כמעט כל אכרי המושבה הזאת כורעים תחת העול הקשה של החובות המעיק עליהן, — וסכום החובות מתרבה משנה לשנה ע"י הרבית הנפרזה שהחברות הפרטיות להלואה גובות מבעלי חובותיהן. ולפיכך אי אפשר לדעת, מה יהיה סופה של המושבה. כך הוא גם מצבן של המושבות הקטנות „אקסבאו" ו„ניו־הרמאן", במקצת נבדלת לטובה המושבה הקטנה „וואפילה", שבה אפשר למצוא אכרים אחדים, העומדים ברשות עצמם. אבל קיומה בתור מושבה ג"כ מוטל בספק, כמו שיתבאר להלן.

השעור הבינוני של אחוזה הנמצאת ברשותו של כל אכר הוא 320 אקר. כל האכרים היהודים השתמשו בזכותם לקבל מאת הממלכה „אחוזות־בית" חנם, וחוץ מזה קנו גם מאת יק"א אחוזת־אדמה שניה בת מאה וששים אקר במחיר מצער, בתשלומין נוחים וברבית מועטה (4%). רבים מן האכרים יש להם קרקע עוד יותר, וביחוד האכרים ההם, שיש להם בנים למעלה מי"ח שנים, שנטלו אדמה חנם ובלי שום יגיעה מאת הממלכה. אבל מרבי נכסים אלה הם גם מרבי חובות: מי שאדמתו מרובה צריך לכוסים הרבה ולמכונות שונות, העולות בדמים מרובים; ומתוך כך נשקעים רוב האכרים בחובות לצורך ושלא לצורך, ובבוא מועד השלום קשה להם למצוא מוצא. אז פונים הם ליק"א ומבקשים עזר. פעם אחת היא נענית להם והרבה פעמים אין היא נענית להם, משום שכדי למלא כפעם בפעם את כל משאלותיהם של האכרים אינו מספיק אפילו איצרה הגדול של יק"א.

---

*) בקנדה קונים עדיין קרקעות במחיר מועט. ומפני טעם זה מרבים היינקים בעלי האחוזות שבארצות הברית לצאת לקנדה. מוכרים הם את אחוזתם בארצם בכסף רב וחוזרים וקונים כאן אחוזה חדשה בזול וזוכים עוד „לאחוזת־בית" משל הממלכה.

רבות הן השמועות שמעבירה העתונות שלנו ע"ד תעלוליה ו„שערוריותיה" של יק"א לגבי אכרי מושבותיה בארגנטינה וגם בארץ ישראל. איני יודע, עד כמה נכונות הן השמועות האלה. אבל דבר זה אני יודע ידיעה ברורה, שאי אפשר בשום אופן להתאונן על יחסה של פקידות יק"א לאכרי המושבות בקנדה. הפקידות עושה כל מה שמוסד ישובי־פילנטרופי יכול לעשות. זה יותר משמונה־עשרה שנה קיימות המושבות בקנדה. הרבה מן האכרים חיבים ליק"א אלפי כסף ממש, הרבה מן האכרים לא הכניסו עד היום אפילו את התשלום הראשון. ובכל זאת לא שמעתי מעולם, שיק"א נשלה אף אחד מן האכרים מאדמתו, כל זמן שישב עליה ועבד אותה. אדרבה, ידועות לי כמה עובדות, שותרה יק"א לגמרי על הסכומים שהיא נושה באכרים. יק"א מלוה להם בשנות בצורת כסף לקנית זרע ובהמות לעבודה, ויש שהיא נותנת גם תמיכת כסף סתם. לפני שנים אחדות, כשהיתה שנת בצורת, פנתה אחת המושבות לפריז בבקשת עזרה, ובתור תשובה קבל הפקיד (כאן קוראים לפקיד „מֶנֶג'ר") אלפים וחמש מאות דולרים לחלקם להאכרים. לכבודו של הועד הקנדי צריך לומר, שהיא עושה כל מה שביכלתו לטובתם של האכרים; ויש אשר הוא מהניף אפילו לאכרים שאינם מהוגנים ועוזר גם להם, מדאגה מדבר, שמא יעזבו את המושבות ויגררו אחרים אחריהם ותעזב האדמה.

אמנם במעשים הללו ודאי אפשר למצוא מגרעות גם מצד הפילנטרופיה „הטהורה". המגרעת העקרית היא זו, שהעזרה באה עפ"י רוב באחור זמן מרובה. כל הצעה ובקשה צריכה לעבור דרך חדרי־עבודה של פקידים, ועדים ודפרטמנטים, ולבסוף כשההצעה מתקבלת והבקשה נעשית, הרי כבר עבר הזמן ואין עוד בכח המעשה להביא את התועלת המבוקשה. אולי אפשר להראות גם על שגיאות טכניות מצד הפקידים עצמם. אבל את מי אין כמו אלה? כונתה של הפקידות הקנדית ודאי רצויה וגם רוב מעשיה רצוים הם.

ומה שנוגע למוסדות הצבור, הרי היק"א ודאי מעניקה את האכרים הרבה יותר על המדה; היא מקימה להם בתי ספר עברים, בתי כנסיות, מעמידה כורים וכו' וכו'.

והאכרים אין דעתם נוחה ממעשי היק"א ומקללים הם אותה ואת מעשיה ואת פקידיה ואת ראשיה. רק את האחד ז"ל מזכירים לטיבה—את הברון הירש; מרגלא בפיהם: „אלמלי היה הברון חי, כי אז..." ואין הם יודעים בעצמם לשער, עד כמה היו חיים אז חיי עושר וגדולה...

הקללות כלפי הפקידים והנהגה של עכשיו והברכות כלפי הברון המת נובעות, כמובן, מתוך האינסטינקטים הגסים של האכרים. האכרים מציירים לעצמם בדמיונם, שכל הפקידים והמנהלים—והם מביעים את הדבר בפה מלא—מקבלים בשכרם אלפים ורבבות בגלוי וגונבים עוד יותר בסתר. ומקנאים האכרים בפקידים ובמנהלים, ולא עוד אלא שיש אשר יתברכו בלבבם לאמר, שכל העושר הרב אשר הוריש הברון ליק"א שלהם, של האכרים, הוא, וכל הנהגה ממנו, משלהם הוא נהנה...

ונפלא הדבר, שלפרקים אני שומעים טענות ותביעות הדומות לאלה גם מפי סופרים וגם מפי סופרים רדיקלים, הבאים לבקר את מעשי יק"א.

(ע"ד יבא)

בר־טוביה.

עולי גולה והשומרונים.

א.

כל התנועות הגדולות שהיו בקרבנו מאז ומקדם, כל המחלוקות שבין הכתות החשובות שנוצרו לשעה ולדורות, כולן קבלו צורה דתית והתרוממו למדרגת יצירה דתית, שנקלטה ביהדות ונבלעה בתוכה, אף כי למראית עין לא נודע כי באה אל קרבה. אבל לכל התנועות ולכל המחלוקות החשובות היה תמיד גם צד חברתי. לא תמיד ניכר ובולט הוא הצד החברתי, אבל תמיד אפשר למצוא אותו לכשיבקשוהו. אפילו בנוגע להמחלוקת הראשונה הגדולה—מחלוקת יהודה ואפרים—שידיעותינו אדותיה כה דלות ומצערות,—אפילו בנוגע אליה עלתה בידי קצת מן החוקרים להוכיח בראיות ובסברות מתקבלות על הדעת, שגם היא היתה מחלוקת בין האצילים, שהתנשאו ואמרו להשתרר על העם ולכבוש אותו ואת אדמתו, ובין ממשלת העם, שנוסדה ונתחזקה על ידי דוד ושלמה בנו. וגם למחלוקת השניה, שיש לה חשיבות ידועה,—מחלוקת היהודים והשומרונים—היה לא רק צד דתי וגזעי, כי גם צד חברתי. ודבר זה יתברר לנו ביחוד כאשר נתבונן אל המחלוקת השלישית החשובה מאד—מחלוקת הפרושים והצדוקים.

והנה יש להעיר קודם כל, שבמחלוקת הראשונה (יהודה ואפרים) היה חבוי כבר הגרעין, שמתוכו צמחו גם שתי המחלוקות הנזכרות שבאו אחריה וגם המחלוקת הרביעית שפרצה לאחר זמן מרובה בין הרבנים והקראים. על דבר זה כבר עמדו הראשונים והרגישו בו. מן הצד האחד אנו מוצאים את הקראים אוחזים במנהגיהם של הצדוקים והבייתוסים כל מקום שהם נחלקים עם הפרושים, ומן הצד השני אנו רואים את כל גדולי ישראל, שידעו את הקראים בראשית צמיחתם בבבל ואחר כן בזמן גדולתם בספרד, מדברים על חדוש דת הצדוקים בידי הקראים, כמו שמדברים על דבר מפורסם, שאין הספק חל בו. ר' סעדיה גאון מספר בפשטות: „ענן הוא וכל איש רע ובליעל הנותרים מתרבות צדוק ובייתוס" 1). רבי אברהם אבן עזרא מדבר על „דרך הצדוקים כענן ובנימין" 2); רבי יהודה הלוי מספר, שבימי יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח התחילה דעת הקראית 3). רבי אברהם אבן דוד אומר: „אחר החורבן נדלדלו הצדוקים עד שעמד ענן וחזקם" 4). וכמו כן הרמב"ם אומר על המינים: „ונקראו באלה הארצות, רוצה לומר מצרים, קראים; ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים" 5). ויש ידים לדבר, שבידי הקראים הקדמונים היה נמצא גם ספר מיוחס לצדיק 6).

אין ספק איפוא, כי הקראים היו קשורים בהצדוקים והבייתוסים. אבל מה היה היחס שבין הצדוקים והשומרונים? על השאלה הזאת יש לנו תשובה ברורה כמעט, כמו שנראה להלן. לעת עתה נעיר רק על הקשר, שהיה בין השומרונים ובין ממלכת אפרים הקדומה. ברור הדבר, כי הקשר הזה היה לא קשר ארצי בלבד, כי אם הרבה יותר מזה. אמת, חלק

---

1) לקוטי קדמוניות, נספחים עמ' 103. ע' שם בגוף הספר עמ' י"ט.
2) הקדמה לפירושו על התורה.
3) כוזרי, ג' ס"ה.
4) ספר הקבלה.
5) פירושו לאבות, פרק א'.
6) ע' מאמרו של רא"א הרכבי „לקורות הכתות בישראל" (דברי ימי ישראל, ח"ג, עמ' 494).

גדול מעשרת השבטים גלה למרחקים וחלק הגון נתערב בישראל בימיהם של חזקיהו ויאשיהו וגם לפני זה. אבל חלק ידוע, ביחוד מעם הארץ הפשוטים אשר נותרו על אדמתם 7), ודאי נבלע בתוך הגוים, אשר הגלה מלך אשור, לאפרים, והיו יחד לעם השומרונים. ובאופן זה עברו להשומרונים המסורות ואופני החיים של ממשלת אפרים הקדמוניה. בניגוד להמון היושב ביהודה, שהיה דבוק במסורות החופש והעמידה ברשות עצמו, מוכשר היה ההמון השומרוני לשעבוד ולהכנע לפני כל מי שבא למשול עליו. ולניגוד הזה היו תוצאות חשובות ורבות הערך.

ב.

ממשלת אפרים נפלה ולא יכפה קום. הערב־רב, אשר ישב בשומרון ובסביבותיה, היה רפה־אונים להתארגן ולהיות לממלכה חדשה ולגוי חדש. עמי הארצות נכנעו לפני המושלים, אשר שמו עליהם מלכי אשור, בבל ופרס והבאים אחרידם, ולא נשמע קולם בין החיים מאות בשנים. רק בשעה שהתחילו הגולים לשוב אל ארץ יהודה ולחדש ימיהם כבקדם, התחילו האיברים המדולדלים אשר בשומרון מפרכסים ומראים סימני חיים. אבל גם התנועה הזאת לא יצאה מתוך שדרות העם הרחבות, כי אם מאת המושלים והרודים בעם היתה זאת. מה אית, כי השתעבדות העם עלתה למעלה ראש.

ראשי השומרונים ראו את עולי הגולה מחיים את האבנים השרופות בערמות העפר, מעלים ארוכה לחומות ירושלים ומקימים את חרבות בית המקדש — ויחר להם ויהיו מרפים את ידי הבונים ושׂוכרים עליהם יועצים להפר עצתם. בראשיתה היה לב אחד לכל עולי הגולה וכולם יחד דחו את „צרי יהודה ובנימין" בשתי ידים. גם זרובבל בן־שאלתיאל, גם יהושע בן יהוצדק וגם „שאר ראשי האבות לישראל" היו כולם בעצה אחת. אבל לאט־לאט פסקה האחדות בקרב העולים. וממשפחת הכהנים הגדולים ו„חורי יהודה" יצאה הרעה לבית ישראל. כאלה כן אלה מהרו להתחתן עם ראשי השומרונים, עם סנבלט וטוביה, ולכרות עמהם ברית ולהיות להם „בעלי שבועה". ביחוד רבו „בעלי השבועה" האלה אחרי אשר עשה נחמיה את ה„אכספרופריאציה" הגדולה שלו־ברכוש „החורים" ו„הסגנים" לטובת העם התובע את עלבונו הוא ונשיו בקיל ובצעקה גדולה 8). „חורי יהודה" נוכחו לדעת, כי יכבד עליהם למשול בעם אשר כזה — בעם היודע לדרוש את זכותו ולמצוא את מגניו; הם הביטו בקנאה על חבריהם בשומרון, היודעים למצוץ את לשד „הגוי הנבל" 9) היושב בשכם.

לכאורה היתה גם ביהודה ממשלה אריסטוקרטית והחורים והסגנים יכלו רק לשמוח עליה. יוסיפוס מספר, כי עד ימיהם של החשמונאים היה המשטר המדיני ביהודה „אריסטוקרטיה עם אוליגארכיה" 10). כלומר: בראש הממשלה עמדו הכהן הגדול —

שמשרתו היתה מורשת אבות — והסנהדרין 11) — שנבחר מן המשפחות המיוחסות בישראל, מן „הכהנים, הלויים והישראלים המשיאין לכהונה". אבל דא עקא, כי הסנהדרין — או אנשי כנסת הגדולה ושייריהם, שהיו יושבים בסנהדרין מימות הנביאים האחרונים ועד שמעון הצדיק ועד בכלל, — היו מסורים להורת ישראל — תורת האחוה והשויון החברתי. ונגד האנשים האלה לא יכלו חורי יהודה עמוד. ולא רק חורי יהודה, כי אם גם הכהנים הגדולים עצמם. אותו יוסיפוס מעיד על הכהנים הגדולים, שעד ימות אנטיוכוס איפטור משלו בעם דוקא „באופן דימוקרטי" 12). ואם יש אשר התעקש אחד מבני הכהנים הגדולים ללכת בשרירות לבו ולעשות את אשר לא יעשה, היתה דעת הקהל מכרחת אותו לעבור על רצונו 13). ואם עמד במרדו — היה מוכרח לצאת את יהודה, כי צר לו המקום שם 14).

כי גדול היה כח הסנהדרין מכח הכהן הגדול בימי מלכות פרס. הסנהדרין נשען גם על כח התורה, גם על כח העם 15) וגם על „פרשגן הנשתון אשר נתן המלך ארתחשסתא לעזרא הכהן הסופר", שעל פיו נתן הרשיון לעזרא למנות „שפטין ודינין" ולענוש בכל מיני עינשין את „כל די לא להוא עבד דתא די אלהך ודתא די מלכא". ואז בא נחמיה — איש הריב והמדון לכל רוצצי העם 16) ומפירי תורתו.

חורי יהודה והסגנים ובני הכהנים הגדולים ראו את עצמם סגורים ומסוגרים מכל עבר. מסורים היו כולם יחד בידי העושים סיג לתורה. אזלת ידם לשנות את המשטר המדיני על פי רוחם. הם היו מרבים אגרותיהם לצרי יהודה ובנימין — „אגרותיהם הולכות על טוביה ואשר לטוביה באות עליהם". אבל מה שאפשר היה בשומרון היה דבר שאי־אפשר ביהודה.

ג.

כל אלה היסודות, אשר לא מצאו להם מנוח בנוף הלאומי שנתארגן ביהודה, מוכרחים היו לצאת אותו ולבקש להם מקום מנוחה באשר ימצאו. שומרון היתה הארץ הכי קרובה ליהודה, ראשיה — בעלי ברית לרבים מיהודה והסדר אשר שרר בה קרוב ללב המתקוממים אשר ביהודה. כי על כן לא יפלא הדבר, אם נראה את מנשה בן הכהנים הגדולים עוזב את ארץ יהודה והולך לכהן במקדש אשר הבטיח לו סנבלט חותנו לבנות בהר גריזים. „וישב מנשה עם חותנו בשומרון ויבאו אליו כהנים וישראלים רבים מירושלים, אשר נשאו גם הם נשים נכריות, וישבו בערי שומרון. וסנבלט נתן כסף וזהב שדות ומקנה לכל הבאים לשכון בשומרון, וירבו ויעצמו בזה הכותים מאד מאד". „ויתקבצו אליהם כל מי שיש לו חטא משפט מות, וכל המחללים שבתות ואוכלים מאכלים אסורים, כי נגרשו או ברחו מירושלים ויבואו אל השומרונים למען הציל את נפשם" 17).

---

7) עי' דברי הימים ב', ל"ד, ט': אשר אספו הלויים שומרי הסף מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל... וזה היה בימי יאשיהו מלך יהודה, זמן רב אחרי גלות שומרון.

8) בנחמיה ה' מסופר דבר „האכספרופריאציה" הגדולה שעשה נחמיה, ובנחמיה ו' אנו מוצאים את הקשר ביהודה על נחמיה. בפסוקים י"ד—י"ג והלאה מסופר על שמעיה בן דליה בן מהיטבאל, ששכרו סנבלט להפיל את נחמיה בפח. בפסוק י"ד — על קשר הנביאה והנביאים, ובפסוקים י"ז וי"ח נאמר: „גם בימים ההם מרבים חורי יהודה אגרותיהם הולכות על טוביה ואשר לטוביה באות לו כי רבים ביהודה בעלי שבועה לו".

9) משלי בן־סירא נ', כ"א, בתרגום ארמי: „עמא סכלא".

10) קדמוניות היהודים XI, 4, 8.

11) לפי פירושו של ר' יצחק הלוי בספרו „דורות הראשונים".

12) קדמוניות היהודים XX, 10, 2. „זיע פערוואלטעטען דען שטאאט נאך דעמאקראטישער וויזע".

13) עי' עזרא י', י"ח—י"ט: וימצא מבני הכהנים אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע בן יהוצדק ואחיו... ויתנו ידם להוציא נשיהם.

14) מעשה מנשה שכהן בבית המקדש בהר גריזים.

15) כורתי האמנה היו כל העם, „הכהנים, הלויים, השוערים, המשוררים, הנתינים וכל הנבדל מעמי הארצות אל תורת האלהים, נשיהם, בניהם ובנותיהם". נחמיה י', כ"ט.

16) נחמיה ה', ז': ואריבה את החורים ואת הסגנים; ו', י"ז: גם בימים ההם מרבים חורי יהודה...; י"ג, י"א: ואריבה את הסגנים; שם, י"ז: ואריבה את חורי יהודה.

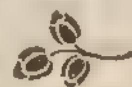
17) קדמוניות היהודים XI, 8.

והנה יש להעיר קודם כל על המאמר: „וירבו ויעצמו בזה הכותים מאד מאד", שהוא נאמר לשיעורין. אם „סנבלט נתן כסף וזהב שדות ומקנה לכל הבאים לשכון בשומרון" — אז יש לחשוב אדרבה, שהשומרונים התרוששו על ידי זה ולא רבו ולא עצמו. אילו היה הדבר להפך והבאים לשכון בשומרון הביאו עמהם כסף וזהב וכו' וכו', כי אז אפשר היה לומר, שהכותים רבו ועצמו על ידי החיל אשר בא להם מן החוץ. אבל סנבלט, אשר עמד בראש „חיל שומרון" 18) וימשול בארץ בכח החיל הזה, לא כן עשה: הוא הביא אל ארצו אנשים מן החוץ ויתן להם את מיטב הארץ. זאת אומרת: סנבלט יצר בארצו מעמד של אצילים בעלי אחוזות, אשר רבו ועצמו על חשבון הארץ ויושביה; במלים אחרות: סנבלט מלא את תאותיהם של החורים והסגנים וכל הנלוים עליהם, אשר יצאו מיהודה בידים ריקות.

אנו יודעים איפוא את ההבדל בין נחמיה וסיעתו ובין סנבלט וסיעתו: נחמיה הכריח את החורים ואת הסגנים, כי ישיבו להעם את שדותיהם, כרמיהם, זיתיהם ובתיהם והכסף והדגן והתירוש והיצהר, אשר הם נושים בעם, אבל סנבלט נתן למנשה בן הכהנים הגדולים וחבורתו כסף וזהב, שדות ומקנה. מי היו בני סיעתו של נחמיה? — „כל הקהל" 19). מי היו בני סיעתו של סנבלט? — חבורת נושאי הנשים הנכריות, מחללי השבתות, העבריינים, הבורחים מחרב המשפט והשואפים לבלוע חיל זרים.

אבל ההתנגדות שבין שתי סיעות הללו עלתה בהכרח למדרגת התנגדות דתית: נחמיה בא בכח התורה, כפי שנמסרה מהנביאים לאנשי כנסת הגדולה, — זאת התורה המתנגדת ניגוד גמור לממשלת האדם באדם לרע לו, המחוקקת את חוקי השויון והאהבה והמקללת — מראשוני נביאיה ועד אחרוני אחרוניה — את עושקי הדלים ורוצצי האביונים. כל זמן שהסיעה המתנגדת עמדה בגבול התורה הזאת, היתה מחוסרת כל נשק הגיוני, לא משנה התורה ולא פרשת קדושים ולא פרשת משפטים, לא ישעיה, לא יחזקאל ולא מלאכי האחרון שבנביאים — אף לא על אחד מאלו יכלו לסמוך החורים והסגנים. על כן הלכו החורים והסגנים וכל כנותהון ובנו להם במה בפני עצמם על הר גריזים, ומעל הבמה הזאת הפיצו תורה חדשה, אשר בתורת הנביאים כפרה לגמרי ובתורת משה הודתה כאלו כפאה שד. ככה נולדה תורת הכותים. אמנם אמת הדבר, כי ברבות הימים קלטה תורת הכותים יסודות חדשים מתורת הפרושים והחסידים האיסיים. אבל בשעת ההפרדות החלו החורים והסגנים לעזוב לגמרי את תורת ישראל ולבקש להם תורה חדשה להצדיק על ידיה את תאותיהם הרעות, זאת תורת היונים המחייבת את העבדות והמבזה את העבודה בזוי מוחלט.

(סוף יבוא).

מכתבים אל המערכת.

I.

(תשובה למבקרו.)

בנומר ט' של „העולם" בקר ה' ח"י קצנלסון את ספרי „תורת החשבון" ובא לידי מסקנות אלה: א) „ערכו (של התאר) מצד ההשקפה הפדגוגית אינו חשוב ביותר"; ב) „המקצוע הזה (למוד המתמטיקה) איננו עומד שם (בגמנסיה ביפו) על מדרגה גבוהה ביותר". — אם אמנם אין משיבים על דברי מבקר, אבל כיון שמסקנותיו של ה' קצנלסון מיוסדות בעיקרן, לפי הודאת עצמו, על חסרון ידיעות אחרות, לפיכך מרשה אני לעצמי למלא את חסרונו.

ה' קצנלסון „איננו יודע, היכן הם בתי-הספר התיכונים, ששנות תלמודים הרביעית והחמישית שבהם (המלה „שבהם" לא לי היא) נכנסות לגדר המחלקה הראשונה". תשובה: בכל העולם. בכל מקום גומרים בי"ס עממי בן ארבע מחלקות, שבו לומדים ארבע שנים חשבון, ואז נכנסים אל המחלקה הראשונה של בי"ס תיכוני, וגם אצלנו יש על יד הגימנסיה שלש מכינות ולשנה הבאה נוסיף עליהן רביעית.

ה' קצנלסון „איננו יודע את הפרוגרמה המתמטית הנהוגה בגמנסיה העברית ביפו". תשובה: חבל! אנו מדפיסים בכל שנה פרוגרמות ושולחים אותן לכל דורש וגם לכל המערכות העבריות. ישריח נא הא' ק. לקרוא פרוגרמה כזו, ואז אפשר שישנה את דעתו בדבר מצבו של מקצוע המתמטיקה בגמנסיה שלנו. — ועוד עלי להעיר, כי כל החסרונות שמנה המבקר הנכבד בספר, חושבים אחרים (מתמטיקים-פדגוגים מומחים) דוקא למעלות (עי', למשל A. Höfler, Didaktik d. mathem. Unterrichts, Leipzig 1910. ועי' עוד Bord, Reidt, Gutzmer, Klein וכו'.) בטוח אני, שאלמלי רצה ה' קצנלסון להתרומם מעל להעוגה הפדגוגיקה הרוסית, כי אם היה זהיר יותר במשפטיו.

בכבוד הראוי

ד"ר א. ב. רוזנשטיין, יפו.

II.

ליובל החמשים של העתונות הרוסית-עברית החליט ועד החברה העברית להסתוריה ואתנוגרפיה לקבוע פרס בעד חבור, שיהיה נכתב בשפה הרוסית, ויכלול בתוכו תולדות העתונות היהודית (העברית, היהודית והרוסית) על פי תנאים אלה:

א) כמות החבור צריכה להיות לא פחות מעשרה גליונות של דפוס.

ב) סכום הפרס — 400 רו"כ; ואם החבור יכלול בתוכו רק תולדות העתונות הרוסית-העברית בלבד או העתונות העברית והיהודית בלבד תנתן לכל חבור מחצית הפרס: 200 רו"כ.

ג) את החבור אפשר להגיש לועד של החברה בכתב-יד או נדפס. באופן הראשון, צריך לרשום על החבור, כשיודפס, שזכה בפרס הנזכר.

ד) זמן הגשת החבור — לא יאוחר מיום 1 אפריל 1912.

על אודות פרטי הפרס לפנות אל הועד של החברה העברית להסתוריה ואתנוגרפיה:

Въ Комитетъ Еврейскаго Историко-Этнографическаго Общества, С.-Петербургъ, Бассейная 35.

III.

עורך נכבד!

בבקשה לתת בעתונך מקום להודעתנו זו:

השיירא השניה, שסדרה לשכת המודיעין בוינא לשם נסיעת טיול לארץ ישראל, תצא מטריאסטי ביום הרביעי לחודש מאי ש"ז. לנוסעים ינתנו באניה מאכלים כשרים. מחיר הכרטיסים מטריאסטי עד יפו וחזרה (באניה מהירה) הוא: במחלקה א' — 590,10 פר'; במחלקה ב' — 401,10 פר'; במחלקה ג' — 166 פר'; במחלקה ד' — 110 פר'. אין מקומות נפנים באניה אלא למי שמקדים לשלוח את כל מחיר הכרטיס. המועד האחרון הוא 24 באפריל ש"ז. פרוספקטים אפשר לקבל חנם מאת הלשכה עפ"י האדריסה הרשומה מטה.

בב"צ לשכת המודיעין

שעל יד המרכז לציוני מערב אוסטריה.

האדריסה:

Informationsbureau für Palästina und die Türkei, Wien IX, Türkenstr. 9.

IV.

אדון נכבד!

הואילה נא להדפיס בנומר הקרוב של עתונך את הדברים האלה:

ודאי יש הרבה צעירים היודעים עברית ושיש להם היכולת והרצון

18) „חיל שמרון" נזכר בנחמיה ג', ל"ד: ויאמר (סנבלט) לפני אחיו וחיל שמרון. ובקדמוניות היהודים XI, 8: ויקם (סנבלט) עם שמונת אלפים איש מחיל השמרונים. השאלה על אדות היחס שבין שני סנבלט אלה ידועה.

19) נחמיה ה', י"ג.

לנסוע בימי הקיץ לארץ ישראל לחדשים אחרים לשם טיול. מר שנקין אמר לי, כי הלשכה שלו אשר בארץ ישראל תשתדל להנעים לצעירים האלה את נסיעתם ולהיות להם לעזר בכל הנחוץ.

ומשום שבני אומר לנסוע לארץ ישראל לשם טיול, לפיכך אני מבקש את כל הרוצה להשתתף עם בני בנסיעה זו, כי יואיל להודיע למערכת „העולם" את חפצו, ואז יודעו לו כל פרטי הנסיעה. הנסיעה תעלה לכל צעיר במאתים (200) רוב' בערך.

בב"צ ש"י ווליקובסקי, מוסקבה.

בציונות.

חליפת מכתבים בין הועד הפועל הציוני המצומצם ובין נשיא ה„אליאנס" בפאריז.

א.

קלן, כ"א בפברואר; 1911.
אל נשיאות האליאנס בפאריז.
אדונים נכבדים מאד!

כסמכי על השיחה, שהיתה בימים האחרונים לחברי בנשיאות של ההסתדרות הציונית, מר י. ח. כהן, עם סגן הנשיא שלכם מר שלמה ריינאך, אני מוצא לנחוץ לברר לכם גם בכתב את השקפת הנשיאות שלנו על הענין, שעליו נסבה השיחה הנזכרת בין האדונים ריינאך וכהן.

צר לנו מאד, כי מלחמת-הדעות, שפרצה בקרב היהודים העותומאנים בדבר השאלות היהודיות הכלליות הגדולות, העומדות על הפרק, קבלה בירחים האחרונים צורה, העלולה להזיק לכלל ישראל, וקודם כל עלולה היא להעמיד בסכנה את היהודים העותומאנים. כשמתעוררת תנועה תקיפה בקרב היהודים העותומאנים ואנשים באים ואומרים עליה, שהיא מסוכנת למדינה, וביחוד אם אותם האנשים המוציאים את הדבה הם יהודים, שוב אי-אפשר שלא יהיה ברור לכל איש מבין דבר, שחשד הבגידה והבאת סכנה לממלכה מוכרח להתעורר נגד כל היהודים העותומאנים. לפיכך דורשים עניניהם הכללים של היהודים דרישה נמרצת, כי יושם בטורקיה קץ לשיטה זו של מלחמת הדעות, שבתרה בה קבוצה קטנה של פובליציסטים.

ברצון מרובה שמעתי מפי מר כהן, כי מר שלמה ריינאך מסכים להשקפה האמורה וכי הוא חושב לעשות דברים המתאימים להשקפה זו. מפני שאותם החוגים, המתנגדים להציונות במובן האמור, ודאי נשמעים להוראות והעצות המתקבלות מאת האליאנס, אין כל ספק, כי ההשפעה מצד ה„אליאנס" היתה מביאה במדה מרובה לידי התוצאות המבוקשות.

מצדי כבר הוריתי לחובבי הרעיון שלנו בטורקיה, כי ישתדלו בכל האפשר להמנע מכל בטוי ומעשה, העלולים להגדיל את הסכסוך הקים לצערנו או לפרנס את הפולמוס, בזמן שהוא עלול לגרום הפסד לאינטרסים הכללים של היהודים. רק בשעה שבא אחד הפובליציסטים הקונסטאנטינופולים לתאר את הציונות בצבעים שחורים ולהכריז עליה כי תנועה זו מסוכנת לכלל ישראל, הרי אני מוכרח להסכים לכך, כי ישתמשו ידידינו באמצעים הראויים לדבר, להגן על הציונות מפני אויביה.

אני מרשה לעצמי להביע את תקותי, כי עפ"י השיחה, שהיתה בין האדונים ריינאך וכהן, יצא מאתכם דבר להמורשים שלכם שבטורקיה, להעיר את היהודים העותומאנים, הנותנים ערך מרובה לדעותיכם, כי אין אתם מסכימים אל הטכסיס, שאחזו בו עד עתה וכי אתם רואים בו, להיפך, סכנה להכלל הישראלי כולו.

קבלו נא אדוני הנכבדים מאד את רחשי הכבוד, שאני הוגה לכם.

בשם הנשיאות של ההסתדרות הציונית ד. וולפסון.

ב.

פאריז, ג' במרץ 1911.
למר ד' וולפסון, נשיא ההסתדרות הציונית בקלן.
נשיא נכבד מאד!

בתשומת-לב מרובה קראנו את מכתבך מיום כ"א בפברואר והיכף מסרנו את תכנו לחברי הועד המרכזי אשר מחוץ לארץ, כי יחוו את דעתם עליו.

בנוגע להפולמוס, שנתעורר בטורקיה לרגלי הציונות, אתה מיחס לה„אליאנס" תפקיד והשפעה, שאין המציאות מאמתת אותם כלל.

אנחנו עובדים בטורקיה זה קרוב לחמשים שנה. הפרוגראמה המסוימה, שאנחנו עמלים לכלכל על פיה את מעשינו בארץ הזאת ובכל הארצות ושממנה לא זזנו לעולם, היתה: לעבוד לטובת הרמת המצב החמרי, הקולטורי והמוסרי של היהודים, ולקבוע בלב בני הנעורים יחד עם ידיעת היהדות והאהבה אליה גם את הדבקות במולדתם ושמחת העבודה לשם תחיתה. ברוח זה אנו הולכים בדרכנו מאז ועד היום בלב מלא בטחון, כי אנחנו ממלאים את חובתנו אל היהודים העותומאנים בכל, אשר נוטל עלינו.

כשנקבע המשטר החדש בטורקיה והוכרז חופש העתונות בארץ, השתמשה בזה הציונות בכדי לברר את הפרוגראמה שלה ולעשות לה נפשות. כמובן, להציונות היתה הזכות לכך. מעולם לא עלה הדבר על לבנו לערער על הזכות הזאת, ואעפ"י שיחסנו אנו לשאלה זו היה מה שהיה לא עשינו אפילו דבר קל שבקלים לעמוד לה לשטן על דרכה. אבל ראשי-המדברים שבציונות לא הסתפקו בזה בלבד לפרסם את דעותיהם. בעת שעמלו לתת לדעותיהם מהלכים בקרב השדרות ההן, שעדיין לא למדו להבין כראוי את ערך „המלה הנדפסת", יש שהתנפלו בחריפות, שראוי להצטער עליה, על אלה שלא כמחשבותיהם או שראו בהפרופאגאנדה שלהם סכנה ליהודים העותומאנים. לדוגמא הרינו מזכירים לכם את הלעז, שהוציאו העתונים הציוניים, ואפילו ה„וועלט", על ה„אליאנס", מטרותיה, מוסדותיה ואפני עבודתה. ובכל זאת לא פרסמה ה„אליאנס" מעולם אפילו מלה אחת כדי להשיב על כל ההאשמות הללו. המתונים והנבונים שבין יהודי טורקיה, אלה שיש להם השפעה המוסרית היותר גדולה, רגו לחובה את הפרופאגאנדה של הציונות בטורקיה. לאחר שהממשלה החדשה עשתה לה לקו להגביר את הקשר שבין היסודות הלאומיים השונים שבמדינה, יכלו היהודים להוכח, כי בפרסום האידיאות הציוניות ראו החוגים העותומאניים השרשת רעיון ההתבדלות, העלול להעמיד בסכנה את האחדות הלאומית.

העתונים הציוניים הם הם שהתחילו ב„שיטת-המלחמה" ההיא שע"ד תוצאותיה המעציבות אתה מדבר כיום הזה.

הן טבעי הוא הדבר, כי היהודים העותומאנים ההם, אשר לא הסכימו אל העבודה הציונית, נסו להסתלק הסתלקות גמורה מאותה התנועה, שנראית להם מסוכנת. הם ענו מצדם על ההתנפלות; הם ראו לנכון להגן על עצמם ולהצטדק לפני יתר תושבי-המדינה. ההתנפלות היתה קשה, וממילא היתה קשה גם ההגנה, ובהכרח הפריזו שני הצדדים על המדה.

היום אתה מבקש מאתנו, כי נשפיע על מורשינו, כי יהיו מתונים במעשיהם. יכולים אנחנו רק לחזור על מה שכבר אמרנו למעלה: ה„אליאנס" לא התחילה במלחמה וגם לא תמכה בה. אין שום הסתדרות, עתון או סופר בטורקיה אשר קבלו מאתנו איזו הוראה או תמיכה. אין לנו דבר עם התנועה הזאת; גם לא נדרשנו מעולם להשפיע את עצתנו בדבר. היהודים העותומאנים יכולים בעצמם לשפוט, מה היא חובתם ויעשוה ומה אינטריסיהם בתור יהודים ובתור נתינים עותומאנים דורשים מהם. אלה, שיש להם יפוי-הכח לדבר בשם ה„אליאנס", נצטוו להמנע מכל מיני סכסוכים דתיים ופוליטיים, הם אינם יוצאים מחוץ לגבולות המצב הניטראלי הזה, וחפצנו הוא, כי גם לעתיד ישארו עומדים מחוץ לכל אגיטאציה, כמו שעשו את הדבר עד בה. מפני שהמלחמה, שאתה מדבר בה, לא נתמכה על ידינו ואף אחד ממורשינו לא השתתף בה, אין אנו יודעים למי נפנה בעצתנו עצת מתינות ושלום.

משתפים אנו את רצוננו לרצונך, כי המלחמה, שאתה מצטער עליה, תחדל, וכמוך כמונו הרינו מתאוים עד מאד, כי יושם קץ להסכסוך, העלול לגרום נזק ליהודים העותומאנים.

קבל נא, נשיא נכבד, את רגשי הכבוד אשר נרחש לך.

ועל החתום: הנשיא נ. ליווין.

המזכיר י. ביגאר.

ג.

קלן, ט' באפריל 1911.

אל נשיאות האליאנס, כפאריז.

ארונים נכבדים מאד!

קבלתי את מכתבכם הנכבד מיום השלישי לחדש שעבר והריני מצטער מאד, כי מצב בריאותי, שהכריח אותי לנסוע למשך שבועות אחדים לחבל הנגב, מנע ממני עד היום את היכלת לחזור ולדון באותו ענין.

ביחוד מצטער אני על אחור זה מפני שהריני מוצא לנחוץ להעיר אתכם על דברים אחדים במכתבכם, שבהם אתם מציירים את מצב־הענינים בטורקיה באופן בלתי־מתאים אל המציאות.

מה שאמרתם, כי תיכף לאחר הריבולוציה הטורקית התחילה ההסתדרות הציונית עושה פרופאגאנדה גדולה בעתונות, כי מצדכם לא נעשה שום דבר לסכל את מחשבותינו, אבל אנחנו מצדנו התנפלנו התנפלות נמרצת מאד על אותם החוגים והאנשים, שהתנגדו לרעיוננו, ולא עוד אלא שהוצאנו לעז עליהם, — כל הדברים האלה מיוסדים מתחלתם ועד סופם על הנחות, שאי־אפשר להתאימן אל גוף המאורעות, המאושרים ע"י תעודות.

בחודש יולי שנת 1908 היתה המהפכה בטורקיה, ורק בקיץ שנת 1909 התחילה פרופאגאנדה ציונית מסודרת באחדים מן העתונים הטורקיים. אבל בטרם שנעשה הדבר קבלתם אתם, ארוני, את פני הדיליגאציה של הפרלמנט הטורקי, שנשלחה לאירופה, בהלשכה הפאריזאית שלכם, ובשעת מעשה נשא נשיאכם, מר נארסיס ליווין, נאום, שבו ציין את הציונית בתור רעיון, המתנגד לאינטירסי טורקיה, וגם הטעים הטעמה מיוחדת את הניגוד הנמרץ שבין הציונות ובין ה„אליאנס". זו היתה ההתנפלות הגלויה הראשונה, ואתם, ארוני, הן לא תכחדו, כי אתם הייתם המתחילים בדבר.

כיוצא בזה אתם מחליטים במכתבכם, כי אין הסתדרות, עתון או סופר בטורקיה, אשר קבלו מאתכם איזו הוראה או תמיכה. גם החלטה זו אין לה יסוד במציאות. בקיץ שנת 1909, בשעה שהייתי בעצמי בקונסטאנטינופול, שלחתם למר פירנאנדיץ הרצאה על אודות קבלת פני הדיליגאציה הטורקית ועל הנאום שנשא הנשיא שלכם, על מנת להפיצה בין הקהל, והוא, ה' פירנאנדיץ, שלח אותה ע"י האדון ביניבישתי, הדירקטור של ביה"ס אשר לה„אליאנס" בקונסטאנטינופול־גאלאטה, לעתונים הרבה בבקשת לפרסמה ברבים. גם החלטתכם ששום עתון לא קבל מעולם מאתכם איזו הוראה מוכחשת, כמו שנראה לי, ע"י עובדה זו. לפני ירחים אחדים שלח סגן־הנשיא שלכם, מר שלמה רייגאך, מכתב להאדון דוד פריסקו, המו"ל בקונסטאנטינופול את העתון „איל טימפו", — עתון, שאחרי כל הדברים שנגלו על אודותיו ברבים בחדשים האחרונים, אין אני צריך לסמן את אפיו, — ובאותו מכתב כתוב לאמר:

„הרבה פעמים נזדמן לי לדבר על אודות הציונות עם מנהיגי טורקיה המחודשת, שהם, בכל יתר הטורקים, אוהבים נאמנים הם לה„אליאנס". חושש הייתי, שמא יתיחסו האנשים האלה מתוך רצינות לאותה התנועה הריאקציונית ומרובת השטות והדמיון, אשר בארץ כטורקיה של עכשיו מתנגדת היא לא רק אל הרגשות הלויאליים, כי אם גם אל שכל האדם הבריא. אבל בכל פעם נוכחתי, — והוכחה זו הקילה מן המשא שמכביד על לבי, — כי האדונים הללו, בעלי־שיחתי, אינם מיחסים ערך מיוחד למהותה ולכחה של הציונות. אני רואה בציונות שני יסודות. מן הצד האחד הוא יסוד סימפאטי מאד בלי שום ספק: היהודים, הנרדפים בארצית שונות, נמלטים ממציאות מרה ומדבאה לעולם החלומות. היסוד השני, שבעיני אינו מעורר שום יחס של כבוד, היא הרדיפה אחרי הכבוד, התשוקה למעשה ריקלאמה, הנעשה ע"י אגיטאטורים ידועים. בארצות, שהיהודים נרדפים בהן, יכולה הציונות לשמש הזית־תנחומים. אבל בטורקיה אינה אלא הבל ורעות־רוח".

חושב אני, כי ההוראה, שנתן הארון סגן־הנשיא במכתב זה, ברורה היא כ"כ, עד שאי אפשר לטעות בה.

הטעמים והנימוקים, שהיו יכולים להביא את הארון סגן־הנשיא שלכם לידי כתיבת מכתבו זה, אינם מובנים לי בשום אופן, לאחר שאתם בעצמכם הדגשתם במכתבכם, כי לפי דעתכם יכולים היהודים העותומאנים לשפוט בעצמם, מה היא חובתם ויעשוה ומה שאינטריסיהם האמתיים בתור יהודים ואזרחים עותומאנים דורשים מהם.

אתם מודיעים אותי, ואני לא חכיתי לאחרת, כי כל אלה, שיש להם יפוי־הכח לדבר בשם ה„אליאנס", קבלו פקודה להתרחק מכל מיני סכסוכים דתיים ופוליטיים. אבל לצערי באים העובדות והמעשים ומתנגדים לדבריכם אלה ניגוד נמרץ. המציאות מוכיחה, כי בכל מדינת טורקיה בתי־הספר שלכם הם מרכזי הרוח, שאין כמוהו אויב לנו ולותם בגו, כי פקידי בתי־הספר שלכם בקונסטאנטינופול לוחמים מלחמה נמרצת וקשה מאד נגד האגודה להתעמלות „מכבי", החשודה בעיניהם על הנטיה לציונות; כי אחד ממורי בתי־הספר שלכם בסאלוניקו עומד שם כראש התנועה נגד הציונות. אי אפשר שאינכם יודעים, ארוני, כי בכל מדינת טורקיה אין גם יהודי אחד שיטיל ספק בדבר, שה„אליאנס" מתנגדת אל הציונות ונלחמת בה. וודאי לא תוכלו להתפלא על זה, שהקריאות שאתם קוראים לשלום ולניטראליות לא תעשינה את הרושם המבוקש, מאחר שחברי השלטון העליון משמשים במעשיהם דוגמה שכזו.

האמינו נא לי, אדוני, כי הפולמוס נגדכם מצער אותי אולי יותר מאשר תשערו בנפשכם. לפיכך אני מצמצם את תשובתי בגבולות הטענות, שהבאתי אותן למעלה ושנראו לי לנחוצות ביותר. על הרבה טענות אחרות שיש לי עליכם אני עובר בשתיקה.

בצער גדול ראיתי מתשובתכם, כי אינכם מוצאים לנחוץ להתערב בדבר ולעצור בעד מלחמת־האחים, העלולה לגרום נזק לכל היהודים העותומאנים.

גם מכאן ולהבא אוסיף לכבד ולהוקיר במאד את המטרות הנעלות והקדושות של ה„אליאנס" ואת הגדולות שהרבתה לעשות במקצועות שונים; גם מכאן ולהבא אוסיף לתמוך בכל לבי במפעליה הפילאנטרופיים והסוציאליים, ועד כמה שיש בכחי אתנגד לכל מלחמה הערוכה כנגדם. ולפיכך הריני מוסיף עדיין לקוות, כי השלטון שלכם יתעשת ויעלה בזכרונו אותו הרוח, שעורר לפעולה ולעבודה את מיסדי ה„אליאנס", אותו הרוח, שהונח ליסוד בשם הגדול והנכבד אשר נקרא על חברתכם.

אחרי שהסניף ההולאנדי שלכם פרסם ברבים את המכתבים שהחלפנו, רואה אני חובה לעצמי, בכדי להגן על תנועתנו מפני האשמות־שוא, לפרסם ברבים גם מצדי את הקוריספונדינציה כולה.

בכל אופן תמצאו אותנו תמיד נוטים לשלום.

ברגשי כבוד נעלה

בשם הנשיאות של ההסתדרות הציונית.

דוד וולפסון.

ברוסיה.

שאלת האכסטרנים היהודים בדומת הממלכה. בשלשים במרץ הוכנסה אל דומת־הממלכה שאלה בדבר האכסטרנים היהודים בחתימת 58 מחברי האופוזיציה. מפני שימי הבחינות ממשמשים ובאים דרשו מגישי־השאלה, כי השאלה תתברר תיכף ומיד.

הדיפוטאט פרידמאן, שחתם על השאלה ראשונה, הוכיח בנאומו, עד כמה פתרונה דוחק את השעה. הנואם הרצה את תולדות ההגבלות, הנעשות ליהודים במקצוע ההשכלה משנות השמונים ואילך, ואת השתלשלות קביעת הנורמה הפרוצנטית בבתי־הספר למיניהם. ואולם קביעת הנורמה לא החלישה את שאיפת הצעירים היהודים להשכלה. ויהי להיפך, כי הצעירים היהודים לחמו בכל המכשולים, שהניח מיניסטריום ההשכלה על דרכם, ומי שמצא את דלתות בתי־הספר אשר לממשלה נעולות בפניו, נכנס אל בי"ס פרטי או היה לאכסטרן. מאות אכסטרנים נבחנו שנה שנה על יד בתי־הספר הבינונים על מנת להכנס אל האוניברסיטות שבחו"ל, יען כי אל האוניבירסיטאות שברוסיה זכו להכנס רק בעלי מידאליות הזהב. החלטת מועצת המיניסטרים מן י"א במרץ, שתהא הנורמה הפרוצנטית חלה גם על האכסטרנים היהודים, שוללת מהם כל אפשרות לקבל תעודת־בגרות, יען כי נוצרים אכסטרנים כמעט שאינם במציאות כלל. לגזרה כזו לא הגיע גם:

שוואריץ בשעתו. סוף סוף המציאה הממשלה תחבולה לסגור בפני היהודים לא רק את האוניברסיטאות הרוסיות, כי אם גם את אלה שבחו״ל, וכדי להפיק את זממה לא בושה גם להפריע את הסעיף 86 של התוקים דיסוריים.

אחרי פרידמן הגינו על השאלה גם הדיפוטאטים ד ו ד י צ׳ ו ב ו נ י ק ו ל ס ק י.

הדיפוטאט האוקטיאבראי ל י ר ו ב ה מצא את החמר היורידי, המונח ביסוד השאלה, למסובך מאד, והביע את חששו, כי הוכוחים השטחיים עלולים להביא לידי רחוי השאלה עצמה, ולויכוחים מפורטים לא תספיק השעה; לפיכך הציע בשם המרכז למסור את השאלה לקומיסיה ולהטיל על הקומיסיה חובה, שתמציא את הרצאתה עד י״ט באפריל.

העמדה למנין הדעות השאלה: אם צריך לברר את הענין ת י כ ף — ונדחתה. אח״כ העמדה למנין ודעות הצעת המ ר כ ז, אם צריך למסור את ברור הענין לקומיסיה בהגבלת זמן, אבל חברי המ ר כ ז ע צ מ ו חוו את דעתם נגד ההצעה הזאת.

ובכן נקברה שאלת האכסטרנים היהודים קבורת עולמית...

ש א ל ת ה ח י ל י ם ה י ה ו ד י ם ב ד ו מ ת ה מ מ ל כ ה. בישיבה חשאית של דומת-הממלכה נתבררה ההצעה בדבר מספר הצעירים, שעליהם להקרא שנה שנה לצבא, בסטינוגראמות הרשמיות הובאו רק ידיעות מעטות ע״ד הויכוחים החשובים מאד, שהתעוררו באותה ישיבה, כדי לברר את הסבות הגורמות להשתמטות מעבודת-הצבא.

הדיפוטאט ז א מ י ס ל ו ב ס ק י מוכיח עפ״י רשימת שנת 1910, כי מספר היהודים המשתמטים עצום הוא כמו שהיה. בס״ה לא באו אל הצבא 20,252 אנשים ומהם — 11,239 יהודים. רב מאד הוא מספר המשתמטים גם בין המושלמים. על יסוד זה מחליט זאמיסלובסקי, כי כל הגרעון עולה בחלקם של בני-הנכר, ותמורתם נלקחים לצבא האכרים הרוסים.

הדיפוטאט נ י ס י ל ו ב י ץ אמר, כי הוא כבר ענה פעם לזאמיסלובסקי בדבר הגרעון מצד היהודים על יסוד מספרים לקוחים מספר אחד, שלא נודע להנהגת שלטון הצבא, והוא העיר כבי את השלטון על הספר הזה וגם בקש ממנו, כי יפרסם ברבים את מצב-הענינים עפ״י עובדות ומעשים כמו שהוא.

מ א ר ק ו ב ה ש נ י רואה בהשתמטות היהודים מעבודת-הצבא לא אסון, אלא הצלחה למחנה הרוסי. צריך להסום את הדרך אל המחנה לא רק בפני היהודים בלבד, אבל בפני כל אלה, שדמי יהודים נוזל בעורקיהם, יען כי כל האנשים האלה אסון הם לצבא. כל פקידי-החיל, שערותם נאמנה, מעידים, כפי שמחליט מארקוב השני, כי היהודים מכניסים רוח פרצים ומרד אל המחנה, ולפיכך מחויב שלטון הצבא להשתדל, כי הוכנס כהקדם היותר אפשרי הצעה להרחיק את היהודים מן העבודה בצבא לגמרי.

המרצה ו. ו. ח ו ו א ש צ י נ ס ק י (אוקטיאבראי שמאלי) אומר, כי הקומיסיה לעניני ההגנת על הממלכה סברה, כי אין כל יסוד לערבב את השאלה הלאומית בשאלת העבודה בצבא.

לאחר גמר הויכוחים נתקבלה, עפ״י הצעת הדיפוטאטים זאמיסלובסקי ווויאזיגין, נוסחת-המעבר הזאת:

„דומת-הממלכה מבעת את רצונה, שתתברר סבת הגרעון הגדול, ההולך ונשנה בכל שנה בקרב הצעירים הנקראים לצבא מבין היהודים, המושלמים, הפולנים והליטאים וגם און היחס הפרוצנטי של היהודים הנקראים לצבא אל מספרם הכללי ברוסיה,—ועוברת אל סדר היום״.

בחוץ-לארץ.

ה ב ח י ר ו ת א ל ה ל א נ ד ט א ג ב ב ו ק ו ב י נ ה לא נגמרו עדיין. כידוע, יש שם פרוד בין היהודים הלאומיים עצמם, שנפרדו לשתי קבוצות: זו של נבחר הרייכסראט הד״ר שטרויכר וזו של הפרופיסור קלנר. הבדלים פרינציפיאלים אין בין שתי הקבוצות הללו. שני המנהיגים דגם עברים לאומיים וציונים. תוצאות יום-הבחירה הראשון (2 באפריל למנין החדש) היו לטובתו של שטרויכר: בהקוריה הכללית של הקהלות הקטנות נבחר הד״ר כ״ץ, הנוטה אחרי שטרויכר. בקורית-הבחירה הכללית מן הערים לא הביאו הבחירות לידי שום תוצאה. הדעות נחלקו באופן זה: הד״ר ווייסילבירגיר (מחסידיו של שטרויכר) קבל 4,854 דעות, הפרופיסור קלנר—4094, האשכנזי סקדל—3273 וסוציאל-דימוקראט אחד—1,349 דעות. וכבר נעשו בחירות שניות וגם הפעם לא קבל אחד מן הקאנדידאטים רוב מכריע. הבחירות האחרונות עומדות להיות בכ״ז אפריל.

א נ ט י ש מ י ו ת ב פ ר א נ צ י ה. התנועה האנטישמית הולכת ומתפשטת בפראנציה, ובעת האחרונה כבר חדרה אל תוך מפלגת הפועלים. לפני ימים אחדים נערך בפאריז מיטינג של סינדיקאליסטים ואנטישמים לשם מלחמה נגד המאסונים והיהודים. היו״ר במיטינג זה היה פאטו המפורסם, מזכיר הסינדיקאט של האילקטרוטיכניקים, הנקרא בפאריז בשם „מלך האילקטרון״. הסינדיקאליסט ז׳צנאווין קרא הרצאה, אשר בה השתדל להוכיח, כי המאסונים והיהודים הם אויביהם היותר גדולים של הפועלים הפראנציים כי הפינאנסיסטים היהודים אומרים לשעבד להם את הפרוליטריון הפראנצי. נחוץ הדבר — קרא הנואם — כי מפלגת הפועלים יפקח סוף סוף את עיניו ויראה, כי המאסוניות אינה אלא כסות-עינים להוהרות הקוסמופוליטית. וההרצאה נגמרה לקול קריאות: „הלאה רוטשילד! הלאה היהודים!״...

בעתונות הסוציאליסטית עוררה השתתפותו של פאטו במיטינג של אנטישמיים התמרמרות נמרצת מאד. הירווי עירך, העתון «Guerre Sociale»„ היושב עתה כלוא בבית-האסורים, יצא במאמר חריף נגד פאטו. „יהיו חשבונותינו עם הפינאנסיסטים מזרע-היהודים מה שיהיו, — כותב הירווי — אבל צריכים אנחנו להודות, כי האנטישמות אינה אלא הכטוי היותר גס של הקליריקאליות. מעבר לב אריקאדות אין להתרפק באהבה לא על הנזירים, לא על הרויאליסטים וגם לא על האנטישמיים, ולא לפאטו לשבת ראש, באספה, שז׳אנוויין קורא בה הרצאה אנטישמית״.

האנארחיסט הידוע סיבאסטיאן-פור, שפאטו הוא תלמידו וידידו, ערך אליו בעתינים מכתב גלוי מלא זעם והתמרמרות. סיבאסטיאן-פור אינו רוצה עויין להאמין, כי עבר פאטו אל האנטישמיים לגמרי, ומקוה, כי הוא עתיד להתחרט ולהפסיק את התחברותו לז׳אנוויין.

גם הפועלים היהודים שבפאריז ערכו מיטינג של מחאה נגד פאטו.

ביום 5 אפריל היתה ב ו י נ ה קונפירינציה להועד הגאליצאי, שנוסד בהצעת י ק״א לתקון המצב החומרי והרוחני של יהודי גאליציה. נתבררה ההצעה ליסד אגודה בשם „עזרה-עצמית״. מטרת האגודה הזאת תהיה: לפתח את התעשיה הביתית, ליסד בשביל בעלי-המלאכה והסוחרים אגודות לקנות חומרים חיים ומכירתם, חברות משותפות של אומנים וסוחרים בכלל, קופות למלוה לתגרנים הפעוטים, ליסד גני-ילדים ובתי-ספר של פריבל לחנוך הילדים, חדרי-מקרא וביבליותיקאות להשכ״ת העם כולו, מקוים, כי גם יתר האורגאניזאציות היהודיות הגדולות תתמכנה בהצעה זו.

ה ד״ר פ י י ט ל ו ב י ץ ב א מ י ר י ק ה. בחדש זה מחכים בניו-יורק לביאתו של התייר המפורסם בנסיעותיו לאביסיניה, הד״ר פייטלוביץ, הנוסע לאמיריקה במלאכות הועד האיטלקי, הדואג לחנוך היהודים הפאלאשים. מטרתו היא לאסוף כסף בין היהודים העשירים באמיריקה לצורך יסוד בתי-ספר בשביל היהודים הפאלאשים. כידוע, הסתלקה חברת כי״ח מתמוך ביהודי אביסיניה, יען כי שלמה ריינאק, המנהיג הידוע של „האליאנס״, מוצא, כי ישנם בעולם יהודים הרבה יותר מדי גם בלאו הכי.

ה ס ת ד ר ו ת ש ל ר ב נ י ם א ו ר ט ו ד ו ק ס י ם ב א מ י ר י ק ה. הרבנים החרדים באמיריקה החליטו לעשות כמעשה הרבנים האורטודוקסים באנגליה. בחדש יולי עומדים הם להתאסף יחד לועידה בעיר סאן-פאול לדון בשאלות הדתיות אחדות ולהניח יסוד להסתדרות של רבנים חרדים.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ו' אייר, תרע"א.

ВИЛЬНА, 21-го Апрѣля, 1911 г. № 15 WILNA, 4-ten Mai, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

אספת קלן האחרונה.

בעשרים ותשעה ובשלשים בניסן היתה בקלן אספת הועד הפועל הגדול. אספה זו היא האחרונה קודם הקונגרס. והנשיא, מר וולפסון, קרא בפתח דבריו לאספה זו — „אספת קלן האחרונה".

„אספת־קלן" — אין זה רק תואר בלבד. קלן אינה סתם נקודה גיאוגרפית במהלכה של הציונות כי אם צורה מוחשית לתכנית קבועה, העומדת בין שני מצרים. והמֵצָרים הלא גלוים וידועים לכולנו זה כבר: מצד אחד המערב, ומצד שני—המזרח.

ומה־באה „אספת קלן האחרונה" ללמדנו?

היא הוכיחה הוכחה גמורה, שהמלחמה בתוך ההסתדרות פנימה עוד טרם נסתיימה, כי על כן עוד טרם בטלו הסבות אשר גרמו למלחמה זו.

הנה אמרנו, כי המֵצָרים גלוים וידועים לכולנו—מערב ומזרח. כמובן נִטַשטשו כבר במדה ידועה התחומים הללו. הרבה מציוני המערב כבר הספיקו להבין כראוי את העיקרים, שעליהם מעמידים ציוני המזרח את דרישותיהם, והודו בהם. ולהיפך: יש גם במזרח ציונים, שעיניהם נשואות כלפי מערב. אבל בדרך כלל, „כדי לשבר את האוזן", הרי שני המושגים הללו, מערב ומזרח, מגבילים כאז כן עתה את המצרים ואת התחומים.

וכאז כן עתה נלחמות זו בזו שתי ההשקפות הללו, וכל אחת בטוחה, שעליה להשרות את שלטונה ואת השפעתה על הציונות, וביחוד—על העבודה הציונית המעשית.

כשמרצָה ההנהגה המרכזית של הקרן הלאומית את הרצאתה ובשפה רפה כמעט היא מטעימה את העובדה, שבכל שנה ושנה הולכת וגדלה מכסת סכומי הקרן הלאומית, הנלקחים לעבודת הישוב בארץ־ישראל, ושבסוף שנת **1910** עלו הסכומים הללו עד **61**% (בשנה הקודמת — רק **49**%) מכל הונה של הקרן הלאומית, הרי שמחה וספוק־נפש מצד אחד וצער וחרטה מצד שני. והבדל הדעות העקרי הזה חוזר ומתגלה, חוזר ונשנה כל שעה לרגלי כל שאלה, שיש בה קצת חשיבות וערך מעשי. וכמובן, נבלט ההבדל הזה ביתר כח בשעה שדנה האספה ע"ד תכנית העבודה לעתיד בטורקיה ובארץ ישראל.

ואולם בדבר אחד הודו שני הצדדים כאחד, כי מצב הפרוביזוריום השורר עכשיו במפלגה אינו מניח את הדעת כלל, וכל אחד מן הצדדים טען, ובצדק, כי הצלחת מפעליו מתמעטת לרגלי העכובים הבאים מן הצד השני. הדירקטורים של הבנקים שלנו טענו, כי מצב זה של נטיה לכאן ולכאן, של וכוחים שאינם פוסקים והחלטות ותקנות שאין להן סוף, משפיע לרעה אפילו על גדולם ובצורם של מוסדינו הפיננסיים.

הכל הודו, ש„אספת קלן" זו, העומדת בין המצרים, צריכה להיות האחרונה.

עכשיו אין כל ספק, שגם בקונגרס העשירי מחכה לנו מלחמת הדעות וההשקפות, והמלחמה תהיה גם הפעם גדולה, ואולי גם קשה. שתי ההשקפות היסודיות עתידות שתבאנה לידי גלוי גמור בקונגרס הבא. לפיכך חייבת כל אחת מהן להכון אל הקונגרס העשירי כראוי, לפקד את כל כחותיה ולהיות מוכנה לכך, שהיא תנחל נצחון גמור ומוחלט, כי על כן מצב הפרוביזוריום והנטיה לכאן ולכאן, השורר עכשיו במפלגה, צריך שיפסק. הציונות צריכה שתתיצב מכאן ולהבא על מצר ידוע ולא שתהא עומדת גם מכאן ולהבא בין שני מְצָרים.

זהו הדבר, ש„אספת־קלן האחרונה" באה ללמדנו.

ציפה נפשנו.

חושך ואפלה מסביב. ואין קול זולתי נהמת־פרא של מאות שחורות, הצמאות לדמנו ומחכות לטרף.

ואין זו מליצה, „תמונה ריטורית" בעלמא. כי אם דברים כהויתם: לדמנו ממש הן צמאות, וגדול הוא צמאונן, ומה שרע עוד מזה—גדול הוא כחן.

הנה קרה הדבר, שנחשים אלה לא יוכלו לשכות אותו. הוגשה לדומת־הממלכה הצעה לבטל את תחום המושב הקבוע ליהודים. והדומה לא נערה במחוללי ההצעה, לא הניפה אגרוף כלפי ה„זידים". לא דחתה תיכף את ההצעה בדבור אחד, כי אם חצבה לה קבר—ובדרך כבוד—באחת הקומיסיות. נעשתה ה„נבלה" הזאת לעין כל.

וגם „נבלה" שניה נעשתה. ימי „חג האהבה והחנינה" יצאו לבטלה: לא נעשו פרעות ביהודים ולא נשתלמו הללו כרוב רשעתם וכגודל עזותם, אשר העיזו לבקש לעצמם זכות ליהנות

מן האויר תחת שמי ה' בכל הארץ. היוכלו פורישקביץ׳ ימארקוב, גלינקה ומנשיקוב לסלוח לעון הזה?

לא, לא יוכלו לסלוח וגם לא יסלחו. ולכפר על העון הם דורשים את ד מ נ ו, דוקא את דמנו. והנשק הן ערוך הוא מאתמול. בי"ב במרץ, כלומר לפני הג המצות, אבד בקיוב ילד נוצרי, אנדרי יושצינסקי, ולאחר שמונה ימים נמצא מת. ויש אומרים, כי במקומות אחדים נכרות בגויתו דקירות שנעשו בסכין. והנה מעידים ה„רוסק. זנאמיא", ה„קוליקול" (המתפרנס, לפי הסוד שנתגלה לפני שבועות אחדים בדומה, מכספה של יק"א), ה„זמשצינא" וה„נאוו. וורמיא", כי ידי יהודים שפכו את הדם הזה, והם עומדים וקוראים יום־יום: „דם תחת דם!"

„היהודים רצחו, — כך מעיד גלינקה ב„הזמשצינא", — לא, לא כהם רצחו, כי אם במשך שעות שלמות ענו את קרבנותיהם, תקעו מסמרים בגולגלתם. פתחו את העורקים, נקבו את הגויה ועשוה ככברה, עד שלא נותרה בה נשמה"...

ובכן — דם תחת דם.

והורקות החיות המטרפות האלה את שניהן והן דורשות. כי יושם מס על „החסידים" (עתונו של מארקוב פוסק הלכה, שהחסידים הם המשתמשים בדמם של ילדי נוצרים ליינם ולמצותיהם). ומן המס הזה ינתנו סכומי כסף הגונים לשוטרי הפוליציה. אשר יגלו עקבות דם ביין ובמצות, ובעלי המצות והיין יתחייבו מיתה.

ויום־יום מלאים העתונים השחורים מאמרים וידיעות על הדם „שפכו היהודים", ומנשיקוב מעיד, כי יושצינסקי נרצח על פי כל חוקת הרצח, האמורה בספרו של ליטוסטאנסקי. וגלינקה מעיד, שהפרופיסור אובולונסקי, אשר לו נמסרה בדיקת גויתו של הילד הנרצח, כבר העיד, כי הרצח זה רצח דתי הוא (אובולונסקי עצמו מכחיש את ידיעתו של גלינקה). ויום־יום מקיאים צפעונים אלו את ארסם ושופכים את זוהמת נפשם על היהודים ומתירים את דמם — ואין מוחה.

אמנם יש בספר העונשין סעיף ידוע, האוסר לכל אדם להטיל שנאה ולשלוח מדנים בין הלאומים השונים שבמדינה. ואת מעמו של הסעיף הזה כבר מעמו הרבה מן העתונים, שהדימוקרטיה „יפה" לדם. אבל פורישקביץ׳ ימארקוב, סאבינקה, גלינקה ומנשיקוב לא שנאה הם זורעים. אדרבה, הם נוהגים לדבר תמיד בשם אלהי האהבה והחסד, —כי אם „משפט" הם דורשים, ואין אדם נענש על דרשו משפט...

הוי, כי עיפה נפשנו, עיפה עד מאד. כי כבר נגרשה הסאה ועברה הכוס על גדותיה.

אותיות־פורחות.

בשבוע שעבר היתה בברלין ועידה לחברי ההנהגה של סניף ה„אליאנס" בגרמניה. אל הועידה באו מורשים של ועדים שונים מכל קצות הארץ. מלבד איזה ענינים מעשיים, דנה הועידה על דבר הבחירות להנהגה המרכזית, שפריז הועידה אותן לד' ביוני לפי מספר בני המערב. ושוב פרץ סכסוך בין ברלין ופריז. לפי דעת החברים בגרמניה, נחוץ לאחר את זמן הבחירות, משום שעד המועד האמור אי־אפשר להכון אליהן כראוי. ואולם הועד הפריזי, שאינו רוצה בשום מלחמת הבחירות, החליט בישיבה מיוחדת לעמוד על דעתו ולבלי להשמע להגרמנים ולבלי לקבוע זמן אחר. מלבד זה נחלקו פריז וברלין בדבר מ ס פ ר החברים, שיבחרו בבחירות הבאות. לפי תקנות החברה יוצא מן ההנהגה אחת לשלש שנה ש ל י ש החברים. ומכיון שמשנת 1905 ועד עתה לא היו בחירות, טוענים החברים הגרמנים, שהפעם חיבים לצאת ש נ י שלישים מחברי ההנהגה. והועד המרכזי, שאינו רוצה בשנוים גדולים הבאים פתאם, החליט, שעתה יצא רק שליש חברים, והשליש השני—בשנה הבאה, הברלינים התנגדו בראשונה לפשרה זו, שאינה מתאימה לתקנות; אך גם בזה לא ותרו הפריזאים ועמדו על דעתם. לפיכך לא נשאר לה להועידה האמורה שהיתה בשבוע שעבר בברלין, כי אם לדון רק בשאלת הקנדידטים. והפעם מצאו מנהיגי ה„אליאנס" בגרמניה את שעת הכושר להבליט כראוי ובאופן ברור את השקפתם על פעולות הועד הפריזי. הועידה החליטה פ ה א ח ד לבלי לבחור מחדש את ה' ש ל מ ה ר י נ ך, שהוא עתה מנהיגה של „האליאנס" בפועל.

אם בכל המוסדים, המונהגים ע"י הנהגה בירוקרטית, מושלים בעיקר רק שנים־שלשה אנשים, המאצילים מרוחם על הנשמעים להם ונכנעים להשקפותיהם, הנה „אליאנס" ורינך ודאי נעשו „שמות נרדפים", משום שרינך הוא העושה ב„אליאנס" כאדם

בעל־מחשבות.

סקירות ורשמים.

ה.

ז. ליבין.

שנים משמות סופרינו האמריקנים ידועים לכל. האחד הטביע את חותמו על התיאטרון היהודי, כזמננו, והשני הביא לנו את שירתו, שבה נשמעת אנחתו הכבדה של הנודד היהודי, המכלה את כחו כ„בתי־הזיעה". יעקב גורדין, הדרמטורגן היהודי, ומוריס רוזנפלד, משורר הקבצנות היהודית בארץ הזהב, נתפרסמו פרסום רב לא רק באמריקה, כי אם גם אצלנו ברוסיה. אמנם שמענו גם על דבר סופרים אחרים אלא שבכתביהם לא השתקפו חיי היהודים האמריקניים. על פי רוב אתה רואה בהם רק את נער „היהודי" שעיר טרם הסתגל אל הסביבה החדשה ושלא יחדל לחלום על אודות טונאדובקה וקבצנסק שלו. צורות החיים החדשות המיוחדות את היהודי באמריקה, לא נראו בספריהם ושיריהם. ראינו רק, כי „היורק" קשור עדיין בטבורו אל עולם הפוגרומים, ובכל שורה ושורה מרגשים געגועים, געגועים על העירה הליטאית המתה, ששם שוכב לו אדם על ערמת חציר בימות הקיץ ונהנה הנאה משונה.

ואולם לפרקים שמענו, כי יש בניו־יורק אדם אחר, וז. ליבין שמו, והוא כותב סקיצות קטנות, מעשיות ומחזות מחיי היהודים בגיטו הניו־יורקי. אלא שהסקיצות הללו היו מפוזרות באלפי גליונות של עתוני אמריקה, וצריך היה הקורא להיות קוליקציונר על פי טבעו, כדי שיוכל לאסוף את ספורי ליבין. ולכן לא יכולנו לעמוד כראוי על ערכו של הכשרון היהודי האמריקני הזה. והנה זה עתה נאספו לכרך אחד מבחר הסקיצות של ליבין, וניתנה לנו תיכולת להוכח, כי ב מ ו ב ן א ח ד יש לו הזכות לליבין להיות מפורסם יותר מיעקב גורדין ומוריס רוזנפלד.

זה כמה שנים אנו שומעים את היהודי חובב הספרות טוען טענה אחת כלפי הסופרים היהודיים האמריקנים: הבו לנו מושג ממשי על דבר האנשים ה„עושים חיים" באמריקה. רוצה הוא היהודי חובב הספרות לראות תמונות, המתארות רק את חיי היהודים האמריקנים. ואפילו יעקב גורדין ומוריס רוזנפלד לא שמו לב אל הטענה הזאת. רק לעתים רחוקות מאד תמצאו בכתביהם של שני הסופרים האלה דבר, שלא היה יכול להכתב ברוסיה או בגליציה. אמנם נסה מוריס רוזנפלד לשיר על היהודי האמריקני העני, המוקף צורות קפיטליסטיות חדשות, ואכנם בשביל זה זכה רוזנפלד לפרסום גדול

העושה בתוך שלו. ה׳ רינך מוצא, ש„כבר יש לנו בעולם יהודים יותר מדי ואין צורך להוסיף על אלו שישנם" ואין ה„אליאנס" מישימה לב להפלשים שבאביסיניה: יאבדו, ידהי, אין בכך כלום. ה׳ רינך אין דעתו נוחה מיהודי רוסיה, שבשבילהם היבבת היהדות וה„אליאנס" מידיעה, שבשביל הידידים וריבים אין לה כסף. ה׳ רינך פוסק, ש„הציונות היא תנועה רבת השטות והדמיון" ושמזיקה היא ליהודי טורקיה—ומורשי ה„אליאנס" בטורקיה ראשונים הם ל„מלחמת־מצוה" זו, הערוכה כנגד הציונות. ה׳ רינך מודה בעצמו. שהיהדות אינה, לפי דעתו, אלא מסורת כרמים, שאין לה נשמה חיה, וממילא מובן, שכל זמן שאדם זה יעמוד בראש ה„אליאנס", לא תסור זו מדרכה אשר בחרה בה — לטשטש את דמותה הלאומית של היהדות ולמעט את תרבותה העצמית. את זאת הכירו החברים הגרמנים, ובראשם המנהיג הזמני של הסניף הגרמני, הפרופיסור לנדוי, הקרוב בדעותיו ובהלך־נפשו אל הלאומיות העברית וגם אל התנועה הציונית. ויחליטו את החלטתם האמורה לבלי לבחור עוד בה׳ רינך. וכיון שהחלטה זו הוחלטה פה אחד, יש תקוה, כי לא תשאר רק החלטה בעלמא, אלא שתצא לפעולה, אחרי אשר בגרמניה נמצא כמעט החצי מכל חברי ה„אליאנס". ואפשר שגם בארצות אחרות יתעוררו קצת מן החברים לעשות במעשה דברים הנרכנים. ויש גם אנשים המרחיקים ללכת ולנבא, כי החלטה זו מצד באי־כחם של ארבעה־עשר אלף חברים עתידה להשפיע גם על ה׳ רינך עצמו וללמדו דעת, שכבר הגיעה שעתו להפטר...

וכשם שחשובה היא ההחלטה השלילית הזאת, כך חשובה היא ההחלטה החיובית, שהחליטה הועידה: לבחור בציוני, בצַיָר הידוע ה׳ הרמן שטרוק, לחבר ההנהגה של ה„אליאנס". ובפירוש הוטעם בשעת מעשה, שהדין נותן, כי ישתתפו בהנהגת ה„אליאנס" גם באי־כחם של הציונים.

נקל לשער, כמה לילות נדודים ימנו לו לה׳ רינך בשר ההחלטה הזאת.

אמנם אין לך דבר העומד בפני רוח הזמן. מכל ההבתדרויות הישראלית במערב אירופה לא היתה עדיין ה„אליאנס" צוררת לתנועת התחיה בישראל, ודומה היה, שחומה בצורה זו לא תכבש לעולם. והנה נראו הבקיעים הראשונים, ולא עוד אלא שיהודי המערב עצמם הם הראשונים אשר נטו יד על החומה הבצורה. בשאני לעצמי בטוחים אנחנו, שה׳ רינך לא יבין, כי כבר הגיעה שעתו להפטר ולעזוב את מקומו לאחרים הטובים ממנו. אנשים כרינך אינם מסוגלים להבין, כי כוכבם הולך ונספד. אבל סופו שיורד אם יאבה או ימאן; כיפה של „החומה הבצורה" שתכבש — אם יאבו המגינים עליה או ימאנו...

י. קנאי.

הַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

(סוף)

III.

בכל מקצועות העבודה של ההנהגה המרכזית ושל המוסדים, בוחוד בכל מקצועות העבודה בארץ ישראל, כמדומה אין אף אחד שיכול להביא לידי וכוחים על עיקרים. מכיון שכבר הודו הכל בהכרחיותה של העבודה המעשית בארץ ישראל, ואחד המעטים האוהבים עדיין להזכיר נשכחות, את שיטת „המדיניות הטהורה", גם הם אינם מתנגדים עוד לעבודה זו, אלא שרוצים הם שתהא נעשית באופן אחר, על פי תכנית משוכללת יותר ומתאימה יותר אל המטרה, הרי אין עוד שום יסוד להוכוחים הסוערים ההם על העיקרים, שהיו מתעוררים בקונגרסים הקודמים ברגלי שאלת העבודה בא״י. גם בהקונגרס הקודם היו הוכוחים טבועים בחותמה של הקטנות, ואז הן היו קיימות עוד דרישות עיקריות, כגון הדרישה שכל כספי הבאנק יעבדו לא״י, שיוכרו המושבה הקואופרטיבית והבאנק האגרארי יבוסד. בהקונגרס העשירי לא יהיה מרים גם לדרישות אלו, שהרי נתמלאו כולן על פי ההחלטות של הקונגרס התשיעי.

אמנם אפשר ואפשר לבא בטרוניות על ההנהגה המרכזית ועל הנהגות המוסדים, שאין הן עושות את המוטל עליהן במדה הדרושה ובאופן הדרוש; אפשר ואפשר להוכיח, שאיזו מן ההחלטות שהוחלטו בקונגרס הקודם לא הוצאו לפעולה ונשארו

כל כך, אבל המוטיב הזה תופס רק מקום קטן בשיריו. מוטיביו הליריים הכלליים והלאומיים מולדת אין להם, ואין ניו־יורק היהודית נשקפת בהם.

ז. ליבין הוא היחידי, שהשיג ממין הטענה. כל זמן שאתם קוראים את ספוריו, אינכם שוכחים אפילו לרגע אחד את הסביבה של האמיגרנט היהודי. אפשה כמעט לומר, שלא תמצאו אפילו שורה אחת, שאינה ספוגה כולה היסורים המיוחדים של האמיגרנט, שלאט־לאט הוא פוסק להיות „ירוק".

על פני כל הסקיצות שלו מרחף צלו של בלאך־רמות ברמות בתי המלאכה האמריקניים, המוצצים טפות טפות את לשד עצמותיו של האמיגרנט, שזה מקרוב. בכל סקיצה וסקיצה אתם רואים את סך־הכל של חיי אדם, שכלה את ימיו וכחותיו על יד המכונה בחדרים צרים, כתוך אויר מחניק.

לפני עיניכם עוברות בזו אחר זו דמויות של נערות בריאות, המביאות לאמריקה לחיים מלאות, „שהדם מפעפע בהן", ובעוד שנים אחרות הן נופחות את נשמתן בבתי־חולים.

אתם רואים כאן יהודי, המתפרנס במשך עשר שנים מעשר ולפרקים גם מעשרות פרנסות, ולבסוף הוא גוע מרעב בימי ה„סליק" (חוסר העבודה).

אתם רואים פה אנשים, שהיו אינטליגנטים לפנים, שהביאו לאמריקה אידיאלים יפים ומחשבות נעלות, והרי הם נעשים כורים לרוצים גבוה במלחמת החיים הקשה. ובפרוסת הלחם, שבשבילה הם נלחמים, נבלעים כל חזוני־לבם, כי על כן אי־אפשר להם להסיח את דעתם אפילו רגע אחד מדאגות הפרנסה, המפרכות את גופם ונשמתם.

אתם מוצאים בסקיצות הללו את ה„פדלר" היהודי, הנעשה מטרה לתעלוליהם של ילדי השוק, שלבו מלא צרות ויסורים על כי אין בידו לשמור בתנאי חיין החדשים את דתו מחללה.

אתם פוגשים כאן את הפועל הרעב ללחם בימי ה„סליק", הלן בלילה על ספסל בגן ובשגופו נקפא מקור הוא קם ונכנס אל אחד מבתי־החולים, כדי לשבת זמן־מה בתוך החולים ולחמם קצת את גופו הקפוא.

אתם רואים את חצרות ניו־יורק הצרות, שהמית כל אחת מהן שקולה כנגד המיתה של עירה יהודית שלמה. אתם רואים אפילו אותו העץ הרזה, שאינו יכול לגדול בתוך האויר המחניק של החצרות הללו. לפני עיניכם עוברות לעשרות תמונות של יהודים מדוכאים, מדולדלים ונופלים, כי שלתה בהם אמריקה האכזריה את שניה.

כמו שכבר אמרתי למעלה, מרחף על פני כל הסקיצות של ליבין צלו של „בית־החיים". עטו של ליבין כאלו תוכו את כל היסורים, שבית המלאכה האמריקני מעניק לעובדים בו. ועל פי האנחה הנשמעת בכל שורה ושורה, על פי הדמעות הרבות הבוקעים מכל שורה, אתם מרגישים כי לא סופר

החלטית בעלמא, הכתובית עד גבי הניר. אבל כל הטרוניות הללו הצטרפנה לדרישה אחת כללית לבחור בהנהגה חדשה, אשר לא תמנע מלקיים את כל החלטות הקונגרס ואשר תכלכל את מעשיה כמשפט באופן הדרוש ובמדה הדרושה. לולא דמסתפינא, הייתי אומר, שעדיין לא הגענו למלחמת השיטות בנוגע לעבודתנו בארץ ישראל, שעדיין אין שיטתנו הרשמית בולטת כל צרכה, ומכל שכן שלא ניכרו עדיין סימנים של שיטה המתנגדת לשיטה הרשמית. אפשר ששעתה של מלחמה זו הולכת וקרבה. אבל לפי שעה הרי אפילו תביעותיהם של בני א"י, ואפילו הללו המובעת בסגנון חריף ורותח, שיש בו בוז ובטול כלפי ה„אספות והדברים", אינן אלא הערות בודדות, שמקצתן צודקות ומקצתן אי־צודקות.

בקצרה: כל התביעות הללו אינן מתיחסות אלא על שאלת שכלול העבודה, שזה עתה היא מתחילה להגלות. ויותר שהן נוגעות בעיקרי פעולותיה של ההסתדרות, הן נוגעות במעשיה של הנהגת ההסתדרות. יוצאי מכלל זה שאלת החלוקה. שנתעוררה בשנה האחרונה, ושאלת העבודה הקולטורית בארץ ישראל בשאלת החלוקה כבר טפלו באחת מאספותיו של הועד הפועל הגדול ונדחתה מפני טעמים התלוים בטכסים, ובשאלת העבודה הקולטורית עסקו גם הקונגרסים, ועדיין לא הוגבלה־לא הוגדרה השאלה עצמה כראוי, גם כאן מעכבים טעמים התלוים בטכסים. ואעפ"י שהכל יודעים ומרגישים, עד כמה דרושה לנו עבודה זו, עד כמה נחוץ הדבר, שבתי הספר בארץ ישראל יהיו מושפעים לכל־הפחות מאתנו אם אי־אפשר להעמידם ברשותנו; אעפ"י שאין אנו פוסקים מלהתפאר בגמנסיה ביפו ויתר מוסדות התרבות והחנוך, אשר הבאנו ואשר לא הבאנו חומר לבנינם; אעפ"י שנגשנו כבר גם ליצירת קופה מיוחדת לעניני התרבות בא"י,—בכל זאת לא הגענו עדיין אפילו לידי העמדת השאלה הזאת בכל היקפה על סדר היום. מוראו של „המזרחי", שתקיף הוא עכשיו ביחוד בארצות המערב, עלינו, ולפיכך אנו דוחים וחוזרים ודוחים שאלה זו ומניחים לאחרים לעסוק בה ולכבוש את בתי הספר ואת עבודת החנוך בארץ־ישראל, אותה העבודה שבה תלוי במדה מרובה מאד גורלו של הישוב כלו.

כיוצא בזה שאלת החלוקה. המאורעות האחרונים בירושלים הראו, עד היכן הדברים מגיעים. ומפני טעמים התלוים בטכסים אין אנו מעיזים אפילו לעורר את דעת הקהל כנגד החלוקה, ואעפ"י שהיא מטילה רקבון אל גופה של היהדות הארצישראלית. לפנים הרבינו אנחנו הציונים לבקר את המעשים הנעשים בקרב עמנו בכל מקום, ובקורת זו ודאי לא יצאה לבטלה. ועכשיו אנו מסתלקים אפילו מבקורת המעשים הנעשים בארץ ישראל, במקום שאנו בונים את בנין עתידנו, ואפילו אם נעשים עם מעשים המעמידים בסכנה גדולה את כל הבנין כולו.

רחוקה מלבי התקוה להעמיד בדברי אלה את שתי השאלות האמורות על סדר היום של הקונגרס העשירי. אין כונתי אלא להביא את זכרונן ולהראות, שהן עומדות על הפרק ודורשות תשובה מאתנו, אם רוצים אנו באמת להשפיע על חיי היהודים בארץ־ישראל ולהיות לכל הפחות לאחד הכחות הפועלים שם.

שאלות ארץ ישראל דבוקות ואחוזות בשאלת ע"ד העבודה בטורקיה בכלל. אם אפשר עוד להסתלק עפ"י הרחק מאלה הראשונות, שהתשובה עליהן אינה קלה ביותר הרי אי־אפשר בשום אופן להסתלק מן האחרונה ואעפ"י שקשה עד מאד להשיב עליה. שאלה זו עלתה ראשונה על סדר היום בקונגרס התשיעי, וכמדומה, שכיון שעלתה שוב לא הרד. בזמן האחרון נעשתה שאלה זו עוד יותר קשה וחדה לרגלי הויכוחים ע"ד הציונות, שהיו בהפרלמנט הטורקי, לרגלי דבריו הרעים של ראש הוזירים, אשר זלזל בכבוד תנועתנו, וביחוד לרגלי המלחמה הגדולה שקשרו על הציונות באי־כחה הרשמיים של היהדות העיתומנית. אלמלא זה, אפשר שרשומו של הקונגרס העשירי לא היה ניכר מחוץ למחנה כל עיקר. עכשיו, הרי שאלת העבודה בטורקיה היא היחידה, שיש בידה להסב את דעת הקהל אל הקונגרס הבא.

אחרי מתן הקונסטיטוציה בטורקיה התחילה שם עבודתנו. מטרתנו היתה להשפיע לטובת הציונות על השליטים בארץ, על הממשלה ועל העם, ולהכניס את הציונות גם בלב היהודים העיתומנים, כדי שישתתפו גם הם בעבודתנו הלאומית. ב„ירחי הדבש" של הקונסטיטוציה יש שנדמה לנו, ששתי המטרות הללו אינן רחוקות ממנו כלל וכלל; ואולם עוד בקונגרס התשיעי נתברר, שאין זה אלא דמיון בעלמא. שהטורקים הצעירים מביטים עלינו בחשד, ושחשד זה מצד הטורקים הצעירים משפיע לרעה גם על היהודים הרשמיים, החרדים ומפחדים, שמא יבוא אדם ויטיל

סתם הוא האיש המדבר אליכם, כי אם איש שלבו לב רגש, והוא חרד ומפרפר מרוב צער.

לו אמרתי להגדיר את מהות כשרונו של ליבין, הייתי אומר: כשרונו של הסופר הזה נראה לא בסגנון יפה, לא בפנטסיה תקיפה, לא בטפוסים אופיים, אף לא בהסתכלות חדה או באנליזה פסיכולוגית, — כי אם בטון שלו, הספוג צער ויסורים, בנעימה, השטופה רחמנות טבעית והנוגעת עד הנפש.

ואולם אין אני רוצה לאמר בזה, כי חסר פנטסיה הוא ליבין. כמה מספוריו, כגון „חלומו של פאדאלקין", „העץ" ואחרים, בוביהים, כי פנטסיה יש לו. „המלכים המגורשים", „כתבי מוכר עתונים" ואחרים מעידים עליו, כי יש לו גם הומור טבעי. גם הדיאלוג שלו טבעי הוא וחי, וכמה מן הסקיצות הקטנות שלו, כגון „שני התנאים", מוכיחות, כי מרגיש הוא את המלחמה החרישית שבנשמת האשה. ואולם ביחוד משפיע עלינו ליבין ע"י הטון המר והמלא צער של אדם, שנסתכל הרבה באמיגרנט ולבו נמס בקרבו, כי נכמרו רחמיו אל העלוב הזה, שנס אל ארץ הזהב לבקש שם את אשרו.

מתוך הסקיצות של ז. ליבין תעמדו על עולם הקרוב לנו מאד ושעד עתה היתה לנו רק מושג קל אודותו. אם רוצים אתם לדעת את פרקי חייו העתידים של קרובכם היורד מחר לאניה — קראו את ז. ליבין. לפני עיניכם יעברו טפוסים וצללים. ומחשבה תעלה על לבכם, כי יושבים אתם לפני חלון, הפונה לרחוב רחב, וברחוב הרחב היה אנשים נחפזים ורצים הנה והנה, ופחד גדול יפול עליכם בראותכם. עד כמה נשתנו שם כאמריקה הפנים הידועים לכם.

כי כל מה שיש פה בעירה הקטנה, יש גם שם. יש שם סוציאליסטים, ציונים ולאומיים כבעירתכם, אותן השאלות והפרובלימות היהודיות, המצויות בעירתכם, יש שם גם אותה האנטישמיות עצמה, אותה השנאה ל„עם הנצחי", שבאמריקה הוא „מתפדל". ובכל זאת הנה נשתנו כל הפנים האלה ושוב אין אתם יכולים להביט אליהם בשקט ובמנוחה, כמו שמביטים אתם אל הפנים המצוים בעירתכם.

פסיעות נמהרות פוסע ז. ליבין, כי על כן הוא כותב סקיצות, ורדוף הוא לעבור בחפזון מאדם לאדם, מטפוס לטפוס, אלא שתוגת תמיד שפוכה על כל סקיצותיו, שבהן הוא מתאר את האמיגרנט היהודי הרוסי באמריקה.

הרבה יש לנו להודות ליעקב גורדין ולמורים רוזנפלד; ואולם באמת רק הסקיצות של ליבין, שנאספו לספר אחד, הביאו לנו פריסת־שלום ברורה ועצובה מאת אחינו, שנדחו שמה, לארצו של קולומבוס.

חלילה ספק בפטריוטיותם. עבודתנו בטורקיה העמדה פנים בפנים עם ה„אליאנס", שכבשה את היהדות הטורקית ל„נחלה" לה. חנכה אותה עשרות בשנים עפ"י הנוסח המיוחד לה, ואחד היה לה הנוסח גם בימי השעבוד וגם בימי דחרית. אי־אפשר היה, שלא תפרוץ מלחמה בין שני הכחות הללו, מלחמת ההשפעה על היהדות העותומאנית. ואחת היא, מי היה המתחיל במלחמה זו: אם אנו, שהטפנו לדעות מתנגדות לדעותיה של ה„אליאנס" ובקרנו את המעשים אשר היא עושה בארץ, או ראשי ה„אליאנס", שנאמו נאומים לפני צירי הפרלמנט הטורקי והטילו אל לבם חשד כלפי הציונות ודרישותיה. המלחמה החלה: כבכל הארצות התחילה היהדות הרשמית גם בטורקיה עוינת את הציונות לאמר, כי היא מעמידה את יהודי הארץ בסכנה, כי מהרסת היא את אמון שליטי הארץ ביהודים וכו' וכו' עד סוף כל הפזמון הידוע.

המטרה שהצבנו לנו לא הושגה לעת־עתה: היהדות, וככל הפחות היהדות הרשמית, נלחמת בנו, ובספירות הממשלה והמפלגה השלטת כתיחסים אלינו בחשד. ואם נוסיף עוד על זה את התעמולה, שעושים ערבי הגליל נגד הישוב העברי בכלל, אז תהיה התמונה שלמה. ואפשר לשאול את השאלה החמורה: הטובה היא הדרך אשר בחרנו לנו, או שצריך לסור ממנה לגמרי.

זוהי השאלה היסודית, שעליה צריך יהיה הקונגרס העשירי להשיב תשובה באופן ישר או בלתי־ישר. לא התשובה כלפי חוץ, מעין אותה שנתן הקונגרס התשיעי, תהיה עכשיו העיקר, אלא התשובה כלפי פנים. הדקלרציה כבר ניתנה, ואם נחלש כחה ע"י ספרו של ה' כהן מהאג, אפשר יהיה לכל היותר לחזור עליה. להזכיר ולשוב ולאשר את ההחלטה של הועידה השנתית. אבל אין לזוז ממנה אף כחוט השערה. העיקר הוא—הנוסיף ללכת בדרכנו זו או נלך בדרך אחרת.

אומרים: מעשינו ודברינו בטורקיה הם שהקימו לנו אויבים בתוך היהדות העותומנית והכניסו את החשד אל לבות הטורקים הצעירים. לפי דעה זו היינו צריכים להתרחק מכל עבודה בטורקיה גופה ולהשתמש באותם האמצעים, שהשתמשנו בהם בימי הרצל והשלטון האבסולוטי. זוהי השיטה הישנה, שיטת „המדיניות הטהורה", ונוספה עליה רק העבודה המעשית בארץ־ישראל, ומובן מאליו שלא עפ"י דרישות ההגיון נוספה, שהרי אין להפריד בין ארץ־ישראל ובין טורקיה.

שיטה זו, שיסודה היה רופף גם בימים ההם, משוללת היא עכשיו יסוד כל עיקר. רק בשעה שלא יחסו לציונות שום ערך מוחשי וממשי, אלא הביטו עליה בתמהון וסקרנות כבעל איזה חזיון שאינו שכיח, רק אז היתה יכולה הציונות לנחל נצחונות דיפלומטיים. עכשיו אי־אפשר עוד הדבר, שהרי כבר היינו לכח כל־שהוא בארץ ואפשר להטיל בנו חשד. ובמדה שיגדל כחנו בארץ ומחוצה לה, בה במדה יֵעָשו מוכרחים יותר היחסים התמידיים בינינו ובין שליטי־הארץ, בה במדה יגדל הצורך לסדר את היחסים הללו ולהשיב על השאלה תשובה גמורה. ובאמת, האומנם אפשר לנו לשאוף אל מטרותינו ולעזוב באותה שעה את יהודי טורקיה לנפשם לגמרי, מבלי שיֵעָשו שותפים לנו במפעלינו או שיהיו גם מתנגדים לנו? האומנם אפשר, להעלות על הדעת, שרק עמלנו אשר עמלנו לקבוע את דעת הציונות בלבבות הוא שהניע את היהדות העותמאנית שתתיצב כצר לנו, ואלמלי היינו מסתפקים בעבודה „דיפלומטית" בלבד היו יהודי טורקיה עומדים ושותקים, כאלו אין הדבר הזה נוגע אליהם כלל? וכי אפשר להמנע בארץ, שיש בה קונסטיטוציה, באופני העבודה ההם, שהקונסטיטוציה עצמה מכשירה אותם?

כמדומה שהשאלות הללו תשובות הן לעצמן. ואין אנו מסיפקים כלל, שהקונגרס העשירי לא יסור מן הדרך שנתיצבנו עליה אחרי נתן הקונסטיטוציה בטורקיה. הציונות צריכה להשליט את השפעתה על היהדות העותומאנית. תנועה כתנועתנו אינה מגיעה למטרתה אלא מתוך עבודה מבפנים.

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ז.

גַּעֲגוּעִים.

אין לך דבר בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, שלא תדעהו גם כתריאליבקה; אין לך חדש תחת השמש, אשר לא יגיע שמעו גם עד אזני הכתריאלים.

אמת, חדש זה, עד שהוא מתגלגל ומגיע לעיר הכתריאלים, כבר ניטל חידושו הימנו ואינו נובע עוד ממקור ראשון — ובכן, מה בכך? כלום חסרון הוא זה? אדרבה, לי נראה, כי מעלה היא זו, מעלה כפולה ומכופלת.

כי הבה נעיין יפה בדבר ונחקרהו עד תכליתו: מה יפסידו, דרך־משל, היהודים הכתריאלים הללו, אם כל אותן החדשות והבשורות הטובות, שאנו מתבשרים בזמן הזה, כל אותן הצרות והפורעניות ושאר הפגעים למיניהם, המתרגשים ובאים על ישראל בכל יום, יגיעו, חס־ושלום, לאזניהם שלא בשעתם, לאחר חודש או לאחר שני־חדשים, ולו גם לאחר שנה תמימה? — חייכם, שלא יפסידו ולא כלום.

ובכן. בא היום ושמועה הגיעה לאזני הכתריאלים, שמועה מאוהרת במקצת, כי בריאה חדשה נבראה בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא - ציונות שמה.

מתחילה לא עמדו הכתריאלים על אופיה הנכון של בריאה חדשה זו והיו תוהים כל אחד על קנקנה: ציונות זו מה פירושה? לימים, כשנתבררו ונתלבנו הדברים והכל ידעו, כי ציונית זו משורש צ י ו ן היא, הכתובה בסדור, וכי הציונים מיני בני־אדם הם, שנעשו כולם אגודה אחת לגאול את אחינו בני־ישראל מכל מקומות פזוריהם ולהוליכם ולהביאם לארץ־ישראל, - אז אחז בולמוס הצחוק את כל העיר כולה מקצה ועד קצה, ולא היה קץ להמהתלות ולדברי־החדוד החריפים, שהיו הכתריאלים מבדחים בהם את דעתם בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות, מתלוצצים להנאתם ודורשים כמין חומר את הדוקטור רב הרצל ואת הדוקטור רב נורדוי ואת שאר הדוקטורים למיניהם, העוסקים בצרכי ציון. חייכם, אותם ההתולים ודברי־החדוד החריפים והצ־דלינג השנונים כראים הם, שיבואו המאספים ויאספו אותם אחד לאחד ויכתבום בספר לזכרון, למען ידע דור אחרון את כל הנעשה בכתריאליבקה בימים ההם...

ואולם חייבים אנחנו לספר בשבחם של הכתריאלים הללו, כי יודעים הם לשים גבול ומעצור גם ללעג־שפתים, ושחוק וקלות־ראש מביאים אותם לפעמים גם לידי עיון והתבוננות רבה. ומנהג זה נהגו אף בציונות: מתחילה היו מלגלגים עליה, על בריאה חדשה זו, משננים לשונם וממלאים שחוק פיהם; אחרי־כן,

כשנחה דעתם קצת, התחילו מטים אוזן, שומעים ומקשיבים לכל המדובר והכתוב עליה במכתבי-העתים, הופכים והופכים בה ומתאמצים לבוא עד עצם תכליתה; ולבסוף, כשהגיע לאזניהם שֵׁמַע הבאַנק, הבאַנק היהודי והאַקציות היהודיות, אז הפך להם אלהים לב אחר. וכי קלה זו בעיניכם — באַנק ואַקציות? הרי אין באַנק אלא לשון של עסק, ואין לשון של עסק אלא בכסף— והכסף, כידוע, יענה את הכל בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא. ובפרט, שכאן בתוגר הכתוב מדבר, באותו התוגר בעל הַכִּפָּה האדומה, שאף הוא עני ואביון, בעונותינו הרבים, כתריאלי כשאר הכתריאלים אשר בארץ. ולפיכך לא היו ימים מועטים, עד שעמדו אנשי כתריאליבקה והתמכרו כולם לרעיון הציונות ודבקו בו בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם. כך טבעם של הכתריאלים מאז ומעולם, שהכל מתקבל על לִבם בנקל: כל דבר, שאתמול היה נדמה להם כהר גבוה, היום אינו נראה לעיניהם אלא כחוט־השערה. לקנות את ארץ־ישראל מיד התוגר — כלום יש לך דבר קל מזה? כי הבה נעיין יפה בענין הזה עוד הפעם ואל־נא נעשה שקר בנפשנו: מי ומה יהא מעכב כאן בידנו? הרי כסף, ברוך־השם, לא יחסר לנו; כסף כאין וכאפס הוא—רוטשילד זה עצמו, לכשירצה, יכול יוכל לקנות את כל ארץ־ישראל ואת סטאמבול ביחד עם כל התוגר כולו, כשהוא עומד על רגל אחת. והמקח אף הוא ענין קל שבקלים, שאין כדאי לטפל בו הרבה. הרי עסק הוא זה, עסק כשאר העסקים, ועשוי עסק שינהגו בו כדרך התגרנים: דינר לכאן ודינר לכאן -- והכל שריר וקיים. ובכן, כלום נשאר לנו אלא דבר אחד, היינו: שמא לא יהרצה הכותר למכור את סחורתו? נֻט, גם זה הבל! ראשית, למה לא יתרצה? ושנית, לאחר כל המעשים, הרי קרובים אנחנו לו, עצמנו ובשרנו הוא, וזכות אבותינו מסייעתנו: יהודים ותוגרים, יצחק וישמעאל...

בקיצור, לא ארכו הימים והכתריאלים התאספו לאסיפה אחת ולאסיפה שניה ולאסיפה שלישית — ובעזרת השם יתברך נוסדה חברת ציונים בכתריאליבקה, והחברה מנתה נשיא על גבה, וגם סגן הושיבה לימינו, וגם גזבר ומזכיר וכותב־מכתבים נבחרו, הכל כמנהג המדינה. וכל אחד מהכתריאלים קיים וקבל על עצמו לִשקול שקל כפי חובתו ולפרעו לקופת החברה קימעה־קימעה, איש כאשר ידבנו לבו, אחד המרבה ואחד הממעיט: המרבה לא ירבה יותר משתי פרוטות והממעיט לא ימעיט פחות מפרוטה לשבוע. האברכים והצעירים שבדור, אשר אלהים חננם לשון־למודים, הוו נואמים נאומים ומלהיבים את לב העם בדרשות נאות; המלים ציון, ציונות, ציונים היו עוברות מפה לפה מתוך התלהבות מרובה, ושמות הדוקטור הרצל, הדוקטור נורדוי ושאר הדוקטורים למיניהם היו נשָׂאִים על כל לשון ומנסרים בחלל כתריאליבקה מסוף העיר ועד סופה; החברים הלכו ונתרבו מיום ליום, וקופת החברה הלכה ונתעשרה ונתמלאה פרוטות. והגיע הדבר לידי כך, עד שעמדו וקראו ביום אחד, את כל החברים לאסיפה אחת גדולה ונכנסו לישיבה והתחילו דנים ומְטַכסים עצה, כדת מה לעשות בכסף הרב הזה: אם להשאירו לפי־שעה בכתריאליבקה ולעשותו קרן קיימת בשביל הציונים הכתריאלים, אם לשלוח אותו למדינת הים, למקום המרכז, או לישב ולחכות עד אשר יאָסף סך הגון בקרב הימים, ואז תְּקֻנֶּה עיר הכתריאלים בתוך שאר המנויים על אַקציה אחת מאַקציות הבאנק היהודי? מי שלא ראה את האסיפה ההיא בכתריאליבקה, לא ראה אסיפה סוערה ורבת־ענין מימיו. הדעות של החברים היו מחולקות; הללו צִדדו בזכות המרכז, וטעם נתנו לדבריהם: חייבים אנחנו כולנו לתמוך בידי המרכז, כי אם אנחנו לא נתמוך בידי המרכז ואתם לא התמכו בידי המרכז—הרי ישאר המרכז, חס־ושלום, בלא משען ומשענה... והללו עמדו כנגדם וטענו והוכיחו להם טעותם בפניהם, ואף הם טעם נתנו לדבריהם: המרכז יעמוד, אם־ירצה־השם, על מכונו גם בלא עזרתה של כתריאליבקה. כלום חייבים אנחנו לדאוג לקיום העולם כולו? וכי ראיתם מימיכם, שידאג איש לקיומה של כתריאליבקה? ידאג כל אחד לקיום עצמו ויטרח כל אחד בשביל עצמו—והכל על מקומו יבוא בשלום!...

אז עמד הנשיא, הוא נח חתן הגביר רב יוסי, אברך משכיל, שלא צמחה לו עדיין חתימת־זקן, והשמיע לקהל הנאספים דברים חמים אחדים, היוצאים מן הלב:

— ארבעים דור — כך פתח נח הנשיא את דרשתו בקול רם יותר מדאי — ארבעים דור משקיפים עליכם ממרומי הפי־ראמידי״ן הללו! — כדברים האלה אמר נאפוליון הגדול אל שפעת קלגסיו ביום בואו לכבוש את מצרים. ובדברים האלה יש בדעתי גם אני להתחיל את דרשתי, שאני דורש לפניכם היום. אלא שכונתי כונה אחרת היא: זה אלפים שנה, אחי, שנמצאים אנחנו.. לא על מרומי הפיראמידי״ן, אלא במעמקי האדמה, זה אלפים שנה, שמחכים אנחנו בכל יום... לא לשפעת קלגסים, אלא למשיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ ויוליכנו קוממיות לארצנו, לארץ אבותינו, לארץ־ישראל... זה אלפים שנה, שאנו מענים בצום נפשנו בכל שבעה עשר בתמוז ובכל תשעה באב, חולצים נעלינו, יושבים לארץ, בוכים ואומרים קינות על חורבן בית־המקדש... זה אלפים שנה, שאנו מעלים את זכר ציון בתפלותינו ערב ובוקר וצהרים -- והרי אני עומד עכשיו ושואל אתכם: הגידו־נא לי, רבותי, כלום עשינו דבר עד היום הזה לקומם את חורבן ציון והריסותיה?...

חבל, שחכמת הסטינוגראפיה עדיין לא יצאו לה מוניטין בכתריאליבקה, ולא נמצא איש באסיפה הגדולה ההיא, אשר ירשום בספר את דרשתו המצוינה של נח הנשיא, כפי שנאמרה מפיו, אות באות, לכל פרטיה ודקדוקיה, ולפיכך מוכרחים אנו להסתפק במועט זה, שנחרת בזכרוננו, ולהביא כאן את סיפה של אותה הדרשה הנפלאה בקיצור נמרץ:

— ועכשיו—כך סיים נח הנשיא את דרשתו ונהרי־נחלי זעה שטפו מפניו-- עכשיו, כשרצה הקדוש־ברוך־הוא לזכות אותנו והחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, עכשיו, שישראל סבא התעורר מתרדמתו הארוכה, התנער מעפר שפלותו, החליץ עצמותיו היבשות והתחיל מתבונן סביבו, לדעת את מקומו ואת מנת־חלקו בחיים, עכשיו, שקול נשמע במחנה העברים: „בית יעקב, לכו ונלכה!" — עכשיו, רבותי, כבר הגיעה גם לנו השעה, שלא נסמוך עוד על הנסים ולא נצפה עוד לחסד העשירים ואילי־הכסף. כי אם תאמרו לצפות לחסד העשירים ואילי־הכסף, מובטח לכם, שכך תשבו ותחכו ימים רבים, עד שיבוא אליהו. נקל לו לאדם להעלות פיל בקופה של מחט מלהוציא שקל־כסף משְׂנֵי העשיר לטובת הרעיון הציוני. ולפיכך חייבים אנחנו כולנו לגשת אל מלאכת הבנין הגדול הזה, בנין האומה, בעצם ידינו. הדור, אתם ראו! מי מלל לנו בימים עברו, כי עוד ישוב ויפרח ישראל ויזכה לעת כזאת, שהמוני יהודים נאספים לאסיפה ומדברים בעסקי באַנק יהודי, שהוא כולו שלהם? ולפיכך חובה כפולה ומכופלת עלינו, כי גם עירנו כתריאליבקה לא יגרע חלקה בתוך שאר הערים וגם היהודים הכתריאלים יהיו בין הבונים ויקחו חבל בהבאנק היהודי שלנו! ואולם חייב אני להקדים ולהודיע לכם, רבותי, כי לפי החשבונות, אשר עוד מעט יֻרְצֶה לנו

גזברנו, אין לנו עדיין בקופתנו הסך הדרוש, כדי לשלם אפילו בעד אקציה אחת. ולפיכך, אחי, מן היושר הוא, כי תקומו כולכם כאיש אחד ותעשו בזה את כל אשר בכחכם לעשות, ותאספו ביניכם תיכף ומיד את הסך הנחוץ בשלמותו, איש כפי נדבת לבו; אז ידעו אחינו בכל ארצות פזוריהם, כי לא אלמן ישראל וכי גם בכתריאליבקה יש חברת ציונים, אשר אש־קודש תוקד בלבם ולא תכבה! ואז ידע גם הדוקטור הרצל, כי טרחתו, אשר טרח בשבילנו, לא היתה לשוא!...

* * *

אותו המנהג של מחיאת־כפים וקריאת הידד בבתי־כנסיות של צבור עדיין לא נתפרסם בכתריאליבקה – ברוך המקום, שפטר את הכתריאלים מעָנשו של זה. קולות הרעש והשאון והצוחה גדולים שם גם מלבד זאת, ואם יעמדו עוד בני־אדם למחוא כף ולקרוא הידד—הרי תחרש אז כל אוזן משמוע. דרשן כתריאלי, אם נאה דורש הוא ודבריו מוצאים חן בעיני הקהל, מיד נגשים אליו השומעים ומופחים לו על שכמו בחבה גלויה — וזאת תהלתו.

— מה תאמרו להנשיא הזה שלנו? הא?

— פה לו—הלואי ויסָכר!

— פה מפיק מרגליות!

— אש ונפרית תחת לשונו!

— ומלומד הוא מאין כמוהו! השמעתם. היאך כרך זה תורה והשכלה, גמרא ופילוסופיה וחכמת יון ואמרם כיחד!

— בור סוד שאינו מאבד טפה! הרי את כל אלה יודע הוא בעל־פה!

— בהמה שכמותך! הַלָּה עושה ימים כלילות, יושב ומעיין בספריו!...

בקיצור, החליטו באותו מעמד, שציוני כתריאליבקה צריכים אף הם להמנות על אַקציה אחת מאקציות הבאנק היהודי. ואולם דבר זה לא במהרה יֵעָשֶׂה: כיצד אפשר להמנות על אקציה מאקציות הבאנק היהודי, אם הכתריאלים שקועים כאן, בתוך כתריאליבקה זו הנדחת, והבאנק היהודי מקומו במרחקים, שם בכרך לונדון, במדינות הים אשר מעבר להרי־חושך? ובכן, התחילה פרשת אקציה: ישבו ציוני כתריאליבקה וכתבו וחתמו והריצו מכתביהם — מכתבים לכאן ומכתבים להתם; שמעיה המזכיר הריק קיתון מלא דיו, עד שקבל ידיעה נכונה. איך יִשָּׁלַח הכסף ולאן יִשָּׁלַח, ואחר־כך, כשקבל שמעיה המזכיר את הידיעה הנכונה וכבר ידע היטב, איך יִשָּׁלַח הכסף ולאן יִשָּׁלַח — קפץ עליו רוגזו של פקיד הפוסטה הכתריאלית. אותו הפקיד הכרסתן, הממונה על הפוסטה הכתריאלית. בן־אדם מפונק הוא מטבע בריתו ואינו יכול לעמוד מפני ריח השום (אף־על־פי שהוא עצמו, בשעת סעודתו, השום מאכל־תאוה הוא לו), ולפיכך אימתו תמיד על הצבור הכתריאלי. שני יהודים, כיון שנכנסו לבית־הפוסטה בזה אחר זה. מיד הפקיד המפונק הזה אוטם את חוטמו, יושב וכותב וקורא:

— הוי, שלום... שלומקא... ריח שום!...

כשהגיש לו שמעיה המזכיר את המעטפה, נטלה זה מידו ומיד זרק אותה בחזרה אל פניו: הכתובת שעל־גבי המעטפה אינה רשומה כדת וכדין. בפעם השניה זרק אותה שוב אל פני שמעיה המזכיר: ילך־נא ויביא לו חומר־חותם. בפעם השלישית, כשלא היתה לו שוב כל תואנה, התחיל בודק במעטפה ומסתכל בה מכל עבריה, מניח חתימות על־גבה ושואל את שמעיה המזכיר, מבלי הבט אל פניו: „מה ענינו, למשל, אצל לונדון, ששולח הוא כסף לשם?" — אז עמד שמעיה המזכיר, ובחפצו להתהדר לפני פקיד־הפוסטה, ענה ואמר לו בגאוה ובגודל־לבב:

— הכסף הזה נשלח ישר להבאנק היהודי שלנו...

נעץ פקיד־הפוסטה בשמעיה המזכיר שתי עינים תמהות:

— בְּאַנק יהודאי? הא כיצד? מנין להם להיהודאים באנק שלהם?

אז נמלך שמעיה המזכיר בלבו: מכיון שצורר־היהודים אתה, לכן אלמד אותך פרק בהלכה וידעת פירושו של „באַנק יהודאי"! והריהו עומד ומספר לו מיני גוזמאות ופזמונות ודברי־אגדה, כי הבאנק היהודי הזה ראשון הוא לכל הבאנקים שבעולם. הונו מגיע למאתים אלף מיליון ליטרא־שטרלינג בכסף אנגליה. והיה אם נבוא לפָרֵט את זה בכסף מדינתנו, אז יעלה סכום הבאנק היהודי להון עצום מאד, אשר לא יסָפֵר מרוב, לפי שליטרא־שטרלינג אחת בכסף מדינתנו כמעט למאה תעלה...

לשֵׁמע דברים אלו מלקק הפקיד את החתימה בלשונו, מניח את החותמת על החומר הנָתָךְ, מניח ואומר:

— כסבור אני, כי בפעם הזאת אתה משקר ככלב; ליטרא־שטרלינג אחת גם לעשרה רובל לא תגיע.

— במה דברים אמורים -- מתלהב שמעיה המזכיר וטוען — בליטרא פשוטה; אבל ליטרא של זהב עולה ביותר לאין ערך!

— גש הלאה, טפש! — אומר לו פקיד־הפוסטה בצחוק־בוז. — וכי לי תספר בדותות אלו? עשוי יהודי שיהא רמאי כל ימיו! אי־אפשר לו ליהודי שלא יונה את הבריות! אלמלי היה אחר במקומי, ודאי שלא היה מקבל מידך מעטפה זו בעד כל כופר! היודע אתה, כי יש הרשות בידי להחרים את מעטפתך זו ולאסור גם אותך, גם את כל „הקהל" שלך בעבור זה, שאתם מנצלים אותנו ושולחים את כספנו ללונדון? אנחנו עובדים ועמלים, מפרכים גופנו בכל עבודה קשה, והיהודאים הללו באים אלינו, אוכלים ושותים מן המוכן, מתענגים על כל טוב, ולא עוד אלא שלוקחים הם מאתנו גם את כספנו ושולחים אותו לכל הרוחות, למין באנק יהודאי!...

ראה שמעיה המזכיר, כי ברע הוא ולשונו היתה בעוכריו, אז קפץ את פיו ולא ענה דבר. את כל אשר לו היה נותן, אלמלי יכול היה לתקן את המְעֻוָּת, אלא שחרטה זו באה לו לאחר זמן. נס נעשה לו להמזכיר הכתריאלי שלנו, שקבל את השובר בשלום, ויצא מבית־הפוסטה אבל וחפוי־ראש.

כאשר שלחו את הכסף למקומו, התחילו הכתריאלים מחכים ומצפים להאקציה מיום ליום, ולא עברו תשעה חדשים עד שנתקבלה מעטפה בכתריאליבקה על שם הרב רב יוזיפיל (שמעיה המזכיר עצמו לא רצה לבוא בדברים עם פקיד־הפוסטה). וכשהגיעה המעטפה לכתריאליבקה, מיד קראו את כל החברים לאסיפה בביתו של הרב רב יוזיפיל גופו. ומפני שהכתריאלים שעהם דחוקה להם תמיד ואין להם פנאי כל־עיקר, וכל אחד מתאוה להיות מן הראשונים, לפיכך נדחקו כולם בבת־אחת לבית הרב רב יוזיפיל, הודפים איש בכתף חבירו, עומדים על אצבעות רגליהם, מרימים ראשיהם למעלה וחוטפים איש מידי רעהו את האקציה היהודית של הבאנק היהודי שלנו להביט בה ולראות...

עת רבה הזינו הציונים הכתריאלים את עיניהם בהאקציה היהודית של הבאנק היהודי שלנו, ולא שבעו מראות. מתחילה היו עומדים כולם ומסתכלים בה באין אומר ודברים ונאנחים איש בפני עצמו; אחר־כך נדברו איש אל רעהו ונתעוררו, פניהם מלהיבים ומבהיקים מגיל ולבם מתחמם ומתמלא שמחה ואושר

אין־קץ, ומראיהם־כאדם זה, שגלה בימי־נעוריו מעל שלחן אביו ינדד למרחקים, והוא כתגעגע כל ימיו על מולדתו ומחכה ומצפה לידיעה מאהובי־נפשו—והנה הגיעה לו פתאום בשורה טובה מבית־אבא, והוא שמח שמחה גדולה על הבשורה הזאת, ואולם גם לבו יהמה בקרבו: מתאוה הוא לרקד ולבכות בבת־אחת...

לבסוף, כשהקהל הכתריאלי הזין את עיניו בהאקצית כל־צרכו, עמד הרב רב יוזיפיל, שאין דרכו לקפוץ בראש, אף־על־פי שרב הוא, ופנה ואמר אל הנאספים:

— הראו־נא לי את זה.

והרב רב יוזיפיל הרכיב את משקפיו על־גבי חוטמו, נטל בידיו את האקציה היהודית של הבא"ק היהודי שלנו והתחיל מסתכל בה וחוזר ומסתכל, הופכה לכאן ולכאן לאור החלון ומסתכל בה שוב, וכשראה אותיות עבריות נדפסות בלשון־הקודש, דלף וחבש לראשו את מטפחת־השבת אשר לו, ברך ברכת „שהחינו", וחזר שוב להסתכל בהאקציה. ודומה שמתוך כך נעשו פניו נוגים מאד וכעין מרה־שחורה היתה שרויה עליהם; ויש אשר האמינו, כי אותה שעה נצנצו דמעות בעיניו.

— רבינו! למה תדאג ולמה ירע לבבך? — שאלוהו הנאספים. — הלא לשמוח אנו צריכים, לרקד מתוך שמחה אנו צריכים, והנה אתה... וכי דרכך, רבינו, בכך?...

הרב רב יוזיפיל לא ענה אותם תיכף על שאלתם. ידיו הריעדות התחילו לפשפש בחשאי בתוך כיסו אשר מאחורי קפוטתו, עד שהוציא משם מין מטפחת משונה והקריבה אל פניו ועשה עצמו, כאלו מקנח הוא את חוטמו. ויש אשר האמינו, כי אותה שעה מחה דמעה בחשאי. ואז ענה ואמר באנחה רציצה ובקול נמוך מאד, קול הוגה נכאים:

— תקפו אותי געגועים על בית־אבא...

ב. שפיר.

בבית־החרשת.

(סיף.)

בחדר השני המכונות שורקות ומזמזמות, קני הפאפירוסות מתדפקים ביתר תוקף בשלחנות. זלמן הארוך משתעל בגרון נחר, וקול שיעולו מנסר באויר. משתעל הוא ורוקק, כדרכו תמיד בשעת העבודה, על הרצפה המסואבת.

„הולכת היא אל עבי היער"... — נמשכת אותה שירה והולכת, והנה נשמע „אוי" ממושך יוצא מפי נערה. ה„אוי" שלה מיצא הד בלבו של יוסיל. דברי השירה האחרונים ביחד עם ה„אוי" הזכירו לו את הכל. לבו נאנח בצבת של געגועים, וריח יער אשר ברכו ה' הגיע ובא אל אפו.

שָׁלוֹם לָךְ, יְדִיד לְבָבִי,
כִּי לֹא אָשׁוּב עוֹד לִרְאוֹתֵךְ –

התחיל מצלצל באזניו קול חביב, ידוע לו מתמול שלשום. „שלום לך" — אומר לבו שירת־עצב.

„אהה, בני, לא תמצא את אביך"... — מסבב קולן הרך והמרטט של הנערות, כשהוא מוצף בזרם קולותיהם של הגברים. „שלום לך, ידיד לבבי" — תועות המלים הללו ומנקרות במוחו של יוסיל. רחלה... רחל'ה... שם ביער... רואה הוא את עצמו באותו יער. נפשו מרחפת בין אילנותיו, במקום שרחל'ה מתהלכת. ובשעה זו אינו מרגיש כלל באצבעותיו, שמקישות חרש־חרש בקנה־הפאפירוסות על השלחן בקצב מתאים אל חרוזי השירה. שוב רחל'ה... ושוב יער... תמונות חביבות וחמודות. בסך־הכל לא עבר אלא שבוע אחד. בשבת היה הדבר, כשהיה מסב אל השלחן ביחד עם אביו. נערות צעירות באות אל אחותו מינדל. מסתכל הוא בהן והן מורידות עיניהן ומתאדמות. רחל'ה היא היפה מכולן... זמן רב הוא מסתכל בה.

והנה הוא מספר על־אודות חיי העיר הגדולה. אביו משים אזניו כאפרכסת תמה ומציע וחוזר ומציע שאלות, הנערות מביטות בו בחשאי, כלאחר־יד, ואינן מתכוונות אלא למינדל אחותו. „מינדלי חביבתנו, רוח אפנו" קוראות הן לה מתוך חבוק ונשוק. ורחל'ה?

רחל'ה שומעת בשום־לב לכל הגה, היוצא מפיו.

אחרי „סעודת־שחרית" אביו עולה על משכבו לישון שינה בשבת, והוא — חבריו ומיודעיו באים אליו, יושבים אצלו, מקשיבים לספוריו ומחניפים לו. הללו שואלים: מה אתם עושים בשבת בעיר הגדולה? והוא מספר להם. הם מתקנאים בו, והוא, בסתר לבו, מתקנא בהם, על שאין הם צריכים כמוהו לשוב בחזרה להעיר ההומיה. אחר־כך מפצחים זרעונים, מתלוצצים וצוחקים, עד שיוצאים ליער.

עוברים הם את העירה. דממה, דממה... החמה מסתכלת ממרומי שחקים בהבתים הקטנים, והללו נמים תנומת שבת. שטופים ומוצפים בזהרה. אף בית־התפלה הגדול, לאחר שפלטו מתוכו את המתפללים, נשאר עומד סגור, קופא על צלו ומנמנם, מנמנמות גם הצפצפות, המתנוססות לפני חלונית ביתו של הפריסטאב; ואף הנהר, הנמתח כקשור־תכלת באמצע העירה, ערבה לו שינת־השבת והוא משיב מתוכו צנה קלה. על חופו עומדים הערבים כפופים ונוטים לישון, ודומה, שעוד מעט ישתטחו על־פני המים. במקום שצלליהם השטוחים נמים זה ככר. על הכל שרויה מנוחת שבת, מנוחה של שובע ושל תנומה. האויר לוהט, ואף החום ריח שבת נודף ממנו, דממה, דממה...

הנה כבר יצאו את העירה. כאן הדממה גדולה עוד משהיתה. ריח של שחת נודף, רוח קלה נושבת ומסלסלת פניהם. שדה גדול ורחב־ידים משתרע לכל מלוא העין — מרחביה!

והנה פרחים מרובי־צבעים נדלים בשפע רב. עוד רגע — והפרחים הקטופים נזרקים בתרועה על ראשיהן היפים של הנערות, הצוחקות בקול רענן ומצלצל.

הגיעו ונכנסו ליער — מיד כולם יושבים על הדשא הרך והצנון, בינות לאילנות העבים והענפים. כפה של עלים ירקרקים סוככת ומצלה על ראשם. בשמים וריחות מור זולפים מן האילנות והדשאים, מן הפרחים והנערות...

ביער זה מהרהר עכשיו יוסיל. והרהוריו אלה גוררים אחריהם ריח של עמילן נודף משמלות־הכתנה הפשוטות והנאות, שהיו הולמות כל־כך בשבתות את אותן הנערות. רחל'ה... רחלה'...

— הוי, תנו מעט אויר! — נשמע פתאם קול צעקה מאחר השלחנות. — פתחו את ארובות הכירה!...

— הס, אתה הפילוסוף, דברי חכמים בנחת נשמעים! — משיב לו גרישא בקול רם. — וגולדה מה אומרת? הלואי שביום חתונתה יהיו הברבורים כך עשויים, כמו שפניך, הפילוסוף הנאה, עכשיו צלויים...

חא־חא־חא!... צוחקים כולם בקול ומתפתלים מתוך

צחוקם. וגרישא מרים ראשו ביתר תוקף וגאון ומוסיף: מה תאמרו, רחמנים בני רחמנים, לאצילנו המלומד? אויר דורש הוא... חא-חא! המתן קצת, שוטה שבעולם, בחורף יהיה קר לך כאות נפשך!

הצחוק הולך וגדול.

ה„פילוסוף", כמו שקוראים לו כאן, שומע את עלבונו ומחריש. עוסק הוא במלאכתו ואינו עונה דבר. ואפשר, שמשום כך קראו לו „פיליסוף", ששתקני הוא. שקוע תמיד במחשבות, אינו מתלוצץ ואינו צוחק כשאר הפועלים. מימיו לא עברה בת־צחוק על פתחי פיו. ורק לפעמים רחוקות הוא מתעורר וצווח לפתע-פתאום: „הוי, מעט אויר!..."

ופעמים, כשהפועלים באים על שכרם ואחד מהם משיב לגזבר מטבעת כסף חשודה, שקבל מידו, והלה מחרף ומגדף את הפועל כאהד הריקים, — מיד ה„פילוסוף' מתמלא חמה, מקלל וחורק שן... וכשגרישא מדבר חונף ומחמאות באזני הנערות, ה„פילוסוף" מסתכל בו בפנים נזעמים, כשהוא ממלמל מיני דברים מתוך חמתו. גרישא מרגיש בזה בכל פעם והוא שולח לו לצדו מהתלות ועקיצות. ואחדים מן הפועלים נלוים אל גרישא ועושים את ה„פילוסוף" משחק ומטרה לחִצי לעגם.

ובשעה שהללו צוחקים למהתלותיו של גרישא, זלמן הארוך יושב אל שלחנו רצוץ ומדוכא וחי כמת. עתים הוא נשען בשמאלו על השלחן ומשתעל שעול ממושך, כשימינו מאהילה על פיו; עוד מעט וכתם של דם ארמדם-כהה נופל מפיו אל כפו... מסתכל הוא בכיחו מתוך הרכנת ראש, גונח בהשאי, וזורקו על הרצפה. מיד הוא עומד וממחה את הלחלוחית ברגלו, מוחה ידיו הרטובות בשולי השלחן וממשמש בתל הטבק, מוצא את קנה-הפאפירוזכות וחוזר למלאכתו, כשחוטמו כמוך לתל הטבק.

זלמן הארוך הוא קצר־רואי, גבוה ושחוף, פניו חִורים ומארכים, עיניו שקועות עמוק בחוריהן ומתרוצצות אילך ואילך, ונראה, כאילו הוא רוצה להסתתר כליל מעין רואים. לסתותיו נופלות ועורן צפד על עצמות־הלחיים, בטנו חמרמרה. ועל כל אלה קומתו כפופה וגופו נראה, כאילו הוא מתנענע על גבי רגליו הארוכות והרזות שלא מדעת, מעשה־מכונה. בן שלשים ושבע הוא. מטופל באשה ובשבעה בנים, כלומר: נערות.

בבית-החרושת הוא עובד זה כעשרים שנה.

בבית־החרושת קמה דממה. כל אחד ואחד מצפה לצלצול הפעמון, שיכריז שעתה של סעודת-הצהרים. כל הפועלים יושבים כפופים על עבודתם, שמתנהלת עתה בעצלתים ובלי חמדה. החום לוהט וצורב את הידים, עד כדי התעלפות, וכל לב רע, עד כדי הקאה. כולם פִּתְּחוּ את צוארוניהם, שמבעדם נשקפים חָזות מגודלי־שער ומכוסי-זעה, וריח הזעה ממלא את כל הבית כולו; כפעם בפעם נשמעת קריאה: „אוי, רע, רע לי, עוד מעט ואמות!" הכתנות דבקו אל עורם וקשה להזיזן ממקומן. האבק מחניק, נכנס ובא לתוך החוטם ולתוך הפה—מר, מר...

— הלואי שיהיו חייו שלו קשים עליו כל־כך, כמו שקשה לי לעבוד על הטבק! — אומרת אחת מן הנערות. ותוך כדי דבור היא מסתכלת לצדדין...

זו מרטיבה ברוק שבפיה את ידיה ושמה אותן על הטבק, כשהיא נושפת עליו להרטיבו עוד בהבל פיה, כדי שיהא נוח יותר לעבודה.

— אוי, הלואו שיֵחַם לו כל־כך! — עונה אף השניה אחריה ומנחת עבודתה מידיה. היא עומדת ומתקנת שערותיה כלפי המראה, המצויה אצלה תמיד על השלחן.

— הביטו נא וראו, כמה זו מתפרכסת! —קוראת חברתה.— הוי, כמה נאה את, שנה נאה כּוו לזה הסנדלר, ה„יפהפה" שלך!...

— ולמה לבך דָוַי? — משיבה לה אחרת: — את הרי גם סנדלר אינו רוצה להסתכל בפניך!...

— על אפך ועל חמתך — אומרת הראשונה — יבחר בי „קומי". עוד אתמול בערב טיילתי בחברתו...

— הוי, שוטה שכמותך! — עונה שלישית: — הרי „בוכ-האלטר" רוצה בך, ואת לא ידעת!

— וכי מה אתן סבורות? —משתתפת בשיחה אף רביעית: — יפהפיה שכמותה תנשא דוקא לשואב־מים...

— הרי ראשכן והרי קיר! — אומרת הראשונה ברוגז. — כדי שתתפקעו מקנאה אנשא דוקא ל„בוכהאלטר"...

חייקה „ילקוט" מבטת על יוסיל. מתאוה היא, שיסתכל בה, רוצה היא להסיח עמו שיחה זו של עינים.. ויוסיל יושב, כשראשו מורד, ובחלומו הוא רואה את העירה, את רחל'ה...

— הסו, הסו, כמדומה, הוא הולך! —קורא פתאום „האומן".

בבית־החרושת קמה דממה, כדממה זו שבבית־הקברות. מתופפים רק קני הפאפירוסות. נכנס בעל־הבית והעמיד זגוגיות עיניו בהפועלים כשור נגח זה, שמכין עצמו לקפיצה. קומתו גמוכה, כרסו עבה ונשימותיו תכופות כשל אוָז. עובר הוא משלחן אל שלחן, כשכרסו מזדעזעת אחת למעלה ואחת למטה, מסתכל בטיב העבודה, מוצא חסרונות בעבודתו של כל אחד ומוסיף ואומר בבת־צחוק: „ועדיין רוצים הללו, שאוסיף להם על שכרם!" מתקרב אל זלמן הארוך, מניח ידו על כתפו של זה, מניח ואומר: „נו, מה נשמע חדש, זלמן, וכי עדיין עומד אתה במרדך שלא לצאת לחוץ־לארץ להתרפא, הא?... אי, לא כך עושה אדם פקח. אם אתה לו שמעני, צא ושכור לך דירה הגונה בנאות־קיץ — ומיד תשוב לאיתנך ויכול תוכל לעשות אלפים פאפירוסות ליום, חֶה־חֶה־חֶה!"...

זלמן שותק.

ה„פילוסוף" התחיל עובד בזריזות ובכל כחו; גִבֵּר, שחמתו בוערת בו...

אותה שעה לא זזו עיניו של יוסיל מפניו של ה„כרסתן" המלאים, ורגש של התמרמרות תקפהו. ופתאם נצנצה מחשבה איומה בלבו: „ומה, אם יהא סופו כסופו של זלמן?"...

מחשבה זו העבירה רטט בכל עצמותיו. הריהו עדיין בן שמונה־עשרה, עודנו מלא חיים—וכאן יושב זלמן כנגדו וטופח לו על פניו ומבשר לו עתידות... לשם מה שב הנה בחזרה? הרי זה לא כבר עדיין ישב בעיירתו. זה לא כבר עדיין היה מטייל ביער עם חבריו, עם הנערות, עם רחל'ה... „אהבתיך, רחל'ה"...—גלה לה שם בלחישה. והיא נתביישה ונשתתקה, כשהיא קוטפת את הדשאים ומוללתם באצבעותיה. וכשישבו אחר־כך בסירה, היתה רחל'ה משוררת וקולה מצלצל על פני הנהר, קול נעים ועצב ונכנס אל הלב. „שלום לך, ידיד לבבי, כי לא אשוב עוד לראותך"...

בערב היה הדבר. הוא ורחלה ישבו לשוט בסירה על־פני הנהר. המים שקופים וחלקים כראי, והסירה שטה, שטה... חרש, חרש היא שטה. ומשני עברי הנהר — ירק; ריח סוף, מלא לחלוחית, עולה ונידף למרחוק. האויר רך וקל לנשימה, וקל ללב. והנה דממה רבה. ואחרי הדממה רחל'ה מתחילה שוב לשיר, כשראשה הנאה נטוי אל המים למטה. וקולה רך וענוג ונעים הוא כל־כך. כשהוא שומע צלצול קולה, מתאוה הוא לחבק בזרועותיו ולאהוב את כל העולם כולו...

והנה החמה שוקעת מטה-מטה ומזהבת את צמרות האילנות, ודומה, כי נפלה בהן דליקה. השמים שמי־זהב הם וכל הנהר

כולו אינו אלא זהב נֹפֶך, וסירתם טובעת ושוקעת בזהב... סביבם פרחי־מים צהבהבים, עומדים מוזהבים כולם וכאילו שואפים אויר צח ולח בפיות פתוחים. הס על פני הנהר — לא ניד ולא זיע; רק לפרקים רחוקים המים מתקמטים ומזדעזעים וזעזוע כל שהוא, ואין יודע מפני מה: אם בסבת הרוח הקלילה, שנשפה בהם, או בסבת היתושים המרובים, שמתעופפים על פניהם?...

והנה כבר שקעה החמה... הזהב הולך ונעלם בשולי הרקיע ואפלולית ממשמשת ובאה. הלילה בא בגלימת עשן והולך ועוטף את השחקים. רק במקום, אשר שם טבעה החמה, עדיין שולט אור כהה, כזה שנראה בשעת דמדומי־שחר. ובעבר השני מנגד גברה העלטה ואימה חשכה נופלת על הנהר... כוכבים מנצנצים וקורצים והולכים ומתרבים. צפרדעים מקרקרות. מרחוק נשמע קול צפור בודדה. חרש מגיע ובא קול המולה מבית־הטחנה הקרוב. רחליה מזמרת בלחש, והמשוטים עוגים לעומתה בקצב מתאים. המשוטים עולים ויורדים ומתיזים נטפים נטפים על פני המים מסביב. קול משק חרישי — דגה קטנה מנצנצת ונעלמת... האויר נעשה רטוב יותר, קריר יותר... חותרים הם בחזרה. הסירה שטה, קלה ומרפרפת...

„ציל־ציל־צילי". — התחיל הפעמון מצלצל פתאום, ותוך־כדי־רגע התעוררו כל הפועלים בשאון והמולה ממקומותיהם, כל אחד אץ ורץ במעלות למטה, למטה.

— אי, יוסקה, אין סימן ברכה במלאכתך! — אמר ה„אומן" ליוסיל, לאחר שרץ אחריו והשיגו על המעלות.

— הא?... קשה היה היום, איני יודע משום מה... — השיב יוסיל כמבוהל.

— ני, אין בכך כלום, יום ראשון הוא לך, — מוסיף ה„אומן" ואומר: — הרי זה עתה באת מביתך... כן... מגיע לי ממך עוד מעט יי"ש, חה־חה... תצוה לתת על חשבונך, לא כך?...

— הא?... יי"ש?... יבוא כבודו! — ענה יוסיל ויצא עם ה„אומן" החוצה.

ב. ארנסט.

מתוך התחומים.

יא.

מעבר לאוקינוס.

„פליאה דעת ממנו — כך מתחיל את מכתבו הקורספונדנט שלנו מעיר שיקאגא הרחוקה, אשר מעבר לאוקינוס — פליאה דעת ממנו, למה אינכם מכניסים גם את קהלות ישראל אשר באמריקה תחת כנפי „התחומים" שלכם? למה אתם עוברים בשתיקה עלינו, כאילו חיינו אינם קרויים חיים? למה, למשל, יגרע חלקה של ניו־יורק, של פילאדילפיא או של שיקאגא מחלקן של שאר קהלות ישראל הגדולות אשר בתוך התחומים שלכם? אמנם אנחנו, בני אמריקה, יודעים מכבר את יחסכם אלינו. אתם, בני „יוראפ", היושבים על האבנים ועושים במלאכת העתונות והספרות ואופים כל מיני מאפה בתנורה של הלאומיות והתרבות העברית, אתם, המיוחסים ואצילי־הרוח, אשר לידכם נתנו המפתחות של אוצרות האומה, רגילים להביט עלינו מבט־בוז מגבוה. כסבורים אתם שם, בשבתכם בערי ברדיטשוב, איישישוק ושקלוב הנדחות, כי כל יהודי אמריקה אינם אלא חייטים, „אפרייטורים" בלע"ז, בורים ועמי־הארץ, וכל היהדות האמריקאית אינה אלא מין „בלוף", שאין כדאי לטפל בו ולא כלום. אם כך אתם סבורים, אדונינו הדז'נטלמנים הברדיטשוביים, אינכם אלא טועים, במחילה מכבודכם! הידעתם, למשל, כי גם אצלנו באמריקה ישנם חכמים וסופרים ומשוררים מובהקים, שאינם נופלים חלילה בערכם מחכמיכם ומסופריכם וממשורריכם המובהקים? הידעתם, למשל, כי גם אצלנו באמריקה ישנם ציונים ולאומיים ומשכילים וחובבי הלשון והספרות ומדברי עברית ועוסקים בתחיה ובתרבות ובשאר העניינים הלאומיים לכיניהם, שבהם אתם עוסקים בתוך התחומים שלכם? ולא עוד אלא שגם „אכסטרנים" יש אצלנו, וגם „משומדים" יש אצלנו, וגם „שנאת עולם לעם עולם" יש אצלנו, ולפעמים גם גזירות רעות מתרגשות ובאות עלינו, כשם שהן מתרגשות ובאות עליכן. הרי שאין בינינו וביניכם ולא כלום. ובכן, למה אתם מתהדרים עלינו?"...

מכל דברי המכתב הזה נראה, כי כונת כותבו אינה אלא לתבוע את עלבונה של מדינת אמריקה מידינו. בני־אמריקה, כידוע, „פאטריוטים" נלהבים הם ומסורים לארצם בכל נפשם ובכל מאדם. כל הנוגע באמריקה כנוגע בבבת־עינם. ועוד נראה מדברי המכתב הזה, כי כותבו מתכון להתלוצץ מעט ולשלוח את חצי־לעגו אל לבנו, אל לב „בני־יוראפ" העלובים. בני־אמריקה, כידוע, ליצנים נפלאים הם ואין כמוהם מומחים למלאכת ההומור ובדיחות־הדעת. ואולם בפעם הזאת החטיא הכותב הנכבד את המטרה. אנחנו — מעולם לא עלה על דעתנו להביט על אחינו בני־אמריקה מבט־בוז מגבוה, להבדל מהם ולבטל את חייהם בלבנו. אדרבה, בימים האחרונים האלה חבה יתירה נודעת ממנו לאחינו בני־אמריקה, שכל מעשיהם יפים בעינינו וכל דרכיהם ישרות בעינינו, ומהם אנו רואים וכמוהם אנו עושים. עדים העתונים, היוצאים אצלנו ברעש ובשאון, כפי מתכונתם של עתוני אמריקה. עדים הרומאנים הגדולים, רומאני ההריגות והרציחות והגזילות, המופיעים בעתונינו ברעש ובשאון, כפי שהם מופיעים בעתוני אמריקה. עדים כל מיני ה„נשפים" הספרותיים, הדראמאטיים, המוסיקאליים, ההומוריסטיים, כל מיני הנאומים והדרשות וה„לקציות בפומבי", שנערכים במוצאי־שבת בכל עיר ועירה בישראל. עדים הצעירים השונים בערי התחומים, עוזרי הגלבים והחייטים ופקידי בתי־המסחר, המגלחים את שפמם בכל יום שני וחמישי, מתקשטים במעילי־סמט ירוקים, שמים בפוך עיניהם ויוצאים על הבמה לשחק את משחק „השחיטה" ואת משחק „חאסיא היתומה". עדים הם כל אלה, כי הזמנים כבר נשתני תכלית שנוי, כי יושבים אנו עכשיו לפני אמריקה על הספסל, כתלמיד היושב לפני רבו, כי מתיחסים אנו עכשיו אל אמריקה ברגשי כבוד והערצה. הלא כל אשר יש לנו עתה מידיה באו לנו! היא היושבת עתה בראש, ואנחנו, „בני־יוראפ" העלובים, מלקטים פרורים תחת שלחנה. היא היושבת עתה על האבנים, והיא העושה עתה במלאכת העתונות והספרות, והיא האופה כל מיני מאפה, ואנחנו, „בני־יוראפ" העלובים, פינו פעור ועינינו פקוחות ותלויות אליה ואל מעשיה ואל כל תנועותיה לראות מהם ולעשות כמוה. בפעם הזאת החטיא הכותב השיקאגאי הנכבד את המטרה.

אמנם יש במדינת קולומבוס המבורכה רצועה אחת קטנה וצרה, שעדיין יונקת היא ומקבלת השפעה מן התחומים שלנו. הרצועה הקטנה והצרה הזאת — מפלגת העברים היא, מפלגה קטנה של צעירים לאומיים, „משכילים" בלשון הכותב משיקאגא,

כלומר — מיני בני-אדם, שעדיין לבם הולך אחרי הספרות העברית ועדיין ניזונים הם ממנה והוכבים אותה וכרוכים אחריה. וכפי הנראה, להם מתכון הקורספונדנט משיקאגא, בהגישו קובלנתו אלינו, כי עוברים אנו בשתיקה על חיהם. ואולם גם בזה החטיא מעט את המטרה.

אפשר ואפשר, כי נכונים מאד דברי הכותב הנכבד. אפשר ואפשר, כי גם בתוך המפלגה הקטנה הזאת של העברים אשר באמריקה ישנם חכמים וסופרים ומשוררים מובהקים, שאינם נופלים בערכם מהכמינו ומסופרינו וממשוררינו המובהקים. אפשר ואפשר, כי גם באמריקה ישנם חובבי הלשון והספרות ומדברי עברית ועוסקים בתחיה ובתרבות ובשאר העניינים הלאומיים למיניהם, שבהם אנו עוסקים בתוך התחומים שלנו. ולא עוד אלא שאפשר, כי יש שם גם „אכסטרנים", וגם „משומדים", להבדיל, וגומר, וגומר - אבל כלום אשמתנו היא, כי עוברים אנו בשתיקה על כל אלה?

אפשר, כי נכונים מאד דברי הקורספונדנט האמריקאי הנכבד, המספר לנו, כי בניו-יורק מתקיימת זה שנים רבות חברת „מפיצי שפת עבר", והחברה הזאת השפעתה מרובה על כל הצעירים הלאומיים אשר בארצות הברית: היא העורכת את הנשפים העברים ואת הנאומים והקריאות השונים, הנוגעים בחכמת ישראל ובספרותו. היא המפיצה את ידיעת הלשון העברית בקרב בני הנעורים והיא המחבבת את הספרות העברית עליהם. אפשר, כי כל הדברים האלה נכונים הם מאד — אבל כלום אשמתנו היא זאת, כי עוברים אנו בשתיקה עליהם?

אם ישנה מפלגת עברים באמריקה — מדוע נחבאת היא אל הכלים ואין איש מעבר האוקינוס מזה יודע את קיומה ואת חייה? מדוע מתרחקת היא ומתבדלת מאתנו, כאילו אין בינה ובינינו ולא כלום?

הלא יאמין לנו הכותב הנכבד משיקאגא, כי מכתבו זה, שרשם עליו מלמעלה: „מעין מכתב מאמריקה", הוא כמעט הראשון, אשר קבלנו בשנה הזאת על חיי העברים במדינת קולומבוס.

אמנם יש אשר תגענה אלינו לפעמים ידיעות קצרות ממדינה זו. ואולם הידיעות ההן ידיעות מאוחרות הן קצת וכולן מתחילות מ„בראשית": כי בשנת 1594 גלה כריסטופור קולומבוס את מדינות אמריקה, כי יש לשער, שבתוך המלחים אשר היו עם קולומבוס נמצאו גם יהודים, כי היהודים הראשונים, אשר באו להתישב באמריקה, היו ממגורשי ספרד ופורטוגל, וכו', וכו'. ואולם כי באותה אמריקה עצמה מתקיימת חברת „מפיצי שפת עבר", כי באותה אמריקה עצמה ישנה מפלגה של צעירים עברים, העוסקים ועמלים בתחיה ובתרבות ובהפרחת הלשון והספרות העברית — דבר זה לא מצאנו כלל באותן הידיעות, המגיעות אלינו לפעמים מעבר לאוקינוס.

ואחרי כל זאת — האם אשמתנו היא, כי עוברים אנו בשתיקה על חיי הצעירים האלה?

אם ישנה מפלגת עברים באמריקה — אל-נא תחבא אל הכלים ואל נא תתרחק ותתבדל מאתנו. יקומו נא העברים האמריקאים ויכריזו על קיומם — ונדע, כי חיים הם.

אנחנו — בודאי לא נעבור עליהם בשתיקה!

בר-טוביה.

עולֵי גולָה וְהַשּׁוֹמְרוֹנִים.

(סוף.)

ה.

יציאת מנשה וחבריו להר גריזים היא התחלת כת השומרונים בתור כתה דתית, המרוכזת מסביב לבית מקדשה על הר גריזים ובעלת תורה מיוחדת. ואולם התחלת כת השומרונים היא גם התחלת כת הצדוקים. כלומר: מתנגדי עזרא ונחמיה וסיעתם, שלא יכלו לפעול מאומה ביהודה לעת עתה, יצאו לשומרון ויצרו להם כתה דתית לפי רוחם ולפי תאוותיהם.

ועל הדבר עמד כבר רבי אברהם בן דוד בשעתו. הוא היה אומר: „אז יחלק עם ישראל לחצי: חצי העם היה אחרי שמעון הצדיק ואנטיגנוס תלמידו וסיעתו וכפי מה שקבלו מעזרא והחצי — אחר סנבלט וחתנו והקריבו עולות וזבחים חוץ לבית ה' וחקקו חוקים ומשפטים כאשר בדו מלבם, ובבית זה כהן מנשה בן יהושע בן יהוצדק, יצדוק עם ביתוס חבירו היו לראש. זאת היתה תחלת הצדוקים" 1).

יש אמנם איזה ערבוב זמנים במאמר הנזכר, יען כי בין מנשה (לא „בן", כי אם אחד מבני בניו של יהושע בן יהוצדק, שכהן בהר גריזים, ובין שמעון הצדיק ואנטיגנוס תלמידו יש בודאי מרחק זמן ידוע, אפילו אם נניח, כי מנשה היה אחיו של הכהן הגדול ידוע — כספורו של יוסיפוס 2) — ולא מבני זקנו של ידוע, ויודע בן אלישיב — כמו שנראה מדברי המקרא 3). אבל אין זה נוגע אל עצם הענין. בעצם הענין צדק רבי אברהם בן דוד, כי במקדש אשר נבנה בהר גריזים „היתה תחלת הצדוקים". ומי ומי היו המתחילים בדבר כבר ראינו למעלה. והשואת האמונות והדעות של הכותים הקדמונים ושל הצדוקים והביתוסים מוכיחה גלוי, שהכותים היו הצדוקים הראשונים. ידוע, שהכותים כופרים בספרי הנביאים ואינם מודים אלא בתורת משה, וכנראה סבורים הם, שרק עשרת הדברות לבדן נתנו למשה בסיני 4). כמו כן מכפרים אבות הכנסיה (טארטוליאן, אוריגינוס והירונימוס), שהצדוקים לא היו מודים אלא בקדושת התורה, וכנראה הצדוקים הם המינים מזמן בית המקדש, שבשבילם תקנו, שלא יהיו אומרים עשרת הדברות בגבולין, כדי שלא יהיו המינים אומרים: אלו לבדן נתנו למשה בסיני ולא כל התורה כולה 5). כמו כן כופרים הכותים בתחית המתים 6), דוגמת כת הצדוקים 7). וידענו גם כן, ש„המינים" הקדמונים מזמנם של אנשי כנסת הגדולה היו אומרים „אין עולם אלא אחד", וכדי למחות נגדם שנו את חתימת הברכות והתקינו שיהיו אומרים „מן העולם ועד העולם" 8). וכמו כן מצאנו בתפלות

---

1) ספר הקבלה.

2) קדמוניות היהודים XI, 8.

3) עי' נחמיה י"ג, כ"ט.

4) לפי השערת הד"ר מ. הירנהים: „ביליותיקה סמריטנה" II, XX.

5) עי' ברכות י"ב ע"א; וע' גם ירושלמי שם פ"א.

6) כמו שהוכיח ר' רפאל קירכהים בספרו „כרמי שמרון" 18 עפ"י הספרי פרשה שלח ועפ"י מסכת כותים.

7) סנהדרין צ"א ע"א וגם כמה מקומות אחרים.

8) משנה ברכות פ"ט. יש שם שנוי נוסחאות: לפי נוסחא אחת היו הכופרים „צדוקים", ולפי נוסחא אחרת—„מינים". ונוסחא זו נכונה יותר, לפי שהצדוקים עוד טרם היו בזמנם של אנשי כנסת הגדולה. ויש לחשוב שכוונו למיסדי דת הכותים. כיוצא בזה יש שנוי נוסחאות בנוגע לחתימת הברכות שהיתה נוהגת קודם התקנה: לפי נוסחא אחת „היו אומרים עד העולם", ולפי נוסחא אחרת „היו אומרים עד מן העולם". נוסחת הכותים היא: „לעולם".

העתיקות של הכותים, שאינם אומרים אלא „ברוך שמו (או: שם קדשו) — לעולם", וכיוצא בזה 9).

חוץ מזה יש להזכיר עוד את המחלוקת הידועה של „ממחרת השבת" ועל חשבון המועדות בכלל. גם הכותים גם הצדוקים מפרשים ממחרת השבת „ממחרת שבת בראשית" וסופרים חמשים יום ממחרת השבת ועושים חג השבועות 10). ובנוגע לחשבון המועדות בכלל העיד הקראי הדסי על הכותים: „ומקדישים חדשיהם בעבור ואומרים כי הוא ע ב ו ר י ר ב ע ם ב ן נ ב ט"11). אם כך הוא הדבר — הנה מוצאים אנו פה שאר ושריד למנהגי ירבעם בן נבט. הכפירה העתיקה עברה לפי זה דרך ירבעם בן נבט אל הכותים 12), ובודאי גם אל הצדוקים. ומן הכותים והצדוקים הוסיפה לעבור אל הקראים. כי אם אמנם הקראי הנזכר מתנפל על הכותים ודורש את מנהגיהם לגנאי — הנה „הקראי הזה לא ראה מום עצמו והעלים אם בכיון או בשגגה, כ י ר ו ב מ נ ה ג י ה כ ו ת י ם ד ר ך ה ק ר א י ם ל ה מ ה" 13).

ה.

אולם אין דבר אשר יגלה לנו את ראופי העממי של עבודת עזרא וסיעתו כדבר הנאמר: חזרה (תורה) ונתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי 14). טעם הדבר גלוי ונראה לעין: על ידי התקון הגדול הזה יצאה התורה מרשות היחידים לרשות הרבים והיתה לקנין העם כולו. הגע בעצמך: שנו את הלשון העברית ואת הכתב העברי ללשון ארמית וכתב אשורי, שהביאו עמהם עולי הגולה מארצות גלותם! וכל כך למה? כדי שתהיה התורה מצויה בידי כל העם.

אין אנו יודעים, מה חשבו החורים והסגנים וכל אלה אשר יסרו את כת הכותים על התקון הגדול הזה. אין ספק, שהכה היו הראשונים לותר על הלשון העברית ולדבר ארמית. הלא ידענו, כי עוד בימי חזקיהו מלך יהודה, כאשר העם היושב ביהודה הבין רק ידורית, הבינו כבר הראשים והקרובים למלכות את הלשון הארמית 15). ומה גם עתה, אחרי שובם מן הארצות, שהארמית היתה השפה המדוברת בהן. אף־על־פי־כן אין לדחות את ההשערה 16), שמיסדי כת הכותים התנגדו לתקונם של עזרא וסיעתו, ולא שרצו להחיות את השפה העברית ואת הכתב העברי, אלא שרצו לשמור את שתי אלה בשביל התורה. יען כי התורה הכתובה עברית ובכתב עברי היתה נשארת כספר החתום למרבית העם ולא היתה עולה לעולם לאותה המדרגה הגבוהה, שאליה עלתה לרגלי מעשיהם של עזרא וסיעתו ותלמידיהם.

אמת הדבר, שאין לנו ראיות ברורות להשערה זו. אבל רק בנוגע אל הלשון, מה שאין כן בנוגע אל הכתב. בנוגע אל הלשון אנו יודעים רק, שבידי הכותים הקדמונים היתה התורה בלשון עברית, ורק לאחר זמן נתפשט ביניהם תרגום סורסי משלהם. אבל בנוגע אל הכתב ידוע, שהכותים החזיקו בקפדנות המיוחדת להם בכתב עברי והתנגדו לגמרי לכתב האשורי 17).

אבל אם אמנם עזרא וסיעתו תרגמו את התורה ללשון ארמית ומיסדי כת הכותים אולי התנגדו לתרגום זה והביאו להכותים את התורה בלשון עברית — הנה ראינו, שהשפה העברית נשתמרה ונתפתחה דוקא ביהודה, ובשם הלכה ונתנינה ונתדלדלה. מה זאת אומרת? כי עזרא וסיעתו עשו אמנם פרסום לתורה בלשון ארמית, אבל מעולם לא שכחו, כי שפת העם העברי היא השפה העברית וכי תורת העם העברי היא התורה העברית. ועזרא ונחמיה עצמם השאירו לנו את כתבי זכרונותיהם בעברית וחגי, זכריה ומלאכי נבאו בעברית ולא בארמית. כל ספרות הפרושים והקרובים להם בדעות, שיצאו מבית מדרשם של עזרא וסיעתו, היתה כתובה עברית לא רק עד החורבן, אלא אפילו זמן רב אחרי החורבן. רק בשעה שנגברו האויבים והיהודים נתדלדלו לגמרי בארץ מולדתם, גברה לשון סורסית ונכתב התלמוד הירושלמי בלשון זו. אבל גם בתלמוד זה עוד אנו מוצאים לעתים רחוקות מאמרים בעברית צחה והיו בעינינו כנאות דשא במדבר ציה. לא כן ספרות הכותים: כמעט כל הידוע לנו ממנה כתיב בלשון עלגים, שאין בה לא מצחות לשון המקרא, לא מרכרוכית לשון האגדה ולא מדיקנות לשון המשנה.

השפופרת שדרכה הסתכלו עזרא וסיעתו בכל חזיונות החיים של עמם היא השפופרת של הלאומיות העממית בכל מחשבותיהם ובכל מעשיהם נתכונו להחיות את כל קניני האומה, הגשמיים והרוחניים, ולמסרם בידי כל העם כולו.

ו.

אולם שגה נשגה אם נאמר, כי עזרא וסיעתו בעבודתם העממית הגדולה ובהתנגדותם העצומה להראשים והקצונים, עושקי הדלים ורוצצי האביונים, ותרו על היסוד האריסטוקרטי של כל אומה ואומה — כלומר על היחש והגזע. להיפך, עזרא, אשר היה בעצמו מבני הכהנים הגדולים, וכמו כן חברו נחמיה, היו מגדילים מאד את ערך היחש, וטהרת הגזע היתה להם ליסוד מוסד, שעליו בקשו להעמיד את בית ישראל מחדש. עוד „העולים בראשונה" כתבו להם את ספר היחש 18). וכאשר בא נחמיה אל ארץ יהודה „ויתן אלהיו אל לבו ויקבוץ את החורים ואת הסגנים ואת העם להתיחש" 19). וכמו כן התיחסו העולים עם עזרא 20). ולא זו בלבד אלא „לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה ועלה" 21). כי על כן מבינים אנחנו את החרדה הגדולה אשר חרדו עזרא וסיעתו בראותם את התרבית הנשים הנכריות בישראל והתערבות „זרע הקודש בעמי הארצית". ולמרות כל דברי הבוז

---

9) על שלש הדוגמאות האלה, ששוים בהן הכותים והצדוקים, העיר הד"ר הידנהים, שם XVI—XXI.

10) עי' על הכותים משנה ראש־השנה פ"ב ובכרמי שמרון 27 — „וסופרים חמשים יום ממחרת השבת כמו שכותבים באגרותיהם". ועל הצדוקים והביתוסים—משנה, שם, ומנחות ס"ה ע"א.

11) אשכול הכופר, צ"ז.

12) כמו שנרמז כבר למעלה.

13) כרמי שמרון, 27.

14) סנהדרין כ"א ע"א.

15) ישעיה ל"ו, י"א.

16) הד"ר הידנהים מחליט בתור דבר ברור, כי הצדוקים והכותים השתמשו בלשון עברית לעבודת ה'. אבל באמת אין זו אלא השערה הקרובה לאמת.

17) סנהדרין, שם: „חזרו והניחו להדיוטות כתב עברי ולשון ארמית. מאן הדיוטות? אמר רב הסדא: כותאי". ואולם אעפ"י שהכותים החזיקו בכתב עברי וגם בלשון ארמית או סורסית, הנה באמת היו משתמשים גם ביהודה בכתב עברי ולשון ארמית או סורסית, כידוע. אבל כונת המאמר היא לגבי התורה, שמשתמשין בה בשעת העבודה בין בביהמ"ק ובין בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ולפי מסורת רב חסדא היו הכותים משתמשים בשעת העבודה בתורה הכתובה ארמית ובכתב עברי: והגם שנשתנה הדבר אח"כ אין להביא מזה ראיה נגד המסורת. אפשר, שמתחלה היתה תורתם כתובה בלשון עברית וכתב עברי, אחר־כך—בלשון ארמית וכתב עברי, ולאחר זמן חזרו ללשון עברית וכתב עברי. כתב זה היה נוהג אצלם בכל הזמנים, משום שעל ידו נבדלו מעל בני ישראל.

18) עזרא ב'; נחמיה ז', ה' והלאה.

19) שם.

20) עזרא ח'.

21) קדושין ס"ט ע"ב.

והנאצה אשר נכתבו על שלוח הנשים הנכריות על ידי עזרא, למרות כל זה מוכרחים אנחנו להשתומם גם עתה על עזוז רוחו של הסופר הגדול, אשר לא חת ולא נסוג אחור מפני כל, אפילו מפני מדת הרחמנית הנטועה בלבו, וטהר את גזע ישראל מן הערב־רב אשר סביב שת לו לינק את לשדו ולהכחיד את עיקר עצמותו.

ולא היתה כל סתירה בין העבודה „האריסטוקרטית" הזאת של עזרא וסיעתו ובין עבודתם העממית. אנו רואים. שדוקא יד „האריסטוקרטים", „יד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה", כמו גם במעל השני — בכבוש רכוש העם ובניהם ובנותיהם. לעזרא וסיעתו לא היה היחש כלי להשיג על ידו מטרות ידועות בשביל יחידים או בשביל מעמד ידוע. להם היה היחש אמצעי, כדי לטהר על ידו את גזע ישראל, לחזקו ולהבליט את תכונותיו העצמיות; כי על כן היו מיחסים לא רק את החורים ואת הסגנים — כי אם את כל העם כולו. עזרא וסיעתו נתנו גם ליסוד היחש צורה עממית. כאשר עשו גם לכל יתר הקנינים הלאומיים.

ז.

ואולם לא ננעלו כל השערים בפני הגרים הבאים להסתפח אל בית יעקב באמת ובתום לבב. נשאר פתח פתוח ל„כל הנבדל מעמי הארצות אל תורת האלהים נשיהם בניהם ובנותיהם" 22). ונתנה הבטחה טובה אל „בני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" 23). והזהירה התורה בשלשים וששה מקומות על הגר 24), וגם משל העם ידע את נפש הגרים וצוה: „גיורא עד עשרה דרי — לא תבזי ארמאה קמיה" 25).

ואפילו לפני השומרונים, אשר מראשית העליה והלאה הנם מופיעים תמיד בבחינת „צרי יהודה ובנימין" 26), לא ננעלו כל הדלתות. הניגוד שבין העולים מיהודה ובנימין ובין השומרונים היה ניגוד גזעי־חברתי, אשר נעשה לאט־לאט גם ניגוד מדיני ודתי. עולי הגולה עוד טרם הספיקו להבדל למעמדות, שנלחמים זה בזה, והיו עוד כעין חטיבה אחת שנחטבה ברובה מגזע אחר 27), בשעה שהשומרונים יושבי הארץ ואדוניה בזמן הגלות היו מעורבים מעמים שונים ונבדלים בודאי למעמד מושל ולמעמד נכנע. ולאט־לאט היו השומרונים גם לממלכה מיוחדת, גם לכתה דתיה מיוחדת, כידוע. ואף־על־פי־כן לא מצאנו, שהיו דוחים ביהודה את האנשים הבאים מערי שומרון לחלות את פני ה'. אדרבה; אנשים היו עולים משכם, משלו ומשומרון להביא מנחה ולבונה בית ה' 28). וגם אחרי המחלוקת הגדולה בזמן העליה, לאחר שהחרימו כבר את הכותים, לפי שבטלו מלאכת בית המקדש 29), מצאנו ששלח „בית

---

22) נחמיה י', כ"ט וכן עזרא ו' כ"א: „וכל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם לדרוש לה' אלהי ישראל".
23) ישעיה נ"ו, ו'—ז'.
24) בבא מציעא נ"ט ע"ב.
25) סנהדרין צ"ד ע"א.
26) עזרא ד', א'. יוסיפוס, קדמוניות XI, 4, מוסיף: והם הכותים.
27) מעשרה יוחסין שנמנו בקדושין פ"ד היה הרוב מבני הגזע העברי ורק המעוט היה או מוטלים ספק או גרים ודאים.
28) ירמיה מ"א, ז'.
29) פרקי דר' אליעזר, פרק ל"ח.

אל שראצר ורגם מלך ואנשיו לחלות את פני ה'", והאנשים האלה נתקבלו בעין טובה, וזכריה הנביא הודיע להם את דברי ה' צבאות 30). מה אות כי היה בית ה' פתוח אפילו לכותים, שהיו עתים „פחותים מן הגוים מאד" 31).

אבל הפתח הפתוח לגרים צר היה כחודו של מחט, וגם שבא להתגייר היו מראים לו את כל הקושי הפנימי והחיצוני שבדבר. מי שקבל עליו את העול ועמד בנסיון — נתעכל בגוף האומה ושוב לא היה מקום לחשש, שאפרים בעמים יתבולל ותטשטש צורתו, וזרע הקודש יתערבו בעמי הארצות ושם ישראל לא יזכר ולא יפקד. אדרבה, „בני עממין" כאלה, שנתלשו לגמרי משרשם ונרכבו הרכבה יפה בגזע ישראל, עתים שהיו מבריאים ומחלימים את הגזע הזה. דוגמא: שמעיה ואבטליון, אונקלוס הגר ורבי עקיבא.

כנסת ישראל היתה דימוקרטית כלפי פנים ואריסטוקרטית כלפי חוץ. מי שזכה ונכנס לפנים. עליו נאמר: „כל ישראל בני מלכים הם", הכל שוים בתוך „ממלכת כהנים וגוי קדוש". אבל מי שעומד בחוץ — אין מושכים אותו להכנס ואין עושים בו מעשי „אגיטציה" כדת ודין המסיתים והמפתים, אשר היו מאז ומעולם בכל המקומות ובכל האומות. לא כאלה חלק יעקב. מתגאה הוא בנחלתו, מתבודד הוא בעליתו ומתעטף בטליתו ואיננו זריז להעלות זרים בחכתו, בסתרי לבו הוא מאמין ומחכה, מחכה ומקוה לגורלו בעמים ובעולם.

מכתבים מטורקיה.

א.

שמח אנכי שמחה גדולה על כי אנה האלהים בידי להתחיל את שורת מכתבי מטורקיה בבשורה נעימה, כי האירו קצת בימים האחרונים שמי היהדות בקושטא. ויהי רצון, שלא יהא אור זה אור מתעה, הנגנז כרגע.

מעוננים היו שמינו במשך שתי השנים ומחצה, שעברו מאז ניתנה הקונסטיטוציה בטורקיה ועד עתה. הלאומים השונים שבמדינה עשו כל אותם הימים את אשר בידם, כדי לבצר את עמדתם ולתקן את מצבם. רק אנחנו היהודים הננו היחידים, אשר לא עשינו כלום לתקון מצבנו ובצור עמדתנו. אצלנו היה הכל נודג „כדאשתקד", כבימי עבדול־חמיד. בראש העדה עמדו מנהיגים תקיפים, אשר עשו הכל כרצונם, ואל רצון המונהגים לא הטו אוזן כלל. למוסדות לא הושם לב, וקצתם נחרבו לגמרי והיו כלא היו; לחנוך ולתקון הלבבות לא דאג איש, ורבים מעניני הצבור כאלו נשכחו מלב; אם בא אדם והראה על הפרצות, ההולכות ומתרבות, הולכות ומתרחבות, נזהו המנהיגים ברוחתי־רותחין ולא מצאו לו כנוי נאה מ„אנרכיסט". ובראות העם, כי זהו המנהג אשר ינהגו ראשיו ומנהליו, תקפו היאוש ואמר בלבו: „הכל הבל, אין תקוה עוד לקומם את ההריסות ולגדור את הפרצות".

אמנם בשעה שנבחר ר' חיים נחום לראש הרבנים הבטח הבטיח לבקר בקורת נמרצה ולתקן תקון עקרי את ספר־התקנות של העדה (הנקרא „חכם־באני־ניזאמינים"), שחובר לפני ארבעים ושש שנים, ושכמובן מלא הוא חסרונות ויש בו סעיפים, היכולים לשמש כלי־זיין בידי תקיפים מועשים כדי להשיג את מטרותיהם. אבל ההבטחה הזאת לא נתקיימה: אחת היא, בשל מי או בשל מה לא נתקיימה; העיקר הוא, כי לא נתקיימה. ה„מיגליש ג'שמני" (כלומר הועד הנבחר מתוך חברי ה„מיג'ליש העומומי" להיות ועד פועל) משל ממשל רב, ו„המיג'ליש העומומי" עצמו, שהוא המוסד העליון של העדה, הוזמן רק לעתים רחוקות. ולא עוד אלא ש„הג'שמני", המוסד הנכנע, הבריח

---

30) זכריה ז'.
31) לשון המימוני בפירושו למשנה ברכות פ"ה.

את „העומומי", את המוסד השליט, להתפטר לגמרי. אז היתה העדה כולה כמרקחה, ולמרות כל הנפתולים שנפתלו התקיפים נבחר סוף־סוף „מיג'ליש עומומי" חדש.

קוראי „העולם" יודעים בודאי, עד כמה עשו התקיפים את כל מה שהיה תלוי בהם, כדי שיהיה גם המיג'ליש החדש רצוי להם ומתאים לרוחם. ואמנם לא יצאה טרחתם לבטלה. רבים מחשובי העדה, כגון הסינטור בכור אפנדי אשכנזי, דוד אפנדי מולכו וכו' הורחקו מן המיג'ליש, ודוד פריסקו נבחר לחבר המיג'ליש. ובימים הראשונים לבחירת המיג'ליש החדש צהלו ושמחו פריסקו ובני סיעתיה וכבר הקדימו לברך ברכת הנהנין על התנאה הרוחנית, שיעניק ה"ד המיג'ליש להטעימם. אבל מקרא מלא הוא זה: אל תקרא „הופ" עד אם כלית לדלג... המיג'ליש החדש נכנס לישיבה והוברר, שברכה זו שהקדימו פריסקו וחבריו לברך אינה אלא ברכה לבטלה. הוברר, שלא מעטים הם ביותר בקרב חברי המיג'ליש גם יהודים לאומיים, היודעים באמת, מה היא חובתם לעמם ולמולדתם. לראש המיג'ליש נבחר מר ויטלי פרג'י אפנדי, אדם הראוי לאיצטלא זו. ל„מיג'ליש הג'שמני"; כלומר לועד הפועל, נבחרו אנשים הגונים וביניהם גם מר ריסנר, נשיא העדה האשכנזית, וכבר נתאשרו הבחירות מאת הממשלה. וגם ה„מיגליש דרוחני" הגין הפעם כראוי על זכיותיו ויתיצב הכן לשמור על עניני העם הרוחניים. שני רבנים חשובים, הד"ר מרקוס, רב העדה האשכנזית, ור' רפאל סבן, הרב בהפרבר חסקוי המרובה באוכלסי ישראל, נבחרו אל הקומיסיה שנמנתה לבקר את ה„חכם־חאני־ניזאמיניסי", ורב אחד נבחר לקומיסיה העתידה לבקר את המנדטים.

ורצונו של „חנן בישא" לא בא. עוד קודם שנכנס המיג'ליש לישיבה נבא פריסקו, שעתיד ה„מיג'ליש הג'שמני" החדש לעשות גם הוא כמעשה המגונה, שעשו המיג'לישים באזמיר ובסלוניקי, ולמחות בגלוי נגד הציונות — ונבואתו לא נתקיימה. אמנם, המיג'ליש הביע תיכף בישיבתו הראשונה את נאמנותו למולדת ולממלכה, והחברים הציונים המה היו הראשונים אשר הציעו את הדבר הזה. אבל המיג'ליש לא הלשין על הציונות ולא השפיל את עצמו בפני ראש הוזירים.

וחורק „חנן בישא" את שניו מכעס, ובאחד מנומרי „הטימפו" האחרונים, לאחר שבמשך שבועים לא הוציא אף דבה אחת על הציונים והציונות, חדש את המלחמה ופוגע אפילו בר' חיים נחום עצמי, תומכו ומרים ראשו. הוא כותב כדברים האלה: „נפלאה היא בעינינו הנהגתו של הרב הראשי. אנו יודעים, שבאחת מישיבותיו האחרונות הטיל ה„מיג'ליש הג'שמני" הקודם על ראש רבני טורקית לפרסם „מכתב פסטורלי" נגד הציונות. הרב הראשי קבל על עצמו לערוך את „הפסטורלה" הזאת ולהכינה לישיבה הבאה. אלא שבישיבה הבאה הודיע, כי לא הספיק לערוך את המכתב, ולא עוד אלא שהוסיף הרב, שרוצה הוא לחכות עד אשר יבחר המיג'ליש החדש..." והנה נבחר המיג'ליש החדש—ואין „פסטורלה", הערוכה נגד הציונות, ואין דלטוריא על הציונים וה„מככים", ופני פריסקו חפו.

וראוי הוא המיג'ליש החדש לשבח לא רק בשביל מעשה שאינו הגון שלא עשה אלא גם בשביל מעשה הגון שעשה: כאמור למעלה הושיב המיג'ליש קומיסית לבקר את ה„חכם־חאני־ניזאמיניסי", אל הקומיסית נבחרו אנשים יודעי דת ודין ובקיאים גם בעניני העם וצרכיו. לפיכך יש תקוה, כי סוף־סוף נזכה לספר־תקנות המתאים לרוח הזמן ולצרכי העם. ומי יתן והיה את לבב חברי הקומיסיה הזאת להחיש את מעשיהם ולבלי לפטור את עצמם גם הם רק בהבטחות טובות בעלמא. די לה להיהדות הטורקית בהפרצות שנפרצו בה עד עתה; עכשיו הגיעה השעה להחל בבנין. ולפי דברי ה„טריבונה ליברה" הסלוניקית מחכות העדות שבסלוניקי ובאדריאנופולה לספר־התקנות החדש, כדי לדרוש בכל תוקף יצירת מוסד עליון, אשר ינהל את כל עניני היהדות הטורקית. ויש לקוות, כי גם יתר העדות החשובות תסכימנה לדרישה זו של סלוניקי ואדריאנופולה.

ובקושטא שוב נפלה הברה שאינה פוסקת, שר' חיים נחום אומר להתפטר ממשמרתו, וכבר רבו המפלפלים בדבר, מה ראה ר' חיים נחום להפטר עתה. יש אומרים, שכיון שר' יעקב מאיר יוצא מסלוניקי לירושלים, רוצה ר' חיים נחום לבוא על מקומו, משום שבסלוניקי תקל עליו העבודה. אחרים אומרים, כי משרת סינטור מוכנה לו לר' חיים נחום, ולפיכך הוא אומר להתפטר. ויש גם גירסאות אחרות, שאפשר אין הן כדאיות להשמע. אבל נראין הדברים, שבכלל יש לה להשמועה ע"ד ההתפטרות על מה שתסמוך. אחד מראשי העדה היווני נכבדים אמר לני בפירוש, כי לפי דעתו נכונה היא השמועה הזאת וכי ר' חיים נחום יחכה רק עד שיתבסס המג'ליש החדש, ואז ינח את מקומו לאחר. ובכן עתידה שאלת „מי בראש?" שתשוב לנסר בעולם היהדות הטורקית ולגרום היזק מרובה עד שתבוא עליה התשובה הנכונה. רבים נותנים את עיניהם בר' אברהם דאנון, זה האיש המורם מעם והידוע במעשיו הטובים לתקנתה של היהדות הטורקית. אבל מסופקנו, אם יסכים ר' אברהם לכך, כי על כן עיף ויגע הוא מכל התלאות הרבות אשר הלאו אותו בבחירות הקודמות, כשהורחק בחזקת היד לפרבר קוסקונדו'וק.

וגם בסלוניקי עומדת עכשיו שאלת הרבנות על הפרק לרגלי יציאתו של ר' יעקב מאיר לירושלים לכהן במשרת „ראשון לציון". אמנם לפי הידיעות האחרונות דחה ר' יעקב מאיר את עליתו לירושלים עד לאחר בקורו של השולטן בסלוניקי, משום שלא נאה לעדת סלוניקי הגדולה, העורכת קבלת־פנים נהדרה לשולטן, שתשאר בלי רב ראשי בשעה זו. אבל תיכף אחרי בקור יצא ר' יעקב־מאיר מן העיר. וכבר נחלקו הדעות: זקני הדור אומרים, שצריך לבחור רב זה דוקא מבין רבני טורקיה, אלא שבכל־כך מעטים הם הרבנים אנשי השם בטורקיה עצמה, עד שאין במי לבחור. והצעירים „הליברלים" מתאוים לרב בן חוץ־לארץ, מאיטליה, למשל, „כדי שתהיה עדת סלוניקי דומה לעדה אירופאית". ואולם יש לחשוש, שהממשלה תתנגד לבחירת נתין ארץ אחרת. לפיכך יש דעה שלישית האומרת, שלפי שעה צריך לדחות לגמרי את שאלת הרבנות, כי אם המיג'לישים ינהלו את כל עניני העדה, וזימנה מזכיר כללי להמיג'לישים, אשר יהיה בא־כחה של העדה. וכנראה תכריע הדעה השלישית הזאת, משום שאין דרך אחרת ישרה.

ה' גד פראנקו מאזמיר, חתנו של דוד פריסקו, פרסם ב„טימפו" — כמובן „לתועלת היהדות" — שיחה שהיתה לו עם המיניסטר לעניני הפנים, חאליל־בי, ע"ד הציונות. לפי דברי פראנקו אמר לו המיניסטר כדברים האלה: „הממשלה אינה יכולה להביט בעין יפה על הציונות, תהיה צורתה מה שתהיה. היהודים עצמם מעידים, שממשלת טורקיה התיחסה אליהם תמיד בחבה. לפיכך חושב אנכי, שלא טוב הדבר, כי באים אנשים לטורקיה ועושים אגיטציה לציונות, כלומר לתנועה החשודה בעיני הממשלה". ויאמר ה' פראנקו למיניסטר: „הן הציונים מציעים ליהודים לעלות לטורקיה ולקבל עליהם את הנתינות העותומאנית, אלא שמבכרים הם את פלשתינה על יתר נפות המדינה. האם לא תוכל הממשלה להסכים גם לכך?" ועל זה השיב המיניסטר: „היא הנותנת, דוקא משום שהציונים מבכרים את פלשתינה על הנפות האחרים, אין אנו יכולים להשלים עם הציונות". ומבטיח ה' פראנקו, שהמיניסטר הוסיף ואמר לו, ש„אם יוסיף הוא, כלומר פראנקו, וחבריו להלחם בציונות בכח פטריוטותם העותומאנית, אז יש לקוה שלא תופר הידידות בין היהודים והטורקים".

ודאי אי־אפשר לנו לקבל על עצמנו אפילו אחריות כל־שהיא בעד אמתותה של השיחה הזאת. אבל ה' פראנקו שמח שמחה גדולה על „סמיכה" זו, והרי הוא מכין את עצמו ל„עבודה"...

ועד כמה קשים לנו ה„פטריוטים" המזויפים, שאין כל כחם אלא לסכסך איש ברעהו, יעיד המעשה אשר עשתה ה„איפוקה" הסלוניקית, כי עוררה „שאלה" חדשה — שאלת ה„פיס" (הוא כובע הטורקים). באחד מן הנומרים האחרונים חותה האיפוקה את דעתה, כי היהודים חייבים לחבוש דוקא „פיס" לראשם, למען יכירו וידעו כל יושבי תבל, עד כמה גדולה היא נאמנותם של היהודים לעותומאנים ועותומאניות. „הרומילי" הטורקי נפל תיכף על ההמצאה הזאת ויהלל את הרעיון „הגאוני" של ה„איפוקה". ו„האיפוקה" לא אחרה, כמובן, מלקרוא: „שישו בני מעי, „הרומילי" מהלל אותנו!" ומאז אין שאלת ה„פיס" חדלה מלשמש חומר לשאלות היום, ולבסוף מצאו עתונים טורקים שונים כאן מקום לגנות את היהודים, את הציונים וגם את האנטי־ציונים, ולהאשימם בעון אנטי־פטריוטיות. והא ראיה, שאין ה„פיס הלאומי" חבוש לראשם.

התשמח עכשיו ה„איפוקה" על „ההמצאה" שהמציאה?

כשאנו רואים את הערבוביה והאנדרלמוסיה הזאת, שקמה לנו בימים האחרונים בטורקיה, לא נשאר לנו אלא להתפלל: רבש"ע! הסר מעלינו ומעל

כל עשך בית ישראל גם את המלשינים והדלטורים, שארסם מוכן להם תמיד בפיהם ובלשונם, וגם את ריקי המח והלב, שאולתם היא נר לרגליהם ואור לנתיבתם . .

בצלאל מזרחי.

בַּצִיוֹנוּת.

ככ"ט בניסן נפתחה ע"י הנשיא ה' דוד וולפסון אספת חברי הועד הפועל הגדול. אל האספה באו: מ. אוסישקין, ד"ר מ. בודנהימר, ב' גולדברג, ד"ר ש' גרוניטן, ד"ר א' האנטקה, ד"ר ש' לוין, ד"ר א' מארמוריק, נ' סוקולוב, י' פישר, ד"ר י' פיחטנוואנגר, ד"ר ש' פרנצי־ברנשטין, ל' קסלר, ש' רוזנבוים, י"א רוזוב וד"ר ה' שפיטצר. בתור אורחים, שנשתתפו באספה, היו: א"ם ברוכוב, ד"ר ונ' יעקבסון, ד"ר ע' צוויג וד"ר ג' קצנלכון. באותו מעמד היו גם המזכירים של לשכת הוה"פ ה' הופיין וה' רוזנבליט.

לאחר נאום הפתיחה הרצה הנשיא ה' וולפסון ע"ד מצב הציונות בטורקיה. בנידון זה קבלה האספה רזולוציה זו:

„הועד הפועל עסק בברור מצב הציונות בטורקיה ושם לב אל ההרצאות שבאו משם. הוברר, שהאשמות שמטילות שם בימים האחרונים על הציונות לא באו אלא משום שאין תכונתה האמתית של הציונות ידועה להמאשימים ומיחסים לה כונות זרות. — הועד הפועל בטוח בטחון גמור, ששאיפותיה של הציונות מתאימות לעניניה של המלכות העותומאנית, והרי הוא, הועד הפועל, חושב שזו היא חובתו להוסיף ולהשתדל בדבר, שיודעו ויובנו בטורקיה כוונותיה ושאיפותיה האמתיות של הציונות".

בנומר הבא נביא את פרטי האספה של הועד הפועל ושל הנהגות המוסדים הציונים. עכשיו נוסיף רק, שענין מיוחד עוררה הרצאת ההנהגה המרכזית של הקרן הלאומית. מהרצאה זו נראה, כי בל"א בדצמבר לשנת 1910 עלה הונה של הקרן הלאומית עד 2,450,000 מרק (1,135,000 רוב'). דובר, שבסוף שנת 1910 היו נתונים בעסקי קרקעות של ארץ־ישראל 61% מכל הונה של הקה"ל (ערך 1,500,000 מרק).

הוחלט: להלוות מכספי הקה"ל—בערבונה של חברת אנגליה־פלשתינה—עוד מאת אלף פרנק לבנין בתים בארץ־ישראל.

להנהגת הקרן הלאומית הובעה ברוב דעות גדול תודה בעד מעשיה אלה לתת את כספי הקה"ל בעסקי ארץ ישראל.

הסכום שנתקבל לטובת הקרן הלאומית עפ"י הרשימות המפורטות בנומר האחרון של ה„וועלט" עולה 12293,80 מרק. לטובת הקופה הקואופרטיבית—1196,81 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומ' 3895.— הונה של הקופה הקואופרטיבית עולה עתה 120987,12 מרק.

רשימת הנדבות לטובת הסמינריום למורות בבתי־הספר העממיים וגני־הילדים העומד להוסד בארץ־ישראל לזכרו של המנוח א. לוינסקי, שנתקבלו בהועד האודיסאי לישוב ארץ־ישראל מיום 20 בדצמבר 1911 עד יום 15 מרץ שנת 1911.

אודיסה: ד"ר י. בוכמיל—25 רוב., ה' ט. ד. גורלנד—18 ר., א. ג. בדר, ח. נ. ביאליק, האחים קולברג, ד"ר י. לנדסמן, י. ח. רבניצקי, ע. מ. ט.—כל אחד 10 רוב., ש. אברמוביץ—6 ר., ג. וילשטין—5 ר., ג. מ. וכט, מ. גריץ—כ"א 3 ר., מ. גוסינסקי—1 ר., ס"ה 121 ר. אנניוב: אגודת חובבי שפת עבר (על ידי נ. קיצים)—15 ר. אנטורפן (בלגיה): ש. ציון ע"י מ. יורובסקי—10 ר. אסטרחן (על ידי נ. י. בוגופולסקי): נ. י. בוגופולסקי, ד"ר י. ש. וינסטין, י. מ. ריסמן—כ"א 3 ר., אהרונוב וי. ב. מונוסזון—2.50 ר, נ. י. בולוביק, י. ציטלין, א. י. היטן, כ"א 2 ר., י. י. איסין—1.50 ר., ד"ר מ. קומרובסקי, י. י. קנטור, י. קוליבקא, י. ב. וינבוים. ש. אוידוד, א. לב, ואלינסקי, צ. קצנלנבוגן—כל אחד 1 ר., ס"ה 27 ר. אזפא: ש. מקלר—3 ר., ד"ר פ. מקלר 1 ר., ס"ה 4 ר. אושמיאני (ע"י סולץ): בסעודת ברית מילה נאסף מאנשים שונים 2 ר., על חתונת זוסקין ודאול נאסף 3.45 ר., ד"ר אפשטין 1 ר., מאנשים שונים ע"י מר סולודוחא 3.55 ר., ס"ה 10 ר.

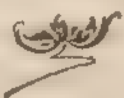
בלטה (ע"י מ. שפירא): ח. פוזננסקי 5 ר., א. ברלדרשרד, ש. גרידשטין. ברינה מורנוס, כתיה מורנוס, ד. סוסיס, פ. פריזנט, י. פיסרבסקי, ח. רוזנפלד, ש. שויצר—כ"א 3 ר., צ. ליבוב 2.50 ר., מ. ברלדר, ז. ברלדר, י. גרורשטין, י. פוזננסקי, י. פרינברג, מ. שפירא, מ. פיישמן כ"א 2 ר., צ. יקונר, שנידר כ"א 1 ר., ס"ה 50.50 ר. ברגוזין: א. ה נובומיסקי—10 ר. בר (פודוליה): ליפר—1.42 ר. ביאליסטוק: ד. כובולסקי—3 ר. בנדרי (ע"י ד. גלס): מאנשים שונים—2.60 ר.; ע"י ב. קאושנסקי ופרלמן—2.25 ר., ע"י א קריטשמן וריזמן: ז. קאושנסקי, רוזנזידי—כ"א 1 ר., אנשים שונים—10.15 ר., ע"י ר. גלס בבית־ספרו של קריטשמן—1 ר., ס"ה 18 ר. ברדיטשוב: מ. וינוקור, ד. ברגמן—כ"א 1,42 ר., ס"ה—2.84 ר. ברסטטשקה (ע"י ב. פורר): מאת החברה לקרדיט ההדדי לחתונת בנו של חבר הועד מ. שטפר—5 ר., ב. פורר, ו. מרגלית, מ. חריש, י. קלוכנר, י. סירקיס, מ. פלמן, ו. גולדנברג, ד. אטינגר, נ. מרגלית, כ"א 1 ר., מאנשים שונים—(2.2 ר., ס"ה—(10.20 ר. בולשאיא־לפטיחא (ע"י פ. מ. פודרושנסקי): מ. א. ליטינסקי, נ. א. ליטינסקי, א. א. ליטינסקי, כ"א 3 ר., פ. מ. פודרושנסקי, ש. ל. איצקוב כ"א 2 ר., ל. ק. ליפשיץ 1 ר., ס"ה 14 ר. בוריסוגליבסק (ע"י ז. מ. לוין): ז. לוין, ם. ל. סטבורסקי, כ'א—3 ר., ב. הורבין—1 ר., ס"ה -7 ר. ביחוב (ע"י א. רטנר): הרב ג. י. הכט, א, א. רטנר, א. ס. גולובוב כ"א 1 ר., ס"ה 3 ר. בשנקוביצי: מ. ב. זק—3 ר.

גריבה (ע"י א. י. פינשטין): מאנשים שונים—30 ר. גרודנה: ב. גרעוני—3 ר.

דרמשטד (אשכנז)—תלמידי בתי־הספר הגבוהים — 100 מרק — 46.29 ר. דבינסק (ע"י א. אגוז)—אגודת חובבי שפת עבר—5 ר. דרוהוביטש (גליציה)—ע"י נ. זיגלמן וטרטקובר: אנשים שונים—8.50 ר. דרוסקוניקי (ע"י ד. הרלפ): ד. ש. הרלפ, י. ברקובין, פ. שורצבורד כ"א—3 ר., מ. צינקין, אליהו קרינסקי, ב. רוטניצקי—כ"א 2 ר., נ. סולוביטשיק, ד. איזראילכקי, י. י. פרנקל, י. שורצבורד, מ. פרנקל, ו. אינראילסקי, ד. סגל, מרדכי פרנקל, ש. פליטר, א. גינצבורג, מ. שמילסקי, מ. בלזבריכקי, נחמה לפינר, ש. נ. זילברמן, מ. סגל—כ"א 1 ר., אנשים שונים—1.50 ר., ס"ה—31.50 ר. דובוסרי (ע"י י. ויסוקי): ד. פינקלשטין—10 ר., י. אבל—2 ר., ברג—1.50 ר., נ. ליבן, י. צלניק, ל. פידר, י. בן־יהודה פילר, י. בן־יוסף פילר, ציטברסקי, ו. בידר, י. ויסוקי—כ"א 1 ר., אנשים שונים—50 ק., ס"ה 22 ר. דוניבצי: (ע"י ם. בריםן)—1 ר., ח. קלימן—1 ר., ע"י י. י בלנק, אנשים שונים—1.50 ר., ס"ה—3.50 ר.

וזארשא. מ. נגיד—25 ר., חברי הסניף הורשאי של חברת חובבי שפת עבר—ד. נ. גינזבורג, ל. שלקוביץ—כ"א—10 ר., א. גליקסון, י. ליפשיץ, כ"א—5 ר., ש. פוקסמאן—3,15 ר., ל. גורדון, א. דוסורצקי, לזבניק, גלמן, כ"א—3 ר., י. פיכמן, מ. רבינוביץ, כ"א 2 ר., מ. ברמן—1,20 ר', י. אברמסון, ו. איזנברג, אפשטין, ז. אופנהים, מ. איזנשטאד, בלכמן, ש. גליקסון, נ. דוברוב, ש. הורליק, ד"ר הינדס, א. י. גניגמן, הלפרין, א. וולכקי, אליהו ולצלסקי, י. זושיק, מ. טארניאבסקי, ז. יפה, מ. לינדינסקי, סלווטה, סדלים, א. פוזנר, י. פרידברג, קנטורוביץ, נ. ברמוצקי, אליהו רוזובסקי, י. נ. שפירא, י. שפירא, מ. שיף, ד. שלוסברג, מ. שלוסברג, י. שטין, מ. שפירא, א. שמי, כ"א 1 ר., אנשים שונים ע"י ל. שלקוביץ—16,65 ר., ע"י ב. פרנק: ב. ריטנברג 25 ר., ד. טמפר 5 ר., מ. ליבין, ח. פרידמן—כ"א 3 ר., ס"ה 161 ר. וולוגדה (ע"י מ. ש. לוריא): מ. א. שר—10 ר., נ. י. פינס, ש. מ. לוריא, מ. ל. מיזוס, כ"א 3 ר', י. א. הלפרן, מ. י. גורטין, נ. י. רסקין, א. א. מובשוביץ, י. ש. שניוים, י. ש. גרבר, ח. ב. ויתקין, א. כגל—כ"א 2 ר', ל. מ. בומשוריש, קרניבד כ"א 1,50 ר', מ. ש. לזוריא 1,40 ר', ציפס, א. י. ליפשיץ, ד. ש. לוריא, ר. ש. גריצביץ, ב. ודקובסקי, מ. נ. וילנטשיק, מ. ש. לוין, בלומנזון־קפלן—כ' א 1 ר', אנשים שונים 2 ר', ס"ה—49,40 ר. ויצבורג: ד"ר שלזינגר—5 ר.

(סוף יבוא)

בְּרוּסְיָה.

ועידת „מפיצי־השכלה" בפטרבורג. כבר הודענו, כי בי"א באפריל היתה בפטרבורג ועידה לועד „מפיצי־השכלה" והמורשים של סניפי החברה בערי השדה. השקפה מפורטת על הועידה החשובה הזאת נביא בנומר הבא. עכשיו אנו מוסרים רק בקצור את עניני הועידה.

מר ש. גינצבורג קרא בשם החברה דו"ח ע ל פעולותיו של הועד במשך השנה שעברה. את המקום הראשון בפעולות הועד תופסת הוצאת הירחון של החברה, שלע"ע יצאו חמש חוברותיו הראשונות. הועד מתאונן על היחס האינדיפירינטי של הסניפים אל הירחון הנזכר. המרצה נגע בשאלה ע"ד הסכומים מישורי מכס הבשר לצורך השכלת היהודים. במשך השנה בירר הועד את השאלה הזאת ובצירקוליאר מיוחד בקש מאת העסקנים שבערי השדה חומר לדבר, אבל לע"ע אין החומר הזה מספיק לשמש בו להצעות ידועות. עבודת הועד מ ח ו ץ ל ב ת י - ה ס פ ר היתה רפויה מאד, ביחוד מפני דתנאים האדמיניסטראטיביים הקשים. לבסוף העיר המרצה על הקשר הרפה שבין הועד המרכזי ובין הסניפים וברר את ההפסד החמרי והרוחני, שיוצא מזה לפעולות החברה.

בויכוחים ע"ד הרצאת הועד השתתפו כמעט כל הצירים. כולם בררו את הסבות שגרמו לדלדול פעולות הסניפים. הסבה העיקרית היא חוסר עסקנים בעלי-הכרה ומכשולים מצד השלטון המקומי. בנוגע לשאלה, אם צריכה החברה לפתוח סניפים גם בערים לא גדולות, נחלקו הדעות. באחרונה נתקבלה ריזולוציה, הנותנת את הרשות להמרכז לפתוח סניפים גם בערים הקטנות, אם יש תקוה לעבודה בהן.

אח"כ קרא הר"ר י. ב. א י ג ר את הרצאתו בדבר „הטפוס הנורמלי של ביה"ס העברי למתחילים".

הרצאה זו עוררה ויכוחים ארוכים ונמרצים, אשר יצאו מחוץ לגבולות הענין הנדון, ונגעו גם בשאלות פרינציפיאליות, כגון שאלת הלשונות, התרבות העברית, תפקיד החנוך הדתי ועוד. נגד אחד מעיקרי ההרצאה, שיקצו בבה"ס למתחילים מקום גדול להלשון העברית וללמוד יסודי הדת, יצא בנאום חריף מאד הציר הווילנאי מר ר א פ י ס. הוא אמר, כי ביה"ס העברי צריך להיות חפשי מכל טענדינציה של הלאמה, אלא שהוא צריך לשמש בטוי נכון למעמד-הרוח השורר בשדרות הרחבות של העם. לפיכך צריך לעשות רק את הז'ארגון ליסוד מוסד בבתה"ס לעם. הוראת הלשון העברית והביבליאה אינה אלא משא כבד ומיותר לגמרי בביה"ס למתחילים. מובן מאליו, כי לפי דעת ה' ראפיס אין להכניס אל הפרוגראמה של בה"ס הללו שום למוד דתי.

ברוח זה נאמו עוד צירים אחדים (שאפירא, אקין, סלוצקין), שדרשו בכל תוקף, שיוציאו מן הפרוגראמה של ביה"ס את הוראת הלשון העברית והביבליאה (בשפ"ע) ואת יסודי-הדת ולהרבות לעומת זה בלמוד הז'ארגון.

לעומתם נשאו כמה צירים לדעת המרצה ודרשו, כי יקצו מקום גדול להלשון העברית ולהביבליאה, וגם ידניך דתי קצת, מבלי הוציא בכ"ז מביה"ס את הוראת הלשון הז'ארגונית. נאום יפה בזכותה של הלשון העברית נשא מר נ. פ י נ ס מווילנה. ברוח זה, בקירוב, דברו גם ה"ה פ. כהן, ברומבירג, הייקין, פולונסק, גינצבורג ואחרים. אחד מחברי הועד של החברה וראשי עסקניה מר ג. מ. ק ר י י נ י ן הציע הצעת-פשרה, כי ילמדו את הלשון העברית והביבליאה במדה מצומצמת ואת הז'ארגון—כתור למוד בפני עצמו ורשין ההוראה.

אחרי כל הויכוחים נתקבלה בשאלת הטפוס הנורמאלי של בה"ס למתחילים העברים הריזולוציה וזאת:

א) הוראת הלשון העברית והביבליאה בביה"ס לעם היא למוד של חובה (הכל נגד ב' דעות).

ב) בבה"ס העברים צריך ללמד את תביבליאה בלשון המקור.

ג) בביה"ס-העברי לעם צריך להנהיג את הלשון היהודית המדוברת בתור ענין של למוד ולשון ההוראה באותם המקומות, שהז'ארגון היא שם שפת השמוש של המוני-העם (ברוב-דעות גדול).

ד) בכל בה"ס העברים צריך לקבוע לחובה שעור קצר של למוד ההיסטוריה הישראלית מן הימים הקדמונים עד העת האחרונה.

ה) השאלה בדבר למוד יסודי-הדת נמסרת לחוות דעתו של כל בית-ספר בפני עצמו.

ו) להציע לפני הועד, כי ישים אל לב לדבר פרוגראמות-למופת לכל הלמודים העברים.

ז) אל ביה"ס למתחילים מתקבלים נערים מבני שש שנים ומעלה.

ח) הועידה מוצאת לנכון לקבוע בבה"ס העברים קורס של שש שנים. השנה הראשונה נחשבת לשנת-הכנה.

ט) עפ"י התנאים של עכשיו צריך ביה"ס העברי לעם לקבל שכר-למוד מאת התלמידים ולהיות כללי לכל שדרות התושבים. בעד בני העניים צריכים מוסדות מיוחדים לשלם את שכר-הלמוד.

י) הועידה מביעה את חפצה, כי בועידה הבאה יקצו מקום מיוחד לשאלת ה ח ד ר י ם, ומציעה לפני הועד והסניפים לאסוף את החמר הנחוץ לכך.

יא) המצב הרופף של בה"ס סבתו רק בחוסר מרץ ואינציאטיבה מצד הקהל. לפיכך קוראת הועידה להעסקנים המקומיים, כי ישתדלו בכל כחם לסייע להתפתחות עניני ההשכלה בקרב היהודים.

ה ר פ ת ק א ו ת י ה ם ש ל ס ט ו ד י נ ט י ם י ה ו ד י ם ב ק א ז א ן. קבוצה של סטודינטים יהודים, שגמרו חוק למודם באוניבירסיטה האודיסאית, נסעו לקאזאן להבחן שם בבחינות הממלכיות. האדמיניסטראציה הקאזאנית קבלה פקודה מפטרבורג, כי תבדוק בדיקה מעולה בתעודותיהם של הסטודינטים, עד כמה רשאים הם לדור בקאזאן. על יסוד זה צותה הפאליציה על הסטודינטים היהודים, כי יעזבו תיכף את קאזאן, ואם אין ישולחו מן העיר עם אסירי-המלך. המצב הקשה של הסטודינטים היהודים נגע אל לב אחד הפרקליטים המקומיים עוה"ד באטש, והוא השתדל לטובתם לפני הגוברנאטור הקאזאני, אשר דחה את הגירוש לחמשה ימים, עד אשר יקבל פקודת-מלואים מפטרבורג. סטודינטים אחדים שלחו טלגרמות לדיפוטאטי הדומה בבקשה, כי יהיו להם לעזר הדבר, ואח"כ שלחו טלגרמה כללית גם לסטוליפין, ונתקבלה פקודה טלגרפית מאת חבר המיניסטר קריז'אניבסקי, כי ירשו לסטודינטים לשבת בקאזאן עד כלות הבחינות. בכל זאת שבה האדמיניסטראציה הקאזאנית והאיצה בסטודינטים, „כי יצאו תיכף מן-העיר. הפוליצמייסטר הקאזאני ענה את הסטודינטים, כי קריז'אנובסקי יכול להוציא פקודות בעירו, בפטרבורג, אבל פה בקאזאן, אנחנו האדונים, ולו גם נתקבלה טלגרמה מאת סטוליפין בעצמו רשאים אנחנו לעכור עליה".

תיכף הודיעו לסטודנטים, כי באחד הלילות הקרובים יבדקו את בתי המלון, וכל הסטודינטים שנתחייבו לצאת את קאזאן ולא יצאו יושמו במאסר. בעלי-בתי המלון הודיעו להעלובים, כי לא יתנו להם ללון בבתיהם. לפיכך נסעו כמה מן הסטודינטים אל התחנות הקרובות על מנת לשבת שם עד אשר תתקבל תשובה מפטרבורג על הטלגרמה השניה, ששלחו לקריז'אנובסקי. אבל קשתה עליהם גם הישיבה בתחנות, יען כי משכו אליהם את עיני האוריאדניקים, אשר הודיעו לשלטון ע"י הטלגרף, כי איזו אינטיליגנטים מתאספים לועידה חשאית. לסטודינטים אחרים, שנשארו בקאזאן, עלתה בקושי גדול לראות את פני הגוברנאטור, שהודיע אותם, כי מלבד פקודתו של קריז'אנובסקי ניתנו לו גם הוראות אחרות... לפיכך היא מזהיר אותם, כי לא יבאו לקאזאן לא רק לימי הבחינות, אלא גם במשך שתי השנים הבאות. באותו מעמד יעץ אותם הגוברנאטור, כי יעזבו תיכף את קאזאן. והסטודינטים, אשר לא נתנו להם בעלי בתי-המלון ללון בבתיהם, לנו שלשה לילות תחת כפת השמים... אחרי כן הודיעו הסטודינטים, שכבר עיפו בחמר וברוח, את החלטת הגוברנאטור לחבריהם הנודדים בתחנות הנדחות, וכולם שבו לאודיסה.

לפי השמועה הביא ענין הסטודינטים היהודים בקאזאן לידי חלוקי-דעות בין שני חברי מיניסטר-דפנים, קריז'אנובסקי וקורלוב. הראשון נטה להתיר לסטודינטים היהודים ישיבה זמנית בקאזאן, והשני התנגד לזה, וה א הוא שנתן את ההוראות לגוברנאטור לגרש את הסטודנטים.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ | שנה חמישית | Ha'olam

וילנה, י"ג אייר, תרע"א

ВИЛЬНА, 28-го Апрѣля, 1911 г | № 16 | WILNA, 11-ten Mai, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

טְ'וִית „בְּצְלִיס".

לפני שָׁנִים עשר, כשנוסדו מוסדות ההמין הראשונים שלנו, הבנק, הקרן הלאומית, ונתאשרו באנגליה, ואחר־כך, כשפשטה השמועה, שהציונים עומדים ליכד ישוב באל־עריש, היו העתונים הגרמנים הפוליטיים קובלים על הציונות ואומרים, שכרוכות וטמונות בה כונות זרות, אנגליות. ומכיון שבימי עבדול־חמיד היתה גרמניה „הידידה הנאמנה היחידה" של מלכות העיתומאנים, הרי מובן מאליו, שגם על נדות הבוספור חשדו אז את הציונות, שאינה אלא מין וילון בעלמא, שאנגליה צפונה מאחוריו. והֵדו של חשד זה עדיין נשמע גם עכשיו. בירושלים נפלה הברה, שארכיאולוגים־חופרים אנגלים חדרו שלא ברשות אל תוך מערה אשר מתחת למסגד־עומר, והרטיון הנלהב של ההמין מיחס להחופרים הללו גם גנבת איצר ארכיאולוגי נפלא. אין אנו יודעים עדיין, עד כמה חטאו ועוו באמת אותם האנגלים. עתידה החקירה והדרישה לברר את הדבר. יש אומרים, שהאִימַאם. הכהן הממונה על מסגד־עומר, לקח שוחד מאת האנגלים ונתן להם להכנס אל המערה. ואולם בין כה ובין כה נמצא בקושטא מי שאמר, שגם יד הציונים היתה במעל הזה, שהם עזרו להחופרים האנגלים. „והא ראיה": דז'אביד־בי, מיניסטר הכספים, שעליו „נגזר" זה כבר, כי ציוני הוא, השתדל בשעתו, שתנתן להארכיאולוגים הללו לעשות חפירות בהר הבית...

מזמן יסוד המוסדות הראשונים שלנו עברו שנים אחדות. ענין הישוב שאמרו הציונים ליסד באל־עריש נשכח גם הוא, וכנגד זה התחילה „חברת העזרה" הברלינית לטפל בחנוכם של ילדי ישראל בטורקיה וביחוד בארץ־ישראל. בבתי הספר של חברה זו נעשתה הלשון הגרמנית צורדת להלשון הצרפתית, אשר קנתה לה, כידוע, זה כבר זכות אזרח בארצות המזרח הקרוב. ויהיו העתונים הפוליטיים הצרפתים הראשונים, ש„־שכילו להבין", כי באמת אין הציונות אלא מסוה להגרמניות. (עלובה זו — „העזרה", — היתה לציונית שלא מדעתה.) ולאט־לאט נהפך הסדר: הוברר הדבר, כי הציונות היא מין וילון, שגרמניה צפונה מאחוריו. לפני ימים מועטים עמד בַּסְרִי־בֵּי, חבר הפרלמנט הטורקי, ודרש, „שגרמניה מגדילה את השפעתה בארץ־ישראל על ידי הציונים". ואף־על־פי שתוך כדי דבור הודה אותו בסרי־בי, שאין הוא בקי בענין זה, מכל מקום משנה ראשונה ע"ד „הסכנה הגרמנית", הטמונה בציונות, לא זזה ממקומה. זהו סוד גלוי עכשיו, שמזכירו של הציר האנגלי בקושטא היה אחד מן הראשונים, אשר חרשו רעה על הציונות והפילו את פחדה על הטורקים. והגיע הדבר לידי כך, שבימים האחרונים הדפיס ה„טימס", החשוב שבעתוני אנגליה הפוליטיים, שני מאמרים חריפים כנגד הציונות, והוא מעיד עליה בפירוש, שהיא כולה גרמנית וממילא חזקה עליה, שהיא מכוונת כנגד ענייני אנגליה בטורקיה ובארץ־ישראל. „והא ראיה": הדירקטור של הבנק שלנו בקושטא הוא יהודי גרמני (וכי דרושה אומנות יתרה לכך, שהד"ר יעקבסון יֵעָשה יהודי „גרמני" בדבור אחד?), המהנדס סנטו סימו, שאומרים עליו כי ציוני הוא, נשא נאום בסלוניקי ודרש לגנאי את מעשי האנגלים במסופוטמיה, וכמובן לא שכח ה„טימס" אותה הראיה המפורשת, ש„העזרה" הברלינית מצַוָּה על למוד הלשון הגרמנית בבתי־הספר שלה. ומי יודע, אם לא ישמש בקרוב „ראיה מוכחת" כנגד הציונות גם אותו מעשה, שעשה עתה ה„דייטשע פאלעסטינא באנק", כי הדפיס את הבילַנץ שלו גם עברית..

ובכן, מתחלה היתה הציונות ענין אנגלי, עכשיו היא ענין גרמני, ואפשר שבקרוב יִמָּצא ו„יוּבְרר", שאין הציונות אלא ענין אמריקני, ורק לדבר אחד לא יוכלו להאמין יוצרי הפוליטיקה, שהציונות היא פשוט ענין עברי, שאין עמו כל כונות אחרות בעולם.

ומאליה עולה על לבך הלצה ירודית ידועה. לפני ארבעים שנה, כשנקבע ברוסיה הסדר ההדש של העבודה בצבא, בא יהודי אל חברו לשאל בעצתו, מה יַעשה לבנו יחידו, העומד להרשם בספר הפקודים גם הוא; — אם יוסיף על שנותיו, כדי שיקדם להקרא לצבא ויפטר, או שיגרע משנותיו, כדי שיאחר להקרא לצבא ודיה לצרה בשעתה. חשב הנשאל והשיב: „לו שמעני, לא תוסיף ולא תגרע ויקרא בנך לצבא בזמנו". תמה השואל ואמר: „המצאה מחוכמה כזו לא עלתה על לבי כלל"...

ואולם אל נא יפלא בעינינו הדבר, כי יוצרי הפוליטיקה אינם יכולים לעמוד מאליהם על ה„המצאה המחוכמה" הזאת, שהציונות היא רק ענין־עברי ולא יותר. הן מאז מעולם, בכל מקום ובכל זמן, היינו משתדלים בְּעַל כָּרְחֵנוּ למעט את דמותנו,

לצמצם עד כמה שהיתה ידנו מגעת אותה הפנה, שהיתה צריכה לנו לעצמנו, ובעל כרחנו היינו מבליטים תמיד את מעשינו, שאנו עושים, לטובת „בעלינו". ודוקא בשביל זה היו ה„בעלים" שלנו חורקים תמיד את שניהם ושופכים את זעמם עלינו, כי נדמה להם, שמעשינו מכוונים לטובתם של אחרים ולא לטובתם הם, שהרי בכל מקום ובכל זמן היו לנו „בעלים" רבים, וכל אחד מהם היתה עינו צרה בשעבוד שיש לחברו עלינו. הנה כן מעמידים הפולנים אותנו לדין על כי מגדילים אנחנו את השפעת הרותינים באוסטריה, מוסיפים כח ל„הקטיסטים" בגרמניה ונוטעים את התרבות הרוסית בווארשא. וחוזרים הרוסים ומעמידים אותנו לדין, לפי הנוסח המיוחד להם, על כי נטפלים אנחנו לפולנים המבקשים אוטונומיה, וחוזרים הגרמנים וחורקים את שניהם עלינו, על כי סוללים אנחנו באוסטריה מסלות לתרבות הפולנית, ובאים הצ'כים ושופכים את זעמם עלינו, על כי משמשים אנחנו עמוד התוך לתרבות הגרמנית וכו' וכו'. ולמה יפלא איפוא בעינינו, כי כשבאה הציונות והכריזה, שאין בה כלום אלא רק שיבת העם העברי אל עצמו ודאגת העם העברי לעצמו, לא האמין איש בדבר והכל עומדים ומבקשים את הצפון מתחת לוילון?

הרבה חשדים חושדים את הציונות. יום יום מגלים בה פנים שלא כהלכה. יפה החליט הועד הפועל באספתו האחרונה, שזו היא חובתו „להוסיף ולהשתדל בדבר, שיודעו ויובנו בטורקיה כוונותיה ושאיפותיה האמתיות של הציונות". אבל ראשית כל צריכים אנחנו לשים קץ לטעות זו, שהציונות משמשת מסוה לאחרים. וביתר דיוק: צריכים אנחנו לבאר ולהסביר את כוונותיה ושאיפותיה האמתיות של הציונות, ואז יובן ממילא, שזוהי אולה הקשורה בלב „הבעלים" וגם בלב רבים מן „העבדים", שכעין חוב טבעי רובץ עלינו לכון את מעשינו רק לטובתם של אחרים ולהיות סרסורים לכל העמים.

חנוך ולמוד.

החנוך והלמוד בבית־הספר שתי צורות הן של מטבע אחת, ואין להפריד בין שתיהן, אין לטשטש ולמחוק את הצורה האחת מבלי לפסול את המטבע כולה. החנוך נעשה לאומי במקום שהחיים כולם לאומיים הם, במקום שהסביבה כולה ספוגה היא רוח האומה, וכל הלמודים הנלמדים בבית־הספר ספוגים גם הם רוח האומה ועצמותה. במקום שכזה אין כל צורך כלל לעשות את החנוך בכונה לחנוך לאומי: לאומי הוא מאליו, מתוכו. בסביבה שכזו אין בבית־הספר שני מיני למודים, למודי־קודש ולמודי־חול, למודים כלליים ולמודים לאומיים, אלא הכל קודש והכל חול, הכל כללי והכל לאומי.

רק אצלנו נפרדו הדבקים — החנוך והלמוד. משעה שנבקעו חומות הגיטו והיהודי פרץ ויצא מחוץ לחומה ונעשה שותף לחיים הכלליים, פסקו אצלנו החנוך והלמוד מלהיות כרוכים ודבוקים זה בזה, אלא התחילו עומדים זה בצד זה ובאים זה אחר זה. כל אחד מהם תופס בשעתו מקום בלבו ובמחו של הילד העברי, ולאחר־כך יש שבא גם השני לתפוס מקום גם הוא במחו ובלבו של אותו ילד. ויש שאין השני בא כלל, או שהוא בא ואינו מוצא פנה פנויה לעצמו. הן כך עלתה לרוב הלאומיים המלומדים שלנו: בילדותם חונכו חנוך לאומי בחדרים ובישיבות, בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות, ואחר־כך למדו למודים כלליים. או להיפך: מתחלה למדו בגימנסיות ובאוני־ברסיטות, ואחר־כך חזרו וחנכו את עצמם חנוך יהודי, לאומי, ברב או במעט. ובימינו עולה כך לא רק להלאומיים המלומדים שלנו, אלא לכל האינטליגנציה שלנו, וגם לרוב העם. וזוהי הקשה שבשאלות חיינו. מה לעשות לבנינו כדי ללמדם ולחנכם כאחת?

בשאלה זו עסקה הועידה האחרונה של „מפיצי השכלה" בפטרבורג. להלן בנומר זה ובנומרים הסמוכים ימצא הקורא,

---

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יב.

חִידַת־עוֹלָם.

בערב, כשישבנו שנינו בבית־משתה־הקופה אשר ברחוב פלוני, נעץ חברי את עיניו בכוסו ופניו התקדרו מאד.

— שואל אני אותך: עד מתי?... עד מתי תארך עוד הטראגיקומידיה הזאת, הנערכת וחוזרת ונערכת לעינינו בכל דור ודור בתוכן אחד ובסגנון אחד? משחק־לצים זה כבר היה לנו לזרא עד כדי גועל־נפש, עד כדי בכי וחירוק־שנים, עד כדי אפיסות הכחות ותוסר הרצון להרים יד ולהטיח דברים כנגדו. בימי נעורינו, עת שהיינו תמימים וזכי־נפש, ואנו קוראים אז בספר דברי־הימים את הספורים השונים על־דבר העלילות השונות, אשר טפלו עלינו פראי־אדם בימי־הבינים. ימי העריצות והחושך,—אז יש אשר לבנו הרך והטהור היה מפרכס ורועד מתוך הרגשה קודמת, הרגשת־שמחה ודאית וברורה, כי סופם של כפורים אלו יהיה כסופם של שאר הספורים ממין זה, ההולכים ונשנים בכל זמן ובכל תקופה: אותם פראי־האדם, הבאים עלינו בעלילות, יותזקו, בדאים, ואנחנו, עם טהור וקדוש ומזוקק שבעתים בכור הענויים, — צדקתנו תגלה לעיני העולם כולו וזר־נצחון יושם על ראשנו.

ואולם עכשיו, שגדלנו כבר ונפשנו נתנסתה בכמה נסיונות וטומטמה בכמה הרפתקאות וכבר עיפה ודובאה והפסידה את החוש הער והדק, את הרגשת השמחה והצער בשלמותם, עכשיו, שאנו יושבים בכל בוקר וקוראים בעתונים, בתוך שאר הידיעות על־אודות ספנות־האויר ומכנסי־הנשים והתכסיסים השונים של גדולי המדינה, גם את הידיעה הנפלאה על־אודות הדם, אשר לקחו היהודים הנפלאים מגופו של איזה נער אומלל ושמו אותו, כעין תבלין, בתוך המצות הנפלאות ובתוך היין הנפלא שלהם בחג־הפסח,—עכשיו, כשאנו קוראים דברים בעין אלו, חי אלהים, כי תקצר רוחנו לשאת עוד את טורח הליצנות הזאת, אשר לצים שוטים ורעים בדו אותה מלבם להכעיסנו! ולא עוד אלא שגם צער לא נחוש בלבנו למקרא הידיעה הזאת וגם שמחה לא נשמח בעוד ימים אחדים, כשהידיעה הזאת ביחד עם שאר הידיעות על־אודות התכסיסים השונים של גדולי המדינה ועל־אודות בטול תחום־המושב של היהודים — תתבדה. רבונו של עולם! הלא כל הדברים האלה דברים עתיקים הם. כבר נתנסתה נפשנו בהם וכבר טומטמה ועיפה ודובאה מתגרת יד הלצים הזדים הללו. הלא מלבד גועל־נפש לא יעוררו עוד אלה בקרבנו פנימה, גועל־נפש ובוז של המוכה והנרדף אל מכהו ורודפו האכזרי והנבער. ויש אשר מתאוה אתה בעצם המלחמה הנטושה לעמוד פתאום ולהפנות פניך מול פני הפרא הרע והנבער, השואף לטרף: ובכן, מה אתה רוצה? לדמי אתה שואף? „התלין, הא צואר, קום שחט!" אנחנו — ידינו כבר רפו ורוחנו כבר נרגזה ואין בנו עוד כח לעמוד בקשרי המלחמה, כדי לטהר את הטהור ולזכות את הזך ולברר וללבן את הברור והמלובן כשמש בצהרים...

כסבור אתה, כי רק הבערות והחושך הם הגורמים לכל הענין הנלעג הזה? — שא־נא עיניך וראה את בעל בית־המשתה הזה, העומד שם בקרן־זוית ליד מזנונו ומסביר פנים לנו מרחוק. ראה־נא את פניו המגולחים למשעי ואת צווארונו הלבן והמגוהץ ואת העניבה הכחולה אשר לצווארונו; וראה־נא גם ראה את שלות גופו הכבד והבריא ואת שרשרת־הזהב המבהיקה על כרסו—הלא כל הדברים הללו אינם מעוררים בלבך אלא רגש שאנן של אמון ובטחה עד אין קץ. והנה שוב־נא והבט עתה גם אל פני הנער המשרת לבן־העינים ולבן־השערות, העומד שם בפנה ומחכה לרמיזת אצבעך. דומה, שהנער התמים הזה אין לו בעולמו אלא האלונטית שעל־גבי שכמו ודמי־השתיה שהוא מקבל מאת האורחים. ואולם, חי אלהים, כי אתמול בערב,

הרצאה, מפורטת על מעשי הועידה, המשא והמתן וההחלטות. אין כל ספק, שהקורא יתמה כשיגיע לדברי המורים ההם, האומרים להשמיד בבית־ספרנו הלאומי כל שם ושארית לעברנו הגדול ולגזור כליה על למוד ספר הספרים אשר לנו בלשונו וגם על לשוננו הלאומית עצמה. ודאי יתמה הקורא וישאל: הללו קוראים גם הם לעצמם „לאומיים“, עדיין יש גם להם מקום בבית־ספרנו וגם הם עולים על הדוכן לחוות דעה בעניני החנוך העברי? ואולם בדרך כלל עתיד הוא רשומה של הועידה שיהיה ניכר לטובה, כי על כן לא זזה הועידה בכללותה מעיקר זה, שבית־הספר העברי צריך לגדל דור של ילדים עברים ולהתאים מנקודת־השקפה זו את הלמוד והחנוך איש לרעהו.

בכל הסניפים שיש לה לחברת „מפיצי השכלה“ במדינה גדול בשנים ומפורסם הוא ביותר הסניף שבאודיסא. וכפי שאפשר לדון עפ"י הוכוחים שהיו לפני ימים מועטים באספה הכללית של סניף זה, עדיין נשתמרו על גדות הים השחור אנשים מבני אותו הדור, שאזניהם היו אטומות ועיניהם עצומות, ורק לשונם היתה מקשקשת בפיהם ומספרת גדולות ונצורות: „נכבשה רוח האדם ועומד הוא בגזרה שגזרנו עליו, שלא יפרד ללאומים ולשונות“. ובשעה שהכריזו על „נצחונם“ זה, ירדה בת־צחוק של תענוג עליון ונחה להם על שפתותיהם. אנשים משונים מבני אותו הדור עדיין נשתמרו על גדות הים השחור, ובשעת האספה הכללית האחרונה של „מפיצי השכלה“ באודיסא עמד אחד מהם, איזה ד"ר ברדך. והודיע ברבים לאמר: „כל חנוך לאומי מסוכן הוא, חנוך לאומי עברי לא כל־שכן!“

בועידה שהיתה בפטרבורג כמעט שלא נראו האנשים האלה כלל. בתור „יקרי המציאות“ קראו שם רק אלה, ששגורה להם משנתם בפיהם: „שבעים ושבע מחלות חולה העם העברי — והזרגון רפואה בדוקה הוא לכולן“. ואולם גם אלה קולם לא היה נשמע ביותר.

ההחלטות שהוחלטו בדבר יסוד קורסים למורות עבריות ובדבר יסודות הפרוגרמה של בתי־הספר למתחילים רצויות הן, כי מכוונות הן אל המטרה העיקרית — לאחד את הלמוד והחנוך. ומי יתן והזדרזו עסקני החברה להוציא את ההחלטות הללו לפעולה, כדי להקדים תרים להפורענות הנשקפה לחנוך העברי מתוך חובת הלמוד הכללי, שעתידה להיות מוטלת על כל בני המדינה. הן אז נהיה מוכרחים לשלוח את כל ילדינו לבתי־הספר של אחרים, שגם בהם אין מפרידים בין הלמוד והחנוך.

זאת האגדה...

כך מקובלנו מבית מדרשם של האומרים „שלום, שלום“: העם עצמו לבו טוב על היהודים, ורק הרשות נוטרת שנאה לנו, והיא שאוצלת מרוחה גם על העם — „ותו לא“. ולהיכן נוטות תוצאותיה של הנחה זו — הלא זהו דבר המובן מאליו.

אמרו להם ל„מנחמים“ הללו: הנחה זו אין בה ממש. ה„זיד“ קדם בחיים ובספרות לכל יתר השמות שנקרא בהם היהודי. כל הסופרים הגדולים, שרוח העם מדברת מתוך גרונם, מלאים שנאה ובוז ליהודים. והעיד טולסטוי, אותו איש, שלא היה מחפה על הרהורי לבו הרעים והיה מצטער עליהם, כי בשעה שיהודי בא אליו, מיד מתעוררים בתוך עמקי נפשו שלא מדעתו ורצונו רגשות בלתי נעימים, אלא שהוא משתדל להכחידם ולהשתיקם. אמרו להם „למנחמים“ את הדברים האלה, ולא הודו: סופרים שאני, רובם ככולם מבני האצילים ההם, ואין מביאים ראיה מן „המעמדות המושלים“.

רוצים גם אנו להאמין בדברי ה„מנחמים“, שהרי אין לך דבר נורא ואיום מזה — לדעת, כי כל הסובבים אותך עינם צרה בך ובלבם כבושה שנאה אליך. רוצים גם אנו להאמין, אלא שאין אנו יכולים: גלויה היא יותר מדי אמת המציאות.

לפני ימים מועטים ספרו כל העתונים את המעשה שהיה

כשנכנסתי פתאום לכאן ומצאתי את בעל־הבית קורא עתון ליד מזוננו ואת הנער המשרת מעיין אף הוא באחד העתונים מתוך עמידה — הפנו הללו את ראשיהם אלי ומחשבה אחת נצנצה בלב שניהם: הנה הוא הולך היהודי הולך. הנה הוא בא ממקום מסתריו, אשר שם הוא עושה בלהטיו ביחד עם כל חברת היהודים הנפלאים, השותים דם ילדים...

צוחק אתה לי. אומר אתה: הללו בודאי לא חשבו מחשבת־פגול זאת. ואני אינני בטוח בזה. אדרבה, יש רגע וכל הענין הזה נעשה ברור בעיני, ברור וגלוי ומבהיל בבהירותו: חידה אנחנו בעיני כל בני־הנכר, הסובבים אותנו בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, חידת־עולם סתומה ועמוקה מהבין. שכני בן־הנכר, היושב לידי במרכבת הטראם, הוא בודאי אדם ישר וטוב־לב ונדיב־רוח. וראיה לדבר, שטרם עלותו על המרכבה הוציא חריטו מכיסו ונתן נדבה בסבר פנים יפות לילדה יהודית יתפה, שקרבה אליו ופשטה לו את ידה. ואף־על־פי־כן, כשקרא רגעים אחדים בעתון — ואני השגחתי, כי קרא בתוך יתר הידיעות גם את הידיעה על־אודות העלילה — והרים אחר־כך את ראשו והסיר את הפינסנה מעל חוטמו להביט רגע על היהודים, היושבים כנגדו במרכבה, — ודאי לי, שחשב אז בלבו: השד יודע את בני העם הזה! אפשר שיש אמת בידיעה. וכי בכדי עומ־ים בני־אדם במשך כמה וכמה דורות וטוענים וחוזרים וטוענים טענה ישנה זו? בודאי יש דברים בגו. ובפרט, כי העם הזה עם נפלא הוא ונפלאים חייו ונפלאים דרכיו וכל מעשיו נעשים בסתר וכל קיומו סוד כמוס הוא לכל העולם כולו, חידה סתומה, אשר הרבה מגדולי־הרוח עמלו בה ונלאו לפותרה...

ואותה שעה אני מסתכל מן הצד בפני שכני ובשערותיו הצהובות והישרות ובעיניו הכחולות. יודע אני, כי האיש הזה ישר הוא וטוב־לב ונדיב־רוח במאד מאד. ואולם בעיניו הכחולות של זה, הזקופות ותוהות על פני היהודים שכנגדו, אני מוצא מין ניצוץ זר ונבער. ויש אשר אדמה לראות בניצוץ זה מעין פחד נסתר ובחילה נפשית. וברגע זה אני יודע פתאום, כי האיש הישר והתמים הזה מאמין. מאמין הוא באמונה שלמה, כי בני העם הנפלא הזה כל־יכולים הם ועושים כמה וכמה מעשים, אשר לא יעשו בקרב אחיו וקרוביו ושכניו הידועים לו. הרי האנשים האלה, שחורי־העינים ומסולסלי־השערות, הערפל מכסה עליהם, ערפל של כמה וכמה דורות. חידה הם, חידה סתומה, חידת־עולם אשר לא תפתר!

והדבר הזה — הלא הוא המרגיז את הנפש ומרפה את הידים ומחליש את הרצון ביותר בשנים האחרונות האלה, עת שהחיים הפנימיים שלנו הולכים ופוחתים, הולכים ומתמזמזים. חידת־עולם? הוי, כמה גדולה אירוניה זו של הלצים ההם, המדברים ואינם יודעים מה הם מדברים! החיים הפנימיים של עמנו — הרי הם כולם לפניכם. כמה פרצים כבר נבעו בגדרם. הפרצים הללו נראים לעיניכם וקוראים לכם: הכנסו. הרשות נתונה לכל זר לבוא ולהביט ולראות. אין דבר חבוי אצלנו וסמוי מן העין. אין דבר, אשר שרשיו טמונים במעמקי האדמה ובמסתריה. הכל גלוי וברור ושטוח על גבי הקרקע. בואו וראו: עניות מגולה וריקניות מוחלטה. אתם שגרמתם לזה. אתם — בבערותכם, ההולכת ונמשכת מימי־הבינים ועד היום הזה. אתם — במחכם הקטן, מח־החתול שלכם, שבמשך אלפי שנים אתם עומדים ותוהים על קנקננו וחוקרים ודורשים ומפשפשים במעשינו — ועדיין לא היה אלהים בעזרכם ללמוד ולהכיר אותנו. ועד היום הזה חידה אנחנו בעיניכם, חידת־עולם!...

— — — — — — — — — — — —

חברי שתה במהירות משונה את כוסו, דפק על פני השלחן, זרק מטבע להנער המשרת התמה ויצא בחמתו את הבית.

בעיר באלאקטה, הסמוכה לקראסנייארסק, כי התעללו תלמידי בית־הספר בחברם היהודי, ילד בן תשע שנים, הפילוהו לארץ, רמסו אותו ברגליהם מתוך קריאות „הכו את הז'יד!" ולא היו ימים מועטים ומת אותו הילד מן המכות שהכוהו חבריו.

עכשיו אנו מוצאים ב„הד־הזמן" ספור המעשה, שהיה בימים אלה בז'מרינקה פלך פודוליא. אחד התלמידים הרוסים שבמחלקה החמישית של הגימנסיה שבאותה עיר, בדעתו כי בסבת עצלותו לא יוכל לעבור אל המחלקה הששית, בא אל הגימנסיה ויגיש אל הדירקטור בקשה לפתור אותו מן הגימנסיה. בקשתו נעשתה. ומרוב כעס וקנאה נכנס אל המחלקה הששית ויור בתלמיד עברי, וכשלא פגע כדורו באותו תלמיד, חזר וירה בתלמיד עברי אחר, ברובידיאנסקי, אשר הגה לתומו בספרו, וימיתהו. וכשנאסר הרוצח ואחד התלמידים הרוסים, שהיה באיתו מעמד, נשאל: „מפני מה נהרג התלמיד היהודי?" השיב הנשאל: „כל איש ישר צריך לעשות כך"...

שותא דינוקא — דאבוהי ודאמיה...

הוי, כמה קשה וכמה מעיקה היא ההכרה הזאת, שבכל פנה אשר אתה פונה מבטי שנאה מחכים לך. מי כמונו צמאים לרסיס אהבה, לרגש אחוה; מי כמונו מוכנים ומזומנים תמיד להשיב אהבה לכל ולמלא את כל לבנו רגשות אחוה. אבל מה נעשה — וגלויה היא יותר מדי אמת המציאות?

יעקב לשצינסקי.

השקפות כלכליות.

ב.

הכל תלוי במזל, ואפילו מאורעות ומעשים היסטוריים. יש אשר מאורע, שאין לו חשיבות יתרה כשהוא לעצמו, ימשוך אליו על נקלה את לב בני הדור ואת מחשבותיהם, ויהיה לחזיון היסטורי שתוצאות מרובות וחשובות לו. ולעומת זה יש אשר חזיון הסטורי, הנוקב ויורד באמת עד עמקי חייו של הצבור, אין לב בני הדור הולך אחריו להבינו כראוי ולרכז בו את מחשבותיהם.

ואולם אין פירושם של הדברים האלה, שהמקרה מושל כממשלה בלתי־מגבלה בהיסטוריה. לא ולא. אלא מהו פירושם? שהמעמד המושל, הקולטורי והמפותח ביותר, שכל חלקי הצבור מפיו הם חיים, משתדל להעמיד בשורה הראשונה אותם הענינים ידישאלות, הקרובים גם ללבו ונפשו היא, ופוטר בשה"י פה"י ובמליצות יפות בעלמא את הענינים ההם, שאינם נוגעים נגיעה ישרה בו. ומשתיק לגמרי את קולם של צרכים ודרישות שהוא רואה בהם סכנה לעצמו ולמצב שכבש לו בצבור. במה דברים אמורים? בשאלות מעמדיות, שברובן המכריע ברורות הן ומסוימות, גלויות ונראות לכל, ודיה הכרה כל־שהיא מצד ההמון, כדי שיבין את הדבר אם לא לכל עמקו הרי לפחות לכל רחבו. מה שאינן כן השאלות הלאומיות. הללו מרכבות ומבוכות הן יותר, ואין העין עשויה לתפוס בהן מיד. והשאלה הלאומית שלנו היא הסבוכה שבכולן.

כל עם ועם, היושב על אדמתו ולוחם בעד אדמתו, יש לו מחזור שלם של דרישות לאומיות חיוביות, שכל המעמדים והמפלגות מודים בהן ונלחמים על התגשמותן בחיים. לא כן אנו, שגברו עליו „חסדי" ההסטוריה ויש לנו ארצות הרבה ומרכזים מרובים. אצלנו שוררת אחדות הדעות רק בנוגע לדרישות השליליות, כלומר כולנו כאחד מודים אנחנו, שצריך להלחם נגד ה„תחום", נגד הגזרות וההגבלות הבאות עלינו יום יום. אבל כיון שאנו עוזבים את הדרישות השליליות ועוברים אל החיוביות, מיד מסתבכות הדעות, והאחת סותרת את השניה. וצריך לשים לב גם לזה, שאנו אין לנו אף מעמד אחר, אשר עליו יאמר בצדק, שכל חלקיו נושאים את נפשם אל פתרונה של שאלה לאומית זו או אחרת. ולפיכך לא יפלא איפוא הדבר, שכל־כך מצוים אצלנו עירובי־פרשיות, שכל־כך מקדימים אנחנו את המאוחר ומאחרים דוקא אותם הענינים, שהם הם הבסים לקיומנו, היסוד לעתידנו. לא יפלא הדבר, משום שכל עניני הצבור שלנו נחתכים לא רק על פי המעמד שהיא המושל. אלא עפ"י המעמד שגם זר הוא להעם – המשכילים והעשירים, שזרים לו צרכי העם וזרות להם תקוותיו. „בניך ובנותיך נתונים לעם אחר" — זוהי הגדולה והקשה שבקללות חיינו והסטוריתנו.

אין כל צורך כלל להודות בתורתו החדשה של סומברט, שהעם העברי נודד הוא עפ"י טבעו, טבע עם־המדבר, כדי להכיר, שלהנדידה היה תמיד ערך גדול בחיינו, ושבתקופות ידועות היתה הנדידה נעשית למרכז־הכובד של עניני העם ותקותיו, לנקודה שבה היה נתלה קיום העם ועתידו. ואי־אפשר להכחיש, שתקופתנו, תקופה זו שהתחילה במחציתה האחרונה של המאה הי"ט, תסומן על ידי הדסטוריון הבא בתור תקופת יציאתנו מארצות המזרח העתיקות אל הארצות החדשות, העולות על הראשינות גם בכחן האיקונומי, גם בסדורן המדיני והצבורי. והיה הדין נותן שכל ראשי העם ומנהיגיו, כל המפלגות והחברות יפנו לעניני הנדידה מקום הגון בכל הפרוגרמות. כך היה הדין נותן. אבל יפה אמר הד"ר מנדלשטם באספה האחרונה של החברה הקיובית לאמיגרציה, שאחינו המערביים לא עסקו עד עתה בעניני האמיגרציה, מדאגה מדבר, שמא יקלקלו בזה את מצבנו ברוסיה, כלומר ששונאי־ישראל יאשימו את יהודי רוסיה בחוסר אהבה לארץ המולדת, כאלו באמת צריכים שונאינו לבקש טעם ונמוק לשנאתם. וכאלו יעלה על הדעת להאשים, למשל, את האטלקים בחוסר חבה לאיטליה על כי הם מרבים לצאת לארגנטינה. ואם אחינו המערביים הבינו סוף כוף, שהאמיגרציה היא הגדולה שבשאלות ההוה שלנו, — ואחת היא לנו, מה גרם להכרתם זו, אם האמונה בכח היצירה הגדול הטמון בנדידתנו, או חוסר־האמונה בעתידנו, המחכה לנו ברוסיה. — הנה עסקני פטרבורג, המדברים בשם העם, יראים עדיין להגדיר בדיוק את יחסם לאמיגרציה ולהביע בגלוי את מחשבותיהם הכמיסות בלבם.

ואולם ישמרו עסקני פטרבורג את „סודם" בלבם: האמיגרציה נצחה מאליה. הנדידה היא הנקודה היחידה, המאחדת עכשיו את יהודי מזרח ומערב, המאגדת את יהודי הארצות העתיקות והחדשות. אין עוד ועידה עברית, הראויה לשם זה, שנועדה אפילו לשם איזה ענין עברי מיוחד, שלא תעסוק בהכרח גם בעניני הנדידה. „יק"א", „כל ישראל חברים", ה„אליאנס האוסטרי", ה„חברה האמיגרציונית האנגלית", ה„קהלות" בניו־יורק ובפילדלפיה, ה„הילפס־פעראיין" הברליני והרבה חברות ואגודות קטנות, שלא זכו לפרסום מרובה, מאות ועדים ברוב ערי רוסיה ובמעט בכל ערי אירופה ואמריקה, — כל אלו מעידים עדות גמורה, עד כמה כחה של הנדידה גדול לחדש ולחזק את הקשר בין כל חלקי העם המפוזרים ומפורדים, — אותו הקשר שכבר התחיל להנתק ולהבטל. ההתנדבויות העבריות הגדולות והעשירות מוכרחות, אעפ"י שאידיאל ההתבוללות מתנגד לכך, לרכז את

מחשבותיהן ופעולותיהן בעניני הנדידה ולחזק, שלא מדעתן, אותו הקשר, שאין הן רוצות בקיומו. אין אנו מדברים הפעם באיכות העבודה הזאת. אנו מדגישים בזה רק את העובדה הבולטת, שהכמות גדלה ורחבה עד מאד. וגדול הכמות גורם בהכרח גם לתקון האיכות.

אי־אפשר לשער אפילו בקירוב, כמה מוציא העם העברי שנה שנה על העזרה לנודדים, כי על כן מספר החברות הגדולות העוסקות בעבודה זו מגיע לעשרות, וכל אחת מהן מוציאה עשרות ומאות אלפי רובל, ומספר הועדים השונים שבכל הארצות, המוציאים סכומים לא־גדולים, בערך, עולה ליותר מאלפים. לפי החשבון המאומד שעשינו מוציאות לצורך זה רק החברות הגדולות שלנו אשר באירופה ובאמריקה בלבד עד שני מיליונים רובל שנה שנה. והרי זהו סכום הגון. ובסכום כזה אפשר היה באמת לכדר את הנדידה סדור יותר נאה ולהביא תועלת יותר מרובה גם ליחיד הנודד, גם לעם הנודד. אלא שיש אומרים: הן רובו של הסכום הזה משל עשירינו הוא, וברצונם הטוב או הרע יעשו את העבודה הזאת. אמרי אינשי: „אשר לו המאה גם לו הדעה". ואולם באמת אין ממש בטענה זו. אין ממש — משום שעשירינו אינם עושים את העבודה הזאת ואינם מסוגלים לעשותה, לא בעצמם ולא על ידי פקידיהם ומשרתיהם ועושי רצונם, ואפילו אם יגדל מספרם שבעתים. עבודה צבורית אינה נעשית לא על ידי יחידים ולא על ידי פקידים, ובכלל אינה תלויה בכסף בלבד. לו באו עשירינו נדיבי־הלב לפני שלשים שנה, למשל, ונתנו לא שני מליונים בשנה, כי אם גם כהנה וכהנה, לא היו מספיקים לעשות כלום: לא היו מוצאים אז ברחובנו היהודי אותם הכחות הצבוריים ואותם האורגנים הצבוריים שרק בשלהם אפשרית היא העבודה הצבורית, — אפשרית במובן ההוצאה לפעולה, ומכל־שכן במובן הבאת התועלת. ובאמת האומנם לא היו מספיקות, קהלות גדולות כווארשא, קיוב, אודיסא וכדומה, שהבודז'ט השנתי של כל אחת מהן עולה כמעט לחצי מיליון רוב', ליסד לעצמן ועדים לנדידה גם בלי שלשת או חמשת אלפי הרוב' של יק"א? האין זה אבסורד? וכיוצא בזה רוב ערי התחום החשובות, ווילנא, מינסק, דווינסק, הומיל וכו' וכו', שכל אחת מהן מפרנסת משלה עשרות מוסדות של צדקה ומוציאה עליהם סכומים גדולים, בערך. והוא הדין ערי מערב אירופה ואמריקה. בכל מקום שנעשית עבודה צבורית מורגשת פעולתו של אותו הצבור העברי, שנדל וחזק בשנים האחרונות ושואף להעשות חי הנושא את עצמו, לחסם בפטישו את גורלו.

ברור לכל, שאלמלא התעוררות התחיה שהחיתה בעשרים השנים האחרונות את העצמות היבשות וחדשה את כחות העם להתעזרות, אי־אפשר היה ליק"א ליסד ערך חמש מאות ועדים ברוסיה, ועוד פחות מזה אפשר היה להפיץ את הידיעות הנחוצות בקרב הרמון. והמוסד הבירוקרטי הזה, אותה יק"א, שבראשה עומדים אנשים החושבים, שזוהי חובתם כמעט לבטל את דעת הקהל ולהלחם בה, אנוסה היא להועיד מזמן לזמן ועידות גליליות, וגם כליות — של כל המורשים שבמדינה — ולשמוע מה בפי האנשים היודעים את צרכי העם וצרותיו, לשמוע ולהשמע, משום שבמדה שמתפתחת העבודה ונעשית מורכבה יותר, בה במדה נבלט ההכרח להטיל את האחריות על הצבור עצמו. ואם יק"א מקשה בכל זאת את ערפה, חוששת לסור מדרכה הביורוקרטית ומקילה את ראשה כנגד הצבור העברי, נוצרים מוסדות חדשים, המתאימים יותר לעניני העם ולדרישות הזמן.

תוכן עבודתה של יק"א במקצוע זה של סדור האמיגרציה הוא קצר וברור — הרי פספורט וצא! העיקר הוא להפטר מן הנודד. אבל המציאות מראה לנו, שלא די בכך. צריך לא רק להוציא את הנודד מכאן, כי אם גם להביא אותו למקום אחר. ואת העבודה הזאת נוטלת לעצמה החברה הקיובית לאמיגרציה. כידוע אין חברה זו רואה את עיקר מטרתה בעבודתה הגלבסטונית בלבד. אבל אין כונתנו לדבר כאן אלא על עבודתה במקצוע זה של סדור היציאה. ומנקודה זו הלא צריך להודות, שניכרת התקדמות בעבודתה של החברה הקיובית *).

מונח לפנינו הדוה"ח של החברה הזאת לשנת 1910. שנת החשבון היתה שנת משבר, ומוכרחה היתה החברה להפסיק את עבודתה לירחים אחדים, משום שהאדמיניסטרציה האמריקנית העמידה לה מכשולים על דרכה. עכשיו עבר המשבר, כידוע, והממשלה האמריקנית התחילה מודה בתועלת מעשיה של החברה.

בראשונה נשים לב למספרים המוכיחים, כי גדלה עבודת החברה בכמותה. במחציתה האחרונה של שנת 1909 שלחה החברה לגלבסטון כארבע מאות איש, ובמחציתה הראשונה של שנת 1910, קודם המשבר — יותר מאלף איש. וחוץ מעבודה זו, שעליה עומדת החברה עכשיו, הנה עסקה החברה עוד בהספקת ידיעות לנודדים. על פי הידיעות שנתקבלו מאת 111 ועדים של החברה, פנו אליהם יותר מששה־עשר אלף אמיגרנטים בשאלות על דבר תנאי היציאה ואופניה. מפורטות ביותר הן שאלותיהם של 13,467 נודדים. מהם שאלו על דבר גלבסטון 3564 איש, כלומר יותר מן 25%.

וראוי לשים לב לזה, שבמקומות רבים, שיש שם ועדים מיסודה של יק"א, פנו הנודדים לועדי החברה הקיובית. אין אנו מכוונים לומר בזה, שבכל מקום טובים ועדי החברה הקיובית מועדי יק"א. ואולם מפי מורשי יק"א עצמם שמענו בעת האספה הקיובית, שהבירוקרטיות המצויה בפטרבורג מחלישה את כחם של ועדי יק"א. ומספר הנודדים שפנו בכל מקום לועדיה של החברה הקיובית מעיד על אמתת הדבר.

ואולם חשוב הוא ביחוד מספר הנודדים ששאלו על דבר גלבסטון. כנראה מרגשת כבר ב„תחום" השפעת הדחקות והעניות, השוררות בקרב ההמון העברי שבנו־יורק ופילדלפיה, ויחסם הקשה של הרשות האמריקנית להבאים לחוף נויורק. ונודדינו מבקשים דרכים אחרות. שאלת „לאן?" התחילה מנסרת בעולמנו עוד טרם נסגרו שערי ניו־יורק לגמרי.

כשמדברים בסדור היציאה והאפשרות להשתמש בה למטרות לאומיות קבועות, נשמע לפעמים קרובות הפתגם הבנלי: הנדידה היא תנועה טבעית שאינה נשמעת לכונות הערוכות מראש. אין אנו יכולים לעמוד פה בפרוטרוט על ברור הדבר החשוב הזה. אבל תבוא נא עבודת החברה הקיובית ותוכיח, שאפשר ואפשר להשפיע השפעה לטובה על היציאה ולבחר באלמנטים ידועים למטרות קבועות. למשל: בין היוצאים לאמריקה בכלל היו בשנים האחרונות נקבות מן 40% עד 46%, ובין היוצאים לגלבסטון רק 15%. בין היוצאים לאמריקה בכלל היו ילדים פחותים מבני ארבע־עשרה יותר מן 25% ובין היוצאים לגלבסטון: בשנת 1909 — 14%, ובשנת 1910 רק — 10%.

---

*) מודים אנחנו לדברי המחבר הנכבד, שניכרת התקדמות בעבודתה של החברה הקיובית. אבל כשאנו לעצמנו מסופקים אנחנו, אם כבר יש לה לחברה זו הזכות לחשוב את מעשיה במקצוע הסדור של היציאה למרוכים, כמעשי היק"א. ומה שנוגע ל„עיקר מטרתה" של החברה; הרי ודאי אין אנו מודים בחשיבותה.

המערכת.

וממילא מובן, שנקל לזכר למצוא עבודה ופרנסה מלנקבה. כיו צא בזה כשבא האיש בגפו, בלי אשה וילדים קטנים, אינו ממהר לעבוד עבודה בשכר מצער ואינו מסכים לעביד עבודת-פרך, אלא הוא מבקש עבודה, שהיה רגיל בה גם במקום שיצא משם. ורוצה לקבל איתו השכר הקבוע בארצו החדשה.

כידוע נמצאים בין היוצאים לאמריקה בכלל כשליש בעלי-מלאכות, ובין היוצאים לגלבסטון—כשני שלישים. בין היוצאים לאמריקה בכלל נמצאים עמי-הארצות שאינם יודעים כתוב ערך 25%, ובין היוצאים לגלבסטון רק 10%. הרוב היותר גדול—66%—יודעים קרוא וכתוב גם יהודית וגם רוסית. 22% יודעים כתוב וקרוא רק יהודית, והללו שיודעים כתוב וקרוא רק רוסית מספרם אינו מגיע אלא עד 2% *). מה מוכיחים המספרים המעטים האלה? שאפשר ואפשר להשפיע על היציאה **).

מה הוא מצבם של הבאים לגלבסטון? עפ"י מכתבים רבים, המתקבלים בועד הקיובי, נראה, שבדרך כלל טוב מצבו של הנודד הבא לגלבסטון מזה הבא לנוי-יורק. לצערנו מעטים הם המספרים שיש לנו בנוגע לזה, ואין בהם כדי להשיב תשובה מספקת על השאלה. בכל זאת אופיות הן גם הידיעות המועטות האלה, ולכן נדרשה לעצמנו לעמוד עליהן. ראשית כל, במה עוסקים הנודדים הבאים לגלבסטון? מן 362 נודדים, שעל אודותם יש לנו ידיעות, עסקו במלאכה, בתור בעלים או פועלים, 251 איש, כלומר כמעט 70%. שמונים ושבעה יוצאים, כלומר פחות קצת מן 25%, עבדו בתור פועלים בפבריקאות או בבנין בנינים. רק עשרים וארבעה יוצאים, כלומר פחות מן 7%, עסקו במסחר, בתור חנונים העומדים ברשות עצמם או בתור משרתים בחנויות. בין היוצאים לגלבסטון היו בעלי-מלאכה ופועלים 70,3%, ובגלבסטון עצמה כבר נמצאו בקרב אותם הנודדים פועלים ובעלי-מלאכה — 93%. כלומר: בגלבסטון נעשים חנונינו וסרסורינו בעלי-מלאכה ופועלים. ואל יהי הדבר הזה קל בעינינו!

בנוגע למצבם הכללי של הבאים לגלבסטון יש לנו ידיעות רק על אדות 344 איש. מהם הרויחו מן 7 עד 8 דולר לשבוע ששים איש; מן 9 עד 10 דולר—מאה וארבעים איש; מן 10 עד 12 דולר—שבעים וארבעה אנשים, ומן 13 עד 14 דולר—שמונה אנשים. ונחוץ להוסיף, שהידיעות האלו מתיחסות לתקופה הראשונה של ביאת האמיגרנטים לגלבסטון, בשעה שהועד-רואג עדיין לאמיגרנט ולמצבו ויודע, כמה הוא מרויח. לאחר שלומד האמיגרנט את השפה האנגלית וסרים הכבלים מעל ידיו ורגליו הוא מרויח יותר, אלא שמכיון שאינו תלוי עוד בועד של החברה שוב אינו מספיק לו ידיעות על מצבו.

לחברה הקיובית יש עתה מורשים במאה וארבעים ושבע ערים. הבודז'ט השנתי של החברה הגיע בשנה שעברה עד עשרים וחמשה אלפים רו"כ, ולשנה הבאה קבעה האספה הכללית בודז'ט של ארבעים אלף רו"כ.

---

*) עי' מאמרי „דיע אויסוואנדערונג דער יודען נאך גאלוועסטאן" ב„צייטשריפט פיר דעמאגראפהיע אונד סטאטיסטיק דער יודען" נומר 12 לשנת 1910.   י. ל.

**) אפשר לבעל-דין לחלוק ולאמר, שלכל ארץ, כל זמן שאינה משמשת עוד מקום כניסה ועבודה להמונים, יוצאים עפ"י דרך הטבע, ולא בשביל השפעה מלאכותית, זכרים ולא נקבות, פנויים ולא בעלי אשה ובנים, בעלי-מלאכה ואנשים שאינם עמי-הארצות גמורים.

המערכת.

הצריכים אנו להוסיף, שהעבודה המועילה של החברה הזאת לא היתה אפשרית בשום אופן לפני שלשים או ארבעים שנה, ושרק עם תחית כחות הצבור והכרתו בשנים האחרונות נבראו התנאים הנוחים לפעולתה ולפעולת החברות הדומות לה?

דוד שמעונוביץ.

בָּעֲלִיָּה.

I.

עֲלִיתִי עַל גַּג מִתְנוֹסֶסֶת,
לָהּ חַלּוֹנוֹת מִכָּל הָעֲבָרִים.
בַּחַלּוֹנוֹת הַיָּם אֵלַי נִשְׁקָף,
יַעֲרוֹת זֵיתִים וְתוֹעֲפוֹת הָרִים.

אֲנִי נִגָּשׁ לַחַלּוֹן הָאֶחָד,
וּכְאִלּוּ נִמְצֵאתִי בְּלֵב יַמִּים:
מַלְבִּין מִפְרָשׂ וּמַשְׁחִיר רֹאשׁ תֹּרֶן,
נוֹשְׂאִים בְּרָכָה מֵעַמִּים לְעַמִּים.

אֲנִי נִבָּט בַּחַלּוֹן הַשֵּׁנִי:
זוֹקְפִים הָרִים רָאשֵׁיהֶם הַזְּקֵנִים;
נֶעֱקַר נֶשֶׁר וְסוֹבֵב בְּנִפְלוֹ
רִכְסֵי זֹהַר וְצוּקִים עֲשֵׁנִים.

מִן הַחַלּוֹן הַשְּׁלִישִׁי אֲחַוֶּה
יַעַר זֵיתִים, יַם כִּפּוֹת מְכַסְּפוֹת;
מִנִּי כִפָּה לְכִפָּה צִפֳּרִים
מַחֲנוֹת-מַחֲנוֹת בְּצִפְצוּף-גִּיל עָפוֹת.

וּבַחַלּוֹן הָרְבִיעִי לִי נִרְאִים
נִירִים שְׁחוֹרִים, מִגְרָשִׁים עֲזוּבִים,
גִּבְעָה קְטַנָּה וְעִימֵד עָלֶיהָ
בַּיִת לָבָן הַמּוּקָף חֲרוּבִים.

II.

תָּמִיד סְגוּרִים הֵם תְּרִיסֵי הַבַּיִת,
וְלֹא אֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה בֵּין כְּתָלָיו;
וְהַגַּג שֶׁל הַבַּיִת שָׁטוּחַ,
סִירֵי פְּרָחִים מִתְנוֹסְסִים עָלָיו.

בֵּין הַפְּרָחִים קְעָרָה שֶׁל חֵמָר
וְהַקְּעָרָה מְלֵאָה הִיא מַיִם.
תְּרֵיסַר, יוֹנִים מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ
שׁוֹתִים מִמֶּנָּה בִּשְׁעַת הַצָּהֳרָיִם.

מִדֵּי יוֹם; מִדֵּי יוֹם בַּצָּהֳרַיִם
הִנֵּה בָּאוֹת מִשּׁוּט בַּמֶּרְחַקִּים;
נוֹפְלוֹת פִּתְאֹם בְּמַשַּׁק כְּנָפַיִם,
חוֹגוֹת סָבִיב לַמַּיִם הַזַּכִּים.

מִדֵּי יוֹם, מִדֵּי יוֹם בַּצָּהֳרַיִם,
עֵת הַשֶּׁמֶשׁ מְעַוֵּר וְהוֹמֵם,
עֵת נִרְדָּמִים מִפְרָשִׂים וּתְרָנִים
בָּאוֹקְיָנוֹס הַמַּבְרִיק, הַדּוֹמֵם.

עֵת בֶּהָרִים יֵעָלוּ הָאֵדִים
וְהִתְחַבְּאוּ בְנִקְרוֹת הַכֵּפִים,
וְעַל פִּסְגּוֹת קֵרֵחוֹת, מַקְרִינוֹת
תּוֹעִים בָּדָד שׁוּעָלִים עֲיֵפִים;

עֵת מִשְׁתַּתֵּק בְּיַעַר-הַזֵּיתִים
שִׂיג עֵפָאִים וְצִפְצוּף צִפֳּרִים
וְשָׁמַיִם עַתִּיקִים וּשְׂרוּפִים
שׁוֹפְכִים נֹגַהּ וְאֵשׁ בְּלִי מְצָרִים; —

אָז רֹאשׁ עָטוּף בְּצָעִיף יֵרָאֶה
מִן הַפְּרָחִים, בֵּין תְּרֵיסַר הַיּוֹנִים;
יַד קְטַנְטַנָּה, עֲנוּגָה וּשְׁזוּפָה
זוֹרְקָה אַט מִתּוֹךְ סַנָּר זֵרְעוֹנִים.

וְעֵת כָּל הַזֵּרְעוֹנִים יִתַּמּוּ
וְהַיּוֹנִים אֶל-עָל תִּנָּתֵקְנָה,
שְׁתֵּי עֵינַיִם אֲפֵלוֹת מַבְרִיקוֹת
אֶל חַלּוֹנִי תָּעֹפְנָה, תִּשְׂחַקְנָה...

III.

חַי אָנֹכִי כְּאֶחָד פִּילוֹסוֹף
שָׁלֵו, בּוֹדֵד בִּדְמִי עֲלִיָּתִי;
בְּהַפְסָקָה בֵּין רַעֲיוֹן לְרַעְיוֹן
אֲנִי מַבִּיט אֶל סִפּוּן תִּקְרָתִי.

מִדֵּי יוֹם, מִדֵּי יוֹם בַּצָּהֳרַיִם
אֶאֱרֹב, אָצוּד אֶת רָז הַמֶּבָּטִים,
וְעֵת רַבָּה לִי אִיצַר וְאֶצְבּוֹר
פָּנִים הוֹלְמִים לְעֵינֵי-הַלְּהָטִים.

וְהַפָּנִים מִתְחַדְּשִׁים לִרְגָעִים
וּבְכָל רֶגַע הֵם יוֹתֵר מִשְׁתַּלְּמִים.
מוּבְטָחַנִי: הֵם עוֹלִים עַל אֵלֶּה,
שֶׁמִּתַּחַת לַצָּעִיף מִתְעַלְּמִים.

כָּכָה אֶעֱסֹק בְּמַעֲשֵׂה יְצִירָה
עַד יִשְּׁקוּנִי קַרְנַיִם אַחֲרוֹנוֹת;
אֶל הֶהָרִים וְיַעֲרוֹת הַזֵּיתִים
אֶשָּׂא עֵינַי מִבַּעַד לַחַלּוֹנוֹת.

קַרְנֵי רַחֲמִים מִתַּפְּשׁוֹת וְנָחוֹת
עֲלֵי גְזָעִים עֲקוּמִים וּסְדוּקִים;
בְּנֵי-עֲרָב בֵּין הָעֵצִים מִתְהַלְּכִים
שׁוֹתְקִים, תְּפוּשֵׂי חֶשְׁבּוֹנוֹת עֲמוּקִים.

תַּגָּרֵי לוּד הֵמָּה, חוֹכְרֵי הַזֵּיתִים,
עַל הַמְּקָחִים הֵם סוֹדוֹת מַמְתִּיקִים.
הַטַּלִּיוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת מִתְבַּדְּרוֹת,
הַתַּרְבּוּשִׁים הַלְּבָנִים מַבְהִיקִים.

פְּנֵיהֶם חֶצְיָם מוּפָזִים, מַקְרִינִים,
חֶצְיָם קוֹדְרִים, מְעֻנְּנֵי צְלָלִים;
אֲנִי מַבִּיט וְזוֹכֵר נִשְׁכָּחוֹת:
אִם לֹא אֵלֶּה עֲדַת מְקֻבָּלִים?

קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן, תַּלְמִידֵי אֲרִ"י ז"ל,
חוֹזִים, צוֹפִים לְאַחֲרִית הַיָּמִים...
כָּבוּ צַמְּרוֹת הָעֵצִים, רַק יוֹקְדִים
עוֹד בֶּהָרִים הַצּוּקִים הָרָמִים.

גַּלְגַּלִּים רוֹכְבִים וְאוֹבְדִים בֵּין צוּרִים,
עוֹד מִתְנוֹצְצִים חַדֵּי כִּידוֹנִים.
אִם לֹא קָמוּ גִבּוֹרֵי בַּת עַמִּי
מִקִּבְרֵיהֶם בֵּין סְלָעִים קַדְמוֹנִים?

כְּבָר גּוֹעַ הַנִּיצוֹץ הָאַחֲרוֹן,
תְּכֵלֶת לַיְלָה לַתֵּבֵל מוֹרָדָה;
בַּחֲלַל עֲלִיָּתִי מְרַחֲפִים
סוֹדוֹת קְדוּמִים וּפִלְאֵי אֲגָדָה...

IV.

זֶה כִּשְׁלשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁבָּאתִי
עִם קְנֵה-רוּבִי וְכַלְבִּי לְהָכָא;
קָצָה נַפְשִׁי בַּצָּפוֹן וְקָרְחוֹ —
הִצְטַיַּדְתִּי וָאֵלֵךְ מִזְרָחָה!

קָצַת מִשְּׁכוּנֵי קַדְמוֹנִיּוֹת עַמִּי,
רָז הַחָרְבָּן, יְגוֹן אַלְפֵי שָׁנִים;
קָצַת—הַשְּׁמוּעוֹת עַל יֹפִי הַבָּנוֹת,
שֶׁכְּבָר הִרְבּוּ לְהַלְבִּין פִּיּוּטִים;

גַּם חָשַׁבְתִּי לָצֵאת לָצוּד צַיִד
בָּעֲרָבוֹת וְהָרֵי הַצִּיָּה,
אַךְ שִׁכְּרַנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּזָהֳרוֹ —
וָאֵרָדֵם בִּדְמִי הָעֲלִיָּה.

קַרְנֵי שֶׁמֶשׁ מְרַצְּדוֹת עֲסוּקוֹת
וּמְצַחְצְחוֹת חַדְרֵי בְּזָהֳבָן;
תָּלוּי יָשֵׁן קְנֵה־רוֹבִי וְתֶלְיִי
עַל הַמַּסְמֵר בַּכֹּתֶל הַלָּבָן;

נוֹצַת צִפּוֹר עַל אֶדֶן הַחַלּוֹן
נָעָה דֹּמָם וְאֵינָהּ נִתֶּקֶת.
מַחְצִית חַרְבִּי, שֶׁיָּצְאָה מִנְּדָנָהּ
עַל הָרִצְפָּה בָּזָוִית מַבְרֶקֶת.

אֲנִי שׁוֹכֵב שְׂבַע שַׁלְוָה וְנַהֲרָה
וּמִתְעַמֵּק בִּסְעִפִּים נֶאֱצָלִים:
כַּלְבִּי נֶעֱלַם, וְאוּלַי הִתְחַבֵּר
מִתּוֹךְ שִׁעֲמוּם לְחֶבְרַת שׁוּעָלִים?

וּבַלַּיְלָה הַתַּנִּים בְּלִי הֶרֶף
יְלֵל, שָׂחַק מִתּוֹךְ הָעֲלָטָה;
וְהַנָּאוָה הֶחֱלִיפָה מִטְפַּחְתָּהּ
וּקְצַת יוֹתֵר מִתְעַכֵּב מַבָּטָהּ.

אֲנִי נִרְדָּם וְשַׂר הַחֲלוֹמוֹת
לוֹאֵט נַפְשִׁי בִּכְסוּת מְעֻרְפָּלָה.
בַּחֲלוֹמִי: חָרוּב קַדְמוֹן, עֲנָף
עוֹמֵד בָּדָד בְּבִקְעָה נִסְקָלָה.

כָּל הַבִּקְעָה מִקָּצֶה עַד קָצֶה
מוּטּוֹת כְּנָפָיו מְכַסּוֹת בְּצִלָּן,
אַלְפֵי כַנְפֵי רְנָנָה מַחֲרִישׁוֹת
כָּל הַכִּכָּר בְּצִלְצְלֵי גִילָן.

וְלִפְנֵי וְלִפְנִים שֶׁל הָאִילָן
יוֹשֵׁב זָקֵן כְּפוּף־רֹאשׁ מִבְּלִי־נִיעַ;
עָלֶה אֵזוֹב בְּקִמְטֵי טַלִּיתוֹ,
כֶּסֶף זְקָנוֹ עַד אֶרֶץ יַגִּיעַ;

עֵינָיו סְגוּרוֹת וְאֹדֶם נְעוּרִים
לוֹהֵט חֶרֶשׁ בִּלְחָיָיו הַקְּמוּטוֹת;
הֶמְיַת חַיִּים לֹא תַרְגִּיז חֲלוֹמוֹ
בְּיָצֵּבִי הַדָּלִיּוֹת הַמּוּטוֹת.

אֲנִי מַכִּיר אֶת חוֹנִי הַמְּעַגֵּל,
אַךְ כְּרֶגַע שִׂרְטוּטָיו נֶעֱלָמִים,
וְאָנֹכִי בְּעַצְמִי כְּבָר יָשֵׁן
תַּחַת צֵל הֶחָרוּב שְׂבַע הַיָּמִים.

אַלְפֵי כַנְפֵי רְנָנָה מְרִיעוֹת,
יוֹנְקִים דְּשָׁאִים לְשַׁד הָאֲדָמָה,
שָׁר יַם גֵּאֶה הֲמוֹנֵי גְבוּרָתוֹ,
פַּלְגֵי נֹגַהּ מִשְׁתַּפְּכִים מֵרָמָה;

וְהַנָּאוָה שׁוֹלַחַת מַבָּטִים:
זֹהַר שַׁחַר וְאֹפֶל מַאֲוַיִּים,
אַךְ אָנֹכִי כֹּה רָחוֹק, כֹּה רָחוֹק,
אַךְ אָנֹכִי מֵעֵבֶר לַחַיִּים.

וּמֵעֵבֶר לַחַיִּים וּשְׁאוֹנָם,
חָבוּי, נִבְדָּל בְּפִסְגּוֹת וּתְהוֹמוֹת,
אֲנִי קוֹלֵט אֶת שִׁיר הַהֲוָיָה
צָרוּף, זָקוּק בְּכוּר הַחֲלוֹמוֹת...

יפו, טבת—שבט תר"ע.

אליעזר שטיינמאן.

פִּינִלָא קְטַנְתִּי.

ספור.

(סוף.)

III.

פינילא קטנתי ועזו העתיקו את דירתם לביתו של פסח. אבל פינילא זה, לאחר שלוקחה ממנו אשתו, לא יכול עוד ליהנות הרבה מזיו העולם וניטל ממנו אור עיניו. יושב לו פינילא תמיד בקרן־זוית של החדר, בביתו של פסח בנו, יושב ומנמנם, נים ולא נים, ופירש משם רק בבוקר, בשעת תפילת שחרית פינילא נוטל אז את מקלו בידו האחת, טליתו ותפיליו בשניה, יוצא את הבית, עומד ליד המפתן, מקיש עליו במקלו וצוח:

— שמעו נא, בני ישראל! מי זה הולך שמה?

אחד מן העוברים והשבים נגש אליו. הזקן שואלו:

— מי כאן? ודאי פלוני בן פלוני כאן? להיכן?

הלז אוחזו בידו, מוליכו עד המקום שהוא הולך לשם, מוסרו לשני, השני לשלישי, עד שפינילא מגיע לבית־המדרש. פינילא יושב על יד הכיור שבכותל המערבי ומתחיל עוסק במשא ומתן. הכיס באפודת־המוך של פינילא, שהוא לובשה בין בחורף ובין בקיץ, פתוח אז לרבים. המתפללים נכנסים ויוצאים, ובעברם על־פני פינילא קטנתי, זורקים הם אגב־אורחא מטבע לתוך כיס אפודתו, משלשלים לתוכו מטבע בת חמש ומוציאים ממנו בעצמם ארבע אגורות. ראובן גביר־העיר משלשל לפעמים לתוכו מטבע

של כסף. כיס זה רבים שוקדים על תקנתו. כולם הלא תלמידיו של פינילא הם וחייבים לטפל ברבם. ופעם אחת אירע מעשה. ביום כתיו אחד בצהרים נמלך פסח והוציא את הזקן מן הבית, השאירו יחידי בחוץ, כששק הטלית והתפילין תחת זרועו. אל יהין עוד זקן זה לעבור את מפתן ביתו! פסח הרי כתב כבר וחזר וכתב לבניו הטובים של זה, לבניו הנחמדים אשר בעיר ב., והללו—כחרשים וכאלמים. כאילו לא אביהם הוא! וכי רק פסח בעצמו חייב לטפל בו?

מיד התלקטה ובאה למקום המעשה כנופיה שלמה, וכל העירה היתה במרקחה. כל בני העירה, מקטן ועד גדול, התאספו ובאו, ראו את רבם הישיש, העומד נעלב ונעזב לנפשו—ויתחלחלו. לוי סוחר סוסים, הוא לוי, המחזיק בביתו זוג של זקנים, חותנו וחותנתו, צוח בקולי־קולות:

— מר־בר־רב־אשי כזה — בעל בעמיו! יהידי מכובד על הבריות — ועושה מעשה זה! תם אני ולא אדע. תנא־קמא כמותו אינו חולה להיות גונב סוסים. אדרבא, צאו וראו, מה ביני לבינו. אני הנני לוי סוחר־סוסים, בור ועם־הארץ, ואף־על־פי־כן מטפל אני בזוג של זקנים ובצרכיהם. הרי יש דין ויש דיין בעולם — נתבעהו לדין, לערכאותיהם! — כך גמר לוי את דבריו.

— הן, לתבוע אותו לדין, אותו ואת כל הבנים, לערכאותיהם! — צעקו כולם אחריו.

פינילא, שישב בינתים על זיז הבית, נרעש ונפחד, היה מקיש בידו סביבו ומדבר בקול תחנונים:

— אך לא להלשין על הבנים. בָּנַי הם. בני מה חטאו? אפשר לתבוע לדין רק את הנשים. הן הגורמות!

אלא שבלאו־הכי לא הגיע הדבר בתוך בני עם ישראל לידי דלטוריא חלילה. מיד התלקטו בני העירה, מקטן ועד גדול, לביתו של הרב לטכס שם עצה, וגם את פסח הביאו לשם בעל־כרחו, והיו דנים בדבר, חוקרים ודורשים והופכים בו הרבה. הרב עיין אף הוא בענין הזה והוציא פסק דין, ששני חדשים ישב הזקן בביתם של שני בניו, הדרים בעיר ב. הקרובה ויהיה סמוך על שלחנם, וחודש אחד יתאכסן בביתו של פסח, וכך יהא הדבר הוזר חלילה — הכל כפי דין ישראל וכפי מדת היושר. ובאותו מעמד ישב הרב וערך מכתב גדול ומפורט להרב החונה בק"ק ב.

„כפי שידוע לכל — כתב הרב המליץ במכתבו זה — שאין ידו של התורני המופלג והנכבד מוהר"ר פסח נ"י, תושב עירנו, משגת לקיים בעצמו מצוה רבה ונכבדה זו, שאורך חיים בימינה וכו', היינו, להחזיק בידי אביו הישיש והסגי־נהור, הר' מוהר"ר פינחס נ"י, לצאת נגדו ידי חובת המצוה כי רבה בין בהלבשה והנעלה, בין באכילה ושתיה, למלאות את כל מחסוריו, כחובת הבן לאביו, חובת גברא וכו', והוא, היינו התורני פסח דנן, נאנח תחת עולו הקשה, ככתוב וחִבל עול מפני שמן וכו', לכן אנחנו הח"מ קמנו והחלטנו כדת וכדין וכו'" —

בשולי אותו המכתב באו על החתום ארבעים בעלי־בתים חשובים שבעיר, כולם תלמידיו של פינילא לפנים, וגביר העיר בראשם. את פתשגן הכתב מסרו לידו של הר' יוסף־אֱלי, איש מהימן, זקן ורגיל, היוצא ונכנס בביתו של הגביר, בתנאי שר' יוסף־אלי דנן ילוה לו לפינילא על דרכו וישגיח עליו השגחה מעולה, יוליכהו ויביאהו, כמו שכתוב במכתב, למחוז חפצו, וימסור את הכתב לידו של הרב דק"ק ב. לידו ממש. את פינילא הושיבו בעגלה, רכסו היטב־היטב את כפתורי אפודתו ורבים מטובי העיר לוו אותו עד הגשר אשר על פני הנהר. וכך יצא פינילא את העיר בשעה טובה ומוצלחת — וילך למסעיו; ודאי מזלו גרם לו לפינילא קטנתי להעשות תייר לימי זקנתו.

IV.

רב יוסף־אלי קיים את משלחתו באמונה. יודע היה להוקיר את ערכו של אותו הפקדון, שהקהל מסרהו לידו למשמרת; והיה שוקד בדרך על תקנתו של פינילא קטנתי, מגין עליו מפני הצינה ומשאר פגעים, עד שהביאהו בשלום לק"ק ב. בבואם לתוך גבולות העיר ב., לא מצא יוסף־אלי תקנה לפינילא אלא להעמידו בשוק העיר לעיני כל הרואים. ואמנם מחשבתו של יוסף־אלי עשתה פרי. פינילא נשאר עומד יחידי ברשות הרבים, כשטליתו ותפיליו תחת זרועו, ויוסף־אלי סר לביתו של הרב דמתא, כדי למסור לידו את הכתב ולהתיעץ אתו, כדת מה לעשות מכאן ואילך. אותה שעה שעת ארוחת הצהרים היתה. נטל גם רב יוסף־אלי את ידיו בכונה לבצוע על הפת ולברך ברכת „המוציא" ונמשך מאליו אחרי הסעודה ואחרי השיחה. נגעו בעסק מכירת השמרים, שעליהם פרנסתו של רב בכל עיר ועיר, אבל לא הרי הנהגתו ומעמדו של העסק הזה בק"ק ב. כבק"ק ה. וכך היו יושבים ומסיחים זמן רב. בינתים עמד פינילא בשוק, יחיד ובודד, כשהוא נשען על מקלו, נעצב אל נפשו ומתעגם מאד. לבו לבו לגורלו. הנה גורש מביתו, מעירו ומכל אשר לו. ועכשיו הוא עומד כאן בעיר נכריה, זר ומוזר, ומי זה אשר יאספהו אל ביתו? עמד וצעק:

— שמעו נא, בני ישראל!

מיד התלקטה אליו כנופיה גדולה של עוברים ושבים. התחילו שואלים ודורשים, גלה להם פינילא את מקור מחצבתו ומה הדבר אשר הביאו הנה; ועד שהגדולים עומדים ושומעים ודנים בדבר, יצאו שני ילדים מתוך הכנופיא, אחזו את הזקן בשתי ידיו, הוליכוהו והביאוהו לבית בניו, לבית איזיק וחצקיל, וכל בני החבורה הולכים אחריהם ללותם.

ראו הבנים את אביהם העור בשתי עיניו, לבוש־קרעים ומסואב, מלוכלך ומרופש כולו — ויתחלחלו. ואף־על־פי־כן האירו פנים להמלוים אותו והכניסוהו לתוך הבית. למחרת הרגישו בבליטה שבכיס אפודתו, עמדו, בדקו ומצאו, שכיס זה מלא וגדוש הוא מטבעות הרבה, שכולן יחד מגיעות לסכום הגון, כדי שכר עגלה מק"ק ב. לק"ק ה. עמדו ושכרו עגלה מיוחדת והושיבו בה את הזקן וביום הששי בצהרים, בשעה שתושבי העיר ה. וגם פסח בתוכם, שבו מבית המרחץ, כשפאותיהן הרטובות, העשויות שפופרות־שפיפרות, מטיפות טפות־מים על לחייהם ועל צוארם,—בה בשעה נראתה עגלה מרתיעה ועוברת לאטה ברחובה של עיר. בעגלה ישב רבם של בני העירה, פינילא קטנתי, בראש מורם ובצואר מתוח, כישיבתו תמיד על השרפרף שעל גבי הדרגש, ורק לפרקים היה הראש מתניעע באויר; מתנועע ונופל. אז קפץ פסח, לחש דבר מה על אוזן „הערל", המחמר אחר בהמתו — והעגלה פרקה את משאה בחצר בית־המדרש.

V.

אז ערבה השמחה בשעת משתה־החתונה של ציפה בתה של חנה־לאה. באחד הערבים, אחרי השבת, הכתובה לעיל, חלה חופתה של ציפה זו. לאחר גמר החופה, כשהמנגנים כבר כלו לנגן והמחותנים כבר שבו אל אולם־החתונה, קם פתאום פינילא! שקבע את דירתו לפי־שעה בבית־המדרש, וצוח בקול:

— שמעו נא, בני ישראל! טלוני והוליכוני למשתה החתונה!

אותה שעה כבר כלתה רגל מבית־המדרש ולא נמצא שם רק ילד אחד, שהיה מחזר ומלקט שיורי־פאפירוסות מן הקרקע. רחם הילד על הזקן, אחז אותו בידו והוליכהו אל האולם. הרגיש קופיל „שקץ", קרוב משותף לחנה־לאה ולפסח, בכניסתו של הזקן, נטלהו והושיבהו אל השלחן. לאחר זה היה קופיל שותה במעמד כל המסובים „לחיים" ופונה לפסח, תופס בידו, מנענעה ומברכו:

— לחיים, פסח! הריני מברכך — במה, למשל, אברכך, פסח? אלהים יעזור לך ובזכותך יאריך לאביך ימיו ושנותיו...

פסח התקצף ופגע בכבודו של קופיל, וקופיל היה עומד וטוען: היתכן? היאך יהודי ירא אלהים מקשיח את לבו מאביו, מעצמו ובשרו? וכי לית דין ולית דיין? השיב לו פסח לקופיל את חרפתו אל חיקו. היו הללו מתקוטטים והולכים, עד שקמו שניהם מכסאותיהם בקצף ובחרי־אף, עומדים זה כנגד זה, מנענעים אגרופיהם, מאיימים זה על זה וצווחים:

—צא מכאן! — קורא פסח לקופיל, וקופיל לפסח: צא מכאן, שקץ בן שקץ!

וכך היו הדברים חוזרים חלילה, עד שמהוך ערבובית־הקולות התחילו נשמעים גם קולותיהן ובנות־קולותיהן של הנשים, נשי „הצדדים". זו ב„כלבתא". וזו ב„מכשפה". אחת דמה־הגנות, אשת אחיה המת של חנה־לאה, נזכרה פתאום, כי המחותנת חנה־לאה שכחה לנשקה תיכף לאחר החופה, ובכלל אינה נוהגת בה כבוד. ואז באה עליה בטענה:

— שלשה ימים ושלשה לילות הייתי מתענה בדרך, מחסרת את נפשי מצרכיה, ולבסוף הרי, אני לאלו כשממית זו. הוא, מנוחתו עדן, אלמלי היה כאן...

וכיון שנזכרה בבעלה המנוח, מנוחתו עדן, מיד פרצו דמעות מעיניה ומשכה את ידה ממרק־הזהב. חנה־לאה בקשה לשדלה ולפייסה, דברה רכות על לבם של שני הצדדים המתקוטטים— לא עלה בידה. המהומה לא שקטה. פסח, רוטט מכעס, שבר כוס בחמתו, קפץ ונשבע, שלא יתן לזקן אשמאי זה לדרוך על מפתן ביתו. לאחר ששקטו מעט הקולות, הנשים עיפו במלחמתן והבדחן בא בבדיחותיו על הלבבות הסוערים, נחו קצת הרוחות, ובאותו מעמד החליטו לקרוא לאספה, אם־ירצה־השם, במוצאי־שבת־קודש בביתו של הרב דמתא, כדי לטכס עצה לרוחתו ולישועתו של פינילא. ודאי יתקנו איזה דבר. ראובן גביר־העיר היה מכון באצבעו כלפי לבו, מכון ומדבר: הוא אמר—ויהי!

VI.

כל אותו השבוע היו בני העיר עוסקים בפרשת פינילא. הכל מסיחים בפינילא. שנים שפגשו זה בזה בשוק, מיד פונה האחד לחבירו ושואלו: פינילא מה תהא עליו?

בשבת לפנות ערב, בשעה שבין מנחה למעריב, עת שהיהודים מתכנסים לחצרות בתי־כנסיות ובתי־מדרשות ועומדים ומסיחים סייעות־סייעות, אותה שעה היה שמו של פינילא נשא על כל לשון, כבת־קול זו, ההולכת ונמסרת לאיש מפי איש. בערב ההוא נראתה לאורה של הלבנה תהלוכה של יהודים נהרת לביתו של הרב דמתא. כשנתאספו בביתו של הרב, התחילו הויכוחים והדבר הגיע לידי מחלוקת. הממונים על קופת־הצדקה היו מסרבים להפריש לטובתו של פינילא ארבעה רובלים לחודש, מפני שהכנסת הקופה, לפי דבריהם, הכנסה מועטת היא. עמד קופיל ודרש חשבון ממנהיגי העיר בכלל, וכי לית דין ולית דיין? נתפלגו הנאספים לשתי כתות ונמצאו בני אדם, שיצאו להקיש מן הפרט על הכלל. בכלל צריך להנהיג סדרים חדשים בעיר! לאחר שהתקוטטו כל־צרכם, עמדו בני העיר וקיימו וקבלו על עצמם להפריש מקופת הצדקה לטובתו של פינילא סך של שלשה רובלים לחודש, ותנאי קודם למעשה התני, שאת שלשת הרובלים האחרים יקבצו בני העיר בינם לבין עצמם. הלא הכל חייבים בכבוד פינילא רבם! אז קראו לשבע האלמנה, הדרה בקצה השני של העיר. באה שבע האלמנה והסכימה להקציע חדר מיוחד בביתה בשביל פינילא ולטפל בו בשכר ששה רובלים לחודש. הנאספים שבו לבתיהם שמחים וטובי־לב, ופינילא קטנתי, לאחר שנתנסה בטרודים רבים ולאחר כל ההרפתקאות שעברו עליו, בא סוף־כל־סוף אל המנוחה ואל הנחלה וקבע את דירתו בגבולות ביתה של שבע האלמנה. אבל בינתים נסתאב גופו, שלא רחץ במים זה שנים רבות, מיום שנעקר מביתו ונטרד ממצבו, והעלה זוהמא. אפודתו נתמרטטה לגמרי ונעשתה סחבות־סחבות, שדבקו לבשרו בלא חציצה של חלוק. בקרן־זוית שבחדרו יושב תמיד פינילא וסורט באכזריות יתירה בצפרניו החדות את בשר גופו, מנסה לזוז ממקומו, אבל קשה עליו תנועה כל־שהיא בלא סיועם של אחרים. קרוביו שבעירה. משגרים לו לסירוגין איש ממאכל שלחנו שיורי דייסא, גריסין, עסיסיות ופולין וכיוצא באלו מאכלים משובחים, שהיהודי רגיל אצלם כל ימות השבוע. הזקן פינילא לועס ובולע את המטעמים מתוך נמנום, אלא שהמטעמים הללו אינם יפים ביותר למעיו. האלמנה כועסת, רוגזת ומקללת את יומה, מתפרצת מדי פעם בפעם לתוך ביתו של פסח. את זגוגיות חלונותיו תשבר לרסיסים! הנשמע כדבר הזה? אדם מישראל מקשיח את לבו מאביו הזקן, עצמו ובשרו, ישיש ותשוש־כח, ואינו רוצה לעמוד לו בשעת דחקו! זקן כפינילא זה — כלום עשוי הוא להסתפק בלחם צר ומים לחץ ולאכול מכל הבא לידו? מרק של בשר עוף, חלב מבושל וכדומה הם הם הדברים, הסועדים את לבו של האדם לעת זקנה, בכלות כחותיו! — פסח מגרשה מעל פניו. תלמידיו הטובים של פינילא אמנם לא שכחו עדיין את רבם. זאב החנוני משגר לו לפינילא כאז כן עתה ליטרא סוכר משבת לשבת, ראובן גביר־העיר — בקבוק של יי"ש. פינילא גומע טפין־טפין מתוך הבקבוק, מתנמנם וניעור וסורט בצפרניו את בשר־גופו מתוך אכזריות יתירה. קץ פינילא בחייו, חיי צער וזוהמא, והוא שואל את נפשו למות.

פעמים שאחד מתלמידיו סר אליו לחדרו לבקרו. קול צעדי אדם מוציאים את פינילא מתנומתו, והוא צוח:

— שמעו נא, בני ישראל; סם־מות השקוני, חיים קברוני!

האורח תוקע לו לפינילא את כפו. פינילא איחז בכפו של האורח, אוחז ושואל מתוך נמנום:

— מי כאן? ודאי פלוני בן פלוני כאן? באיזה יום מימות השבוע אנו עומדים עכשיו?

— היום יום ששי! — עונה הלז.

— יום ששי. אוי, הבל של בית־המרחץ! — צוח הזקן.— שמא יתגלגלו עלי רחמיהם של בני ישראל, שמא יטלוני ויוליכוני לבי־מסותא!

אבל ננעלו שערי הרחמים. אין חש אליו לעשות עמו את החסד האחרון הזה. פינילא משתקע בהרהוריו ורואה מתוך נמנום חלום בבית־המרחץ על־גבי האצטבא העליונה.

ביום הששי יש אשר תפרוץ פתאום קטטה בבית־המרחץ. לוי סוחר־כוסים הוא זה, המתחיל בדבר. לוי זה, כשהוא נפגש עם פסח בבית־המרחץ ביום הששי, אינו זז ממקומו; עד שהוא

מברכו, כי אלהים, אל רחום וחנון, יזכה את פסח ויאריך ימיו ושנותיו של אביו הזקן לטובתו ולהנאתו!

פסח רוטט בחמתו, מכין אגרופו כלפי בני מעיו של לוי, וכך מתגלגלים הדברים עד שכפו של פסח באה ונאחזת מאליה בסבך זקנו של לוי. מיד מתלקטת למקום המעשה כנופיא של יהודים ערומים, כל באי בית־המרחץ מתערבים בריב — והעיר ה. הומיה.

אהרן פרנקל.

הַמּוֹשָׁבוֹת הַיְהוּדִיּוֹת בְּקַנָּדָה.

(המשך מנום' 14.)

ג.

לכאורה צריכות היו המושבות היהודיות שבקנדה להצליח יותר מכל המושבות היהודיות האחרות שביתר הארצות, שהרי אין לך כמעט בעולם ארץ המכשירה את העבודה האינטנסיבית כקנדה. האדמה טובה מאד, והיא נִתֶּנֶת בחנם ממש; הממשלה נאורה היא, ואין דומה לה ביחסה הטוב לכל ענין אגררי; היהודים נהנים כאן הנאה של שווי־זכיות ממש; ונוסף על זה מקבלות המושבות היהודיות תמיכה גדולה מאת היק"א, ותמיכה כזו אין לשום ישוב אחר בקנדה. אמנם כן, עפ"י חוקי ההגיון צ ר י כ ו ת היו המושבות היהודיות בקנדה להצליח עד מאד, אבל המציאות המרה באה ומטפחת לנו על פנינו. המושבות הנוצריות שבארץ פורחות ומוסיפות כח, והמושבות שלנו — קיימות. לשבח אחר אין הן ראויות. די לך לבקר רק פעם אחת איזו מן המושבות הנוצריות כאן, כדי שבשובך אחר־כך אל המושבות היהודיות יהמה לבך בקרבך יומם ולילה ומחשבות נוגות תדריכנה אותך מנוחה. כל האכרים שאינם־יהודים שבאו לכאן מארצות שונות, כגון הינקים, הגרמנים, הבלגים, וגם אלה שלא הביאו אתם אפילו אגורת כסף, הגדילו לעשות, הצליחו במפעליהם מבלי שקבלו עזר ותמיכה מאיזו חברה פילנטרופית. והמושבות היהודיות (בקולוניסטים בודדים, היוצאים מן הכלל, איני מדבר), שיק"א בזבזה עליהן ממון רב כל־כך, קיימות ממש בנס, וכל רוח מצויה עלולה להחריבן ולהפוך אותן משרשן.

במשך שנתים הימים ויותר אשר ישבתי במושבות היהודיות שבקנדה שמתי את לבי לחקור ולדרוש, מה הן הסבות, אשר הבדילו לרעה את המושבות שלנו מן המושבות הנוצריות. ואחרי התבוננות והסתכלות מרובה ואחרי השיחות שהיו לי תמיד עם הקולוניסטים עצמם בנידון זה, באתי לידי החלטה, כי הסבות העיקריות הן — שלשה חסרונות גדולים, ה מ י ו ח ד י ם לחומר האנושי של מושבותינו. ואלה הם: א) חוסר־אהבה לעבודת־אדמה, וכנגד זה — געגועים לחיי העיר ומותרותיהם, השכיחים ביחוד בערי אמריקה; ב) חסרון כשרון־המעשה לנהל אחוזה גדולה בת 320 אקרים. ואין ללמוד מדברינו, שהאכרים לא יצלחו בכלל לאכרות. לא; טובים הם לאכרות פשוטה, אבל משום שרובם ככולם הם אנשים גסים ועמי־הארצות גמורים, הרי אין להם שום כשרון ה נ ה ל ה. וזהו אחד מן החסרונות הגדולים ביותר לגבי אמריקה, שאחוזותיה נעבדות בנוסח מודרני וע"י מכונות וכלי־עבודה חדשים לפי הדבור האחרון של הטכניקה. ג) ישוב חדש יכול להצליח רק אם יהיה השלום שורה בו. ובמושבותינו אנו רואים את ההיפך. כאן שוררים מחלוקת, פרוד הדעות, שנאת חנם וכו' וכל יתר המדות המגונות שנטעה בנו הגלות המרה. ואולם החסרון השלישי מתיחס על המצב המוסרי המקולקל, שהוא, לפי דעתי, הראש לכל הצרות והרעות, ולפיכך אדבר עליו להלן בארוכה.

אמנם יש גם אבני נגף אחרות על דרך הישוב בקנדה — גורמים טבעיים רעים: עצירת גשמים, גשמים שלא בזמנם, ברד, צנת חורף מוקדמה וכו'. אבל כל אלה מידי שמים הם באים, ומן השמים אין מבדילים בין יהודי לאינו־יהודי. ואם המושבות הנוצריות פורחות וגדלות והמושבות היהודיות נובלות ומתנוננות, הרי זה האות, כי יש דברים בגו — שלשת החסרונות היסודיים שמניתי למעלה ושצריך אני להרחיב קצת את הדבור עליהם.

כשאמרתי, שאין בלב אכרינו אהבה לעבודת האדמה, לא נתכונתי חלילה לאהבה שאידיאל רם ונשגב קשור בה, אלא נתכונתי לאותה האהבה הפשוטה, הטבעית, המצויה בלב כל בעל אחוזה בן עם אחר, אותה האהבה שהאנגלי טבע עליה את חותמו, לאמר: „My home is my castle" („ביתי זהו היכלי"). אדם אנגלי, גרמני אי בלגי, הקונה לו אחוזה, דעתו להאחז בה ולשבת בה עד העולם, וכל מאוייו הם, שתהיה האחוזה כולה שלו, שיהיו לו גם הכלים והבהמות הדרושים לעבודתו, ושלא יהיה לשום מלוה ונושך נשך חלק בהם. מובן מאליו, שבשם שאין פרצופיהם של בעלי אחוזות שוים, כך אין דעותיהם שוות: זה אוהב להרבות בקרקע וזה — בגדול בהמות והשלישי — במיני תעשיות ביתיות. אבל הצד השוה שבהם הוא, שכולם חושבים רק את ה„פארם" למקור מחיתם, ל„היכלם" להם ולבניהם ולבני בניהם אחריהם.

לא כן, לצערנו, האכרים היהודים. רובם היו לפנים בארץ מולדתם עגלונים, סַבָּלים, חנונים, תגרנים, ובאמריקה, טרם רחמה עליהם יק"א — „אפריטורים" (חייטים) בבתי־זעה או „פֶּדְלֶרים" (רוכלים), העושים סחורה בבלויי סחבות. והנה הגיעה לאזנם השמועה, כי בקנדה נתנת אדמה חנם. ויש „דודה עשירה" הנותנת גם כסף. וא"כ מדוע לא ילכו לקנדה ולא יהיו ל„בעלי־אחוזה"? שמא תאמרו: גם עסק זה לא יצליח כשם שלא הצליחו העסקים האחרים שקדמו לו? אין בכך כלום. עשירה היא יק"א וחזקה עליה שתעמוד לאכריה בשעת דחקם. פרנסה כדי „חיונה" ודאי עתידה שתהיה. יש על מי לסמוך... והעסק הזה בכלל רחוק הוא מהפסד וקרוב מאד לשכר. זה היה בקירוב מהלך מחשבותיו של אותו יהודי שאכר הוא עכשיו באחת המושבות של יק"א בקנדה. ואדם שכזה „חשבונו" עמו גם לאחר שבא אל המושבה: אם יעלה בידו למכור את נחלתו שם ברבות הימים ולקבל במחירה סכום כסף הגון, הרי ודאי עשה עסק הגון ויוכל לשוב העירה, ואם לאו — הלא גם אז לא הפסיד כלום... בקצרה: כל אכרי המושבות היהודיות שבקנדה נעשו אכרים לשם עסק, לשם „ביזנעס", רק לשם זה ולא יותר. סמי מכאן פואיזיה, בקשת חיים שלוים, שקטים, טבעיים, חיים של זקיפת קומה, של השתתפות עם הקב"ה בעבודת הכנה, יצירה, גדול. את כל הדברים הטובים והיפים האלה אל תבקשו מאכרינו: הם באו לכאן לא לשם ישיבת קבע, כי אם רק לשם ישיבת ארעי...

ומהלך־מחשבות זה גורם, כי שני מיני אכרים ביחוד עוזבים את המושבות: מצד אחד, אכרים שכבר נתמלאה תאותם, כלומר הצליחו ונעשו „אמידים", ועתה יכולים הם לשוב אל הכרך. ומצד שני, אכרים שלא הצליחו כלל ו מ ו כ ר ח י ם הם לשוב אל הכרך. נשארים איפוא קבועים במושבות הבינונים הללו שהם בבחינת „תלוים ועומדים". בעל כרחם, על אפם ועל חמתם

„דבוקים" הם באחוזותיהם, כי שקועים הם בחובות, כל נכסיהם דלא-ניידי וגם קצת מטלטלים ממושכנים לבעלי חובותיהם. ועפ"י הרוב יש להם, להבעלים, רק שליש בנכסים אלה ולבעלי-החובות—שני שלישים, והתקוה להפטר בזמן מן הזמנים מן החובות היא שגורמת להם כי ישבו במושבותיהם. לולא מצב זה של „תלוים ועומדים", כי אז כבר בעטו כל האכרים באחוזותיהם ועזבו אותן או מרוב טובה או מרוב רעה, ולא נשאר מהם במושבות שריד ופליט, ובזכותם של האכרים האלה קיימות עדיין המושבות היהודיות אשר בקנדה וזוכות שנה שנה לפרק מיוחד בדין וחשבון של יק"א.

את דברי אלה יכול אנכי לאשר ע"י הרבה עובדות. למשל, במשך שלש השנים האחרונות מכרו את אחוזותיהן ועזבו את המושבה „הירש" חמש משפחות אמידות ואחת עניה. את המושבה „אקסבאו", הרחוקה עשרים וחמש פרסה מ„הירש", ובה ישבו עד עתה רק ארבע-עשרה משפחות, עזבו בשנה העברה ארבע משפחות שמצבן החמרי היה טוב, וכל „האכרים" האלה פניהם מועדות—לכרכים הגדולים: לשיקאגו, לוויניפיג, ואחרים מהם הלכו והולכים למיניאפולים, לס"ט-פאול וגם לבוסטון.

„וואפילא" היא המושבה היותר טובה. במובן החמרי, כמו שכבר אמרתי בפרק הקודם. במושבה זו נמצאו אכרים אמידים, ובכ"ז הולך ישובה העברי ופוחת. כיון שמגיע איזו אכר ב„וואפילא" למדרגת העמידה ברשות עצמו, מיד מתחלים הרהורים תוססים בלבו: „צרה" זו של חיי „פרישות ונזירות" בפינה נדחת. „מאחורי הרי חושך, למה היא לו? והוא מתחיל למכור. והללו שעוד טרם מכרו ועדיין הם יושבים במושבה „מוכרחים" הם לכך: קשה למצוא קונה שישלם מחיר הגון. ואחדים מן האמידים שפקע כח סבלנותם מחכירים את האדמה, (רוב החוכרים נוצרים הם, כמובן), והם, הבעלים, דרים בעיר ומתפרנסים מכסף החכירה.

אמנם יש אשר הבורחים הללו מאבדים בעיר את כל הונם או חלק גדול ממנו, ואז מתחרטים הם ושבים בתשובה שלמה אל המושבה. אבל חרטה זו באה תמיד לאחר שכבר אבד הכל, בשעה שאפסו האמצעים החמריים, ועל המתחרטים להתחיל הכל מ„בראשית".

עפ"י האמור יובן אותו החזיון המוזר קצת שציינתי לעיל, כי במושבה חשובה כ„הירש" (וכן ב„קוואפיל" ו„ניו-הרמאן") נמצא עתה רק אכר אחד האומד ברשות עצמו. לא משום שיתר האכרים לא הצליחו, אלא אדרבה דוקא משום שהצליחו, ולפיכך עזבו את המושבה.

ובנוגע לחסרון השני שמצאתי באכרינו, חסרון כשרון-המעשה הנה כבר הטעמתי את הדבר, שאין לאכרי על אכרינו, כי אינם מסוגלים לעבודת-האדמה בכלל. לא מניה ולא מקצתיה. האכרים היהודים יודעים לעבוד את אדמתם באופן לא גרוע משכניהם הנוצרים. במשך שנות שבתם כאן נעשו אכרינו מומחים לעבודת-קרקע, ויודעים הם גם להשתמש במכונות. אלא, שכאמור למעלה, לקוי הוא מאד בכשרון לנהל איזו אחוזה ובפרט גדולה, וחסרון זה גורם להם תקלות מרובות ומעמיד בסכנה את כל קיומם. עובדי אדמה הגונים הם, אבל אכרים, בעלי-בתים אי-הגונים. הרי עובדה אחת לדוגמא, כדי לעבוד את האדמה באופן מודרני דרושים מכונות וכלים העולים בכסף רב, וגם בהמות שמחירן גדול בקנדה. כמובן צריך כל אכר להתאים את מספר המכונות והסוסים וכו' גם לשטח הקרקע הנעבד על ידו וגם להונו. כל הנדשה והפרזה על המדה מכוונת היא. אכר משכיל היודע לכלכל את מעשיו במשפט קונה רק את הנחוץ לו, רואה את הנולד ועושה את חשבונו כראוי, שלא יגיש את ידיו ורגליו לנחושתים. ואולם האכרים היהודים אינם עושים כך. בשעה שהם צריכים, או שנדמה להם כי צריכים הם למכונות, לכלים, לבהמות הם הולכים וקונים, קונים הרבה יותר ממה שנחוץ להם וממה שאפשר להם לקנות, וקנית מכונות הרי אין לך דבר קל מזה. לכך יש פירמות שונות בקנדה, המוכרות את כל המכונות שבעולם בתשלומין לשעורין. כמובן עולה להאכר מכונה הנקנית באופן כזה פי שנים ושלשה ממה שהיא עולה לאדם המשלם את מחירה במזומנים בבת אחת. הפירמות הנזכרות בטוחות שישלם להן הקונה את חובו, שהרי יש להן שטר-משכנתא על כל דבר שהן מוכרות לו, ועפ"י דיני המדינה ראשיות הן לטרוף את סחורתן מידי הלוקח אם אינו זהיר להביא את התשלומין במועדם הנכון, ומכל הסכום ששלם עד עתה אינה מושבת לו אף פרוטה אחת. וכשרואה האכר היהודי, עד כמה קל הוא הדבר לקנות מכונות וכלים שונים, הדרושים לו ושאינם דרושים לו, יצרו מתגבר עליו ואין הוא שולט עוד ברוחו, והוא קונה פעם אחת מכונה לחרישה, מכונה לקצירה, מכונה לעשית חמאה, מכונה לתפירה וכו' וכו'. ומתוך אותה „הפקחות" היהודית הידועה הוא אומר לעצמו: „אָה, תדאגנה ה„קומפניות" הללו המוכרות ולא אנכי, הלא אני חייב להן ולא להיפך. וחוץ מזה, הן יש לנו גם אב בשמים וגם יק"א בארץ"...

ומה היא סופה של „פקחות" זו? החובות גדלים ככמהין ופטריות ממש ואוכלים את האכר ואת עמלו בכל פה, אחור התשלום והוסר-יכולת לשלם בזמן המיועד גוררים אחריהם הוצאות רבות ושונות, כגון רבית נפרזה שגובות פירמות „רבות החסד", הנוהגות לדחות לפעמים את זמן הפרעון, או הוצאות-משפט רבות, אם יש להאכר עסק בפירמות דייקניות, שאינן נוהגות לדחות את זמן הפרעון והן יורדות תיכף לנכסי בעלי חובותיהן.

קצרו של דבר: משק מודרני דורש מאת בעליו לא רק הסתגלות לעבודת קרקע בלבד, כי אם גם כשרון הנהלה, וכשרון זה חסר לאכרים שלנו לגמרי.

(עוד יבוא.)

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְּהוּדִים וְשִׁלְטוֹן הַמָּמוֹן.

מונח לפני ספר חדש רב הכמות (בן תע"ו עמודים), ובמובן ידוע גם רב האיכות (כי נקבץ בו בשקידה נפלאה חומר רב מאד). ואולם אינני יודע, היכן תחלתו של ספר זה והיכן סופו. מה היא הנחה בו או הצעה—ומה הן תוצאות ומסקנות. קשה לי אפילו לעמוד על כונת החבור ועוד יותר—על כונת מחברו. האם דורש הוא מה שדורש לשבח או לגנאי? ולא זו בלבד, אלא אלמלא ידעתי בבירור—מתוך יחסי הפרטי שהיה לי אל המחבר בשעה שעסק בסדור ספרו—כי מאמין הוא בדברים האלה ובכובד ראש אמרם, הייתי חושב, כי לצון חמד לו. וגם עכשיו אינני יודע: האם ספר מדעי הוא זה או שיחה פיליטונית ממין הפיליטונים המדעיים המצוים בימינו?

כונתי לספרו החדש של הסוציולוג הידוע וורנר

סומברט: „היהודים וחיי הכלכלה", אשר יצא זה עתה *).

הכלל העולה מדברי הספר הזה יש להקיף בהנחות אלה: היהודים הם יוצרי הצורה הנוכחית של הכלכלה הצבורית— הצורה הממונית. (סומברט מסמן תמיד בשם „הכלכלה הממונית של „הזמן הזה" את הממון המטולטל — כסף מזומן ובימינו אלה גם מניות של חברות־מסחריות — בנגוד לממון הקבוע, כלומר נכסי דלא ניידי). את הצורה של הממון המטולטל המציאו היהודים, והם קבעו אותה גם בקרב העמים האירופיים, אשר מטבעם לא היו מסוגלים לכך וגם חשו לזה נגוד נפשי עמוק. ודבר זה הוא שגרם בעיקר לאותו הנגוד ששלט תמיד בין היהודים ובין שאר העמים. היהודים שבארצות הגולה הם „אורחים", והעמים, אשר ישבו היהודים בקרבם—„בעלים". היהודים היו תמיד „אורחים", זרים בקרב העמים. ולא משום שכך חשבו אותם העמים, אלא בעיקר משום שכך חשבו הם את עצמם. לא נגוד העמים ליהודים יצר את הגיטו (לא רק במובן הרובע המיוחד ליהודים, אלא גם את הגיטו התרבותי) כי אם להיפך: מתוך נגוד היהודים להעמים בכל חייהם המוסריים והאיקונומיים נתהוה הגיטו. היהודים לא חשבו תחילה את הגיטו לגנאי להם; אדרכה, הם מצאו בו שבח ויתרון. הם חפצו להנזר ולהבדל מן העמים, כדי שישארו בקדושתם הדתית ויבדלו מטומאת הגויים. כזה היה גם ישוב היהודים באלכסנדריה של מצרים על פי עדותו של יוסיפוס (מלחמות היהודים ספר ב', פרק י"ח, ז').

היהודים הם מטבעם עם המסחר. מה שאמרו, כי היהודים היו מטבעם עם עובד את אדמתו, וכל הימים אשר ישבו בארצם לא ידעו את המסחר ואת האינדוסטריה, כי אם עסקו בעבודת האדמה ובמלאכה—אין זה אלא טעות. אמנם יוסיפוס העיד בפולמוסו נגד אפיון הצורר (קדמות היהודים א', יב), כי אין היהודים יושבים בארץ ישראל לחוף הים ואינם עוסקים במסחר. אבל סומברט מכחיש את עדות יוסיפוס (במקום שאין דברי יוסיפוס מסכימים להנחותיו הוא דוחה אותם). כך העיד הסופר הישראלי רק כדי ללמד זכות על אחיו היהודים. ולא עלה על דעת סומברט לשאול את עצמו: איך אפשר, כי ישקר יוסיפוס בספר סנגוריה בדבר גלוי וברור כזה, אשר כל אדם יוכל לענות כחשו בפניו? לפי דעת סומברט טועים כל אלה המחפים על העם העברי ואומרים עליו, כי תנאים חצוניים גרמו להם ליהודים שיאחזו במסחר. אמנם אפשר, שגם התנאים החיצוניים סייעו לכך. אבל בעיקר היה הדבר מונח, לכל־הפחות היה מוכן ומזומן בכשרונם הטבעי. זוהי תכונתם הנפשית, ולא תכונה שסגלו להם ע"י המאורעות. ובמסחר היה להם העיקר עסקי הלואה. היהודים עסקו תמיד בהלואת כסף גם בארץ־ישראל. תמיד היה הכסף מצוי בידם ותמיד הלוו אותו לעמים רבים.

טעות היא, סובר סומברט, כי תחילה עסקו יהודים בעבודת האדמה גם בארצות הגולה, אלא כי על פי הכרח המסבות — על פי החוקים וההגבלות שגזרו עליהם העמים, ה„בעלים"—ההרחקו מעבודת האדמה. באמת היו יהודים עוסקים בעבודת האדמה רק לעתים רחוקות מאד. העם בכללו בקש תמיד את המסחר, וביחוד את עסק ההלואה ברבית. חרוצים ופקחים הם היהודים מטבעם, ויש להם כל אותן הסגולות הנפשיות הדרושות לסוחר ולמלוה ברבית.

הכשרון למסחר, ובעיקר לעסקי הלואה, נקבע בקרב היהודים גם מצד דתם. היהדות היא דת העושר. האידיאל שבה הוא העושר וההצלחה הזמנית. היא חנכה את העם העברי גם מצד כחותיו המוסריים: לעשות עושר ולהשתמש שמוש מועיל בכספו וזהבו. בדת ישראל אין כלום מן ההרהורים המיסטיים ומחשבון הנפש, אלא הכל הוא מעשה בחשבון ובשכל. אין היהודי מטבעו חולם והוזה, אלא חושב ומונה: איננו מסתכל בעיני־רוח, ונפשו אינה משוטטת בעולם הדמיונות, אלא הוא רואה הכל בבהירות, בעיני־בשר. את הכל הוא מקבל במנין ובמדה. המספרים קבועים במחו וברוחו. הוא מונה אפילו את רכצוות הכתובית בתורה, מצות עשה ומצות לא תעשה. הכל נעשה לו חשבון, אפילו חיי הזווג. הוא נושא אשה לשם מטן, ומזדווג לאשתו על פי מנהגים קבועים לשם „תכלית", אין בלבו אף נדנוד מן המסתורין הנפלאים שבזווג. הוא מבקש תועלת בכל דבר, תועלת ממשית ומוחשית. המעשה עצמו אין לו כלום, אלא היוצא מן המעשה, רק עם כזה, שכלו „תכלית", יוצר לו דת, שגם היא אינה אלא „תכלית". שום עם אחר לא היה נושא עליו עול דת שכזו, אלא היה מבקש לו דת אחרת. רק העם העברי היה מחבב כל־כך את דת־התכלית שלו, מפני שכל נשמתו היא התכלית. חשבון היהודים עם דתו הוא חשבון ברור—עסק טוב הוא עושה עם אלהיו.

ומהיכן באו לעם העברי תכונותיו הנפשיות האלה? לפי דעת סומברט—בעיקר על ידי טבעו. התכונות הללו מונחות בדמו. זהו טבע הגזע. סומברט מברר בסוף ספרו את מושג הגזע ואת ענין הכשרון הטבעי שבאדם: מה הוא כשרון המונח בטבע האדם ובגזע מתחילת בריתו, ומה הם הקנינים המוסריים, הנפשיים, הבאים לאדם מן החוץ, אלא שאחר כן הם נקבעים בו, והוא מוריש אותם לבניו אחריו? המחבר מעמיק בחקר האנתרופולוגיה (כמובן, בתור דילטנט) ובא לידי מסקנא, כי כשרון המסחר בא לעם העברי בירושה על פי טבעו המיוחד. העם העברי הוא מטבעו עם נודד, שקשה היה לו לשבת על אדמתו. לא האויבים הגלו אותו מארצו, אלא הוא גלה לרוב ברצונו. במצבו הקדום היה העם העברי עם נודד ממקום למקום לבקש מרעה לצאנו ולמקנהו. נדידה זו טבעית היתה לו. אחרי כן פרצו שבטי ישראל אל ארץ כנען „לנוח מעט". שם מצאו עם יושב על אדמתו ועובד אותה בחריצות. ואולם היהודים כבשו את האדמה והבריחו את עם כנען להוסיף ולעבוד את האדמה ולפרנס את לוכדיו. אפילו בשעה שהיו היהודים עוסקים לפעמים בעבודת האדמה, היתה להם עבודה זו רק עבודה ארעית. אין להיהודים חוש הריח להריח את ריח האדמה וליהנות ממנו. הם רואים את הטבע ומבקשים בה תועלת לעצמם; הם משתמשים בטבע, אבל אינם חיים בטבע. אין הם קשורים קשר פנימי, נפשי, בטבע. יש לנו עדות ברורה, כי היו גם הגרמנים מתחילת התפתחותם התרבותית רועים. ואולם גם באותה שעה שהיו הגרמנים עובדי האדמה בבדינה ידועה, כי היו נקשרים באדמתם. ולהיפך, היהודים היו נודדים אפילו בזמן שעבדו את האדמה. בזמן כאודך לא היו עוד ליהודים צאן ומקנה שהכריחום לנוד ממקום למקום; אבל את תכונתם הטבעית לא שנו. עכשיו החלו לנוע ולנוד בכספם. היהודים הם מטבעם עם־המדבר, שאינם נקשרים אל האדמה. וגם עכשיו עם־המדבר הם. אלא כי במקום מדבר־החול היה להם עכשיו מדבר־האבנים. יושבים הם בערים ולא בכפרים, ולרוב בערים גדולות, שאינו אלא מדבר־אבנים, מדבר של בתים גבוהים ושל רצפת אבנים. היהודים יודעים לחשוב, למנות; פלוסופים הם, אנשי הגיון, סדרים, פוליטיקאים, עתונאים,

*) Werner Sombart, Die Juden und das Wirtschaftsleben. Leipzig, 1911.

אדבוקטים, משחקים בתיאטראות; הם אוהבים את שוק החיים, את הטרדה. אבל כלום יש להם הסתכלות? כלום מרגישים הם בלחש הטבע ובסוד שיחה? אמנות אין להם. תאמרו: מכס ליברמן? כבר אמר עליו אחד הסופרים, כי מכס ליברמן איננו צייר בחושיו, כי אם במחו.

אלו הן המסקנות, או ההנחות של סומברט (קשה לברר בדבריו, מה היא לו הנחה ומה היא לו מסקנא), ואותן הוא טורח להטעים ע"י ראיות שונות.

כשאנו רואים ספר מדעי, אין אנו שואלים: מה היא מטרתו, שהרי זו מובנת מאליה. ספר מדעי איננו בא, אלא לברר את האמת. אפשר רק לשאול: מה היא תמציתו? מה הוא הכלל העולה מבירוריו? ואולם יש הבדל בין חקירה מדעית ובין חקירה־מדעית. בחקירה הנדסית או אפילו בחקר כחות הטבע יש מקום רק לעובדות. כל דבר שאיננו בגדר העובדה, אין לו מקום בחקירה זו. ויש חקירות מדעיות, החוקרות לא רק את העובדות בלבד, כ"א רוצות לעמוד גם על האמתיות המוסריות. למשל, בחקירה הסטורית אין אנו מבקשים עובדות בלבד, אלא גם אמתיות מוסריות. גם בחקירה איקונומית יש תמצית מוסרית. והנה החוקר האמתי ישתדל רק להבין את הדברים ולבררם, לא מתוך הנחה הקבועה בלבו, אלא מתוך אהבת האמת המדעית. ויש אשר לפעמים יבוא חוקר, שהנחה ידועה קבועה לו בלבו, וישתדל להמציא להנחתו זו יסוד של ראיות שנראות לו כאמתיות גמורות.

בלב סומברט נקבע הרעיון, כי היהודים הם עם המסחר על פי טבעם וגם על פי דתם: אלמלא היו היהודים סוחרים עפ"י טבעם לא היו מקבלים עליהם דת כזו, שההצלחה הנצחית שהיא מבטחת למאמיניה היא עושר וכבוד (כבוד הבא מתוך עושר מרובה). והבטחה זו מצאנו בתורה ובנביאים ובכתובים ובספרים הגנוזים ובמשנה ובתלמוד. יראת ה' היא אוצר טוב— היא מביאה לידי עושר וכבוד. בימי הבינים שאפו, כמובן, גם הנוצרים לעושר, והיו ביניהם גם מלוים ברבית „חריפים" מאד. אבל הם הרגישו, כי פוגעים הם בזה בכבוד דתם. האבנגליון מתנגד לעושר ולרבוי נכסים, ואם בא להם העושר שלא ביושר היו נמוגים ברוב פחד בשעת יציאתם מן העולם והיו מקדישים נכסיהם לכנסיה הדתית, כדי להנצל ע"י זה מדינו של גיהנם. לא כן היהודי. הוא היה שמח בעשרו. עלה בידו לאסוף ממון הרבה—הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. בא לו העושר על ידי עסקי הלואה ברבית—הנה מן ה„גויים" לקח רבית ו„להם" השיך, ומקרא מלא אומר. „לנכרי תשיך". תאמרו: לנכרי תשיך, רשות ולא חובה? הרי כמה מחכמי ישראל סוברים, כי זוהי אחת ממצוות עשה, ובכל אופן יוכל המלוה ברבית ללמד על עצמו זכות, שלא ירע הדבר בעיני ה'. וכיון שבא סומברט לידי מסקנא זו, אסף ולקט ברוב שקידה (עליה יש להתפלא באמת) חומר רב, כדי לברר תחילה, כי היו היהודים סוחרים תמיד והם המציאו והדשו בשכלם ובפקחותם את המסחר כפי שהתפתח בימינו; ואחר־כך חזר ומצא חומר לברר, כי זה היה מונח בטבעם מיום היותם לגוי, מזמן שאנו יודעים אותם עפ"י חייהם ההסטוריים.

בצורה גסה כזאת לא הרצה לפני סומברט את שיטתו לפני שנתים ימים, כאשר התחיל לדבר עמי על דבר ספרו החדש, ומה שעלה על דעתו בענין הזה. לפני זמן מה פרסם מכס וובר חקירה איקונומית על דבר הצלחת הפוריטנים האנגליים במסחר (את החקירה הזאת לא ראיתי מימי). סומברט סח לי, כי מכס וובר תולה הדבר הרבה גם בדת הפוריטנים, כלומר כי היא גרמה להגברת המסחר באנגליה בימי שלטונם של הפוריטנים. עיון זה הביא את סומברט לידי הרהור: שמא גרמה גם דת היהודים לכך שיתגלה כשרונם המסחרי של היהודים? שהרי ידוע הוא, כי בדעותיהם הדתיות התיחסו הפוריטנים באנגליה הרבה על היהדות, ומפורסמת היא למדי חבתם העצומה לתורת משה. בימי תנועת הפוריטנים באנגליה היו הללו עוסקים הרבה בתורה וקוראים בשקידה גדולה בספרי הנביאים ובכתובים. קצת בעלי הזיה שבהם אמרו אז לקיים גם את דת משה בפועל, לקבוע את משפטי התורה בתור נימוס מדיני, לשמור את יום השבת מחללו ולהזהר אפילו במאכלות אסורות. והיה קנאי ביבלאי אחד, שאמר כי מצוה עליהם לשרת את היהודים ולהגיש להם מנחה, כי כן נמצא ביעודי הנביא ישעיה, אשר חזה עתיד מזהיר לישראל. גרטץ אומר בדרך הגוזמה, כי אלו היו חברי הפרלמנט האנגלי בתקופת קרומבל מדברים עברית, היינו חושבים, כי זהו פרלמנט עברי, העומד לא בלונדון, אלא בירושלים. והלצה זו נעשתה לסומברט לודאי הסטורי גמור.

מה היא האמת בדברי מכס וובר? איני מומחה בדבר הזה להכריע. ברור הוא, כי באמת הצליח העם האנגלי מאד בימי שלטון הפוריטנים בעניניו האיקונומיים, ביחוד בענין הגברת המסחר. אבל מה היו הגורמים בזה לא נתחוור לי. בכל־אופן איני מאמין, כי היתה הדת אחד הגורמים. אפשר רק שגרמה הדת לכך ביחס בלתי־ישר. הפוריטנים קנאו לדת צרופה. וכידוע, קנאו גם לזכיותיהם האזרחיות ונלחמו בקרל הראשון, שהיה שואף להחזיר עטרת הקטוליות ליושנה, ותוצאות המלחמה הזאת היו מרובות מאד, עד שאי אפשר גם לשער את כלן. ויוכל היות, כי מתוך כך גרמו הפוריטנים גם להצלחתו האיקונומית של העם האנגלי. במובן ידוע קשורים הם כל המאורעות ההסטוריים זה בזה. אבל הדת מצד עצמה ודאי שלא הגבירה את המסחר.

ואולם אין אני עוסק כאן בבירור ענין הפוריטנים והשפעתם. לו גם יהא, שבנוגע לעם העומד ברשות עצמו וחי על אדמתו אפשר לבקש גם בדתו גורם להצלחה איקונומית. מה יושיענו זה בנוגע להבנת החיים האיקונומיים של היהודים, שהיו, לפי דברי סומברט, בכל מקום „אורחים" לגבי העמים ה„בעלים"?

יוסיפוס מעיד, כי בארץ־ישראל גופא לא היו היהודים עוסקים במסחר, ואין לנו שום סבה לעשותו בדאי בדבר זה. בכלל זהו מנהג זר ומשונה, שהונהג בבית מדרשו של ווילהויזן לעשות את יוסיפוס סתם לשקרן גם בדברים שאין להם הכחשה לא מצד המציאות ולא מצד השכל. — פעם אחת שאלני סומברט, אם היה המסחר מצוי בארץ־ישראל בימי בית שני, ועבודתם של היהודים מה היתה, אם עבודת האדמה או מלאכה (אבל לא אינדוסטריה!), ומהיכן נמצא כסף בארץ־ישראל? ברור הוא, כי מספר העם אשר ישב אז בא"י היה רב מאד לפי שטח אדמתה של הארץ. לפי החשבון המקובל ישבו אז אנשים עד מאה נפש על קילומיטר מרובע. לפי דעתי (מה שבררתי כבר במקום אחר) היה מספר היושבים בא"י (יהודים וגויים) עוד הרבה יותר מזה. ולפיכך קשה להאמין, כי הרבו להוציא את התבואות מן הארץ ולקבל כסף מחירן. אם כן מהיכן בא להם הכסף בעין?

אנכי הסברתי לסומברט את הדבר: בזמן בית שני, ביחוד בשנות המאות האחרונות לקיום הבית, היתה ארץ־ישראל כעין מדינת שווייץ בזמננו—אכסניא לעולי־רגל מן היהודים וגם מן הגויים. ידוע הוא, שהיו היהודים בארצות הגולה רגילים לשלוח נדבות בסכומים עצומים לארץ־ישראל אל המקדש. וגם הגויים היו משתתפים במשלוח הנדבות האלה. אבל על כסף זה אפשר לומר, שנשאר רובו במקדש ולא עשה פירות, אעפ"י

שבאמת היו קונים קרבנות, ואם כן הלא הוציאו חלק מסויים של הנדבות, וכסף זה נשאר בידי עם הארץ. אבל העיקר היה במה שהביאו עולי-רגל לירושלים (ובודאי הלכו רבים לסייר גם את שאר המקומות באי"י) והוציאו כסף מרובה די ספוק צרכיהם בדרך. המקדש בירושלים משך אליו את היהודים, ודוקא את העשירים שבהם, מכל ארצות פזוריהם. גם מן הגויים באו לשמע שם אלהי ישראל, והשתחוו ביראת הכבוד במקדשו, אף-על-פי שלא נתנו אותם להכנס אל העזרה, ורק מקום מיוחד הקצו להם. מעולי-רגל אלו היתה פרנסה יוצאת ליושבי א"י בנוגע לכסף מזומן.

גם מספורי האבנגליון אנו למדים, כי עיקר הפרנסה בארץ-ישראל היתה רק מעבודת האדמה, מציד דגים וממלאכות שונות. מובן, כי היו בירושלים ובשאר המקומות גם חנויות לממכר צרכי החיים. אבל אין זה בגדר המסחר במובן הרגיל. לסוחרים, במובן הרגיל של המושג הזה, אין רמז בספורי האבנגליון ובמשלי ישוע המשיח. רק השולחני ידוע לנו. ואולם סומברט עושה את השולחני למין „בנקיר" שבימינו, וכך הוא מתרגם בכל מקום בספרו את המלה הזאת השגורה הרבה במשנה. אבל המלה בעצמה תוכיח. היו יושבים סמוכים לשלחנות, ועל השלחנות מטבעות שונות, שהיו מחליפים לדורשיהן. היו מחליפים סלע או שקל באגורות או בפרוטות. היו מחליפים מטבע הנוהגת בארץ זו במטבע אחרת הנוהגת בארץ אחרת. בא אורח מבבל והביא עמו מטבעות מיסופוטמיות, והחליפן במטבעות הנוהגות בא"י. ובצאתו מארץ-ישראל לשוב אל ארצו ואל מולדתו, חזר והחליף את המטבעות שנשארו בידו במעות מיסופוטמיות. ומתוך דברי סומברט על ה„שולחני" אפשר שיחשוב הקורא התמים, כי ישב לו ה„בנקיר" בחנותו בירושלים או בקסרין ועשה עסקי הלואה; קנה שטרי חוב ונכה לעצמו דמי רבית; מכר המחאות על שוקי הכסף ברומי ובאנטיוכיה ובאלכסנדריה וכו'; נתן דמי קדימה לסוחרים וכדומה וכדומה.

לעם מסחרי אי אפשר לעמוד באסור רבית. ובעובדה זו הלא אין להטיל ספק, כי היו היהודים מוזהרים מצד תורתם על לקיחת הרבית. וחכמי הפרושים, אשר הקילו בכמה דברים, כדי להתאים את תביעות החיים אל דיני התורה, לא הקילו באסור רבית, אלא החמירו בו. אסור זה היה נוהג בכל תקפו וחמרו דוקא בסוף ימי הבית. הלל תקן פרוזבול (ובזה מסתייע סומברט). אבל מה מוכיח אותו תקון? הלא רק את העובדה, כי במקום שהיו עניני החיים מתנגדים למצות התורה מצאו דרך היתר. ולמה לא התירו ללוות ברבית, אלא אדרבה החמירו אפילו באבק רבית? מפני כי לא היה החקלאי שבעם או האומן, ואפילו הסוחר הפעוט (המסחר היה רק סניף לפרנס העם) צריך לבטול אסור זה. היו לוים אלו מאלו לפעמים איזה סכום כסף, אלא שלא ידעו, כי יש מחיר לכסף מזומן. בכל אופן לא הרגישו בזה בחייהם האיקונומיים. בזמן מאוחר, כאשר לא עמדה עוד תמימות החיים בעינה, היו קצת לוים משתמטים ממלויהם עד שנת השמיטה ונפטרו מלשלם. והמלוים הפסידו גם הקרן. עמד הלל ותקן את הפרוזבול. ובכל אופן ענין ההלואה, כשהוא לעצמו, אינו עוד סימן מובהק לעסק הלואה כסברת סומברט, כשם שאין החנויות, שהיו נמצאות בערי ישראל, סימן מובהק למסחר במובן הרגיל. בלי מסחר כל-שהוא, מסחר טבעי מיד ליד, אי אפשר לעם קולטורי. איזו מצרכי החיים היו מובאים גם מחוץ לארץ. ודאי היו בעם קצת אנשים שהיו מחזירים על הלוכסוס—מה שהוה נראה אז בתור לוכסוס. גם כפריים, וביחוד כפריות, קונים, לפעמים תכשיטין ומוציאים מעות על דברים בלתי-הכרחיים. ואולם את מהות החיים התרבותיים בארץ-ישראל בסוף ימי הבית אנו מכירים ע"י ספורי האבנגליון. אלו הם חיי אכרים ובעלי-מלאכה, חיי כפרים וערים קטנות. בירושלים התגברו כבר החיים התרבותיים יותר. אבל עדיין אין אנו רואים בספורים האלה, המסיחים לפי תומם, סוחרים גדולים ובנקירים כאלו שראה סומברט בחלומו.

(ע"ד יבא)

ב. היילפרין.

הַוְּעִידָה שֶׁל „מְפִיצֵי הַשְׂכָּלָה".

א.

הועידה נפתחה בכ"ו בניסן בבקר באולם בית-הספר, אשר לחברת מפיצי השכלה בפטרבורג, ונמשכה ארבעה ימים רצופים. השתתפו בועידה ארבעים ואחד איש, ובתוכם שמונה-עשר צירים, שבאו משמונה סניפים של החברה בערי השדה (בשנה שעברה באו כ"ז צירים מי"א סניפים), שני מורשים-נוסעים של החברה, ה"ה פיאלקוב וקנשטור, מנהל הקורסים למורים בגרודנא, ה' קונשטם. בס"ה השתתפו בועידה מפטרבורג גופה עשרים איש, כלומר—החצי ממספר כל חברי הועידה. בין כל חברי הועידה נמצאו שמונה-עשר מורה. צירים מערי השדה, שהשתתפו גם בועידה הראשונה, היו רק ארבעה. ישיבות היו לועידה שמונה: אחת הוקדשה לדו"ח של הועד המרכזי, ארבע—לטפוס הנורמלי של בית הספר העברי", שתים — ל„בתי הספר לבנית" ואחת לענינים הרבה: „הקורסים למורים שבגרודנה", „הקורסים למורות עבריות העומדים להוסד", „שעורי קיץ למורים" ו„ספרות ילדים בשפת ז'רגון".

את הרצאת הועד קרא ה' ש. גינצבורג. הרצאה זו כולה היא כתב-אשמה נגד הסניפים שבערי השדה. והרצה מתאונן על האינדיפרנטיות של הסניפים למעשי החברה ולמטרותיה. הועד איננו מקבל מאתם שום תמיכה, לא חמרית ולא מוסרית. כפעם בפעם כותב הועד אליהם מכתבים, שולח חוזרים, מעוררם לעבודה, וכל העמל הזה עולה עפ"י רוב בתהו לגמרי. הסניפים אינם עושים את חובותיהם, שקבלו על עצמם בועידה של אשתקד. עפ"י ההחלטה של אותה הועידה היו הסניפים חייבים לתמוך בהירחון, שמוציא הועד המרכזי בסכומים ידועים וקבועים. והנה עד היום מלא את חובו זה רק סניף אחד, תשעה שלמו רק חלק מן הסכום המגיע מהם ותשע עשר לא הכניסו עד עתה אף פרוטה אחת. ולא עוד אלא שאפילו לשום תמיכה מוסרית לא זכה הירחון מצד הסניפים: הם לא שלחו להירחון שום ידיעות לא ע"ד עבודתם הם ולא ע"ד העבודות הקולטורית, הנעשות באותן הערים בכלל. מכל הסניפים הקיימים שלחו רק תשעה להועד המרכזי דו"ח ע"ד עבודתם במשך השנה. גם את כסף תשלומי החברים (חמשים קופ' מכל חבר) שלחו רק תשעה סניפים. שויון-הנפש הזה מצד הסניפים עומד למכשול על דרך גידולה של החברה. הרי, למשל, השאלה ע"ד הוצאת שיירי מכס הבשר לצרכי השכלת העם, לבנין בתי „תלמוד-תורה" והחזקתם. השיירים האלה גדולים הם ועולים לסכום הגון של מיליונים. הועידה שהיתה בשנה שעברה הביעת את רצונה, שתחקר ותתברר השאלה החשובה הזאת כראוי, לכל פרטיה. הועד כתב בנידון זה לכל הסניפים. אבל על דברי הועד ענו רק ארבעה סניפים. וכדי להבין, עד כמה נכבדה היא השאלה הזאת, די להזכיר רק את העובדה, כי הסניף הקיובי, שהוא היה המתחיל בדבר, הצליח להוציא עוד בשנה שעברה מן השיירים האלה סכומים הגונים לבנין בתי תלמוד-תורה בחבל הדרומי-מערבי (פ'לכי - קיוב, וואהלין ופולטבה). — מתוך דברי המרצה עולה מאליה השאלה, עד כמה ראוי לפתוח סניפים בערי השדה בכלל ובערי המצער בפרט.

רוב הנואמים, שהשתתפו בוכוחים, נטו להחמיר בנוגע לערים מצערות ולהקל בנוגע לערים גדולות. כמעט הכל הסכימו, כי בכלל אין לנו בערי השדה עסקנים צבוריים. עפ"י הרוב נעשית כל העבודה הצבורית שבעיר ע"י אנשים אחדים, והעבודה מרובה והעובדים מועטים, ולפיכך אין ביכלתם לעשות את כל העבודה. ואם בערים הגדולות כך, בערים המצערות לא כל־שכן. בעיר מצערה אין עפ"י רוב עסקנים אחרים, כי אם עסקן אחד. ובצאת האחד הזה מן העיר, אז יפלו כל המוסדות התלויים בו. מלבד זאת, הנה גם הסניפים הקיימים מכבר אינם בני־קימא. עפ"י רוב נוסדו לא עפ"י „התערותא דלתתא", אלא עפ"י „התערותא דלעילא", לא משום שהיה הצורך בסניף מרגש בעיר עצמה, כי אם משום שנתעוררו מבחוץ ליסד שם סניפים. הסניפים מלאים בכל מקום „נפשות מתות". וגם במקום, שהסניפים מראים אותות חיים, הרי הם עוסקים יותר בדבור בעלמא, בנאומים ובוכוחים ע"ד שאלות סבוכות, שקשה לבוא בהן לידי דעה אחת. כגון שאלת הלשונות וכדומה; במעשיהם אלה, שאין העם רואה בהם כל תועלת מוחשית, מורידים הסניפים את ערך החברה עצמה, ובאופן כזה, הרי יותר משהסניפים מועילים הם מזיקים.

לעומת זה נמצאו נואמים, שרגו את הסניפים לכף זכות ואמרו: די לנו אם בין עשרה סניפים ימצא רק אחד בר־קימא ובר־עבודה, ובזכות האחד הזה צריכים אנו ליסד ולפתוח סניפים חדשים בכל מקום. אחדים מן הנואמים דרשו, שיוציא הועד המרכזי ספרות פופולרית ע"ד עניני השכלה ולהפיצה בעם, וישלח גם אינסטרוקטורים ומעוררים אל ערי השדה. נמצא גם נואם אחד, אשר בא בטענה על הועד על שהוא מוציא את ירחונו ברוסית ולא בז'רגון, למען ימצא לו מהלכים בתוך „השדרות הרחבות של ההמון". בכל אופן, טען אותו איש, ההוספה העברית ודאי מיותרת היא לחלוטין, שהרי הקוראים עברית מבינים גם זרגונית, וא"כ ההוספה העברית למה היא באה? ולפיכך הציע הנואם הזה להוציא את הירחון רוסית וזרגונית. ההצעה הזאת לא העמדה גם למנין, אחרי אשר המרצה ענה, כי הירחון מוקדש לא לשאלות פוליטיות, הקשורות בבית־הספר, כ"א לשאלות פנימיות של בית הספר, וברובו הוא פדגוגי, וכמובן לא נועד ירחון כזה להמון העם.

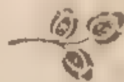
הוחלטו ההחלטות האלו:

א) הועידה שמה לחובה על הועד המרכזי לדאג לכך, כי יפתחו סניפים בערים הגדולות. אפס כי החלטה זו אינה שוללת מאת הועד את הרשות לפתוח, בשעה שימצא צורך בדבר, סניפים גם בערים קטנות, אם האיניציאטיבה באה משם.

ב) הועידה משבחת את ההתחלה הטובה, שעשה הסניף הקיובי בדבר הוצאת סכומים משיירי מכס הבשר לצרכי השכלת העם, וקוראת הועידה לכל יתר הסניפים, כי יגשו גם הם לעבודה זו.

ג) על צירי הועידה, בשובם למקומותיהם, לעורר את הסניפים, כי ימלאו את חובותיהם בדבר תמיכת הירחון, משלוח תרומות החברים והמצאת דו"ח על אדות עבודתם.

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מֵאֲמֶרִיקָה.

א.

השאלה הכנסרת עתה בעולמנו היהודי אשר באמריקה היא שמירת חיי העובדים והעובדות בבתי התעשיה השונים והרבים. ואעפ"י שאי־אפשר לומר, כי ענין זה בכללו מיוחד הוא ליהודים. הנה אפשר ואפשר לומר כך בכה שנוגע לתעשית הבגדים רבת הענפים, משום שרוב העוסקים במקצוע זה, גם הבעלים וגם הפועלים, הם יהודים; ולא עוד אלא שאותו האסון הנורא, שבשבילו חזרה ונעורה עתה שאלה קשה ויפה זו, קרה בבית־תעשיה של יהודים: בכ"ה בכרץ, ביום השבת, פרצה אש בבית התעשיה לאפודות נשים של „העררים ובלאנק" ונשרפו חיים ונהרגו מחמת נפילה ונחנקו מאה וארבעים ושש נפשות אדם, ביחוד ילדות בנות י"ג וי"ד שנה. רוב הקרבנות (ערך 60%) מישראל ומעוטם (ערך 40%) מן האיטלקים.

אולם למען הבין בדיוק את עצם השאלה ועד כמה קשה למצוא לה תשובה כהלכה, נחוץ לשים לב לפרטי האסון.

בית־התעשיה האמור נמצא בבית גבוה בעל עשר קומות. האפודות היו נעשות בשלש קומות, בשמינית, בתשיעית ובעשירית. הבית הזה נחשב לאחר מאלה, שאין האש שולטת בהם, מה שקוויין כאן „פייער־פרוף". בכל זאת כשניצתו, מתוך סבה אי־ידועה, פסות הארג הקטנות, המשלכות בשעת עבודה כמיותרות על הרצפה, התלקחה האש ותאחז כרגע בכל הקומה השמינית וממנה פרצה אל הקומה התשיעית והעשירית. וכשבאו אחרי רגעים אחדים המכבים אל התבערה, כבר בערו שלש הקומות ככבשן ומן החלונות קפצו ונפלו עשרות אנשים, ומובן, כי לא היתה כל תקוה לנופלים מגובה עצום כזה על מדרכת האבנים להמלט ממות. פרשו תיכף מין רשת; אבל היא נשברה מתוך כובד גופם של הנופלים ועצמת הנפילה. רבים מהנופלים הבקיעו ושברו בנפלם את מדרכת הברזל המשובצת זכוכית עבה מאד, ויפלו אל המרתפים אשר מתחתן. האומללים ודאי ידעו, כי אין תקוה להם להנצל בקפצם אל הקרקע דרך החלונות, אלא שבחרו למות מות כזה מלהשרף חיים. רבות מן הפועלות קפצו דרך החלונות, כשבגדיהן בערו כבר באש. נערה אחת נתלתה בבגדיה הבוערים בוו ברזל, שיצא מן הכותל, ונשרפה חיים לעיני הרואים. המכבים הניו־יורקים, אשר אין כמעט דוגמתם בעולם לגבורה ולאומץ־לב, בכו כילדים בראותם את בלהות־תפתה אלה, אבל ידם קצרה מהושיע, מפני שלא היו להם סולמות המגיעים לגובה שכזה ומפגי הגובה נבצרה מאתם גם לעשות את מעשה הכבוי כראוי. ולאחר שעלה בידם ברוב עמל ותרף־נפש להעלות שרוולי גומי ארוכים דרך המדרגות עד הקומות הבוערות ולהציף מבול מים על האש, מצאו בקומה התשיעית, שבה גדול היה האסון יותר מאשר ביתר הקימות, על יד הדלת הסגורה, ערמה גדולה ואיומה של גויות צעירות שרופות וחנוקות. בערמה זו נערמו חמשים גויות.

תיכף אחרי האסון, כשהתרגשות היתה עדיין גדולה מאד, בקשו רבים חשבונות וטעמים לגודל האסון ולא מצאו. אולם עתה, אחרי ששכו הלבבות למנוחתם, נפקחו עיני רבים לראות נכוחות ונודע מקור הרעה.

האסון גדל כל כך מפני שבבית־התעשיה הזה נקבצו ובאו כל הסבות הגורמות לסכנה: הבית גבוה מאד; המדרגות לא היו רחבות כל צרכן; היה רק „פלטה" אחד (מין מעקה ברזל ההולך ויורד מקומה לקומה עד הקומה השניה ומשולב אל הכותל מבחוץ על יד החלונות) צר ובלתי־חזק כל צרכו, עד כי רופף קל מהרה מחום האש; רצפות הקומות מכוסות היו בפסות הארג הדק, שממנו האפודות נעשות, וזהו חומר שרפה מסוכן מאד; הרצפות של עץ היו וכעין שכבת שמן (מאותו שמשתמשים בו למשיחת המכונות) כסתה אותן; דלתות הפתחים היו נפתחות כלפי פנים ולא כלפי חוץ; הדלתות היו סגורות מפני החשש, שמא יגונב דבר בשעת העבודה; כלי הכבוי שבבית־התעשיה נשחתו ולא צלחו למאומה; הכדים היו ריקים ולא היו בהם מים; רוב העובדות היו נערות צעירות בלתי־מנוסות, שאבדו דרך בשעת האסון, והפחד והבהלה הרבו עוד את מספר החללים.

מובן מאליו, כי דפרטמנטי הרשות ההם, שעליהם אפשר היה שתחול האחריות של האסון הנורא הזה, התחילו חוקרים ודורשים במי האשם, וכל אחד מהם מתאמץ להסיר את האשמה מעליו. אבל נפש העם היתה מרה עליו, ויבוא קטיגור העיר ויכן, כי דרוש „שעיר לעזאזל" ויערוך חקירה ודרישה גם הוא. מה עשה? תבע לדין את בעלי בית־התעשיה, את השותפים העררים ובלאנק. את ראשי הדפרטמנטים, שבאמת הם האחראים בדבר, עוד טרם תבע לדין. וגם חוקרי־הדין האשימו את הבעלים, השותפים הנזכרים, ובכתב אשמתם מבארים חוקרי־הדין, כי לפי דעתם אי־אפשר לתבוע לדין את הדפרטמנטים, הממונים על הבנינים ובתי העבודה, מפני שהחוקים השוררים בנידון זה סותרים אלו את אלו והרשויות מעורבות זו בזו.

וביחוד נאשמו בעלי בית־התעשיה בזה, שהיו הדלתות סגורות בשעת עבודה. מעידים על זה ויש גם הוכחות אוביקטיביות, כי היו הדלתות סגורות. ואם יצאו הבעלים חייבים בדינם, יענשו להאסר מאסר קשה שלעשרים שנה.

ואמנם עובדה זו, שאת הקולר תולים רק בצוארי הבעלים, מוכיחה, עד כמה סבוכה היא, כשהיא לעצמה, השאלה על דבר שמירת חיי הפועלים, עד שכמעט אין להשיב עליה. אותה האשמה של סגירת הדלתות בבית־התעשיה

שהוא רק אחת מסבות האסון הרבות, אינה יכולה באמת לעמוד בפני הבקורת הישרה והתמימה. החוק הזה הוא מן החוקים ה„כחולים", כלומר: הלכה ואין מורין ואין עושין כן. עפ"י החוק אסור למכור בנוי־יורק משקה משכר ביום הראשון לשבוע. הלכה ואין מורין כן: משקה משכר נמכר פה בכל יום א' בכל פנה ופנה, ונטורי קרתא מעלימים את עיניהם בזדון או בכח השוחד. וכיוצא בזו היא גם ההלכה של סגירת הדלתות בבתי העבודה. להלכה אסור לסגור את הדלתות מפני סכנת אסון. אבל למעשה סוגרים וסוגרים. וקודם „מעשה הערים ובלאנק" לא היה עוד אף בית עבודה אחד, שהיו דלתותיו פתוחות. אמנם משעה שקרה האסון פתוחות הן הדלתות בכל בתי העבודה, וגם המשגיחים, שלוחי הדפרטמנטים, השייכים למקצוע זה, הכריחו את הבעלים לפתוח את הדלתות. אבל היכן היו כל האדונים האלו לפני האסון? התשובה מובנת מאליה: השוחד מעור את העינים. ולא עוד אלא שזוהי גזרה שאין הצבור יכול לעמוד בה. חשש הנגבה לא בטל גם עתה. וכל הבקי בדרך החיים של אמריקה יודע, כי לא לעולם תהיינה הדלתות פתוחות בבתי־התעשיה. יעברו ימי הרעש וימחה לאט־לאט הרושם והכל ישוב להיות כבראשונה: הדלתות תסגרנה כבתחלה והסכנה הגדולה הכרוכה בעקב הסגירה לא תזוז ממקומה.

הנה הארכתי מעט בביאור ההאשמה העקרית של סגירת הדלתות, כי ממנה יקישו הקוראים בעצמם גם על יתר הסבות שגרמו לאותו האסון הנורא, על כולן כמעט נאמר: „מעות לא יוכל לתקון". הרי, למשל, גובה הבית. עשר קומות! לו נמצא בית־התעשיה בביוז שיש בו רק שלש קומות, כי אז לא היה לכל האסון מקום כלל. התבטלנה כל הפבריקאות הנתונות לאלפים בבתים גבוהים כאלה וכאלה? הרצפות המצופות שכבות שמן? ואיך אפשר להזהר שלא יטפטף השמן שמושחים בו את המכונות על הרצפה?

הנה נוסד ועד של אזרחים נכבדים להשגיח מעתה על הסדרים בבתי־התעשיה ולהקטין את מדת הסכנה עד כמה שאפשר. ודאי טוב ויפה הוא המעשה הזה. אבל הן צריך להודות, שכל הועדים שבעולם לא יועילו להסיר מ ק ו ר הרעה — את הבתים הענקיים התומכים שחקים בגבהם.

ועומדת ומנסרת השאלה הקשה והגדולה הזאת: היאך אפשר לשמור את הפועלים והפועלות מסכנת מות? הכל נדונים עתה בשאלה זו—ופתרון אין.—ולעת עתה סכנת מות נשקפת בכל עת ובכל שעה להמון הפועלים והפועלות בבתי־התעשיה השונים, וביחוד בבתי התעשיה לבגדים. ובהיות כי רוב הפועלים והפועלות במקצוע תעשית הבגדים מבני ישראל הם, אין כל פלא, כי השאלה הזאת קרובה ביותר ללבות הפועלים והפועלות העברים, והם חותרים בכל עוז למצוא פתרון לה. אין אנו יודעים את הדרך המובילה לפתרונה של השאלה הזאת. אבל ברי לנו, כי רק הפועלים עצמם, אם יתאחדו כולם, יכולים למצוא את הפתרון—אם רק ישנו במציאות.

החרדים מאתינו ראו את האסון הנורא המסופר ונזכרו בצרה גדולה אחרת, שהיא באמת כולה י ה ו ד י ת: האסון קרה, כאמור, ביום השבת, ומי ימוד את נהרי הדמעות שנשפכו מעיני הורים חרדים, שבנותיהם הלכו לעבוד עבודה ביום השבת, ונשרפו חיים! על ההורים האומללים האלו וכיוצא בהם, המתפרנסים באמריקה מיגיע כפם של בניהם ובנותיהם, מתקיימת בימות החול הקללה האיומה: „ואכלתם את בשר בניכם ובנותיכם". וכמה גדולה ומחרידה היא הטרגדיה, שהם, האומללים, עומדים ומצדיקים על עצמם את הדין, כי שלחו את בניהם ובנותיהם לבית־התעשיה לעבוד גם ביום השבת. בין ההורים השכולים נמצאו אחדים, אשר הודו באותו המעמד האיום, כי בנותיהם מאנו ללכת לבית־התעשיה ביום ההוא לעבוד עבודה, והם הכריחום ללכת! זוהי טרגדיה, שהיא כולה יהודית, שהיא כולה גלות; ואעפ"י שלא חדשה היא, מכל מקום, כשהיא נגלית לכל מערומיה המכוערים, מתגלים מאליהם כל הנגעים המכוערים והמכות המנוולות, הטמונים בתוך עמקי הנפש של כל אחד מאתנו, ואינך יודע אם מתיפח אתה על הכאב הגדול או שבוכה אתה על החרפה הגדולה...

עקיבא פליישמאן.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

ע ו ר ך נ כ ב ד!

בבקשה לתת מקום בגליון הקרוב של עתונך הנכבד לדברים הבאים.

בשים לב אל הידיעות המופרזות שנתפרסמו בעת האחרונה בעתונים שונים ע"ד „רפח" (אל־עריש) מוצא ועד „אגודת ישראל" לנכון להודיע:

א) י ו צ ר ה ר ע י ו ן ו ה מ נ ה ל ה י ח י ד י של כל העבודה המעשית הכרוכה בענין קנית „רפח" מהרגע דראשון ועד עתה היא חברת „אגודת ישראל". על ידה נשלחו אקספדיציות אחדות של אגרונומים, אינז'נירים וסתם מומחים לתור את הארץ ההיא ולעמוד היטב על תכונתה..

ב) ועד חברת „אגודת ישראל" מוצא עתה לנחוץ להודיע בזה, שכל אלה מאחינו הרוצים לעמוד על המצב כמו שהוא יפנו אליו עפ"י ה א ד ר י ס ה:

Agudath Jsrael, Jaffa, Palestine, Poste autrichienne Woite 22.

בשם ועד „אגודת ישראל"

הראש **יוסף קודרנסקי.**

המנהל אינז' **ג. לווין.**

II.

בבקשה לתת מקום לטורים הללו:

באנו לידי הכרה ברורה מפי הנסיון, כי הפלוגות של צעירים, העוסקות בהפצת הספרות והעתונות העברית, הביאו טובה רבה לענין שהם עוסקים בו, ומפי רבים מהעסקנים האלה וגם ממכתביהם נודעו לנו הצעות אחדות בענין הפצת הספרות והעתונות, שהן יכולות באמת לשמש חומר טוב ובסיס ידוע לבנות עליו בנין שלם ומרכז לכל מוכרי הספרים והפלוגות העוסקות בזה.

לפיכך אנו פונים בזה לכל אלה המתעסקים במכירת ספרים עברים והפצת עתונים עברים, הן על מנת לקבל פרס והן שלא על מנת לקבל פרס, בבקשה שיודיעו לנו את אדריסותיהם, וגם יואילו נא לשלוח לנו את הצעותיהם, שהם יכולים להביע בענין זה, ואנו נבא עמהם בכתובים, בכדי שנוכל לכונן שוק של מכירת ספרים והפצת העתונות העברית, ולמלאות בזה את החסרון המורגש, שהספרות והעתונות העברית תמצאנה את קוראיהן.

ואם יסכימו על זה רובם של מפיצי הספרים והעתונים העברים נשתדל באופן רשמי לפני הממשלה להשיג רשיון לאספה כללית בארצנו, אשר ממנה, לדעתני, יכולים אני לחכות לתוצאות חשובות. את התשובות יואילו נא לשלוח על אדריסה זו: קיוב, „עזרא" תיבת הפוסטה 188.

בברכת התחיה

הלל זלטפולסקי.

בַּצִּיּוֹנוּת.

בנומר הקודם מסרנו את ההחלטה שהחליטה האספה האחרונה של הועד־הפועל בדבר המצב בטורקיה.

אח"כ דביע הד"ר פיהטוואנגר מפפד"מ מחאה בשם „המזרחי" על כי הסכים ועה"פ המצומצם לתת אלף פר' לטובת הגימנסיה העברית בירושלים מקופת הפונד הקולטורי. הנשיא מר וולפסון בירר את הסבות שגרמו להחלטתו זו של ועה"פ המצומצם ואמר, כי ועה"פ ישתדל להשיב להפונד הקולטורי את אלף הפרנק האלה ע"י נדבות פרטיות.

אחרי ויכוחים ארוכים באותו ענין אשר ועה"פ את בירור דבריו של הנשיא.

הד"ר בודינהימר הרצה על דבר ספר־התקנות החדש של ההסתדרות שחברת הקומיסיה המיוחדה שנמנתה לכך. ספר־התקנות יוגש להקונגרס העשירי לדון בו. אחדים מן החברים בארו את התקונים וההוספות שנחוץ עוד לעשות לפי דעתם בספר־התקנות שחברה הקומיסיה. עפ"י הצעתו של הד"ר בודנהימר

הוחלט לבקש את כל חברי הועד הפועל הגדול, כי במשך השבועות הקרובים ימציאו את הערותיהם לקומיסיה. הקומיסיה תשים לב לכל ההערות ואח"כ תגיש להקונגרס את ספר־התקנות החדש.

בישיבת היום השני נדונו במצב הפינאנסי של ההסתדרות.

הנשיא מר וולפסון תאר את מצבה הרע של קופת ההסתדרות, כי דלה וריקה היא כל כך עד שהיה הכרח בדבר ללות סכומי־כסף מאת הבנק העברי. ס"ה נתקבלו תמיכות מאת אנשים פרטים בסכום של כ"ה אלפים מרק. אבל אין הקומץ משביע. לפיכך מוצא הנשיא, כי צריך להטיל מס על כל המוסדות הציוניים לטובת ההסתדרות.

נתעוררו ויכוחים בשאלה חשובה זו. לבסוף הציע הד"ר בודינהימר לקבל החלטה, שלצורך הוצאותיה של ההסתדרות חייב כל ציוני להרים מלבד השקל גם עוד סכום ידוע, וכי צריך ועה"פ להטיל לחובה על ועדי־הארצות להתחיל בקבוץ הכספים האלה תיכף.

הצעתו זו של הד"ר בודינהיימר נתקבלה.

הנשיא מר וולפסון הציע בשם ועה"פ המצומצם את סדר־היום הזה של הקונגרס הציוני העשירי:

א) שני הימים הראשונים, היום הרביעי והחמישי, יהיו מוקדשים לענינים הרגילים, היינו שביום הרביעי לפני הצהרים לאחר הפתיחה תפורסמנה הברכות ותהיינה הבחירות אל הלשכה, ואחר הצהרים יקרא הדוה"ח של ועה"פ ויתחילו הויכוחים הכלליים. הויכוחים הללו יהיו הולכים ונמשכים ביום החמישי לפני הצהרים. והיום החמישי אחר הצהרים יהיה מוקדש להדוה"ח של הקה"ל והבאנקים ולהויכוחים על אודותם.

ב) כל יום הששי יהיה מוקדש לבירור ספר־התקנות של ההסתדרות.

ג) ביום הראשון לשבוע תקראנה הרצאות ע"ד פ'לשתינה ועל שאלות קולטוריות ויהיו ויכוחים השייכים לדבר.

ד) ביום השני לא יכנס הקונגרס לישיבה. היום הזה יהיה מוקדש לישיבות ועדי־הארצות. לישיבת הועדה התדירית (פערמאנענץ־אויסשוס). לישיבת הבאנק והקומיסיות השונות.

ה) ביום השלישי לפני הצהרים תהיינה הבחירות ונעילת הקונגרס, אחר הצהרים תהיינה ישיבות להחברים החדשים של המוסדות השונים.

התחילו ויכוחים.

מר סוקולוב מציע, שנאום הפתיחה יכלול בתוכו תאור מצב האומה בימינו ויטפל גם בשאלת התאזרחות היהודים בטורקיה. ועוד הוא מציע, כי לקריאת ההרצאות יזמין ועה"פ אנשי־שם.

מר ב. גולדברג מבקש להוסיף בסדר־היום הרצאה בשם „חמש־עשרה שנים של הציונות הפוליטית", שבה יתבארו עקרי הציונית כל צרכם.

ועה"פ החליט להסכים לראשי־הפרקים של סדר־היום האמור ולמסור לועה"פ המצומצם להוסיף עליהם ולערוך סדר־היום מפורט ומדויק ביותר.

הקומיסיה שנמנתה לכך הגישה לפרלמנט הטורקי הצעה לחוק חוקים חדשים בדבר השלטון בקרקעות. עפ"י הצעה זו יוקלו תנאי רכישת קרקע בטורקיה, כידוע יש בטורקיה הרבה מיני קרקעות: של המלוכה, של הכהונה, של אנשים פרטיים וכו', ועד עתה חסרות רשימות מדויקות של כל הקרקעות האלה. חוץ מזה אין בטורקיה הרשות לחברות ואגודות לרכוש קרקעות. עפ"י ההצעה תוכלנה המלוכה והכהונה למכור את קרקעותיהן מכירה לחלוטין, ותוכלנה גם להחכיר ולמשכן את קרקעותיהן, אלא שכל המחזיק בתור חוכר בקרקעות המלוכה והכהונה במשך עשר שנים רצופות יעשה בעליהם של הקרקעות האלה. מלבד זה אומרת ההצעה להרשות לחברות עותומאניות לרכוש קרקעות. יצאו מן הכלל קרקעות הסמוכים לקסרקטין ומבצרים וכפרים, שיש בהם ישוב של אכרים, שהחברות תהיינה אסורות גם מעתה בקניתם. עפ"י ההצעה לא תהיינה החברות רשאות ליסד גם כפרים ומושבות בלתי אם יבוא על זה רשיון מיוחד מאת הרוממות, ובתנאי, שכל תושבי הכפרים יהיו נתינים עותומאניים.

רשימת הנדבות לטובת הסמינריום למורות בבתי־הספר העממיים וגני־הילדים העומד להוסד בארץ־ישראל לזכרו של המנוח א. לוינסקי, שנתקבלו בהועד האודיסאי, לישוב א"י מיום 20 בדצמבר 1911 עד יום 15 מרץ, שנת 1911.

(המשך)

זמידוב (ע"י א. בהיל): מאת אנשים שונים—4.80 רוב. זשלובין: ח. ציון—1 ר'. זאשזוב (פלך קיוב) ע"י אליהו דין: אליהו סנדלרמן — 3 ר', אליהו דין—1 ר', אנשים שונים—25 ק', ס"ה—4.25 ר'.

חורורקוב (ע"י ש. בורשטין): אנשים שונים—5 ר'. חולמי (ע"י ז. אפשטין): ז. אפשטין—100 ר', י. אפשטין ד. ז. הולבין — כ"א — 5 ר', ס"ה 110 ר'.

טטרבונרי: (ע"י ד. גולדנברג): אנשים שונים — 1.65 ר'. טשופוביצי: נ. טרוסמן—1 ר'. טומסק: נ. י. סמורודניצקי 1.80 ר', ע"י ז. ב. כין: י. ב. כין, פ. ל. סרולבוי, י. ב. ירמנוביץ, ל. מ. מזור, הורביץ, י. מ. טולוקונסקי, כ"א 1 ר', אנשים שונים-14 ר' 75 ק', ס"ה— 22.55 ר'. טרבניק (בוסניה) ע"י הד"ר צודרר: אנשים שונים — 68.76 רוב.

יקטרינוסלב (ע"י ד. ברונטמן) — טשרקסקי — 2 ר', י. מ. לידוביצקי—1 ר', ס"ה 3 ר'. יליסבטגרד (ע"י י. מישקים): אגודת המורים העברים—3 ר'. ירמולינצי (ע"י י. א. כהן): א. כהן. ש. קרמר, ד"ר מ. רבמן, ו. זס (מבר)—כ"א 1 ר', אנשים שונים — 8.81 ר', ס"ה—12.81 ר'. ירוסלבל (ע"י ק. ש. מנביץ): ר. ש. מרגולין — 2 ר', מ. ג. בורם, ש. בוכים, מ. י. ולקין, ל. י. זמורה א. צ. קנטר, ד. ו. לונתם, ק. מנביץ, ר. ב. רבינוביץ, ש. ק. רבינוביץ, מ. רוזיק, א. א. סטרשון—כ"א 1 ר', אנשים שונים—50 ק', ס"ה—14.50 ר'. ילטה: ל. מ. מנקוביץ 3 ר'.

לבוב (גליציה) — ע"י ח. דישטנפלד: אנשים שונים — 3.14 ר'. ליבוי (ע"י ל. ג. בורשטין) הכנסה מנשף—100 ר'. לידא (ע"י ש. ג. קמנצקי): ז. וילנשיק, מ. גולדנברג, ל. פפירמיסטר, ד"ר קמיונסקי, ע. שיפמנוביץ, ש. ג. קמנצקי, כ"א — I ר'. אנשים שונים — 9.25 ר', ס"ה 15.25 ר'. לומזשה (ע"י נ. פיאנטניצקי וא. דומוביץ): ש. ביאליסטוצקי— 1.00 ר'. אנשים שונים—3.75 ר', ס"ה 4.81 ר'. לונדון ע"י י. ק. גולדבלום)—אנשים שונים 10 ר'. לודז (ע"י י. מ. הלולא) י. ל. ליבנשטין— שתי מניות של הבנק הקולוניאלי — 19 ר', לוין, א. ב. קופציובסקי ש. ד. אוריסון, כ"א 10 רובל י. אוריסון, ל. אוריסון, ד"ר מ. זילברשטרום, א. אלישוב, ל. רוסינוב, א. מרגלית, מ. גרוה, מ. בריסק כ"א—5 ר', י. שפירא, י. קופציאובסקי, ב. קיסין, י. קרקובסקי, ב. גורלסקי, מ. זלמנוביץ, מ. מרחיב, י. הלפרן, ד"ר ברנשטין, מ. ג. קצנלנבוגן, י. פינס, ל. פינס, א. צ. נימן, א. ד. נימן, כ"א—3 ר', ש. לב, מ. קצנלנבוגן, ע. נ. קרינקין, ג. זלר, י. מ. טורנר, א. ונדר, ח. שרשבסקי, ע. ליפשיץ, ק. דישקוביץ, י. גולדבלט, ש. הלפרן, י. ברקמן, ש. סטרופולסקי, מ. ויברגר, כ"א 2 ר', מ. הלולא. ש. הולצמן, מ. לנין, י י. לב, פ. לוסלינסקי, יוסף קומיקה, מ. ש. ברנשטין, ו. ברנשטין, ה. רוזנבוים, א. יענקלבסקי, ד. מנדלצויג, מ. ח. נירין, מ. מרט, י. ל. נימן, מ. לב, כ"א— 1 ר', ב. פיער, 10 ר', אנשים שונים 50 ק', ס"ה 184.50 ר'. ליפובין (ע"י א. י. מרגלית וא. בליוניאק—זרחי): א. קולניצקי, ר. אשכנזי, מ. רובינפין, ל. קריצינשטין, פ. רוזיטש, צ. זשרניצקי, ז. משרנוסטריק, י. זשרניצקי, ש. ד. שקלובסקי, ד. שמולסקי, א. לינרמן, ח. מורגנס, ז. גולדמן, א. בליוניאק—זרחי, א. מרגולית, ע. אשכנזי, א. קורנצויט, כ"א— 1 ר', אנשים שונים 17.50 ר', ס"ה 34.50 ר'. לוזיב (ע"י י. ינוב): אנשים שונים—5.25 ר'. לוזנה (שויץ)—ע"י הגברת נ. מלמד: ניקולו—5 פרנק— 1.87 ר', גובזמיסקי, מלמד—כ"א 3 פרנק, 1.12 ר', אנשים שונים — 28 פרנק—10.52, ע"י האגודה „ישראל" מאת אנשים שונים—13 פר',—4.88 ר', ס"ה—19.51 ר'. לונד (ע"י ש. רוי): אנשים שונים—1 ר'. לזגנסק: ו. ג. בורנשטין—5 ר'.

מאלין (ע"י ב. פינטשוק): אנשים שונים — 2.40 ר'. מינסק (ע"י ח. דורגין): מ. א. רוזנבלום, א. דריזוק, ו. סטובשינסקי, ל. שינהויז (ממטל באשכנז), כ"א 5 ר', ח. פליקס (מפסטשון) 3 ר', ג. מ. מלבין, 2 ר', אנשים שונים—50 ק'. ס"ה—25.50 ר'. מזהילוב ע"נ הדניפר: ב. י. גיסן—18.75 ר', ש. ג. רבינוביץ 11.25 ר', ו. מ. רטנר 7.50 ר', ז. ש. רבינוביץ 5 ר', ד"ר פ. ד. ונגרוב, א. י. לגדוי כ"א 3 ר', נ. רזניקוב, זלוטניקובה (מורד) כ"א 2 ר', ז. רובניטש, ש. ג. גיסן כ"א 1 ר', ס"ה 54 50 ר'. מונסטירשצינה (ע' א. ע. פריגין): משפחת א. ז. פישקין 5 ר', פרוביזור א. ע. פריגין 5 ר', י. ל. איסקוז, ג. וולפסון, צ. נ. פורבולני, ש. נ. מלכין, כ"א 2 ר', מ. דולינוב, ו. ז. יפה, ו. כץ, ז. איסקוז, י. ב. רסקין, ד. פישקין, י. טשכנוביטשר, מ. גלופקין, כ"א 1 ר', אנשים שונים 50 ק', ס"ה 24.50 ר. מוסקבה (ע"י ב. מ. סמילנסקי): אוסטרובסקי מיליסבטגרד 3 ר'.

נובוזרונצובקה—חובבי הבמה העברית — 5 ר'. נובורוסיסק (ע"י ש. זיקס): נ. ז. ספיאן—10 ר', איזראילסקי 3 ר', ש. א. פלדמן,

ש. ו. זיקס, ש. ש. יליצר, כ"א 2 ר', איזראליט 1 ר', ס"ה 20 ר', ניו־יורק (אמריקה): ש. אבל—3 ר'.

סימבירסק (ע"י ג. מ. זלין): אנשים שונים 6 ר'. סימנא (ע"י ל. כהן ומ. ולדשטין): אנשים שונים 2.82 ר'. סלווטה (ע"י ש. פיגל ול. חריף)—אנשים שונים 25 ר'. סדלץ (ע"י מ. לנדוי): ש. ב. מינץ 18 ר' נחום זינגרוב א. זודה, כ"א 1 ר', אנשים שונים 4.27 ר', ס"ה — 24.27 ר'. סטברופול—האגודה הספרותית היהודית 15 ר'. סלונים (ע"י ו. גולדברג וי. לונשטין): ע. שטינברג 5 ר'. צ. דובינבוים, ז. יעקבסון, כ"א 3 ר', ב. יודקובסקי, ד. ברמן כ"א 2.50 ר', מ. גבירצמן, ע. גולדברג כ"א 2 ר', ש. ושוחויצקי, ו. ברמן, א. גלדשטין, מ. חיקין, א. יקומובסקי, א. י. אורבך, מ. ולד, פ. כרמן, ש. שרשבסקי, י. רבינוביץ, מ. חיקין, כ"א 1 ר', אנשים שונים 3.50 ר', ס"ה 34.50 ר'. סמולנסק (ע"י י. איזראליטן): י. איזראליטן, ד"ר פזויר, כ"א 10 ר', ל. מריאסין, י. רבקין, ת. רבקין, מ. שפירא, מ. חוטשמסקי, ב. שנאורסון, רוזינבום, ב. איסקוט, י. גילמן, י. פופילסקי, א. שנאורסון, כ"א 5 ר', א. דבקין, זינגל, מ. זליקין, ו. נדין, מ. ל. ברלין, ז. מ. זליקין, כ"א 3 ר', ש. שנדרוב 2 ר', ב. זליקין, ז. ג. לובמן, י. אטינהוף, מ. כין, א. פוכס כ"א 1 ר', ס"ה—100 רוב'.

(סוף יבוא)

ברוּסְיָה.

עלילת־הדם בקיוב. קוראינו יודעים את דבר עלילת־הדם בקיוב, וכזה הננו מוסרים את הפרטים. בי"ב במרץ, כלומר קרוב לחג המצות, נמצא בקיוב מחוץ לעיר גויתו של נער נוצרי, אנדרי יושצינסקי. מפני שלא עלה בידי חוקר־הדין לגלות את עקבות הרוצחים התחילו בני המאות השחורות ועתוניהם מפיצים שמועות, כי יושצינסקי נרצח מאת היהודים לצורך דתי. ה„זימשצינה" קבלת ממקום בלתי־ידוע את חומר התקירה והדרישה ומסקנות הרופאים המומחים, שעשו נתוח בגוית ההרוג, והודיעה, כי כל פרטי הרצח מתאימים התאם גמור לחוקת הרצח הדתי המתואר על ידי לוטוסטאנסקי.

תיכף אחר ה„זימשצינה" מלא גם מנשיקוב ב„נוב. וורימיה" את פיו דברי עלילה. סופר צבוע זה התחיל את מאמרו במסירת מודעה, שאין כונתו לצקת שמן על מדורת השנאה ליהודים. אלא שתוך כדי דבור חזר על כל דברי הנבלה שבדו צוררי־ישראל מדורי דור. ובהשענו על מכתב שקבל מאת ראש עוזרי ה„קיובליאנין", סאבינקה, הודיע כי חוקר־הדין פינקה והפרופיסור אובולונסקי, שנתח את גוית הנער, מאשרים שניהם, כי נגלו כאן עקבות רצח דתי.

כעבור ימים אחדים לאחר שנתפרסמו המאמרים הנזכרים ב„זימשצינה" ו„בנוב. וורימיה" הדפיס אובולונסקי ב„קיובליאנין" את המכתב הזה: „בימים האלה נודע לי, כי בה„זימשצינה" נדפס מאמר ע"ד הנער יושצינסקי, שנרצח לפי דבריו, למטרה דתית, והיא סומכת בעדותה זו עלי. אח"כ מסרו לי, כי פשטו שמועות בעיר, שקראתי בקלוב של הנאציונאליסטים הרצאה על דבר הרצח הזה. ולבסוף קבלתי אתמול מכתב מחארקוב בשאלה, אם באמת נעשה הרצח הנזכר למטרה דתית. אל אותו המכתב נספח קטע מהעתון „חארק. וויד.", והוא מאמר בשם „רצח דתי". כל זה מכריח אותי לפרסם את הדברים האלה: את בדיקת בגדיו ולבניו של הנער יושצינסקי לא גמרתי עדיין, למסקנות ע"ד מותו לא באתי עוד. את חוות־דעתי בדבר לא מסרתי עוד לחוקר־הדין, ובקלוב של הנאציונאליסטים לא דברתי כלום בענין זה. להוציא איזו מסקנות מסוימות בזה אני חושב לדבר שלא הגיע זמנו עדיין ושאין לו עוד יסוד".

ומן הצד השני, מודיע אותו העתון, פרסם ברבים חוקר־הדין לענינים חשובים של בי"ד הגליל הקיובי, פינקה, כי הוא עושה את החקירה והדרישה בדבר הנער הנרצח. אבל עד כה לא נתבררו לא פרטי הרצח ולא סבותיו וכל החפושים שנעשו בענין זה לא הביאו לידי שום תוצאות ואין עוד חומר המספיק למעשה החקירה. לפיכך מבקש חוקר־הדין מאת כל האנשים, שיש להם איזו ידיעות בדבר, כי ימסרו לו את כל מה שידוע להם אם בע"פ או בכתב.

אבל שני המכתבים האלה לא הניעו את העתונים השחורים להפסיק את האגיטציה. ואולם בגליון האחרון של „הנוב. וורימיה" התחיל מנשיקוב הצבוע חוזר מדבריו הראשונים. כנראה שם אל לבו, כי פרסום ידיעות החקירה והדרישה שלא בזמנן עלול לגרור אחריו עונש, והתעורר לתקן את המעוות בענותו על התוכחה, שהוכיח אותו ה„קולוקול" כי אחר להשמיע את דעתו בענין זה, הוא אומר: „לא אחרתי במאמרי על אודות יושצינסקי, אלא אפשר שנזדרזתי בו יותר מדי, א. א. סאבינקה מודיע אותי ע"י הטלגרף, כי את דבריו, שהוא סומך בהם על חומר החקירה והדרישה, אין לפרסם בדפוס. משום שחשוב הוא הענין הזה, לפיכך צריך להתאפק ולבלי לצאת מגדר המתינות הראויה ולחכות לתוצאות בירור המשפט בבית־הדין".

וסאבינקה עצמו הדפיס ב„קיובליאנין" את המכתב הזה: „מנשיקוב נסמך במאמרו גם על מכתבי, שבשום אופן אי־אפשר לפרסמו בדפוס. עם זה נכשל מנשיקוב בשגיאות הרבה. אני חושב לנחוץ להודיע, כי לא היתה לי שום שיחה ע"ד רציחת נפש יושצינסקי לא עם חוקר־הדין פינקה ולא עם הפרופיסור אובולונסקי, ודעתם על אודות הרצח הזה אינה ידועה לי כלל".

והסיוזניקים בקיוב נפלו על המציאה הזאת. עפ"י הצעת ההסתדרויות הפאטריוטיות המקומיות ערכו במעמד המון רב תפלת־הזכרה על קברו של יושצינסקי. על הקבר הונחו זרי פרחים הרבה ולפי שעה הקימו עליו מצבה של מתכת. המספיד את הנער התחיל להסביר, כי מיתתו ראויה „שתעורר" את הקהל הרוסי, אך פקיד הפוליציה, שנמצא באותו מעמד, העיר אותו, כי דברים כאלה מרגיזים את הלבבות.

ובשובם משדה הקברות הפיצו הסיוזניקים את הפרוקלאמאציה הזאת: „נוצרים פראבוסלאביים! הז'ידים ענו והמיתו את הנער אנדרי יושצינסקי. בכל שנה ושנה מענים וממיתים הז'ידים לפני הפסחא שלהם עשרות ילדי־נוצרים, כדי לצקת את דמם אל מצותיהם. הז'ידים עושים זאת לזכר ענויי הזוש"ע, שענו והמיתו אותו על ידי צליבה. רופאי בית־דין בדקו ומצאו, כי בטרם רצחו את יושצינסקי אסרו אותו והפשיטוהו ערום ודקרו אותו, והדקירות היו בגידים העקריים, כדי שיהא דם רב יורד ושותת מהם. הז'ידים עשו ביושצינקי חמשים דקירות. אנשים רוסיים! אם יקרים לכם ילדיכם, הכו את הז'ידים! הכו כל זמן שיהיו אפילו ז'יד אחד ברוסיה! חוסו על ילדיכם. נקמו נקמת המעונים האומללים. כבר הגיעה השעה!"

כמובן הפילו הפרוקלאמציות האלה חרדה על היהודים בקיוב. הם השתדלו לפני האדמיניסטראציה וקבלו הבטחה, כי כל רעה לא תאונה עליהם. וביום כ"ג באפריל יצא מפטרבורג לקיוב החוקר המיוחד למשפטים חשובים ביותר, ג. א. זייציב, לחקור את דבר הרצח הזה.

לא למותר הוא להעיר, כי העתונים הימניים עשו נסיון לצרף להענין הקיובי עוד „רצח דתי" אחד, שנעשה, לפי דבריהם, בווארשה. בנידון זה מודעים מווארשה:

„דייני ביה"ד המקומי נשאלו מפטרבורג בדבר הידיעות, שפשטו בעתונים הימניים על אודות הרצח הדתי, שנעשה, לפי דבריהם, בווארשה. הידיעות הללו מעוררות תמהון גדול; שום מאורע שכזה לא אירע פה".

ומאמרי־העלילה של העתונים השחורים כבר הספיקו לעשות את שלהם. בעיר ניז'ני־נובגורוד העתיקו כל העתונים, הימניים את דברי העלילה לפרטיהם בהוספת 'נופך משלהם, כי באה שעת־שלומים. היהודים היו שרויים שם ימים אחדים בפחד גדול. הדיפוטאציה היהודית שהתיצבה לפני הגוברנאטור יצאה ממנו בפחי־נפש. אז פנו היהודים להדיפוטאט ניסולוביץ.

כרם זבורים לטוב כמעט כל העתונים הפרוגריסיביים, הליחמים נגד העלילה הנתעבה מלחמה נמרצת מאד, שאינה פוסקת עד כה. יוצאים מן הכלל העתונים הליביראליים בקיוב גופה, שנצטוו לבלתי דבר בענין זה מטוב ועד רע.

בשנה זו תגמר במיניסטריון־הפנים עבודת קבוץ החומר בנוגע לשאלת־היהודים. אחר כך יתחילו עוסקים בעריכת הצעת על אודות שנויים אחדים במצב היהודים. ההצעה לא תמסר לדומת־הממלכה עד שנת 1912. עפ"י השנויים האלה עתידות, לפי השמועה, ערים אחרות להצטרף אל תחום

המושב. ההצעה הזאת תהא משמשת תשובה מצד הממשלה על ההצעה לבטל את תחום המושב, לאחר שזו תתברר בדומת-הממלכה.

ובנוגע לאותה הצעה ע"ד בטול התחום, הנה אף כי כבר עבר חדש הימים, שיעדה הדומה להקומיסיה לערוך הרצאה בדבר, לא נעשה עדיין בזה כלום. הדיפוטאט אנדרונוב, שאת ידו מלאה הקומיסיה לערוך את ההרצאה, יצא מפטרבורג וישוב ממסעיו רק בתחלת השבוע הבא. לשכת הסופרים של דומת-הממלכה ערכה והמציאה לכל חברי הקומיסיה לבטחון האישי קובץ של ידיעות ע"ד החוקים והצירקוליארים בנוגע לתחום המושב בפרט ולזכיות-הישיבה של היהודים בכלל.

הדיפוטאט ל. נ. ניסילוביץ עוסק עתה גם הוא בעריכת הרצאה, שיבואר בה, ביצד נוהגים פקידי השלטון למקומותיהם בחוקים ובצירקוליארים ע"ד זכיות הישיבה של היהודים, וגם כיצד נוהג הסינאט בענינים אלה. הרצאתו של ניסולוביץ תכלול גם רשימות סטאטיסטיות ע"ד התפקיד הכלכלי שממלאים היהודים ברוסיה וביחוד במקצועות שונים של המסחר וחרשת-המעשה.

קוראינו יודעים, כי הדיפוטאט הלאומי קרופינסקי הציע לפטור את היהודים מעבודת-הצבא ולקחת מהם כופר פדיון נפשם. הצעה אנטישמית זו עוררה, כמובן, התמרמרות נמרצה בתוך הקהל העברי, וקהלות ישראליות שונות וגם חבורות ואנשים פרטים התחילו שולחים מחאות אל דומת-הממלכה. המחאה הראשונה נתקבלה מאת עדת היהודים בקורסק. אחרי כן נשלחה מחאה מפולטאבה על שם מיניסטר הצבא. על המחאה חתומים כמה מאות איש; ביניהם הרבה יהודים שהשתתפו במלחמת רוסיה ויפוניה. שלשה מהם קבלים הם לאורדן „גיאורגי", לעשרות אחדות מהם יש תארי-כבוד ואורדינים בגלל הצטיינות על שדי-הקטל, וגם איש זקן אחד, גוטמאן שמו, שהיה מן המגינים על סבסטופול, ויש לו ששה תארי-כבוד ותעודת-תהלה מאת הנסיך הגדול מיכאיל ניקולאיוביץ חתם על המחאה.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

בחודש יולי הבא עומד להיות בלונדון קונגרס אינטרנאציונלי לעניני שאלות הגזע. בקונגרס הזה יקראו הרצאות המלומדים והחכמים היהודים האלה: ד"ר זאמינהוף מווארשה—ע"ד הלשון האינטירנאציונאלית „איספיראנטו"; מרגלית מאוקספורד—ע"ד השפעת הלשון על מהותם של הגזעים; אדליר — ע"ד יסודות המוסר, המשותפים לכל הגזעים; פריד מווינה—ע"ד העתונות.

ההסתדרות הציונית הכללית תשלח בתור באי-כחה אל הקונגרס את הד"ר גאסטיר ומר פראנסיס מאנטיפיורי מלונדון ואת הד"ר צולשאן, מחבר הספר המפורסם „הפרובלימה של הגזעים", מווינה. מאונגריה יבאו יהודים מומרים בתור באי-כחם של הגזע המאדיארי.

מן הבחירות בגאליציה. עד כמה תשש כחם של האסימילאטורים היהודים בגאליציה מוכיחה עובדה זו, כי הדיפוטאטים המתבוללים, שנבחרו אל הרייכסראט האחרון אינם מעיזים להעמיד את הקנדידטורה שלהם בגלילות שנבחרו שם קודם. קולישר נמלט מגליל שלו. ללוינשטיין לא נתנו בוחריו את היכלת לתת דין וחשבון. וגם תקותיו של גולד לנצח בזלוטשוב היו לאפס. באותה דרוהוביטש, שלא נתנו שם ללווינשטיין לדבר, בירר הדיפוטאט הציוני המפורסם ארולף שטאנד את הפרוגראמה שלו לפני אספה של שלשת אלפי איש.

נצחון היהודים הלאומיים בבוקובינה. בבחירות אל הלאנדטאג הבוקוביני נצחו שתי המפלגות הלאומיות היהודיות. נבחרו שני היהודים: ווייסלבירגיר (4.758 דעות), והפרופיסור קילניר (4.669 דעות). הקאנדידאט האשכנזי קבל ס"ה 4.285 דעות. בימים האלה תהיינה בבוקובינה הבחירות של הקוריה העירונית, ששם עומד הד"ר שטרוכיר בתור קאנדידאט.

שוב אוגאנדה. העתונים הלונדונים מביאים ידיעה מוזרה. כי ממשלת אנגליה חדשה את המשא והמתן עם יט"א בדבר התישבות היהודים באוגנדה. אבל מנהיגי יט"א מחזיקים את הדבר בסודי-סודות.

מחיי היהודים באמיריקה. הד"ר י"ל מאגנוס, נשיא הקהלה הניו-יורקית, נשא זה לא כבר נאום חשוב בבית-הכנסת „בני-ישורון" שנתקבל שם לרב ראשי. התעודה היהודית היותר חשובה—אמר מאגנוס — היא: לשמור על קיומו של הלאום העברי ולעשות את בית-הכנסת למרכז קולטורי-דתי לכל מפלגות היהדות. „מאמין אני באלהי-ישראל, בלאום העברי, בקיומו, באחדותו, בכחו הרוחני ובתקותיו",—כך סיים מאגנוס את נאומו.

וסער גדול הטיל באמיריקה נאומו של הרב הבוסטוני ד"ר שלמה שינדליר, שבמשך ארבעים שנה רצופות עמד בראש היהדות המתוקנה והמתנגדת אל הרעיון הלאומי. והנה זה לא כבר הודה אותו שינדליר בנאום שנשא בקהל, כי שגה וכל ימיו נתעה בשוא, כי הריפורמאציה היהודית מוליכה אל האסימילאציה ולאבדן הלאום העברי. הוא מודה עתה בגלוי, כי תשמור היהדות על מקוריותה ועל עצמותה הלאומית והדתית.

התנועה הכבירה שנתעוררה בקרב יהודי אמריקה לאגד את הקהלות הישראליות לאגודה מרכזית אחת שעומדים בראשה הרב מאגנוס והשופט זולצבירגיר, אינה מניחה למנהיגים האסימילאטורים לישון. זה לא כבר יצא פיליפסון, ראש היהודים המתקנים בצינצינאטי, בעתון „אמיריקאן איזראעליט" במאמר חריף מאד נגד מעוררי התנועה הזאת. במאמרו הנקוב בשם „הריאקציה החדשה" הוא מוכיח, כי תנועה זו שואפת לבצרון הלאומיות העברית והיהדות המסורתית.

וצריך להודות: פיליפסון לא טעה.

יְדִיעוֹת סִפְרוּתִיּוֹת:

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

מן הביבליותיקה גדולה הוצ' „תושיה" שנה שניה: נומרים 9|10 „גבעולים" שירים מאת יעקב פיכמאן. מחירם 1 ר.; נומר 11|12 ספר הכוזרי לר' יהודה הלוי הספרדי בהעתקתו של ר' יהודה אבן תבון. נערך ונסדר ע"פ השואה עם המקור הערבי עם מבוא מפורט ועם פירוש, הערות ומפתחות על ידי ד"ר א. ציפרינוביץ. המחיר 1 ר.

דברי שלום ואמת. מכתב גלוי לקהלות היהודים בטורקיה מאת מ. שיינקין. יפו, תרע"א.

Еврейская Старина. Трехмѣсячникъ Еврейскаго Историко-Этнограф. О-ва. Годъ III. Вып. I. (Январь-мартъ) 1911.

Jear Book of the Central Conference of American Rabbis. Volume XX. 1910|5670

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ · שנה חמישית · Ha'olam

וילנה, כ"ג אייר, תרע"א

ВІЛЬНА, 8-го Мая, 1911 г. · № 17 · WILNA, 12-ten Mai, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

האפלה!

מי מאתנו לא שמע את שמעה ולב מי מאתנו לא חרד לשמה גם בעודו ילד? הלא כתובה היא המפלצת הזאת בספר דברי ימינו, כתובה וחתומה ב ד מ י נ ו, דם נעורינו וזקנינו, עוללינו ויונקינו. ובהגלות פניה האיומים כיום הזה חרד נחרד גם עתה, כי על כן נראה בה כבראי את פני הדור, את פני העמים, שגורלנו הביאנו אליהם לגור בתוכם.

נוראה ואיומה היא מפלצת זו -- עלילת־הדם — לא רק בזה, שהיא גוררת א ח ר י ה מחול השטן ומשתה־דמים, לא בזה שהיא מ פ נ ה ד ר ך לפריצי חיות להתעלל בנו ולערוך לנו מטבח. נוראה היא — ה י א ע צ מ ה; ואיומים הם. אותם האנשים, אותן הארצות, אותה הקולטורה, אותה „האנושיות" כולה. שמפלצת זו יונקת ומתפרנסת מהם. נוראה ואיומה היא לא רק באשר אנו יודעים ומכירים שמקורה היא השנאה לנו, שאין לה קץ וגבול, שמהותה היא פוליטיקה מדינית וחברתית, שכל האמצעים כשרים לה, ומטרתה — חזוק עריצים שנכשלו ולבצור הם צריכים. נוראה ואיומה היא ביחוד משום שאחרי כל הנסיון המרובה, נסיון של אלפים שנה, שצריך היה ללמדנו, מה טיבן של האנושות המתימרת בקולטורתה האירופאית, הרי היא, האנושות האירופאית, עומדת לפנינו כבריה ממין אחר ומעולם אחר ואין מבטנו יכול לחדור אל תוך האפלה שבנפשה. נוראה ואיומה היא באשר ה י א מגלה לנו את התהום שבינינו ובין האחרים, את בדידותינו העולמית — לא רק הפוליטית והחברתית.

אמר אמרנו: מין האדם אחד הוא, אחד אפילו בשעה שהוא נפרד לגזעיו, כל העמים והלשונות חלקים שונים הם של אנושות אחת. רוצים היינו להאמין, כי כל בני האדם שוים הם במהותם, שאין בין העמים הפראים ובין עמי התרבות אלא הבדל מדרגה, מרחק ידוע במהלכה של התפתחות תנאי החיים. ראה ראינו תמיד את עצמנו, כאלו עם אנחנו בין העמים, עם חלש בין עמים חזקים ותקיפים, עם בעל תרבות עתיקה בין עמים בעלי תרבות צעירה, ומלחמת החיים גורמת לסכסוכים, לשנאה, לרדיפה, והתקיפים בעלי התרבות הצעירה עוד טרם נדפה עריצותם מתוכם, אלא שסוף סוף הרי מתפתחים גם הם, וכולם יש להם חלק בעתיד הנהדר אשר חזו נביאינו, יוצרי תרבותנו, והנה קמה היא לעינינו, המפלצת הנוראה והאיומה, כשהיא מזוינה כל תכסיסי הקולטורה של מאת העשרים, עתונות, פרלמנט, הבאת שאלה לממשלה בשם העם וקבלת תשובה בשם הדין והמשפט. הנה היא קמה לעינינו, ומרגישים אנחנו פתאום, שאין אנחנו עם בין העמים, ש א י ן אנחנו והאחרים בנים לאנושות אחת, שאנחנו והאחרים לא מחומר אחד קורצנו וכאלו לא אל אחד בראנו. לא, לא מחומר אחד! אנחנו איננו מ ס ו ג ל י ם לשנאה כזו, המחלחלת ותוססת בכל עמקי נפשם, המשמשת להם סם חיים; בתוך סתרי הנפש שלנו אין מקום לרגשות פרא כאלה, מחול־שטן כזה מחול השטן הוא לנו, ואנו מתרחקים ממנו לבל יגיע גם אלינו. בודדים אנחנו, יחידים אנחנו. ונוראה היא ואיומה היא בדידות זו, בדידות — בתוך ה„אנושות".

* *
*

אנו קיימים במדינה, שממשלתה מפקחת על הדבר; כי לא יבאו אנשים רעים וחטאים ולא יציתו אש השנאה בין עם לעם, בין לאום ולאום. אנחנו היהודים רחוקים אנו תמיד מלזרוע זרע שנאה לאחרים: ובשעה זו, שעת חירום וסערת הרוחות, על אחת כמה וכמה שצריכים אנו להזהר. גם יותר מכפי הרגיל מפליטת הקולמוס. הממשלה ודאי לא תותר על עיקר זה של שלום המדינה. אם אין שמים מחסום לפיהם של המקדימים להכריז על הפרעות, הלא אין זה אלא לפי שעה — עד שיבוקרו כל החוקים על דבר היהודים, שהרי אין לפתור שאלת היהודים פרורים־פרורים ובדרך אגב.

ואמנם משתמשת הממשלה בכל האמצעים כדי להרגיע את רוח העם. הדירקטור של הדפרטמנט לעניני המשפטים הודיע בדומת־הממלכה בשם המיניסטר, שהחקירה והדרישה נמסרה לידים אמונות כדי שתגלה האמת. לא נאמר: „כדי שימצאו הרוצחים" אלא „כדי שתגלה האמת", ללמדנו, שאם אמנם היתה כאן רציחה לשם הדת עתידה להגלות גם אמת זו. והדברים הללו ודאי נאמרו רק כדי להרגיע את הרוחות.

מובן הדבר, שאין אנו בטוחים עדיין בטחון גמור בחיינו ובחיי בנינו. יבוא מעשה קישינוב, שקדמה לה עלילת־הדם בדובסרי, ויעיד. יבאו ימי אוקטובר של שנת 1905 ויעידו. עד

שהספיקה הממשלה לעצור בעד שטף הזעם נפלו מאתנו מאות, מאות חללים בערים ובעיירות. אבל באותם הימים לא היתה הממשלה תקיפה וחזקה כזו של עכשיו. הממשלה של עכשיו הן העירה בעצמה, כי לה נמסר תוקף השלטון במלואו. ומי שתוקף השלטון בידו בכל מלואו יש לו הכח לשמור ולהגן על החלשים לבל יפגעו בהם אפילו אלה שאין כמיהם גבורים ועריצים.

בטחון גמור — כלום אנו יודעים את טעמו משעת לכתנו בגולה זה אלפים שנה, משעה שגזר עלינו לדור בתוך „האנושות" האירופאית? כלום לא בודדים, לא יחידים אנחנו בתוך „האנושות"?

תנחומין.

הגנבה בירושלים במסגד־עומר — זוהי הסנסציה האחרונה, שמפניה נדחו לרגע אחד, כנהוג, אינטריגות מדיניות אחרות, העומדות על הפרק.

העתונים מספרים, כי חוקר פיני, ד״ר יוּבֶלינס, פרסם לפני שנים אחדות ספר, אשר בו הוכיח בראיות שונות, כי מתחת למסגד־עומר טמונים במערה הלוחות, הארכיון של המקדש והרבה מכלי המקדש. מתחלה לא הושם לב להשערותיו וראיותיו של יובלינס. אבל אחר־כך נמצאו אנגלים בעלי־הון, אשר נתנו את ידם לו ועשו כולם אגודה אחת למצוא את האוצרות הנפלאים הטמונים במערה. בשנת 1909 באה האגודה בדברים עם ממשלת טורקיה וקבלה את הרשיון המבוקש לעשות חפירות בהר־הבית, והבטח הבטיחה האגודה לממשלה לחלוק אתה חלק כחלק את האוצרות העתידים להגלות. ואולם החופרים לא קיימו, כנראה, את הבטחתם. שחדו את האימאם, הכהן השומר על המסגד, ובלילה בלילה היו מכניסים תבות אל תוך המערה, נותנים בהן את האוצרות אשר מצאו וחוזרים ומוציאים את התבות כשהן סגורות (ממולאות עפר, לפי דבריהם), ומהרו ושלחו אותן לאנגליה באניה אשר הוזמנה מתחלה לכך. ויש עתונים המביאים גם רשימה שלמה של החפצים והכלים אשר נמצאו ואשר נפלו עכשיו לידי האנגלים.

כמה מן האמת וכמה מן האגדה יש בספור זה קשה עדיין להגיד: אבל בכל אופן יש כאן, כנראה, גם קורטוב אמת. אמנם מתחלה כפרו בעלי־הדברים בכל: לא דובים ולא יער. אבל לאט־לאט התחילו מודים במקצת, וקצת מן העתונים האנגלים כבר משבחים ומפארים את מעשה־הגבורה שנעשה שם, במערה שמתחת למסגד־עומר, ואת הנצחון הגדול אשר נצחו ארכיאולוגי אנגליה.

ובשעה שאתה קורא את דברי הגבורה והנצחון האלה רוחשים בלבך הרהורים מרים, מרים עד מאד. הנה באות ידים גסות ועוקרות מצבה מתוך קבר, והמצבה — מצבתך הוא והקבר — קברך הוא, כי אל תוכו הורידו אותך או, לכל־הפחות, אמרו להוריד אותך לפני אלפי שנים אותן הידים הגסות עצמן. ולבבך ימלא חרון אין־אונים, כי על־כן אין לך הכח לעצור בעד המעשה הנעשה, אין לך גם הרשות לפצות פה ולקרוא: הרפו, את הכל גזלתם מאתנו, גם קבר כבר כריתם לנו, השאירו נא לנו איפוא את המצבה שעליו. — אין לך הרשות גם לפצות פה, שהרי אמנם גם המצבה שעל הקבר לא לנו היא...

הוי, כמה אוהבים הם „מיוחסי־עולם" אלה, בני הגזע „העליון", הארים, להיות קברנים. לכל זכו בעלי „הדם הכחול" הללו משעת לידתם: מחשבתם עמוקה היא ורגשם — כביר כח, היופי ניתן להם למנה, הוד המסתורין, הרהורי הלב החשאים, נחלתם הם ורז זה של יקר האדם גם הוא נתגלה רק להם. הכל שלהם הוא; בכל זכו בכח טבעם ה„נאצל". אלא שזה אלפי שנים הם דרים במחיצה אחת, מעניקים איש לרעהו מגדלם ועושר רוחם, — וכורים בורות איש לרעהו, וחוצבים קברים זה לזה.

וכיון שכבר „נצחו" והורידו אל הבור עם מן העמים וסתמו עליו את הגולל וקימו בו את המצוות שהזהירו עליהן המחשבה העמוקה והרגש הכביר והיופי וההוד ואהבת־האדם, מיד הם חוזרים ופותחים את הקברים ועוקרים את המצבות ומוציאים את הגופות המתות ושמים אותן בבתי־גנזיהם, ומציגים אותן לראוה וששים ושמחים לאמר: „נצחנו, נצחנו!"

הוי, כמה אוהבים הם „מיוחסי־עולם" אלה לשמור את השארים המתים של עמים, שכבר מתו, שכבר יבשה טפת חייהם האחרונה, שכבר „שלו" ואין בהם עוד כח לדרוש חלק בחיים גם לעצמם. וכמה שונאים הם את אלה, אשר גם ברדת עליהם האגרוף לא „ישליו", את אלה שגם מתחת לרגל הדורסת והרומסת הם מרימים את ראשם וקוראים: חיים אנחנו, על אפכם ועל חמתכם!

ואם אמנם חרון אין־אונים ימלא את לבך בראותך את הידים הגסות של בני הגזע ה„עליון" שלוחות כפעם בפעם להריק ולשדוד את אוצרותיך הנפלאים, לעקרם ממקומם ולהגלות גם איתם לאדמת נכר, הנה אתה מוצא לך גם תנחומין:

האוצרות הללו לא מצבות שעל גבי הקבר הם, כי אם רק זכרון למה שהיה, זכרון לבור אשר כרה כרו הקברנים גם לנו ועל עבריו אנו עומדים זה אלפים שנה, — אלא שעל אפם ועל חמתם לא ירדנו וגם לא נרד אל תוכו...

ליובלו של בן־עמי.

„אם באמת היתה לי כונה לנטוע בלבבות חבה להמוננו האומלל, הרי ראשית כל כונתי לנטוע חבה זו בלב היהודים עצמם"...

הדברים הללו בן־עמי כתבם, לפני ארבע־עשרה שנה כתבם. וכמדומה שעד עתה אין לנו סופר, שיהא ראשי כמהו להעיד עדות זו בעצמו.

ולא משום שבימים האלה מלאו שלשים שנה לעבודתו הספרותית, וכבר נהגו להפריז בשבחיו של אדם בחג יובלו, — לא בשביל כך אנו אומרים לו לבן־עמי את שבחו הגדול בפניו, אלא משום שבאמת אין כמהו ראוי לשבח זה.

תמיהנו אם יש ואם היה עם בעולם, אשר הרבה לשמוע דברי תוכחה וזעם כעם ישראל. גם יוצר העם וגואלו שפך עלינו את זעמו וקללותיו הנוראות ניתכו על ראשנו. וגם אחד מן הנפלאים שבנביאים לא נתקררה דעתו עד שפלט פיו קללה, אשר בה מצא את ספוקו.

ודאי אין כונתנו להעלות את סופרינו, ואפילו את הגדולים והטובים שבהם, למעלת נביאים, רק פעם אחת בכל משך דברי ימינו הארוכים עלו האושר והתפארת בחלקנו—להעמיד נביאים מקרבנו. ומי יודע, אם ישובו עוד האושר והתפארת הללו לנו בזמן מן הזמנים. אל נא יהי דבר זה קל בעינינו לטלטל את כתר הנביאים ממקומו ולשימו בראשו של אדם, ואפילו אם שאר רוח לו. ואולם אם אין להם לסופרינו אשר קמו לנו בתקופות

האחרונות מן הגדולה והגבורה של נביאינו העתיקים, הנה רגילים גם הם להוכיח ולזעום כל היום ...

דור המשכילים היה כלו דור של מוכיחים זועמים. אמנם „גבורי ההשכלה" עוד טרם פרשו בעצמם מן הצבור, אבל הטף הטיפו ליציאה מן החומה וזעם זעמו את ההמון, את הצבור אשר בתוך החומה. והגדול שבסופרי הדור ההוא, מאפו, אשר נפשו הרכה והצנועה צמאה לאור ויופי, לא ידע דרך אחרת אלא לפרוש ולהבדל מן המציאות הקרובה, לבקש את האור ואת היופי רק בחביונו של העבר השב. גם הוא, שכלו היה תום ושקט, כשהפנה את פניו אל הצבור אשר בתוכו חי לא ידע אלא דבר זעם ותוכחה.

וסופרי תקופת התחיה, הללו שאינם מצפים לגאולה שתבוא ע"י המון של קבצנים, נכי־הרוח, שמתוך נפשם ניטלו כל ההוד וההתפארת ולא נשאר להם כלום אלא הרצון להתקיים ויהי מה,—הם ודאי פיהם מלא זעם ותוכחה. רואים הם את קיומו של הצבור היהודי כאלו אינו אלא נקור באשפה, חיי כלב שהכל בועטים בו ברגליהם ולא יאשמו, קיום של ענויי גוף ושרפת נשמה, בקיום זה אין הם מוצאים כלום מן החזיון אשר תחזה עין רוחם לעתיד, והרי הם מתנודדים בשעה שהמומים הנסתרים נעשים גלוים להם וחורקים את שניהם מכעס עצור ומכים על לבו של הצבור היהודי וזורקים לו בפניו רשימה ארוכה של חטאים ופשעים.

בן־עמי הוא הראשון, אשר ההסתכלות אל תוך עמקי הנפש של הצבור היהודי שמה לו דברים אחרים בפיו. אין זה רק מקרה בעלמא, שבחר בן־עמי לכ.ל ספוריו וציוריו צורה זו של הרצאת דברים משמו של „גוף ראשון". הוא נולד וגדל בתוך העם, לא פרש ממנו, לא למד אותה „המלאכה הנקיה והקלה" להביט על העם מלמעלה למטה, וכל הצער והצרה, שחיי העם מלאים אותם, צערו וצרתו הם. בן־עמי רואה ויודע את חיי העם והנה הם „מלאים עצב ויגון, מורכבים מצרות וסגופים. אבל המלחמה הקשה על פת לחם, ההולכת ומתגברת מיום ליום, לא המיתה את נשמת העם; זו עודנה חיה ועודנה מוכשרת להתרומם עד כל מרום ונשגב. בתחתית הנשמה הזאת עוד תוקד אש האידיאלים הלאומיים, עוד חיות התקוות הלאומיות—נחלתם הגדולה של הנביאים ... החיים האלה הם ים של צרות, ים אין־סוף ועטוף־חשכה, אשר ממעל לו, גבוהה גבוהה, יתנוצצו בתוך עב הענן, זעיר שם זעיר שם, כוכבי אור קטנים"..

לא כאן הוא המקום לעמוד על מהות כשרונו של בן־עמי, לא כאן הוא המקום להעריך בערכם הראוי להם את ספוריו, ציוריו ומאמריו המרובים אשר כתב במשך שלשים שנות עבודתו. אבל בעונג מיוחד אנו רוצים להביע לו כיום הזה את תודתנו הגדולה ולהגיד לו, כי הוא הראשון בין סופרינו, אשר למד אותנו לאהוב את המוננו האומלל, את צבורנו היהודי, לראות את האש אשר תוקד בתחתית נשמתו ולהבין, כי לא זוהי מטרתנו לברוא צבור חדש, צבור שיתאים לחזון־לבו של כל אחד ואחד מן המוכיחים והזועמים, כי אם זאת תהיה מטרתנו לעודד את צבורנו, להחיות את העם ולגלות את האור המאיר בתחתית נשמתו.

י. קנאי.

הַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

IV. *)

קצת מן הסופרים והעסקנים חזרו והתחילו דורשים בזמן האחרון, שיהא הקונגרס מטפל בכל הענינים של חיי ההוה בגולה ומבקש פתרונים לשאלות החיים הללו. צריך, אומרים הם, שהקונגרס יקיף כל אותן השאלות וכל אותם הענינים שהם הם תכנה של תנועת התחיה; צריך שיֵעשה הקונגרס סוף סוף מוסד־מחוקק עליון לתנועת התחיה בכל הארצות ולכל מלוא היקפה.

דרישה זו אינה חדשה, ולא עוד אלא, שבקונגרסים הראשונים נתמלאה במדה ידועה ע"י נאומיו של נורדוי ע"ד מצב עמנו בארצות תבל וע"י ההרצאות השונות ע"ד שאלות העבודה הקולטורית והאיקונומית וכדומה. אולם כשמצד אחד רחבה וגדלה העבודה בארץ־ישראל; ומצד שני נכנסו ההסתדרויות של אותן הארצות, שבהן נמצא רוב מנינו של העם, לפני ולפנים של עניני חיי ההוה, ירדו השאלות הללו מעל שולחן הקונגרס לגמרי. דומה שהקונגרס נסתלק מהן לאחר שהראה עליהן וקבע כללים ועקרים ידועים, מסר אותן לידי ההסתדרויות לארצותיהן והוא יִחֵד לעצמו רק את הציונות הכללית ושאלותיה הכלליות.

ואין להתפלא על דבר זה כלל וכלל. טבע הדברים חייב אותו. עניני חיי ההוה בגלות לא שמשו בקונגרסים הראשונים אלא יסוד לבנות עליה את התורה הציונית, יסוד להעקרים הפרוגרמתיים. ויותר משטפלו בעניני חיי ההוה בגלות כדי למצוא להן פתרונים, טפלו בהן כדי להוכיח מתוכם את אמתותה של הציונות. לא השאלות עצמן ופתרונן היו העיקר בכל אותם הנאומים וההרצאות; אלא התורה הנובעת מהם, המסקנה הכללית, ה„צֶמֶרוּם־צֶנְזוּם" שאין לנו דרך אחרת לגאולה אלא זו של הציונות. ואם גם הביאו בעלי ההרצאות להקונגרס הרביעי והחמישי מעין פרוגרמה של עבודה קולטורית ואיקונומית, לא היתה זו אלא פרוגרמה כוללת, שסמנה את הקוים הכוללים בלבד, שרפרפה מעל לעקרי השאלות מבלי לנגוע בהם כלל.

עכשיו ירדה הציונות בארצות שונות לעמקן של כל השאלות הללו, עכשיו מוכרחת היא לעמוד על טיבן ותכונתן ולבקש להן פתרונים מנקודת ההשקפה שלה, וכמובן אין היא יכולה עוד להסתפק בהרצאות כוללות, שמטרתן היא הוכחת אמתותה של הציונות ולא ברורן של אותן השאלות עצמן, וחוץ מזה הן נפרדה כבר שאלה ושאלה לחלקיה השונים והרבים, ואין לפנינו עוד, למשל, שאלה אחת כללית ע"ד העבודה הקילטורית הלאומית, אלא יש לפנינו שאלות שונות מסוג זה — ע"ד הטפוס הנורמאלי של בית־הספר העממי, שאלת לשון ההוראה וכדומה, והן הן שדורשות עכשיו את פתרונן במפגיע. והוא הדין בכל השאלות הנוגעות בחיי ההוה. התקופה של קביעת עקרים כבר עברה ואתה יחד עברה גם התקופה של בקורת כללית ומקפת.

ועוד: מכיון שהתחילו יורדים לעמקן של שאלות ההוה, מיד נתגלה טיבן המדיני. עכשיו הרי ברור הדבר לכל, שכל אותן השאלות אינן בעיקרן אלא שאלות מדיניות, שאלת זכיותיהם הלאומיות של צבורי עם ישראל בארצות שונות. את המקום בראש תופסות עכשיו שאלת הקהלה היהודית וזכיותיה, שאלת ההודיה

*) עי' „העולם" נומ. 15.

במציאותו של עם יהודי בממלכה ועוד, וכנ"ד זה נתמעטה דמותן, אף־על־פי שלא הופחת ערכן, של שאלות העבודה הצבורית, האיקונומית והקולטורית, הפעוטה והאורגנית. כל העבודות הללו אינן עוד מטרה לעצמן, אלא שבילים המובילים להמטרה הכללית: התהוות צבור יהודי מסודר בעל זכיות לאומיות, החי חיים לאומיים במדה שתנאי־החיים הממשים—לא החוקים והמשפטים— אינם מפריעים בעד חיים כאלה.

זה מחייב שיסתלק הקונגרס מהשאלות הללו ויעסוק רק בענינים המשותפים לכל הציונים שבכל הארצות. ולא רק משום טעמים התלוים בטכסיס מדיני. שונות הן השאלות הללו לפי ערכן ומרתן בכל ארץ וארץ. ולא עוד אלא שיש, אשר תתעורר שאלה מן השאלות הללו באחת הארצות והיהה שם לשאלת היום, הדורשת פתרון במפגיע, ובארץ אחרת אין זכר לה עדיין ואין היא מובנה שם כלל. אין מדרגת ההתפתחות, במובן הצבורי והלאומי, של יהודי הארציה השונות שוה, ואי־אפשר לסכם את שאלות חייהם בהוה ולעשון שא לה אחת כללית, שיש לה גם פתרון אחד כללי.

אפשר להרצות בקונגרס ע"ד חיי ההוה, עניניהם ומלחמותיהם, אבל אי־אפשר ל ד ו ן בהם בקונגרס. הקונגרס איננו ואי־אפשר לו גם שיהיה מוסד עליון להיהדות בגלות, כי מוסד שכזה לא תצויר מציאותו בכלל. הקונגרס הוא רק המוסד העליון לתנועת הציונות, תנועת התחיה, ולפיכך אין לפניו אלא אותם הענינים שמשותפים הם לכל הנמנים על התנועה זו לארצותיהם. כל הענינים הנוגעים להעתיד ובנינו, להחיים הלאומיים בארץ־ישראל, שהציונות עוסקת ביצירתם וברקומם, נכנסים בגדר זה. כל מה שעומד מחוץ לענינים האלה עומד גם מחוץ לעבודתו של הקונגרס וגם העבודה הקולטורית במשמע. העבודה הקולטורית מטרתה האחרונה היא לקבוע את צורת החנוך הלאומי בהתאם לתנאי־החיים הממשיים, שאנוסים אנו, אם נאבה או נמאן, להביא אותם בחשבון. ואי־אפשר איפא שתקבע צורה אחת לחנוך הלאומי בארצות שונות, הרי שאי־אפשר לצרף את כל שאלות העבודה הקולטורית הרבות והשונות ולעשותן שאלה אחת כוללת.

מובן מאליו. אילו היינו מגבילים את העבודה הקולטורית בתחית הלשון העברית בלבד, אז אפשר היה וגם צריך היה לטפל בה בקונגרסים. הלשון העברית, כהארץ העברית, היא קנין משותף לכל העם היהודי, וכמוה הרי תחיתה והרחבתה נכנסות לגדר בנין העתיד שבבנינו עוסקת ועמלה הציונות. הטפול בהרחבת הלשון העברית, קביעת למודה של הלשון העברית לאחד מעיקרי החנוך הלאומי בכל הארצות, חזוק הספרות העברית וכדומה, — הללו חובה הן לקונגרס, וחטא גדול אנו חוטאים לתנועתנו ולקונגרס, אם אנו נותנים לקרוע את העבודה הזאת מעבודתנו הציונות הכללית ולבנות בשבילה במה מיוחדת ומדור מיוחד.

ואולם העבודה הקולטורית אינה עומדת על עיקר זה של תחית הלשון העברית בלבד. כשם שאין החנוך הלאומי עומד על למוד הלשון העברית בלבד. ועבודה קולטורית במובן הרחב, עבודה הנכנסת לתוך חוג פעולותיהן של ההסתדרויות הציוניות לארצותיהן, אי־אפשר לה שתעשה ענין להקונגרס עצמו כאמור.

והעבודה הקולטורית לשם יצירת תרבות עברית? האין זו משותפת לכל הציונים שבעולם? האין היא צריכה איפוא להכנס לתוך חוג הענינים, שהקונגרס עוסק בהם? שאלה זו מוטעית היא ביסודה. אין בכחה של עבודה רוחנית בלבד ליצור תרבות, שהרי אין התרבות אלא פרי חיי־העם ותוצאותיהם. ובבנין חיי־העם הרי עוסקת הציונות, בבנין זה עוסקים הקונגרסים, ובמדה שהם רוקמים את רקמת החיים הלאומיים בארץ־ישראל בה במדה יוצרים הם את התרבות העברית החדשה והחיה.

בנוגע לעניני חיי־ההוה בגלות אין לו להקונגרס אלא לקבוע את העיקרים, ומכיון שהללו נקבעו כבר, שוב אין לו עוד עסק בענינים האלה. אלא שנשאל: האומנם כבר נקבעו העיקרים? האומנם נתבררו כבר די צרכם? האין עוד שום סתירה בין עבודתנו הלאומית בארצות הגולה ובין העיקרים שנקבעו ע"י הקונגרסים הקודמים?

על השאלות הללו אי־אפשר לענות בחיוב. אבל אין הן אלא שאלות הפרוגרמה, או ביתר דיוק, שאלות של שנוי הפרוגרמה המצויה בידינו. אין לכחד את האמת: העיקרים שנקבעו בהפרוגרמה שלנו אינם מספיקים עוד. אי־אפשר לומר כלל וכלל שכל פעולותינו במקצוע עבודת ההוה נובעות מתוך הפרוגרמה שלנו, יש ויש סתירות בין סעיפי הפרוגרמה שלנו ובין הפעולות והמעשים שלנו. אבל מעוות זה אין לתקן ע"י הוספת טלאי על גבי טלאים. ודאי צריך להתאים את הפרוגרמה שלנו אל הבנת הציונות של עכשיו.

אבל מפני הרבה סבות חיצוניות ופנימיות עדיין לא הגיעה שעתה של שאלה זו. וכל־זמן שהבנת הציונות בתורתנועה ופרוצס, המקיפים את כל עניני החיים שלנו, לא תהא שולטת בכל חלקי ההסתדרות הציונית הכללית, לא תעלה על הפרק שאלה זו של שנוי הפרוגרמה והתאמתה להבנה האמורה.

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ח.

דְרֵייפוּס בְּכַתְרִיאֵלִיבְקָה.

אינני יודע, אם גם בשאר הערים הטיל מעשה דרייפוס רעש גדול, כרעש אשר הטיל בכתריאליבקה.

יש אומרים, כי אף פאריז היתה כמרקחה בימים ההם. העתונים הדפיסו מאמרים, הגינראלים ושרי־הצבא התנגחו וירו זה בזה ובני־האספסוף התרוצצו ברחובות ובשוקים כמטורפים, זרקו כובעיהם כלפי מעלה ועשו מעשים אשר לא יעשו; הללו היו קוראים: „יחי דרייפוס!“ והללו היו עומדים כנגדם וצועקים: „יחי אֶסְטֶרְהאזי!“ — ובין כך ובך נתחלל שם ישראל והיה ללעג ולקלס בגויים, כמנהג העולם... ואולם אותם היסורים והבזיונות והצער, שעלו בחלקה של כתריאליבקה בימים ההם, לא יעלו בחלקה של פאריז עד ימות המשיח.

כיצד הגיע שֵׁמַע דרייפוס עד כתריאליבקה — דבר זה אל יפלא בעיניכם כלל. כי איך, למשל, הגיע לשם שמע המלחמה הידועה, שהאנגלים נלחמו עם הבורים? ואיך נודע להכתריאלים כל הנעשה במדינת חינה? מה ענינם של תושבי כתריאליבקה אצל חינה? כלום עומדים הם אתה בברית־המסחר? את הַטֵּה הרי מקבלים הם מעיר מוסקבה, ואותו הארג המשונה בעל הצבע הכתום, שקורין צִישׁוּנְצָ"א בלע"ז, אין הכתריאלים משתמשים בו בימות הקיץ כל־עיקר, לפי שאין ידם מַשֶּׂגֶת לִבְלִי־מילת ושיראין כאלו,

ואף־על־פי־כן — מי הוא שהביא את מעשה דרייפוס לכתריאליבקה?

זיידיל הוא.

זיידיל בן רב שעיה הוא היחידי בעיר, המקבל את „הצפירה" בכל בוקר, וכל החדשות, המתרגשות בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, נמסרות להכתריאלים מפיו, כלומר—לא מפיו ממש, אלא על־פיו: הוא קורא את הדברים לפניהם, והם דורשים אותם כמין חומר; הוא מספר להם את החדשות, והם מבארים אותן באר היטב ומוסיפים עליהן נופך משלהם; הוא מגיד להם את הכתוב, והם מפרכים אותו ומוכיחים לו את טעותו בפניו, משום שרק להם ניתנה בינה יתירה.

*

ויהי היום וזיידיל בן רב שעיה בא לבית־המדרש ובשורה בפיו: בפאריז תבעו לדין איזה קאפיטאן יהודי, ששמו דרייפוס, בעבור שבגד במלכותו ומכר מיני ניירות נחוצים למלכות אחרת. מתחילה לא שמו הכתריאלים את לבם לבשורה זו ולא השגיחו בה ולא כלום, אחד מהם השמיע את דעתו דרך־אגב מתוך אנחה:

— וכי מה לא יעשה יהודי בשביל פרנסתו?

השני הצדיק את הדין:

— כך נאה וכך יאה! אל יהא יהודי קופץ בראש ובין מלכים אל יתערב!

ואולם כעבור ימים, כשבא זיידיל לבית־המדרש ובשר בשורה חדשה, כי כל המעשה אינו אלא עלילת־שקר, שצוררי ישראל טפלו שקר על הקאפיטאן היהודי, כי אותו דרייפוס, שנתחייב חובת גלות, נקי הוא מכל עון וידיו לא היו במעל הזה, כי כל הקולר אינו תלוי אלא בצואר הגיניראלים, המתנגחים זה עם זה ומסכסכים את שרי־הצבא איש באחיו,—אז הטו הכתריאלים את אזנם להקשיב ולשמוע. ומאותה שעה ואילך נעשה דרייפוס כאחד משלהם, כתריאלי כשאר הכתריאלים. הכל מדברים בו ומעלים אותו על כל לשון.

— השמעתם?

— שמענו.

— נתחייב חובת גלות.

— נאסר מאסר־עולם.

— על לא־עול בכפו.

— נקי וטהור.

— עלילת־שקר!

*

כעבור זמן, כשבא זיידיל והודיע, כי יש רגלים לדבר, שבית־דין יחזור ויעיין במשפטו של דרייפוס, כי נמצאו אנשים טובים וישרים, אשר קבלו על עצמם להוכיח לכל העולם כולו, שנעשה עוות בדין וכל הענין הזה אינו אלא טעות מעיקרו — אז נסערה כתריאליבקה עד היסוד בה וכולה היתה כמרקחה, ראשית, הרי דרייפוס זה משלנו הוא; ושנית, משום כבודה של פאריז: מה ראתה פאריז שעשתה מעשה מגונה כזה? כדי בזיון וקצף! וכי דרכם של הצרפתים בכך?... ואז התחילו הכתריאלים מדיינים ומתנגחים זה עם זה: הללו עומדים ומטענים, כי המשפט צריך להתברר ולהתלבן מחדש, והללו מפרכים ואומרים: לא כן! את הנעשה אין להשיב—אין אחר מעשה בית־דין כלום!...

וכשנתעוררו הלבבות ונסתערו הרוחות, חדלו להמתין לזיידיל, עד שיעשה חסד עמהם ויבוא לבית־המדרש לספר להם חדשות על־אודות הקאפיטאן דרייפוס, והתחילו באים בעצמם לביתו המונים־המונים. וכשקצרה רוחם של הכתריאלים לבוא לביתו של זיידיל, התחילו הולכים יחד אתו לבית־הפוסטה, כדי לקבל שם את „הצפירה" בכל בוקר, ושם, בבית־הפוסטה גופו, היו קוראים את החדשות, ושם היו מבררים ומלבנים את הדברים, הומים ורועשים וצועקים בקולי־קולות, מדיינים ומתנגחים זה עם זה כולם יחד, כמנהג המקום מאז ומעולם. לא אחת הוכיח להם האדון פקיד בית־הפוסטה ורמז רמיזה דקה־מן־הדקה, כי בית־הפוסטה איננו כבתי־כנסיות וכבתי־מדרשות, להבדיל:

— אין זה בית־מדרש לפניכם, יהודאים מצורעים, ולא כאן המקום ל„קהל" סוחר־מוכר!...

אלא שהכתריאלים לא השגיחו כלל בדבריו של זה ולא נעו ולא זעו. הלה שפך עליהם קיתון של חרפות וזלזולים, והם עמדו בכנופיא וקראו את „הצפירה" ודברו על־אודות דרייפוס.

ולא על־אודות דרייפוס בלבד דברו. מדי פעם בפעם זמן הקדוש־ברוך־הוא אורח חדש לכתריאליבקה: מתחלה היו דרייפוס ואסטרהאזי, אחר־כך בא „פיקרט", ואחריו—הגיניראל „מרסי", „פלי", „גונזי", ומתוך כך באו הכתריאלים לידי הלצה נפלאה, כי אומה זו של הצרפתים אומה משונה היא: כל שמות הגיניראלים שלהם אות יו"ד באה להם בסופם. אז עמד אחד מבני העיר והקשה קושיא חמורה:

— ואם תאמר: הרי בורפר אף הוא גיניראל.

— ויש לומר: לפיכך היתה מפלתו שלמה.

— כן יאבדו!

שתי בריות נמצאו בכתריאליבקה בימים ההם, שהכתריאלים הראו להן חבה יתירה והיו כרוכים אחריהן ודבוקים בהן ושואפים צלן. שתי הבריות הללו היו: „אמיל זול" ו„לאבורי". בעד אמיל זולא היו הכתריאלים מוכנים להפקיר את חייהם בכל עת ובכל שעה. וכי קל בעיניכם אמיל זולא! אלמלי היה אמיל זולא בא בימים ההם לעיר הכתריאלים, היתה כל העיר יוצאת לקראתו לקבל את פניו בכבוד גדול ונושאת אותו על כפים.

— מה תאמרו למכתביו של זה?

— אבנים טובות ומרגליות!

וגם לאבורי היה זכור לטוב. הקהל היה שותה בצמא את דרשותיו ונהנה מהן הנאה משונה, אף־על־פי שבכתריאליבקה עדיין לא שמע אותן שום בן־אדם. ואולם השכל מחייב, כי בודאי נאה דורש הוא.

*

אינני יודע, אם משפחת דרייפוס בפאריז חכתה לשובו מאותו האי בעינים כלות כל־כך, כמו שחכו לזה הכתריאלים. כמעט אפשר להגיד, כי הכתריאלים היו מפליגים בים ביחד עם דרייפוס והיו מרגישים בחוש, כאילו שוחים הם בין גליו. הנה סוער הים בהמון גליו, הנה עומד נחשול לטבע את הספינה, הנה הספינה מטולטלת אילך ואילך, נעה כשכור, מתרוממת ויורדת, כדליה נרחת בלב ים.

— רבונו־של־עולם! — היו הכתריאלים מתפללים בלבם.— עשה נס והביאו בשלום למחוז־חפצו, למקום המשפט! פקח־נא את עיני השופטים ולמדם בינה להבין ולהשכיל, להוציא כאור משפט ולגלות צדקתנו לעיני העולם כולו, אמן סלה!...

אותו היום, שבו נתבשרה כתריאליבקה, כי דרייפוס כבר בא לכאן, היה יום־טוב להכתריאלים. אלמלא בושו איש מפני רעהו, היו סוגרים את חנויותיהם על מסגר ומכריזים שבתון בעיר.

— השמעתם?

— שמענו.

— ברוך המקום, ברוך הוא!

— מתאוה הייתי לראות, כיצד נפגש ראשונה עם אשתו?

— ואני מתאוה הייתי לראות בשעת מעשה את ילדיו, את הפעוטות הללו, כשנתבשרו בשורה פתאום: „אבא בא!“

הנשים, שנמצאו באותו מעמד, הסתירו פניהן אשה־אשה בתוך סינורה ועשו עצמן, כאילו נורפות הן את חוטמיהן, כדי שלא יֵרָאֶה בקהל, כי בוכות הן. הכתריאלים הללו, אף־על־פי שעניים מרודים הם, מכל־מקום היה כל אחד מהם חושך מבשרו ונותן את כל אשר יש לו, ובלבד שיהא סִפֵּק בידו לנסוע למקום המשפט להביט ולראות, ולו גם מרחוק.

*

כשהתחילו ימי המשפט, נזדעזעה כתריאליבקה ונרתתה כולה מן הקצה אל הקצה. הימים ההם — כמוהם לא היו ואחריהם לא יהיו עוד בעיר הכתריאלים. לא את העתון בלבד, אלא גם את בעליו, את זיידיל בן רב שַׁעְיָה, כמעט קרעו לגזרים. בשעת סעודתם היה עומד לחמם בלועם. בלילות לא נתנו שנה לעיניהם. הכל היו מחכים ומצפים בכליון־עינים מיום ליום, למחר ולמחרתים. וכך היו נוהגים כל אותם הימים.

ופתאום קמה מהומה בעיר, מהומה ומבוכה ורעש גדול. הגיעה השמועה לכתריאליבקה, כי ירו על עורך־הדין לאבּורי. הכתריאלים הרעישו עולמות.

— הא כיצד? בשל מה ולמה? רציחה כזו! מה פשעו ומה חטאתו? הרי כסדום היתה העיר פאריז הזאת!...

אותה היריה הממה את ראשי הכתריאלים. אותו החץ פגע בלבם. דומה, כאילו ירו על כתריאליבקה עצמה.

— רבונו־של־עולם! — היו הכתריאלים מתפללים איש־איש בלבו. — הראנו נפלאותיך, הרי הכל בידך והכל תלוי ברצונך. עשה נס, כמו שעשית לחנניה, מישאל ועזריה. לו לאבורי יחיה לפנינו!...

■

כשהגיע היום האחרון של המשפט, אחזה קדחת את כל העיר כתריאליבקה. מה טוב היה אז חלקם של הכתריאלים ומה נעים היה גורלם. אלמלי יכלו לעלות על משכבם ולישון כל אותו היום וכל אותו הלילה ולהתעורר משנתם אחר המעשה, כשדרייפוס יצא, אם ירצה השם, זכאי בדינו. ואולם על אפם ועל חמתם נדדה שנתם מעיניהם. כל אותו הלילה היו הכתריאלים מתהפכים על מטותיהם מצד אל צד, מתגרים מלחמה עם הפשפשים המציקים, מחכים ומצפים בלב כלה, עד שיעלה עמוד השחר ויאור היום.

כשעלה עמוד השחר והאיר היום, מיד נזדרזו הכתריאלים וקמו כולם כאיש אחד והלכו לבית־הפוסטה. ואולם בית־הפוסטה עדיין סגור היה על מסגר אותה שעה ואף השערים היו נעולים. לאט־לאט התלקטו ובאו אל בית־הפוסטה המוני בני־אדם והרחוב מלא אותם מפה אל פה. הכתריאלים היו משוטטים ברחוב לכאן ולכאן, מתהלכים ומפהקים מקוצר־רוח, עומדים ומתנודדים בכל גופם, מסלסלים בפאותיהם ומנגנים בלחש ניגוני־הלל.

כשפתח יארימי השוער את שער בית־הפוסטה, נדחקו הכתריאלים ופרצו כולם יחד אל הבית פנימה. אז חרה אף יארימי השוער עד להשחית ועמד להראות להיהודאים, כי הרשות הזאת רשותו היא וכאן הוא בעל־הבית, הוא ולא אחר, וגרשם מבית־הפוסטה החוצה. נכנעו הכתריאלים מפני יארימי ועמדו מבחוץ, עומדים וממתינים לזיידיל, שיוציא אליהם את „הצפירה“ החוצה. וכשהוציא זיידיל את „הצפירה“ החוצה וקרא לפניהם את גזר־הדין הקשה, שגזרו השופטים על דרייפוס, — הקיפה הזעקה את כל עיר הכתריאלים. הרעש היה גדול ונורא מאד והאף והחמה גדולים ממנו שבעתים. לא על השופטים, שהוציאו משפט מעוקל, היתה חמתם של הכתריאלים, ולא על הגינראלים ושרי־הצבא. שנשבעו לשקר, ולא על הצרפתים, בני פאריז אלו, שעשו מעשה אשר לא יעשה. לא! חמת הכתריאלים נתכה על זיידיל.

— היה לא תהיה! — צעקה כתריאליבקה בקול אחד. — משפט כזה לא יתכן כלל וכלל! האמת צריכה להתברר ולהתלבן ולהגלות לעולם כשמש בצהרים! מה תספר לנו דברי אגדה?!...

— בהמות! — צועק זיידיל העלוב כנגדם בכל מאמצי כחותיו ותוחב להם את „הצפירה“ אל פניהם. — הרי „הצפירה“ לנגד עיניכם, הביטו וראו את הכתוב בה!

— אנו טוענים אותו בצדק, והוא מודה לנו ב„צפירה“! — צועקת כתריאליבקה. — מה תתן לנו ומה תוסיף לנו „צפירה“ זו שלך? כסבור אתה, גם אם תעמיד רגלך האחת בארץ ורגלך השניה בשמים — כלום נאמין לך ול„צפירה“ זו שלך? הָיֹה לא תהיה! הָיֹה לא תהיה!!!...

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

יב.

חֶרְפָּתָם וְחֶרְפָּתֵנוּ.

שני מכתבים מונחים לפני היום על השלחן, ושני המכתבים הללו באים משתי ערים גדולות ושונות, שנתפרסמו בימים האחרונים האלה בקרב מחננו, ושני המכתבים הללו עוסקים בשני הפגעים הרעים, שנתגלו בימים האחרונים האלה בחיי אחינו אשר בתוך התחומים, פגע אחד מבחוץ ופגע אחד מבפנים. — ונפלא הדבר מאד: אותו המכתב, העוסק בפגע הרע הגדול, שהרתיח בימים האלה את לבות אחינו בכל מקומות פזוריהם, קולו קול שאנן ובטוח, קול מרגיע את הלבבות ומניח את הרוחות הסוערות ומשיב את המנוחה הגזולה לבעליה; וכנגד זה — המכתב השני, אותו המכתב, העוסק בפגע הרע הקטן, במין שד־בלהות פעוט בעל קרנים זעירות וזנב מדולדל, שעמד בימים האלה לשחק ביהודים ולזלזל בכבודם, קולו קול נמוך וחרד ומדוכא מאד, ונראה, כי איזו הרגשה לא־טובה ולא־נעימה ירדה ורבצה על לב הכותב והעיקה עליו בשעת כתיבתו.

המכתב הראשון בא מקיוב, ועוסק הוא באותו הענין, הידוע והמפורסם עכשיו לכל תינוק של בית רבו. מעשה בנער נוצרי, שנמצא הרוג באחת המערות, הסמוכות לעיר קיוב, ומעשה בבני־אדם פראים וצוררים, שמצאו כאן מקום לגבות את חובם, חוב ישן־נושן, מאת היהודים, ובאו עליהם בעלילה הידועה, העלילה הישנה־הנושנה, „עלילת־הדם“. ושוב מעשה באותו האיש מנשיקוב הידוע, היושב לפני ולפנים בתוך ה„נאוואיע וורעמיא“ הידועה ועובד שם עבודת־יומו הידועה ועושה שם את

צרכיו הידועים. ושוב מעשה ברומת־הממלכה ובשאלה שהוכנסה לדומת־הממלכה על־דבר „הרצח הדתי" של היהודים ובמארקוב השני ובפורישקביץ — הלא כל הדברים האלה יהיו כתובים בעוד שנה ובעוד שנתים על ספר דברי־הימים לבני־ישראל אשר במדינת רוסיה.

ונפלא הדבר מאד: כותב המכתב מקיוב אינו קובל ואינו מתרעם כלל וכלל על עדת השחורים, העושים עתה את מעשיהם השחורים לעיני הקהל ומסיתים את ההמון ביהודים, ואינו תובע את עלבוננו מידם כל־עיקר. אדרבה, קובל הוא ומתרעם עלינו ותובע את עלבוננו מידנו.

„משתוממים אנחנו מאד—כך כותב אלינו הקורספונדנט שלנו מעיר קיוב — על העתונים שלנו, שהקימו רעש ושאון במחננו בדבר העלילה המתועבה הידועה. למה אתם מטילים אימה יתירה על הצבור? אנחנו, היהודים היושבים בקיוב, איננו חוששים כלל לכל הענין המגונה הזה, המוקצה מחמת מיאוס. עושים אנו את מעשינו ועובדים אנו את עבודתנו, כמו שעשינו וכמו שעבדנו בכל ימות השנה. מטיילים אנו בגנים ובפרדסים ומדברים אנו עברית על־פני ה„קרעשצאטיק", כמו שהיינו מטיילים וכמו שהיינו מדברים בכל ימות השנה. משחקים אנו משחקינו בבירזא ועוסקים ב„שפקולאציות" שונות, כמו שהיינו משחקים ועוסקים בכל ימות השנה. מה לנו ולאותה העדה החשוכה, עדת השרצים השורצים באפלה וחותרים חתירות במסתרים? יתנו בני־הנכר את לבם אליהם, כי אחיהם הם, עצמם ובשרם. מה לנו ולכל אותו הענין המגואל, שאותה העדה החשוכה מטפלת בו לטמא בו את נפשה ואת נפש אחרים? יתנו בני־הנכר את לבם אליו, כי חרפתם היא, ולא חרפתנו. וכי אנחנו, בני העם הנאצל והטהור, אשר במשך אלפי שנה עברנו באש ובדם, דם עוללינו ויונקינו שנהרגו על קידוש־השם, ונתקדשנו ונזדככנו—נתעכב עתה ליד גל האשפה, שנוברים בו בני־האשפה וחניכי־הטומאה הללו? רק רגש אחד יכולים הללו לעורר בלבנו— רגש בוז עמוק הנוקב ויורד עד התהום. ורגש זה צריך להזקיף את קומתנו ולהצית אש בעינינו ולהביא את העוז בלבנו. מה לנו ולאלה? נשטה מעליהם ונעבור, מחרישים וגאים. לא חרפתנו היא זאת, כי אם חרפתם!"...

כך כותב לנו הקורספונדנט מקיוב בשעה שחרב חדה מתעופפת מעל לראשי בני עירו—והטון שבאותו המכתב טון שוקט הוא ושאנן ובטוח ומלא כח ועוז ...

* *

*

וכנגד זה מכתב שני מונח לפני על השלחן, והמכתב הזה שונה מן הראשון תכלית שנוי: כתוב הוא מתוך רוח נמוכה ומתוך רגש מר ומדכא ומרפה את הידים.

המכתב השני הזה בא מביאליסטוק, ועוסק הוא באותו הענין, הידוע עתה לרבים והמפורסם בכל העתונים היהודיים. מעשה באחד מתקיפי העיר ביאליסטוק, ביהודי ששמו יענקיל יאנוביץ. ומעשה בבית־הכנסת הגדול אשר בעיר ביאליסטוק, שאותו יענקיל יאנוביץ היה עושה את מעשיו ומחבל תחבולותיו, עד שנעשה שם גבאי על אפם ועל חמתם של כל באי בית־הכנסת. ושוב מעשה במועצת־העיר, שאותו היהודי יענקיל יאנוביץ היה עושה את מעשיו ומחבל תחבולותיו, עד שנמנה שם ליועץ בין שאר היועצים מטעם האדמיניסטראציה. ושוב מעשה שהיה בימים האחרונים האלה: בעיר ביאליסטוק מתקיימת זה שנים אחדות חברה משותפת לאחריות ממקרי אש, ורוב חברי החברה הזאת ומנהלה יהודים הם. ופנתה החברה הזאת בימים האלה בבקשה אל מועצת העיר ביאליסטוק, שתנתן לה הרשות לעבוד את עבודתה גם בשאר הערים והעירות, הסמוכות לביאליסטוק, ואז יוקל ליושבי הערים הקטנות להבטיח את בתיהם ואת רכושם מפני האש, ולא תהא הצרה גדולה כל־כך בשעת שרפות. ושמעו היועצים, היושבים במועצה, את דבר הבקשה ונתנו את לבם אליה. ושמע גם היועץ היהודי, אותו יענקיל יאנוביץ, וקפץ והשמיע את דעתו בראש: החברה הזאת יהודית היא כולה, וחברי ההנהגה יהודים הם כולם. ועם היהודים—שאלו־נא את פי ואגדכם— עם לא־יצלח הוא. יודע אני את היהודים הללו—אסור לבטוח בהם. אסור להאמין בהם. החשבונות שלהם—אינם חשבונות. הסדרים שלהם—אינם סדרים. וכל מעשיהם — תוהו ובוהו. ומתפלא אנכי על הנוצרים, שפקחים הם: מה ראו שנתנו רשות להיהודים הללו לעשות בחברה, כאדם העושה בתוך שלו?!...

כך דבר היועץ היהודי, אותו יענקיל יאנוביץ, לפני היועצים הנוצרים. והיועצים הנוצרים ישבו והקשיבו לדבריו וצחקו איש בלבו, לאמר: זה עם היהודים ואלו בניו!.. וקמו היועצים הנוצרים ונתנו את הרשיון המבוקש להחברה המבקשת. ויצאה השמועה בעיר ביאליסטוק, לאמר: נבל היהודי יענקיל יאנוביץ את שם ישראל ברבים. וקמה מהומה גדולה בעיר...

„הלא הפגע הרע הזה — כותב אלינו הקורספונדנט שלנו מעיר ביאליסטוק—קשה לנו מכל הפגעים הרעים והנוראים, שקמו לעירנו, המלומדת ביסורים בשנים האחרונות. אז, בימים הרעים ההם, כשהתהוללה הסופה מעל לראשינו וחיינו היו תלואים לנו מנגד, עדיין התנחמנו בלבנו: נחבא כמעט־רגע, עד יעבור זעם. הלא סוף־כל־סוף יעברו ימי הרעה וימים טובים יגיעו. לא אנו הראשונים ולא אנו האחרונים. ואולם עכשיו הרי פשה הנגע הזה בגופנו, והרקבון הזה רק בנננו הוא, ואנו חשים את הביעור בחושינו, והריח הרע עולה אל אפנו— לאן נמלט ולאן מפנינו נסתר? ואיך יכולים אנו עתה להרים ראש נגד בני־הנכר, המביטים עלינו בלעג גלוי: אחינו, עצמנו ובשרנו, נבל אותנו וחלל כבודנו... והאיש הזה הלא עדיין ראש הוא בעדתנו, גבאי בבית־הכנסת הגדול, אף־על־פי שאת כל זה כבש לו בדרכים עקלקלות, למרות רצונם של כל בני העיר. והנה שואל אני את היהודים יושבי ביאליסטוק: האמנם גם עתה לא יהיה די כח ועוז בידי עיר ואם בישראל לנשל מעליה את האבר המדולדל והרקוב הזה ולהשליכו הרחק־הרחק מעל פניה, כנצר נתעב, כדי לבער את הרע מקרבה ולהסיר את החרפה מעל ראשי עדתה? האמנם?"...

אכן, החרפה הזאת חרפתנו היא!

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְהוּדִים וְשִׁלְטוֹן הַמָּמוֹן.

(המשך)

וכמה עלובה היא חקירה מדעית זו, אם מוצא סומברט סמוכים להשערתו במה שצותה התורה על מאזני־צדק, אבני־(משקל) צדק, איפת־צדק והין־צדק. כאלו אין הכפריים, האכרים ובעלי המלאכה נצרכים לכל אלה, אלא רק סוחרים גדולים ומלוים ברבית. גם בימינו אין הרשות מפקחת על מדה ומשקל לנבי סוחרים גדולים

(הללו יודעים להזהר מעצמם), אלא לגבי המסחר הפעוט, מה שהאשה קונה לביתה. ולמה לא צותה התורה על שער הדיסקונט (דבר שנמצא בנימוסי הגויים הקדמונים)? דומה לראיה זו היא גם ראיה אחרת של סומברט. מצות שמיטת הארץ (שנקבעה ונתקיימה רק בזמן בית שני) באה, לפי דעתו, רק מפני טבע היהודים. משתוקקים היו היהודים לחיי הנודד. לעזוב את האדמה, לכל הפחות, למשך שנה תמימה, יען לא היתה חביבה עליהם. טבע הנומדים חזר וניעור בהם. כלום צריכים אנו לטפל ב„חידושים" כאלה? אבל סומברט מקרא מצא ודרש. נאמר בתורה בתור יעוד: „והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה" (דברים כח, י"ג). הילפרכט כתב לו, כי פרשה זו נאמרה בימי בית שני, בזמן מלכות יון, זמן רב אחרי אלכסנדר מוקדון. ההגיון ש„בחידוש" זה הוא באמת מפליא. המקרא אומר: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת לך את מטר השמים... הרי שיעוד זה הוא ברכה לעם עובד אדמה. ולבסוף נאמר: והלוית גוים רבים וגו'. מהיכן יצא לו להילפרכט, כי בהלואות כסף הכתוב מדבר? הלא קרוב יותר להבין, כי הכונה היא להלואה בתבואות הארץ. אלא כיון שעמד סומברט על המליצה „והלוית גוים רבים", מיד ראה בדמיונו את רוטשילד (מדי ידבר סומברט בעשירי ישראל נצבים לנגד עיניו אנשיל רוטשילד ובניו) ועסקיו המרובים, כשהוא „מלוה לגויים רבים". ובהיות שאין יעוד כזה (הלואה לגויים רבים) מכוון לזמן בית ראשון, על כרחך כי נקבעה פרשה זו בימי בית שני. ולא קודם לזמן אלכסנדר מוקדון, כי לפני התקופה ההיא לא היו היהודים נודעים בעולם, יכפרט בעסקי הלואה. בימי מלכי בית תלמי במצרים החלו קצת יהודים לעסוק בחכירת מסים וארנוניות (בית טוביה המוכסן בא"י והאלברכים במצרים). אם כן, ודאי מקרא זה בימים ההם נאמר. אין מן הצורך לברר בארוכה, כי הדברים האלה דברי תמהון הם. פרשה זו נמצאה גם בתורתם של השומרונים. ובתקופה מאוחרת זו כבר נפרדו השומרונים פירוד גמור מן אחיהם בני יהודה. ואם נאמרה פרשה זו בזמן מאוחר כ"כ — איך נשתרבבה לתורת השומרונים? ובכל אופן, אם יובנו דברי מליצה אלו כפשוטם, איך יפרנסו הילפרכט וסומברט את הדברים הנאמרים להלן: „הוא ילוך ואתה לא תלונו?"

כל הבקי אפילו מעט בכתבי הקדש ימצא, — גם בספרים המאוחרים בזמן הבורם — כי רוב הציורים הדבוריים והמשלים לקוחים מחיי אכרים ובעלי־מלאכה ולא מחיי סוחרים ומלוים ברבית. ציורים כאלה ימצאו לרוב בתהלים, בספרי „חכמה", משלי וקהלת. אין מן הצורך למנות את כל המקומות בספרים האלה, שבהם נמצאים ציורים דבוריים ומשלים מחיי השדה. הם נמצאים כמעט בכל פרשה ופרשה. ספר משלי נסדר בלי ספק בימי בית שני. ובשיחות העם אני מוצאים ציורים מחיי השדה *) ואין סתירה לזה ממה שמצאנו לפעמים אזהרה כלפי נושכי נשך וכלפי חנונים רמאים, אשר יש בכיסם אבן ואבן. כלום לא ראינו מימינו אכר עשיר, שיש לו כסף במזומן, המלוה לאכר עני בשעת דחקו ולוקח רבית קצוצה? סומברט עצמו אומר, כי זהו דבר הרגיל בקרב האכרים בכפרים. אלא שלפי דעתו לא הרי הכפרי בגרמניה כהרי הכפרי בארץ־ישראל. זה, האכר הגרמני, לוקח לפעמים רבית, „כי גברה עליו תאות בצעו"; אבל היהודי היה מלוה ברבית „מפני שכן היה מונח בטבעו". כך גוזר הגיונו „המדעי" של סומברט. יודע הוא, כי גם בכפר הגרמני אפשר שימצא חנוני המקטין איפה ומפקיע את השער, אבל אין זה כי אם מקרה בעלמא. משא"כ יהודי חנוני, שהוא עושה כך על פי טבעו.

מצאנו בספר נחמיה מה שאירע בימים ההם, כי היו קצת יהודים מלוים כסף לאחיהם בשעת דחקם, כשהיו צריכים לשלם „מדת המלך", מסים וארנוניות. וכאשר לא השיגה ידם אחרי כן לשלם את חובם, טרפו מהם את שדותיהם וכרמיהם, או גם כבשו את בניהם ובנותיהם לעבדים ושפחות. ותהי צעקת העם גדולה מאד על אחיהם היהודים, ונחמיה בטל את החובות ממש „בחדא מחתא" — בגערה שגער בבעלי־חובות. לסומברט ברור איפוא, כי היהודים עסקו בהלואת־כסף, וכי הם המציאו את העסק הזה. באמת אמרו: הרדיפה אחרי פרדוכסים מבהילים מקלקלת את ההגיון הישר ואת שקול הדעת! היכן נאמר, שהיו בזה עסקי הלואה גדולים? האכרים לוו כסף „למדת המלך", כלומר איזו שקלי כסף, אשר השולחני שבימינו דש אותם בעקביו, אלא שלגבי אכרים עניים היו נחשבים כסכומים עצומים. ולקול גערה אחת „נפלה הבירסה" הירושלמית, והמלוים נערו את חצנם מנשים. הכזה הוא שלטון הממון? וכי כל־כך קלה היא שמיטת חובות בחברה מדינית העומדת על הממון?

ולמה הכנים סומברט את עצמו בפרצה דחוקה זו? מפני כי חס הוא על „שיטתו" והוא נלחם בכל תוקף עם אלו האומרים, שאין כאן טבע הגזע והשפעת הדת, אלא הכל המסבה עושה. ביחוד נשפט הוא בגאוה וגודל לבב עם פרידריך הירץ, שהחליט, כי אין הבדל בגזע בין יהודים ובין שאר העמים, ושכל אותם הדברים המיוחסים לטבע היהודים וגזעם אינם אלא פרי הכרח המסבות. ובהיות כי זוהי הנחתו של סומברט, כי טבע היהודים גורם אהבת הממון, שנאת העבודה המיגעת את הגוף והרדיפה אחרי עבודה קלה והספי־קולציה (בין ספיקולציה עיונית ובין ספיקולציה מסחרית). אנוס הוא לעקם את ההגיון ולהכריח את העובדות, כי יסכימו לשיטתו. בעלי ספיקולציה היו היהודים מעולם, וטבעם זה עמד בהם עד היום הזה. בכח טבעם ומזגם היו לשליטי הממון, ועל ידיו — לשליטי העולם. לא אנס איש אותם, כי יעסקו במסחר ובהלואה אלא טבעם אנסם לכך. עוד טרם חלו בהם ידי אדם, גזרות והגבלות בארצות הגולה, כבר היו לסוחרים ומלוים ברבית.

„החזירות נמצאת בגזעם", אמרו האנטישמים מסוג ידוע, אשר לא ישאו גם את פני היהודים המומרים ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות. זוהי גם שיטתו של סומברט; את המומרים

---

*) במשלי אנו מוצאים את הציור הנחמד של „אשת חיל", הצופיה בחריצות הליכות ביתה. כמעט שאין בשום ספרות דוגמת הציור המלבב הזה, ואין ספק, כי לקוח הוא מן המציאות, אלא כי קשטו הפייטן ועשהו לאידיאל לוקח־לב. „בעלת־בית" זו היא כפרית עשירה עושה בחפץ כפיה. היא משגיחה על ביתה ועל נחלתה ועוסקת גם ב„אינדוסטריה ביתית". בכסף, אשר יתן לה „הכנעני", הרוכל, שהיה נוהג לחזור בכפרים ולקנות מן הכפריות החרוצות פרי עבודתן, היא לוקחת שדה, אשר „זממה" ונתאוית לו, או כי תטע את כרמה ותשבחו, והיא גם רחמנית ונותנת בעין יפה לדל ואת ביתה תקשט במרבדים ותכין לעצמה מלבושים יפים, כדרך הכפריות העשירות. הכזה יהיה תאור חייו של סוחר גדול, העוסק בהלואה ברבית? הציור הזה הוא מתקופה מאוחרת, והאקרוסטיכון של א"ב יוכיח. אמנם מצאנו במשלי גם ציור של אשה „נכריה", אשר תשת בחלקות לנער חסר־לב ותאמר לו: „כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק. צרור הכסף לקח בידו"... זהו ציור מחיי סוחר בעיר גדולה. אבל אין הכרח להחליט, כי הסוחר הזה יהודי היה. בירושלים גרו בזמן בית שני סוחרים כנענים ומצרים. הפייטן מזהיר תמיד את בני הנעורים על הנכריות. אשה זונה ונכריה — אלו דם שמות נרדפים. ונראה, כי את „הקולטורה" הזאת הביאו לא"י מן החוץ, מסוריה וממצרים.

הוא מצרף אל היהודים. ומה בינו ובין האנטישמים, שהוא מעיד על עצמו תדיר שאינו כמותם? הוא מקדים מעט את ראשיתה של „החזירות" הזאת. הן כבר היו אנטישמים, אשר חטטו בחיי אבות האומה הישראלית ומצאו בהם „ראשית חטאת" לבית ישראל. וסומברט מקדים עוד את „הראשית" הזאת, הוא מקדימה לתקופה שלפני ההסטוריה. מיום שדרכה כף רגלה של האומה הישראלית על אדמת ההסטוריה האנושית, הרי היא נצבת לפנינו בכל סגולותיה הנפשיות. הרי הכל „מונח בדמה". בני מדבר אלו הלכו תמיד מגוי אל גוי רק לינק שפע עמים, לקחת את כספם וזהבם. באיזה אמצעים השתמשו לכך? הלא זהו אמנם דרך העם הזה מאז מעולם, שאיננו מתעקש להשתמש דוקא באמצעי אחד. רך כקנה הוא היהודי, אומר סומברט (והוא מביא את דברי האגדה הידועים: „לעולם יהא אדם רך כקנה וגו'"), נענה בראשו לכל גל וגל, כדי שלא יהיו הגלים שוטפים אותו; הוא מתדפק בגוניו ומתאים את צורתו החיצונית אל תנאי קיומו. אבל יחד עם זה הוא גם עם קשה־עורף ממש כאשר נאמר עליו בכתבי הקדש וכמו שצייר אותו טציטוס (אין בר־סמכא כטציטוס, שהלל כ"כ את הגזע הגרמני), שעומד הוא על דעתו ומגיע למטרתו (כי יהפך לו חיל העמים).

כשהיו בני ישראל במצרים אי־אפשר היה להם להלוות „לבעלים" ולקחת מהם על ידי זה את רכושם. מה עשו? נעשו לפי שעה לוים „וינצלו את מצרים"... ולאחר שכתב סומברט את הדברים האלה, הוא חוזר ושופך את „זעמו" על צ׳מברלין, נביא האנטישמות הגזעית, ועל כל המנבלים את פיהם בדברי עזות ונבלה כלפי היהודים והיהדות...

מה שהיה מונח כבר בטבע העם העברי, מיום היותו לגוי, התפתח בו במדה שאין למעלה הימנה משעה שפגה והלך לו מארצו וישב בין הגויים. במה הצליחו היהודים לברוא עולם איקונומי חדש? ב מ ו ס ר ם. מה שלא יכול שום עם זולתו לעשות, מפני רגש הבושה ומפני מדת הצדק—יכול לעשות היהודי. מוסרו הצבורי של היהודי היה קלוש מאד, ובפרט לגבי הגויים. „טעית גוי מותרת"—תורה זו לקח היהודי עמו בהלכו בגולה (מדעת עצמו; לא הכריח אותו שום איש לזה!) ועל פיה היה חי. וסומברט מביא את דברי כל הכותבים שטנה על היהודים ומגנים את מוסרם ביחסם אל העמים. עוד בימים הראשונים היו העמים קובלים על היהודים ושונאים אותם. בימי הבינים וגם אחרי כן עד קרוב לימינו יש להם ל„בעלים" רק טענה אחת בפיהם: האנשים האלה עושים במרמה; מפקיעים את השער או מורידים את השער לפי צרכם; מוכרים סחורה ישנה או בלה; מקטינים את המדה ואת המשקל וכו' וכו'. היהודים המציאו בזה שיטה שלמה. העמים היו נוהגים במוסרם המסחרי, שיהא מחיר הסחורה מתאים לערכה הפנימי, היה להם מושג של „מחיר צודק". אבל היהודים אינם כן. הם קבעו את השיטה של „כל דאלים גבר" בעולם המסחר. כלומר: כל החריף יותר ברמאות—מצליח יותר, אנו מוכרים סחורה זלה ובלה במחיר נמוך. כמובן אין ממש בסחורה זו, וכל הקונה אותה יתחרט. אבל אני מושכים על ידי זה את הקונים אלינו. כל אדם עיניו בראשו ויראה מה הוא קונה. לסוחר גרמני או אנגלי אי אפשר היה בכך. מדת צדקו מנעתו מלרמות ומללסטם את הבריות. ואולם להיהודים היה מושג אחר לגמרי ע"ד הרמאות ומכל־שכן על דבר הגזלה. כלום גוזלים אנו? פקחו את עיניכם וראו, במה אתם בוחרים. והעיקר—„טעית גוי מותרת". מעולם לא הרגיש היהודי מוסר־כליות על מעשיו, שיש בהם הרבן לחברה המדינית, שהרי לא את עולמו הוא, את החברה המדינית שלו; הוא הורס. גר וזר היה תמיד בכל מקום.

התאוה לממון גברה כל כך בלב היהודי, מוסיף סומברט; עד כי גם הדבר הקדוש והחביב ביותר היו לו לחשבון של כסף; בבית הכנסת שלו מוכרים את „הכבודים" בכסף, מוכרים לכל־המרבה במחירם. בנים ובנות כי יולדו לו ועשה בהם חשבון של כסף. כמה י כ נ י ס ו בניו נדוניא בנשואיהם, וכמה (עליו ל ה ו צ י א בנשואי בנותיו לתתן לאיש. וסומברט מביא ראיה מספורי מרת גליקל מהמלן, כי נפסק מו"מ של שדוך, יען לא „נשתוו" שני הצדדים. אין היהודי מרגיש את המסתורין העמוקים של הזווג.

ומה היתה הדת הישראלית בכלל? לפי דברת סומברט — רק משא ומתן משני הצדדים. האלהים הבטיח לעמו ע ו ש ר ח מ ר י וכבוד, אם יקיים את תורתו. היהודים נזהרים בקיום המצוות. ב ד ב ר הזה הם עושים באמונה ואינם מרמים את יוצרם במדה ובמשקל, מפני כי יודעים הם, שיש עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשי בני אדם בספר נכתבים (סומברט מביא דברי המאמר הזה, שהוא מבינו באופן גס). היחס בין האדם ואלהיו הוא יחס של חנוני. הפנקס פתוח, עשה אדם מצוה, רושמים לו זו ל ז כ ו ת; עשה עברה, רושמים לו אותה ל ח ו ב ה. ולבסוף נעשה חשבון: מצוה נגד עברה או עברה נגד מצוה. אלא שמשום שאין אדם יודע מתן שכרן של מצות. לפיכך עליו להזהר במצוות קלות כבחמורות. הוא איננו יודע, מה יכריע את הכף לצד הונו. מחשבה טהורה, עבודה שבלב, מוסר נפשי — זוהי רק הזיה תפלה, שאינה שוה כלום, מפני שאין מתן שכרה בצדה. יחס היהודי לאלהיו הוא יחס של דעה צלולה, של חשבון ברור. יודע הוא היהודי מה חובתו. והוא עושה אותה בשלמות. אבל מעולם לא השקיע יהודי את עצמו בהזיה דתית, לבקש את האלהים, כמו שאנו מוצאים, למשל, ב י ע ק ב ב י ה ם — זה הסנדלר מגרליץ, שהיה מבקש את ה' בשעה שישב על סדנו.

ז ה ו מה שיודע סומברט מן הספרות הדתית של ישראל. יש לו אמנם בקיאות מרובה בספרות הישראלית—אבל הוא מנקר באשפה. פילון לא היה ולא נברא בשבילו, מפני שהוא איננו צריך לאותו הפילוסוף היהודי, שהיה תמיד צמא לדבר אלהים, שתמיד הגה בקדושת האלהים. לו לא שקד סומברט על ספרי פרומר, אלא קרא, למשל, בספרו של מיכאל זקש „הפיוט הדתי של היהודים באספמיה" היה יודע, מי ומה היה שלמה בן גבירול, שאמנם לא היה רצען הכפוף על סדנו, כי אם פילוסוף ופייטן כביר, שהשקיע לא רק את עצמו כי אם את כל ההויה, את כל העולם ומלואו, ביסוד הנצחי. גם יהודה הלוי איננו כלום לגבי יעקב ביהם, לפי בקיאותו של סומברט בספרות הדתית של ישראל. היהודי מסוגל לפי סברתו רק לפילוסיפיה של מושגים עיוניים המיוסדים על הממשות. משה בן מימון היה פילוסוף יהודי חריף ובעל שקול הדעת, כמהו היה גם מנדלסון, וכן גם ז י מ ל בדורנו. אפשר גם שפינוזה? לא! סומברט סובר, כי אין אנשים כאלה, יחידים בעמם, שייכים לעמם. הם קובעים מין בפני עצמם, ראה סומברט, כי שפינוזה יקלקל את חשבונו, ומיד סלקו לאחוריו.

(עוד יבוא)

ח"י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

ש כ נ א שטיין. גַּנְהָנוּ. מְכִינָה פְּרֶבֶּלִית לבתי־ספר עברים. — ספר המורה. הוראת הדבור העברי, הכתיבה וראשית הקריאה, על פי משחקים, גימנסתיקה, שרטוט, תוי־זמרה, שיחות, שירים וספורים. עם תמונות וציורים. — הוצאת „תושיה". ורשה, תרע"א.

יש חושבים, שאין לך מלאכה נקיה וקלה כחקוי מעשה אחרים. „כזה ראה וקדש"—והסל. אבל באמת לא כן הוא הדבר. לפעמים קשה הוא החקוי עד מאד ודורש הוא אומנות מיוחדה. ומלבד זאת, גדולה היא האחריות. אם עלתה המלאכה בידך—מוטב, ואם לאו—הרי רעה כפולה: מלאכה מקולקלה כשהיא לעצמה ומושג מזויף על דבר המקור, שנמצא מתחלל ע"י החקוי הגרוע...

ראיה לדבר—הספר המונח עתה לפני. אומות העולם יש להם „גני־ילדים", כותב מר שכנא שטיין, לפיכך נחוץ שיהיו גם לנו „מעין גנים" כאלה, ועל כן נסה לעשות כמתכונתם וטרח לחבר „מכינה" מיוחדה, כדי „להפוך את בית־הספר העברי לתיאטרון קטן", דוגמת המעשה שעשה אותו הגרמני המפורסם פרידריך פרבל. אלא—שהחקוי לא עלה יפה, והספר „גנהנו" עושה רושם מוזר. חלק הגון ממנו (כמעט שלישיתו) הוא „מבוא" ארוך, בן שמונה פרקים, המוקדש לבאור השטה הפרבלית ולתאור תכניתו של הספר עצמו. בפרק הראשון מביא המחבר „דעות חכמים", קדמונים ואחרונים, על משחקי־ילדים, ומוסר מודעה, שאפילו „יוליוס־קיסר ואקטאביאנוס־אוגוסטוס היו משתעשעים בענג מיוחד במשחק הכדרת". המאמר על פרבל, שיש בו ספור קורות ימי חייו של הפדגוג הזה, לא חסר בו כלום אלא העיקר — מושג בהיר ונכון על דבר טיבו ומהותו של ב י ת ־ ה ח נ ו ך אשר לפרבל. עפ"י המאמר שלפנינו אמנם יודעים אנחנו, שאותו מוסד קנה לו שם תהלה ונהרס, מפני שיצא עליו חשד, כי מסוכן הוא להממשלה, אבל אין אנו יודעים, ב ש ב י ל מ ה זכה לתהלה ו ב מ ה חשדוהו. גם שאר פרקי ה„מבוא", המדברים בשטת פרבל, לא נערכו כראוי: מתוך הפרזות והכללים והשמטות המרובים, שנקבצו ובאו פה, קשה לעמוד על תמציתה של השיטה הפרבלית, בעוד ששיטה זו פשוטה היא בעצם, ואפשר לבארה בקצור באור מספיק, מבלי „להאריך בדרוש" ולבלבל את הקורא התם. ומה שנפלא ביותר הוא, שמחברנו טרח כולי האי רק כדי לבוא לידי מסקנא, שבמצבנו של עכשיו בגלות א י ־ א פ ש ר לנו כלל לעשות כמעשי אומות העולם, שאצלן ה ד ב ו ר ה ב י ת י קודם ל„גני־ילדים", ו„הגנים" אינם באים כל עיקרם אלא לשם ההתפתחות הכללית של הילדים, מה שאינה כן „מכינה" זו, שהיא משמשת רק „אמצעי ללמוד הדבור העברי", והשאר טפל להמטרה הזאת. אם כן, מה נשאר לו למחברנו מן השיטה הפרבלית, שהוא מרבה לדבר בשבחה ומקדיש לשבחים אלו עשרים עמוד?

תשובה על פליאה זו אנו מוצאים בפנים ה„מכינה", המלאה ערבוביה משונה של שיטת פרבל וסתם בטלנות. או, אם נשתמש בלשון המחבר,—„אידיאות והמצאות טובות", שאסף ולקט מר שכנא שטיין בכבודו ובעצמו. ה„אידיאה" הראשית, שעליה נוסדה ה„מכינה" היא שירה וזמרה, ודוקא בלוית כלי־נגינה, כי כלה ונחרצה היא מאת המחבר, שבלי מוסיקה עבודת המורה פסולה". ועל השירה והזמרה נוספו מחולות, גימנסתיקה, ספורים ושיחות *), „ובזכות זה עתיד בית־הספר להעשות מדינה עברית", מדינה שמדברים בה רק עברית... הא כיצד? הדבר פשוט: בשעורים הראשונים יוצא המורה במחולות עם הילדים והילדות, כשהוא שר שירים ומפקד על הרקודים, והמנגן מנגן. באותה שעה קורא הוא בקול מלים בלשון זכר ובלשון נקבה בבת־אחת. „ואין לחשוש", שמא יתבלבלו ע"י כך הרקדנים הקטנים. מדוע אין לחשוש — זהו סודו של המחבר. ומה שהילדים (פעוטות מבני חמש ומעלה) אינם מבינים את פירוש המלות של השירים — גם לזה אין לחשוש כלל, כי „את העיקר יבינו מתוך התנועות הדיקלמציוניות שיעשו המורים". ועל כן מזומנה להם לתינוקות אלו תיכף בשעור הרביעי, שיחה „ע"ד עופות, בעלי־חיים ביתיים וחיות־יער", ובשעור החמישי — „מארש" עם שיחה ע"ד חילים ומעשיה „בקוזק" מזוין הרב. ומעבר לדפים אחדים — שיחה המתחילה ב„הכל אומרין שירה לפני הקב"ה" וספור המבאר, „מהיכן נבראת האורה", ואחר־כך — שוב שיחות ע"ד אכרים, גננים, הולעים, רמשים, חיות וכו', ושוב ספורים ע"ד „כסא־הכבוד" וסדרי הממלכה של הדבורים (!) ודרוש ארוך על „ארץ ישראל, החורבן וביאת המשיח", שמסופר בו, כי מלפנים היו לאבותינו פרות גדולות, ואחר כך הלכו בני ישראל בגלות, ולעתיד לבוא תהיה סעודה גדולה בגן־עדן. ועוד שיחות וספורים כאלה וכאלה ב ע ב ר י ת, המתאימים, כביכול, לבינתם של ילדים בני חמש, שאינם יודעים עוד את פירוש המלות **)...

האין זו באמת „אידיאה והמצאה טובה"? אמנם יש כאן חשש קטן: שמא יתבלבלו ע"י „אידיאה והמצאה טובה" זו המחות הרופפים של אזרחי „המדינה העברית" ויבואו לידי שעמום ע"י שיחות וספורים אלה, שהלואי ויבינום לאחר עשר שנים. אבל מה בכך? המחבר אינו משגיח בחששות פעוטים כאלה...

נשאר לנו עוד להעיר, שממקצוע ה צ י ו ר, שהוא תופס באמת מקום גדול בחנוך ***), יש בכל הספר רק א ר ב ע תבניות (ב ש נ י מקומות), וארבעתן אינן שוות כלום. הרי שעיקר זה חסר בספר לגמרי, אף־על־פי שב„מבוא" מיחס לו המחבר עצמו תפקיד נכבד מאד: „להכיר ע"פ יצירותיהם העצמיות של הילדים, איזו נטיה טבעית יש לכל אחד מהם" (מלתא זוטרתא!). ובכלל מרבה מר שטיין ב„מבוא" שיחה על תועלתה של ה„עבודה העצמית", ובגוף הספר אין אנו מוצאים אותה ה„עבודה העצמית". פעם א ח ת, בשעור הראשון, הוא מקדיש לה שורות אחדות, ומכאן ואילך הוא מסתפק כפעם בפעם בהערות מחכימות עפ"י נוסח אחד: „עבודה עצמית כנ"ל".

בספר המונח לפנינו יש עוד „מחברת־נוספת" להוראת ראשית הקריאה „עפ"י השיטה הגיניטית, אנליזה וסינתיזה". שיטת הקריאה הנומינאלית, ע"י תמונות, אינה מניחה את דעתו של מר שטיין, והוא נותן את משפט הבכורה לשיטת הגיניטית. ודאי אין לשלול ממנו את זכות הבחירה. אבל דא עקא, שגם פה איננו הולך בדרך פשוטה ואי אפשר לו בלי „אידיאות והמצאות טובות". את התמונות הוא מחליף בספורים, שמטרתם לשמש מעין מַעֲבָר מן

---

*) המחבר אינו מביא בספרו את גוף השיחות אלא רק מציין את תכנן.

**) צריך להודות, שהשירים של הספר, אף כי יש גם בהם חסרונות, בכלל טובים הם יותר מן הספורים. והמנגינות של השירים נערכו ע"י מ. קנטור־קרויץ בטוב־טעם.

***) בכונה מטעים אנכי את המלה „ציור", כדי להבדיל בינו ובין ה ש ר ט ו ט המיכני ע"י עשית קוים ברבועים קבועים.

האותיות להמלים. וכשמגיע הילד, למשל, לחבור האותיות א ב ג ד למלים: „אַבָּא, בֶּגֶד, גָּד", צריך המורה לספר לו מקודם מעשה ע"ד ילד גָּד, שאביו נסע לאמריקה, והוא כתב לו מכתב שישלח לו בגד וחתם את שמו גָּד, ובפעם אחרת—מעשה ע"ד הים והמים והדגים וכו'. ואם תאמר: מהיכן יבין התלמיד מה המורה סח? ויש לומר: הנה כבר נתבאר, שהבנה זו נקנית ע"י „התנועות הדיקלמציוניות של המורה".—ואולם, ע"ד „המחברת הנוספת" של ה„מכינה" אין להאריך, כי לפי דברי המחבר היא באה בעצם רק ל„שם פשרה" עם רוב ההורים החפצים, שהקריאה תתחיל תיכף ב„זמן" הראשון, ומר שטיין מבטיח להוציא ספר מיוחד ללמוד הקריאה ע"פ השיטה הגיניטית וכו' עם „כתיבה קליגראפית סיסתימאטית פשוטה ופאנטאסטית"...

על שער „גנתנו" כתוב: „עם תמונות וציורים". אבל בפנים הספר אין תמונות ואין ציורים (אם לא נחשיב לתמונות וציורים את שרטוטי הקוים, המכינים את הילד לכתיבת אותיות, ואת הצורות המטושטשות של הגימנסטקה). חצוניותו של הספר איננה יפה ביותר, ההדפסה גרועה, ומחירו—רובל שלם...

ב. הײלפרין.

הַוְּעִידָה שֶׁל „מְפִיצֵי הַשְׂכָּלָה" בְּפֶּטֶרְבּוּרְג.

(המשך.)

ב.

ע"ד „הטפוס הנורמלי של בית־ספר עברי" הרצה הד"ר איגר.

תוכן ההרצאה הוא: אף אחד מבתי־ספרנו הקיימים לא יוכל להחשב לטפוס נורמלי. החדר הישן מגרעותיו ידועות: הוא אנטי־פדגוגי, אנטי־הגייני, אינו מתאים לדרישות העת. במשך מאות שנים מלא אמנם את משלחתו ההיסטורית. אבל עתה כבר עבר זמנו, והוא הולך ועובר מן העולם, אף כי עוד רב הוא מספר הילדים העברים הלומדים בחדרים. החדר המתוקן, שירש, או ביתר דיוק, שחפץ לירש את מקומו של החדר הישן, אמנם השתדל לתקן הרבה מה שקלקל החדר הישן, ובמדה ידועה הצליח חפצו זה בידו; אך להיות לבית־ספר עממי לא זכה מפני סבות שונות, פנימיות וחיצוניות, כגון: מעוט המורים הראוים לאותה איצטלא, אי־הדתיות של המורים, חסרון הלמודים הכלליים בחדר המתוקן וכיוצא בהם. „תלמוד־התורה" מן הנוסח הישן אין בו ובין החדר הישן ולא כלום, אלא שגרוע הוא מן החדר. תלמוד־התורה החדש הלך בדרך החדרים המתוקנים, ועפ"י הפרוגרמת יש בו מקום גם ללמודים הכללים. בכל־זאת לא הצליח גם הוא מפני חסרון מורים הגונים לעברית, מפני מעוט שנות הלמוד, כי רק שלש־ארבע שנים לומד הילד בתלמוד־התורה, מפני שאל תלמוד־התורה מקבלים ילדים לא פחותים מבני שמונה שנים, ובני עמנו נהגו להכניס את ילדיהם אל החדרים בהיותם בני חמש, ומפני שהמורים של הלמודים הכלליים מתיחסים שלא כהוגן אל הלמודים העבריים. בתי הספר מטעם הממשלה שיש לנו ודאי אינם רצויים כלל, מפני שאין בהם כל זכר ללמודים עבריים. — רע עוד מזה הוא מצב חנוכן של הבנות. רובן אינן לומדות כלל בבתי־ספר. האבות יוצאים ידי חובתם ב„שרייבערס" וב„רביצינס". ואלה הילדות המאושרות המעטות, הלומדות בבתי ספר, אינן מקבלות שם כל חנוך לאומי ואין להן כל ידיעה בעברית, ובצאתן מביה"ס עמי־הארצות גמורות הן לגבי העברית.

ולפיכך בא המרצה לידי מסקנא, כי זהו טפוסו של בית־ספר־עברי נורמלי הרצוי לנו: א) בית־ספר שיש בו גם למורים עבריים וגם למורים כלליים. ב) אל ביה"ס נכנסים ילדים בני שש; משך זמן הלמוד היסודי— חמש שנים ושנה אחת, ששית, לשכלול; שעות הלמוד — עד ארוחת הצהרים ואחריה; השנה הראשונה מוקדשת כולה ללמוד השפה העברית; שיחות של התפתחות כללית בז'רגון; ערך מחצית כל שעות הלמוד עולות ללמודים העברים; בלמודים העברים נכללים, מלבד השפה העברית, תנ"ך; היסטוריה וספרות עפ"י דוגמאות, גם התפלות, באור המנהגים וידיעת יסודי הדת; למוד הקריאה והכתיבה בז'רגון וקריאת דוגמאות ספרותיות. ג) רצוי, כי בית־הספר יהיה משותף לילדים ולילדות, ובאופן כזה תפתר שאלת החנוך הלאומי של בנותינו. ד) צריך שיושם לב ביחוד אל המצב ההיגייני של בית־הספר ואל ההתפתחות הגופנית של התלמידים. ה) הלמוד בביה"ס צריך להיות בשכר. לאלה, שאין ידם משגת לשלם שכר למוד, דואגים מוסדות המיוחדים לכך.

חברת „מפיצי השכלה" צריכה ליסד בתי־ספר כאלה לדוגמה, למען חבב את הטפוס הזה על העם.

הטפוס האוניטרי של ביה"ס רצוי הוא מפני טעמים איקונומיים, כי להחזקת בי"ס אחד דרושים סכומים פחותים מלהחזקת שני בתי־ספר— ללמודים עבריים לחוד וללמודים כלליים לחוד, מפני טעמים פדגוגים, כי אין לך מכשול יותר גדול בביה"ס מתשטה הדואליסטית, הקורעת את נפש הילד לחצאים, ומפני טעמים לאומיים, כי את ביה"ס האוניטרי אפשר ליסד על יסודות לאומיים נכונים ואמתים ביותר. וכמעט מפני כל הטעמים האלה צריך להסכים גם לביה"ס המשותף לילדים ולילדות כאחד: חנוכה הלאומי של אם המשפחה צריך להיות דומה לחנוכה של אבי המשפחה.

הרצאה זו עוררה ויכוחים נלהבים, ביחוד לרגלי למודי הדת והשפה העברית. המתנגדים טענו, כי אין מקום ללמודי הדת בביה"ס, מפני שתי סבות: האחת—הדת היא דבר שבלב, ענינו של הפרט, ואין בה"ס של העת החדשה, הפרוגרסיבי, יכול לעסוק בענינים כאלה, בשעה שיש לפניו מטרות כלליות—אנושיות. והשנית—מי יורה את למודי הדת בביה"ס? כל מורינו החדשים חפשים הם בעניני הדת, ואין הם יכולים למסור לתלמידיהם אמונה ורגש, החסרים להם לעצמם. המורים הללו לא יאותו לעסוק בלמוד הזה, הזר לרוחם. נשארו איפוא המלמדים הישנים. אבל אם נכניסם אל בית־ספרנו החדש—מה הועילו אז חכמים בתקנתם? ועוד זאת: האורתודוכסים לא ישלחו את ילדיהם לביה"ס הזה, משום שלמודי הדת הנלמדים בו לא יניחו את דעתם, וגם החפשים בדעות לא ישלחו אליו את ילדיהם אליו, משום—שלמודי הדת הנלמדים בו לא יניחו את דעתם.

לעומת זה טענו המצדדים בזכות למודי הדת, כי אמנם אפשר להסכים לדעת הפרוגרסיבים, הרוצים לגרש את למודי הדת מביה"ס, אבל במה דברים אמורים? בדת שלטת, הנשענת על כח הממשלה, הרוצה להשרות בקרב החניכים, גם בביה"ס וגם מחוצה לה, רוח המתנגדת לרוח ההורים, אבל לא בדת ישראל, שאינה דת שלטת ואין כח השלטון תומך בה. ובנוגע לעיקר הפדגוגי, הנה הוא מתנגד רק ללמודי הדת הדוגמטית. אבל דת ישראל איננה דוגמטית, אלא השקפת־עולם ידועה, ולכן אין לדבר ע"ד „דת משה", כ"א על „חוקי משה", הנובעים מתוך השקפת־עולם זו. דתנו ולאומיותנו קשורות זו בזו כל־כך, עד שקשה להבדיל ביניהן ולאמר: עד כאן דת, מכאן ואילך לאומיות. מה נעשה, למשל, לחגינו וליתר מנהגינו הלאומיים, שקבלו צורה דתית והכו שורש עמוק בחיינו? ובכלל אין לדבר אצלנו ע"ד „גרוש הדת", כי השפעת הדת על רוב העם גדולה עדיין מאד, ולבי"ס, שאין בו כל לחלוחית של דת, לא ישלח העם את ילדיו.

אך ביותר גדלה המחלוקת בנוגע לשפה העברית, ולא רק בנוגע ללמוד השפה בלבד. מתנגדי העברית הגידו הפעם את כל אשר עם לבבם, לא כחדו דבר. הפעם היתה מלחמתם ערוכה נגד הלמודים העבריים בכללם, או נגד ה„ביבליה" בלשונם. וכל כונתם היתה רק להשריש את הז'רגון בבית־הספר העברי. בדקו ומצאו, כי הפרוגרמה של ביה"ס העברי גדולה וקשה היא יותר מדי, וצריך להקל מעליה את המשא הכבד. אבל מה יחסירו ממנה? הלמודים הכלליים נצרכים לשם „ראזוויטיע", השפה הרוסית נצרכה מפני תנאים איקונומיים. הז'רגון עם ה„ליטעראטורא" הז'רגונית נצרכים לשם „קולטורא" יהודית. ובכן, יוטלו אל הים השפה העברית, הלמודים העבריים בכלל וה„ביבליה" בפרט. דברים אלו אין להם כל יחס אל ביה"ס העברי, ובכן

יהיו הם ל„כפרה" — ימחקו מן הפרוגרמה. מצריצי הז'רגון, שהיו בועידה קודמת, הודו לכל הפחות בתנ"ך ובמקצת גם בעברית. הז'רגוניסטים דהשתא כפרו בכל, זהו צעד גדול „קדימה" במשך שנה. ומי יודע את המקום, אשר שם יעמדו המתקדמים הללו בשנה הבאה?

טפוסית היא הרזולוציה, שהוגשה על ידי ראש המדברים של הז'רגוניסטים. הריזולוציה הזאת אמנם לא נתקבלה, והועידה החליטה לבלי להכניסת אפילו להפרוטוקול של הישיבה, אך ראויה היא שתשאר זכרון לדורות ככתבה וכלשונה, לאמר: „להוציא מן הפרוגרמה את כל מה שנושא עליו חותם [דתי. בביה"ס ילכדו: ז'רגון, רוסית (פולנית, במקומות שיש בה צורך), מתמטיקה, גיאוגרפיה, היסטוריה עברית וכללית, תולדות הטבע, זמרה, ציור והתעמלות. כל הלמודים, מלבד השפה הרוסית, הנלמדת ברוסית, נלמדים בז'רגון בהתאמה אל הקולטורה של העם". ועוד דורשת הרזולוציה הזאת מאת „מפיצי השכלה": „להוציא ספרי למוד לכל הלמודים בז'רגון ולהכין מורים לביה"ס הנורמלי ברוח ההצעה האמורה". הנה כן באותו העולם „הטוב והיפה", העתיד להבנות כחסדם של בוגים חרוצים אלה, אין פלום, חוץ—מרוסית (ובשעת הצורך — פולנית) וזרגון. ויפה העיר מר ש. גינזבורג, מי שהיה מיסד ה„פריינד" ועורכו, שלפי הצעה זו אין מנין עולמנו העברי מתחיל אלא מספטמבר לשנת 1897. „כמובן הלאומי יתנו לנו „הקלסיקים הז'רגונים" יותר מאשר יש בכח התנ"ך לתת לנו. את הדברים האלה אמר (בשעת הוכוחים ע"ד בתי הספר לבנות) מורה ל ע ב ר י ת! הז'רגון הוא גם ההריס האחד בפני פורענות השכד. ואולם צריך להודות, כי לא לכל החבריא הזאת היתה דעה אחת בנידן הרזולוציה האמורה. נמצאו גם „מקילים", שהתירו ללמוד בביה"ס את ה„ביבליה" בזרגון. כמובן לא בתרגום מעברית לז'רגון בשעת הלמוד, אלא בתרגום ז'רגוני שנתקן מתחלה לכך... ומי יודע, אפשר ש„הבוגדים" הללו הוצאו אח"כ מן החבריא בעל כרחם על חטא שחטאו והלכו לקנוסה. כל אלה הם תמצית הדרשות הנלהבות, שדרשו בעלי „השפה היפה, השרידה היחידה" החרשת, שיש לנו. פה הוברר הדבר, כי המלחמה התלקחה לא בין בעלי שתי השפות, כ"א בין שני מחנות בעלי מבטים מיוחדים על חיינו ועל קיומנו הלאומי. אלה, והם המעט לע"ע, מוחקים את הכל מזכרונם ו„אין לנו חלק בעבר" כתבו על דגלם, והאחרים הם עברים מכף רגלם ועד קדקדם.

שני ימים נמשכו הוכוחים ולבסוף הוחלטו ההחלטות האלה:

א) הועידה מוצאת, כי השאלות, שבהן נגע המרצה, סבוכות הן וקשה לפותרן, ולפיכך הוחלט לבלי לקבל כל החלטות בנידן זה.

ב) במקומות, שהז'רגון הוא שם השפה המדוברת בפי ההמון, צריך להכניסו אל ביה"ס בתור למוד בפני עצמו ובתור ישפת הלמוד, אלא שאין הועידה קובעת את כמות הזמן הניתן ללמוד זה.

ג) התנ"ך והשפה העברית למורי חובה הם בביה"ס העברי.

ד) הועידה אינה מחליטה שום החלטה ע"ד למוד התפלות, והיא מוסרת את השאלה הזאת לרשות אנשי המקום.

ה) התנ"ך נלמד בביה"ס במקורו העברי.

ו) היסטוריה עברית עד התקופה האחרונה הוא למוד של חובה.

ז) חברת „מפיצי השכלה" צריכה להכין פרוגרמות של הלמודים העברים.

ח) שנת הכניסה אל ביה"ס היא הששית.

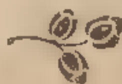
ט) הטפוס הנורמלי של ביה"ס הוא של שש שנות למוד.

י) הלמוד הוא בשכר. לאלה, שאין ידם משגת לשלם שכר-למוד דואגים מוסדות המיוחדים לכך.

יא) הועידה מבעת את רצונה, כי הועד יכין לועידה הבאה חומר ע"ד שאלת החדרים.

פתרון השאלה ע"ד ביה"ס המשותף לילדים וילדות ג"כ תלוי בדעת אנשי המקום.

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מִגַּלִיצְיָה.

XII.

כמה שבועות מפרידים עוד בינינו ובין הבחירות אל הפרלמנט, ומלחמת הבחירות עוד טרם התחילה בכל תקפה. אבל „רית הבחירות", אם אפשר לומר כך, ממלא את מדינתנו מקצה ועד קצה. ביחוד רבה התכונה במחנה ישראל. היהודים, שנפקחו עיניהם בשנים האחרונות ושסגלו לעצמם במלחמת הבחירות של שנת 1907 הבחנה פוליטית, יודעים ומכירים עכשיו, מהו ערכו של הפרלמנט להם. הם נוכחו, כי במת הפרלמנט היא להם ה י ח י ד ה, שמעליה אפשר להכריז ולהודיע על העול ועוות-הדין, הנעשים להיהודים בכל מקום ובכל שעה, ושבמקום הזה אפשר גם לדרוש משפט היהודים ולדגן על זכיותיהם. אין, איפוא, כל פלא, שהיהודים שמו לב לכל עניני הפרלמנט וגורלו, ותיכף לאחר שנפטר הפרלמנט הזה התחילו דנים בבחירות העתידות ותוצאותיהן.

במשך ארבע השנים האחרונות נשתנה הרבה המצב של הפוליטיקה הכללית בגליציה והרבה נשתנה גם היחס להיהודים. לרגלי תוצאות הבחירות בשנת 1907 וכצב הענינים שלאחר הבחירות עלה בידי מפלגת ה„דמוקרטיה הלאומית" להדף את השליאכטה והפולנים הקונסרבטיבים ממעמדם ולתפוש את הנהגת דפוליטיקה הגליצאית בידה. השנוי הזה השפיע גם על יחס הפולנים אל היהודים במדינה. ידוע, שמפלגת ה„דמוקרטית הלאומית" בפולין הרוסית וכמו"כ בגליציה מתיחסת ליהודים באיבת גלויה ואינה מבדילה לטוב גם את היהודים-הפולנים, שאינם חוגים על ד גלה. והמפלגה הזאת האצולה הרבה מרוחה גם על שאר המפלגות הפולניות. עוצם ההשפעה נתגלה בימים האחרונים מתוך יחסן של כל מפלגות הפולנים אל שאלת המוזגים ואל הבחירות האחרונות למועצת העיר לבוב.

והחזיון הזה הרי הולך ונשנה עכשיו גם בענין הבחירות אל הפרלמנט. הכל יודעים עד כמה נלחמו בשעתם ראשי המתבוללים, כדי לקבוע בשביל היהודים מספר ידוע של מנדטים בהפרלמנט — ביחס למספר היהודים שבמדינה. לדרישה זו לא חפצו הפולנים להסכים בשום אופן. אך לבסוף נאותו לתת להיהודים תשעה מנדטים לתשעה מחוזי-בחירה, שהיהודים הם שם הרוב המוחלט. עכשיו אנו רואים יחס אחר לגמרי מצד הפולנים אל היהודים: לא די שאינם מוסיפים על המספר האמור של המנדטים ביחס לרבוים הטבעי של היהודים, אלא שאומרים הם לגרוע מן המספר הזה. הנה כן אשרה, למשל, „ה מ ו ע צ ה ה ל א ו מ י ת" (ר א ד א נ א ר א ָ ד אָ ו ו א) א ת ה ק נ ד י ד ט ו ר ה ש ל ה פ ו ל נ י ק ל י ע ס ק י ב ש ב י ל ק ו ל ו מ י א, א ע פ"י ש ז ה י ו ת ר מ א ר ב ע י ם ש נ ה נ ו ה ג י ם ל ב ח ו ר ש ם י ה ו ד י. אמנם, כפי שאפשר לשער, עתידה ה„מועצה הלאומית" שתחזור בתשובה ותוסיף לתת להיהודים את תשעת המנדטים שלהם, ביחוד אם ידעו היהודים-הפולנים להגן על זכותם כראוי. אבל גם באופן זה לא תהא להחלטתה של ה„מועצה הלאומית" ערך מכריע בשעת הבחירות עצמן, אחרי שהאדונים הללו כבר רמזו רמז ללכד דעת את הפולנים, היאך עליהם להתיחס בשעת הבחירות אל הקנדידטים היהודים.

ודוקא עכשיו, כשאחדות הכחות נחוצה כל-כך כדי להציל את שארית הפליטה, נפלגו היהודים למפלגות וכתות שונות, הצירות אשה את רעיתה תבוא רשימת השמות בלבד ותעיד, עד כמה גדול הוא הפרוד: המפלגה היהודית-הלאומית (קרי: הציונית), היהודים-הפולנים, היהודים המתונים היהודים החפשים מסיעת הד"ר גרוס, היהודים הסוציאל-דמוקרטים, „פועלי ציון", וש. פ. ס. (הבונדאים הגליצאים) וכו'. ושמא לא די לנו בזה, הרי באים אלינו מזוינה המון קנדידטים יהודים ורוצים לזכות אותנו, את ה„אזואטים למחצה", בהקנדידטורה שלהם, וממילא מובן, שהבילבול והפרוד הללו מטילים מבוכה לתוך מחנה ישראל ומעמידים את המנדט היהודי בסכנה גדולה.

בראש המפלגות הלוחמות עומדת המפלגה הציונית, שתכה נודעת לה מאת ההמון רב האוכלוסין, ובין צבאות לוחמיה עומד בשורה הראשונה הדור הצעיר. המפלגה הזאת עדיין צעירה היא, ורק לפני שנים אחדות יצאה אל המערכה והתחלה משתתפת בפוליטיקה. ובכל זאת כבר הספיקה לקרב אליה את לב היהודים ולהתכבד גם על אינם-יהודים. עוד לפני ארבע שנים, כשנכנסתה לצעוד את הצעד הראשון ולא היה כחה גדול אלא בהבטחות בעלמא, נחלה

נצחון גדול. עכשיו כבר יש לה למפלגה זו „עבר". אפשר לה להראות על יסוד „הקלוב היהודי" הראשון ועל מעשים ועל רצון כביר לפעול. אל מול המפלגת הזאת עומדים במערכה המתבוללים, הנכונים להגור את שארית כחותיהם במלחמה זו. חוששים הם המתבוללים, שקרב קצם: היהודים הסירו לגמרי את עול אפוטרופסותם מעליהם ואינם נשמעים להם כלל. וגם הפולנים התחילו חושדים בהם, שמא אינם אלא מעין אבר מדולדל, שאי-אפשר לספחו לא להיהודים ולא להפולנים, וראוי איפוא להפטר ממנו. ולפיכך מנסים המתבוללים את כחם עוד הפעם, אולי יעלה בידם לקבל איזה מנדטים אל הפרלמנט ולהאריך עי"ז את גסיסתם הפוליטית... וכדי למצוא עזר וסיוע בממשלת הארץ, עוזב הד"ר קולישר את המקום, ששם נבחר קודם, והולך לברודי להעמיד שם את הקנדידטורה שלו נגד חברנו שטאנד, שנציב-המדינה בודאי אין דעתו נוחה הימנו. והד"ר ליווענשטיין, שבוחריו בדרוהוביץ הסו אותו, בשעה שבא שמה לפני ימים אחדים בפעם הראשונה על מנת לתת להם דו"ח על מעשיו, ולא חפצו אף לשמוע לו — הוא מתאחד עם הסוציאל-דמוקרטים, למען יהמכו בו. ועוד תחבולה אחת חבלו המתבוללים: זה כבר הרגישו את חסרונו של עתון יהודי, המשפיע על ההמונים. הלכו ומשכו להם את העתון היומי „דער טאג", היו"ל בקרקוי, והריהו עכשיו כולו ברשותם ולוחם את מלחמתם, וכמובן, אינו כדקדק באמצעים...

ואולם המפלגה הציונית מכינה גם היא את עצמה למלחמה. קוראי „העולם" יודעים, כי לפני זמן מועט נקבצו ובאו ללבוב כתשעים מורשים ציונים מכל רחבי גליציה, כדי להועץ ע"ד המצב הנוכחי ולהחליט דבר בנוגע להבחירות הבאות. באותה הקונפרנציה הוחלטו ההחלטות הללו:

א) המפלגה הציונית משתתפת בפועל במלחמת הבחירות. ב) הקנדידטים של המפלגת הציונית מתחייבים ליסד „קלוב יהודי" בפרלמנט, אם יבחרו. ואם אי-אפשר יהיה להם הדבר הזה מפאת מעוט מספרם, הרי הם מתחייבים להשאר מחוץ לכל הקלובים והקבוצות שבהפרלמנט. ג) בתור קנדידטים של המפלגה הציונית בגליציה יכולים להמנות רק חברי ההסתדרות הציונית בגליציה. ד) הנהגת כל עניני הבחירות מסורה בידי הועד הציוני המרכזי שבלבוב.

בהתאם להחלטות הללו החל כבר הועד המרכזי את פעולתו. מר שטאנד בקר הרבה מן הערים הגדולות והמרובות באוכלסי ישראל והרצה על-דבר פעולות ה„קלוב היהודי", ובכל האספות הגדולות הובעו לו אמון והוזה. גם לשאר המקומות נשלחים נואמים שונים. כמעט בכל הערים, שיש שם יהודים במספר הגון, נוסדו ועדים לתכלית סדור העבודה של הבחירות. ואופי הוא הדבר, שבמקום שמעמיד שם איזה איש, ויהא גם יהודי לאומי, את הקנדידטורה שלו על דעת עצמו, דורשים יהודי המקום ממנו אשור מאת הועד המרכזי הציוני.

זה עתה פרסם הועד המרכזי הציוני, מי הם הקנדידטים שלו: אדולף שטאנד בעיר ברודי (העיר שנבחר בה בבחירות הקודמות); ד"ר גרשון ציפר בעיר דרוהוביץ; ד"ר מיכאל רינגל בעיר בוטשאטש; ד"ר ליאון רייך בעיר סטרי-קלוש. מלבד זה תעמדנה גם סטניסלוי וטרנופול את הקנדידטורה של שטאנד, וקולומיא — של ציפר. את דקנדידטורה של הד"ר יהושע טהון יעמידו, כנראה, בלבוב III.

מן היהודים-הפולנים העמידו לעת-עתה את הקנדידטורה שלהם: ד"ר קולישר בברודי, ד"ר ליוונשטיין בדרוהוביץ וד"ר גולד בזלוטשוב.

לפני ימים אחדים הודיעו העתונים ע"ד „פרעות ביהודים", שעשו האכרים תושבי הכפר קארוב, הסמוך לאוהנוב, בקצה גליציה המזרחית. השמועה הזאת החרידה אותנו, בזכרנו את הפרעות שפרעו ביהודי אוהנוב בשנת 1902. אז נהרג יהודי אחד וכמה יהודים נפצעו קשה. אבל ממחרת היום ההוא נודעו פרטי המאורע, שעפ"י מקרה קבל צורה מחרידה. שני טבחים מאוהנוב באו בכ"ג באפריל (למנין החדש), שחל בו חג „פסחם" של הקטולים, לכפר קארוב, כדי לקחת לביתם את הבהמות, שקנו אצל האכרים קודם לכן. כיאת שני היהודים לכפר בעגלה בחג „פסחם" נראתה להאכרים כחלול היום הקדוש להם, ויתנפלו על היהודים ויקחו מהם את הסוסים והעגלה, ואת אחד היהודים פצעו קשה. השני, שנמלט לאוהנוב, שב ביום השני לקארוב בלוית שני ז'נדרמים ועוד כמה יהודים מאוהנוב. אכרי קארוב וזקן הכפר בראשם לא נענו לדרישת הז'נדרמים, להשיב את הגזלה, ולא עוד אלא שאיימו על הז'נדרמים להכותם. גם בידי ששת הז'נדרמים, שבאו אח"כ לכפר, לא עלתה להשקיט את ההמון, ולפיכך הובא גדוד־חיילים מראווה־רוסקה, ואז נאסרו האכרים המתקוממים וזקן הכפר בראשם.

המאורע הזה, שבכל אופן איננו מאורע בלתי־שכיח בכפרי גליציה ובוקובינה, שמש עכשיו, לפני הבחירות, להעתונים הפולנים חומר „לעשית פוליטיקה". מציאה מצאו והכריזו עליה בקולי קולות, לאמור: ראו, יהודים, את מעשי הרותינים ותנו יד בשעת הבחירות אלינו, הפולנים! אחד מעתוני חז"ל סרס מחוסר־ידיעה את המקראות ופירש, שאת ה„פרעות" חוללו הפולנים, בשביל לאים על היהודים הלאומיים, החפצים לבחור דוקא צירים משלהם אל הפרלמנט. ונמצא סופר עברי, היושב בשרלוטנבורג ורואה את חלומו בגליציה, ובחששו ל„זיוף ההיסטוריה", יצא מיד והודיע, שלא הפולנים עשו את ה„פוגרום" בקארוב, אלא הרותינים, „אנשי שלומנו".

עורבא פרח!

בחדש אפריל נועדו בווינה חברי הועדה־הארעית, שנבחרה עפ"י האיניציאטיבה של יק"א לתכלית תקון מצבם החומרי והקולטורי של יהודי גליציה. להאספה הזאת, שהשתתפו שם גם חברינו שטאנד, ד"ר טהון, ד"ר באלאבאן והדירקטור איזלר, הוגש מאת יק"א ספר־תקנות, שלפיהו תוסד בגליציה אגודה בשם „התעוררות" לשם הרמת המצב הקולטורי והכלכלי של יהודי הארץ הזאת. האגודה תשתדל להנהיג בקרב יהודי גליציה אינדוסטריה־ביתית, תיסד אגודות משותפות לקנית חומרים חיים לבעלי־מלאכה יהודים ולמכירת מעשי ידיהם ואגודות מעין אלו גם בשביל הסוחרים היהודים. כיוצא בזה תוסדנה חברות למלוה בשביל התגרים הפעוטים. לטובת חנוך הדור הצעיר תשתדל האגודה ליסד ולתמוך בגני־ילדים וקורסי־פרבל. לשם הרמת המצב הקולטורה בכלל צריכים להוסד בתי־מקרא, ביבליותיקאות וכו'.

התקנות הללו נתקבלו מאת האספה בשנויים קלים ונבחר גם ועד ארצי ובראשו ה' ש. דע הורוביץ. לאחד הסגנים נבחר הד"ר יהושע טהון. האספה החליטה להחל בעבודה מיד.

מאיר הענייש.

בציונות.

בתשובה על מאמריו של ה„טימס" הלונדוני נגד הציונות הדפיס נשיא הסתדרותנו ה' וולפסון באותו עתון את המכתב הזה אל העורך:

אדוני היקר! אסיר תודה אהיה לך, אם תרשה לי להשיב בעתונך דברים אחדים על מאמרו של סופרך הקונסטנטינופולי ע"ד „הטורקים הצעירים והציונות", שנדפס בעתונך בי"ד אפריל. לדאבוני, לא הייתי במשך העת האחרונה בביתי, ולכן לא היתה לי האפשרות להשיב על המאמר ההוא תיכף. אני מצטער מאד על אחור תשובתי, ביחוד עתה, אחרי שעל יסוד המאמר ההוא נפוצו ע"ד הציונות שמועות שונות, שמועית כוזבות מעיקרן, כי באותו המאמר יש דברים שבדוים הם כולם מראשם ועד סופם. מדברי בעל המאמר על יחסיהם של הטורקים הצעירים לציונות, נראה ברור, כי אין הוא יודע אפילו את ראשי הפרקים של הפרוגרמה הציונית. הוא חושב, כי הציונים רוצים ליסד ממלכת יהודית בפלשתינה, ועל יסוד זה הוא טוען את כל טענותיו נגד תנועתנו. אולם הפרוגרמה שלנו, הפרוגרמה הבזילאית הידועה אומרת בפירוש, כי „הציונות שואפת להשיג בשביל העם היהודי מקלט בטוח בפלשתינה". אנחנו רחוקים ממחשבות ע"ד יסוד ממלכה מיוחדת. בקונגרס הציוני האחרון בהמבורג אמרתי מפורש, כי רוצים אנו לעבוד את עבודתנו בהתאם לקונסטיטוציה הטורקית ובאישור מצד הפורטה. אנו שואפים לעבוד לטובת הממשלה העותומנית, ואנחנו נרגשים מאד לראות התנגדות למעשינו, התנגדות שהובעה גם בפרלמנט הטורקי. התנגדות זו באה רק לרגלי האגי־טציה, שעושים שונאינו, הרוצים להבאיש את ריחנו בעיני הממשלה. בין שונאינו אלה, המעלילים עלינו עלילות שוא, יש, לצערנו, גם יהודים. אחת העלילות האחרונות אומרת, כי עובדים אנחנו לטובת גרמניה ורוצים אנו לנהל בטורקיה פוליטיקה גרמנית. לעלילה הזאת אין כל יסוד. כל מיסדותינו

הראשיים אושרו ע"י הממשלה האנגלית, כגון הבנק של חברת אנגליה-פלשתינה, הקרן הלאומית, החברה להכשרת הישוב. רוב העסקנים הציונים בטורקיה ופלשתינה הם נתיני רוסיה ולא נתיני גרמניה. רוצה אני גם להדגיש, כי להנהגה הציונית אין כל שום שייכות לחברת האיק"א בברלין; פעולתה של החברה הזאת ועבודתו של בא-כחה, הד"ר נוסיג, אינן לא „הופעה מיוחדה" ולא „הופעה" בכלל של התנועה הציונית, ולכן אין להטיל את אחריותן עלינו.

לבסוף רוצה אני להזכיר, כי תנועתנו עשתה כבר רבות לטובת הפרחת הישוב, התעשיה וההתפתחות בכלל בפלשתינה, וכל מה שנעשה הוא רק התחלה פעוטה למעשים הכבירים, שהציונות עתידה לעשות ושתעשה בהסכם לרצונה של הממשלה העותומנית.

המסור לך, ד. וולפסון,
ראש ההנהגה הציונית.

קלן, בראשון למאי.

העתון הערבי „מוקטרי" היוצא במצרים הדפיס זה עתה מאמר גדול אשר בו הוא מקביל את המצב האיקונומי של הישוב הקרקעי בארץ-ישראל וערב לזה שברומניה, יון ובולגריה, והוא מחליט, כי למצב המקולקל השורר בא"י ובערב גרם לא רק השלטון של המשטר המדיני הקודם, כי אם גם בערות התושבים וחוסר ידים עמלות חרוצות. העתון מתפלא, מדוע אין ממשלת טורקיה משתדלת, כי ירבו יהודים לעלות אל חבלי המדינה האמורים ולהאחז בהם. הפחד, שמא יאמרו היהודים ליסד ממלכה מיוחדת לעצמם, — כך מסיים העתון את מאמרו, — אין לו שום סמך ויסוד.

— העתון הערבי „אל-לבה" היוצא בקאירה הדפיס גם הוא מאמר גדול לרגלי השמועות ע"ד יסוד ישוב יהודי „ברפח".

אין כל ספק, אומר העתון האמור, כי יהודים רוסים, גרמנים וגליצאים, שיבנאו לארצנו, כדי ליסד מושבות באל-עריש, יביאו אתם טובה רבה לנו ולארץ מולדתנו. גם המסחר, גם החרושת וגם הישוב הקרקעי יתפתחו ע"י היהודים באופן נעלה עד מאד, אבל מתחלה צריך לברר, אם יהיו היהודים האלה עמנו בעצה אחת נגד השאיפות של ממשלה אחרת לכבוש את ארצנו. אנו מקוים, כי היהודים, המוכיחים תמיד בעובדות ומעשים, כי חובבים ומוקירים הם מאד את ארץ מולדתם, אם רק זו האחרונה אינה מתיחסת אליהם כאל בנים חורגים, — ימלאו גם אצלנו את חובתם לארץ אשר תקבל אותם ברצון, וישתדלו כלם להתאחד אתנו כנגד האויב מחוץ, ולכן אנחנו מביעים מקרב לב את שמחתנו למשמע הבשורה הטובה הזאת ע"ד ישוב יהודי בארצנו ובשם כל אחינו הערבים, האוהבים את מולדתם והחפצים באשרה, אנחנו קוראים ליהודים התושבים לבוא אלינו: בואכם לשלום!

— עתונים טורקים אחדים של האופוזיציה, המתנפלים על הציונות, התחילו מביאים בימים האחרונים ידיעות שונות על דבר המושבות היהודיות בסביבות יפו. מטרת הידיעות האלה היא להוכיח, כי היהודים מיסדים להם בארץ-ישראל כעין „רפובליקה מיוחדת", וכי הם רוצים לפרוק את עול הממשלה מעליהם. הנה כן ספרו, למשל, כי ליהודים יש כבר פוסטות מיוחדות, שבהן מדברים רק עברית, ויש גם מרקאות של פוסטה מיוחדות, שעל עברן האחד מצוירת תמונתם של גדולי הציונים, ועל עברם השני כתוב הפסוק „אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני", ליהודים יש גם דגל מיוחד, שהם מרימים אותו בימי חגיהם וכו' וכו'. כמובן לא היה גם ה„טימפו" בין הנחשלים וגם הוא פרסם „סודות" כאלה להוכיח, כי האכרים היהודים בא"י חושבים להתקומם נגד טורקיה. מערכת העתון „זשין טורקי" שלחה את אחד מעוזריה הראשיים להתראות עם מיניסטר הפנים, כדי לשמוע מפיו, עד כמה מאמינים בחוגי הממשלה לבדותות האלו. המיניסטר השיב ע"ז את הדברים האלה:

לפי הידיעות, שיש בידי הממשלה, הרי כל השמועות האלה קלוטות מן האויר ומפיצים אותן בקרב ההמון בכונה כדי לעורר מדנים בין הלאומים השונים ולהניח באופן כזה מעצורים על דרך התקונים, שהממשלה רוצה ללכת בה. כל עתונאי כשר, המכבד את שמו, צריך להזהר מהביא בדותות כאלה בעתונו.

— לה„פאסישע צייטונג" מודיעים מקושטא בטלגרמה מן ט"ז במאי, כי בישיבה האחרונה של הפרלמנט, בשעה שעמד לדין הבודז'ט של מיני-סטריון-הפנים, דברו הדיפוטאטים הירושלמים וגם הדיפוטאט הדמשקי דברים חריפים מאד נגד הציונות לאמר, כי היא מעמדת את טורקיה בסכנה גדולה. על זה השיב הדיפוטט הארמיני פארטקים, כי אופן ברורה של שאלת הציונות בפרלמנט בזמן האחרון מוכיח, כי אין כונתם של המחרפים אלא להעיר את חמת המוני-עם על היהודים ולהביא לידי מעשה אלמות ורצח.

סופרנו אשר בקושטא ודאי ימהר להודיע לנו את פרטי הוכוחים האלה.

במספרים אחדים ע"ד מצבה של הקרן הלאומית: ככר הודענו, כי הונה של הקה"ל עולה עתה לערך שני מליון מרק והצי. הכסף המזומן והשטרות עולים לסכום של 1.122.232 מרק. ההלואות שהלותה הקה"ל לבנק של ח' אנגליה-פלשתינה עולות לסכום של 364.500 מרק: שליש לקנין קרקעות ושני שלישים לבנין בתים. לחברה של הכשרת הישוב הלותה הקהל 42,160 מרק, ולועד הו"צ באודיסא לקנין אדמת „עין גנים" — 15,750 מרק. כל סכומי ההלואות הללו ישבו לקופת הקהל לאט-לאט בתשלומין לשעורים קבועים.

מחיר האדמה והבתים בא"י, שהם קנינה של הקה"ל, עולה עתה לסכום של 523.299 מרק, לנטיעת יערות—185.749 מרק ומגרש הטכניקום בחיפה עלה בסכום של 81.000 מרק.

באספה האחרונה של מנהלי הקה"ל שהיתה בקלן נתקבלה הצעתו של הד"ר רופין ליסד ב„בן שמן" (קרוב ללוד) על אדמת הקה"ל מעין פירמה קטנה, שבה ילמדו אגרונומים מומחים את תורת האכרות לצעירים, הפונים בנידון זה אל המשרד הארצישראלי. למטרה זו דרושים 5,000 פרנק לבנין מעונות, 5000 פרנק לכלים ומכשירים הנחוצים ביותר וגם 5,000 פרנק שכר למורים. ולפי שאין רשות להקה"ל להוציא כסף משלה על שכר למורים יהיה צורך כדבר לבקש מקורות אחרים להוצאה זו.

ועוד נתקבלו ההצעות הללו: להלוות להאגודה „נחלת בנימין" ביפו בערבותה של האפ"ק 130,000 פרנק לבנין שכונה חדשה סמוך ל„תל-אביב"; לתת ל„בצלאל" 15,000 פרנק לבנין בית מיוחד בחצר לעבודת המרבדים; להלוות להמושבה של „בצלאל" ב„בן-שמן" 27,000 פרנק.

— הפדרציה הציונית בקנדה הודיעה ללשכה המרכזית של הקה"ל בקלן, כי החליטה לאסוף 40,000 מרק ולמסור אותם לרשותה של הקה"ל בתנאי, כי תקנה בסכום זה אחוזה בת אלף דונם קרקע בא"י ליסוד מושבה לפועלים יהודים. האחוזה תקרא על שם הפדרציה.

— לפני שלש שנים הודיעה מרת צביה וודנוסובה למר בילקובסקי בפטרבורג, כי אומרת היא להקדיש את כל הונה, אשר ישאר אחרי מותה, להקה"ל. ביולי 1909 כתבה צואה כזו. ביוני 1910 מתה האשה, וביה"ד דגלילי בפט"ב אישר את צואתה, ולא עוד אלא שביה"ד פטר את הסכום שנשאר אחרי הנפטרה ממס הממשלה כדין סכומים המוקדשים למוסד של צדקה. עכשיו מסר האפוטרופוס, ה' זליג ניימן, את הונה של הנפטרה 4773.89 רובל לקופת הקה"ל.

— מקיוב מודיעים לנו, כי מר משה הלפרין נדב שלשים אלף פר' לבנין בתים לפועלים בארץ-ישראל.

רשימת הנרבות לטובת הסמינריום למורות בבתי-הספר העממיים וגני-הילדים העומד להוסד בארץ-ישראל לזכרו של המנוח א. לוינסקי, שנתקבלו בהועד האודיסאי לישוב א"י מיום 20 כדצמבר 1911 עד יום 15 מרץ שנת 1911.

(סוף.)

עמילטשינה (ע"י ג. א. לוי): אנשים שונים 3.88 רוב'.

פטרבורג: ש. י. קופלמן 50 רוב'. חצי ההכנסה מנשף—219.15 ר', ס"ה 269.15 רוב'; פינסק (ע"י י. ברגמן): אנשים שונים 44.50 רוב'; פרטוריה (ע"י ב. גולדברג ומ. ג. רבינוביץ): אנשים שונים 37.60 רוב'; פולטבה: ג. ש. מירקין 2 רוב', ע"י ו. ספוושניקוב: ב. ורביטשיקוב, א. פוטחין, מ. י. מוהילבסקי, מ. פישלב, ס. סטופל, ר. דנוב, פ. אירלין, ג. ה. מטריקובר, רוזינסקי, א. מודל, י. ספוושניקוב, ל. רובינוב, ז. בסדובסקי,

ל. רונטשבסקי, ז. מ. לזרוב, ג. ידיקין, א. קרסנוב, א. שפירא, רדונסקי, איזנשטד, ר. וילנסקי, ג. טטרסקי, ש. סולוביטשיק, ז. נוטרזור, ז. אושמיאנסקי כ"א 1 רוב', אנשים שונים 3 רוב', ס"ה 30 רוב'.

קוטנה (ע"י א. ארדברג): האגודה הספרותית היהודית 10 רוב'; קליינצי (ע"י רבינוביץ): אנשים שונים 2.50 רוב'; קובנה: א. ב. וולף 50 רוב', פ. ציון 10 רוב', ס"ה 60 רוב'; קופיס (ע"י א. ח. שפירא): אנשים שונים 14.60 רוב'; קרקוי (גליציה) ע"י הד"ר טהון: אנשים שונים 4 רוב'; קרמנטשוג: אנשים שונים (תלמידי ו. קרומרובסקי) 3.50 ר'; קיברטי (ע"י מ. א. רוזנטל): מאת החברה „צדקה גדולה" 25 רוב'; קיוב: הלל זלטופולסקי 100 רוב', ו. ינושפולסקי 6 רוב', האחים ברג—וינבוים 4 רוב', מורי בית־הספר של נ. תרום 3.50 רוב', הרב מלוגנסק י. לבנר, ביטלמכר מששיגירין, ג. זליקסון כ"א 3 רוב', ע. פרידמן 2 רוב', ע"י ל. הונרשטין על חתונת טרחטנברג וטרינין 30 ר', ע"י ז. גרודיצקי 10 רוב', ע"י מ. שפירא 4 רוב', ס"ה 168.50 רוב'; קריזורוג (ע"י ב. ש. ספיוק): ג. ליברמן 6 רוב'. פ. ח. ברצלבסקי, ם. ברצלבסקי, ש. ליברמן, מ. ליברמן, ב. ספיוק, ש. דמבסקי, ל. נוושיק, ל. ברודסקי, מ. גלנוין, מ. בס, א. כהן כ"א 3 רוב', ב. ספיוק, פ. ליברמן, ג. גולדין, ל. סטויצקי, רוזה דשבסקה, ד. נויק, ל. ברודסקי, ש. גלנין, נ. ברמקובסקי, ג. כהן כ"א 2 רוב', ז. דשבסקי י. ב. ספיוק, ב. קודניציא, פ. ברודסקי, ד. כפיוק, ז. ליברמן כ"א 1 רוב'; אנשים שונים 50 קאפ', ס"ה 55.50 רוב'; קרטש: ו. קריצקי, ש. רודה כ"א 1 רוב'. ס"ה 2 רוב'; קישינוב: ש. ברלנד 25 רוב', מ. שיכמן 3 רוב' ס"ה 28 רוב'.

ראשון־לציון: אגודת הכורמים בראשון־לציון וזכרון־יעקב—300 פרנק—112 50 רוב'; רדזיווילוב (ע"י מ. גולדהרט): אנשים שונים 8 רוב'; רטובה: ל. פריסמן 1 רוב'; רוגטשוב (פלך מוהילוב) ע"י י. ז. קצנלסון: אנשים שונים 7.25 רוב; רטישצבה (ע"י י. ו. סטבסקי) אנשים שונים 3.25 רוב'; רוסטוב ע"נ דון (ע"י י. מ. רוטשטיין): א. י. פלדמן 15 רוב', גוטנר, רוזנבלום, רבינוביץ כ"א 10 רוב', רוטשטין, פיפושביץ כ"א 5 רוב', פלוני 3 רוב', ציפלסון 1 ר'; ס"ה 59 רוב'; רומני (ע"י ת. הימלשטויב): פ אוסשטין 10 רוב', ג. ויטובנובסקי 3 רוב', א. ניטיק, פרנקל, המורה ז. יפה כ"א 1 ר', אנשים שונים 9.05 ר', ס"ה 25,05 ר'.

שפולה (ע"י נ. י. שורצבריס): אנשים שונים 40 רוב'.

ס"ה 2690.70 רוב'.

מקדם 4782.20 רוב'.

סך־הכל 8472.90 רוב'.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

חוק הזרים בפרלמנט האנגלי. בפרלמנט האנגלי נתבררה בשבוע האחרון הצעה ע"ד חוק הזרים, שהכנים מיניסטר הפנים צירצ'יל. הדיפוטט גולדינג דרש, כי יקבעו חומרות יתרות בענין הכניסה בכדי שלא להפוך את אנגליה, וביחוד את לונדון, למקלט „לחלאת מין האדם ולפושעים". הנואם אומר, כי גם הוא רוצה, שתפתח אנגליה את שעריה לפני כל האנשים הנרדפים על דעותיהם הדתיות והפוליטיות, אבל הוא חושב, כי לעתים קרובות מאד מתחפשים פושעים פשוטים ושכיחים ושמים על פניהם מסוה של אנשים הסובלים על קדוש דעותיהם. הוא חושב, כי הגבלת כניסת יהודים שאינם מהוננים עתידה להביא תועלת גם להאגודות הישראליות הקיימות באנגליה מכבר, כי אם לא תוגבל הכניסה עלולה האנטישמיות להתפתח באנגליה.

ויש מתנגדים להכנסת החוק הזה, וטוענים, כי כל החוקים ע"ד בני־הנכר האנטישמות הוא יסודם. קבלת החוק הזה עלולה להביא לידי כך, שלא יניחו לבא לאנגליה פילוסופים, פייטנים ואנשי־המדע אם עניים הם.

הדיפוטט מאקדונאלד (ממפלגת־הפועלים) טוען, כי בין הפושעים מבני־הנכר יש פרובוקאטורים פשוטים כ„פיטר" המפורסם, שהקים זה לא כבר שאון מרובה כל־כך. הנואם מתנגד להרבה מסעיפי ההצעה.

לאחר הנאום החריף, שנשא המיניסטר צ'ירצ'יל נדחו כל ההוספות אל החוק וגם הצעתו של אחד הדיפוטטים, כי ידחו באותו מעמד את החוק כולו. ההצעה נמסרה אח"כ לקריאה שניה.

צריך להעיר, שאפילו דיפוטט יהודי אחד לא השתתף בויכוחים, אלא שרק שני דיפוטטים יהודים חוו את דעתם כנגד ההוספות, העושות את החוק לחמור ביותר. ה„דז. כרוניקל" מפרסם בנידון זה בגליוננו האחרון מחאות הרבה.

המחלקה היהודית בתערוכה ההיגיינית בדרזדן. בשבוע זה נפתחה בדרזדן תערוכה היגיינת־אינטירנאציונאלית. בתערוכה זו תופסת מקום חשוב גם מחלקה מיוחדה יהודית. על כתלי אחד האולמים של מחלקה זו תלויים לוחות גדולים, ועליהם כתובים מעשה ידי־אמן כל החוקים והדינים בנוגע לתורת־הבריאות, הנמצאים בכתבי־הקדש ובספרי היהודים הקדמונים. באולם זה מונחים ספרי־תורה והם פתוחים במקום הפרשיות, שמדובר בהם בעניני בקיאות ורפואה.

חשובות גם תבניות הבארות העתיקות בארץ ישראל, כמו ברכות שלמה, נחל השלח עם צנורות המים, המחוברים אליו. יפים הם גם אהלי העמים השמיים שוכני־מדבר שבימינו, שעל פיהם אפשר לדעת את האהלים שישבו בהם אבותינו העתיקים. יש בתערוכה תמונות משדי־קברות של היהודים והכנענים, קברות־מלכים, קברות־משפחה, קברי־יחידים, ארון מתים עשוי עופרת מעיר צור, ועליו מפותחים פתגמים מכתבי־הקדש, שיש להם ערך הגייני, ארגזים מלאים עצמות ושרידי־עצמות ממערות־הקברים שבירושלים.

ישנם גם כלים וחפצים מארץ־ישראל של עכשיו: תנורי בישול, מחבות של גחלים, כדים, רחיים וכל החפצים הנחוצים להנהגת רבים, להכנת מזונות ולנקיון הגוף. קובץ פתגמים מן התלמוד מוכיח, עד כמה משפיעה על חיי היהודים ההיגיינה של התקופה היונית־הרומאית.

ביתר החדרים אפשר לראות את התפתחות ההיגיינה אצל יהודי־המערב מימי הבינים עד העת החדשה, ציורים שונים מתארים בקורים אצל יולדות, בריתות מילה ומכשיריהן, סעודות יום־טוב. — לתיאור המקוה הוקצה חדר גדול. יש כאן גם ציורי המקואות באופינבורג שנבנתה בשנת 1360, ובפרידבירג אשר בהיסן, שנבנתה 120 שנים קודם לזה.

מקום גדול ונכבד תופס בתערוכה „חדר השבת" (בסוף המאה השבע־עשרה). מצויר מעונו של יהודי במראהו ביום השבת. הכל ערוך בסדר ובכל פנה שורר נקיון. הציור הזה מעיד על הערך ההיגייני והבראת הגוף, שיש ליום השבת.

המחלקה היהודית, העושה רושם יפה מאד, נסדרה ע"י הד"ר מ. גרינבלד מווינא.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ. Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.

מאת המערכת:

א.) משום שהסוף של הסטינוגרמה, שאת תרגומה אנו מצרפים לנומר זה, נתקבל מפטרבורג רק ביום החמישי, לפיכך הוכרחנו לדחות את הדפסת הנומר לשני ימים. —

ב.) הנומר הבא יהיה נומר כפול — לכבוד חג־השבועות — ויצא בד' בסיון (18/31 מאי).

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

הוספה מיוחדת ל„העולם" נומר 17.

הרצאה סטינוגרפית של השאלה והמשא־והמתן בדומת הממלכה (בכ״ט באפריל למנין הישן) על דבר עלילת־הדם בקיוב.

הנשיא (הנסיך וולקונסקי): אדוני! נתקבלה שאלת הערוכה אל הממשלת, והשואלים דורשים, כי תתברר שאלתם תיכף. הרשוני נא איפוא לפרסם את השאלה.

סגן המזכיר של דומת־הממלכה סוקולוב השני (קורא): אל האדון נשיא דומת־הממלכה.

בשנים־עשר במרץ לשנת 1911, קודם חג הפסח של היהודים, אבד בעיר קיוב נער פראבוסלאבי בן שתים־עשרה שנים, אנדרי יושצינסקי. בלכתו אל בית־הספר על פני פרבר היהודים לא שב עוד לביתו.

גויתו של יושצינסקי נמצאה לאחר זמן־מה במערה סמוך לקיוב, וניכרו בה סימני־רצח וראיים.

כמו שהודיעו העתונים נמצאו בגוית הנרצח עד מ״ה פצעי דקירה, שנעשו, כנראה, בסכין, במסמר מרובע וכדבר דק מעין מרצע. הענויים האלה נעשו לאומלל כשהוא עומד, לאחר שקדמו והפשיטו אותו ערום, פיו סתום וידיו קשורות בחוקה.

הדם הורק כלו מגוית הנער. ורידי הצואר נפתחו.

את הפרטים הללו של הבדיקה והנתוח שנעשו ע״י רופאי בית־הדין אי אפשר לבלי הקבל אל אותם המקרים, שכבר נתבררה אמתתם ברור גמור, כי ילדי נוצרים עונו ע״י יהודים עד למות, כבדי לקיים בהם את המנהג הידוע של קבלת דם נוצרי.

הרציחות הללו הקרואות **„רציחות דתיות" הולכות ונשנות על הסדר** זה כמה מאות בשנים.

הנה כן מכבדת הכנסיה הפראבוסלאבית ביום העשרים באפריל את זכרון הילד גאברילה, שעונה ע״י יהודים עד למות, עצמותיו של קדוש זה, שאין הכליון שולט בהן, מונחות גלויות במנזר הסוויאטה־טרואיצי בעיר סלוצק. בגויתו ניכרים בעליל עקבות הדקירות. במצבה שעל ארון הקדוש נאמר: „הילד גאברילה גאוודיליוצינקה מכפר זאיירקוב, השייך להגרפות של זאבלודובסקי, נולד בשנת 1684 ביום הכ״ב לחדש מרץ, ועונה עד למות על ידי יהודים בביאליסטאק בכ״א באפריל לשנת 1690. מי האיש החפץ לדעת את פרטי הדברים יקרא בספר „דברי דין ומשפט במאגדיבורגיה של זאבלוטובסקי".

היהודים הרוצחים יצאו כשעתם חייבים בדין.

בבית־הכניסה הבירנאדיני בווילנה, מן הביאה ושמאלה, נמצאת מצבת־זכרון בדמות קבר קטן עשוי שיש, ועליו כתובים בדברים האלה: Memoria Jngenui pueri Simonis Kierelis natione Vilniensis septimo aetatis anno crudelissime a Judalis wulneribus centum septuaginta occisi, in angelo huius ecclesiae tumulati. Anno a Christo nato 1592. Erecta ex elemosynis benefactorum anno Domini 1622 *)

מלבד זאת הרימה הכנסיה הרומאית־הקאטולית למעלת קדושים נוצרים אחדים שעונו ע״י יהודים עד למות מחוץ לגבולות רוסיה.

וכשפונים אנחנו מדברי עדותן של הכנסיות הפראבוסלאבית והרומאית־הקאטולית אל מסקנות משפטי בית־דין וגם אם לא נצרף לזה את המשפטים ע״ד רציחות דתיות מצד יהודים שהיו בחוץ לארץ, אף כי רב הוא מספרם ומצוינה היא אופיותם, אנו רואים, כי ע״י תעודות בתי־הדינים הרוסים נקבעה לודאי גמור עובדה זו, כי מוציאים היהודים דם מילדי־נוצרים ואח״כ הם חוזרים והורגים אותם.

מבלתי יכולת לפרוט באן את כל המשפטים מסוג זה, הרי אנו מסתפקים בשנים מהם.

א. בחדש אפריל לשנת 1823 נרצח בעיר **ו ו י ל י ז'** ילד בן ארבע שנים **פיאודור** יימיליאנוב. מסקנות הנתוח שעשו רופאי בית־דין בגויתו, **המצורפות אל** תעודות המשפט ואשר גם לשאלתנו זו צרפנו העתק מהן, מפליאות מאד בשויון הגדול שיש בינן ובין הפרטים שנתבררו בענין זה של יושצינסקי.

אף־על־פי שלא עלה הדבר למצוא את היהודים, האשמים ברציחת הילד פיאודור, מכל מקום הכירו גם ביה״ד הראשי בוויטבסק וגם הסינאט הכרה גמורה, כי רצח זה נעשה רק בידי יהודים עפ״י דרישותיה של אמונת פרא. את הדבר הזה לא הכחישה גם מועצת־הממלכה, אשר לה נמסר המשפט לבירור אחרון.

ב. בעיר סאראטוב אבד בחדש דצמבר לשנת 1852 נער בן **עשר** שנים תיאופן שרסטוביטוב, ובחודש יאנואר לשנת 1853 — נער בן י״א שנים, מיתאיל מאסלוב. גויותיהם נמצאו בימי האביב בוואלגה. מתוך הנתוח של רופאי בי״ד נתברר, כי שני הנערים נמולו לפני הרצחם, כי בשכמו הימני של מאסלוב נכרת בכלי חד חלק מן העור בתמונת עגול, ועל ידיו ורגליו נמצאו כתמים כחולים—אם מתוך קשירה באיזה דבר רך או מתוך שהחזיקו בהן, בידים והרגלים, בשעת המילה.

גויתו של שרסטוביטוב כבר הספיקה להרקב כל־כך, **עד שאי אפשר היה לגלות בה השחתות העור. ואולם הושם לב לזה, כי הצפרנים באצבעות** הרגלים וידים „נכרתו עד מקום הבשר הרך".

קומיסיה לחקירת הדבר, שנמנתה לכך בפקודת הרוממות, גלתה את כל מעשה־הפשע. הוכח, כי מילת שרסטוביטוב והוצאת דמו נעשו במרתף, שניתן בחכירה ליהודי יענקל יושקביציר, ואת מאסלוב מלו והוציאו ממנו **את דמו** במעמד יהודים אחדים בבית־תפלה קטן של יהודים.

עפ״י פקודת הרוממות נתברר המשפט הזה במועצת הממלכה, **אשר הוציאה** בששי לחודש יוני לשנת 1860 פסק־דין ברוב של כ״ב נגד ג' **דעות:** היהודים יענקל יושקביצר ומיתיי שליפירמאן והיהודי המומר פיאודור יורלוב (בנו של יענקל יושקביציר), ישלחו, בגלל שרצחו בעיר סאראטוב שני נערים נוצרים ע״י ענויים ויסורים, לעבודת־פרך במקום המכרות: **יושקביצי ושליפירמאן** לעשרים שנה ויורלוב לי״ח שנים. על ההרצאה הנכנעת, שהגיש בענין זה נשיא מועצת־הממלכה, הנסיך אורלוב, בט' ביוני לשנת 1860, הואיל הוד הקיסר לרשום: „מוצא אני את השקפתך על הדבר כי נכונה היא לגמ־י, ולפיכך לא נמנעתי מלאשר את חוות־דעתו של הרוב" (גליון 1083 מגוף המשפט).

ואף־על־פי כי כבר הוכח הדבר בוודאות גמורה, שהיהודים מוציאים דם מילדי הנוצרים עפ״י דרישותיה של קנאות דתית, מקשה הממשלה את ערפה ואינה רוצה להשתמש באמצעים הראוים, כדי לגלות אותה הכתה היהודית (או הכתות), הדבקה במנהגי־פרא ואכזריות באלה.

מדי פעם בפעם, כשמתגלה רצח או התנקשות לרצח שכזה — **כתור תוצאת אותו המנהג** — מצמצמת הממשלה את החקירה והדרישה שלה רק בגבולות מעשה הרצח המוחשי, והיא מעלמת את עיניה מן האגודה הנפשעת ההיא, אשר תורתה הדתית היא שהביאה את חבריה לידי מעשה־הפשע.

במשפט האחרון מסוג זה בדבר ההתנקשות, שנעשתה בהיי ווינציגטר גרודזינסקה באור ליום השני במרץ לשנת 1900, השתמש מיניסטריון המשפטים בכל האמצעים שלא תחקר כלל השאלה, שמא נעשה הדבר לשם רצח דתי, וכי גם הטעמים שגרמו לאותה התנקשות לא יכנסו אל גוף ההאשמה.

עתה, כשנטית־החסד מצד הממשלה ליהודים הגיעה עד לידי פרסום צירקולאר מיוחד, המבטל חוק המגביל את זכיותיהם, נוהגים בענין יושצינסקי שעונה עד למות שלא כהוגן כלל: תחת לברר את השאלה ע״ד הכתה היהודית הפראית, אשר חבריה עשו את מעשה הרצח, מוציאה החקירה והדרישה את זמנה לבטלה בהטלת חשד על אמו של יושצינסקי: שמא רצחה היא את בנה?

באותו האמצעי היפה לחקירה, כלבי־הפוליציא, שראוי היה, במרומה, להשתמש בו ביחוד באותם המקרים, כשהגויה הוצאה אל מחוץ לעיר, לא השתמשו כלל; אבל לעומת זאת, הנה האדמיניסטראציה המקומית, המשתמשת בכח שלטונה יותר ממה שהורשתה, מפריעה בעד העתונות המקומית של מחנה הימנים בהשתדלותה להפיץ אור בהיר על הענין.

כי צריך לעשות חקירה ודרישה לא בדבר הרצח בלבד, כי אם גם על אודות אותה ההסתדרות היהודית הנפשעת, שמנהגיה הפראים גורמים לרציחות נפשות, -- לזה אין שם לב כבתחלה.

ולפיכך, על יסוד הסעיף 33 מתקנות דומת־הממלכה, אנו עורכים אל מיניסטרי הפנים והמשפטים את השאלה הזאת:

א) הידוע להם, כי ברוסיה קיימת כתה חוטאת של יהודים, המשתמשת

---

*) לזכר הילד בנם של הורים חפשים, סימון קירילים, שנולד בווילנה, נרצח בשנת השבע לימי חייו באופן אכזרי מאד ע״י יהודים שעשו בו 170 פצעים, ונקבר בפנת בית־כניסה זה בשנת 1592 ללידת הנוצרי. הוקם בעזרת נדבות של בעלי־צדקה בשנת 1622.

לקצת ממנהגיה הדתיים בדמי נוצרים, וכי חברי הכתה הזאת ענו עד למות בחדש מרץ לשנת 1911 בעיר קיוב את הנער יושצינסקי, לפי מה שהודיעו העתונים?

ב) אם הדבר הזה ידוע להם, הרי באיזו אמצעים משתמשים הם, כדי להכחיד לגמרי את קיומה של הכתה הזאת ואת מעשי חבריה, וכדי למצוא גם את אלה מהם, אשר השתתפו בענויו ורציחת נפשו של הילד יושצינסקי?

העתק התעודה ע"ד המתת בן־החיל פיאודור יימיליאנוב בידי יהודים אנו מצרפים לזה.

אנו מבקשים להכיר, כי שאלתנו זו דורשת ברור תיכף.

זאמיסלובסקי (ממקומו): הואיל לקרוא את ההוספה המצורפת אל השאלה.

מארקוב השני (ממקומו): אם החלות לקרוא, קרוא עד גמירא.

זאמיסלובסקי (ממקומו): זהו חלק מן השאלה; יכנס לתוך הסטינוגרמה.

סגן המזכיר של דומת־הממלכה סוקולוב השני: רשימה קצרה מן החקירות לדיני־נפשות, שנעשו בענין האשמת יהודים, כי המיתו את בן החיל פיאודור יימיליאנוב.

בשנת 1823 ביום הראשון לשבוע שלפני הפסח (22 באפריל) בצהרים יצא מביתו בנו של החיל יימיליאן איבאנוב, העובד בצבא האינבלידי אשר בווליז', פיאודור, ילד בכן ארבע שנים, ולא שב עוד ואבותיו לא מצאו אותו. ובשני במאי נמצאה גוית הילד הזה במרחק לא יותר מוורסטה אחת מחוץ לעיר ווליז', בבצה מוקפת שיח, שבקרבתה על שטח של ט"ו אמות משולשות (саженн) נראו עקבות עגלה ורתומה לשני סוסים ואופניה מצופים ברזל.

לאחר שנעשתה בד' במאי בדיקה בגויה באר החובש הווליז'י: בהרבה מקומות העור כאלו נשרף, הפך צהוב או אדום ונעשה קשה. על היד הימנית מן הכף עד המרפק מן הצד הפנימי והחיצון נמצאים חמשה פצעים, על היד השמאלית — שלשה, על הרגל הימנית מאחור למעלה מן הארכובה—פצע אחד, על השכם פצע אחד, על הראש, בעצם הקדקוד, ובצד הימיני מאחורי האוזן ארבעה פצעים, המגיעים עד לעצמות הגולגלת, אלא שזו לא נפגמה. הפצעים קטנים הם, עגולים, עמוקים, כמעט במדת חצי האצבע (полдюйма), כאלה הבאים מתוך יריה בגרגרים גדולים, ושנעשו, לפי השערתו, במסמר, שעוקצו החד ניטל הימנו בכונה.

על שתי הרגלים, מן הארכובות ולמטה, מצטין העור על שטח של רבע האמה בערך בצבעו הכהה, המגיע לצבע שחור כמעט. השפתים נלחצו בתוקה אל השנים, והחוטם—אל הפה. על העורף עד הצואר—כתם כהה־אדום, המכוסה דם קרוש. הקיבה והמעים ריקים לגמרי, ואולם בריאים הם ולא היה בהם רקבון.

כל הסימנים האלה מוכיחים: כי הילד עונה עד למיתה במחשבה תחלה, ואי אפשר הדבר שנהרג ע"י יריה בגרגרים; מפוטם היה כראוי, כי בכל מקום שנעשה נתוח בבשרו נמצא חלב לא מעט מתחת העור, כי ימים אחדים האכילו אותו ממיטב המאכלים; כי פיו היה סתום, בכדי שלא ישמע קול צעקתו; כי מרחו אותו בבד או במברשת בכדי שתחזק מרוצת הדם בעורקיו; כי רגליו היו קשורות בחזקה, בכדי להעלות ביותר את זרם הדם אל חלקי־הגויה העליונים; כי נדקר, או, נכון יותר, העור ניקב בי"ד מקומות בכדי להוציא רק את הדם שמתחת לעור; כי הרצח נעשה בשעה שהיה הילד ערום, אחרי אשר בכתנתו לא נמצאו סימני דם כלל, וכי ברבריות זו נעשתה לא קודם משנים או שלשה ימים לפני המצא הגויה.

הנשיא: בפקודת האדון מיניסטר־המשפטים רוצה הדירקטור של הדיפרטמנט הראשון לברר דבר.

דירקטור הדיפרטמנט הראשון של מיניסטריון־המשפטים: ארוני חברי דומת־הממלכה! האדון מיניסטר־המשפטים מלא את ידי להודיע, כי לברור האמת בדבר רציחת נפשו של הנער יושצינסקי בקיוב משתמשים בכל האמצעים. החקירה המוקדמת בענין זה מתנהלת ע"י חוקר־הדין שעל יד בי"ד הגליל הקיובי, פינינקה, הממונה לענינים חשובים ביותר, תיכף לאחר שנתקבלה הידיעה ע"ד המאורע מסר. האדון מיניסטר המשפטים ע"י הטלגרף להפרוקורור של לשכת־המשפטים הקיובית, כי ישגיח בעצמו על מהלך הענין. עם זה נתן מיניסטר־הפנים, לאחר שבא בנידון זה בדברים עם מיניסטריון המשפטים, צו מיוחד; לעשות חקירות נמרצות ובאינירגיה יתרה.

פורישקביץ (מפלך ביסאראביה): ארוני! הלא שמעתם את השאלה, אשר הכניסה הפראקציה הימנית של דומת־הממלכה...

גיגיצ'קורי (ממקומו): איש לא שמע, איש.

פורישקביץ: מעטות הן השאלות, שהוגשו לדומת־הממלכה במשך ימי קיומה, שהיו כל־כך מנומקות...

גיגיצקורי (ממקומו): כמה גדולה התועבה!

פורישקביץ... כשאלה זו, שנתפרסמה זה עתה (קולות משמאל: א—הא! קולות מימין: אמת! אמת!)... ארוני! ידעתי, כי כל דבור ודבור בשאלה זו, הדורשת בירור האמת, שאותה דורש עד לכאב לב העם הרוסי, העם הפראבוסלאבי — כי כל דבור ודבור יעורר זעקת כעס מצד שמאל, לעג, מהתלות וחפץ להאפיל על הענין הזה. ואולם הלא שמעתם זה עתה את הודעתו של בא־כח הממשלה. ויש רצון לחשוב, ויש רצון להאמין, כי פה נאמרו לא דברים ריקים בלבד, כי הם ירגיעו את קול היושר המדבר בלב העם ויבררו לנו את תכונת הרצח, שנעשה בקיוב, ואשר לפי השערתנו יש בו יסוד דתי. יודע אני, כי מצד שמאל יצאו ויאמרו: הנה הם הפו־גרומשציקים, הנה האיש הדוחף את המוני־העם החשוכים לערוך פוגרמים (קולות משמאל: אמת! אמת!)... אבל על זה אענה להאדונים הרודיצ'בים, הנימילוביצים ולכל בני החבריא האחרים העתידים לדבר בשאלה זו: ההסתדרויות המונארחיות לא תמול נולדו; וזכרו נא, ארוני, האם ראיתם משעת יסוד ההסתדרויות המונארחיות ועד עתה הרבה פוגרומים שנערכו בתחום המושב? הראיתם גם הרבה מעשי־אלמות אחרים? אף לא אחד, יען כי ההסתדרויות המונארחיות לחמו ולוחמות בתחום־המושב נגד הכיבוש מצד היהודים ע"י אמצעים איקונומיים, ע"י אמצעים קולטוריים, ולא בכח האגרוף. אבל אין ספק בדבר, ארוני, כי אם תשאר האמת טמונה בחושך, ואם אותה הבמה, שניתנה לנו ברצון הרוממות, לא תתן לנו את האפשרות לברר את האמת,— אין ספק בדבר, כי אם נסיונותינו, אם השתדלויותינו יופרעו ע"י הלחץ מצד שמאל, אין כל ספק כי אז יואש העם ותכרת מלבו האמונה בערכה של הבמה הזאת בתור מגלה האמת, ואז לא עלינו, ארוני, כי אם על עצמכם תהיה תלונתכם (קולות משמאל: א— הא!) בטוח אנכי, ואני יודע זאת מתוך הכרה שאני מכיר את נפש העם, יען כי בעצמי שייך אנכי לאותה הסביבה (שאון מצד שמאל)... כי כל זמן שלא יאפילו על השאלה הזאת, כל־זמן שרוסיה בולת תדע, כי פה מונח מרכז פתרונה של שאלה זו, כי פה, מכאן תקר האמת, בטוח אנכי בטחון גמור, כי ירגע רוח המוני־העם, באשר יאמינו באמונה שלמה, כי לא כסו על האמת וכי היא תתגלה לכל. היו בטוחים, כי גם פוגרומים גם כל מעשי־אלמות לא תראו בשום פנה ממלכות רוסיה בגבולות תחום־המושב כל־זמן שמכאן תהא האמת הולכת ומתבררת, ואולם אל נא תשקיעו את הדבר, אל נא תתעללו, ארוני, אל תחרפו, יען כי החרפות הם סימן לרפיון־כח; יען כי הילולות ההיסטיריות, שתהיינה נשמעות כאן, סימן הן כי חסרה לכם, ארוני, להלוטין היכולת לענות בראיות והוכחות על הראיות וההוכחות שנשים לפניכם ולהדף אחור אותה המהלומה, שאנו מזמינים לכם.

ארוני! אין אנחנו מאשימים את היהודים כולם. עד לכאב לב אנו מבקשים לגלות את האמת כמותכם, ואנחנו שואפים אליה, ורוצים אנחנו לדעת, אם יש בקרב היהודים כתה, הדורשת רציחות דתיות. ענו לנו, אם אין אתם מתיראים, אם נקיים אתם, אם לא גנבתם עונכם. כביר רצונכם צויך להתאים לרצוננו אנו, מפני שהזכאי רוצה תמיד בדין, יען כי תמיד תהיה לו היכולת להראות את צדקתו בדין. הלא טוב טוב ליהודים, כי יסירו מעליהם אותו הקטרוג, אותו האיום, אותה חרב דאמוקלוס המעופפת על ראשם לא מיום אתמול, וההיסטוריה מעידה, כי החרב מעופפת זה מאות בשנים. אם לא כן הדבר, אם אין כתה, הדורשת רציחות דתיות, גשו נא אפוא הלום, קרבו, התיצבו והכחישו ע"י תעודות את ההאשמות שמטילים עליכם. אמרו: שקר אתם דוברים, ארוני! מוציאים אתם דבת־שוא על האומה העברית. באותו רגע שתכטלו בטול גמור בכח מסקנות הגיוניות, בכח עובדות שאין להכחישן, אותה ההאשמה שמטילים עליכם, אז, ארוני, לא נעיז לאמר, כי אשמים אתם, ואז, חושב אנכי, לא ירשה לעצמו שוב ארם הגון להגיד, כי רוצחים היהודים את ילדי הנוצרים למטרות ושאיפות דתיות. אבל ארוני, לא פה, כי אם בקולוארים, אמר בא־כח הלאום העברי, הדפוטט ניסלוביץ, כי אפשר הדבר שנמצאים פראים גם בין היהודים...

ניסלוביץ (ממקומו): לא־אמת הדבר!

פורישקביץ: ...לא, אמת. ואם ישנם פראים כאלה — תלו אותם על עמוד הקלון ועשו כל מה שבידכם, כי תנתן היכולת למצוא את עונם של הפראים האלה, להוקיעם לעיני השמש ולענוש אותם כרשעתם. ארוני! אנחנו נלחמים ברוסיה בהרבה מיני כתות, הפוגעות בשלימותה של האמונה הפראבוסלאבית, אנחנו מתאמצים בכל כחנו, כי הכתות הפוגעות בשלימותה של הממלכה הרוסית, המזיקות להאמונה הפראבוסלאבית,—כי הללו תכחרנה מן העולם, כי יתפשו האנשים העומדים בראשן, כי האנשים ההם העוסקים

בהפצת תורות נשחתות יתגלו ברבים. ביושר ובגלוי אנו נלחמים בכתות אשר לנו. וכשמתקוממים כנגד אחת הכתות, שלפי מה שנאמר כאן הוא קיימת בקרב היהודים, מדוע נשמעות מיד צעקות של התמרמרות כזו, למה באות משם הילולות התן, שודאי עתיד רודיצוב להגדילן עוד בשעה שישא מעל הבמה הזאת את נאומו ההיסטורי? (מחיאות־כפים מימין). רוצה הייתי להאמין, שאין זו אלא כתה. אבל, אדוני, ברשותי נמצאות תעודות שאין להכחישן; אנכי אפרסם אותן ועל אודותן אבקש מאת חבר הדומה ניסלוביץ ומאת אלה ששוים תם לו בדעותיהם, כי יודיעוני, אם אמת הדבר, או לא. אין אני סומך על ספרי חכמים, לו גם יהיו נכבדים מאד, ולא אראה על המון עובדות, על ספרות שלמה המתפשטת בפראנציה, שהולכת ומבריאה ומתחדשת ברוח האנטישמות. לא אחזור פה על רשימת הרציחות הרבות, הנזכרות באותם הספרים, אני לא אשתמש בתעודות הללו, שאפשר לערער עליהן וגם יערערו עליהן. רוצה אני לסמוך על תעודה וודאית, על הרצאת הנסיך גוליצין, המצייר ציור היסטורי את הרציחות הדתיות, שנעשו על־ידי יהודים, על הרצאת הסומכת על שורה שלמה של תעודות, על הרצאת שהוגשה והנשמרת עד היום בהארכיבן של הסינאט לשנת 53, אשר שפכה אור על פרטי הרצח הסאראטובי. לא אלאה אתכם, כמובן, בקריאת כל התעודה הזאת, אבל משום שמצד אחד יש השערה, כי זוהי רק כתה, ומצד השני—כי בדבר זה משתתפים כל היהודים, אקרא לפניכם עמוד אחד, המתאר את תכונת הרצח הדתי הזה ופרטי עשיתו. הנה מה שנאמר בהרצאתו של הנסיך גוליצין הנשמרת, כמו שאמרתי, בהארכיבן של הסינאט לשנת 53: „בשנת 1710 הרב היהודי סיראפימוביטש“. (חוולסון, שכתב ספר ע"ד הרציחות הדתיות בשם „ערך חבורי סיראפימוביטש“, מכחיש את הדבר. ואולם אם תטרחו לקרוא בתשומת־לב את ספרו של חוולסון, הרי כל העמל שהוא עמל לבטל את אפשרותן של הרציחות הדתיות, מביא אתכם מתוך הגיון לידי מסקנות מהופכות לגמרי). ובכן, בשנת 1710 גלה הרב היהודי המומר סיראפימוביטש בלבוב סודות היהודים בענין רציחת הילדים והודה, כי הוא עצמו עשה כמה פעמים את מעשי־הרצח האלה. את הידיעות הללו פרסם סיראפימוביטש בדפוס בשנת 1760 בספר שקרא לו בשם „רשעת היהודים“. הוא מצייר את המעשה הזה בדברים הללו: ביום החמשים לחדש „שוי־תאט“ או „שוי־באט“—והו חודש פברואר—נכנסים זקני־היהודים לאספה ובוחרים ביהודים הראויים לאמון ומכינים אותם אל המעשה הדתי. העומד להעשות ומביאים כחשבון את סכומי־הכסף שנאספו. כל יהודי ויהודיה מבן י"ג שנה ומעלה הכניסו שני זהובים בשנה לקנית הקרבן. האספה החשאית מוסרת את הדבר ליהודי, הידוע לצנוע ועומד על הדעות הקדומות בכל תוקף: הסוכן מתישב באחת הערים וצודה ילד נוצרי. היהודים מושיבים אותו במרתף, שיש בו חלונות, ומכלכלים אותו במיני מגדנות וממתקים: בשקדים וצמוקים, משקים אותו חלב ונוטים אליו רצון מרובה ומעמידים את פניהם, כאילו אין הם מתכונים לעשות לו רעה. כשבא יום־העברות נכנס אל המרתף הרב עם בחירי היהודים החסידים—היהודים החסידים האלה לא חברי כתה מיוחדת הם, אלא בחירי העם, — הרב מלטף את הילד ופתאום דוקרו הרב באצבעו הקטנה בסכין משובצת במשבצת־זהב, המוכנה ומזומנה לצורך מנהג זה. היהודים מאמינים, כי אם באופן כזה מתחילים לעשות את הנתוח בבשר הקרבן, אז אין דמו של הילד מתקלקל. אחרי־כן קושרים אותו, ויש שצולבים את הילד, והרב מכה אותו בסכין בצלעו הימני, והוא מעמיד אגן לקבל את הדם, ובשעת מעשה הוא אומר את הדברים הללו: „כשם שענינו עד למות את אלהי־הנוצרים, אשר קרא לעצמו ילד, כך אנו צריכים לענות את הילד הנוצרי“...

ק ו ז נ י צ ו ב (ממקומו): בדותא של משוגע.

פ ו ר י ש ק ב י ץ: „...אחר כך מכה אותו הרב בסכין בצלעו הימני; מסירים את הילד מעל הצלב ומניחים אותו בחבית מלאה מסמרים חדים, התקועים בסדר כזה שלא יגעו לא בלב ולא בראש. את החבית הזאת מגלגלים מצד לצד, והרב קורא: „שופכים אנחנו את דמי הילד הזה, שהורתו ולידתו היתה שלא בקדושה“, (יען כי אין היהודים מודים בקדושת הנשואין בין בני־הנכר, ולפי דברי התלמוד אפשר לענות ולרצוח את הילדים, שלא נולדו בקדושה) כשם ששפכנו את דמי אלהיהם, שגם לידתו היתה שלא בקדושה. אם קורא ילד בשם ישו, אז צריך יהודי לאמר לו: „עליך לקרוא לאלהינו, ולא לישו“. כשמוציאים את הילד מתוך החבית, הנה אם הוא חי עדיין כמו שיקרה לעתים קרובות, אז חוזרים וקושרים אותו אל הצלב, והרב מסיים לקרוא את דבריו האחרונים כשהוא מכה אותו בצלעו השמאלי. את גוית הילד משליכים לתוך ערמת של זבל, או לתוך המים, או שורפים אותו, אבל אין מקברים אותו. התלמוד אוסר לקבר את זה שנעשה נבלה. וכל איש נוצרי נחשב לנבלה ולא למת. הילד צריך להיות לא יותר מבן י"ג שנים, כדי שלא יהיה ספק בטהרתו, בכדי שיהיה דומה להנוצרי, שהיהודים חושבים אותו לטהור. הרי הספור שנמסר מאת הרב סיראפימוביטש ונדפס בספר במאה השמונה־עשרה. אמנם, אדוני, ודאי שונים עתה תנאי־החיים; אפשר, שעתה הדבר נעשה בלי חביות ובלו מסמרים, ועושים את הרציחות הדתיות הללו עפ"י אופנים אחרים; אבל בכל אופן העובדה, שנקבעה בשאלתנו, נשארת עובדה, והאשמה הזאת תהי מרחפת על היהודים, על כתה אחת מהם או על היהודים כולם, כל זמן שלא תוכיחו לנו, כי טועים אנחנו (שאון מצד שמאל, הנשיא מצלצל) ע"י תעודות, ולא ע"י זעקות גדולות של התמרמרות וכעס, ע"י נאומים תפלים ומחוסרי־רעיון (שאון מצד שמאל. קולות קוראים: הוא מדבר דברי־הזיה!).

אדוני! מאמינים אנחנו, כי דומת־הממלכה תהיה בעזרינו לפתור את השאלה הזאת, מאמינים אנחנו, כי יחד עם זה תהא דומת־הממלכה דוחפת גם את שלטון הממשלה, כי ישתדל בכך שלא ישתקע הדבר. לפי מה שאמרו לנו, היתה נטיה להשקיע את הענין הזה. אבל לאשרנו הוכחש הדבר ע"י בר־סמכא, ע"י בא־כח הממשלה. עזרו נא, אדוני, לבי"ד צדק, אל תתנו לבי"ד צדק, אומר אנכי, לכסות על האמת, יען כי סתירת האמת היא הדרך היותר נכונה לפוגרומים, ורק לגלוי האמת הערומה, רק להפצת אור על הדבר הזה, המדכא את יושר לבו של העם הרוסי, צריך להיות מקום על הבמה הזאת, ואי־אפשר שינאמו פה נאומים אחרים מלבד נאומים, המכוונים לגלוי האמת, נאומים אובייקטיביים. לכל אחד מאתנו יש ילדים, הרבה מאתנו יושבים בתחום המושב. ומה הייתם אומרים אתם, אם במקום יושצינסקי היה ילדכם הקטן שלכם? כיצד הייתם מתיחסים אז אל הדבר? זכרו, אדוני, כי אפשר שלא היום, אלא מחר, לא בפסח הקרוב לבא, אלא בפסח אחר, עלול להיות בך גורל בנו של כל אחד ואחד מאתנו. ומתוך הכרה זו התיחסו, אדוני, בתשומת־לב גמורה לשאלה זו, בררו והוכיחו את האמת הזאת לעיני העם, ואז יראה העם וידע, דומת־הממלכה מהי, אם היא הולכת בדרך שמוליכים אותה הרודיצ'וכים, הניסלוביצ'ים, הפרידמאנים ויתר האדונים, המאמינים, כי אפשר להאפיל על האמת בקרקורים ובשריקות ובקול שאון, או שהיא דומת־הממלכה הרוסית, עצם מעצמיו ובשר מבשרו של העם הרוסי, הממלאה את הצרכים ההכרחיים של העם הרוסי, המיצרת בצערו וביגונו, ובאותו הרגע שנפשו עליו תאבל והוא מדוכא ונכה־רוח, היא מתעוררת ומשתדלת להאיר אור על נתיבותיו ולעזור לו, כי ישא וימלט את משא צרתו. היום הזה ובירור שאלה זו יהיו לנו לאותות נאמנים ביותר, אם דומת־הממלכה שלנו היא יהודית, אם נסתפחת היא עם הזרמים היהודיים, הנטיות היהודיות, או שמאושרים אנחנו לדעת בעוררנו שאלה זו, כי דומת־הממלכה הרוסית רוסית היא לא רק עפ"י דמה, כ אם גם ברוחה וברכה (מחיאות־כפים מימין).

ה נ ש י א: על יסוד הסעיף 103 מן התקנות מחליטה הדומה בשאלה זו לאחר שתשמע שני נאומים המצדדים בזכות התכיפות ושני נאומים המתנגדים לכך. כנגד התכיפות ידבר חבר דומת־הממלכה שובינסקי.

ש ו ב י נ ס ק י (פלך טביר): אדוני! המרכז של דומת־הממלכה התיחס תמיד באובייקטיביות גמורה ובמנוחה שלמה אל השאלות ואל ההשתדלויות, כי יבררו את השאלות תיכף, ואחת היא לו מאיזה צד באות גם השאלה גם דרישת התכיפות. גם היום לא יסור המרכז מדרכו זה, וגם היום נאמן הוא להפרינציפים שלו וימהר להסכים לתכיפות בשעה שהיא נחוצה, כמו שהיה הדבר בענין קארפוב ובנוגע לשאלה ע"ד הסעיף 87. גם היום ישאר המרכז נאמן לעצמו וישפוט במנוחה על המאורעות כראוי להם. באמת לא הוגשה עדיין בדומת־הממלכה שאלה העומדת על יסוד רעוע ושיהיו לה יסודות חזקים לדחות את תכיפותה כשאלה זו שלפנינו. בכל עבודה צבורית, בכל החיים המשותפים של בני־אדם צריך שתהיינה דעות ואמונות מסוימות לגמרי, נקודות מוצא מיוחדות. וכך צריך להיות גם פה. לא פעם אחת הוכרז מעל הבמה הזאת פרינציפ יסודי אחד: אם נמצא הדבר ברשותו של בי"ד, אז לא מצאה הדומה למוב לה אלא שתיקה. הדומה דחתה כל ויכוח בענין שכזה בצפיתה לפסק־הדין. גם הדבר שעליו אנו דנים הפעם, דבר המאורע בקיוב, שייך לרשות בי"ד, ולע"ע נמצא כל הענין בידי שלטון החקירה תחת השגחתו המעולה של ראש הפרוקראטורה המקומית. מתוך כך נטול מן השאלה שהוגשה עתה אל הדומה, כל ערך שהוא לא רק כמובן בטול תכיפותה, אלא שאין עוד כל יסוד לבררה גם בקומיסיה. ואם מתוך דחית התכיפות תמסר השאלה לקומיסיה, אז

אומר לכם מבלי לפקפק אף רגע, כי שם אחוה את דעתי, ואקוה שימצאו תמימי דעים לי, כי לא נעיין בשאלה זו כלל; אי־אפשר לעיין בה כל זמן שלא נגמרה החקירה והדרישה באותו ענין, אי־אפשר גם מצד יחס הכבוד אל הדומה וגם לאותו הצדק, לאותה האמת, שנסה הנואם שקדמני לבשר מעל הבמה הזאת. כן, שלטון החקירה עומד אצלנו במדרגה רמה תחת השגחתה של הפרוקוראטורה, הוא מעורר בנו אמון גמור כי יעשה כהוגן את המעשים, שמלאו את ידו לעשותם, ובתמהון קראתי בין התחומים על השאלה שמו של איש אחד. שהוא עצמו נמנה לפנים על חברי הפרוקוראטורה ושהוא צריך היה איפוא להטיף יותר מאחרים לכל חבריו, כי יתיחסו באמון למעשי חוקרי־הדין באותה התקופה כשהם נעשים תחת השגחתה של הפרוקוראטורה. אין אני מתכון להשיב אפילו בדבור אחד על עצם השאלה, להדור לתוך אותם האפוקריפים הרתכים המצורפים אליה. אבל בתור אחד מעסקני בית־דין, ועסקן שכבר עברו עליו הרבה שנות עבודה, אני יכול להעיד לכם, כי מכל השאלות המסופקות המשמשות ענין לבית־דין, השאלה היותר מסופקת היא זו של הרציחות הדתיות. ואם היו בזמני רציחות כאלה, הרי אין אני יכול לקרוא בשם אפילו אחת מהן שנגמרה בהצלחה. אמנם משפטים כאלה מתבררים בסביבה נרגזה עד מאד. התלהבות דתית שולטת בעדים משני הצדדים ולהגיע אל האמת קשה עד מאד. אבל בשוותו לפניכם את תפקידו של ביה"ד אני מחליט, כי מעולם לא גרם הקושי הזה רפיון ידים לבית־דין, שתמיד היה לנגד עיניו רק הפרינציפ המרומם שלו. והרי הוא הפרינציפ היסודי הזה, הרשוני נא רגע אחד לקרוא אותו בשם: אין בי"ד יודע „לא יוני ולא יהודי"; כל העומדים לפניו שוים בעיניו ומדה אחת לו בכל דין שהוא דן, בין שיש לו לדין זה יסוד של רצח דתי ובין שיש לו יסוד אחר. אם נעשה מעשה רצח, אז הוא מעמיד את החיבים לדין, תובע ומעניש. אם אין מעשה־רצח, יהיה הנדון בן לאיזו אומה שתהיה, אין הוא מעניש אותו, אין הוא שם לב לזה כלל. אין ביה"ד יכול לתמוך באותה ההשקפה חפראית, כי עבירות כאלה וכאלה מיוחדות לקבוץ אנשים זה או אחר. אין זה הולם את בית־הדין, אין זה ראוי לכבודו של של בי"ד צדק; אין זה מתאים לתעודות הנעלות המיוחדות לו, יען כי כתות פראיות יש לכל האומות השונות. האם אזכיר לכם את הסריסים שלנו, אשר הדוגמה שלהם היא הכנסת גרים, הכנסת גרים ברצון וגם באונס. האם אזכיר לכם את משפטו הידוע של קובאליוב, אשר היה מקבר בדניפר אנשים חיים וקבר גם את אשתו. ומהי זו אם לא פראית דתית? מהי זו אם לא מדרגה עליונה של פראות דתית מצד כתה ידועה? הלא זוכרים אתם את המשפט הזה. אחרי האיש הזה נמשכו רבים, אשר קרא להם בימי מפקד־העם, שראה בו אות ומופת לביאת „האנטיכריסט", והתחיל מציל את נפשותיהם בקברו אותם חיים באדמה. במובן זהו מצב שאין להשאירו. ביה"ד מתיחס לחזיונות כאלה, אחת היא אצל איזו אומה הם מתגלים, כאל עבירות מבלי בקש כל קשר ביניהן ובין אומה זו או אחרת, ביניהן ובין בני־אדם מסוג זה או אחר עלי אדמות. ביחס זה עומד ביה"ד על מדרגה גבוהה. ובזה היא גדולתו ותעודתו הקדושה. לפיכך אין אני משיב על עצם השאלה והריני חושב, כי לא יהיה כל צורך בזה; יען כי שאלה זו מתבטלת לגמרי לאחר הדברים שהודיע פה לפניכם בא־כח המיניסטריון; חושב אני, כי אין עוד צורך להרצות שום טעם ונימוק אחר בנוגע לזה. אשיב רק דברים אחדים על נאומו של הנואם שקדמני. נדמה לו, כי יבטל יחס־הכבוד לבמה הזאת, אם לא ילבש הענין אותה הצורה שהוא רוצה בה. ינוח וירגע נא: יחס־הכבוד לבמה ישאר תמיד, אם הנואם הנושא את נאומו מעליה יעמיד את דבריו על עובדות ומעשים שאין להכחישם, לא על דברי־דמיון, לא על התפעלות, לא על התלהבות, שלפעמים הן מתרידות בלי כל יסוד כלל את הסביבה שבדומת־הממלכה. אין אני מתירא מפני שום יאושים בעולם מלבד יאוש אחד, העתיד לבוא בשעה שיצלח להשיג מטרות כאלה, שאליהן שאפו היום, ואת הבמה הזאת שנבראה לטובתו של העם, לעבודה לשם תועלתו של אותו העם, לעבודת מחוקקים, יהפכו לבמה של אגיטאציה...

פורישקביץ (ממקומו): הלא תבוש, שובינסקוי!

שובינסקי: כשם שהתמרמרנו...

פורישקביץ (ממקומו): הלא תבוש...

הנשיא: אני מתכבד לבקש לבלי להפסיק את הנואם בדבורו.

מארקוב השני (ממקומו): האציל שובינסקוי, הלא תכלם!... (קול משמאל: דום!).

שובינסקוי: ...כשם שהתמרמרנו בשעה שנסו להשתמש בבמה זו לשם איזו מטרות של תורות סוציאליסטיות, כך אני מתמרמר על הנסיון לעשות אותה במה לאגיטאציה, ואפילו למגמה זו של שנאת־היהודים, שהטיפו לה פה זה עתה (מחאות־כפים במרכז).

הנשיא: חבר דומת־הממלכה ניסלוביץ בעד התכיפות.

ניסלוביץ (פלך קורלנד): אך זה עתה שמעתי קריאות של די־פוטאטים ממקומותיהם, כי עליתי לכאן והתלמוד בידי. צריך אני להגיד, כי אין זה ספר התלמוד, אלא ספרו של לוטוסטאנסקי.

פורישקביץ (ממקומו): אנחנו לא השתמשנו בו.

ניסלוביץ: אפשר. כך שמעתי. ספרו זה של לוטוסטאנסקי יצא בשנת 1882.

פורישקביץ (ממקומו): אל תסמוך עליו, אנחנו לא נסמכנו עליו.

ניסלוביץ: שם הספר הזה הוא „השקפה של הזמן הזה על שאלת־היהודים", והוא מלואים לספרין הראשונים של לוטוסטאנסקי, שמהם נלקח נוסח הרצח הדתי בקיוב, וששמשו, ביחוד, אמתלא לכל יתר השסוי. הנוסח הזה נדפס בעתון „ז'ימשצינה", ולפיכך ארשה לעצמי לסמוך על אותו הספר, שהראיתיו לכם זה מעט—ספרו השני של לוטוסטאנסקי—וקודם כל תרשו לי לקרוא לפניכם מתוך ספר זה בעמוד י"ז את הציטטה הזאת (קורא): „בשנים קדמוניות, לאחר שפשטה כבר במדה מרובה הקטיגוריא, כי משתמשים היהודים בדם נוצרים, הודיע האפיפיור גריגור התשיעי בבולה שהוציא בשנת 1235, כי בחקרו את הדבר חקירה מעולה מצא את היהודים כי אין הם אשמים, כי האשמה זו אינה אלא תוצאות של אהבת־בצע מצד המאשימים, ושהללו משתמשים לרעה באמונה הנוצרית בהשתדלותם לכסות בה על תאותם לכסף היהודים". (שחוק מצד ימין; קולות קוראים: האם אנחנו הם?) אני קראתי לפניכם, אדוני, קטע אחד מספרו של לוטוסטאנסקי ומסרתי לכם את דברי הבולה, שהוציא אפיפיור, ובכונה תחלה לקחתי את הספר הזה, בכדי שלא תוכלו להגיד לי, כי אפשר אני קורא דברים מספר, שאיננו במציאות כלל. תיכף אגיד למה אני מקדים הקדמה זו. הלא אך זה מעט סמך הנואם שקדם לי, הדיפוטאט פורישקיביץ, על זה, שבקולוארי הדומה קיימתי אני שלא הכחשתי, כי ישנה איזו כתה של יהודים...

פורישקביץ (ממקומו): כן, אמרת.

ניסלוביץ... אנכי כבר הודעתי ממקומי ואני חוזר ומודיע עתה, כי זהו שקר גמור. לא אמרתי לאיש בדבר זה כלום ולא דברתי עם איש. והנה רואים אתם, אדוני, כי דומת הדבר כאלו ארב לי הדיפוטט פורישקביץ מאחורי ושמע אותי מדבר, ובסמכו על דברים אלה ששמע מאחורי הוא מחליט, כי אני הוא המדבר. ואולם הן חי אנכי, תהלה לאל, ויכול אנכי להגיד כי זהו שקר, ואני חושב כי דברי כזב ודבה כאלה ברו גם אחרים מלבם ושמו אותם בפי היהודים עצמם (שאון מצד שמאל; קולות קוראים: בראווה!). אדוני, אנכי אמר לכם את הדברים האלה: אל תדמו, כי עליתי וכי אני עולה על הבמה הזאת בכדי להצדיק את היהודים, בכדי להוכיח לכם כי אותה האשמה, שהטילו אותה על היהודים החל מן המאה השתים־עשרה ושקודם לכן טפלו אותה לא על היהודים אלא על הנוצרים, כי האשמה זו הוא רק הבל ורעות־רוח, כי אך חרפה היא להנצרות, לאותה הנצרות, שיכלה להעלות על הדעת אפילו לרגע את הרעיון, כי היהודים, אשר כתבי־הקדש וגם כל ספרי החוקים והבאורים שחוברו בתקופות הבאות אוסרים עליהם לאכול אפילו ביצה, שיש בה קורט־דם— כי על עם שכזה אפשר היה להטיל האשמה מתפירות ותפלה ותפלה כזו. לענות על האשמה, אני מוצא לפחיתת הכבוד לי ולהלאום העברי.

פורישקביץ (ממקומו): לא יתכן לדבר בזה, שאין לכם.

ניסלוביץ: מזה אני עובר אל השאלה הנרונה.

פורישקביץ (ממקומו): אל הדבר, שאין לך.

ניסלוביץ: אל נא תשכחו, אדוני, כי האשמה זו, חוזר ואומר אנכי, הטילו אותה תחלה על כל היהודים, אלא שאחר־כך בשעה שנתבררה האמת, בשעה שלא רק יהודים כי־אם גם נוצרים וגם אפיפיורים עד אין מספר, הלא הם נזכרים כולם פה בספרו של לוטוסטאנסקי, ואם טוב בעיניכם הדבר אפרוט אותם: אינוקינטי הרביעי, קלימנטי הששי, סיקסטוס הרביעי, פאול השלישי, אלכסנדר השביעי, קלימנטי השמיני, בנדיקטוס הארבע־עשרה,—בקצרה, כפי שאתם רואים, שורה של אפיפיורים הראו ששקר הוא הדבר. אני יכול לקרוא לפניכם גם בשם מלכים ומושלים, מלבד המון חכמים ומלומדים. יש בידי ספר אחר של תיאולוג מפורסם, המביא את דעותיהם של המון תיאולוגים, יודעי השפה העברית, שכולם הודו, כי בכל ספרי היהודים ובמסורות שלהם אין שום זכר לדבר, כי יש ליהודים צורך בדם נוצרים.

גגיצ'קורי (ממקומו): אין צורך להצטדק.

ניסלוביץ: לפיכך אני אומר, כי לא אצטדק, אדוני. ואת הדברים לא אמרתי אלא כדי להוכיח, למה הגיעו אח"כ שונאי־ישראל. הם הגיעו לידי כך, כי אם אין עוד יכולת להאשים את היהודים בכלל, אולי יש ביניהם

כתה אחת, המשתמשת בדם נוצרים. ובנוסח זה הוגשה השאלה של היום. ובאמת שאלה זו, אם נרד לעומק מובנה, תופיע לעיניני כהבל גמור ורעות רוח. שמעו נא, רבותי: „הידוע הדבר למיניסטר־המשפטים ולמיניסטר של עניני הפנים, כי ברוסיה יש כתה נפשעת של יהודים, המשתמשת לצורך אחרים ממנהגיה הדתיים בדם נוצרים". אני שואל אתכם, — אין אני שואל לא את הדיפוטט פורישקביץ ולא את יתר חבריו לדעה, אלא פה יושבים שני כהנים גדולים, פה יושבים אתנו הרבה אנשים מכהני־האמונה, ואותם אני שואל, האם יכולים הם לאמר בישרת לבבם ואם נכונים הם להשבע על הכמת לפני האלהים, כי ידוע להם, שיש כתה כזו.

פורישקביץ (ממקומו): כן, ידוע. (שאון).

ניסלוביץ: אני אענה בשבילם. ודאי יאמרו: אין הדבר ידוע לנו (קול מימין: ערמה ז'ידאית גמורה!), אין הדבר ידוע לנו.

פורישקביץ (ממקומו): אבל ידועים עובדות ומעשים.

ניסלוביץ: ...ואתם שואלים את המיניסטרים, הידוע להם, כי יש כתה כזו. איזו תשובה אחרת יכולים אתם לקבל מאת המיניסטרים?

פורישקביץ (ממקומו): כן, יודעים אנחנו.

ניסלוביץ: הוא אשר דברתי, כי אין איש יודע וגם אתם אינכם יודעים, כי יש כתה כזו.

פורישקביץ (ממקומו). אני בטוח בדבר.

ניסלוביץ: אומר אתה, כי בטוח אתה בדבר, אבל אין אתה אומר, כי הדבר ידוע לך. (קולות משמאל: הרף, הלא זוהי פחיתת הכבוד לענות לפורישקביץ)... הנה זו היא אותה השאלה. בטוח אני, כי טעמה ברור לכם למדי, או, ביתר דיוק, חוסר־טעמה ברור לכם למדי. אם כן, אני שואל את עצמי, לאיזו מטרה הגשתם שאלה זו? מה היתה כוונתכם בהבאת השאלה הזאת? וכבר השיבותי תשובה לעצמי למבראשונה, כשנודע לי עפ"י העובדות הקודמות הידועות לי, אמרתי כאן וקראתי מעל הספר, מה רדמות אשר נתן (לא נשמע) ... כל אותם האנשים שהטילו האשמות מסוג זה, הוא אמר בפירוש, כי עשו את הדבר רק מחמדתם לכסף (לא נשמע)... לכסף היהודים, וזהו הנמוק האחד ששמש תמיד יסוד לכל מי־שהטיל האשמות כאלה. עכשיו אני אומר, כי היתה לכם מטרה אחרת. מתחלה נתתם לשאלה צורת כזו, כדי לגרום להסתה ופוגרומים ביהודים במקומות מושבותיהם. זו היתה שאיפתכם. ואם רוצים אתם לעמוד על אמתות דברי, הרשוני נא אפוא להרצות לפניכם את „מהלכם ההיסטורי", אם אפשר לומר כך, של העובדות והמעשים במשך הירחים האחרונים. הרצח בנער הזה נעשה בי"ב במרץ. המאמר הראשון בשאלה זו נדפס בעתון „ז'ימשצינה". אני לא ראיתי אותו, אבל יש לי קטעים ממנו, ששבו ונדפסו בעתון „ניז'ינורודסקאיה טורגובה־פרומישלנאיה גאזעטה", בגליון של י"ד באפריל.

זאמיסלובסקי (ממקומו): אתה מדבר בעד תכיפיתה של השאלה.

ניסלוביץ: כן, כן. כ"ד באפריל יצא אותו הגליון וכאן, עפ"י קטע זה, נראה ברור מה שנדפס ב„ז'משצינה" שני ימים קודם לכך. לפי השערתי, היינו כמלאת חודש לאחר שנרצח הנער בקיוב. והנה המאמר הזה נק־א „רציחה דתיות", ובמאמר זה מובאים פרטי הנוסח, שעל פיו הורגים ילד למטרה דתית. הנוסח הזה ניקח מספרו של לוטוסטאנסקי וכל אותם הפרטים ישנם בעין ברצח יושצינסקי. אומרים כי כל הפרטים והדקדוקים השייכים לכך ישנם כאן בעין, וסומכים בזה על מסקנות החקירה והדרישה, שנעשתה ע"י חוקר־הדין והפרופיסור אובולונסקי והידועות גם לסאבינקה. אבל מה נתברר אחר כך? הפרופיסור אובולונסקי הכחיש, חוקר־הדין הכחיש את הדברים שהודיעו בשמם. ולבסוף גם אותו סאבינקה, הנמצא בפטרבורג בשליחות מיוחדת, כמו שמסרו לי, השיב גם הוא, כי כל זה שקר וכזב, כי לא דובים ולא יער מכל מה שכתב מנשיקוב..

פורישקביץ (ממקומו): ואת משפט סאראטוב קראת?... (שאון).

ניסלוביץ: ... הנה כן, אדוני, בתנאים כאלה, בשעה שקוראים לפוגרומים, נעשה ברור לי, להיכן אתם הולכים. תמיד הפצתם ואתם הפצים גם היום להביא ע"י הסתה זו, שאתם מפיצים בעתוניכם, לידי פוגרומים ביהודים (שאון מימין).

פורישקביץ (ממקומו): לא נכון הדבר. אתם גורמים להם וגם רודיצ'וב יגרום להם.

ניסלוביץ: ואם רוצים אתם עוד להוכח באמתות דברי, הרי אקרא לפניכם אותה הפרוקלאמאציה, אשר הפיצו בשדה־הקברות הקיובי. ואלה דברי הפרוקלאמאציה הזאת: (קול מימין: אתה בעצמך כתבת אותה)... „נוצרים פראבוסלאבים! הז'ידים ענו עד למות את הנער אנדרי יושצינסקי; היהודים מענים עד למות בכל שנה לפני חג הפסח שלהם עשרות ילדי־נוצרים בכדי לצקת את דמם אל המצות. את הדבר הזה עושים הז'ידים לזכר ענויו של הגואל, אשר הז'ידים המיתו אותו ע"י צליבה. רופאי בית־דין מצאו, כי את יושצינסקי ענו לפני הרצתו, הפשיטו אותו ערום ודקרו את בשרו, ביחוד דקרו את העורק הראשי שלו, בכדי להוציא ממנו דם רב, היהודים עשו בגויתו של יושצינסקי חמשים דקירות" — כל הדברים האלה נאמר בהפרוקלאמאציה — „אנשים רוסים! אם יקרים לכם ילדיכם, הכו את הז'ידים, הכו אותם כל זמן שישאר אפילו רק יהודי אחד ברוסיה... (קול מימין: כך ראוי)... חוסו על ילדיכם, נקמו את נקמת היסורים, כבר הגיעה השעה"...

פורישקביץ (ממקום): זוהי פרובוקאציה...

ניסלוביץ: הנה זוהי הפרוקלאמאציה, אשר הפיצו אותה בשדה־הקברות הקיובי (קול מימין: הז'ידים הפיצו אותה, היא נכתבה בפראקציה של הקאדיטים. הם עצמם כתבו, ועתה באים וקוראים אותה...)

הנשיא: מבקש אני לבלי הפריע את הנואם.

פורישקביץ (ממקומו): הוא עצמו כתב והוא הקורא (קולות מימין: מתי הפיצו אותה?)

נסלוביץ: ... הנה, כן, אדוני, בשדה־הקברות הקיובי, בשעה שקברו את יושצינסקי, אז הפיצו את הפרוקלאמאציות הללו. והנה קריאה זו לפוגרומים משמשת ענין לשאלה, שרגשתם היום אל דומת־הממלכה הבא ואברר לכם, אל מה אתם שואפים ביחוד. בשעה שהכחיש חוקר־הדין והכחיש סאבינקה, ובאחרונה בא גם הפרופיסור אובולונסקי והכחיש, הר, נמצאתם במבוכה.

פורישקביץ (ממקום): איש לא תכחיש דבר.

נסלוביץ: כיצד? אנחנו כותבים ולבסוף באים אנשים ומכחישים. והנה בכדי שתהיה לכם האפשרות להוציא בכל יום לשוק חומר חדש לפוגרומים, לפיכך הגשתם את השאלה הזאת. לפיכך אני אומר, כי כשאני לעצמי נכון אנכי לחוות את דעתי בעונג, כי נחוץ לברר את השאלה תיכף, יען כי בטוח אנכי בטחון גמור, שכל אדם הגון היושב כאן ידחה את השאלה הזאת באותו מעמד בלי שום הרהורים יתרים, — דבר שכבר עמד עליו הנואם שקדמני שובינסקי. הוא אמר, כי אף שיחוה את דעתו נגד התכיפות, בטוח הוא, כי אם תחליט הדומה לברר את השאלה תיכף, אז תמסר השאלה לקימיסיה, וקומיסיה זו תדחה תיכף את עצם השאלה.

פורישקביץ (ממקום): אז ישארו משובינסקיו רק שתי כרעים ובדל אוזן. ומה, הסיומת? הקץ לדברי רוח.

ניסלוביץ: חוזר אני, כי יכול אנכי לסיים, מפני שכבר אמרתי מה שהייתי צריך לאמר. אני חוזר ואומר: מוצא אני, כי שאלתכם הוגשה רק בכדי לגרום לפוגרום, אבל יען כי עד כה לא עלה הדבר בידכם, לפיכך אתם מוסיפים להטיף לאותה הסתה ושנאת שהטפחם להן עד כה. ועוד לי אליכם שתים־שלש מלים: בשעה שנודע לי, כי נבונים אתם להגיש את השאלה הזאת, נראה לי מן הצד האחד, כי זוהי עובדה הראויה לתשומת־לב, ואפשר שזוהי עובדה מעציבה, כי דומת־הממלכה הרוסית הוציאה מתוך אבק הארכיבן ומימי־הבינים האשמה...

פורישקביץ (ממקומו): זה היה בשנות החמשים...

ניסלוביץ: ... ואת האשמה הזאת מעלים על במה זו. ומן הצד השני באתי לידי מסקנה, כי עובדה זו יש בה תנחומין מרובים: נראין הדברים שכבר נתרוקן אוצר ההאשמות שלכם והוכרחתם להשתמש בעובדת־קלון זו, אשר אין ספק, כי תוקיע אתכם על עמוד־הקלון. (מחיאות־כפים משמאל; שריקות מימין).

רודיצוב (פלך פטרבורג): אני מתנגד לתכיפות, יען כי מתנגד אני אל השאלה. ובדומה זו נקבע המנהג לדחות שאלות בסדר זה. מהו טופס השאלה? מהי הפורמולה שלה? הידוע הדבר, כי ברוסיה ישנה כתה חוטאת של יהודים, המשתמשת לצורך אחדים ממנהגיה הדתיים בדם נוצרים, וע"י חברי הכתה הזאת עונה עד למות בחודש מרץ לשנת 1911 בעיר קיוב הנער יושצינסקי; אם ידוע הדבר, — באיזו אמצעים משתמשים כדי להכחיד לחלוטין את קיומה של כתה זו. בטופס השאלה למיניסטר המשפטים הובעה רק תמיה אחת, הנוגעת לפעולות הממשלה: מדוע לא השתמשו בכלבים לצורך החקירה והדרישה. וזו כל תוכנה של השאלה. מן הצד הפורמאלי אין פה, כנראה, שום שאלה כלל, שהרי לא יתכן לדבר בכובד־ראש על כלבים ואין להחליט בכובד־ראש, כי נתבררה מציאות כתה של יהודים, המשתמשת בדם נוצרים, וכי הכתה הזאת רצחה את יושצינסקי. את השאלה הזאת אפשר היה להגיש רק מנקודת־מבט אחת, מנקודה פסיכולוגית אחת, מאותה הנקודה הפסיכולוגית של האנטישמים, אשר מרוב אהבת־אלהים עשו את שנאת־הבריות אומנות לעצמם, והם דורשים, כי יוכיחו להם, שאין רציחות למטרות דתיות. כמה מיוחדת היא פסיכולוגיה זו בכל המקומות ובכל הזמנים, מימי הנצרות הראשונים ועד ימינו אלה!

אבל צריך אני להגיד, כי דומת־הממלכה היא, כמדומני, הפרלמנט —

הראשון, שנמצא בו מספר מספיק של חתימות לשאלה כזו, והיא הפרלמנט היחידי במינו, המטיל את החובה של הבאת ראיה („opus probandi") על אלה המכחישים במציאות הכתות. דיפוטט גרמני, חברם לדעה של האנטישמים שלנו, נסח באופן כזה את השאלה בשנת 1900. חבר הרייכסטאג הרצברג פון לוטי שאל את ממשלת גרמניה, מה הם הדברים אשר עשתה בכדי להוכיח לשדרות הרחבות של התושבים הנוצרים, כי רציחות נפש העלמים והעלמות הנוצרים, שהיו בעת האחרונה, לא נעשו על־ידי יהודים בתור רציחות דתיות. השאלה נשאלה בגרמניה כברוסיה, — אבל לכבודו של בית־האדונים הגרמני אני צריך להגיד, כי השואל לא מצא לו את עשרים החתימות הדרושות עפ"י החוק. ואולם גם אצלנו מטורפות הן החתימות שעל השאלה הזאת וקשה לקראן. זה משמש לי קצת נחמה: חותמים על שאלה כזו, אבל החתימה יוצאת סבוכה וטרופה. (צחוק מצד שמאל).

היודעים אתם, אדוני, מהו הוא באמת הדבר שמקיימים אותו? אומרים, כי הופיעה כתה של חסידים. היא נוסדה לפני 200—150 שנה וההאשמות — היודעים אתם, מתי נתעוררו ובנגד מי היו מכוונת בתחילה? אלו הן, אדוני, האשמות שהטילו על הנוצרים. הרני לקרוא לכם קטע מספרו של היסטוריון המלכות הרומאית גיבון: טאציטוס מתאר בפרוטרוט את מיתות המשונות שהמיתו את הנוצרים והוא אומר, כי אמנם ראויים היו הנוצרים לעונשים קשים ביותר. הוא אומר, כי הנוצרים היו מאוסים בגלל פשעיהם, כי נתגלה קלונם ששונאים הם את בני־האדם, ולהאמונה הנוצרית הוא קורא אמונה תפלה ומזקת. פליניוס הצעיר מוצא את אמונתן של שתי נוצריות כי נלוזה היא ומיוסדת על הבלי־שוא, שאין להם גבול. אבל זוהי חוות־הדעת הכללית, וההאשמות המוחלטות שהאשימו את הנוצרים — כולן נוראות הן מאד, הן נאמרו באותו הנוסח השגור עכשיו. את הנוצרים האשימו בכעור ובמגונה. אמרו עליהם, כי בפנותיהם האפלות והנסתרות הם עושים כל התועבות, שרק הדמיון המשחת עלול לבדות אותם, כי הם מתאמצים להוריד עליהם חסדי אלהיהם הנוצרי על־ידי שלילת כל דרכי המוסר וכל מדה נכונה. נגד הגזע הנוצרי, שחולל וניטל כבודו, יצאו מאשימים הרבה, אשר ראו, כביכול, בעיניהם את מעשי־התועבה הנזכרים, ואחדים מן העדים הללו העידו, כי הם בקיאים בצרמוניות הנסתרות של הנוצרים, כשם שכך העידו העדים הסאראטובים. הם ספרו, כי לפני האנשים, הבאים לקבל עליהם את הדת הנוצרית, העמידו ילד קטן שזה עתה נולד כשהוא כולו מכוסה קמח, בתור סמל המסתורין של ההתנצרות, וכי הנוצרי החדש דקר בסכין, גם מבלי שחש בדבר, את הקרבן הנקי דקירות־מות מסותרות אחדות, לכפר על שגגותיו, וכי אחרי כן, לאחר שנעשה המעשה האיום הזה, שתו הנוצרים את הדם, מתוך תשוקה לוהטת קרעו את אברי־הילד המפרכסים, וכרעתם כי העון רובץ על כולם כאחד הוכרחו להסתיר את סודם לעולמי־עולמים. העדים העידו, כי לאחר הקרבת קרבן־אדם זה הוכן משתה הראוי לו, וחוסר־פרישות שמש אמצעי לעורר את התאוות הבהמיות לגלוי עריות — ומפני כבודה של דומת־הממלכה השלישית אין אני מוסיף לקרוא עוד.

האשמות כאלה טפלו על הנוצרים, והיודעים אתם את אשר ענו סנגורי הנוצרים באותם הימים? מה ענה יוסטין־הסעונה? הוא אמר: „כן; בבי"ד אתם מכריחים את הנאשמים על ידי מעשה ענויים ויסורים קשים להודות, הוצאתם הודאה מפי עבדים, מפי נשים וילדים הודאה שעליה אתם מעמידים את האשמותיכם. אבל הלא אין זו הוכחה". והיודעים אתם מה שענה טירטוליאן: „הביאו נא סוף־סוף ראיה על אמתת הדבר, אם אתם מאמינים בו, ואם אינכם יכולים להביא ראיה, חדלו אפוא מלהאמין בזה". והקטגוריא נשארה בכ"ז עומדת במקומה. הבה אוסיף ואקרא לכם את דברי טירטוליאן: „טעותכם — כך הוא אומר — הלא היא מכריחה אותנו להתאדם מבושה בשבילכם, כי הלא נמנעים אנחנו מלהשתמש בדם חיות במאכלינו, יען כי איננו אוכלים לא בשר חנוקים ולא בשר נבלות, יען כי אנו אוכלים רק אותו הבשר שניטל דמו ממנו". הנוצרים של הזמן ההוא מלאו אחרי חוקי היהודים. והרי עיניכם הרואות, כי כל אותן התשובות, שמשיבים היום להאנטישמים שלנו, אותן ההוכחות ובנגד אותן הקטיגוריות השיבו אבות הכנסיה והמעונים הקדושים. פשטה הנצרות בעולם, והתחילו תולים אשמה זו ביהודים. והאם רק בזה בלבד מאשימים אותם? נשיהם שותות בשעת לידתן דם נוצרי, את פצעיהם ותבורותיהם הם מושחים בדם נוצרים, לא רק ילדים הם רוצחים נפש, כי אם גם ילדות; הם מחללים ודוקרים את לחם־הקודש, ולא אחת זב דם מן ההוסטיה, כלומר מן הלחם, והיהודים שתו את הדם בבוזתם את ההוסטיה שמתוכה שפע הדם. הן גם דברי ימי־הבינים מלאים משפטים כאלה, מלאים נסים ונפלאות כאלה. אבל יחד עם זה, החל מימי האפיפיור גריגורי התשיעי, הם מלאים גם מחאות נגד ההאשמות הללו מצד הכנסיה הרומאית, מחאות מצד נסיכי הכנסיה ומחאות מצד המלכים. בזה אחר זה מוציאים מלכי פולין פקודות, האוסרות להאשים את היהודים כי משתמשים הם בדם הנוצרים. והלא גם ברוסיה הוצאה פקודה כזו על־ידי הקיסר אלכסנדר הראשון, שצוה להפסיק קטיגוריות ממין זה.

זאמיסלובסקי (ממקומו): מאיזה מין? היה תמים וקרא, מאיזה מין...

רודיצוב: אני סומך על דבר הידוע לכל, ואם תכריחוני לקרא לפניכם את כל הנמצא בידי, אז תנו לי זמן לא עד השעה הששית וחצי, אלא עד השעה העשתי־עשרה וחצי.

זאמיסלובסקי (ממקומו): נתן, נתן...

רודיצוב: בשעה שיתברר עצם השאלה, אז אסמוך על זה. רוצה הייתי רק להעיר עוד לבעלי החתימות הטרופות, כי בשנת השבעים הוציא הפאטריארך היוני בקונסטאנטינופול את החוזר הזה: „אמונת־שוא הוא דבר נורא. לצערנו פשט בין כל עמי־המזרח רעיון־הבל, כי היהודים שותים דם אדם וביחוד דם נוצרים, בכדי להביא עליהם עי"ז ברכת שמים מעל ולמצוא ספוק לשנאתם העתיקה, שהם שונאים את הנוצרים. על ידי האשמה זו מתעוררים סכסוכים ודברי־ריבות, המפירים את היחסים הטובים בין תושבי מדינה אחת, בין בני מולדת אחת. זה לא כבר נפלה הברה ע"ד גנבת ילדים, כדי לתת בזה סמך לחשדים והאשמות. ומה שנוגע אלינו, הנה רעיון־השקר הזה מעורר בנו רק גועל־נפש" — וכך אני אומר גם בנוגע לי לעצמי — „חושבים אנחנו, כי משפט קדום זה הוא רק נחלת אנשים מצומצמים וקטני־אמנה. חושבים אנחנו, כי כל נוצרי ישר צריך שיהגה בלבו מחשבה טובה מזו על אזרחינו היהודים. לא דת משה, גם לא ההתפתחות הסוציאלית של היהודים בימינו, אף לא ענותנותם הטבעית אינם מצדיקים חשדי־שוא כאלה" (צחוק). צחקו גם אנשי רומא האמתים שבימי נירון קיסר (מחיאות־כפים משמאל. צחוק מצד ימין). אני גומר את דברי הפאטריארך: „ביחסיכם אל היהודים תלמדו לכבד את ערכם האנושי, בתור בני־אדם, שנבראו בצלם האלהים, וגם את עתיקות ההיסטוריה שלהם. וחוץ מזה עליכם להביט על היופי האמתי וגאון השלימות האבנגלית של האדון ישו המשיח, האוסר להעליב עלבון כל שהוא את הרע והמצוה לאהוב גם את שונאינו. וגם את זה צוה לנו, כי אור נפשותינו הטהורות יאיר על מעשי ידינו לעיני בני־האדם, למען יכירו וידעו את מעשינו הטובים, הנותנים כבוד לאלהינו שבשמים".

אדוני, אל ארצות הקדם עברה אמונת־שוא זו מארצות־המערב, שעוררוה וגדלוה אנשים קטני־אמנה ומצומצמים, אם לא גם גרועים מזה. ואני מזכיר לכם, כי כך נהוג בשנים האחרונות, שאם אחד מחברי אגודת־העם־הרוסי עומד בימי החורף ומנבא כי זרם של פוגרומים קרוב לבוא, אז יתגלה בימי הפסחא באיזה מקום שהוא רצח דתי (צחוק מצד ימין; פורישקביץ קורא ממקומו: „חוצפה!"). אתם מזכירים בשאלה שלכם את כתבת המצבה שעל גבי קבר נער נוצרי שנרצח ע"י יהודים. ומה, אלמלי הראו היהודים על המצבות, העומדות על קברי נשי היהודים וילדיהם הנרצחים (קולות מימין: אלו עשו זאת — היו צודקים); אלמלי דרשו גם הם כמותכם, כי תחרתנה כתובות על המצבות הללו, המאשימות עם שלם (קולות מימין: כמה תקבל בעד זה?) אלמלי היו דורשים כמותכם, כי תחרתנה הכתובות: פה קבורים יהודים, שהומתו בידי נוצרים. אם לחרות כתובות כאלה ואם להשתמש בהן בתור הוכחות וראיות, כמה גדול יהיה שטחו של שדה־קברות, אשר יכוסה בכתובות המטילות חרפה על העם הרוסי (קול מימין: גם על זה יש להצטער הרבה!), המטילות חרפה שלא בצדק, יען כי חרפה זו חלה על ראש חברי אגודת־העם־הרוסי, אבל לא על העם הרוסי (קולות משמאל: בראווא! מחיאות־כפים.) אדוני! אם אפשר היה להגיש שאלות כאלה, הנה אנשים, שדם אדם יקר להם, האם לא טוב להם לפנות אל מיניסטר־המשפטים בשאלה על־דבר קיומה של כתה כזו ברוסיה, דחושבת כבימי הבינים, כי רציחת איש יהודי הוא מעשה שמותר לעשותו ושגם ראוי לעשותו. (קול מימין: ראוי! שאון מצד שמאל). האם ידועה לו כתה כזו, המקבלת ומאספת כסף לצורך זה? האם יודע הוא, כי כתה זו עוסקת ביחוד בהפצת הרעיון, כי היהודים משתמשים כביכול, בדם נוצרים? (קול מימין: כאן אין עוד חכמה כלל.)

אדוני, זכרו את עשר השנים האחרונות ברוסיה, וזכרו את הפוגרום בקישינוב, שם היה כל מה שאנו רואים פה, האשמה ברצח דתי, הכל כנהוג. זכרו אותו המשפט, שעליו סמכה העתונות שלהם, מעשה ווילנה. עושים קנוניא להרע ליהודים. אין לך דבר טוב מזה לעשות חתך בגרונך ולהטיל אשמה עליו, כי באופן כזה מציקים ליהודים ומאיימים עליהם אם בפוגרום או בםלשינות, הכל לפי הכח — וזהי עובדה העומדת למעלה מכל ספק ושאין אדם טועה בה. זה הדבר, אדוני, הראוי כי נשים אליו לב וכי עליו תדון הדומה הפעם. (קול מימין: הגישה שאלה בדבר!) חושב אני, כי אין הדבר מתאים לכבודה של דומת־הממלכה, כי בה יעשה פרסום להם צפע הקדום הזה של ימי־הבינים, אשר לפני חמש מאות שנה היה יכול להיות טעות בתיך לב שלם, וכיום הזה אינו אלא דבת פוגרומים וקריאד

לפוגרום. (קול מימין: ראוי...) חושב אני, כי בית נבחרי־עם של ארץ קולטורית אינו יכול להשפיל את עצמו עד כדי להכיר בתור אמת את הדבר, שמכירים אותו לאמת אותם האדונים התולים עליה את אורם במקום הטוב להם. (שאון). חושב אני, כי צריך לדחות את תכיפותה של השאלה וגם את השאלה עצמה, לדחות יען כי לא נרשה שתהיינה ההאשמות הנמבזות הללו חוזרות ונשנות בתוך הצבור הקולטורי ע"י שום אדם חוץ מאותם האנשים, אשר את גרוי התאוות השפלות, את ההטפה לשנאת־האדם את ההגנה על מעשה ענויים ויסורים עשו להם לאומנות, שמתן שכר אינו חסר לה בצדה כלל. בשם כבודו של העם הרוסי צריך לדחות את השאלה הזאת. במאת העשרים אפשר לדבר דברים כאלה רק באזני המון של פורעי פרעות, אבל לא בבית־נבחרי־העם. (מחיאות־כפים מצד שמאל, שאון מימין, הנשיא מצלצל).

הנשיא: חבר דומת־הממלכה מארקוב השני.

מארקוב השני (פלך קורסק): אך זה מעט מחאתם כף להדיפוטט רודיצ'וב שנאם. אבל אתם שמחאתם כף להאדון הזה, הזכרתם, כי הנער אנדרושה יושצינסקי זב דם, כי מ"ה פצעים, פצעים קלים, דקים נפצע הנער הנוצרי הפראבוסלאבי הזה בסכינם של ז'ידים (שאון מצד שמאל; קולות מימין: בראווה!). אל נא תמהרו למחוא כף, אתם האנשים הרוסים (שאון; צחוק מצד שמאל; הנשיא מצלצל). על עצם השאלה אדבר בשעה שהאדונים ממינו של זה שנאם פה בשם הפראקציה האוקטיאבראית, הדיפוטט שובינסקוי, לא יסתום את כל צרכי העם בקומיסיה־לשאלות, בשעה שישבו שם עבדים נאמנים למולדת ולא פרקליטים (צחוק מצד שמאל). אנכי לא אלאה אתכם, אדוני, ולא אלך ואחשוב את כל התשובות, שהשיבו יוסטינוס הקדוש וטירטוליאן הקדוש בימי רדיפות הנוצרים. אני אומר רק, כי באותם הימים, במאות הראשונות לנצרות טבעי היה הדבר לגמרי, כי ערבבו הממלכות של עובדי האלילים ושלטוניהן את הנצרות שנולדה זה עתה ביהדות, והרי עפ"י דרך הטבע יחסו עפ"י טעונת להנוצרים את המעשים שנעשו ע"י היהודים המלאים איבה. ואולם לא אוסיף, אדוני, זהו ענין להסטוריה. קצתכם יודעים את ההיסטוריה, והללו שאינם יודעים אותה, לא ידעוה גם אם תכתשו אותם במכתש, אדוני, אנכי לא אסמוך על חבוריו הנכבדים של לוטוסטאנסקי, אינם בני־סמכא כל צרכם. לא אחזור על אותם הקטעים, אשר הבאתי בשנה שעברה עפ"י ספרו החשוב של הפריבט־דוצינט באקדמית הממלכה במינסטר, הד"ר קארל איקיר, המפורסם לידען בלשון העברית, שתרגם לנו את השלחן־ערוך אל הלשון הגרמנית; כבר מסרתי לכם בלשון הרוסית קטעים מספר זה. אתם חושבים את כל זה כאלו לא היה. אני אביא לכם ראיות והוכחות מחבור שהוא חדש יותר. החבור הזה לא חובר במועצה הראשית של אגודת העם הרוסי. הוא חובר במקום אחר ונקרא בשם: „הנוצרי בתלמוד של היהודים". המחבר הוא פרנייטיס, מאגיסטר לתורת האמונה, מורה הלשון העברית באקדמית הכהונה הרומאית־הקטולית של הקיסר בפטרבורג, יצא בשנת 1911. ודאי ימצאו „בעלנים" אשר יאמרו, כי גם המאגיסטר הזה אינו יודע כלום. בכלל, כל הנוצרים ההם, היודעים את הלשון העברית והעיזו לתרגם ספרים עברים אל הלשון הרוסית או ליתר הלשונות הנוצריות, אינם מבינים מאומה, אינם יודעים מאומה, ואת הכל מבינים, הכל יודעים אותם ההדיוטות, שאינם יודעים את הלשון העברית ואינם רוצים לשמוע את דברי האנשים היודעים אותה. והנה מה שכותב המלומד הזה, המומחה להוראת הלשון העברית בכנסיה הרומאית־הקטולית. ראוי גם ל„קול'ז" הפולנית שתדע את הדבר. (קול מצד שמאל: האין הוא מן ה„סיוויניקים"?). אני אמסור רק קטעי פראזות אחדות. (קורא): „הכה את הנוצרים, מפני שהם עריצים, שרידי עמלק, שהחוק העתיק מצוה להשמידם". אחרי כן: „מצוה לאבד את כל הנוצרים, ואפילו את המעולים שבהם"; „רציחת נוצרי — אינה עבירה; זהו קרבן רצוי לאלהים. אחרי חורבן המקדש בירושלים נשאר רק מין אחר של קרבנות — הריגת הנוצרים; לרוצחי־נוצרים הוקצה בגן־העדן מקום חשוב — בגן־העדן של הז'ידים, כמובן — ועוד ועוד. החבור הזה אינו סוד כמוס, גם ההדיוטות, היודעים לקרא רוסית, יוכלו לקרא אותו. (קול משמאל: והא ראיה, אתה קורא). אבל כל זה נוגע נגיעה ישרה בשאלת התכיפות רק במקצת. זוהי רק תשובה מוכיחה, כי ההאשמה שפרטנו אותה בשאלה שלנו יש לה יסוד היסטורי והגיוני. (קול מצד שמאל: היסטירי — אמנם כן), כי הרבה מלומדים מוכיחים מתוך תרגומיהם שתרגמו את התלמוד והשולחן־ערוך, כי דת־היהודים היא דת־רצח, דת של שנאה לבני־אדם, דת אכזריה, דת של פריצי־חיות, ולפיכך אפשרים הם בין היהודים כל מעשי־פשע כאלה. פה התמרמר הפרקליט המושבע שובינסקוי, כי איש הנמנה על בית־הדין העיז לחתום על שאלה הערוכה נגד הז'ידים (קול מצד שמאל: פרובוקאטור, לא נאה הדבר!), ואני אומר לאותו האיש, הנמנה גם הוא על ביה"ד, אם כי מצד שני, כי אדם אחר, המפורסם לא פחות ממנו, שהוא בר־סמכא לא פחות ממנו, מן הדיפוטאט שובינסקוי. מי שהיה פרוקורור, קוני, קטרג בתור פרוקורור על הסריסים, על כתת הסריסים. וזה הדבר אשר אמר בנאומו. הוא אמר, כי החוקר המפורסם בעניני כתת הסריסים, חוקר־הדין ריאוטסקי, עבר בכל רחבי רוסיה וחבר את כל ההאשמות שהטילו על הסריסים למשפט אחד. ואם הדיפוטט שובינסקוי זוכר, והוא צריך לזכור בתור איש, שנמנה על פקידות ביה"ד, כי המשפט הזה נמשך שנים הרבה וכי נאספו בכל רוסיה ראיות ממשיות ומכל המינים כדי להוכיח, כי פשעי הסריסים הם פשעים, שסבתם מונחת ביסוד כתה ידועה, אספסוף, אגודה נפשעת, מנקודת מבטו של החוק. ולפיכך לא נתברר כל מעשה־פשע בפני עצמו, כמו שהוא, אלא כולם כאחד, בתור תוצאות התורה המדיחה של הסריסים. הרי היא מהות השאלה שלנו. אנחנו חושבים, כי הממשלה של עכשיו וגם כל הממשלות הקודמות עשו מעשה בנגד החוק בזה שהביטו על הרציחות הדתיות כעל גלויים מובדלים של רצון רע, מבלי שתפצו, מבלי שנתנו להאיר אור על השאלה הזאת לכל רחבה בתור תוצאות גלוייהן של רציחות דתיות הנעשוי מצד כתה יהודית שלמה. וודאי יש כאן פגיעה בחוק. גם פה הודיעו לנו בשם הממשלה, הרגיעו אותנו כביכול, כי אין לנו לדאוג עוד: חוקר־הדין לענינים חשובים ביותר פינינקה כבר נגש אל החקירה והדרישה, וממעל לו — האדון הפרוקורור של לשכת־המשפטים, — ויכולים אנחנו לנום. ואנחנו הלא יודעים, כי אותו הפרוקורור שרוחו מרחפת על החקירה ועל הדרישה כבר דרש מאת פקידי השלטון בקיוב, כי לא ירשו לערוך הזכרות לנשמת הנער הנוצרי שנרצח בידי בני־בליעל, — זה הדבר אשר דרש, כי על־כן אין הוא רוצה להרגיז את רוח התושבים ולפיכך אמר לגזור אבדון וכליה רוחנית על האיש, שכבר נרצח רצח גופני, ולבלי תת את האפשרות להתפלל בעדו. מנשר שוכן־מרומים כזה לא תצא טובה רבה. כיוצא בזה אין אנו יכולים לשכוח, כי האדון פינינקה, שכנראה אמנם נגש אל הדבר, איננו חוקר־הדין הראשון, כי קדם לו חבר ביה"ד חוקר־הדין מרבדיוב, אשר תפס תיכף ברגע הראשון את אמו של הנרצח ויתן אותה בכלא ולהז'ידים נתן לברוח ולהמלט על נפשם. כבר שמענו באומרים לנו, כי יכולים אנחנו לתת אמון בזה. ודאי נתנו אמון, רוסיה מאמינה מאז ומעולם. אבל הז'ידים לא נמצאו, ולא נתפשו עד עתה.

ניסלוביץ (ממקומו): יען, כי אינם; יש מארקובים.

מארקוב השני: יען, כי בעוד אנו מתיחסים באמון נולדות השפעות צדדיות, המגיעות אפילו לכאן, עד דומת־הממלכה, והן מספיקות לקבר את השאלות. זה הוא הדבר שהמריץ אותנו להביא את השאלה לכאן, ולקבר את השאלה כמו שחושב הדיפוטאט שובינסקוי, לזה לא תעמודנה לכם שניכם: שבר תשברו את שניכם. לא, שאלתנו לא תקובר. (שאון; צחוק). הדיפוטט ניסלוביץ יודע לא רק יותר ממני, הוא יודע גם יותר ממה שידע חוקר־הדין מרבדיוב, חוקר־הדין לענינים חשובים ביותר פינינקה וגם הפרוקורור של לשכת־המשפטים הקיובית, שרוחו מרחפת על פני החקירה והדרישה. הוא יודע, מתי נרצח הנער אנדרושה יושצינסקי, הוא יודע גם מה שאינו ידוע עד עתה אפילו לשלטון ביה"ד. כמדומה שהוא קרא בשם יום י"ג וי"ד במרץ, אף כי ידוע לנו, כי הנער נעלם ולא נמצא במשך י"ב ימים וגויתו נמצאה רק כעבור י"ב ימים. מתי נרצח, — זה ידוע רק להדיפוטט ניסלוביץ.

ניסלוביץ (ממקומו): הלא אתם שכתבתם.

מארקוב השני: אולם אין זה חשוב כל־כך. (שאון מצד ימין ומצד שמאל). אני מעיר רק על ידיעותיו המרובות של הדיפוטט הנכבד. אדוני! הללו שבקיאים הם בהיסטוריה, הללו ששמו לב לשאלת־היהודים, הללו שיודעים הם בכלל את הנעשה לעינינו, הללו אינם מסופקים, כי רציחות דתיות היו וישנן. אנחנו כבר הוכחנו בשאלה, כי גם הכנסיה הפראבוסלאבית הקדושה, גם הכנסיה הרומאית־הקטולית וגם הרבה כנסיות נוצריות אחרות מודות בדבר בוודאות, מודות כל־כך, עד שרימו ילדים אחרים, שעונו עד למות ע"י היהודים, למעלת קדושים. תעודות בי"ד מעידות על זה עדות מוחלטת, קובעות את הדבר ליסוד מוסד, ולא איזו משפטים של ימי־קדם, של ימי־הבינים, כי אם איזה דוגמא של הרצח הדתי דסאראטובי, שהגיע עד מועצת־הממלכה, עלה עד סינאט ועבר את כל הערכאות, והיהודים נאשמו ונענשו, נאשמו בגלל מעשה־רצח דתי. האשמים נמצאו, הנאשמים נשלחו לעבוד עבודת־פרך, ושם מתו. זה היה בימי הקיסר אלכסנדר השני המשחרר ולא בימים קדומים בימים עתיקים. תעודות בית־דין מוכיחות, מוכיחות בהחלט, כי רציחות־דתיות מצויות בקרב היהודים, ואין איש יכול להכחיש את הדבר. ועמני, כל אלה היושבים בתחום־המושב, כל אלה שעלה האסון בגורלם לדור במקום אחד עם היהודים, הם יודעים, כי אמנם כל עמנו בטוח בזה, וכל אם רחמניה בתחום־המושב, כשלחה את בנה לטייל, מזהירה אותו: השמר לך, כי לא יגנבוך היהודים. בעיניכם, אדוני, מגוחך הדבר: אמנם כן, יען, כי את ילדיכם לא שחטו עדיין, כנראה. כן, אפשר שגם אז תשחקו, הכל מגוחך בעיניכם. ואולם אנכי אינני שוחק, איני נוטה לשחוק בשעה שאני נזכר

במעונה אגדרושה יושצינסקי, ואני מבקש מכם, כי תקשיבו לדברי בתשומת־לב.

ובכן, אדוני, תכיפותה של שאלתנו זו עומדת ביחוד על הפחד, על הפחד, שאנו, אנשי־רוסיה, מפחדים, כי שלטון הממשלה, שלשון ב"ד אינו שם קץ למעשי־הפשע האיומים, הפראיים, האכזריים האלה, כי חייהם של ילדי הרוסים הפקר הם, כי עדת הילדים המטיילת לאור פני השמש, המצחקת ומתעלסת בגנות, עלולה בכל רגע שתשבת מנוחתה, בשעה שמתגנב וקרב אליה השוחט הז'ידאי ובידו סכין ארוכה ועקומה, ובחטפו את הילד הזה, המשתעשע לאור השמש, יסחוב אותו אליו אל תוך המרתף ושם יעשה בו ביד רבה ואוהבת, כמו שכותבת „הריטש", עתונו של מילוקוב, חמשים, ששים, מאה וחמשים דקירות, בכדי להוציא את דמו מתוכו. זה נעשה לפי דעתו של העתון „ריטש" — „ביד רפה ואוהבת", אבל לילדינו לא ימתק בשביל כך אותו מעשה. קראו את עתונכם זה, בו כותבים ז'ידים את זה, לא אתם הכותבים את הכל. והנה, אדוני, מפני תחוך רך וענוג זה, שחותכים את בשר ילדינו, היינו רוצים לשמור על העם הרוסי, ורוצים היינו להסב את תשומת לבו של שלטון הממלכה לזה, שאין להתיחס למעשי־הרצח הנוראים האכזרים האלה, כמו שמתיחס אליהם הדיפוטט שובינסקוי, הרואה בזה רק פרט מעציב. האיש הזה כבר הגיעה שעתו לאכול, לסעוד, והנה נגשים אליו בדברים של מה בכך, במיני זכרונות של ימי־הבינים, והוא מנים מעל עצמו את כל זה, כשם שמניסים זבוב טורד. אנחנו איננו יכולים להיות חסרי־לב כמותו; אנחנו צריכים לזכור, כי ראויים ילדי הנוצרים שלנו שיגינו על חייהם, שאין זו קריה מטלכה, כשאינה שומרת על ילדיה מפני מעשי־רצח של רוצחים נתעבים, שונאים, וז'ידים־טורפים. אדוני! בשעה שאתם שומעים באופירה את ה' שאליאפין כשהוא שר, ואתם שומעים כשהנכם עוצרים בעד נשימתכם: „כל בני־האדם עלי־אדמות מעריצים אליו אחד קדוש והאליל הזה הוא עגל הזהב, הוא שולט על כל העולם", אז אתם מתלהבים, אדוני. אבל אני אומר לכם, כי לא רק שאליאפין בלבד שר את שירת־השטן הזאת; שירת־שטן זו אתם שרים כולכם, אדוני (שאון). מה נורא הדבר! עגל הזהב מולך על כל העולם, וזה הוא הנורא והאיום באמת, יען כי כל מעשה־פשע, הנעשה בידי הז'ידים, לא ניתן להתגלות: כיון שמתחילים לטפל בזה, מיד נמצאים מגינים, נמצאים גם נואמים ועומדים בפרץ, הממליצים על „העם היהודי האומלל, רך־הלבב והענותן", כפי ששמעתם. עפ"י טעות שחטו „ביד רבה ואוהבת" עשרת ילדים, ובאים ומקטרגים עליהם. הלא נורא הדבר! (קול משמאל: שקר! קול מימין: אין זה שקר, אלא אמת!) אדוני! המצב קשה ביותר, בשעה שאנשים האוהבים את עמם יוצאים ואומרים, כי צריך לשים לב לזה, כי צריך לשים קץ לנבלה זו, כי אין לשפוט את השוחטים האלה, השוחטים את ילדינו כרוצחים שכיחים, כי צריך לרדוף את הכתה הזאת, את הכתה היהודית, השולחת שוחטים, המאספת ממון בשביל השוחטים האלה, כמו שידענו, המנצחת על השוחטים הללו והניזונית בדם נוצרים, המקבלת את הדם הזה לתוך כוסות, אדוני, אל תוך כוסות היא מקבלת את הדם היורד ושותת מתוך ילדים והיא שולחת אותו לכל מדינת רוסיה להתפנק ב„פאסחא", שימו נא אל לב, להתפנק ב„פסחא", ב„פסחא" הנלושה ילד נוצרי, רוסי.

פוקרובסקי הראשון (ממקומו): הנושא הלז צלב על לבו?

ניסלוביץ (ממקומו): אין צלב על לבו.

מארקוב השני: ...וראי הייתי נותן אמון בדברי שלטוני בי"ד. אבל בשעה שאני רואה, כי תחת לטהר ולצאת בעקבות הפושעים, כי תחת לחפש חפש מחופש בכל הפנות האפלות של היהודים, תחת לבדוק בדיקה מעולה בבתי־מדרשות ובבתי־כנסיות ולמצוא את שיירי הדם, למצוא את ידי הז'ידים הללו המגואלות בדם ילדים נוצרים, כי תחת זאת ממהרים ותופשים תיכף את קרובי הנרצחים ואת אמותיהם, כי תחת זאת אוסרים על העתונים הרוסים לכתוב על דבר הנעשה; בשעה שמאיימים על העדים ועל המאשימים בעונשים אדמיניסטראטיביים, — אז אני אומר: אם באמת נבחרי־העם אנחנו, אם באמת דואגים אנחנו לצרכיו ולתועלתו של העם הרוסי, הרי אנו חייבים לעלות על הקתדרה הזאת ולגלות את מעשי־הנבלה האלה המעוררים זועה, הנעשים בשם הכיבוש הז'ידאי, הנעשים רק מפני שהרבה־הרבה מפקידי השלטון שלנו כורעים ומשתחוים לאל יחיד, והאל הזה הוא — עגל הזהב. דברו פה על אודות פוגרומים. חבר דומת־הממלכה... (קול משמאל: אתה הנך המומחה לכך...) פורישקביץ כבר אמר לכם, וגם אני אמרתי לא אחת, כי משעה שנתאחר העם הרוסי בהסתדרויות מונארחיות באגודת העם הרוסי ואחרות, היינו מראשית שנת 1906, לא נעשה ברוסיה אף פוגרום אחד ביהודים, חוץ מן הפוגרום הביאליסטוקי, אלא שבביאליסטוק לא היו הסתדרויות מונארחיות. כמובן, אין זה משמש לכם הוכחה, יען כי אתם חושבים להוכחה רק את הנעים לכם. אבל עובדה הלא עובדה היא. דוקא משעה שאגודות העם הרוסי לקחו בידם את המוני־העם (צחוק מצד שמאל) ... מאותה שעה אין פוגרומים, ואת הדבר הזה לא תכחישו בשום לגלוג והשגה. אם מטילים אתם ספק בדברינו, הביאו לנו ראיה להוימם. ובכן, השפעתם הטובה של הסתדרויותינו במובן זה עומדת למעלה מן הספק. אנחנו עוצרים ברות ההמון לבל תגלה משובתו זו, אנחנו עוצרים בעד ההמון מעשות פוגרומים, ואולם אין כחנו יפה אלא עד אותו הרגע, כל זמן ... (קול מצד שמאל: א־א־א־א) ... שיש לנו זכות מוסרית ... (קול מצד שמאל: הנה ההתחלה) ... להבטיח לבעלי־בריתנו, כי יש אמת בארץ, כי יש דין ומשפט, וכי אפילו יהודים ששחטו ילד נוצרי וקבלו את דמו ישלחו סוף־סוף לעבור עבודת־פרך, אם לא יגמר דינם לתליה. אבל ביום שיוכח העם הרוסי, על ידי עזרתכם, כי לא אמת הדבר, כי אין דין ואין משפט, כי אין האפשרות לגלות את עקבותיו של יהודי־השוחט ילד נוצרי ומוציא את דמו ממנו, כי לא יועילו לא הדיינים ולא פקידי־הפולוציה, לא הגוברנאטורים ולא חוקרי־הדין, לא המיניסטרים ולא בתי־המחוקקים העליונים, — בו ביום, אדוני, יהיו פוגרומים. אבל לא אני אגרום להם ולא אגודת העם הרוסי.

ניסלוביץ (ממקומו): אתה עושה את הדבר עתה.

מארקוב השני: ...אתם תגרמו להם, ואותו פוגרום לא יהיה כאלו שהיו עד עתה, לא מתוך כרים וכסתות יוציאו נוצות, אלא את כל היהודים יהרגו, אחד לא נעדר (צחוק) ... ואתם תהיו האשמים. אני מזהיר אתכם, כי סתימת דוד־קיטור זוהי פוליטיקה גרועה. אל תצילו רוצחים, פושעים ז'ידים, העושים מעשי־פשע, יען כי בזה תמיטו אבדון על כל עם הז'ידים. דוקא אם רוצים אתם בטובתו, קבלו שאלות כאלה, דרשו חקירות ודרישות, גלו את האמת, אבל אל תעשו את אשר אתם רוצים לעשות, כי בדרך זה אבד תאבדו את עמכם.

ניסלוביץ (ממקומו): האמת נגלתה זה כבר,

מארקוב השני: ...ואולם לא בשבילכם אני מדבר. כל מה שאומר, ואפילו אלמלי הוכחתי, כי שתי פעמים שתים הן ארבע, היה פורץ צחוק מצד זה. אבל אני מדבר לאותם האנשים, שעוד נשארת בקרבם נשמת־אדם. והנה אתם, אנשים שיש לכם נשמת־אדם, התבוננו נא אל כל הנעשה. הלא מעשה־רצח כזה נעשת בווארשה וכמו שכותבים—גם בליבוי, ואין אנו בטוחים בזה, כי יעברו ימים אחרים ולא תשמעו ע"ד ילד חדש, שמוציאים את דמו ממנו. אומרים לנו, כי אתם צריכים לעשות את הדבר רק לימי הפסח. זה מרגיע את רוחי במקצת. אפשר שיכולים אנו לחכות עד ימי חג פסחכם הבא. אבל הלא צריכים אנחנו להכון לפסחכם הבא, הלא צריכה דומת־הממלכה הרוסית להוציא או חוק, חוק מיוחד, שיעצור בעד האדונים הללו לבל יוכלו לשחוט את ילדינו ולהוציא את דמם מהם, או אם אין להאדונים השובינסקים צורך בדבר, אז הבה יעשו האדונים הפקידים את דינם ואנחנו נעשה את שלנו במקום אחר (קולות מצד שמאל: רב! שאון; הנשיא מצלצל). שאלתנו צריכה להתקבל מאת כל אנשי־רוסיה, מאת כל האנשים הפראבוסלאבים, מאת כל האנשים המרגישים כבני־אדם, ולא כשכירים של חלאת מין האדם—הז'ידים, צריכה להתקבל כשאלה תכופה, כל אלה שלא יקבלו אותה, כל אלה שידחו את השאלה הזאת ולא יחפצו לגלות את האמת, יהיו נחשבים בעיני העם הרוסי לפריצי־חיות ולאויבי מין האדם, לעבדים שנשכרו לז'ידים. אם רוצים אתם להיות כאנשים האלה, אם רוצים אתם בכך, שהכל יכירוכם לשכורי הז'ידים, התאחדו אתם, אבל אנחנו לא נלך עמכם, ובכל מקום נגלה את קלונכם, אתם שכירי־הז'ידים (מחיאות־כפים מצד ימין).

הנשיא: אני מודיע, כי נגמרו הויכוחים. יבטעמים הנוגעים להעמידה למנין הדעות — חבר דומת־הממלכה זאמיסלובסקי.

זאמיסלובסקי (ממקומו): אני מסתלק.

הנשיא: חבר דומת־הממלכה פרידמאן.

פרידמאן (פלך קובנה): אדוני, חברי דומת־הממלכה. (קולות: הריםה קולך!). השא לה שהוגשה היום היא גולת־הכותרת למעשי־הפרובוקציה מצד ההסתדרויות של המאות השחורות (צחוק מימין). את פעולתם הפוגרומית, את האגיטאציה שלהם לפוגרומים (קולות מימין: ספר עובדות), את השסוי ביהודים העבירו מבתי־התה של האגודה, מבתי־המערכות של העתונים אשר למאות השחורות אל הבמה של דומת־הממלכה. המטרה ברורה: שנים אחדות עברו ולא היו פוגרומים; בעת הזאת קשה לערוך פוגרום עפ"י היסוד הפוליטי, כמו שהיה נוהג בשנת 1905, ולפיכך פנו אל האמצעי העתיק, אל הקטרוג האיום ההוא, אשר במאות השנים הראשונות לנצרות, כשמענים היו

מצוים רק בקרב עובדי-אלילים, היו טופלים אותו על הנוצרים, ומהם עבר להיות נטפל על היהודים. ואולם בזמנים ההם, בימי החושך ההם אחר היה המצב. אנשים חשובים, בורים, האמינו לעתים קרובות במשפט קדום זה ובלב תמים נתעו בשוא. אז, כמובן, אפשר היה לפעול ע"י הוכחות, ע"י ראיות, אפשר היה להביא את האמת לידי ברור. אויבינו של עכשיו מסוג אחר הם: לא רק הדיוטות ובורים הם, כי אם גם לא ישרה נפשם בהם. אלה שהגישו את השאלה אינם בטוחים, כי כותבים הם דברי אמת; יודעים הם ידיעה גמורה, כי האשמתם היא עלילת-שוא במזיד, על עלילות-שוא הבאות במזיד אין מתנצלים. אנחנו חושבים את זה לבלתי ראוי לכבודנו. נחוץ לברר אותן הכוונות החוטאות, אשר גרמו להאשמת-שוא זו. האגיטאציה שלכם לפוגרומים, השסוי התמידי שאתם משסים ביהודים, זהו רצח-דתי שאינו פוסק, ההולך ונמשך במשך שנים שלמות, ועל השאלה הזאת אפשר להשיב רק תשובה אחת: בוז ונועל-נפש.

גיגיצ'קורי (פלך קוטאים): אדוני, אנחנו נחוה את דעתנו, כי תפתר השאלה תיכף, יען שאיננו רוצים לתת מקום אף רגע אחד להרהור, כי שאלה זו-אפשר לה שתעבור במסלה הכבושה לכל האינטרפילאציות. לנו נדמה, כי אם נחוה עתה את דעתנו נגד התכיפות ונגיח, כי מתוך כך תעבור השאלה באופן מיכני לקומיסיה הממונה על השאלות, הרי יהיה הרושם, כאלו לדומת-הממלכה, לפרקציות מיוחדות, היה איזה דבר בלתי מובן בשאלה הזאת, איזה דבר שדרש בירור ולבון בקומיסיה-לשאלות. אנחנו, אדוני, איננו יכולים ואיננו רוצים לתת מקום להרהור כזה. יודעים אנחנו, אדוני: כי במשך שנים אחדות נעשית במה זו מצד זה (הוא מראה לצד ימין) מקום, שבו מעיזים פנים לנבל את כל הטהור, את כל הישר ואת כל הנעלה והמרומם בחיים הרוסיים. אתם זוכרים, אדוני, כי הללו, באי-כחה של הקנאות החשוכה, הרשו לעצמם להעליב, לנבל את בני-הנעורים הרוסים תלמידי בתי-הספר, את האשה הרוסית ועוד. אבל הרגע הזה, אדוני, היום הזה, שאלה זו, שאנו דנים בה הפעם, עלו על כל האפשריות. מתברר, כי לעזותם של האדונים הללו אין גבול; מתברר, כי האנשים הללו מוכנים לכל, כי אבדה להם לחלוטין כל דמות אדם.

זאמיסלובסקי (ממקומו): הוא מדבר על העזות! (הנשיא מצלצל).

גיגיצ'קורי: ...אבל יש צד שני בשאלה זו. אופיי מאד הוא גם יחסה של הממשלה. הלא זוכרים אתם, אדוני, כי בשעה שהוגשה לכם שאלה ע"ד אגודת העם הרוסי והבאנו עובדות כדי להוכיח, כי האגודה הזאת, כנופיא זו של מרצחים ושודדים ... (קולות מימין: הלאה! רד! יחזור מדבריו) ... אז לא מצאה הממשלה ... (קולות מימין: רד! שאון; הנשיא מצלצל; קולות קוראים: יחזור כדבריו!) בשעה שהוכחנו ... (קולות מימין, הלאה! הלאה! שאון; הנשיא מצלצל) ... אז לא נגלתה הממשלה ולא נתנה שום תשובה (קולות מימין: צא מפה! רד! שאון, צעקות ונקישת קתדראות מצד ימין). בהתמרמרות נמרצת ובתעוב אנחנו מתיחסים אל... (שאון, צעקות: הלאה! רב! הנשיא מצלצל) ... וגם אל השאלה עצמה.

הנשיא: אני מתכבד לבקשכם, אדוני, לבל תקימו שאון. אני מתכבד לבקש, כי ישוב איש איש למקומו. אני מתכבד לבקש לבלתי הפריע את המנוחה. (קולות מימין: אין לסבול עלבונות כאלה. נבל!)

גיגיצ'קורי: אדוני, בהתמרמרות, בתעוב אנו משליכים מעל פנינו את יצירה פסולה זו של האנשים האלה (שאון מימין, נקישת קתדראות. נבל! מחוצף! מחיאות-כפים משמאל).

הנשיא: בטעמים הנוגעים בעמידה למנין הדעות—חבר דומת-הממלכה לוצ'יצקי (מסתלק). חבר דומת-הממלכה הארקובינקה (מסתלק). חבר דומת-הממלכה בולאט.

בולאט (פלך סובלקי): אדוני! עליתי בכדי להודיע את ההחלטה שהחליטה קבוצת-העמלים (ה"טרודוביקים") פה אחד לחוות את דעתה, כי תפתר השאלה תיכף, ורק בשביל כך אני נוטל את עתכם מכם, משום שהטעמים והנמוקים שלנו מתנגדים לאלה שהובעו כאן. אנחנו מבקשים לפתור את השאלה הזאת תיכף רק בכדי לדחות תיכף את השקר הנפשע הזה ואת הרכות, שמוציאים תמיד מעל הספסלים האלה על כל העמים המעונים ועל כל המפלגות השמאליות. צריך אנכי להגיד לכם, אדוני האוקטיאבריאים, כי אחרי הדברים אשר דברתם ואחרי הבירור מצד באי-כח המיניסטריון יש יסוד גם לכם לחוות-דעה בעד התכיפות, יען כי בכל שאלות כאלה ע"ד מעשי-פשע, הנה מאחר שהודיעה הנהגת השלטון, כי נעשית חקירה ודרישה בדבר, שוב אין עוד יסוד לשאלה. ובכן, אדוני, אני צריך להגיד... (שאון; חבר דומת-הממלכה פורישקביץ שורק. הנשיא מצלצל). רצח הילד יושצינסקי איננו מעשה ידי היהודים. אם תרשוני, אדוני, להביע את הכרתי, הריני מוסר לכם את הכרתי, ש-רצח הילד יושצינקי לא היה יכול להעשות בלי השתתפות חרוצה (שאון, חבר דומת-הממלכה פורישקביץ שורק).

הנשיא: חבר דומת-הממלכה פורישקבין, אני קורא אותך אל הסדר, אם ... (שאון) ...

בולאט: ...מצד אותם האנשים, המגינים תמיד על מעשה הרצח הנעשים מן המארב, על רציחת יולוס והירצינשטיין, על כל מיני דבות-שוא! על כל מיני פוגרומים הנעשים ביהודים. ואם אמנם הרצח נעשה עפ"י התאור הכתוב בעתונים, הרי אין זה אלא זיוף של רצח-דתי, שנעשה בכוונה תחלה כדי לעולל אח"כ על היהודים כל מיני עלילות ... (קולות מימין: כבר עברו חמשת הרגעים!)

הנשיא ... (לא נשמע).

בולאט: ... וירגעו נא היהודים. כל האדונים האלה מוציאי-הדבה, השקרנים, אין הם ראויים להתוות תו. (מחיאות-כפים מצד שמאל).

הנשיא: אני נגש למנין הדעות. מגישי השאלה הכריזו על התכיפות. אני מתכבד לבקש את חברי דומת-הממלכה, כי ישובו איש איש למקומו. אני מעמיד למנין הדעות: אם צריך לברר את השאלה שלפנינו תיכף.

התכיפות נדחתה ברוב של 108 נגד 93 דעות (קולות: אל הפתח!)

הנשיא: הובע הרצון לבדוק העמידה למנין ע"י יציאה דרך הפתח על יסוד תקנות הדומה אני מעמיד הצעה זו למנין הדעות.

הבדיקה ע"י יציאה דרך הפתח נדחתה ברוב של 140 נגד 60 דעות.

ישיבת הדומה נסגרה בשעה 6 ו-56 רגעים.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ. Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, ד' סיון, תרע"א

ВИЛЬНА, 18-го Мая, 1911 г. № 18—19 WILNA, 31-ten Mai, 1911.

עַל הַמִּצְפָּה.

הססיה הרביעית.

דומת-הממלכה נסגרה. הססיה הרביעית נפסקה יום אחד לפני תום שני ירחים למן היום שנשתמשה הממשלה בסעיף השמונים והשבעה וחקקה את ו חוק על דבר הזמסטבות כרצונה. ובכן, גם הפעם לא נגמר המשבר, שהממשלה עומדת בו כל אותם הימים, אלא הססיה הרביעית הורישה אותו לססיה החמישית, אשר תתחיל באוקטובר. ועד אז הלא ישטפו עוד מים רבים והרוחות, שלכתחילה היו סוערות ובמשך שני הירחים כבר ירדו עליהם שקט ומנוחה, ישובו למנוחתם לגמרי,-- ואפשר שהכל ישוב על מקומו בשלום. היתה "העויה" יפה מצד האוקטיאבראים — ואינה.

בדומה השלישית נצחה "הפרוגרמה הלאומית". ובססיה הרביעית, שזה עתה נפסקה, רבו עוד יותר גלוייה של פרוגרמה זו, ודגלם של הלאומיים הרבה להתנוסס ולהאפיל כפעם בפעם אפילו על דגלם של האוקטיאבראים, שהמה הרוב בדומה.

ובשעת שלטונה של "הפרוגרמה הלאומית", לפי מה שמבינים אותה עכשיו בדומה ומחוץ לדומה, ודאי אין לנו, היהודים, כל תקוה שיותרו אפילו במעט האסורים שעל ידינו ורגלינו. עוד לפני שנים אחדות השמיעו ראשי השחורים את דעתם, ששאלת היהודים ברוסיה אין לה תקנה אלא זו, שכבר נתקנה ברומניה, כלומר, שיהיה דין זרים — זרים ולא נכרים — נוהג ביהודים: לא יהיו שוים לאזרחי הארץ לא בחובותיהם ולא בזכיותיהם. וכנראה, לא יצאו הדברים הללו לבטלה, כי על כן שחורים אמרום. ועוד לפני ימים מועטים גלה גולולובוב, אביהם של האוקטיאבראים הימנים, ביקטרינוסלב "סוד" זה, שאין היהודים דומים לכל יתר העמים הנכרים שבמדינה: הללו נכרים הם, והיהודים זרים הם; לנכרים אפשר לתת, לכל-הפחות, הנחה כל-שהיא ולזרים אל יאיר אדם הגון את פניו כלל.

לא היתה עוד ססיה בדומת-הממלכה, לא בשלישית וגם לא בשתים הראשונות, שהרבתה לעסוק בשאלת היהודים, כזו שנפסקה עתה. בחלקה עלו גם ההצעה ע"ד בטול תחום-המושב, שהפילה "חרדה ופחד" על השחורים ועל הלאומיים, וגם השאלה ע"ד עלילת-הדם בקיוב, שהגישו השחורים בכונה מיוחדה, שתהא משמשת תשובה על ההצעה בדבר התחום. וכפעם בפעם נתגלה הדבר בבהירות שאין למעלה הימנה, כי הללו, שהמה השליטים בדומה, אי-אפשר להם לעשות ליהודים אפילו הנחה כל-שהיא, שהרי זרים הם היהודים, זרים ולא נכרים. אמנם לא דחו האוקטיאבראים, מפלגת הרוב, את ההצעה ע"ד בטול התחום בשתי ידים, אלא הסכימו למסור אותה ההצעה לקומיסיה. אבל מן הטעם שנתנו להסכמתם נראה מה שבלבם: "הן הקומיסיה לא תחליט כלום, כי אם תעיין רק בדבר", ו"עיון" אין היזקו מצוי. ולא עוד אלא שאין לו קץ וגבול, אפשר לעיין ולעיין עד שיבוא אליהו... אמנם לא הסכימו האוקטיאבראים לבקשת פורישקביץ ומארקוב, כי תודה הדומה בתכיפותה של השאלה ע"ד עלילת-הדם (הלואי והיתה הדומה מודה בכך!), אבל מן הטעם שנתנו, ע"י שובינסקוי חברם, להתנגדותם נראה מה שבלבם: "שאלת הרציחות הדתיות היא ודאי אחת מן השאלות החמורות, שבית-דין מתחבט בהן זה כמה. אלא — מכיון שנמסר הדבר לידי בי"ד, הרי ידינו מסולקות ממנו לגמרי", כלומר: אם באמת היתה כאן רציחה דתית מצד היהודים, ישולם להם כרשעתם...

ואם האוקטיאבראים כך — הלאומיים, גם ה"משועבדים" וגם ה"חפשים", על אחת כמה וכמה. לא כל הדעות שוות בנוגע לפרטים בודדים שב"פרוגרמה הלאומית", כל אחת הפרקציות השולטות בדומה יש לה בה גירסא מיוחדה. אבל יש נוסחא אחת, שקרובה היא לכל הלבבות לכה"פ, אם לא לכל הדעות — שכל יתר העמים הנכרים שבמדינה נכרים הם, והיהודים—זרים הם...

ובמשך הכסיה הרביעית נעשה הנסיון הראשון לקרב לנוסחא זו גם את הדעות. אותה הקומיסיה, שקרופנסקי הוא נשיאה, החליטה להציע לדומה, כי "תשחרר" את היהודים מחובת העבודה בצבא. וטעם נתנה הקומיסיה להחלטתה זו: החיילים היהודים משפיעים לרעה על כל הצבא הרוסי. ואולם יש גם טעם אחר, השמור בלבבות ומובן עפ"י נצנוץ העינים בלבד: כיון ש"יפטרו" היהודים מחובה זו, הרי הותרה הרצועה מאליה. זוהי מדת "היושר", שאין גם להרהר אחריה — הללו שפטורים הם מן החובות, זרים הם לכל דבר ואין להם לחזור גם על הזכיות...

אנו, היהודים, ודאי אין לנו להזכיר את הססיה, שזה עתה נפסקה, לטובה, כל זכותה אינה אלא זו, שגם היא קרבה אותנו במקצת לקצה של הדומה השלישית, ומזכירה לנו, שהבחירות החדשות לדומה הרביעית עומדות כבר אחרי כתלנו.

זה חטאו של אדם: עיניו פקוחות תמיד לראות נגעי אחרים וסמויות הן תמיד לראות נגעי עצמו.

ומהו עונשו? — כשאחרים מראים לו על נגעיו, הוא מתקצף וחושף את זרועו למען הראות לכל, כי טהור הוא, ומתוך כך נגעיו מתגלים עוד יותר.

יבוא הד״ר נוסיג ויוכיח.

לפני שנים שמונה בא האיש אל הקונגרס הציוני ומתח בקורת קשה וזעומה על ההנהגה, שעמדה אז בראש ההסתדרות, בשביל תכסיסיה ומעשיה. בשביל שלשה דברים עורר אז נוסיג את זעמו על ההנהגה הציונית: ראשית, ההנהגה אינה מידה בתכנה הפנימי, הרוחני של הציונות, ול„חזון הנשגב אשר חזו אבותינו על תחית העם צפויה סכנה גדולה, כי יבל ויהיה לעסק של קנית קרקעות בלבד". שנית, ההנהגה העמידה את כל העבודה העתידה בארץ־ישראל בסכנה ע״י זה שבחרה ללכת בדרכי הדיפלומטיה והקדימה לדפוק על דלתות הממשלות, וביחוד על דלתותיה של ממשלת טורקיה, עוד בטרם שהיתה רשאית להבטיח איזו הבטחות מצדה, כלומר — עוד בטרם שמצאה את סכומי הכסף ההם, שרק בעזרתם אפשר לשמור אותן ההבטחות. „ועלינו להזהר לבלי לעמוד על המקח בנוגע לרכישת ארצות עוד בטרם דאגנו למצוא את הכסף, שצריך לשלם במחירן". ושלישית, „האדונים הללו, אשר התחילו מכים בתוף הגדיל של הציונות, גדלו וטפחו את הפבזה המצלצלת הריקה".

חייבים אנו להודות: הרבה אמת היתה בדברים הללו של נוסיג המוכיח וצדקה קריאתו אשר קרא אז לאמר: „הטהרו!" ואולם השעה לא היתה אז מוכשרת לכך, שישמעו הדברים. אטומות היו האזנים, כי על כן שקועים היו הלבבות יותר מדי בדיפלומטיה ו„במדיניות". ומשום שנואש נוסיג מן ההסתדרות הציונית ולא ראה בה אותה שעה תקוה לעם ולארץ, מהר וקים בעצמו כה שיעץ לאחרים — „חדל מהיות ציוני" ויהי ל„יהודי, ליהודי אמתי וגמור". ולא עוד אלא שעמד ויסד את האיק״א, וראשית מעשיו אשר עשה משמה של ההכתדרות החדשה היו — מעשים כאלה, שבשבילם נקעה נפשו מן ההסתדרות הציונית.

ראה נוסיג נגעי אחרים ולא ראה נגעי עצמו. בא אחד־העם לפני שבועות ארבעה והדפיס מאמר קצר ב„הצפירה" והראה לו לנוסיג על נגעיו, שנעלמו מעיניו. ולא העלים אחד־העם דבר, כדרכו, ובמלים קצרות ותקיפות ברר את כל המעשים שאינם מהוגנים, הנעשים משמה של האיק״א, והוא שואל: „עד מתי תהא רשות נתונה לכל הרוצה להיות מושיעם של ישראל" — שיבוא ו„יושיע"?

ולא היו ימים מועטים ונענש גם נוסיג עונש זה השמור לכל אדם שאינו רואה ו א י נ ו ר ו צ ה לראות את נגעי עצמו. בנומ' 104—105 של „הצפירה" הדפיס תשובה לאחד־העם. ואף־על־פי שמעיד הוא על עצמו, כי בקר את אחד־העם בביתו ו„עלה בידו להוכיח לו באופן ברור ומוחלט, עד כמה חסרה לו הידיעה ועד כמה לא הבין את עצם הענין, בשעה שכתב את דבריו על דבר האיק״א", מכל מקום דוקא עתה, משום שחשף את זרועו להראות לכל, כי טהור הוא, נמצאו הנגעים מגולים ובולטים עוד יותר.

הרי חשבון קצר.

ראשית, עד כמה שמר ה' נוסיג בעצמו על „התוכן הרוחני" שבציונות ועד כמה נזהר ה ו א „לבל יבל חזון התחיה הנשגב ולא יהיה לעסק של קנית קרקעות בלבד", גלה לנו המשא־והמתן, שנתעורר בקונגרס הציוני האחרון על דבר א ו פ ן השתדלותה של איק״א בקושטא. בחפץ לב מודים אנחנו לדברי אחה״ע, „שהפרזה יתרה היתה באשמה שהטילו עליה, כי הלשינה לפני הממשלה הטורקית על האורגניזציה הציונית. בודאי לא הלשינה על אחרים". אבל היא הטעימה את מטרתה ה י א, שאין בה מן השאיפות ה מ ד י נ י ו ת כלום, ואין כונתה אלא קנית קרקעות בלבד. שנית, עד כמה נזהר ה' נוסיג עצמו לבלי לדפוק על דלתות הממשלה הטורקית קודם שהיתה לו „הרשות" לכך, עד כמה נזהר ה ו א „לבלי לעמוד על המקח בשעה שלא היו לו דמים", הרי הוא מספר לנו באותו מאמר ב„הצפירה", אשר בו הוא מוסר את דבר נסיעתו לקושטא ת י כ ף לאחר הוסד האיק״א ואת „הכבושים" הגדולים אשר כבש שם, כי „רכשה לה (האיק״א) בשביל הישוב העברי במזרח נקודת־מסעד בטיחה ואיתנה גם בספירות העליונות שבקונסטנטינופול". אנו יודעים, כמובן, כמה „בטוחה ואיתנה"

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

י״.

זִכְרוֹנוֹת.

—

„ויהי בימי שפוט השופטים, ויהי רעב בארץ..."

הזוכר אתה עדיין את הימים הטובים ההם, העומדים הרחק מאחרינו, את הימים הנפלאים ההם, אשר היו פעם אחת ולא ישובו אלינו עוד?

הימים ההם ימי תחילת הקיץ. חלונות החדר הנמוך והצר נפתחו אל החוץ, ואויר העולם התם ביחד עם שאון הרחוב והמיתו ועם ריח הירקות, הצומחים בגנים מסביב, פרצו אל הבית הפתוח לכל עבריו ונתערבו בריח הקנמון הנכתש, שהרבנית מטפלת בו מבעוד בוקר ועושה אותו תבלין, לעוגות־החמאה, הנאפות לכבוד החג, לכבוד המקום ולכבוד התורה...

„ויהי בימי שפוט השופטים..."

יושב אתה בתוך חבריך הקטנים, הצפופים והרתוקים אל השלחן, עיניך לספר הפתוח ולבך למיני מחשבות והרהורים, הרתוקים מן הספר והלאה. הלא פלא הוא ויהי לפלא! אתמול, בהיות היום יום־סגריר ומטר סוחף נתך מן השמים הקודרים, נגשה הרבנית עד הרב ותבעה ממנו מזונות לחג בתוכחות ובאלה ובקללה. והצדק היה אתה: הן באמת נורא היה המצב! נשי ישראל כולן כבר יצאו אל החניות ואל האטליז וכבר שבו כולן משם עמוסות קמח וחמאה ותריצי־חלב ושאר המינים, הנחוצים לאשה יהודית בערב חג השבועות באשר היא אשה יהודית — והיא, הרבנית העלובה שלנו, אין בידה אפילו פרוטה לפורטה. והיה אם ישב רבנו במקומו ולא יזיז את ידו או את רגלו לעשות דבר לתקנתה — ולקחה את ילדיה והלכה יחד אתם לקפוץ מעל הגשר אל הנהר... והנה עבר הלילה והגיע היום — והנה היתה רוח אחרת מסביב: השמים הטהרו מן העבים, הגשם חלף־הלך ושמש חמה ובהירה, שמש הקיץ הצעיר, הציפה בזהרה המבריק את כל העולם כולו. והנה נפתחו החלונות אל החוץ, והתפשט רבנו את קפוטתו ופניו מבהיקים כפני מלאך. והנה פרשה הרבנית מפה לבנה על שלחנה וערכה שם מכל טוב: הסולת הלבנה ושמן־הכרפמין הטוב, החמאה הרעננה וקנמון־הבושם הנודף, אשר ריח־ניחוחו עולה לאפנו כריח הקטורת בזמן שבית־המקדש היה קיים. והנה פני הרבנית מוארים ומאדימים עתה מאור התנור הבוער, והנה שלום ושלוה ורוב נחת מצאו קנם בבית הזה לכבוד החג, לכבוד המקום ולכבוד התורה... האמנם אמת בפי האומרים, כי להצדיקים והחסידים הקדוש־ברוך־הוא מזמין את צרכי־החג על־ידי שליח, על־ידי אותו סבא, על־ידי אליהו הנביא?

„ויהי בימי שפוט השופטים..."

רבונו של עולם, מה רב הטוב, אשר צפנת לילדי היהודים בערב

היא „נקודת־מסעד" זו. אבל רוצים היינו לדעת גם, מה הן ההבטחות, אשר הבטיח הוא, אעפ"י שלא היתה שום רשות ויכולת להבטיח, במחיר אותה „נקודת־המסעד הבטוחה והאיתנה"? וכי רק הרצל היה מוכרח לתת הבטחות במחיר „תשובות מצוינות ונכבדות מאד", ונוסיג זכות יתרה יש לו ויונות צלויות עפות אל תוך פיו חנם? ושלישית, עד כמה נזהר אדון זה „לבלי להכות בתוף הגדול ולבלי לגדל ולטפח את הפרזה המצלצלת הריקה", יעיד ג"כ אותו המאמר גופו ש„בהצפירה", שבו אנו מתבשרים, כי במשך שתי שנים ומחצה עלה בידי עסקני איק"א, כלומר בידי הד"ר נוסיג, „למשוך אחריהם את העשירים והמיליונרים היותר גדולים שבמערב אירופה וגם ברוסיה עצמה" (לא פחות ולא יותר!), כי יש לנו הרשות „להניח" (אין לך דבר יפה באותו מאמר מ„הנחה" זו), „שמן העת, שנוסדה האיק"א, עלה בידה לרכוש לטובת הרעיון של הישוב בא"י והעבודה המעשית שם את החוגים העשירים, העומדים בראש היהדות האירופית", וכו' וכו'.

כך נענש ה' נוסיג על ידי עצמו.

ולא כדי לנקום בה' נוסיג את נקמת ההנהגה, אשר עמדה בראש ההסתדרות הציונית לפני שמונה שנים, היתה כונתנו: הן הודינו לו, כי הרבה אמת היתה בבקורת הקשה, אשר מתח אז על ההנהגה שלנו. ולא כדי לרפות את ידיו נכתבו הדברים המעטים האלה: אדרבה, „תחזקנה ידי כל אחינו המחוננים עפרות ארצנו באשר הם שם". לא היתה כונתנו אלא להצטרף גם אנו לדרישתו של אחד־העם, כי תחדל הריקלמה הצעקנית, העלולה רק להזיק, כי יחדל „צלצול הפעמונים" המבלבל את דעת הקהל.

נרוג היום.

הנשחק שחוק של נקמה, כי על כן רואים אנחנו במפלתה של העבדות, היושבת מרומים ונותנת את לבה למלוך ולהשתרר, או נשמח שמחה של נצחון, כי על כן רואים אנחנו בנצחונה של ההכרה והגאוה הלאומית, אשר טפחנו ורבינו?

גם שחוק נשחק וגם שמח נשמח.

יפה. וערבה היא יותר מדי הנקמה לראות במפלתם של אנשים כשלמה רינך, פרנסה של ה„אליאנס". כי נוכל לותר עליה ולהזיר את עצמנו ממנה. זה כחצי יובל שנים יושב לו „בן־אלים" זה על מרום האולימפוס, גבוה־גבוה מעל כולנו, מופרש ומובדל מעולמנו. שהוא, רינך, נגאל ממנו זה כבר, ובחמלתי כי רבה היא הוא שולח את דבריו אלינו, „עניי המזרח", לרפאנו ולהאיר את עינינו. הוא היודע, היהדות מה היא: לא אמונה, לא אומה, כי אם טרדיציה בלבד; הוא היודע, מה הוא „הבגד הירוק", שנחוץ להסירו מעל כולנו, „למען לא יהיו אחד־עשר מיליוני היהודים נחשלים בערכם ובמוסרם לגבי הנוצרים": שמירת השבת ואסורי מאכלות; הוא היודע, מי המה שונאיה האמתים של היהדות: הללו שמשיבים לתחיה את השפה העברית וחולמים את חלומם הגדול גם על תחית העם והארץ; והוא היודע גם, מה היא הציונות. בשורת התחיה: „תנועה ריאקציונית ומרובת השטות, המתנגדת לא רק לרגשות דבקותם של היהודים העותומאנים במולדתם, כי אם גם לשכל האדם הבריא"...

ואל יַשְׁמיע איש מאתנו את קולו אתו, אל יזיד איש ממנו, יושבי־חושך, להרהר ולאמר, כי אדם שֶׁאֵלֶה הן ידיעותיו והכרותיו אינו רשאי ואינו ראוי לעמוד בראשו של מוסד כביר כח, השולט בנפשותיהם של ארבעים אלף ילדי ישראל: די לנו במה שהורשינו — לקבל את „התורה" הנתנת לנו ואת „רוב הטובה" שהוא, רינך, משפיע עלינו. הוא המשפיע כרצוננו ואנחנו הננו המושפעים בעל־כרחנו, ולא הורשינו אלא לקבל ולשתוק.

וכשבא לפני עשר שנים אחד מ„עניי המזרח" וקרא לרינך וסיעתיה: „עבדים שחררו את עצמכם תחלה!" רעד וחל האולימפוס הגבוה: שלמה רינך „המשוחרר" והאנשים אשר לרגליו נתנו בשחוק קולם...

וכי לא יפה וערבה היא הנקמה לראות במפלתם של אנשים כשלמה רינך והנלוים עליו?

והמפלה באה. כתומם נתקיימו הדברים, שנאמרו לפני עשר שנים: „הנה הם באים כבר, אלה העניים מן המזרח, וכבר החלה פעולתם בקרב עדתכם, ואתם בגאותכם לא תשימו לב אליהם.

החג הזה, שחל בעצם ימי הקיץ! היום ארוך והמלאכה מרובה ומגילת רות מגילה קצרה היא עד מאד. עוד שעה אחת וכלינו אותה. עוד שעה אחת ורבנו יתן חופשה לנו. אז נצא כולנו בחבורה אל השדה, אשר מאחרי העיר, אל שפת הנחל, אשר מעבר הגשר מזה, לקצור ירק לכבוד החג, לכבוד המקום ולכבוד התורה. יחפים נצא אל השדה, יחפים ומזוינים בסכינים ובחבלים. כל שסכינו חדה יותר וחבליו ארוכים יותר, הרי זה משובח. ובבואנו אל השדה ברנה ובצהלה, תהיה ראשית מלאכתנו להתהפך על פני הדשא הרך אחת ושתים ושלש—ראשנו למטה ורגלינו למעלה. כל הממהר להתהפך, הרי זה משובח. אחר־כך נשלשל את מכנסינו למעלה מן הברכים ונכנס כולנו יחד אל תוך הסוף הרענן והזקוף, אשר עד צוארנו יגיע. ואז תחל המלאכה, מלאכת קציר־ירק לכבוד החג. כל המרבה לקצור, הרי זה משובח. וכאשר נשוב מן השדה אל העיר עמוסי ירק לעיפה, יהיה מראנו כמראה אנשי־צבא, השבים ממערכות המלחמה; לחיינו ארומות ולוהטות, עינינו מבריקות וטפות זעה מתגלגלות ונושרות מפנינו תחת חום השמש, המכה על ראשנו... רבונו של עולם, מה רב הטוב, אשר צפנת לנו בערב החג הזה, שכולו שמש וריח שדות!

„ויהי בימי שפוט השופטים..."

הלא חומים האלה הדרת הקרושה חופפת עליהם. ימים, אשר כמוהם לא היו לישראל אלא פעם אחת, עת לכתם במדבר אחרי משה מנהיגם. שלשה ימים הם בשנה. שלשת ימי הגבלה. אנחנו בעינינו לא ראינו זאת, ורק אבותינו ספרו לנו. אבותינו, שעמדו רגליהם על הר־סיני לקבל את התורה מפי ה' ביד משה. ההר היה עשן כולו, ומתוך העשן היו בוקעים ועולים עד לב השמים קולות וברקים וקול שופר חזק. המהומה והרעש גדלו אז מאד, והפחד והאימה גדלו מהם שבעתים. בני ישראל עמדו וצפו בחרדה ומקוצר־רוח הרסו אל ה' לראות. ומשה רבינו עלה וירד, עלה וירד להעיד בהם, לבל יהרסו אל ה' לראות. יתקדשו־נא שלשה ימים, כי קדוש יהיה היום, הבא אחריהם! קדוש ונורא! וכאשר התקדש העם שלשה ימים ונעשה טהור וזך כתינוק בן־יומו, קמה דממה גדולה בכל העולם כולו מן הקצה אל הקצה. הס כל בשר. משה עלה למרום. משה ידבר מתוך האש והאלהים יעננו בקול... הוי, כמה נוראים היו הדברים, אשר נעשו בשלשת הימים ההם, וכמה טובים ורכים ונעימים היו הדברים, אשר נממרו אחר־כך מפי הגבורה! כבד את־אביך ואת־אמך, למען יאריכון ימיך... זכור את יום השבת... לא תרצח... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש... אל אלהי אבותינו! הלא גם אנחנו, תינוקות של בית רבן, קטנים ורכים וחלשים, קבל נקבל את התורה החמודה הזאת, אשר נמסרה לנו מפי אבותינו, לקיים אותה בכל נפשנו ולשמור אותה מכל משמר...

„ויהי בימי שפוט השופטים... ויהי רעב בארץ..."

ואולם מה ענין הרעב, אשר היה בימי שפוט השופטים, אצל חג־הירק הזה? — יש רגע, אשר לבנו תוהה ומהסס בענין: למה בחר רבנו במגילה הקטנה הזאת ללמדנו בערב החג? האמנם מפני שקטנה היא וקלה ביותר?... אבל רק רגע אחד יעבור—והנה רוח הקיץ, העולה אלינו בעד החלונות הפתוחים, וריח הקנמון הנכתש, המפוזר על גבי עוגות־החמאה,

גם גדולי רומי הביטו בגאוה ובוז על עניי המזרח, עד שבאו אלה והפכו להם את הקערה על פיה". נהפכה, נהפכה לו לרינך הקערה על פיה. אם לא מצאה עדיין ידם של עניי המזרח לזרוע את זרעם בצרפת עצמה ולהקים על הרינכים והמונם את הרעה מביתם, בארצם, הנה כבר מצאה ידם לזרוע את הזרע, את רגשות ההכרה והגאוה הלאומית, בארץ אחרת במערב, בגרמניה, ולהבקיע לרגשות הללו דרך אל תוך לבם של האנשים ההם, אשר עוד תמול־שלשום התאבקו גם הם בעפר רגלי רינך ושחקו בשחוקו גם הם. ומגרמניה, מאת חבריו ואנשי בריתו לפנים, כלתה עכשיו הרעה לרינך.

כבר מסרנו לקוראינו (עי' „העולם" נומר 15) את ההחלטה, שהחליטו פה אחד חברי ההנהגה של סניף ה„אליאנס" בגרמניה, לבלי לבחור עוד ברינך לחבר הועד המרכזי בבחירות, העתידות להיות בפאריז בד' ביוני (ח' בסיון). את החלטתם זו הודיעו הגרמנים לועד הפאריזי ובקשו אותו להעמיד לבחירות קנדידט אחר במקום רינך. וכמובן, לא הסכים הועד הפאריזי להצעה זו, והוא עומד על דעתו, שרק רינך הוא הראוי להיות השליט ב„אליאנס" גם מכאן ולהבא. ועוד יתרה עשה הועד הפאריזי, כי פרסם ברבים מכתב מאת נשיא ה„אליאנס", הישיש נרסים לֶוֶן, שהוא כולו תהלות ותשבחות לרינך, „המלא רגש היהדות במדה מרובה", ולא על ה„אליאנס" אחריות דעותיו במקצוע של „פילו־סופית הדת", המיוחדות לו.

ובתור תשובה על „מכתב אפיסטולרי" זה הוציאו הגרמנים זה עתה כרוז, אשר בו הם אומרים בפירוש כדברים האלה (כפי מה שנתפרסמו ב„הצפירה" נומר 106): „אין אנו יכולים להסכים לזה, שיבחר ה' רינך, כמו שכבר הודענו שתי פעמים לועד המרכזי בפאריז. אין אנו יכולים לקבל על עצמנו את האחריות הגדולה לפני העם היהודי ולבחור לאחד מראשי החברה, שיש לה מאה וששים בתי־ספר וארבעים אלף תלמידים יהודים, באותו האיש, שהודיע בגלוי ובהחלט, כי אינו מודה בלאום היהודי, בדת היהודית ובגזע היהודי"...

וכי לא יפה וערבה היא השמחה לשמוע דברים אלו יוצאים מפי אנשים, אשר בשעתם „עמדו בפרץ" לבלי תת לקונגרס הציוני הראשון להיות בעירם?

ונפלא הדבר. הראשון שקשר עתה את המלחמה על רינך, הראשון שהפך לו עתה את הקערה על פיה לעיניו, היה גם הוא אחד „מעניי המזרח" — העתון הלאומי והציוני „פראנקפורטער איזראעליטישעס פאמיליענבלאטט". אל תשָׁכח זכותו ביום מפלתו של רינך.

העתונים מודיעים, כי לפני ימים מועטים נאספו מורי ה„אליאנס" אשר בטורקיה לאספה והתאוננו איש באזני אחיו על המשכורת המועטה, הנתנת להם מאת ה„אליאנס", ועל צרכי החיים כי מחירם רב. אפשר שרבים יתמהו לדברים האלה, כי עדיין לא גלה איש את הנגע הזה במעשי ה„אליאנס". למען יורע, כמה עלובים הם מורי ה„אליאנס" — ולא בטורקיה בלבד — ועד כמה עובדים הם את עבודתם הקשה בשכר לחם צר ומים לחץ. ואולם שאלת הלחם ומעוט השכר אינה היחידה, המעיקה על לבם של מורי ה„אליאנס". ודאי נמצאו באספה האמורה מורים, שיש להם גם נגעי־לב אחרים, נגעי־לב קשים עד מאד, כי על כן אי־אפשר הדבר, שלכל־הפחות המעולים שבמורי ה„אליאנס" לא יכירו ולא ידעו, עד כמה רעועה היא הדרך, שהם מוליכים בה „בגזרת פאריז" את אלפי חניכיהם. ואולם את שניהם הדקו ואת פיהם קפצו בדבר הזה ואת נגעם חזרו וקברו עמוק־עמוק בלבם, כי יודעים הם, שאזנו של רינך אלופם נכוית, אם בא מורה ומהרהר אחרי גזרותיו ושיטתו. עוד טרם נשכח מלבם של מורי ה„אליאנס" העונש, אשר נענש לפני שבועות מועטים אחד המורים שבביה"ס הבירותי, אשר העיז והרהר.

ורוצים אנחנו לנחם את העלובים הללו: הנה הולך ובא יומו של רינך, ובמפלתו תפול גם שיטתו, ולאט־לאט תהיה רוח אחרת בבתי־ספרה של ה„אליאנס".

אמנם הבחירות עוד טרם היו, תוצאות החלטתם של עסקני גרמניה עוד טרם הוברר. הפריזאים ודאי יגינו על רינך עד „טפת דמם האחרונה", כי נפילתו של זה נפילה היא לכולם, לבל „שיטת פאריז", ומעצמו ודאי, שה' רינך לא יפטר, כי אנשים שכמותו, כמו שכבר אמרנו, אינם מסוגלים להבין, שכוכבם הולך

מעשי ידי הרבנית, הולכים ומתערבים יחד בריח השדות הרחוקים־הקרובים, שדות בית־לחם, ובריח קציר־השעורים ובריח הקלי ובריח הפת הטבולה בחומץ... ורק צר, צר לנו מאד על זו האשה נעמי עלובת־הנפש. אילו לא ראנו איש, כי אז פרשנו לקרן־זוית לעמוד ולבכות על צרתה ועל ענות־נפשה הגדולה. אַל בנותי, היא אומרת, אַל בנותי, כי מר לי מאד!... אל תקראנה לי נעמי—קראנה לי מרה, כי המר שדי לי מאד... והנה עומדת זו האשה נעמי ומפרשת לרות המואביה את פרשת היהדות כולה. וכי סבורה את, היא אומרת, כי עבודה קלה היא להיות יהודי? הוי, כי קשה מאד להיות יהודי! את היהודי רודפים, את היהודי לוחצים, את היהודי מכים כל אלה, שאגרוף להם להכות...

„ויהי בימי שפוט השופטים..."

אכן, אמת הדבר. קשה מאד להיות יהודי! כי על־כן גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. גם בעינינו ראינו, גם אבותינו ספרו לנו. ואולם אין בכך כלום. יש תקוה לנו, ותתקוה קרובה מאד. בידינו היא. בלילה הזה, בהתקדש חחג, יהיה האות. בלילה, אחרי סעודת־הערב, כשישבו אבותינו לקרוא „תקון ליל שבועות", נצא כולנו החוצה, אנחנו הקטנים, ונשב איש־איש על מפתן בית־אביו, נשב ערים כל הלילה כולו, נשב ונחכה, עד שיבקעו השמים לעינינו ואלהים יראה בכל הדרת כבודו. והתפלה הלא שמורה היא על שפתינו זה שלשה ימים, תפלה קצרה זרכת־ענין: אלהים! יבוא נא משיח צדקנו מחר!... הוי, לו רק תשמע ותרצה תפלתנו זאת! הלא אז יגיעו לנו ימים טובים, אשר כמוהם לא היו לכל עם ואשר עיני כל ישראל נשואות אליהם! הלא אז נעלה כולנו, בנערינו ובזקנינו, לארץ ישראל, ארץ זבת חלב ודבש, ארץ, אשר התרובים מאכל עזים הוא בה. הלא אז נהיה כולנו כיוצאי מצרים לפנים, ומשיח צדקנו הולך לפנינו, כמשה במדבר. הלא אז נזכה לעולם שכולו טוב, אשר אור הלבנה יהיה בו כאור החמה, ואור החמה—שבעתים כאור שבעת הימים... הוי, יבוא נא משיח צדקנו מחר! — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

התזכור עוד את הימים הטובים ההם, העומדים הרחק מאחרינו, את הימים הנפלאים ההם, אשר היו פעם אחת ולא ישובו אלינו עוד?

ואם כבר נשכחו ממך ברוב הימים; העלם מתהום הנשיה והחיים שוב בזכרונך, והיו לך למקור חיים בימים הרעים האלה, ימי הערפל והשממון.

וגם לבניך תספר עליהם ושננת להם, כי בית היה לאביהם, ואֵל היה לו, וחגים, חגי ירק וזוהר שבים היו לו. וכאשר תספר את זאת לבניך הקטנים, רחם תרחמם: הוי על בניך העלובים, כי גם זכרונות לא יהיו להם...

ונספה. ואולם סופו שירד היום או מחר, אם יאבה או ימאן; סופה של „החומה הבצורה" שתכבש היום או מחר — אם יאבו מניניה או ימאנו.

„ואז בלשון אחרת ידברו גם הם על העבדות ועל החירות"...

ד"ר שמריהו הלוי.

לִפְנֵי הַקּוֹנְגְרֶס.

א.

סבות רבות גרמו בזמן האחרון לירידת הציונות. כולנו מרגישים, כי העבודה הציונית נמשכת רק בכח הדחיפה, שקבלה בשעת היצירה הראשונה ובקונגרסים הראשונים. היה הוד, היתה תפארת, ורוח של קדושה היתה מרחפת על תנועה זו, שבה נתגלמה באופן בולט השאיפה לתחיה. ועתה—ההוד והתפארת להעבר וחשבונות יבשים וצנומים להוה, חשבונות של כספים וחשבונות של אישים. והיה כי יבוא אדם ויאמר להחזיר עטרה ליושנה, לבקש גם עתה בציונות מפלט לרוחו הסוער ולנפשו המתגעגעת לתשובה אחת, שלמה ומלאה, על כל שאלות קיומנו הלאומי—והתיחסו לאיש כזה בהספירות הציוניות בלעג מסותר ואמרו עליו, כי מזכיר הוא נשכחות, שאין להן כל ערך ממשי, כי מעלה הוא רפאים מקבריהם. „תכלית" — זוהי המלה שנדלו לה עתה כנפים ופשטה ביחוד בקרב ציוני גרמניה. והמושג „תכלית" כולל בתוכו את ההנהגה, את ההסתדרות ואת הכספים — שלשת העמודים, שהציונות עומדת עליהם בימינו עתה. הכספים נחוצים כדי לחזק את ההסתדרות, ההסתדרות צריכה להיות מוצקה ותקיפה—שטראמם בלע"ז,—כדי שתחזק את ההנהגה, וההנהגה—היא לכל לראש, ראשית ותכלית, אמצעי ומטרה. שכחו רק מילתא זוטרתא: כי גם הכספים; גם ההסתדרות וגם ההנהגה יש להם ערך רק כשהם יוצאים מתוך תנועה חיה ואליה הם שבים, ולא—אין להם כח מפרה. שכחו, כי הציונות לא נבראה אלא כדי לעורר את הכחות הרעננים שבעמנו לתחיה, וכי ההסתדרות וההנהגה יונקות את פרנסתן והשפעתן רק מן התנועה, אבל אינן מטרה לעצמן.

אמתיות אלפא־ביתיות — ולצערנו מוכרחים אנו לחזור עליהן. אחרי ט"ו שנה של קונגרסים ואספות כלפי חוץ מוכרחים אנחנו לחזור בתשובה ולחדש את עבודתנו כלפי פנים, אולי יש עוד יכולת להציל את התנועה הציונית מן הזקנה שקפצה עליה, מאותה זקנה בלא עת, המטביעה את חותמה כמעט על כל ההסתדרויות שלנו. ואנחנו אמרנו, כי ההסתדרות הציונית תהיה יוצאת מן הכלל, וכי לא יקרה לה את אשר קרה לאחיותיה הבכירות, העולות עליה גם בשנים, גם בעושר. ואנחנו אמרנו, כי ההסתדרות הציונית תעשיר לא רק את הקופה הלאומית, כי אם גם את קופת הלאום, כי ע"י הציונות וגדולה נעצור, עד כמה שזה אפשר בארצות הגולה, בעד פזור נפשו של עמנו, בעד בזבוז הוננו הרוחני — בעד הפזור והבזבוז הללו, שאין להם דוגמא אפילו בקרב העמים הקטנים, שכל עשרם הרוחני והמוסרי מצטרף לפרוטות.

והן זהו הרעיון, שהונח בעצם וראשונה ביסודה של התנועה הציונית, הן כך פרשו את הציונות גם בקונגרסים הראשונים, זו היתה הנעימה היסודית בכל הנאומים שנאמו המנהיגים— ומדוע איפוא נתרחקנו כל־כך מן הרעיון העיקרי, מדוע היו לנו לעיקר השאלות הצדדיות, שאמנם יש בהן ערך ידוע להתנועה, אבל אין כחן יפה כדי לברוא איזו תנועה, כדי להשפיע על הרגש ולעורר את המחשבה? מדוע מדברים אנו רק על ה„מרכבה" ואין אנו שמים לב ל„רוח החיה באופנים"?

מאשימים את ההנהגה; אומרים, כי העומדים בזמן האחרון בראש ההסתדרות המה ששפכו את רוחם על הציונות, ובהיותם אנשים בינונים, שאין להם כל מעוף גאוני, גרמו לזה, שהציונית ירדה למטה מעשרה טפחים. כדי להתרומם נחוצות כנפים, וכדי להוריד די גם כח היד בלבד. ומשום שבני אדם ניהגים, במקום שאין ברירה, לטהר את ההכרח בק"ן טעמים, לפיכך החלו להדגיש את ה„תכלית", לסגל את הציונות להבנה הבינונית, לעשותה „עוברת לסוחר".

כך מבארים רבים את סבת ירידתה של הציונות בשנים האחרונות. אמנם יש בהשקפה זו קורטוב של אמת באותו המובן, שכל מסובב נהפך במשך הזמן למסבב וגורם בפני עצמו. אבל משובש הוא הדבר, כי נעשתה ההנהגה סבה ראשית להירידה. לו נשארה הציונות מלאת התוך, לו נשארה בקומתה ובצביונה לרום ולעומק, כי אז היתה זוכה בודאי גם להנהגה אחרת. לא בבת אחת נתרוקנה הציונות מתוכה ולא באשמתם של מנין אנשים, שנבחרו לעמוד בראש. היו סבות יותר עמוקות, שלא נתנו להציונות להתפתח ולקלוט לתוכה את כל כחות התחיה שבעמנו, ואנחנו לא התבוננו אליהן, ובאנו עד משבר.

שני זרמים התרוצצו בציונות החדשה גם בשנותיה הראשונות, קראו להם: הזרם המערבי והזרם המזרחי. ומפני שחלוקה זו כוללת בתוכה גם מושג גיאוגרפי, וכשאנו מדברים על המזרח והמערב, הרי מתכונים אנחנו להבדיל ראשית כל בין מזרחה ובין מערבה של אירופא, משום שהבדל זה הוא הפשוט והמובן לנו ביותר; מפני שחלוקה זו למזרחים ומערבים לא התאימה למצב הדברים, יען שבאמת נמצאו הרבה מערבים במזרחה של אירופא ולהיפך,—מפני זה גרמה אותה חלוקה לערבוב המושגים וטשטשה את ההכרה הבהירה. אמרו, כי ההתפלגות למזרחים ולמערבים אינה אלא מלאכותית, כי בדו אותה רק לשם מחלוקת, לתפארת הוכוחים וכדומה, אבל באמת יש רק ציונות אחת, כולה מקשה, אלא ששונות הן ההשקפות בנוגע להדרכים, המוליכים להשגת המטרה הראשית.

כך אמרו וטעו. לו עמדו על אפים האמתי של שני הזרמים והכירו את יסודותיהם השונים, אולי היו יכולים לבוא לידי פשרה, כלומר היו מתוכים בין הקצוות והיו מכניסים להפרוגרמה הציונית חלק מזה וחלק מזה, והיתה לנו, לכל הפחות, ציונות, שיש בה חלקים המחוברים זה לזה. עכשיו יש לנו ציונות קרועה, מפי שיראנו את ההתפלגות ובראנו פרוגרמה סתמית, ולכל אדם ניתנה הרשות לפרשה כרצונו. יראנו להציב גבולות, כי אמרנו להקיף את כל חלקי העם, ולבסוף הוברר, כי רק חלק קטן מן העם נתן את ידו להסתדרות הציונית, אף־על־פי שהאידיאה הציונית־הלאומית מתרחבת ומתפשטת מחוץ להסתדרותנו.

ושני הזרמים הם: האיקונומי והקולטורי, ונובעים המה משתי השקפות שונות על החיים בכלל ועל פתרון שאלת היהודים בפרט. האיקונומיים מוצאים בציונות תשובה לשאלת היהודים רק לעתיד, כשהמדינה היהודית תוכל לקלוט לתוכה את כל הנרדפים והמעונים שבארצות פזורינו, את כל רבבות הנודדים,

שעתה אנוסים הם לבקש להם מפלט מעבר לים במדינות רחוקות. „שיבת ציון" חלקית, מודרגה, הנמשכת והולכת במשך דורות שלמים, אינה יכולה להשביע אותם רצון, מפני שהשאלה האיקונומית היהודית הכללית אינה נפתרת ע"י קבוץ גליות כזה. מצד ההשקפה האיקונומית נשאר החלק תמיד רק חלק, ויש לשים אליו לב רק עד כמה שיש לו חשיבות מצד כמותו. התחיה האיקונומית היא העיקר. ואם תמשוך אחריה גם תחיה קולטורית — מהיכא תיתי. לא כן הקולטוריים. הם ראו תמיד בציונות, ואפילו אם תתפתח רק לאט לאט, תשובה על שאלת הגלות, ולא עוד, אלא שהם ראו בעצם השאיפה לתחיה את סימני השחרור הראשונים, ובקיומו של חלק קטן מעמני בארץ אבות בתור „חי הנושא את עצמו" — את הגשמת האידיאל הקדוש שלהם. לא מפני שמסתפקים הם בהצלת המעוט בלבד, כי אם מפני שהם מוצאים, כי אותו המעוט, אם רק יהיה מעוט שכח רוחו מרובה, יעשה משפיע גם על ארצות הגולה וישמש תריס בפני ההתבוללות.

ושתי הכתות האלה, השונות בעיקרי השקפותיהן על הגלות ועל התחיה, אם כי נכנסו להסתדרות אחת ונתפשרו כלפי חוץ, לא יכלו להשלים אשה את רעותה בשום אופן, מפני שנפרדו זו מזו בהשקפותיהן לא רק בנוגע לתכונת המטרה הראשית, כי אם גם בנוגע להדרכים המובילים להגשמתה. הראשונים האמינו, כי יש האפשרות „לקנות" את עולמנו היהודי „בשעה אחת", וכל ההכנות צריכות להיות מכֻוָנות ל„השעה המוצלחת" ההיא. והאחרונים חשבו, להיפך, כי ה„קץ" יכול לבוא רק אחרי התחלה ועבודה ממושכת מצדנו, כי רק ע"י פעֻלותינו אנו בארץ אפשר לקרב את הקץ. הראשונים ראו את נקודת הכובד של התנועה בהמטרה התכליתית, והאחרונים — בעבודת ההכנה גופא.

באופן בולט נגלה ההבדל העיקרי הזה בקונגרס הששי, האוגנדי. האיקונומיים נשארו נאמנים לה„מדינה", בשעה שהתקוה היתה משחקת לפניהם לקנותה בבת אחת, והקולטוריים ראו בחילופין כאלה כפירה ובגידה בהרעיון הציוני. ואולם באמת היתה פה רק כפירה בלבד ולא בגידה, מפני שאפשר לאדם לבגוד בדבר שהאמין בו מקודם, בעוד שלהאיקונומיים היתה ארץ ישראל גם לכתחלה רק „מדינה", וההבדל בינה ובין אוגנדה היה רק גיאוגרפי: ארץ ישראל היא במערבה של אסיה, ואוגנדה — במזרחה של אפריקה.

לצערנו לא יכלה הצעת אוגנדה לצאת לפעולה, ורובם של אלה, ש„אוגנדיים" הם על פי השקפתם, נשארו עומדים בתוך ההסתדרות הציונית. אמנם נבראה איזו הסתדרות „ארצית" חדשה, אבל הכל ראו, כי זו לא נוצרה אלא „להכעיס" ולהקניט, ויצא העגל הזה, תנועה מדינית כביכול, בלי מדינה, תנועה שנשפטה למות קודם יצירתה.

ומכיון שעל ידי בטול הצעת אוגנדה לא בטלה האוגנדיות, ונושאיה הגלויים והנסתרים נשארו עומדים בתוך ההסתדרות הציונית; לא חדלה המלחמה בין שתי הכתות האמורות לעיל, מלחמת דעות ומלחמת שיטת העבודה. והמלחמה הזאת נמשכת והולכת עד היום.

מפני סבות רבות, שאנחנו משועבדים להן בעל כרחנו, נמצאת ההסתדרות הציונית במצב משונה. רוב הציונים — בזה אין כל ספק — בארצות המזרח וגם באמריקה נוטים בהשקפותיהם להקולטוריים, מאמינים בתחיה מודרגה בארץ ישראל ומוכנים להקדיש את כחותיהם במדה ידועה לתחיה זו. וההנהגה מסורה דוקא בידי ציונים, שאולי נהירין להם שבילי המסחר והדיפלומטיה, אבל אין להם יחס מרובה לתחיה קולטורית ואין להם שום בקיאות בכל השאלות הכרוכות בה.

אמנם כי נבוא להאשים את ההנהגה ולאמר, שהיא המעכבת בעד התפתחות הציונות, לא נצדק לעולם. לא בההנהגה האשם, כי בחרנו בה, אלא בנו, כי בחרנו בה אחרי שלא עלהה בידנו לסמן בדיוק את דרישותינו, לברוא תכנית מסוימת ומובהקת של עבודה ולאמר: כזו ראו וקבלו. הקונגרס היה נוטה אחרינו, לולא היו דרישותינו סתמיות וסתומות. הקריאה: עבודה, מעשים, קולטורה וכדומה אינה אומרת ולא כלום. צריך לבאר, מה היא העבודה, מה המה המעשים, מה היא הקולטורה, שאנו מצדדים בזכותם. צריך למלא את הציונות תוכן, להשיב ראשונה על השאלה „מה בתוך", ואחר־כך תבוא השאלה „מי בראש".

(עוד יבוא)

ח. נ. ביאליק.

* * *

מִי אֲנִי וּמָה אֲנִי כִּי תְקַדְּמֵנִי קֶרֶן זָהָב
וְרוּחַ רַכַּת־כָּנָף כִּי תְחוֹנֵן לֶחְיִי,
וּמָה לְגִבְעֹל שָׂדַי כִּי יִתְרַפֵּק עָלַי
וּמַה דֶּשֶׁא רַעֲנָן כִּי יִשַּׁק רַגְלִי?
אַחֲרָה בִרְכַּת אֱלֹהִים, בּוֹשֵׁשׁ חַסְדּוֹ לָבוֹא,
וּמָלוֹן לֹא יִמְצָאוּ עוֹד עִמָּדִי,
יֵלְכוּ לָהֶם אֶל אֲשֶׁר יֵלְכוּ, וַאֲנִי לְבַדִּי
בִּדְמָמָתִי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי אֶהְיֶה,
לֹא־אֶשְׁאַל עוֹד, וְלֹא אֲנַסֶּה, וְדָבָר לֹא אֲבַקֵּשׁ
בִּלְתִּי אִם אֶבֶן אַחַת לִמְרַאֲשׁוֹתַי,
אֶבֶן־חָרְבָּה, פֶּגֶר־אֲבָנִים, אֲשֶׁר הוֹפֵךְ אֵין לוֹ
וַיָּפָג שְׁבִיב הָאֵשׁ מִכִּלְיוֹתָיו,
אוֹתוֹ אֶחְבֹּק, אֵלָיו אֶצָּמֵד, אֶסְגֹּר עֵינַי וְאֶקְפָּא
וּלְבָבִי כִּלְבָבוֹ יִדֹּם;
אַל יְבוֹאֻנִי חֲלוֹם וְחָזוֹן, לֹא זֵכֶר וְלֹא תִקְוָה,
לְלֹא תְמוֹל וּלְלֹא מָחָר;
וְקָפָא הַכֹּל סְבִיבִי, דְּמָמַת עוֹלָם תְּבַלְעֵנִי.
לֹא יַבְקִיעֶנָּה הֶגֶה וָרַחַשׁ,
עֵץ לֹא יַרְעִיד עָלַי עָלֶה וְלֹא יָנוּד לִי עֵשֶׂב
וּמִשְׁעוֹל לֹא יֵט לִגְבוּלִי,
תַּעֲבֹר עָלַי קֶרֶן שֶׁמֶשׁ וְלֹא תִרְאֵנִי,
צַהֲלַת הַצִּפּוֹר — וְצָנְחָה מֵתָה לִמְרַגְּלוֹתָי;
רַק עָב קְטַנָּה בַּמָּרוֹם תְּרַפְרֵף עָלַי רֶגַע,
תִּתְבּוֹנֵן — וְצָפָה לְדַרְכָּהּ דּוֹמֶם...

מנדלי מוכר ספרים.

ספר הבהמות.

מוקדש לסוסו של רבי מנדלי מוכר ספרים.
מאת המחבר.

צפויה לפני שיהיו מתמיהים על ספרי זה ובעקימת שפתים יאמרו: בזמן שסופרי ישראל שוקדים על תקנת בני עמני, הללו במאמרים ובעצות טובית ומשונות והללו במוסר ובדברי כבושין, ובכל יום מתחדשות אצלם שאלות הרבה, שמבקשות פתרונים — בא זה ומטפל לפנינו בבהמות! מי שיצא מן הכלל, יאמרו, יצא גם מדעתו ומשוגע הוא.

על דבר זה יש לחלוק ולומר, אדרבה, פעמים אפשר אדם יצא מכלל החברה בשביל שהיא יצאה מדעתה והוא פקח. אבל מה לו בכך? לגבי הרבים הרי דינו גם באופן זה כדין משוגע גמור. שגעונם של רבים הלא היא פקחות וסדר העולם, ופקחות היחיד, זהו שגעונו. ולא די לו שנקרא שוטה, אלא שהוא מאבד טובה הרבה וגורם רעה לעצמו. החברה בריה משונה היא, בעלת פרצופים ופיות מרובים עם ראש אחד, וכל פה מדבר לא מדעת עצמו אלא מדעת איתו הראש. המשותף לכלם, ממנו הדיבור יוצא— דיבור מבוהל לפעמים— והולך ונכנס לתוך כל אחד מהפיפיות, ומיד הלשון מתעוררת, מקשקשת כזוג, נואמת ומפטפטת. ואלו הפרצופים מרגישים זה כוונותיו של זה וגומלין זה לזה בבקשת ערב ומועיל וחלק בעולם הזה. כלו של דבר, אין חבר מפסיד. מכיר אני ויודע את זאת. אבל מה יעשה אדם, ביש־גדא שכמותי, שרוצה לעבור־על דעתו ואינו יכול; שיצרו שבלבו שומר פיו ולשונו, וכשמרגיש שמץ דבר בו ונדנוד של מחשבה זרה מיד מעכבו ואינו מניחו לדבר ולעשות כרצון אחרים?

ובכן אמרתי. אם להנאות אחרים בדיבורי כרצונם לא איכל, על כל פנים לא אכעיסם בדיבורי שלא כרצונם. הרי ישראל לפניהם, „ידברו עליו מה שידברו" ככל העולה על רוחם, ואני אלך לי לבעלי החיים ואדבר על הבהמות.

ואתה, סוסו של רבי מנדלי מוכר ספרים, אתה הלא היית הראשון, שידעתי מכל הסוסים בילדותי, ומודה אני לפניך, שנהגתי בך מנהג נער פרוע והייתי תולש שערות מזנבך המדולדל בכל עת, שהיית בא לעירנו ועומד שם אצל בית המדרש, שלא להשגיח בצערך. עכשו בזקנותי אני מתחרט על חטאתי, שצערתי בריה תמימה כמותך, את הטוב שבסוסים וגם האומלל והעלוב שבהם. כל הסוסים הרי מלאכתם חיל, אלה ברכב ואלה בקרקסאות, ואתה מלאכתך קודש—מפיץ ספרי דת והשכלה בישראל וחי חיי צער ברעב ובחוסר כל, כדרכם של העוסקים בתורה. והיתה הקדשת ספרי זה לשכך ולזכרך לי לסליחה ולמחילה ולכפרת פשע.

עגלתו של תוספות יום־טוב.

א.

כך נקראה העגלה על שם המאורע, שאירע לאמה סמוך ללידתה, ועשה רעש גדול בכל העיר.

בהמה כשרה ויפה היתה אמה בחייה, לא כאותן פרות הבשן, יפהפיות הללו, שהן כרסתניות, דדניות, מסורבלות בבשר ומגדלות שער וזנב ארוך כמטרניות מאחוריהן. אדרבה, היא היתה כחושה, עור ועצמות, דדיה מדולדלות כגרגרות צמוקות, לא פרכוס לא שער נאה ולא זנב סרוח, אלא יפה היתה בהנהגות ישרות ומעשים טובים, בהמה שתקנית וענוותנית ומסתפקת במועט לא נמצאה כמותה בכל בהמות המקום. ומכיון שהיתה בהמה יהודית, הרי הדין נותן שנתחייבה חיבת גלות. לעולם לא היה לה דירת־קבע ומקום מנוחה. כל ימיה היתה משוטטת בחוצות ולנה ברחובות, מיטלת שם באשפתות בקיץ ומתגלגלת גלגולי שלג בחורף. אלא כשגבר מאד הקרח בלילה היו מאספים אותה, משום צער בעלי חיים, לתוך פרוזדור אפל שבבית, שהיה מלא כלי תשמיש שונים: חבית מים, עביט של שופכין, גזרי עצים, כחבות וסמרטוטין וקיא צואה בלא מקום. היתה רגילה גם בצומות, שרויה בתענית ימים הרבה ואינה חוששת. בכלל לא היתה להוטה אחרי דאכילה כבהמות הגנים ואינה מבחנת במזונות, אלא הסתפקה במה שהוא ובכל שהוא. רבות בהמות יהודיות הלא מצויינות במעלות טובות הללו, והיא עלתה על כלן.

ששו עליה קוניה מתחילה כמוצא מציאה יפה. אמרו, בא גד! בהמה זו, שעלתה להם בדמים יקרים, עתידה להשפיע להם ברכה מרובה בבית ומרוב עשות חלב יאכלו חמאה. אבל עברו הימים ותקוים לא נתקיימה, מה שבקשה נפשם לא מצאו בה. אף־על־פי כן לחייב אותה לבדה ברמאות אי־אפשר; וכי היה לה מה שבקשו ומנעה מהם? ועד שהם קובלים עליה בכפירת טובת הנאה מצדה, היא קובלת עליהם בכפירת מזונות שפסקו לה. דברים כגון אלו שכיחים אצלני היהודים. שני הצדדים מרמים זה את זה, אינם מקיימים מה שנתחייבו זה לזה ואין נחת לזה מזה, ואף־על־פי־כן הם דרים ביחד והחבילה לא נתפרדה בשביל כך. ולהרשיע אותה על דרך פרנסתה הבזויה, שהיא מטיילת בשוק בין עגלות של מביאים מכר לעיר ונוטלת מהן כמלא פיה—אף זה אי־אפשר. דגעו בעצמכם, מה תעשה בהמה זו, בריה קלה לא מלומדה, שכלו לה מזונותיה בבית בעליה והיא מתפטרת בלא כלום? תהא משתטחת בחוץ ותמות ברעב? ביאו לעיירות ישראל ותארו, שכל הבהמות מתפרנסים שם כך, שאין לפניהן דרך אחרת מזו. ואחר כל אלה כששחקה השעה לבהמתנו ונהנתה ממה שבעגלה, הרי יצאה האתה בצערה—היתה סופגת ארבעים בשוט ורצועה וגם לעג ונדופים מהמון עם מסביב. והכלבים למה חרצו לה לשונם, אותם הכלבים, שמלקטים תחת שלחנות יהודים ועיניהם אל ידם תמיד, הם למה צועקים? אבל אין מקשין על כלבים.

עד כאן הדיבור על יופיה של בהמתנו, ולענין מדת השתיקה ומדת הצניעות וענוותנותה הרי יבואו יהודי מקומה ויעידו עליה. כמה פעמים אירע לו לאדם מישראל, שבשעת הליכתו בלילות האפלים נתקל בבהמה זו, הרובצת בחוץ כדרכה ונפל עליה. אלמלי נתקל באחרת היתה „מהמה" ומהרעמת עליו — מה מדה היא, גבר באופל יהלך ויסובב בהמה! היתה בועטת בו ומטילתו מעליה בזעף. לא כך הבהמה השתקנית הזו, היא לא הקפידה על הנופל עליה, ומיד היתה עומדת על רגליה ומהלכת בשוק ונוטלת את רוכבה בנחת רוח עד שנתבלבל ונפל מאליו בריסוק איברים.

אמת, בכל מעלותיה הטובות גם דברים רעים נמצאו בה. אבל בהמה אין בעולם שכולה כשרה ולא סרחון בה. מי לנו גדול משור־פר שלנו, בעל צורה, רחב־המצח וכרסני, ומי כתיש־דמתא, בעל בעזו ובחור כהלכה, ואף־על־פי־כן — אל יחשוב שור־הבר להם עון — אינם נקיים מאותם הדברים, שהשתיקה יפה להם.

ב.

באחד מימות הגשמים, בהשכמת הבוקר, כשהייתי שוכב על מטתי, מתכסה בשמיכה ומתנמנם, ואני עדיין נער קטן, — והנה יד נגעה בי וקול קורא באזני: עמוד, עמוד, עמוד מהרה! הקיצותי בהול ומבוהל, וראיתי לנגדי את אחותי דקטנה בת תשע שנים, פניה מבהיקות, עיניה מתנצנצות, פיה פתוח למחצה ועל שפתיה שחוק של שמחה קופא ועומד, מבקשת לומר דבר ואינה יכולה מקוצר רוח ומחדוה גדולה, אלא פושטת ידה ומראה לי בקול הברה: הא, הא! נסתכלתי וראיתי — הוי, רבונו-של-עולם! — עגלה רובצת לפני באמצע הבית. קפצתי מעל משכבי בזריזות, כשאני עדיין ערום ויחף וידי על ראשי, שלא הספקתי בחפזי לחפש את הירמולקי ולכסותו בה, וכהרף עין אני רץ ובא אצלה. לשמחת לבי אין קץ, כאלו הייתי קונה עולם מלא בשעה זו, וכל מה שיש בו שמחים עמי בשמחתי, אור החמה שבעתים כאורה בשאר הימים, באויר כלו אומר יום-טוב וכל חללו של עולם מלא עגלה. הכל צוהלים והכל אומרים: מזל-טוב, שמח בחור בעגלתך!

אני יושב על ברכי מנגד ומזין עיני מעגלתי יפת תואר וטובת חן. כאודם החלמון בתוך הביצה מראה עגלה. כלבנת כסף במשכיות זהב מראה הכהם על מצח העגלה. מעט מעט אני נרתע לפנים, נרתע ובא, להתודע לה ולהכירה ביותר, שולח אצבע וממשמשה בנחת, מתבונן לאיברי גופה היפים ומסתכל בבבת עיניה עד שהיה לבי גס בה ונתתי לה את בריתי „שלום" ביד חזקה ובכל חמש אצבעותי. דומה, העגלה עדיין לא ידעה שאילת שלום זו מה היא ולמה היא, וחששה בזה. עלבון כבודה, מפני שנתחלחלה בכל אבריה והיתה מתאמצת לקום בכל כחה. תחילת קימה זו היתה נעשית אצלה מאחור. מעט מעט העמידה רגליה האחרונות כשהיא כורעת על שתי רגליה הקדומות, והיה גופה שופע ויורד מאחוריה כלפי ראשה, ואחר כך נזדקפה בקושי ועמדה על ארבע רגלים עמידה רופפת ככרעי שלחן מרוטט, וטבורה תלוי לה כחבל מבטנה למטה. וכך היא עומדת שעה קלה ומתנדנדת, פקוח עינים ומבטת, ופתאם שרבבה את זנבה ועקרה רגליה ונחפזה כאילה שלוחה והיה רעש גדול בבית, נפל ספס־החלב, החיגר באחת מרגליו, נבהלו התרנגולים ועפו כמטורפים ועלו על שלחנות וכסאות, משברים קדרות ופכין ומהפכים קערה על פיה. ואמי אותה שעה בפרוזדור אצל היולדת, וכשהיתה שומעת את קול הזוועות וההמולה נדחפה לתוך הבית בהולה וכועסת והניחה בי כל חמתה.

לא אליכם, ילדים, מהלומות ומכות כמכותי, שהוכיתי אותו היום בבית אמי ובחדר מורי ורבי!

אני מלא געגועים על עגלתי הלכתי לבית הספר ואת מי שפגשתי בדרך בשרתי לומר: יולדה לנו עגלה! הייתי משבח אותה בפני כל אחד ואחד מחבירי ומקלסה בכל מיני קילוס, משחק מתוך רוב שמחה בעגלתי ומתוך רוב הנאה, שחברי מקנאים בי. למי שטוב לפני הבטחתי להראות את העגלה ולשחק עמה אני והוא ביחד. ומיד אחד מחבירי הקדמתי ולקחתי זוג כפתורי נחושת וזוגית נקובה ונשבעתי לו בנקיטת ציצית, שכיבוד רכיבה על העגלה בתחילה יהא נתון לו. ממילא מובן, שמרוב שמחה ועסקים הרבה נתאחרתי לבוא לבית-הספר ונענשתי קשה.

אבל אין מכת מרדות דוחה את העגלה. הגמרא מונחת פתוחה לפני ומשם נראה לי העגלה ביופיה, בסנטרה הנעים ובאזניה הקטנות ובצוארה הנאה, והיא מטפסת ועולה לתוך מוחי ואין שם מקום פנוי ממנה. רבי מקריא לפני את פרקו בנעימה וקול קריאת הזרה להעגלה נשמע לי במחשבתי; רבי מתרגש ועומד ממקומו והעגלה קמה גם נצבה על רגליה; רבי פושט יד— והעגלה פושטת את זנבה; היא בריצת רגלים ורבי בשליחת ידים, סוטר ושואל אותי בענין שאנו עומדים בו, ואני איני יודע מה להשיב. הוא מזמן עצמו למתחני על העמוד—ופתאם נפתחה הדלת ועמה נפתחה פתח תקוה... ברוכה הבאה רבנית, אשת מפחידי! בואי בשלום גם את עגלה חביבתי! הרבנית תובעת את בעלה ומשמיעה על השקלים לצרכי שבת, מתפטרת בלא כלום ויוצאת בזעף, ורבי כועס ושופך חמתו עלי.

ואם נשאר בי כח לחזור לביתי אותו היום בעצמי, שלם בגופי, איני אלא זכות אבות עמדה לי.

תיכף לביאתי היה בקור העגלה. אמי החביאתה באחת הפינות מפני עין רעה. ואני הייתי פוסע בחשאי והולך אצלה כהולך במטמוניות לאהובתו. וסדר העבודה נהוג אצלי כך. מתחילה ראיון וקבלת פנים, ותיכף לקבלת פנים משמוש באצבע, ותיכף למשמוש גיפוף וחיבוק בחיבה וריעות ולבסוף מכה גדולה ביד, ובעקיבה קפיצה, הפשלת זנב וריצת רגלים של העגלה. בבית מהפכה כמהפכת סדום ועמורה, ולי אוי ואבוי, מהלומות ומכאובים!

חבת העגלה נתרבה אצלי מיום ליום, ועם חבה זו נתרבו גם ענויי נפשי. לבי, לב ילד תמים, היה דוה עלי כשהייתי שומע שיחות אנשי הבית על שחיטת העגלה התמימה, היאך היו משכירים עם הקצב, משערים משקל בשרה ושמין בדמים לאחד אחד את כל איבריה, את הראש ואת האחוריים, את העור ואת הקרב והכרעים, כל נתח טוב, החזה והלשון, בשעה שהיא עומדת בהשקט ובבטחה ולוחכת בלשונה זו כפית ידי אמי באהבה! הלא אין לך רציחה ואכזריות קשה מזו. אותה שעה הייתי עדיין תם, איני מעמיק בחקירות על אדם ובהמה ולא עלתה על דעתי להרהר אחרי סדר העולם ולהטיל ספק במה שמקובל מימים ראשונים, שמא אין בהם ממש, שמא דברי חכמה-יש ולרג הרבה הם, ועניני פילוסופיא הרבה, שכל עקרם פטפוטי הבל, שמא מה שנראה טוב רע הוא, ומה שיראת־שמים היא למראית־עין אינה אלא משובת פתיים. ואם הייתי מהסס פעמים באחד מהדברים ורחמתי למשל את שאין מרחמים, וכיוצא בזה מדברים שבלב, הייתי שרוי בצער על שעברתי על לאו דלא תתורו אחרי לבבכם. לעולם לא יהא אדם מרגיש, דברתי אני עם לבי, והרגזתי עליו יצרי הטוב, שכחו וגבורתו בתהלים, בספרי יראים ודברי מוסר, — נתמלאתי רחמים על העגלה העלובה, שגוזרים עליה מיתה, ובתוך כך אני דואג מחטאתי ואומר בלבי: רשע! את מי אתה מרחם ועל מי אתה מתרעם? הריני מתאמץ בכל כחותי להסיח מלבי את העגלה. שאין אני מחויב ליתן נפשי עליה ולירד לגיהנם בשבילה. מה לי, בן־אדם, ולבהמה דקה בת בהמה גסה זו? תלך לה למיתה, שלכך היא נבראה, אבל היא יגיעה לבטלה, לא די לה שלא נעקרה מלבי עוד נקבעה שם ביותר והיתה עולה תמיד על מחשבתי ברוב חזיונות. נראה לי בחזיון כדמות בן־אדם עומד לנגדי ופניו פני ירא־שמים, מאכלת בידו וברכה בפיו—ושוחט. ולרגליו גרגרת מפורעת, שפיכת דם, לשון משורבבת, עינים לטושות, גרגור ורפרוף צלעות, פרפור ופרכוס ובעיטת רגלים. שממה עלי נפשי מפני מראית איומות הללו ובושתי להסתכל בפני העגלה ובפני אמי. מי יודע מה היה בסופי אלמלא מאורע זה, שבא בהיסח הדעת.

(עוד יבוא.)

שלום־עליכם.

שַׁבָּת אַחַר הַשָּׁבֻעוֹת.

(פרקים אחרונים משיר־השירים שלי.)

א.

ויהי ערב, ויהי־בוקר.

בוקר נאה, בוקר צח, כאשר יהיו הבקרים בתחילת ימי הקיץ, בימים שבין הפסח ובין השבועות.

מן הראשונים הייתי בבוקר הזה, מן הראשונים, אשר השכימו עם שחר. היום זה־עתה נולד ויצא לאויר העולם. עירי הקטנה זה־עתה הקיצה משנתה הערבה ונתעוררה לעבודתה. החמה הברה הכינה את עצמה לצאת מנרתיקה, להאיר לארץ ולדרים עליה ביום־הקיץ המוקדם הזה, אשר בין הפסח ובין השבועות. רוח קלה, רוח־לילה עדיין היתה נִשֵּׂאת ומרחפת באוירו של עולם, נוגעת ואינה נוגעת, ככנפי מלאכי־השרת, באדמה המתעוררת בחשאי.

כשהקיצותי משנתי, נצנצה ראשונה מחשבה בלבי:

— בוזי.

עוד הפעם בוזי?

כן, ידידי הקורא. עוד הפעם בוזי. שוב אדבר בבוזי ושוב אספר את תולדות חייה בקצרה. מי האיש, אשר כבר שמע אותן, יסלח לי. ומי האיש, אשר עדיין לא שמע אותן, ישב וישמע: חייב הוא לדעת, מי הוא בוזי ומה טיבה.

ב.

אָח היה לי ושמו בֶּנִי. וטבע אחי בנהר. ונשארה אחריו יתומה ושמה בוזי. ומוצא השם הזה מאסתר־ליבה: ליבוזי—בוזי. ויפה היתה בוזי כשולמית היפה, אשר בשיר־השירים. וגדלנו שנינו כאח ואחות. ואהבנו זה את זו כאח ואחות, זו היא בוזי.

ועברו ימים, וחלפו שנים; אני עזבתי את בית־אבא והִגְלֵיתִי מעל שלחנו. מריתי את פי אבותי, לא אביתי הלוך בדרכיהם ובחרתי לי דרך חדשה — גליתי למקום תורה ומדע.

ופעם אחת קבלתי מכתב מאבי ומזל־טוב רצוף בתוכו: בוזי נתארסה בשעה טובה ומוצלחת. בשבת שאחר השבועות תהיה חתונתה. ולפיכך בוא אבוא הביתה לחג־הפסח. אז עניתי מזל־טוב ונחפזתי לשוב לבית־אבא לימי הפסח.

ומצאתי את בוזי, והנה גדלה ונתבגרה ויפתה. יָפתה שבעתים. ונתעוררה בזכרוני אותה בוזי, אשר ידעתי לפנים, לפני רבות בשנים, אותה השולמית, אשר בשיר־השירים. וסערה התחוללה במחי ואש התלקחה בלבי. חמה לא היתה לי על איש, ורק עלי בערה חמתי. עלי ועל חלומותי, על חלומות־הנוער, חלומות־ההבל, חלומות־הזהב, אשר בעטים עזבתי את בית אבי ואמי, מריתי את פיהם וגליתי למקום תורה ומדע, ועל־ידי כך קפחתי את עולמי ואבדתי את אָשרי, ו..בדתיו לעולמים. בעטים שכחתי את בוזי ועזבתיה, שתתארס לאחר. לאחר — ולא לי!...

אמנם עוד בימי ילדותי היתה בוזי חביבה עלי ואהובה לנפשי. ואולם כאשר חזרתי לבית־אבא וראיתי שוב את פני בוזי, נגלה לי סוד, שהיה כמוס עמדי:

כי אהבתי את בוזי.

כי אהבתיה אהבה עזה וקדושה, אהבה תמה וברה, אהבה זו, הכתובה אצלנו בלשון נשגבה בשיר־השירים: „עזה כמות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי־אש, שלהבתיה"...

ג.

טעות היתה בידי: אני לא הייתי הראשון בבוקר ההוא. אמי קדמתני והשכימה בעוד שחר. כבר לבשה את בגדיה. כבר עמדה לטפל בהחמים, בסעודת־הבוקר.

— אבא ישן עדיין. התינוקת ישנה עדיין (כך היא קוראה את בוזי). מה יש את נפשך לשתות, שֵׁיְמֶק?

אחת היא לי. את כל אשר תתן לי, אשתה. אמי מוזגת לי כוס חמים ומגישה לי בידיה הלבנות והיפות. אין אם בארץ, אשר ידים לבנות ויפות לה כידי אמי. יושבת היא ממולי ומדברת עמדי בלחש, כדי שלא ישמע אבי. על אבי גופו מדברת היא עמדי. זקנה קפצה עליו וימי נעוריו כבר חלפו לבלי שוב עוד. כבר זקן אבי ותש כחו ושיעול טורדו. משעל הוא על־פי־רוב בהיות הבוקר, עת שהוא קם ממשכבו, ויש אשר יתעורר גם בלילה וישעל ויחזור וישעל עד עלות השחר. ויש אשר יאחזהו השיעול גם ביום... ולפיכך מדברת היא על לבו כל הימים, שילך וידרוש ברופאים — אלא שאין רצונו בכך. עקשן הוא מטבע ברייתו. כלום יש גבול וקצב לעקשנותו? אין היא באה, חלילה, בטרוניה עמו. אלא מאי? לא כלום. נתגלגלו הדברים לידי כך — ודברה...

כך שופכת אמי בלחש את שיחה לפני על־אדות אבי. וגם על בוזי מספרת לי אמי בלחש, ועיניה מאירות אותה שעה, והיא מוזגת לי כוס שניה ושואלת אותי: מה בוזי בעיני? הלא גדלה, בלא עין־הרע, וקומתה דמתה לתמר, האין זאת? אל תשלוט בה עין רעה! בשבת שאחר השבועות תהיה חתונתה. אם ירצה השם, בשבת שאחר השבועות. שדוך הגון. חתן מהודר. משפחה מיוחסת. בית עשירים. בור של שומן...

— ואף־על־פי־כן—כך מוסיפה אמי ומספרת לי—ואף־על־פי־כן, כמה יגיעות יגענו וכמה טרחות טרחנו, עד שעלתה בידנו לקבל את הסכמתה של בוזי, כי תתן את עצמה להֵרָאות את פני החתן. עתה, ברוך השם, שמחה היא בחלקה.

מרגיש אני מדקרות בלבבי. כמדקרות חרב.

— שְׂמחה היא בחלקה?

— שִׂמחה כפולה ומכופלת! בוא וראה את המכתבים, שהם מריצים זה אל זו. ביום אחר יום הם כותבים מכתביהם. (פני אמי מאירים. עיני אמי מזהירות.) ואם יִקרה המקרה ומכתב לא יהיה יום אחד—אז יגדל החושך!... כל זה הוא עתה. אבל קודם לכן? כמעט כלתה נפשנו, עד שזכינו לשמוע מפיה, כי תאמר „הן"... בוזי—אף היא קשת־עורף מאין כמוה, טבע אבות הוא לה. כמוה כמשפחתה. הללו, כיון שמקשים הם את ערפם!... אין היא באה, חלילה, לדבר סָרה באיש. אלא מאי? לא כלום. נתגלגלו הדברים לידי כך—ודברה...

מחדר־משכבו של אבי נשמע קול שיעול—ואמי איננה עוד אתי. נעלמה אמי.

ד.

מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה, ברה כחמה?

בוזי היא זאת, אשר יצאה מחדר־משכבה.

מסתכל אני בפני בוזי—ואני נכון להִשָּׁבֵעַ על אחת משתי אלה: או כי בכתה בוזי על משכבה, או כי לא נתנה שֵׁנה לעיניה כל הלילה כולו.

צדקה אמי בדבריה: גדלה בוזי וקומתה דמתה לתמר, גדלה ופרחה כשושנה. עיניה, העינים הכחולות והיפות, עיני

השולמית אשר בשיר־השירים, עדיין אד קל ודק נטוי עליהן בבוקר הזה. וכל פניה — כעין פרוכת דקה ושקופה נסוכה עליהם בבוקר הזה. ובוזי כולה — כסוד היא לפני. סוד מכאיב־לב. כמה וכמה דברים אני מתאוה לדעת עתה: מתאוה אני לדעת, מדוע לא נתנה בוזי שֵנה לעיניה כל הלילה כולו? מתאוה אני לדעת, אם באמת שמחה היא בחלקה, כדברי אמי, ואם שמחה היא בחלקה — למה נוגות הן עיניה כל־כך, העינים היפות והכחולות הללו, עיני השולמית אשר בשיר־השירים? מתאוה אני לדעת, את מי ראתה בחלומה הלילה: אותי, את האורח היקר, אשר חכתה לו זה כמה ואשר נגלה לה לפתע־פתאום, כעבור שנים רבות? או אולי איש אחר ראתה בוזי בחלומה? איש אחר, אותו האיש, אשר אבי ואמי טָפלו עליה בעל־כרחה?... בוזי כולה — כסוד היא לפני. סוד מכאיב־לב. גן נעול אחותי כלה, גן נעול, מעין חתום...

ה.

כסוד היא בוזי לפני, סוד מכאיב־לב. רוּחה משתנה ומתחלף כמה פעמים ביום. דומה בוזי ליום מעינן, אשר יהיה בעונת הקיץ: חום וקור משמשים בערבוביה. הנה הציצה החמה מבין מפלשי העבים — וכל העולם נתמלא זיו ואורה. והנה הגיחו העבים ועלו ורבצו על פני השמש וכסוה — וחָשך אור היום וקָדר העולם כולו.

אין לך יום, אשר לא תקבל בוזי מכתב מ פ ל ו נ י. אין לך יום, אשר לא תענה בוזי ל פ ל ו נ י על מכתבו.

יודע אני, מי הוא פ ל ו נ י, ואולם את פי בוזי לא אשאל. אינני מדבר עוד עם בוזי על פ ל ו נ י. כסבור אני, כי טָפל הוא לגבינו ופה לא יכירנו מקומו. אבל בוזי עצמה מדברת עליו. האם לא תדבר עליו יותר מדאי? ולפי שהיא מדברת עליו יותר מדאי, אין הדברים נוגעים עד נפשי כל־כך. ברגעים המעטים, אשר שנינו נשארים לבדנו, מדברת בוזי עמי עליו, ומהללת אותו, ומספרת בשבחו. האם לא תספר בשבחו יותר מדאי? ולפי שהיא מספרת בשבחו יותר מדאי, אין הדברים נוגעים עד נפשי כל־כך...

בוזי אומרת לי:

— רצונך לדעת, מי הוא ומה טיבו? (מורידה היא את עיניה לארץ.) יפה הוא — יפה מאין כמוהו. טוב הוא — טוב מאין כמוהו. ואף־על־פי־כן... (מרימה היא את עיניה אלי וצוחקת.) עדיך לא יגיע... איך יגיע עדיך?...

מה כונתה של בוזי בדבריה אלה? האם מתכונת היא לכפר את פני? או אולי תחמוד לצון לה?

לא. לא לכפר את פני כונתה, ולא לצון תחמוד לה. שופכת היא את שיחה ואת מרי־לבה...

דבר זה ברור לי כשמש בצהרים.

ו.

אחרי שתית החמים יצאו אמי ובוזי אל בית־המבשלים לעסוק בסעודת־הבוקר, ואני ואבי עמדנו להתפלל. אני עשיתי תפלתי קצרה; ורק אבי, כשהוא מעוטף טלית ותפלין, עדיין עמד ופניו אל הקיר ונתן שבח והודיה לאלהים. אז נכנסה בוזי פתאום, והיא לבושה בגדיה וסוכך בידה, ופנתה ואמרה אלי:

— בוא.

— לאן?

— לחוץ לעיר. נטייל קצת. היום יום נאה. היום יום נפלא.

אבי הפך אליה את ראשו, עומד ומביט בה ממעל למשקפי־הכסף אשר לו. ובוזי עומדת וחובשת את המגולים לידיה, מושכת אותם ואומרת:

— לא נתמהמה, אבא. לא נתמהמה. במהרה נשוב. גם אמא יודעת, כי הולכים אנחנו. בוא, שימק. ההולך אתה?

כשירה נפלאה, כמנגינה נעימה ומעוררת צללו הדברים האלה באזני. נדמה לי, כי בדברים המעטים האלה שומע אני הד־קולו של שיר־השירים: ל כ ה, ד ו ד י, נ צ א ה ש ד ה, נ ל י נ ה ב כ פ ר י ם, נ ש כ י מ ה ל כ ר מ י ם, נ ר א ה א ם פ ר ח ה ה ג פ ן, ה נ צ ו ה ר מ ו נ י ם?...

נפעם מרוב שמחתי אני יוצא אחרי בוזי, והאדמה כאילו נסתלקה מתחת רגלי. מה זה היה לבוזי? בפעם הראשונה, מיום שחזרתי לבית־אבא, קרה המקרה, כי בוזי תקראני לטייל אתה. מה זה היה לבוזי?...

ז.

צדקה בוזי: היום יום נאה. היום יום נפלא.

לערוך את ערכו של יום־קיץ אשר כזה אפשר רק בעירי הקטנה והעניה, עת אשר יעזוב איש את הלחץ והדחק ויצא אל המרחב, אל מרחב עולמו של הקדוש־ברוך־הוא. האדמה לָבשה את אדרתה הירוקה, אדרת־הדשאים. התקשטה בכל קשוטיה, בפרחי־השדה מרובי־הצבעים. הכתירה את עצמה בנחל־כסף קטן, המפכה מעבר האחד, וביער קטן ועבה, המוריק מעבר השני. מראה הנחל־הקטן כמראה עטרת־כסף, אשר עטרו לטלית שכולה תכלת, ומראה היער הקטן והעבה כמראה בלורית עבה, עשויה תלתלים, אשר לפעמים יגע בה הרוח.

בוזי לבשה עליה שמלה כחולה ודקה, קלה כעשן, בהירה כאויר הבהיר, כשמים הבהירים. בידה אחזה סוכך ירוק, עשוי סָלְסָלוּת, וכפות ידיה עוטפות מגולים דקים ולבנים. כשלל צבעים היתה בוזי כולה, כשל הצבעים אשר על פני השדה.

— זוהי הפעם האחרונה, — אומרת לי בוזי — אשר בקשה רשות מאמי לצאת. בפעם האחרונה הזאת חפצה היא להפרד מעל העיר, מעל סביבות העיר, מעל „בית־החיים", מעל הטחנות, מעל הנחל, מעל הגשר הקטן, אשר על פני הנחל. ומפני שפעם אחרונה זו לה, לפיכך עשתה אמי רצונה. הכל עושים רצונה של כלה, חא חא, כל אשר תאמר הכלה — יֵעָשה לה... מה תאמר אתה, שִימָק?

שִימָק אינו אומר ולא כלום. שִימָק מטה אוזן ומקשיב. נדמה לי, כי דרכי בוזי משֻנים היום. עליזה היא היום יותר מכפי הרגיל, עליזה היא שלא כדרך הטבע. וצָחוק תצחק בעל־כרחה. ואפשר טעות היא בידי?

— הזכור תזכרי, בוזי, את העת, אשר היינו שנינו פה?

אני מזכיר לה את העת, אשר היינו שנינו פה, זה כבר, זה כבר, לפני רבות בשנים, היה הדבר. שנינו יצאנו אז אל השדה לתלוש ירק לחג השבועות. גם אז הלכנו בדרך הזאת, אשר אנו הולכים עתה בה. גם אז עברנו על־פני טחנות המים, על־פני הנחל, על־פני הגשר הקטן, אשר אנו עוברים עתה על־פניהם.

— ורק אינך דומה טיולנו אז לטיולנו עתה, בוזי. אז רצנו שנינו כצבאים, קפצנו ודלגנו כאילות־השדה על הרי־בשמים, ועתה?

— ועתה? — חוזרת בוזי על שאלתי ונוחנת לקטוף פרחים.

— עתה הולכים אנו בנמוס ובדרך־ארץ, כראוי לבני־אדם מנומסים ומיושבים כמונו... הזכור תזכרי, בוזי, את העת, אשר היינו פה בפעם האחרונה?

— בערב חג השבועות היינו פה בפעם האחרונה. — עונה לי בוזי ומושיטה לידי צרור פרחים נותנים־ריח, אשר קטפה בשבילי.

— בשבילי, בוזי?

— בשבילך, שימק. — אומרת לי בוזי ומלטפת אותי בעיניה, בעיניה היפות והכחולות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים. ומבט עיניה זה יורד וחודר עד חדרי לבי.

ח.

כבר הרחקנו מן העיר. כבר הגענו עד הגשר הקטן, אשר על־פני הנחל. שם אני נותן את ידי לה. בפעם הראשונה, מיום אשר חזרתי לבית־אבא, אני נותן את ידי לה.

הולכים אנו שנינו, זה ליד זו, ועוברים על־פני הגשר. הקרשים מתנועעים. המים מפכים בהמולה מתחת רגלינו, רצים במרוצה, מתפתלים ונופלים במשק־גלים ובקול רעש חרישי אל המורד. אותה שעה שומע אני את דפיקות לבה של בוזי, אשר קרוב הוא אלי, קרוב כל־כך. בפעם הראשונה, מיום אשר חזרתי לבית־אבא, קרוב הוא אלי, קרוב כל־כך.

ונדמה לי, כי מדי פעם בפעם מתקרבת בוזי אלי עוד יותר ויותר. ואני מרגיש את ריח שערותיה היפות. ואני חש את עדנת ידה הענוגה, את חלקת כפה הנאה, את חום בשרה... ונדמה לי, כי שומע אני קול דברים מפיה, כדברים הכתובים בשיר־השירים: אני לדודי ודודי לי... וגם השמש, גם השמים, גם השדה, גם הנחל, גם היער — כולם יחד נראים בעיני, כאילו נסוכים הם ברגע הזה אור יקר ונפלא וזיו וחן רב, אשר כמוהו לא היה בתחילה. חבל, חבל, כי קטן הגשר וקצר כל־כך. הרגע עובר — ואנחנו עומדים מעבר הגשר מזה, על־פני כר־הדשא. עוד רגע—וכף־ידה של בוזי החלקה והענוגה מתחמקת מידי, וגם השמש, גם השמים, גם השדה, גם הנחל, גם היער — כולם יחד פנה אורם, פנה זיום, אבד חנם מהם.

— נפלא הדבר—אומרת אלי בוזי ועיניה היפות והכחולות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים, עמוקות כשמים, עמוקות מלאות דאגה — נפלא הדבר: בכל פעם, שאני עוברת או נוסעת על־פני המים, רואה אני דמות־דיוקנו של אבי, ובכל פעם...

אני מפסיק אותה ואיני נותן לה לגמור את דבריה:

— דברי שטות תדברי, בוזי.

בוזי חושבת רגע. אחר־כך היא אומרת אלי:

— דברי שטות? הא־הא, אכן צדקת. דברי שטות אדבר, מפני ששטיא אני. נערה פותה אני. האין זאת, הלא נערה פותה אני? הגד את האמת, שימק. את האמת תגיד לי ואל תכחד, הא־הא־הא!

בוזי צוחקת, מפשילה ראשה לאחוריה ומראה לי את שִׁנֶּיהָ־סַפִּירֶיהָ היפות. פניה מאירים באור השמש, וכל שלל הצבעים, אשר על־פני השדה, מזהירים בעיניה העמוקות והחולמות, בעיניה היפות והכחולות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים.

ט.

לשוא! לא עלה בידי להוכיח לה, כי בין השוטים יִפָּקֵד מקומה, כי אינה שוטה כלל. יודעת היא, אומרת היא לי, כי ישנם שוטים גדולים ממנה. יודעת היא זאת. אבל לעומתי אינה אלא שַׁטְיָא. והא ראיה—מאמינה היא בחלומות.

— האין זאת, שימק? הלא אתה אינך מאמין, ואני מאמינה. הנה זה אתמול נראה אלי אבי בחלומי, והוא לבוש את בגדיו החמודות, שמח וטוב־לב, ומקלו בידו, והוא פונה ואומר לי בנעימות ובמתק־שפתים ומסובב את מקלו בשעת מעשה: „באתי אליך, בתי, ליום חתונתך וליום שמחת־לבך"... ובכן, מה תאמר עתה, שימק?...

— בוזי, אל תאמיני בחלומות. אין חלום בלא דברים בטלים.

— דברים בטלים — אתה אומר?

בוזי עומדת רגע תפושת־מחשבות; שמה פניה ורצה על־פני השדה, המכוסה שלל צבעים, ועומדת שוב.

כפרח, כפרח בין פרחי השדה, נראית לי עתה בוזי על־פני המרחב הזה, המכוסה שלל צבעים, המשתרע סביבנו עד אין גבול ואין קץ. נקודות כתומות היא זרועה, ציצים אדומים היא צבועה. תכלת השמים מעל ראשה, כסף הנחל לרגליה. מכל העברים נשאים ונודפים לאפינו ריחות חריפים, ריחות מור ואהלות וכל בשמים. אחוז אני חבלי קסם. שכור אני ולא מיין.

וגם בוזי עומדת, וגם היא אחוזה חבלי קסם. עומדת היא בתוך השדה, המכוסה שלל צבעים, עומדת ומביטה עלי, והיא כחולמת, כיער החולם מרחוק.

על מה תחשוב עתה בוזי? מה תגדנה לי עתה עיניה, עיניה היפות והכחולות, עיני השולמית אשר בשיר השירים?

אני חבצלת השרון, שושנת העמקים...—

הנה את זאת תגדנה לי עתה עיניה. ונדמה לי, כי מעולם לא היתה בוזי דומה כל־כך להשולמית אשר בשיר־השירים, כמו שהיא דומה לה עתה, ברגע הזה.

י.

כפרח נראית לי בוזי, חבצלת השרון. כשושנה פורחת נראית לי בוזי, שושנת העמקים, במרחב הזה, בשדה המכוסה שלל צבעים, המשתרע סביבנו עד אין גבול ואין קץ. נקודות כתומות היא זרועה, ציצים אדומים היא צבועה. תכלת השמים מעל ראשה, כסף הנחל לרגליה. מכל העברים נשאים ונודפים לאפינו ריחות חריפים, ריחות מור ואהלות וכל בשמים. אחוז אני חבלי קסם. שכור אני ולא מיין.

בוזי הולכת. ואני—אחריה. קל־מהרה הולכת בוזי. קלה היא כִּצְבִיָּה, כאילה מאילות השדה. פניה מאירים באור השמש, וכל הצבעים אשר בשדה מזהירים בעיניה. בעיניה היפות והכחולות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים.

מעולם, מעולם לא היתה בוזי דומה כל־כך להשולמית אשר בשיר־השירים, כמו שהיא דומה לה עתה, ביום הזה.

— התכירי, בוזי, את השדה הזה?

— לפנים היה שֶׁלְּךָ...

— והרה?

— הָרֶה. כל אשר פה שלך היה לפנים. כל אשר פה שלך היה...

אומרת לי בוזי, ובת־צחוק קלה מרחפת על שפתיה היפות.

ואולם נדמה לי, כי צחוק תצחק עלי בוזי, כאשר צחקה עלי לפנים, לפני רבות בשנים.

— הנשב?

— נשב.

יושב אני על הגבעה ומכין מקום בשבילה. בוזי יושבת ממולי.

— פה — התזכרי, בוזי — ספרתי לך לפנים, איך אני...

בוזי מקדמת אותי ומסיימת את דברי:

— איך אתה מוציא מפיך את השם המפורש ומרקיע שחקים, רוכב בערבות ודואה על כנפי־רוח בשדות וביערים, בהרים ובעמקים, מעל נהרות ומדבריות, עד אשר תבוא לעבר מהרי־חושך, למקום היכל־הבדולח. שם יושבת בת־מלכה אחוזת־קסם, והיא שבויה בארמונה זה שבע שנים, והיא יושבת ומצפה לך, עד אשר תבוא אליה ותרחמנה ותגאלנה ותשיב את שבותה — חא־חא־חא!...

לא. דרכי בוזי משונים היום. עליזה היא היום יותר מדאי. עליזה היא שלא כדרך הטבע. רב לה. לכל זמן. כבר הגיעה השעה לפתוח לה את לבי, לגלות לפניה את נפשי... ואני מסיים את מחשבתי זאת בדברי שיר־השירים: עד שיפוח היום ונסו הצללים...

יא.

בכל העת, מיום אשר באתי לבית־אבא, לא הגדתי לבוזי גם את החלק העשירי, גם את החלק המאה מכל הדברים, אשר הגדתי לה בבוקר הזה. פתחתי לה את לבי. גליתי לפניה את נפשי. ספרתי לה את כל האמת כולה: מה הדבר, אשר הביאני הנה?...

אלמלא מכתבו של אבי וברכת מזל־טוב הרצופה בתוכו, אלמלא שלש המלים שבת אחר השבועות — לא ראני עתה הנחל הזה, המפכה שם אל המורד, לא ראני עתה גם היער הזה, המוריק מעבר השני...

ואני מעיד לי עדים נאמנים — את הנחל הזה, המפכה שם אל המורד, ואת היער הזה, המוריק מעבר השני, ואת השמים הכחולים האלה, אשר מעל לראשינו, ואת שמש־הפז, המזהירה בעיניה של בוזי, ואת כל אשר קדוש וטהור הוא, — כי באתי הנה רק בשבילה, רק בשבילה. כי... אהבתיה — סוף־כל־סוף נאמרה המלה הזאת!

— כי אהבתיך, בוזי, השומעת את? כי אהבתיך אהבה עזה וקדושה, אהבה תמה וברה. אהבה זו, הכתובה בשיר־השירים: כי עזה כמות אהבה, קשה כשאול קנאה, רשפיה רשפי אש, שלהבתיה... מה זה היה לך, בוזי? בוכיה את? מה זה היה לך?...

יב.

בוזי בכתה.

בוזי בכתה — וכל העולם כולו לבש קדרות. חדלה השמש להאיר. חדל הנחל לפכות. חדל היער להוריק. חדלו הזבובים לפרוח. חדלו הצפרים לצייץ.

בוזי בכתה. הסתירה בוזי את פניה בידיה וכתפיה נזדעזעו. ובכיה הלך הלוך וגדול, הלוך וגדול.

כך יבכה ילד, בידעו פתאום, כי מתו עליו אביו ואמו. כך יבכה אדם על עולמו, אשר נשמט מתחת רגליו.

לשוא היו דברי הנחומים, אשר עמלתי לנחמה. לשוא דברתי על לבה ושדלתיה בדברים. בוזי מאנה הנחם. בוזי לא אבתה שמוע לדברי. אחרתי את המועד, אומרת היא, נזכרתי בה לאחר זמן... לאחר זמן זכרתי, כי יש בוזי בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא. כי יש בוזי, אשר לב לה להרגיש, ונפש לה, השואפת ועורגת לעולם אחר... אולי זכור אזכור, אומרת היא, את המכתבים, אשר כתבה אלי לפנים? ואולם — מפסיקה היא את עצמה — איך אוכל ואזכור דברי שטות כעין אלה? כלום לא תראה עתה בעיניה, כי דרכינו שונות זו מזו? כי היא לא תוכל עוד להדמות אלי? איך תגיע עדי? היא, שבת ישראל היא, בת עיר קטנה, איך תגיע עדי?... עתה רואה היא עין בעין, כי הסכילה עשות, הסכילה מאד, שהציקה לי במכתביה וברמזיה הנלעגים, כי אבי ואמי מתגעגעים עלי... לא. צריכה היתה להבין מראש, כי לא תוכל להדמות אלי. איך תגיע עדי? היא, שבת ישראל היא, בת עיר קטנה! צריכה היתה לראות מראש, כי אחרי אשר לא עשיתי את רצון אבי ואמי, אחר אשר מריתי את פיהם, לא אביתי הלוך בדרכיהם ובחרתי לי דרך חדשה — בודאי ארחיק בדרכי זאת ובודאי אגביה עוף ואנשא למעלה־למעלה, עד כי לא אראה איש, עד כי לא אכיר איש.

— איש לא אראה, חוץ ממך, בוזי!

— לא. שום איש! שום איש! לא תראה שום איש ולא תשמע שום איש ואת הכל תשכח לעולמים...

— את הכל אשכח, ורק לא אותך, בוזי!

— לא. את הכל! את הכל! את הכל!

יג.

בוזי חדלה לבכות—ורוח חיים עברה על פני כל. השמש שבה להאיר כבתחילה. הנחל שב לפכות. היער שב להוריק. הזבובים שבו לפרוח. הצפרים שבו לצייץ.

בוזי חדלה לבכות ודמעותיה יבשו, כאשר ייבשו אגלי הטל בהיות השמש.

ופתאום ההחילה בוזי להצטדק לפני. עתה רואה היא עין בעין, כי פתיה היא מאין כמוה. מה הבכי אשר בכתה? למה בכתה? מה יחסר לנפשה? הלא הרבה עלמות מקנאות בה ומקנאות באשרה, כי רב הוא!... ואש נצהה בעיניה, בעיניה הכחולות והיפות, עיני השולמית אשר בשיר־השירים. מימי לא ראיתי עדיין אש זו בעיניה של בוזי. ואדמימות פרחה בלחייה היפות, בלחייה־שושנים. מימי לא ראיתי עדיין את בוזי נלהבת כל־כך, סוערת כל־כך, כמו שהיתה נלהבת וסוערת ברגע הזה. ואני חפץ לאחוז בידה, אבל בוזי אינה נותנת לי את ידה. ואני אומר לה בלשון שיר־השירים:

— הנך יפה, רעיתי, עת אשר לחייך לוהטות ועיניך מזרות זיקי אש...

לשוא! בוזי אינה שומעת לשיר־השירים שלי. יש לה לבוזי שיר־השירים שלה. בוזי לא תחדל להלל את פלוני ולספר בשבחו. אומרת היא לי:

— דודי צח ואדום, דגול מרבבה. טוב הוא לי מאחרים. אפשר שאינו מלומד בחכמה כאחרים, אבל לב טוב חננו אלהים. אפשר שאינו ערום ופקח כאחרים, אבל נאמן הוא לי. אוהב הוא אותי. אילו ראית את המכתבים, אשר הוא כותב אלי, אילו ראית את המכתבים!

— לבבתיני—אני אומר לה שוב, כאילו איני רוצה לשמוע את דבריה—לבבתיני, אחותי כלה!...

והיא לי:

— חכו ממתקים, כולו מחמדים—הוי, אילו ראית את המכתבים, אשר הוא כותב לי! אילו ראית את המכתבים!...

ואני שומע בדבריה אלה נעימה מוזרה. קול מוזר אני שומע. הקול הזה—כך נדמה לי—מתאמץ להשתיק קול אחר, הבוקע ועולה ממעמקי הלב.

הדבר הזה ברור לי כשמש בצהרים.

יד.

לפתע־פתאום מתעוררת בוזי וקמה מעל הדשא המבושם, מתנערת, זוקפת קומתה, מפשילה ידיה לאחוריה, והיא עומדת כנגדי, והיא מביטה עלי בגאה ובגאון.

גאה ויפה, יפה עד להפליא, יפה שבעתים מכל אשר היתה בתחילה, נראית בוזי בעיני ברגע הזה.

מתירא אני להגיד דברי אמת. ואולם נדמה לי, שאם אבוא ואומר, כי דומה בוזי להשולמית אשר בשיר־השירים — הלא יהיו דברי רק כבוד ותהלה להשולמית אשר בשיר־השירים.

האמנם כבר בא הקץ לדברינו? האמנם בזה תמה שיחתנו?

אני קם אחריה ונגש אליה. בוזי פונה ממני הצדה.

— שובי, שובי, השולמית! — אומר אני לה שוב בלשון שיר־השירים. — שובי, בוזי, אלי בעוד מועד!... אך עוד דבר אחד אדבר באזניך, אך עוד דבר אחד, ואחר אחדל.

לשוא. לשוא. בוזי אינה חפצה לשמוע את הדבר האחד כפי. כבר דברנו, היא אומרת, די־צרכנו. כבר השמענו די־צרכנו איש לרעותו — ואולי עוד יותר מכפי צרכנו... די־די. השעה מאוחרת. ראה, כמה מאוחרת השעה! — אומרת לי בוזי ומראה לי בידה על השמים, ומַראה לי על השמש, השופכת על ראשה את זהריה, את זהרי־הזהב הרכים והעדינים. ובוזי זו, חבצלת השרון, בוזי זו, שושנת העמקים, מוּארת כולה באור חדש, באור־פז, אשר שפכה השמש על פני מרחב השדה, המכוסה שלל צבעים, המשתרע סביבנו עד אין גבול ואין קץ.

— הביתה־הביתה! — אומרת לי בוזי, והיא נחפזת והולכת ומאיצה גם בי: — הביתה־הביתה. כבר הגיעה השעה, שימך, כבר הגיעה השעה. אבא ואמא ידאגו לנו שם. הביתה־הביתה!

ואני שומע בדבריה האחרונים האלה נעימה ידועה לי מלפנים, מלפני רבות בשנים, והלשון לשון שיר־השירים:

— ברח, דודי, ודמה־לך לצבי או לעופר האילים על הרי בשמים.

טו.

הימים עוברים. השבועות חולפים. הנה בא חג־השבועות הנעים, חג־הירק. הנה עבר חג־השבועות הנעים, חג־הירק. הנה הגיעה השבת שאחר השבועות. הנה חלפה השבת שאחר השבועות. ועוד שבת אחת עברה, ועוד שבת שניה חלפה. ואני עדיין יושב בבית־אבא. ואני עדיין מתארח בעירי הקטנה.

מה לי פה?—לא כלום. אבי ואמי חושבים, כי חזרתי בתשובה, כי מהרהר אני חרטה על מה שהיה: על אשר מריתי את פיהם ולא אביתי הלוך בדרכיהם. והם שמחים על זה, שמחים מאד...

ואני? מה אני עושה פה? מה לי פה?—לא כלום. בכל יום ויום אני יוצא יחידי לטייל מחוץ לעיר. שם—מעבר הטחנות. שם—מעבר הגשר. שם—בשדה המכוסה שלל צבעים, המשתרע סביבי עד אין גבול ואין קץ. מעבר האחד מפכה נחל־כסף קטן ומעבר השני מוריק יער קטן ועבה. מראה הנחל כמראה עטרת־כסף, אשר עטרו לטלית שכולה תכלת. ומראה היער כמראה בלורית עבה, עשויה תלתלים, אשר לפעמים יגע בה הרוח.

שם אני יושב יחידי על ראש הגבעה. על אותה הגבעה, אשר זה לא כבר ישבנו עליה שנינו, אני ובוזי, חבצלת השרון, שושנת העמקים.

על אותה הגבעה, אשר לפנים, לפני רבות בשנים, הלכנו שנינו, אני ובוזי, לתלוש סביבה ירק לחג־השבועות.

על אותה הגבעה, אשר לפנים, לפני רבות בשנים, היינו מקפצים עליה שנינו, אני ובוזי, מקפצים ומדלגים כצבאות או כאילות השדה על הרי־בשמים.

שם, על אותה הגבעה, אשר בה טמונים הזכרונות הטובים של ימי נעורי, אשר חלפו לבלי שוב עוד, של אשרי, אשר אבד לעולמים,—שם אני יושב יחידי שעות רבות וארוכות, יושב ומבכה על השולמית שלי, אשר עד עולם לא אשכחה ולא אסיחה מלבי.

טז.

ומה אירע להשולמית שלי? מה היה לבוזי? מה היה סוף דבר?

אל תאיץ בי, ידידי־הקורא, ואל תאלצני לספר לך סוף דבר. הסוף, ואפילו אם טוב הוא מאד, אינו אלא מנגינה נוגה. ההתחלה, ואפילו אם רעה היא מאד, נעימה היא מן הסוף הטוב. ולפיכך נקל לי ונעים לי ביותר לספר לך עוד הפעם את הספור הזה מתחילתו ולהתחיל שוב מבראשית. ועוד הפעם בלשון זו:

אח היה לי ושמו בָּנִי. וטבע אחי במים, והשאיר אחריו יתומה קטנה. וקראו את שמה בוזי. ומוצא השם מאסתר־ליבה: ליבוזי—בוזי. ויפה היתה בוזי כשולמית היפה, אשר בשיר־השירים. ונגדלנו שנינו יחדיו, אני ובוזי, כאח ואחות. ואהבנו זה את זו, אני ובוזי, כאח ואחות...

ועוד, ועוד.

ההתחלה, ואפילו אם רעה היא מאד, נעימה היא מן הסוף הטוב.

ותהי־נא ההתחלה הזאת גם סוף ספורי, ספורי זה האמתי, אשר לא בדיתיו מלבי, אשר בכאב ועצב בא לי ואשר על־כן לקחתי רשות לעצמי לקרוא לו שם: שיר־השירים.

אבא.

מִן הָעִתּוֹנוּת וְהַסִּפְרוּת.

IV.

לָעג ה' פרישמאן (ב„היינט" נומר 108) לבקשת האלהים והוכוחים ע"ד „הנביא מנצרת" ותורתו, שעתונותנו מְלֵאָה אותם פתאם בימים האחרונים. אין כאן, לפי דעתו, צורך נפשי אמתי, הנובע מבפנים, אין כאן געגועים עמוקים, טבעיים, על רגש דתי ועל יופי דתי שניטלו מאתנו. אלא מה יש כאן?

„רק מודה בלבד, כזו, להבדיל, של „שנטקלר" ו„זופ-קולוט". משיחים, כותבים מאמרים, מפלפלים, מראים את אומץ-הלב, כי מזכירים קדושה זרה וברית חדשה ואגדה נוצרית, ואין מפחדים ולא כלום... היאך בא הדבר? כמעט ככל מה שבא עלינו. פלט אדם דבור, מהר השני וקבלו, בא השלישי ופירשו, קפץ הרביעי והרקיח את המרקחה, ופתאם—הנשאו פתחי שמים, כל הספרות א ח ו ז ה שלהבת אחת, הנצרות היא שנעשתה לשאלה הבוערת!..."

האומנם צדק ה' פרישמאן במשפטו הקשה? מסופקני. האומנם ראוי ואפשר לפטור בלא כלום, בשה"י פה"י, את הלך-הנפש (שטימונג בלע"ז) ואת הגעגועים, שהָדם נשמע בשנים האחרונות בעתונותנו ובספרותנו? האומנם ראוי לפטור אותם בבטול בעלמא ובעקיצה חדה, ואפילו אם קלושים וכהים הם ולעתים קרובות גם ערטילאים, ואפילו אם אזנך קולטות מתוכם לפעמים לא צ ע ר רב-כח של נפש סובלת ומקוה, מעונה ומתפללת, כי אם רפיון חִור של נפש, שכפופה היא וחלשה מתחלת ברייתה, ששדופה היא מבלי שנגע בה הקדים? מסופקני. הן סוף-סוף שלנו הן הנפשות הכפופות והשדופות הללו; „גופנו" ואוצר הנשמות אשר לנו אינם מוציאים טובות ויפות מהן; הן סוף-סוף גם הנפשות הללו כמהות וצמאות, ויש אשר טפות הנתנות ביד קמוצה לא תשבורנה צמאונן.

מכיון שמתגלה ברחובנו הרהור חדש, מחשבה חדשה, מיד מביאים את „מגלת יוחסין" שלהם ואומרים: הרהור זה במקום פלוני נולד ולא שלנו הוא, מחשבה זו במקום אלמוני נגלתה ראשונה ולא שלנו היא, הלאומיות מידי אחרים באה לנו, בקשת האמָנות מגבול זרים נדחקה ובאה לגבולנו, בקשת אלהים, געגועי נפש משל אחרים הם. ומה בכך? האומנם כל-כך רבה היא אמונתנו בכחות נפשנו הנהלאה, כי נבקש שיהיו כל הרהור חדש וכל מחשבה חדשה נובעים דוקא מתוכנו, מתוך עצמנו? או האומנם כל-כך מובדלים ומופרשים הננו גם היום מן העולם הזר אשר ינו, כי נוכל — לו גם נאבה — לעצור בעד ההרהור החדש והמחשבה החדשה, הנוצרים „שם", כי לא ידחקו ויבואו גם אלינו?

לא, לא בזה הוא המגונה והדוחה, כי מכניסים אנחנו לגבולנו משל אחרים; אלא בזה הוא המגונה והדוחה, שאנו מכניסים אל גבולנו משל אחרים רק את זה, שהוא ש ל ה ם, את זה, שאין לנו צורך בו ואי-אפשר לו כלל שיֵעָשה גם שלנו, ואין אנו מכניסים את התוך, את העיקר, את זה שהוא צ ר י ך ו י כ ו ל להעשות שלנו. גאוה לאומית?—הרי דוקא זו, שיש עמה שפיכות דמים במלחמת-שנים; אמנות?—הרי רק זו, המתחילה ב„פלסטיקה" בגִוָּה הערום של אשה ומסיימת ב„עלית נשמה" דוקא מתוך החטא; ובקשת אלהים?—הרי דוקא אותו אלהים, אשר מ ע ב ר לגבולנו, דוקא אותו אלהים, אשר ה ם מבקשים ושאין לו עפ"י עצם מהותו שום אחיזה בגבולנו... ויפים הם דברי ה' פרישמאן וספוגים הם אמת מרה, כשהוא אומר:

„בני-אדם אלה, כשהם עיפים, לא ישבו לנוח על המעלה אשר ליד בית-הכנסת, כי אם יבחרו לנוח על המעלה אשר ליר המסגד. קרירה היא האבן וגם זרה. כשיהיו לפניהם שני הספרים, העתיק והחדש, לא ירגישו, כי החדש כלו אינו אלא פרודיה להעתיק, וכי לא תמיד עולה הפרודיה יפה, ויספרו על „השחרור מן ההיפנוז של כתבי הקודש" ויספרו על „הכוסף לעולמות אחרים"..."

ובאמת, האם אין ר י ח מ ש ו נ ה נודף מ„בקשת אלהים" זו, המתהלכת בקרבנו זה שנים אחדות, אם כל אותם הימים לא נמצא אלא אחד, ה' סטולפנר, אשר בקש, עד כמה שכח השגתו מגיע, את אלהי ישראל, וכל יתר „המבקשים" דוקא על „האבן הקרירה והזרה" הם יושבים לנוח? הן לא את הדרשות עפ"י חכמת „טייטש-חומש", שהלל צייטלין מנער יום יום מתוך שרווליו כקטניות (הצדה, רבותי; הנה אני רואה כבר את „החץ", שצייטלין שולח בי על כי נועזתי גם אני לכפור בגדלותו),—הן לא אותן נחשוב ל„בקשה", שיש בה ממש ותוך, והן לא נוריד את „בקשת האלהים" למדרגה זו של מעשי-נערות, כי נשים לב „למבקשים" ההם, שקבלת היהדות מתחילה בעיניהם, לפי מבטאו השנון של פרץ, מר' נחמן ברסלבר ולמטה.

וכי כל אותו הצמאון אינו חשיד קצת באמת, אם כל אותן השנים לא ראינו אף אחד מן הצמאים שובר צמאונו במי בארנו, אלא כולם הולכים לבקש, שמא ימצאו מים בבארות אשר לזרים? האומנם דללה וחרבה לגמרי בארנו א נ ו. האומנם אין ל נ ו ספרות בת אלפי שנים, שחלקה הגדול הוא הד אנחתה של נפש הכמהה ועורגת לאל חי—הד האנחה הכבירה, אשר לא תכיל אותה הארץ והיא בוקעת ועולה עד לרקיע? ואם באמת צדק סומברט, „מגינה" האחרון של היהדות, כי כל ספרותנו אינה אלא סוגיא אחת ארוכה של דיני מקח-וממכר ודתנו אינה אלא חשבון פשוט, שישראל עושים עם אביהם שבשמים, או אם באמת דללה וחרבה בארנו מרוב ימים, הן לא תועיל לנו ה„בקשה", כי נבקש את אשר לא נמצא, ומה שרע עוד מזה שבעים ושבעה—כי נמצא את אשר א י ן אנו מבקשים...

וכי לא יפלא בעינינו הדבר, אם, למשל, מביאים לנו אחת לשתים לשלש שנים מאסף עברי „לברור עניני היהדות והיהודים" („העתיר", הוצאת „סיני", ספר שלישי), ואנו פותחים אותו ומוצאים בו ש ל ש ה מאמרים גדולים על הנצרות ורק מאמר א ח ד (עפ"י הדחק—שנים) על היהדות (במובן ברור מ ה ו ת ה של היהדות)? ולא על העורך נתפלא, שהרי לב מי מאתנו לא ידע מרת נפשו של עורך עברי; שאיננו בעל „בחירה חפשית", אלא היא מ ו כ ר ח ת לפרנס את מאספו ואת ירחונו ואת עתונו ממה שמזמין לו הקב"ה עפ"י נס. אבל כלום לא נתפלא על הסופרים „המבקשים", שרק „שם" הם מבקשים, שרק על „האבן הקרירה והזרה" הם יושבים לנוח כשעיפה נפשם? שמא תאמרו: בני הדור הם הסופרים „המבקשים",—הללו המפרנסים את המאספים ואת הירחונים ואת העתונים,—על ספרותם של האחרים גידלו וחונכו וממנה הם ניזונים, ככל יתר בני הדור, ואת ספרותנו העתיקה (וכי רק את העתיקה בלבד?) לא ידעו ולא יבינו, ככל יתר בני הדור, ויראים הם לגשת אליה, יען כי גדולה שכבת „האבק" המכסה עליה? אם ככה תאמרו, הרי אוי ואבוי ל„מ ב ק ש י אלהים" כאלה, היראים מפני ה„אבק", הנרתעים מפני הצורך ל ל מ ו ד ולדעת, שכל חכמתם ודעתם היא המחברת האחרונה, המסה האחרונה שבאחרונית, שעוד טרם יבש צבע הדפוס מעליה, בן ששים שנה ה ח ל טולסטוי, אשר בקש את האלהים באמת, ללמוד את הלשון היונית, כדי

שיוכל לקרוא את האבנגליון במקורו ולתרגמו בעצמו גם לרוסית. ורובם של „מבקשי האלהים" שלנו אין „כח סבלניתם" מגיע עד כדי למוד את הלשון העברית, למען יהיה בידם המפתח הנאמן לבארנו אנו, אשר לא דללה ואשר לא חרבה עוד ...

וכשאתה עושה את החשבון הברור של „בקשת האלהים", שנגלתה אצלנו בשנים האחרונות, יש אשר תשאל את עצמך בעל־כרחך: שמא באמת צדק ה' פרישמן, כי לועג הוא ל„מודה" זו? שמא אינה באמת אלא מין „שנטקלר" ו„ז'ופ־קולוט"?

* *
*

ולא זו בלבד, אלא שחזקה על „מודה" חדשה, הבאה לגבולנו, שתלבש צורה משונה, לפעמים צורה המעוררת רק שחוק, ולפעמים צורה המעוררת גם גועל־נפש. אמרו מה שתאמרו, וברחובנו נעשתה „בקשת האלהים"—בודאי שלא מדעתה ובודאי שלא מרצונה—„שכנה" לשמד. אמנם ודאי צדק ה' ב. כ. (ב„הד־הזמן" נומר 94), כי —

„השמד הוא תנועה מגוּוּלת מצר בני־אדם גסים, הרודפים אחרי „קארײרה" ושואפים לקבל זכיות אפילו ע"י בגידה בעמם, וברור הדבר, שכל המשתמדים אינם מתענינים כל עיקר בתורת האהבה של האבנגליון, אלא הם להוטים אחרי הדת, שפותחת להם שערים בהאי עלמא, ואין הדבר נוגע להם כלל, איך מבארים עכשיו אדוני הדת בעלת־הזכיות את תורת האהבה"...

ואולם הן לא נכחד מאתנו, כי אדם מישראל העובר עבירה, ואפילו אם נפשו שוקטה היא לכאורה בשעת מעשה, ואפילו אם מדבר שממה היא נפשו וזרועה מלח, אינו נפטר מהרהורים קשים נסתרים, המציקים לו עד מאד, והוא מבקש תמיד להצדיק את נפשו. ואין כל ספק כלל, כי סופם של „הלהוטים אחרי הדת, שפותחת לרם שערים בהאי עלמא", שיבראו לעצמם „אידיאולוגיה" הטובה ונאותה להם, אשר תצדיק את מעשיהם, ובודאי לא ימנעו מ־להשתמש גם בחומר זה, שמכינים להם — שלא מדעת ושלא מרצון — „מבקשינו", המרבים לבקש דוקא במקום אשר לא ימצאו לעצמם כלום. די לקרוא, למשל, בעתון "Студенческая Жизнь" את מכתביהם של הסטודנטים המשומדים ושל הקרובים לשמד, כדי לראות, כי „אידואולגיה" זו הולכת ונוצרת לעינינו. כמה מן הכאב הפנימי וכמה מן האונאה העצמית יש בדבריהם של עלובים אלה, המשתיקים את יתושם בטענה, כי „לשם שמים" נתכוונו — כדי שלא יעלה בידי האויב להשכיח תורה ודעת מישראל, —אחרי שהם אינם נבדלים „חלילה" מן העם, כדי שדוקא בעמדם במחנה האויב יוכלו ללחום את מלחמת „עמם", וכו' וכו'. והכאב הזה והאונאה הזאת המה שיצרו את הצדוק השלם והמה שיפקחו את עיני העלובים הללו לראות, כי במקום אשר לא פללו הוכן חומר, שעפ"י דרך הפלפול והחריפות אפשר להשתמש בו. ומי כאדם מישראל יודע להשתמש בפלפול ובחריפות כרצונו ולהנאתו, וביחוד—בשעה שיש לו צורך ב„שיטה", ב„אידואולוגיה"!

אהרן פרנקל.

המוֹשָׁבוֹת הַיְּהוּדִיּוֹת בְּקַנָדָה.

(המשך מנומ' 16.)

ד.

הנה אמרתי בפרק הקודם, כי לפי דעתי המצב המוסרי המקולקל הוא הגורם לכל הצרות והרעות, אשר באו על מושבותינו בקנדה. והרי אני רואה לנחוץ להקדיש פרק מיוחד לתאור מצבם המוסרי של האכרים והדור הצעיר הנדל במושבות.

המושבה היהודית אשר בקנדה היא כתריאליבקה גמורה לכל חסרונותיה: מחלוקות, קטטות, קטנות המוחין, מושגים פעוטים ומחשבות זעירות. ואולם בכתריאליבקה זו חסרות המעלות של הפרוטוטיפוס שלה, אשר מעבר לים: תמימות, אידיאליות, אהבת התורה וכבוד תלמידי־חכמים. את מעלותיה של כתריאליבקה השאירו אכרינו מעבר לים; לכאן הביאו, לצערנו הגדול, רק את חסרונותיה, ועליהם הוסיפו עוד קצת פסולת אמריקנית: הומבוג, בלוף וכו'. ומתערובת זו יצא לנו המצב השורר עכשיו במושבות.

מנומר ומגוון הוא החומר האנושי שבמושבות עפ"י הארצות, שמהן בא. במושבה אחת תמצאו יוצאי רומניה, פליטי רוסיה הדרומית, ילידי פולין וגליציה וחלק מועט שבמועט מבני ליטא. זהו „קבוץ גליות" — במובן הגרוע של המושג הזה. כל אחד מהם הביא אתו, את מנהגיו, את „דרך החיים" שלו מארץ מולדתו, ומכאן תוצאות למחלוקת תמיד, לריב ומדנים בלי קץ וגבול. הגליצי יצר את הרומני, ובן פודוליה או בסרביה ישנא את הליטאי, ולהיפך. ומשפטים בין איש לרעהו, בין אכר לשכנו מצויים במושבות כמעט בכל יום ויום תמיד, והם נעשו הופעות נורמלית בתוך המצב האי־נורמלי הכללי. ערכאות הממשלה הקרובות למושבות עמוסות תמיד קובלנות, שקובלים יהודים על יהודים! המשפטים האלה מחללים את שם ישראל בכלל ומבזים ביחוד את הישוב היהודי בקנדה. מעיד אני עלי, שכמה פעמים שאלוני נוצרים, אשר ראו אכרים יהודים נוסעים לעיר הסמוכה (לאשרן של המושבות אין להן לעצמן בתי־דינים): „האם היהודים הולכים שוב לדין?" כמובן, שואלים הללו את שאלתם לא מאהבה ומחבה יתירה. אבל דיה עובדה זו להוכיח, עד כמה מחללים אכרי מושבותינו שם ישראל ברבים, ונותנים שמחה בלב שכניהם הנוצרים, לאמר: „טוב הדבר, יכה יוסי את יוסי!" וגדול הכאב וגדולה הכלימה!

אבל גדולות הן שבעתים הרעות, שמריבות־תמיד אלה גורמות להישוב עצמו: הן גורמות לו חורבן ממש: כל משפט עולה בדמים מרובים לשני הצדדים, ל„המנצח" ועוד יותר — להמנוצח. וכל משפט גורר אחריו על פי רוב משפט חדש עם קובלנות חדשות, עדים חדשים ופרקליטים חדשים וכו' וכו'. יודע אני אכרים, שהוציאו קמעא־קמעא על דינים ומשפטים סכומים המצטרפים לחשבונות גדולים, לאלפי דולרים ממש. יודע אני אכרים, שמכרו את סוסיהם בפחות משיום, כדי להשיג כסף לשלם להפרקליט (או כמו שקוראים לאלו באמריקה — „לויערס").

רוב המשפטים הם לרגלי עניני „מפלגה". הנה, למשל, המושבה הירש נפלגה לשתי מפלגות, העוינות אשה את אחותה, ולכל מפלגה „מפקד" או „דגל", כביכול. „כדי לשבר את האוזן" ולסמן את „המחנות", נקראת המחנה האחת על שמו של שוחט פלוני, והשניה — על שמו של שוחט אלמוני. ואולם השחיטה

והשוחטים משמשים רק שמות-לוָי. האכרים אינם בודקים כלל בכשרותם וציציותיהם של השוחטים, ואכר של „מפלגה" יאכל לתיאבון גם משחיטת השוחט אשר למפלגה השניה. אלא שהשוחטים משמשים „דגלים" ל„מפלגות".

ורוב המשפטים והמדנים הם, כאמור, בין בעלי המפלגות השונות. סכסוכים ודיני ממונות שבין שנים ממפלגה אחת נגמרים עפ"י רוב בשלום. אבל כל סכסוך קל שבין בן מפלגה אחת ובין בן מפלגה אחרת גורם למחלוקת, למריבות ומשפטים. ולא עוד, אלא שהריב הפרטי נעשה ריבם של כל בני המפלגות, נעשה „צרת רבים". וממונם של ישראל יורד לטמיון, והאכרים נאחזים בסבך של חובות, ושם רע יוצא לישוב היהודי. קרקע במושבה יהודית נמכר תמיד במחיר נמוך מקרקע במושבית סמוכות של נוצרים, אף כי הקרקע במושבות היהודיות אינו גרוע בטיבו מזה של המושבות הנוצריות. גם מקומם הגיאוגרפי של המושבות היהודיות טוב ויפה הוא, כי קרובות הן המושבות למסלת-הברזל. אבל שם רע יצא להן והגיע עד למרחוק.

אמנם אי-אפשר לקונן ולהתאבל על כי אכרינו „ירדו פלאים". לא מניה ולא מקצתיה. רובם ככולם היו עניים מרודים בארצות מולדתם, וכאן ודאי לא הורע מצבם החמרי. רובם ככולם היו הדיוטות גמורים גם בארצות מולדתם, וכאן במושבות יק"א לא אבדה להם „תרבותם". אלא ששם, בארצות מולדתם, בעירותיהם הנדחות, היו בטלים בששים ובטלו את עצמם לגבי מי שהיה גדול מהם בתורה ובחכמה. המצב, הסביבה ואורח החיים הקבוע הכריחו אותם להודות באיזה אבטוריטט שיהיה. אבל כאן באמריקה, בארץ ההומבוג והדמוקרטיה הזולה, למד כל אחד מן ההדיוטות הללו להיות קופץ בראש, להתכבד בקלון חברו ולהבזות בלבו את הגדול ממנו בתרבות. כל אחד מן האכרים חפץ לעמוד דוקא בראש, וטענת „מי שמך" היא המביאה את האנדרולמוסיה הנוראה, את האנרכיות הגמורה למושבות. אין להם לאכרים בינם לבין עצמם שום זכר להסתדרות ומשמעת ובשום אופן אי-אפשר לארגנם. כבר נסו אנשים מן החוץ, מחברי הועד של יק"א, לבחור להם ומקרבם ועד, אשר יתוך ביניהם בעניניִם שלהם; ולא נתקיים הועד אפילו יום אחד. נסו ליסד במושבות אגודה ספרותית וחברותית לבני-הנעורים, כדי לפתח בקרבה את הרגש הצבורי והטעם הטוב—וגם זו לא נתקיימה. התלהבות של קש נדף ברגע הראשון, וכעביר רגע — בטול, „פקחות", ליצנות וסתימות הגולל. במושבה קטנה כ„הירש" יש שלשה בתי-תפלה. (בתי-התפלה הם בבתי-הספר או בבתים פרטיים.) אמ.ם גם רחוק המקום מאכר אחד לשני גורם במקצת לרבוי בתי-התפלה. אבל לא רחוק המקום היא הסבה העקרית. כבר היה מעשה וב„ימים הנוראים" התפללו קצת מן האכרים בבית-הספר התיכוני, וקצתם — בבית פרטי ה ס מ ו ך לבית-הספר, ולו התפללו שני „המנינים" הללו בבית אחד ג"כ היו עומדים רוחים ומשתחוים רוחים. ובעלי ה„מנין" הפרטי „הגדילו" עוד לעשות: כדי שלא לתת ל„הצד שכנגד" להתפלל בבית-הספר, סגרו אותו, וכשבאו המתפללים והוכרחו לשבור את המנעול, שלחו בהם בעלי-דבבם את המורה האנגלי של בית-הספר. המורה נכנס לבית-התפלה ורובה בידו, ויאים בו על המתפללים, כי ימהרו לעזוב את הבית. אמנם הללו שהסיתו את המורה בכתפללים הצטדקו ואמרו, שהם לא בקשו את המורה כלל שיקח את רובהו אתו, והוא עשה את הדבר מסברא דנפשיה, כי התעתד אז לצאת לציד, ועשה שתי שליחות בבת אחת: הלך לגרש את המתפללים, ומשם מבית-התפלה, יצא לצידו.

אבל אתם, קוראי, תארו לעצמכם, אם תוכלו, תמונה חביבה ונעימה זו: גוי גדול ורובה מופשל לו על שכמו בא ביום הכפורים לבית-תפלה של יהודים, במושבה יהודית, בשליחותם של יהודים, לגרש את המתפללים היהודים ומכונן את הרובה כלפי פניהם!

גם בנוגע לעניני הצבור הפעוטים אין במושבות זכר אפילו לסדר כל שהוא. למשל, כאן אין בוחרים בגבאים ובגזבר לבית-הכנסת, כמו שנהוג בעירות הקטנות באירופה, אלא כל הרוצה בא ונוטל את השם, והרוצים מרובים הם, והתוצאות — מהלומות ומשפטים. פעם אחת אירע לי לעצמי להיות עד ראיה בעובדה כזו: שני אכרים קנו ב„שמחת תורה" עליות, האחד—„חתן תורה" בחמשה דולר, והשני — „חתן בראשית" ג"כ בסך קרוב לזה. למחרת החג יצא אחד האכרים לגבות את כסף העליות, על פי דעת עצמו, יען כי לפי דבריו חייבים לו אנשי המושבה חוב ישן בעד איזה „אוהל", שבנה בבית-הקברות. אחריו יצא אכר שני, „גבאי מרעת עצמי", ותבע את כסף העליות שנית, וכשנודע לו דבר הגביה שגבה הראשון, התחיל צועק, כי „הסיג את גבולו" ולקח כסף בלי רשותו. וזה משיב: „מי שמך?", זה שואל וזה משיב—ותהי המושבה לחרדת אלהים, כנהוג.

באחת המושבות נסו לבנות בית-מרחץ בזעיר אנפין, אבל אין מזל לישראל. כשהוקם הבנין עד מחציתו, התמוטט כותל אחד והשני נפל, והמלאכה בטלה לגמרי. במלאכת הבנין וסדור החשבונות שררה ערבוביא נוראה: איש לא ידע את אשר עשה רעהו. ועתה, כעבור ארבע שנים אחרי אותו מעשה, יש אשר יחזיקו שני אכרים במטפחת וילכו מבית לבית לאסוף איזה סכום כסף, כדי לשלם את החוב הישן הרובץ עליהם בעד בנין בית-המרחץ.

האוסיף לספר לכם עוד עובדות ומעשים כאלה וכאלה, כדי לתאר לכם, מה הוא מצבם של עניני הצבור במושבותינו אשר בקנדה? כמדומני, שדי לי וגם לכם במה שכבר ספרתי, כשאני מחטט באשפה, זו אני כובש את פני בקרקע, ויש אשר נדמה לי, שטוב טוב כי אחדל לגמרי, שהרי החרפה הזאת חרפתנו היא והצער צערנו.

ואולם, כיון שאני מתאר את המצב כמו שהוא, אי-אפשר לי שלא אגע עוד בדבר אחד. במושבה יהודית, שהרוב הגדול של תושביה יהודים הם *), ובארץ, שהיהודים נשתוו בה בזכיותיהם לכל יתר התושבים השתוות גמורה, כמדומה, שאפשר היה לאכרינו ליצור לעצמם בגבילות ישובם „אוטונומיה" שלהם ולהעמיד פקידים משלהם במוסדות הממשלה הקטנים ההם, הנמצאים במושבות.

---

*) ב„הירש" וגם ביתר המושבות יש גם מעוט נוצרים, שאינו ניכר עפ"י מספרו, אבל השפעתו ניכרת וניכרת בחיי הצבור. המושבות אמנם נוסדו ע"י יהודים ולצורך יהודים. אבל אין במושבות—וגם מחוצה להן— איזה תחום מיוחד, המבדיל בין יהודי לשאינו-יהודי. הנוצרים המעטים שב„הירש" הם או אנשים שזכו מ„אחוזות בית" של הממשלה, או אנשים שקנו את אחוזותיהם של יהודים, שעזבו את המושבה. וכבר אמרתי בפרק הקודם, שחמשת האכרים היהודים, שעזבו את „הירש" במשך השנה שעברה, מכרו כ ו ל ם את אחוזותיהם לנוצרים. — כידוע, פרץ „מנהג" זה גם במושבות יק"א אשר בארגנטינה; ו מ ו כ ר ח ה היתה הפקידות להשתמש באמצעים שונים נגד זה; אין היא נותנת לאכרים לשלם לה את חובותיהם במלואם בפעם אחת ואין היא נותנת להם תיכף שטרי-מקנה. אמנם ע"י זה נגרמת רעה ל ה פ ר ט, אבל לטובת ה כ ל ל אין לך תקנה טובה מזו. בקנדה אין פקידות יק"א יכולה, ואולי אינה רוצה, להשתמש באמצעים אלה, ולפיכך הולכות נחלות יהודים ונהפכות לזרים, ואם לא תמצא יק"א תרופה למכה זו, הרי סכנה עצומה נשקפת מצד זה לקיומן של המושבות היהודיות כאן בכלל.

ומה אנו רואים פה? ב„הירש", שלרגלי עברה היא. המושבה הטפוסית שבכל חברותיה. ראש הפוסטה הוא נכרי, ונכרי שרחוק הוא מאהבה לישראל, והאכרים בעצמם מרננים אחריו, כי יש שילשין לפעמים עליהם לפני הרשות על עבדם ביום הראשון. ומיצר לישראל זה, שהוא גם חנוני במושבה, נעשה ראש דוקא ע"י פטיציה שהגישו יהודים. משלשת החברים של הועד המפקח (Trustees) על בית־הספר הצבורי אשר במושבה שנים הם נוצרים *), אף־על־פי שבביה"ס לומדים כמעט רק ילדי היהודים, ומס בית־הספר (School taxes) נגבה ברובו הגדול מיהודים. וכך הוא הדבר במדינה חפשית, שאוטונומיה מקומית נהוגה בכל עריה ועירותיה והשלטון נתון בידי הרוב (Majority rules) גם לראש המושבה כמעט שנבחר נוצרי בשנה העברה, ויהודים רבים תמכו בו, כמובן, לא מאהבתם את הנוצרי, שאיננו נקי משנאה לישראל, כי אם משנאתם העזה לאחיהם עצמם ובשרם. ורק ברוב של שלש־דעות ורק לאחר התאמצות מרובה נבחר היהודי. לפני ארבע שנים נבחר נוצרי (כמובן, ע"י יהודים), אלא שמפני שנבחר רק ברוב של דעה אחת יתרה על מספר הדעות שקבל הקנדידט היהודי, בטלה הממשלה המחוזית, עפ"י ערעורו של הצד השני, את הבחירות, ונקבעו בחירות חדשות ונבחר יהודי.

ואולם מלבד המריבות והמדנים יש עוד סבה אחרת, הגורמת להם לאכרינו לבל יוכלו לשאת משרות במוסדות הצבור של הממשלה — מפני שכל האכרים, מלבד אחד או שנים היוצאים מכלל זה, אינם יודעים לכתוב אנגלית. בקרב בני הדור הצעיר, שחונך וגודל במושבות, אמנם יש כבר צעירים, היודעים פחות או יותר את שפת המדינה. אבל רובם עוד טרם הגיעו לשנות בגרות במובן המדיני ועוד טרם בגרה בהם גם הבנתם למען הבין את חשיבותם של עניני הצבור היהודי במושבה יהודית. ומסופקני, אם הללו הגדלים באטמוספירה משחתה יגיעו גם בזמן מן הזמנים לידי איתה הבנה. ואולם על הדור הצעיר הגדל במושבות אשוב עוד לדבר להלן בפרטות.

(עוד יבוא.)

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְהוּדִים וְשִׁלְטוֹן הַמָּמוֹן.

(המשך.)

חפץ היה סומברט להונות את עצמו — ואונאה זו יש בספרו — שאיננו מודה לדברי האנטישמים, המעמידים את שיטתם על שנאת־הגזע. ואולם בספרו נמצאה האנטישמות הארסית ביותר: הוא מזהם את הגזע המדברי, את העם העברי, את תורתו, את חייו התרבותיים, את מוסרו. באמת מקיף ספרו את כל הגנאי שגנו את היהודים והיהדות מימים קדומים עד היום הזה. יש בו מזוהמת אפיון וחבריו; מן הדבות הרעות של הסיפרים היונים והרומאים; מן ההאשמות של אבות הכנסיה המשיחית; מן העלילות של שונאי ישראל בימי הבינים; מן השקוצים „המדעיים" של איזנמנגר ותלמידיו; מן הגאוה הארית או הגרמנית של צ'מברלין וחבריו—ואפילו מן הנבלה של הצוררים היותר שפלים בימינו. אלא נוסח אחר, חדש, המציא סומברט לכל אותם הדברים, סגנון מיוחד במינו. על כל צעד וצעד הוא מתנצל, כי חלילה לו מלהסכים לדברי האנטישמים, לחרוש רעה על היהודים. אדרבה, הוא רב באנטישמים ומבליע לפעמים איזה בטוי של חמלה ושל כבוד כלפי היהודים. אלא — שאין בדבריו כי אם מה שבדברי כל צוררי ישראל מתקופה הקדומה ועד עתה.

שנאת הגזע מעוררת נגוד בלבנו מצד המוסר ומצד המדע. אם אנו תולים את הקלקול המוסרי ב ג ז ע, במולדת, שוב אין לאדם יכולת להמלט מגזרה זו. ומה־נפשך: אם א פ ש ר לאדם יחידי להפטר „מכבל הירושה" הזאת, איך יהיה משפטנו על כל בני הגזע להבזותם? ואם א י ־ א פ ש ר -- איך נרשה לעצמנו להבזות איש על מה שאיננו ברשותו ויכלתו? האם נבזה לאדם שנולד עִוֵר או חֵרש או בעל מום אחר? אין כונתי ללמד בדברי אלה זכות על ישראל, כי לפי דעתי הגזע העברי הוא ג ז ע נ ב ח ר. אין בדברי אלה אלא אזהרה לעצמי, לבל אכשל אנכי בגאוה גזעית.

אבל באמת גם מצד המדע מופרך כל הדבר הזה. באדם קולטורי אין הטבע החמרי מושג הגזע, אלא הטבע התרבותי. גזע נבחר הוא אותו העם, אשר התקדם בתרבותו, והיא, התרבות הלאומית, משפעת שפע מרובה על אישי העם. תרבות כזאת יש לכל העמים הקולטוריים, וביותר — להעם העברי.

קנאי הגזע נהגו בימינו כך: אמרו, כי יתרון לגזע ה א ר י על הגזע ה ש מ י. קבעו את הדבר להנחה קבועה. וכשמצאו לאיזה עם שמי, או איזה יחיד השייך לעם שמי, כי הצטיין במוסרו או בגדולתו המדעית, אמרו: זהו ארי, אשר נתגלגל ע"פ סבות שונות אל השמיים. צ'מברלין, למשל, סובר בפשיטות, כי כל האומר, שישו המשיח היה מן העברים, איננו אלא סכל או משוגע או רמאי, או טועה או מטעה את האחרים בכונה. סומברט אמנם ח ו ל ק עליו, אבל ע ו ש ה כמותו.

יבואו בני אדם ויבררו, כי לא נמצאו ביהודי פלוני או פלוני אותן התכונות הנפשיות, שלפי דעת סומברט הן עצם טבע היהודי. בפלוני היהודי אין אותה הפקחות; איננו בן־המדבר. אלא קשור הוא בכל נימי נפשו אל הטבע; איננו אדם של חשבון ושל שקול הדעת, אלא בעל הרגשה דקה ועמוקה; איננו שואף לממון ואיננו להוט אחרי הפרנסה. אפשר להראות דוגמאות כאלה במספר מרובה. ומה ישיב על זה סומברט? הוא לא יודה על טעותו, אלא יעמיד הגיון חדש, שבאמת הוא ישן נושן, אלא כי המציא לו נוסח חדש. דיהרינג וחבריו אומרים: פלוני היהודי הוא אדם יקר במדותיו ומוסרו—שמע־מינה ארי הוא. פלוני הארי הוא מזוהם ושפל— שמע־מינה יהודי הוא. גם סומברט סובר כן. אלא כי בא אלינו בעב הענן להמתיק את המרירות". הוא אומר: בציירנו את טבע היהודים,

---

*) האחד הוא ראש הפוסטה האמור, והשני—פקיד בית־האוסם לתבואות של אחת החברות. גם הפקיד הזה חשוד הוא הרבה בשנאה לישראל. עפ"י נס—מ"מ שלא נמצא עוד קנדידט נוצרי הגון—נבחר גם יהודי אחד לועד המפקח, אף כי באמת אין לו עפ"י החוק הזכות לכך, כי על־כן אין הוא יודע אפילו לחתום את שמו באנגלית.

החנוני הנוצרי שבמושבה עשה עושר המשך שנים מועטות. רוב קוניו הם, כמובן, יהודים. נסו גם יהודים לפתוח להם חנויות במושבה ולא הצליחו. הטעם הוא פשוט: אצל היהודים לוקחים סחורה בהקפה ולנוצרי משלמים כסף מזומן, ואם אין היהודי נותן סחורה בהקפה, הולכים אל החנוני הנוצרי, „שהרי במזומנים אפשר לקנות גם אצל הגוי". עם החנוני הנוצרי מדברים בדרך כבוד ואין עומדים עמו על המקח, ומן החנוני היהודי „מוציאים את לשדו", והוא מוכרח להוריד את המחיר, כדי שיוכל להתחרות עם הנוצרי.

אין כונתנו לסמן בבירור את טבע פלוני או פלוני. אפשר, כי בקצת יהודים לא נמצא את כל התכונות הנפשיות אשר בררנו היותן סגולת היהודי. אפשר גם כן, כי בקצת יהודים ימצאו קצת התכונות האלה, ובחבריהם נמצא את שאר התכונות המדוברות. וכן אפשר, כי יהיה בגרמני כל אותן התכונות הטבעיות שלפי הסימנים שנתנו בהן של היהודים הן. אבל אנו מדברים על טבע היהודים בתור מושג. פקחות, ספיקולציה, בקשת התכלית, שטחיות, חשבון תמידי, תנועה תמידית, היותו זר לטבע ולאדמתו—כל אלה הם טבע היהודי. במי תמצאהו? ביהודים, אבל לא דוקא בפלוני היהודי. ואפשר שתמצא את הטבע היהודי גם במשיחי. אין בין שיטת דיהרינג ושיטת סומברט אלא החריפות בלבד, אותה החריפות, שלפי סברתו של סומברט היא מן הטבע היהודי. בזימל אנו מוצאים את החריפות של היהודים, האמתית, העיונית; בסומברט אנו מוצאים את החריפות המזויפת, את הסופיסטיקה המברקת, שרק אותה הוא מיחס לטבע היהודי.

קצת קנאי-הגזע נתנו סימן לשיטתם. הם אמרו, כי הכל תלוי בצורת הגולגולת. בעלי הגולגולת הארוכה הם נבחרי המין האנושי. אלו הם הגרמנים. נופלים מהם בכשרון תרבותי בעלי הגולגולת הסגלגלת. וכבר אירע, כי אחד מקנאי־הגזע, המתיהר בגולגולת הארוכה, פרופיסור באחת האוניברסיטאות בשווייץ (אם לא אשגה, אירע זה בלוזנה), הורה את החכמה הנפלאה הזאת לתלמידים בעלי גולגולת סגלגלת, ויקומו עליו ויגרשוהו בחרפה. הגרמנים, בעלי השכל הישר, הצדיקו עליו את הדין. סומברט מלגלג על השיטה הזאת. כי מי יאמר לנו, שצורת הגולגולת היא מעלה? קצת האנתרופולוגים בימינו סוברים, כי גולגולת האדם מתפתחת ומארוכה היא הולכת ונעשית סגלגלת. אם כן היתרון לנו.

וסומברט עצמו נותן סימן אחר להבדיל בין אדם ואדם: הנפש הוא הדם. היהודי נבדל בטבע דמו משאר העמים. בשיטה החדשה הזאת אין לנו לעת־עתה כלום. עוד לא הוברר לנו כל עיקר, אם יש הבדל דבי בין גזע לגזע. ואפילו אם ישנו—אין אנו יודעים, עד כמה ובמה ישפיע הבדל הדם על הבדל טבעו המוסרי של האדם. אבל לסומברט יש תשובה מספקת על כל התמיהות: כך הוא הדבר. ואם עוד טרם הוברר הדבר באופן מדעי, אין מזה ראיה, כי טעות היא זו בידינו. אפשר שיתברר אחרי כן. חסרון ראיות איננו מופת חותך לביטול איזו השערה, אמרי אינשי: זה מונח בדם; הכונה—בטבע האדם. אין גזע במושג הרגיל, כי אין הדבר תלוי בהבדל צורת הגולגולת, או בצבע העור, או בצבע השערות וכדומה. אבל יש הבדל בטבע הדם—בשביל שכן מוכרח להיות. סומברט עשה את הנעל, והרגל מחויבת להיות על פי מדתו. מה שמביא סומברט בדבר החקירות האנתרופולוגיות ובבירור שאלה זו של התכונות הנפשיות אינו אלא פלפול מעוקם ולרוב סותר סומברט את דברי עצמו. הוא קרא הרבה והוא משחק בדברי מדע וחקירה כאדם המשחק באגוזים. לי יש רק מלה אחת לביוצא בזה: Jongleur.

כי יש תכונות בולטות לעם העברי—את אשר הטביעו בו מאורעות ההיסטוריה וחייו התרבותיים זה קרוב לשלשת אלפים שנה— בזה לא יטיל אדם ספק. אבל קשה הוא לסמן בבירור, ובפרט בדיוק מדעי, את טבען של התכונות האלה. ידוע מה שאירע פעם אחת לביירנסון. הוא אמר בשיחה, שאין לו כל צורך כלל להודיע, כי מתנגד הוא אל האנטישמות תכלית הנגוד. דבר זה מובן מאליו. אבל יש קצת תכונות המיוחדות ליהודים, שאין דעתו סובלתן. טבע זה בולט ביותר בספרות. היהודי הוא מלא תנועה, פזיז, נע ונד ברוחו, חריף מאד, פוסע פסיעות גסות מענין לענין, מתרגש ומרגיז... שאלוהו: היכן היהודי הזה בספרות? על זה השיב: הירמן באהר. והירמן באהר לא היה יהודי מעולם, ואין בו אף טפת דם עברית. מזה נראה, עד כמה צריך החוקר להזהר מאד במשפטו. אמנם אם יבואו אנשי־רוח וידברו בשיחה פיליטונית או במסה על דבר טבע היהודים—נשמע להם, מבלי שנהיה חייבים לעשות את דבריהם קבע בהכרתנו המדעית. ארולף יילינק כתב פעם אחת ספר יפה על דבר טבע העם העברי (מתורגם עברית בשם „אבן ישראל"). את הספר הזה אנו קוראים בעונג, ונאה הוא למי שכתבו. אבל כלום דברי חקירה מדעית הם? יילינק היה דרשן מצויין, יחיד במינו, וכל היהדות היתה לו מעין אגדה נעימה. גם את העם העברי הבין בתור ציור משלי, בתור דברי אגדה, ויסד עליהם דרוש נאה. אבל מי יבקש בדבריו הכרעה מדעית? וסומברט מביא את דברי יילינק ואת ההפלגות הפיוטיות של הינה, ולפעמים גם קצת גוזמאות של סופרים ציוניים, אשר כתבו לצורך ידוע לרומם את ערך הגזע העברי. הכל נעשה לו ודאי. ענין מדעי. היו חוקרים מפורסמים, שחולקים על סברתי. אותם יסלק כלאחר יד; אין הם בקיאים בטבע הענין, שהרי כן פסקו יילינק והינה ועוד קצת סופרים ציוניים בימינו, ואלו ודאי בקיאים בטבע היהודים. אלא מה שהם דורשים לשבח ומוצאים בו מעלה לישראל—הוא דורש לגנאי ומוצא בו חסרון נפשי ומוסרי.

סומברט מיחס ליהודים המצאת הממון. האם שונא הוא את הממון ושלטונו? בפירוש איננו אומר כזה, אבל כך נראה מדבריו. הוא אוהב אהבה עזה את הטבע, מתענג על היער, על אותו היער, שיש בו עוד סודות הטבע, סודות נפשיים; הוא נמשך אל מי הנחל הזכים, המפכים בלחישתם המישנת, אל שיחת אילנות, אל רננת צפרים. סומברט אוהב את חיי הכפר, והוא מריח את ריח השדה אשר ברכו ה'. הערים הגדולות מדברי־אבנים הן בעיניו. החיים הפזיזים שבערים, המלאים תנועה והמולה, שנואים עליו. חביב לו האדם היושב על שעל אדמתו, מפני שישב עליו אביו ואבי אביו עד לדורות רחוקים. ואת גן־עדנו זה, את הכפר ואת האדמה שישבו עליה אבותיו ואבות־אבותיו, זהם הממון לפי סברתו. הממון הוא הנחש שטרד את האדם מגן־העדן. והממון הן היהודים המציאו אותו. באו בני־המדבר, שלא ראו כלום מימיהם חוץ מן החול, אל אנשי היער; באו בני המזרח, שדמיהם רותחים, אל אנשי הצפון, שדמיהם קרים, וקלקלו את טבעם, כרתו את יעריהם והפכו אותם למדבריות, למדברי־אבנים. סומברט מטעים וחוזר ומטעים, כי נדחק היהודי לעולם שאיננו שלו, שהיה מוזר לגמרי לרוחו, והרס אותו. היהודי הוא ליברלי מטבעו. כלומר: הורס ומבטל. איננו כח חיובי, אלא כח שלילי. איננו כח עובד ובורא, אלא כח מסדר ומרכז. העם העברי השתמש תמיד בעבודתם של שאר העמים; הוא העביד אותם. ומה שלא היה מתאים לרוחו—הרס ובטל. את הטבע, כשהוא לעצמו, את הילדות הנצחית שבו, את סודותיו העמוקים סתר היהודי—כי מה יביאו לו? אין זה דבר שבחשבון, זה איננו מביא פירות. ומתוך רומנטיקה כזאת בנה סומברט את שיטתו. אם לפיוט — הרי אפשר לקבל את דבריו. אבל אם לחקירה היסטורית — הוי, כמה יש לדון. היכן היה גן־עדן זה במציאות? סומברט אומר, כי היה בעולם עד שבא העם העברי והרסו. אלמלא נזדוגו היהודים מעולם אל העמים הצפוניים — עדיין היו יושבים אלו ביעריהם, עדיין היה הציד הולך בעקבות החיות, שהוא רודף אחריהן; עדיין היה יושב ומאזין ללחישת

מי הנחל הזכים; עדיין היו בני־אדם יושבים תחת האילנות לשמוע שיחות ואגדות על הגמדים ועל אדם־היער ועל עלמות־הנהר ועל ענקי ההרים. ומה נעימות ונחמדות הן השיחות האלה! באו היהודים ותנחת ידם הקשה על עמי הצפון וקלקלו את הכל *).

לא היה מן הצורך להחל „במעשה בראשית", כדי להוכיח, עד כמה פעלו היהודים בהגברת המסחר בקרב העמים. ועד כמה היה גדול כשרונם, ליצור יצירות איקונומיות חדשות, כשהיתה השעה צריכה לכך. השאלה היא: האם יש לעם העברי כשרון מיוחד למסחר? אני משיב על השאלה הזאת בשלילה. העם העברי הוא מטבעו מרובה הכשרון בכל הפרטים. את רבוי הגונים והצדדים שבכשרונו של העם העברי אני נוטה לתלות בתרבותו הקדומה. כשרונו של כל עם ועם הוא סך־הכל של רכושו הקולטורי, מה שהוא מוסיף מתקופה לתקופה; מה שהוא לוקח משל אחרים ומה שהוא מחדש מדעתו. לפעמים נפסק כח ההתקדמות התרבותית בעם, אם יהיו התנאים גורמים לכך. בעם ישראל אנו רואים את החזיון הנפלא, כי לא פסק בו כח התקדמותו עד היום הזה. לבקש את הגורמים ולברר אותם, אין כאן המקום. בכל אופן אין זו השערה, אלא עובדה ברורה. סומברט הטעים בקצוניות מרובה דוקא את כשרון המסחר אשר בעמנו. והנה אמנם אמת הדבר, כי כמה מאות שנה עסק העם העברי לרוב (לא רק!) במסחר, והשכל מחייב, כי התפתח בו כשרונו זה ביותר. אבל אם יבוא סומברט אחר ויאסף את כל החומר, כדי ולברר ולפרוט, מה פעל ישראל בשאר מקצעות החיים התרבותיים, ידמה לנו, כי אז יתגלו בעם ישראל כשרונות „מיוחדים" גם למקצועות אחרים. תקופה קצרה של קצת חופש הספיקה לעם העברי להוליד בגלותו בן כשפינוזה. עכשיו צאו וראו, מה שעשה ישראל משנות שחרורו לחצאין, משנות המאה הי"ט ואילך, בכל מקצועות החכמה והאמנות, וידמה לכם, שיש ליהודי כשרון „מיוחד" לכל מקצוע ומקצוע. ולמה לא נאמר, כי יש לעם העברי כשרון מיוחד לפילוסופיה (פילון, בן־גבירול, משה בן־מימון, שפינוזה)? כמה אנשים כאלה הקימו שאר האומות? כיוצא בזה אפשר לנו להחליט, כי יש ליהודים כשרון „מיוחד" לחקר המשפטים (סומברט מחליט, כי היהודים מסוגלים רק לאדבוקטורה), איני בקי בספרותו של המקצוע המדעי הזה. אבל באקראי בעלמא אני נזכר, שבגרמניה בלבד היו אדוארד גנס, פרידברג, דרנבורג, שטויב ועוד, ועוד. ולמה לא נחליט, כי יש ליהודים כשרון „מיוחד" לחקר האיקונומיה (מרכס, לסל, דוד ריקרדו)? וכן להנהגה מדינית (ביקונספילד, לוצטי, דירנבורג). ובפרט אם נלך בעקבות סומברט ונאמר, כי כל המומרים עד סוף כל הדורות שייכים לגזע העברי, או נבקש טפת דם יהודית בעורקי אנשים, אשר אין להם שום שייכות אל העם העברי (הוא עושה את גמביטה ליהודי). או שנאמר בסגנוננו: די לנו קלסתר פניו של פלוני, המעיד על יהדותו.

סומברט חשב ומצא, מה שעשה העם העברי לתועלת המסחר ולהגברת החיים האיקונומיים בצורתם החדשה — לזה שאנו קוראים היום שלטון הממון. ובהיות שהוא מגזם קצת ומעלים עיניו ממה שעשו היהודים בשאר מקצועות החיים התרבותיים, ומה שעשו הם במקצוע המסחר, לכן יצא לו אותו המשפט המוזר: רק היהודים יצרו את המסחר ואת שלטון הממון. זהו פתרון חלומו אשר חלם.

הוא אומר, כי בראשית שנות המאה הי"ו אנו רואים ירידה איקונומית בקצת מדינות ועליה איקונומית במדינות אחרות. החוקרים שלפניו בקשו סבת הדבר בגורמים שונים, ועוד לא נתקררה דעתנו בפתרונם. והנה אנו יודעים, כי היהודים יצאו באונס מאיתן הארצות, שבהן אנו מוצאים ירידה איקונומית, והתישבו באותן הארצות, שבהן אנו מוצאים עליה איקונומית. השכל מחייב, כי נדידת היהודים היתה הסבה לזה. אני הייתי אומר: אחת הסבות. סומברט הלך אחרי הרהורי לבו, ראה ולא ראה. על מה הלכו היהודים דוקא למדינות אלו? הלכו לערי הליבנטי, מפני שהיו חוסות בצל הממלכה העותומנית, שהיתה נוחה ליהודים. אבל התישבו גם באנטוורפן ובערי האפיפיור, אעפ"י שידעו, כי באנטוורפן מושל עוד מלך אספמיה, ובערי ממשלת האפיפיור מושלת האינקביזיציה. לפעמים התישבו בחשאי בערים שהיו מרכז המסחר, למשל, בלונדון ובשאר ערי המסחר באנגליה. החקירה החדשה ברורה, כי עוד לפני ימי קרומבל התישבו היהודים בחשאי באנגליה במספר רב, וביחוד בלונדון. ואם כן, על מה באה השתדלות מנשה בן ישראל? בעיקר הדבר — להתיר ליהודים להתישב בפרהסיה בערים האלה ולחיות בגלוי ביהדותם. כן היתה, כנודע, ראשית ישוב היהודים באמשטרדם ובשאר ערי בלגיה והולנד, וכן היה הדבר בעיר המבורג ובפרנציה הדרומית. במקום שהתירו להם הישיבה באופן רשמי, התישבו בתור יהודים. ובמקום שאי אפשר היה להם לחיות בגלוי בתור יהודים, הסתירו את יהדותם למראית עין. אין זו אלא טעות גסה להאמין, כי כאשר גורשו היהודים מאספמיה ומפורטוגל, הלכו לגור באשר ימצאו, בלי מטרה. היהודים היו בעיקר סוחרים גם בימי ישיבתם באספמיה ובפורטוגל, כי מה היו יכולים להיות אחרת? בקרב היהודים נמצאו אז סוחרים גדולים. שכבר אחזו במסחר העולמי. ידוע הוא, כי סוחרים ואנשי־ממון יהודים נתנו את הכסף לקולומבוס די הוצאת דרכו לאמריקה. וכאשר בא עליהם השבר הגדול, נשארו בארץ הללו. שלא היו יכולים או לא היו חפצים לצאת מארץ מולדתם, והשאר הלכו לארצות ההן, שהיו ידועות להם מקודם על ידי עסקם המסחרי. מובן, שלא היו כולם צריכים לדעת את הארצות האלה. די היה, כי ידעו זה קצתם, והשאר נמשכו אחריהם. מן האנוסים נמלטו אחרי כן רבים, גם כן באופן כזה.

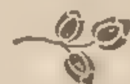
ומתוך זה יובן לנו בלי שום גוזמאות, כי באמת גרמו היהודים להגברת המסחר במדינות האלה. הם הביאו עמם את כספם, את הממון המטולטל וגם את הבקיאות בקשרי המסחר שבכל המדינות. צריך לזכור, כי לא יהודים באו להתישב שם, אלא אנשי־מסחר חרוצים — כלומר: היהודים הללו היו אנשי־מסחר. הם לא הביאו עמהם את כשרון המסחר מן המדבר, אלא זה כמה דורות היו עסוקים בו וידעו אותו. מדוע גרם ישוב היהודים בהמבורג להגברת המסחר בעיר החוף הזאת? מפני שהיהודים האלה היו סוחרים, שבאו מארץ אחרת והביאו עמם ידיעת הארץ הזאת ודרכי המסחר שבה. האנוסים שהתישבו בהמבורג (והוא הדין גם באמשטרדם או בבורדו וכו') השאירו בארץ מולדתם את אחיהם ואת קרוביהם ומכריהם. הרי היה בזה אמצעי טוב מאד להגביר את המסחר העולמי. וכבר בררתי (עי' „העולם" נומ' 12, 13 לש"ז), כי גורמים פנימים וחיצוניים (אבל לא גורמים גזעיים) הביאו את הדבר לידי כך. עשירות מופלגת לא היתה מצויה, למשל, בקרב יהודי המבורג בראשית ישובם בעיר הזאת ועוד כמה שנים אחרי כן. אבל לא העשירות בלבדה היתה צריכה להגברת המסחר בעיר המבורג, אלא גם בקיאות מרובה, חריצות ובעיקר הדבר—קשר

---

*) פעם אחת אמנם נזכר בספרו, כי היפונים הקיצו משינת הטבע גם בלי היהודים. כלום היפונים עצמם מן היהודים מוצאם? סומברט מלגלג על זה, אבל די לו, כי זרק אבן במרגמה...

של מערופיה. מהיכן היתה לגרמני בימים ההם מערופיה באספמיה? מה ידע אדם כזה על דבר עניני המסחר באספמיה הרחוקה? גם את לשון העם הדר בה לא ידע. אבל היהודי (בין יהודי ובין אנוס) יצא משם וידע את העם ואת שפתו, ושם היו נמצאים לו אנשים מקרוביו ומכיריו, אשר ידע לסמוך עליהם ולהאמין בהם. בזה היה לי יתרון עצום אפילו על הגרמנים (שגם הם נפזרו אחרי כן בארץ לרגלי מסחרם), ובפרט על שאר העמים. כלום אפשר היה לרוסי, למשל, בימים ההם לעסוק במסחר-עולמי חוץ מבתחומי ארצו? הרי כאן דבר טבעי, ואין אנו צריכים לסודות עמוקים ול„סתרי תורה", לפלפול עצום בטבע העם העברי, ולאנתרופולוגיה דרדקאית ולחקר האנליזי של הדם העברי, אם הוא סומך יותר או פחות מדם הארים.

(סוף יבוא.)

ד"ר ש. מ. מלמר.

הָרוּחַ הָעִבְרִי.

ד*).

(לחקר מהותה של דת ישראל.)

I.

„אמונה" ו„דת"—לא שמות נרדפים הם. האמונה של הפרט עם כל גלוייה, הנובעת ממעין עמוק, מתוך הרגש המוסרי, היא חלק אורגני מכחות הנפש, שבהם מצטיין היצור השכלי, האדם. „בולנו נולדנו עם האמונה", אומר פיכטה. אין אדם שאין לו אמונה, כשם שאין אדם שאין לו נשמה. האמונה כשהיא לעצמה נראית לנו כאחד מאורגניה של נשמת האדם. בלי אמונה אין חיים ואין חברה, אין מוסר ואין מדע. הפילוסוף בייל החליט, כי אפשר שתתקים בעולם מדינה של אַתֵאיסטים, כלומר של בני-אדם שאין להם שום דת קבועה, הכופרים גם באלהים. אבל מעולם לא החליט עוד אדם, כי אֶפשר שיתקים בעולם קבוץ של בני-אדם, שאין להם אמונה כלל. כל אדם נולד עם הכשרון להאמין, כשם שהוא נולד עם הכשרון לחשוב, לאהוב, ולמי ניתן הכח להתגבר על כשרונותיו וכחות נפשו הטבעיים, התובעים את תפקידם? ואפילו הניהיליסטים, הכופרים בכל, מאמינים בדבר אחד — כי הכל הבל. קצורו של דבר: האמונה היא אחד מחלקי הנפש, כהשכל, כהרצון הטהור, ואין אדם משתחרר מחלק זה של נפשו אלא אם כן הוא ממית את נפשו כולה.

אחרת היא הדת. אמנם במובן ידוע אין הדת עומדת אלא על כשרון האמונה. אבל בשעה שהאמונה היא גלוי נפשי בלתי-אמצעי של הפרט, הרי הדת מתגלית לנו בתור תוצאות של השתלשלות היסטורית ארוכה. להדת חסרה אי-האמצעיות הנפשית; אדרבה, זו הרבה גורמים יש לה. אין דת בלי לבוש חיצוני, בלי כנסיה, ממלכה, חוקים ומשפטים. הדת נראית לעינינו רק בצורה מוחשית, בצורת מוסד צבורי, מדיני, לפעמים אפילו בצורת מוסד כלכלי. תפקידה הראשון של הדת הוא, לתַוֵך בין הבדלים ונגודים הרבה, לצרפם יחד ולעשותם אחדויות. דברי ימיה של כל דת הם—מלחמה שקושרת קבוצה דתית על האמונה והאמונות של פרטים רבים או של קבוצות שלמות. במובן ידוע הרי הכתות והשיטות הרבות שבכל דת הן גם תוצאותיה של המלחמות הללו.

האמונה היא סובייקטיבית, כי על כן שירת הנפש היא, בעוד שהדת נוטה תמיד לאוניברסליות. וכשם שעל פי רוב אי-אפשר לפקוד על הנפש ולצוות עליה, שתשיר דוקא כזה וכזה, כך אי-אפשר עפ"י רוב לצוות לאדם, שתהא אמונתו דוקא כזו וכזו. ואולם גם השירה, גם האמנות, אעפ"י שביסודן ובעיקר מהותן חפשיות הן וסובייקטיביות לגמרי, מכל מקום יש להן—ומתוכן—כללים וחוקים ידועים וקבועים, שאין האמן והמשורר יכול לעבור עליהם או לזלזל בהם. הכללים והחוקים הקבועים הללו של שירת-הנפש, של האמונה — זוהי הדת. הדת מתיחסת להאמונה כתורת היופי ועצם היופי, ככללי השפה והשפה בעצמה. הדת „משטיחה" במדה ידועה את האמונה, כשם שהמדינה „משטיחה" את האישיות וכשם שהדקדוק „משטיח" את השפה. ואולם רק הגאון, רק היחיד הנבחר יש בידו לנַצח את הכללים ואת החוקים, כי על כן הוא עצמו נעשה מקור לכללים וחוקים.

ונבדלות איפוא האמונה והדת לשתי פרובלימות פסיכולוגיות: חקר הפסיכולוגיה של האמונה תלוי בתורת ההכרה בכלל, וחקר הפסיכולוגיה של הדת הוא חלק מתורת הפסיכולוגיה של העמים. הפסיכולוגיה של האמונה היא פרובלימה עתיקה, שגם סוקרטוס כבר עמד עליה וחוקרי דור ודור דנו בה. והפסיכולוגיה של הדתות הוא מקצוע חדש כמעט לגמרי. זה רק כחמש שנה נוסד עתון לחקר הפסיכולוגיה של הדת*). ובכ"ז אין עוד מקצוע חדש זה קרקע „בתולה. מימי לאצארוס, יוצר מדע הפסיכולוגיה של העמים, ושטיינטהאל גיסו, שהלך בעקבותיו בחקירותיו הפילולוגיות, לא פסקה החקירה בעניני הפסיכולוגיה של הדת. ראשונה עסקו בה התיאולוגים הנוצרים הגדולים של מאת השנים האחרונה, כגון ברונא בויאר וארנסט רינן, אחריהם באו האֶטנוגרפים וחוקרי הגזע, ועתה עוסקים במקצוע זה הפילוסופים והסוציאולוגים. המומחים ביותר למקצוע זה הם וונדט ואיקן הגרמנים, סַבַּטְיֶה ובוס הצרפתים, לינסדי האנגלי ודזימס האמריקני. מן החוקרים שעסקו במקצוע זה לשם חקר הפילוסופיה של ההיסטוריה עלי להזכיר את לאסי (Lossauls) הגרמני ואת יעקב בורקהארדט השויצרי.

הדת, אף-על-פי שהיא נוטה לאוניברסליות, משועבדת היא להכחות-האינדיבידואליים, השולטים בהיסטוריה. אין שתי מדינות שוות זו לזו ואין שתי דתות שוות זו לזו, ואפילו דת אחת מקבלת צורות שונות במקומות שונים. אין הקטוליות האמריקנית דומה לקטוליות הצרפתית, או להאוסטרית, אין הפרוטסטנטיות הגרמנית דומה להפרוטסטנטיות האנגלית ואין הקלביניות השויצרית דומה לחברתה האונגרית. כל עם ועם מתקן את כל מוסדותיו וגם את דתו על פי תכונותיו הנפשיות ובהתאם לתנאי חייו. ואם דת, שהרבה לאומים ועמים שותפים הם בה, כך, דת, שהיא כולה לאומית, — על אחת כמה וכמה. בדתו יוכר עם. עם הנוטה מטבעו לפסימיות לא יתקן לעצמו דת אופטימית. ולהיפך — עם הנוטה מטבעו לאופטימיות לא יחזיק ב„נירבנה" של בודה.

מה הם הסימנים הפסיכולוגיים המובהקים, המציינים את הדת העברית?

כמעט כל החוקרים נתנו סימנים עקריים אלה להבדיל בין הדתות: דתות שניתנו על ידי היחיד הנבחר, גאון המעשה והמחשבה, וממילא הרי כל אחת מהן היא יצירה של עם אחד,

*) עיין „העולם" נומר 50 ש"ע.

*) „צייטשריפט פיר רעליגיאנספסיכאלאגיע", יוצא ע"י ר"ר בוננה ופרופ' קלים בלייפציג.

ודתות שניתנו על ידי כחות אנונימיים, על ידי תנאים ידועים, מדיניים, חברתיים או כלכליים, וממילא אפשר שביצירת כל אחת מהן יהיו שותפים אחדים. הדתות מן המין הראשון, ועליהן נמנית גם הדת העברית. מצטיינות בכמה סימנים בולטים, שאי־אפשר למצוא דוגמתם בדתות שניתנו על ידי כחות אנונימיים ותנאים היסטוריים. כל דת יש לה יחס ידוע, שֶׁלָּה, לחיי העולם הזה, ועפ"י יחסה זה יכולים אנחנו לעמוד על הדתות והתנאים, שיצרו אותה. דת, המתיחסת בחיוב לחיי העולם הזה, סימן הוא לה, שכח כביר אינדיבידואלי ושכלי הוליד אותה; דת, המתיחסת בשלילה לחיי העולם הזה, מעידה על מקורה האנונימי וכי מן הרגש מוצאה. ועצם יחסה של הדת אל חיי העולם הזה מתגלה מצדו ביחסה להחוק. הדת האינדיבידואלית והשכלית קובעת לא רק חוקים דתיים, א"א גם חוקים חברתיים, מדיניים וכלכליים: מכיון שהיא מתיחסת בחיוב להחיים, שואפת היא בהכרח גם לתקון החיים וסדורם. הדת העברית יש בה ממה שיש באחיותיה. הדת הפרסית העתיקה והמחמדנית, — דת של חוקים היא, כלומר—מקפת היא את כל חיי אדם הדתיים, המדיניים, הכלכליים וכו'. ולעומת זה הנצרות והבודיות אין בהן חוקים קבועים, לא־מדיניים ולא כלכליים, ואף לא חוקים דתיים, כי על כן לא כחות שכליים הולידו אותן, אלא כחות הרגש, ולא על ידי עם אחד והגאון, היחיד הנבחר, של העם נוצרו, אלא על ידי כחות אנונימיים ושל עמים שונים. בפתיחה של התורה העברית נאמר כבר: „פרו ורבו ומלאו את הארץ". ומכאן יסוד גם למה שנאמר: „לא לתהו בראה לשבת יצרה". גם התורה עצמה לא בשמים היא אלא בארץ, ולא ניתנה למלאכים אלא לבני־אדם קרוצי חומר. ולהיפך: הדת של ההודים, הברהמינות, היא קינה אחת ארוכה על רעת החיים ושאיפה אחת גדולה לנצח את החיים ולהבטל מהם. הברהמינות ועמה גם הנצרות, שתי הדתות המשיחיות, מביטות על החיים כעל גלגל חוזר של לידה ומיתה, וכל עיקרם של החיים אינו בעיניהן אלא חלוף נצחי, שכשם שאין לו קץ וגבול, כך אין לו גם מטרה וטעם שכלי. חמדת האושר אינו אלא שגעון. כל המאמין בחיים סופו מפח נפש, והשחרור מן השגעון של חמדת החיים יבוא רק מתוך הכרה, כי כל הופעה היא צל עובר. על־ידי הכרת אמת זו נשתחרר מן השליטה שיש לחיים עלינו. שאון החיים יפסק ויהיה לדממה קדושה, לשינה שיש עמה חלום (ברהמה), לשמחת האפס (בודה) או ל„מעמד מאושר", כאשר הורו אבות הכנסיה. היוצא מזה: השכל יַעשה שושבינין למות.

היסוד הראשון בדת ישראל המה—החיים, המצוה הראשונה — פריה ורביה, רק „על שלשה דברים יהרג ואל יעבור", כל המאבד את עצמו לדעת, או לפי נוסחתו של שופנהויאר, כל המכחיש ברצון לחיים, אין לו חלק לעולם הבא. בתחומה של הדת הישראלית אין השכל אלא שושבינין לחיים. „ובחרת בחיים"—זהו היסוד של תורת ישראל.

יחסה החיובי של הדת העברית להחיים איננו מקרי, כי אם תוצאה מוכרחה מעיקר מהותה. אין דת בעולם, העומדת על יסוד שכלי והשואפת לשכליות כדת העברית. „דע את אלהי אביך", ו„בכל דרכיך דעהו". וישעיהו מבשר: „כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". על הפסוק „על אשר עזבו את תורתי" דרשו חז"ל: „הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו". הראב"ע ב„יסוד מורא" (פ"א) מחליט, כי חייב אדם לתקן עצמו לדעת ולהכיר את בוראו, כי משה אמר „הודיעני את דרכיך", וגם הנביא אמר „בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי". ר' יצחק עראמה בעל ה„עקדה" (פ' לך־לך, שער ט"ז) אומר: „הנה האמונה הבאה אחרי החקירה והמשלמת חסרונה היא היותר חזקה והיותר שלמה". ויש מגדולי ישראל שגם הרחיקו ללכת. ר"א קרשקש, למשל, מחליט בספרו „אור ה'", כי האמונה בלבד אינה מצוה כל עיקר. הריב"ל („בית יהודה", שער ג', פל"א) משבח את דת משה, כי על כן ברור חוקרי הדתות, שהיא קרובה לדת הפילוסופים ומסכמת מכל צד עם הדעת השלמה והפילוסופיה המטוהרה. וקדמו בזה יוסיפוס, אשר כתב להרומאים, כי דת הפרושים קרובה לסברות הפילוסופים. וכך היא גם דעת החוקרים האירופאים. אלכסנדר פון הומבולדט אמר: „היהדות היא הדת האחת שאינה מתנגדת להמדע"*). וי"ס מיל, שכנודע חונך בלי דת כלל, מפני שאביו התיחס בשנאה לכל דת. הודה בסוף חייו, כי יש סמך מדעי להנחתה של תורת ישראל ע"ד אחדות האל, בורא העולם**). ראש הכנסיה החפשית באנגליה, הכהן צ'רלס וואיסי (Charles Voysey), אמר כמה פעמים בפומבי; כי רק דת ישראל מתאמת להתבונה והשכל. כזה הודה גם דארווין. הד"ר ציזר זליגמאן מעיר בספרו „היהדות והשקפת העולם" על העובדה, כי לעולם לא נלחמו באי־כחה של הדת העברית נגד ההמצאות המדעיות החדשות ובעליהן, כמו שעשו באי־כחה של הקטוליות. חוקר הטבע דֶנֶרט, מתנגדו של היקל, שלח מכתב חוזר למאה ועשרים חוקרי הטבע בגרמניה, בצרפת ובאנגליה ושאל אותם, מה דעתם על האמונה באל אחד, ורובם השיבו. כי האמונה באל אחד בורא העולם זאת היא אמונתם ואין לערער עליה מצד המדע. ולעומת זה מונה דרֶפֶר בספרו „המלחמה בין הדת והמדע" את כל המכשולים המרובים, שהעמידה הכנסיה על דרכו של המדע, וגובינא מחליט בספרו Essai sur l'incgalité des Races humaines, כי כל תרבותה הגדולה של אירופה נוצרה למרות השפעתה ושלטונה של הנצרות.

כמובן, אין ללמוד מן הדברים האלה, כי הדת העברית עומדת על החקירה הפילוסופית. לא נאמרו הדברים אלא כדי להדגיש, שמכל הדתות, השולטות בעולם, אין כדת העברית קרובה אל השכל. ואין להשתומם כלל, כי דוקא „פנלוגיסט" כהגל הרים את היהדות על נס.

(סוף יבוא.)

ב. הײלפּרין.

הַוְּעִידָה שֶׁל „מְפִיצֵי הַשְׂכָּלָה" בִּפֶּטֶרְבּוּרְג.

(סוף.)

ג.

הרצאתו של מר קריינין ע"ד בתי־הספר לבנות נדפסה בירחונה של החברה (נומ' ה'). ראשית כל מציין המרצה את העובדה, כי בתי־הספר לבנות מצבם בכלל טוב ממצב בתי־הספר לבנים, הן מצד החמרי והן מצד ההשכלה הכללית, הניתנת לתלמידות. בתה"ס הללו אינם נזקקים לתמיכה במדה גדולה כל־כך. מספר תלמידותיהם מרובה, והן מכניסות שכר־למוד כמעט כפלים מתלמידי בתי־הספר לבנים; מדרגת השכלתן של המורות גבוהה מזו של המורים בבתה"ס לבנים. ובכ"ז בא המרצה לידי מסקנא, כי בתה"ס לבנות האלה אינם רצויים לנו בתור בתי־ספר עבריים, כי על־כן החנוך העברי, שהתלמידות זוכות לו בהם, לקוי מאד. בשום אופן אינם בתי־ספר עבריים, כי אם בתי־ספר לילדות עבריות. ברובם

*) א' קאהוט: „אלכס' פאן הומבאלדט איבער דאס יודענטום", עמ' 176.

**) י"ס מיל: „דיע רעליגיאן", עמ' 145.

המכריע אין זכר ללמודים עבריים כלל, ובמקום שישנם הרי הם באים רק כדי „לצאת ידי חובה". בעזוב התלמידות את ביה"ס, אין להן כל ידיעה בלמודים העבריים. מדברי ימינו יש אשר תלמדנה רק עד „יציאת מצרים", ובאופן היותר טוב תעבורנה על כל התקופה הביבלית. הועד מזכיר כפעם בפעם ע"ד הלמודים העבריים, אבל אין משגיחים בו ובהזכרותיו. ידיעות התלמידות בשפה העברית מעטות כל-כך, עד שגם בשנת הלמודים הרביעית אין בכחן לתרגם פסוק קל כצורתו. דברי ימינו נלמדים בלשון הרוסית, ומשום שהתלמידות יודעות שפה זו ידיעה קלושה, לפיכך אין הן יכולות לסגל לעצמן כראוי גם את הלמודים הנלמדים רוסית. בקצת בתה"ס נלמדים גם השפה העברית והתנ"ך ברוסית, אף כי השפה המדוברת שם הוא הז'רגון. לפי דעת המרצה אשמות בכל המורות, שרובן עמי-הארצות גמורות הן לגבי הלמודים העבריים, ולא עוד אלא שהן מתיחסות באיבה גלויה ללמודים אלה.

בעיקרו של דבר מודה המרצה, כי השכלת ביה"ס צריכה להיות אחת לילדים ולילדות, ובית הספר צריך להיות אחד ומשותף לשני המינים. אפס שבעת הזאת רחוקה היא המטרה הזאת מפני טעמים שונים, ו„תפסת מרובה—לא תפסת". לפיכך מסתפק המרצה במועט. לכל הלמודים העבריים שבבתה"ס לבנות — השפה העברית, תנ"ך, דברי-ימי ישראל, ז'רגון, שיחות ע"ד החגים, הצומות וכו' — הוא דורש רק ת ש ע א ו ע ש ר ש ע ו ת ב ש ב ו ע. להיסטוריה צריך להקדיש שתים-שלש שעות, והשאר— ליתר הלמודים. השפה העברית תלמד רק כדי להבין את התנ"ך, כלומר, בעזוב התלמידות את ביה"ס, תדענה לתרגם את ספורי התורה עפ"י „ספורי המקרא" של „מזיה". הז'רגון ילמד עד כדי ידיעת קרוא וכתוב וגם ידיעת דוגמאות מן הספרות החדשה. מלבד זאת, הוא מציע עוד להוציא כריסטומטיה רוסית בעד בתי הספר העבריים, ספר למוד של היסטוריה בז'רגון, להנהיג בביה"ס שירה עברית, כלומר שירים בעברית ובז'רגון, ולהכין מורות, היודעות את הלמודים העברים.

המועט הזה, שתפס בו המרצה, הוא כמעט מועט דלא מינכר, כי מתשע או עשר שעות בשבוע, שהוקצו ללמודים העבריים, תשארנה לעברית ותנ"ך רק שלש או ארבע שעות, ומה אפשר להספיק בשעות מועטות כאלה? עפ"י הרצאה זו צריך התנ"ך להיות ליסוד מוסר בחנוך העברי. אבל מתוך למוד של שעות אחדות בשבוע לא תגענה התלמידות לעולם לחלקו זה, שבו נתגלמו הרוח העברית ושאיפותיה הנצחיות. באופן היותר טוב תספקנה התלמידות לעבור על החלק הספורי שבתורה, שבאמת יפה הוא ומושך את הלב בתמימותו, והתלמידות תדענה לקרוא ולתרגם פסוק כצורתו רק בתוך כתלי ביה"ס ובעזרת המורה, אבל מובטח להן, שלא תדענה לקרוא את התנ"ך או ספר עברי מעצמן. ובכן, גם הפעם לא תושג המטרה העקרית—החנוך העברי. אמנם בביה"ס יאחד איזה חוט את התלמידה עם העולם העברי, אבל לאחר שתסגרנה דלתות ביה"ס, ינתק החוט במהרה.

ואולם על הטענות האלה לא עמדו בעלי החנוך ה ע ב ר י, כי עוד הפעם פרצה מלחמה עם הצד שכנגד, שבקש לעקור את הכל, מלבד הז'רגון. הם אמרו: אנו חיבים תורה למקרה, שנתן לנו בתי-ספר, שאין בהם עברית, והרי אתם באים לגלגל אותה עלינו. על העברית שבבתה"ס לבנים אנו מצטערים, ואתם באים להוסיף לנו את העברית בבתה"ס לבנות! ועוד טענו: השפה הרוסית ויתר הלמודים, שהכרח הם ולא רשות, מה תהא עליהם, אם תקדישו זמן מרובה כל-כך ללמודים העבריים? וכמובן, חזרו שני הצדדים גם יחד על הטענות, שכבר טענו בשעת הוכוחים ע"ד ביה"ס לנערים. נמצא רק אחד, מר ס י ר ק י ן ממינסק, שטען נגד הז'רגון ב כ ל ל, אבל לא מצא לו תומכים. קצת מן הנואמים אשרו וקימו ע"י עובדות, כי רוע מצבם של הלמודים העבריים בבתה"ס לבנות נגרם ע"י המורות העוינות את הלמודים האלה בכונה. מר פ י א ל ק ו ב היה היחידי שלמד זכות על המורות. לדעתו, הן מתיחסות ללמודים העבריים לא באיבה, כ"א בשויון-נפש, הבא מתוך חוסר ידיעה. הוא רואה סבה אחרת למחזה המעציב הזה. ביה"ס לבנות עומד על היסוד „המעשי" הצר, ולכן הכניסו אל הפרוגרמה שלו רק את הלמודים, שיש להם דרישה; והא ראיה, כי הכניסו קריאת „עברי" אל הפרוגרמה במקום שדרשו. אם יש את נפשנו לחנך את בנותינו חנוך עברי, צריך, לפי דעת מר פיאלקוב; לקבוע בשבילן חנוך כזה, הנקבע לנערים, ולחנכן בבתי-ספר המשותפים לשני המינים גם יחד.

אחרי הוכוחים נתקבלו ההחלטות האלה:

א) להוציא בז'רגון ספר למוד להיסטוריה העברית עד העת האחרונה;

ב) להוציא כריסטומטיה רוסית בעד בתי-הספר העבריים;

ג) לקבוע בביה"ס שעורים לזמרה בעברית ובז'רגון;

ד) להכין מורות, היודעות את הלמודים העבריים;

ה) בבתי-הספר לבנות ילמדו הלמודים העבריים האלה: השפה העברית, תנ"ך במקורו, היסטוריה עברית, ז'רגון בתור למוד בפני עצמו ובתור שפת הלמוד, במקום שההמון מדבר בו;

ו) לחבר בז'רגון ספרי למוד ללמודים הכלליים;

ז) הועידה מבקשת את הועד, כי ישתדל לתקן פרוגרמות לדוגמא בשביל בתי-הספר לבנות;

ח) זמן הכניסה אל ביה"ס—הגיל של שש שנים;

ט) הועידה מודה, כי רצוי הוא למוד הבנות בבתי-ספר המשותפים גם לבנים. אלא שמפני שיסוד בתי-ספר כאלה פוגש במעצורים טכניים, לפיכך הוא מוסר את הדבר לידי עסקני המקום.

כל ההחלטות האלה נתקבלו לא בתור החלטות-חובה אלא בתור גלוי-דעתה של הועידה.

ע"ד הקורסים למורים ולמורות הרצה מר ג. ג ו ל ד ב ר ג. המרצה מספר ע"ד כל נסיונותיו של הועד המרכזי, שנעשו במשך עשר השנים האחרונות בדבר הכנת מורים ומורות לבה"ס העבריים. חסרון מורים, שיש להם איזו הכנה פדגוגית; זוהי הגדולה שבמחלות ביה"ס העברי. לפיכך השתדל הועד השתדלות מרובה למנות את החסרון הזה באופנים שונים. ניתנה תמיכה לבני-ישיבה על מנת שישתלמו בלמודים הכלליים ולקבל תעודות מורים, ניתנה תמיכה לקורסיסטות, הלומדות בבתה"ס העליונים בפטרבורג ובחו"ל, על מנת שתהיינה אחרי גמרן את חוק למודן מורות במשך זמן ידוע בבתי-הספר בערי השדה. אך כל הנסיונות האלה, שעלו ב ע ש ר ו ת א ל פ י ם רובל, לא הצליחו. לכן החל הועד לבקש דרכים חדשים. הציע לאינסטיטוט העברי בווילנא להרחיב את הפרוגרמה העברית, ובשכר זה יחזיק הוא, הועד, על חשבונו מספר ידוע של תלמידים, והצעתו לא נתקבלה. במשך שלש שנים השתדל בדבר יסוד שעורי קיץ בשדה-לבן, פלך קוב, ואחרי עמל רב ועבודה נתקבל הרשיון מאת המיניסטריון, אלא שקפץ על השעורים האלה רגזו של הגנרל-גוברנטור הקיובי, וכל העמל והטורח יצאו לבטלה. ליסד אינסטיטוט למורים עדיין אין לאל יד הועד מפני סבות שונות. אז החליט הועד ליסד קורסים פדגוגיים בגרודנא. הושג הרשיון והקורסים נוסדו, אחרי אשר נמצא הכסף הדרוש להחזקתם. הנהלת הקורסים נמסרה למר כ ה נ ש ט ם. כעד ראיה מעיד המרצה על עבודתם הרבה והרצויה של חניכי הקורסים. בתי-הספר מרבים לדרוש מורים חניכי הקורסים, וכל הצעירים שגמרו את הקורסים עד עתה מצאו להם עבודה בתור מורים בבת"ס. אפס כי בקורסים האלה יש עוד חסרון אחד גדול: „היום קצר והמלאכה מרובה", בשתי שנות הלמוד אי-אפשר להם להתניכים, כי יספיקו לרכוש ידיעות פדגוגיות די צרכם. צריך להוסיף עוד שנה על זמן הלמוד, והיו שתי השנים הראשונות מוקדשות כולן להלכה, והשנה השלישית—למעשה.

הנסיון המוצלח של קורסי גרודנא עורר בלב חברי הועד את הרעיון ליסד קורסים כאלה גם למורות. ההשתדלות הראשונה של הועד בדבר הזה הושבה ריקם, אך הועד חזר והגיש בקשה, ויש תקוה, כי הרשיון יושג ובשנה הזאת אפשר יהיה לפתוח את הקורסים למורות. מטרת הקורסים האלה היא—להכין מורות עבריות, היודעות את הלמודים העבריים. לתכלית זאת תוקדשנה עשר שעות בשבוע בשתי שנות הלמוד ללמודים העבריים: שלש שעות--היסטוריה עברית, שלש שעות — תולדות הספרות העברית, שתי שעות—תנ"ך ושתי שעות—השפה העברית. אל הקורסים האלה תכנסנה, אחרי בחינה קודמת בעברית, עלמות שיש להן תעודה של שבע מחלקות הגימנסיה. מלבד הלמודים העבריים ילמדו בקורסים: פסיכולוגית, פיזיולוגיה, תולדות הטבע, השפה הרוסית, מתמטיקה, היסטוריה כללית, ציור, מלאכות פרבל, התעמלות, זמרה. מספר התלמידות בכל קורס עשרים.

בוכוחים, שנתעוררו לרגלי ההרצאה הזאת, הובעו משאלות שונות, שהתקבלו אחרי כן בתור החלטות: להוסיף שנה על זמן הלמוד בקורסי גרודנא, למסור את הוראת השפה הרוסית, מתמטיקה, פיסיקה וכימיה למורים המומחים לדבר.

אחד הצירים העיר את הועד על זה, שהוא שוקד על תקנתו של המורה העברי רק במובן הרוחני ואינו שם לב לתקון מצבו החמרי. ומצבו החמרי של המורה העברי רע הוא מאד, ואי-אפשר לו להשתלם בתור מורה, כי על-כן הוא מוכרח לבקש לעצמו גם פרנסות צדדיות, ואין בידו להמסר כלו לביה"ס. המצב המקולקל גורם, שגם מורים מובהקים מוכרחים לעזוב את עבודתם זו ולבקש ענפי פרנסה אחרים, כי לא על האידיאל לבדו יחיה האדם, וההוראה אינה מפרנסת את בעליה, המורה העברי. על טענה זו ענה מר גולדברג, כי כבר הכין הרצאה ע"ד שאלה חשובה זו. אלא שהועד החליט לעסוק בועידה של עכשיו רק בתקון מצבו הרוחני של המורה ולהשאיר את השאלות הנוגעות בתקון מצבו החמרי לשנה הבאה. הועידה הביעה את רצונה, כי תקוים ההבטחה ושאלה זו תעלה על הפרק בשנה הבאה.

בין גברא לגברא, בין הרצאתו של הד"ר איגר והרצאתו של מר קריינין, הרצה מר כהן מווילנא את הרצאתו „ע"ד השתתפות היהודים ביסוד בתי-הספר למתחילים". עתה, אחרי אשר דומת הממלכה קבעה את חובת הלמודים הכללית לכל בני הממלכה, הולכת ונעשית עבודת ההכנה לפתיחת בתי-ספר לעם ע"י מועצות הערים והזמסטבות. הממשלה נותנת מצדה תמיכה לבתה"ס בסכום של שבעה רובלים בערך לכל תלמיד. והערים והזמסטבות מוסיפות משלהן, עד שסכום התמיכה לכל תלמיד עולה עד שלשים רובל לשנה. צריך איפוא להשתדל בעוד מועד, כל זמן שתכנית בתי-הספר האלה הולכת ונתקנת, כי אנחנו לא נשאר עומדים מחוץ לבתי-הספר האלה. סניפי החברה „מפיצי השכלה" צריכים להשתדל להכניס בכל מקום אל המועצות האלה את חבריהם, לו גם בתור חברים שלא מן המנין. הן המועצות האלה אינן יודעות כלום ע"ד בתי-הספר שלנו. יש מהן החושבות גם את „החדרים" לבתי ספר, ולהיפך, יש מוציאות מכלל בתי הספר אפילו את תלמודי-התורה, בחשבן אותם לבת"ס קונפסיונליים, ובתי-ספר קונפסיונליים לא יקבלו שום תמיכה. מלבד זאת, עלינו לדרוש כי יוסדו בתי-ספר מיוחדים בעד ילדינו. על פי החוק, שחקקה הדומה, נלמדים הלמודים של השנה הראשונה בשפת האם, ובבית-ספר זר לא נוכל להשתמש בזכות זו. בבית-ספר זר לא יוכלו ילדינו לשמור את שבתותינו ומועדינו. על הדברים האלה חייבים אנו להעיר את המועצות האמורות, למען תוכחנה, כי אנחנו נמצאים בתנאים מיוחדים ולנו דרושים בתי-ספר מיוחדים. זמן הלמוד בבתי-הספר למתחילים הוא של ארבע שנים, ולנו דרושות שש שנים מפני הלמודים העבריים.

בשעת הויכוחים נתברר אגב אורחא, כי עפ"י טעותו של הדיפוטט מר פרידמאן הוצאו מורי הלמודים העבריים מתוך חברי הקופות לפנסיה אשר למורי בתי-הספר העממים. מר פרידמן חשב, כי למורים האלה אין תעודות מורים, ולכן אין להם הזכות להיות חברים להאגודות האלה וליהנות מן הקופות. נתקבלה החלטה, כי הסניפים ישתדלו להכניס את באי-כחם אל הקומיסיות של הערים והזמסטבות אשר לעניני בתה"ס, והללו ידרשו, כי בתי-הספר העברים יחשבו גם הם כבתי-ספר בממלכה לכל דבר.

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

יד.

הקריאה המהלכת עכשיו בכל הארץ היא: „הסתדרות, סדור הקהלות וסדור עניני הצבור שלנו!" והסדור אינו עולה בידינו: הן אנו באים לכאן מארצות, שלא היה לנו בהן סדר לעולם.

עד עתה לא היה חסרון הסדר מורגש כל-כך. אדרבה, ליחידים היה לפעמים מועיל דוקא חוסר-הסדר. העסקנים והמנהלים, שהם היו התקיפים, לא מצאו, כנראה, לעצמם טוב מחוסר-סדר, חוסר-חשבון וחוסר אחריות לפני הצבור. העדר הסדר המשפטי בארץ עזר הרבה לתקיפים, כי לא יצטרכו להתחשב כלל עם דרישות הצבור וצרכיו. והצבור, שרובו היו אמיגרנטים שלא נשרשו עוד בארץ, היה תלוי ברעתם של התקיפים המעטים, קבל את עולם עליו ונשא וסבל בהכנעה. מצב שכזה שרר בכל תקפו ביחוד בירושלים. מיליוני פרנקים היו נכנסים שנה שנה לידי הגבאים, הרבנים ומשמשיהם. הם משלו בקופת הצבור כבקופתם הפרטית, הם היו מחלקים את הכסף ותומכים במוסדות כרצונם, מבלי שנשתתף בזה גם הקהל עצמו ומבלי שניתן לו דין וחשבון. אלא שאנרכיה זו, ששלטה בעניני הצבור שלנו, לא היתה מסוכנה ביותר כל זמן שאנרכיה גמורה משלה ממשל רב בארץ בכלל. בכל אופן היתה איזו התאמה בין האנרכיה אשר אצלנו מבפנים ובין האנרכיה שמבחוץ.

אבל עכשיו, כשהחיים הכלליים מתחילים לובשים צורה חדשה, נבלט חוסר-הסדר השורר בקהלותינו בנוולותו השלמה והדבר הזה חשוב לא מצד חסרון היופי והנוי שבו, אלא מצד הרעה הרבה, שיש בו לכל עניני חיינו. המשבר האחרון של „מושב הזקנים" והישיבה „תורת חיים" הראה, עד כמה גדולה העזובה במוסדותינו ועד כמה מסוכנה היא לנו האנרכיה שבקהלותינו, בהחלישה את כחותינו, בהשפילה את ערכנו ובחללה את כבודנו.

איני מדבר פה על הצד החמרי שבמשבר. סוף סוף שמיטת סכום כחצי המיליון פרנק אינה אסון גדול ביותר גם לעיר עניה כירושלים. כמובן, נגרמו ע"י המשבר של המוסדות היזקות גדולים לאנשים שונים. אבל לאחר כל החשבונות יכולה גם ירושלים העניה לשאת ולסבול הפסד שכזה. איני מדבר גם על הזקנים ועל התלמידי הישיבות, שנשארו בלי כל משען לחם: הן יהודים אנחנו, רחמנים בני רחמנים, ולכל האומללים האלה ימצאו עוזרים. אבל כמה גדול היה ההלול שנתחלל כבודנו, בשעה שמאות עניים, זקנים, אלמנות ויתומים הלכו כנופיות כנופיות אל הפחה וצעקו אליו, כי הוא יושיעם ויצילם מידי הגדולים, המנהלים והרבנים; כמה גדול היה עלבון כולנו, בשעה שהוטל „חשד" על „נכבדינו וראשינו", כי מעלו במעות של צדקה, כי שלחו יד בפקדונות של עניים ואביונים; כמה גדול היה חלול השם, כשנתגלה, שראשי מוסדותינו, „נכבדינו וראשינו", הוציאו שטרי גורלות לשם צדקה ומכרו אותם גם לנכרים, וכשנמכרו השטרות, לא הגרילו את הגורלות כלל, מפני שהחשבונות היו סבוכים והממונים ידעו, כי לא תשיג ידם לשלם את סכומי הזכיה! כמה נכפפה קומתנו, אם כבר הוצרך הפחה עצמו לדרוש, כי יקבעו היהודים סוף סוף סדר כל-שהוא בעניני קהלתם והנהגת מוסדותיהם, כמה גדולה היתה הבושה, אם הוצרך הפחה לאמור לנו: בחרו לכם חכם או ראש, ואם אין—אמנה, אני עליכם לחכם-באשי איש כחפצי, נוצרי אמנה, עליכם לחכם-באשי. אמנם, הפחה אינו יכול לעשות את הדבר: מנוי רבנים שלא עפ"י בחירה אפשר הוא גם בטורקיה, אך לא על ידי הממשלה, כי אם על-ידי ראש הרבנים בקושטא. פה לא ירדנו למדרגה זו, שהממשלה תשים עלינו רבנים כרצונה. אך די בזיון היה בדברי המוסר, שהוצרכנו לשמוע מפי הפחה.

ואחרי כל הבזיון שנתבזינו, אין לנו אפילו התנחומין אלו, שעהידה השערוריה שנתגלתה בירושלים להשפיע לטובה על הצבור, כי ישנה את יחסו לעניניו. אמנם תחת הרושם החזק של המשבר נשמעו בירושלים דרישות תקיפות, כי יסודרו עניני הקהלה. על הגבאים והממונים נפל פחד העם, אשר נפשו היתה מרה עליו,

והוחלט ליסד ועד כללי בעיר. אבל לא לזה קוינו. הגבאים והממונים הקודמים ישארו גם מכאן ולהבא סמוכים על קופת הצבור. הם לא נסו להצטדק לפני הקהל, לא הרצו לפניו דין וחשבון ולא בארו לו את סבת המשבר. גם אחרי המשבר הגדול הזה נשתמשו בסגולה הבדוקה והמנוסה אשר להם — הוציאו כרוזים חדשים לבקש נדבות. אמנם גם הם השמיעו על בחירות ועד, אבל בבחירות הללו חסר העיקר — סדרי בחירה שיכולים לשמש ערבון, כי הנהלת העיר תעבור מעתה לידים אמונות וכשרות. בבחירות, שעליהן השמיעו הגבאים והממונים, משתתפים רק האנשים המוזמנים מטעם ועד הבחירות, כלומר מטעם אותם הגבאים והממונים עצמם. ואין כל ספק, שגם עתה יהיו רוב מנהיגי הקהלה משלהם, מקרב האנשים ההם, אשר שלטו בצבורנו אשר בירושלים גם עד עתה ושבגלל מעשיהם נעלב כבורנו ונתחלל שמנו. הבחירות עכשיו אינן אלא פסיעה קלה קדימה, מעין התחלה לסדור עניני הקהלה. ולא לנצחון קטן כזה קוינו אחרי המשבר הגדול.

השערוריה בירושלים היתה יכולה להביא לידי שנויים חשובים בסדר הנהגה עניני צבורנו, לו השתדלו גם הנותנים אשר בחו"ל לשים קץ לאי-הסדר ולאנרכיה, השוררים בעניני הצדקה. הנותנים כחם יפה לדרוש הקונים, לכדר את עניני החלוקה על פי כללים ידועים, לדרוש דין וחשבון מאת הממונים על כספם וממוסדות הצדקה שהם, הנותנים, הומכים בהם. הפקידים והאמרכלים של החלוקה הדולנדית והפרנקפורטית הם שיכולים לעשות מעשה רב בסדור עניני הכספים המרובים, הנאספים לטובת ארץ ישראל, הם שיכולים להתקן תקנות, שעל פיהן יביא הכסף הרב הזה ברכה לארץ ולא קללה ושלא ימסר לידי אנשים, הממיטים חרפה על הצבור העברי.

וחרפת המשבר באה עלינו דוקא בשעה שאנו צריכים להיות נזהרים בכבודנו זהירות יתרה, יען כי צוררינו — גם מבני הנכר וגם מבני ישראל—מבקשים כל תואנה, כדי להשתמש בה לרעתנו. מצד זה הביא לנו המשבר בירושלים דעה גדולה. הוא גלה את העזובה הרבה ואת האנרכיה הכבירה השוררות בקרבנו דוקא בשעה שכחותינו צריכים להיות מאוחדים ומסודרים לכה"פ פה, כדי שנוכל לסגל את ארחות חיינו אל התנאים החדשים, שקמו בארץ, כדי שנוכל לנהל את ענינינו ומוסדותינו בכח ובסדר גם בימים הרעים, אם יבואו עלינו.

הממשלה הטורקית רוצה לשים קץ להעזובה אשר בקרב הארץ, והיא לומדת אל דרכי הממשלות באירופה. השואפות להכנים אל תוך גבול שלטונן והשגחתן את כל עניני החיים, וגם עניני הרוח וההשכלה במשמע. לפנים לא שמה הממשלה הטורקית לב לעניני הרוח של העמים אשר במדינה. ככל יתר עמי טורקיה, היו גם היהודים מתאספים ומיסדים להם אגודות וחברות בלי כל רשיון והודעה קודמת. היו מאספים כסף, מסדרים הגרלות, בונים בתי־ספר וישיבות, מיסדים מוסדות צדקה,—ואת הכל עשו בגלוי ופרסום, ואיש לא דאג לאשור ולרשיונות, וגם הממשלה לא דרשה, שענינים אלו יעמדו באיזה אופן שהוא תחת חסותה והשגחתה.

החופש הגמור הזה היה נוהג גם בזמן שהיתה ממשלת העריצות שולטת בטורקיה, ובו השתמשו בני כל הלאומים והדתות השונים שישנם פה. כל עניני הרוח וההשכלה היו נחשבים כחלק מעניני הדת, ובעניני הדתות הזרות לא היו הטורקים מתערבים אפילו התערבות כל שהיא והיו מתרחקים לגמרי מן המקצוע המסוכן הזה.

עכשיו מתחילים הטורקים הצעירים להבין את ערכם הגדול של עניני הרוח בנוגע להתפתחות הממלכה, והם רוצים להשתמש בכח זה כדי לבסס ולחזק את מצבם המדיני. הם רוצים, שהממשלה תפרוש את שלטונה והשגחתה גם על מקצוע זה, שלפנים היו נוהגים בו זלזול. ולא עוד אלא שקצת מן הטורקים הצעירים אומרים ללכת בדרכם של עמים מנצחים ומשעבדים ולהטביע את חותמם הלאומי ה ט ו ר ק י — ולא רק העותומאני— על כל אזרחי הארץ ולהכריח את כולם, כי ישליטו את השפה הטורקית בכל בתי־הספר. אבל לאשרם של הלאומים השונים וגם לאשרה של הממלכה הטורקית עצמה, הרי אין המכניעים הללו שבקרב הטורקים הצעירים אלא המועטים ורובם יודעים את ההבדל הגדול שבין גרמניה וצרפת, שהנן ארצות בעלות לאום אחד, ובין טורקיה המורכבה מעמים רבים. הם מבינים, שאם הגרמנים באוסטריה, שמספרם באוסטריה רב הוא יותר ממספר הטורקים שבטורקיה ושבעלי תרבות גבוהה הם באמת, לא עצרו כח לכפות את תרבותם על הלאומים האחרים, ובעל כרחם נתנו לכל הלאומים שבמדינה לחנך את בניהם חנוך לאומי ולהשתמש בבתי־ספריהם בלשונותיהם הלאומיות וכדומה, — הטורקים לא כל־שכן שיהיו מוכרחים לתת להלאומים השונים שבמדינתם חופש במקצוע זה. אם יאבו הטורקים או ימאנו, עתידים הם להודות בזכיותיהם הלאומיות של כל העמים היושבים אתם לבטח יחדו. הקיצוניות והכפיה הלאומית מצד הטורקים הצעירים עלולה רק להזיק לממלכה העותומאנית, הצריכה חזוק, מפני שקיצוניות זו תעורר סכסוכים חדשים במדינה, סכסוכים שאינם רצויים כלל. הטורקים אינם יכולים לדרוש, שבכל בתי־הכפר בכל הנפות תקבע השפה הטורקית לשפת הלמוד. הם יכולים לדרוש רק שבבתי־הספר תלמד ג ם השפה הטורקית, ואולם לפי שעה עוד טרם נגבלו התחומים בין השפה הטורקית בבתי־הספר ובין השפות הלאומיות האחרות, והלאומים החשים לחנוך לאומי שרויים עדיין בדאגה.

ובשאוף הממשלה להעמיד גם את הענינים הרוחניים תחת שלטונה והשגחתה, הרי היא דורשת, שכל המורים בבתי הספר יהיו עותומאנים. כמובן, אי־אפשר לה לדרישה זו שתמלא תיכף. אין עכשיו בטורקיה מורים עותומאנים די צורך כל לאומיה, ואם תאמר הממשלה לכוף על קיום דרישתה זו תיכף ובמלואה, הרי אין זו כי אם כפיה לסגור הרבה בתי־ספר. ואמנם כבר נסגרו בתי־ספר שונים בתוקף דרישה זו—של הבולגרים במקדוניה, של „עזרה" בסלוניקי, של ה„אליאנס" בחיפה, ועכשיו—בית־הספר בעזה של ועד חובבי־ציון אשר באודיסא. ומזה, שנסגרו רק בתי־הספר הא"ה, אין ללמוד, שכל יתר בתי־הספר מוריהם, כולם או לכה"פ רובם, עותומאניים הם. אלא מה יש ללמוד מזה? — שהסדר המשפטי איננו קבוע עדיין בטורקיה, והכל תלוי בזריזותו היתרה, וביתר דיוק - ברצונו הטוב או הרע של איזה פקיד. אחרי ההשתדלות חזרו ופתחו את בתי־הספר שנסגרו (בעזה סגור עדיין בית־הספר). אבל הדרישה למנות מורים עותומאנים במקומה עומדת, וממנה סכנה גדולה צפויה לקיומם של הרבה בתי־ספר. הבולגרים, היונים והארמינים מבטיחים, כי לאט־לאט יחליפו את מוריהם הזרים בעותומאנים, ולפי שעה מסתפקת הממשלה בהבטחה זו. בירושלים נרשמו כל הישיבות ותלמודי־התורה בתור בתי־ספר עותומאניים. ו כ ל המורים הזרים קבלו רשיון מיוחד להורות. אבל המצב איננו בטוח כלל. יבוא פקיד חדש—אפשר ששוב ירע המצב, ובתי־הספר שוב יהיו צפויים לסכנת הסגירה.

בנוגע להרבה בתי־ספר אשר לנו בארץ־ישראל יש עוד שאלה אחרת, הקודמת גם לשאלת המורים: היאך אפשר וראוי לקבל אשור עליהם מאת הממשלה? כאמור למעלה נוסדו רוב בתי־

ספרנו, ככל המון בתי־הספר של יתר הלאומים, בלי רשיון וגם בלי כל הודעה מוקדמת להממשלה. באו נתינים זרים ויסדו להם בתי־ספר, מבלי שאול פי איש ומבלי להגיש לשום אדם איזו תכנית שהיא. עד עתה היה „סדר" שכזה „כשר וישר". אבל עכשיו דורשת הממשלה, שכל בתי־הספר יגישו בקשה ע"ד האשור. ובכן מתעוררת השאלה, אם ראוי להעמיד את בתי־הספר שלנו תחת חסותה של איזו ממשלה, או מוטב שיעשו בתי־ספר עותומאניים. באופן השני יש לחשוש, שמא תטיל הממשלה על בתה"ס חובות כאלה, שלא יוכלו לעמוד בהן, כגון: שכל המורים יהיו דוקא עותומנים, שהשפה הטורקית, שאין בה צורך בארץ־ישראל, תלמד גם בבתי־הספר הנמוכים, או שגם קצת מן הלמודים ילמדו בשפה הטורקית וכדומה. ואם נעמיד את בתי־ספרנו תחת חסותן של ממשלות זרות, הרי אפשר שאותן הממשלות יטילו על בתה"ס את למוד לשונותיהן הן לחובה, ולמה לנו הצרה הזאת? וגם מבלעדי חשש זה אין לנו החפץ, שירשמו בתי־ספרינו בתור בת"ס של זרים, משום שעל מנת להתאזרח ולהיות לעותומאנים באנו לכאן וצריכים אנחנו לחזק את הקשר בינינו ובין הממשלה הטורקית, והעמדת בתי ספרנו תחת חסותן של ממשלות אחרות ודאי לא תהיה לרצון לממשלה הטורקית. וחוץ מזה, הן לאשור בית־ספר זר דרוש פירמן מיוחד מאת הממשלה העליונה בקושטא, בשעה שלאשור בית־ספר עותומאני די ברשיון מצד הממשלה המקומית בלבד.

ובכן, גם שאלה זו עדיין לפתרון היא מחכה בנוגע להרבה מבתי־ספרנו. בתי־הספר של „עזרה" בירושלים היו לעותומאניים. לבית־הספר של „עזרה" ביפו ממאנת עדיין הממשלה המקומית לתת רשיון, מפני שמוריו נתינים זרים הם. לכל בתי־הספר ניתנה ארכה לחדשים אחדים, ובקרוב יצטרכו להחליט, מה תהא עליהם.

אמנם אפשר, שהחשש, שאנו חוששים לעשות את בתי־הספר שלנו לעותומאניים, אין לו יסוד חזק ביותר. הלא צריכים אנחנו להודות, שבעיקר צדקה הממשלה בדרשה. כי כל בתי־הספר שבארץ יתאשרו על ידה. ובדעתנו את תנאי המקום, הלא יש רגלים לדבר, שהממשלה לא תטיל על בתה"ס חובות כאלה, אשר תהיינה להם לאבני־נגף. ובכל זאת, קשה לנו להפרד מן המצב הקודם, כשהיה החופש הגמור ניתן לבתי־הספר, ואנחנו בעצמנו היינו קובעים תכניות לבתי־ספרנו, ואנחנו לבדנו היינו מנהלים אותם כרצוננו וכפי ראות עינינו, קשה להפרד ממצב יפה שכזה ולחתום בבוקר לא עבות אחד על ההתחייבות להעמיד את בתי־ספרנו תחת השגחתם של אחרים ולמלא את כל פקודותיה של הממשלה ודרישותיה בנוגע ללמוד ולחנוך. הרי מקצוע, שהיה לנו בו החופש הגמור, והמקצוע הזה יקר וקדוש הוא לנו כל־כך, ולפיכך קשה לנו עדיין להשלים עם הרעיון, שהחופש הגמור באותו מקצוע עתיד להנטל ממנו.

. ל.

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ב.

בפרלמנט הטורקי נשמעו שנית וכוחים על־דבר הציונות. אבל הפעם לא דברו עוד על הציונים, כעל קומץ של נבובי־מח, ועל הציונות, כעל דבר שאין בה ממש, אלא שדוקא מתוך פיהם של אויבי הציונות והציונים נזרקו בעל־כרחם גם דברים טובים עליה ועליהם. ומסופקנו, אם בעל „הטימפו", למשל (שעוד חמשה ימים לפני הוכוחים הקדים והודיע, שעתידים הם לבוא), ישמח הפעם על הוכוחים. יש כאן מעין „לקוב אויבי קראתיך, והנה ברכת ברך"...

בי"ח באייר עמד הפרלמנט בברור תקציבו של מיניסטריון הפנים. ובמקרה זה השתמש הדיפוטט מ י ר ו ש ל י ם, הערבי רוחי־אלחלידי להתנפל על הציונות ולפגוע מתוך כך גם בממשלה. רוחי־אלחלידי, ידוע זה מכבר לשונאם של הציונות ושל הישוב העברי החדש בא"י, ועוד לפני שנה ומחצה בערך אמר לה' בן־יהודה בירושלים, כי עתיד הוא להלחם בציונות. ואולם יש משמיעים השערה הקרובה לאמת, כי בנאומו, אשר נשא הפעם אלחלידי, אשמים הבלקים, אשר יש לנו בקושטא, ודוקא בתוכנו. „הזודיאו" אומר בפירוש, כי יש בידו ראיות גמורות המוכיחות, כי היה רוחי־בי מושפע בנאומו מן „המקום היותר גבוה של „היהדות העותומאנית"; אלא שסתם „הזודיאו" ולא פירש, „המקום היותר גבוה" הזה מי הוא.

רוחי־בי אמר:

אין אני אנטישמי, אבל אנטיציוני אנכי. ולא עוד אלא שהנני גם נבחרם של יהודים הרבה, אשר שלחו לי טלגרמות של מחאה נגד הציונות. (הוא קורא טלגרמה שקבל מאת אגודת אומנים יהודים באזמיר.)

מ י ה ד י - א פ נ ד י (מקירבילה): האם אליך נשלחו הטלגרמות האלה?

ר ו ח י - ב י: לא. ה נ ש י א: די בזה. עזוב איפוא את הטלגרמות והוסיפה לדבר על ענינך.

ר ו ח י - ב י: היהודים נפלגים לשתי מפלגות: „הספרדים", שהגלו ע"י האינקביזיציה מספרד, וה„אשכנזים", שבאו לארצנו ממזרח אירופה. בימי השולטן באיאזיד השני נוסדו במקומות הרבה קהלות של יהודים. נדידת היהודים מאירופה התחילה עם צמיחת התנועה האנטישמית שם. האנטישמים הם אלה המתנגדים לבני־שם. (קולות: ובכן, גם להערבים?!)

ר ו ח י - ב י: הציונים רוצים ליסד מושבות יהודיות בארם־נהרים ובסוריה, בכדי לכונן ממלכה יהודית, שמרכזה יהיה בירושלים. הרגש הלאומי היהודי מתפתח בלבם מתוך הקריאה המרובה בתנ"ך; רוצה אני לקרוא לפניכם פסוקים אחדים מן התנ"ך בנוגע לירושלים. (קורא פסוקים אחדים, אבל אין איש כמעט שומע לו.) משה מנדלסון אמר לבטל את הלאומיות של היהדות והחליט, כי היהדות אינה אלא רק דת, וכל יהודי נמנה על עם הארץ, שנולד בה. אבל דוקא זה עורר את הרגש הלאומי אצל היהודים. גרמו לכך גם הרדיפות, אשר נרדפו היהודים ברוסיה, ברומניה ובמדינות אחרות. את זה מוכיחים גם המאורעות האחרונים בקיוב;

א ח מ י ד - ב י: האם לא טוב היה אילו פרסמת את מאמרך זה בעתון הרשמי, מאשר להוציא את זמננו לבטלה? ה נ ש י א: לא בעתון הרשמי, כי אם באיזה עתון אחר!

ר ו ח י - ב י: בשנת 1880 גרשה רוסיה שש מאות אלף יהודים מן הכפרים לפולין. אז התישבו המון יהודים בפלשתינה, ויסדו שם מושבות. בשנת 1896 פרסם תיאודור הרצל ספר בשם „מדינת היהודים", שבו הציע את ראשי הפרקים של התכנית ליסוד מדינה יהודית חפשית. בקונגרס הראשון בבאזיל תקנו את ה„שקל", סכום הנגבה על ידי הקולוניאל־באנק העברי. עתה יושבים בירושלים שמונים אלף יהודים ורק תשעה אלפים מושלמים. במושבות נהוג שלטון עצמי. אין בהן שום פקיד מצד הממשלה, חפשיות הן לגמרי.

נ א ל י (מונאסטיר): האם יש שם בטחון גמור לנפש ולרכוש?

ר ו ח י - ב י: הן. ה נ ש י א: אם כן, הלא צדקו היהודים.

ר ו ח י - ב י מסיים את נאומו בדברים הללו: „זה לא כבר יסדו היהודים אגודת „מכבי", אשר יש לה סניפים בכל הארץ. חבריה עוסקים בהתעמלות, כדי להרגיל את הצעירים לעבודת־הצבא.

הדיפוטט ס ע י ד - ב י (ג"כ מירושלים) מסייע לרוחי־בי. הוא קורא קטעים מספרו של א ו ס י ש ק י ן „הפרוגרמה שלנו" ואומר: א ו ס י ש ק י ן זה, שהוא חבר בהנהגה הציונית, קורא לעצמו „נסיך־היהודים". ובברושורה זו שלנו הותוו הדרכים, המובילים להשגת המטרה הציונית: לרכז את השלטון בא"י בידי יהודים ע"י כסף והשכלה; לאחד את הכחות ולסדר את הרכוש של היהודים; לעורר בקרבם את הרגש הלאומי. והוא, אוסישקין, אומר, שנחוץ להשתמש גם בדיפלומטיה. כל זה מוכיח, שאין כונת הציונים אלא ליצור לאום עברי בסוריה. לפני עשרים ושבע שנים (בשנת 1300 למנין המושלמים) היו בסוריה רק ט"ז אלפים יהודים, ועתה עלה שם מספרם למאת אלף. רובם הם נתינים זרים. יש ביניהם גם אנשים העוסקים בעבודת־האדמה, ושטח האדמה השייך

עתה ליהודים עולה ליותר ממאת אלף דונאם. ה„אליאנס" מודה בעצמה, כי אין פלשתינה יכולה עוד לקלוט יהודים אל תוכה, ולפיכך צריך לבחור ליהודים מקומות אחרים בטורקיה להתישב בהם. אם כל היהודים יהיו לנתינים עותו־מאנים, אז נשבע רצון. היהודים הם עם חרוץ ואוהב־עבודה, עם זה הם יודעים לחיות חיי־חסכון ואוהבים הם את הפרוגרס. הם יסדו בתי־ספר עליונים לעבודת־האדמה ולתעשיה, ובזה מביאים הם תועלת מרובה לארץ. נשמח מאד אם יקבלו עליהם היהודים את הנתינות העותומאנית ויתישבו גם בנפות אחרות, ולא רק בפלשתינה בלבד.

מצליח־אפנדי (הדיפוטט היהודי מאזמיר): אין אני רוצה לחוות את דעתי ע"ד הציונות, יען כי יהודי אני, ואפשר שבשביל כך יחשדו בי, שמשוחד אנכי. קודם כל צריך לברר את הדברים כהויתם. אבל לצערי אני רואה, כי הרחיקו מאד לנטות מן האמת. העתונים „הסילה" וה„סונגו" האשימו את יהודי סאלוניקי בציונות. משתמשים במלה זו כבמפלצת וכבנשק למלחמה. צריך לברר את השאלה בירור גמור. הארץ שיכת גם ליהודים, כמו שהיא שיכת לטורקים וליונים. הדיפוטט הירושלמי רוחי־אלחלידי הביא פסוקים מן התנ"ך, כאילו רוצה הוא לעשות את היהודים של עכשיו אחראים בעד הכתוב בהם. אם רוצה רוחי הלא יכול הוא רק לשרוף את התנ"ך—והסל (קריאות של מחאה). חברי זה מאמין הוא, ובכ"ז הוא שוכח, כי הקוראן חושב את התנ"ך לספר קדוש. אני שואל את רוחי־בי, כי יגיד לי ביושר לבו, אם מאמין הוא באמת ובתמים אפילו במקצת מן המקצת ממה שאומרים ע"ד יסוד מדינה יהודית. מסוכן הוא לעורר וכוחים כאלה, העלולים לגרום להארץ נזקים גדולים ועצומים. משתמשים בהציונות רק כדי להתנפל על הממשלה. לפיכך צריכה הממשלה להלחם באנרגיה מרובה נגד ההתנפלויות האלה. רוחי־בי דבר על מדינה יהודית, כאילו כבר ישנה לזו במציאות. שונאי העותומאנים הם גם שונאינו. לפיכך אני מציע, כי תוסד קומיסיה, אשר תחקור ותדרוש את השאלה הציונית, ואת המסקנות תפרסם ברבים, ואז יושם קץ פעם אחת להתנפלות מצד מתנגדינו. אני מדבר לא בעד הציונות ולא כנגדה. רק אנשים מעטים תמצאו, שיהיו פאטריוטים גמורים כיהודים העותומאנים. טורקיה היא הארץ היחידה, שבה הם יכולים לחיות במנוחה. היהודים הם חרוצים ובעלי־תרבות, ובשום מקום לא תמצאו ידידים יותר טובים מן היהודים.

וואַרטקיס אפנדי: (ארמיני מאירזירום): כלום חסר לנו אלא לעסוק בשאלת הציונות! רודפים את היהודים ברוסיה. היש פלשתינה ברוסיה? בגרמניה, באוסטריה וברומניה צוררים להיהודים. האם עושים שם כך בשביל פלשתינה? הנה אתם באים ויוצרים שאלה, שעד עתה לא היתה אצלנו במציאות כלל. העם הרחוק מהשכלה אינו מבין את הדברים כהויתם. לפנים הפיצו את זרע השנאה כנגד הארמינים. עתה רוצים אתם לעורר בקרב ההמון את השנאה ליהודים. יודע אני מה שסבלו הארמינים ואני מדבר עפ"י הנסיון בשם העותומאניות. הממשלה צריכה לפקות את עיניה ולהשגיח, כי לא תתעורר עתה שאלה חדשה. אני מבקש מאת הנשיא, כי ישים קץ לוכוחים ולבלתי תת עוד לאיש לדבר על הציונות. מסכים אני להצעתו של הדיפוטט מצליח בנוגע ליסוד־קומיסיה, ועד אשר אותה קומיסיה לא תגיש לנו את הרצאתה אין לנגוע בשאלת הציונות כלל. היהודים מאוחדים הם כולם, יהיו עותומאנים או נכרים.

שוקרי אפנדי (ערבי מדמשק) מוסר להדיפוטטים מארקאות של הקרן הלאומית שיש עליהן תמונות הרצל ונורדוי, והוא אומר:

הד"ר פיליפסון (?) עומד בראש התנועה הציונית שיש לה המון קלובים בפלשתינה ומרכזה הראשי הוא בשומרון („זכרון־יעקב"?). להיהודים יש בתי־דינים המיוחדים להם, ואל שופטי הארץ הם פונים רק כשנעשה מעשה־פשע. יש להם הימנון לאומי, ובימי החגים מוציאים הם בגלוי דגל כחול ו„ציון" חרות עליו. הפוסטה מסודרת אצלם באופן יפה כ"כ, עד שיש לבקש סדר שכזה בכל מקום. אני העירותי כבר על מצב הענינים את המיניסטרים לעניני־הפנים ולעניני־החוץ, אבל הם הורידו את הרצאתי אל הסל. היהודים משתדלים עתה השתדלות נמרצת לרכוש שטח גדול של אדמה, בדרך הפונה אל „ההידז'אס", במקום מבצר עתיק.

טאלאט־בי (מי שהיה קודם מיניסטר־הפנים): לנתינים זרים יש הזכות לקנות קרקעות במדינתנו בכל מקום, מלבד ההידז'אס. אם רוצים הם לקנות את כברת האדמה האמורה, הרי אין דרך אחרת לפניהם, כי אם לפנות אל הממשלה בבקשה.

שוקרי: הציונים רוצים לפשוט על ארם־נהרים וסוריה, כדי ליסד לעצמם ממלכה חזקה (צחוק). מכיון שיהיו שולטים בשטחי־אדמה גדולים מיד יתחילו ללחוץ את העם. הבאנקים שלהם מלוים כסף ברבית של אחת למאה, ואח"כ ינשלו את האכרים הלוים מעל אחוזותיהם. לפני שנתים הגיש המיניסטר של נכסי־הממלכה הצעה למיניסטר־הפנים, שעל פיה יעצר בעד הישוב העברי בפלשתינה. צריך לקבל הצעה זו, כדי לשים קץ פעם אחת לכל השאלה. רוצה אני להעיר על זה את הממשלה ואת בית־הנבחרים.

האפיס־איבראהים (אלבניה): חוזרים עתה על הדבר זה הפעם החמש־עשרה. מגוחך הדבר להוסיף ולטפל בדמיונות כוזבים אלה. יש לנו יותר ממיליון חיילים, אנו מוציאים לצרכי מחנה־הצבא שלנו י"ת מיליונים לירות לשנה. הנפחד איפוא מפני מאת אלף היהודים שבאו עם משפחותיהם לפלשתינה? הלא אין זה אלא צחוק. היהודים הם משכילים, חרוצים וזריזים. וכך הוא הדבר בכל מקום שבעולם. באנגליה הרוטשילדים. בסאלוניקי נמצא המסחר בידי היהודים. האם יש לתמוה על זה? כל זמן שאנחנו נשכב בעצלותנו, יהיה המצב הזה הולך ונמשך. בני הנכר דואגים להשכלתם, הם לומדים את תורת המסחר ומרויחים כסף. הבה נהיה גם אנחנו לאנשים ואל נרגז אם בני־הנכר עושים עסקים טובים בארצנו. אם נשים את לבנו לדמיונות־שוא והזיות תפלות, אז נוציא רק את זמננו היקר לבטלה. לפיכך אני מציע להפסיק את הוכוחים ע"ד הציונות ולהתחיל בוכוחים ע"ד התקציב של מיניסטריון הפנים.

וכמחרת אותו היום זכתה הציונות למגין חרוץ מאד, הוא הדיפוטט הבולגרי מסלוניקי, ממפלגת הסוצ. דמוקרטים, וולאהוף אפנדי, אשר אמר כדברים האלה: יש להצטער על כי הנואמים אשר דברו אתמול לא הבינו, כי שאלה זו היא כלכלית בעיקרה. הנואמים דברו על סכנת היהודים ודרשו, כי לא יתנום לעלות לפלשתינה. לא דובים ולא יער. אלמלי לא היו לנו אויבים אחרים חוץ מן היהודים, כי אז יכולנו לישון במנוחה. יש לנו אויבים אחרים, שאויבים הם באמת ומסוכנים באמת לכל האזרחים העמלים שבמדינה. אם רוצים אנחנו להלחם באויבינו האמתים, צריכים אנחנו להיות ראשית כל חזקים במצבנו הכלכלי, ודוקא ישוב היהודים יעשה זאת. מה צריך להיות יחסנו לכניסת היהודים? אנכי שמתי זה כבר את לבי לדעת את מצב הדברים כמו שהוא. את ידיעותי שאבתי ממקורות שונים, של ערביים ושל יהודיים. בסיריה יש תשעים אלף יהודים, שמונים אלף נוצרים ו־524.000 ערבים מושלמים. רוב היהודים הם עותומאנים. מעולם לא נשלו איש מעל אחוזתו בחזקה, אלא קנו ארץ לא־זרועה ועשו אותה לארץ פוריה. הם סייעו הרבה להגדיל את הכנסות הממלכה; הם מפתחים ומרחיבים את עבודת־האדמה והתעשיה עפ"י דרכי הטכניקה החדשות. מסי המושבה ראשון לציון נתרבו במשך כ"ח שנים מ־30 עד 3320 לירות, ואלה של פתח־תקוה נתרבו במשך ל"א שנים מעשר עד 2230 לירות וכדומה. האדמה שהיתה נמכרת לפנים בכ"ה גרוש הדונאם, נמכרת עכשיו בר"ן גרוש. בקצרה, כניסה זו מביאה תועלת גם להנכנסים עצמם, גם לתושבים הערבים וגם לממשלה. הדיפוטטים מירושלים מתנגדים להיהודים הבאים לפלשתינה. אבל אני שואל, האומנם זו היא גם דעתם של הכפריים הערבים? מצב האכרים העברים והערבים אחד הוא: אחים הם כולם. ככר הגיעה השעה לשים קץ לכל דברי הרכילות והדבה. האינטריגות הללו הן הן שהכריחו את דז'אביד־בי לצאת בדימוס (שאון). לרגלי האינטריגות הללו החלו עתונים ידועים להתנפל על היהודים שלא בצדק, כל כונתם היא להפיח ריבות ומדנים בין הטורקים, היהודים והנוצרים. הללו יושבים שבת אחים יחד. אמרו מה שתאמרו, אויבינו הכלליים, של כולנו, הם האדונים בעלי־האחוזות הגדולות שבפרובינציות.

אחרי תום הוכוחים נשא מיניסטר־הפנים, חליל־בי, נאום ארוך, אשר בו השיב לכל הנואמים שקדמו לו. הפוליטיקה של הממשלה, אמר המיניסטר, אומרת לאחד את כל העותומאנים. אנו רוצים, כי כל העותומאנים יאהבו את הארץ ויראו בה את ארץ מולדתם. אין אנו רוצים לנגוע בלאומים, אף גם לא בדתות ובלשונותיהם של האלמנטים השונים. אין אנו רוצים לערב את כולם יחד ולעשותם אומה אחת, משום ששיטת הכפיה תגרום היזק להארץ, שכבר סבלה הרבה בשל מלחמת הלאומים.

ומה שנוגע לציונות, הנה ככר גלתה הממשלה את דעתה בנידון זה, ואין לי עוד להוסיף כלום. בכל אופן הנה הציונים הם המועטים בקרב היהודים העותומאנים. הממשלה עשתה את כל הנחוץ, וכזאת עתידה היא לעשות גם מכאן ולהבא, כדי לבטל את רצונותיהם של יהודים זרים בכל מקום שהוא ברחבי הממלכה לקבוע לעצמם מטרות פוליטיות מיוחדות.

שוקרי־בי, הוסיף המיניסטר, דבר על אחוזת הקרקע שנמכרה ליהודים בפלשתינה. חקרתי את הדבר ומצאתי, כי מכירה זו נעשתה עפ"י הסכמתה של מועצת הממלכה, שלא ראתה שום סבה לעכב. ועוד ספר כאן הדיפוטט הדמשקי, כי המיניסטר של נכסי הממלכה הגיש למיניסטר הפנים הצעה בנוגע למכירת אחוזות בפלשתינה. אחרי החקירה הוברר לי, שלא הוגשה למיניסטריון

הצעת כזו. נתקבלה רק הרצאת הפחה הירושלמי ע"ד תקונים שונים שנחוץ לתקן, וספר זכרון זה נמסר למועצת הממלכה לעין בו.

גם מבין הסופרים הטורקים יצאו אחדים להשיב אחור את דבותיהם של המתנפלים עלינו.

דזילאל נורי־בי בן הסינטור נורי, הדפיס ב„טורקי הצעיר" מאמר יפה מאד בשם „תמימות". „ישמיעו נא דיפוטטינו כוף־סוף מה שבלבם, כותב בעל המאמר, אם חושבים הם את טורקיה לארץ החופש או לא? ואם ארץ החופש היא, איך ימלאם לבם לסגור את שערינו בפני יהודים נרדפים? הן יש חוק מפורש, שכל עותומני וגם חלק מן הזרים רשאים לקנות קרקעות בכל מקום, מלבד ההידז'אס, והללו באים ודורשים לעצור בעד ישוב היהודים בפלשתינה. אומרים לנו, שהיהודים קשורים בקשר מיוחד לפלשתינה. ואולם גם הנוצרים קשורים בקשר מיוחד לפלשתינה, ולהם הורשה הכל, אעפ"י שמאחוריהם עומדים צי מלחמה, ורק על היהודים נאסור לאהוב את ציון!

פריד נאולי הוכיח במספרים מדויקים, עד כמה רבה היא התועלת שהיהודים הביאו כבר לארץ ועד כמה תגדל עוד בעתיד.

אחמד אגיאף־בי, העורך הראש של „הטורקי הצעיר" מביא מספרים אחרים שנתפרסמו ע"י המיניסטריון לעבודת האדמה ומהם נראה, כי מן 18.760.000 הקטר אדמה טובה שבטורקיה האירופאית נעבדו רק 1.384.492 הקטר, כלומר אף לא 9%. ודאי כך הוא המצב גם באסיה הקטנה, אומר בעל המאמר, ואולי עוד גרוע מזה וא"כ, שואל הוא, מדוע לא נמשוך אלינו נודדים יהודים? שום ממשלה לא תוכל לעכב בעד כניסת אנשים חרשים הנחוצים לארץ, ובפרט טורקיה. אלינו יבאו גם רוסים גם גרמנים וגם אושלקים. האם היהודים מסוכנים הם יותר מאלו? אדרבה, היהודים נאמנים לממלכה הרבה יותר מן האחרים. וכי בשביל שיש להם אהבה היסטורית לארץ נסגור את שעריה בפניהם? הן אפילו הדיפוטט סעיד אלחוסיני הודה שהיה שמח אילו היו כל מאת אלף היהודים עותומאנים, וא"כ מדוע לא תסדר הממשלה את הכניסה באופן כזה שלא יכבד על היהודים להעשות עותומאנים. הלא היהודים רוצים בזה. ה הסתדרות הציונית מוחה בכל עז נגד העלילות ע"ד יסוד ממלכה יהודית, היא נכונה להמציא לנו את כל פרוטוקוליה את החלטותיה ודקלרציותיה הרשמיות. ומדוע לא תשתמש איפוא הממשלה בהזדמנות זו מבלי להוציא את הזמן לבטלה בוכוחים והזיות שוא.

בקצרה: הכל מודים בקושטא, כי הפעם לא עלתה ההתנפלות על הציונות יפה כלל, ואפשר שהללו, אשר ערכו את ההתנפלות והביאו את האש ואת העצים, נוקטים בפניהם ונושכים את שפתם מכעס עד זוב דם...

בצלאל מזרחי.

מִכְתָּבִים מֵאַמֶרִיקָה.

ב.

הקהלה היהודית הכבירה שבניו־יורק הקיצה משנתה בבוקר לא־עבות אחד לפני ימים אחדים ותמצא כתוב שחור על גבי לבן על עמודי העתונים, כי חברת המסיתים המשיחיים שבניו־יורק הצליחה להדית יותר ממאתים ילדים וילדות מישראל. והזעקה הקיפה את כל העדה בעיר־העולם: מסיתים עליך, ישראל!

ומעשה שהיה כך היה: לפני ארבע שנים בערך באה הלום מרוסיה נערה צעירה, אסתר יאכנין שמה. אח"כ באה גם אמה. אבי המשפחה התחיל רוכל בפירות ושכרו לא נהיה, עד מהרה שלחו היהודים את אסתר בתם לעבוד עבודה. פעם אחת עברה הנערה על יד הבית של „חברת הנשים הצעירות הנוצריות" ברחוב הט"ז ותרא שלט גדול ועליו כתוב באותיות עבריות ובלשון יהודית: „פה מלמדים לנערות עבריות מלאכות שונות". הנערה נכנסה ונתקבלה בזרועות פתוחות מאת סוכנת הבית, כסי איוזינגס. מחצית היום עבדה אסתר ומחצית היום למדה מפי בעלות הבית הטובות את דברי „הברית החדשה". לא ארכו הימים ואסתר יאכנין נטבלה על ידי מיטיביה ותהי לנוצרית—והוריה לא ידעו מאומה מכל הנעשה. הדבר הזה קרה ביוני 1910. אסתר עוד טרם ידעה אז אנגלית ושאלות הכמר תרגמה לה מרת איזוינגס הנזכרת. השמד נעשה איפוא שלא כדת משני צדדים: בלי רשות ההורים ובלי ידיעת המשומדת, כי על כן לא הבינה עוד את השפה האנגלית. אחרי כן חלתה הנערה פעמים, ו„האחיות" שלחוה לבתי־חולים שונים משלהם. כשכבה על ערש דוי, ספרו לה שתי משומדות, שהפכו את משכבה בחליה, כי נערות עבריות רבות נשתמדו בימים האחרונים ג"כ באופן כזה; כשקמה אסתר מחליה, נשלחה לבית למוד של ה„אחיות" בעיר סיקסקיל—והוריה לא ידעו. אך מנהל הבית לא אבה לקבלה בלי רשות הוריה, ואז לקחה אותה לבית מעונה הפרטי „אחות" אחת, ומרת וואלש שמה, ותתאמץ לעשותה לנוצרית כשרה. וכשנלאו ההורים לבקש את בתם ולא מצאוה, פנו אל מרת רוזנברג, מנהלת בית המחסה מיסודה של הברונית הירש, ומרת רוזנברג הצליחה למצוא את הנערה בבית המסיתה וואלש ותוציא אותה משם לחירות בכח המשפט ותביא אותה אל בית אביה. ואולם אסתר טענה, כי טוב לה בבית „האחיות" מאשר בבית הוריה ותבקש, כי יתנו לה לשוב אל ה„אחיות". מרגלי חרש הביאו לאסתר מכתבים מאת „האחיות", אשר חזקו את רוחה. לא הועילו גם דברי המוסר של הד"ר שולמאן, מטיף בהיכל „בית־אל" להשיב את אסתר מרצונה ולהשכיח את „האחיות" ותורתן מלבה. ועתה מצב הנערה ברע הוא והיא כמשתגעת מרוב הדעות הסותרות זא'ז, שהשפיעו עליה שני הצדדים.

כל דברי השמד הזה נתגלו בי"ט בניסן. ולמחרתו נודעו עובדות מרות ומעציבות עוד יותר. נודע, כי אסתר היא רק אחת ממאות נערות ונערים קטנים, שנלכדו בפח כמוה. נודע, כי ברחוב השני, בטבור הרבע המזרחי, מקום מושב בני ישראל, נמצא בית־תפלת למשיחיים, ובו מטיפים מסיתים לקח לילדים וילדות מישראל. אחד משליחי העתונים בקר את בית־התפלה הנזכר וימצא בו יותר ממאתים ילדים עברים יושבים ושומעים לקח בתורת הנצרות מפי האב הנרי. אחרי הלמוד נערכה תפלה, והתלמידים הקטנים התחננו למשיח, כי יפקח את עיני היהודים לראות באור האמונה הנאמנה. האב הנרי הגיד להמבקר: „אני עושה את שליחותו של האלהים. אנו לוקחים את הילדים האלה מתוך הרחוב. אתם היהודים אינכם מלמדים אותם מאומה". המשומדת סקהויזן, שהיתה באותו מעמד, אמרה: „אנחנו מלמדים לילדים את תורת המוסר. הם לא יהיו עוד שקרנים. אנכי בעצמי כבר הטבלתי במים קדושים אם עברית ושני ילדיה. גם אם במקלות תגרשו את הילדים מזה, לא יצאו". רבים מהילדים אשרו את דבריה בקראם בבת אחת פה אחד: „לא נצא!" האב הנרי יסד כבר עשרים „קלובים" לילדים עברים, וכל המון הילדים האלה חייבים לבוא אל בית תפלתו לכל הפחות פעם אחת בשבוע.

אלו הן העובדות המעציבות, אשר נגלו פתאם לעיני קהלת ישראל העצומה שבניו־יורק, ותעוררנה רעש והתנגשות רבה בכל פנה מפנות העם, מרה נפש העם עליו ובושה תכסה פניו לשמע השערוריה הזאת. ואת היהודים הפשוטים, החרדים לדבר ה', ראשו ורובו של קהל עמנו בעיר הזאת, אחזו חרדה ופחד וענן יאוש על כל מצח.

איכה נהיה כדבר הזה? מי אשם במצב הפרוע והמסוכן הזה?

אמנם, צדק האב הנרי: „הם לוקחים את הילדים האלה מתוך הרחוב; היהודים אינם מלמדים אותם מאומה". אלא מפני שהאב הנרי קצר בדבריו, לפיכך צריכים הם קצת באור.

ילדי העברים באמריקה ילדי־הרחוב הם בכל המובנים הגרועים של המושג המודרני הזה. ויש שעורין בדבר זה. בחמשת ימי הלמוד בבתי־הספר הכלליים הרי ילדינו העניים ילדי־הרחוב הם מן השעה השלישית אחרי חצות עד שעה מאוחרת בלילה, בעוד שבשני הימים הנשארים, יום השבת ויום הראשון, שאז בתי הספר הכלליים סגורים, הנם ילדי־הרחוב מבקר השכם עד הלילה. וכן הדבר נוהג בימי החגים הלאומיים והדתיים של יושבי הארץ הנוצריים, שהרי גם אז סגורים בתי־הספר.

שמא תאמרו: איה הם ההורים? ואיה בית מעונם של צעירי הצאן האלה? דרי תשובה פשוטה: האב העברי העני שבערי הארץ הגדולות פועל הוא, רוכל הוא או חנוני פעוט הוא, המוכר צרכי אוכל נפש. בכל האופנים האלה הוא עוזב את ביתו בבקר השכם, בעוד שילדיו ישנים, ושב לביתו, כשילדיו ישנים כבר. זוהי עובדה, כי האב העברי העני אינו רואה את ילדיו כי אם פעם אחת בשבוע, ביום שביתתו מעבודה. והאם? האם העבריה, אשת הפועל או הרוכל העני בעיר גדולה באמריקה, היא „עניה סוערה" לכל דבריה. ידיה מלאות עבודה כל היום. נפשה ולבה מלאים דאגות גדולות ורבות. הצרכים מרובים, מחירם רב, והשכר אינו מספיק. העבודה בבית רבה וגדולה, הרבה יותר מכפי כחה, שהרי עליה מוטל גם כבוס הלבנים והבגדים בכל שבוע ושבוע. אחרי הכביסה — גהוץ, ואחרי הגהוץ — תקון. אחרי כן נקוי הבית והכלים, גם הבאת הצרכים אל הבית עבודה היא. בין כך וכך נמצאו ימיה עוברים עליה בעבודה קשה וכבדה ואין בידה להשגיח על ילדיה

כלל, ביחוד כשיש גם תינוק בעריסה. במקרים רבים יש אשר עלובה זו אנוסה לעבוד גם בבתי־עבודה, כדי להשתכר ולהיות לעזר לבעלה, וכשהבעל הוא רוכל או חנוני־פעוט, הרי היא מוכרחה לעזור לו בִמכירת הסחורות. בקצור: די לה להאשה העבריה באמריקה, שתפקיע את עצמה. אי־אפשר בשום אופן לדרוש ממנה, כי תשגיח על הילדים המגודלים, שכבר הגיעו לפרק זה של יציאה לרחוב ואינם צריכים עוד שמירה. ולא עוד אלא כי שמחה היא עקרת הבית לראות את הילדים עוזבים את הבית ורצים אל הרחוב, למען לא יהיו עליה למשא ולא יפריעו אותה מעבודתה.

מעונו של הפועל והרוכל העני נמצא בבתים גבוהים, בעלי חמש או שש קומות. בכל קומה יש מעונות רבים. אחת הקומות שקולה לפעמים כנגד עיירת קטנה בליטא. סתם מעון יש בו ארבעה חדרים, לפעמים רק שלשה ולפעמים לא רחוקות — רק שנים. החדרים צרים מאד, אפלים, מלאים חפצים וכלים ובלויי־סחבות עד אפס מקום. חסרי אויר הם המעונות כולם. אי־אפשר להן לקרני השמש שתחדרנה דרך האשנבים הקטנים, המפנים אל הרחוב הצר, ששתי שורות בתים גבוהים כהררי־עד ונצבים כנגד אחר של אבנים מאפילים עליו. ב„מעונות" כאלה פשוט אי־אפשר שישהו הילדים במשך שעות שלמות היום. הלואי ויהיה להם מקום מרווח ללינת הלילה! והילד יליד מעון כזה שוהה בבית הוריו כחצי שעה בבקר, בקומו ממטתו, וכחצי שעה בעת הארוחה בצהרים. וכל העת הנשארה, חציה יכלה בבית־הספר הכללי בימי הלמוד, וחציה ברחוב, ובימים שאין בהם למוד יעבור עליו כל יומו ברחוב. הילד העברי העני שונא בטבעו את מעון הוריו. הרחוב הוא ביתו, מקום שעשועיו, גן טיולו ומפלטו ומשגבו האחד כל ימי ילדותו, עד יגדל ויהיה — לפועל גם הוא.

גבול הילדות היא השנה הארבע־עשרה. אז נתנת לו תעודת בגרות, המתרת לו את העבודה עפ"י החק, אחת היא אם כלה את חוק למודיו בבתי הספר הכלליים למתחילים, או לא. מנהג „יפה" זה התחילו נוהגים בימים האחרונים גם האמידים בעלי ה„ביזניס". גם הם מחכים בכליון עינים לתעודת בגרות של ילדם. אלא בעוד שהעניים מובילים את ילדיהם ל„בתי־הזעה" ועושים אותם לפועלים, יעשו האמידים את ילדיהם לבעלי „ביזניס", כלומר, למשרתים בבתי מסחר שונים. אלה הרגילים להראות באצבע על המספר הרב של ילדים עברים בקרב תלמידי בתי הספר הבינונים והעליונים טועים טעות גדולה. הם שוכחים, כי בניו־יורק דרים מליון יהודים, ולגבי המספר העצום הזה הרי מספר התלמידים היהודים מצער הוא. הם שוכחים, כי לעומת כל נער עברי הלומד בביה"ס יש עשרות נערים עולי־ימים העובדים עבודה קשה או מבלים את ימיהם ברחוב. . .

והמצב הזה, העושה את הילד העברי הקטן לילד־הרחוב במובן הפשוט, עושה אותו לילד־הרחוב גם במובן המוסרי. המצב הכלכלי באמריקה השבית את השבת לגמרי, בטל את המועדים לחלוטין, הפשיט את הוד הקדושה מעל חיי המשפחה העבריים, הפסיק את הקשר הנפשי בין אב לבן ובין אם לבתה. במקום מנוחת השבת באה שביתת יום הראשון. אבל זו שביתת חולין היא לגמרי, ובאופן היותר טוב אינה אלא שביתה גופנית. גשמית היא כולה, ריקנית היא יותר מדאי, כדי למלא את הרוחניות שבא כשואה על ילדינו בעודם באבם. ולא עוד אלא כי בימי ה„ביזי", כלומר בימי רבוי העבודה, יושב לו החייט העברי בצר־מעונו ותופר, ותופר כל היום כולו להרבות שכרו, ואינו נח אפילו שעה אחת בשבוע. ובימי ה„סלק", כלומר בימי מעוט העבודה, הולך לו אדם מישראל, השובת ביום הראשון, לראות את מכיריו הפועלים או הבעלים נותני עבודתו, מטייל קצת, ישן קצת, שותה שכר קצת ומשחק בקוביא הרבה. ובימות החמה הרי יום המנוחה הוא יום של טלטולים ונדודים. ביום ה„קדוש" הזה נוסע העובד העני למקומות ה„עונג" והשעשועים, אשר בסביבות העיר. הנסיעה מתחילה תיכף בקומו משנתו, ובשעה מאוחרת בלילה שב „המתענג" לביתו, כשהוא עיף ויגע רצוץ־גוף ורצוץ־נפש, הרבה יותר מאשר אחרי עבודת יום תמים. ו„ימי־מנוחה" כאלה מה כחם, כי ישפיעו לטובה על נפש הילד הרך? מה כחם כי יקשרו את הילד להוריו, לאביו ולאמו? טוב לו, כי ישאר ברחוב גם ב„ימי המנוחה".

הילד העברי באמריקה ילד־הרחוב הוא. יש לו הורים ומורים ובכ"ז יתום הוא כל ימיו, יש לו מעון ובכ"ז אין לו בית. אביו ואמו יעזבוהו — והרחוב יאספהו. זהרי ילד שכזה הפקר הוא לכל, כל הרוצה לזכות בו יבוא ויזכה. רואים חברי גנבים צעירים, המשוטטים ברחובות ובשוקים, את הילד העברי הנעזב, ובאים וזוכים בו ומלמדים אותו את מלאכתם „הנקיה והקלה". ובתי המשפט לילדים ובתי־הספר למחסה ילדים יעידו, כמה רב הוא מספר הילדים העברים, הנלכדים בשחיתות הגנבים יום יום. ורואים המסיתים הרבים את ילדי ההפקר האלה, ובאים וזוכים בהם גם הם. ויפה אמר האב הנרי: „מן הרחוב אנו לוקחים את ילדי היהודים". פשוט כתכלית הפשטות — מן הרחוב ממש. ובהיות כי הרחובות רבים הם מאד בשכונת היהודים בעיר גדולה כניו־יורק, על כן התחכמו המסיתים ופתחו בתי חנוך שונים, סטלמנטס בלע"ז, בכל רחוב ורחוב, למען לא יכבד הדבר עליהם לזכות בילדי־ההפקר.

זהו החלק הראשון של הפרשה הסתומה, והחלק השני והעיקרי — בדבר העדר הלמוד — במכתבי הבא.

עקיבא פלישמאן.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

VII.

תור הבחירות החדשות אל הרייכסטאג עוד לא נקבע בדיוק. המפלגות הקונסרבטיביות, היראות מפני „יום־הדין", רוצות לדחות את הבחירות עד כמה שאפשר—עד ראשית השנה הבאה. כשיתמו ימי הרייכסטאג של עכשיו עפ"י החוק. ולעומת זאת דורשות המפלגות השמאליות שיוקדם מועד הבחירות, כי לפי דעתן אין הרייכסטאג בהרכבתו זו של עכשיו מתאים אל הרוחות המנשבות בתוך העם. ובאמת לא יתברר המצב הפוליטי הפנימי בגרמניה בטרם שיגלה ע"י בחירות חדשות רצונו של רוב העם.

בינתים נעשו הענינים הפוליטיים הפנימיים יגעים וסבוכים עוד יותר על ידי זה שהקומיסיה של הרייכסטאג דחתה ברוב דעות את הצעתה של הממשלה בדבר אלזס־לוטרינגיה. הצעה זו אומרת לתת הנהגה עצמית לאותן הנפות שכבשה אשכנז לפני ארבעים שנה במלחמתה עם צרפת. ואם כי הצעת הממשלה אינה מניחה את דעתם של בני הנפות ההן, מכל מקום חשובה היא מאד לאלזס־לוטרינגיה, כי על כן הממשלה אומרת לתת להן פרלמנט לעצמן ושלש דעות ב„מועצת־הברית" של הממלכה. הקונסרבטיביים אינם „גורסים", כמובן, את כל המעשה הזה שאוטרת הממשלה לעשות. כל צעד קדימה מרגיז את מנוחתם. ביחוד חרה להם על שלש הדעות הנתנות לאלזס־לוטרינגיה ב„מועצת הברית", משום שהקונסרבטיביים חוששים, שמא תגרומנה דעות אלו פחיתות השפעה לפרוסיה, שהרי אפשר הדבר, כי הדעות הללו תתאחדנה עם דעותיהן של המדינות הדרומיות־מערביות שבגרמניה נגד פרוסיה. המלחמה על אדות ההצעה הולכת ונמשכת זה ירחים אחדים ונעשתה בימים האחרונים ל„נקודת־הבערה" בחיים הפוליטיים בגרמניה. הממשלה הגינה וחזרה והגינה על הצעתה, והקנצלר בכבודו ובעצמו ירד אל שדה־המערכה והטיף את „מוסרו" להקונסרבטיביים. אולם הקונסרבטיביים „נאמנים" הם, כידוע, להממשלה—כל זמן שזו עושה את רצונם. ואחרי וכוחים ממושכים והרבה נסיונות לעשות פשרה דחתה הקומיסיה את ההצעה, כי רבו הקונסרבטיבים וחברי המרכז, „אחיהם־לבלוק", על הליברלים. החלטה זו של הקומיסיה, אם כי אין כחה יפה להכרית גם את הרייכסטאג לדחות את הרצעה, העיכה עוד יותר את שמי החיים הפוליטיים ואת יחס הממשלה להמפלגות המדיניות, ומתוך כך גדלה האפשרות, כי יתפטר הרייכסטאג קודם שבא זמנו וכי תקדים הממשלה את מועד הבחירות החדשות *). ובשביל כך ממהרות כל המפלגות להכון אל הבחירות. . .

גם היהודים מכינים את עצמם אל הבחירות הכנה רבה. ה„פרולה" שלהם היא, כמו שכבר הודעתי במכתבי הקודם, „מלחמה באנטישמים!" ואולם יש אשר הם באים במצור ובמבוכה. בכמה מקומות העמידו הליברלים יהודים־מומרים לקנדידטים. ומכיון שאין היהודים קרבים למלחמת־הבחירות בתור מפלגה מיוחדה ואין הם מעמידים קנדידטים מיוחדים משלהם, אלא הם מזדווגים אל המפלגות הליברליות—הרי שבמקרים כאלה יש לפניהם שני „נגעים": אנטישמי או מומר. ובמי משני הנגעים הללו יבחרו? בזה מתגלית כל הסתירה הפנימית שבמעשי היהודים, הרוצים לשמור על כבודם וענייניהם ואינם רוצים להעשות מפלגה מדינית מיוחדה. אמנם החברות

*) בינתים הביא הטלגרף את הידיעה, כי לא נשמע הרייכסטאג לקומיסיה וקבל את ההצעה. המערכת.

היהודיות הגדולות, וביחוד ה„אגודה המרכזית לאזרחים האשכנזים בני־דת־משה", משתדלות „להשפיע" על מנהיגי הליברלים, כי לא יעמידו מומרים לקנדידטים. אבל לא בכל מקום מועילה השתדלות זו. עזר וסעד מקבלים הליברלים מאת היהודים בחפץ־לב, אך לא תמיד מוצאים הליברלים לנחוץ לשום לב אל דרישות היהודים; הן לכך ליברלים הם, כי יהיו סבלנים ב„עניני דת ואמונה", ואין הם רואים כל „יסוד" לבזות את המומרים ולהרחיקם. והדבר הגיע לידי כך, שדוקא בקצת מן הגלילות, שיש בהם תקוה לליברלים לנצח, העמידו הללו מומרים לקנדידטים, ויהודים ממש העמידו מצדם רק בתור „קנדידטים־למנין", כלומר בגלילות שאין בהם להליברלים שום תקוה.

הקהל היהודי מביע באופן ברור את יחסו למעשה הזה. התנועה נגד השמד והמומרים הולכת וגדלה בקרב יהודי גרמניה. במקומות שונים נערכות אספות פומביות, ובהן נשמעים דברים חריפים נגד הבוגדים. העתונות היהודית מטפלת גם היא בענין זה בלי הפסק. העתון הרשמי של העדה הברלינית, שנוסד בראשית השנה הזאת, מפרסם כפעם בפעם את שמות היהודים בעיר־הבירה הממירים את דתם. קצת מן המומרים מיחו על הדבר הזה. אבל מחאתם לא הועילה להם ולא כלום: רק אחדים מן העתונים הכלליים שחרו למוסר אונם של ראשי הקהלה על „חוסר־סבלנות" זה — ותו לא.

ואולם אנו יודעים, כי גם העתונים האחרים האלה לא קנאת „הטאלעראנץ" אכלתם. „צודדי הנפשות" המה שמתמרמרים ביותר על כי התנועה נגד השמד עושה חיל. כל התכסיסים שבעולם, גם המגונים במשמע, מותרים רק להם, ל„צודדים", כי על כן ב„מצוה" הם עוסקים וכל כונתם רק „לשם שמים". הנה כן, למשל, נדפסת לעתים קרובות בעתוני המבורג מודעה כזו: „צעירים מבני ישראל מוצאים עצה, סיוע ועבודה ברחוב איימסבוטעל מספר 31". הקוראים התמימים חושבים, כי יש באותו בית מוסד יהודי הממציא עבודה ליהודים צעירים. וכשהם באים לבית האמור, והנה חצוניותו עושה באמת רושם של מוסד יהודי, כי חרותים על כתליו כמה פסוקים מן התנ"ך בשפה העברית. אלא שבאמת בית זה הוא מקום משכנה של המיסיון, המתכונת להוליך שולל את היהודים העניים, וביחוד את האמיגרנטים היהודים הבאים מרוסיה ומארצות אחרות, ורובם נוסעים למדינות חים דרך המבורג. בראש המוסד הזה של המיסיון, אשר יש בו גם בית־מלאכה לעשית ארגזים, שמטרתו היא להספיק עבודה לאלה הבאים לבקש עזר, עומדים שני יהודים־מומרים, „הכהנים" אסטאן ופראנק. ועוד מוסד שכזה יש גם בקרבת המבורג, ברחוב בארענאללעע בוואנדזביק. ובשני המוסדות האלה נמצאים עפ"י רוב כחמשים צעירים יהודים. ומי יודע, כמה מהם ינצלו מרשת זו טמנו להם?

מסרתי את הפרטים האלה לא רק מצד הענין הכללי שיש בהם, כי־אם גם למען העמיד על האמת את האמיגרנטים היהודים. וזו היא חובתם של יתר העתונים שלנו לטפל בדבר זה ולהזהיר את האמיגרנטים מפני המוסרות האמורים.

בקצת מקומות בגרמניה הורע בימים האחרונים מצבם של הצעירים היהודים מרוסיה, הבאים הנה על מנת להכנס לבתי־ספר עליונים. בבאיערן נקבעו בפוליטכניקומים „פרוצינטים" לסטודנטים יהודים זרים. מדינה חפשית זו נתקנאה, כנראה, בחברתה הגדולה ממנה... ובפרוסיה משוים את זכיותיהם של יהודים ונוצרים רוסים: מטילים גם על אלו וגם על אלו את חומר הדין ואין מכניסים אותם לבת"ס עליונים אלא אם כן השלטון מעיד תחלה על „כשרותם". וזה לא כבר קרה בברלין מקרה „בלתי־נעים": צעיר רוסי, רוסי גמור, בן יועץ־המדינה דוברובסקי מפט"ב, לא נתקבל אל האוניברסיטה. וישם קץ לחייו. המאורע הזה הרעיש את דעת־הקהל, והמפלגה הליברלית הגישה שאלה בדבר לבית־הנבחרים הפרוסי, והשואלים נגעו גם בענין הבאת „הכשר" בכלל. אבל ספק גדול הוא, אם תביא שאלה זו איזו תועלת ממשית, אחרי שבפרלמנט הפרוסי השחורים ו„הקדושים" המה המושלים ממשל רב *).

י. ל־ן.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

אדון נכבד!

הועד של חברת „מפיצי השכלה" בפטרבורג קבע פרס של שלש מאות רוב' בעד חבור חריסטומטיה בשפה הרוסית לבתי־ספר יהודיים למתחילים, שהקורס שלהם הוא של חמש שנים.

*) עי' להלן בפרק „בחוץ־לארץ".

המערכת.

החריסטומטיה צריכה להתאים לדרישות האלה:

I. המטרה הכללית: א) התרבות החומר הלשוני; ב) התפתחות הטעם האמני של הילדים; ג) קביעת מושגי־מוסר יסודיים; ד) התפתחות שכלם של הילדים. —

II. מטרות המיוחדות לחריסטומטיה המוכנה בשביל ילדי יהודים: א.) התקרבות הילדים אל חיי היהודים ע"י ידיעת האגדות המלאות שירה עמוקה, החגים והמועדות, חשובי המאורעות של ההיסטוריה העברית, טובי היצירות, המקוריות והמתורגמות, המתארות את סגנון חיי היהודים, וביוגרפיות של המצוינים שבעסקני ישראל; ב) סיוע, ע"י חומר הערוך ומסודר כראוי, להתפתחות רגש ההכרה הלאומית בקרב הילדים ורגש האהבה לעמם ולעברו הגדול; ג) התפתחות האינטרס ורגש האהבה לאמנות העברית בקרב הילדים. להשגת מטרה זו יסייעו יצירות אמנותיות של המשוררים העברים, אילוסטרציות של אמנים עברים, העתקות מיצירות מצוינות בכל ענפי האמנות.

כתבי־יד או חריסטומטיות שכבר נדפסו צריכים להתקבל בלשכת הועד (פטרבורג, זאגורודני פרוספקט נומ' 23) לא יאוחר מכראשון למאי 1912.

בכבוד ועד החברה „מפיצי השכלה" בפטרבורג.

בַּצִּיּוֹנוּת.

מאודיסא קבלנו את הטלגרמה הזאת: „בתערוכה האודיסאית נפתח היום הפאביליון המיוחד ל„בצלאל", אשר יסד ועד חובבי־ציון. הפאביליון יפה מאד, ומעשי האמנות שהוצגו בו מצוינים בהדרם ותפארת אמנותם".

לפני ימים אחדים נשא הד"ר נורדוי בפאריז משא ע"ד „סדורם של המוני היהודים". הסתדרות, אמר הנואם, זהו הדבר הדרוש ליהודים ביותר. כפעם בפעם קובלים על היהודים, כי בוראים הם לעצמם גיטות מיוחדים בערים הגדולות, כגון בלונדון, בנו־יורק וכדומה, וכי גדולים עד מאד הלחץ והדחק בגיטות האלה. מה היא סבת החזיון הזה? מה מכריח את היהודים לשבת דוקא איש בצד רעהו? הרעבון לחבה, שכחו יפה להשתיק לפעמים גם את רעבונה של הקיבה. בשעות הרעות, של דאגה, מחלה ומות, אי־אפשר לו ליהודי שלא ימצא אז בקרב אחיו. והיועדים לפזור משתדלים להכחיד מלבות היהודים את הרגש הטבעי, האנושי הזה. נוח היה גם להם וגם למקבלי תפדיהם, כי יגבירו את הרגש היפה הזה משהם מחלישים אותו; מוטב היה לו אחדו את היהודים משהם אומרים לפזרם בעולם.—היאך אפשר לשבור את הרעבון הזה לחבת אחים? כל זמן שחומות רגיטות היו קיימות נעשו היהודים חטיבה אחת ע"י תורה וגמילות חסדים. קשור היה היהודי בתורתו, וגמילות החסדים היתה קשורה בשניהם. ומה עלינו לעשות עכשיו? כנראה אין לנו עכשיו דבק אחר אלא ההסתדרות בנוסחא של הזמן החדש. הפרינציפ אשר יש בידו לאחדנו היא האמונה בעתידנו, האמונה כי היהודים הם עם עולם. כיון שהננו מאוחדים, הרי מולדתנו בתוך קהלנו, והיא נולה אתנו לכל מקום שאנו גולים. בטרם שתושג מטרתנו בארץ ישראל, הרי מולדתם וארצם של יהודים הן—בתוך קהל יתר היהודים. ליהדות מאוחדה וממודרה יושם לב כראוי, היא יכולה להעשות גם לכח גדול רב ההשפעה. וסדור הכחות כזה מציעה הציונות, האומרת להפוך את היחידים החלשים לצבור חזק. ולפיכך צריכות האגודות הציוניות להיות החלוץ העובר לפני המחנה בנוגע לכל עניני העם. כל אגודה ואגודה צריכה להיות ציון קטנה, כדי שצרופן יחד יביא לנו את ציון הגדולה, שהיא מטרתנו.

ה' ז. ל. רבינרסון מקיוב יסד שני פרסים למלומדים וחוקרים יהודים, הידועים ומפורסמים בעבודתם בספרות ישראל ובחכמת היהדות. הפרסים האלה יהיו לכלכלתם של שני המלומדים, בתנאי שישבו במרכז היהדות, בירושלים, ויעסקו בעבודתם המדעית. ועד מיוחד של מומחים וחכמים יבחור את שני הקנדידטים האלה.

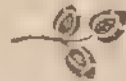
ועוד נדב ה' רבינרסון ל„בית הנאמן" בירושלים ביבליותיקה עשירה, שיש בה ספרים עברים מן הספרות הישנה וגם כתבי־יד יקרים.

עפ"י הרשימות שב„וועלט" נומר 21 נאספו בשבוע האחרון לטובת הקרן הלאומית 9221,78 מרק ולטובת הקופה הקואופרטיבית—203,82 פר'. הנומר האחרון של הרשימות בספר הזהב הוא—3950.

לישכת המודיעין לעניני ארץ־ישראל שעל יד המרכז של ציוני מערב אוסטריה (ווינא IX, טירקענשטר. 9) הוציאה עתה בגרמנית „ספר־מסע קטן ליהודים המסיירים את ארץ־ישראל”. הספר הזה מכיל את הפרקים הללו: I. ידיעות כלליות (עניני נסיעה, אכסניות וכו׳); II. סדרי־מסעות בארץ ישראל (יפו, המושבות העבריות, דרומה של ארץ־ישראל, ירושלים, שומרון, חיפה, גליל). — אל הספר מצורפת גם סקיצה של מפת א״י. מחיר הספר עם המשלוח: 1 כתר, 80 פפ׳, 1 פרנק, 40 קופיקות.

ד״ר שמריהו שטינברג. בכ״ף כניסן מת בפטרבורג חברנו הד״ר שטינברג מבריסק־דליטא. המנוח הצטין כל ימיו בתור עסקן צבורי. הוא יסד בעירו את בית התמחוי לעניים וינהלהו ברוב עמל ושקידה. הוא השתדל הרבה ביסוד החברה „לינת הצדק” והאגודה למלוה ולהסכון. הוא היה אחד הרופאים המצוינים בעיר ובתור רופא הצבא זכה לאותות כבוד הרבה. — הוא היה אחד מטובי הציונים בעירו ובאמונה עבד את עבודת הציונות. פעמים אחדות נבחר לציר להקונגרסים, ובנאומיו אשר דבר על הציונות היה מלהיב את הלבבות ומקרב את הבריות לעבודה ציונית מעשית. במותו אבד להסתדרותנו בכלל ולהאגודה הציונית בעירו בפרט עובד חרוץ ונאמן.

— שלום לעפרו!

בארץ־ישראל.

בזמן האחרון אוסרת הרשות המקומית לסדר אספות ונשפים בלי רשיון או הודעה מוקדמת. לעריכת חזיונות דרוש רשיון ולאספה—די בהודעה בלבד.

— לאחר שהקלוב של הפועלים העברים בחיפה נתאשר מאת הממשלה נתאשרו עוד גם קלוב הפועלים ביפו ובית־העם בירושלים. להם נתנה הרשות לערוך נשפים, קריאות וחזיונות לחבריהם וגם לאורחים בלי רשיון מיוחד לכל נשף ונשף.

— הרשות אינה מרשה לנתינים זרים לבנות בחיפה שום בנינים.

— במושבות יהודה נעשו התבואות יפות.

— מקוים לקבל בקרוב רשיון לבנות בתים בכפר סבא. עד עכשיו היו שם רק שני בנינים לפועלים. כשיבנו הבתים אפשר יהיה לאכרים אחרים, היושבים עכשיו בפתח־תקוה, להתישב במושבה הזאת ולנהל את משק ביתם באופן מיושב יותר.

— בפתח־תקוה מוסדים האכרים בנק לקרדיט משותף. הבנק שלנו משתתף גם כן ביסוד המוסד החדש הזה.

— האגרונום אהרונסון יסד בחדרה סניף לתחנת הנסיון. הוא סדר במושבה הזאת גם קריאות לאכרים בתורת עבודת האדמה.

ברחובות עקרו אנשי־בליעל גם בקיץ הזה כמה מאות אילנות. ההיזק גדול. העוקרים לא נתפסו.

— גם בשנה הזאת עוזבים אריסים אחדים את המושבה ימה. בשתי השנים האחרונות עזבו את המושבה 17 אריסים.

— תיכף כשנתקבלה הידיעה הטלגרפית, שהקרן הלאומית פסקה קרדיט ל„נחלת בנימין” ביפו, התחילה העבודה בשכונה החדשה הזאת המכונה ל„תל־אביב”.

— „עזרה” פותחת בצפת בית־ספר לנערים. הצורך בבית־ספר, שהלמודים העברים ילמדו בו כראוי, מורגש בעיר הזאת זה מכבר. בית־הספר של ה„אליאנס” לא היה מתאים כלל עפ״י תכניתו לצרכי המקום.

— יצא הקובץ הראשון של „יפת”. הוא נדפס בהדור, ועשיר הוא בתכנו. זאת היא הפעם הראשונה, שארץ ישראל מוציאה ספר גדול במקצוע של הספרות היפה. אין בקובץ כי אם תרגומים. הדברים החשובים ביותר שנכנסו אל הקובץ הם: יסורי ורטר הצעיר לגיתה, תרגם מ. וילקנסקי, בנת איון איליץ לטולסטוי, תרגם א. ז. רבינוביץ, מיכאל קרמר להויפטמן, תרגם י. ח. ברנר.

— בל״ג בעומר יצא הספר האחרון של „החנוך” לשנה הראשונה. המערכת גמרה את חשבון השנה בלי דיפיציט. התמיכה הקטנה של ועד חובבי־ציון ושל חברת „מפיצי השכלה” נתנו למערכת את היכולת להביא למורים ולהורים עתון פדגוגי, שתכנו טוב וצורתו יפה. צריך לקוות, שקיומו של „החנוך” מכאן ולהבא יתבצר עוד יותר על ידי התרבות המנוים. מספר המנוים ברוסיה קטן הוא עדיין עד מאד.

— הפרופ. שץ נסע לאודיסא לערוך את מחלקת „בצלאל” בתערוכה הכללית. את מקומו בבית־הספר ממלא המורה החדש לציור ה׳ גולדברג שבא מגרמניה.

— במירון קרה אסון גדול בעת ההדלקה הנהוגה בל״ג בעומר על קברו של ר׳ שמעון בן יוחאי. אחד המעקות נשבר ומעל הגג נפלו לארץ הרבה אנשים. שבעה נהרגו וכארבעים נפצעו. מן הנפצעים מתו אח״כ ארבעה.

— הבנק הגרמני בא״י הוציא את חשבון תבילנץ שלו גם בעברית בחוברות מיוחדות. הבנק הזה, שהגדיל את הונו היסודי עד 25 מיליון פרנק, משתדל עכשיו ליסד אגודות להלואה ולהסכון. לבנק הזה יש סניפים ביפו, ירושלים, חיפה, דמשק, בירות, נצרת, טריפולים.

— פחת ירושלים נתבקש לבוא לקושטא על מנת לתת באורים בנוגע להגנבה שהיתה במסגד־עומר. על דבר הגנבה גופה עוד לא ידוע כלום. לא ידוע עדיין בכלל, אם הוציאו האנגלים איזה כלים מתחת המסגד באופן חשאי.

ברוסיה.

השאלה בדבר עלילות־הדם נמסרה, כידוע, לקומיסיה־לשאלות. למרצה בקומיסיה נבחר האוקטיאבראי ל. ג. לוטץ, שהתנגד אל השאלה בכלל. חברי הקומיסית השמאליים הציעו, שיגשו תיכף לבירור השאלה מבלי בחור הפעם, כנהוג תמיד, שום מרצה לדבר. אבל הצעה זו נדחתה.

— מפני הפרוקלאמציות שהפיצו השחורים בקיוב בשעת עריכת ההזכרה בשדה־הקברות לנשמת הנער הנרצח יושצינסקי, פשטה השמועה בעיר, כי ביום הראשון לחודש מאי עתיד להעשות פוגרום ביהודים. הדבר הזה הפיל חרדה על היהודים. רבים מהם עקרו דירתם אל בתי־המלון ורבים נסעו במסעות־הערב אל הערים הסמוכות. דיפוטאציה של יהודים התיצבה לפני שלמון האדמיניסטרציה וקבלה הבטחה, כי כל רעה לא תאונה אליהם. ואמנם יום הראשון במאי עבר בשלום ובמנוחה שלמה.

הדיפארטמנט לפוליציה שלח לקיוב את סגנו של ראש מחלקת הבולשית הפטרבורגית קונציביץ ועוד סוכן אחד אתו לעזור לסוכני־החרש הקיובים המבקשים את הרוצחים. גם מטעם מיניסטריון־המשפטים בא לקיוב הפקיד ליאדוב לחקור ולדרוש על דבר מעשה־הרצח הזה, וכבר גמר את חקירתו ושב לפטרבורג.

שאלה חדשה בדומת־הממלכה על דבר היהודים. בישיבת הדומה בי״ב במאי הכניסו הסוציאל־דימוקראטים את השאלה הזאת: „הידוע הדבר להמיניסטר, כי למרות החוק מן כ״ח ביוני שנת 1865, הנותן את זכות הישיבה בכל רחבי־המדינה להאומנים ובעלי־המלאכה היהודים, והחוק מיום כ׳ בדצמבר 1905 על דבר חופש השביתות האיקונומיות, מגרשת האדמיניסטראציה הליפלאנדית הפלכית מעיר ריגה קרוב לשלש מאות פועלים יהודים שנשתתפו בשביתה? ואם ידוע לו הדבר, — מה הוא חושב לעשות כדי להגין על החוק שהופרע?”

הדיפוטט הסוציאל־דימוקראט פרידקאלן דרש, כי השאלה תתברר תיכף. מפני איחור השעה נדחתה השאלה לישיבת היום השני. מארקוב השני נשא נאום נגד התכיפות וחזר וערבב באמצע את ענין עלילת־הדם. הקיובית ושפך הרבה קיתונות של חרפות ואיומים על היהודים כדרכו.

התכיפות נדחתה.

בישיבה זו נסגרה הבחירה השלישית של דומת־הממלכה.

בהקומיסיה של דומת-הממלכה לתקוני בתי-הדינים נתבררה השאלה בדבר ספר-התקנות החדש של עניני עבודת-הצבא. בספר-התקנות החדש החמירו ביותר בעונשים המוטלים על המשתמטים מעבודת-הצבא. הסעיף 395, המטיל עונש של שלש מאות רובל על קרוביהם של יהודים המשתמטים מעבודת הצבא, נשאר גם בספר-התקנות החדש. הדיפוטט פארצבסקי הציע למחוק את הסעיף הזה, מפני שאינו אלא שריד של ימי-הבינים.

המרצה של הקומיסיה ביניגסון אמר, כי מן הצד הפרינציפיאלי אין לטעון כנגד מחיקת הסעיף הזה, אבל מאחר שאם תמחוק הקומיסיה את הסעיף, עלול זה להביא ברומת-הממלכה לידי חכוכים גדולים, והואיל שלא יתכן לפתור את שאלת-היהודים פתרון חלקי, לפיכך הוא מציע, להניח לעת-עתה את הסעיף 395 כמו שהוא.

נגד הצעה זו הביעו מחאה הדיפוטטים פיטרוזבסקי וניסלוביץ, שהראו על כמה מקרים, כי גם הקומיסיה גם הדומה פתרו אגב אורחא שאלות חשובות יותר משאלה זו של בטול שלש מאות הרובל המוטלים על היהודים.

ברוב דעות גדול נמחק הסעיף 395 מספר התקנות החדש של עניני עבודת-הצבא.

לשאלת האכסטרנים היהודים. בקומיסיה-לשאלות נתבררה השאלה ע"ד קביעת נורמת הפרוצנטים לאכסטרנים יהודים על יסוד החלטת מועצת-המיניסטרים, שנתאשרה מאת הרוממות.

המרצה גיראסימוב הוכיח, כי החלטה זו של מועצת-המיניסטרים מפריעה את החוק, הנותן את הזכות לכל אדם להבחן על מנת לקבל תעודת-בגרות בשיעור של בתי-ספר בינוני. החוק הזה יכול היה להבטל רק בתוקף חוק חדש שהוחק בסדר הקבוע ע"י בית-המחוקקים, ולא בסדר הנהגת השלטון העליון. כך הוכיחו גם פרידמן, ניסלוביץ, הנסיך טינישיב, מאטיונין ואדז'ימוב.

הדיפוטט שיטוחין, אף כי הודה שהגבלת האכסטרנים היהודים מתנגדת אל החוק, טען, כי אין להכניס שאלות בנוגע להחלטת מועצת-המיניסטרים, שנתאשרה ע"י הרוממות.

ברוב של עשר נגד שבע דעות החליטה הקומיסית לקבל את השאלה.

הגבלות-ליהודים. הסינאט פרסם בימים האלה הגבלה חדשה ליהודים: היהודים, שמלאכתם מתרת להם את הישיבה מחוץ לתחום, אינם רשאים לרכוש שם נכסי דלא ניידי. הגבלה זו חלה על סגני-רוקחים, דנטיסטים, חובשים, מילדות, מיחאניקים, עושי-שכר וכל האומנים ובעלי-המלאכה.

— בשנת 1909 התיר מיניסטר ההשכלה לסגני-הרוקחים היהודים לשבת ישיבת ארעי מחוץ לתחום בבואם לאוניברסיטאות להבחן, בתנאי אם שמשו במקום הזה באפתיקאות בכל משך שלש שנות עבודתם. עכשיו הוציא המיניסטר פקודה אל שלטוני בתי-הספר, שידרשו מאת סגני הרוקחים היהודים הבאים להבחן תעודות מאת הפוליציה לראיה, כי רשאים הם לגור בעיר זו בימי-הבחינות.

— מיניסטר-הדרכים שלח פקודה לכל המוסדות, הסרים למשמעתו, כי לא יקחו יהודים לשום עבודה במסלת-הברזל האמורה, הנבנית עתה. כל היהודים שכבר קבלו משרות יפטרו ממשמרתם.

— העתונים מודיעים, שעתיד המיניסטריון לקבוע „נורמה של פרוצנטים" בנוגע ליהודים העוסקים בעבודת האקספדיציה בערי הגבולין.

— המיניסטר לעניני המסחר פנה אל מיניסטריון לעניני הפנים בהצעה, כי ירשו ליהודים, שיש להם תעודות מרופאים, לבוא בימי הקיץ למקום הרפואה ליפצק אשר בפלך טמבוב. מיניסטריון הפנים דחה את ההצעה, כיוצא בזה נאסר בשנה זו על החולים היהודים לבוא למקומות-הרפואה שבקוקז.

— לפני איזה זמן הגישה אגודת הסוחרים החינאים אל המיניסטריון לעניני המסחר בפקין בקשה, כי יגבילו את זכיות יהודי רוסיה היושבים במנדז'וריה זבחינה. עתה מודיעים מחארבין, כי הגישו היהודים שם השתדלות אל הועד הבירזאי, כי ימליץ לטובתם לפני הממשלה החינאית.

ממועצות עסקני הצבור בפטרבורג. בשבוע שעבר היו בפטרבורג מועצות לעסקני הצבור היהודים מן המטרפולין ומערי-השדה. במועצות נשתתפו גם רבנים אחדים. דנו בשאלות שונות העומדות על הפרק, כמו: שאלת האכסטרנים, שאלת הבחירות אל דומת-הממלכה הרביעית וענין עלילת-הדם. הוחלט להשתדל בדבר קבלת רשיון ליסד פוליטכניקום יהודי ברוסיה. אחדים מן החברים התנגדו להצעה זו, וטעמם ונימוקם עמם, כי לא תתן הממשלה את רשיונה לפתיחת פוליטכניקום מיוחד ליהודים, ואם תתן את הרשיון, אז תשמש בכל אמתלה קטנה לסגור את הפוליטכניקום, מפני שהיא חושדת את הצעירים היהודים באי-כשרות פוליטית.

בנוגע לשאלת הבחירות אל הדומה הרביעית נתקבלה החלטה, כי עסקני הצבור הפטרבורגיים לא יתערבו בעניני הבחירות וכי לא יעמידו קאנדידטים בשמם, אלא שיהא דבר זה מסור לעסקני גלילות-הבחירה למקומותיהם. נמצאו אחדים, שקראו בשמות של קאנדידטים יהודים רצויים. אבל המועצה מצאה לטוב לבלי לעיין בדבר לעת עתה.

בנוגע לעלילת-הדם הוחלט, כי יפרסמו הרבנים ברבים מחאה כללית. וכבר פרסם הרב צירלסון מקישינוב, מי שהיה נשיא הועידה של הרבנים בפט"ב, ברוז לכל הרבנים כי ישתתפו במחאה.

יהודים מומרים חוזרים ליהדותם. לפי הרשימה הסטאטיסטית, שנתפרסמה בימים האחרונים יוצא, כי מיום שהוכרז המניפסט ע"ד חופש הדעות והאמונות עד יום 1 יאנוואר שנת 1909 עברו מן הדת הפראבוסלאבית לאמונת היהודים 409 אנשים.

לשכת-המודיעין שעל יד הועד המרכזי אשר ליק"א בפטרבורג מבקש אותנו להודיע, כי מחירם של ברטיסי-אניה לאמריקה במחלקה השלישית הוא עתה: מליבוי—82 רובל; מהמבורג—160 מרק; מברמן—160 מרק; מרוטרדם—160 מרק; מאנטוורפן—160 מרק. — בסכומים הללו לא נכללו הוצאות הנמל. — חוץ מזה משלם כל אדם, ואפילו ילד, 4 דולר (8 רובל) כסף לגולגלת.

— ועד החברה הקיובית לעניני האמיגרציה היהודית מבקש אותנו להודיע, כי יסד בימים אלו לשכה בליבוי (בקרן הרחוב הגדול ויעלענינסקי, בית-גורדין). הלשכה תהיה פתוחה בכל יום ויום, מלבד שבתות ומועדות, מעשר שעות בבוקר עד שתי שעות אחה"צ, ומחמש עד שבע שעות בערב. כל האמיגרנטים, הנוסעים דרך נמל גלבסטון אל הנפות שבדרומית-מערבית של אמריקה יכולים לפנות אל הלשכה הזאת ולקבל את כל הידיעות הדרושות להם חנם.

בחוץ-לארץ.

שאלת המנוחה ביום הראשון באנגליה. עיני יהודי אנגליה נשואות עתה אל הפרלמנט, שבימים האלה מתבררת בו שאלת המנוחה ביום הראשון. ממשלת אנגליה מתיחסת בתשומת-לב מרובה לדרישות היהודים. בהצעה ע"ד חוק המנוחה, שהכניסה הממשלה אל בית-הנבחרים, נמצא הסעיף הזה: „יהודים, שבתי-המסחר והחנויות שלהם סגורים כן היום הששי בערב עד יום השבת בערב, רשאים לפתחם ביום הראשון בשעה השניה אחר הצהרים רק לצרכי הקונים היהודים, ובתנאי שיהיו העוזרים והמשרתים בחנויות הללו רק יהודים". בקומיסיה, שדנה בשאלה זו, הוצע להתיר את המסחר ביום הראשון כלו ליהודים, שאינם עושים מלאכה ביום השבת, והבארון רוטשילד הציע, כי ימחקו המלים „רק לצרכי הקונים היהודים", יען כי הוספה זו עלולה לגרום לסכסוכים. הנוסחא האחרונה של סעיף זה עוד לא נקבעה.

שאלה בהלאנטאג הפרוסי. בשבוע שעבר הוכנסה אל הלאנדטאג הפרוסי שאלה בדבר צעירי רוסיה הבאים לגרמניה על מנת ללמוד בבתי-הספר העליונים והפוליצה שמה מכשולים של דרכם. השאלה הזאת, הנוגעת ביחוד ליהודים, נתעוררה לרגלי מעשה דוברוסקי *)

המרצה בדבר השאלה הזאת היה הפרופיסיר ליסט, המפורסם במקצוע המשפט לדיני נפשות.

שתי סבות גרמו להגשת שאלה זו, — אמר המרצה: — קודם כל רוצים

*) עי' לעיל ב„מכתבים מגרמניה" (המערכת).

אנחנו, כי המאורע הטראגי שאירע לסטודנט הרוסי יתפרסם לכל; ומלבד זאת רוצים אנחנו להשתמש בעובדה המעציבה, כדי לבקר קשה ובפומבי את קבלת־הפנים, שעורכים אצלנו להצעירים הרוסים, הבאים אלינו ללמוד. דוברובסקי הוא בנו של פקיד רוסי. הוא הביא אתו די פרנסתו, ובהנהגתו הפוליטית היה נקי וטהור כקטן שנולד. דוברובסקי הקדיש את עצמו אל המדע, ופרופיסורים מהוללים ברוסיה אומרים, כי במותו של דוברובסקי אבד למדע הרוסי אדם שנועד להיות מלומד.

על השאלה הזאת ענה מיניסטר ההשכלה פון טרוט־זאלץ, כמובן, הצדיק את הנהגת שלטון האוניבירסיטה ונקה מפשע גם את הפוליציה הפרוסית, שהיא טלית שכולה תכלת, והעיד עליה, כי היא מתיחסת בחבה יתרה אל הסטודנטים הבאים מארצות־הנכר, והראיה, כי בשנה שעברה היו באוניבירסיטה הברלינית 480 סטודנטים רוסים. אלא מאי? דוברובסקי בא לברלין בלי כסף וחשדוהו, שמא נתמך הוא מאת הריבולוציונרים.

תשובתו זו של המיניסטר האשכנזי, שבאמת לא היתה אלא דחית בקש, „הרגיעה" את מגישי האינטירפילאציה.

לנו חשובים ביותר הדברים, שבהם סיים המיניסטר את תשובתו, כי אין הוא רואה צורך בדבר לשנות גם מכאן ולהבא את היחס לצעירים, הבאים לפרוסיה מחו"ל על מנת ללמוד.

הועד, אשר נוסד זה כמה בווינא לשם עריכת קונגרס לעניני האמיגרציה, מודיע לנו את הדברים האלה:

הקונגרס יערך בווינא בג'—ה' באלול (כ"ז—כ"ט באבגוסט למנין בני המערב). הענינים שבהם ידון הקונגרס הם: א) הרצאות מאת הסתדרויות ואנשים פרטיים ע"ד ענין האמיגרציה בנוגע להארצות, שמהן האמיגרנטים יוצאים, הארצות שדרכן עוברים האמיגרנטים והארצות שאליהן עולים האמיגרנטים. ב) הרצאות ע"ד יסוד מוסדות לעניני האמיגרציה (מרכז, ועדים מקומיים, לשכות־מודיעין). ג) יסוד מוסד פיננסי לצרכי האמיגרציה היהודית. ענינים שונים.

על ההזמנה לקונגרס חתומים בשם הועד: ד"ר גוסטב כהן ראש, ד"ר ל' סמואלי סגן ומ' שמידט מזכיר.

יְדִיעוֹת סִפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

למדיחי ישראל. שני מאמרים. תשובה לתועי לב ההולכים לבקש להם אלהים אחרים. מאת רב צעיר. אודיסה, תרע"א. המחיר 20 קופ'.

אמרי בינה. כולל דע"ת פתגמים מחוברים ומלוקטים מאת יצחק אייזיק מאדילעווסקי. קוב, תרע"א. מחירו 50 קופ' לטובת ישוב ארץ ישראל.

הארץ לפני כבוש יהושע. מאת שמואל רפאלי. בשלשה פרקים. פרק שני, ירושלים, תרע"א.

אגודות משותפות בעולם ובעולמנו, חוברת ג'. הוצ' חברת אנגליה־פלשתינה ביפו. נערכה ע"י ז. ד. לבונטין.

שירי יחזקאל לעוויט, תר"ע, ניו־יארק.

כתבי שלום־עליכם. כרך ראשון: טוביה החולב כל ספוריו של טוביה החולב, עסקיו ומסחריו, נסיונותיו, מאורעותיו ודברי־ימי בנותיו, ויתר תקפו וגבורתו, רוב חכמתו וחדושי־תורתו. הוצ' „השחר", ווארשוי. תרע"א. המחיר 1 רו"כ.

פרחים, מאסף־ספרותי יו"ל ע"י האגודות „פרחי ציון". חוברת א' וחוברת ב'. ניו־יורק, תשרי וניסן התרע"א.

העתיד. מאסף ספרותי־מדעי לברור עניני היהדות והיהודים. הוצ' „סיני". ספר שלישי. ברלין תר"ע—תרע"א (בהשתתפות „תושיה"). המחיר 1,50 רוב'.

פון צייט צו צייט. זאמלונג. ערשטעס העפט. „קונסט־פערלאג", קיעוו. תרע"א. פרייז 20 קאפ.

א. מ. וויסענבערג. א שטעדטיל. און אנדערע ערצעהלונגען. אומזיסטע פרעמיע צום „פריינד". ווארשוי, 1911.

Изданія „Juventus", Одесса: К. Э. Францозъ, Два спасителя, изъ разсказовъ бабушки, цѣна 7 коп.; Г. И. Богровъ, Мэри, очеркъ, цѣна 12 коп.; Элиза Оржешко, Гедали, разсказъ, цѣна 10 коп.; А. И. Купринъ, жидовка, разсказъ, цѣна 10 коп.; П. Альмони, На берегахъ Нила, Истор. повѣсть изъ жизни евреевъ въ Александріи, цѣна 30 коп.

Др. фил. І. Л. Клауснеръ. Происхожденіе и характеръ древне-еврейской письменности. Изданіе одесск. отдѣл. Еврейск. Литер. О-ва. Одесса, 1911. Цѣна 25 коп.

Отчетъ о дѣятельности Одесскаго Отдѣленія Еврейскаго Литературнаго О-ва со времени его основанія 22 Марта 1910 г. по 1 Января 1911 г.—Одесса, 1911.

Palästina Monatsschrift für die Erschliessung Palästinas, Mai, 1911.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

 וילנא, י"ב סיון, תרע"א.

ВИЛЬНА, 26-го Мая, 1911 г. № 20 WILNA, 8-ten Juni, 1911.

על הַמִּצְפָּה.

אכה אהלכת.

מכה מהלכת היא זו: בכל הארצות מעמידים הליברלים לקנדידטים אל בתי־הנבחרים יהודים מומרים, כשאין להם קנדידטים הגונים משלהם, כלומר נוצרים מלֵדה. כך נהגו ונוהגים הליברלים בגרמניה, הסוציאלים החפשים באוסטריה, וכך נהגו גם הקדאים ברוסיה. בגרמניה הגיע הדבר — לפי עדות סופרנו מגרמניה בנומר הקודם — לידי כך, שדוקא בקצת מן הגלילות, שיש בהם תקוה לליברלים לנצח, העמידו הללו מומרים לקנדידטים, ויהודים ממש העמידו רק בתור „קנדידטים למנין", כלומר בגלילות שאין בהם לליברלים שום תקוה. באוסטריה העמידו במקומות אחדים גם הסוציאליים החפשים וגם הסוציאל־דמוקרטים יהודים מומרים לקנדידטים. ברוסיה לא הגיעה עדיין שעתן של הבחירות לדומת הממלכה הרביעית, ואין אנו יודעים עוד, מה היא „המתנה הטובה", הגנוזה בבית אוצרם של הקדאים, שדעות היהודים נחוצות להם. אבל כולנו זוכרים את מעשה פרגמנט באודיסה ואת המחלוקת, שפרצה בשעתה לרגלי קנדידטורה זו בין הציונים ובין הקדאים הרוסים ועובדיהם היהודים, הנשמעים להקבוצה העממית, יצירת פטרבורג.

אנו יודעים, שמנהג זה, שנהגו הליברלים בארצות שונות, מקור אחד לו ואינו תלוי כלל בתנאים הפוליטיים, המיוחדים לכל ארץ וארץ. הוי שגם היהודים שבכל הארצות, אף־על־פי שיש הבדל גדול בין מצבם המשפטי והצבורי, הפוליטי והתרבותי בארץ אחת ובין מצבם בארץ אחרת, חייבים לברר ולקבוע לעצמם יחס אחד לאומי למנהג ליברלי זה. מקורו של „המנהג הליברלי" הזה הוא — ב ט ו ל י ש ו ת ה של היהדות ב ת ו ר א ו מ ה מ י ו ח ד ה, אותו „בטול־היש", שהוא פרינציפ יסודי בההשקפה הליברלית בכל מקום. במערב אירופה נולדה הליברליות בטרם נתגלה אורה של הלאומיות; את הבדל העמים ראו אז בהבדל הדעות, בהבדל הדתות. ושווי הזכיות של העמים לא היה עפ"י ההשקפה הליברלית אלא תולדה להעיקר על־דבר חופש הדעות ושווי הזכיות של הדתות. האזרחיות המדינית פרשה את כנפיה על היהודים, באשר נראה היה אז גם ליהודים עצמם וגם לאזרחים העקריים, שאין בין שניהם אלא הבדל הדת בלבד. והנה חָזרה אותה ההשקפה. לרגלי התפתחיתו של עצם חופש הדעות והדתות, לאחרי שהדת חדלה מהיות המחיצה היחידה המבדלת בין עם לעם, נתגלה העיקר הלאומי והיה לכח מניע בסדרי החיים של העמים והמדינות. אבל הליברלים מוסיפים להודות רק במציאות העיקר הדתי בלבד — אין הם כופרים אלא בערכו. — כדי שלא להודות במציאות הלאומיות היהודית.

אין כל ספק, שבליברליות זו של עכשיו יש יותר מששים מאנטישמיות פשוטה. והא ראיה: גם באוסטריה, שליברליה מוכרחים לעמוד בגלוי על היסוד הלאומי, כדי לדכא את הלאומים הקטנים שבמדינה, שאין להטיל ספק במציאותם ואפשר להלחם בהם רק ב„כח המשפט" של הזרוע, — גם באוסטריה אין הליברלים מורים אלא במציאות הדת היהודית.

ואמנם טוב היא עיקר זה של חופש הדת לליברלים מאין כמוהו. הרבה פנים לו לעיקר זה ואפשר להשתמש בו גם לכאן וגם לכאן. מצד אחד הרי אין להשגיח בדת כלל ואפשר לצרף את היהודים, אפילו בעל־כרחם, אל הלאומים העקריים— אל האשכנזים במקום שהם המרובים ואל־הפולנים במקום שהם המרובים, ובלבד שלא יהיו היהודים בשום מקום חטיבה לעצמם. ומצד שני אפשר להפטר מהביעותיהם של היהודים, — אם הם מרהיבים עוז בנפשם לתבוע, — בקנדידטים מומרים. שהרי אין בין המומרים ובין היהודים „אלא" הדת בלבד...

וצריכים היהודים להלחם נגד אנטישמיות ליברלית זו יותר משהם נלחמים נגד האנטישמיות הגסה של השחורים והקלירקלים בכל מקום, כי על כן יש באנטישמיות ליברלית זו עלבון להכרה העצמית של היהודים הרבה יותר ממה שיש עלבון לה באנטישמיות הגסה, השואפת רק לדכא אותנו, אבל אינה כופרת במציאותנו. ויפה הכריזה בימים האחרונים ה„אסטר. וואכענשריפט" של הד"ר בלוך בווינה: „י ה ו ד י ם, ש י ש ל ה ם א פ י ל ו ש מ י נ י ת ש ב ש מ י נ י ת מ ר ג ש ה כ ב ו ד, ו א פ י ל ו א ם מ ן ה פ ר ו ־ ג ר ס י ס ט י ם ה ק צ ו נ י ם ה ם, א י נ ם נ ו ת נ י ם א ת ד ע ו ת י ה ם ל מ ו מ ר". ברוסיה לא חשו בעלבון זה, שהעליבו ידידינו הקדאים את היהדות, אלא הציונים בלבד. הפוליטיקאים שלנו מתוך הקבוצה הפטרבורגית, שבעזרתם פרשו הקדאים את מצודתם על הבוחרים היהודים שבערי השדה, לא היתה להם, כנראה, אפילו שמינית שבשמינית רגש הכבוד; וראוי להם, שיבואו וילמדו דרך ארץ מן הליברלים היהודים שבמערב. בגרמניה משתדלות כל החברות היהודיות הגדולות, וביחוד ה„אגודה המרכזית לאזרחים

האשכנזים בני דת משה", להשפיע לכל־הפחות על מנהיגי הליברלים, כי לא יעמידו מימרים לקנדידטים. ועסקנינו־פוליטיקאינו שברוסיה אפילו השתדל לא השתדלו, כי אם שמחו בפרגמנט ובהרצנשטיין, ומי יודע אם גם להבא אין הם עתידים לשמוח בקנדידטים „מהוגנים" כאלה?

ואל נא יטעו הקוראים לחשוב, שאנו די לנו בהשתדלות זו „להשפיע" על מנהיגי הליברלים, לבל יעמידו מומרים לקנדידטים. הן מי כמונו יודע, כי „עזר וסעד מקבלים הליברלים מאת היהודים בחפץ לב, אך לא תמיד מוצאים הליברלים לנחוץ לשים לב לדרישות היהודים". לפיכך צריכים אנחנו ללכת בדרכנו אנו ולהיות זהירים בכבוד עצמנו. רב לנו להיות כחומר ביד היוצר ולשאת בדומיה את עולה של האפוטרופסות הליברלית, כאילו היינו קטנים שלא בגרו. כבר בגרנו, ומאת „אוהבינו" נקבל רק את הטוב ואת הרע ואת העלבון לא נקבל: אוהבים כאלו, שאינם שונאים אותנו רק כל זמן שאנחנו בעצמנו איננו מודים במציאותנו, כל זמן שבולעים אנחנו בדומיה עלבון אחרי עלבון, — שונאים גלויים טובים מהם. ינצחו השחורים, ובלבד שלא נתן יד בעצמנו לשפלי הנפש אשר פשעו בנו ויצאו מגבולנו ומקהלנו; ינצחו השונאים, ובלבד שלא נגנע בראשנו לכפירה זו, שאוהבינו כופרים בישותנו הלאומית ומחללים את כבודנו הלאומי.

ובערת הרע מקרבך!

הזוהמא הנוראה, שדבקה בנו בארצות ההן, שבהן בנות ישראל כשרות זקוקות „להכשיר" את זכות ישיבתן מחוץ לתחום ע"י תעודות צהובות של זונות; הזוהמא שדבקה בנו, משום שאלפי משפחות מישראל תלויות באויר ועשרות אלפי בחורים ובחורות הולכים בטל, נרחקים מבתי הוריהם, מקולעים כבכף־הקלע מארץ אל ארץ ונתעים ללכת אחרי כל אור מתעה, — הזוהמא הנוראה הזאת, המסחר בנפשות אדם, סכנתה מתחילה להיות צפויה גם לארץ־ישראל.

העתונים הבאים מארץ־ישראל מספרים, כי בימים האחרונים נפתחים בתי־זמה בארץ, ביחוד ביפו עיר החוף, והסוחרים בנפשות אדם התחילו גם הם נראים בערי ארץ־ישראל ובמושבותיה. וכבר היה מעשה, כי בא לאודיסה אדם אחד מאלה, שרם טמא נוזל להם בעורקיהם, והתאכסן במלון, שבו מתאכסנים רוב הצעירים והצעירות, העולים דרך אודיסה לארץ־ישראל, והכריז על עצמו, כי אכר הוא בפתח־תקוה, ואמר למשוך ברשתו אחת העלמות; כי הציע לה להשתמש בפספורטו, שאשתו רשומה בו. ורק עפ"י מקרה נצלה העלמה מידו של אדם טמא זה. ולבוא העלמה אח"כ לפתח־תקוה, מצאה שם אותו „אכר", והנה כבר לבש צורה של „סוחר עשיר מרוסיה" שנתאלמן, והוא מבקש לו אשה הגונה הראויה לו. ושוב היה מעשה ביפו, כי „צעיר עשיר" מרוסיה דבק לבו פתאום בספרדית עניה ויפה לאהבה אותה, ויאות לקחתה לו לאשה בלי מוהר ומתן. וכמעט שעלתה מחשבתו הרעה בידו, אלא שתפשוהו באותה שעה ממש, שכבר היה מוכן לצאת עם ארוסתו לנסיעת טיול לאחת מערי החוף הסמוכות. ועוד על מעשים ומקרים כאלה מספרים העתונים הבאים מהתם.

המסחר בנפשות מצא לו תמיד „שוק" רחב במזרח הקרוב, ביחוד בערים שעל גדות הים השחור, הים התיכון והסמוכות לתעלת הזואיץ. לרגלי האסון, שקרה לאחת מבנות ישראל באודיסה, רבקה טֶסלֶר, כי מְכָרָהּ „אישה" לבושת לאחד מבתי־זמה במצרים, מתגלית עתה במקצת פרשת הציד הנורא הזה, שבני־אדם טמאים עורכים לנפשות טהורות. עכשיו אומרים, כנראה, הציידים לפרוש את רשתם גם על ארץ־ישראל. וצדק סופרו של „הד־הזמן". תגאיה המיוחדים של ארץ־ישראל יכולים לשמש תקלה גדולה לה ותועלת מרובה לסוחרים־הציידים. ראשית כל, הרי יש הרבה עניים בארץ־ישראל, ביחוד בקרב הספרדים, הנוחים עד מאד ליהנות ולקבל טובה מאת כל אדם. ולפיכך יכולים הציידים למצוא טרף בארץ־ישראל עצמה. ומצרים ותעלת הזואיץ קרובית הן, הציידים יכולים להביא לשם את צידם על נקלה. ושנית, הן יכולה ארץ־ישראל לשמש מסוה לציידים, היוצאים לטרוף טרף בארצות אחרות. צעיר המכריז על עצמו, כי עולה הוא לארץ־ישראל, חשוד הוא אמנם בעיני מכריו על ההזיה ועל הבטלנות, אבל מוחזק הוא לאדם כשר, שאינו טעון בדיקה, ויכולים הציידים להשתמש בכשרותם זו של כשרים באמת למטרותיהם הם. וכמה בנות ישראל עולות לארץ־ישראל לבדן ונספחות בדרך על חבירות של נוסעים, מבלי לבדוק ומבלי להרהר כלל אחרי בני לויתם החדשים, הנראים להם כציונים.

ולבנו יחרד בקרבנו למחשבה האיומה, שעד שתהיה ארץ־ישראל מרכז לנו לחיים לאומיים חפשים, אפשר שתעשה מרכז לחלאת בני־הגולה, קן לאוכלי אדם ובזור לנפשות צעירות, טהורות, אומללות!

ואם יבוא עלינו ועל ארצנו האסון הגדול הזה — יאשם בזה אותו הצבור העברי, הדר עתה בארץ־ישראל, ועל שמו תהיינה הצרה והכלמה קרואות עד העולם. יזכרו נא בני ארץ־ישראל, כי אם אפשר להלחם בצרה זו בראשיתה ולכלותה בעודה קטנה, הנה אח"כ, כשתגדל ותגבר חיילים, לשוא יהיה כל עמלם של העתידים להלחם בה אז. ועוד יזכרו נא בני ארץ־ישראל, כי יותר משאפשר להלחם בצרה זו בכח הרשות והשלטון, — והרשות והשלטון אינם נלחמים, כידוע, בצרה זו כראוי בשום מקום ובשום ארץ, — אפשר ואפשר להלחם בה בכח הצבור. המכשלה הזאת תחת ידי הצבור הארצישראלי היא. אין זו מליצה והפרזה, כי אם דברים כהויתם. והקרוב אל הרע הוא הצבור העברי ביפו, באותה העיר, אשר בה נגעה הזוהמא ראשונה. יפו היתה תמיד המטרופולין של הישוב העברי החדש. יפו זכתה שהעשה מרכז לישובנו החדש, שכל תקוותינו הגדולות קשורות בו. תבוא נא איפוא יפו ותוכיח, כי ראויה היא לזכות זו.

ואמנם המקרים והמעשים המסופרים למעלה עוררו את דעת הצבור ביפו לקדם את פני הרעה. נקראה אספה, שהשתתפו בה כשלש מאות איש ואשה. הוטל לחובה על ועד העיר לבחור תיכף ועדה מיוחדה, אשר תבקש דרכים להלחם בצרעת הממארת, האומרת לנגע את ארץ־ישראל. גם הגברת פפנהים, הידועה באירופה ללוחמת חרוצה נגד המסחר בנפשות, בקרה לפני ימים מועטים את יפו ותעריך אספת־עם גדולה, והצבור הגדול שמע בעיון רב את הרצאתה החשובה ע"ד האמצעים להגין על הנשים. ואולם אנו יראים, שמא יקרה גם הפעם לצבורנו ביפו מה שכבר קרה לו הרבה פעמים, כי רגע אחד נתלהב ושלח את ידיו לפעול ולעשות, ומשנהו — פקעה ההתלהבות ירפו הידים ולא נעשה מאומה. לפיכך אנו חוזרים ואומרים: הקרובים אל הרע המה גם החייבים לבער את הרע, ואם לאו —, עתיד הוא להקרא על שמם.

ודאי יודעים אנחנו, כי הכחות המצומצמים של בני ארץ־ישראל עצמם, ומה גם של בני יפו בלבד, לא יספיקו כדי להציל

את הארץ מן הצרעת העולה עליה מאירופה המנוגעה. נחוצה עבודה מסודרה בארץ ובחוץ־לארץ: צריך לפקח על הנוסעים ועל הנוסעות באניות ובבתי־המלון בערי החוף; צריך לתקן כראוי את העבודה של לשכות המודיעין; צריך לסדר את העזרה גם מצד הרשות והשלטון. צריך וצריך. אבל הראשונים, שעליהם להתחיל בעבודה ולסדרה, צריכים ויכולים להיות רק בני ארץ־ישראל עצמם.

יזכרו נא בני ארץ־ישראל, כי בכל שעה ושעה בת־קול יוצאת מהַרֲגֵי הָחֹרֶב ומכרזת: ובערת הרע מקרבך!

רוטשילד בורח אל המתים.

מעל האכסדרה הרחבה של בית־הפקידות היפה אשר בראש־פינה נשקף חלק גדול. חלקה הנהדר של ארץ־ישראל כולה. ובעלותכם על האכסדרה הזאת ובהשקיפכם על ההוד וההדר, הנגלים פתאום לפניכם עד כדי הכהות עיניכם, וים של זהר ישטפכם עד צואר, ומבטכם תועה ונתקל בלבנון ההר הטוב, בחרמון השב, במי־מרום הכחולים השקטים, בירדן הפזיז המתפתל כנחש, בעמק יזרעאל הזרוע ערוגות ערוגות, ופניכם יְחַוְּרוּ, וברכיכם תכשלנה, ומעיניכם תקר הדמעה, דמעת צער וכעס, דמעת תקוה ושמחה, — אז תבינו את הדבר אשר יספרו לכם בארץ־ישראל, כי בשעה שבא אדמונד רוטשילד ראשונה לראש־פינה ועלה על האכסדרה של בית־הפקידות ובהיותו, נדהם מן המראה אשר ראו עיניו, ובפנותו אל פקידו אשר עמד אצלו, הרים את ידו, גמגם ואמר: „לקנות את הכל, את הכל"...

כמה קצרה היא — מדעת ושלא מדעת — עינם של הזרים ההם, המחטטים בנפשנו ומבקשים דוקא את אשר הם ר ו צ י ם למצוא! עכשיו, לאחר שעברו כאלפים שנה מן היום שניתקו רגלינו מאדמתנו ומנחלתנו. לאחר שבמשך אלפים שנה לא חדלנו אנחנו מהיות זרים בכל מקום ובעלינו לא חדלו מהיות „בעלים" בכל מקום, — עכשיו באים הם וזורקים לנו בפנינו את קריאת העלבון: „בני המדבר אתם! אל מדבר־החול ואל העיר, זה מדבר־האבנים, היתה תשוקתכם מאז מעולם, ואת האדמה לא תאהבו, את ריחה לא תריחו ואת לחשה, לחש־אם, לא תשמעו!" וכי לא שקר הם דוברים? וכי גם לאחר אלפים שנות תעיה ותניה במדבר לא קם ויחי בקרבנו הרעבון לאדמה, בשעה שראתה עיננו את אדמתנו ואת נחלתנו ש ל נ ו? וכי גם אותו שליט הממון, רוטשילד, אשר לעון מציאותו בעולם לא יוכלו לסלוח גם הרעים וגם הטובים ש„בהם", — וכי גם לא הוא היה אחד מן הראשונים, אשר בקרבם נתעורר הרעבון הגדול לארמה, בשעה שראתה עינם את אדמתנו ונחלתנו ש ל נ ו?

עשרים וחמש שנים עברו משעה שקרא רוטשילד לפקידו בראש־פינה אותה הקריאה: „לקנות את הכל!" ועדיין לא נערכו בערכם הראוי להם המעשים אשר עשה האיש הנפלא הזה בארץ־ישראל מאז ועד עתה. לפני עשרים וחמש שנים, בשעת ההתלהבות וההתפעלות הגדולה, כשאמרו חובבי־ציון הראשונים לשלוח לרוטשילד אדריסה של תודה, לא ידעו לבחור מליצה יפה מזו של „רוח אפנו משיח ה'". ואחר־כך, כשעברה קל־מהרה, כנהוג אצלנו, ההתלהבות וההתפעלות, כמעט שנשכח רוטשילד לגמרי, ולכל היותר היינו מזכירים אותו ואת מעשיו לגנאי, כל חבתו הגדולה לארץ־ישראל נדמתה לנו רק כספורט, כפנטסיה בעלמא, כל מעשיו הגדולים נדמו לנו כמעט רק כִּרָעָה אחת ארוכה, שאפשר רק להצטער עליה כי נעשתה ואי־אפשר ל„מחקה".

כשיכתבו דברי ימי הישוב העברי החדש בארץ־ישראל, אז ישובו ויזכרו כל המחשבות הטובות, אשר הרה ואשר הגה הלב דנפלא הזה, וכל המעשים הגדולים והטובים, אשר עשה ואשר נסה לעשות האדם הנפלא הזה. אז יזכר ויעלה על לב, כי כמעט כל מה שיש לנו עתה בארץ־ישראל מידי איש אחד, מידי רוטשילד, בא לנו; אז תפתח אזננו לשמוע ולהבין את העדות, הבאה מכל עבר ופינה בישובנו החדש בארץ־ישראל ומעידה על אהבתו הגדולה של האיש הזה לאדמתנו ולנחלתנו.

ואולם אז יזכר ויגלה גם החטא הגדול, אשר חטא רוטשילד לנו, אשר חטא לו לעצמו, למפעלו. לא בבנין חרבותיו של העם התחיל, כי אם בבנין חרבותיה של הארץ, ומתוך כך נעשתה לו הארץ הכל והעם—לא כלום. תגאל הארץ, יִבָּנוּ חרבותיה, יֵעָשׂוּ מעשים „שיש בהם ממש",—זהו הכל, ותו לא. וכשתספרו ותמנו אחד אחר את כל המעשים הטובים, אשר עשה רוטשילד בארץ, יחסר לכם דבר אחד, שבלעדיו אין כל. שדוקא בלעדיו כמעט שאין ממש בכל יתר המעשים האחרים,—הכונה להחיות את רוח העם על־ידי תחית הארץ, לבנות את חרבות העם מתוך בנין חרבותיה של הארץ, ליצור בארץ־ישראל צבור עברי חדש, אשר יהיה למופת ולמרכז בטפוסו החדש לכל העם אשר בגולה. לא ידע ולא הבין רוטשילד, כי הישוב, אשר הוא בונה בארץ־ישראל, איננו תכלית ומטרה לעצמו, וכי קומץ האנשים של הישוב החדש אינו ולא כלום כשהוא לעצמו. וכשתספרו ותמנו את כל המעשים הרעים, אשר הרבו לעשות בארץ־ישראל פקידיו עושי רצונו של רוטשילד, אפשר שתסלחו לכל עונותיהם של האנשים החטאים הללו, אך לא תוכלו לסלוח לעונם האחד—כי הם, בוני הארץ, דבר לא היה להם עם בנין העם, כי הם, שחִיו את הארץ, בָּזוּ לתחית רוחו, שפתו ותרבותו של העם.

ואין חטא בלי עונש. אם בזמן מן הזמנים יזכה רוטשילד, כי תקרא תחית ה א ר ץ על שמו, הרי תחית ה ע ם ודאי לא תקרא לעולם על שמו. ולא עוד, אלא שנעלם מעיניו ערכם של נצני החיים, אשר ניטעו בכח מעשיו על אדמתנו ונחלתנו, והוא הולך ותועה בין קברות מתים ומבקש שם, בין הקברים, סם חיים ליהודים ויהדות. תבוא ידיעה קצרה, שנדפסה בהעתונים, ותעיד: „ראש הקהלה הישראלית בפאריז, ה ב א ר ו ן א ד מ ו נ ד ר ו ט ש י ל ד, שלח בימים האלה לכל חברי הקהלה מכתב־חוזר זה: „מנהלי הקהלה הישראלית בפאריז. האומרים לחזק, את קשר האחדות בין החברים של הקהלה. מצאו, שאין דבר העלול לעורר את רגשות האחדות כזכרון המתים. לפיכך החלטנו לערוך מזמן לזמן צירימוניה נהדרה לכבוד חברי הקהלה שמתו באותה שנה"...

רוטשילד, בונה הישוב העברי החדש בארץ התקוה והתחיה, תועה בין הקברים ומבקש שם סם־חיים!...

העסקנים שלנו, העוסקים עכשיו בבנין הארץ, הישימו הם לכל־הפחות את לבם לענשו הנורא של הגדול והטוב שבבונים, אשר טעה והקדים את הארץ להעם?

ד״ר שמריהו הלוי.

לִפְנֵי הַקּוֹנְגְרֶס.

ב.

(סוף)

ערך־משנה יש להעבודה הקולטורית בארץ־ישראל — של אמצעי ושל מטרה בפני עצמה. וצריכים אנו למוד את ערכה משתי נקודות המבט הללו גם יחד.

משום שלכל קיומנו הלאומי חסר הבסיס החשוב ביותר, הקרקע, לפיכך חסר אותו הבסיס לכל דבר שהורתו ולידתו בגלות. ומפני שמרכז תנועתנו נמצא בגלות, לפיכך נולדו לנו הרבה שאיפות, שאמנם יש להם ענפים אבל אין להם שורש. וחותם זה של חוסר־שרשיות, של תליה על בלימה, טבוע על כל עבודתנו. יש לנו תנועה ציונית. וכדי שתצא מחשבת הציונות לפעולה זקוקה היא לעבודה פוליטית. והנה מצד ההגיון הבריא היינו חייבים לברוא להעבודה הפוליטית שלנו מקום אחיזה באותה הארץ, שבשבילה נולדה התנועה עצמה, היינו צריכים להבין, כי כל זמן שתנועתנו תהיה „ילידת חוץ" ולא יהיה לה כל קשר פנימי, ממשי, עם מרכז השאיפה, אין להפוליטיקה שלנו שום תקוה לצאת מתחומי ה ד י פ ל י מ ט י ד. כלומר: עלינו יביטו רק כעל זרים הבאים כי ההיין להציע רצעות שינות. ועל זוים המציעים הצעות מביטים, כידוע, בעיני השד. אמנם מקבלים אותם לפעמים בסבר פנים יפות משום היכת „דרך־ארץ", אבל החשד קודם תמיד להכבוד. צריכים היינו להבין את זאת, אבל תמימותנו היתרה או אי־בגרותנו הפוליטית עורר את עינינו מראות את הדבר הפשוט הזה, ובמשך שנים הרבה הסחנו את דעתנו מכל הנעשה והעומד להעשות בארץ. יאמרו: הרסתדרות הציונית יסדה בשנים האחרונות את הבנק, תמכה ב„בצלאל", באה לעזרת „תל־אביב", עשתה נסיון ב„כנרת", ועוד דברים אחדים נעשו בארץ בכח עזרתה והשתתפותה. אמת הדבר, ואין איש רוצה לקפח את שכרה בעד הטוב אשר עשתה. אבל כמה מעטים ודלים הם המעשים הללו לגבי המטרה שהציבה לה הציונות; כמה מעטים הם המעשים שנעשו לגבי מה שהיינו יכולים לעשות בארץ, לולא היינו מבכרים את הפוליטיקה החיצונית על העבודה הפנימית, הממשית, לולא בזבזנו את כחותנו לדברים, שיש להם ברק ואין להם תוך.

הן סוד גלוי הוא לכל מי שהיה בארץ ועשה שם זמן־מה, כי הציונות אינה תופסת שם מקום חשוב בחברה. אדרבה, יוצרי הישוב החדש מדברים עליה שלא בדרך כבוד, קצתם מתוך התמרמרות וקצתם גם בלעג, ורבים מן הציונים שזה עתה באו לארץ מכתירים את ציונותם לבל יהיו מטרה לחצי ההתול. אין זאת, כי אם המוסד הפיננסי של ההסתדרות הציונית והשתתפותה בעבודות אחדות הנעשית בארץ אינם מספיקים עוד, כי תהיה מכובדת על הבריות. אין זאת, כי אם הישוב אינו חש עוד בקשר הפנימי שבינו ובין ההסתדרות הציונית. ונורא הוא הדבר הזה, משום שכל זמן שלא יהיה לנו ב א ר ץ דור ציוני, ציוני על פי הכרתו הפנימית, יחסר לנו אותו היסוד המוצק, שעליו תיכל הציונות להשען ולא תהיה עוד פורחת באויר. ציוני אחד ב א ר ץ שקול כנגד מאה שוקלים, מפני שהוא הולך ומגשם בעבודתו היומית חלק מהרעיון הציוני, מפני שעבודתו שהוא עובד שם, ואפילו הפשוטה והגסה, מצטרפת לחשבונה של עבודת התחיה.

וכדי לטעת את הציונות בארץ נחוצה עבודה קולטורית. פותחים, כמובן, בבתי־ספר עממים ולאט־לאט יוצרים שאר המוסדות שיש להם ערך חנוכי והשפעה קולטורית. הסתדרות, שהציבה לה למטרה תחית העם ותחית הארץ, אינה רשאית „לצאת ידי חובתה", ב ש ע ה ה ר א ש ו נ ה של התחיה, בהשתתפות קלה ולשמוח שמחה גדולה ולאמר: „שישו בני מעי, זכיתי שמלאכתי נעשית ע״י אחרים". האחרים, אפילו אם מודים הם במקצת בעבודת התחיה לעת־עתה, יכולים לשנות את השקפתם ואת שיטתם בזמן מן הזמנים ונוספו גם הם על כל המניעות החיצוניות, שהציונות צריכה להתגבר עליהן ולנצחן. ואין מן הצורך להביא ממרחק ראיות לכך. הן ברור לנו כשמש. שאלמלא היינו מתרפים בעבודה הקולטורית בארץ במשך עשרות השנים האחרונות, ותחת לכלות את כחנו וזמננו במחאית נגד שיטת החנוך של ה„אליאנס" היינו מיסדים לפי רוחנו בתי ספר בירושלם, ביפו, חיפה, טבריה וכו' ודאי היינו באים על שכרנו. כלומר היינו רואים את פרי עבודתנו בעין ולא היינו מרגישים אותה הליאות ואותו הרפיון, המלוים תמיד כל עבודה שלילית. לא היתה חסרה לנו כיום הזה חדות היצירה, שבלעדה גם עבודת התחיה נהפכת לעבודה מיכנית, אשר רוח אין בה. רעיון התחיה היה מכה את שרשיו עמוק עמוק בארץ, והרוחות לא היו מזיזות אותו ממקומו. אבל עכשיו למה הדבר דומה? לעץ שענפיו מרובים ושרשיו מועטים... עכשיו זכינו לכך, שבשעה שנכשלה הציונות באוגנדה לא עמדה בנסיונה דוקא בארץ ישראל, מפני שלא היתה שם ס ב י ב ה ציונית כלל. וכשבא הנסיון השני, נסיון השחרור, זכינו לספרדים צעירים המטיפים להתבוללות, אעפ״י שהלאום השליט אינו דורש אותה מבני יתר הלאומים, אזרחי הארץ. לו חכמנו, השכלנו להבין מראשית אחרית. לא היינו מתיחסים גם לפנים בשויון־נפש גמור לקבוצים הגדולים של הספרדים, החיים במדינת טורקיה, ולא היינו מניחים, שתהא ההשפעה הקולטורית יורדת עליהם מידי מתנגדי התחיה.

אמנם בידנו מוכן ומזומן „תירוץ מספיק" לכל השאלות: והכסף מאין ימצא? אי אפשר לנו להתחרות עם „האליאנס" בעלת האוצרות, וכדומה. אבל „בתירוץ מספיק" זה אפשר לפטור רק את אלה הרואים בשאלת הכסף את נקודת הכובד של תנועתנו, את אלה השוכחים לגמרי, שאפילו „האליאנס" זכתה לאוצרותיה רק בזכות עבודתה הקולטורית. ממה נפשך: אם אין כח להסתדרות הציונית למצוא את הכסף הדרוש לעבודה קולטורית במזרח, מהיכן באה תקותה להגיע בכלל למטרתה, הדורשת א ו צ ר ו ת כסף ממש? ואם מאמינה היא בכחות העם ובהאפשרות לעוררו לידי מעשים גדולים בשמה של התחיה, מדוע נעשית היא קטנת־אמנה רק בשעה שידובר על העבודה הקולטורית? אמנם בקרבנו פשטה הדעה, כי העם מוכן ומזומן להקריב קרבנות רק לשם הדברים המוחשים, ובהיות שה„קולטורה" אינו דבר המושג ע״י חמשת חושינו, קשה למצוא את הכסף הדרוש לעבודה זו. אבל דעה זו אינה מתאימה אל המציאות כלל; בעלי ה„זרם האיקונומי" בהציונות בדו אותה מלבם, ועליהם נוספו מבקשי התירוצים מן הסוג הידוע. מעשים בכל יום באים וסותרים את הדעה המוטעית הזאת ומוכיחים את ההיפך. מספר המאמינים באפשרותו של קבוץ גליות בארץ ישראל פשיט וכמשמעו מעט הוא לעומת המאמינים באפשרותה של יצירת מרכז קולטורי על אדמת אבות, מפני שמרכז שכזה יכול להברא גם ע״י חלק קטן מן העם, ובלבד שיהיה החלק הזה גדל ה א י כ ו ת. עוד גם זאת, רבים מודים, כי השפעתו של מרכז כזה תהיה גדולה גם על הגולה, כי יתמיד המרכז להוציא מתוכו

כחות מַפְרים אשר יהיו לברכה לכל העם בכל ארצות פזוריו, ובשום מקום לא תכבה איפוא השאיפה לשחרור ולתחיה. מקור חדש יפתח ליצירה לאומית, הכחות הנרדמים יפרחו מריח התחיה, ולא תהיה עוד התרבות העברית תרבות־יתומה, מה שהיא עתה ומה שהיתה עד עתה.

בעבודה קולטורית עברית היינו יכולים לשתף על נקלה את יהודי המזרח, מפני שקרובים הם יותר מאחיהם המערבים להתרבות העברית, כי על כן לא התגאלו עוד בפתבגה של ההתבוללות המערבית ומפני שאין להם עוד בטורקיה מלחמה באיזו תרבות שליטה, המכניעה התחיה כל שאיפה זרה. ואולם אחרת היא אם אנו באים ליהדות הטורקית ומביאים להם את הנוסחא של „מדינת היהודים". נוסחא זו יש לה כח דוחה בטורקיה, אעפ"י ש ב א מ ת אין בה שום שאיפה להתבדלות במובן המדיני. ראשית כל צריך להסביר, לבאר וללבן את מושגי התחיה לאלה, שזה עתה אנו באים במגע ובמשא עמהם, שעד עתה היו עומדים כולם תחת השפעתו של כח גדול אחר השואף להתבוללות גמורה, והסברה זו תצויר רק ע"י עבודה קולטורית שאינה נפסקת. עבודה מודרגה העשויה עפ"י שיטה קבועה.

ואולם העבודה הקולטורית בארץ ישראל אינה רק אמצעי בלבד; מטרה היא גם לעצמה.

יחשדוני ב„חבת ציון", יאמרו עלי, כי נאמן אנכי ל„דגל הישן", יפסלו את „מדיניותי", ובכל זאת הרי אני מודה, כי אחרי שהסתכלתי בהתפתחות תנועתנו באתי לידי הכרה גמורה, שרק השאיפה לתחית הרוח הולידה גם את ה„מדיניות" שלנו, כי תחית הרוח אינה אחד מן העמודים, שהציונות נשענת עליהם, כי אם עמוד הראש; המדיניות היא ה צ ו ר ה ותחית הרוח הוא ה ח ו מ ר של כל מפעלנו: השאיפה לחיים מלאים, לתנאי קיום הנותנים את היכולת לרוח להתפתח התפתחות חפשית ובסביבה חפשית, היא שהתותה לפנינו את דרכנו, והיא המלוה אותנו בעבודתנו. עוד רב המרחק בין המזרח והמערב, עוד מתרוצצות ומתנגחות זו את זו השקפות העולם השונות, ואנחנו המפוזרים והמפורדים „עומדים במערב ולבנו במזרח" למרות כל הסתגלותנו להזרמים המערבים. הנשמה אינה משתנית ואינה נעקרת; משתנים רק הפנים החיצונים, הקרום החצוני.

וכל זמן שהנשמה בקרבנו לא נחדל מלשאוף למרחב־יה ולסביבה חפשית. ה ס ב י ב ה צריכה להיות „מדינית", כלומר אבטונומית. מפני שרק באופן כזה אין היא משועבדת לכחות זרים הבאים מן החוץ, ו ה ת ו ך יכול להברא רק ע"י עבודה קולטורית המקפת את כל פרקי החיים.

נעלה ונשגבה היא המטרה, ואין לעם מפוזר מטרה גבוהה ממנה. אבל גם בהשאיפה עצמה למטרה כזו יש יופי, יש הוד ותפארת.

גיל הילדות של הציונות כבר עבר, והנה הגיעה השעה שההסתדרות הציונית תקלוט לתוך הפרוגרמה שלה את העבודה הקולטורית הן בארץ והן במזרח בכלל. ע"י זה לא נכנים להציונות שום דבר חדש, כי אם נחזיר רק את העטרה ליושנה.

יעקב כהן.

סַנְדַּלְפוֹן.

בַּחֲצוֹת הַלֵּיל, בִּתְהֹם הַלֵּיל, בְּדְמְמַת הָעוֹלָם —
הַיָּם, שְׁחוֹר שֶׁבִּשְׁחוֹר, מְסֻגָּר עַל מַעֲמַקָּיו;
שָׁמַיִם שְׁחוֹחִים, קוֹדְרִים, דּוֹמְמִים כָּמֹהוּ
מִתְיַחֲדִים עִמּוֹ בַּאֲפֵלָה אַחַת,
אֲפֵלַת־קְדוּמִים, אֹבְדִים עִמּוֹ,
סוֹד כָּפוּל, בָּאֵין־סוֹף...
אִם לֹא יְפַלַּח בָּרָק מֶרְחַק־הַתַּעֲלֻמָּה?!
מִמִּסְתּוֹר, אֵי מִזֶּה, קוֹל תְּנוּעָה בָּאָה, הוֹלְכָה
הֲנְשִׁימַת יָם הִיא אִם נְשִׁימַת לָיְלָה?
קוֹל מַשַּׁק גַּלִּים כְּבֵדִים נוֹפְלִים אֶל הַחוֹף
וּנְסוֹגִים, נוֹפְלִים אֶל הַחוֹף
וּנְסוֹגִים...

וְעַל שְׂפַת הַיָּם וְעִיר־יָם שְׁבִיב־פַּנָּס הֵאִיר קוּפְּאָ.
וּמִצְעָדִים שְׁחוֹרִים, לְאַט, כְּצֶלֶם־לַיְלָה,
יְחִידִי צוֹעֵד מִי־שֶׁהוּא, מִסְתַּכֵּל אֵלָיו...

בַּחֲצוֹת הַלֵּיל, בִּתְהֹם הַלֵּיל, בְּדְמְמַת הָעוֹלָם —
בְּלֶב הַיָּם, אֶל סֶלַע זָקוּף נִשְׁעָן,
עַד חֶצְיוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, עוֹמֵד
סַנְדַּלְפוֹן, שַׂר שֶׁל יָם.
כְּנֶטֶל רַב מַשָּׂא מוּטֶלֶת עַל אֶגְרוֹפוֹ
גֻּלְגָּלְתּוֹ הָעֲגוּלָה, מַחְלְפוֹת־שְׂעָרוֹ
הָרְטֻבּוֹת וַעֲבֻתּוֹת מִנֵּי מַיִם
אֶל מִצְחוֹ וְאֶל קָדְקֳדוֹ דְּבֵקוֹת, עֵינָיו־תְּכֵלֶת
הַכֵּהוֹת, עַתָּה שְׁחוֹרוֹת, נִכְחָן מַבִּיטוֹת
לַחוֹף הַשּׁוֹמֵם, עַפְעַף בַּל תַּרְעֵדְנָה,
בַּל יַעֲבֹר זִיק עַל פָּנָיו הַמּוּעָמִים...

יוֹם תָּמִים, מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב,
בְּנִבְכֵי זָמָרָגְד, עַל מַרְבַדֵּי צְמָחִים מֶשִׁי,
הִתְעַדֵּן שַׂר שֶׁל יָם, הִתְעַלֵּס
עִם בְּנוֹת הַיָּם, יַלְדוֹת אוֹר וָקֶצֶף
וּכְאוֹר וָקֶצֶף רַעֲנָנוֹת,
כִּתְּרוּהוּ עֲדוֹת עֲדוֹת, עִבְּרוּהוּ
בְּשִׁיר וּמְחוֹלוֹת וּבְשַׁעֲשֻׁעֵי־אַהֲבָה.
הָאַחַת נֶחְבְּאָה כְּחָתוּל רַךְ בֵּין בִּרְכָּיו,
הַשְּׁנִיָּה שָׁפְכָה עָלָיו קְוֻצּוֹתֶיהָ גַּלִּים,
הַשְּׁלִישִׁית נָשְׁכָה לוֹ בְּמַרְגְּלִיּוֹת־שִׁנֶּיהָ,

וְאַחַת אַחַת צְחוֹקָהּ צָחֲקָה לָהּ הַמְּיֻחָד
וַתִּקְרַן רָזֶה לוֹ יִתְרוֹם־עֵינַיִם.
וַיִּרְעֲדוּ מִתְּשׁוּאוֹת־חֶמְדָּה הַמַּעֲמַקִּים
וְעַד פְּנֵי הַיָּם מְשׂוֹשׂ־הָעֶדְנָה עָלָה,
וַיִּהְיוּ פְּנֵי הַיָּם שִׁכּוֹרֵי אוֹר וָאֹשֶׁר
וּמְנַצְנְצִים וּמְצַחֲקִים מוּל שֶׁמֶשׁ
לְמִן הַבֹּקֶר וְעַד הָעָרֶב.
וְהִנֵּה לַיְלָה, עֹמֶק לַיְלָה וּמַחֲשַׁכֵּי עוֹלָם —
בִּשְׁחוֹר תַּחְתִּיּוֹת נָמוֹת בְּנוֹת־הַיָּם הַיְגֵעוֹת,
כָּל נַעֲרָה בְּמַחְבֹּאָהּ וּלְרַגְלֶיהָ
עוֹד מִקְלְעוֹת־פְּרָחֶיהָ, נוֹבְלוֹת חֶצְיָן, פְּזוּרוֹת —
וּדְמָמָה, דְּמָמָה, שִׁכְחָה וּדְמָמָה...

וְהִנֵּה לַיְלָה! אֶל הַסֶּלַע נִשְׁעָן
בְּלֶב הַיָּם, וּלְמוּל הַחוֹף מַבָּטוֹ, עוֹמֵד
וּמְהַרְהֵר שַׂר שֶׁל יָם:
„עֲרִירִי! —— חָלַף חָלַף תּוֹר־הַפְּלָאוֹת
וּבְנֵי־הָאֵלִים תַּמּוּ מִן הָאָרֶץ;
לֹא עוֹד תְּרַחֵפְנָה רוּחוֹת כָּל־צוֹפִיּוֹת
עַל רָאשֵׁי בְּנֵי־אֱנוֹשׁ, לֹא עוֹד יַגִּידוּ
כּוֹכָבִים, גַּלִּים, עָבִים עֲתִידוֹתָם לָמוֹ;
סָר צֵל־הַקְּדֻשָּׁה מֵעַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם.
אֵין כְּבוֹד הָאֱלֹהִים!
וְשַׁח וְדַל הָאָדָם, רֵיקָה נַפְשׁוֹ,
וַעֲרִירִי כֵּאלֹהִים
מְבַקֵּשׁ דַּרְכּוֹ הוּא בִּישִׁימוֹן־עוֹלָם.
לֹא יִמְצָא דַרְכּוֹ —
עֲרִירִי!..."

(שונינגן, אלול תרס"ז.)

ד. ד. נומברג.

בֵּין הָרִים.

ספור.

1.

כמעט ידובר על עוז־נעורים ורעננות הגוף, מיד נצבת לפני כמו חיה תמונתה של סוניא, צַיָּרָה צעירה, אשר נודעתי אליה לפני שנים אחדות במינכן. על פי מראיה לא יכול אדם לחשוב כלל, כי שייכת היא לגזע האינטרנציונלי של ציירים ואמנים. פנים מלאים ועגולים; גויה מוצקה ובנויה איתן, חזקה ורעננה; עינים מפיקות אומץ וחיים. בקצור: אחת מבנות חוה, שאין בה כלום מרוך הנשים וחולשתן. איככה באו איפוא ליצור הזה העדינות והרוך, הפינוק והגעגועים, אשר הביעה במכחולה על הבד — חידה היתה זאת להרבה ממכריה. מהות אחת היתה חופפת על היציר הזה, והיא כסתה על הכל בה: בריאות, רעננות נעורים, גויה מפותחה ומלאת־החיים. רק במשך הזמן התחלתי להכיר בפניה תוים אוריגינליים: זרים, פראיים, המציינים את היוצא מן הכלל; ביחוד, בשעה שדברה, היתה חולפת כפעם בפעם על פניה, כברק מהיר, תאות־פרא של חיה טורפת, ובקוי מצחה גליתי מיום אל יום סימנים חדשים של כשרון ואינטליגנטיות מלדה. היא היתה אז רק כבת עשרים שנה, וכשרונה כבר התפתח ונתגלה. הפרופיסורים הללו אותה. היא ציירה פרות, עדרי־צאן, את הים השקט ואת שמי־הדרום (אביה היה יהודי בעל־אחוזות בדרום רוסיה), והרבה רגש ורעננות היו בציוריה. ובת־חורין היתה הנערה בפנימיותה, גלוית־לב, ופעמים הגיעה התגלות־לבה עד כדי גסות. היא אהבה את כל מיני הספורט, את התנועה, האור והחדוה. כעבור שני שבועות אחרי אשר נודעתי אליה, כבר נלכד לבבי לאהבה אותה, והיא גם היא השיבה אהבה לי במדה ידועה; בכל אופן אהבה אותי יותר מכל מכריה האחרים.

לא דרשנו הרבה איש מאחיו, שנינו לא התיחסנו ברצינות רבה יותר מדי אל הנעשה והנרקם בקרבני, והיו לנו ימים של אושר. את הרוך ואת הפינוק לא אהבה אשה זו. היא לא נשארה פאסיבית באהבתה. היא לא ידעה ילא אהבה. כמדומה לי, את הגעגועים החרישים, את הרגשות הרועדים, ורק כסער עבר עליה לפעמים רגש האהבה, או התאוה, ואז נהפכה כולה ליצור אחר. לפעמים, כשעברנו שנינו ברחוב, היתה תופשת את זרועי בידה ונמשכת אלי בכל כחה. קרה מקרה, ואנכי ישבתי בחדרה עד שעה מאוחרת בלילה וראיתי, כי שעת־התעוררות באה לה, הכרתי בה אותה הפראות הטורפת, שחלפה ועברה על פניה... ופתאום קמה ממקומה וצותה עלי בקול מפקד, כי אלך הביתה.

— נו, קומה ולך, ומחר אל תבוא...

נסיתי למחות, אבל במקום מענה, נשקה לי לפני צאתי ודחפה אותי בידיה אל עבר הדלת:

-- לך! אבוא אליך, אם יהיה לי החפץ. לפי שעה — צא! מהרה...

בימים ההם נמשך לבי אחרי אחד ממכרי, סטודנט יהודי מרוסיה, שהתבולל במדה ידועה בין האשכנזים. שווארצוואלד היה שמו. הוא היה בעל השכלה גבוהה וקולטורה רוחנית, כמעט מלומד אשכנזי במקצועות ידועים, אבל בעל אופי חלש, רך, לירי; עני היה, בודד ונעזב — אדם רצוץ ושבור. נסיתי לציירו, הרבה עבדתי בציור תמונתו, אבל בשום אופן לא עלה בידי למציא ולמסור על הבד את הטון היסודי והכללי של הפנים האלה — אותה הסגולה המיוחדת להם, שרק היא לקחה את לבי. פנים רזים וחולנים היו לו, לחיים שקועות ונובלות, פה חד, חוטם־נשר ארוך, שבפני עצמו אפשר שהיה יפה וטיפוסי, אבל מתוך הפנים הרזים האלה היה נשקף כמיותר וכמחובר בידים. ובכל זאת היתה יצוקה בפנים האלה איזו נעימה סימפטית, אשר לקחה את הלב — איזו נעימה אשר לא יכולתי לתפוס בה ולציירה. בתוי הפנים האלה, בחריצים אשר מסביב לפיו, קננה איזו הכנעה שתקנית, איזו חלישות רכה, מעין יאוש ואפיסת כל תקוה... לא, לא כך, את כל זה אפשר היה למצוא בעיניו האפורות, העמוקות והעצובות; בתוי־פניו קננה איזו סגולה אחרת -- קרושה? אף לא זאת. יותר נכון, אם אומר: דומיה ושקט; שקט של פני־מת. די היה, כי יעצום את עיניו ויפשיל

מעט את ראשו לאחוריו, כדי שיהם כליל כל אות של חיים ותנועה בהם, ואז היו פניו פני־מת ממש.

בן־אדם זה עשה בי רושם, כאילו כולו וכל אשר בו היה מורכב רק מיסורים וצער, אבל גם הצער הזה לא היה צער חי; יסורים שמתו היו אלה, יסורים שקפאו על פניו. ובכל זאת לא היה ניכר לא בפניו ולא באופיו שום אות של מרירות. שום סימן של התמרמרות וסרקזם, המצויים אצל אנשים מטיפים זה.

דברתי עם סוניא עליו, והיא באה להתבונן ולהביט בו, כאילו היה איזה יצור זר, הודי מאמריקה. היא באה בשעת עבודתי, בעוד הוא יושב לפני, ותיכף התחילה להתבונן ולהביט בו מקרוב, מרחוק, מן הצד, בלי שום צירימוניות יתירות ומבלי דבר עמי דבר. אנכי באתי במבוכה, ידעתי היטב את שווארצוואלד, את רגש הגאון שלו, אשר ידע לשמור בקרבו למרות חולשתו וטוב־לבו. אבל סוניא עצמה הרגישה תיכף בזה והתחילה מתחטאת לפניו:

— הלא תסלח, אדוני שווארצוואלד, כי הרשיתי לעצמי להביט בך הבטה כזו. כך הוא טבענו. הלא אין אנו יודעים דבר אחר, מלבד הקוים והצבעים. האין זאת?

ראיתי, כי היא עשתה רושם ניכר על מכרי; הוא לא נעלב כל־עיקר וענה בטוב־לב:

— אמת; בלי כל ספק.

— הרואה אתה,—ענתה היא—אני מתוכח אתו תמיד (היא הראתה באצבעה עלי). הוא אומר, כי הקוים והצבעים אינם מספיקים; צריך עוד להרגיש את נשמת הדברים. האם כך הוא הדבר? מעודי לא ראיתי נשמה, אין אני יודעת. מה זאת, ואיך זה ארגישה? מה דעתך, אדוני שווארצוואלד? הוא ספר לי, כי מלומד אתה וכי יש לך מושגים ברורים על דבר האמנות.

— אְ! — קרא שווארצוואלד—הלא אני אינני אמן, ורק סטודנט לפילוסופיה; על־דבר האמנות יכול אני רק להתפלסף, וההתפלספות למותר היא לאמן.

— הנה את זאת אני אוהבת. הלא אלה הם דברי תמיד. אין אני חפצה לדעת דבר; רק לראות ולצייר — ויותר לא כלום.

אנכי פתחתי בויכוח. אמרתי:

— הלא נחוץ, שיהיה לו לאמן לב, רגש; הלא צריך, שיהיה לו יחס ידוע לדבר שהיא מצייר, פרספקטיבה רוחנית...

והתחלנו להתוכח, כמנהגנו תמיד.

שווארצוואלד החריש. הויכוח שלנו, כפי הנראה, לא לקח את לבו כלל. הוא התבונן והביט בפני הציירה הצעירה הזאת, האוהבת כל־כך את הקוים והצבעים. לבסוף הגין על דעתה:

— אין הצדק אתך. שתי פעמים לא צדקת—פנה בדבריו אלי: — ראשית, משום שאתה מתוכח. את הויכוח השאירו נא לנו, הפילוסופים. אתם צריכים רק לצייר. והשנית — כשאמן רואה איזה דבר בעיניו, בעיני אמן, הרי הוא רואה אותו גם בלב, ברגש, מתוך פרספקטיבה רוחנית ומתוך שאר אותם הדברים, שאתה נלחם בעדם. מתוכחים אתם על־דבר מלים.

התחלנו להתבונן שלשתנו לציור שציירתי. הפורטרט לא מצא חן בעיני כולנו, וביחוד לא הניח את דעתי אני. ביום המחרת התחלתי מחדש, ועוד רפעם לא כליתי את מלאכתי, ועוד הפעם התחלתי לציירו בפוזה חדשה. אבל מלאכתי לא הביאה כל פרי, לא עלתה בידי.

II.

בשעות עבודתי היתה סוניא נכנסת אלי לפעמים. שווארצוואלד בקר אתי פעמים אחדות את סוניא בביתה ובלה יחד אתנו את ערבי החורף. ערבים משעממים וארוכים היו הערבים האלה והשאירו בלב איזה רושם מדכא, איזו דאגה בלי־שם. שווארצוואלד ישב על הכסא והחריש. אני וסוניא כאילו התביישנו לדבר בפניו. ועל מה נדבר? נתפלסף? — המושגים והאידיאות שלני לא יכלו לענין אותו. הוא כבר שמע אותם בלי ספק מאה פעמים ואחת. לשוחח שיחה קלה? — דבר זה אי־אפשר היה, כעין צל שחור וסיריוזי השרתה קרבתו של האיש הזה על רוחנו. עצב משעמם של עולמות אשר נחרבו זה כבר, מין גסיסה ארוכה אחרי חיים ללא־תקוה רפרפה באויר ופשטה בחדר ממהותו של בן־אדם גדח זה. כמדומה לי, כי בפניו אפשר היה לדבר ולשוחח רק על דבר אחד—על־דבר המות.

ובמשך הערבים המשעממים האלה התבוננתי אל פניו, עמדתי על כל תו ותו מתוי־פניו, על כל חריץ, כל תנועה וכל מבט. ותיכף נגלה לי סוד נורא: האמלל הזה אינו יכול להסיר את עיניו מסוניא. ברור וגלוי היה הדבר: הוא אוהב אותה, אוהב עד כדי טשטוש המחשבה, אוהב בכל עוז יאושו ושממונו. בשעה שהתחילה סוניא לדבר, וביותר בשעה שקמה ממקומה וצעדה צעדים אחדים אל עברו, נשתנו פניו. דומה היה, כאילו נמס באותה שעה הצער שקפא בפניו; הצער הזה התחיל עתה לחיות ויספר ספורים עצובים החודרים אל הנשמה, ויבקש, ויתחנן.. הוי, כמה בלתי־נעימים, בלתי־יפים היו פניו אז! כמה תחנונים, דכדוך־נפש, הכנעה חולנית! לא יכולתי נשוא וכסיתי בידי את עיני לבלי הביט בו, וסוניא—היא הרגישה את עצמה עיפה, אפטית ומשועממת אחרי ערב כזה, ובכל זאת לא בקשה תחבולה ואמתלא להפטר ממנו. להפך: תמיד הזמינה אותו לחזור ולבוא ובאה בטרוניה, אם עברו שני ימים והוא לא בקרה בביתה.

— אמור נא לי — טענה, בדברה אתי: — למה זה חי איש אשר כזה?

החרשתי. אבל היא לא הרפתה ממני, כאילו היתה זאת אשמתי וחייו—חיי אני.

— הוא אינו מאמין בשום דבר, אינו אוהב שום דבר, אינו מחכה ואינו מקוה לשום שנוי. הכל, הכל שוה בעיניו! שום דבר לא יקח את לבו, שום אדם, שום ספר, אף לא האמנות—לא כלום! איך זה חי איש אשר כזה? הגידה לי, אני שואלת אותך.

— הוא חי, מפני שהוא חי. למה זה חי אני? למה זה חיה את?

— אני?! — אני אוהבת את האמנות!

את המלים האלה הביעה באומץ ובתאוה גדולה כל־כך, עד כי יכלה לטעת אמונה אפילו בלבו של הספקן מלדה. האמן שבה נבלט והתנוצץ מתוך עיניה.

— ואולי גם הוא אוהב. אין לדעת. — עניתי בקיצור.

היא הבינה את הרמז הזה, ועל שפתיה רחפה בת־צחוק של שביעת־רצון. בת־צחוק זו היתה במקום תשובה. רגילה היתה בכך להפסיק את השיחה על־ידי בת־צחוק, אשר השתפכה על כל פניה ואשר ספרה על רגש של אושר וספוק נפשי בלי גבול.

וכן עברו ערב אחרי ערב.

היא הרגישה שעמום בקרבתי, ובכל זאת קרבה אותו והתקרבה אליו; בפני התרעמה על „הצל השחור" (כך קראה לו), המשרה עצב על נשמתה, ואותו בקשה לבוא ולא חדלה מהרגיז את עצביו. פעמים היתה לוקחת את ידו בידיה, פושטת את

זרועה, מצוה עליו, שיוכח, כמה חזקים עורקיה, ועומדת לפניו בכר רעננות נעוריה, האדם הנדח הזה היה נשמע לכל מצוותיה ועושה ככל אשר תפקוד, והיה משולל כל רצון בחברתה.

ואנכי עוד עסקתי בציור המונתו, אף שכבר הרגשתי, כי לא העלה בידי. עבודתי היתה עלי למשא, אבל הנה באה סוניא במצנפת־שער לבנה על ראשה, כשפניה אדמדמים, והיא מצלצלת בנעלי־הקרח אשר בידיה ומכניסה אל חוך חדרי את יפיו ואת רעננותו של יום־החורף, הקר והמבריק באור פני־השמש. שווארצוואלד קם ממקומו לקראתה ודרש בשלומה. והוא היה שמח ומלא־עוז, שלא כדרכו. ראיתי ונוכחתי, כי כפעם בפעם באו עליו בעת האחרונה רגעי־התעוררות כאלה, רגעים של התעוררות חולנית, הדומה לאותן הקפיצות והנגוהות של נר־החלב, בטרם יכבה. הוא היה אז מלא־תנועה, שמח, כאילו נולד מחדש.

— והפורטרט מהו? — שאלה סוניא.

— עבודתי היא לשוא. שום דבר לא יצא מזה. — עניתי.

— תנה לי ואנסה אנכי. — אמרה סוניא.

היא פשטה את מעילה העליון, לקחה את העפרון בידה והתחילה למשוך איזה קוים, אבל עד מהרה עיפה וחדלה.

— לא. אין זה ציור בשבילי — אמרה.

— במטותא, ציירי נא אותי, אני מבקש אותך! — התחנן שווארצוואלד. — את צריכה לצייר אותי. בטוח אני, כי בידך יעלה הדבר, רק את תצייריני כראוי.

— מאין אתה יודע את זאת? — שאלה סוניא.

— אני יודע ואני בטוח. אני מרגיש זאת. באמת: ציירי אותי.

לבקש, להרבות דברים — דבר זה לא היה בטבעו של שווארצוואלד, וכל־כך לא נעים היה הדבר וכל־כך זר ומוזר היה לשמוע אותו, כשהוא מדבר בנוסח כזה!

— אבל הרף־נא ממני! — אמרה סוניא. — אינני יכולה לצייר פנים כאלה.

— מדוע?

— יען כי אינם יפים.

שווארצוואלד היה כהלום־רעם אחרי המענה הקצר הזה, אשר לכאורה לא היה צריך להרעיש אותו כל־עיקר. כמה פעמים דבר הוא עצמו אתי על דבר חיצוניותו המכוערה. עתה הלבינו פניו, מצב־נפשו השתנה תכלית שנוי. הוא נשתתק, והצער הקופא רבץ על פניו, כעל פני מת.

הרגשה כבדה שררה בחדר. וכאשר נפרד שווארצוואלד מאתנו, בקשה אותו סוניא לבוא מחר, לבוא בלי שום אמתלא, ופניה צחקו, ועיניה הבריקו והבטיחו, ונראה, כאילו לא קרה דבר, כאילו היה הכל על מקומו בשלום.

(עוד יבוא.)

ב. ארנסט.

מתוך התחומים.

יג.

בני המדבר.

עדיין לא כלינו לקרוא ב„העולם" את הפרקים רבי־הענין על דבר המושבות היהודיות בקנדה; עדיין לא כלינו לשמוע את האמת המרה, שסיפרנו הקנדאי הולך ומגלה לפנינו לאט־לאט; עדיין לא הגענו עד סופה של מגילה זו, שכולה מלאה קינים והגה והי — על ישוב יהודי מעבר להרי־חושך, שההדיוטות מגולתו, על מיני בני־אדם מקרב אחינו, אשר הביאו אותם לארץ יפה, רחבה וברוכה, לעשותם „שיתפים לדקדוש־ברוך־הוא במעשי בראשית", ובני־אדם הדם בעצי בשיתפם ובעטו ב„מעשי־בראשי." שלו והתחילו עושים מעשים משלהם, לפי דרכם ולפי רוחם ולפי טבע בריים: עושים מקח־וממכר באדמה, שניתנה להם לעבדה ולשמרה, מתחרים ריב איש ברעהו, מקנתרים זה את זה בעניני „עליות" ו„חתן־תורה" ו„חתן־בראשית", סוגרים בתי־כנסיות ביום־הכפורים בפני הבאים להתפלל, מ־פלגים למפלגות, איש־איש ומפלגתו, איש־איש ושוחטו ושמשו ודיינו, וכולם יחד שונאים זה את זה ומתנגחים זה עם זה בערכאותיהם ומגלים את חרפתם ברבים; עדיין אנו עומדים נדהמים לפני המראה המשונה הזה, ואנו תוהים בלבנו וחוזרים ותוהים: רבונו־של־עולם! האמנם אין עוד כל תקוה להאנשים האלה גם בארצות, אשר החופש שם מרובה, והשמש מזהירה שם לכל, והמרחב גדול מסביב, והאדמה ניתנת לכל איש עובד?— עדיין אנו עושים כה וכה — והנה הגיע לידינו מכתב אחר מקנדה, והוא כתוב בידי סופר אחר, והמכתב הזה מכוון כלפי דברי האמת, אשר גלה לנו סופרנו הראשון מארץ רחוקה ונפלאה זו.

„אף כי לא נסתר מעמדי, — כך מתחיל הכותב מקנדה, הרוצה בעילום־שמו למען השלום, — כי לא למדתי ספרי הדוקדוק מעולם, ואיש אשר אינני יודע את סגנון הלשון אסור לו לכתוב, אבל בעת הציקתני רוח בטני ולא אוכל אדומה, ולמען עמי הנודדים הכרחתי לכתוב, ומבקלה אני את העורך דעתון הנכבד לותר מעט עת ולהתקן את השגיאות אשר פלטה קולמסי..."

והנה האמת ניתנה להאמר אפילו לבני קנדה: אמנם עורך העתון איננו, חס־ושלום, איש רע־הלבב וצר־העין במבעו, ונכון הוא תמיד „ליתר מעט עת ולתקן את השגיאות" -- ואף־על־פי־כן את המכתב הזה הבא אלינו ממדינת קנדה הרחוקה, אין אנו רשאים להדפים.

כי הנה קוראים אנו את המכתב הזה, שנכתב בידי איש, אשר לא למד ספרי „הדוקדוק" מעולם, ואף־על־פי־כן אנחנו מוצאים בו כל אותם הסימנים, שמנה סופרינו הראשון באחינו בני ישראל, היושבים במושבות קנדה: סכסוכים ודברי־קנהור, ריב ומדנים בין אחים, טענות ומענות של מקבלי „חלוקה" כלפי „הדודה העשירה" יק"א, מורך־לב ורפיון־ידים, מיני תביעות על בית־מרחץ שלא נבנה ועל סוכים שחלו את מחלת הפודגרא... וכל זה מבושם ומתובל במעט תבלין של רכילות ומשלחת לשון רעה ולחישה על האוזן: „ידוע תדעו, פלוני אלמוני, שירא־שמים הוא, נשיא־פנים ונכבד בעדתו, שם ימים כלילות ומשחק בקלפים, חֶה־חֶה... סוד זה גלוי וידוע לכל!" — וכל זה כתוב למען השלום ולמען עם הנודדים, וכל זה כתוב בעת אשר הציקה רוח הבטן!

לא. את המכתב הזה, הבא אלינו ממדינת קנדה הרחוקה, אין אנו רשאים להדפיס ולפרסם ברבים, כי הרי סוף־כל־סוף מעות היא בידי המחבר הנכבד של אותו המכתב, שֶׁשִׁעֵר לעצמו, כי עתון עברי מין בית־דין הוא, המְשַׁמֵּשׁ מקום לבעלי־ריב ולקנתרנים ולהולכי רכיל בעמם, והעורך של העתון — מין עורך־דין הוא, היושב עם בערכאותיהם, אשר במדינת קנדה הרחוקה, ושומע ומקשיב לכל אותם הטענות והסכסוכים והיוצאה־דלעי ברבר עניני המפלגות והשוחטים והשמשים והעליות

ו„חתן־תורה" ו„חתן־בראשית". טעה המחבר הנכבד ולא מצא את הדלת הנכונה להתדפק בה.

ואם נגענו קצת במכתב הזה, הרי לא נגענו בו אלא כדי להשמיע דברים אחדים באזני אחינו הרחוקים, היושבים במושבות קנדה, באזני אלה, היודעים עדיין לשון וספר ומעיינים לפעמים בעתון עברי: אל נא יהיו לכם דברי האמת והמרירות, שכתב עליכם סופרנו במכתביו „המושבות היהודיות בקנדה" למקור, אשר ממנו תשאבו את מימיכם הרעים: את השנאה ואת הקנאה, את הריבות ואת המדנים; אל נא ישמשו לכם כסבה לסכסוכים חדשים ולמשפטים חדשים בערכאות־המדינה ולמחלוקת חדשה בין מפלגה למפלגה — כי לא לכך נאמרו הדברים ההם ולא זו היתה מטרתם. איש־איש מכם, אשר לבו לב טהור ועדיין לא נדלח בסערת „המלחמה", מלחמת־אחים — יקרא את האמת המרה ויבינה ויודה עליה, ואפילו אם מרה היא מאד. ואז אולי יתן אל לבו לקום ולעשות את אשר עליו לעשות — לטהר את אויר המושבות היהודיות בקנדה מחלאתו ולבער את הרע מקרב אחיו.

ואל נא יהיו היהודים, היושבים במדינת קנדה, כבני־המדבר, אשר רועה אין להם ומפקח אין עליהם, ואיש הישר בעיניו יעשה...

* *

*

אכן, לא טוב היות האדם במדבר! אדם זה, אשר „הרודה העשירה", הנזכרת לעיל, דאגה לו ולתכליתו ומצאה מקום בשבילו בארצות הרחוקות, אשר מעבר להרי חושך, והניחהו שם על האדמה ונתכונה לטובתו כונה טובה ורצויה: לעשותו שותף להקדוש־ברוך־הוא — אדם זה יש אשר יגדל פרא במקימות הרחוקים ההם, אז יקום יום אחד על רגליו ויתיצב בכל גודל פראותו ויבעט ברודה העשירה וימאס בכונתה הטובה והרצויה ויקלל אותה גם קלל באלהיה...

כדברים האלה אנו קוראים היום בגליון הזה אשר לפנינו, בה„מכתבים מארגנטינה".

ונפלא הדבר: שתי המדינות הרחוקות האלה, אשר מעבר להרי חושך, גורל אחד להן ומזל אחד לשתיהן: את שתיהן בחרה „הרודה העשירה" לעשות בהן צדקה עם ישראל, על שתיהן פרשה את כנפיה הרחבות והחמות -- ושתיהן התחמקו מתחת כנפיה אלה, קפצו ועמדו כנגדה ושלחו לשון לעומתה...

כל מה שאתה מוצא במדינה האחת, אתה מוצא גם בחברתה; מה שם יהודים מובאים לארץ רחוקה וזרה, אף כאן יהודים מובאים לארץ לא להם. מה שם היהודים אינם נאחזים בארץ ואינם מכים שורש בה ואינם אוהבים אותה, כאהוב האדם את מולדתו ואת חיק הורתו, אף פה כך. וגם פה גם שם עושים הקולוניסטים באדמה, הניתנת להם, כאדם העושה בתוך חנותו: מוכרים אותה, סוחרים בה ועושים בה קומבינאציות שונות.

אוי לה להרודה העשירה מגידוליה אלה, אשר זרעה ואשר גדלה במדבר!

המעט ממנה, כי חניכיה אלה, חניכי־המדבר, מכלים את עמלה ומאבדים בידיהם ממש את כל הבנינים, אשר בנתה בשבילם, — והנה הללו עדיין באים עמה בטרוניה, וטענות ותביעות להם אליה, ומשפטים, וסכסוכים, ודין־ודברים...

המעט ממנה כל זה, והנה רעה גדולה שבעתים עשו לה אלה, החוסים בצל כנפיה, חרפה המיטו עליה, חרפת־עולם, אשר אין יודע, אם תמחה עוד. הלא רעה כזאת לא יעשה אדם לאדם, אפילו אם שונאו בנפש הוא!

הגיעו בעצבכם: על הרודה העשירה הזאת, הכשרה והתמימה, הלשינו יהודי ארגנטינה, היושבים על אדמתה במושבות, והוציאו עליה לעז באזני הממשלה הארגנטינאית, כי היא מפיצה את ידיעת הלשון העברית בקרב בני היהודים...

אכן חרפה היא להרודה העשירה, כי כך עלתה לה וכך הגיעה לה בימי זקנותה. וגדולה החרפה שבעתים, כי כך הגיעה לה מידי חניכיה, גידולי־הפרא, אשר זרעה ואשר גדלה במדבר!...

הלא הדברים האלה כתובים היום בגליון הזה אשר לפנינו, בה„מכתבים מארגנטינה".

ד"ר שמעון ברנפלד.

הַיְהוּדִים וְשִׁלְטוֹן הַמָּמוֹן.

(סוף.)

בשקידה נפלאה אסף סומברט את כל החומר הדרוש לו לענינו, כדי להראות עד כמה הגדילו היהודים (ביחוד הספרדים) לעשות להרחבת המסחר בשנות המאה הי"ו, הי"ז והי"ח באיטליה, הולנד, בלגיה, בדרום פרנציה, באנגליה, בהמבורג, במדינת טורקיה, בערי הליבנטי וגם בארצות אמריקה. אם גם לא נגזם להחליט, כי הם, ורק הם, המציאו את המסחר העולמי, הרי אין כל ספק, כי הרבה והרבה סייעו לעבודה זו, שהיא ודאי עבודה קולטורית גדולה. וצריך לשים אל לב, כי לא רבים הם היהודים במספר, אשר הגבירו את המסחר העולמי בשנת המאה הי"ו, צריך להוציא מן הכלל את רוב היהודים בפולין. גם יהודי גרמניה עסקו רק מעט במסחר העולמי. אבל סומברט מוכיח, כי עוד בימים ההם התישבו יהודים רבים בעיר פרנקפורט (כי גורשו מכמה ערי המסחר בגרמניה), ומאז היתה העיר הזאת למרכז המסחר. בסוף שנות המאה הט"ו גורשו היהודים מנירנברג, שעמדה באותם הימים במרום המעלה האיקונומית, ומאז ירדה מטה מטה, וכעבור ימי דור אחד או שנים אחר הגירוש הכירו בתוצאותיו, כי גרם לרעה. בכלל יש בזה חזיון נפלא לראות, איך פסחו העמים האירופאים („הטבעיים והמוסריים") על שתי הסעיפים בנוגע ליחסם אל היהודים. מצד אחד הם מוצאים בהם תועלת מרובה ובקשו קרבתם — לא מאהבה, כמובן, אלא מתוך הנאה. ומצד השני לא יכלו להבליג על קנאתם הדתית וגם על קנאתם בעושר היהודים. סומברט מביא חומר רב לברר את העובדה הזאת.

לפעמים היו הממשלות מכירות בתועלת ישוב היהודים להפרחת המצב האיקונומי בארץ, אלא כי האזרחים היו מתיראים מפני התחרותם של היהודים. ידוע הוא, כמה טרחה השררה בהמבורג להתיר את הישיבה „להסוחרים הפורטוגיזים" שהתישבו שם בחשאי. היא, השררה, הביאה לצורך זה „עזרה מרחוק" — הכשר מצד הפקולטט התיולוגי באוניברסיטה הפרנקפורטית (פרנקפורט דאודר). גם בערי הולנד היה הדבר כן. השררה חפצה מאד ביהודים. כאשר הלך מנשה בן ישראל להשתדל לטובת ישוב היהודים באנגליה, דאגה השררה, שמא היא אומר להסיע את היהודים מהולנד לאנגליה. ומנשה בן ישראל הרגיע את רוחה, שאין כונתו לכך. עכשיו אני מבינים את כל פרטי אותו

המאורע. בימים ההם היו יהודים יושבים כבר באנגליה בחשאי בנוור „סוחרים פורטיגיזים". מנשה בן ישראל השתדל, שיעשה הישוב מותר באופן ליגלי, כדי שיתקיימו היהודים ביהדותם. הדבר לא עלה בידו, ויצא לפעולה רק זמן־מה אחרי כן, משום שעוד לא הגיעה השעה לאשר ולקיים את ישוב היהודים באופן ליגלי. וגם בהולנד היתה השררה רוצה בישוב היהודים, כאמור, אלא שגם שם היו הקנאים מטרידים אותה תמיד בקיבלנותיהם, כי היהודים משחיתים את „מוסר העם" ומצוה לגרשם מן הארץ. וכמה הרפתקאות עברו על השררה לשכך מצד אחד את חמת הקנאים ע"י הגבלת זכיות היהודים, ולקיים מצד שני את ישוב היהודים, שלא יצאו מאת הארץ.

כזה היה בגרמניה בכל מדינה ומדינה, בכל הגמוניה והגמוניה. המושלים היו רוצים ביהודים, כי ראו ברכה בעבודתם ובמסחרם. אלא כי הסוחרים האזרחים קנאו בהם והטרידו את הממשלות בבקשה, לגרש את היהודים או להגביל לכל הפחות את מסחרם. הכהנים הגדולים היו רוצים ביהודים, כי להם נתנו את כספם הרב לשם עסק הלואה (איתם „התמימים", שחיו מפי הרת שונאת הממון!); אבל הכהנים הנמוכים, ההדיוטים, שנאו את היהודים מרוב קנאתם הדתית. וגם יען כי קרובים היו לבני דלת העם, שתמיד שנאו את היהודים. באופן כזה היו היהודים בגרמניה מטולטלים ונקלעים בכף הקלע, נתונים בין תאות הממון מצד האחד ובין השנאה הדתית וקנאת המסחר מצד שני. על הטרגדיה ההסטורית הזאת עמד כבר ההסטוריון המובהק א ו ט ו ס ט ו ב י בספרו „היהודים בגרמניה בימי הבינים" *). סומברט ידע את הספר הזה והשתמש בו, אלא כי עיניו היו סמויות מלהסתכל בו כראוי ולהבין בטרגדיה ההסטורית הזאת.

לפעמים אמרה הממשלה להשמע לבקשת ההמון ולגרש את היהודים. באו הסוחרים הגדולים ובררו לה, כי עם גירוש היהודים יהרס המסחר. „אם יצאו היהודים מזה, הרי גם עלינו לצאת את העיר"—היו הללו אומרים. ובמקצוע זה מביא סומברט חומר רב; עובדה היא, כי היו היהודים ח ל ו צ י ה מ ס ח ר הגדול. הם הכירו את הדרישה לסחורה בזמנה; מסוגלים היו לזה על ידי מכריהם ומיודעיהם בכל מקום ומקום. היהודים היו „רוח החיה" במסחר. ביחוד היתה עינם בהירה להכיר תיכף בשנוי איקונומי שעתיד לבוא בקרוב, או שכבר בא. לא התעקשו להחזיק במסחר שעבר זמנו. לא שחו נגד הזרם, ולא התעקשו להתכווץ דוקא בתחום אחד. מצבם החברתי עמד להם בזה. לא נתנו להם להיות אזרחי ארצם, ולכן היו אזרחי־עולם. אמנם בגיטו היו יושבים, אבל סקירתם עברה לא רק את גבולות הגיטו, אלא גם את גבולות ארץ־מושבם.

סומברט סובר, כי העם העברי י צ ר את „הממון הסימבולי", היינו: את שטר־החוב בצורתו הנוכחית, את עסקי החברות של מניות, את עסקי השותפות האנונימית,—את הממון האנונימי. בסברתו זאת יש קורטוב גדול של אמת. עד היום אין אנו יודעים בבירור, מתי החל שלטונו של ה„ווכסל" בעולם, כמובן ה„ווכסל" בצורתו האינטרנציונלית של עכשיו. אין ספק, כי זוהי יצירה איקונומית חשובה מאד, אחד מעמידי המסחר העולמי בימינו. סומברט מוכיח, ובזה יצדק, כי דיני שטר־חוב ע"פ דיני התלמוד קרובים מאד לדיני ה„ווכסל" בימינו, ויש לשער, כי היהודים המציאו והנהיגו אותו. אין בו מדיני ה מ ש פ ט ה ה ס ט ו ר י, אבל יש בו מדיני ה מ ש פ ט ה ר ג י ל. המשפט הרומאי—וגם המשפט הגרמני והרומאני—איננו יודע את ה„ווכסל" ואביזורייהו. בזמן מן הזמנים אנו רואים את ה„ווכסל" נוהג, ולאט לאט נקבעו דיניו בחוקי המשפטים של העמים הקולטוריים. על סימני ה„ווכסל" הנמצאים בשטר־חוב של התלמוד, כפי שברר סומברט, יכול אני להוסיף עוד סימן מ ו ב ה ק אחד: א ו פ ן ב י ר ו ר ה מ ש פ ט, אם יצאו עוררין על ה„ווכסל". זה כלל גדול בדיני התלמוד והפוסקים, כי שטר־חוב, שאין בו ריעותא מצדו הפורמלי, ניתן לגוביינא, אע"פ שהנתבע טוען על גוף העסק, שעליו נכתב ונמסר השטר. וזהו אחד מכללי ה„ווכסל" העיקריים ביותר, כי ידונו רק על כ ש ר ו ת ו ולא על טוב העסק, המתיחס לו. — ואולם אם נסכים להשערתו של סומברט הקרובה לאמת, שהיהודים המציאו את ה„ווכסל", יפלא הדבר בעינינו מאד, כי לא ידעו לקרוא לו שם עברי מקורי. מזמן שנתפרסם ה„ווכסל" בעולם המסחר קראו לו היהודים בשמות שונים. קראו לו „חילוף" (תרגום גס) או „מימרן" (במובן ז כ ר ו ן) או „ליטרה די קמביו". קרוב לשער, שבשעה שנגזרה על היהודים גזירת גלות, ולא עוד אלא שאסרו עליהם לקחת עמהם בצאתם מן הארץ ממון בעין, לקחו מאת מכריהם (היהודים האנוסים שנשארו בארץ) שטרות על שוקי איטליה וערי הליבנטי. מאז נפרץ מאד עסק ה„ליטרה די קמביו".

וברי הוא, כי הרבה והרבה סייעו היהודים מאמצע שנות המאה הי"ח ואילך להגברת מסחר השותפות, עסקי הבנקים ושותפות של מניות. סומברט מגזם אמנם הרבה בדבר וגובה עדות לא רק מפי רשימות היסטוריות מדוייקות, אלא גם מדברי צוררי ישראל כדרימון וסייעתו, אשר גבבו הרבה דברי הבאי, כדי לדבר בגנות היהודים. הוא נוטה אפילו ליהד את הרמאי האנגלי המפורסם ל א ה (John Law), אשר גרם, כנודע, למשבר איקונומי איום בפרנציה בראשית שנות המאה הי"ח. א פ ש ר, אומר סומברט, ששם הרמאי הזה הוא ל ו י, ומזה נתהוה השם Law, וקלסתר פניו, חוזר ומעיד סומברט, ו ד א י של יהודי הוא... וכך כותבים חקירה „מדעית".

האמת היא, כי את הכשרונות שאנו מוצאים ביהודי בכלל, אנו מוצאים בו גם בנוגע למקצוע זה של עבודת הממון. היהודי מתאקלם בכל מקום ומסתגל לכל עבודה ולכל חכמה.

ועוד טעות אחת צריכים אנו לברר. סומברט מביא רשימות של מספרים כדי לברר על ידן, כי עושר היהודים בגרמניה עולה הרבה על עושר עם הארץ. הוא משתמש ברשימות של תשלומי מסים הנגבים בכמה ערים גדולות בגרמניה. רואים אנו, למשל, כי מספר היהודים בברלין הוא פחות מחמשה למאה בערך אל שאר יושבי העיר, והם, המועטים, משלמים שלשים למאה מכל תשלומי המסים (וכיוצא בזה עוד בכמה ערים גדולות). מה ילמדנו זה? כי היהודים בערים הגדולות הם ברובם מן הכתות הסוציאליות הגבוהות. אבל אין ראיה מזה, כי ב כ ל ל רב עשרם מעושר עם הארץ, אפילו לפי מספרם, שהרי אין להם אחוזות גדולות ונכסי דלא ניידי השייכים לאצילים, וגם בין הפבריקאים לא יגדל מספרם. סטטיסטיקה זו, שכבר השתמשו בה כמה אנשים, היא שטחית מאד. בכלל אמנם יש להודות, כי היהודים במערב אירופה נמצאים במצב איקונומי טוב. אבל העושר הגדול באמת נתון בעיקרו בידי עם הארץ. עשרם של היהודים מבריק הרבה, מפני שאיננו סמוי מן העין ומפני שהכל מביטים בו — לרוב בצרות עין. השקפתו של סומברט דומה בעיקר לאותו המנהג המגוחך הנוהג בעתונים ישראליים בארצות המערב. אדם מישראל שזכה לאיזה כבוד חברתי, לאיזו הצטיינות, מכריזים עליו בקולי־קולות וממהרים לקבוע את תמונתו בדפוס,

*) ספרו של סטיבי המצויין בתכנו ובהשקפתו יצא בשנות 1866 והיה יקר מאד במציאות. עכשיו יצא מחדש, ועוד אדבר עליו „בהעולם". ש. ב.

ומתוך כך הדבר דומה, כאלו הכל בידי יהודים. ואולם מי שמתבונן בדברים האלה בעין פקוחה יודע כי יש כאן הגזמה מופלגה. וסומברט השתמש יותר מדי ב„חומר המדעי" שלקח מעתונים או מספרים הדומים בערכם לעתונים.

בספרו של סומברט יש חקירות אמתיות וחשובות, אלא שקשה לבור את הבר מן התבן, את העובדות מן ההשערות הפורחות באויר ומן הסברות המופרכות. אלו בא אדם לחקור במקצוע זה בלי „פלוסופיה" יתירה ובלי פרדוכסים מרעישים, כי אם היה מלקט ומסדר את החומר, מדייק בסדורו ומשתמש בו בלי שום פניה קודמת, וכל כונתו היתה רק לברר את האמת, — אלו עשה אדם חוקר ומבין כזה, ודאי היה עושה דבר גדול. חומר רב, הרבה יותר ממה שמצא סומברט, צבור בספרי שאלות ותשובות, ובפרט של הספרדים. (בשו"ת של האשכנזים יש לפעמים גם מעשים בדויים מן הלב. משום „יגדיל תורה ויאדיר".) את החומר הרב הזה יש לצרף אל החומר הנמצא ברשימות חיצוניות, שבהן השתמש סומברט בשקידה גדולה. אך לא רק את החומר היינו צריכים לאסוף ולצבור, כי אם לסגל לנו השקפה הסטורית, מדעית באמת. בתחלה יצא קארו בספרו וגבב דברים שאינם נוגעים כל עיקר להחיים התרבותיים והאיקונומיים של היהודים, ואת המקורים העבריים לא ראה מימיו. עכשיו בא סומברט וחטט בתיאולוגיה הישראלית ובתורת האנתרופולוגיה ובנה מגדלים גבוהים וראשם בשמים, ויסוד בארץ אין להם. ועדיין אין לנו הסטוריה ישראלית שלמה, זולת זו של גרטץ, שלא היתה שלמה מתחלת בריתה, ועכשיו כבר נתישנה בכל פרטיה. ובהסטוריה האיקונומית אין לנו אלא התחלות — לרוב התחלות בלתי מוצלחות.

והדבר נחוץ כל־כך להבנת חייו ההסטוריים של העם העברי ולהבנת התפתחותה של היהדות. גם אני מאמין, שיש יחס גדול בין הדת הישראלית ובין סדר חיינו האיקונומיים, אבל בנוסחא אחרת לגמרי מזו של סומברט. שאיפת היהודים, עד קרוב לדורנו, היתה — לבקש מקום מנוחה לא רק להם אלא ביחוד לדתם, ועם כל „חבתם להממון" היו מותרים עליו, אם לא היו יכולים להתקיים בדתם. והשפעה זו של הדת על החיים האי־קונומיים של העם העברי, ההולכת ונמשכת זה קרוב לאלפים שנים, אותה אנו צריכים לברר בדיוק גדול. ואולם לא לספר סנגוריה אנו מתאוים, אלא לבירור העובדות על אמתתן, יהיו תוצאותיהן ומסקנותיהן מה שיהיו. בלי יסוד השקפה הסטורית כזאת, גם החריצות והשקידה אינן מביאות פרי. הבקיאות בלבד היא כעין חומר היולי נעדר הצורה. וכדי להמציא לחומר זה את הצורה, צריכים אנו למחשבה. מי שאסף לבנים ועצים ושאר צרכי בנין — עדיין לא בנה, ומי שהתעקש דוקא לבנות ולא הכין לו תבנית הבנין, הוא קלקל גם את החומר.

וכשאנו קוראים את ספרו של סומברט ורואים את שקידתו הגדולה וגם את עקשנותו הגדולה להוכיח דוקא את הטוב בעיניו, אנו אומרים: חבל גם על הבנין וגם על העמל הרב שנשקע בו!

ד"ר ש. מ. מלמר.

הָרוּחַ הָעִבְרִי.

ד.

(לחקר מהותה של דת ישראל.)

I.

(סוף.)

המקור להאינטלקטואליות בדת ישראל הוא כח החיים הכביר של הגזע היהודי. כל חוקרי הגזע מגוביניא עד צ'מברלין מודים בכח חיותו הגדול של עם ישראל. ומי שמודה בחיים וחפץ בחיים דין הוא שידאג לסדרי חייו ותקונם. ועבודת הסדור והתקון בממשלת השכל היא תלויה. בתורה אנו פוגשים על כל פסיעה ופסיעה מאמרים מעין „למען יאריכון ימיך", „והארכת ימים", „כי הוא חייכם ואורך ימיכם", „ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה" „ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" וכו' וכו'. נביאי ישראל הראו על היחס שבין החיים והשכל (הדעת). אחרי אשר בשר ירמיהו: „ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ד' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם", הוסיף ואמר: „אם ימושו החוקים האלה מלפני נאום ד' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים". הרי אופטימיות עברית, שהיא הסמן המובהק לכח החיים העברי ולהאינטלקטואליות העברית. ולא לחנם שנא שופנהויאר את היהדות תכלית שנאה מפני האופטימיות שבה. ובמדה שגינה שופנהויאר את היהדות, בה במדה הרים אותה על נס הפילוסוף של האופטימיות ניטשה. ולהיפך: במדה ששופנהויאר אהב וכבד את הנצרות, בה במדה היה רחוק ממנה ניטשה ונלחם בה. די לנו להביא לראיה רק את ספרו „אנטיכריסט".

כל זמן שלא נחשך השכל היהודי על ידי פורעניות וצרות רבות לא ברח היהודי מן החיים ולא נתרחק מהם. מגפת הנזירות ויציאה מן החיים, שהיתה מצויה אצל הנוצרים הקדמונים, אשר היו בורחים ליערות ולמדבריות, לא היתה מצויה אצלנו מעולם. לנו חסר לגמרי אותו המוסד, שאי אפשר לנו לצייר לעצמנו בלעדו את הקטוליות ואת הברהמניות — המנזר.

ואולם עוד בטרם נניח להנחה כללית, כי כח החיים הכביר וההתרבות השכלית הם שני סימנים פסיכולוגיים מובהקים של הדת העברית, עלינו להקדים ולהסביר קצת מן הטעמים שעליהם נוסדו האופטימיות ביהדות והפסימיות בהברהמינות ובנצרות. על פי השקפת דתנו הרי האדם, בהיותו כתרה ופארה של הבריאה כולה, הוא גם אדון לטבע ולו הצדקה למשול בטבע ממשלה בלתי מגבלה עד כמה שהדבר נחוץ לקיומו. „כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל", „כל שתה תחת רגליו", — זוהי המדה. עיקרם של החיים הוא לא הטבע הביאולוגי, אלא האדם, הבריה השכלית, ומטרת הקיום היא התפתחות השכל והשתלשלותו. כדי להגיע להמטרה הזאת מותר להאדם לשלוט בטבע ולעשות בו כרצונו כבתוך שלו.

השקפה אחרת על יחס האדם להטבע יש להן לדתות המשיחיות שנולדו על ידי כחות אנונימיים.

ואולם כדי שלא ייחסו לי כונה זרה עלי להגיד דברים אחדים על אדות שני המושגים האלה „דת משיחית" ו„כחות אנונימיים". דת משיחית נקראה בפי החוקרים הגרמנים כל דת, שמטרתה האחרונה היא — הפטורין מחיי עולם הזה, „הגאולה" מן החיים עלי אדמות. אחת היא אם הדת „המשיחית" יש לה באמת יחס ידוע לרעיון משיחי, אם מחזיקיה מחכים באמת למשיח ידוע או לא. לא על שם המשיח הממשי נקראת הדת משיחית, (ערלאֶ־זונגסרעליגיאָן), אלא על שם גאולתו הנפשית, הפרטית של האדם. שום חוקר לא כנה את היהדות „דת משיחית" אף על פי שהרעיון המשיחי תופס מקום גדול מאד בדת ישראל. „דתות משיחיות" נקראות בפי החוקרים הברהמינות, הבודיות והנצרות. שלש הדתות המשיחיות האלה מתיחסות בשלילה לחיי העולם הזה. וכנגדן מתיחסות בחיוב לחיי העולם הזה „הדתות החוקיות", שגם הן שלש: הדת הפרסית העתיקה (תורת צורו־תוסתרה), היהדות והאישלם. הדתות הללו, המודות בחיים, פשטו את

ממשלתם ואת השפעתם על כל החיים, על המדינה ועל החברה ואפילו על סדרי הכלכלה. הדתות המשיחיות נוצרו על ידי כחות אנונימיים, כלומר על ידי כח קולקטיבי ועל ידי תנאים היסטוריים. אמנם אמת הדבר, כי בודהה היה במציאות ויסד את שיטתו הדתית, אבל עפ"י דברי ימי הדתות אנו יודעים, כי עוד לפני בוא בודהה בא הרעיון הבודהי לעולם, בתור ריאקציה לנגבי הברהמינות, שמצצה את כחות העם ומשלה בו כמו שמשל האפיפיור בנוצרים בימי הבינים. בודהה שכלל רק ותקן וגמר את החומר שמצא מוכן ומזומן לפניו. וכיוצא בזה מורכבת הנצרות משלשה חלקים שונים: האפלטוניות החדשה, תורת הסטואיקים הרומאים ויהדות מהופכת. ועד היום הזה לא באו החוקרים לידי החלטה גמורה איזה משלשת החלקים הללו תופס את המקום הראשון בנצרות. ברונא בויאר, למשל, מחליט — והוא מביא ראיות חשובות להחלטתו זו, — כי הנצרות עומדת בעיקר על תורת הסטואיקים. ולעומתו מעמידים חוקרים אחרים את הנצרות בעיקר על האפלטוניות החדשה. אבל הכל מודים, כי הנצרות נוצרה ברומא ובאלכסנדריה של מצרים, ובארץ ישראל נתרכזו רק הזרמים והרוחות. זוהי גם דעתו של התיולוג המפורסם פפליידערער שמת לא כבר, ושל הפילוסוף הברליני דילטי.

ומאחרי שהנצרות לא נוצרה על ידי עם אחד ולא על ידי איש אחד ולא בזמן אחד, הרי היא נמנית לפי דעת החוקרים על הדתות האנונימיות, כלומר על הדתות שנוצרו על ידי כחות שונים, דתיים, פוליטיים, כלכליים ועוד. איש לא הטיל ספק בזה שמשה, צורתוסתרה ומחמד היו במציאות, ולהיפך: במציאותו ההיסטורית של ברהמה עדיין לא הורה איש, וזה כששים שנה, כלומר מימות ברונא בויאר, התחילו החוקרים הנוצרים להטיל ספק גם במציאותו ההיסטורית של מיסד הנצרות. בכל אופן מסכימים רוב החוקרים, כי היתה נצרות בעולם לפני ישו הנוצרי, ואם היה איש אשר הפיץ את הנצרות הרי אין זה ישו אלא פולוס, שאמו היתה יְוָנית.

השקפת הדתות המשיחיות והאנונימיות על יחס האדם להטבע שונה היא לגמרי מזו של היהדות. הכהנים הברהמינים הורו תמיד, כי אין יתרון לאדם על הטבע וכי האדם הוא רק חלק מן הטבע ולא יותר. אין בטבע כי אם חוקים קבועים, אשר לא ישנו את תפקידם לעולם, ולהטבע אין שום מטרה תכלית מיוחדה. כל העולם כלו אינו אלא גלגל החוזר, ההולך והוזר עד אין סוף בלי מטרה ובלי תכלית. וכיון שהאדם אינו גם הוא כי אם חלק מן הטבע, הרי ממילא אין גם לו מטרה מיוחדה בהקיום הכללי ואין לו להאדם גם הצדקה למשול בטבע. אין לו שום שעבוד על הטבע. „הברהמינים" של הקולטורה המערבית, שפנהויאר ותלמידיו דיסן ונריעזבאך, מסבירים את הרעיון הזה, שהוא גם רעיונה היסודי של הנצרות, ככה:

„מכירים אנחנו, כי הגוף הוא רק הרצון לחיים, ובמקום „החיוב של הרצון לחיים" נוכל לאמר „החיוב לגוף". אבל הרצון, כלומר הגוף, יכול להתקים רק על ידי מזון וכלכלה, כלומר על ידי שלילת חייהן של בריות אחרות, שגם הן חפצות חיים כמונו. אם נחפוץ בחיים, אז עלינו לעשות באחרים דבר כזה, אשר אם יֵעָשה בנו וקראנו לו: „נבלה, עול, רשעות". הרי שהחיים קשורים כשהם לעצמם בחטא ובפשע. ובכן — הרוצה לנצח את החטא עליו לנצח את החיים *).

*) Deussen, Elemente der Metaphysik p. 244; Schopenhauer, Die Welt als Wille & Vorstellung, Bd II.

בדומה לזה חשבו גם אבות הכנסיה, מחוללי הקטוליות, שאינה אלא אחת מן הצורות הרבות של הנצרות. העולם והחיים, אמרו ראשי הקטוליות, רעים וחטאים הם. כל כך, עד שצריך היה אלהים לירד בעצמו אל העולם ולזכותו על ידי מותו ויסוריו. אין עתיד לעולם הזה, לעולם האנושי. העיקר הם החיים אחרי המות, ממשלת השמים. תעודת האדם עלי אדמות היא איפוא להתגבר על החיים של העולם ולנצחם. פסימיות קצונית זו נובעת, כמובן, מיחסן של הדתות האלה להטבע. הטבע הוא רע בהחלט, ובהכרח הרי גם האדם, חלקו של הטבע, רע הוא בהחלט. ומשום שבטבע שוררים רק חוקים קבועים שאינם משתנים לעולם, לכן אין יכולת להאדם להתקדש ולתקן את נשמתו. הדטרמיניות הזאת, שבאמת אינה אלא מטריאליות בצורה דתית, נתפתחה אצל אבגוסטינוס והיתה לתורה המפורסמת של „הפרידיסטינציון לחסד או לכליון גמור". על פי התורה הזאת הרי כל אדם נולד או רשע או צדיק, ואי אפשר לו לתקן את מעשיו ולהגיע למדרגה יותר גבוהה אלא אם כן יֵצא מן החיים. הדטרמיניות התיולוגית הזאת, אשר שללה מאת האדם את חירותו, עשתה אותו למעין מיכניסמוס, שאינו אחראי כלל בעד מעשיו, ואת הדטרמיניות הורתה שהחטא אינו ירידה ונפילה, כי אם מעמד הכרחי, טבעי. אבל במקום שאין חירות ואין אחריות — אין גם מוסר.

ההיפך מזה תורה דת ישראל. לא רק את האדם תעורר ותעודד לחיות ולהתקיים בעולם הזה, להתפתח, לְגַדֵּל ולהעשות יצור חפשי, שכלי ומוסרי, כי אם גם הטבע, שבו שורר הרע (ברע שבטבע מידה גם דת ישראל), מוכשר לקבל התפתחות מוסרית. ישעיהו הביע השקפה עברית גמורה בשעה שנבא: „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ונער קטן נוהג בם". הרוח המוסרי, העצור בתורת ישראל, לא יכול להבין, היאך יכול הקב"ה לענוש את הרשע בעד רשעתו אם אינו אחראי בעד מעשיו. ואפילו אלה מחכמינו, שלא ידעו להחלץ מן המיצר של „ידיעה ובחירה", הורו בפירוש: „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". ומי שהבחירה היא שלו אחראי הוא בעד מעשיו, והללו שמאסו בטוב ובחרו ברע, למרות הצעה הטובה שניתנה להם „ובחרת בחיים", עתידים ליתן את הדין.

על פי השקפת דת ישראל יש לחיי העולם הזה תעודה גבוהה — התגשמותם של הטוב והשכלי וההתפתחותם. ומכיון שיש לחיים תעודה, יש להם גם עתיד, „והיה באחרית הימים" — זוהי הפורמולה של הנביא העברי, המבשר על הטוב והשכלי, על הדור הזכאי אשר בו יבוא. התבונה והבחירה הם האמצעים שנתנו לאדם, כדי להגיע למדרגה ההיא ולזכות את החיים. וכה היה השכל בהדת הישראלית שושבין לחיים.

ובמדה שדת ישראל מוקירה ומכבדת את ממשלת השכל, כה במדה מתיחסות הנצרות והברהמינות בשנאה גלויה לממשלת השכל. „זכאים הם העניים ברוח כי להם ממשלת השמים" (מתתיהו פ"ה, פסוק ג'). במובן זה הורו גם הברהמינים. התיולוגיה ההודית-הברהמינית מבדלת בין Avidya ובין Vidya, כלומר, בין אי-ידיעה לידיעה. אבידיא (אי-ידיעה) היא ממשלת השכל האנושי, מדעים וחכמה וחקירה, ובידיא (ידיעה) היא שלילת הרצון לחיים, והעיקר הזה, כלומר שלילת הרצון, זוהי האלהות *).

ואם האדם הוא רק חלק מן הטבע הרע ותו לא ואין לו

*) Deussen, ibid. p. 268; I. Dahlmam, Die Sâmkhya—Philosophie als Naturlehre & Erlösungslehre nach dem Mahâbârata, Berlin, 1902.

שום תעודה בחיים, שכל ומוסר ומדינה למה הם? מפני הטעם הזה רדפה הכנסיה את גאוני השכל וערכה אינקביזיציות לגבורי התבונה. ועוד בטרם נוסדה אינקביזיציה ונגזרו שמדות הורו אבות הכנסיה, טרטוליאן, גיאורג מנאציאנץ ואחרים, כי על האדם לפרוש ולבריח מן החיים השכליים. אותו החרם; שהוציא לפני ימים מועטים האפיפיור של עכשיו פיוס העשירי על המדעים המודרנים, כבר נמצא בספריהם של אבות הכנסיה אבגוסטינים 1) ולאקטאנטיוס 2). וטרטוליאן אמר בפירוש, כי יתרון דתו הוא שהיא מתנגדת להשכל 3) ופתגמו היה: „Credo quia absurdum". תורת הנצרות מקדישה את העתיד כלו רק לעניי הרוח והנביא העברי מבשר: „ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'"...

ואמנם בהאידיאל המשיחי הישראלי מתגלה ההבדל הגדול בין ההשקפה היהודית ובין ההשקפה הנוצרית על החיים ותעודותיהם. על השכל והמוסר ותפקידם. דמות האדם העליון אשר ראה בחזון הנביא העברי הוא ההיפך הגמור מדמות האדם העליון המודרני, אשר ראתה אותה הנצרית בחזון. באבנגליון נאמר: „אל תחשבו כי באתי להביא שלום בארץ; לא באתי להביא שלום כי אם חרב, כי באתי להפריד בין איש לאביו, בין בת לאמה ובין כלה לחמותה" 4). ונביא ישראל מבשר ואומר: „ושפט בצדק דלים, והוכיח במישור לעניי ארץ, והכה ארץ בשבט פיו, וברוח שפתיו ימית רשע. והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" 5).

מִכְתָּבִים מֵאַרְגֶנְטִינָה.

V.

כל החושב, שבארגנטינה — הארץ החדשה שבחדישות — אין מקום לרגש לאומי תקיף כבארצות הישנות שבישנות — אינו אלא טועה.

אמנם ארגנטינה אין לה הסטוריה ארוכה, וראשית ההסטוריה שלה איננה מכוסה בערפל, ובמאי 1910 חגגה את חג מאת השנים הראשונה למן היום שהסירה את עול שעבודה של ספרד מעליה. אמנם לפי דברי ההסטוריון La Fuente לא היו לה עוד בשנת 1819 כי אם 527.000 אזרחים, ולאחר חמשים שנה, בשנת 1969, בשעת מפקד־העם הראשון, עלה מספר התושבים ל—1.830.214 נפש, ובאותה שנה התחילה הממשלה לדאג לזה, כי יעלו אמיגרנטים מארצות שונות לארגנטינה ויתנחלו בה, ובמשך כ"ה שנים (1870—1895) נתוספו בה ע"י הרבוי הטבעי 979.320 נפש וע"י כניסת זרים—1.245.377 נפש. הרי שהארץ מלאה זרים, שבאו לכאן בעשרות השנים האחרונות מכל ארבע פינות העולם. אבל כל הזרים האלה חושבים את עצמם ל„עקריים". ונקשרו בארגנטינה קשר טבעי לאהבה אותה, והם קוראים לה ארץ מולדת, אעפ"י שאינה ארץ מולדת אלא לבניהם.

השפה הספרדית היא השפה „הלאומית" בארגנטינה. בבתי־הספר הנמוכים והתיכונים משתדלים המורים והמורות בכל כחם להשריש בקרב לב חניכיהם את הרגש הלאומי, יראת הכבוד להדגל הלאומי, ולגבורי העבר הקרוב. ובטרם ידע הילד קרוא וכתוב ידע לשיר את ההימנון הלאומי ושירים אחרים, המלאים תוכן פטריוטי. והמורים מספרים לילדים בע"פ ובכתב את פרשת חיי גבוריה של „האומה" והארץ. ובאופן כזה נטעת בלב כל בני הדור הצעיר האהבה למולדתם והאמונה, שה„פטריה" שלהם היא המעולה והמשובחה שבכל „פטריות" העולם. ולאט־לאט לובשת האהבה הטבעית הזאת למולדת צורת של הערצה וגאוה נפרזה בנוסח אירופה.

ו„העם" הארגינטינאי, שבר־מזל הוא במדה מרובה, כי עלה לגדולה במשך זמן מועט בערך, אמנם מכניס אורחים הוא מאין כמוהו ומצוה זו של „ואהבתם את הגר" מתקיימת בידו. אבל אהבתו לגר תלויה בדבר: דורש הוא מאת כל גר הבא אליו, כי יעזוב את עמו ואת מולדתו לגמרי ודבק בארצו החדשה בכל לבבו ובכל נפשו.

עד כמה רגשנית היא דוקא „לאומיותו" של בן הארץ החדשה שבחדשות מוכית היחס התמוה השורר בין שלש המשפחות, שרק תמול חלקו ביניהן את אדמת אמריקה הדרומית ותהיינה לשלש רפובליקות מיוחדות: מעבר מזה מזרחה — רפובליקת אורוגבאי. ומעבר מזה מערבה־צפונה—רפובליקת טשילין, אין בין הראשונה ובין ארגנטינה כ"א נהרות לה־פלטה ופרנה, ואין בין השניה ובין ארגנטינה כ"א ההרים הקורדילרים. שלש המשפחות האלה החשובות ביותר באמריקה הדרומית, מגזע אחד מוצאן, שפה אחת ומנהגים ונמוסים אחדים להן, ושלשתן יחד נלחמו מלחמת חירותן, ולכאורה אין ביניהן מקום לקנאה ולתחרות. ואמנם כשהשנים כתקונן שורר שלום־אחים בין שלשת „העמים" של שלש הארצות האלה. אבל די לו לאיזה מיניסטר של אחת הארצות שיכשל בהברה שאינה מהוגנה, שיש בה פגיעה בכבודה של הארץ השכנה, והנה צחצות חרבות ומשק תותחים היוצאים להגן על הדגל „הלאומי".

ואולם אפשר שיחשדוני קוראי בהפרזה יתרה בדברי על רגשם הלאומי של בני הארץ החדשה הזאת, לפיכך ארשה לעצמי להעיד שני עדים „כשרים ונאמנים".

בשנה העברה, בשעת חגיגת „חג המאה", בא לארגנטינה קלימנסו, מי שהיה ראש המיניסטרים בצרפת. בארבעה חדשים עשה קלימנסו, בעל העין הבהירה, בארגנטינה, למד ולימד, וכשובו לארצו פרסם בהעתון „L'jllustration" את רשמי מסעיו בארגנטינה. הוא נותן כבוד להרגש הפטריוטי שנתפתח בקרב לב העם הארגנטינאי באופן בולט (אעפ"י שמדבריו ניכר, כי היטב חרה לו על אחיו הצרפתים אשר בארגנטינה על כי היו לבשר אחד עם „העם הארגנטינאי") והוא אומר: „הארגנטינאים חיים עם האורא־גבאים שבניהם בשלום, כי על כן „קבלרים" הם, יוצאי חלציו של העם „הקבלרי" דספרדי. ואולם חקרתי ודרשתי ונוכחתי, כי בתחתית לבו של כל בן ארגנטינה צפונה התקוה, שעתידה ארץ האוראגבאים „לעלות לגדולה" ולהחשב לאחת הפרובינציות של ארגנטינה"...

והרי עדות שניה כשרה ונאמנה עוד יותר מן הראשונה. הד"ר יוהאן אלסינא (בן הוא להורים ספרדים, שבאו לכאן ונתאזרחו בארץ), מי שהיה במשך עשרים שנה נשיא הדפרטמנט לאימיגרציה בבואינוס־איירים, אחד מאנשי המעלה הגמורים שמעטים כמוהו, אדם שבאמת אינו מבדיל בין גזע לגזע ובין דת לדת, כותב בספרו ע"ד האימיגרציה, אשר הוציא לכבוד „חג המאה", את הדברים האלה: „מה שמזיק במקצת לקדמת ארצנו הוא המנהג שאחזו בו רבים, ולא בצדק, להבדל „לקהלות" או ל„קולוניות". הנה כן, למשל, ישנם עדיין בארצנו אנשים המעידים על עצמם, כי הם שייכים להקולוניה הספרדית, האיטלקית, הצרפתית, האשכנזית, האנגלית וכו'. קלוניות כאלה אין להן בארצנו מקום כלל. כל היושבים על אדמתנו, כל החוסים תחת דגלנו שייכים להמשפחה הגדולה והיחידה—משפחת העם הארגנטינאי"...

כל אותם הימים שעמד הד"ר אלסינא במשרתו האמורה היה לבו טוב מאד לנו, היהודים. הוא הגין תמיד על האמיגרנטים היהודים, רב את ריבם עד מקום שהיתה ידו מגעת, ופעמים הרבה התנהג עמהם לפנים משורת הדין. בשנה העברה, אחרי עלות לכסא נשיא הרפובליקה החדש זאיינץ־פניא, הוסר אלסינא ממשמרתו, ואחדים מאחינו אשר בבואינוס־איירים היודעים את האיש ואת מפעליו השתמשו בשעת הכושר הזאת להביע לו בשם בני עמם תודה על הטובות שעשה עמהם. גם כותב הטורים האלה נמנה בדפוטציה אשר הגישה לאלסינא אלבום יפה של אלפי חתימות יהודים ספרדית, עברית ורוסית. ועל הדברים הטובים באמת אשר דבר אלסינא באזני הדפוטציה הוסיף ואמר: „לא רק לשעה קלה באתם לארצנו, כי אם על מנת להשתקע בה ולהיות בנים נאמנים לה. צבעי דגלנו הלאומי הם אותם הצבעים עצמם של הדגל העתיק שלכם. והנה ארץ ארגנטינה לפניכם, שבו בה וחוסו תחת דגלנו ונהיה כולנו למשפחה אחת"...

ואחרי כל האמור האם יש להתפלא, כי באו העתונים הארגנטינאים והריכו קול צעקה כשנודע להם שבבתי־הספר אשר במושבות העבריות מלמדים להילדים גם „איזו שפה אסיאטית" מלבד השפה „הלאומית"

1) Augustinus Retzactationes.
2) Lactantius, Inst. diwinas lib. XII cap. XIII.
3) Tertulliau. De carne Chr. 5.
4) מתיא X, ל"ד—ל"ה.
5) ישעיהו י"א, ד'—ה'.

הספרדית, וכי הילדים העברים יודעים, מלבד שמותיהם של גבורי ארץ מולדתם, גם שמותיהם של איזה גבורים „זרים", כגון משה, יהושע, דוד וכו' ? *)

גם במטרופולין, בבואינוס-איירס, נסגרו אז מטעם השלטון לעניני השכלת העם שלשת החדרים לילדים העברים, שהיו קיימים זה כבר, ואחד מהם נוסד זה יותר מעשר שנה. ורק בקושי גדול ואחרי השתדלות מרובה, שארכה כששה חדשים, חזר השלטון והתיר לפתוח את החדרים שנית בתנאי, שכל תלמידיהם יביאו תעודות לראיה, שמבקרים הם גם בתי-ספר של הממשלה. חדרים, או כמו שקורין להם פה „בתלמודי-התורה", מותר ללמד רק למורי הדת, משום שחופש הדת הוא אחד מעקרי הקונסטיטוציה הארגנטינאית.

עתה נפלה הכרה, כי עתידה הממשלה להוציא פקודה, שבתי-הספר אשר במושבות העבריות יצאו מתחת רשותה הפרטית של יק"א וימסרו לרשותו של המיניסטריון להשכלת העם. ויש רגלים לדבר: הן הקולוניסטים של אחת המושבות, שיש להם טענות על פקידות יק"א בגלל שטרי-מקנה על אחוזותיהם, הגישו את עצומותיהם לבית-הדין של הממשלה ובקובלנתם האשימו את יק"א גם בזה, כי בבתי-הספר שלה אין מלמדים לילדים את שפת הארץ במדה מספקת. טענה זו פרסמו העתונים המקומיים בשם הקולוניסטים.

וטענה זו אינה צודקת, כמובן, אלא שמשה רק „תכסיס יפה" למלחמה. אם אמנם אשמה יק"א בהרבה דברים ובאמת לא כל מעשיה רצוים, הנה בכל אופן אין לחשוד אותה חלילה בלאומיות יתרה ובהתנגדות לטמיעה באיזו ארץ שתהיה. תבוא המציאות ותוכיח, עד כמה אין כל ממש בטענה זו שטוענים הקולוניסטים לשם „תכסיס": בבואינוס-איירס יש כבר רופאים, רופאי-שנים, עורכי-דין וכו' מבני הקולוניסטים, ומספר בני הקולוניסטים הלומדים בבתי-ספר תיכונים ועליונים מגיע למאות. וככר העמיד הישוב העברי במושבות ארגנטינה גם מספר צעיר בשפת המדינה, שקנה לו שם גדול. וכמוהו בכל יתר הצעירים בני גילו, ילדי הקולוניסטים, רכשו להם ראשית השכלה בבתי-הספר אשר במושבות.

ואל יפלא נא איפוא הקורא אם יודע לו גם, כי אשתקד טעמנו בעידנא דריתחא בארץ החופש הזאת גם מעין טעם „פוגרום" בזעיר אנפין.

הדבר היה בימים הראשונים לחודש מאי. ימי „חג המאה" היו ממשמשים ובאים, כל הארץ התחילה מתקשטת ומכינה קבלת פנים נהדרה להאורחים החשובים מכל קצוי תבל שהבטיחו לבוא לימי החג. והנה קמה הסתדרות הפועלים והחליטה לקרוא שביתה דוקא בימי החג הלאומי, כדי לנקום את נקמתם מן הבורגנים ולהשבית את שמחתם.

לפני בית-המחוקקים קמה ונצבה השאלה: במה לקדם את פני הרעה? והתשובה הרשמית היתה: להכריז מצב-של-מצור. נאסרו האספות, ולהיפך, הותרו לשעה כל האמצעים נגד השובתים. ואולם הממשלה חבלה עוד תחבולה אחת בלתי-רשמית: רמז רמזה לצעירים כי יערכו מניפסטציה פטריוטית. והצעירים לא סרבו. להם התירו להתאסף, להסתדר ולערוך אגיטציה.

ואמנם כל חניכי בתי-הספר התיכונים והעליונים ערכו תהלוכה נהדרה בכל חוצות עיר הבירה. על תהלוכת התלמידים נלוה עוד קהל גדול מאד מן האזרחים. וכאשר גברה ההתעוררות נפרד ההמון הגדול חבורות חבורות, כל חבורה וחבורה דגל לאומי עובר לפניה והיא שרה שירים לאומיים ומאמנת בדרך הלוכה את ידיה לעשות „סדרים". והסדרים נעשו ב„נוסח אירופה". בתי-הדפוס של העתונים הקצונים נהרסו עד היסוד, ובאחד מהם שלחו אש ולא נמצא איש אשר ימחה בידי מבעירי הבערה. והחבורה שעברה ברחובות שבהם דרים „הרוסים" פוצצה חלונות „כלאחר יד", ולאחד הבתים, שעליו היה תלוי שלט עברי „בית-כנסת ותלמוד תורה", פרצו „עושי הסדרים" וקרעו לקרעים את כל הספרים—ספרי קודש וספרי חול— אשר מצאו בבית... אמנם הנזק לא היה גדול ביותר, אבל המאורע היה חשוב מצד חדושו. נעשה „הנסיון הראשון" ועלה יפה.

---

*) עי' „מכתבים מארגנטינה" ב„העולם" נומ' 6—5 לש"ז. (המערכת).

וימים אחדים אחרי אותו מעשה נערכה ע"י „הקלוב הפוליטי של האיזראליטים הארגנטינאים", שנוסד כשתי שנים לפני המאורע, אספה פטריוטית, כדי להודיע בפומבי את אמון ורוחם של „האיזראליטים" והשתתפותם בחג הלאומי. אמנם מספר חברי הקלוב איננו רב, אבל אל האספה באו הרבה יהודים מאלה שכבר הספיקו ושעדיין לא הספיקו להתאזרח. האולם היה מלא אנשים מפה לפה ולהקת המנגנים מחצצרת בחצוצרות ומכה בתופים. מסדרי האספה אמרו לערוך תהלוכה פטריוטית גם מצדם הם, אלא שלא הורשו לכך, והוכרחו להסתפק במועט.

במכתבי הבא אשוב עוד לדבר על טיבו של ה„קלוב הפוליטי" הזה, שהוא היחידי עפ"י מהותו בכל „הקולוניות" הזרות שבארץ ושבמדה ידועה יש לו באמת יחס להפוליטיקה הפנימית של מדינת ארגנטינה.

יעקב בן-יוסף.

בואינוס-איירס, אייר, תרע"א.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

אדון נכבד!

בבקשה לתת בעתונך מקום לדברינו אלה, הערוכים לחברי הסתדרותנו:

מתכבדים אנו לפנות אליכם באנקיטה זו, שמטרתה היא לאסוף חומר נכון ומדויק ע"ד המצב הנוכחי של החנוך העברי בארצות השונות וע"ד התקונים הדרושים והאפשריים להרמתו ושכלולו. תוצאות האנקיטה תשמשנה בתור חומר נסיוני למועצות הכנסיה הבאה בשביל עבוד תכנית כללית בעד החנוך העברי-הלאומי, בהתאמה לתנאי המצב המיוחדים שבכל ארץ וארץ, ע"י ועדה של מומחים אשר תבחר מטעם הכנסיה.

מפאת ערכו החשוב של הענין הזה אנו מבקשים את כבודכם להמציא לנו תשובות מדויקות ומפורטות על השאלות הללו:

א) שאלות כלליות.

א) כמה בתי תלמוד-תורה וחדרים מן הטפוס הישן נמצאים בעיר, וכמה ב"ס עברים מתוקנים?

ב) כמה הוא מספר התלמידים ושעות-הלמוד בהם?

ג) היש בעיר גם ב"ס עברים לילדות, וכמה תלמידות בהם? ואם יש ב"ס מעורבים לילדים ולילדות?

ד) המתקיימים מוסדות-החנוך העברים בהכנסותיהם העצמיות, או מקבלים תמיכה — וממי: מחברות או מהקהלה העירונית?

ה) כמה ילדים עברים מבקרים ב"ס נכרים, ואינם מבקרים ב"ס עברי?

ו) המלמדים בבה"ס הכלליים לתלמידים העברים את הדת הישראלית וההסטוריה העברית — וכמה שעות בשבוע?

ז) מה הוא מספר המורים העברים הפרטיים בעיר, מחוץ לבה"ס, ומספר המלמדים מן הטפוס הישן?

ח) היש בעיר חברת עבריה, חובבי שפ"ע, אגודה של ההסתדרות העברית וכדומה?

ט) היש בעיר שעורי-ערב עברים לגדולים?

י) היש בעיר ביבליותיקה עברית, ואם נמצאים בה גם ספרי-מקרא לילדים ולבני-הנעורים?

הערה: במקום שיש סטטיסטיקות ע"ד הקריאה בהביבליותיקות, אנו מבקשים להמציאן לנו בנוגע לקריאת הילדים ובני-הנעורים.

יא) היש ביבליותיקה עברית לילדים על יד בה"ס?

ב) מקצועות הלמודים ואפני ההוראה.

יב) המלמדים בבה"ס העברים גם למודים כלליים, ובאיזה מקצועות, וכמה שעות בשבוע?

יג) המלמדים את הלמודים הכלליים בעברית, ועפ"י איזה ספרי-למוד?

יד) איזוהי שיטת-ההוראה בבה"ס העברים, בבתי הת"ת ובחדרים: עברית בעברית, או בתרגום זרגוני או לועזי, ואיזו שיטה מועילה יותר לידיעת השפה?

טו) באיזו ספרי-למוד משתמשים למקרא ולהסטוריה הישראלית, לדקדוק ולתורת-הלשון?

טז) המלמדים בבה"ס העברים ובחדרים גם תנ"ך, תלמוד ומדרשים — ואם עפ"י המקורים, או עפ"י ספרי-למוד חדשים, ואיזו מהם?

יז) כמה הן שנות הלמודים בבה"ס, בבתי הת"ת ובחדרים?
יח) הגומרים רוב התלמידים את חק־למודם בבה"ס — ואם לאו: מפני איזו סבות?

ג) התקונים הדרושים והאפשריים בחנוך העברי.

יט) איזו הן המגרעות העקריות של הת"ת, החדרים ובה"ס העברים שבעיר?
כ) איך ובמה אפשר להסיר את המגרעות הללו?
כא) היש די מורים עברים מומחים בעיר?
כב) היש בעיר גן־ילדים עברי? ואם אין — היש אפשרות ליסדו ולהחזיקו?

תשובות מדויקות, כפי האפשר, על השאלות הללו אנו מבקשים להמציא לנו עפ"י הכתבת:

Organisation für hebräische Sprache und Kultur.
Berlin-Charlottenburg, Kantstrasse 93.

בכבוד
הועד המרכזי של ההסתדרות
לשפה ולתרבות העברית.

בציונות.

לפני ימים מועטים פרסם אחד מחשובי הערבים ביפו, שלים־אפנדי איל־סלאה'ים מאמר בהעתון הערבי „פלשתינה" ע"ד הישוב העברי בארץ־ישראל. שלים־אפנדי משבח את הישוב העברי ואת האכרים העברים, ומעיד עליהם, כי הם מביאים כהוה ועתידים להביא גם מכאן ולהבא טובה מרובה להארץ. עכשיו מוסרת ה„וועלט" את תכנו של מאמר שני שהדפיס בימים אלה שלים־אפנדי בעתון הערבי הירושלמי „איל־נפיר" ג"כ על אודות הישוב העברי בארץ־ישראל. שלים־אפנדי אומר, כי מאמרו הראשון לא מצא חן בעיני זורנליסטים ידועים בארץ, המעלילים עלילת־שוא על האכרים העברים לאמר, כי הוגים הם בלבם מחשבות של התבדלות. די לו לאדם, אומר בעל המאמר, כי יבקר את המושבות העבריות אשר בארץ־ישראל, למען ידע ויכיר את האמת. מדבר שממה היה לפנים במקומות ההם; באו היהודים ועבדו את הארץ, שבחוה, בנו מושבות והכניסו את התרבות לארץ לטובתם ולהנאתם של יתר תושבי הארץ. ישאלו נא שונאי היהודים את ערבי הכפרים אשר בסביבות פתח־תקוה, ראשון־לציון וכו' וישמעו מפיהם, מה דעתם הם על דבר הטובה הגדולה אשר הביאו להם היהודים. שקר הוא גם הדבר, שאין האכרים היהודים רוצים לקבל עליהם את הנתינות העותומאנית. אדרבה, אם תתן הממשלה את לבה להקל על היהודים את קבלת הנתינות העותומאנית ולא תעמיד להם מכשולים מצדה בדרכם זה ודאי יהיו כולם בשמחה לעותומאנים. אחים הם היהודים להערבים עפ"י גזעם ודמם, ואם המערב, אשר בן דרים היהודים זה שנות אלפים, הטביע את חותמו עליהם, הרי נשארו בכל זאת בתוך עמקי נפשם ומהותם בני המזרח לכל דבר. „המזרח לבני המזרח!" כך מסיים שלים־אפנדי את מאמרו אשר עשה רושם בארץ־ישראל.

— ב„האור" הירושלמי, נומר קס"ח, נדפסה הידיעה הזאת: מירושלים נשלחו להדפוטטים רוחי אלחלידי וסעיד אלחסיני הרבה מכתבים המדברים רעה על היהודים, ורק אנשים אחדים מן הצבור הערבי שלחו מכתבים וטלגרמות נגד הקטרוג, והם מבארים, כמה גדולה היא התועלת, שהיהודים מביאים לארץ, וכמה יגדל החורבן, אם יושמו מכשולים על דרך הישוב היהודי.

— בכל עתוני אירופה נדפסו בשבוע זה ידיעות שונות הסותרות זו את זו על דבר התנפלות מצד בדואים על היהודים בארץ־ישראל. עתונים אחדים כתבו גם על דבר פרעות שנעשו ביהודים בערב ובסוריה. אחרים, שלא הפריזו ולא הגזימו, הודיעו על דבר שוד במושבות הסמוכות לנצ־ת (לטבריה?). ובעתון הקושטאי „זין טירק" אנו מוצאים את הידיעה הקצרה הזאה: „הולי הסורי הודיע למיניסטר־הפנים, כי ערבים מהמון העם התנפלו על המושבה „פולה" (זוהי בכרת האדמה שנקנתה זה לא כבר בכסף הקה"ל במבוא „עמק־יזרעאל", ואשר עליה עתידה להוסד המושבה המשותפת מיסודו של הד"ר אופנהימר) והמיתו אנשים אחדים ואחדים נפצעו. אחרי כן התחילו המתנפלים לשלול ולבוז. המיניסטר מסר את הדבר לראש הוזירים, ותיכף נשלחה פקודה להולי, כי יעשה את כל הנחוץ כדי לשמור על הסדר, להגן על התושבים ולענוש את הפושעים".

ודאי נקבל בקרוב מאת סופרנו מארץ־ישראל ידיעות מפורטות על אדות הדברים שקרו ב„פולה".

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם־אב (כ"ז ביולי—ב' באגוסט; ט'—ט"ו באגוסט).

בקונגרס יכולים להשתתף רק צירים שנבחרו ע"י שוקלים, ששקלו את שקליהם עד ד' בתמוז (30—17 ביוני).

— כבימי הקונגרסים הקודמים תצא ה„וועלט" גם בימי הקונגרס העשירי יום יום, ובחמשת הגומרים שיצאו באותם הימים ינתן דין־וחשבון מפורט על דבר הקונגרס. מחיר חמשת הנומרים הללו הוא: 1.70 מרק, 2 כתרים, 1 רובל, 2|2 שילינג, 2.50 פרנק, 0.50 דולר.

בשבוע האחרון נאספו לטובת הקרן הלאומית 8885.88 מרק. לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר — 80 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 3966.

ברוסיה.

מעניני זכות הישיבה של היהודים. בימים האלה נתבררה בסינאט שאלה בנוגע לפקודת הרוממות מן כ"א ביולי לשנת 1893, הנותנת לכל היהודים, שהתישבו בפלכי ליפלאנד וקורלאנד עד יום ג' באפריל לשנת 1880 זכות ישיבה תמידית בפלכים האמורים. אבל ההנהגה הפלכית הליפלנדית באה לידי מסקנה, כי בנים שנולדו להיהודים ההם אחרי ג' אפריל לשנת 1880, אינם נהנים מזכיות אבותיהם. אחד היהודים, פייגין, הגיש על החלטה זו של ההנהגה הפלכית קובלנה אל הסינאט. הדיפרטמנט הראשון של הסינאט פסק את הדין לטובת פייגין וטעמו ונימוקו עמו, כי החוק אוסר רק על יהודים חדשים להתישב בליפלאנד, וכי פירושה של ההנהגה הפלכית עלול להפיר את אחדות המשפחה. אבל מיניסטר הפנים לא הסכים לדעתו של הסינאט ומצא, כי גירושו של פייגין אינו מפיר את אחדות המשפחה, מפני שהוא כבר בגר ואינו סמוך על שלחן אביו. בכח הבירור הזה מצד המיניסטר נמתלק הדפרטמנט הראשון מהחלטתו הקודמת והסכים ברוב דעות למיניסטר הפנים. אבל יען כי סינאטורים אחדים נשארו עומדים על דעתם המיוחדת, עבר המשפט אל האספה הכללית. בא־כח המיניסטריון הגין גם פה על נחיצת הגירוש, ואולם לטובתו של פייגין חוו את דעתם י"ט סינאטורים. ומפני פירוד הדעות נמסר המשפט להמועצה המיוחדת שעל יד המיניסטריון לעניני המשפטים. צריך להעיר, כי עוד בתחלת שנת 1911 נתברר בדיפרטמנט הראשון משפט הדומה לזה, משפטו של היהודי לוינסון, ואז החליט הסינאט פה אחד לבטל את הגירוש.

— באותה האספה הכללית של הסינאט נתבררה הקובלנה, שהוגשה ע"ש הרוממות מאת יהודי טורקיסטאני על הדיפרטמנט הראשון של הסינאט. היהודי הזה הגיש השתדלות, כי יתנו לו את הזכיות, שיש לנתין רוסיה. אבל השתדלותו זו נדחתה משום שעל השאלה, ששאלה לשכת־הסופרים של הגנרל־גוברנאטור הטורקיסטאני, ענה הסוכן הדיפלומאטי הרוסי בבוכארה, כי אותו יהודי לוקח לו פאספורט בוכארי, אף כי הוכח הדבר, שאבותיו ישבו בחבל טורקיסטאן עוד לפני שנת 1864, היינו בטרם שנכבש החבל ע"י צבאות רוסיה. האספה הכללית אשרה את פסק הדין של הדפרטמנט הראשון.

— מי שהיה ציר מאודיסה בועידת האימנים הכללית, ו. יודין, יוצא לפטרבורג להשתדל לפני המיניסטר למסחר וחרושת־המעשה, כי יוציאו מספר התקנות של הסתדרות האומנים הסעיף, הנותן לבעלי־המלאכה היהודים את זכות־הישיבה בכל רחבי־המדינה.

מחאות. החיילים היהודים מצבא־המלואים בקיוב שלחו למיניסטר הצבא מחאה נגד ההצעה, שהציעה הקומיסיה של דומת־הממלכה, כי לא יקבלו יהודים לעבוד בצבא. על המחאה חתומים הרבה חיילים יהודים, שהשתתפו במלחמה היאפונית. בקרב החיילים יש מספר הגון של בעלי הצלב הגיאורגי.

מחאות כאלה נשלחו גם מריגה בחתימת שש מאות יהודים ומויקאטירינוסלאב מאת הרופאים היהודים, שהשתתפו במלחמת יאפונית, ועוד מערים הרבה; גם הרופאים היהודים, שהיו במלחמה ועתה הם יושבים בפטרבורג, מאספים חתימות על מחאה כזו.

עלילת-הדם הקיובית. ב„ז'ימשצינה" נדפס מכתב מקיוב על-דבר עלילת-הדם. המכתב דומה בתכנו ובסגנונו למכתב, שנתפרסם באותו ענין ביום הקודם ב„נוב. וורימיה". כנראה, נכתב המכתב הזה ע"י איש אחר ושוב התחילה האגיטאציה לפוגרומים.

על המכתב הקיובי מוסיפה ה„ז'ימשצינה" נופך משלה ומספרת, כי, לפי דברי תושבי קיוב, הלכה אמו של יושצינסקי תיכף לאחר הרצח אל מערכת ה„קיוב. מיסל". שם מצאה את אחד העוזרים היהודים ותספר לו את הדבר, ואותו היהודי היא הוא שספר לפקידי הפוליציה, כי היתה יד האם במעשה הרצח, ובאמת אפשר שהוא עצמו היה מחבורת הרוצחים. לפיכך מתנפלת „הז'ימשצינה" על האדמיניסטראציה בגלל שלא שמה אותו היהודי במאסר.

וה„רוסק. זנאמיה" מצדה מספרת, כי לפי הידיעות שקבלה באו צירי המיניסטריום לידי הוכחה, כי אמנם נעשה בקיוב רצח דתי. העתון דורש, כי קודם כל יגרשו עתה את כל היהודים מפנים המדינה אל תוך התחום, ואחרי כן ימעיטו לאט-לאט את מספרם גם בתחום.

— **עלילת-דם חדשה.** הסויוזניקים בוויטבסק עשו נסיון לחקות את מעשה השחורים הקיובים וליצור עלילת-דם לעצמם.

בבית קצב יהודי נ. פוליאקוב שרתה נערה נוצרית בת י"ב שנים. בתחלת חדש מרץ לבשה הנערה את מעיל גברתה ותעלם. אבל אשת פוליאקוב מצאה אותה ותקח מאתה את המעיל ותפטור אותה ממשמרתה. ובזה נגמר לכאורה הדבר. אבל בששי במאי באו למעונו של פוליאקוב סוכני הבולשת והתחילו עושים חקירה ודרישה. הסוכנים שאלו, מפני מה נתפטרה הנערה ממשמרתה ואם לא נעשה לה מעשה-אלמות. למחר קבלו כל בני בית פוליאקוב וגם כל דירי החצר הזמנות מאת סוכנות הבולשת לבוא להקירה ולדרישה. שם מצאו את הנערה; אשר ספרה, כי היהודים חפצו לרצוח אותה למטרות דתיות. פעמים אחדות הובילו אותה אל בית המרחץ ואח"כ סגרוה במרתף אפל, נחפצו לשחטה לחג הפסח. סוכני הבולשת נתנו ערך לדברי הנערה ובאותו היום עשו בדיקה מעולה בביתו ובמרתפו של פוליאקוב וחפשו בהם את כלי „הרצח הדתי". בעיר לא הטיל איש ספק בדבר, כי רק הסויוזניקים, המבקשים זה כבר חמר לאגיטאציה, שמו בפי הנערה את הדברים, אשר ספרה לפקידי הפוליציה.

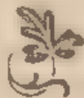
— **מחאת-הרבנים נגד עלילת-הדם.** מפטרבורג נשלחה עתה לכל הרבנים הדתיים ורבני-הערה נוסחה של מחאה נגד עלילת-הדם, העומדת להתפרסם בעתונים הרוסים.

בדבר החתימות הללו פונים עתה לכל הרבנים הדתיים ורבני-הערה בקריאת מפטרבורג האנשים האלה: הרב ר' דוד טוביה קצנלנבויגין, הרב שלמה אהרונסון מקיוב, הרב מנחם מנדיל חן מניז'ין, רב העדה ד"ר כ. אייזנשטארט מפטרבורג ומר שמואל מיכל טריוינין.

בקריאה זו נאמר; כי המחאה נחוצה מאד, כי צריכה היא להתפרסם ע"י הרבנים, מפני שהם נחשבים באופן רשמי לבאי-כח של האמונה הישראלית והלאום הישראלי, וכי נוסחת המחאה נערכה ברוח הרבנים. בעריכת הנוסחה השתתפו, מלבד האנשים הנזכרים למעלה, גם היוריסטים: גרונזברג, סליוזברג, איזידור גורדון וקרבר.

ע"ד בתי-הספר התיכונים ליהודים. נתפרסם באופן רשמי, כי מיניסטר ההשכלה קאסו בטל עד ימי הבציר את הצירקוליאר, שהוציא שווארץ, בדבר קביעת נורמה פרוצינטית בבתי-הספר התיכונים המיוחדים ליהודים. בימי הבציר תוכנס השאלה הזאת אל מועצת המיניסטרים.

עונת השרפות. בא הקיץ ואתו גם עונת השרפות. במשך השבוע האחרון היו בערות גדולות בערים האלה: בעיר מיר פלך מינסק, באליטה פלך סובאלק ובמושבה וואראטינשצינה פלך מוהליב. בכל המקומות האלה יצאו כמעט רוב התושבים היהודים נקיים מנכסיהם ועזרה נחוצה מאד.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

ע"ד יהודי-אמריקה ברוסיה. בעתוני חו"ל פשטה ידיעה, כי סוף סוף הסכימה הממשלה הרוסית להרשות ליהודי אמריקה לבוא לרוסיה. בוואשינגטון בטוחים, כי הזכות הזאת, שקבלו עתה יהודי אמריקה, תנתן בעתיד הקרוב גם ליהודי יתר הארצות.

זכות זו, שנתנה עתה ממשלת רוסיה ליהודים האמריקאים, היא תוצאת ההשתדלות הנמרצת, שהשתדל מיניסטר החיצון האמריקאי, ושל הרבה בקשות ודרישות אשר הוגשו בנידון זה לממשלת הריפובליקה האמריקאית. בתחלה לא שמה הממשלה כמעט את לבה כלל אל הבקשות והדרישות הללו, אבל בעת האחרונה נראה הדבר, כי עפ"י תנאי המצב הפוליטי עתה באמריקה אפשר מאד, ששני בתי-המחוקקים — גם הקונגרס וגם הסינאט — יקבלו את ההצעה להפיר את ברית-האמנה שבין רוסיה ואמריקה, אם לא תסכים ממשלת רוסיה לבטל את ההגבלות הנוהגות בארצה בנוגע ליהודים האמריקאים. אז הוכרחה ממשלת הריפובליקה להשמע לדרישות שהוגשו לה, והשתדלותה גרמה להתוצאות המבוקשות.

ואולם עתונים אחרים מחליטים, כי שאלה זו לא נפתרה עדיין לגמרי, והם מנבאים, שעתידים סכסוכים חדשים להתעורר ע"י זה, אחרי שממשלת רוסיה לא תחשוב לאזרחים אמריקנים יהודים רוסים, שנדדו לאמריקה והתאזרחו שם.

עלילת-דם בקושטא. בקושטא אירע בימים האלה המאורע המעציב הזה: איש זקן, בריל שמו, היושב בקושטא זה שלשים שנה, נתן פת לחם לנערה צוענית, אשר בקשה ממנו נדבה. תיכף נראו זוגים אחדים, אשר תפשו את היהודי והובילוהו אל הפוליציה, ששם האשימוהו, כי חפץ למשוך אליו את הנערה, כדי לרצוח אותה נפש לצורך דתי. בפוליציה חפשו בבגדי היהודי ומצאו אצלו רק ספר תהלים. אח"כ ענו את נפשו, כי יודה על עונו, שחפץ לעשות רצח דתי לחג הפסח, וכשטען, כי חג הפסח כבר עבר, הזכירו לו, כי בשנה הבאה יחוגו פסח חדש. כעבור ימים אחדים הוציאו אותו לחפשי עפ"י הערובה, שנתן בעדו אחד ממכיריו. אבל תיכף שבו ואסרו אותו יחד עם מכירו, ורק לאחרי שהתערב הקונסיסטוריון היהודי בדבר, שלחו את שני הנאסרים לחפשי.

היהודים בהקונסטיטוציה של אלזס-לוטרינגיה. הרייכסטאג האשכנזי קבל בימים האלה, כידוע, את ההצעה ע"ד נתינת קונסטיטוציה לאלזס-לוטרינגיה. על פי הקונסטיטוציה הזאת יהיו בארץ שני בתי-מחוקקים: בית-תחתון — על יסוד בחירות כלליות, ובית-עליון, שאליו נכנסים בתור חברים באי-כח האמונות השונות. הקונסירבאטור ווינקליר דרש, כי לקהלות הישראליות לא תנתן הרשות לשלוח באי-כח אל הבית העליון. אבל הרייכסטאג לא שם לב לעצת הקונסירבאטיבים ומצא, כי גם היהודים שבאלזס-לוטרינגיה יהיה להם בא-כח משלהם בבית-העליון. הצעה זו כבר נתאשרה על ידי קיסר אשכנז.

יק"א קונה נחלאות. חברת יק"א קנתה בבראזיליה 250 אלף מעניות אדמה, ובקרוב תתחיל להעמיד שם על הקרקע קולוניסטים יהודים.

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**
Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ.**

מערכת „העולם" מברכת את ר' בן-ציון כ"ץ בצאתו לחפשי ממאסרו.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, י"ט סיון, תרע"א.

ВИЛЬНА, 2-го Іюня, 1911 г. № 21 WILNA, 15-ten Juni, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

„שקילא טיבותייכו...“

אין להם לעם ולארץ סימן רע מזה, שעסקנות צבורית ונדבנות פרטית תופסות מקום גדול בחייהם. וכבר אמר זנגביל, שהמספר הגדול של מוסדות החסד והצדקה לא סימן טוב, כי אם סימן רע הוא לנו. עם שיש בסיס וסדר לחייו אין לו צורך גדול במוסדות של צדקה וחסד, העומדים על נדיבות לבם של יחידים. כל מה שיש בו צורך לעם, שיש בסיס וסדר לחייו, נעשה ע"י העם עצמו, ע"י באי כחו בשלטון הערים, בממשלת המדינה וכו'. כיוצא בזה הרי גם העסקנות הצבורית הנפרזה אינה אלא סימן רע. לבני ארצות המערב, שבהן עומדים סדרי החיים על יסודות עממיים מוצקים פחות או יותר, זרה היא כמעט לגמרי מהותה של העסקנות הצבורית, המושג „עסקן צבורי“; שברוסיה, למשל, משמעותו היא — בעל בעמיו, אין הלשון הגרמנית יודעת אותו כלל. כל אותו הטפוס „עסקן צבורי“ אינו מצוי אלא בעם, שהרבה מעבודותיו הצבוריות אינן נעשות כל עיקר או שהן נעשות שלא כהוגן ע"י הצבור עצמו, ע"י באי־כחו ועושי רצונו של הצבור — ההנהגה והשלטון. עם כזה יש לו צורך באיניציאטיבה פרטית על שדה העבודה הצבורית, בעסקנים צבוריים העובדים עפ"י רצון עצמם. ומובן מאליו, שהעובד את עבודת הצבור עפ"י רצון עצמו דרכו לעבוד גם על דעת עצמו. וזה הוא הרע המיוחד ש„בעסקנות הצבורית“. אין היא מקפת בכל מקום ובכל שעה את כל הצרכים הצבוריים ואין היא בוחרת בעבודה, שהצבור זקוק לה ביותר באותה השעה ובאותו המקום, אלא היא באה ומתגדרת באיזה מקצוע עפ"י נטית הלב של העסקן או עפ"י קפריזה של „בארון משוק הזהב“, הרודף אחרי הכבוד. ואולם כל האומר, שרשאי אדם ליצור מוסדות צבוריים על דעת עצמו בשעה שהוא יוצר אותם על חשבון עצמו — אינו אלא טועה. הכסף שמנדבים פרטיים מוציאים לצורך היצירה הטובה בעיניהם כאין וכאפס הוא לעומת האנרגיה הצבורית שהמוסד בולע וחוזר ובולע לאחרי שכבר נוצר ולעומת ההשפעה, היוצאת מאותו מוסד, שיכולה היא להיות גם מזיקה להצבור. זה כלל גדול: כל מה שנעשה ומתקיים בשביל הצבור — נעשה ומתקיים ממילא גם על חשבונו ובכחו של הצבור.

דבר זה, שהוא כל כך פשוט ויסודי, רגילים „העסקנים הצבוריים“ שלנו לשכוח, או שהם אינם יודעים אותו כל עיקר, והבאים לבקר את מעשיהם נראים להם כזרים הנדחקים לרשות שאינה שלהם. הם, ה„עסקנים הצבוריים“ שלנו, כללו לעצמם כלל אחר: מי שנותן את המטבע הוא גם בעל־הדעה...

חייבים אנחנו להזכיר את האמת היסודית האמורה להעסקנים שלנו בפטרבורג, שלפי הנשמע החליטו במעמדה של חבורה קטנה לגשת ליסוד פוליטכניקום ליהודים ברוסיה. בשנה שעברה טפלה בשאלה זו כמעט כל העתונות שלנו. הרבה דברים נכונים נאמרו נגד הצעה זו, ובעדה לא נאמרו כמעט שום דברים של טעם. דומה היה איפוא, שההצעה הוסרה „מעל סדר היום“. והנה — החלטה ו„נגשים לעבודה“. ואין איש יודע, מהו טעמם ונימוקם של „עסקני פטרבורג“ שהחליטו פתאם לשוב על הראשונות ולהוציא את דבר הפוליטכניקום לפעולה.

בשעה שהוצעה הצעה זו ראשונה יצא, למשל, ה' דודסון ב„ראזסוועט“ לערער עליה בטענות והוכחות, שבשום אופן אי־אפשר היה לפוטרן בשתיקה בעלמא. אחרי ה' דודסון באו גם אחרים וערערו. עתה חזר ה' דודסון וברר (ב„ראזסוועט“ נומר 21) את עקרי סברותיו, שיש בהן כדי לבטל את כל ההצעה בטול גמור. ואולם מחוללי ההצעה והעסקנים, „שנדב אותם לבם“ להעשות „בעלים“ לה; שומרים מחסום לפיהם, כאלו אין זה אלא ענינם הפרטי, שנמצאו לו גם נדבנים פרטיים המבזבזים עליו את ממונם הפרטי, ואין לאיש להשמיע את דעתו עמהם.

לפיכך חייבת עתונותנו להזכיר לעסקנינו את האמת היסודית ע"ד היחס שבין הצבור ובין מוסדות הנוצרים לצרכו אפילו עפ"י רצונם הפשוט של נדבנים פרטיים. חייבת היא העתונות להגיד להם, להעסקנים, שרשאי אדם להשתמש בהשפעתו הפרטית על דעת עצמו ולעשות ככל אשר יורה אותו רצונו הפשוט רק בתוך שלו, בעניניו הפרטיים, ולא במה שיש בו ענין להצבור והעם כלו. וכל הבא ומטיב עם הצבור על דעת עצמו, נותן לצבור מתנה שאין לצבור צורך בה או שאינו יכול לקבלה אומרים לו: שקילא טיבותך ושדיא אחיזרי...

„הגונים."

כבר העירונו במקום הזה פעמים אחדות, כי לא צדקו אניני הדעת, אשר פסקו את דינה של היהדות הגרמנית לאמר, כי נס ליחה ויבש לשרה. השקפה זו ודאי אינה אלא „אונאת חוש הראות". עינם של אנינו הדעת האלה עדיין מוסיפה לראות את מצב הדברים שכבר עבר, או שבכל אופן היא עובר ובטל. שאור הוטל אל תוך היהדות הגרמנית ושיב אין התסיסה פוסקת בקרבה, והתסיסה אינה סימן כלל ליבושת כח החיים. אדרבה כל מקום שיש הסיסה הרי זה סימן מובהק, שהיו שם כחות מכשיים. אלא שטמונים היו ועכשיו הם מתגלים...

עד שלא שקטה בגרמניה המלחמה שעוררו שם הבחירות של ה„אליאנס", והנה פרצה מלחמה דרשה לרגלי הצעה אחת שמציעה ההנהגה של „ברית העדות הישראליות בגרמניה". ובשעה שאנו כותבים את דברינו אלה נקהלו בברלין צעירי „הברית" לועידה מיוחדה כדי לדון בשאלה שעמדה על הפרק ולהכריע. ויש אומרים, שאם הצעת ההנהגה לא תתקבל מאת הועידה עתידים כל חברי ההנהגה, ובראשם הפרופ' מרטין פיליפסון, להתפטר.

„ברית העדות", המתקיימת זה יותר מארבעים שנה, היא הגדולה שבהסתדרויות הישראליות אשר בגרמניה ויש לה יפוי-כח לדבר באופן רשמי בשמה של היהדות הגרמנית: ועכשיו, כשמתבקרת ה„קונסטיטוציה" הישנה של היהדות הפרוסית על מנת להתקן „קונסטיטוציה" חדשה במקומה, הרי הנהגת ה„ברית" אומרת לקפח את זכיותיהן של הקהלות הקטנות והפעוטות ולמסור פעם אחת את כל עניני ההנהגה לידי שלטון הקהלות הגדולות.

שאלת הקהלות הקטנות והפעוטות, שמספרן מגיע למאות אחדות, היא אחת הצרות הגדולות, אחת ה„שאלות הארורות" של היהדות הגרמנית. הקהלות הקטנות מתרוקנות ונעשות פעוטות והקהלות הפעוטות נחרבות לגמרי; ואת כולן בולעות הקהלות הגדולות המעטות, לפי הערך. לא כאן המקום לעמוד על הסבות של החזיון הנפלא הזה, כי החופש אשר ניתן בגרמניה ליהודים לא פזרם על פני כל הארץ, אלא אדרבה הועיל לקבץ את נפוצותיהם למקומות מועטים, לערים גדולות אחדות, ולהחריב אחת אחת את הקהלות הקטנות בכל קצות הארץ, שהיו קיימות מאות בשנים. ואולם תהיינה הסבות הגורמות לחזיון זה מה שתהיינה, מצבן של הקהלות הקטנות המרובות המתקיימות עדיין רע הוא מאד. היהודים של הקהלות הקטנות שומרי דת ומצוה הם ברובם, אבל מפני שהצבורים קטנים הם אין ידם משגת להעמיד להם רבנים, שוחטים וכו'. ברוב הקהלות הקטנות עדיין נשתמר במדה גדולה סגנון החיים היהודי, אבל אין בידי חברי הקהלות להעמיד בתי-ספר ומורים לבניהם ובנותיהם. ובהכרח גדל הדור הצעיר ללא תורה וידיעת היהדות, לשכחת העבר של האומה ולהעלמת עין מעניניה וצרכיה גם בהוה. והיה איפוא הדין נותן, שהקהלות הגדולות, העשירות, המתמלאות בלי הפסק מחורבנן של הקהלות הקטנות, השקודנה על תקנתן של האחרונות ותעזורנה להן, כדי שגם הן לא תחרבנה ושלא יהרבו בהן החיים היהודים לגמרי. אבל ה„ליברלים", שממשלתם פרושה על הקהלות הגדולות וגם על „ברית העדות" יועצי אחרת. דומה הדבר, כאילו רוצים הם לקרב בכונה את מיתתן של הקהלות הקטנות ובלבד שתכון ממשלת הקהלות הגדולות, שרובן „ליברליות" הן.

רצון זה נשקף מן „התקונים" שמציעה „הנהגת" הברית לעשות בספר התקנות. עד עתה היתה כל קהלה, הנמנית על „הברית" רשאית לבחור לציר אל הועידות („יום הקהלות" — „געמיינדע-טאג) גם חבר של קהלה אחרת, ומספר הצירים של כל קהלה וקהלה היה תלוי במכסת הכסף שהיא מכניסה לקופת „הברית", אבל בכל אופן לא היתה שום קהלה יכולה לשלוח יותר מחמשה צירים. עכשיו מציעה הנהגת „הברית" שנויים אלה: א) כל קהלה חייבת לבחור לציר רק את אחד מחבריה". הכונה ברורה—למעט את זכותן של הקהלות הקטנות, שקופתן ריקה היא תמיד ואין להן היכולת להוציא את הסכום הדרוש לנסיעת הציר ומוכרחות הן לבחור לציר בחבר של קהלה אחרת, הקרובה למקום הועידה. לעתים קרובות אין הקהלה הקטנה יכולה לבחור ציר מבין חבריה גם מפני שאין לה אדם הראוי לכך. ב) „מספר הצירים נקבע מעתה לפי מספר חברי הקהלה, ובכל אופן אין שום קהלה יכולה

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יד.

סִפְרוּת.

יש לי מכר אחד, אדם חביב ונחמד לבריות במאד מאד. מכרי זה הוא, כמובן, יהודי לאומי, הנאמן לעמו ומסור לקניני-רוחו בכל לבבו ובכל נפשו. ער הוא תמיד לכל דבר טוב, המתרחש בעולמנו הקטן. ראשון הוא תמיד לכל מנהג יפה, מנהג יהודי לאומי, ולכל מודה נאה, מודה יהודית לאומית, המתחדשת ובאה על ישראל. כל קרבן לא יקשה בעיניו. כשנתפרסם אצלנו המנהג היפה לכתוב את המלים הלועזיות בואוי"ן במקום אלפי"ן ולהשמיט את העייני"ן לחלוטין — מיד קם מכרי, הנזכר לעיל, ושנה בשם-משפחתו הלועזי את כל האלפי"ן לואוי"ן ואת העייני"ן השמיט לחלוטין. הכל כדת וכדין. חמשים וארבע שנה כתב האיש הזה את שם משפחתו באלפי"ן ובעייני"ן — ויום אחד קם והשליך מעל שכמו את כל סבל הירושה הזאת. אכן גבורה היא זאת, אשר לא כל אדם מסוגל לכמותה! וכשנתפרסם אצלנו לפני ימים מועטים המנהג היפה השני לדבר עברית במרכבת הטראם — יצא האיש מביתו והלך וישב במרכבת הטראם ודבר שם עברית לתיאבון. וכשנתקבל אצלנו לפני שלשה ימים המנהג היפה השלישי לבקש את האלהים — קם האיש והלך אל מוכר-הספרים וקנה מידו את ספרי הזוהר ואת ספר „רזיאל המלאך" ואת הגליונות של העתון היהודי „דער מאמענט", ובא לביתו והניח את הספרים ואת הגליונות לפני בניו ובנותיו, שישבו ויבקשו בהם את האלהים.

את כל המצוה הזאת, מצות הלאומיות היהודית והתרבות היהודית והפרוגרס היהודי, מקיים מכרי זה בזריזות מצוינה ובשקידה יתירה, מבלי התמיצנה אפילו רגע אחד ומבלי חכות, עד שיבואו אחרים ויעוררו אותו לכך. נראה, כי האיש הזה החליט בנפשו פעם אחת לתמוך באותו הדבר, הקרוא יהדות, עד היכן שידו מגעת, ולצאת כנגדה ידי-חובתו בסבר-פנים-יפות, כמנהג בעלי-בתים חשובים. ועל זה ודאי הוא ראוי לשבח. בני-אדם כמותו בימינו יקרי-המציאות הם. יש אשר תבקש אותם עכשיו לאור הנר ולא תמצאם עוד.

ורק מצוה אחת ישנה בין תרי"ג מצוות הלאומיות, שמכרי זה נוהג בה קלות-ראש ודש אותה בעקביו. מצות הספרות היא זאת. הספרות — ובספרות העברית הכתוב מדבר—נבדלה בעיניו לרעה מכל שאר תשמישי הלאומיות והתרבות והפרוגרס. ספרות עלובה זו יש שהיא מונחת אצל האיש הזה ימים ושנים בקרן-זוית שבלבו, כאבן שאין לה הופכין. ויש אשר יקום האיש בבוקר משנתו ויעמוד לספור על-פי מספר אצבעותיו אחת לאחת את כל חובותיו, אשר עליו למלא היום להלאומיות ולהתרבות היהודית ולהפרוגרס היהודי — ושכח לצרף אל החשבון את חובת הספרות. ויש אשר תכנס לבית האיש הזה — ועמד ואחז אותך בידך והובילך בטרקלינו המפואר והראה לך את כל התמרות הגנוזות אצלו לכבוד היהדות ולכבוד הלאומיות ולכבוד התרבות: את המרבדים היפים של „בצלאל" ואת ציוריו הנפלאים של איזראעלס, את האבנים הקטנות והחלקות, אשר לקט על שפת הירדן, ואת התיבה הקטנה

לשלוח יותר מ־שמינים ציר׳. הכונה מובנת מאליה — למסור את כל עניני הקהלות לידי צירי הקהלות הגדולות ולהוריד את השפעתם של צירי הקהלות הקטנות עד האפס. ועוד „תקון" אחד חשוב מציעה הנהגת „הברית": „הצירים הנבחרים מאת כל קהלה אינם עומדים למנין כל אחד בפני עצמו ועל דעת עצמו. אלא שלטון הקהלה בוחר כפעם בפעם מבין הצירים באחר, כי הוא יהיה בא־כחם של כל הצירים למנין הדעות". כלומר: יד הרוב תהיה תמיד על העליונה והשקפות המעוט לא תוכלנה לבוא לידי גלוי בשום אופן. וביתר דיוק: ידם של המנהיגים העומדים עכשיו בראש תהיה תמיד על העליונה, ושום רוח זרה לא תבוא מן החוץ לפרוץ פרץ בחומתם.

והללו שמציעים את „התקונים" האלה קוראים לעצמם „ליברלים".

זהי ענין רע שניתן לנו, היהודים הלאומיים.—להלחם כפעם בפעם „בליברלים". מי כמוני יודע את ערכה של הליברליות האמתית, הטהורה, המגינה על חפשו של אדם וביהוד על חופש רוחו ודעותיו? מי כמוני רחוקים מלהלחם בליברליות כזו? אבל כך גרמה המציאות המשונה של דיי הגילה, כי דוקא ה„ליברלים" שלנו נעשו שומרים המגרשים באף ובחימה מעל גבולנו כל רוח חופש והכרה עצמית שאין הם. השומרים, מידים בה. ובשומרים שכאלה אני חייבים להלחם ואפילו אם הם קוראים לעצמם „ליברלים".

ואמנם יצאו הציונים בגרמניה ושיב קשרו מלחמה על „הליברלים" מחוללי „התקונים" האמורים. בעינינו לא יפלא הדבר, שרבים הם עדיין בקרב „עשרת האלפים העליונים" של יהודי גרמניה החורקים שן בשעה שהם נזכרים בציונות. הציונית הלאומית זו היא השאור שהוטל אל תוך היהדות הגרמנית, ושוב אין התסיסה פוסקת, והיפרה המנוחה שהיתה שוררת לפנים, אותה המנוחה שחביבה ונעימה היא ל„העליונים" של כל עם וארץ.

יאולם יתנחמו אוהבי השקט ו„המנוחה הנעימה". דוקא תסיכה זו שאינה פוסקת היא הסימן המובהק, שעדיין לא נס ליחה ולא יבש לשדה של היהדות הגרמנית, ואפשר שעוד תשוב למלא תפקיד חשוב בגילה. ואם אמנם יש לחשוש, שעם תחית היהדות הגרמנית ימעטו כחם והשפעתם של ה„ליברלים", יזעף לבם על עצמם, כי אהבת המנוחה הטתה אתם מני אירח...

א. מ. ברוכוב.

לְשַׁאֲלוֹת הַקּוֹנְגְּרֶס.

א.

נזרקה נבואה מפי י. קנאי, שבמאמרו „הקינגרס העשירי" אמר: „מי יודע, אפשר שעוד מעט ויצאו ממחבואיהם כל אלה הרוצים למלא את ה„ריקניות", אם גם באופן מלאכותי, כל אלה הרוצים לעורר שאלות עקריות המביאות עפ"י טבען לידי פולמוס, ואפילו אם אין הן עומדות על הפרק („העולם" נומ׳ 15).

הרודפים אחרי פולמוס כבר יצאו ממחבואיהם.

ואולם לו היו באים ומעוררים רק שאלות פרינציפיאליות. ולו גם כאלה שאינן עומדות על הפרק, כי אז עכ"פ לא היו מביאים רעה להסתדרות. אחדים מהם לא היו אמנם אלא מגדילים את המבוכה ומבלבלים את המוחות, אבל אפשר שאחרים היו מבררים גם איזו שאלה שיש בה ענין, מעשי או עיוני, להקינגרס או להסתדרות או לקהל היהודי בכלל. אבל רע הוא הדבר, שרוב הרודפים אחרי פולמוס הם שטיפי־מחלוקת „לשם שמים", והללו דרכם לעורר וכוחים רק כדי להשמיע קול ולהספיק מזון לנפשם הכמהה לסכסוכים ולתחרית בתוך המפלגה. וכדי לעמוד על תכונתם של אלה, ראוי הדבר להתבונן למאמרו של מ. קליינמאן „שאלת הקולטורה בקונגרס הבא" („הצפירה" נומר 113).

„שאלות ציוניות ולאומיות רבות מחכות לפתרונן מלפני הקינגרס הזה. ואף על פי שנסיון הימים הראשונים אינו נותן תקוה בלבנו, שהקינגרס יוכל להתרומם מעל לסכסוכיו הפנימיים ולדון פעם אחת בשאלות פרינציפיאליות, שלהן ערך עמיק והדר. בכל זה אין אני פטורים מחובתנו להעיר על השאלות הללו

העשויה עצי־גופר, אשר שם „ירושלים" חרות עליה. ועמדת והסתכלת רגע בכל הדברים הנפלאים האלה והשתוממת בלבך לאמר: אכן, אדם כזה יקר־המציאות הוא בימינו אלה! ותשבת אז בתמימותך הרבה, כי הנה הגיעה השעה, שעת־הכושר. ועמדת שנית כנגד האיש הטוב הזה ושאלת אותו מתוך התגלות־הלב: והספרות העברית? — ושפשף האיש את עיניו בשתי ידיו והביט כך רגע, כמתעורר מתוך שינת־צהרים, תוהה עליך ועל שאלתך המשונה ומשיב לך כתם ובשאינו יודע להשיב: מה?...

ונפלא הדבר מאד: הן האיש הזה נתחנך על הספרות העברית מיום היותו נער בן שתים־עשרה שנה ועד היום האחרון הזה! הן את כל חנוכו והשכלתו ולאומיותו וחבתו ושנאתו גם יתר קבל האיש הטוב הזה רק מידי הספרות הזאת! הן מיום היות האיש הזה נער בן שתים־עשרה שנה לא זזה ידו מתוך „המגיד" ו„השחר" ו„השלח" ולא חדל משתות בצמא את השירים ואת הספורים ואת המאמרים מדי חודש בחדשו! ולא עוד, אלא יש שהאיש הנכבד הזה שכח כל חרפה ובא להחבא בחדר־משכיתו עם חצות־הלילה, ופשט את נעליו מעל רגליו ונעל כנדלים קלים, וישב אל שלחן־כתיבתו לכתוב את השיר ואת הספור ואת המאמר, אשר שם אלהים גם בלבו. ולא עוד, אלא יש שהאיש הנכבד הזה מסוגל גם למעשה־ילדות, והוא יושב בשעת־הפנאי שלו ומתרגם בזעת אפיו את „התפלה" הידועה של לרמונטוב ושולח אותה בעילום־שמו אל אחד מבתי־המערכת אשר לעתונים העברים, לטובת הקוראים ולתועלתם. אכן רוח היא באדם, ומי יתדור עד רוח האדם?

ואף־על־פי־כן לא זכתה הספרות העברית לחבתו של האיש החובב הזה מעולם. הלא חידה מוזרה היא, אשר פתרון אין לה. את כל דבר ודבר נכון האיש הזה לחובב ערב ובוקר וצהרים, ורק לא את הספרות העלובה הזאת. הספרות הזאת כמעט למשא היא עליו. מובטחני, אלמלי היתה הספרות טובעת בנהר וקוראת לעזרה, לא היה האיש הטוב הזה מניע את ידו ואת רגלו לקום ולהצילה. מובטחני, אלמלי פצתה האדמה את פיה לילה אחד ובלעה את כל הספרות כולה, מבלי השאיר לה שריד ופליט, כי אז היה יוצא האיש הזה ממחרת הלילה לעבודתו, ועושה את מעשיו, וחובב את כל הדברים החביבים עליו, והוא שלו ושאנן, ואינו חרד ואינו מרגיש כלל, כי בלילה הזה אבדה לו אבידה שאינה חוזרת!

נפלא, נפלא הדבר מאד! — ואולם יש אשר האיש הנפלא הזה, בישבו אתך לשתות את החמים על מרפסת בית־הקיץ הפונה אל היער, ינסה לפתור לך מעט את החידה הסתומה הזאת ולבארה במעם אחד מספיק. אומר הוא: כל הקולר אינו תלוי אלא בצואר הסופרים עצמם. הסופרים הללו עם לא־עז הם, החיים כל ימיהם ללא מדות טובות, ללא חוקים קבועים וללא פרינציפים מוצקים. הסופרים הללו אינם אוהבים את עמם ואינם אוהבים את קדשיו. הסופרים הללו אינם מדברים עברית ואינם שואפים לתחית הלשון העברית. הסופרים הללו מחללים בעצמם את כבוד הספרות. כל כונתם אינה אלא השכר, שהם מקבלים בעד כתיבתם. ודא ראיה: בימים האחרונים ראלה, כשנתמעטו העתונים העברים ונתמעטו הקוראים העברים, נעלמו הסופרים, נסתם חזון מהם וקולם לא ישמע עוד...

יושב אתה ושומע את דברי האיש הנכבד הזה, הנאמרים בנחת, ושותה את כוס חמיך בדומיה. יש רגע אשר התאוה לקום ממקומך ולכעוס ולהשליך מידך את כוסך ולפוצצה לרסיסים. ואולם ברגע השני תשוב מהחלטתך זאת. הלא האיש הזה אינו אשם במאומה. איש טוב הוא וחביב ונחמד לבריות במאד מאד! אז תקום מעל הכסא ותדבר בסערת לבך

מקודם בדפוס ולעורר עלידן את שימת לבם של הצירים העתידים".

הדברים הללו יקוחים מתוך הקדמתי של מ. קליינמאן למאמרו דנזכר. עפ"י הקדמה זו צריכים היינו לקוות, שעל כל פנים הוא עצמו ישתדל לבלי לעורר -- או לכה"פ, לא ישתדל לעורר -- ככפיכים פנימיים, וידון על השאלות, שהיא מעורר, מצד הפרינציפיאלי. והנה מוצאים אני במאמרו שתי שאלות, שאחת מהן ישנה במציאות, אלא שאינה ענין לקונגרס. והשניה אינה במציאות כלל. והוא מרבה לדבר ולהתוכח במה שמסביב לאותן השאלות ואינו רואה צורך לעצמו לא רק לברר את השאלות עצמן אלא אפילו להציגן ולנסח אותן בדברים מפורשים וברורים. ולעומת זה אנו מוצאים במאמרו קנאית נפיחה, גבוב רמיזות על גבי רמיזות בנוגע לעסקנים ומוסדים. עקיצות אין מספר לימין ולשמאל, -- והכל, כמובן, לשם „התחדשות הרוח בתוך ההסתדרות" ולשם בירור השאלות מצד הפרינציפיאלי.

יש עתה ברחובנו שאלת הלשונות. אבל בנוגע לבירור שאלה זו לא די לאמור, שהקונגרס צריך להחליט „החלטה ברורה על דבר יחסנו אל הלשון המדוברת בקרב יהודי המזרח"; לא די לאמור, ש„יש בקרבנו מיני חצאי־אידישיסטים, כמו שהיו הצאי־טריטוריאליסטים לפני הקונגרס השביעי" ו„הקונגרס צריך לדרוש מאת החצאי־אידישיסטים שבקרבנו תשובה נכונה וברורה: הלנו אתם?". צריך היה קודם כל להרצות את השקפתם של „חצאי־האידישיסטים" ולחלוק עליה, ורק אז אפשר היה לדרוש, שהקונגרס יחליט בה ויעשה גם הפעם „נתוח באיזמל, כמו שעשינו אותו אז ביחס אל האוגנדיסטים", -- אם לחשוב שהקונגרס הוא המוסד המוכשר לקבל החלטות בשאלות כאלה. ואולם לא כך עשה מ. קליינמאן, אלא הוא מספר לנו, כי יודע הוא „חברים ציוניים, הנמנעים באופן דימונסטרטיבי מלבוא בחברת דוברי שפת עבר שבעירם ומהשתתף בעבודת „ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית", יהדות זה הם יוצאים להגן באספות של חברת מפיצי השכלה על החפץ להכניס את הז'רגון בתור למוד מיוחד ב„בתי הספר". גם יודע הוא, ש„יש אורגנים ציוניים אופיציאליים, המראים פנים מסבירות ל„אידישיסם" האגרסיבי ולעומת זה אינם יכולים אפילו להסתיר היטב את יחסם השלילי לתנועה העברית בכל התגלויותיה". ואין הוא קורא בשם את החברים ה„דימונסטרנטים" ואת האורגנים האופיציאליים הללו ואין הוא מביא לדוגמה אי־אלו דברים מתוך האורגנים הללו, שאפשר למצוא בהם הסברת פנים ל„אידישיסם" האגרסיבי ויחס שלילי לתנועה העברית. והעסקנים והאורגנים, שהוא מטיח דברים נגדם ומוציא דבה עליהם, אינם יכולים להוכיח, עד כמה יש בדבריו מן האמת, והקוראים אינם יכולים גם הם מעצמם לעמוד על אמתות הדברים.

השאלה השניה, שמעורר מ. קליינמאן, היא ע"ד היחס של ההסתדרות הציונית אל ההסתדרות החדשה לשפה ולתרבות העברית. „הקונגרס הבא צריך יהיה ג"כ להעמיד יחסים נכונים בין ההסתדרות הציונית ובין ההסתדרות החדשה לשפה ולתרבות". לדעתנו אין כאן שום שאלה. יש הרבה הסתדרויות בישראל, שמציאותן היא יותר ממשית ומוחשית ממציאותה של הסתדרות זו החדשה. ומדוע צריך הקונגרס לקבוע יחסים נכונים דוקא בין ההסתדרות הציונית לבין הסתדרות זו, מדוע לא יקבע יחסים נכונים בין ההסתדרות הציונית לבין כל יתר ההסתדרויות של היהודים, שכבר נוצרו ושעוד לא נוצרו. וכשמעוררים שאלה כזו, צריך לכאורה לבאר לכה"פ ראשי פרקים מיסודות הברור ולברר, מה הם „יחסים בלתי־נכונים" ומה הם „יחסים נכונים". והנה מכל זה לא תמצאו אף משהו במאמרו של קליינמאן. בבירור השאלה אין הוא מוצא, כנראה, שום צורך. די לו, שלרגלי שאלה זו, שבדה אותה מלבו, יש בידו לפגוע באחרים ולעורר סערה בצלוחית, שאף מים אין בה. מדבר הוא על „ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית" ועל „התחיה" בנשימה אחת, כאלו שתי אלה עד כמה שכבר ישנן במציאות - הן דבר אחד, כאלו לא ידע, שחברי „ההסתדרות" אינם חברי „התחיה" וחברי „התחיה" אינם חברי „ההסתדרות", וכאלו לא ידע, ש„התחיה" אינה גם יצירתה - עד כמה שכבר נוצרה של „ההסתדרות", וגם אינה קשורה אל ההסתדרות משום צד, לפי מה שהודיע במעמד רבים מראשי ההסתדרות הראשון שנדב סכום הגון ונגש ליצירת „התחיה". הוא מספר, ש„הרגיזה מאד הידיעה, שהמפלגה הציונית ברוסיה, כלומר הועד המרכזי שלה, מביט על ההסתדרות

דברים מרים מאד: האתם, השלוים והשאננים, יעמוד לבכם בכם לדבר רעה בסופריכם? היודעים אתם את מדותיהם של הסופרים ואת החוקים והפרינציפים שלהם? היודעים אתם את אהבתם ואת שנאתם? היודעים אתם את האנשים הצעירים והזקנים האלה, אשר מיום היותם ילדים ועד היום הזה אש עצורה בנפשם, והאש הזאת, מבלי היות לה מוצא; אינה עושה דבר, אלא לוהטת בקרבם פנימה ומכלה את שארם ואת נשמתם גם יחד? האתם תדברו על אהבתם ועל שאיפתם? אתם, אשר אינכם דורשים מהם בלתי־אם דבר קטן אחד—שילמדו לשונם לדבר עברית ויאמרו „שלום" לכל אשר תאמרו אתם „שלום". אתם, אשר אינכם דורשים מהם בלתי־אם מלאכה אחת קטנה—שיבנו לכם את בנין הספרות כמאה קוראים ובשנים־שלשה עתונים צנומים. אתם, אשר מימיכם לא שמתם את לבכם להאנשים האלה, שמטעם ההשגחה העליונה נבחרו להיות כהנים עניים בהיכל עזוב ונחרב ושומם מאין אדם, להקשיב ביום ובלילה אל בת־קול בודדת, רהומה כיונה יתומה?... השמתם מימיכם את לבכם אל האנשים האלה, הזקנים והצעירים, המפוזרים והמפורדים בארצות הנכר, על גדות הסינא, אשר בפרנציה, ועל שפת הרונא, אשר בין הרי האלפים, המתהלכים בערי אירופא הגדולות נדהמים ונדכאים בתוך היופי הזר והעושר הזר, איש־איש עם עקת־לבו, איש־איש עם חלומות־נעוריו ועם תמונות העבר והעתיד, אשר רק הסער יסעירו את הלב ורק פעם יפעמו אותו ומוצא לא יהיה להם לעולם, לעולם?... השמתם מימיכם את לבכם אל יגון האנשים האלה, ואל הכאב הגדול, המתוסס בקרבם ואוכל את נפשם, ואל בעסם ואל קנאם, כעס וקצף באין־אונים? הידעתם מעולם את נפש הסופרים, אשר בית אין להם ומקום־קבוץ אין להם וסביבה אחת אין להם, והם מכתתים רגליהם ותועים בערפל, איש־איש על שממונו ועל חרבותיו, מבלי הכות עוד ליום מחר ומבלי האמין עוד, כי יבוא בוקר ותזרח השמש גם להם? הידעתם את נפש האנשים האלה?...

והאמנם סבורים אתם, כי גם בלעדיהם עשה תעשו את המלאכה, אשר בחרתם לכם—להחיות את העם ולהחיות את השפה ולחנך את בניכם ובנותיכם כחפצכם ולהצית בעיניהם את האש הגנוזה, - אש מורשת־האבות?

האמנם לא עלתה מעולם מחשבה על לבכם, כי יבוא יום אחד, ואתם תכלו אז את מלאכת ההיכל, אשר החילותם לבנות בעצמכם, ותגמרו לשכלל את ארונות־הקודש—וספרי־התורה, פאר המקדש והדרו, לא יהיו לכם עוד?...

— — — — — — — — — — — — — — —

אדם נפלא הוא מכרי זה ובגולה נפלאה ניתנה לו מן השמים: השלוה והבטחה. יושב הוא ושומע את כל הדברים המרים האלה ומנענע ראשו במנוחה. מובטחני, אלמלי נמלכו סופרי ישראל לילה אחד ועמדו כולם ואבדו את עצמם לדעת מעוצר רעה ויגון, כי אז יצא האיש הזה מהרה הלילה לעבודתו, ועשה את מעשיו, והבה את כל הדברים החביבים עליו, והוא שלו ושאנן, ואינו חרד ומרגיש כלל, כי בלילה הזה אבדה לו אבידה שאינה חוזרת!...

„התחיה" בעיני זעם; כמובן—מוסיף הוא מטיב לב—לא משנאה, אלא דוקא „מרוב חבה" אל הלשון העברית ותרבותה". ושמא תאמרו: עד שאדם מרשה לעצמו לרמז על המרכז הציוני שהוא שונא את הלשון העברית, הוא צריך להודיע אי-אלה עובדות ולהוכיח את אמתותן ולא לדבר על „ידיעה", שאין אתם יודעים מאיזה מקור יצאה ולאיזה מקום הגיעה! — הרי מספר לכם מ. קליינמאן להלן, ש„כבר נשמעו בקיוב ואח"כ במוסקבה טענות כאלו מצד המרכז", אף על פי שבקיוב לא היה שום איש מצד המרכז ולא נאמרו שם שום דברים בשם המרכז, ואף על פי שגם בקיוב וגם במוסקבה לא נגעו כלל בעניני „התחיה".

והאמת היא, שנתעוררה השאלה מצד המרכז בדבר יחסם של הציונים העובדים בתוך ההסתדרות החדשה אל ההסתדרות הציונית. מוצאים אנו למותר לחזור פה על הדברים שנאמרו אז משני הצדדים, אחרי שלבסוף הגיעו לידי הסכם ונתקבלה החלטה, שרעת כל החברים שנמצאו באותו מעמד היתה נוחה הימנה.

החלטה זו אומרת:

1) מתוך שהעבודה לשם התפתחות הלשון והתרבות העברית היא חלק עצמי של התכנית הציונית ואין להפריד ביניהן, ובהיות שמטרותיה של ההסתדרות הציונית במקצוע זה ותעודותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית מתאימות אלו לאלו התאמה גמורה, הרי חברי ההסתדרות הציונית מחויבים לתמוך בשאיפותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית ולהשתתף בעבודתה בתור קבוצות של ציונים.

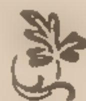
2) הציונים הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית צריכים לקבוע יחס של הסכם גמור בינם ובין באי-כחה של ההסתדרות הציונית במדינה.

3) הציונים הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית נותנים לפני הועידות הציוניות הכלליות דין וחשבון ע"ד מעשיהם ועבודתם. —

ההחלטות הללו נתפרסמו בשעתן, ויודע איתן בלי"ס גם מ. קליינמאן. ואם הוא מוצא, שהיחסים שנקבעו ע"י ההחלטות האלה אינם נכונים והקונגרס צריך לקבל החלטה אחרת, אז צריך היה לברר, מהו הרע שהוא מוצא בהחלטות האלה. דבר זה לא נתברר לנו מתוך דבריו המרובים.

אבל לעומת זה נתברר לנו מתוך דבריו, שיש בתוכנו שטופי-מחלוקת; שהרגל המחלוקת-לשם-שמים נעשה להם טבע והם אינם יכולים לעבוד בתוך המפלגה, או לכה"פ ליתן לאחרים לעבוד, מבלי להתגודד לגדודים ולמחנות שונים. והללו, כיון שהם רואים את אש המחלוקת שוקעת במקום אחד, מיד הם באים ועורכים מדורה במקום אחר; מדורה שעל ידה הם בולטים ונראים למרחוק ועל האחרים יוטל צל.

ולבני אדם הללו אנו צריכים לקרא: רב לכם!

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

ג.

כדנא דארעא חד הוא, ולא רק בכל דור ודור, כי אם גם בכל מקום ומקום עומדים עלינו לכלותנו, „והקב"ה מצילנו מידם". „מידם", — אבל מי ומה יצילנו מידינו אנו, מידי המהרסים והמחריבים היוצאים ממנו? ולא על המשומדים אנו מדברים היום, אף לא על המתבוללים. הנשארים בתוך המחנה כדי להטות את בני העם מדרכם, דרך החיים. הללו רעתם רבה, אבל עם כל זה אין סכנה נשקפת מהם לעתידנו וקיומנו. ואולם יש בקרבנו משחיתים ממין אחר. המסוכנים הרבה יותר לעמנו המעמידים בסכנה את כל קיומו של העם.

עובדא היא זו, שאין עוד חולקים עליה, שרובם הגדול של בעלי בתי-החרושת היהודים אינם מקבלים לפבריקאותיהם פועלים יהודים. קוראינו ודאי זוכרים עוד את הפבריקנטים היהודים מזדונסקה-וואליה, מביאליסטוק, שדחו בלי שום סבה וטעם את הפועלים הקודמים היהודים והחליפום בפועלים נוצרים. ואולי כבר שכחו קוראינו את הפבריקנטים ההם, משום שבעת האחרונה הרבה עשו ועושים כמוהם ועלתה בידם, אין מוחה עוד נגד התועבה הזאת. והבויקוט שהוטל מצד יהודים על הפועל היהודי — זוהי סכנה שאי אפשר גם לשער מה תהיינה תוצאותיה.

וסדנא דארעא חד הוא כאמור. לא רק ברוסיה ובפולין נוהגים עשירינו לבכר את הפועלים הנכרים על הפועלים שלנו, אלא כך נהוג עכשיו כמעט בכל הארצות: זה שלשים שנה ויותר עוברים נודדינו דרך גרמניה, אוסטריה, שווייץ, דניה וכו' ובעלי הצדקה שלנו מוציאים שנה שנה הון רב כדי למהר ולשלוח את המוני הנודדים באניות לארצות רחוקות שונות, ועד עתה לא עשו בעלי הטובות ההם אף נסיון קל לתת למספר ידוע מן הנודדים את היכולת לעבוד בפבריקאות שלהם ולמצוא את לחמם. ואין כל ספק, שבין העסקנים החרוצים, המשתדלים שתדלנות יתרה, כי ימהרו הנודדים ויסעו, יש גם פבריקנטים במספר לא מעט, שיש בידם לתת להרבה-הרבה נודדים לא נדבות כי אם עבודה, לא לחם חסד כי אם לחם הטבול בזיעת אפים.

ובאחד הנומרים האחרונים של העתון „דער יודישע האנ-דעלסאנגעשטעלטע" היוצא בווינה אנו מוצאים ידיעות חשובות אחדות בענין זה שנגענו בו. לפני ימים מועטים פרסם בית-מסחר של יהודי מודעה כזו באחד העתונים היוצאים בפראג: „מבקשים קורספונדנט צעיר קטולי". ואין בית-המסחר בוש לחתום את שמו בפירוש על מודעה כזאת, באשר אין הקהל העברי חושב את הדבר לנבלה. הרגל נעשה טבע... והרי עוד עובדות ממין זה; יש באוסטריה בנק הנקרא „אוסטריה-אונגריה בנק". בין בעלי המניות וגם בין מנהלי המוסד הפיננסי הזה, יש הרבה יהודים, אבל בין הפקידים ומנהלי-החשבונות הרבים שבמחלקה הווינאית אין אף יהודי אחד. ואין זה מקרה בעלמא. זוהי שיטתו הקבועה של מוסד זה לבלי לתת משרה ועבודה ליהודים, ובעלי המניות והמנהלים היהודים מסכימים גם הם לשיטה זו. בכל אופן אינם מתנגדים לה בגלוי, מה להם ולאחיהם הרבים המבקשים לחם ואין? והנה מוסד צבורי פרו-גרסיבי — „הקואופרטיב הווינאי הראשון". קרוב לשבע מאות שכירים עובדים בו ומתפרנסים הימנו, וגם הוא שם לו לחוק לבלי לתת עבודה ליהודים. ואולם בין חבריו, מעריפיו וגם בין חברי ההנהגה שלו יש יהודים במספר לא מעט. ומה שנפלא ומעציב עוד יותר הוא הבויקוט שהתחילה מטילה על העובד היהודי גם המפלגה ההולכת בימינו בראש הדמוקרטיה והפרוגרס — מפלגת הסוציאל-דמוקרטים. באותו העתון הנזכר למעלה יסופר, כי גם קואופרטיבי הפועלים, שבראשם עומדים סוציאל-דמוקרטים, נזהרים לבלי לתת משרה ועבודה ליהודים. ומי מאתנו איננו יודע, כי בין הראשים והמנהלים של הקואו-פרטיבים הללו, ודוקא בין הראשים והמנהלים העומדים בשורה הראשונה, יש הרבה יהודים.

אין כונתנו בזה להוכיח, כי בקרב הסוציאל-דמוקרטיה

האוסטרית מנשבת רוח של אנטישמות, אף כי אחרי המאמרים, שנדפסו בעת האחרונה בעתונים צרפתיים ואנגליים של סוציאל־דמוקרטים, אין לנו לעצום עוד את עינינו לבלי ראות, כי האנטישמות קונה לה מקום בגבוליה של מפלגה זו. הפעם אין כונתנו אלא להדגיש ע"י העובדות המועטות שהבאנו, שעשירינו ונאורינו, הזרים לעמנו בתוך פנימיות נפשם, כשהם מתמנים פרנסים על מוסדות כלכליים יש אשר הם מביאים רק היזק לנו. ואל נא יבהל הקורא להשיב על הנחה זו, הנראית כמוזרה ע"י ההשקפה הראשונה. יעיין נא במקצת במה שלפניו ויראה, כי הנחתנו יש לה על מה שתסמוך. סתם נוצרי איננו רוצה להשתמש בעובד יהודי. אבל אם ימצא בו תכונות טובות מיוחדות, כשיוכח שהוא עובד את עבודתו באמונה ושפיריה היא לא יגרש אותו בשום אופן באשר יהודי הוא. סתם נוצרי איננו ירא להשתמש בעובד יהודי. מה שאינם כן יהודים נותני עבודה. סתם משכיל ועשיר יהודי מתיחס תמיד ביחס של חשד לכשרונותיהם של יהודים. וחוץ מזה הנה המשכיל והעשיר המתבולל ירא להשתמש בעובד יהודי, כדי שלא יהא חשיד בלאומיות, או ביתר דיוק -- כדי שלא תגלה יהדותו. וביחוד נבלטת עצמיות זו של משכילינו ועשירינו, בשעה שהם מתמנים פרנסים על "מוסדות צבוריים," שיהודים ונוצרים שותפים בהם. יהודים משכילים ועשירים העומדים בראש מוסדות כאלה לא יגינו לעולם על זכויותיהם של היהודים בכלל, וקל וחומר שלא יגינו על זכויותיהם בגלוי ובפירוש, אפיפוריים הם בכל מקום ובכל שעה יותר מן האפיפיור עצמו. ובדבר זה אנו רואים באמת סכנה לקיומנו יותר מאשר ברדיפות מצד זרים וגם מאשר בגדולם של מעמדות מתוכים בקרב העמים.

החברה המודרנית הולכת ונחלקת יותר ויותר לשני מעמדות עקריים המתנגדים זה לזה ונלחמים זה בזה — בורגנים ועובדים. ואם עתידה של החברה להאחרונים הוא, הנה בהוה חיה היא החברה מפי הראשונים, — לא שהבורגניות יוצרת את החיים, אלא שהיא מושלת בהם ומטביעה את חותמה על כל פרקיה וסדריה. והבורגניות שלנו, ששמה לה לחוק לבלי להשתמש בעובד היהודי מגדילה את העניות הנוראה השוררת גם מבלעדי זה בקרב המוני עמנו, אותה העניות שיש לה הרבה סבות סוציאליות אחרות ההורסות את מצבם של המונינו. כמעט שיש לנו הרשות לאמר, שהבורגניות שלנו גורמת למצבו האי־נורמלי של הפרולטריון היהודי, המוכרח לעבוד "בבתי־זיעה" ולא בפבריקאות בשורה אחת עם הפרולטריון הנוצרי. על ראשה של הבורגניות שלנו, שאינה נותנת בפבריקאותיה מקום לפועלים יהודים, חלה האחריות הגדולה של כל אותו הדלדול הנורא, הגופני והמוסרי, הנגרם לפועלינו מאת "בתי־הזיעה" הצרים, האפלים, המעופשים והמזוהמים. אמנם רשאים אנחנו להטיל אחריות זו על הבורגניות שלנו ולאמר, כי גם היא גורמת חורבן לעמנו. וצריכים אנחנו להדגיש, כי אשמים בדבר זה גם בורגנינו החסידים, "היראים והשלמים", ואפילו הלאומיים, "בוני החרבות". הראשונים מרבים בתפלה בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות ונותנים "קצבה" לעניי ישראל, והאחרונים מרבים בוכוחים בועידות ובקונגרסים ומנדבים נדבות יפות לספרות ולתחיה ואלו ואלו צוררים לעובד היהודי, כלומר לרוב מנינו של עם ישראל, ומפילים אבן אחרי המונינו הנופלים אל תהום הדחקות והעניות.

תמונה בהירה, המבלטת את פרוצס הדלדול לכל נַוּלותו, תאר לנו בימים אלו מר "סוחר" ב"הפריינד" במאמרו על־דבר מצב הנגרות בתחום. האגודה הפטרבורגית להפצת מלאכה ועבודת־אדמה בקרב יהודי רוסיה שלחה אל ערי התחום את הד"ר קסטילאנסקי לחקור ולדרוש על מצב הנגרות; ואת תוצאות החקירה והדרישה הזאת מיסר מר "סוחר" במאמרו האמור. אני מרשה לעצמי להשתמש בחומר הזה ולעמוד כאן על קצה מסקנותיו של בעל המאמר הנכבד, משום שבמצב הנגרות משתקף גם מצבן של הרבה אומניות אחרות שיהודים עוסקים בהן.

הממון, שהתחיל מגביר בתקופה האחרונה את שלטונו גם ברוסיה, הביא, כידוע, מהפכה שלמה על כל האומניות וביחוד על הנגרות. דים פרטים אחדים, כדי לגלות את עיקר מהותה וערכה של מהפכה זו. לפני עשרים או שלשים שנה היה הנגר, למשל, "כל־יכול": הוא היה עושה מסגרות לחלונות, דלתות לפתחים וגם רהיטים למעונות ומפסלים לבתי־כנסיות ובתי־ספר וכו' וכו'. והאומן היה עומד ברשות עצמו: בית־המלאכה היה שלו, מכשירי־המלאכה שלו ולעתים היה שלו גם החומר, שממנו היה מכין את "סחורתו". עכשיו נשתנה המצב לגמרי. ראשית, נחלקה העבודה עצמה מקצועות מקצועות: נגרות של בנינים לחוד ונגרות של רהיטים לחוד, והנגרות לרהיטים נחלקה גם היא עצמה לסעיפים שונים: עשית רהיטים לישיבה—כסאות, ספות, דרגשים, וכדומה; עשית רהיטים "לבנים" — כלומר רהיטים פשוטים למטבח, שולחנות, ארונות, מזוננים פשוטים וכדומה; עשית רהיטים מעץ יפה או צפוי רהיטים בעץ יפה ולבסוף עשית רהיטי־לוקסוס. עצם העבודה של חלוקת המקצוע הזה לסעיפים שונים ומרובים כאלה מוכיח, כי אומנות זו יצאה מכלל אומנות במובנה המגבל ונעשתה מסחר במדה מרובה. ובאמת הנה הנגר של עכשיו כמעט שאין לו עוד עסק עם הקונה המשתמש במעשי ידיו, אלא הוא מכין כסאות, ספות או רהיטים אחרים של איכות ידועה בשביל החנוני והחנוני מוכרם לקונה המשתמש בהם. הנגר נעשה איפוא תלוי בדעתו של החנוני, שהוא הוא המושל במקצוע זה. החנוני נותן את החומר ומקבל כלים. החלק המסחרי שבאומנות נפרד ממנה, והוא, חלק זה, עובר לרשותו של מעמד מיוחד העוסק רק במקח ובממכר. ומצד שני מתרכזת העבודה עצמה בגבולם של אנשים מועטים, לפי הערך. הנגרים בעלי היכולת מרחיבים את בתי־המלאכה שלהם, מתקנים את כלי העבודה ורוכשים לעצמם גם אותם המכשירים הטכניים, שאין בידי הנגר העני לקנותם. והללו, הנגרים בעלי־היכולת, סופם שהם עצמם חדלים מלעסוק בגוף העבודה, אלא הם נוטלים מן החנוני ונותנים לאומן וחוזרים ונוטלים מן האומן ונותנים לחנוני. כלומר הם נעשים מתווכים בין העובד ובין החנוני. כשם שהחנוני נעשה מתווך בין בית־המלאכה ובין הקונה המשתמש בכלים לצרכו. וככה מרחיקה ההתפתחות את היוצר מאת זה שנהנה הנאה ממשית מיצירתו.

ומה הן התוצאות של השנוים הטכניים והמסחריים האלו? חלוקת העבודה לסעיפים הרבה חוזרת וגוררת אחריה גם חלוקת כל סעיף וסעיף לחלקים הרבה, והרבה שותפים יש בימינו בכסא אחד ובספסל אחר. וממילא אפשר לו לאדם לאמן את ידיו על נקלה לחלקו הוא בכסא ובספסל, ואנשים שאינם באמת אומנים— במובן המלא של מושג זה — מתחרים בהצלחה מרובה בהאומנים, בנגרים הגמורים. באופן כזה התחילו, למשל, אכרים פשוטים מגליל מוסקבה מוציאים לשוק כסאות בכמות גדולה. מחיר העבודה כגליל הזה לא רב הוא; יש שם גם עצים הרבה, והאכר המוסקבי, שבאמת אינו אומן גמור, מתחרה בנגר היהודי האומן הגמור שבתחום, בכסאות הם סחורה העוברת לסוחר, ועשיתם הולכת ומתפתחת גם בפולין, אבל בקרב הנגרים הפולנים. ומדוע לא בקרב הנגרים היהודים? הסבה היא פשוטה. חלוקת

העבודה דורשת, שבכל בית־מלאכה יעבדו לכל הפחות כעשרה פועלים, והנגר היהודי לא היה לו כסף די הרחיב במדה כזאת את בית־מלאכתו. לידי הנוצרים עברה גם עשית הרהיטים „הלבנים", שאינה דורשת לא נסיון רב ולא ידיעות נגריות מיוחדות. האכר בעברו מן הכפר אל העיר, מביא אתו את הידיעה, שכמעט „טבעית" היא לו, לעשות שולחן או ארון פשוט. ומשום שצרכיו של האכר, שנעשה זה עתה עירוני, מעטים ופחותים הם בכל אופן מצרכי היהודי היושב בעיר מקדמת דנא, לכן אין להתפלא כלל, שהוא, האכר, מתחרה בנגר היהודי בהצלחה ולוקח את מקומו. הנגרים היהודים אינם מצוים כמעט כלל גם אצל עשית רהיטי־לוקסוס. הסבה היא, שלמקצוע זה דרוש כסף רב. ראשית, הנה העץ, שממנו נעשים רהיטים כאלה, מחירו רב; לפעמים צריך להוציא אחריו בחוץ־לארץ. שנית, דרושים לעשית רהיטים אלו מכשירים וכלי עבודה יקרים וגם בתי־מלאכה מרווחים הרבה יותר מבית־המלאכה של הנגר הפשוט. ושלישית, לעבודה זו דרושים פועלים מיוחדים, מלומדים ומנוסים, הבקיאים בשרטוט ובציור. כל התנאים האלה חסרים לנגר היהודי לגמרי. ובכל בתי־המלאכה הגדולים, הדומים ע"פ תכונתם ומספר פועליהם הסרובה לפבריקאית (מן **75** עד **500** פועלים) שבהם מתרכזת עשית רהיטי־הלוקסוס, אין כמעט אף יהודי אחד. הרי שנשאר ליהודי רק הסעיף האחד של הנגרות—הכנת רהיטים מן המין הממוצע, לא פשוטים ביותר ולא יקרים ביותר. לעשית רהיטים אלו נחוצה גם „אומנות ממוצעת": מצד אחד אין האכר הפשוט יכול להתחרות עם הנגר המנוסה, ומצד שני אין כאן צורך במכונות ובמכשירים יקרים ובידיעות מיוחדות. בקצרה, סעיף זה כאלו נועד „מששת ימי בראשית" בשביל הנגר היהודי,—ובכל זאת אין מצודתו של הנגר היהודי פרושה גם על סעיף זה. ראשית, דרוש כסף לא מעט גם למקצוע זה. לפי חשבונו של הד"ר קסטילאנסקי נחוץ לנגר, שבבית־מלאכתו עובדים שנים או שלשה פועלים, סכום של שש מאות רוב' לכל־הפחות. ומובן מעצמו, שאין זה דבר קל כלל להשיג סכום כזה. רוב הנגרים אנוסים לבוא במשא־ובמתן עם בעלי החנויות המוכרים רהיטים, ובעל החנות לטובת עצמו הוא מתכון, כמובן, ולא לטובת הנגר. ופה הננו באים אל אותה הצרה המיוחדה שקורין לה בארצות אחדות „שיטת־הזעה"; הקללה „בזעת אפיך תאכל לחם" מתקיימת כתומה בנגר היהודי. בעל החנית אינו רוצה ליסד בית־מלאכה או פבריקה, להעמיד בהם עשרות ומאות פועלים, לקנות מכונות, להשמע לסעיפים מיוחדים מספר העונשין על־דבר בתי־מלאכה ופבריקאות וגם להיות תלוי במדה ידועה ברצונם של פועלים מאורגנים. אלא מה הוא עושה? הוא מוסר את העבודה לנגר, כי יעשה אותה בביתו. ובביתו הלא יכול העובד לעבוד אפילו עשרים שעות ביום ואפילו במטבח. וכל פועל שאמן את ידיו במשך שנה או שתים פותח לו „בית־מלאכה" בקרן זוית מעופשה של דירתו הסרוחה, כלומר הוא בא במשא־ובמתן עם בעל־החנות ונעשה קנינו של זה האחרון במובן הפשוט של המלים האלה.

לכאורה ידמה לנו שלעבודה עפ"י „שיטת הזעה" יש ליהודים דין קדימה. שהרי בלונדון, בנוי־יורק, בפילדלפיה וכו' מהללים ומשבחים את „המצאתם הנפלאה" של אחינו להלחם בדם ובמח במכונה. גם בערי התחום הגדולות—בווארשא, אודיסא, יקטרינוסלב ועוד—הנהיגו אחינו את „שיטת־הזעה" המהוללה ברוב המלאכות שבהן הם עסוקים—בחייטות, בסנדלרות וכדומה. ובכל זאת מעיד הד"ר קסטילאנסקי, שרוב בעלי החנויות בווארשא ובווילנא שרובם יהודים הם, נותנים עבודה דוקא לנגרים נוצרים ולא לנגרים יהודים. לפי המספרים שאסף הד"ר קסטילאנסקי יש בווארשא תשע מאות בתי־מלאכה של נוצרים ושל יהודים—רק מאתים וחמשים; בווילנא מאתים בתי־מלאכה של נוצרים ושל יהודים—רק ארבעים ואחד. ומר „סוחר" בא לידי מסקנה, שמצד אחד מתרכזת מלאכת הנגרות בידי הנוצרים, משום שיש להם פועלים העובדים במחיר נמוך, ומצד שני—משום שבעלי־החנויות היהודים מבכרים את עבודתו של הנוצרי על עבודתו של היהודי.

אין אנו יכולים לרדת ברשימה זו לעמקן של סבות החזיון הזה. הרבה סבות גורמות לחזיון הזה וסבוכות הן הסבות ואין לפוטרן כלאחר יד. ודאי נשוב עוד „בהשקפותינו" לא אחת ולא שתים לענין זה המנסר בעולמנו. לעת־עתה נעיר רק בדרך העברה בעלמא, שבשום אופן אי־אפשר להעמיד כל אותו החזיון המעציב רק על „הרצון הרע" מצד נותני העבודה בלבד. מלבד כל הסבות האיקונומיות הגורמות לכך בהכרח, צריך לשים לב גם לזה שיש כאן לפנינו התחרות של שני סוגי עובדים—של בני העם המושל ושל בני העם המשועבד, וכחם של הראשונים גדול לנצח גם בבית־המלאכה ובפבריקה של יהודים, משום שנותן העבודה היהודי מוכרח הוא, עפ"י מצבו בחברה, להדמות לאותה החברה, להדמות בכל וראשית כל—בעסקיו ובעניני פרנסתו.

ואולם יחד עם זה אי־אפשר לנו, לבלי להודות גם במציאותו של „רצון רע" מצד נותן העבודה היהודי. „הרצון הרע" ישנו וישנו במציאות ובמדה גדולה. והסכנה הנשקפת לנו מרצון רע זה היא, שעל הסבות הסוציאליות והאיקונומיות הגורמות לעובד היהודי כי יהיה מצבו גרוע ממצבו של חברו הנוצרי נוספת עוד סבה פסיכולוגית, וכחה של סבה פסיכולוגית שקול הוא לפעמים כנגד כחה של סבה איקונומית. אף־על־פי שבטוחים אנחנו, כי הגאולה השלמה מן הצרה הזאת יכולה גם היא לבוא רק עם הגאולה הלאומית, דגאולה מן הגלות, מאותה הגלות, שהיא הסבה העקרית לכל צרותינו ומכותינו המיוחדות לנו, מכל מקום מכירים אנחנו הכרה ברורה וחזקה, שזאת היא חובתנו להלחם בנטיתו של הבורגני שלנו לדחות את העובד היהודי. ולא במלים יפות ובמאמרים שיש בהם צעקה או בקשת רחמים, אפשר להלחם, כי אם באותו הנשק, שכבר הראה את כחו. העתון של השכירים היהודים באוסטריה, שהזכרנוהו למעלה, בא גם הוא למסקנה זו עצמה. הן ההמון היהודי אינו רק מוכר עבודה בלבד. הוא הנהו גם קונה, יש לו צורך ברוב הסחורות המוצאות לשוק. ובתור קונה יכול הוא להלחם נגד הפבריקנטים ההם, שאינם חפצים להשתמש בעובדים יהודים. מי שראה את פעולת הבויקוט שהוכרז בווארשא לפני שנתים על סחורותיו של הפבריקנט הנוצרי, שגרש יותר ממאה פועלים יהודים הוא יודע כמה גדול כחו של הקונה היהודי. העתון האוסטרי הנזכר קורא לכל קוראיו וכל היהודים המשתתפים בצערו ובצרתו של העובד היהודי, כי יודיעו לו את שמותיהם של נותני עבודה יהודים ונוצרים, שאינם משתמשים — או שמשתמשים רק במדה פחותה — בעובדים יהודים, והוא מבטיח לקשור מלחמה עליהם בעזרת הנשק האמור. מלחמה זו היא מלחמת הגנה, ומלחמת מצוה היא בכל מקום.

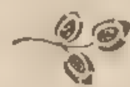
נתן גרינבלט.

*

נוֹדֵד עָיֵף, עָמוּס תְּלָאוֹת
עַל סַף נָוֵךְ עוֹמֵד אָנִי.
הַכֹּל אָבַד לִי בַחַיִּים;
מִקְלָט אֶחָד רַק לִי נִשְׁאַר,
אֹהֶל שֶׁקֶט, מִקְדַּשׁ דְּמָמָה,
בּוֹ, תַּמָּתִי, אַתְּ תִּשְׁכֹּנִי.
שֶׁקֶט אֹשֶׁר, כָּלָה זַכָּה,
שָׁם תְּרַחֵף דְּמוּת תַּבְנִיתֵךְ.

הָיוּ יָמִים, יָמִים גְּדוֹלִים —
וָאֶעֱזֹב אֶת אָהֳלֵךְ,
דְּבִיר הַחֲלוֹמוֹת שֶׁל הַנְּעוּרִים.
לֹא יָכֹלְתִּי שֶׁבֶת יוֹתֵר
אָחוּז רִשְׁתוֹת אוֹר עֵינַיִךְ:
לִבִּי כָלָה לְשֶׁמֶשׁ רָחוֹק;
שְׁבָבַת־אֲשֶׁר הָיְתָה נַפְשִׁי —
וַתַּעֲרֹג אֶל הַסְּעָרָה...

פִּתְחִי, פִּתְחִי דֶלֶת נָוֵךְ,
לֹא אֲטַמֵּא אֶת מִקְדָּשֵׁךְ —
עֲוֹנוֹתַי מְמֹרָקִים,
יִסּוּרִים שֶׁל גֵּיהִנֹּם מֵרְקוּם.
דּוֹמֵם אֵשֵׁב בְּקֶרֶן זָוִית,
וְסָפְגָה נַפְשִׁי הָעֲיֵפָה
אֶת הַמְּנוּחָה הַנּוֹבַעַת
מֵעֵינַיִךְ מְלֵאוֹת שַׁלְוָה...
דּוֹמֵם, דּוֹמֵם כֹּה אֵשֵׁבָה
עַד שֶׁתָּבֹא שְׁעַת דִּמְדּוּמִים:
מֵאָהֳלֵךְ אָז אֵצֵאָה
וְתֹאבַד דַּרְכִּי בָּעֲרָפֶל...

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

ט.

לֹא עֲלֵיכֶם, יְהוּדִים.

זיידיל בן רב שעיה הוא אברך, הסמוך על שלחן אביו, אינו שולח ידיו בשום מלאכה, ורק יושב ועוסק בתורה כל ימיו, אף־על־פי שבעל אשה הוא ומטופל בבנים. וכי מה יש לו לזה לטרוח בעולמו, אחרי שברך אותו אלהים ובן־יחיד הוא, ואביו רב שעיה הוא יהודי עשיר? — בעוד מאה ועשרים שנה הרי יהיה זה כולו שלו.

רב שעיה עצמו היה כל ימיו יהודי מלוה ברבית; הוני היה מפוזר ומפורד בכל כתריאליבקה כולה. בכל העיר לא נמצא אפילו כתריאלי אחד, שלא חָב את כספו לרב שעיה, ולפיכך היה ביתו בית־ועד תמיד לעוברים ושבים והרעש גדול בו מאד; זה נכנס וזה יוצא, זה מכנים וזה מוציא.

ביתו של רב שעיה היה משמש להכתריאלים כעין „קונטורה", כעין „באַנק", להבדיל, אלא שבאנק זה לא נמצאו בתוכו שלחנות גדולים וקטנים, המשוחים בששר, לא ישבו בו על משמרתם פקידים ומשרתים הרבה, בעלי צוארונים לבנים, בעלי שפם מסולסל ובעלי צפרנים ארוכות, לא היו לו חלונות ואשנבים ושבכות, לא עמדו בו ארונות־ברזל סגורים ומסוגרים ולא נראו בו פנקסאות וספרי־חשבונות גדולים ונוראים, שכל אחד ואחד מהם יש בו כדי להרוג את הנפש.

בביתו של רב שעיה עמד רק שלחן אחד קטן, על השלחן נמצאו דְיוֹתָה קטנה וּפַךְ־הַחוֹל, ומדי פעם בפעם, כשהיה צורך בכתיבה, היו עומדים ורוקקים לתוך הדיותה ומעוררים אותה, שלא תמנע את הדיו מבעליה. חוץ מזה, היו לו לאותו שלחן ארגז אחד ועליו שתי טבעות ומנעול גדול. שם, באותו הארגז, היה מונח ספר החשבונות, אשר רב שעיה עצמו היה מטפל בו ומנהלו כיד חכמת הבוכהלטֶרִי"א הטובה עליו.

מה טיבו של ספר־החשבונות?

אותו ספר־החשבונות חמשים ושנים דפים. היו לו, כל דף ודף פרשת השבוע רשומה עליו מלמעלה וכל דף ודף מחולק לשנים על־ידי קו, העובר מלמעלה למטה; בצד אחד נמצא כתוב: קִבַּלְתִּי, ובצד השני — נָתַתִּי. והרי בזה דוגמא אחת מספר־החשבונות של רב שעיה ככתבה וכלשונה, למען ידע דור אחרון:

קבלתי מר' גרשון קורקבן על־פי קוויטעל *) פרשה בראשית ב' רו"כ.	נתתי לר' שמחה תיש על־פי קוויטעל פרשה פקודי י"ג רו"כ.
קבלתי מר' פייוויל יַבֶּלֶת על־פי קוויטעל פרשה פקודי ד' רו"כ.	נתתי עוד לר' גרשון קורקבן ז' רו"כ;
לא קבלתי מר' גרשון קורקבן על פרשה נח.	לא נתתי עוד לר' פייוויל יַבֶּלֶת י"ב רו"כ, כי ס'איז פַּארְפַאלען**).
לא קבלתי גם על פרשה לך־לך.	הבטחתי לר' שמחה תיש ליתן עוד י"א רו"כ.

כיצד הצליח רב שעיה לצאת מתוך החשבונות הללו — אֵל אלהים הוא היודע! ואף־על־פי־כן, אל נא יפול לבבכם: מעולם לא אירעה תקלה לרב שעיה המלוה על ידי לוָיו, מעולם לא פרצו סכסוכים בינו ובינם, מעולם לא הגיעו הדברים לידי בית־דין; כל אחד מן הכתריאלים ידע, כי אם יחדל משלם לרב שעיה את חובו מדי שבוע בשבוע — אז יסתתמו כל הצינורות בשבילו ועדי־אובד יהיה!

וכך היה הגלגל חוזר בכתריאליבקה ימים ושנים, ולא עמד אפילו רגע אחד, עד...

עד שנפטר רב שעיה והלך בדרך כל הארץ.

*) על־פי פתקא.

**) כי ילך לטמיון.

משנפטר רב שעיה והלך בדרך כל הארץ, עמד זיידיל בנו וירש מקומו.

כשעברו שלשים ימי האבל, נגש זיידיל בן רב שעיה אל המלאכה לעיין בחשבונות ולבדוק בהם, וישב על־גבי הפנקסאות שלשה־שבועות רצופים, ישב וכתב וספר ומנה, ואחר־כך שלח וקרא לכל בעלי־חובותיו, שיבואו לפניו, ודבר אליהם לאמר:

— להוי ידוע לכם, רבותי, כי כל העת כולה ישבתי ועיינתי ובדקתי בחשבונותיכם, חשבתי וספרתי ומניתי, והנה מצאתי, כי אינכם חייבים לי עוד כלום, נקיים אתם ממני.

— מאי משמע — אין אנו חייבים לך כלום? הא כיצד — נקיים אנחנו ממך?

— כך הוא הדבר. על־פי חכמת האלגברא כבר שלמתם רבית ורבית דרבית שבעתים ועוד שלש עשיריות נוספות מכפי שחייבים הייתם לשלם. הרי לכם וקבלו פתקאותיכם.

שמעו הכתריאלים דבורים אלו יוצאים מפורשים מפי זיידיל בן רב שעיה, אז בערה חמתם כאש. כסבורים היו, כי ודאי איזו כונה זרה צפונה בזה; אין זאת, כי תואנה מבקש להם זיידיל זה! ומיד עמדו כולם ורקו אל פניו את הפתקאות בחזרה והרימו קול־זועות:

— גזלן! לסטים מזוין! לרצוח נפש אותנו הוא רוצה! לטבוח את כולנו עם נשינו וטפנו יום אחד! רב שעיה, מנוחתו עדן, נשא ונתן עמנו כמה וכמה שנים; כיסו פתוח היה תמיד לכולנו; והנה בא זה ואומר לטבע אותנו ביון־מצולה!

— שוטים שבעולם! — עומד זיידיל וצועק אף הוא כנגדם. — הלא פי הוא המדבר אליכם, כי נקיים אתם ממני. לא מלבי בדיתי לכם זאת, אלא חכמת האלגברא תוכיח!

— מה יספר לנו זה בדותות ופזמונות? מי ישמע לו ולה„אלגברא" שלו? הבה נבחר לנו אנשים, אשר ישפטו בינינו! הבה נשאל את פי הרב!

— לכו ונלכה לבית הרב! לבית הרב! — צעקו כולם בקול אחד ופנו ללכת אל בית הרב, הלא הוא מיודענו רב יוזיפיל.

לבית הרב נאספו כמעט כל אנשי העיר, מקטן ועד גדול. והיה שם רעש גדול ומהומה נוראה וצעקת הכתריאלים עולה עד לב השמים.

מתחילה נתן זיידיל בן רב שעיה לכל הנאספים, שידבר כל אחד ואחד מרם די־חפצו. ורק אחר־כך, כשנלאתה כל לשון לדבר, עמד ובקש מאת הקהל, כי יעזוב את הבית ויצא החוצה לרגע אחד. רוצה הוא להתיחד עם הרב רב יוזיפיל, כדי להשמיע דבר על אזנו באין איש אתם.

כל מה שנתרחש ונדבר אותה שעה בין הרב רב יוזיפיל ובין זיידיל בן רב שעיה — אין שום בן־אדם יודע.

יש משערים בדרך אומדנה, כי וכוח ארוך נתעורר בין שניהם. זיידיל עמד וטען והוכיח להרב רב יוזיפיל, כי אסור לקבל רבית, משום שעל־פי חכמת הפילוסופיה נראה, שאין רבית אלא גזילה, גזלה ממש. אדם, הוא אומר, שעל הרבית פרנסתו, אינו קרוא אדם. חכמת הפילוסופיה והמחקר, הוא אומר, תלמדנו, כי חייב כל אדם לטרוח בעולמו ובנפשו יביא לחמו. כי אלמלא כן, הוא אומר, מה הועילו הפילוסופים בתקנתם?

אמנם הרב רב יוזיפיל לא טמן אף הוא את ידו בצלחת, ונסה לפרוך את כל סברותיו של זיידיל מראשיתן ועד אחריתן, והוכיח לו את טעותו בפניו, והביא לו כמה וכמה ראיות מ„תקון מהר"ם ז"ל" ומ„ישוב העולם", הרי אלמלי כך, לא הנחת חיים לכל בריה ועתיד העולם לחזור, חס־ושלום, לתוהו ובוהו! אז־

עמד זיידיל בן רב שעיה והשיב להרב רב יוזיפיל תשובה אחת אפים, כי לפי עניות דעתו מוטב שיחזור העולם לתוהו ובוהו ואל יתפרנס מן הגזילה. לפי עניות דעתו וקוצר שכלו, הוא אומר, הרי כל ישוב העולם אינו ישוב של בני־אדם כלל; אלא מערת פריצים, מדבר שממה, אשר חיות טורפות מהלכות בו.

— מה צו־ך יש לנו בישוב העולם? — הריהו שואל את הרב רב יוזיפיל ברגש — אם כל דרכי העולם הזה דרכים עקלקלות הן? הרעב, אשר חטף חלת־לחם אחת מסל האופים להשקיט רעבונו, גזלן שמו, ואדם, שכל ימיו עשק דלים ורוצץ אלמנות ויתומים וגזל מפיהם את פרוסת לחמם האחרונה, — חבה יתירה נודעת לו מאת הבריות, יהודי כשר וירא־שמים הוא, בעל־בית חשוב, נשוא־פנים ונכבד בעדתו! אדם, שקצץ אצבע אחת — אין תקנתו אלא בסיביר; ובני אדם אכזרים, שטבחו ולא חמלו אלף אלפי אלפים אנגלים במדינת אפריקה — מקבלים מבליה של זהב בעד גבורתם!...

— וכי יושר הוא זה? — עומד זיידיל בן רב שעיה וטוען באזני הרב רב יוזיפיל ואוחזו בכנפי קפוטתו. — וכי צדק הוא זה? צא ולמד, מה עשה בשעתו אותו הזקן העלוב, קריגר מושל הבורים? הלך אותו סבא למסעיו ממדינה למדינה, ממלכות אחת לחברתה, החזיר על כל הפתחים, דפק על כל השערים ובקש רחמים, שיחוסו על עמו ועל ארצו, הנתונים למשסה בידי צר. ומה בקש אותו זקן? רק בקשה אחת קטנה בקש: כי יושיבו בית־דין לשפוט את דינו, לחתוך את גורל עמו. יבחרו נא אנשים, אשר יתוכו בינו ובין מציקיו, וכל אשר יאמרו האנשים, כן יקום וכן יהי. ואולם מה ענו המלכויות? מלכות אחת אמרה: אין זה מענייני. מלכות שניה אמרה: אין הדבר כדאי והגון בשבילי... זו בכה וזו בכה — ודם אדם נשפך כמים ארצה. ובכן, איה הוא היושר? ואיפה היא מדת הרחמים? אומר אתה לי: „מנהג העולם", „ישוב העולם", „קיום העולם" — ואני אומר לך: העולם הזה מוטב לו אילו לא נברא משנברא!...

ועוד מיני חקירות משונות כאלה וכאלה השמיע זיידיל בן רב שעיה להרב רב יוזיפיל אותה שעה, וכך היה הולך ומדבר ומתלהב, עד שהגיע לאלף הששי והרחיק נדוד לדרכים רחוקות ושוממות, אשר לא עבר בהן אדם מיום עשות אלהים שמים וארץ. ואז התחיל כופר בעיקר, מלעיג על סדרי מעשי בראשית, שופך בוז על מנהגי בני אדם, מניח הנחות משונות וקובע חוקים נפתלים: שלי שלך, שלך שלי — קום וזכה מן ההפקר!...

ראה הרב רב יוזיפיל, כי כבר כלו כל הקצין, אז פנה לו עורף, אטם אזניו בשתי ידיו, לא אבה עוד שמוע לו ועמד וצווח:

— די! די! די!

כשהלך זיידיל בן רב שעיה לביתו, פנה הרב רב יוזיפיל אל הקהל, העומד סביבו, ואמר מתוך אנחה:

— חבל על האברך הזה! לכאורה, הרי אברך טוב הוא, אברך נאה הוא, אברך הגון הוא, נעים ונחמד לבריות, ואף־על־פי־כן — לא עליכם, יהודים...

ובשעת מעשה זקף רב יוזיפיל את אצבעו ורמז בה על מצחו, וכל הקהל ראה והבין, עד היכן הדברים מגיעים...

ד. ד. ניימברג.

בין הרים.

ספור.

III.

„...כי עזב האלהים את האולימפ ויבוא ויעוררני:
קומה והתעורר מתרדמ־ך, קומה, עלוב! אתה האיש, אשר ברחת מן החיים — עמוד נא וזקוף קומתך!
איה נעוריך? — נשכחו.
איה אשרך? — גו ויעף.
איה תקותך? — מתה.
קומה והתעוררה! כי חלום רע חלמת.
מארץ רחוקה באתי אליך, אדם עצוב ונכה־רוח! מהארץ, אשר מעינות החיים רעשו בה והשתפכו בהמולה, שנשמעה על פני דורות; מארץ היופי הנצחי באתי — לעוררך: קומה!"

„יום חדש הולך ונֻמל במזרח; אור חדש שפוך על הרים ועמקים, על יערות ושדות, ועננים אזורי אודם־פז קרבים בדמנה לבשר בשורה טובה לעולם ולך — חלף, עבר החלום הרע — קומה!"

„ימלא האויר ריחות רעננים, ורוחות קלים עוברים ומעוררים כל צמח וכל פרח — קומו והתעוררו! קולות צלולים של פעמוני כסף רועדים באויר. והאור החדש הולך ומשתפך, והשמש קורע את מעיל־הפז ויוצא לו, צעיר ורענן ומלא־עוז. קומה, אחוז־תרדמה! עורר את רגשותיך הרעים והטובים, עורר את תקותיך — כי באה העת, קומה!"

„מה זה מתעורר קרבי? — נעוריך אחוזי־הרדמה.
מה זה ירעש דמי? — לאושר ולאהבה הוא נכסף.
מה האור השוטף לפני עיני? — תקותך אשר התנערה.
קומה!"

„כי נקרע התבלול השחור מעל עיניך, וצל־המות נהדף אחור ויברח לו, והנה באתי לשפוך חיים ואהבה, בכל עצמותיך, אני הוא — אלהי־האהבה.
קומה!"

השיר הזה היה כתוב בהיקזמטרים אשכנזים, ושמו היה „התחיה". שווארצוואלד חברו. הוא הושיט לי את פסת־הנייר במין בושת פנים של מתחיל:

— הא לך, קרא, אם אינך ירא את השעמום, — אמר.

קראתי והבטתי עליו בתמהון.

— יה אתה כביט בי כך? — שאל. — השיר אינו מוצא חן בעיניך?

— אדרבא. אין כל ספק, שכתוב הוא בסגנון הקלסי, כראוי לפילוסוף. אבל, במטותא, אל נא תחשוב לי לעון — כמדומה לי, שאתה אוהב? האין זאת?

הוא נכלם מעט וענה בצחוק קל:

— ואם כך הוא?

— אין דבר.

הוא עבר פעמים אחדות בחדר בצעדים מדודים. ניכר היה, כי חפץ הוא לבוא אתי בשיחה ארוכה. הוא נמצא אז באותו המצב של עליזות בלתי־טבעית, אשר הכרתי בו זה ימים. כעין ברק השגעון היה בעיניו. ופתאום פנה אלי ואמר:

— הלא יודע אתה, את מי?

— מובן הדבר. בכל אופן ראויה היא, שיאהבוה.

— האם אדם גלוי־לב אתה? האם אפשר לדבר אתך בלא לב ולב?

— כמדומה, שכך.

— אם כן, אני חפץ, שתאמר לי את האמת. האם יש בך מקנאת גבר בנוגע אלי? חפץ אני לדעת זאת.

— מה אתה מדבר, שווארצוואלד? לא עלה כלל על דעתי; אני מבטיח אותך: לא מניה ולא מקצתיה. ראשית, הרי יחסי לסוניא אינו סיריוזי כלל, שתי צפרי־דרור אנו; והשנית — איך אבאר לך זאת..

כמעט שגליתי את אשר בלבי, כי לו גם היו פקפוקים אצלי, הנה על האינסטינקט הבריא של סוניא אני יכול לסמוך. אבל עצרתי בעדי ולא הבעתי את הרעיון הזה. הוא לא שם לב לזה, כי שקוע היה בשטף רעיונותיו.

— אדם טוב אתה. אני אוהב איתך בכל לב. היודע אתה — אוהב אני איתה, איהב בכל נפשי. מעולם לא ידעתי עוד רגש אשר כזה אין אני יכול לחשוב שום מחשבה, איני יכול לדבר על שום דבר, רק עליה. איני מסוגל לחיות בלי הרעיון הזה, דמי לא יזורום בעורקי בלעדיו... תאמר, כי שוטה אני, כי מבולבל אני, אבל אינך מבין, אינך יכול להבין. אינך יודע, מה זאת אפטיה, מה זה קיומו של הדומם בלי אינטרסים, בלי חדוה, בלי עליזות, בלי תקוה, בלי אושר. אני מרמה את עצמי? טוב! אינני חפץ יותר מאשר להיות מרומה. חפץ אני לאחוז ברעיון־רוח. אין אני יכול לסבול עוד את האפטיה הזאת, כך אי־אפשר לחיות עוד...

הוא נפרד תיכף מאתי והלך לביתו. פניו היו נרגשים, בעיניו בערה אש חולנית, ובכלל נראה היה לי כמשוגע למחצה.

— ואיתך אני צריך לברך בברכת נצחון חדש. — אמרתי לסוניא עוד ביום ההוא. — שווארצוואלד אוהב איתך עד מות, הא לך וקראי...

מסרתי לה את שיר „התחיה", אשר השאיר שווארצוואלד בידי. היא קראה ואמרה, כי לא לפי רוחה הוא.

— דנה כי כן כבשת מבצר חדש. תוכלי להתגאות, — אמרתי, ובקולי היתה מעין תערומת.

— ואתה, המקנא אתה? כמדומה לי, שעדיין בת־חורין אני.

— איך לא תבושי לדבר כדברים האלה? אני — מקנא! ובמי?

היא צחקה ושאלה:

— האם אוהב הוא אותי באמת? חושב אתה, שכך הוא באמת?

— אוהב עד מות.

היא לא ענתה דבר, אבל על שפתיה רחף צחוק — הצחוק שלה.

IV.

בעצם ימי החורף עלה על לב סוניא לצאת לתיור בהרים, ולקחה אתה אותי ואת שווארצוואלד. לבשנו בגדי היירים, בגדים חמים וקלים. סוניא לבשה לבנים: מעיל־טריקו, אשר הוסיף עוד רעננות מיוחדה לגופה הרענן, ומגבעת־שער

לבנה על ראשה. אנחנו לבשנו מעילים קצרים וחמים, נעלים רחבים ומסומרים, ועל ראשינו כובעים טירוליים מקושטים נוצה ארוכה. צריך להגיד את האמת: תלבושת זו לא הלמה כלל את גופו של שווארצוואלד, אבל הוא שמח עליה שמחה גדולה כתינוק. כבר אמרתי, כי בימים האחרונים נשתנה טבעו: כפעם בפעם באה עליו שעת התעוררות ועליזות נפרזה, וכעבור שעה תקפה אותו עצבות, ואז החריש, ומראהו כמראה חולה־רוח, מילאנכולי.

אחרי חצות הלילה יצאנו ממינכן ובאנו לקופשטין בטרם בוקר. קופשטין היא עיר קטנה בצפונה של טירול, יושבת על גבול בוריה, והרים סביב לה. מעבר האחד עוטרים אותה הרי בוריה, ומעבר השני מתחילה שלשלת־הרים, „הרי הקיסר". העומדים כמשמרות החלוץ לפני האלפים. ישבנו לנוח כשתי שעות בבית־המלון, ובהיות היום שמנו את תרמילינו על שכמנו ואת המטות הארוכים לקחנו בידינו ויצאנו לדרך.

על פני העיר רבץ עוד ערפל עבה. לא יכולנו להכחין אפילו את הבתים מעבר השני של השוק. לא ערפל היה זה, כי אם ענן כבד, אשר ירד מההרים אל העמק והשתטח בכל כבדו על הכל. האנשים נעו בתוך הערפל הזה כצללים, ומראה משונה היה להם. על פי השעון ידענו, כי זה כשעה כבר עלתה השמש, אבל את מציאותה לא הרגשנו. קור, כפור, דרך חקלקלה, ואנחנו לא ישנו הלילה, עיפים היינו, והלכנו דחוקים איש אל אחיו, כעדר החרד לגורלו. החרשנו. אבל בלבנו התרעמנו על עצמנו, כי שמענו בקול סוניא לצאת באמצע החורף אל ההרים. וסוניא עצמה, השמחה והעליזה תמיד, גם היא החרישה וכאילו הרגישה בחטאה. ובאמת: צריכה היתה להרגיש את עצמה כחוטאת, ביחוד — כנגדי, לו למצער היינו אני והיא לבדנו, ואחר לא היה אתנו! אבל הלא היא התעקשה וחפצה דוקא, שגם שווארצוואלד ילך אתנו.

תועים בערפל באנו לבסוף עד רגלי ההר והתחלנו לעלות. הלכנו עת קצרה. עמלים ומחרישים, עטופי־ערפל וכמו אחוזי־שנה. רק כאשר עלינו לגובה של 200—250 מטרים, ראינו לשמחתנו, כי הערפל הולך וכלה. האויר סביבנו נעשה זך ובהיר יותר ויותר. דרכנו השתרך בינות לעצים. משני עברי השביל עמדו חומות שלג קופא. וזולת זאת לא ראינו דבר לפנינו.

— אין מרגישה צת את עצמך עלמה כבודה? — שאלתי את סוניא בכונה להרגיזה.

— טוב מאד, אדון נכבד. — ענתה כלאחר־יד. — שווארצוואלד, איך? — פנתה אל מכרנו, אשר נשאר תמיד מאחרינו.

— כרגע! — קרא מרחוק והתחיל לרוץ אלינו בכל כח.

אין לך דבר יותר מיגע בהרים מריצה והליכה שלא במדה וקצב. עיפות תוקפת אותך על־ידי כך תיכף ומיד. הגדתי לו זאת, אבל הוא ענה בבטחון:

— אין דבר. לא איעף.

ונדמה לי באיתה שעה, כי הוא נעשה באמת צעיר ורענן יותר משהיה. בטחון ואנרגיה נשמעו בקולו... „אלהי האולימפ עוררו — והוא קם", הרהרתי בלבי.

תיכף נראו לנו בדרכנו כתמי־אור, וצללי־העצים התחילו מרחפים על פני השלג הלבן. נשאנו את עינינו ומתוך סבך העצים ראינו שמי־תכלת בהירים נשקפים אלינו פה ושם. המחזה הזה עורר אותנו ביותר וגרש את שארית הכברות אשר הרגשנו. לא חשנו כבר כל קור והתחלנו לצעוד ביותר חשק. השביל התפתל כנחש; שלג כבוש תחת רגלינו, שלג קופא משני עברינו, וכך בלי קץ. כתמי־האור ושמי־התכלת נעלמו לפעמים מעינינו.

כבר הלכנו יותר משעה ועד ראש־ההר עוד היה עלינו ללכת ארבע שעות, — אם לא ננוח בינתים במלון אשר באמצע הדרך, ואם נעמוד לנוח — עוד יותר. פרספקטיבה ששעמום ויגיעה נשקפים ממנה.

אבל הנה התפתל שבילנו ויצא מתוך היער, ופתאום ראינו את עצמנו שטופי אור וחום מכל העברים. לובן בהיר ונוצץ פרץ אל עינינו. מבלי אשר חכינו לזאת, נכנסנו פתאום לעולם חדש, לבן, שטוף־אור. השמים היו בהירים והתנוצצו והבריקו, ומסביב עולם מלא שלג. השלג הבריק תחתינו, ממעל לנו, בהעמקים, בראשי ההרים, אשר הכתירו אותנו — שלג בכל עבר ופנה. העין טבלה באור הבהיר הזה כבמקור נחת וחדוה, והתענגה עד כדי כאב, עד כדי דמעות. עמדנו על עמדנו נרעשים ונפעמים מעוז המחזה ומיפיו.

דרכנו עברה עתה על חודו של ההר, וכל המרחק מסביב, מהלך מילים אחדים, נגלה לעינינו. לרגלי ההר ראינו את „עמק האין", ומעברו השני — שלשלת של הרים. בעמק התפתל נהר האין, ומראהו מרחוק כעין פתיל כהה ואפור על פני השלג הבהיר. בפנה ראינו את בתי קופשטין צבורים יחד, כעין גל קטן אחד. על פניהם התנשא עוד כעין ערפל דק, אשר נגע בקצהו בשלשלת ההרים אשר מעבר השני. זו היתה שארית הענן אשר רבץ על קופשטין, בשעה שעזבנו אותה.

ומסביב עמדו ההרים כשהם נדחקים איש אל אחיו, או מטפסים ועולים איש על שכם רעהו. מקצתם מראה פראי מחריד להם; ומקצתם דמות רכה ועגוגה להם וקויהם קוים ענלגלים. וכל זה התנוצץ והבריק, היה עטוף שלג ושטוף אור. מרחוק ראינו שלשלת הרים בעלת שלשה ראשים גבוהים ופראיים, אשר טפסו ועלו למעלה־למעלה. הם השליכו מעליהם את מעטה השלג, גלו את גויתם הערומה, גוית הסלעים, ומראה נורא היה להם. מראה של ענקים מקוללים, רעים וחטאים, הנכונים להשמיד ולאבד הכל, ואולם איזה כח כביר התקיף גם מהם מעיק עליהם ואוסרם. זה היה ההר, הנקוב „הקיסר הפראי". ספורי־מעשיות שונים ואגדות־עם, השגורים בפי אנשי טירול, מתיחסים אל ההרים האלה.

— כמה יפה! — קראנו כולנו כמעט בבת־אחת.

שווארצוואלד בכה כמעט מרוב התפעלות. עיניו היו רטובות, ופניו הרזים והחולנים הפיקו איזה אור של נחת פנימית, כפניו של קדוש.

— אבל לא, אהיבי! — קרא. — כדאי לחיות ולסבול מאה שנים, כדי לראות מחזה כזה רק רגע אחד! הביטו־נא וראו את התהום הזאת! השלך את עצמך אל תוכה ומות פה ויכסך השלג הלבן, המכסה על פני כל מסביב...

הבטנו תחתינו, אל המקום אשר הראה שווארצוואלד, וראינו תהום עמוקה, שרק השלג הקופא הפריד בינינו ובינה. ממעמקי התהום נשמעה המולה דקה. כפי הנראה, עבר שם נחל הרים קטן. ראינו רק אד מתנשא מתחת, מטפס ועולה מכל הבקיעים והסלעים.

השמש עמדה ממעל לראשינו. הדרך לא התנשאה כמעט במקום הזה, ורק נמשכה ישר ותוביל אותנו אל גובה אחר. הלכנו בצעדים מדודים, הקשנו במקלותינו בשלג והחרשנו.

גם סוניא החרישה. רק על־פי עיניה הכרתי, כמה עז הוא הרושם, אשר עשה עליה המחזה הזה; העליזות והאנרגיה אשר בפניה כאילו קנו מקום לרוך ועדון. בעיניה הכרתי עתה, אולי בפעם הראשונה, געגועים עמוקים, עצב כמוס. פתאום פנתה אל שוואקצוואלד והושיטה לו את זרועה. הם הלכו שלובי זרוע,

ואני — אחריהם. כעבור חצי שעה הגענו אל המלון אשר באמצע הדרך. שתינו יין אדום חם, החלפנו כח ובאנו בשיחה עם העוברים והשבים. הטירולים, אנשי הקומה היפים והחזקים, דרשו לשלומנו ודברו אתנו, בז'רגון שלהם, אשר רק בכבדות יכולנו להבינו. וכל אחד מהם חשב לו לחובה לשבת מעט על יד סוניא ולהגיד לה, כי יפה היא.

„א קראפטיג מאֶד'ל". — לחש אחד מהם באזני, וקרץ בעיניו, וזקנו הפטריארכלי התנועע.

סוניא הקשיבה בטוב-לב וצחקה, רק צחקה.

(סוף יבוא.)

אהרן פרנקל.

הַמּוֹשָׁבוֹת הַיְהוּדִיּוֹת בְּקַנָדָה.

(המשך מנומ' 18—19.)

ה.

מקור כל הרעה של מושבותינו בקנדה היא ההדיוטות המבהילה של האכרים. דומה הדבר, כאילו נטלה יק"א את עם-הארצות הוואהלינית, הפודולית, הרומנית, את האדיקות התפלה ואת ההשקפות הגסות, המצויות אצל מקצת אחינו, ושתלה אותן כאן. מבין אכרי שלש המושבות „הירש", „אקסבאו" ו„ניו-הרמאן" יודע אני רק אכר אחד (מלבד שני השוחטים המשמשים „עברים מלומדים" לקהלותיהם), המבין קצת את פירוש המלות העבריות, וביתו הוא היחידי, שאפשר היה למצוא בו חוץ מן „הסדור" גם תנ"ך ומשניות, אעפ"י שהללו שמשו יותר לנוי מלתועלת, אחרי אשר מפני ידיעותיו המועטות לא יכול גם הוא לעיין בהם. „הלמדן" היחידי הזה אוהב להבליט תמיד את „למדנותו והשלמתו" על ידי קריאה בתורה ובמגילה, תקיעת שופר וכו'. ואולם גם „למדן" זה אינו יודע לכתוב מכתב זרגוני בלי שגיאות גסות, ובפרט בשעה שהוא צריך לכתוב מלה עברית מן השכיחות בלשון זו. צאו וחשבו איפוא, מה הן ידיעותיהם והשגותיהם של יתר האכרים, שאינם „למדנים" כלל. הרבה מהם אינם יודעים לכתוב אפילו זרגונית, והמעטים, היודעים לכתוב, כותבים בשגיאות גסות כל-כך, עד שלאדם שאינו בקי בכתבם קשה ולפעמים גם אי-אפשר לקרוא את דבריהם. ומה שנוגע לידיעת שפת המדינה—האנגלית—הרי שנים או שלשה אכרים יודעים לחתום את שמם בשפה זו — ולא יותר.

המזון הרוחני היחידי, שבו מפרנסים האכרים את רוחם ונפשם, ביחוד בלילות החורף הארוכים והמשעממים, הוא הרומאן הסנסציוני הזול בעל החלקים הרבים (כששים לו תמונת ספר), או בעל ההמשכים שאין להם קץ (אם הוא נדפס בעתון). האכרים שותים פשוט בצמא כל דבר הנובע ממקור זה. לצורך זה נמנים כמעט כולם על „היידישע גאזעטען", הוא העתון היחידי המתקבל בשלש המושבות האמורות.

בכונה הדגשתי את המלים „לצורך זה", יען כי רוב הקוראים שבמושבות פוסחים על יתר המאמרים שבעתון — ע"ד. עניני אמריקניות, יהדות, לאומיות, ציונות וסתם הויות העולם וכו'. כל הענינים הללו תפלים הם בעיני האכר היהודי שבמושבות קנדה, ואין לו צורך בהם. פוסחים הם אפילו על רוב החדשות שבעתון, אם אינן מרעישות. קוראים הם רק את הרומאנים ואת החדשות המפליאות ע"ד מקרי רצח, ירושות של מיליונים, שנפלו לעניים בהיסח הדעת, משפטים מבהילים ומגרים, כגון של שטיינהאל, פנצינקה ודי-לאסי וכדומה. השאר שבעתון—הבל הבלים הוא, שממציא העורך בעצמו רק כדי שלא להוציא את הנייר חלק... האכרים מחבבים ביותר אותם הרומאנים, שיש להם גם שמות מפליאים ומגרים, כגון „דאס גערויבטע קינד", אדער „דער הענקער פון בערלין", „דער טיראן", „די אייזערנע פרוי", „די רויטע אלמנה", „דער גאלד-טייוועל" וכדומה.

בלילות החורף הארוכים תראו כפעם בפעם את אבי המשפחה מקהיל מסביב לו את אשתו ואת כל בני ביתו, שברובם אינם יודעים לקרוא אף ז'רגונית, והוא מקריא לפניהם איזה „העכסט שפאנענדען ראמאן", וכל המסובים מטים אזן קשבת לכל הגה היוצא מפי הקורא, ובולעים כל מלה ומלה „כבכורה בטרם קיץ". בשעת ההפסקה, או אחרי סיום הקריאה, מתחילים ויכוחים ע"ד גורלם של הגבורים לעתיד. הכל מנחשים ומנבאים: זה אומר, כי ליזה עתידה שתנשא למאקס, וזה אומר: לא, כי תנשא למייק או לדזשעק, או שתשאר בתולה עד שילבינו שערותיה. הניחוש מביא לידי התערבות, והכל עומדים מעל השולחן מלאים נחת-רוח וספוק-נפש מקריאת הרומאן.

עד כמה כרוכים הם אחרי הרומאן — תעיד עובדה זו. ערב שבת עם חשכה מתה מיתה חטופה בתו של אכר זקן, מפני שכבר העריב השמש לא הספיקה השעה לקבור את המת, והיה מוטל בבית כל יום השבת. היגון והבכי והצער היה גדולים מאד. ואולם האב השכול, אשר נדכה כולו מרוב יגון וצער, לא יכול בכל זאת להתגבר על תאותו, ובקש את מחותנו שישב אצלו, כי יגיש לו את ה„פייפער" (העתון), שנתקבל אותו יום, כדי לעיין ברומאן.

מכל הנעשה בעולמנו היהודי אין להאכרים כמעט שום מושג וידיעה. יוצאת מן הכלל היא המושבה הקטנה „וואפילא": יש בה אגודה ציונית קטנה. אחד מן האכרים, שנזדמן לו לקרוא ב„פייפער" את המלים „פועלי-ציון", שאלני בתמימות: הללו איזה מין אומה הם?

אדיקותם הדתית היא זו, המצויה בערים הקטנות, שמשם באו לכאן. רוב האכרים מתפללים שלש פעמים ביום ושומרים את השבת. אעפ"י שאינם מדקדקים עם הבנים בשמירת השבת, מדקדקים הם עם הבנים שישבו אל השולחן לסעוד בראש מגולה, ומדקדקים הם בזה גם עם הפועל היהודי. האוכל בגלוי ראש חייב, לפי דעת אכרינו, לכה"פ מיתה בידי שמים. ולעומת זה אינם מקפידים כלל שיהיו הבנים זהירים בשאר הדברים, שנאמרו בסעודה — בנטילת-ידים ובברכת המזון. בזה „מוציא" האב את הבן, והוא הדין בתפלה וביתר מנהגי ישראל.

בקרב בני הנעורים מן הדור הצעיר, שחונך וגודל במושבות, אנו מוצאים מין טפוס גלותי חדש, שלא ראינו כמיתו עד כה, ותחת אשר הדור הזקן מעורר בנו גם עברה וגם חמלה, הנה הדור החדש יכול לעורר בנו רק רגשי רחמים וחמלה בלבד וסליחה ומחילה אפילו למעשיו שאינם רצויים, הנעשים בשגגה מחוסר חנוך וחוסר ידיעה.

מעשי האבות, כגון תגרות, קטטות ומריבות על דברים של מה בכך, אין בידי הבנים. אדרבה בקרב כל בני הנעורים משני המינים שוררים שלום ורעות, ואפילו בניהם של שני „צדדים" ידידים הם זה לזה. על המדה הטובה הזאת חייבים הם להודות להסביבה

האנגלית, הנוטעת בקרב בני אכרינו שכל פשוט ובריא (Common sense) במקום השכל המעוקם והגס של אבותיהם, ולא רק במדה טובה זו בלבד עולים הבנים על האבות, כי אם גם במדות אחרות: חרוצים וזריזים הם יותר מאבותיהם בתור עובדי־אדמה. אף־על־פי שכמוהם כאבותיהם אינם קשורים אל האדמה, וגם הם עוזבים אותה בהזדמנות הראשונה בלי שום צער וגעגועים ושבים אל העיר. נוח להשפיע עליהם איזה אידיאל ורעיון הרבה יותר מאשר על אבותיהם. אין הם שטופים בפקחות ובעקשנות כאבותיהם; תמימים וביישנים הם, לפעמים גם יותר על המדה, ומצוינים הם גם במדת הצניעות. ואולם חייב אנכי להטעים, שבמצות צניעות ובמוסר החברתי זהירים מאד גם האבות. פריצות, שכרות, גניבה וגזלה אי־אפשר למצוא כמעט כלל לא בין בני הדור הזקן ולא בין בני הדור הצעיר, ובאמת נבדלים בזה אכרינו לטובה הרבה מאד משכניהם הנוצרים, ובמדה ידועה גם מן ההמון היהודי שבערים הגדולות.

השכלתם הכללית של בני הנעירים נמוכה מאד. רובם ככולם לא גמרו אף את למודי בית־הספר הצבורי, שחובה הוא לכל ילד בקנדה ובו נקנית רק ראשית השכלה. מששים התלמידים והתלמידות היהודים, הלומדים תמיד בבית־הספר אשר ב„הירש", הרי מראשית הוסד המושבה ועד עתה, כלומר במשך של שמונה־עשרה שנה, גמרו רק שני נערים את כל חוק הלמוד בביה"ס.

מספר בתי־הספר במושבות גדול הוא יותר מדי בערך למספר התושבים. למשל, ב„הירש" יש עתה שלשה בתי־ספר, ולכל אחד מהם באים לא יותר מעשרים תלמידים ליום, ובימות החורף — לא יותר מִמחצית המספר הזה. ובכל זאת יש שאינם יכולים לשלוח את ילדיהם לבית־ספר, יען כי הבתים במושבות רחוקים מאד זה מזה, ויש בתים הרחוקים מבית־ספר מהלך של שתי פרסאות אנגליות ויותר, ולשלוח את הילדים או גם להוביל אותם בעגלה בצנת החורף הגדולה, זהו באמת דבר קשה מאד. זהו עכוב גדול, הבא מן השמים, ואין האבות אשמים בו. אבל יש עכובים הבאים מצד ההורים עצמם. למשל, בימי הבציר, שאז מתון ויפה הוא האויר כאן, נותנים ההורים עבודה בשדה לילדיהם ומבטלים אותם מתלמוד תורה. ואולם תהיינה הסבות מה שתהיינה, ההורים כבר הורגלו להתיחס בשויון־נפש גמור ללמודי בניהם: אם ילכו לבית־הספר מוטב, ואם לאו גם כן מוטב; „מלומדים" לא יהיו בין כך ובין כך...

כשרונות הילדים בדרך כלל פחותים הם מבינונים. בין ילדי המושבות מספר רב של מטומטמי־המח וקצרי־התפיסה. גם המעטים הטובים שבהם אינם יכולים להדמות בכשרונותיהם להילדים העירונים חריפי־המח וחדי־השכל. אבל לעומת זה שקטים הם ילדי המושבות ומקבלים משמעת יותר מחבריהם העירונים.

הידיעות המועטות והקלושות, שהילדים רוכשים בבתי־הספר, מספיקות להם, כדי לכתוב בשגיאות אדריסה ומכתב קל באנגלית, וגם כדי לקרוא ולהבין דברים שטחיים בלשון זו.

(עוד יבוא).

פרופ. ד"ר דוד נימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִלוֹסוֹפְיָה

שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה הַלֵוִי.

ב*).

מֶחְקָרוֹ הַמֶּרְכָּזִי וּמִשְׁטָרוֹ שֶׁל סֵפֶר הַכּוּזָרִי.

(המשך.)

בשורה הראשונה נותן החבר עיניו בהאותות והמופתים והמוראים הגדולים שבתולדות ישראל, כיציאת מצרים וכיוצא בה, וביחוד בנבואתם של משה והנביאים. האותות הגדולים האלה, שבהם נפלא ישראל מכל העמים אשר על פני האדמה, הם הם, לפי דעתי של החבר, יסודותיה של הדת הישראלית, ולא תורת בריאת העולם. על שאלתו של הכוזרי:

„והלא היה לך לומר, היהודי, כי אתה מאמין בבורא העולם ומסדרו ומנהיגו... אשר היה טענת כל מי שיש לו דת, ובעבורה הוא רודף האמת והשווי להדמות לבורא בצדקו ובחכמתו"?

משיב החבר:

„מה שאתה אומר היא הדת ההיקשית (כלומר, המיוסדה על היקשים הגיוניים), מביא עליה העיון, ונכנסים בה ספקות רבות, ואם תשאל הפלוסופים עליה, אינך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד ולא על דעת אחת, מפני שהם טענות, יש מהם, מה שהם יכולים להעמיד עליהם מופת, ומהם, מה שיספיקו בם דבר, שתתישב הדעת עליו, ומהם, מה שלא יספיקו בם, כל שכן שיעמידו בם מופת".

גם היהדות, אומר החבר, מעמידה היא את דברה על המופת, אבל המופת הזה הוא מיוחד במינו, ראית עין בעין:

„כי היא הראיה, אין צריך עמה לא ראיה ולא מופת" (הראיה — „אלעיאן").

אחרי ההקדמה הכללית הזאת (מ"א, ס"י י"א—ט"ו) עושה החבר גם הוא למוצא דבריו את מחקר התארים, או יותר נכון: הוא מוכיח על תחלתו, שכל עיקרו לא היה פותח את דבריו בהראותו על המאורעות ההיסטוריים הגדולים, אלא מפני שסגנן את דבריו מתוך השקפתו על מחקר התארים והיה מתבון בדבריו, להזמין תשובה להקושיות החמורות, הנופלות בשאלה זו:

„אמר החבר: אלו היו אומרים לך, כי מלך הודו איש חסד, ראוי לרוממו ולתת כבוד לשמו ולספר מעשיו, במה (־על פי מה) שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו ומדותם הטובות ושמשאם ומתנם באמונה: ההיית חייב (להאמין) בזה?"

„אמר הכוזרי: ואיך הייתי חייב בו? ואני (־בעוד שאני) מסופק, אם צדק אנשי הודו מעצמם, ואין להם מלך, או צדקם מחמת מלכם, או משני הפנים יחד".

„אמר החבר: ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיות, (שאינך מסתפק, שאינם נמצאים אלא בארץ הודו), בארמנות המלכים, בכתב מפורסם, שהוא מאתו (מאת מלך הודו), ועמו רפואות, שהם רופאות אותך מחליך ושומרות עליך בריאותך, וסמי מות לשונאיך והנלחמים בך, (באופן) שאתה יוצא להם בהם וממית אותם מבלי כלי מלחמה: ההיית חייב בזה, להיות סר אל משמעתו ואל עבודתו?"

„אמר הכוזרי: כן הוא, והיה הספק הראשון סר ממני (כלומר הספק) אם יש לאנשי הודו מלך, והייתי אז מאמין, שמלכותו ודברו נוגעים אלי".

*) עיין „העולם" לשנה הקודמת גומר 23, 24, 34.

„אמר החבר: ואם ישאלך השואל עליו: במה ת ת א ר אותו?"
„אמר הכוזרי: ב ת א ר י ם, אשר התבררו אצלי לעין, ואחבר אליהם (אותם), אשר היו ספק אצלי, והתבררו (־אבל התבררו) באלה האחרונים" (ט"ו—כ"ד).

לאמר: התארים „צדיק" ו„חסיד" היו הידיעה הראשונה, שהגיעה לכוזרי על אדות מלך הודו, אבל הידיעה הראשונה הזאת לא באה ב פ י ר ו ש, אלא על פי דין מתוך הידיעה, ש א נ ש י הודו הם צדיקים וחסידים. ומאחר שאפשר הדבר, שאנשי הודו כך הם מחמת ט ב ע ם עצמם, אף על פי שאין להם מלך כלל, לא היה כאן שום טעם מחייב את הכוזרי, להאמין במציאות המלך, ומכל שכן לתאר אותו בהתארים „צדיק" ו„חסיד". אבל עכשיו, אחר שמלך הודו נתקרב אל הכוזרי ביחס מיוחד באופן גלוי וברור כל כך, הרי יש כאן טעם המחייב את זה האחרון להודות במציאותו של מלך הודו. ולא עוד אלא שהכוזרי מחויב הוא עתה, לתאר את מלך הודו בתואר המיוסד על היחס האישי הזה, בתואר „מֵטִיבִי", שנתברר לו על פי הרְאָיָה. ומכיון שבא לידי כך, הרי כאן גם טעם המחייב את הכוזרי להודות באותם התארים של מלך הודו, שהיה מסופק בהם אחרי הידיעה הראשונה, כלומר התארים „צדיק" והסיד": ואם המלך הודו הוא מטיב לאיש זר לו, הלא אין זה, אלא מפני שהוא איש טוב, צדיק וישר (הנוסח הערבי של סימן כ"ד: „קאל אלכזרי ב א ל צ פ ת אלתי צחת ענדי עיאנא תם אתבעהא באלתי כאנת משכוכה ותבינת בהדה אלאאכר". עין בהוצאת הירשפלד, עמ' XXII, הערה 33 להנוסח העברי. המפרשים נתקשו מאד בפירוש הסימנים האלה, מפני שנעלם מעיניהם, שהלוי מטעים כאן הטעמה מיוחדה את ההשקפה מתוך שאלת התארים. לפי פרושנו נעשו הדברים גלויים ומבוארים. וגם שנוי הנוסחא בערבית, „משהורה" ־ „נודעים", תחת „משכוכה" ־ מסופקים, יש לה טעם נכון לפי פרושנו: התארים המהותיים — „צדיק" ו„חסיד" — היו „נודעים" תחלה, כי הם היו הידיעה הראשונה, אלא שלא נתאמתו כי אם על פי הידיעה האחרונה).

ומתוך כן נבין את תשובת החבר (כ"ה):

„אמר החבר: על הדרך הזה השיבותיך, כאשר שאלתני, וכן פתח משה לדבר עם פרעה, כשאמר לו: אלהי העברים שלחני אליך, ר"ל אלהי אברהם יצחק ויעקב, מפני שהיה אברהם מפורסם אצל האומות, כי התחבר אליהם דבר האלהי והנהיג אותם ועשה נפלאות; ולא אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך, ולא: בוראי ובוראך. וכן פתח (אלהים) דבריו אל המון ישראל: אנכי ה' אלהיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם. וכן פתחתי לך, מלך כוזר: כאשר שאלתני על אמונתי, השיבותיך במה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישראל, אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם, ואחרי כן הקבלה הנמשכת, שהיא כמראה העין".

לאמר: מוצאה של הדת הישראלית הוא מתוך המפורסמות ההסטוריות המוסריות, הנראות לעין; ולא מתוך ההשקפה הקוסמולוגית של תורת הבריאה. הראיה על מציאותו של אלהים מתוך בריאת העולם, כלומר לדון מתוך הסדר הנפלא השורר בתולדה על מציאותו של אלוה בורא, אינה מספיקה כשהיא לעצמה כי עדין יש מקום לטעון, שכל זה אינו אלא מעשה ה ט ב ע בלבד. אולם אחרי שעשה אלהים את ישראל חטיבה אחת בעולם, ביחוד אחרי שהשרה עליהם את נבואתו על פי „הענין האלהי", כבר היה להם טעם מיוחד, שהיה מחייב אותם להאמין במציאותו של אלוה המנהיג והמשגיח, ומתוך זה לספר עליו גם בתואר „בורא", מפני שהעיון השכלי מחייב, שאלוה אינו מנהיג ומשגיח, אלא מפני שהוא בורא. ובמה שיבוא נראה; שבאמת התואר „בורא" הוא התואר הכולל ומקיף את כל שאר התארים, הוא ה ת ו א ר ה ש ר ש י. ענין הדמיון שבין המשל ממלך הודו ובין הנמשל, המחקר הראשי הנדון, הוא גלוי, ומבליט בְאֵרו את תוך תוכו של המחקר: התארים „צדיק" ו„חסיד" המה התארים המהותיים של מלך הודו, ומהם נובעות כל שאר מדותיו. התארים „צדיק וישר" הם, אפוא, „סבת ההויה" (ratio essendi) של התיאר: „מטיבי", אלא שזה האחרון וכיוצא בו הם „סבת ההכרה" (ratio cognoscendi), אשר על פיהם הכיר הכוזרי את מציאותו של מלך הודו. וכן בנמשל: תאריו המהותיים של אלוה כלולים המה בתואר השרשי שלו, בתואר „בורא", הם הם, אפוא, סבת ההויה של איתם התארים, שבאו לידי גלוי בההשגחה האלהית שנתיחד בה ישראל. אלא שהתארים המהותיים האלה כשהם לעצמם דקי ההשגה הם מאד, ואינם מושגים אלא על פי רשמיהם וסימניהם הבאים לידי גלוי בפעולותיהם של התארים המוסריים. אלה האחרונים הם אפוא סבת ההכרה של התארים המהותיים (הענין הזה יתבאר באריכות במקומו, בכרך השני של ספרי האשכנזי הנזכר, אבל נוסיף בו קצת באור גם בפרק ד' של המאמר הנוכחי).

בדבריו אלה הגיע הלוי אל איתה ההשקפה העתידה להיות מרכז התפתחותם של רעיונותיו במה שיבוא. והנה מוצא דבריו בזה היא שאלה שומה בפי הכוזרי, שלכאורה היא באה לפתע פתאם בלי שום הכנה במה שקדם ובלי שום כינה למה שיבוא, אבל באמת היא מאירה באופן מעמיק את כל המחקר שאנו עומדים בו (כ"ו—כ"ז):

„אמר הכוזרי: אם כן אני רואה, שתורתכם אינה נתונה כי אם לכם?"

„אמר החבר: כן הוא, וכל הנלוה אלינו מן האומות בפרט (כלומר כל יחיד ויחיד מהן), יגיעהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו, אך לא יהיה שוה עמנו! ואלו היה חיוב התורה מפני ש ב ר א נ ו, היה (שוה בה כל אדם) הלבן והשחור משתוים עמנו, כי הכל בריאותיו, אך התורה (נתנה לנו) מפני שהוציאנו ממצרים והתחברות כבודו אלינו. מפני שאנחנו הסגולה מבני אדם".

אם הסבה של הכרת האלהים המה תואריו המעשיים ההסטוריים, הבאים לידי גלוי בההנהגה ההסטורית שהוא נוהג את עם ישראל, הרי רק היהודים לבדם יש להם סבת הכרה זו, ורק הם הוזמנו אל התורה והם מחויבים בה. ובאמת זו היתה כונתו של הלוי בתחלת מחשבתו: ב ח י ר ת י ש ר א ל היא המפתח, מ פ ת ח ה א ו מ ן, שאפשר לפתוח בו את תוך תוכם של כ ל המחקרים המקופלים בענין שלפנינו. להלן נראה שסוף דעתו של הלוי היא, שרק עתה, כלומר לפני ימות המשיח; צריכים היהודים להיות עם אשר לבדד ישכון, בעוד שבימות המשיח יסתגלו כל האומות לאופים הלאומי של ישראל. אבל כאן, בתחלת דבריו הוא מטעים את בחירת ישראל ואת סגולתו המיוחדה, מפני שצריך הוא אל הרעיון הזה להשתמש בו שמוש של אמצעי מ ת ו ד ו ל ו ג י. שאלת בחירת ישראל מעמידה מיד על הפרק גם את שאלת ההדרגה בין הנמצאים במובנה היותר רחב. כונתו של הלוי היא להראות, שההדרגה המרובעת המקובלה: דומם, צומח, חי, מדבר, צריכה היא בדיקה ותיקון. דומה, שהמדבר, מין האדם, באותם מאישיו, שהגיעו למרום התפתחותו של השכל, הוא המדרגה העליונה בסולם המציאות בגבול הטבע שתחת הירח. וזו היא באמת דעת הפלוסופים. לפי דעתו של הלוי צריכים אנחנו למנות לא א ר ב ע רק ח מ ש מלכיות של

הטבע; כי יש כאן נמצא התח הירח, אשר הבדלו מן הנמצאים העומדים למטה ממנו אינו הבדל המדרגה בלבד, אלא הבדל המין. הנביא, וכל אותם האנשים אשר „הענין האלהי״, שורה עליהם, אינם מובדלים משאר האנשים רק במדרגה בלבד, כהבדל מדרגת השכל שבין איש ואיש, אלא הם מין חדש בכולם המציאות. גם בין אישי המין הזה ישנן מדרגות שונות, במשה, אדון הנביאים, אשר בו נתגלה „הענין האלהי״, ברום הודו, עד היהודי היותר פחות, שאין בו אלא ניצוץ קל מאותו „הענין האלהי״ הנכבד, כי איזה ניצוץ משהו מאיר אפילו בלבם של פושעי ישראל והרקנים שבהם. גם היהודי היותר שפל ונבזה עומד הוא במקום, שגם הפלוסופים היותר גדולים של אימות העולם אינם יכולים לעמוד בו (א׳. כ״ה—מ ב, ביחוד ל״ט).

„אמר החבר: איני רוצה לומר, אלא מעלה, יש הפריד את בעליה פרידה עצמית, כהפרד הצמח מן הדומם והפרד האדם מן הבהמה, אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית, מפני שהיא פרידה מקרית, ואינה מעלה על דרך אמת״.

„אמר החבר: אלה קצת תארי הנביא, אשר אין עליו חולק אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלהי בהם, ושיש להם אלוה נהיגם כרצונו, כפי עבודתם והמרותם, והגיד להם הנעלם והודיע (ובמה שהודיע להם), איך היה חדוש העולם ויחס בני אדם קודם המבול, והאיך נתיחסו אל אדם. והאיך היה המבול, ויחס השבעים אומות אל שם חם ויפת בני נח, והאיך נפרדו הלשונות, ואיך שכני. ואיך צמחו המלאכות, ובנין המדינות, ושני העולם מאדם ועד עתה״.

כלומר: תארי הנביא, הנאצלים מן הענין האלהי, היו לישראל סבת ההכרה של התארים המיכריים הסטוריים של אלוה, שהם היו סבת ההכרה של התארים המהותיים הכלולים בהתואר השרשי „בורא״. הדברים האלה (מ״ג) הם הקדמה לבאור מושג הבריאה בשיטתו של הלוי.

(עוד יבוא.)

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

טו.

פתח־תקוה היא אחת המושבות דמעטות בארץ־ישראל שלא זכתה לשם טוב. תמיד קובלים עליה, כל סייר ששהה שעות אחדות רואה את עצמו ראוי לבוא בטרוניה עמה. כל אדם הבא לפתח־תקוה מביא אתו למפרע דעה קדומה שלא לטובתה.

ובכל זאת, למרות, או להיפך, דוקא בשביל „הקבלה״ שיש בידינו על אודות פתח־תקוה, אנו פוגשים בה לתמהוננו פעם בפעם איזה כח רענן וחי, המפתיע אותנו ומבטל את „קבלתנו״. בבואנו לפתח־תקוה אנו רואים לפנינו רכוש לאומי גדול, — והוא משמח אותנו; אנו רואים יצירה יהודית רבת הערך במקצוע החדש לנו, — ויצירה זו מעידדת אותנו. יאמרו על פתח־תקוה מה שיאמרו, אבל פרדסיה הם המשובחים והטובים והיפים שבכל הארץ; יאמרו על יחסם של בני פתח־תקוה להשכלה ועל מצבם הרוחני מה שיאמרו, אבל בשעה שאנו רואים כמה מסורים הם הללו לאדמתם וכמה שוקדים הם לעבדה ולשמרה, יש אשר נאמר לעצמנו: הן פתח־תקוה זו לא נוסדה לשם החכמה והמדע, אין היא מרכז להשכלה, כי אם רק מושבה, ובתור מושבה היא יוצרת ערכים במקצוע חדש של התרבות, במקצוע ההוא שעד הזמן האחרון חסר לנו לגמרי.

מצבה של המושבה הולך הלוך וטוב. המושבה הזאת היא אחת מן המעטות, שקיומה הוא בטוח ואיתן. וגדולה מזו יש בפתח־תקוה: אכריה הולכים ומתעשרים. התלונות שהיו מצויות בשנים הראשונות עוברות וחולפות. לרבים מן האכרים היה קשה להשקיע באחוזתם שנה שנה סכומים עצומים מבלי לאכול את פירותיהם תיכף ולחכות במנוחה עד אשר יתחילו העצים לשאת פרי. רבים לא היה סיפק בידם לחכות והוכרחו לעזוב את פרדסיהם באמצע גדולם ולמכרם בהפסד גדול. האנשים העומדים מן הצד התאוננו על מין המסחר החדש הזה, מסחר הפרדסים, שנתפתח בפתח־תקוה, וגבאו לו עתיד רע. הן מצבנו המקולל בכל ארץ ובכל מדינת גורם, שכל המנבא לנו דעת עתידה נבואתו שתתקיים. ולפיכך קל הוא אצלנו הדבר כל־כך להעשות נביא, אם רק ירע המנבא לנבא רעות ולא טובות.

אבל בפתח־תקוה לא נתקימה הנבואה הרעה. בכל שנה ושנה מתוספים פרדסים חדשים דמביאים פירות ויחד עם זה גדלה שנה שנה הכנסתה של המושבה. כמות תפוחי הזהב שמוציאה פתח־תקוה מתרבה משנה לשנה. בשנה זו הוציאה כבר ערך 125.000 תבות תפוחי זהב. בעוד שלש שנים תוציא כחצי מיליון תיבות. לעת־עתה נתכשלו פרדסים התופסים שטח של 1250 דונם, בעוד שבפתח־תקוה ניטעו פרדסים על שטח של 5000 דונם.

השנה הזאת היתה שנת ברכה מיוחדת בפתח־תקוה. רבים מכרו את פירותיהם לסוחרים ערבים בהיותם עוד על העצים ובמקח טוב מאד — שלשה פרנקים התיבה. גם המחיר הזה הביא להפרדסנים ריוח הגון ופטר אותם מכל הדאגות במשך השנה. אבל אלה שלא מכרו לסוחרים ערבים ושלחו את פירותיהם על ידי אגודתם „הפרדס״ לחוץ לארץ מכרו את סחורתם עוד במקחים טובים הרבה יותר, והם הרויחו סכומים כאלה אשר לא קוו להם כלל. אמנם בינתים קרה גם שירד השער באנגליה לזמן ונמכרו שם תפוחי־זהב בשני פר׳ התיבה. אבל בדרך הממוצע קבלה פתח־תקוה בשנה הזאת בעד תפוחי הזהב ששלחה לחוץ־לארץ ש ש ה פרנק התיבה. הנסיונות שנעשו לרכוש שוקים חדשים הצליחו כולם. פרדסנים אחדים קבלו בעד פירותיהם ששלחו לאוסטרליה א ר ב ע ה ־ ע ש ר פר׳ התיבה cif יפו. גם המכירה ברוסיה הצליחה. בשעה שעברה הורידה רוסיה את המכס הנגבה מתפוחי זהב הבאים מטורקיה והשוה אותו להמכס הנגבה מפירות איטליה (1,80 רוב׳ במקום 2,80 רוב׳ מכל תיבה), ודבר זה נתן היכולת להגדיל את המשלוח לרוסיה. נעשה נסיון קטן לשלוח פירות גם לאוסטריה ולגרמניה. אבל עיקר המשלוח היה גם בשנה זו לאנגליה.

המשלוח והעסק של תפוחי־הזהב נסדר בסדר יפה מאד על ידי אגודת „הפרדס״. האגודה הזאת בנתה לה מחסן גדול ביפו על חוף הים ועשו חוזה עם חברה לאניות. חברי האגודה בטוחים איפוא, שתפוחי הזהב שלהם לא יהיו מטולטלים ממקום למקום ושישלחו בזמנם. לפי החוזה שבין האגודה ובין החברה לאניות מקבל כל חבר „הפרדס״ מן השנה הרביעית ואילך חלק בהכנסת החברה לפי ערך הסחורה שהוא שולח. „הפרדס״ משלם לחבריו תיכף בהכנס סחורתם אל המחסן שני פרנקים מכל תיבה על חשבון המחיר שעתיד להתקבל בשעת המכירה. „הפרדס״ רשאי להעשות שליח גם לפרדסנים שאינם חבריו על מנת למכור את סחורתם. ויש גם ערבים המוכרים את תפוחי זהבם על ידי „הפרדס״.

השנה הזאת הביאה ריוח יותר מבינוני. ואולם לא כל הפרדסנים היו שוים לריוח. גודל הריוח היה תלוי בכמה דברים: במקום שלשם נשלחו הפירות, בזמן שאז נשלחו ובעצם טיבם של הפירות. לא כל הפרדסנים מעבדים את פרדסיהם באופן אחד. הללו שמטפלים יותר בפרדסיהם ומשגיחים עליהם השגחה מעולה מצליחים לגדל עצים משובחים הטוענים גם פירות משובחים ביותר. יש בפתח־תקוה פרדסן אחד שפרדסו בן מאה דונם הכניס לו בשנה זו 35,000 פרנק ברוטו, כלומר ערך עשרים וחמשה אלף פרנק נטו. פרדס אחד בן 30 דונם הכניס לבעליו יותר מן 20.000 פר׳ ברוטו או ערך 15.000 פרנק נטו.

בפתח־תקוה מתרבה ההכנסה לא רק בשל תפוחי הזהב בלבד. גם מספר כרמי השקדים דנותנים פירות הולך וגדל. עתה נטיעים שקדים על שטח של 4.000 דונם. ודונם שקדים יכול לתת חמשה־עשר פרנק הכנסה, נקיה, והעבודה בכרמי שקדים קלה וזולה היא יותר, מפני שהשקדים אינם טעונים השקאה.

בני פתח־תקוה יודעים היאך להשתמש באדמתם ולהגדיל את הכנסתם. במושבה זו דר אגרונום שיש על־יד ביתו גן קטן בן ארבעה דונמים, והוא מתחכם לקבל מן הגן הקטן הזה כשלשת אלפים פרנק בשנה, כי יסד בו משתלה לגדול מיני עצים שונים, שתמיד יש עליהם קופצים.

שנת הברכה וההכנסות הטובות הרימו את מצב הרוחות במושבה

מה שניכר היטב במשק ובכל ענפי העבודה. לפנים היו מעטות הגנות שלפני הבתים, עכשיו משתדל כל אכר לפאר ולקשט את הרחבה שלפני ביתו וחצוניותה של המושבה משתנית לטובה.

בפתח-תקוה אין מתאוננים עוד. לא רחוקים הם הימים, שגם במושבה זו היתה שגורה המימרה „מתענים" („מען פלאגט זיך") בכבל ארץ-ישראל. מימרה זו היתה נשמעת כאן בניגוד אל המימרה האמריקנית הידועה: „עושים חיים" („מען מאכט א לעבען"). גבורו החדש של שלום-עליכם; זה שהיה באמריקה, כורך את שתי המימרות, הארצישראלית והאמריקנית, כאחת ואומר: „מתענים ועושים חיים". ובפתח-תקוה היא הגירסא עכשיו „עושים חיים" בלי תוספת הקדמה על הענוים.

המצב הזה השורר במושבה מושך אליה כחות חדשים. ישובה של פתח-תקוה גדל גם הוא, וכמספר נפשות תושביה כבר הגיע עד 2.200. האכרים חדלים לקרוא לפתח-תקוה „מושבה"; הם מדברים עליה תמיד כעל עיירה. ואמנם פתח-תקוה יש לה צורת של עיירה שהולכת וגדלה. בחצי השנה האחרון נתוספו במושבה 12 משפחות חדשות. בפתח-תקוה אינו נפסק הצורך בבנינים חדשים, ותמיד בונים כאן כבעיר.

המושבה מתקנת לה תקונים, ויש לה גם אמצעים משלה לתקונים אלה. תקנה את הדרכים, עכשיו היא מתקנת את בארה ומעמדת לה מניע גדול כדי להעלות מים להשקאת הגנות. הסכום הדרוש להוצאה זו, ערך 20.000 פרנק, נאסף על ידי שטרות שהוציאה המושבה ושנמכרו בתוך המושבה גופה. „ההלואה הפנימית" הזאת הצליחה בלי עמל רב.

למושבה באים בעלי-מלאכה, חנונים. בזמן האחרון באו משפחות אחדות מקוקז והן מוצאות כאן את מחיתן, קצתן ע"י חנינות. השוק שבפתח-תקוה גדול הוא, דרך המושבה עוברים הרבה ערבים (הן במושבה עצמה עובדים לפעמים עד 1500 ערבים), והם קונים את הנחוץ להם בחנויות המושבה. גם מן הכפרים הקרובים באים לפתח-תקוה לקנות סחורה.

המושבה מבקשת עכשיו את היכולת להשקות את פרדסיה בימי הירקון. הדבר הזה יביא תועלת גדולה למושבה. אפשר יהיה להשקות גם את הפרדסים הרחוקים מן הנהר, והוצאות ההשקאה בכלל תמעטנה.

ומה היא מצבה הרוחני של המושבה? עד כמה מתוים הוא למצבה החמרי? פה מתגלה לפנינו פתאם לקויה של פתח-תקוה. ראשית-כל מעוט הפועלים העברים במושבה: זוהי מחלה נושנת, המצויה לא רק בפתח-תקוה בלבד. לבך יכאב מאד בראותך, שבמושבה כזו, שהיתה יכולה לפרנס הרבה-הרבה פועלים יהודים, עובדים כעת רק ששים יהודים, בעת שמספר הפועלים הערבים יש אשר הוא מגיע עד 1500. — אמת, לא לכל הפועלים הערבים האלה יש עבודה תמידית ומפני זה אי-אפשר להשתמש לצורך כל העבודה בפועלים יהודים. הערבי עובד כתור פועל גם למקוטעין, משום שהוא יושב ישיבת קבע בכפר הסמוך, ובשעה שאין לו עבודה בפתח-תקוה הוא חוזר לעבודת עצמו בביתו. מה שאינו כן הפועל היהודי החי רק על עבודתו, שאי-אפשר לו להתקיים, אם אין לו עבודה תמידית. אבל בכל זאת אפשר היה להוסיף ככה וככה מונים על מספר הפועלים היהודים, שיש עתה בפתח-תקוה, ואמנם ניכר איזה שנוי לטובה בדבר זה. יחסו של האכר אל הפועל היהודי היטב במדה גדולה. בפתח-תקוה ספו תמו השנאה וחוסר האמון אל הפועל היהודי ששררו בה לפני זמן-מה. בטלה גם הדעה הקדומה, שהפועל היהודי אינו מסוגל למקצועות עבודה ידועים. הפועל היהודי הוכיח כבר כי כשרונו עומד לו בכל מקצועות העבודה. וצריך לקוות, שאם רק יושם לב לזה, יתרבה מספר הפועלים היהודים במושבה. בזמן האחרון באו אל המושבה משפחות אחרות מחלב (אליפו) ואולי תתגלגל על ידיהן הזכות לפתח-תקוה שיתרבו בה הפועלים היהודים. בונים עכשיו בפתח-תקוה גם בתים לפועלים. ואם גם קצת מן הפועלים אין דעתם נוחה — בלי טעם מספיק — ממפעל זה, בכל מקום אין כל ספק שזהו מעשה הגון לשם התרבות הפועלים היהודים בארץ.

הדבר המצער את כל יהודי לאומי הבא לפתח-תקוה הוא מעוט הדבור העברי. אין לך פינה בישובנו החדש בארץ-ישראל, שהדבור העברי יתפוס בה מקום קטן כל-כך כבמושבה הגדולה הזאת. הן במושבה נוח הרבה יותר להנהיג את הדבור העברי מאשר בעיר, ובכל זאת ממעטים בפתח-תקוה לדבר עברית מאשר ביפו או בירושלים. וצריכים אנחנו להגיד את האמת: זוהי לצערנו תוצאת השפעתה הרעה של „התלמוד-תורה". אין אני מתנגד בשום אופן לרוח האדיקות השוררת בין אכרי פתח-תקוה. מי האיש אשר לא יודה בזכותם הפרטית של הפתח-תקואים לחנך את בניהם ברוח האדיקות והמסורה? אבל מצד שני, מי האיש אשר יש לו הזכות לעשות את דתנו, שלאומית היא עפ"י עצם מהותה, צורות למטרתנו הלאומית? הן נקבע ב„תחכמוני" של האדוקים הדבור העברי במבטא הספרדי ומנהליו דורשים מאת כל התלמידים שידברו עברית. ומדוע איפוא פורשים מנהלי „התלמוד-תורה" בפתח-תקוה מן הצבור, חוזרים ומפרנסים את הפרוד ומשתמשים דוקא במבטא האשכנזי? למה לא יבינו, או, ביתר דיוק, מדוע לא ירצו להבין, שחניכיהם אינם יכולים להשתמש במבטא הזה, בשעה שבכל הארץ נקבע המבטא הספרדי, ובשביל כך מוכרחים החניכים לדבר ז'רגונית? האומנם דורשת תורת האורתודוכסיה שישלוט בנו הפרוד? האומנם זה אחד מעקרי דתנו להפריע בעד תחית השפה העברית?

אמנם צריך להודות: טובה היא „התלמוד-תורה" שבפתח-תקוה מן החדרים הפרטיים, שבהם חונכו קודם לכן רבים מילדי המושבה. ב„תלמוד-תורה", ומתנהלת ע"י הד"ר אוירבניק והד"ר אליאס, יש קדמה גם בנוגע לתחית השפה: בחדרים היה הז'רגון שפת הלמוד. וב„תלמוד-תורה" לומדים לכל הפחות בעברית, אף על פי שמשתמשים במבטא האשכנזי. אבל קשה להבין מדוע לא יעשו המנהלים גם את הצעד האחרון, המוכרח מצד ההגיון, ולא יקבעו גם הם במוסדם את המבטא הספרדי, הנהוג בכל הארץ, כדי שיהיו שפה אחת ומבטא אחד לכל בני דורנו הצעיר?

ועוד צריך להצטער ביחוד על זה, שיפה הוא כח ה„תלמוד-תורה" בפתח-תקוה לפרוש את מצודתה על חלק גדול של ילדי המושבה. ב„תלמוד-תורה", שנפתחה לפני שנה ומחצה, יש עתה כמאתים ילד, ובבית-הספר — רק מאה ושבעים ילד. וראוי לציין עוד דבר אחר אופיי: ה„תלמוד-תורה" מושכת אליה את הילדים ובית-הספר את הילדות. ילדים יש בביה"ס רק ששים. ובגן-הילדים אשר על יד בית-הספר, שמתחנכים בו 110 תינוקות, יש רק שמונה ילדים.

על יד ה„תלמוד-תורה" אין גן-ילדים מפני שהיא עצמה מקבלת פעוטות מבני ארבע ומחצה. בתלמוד תורה לומדים גם חשבון, גיאוגרפיה, דברי ימי ישראל וערבית. במחלוקות העליונות לומדים תלמוד ארבע שעות ביום. רוב המורים, מלבד שני המנהלים, הם מלמדים פשוטים, וצורת ההוראה היא זו שנהוגה בחדרים. כנראה קשה עדיין למנהלים לשנות את הסדרים ולסגל להם צורה חדשה.

יש ב„תלמוד-תורה" דבר טוב הראוי לתהלה — זהו גן-ירקות, שעבודתו מסור לילדים. הילדים עוסקים בעבודה זו בחשק רב. גן כזה יש גם על יד ה„תלמוד-תורה" לבנות שנפתחה בשנה הזאת. מוסד זה בראשית התפתחותו עדיין הוא עומד. מספר תלמידותיו — קרוב לחמשים וגם המורות אינן מוכשרות עוד ביותר לתעודתן.

וצריך להוסיף, שבין ה„תלמוד-תורה" ובית-הספר אין כל התחרות. יש הורים שמקצת ילדיהם לומדים „בתלמוד-תורה" ומקצתם — בבית-הספר. בית-הספר מסודר כראוי. התלמידים והתלמידות מדברים עברית, אף-על-פי שלמוד השפה הצרפתית תופס בביה"ס מקום גדול יותר מדי. בית-הספר הוא מוסדה של יק"א, ושתי „התלמוד-תורות" (לבנים ולבנות) — של האדוקים הפרנקפורטים. המושבה עצמה אינה מתערבת בעניני החנוך כלל. עניני החנוך מסורים לכל אב ואב כרצונו. התקציב של בית הספר יחד עם גן הילדים הוא 16.000 פר'. משכר למוד מכנים בית-הספר ערך 2500 פר', ואת הנשאר נותנת יק"א. התקציב של „התלמוד-תורה" לבנים הוא 16.000, ושל ה„תלמוד-תורה" לבנות — 3500 פר'. שכר הלמוד מכנים בערך 3000 פר'.

בקרוב יתוסף בפתח-תקוה עוד מוסד חנוכי חדש וגדול: בית היתומים מיסודו של הד"ר גרינהוט העובר מירושלים למושבה זו. הבית יבנה על אדמת ד"ר סלונדי (שטחה 800 דונם). על חלקה זו יפתח גם בית-ספר לעבודת האדמה. לבית הספר הזה יתקבלו תלמידים לא רק מבין חניכי בית היתומים.

הנה כן הולכת וגדלה המושבה. בלי ספק נפלו ונופלות גם עכשיו הרבה שגיאות בכל מה שנעשה בישובנו בארץ ישראל, בלי ספק היו הרבה דברים שהכאיבו וצערו אותנו, שהיינו חפצים לעקרם מן השרש. אבל התקונים באים מאליהם בהמשך הזמן; אל נא נבקש „גן-עדן" בארץ ישראל, כי לא נמצאהו גם אצל עמים אחרים המאושרים ממנו; אל נא נבקש אצלנו דוקא מפעלים שנעשו בתכלית השלמות. נשאף ליצירה, להרחבת חוג עבודתנו וגבולות מעשינו. אם תהיה איזו יצירה, אז יהיה גם מקום לתקון ושכלול. אבל אם אין יצירות חדשות, הרי נשאר רק מקום ריק וחלל פנוי...

י. ל.

מכתבים מאמריקה.

ג.

„אתם היהודים אינכם מלמדים אותנו מאומה"...*) האומנם צדק האב הנרי במשפטו הקשה הזה? וכי באמת עזובים הם ילדי היהודים לנפשם ואינם לומדים כלום? ובית־הספר — ה„סקוהל" — היכן הוא? צדק ולא צדק האב הנרי. מלמדים את ילדינו באמריקה להיות אמריקנים, ואין מלמדים אותם להיות יהודים. משלהם מקבלים הילדים, משלנו — לא כלום, ואם נהיה דייקנים נאמר: „במעט לא כלום"... כמובן, יש פרטים וגם קבוצים שלמים, שאינם מסתפקים בחנוך אמריקני בלבד, אבל הללו אינם אלא יוצאים מן הכלל. הכלל כולו, הגולה הגדולה אשר באמריקה, מסתפקת בחנוך אמריקני ומתענגת עליו עונג מיוחד.

היהודים „המתוקנים", שבאו לכאן זמן רב לפני יהודי ארצות המזרח, אינם מתביישים עוד בהסתפקותם זאת. הם הכריזו כבר בפירוש, שאמריקה ארץ־ישראל היא להם, וושינגטון — ירושלים. ונאוה להם תהלה בעד התגלות־לבם זו; לכל־הפחות הרי תוכם כברם ואין כאן צביעות ופסיחה על שתי הסעיפים. לא כן יהודי ארצות המזרח, שבאו להשתקע פה. סוד ההסתפקות בחנוך אמריקני בלבד כמוס להם עדיין במעמקי לבם. „לבא לפומא לא גליא". אבל המעשים יוכיחו. ינסה נא איש, ואפילו אם מומחה הוא במקצוע הפדגוגיה והחנוך, למצוא מגרעת במוסדי החנוך האמריקנים, בטלן יקראו לו. גדולה היא כל־כך ההערצה, שמעריצים היהודים ילידי המזרח את החנוך האמירקני, וכשם שמעריצים את החנוך האמריקני, כך מבזים את החנוך העברי. האם העבריה מקשטת את בניה ובנותיה הקטנים בכל אשר תשיג ידה בשלחה אותם אל בית־הספר הכללי; ואולם כיון שמגיעה שעתם ללכת אל החדר או לתלמוד־התורה, מיד פושטת היא מעליהם את בגדיהם החמודות ומלבישה אותם טלאים וקרעים, שהילדים לובשים אותם כשהם מתרוצצים בחוצות קריה. פעמים רבות באים הילדים אל בית־האולפנא העברי כשהם יחפים. ועצם שלוח הילדים לביה"ס העברי יש בו מבהינת „כפית שד". שולחים את הילד לבי"ס עברי — מפני שרוצים להפטר ממנו עוד לשתי שעות, „מפני שזהו רצונם של הסבא או של הסבתא, של הדוד או הדודה". וה„חשבון" הוא פשוט. ל„רב" בישראל הן לא יהיה הבן, ומה צורך יש איפוא בלמודים עבריים? אמנם מעט „עברי" אינו יכול להזיק. הלא יש עוד „קדיש" ו„יאהרצייט" בעולם. אבל „תורה" זו מה שויה? והיהודי הזה מחפש ובודק, עד שימצא לו מקום, שמלמדים שם בזול גדול: רבע הדולר לשבוע — ולא יותר. סתם יהודי אמריקני, המעלה שני דולרים בחודש שכר למידי בנו העבריים, בודק לעצמו, שמא אין ברוחו נכונה.

שכרו של המורה העברי באמריקה מצער הוא. בכל „תלמודי־התורה" שבניו־יורק וסביבותיה נקבע שכר ידוע למורה: עשרה ר"ט לשבוע בעד ארבע שעות הוראה — לא יותר. ויש פוחתין גם משכר זה. ובאמריקה יש בה"ש יותר מדי „ירוקים", עמי־הארצות ובטלנים, המוכנים להורות גם בשכר מועט כזה. ומתוך כך גדלה בניו־יורק ובאמריקה כולה „מפלגה" שלמה של אנשים מגודלי זקן ופאות, המטיפים „לקחם" לילדי העברים שבע פעמים בשבוע בעד „קוואדער" אחד, כלומר רבע הדולר. כמובן יש בין המורים העברים פה גם בני עליה, בעלי ידיעות ובעלי כשרון. אבל כמה מעטים הללו, ואין הקומץ מספיק להשביע את הצורך הגדול של בתי־הספר העבריים. ולא עוד אלא שזו היא עובדה, שרוב בעלי הכשרון והראויים באמת להיות מורים בורחים מעבודה זו כמו שבורחים מפני הארי, כי צערם ועמלם גדול יותר מדי ושכרם מצער יותר מדי.

וצריכים אנחנו להוסיף: גם רוב ההורים ההם, השולחים את ילדיהם לאיזה בית־ספר עברי, או שמזמינים הם מורה עברי כי יבוא לביתם, מסתפקים באמת בחנוך האמריקני בלבד, הנתן לילדיהם בבתי־הספר הכלליים. אין הם שולחים את בניהם לביה"ס העברי כשהם קטנים, אלא הם מחכים עד שיהיה בנם בן שתים עשרה שנה ואחד עשר חודש, וכשממשמשים ובאים ימי ה„בר־מצוה" והגדת ה„ספיטש" האנגלי בבית הכנסת, אז שולחים אותו קטן לביה"ס העברי, או מעמידים לו „רבי", אשר יבוא לביתו ללמדו „תורה". ולא יפלא איפוא הדבר, שבכל בתי־הספר העברים פה אפשר לראות נערים בני שתים־עשרה וגם בני שלש־עשרה יושבים בשורה אחת עם פעוטות בני חמש ושש ולומדים יחד את ראשית הקריאה. והגיע הדבר לידי כך, עד כי מדפיסים אחדים המציאו „המצאה מתוכמה": הוציאו מחברות מיוחדות, שברכות התורה „ושאר הירקות", השייכות ל„עסק הבר־מצוה", נדפסו בהן באותיות אנגליות, והן נקראות במבטא אנגלי, למען יקל על הקטן בר־העונשין ללמדן על פה במשך עת קצרה, כי על כן קרוא עברית לא ידע... ועוד דבר אחד נאמר בהורים המלמדים את ילדיהם עברית. כשהם שולחים את בנם הקטן או את בתם הקטנה אל בית־הספר הכללי, הרי לא יחוס לבם כלל על פרי בטנם, כי אנוס יהיה הילד או הילדה להכלא בביה"ס חמש שעות ביום. אבל מכיון שמגיעה שעת הלמודים העברים, מיד מתמלאים האב והאם רחמים רבים, ודרוש ידרשו מאת המורים, לבל יכבידו על הילד והילדה ולא יעכבום בביה"ס שעה יתרה. ובכל יום ויום מביאים הילדים פתקא מאת האב אל המורה לאמר: „ילמד בני תיכף בבואו וימהר להפטר הביתה". כמדומה, של„גרים" כאלה לא היה יכול אפילו הלל הזקן ללמד תורה על רגל אחת...

וכל זה נאמר בהורים, „שאינם מסתפקים" בחנוך אמריקני בלבד. ומה נאמר על הורים, שאין להם צורך כלל בחנוך עברי? לא נאמר כלום, כי אם נעשה רק חשבון קטן. בניו־יורק, למשל, יש ממאה ותשעים עד מאתים אלף ילדי ישראל, שהגיעו לחנוך ולמוד, והם מבקרים בתי־ספר כלליים. ומספר הילדים הלומדים גם למודים עבריים אינו עולה עד חמשים אלף ילדים. הרי שממאה וארבעים עד מאה וחמשים אלף ילדי ישראל אינם לומדים למודים עבריים...

וכי לא צדק אותו האב הנרי? היפלא איפוא, כי בני אימנותו של האב הנרי, המסיתים והמדיחים, פורשים רשת ברובעי היהודים וצדים ציד?

וכדי לעמוד על פרטי המצב, ראוי לנו לדעת גם, היאך והיכן מקבלים את „חנוכם העברי" חמשים אלף הילדים ההם, שאין הוריהם מסתפקים בחנוך אמריקני בלבד?

מן הרשימה, שערכה ה„קהלה" זה לא כבר, אנו למדים, כי עשרת אלפים ילדים לומדים בבתי הת"ת השונים; שבעת אלפים לומדים בבתי־הספר הנספחים על מוסדים שונים; ששת אלפים לומדים בבתי־הספר „ליום הראשון"; כארבעת אלפים לומדים בבתי־הספר של בתי הכנסיות השונים; ארבעה עשר אלף ב„חדרים" של מלמדים פרטיים, ויתרם — לומדים בבתיהם ממורים פרטיים ובחדרים מתוקנים.

על דבר ערך החנוך העברי, הנתן לילדים בבתי־הספר „ליום הראשון" ובבתה"ס הנספחים על ה„מוסדים" השונים, אין לדבר כלל. בבתי־הספר ל„יום הראשון" אין לומדים אפילו יום אחד שלם בשבוע, כי אם רק לערך שעה או שעתים. ובבתי־הספר של המוסדים השונים לומדים גם כן רק פעמים בשבוע; וזהו בנוגע להכמות. ואשר להאיכות — הרי המצב עוד גרוע יותר. לומדים „רעליגיאן", לומדים „היסטוריה" עפ"י ספרים אנגלים משובשים, לומדים אפילו „עטהיק". בקצרה לומדים הכל, מלבד — עברית.

בין ה„חדרים" שבניו־יורק, שבהם „מרביצים תורה" לארבעה־עשר אלף ילדים, ובין ה„חדרים" הישנים הידועים שבארץ המולדת אין הבדל כלל. גם בחדרי ניו־יורק עושה הרצועה נפלאות וגם בהם גדול הרפש וגדולה הבערות. אלא שב„חדרי" ניו־יורק אין לומדים כל למוד עברי אחר מלבד קריאה משובשת. ה„עברי" היא משאת־נפש ההורים, מפני הטעמים שנזכרו למעלה; המלמדים יודעים את הדבר, והם מקריבים את כל „כחותיהם" על מזבח ה„עבודה" הזאת. „קורס שלם" מתחיל ב„קמץ אלף־א" ומסיים בקריאת הברכות של ההפטירה בניגון הידוע וברכת ה„מוציא", ש„הכל", „על נטילת ידים" ו„אשר יצר"... בעד למוד תורה זו משלמים ההורים „קוואדער" בכל שבוע, כאמור. ומשהתחילו הורים רבים, „החיים בחשבון", לשלוח את בניהם לחדר רק סמוך לשעת „בר־מצוה" ונתמעטה הכנסת המלמדים, התחילו הללו חוזרים על הפתחים ודופקים על הדלתות — ושואלים: „היש למרה (כי „המר" איננו בביתו כיום) ילד ללמדו תורה?" אמנם „גדול הכאב וגדולה הכלמה", אבל זה כלל גדול באמריקה — „כיזנים הוא ביזנים". והמלמדות „ביזנים" היא כאן בכל יתר „חביזנים"...

אי־אפשר, כמובן, לתכן בלי בר. יש במדינת קולומבוס גם „חדרים" טובים, שבעליהם הם מורים הגונים. אבל הללו הם המועטים. ולא עוד, אלא שדוקא בעלי החדרים האלה אינם רואים, כנראה, ברכה בעמלם והם

*) עי' המכתב הקודם בנומר 19—18.

מתפרנסים בדוחק, בעוד שההדיוטות, שאין עינם אלא אל ה„ביזנס", מצליחים, עוזים עושר במשך שנים אחדות, ואח"כ מוכרים הם את חדרם למלמד חדש „ירוק" ושבים לארצם, כשצרור הכסף בידם. בהת"ת ובבתי־הספר של בתי הכנסיות השונים לומדים כתשעה־עשר אלף ילדים. ההבדל היסודי בין בתי־הת"ת ובין בתי־הספר של בתי־הכנסת הוא זה: בראשונים הלמוד התורה עיקר והתפלה טפל, ובאחרונים—להיפך. הראשונים הם מוסדות של הצדקה, כי מאת ילדי עניים גובים הם שכר למוד רק במכסת עשר פרוטות לשבוע, בעוד שהאחרונים גובים שכר למוד מלא. למוד בלי שכר לגמרי אין באמריקה כלל.

די יהיה לעמוד על מהותם של בתי הת"ת בלבד, כדי לדעת במקצת גם מהותם של בתי־הספר אשר לבתי־הכנסיות, אחרי שמדרגתם של האחרונים נמוכה היא מזו של בתי הת"ת:

בניו־יורק יש קרוב לשלשים בתי־ת"ת גדולים וקטנים. בערך אל מוסדות התנוך העבריים האחרים שבאמריקה הרי בתי הת"ת הם בלי ספק המעולים שבכולם. אבל כשהם לעצמם, בלי כל השואה והקבלה, מרובים הם צלליהם גם הם. מגרעת אחת יסודית יש בבתי הת"ח, וממנה לכל המגרעות האחרות תוצאות: כל בתי הת"ת בנו־יורק עומדים וקיימים על מעוט השכר שמעלים למורים. הקורא האירופאי ודאי יתמה על הדבר, אבל רז זה גלוי כאן לכל. צריך לדעת, כי מחיר צרכי החיים בעיר אמריקנית גדולה רב הוא מאד. אדם המשתכר כאן עשרים דולר לשבוע עני הוא, משום שבסכום זה אי־אפשר „לעשות חיים", כמו שאומרים באמריקה. הפחות שבחייטים משתכר הרבה יותר מזה. מסדר אותיות בינוני משתכר בעד עבודה של ארבע שעות ביום הרבה יותר מזה. המורים הם אנשים אינטליגנטים, פחות או יותר, וצרכיהם מרובים משל אחרים. והיה הדין נותן, ששכר המורה העברי, העובד בבתי הת"ת ארבע שעות ביום, לא יהיה פחות על כל פנים משכרו של מסדר אותיות. ואולם למעשה אין הדבר כך: המורה העברי מקבל בעד ארבע שעות עבודה רק עשרה דולר, כאמור למעלה. וכיון ששכרו של המורה מועט הוא כל־כך, הרי בזויה היא בעיני כל אדם עבודת ההוראה, והמורה נחשב לבטלן, לעני, לשנורר, לבריה שאין „אדם הגון" נוהג בה כבוד. כל ת"ת יש לה „ועד־ההשכלה" („באארד אוו עדיוקיישאן"). חברי הועדים הללו הם עפ"י רוב עמי־הארצות, הדיוטות, וכולם מתיחסים אל המורה בבוז ובבטול גמור. המה הנגידים והמצוים, והמורה — הפקר הוא בעיניהם, והוא חייב לעשות את רצונם, כלומר רצונם של אנשים, שאין להם שום הבנה וידיעה בעניני חנוך והוראה ובכלל בכל העניגים היוצאים מגדר „הביזנס". ומעמידים להם להמורים גם מנהל, מין „פרינציפאל" כביכול. מה היא תעודתו העיקרית של „פרינציפאל" זה— קשה להגיד בברור. יש דורשים מאתו כשרון של שנוררות לטובת המוסד; אחרים דורשים ממנו, כי „ירגל" את המורים ויגלה את „הבוגדים", המהרהרים אחרי מדותיהם של ה„פרזידנט" ויתר חברי הועד. יהיה איך שיהיה—אין „המנהל" גורם גם הוא אלא ערבוביה להת"ת.

בטול ישותו של המורה משפיע, כמובן, לרעה, על חנוך התלמידים. וחוץ מזה עומד כל מורה בעל נפש ומצפה בכליון עינים ממש לשעה המאושרת, כי יוכל להגאל מעבודתו זו ולמצוא פרנסה אחרת נאה הימנה. הרי שחסרים תמיד בבתי הת"ת מורים הגונים. ומפני חוסר מורים מעמיסים המנהלים על שכמם של המורים שישנם עבודה שאינה לפי כחם כלל. נותנים למורה שתי מחלקות. בכל מחלקה מחמשים ועד ששים תלמידים. על פי רוב אין המון הילדים האלה בני כתה אחת, ומה שרע עוד מזה — אינם בני גיל אחד: יש בהם בני שש, שבע, שמונה—עד בני שלש־עשרה. הפרוד הטבעי בין התלמידים גדול מאד והרעש והמשובה גדולים עוד יותר.

כל המגרעות האמורות, מלבד מעוט שכר המורים, תולדות התקוי הן. בעצם וראשונה „להם", להאמיריקנים, יש ועדי־השכלה ופרינציפאלים — למה לא יהיו כאלה גם לנו? „להם" יש מחלקות של חמשים תלמידים — נחוצות הן גם לנו, וכדומה. אבל „להם" יש חברי ועד מלומדים ונאורים, אצלם הכתות מדוקדקות, הסדרים נכונים, המורים מרובים וגם, שעות הלמוד מספיקות — את זה שוכחים בעלי הת"ת שלנו. „אצלם" מקבל המורה שכר הגון המספיק לו לצרכיו — גם את זה שוכחים בעלי הת"ת שלנו.

ותלמידי הת"ת אינם מצליחים בלמודם. ספק גדול הוא, אם כל הת"ת שישנם פה העמידו בחצי יובל השנים האחרון אף נער עברי אחד יודע ספר! וזהו הפתרון האמתי של החידה הגדולה: מדוע לא העמידה הקהלה היהודית הכבירה שבניו־יורק במשך עשרים וחמש שנים האחרונות אפילו סופר עברי אחד? כל הצעירים, העוסקים בתחיה העברית בניו־יורק וביתר ערי הארץ; כל חברי החברות „מפיצי שפת עבר", „אחיעבר", „קלובו של הירצל", שעל אדותן ידובר במכתבים הבאים, רובם הגדול לא על אדמת אמריקה נולדו ולא במדינה זו גדלו ותונכו. והמעטים שנולדו וחונכו לא מבתי ת"ת הביאו את ידיעותיהם ואהבתם לשפת עבר ולכל קדשי האומה, כי אם מבתי הוריהם, ה„יחידים השרידים".

ואולם ביָמים האחרונים נראה מעין שנוי לטובה בענין החנוך. רבים מבני העם נפקחו עיניהם לראות את התוהו והבוהו והערבוביה, השוררים בבתי התנוך אשר לנו, והם שואפים לתקן את המעות. נעורו גם המורים עצמם לראות את מעמדם הנורא, את ערכם השפל ואת ענים ומרודם ויקומו וייסדו את „אגודת המורים העברים בניו־יורק וביבותיה".

אבל על כל הדברים האלה אשוב עוד לכתוב במכתבים הבאים.

ניו־יורק. **עקיבא פלישמאן.**

בַּצִּיּוֹנוּת.

העתונים שבאו מארץ־ישראל מודיעים את הפרטים האלה ע"ד ההתנפלות שהיתה „בפולה". בליל כ"ה במאי בתשע שעות בערב התנפלו תשעה פלחים מזוינים על השומר העברי מר יגאל, ויאמרו לקחת ממנו את סוסו וגם ירו בו; השומר הגין על עצמו ככל אשר השיגה ידו, וכשראה כי הקיפוהו הפלחים מכל צד ירה בהם והמית אחד מהם והספיק להמלט מידם. השומר השני, כבוא אליו השמועה, מהר תיכף לנצרת להודיע את הדבר להרשות המקומית ולבקש ממנה כי תגן עליו ועל חברו מפני קרובי המימת, גואלי הדם. הרשות שלחה תיכף ט"ו חיילים לפולה, ואולם פלחי דכפר הקרוב לקחו לעיני החיילים ששה סוסים של היהודים וגם קצרו את התבואות של ההוה היהודית, ואיש מן החיילים לא מיחה בהם. לעת־עתה, עד אשר החקירה והדרישה מצד הרשות תברר מי הוא האשם, נאסרו ששה יהודים מפולה וגם השומר השני נאסר.

ועד חובבי־ציון מאודיסה כותב לנו כדברים האלה: „הועד המפקח של הגמנסיה העברית שביפו מודיע לנו, כי האספה הכללית של חברי הגמנסיה תהיה בשנה זו בה' בתמוז. החברים המיסרים הדרים בחו"ל, אשר לא ישתתפו באספה הכללית בעצמם, מתבקשים להמציא למועד הנכון את הרשאותיהם להחברים היושבים ביפו. —

מברלין כותב לנו סופרנו ה' י. ל--ן:

ההסתדרות העברית ערכה במוצאי השבת העברה אספה גדולה ב„טיער־גארטענהאף". בראשונה דבר הד"ר מוסינזון על דבר „החיים העברים החדשים בארץ־ישראל". התנועה הלאומית העברית, אמר הנואם, נתנה לנו את האקטיביות; את ההתעוררות. ובכל רחבי העולם נמצאת רק פינה אחת, שבה התרכזה השאיפה להתעוררות; פינה זו היא: ארץ ישראל. בארץ ישראל נוצרת אחוזה לאומית, המשפיעה גם על הגולה. והנואם הולך ומתאר את החיים העבריים במושבות א"י ועריה, את יחס בני העמים האחרים להעברים, את תחית השפה העברית ואת הרוח השורר בבת"ס העברים בא"י. אמנם, סיים הנואם, לא רבים הם עוד הקנינים הרוחניים שלנו בא"י, אבל כבר רכשנו לנו שם ברוב עמל וכמעט בלי כל אמצעים, מה שלא הספיקה היהדות לרכוש בגלות בסכומים עצומים, — את ראשית היצירה של מהות עצמית, מקורית.

אחריו דבר הד"ר שמריהו הלוי: גם הוא מסמן את ההבדל שבין תכונת היהדות בגולה ובא"י. בגלות איננו אלא אומנים, המחקים מעשי אחרים. ובא"י נעשים העברים אמנים, יוצרים מקוריים. לא מקרה הוא זה. כי במשך כ"ה השנים האחרונות נתעשרה ונשתכללה השפה העברית הרבה יותר מאשר במשך מאות השנים שקדמו להן. היהדות בגולה תועה ומבקשת מטרה, וא"י מראה לה את הדרך ואת המטרה.

אח"כ דבר ה' א. ל. מוצקין — שהיה גם מנהל האספה — והראה על הקשר הפנימי שבין תחית העם הישראלי ובין תחית השפה העברית. עם, ארץ ושפה — זהו החוט המשולש שאינו אלא אחד. אנחנו השואפים לשלמות לאומית אין אנו מסופקים בזה, איזו שפה היא לנו השפה הלאומית. את תחית השפה העברית נעשה ל„פרולה" לכל המוני עמנו. ובעתיד לא רחוק תהיה השאלה הזאת לשאלת־מלחמה פוליטית לאחינו באותן הארצות, שבהן נמצא רוב מנינה ורוב בנינה של האומה הישראלית.

בשעת הוכוחים סמן הרב הד"ר פינק את יחסה של האורתודוכסים

אל השאיפה להחיות את השפה העברית: העיקר הוא לא השפה, כי אם התוכן, שהוא צריך להתאים לקדושת הכלי. הד"ר הייגריך לוי השיב על זה בדברים נמרצים. האורתודוכסים שלנו אינם מבינים את מהותה של תנועת התחיה העברית ואינם יודעים להשתמש בה לחזוק שאיפותיהם הם. האורתודוכסיה היהודית של עכשיו היא בעקרה תנועה אנטי־ריפורמית העומדת על יסוד הריפורמה:

בשעה הראשונה אחרי חצות הלילה נגמרה האספה.

בכל ארצות המערב וגם באמריקה התחילו ההכנות אל הקונגרס העשירי. עתוני המפלגה הציונית, וגם קצת מן העתונים הישראליים הכלליים מדפיסים בימים האחרונים בפעם בפעם מאמרים ע"ד עניני הציונות בכלל ושאלות הקונגרס העשירי בפרט. ב„הצפירה" נדפסת שורה של מאמרים מאת מר נ"ס בשם „הערות לקונגרס העשירי"; ב„הוועלט" הולכות ונדפסות הערות חשובות מאת מחברים שונים ע"ד תקון מצבה הפיננסי של המפלגה והנרגתה. ה„ראזסוועט" מודיע, כי מקצה הוא מעתה מקום מיוחד למאמרים ע"ד שאלות הקונגרס. שורת מאמרים זו פותחת במאמר מאת הד"ר שמריהו לוין ע"ד „שאלות הפרוגרמה".

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם־אב (כ"ז ביולי—ב' באגוסט; ט'—ט"ו באגוסט.

בקונגרס יכולים להשתתף רק צירים שנבחרו ע"י שוקלים, ששקלו את שקליהם עד ד' בתמוז (30—17 ביוני).

— ה„וועלט" מודיעה, כי בלשכת הועד הפועל בקלן כבר התחילו ההכנות אל הקונגרס. בז' בתמוז תפתח בבזיל לשכת הקונגרס העשירי. בראש הלשכה עומד הד"ר ל. ארנשטין, שהיה גם ראש לשכת הקונגרס השמיני בהאג.

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 9310,09 מרק. לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר—1727,15 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא—נומר 9378.

ברוסיה.

לפני סגירת הססיה של דומת־הממלכה נמסרה לדפוטטים הרצאת הקומיסיה לעריכת־חוקים בדבר הכרלת חולם הרוסית לפלך מיוחד. לפי הצעת הממשלה בענין זה יהיו היהודים תושבי הפלך החדש אסורים בקנית קרקעות מחוץ לערים ועיירות. טעמה של הממשלה היא שאותה ההצעה מגבילה גם את זכיותיהם של הפולנים לקנות אדמה בפלך החדש ולא יתכן איפוא להבדיל את היהודים לטובה מן הפולנים. אבל הקומיסיה של הדומה לא הסכימה עם הצעת הממשלה ותחליטה לדחות את ההגבלות גם ליהודים גם לפולנים.

הקומיסיה הפינאנסית של מועצת־הממלכה דנה על הוצעה לתת למורים העברים של בתי־הספר למתחילים את הזכות לקבל פרס לעת זקנתם. חבר הקומיסיה, הדיפוטט ת׳מני ו. פ. קארפוב, הציע לדחות את ההצעה, שכבר נתקבלה בדומת־הממלכה, וטעמו ונימוקו עמו, כי מתן זכיות והנחות ליהודים אינו מתאים עכשיו לרוח הזמן. ברעתו זו של קארפוב תמכו כל הדיפוטטים הימנים שבקומיסיה. ואולם חברי המרכז כאלו בושו להסכים בגלוי להצעתו של קארפוב והציעו לדחות את בירור השאלה עד לימי הבציר.

ברוב דעות הוחלט לדחות את בירור ההצעה עד ימי הבציר ולדרוש מאת המיניסטריון לעניני ההשכלה ידיעות־מלואים ע"ד כמותו של ההון המיועד לפרסים ומספר בתי־הספר של היהודים.

בעת האחרונה התחילו מקפידים בכל חומר הדין בזכיות הישיבה של היהודים. בפטרבורג עושים חפושים ובדיקות בלילות במעונות של יהודים,—דבר שלא היה דוגמתו עד כה בלתי אם בקיוב. גם בכל מחוזות הפלך ובמשכנות הקיץ בודקים בזכיותיהם של היהודים, ומגרשים תיכף את אלה, שמוצאים בזכיותיהם פסול קל שבקלים.

ואף הגוברנטרים לפלכיהם עוסקים בחריצות יתרה בבעור יהודים. הגוברנטור הניזני-נובגורודי הודיע, כי זכות־הישיבה בנאות־דשא יש רק ליהודים בעלי השכלה גבוהה ושלא כדין הוציא מן הכלל את הסוחרים בעלי הגילדה הראשונה, את בני החילים, שעבדו בצבא בימי הקיסר ניקולאי ועוד. ובנוגע לבעלי־המלאכה בירר, כי יש זכות הישיבה בנאות קיץ על מנת לעסוק באומנתם רק לאלה, אשר באו לשם לפני התחלת עונת הישיבה בנאות־דשא.

והפוליציה הקיובית נוטלת מאת היהודים הבאים לקיוב מערים אחרות את הפאספורטים שלא ניתנו לזמן קבוע ומגרשים את בעליהם מן העיר בדין מחוסרי־פאספורטים. סוחר יהודי בעל גילדה ראשונה מעיר אוסטראה, שגורש באופן זה מקיוב, פנה אל הועד הבירזאי ברובנה בבקשה לפנות אל מיניסטר המסחר בהשתדלות, שיברר אם יש יסוד לגזרה זו. ושוב היה מעשה, שהפוליציה הקיובית נטלה את הפאספורט מאת עורך־הדין הפטרבורגי ש., שבבואו לקיוב סר אל ביתו שיש לו בעיר זו. מר ש. הגיש קובלנה אל הסינאט.

והגוברנאטור הוואהליני שלח אל פקידי המחוזות את הצירקולאר הזה:

„ראיתי ונתתי אל לבי, כי היהודים עוברים על החוק של ג' במאי לשנת 1882 והם מוסיפים להתישב בכפרים ומחוץ לעיירות, ביחוד במקומות הקרובים לתחנות של מסלת־הברזל, ומתוך כך נוסדות מושבות שלמות של יהודים, כי בונים להם היהודים בתים על האדמה שחוכרים מאת האכרים לשם בנין פאבריקאות, בתי־מטבחים (?) ובתי־מסחר. אילו לא היו פקידי־הפוליציה מתרשלים לעשות את החובה המוטלת עליהם ולהשגיח על קיום החוק של יום ג' במאי לשנת 1882 והיו מבטלים בלי שום פניה של תועלת עצמית את התאמצות היהודים להתישב באופן זה או אחר במקומות, האסורים עליהם בישיבה, כי אז אי אפשר היה שיבא הדבר לידי הפרת־חוק באופן כזה. כדי שלא יוכלו היהודים להזיר מכאן ואילך את החוק האמור וכדי לקבוע בכלל רשימה מדויקת של כל היהודים, היושבים מחוץ לערים ועיירות, אני מצוה על שרי המחוזות להשגיח השגחה מעולה, שלא יתישבו היהודים בשום אופן במקומות כאלו ולא יחכרו אדמה בעצמם או ע"י אחרים, וגם פקידי הכטאנים צריכים להיות מצווים ועומדים באיום־עונש לבלי תת ליהודים להתישב בכפרים, שהישיבה בהם אסורה להם עפ"י החוק.

מסמולנסק גורש העסקן הצבורי והציוני, העו"ד הפרטי מר אליהו איזראיליטן, שישב בעיר זו שלשים שנה. סבת הגירוש היא, שהיה מר איזראיליטן עורך כתבי־קובלנה לטובת יהודים מגורשים.

בשיחה שהיתה בימים האלה למיניסטר הכספים קוקובצוב עם אחד העתונאים אמר, כי אין לקוות, שבעתיד הקרוב יוטב מצב היהודים ברוסיה אפילו במקצת. היהודים—אמר קוקובצוב—נהגו שלא כשורה בשעת תנועת השחרור ובימי המלחמה עם יאפוניה. לפיכך רב להם, אם אין מצבם נעשה רע ביותר. וכשהעיר אותו העתונאי, כי דבריו אלה סותרים את ההבטחה שהבטיח בחו"ל, כי יוטב מצב היהודים, ענה קוקובצוב, כי באמת אין ליהודים על מה להתאונן כלל, כי אין עושים להם ברוסיה שום רעה!...

סגן הדירקטור של הדפרטמנט הראשון אשר למיניסטריון המשפטים, ליאדוב, שנשלח לקיוב לחקור ולדרוש את ענין רציחת הנער יושצינסקי, שב מדרכו וכבר מסר להמיניסטר את הרצאתו בדבר. לפי דברי העתונים מוכיח ליאדוב בהרצאתו, כי לא היה זה רצח דתי וכי לא נמצאו גם סימנים מעידים כי כוונו הרוצחים לתת לפעלם צורת רציחה נעשית למטרה דתית.

בינתים המציאו הסיוזניקים עלילת־דם חדשה בקיוב, אבל לצערם הוכחשה תיכף ע"י עדים.

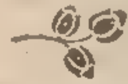
הועד הפטרבורגי של האגודה היהודית לספרות קבל מאת המפקח על גליל־הלמודים בפטרבורג רשיון ליסד שעורים לספרות, להיסטוריה וללשון

העבריות. פתיחת השעורים תהיה בימי הבציר שנה זו. בתור ליקטורים הוזמנו מר ש. דובנוב והד"ר מ"א אייזנשטארט, רב העדה בפטרבורג, — להיסטוריה ומר צינברג — לתולדות הספרות העברית. תלמידי בתי־הספר התיכונים לא הורשו לבקר את השעורים האלה.

בימים האלה מת בפטרבורג העסקן הצבורי ג. ו. וואללירשטיין. הוא הניח את כל הונו, העולה לסכום של מאות אלף רובל, לטובת חברות יהודיות שונות לעניני השכלה וצדקה. הכסף יהיה מונח בתור קרן קיימת, והחברות תקבלנה את הרבית. הקרן הקימת נמסרה לרשותו של שלטון הקהלה הישראלית הפטרבורגית.

המפקח על גליל־הלמודים הקיובי הוציא פקודה אל הדירקטורים של בתי־הספר התיכונים, כי יעשו חקירה לדעת את התלמידים הנוצרים, החוזרים על למודי האמונה הפראבוסלאבית בסיועם של מורים יהודים, ולהמציא לו את שמותיהם של המורים היהודים הללו כדי להעמידם לדין.

העתון „קיוב. מיסל", שהקדיש פיליטון לפקודתו זו של המפקח על גליל־הלמודים, נענש לשלם שלש מאות רובל.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

עפ"י מפקד־העם, שהיה בימים האחרונים באנגליה, נתברר, כי מזמן המפקד האחרון נתמעט מספר היהודים במזרחה של לונדון במספר 18,576 נפש. פחת זה נראה גם ביתר הרובעים הסמוכים. העתונות היהודית האנגלית מוצאת את סבת ההתמעטות הזאת בהומרות־הכניסה. אבל יש סוברים, כי גרמו לכך סבות איקונומיות. ליהודים היושבים בגיטו הלונדוני אין במה להתפרנס, ולפיכך נודדים הם למקומות אחרים. לעומת זאת נתרבה קצת מספר היהודים באירלאנד — מן 393 נפשות בשנת 1861 עד 5101 נפש בשנת 1911.

— באספת „ועד שליחי הקהלות" בלונדון הוחלט פה אחד להלחם בכל תוקף נגד חוק השביתה ביום הראשון לשבוע ע"י אספות של מחאה בכל ערי המדינה וע"י חוברות וכרוזים; ואעפ"י שיש לפחוד, שאגיטציה כזו תגרום במקומות ידועים לאנטישמיות, אין היהודים יכולים לפטור את עצמם ממנה. המלחמה הגלויה נחוצה. באספה זו השתתפו דיפוטאציות מאגודות החנונים היהודים ועובדי בתי־המקולין. הצעירים פקחו את עיני עסקני הצבור לראות מה גדולה היא הסכנה הכרוכה בחוק החדש, אם יצא לפעולות. הציוני נורמאן בנטוויטש העיר בנאומו, כי זוהי גם חובתם של הרבנים באנגליה לצאת במחאה נגד ההצעה בדבר מנוחת היום הראשון ולדרוש, כי תעשינה הנחות ליהודים.

— מלך אנגליה, גיאורג החמישי, הביע את רצוני, כי בחג ההכתרה ישתתף גם גדוד הצבא של הנערים היהודים. הגדוד הזה נוסד בשנת 1895 ע"ד הפולקובניק המנוח גולדשמידט ויש לו גם בית־קסרקטין מיוחד. בכל שנה יוצאים הנערים לשבת באהלי־קיץ במשך עשרה שבועות, ואז נערכות מסות־הצבא שלהם. יש ביניהם גם אופיצירים גבוהים ונמוכים. מפקד הגדוד עתה הוא הפולקובניק די־לארה־כהן.

באספה השנתית של הקונסיסטוריה הישראלית בפאריז, שהיתה בנשיאותו של הבארון ארמונד רוטשילד, נתברר עפ"י הדו"ח, כי הכנסות הקהלה לשנת 1910 עלו לסכום 979,923 פראנק והוצאותיה עלו לסך 1.035,508 פר', היינו שיש גרעון בסכום של 55,000 פר'. מס־הקהלה שלמו רק 3854 איש, שהכניסו במשך השנה לקופת־הקהלה 263,000 פר'. נראה, כי החוק ע"ד הפירוד בין הכנסיה והממלכה גרם הפסד מרובה להקהלה הישראלית, יען כי עתה רב מאד. מספר היהודים בפאריז, שאינם משתתפים בעניני הקהלה כלל. הללו טוענים, שהקהלה הרשמית אינה אורתודוכסית במדה הדרושה להם, והללו טוענים להיפך, שהקהלה אורתודוכסית היא יותר מדי, וכמובן יש יהודים הרבה המתיחסים בכלל בקרירות־רוח לעניני הקהלה הישראלית.

במלחמת־הבחירות, ההולכת ונמשכת עתה באוסטריה, מתברר יותר ויותר, תפקידם הפוליטי של יהודי אוסטריה. משערים, כי בפרלמנט הבא יהיה להממשלה אך רוב קטן של עשרים דעה. אלמלי היו כל יהודי אוסטריה מאוחדים אחוד לאומי ובאו אל הבחירות בהמוניהם, היו יכולים לבחור מתוכם י"ג דיפוטאטים, ובשבעה גלילות היה מוצא הבחירות תלוי רק בהם. אז היה ממילא תלוי בהם גם גורל הממשלה. אבל עכשיו אנו רואים חזיון אחר לגמרי. היהודים נפרדו קבוצות קבוצות והלאומיים נלחמים לא רק במתבוללים, אלא הם נלחמים גם בינם לבין עצמם.

בשבוע זה קבל ווילהלם קסר אשכנז בארמונו החדש בפוטסדאם לראיון את הבאנקיר הניו־יורקי יעקב שיף, השוהה עתה בברלין. אומרים, כי תכלית ביאתו של הבאנקיר שיף לאשכנז היא, להתיעץ בדבר מעשי אגיטאציה לטובת יהודי רוסיה.

יהודים בפרלמנט הבולגארי. עד כה לא היו יהודים בבית־הנבחרים הבולגארי כלל. עכשיו החליטו יהודי בולגאריה להעמיד מצדם בבחירות הקרובות לבוא אל הפרלמנט קאנדידאטים מיוחדים משלהם. הקאנדידאטים יהיו הציוני קארל הירבסט ודוד לוי. מפלגת הממשלה מסכימה מצדם לחפצם זה של היהודים שיהיו להם דיפוטאטים מיוחדים לעצמם.

אגיטאציה לפוגרומים בשעת הבחירות בגאליציה. העתונים מודיעים, כי הפולנים משתמשים באגיטאציה שהם עושים לשם הבחירות גם באיומי־פוגרומים. לעיר באלאטשיצה באו שני אגיטאטורים אנטישמיים, אשר הסיתו את האכרים ביהודים ואיימו על היהודים בפוגרומים. אם לא יתנו את דעתם בעד „הפאנפולני" זייקובסקי. אספת־הבחירה נגמרה בקריאות: „הכו את הז'ידים!" היהודים שרויים שם בפחד.

יְדִיעוֹת סִפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

מן ה„ביבליותיקה הגדולה" הוצ' „תושיה" בווארשא: 15—13 — —, ההלבשה העברית הקדומה. חקירה בארכיאולוגיה העברית בתקופת כתבי הקודש עם ציורים מאת א"ש הרשברג, מחיר הספר 1.50 רוב'; 16 — קבוצת מאמרים מאת אברהם גייגר ע"י ד"ר ש. א. פוזנאנסקי, מחברת שלישית, מחיר הספר 50 קופ'.

החנוך, עתון פדגוגי למורים ולהורים יו"ל ע"י אגודת המורים בא"י ונערך ע"י ד"ר נ. טורוב. חוב' ד'—ה', כסלו—אדר התרע"א.

Отчетъ о дѣятельности Правленія Общества пособія бѣднымъ больнымъ евреямъ гор. Харькова за 1910 годъ.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ו סיון, תרע"א.

ВИЛЬНА, 9-го Іюня, 1911 г. № 22 WILNA, 22-ten Juni, 1911.

נתכבד להודיע להברינו הנכבדים, אשר מפני שעל אספתנו הכללית בשנה היאת יש להחליט אודות שאלות חשובות ורבות הערך, אשר לפתרונן נחוצה ההשתתפות של חברנו הנכבד מר זאב גלוסקין, גמרנו לדחות את האספה על חודש סעפטעמבער, אשר אז יבוא גם מר גלוסקין לוורשה.

חברי הועד של חברת „כרמל".

עַל הַמִּצְפֶּה.

התשובה היחידה.

רצ"ז רבנים ויי"ג אדמו"רים פרסמו מחאה נגד עלילת־הדם, ורוב עתונינו אין דעתם נוחה ממחאה זו. אין במחאה, אומרים הם, צעקת הבוז והכעס, שהיתה ראויה להשמע מפיהם של באי־כח הדת והתורה; יש בה, אומרים העתונים, יותר מדי דיפלומטיה והוכחות מעליבות. וכנראה, לא תשאר מחאה זו היחידה. לפי הנשמע, עתידה להתפרסם גם אותה המחאה, שחוברה בפטרבורג. ועוד לא נתקררה דעתם של הרוצים למחות ולהוכיח לכל באי־עולם, עד כמה בזויה ומזוהמה היא עלילה זו, ומר נומברג הציע ב„היינט", כי תבוא כל האינטליגנציה העברית ותמחה, יבואו סופרים, רופאים, פרקליטים וכו' וכו', קבוצה קבוצה לפי טעמה ורוחה.

האמנם זאת היא התשובה ש א נ ו, היהודים, צריכים להשיב על עלילת־הדם, שבאו וחדשו אויבינו הצמאים לדמנו? האומנם צ ר י כ י ם אנחנו בכלל או, ביתר דיוק, האמנם י כ ו ל י ם אנחנו, כלומר—היש בנו כח להשיב את התשובה ההגונה היחידה על עלילה זו, מפלצת הגלות?

כבר נאמרו הדברים על־ידי ה„ראזסוועט", וצריך לחזור ולאמר פעמים אין מספר, כי יש עלילות, שאדם ואומה־המכבדים את עצמם יכולים להשיב עליהן רק תשובה אחת—מכת שוט לעיני כל, ותו לא. כלפי עלילית באלה אין משתמשים בהוכחות ובמחאות, שהרי אפילו המחאות היותר חריפות אינן גם הן עפ"י עצם מהותן אלא הוכחות, שנאמרו בסגנון מיוחד. הן ברור הדבר לכל, שהללו, היודעים את האמת ומתכונים למרוד בה, לא ישמעו לקול ההוכחות, ולהתמימים, שאינם יודעים את האמת והם מאמינים לקול המעלילים; לא יועילו כל דברי המחאות ואף לא כל דברי הבירורים שבעולם. לבם יהיה מהסס גם מכאן ואילך. להם אין תקנה אחרת אלא שיכירו וידעו כראוי את העם היהודי, דתו ומנהגיו, ולא תהא היהדות מעולפת צעיף של זרות בעיניהם. אבל מה יועילו להם קטעי דברים, הנאמרים בשעת הסכנה? ואחת היא, אם קטעי הדברים נאמנים בסגנון של הוכחה או בסגנון של מחאה,—סוף סוף אין בהם שום ממש ותועלת.

ואם התשובה ה י ח י ד ה, „תשובת השוט", היא למעלה מכחנו,—האם צריכים אנו לשבת דומם ולשמוע את חרפתנו? אין אנו יראים להגיד בפירוש: אמנם כן, ח י י ב י ם אנו לשבת דומם ולבלי להוסיף חרפה על חרפתנו. הן חרפה היא זו לנו להוכיח, שעפ"י דתנו אין אנו מצווים לשתות דם־אדם; חרפה היא לנו לברר ולשוב ולברר עכשיו, כשארחות חיינו וסגנונם נעשו גלויים לכל מי שעינים לו לראות, כי אין בנו כתות הדורשות דמים. ולמה נבוא להגדיל עוד את הכאב בדברי עצמנו? די לנו, כי יש יהודים שמצבם מ כ ר י ח אותם לטפל בנבלה זו, להבליג על גועל נפשם ולמחות ולהוכיח, דפוטטינו ברומה ואולי גם רבנינו א נ ו ס י ם הם, אם יאבו או ימאנו, לנגוע בזוהמה זו ולזהם את ידיהם בה, וצר לנו עליהם עד מאד. אבל למה נבוא ונטיל מדעתנו וללא צורך כלל את הטפול בזוהמה זו גם על אחרים, שאינם מוכרחים לזה עפ"י מצבם? למה נרבה עוד בעצמנו את גועל הנפש, הממלא את לבנו למראה כל המחאות הללו ולמשמע כל הדברים שנאמרו בהן?

ועוד דבר אחד. מכיון שמפרסמים מתוך אונס מחאות והוכחות, הלא בהכרח צריכים המוחים להשתמש בסגנונם של אלה, שאליהם מכוונות המחאות וההוכחות, צריך איפוא להביא ראיות, ציטטות, לסמוך על כרנים, בעלי שלטון ושררה, שצדקת לבם עמדה

להם להכחיש את העלילה וכו'. אפשר, כמובן, לבחור במבטאים שהם נאים וחריפים ביותר, אבל את גוף המטבע של המחאות וגלויי־הדעות אי־אפשר לשנות: בעצם טיבן ומהותן מונח אותו העלבון השורט שרטת בנפשנו. ולחנם מאשימים עתונינו את הרבנים על כי אין די חריפות וצעקה במחאתם: גם המחאה היותר חריפה וגם הצעקה היותר תקיפה לא תקרר את דעתנו ואינה יכולה לתת ספוק לנפשנו.

יש אומרים, שהסופרים הרוסים עתידים לצאת במחאה נגד עלילת־הדם. שמועה זו גרמה להצעה האמורה של מר נומברג. ואולם הרי כבר הגיעה השעה, שנבין את ההבדל שבין יחסנו אנו ובין יחסם הם לדברים כאלה. עלילות, הריגות ורדיפות אמנם שופכות את דמינו בפועל, אבל יותר משהן משפילות אותנו הן ממיטות קלון־עולם עליהם. אמנם אנו צריכים לעמוד על נפשנו, אבל הם צריכים לעמור על כבודם וכבוד עמם. אם הם, הסופרים הרוסים, ישתקו גם עכשיו, בשעת עלילה, כשם ששתקו לא אחת ולא שתים בשעת הריגה, הרי ירד קלונם של המעלילים וההורגים גם עליהם ודבק בהם לעולם. ואם יבואו הסופרים הרוסים וירימו את קולם למחות ולנער מעליהם את הקלון, הלא רק את חובתם לעצמם ולעמם יעשו. אבל למה יזהמו סופרי ישראל את ידיהם בזוהמה זו?

התשובה ההגונה היחידה על עלילת־הדם היא תשובת השוט, וכשאי אפשר לנו להשיב תשובה זו, עלינו לשבת דומם ולבלי להוסיף חרפה על חרפתנו. ואם באמת רוצים סופרי רוסיה לנער מעליהם את הקלון, ימחו הם ולא אנחנו.

נסיון חדש.

מאמריקה בא בשבוע זה כרוז ל„העם העברי". חמשה־עשר איש חתומים על הכרוז, וקצתם שמותיהם ידועים לצבור העברי. ולא עוד אלא שמחברי הכרוז מקדימים ומודיעים, כי לא על דעת עצמם הם שולחים את דברם בישראל, כי אם על דעת קונפרנציה מיוחדה של הסתדרויות יהודיות שונות בניו־יורק, אשר מלאה את ידם לכך. ובכל זאת נוח לו לכרוז זה שלא נכתב משנכתב.

כרוז זה הוא נסיון חדש להבקיע את החומה אשר מסביב ליק"א, להסיר את „מצנפת החרשים", שמנהיגי יק"א הורידו להם עד למטה מאזניהם, לבל ישמעו כלום בדבר איש אליהם דבר. ואולם גם הנסיון החדש הזה לא יצליח ואי־אפשר לו שיצליח.

לפני עשרים שנה יצר הבארון הירש את יק"א. הירש, שרצונו וכח דמיונו היו גדולים הרבה יותר מידיעתו את בני עמו, נטיותיהם וצרכיהם, חשב, כי קל מהרה יביא גאולה שלמה למאות אלפי יהודים, לכל־הפחות. כדרך כל בעלי דמיון, היתה חזקה אמונתו, יפות תקוותיו וגדולה -- טעותו. וכשראה, כי קרב קצו, עמד ויצר את יק"א, ולה הוריש את כל הונו הרב. ושוב האמין, כי יק"א תהיה לכח יוצר גדול לעם, ושוב קוה, כי יק"א תעשה את הגדולות והנפלאות ההן, אשר לא הספיק הוא עצמו לעשות. וכמובן, שוב טעה. יק"א ירשה את כל הונו של הירש, אבל לא ירשה אפילו כגרגיר חול מאמונתו הגדולה ומרצונו הכביר. אמנם היא תופסת מקום גדול בהרבה ממקצועות חיינו, ולכשיכֻנו ויספרו בעתיד כל מעשיה ומפעליה בארצות שונות, ודאי יצטרפו לחשבון גדול. אבל לכח יוצר לא היתה יק"א; היא היתה למוסד בירוקרטי, שכח היצירה נטול ממנו לגמרי. יק"א הוא מוסד גְדָל־היכולת, אבל הרצון לעשות גדולות חסר לה כל עיקר.

ומובן הוא הרגש המר, שההסתכלות במהותה של יק"א מעוררת בלב. ומובן הוא גם הרצון, שנתעורר כפעם בפעם בלב רבים לאסור מלחמה על יק"א של עכשיו ולהכריחה, כי תחדל מהיות „פטיש רב־כח המפצח אגוזים" וכי תשוב להיות את אשר רצה הירש אביה — כח יוצר ומפרה בקרב העם. ואולם כל המלחמות הללו לא הצליחו ולא יכלו להצליח, כי על כן בחרו הלוחמים בתכסיסים אשר לא יצלחו לנו. השתערות פתאום — זהו תכסיס, שאי־אפשר לו כי יצליח בגבולנו אנו. בגבולות חיינו אין תכסיס יפה ואין כלי־זיין הגון למלחמה ולכבוש אלא העבודה

ד. ד. נומברג.

מִשֻּׁלְחַן הַסְּפָרִים.

א.

גִּבְעוֹלִים, שִׁירִים מֵאֵת יַעֲקֹב פִיכְמַאן.

ביבליותיקה גדולה, הוצאת „תושיה".

מוסר אני את הרגשתי הסובייקטיבית: סגרתי את הספר הקטן הזה, אחרי אשר קראתי אותו מראשו ועד סופו, והייתי כאיש, אשר חכה, קוה — ותקותו לא באה.

„הפלא לא נהיה" (צד 46). ואנכי דמיתי, כי הפלא יהיה, וחכיתי לו, מעמים מספיקים היו לתוחלתי זאת.

יעקב פיכמאן מבטיח הרבה, מגרה, אם אפשר לומר כך, את התשק לשירה טובה ועמוקה, מעין אותה השירה, שאפשר לקראה חמש, עשר פעמים ולשמוח בה כפעם בפעם. הוא קונה את לב הקורא מיד, בשורותיו הראשונות. אמתות ההרגשה, צניעות באופן מסירת ההרגשה — מדות אלו מבדילות אותו לטובה. פתחתי את הספר וקראתי בו שנים שלשה דפים, ואמרתי אל לבי: אדם כזה ראוי הוא, שיתקרב לבנו אליו, שיהיה בינו ובינינו יחס אינטימי של קורא לפייטן, מובטחני בו, שלא יגרום צער ולא יכעיס ולא ירגיז ע"י אמנות מזויפה ומעשי־ילדות ופה דובר גדולות ושאר כל אותם הדברים המכעיסים, השכיחים הרבה בשירה החדשה, ובשירה העברית — עוד יותר.

כל דף ודף מחזק את ההכרה, כי יש ליעקב פיכמאן הסגולות הרב־ערכיות לשיר שירה טובה; אחרי כל דף ודף אתה אומר בלבך: עוד מעט ויבוא הפלא, אותה השירה העמוקה, הנחרתת תיכף בלב ולוקחתו שבי. אבל — יעקב פיכמאן אינו מקיים הרבה.

השירים האלה נקיים הם, בלי ספק, מכל דופי. בודאי יש פה הרבה שירים יפים, והרבה השייכים לסוג של „שירים לא־רעים" ו„לא־רעים כל עיקר". אבל אין בהם אף אחד, אשר ישאיר אחריו רושם, שאינו נמח במהרה. חבל! במקום חמשים או ששים שירים בינוניים הייתי בוחר לקרוא שיר אחד חמשים ששים פעמים, והייתי בוחר לי בעצמי מנגינה לאותו שיר, ובשעת בין־השמשות וההרהורים כבדים הייתי שר לעצמי את השיר הזה, והייתי מלא תודה לפייטן על כי העשיר את חיי רוחי בשירתו היחידה.

בין עבי אש ועבי דם
השמש רד לפאת הים.
— — —
וימי הנעורים, ילד טוב,
יעופו חיש כמעוף העוף...

אבל, כמדומה לי, שהשורות האלה — של ביאליק הן. הקורא יסלח לי, אם הבאתין פה שלא במקומן. יעקב פיכמאן אשם בזה. הוא מגרה את החשק לשירה טובה, פשוטה ועמוקה. ולפיכך ניתקו השורות האלה של ביאליק מעל לשוני...

כליתי לקרוא ותפצתי לשיר — זהו סך־הכל של הרושם אשר עשו עלי ה„גבעולים".

חשקי לא נמלא...

* *
*

„מאת היפה בנשים אין לדרוש יותר מאשר היא יכולה לתת", אומר

המתמדת לתקן את הלבבות ולהכין בהכרח את מפלתם של בעלי „מצנפת־הרשים".

בעלי הכרוז האמריקני רוצים גם הם, כאמור, לעשות נסיון חדש, כדי להבקיע את החומה אשר מסביב ליק"א. אבל כמה משונה הוא התכסיס, אשר בחרו בו. כידוע, נוסדו ע"י הירש ויק"א בארגנטינה מושבות ליהודים, וכנהוג, מפרסמת יק"א כפעם בפעם בחשבונותיה ידיעות משמחות ע"ד מצבן של המושבות הללו. אבל לפרקים באים אנשים משם ומפרסמים ידיעות אחרות לגמרי. לפני שנים שתים בקר אחד הסופרים, ה' כתריאל, את המושבות ועל יסוד הדברים, אשר ראה ואשר שמע במושבות, פרסם אח"כ מחברת, אשר בה היא משתדל להוכיח, כי כל המפעל של יק"א בארגנטינה בא עד משבר. לפני ירחים אחדים קבלו כל העתונים הישראליים שבכל הארצות מחברת יהודית קטנה, הכתובה, כפי האמור בשער, ע"י אחד מאכרי ארגנטינה, וכל המחברת הזאת אינה אלא כתב־אשמה ליק"א ופקידיה בארגנטינה. ובימים האחרונים באו ידיעות מארגנטינה, כי האכרים תבעו ותובעים את יק"א לדין בערכאות המדינה, ויק"א משתמטת מפני בעלי דינה בטענה, שבפירוש נאמר בשטרי החוזה, אשר עשתה עם האכרים, כי רק בית־דין שמושיבה ה„אליאנס" יכול לדון על סכסוכים שבינה ובין נתמכיה. בקצרה, המצב האמתי במושבות ארגנטינה, כנראה, אינו מתאים כלל לאותן הידיעות, שיק"א מוסרת מזמן לזמן בחשבונותיה והרצאותיה. וכדי לעמוד על האמת, אומרים בעלי הכרוז ושולחיהם — „לשלוח לארגנטינה אכספדיציה, לחקור ולדרוש על מצבן של המושבות, לברר ביחוד את הקובלנות שקובלים על יק"א ולמסור לדעת הקהל את התוצאות של החקירה והדרישה הזאת". והרי בעלי הכרוז פונים אל „העם העברי" בבקשת תמיכה וסיוע למפעלם זה, והם מציעים ליסד ועדים בכל ארץ וארץ, להקהיל אספות־עם וליצור קופה מיוחדה לצרכי האכספדיציה.

אם תאמרו, כי בעלי הכרוז נסו דבר אל יק"א עצמה והציעו לפניה, כי גם היא תסכים למשלוח „אכספדיציה" זו, — אם ככה תאמרו, אינכם אלא טועים. בעלי הכרוז לא פנו אל יק"א עצמה, ואת ה„אכספדיציה" הם אומרים לשלוח שלא מדעתה, על אפה ועל חמתה. שמא תאמרו, כי בעלי הכרוז הקדימו ובאו בדברים, לכה"פ, עם האכרים עצמם וכבר נתברר להם רצונם של אלו, כי תשלח „האכספדיציה", — אם כך תאמרו, תטעו גם הפעם. בכל אופן אין בכרוז עצמו אפילו זכר ורמז לזה. שמא תשאלו: ומה תעשה „האכספדיציה" אם תבוא לארגנטינה ותמצא את הדלתות סגורות בפניה? היאך אפשר הדבר, כי ימצאו בכלל אנשים הגונים, אשר יתרצו להמנות על „אכספדיציה" כזו, „הנדרשת ללא שאלוה"? ומה יעשו שולחי ה„אכספדיציה", אם ישובו שלוחיהם ופסק־דין ערוך להם בפיהם, והנה מנהיגי יק"א חרשים־אלמים הם, לא ישמעו דבר ולא ישיבו דבר? על כל השאלות האלה ישיבו בעלי הכרוז תשובה אחת: „העם העברי" הוא השולח את ה„אכספדיציה", ו„העם העברי" כחו יפה לפתוח את הדלתות, למצוא את האנשים המבוקשים, להכריח את מנהיגי יק"א, כי תפתח אזנם לשמוע וכו', וכו'.

יחכו נא איפוא בעלי הכרוז ויראו, אם באמת יואל העם העברי ליסד ועדים, לאסוף אספות וליצור קופה מיוחדה לצרכי ה„אכספדיציה" הזאת, שהמציאוה בשעת חדוה במדינת קולומבוס, באותה המדינה, המצוינה ב„המצאותיה" הנפלאות...

א. מ. ברוכוב.

לשאלות הקונגרס.

ב.

הבה נתבונן לשאלת הלשונות שלנו ונראה, עד כמה יכול כאן הקונגרס „לשים קץ פעם אחת לבלבול הדעות", כמו שדורש ם. קליינמאן, ועד כמה שאלה זו ענין היא בכלל להקונגרס. כדי לתפוס את השאלה הזאת כראוי ולעמוד על כל

הפתגם הצרפתי. אין לדרוש מאת יעקב פיכמאן, שיהיה דוקא ביאליק. ובכל זאת אין אני יכול להשתחרר מטענות ותביעות, שנשארו בלבי ליעקב פיכמאן. כמדומני, שהוא נשאר חייב דבר לכל קורא אוהב־שירה. אפשר שישלם עוד את חובו.

יש ליעקב פיכמאן הרוך והפינוק של הרגש, חסר לו העוז של הרגש, קומה זקופה ומבט חפשי של גבר. האם מן החלשים הוא, אשר נגפו במלחמת החיים? לא! הוא לא נלחם. יש בו הרבה ממדת הנשים, שרפיונן הוא יפין וגבורתן.

אמרתי אתיצב מרחוק...
אך נטשה מלחמה, ולבבי
הוא הלך עמהם—ואחוג
לא־חגי בנצחם, ובנפלם
לא־כאבי כאבתי מרחוק. (צד 7.)

אל נא תאמינו לו, אם מרמז הוא לכם על סופה שעברה ועזבה אחריה את הברוש עם ענפיו הנשברים, עם מצבתו כפופת־הראש (צד 10); או כי „נתץ אלילים נערצים" (צד 9), והיו נא שקטים, גם אם אומר הוא:

לו ידעתם, מה רבות הסערות
שעלי כבר בחלדי עברו, —
ותתפלאו: איככה עוד קרבי
להבי־חשק לחיים נשארו? (צד 18.)

אין דבר! אל נא תתפלאו. הוא שמע רק את הד הסערות; החצים לא פגעו בו בעצמו, וכאשר נטשה המלחמה, לא הוא עצמו, כי אם רק הלב „הלך עמהם". הפצעים האלה והנגעועים האלה הם של האשה; אשר נשארה בבית והיא יושבת על יד הנר הקטן, והלב תוהה וכמה ונכסף וטובל בשפעת געגועים. כלום אי־אפשר ליצור שירה טובה, עזה ומתוקה, מן השממון הזה והבדידות הזאת? — בודאי אפשר. וביותר אפשר הדבר ליעקב פיכמאן, כי יש לו, כמדומני, חוש בריא ועין רואה לחוש ולראות את מראות הטבע, ואחדים מן הפיוזים שלו, כמו „בראשית הסתו" (צד 11) ואחרים, עלו יפה. אבל פרח רך, עדין וחלש צריך לשמירה יתרה; אין הוא יכול לסבול השפעות גדולות, הבאות מן החוץ, מבלי אשר יעקמו ויקלקלו את מהותו. ויעקב פיכמאן היה צריך לטפח ולגדל את אשר יש בו מן המקוריות, ואז אפשר קם והיה הפלא.

ראשית כל—השפעת ביאליק. השירים „גשם ליל הומה, נוגה" (צד 14), „בלילות הסתו המאוחרים" (16), „והרי כתיו" (38), „גם חידה זו" (49) עושים רושם של חקויים ממש, שאם גם עלו יפה, הנה בכל זאת אין הם יכולים להתחרות עם המקור, ובשביל כך משאירים הם רושם בלתי־נעים כלל. הסגנון של ביאליק, המלא אומץ, העובר לפעמים חפשי כסער במדבר, אינו מסוגל כלל להביע בו את געגועי האיש, הנצב מרחוק, ואת צערו העדין והרך. בנוגע לשיר הראשון מן הנזכרים („גשם ליל הומה, נוגה"), אם גם אין הוא מצוין בסגנון אמיץ של ביאליק, הנה התוכן והצורה מזכירים יותר מדי את „תקון חצות" לביאליק.

שנית — השפה בכלל. צריך לזכור, כי השירה העברית החדשה העשירה בימים האחרונים את השפה העברית עושר רב. בראש המעשירים עמד, כמובן, ביאליק. דבר זה, תקנת השפה, גרם שהקולט של השפה תפש בשירה העברית את המקום הראש והראשון. ההיסטוריון של השפה העברית יזכיר בלי ספק לטובה את עמל הפייטנים החיים אתנו. היום, את

פרטי ענינד. עלינו לרפשיט ראשית כל משתי הלשונות, הנראות לרבים מאתנו כמתחרות זו בזו את תואר־היחוס — „הלאומית“, עלינו לשכיד בכרל לרגע אחד את המושגים הכוללים, שאנו רגילים יהשתמש בהם. כגון לאימיות, עממיות, „העברייאיזם“, „אידישיזם“, „דעברייאיזם“ למחצה, „אידישיזם“ למחצה וכדומה, אלא אני צריכים להסתכל בשתי הלשונות מצד מציאיתן האוביקטיבית. דהכרה הראשינה, שאני מגיעים אליה ע״י הסתכלות זו, היא — ששתי הלשונות העברית והיהודית - הן „נמצאות“. ואם נשאל: שתי הלשינות הללו בעולמי של מי הן נמצאית, מי הם בעליהן? — אז אי־אפשר שלא נשיב כולנו תשובה אחת: שתי הלשונות הללו „נמצאית“ הן בעילמם של ירדים, היהודים הם הבעלים לשתי הלשינות הללו גם יחד. בכונה אמרנו „ידודים“, ולא „היהודים“, מפני שהדבור „היהודים“ הוא מושג כולל, הסיבב ומקיף גם את האנשים החיים אתנו היום וגם את הדורות שחיו בעבר. את ה„עם“, הלאים, הגזע. ואילם אנחנו, כשאנו עומדים בהסתכלות האוביקטיבית, אין לנו אלא מה שעינינו רואות.

ועינינו הרואית. שבשתי הלשינות הללו משתמשים שמיש ידוע המין אנשים חיים, והאנשים הללו הם יהודים. והמין אנשים אחרים לא־יהודים, אינם משתמשים בלשונות הללו. הוה אומר: הלשינות הללו של יהודים הן. שוב אני רואים, שאינו דומה שמישם של יהודים בלשון העברית לשמושם בלשון היהודית. בראשינה אין יהודים משתמשים אלא בכתב, ובשניה משתמשים — בדבור. בראשינה אין משתמשים אלא יהודים „מלומדים“, מימהים למקציע זה; תינוקות שלא הגיעו עדיין לשנות למוד ועמי־הארץ שלא למדו, אי ששכחו מה שלמדו, אינם משתמשים בה. ובשניה משתמשים גם תינוקות ועמי־הארץ, יהודים פשוטים שאינם „מלומדים“. באשר היא שפת־האם להם. ועוד אני רואים: לא כל היהודים משתמשים בשתי דלשונות ולא כל היהודים משתמשים אפילו באחת מהן. הרבה יהודים יש בעולם, שאינם יודעים כלל לא לשון זו ולא לשון זו. הרבה יהודים יש בעולם, המשתמשים בלשונותיהם של עמי הארץ, שבקרבם הם יושבים, ועוד יש בעולם הרבה יהודים, שיש להם לשון „יהודית“ אחרת, לא „יהודית־גרמנית“, אלא „יהודית־פרסית“, „יהודית־הישפניולית“ וכדומה.

כך היא מציאיתן האוביקטיבית של שתי הלשינות הללו — בהוה. ואולם מציאותם של נמצאים אורגניים אינה מסתמנת די צרכה ע״י דכרת מצבם האוביקטיבי בהיה בלבד. מציאיתם של אלה מתפשטת במקים ובזמן. וכשאני רוצים להכירם מכל צדדיהם, הרי אני צריכים להתבונן אלידם גם מצד מציאותם ההיסטירית, שגם היא מציאית הסטירית הנה. יפה אנו מוצאים, שאינה דומה מציאיתה ההיסטורית של הלשון העברית למציאיתה ההיסטורית של הלשון היהודית. העברית — ימיה כימי היהודים עצמם. מעולם לא היו ללשין העברית בעלים אחרים, מלבד יהודים, ומעילם לא היתה ליהודים, מיום שעלו על במת ההיסטוריה בתור עם לשין אחרת שלדם, שאין לאחרים חלק ונחלה בה, מלבד הלשון העברית. מה שאינה כן הלשון היהודית. עברו מאות דורות של יהודים ללא שליטת לשון זו בהם וללא שליטתם הם בה. בעליה הראשונים היו גרמנים (ולא בני דת־משה!). ומשעה שנעקרה משרשה הגרמני ועד עכשיו לא פרשה את מצודתה אלא על יהודים, שאבותיהם יצאו מארצות הגרמנים. הרי שגדולה היא המציאות ההיסטירית של הלשון העברית מן המציאות ההיסטורית של הלשון היהודית. ושגדולה היא המציאית ההיית של הלשון היהודית מן המציאית ההיית של הלשון העברית — בתור לשונות של יהודים. ואולם אותם האנשים, הקוראים לעצמם „יהודים“, אינם אנשים בידדים, שזה עתה באו לעולם, אלא הם קבוץ מיוחד, חלק מ„נמצא אירגני“, מצבור היסטורי. וכיון שכך, שוב אי־אפשר עוד, שאותה „המציאית ההיסטורית“, הלקוחה מתוך ההיסטוריה של הם, לא יהיו לה ענפים גם בתוך ההוה שלהם. ומובן, שמרובים הם הענפים של „המציאית ההיסטירית“ הגדולה מן הענפים של „המציאות ההיסטורית“ הקטנה. ואם כן צריך איפא גם להתבונן ולראות, מה תופס מקום גדול יותר בעצם ההוה של האנשים הללו, אם המציאות ההיסטירית הגדולה, שלמראית העין אין לה שרשים בהוה, אי המציאית ההיסטירית הקטנה, שלמראית העין יש לה שרשים בהוה. צריך היה גם

שפעת הסבטאים, אפני הדבור וכו׳, אשר הביאו אתם. אבל ההיסטוריון של השירה העברית יציין בלי כל ספק את העובדה, כי בשירה זו בטל הרבה פעמים התוכן האמנותי בעושר השפה, בטלה הפשטות האמנותית בריטוריקה יפה ובהמון מלים ואפני דבור. לפעמים נדמה לנו, כאלו מתכונת השירה העברית של עכשיו לאסוף חומר בשביל הפייטן הגאון, אשר יבוא לאחר זמן, כדי למצא חומר המוכן ומזומן ליצירותיו הגאוניות. בזמננו, בשעה שהעתונות הקלילה מקלקלת ומשחיתה פשוט את השפה, ובארץ־ישראל מתקנים את השפה ומעשירים אותה באופן מלאכותי, ממלאה השירה העברית תפקיד גדול וחשוב מאד בנוגע לשכלול האמתי של השפה. בה ורק בה נשאר עוד מן ראהבה ראמתית לשפה. אבל — פייטן פייטן וסגנונו. יעקב פיכמאן נוח לו שישתמש בשפה פשוטה, רכה, בלי חרושים, ואפילו בלי סימני יצירה. יש נשים, שרק הלבושת פשוטה כתכלית הפשטות מקבילה ליפין. הרגשתו הרכה, העדינה והחלשה של יעקב פיכמאן זקוקה לתלבושת כזאת. יעסקו אחרים בשכלול השפה, והוא ישיר לנו את שירתו כמו שהיא, ואז יחלוף מן הסכנה הנשקפת לו עתה – שהתוכן דרך והעדין יאבד ויבטל בעושר השפה.

ועוד גם זאת: דקצור הוא תנאי דפרתי בכל סגנון, ודוקא בשירה שובחים על פי הרוב את התנאי ההכרחי הזה, והמשוררים העברים אוהבים עדיין את „כפל הענין במלים שונות“, את האריכות היתרה. פייטנינו מן החדשים נהנים לעתים קרובות מעצם פרוצס הכתיבה. אבל שובחים הם, כי היצירה נעשית לפעמים בשביל זה קריקטורית: תוכן דל ורזה לבוש תלבושת של ענק.

האידיליה הארוכה „בקר אביב“ נוח היה לה וליעקב פיכמאן שלא נבראה משנבראה.

מעטים הם כל־כך בספר הזה ובשירה העברית החדשה בכלל שירים שאפשר ל ש י ר אותם. זהו סימן רע. ושירים ארוכים קשה אפילו לקרוא ומה גם לשיר.

חפצת באשר קרבות רק רגע,
אך קם אז הסער העז —
וצפויה לקרב עם הים את
לכל ימי חייך מאז. (35)

השיר הקטן הזה הוא מן היותר יפים והיותר חביבים אשר בספר הזה. בארבע השורות האלה בלולה תמונה שלמה של מלחמה, שתחלתה סקרנות, קלות־דעת, ואחריתה — מלחמה ממש, מלחמת קשה ומרה. כמה לוחמות כאלה שכיחות ברחוב היהודים!...

חבל רק, שיעקב פיכמאן לא שכח, בשעה שרחפה התמונה הזאת לפניו, — את עצמו.

ישבת ב ס י ר ת י הקלה...

כך מתחיל השיר היפה הזה. מה היתה התמונה חסרה, לו ישבה המדוברת בסירה שלה? למה הוסיף הפייטן את עצמו וקלקל את שלמות התמונה?

אפילו למשורר לירי טוב לפעמים (האם רק לפעמים?) לשכות את עצמו. קרבה יתר מדי למציאות היא האויב היותר מסוכן של השירה.

לבדוק בטיב ענפיה של הראשונה ובטיב שרשיה של השניה ולמוד, כחם של איזו מהם גדול. אלא שחקירה זו יוצאת כבר מגבול ההסתכלות האוביקטיבית ונכנסת לתוך גבולי האומדנא ושקול־הדעת, התלוים הרבה בנטיה שבלב, ברגש הלאומי, ביחס הנפשי אל קניני ההיסטוריה. ואם נצא מתוך גבול ההסתכלות האוביקטיבית, אז נסתבך גם אנחנו בסבך של השאלה הידועה: „איזו משתי הלשונות היא לשוננו הלאומית", מבלי שנוכל להשיב עליה תשובה מכרעת, שכל היהודים, כלאומיים ככופרים בלאומיות, יוכרחו להודות בה מצד ההגיון. אבל בעמדנו בגבול ההכרה, הבאה מתוך הסתכלות אוביקטיבית, אי־אפשר שלא נכיר, כי לא די לה לשאלה זו שהיא מעליבה את הרגש הלאומי, אלא שגם מגוחכה היא מצדי צדדים, ואין צורך כלל לטפל בה ולבקש עליה תשובה. ילד שינק תחילה משדי אמו ואח"כ נמסר למינקת זרה, אפשר לו שישאל, איזו משתי הנשים הללו היא אמו — בשעה שאיננו יודע את ה„היסטוריה" של הנשים הללו ואת ה„היסטוריה" שלו עצמו. אבל אם יבוא ילד וישאל שאלה זו בשעה שהוא יכול כבר להבדיל, הרי יהיה אז „העצם" של השאלה לא אוהן שתי הנשים ויחסן אליו, כי אם תוכן המושג „אם". השאלה: „איזו היא לשוננו הלאומית", אינה באמת אלא נוסחא משובשה של השאלה: „מה היא לשון לאומית", כשם שהשאלה, אם היהודים הם עם, אינה אלא נוסחה משובשה של השאלה: „מה הוא עם".

אפשר לתפוס את המציאות ולהכירה כמו שהיא — את מציאות היהודים ואת מציאות הלשונות, — ואפשר להתיחס אליה ביחס נכון לא רק מבלי להשיב על השאלות: „מהו עם", „מהי לשון לאומית", כי אם גם מבלי לשאול כלל את השאלות הללו. ואמנם אבותינו בדורות הקודמים היו מכירים את המציאות הזאת ומתיחסים אליה ביחס נכון, „לאומי", אף כי לא ידעו כלל, שיש לאומיות בעולם ושהרבה שאלות תלויות בה. השאלה: „איזו היא לשוננו הלאומית", אינה איפוא „שאלת הלשונות" אלא להלכה. למעשה הרי היא שאלת הלאומיות, שאי־אפשר להשיב עליה תשובה מתוך הגיון בלבד, אלא צריך ל ה כ י ן לה תשובה ע"י חנוך לאומי בארצות הגלות ובנין העם בא"י.

אבל יש בעולמנו שאלת הלשונות, או, יותר נכון, שאלות הלשונות, הדורשות פתרון למעשה, — ואת השאלות הללו צריך לברר, מבלי לחקור על גדרן הלאומי של הלשונות. עד עתה נתעוררה שאלה זו בשני מקצועות: א) בחיים המדיניים; ב) בקביעות הלמוד בבתי־הספר.

במדינות, שבהן חיים עמים (או חלקי־עמים) שונים, פרצה המלחמה בדבר מתן שווי־זכיות ללשונותיהם של כל אותם העמים. דרישה זו של מתן שווי־זכיות ללשונות אינה באמת אלא דרישה של מתן שווי־זכיות להעמים עצמם, לכל בני המדינה, כי יוכלו להשתמש אף בשעה שהם פונים למוסדות הצבור והמדינה באותה הלשון, שהם משתמשים בה בביתם ובסביבתם. והרי קמה ונצבת לפנינו השאלה, אם בין יתר הזכיות הלאומיות, שהיהודים דורשים — או צריכים, לכה"פ, לדרוש — לעצמם במדינה, עליהם לדרוש גם מתן שווי־זכיות ללשון שהם מדברים בה בביתם ובסביבתם? שאלה זו יש לה ערך לאומי גדול בגליציה, ששם קבע הסדר המדיני סימן למציאות לאומיות (נאַציאָנאליטעט) מיוחדה — מציאותה של לשון לאומית מיוחדה. ערך מעשי יש לה לשאלה זו גם ברוסיה, אחרי שבבתי־הספר הנמוכים עתידים ללמד את הלמודים הכלליים בשפת־האם של הילדים. והעובדה, ששפת־האם של המוני היהודים, החיים עתה ברוסיה ובגליציה, הלשון היהודית, אינה הלשון הלאומית ההיסטורית של עם היהודים, — עובדה זו אינה גורעת כלום מחשיבותה של השאלה ע"ד הצורך להלחם בעד זכיות הלשון המדוברת בפי העם.

ובבתי־הספר, במדה שהם נמצאים ברשותנו, מתעוררות שתי שאלות: בדבר קביעת השפה היהודית בתור לשון ההוראה ובדבר קביעת לשון זו בתור למוד בפני עצמו. והשאלות הללו אמנם שתים הן ולא אחת. השאלה ע"ד השמוש בלשון היהודית בתור לשון ההוראה והשאלה בדבר קביעת מקום ללשון זו בתכנית הלמודים הכללית אינן תלויות כלל זו בזו; אפשר להשיב על האחת בחיוב ועל השניה בשלילה. אלא ששתי השאלות הללו גם יחד צריכות למוד, ואין להשיב עליהן מתוך קנאה ללשון העברית בלבד.

ההוראה בשפת אמם של הילדים—זוהי הדרך היותר קלה וטובה למורה ולתלמיד. בבתי־הספר של כל העמים מורים את הלמודים בלשון העם לא מפני שהיא הלשון הלאומית ההיסטורית, אלא מפני שהיא הלשון המדוברת. וגם אצלנו יש מורים, המורים לתלמידיהם את דברי ימי עמנו בלשון היהודית דוקא בשם החנוך הלאומי. אם רוצים אנחנו, אומרים המורים ההם, שהילדים, השוהים בבית־הספר עפ"י רוב לא יותר משלש או ארבע שנים, יקלטו מתוך דברי ימינו את הגרעינים הלאומיים, עלינו להכניס את הגרעינים הללו לתוך נפשותיהם באופן הקל ונוח להם ביותר — על־ידי הלשון המדוברת בפיהם. כשאנו מלמדים להילדים בלשון שהיא זרה להם, ואף אם לשוננו הלאומית היא, אז, אומרים איתם המורים, מכבידים אנחנו על תלמידינו את עכול הלמודים, והגרעינים הלאומיים של הלמודים אינם נקלטים בנפשם. אפשר שהמורים הללו טועים, כי על כן אין להם עוד בענין זה נסיון די הצורך. אפשר לחשוב להיפך, שלמוד דברי ימי עברנו הרחוק יכול להחרת בנפשם של הילדים רק אם הוא נלמד בלשונו של אותו העבר הרחוק, אבל שאלה זו היא שאלה פדגוגית־פסיכולוגית, שרק מומחים לדברים אלה יכולים לדון עליה ולמצוא לה פתרון, ובשום־אופן אי־אפשר לפוטרה בהתלהבות ובקנאות בעלמא.

ומה שנוגע לדרישה, כי תקבע הלשון היהודית בתור למוד בפני עצמו, שמר קליינמאן חושב את כל המגינים עליה לצוררי הלשון העברית, הרי גם היא אינה נוראה כל־כך, ועכ"פ אין לפטור אותה רק מפני טעם זה, שהלשון העברית היא לשוננו הלאומית. בבתי־הספר של כל העמים מלמדים לילדים קריאה וכתיבה תמה לא לשם טפיח הלשון הלאומית, אלא לשם הצרכים המעשיים, לא מפני שלשון העם היא הלשון הלאומית, אלא מפני שהיא המדוברת בפי העם. וגם אנחנו כולנו מלמדים לילדינו קרוא וכתיב את לשון עם הארץ לא עפ"י גזרת המלכות, אלא מפני הצורך המעשי. וכלום לא טבעית היא הדרישה, שהיהודים ילמדו קרוא וכתוב כהלכה את השפה המדברת בפיהם, בשעה שאין לנו לא כחות פנימיים ולא תנאים נאותים חצוניים די עשות את הלשון העברית ללשונו המדוברת של העם? אפשר אמנם, שילדים רכים אין כחם הגופני והרוחני מספיק, כדי ללמוד את כל הלמודים הנחוצים לנו, שמטיל עליהם ועלינו לחובה מצבנו הגלותו האי־נורמלי, ומוכרחים אנחנו איפוא לותר על הלמודים, שאין בהם צורך מיוחד. ואמנם המתבוללים באים בכח טענה זו להוציא את למוד הלשון העברית מבתי־הספר שלנו. ואם באמת אין מקום בבית־ספרנו ללמוד הלשון העברית וגם ללמוד הלשון המדוברת, ודאי נצטרך אנחנו הלאומים להתנגד לקביעת הלשון היהודית בתור למוד לעצמו. אבל כלום כבר נתברר לנו, שיש כאן הכרח ותור? כלום אין צורך לעיין בשאלה זו מצדה המעשי? כלום אפשר להשיב על שאלה זו איזו תשובה שתהיה כל זמן שלא יבררוה פדגוגים המומחים לכך?

בנוהג שבעולם שאלות כאלה נמסרות למועצות של מומחים. הפרלמנטים של העמים הגדולים בתרבות אינם נגשים כלל לדון בשאלות כאלה, מבלי למסור אותן תחילה לקומיסיות מיוחדות, המעיינות בהן ומבררות אותן לכל צדדיהן המעשיים והפרינצי־פיאליים. ואצלנו באים בני אדם ודורשים, שקונגרס המתאסף אחת לשנתים, העובד ארבעה או חמשה ימים ושרוב חבריו ודאי בקיאים בשאלות אלה כרוב סופרינו, — שקונגרס כזה ישים קץ פעם אחת לבלבול הדעות בנוגע לשאלת הלשונית.

יש בינינו „חצאי־אידישיסטים". אמת הדבר. מ. קליינמאן, שאין דעתו נוחה מן ה„מגיעים בקנאתם לשפה הלאומית עד הקצה האחרון ומלעיבים באופן גס בשפה, שסוף סוף מדברים בה מליונים מאחינו", ו„משום זה בלבד כבר אנו חייבים בכבודה", — גם הוא מעצמו צריך להמנות על „חצאי־האידי־שיסטים". אבל כלום אפשר, שלא ימצאו בינינו „חצאי־אידי־שיסטים" כאלה, בזמן, שהלשון העברית איננה הלשון המדוברת, ובמקום, שהלשון שמדברים בה „מליונים מאחינו" והמבדילה ביניהם ובין העמים היא — ה„אידיש"? שתי הלשונות, גם העברית וגם היהודית, אין להם בעלים אחרים, מלבד יהודים. שתיהן „נמצאות" הן ומציאותן היא בתוך עולמם של יהודים, ומשמשות הן שתיהן לצרכיהם של יהודים. וכל השם לב למציאות ולצרכי המציאות, צריך בהכרח לשים לב לשתי ה„נמצאות" הללו גם יחד. ואת השאלות המעשיות, שמציאות אי־נורמלית זו מולידה, אי־אפשר לפתור לא מתוך קנאות והתלהבות לצד זה או לצד זה, ואף גם לא מתוך עקרי הציונות והשקפתה על ערכה של הלשון העברית ומקומה בחיי העם בגלות ובתחית העם בארצו. שאלה זו אינה ענין להקונגרס הציוני כלל וכלל.

דוד שמעוניבין.

מַעֲשֶׂה בְּאָמָן.

זה היה אמן גדול, אשר השתוקק תמיד להביע במכחולו את תוך־תוכם של הדברים, את הנשמה של היקום. הוא צייר את הדברים לא כמו שהם נראים לכל עין רואה, כי אם בהופעתם המיוחדת, שבה נתגלו רק לו, ודי היה להסתכל בציורי האילנות, מעשי ידיו, כדי לשמוע את המית העסיס הזורם מתחת קלפתם ולחזות בפלאי שגשוגם. הוא היה צייר מעמיק וחודר, יוצא מן הכלל. ויוצא מן הכלל היה גם המאורע, אשר קרה לו.

פעם אחת החליט לצייר את הסער — את רעיונו, את נשמתו של הסער. בילדותו הפליג בים, ומאז לא נמחה מלבו זכר הסופה, שהתחוללה בעת נסיעתו. בת־גלים, לבושה שמלה ירוקה וכתר צחור על ראשה, מתלבטת בלילה יחידית על מרחבי האוקינוס. הכתר הלבן נופל מעל ראשה כפעם בפעם לתעופות הרוח, והיא דולקת אחריו במהירות הברק ובנהמת־אימים. הלבנה מתגלה לרגעים מבין מפלשי־עבים, ולנגהה נראים פני השׂדה, כשהם רוטטים מקצף וכאב. רגע היא צדה את הכתר ועונדה אותו לראשה בצהלת נצחון, אולם כעבור רגע הוא נופל שנית מעל ראשה, ובכי־בדידות ותלונת־רפיון מרחפים בחלל האי־סופי, ממעל לאוקינוס הסוער. פתאום תקפיץ בת־הגלים על כף שחור, המתנוסס בלב האוקינוס. תאמר „ווי" בנִגון קודר ונכנע ותתנפל אל המצולה. אך בהרף עין — והיא צפה שנית על המים מעבר אחר, על שפתיה הכחולות צחוק־בלהות ולקווצותיה הא־זכות קשורים גופות מלחים ושברי ספינות שטבעו. הלבנה מתגלה ומסתתרה חליפות בין מפלשי עבים.

זאת היתה רק מחשבה קודמת, רק שלד של התמונה העתידה. לאט־לאט התחילה התמונה להתבלט יותר ויותר לפני עיני רוחו של האמן ורכשה לה חדשים לבקרים גון אחרי גון, צבע אחרי צבע, חליפת גונים וצבעים. לאט־לאט התרחב והתעמק גם הרעיון היסודי, ובהביטו פעם אחת על התכנית הראשונה של התמונה העתידה, הבין פתאום, כי לא סער בלבד יהיה זה, כי אם איזה דבר יותר כולל, כי אלה הם החיים בעצמם, רעיון החיים, עצם ההויה. הכתר הנופל לרגעים מעל ראש בת־הגלים — האם לא האושר הוא זה, המראה לרגעים פנים שוחקות לילדי האדמה וחוזר ובוגד בהם אחר־כך? וההתאמצות התדירית של בת־הגלים לתפוש שנית את כתרה — האם אין זאת כמזכרת למלחמת הקיום העקשנית והבלתי־פוסקת? והנה ממעל לרקודי ופרפורי בת־הגלים מתגלה ומסתתרה בשויון־נפש הלבנה הקרה; בשויון־נפש היא מביטה, או אולי אינה מביטה כלל, על מרחבי האוקינוס הסוערים ועל השנויים הנמרצים והתכופים, המתרחשים לרגעים בפני השׂדה הגאיונה והאומללה, ובשויון־נפש היא מקשיבה, או אולי אינה מקשיבה כלל, לאותן חליפות הקולות והצלילים, המרחפים בחלל האפל, ואחת היא לה — אם אלה הן תרועות נצחון או אנקות יאוש, תחנוני הכנעה והתרפסות או לענ־נקם.

ומיום ליום ומשעה לשעה התמכר הצייר יותר ויותר לרעיונו והקדיש לו את מבחר חלומותיו ונִקֵּר בשבילו על מיטב הנאותיו ותענוגיו. סוסיו האבירים, אשר קבל במתנה מחושבי שמו, לא נחבשו במשך חדשים רבים, וביערות אחוזותיו חדל שאון יריות, אף כי הרכיבה והציד היו עד הנה תענוגיו יום־יום. אולם כאשר הרבה להנזר ולהפרש מהעולם החיצוני, כן רָחַב וגָדַל עולמו הפנימי, ושער אחרי שער נפתח בו לפניו, והיכלים ודבירים, אשר קודם לכן היו חתומים ובלתי ידועים גם לו לעצמו, התגלו ביפעה מְעַוֶּרֶת עינים; ובעולם הנפלא הזה, עולמו הפנימי של האמן, השתררה בת־הגלים, המתלבטה יחידית על מרחבי האוקינוס בחשכת לילה...

בחשכת לילה לאו דוקא. פעם אחת לפני עלות השחר, כששכב הצייר על ערשו והביט אל האורה החורה, שהסתננה אל חדרו מבעד הוילונות, עלה בדעתו, כי רושם התמונה יהיה כביר יותר, אם יהיו הצבעים לא ברורים ומעורפלים, כצבעים אשר לפני עלות השחר, בשעה שאור וחשך משמשים בערבוביה, בעת שהתוהו והבוהו של ההויה מתבלטים בכל חורון מערומיהם בלי ברק הלבנה ובלי נוגה השמש. סער בשעה כזו אינו מתאים כלל להסביבה החורה והקופאה, הסביבה חסרת הצבעים, ולכן סער כזה הוא איום ומחריד ביותר. נראה: כאילו כל ההויה בקפאונה לועגת להסער, שאינו בזמנו ובמקומו: למי אתה סוער? מי ישמע לך ומי יבין לך?

והצייר צייר ויצר, יצר ושכלל את תמונתו מפעם לפעם. מיום ליום הלכו פני בת־הגלים הלוך והשתלם, הלוך והתעשר בקוים שונים, בארשת הרגשות מהרגשות שונות. זאת היתה גלוי הסער בכל הופעותיו, בהתקוממותו ובהכנעתו, בשפעת כחותיו וברפיון גסיסתו, ברשעת זדונו וברטט יגונו. זאת היתה ההויה, המתחננת והשואפת לנקמה, המקוה והנואשת, המחרישה

בשאון-עצמה את פחד ריקניותה ויגונה הגדול עד סיף כל הגבולים. אושר נפלא וצער נפלא, אשר לא ידע אותם איש מעולם, פעמו יחד בלב האמן, אושר היוצר וצער גלוי־העינים, אשר תהומות החיים בכל מוראן מתגלות לפניו לאט־לאט, כגוילי המגלה המגוללת. אולם יחד עם אשרו וצערו גונב אליו גם פחד כמוס, פן לא יעצור כח בפני תענוגי החיים, אשר הסכין עמם תחילה ואשר נִזַר מהם כעת, פן ימשך שנית אחרי אחוזת מרעיו ולהקת אהובותיו והשליך אחרי גוו את עבודתו הגדולה, בטרם גמרו אותה. אז החליט בנפשו לעזוב את עירו ואת מולדתו ולנוד לארץ רחוקה, אשר אין לו שם מכירים ומודעים. שם, רחוק מהרגליו ומן הסביבה, אשר חי בהם עד הנה, ישכח אותם מעט מעט וחפשי לנפשו ימסור את נפשו, את נפשו כולה, לעבודתו הגדולה. והאמן הרחיק נדוד לארץ רחוקה אשר במדברות אפריקה, ושם קרה ויאת המאורע המוזר, אשר אליו לא פלל.

פעם אחת, בטיילו בצהרים בערבת החול הנרחבה, אשר פה ושם היו פזורים בה אוהלים בודדים, וביניהם גם אהלו, — נמשכו עיניו אחרי כושית אחת קטנה, שישבה על אבן לבנה ושתקה. כל הערבה טבלה בזוהר, החול להט ורבריק כזכוכית נמסה, לטאות ועקרבים נתרו בין החצץ, בהתחממם לאש החמה, ודממת מות שררה מסביב. הילדה הקטנה ישבה על האבן הלבנה, כשהיא מוצפת קרנים, ושתקה. קולה לא נשמע, עיניה הגדולות והפקוחות לרוחה הביטו נגדן בלי־נוע כמאובנות, אך פניה השזופים והמבריקים התעותו בצחוק עצור פנימי. זאת היתה ילדה משוגעת. הצייר הכיר את זה תיכף, אך זמן רב לא יכול להסיר את עיניו ממנה. נדמה היה, כי עוד מעט והפנים המעֻוָּתים יעֻוְּתו עוד יותר והצחוק העציר יתפרץ כמטר אבני־אש על פני הערבה המתה, ודממת החדלון התפלץ על אשיותיה. אך הפנים המאובנים קופאים היו כבתחילה, ועוית הצחוק אשר עליהם לא שונתה, והחדלון המזהיר לא נע ולא זע — ה ח ד ל ו ן ה מ ז ה י ר ד מ ם - א ף ה ו א. אז הרגיש האמן את הדממה, כאשר לא הרגיש אותה מימיו, אז השיג את ישותה, את תוך תוכה. וכששב לביתו וחפץ להמשיך את עבודתו הקודמת, את תמונת בת-הגלים, סמל הסער, לא יכול עוד. לפני עיניו נצב סמל אחר, סמל הדממה. ופתאום נתחוור לו בודאיות, כי הוא יצייר את הדממה, כמו שנגלתה לו היום, כי הוא יגשימנה על הבד; צ ר י ך הוא לעשות זאת.

ימים אחדים לא טעם מאומה ולא נתן שֵׁנָה לעיניו, כאילו נסך בקרבו הרעיון החדש שפעת כחות עצומים, שהם מחוץ לגדר הטבע. עיניו לא בערו והמכחול בידו לא רעד, כי בבטחה עשה את מלאכתו, כאילו זה זמן רב קננה בלבו תכנית התמונה וסמל הדממה היה חרות בדמיונו ימים ושנים. וככל אשר הלך כל שרטוט ושרטוט הלוך והתברר, הלוך וקבל את צביונו ואפיו המיוחד, כן התרחב והתעמק גם הרעיון היסודי, ובהביטו פעם אחת על התכנית הראשונה של התמונה העתידה, הבין פתאום, כי לא דממה בלבד תהיה זאת, כי אם איזה דבר יותר כולל, כי אלה הם החיים בעצמם, רעיון החיים, עצם ההויה. ערבת השממה הלוהטת והעיפה — האם לא דרך החיים היא זאת, החיים שקפאו וחרבו בשעמומם, החיים של „יום הולך ויום בא והארץ לעולם עומדת"? והפנים הנעוים בצחוק עצור, אשר לילדה הכושית היושבת על האבן, — הוי, מה גיראים הם הפנים הנעוים האלה! הן זהו הצחוק, אשר תצחק ההויה בעצמה, מוכת־השעמום, לשעמום הויתה האי־סופית; הן זהו צחוק היאוש הנורא, צחוק מדבר־החול, אשר פקח את עיניו מתוך שֵׁנָה ונוכח, כי לנצח ישטוף ויפכה עליו הזוהר, והוא לא יִבָּנֶה ממנו, כי לנצח לא יפרה ולא ינוב, כי לעולמים תשלוט הדממה, דממת החדלון.

ומן היום ההוא והלאה נתפלגה נשמת האמן: חציה לסער וחציה לדממה. ימים אחדים יתמכר כולו לתמונת הנערה המשוגעה, אך פתאום — ובת־הגלים תתיצב לפניו כתובעת את עלבונה, והצייר ישקיע שוב את כל אש נפשו בציור סמל הסער. על פי רוב צייר את הסער בלילה, לאור ברק הלבנה, ואת הדממה — ביום, לאור להט החמה, אך חוקים קבועים לא היו לו בעבודתו, ויש אשר בחשכת הלילה תתלקח לפניו הערבה אחוזת שלהבות שמש, שלהבות קיפאות ודוממות, ויש אשר בחרבוני־צהרים ישמע את שאגת האוקינוס, הסער בשצף קצף ובתאות נקם, רוקד כנגד הלבנה השוחקת למשבתו ואינו יכול לנגוע בה. ענויים גדולים עונה האמן, כי נפשו נקלעה בכף־הקלע מעולם עד עולם, אך גם עונג נפלא נפל לו לחבל, כי אפקי היצירה התרחבו והתעמקו לפניו עד אין סוף, ובמעוף אחד סקר את ההויה בכל הפכיה ותמורותיה. והאמן השלים עם גורלו ובמסירות נפש ובאהבה עצומה צייר את שתי תמונותיו, ורק בתים עשה להן, בית בית לכל תמונה. לבל יפול צל התמונה האחת על השניה, לבל תואר האחת מנוגה חברתה. כי שתי התמונות שני עולמות הם, אשר האחד שונה תכלית שנוי מחברו, שני חזיונות מתנגדים זה לזה, שני הפכים, אשר בהם מתגלה הבריאה: סער ודממה, הויה וחדלון, חיים ומות.

וסוף סוף בא היום המקֻוֶּה: האמן גמר את שתי תמונותיו, וגם לגילו גם לאבלו לא היה קץ וגבול. כי הרגש הרגיש, אשר שליחות גדולה נמסרה לו והוא מלא אותה כראוי, ושמוע שמע, כי המעין האיתן, אשר היה שוקק קרבו, נאלם פתאום. הוא היה כמנצח השב משדה־מלחמה: זר הנצחון מתנוצץ על ראשו, אך את חמדת חייו, את מנגינת הקרב, לא יוסיף לשמוע עוד; לבו לוהט מרוב התהלות והתשבחות. אך תולעת הריקניות ככר התחילה מכרסמת אותו...

ויעזוב הצייר את משכנו וינוע לערבה: הלך להרגיע את נפשו במדבר. שם התיחד ימים אחדים עם גילו ועם אבלו, עד אשר תקפוהו געגועים עצומים לעולמות הנפלאים, אשר יצר, וַיֵּשֶׁב על עקבותיו. הוא הגיע אל אהלו בלילה, ותיכף הוציא את תמונותיו החוצה ויעמוד ויחכה לעלות השחר. זה כבר לא חכה כל־כך להנץ חמה, זה כבר לא בערו עיניו כל־כך בלהט התוחלת. אולם אך העיפה אילת השחר את מבטה הראשון על התמונות ואך נצמדו אליהן עיני האמן כבאבן שואבת — צללה פתאום הערבה לקול זעקה גדולה ומרה, שפרצה מלב האמן.

לנוגה השחר ראה פתאום, כי פני בת־הגלים, סמל הסער, דומים כל־כך לפני הילדה הכושית המשוגעה, סמל הדממה, עד כי קשה היה לו להבחין ביניהן. אמנם, לכאורה, שונים מאד פני האחת מפני השניה; אמנם, לכאורה, אין גם כל דמיון ביניהן. בת־הגלים יפה להפליא, וכולה אש וכולה רטט, ובעיניה גן־העדן והגיהנם; והכושית הקטנה מכוערה עד לגועל, פניה מאובנים, עיניה עגולי קרח שחור וברקם ברק הקרח. אולם עין פקוחה וחודרת היתה לאמן הגדול, והוא ראה את אשר לא יראה בן־תמותה פשוט. בארשת הקצף וההתקוממות, שעל פני בת־הגלים הגאיונה והאומללה, צָד לפתאום שרטוט אחד, קו עיקרי, שהתחמקה מעיניו קודם לכן: הבעת עיפות ולאות. עיפות ודומיה עמוקה, לאות ושויון־נפש בלי גבול. בראשונה חשב, כי זאת היא פעולת קוי הלבנה, הנופלים על פני בת־הגלים, אולם במהרה נוכח, כי הבעה זו, הבעת דומיה עמוקה ושויון־נפש

בלי גבול, נספגה ונקלטה בכל סמל הסער כולו, למן השרטוט הראשון ועד השרטוט האחרון. וכשהסתכל יפה בהכושית הקטנה, ראה לחרדתו, כי הצחוק העצור, המעוה את פניה, אינו עצור כלל וכלל, כי הצחוק לוחש ומפעפע כאלפי נחשי־ישימון, ועוד מעט ויתפרץ כמטר אבני־אש על פני הערבה המתה, ודממת החדלון תתפלץ על אשיותיה. ממסגרות סמל הדממה פרץ הסער האיום, סער הכליון...

כי זה היה אמן גדול, אשר הבליט במכחולו את תוך־תוכם של הדברים, את הנשמה של היקום.

ושעות רבות עמד היוצר לפני שתי תמונותיו, ושתיהן התערבו והתמזגו לפני עיניו זו בזו, עד כי לא יכול להבחין בהן, איזוהי סמל הסער ואיזוהי סמל הדממה. שמש הצהרים להטה על ראשו והחול המלובן צרב את רגליו, והוא לא נע ולא זע. רוח־זלעפות בא מן הישימון וחנק את גרונו, והוא לא זז ממקומו. כי נצנצה במחו מחשבה חדשה ולא נתנה דמי לו:

אין סער ואין דממה, אין חיים ואין מית בתור חזיונות מתנגדים זה לזה. כרוכים הם ואחוזים זה בזה כפתיל בשלהבת. על כנפי הסער מרחפת הדממה, וממעי הדממה יאנק הסער; ברקמת ההויה יקנן החדלון, ובריקניות החדלון מתרקמת ההויה; המות שובר צמאונו בעסים החיים, ושרשי החיים יונקים מן המות. בשביל האוזן השומעת והעין הרואה אין שניות, אין הפכים ושנויים, אין חליפות ותמורות. בלי ראשית ובלי תכלית נמשכת שלשלת ארוכה, שכל אחת מטבעותיה דומה לחברתה.

ומאחורי המחשבה הזאת הביט פתאום על האמן בעיני חלודה קמות השעמום הגדול, השעמום הנצחי שעמום באין־סוף, אשר מקורו בחסרון חליפות ותמורות, בחסרון הפכים ושנויים, כן, זה היה השעמום הגדול, והוא הוא אשר הניח את התמו מבלי ידיעת האמן על שתי התמונות גם יחד, והוא הוא אשר עשה את שתי התמונות הרחוקות זו מזו לקרובות זו לזו, לדומות.

ושעות רבות עמד הצייר לפני שתי תמונותיו, אך לא אליהן הביט עתה, כי אם אל תוך נפשו. ופתאום נראו התמונות לעיניו קטנות ודלות כל־כך ואינן כדאיות לצער או לשמחה, עד כי גם ירוק לא ירק עליהן, ויעזבן וילך לתעות בערבה.

ובמולדת הצייר ספרו רבים וכן שלמים על הכשרון הגדול, שהלך לטמיון: אכן־שמש אפריקה פעלה לרעה על עצבי האמן, והוא יצא מדעתו...

נ. ארנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

יד.

אִידִילְיָה אַמֶרִיקָאִית.

הקורא העברי, אשר קרא בגליון „העולם" הקודם בעונג מיוחד את דברי סופרנו מארץ־ישראל על־דבר מצבה של פתח־תקוה המרנין לב, ירשני הפעם למסור לו את תוכן אחד המכתבים, אשר קבלנו מארץ אחרת, מארץ רחוקה וזרה, שגם בה מבקשים אחינו מולדת ומנוחה לנפשם העיפה בנדודים וטלטולים.

שם הארץ הרחוקה והזרה — אמריקה. ובהזכירנו את השם הזה, המפורסם כל־כך בכל תפוצות ישראל מסוף העולם ועד סופו, מיד התיצב לנגד עינינו תמונה שלמה ובהירה, המפורסמת אף היא בכל תפוצות ישראל מסוף העולם ועד סופו: בתי־חומה גבוהים ונוראים, התומכים שחקים בגגותיהם; שאון אלפי מרכבות־הברזל, הרצות רצוא ושוב בארץ מתחת ועל פני הרחובות ממעל; רעש וצלצול מכונות־התפירה, שלפניהן יושבים רבבות חייטים יהודים, אפריטורי״ם בלע״ז, כפופי־גב ולקויי־חזה, ומניעים גלגליהן לכן הבוקר ועד הערב; קול־ענות הרוכלים, פֶּדְלֶרִים בלעז, המְכַתְּתִים רגליהם ברחובות ובשוקים, מוכי־רעב ומוכי־שמש, ומכריזים בגרון נִחָר על סחורת־ידם: על מטפחית ופיזמקאות, מחטים וגפרורים, בורית ושרוך־נעלים ושאר מיני סלסלה ומלמלה, הנקנים בפחות משוה פרוטה; ועל־כולם מיליון יהודים צפופים ודחוקים בתוך שכונה אחת צרה ואפלה. שבע־שבע משפחות כבושות בדירה אחת, והעניות גדולה, והנַּוְלות מרובה, ומצב המוסר מבהיל, ואויר אין לנשימה...

הלא כן תהיה התמונה בכללה, תמונת אחינו היושבים במדינת אמריקה הרחוקה, כפי אשר מציירים אותה לנו כפעם בפעם הקורספונדנטים הרגזנים, השולחים מכתביהם אלינו ל„יוראפ".

ואולם בפעם הזאת נזדמן לידנו מאמריקה מכתב ממין אחר. המכתב הזה, כפי הנראה, כתוב בידי אדם נוח ושאנן, שנפשו לא נרגזה עדיין בסערת העיר הענקית ולבו עדיין „ירוק" וטהור מכעס ומהתמרמרות. יותר משאנו מוצאים במכתב הזה עובדות ומעשים, אנו מוצאים בו שירה והשתפכות־הנפש. לא דברי קנתור ותוכחה משמיע הכותב כלפי מדינת קולומבוס, אלא אידיליה הוא בא לצייר לפנינו.

ואמנם כך הוא מתחיל במכתבו: „רוצה אני לתאר לפני הקוראים היום יפה־נוף, נאות־דשא, אשר מקומו במדבר־הישימון הגדול, המכונה ניו־יורק..."

והוא הולך ומספר לנו ספור נפלא, הדומה בכמה וכמה בחינות לדברים הנפלאים, אשר ספר לנו סופרנו מארץ־ישראל בגליון „העולם" הקודם על המושבה פתח־תקוה: על עיר גדולה ויפה, אשר ידי יהודים פשוטים, פליטי רוסיה וגליציה, בנו אותה ושכללוה מן המסד ועד הטפחות בלא עזרת זרים.

שם העיר הזאת ברונסביל ומקומה בברוקלין, הסמוכה לניו־יורק. לפנים, לפני שנות עשרים, היה המקום הזה שומם ועזוב, מקום קמשונים וחרולים, אשר עזים רעו בו. אז קמו מאות יהודים, אשר קצה נפשם לשבת בעיר הגדולה והדחוקה, ונדברו איש אל רעהו וקמו לנסות דבר, אשר לא נסו אבותיהם מיום שגלו מעל אדמתם: לבנות עיר בידיהם. הימים ההם ימי הרעש היו בניו־יורק, ימי הבו״ם בלע״ז — עזב החייט את מחטו, השליך הפֶּדלר את מרצעו, שכח המלמד את סדורו והתפרקה האשה את נזמי־הזהב אשר באזניה ובאו כולם יחד לברונסביל העזובה והשוממה לקנות להם אחוזות־קרקע ולבנות בתים עליהן.

והאנשים ההם עניים היו, ויש אשר חשכו את כספם מבשרם, ויש אשר חדלו מאכול לחמם — כי מי היהודי, אשר ידאג לעצמו ולבשרו בעת שהוא מקים נחלה לבניו ובונה בית בישראל! ולא היו ימים מועטים ובתוך הרעש והשאון, בתוך מהומת המקח והממכר, המשא והמתן של קרקעית, בתוך הלמות הגרזן והפטיש, בתוך שריקת המשור והמַקֶּבֶת, הוקמו ונבנו בתים גדולים ויפים, סודרו ונערכו רחובות ישרים ומרווחים, רוצפו מרצפית־אַסְפַּלְט חלקות. הונחו פסי־ברזל למסלת־האלקטריה, נמשכו צנורות של מים וצנורות של גַּז אל כל בית ובית, נשתלו שדרות עצים ופרדסי־טיול, נבנו בתי־כנסיות ובתי־מדרשות, בתי־ספר ותלמודי־תורה, נקראו רבנים ודיינים, שוחטים ומוהלים, מלמדים ושמשים לבוא ולשרת בקודש, נפתחו בתי־

מרחץ ותיאטראות וטרקליני־מחול, הָפקדו שוטרים ומנקי־ביבין לשמור על הסדר ועל הנקיון, הָעמדו בכל קרן־זוית שלחנות לממכר מי־סודה ועתונים — וקמה והיתה עיר ב ר ו נ ס ב י ל, עיר ואם בישראל.

וכותב המכתב מאמריקה עומד ומספר בשבחה של העיר הנפלאה הזאת: אף כי ברונסביל זו אינה אלא יוצאת־חלציה של ניו־יורק הגדולה והחוטאת, ההומיה וסרת־הטעם, בכל זאת עדיין נשמרת היא בתימתה ובטהרתה, עדיין חוט של חן כתוח עליה, עדיין מצוינת היא במין צניעות ובמין שלוה מיוחדות, אותה הצניעות ואותה השלוה, המרחפים וסוככים ככרובים על העיר היהודית הקטנה אשר בליטא. יש אשר תראינה עיניך בימות הקיץ בתוך רחובות העיר הזאת: נשים יהידיות יושבות בחבורה וסורגות פוזמקאות להנאתן, או מוציאות את שדיהן החוצה להיניק את ילדיהן. ויש אשר תצא מן הבית הזקנה בת־השבעים, שבניה החרידוה ממניחתה בעיר־מולדתה הקטנה בפולין והביאוה לכאן ומסרו את המפתחות לידה, — והזקנה הכפופה הזאת אוחזת בכנפי סינרה, מטיילת לאט אחת כאן ואחת כאן ומשדלת את התרנגלות, המנקרות באשפה, בלשון פיוס וצפצוף: „ציפ־ציפ־ציפ"... פעמים תפגוש בעיר הזאת באכר רוסי, יליד פוליסיה, אשר בא לכאן בעצת ידידו ורעו היהודי, בן־כפרו, „לעשות חיים". — והנה שִׁנה זה את מראהו פה תכלית שנוי: גלח את זקנו ולבש בגדים אחרים, בגדי אמריקה, אלא שפניו פני נדהם ומוכה־תמהון ואובד־דרך בעולם החדש והנפלא הזה. ופעמים תפגוש גם בצוענית לבושת־קרעים, הלוחשת על המכה ובודקת בהיד ומנבאה עתידות לחתן וכלה... ובעברך בערב על־פני חוצות העיר לטיל בין המטיילים, ונשאת עיניך אל המרפסות היפות של הבתים — וראית את בעלי־הבתים הברונסביליים, אלה שהיו לפנים חייטים וסנדלרים ובזעת אפם עשו את כל החיל הזה, יושבים מתוך הרחבת־הנפש וסיגרותיהם בפיהם ונהנים מזיו העיר.

אכן, אידיליה נחמדה היא זו, „יפה־נוף במדבר־הישימון הגדול". לא לחנם מתלוצצים בני ניו־יורק על בני ברונסביל, כפי עדות הכותב, ומתידסים אליהם באותה החבה המלגלגת, שבה מתיחס בן־הכרך הפקח ובעל־הנסיונות המרובים לקרובו בן־הכפר התמים. „ברונסביל ועֶזִיהָ" — כך קוראים ליצני ניו־יורק לפנה שלוה זו. יהודי ניו־יורקי, כי יִפָּנֶה ממלאכתו ביום השבת, יקום ויסע אל אחיו או אל דודו, היושב בברונסביל על אחוזתו, לשתות אצלו חלב חם ולשמוע לקול הגראמופון. שדכן יהודי, כי הדחק לו השעה, וקם והלך לברונסביל לבדוק בבְנָקיה העשירים ולחקור בבתולותיה, שהגיעו לפרקן... ויהודי כתם, אשר מלאכה אין לו והוא רעב ללחם — אז יבוא אל בעלי־הבתים וגבאי־הצדקה אשר בעיר זו ובקש מהם על נפשו, כי יספחוהו אל אחת הכהונות הקדושות, להיות מלמד־דרדקי, או שמש, או בעל־קריאה באחד מבתי־הכנסיות.

„ואף־על־פי־כן — כך מסיים כותב המכתב בהתגלות־לבו, וכעין נעימה עגומה רועדת בדבריו אלה — ואף־על־פי־כן, יש אשר תצא בערב לטיל בעיר בין המטיילים, ועמדת רגע אחד ברחוב הגדול והיפה פ א ר ק ו ו י י להסתכל בהאוטומובילים, המתרוצצים וטסים אילך ואילך, והקשבת אל רחש הקולטורה המזהירה ו ה ז ו ר ה הזאת, וזכרת את כל בתי־הספר הגדולים והמצוינים אשר בעיר הזאת, בתי־הספר ה ז ר י ם, המלאים ילדי יהודים מפה אל פה, ושמעת את הלשון, המזמזמת באזניך מכל העברים, לשון זרה ורחוקה, אשר למדו אחיך על־בוריה במשך עשרים שנה, וראית את העלמות העליזות והמהירות, הלבושות לבנים, והן עוברות ושבות על פניך, מדברות וצוחקות ומגלות את שִׁנֵי־הזהב אשר בפיהן, ואי־אתה יודע עוד להכיר בפניהן, אם מבנות עמך הן ואם מבנות האירלאנדים, ונשאת עיניך וראית את היערים המשחירים בקצה האופק, את היערים האלה הזרים והרחוקים — ואחזה אותך פתאום פליאה אחת גדולה מאד ושאלת את נפשך לאמר: האמנם רק עשרים שנה עברו למן העת ההיא ועד עתה? האמנם רק עשרים שנה מבדילות בין אותם האנשים, אשר באו לכאן ממדינות ליטא ופולין וגליציה, ובין אלה האנשים החדשים, נושאי הקולטורה החדשה? האמנם החדש הקל והפוחז הזה בלע אל קרבו את כל הישן הכבד ההוא, העמוס אלפי שנות זקנה? — אז ירעד לבך בקרבך משפעת געגועים כמוסים, אשר לא ידעת אותם עד היום הזה, ורעיון מטריד ילחש על אזנך בהשאי: אמנם כן. הכל מצאת לך פה, אבל דבר אחד לא מצאת -- מ ו ל ד ת. טוב המקום לך, אבל חדש הוא, וזר ורחוק מלבך, לא תוכל לכרוע עליו בֶּרֶךְ ולחונן אותו, כאשר יחונן האדם את אביו ואת אמו. אמנם כן. טוב לך במקום הזה, שָׂבֵע אתה ושָׁלֵו ושאנן בו — ואולם נשמתך היא נשמה ערטילאית"...

פרופ. ד"ר דוד נימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּלוֹסוֹפְיָה

שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

ב.

מֶחְקָרוֹ הַמֶּרְכָּזִי וּמִשְׁטָרוֹ שֶׁל סֵפֶר הַכּוּזָרִי.

(המשך).

כמטבע שאין עליה עוררים עוברת הדעה ממחבר למחבר ומספר לספר, שהלוי היה מאמין בחדוש העולם בתור יש מאין במובנו הפשוט והמקובל של המושג הזה. אילם הדעה הזאת מופרכת היא ואין לה יסוד. אם קוראים אנחנו את דברי הלוי בהמשך הענין שאנחנו עומדים בו וגם בשאר מקומות של ספרו בשום לב, אז מתברר לנו ברור נכון וגמור, שהלוי הולך בזה לשיטת ישיבתו של גבירול. ולא עוד אלא שלו גם לא מצאנו כך בפירוש, אי אפשר היה לנו להיות מסופקים בזה, משום שהדבר יוצא ישר מתוך היסוד המטפיזי של שיטת הלוי, שאנחנו עתידים לבארה בפרק הבא. ובאמת מה שהלוי רוצה לעשות לעיקר מעיקרי תורת היהדות אינו אלא שהעולם ה ז ה, כפי שהוא לפנינו, הוא מחודש. וזהו טעם הדבר, שהלוי, ברצותו לבאר את ענין הבריאה בתורת ישראל, לוקח למוצא דבריו את שאלות מ נ י ן ה ש נ י ם. המסורה אין לה עסק אלא בעולם ה ז ה, שאנחנו חיים בו, וכל כונתה אינה כי אם ללמד אותנו דעת, שהעולם ה ז ה נברא לפני כך וכך שנים, ושמהלך המאורעות היה כך וכך, — הכל כמה שנמסר בספר בראשית.

השאלה, אם העולם הזה נברא מאין או מחרבות עולמות שקדמו לו, אינה נוגעת בשום פנים באותן השאלות, שהמסורת

היהודית מדברת עליהן, הלוי הולך ומבאר כמה ענינים על דבר חשבון השנים, הפלגת הלשונות, התפשטות המנהג למנות שבועות של שבעה שבעה ימים וכיוצא בענינים האלה (מ"ד—ס"ז). אבל כל כונתו בכל הדברים האלה הוא רק לחזק את המסורה היהודית, שהעולם הזה נברא ושהיה נוהג והולך כפי ספורי ספר בראשית. וכדי שלא להניח שום מקום לטעות. הוא מסים (ס"ז): „אמר החבר: ומאין לנו מופת בשאלה הזאת (כלומר: בשאלת בריאת העולם)? חלילה לאל, שתבא התורה במה שידחה ראיה או מופת, אך תבוא התורה בנפלאות ושנות מנהגים, לבריאת דברים או להפך דבר אל דבר אחר, להורות על חכמת בורא העולם ויכלתו לעשות מה שחפץ, בעת שיחפוץ. ושאלת החדוש והקדמות (כלומר: אם העולם הזה הוא חדש, נברא אם גם לא־מאין, או קדום ולא נברא כלל אלא מצוי ועומד בלי ראשית ובלי תכלית) עמוקה, וראיות שתי הטענות שוות, עד שתכריע (לכף) החדוש הקבלה מאדם ועד נח ומשה בנבואה, אשר היא יותר נאמנת מן ההקשה. ואם היה מצטרך בעל התורה להאמין ולהודות בחימר קדמון ועולמים רבים קודם העולם (כלומר: העולם הזה, שאנחנו חיים בו). לא היה בזה פגם באמונתו, כי העולם (=שהעולם הזה) הוא חדש מזמן ידוע, ולהתחלת (=ושתחלת) האדם (המה) אדם ונח".

בדבריו אלה וגם במקומות אחרים בספרו אין הלוי מניח שום ספק, שהוא מודה במציאית יסוד חמרי קדמון, היולי, אשר במציאותו בכח הוא די לעצמו ואינו תלוי באלוה.

הר"ד קופמן בספרו הנזכר (ע' 138—156), אומר, שהדברים האלה, כלומר האפשרות, שישראל מאמין יודה במציאות החומר הקדמון ובעולמות שקדמו לעילמנו זה, מוזרים הם מאד בפי הלוי, והוא מביא את הנוסח הערבי של הדברים האלה, מבלי להחליט מאומה על פרושם מה הוא, והנה הנוסח הערבי מכריע לדעתנו יותר מהנוכח העברי:

ובעד אן ילגא אלמתשרע אלי אלתסלים ואלאקראר בהילוי קרימה ועואלם כתירה קבל הדא אלעאלם לם (יכן) פי דלך מטען פי אעתקאדה אן הדא אלעאלם חאדת מנד מדה מחצלה ואול נאסה אדם ונוח. ילגא מכריע לכף החומר הקדמון יותר מהמלה העברית „מצטרך". המאמין אינו יכול להיות „אָנוס" להאמין בחומר קדמון, אם לא על ידי ראיות פלוסופיות.

לקופמן נדמה, כנראה, שסימן זה הוא היחידי בספרו של הלוי, שידובר בו ברוח הדעה של מציאות היולי קדמון. אבל באמת הרי הדברים האלה נאמרו פעמים ושלש לכל הפחות בספר הכוזרי:

„כאשר אומרים: ורוח אלהים מרחפת על פני המים, שרצונו במים האלה החומר הראשון בלי איכות, אבל תהו ובהו, עד שהתאֵיך בחפץ האלהים הסובב אותו, וכנה אותו ברוח אלהים. ודמות החומר הטבעי במים דמיון נכון ביותר..." (מאמר ד', סימן כ"ה, הוצאת הירשפלד ע' 279).

„וכבר חשבו קצת אנשים, כי המים הנזכרים בתחלת מעשה בראשית כנוי להיולי הזאת, וכי רוח אלהים מרחפת על פני המים אמנם הוא חפץ האלהים ורצונו, הנעשים בכל חלקי ההיולי, יעשה בהם מה שירצה, בעת שירצה, כאשר יעשה היוצר בחומר, אשר אין לו צורה וכינה (הכתוב) בהעדר הצורה והחבור בחשך ותהו" (מ"ה, סי' ב'; עיין אבן עזרא בראשית א', ב').

זכר להדעה הזאת אנחנו מוצאים גם במ"א, סי' צ"ה:

„כי אין טענה בשלמות מעשה חכם יכול מחומר בחרו לצורה אשר חפץ בה". אמנם במאמר ה' סי' י"ח מתנגד הלוי לתורת הבריאה של הפלוסופים הערביים, אבל התנגדותו, עד כמה שהיא נוגעת בשאלתנו, אינה אלא בענין א ר ב ע ת ה י ס ו ד ו ת. את התורה הזאת, בצורתה המשאית, מוצא הלוי בספר יצירה (מ"ד, סי' כ"ה, ע' 270—271) אבל הוא מתנגד לה, ו־יד אחרי השלימו את פירוש ספר יצירה הוא חוזר לדעת עצמו (שם סי' כ"ו—כ"ח).

גם צריך לדעת, שהלוי אינו מתנגד אלא להדעה, שהאלוה לא ברא את כל הנמצאים החמרים ישר מן ההיולי הקדמון, אלא ברא ממנו ארבעה יסודות ואחר כך ברא את הנמצאים החמריים מאיתם היסודות. לפי רעתי של הלוי ברא אלוה את כל הנמצאים ישר מן ההיולי הקדמון. אבל מודה הוא הלוי, שהאלוה, בבחינת יסוד הצורה, השפיע על ההיולי ארבע צורות טבעיות, כלומר האיכיות הטבעיות הראשונות: חום, קור, יובש ולחות. ובזה יתישבו דבריו במ"ג סי' נ"ג, מבלי שתהיה בהם סתירה למ"א, סי' ע"ז ומ"ה סי' י"ד.

בהחלטתו זו, שהחומר ההיולי הוא נמצא קדמון ובהודאתו, שבריאה אינה בריאת יש מאין, רק טביעת צורה בחמר קדמון, ה־י הודה הלוי והחליט, שהיחס הכטפיזי של האלוה לאיזה דבר זולתו אינו פוגם את מושג האחדות, ולא עוד אלא שהיחס הזה הוא הוא תכנו הנכון של מושג אלוה: אלוה הוא יסוד הצורה המוריחה ע"י החומר היולי ומביאתו לידי מציאות בפיעל, לידי ממשות, הויה, צמיחה וחיים. על ידי הנחה זו פנה ה־וי את המחקר המטפיזי מדרכו וסלל לו את הדרך להמחקר המוסרי. המחקר המטפיזי מצא לו את פתרונו: אין כאן שום שאלה, היאך אפשר הדבר, שאלוה יש לו יחס מהופך לאיזה נמצא זולתו? אדרבה: זה הוא מושג־אלוה האמתי: אלוה הוא יסוד הצורה.

מתוך כך העמדה כל החקירה על שאלת היחס המוסרי קודם כל על השאלה היותר מקיפה: יחס הנבואה. ומיד, אחרי גלוי דעתו בשאלה המטפיזית, חוזר הלוי אל המחקר המוסרי (א, כ"ח):

„אמר הכוזרי: די לי באלה הטענות המספיקות בשער הזה, ואם תארך חברתי עמך, אטריחך, להראות לי הטענות המספיקות. אבל ש ו ב א ל ג ל ג ו ל ד ב ר י ך: והאיך התחזק בנפשכם ה ד ב ר ה ג ד ו ל ה ז ה: ש י ה י ה ל ב ו ר א הגופות והרוחות והנפשות והשכלים והמלאכים, אשר נתעלה והתקדש והתגדל מהשגה השכלים, כל שכן מהחושים, ה ח ב ו ר ע ם ה ב ר י א ה ה ז א ת ה נ ב ז ה, המגונה בחמרה, ואם היא (=אף על פי שהיא) נפלאה בצורתה (כי בקטן שברמשים (יש) מפליאת חכמתו, מה שאין הדעת משגת אותו)?"

כדי להשיב על השאלה הזאת, או יותר נכון: בתור הקדמה לפתרון המחקר הראשי ורמקיף הזה, נכנס הלוי בעובי הקירה של בקורת מ ו ש ג ה ט ב ע של אריסטו. אריסטו בא לידי מושג הטבע שלו מתוך הבלטת ההבדל שבין טבע לאמנות (השמע הטבעי, תחלת ספר ב'):

„גלוי הדבר, שהנמצאים הטבעים נושאים הם את יסוד התנועה והמנוחה שלהם בתוכם עצמם; מקצתם (מגלים את היסוד הזה) בנוגע ל(שנוי) מקום, מקצתם בהויה והפסד ומקצתם בהשתנות. בעוד שמטה או בגד או איזה דבר שהוא מן המין הזה, במדה שהוא שייך להסוג הנזכר ועד כמה שהם מעשה אומן, אין להם כח התנועה שוכן בתוכם. ואמנם אם דברים כאלה (מעשי אומן) מוזמנים הם להיות מורכבים מאבן או אדמה, או משניהם, אז יש להם (כח מניע בתוכם), אבל רק בה במדה שיש כאן יסוד פנימי וסבת תנועה ומנוחה על פי טבעו המקורי, על פי עצמיותו, ולא על פי מקרה". בהגדרה זו של מהות הטבע הולך אריסטו בדרכו הידועה, לבאר את דעתו על

הנמצאים הטבעיים על פי משלים לקוחים מתוך מעשי אומן, אבל ביחד עם זה הוא מטעים את ההבדל שבין הנמצאים הטבעיים ובין מעשי אומן: צורה ריאלית, הנמצאת באמת, אין לך אלא בתוך הנמצאים הטבעיים, בעוד שצורת הנמצאים מעשי אומן, שאנו רגילים לדבר עליה, כצורת הבית, צורת המטה וכדומה, באמת אין לה שום יסוד במציאות הריאלית, והשם שאנו משתמשים בו, אינו אלא סימן למושג הגיוני. מושג הטבע הזה עלה בידי אריסטו, כאשר ראינו, בחקירתו בטבע, אבל אינו בא לידי גלוי במלא חשיבותו אלא בחקירתו במה שאחר הטבע, בחוגה של אותה ההשקפה ששיבת גבירול—והלוי בכללה—בנתה עליה את שיטתה.

ובכן מבינים אנחנו היטב, שהלוי בבואו להניח את היסוד המטפיזי שלו ולסגנן את השקפתו המרכזית, מרגיש היה את הצורך, לברר את יחסו למושג הטבע של אריסטו.

שני ענינים הם, שהלוי אנוס היה לשים להם את לבו. האחד, שאם אמנם מודה הוא לאריסטו, שההיולי יסוד נצחי הוא ודי לעצמו, ודוקא מפני שמודה הוא בזה, הרי עליו להרחיק בכל עוז את השקפתו של אריסטו, שיש כאן איזה יסוד צורתי בפנימיותם של הנמצאים, שאינו תלוי בהשפעת אלוה. והשני, שהוא, הלוי, היה לו טעמים מספיקים, להתנגד לתורתו של אריסטו, שהנמצאים מעשי אומן ריקים הם מכל יסוד צורתי אמתי ואינם בעלי צורה אלא במובן הגיוני בלבד.

בנוגע להענין הראשון עלינו לזכור, שעל פי תורתו של אריסטו לא רק היסוד החמרי, ההיולי שבכח, אלא גם היסוד הצורתי, אינו תלוי במציאותו באלוה או בהשפעתו. גבירול, הפלוסוף היהודי הראשון, שבא ליסד שיטה שלמה על יסודות המטפיזיקה של אריסטו, נלחם מלחמה כבדה את השלושיות הזאת שבתורת רבו, אשר שרשה נמשך והולך מתורת אפלטון, שהאלוה בורא את העולם מתוך החומר ההיולי במה שהוא צר בו צורות ברמותן וצלמן של אותן האידיאות, אשר במציאותן כשהן לעצמן אינן תלויות בשום אופן באלוה ובהשפעתו (עין ספרי האשכנזי על תולדות דפלוסופיה, ח"א ע' 381—382). ה„רצון" בשיטתו של גבירול הוא פשרה במקצת בין השניות ביסודו הרוחני של אריסטו ובין תורת האחדות של ישראל. שגבירול חפץ היה לקימה בטהרתה הפלוסופית. וזה גרם לו ל„הרצון" בשיטתו של גבירול להיות מין נמצא מסופק מאד, שלפעמים נראה כאילו אין בינו ובין אלוה אלא שנוי השם, כלומר שבאמת אין „הרצון" אלא אחד משמותיו של אלוה, בעוד שלפעמים כמעט ברי הוא, שהרצון הוא נמצא נפרד בפני עצמו. ובזה נאמן הלוי למסקנתה ההגיונית של תורת ישראל יותר מגבירול רבו. הוא, הלוי, אינו חוכך אף רגע להרחיק את תורת השניות הזאת בדברים ברורים שאין מניחים שום ספק בדבר. אין כאן „שני טבעים" זולת אלוה, כדברי אריסטו (עי' שם ע' 307), כי היסוד השני, הרוחני, הבא לידי גלוי בנמצאים, אינו יסוד אחר זולת אלוה, אלא הוא אלוה בכבודו ובעצמו.

ובנוגע להענין השני אי־אפשר לו להלוי להודות, שצורתו של איזה מעשה אומן אי־אפשר לה לעלות מעל למדרגת המושג ההגיוני ולהשיג את מדרגת המציאות הריאלית. בפרק הבא נבאר את הענין הזה באר היטב, כאן די לנו להזכיר בדרך כלל, שהלוי הולך לבנות עולם חדש על יסוד החומר הטבעי. העולם החדש הזה הוא מלכות־הסטוריה, וגלוי הדבר, שמלכות כזאת צריכה היא להתיסד בבמה פנים על הרכבות וחבורים ומזוגים מעשי אומן, ואם כן זקוקה היא להדעה, שגם על ידי מעשה אומן אפשר להוריד צורה ריאלית ממשית מן ההשפעה העליונה להעילם התחתון, כלומר לעולם ההיסטוריה (ס"ט—ע"ו):

„אמר החבר: בדברך זה (כלומר בשאלתך: איך אפשר שיהיה להבורא חבור עם האדם) לא הצרכתני אל דברים רבים להשיבך: האתה מיחס זאת החכמה הנמצאת בבריאת הנמלה, דרך משל, אל גלגל או אל כוכב, או לזולתו מבלתי הבורא, היכול המשער, אשר נתן לכל דבר חקו, מאין תוספת וחסרון?

אמר הכוזרי: וזהו המיוחס אל פעל הטבע.

אמר החבר: ומה הוא הטבע?

אמר הכוזרי: הוא כח מהכחות, על מה ששמענו בחכמות, ואין אנו יודעים, מה הוא, אבל החכמים יודעים אותו בלי ספק.

אמר החבר: אבל, ידיעתם בו כידיעתנו, גדר אותו הפלוסוף: כי הוא ההתחלה והסבה, אשר בה ינוח וינוע הדבר, אשר הוא בו, בעצם ולא במקרה.

אמר הכוזרי: כאלו הוא אומר: כי הדבר, אשר ינוע מעצמו וינוח מעצמו יש לו סבה מה, בה ינוח וינוע, והסבה ההיא היא הטבע.

אמר החבר: זה הוא, שרצה לומר עם דיוקות רב ודקדוק והפרש בין מה שיפעל במקרה ממה שיפעל בטבע, דברים מבהילים השומעים, אבל העולה מידיעתם בטבע זה הוא.

אמר הכוזרי: אם כן, אני רואה, שהתעונו בשמות האלה ושמונו משתפים עם הבורא (הענין הראשון!), באמרנו: הטבע חכם פועל, ואפשר שנבא לומר „בורא" על טעם דבריהם.

אמר החבר: כן הוא, אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולכוכבים פעלים על דרך החמום והקירור וההרטבה והיובש והתלויים בהם, מבלי שניחס להם חכמה רק עבודה. אבל הציור (=פעולת יסוד הצורה) והשיעור וההזרעה, וכל אשר יש בו חכמה וכונה, לא יתיחס כי אם לחכם היכול המשער. ומי שקורא אלה, שמתקנין החומר בחימום ובקרור, „טבע", לא יזיק, כשמרחיק (כל עוד שהוא מרחיק) מהם החכמה, כאשר ירחיק מהאיש והאשה יצירת הולד בהתחברם (=על ידי התחברם), אך (הוא חושב, כי) הם עוזרים לחומר, המקבל צורת האדם מאת המצייר החכם. ואל יהיה (הענין השני!) רחוק בעיניך הראות רשמי ענינים אלהיים נכבדים בעולם הזה התחתון, כשיהיו (=בכל מקום ובכל זמן שיהיו) החומרים ההם נכונים לקבל אותם: וזהו שורש האמונה ושורש המרי". (והדא הן אצל אלאימאן ואצל אלעציאן. הפתגם הזה הוא המפתח לכל ספר הכוזרי, גם היה משפיע הרבה על הספרים הראשים של הקבלה; עיין בספרי הנזכר, ח"א, ע' 202, הערה 1).

(עוד יבוא.)

מכתבים מארץ־ישראל.

טז.

לא נחת ביעקב. עוד טרם עבר חצי שנה משעה שנגמרה קנית פולה, ורנה קרה במושבה החדשה אסון שהרעיש את הלבבות. ערבי אחד נהרג והשני נפצע על־ידי שומר יהודי. והדבר קרה בהכרח למרות כל הזהירות הגדולה, שנזהרים היהודים בשעת התנגשות עם ערבים גנבים ושודדים.

מעשה שהיה כך היה. ערבים גנבו סוס במושבה. השומרים היהודים לא יכלו להשלים עם הגנבה הזאת המשפילה את ערך שמירתם בעיני

היהודים ואת כבודם בעיני יושבי המקום. כעבור ימים אחדים אחרי הגנבה תפש אחד משלשת שומרי פולה היהודים, אדם שקנה לו שם טוב בעבודתו הנאמנה ובאומץ־לבו, את הערבי הגנב ולקח מידו בחזקה את הסוס הגנוב. זה היה עלבון גדול לערבי, שהוא בן למשפחה חשובה ובכל הכפרים שבעמק יזרעאל ידוע הוא לגבור ושודד: הערבי הרגיש, שהשומרים היהודים שמים קץ לממשלתו ולשמו הגדול ואמר לאותו השומר התקיף של היהודים: לשנינו, לי ולך, אין מקום פה בארץ. „ולדידי, ענה לו היהודי, יש מקום פה בארץ גם לך וגם לי". בפעם אחרת אמר הערבי לשומר: „אני מבטיחך, שלא תאספו מתבואתכם אף שק אחד". אז ענה לו היהודי: „ואני ערב לך, שאף שק אחד מתבואותינו לא יאבד לנו". ויאסוף הגבור הערבי הזה אליו את חבריו ואנשי בריתו במספר שנים־עשר איש, ויתנפלו בלילה על השומר היהודי ויאמרו להכותו ולקחת ממנו את סוסו. היהודי הגין על עצמו עד כמה שעמדו לו כחו וגבורתו. וכשראה כי כלתה אליו הרעה מאת שנים־עשר השודדים אשר סבבוהו, ירה בהם. כדור אחד המית את הגבור הערבי האמור, הכדור השני נחת בסוס של ערבי שני שנפל ונפצע, ומתוך כך הבקיע לו היהודי דרך אל המושבה. כדורי הערבים לא השיגוהו — וימלט.

ידועות הן התוצאות של אסון כזה: גאולם הדם. המושבה חכתה לגואלי הדם כי יבואו לעשות נקמות, אחד הפועלים נסע תיכף לנצרת להודיע להרשות את דבר המקרה, והנשארים הזדינו והיו נכונים לקראת הערבים. במושבה נמצאו אז כשמונים פועלים וכעשר פועלות, וגם הפועלות עמדו במחנה יחד עם הגברים. לא עבר זמן רב, והנה נשמעו יללות־אבל הולכות וקרבות אל המושבה. מאות ערבים חנו על פולה. היהודים לא נתנו להם להכנס. כל הלילה ירו היהודים באויר בשביל להפחיד את הצרים. גם הערבים ירו באויר והילילו וצעקו. בשתי שעות אחרי חצות הלילה בא הקאימקאם מנצרת בלוית שלשה חיילים. להם נתנו היהודים, כמובן, להכנס אל המושבה, אבל החיילים, ששנים מהם היו קרובי ההרוג, נתנו גם לערבים להכנס. ויגנבו הערבים מן הבתים בגדים ואוכל. ביום המחרת שלחו הערבים את עדריהם ואת סוסיהם בשדה היהודים ורמסו חלק גדול מן התבואות. הקאימקאם צוה לחייליו לירות, אבל הם לא שמעו בקולו, והערבים עשו מה שעשו לעיני הקאימקאם ולעיני חייליו. בצהרים באו אל המושבה מחיפה שבעה ז'נדרמים ופקיד עליהם, והם גרשו כרגע את כל הערבים עד בלי השאיר אף אחד מהם במושבה. בלילה, בשעת ההתנפלות, היו כל הפועלים במושבה, אבל ביום המחרת ברחו כל הספרדים, כי יראו מפני גואלי הדם, ונשארו רק האשכנזים. הז'נדרמים אסרו אחד־עשר איש. ואולם הערבים אמרו, שרק שלשת מן הנאסרים אשמים בהרציחה, ועל כן הוציאו לחפשי את השמונה האחרים, ובעבור ימים אחדים שחררו עוד שנים ונשאר במאסר רק שומר אחד, ושמו יגאל. הפועלים שבו לעבודתם במושבה. שבו אל המושבה גם הספרדים שנסו, אבל הוחלט לבלי לקחתם עוד לעבודה, במושבה נשארו הז'נדרמים שבאו מחיפה ופקידם.

דעת הקהל כולו מצדיקה את היהודים. הכל מודים שלשומר לא היתה עוד שום אפשרות לבלי לירות, והוא היה מ ו כ ר ח לעשות מה שעשה. והי גם דעת הערבים בחיפה ופקידי הרשות. אי־אפשר שהיהודי שנאסר יענש עונש חמור, משום שהוא ירה כדי להציל את עצמו מן הסכנה.

עכשיו משתדלים להשלים בין היהודים ובין משפחת ההרוג. משתדל בזה אחד האפנדים החשובים, שיש לו אחוזה גדולה בעמק יזרעאל. תנאי השלום מצד הערבים הם, שהיהודים ישלמו, לפי המנהג הנהוג פה, 33 000 גרוש (בערך 6000 פרנק) ושהשומר ימסר לדין. היהודים אינם מסכימים לתנאים אלה. אלא הם מציעים מצדם לשלם למשפחת ההרוג 2000 פר׳. מסכימים הם, שהנאשם ימסר לדין, אבל הם דורשים, שהערבים ישלמו מה שהזיקו במושבה, וכי עשרים וחמשה איש מהם שגנבו ושמו בכליהם ימסרו לדין גם הם. המשא והמתן עדיין נמשך והולך, ויש לקוות, שהענין יגמר בשלום, ואז יצא גם השומר הנאסר לחפשי או שיענש עונש קל.

היהודים טלגרפו בדבר ההתנפלות להחכם־באשי ולממשלה המרכזית בקושטא, ונתקבלו פקודות נמרצות להשתמש בכל האמצעים הנחוצים ולשמור על הסדר.

המקרה המעציב הזה, שקרה בפולה, מוכיח, עד כמה קשה היא שאלת השמוש בכלי־זיין בשעת סכנה. וחייבים אנחנו להגיד לאכרינו ולפועלינו את כל שבחם בפניהם: הם יודעים היטב, עד כמה דרושה זהירות גדולה, מפני שכל מקרה רצח, ואפילו אם הורגים גנב ושודד מתוך הכרח גמור, כשאין עוד שום דרך אחרת להגנה או להצלה, גורר אחריו נקמה והתנגשות, שלפרקים היא נעשית מסוכנה מאד. הכל יודעים, כי מלחמות נקם נמשכות לפעמים בין כפרי הערבים במשך שנים שלמות. אבל גם לזהירות יש קץ וגבול. אין להגדיש את הסאה ולעשות את הזהירות לפחדנות. זהירות הלובשת צורה של פחדנות מגדילה רק את העזות מצד המתנפלים. די לנו להראות רק על העובדה, שבשתי השנים האחרונות נהרגו בגליל התחתון ששה יהודים, בשעה שמצד הערבים לא נהרג שם אף אחד, אם לא נחשוב אותו הערבי שהרגו איזה עוברי־דרכים קרוב לימה. לפני חדשים אחדים שלחו ערבים את עדריהם בשדה היהודים בלור, ואף על פי שהיהודים היו שם מזויינים, נסו הם מפני הערבים, כי יראו להשתמש בכלי־זיין ולהגים את הערבים בלי כלי־זיין אי־אפשר היה. לפני ירח ימים גזלו ערבים רובה מאת שומר יהודי בחדרה. מעשים ומקרים כאלה נוטעים בלב הערבים את הדעה שהיהודים אינם נועזים לירות כשמתנפלים עליהם, והרי הם, הערבים, יכולים לעשות כה שלבם חפץ ברכוש היהודים. כשהערבי בא במצוק — כמובן אין שום יהודי מקדים להתנפל על ערבי — הרי אין הוא שוהה אפילו שעה קלה, תופס ברובה ומורה. היהודי אינו יכול להרשות, כי יגזלו את סוסו ממנו או כי יגזלו לעיניו את רכושו במושבה. אופיים הם מנקודה זו הדברים שאמר אחד השומרים היהודים לחברו: „לקחו ממך בהמה, ואתה נשארת בחיים?" הדברים האלה נ י ס נ ו ף אמרם, והוא עצמו הוכיח, כי לא היו לו רק פרזה יפה בלבד: הוא נהרג לפני חדשים אחדים, כשגזלו ממנו פרה. מפני ש ה ו א נזהר ולא קדם להרוג את השודדים הערבים. במעשה שקרה עכשיו בפולה לא יכול השומר היהודי לעשות אחרת; הוא ירה מתוך ההכרח, הוא היה צריך ו ח י י ב להגן על סוסו ועל עצמו.

ואולם כל מקרה רצח, ואפילו א ם הנרצח הוא מבין המתנפלים, אסון הוא תמיד ובכל מקום, ולא כל־שכן שאסון הוא למושבה החדשה, לפולה שזה עתה נוסדה למרות כל המחאות מצד הנוצרים היושבים בסביבתה ולמרות כל המכשולים שהניחו על דרכנו בחיפה ובנצרת. ידועות הן הטלגרמות, ששלחו מתנגדינו לקושטא לראשי הממשלה ולעתונים הטורקיים. ידועה היא גם ההתנגדות הגדולה מצד הקאימקאם הנצרתי הקודם, שלא נשמע אפילו להואלי הבירותי ולא מלא את פקודותיו בדבר הקניה. ואם גם מוכרח היה הואלי לפטור את הפקיד הממרה, מכל־מקום מצא לנחוץ להתנצל בעתונות הערבית. דבר זה מוכיח בעליל, כמה קשה היתה קנית המושבה הזאת, ולמושבה שנוסדה בעצב גדול כזה ודאי רע הוא המעשה שקרה לה עכשיו.

שונאינו ודאי ישתמשו במעשה פולה, כדי לדבר עלינו רעה בעתונות הערבית ובאגודות הלאומיות. ושונאינו העומדים במחנה הלאומיים מעוררים בנו דאגה. אמנם, התנועה הלאומית של הערבים עודנה בתחליה, אבל אין כל ספק, שעתידה היא לגדול ולהתחזק. הממשלה סומכת על הערבים ושמה לב לעתוניהם ולהתנגדותם אל הזרים. ולפיכך לא ירצה לנו שום סכסוך ומעשה, העלול להשפיע לרעה על היחסים הטובים הקיימים בינינו ובין הערבים. ומבחינה זו יכול מעשה פולה לגרום לנו רעה.

התנגדות מצד הערבים לישובנו נגלתה זה מכבר. את ראשית גלויה אנו רואים בעתונות הערבית, בצורה בולטת ראינוהו בנאומים שנשאו צירי ירושלים בפרלמנט הטורקי, ועוד יותר מזה הוא נבלט ביתסם של קבוצת ערבים ביפו, שנסתדרו והיו ל„אגודה לאומית עותומאנית".

כיון שנודע לאגודה זו, שבפרלמנט הטורקי מדברים על הציונות, מיד מהרה ושלחה לקושטא, כמו שכבר הודעתי ב„העולם", מחאות נגד הזרים, „הגורמים סכנה" לשלמותה של הממלכה העותומאנית. כששוב נתחדשו בפרלמנט הויכוחים ע"ד הציונות והטלגרמות הודיעו, שהדפוטט חפיז־בי לעג „לסכנה העברית" וחברי „האגודה הלאומית" טעו וחשבו שחפיז־בי זה הוא הדפוטט מיפו, מהרו למחות נגד דבריו. הם הדפיסו בעתון הערבי היפוני „פלשתינה" מכתב ברכה להדפוטטים הירושלמים והביעו להם תודה בגלל קנאתם לעמם, ובנוגע לחפיז־בי כתבו, עפ"י סגנון המליצה השגור בפי הערבים, את הדברים האלה: „אנחנו מוחאים בכל תוקף נגד דברי חפיז־בי הדפוטט מיפו. הן מי כמוהו יודע את כל הענין ומי כמוהו בקי בסודות ותחבולות הערמה והמרמה, שהשתמשו בהם במכירת עקרון ורחובות. אנו אומרים לדפוטט הנכבד הזה, כי אותה שאלה, הנראית לו כדמיון־שוא, היא הסכנה המרחפת על מולדתו והיא היא התהום הנוראה שהוא עומד על שפתה, היא היא מקור הערמות המחרידות אותנו כמטר זועף ושיש לירוא אותן יותר מאשר ללכת באישון לילה. ולא עוד אלא ששאלה זו משמשת

סבה לגלות שאנו עתידים לגלות ממולדתנו ולצאת מבתינו ורכושנו... עכשיו אנו מסתפקים במחאה זו על דבריך בתקיה שתדע לתקן את המעוות, כי על כן עוד טרם עבר המועד, והאלהים לא יקפח את שכר העובדים באמונה..."

בדברי המליצה האלה נבלטת הבקשה הברורה לסגור את ארץ־ישראל בפני הזרים מדאגת מדבר, כי חזוק הישוב העברי יזיק להישוב הערבי בארץ. האגודה נקראת, כאמור, „אגודה לאומית עותומנית". באמת אין בה עותומניות אלא שמה, ולמעשה היא אגודה לאומית ערבית. האגודה אמנם אינה גדולה, אבל יש בה צעקנים, ולפיכך יש לה השפעה גם על הערבים המתונים והרחוקים מפוליטיקה וגם על הפקידים הטורקים התלויים בדעת הקהל. באגודה משתתפים קצת משכילים שיש להם חלק בעתונות הערבית, והפקידים הטורקים יראים מפני כל מכתב או תלונה הבא בעתונים בנוגע אליהם. המצב המדיני בטורקיה אינו בטוח, הפקידים עולים ויורדים לרגלי כל מקרה ומקרה, ואם יש איזו אגודה הדורשת, צועקת וקובלת, שומעים לה ויראים אותה.

על דברי אגודת הערבים לא מיחו היהודים. הדבר היחידי שעשו היהודים הוא, שבאי־כחן של מושבות אחדות באו אל הקאימקאם היפוני ודברו אתו על השאלות שעוררו העתונים הערבים וגם על ההאשמות שנשמעו בפרלמנט, כי היהודים הקימו להם בתי־דין מיוחדים, ערכו להם פוסטה ומרקאות מיוחדות והרימו את דגלם הלאומי. (הציונים דברו על הדברים האלה, מפני שהקאימקאם ביפו קבל פקודה מאת הממשלה המרכזית בקושטא לעשות חקירה בנוגע להאשמות הללו. הנה כן נראה, שאעפ"י שראש הוזירים חליל־בי הכחיש את השמועות האלה, מ כל־מקום היה לבו נוקפו, שמא יש ממש בכל דברי ההבל שנשמעו באותו מעמד בפרלמנט.)

„האור" ו„החרות" אמנם הראו על הצורך לפנות במחאות נגד דברי הדפוטטים הירושלמים. אבל מחננו קטן הוא, וההצעה הטובה הזאת לא יצאה לפעולה. לעומת „האגודה הלאומית העותומנית", שכאמור אינה בעצם אלא אגודה לאומית ערבית, לא נוסדה אגודה אחרת, עותומאנית באמת, שישתתפו בה בני כל הלאומים על יסוד הרעיון של השויון הגמור. היא לא נוסדה, מפני שמספר העותומנים בינינו קטן הוא ומספר המשכילים שביניהם מצער הוא כל־כך, עד שאין חומר כלל די יצירת דבר חשוב. האנשים היודעים את שפת הארץ מעטים הם בקרבנו כל־כך, עד שקשה יהיה לנו מאד ליסד עתון ערבי הגון או להשתתף השתתפות שיש בה ממש בעתונות הערבית הקיימת. חשבנו שבארץ־ישראל לא נצטרך כלל לשים לב להדעות, ההשקפות והיחס של שכנינו — וטעינו. חשבנו שכאן לא נצטרך כלל לדעת את שפת הארץ ולהשתתף בספרותה ועתונותה — וטעינו. בראשית עבודתנו היתה כל מחשבתנו מכוונת רק כלפי המעצורים הפנימיים שבנו, ועכשיו אנהנו פוגעים במכשולים על כל צעד ושעל מחוצה לנו. היבואו הכחות החדשים הדרושים לנו, כדי שלא נכשל בדרכנו? היבואו?

י. ל.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְלִיָה.

ז.

האיבה בין היהודים האנגלים ובין היהודים המזרחיים, ה„זרים", אינה פוסקת, ומי יודע אם ומתי תפסק. את סבות האיבה כבר בארתי לקוראי „העולם" במכתבי הקודמים. ואולם הסבה העקרית היא, כי היהודים המזרחיים שבאנגליה הקיצו מתרדמתם והתחילו מביעים בגלוי את דעתם נגד הפוליטיקה של „הקהלה", העלולה להביא כליה על היהדות האנגלית. הירידה הגדולה, שירדה היהדות האנגלית במשך חמשים השנים האחרונות, גרמה לכך, כי מספר נשואי התערובות בקרב היהודים עלו עד 20°/₀ של הנשואים הטהורים וכי רב הוא מספר היהודים העוזבים את עמם ודתם. אחינו המזרחים ראו את הירידה הזאת ואת תוצאותיה ולא מיחו, עד שבא הד"ר אדלר והעיד לפני הקומיסיה של הממשלה את עדותו הידועה ע"ד עניני הגטין בישראל והשפעתם הרעה של הרבנים הזרים — ופקעה סבלנותם. אז החלו אחינו המזרחיים למחות, קראו לאספות והודיעו ברבים, כי המנהלים של „הקהלה הגדולה" עושים את מעשיהם על דעת עצמם, ודעתם הפרטית אינה מתאמת כלל לדעתם של רוב יהודי אנגליה. המחאות וגלויי־הדעת האלה מצד המזרחיים הכעיסו עד מאד את מנהלי „הקהלה". ואין כל פלא בדבר. עד עכשיו היה הקהל האנגלי רואה במנהלי „הקהלה" הגדולה באי־כח גמורים של היהדות האנגלית והיה להם כבוד. מי שזכה למשרה חשובה ב„הקהלה הגדולה", היתה דרכו סלולה לבית־הנבחרים ולפוליטיקה העליונה. והנה באים ופושטים מעליהם את איצטלתם לעיני כל הקהל. האם לא יזועף לבם בקרבם?

וכדי להחליש את הרושם, שעשו המחאות וגלויי־הדעות מצד המזרחיים, התחילו היהודים באנגליה מולזלים בפרהסיא בכבוד „הזרים" ומרמזים על „סכנת הפולקים", „סכנת הגרים הרוסיים" וכדומה. למשל, בשעת ועידת הרבנים „הזרים" בלידס הדפיס „הדזואיש וואָרלד", עתונם של המתבוללים, כנגד אותם הרבנים מאמר, שהיה מלא רעל במדה גבושה כזו, עד כי גם עתונים אנטישמיים יכולים להשתמש בו לעת הצורך.

דומה הדבר, שזוהי עכשיו הפרוגרמה של המתבוללים: להקטין בעיני הבריות את ערכם של היהודים המזרחיים, שכבר נאחזו בארץ, ולהרחיק את יהודי המזרח הנודדים האומרים לעלות לכאן. ומי יודע, אם לא בכונה שתקו חמש־עשרה הנבחרים היהודים שבבית התחתון האנגלי בשעה שהקונסרבטיבים עפרו בעפר לעומת יהודי המזרח? אפשר שבכונה לא מיחו האדונים הללו נגד ההצעה שהציע אחד הדפוטטים האנטישמים להוסיף עוד חומרות על חוק הכניסה? רוב הנבחרים היהודים שבפרלמנט האנגלי הגיעו לגדולתם על־ידי ה„פוליטיקה של הקהלה", ואין כל פלא, כי ידם תכון עם המנהלים העומדים עכשיו בראש „הקהלה". ההצעה האמורה נתקבלה בהפרלמנט ברוב של עשרים וחמש דעות, אף־על־פי שיש להממשלה של עכשיו רוב ליברלי... הנבחרים היהודים לא הצביעו, כמובן, בעד ההצעה, אלא שמצאו לגופם טוב לבלי לבוא כלל לאותה ישיבה, שבה העמדה השאלה למנין. וכשמיחו יהודי ווהייטשפל נגד הנבלה הזאת בכלל וביחוד נגד הנבחר הליברלי שלהם מר סמועל, הסתפק הלז בידיעה קצרה ב„הדזואיש כרוניקל", כי רק „על פי מקרה" לא באו הנבחרים היהודים לאותה הישיבה המסוכנת. ואולם זהו סוד גלוי לכל, כי חברי הבית התחתון יודעים תמיד מראש, איזו שאלה תעמוד למנין מחר או מחרתים. עכשיו, לאחר שעלה בידי ה' אסקביט, ראש הממשלה, לסדר את העבודה הפרלמנטרית, הרי אפילו הצבור הגדול בקי בסדר־היום של בית־הנבחרים.

הקהלה הגדולה יש לה „בית־דין". חבריו הם: הד"ר אדלר ושני דייניו והחכם של הקהלה הספרדית, הד"ר מ. גאסטער. אחד מכללי תקנותיו של מוסד זה הוא, כי בטרם יפרסם איזה פסק־דין עליו לשמוע את דעת כל החברים. והנה לפני שבועות אחדים פרסם „הדזואיש כרוניקל" חליפת־מכתבים בין הד"ר גאסטער והועד ש' שלוחי הקהלה שדן על עדותו הידועה של הד"ר אדלר. וממכתבו של הד"ר גאסטער, שהוא מחאה נגד עדותו של „הרב הכולל", נראה, כי הד"ר אדלר, שהוא אב בית־הדין, פסק את הדין בשם המוסד כלו מבלי להמלך עם חבריו תחלה. מנהלי הקהלה ידעו מראש, כי הד"ר גאסטער לא יודה בשום אופן לדעתו של הד"ר אדלר ולא יתמוך בידו לדבר סרה על דיני ישראל. לפיכך הסתירו ממנו את כל הענין. אלא שטעו קצת בחשבונם. גאסטער יצא למחות בפרהסיא על מעשי אדלר, ובמאמרו, שפרסם בהירחון היהודי „דזואיש ריביו", הוכיח, כי הדעות שהעיד אדלר לפני קומיסית הממשלה אין לה שום יסוד בתורת ישראל ודתו. אמנם קצף גדול קצפו המתבוללים על „חוצפתו" של גאסטער. אבל אין הוא תלוי בדעתם ולא יכלו לעשות לו רעה.

ועוד מוסד אחד חשוב יש להיהודים באנגליה, -- בית-המדרש לרבנים. המוסד הזה נסמך על יד הקהלה הספרדית, והקהלה הגדולה, כלומר האשכנזית, תומכת אותו רק בסכום של מאתים לי"ש לשנה. אחרי אותה העדות של הד"ר אדלר הדפיס הד"ר דייכס, מורה דת ישראל בבית המדרש, שלשה מאמרים ב„הדזואיש כרוניקל", אשר בהם הוכיח, כי הד"ר אדלר גלה פנים בתורה שלא כהלכה, ובהיותו רב בישראל עליו החובה להודות בפומבי, כי טעה. כמובן נתכה על בעל המאמרים חמת המתבוללים. באספה הכללית האחרונה של ה„קהלה הגדולה" הציעו הגזברים למנוע מאת ביהמ"ד לרבנים את התמיכה האמורה הנתנת לו, והלורד רוטשילד כתב בעצם ידו מכתב לגזבר בית־המדרש לאמר, שאם יוסיפו מורי הבית לחלוק על „הרב הכולל", יהיה מוכרח גם הוא למשוך את ידו מן המוסד. ולורד רוטשילד מעיד במכתבו, כי „הד"ר אדלר לא עשה כלום על דעת עצמו כי אם נמלך עמו,

עם הלורד, תחלת"... וכי קטנה היא זו בעיניכם? הלורד עצמו נעשה פוסק בדיני ישראל!

ומפני החטא שחטא מורה אחד יצא הקצף על כל המוסד. זה כשני חדשים ממטיר ה„דזואיש וואלד" שבוע שבוע תוכחות על בית־המדרש ומוריו, „המורים הזרים הללו, שאינם בקיאים עוד בנימוס האנגלי". וממילא מובן; כי התוכחות התכופות, היורדות כדלף טורד על ראש המורים, משפיעות לרעה על תלמידיהם, אותם הצעירים, העתידים להיות רבנים ולעמוד בראש עדות שונות בארץ. ראש בית־המדרש, הד"ר ביכלר, בראותו את הקלקלה הזאת, החליט להשמיע ברבים מה שבלבו על מעשיהם של המתבוללים, ובאספה השנתית האחרונה של חברי המוסד נאם נאום ארוך ושלם לכל המתנפלים על בית־אולפנא זה כפעלם. בתוך יתר דבריו אמר הנואם, כי עדותו של „הר"ב הכולל" הטילה ערבוביה אל תוך מחות התלמידים: הוא, ביכלר, מורה לתלמידיו את דת ישראל כמו, שהיא כתובה בתורה ובתלמוד, והנה בא באַ־כח של הדת ומשמיע דברים שהם ההיפך הגמור. ממה ששומעים התלמידים. ולמי איפוא יאמינו? ליוצרי הדת העברית, שלא היו בקיאים מעולם בנימוס האנגלי, או להד"ר אדלר, הסומך רק על הנימוס האנגלי? הד"ר אדלר, שגם הוא היה באותו מעמד, שמע את הטענות האלו והשיב—כי כל ימיו חי כיהודי חרד השומר דת.

עכשיו רוצים המתבוללים בהריסותו של בית־המדרש לרבנים, כי בראשו התיצב יהודי לאומי ובעל רצון תקיף... היא הר"ר ביכלר. עד שבא ביכלר היה בית־אולפנא זה מדרס לעמי־הארצות, שלא מצאו לעצמם עבודה קלה ופרנסה הגונה מן הרבנות. „הרב הכולל" לא דרש כלל וכלל, כי חניכי בית־המדרש ירבו ללמוד תורה, וחניכים שהביאו אתם ידיעה גדולה בתורה מארצות המזרח לא היו זוכים ע"י זה להתרת הוראה. למוד התורה לא מצא חן בעיני היהודים־האנגלים, וכל מי שתורתו קודמת ל„אנגליותו" מביטים עליו בעיני חשד. ואולם משבא הר"ר ביכלר להיות ראש ביהמד"ר, התחיל מוסד זה ללבש צורה אחרת לגמרי. המנהל והמורים, שכולם הם ילידי חו"ל, עושים את מעשיהם כאמונה ומשתדלים לגדל רבנים הראוים לשמם. ועיני המתבוללים רואות וכלות, ולבם מלא חמה על הזרים האלה, שבאו ליהד את היהודים. ולפיכך מתנפלים הם בעתונם הרשמי על הד"ר ביכלר, ומקוים הם, כי סוף סוף יוכרח הד"ר ביכלר שנוא נפשם לצאת בדימוס. ואין לדעת מראש, מי ינצח. אמנם הד"ר ביכלר איננו רק מלומד בלבד, כי אם גם אדם בעל אנרגיה ואיש עשיר שאינו תלוי בשכירותו. אבל גם מתנגדיו הרבים כחם רב, וגם הם אינם חסרים אנרגיה.

הד"רים ביכלר ודייכס אינם היחידים, שעליהם ניתכה חמת המתבוללים. גם העתון „דזואיש כרוניקל", שעורכו הוא הציוני הידוע מר גרינברג, זכה לנזיפה מאת הלורד רוטשילד על כי העיז להדפיס את המחאות נגד הד"ר אדלר, כשבאו חברי „הקהלה" לברך את הלורד ליום מלאת לו שבעים שנה, מצא בעל היובל לנחוץ לגעור באותו מעמד בעתון האמור. וכדי להנקם מן האורגן „הציוני הרבולוציונרי" הזה, התחיל הלורד, שבדרך כלל אין ידו פתוחה כזוהר, לתמוך בה„דזואיש וואלד", שהיה נמצא עד עתה במצב של גסיסה.

ואולם כל היגיעות שיגעים „גדולינו" להוריד באנגליה את ערכם של יהודי המזרח אינן מצליחות. „הפולקים" עזי־הפנים אינם נרתעים לאחוריהם ואין אימתם של „הגדולים" עליהם. לפיכך עמדו „האנגלים הטהורים" והמציאו המצאה חדשה—לאסף בלונדון סנהדרין גדולה של רבני כל הגולה על מנת ל„תקן" את היהדות, ש„לא תהא מתנגדת" להחיים החדשים. הכונה העקרית הצפונה בהצעה זו היא: שיבואו רבנים מכל תפוצות הגולה ויתנו תוקף להמעשים שעושים „נשיאי היהדות" האנגלים על דעת עצמם זה עשרות בשנים. ה„דזואיש כרוניקל" שלח מכתב חוזר להרבנים באנגליה ושאלם, מה דעתם על ההצעה הזאת, וכולם ענו פה אחד, כי אין שום תקוה ויכולת להוציאה לפעולה. הרבנים החרדים לא יבואו לאספה כזו, שמטרתה היא „תקון" הדת, ואם גם יבואו מועטים, ודאי לא יסכימו בשום אופן להתקונים, וא"כ מה יועילו חכמים בתקנתם? וכי לאחר האספה יהיה כחם של הרבנים „המתוקנים" גדול לכוף את רוב בני ישראל, כי יעשו כרצונם? ה„רב הכולל" הוא היחידי שענה, כי שאלה זו אפשר שתפתר רק על ידי ועידת הרבנים והרברנדים האנגליים, שנקהלה עכשיו בלונדון.

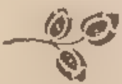
מי הם חברי הועידה הזאת? בין חמשים חברי הועידה נמצאים רק ארבעה, שיש להם התרת הוראה, ואולם יש ביניהם עוד כעשרה איש היודעים לתרגם פסוק כצורתו; ויתרם הם עמי־הארצות גמורים, היודעים רק לחקות את מעשי הכהנים הנוצרים. וועידה כזו תחליט, אם יש צורך בסנהדרין אינטרנציונלי ובתקונה של דת ישראל! הבקיאים בעניני „הקהלה" אומרים, כי ועידה זו תצטרך לפתור שאלה חשובה הרבה יותר משאלת הסנהדרין. — על־דבר הנהלת עניני „הרבנות הכוללת" בעתיד הקרוב. הד"ר אדלר זקן ושבע יגון, כי לפני ימים מועטים מת עליו בנו, כמו שהודעתי בזמנו ב„העולם", ואין הוא חפץ ויכול להשאר המנהיג, כי כבדה עליו העבודה. ולבחור במנהיג אחר במקומו ג"כ לא דבר קל הוא. רבני אנגליה גדולים איש מחברו בעם־הארצות וגם ברצון לקפוץ בראש, והשאלה „מי יעמוד בראש" נעשית ל„שאלה בוערת".

וכעוד שהרברנדים שלנו חוגרים את מתניהם ומזדיינים למלחמה כדבר השאלה „מי יעמד בראש", מקהילים אחינו המזרחיים לאספות, כדי למחות נגד הצעת הממשלה בנוגע למנוחת יום הראשון ונגד „ועד שלוחי הקהלות", שעליו היה להשתדל לפני הממשלה, כי לא תכוף את החנונים היהודים במזרחה של לונדון לחלל את השבת. השאלה הזאת היא איקונומית ודתית כאחת. לפי הצעתה של הממשלה קדוש הוא היום הראשון לכל אדם ועל כל החנונים לסגור את חנויותיהם ביום הזה, ורק הללו, שסוגרים את חנויותיהם ביום השבת, יהיו מותרים לפתחן ביום הראשון לשעות מועטות. נגד ההצעה הזאת ככר מיחו הקונסרבטיבים והכריחו את הממשלה להוסיף, כי בכל מקום שיהיה מותר לחנונים יהודים לסחור ביום הראשון, יהיה המסחר מותר גם לחנונים נוצרים. אבל החנונים הנוצרים אינם שובתים ביום השבת, בעוד שרוב חנויות היהודים שבוויטשפל סגורות הן ביום השבת, ונמצאת ידם של החנונים הנוצרים על העליונה. חשבו ומצאו, כי באופן כזה ישבתו היהודים מאה ועשרים יום בשנה והנוצרים — רק שבעים יום בשנה. יהודי וויטשפל לא עשו בעצמם כל אותם הימים כלום, כדי שתנסח הממשלה את הצעתה באופן אחר. יהודי וויטשפל היו בטוחים, כי „ועד שלוחי הקהלות" יעשה את חובתו כהוגן והוא יהיה להם לפה לפני הממשלה, אבל עכשיו נוכחו, כי נכזבה תוחלתם מאת „הועד", כי הוא לא עשה כלום, ורעה גדולה נגד פניהם. לפיכך התחילו מוחים בעצמם נגד הצעת הממשלה ולפני ימים מועטים נקהלו במזרחה של לונדון אלפי יהודים לאספת מחאה. בית הכנסת, שבו היתה האספה, היה מלא מפה לפה, ורבים מן הבאים הוכרחו לשוב על עקביהם מאין מקום. אחרי נאומיהם של ראש האספה, הדיין פלדמן, והרבנים שיינפיעל (הרב של העדה הגרמנית) ורבינוביץ, נתקבלה פה אחד רזולוציה של מחאה. וכל הבקי בהפוליטיקה של הממשלת המושלת עכשיו יודע, כי אם יוסיפו החנונים היהודים למחות באנרגיה גם בערים אחרות, לא יצא עמלם לבטלה, והממשלה תתקן את הצעתה במובן זה, שלא תצא ממנה תקלה גדולה להחנונים היהודים, כי על כן באנגליה עסקינן, והממשלה הליברלית זקוקה להבוחרים היהודים שבהערים הגדולות.

רושם משונה עשה על הצבור היהודי־האנגלי הדין־והחשבון של המנהלת את בית־הספר היהודי „אבלינה די רוטשילד" בירושלים מרת לאנדוי. בית־הספר האורתודוכסי הזה עומד ברשותה של „ברית אחים („אנגלא־דזואיש אסאסיישאן")", שקלוד מונטיפיורי הוא נשיאה. מרת לאנדוי אמרה בדוח"ת שלה, כי היא משתדלת לעשות את חניכותיה לנשים מוסריות, ולפיכך אינה יכולה לתת להן חנוך עברי, כי החנוך העברי משפיע לרעה על מוסר הבנות. ואחרי ש„הדזואיש כרוניקל" מיחה נגד רשעות ושטות זו, תקנה המים הנכבדה את דבריה ובמכתבה הגלוי להעורך אמרה, כי להתרבות העברית בארץ־ישראל חסר הבסיס הדתי והמוסרי וגם ספרי למוד אורתודוכסיים אין, ולפיכך אין לה דרך אחרת אלא לתת לחניכותיה חנוך אנגלי. ומיסטר קלוד מונטופיורי, יוצר „הכנסיה" העברית החדשה, דואג את דאגת האורתודכסיה... מה גדל ביבר החיות שלך, ה'!

ד"ר ש. מ. מלמד.

לונדון, סיון.

בַּצִיוֹנוּת.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם־אב (כ"ז ביולי—ב' באגוסט; ט'—ט"ו באגוסט).

בקינגרס יכולים להשתתף רק צירים שנבחרו ע"י שוקלים, ששקלו את שקליהם עד ד' בתמוז (30 — 17 ביוני). שקלים המתקבלים אחרי המועד הזה אינם מצטרפים לחשבון הבחירות.

— ההכנות אל הקונגרס כבר התחילו. בו' בתמוז תפתח בבזיל לשכת הקונגרס. בראש הלשכה עומד הד"ר ל. אורנשטין, חועד של ציוני בזיל ויסר, כמנהגו, קומיסיות שונות להכין את הקונגרס כראוי. עד ו' בתמוז (20 ביוני, 3 ביולי) צריך לשלוח את כל המכתבים אל לשכת ההנהגה המרכזית בקלן (קאראלינגנערריגג, 31). מכאן ואילך—ללשכת הקונגרס העשירי בבזיל.

התחילה מכירת כרטיסים לאורחים להכנס אל הקונגרס. לאורחים מפנים מקומות ביציעי האולם. הכרטיסים הם לימי 15, 13, 11, 10, 9, באוגוסט (למנין החדש). בי"ד באוגוסט לא תהיה ישיבה של פומבי לקונגרס. מחיר הכרטיסים הוא פ ר נ ק א ח ד לכל יום וחמשה פרנקים לכל חמשת ימי העבודה. את מחיר הכרטיסים אפשר לשלוח במרקאות הפוסטה של כל הארצות. הרוצים בכרטיסים, צריכים להזמינם במוקדם, משום שביציעי הקאזינה שבבזיל לא רב הוא מספר המקומות. גם סופרי עתונים יכולים להזמין עת־כרטיסים לעצמם.

לשכת הקונגרס נכונה להזמין בבזיל לצירים ולאורחים מעונות באכסניות ובבתים פרטיים. הרוצים לשאול ע"ד מעון ומזונות יכולים לפנות תיכף אל הלשכה, אבל תשובה יקבלו רק לאחר ג' ביולי, כלומר לאחר שתפתח לשכת הקונגרס בבזיל גופה.

— כבקונגרסים הקודמים תצא ה„וועלט" גם בימי הקונגרס העשירי יום יום, ובחמשת הנומרים, שיצאו באותם הימים, ינתן דין וחשבון מפורט על־דבר הקונגרס. מחיר חמשת הנומרים הללו הוא: 1,70 מרק, 2 כתרים, 1 רובל, 2/2 שילינג, 2,50 פר', 0.50 דולר.

הקומיסיה, שנבחרה לחבר כפר־תקנות חדש להסתדרות הציונית ולהציע אותו לפני הקונגרס העשירי, תתאסף בששי בתמוז (ב' ביולי למנין החדש) בברלין בלשכת המרכז של ציוני גרמניה (שרלוטנבורג, בלייבטריישטר. נומר 49).

ה„וועלט" מודיעה, כי הרפוטטים הירושלמים של הפרלמנט הטורקי, רוחי־בי וסעיד־בי, קבלו מכתבים וטלגרמות של מחאה מאת בוחריהם על הדברים הרעים שרבו בפרלמנט כנגד היהודים וישובם בארץ־ישראל, כל המוחים הם ערבים, והם אומרים במחאותיהם; כי אם ישימו מכשולים על דרך הישוב היהודי בארץ־ישראל, יביא הדבר הזה רעה גדולה לכל בני הארץ.

בנומר „העולם" הקודם (עי' „על המצפה") הודענו ע"ד ועידת צירי הקהלות הישראליות בגרמניה, שנקהלת בברלין, ואת דבר השנוים שהציעה ההנהגה של „ברית העדות", שהיו יכולים לגרום רעה להקהלות הקטנות. שם הודענו, כי ציוני גרמניה נלחמים נגד השנוים האלה. עכשיו מודיעים מברלין, כי לעת־עתה נצחו הציונים שנתאחדו עם האורתודוכסים, ועליהם נוספו גם קצת מן הליברלים. הועידה החליטה לדחות את הכרעת השאלה בדבר השנוים עד הועידה הבאה, ונבחרה קומיסיה מיוחדה, כדי לחבר הצעה חדשה, ששני הצדדים יוכלו להסכים לה. לקומיסיה זו נבחר גם הד"ר ק יי, שהוא היה ראש הלוחמים מצד הציונים נגד ההצעה הידועה של הנהגת „הבריות".

הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית בקלן מזכירה לכל הקהל העברי, כי בכ"ף בתמוז תמלאנה שבע שנים למות הד"ר הרצל. טוב ויפה לסדר ביום זה בכל מקום קבוץ נדבות לטובת „יער הרצל" הנטעים בארץ־ישראל. הניטע עץ ב„יער הרצל", עליו לשלם שלשה רובל.

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 4.227.23 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא — 3981.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מיהודי פקיעין, שנסעו לאמריקה, שבו בקיץ הזה שנים. הם הביאו כסף ועכשיו קנו בכפר פקיעין היקר להם מאה דונם קרקע לנטיעות וגנות־ירק.

— אחר הפסח גדלה שוב היציאה מירושלים. רוב היוצאים אנשים צעירים, ויש בין היוצאים גם הרבה אומנים.

— בלוד הכריזו הפועלים שביתה, מפני שהפקידות דורשת מאת הפועלים, כי יעבדו תשע שעות ביום במקום שמונה שעות, כמו שהיה נהוג עד עתה.

— האגרונום ברמן עזב לגמרי את עבודתו כמשקי הקרן הלאומית וקבל משרת בתחנה לנסיונות המתנהלת על־ידי ה' אהרונסון.

— מזכרון־יעקב מודיעים, כי אין שם עכשיו אף פועל יהודי אחד.

— בפתח־תקוה היתה אספה לפועלים החקלאיים שביהודה. מטרת האספה היתה לברוא הסתדרות כללית של פועלים. החלט להעמיד ועד מרכזי וועדים מקומיים בפתח־תקוה, ראשון, רחובות, חולדה ולוד. הסתדרות לא־מפלגתית כזאת נוסדה כבר לפני זה בגליל התחתון.

— הרשות נתנה רשיון לשוב ולפתוח בעזה את בית־הספר העברי מיסודו של ועד חובבי־ציון.

— ה' מוזר מברדפורד נדב עוד הפעם נדבה הגונה לטובת הגמנסיה ביפו: 3.000 פרנק לבנין בית להתעמלות ועשרת אלפים פרנק לנטיעת גן על יד הגמנסיה.

— חובבי הבמה העברית בירושלים ערכו במוצאי שבועות את המחזה של גורדין „אלישע בן אבויה" בהצלחה רבה. חובבי הבמה העברית ביפו ערכו באותו יום בפעם השניה את המחזה „יצא וחזר" של ש. אש. ההכנסה הוקדשה לטובת בית־הספרים.

— יצא לאור ונשלחה לחותמים החוברת הראשונה של הירחון לבני־הנעורים „מולדת", היוצא ע"י אגודת המורים בא"י בהשתתפות „קוהלת" ונערך על ידי ה' ש. בן־ציון. תכנה של חוברת זו היא: „גנזי מולדת" — ש. בן־ציון; „נביאי ישראל" — ד"ר י. קלוזנר; „יהושע בן־נון" — עפ"י ג. אברס; „באיזה עולם" — רבי ה בארון; „השמש כגבורתו" — י. גמן; „החסידות" — בן־עמי; „מן המאפל" — מ. בן־שרה; „תור הזהב בערב" — י. ברלין; „מטוב ספרותנו"; „שונות". — בחוברת השניה אשר תצא בקרוב תתחיל הדפסת ספר מקורי חשוב של ה' מיוחס על חיי הפלחים בארץ־ישראל. מספר החותמים של „המולדת" מצער היא עדיין.

— בירושלים החלו לצאת שני עתונים זרגינים. האחד „שולמית" והשני „דער ברודער". לשניהם אין כל עתיד נשקף, ובודאי ימותו גם שניהם בקרוב.

— ע"ד האסון שקרה במירון מספרים עדי ראיה את הפרטים האלה: את ההדלקה עושים על הגג תשטוח של בית הכנסת. קהל גדול עומד בחצר על יד הבנין וגם אנשים רבים נמצאים על הגג גופו. מסביב לגג נמצא מעקה של אבן. כשהתחלה ההדלקה, הניף השמש אבוקות אש, כדי להרחיק מעט את הקהל, שעמד צפוף וקרוב אל האש, הקהל נסוג אחור פעם אחת, ומפני הרחיפה הגדולה נשבר המעקה ונפל יחד עם האנשים שנסמכו עליו מגובה של 10—8 מטרים ונהרגו ונפצעו האנשים שעמדו מלמטה. האסון היה יכול להיות עוד גדול יותר, לולא מהר הקאימקאם לבוא אל מקום האסון ולעשות את כל הנחוץ, כדי לעצור בעד ההמון הגדול לבל ירמסו איש את רעהו. בשעת האסון לא נמצא במירון שום רופא. לא היה אפילו במה לחבוש את הפצעים. רק אחרי 5—4 שעות באו רופאים מטבריה. בבקר שברו את דלתות הבית ועליהן נשאו את הפצועים לבית החולים בטבריה. בירושלים נוסד ועד עזרה לטובת נגועי מירון.

— תזמורת הצבא אשר בירושלים התחילה שוב לנגן בגן העיר שלשה ימים בשבוע — ביום הששי, יום מנוחת המושלמים, ביום השבת, יום מנוחת היהודים, וביום הראשון, יום מנוחת הנוצרים.

— בצידון פרצה מריבה גדולה בין שתי משפחות ערביות גדולות, ותחלק כל העיר לשתי כתות הנלחמות זו בזו. שני אנשים נהרגו ושלשה־עשר נפצעו. הרשות הוכרחה לשלוח חיילים כדי להשקיט את התגרה. הרבה אנשים נאסרו.

— הפחה וראש הזנדרמים הירושלמים נפטרו ממשמרתם לרגלי הגנבה שהיתה במסגר־עומר.

עם חתימת הנומר קבלנו את הטלגרמה הזאת מירושלים ממערכת „המוריה": „נגמרו הבחירות; נבחר ועד העיר".

ברוסיה.

היהודים בבתי־הספר העליונים. עם התחלת עונת־הלמודים מתחלת גם צרת צעירי־היהודים. מועצת הפרופיסורים של האוניברסיטה הפטרבורגית החליטה, עפ"י הצעת סגן הרקטור הפרופיסור א. ד. אנדריאוב, לשנות בשנה זו מן המנהג שנהגו עד כה לענין קבלת יהודים אל האוניברסיטה.

כידוע, נתקבלו בשנים האחרונות יהודים אל האוניברסיטה הפטרבורגית עפ"י נורמה של 3% לעומת התלמידים החדשים, ולא היה נעשה שום הבדל בין התלמידים הגומרים את חוק למודם בבתי־הספר התיכונים שבגליל הפטרבורגי ובין תלמידי הגימנסיות שביתר הגלילות. מנהג זה גרם, כי בשנים האחרונות נכנסו אל האוניברסיטה הפטרבורגית יהודים בעלי מידליות של זהב, שלמדו בגימנסיות של גלילות שונים. עכשיו החליטה מועצת הפרופיסורים לקבל עדיין מכאן אל האוניברסיטה הפטרבורגית קודם כל את הצעירים היהודים ההם, שגמרו חוק למודם בגימנסיות שבגלילות־הלמודים הפטרבורגי והווילנאי.

מחלקת־הלמודים, הנמצאת ברשות מיניסטריון המסחר וחרשת־המעשה, הודיעה בפקודת המיניסטר ס. א. טומאשוב את האינסטיטוט ההרר' בפטרבורג, כי בשנת הלמודים הבאה צריך יהיה לחשוב את נורמת הפרוצנטים בנוגע ליהודים בשיעור של ג' אחוזים מן המספר הכללי של התלמידים, כמנהג השנים שעברו. עכשיו נמצאים סטודנטים יהודים באינסטיטוט בשיעור של שמונה אחוזים. באופן זה לא יניחו גם בשנה זו ליהודים להבחן בחינת קונקורס, כדי להכנס להאינסטיטוט הזה. נמצא בפועל, כי דלתות האינסטיטוט נעולות בפני היהודים זו השנה הרביעית.

בנשיאות הפרופיסור ו. א. קוסיאקוב דנה מועצת-הפרופיסורים של האינסטיטוט לאינז'נרים האזרחיים בפטרבורג בדבר קבלת תלמידים אל האינסטיטוט לשנת־הלמודים הבאה. הוחלט לקבל אל הקורס הראשון מאה סטודנטים ובהם ארבעה יהודים. במשך שלש שנים האחרונות לא נתקבלו אל האינסטיטוט הזה יהודים כלל. בס"ה נמצאים עתה באותו האינסטיטוט שמונה יהודים בין 607 תלמידים נוצרים.

הוברר, כי גם בשנה זו חנתן רק לנוצרים הזכות של בחינת קונקורס בהפוליטיכניקום הקיובי. זה ארבע שנים, שאין מקבלים יהודים אל ביה"ס הזה כל עיקר. בעת הזאת נמצאים יהודים בפוליטיכניקום הקיובי במספר של י"ד אחוזים. לפנים היו מקבלים יהודים בתוקף ספר־התקנות בשיעור של ט"ו אחוזים. ע"י זה שדחסיר המיניסטר אחוז אחד מן הנורמה והנהיג לחשב את הנורמה לא עפ"י מספר התלמידים החדשים, אלא עפ"י המספר הכללי של הסטודנטים שבהאינסטיטוט, נעל את דלתות בפני הצעירים היהודים למשך שנים הרבה למפרע.

בדיקה בזכיות היהודים. בימים האחרונים פרסם הגובר־נאטור הצבאי בוולאדיכוסטוק צירקולאר, שבו הוא מעיר את פקידי השלטון על העובדה, כי התחילו יהודים מתישבים בחבל הפריאמורי, וביחוד בערים. עם זה מצוה הגוברנאטור על פקידי השלטון, כי יתחילו תיכף לבדוק בדיקה מעולה את זכיות־הישיבה של היהודים. על יסוד הפקודה הזאת נעשית עתה בדיקה בזכיות כל היהודים היושבים בחבל הפריאמורי.

גירושים. מעיר פוריצ'יה, מחוז סמילנסק, מגרשים עתה את כל היהודים בעה"מ, ה־אגטיסטים והפארמאצבטים, שאינם עוסקים באומנתם. בין המגורשים נמצא גם רב דתי.

אמיגרציה. עסקני הצבור בפטרבורג התחילו מכינים את עצמם אל הקונ־גרס האמיגרציוני היהודי, העומד להיות בווינה. בכל משך השבוע האחרון נועצו בפטרבורג ע"ד הקונגרס הזה. במועצות השתתפו גם אחדים מן העסקנים שבערי השדה. כנראה, יבואו מרוסיה לקונגרס צירים במספר הגון. ראשי הועד של חברת יק"א וגם עסקני החברה הזאת מתיחסים אל הקונגרס הזה בקרירות־רוח.

— בישיבה האחרונה של הנהגת „האגודה היהודית לאמיגרציה" בקיוב קרא בימים האלה הד"ר מאנדלשטאם הרצאה מפורטת ע"ד מצב האמיגרציה. עד העת האחרונה היתה האגודה הנזכרת מקבלת תמיכה מאת הועד הלונדוני וגם מיהודי אמריקה. אבל הועד הלונדוני מסלק את עצמו מכאן ולהבא מתת את תמיכתו, ולפיכך נחוץ הדבר, שיתמכו העשירים היהודים והעסקנים הצבוריים שברוסיה באגודה, כדי לתת לה את היכולת לעבוד גם להבא את עבודתה לטובת הנודדים היהודים, היוצאים למדינת הים דרך נמל גאלבסטון. בעלי ההון היהודים הקיוביים, שהיו באותו מעמד, התחייבו לתת לאגודה סכום של עשרת אלפים רובל לשנה במשך חמש שנים רצופות.

בחוץ-לארץ.

פחד פוגרומים ברומניה. שונאי־ישראל שברומיניה אינם מסתפקים בהגבלות בלבד, שעושים ליהודים, אלא שהם רוצים, פשוט, לרדת לחיידם. עתה מודיעים משם, כי בגלילות הצפוניים אשר במולדאביה נעשית זה שבועות אחדים אגיטאציה נמרצת כנגד היהודים. מצב־הרוחות במקומות האלה דומה לאותו שהיה לפני ערב הפרעות בשנת 1907. לכפר ראגזאלי בא איש־צעיר לבוש הדר ויחד עם מורה בית־הספר קראו לאספה ויעוררו את האכרים לעשות פוגרום ביהודים. גם בכפרים אחרים נעשות אספות כאלה.

משפט הילזנר. זה כמה שנים משתדלים יהודים וגם נוצרים לפני ממשלת אוסטריה, כי תעשה בקורת למשפטו של ליאופולד הילזנר, אשר נענש לפני שתים עשרה שנים למיתה בגלל עלילת־דם ואח"כ ניתנה לו חנינה מאת הקיסר, שהחליף לו את פסק־המיתה במאסר־עולמי. במשך העת הזאת נאסף חומר הרבה המוכיח, כי נקי הילזנר מעון. גדולי הפרקליטים כהד"ר המנוח אילבניגין והמלומד הגדול בתורת־המשפטים פרופיסור ליסט חברו ספרים שלמים על דבר המשפט הזה והוכיחו, כי הדיינים נכשלו בשעתם בטעות גדולה. גם אמו של דנרון לא פסקה עד יומה האחרון מלהשתדל, כי יכררו את משפט בנה שנית. אבל כל ההשתדלויות האלה היו לשוא. הנוצרים הסוציאליים האנטישמיים, שדעתם נשמעת בכל מקצעות הנהגת השלטון, עכבו עד כה בדבר.

עתה מודיעים, כי היו"ר שבאגודה האנטרופולוגית הווינאית, ד"ר רזבירט, הודיע את מיניסטר־המשפטים, כי עלתה ביד האגודה לקבל חומר חדש וחשוב מאד בנוגע למשפטו של הילזנר, והחומר הזה מברר את משפט הילזנר בירור גמור שאין להכחישו. מיניסטר־המשפטים קבל את התעודות מידו והבטיח, כי ימלא את ידי פקידי המיניסטריון לעיין בהן. על סמך זה חושבים בווינה, כי בקרוב ימסרו את משפט הילזנר לבקרת.

שביתה. בעיירה הגאליצאית סאסוב יש פאבריקה גדולה למעשה „עטרות" לטליתות. העטרות הללו נעשות בידי פועלים יהודים ונמכרות בכל ערי גאליציה ובהארצות הסמוכות לה. עתה מודיעים משם, כי 175 פועלים ופועלות יהודים, אשר דרשו, כי יוסיפו להם על שכר עבודתם, ודרישתם לא נתמלאה, הכו ריזו שביתה. השביתה הולכת ומתפשטת, ופועלי ה„עטרות" החליטו לבלתי שוב לעבודתם כל זמן שלא ימלאו את דרישותיהם.

כנגד המשומדים. עתונם של יהודי פראנציה „Archives Jsraelitas" יצא בימים האלה במאמר גדול כנגד המשומדים. במאמרו זה הוא אומר, כי בימים עברו היו מוציאים את המשומדים מתוך הקהל העברי, וכך צריך לנהוג גם עתה בימינו. את אלה היוצאים מאתנו צריך לחשוב כאברים שנבדלו מקהל עדת היהודים. — המאמר עשה בפראנציה רושם גדול.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ג' תמוז, תרע"א.

ВИЛЬНА, 16-го Іюня, 1911 г. № 23 WILNA, 29-ten Juni, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

בדרוהוביטש.

נשפך כמים דם אדם. ליטננט אוסטרי, בן לגזע האריים, היודעים ורגילים לעשות את „חובתם", הרים את ידו לחייליו העוטרים אותו — ומרצפת רחוב סְטְרִיָא אשר בדרוהוביטש העִיר שוטפה דם רותח. נהרגו שלשים, נפצעו ששים. ועוד טרם נגמרה הרשימה. יום יום ידיעות באות ומוסיפות על מספר המתים, על מספר הפצועים.

ידי מי שפכו את הדם הזה? מי שבר את צמאונו בו?

אל נא יִשָּׁכַח מלבנו הדבר לעולם, כי הפולנים השליטים הם ששפכו את הדם, הם ששברו בו את צמאונם לנקמה, לנצחון.

וגדול הוא צמאונם של הפולנים לנקמה. כאות בשנים היו להם היהודים עבדי-עולם, מאות בשנים רגיל היה ה„שליאכטיץ" הגאה להביט על היהודים כעל נבזה וחדל-אישים, כעל כלב המתפרנס משלחן אדוניו ושרצונו — רצון אדוניו. והנה „כלב זה עם רגשות כלב" הופך עורו, הופך רגשותיו, בועט באדונו— ונעשה אדם ודורש זכות אדם וכבוד אדם לעצמו. האם לא ימלא לבו של ה„שליאכטיץ" חמת נקם ושלום? אין לך שנאה גדולה וקשה כשנאתו של מי-שהיה ארון למי-שהיה עבדו...

ועל מי תתך כל חמת השנאה, העצורה כאש בלבם של הפולנים, אם לא על הציונים, על היהודים הלאומיים? אומרים הם הפולנים, — והיהודים המתבוללים חוזרים על דבריהם אחריהם,—כי הציונים חופרים תהום עמוקה בינם, בין הפולנים, ובין היהודים, ואמנם צדקו ולא צדקו. אי-אפשר לו לציוני, ליהודי לאומי, כי יחפור תהום בין עמו ובין איזה עם אחר בעולם. אדרבה, הציוני, כיון שהוא דורש, כי יכירו ויודו העמים בזכיותיו הלאומיות של עם ישראל באשר הוא עם לעצמו, הרי ממילא מודה הוא בזכיותיו הלאומיות של כל עם אחר בעולם, יהיה קטן או גדול, חלש או גבור. לא תהום חופרת הציונות, אלא גשר היא. גושרת בין היהודים ובין בני העמים האחרים, הנכונים להודות בזכיות הלאומיות שלנו. אבל תהום עמוקה אשר לא תסתם לעולם חופרת הציונות בין היהודים ובין בני עמים אחרים, שאינם רוצים לשכוח גם היום, כי היה היינו להם לפנים עבדי-עולם, „כלבים עם רגשות כלבים". זאת היא ראשית חובתם של הציונים—להבדיל בין אלה, שהיו אתמול עבדים, ובין אלה, האומרים להיות אדונים גם היום. אין לך נטיה מסוכנה ומארכת ימים בסתר כנטית לבו של מי-שהיה עבד למי-שהיה ארונו...

וגדול הוא צמאונם של הפולנים לנצחון. אי-אפשר להקיא את היהודים, להפטר מהם לגמרי. יוקאו איפוא הציונים, „החופרים את התהום", ושבו היהודים להיות את אשר היו. הציונים העמידו בגליציה קנדידטים משלהם ובגליל דרוהוביטש—את הד"ר ציפר, והפולנים העמידו גם הם קנדידט יהודי—את הד"ר לֶוֶנשטיין. אלמלי היו לפני ה„ראדה נארודובה", המסדרת את הבחירות מצד הפולנים, שני דרכים—להמציא בגליל המרובה באוכלסי ישראל מנדט לפולני גמור וליהודי-עבד כלונשטיין והדומים לו — אפשר שגם אז היתה בוחרת ללכת בדרך השניה, להמציא מנדט דוקא להיהודי העבד, כי על-כן נצחונו של לונשטיין פירושו הוא: פיהם של הציונים דבר שוא ופעלם ידים אין לו, אדנותם של הפולנים במקומה עומדת וגם עבדותם של היהודים במקומה עומדת. ולפיכך יצא מאת ה„ראדה" צַו: לונשטיין יִבָּחֵר— ויהי מה.

ונמצא מי שקיים את הצו.

הציונים הגינו בכל כחם על בחירם. אבל יפה עדיין מכחם כח היהודים, שעוד לא שברו את כבלי העבדות מעל ידיהם, שאין להם עוד רצון אחר חוץ מרצון אדוניהם. בחדר הקהל בדרוהוביטש ישב הד"ר פייארשטין, כגן האש העיר, שגם הוא כאדוניו ירא את „התהום שחופרים הציונים", וידיו וידי חבריו לדעה היו מלאות עבודה כל היום — להכין הרשאות והאֲמָנות לכל אדם, בין בר-בחירה ובין שאינו בר-בחירה, ובלבד שיבחר בלונשטיין. בחדר-הקהל שבדרוהוביטש נעשו, לפי עדותם של כל העתונים, מעשים שהיו מצויים בחדרי-הקהל לפנים, בימי „החטפנים" — אנשים חיים „נעשו" מתים ע"י שרטוט אחד של העט, כי נחשדו, שידם תכון עם הציונים, ולעומתם קמו לתחית מתים, המתלוננים זה כמה בצל שדי, ובשמם נמסרו פתקאות-בחירה לטובת לונשטיין. האדונים הפולנים, שבטבעותיהם מתנוססים כתרי אדנותם, צוו, ופייארשטין וחבריו, שמעל כובעיהם עדיין מצהיבה מטלית עבדותם, קיימו וקבלו. וכשנגשו

מאות. אנשים אל לשכת הבחירות והתחילו דורשים, כי תנתן להם היכולת לפקח על הבחירות לבל תהיינה כולן מעילה אחת ארוכה; כשנתלהב ההמון המוחה נגד המעילות והתחיל מגין על זכיותיו ודרישותיו בכל תוקף וכשנשמעו מקרב ההמון קריאות ושירים השגורים בפי ציונים, כשהוכר, כי המון זה „המון פושע" הוא עפ"י עצם מהותו—מיד ידע הליטננט האוסטרי, שהגיעה שעתו לעשות את „חובתו" — והמרצפת שוטפה דם...

* * *

על אבני המרצפת ברחוב סטריא שבדרוהוביטש העיר תוסס ורותח דם אדם, שנשפך כמים. אפשר יבוא איש מאתנו ויאמר: „כורתים יער, בקעות נושרות". אפשר יבואו אחרים ויאמרו, כי הם שומעים את שירת נצחון חרותנו הלאומית עולה מתוך הדם הזה. אל נשמע להם; אל נהיה ותרנים כמותם. אל נשמח, כי אם נתאבל על הדם אשר שופך חנם. רק בארצות חשכות מסתיימות בחירות בשפך דם, רק פראי בני־אדם חותמים את נצחון דעותיהם ברם.

אל נשמח, כי אם נתאבל, ואל נא ישכח דם דרוהוביטש מלבנו לעולם...

תוצאות הבחירות להנהגת „האליאנס".

תם החזיון: נצחה רשימת פאריז, נוצחה רשימת ברלין, ושלמה רינאך וסייעתיה שבו להיות כבתחילה ראשי „האליאנס" ומנהליה.

לפני שבועות שלשה העיר ה„פריינד", כי „העולם" מהר לשמוח על מפלתו של רינאך בטרם עת. הוא, ה„פריינד", נבא אז, שעתידה רשימת פאריז לנצח. והרי באמת נתקיימה נבואתו. אלא שאנו שואלים: האמנם עם נצחונה של רשימת פאריז נצחה גם שיטת פאריז? מסופקנו. מודים אנחנו, שאין שמחתנו שלמה, כיון שנצחה רשימת פאריז, שאין אנו בטוחים בטחון גמור במפלתה של שיטת פאריז, כיון שלא הוכרח רינאך לצאת מן ההנהגה. אבל לבנו אומר לנו, שגם עתה, בשעה שרינאך, בינאר וסייעתם חוגגים את חג נצחונם, אי־אפשר להם שלא יתעצבו אל לבם בסתר אהלם וכי לא ישאלו את עצמם ברגעי חשבון הנפש: „האמנם ששת אלפי הדעות, שנתקבלו מגרמניה ומארצות אחרות כנגדנו, כאין וכאפס הן? האמנם אפשר ללכת גם מכאן ולהבא בדרך הכבושה, כאילו לא קרה דבר?"

כל זמן שהמהרהרים אחרי מעשיה ודרכיה של „האליאנס" היו אנשים „בעלי ערך פחות", עניי המזרח, ודאי אפשר היה לכוף אליה לתוך האוזן —ודי. אבל משהתחילו מהרהרים גם במערב, משהתחילו להתלונן גם אנשים „בעלי ערך שוה', שוב אי־אפשר עוד, כי לא תגזל מנוחתם של ראשי ה„אליאנס". הן עוד לפני שלש שנים נסתה ההנהגה להפטר ע"י „סגולה ברוקה" מתלונותיהם של הגרמנים הטרחנים: אז נשלחה לארצות המזרח קומיסיה מיוחדה „לשם בקורת", והקומיסיה שבה בשלום והודיעה, כי הכל נעשה טוב ויפה במוסדות החנוך של החברה. אלא שגם המעשה הזה לא הועיל, והטענות והתביעות לא פסקו. נראים איפוא הדברים, שהגרמנים אינם רוצים לותר בשום אופן על התקונים, שנראים להם עקריים, ואם ההנהגה המרכזית של ה„אליאנס' לא תחפוץ, כי תחלק גרמניה מן החברה לגמרי ולא תבנה במה לעצמה, הרי תצטרך לבקש דרכים חדשות ברצון או באונס.

נחיה ונראה, היאמנו דברינו אם לא.

ואולם אנו, הציונים, יש לנו גם עתה ללמוד דבר גדול מתוצאות הבחירות. ה„אליאנס" יש לה בכל הארצות ערך 22,000 חברים. מעולם לא היו משתתפים בבחירות יותר משליש החברים, כלומר ערך 8000—7 איש. וכיון שהפעם ניתנו יותר מששה אלפים דעות כנגד רשימת פאריז, הרי היה מקום לקוות, שתבוסתה של הרשימה הזאת תהיה שלמה. והנה לא באה התקוה הזאת, ורשימת פאריז נצחה ברוב של ערך 1600 דעות, כלומר, הפעם השתתפו בבחירות יותר מן 60% של כל החברים.

ומי הציל את רינאך ואת ההנהגה המרכזית? הכל מודים, שהחברים שבארצות המזרח הם היו המצילים. סופרנו מטורקיה

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

טו.

עַל קָרְבְּנוֹת גָּלִיצְיָה.

זוכר אני שני מכתבים, שנכתבו בידי שני יהודים גליציים לפני שש שנים בערך והיו מכוונים כלפי היהודים יושבי מדינתנו. הימים ההם ימי הרעש היו; מתחילה פרחה התקוה ונראו בחלום שמים חדשים ושמש חדשה וזוהר חדש, אשר פחד ורחב הלב לראותם. אחר כך באו ימי המהומה והמבוכה ונתגלתה התהום העמוקה, הרובצת לרגלי עם רצוץ ונרדף. הפורעניות היו מתרגשות ובאות יום־יום, הבהלה היתה גדולה מאד וגדולה ממנה מנוסת־הפחד. אז נתחממו הלבבות בקרב אחינו, היושבים מעבר לגבולין, נתעוררה מדת הרחמים ורגש האחדות והאחוה תקף את כולם. ומן הימים הנוראים ההם, שזכרם הולך ונמחה מן הלב בשטף הזמן, נחרתו בזכרוני שני מכתבים דומים זה לזה בכונתם, אשר כתבו שני יהודי גליציה לאחיהם הנדהמים, היושבים מעבר לגבול.

המכתב האחד היה כתוב בידי איש זקן, בעל־בית חשוב ונכבד בעדתו, והוא איש משכיל. ומליץ מפואר, חובב עמו ושפתו וספרותו, „ציוני מלידה ומבטן" (כפי שהעיד על עצמו במכתבו), אשר ידע את תיאודור הרצל מנעוריו והכיר אותו „בכיסו, בכוסו ובכעסו" בעודו תלמיד בית־הספר, וכשנודע לו אחר־כך, כי זה האיש הנפלא, בעל העינים היפות והחולמות, הוגה בלבו רעיון גדול, רעיון גאולת העם—בכה ואמר: „זה ינחמנו מענינו" ...

„אתם, היהודים הרוסים, — כך היה כתוב בערך במכתבו של אותו זקן—הנכם סולת היהדות ושמנה. גבוהים וזקופים אתם כאלוני היער, כארזי הלבנון, ושיאכם עד גבהי־שחקים יגיע. האמנם יחרדו ארזי הלבנון, בעבור עליהם הרוח? רק נוע יגועו רגע — ואחרי־כן ירימו שנית את ראשם כגאון ויהיו גבוהים וזקופים כבתחילה. האמנם נפל עתה לבכם בקרבכם מפני חמת המציק? הן אם רגליכם לנחושתים. הוגשו, הנה ראשכם מרקיע אל־על ועיניכם תחזינה את האלהים. אתם, יהודי רוסיה, עם־סגולה הנכם; בכם בחרה ההשגחה העליונה לעשותכם כהנים ומורי־דרך לשארית ישראל אשר בתפוצות הגולה; מקרבכם יצאו אלינו חכמים ונבונים ומשכילים על־דבר־אמת וחוזי חזיונות, וכל אשר לנו — רק מידכם ניתן לנו. האמנם רפו עתה ידיכם בהתחולל הסופה? בואו אלינו, אל אחיכם היושבים בגליציה, והייתם לנו למורים ולנביאים. עניים אנחנו, בני גליציה, נפשנו יבשה ואין כל. אין חזון לנו ואין רוח בקרבנו ואין משאת־נפש. מה אנו, בני גליציה, ומה חיינו ומה ערכנו כנגדכם? כולנו מתים. ולכן בואו אלינו לפחת רוח

כותב (עי' להלן „מכתבים מטירקיה"), כי מירי ה„אליאנס" ועסקניה בקושטא וסלוניקי השתמשו איש איש בסביבתו „בכל האמצעים", כדי להרבות את מספר הדעות לטובת ההנהגה המרכזית ורשימתה. ידיעות כאלה באות בעתונים גם ממקומות אחרים, ומטעם זה נמצאו בגרמניה אנשים הדורשים, שתבחר קומיסיה מיוחדה לבדיק את הבחירות. ואם תבחר קומיסיה כזו, א פ ש ר אמנם שתגלינה לה עובדות מגונות ע"ד „עשית חברים מקשיבים". אבל יחד עם זה ו ד א י תגלה לה גם עובדה אחת נאה, ש ר ו ב החברים שבארצות המזרח הצילו את ההנהגה המרכזית בכונה ובלב שלם, משום שגם הם גודלו בבתי-הספר של ה„אליאנס", את השכלתם וחנוכם קבלו מידי ה„אליאנס", וטבעי הוא איפוא הדבר, שלבם מלא חבה ותודה נאמנה לא רק להמוסד, אשר גדלם וחנכם, כי אם גם למנהלי המוסד וראשיו. הרי, למשל, מכתב שפרסם ה' אלברט ענתבי, מורשה ה„אליאנס" בירושלים, קודם הבחירות. במכתב אין אפילו זכר ל ב ר ו ר הפרוגרמה של ה„אליאנס" והכרחיותה של פרוגרמה זו. כל אותו המכתב אינו אלא אזכרה ליהודי ארץ-ישראל, שחייבים הם תודה ל„האליאנס", כי „החברה הוציאה אותם מתוך העבדות ומתוך הבערית ותעזור להם לשוב ולהולד לחיים, לאור", כי „ברגע זה ההשוב מאד מציעים לפנינו יהשפיל תבונתנו ורגש כבודנו ולכפור במה שהיה לכבוד ולתפארת לעמנו — באמון, בדבקות ובה כ ר ת ט ו ב ה"...

וצריך להודות: רשאי היה ה' ענתבי לסמוך על רגש הכרת הטובה, הנטוע בלב כל אדם בנוגע למטיביו, ורשאית היא ה„אליאנס" לדרוש מאת יהודי ארצות המזרח, כי יהיו מכירים טובה לה. סוף כוף ה„אליאנס" היא הראשונה, שהביאה להם השכלה, אף-על-פי שהשכלה זו מזויפה היא ומנוסחה בנוסחת צרפת יותר על המדה, היא שהביאה להם ראשית דנוך. אף-על-פי שחנוך זה קלקלתו מרובה, ואם טוב היה ב מ ק צ ת בשעתו, לפני עשרות בשנים, אבד לו ערכו עכשיו כ מ ע ט לגמרי.

אל נא נראה את עצמנו לאמר, כי רק על-ידי „עשית חברים מקשיבים" בשעת הצורך נצחה ההנהגה המרכזית של ה„אליאנס". היא נצחה, משום שזה עשרות בשנים היא עושה לה נפשות, משום שזה עשרות בשנים היא יוצרת מגדלת ומחנכת דורות שלמים על-פי רוחה ושיטתה, וידידי מורה היו לה לכח גדול, שעליו היא סומכת.

הנדע אנחנו, הציונים, להבין את התירד, היוצאת ל נ ו מתוצאות הבחירות להנהגת ה„אליאנס"? הנבין, כי גם לנו אין דרך אחרת אלא לעשות את יהודי ארץ-ישראל לכח גדול, שעליו נוכל א נ ו לסמוך?

א. מ. ברוכוב.

לשאלות הקונגרס.

ג.

(סוף.)

„זה לא כבר — מספר לנו מ. קליינמאן במאמרו — הביאני אחד ממכרי, מי שהיה והנהו אדוק ברעיון הציוני, במבוכה גדולה. הוא שאלני בתמימות: היש עוד הסתדרות ציונית בעולם? ולדאבוני, לא יכולתי לענות על שאלתו בחיוב, וגם לא הייתי יכול להראות לו, איה מקום מציאותה של ההסתדרות הזאת ובמה מתגלים מעשיה. מצד הפורמלי יש אמנם איזה מרכז, המוציא איזו צירקולרים, וגם ועידות נקראות מזמן לזמן. אבל אין שום השפעה עוברת מן המרכז אל ההיקף וחזרה, אין שום יחס וקשר של מחשבה בין הגרעינים הבודדים של הסתדרות זו".

והיוצא מזה?

לכאורה, היה נראה, שהיוצא מזה הוא, ש ב ר א ש כל השאלות העומדות על הפרק אנו צריכים להעמיד את ש א ל ת ה ה ס ת ד ר ו ת, שצריך לסדר את „הגרעינים הבודדים של ההסתדרות", לקבוע צנורות של השפעה עוברת וחוזרת בין המרכז וההיקף. אך מ. קליינמאן לומד מן השיחה, שהיתה לו עם מכרו, דוקא את ההיפך. „ממש רושם מדכא עישה העובדה, שבכל ועידה של ראשי הציונות תופכות שאלות האורגניזציה מקום בראש

בעצמותינו היבשות, והייתם לנו כטל בציה, כגשם-נרבות ביום-שרב. פארנו והדרנו תהיו. ככבוד מלכים נקבל פניכם. בצמא נשתה את דבריכם. עפר נהיה תחת כפות רגליכם..."

ועוד כמה וכמה מליצות יפות נאמרו במכתב ההוא, ועוד כמה וכמה תהלות ותשבחות נפזרו ברות נדיבה להיהודים הרוסים, „החכמים והנבונים". נראה היה, כי המשכיל הזקן הזה, אשר חמשים שנה רצופות חונך וגודל על חכמת „המליץ" ו„האסיף" ו„השלח" ובלע אל תוכו את הספרות העברית מימות גורדון ועד ביאליק—מקנא בלבו קנאה גדולה בהיהודים הרוסים הנפלאים האלה, אשר „שיאם עד גבהי-שחקים יגיע". הרי באמת כל אשר לו — רק מידם ניתן לו! ומאמין היה באמונה שלמה, כי-אם רק בוא יבואו עשרה צעירים מיהודי רוסיה לגליציה — והראו נפלאות כבואם. הרי היהודים הרוסים כל-יכולים הם!

ואולם זוכר אני גם את המכתב השני, ואף הוא כתוב בידי יהודי לאומי המסור לעמו, ואף הוא קורא להיהודים אשר מעבר לגבול לבוא לגליציה עד יעבור זעם — אבל המכתב השני כתוב בידי יהודי צעיר, וטון אחר לו ודברים אחרים:

„אתם, היהודים הצעירים שברוסיה, — כך נאמר בערך במכתבו של אותו צעיר — אינכם יודעים עדיין כלל את אחיכם הצעירים, היושבים בגליציה. רגילים אתם להביט על גליציה כעל סמל החדלון והקפאון, מודדים אתם אותנו באמת-המדה ש ל כ ם. כבבורים אתם, כיון שאין קולנו נשמע בין החיים, סימן הוא לנו, כי חדלי-חיים אנחנו ואין תקנתנו אלא ברקבון. אבל אם כך אתם סבורים, אינכם אלא טועים. אמנם מדוכאים אנחנו במאד מאד, אמנם „גליצאים עלובים" אנחנו, נמוכי-רוח ונמוכי-קול. ואולם ידוע תדעו, כי גם בקרבנו מ ת ר ח ש א י ז ה ד ב ר. והדבר הזה, אף-על-פי שיתמהמה, בכל-זאת חכו לו בכל יום שיתעורר ויקום ויחיה. אם יש ברצונכם לבוא אלינו — בואו וראו והוכחו, כי עוד מעט וגם גליציה לא תכוש ולא תכלם בפני כל באי-עולם..."

האם לא קנאה עזה היתה מדברת אז מתוך מכתבו של אותו הצעיר הגליצי?

השעה היתה שעה של אחדות ואחוה. נתחממו הלבבות ונתעוררה מדת הרחמים בקרב אחינו, היושבים מעבר לגבולין. ואולם היהודים הרוסים לא באו אל אחיהם הגליציים להיות להם „לכהנים ולנביאים". מדינת גליציה אינה מקום לאמיגרציה. אם נודד אתה ואתה מזדמן על-פי טעות להמטרופולין של גליציה, לעיר לבוב הגדולה, — ופגש בך יהודי לבן-פנים ושחור-פאות בעודך יורד מעל מעלות בית-הנתיבות, ואחז בכנף בגדך, והלך מאחריך מרחק של כמה וכמה תחומי-שבת, והתחנן אליך להשתכר אל חמשה קרייצרים, וספר לך בדרך-הלוכו מאחריך על רעבונו ועל רעבון אשתו, ועל ארבעת בניו וחמש בנותיו, ועל אביו ואמו הזקנים יספר לך, ועל חותנתו העורת בשתי עיניה, היושבת בקרן-זוית שבמרתפו ומצפה ללחם... ובשכחך אחר-כך ימים

ועליהן מאבדת הועידה את רוב זמנה". ולדעתי „צריך אדם להיות קל־הדעת, כדי לתלות את הקולר בצורה זו או אחרת של האורגניזציה. פה אין לנו להגיד אלא בלשונו של קרילוב: איך שלא תסדרו את מקומותיכם — למזמרים לא תסכנו".

והוא מוסיף ומבאר: „כל אורגניזציה יכולה להיות עצם חי, כשהיא נושאת בחובה רעיון חי"... „כזו היתה האורגניזציה הציונית בתחלתה, ועי"כ, אם כי גם אז לא היתה רבה כל כך במספרה, היתה בכ"ז כח צבורי כביר ובעל השפעה. ואולם בעת הזאת, אם יש עוד לציונות איזו השפעה צבורית, הרי זה רק בכח האינרציה או לרגלי אישיותם של אנשים בודדים". ומסיים מ. קליינמאן: „בודאי צריכים אנו לשים סוף־סוף קץ לסכסוכים האורגניזציוניים ולהגשים את הריפורמות בעניני ההנהגה, שכבר בא עליהם ההסכם הכללי. אבל יותר מזה יש צורך, שתהיה דאגתנו לבצר שוב את הרעיון הלאומי המעמיק ולעשות את המרכזים הציוניים מעינות נובעים להמחשבה הלאומית המודרנית ולכל אופני התגליותיה ובכל המקצועות, שעליהם צריכה היא להתפשט".

„לעשות את המרכזים הציוניים מעינות נובעים למחשבה הלאומית"!? בלשון בני־אדם פשוטה אין זה, לכאורה, אלא—להכניס לתוך המרכזים שלנו אנשים גדולי הרוח, או אנשים ששאר רוח להם, שרוחם — מעין נובע. כלומר: אין כאן סוף־סוף כי אם תקון אורגניזציוני, ותו לא. תמוה הוא רק הדבר, למה הוצרך מ. קליינמאן להביא את פסוקו הידוע של קרילוב. בשעה שגם הוא אינו דורש אלא לסדר את האנשים במקומות הראויים להם.

ואולם אל נוציא זמן לבטלה, כדי לישב את הסתירות שבדברי מ. קליינמאן. אנו אין לנו אלא לשים לב לעצם דבריו, שבהם ודאי נשמע הד דעתם של רבים, כדי להבין, שתקונה של הציונות צריך לבוא עכשיו מתוך תקון ההסתדרות, ולא להיפך.

על ההסתדרות לתרבות העברית מעיד מ. קליינמאן, שבאמתו של דבר אינה ציונית אלא מצד הפורמלי, אלא שודאי ציונית היא עפ"י רוחה ומגמותיה. „בתוך יוצרי ההסתדרות נמצאים הרבה שאינם ציונים, כלומר, שאינם חברים לאורגניזציה הציונית ואף אינם רוצים להיות". ולדוגמה הוא מביא את אחד־העם, והוא אומר, שיש עוד רבים כמהו, „שפרשו מן ההסתדרות הציונית משום חלוקי דעות בשאלת העבודה הציונית". „דבר זה כשהוא לעצמו — אומר ה' קליינמאן — חזיון מענין הוא וראוי שנעמוד עליו מנקודת השקפתנו הציונית, אבל אינו ענין לכאן". ולדעתנו דבר זה הוא הוא אותו הענין, שאנו דנים עליו, שאנו צריכים לדון עליו. לא מענינו הוא עכשיו לבקר את המעשה שעשה אחד־העם, כי פרש מן ההסתדרות הציונית בשעה שהיו בינו ובינה לא חלוקי דעות פרינציפיאליים, אלא רק חלוקי דעות בנוגע לסדר העבודה, בשעה שאפילו בנוגע לסדר העבודה לא היו באמת חלוקי דעות בינו ובין ההסתדרות, אלא שחלוקי דעות היו בין ההסתדרות, שרוב מנינה ורוב בנינה — ואחד־העם בתוכם — היו במזרח, ובין ההנהגה, שהיתה כולה מערבית. אבל מענינו הוא לדאוג לזה, שאנשים כאחד־העם ישובו אל ההסתדרות, מענינו הוא לדאוג לזה, שאנשים שהם ציונים בהשקפתם ובמעשיהם לא יפרשו מן ההסתדרות. במשך השנים האחרונות נתקרבו המזרח והמערב זה לזה. התחילו המערבים להרגיש את הצורך ב„תחית הרוח", התחילו עובדים ומשנים את ארחות חייהם ברוח הלאומי, התחילו מטפלים בחנוך הדור הצעיר. ה„ציונות הדיפלומטית" — זו שאינה אלא דיפלומטית בלבד — כבר עברה ובטלה מן העולם. הולכות ומתרבות במערב אגודות של תלמידי האוניברסיטאות, המטילות לחובה על חבריהן ללמוד הלשון העברית ודברי ימי עמנו, מתרבים במערב ציונים, ההולכים לבקר את הארץ ומשתתפים בבנינה ומכינים את עצמם להתישב בה ולעבודה. היש עתה יסוד למי שהוא מבעלי הציונות הרוחנית (ציונות, שאינה אלא רוחנית בלבד לא היתה ואינה גם עכשיו בעולם כלל) לפרוש מן הצבור הציוני ולעמוד מחוץ להסתדרות? ואם, אלה אינם מכירים בטעותם, הנה הללו, שחברים הם להסתדרותנו, הללו, שנמצאים הם בין העומדים בראש הסתדרותנו, הצריכים הם, הרשאים הם לעזור להפורשים לבנות במה מיוחדה לעצמם? האם בזה „נבצר את הרעיון הלאומי המעמיק" בתוך ההסתדרות, אם נמשך אחרי המעמיקים את הרעיון הלאומי ונצא

ושבועות בערי גליציה ובראותך את הלחץ והדחק, שבני עמך שוקעים בהם עד צואר, ובהרגישך את כנפי החדלון הפרושות על כל השטח כולו, אשר עליו יושבות צפופות אלפי־אלפי נפשות, ובראותך את המוני בני־הנעורים, אשר כבר הספיקו ללמוד שבע חכמות ושבע לשונות, והם הולכים בטלים כל ימיהם, שותים קופה וקוראים עתונים ומעשנים ציגרטות ומתלבטים ללא־מעשה וללא־תכלית על אדמת אלהינו — וידעת פתאום, כי אמנם צדק אותו הצעיר בעל המכתב: דממה כזאת לא לעולם תהיה. איזה דבר מוכרח להתרחש בקרב בני־האדם האלה. וכאשר יתרחש הדבר ויתעורר ויקום ויחיה— אז בסופה ובסערה תהיה דרכו! הן יש אשר ימאס האדם במצבו הנקלה, להיות הולך בטל כל ימיו, כשידיו מסולקות לאחוריו, נכנע תחת עול הזדון ומצפה לחסדו — אז יתעורר ויקום ויזקיף קומתו כאחד האדם. ולא רק כאחד האדם יהיה, אלא למעלה מאחד האדם יעלה. היהודי הגליצי הצעיר אשר מימי ילדותו שמע וידע, כי „גליצאי עלוב" הוא, ונשא עלבונו בלבו— היהודי הצעיר הזה, בשיעמוד על דעתו והיכולת תנתן לו, יראה נפלאות לעולם!

לפני שש שנים, בימי החירום, כשנדדו צעירי יהודי רוסיה לעבר מן הגבולין, ספחו על מדינת גליציה. גליציה אינה מקום לאֶמיגרציה. ואולם אותו הדבר המתרחש — התרחש שם גם בלעדיהם. ולא עוד, אלא שהיהודים הגליציים הצטיינו ועלו על אחיהם, היושבים מעבר לגבול. אם היהודים הלאומיים ברוסיה דואגים לקלקולו של חנוך בניהם ושואפים לתקונו וכותבים עליו בעתוניהם ודורשים עליו דרשות ומתנגחים זה עם זה בהלכת הפדגוגיה—הנה קמו יהודי גליציה ממחרת הלילה ועשו מעשה ויסדו להם „הסתדרות" של מורים עברים בכל המדינה. אם אומרים חובבי הלשון העברית ברוסיה להחיות את השפה בדבור—וקמו היהודים הגליצאים ממחרת הלילה ודברו דוקא עברית צחה בהברה הספרדית הקדומה. ואם עשרה יהודים רוסים, היושבים בפטרבורג הגדולה, עוסקים ב„פוליטיקה" בשעה שאינה לא יום ולא לילה ויש להם רק ניסלוביץ אחד ורק פרידמאן אחד— הנה היהודים הגליצאים כבר זכו לקלוב עברי משלהם בבית־הנבחרים האוסטרי! ואם מעט מכם כל זה—והנה העיר הקטנה דרוהוביטש אף היא לא תבוש ולא תכלם בדם בניה השפוך בפני כל באי־עולם!...

הזהרו בבני־האדם, אשר הלכו בטלים במשך דורות הרבה, כשידיהם מסולקות לאחוריהם, נכנעים תחת עול הזדון ומצפים לחסדו — יש אשר יבוא יום אחר ובני־אדם אלו יתעוררו ויקימו ויזקיפו קומתם, אז גם דמם המעט לא ייקר בעיניהם...

אחריהם החוצה, ונוציא את העבודה הלאומית מתוך עבודת ההסתדרות?

„בשביל עבודת התרבות — אומר מ. קליינמאן — צריכים היו לברוא מתחילה הסתדרות מ י ו ח ד ת". „הפוליטיקה והקילטורה הן אמנם תחומים קרובים זה לזה ויונקים זה מזה ובבחינת התחיה הלאומית הן עולות אפילו ב ק נ ה א ח ד, אבל בכל זאת נשארות הן, בבחינת העבודה המעשית, שני שטחים נבדלים, ואי-אפשר לעבוד בשתיהן יחד". „רוב האנשים, השקועים בכל מעיניהם בפוליטיקה, כבר אין לבם פנוי וגם אינם מוכשרים לעסוק בעבודה קולטורית".

אך מהנחה זו אפשר רק להוציא, שיש צורך במדור מיוחד או גם באורגן מיוחד ב ת ו ך ההסתדרות הציונית בשביל העבודה הקולטורית, אבל אין להוציא מהנחה זו כלל וכלל, שיש צורך ב ה ס ת ד ר ו ת מיוחדת. לברוא „הסתדרות" מיוחדת בשביל עבודת התרבית דרש, לכאורה, אחד-העם באספת מינסק. אבל באמת גם הוא לא חפץ אז בהסתדרות מיוחדת הנבדלת לעצמה, כי אם רק באורגן מיוחד, התלוי מאיזה צד בההסתדרות הציונית. הוא דרש, שההסתדרות החדשה תברא „על ידי הציונות עצמה", כמו שיסדו מנהיגי הציונות באנק מיוחד לצרכי הציונות. אחד-העם הבין, ש„אם המתחילים בדבר יהיו אנשים הרחוקים מן האידיאל הציוני, אז באמת לא רחוק הוא חשש זה, שהאורגניזציה החדשה תהיה ברבות הימים למכשול על דרך הציונות, במשכה אליה את הכחות היותר טובים שבעמנו ובתתה לכל העבודה צורה בלתי מתאימה למטרת הציונות ורוחה" („על פרשת דרכים", ב', עמוד 134). ומ. קליינמאן מגין על היציאה מחוץ לגבול ההסתדרות הציונית לשם עבודת התרבות ועל ההתחברות לשם עבודה זו בתוך הסתדרות אחרת יחד עם „אנשים שאינם עומדים כלל על בסיס הפרוגרמה הפלשתינאית".

אכן „גדולים" הם תלמידיו של אחד-העם מאחד-העם עצמו!

ושוב אנו נוגעים בשאלת ה„הסתדרות לתרבות", שכבר דברנו עליה בפרק הראשון, מפני שאופן יצירתה של הסתדרות זו מוכיח לנו בבהירות שאין כמוה, עד כמה חסר לנו החוש ההסתדרותי, עד כמה גדלה האנרכיה בעולמנו ועד כמה אנו צריכים עכשיו לתקון ההסתדרות וחזוקה.

אם אנו מוצאים, שבהסתדרות הציונית אין רוחניות די ספוקנו, הרי אין זה אלא מפני שההסתדרות הציונית לא יצרה עדיין את הכלים המחזיקים ברכה לעבודת התחיה הרוחנית. הדרישה של ציוני המזרח לעבוד עבודת ישוב בארץ-ישראל פגשה מצד ציוני המערב וההנהגה המערבית התנגדות יותר חזקה ויותר פרינציפיאלית מן הדרישה לעבוד עבודת הרוח. ובכ"ז כבשה לה דרישה זו דרך בתוך ההסתדרות והתחילה להתגשם בפועל. מפני שהאורגנים הדרושים לעבודה הזאת (הקרן הלאומית, הבאנק) היו מוכנים ועומדים ומצפים לעת רצון. כשרפה היה הרצון מבפנים, חכו לעת-רצון שתבוא מן החוץ — בעתיד. בגרה ההכרה הציונית ונתחזק הרצון מבפנים—נעשה גם ההוה עת-רצון. הדרישה לעבוד עבודת הרוח כבר כבשה לה, גם היא דרך במערב, — הכל מודים בנחיצותה. ואם בכל-זאת עבודת התרבות העברית אינה נעשית עדיין ע"י ההסתדרות בכללה ובתמידות, אלא היא נעשית לסירוגין וע"י ציונים פרטיים או חבורות של ציונים. הרי אין זה אלא מפני שחסרים לה להסתדרות האורגנים הנחוצים לעבודה זו. נחוץ מקור פיננסי המיוחד לעבודה זו — קופה לעניני עבודת התרבות. נחוץ שבאורגני ההנהגה יהיה מדור מיוחד, או מדורים מיוחדים, מועצה עליונה לברור השאלות של מקצוע זה, לסדור עבודת התרבות ועשיתה.

בפרק הקודם נגענו בשאלת הלשונות, ביתר דיוק — בשאלת הפרוגרמה של עבודת החנוך. מצאנו, שאין שאלה זו ענין לקונגרס, שאין הקונגרס יכול לדון בה ולפתור אותה. אבל דבר זה מובן מאליו, שההסתדרות הציונית צריכה לטפל בברור שאלה זו וכדומות לה. הוה"פ הגדול הוא הוא שצריך לעסוק בשאלות כאלה. שאלה פ ר י נ צ י פ י א ל י ת צריכה לבוא לפני הקונגרס ל א ח ר י שהוה"פ יברר אותה השאלה ויכין הרצאה מפורטה עליה. שאלות מ ע ש י ו ת יכולות וצריכות למצוא להן את פתרונן בתוך הוה"פ הגדול עצמו, או לפעמים בתוך ועדי הארצות. פה מתעוררות קודם כל שאלות הסתדרותיות שונות: עד כמה תלויים ועדי הערים בועדי הארצות, וועדי הארצות—בועד הפועל הגדול, ועד היכן יפה כחו של זה האחרון להחליט החלטות של חובה מחוץ לקונגרס. כמובן, אין כאן המקום לעמוד על הפרטים הללו. ואולם ברור הוא הדבר, שמצד זה יש עוד עבודה מרובה, ועבודה זו הרי אינה אלא עבודת הסתדרותית, — בנין ההסתדרות ושכלולה. ולהתחיל את עבודת הבנין הזאת אנו צריכים מסדורם של הועדים הפועלים. הקונגרס עצמו צריך רק להחליט, שהוה"פ הגדול חייב להכניס אל תוך חוג עבודתו והנהגתו את כל עבודת התחיה. אבל גם חברי ההסתדרות כ ו ל ם חייבים להודות, שכל עבודת התחיה, שעתידה ההסתדרות הציונית לעבוד, צריכה להיות מסודרה על ידי האורגנים העליונים של ההסתדרות וצריכה להיות תלויה בהאורגנים הללו. ועד שיהיו לנו אורגנים מרכזיים משוכללים ומתוקנים כהוגן לכל עבודות התחיה, חייבים כל חברי ההסתדרות לשאוף על כל פנים בעבודותיהם התרבותיות, הצבוריות והפוליטיות לקבוץ הכחות ולאחודם ולחזוק ההסתדרות ומרכזיה, ולא לפזור הכחות ורפיון המרכזים, הבאים מתוך התפרדות והתבדלות ובנין במות במות עם כהנים גדולים וקטנים לכל קבוצה וקבוצה, שיש בה „אישיות" הראויה לכהן.

י. קרני.

חַטַּאת עַמִּי הֱקִיאַתְנִי מְלוּעָה...

חַטַּאת עַמִּי הֱקִיאַתְנִי מְלוּעָה
וָאָנוּס מִדְבָּרָה;
וַתְּהִי יִלְלַת הַמִּדְבָּר לְאָב וּלְאֵם לִי
וּלְאָחִי בַּצָּרָה.

וָאָבֹא בְּסֶלַע גְּרוּם שִׁנֵּי הַסּוּפוֹת
וּבְנִקְרַת צוּר-מָגוֹר:
צוּר אֵיתָן! אֶת כַּפְּךָ עָלַי הַנַּחַת
וּסְגוֹר עָלַי סָגוֹר.
וּתְהִי פִּי הַצּוּר לִי לְמוֹלֶדֶת הַזַּעַם
וּלְמִקְדַּשׁ הַמְּאֵרָה;
וְשָׂם אֶת הֶחָזוּת הַקָּשָׁה אֲטַפַּח עַל עַמִּי
וְאֶת רוֹעַ הַגְּזֵרָה.

וּמִשָּׁם אֲקַלֶּלְכֶם.

כִּי אָמַרְתִּי: אַל יֵחַד בִּקְהָלָם צֵל־זִכְרִי
וְאַף בִּשְׁעַת קִלְלָתִי;
מֵרָחוֹק יֶחֱרָדוּ, וְעַל כַּנְפֵי דַסּוּפָה
תְּבוֹאֵם רָעָתִי.

פֹּה אֶהֱרֶה אֲבַדּוֹן וְלֹא אָשׁוּב אֲלֵיהֶם,
מַה לִּי וְלַהֲמוֹנָם!
וּבְבֹא יוֹם־הַדִּין — מֵאֲלֵיהֶם יִרַדּוּן
לִקְרַאת פְּנֵי אֲסוֹנָם.

וּבְבֹא יוֹם־הַדִּין — מֵאֲלֵיהֶם יָבֹאוּ
וּפָרְשׂוּ אֶת כַּפָּם
לְסַלַּע תּוֹכַחְתִּי, וּבִקְשׁוּ כִלָּיוֹן
הֵם נְשֵׁיהֶם וְטַפָּם.

וְעָמְדוּ מוּל צוּרִי, מוֹלֶדֶת הַזַּעַם,
וְסָפְגוּ אֶת דִּבְרֵי הָאֵלֶּה;
וּכְקַבֵּל אֶת לוּחוֹת הַבְּרִית יְקַבְּלוּ
אֶת לוּחוֹת הַקְּלָלָה.

מנדלי מוכר־ספרים.

סֵפֶר הַבְּהֵמוֹת.

I.

עֶגְלָתוֹ שֶׁל תּוֹסְפוֹת יוֹם־טוֹב.

ג*).

ליל חורף, קור נורא ורוח חזקה. הלילה ליל דודים לאלפי שידין ורוחות, שמנשבים, תוקעים ומריעים ברעש וזיע ומנגינה משונה, ועמודי שלג מתנשאים, מרקדים ומתהוללים בחוצות. גגות מזדעזעים, זגוגיות מתלבטות בחלונות וקול ישורר וייליל בקמוניות. כלתה רגל בהמה מן השוק; ובהמתנו, שהיא יולדת, רובצת אותו הלילה בפרוזדור, שהפרוץ מרובה בו על העומד ואין שם מחסה מפני הקור. ומה בהמה עושה? בהמה מעלה גרה וחוזרת על מה שכבר נסתאב במעיה—וזאת תורת הבהמה. ובשעה שבהמתנו עוסקת בתורתה היא גונחת ונאנחה ואנחותיה נשמעות בבית.

בהשכמת הבוקר העירני משנתי קול בכי גדול, אמי בוכה תמרורים—אוי, מתה הבהמה! הילדים נאנחים ובבית אבל. אף התרנגול שומם, עומד בדד עצוב ודומם ואינו מצוי היום אצל נשיו כדרכו תמיד. תרנגולת אחת משוטטת מבקשת לה מקום להטיל שם ביצתה ואין מי שיהא כופף עליה את הכברה כנהוג. ועוד אחת יוצאת ברגש מתחת המטה ועולה על הספסל נטוית גרון וזקופת ראש ומבשרת בקריאה גדולה: מזל טוב לי, הנה זה הטלתי ביצה! וזה התרנגול בעלה עומר כתומר מקשה, מצדד ראשו וקורץ בעינו ומסיח דעתו מאשתו זו, אינו משיב לה ברכה ואינו מכניסה תחת כנפיו באהבה ומבטיחה מוהר ומתן ומגדנות כדרך „גבר" בתרנגולתא מעולם. אבלות בבית. נשים שכנות באו לבכות ולהשתתף בצערה של אמי, ואמי פתחה על בהמתה הספד גדול וסיפרה בשבחה, שהיתה שופעת לבעליה רוב טובה ומאכילתם חלב וחמאה (דברים שלא היו בבהמה מעולם ולא נהניתי מהם כלום) והיא מתה, לפי דבריה, מפני חטאינו.

„צאינה וראינה, נשים, מעשה אלהינו! — אמרה בחסידות, נושאת עיניה כלפי התקרה—היום השכמתי כעלות השחר ונכנסתי לפרוזדור וכלי החליבה בידי, כדרך בעלת־הבית. תבן למאכל בהמתי אותו הערל מכירי, תפח רוחו, לא הביא מיום אתמול. שכח, או אפשר לא היה יכול מפני רוח שאינה מצויה וסער גדול באותם הימים. הקרח בלילה היה נורא מאד. עורי, עורי, בהמה, ותני לי את דדיך! אמרתי לה ברחמים, כשאני עדיין עומדת בפתח, והיא אינה משיבה. שתיקה זו לא הנייה לי. שפלה! אומרת אני בתרעומת והולכת ובאה אצלה. והנה היא מכוסה כלה בשלג, שנכנס לפרוזדור בלילה דרך פצימים וסדקים, ושערותיה מסומרות. גורף אני את השלג שהוצבר עליה, ושפלה זו אינה זזה ממקומה. ונתתי את ידי בה, מעירה ומעוררה והנה — או לעינים — לפני מוטלת נבלה! על מה ולמה היא נתנבלה? מי חכם ויבן את זאת. ופתאם נפתרה לי חידתי. אוי, אוי לשונאי! שכחנו לעשות אתמול סעודת תוספות יום טוב כשנה בשנה. שומעות אתן? ממשפחת תוספות יום טוב הרי אני. אותו הצדיק הלא השביע את זרעו אחריו לדורות עולם, לעשות את יום השני משני ימים של ראש חודש אדר (ואתמול היה יום זה) יום משתה וסעודה כסעודת פורים בכל שנה ושנה, לזכר הנס שנעשה לו, שיצא מבית האסורים. ואני, אויה לי, הלא שכחתי לעשות אתמול סעודה זו ונפרע הקדוש־ברוך־הוא ממני בבהמתי".

ועד שלא גמרה אמי את הספדה קפצה ובאה העגלה לתוך הבית ממקום רבצה נטוית ראש וזנב וגועה „מה־מה" בנשימה אחת. הכל מתמלאים רחמים על יתומה עלובה זו והכל יודעים מה הקול הזה ו„מה־מה" שלה מה פירושו—היא רעבה וקולה לאמה, שתחלוץ לה שד. תניק את בתה ותלחך בלשונה את פרי בטנה. נשים רחמניות מקנחות חוטמן ועיניהן ומזמנות את פיהן לדיבור. ואשה אחת מלומדה, שמתבלת דבריה במלין דרבנן, ורבינו בחיי שגור בפיה, קופצת בראש, מצמצמת פניה ומשרבבת שפתיה ועיניה לשמים ופותחת בשיחה ארוכה זו:

— רבון כל העולמים, מלך חי וקיים, שאיני כדאית להזכיר שמו הגדול, דיין אמת הוא ושופט צדק, אב הרחמים והסליחות. ומפני הרעה שנגזרה על האדם פרתו של אדם מתה פעמים, אומרים חכמינו הקדושים. כלומר פרתו נעשית כפרתו. תהא נא, רבונו של עולם: בהמה זו כעולה וכקרבן לפניך וכפרת עון לנו, לטהר את בעלת הבית הזו יענטה בת אמתך יחנה־סוסי ואת כל ישראל כפרה אדומה מכל חטאותינו, כמה שכתוב: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. אמן סלה.—ואם על ידי בהמה זו נתגלה לנו מופת גדול זה עצתי אמונה לך, יענטה—אמרה לאמי—שאותה העגלה פרי בטנה תחיה ותהי לאות לבני מרי, שלא יחטאו עוד ולא יעברו עוד על דברי הצדיקים קדושי עליון. תחיה העגלה עמך והזן בחסד מקרני ראמים ועד ביצי

*) עי' „העולם" נומ' 18—19.

כנים. יעזור לך לזון גם את עגלתך פעם בקליפת כולבסין ופעם בפרורים או בכל מה הנמצא תחת יד בעלת־הבית. תהא נראית לך כאחד מבחורי הישיבה. כף אחת תבשיל ופרוסת לחם לעני בכלכלת הבית. מה היא? בחור בן ישיבה — תוף־תוף! עגלה, רצוני לומר—עגלה נעשית ברוב הימים בהמה. ובהמה, שומעת את? הלא היא רצויה ויפה תמיד. וכבל שכן עכשיו בימינו, בימי רעה, ועל אחת כמה וכמה אצלנו היהודים ערכה של בהמה גדול מאד.

כל הנשים הסכימו לאותה הדברנית, ואמי נענעה להן בראשה--וחיתה העגלה לשמחת לבבי.

מופת לרבים היתה מיתתה של בהמתנו, ולזכר המאורע הזה קראו לעגלה שלה עגלתו של תוספות יום טוב.

כדי שלשה ימים היה קול צעקה הולך מסוף העיר ועד סופה — קול יללת כלבים, שנתאספו ובאו חבורות חבורות לטפל בנבלה של בהמה המוטלת בשדה. ומתוך זריזות יתרה בעבודתם היו מתקוטטים עליה ונושכים ומורטים זה את זה.

ד.

נעגועים היו לעגלה בתחילת ימי אבלה של אמה, ולבה הומה אל דדיה. היו מלעיטים אותה דייסא של סובין, גם חציר ולחם היו משימים לפניה. שמונה שנים — החיטין החיצוניות שבלחי התחתונה של בהמה -- הביאה עמה לעולם מלידה ומבטן, והיתה חותכת בקן את מאכלה, לועסתו והומה פעמים כמתרעמת תמיד היתה שואפת בנחיריה, מחפשת ומריחה באפה, וכל מה שנמצא לה, סדין, אלונטית, פוזמק או כובע, היתה קולטתו לתוך פיה וכוססת. ופעם אחת קלטה בערב שבת סמרטוט, העומד לסתימת פי התנור, כשטומנים בו את החמין, ונתחב בעצם בגרונה, ואלמלא נתבקש הסמרטוט אותה שעה לצורך תשמישו היתה נחנקת בו. ואם היו מוותרים לה על מעשיה הכעורים ולא בקשו להפטר ממנה אינה אלא זכות אמה עמדה לה. אני האחד מאנשי הבית שהייתי מחבבה בכל לבי. חמלה גדולה חמלתי עליה, על יתומה עלובה ובודדה זו. הייתי עומד לה בעת צרה בפני כל הפוגעים בה, ובזה הבאתי עלי רעה. והיא שהגדילה את חבתי להעגלה. בשנינו הרי היו נוהגים לא ביושר, ואני והעגלה היינו למכה ולחרפה לכל מי שחזק ממנו. ועול גדול זה, שבו נעשו לנו שפטים רעים, הכאיב את רוחי יותר מהמכות בעצמן וקרבני להעגלה המוכה ביותר. דומה, שהייתי אהוב לה גם אני, שהרי לא היתה מוחה בידי לגפפה ולהחזיק באזניה, ולא עוד אלא בשעת מעשה היתה לוחכת אותי ומבטת לי בעצב, כמתכוונת לשפוך לפני את נפשה, ואני מרגיש בצערה, יודע מה שבלבה ולמה היא לוחכת אותי כך בלשונה.

ועל ידי העגלה ומנהג בני בית שנהגו בה, נצנץ בי הרהור זה: אדם ובהמה, שמחומר אחד קורצו ובשר ודם הם, אפשר רוח אחד לכל. וכל בעלי החיים, כיון שרוח ולב וחושים להם, מרגישים יגון ושמחה, צער ועונג כבני אדם. הרהורי זה לא היה מאותם הרהורי לב, שעולים לשעה כעננים ועוברים ובטלים, אלא נקבע בלבי. ברוב הימים, כשגדלתי ולמדתי דעת ובינותי בספרים, מצאתי ראיתי, שגם לבעלי החיים יש דעה וקניני הנפש שנווים לחיות בהם. יש להם דיבור, מדות ונימוסים בחיי משפחה וחיי החברה, צרכי יחיד וצרכי צבור, עצות ותחבולות בשמירת נפשם ובקשת מזונם, חוקים ומנהגים ומשפטים, והכל על פי דרכם, ואפשר גם דת ואמונה והשגת־העולם, מיוחדות במינן, נתן הבורא בלבם. אף הם נפרדים לתולדותם ולמיניהם, כלומר, לאומותיהם. מהן אומות גדולות ועצומות, מזוינות בכלי חמס להרוג ולהשמיד ולמשול ביד רמה, ומהן אומות קטנות וחלשות ומטולטלות, פוחדות ומתרפסות ונדרסות. ובאומה אחת בעצמה מדרגות, זו למעלה מזו: יש בעלי־חיים מיוחסים, מפונקים, יפים ושמנים, בטלנים ומלומדים, יודעי חן ודברי שחוק. וכנגדם יש הדיוטים מבני ההמון, רעבים, כחושים ומדולדלים, עמוסים ומסובלים ומושכים בעול. יש ביניהם בעלי־מדות משונים — רעים וטובים; רתחנים ונוחים; פראים ובני תרבות; בהולים, פזיזים ומתונים; עצלנים ושקדנים; רמאים ונאמנים; רעבתנים, גנבים וחמסנים, וכנגדם מסתפקים במועט, תמימים וישרים. יש ציקנין, צרי עין ואכזרים, ויש רחמנים ונדיבים, שמוסרים נפשם על הצלת נפשות בשעת הסכנה.

דברים הללו הלא הם מן המפורסמות. מאושרים ומקוימים בראיות ומעשים הרבה ובעדותם של חכמים גדולים בספריהם. והכתוב אומר על הנמלים ושפנים וארבה ושממית: „קטני ארץ, והמה חכמים מחֻכָּמים". אבל האדם הקשיח לבו מבעלי־החיים, שטובת עצמו דורשת לחשב אותם לגולמים, מחוסרי דעת ורגשי לב ולא נבראו אלא בשבילו. כשהם משמשים להנאתו הם קרויים אצלו בעלי־חיים מועילים, ואם לאו, הרי הם מזיקים ומיותרים בעולם. דומה, בדורות הראשונים היו נזהרים בני אדם לעשות בבעלי־החיים כרצונם, וכשנתאוו לאכול בשר זבחו אותם לכתחילה לשם שמים וזבחי שלמים, „שהכל שלמים בהם, הדם והאימורין למזבח, החזה והשוק לכהנים והעור והבשר בדיעבד לבעלים". ובפירוש אמרה תורה: „איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז.. ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה'... דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו".

כך נתחוורה לי מחשבתי זו על בעלי־החיים על ידי החקירה והדרישה בה בימי העמידה, כשהגעתי לשנות בינה, ולא הייתי חושש לדורשה ברבים בכל שעת הכושר. ובילדותי כסיתי אותה כדבר האסור בתוך לבי מיד כשנולדה, שלא תהא לי לחרפה על חטא שחטאתי בסנגוריא על הבהמות. אבל גדול יצר־הרע של רחמנות, שמשך את לבי להעגלה בכח, ואני והיא נעשינו חברים נאמנים.

הדברים הללו לכאורה תמוהים -- אני ילוד אשה ועגלה בת־בקר, חברים! אבל אל תדון מעשיו של אדם ומחשבותיו עד שתגיע במחשבתך למקומו ולזמנו ולפרקו מפרקי שני חייו. כל פרק ופרק בחיי האדם הוא עולם מיוחד בפני עצמו במעשיו ומנהגיו ובדברים של טעם, הנאה ומגונה, ושל דעת טוב ורע. רוצה אתה לידע את נפש הילד בוא והתכנס לעולמו של ילד, וראה עצמך מתילד, כאלו בימי ילדותך אתה. וזאת תורת החינוך והעמוד הימני, שהפדגוגיא עומדת עליו. ואלמלי כך נהגו, הרי נתקיים מה שנאמר: „אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, שמתוך כך נושאים הקטנים קל וחומר בעצמם להיות נשמעים לגדולים", והיה רב שלום בעולם. אלא זוהי כל הצרה, שהזקנים דנים ומחנכים את הקטנים לא על פי דרכם בעולם־הילדות, שהם בעצמם היו בו לשעבר בקטנותם, אלא לפי עולמם זה, של הדיינים והמחנכים עכשיו בזקנותם. אני לזקנים־מתילדים מדבר כאן, להם לא יהיו דברי תמוהים וידינוני על פי זמני ומקומי ודעתי והרגשותי בימי ילדותי.

בפנים יפות היה העולם ממשיך את לבי לו בקטנותי, והגדולים, הורים ומורים, הראו לי תמיד פנים זועפים, ולא שמעתי מפיהם אלא דברי כבושין, שאני, בן־ישראל, בטל

מדברי תורה ומבלה זמני בהבלים והוללות; ומה יהא בסופי?... עניים מרודים ובעלי מרה־שחורה היו בני עירי, לומדי תורה מתוך עוני ויודעים להוכיח. וכמה נכספה נפשי, אני הקטן, להפטר מהם ומתוכחותיהם לשעה ולהשתעשע בחברה, בחברה אדם או בחברת בהמה — היינו הך, ובלבד שתהא נפש חיה ונשמעת לך. כשיזכו למצוא חן בעיני כלב, יהיה אפילו קל שבכלבים, והוא נשמע לך וחורץ לשונו ונובח כרצונך, הרי אתה מוכן ליתן לו שכרו לא לחמך בלבד אלא אפילו את נשמתך... אבל אין זה מעניני, אני איני בא אלא ללמדך כאן, כיצד היינו אני והעגלה חברים נאמנים.

(עוד יבוא.)

שלום־עליכם.

כתריאלים.

י.

כְּחַיֵּיהֶם כֵּן מִיתָתָם.

א.

כל מה שלא הספיק הדוקטור טַנֶר המפורסם לעשות, עלה בידו של חַיִּים חַיִּיקִין, יהודי עני ומרודא, בן העיר כתריאליבקה העניה והמדוכאה.

רצה הדוקטור טַנֶר המפורסם להראות לכל באי־עולם, כי יכול אדם לישב בתענית ארבעים יום, ולא האריך את נפשו אלא כדי עשרים ושמונה ימים, ובודאי היה משיב את רוחו אל האלהים, אלמלא הטיפו הרופאים טפות מים אל פיו וסעדו את לבו בגלידי־קרח ובדקו בדופקו ערב ובוקר וצהרים ועשו לו כל מיני סגולות לתמכו ולהחזיקו — התכונה היתה רבה מאד!

ואולם חיים חייקין הראה נגדה־נא לכל הכתריאלים, כי יש בכח האדם לסגף עצמו בתענית יותר מארבעים יום; אמנם לא ימים רצופים היתה תעניתו, לא בזה אחר זה, אלא תענית לסירוגין, עד כי במשך השנה היה החשבון עולה ומגיע למאה יום ויותר.

ובתענית ממש הכתוב מדבר!

תענית שאין טפות מים בצדה. תענית שאין גלידי־קרח משמשים לה. תענית כפשוטה וכמשמעה: חיים חייקין היה מזיר את עצמו לחלוטין מאכילה ושתיה יום ולילה אחד, עשרים וארבע שעות רצופות.

ורופאים לא היו יושבים אז לימינו ולא היו שומרים אז על חייו ולא היו ממששים אז בדופקו. אין רואה ואין יודע ואין פוצה פה ומצפצף!

הא כיצד?

חיים חייקין כתריאלי הוא כשאר אחיו הכתריאלים, יהודי עלוב־נפש, עני ואביון ומטופל בבנים הרבה — ומהם, מבניו, לחמו נמצא.

רוב בניו נקבות הן. עובדות הן בבית־החרושת, עושות במלאכת החֲזִינִית לפַפִּירִיסִים ומרויחות זו זהוב וזו חצי זהוב ליום. ואף פרנסה זו לא בכל יום היא מצויה: טול מזה שבתות וימים טובים, טול מזה ימי השביתה — אפילו כתריאליבקה הנדחת הרי זכתה כבר למנהג השביתות!

והקומץ הזה צריך להספיק לשכר דירה — קרן־זוית אפלה מלאה טחב באחד המרתפים.

והקומץ הזה צריך להספיק להלבשת בני־הבית ולהנעלתם. עלובה הנעלה זו! זוג אחד של נעלים שתי נפשות משתמשות בו.

והקומץ הזה צריך להספיק גם לאכילה. עלובה אכילה זו! אוכלים פת במלח ושותים מרק־גריסים במשורה ומקנחים סעודתם בזנבו של דג־מלוח, המלהט קרבם ומלחך ומכלה את יתר חלבם ודמם. ואף־על־פי־כן, במקום שאתה מוצא גנותו של דג־מלוח, שם אתה מוצא גם את שבחו: זנבו של דג־מלוח מים יפים לו אחר־כך, ומים מן הבאר בחנם יוקחו. והרי בני בית חיים חייקין שותים מים וחוזרים ושותים להנאתם כל הלילה כולו.

כיון שזמן סעודה מגיע, מיד עומדת האם, אשתו של חיים חייקין, ומחַלקת את פרוסות הלחם לבניה. מחלקת היא את הלחם בצמצום, כְּחַלֵּק איש מטעמים ומיני־תרגימה.

— אוי לי מהאכילה! אוי לי מאכילתם של אלו!

כך אומרת חייקה, אשתו של חיים חייקין, והיא אשה עלובת־נפש וידועת־חולי, המְשַׁעֶלֶת ומכבעת בלילות.

— אל תשלוט בהם עין־הרע! — אומר האב, חיים חייקין בעצמו, כשהוא עומד ומתבונן אל בניו, הבולעים את לחמם בעודו בידיהם. אף הוא מתאוה לטעום טעם לחם, אבל אם יטעם הוא — לא ישאר כלום בשביל שתי התינוקות, בשביל פְּרַדְקָה וּבֵיילְקָה הפעוטות, שעדיין הן זקוקות גם לסעודת־ערב בשעתה.

והוא חותך את חלק לחמו לשנים ומוסרם לשתי התינוקות, חלק לפרדקה וחלק לביילקה.

— פרדקה! ביילקה! הא לכן עוד לחם. יהא מונח אצלכן עד שיגיע זמן סעודת־הערב.

פרדקה וביילקה מושיטות את ידיהן הקטנות, הצנומות והשחורות, מביטות אל פני אביהן ואינן מאמינות למראה עיניהן: אפשר משַׁטֶּה הוא בהן?... ואולם התינוקות בַּעַקְתָנוּת הן מטבע ברייתן; רגע הן משעשעות את נפשן בהלחם ומזינות עיניהן בו, ובעוד רגע תקצר רוחן לחכות — והן פורסות ממנו קמעה־קמעה, פורסות ובולעות ומְמַעֲטוֹת את דמותו. השגיחה האם בזה, מיד היא מרימה את קולה, משעלת ומכבעת:

— אין להן בעולמן אלא האכילה בלבד, אלא האכילה בלבד!

דעתו של חיים חייקין אינה נוחה מקולה של אשתו ומדבריה אלה. רוצה הוא להשיב לה אף הוא דבריו, אלא שאינו מוצא לגופו טוב משתיקה. הוא אינו יכול לדבר, הוא אינו רשאי לדבר. כי מה הוא פה ומי הוא פה? משול כחרס הנשבר. אחרון הוא לכל דבר. אחרון ומיותר. כסרח העודף הוא כאן, כאבר המדולדל — גם בעיני בני־ביתו, גם בעיני עצמו.

כי מה ערכו בביתו, אחרי שאינו עובד שום עבודה ואינו שולח את ידיו בשום מלאכה? הולך הוא בטל כל ימיו לא משום שהעצלות חביבה עליו ולא משום שהמלאכה בזויה בעיניו. הולך הוא בטל משום שאין לו עבודה לחלוטין. אין לו שום ענין לענות בו! כל הכתריאלים כולם קובלים על מזלם ונאנחים במר־נפשם, כי אין להם מה לעשות בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא ולא כלום. נתכנסו המוני יהודים, בלא עין־הרע, למקום אחד, והרי הם יושבים כולם צפופים ודחוקים, כדגים המלוחים

הללו, הכבושים בחבית אחת, לוחצים זה את זה, מתנגחים זה עם זה באהבה ובאחוה וברעות ואיש את בשר רעהו יאכלו...

— גם זו לטובה! — כך מהרהר חיים חייקין בפני עצמו ומתכון בזה לבניו, אשר חננו אלהים. לא כל אדם זוכה לבנים שכמותם.

ואף־על־פי־כן — אוי לו לאב, שבניו מפרנסים אותו. לא טוב היות האדם מוטל על בניו. אפשר סבורים אתם, שעינם צרה בו? חס ושלום! אלא הוא עצמו לבו נוקפו. א י ן ה ו א י כ ו ל!

כל פרוסת לחם, הבאה אל פיו, כטפת דם היא בעיניו. את דם בניו הוא שותה. השומעים אתם? הוא, חיים חייקין, שותה את דם בניו. א י ן ה ו א י כ ו ל!

— אבא, למה לא תאכל? — שואלים אותו בניו.

— היום הזה... אני יושב בתענית. — עונה להם אביהם.

— שוב תענית? כמה תעניות לך בשבוע?

— מעט כספרן ממספר ימות השבוע.

וחיים חייקין אינו משקר. אמנם רגיל הוא כל ימיו לישב בתענית, אבל יש אשר יקרה מקרהו גם לאכול.

אותו היום, שבו חיים חייקין מסגף עצמו בתענית, יום טוב הוא לו.

ראשית, הרי מצוה גדולה היא זו, ומתן־שכרה מובטח לו למפרע. כל הגורע מחלקו בעולם הזה, מוסיפים לו בחיי העולם הבא.

ושנית, אינו צריך להוציא להנאתו ולהנאת גופו אפילו פרוטה אחת ואינו חייב ליתן דין וחשבון לפני איש. אמנם אין איש שואל ממנו דין ואין איש דורש ממנו חשבון; אבל למה לו לשאת את כל הטורח הזה, אם אפשר לו להתקיים בעולמו גם בלעדיו?

ומלבד זאת, גדולה תענית, שמביאה את האדם לידי מעלה עליונה ומנשאתו ומרוממתו על הבהמה! דרכה של בהמה לאכול אכילה גסה בכל יום, ואדם יכול להסתפק באכילה מועטת מערב־שבת לערב־שבת. חייב אדם להִבָּדל ולהתעלות מעל הבהמה, להבדיל.

— הוי, אלמלי יכול האדם להגיע למדרגה עליונה, שיחיה ולא יאכל!... אבל מה יעשה אדם חי, והאצטומכה תובעת ממנו מזונות! — כך מדבר חיים חייקין אל נפשו, ומתוך רעבונו הוא בא לידי דברי חקירה ועניני פילוסופיה: — אצטומכה זו, הוא אומר, תאות האכילה שבאדם, היא סבת כל הצרות והפורעניות, המתרגשות ובאות על העולם. בעטיה של אצטומכה זו, בעטיה של תאות האכילה, הריני עני כל ימי ובני עיברים בזעת־אפם, מפרכים את גופם ונהרגים על פת־לחם. אבל אלמלי היה האדם פטור מן האכילה — הוי, מה טוב ומה נעים היה אז לכולנו! בני היו יושבים כולם שלוים ושאננים בביתי, אין עוד מלאכה ואין עבודת־פרך, אין שביתות ואין סכנת־נפשות, אין בתי־חרושת ואין קול־נוגש, אין אדונים ואין עבדים, אין עשירים ואין עניים, אין קנאה ואין שנאה — הכל אין! כגן־עדן תהיה הארץ לפנינו!

כך אומר חיים חייקין אל לבו ומתעמק בחקירות ומהרהר אחרי סדרי־בראשית וצר לו, צר לו מאד, למה ברא הקדוש־ברוך־הוא את עולמו כך, עד כי מותר האדם מן הבהמה אין...

ב.

אותו היום, שבו חיים חייקין מזיר את עצמו מן האכילה, יום טוב הוא לו, ואולם היום, שהתענית בו חובה ולא רשות, כגון יום תשעה־באב, — יום שכולו טוב הוא, יום זה מכובד מכל ימים!

הגיעו בעצמכם: גם אכול לא יאכל, גם כבהמה לא יהיה, גם מדם בניו לא יהנה, גם מצוה יעשה וגם דמעות יוריד על חורבן בית־המקדש.

כי איך אפשר לו לאדם לבכות, אם נפשו שְׂבֵעָה? כלום יכול השָׂבֵעַ להרגיש את כל גורל הצרה והיגון? רק האיש, אשר לבו חלש ונפשו ברעב מתעטפת, הוא יחוש והוא ירגיש!

— תוהה אני על בני־אדם אלו, המתיראים מפני התענית ונותנים פרוטה לצדקה לכפר בעדם. גדולה תענית יותר מן הצדקה! לדידי — כל הנותן פרוטה לעניים ופוטר עצמו מן התענית, כאילו נותן שוחד להקדוש־ברוך־הוא, כביכול!

כך היה אומר חיים חייקין והיה שופך חמתו על כל אותם הכתריאלים, הנוהגים קלות־ראש בתעניתם.

אין לך תענית קשה לישראל כתענית תשעה־באב. כלל זה ידוע לכל העולם. ואולם חיים חייקין לא כן יחשוב. מדוע קשה תענית זו משאר התעניות? מפני שהיום גדול? הרי כנגד זה הלילה קצר. מפני שהחום מרובה? הרי יש לך רשות לבלי התהלך ברחובות ובשוקים, ולא תכה השמש על ראשך. מוטב שתשב בבית־המדרש ותקרא קינות ותתאבל על שבר בת־עמך. הוי, כי גדול השבר מאד, גדול כים!

— ואני אומר לכם, — עומד חיים חייקין ומוכיח להכתריאלים — כי תענית תשעה־באב היא הקלה שבכל התעניות, לפי שהיא הטובה מכולן. הבה אבאר לכם את הענין הזה בָּאֵר היטב. יום־הכפורים, למשל, אף הוא תענית. וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם — כתוב בתורה. למה מצווים אנחנו לענות את נפשותינו? — כדי שיכפר אלהים על כל פשעינו ויכתבנו ויחתמנו בספר־החיים. מה שאין כן תשעה־באב. בתשעה־באב אין אנו מצווים מן התורה על התענית, אלא מתענים אנחנו מאלינו, כי מי האיש, אשר ימלאהו לבו לאכול ולהתענג ביום כזה, יום שבו חרב בית־המקדש וניטל פארנו מעל ראשנו ויהודים נהרגו על קידוש־השם, הם ונשידם וטפם?... בתשעה־באב אין אנו מצווים על הדמעות, אלא הדמעות יורדות מאליהן. כי מי האיש, אשר יוכל להבליג על דמעותיו, בזכרו את כל אשר היה לנו ואת כל אשר אבד לנו ביום אחד?... חבל, כי רק פעם אחת בשנה חל תשעה באב!

— ושבעה־עשר בתמוז מה? — שואל אחד הכתריאלים.

— רק פעם אחת בשנה חָל שבעה־עשר בתמוז! — עונה לו חיים חייקין ונאנח במר־נפשו.

— וצום־גדליה? ותענית־אסתר? — מוסיף הַלָּה ושואל.

— רק צום־גדליה אחד יש לנו בשנה! רק תענית־אסתר אחת! — עונה חיים חייקין שוב באנחה.

— אי, רב חיים! אם כן, הרי להוט אתה אחרי התעניות כזולל וסובא ממש! המעט לך תעניות בשנה?

— מעט תעניות, מעט מאד! — אומר חיים חייקין, והוא נודר נדר בלבו להתענות מכאן ולהבא גם בערב תשעה־באב, שני ימים רצופים, בזה אחר זה.

ג.

מה טוב ומה נעים לאדם, כשהוא מתענה שני ימים רצופים, בזה אחר זה. אשריהו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא!

רק השתיה קשה לו. כלומר — קשה לו לאדם להִנָּזֵר משתית מים שני ימים רצופים. אלמלא היו המים אסורים בהנאה, היה חיים חייקין מקבל על עצמו לישב בתענית כל ימות השבוע, מערב־שבת לערב־שבת.

כסבורים אתם, שהלכה היא זו — ואין עושים כן? אם כך אתם סבורים, אינכם אלא טועים. לגבי חיים חייקין הלכה למעשה היא זו.

בכל ימות השבוע, שקדמו לתשעה־באב, לא אכל לחם והיה חי רק על המים בלבד.

מי השגיח בו ומי שם אליו לב? הרי חייקה אשתו אשה ידועת־חולי היא, בניו הגדולים עובדים כל היום בבית־החרושת את עבודת החלזונות, והקטנים אינם מבינים עדיין ולא כלום. שתי התינוקות, פרדקה ובייליקה הפעוטות, אינן יודעות מאומה, כי־אם הלחם, אשר לו הן רעֵבות תמיד. לבן מתעטף כל הימים ונפשן הקטנה הומה, הומה בקרבן.

— היום תקבלנה עוד פרוסת־לחם אחת. — אומר להן אביהן, חותך בשבילן את חלק לחמו לשנים, ופרדקה ובייליקה שולחות אליו את ידיהן הקטנות, הצנומות והשחורות, ופניהן מאירים.

— ואתה, אבא, כלום לא תאכל? — אומרים לו בניו הגדולים בעת סעודת־הערב. — הלא היום אינך יושב בתענית?

— חס ושלום! היום אינני יושב בתענית! — עונה להם אביהם. והוא מהרהר בלבו: „גם בַּמֶּה רמיתי אותם וגם דבר־שקר לא הוצאתי מפי. כי מה הוָה לאדם בשתית מים? המים אין בהם משום אכילה ואין בהם משום תענית"...

ד.

כשהגיע יום תשעה־באב, הרגיש חיים חייקין בעצמו, כי קלו חייו מאד, כי טוב לו ונוח לו, כאשר לא היה כן מעולם. מרגיש הוא, כי אין לו שום צורך בסעודה המפסקת, כי אין לו שום חֵפֶץ באכילה. אדרבה, חש הוא בנפשו, כי אם יאמר להביא לתוך פיו דבר מגושם ונס — ועמד הדבר בעצם בגרונו, לא לבלוע ולא להקיא!

אמת היא, כי לבו חלש מאד וידיו ורגליו רועדות; מרגיש הוא, כי גופו נמשך, נמשך ויורד לארץ, וכחותיו הולכים ופוחתים, ונפשו מפרכסת לצאת, וגועל עז יתקפהו עד כדי התעלף — ואולם חיים חייקין לא יְנַהֵר משלו אפילו משהו! הא כיצד? כל השבוע כולו ישב בתענית, וכיון שהגיע יום תשעה־באב, מיד תָּקַף עליו יצרו?!

וחיים חייקין נוטל את פרוסת לחמו ואת חלק בולבוסיו, קורא לשתי התינוקות, לפרדקה ולבייליקה הפעוטות, ואומר להן בלחש:

— הָא לבן ואכולנה, ואל יִוָּדַע הדבר להאם.

ופרדקה ובייליקה נוטלות מידו את פרוסת לחמו ואת חלק בולבוסיו ומביטות אל פני אביהן הלבנים כפני מת ואל ידיו הריעדות מרעב.

וחיים חייקין מתבונן אל התינוקות, החוטפות ואוכלות ובולעות את אָכלן בעודו בידיהן, מתבונן ובולע את רוקו ועוצם את עיניו, והוא קם ממקומו, מבלי המתין עוד לבניו הגדולים, העובדים בבית־החרושת את עבודת החלזונות, חולץ נעליו, נוטל את ספר הקינות בידו והולך לבית־המדרש, כשרגליו נגררות בקרקע באין־אונים.

ה.

כשבא חיים חייקין לבית־המדרש הכתריאלי העתיק, עדיין היה הבית ריק. הלך וישב סמוך לארון־הקודש, על ספסל הפוך, שפניו למטה ורגליו למעלה, פשפש ומצא נר־חֵלב והדביקו אל רגל הספסל, תמך עצמו בדופן התיבה, פתח את ספר הקינות והתחיל מעיין בו. „אֱלִי ציון וְעָרֶיהָ..." והוא עוצם את עיניו ורואה במחזה: ציון, אשה צעירה ונאוה, יפת־תואר, לבושת־שחורים וחגורת־שק, עוטיה ואבלה, עומדת ופורשת כפיה ומבכה על בניה, הנופלים בכל יום חללים־חללים, על אדמת נכר, בעון זרים...

ציון, הֲלֹא תִשְׁאֲלִי לִשְׁלוֹם אֲסִירָיִךְ,
דּוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֵךְ, וְהֵם יֶתֶר עֲדָרָיִךְ...

. . . .

וחיים חייקין פוקח את עיניו, ואולם את ציון, זו האשה הצעירה והנאוה, העוטפת שחורים, לא יראה עוד. מחזה אחר רואות עיניו עכשיו: מבעד החלון המכוסה שכבת־אבק, דרך הזכוכית המזוהמת, קרן־אור הדה בוקעת ובאה, קרן־איר אחרונה מקרני החמה, השוקעת מאחרי העיר. ואף־על־פי שהוא עוצם שיב את עיניו, בכל זאת מביט הוא ורואה את הקרן הזאת, ולא את הקרן בלבד הוא רואה, אלא את כל החמה כולה, את החמה היפה והברה עם שפעת זהרה, אשר איש לא יוכל להביט אליה, אשר איש לא יוכל לראותה, רק הוא לבדו. מסתכל חיים חייקין בחמה ונהנה מזיוה — ולא כלום. אין זה אלא מפני שהתפשט את הגשמיות והרחיק מלבו את כל הבלי העולם הזה ואת כל תאוותיו... מה טוב לו ומה נוח לו... חייו קלו, קלו מאד... יש לאל ידו עתה להתגבר על הכל, לשאת הכל... תענית קלה תהיה לו היום... השומעים אתם? תענית קלה, קלה מאד, תהיה לו היום!

ועיניו של חיים חייקין עצומות אותה שעה, והוא רואה לפניו במחזה עולם חדש ונפלא, אשר כמוהו לא ראה מימיו. הנה מלאכים לפניו יחפזו, הנה כרובים לנגד עיניו ירחפו, והוא מתבונן אליהם ומכיר בפניהם, כי ילדיו הם. כולם, כולם באו ועמדו לפניו, הקטנים עם הגדולים. רוצה הוא להשמיע להם דבר, רוצה הוא — ואינו יכול לדבר... רוצה הוא להצדיק את נפשו לפניהם, להגיד להם, כי הוא אינו חייב... כי הוא אינו אשם... מה פשעו ומה חטאתו, כי המוני יהודים, בלא עין־הרע, התכנסו למקום אחד, יושבים צפופים ורחוקים, לוחצים זה את זה, מתנגחים זה עם זה ואיש את בשר רעהו יאכלו? מה פשעו ומה חטאתו, כי נולד וגודל בתוך עם עני ואביון, בין יהודים עלובים ומדוכאים, בין כתריאלים דוויים וסחופים, אשר גם בחייהם הם קרואים מתים?...

ועיניו של חיים חייקין עצומות עדיין, והוא רואה במחזה את הכל, צופה וסוקר את כל העולם כולו, מתחילתו ועד סופו, את כל שיי העולמות, מתחילתם ועד סופם, והכל נפלא ובהיר וקל, והכל מִתַּמֵּר ועולה כעשן דק וקל אל רקיע השמים. והוא מרגיש, כי מין דבר, אשר לא יָדעו עד היום, עורג וכָלֶה לצאת מקרבו, להִפָּרד מלבו, להסתלק מגופו; מתבקש הוא למעלה, למעלה... והוא חָש, כי קלו חייו, קלו מאד, והוא מוציא מלבו אנחה עמוקה־עמוקה. עוד רגע אחד — וחיים חייקין אינו מרגיש עוד כלום, כלום. הכל נעלם ועלה ואבד בתוהו והיה כלא היה...

ו.

כשנכנס עוזיאל השמש העבדקן לבית־המדרש הכתריאלי העתיק בפוזמקאותיו הקרועות ומצא את חיים חייקין יושב נשען אל התיבה, ראשו למעלה ועיניו פקוחות, מיד נתמלא כעס. כסבור היה, כי מנמנם הוא להנאתו; ועמד לנזוף בו ולדבר אליו דברי־כבושים:

— חוצפה זו של יהודי... שוכב סרוח במקום קדוש... ממש כהגראף פוטוצקי בשעתו... ניכר, שערבה לו סעודתו... בא הנה לישון... רב חיים, במחילה מכבודך, הוי רב חיים!... רב ח־יים!...

חיים חייקין לא נע ולא זע. חיים חייקין לא שמע עוד דבר.

ז.

זהרי החמה האחרונים בקעו דרך לעצמם ופרצו בעד חלונות בית־המדרש הכתריאלי העתיק ונפלו כולם בשלל זהבם על פני חיים חייקין הנוחים והשוקטים ועל שערותיו השחורות, הנוצצות והמסולסלות, ועל גבות־עיניו השחורות והשעירות ועל עיניו הפקוחות והנוחות, השחורות והרעבות. זהרי החמה האחרונים חדרו, אל פני המת החורים והרעבים והאירו אותם באור נפלא, ונסכו עליהם נוגה בהיר ורך, אשר כמוהו לא ראה איש על פני הארץ.

אהרן פרנקל.

הַמּוֹשָׁבוֹת הַיְהוּדִיּוֹת בְּקָנָדָה.

(סוף מנומר 21.)

ו.

ומה היא השכלתם העברית של בני הדור הצעיר? על שאלה זו די להשיב תשובה קצרה: הלואי והיתה השכלתם זו לא פחותה למצער מהשכלתם האנגלית הקלושה והפגומה. אבל לצערנו הגדול השכלה עברית אין להם אפילו קלושה ופגומה, — רובם אינם יודעים מה זו יהדות ומה הן ידיעות עבריות: ואלה המעטים, שבעמל רב למדו קרוא עברית, כמה שבורה ורצוצה היא קריאתם זו! בדבר זה נופלים הבנים עוד מאבותיהם הגסים. האבות יודעים לכל־הפחות קרוא עברית; אעפ״י שאינם מבינים את פירוש המלות, הרי לפחות המלים עצמן רהוטות בפיהם בשעה שמברכים על התורה, או בשעה שעוברים לפני התיבה להתפלל ביום ה„יאהר־צייט". ומלבד זה הן בקיאים האבות אם מעט או הרבה במנהגי היהדות הדתית, כגון מנהגי שבת ויום־טוב וצרמוניותיהם, שהרי נולדו, גודלו וחונכו בסביבה יהודית. אבל הבנים „ילידי מדבר" גמורים הם בבחינה זו, וגדול הוא צערם: מן העולם היהודי נתרחקו, כי אין להם שום ידיעה ביהדות ובכל המתיחס עליה; את המאור שביהדות לא ראו מעולם, ומה שראו—הרי אלו מעשי־תעתועיהם של אבותיהם, המגוּלים אותם בעיניהם ומשניאים עליהם גם את שיירי המושג „יהדות". ולהעולם הזר, הנוצרי, לא נכנסו. איזה קיר ברזל חוצץ בינם ובין העולם הזה. איני יודע, אם דקי־הרגשה הם במדה כזו, כדי להרגיש את הצער שבמצבם המשונה. אפשר בפנימיות לבם מחלחל הצער הזה, אלא שאינם יכולים למצוא לו בטוי ולהביאו לידי גלוי. ואפשר שהרגל נעשה להם טבע שני ואינם חלים ואינם מרגישים כלום, וכבר השלימו עם מצבם.

מגוחך ומעציב כאחד הוא המחזה, בשעה שצעיר יהודי במושבות קנדה נקרא לעלות לתורה. ארכובותיו דא לדא נקשן, פניו מלבינים כשיד, ועפ״י רוב הוא מתבלבל ומקדים את הברכה האחרונה להראשונה, ואנשים העומדים סמוך לו חשים לעזרתו ומזכירים לו את הברכה. וכעבור שעת הנסיון הקשה, ושב ורוַח לו למעונה ושאף אויר מלא חזהו. (בני הנעורים עולים לתורה רק לעתים רחוקות, בשעת הדחק, כגון בשעה שיש מנין מצומצם וצריך להשלים את „ז' הגברי" מהם. עפ״י רוב מכבדים אותם בכבודים אחרים, שאינם דורשים פה ולשון, כי אם רק ידים, כמו „הגבהה וגלילה", „הוצאה והכנסה". בני־הנעורים יש להם חזקה בכבודים אלה, ביחוד ב„ימים־טובים".)

מובדלים הם בני־הנעורים שבמושבות — איני יודע איך לדרוש הבדל זה, לשבח או לגנאי — מבני הנעורים היהודים שבערי קנדה ובארצות הברית, שהראשונים, ילידי המושבות, יודעים לדבר זרגונית מקולקלה ומשחתה הצורמת את האוזן; והאחרונים, ילידי העיר, אינם יודעים זרגונית כלל. הזרגונית או ה„אידיש", כמו שהם קוראים לה, מעורבת היא במספר רב כל־כך של מלים אנגליות, עד שלהאדם שאינו רגיל ב„לשון" זו קשה מאד להבינה. ברברית היא בכלל אותה הלשון, שמשתמשים בה האמיגרנטים היהודים באמריקה. אבל הזרגון השגור בפי אכרי המושבות בקנדה אין דומה לו לנוול ולגועל־נפש שהוא מעורר בלב השומע. הרי לדוגמא קטע אחד משיחת רעים: „...אונז זענען מיר געוואָקט ביים ריווער לאסט וויק און מיר האבען דארט געהאט א גוד טיים; אונז האבען דארט געהאט א פיקניק אָלל קיינדס אָוו פלעזשור; אונז האבען דארט געפּלייט באָלל; געהאט אפשר א האף א דאָזען דישעס אָוו אייז קרים, פון דארט האב איך גערײטען צום סקוהל האָרסבעק און סעם האט געקעטשט א רייד מיט א ליידי אויף א באָגי", („בשבוע העבר טיילנו על יד היאור ובלינו שם את זמננו בנעימים. היה לנו שם „פיקניק" עם כל מיני תענוגים; שחקנו שם בכדורים; לי היו אולי כחצי תריסר פנכות מלאות גלידה. משם רכבתי לביה״ס. ולסעם נזדמן לנסוע עם אשה אחת במרכבה".) ואילם דבור זה מצוי בקרב הבנים בעודם קטנים, וכשהם מתבגרים עוזבים הם אותו לגמרי ומתחילים מדברים בינם לבין עצמם אנגלית, ורק להוריהם, שרבים מהם אינם מבינים אנגלית, הם עושים הנחה ומדברים עמם „אידיש" זו. כתוב וקרוא זרגונית יודעים רק המועטים, שהביאו אתם ידיעה זו מארצות מולדתם.

בפרט זה נבדלות הבנות לטובה מן הבנים. כמעט כל הנערות יודעות קרוא וכתוב זרגונית, אף כי בשגיאות גסות מאד. ביחוד קשות עליהן המלים העבריות והשמות הפרטיים. ידיעה זו באה להן להנערות מתוך תשוקתן הגדולה להבין את הרומאנים הסנסציוניים הארוכים. מלבד קריאת רומאנים, שזהו תענוגן היותר גדול, שרות בנות המושבות לפעמים גם שירים זרגוניים, בעוד שבערי אמריקה קשה למצוא עלמות יהודיות שרות שירים זרגוניים. השירים המושרים עפ״י רוב הם מן האופירטות הידועות של גולדפדן: „בר כוכבא", „שולמית" וגם ממחזותיהם של „דרמטורגים" אחרים, כגון לאטײנער, הורוויץ ועוד. ואילו גם שירים אנגלים, וביחוד שירי אהבה המוניים, שגורים בפיהן, הבחורים, כשהם שרים (ולפעמים רהוטות), הרי אין הם שרים אלא שירים אנגליים ומן היותר גרועים ונבוכים שבהם. וגם חומר הקריאה של הצעירים

אינו אלא ספורים סנסציונים אנגליים מן המין היותר פחות וגרוע.

„דור המדבר" הזה בכללו עושה עלינו רושם של „דור אנדרוגינוסי, אם אפשר לומר כך, דור יהודי ולא־יהודי. זהו ספיח פרא, שעלה על שדמת הגולה החרשה, ספיח יבש, אין בו אף טפה של לחלוחית רוחנית, לא ירד עליו אף אגל טל של תחיה. וכדי להבין, עד היכן הדברים מגיעים, די יהיה לנו להגיד, שאפילו יק"א עצמה, שודאי אי־אפשר לחשדה אף בשמץ לאומיות, מכירה שתקלה זו, חוסר חנוך עברי, עברה במושבותיה שבקנדה כל גבול, ויש שהיא חוששת שבבוקר לא עבות אחד תקיץ והנה אין במושבותיה יהודים אפילו בנוסחה שלה. והרי היא, יק"א, התחילה־דואגת לחנוכם העברי של ילדי המושבות.

לפני שלש שנים, אחרי שבקר ראש הדירקטורים של יק"א, ה' זוננפלד, את המושבות וראה את העזובה הנוראה במקצוע החנוך העברי, שהרעישה אפילו לב אדם שכמותו, התחיל ועד היק"א שבקנדה (כעבור כמעט שנה מיום היות זוננפלד פה. כלומר. לאחר שהרצאתו ע"ד מעמד המושבות כבר עברה, כנראה, את כל מדורי „הדפרטמנטים") מעמידה מורים עברים במושבות. אבל „בטרם באה הנחמה, פרחה הנשמה" — נשמתו של דור שלם. כך דרכה של יק"א כמעט בכל מעשיה וכמעט בכל מקום: היא מקדימה את המכה ומאחרת, — הוי, כמה היא מאחרת! — את הרפואה. והרפואה, שיק"א מביאה, כמה דל הוא כחה לרפא עכשיו, לאחר שפשתה ונשתרשה המכה.

על תנאי המקום המיוחדים כבר דברתי בפרק הקודם ואמרתי, כי קשים הם לפרקים. צריך רק להוסיף, כי גם הלמודים העבריים נלמדים בבתי־הספר ההם, שבהם נלמדים הלמודים הכלליים. הרי שהלמודים הכלליים והעבריים משועבדים גם יחד לתנאי־המקום הקשים ושום מניעה טבעית אינה מבדילה את הלמודים העבריים לרעה. אבל יש מניעה אחת אי־טבעית, המבדילה את הלמודים העבריים לרעה עד מאד, — זהו ההבדל הגדול שבין יחסם של ההורים והתלמידים להלמודים הכלליים ולהמורה האנגלי ובין יחסם להלמודים העבריים ולהמורה העברי. הנה כבר אמרתי, שרוב האכרים מתיחסים בשויון־נפש גם להלמודים הכלליים, ומשום שבימי הצנה הגדולה, המצויים הרבה בחורף, קשה לילדים באמת לבקר את בית־הספר, לפיכך הורגלו ההורים לבלי לדקדק עם ילדיהם בכלל, אם הם אינם מבקרים את ביה"ס אפילו בשעה שאין שום דבר אשר יעצרם בביתם. אך שבעתים גדול הוא שויון־נפשו של האכר בנוגע ללמודים העבריים, ואין הוא מצטער אפילו צער כל־שהוא, אם בנו לא יעסוק בלמודים העבריים אפילו במשך שבועות וירחים שלמים.

דלה ועלובה היא חלקת העבריה בבתי־הספר: ללמודים העבריים הוקצו משלש עד ארבע שעות בימות הקיץ, ובימות החורף — רק כשתי שעות, וזמן הלמוד הוא בין־הערבים, אחרי השעה הרביעית. לאחר שרוב היום יצא ללמודים האנגליים, והתלמידים כבר עיפו, ואין נפשם עשויה עוד לקלוט אז דבר. הלמודים העבריים נעשים איפוא מעמסה על הילד, ובכל שעה הוא משתדל להחלץ מהם. וגם בעיני ההורים אין הלמודים העבריים אלא דברים של מה בכך. ודי להם, כמו שכבר אמרתי בפרק הקודם, ב„עברי" שבורה ורצוצה (לקריאה כהלכה, עפ"י חוקי הנגינה, הם קוראים בלשון של בזיון „עברי ליטאית"), בהנחת תפלין ובברכות הנהנין המפורסמות והשכיחות ביותר; „המהדרין" מוסיפים עוד קצת ידיעות „נחוצות". כגון קריאת „אקדמות" בניגון לפני שבועות, שנון ההפטורה לבר מצוה, ברכה על הרעם וכדומה; ו„המהדרין מן המהדרין" מבקשים, שילמדו את בניהם גם קצת „אידיש", כדי שידעו לקרוא את ה„פייפער" ולכתוב „בריוועל" בשעת הצורך. כל יתר הלמודים העבריים אין בהם שום צורך וחפץ. „באמריקה — הסביר לי אחד האכרים מתוך לגלוג של „פקח. — איננו צריכים ל„לאקשען קודש" ו„לשאר המעשיות"; צדיקים ורבנים לא יהיו בנינו בין כה ובין כה"...

אני מרשה לעצמי להביא שתים־שלש עובדות, שראיתי אותן בעיני. למושבה בא אחד מפקידי יק"א, כנהוג, מקיפים אותו תיכף ברחוב האכרים, אכר אכר וטענותיו ותביעותיו... והנה קופץ אחד האכרים ומתחיל קובל על המורה העברי. „בני— טוען האכר בקצף—לומדים בביה"ס זה כמה, ואינם יודעים אפילו לברך על הרעם. ולמה אוסיף לענות את נפשם ולשלוח אותם לבית־ספר שכזה?"..

הפקיד, אדם נאור, שיש לו גם ידיעה הגונה בעברית, פנה אל האכר הקובל ושאל: „ואתה, ר' פלוני בן פלוני, הנך יודע לברך על הרעם?"

— הן,—ענה הנשאל לאחר שנמלך רגע בנפשו.

— היודע אתה גם לכתוב באיזו שפה שתהיה—עברית, אנגלית, רוסית או סתם „אידיש"?

הנשאל נבוך קצת, הביט אל האכרים העומדים סמוך לו, היודעים את „סודו", והשיב: „לא"..

— היודע אתה גמרא, או לכה"פ פסוק חומש ורש"י?

— לא.

— ועתה ראה, — אמר הפקיד — מכל הידיעות הנחוצות לאדם וליהודי אתה יודע רק לברך על הרעם. והרי אתה חפץ, כי גם את בנך נחנך באופן כזה, כי גם הוא יהיה למדן כמותך. האומנם לא תבוש?

— אבל — השיב האכר בקול מנצח — אם ירד רעם מן השמים והכה את בני ומת, מה תאמר אז, אדוני הפקיד?...

נזדמן לי לראות הדרכה מוסרית ופדגוגית מצד אחד האכרים. נער בן שתים־עשרה שב לביתו והתחיל מתאונן לפני הוריו, כי רעב הוא מאד, והמורה העברי לא נתנו לעזוב את בית־הספר עד אם כלו הלמודים העברים. האב האכר שמע את דברי הנער ואמר: „בשעה שאתה רעב, קום ועזוב את בית־הספר ולך הביתה, ואין לך אפילו לבקש רשיון לכך מאת המורה". וצריך אני להוסיף, שהדברים הללו נאמרו במעמדו של המורה עצמו, שדר בביתו של אותו אכר...

וקל להבין, כי הדרכה כזו ממהרת להקלט במחם ולבם של הילדים, והמורה העברי מתבזה בעיניהם. באזני שמעתי בת אכר, עלמה בת שבע־עשרה שנה, פונה לאחותה הקטנה, ילדה בת חמש, שהותר לה שרוך נעלה, ואומרת: פָּנִי, ה„מלמד" נגרר לך מאחוריך; הניחי ואקשרהו...

ובמדה שמבזים את המורה העברי בה במדה חולקים כבוד למורה הנוצרי האנגלי. להמורה העברי קשה, למשל, להשיג דירה וארוחה בביתו של אכר, ואם ימצא אכר העושה עמו חסד ומאספו אל ביתו, הרי „חסד" זה עולה לו, להמורה העברי העלוב, הרבה יותר מכדי שויו. ואולם כל אכר יחשוב לכבוד לעצמו לאסוף אל ביתו את המורה האנגלי, ואפילו בשכר מועט, ואפילו אם בעלת־הבית (כך סחה לי לפי תומה אחת האכרות, שבביתה דר מורה אנגלי) בושה ממנו. מן הנוצרי, להדליק את נרותיה בערב שבת והיא מעלה אותם מפני כבודו אל העליה... ומעשה במושבה אחת, שראתה חובה לעצמה להקריב אשכר, מטבע זהב. למורה אנגלי, שעבד במשרתו שנה אחת, ורוב מגישי האשכר היו, כמובן, יהודים. אבל איש מן האכרים

לא נזכר אותה שעה להביע אפילו תודה קלה להמורה העברי, שעמד במשרתו יותר משנתים, וכל אותם הימים היה מטפל לא רק בהילדים בלבד, כי אם גם בהוריהם, והיה כותב להם כל מיני מכתבים ובקשות באנגלית, כשהיה צורך בדבר (את המורה האנגלי לא העיז איש להטריח בענינים כא"ה), וגם את שכרו בתור מורה קבל מאת יק"א ולא מאת האכרים...

ובהכרח מתבזים בעיני הילדים גם אותם הלמודים, שהם מקבלים מאת המורה העברי. ואם מזולזלים בלמודים הכלליים, שהפקד עליהם מורה אנגלי, שהכל מכבדים אותו, הלמודים העבריים, שהפקד עליהם מורה עברי, שהכל מבזים אותו, לא כל־שכן. ואמנם הלמודים העבריים תלויים כל עיקרם בלמודים הכלליים, האנגליים, ואלמלא האחרונים לא היו האכרים שולחים את ילדיהם לבית־הספר כלל. יבואו ויוכיחו ימי החגים לנוצרים ועונת החופש של המורים האנגליים בימות הקיץ.. בימים האלה, שאין בהם למודים כלליים, באים לבית־הספר רק ארבעה־חמשה תלמידים, ובכל אופן מספר הבאים לביה"ס פחות הוא בימים האלה הרבה יותר מבימים שיש בהם למודים כלליים. „אָה, — אומר בלבו יהודי „בעל חשבון" — הואיל והילד הולך לבית־הספר לצורך, לשם הלמודים הכלליים, מהיכי תיתי, ילמד שם א ג ב א ו ר ח א גם מקצת „אידישקייט". אבל לשלחו לבית־הספר „שלא לצורך", רק לשם הלמודים העבריים בלבד, אטו בשופטני עסקינן?"...

* *

*

אלה הן המושבות היהודיות בקנדה ואלה הן תוצאות העבודה, שעובדת כאן יק"א זה שמונה־עשרה שנה.

ואולם צריך אנכי לתאר בדברים קצרים את מהות ההנהגה והפקידות, שיש לה ליק"א בקנדה.

מושבה של ההנהגה (שמה הרשמי הוא: „Canadian Comitee of Jca") הוא במונטריאל. רוב חברי ההנהגה הם מעשירי היהודים שבעיר זו, והם „נבחרים" שלא בפניהם ע"י האספה הכללית של יק"א. זכות עשרם הגדול עומדת להם. חברי ההנהגה אינם מקבלים, כמובן, שום שכר. מקבלים שכר רק הפקידים. וגם זה מובן מאליו, שדעתם של הפקידים מקבלי השכר בטלה תמיד לגבי דעתם של חברי ההנהגה, שאינם מקבלים שכר.

רוב חברי ההנהגה אין להם שום מושג וידיעת כל־שהיא מכל הנעשה והצריך להעשות במושבות. רובם, אם לא כמעט כולם, לא בקרו מעולם את המושבות, הרחוקות ממונטריאל מהלך שלשה מעת־לעת. והם סומכים על ה„רפורט", שמגיש להם האדמיניסטרטור אחת או שתים בשנה. ואותם החברים המעטים, שהיו במושבות, לא עשו שם אלא שעות אחדות, וגם הללו אין להם שום מושג ע"ד מצב הענינים האמתי. אפילו ראש דירקטורי יק"א, ה' זוננפלד, שבקר, כמו שכבר אמרתי, לפני שלש שנים את המושבות, שהה בהן שעות אחדות וחקר ודרש וברר את הכל, כשהיה עומד על רגל אחת.

האדמיניסטרטור יושב בוויניפג, היא העיר היותר חשובה ב„נפות הצפוניות". הוא מבקר את המושבות שש פעמים בשנה. עבודתו העיקרית היא—נתינת הלואות, גבית חובות, עריכת סטטיסטיקה אחת בשנה וכתיבת „רפורטים" להנהגה. אין האדמיניסטרטור יוצר ובורא דבר, כי אם מקיים רק את המוטל עליו מטעם ההנהגה הקנדית וההנהגה הראשית שבפאריז. אדמי־ניסטרטור המחדש דבר ועושה מעשה על דעת עצמו אינו לפי טעמה ורוחה של יק"א.

האדמיניסטרטור של עכשיו הוא השלישי בזמן. האדמיני־סטרטור הראשון היה נוצרי, השני וגם זה של עכשיו—יהודים. האדמיניסטרטור של עכשיו הוא אדם כשר וישר, הרוצה באמת בתקונם של האכרים. הוא בן אחד האכרים הראשונים ובעצמו נתחנך והיה אכר במושבה וואפילא. יק"א בחרה בו בכונה, כדי לתת להאכרים אדמיניסטרטור משלהם, ועי"ז קותה להסיר את לזות־השפתים מעל הפקידות. אבל לא מיניה ולא מקצתיה. האכרים מקללים ומחרפים תמיד את כל הפקידים וחושדים אותם בגנבות ובמעילות ובכל העברות החמורות שבעולם. ולאדמיני־סטרטור זה גדלה עוד השנאה מפני הקנאה. כי על כן גם הוא היה אכר לפנים ועכשיו עלה לגדולה.

ומה חושבת ההנהגה הראשית בפאריז ע"ד מצבן של המושבות בהוה ותקותן לעתיד? כמדומני, שאינה חושבת כלום. די לה בכך, שיש מושבות יהודיות בעולם, ואפילו אם אינן אלא חורבות גמורות. ל י צ ו ר י צ י ר ה ש ל מ ה—כמדומה שאין לה כלל רצון לזה, א י ד י א ל י ם אין לה. העיקר הוא שיש „אכרים" יהודים, היכולים לשמש „תשובה" על טענותיהם של אנטישמים. „פירוש" כזה על הישוב, שעוסקת בו יק"א, זכיתי לשמוע בעצמי מפיו של אחד מראשי יק"א...

שמעון דובנוב.

הָאֵמַנְסִיפַּצְיָה לְשָׁעָה בְּאִיטַלְיָה בִּימֵי נַפּוֹלְיוֹן הָרִאשׁוֹן*).

האמנסיפציה לשעה, ילידת צרפת, של תקופת הרבולוציה ושל תקופת נפוליון, לא גרמה בשום מקום לשנוי קצוני כל־כך במצבם של היהודים כמו באיטליה, וביחוד בחבל נחלתה של הכנסיה, מקום שם נפגשו ופגעו תיכף איש באחיו כחות הצוררים זה לזה — הכנסיה והרבולוציה, הגיטו והחרות. ברוב מדינות איטליה הקרועה קרעים (יצאו מן הכלל רק טוסקנה וערים בודדות אחדות) נכנסו היהודים לחרות אזרחית מתוך עבדות־קלון גמורה ולא מתוך חרות למחצה, כמו שקרה ליהודי הולנד. הגולה שברומי העיר עדיין היתה כבולה באזיקי התקנות האינקביזיטוריות של שנת 1775, הסימן הצהוב של ימי־הבינים עדיין היה נתון בכובעיהם של ה„נדחים", והדַּפָּני הכנסיה רודפים אחרי המון האנשים הללו, מסומני אות־הקלון, ומעיזים אותם אל חוף היון של הטיבורוס לשם צידו של האפיפיור, — ומרחוק כבר נשמע שאון הרבוליציה וצבא השחרור של הצרפתים הלך וקרב לכתלי רומי.

בחודש ינואר לשנת 1793 פרצה הלהבה הראשונה של המרד, אשר הוכנה על־ידי סוכנה של צרפת, בסביל, ושאחריתה היתה מרה מאד: בסביל נהרג בידי המון קנאי הכנסיה. ההמון נסה להפרע מן הצרפתים אשר ישבו ברומי ולפרוע בהם פרעות, אלא שנתקל בכח אשר הדפו אחור, ולפיכך שם את פניו אל המקום, ששם מצויה ההתנגדות היותר פחותה—אל רובע היהודים. פה הציבה ציון לנצחון אשר נצחה את הרבולוציה—בזזה חנויות אחדות של יהודים. גם השלטון של האפיפיור נשתמש באמתלא טובה לשוד ולבוז. השלטון הפיץ שמועה ברבים כי אצל יהודי־

*) המאמר הזה הוא קטע מספר שלם על דבר האמנסיפציה באיטליה, שהמחבר הנכבד מכין לדפוס. המערכת.

תגר נמצאו במספר אלפים אחדים קוקרדות בנות שלשה גונים, שהוכנו בשביל הרבולוציונרים. על יסוד זה אסרה הפוליציה במאסר את הרבנים ואת זקני הגיטו, ואחר כך שחררה אותם בתנאי כי ישלמו קנס עצום – בערך מאת אלף סקודי. כדי להכביר על יושבי הגיטו המשא והמתן עם בני העיר. קבע השלטון השנחה מעולה שישמרו כל הסעיפים של סדר־התקנות הישן, שלפיהו היו היהודים חיבים לשאת את הסימן הצהוב אפילו בתוך חימות הגיטו והיו אסורים לצאת אל העיר בלילה *).

עד שהיו מגיעות ליושבי הגיטו הרומאי השמועות ע"ד עצם המכות הקשות, שיורדות בצרפת על ראש האבסולוטיסמוס החולוני והדתי, כבר היו המכות הללו מצליפות מרחוק על גביהם הם. הריגת לודביג הששה־עשר בפריז נתנה לאספסוף הרומאי אמתלא לבוז את הגיטו. כדי להפרע „מקולטום־השכל" הרבולוציוני, היו ברומי מושכים יהודים בערמה או בכח ל„בתי־למוד־הדת" וטובלים אותם. בפריז הכריח יהודי יעקוביני פֶּרֵיְרָה את הארכיהגמון גוֹבֶל להסיר מעליו את הצלב בשבתו בקונבנט, וברומי כפו את ילדי היהודים יתלו להם צלבים בצואריהם **)...

והנה הגיעה השעה ולרומי נשמע לא רק שאונה הרחוק של הרבולוציה, כי אם קול פסיעותיה הקרובות. בשנות 1796, 1797 מלאו צבאות צרפת את איטליה. בונופרט הקורסיקני הצעיר חולל נפלאות בכח גאונו הצבאי: לפניו נפוצו כאבק פורח צבאות האוסטריים בלומברדיה, לפניו כרעו ברך מושלי סרדינה, טוסקנה, ויניציאה, גינובה, בְעד רעד גם כסאו של האפיפיור. ארץ נחלתו של האפיפיור פיוס הששי היתה גרועה, אוצרו—הרוס ודל מפני הקונטריבוציה ששמה עליו צרפת, והוא יושב ברומי ומחכה לגורלו. התנגשות בין האספסוף הקלירקלי הרומאי ובין הרפובליקנים, שצרפת הגינה עליהם, שמשה לאחרונה אמתלא להתערב בדבר. הגנרל הצרפתי בֶּרטִיֶה כבש את רומי ומפלגת הרפובליקנים המקומיים הכריזה על האפיפיור, כי הורד מכסאו, ועל שלטון העליון, כי בטלה ממשלתו (15 בפברואר לשנת 1798). בו ביום, הראשון לרפובליקה הרומאית, הסירו היהודים מעל בגדיהם את הסימן הצהוב (Sciamanno—סימן), אות העבדות, וגדולה היתה השמחה במעונם, על כי באה רוח חדשה בעולם. כעבור יומים נתקשט הגיטו באורים, ולקול תרועת המוסיקה ניטע לפני בית־הכנסת „איקן־החרות". בעשרים בפברואר בבוקר יצא מרומי על מנת שלא לחזור פיוס הששי, מחבר התקנות האכזריות של שנת 1775. חלף הלך לו פקיד הסוהר השב, ודלתות כלאם של בני הגיטו נפתחו לרוחה, וברחובות העיר שטפו כזרם האסירים, שהיו דיים לבני־חורין, אזרחי הרפובליקה. אחד ממפעליה הראשונים של הממשלה החדשה היה מתן שווי־זכיות ליהודים: „היות שעל יסוד העקרים, שנתקדשו במאמר הקונסטיטוציה של הרפובליקה הרומאית, חוקה אחת ומשפט אחד נתנים לכל אזרחי רומי, נקבע חוק זה: יהודים, שיש להם כל התנאים הנחוצים, כדי לקבל זכות אזרח רומאית, זקוקים לחוקים הכללים הקבועים לכל אזרחי הרפובליקה. לפיכך בטלים כרגע זה כל החוקים והפקודות המיוחדים הנוגעים ליהודים" ***).

ואולם ההמון הנוצרי לא הסכין על נקלה אל זכויותיהם האזרחיות של העבדים מאתמול. רבים לא יכלו לראות במנוחה יהודים יוצאים בקוקרדות בנות שלשת הגונים אשר לאופיצרים, במקום הסימן הצהוב, שהיה תלוי בכובעיהם לפני ימים מועטים, ומשתתפים בגאון לב במניפסטציות של הרפובליקנים. הרומאים אשר ישבו מעבר לטיברוס, שכני הגיטו, הוסיפו צלבים לקוקרדותיהם, כדי שידעו להבדיל אותם מן היהודים. לגיונות הַגְבַרְדִיָּה הלאומית לא חפצו בראשונה לספח אלוהם את המתנדבים היהודים. אבל לבסוף פסק אי־האמון הזה, משום שהיהודים הוכיחו בעליל, עד כמה מסורים הם לרפובליקה, וגם העמידו מתוכם אופיצירים אחדים לגברדיה הלאומית (כבַּפַל ואחרים); היהודי יחזקאל מורפורגו נתמנה ל„סינטור", לחבר בית־הדין העליון.

ככל יתר אזרחי רומי, ואולי עוד במדה גדולה מהם, סבלו היהודים מן המסים, שהטילו וחזרו והטילו הגנרלים הצרפתים על התושבים. הכריחום להכניס אל גנזכי הצבא סכומים עצומים; את נשותיהם של היהודים הכריחו לתפור בגדים לצבא ואפילו בימי השבתות, מעשה שגרם לתלונות בגיטו. בקרבנות גדולים עלו ליהודים החופש וקורת־הרוח לראות בשפלותם של אויביהם—כהני הקטוליות. שלטוני הריפובליקה החרימו את הנכסים המטולטלים של האפיפיורים והקרדינלים ומכרום בפומבי. בין הקונים היו גם יהודים ובין כל יתר החפצים עלו בחלקם גם תשמישי עבודת־האלהים של הכנסיה. נפשם של קטולים נאמנים היתה מרה עליהם מאד בגלל השתתפותם של „שונאי הכנסיה" בליקבידציה זו. ואולם גם רבים מן הנוצרים עצמם התיחסו לשיָרי הקדושה הללו ברגש כבוד, שלא היה גדול מרגשם של היהודים. הכהונה שמשה אז ברומי מטרה ללעג וקלס. באחת האספות של האזרחים הובע הרצון, לשים לכל הכהנים אות במצחם; אחרים דרשו, כי ישלחו ה„אבות" לגור באותו הגיטו, אשר בו כלאו הם מקודם את היהודים... מעולם לא נתגלה אל־הנקמות ההיסטורי באופן בהיר כל־כך כבשנוי הגורל הפתאומי הזה. אבל רגעי השנוי היו ספורים: הקיץ הקץ על הרפובליקה הרומאית, שלא היתה בת־קיימא.

בימי הסתיו של שנת 1799 בטל שלטון הצרפתים ברומי ונקבעה במקומו ממשלת הצבא הניאפולי. הגיעה שעת העונש בעד ההשתתפות ברבולוציה באו ימי הקנסות, שהיו נגבים באכזריות חמה מן התושבים היהודים. מלבד הסכום הכללי (1000 סקודי), אשר הוטל על חמשה בתי־כנסיות, גבו עוד מאת כל תושב עונש ממון בערך שנים אחוזים משווים של נכסיו. שלטונם של הניאפולים הללו היה קשה כל־כך, עד שבשעה שהאספסוף הצבאי הזה יצא את העיר ולרומי בא האפיפיור שנבחר מחדש, פיוס השביעי (האפיפיור שקדם לו, פיוס הששי, מת בגלותו בצרפת), קדמו היהודים את פניו כמעט כפני גואל (3 ביולי לשנת 1800). הם קוו, שהאפיפיור החדש, המלומד בנסיון של העבר הקרוב, לא ילך בדרכי השלטון הישן האינקביזיטורי. ותקותם אמנם נתקימה במקצת. פיוס השביעי עשה קצת הנחות בנוגע לסדרי הגיטו הקשים: הקל את סבל המסים, לא הרבה להצר את חופש המסחר, לא דרש, כי יהיו זהירים בקיום התקנות המעליבות שתקנה הכנסיה. ברשיונו של האפיפיור בחרה הקהלה הנהגה חדשה בת עשרים ושבעה איש, ולא עוד אלא שהרבנים וזקני העדה שנבחרו נשתחררו מאחריות הגוף בעד עניני ממונות וקנסות של הקהל,—אותה האחריות, שבעתים הקודמות היתה אימתה מוטלת על מנהיגי הגיטו *).

החזרת, הסדר הישן לקדמותו נפסקה מקץ שמונה שנים

---

*) פאגעלשטיין אונד ריעגער, געשיכטע דער יודען אין ראם, II, 347—49 (ברלין, 1895).

**) שם.

***) בערלינער, געשיכטע דער יודען אין ראם, חלק ב', 23—121 (פרנקפורט, 1893).

*) שם, 125—131.

על-ידי מהפכה חדשה. בראשית שנת 1808 כבשו צבאות נפוליון את רומי, ובעשירי לחודש יוני לשנת 1809 נספחה העיר הזאת עם כל חבל נחלתה של הכנסיה על מלכות צרפת. את פיוס השביעי השבוי הוליכו לפונטנבלה, במקום שם נשאר כמעט חמש שנים. שוב הוכרזה חרות ליהודים; התחילו מתקנים תקונים פנימיים ברוח החלטותיה של הסנהדרין הפריזית. עפ"י מאמר נפוליון מיום הרביעי ביוני לשנת 1811 נוסדה ברומי קונסיסטוריה מרכזית לכל קהלות היהודים שבנוף ההוא, אשר היה לפנים חבל נחלתה של הכנסיה. בראש הקונסיסטוריה עמד „הרב הגדול" הרומאי „ליאון-די-ליאון". בחגיגת הפתיחה של הקונסיסטוריה נשא אחד מחבריה נאום, אשר בו רומם וקלס את הקיסר נפוליון בתור משחרר, וקרא: „במשך זמן קצר של שנתים ימים (ימי שלטונה של צרפת) נתפתחו בתוכנו עבודת האדמה וחרושת המעשה; בנינו פנו באומץ-לב למקצועות המדע והאמנות; וגדולה מזו: הם נקראו גם לקחת חלק בנצחונות המפוארים (במלחמות נפוליון)". האנשים אשר היו באותו מעמד לא עלה על לבם כלל, כי עוד בטרם תעבורנה עליהם שלש שנים שוב יושלכו אל תוך חשכת הגיטו. כששקע כוכבו של נפוליון, הוקם מחדש חבל נחלתה של הכנסיה והשלטון נמסר כמקדם להאפיפיור ששב מגלותו, וליהודים הגיעה תקופה של ריאקציה קשה (1814).

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ג.

אסור אמרו הדפוטטים הערבים להרעיש את הפרלמנט על הציונים והציונות, ולא עלתה בידם, כמו שבארתי במכתבי הקודם. אבל בהעתונים ובתוך הצבור לא פסקו עדיין השיחות והוכוחים על-דבר הנאומים האמורים והציונות בכלל. דעת המתונים והישרים היא, שהממשלה צריכה להשתמש במקרה שבא לידה ולחקור ולדרוש בכובד-ראש על מהות הציונות ובמה שיש בה מנקודת ההשקפה של תועלת המדינה וצרכיה. והאנטישמים אינם רוצים, כמובן, בחקירה ובדרישה והכל ברור להם למפרע — שהציונות אסורה, שיש בה סכנה לשלמות המדינה וכו'. ובין כה ובין כה הפיות והעטים אינם פוסקים מלטפל ביהודים ובעניני היהודים...

וביהדות הקושטאית פנימה נפל דבר, אשר הסב גם הוא קצת רעש. ראו הרבנים, „חברי הועד העממי-הרוחני", עשרים איש במספר. כי התורה הולכת ומשתכחת מבני ישראל בטורקיה, כי רבה היא העזובה במקצוע החנוך וכי ירד עד מאד כבוד התורה וממילא גם כבידם של הרבנים וכל תופשי התורה על עפר נחת, ויקומו ויעשו כולם אגודה אחת על מנת לדאג לתקון עניני הרות והדת בקרב העדות, ויתקנו להם תקנות ברוח הקונסטיטוציה, הקדמה והלאומיות העברית ומסורתה, ויציעו את תקנותיהם אלה לפני ה„מיג'ליש ג'שמני" והרב הראשי לאשרן. הרבנים עשו איפוא לפנים משורת הדין, משום שעפ"י הדין יש רשות להרבנים חברי „הועד העממי-הרוחני" להעשות אגודה ולתקן תקנות לעצמם, מבלי שאול פי איש, כשם שדפוטטים תמימי-דעים רשאים להסתדר לקבוצה אחת בפרלמנט ולתקן להם תקנות לפי ראות עינם באין מכלים דבר. ואולם בעיני גדולי ההנהגה וראשית לא מצאו מעשיהם של הרבנים חן; נפגעה „ליברליותם" של הגדולים והראשים, ותקיף הועקה את הצבור: רבנים עליכם, יהודים; שחורים, ריאקציונרים, עליכם, יהודים. וכשעלה „אריה" מסבכו, „בעל הטימפו", התחיל מולל עפ"י נוסחתו הוא: אגרכיסטים, חותרים חתירות, ציונים ועוד עד סוף כל פסוקי דזמרא שב„סרורו". ואחרי „הטימפו" — העתונים האנטישמיים (יודעים הם העתונים האנטישמיים, כי חרפות וגדופים יש „בטימפו" כים אדירים הם לטחנה שלהם) — ושם ישראל שוב נתחלל, כנהוג. והרב הראשי? הוא פסח על שתי הסעיפים, כדרכו. רגע אחד עלה עשן באפו על הרבנים, ועתוני קושטא ספרו, כי בשעת כעסו בקש הרב הראשי לענוש את „המורדים" עונש חמור, ורגע שני שככה חמתו לגמרי ואמר: אדרבה. אגודת הרבנים ותקנותיהם ישרו בעיניו. ושוב חזר וכעס ושוב פג כעסו... „עניניהם של חמש מאות אלף יהודים בטורקיה — כותב עתון אדריאנופולי — מסורים בידי אדם, שאמנם משכיל ונאור הוא, אבל מחוסר נסיון, מקט ומרץ, הדרושים כדי לנהל כראוי את היהדות הטורקית, ומה גם עכשיו, כשזאבים יוצאים ממאורתם ומשחרים לטרף".

ואמנם יצאו זאבים ממאורתם. עתון יוני „גיאה פטריס" שמע, כי יש עלילת-דם בקיוב אשר ברוסיה, ויתקנא ויחשוף את זרועו, כדי להראות, שגם בטורקיה לא ננעלו שערי עלילות. החל לפרסם ידיעות הלקוחות מן העתונים השחורים הרוסים והלהיב את דמיון ההמון באופן כזה, עד שבאחד הימים זכתה גם קושטא עצמה לעלילת-דם. ומעשה שהיה כך היה. יהודי אשכנזי זקן טייל באחד הרחובות, והנה ילדה צוענית רצה אחריו ומבקשת „בכשיש", כמנהג המקום. בראות היהודי, כי לא יפטר מן הילדה נתן לה אחד התופינים שהיו בידו. כרגע סבוהו יונים צעירים באמרם, כי רצה למשוך את הילדה אחריו ולהשתמש בדמה שמוש רתי, ויקראו לשוטרים, כי יאסרו את היהודי. השוטרים נענו להם, אסרו את הנאשם ועגוהו, כי יודה על חטאתו ורק לאחר החקירה והדרישה, כשנודעה צדקת הזקן, הוצא לחפשי. ואולם בינתים עברה השמועה מעתוני קושטא לעתוני דמשק, ולא עוד אלא שהאחרונים שמו עליה גם נוספות, ויהודי דמשק פחדו, פן יפגעו בהם קנאים, וישלחו להרב הראשי טלגרמות של בקשה לעמוד בפרץ. ואמנם מהר הרב הראשי להודיע את הדבר לראש הוזירים, וזה האחרון הבטיח לו, כי ישלח תיכף פקודה נמרצת לפחת דמשק, כי ישמור על הסדר ועל המנוחה.

וגם הדלטוריות מבפנים אינן פוסקות. הפעם הצטיינו „במלאכה נקית וקלה" זו תלמידיו המובהקים של „הטימפו" — חברי „הקלוב דיז אינטים" היהודי שבסלוניקי. קלוב זה יצא לתרבות רעה. מתחלה היו חבריו לאומיים נלהבים וקרובים גם לציונות. אח"כ חזרו בהם וקבלו את תורתו של פרסקו, ומאז אין הם עוברים על שום הזדמנות „טובה" לבלי הלחם בציונות; הציקו להפדגוג המפורסם ר' יצחק אפשטין, מנהל תלמוד-התורה בסלוניקי, על כי ציוני הוא, האשימו את ר' יעקב מאיר בציונות, ושער-הכבוד, שהקים „הקלוב החרש" בסלוניקי לכבודו של השולטן, לא ישר גם הוא בעיניו, משום שיש בו מן הסגנון הציוני. ועתה שוב נכשל, כנראה, הקלוב במלשינות חדשה, שגדולה היא עוד מן הראשונות. ימים אחדים לפני בוא השולטן לסלוניקי ערכה הפוליציה רשימה של האנשים החשודים, שראוי להרחיקם לשעה מן העיר, ופתאום נאסרו ארבעה מחברי ההנהגה של הפדרציה הסוציאליסטית, שלשה יהודים ואחד טורקי. חבר אחד, יהודי, הגלה לסרביה, ושלשה הנותרים הושמו במאסר. הפדרציה, ובראשה הדפוטט הבולגרי הידוע וולאחוף-אפנדי, מחתה כנגד העול הזה. אז הוצאו הנאסרים לחפשי, אבל הגולה לא הושב עדיין לסלוניקי. ארבעת הסוציאליסטים האמורים ידועים בכל העיר לפועלים שלוים, והכל שאלו, ידי מי היו במלשינות המזוהמה הזאת. לבסוף נודע לעתונה של הפדרציה מפי הפרוקורור הראשי, כי אחדים מחברי „הקלוב דיז אינטים" המה המלשינים. ותהי העיר למרקחה. עתונים שונים פרסמו מאמרים חריפים נגד הקלוב והזכירו לו את מעשה אפשטין ועוד. אמנם הקלוב פרסם הכחשה והפרוקורור פרסם מצדו גם הוא הכחשה. אבל „הטריבונה ליברה" עומדת וטוענת, שיש בידה אותות ומופתים, כי חברי הקלוב הם המלשינים, והיא מציעה להפרוקורור, כי יתבע אותה לדין, אם יודע הוא ששקר בפיה. ולעת-עתה לא נענה לה הפרוקורור והוא שותק — ושם ישראל (על הקלוב עצמו אין אנו חסים, כמובן) נתחלל באופן מגונה מאד.

ואולם לא רק תלמידי פרסקו יש לנו בסלוניקי. רבים הם בסלוניקי גם הצעירים ההגונים הנאמנים לעמם. מלבד ה„סירקל מכבי" ו„אגורת המכבי", מתנוסס לתפארת בסלוניקי אותו „הקלוב החדש" שהזכרתי. חבריו, יותר משש מאות איש, הם מן המשובחים שבצעירי העדה. בשעת הבחירות האחרונות להנהגת הקהלה הוציא „הקלוב החדש" כרוז, אשר בו הוא אומר: „אנו רוצים בבתי-ספר די צורך כל ילדינו וילדותינו העשירים והעניים. אנו רוצים, שילדינו וילדותינו, בגמרם את חוק למודם בביה"ס, לא יבושו ביהדותם ועבר, עמם הנהדר. אנו רוצים, שבראש מוסדות העדה יעמדו אנשים המסורים לעמם באמונה, כי ראשי העדה לא ינשקו את ידיהם ורגליהם של

מחרפינו, כי אם ידעו להשיב לחורפינו דבר ולהגן על עניננו כראוי"...

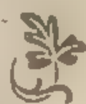
לפני ימים מועטים נחל הקלוב הזה כבוד גדול. בהיות השולטן בסלוניקי ערך הקלוב חגיגה נהדרה לכבוד הצי העותומאני, שעמד אז במימי סלוניקי. אל החגיגה באו מפקדיו הגבוהים של הצי, הרבה דפוטטים וכתוכם גם טלאט-בי, מי שהיה מיניסטר-הפנים, חג'י-אדיל-בי, ראש המזכירים של הועד „אחדות וקדמה", ראשי הרבנים מסלוניקי, אדריאנופולה וקילה, שלוחי קהלת אזמיר וקהלות אחרות וגם שלוחיהם של לאומים אחרים. טלאט-בי וחג'י-אדיל-בי דברו בשבחם של היהודים לאמר, כי הם הביאו תועלת רבה למולדת ולמלחמת החופש וכי כל העותומאנים יודעים, כי גדולה היא מסירותם של היהודים להמולדת. „מעתה—סיים טלאט-בי את נאומו היפה — יכולים בני כל הלאומים שבמדינתנו לעלות למדרגות היותר גבוהות בשלטון הממלכה, ורק לא למדרגת השולטן בלבד"... הדברים האלה עוררו בקרב כל הנאספים התלהבות גדולה מאד.

יהודי סלוניקי ערכו, בכל יתר הלאומים, קבלת-פנים נהדרה מאד לשולטן. ברובע היהודים הוקמו שערי-כבוד. קלובי היהודים ערכו תהלוכות-חג. לכבוד היום באו לסלוניקי הרב בוגרנו מאדריאנופולה, הרב מקילה ושלוחיהן של הרבה עדות אחרות. עדת סלוניקי הגישה לשולטן מכתב ברכה כתוב עברית וטורקית (חברו ה' יצחק אפשטין) ונתון בתוך תיק זהב מעשה ידי אמן. גם שיר תוכר לכבוד השולטן והושר בשעת קבלת-הפנים הכללית. השולטן עבר דרך רובע היהודים, וגם נתן מתנה שבעים וחמש לירות למוסדות החסד של קהלת היהודים. הרב ר' יעקב מאיר קבל מאת השולטן למתנה שעון ושרשרת זהב משובצים אבנים יקרות. השולטן הביע לר' יעקב מאיר את שמחתו על קבלת-הפנים שערכו לו היהודים.

הבחירות להנהגת ה„אליאנס" עלו כאן „יפה" עד להלל. בטורקיה נצח רינאך. בקושטא „נעשה" כל אדם, היודע לחתום, חבר לה„אליאנס" וניתנה לו זכות הבחירה. גם נערים, שבגרו ושלא בגרו, נעשו חברים וממילא גם בוחרים. והללו ודאי בחרו ברינאך, שאם לא כן לא היו „עושים" אותם חברים ובוחרים לכתחילה. והעתונים מספרים, כי גם בסלוניקי נחל רינאך „נצחון" גמור. כנראה, הצליחה גם שם אותה „תעשית" חברים ובוחרים. והוא הדין ביתר ערי טורקיה.

ר' יעקב מאיר כבר היה מוכן ומזומן לצאת מסלוניקי לירושלים. והנה באו אליו עשרה באי-כח העדה ובקשוהו, כי ישאר בעיר לכה"פ עוד שבועים, עד אשר ההנהגה שנבחרה זה עתה תגש אל העבודה. הרב מאיר נענה להם. ויש אומרים, שסוף סוף לא יתנו בני סלוניקי לרבם זה לעזוב את העיר.

בצלאל מזרחי.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

אדוני העורך!

הרשה נא לי להשיב דברים אחדים על עקרי טענותיו של מר ח"י קצנלסון, אשר בקר את ספרי „גנתנו" בנומר י"ז של „העולם".

„אומות העולם יש להם גני-ילדים,—כותב מר שכנא שטיין—לפיכך נחוץ שיהיו גם לנו „כעין גנים כאלה",—כך פותח מר קצנלסון את בקרתו. ואני עומד ותמה: מהיכן לקח רעיון משונה כזה לשימו בפי? הן בכל ה„מבוא" של הספר ובכל הספר גופו לא נאמרה אפילו מלה אחת כזו או כיוצא בה?

עוד אומר מבקרי: „המאמר על פרבל", שיש בו ספור קורות ימי חייו של הפרגוג הזה, לא חסר בו כלום, אלא העיקר - מושג בהיר ונכון על דבר טיבו ומהותו של בית החנוך אשר לפרבל". ואולם תמיהני, מדוע סתם המבקר ולא פירש, שלהלן במקום הראוי לכך, הקדשתי לזה שלשה פרקים שלמים ע"ד „יסודי שיטת פרבל", „עצותיו של פרבל למחנכות", ו„התועלת שבמשחקים ובעבודות פרבליות"?

שוב טוען המבקר, שאני מרבה לדבר בשבחה של השיטה הפרבלית ולבסוף אני „בא לידי מסקנא, שבמצבנו של עכשיו בגלות אי אפשר לנו כלל לעשות כמעשי אומות העולם, שאצלן הדבור הביתי קודם ל„גני-הילדים", ו„הגנים" אינם באים כל עיקרם אלא לשם ההתפתחות הכללית של הילדים, מה שאינה כן „מכינה" זו, שהיא משמשת רק אמצעי ללמוד הדבור העברי, והשאר טפל להמטרה הזאת". והוא שואל: „אם כן, מה נשאר לו למחברנו מן השיטה הפרבלית?" ואולם אנכי לא אמרתי מעולם, ש„מכינה" זו צריכה לשמש „רק" (מלה הנתונה לי בהנהגה מאת המבקר) אמצעי ללמוד הדבור העברי", אלא זה הדבר אשר אמרתי: „חנוך נורמאלי ושלם — לו אפשר לקוות רק בארצנו, במקום שלשון אחת תהיה כפי ילדינו, בבית-הספר ובבית-האב. רק גני-ילדים עבריים במספר רב, ולוא גם תהא מטרתם לא רק חנוכית, כמו שהדבר נוהג אצל אומות העולם, אלא למודית בעיקרה, היו יכולים למלאות אצלנו את חסרון ההכנה הביתית, שמקבל כל ילד מדבר בלשון אחת בבית אביו". זאת אומרת, שאיני מבטל את המטרה החנוכית שבשיטת פרבל, אלא שבמצבנו המיוחד המטרה הלמודית קודמת לה, לפי דעתי.

וצר לי מאד, שאותה הבקורת מכריחה אותי לציין גם עובדה זו, שהמחבר מיחס לספרי דברים שלא היו בו מעולם, כגון, „המורה המפקד על הריקודים, בשעה שהוא קורא מלים בלשון זכר ובלשון נקבה בבת-אחת", הספור על דבר „כסא-הכבוד", וכדומה.

כנראה, לא שם המבקר את לבו לעיין בראוי בחומר הנתון בספרי, ולפיכך הוא מערבב ומסרס מה שיש בו. הנה, למשל, בבואו למחברת הקריאה הנוספת, הוא אומר: „את התמונות הוא (כלומר, אני המחבר) מחליף בספורים, שמטרתם לשמש מעין מעבר מן האותיות למלים". ובאמת לא באו כל הספורים המוצעים האלה, אלא כדי למלאות אחרי החוק הפדגוגי, שאסור לו למורה ליתן לתלמידיו לקרוא דברים שאינם מובנים להם ושרק ע"י ספורים מוקדמים שבע"פ אפשר להביא בנקל את הקטנים לידי כך, שיבינו את שורות-הקריאה.

ועד כמה לא הבין המבקר בכלל את הרעיון החדש העקרי שבספרי, אפשר לראות ביחוד מדבריו אלו: „במקצוע הציור, שהוא תופס באמת מקום גדול בחנוך, יש בכל הספר רק ארבע תבניות בשני מקומות, וארבעתן אינן שוות כלום, הרי שעיקר זה חסר בספר זה לגמרי, אף-על-פי ש„במבוא" מיחס לו המחבר עצמו תפקיד נכבד מאד". ראה המבקר ולא ידע, במחילת כבודו, מה ראה. בספר יש לא ארבע תבניות של „ציורים", בדבריו, אלא חמשה-עשר „שרטוטים", כמספר השעורים לדוגמא שבספר. ו„ארבע" תבניות אלו שראה, לא דוגמאות לציור ושרטוט הן לצורך התלמידים, אלא תבניות של סדר הליכת התלמידים בשורות ובמעגלים הנהוגים בבתי-החנוך של פרבל, לצורך המורים, שהרבה מהם לא ראו בית חנוך פרבלי מימיהם...

השיטה הפרבלית חשובה היא לנו מאד. בה תלויה אפשרות קיומה של שיטת „עברית בעברית" כולה. וראוי היה איפוא, שיבואו מורים בעלי טעם חנוכי וספרותי, המצויים אצל עבודה חנוכית ולמודית בפועל והיודעים את גבולות יכלתו של בית-ספרנו העברי בגלות, ויחוו הם את דעתם בנידון זה.

שכנא שטיין.

ווארשא.

בַּצִּיוֹנוּת.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם-אב (כ"ז ביולי—כ' באגוסט; ט'—ט"ו באגוסט).

בקונגרס יכולים להשתתף רק צירים שנבחרו ע"י שוקלים, ששקלו את שקליהם עד ד' בתמוז (30 — 17 ביוני). שקלים המתקבלים אחרי המועד הזה אינם מצטרפים לחשבון הבחירות.

— האורדן הציוני האנגלי „המכבים הקדמונים" פנה להועד הפועל בקלן בבקשה, כי יאריך לו ימי מכירת השקלים עד לאחר המועד הקבוע. על זה נתקבלה תשובה מקלן, כי אפשר למכור שקלים עד ח' בתמוז (כ"א ביוני—ד' ביולי) ושהבחירות אל הקונגרס צריכות להיות עד י"ד בתמוז (כ"ז ביוני—יו"ד ביולי).

אנו מתכבדים להזכיר לכל חברינו, כי בכ"ף בתמוז תמלאנה שבע שנים למות הד"ר הרצל. אנו בטוחים, כי חברינו יתנו את לבם לסדר בכל מקום שאפשר אזכרות לכבוד מנהיגנו הגדול, שלוקח מאתנו בלא עת. לפי דעת הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית בקלן, טוב ויפה לסדר ביום הזכרון קבוץ נדבות לטובת „יערי-הרצל" הנטעים בארץ-ישראל. הנוטע עץ „ביערי-הרצל" עליו לשלם שלשה רובלים.

לרגלי הדם ששופך בדרוהוביטש שלחה מערכת „העולם" לציוני גליציה טלגרמה של תנחומין לאמר: „נרעשנו עד מאד לשמע הקרבנות הנוראים, שנפלו במלחמת הבחירות בדרוהוביטש. יתומיהם של הראשונים, שנפלו לקרבן במלחמה בעד זכיותיו הלאומיות של עם ישראל בגלות, ימצאו נא תנחומין לנפשם בזה, כי כל העם משתתף עמהם בצערם".

במחברת יוני של הירחון „פאלעסטינא" היוצא בווינא ע"י מרכז הציונים אנו מוצאים ידיעות ע"ד מספר האנשים שעלו לארץ-ישראל דרך ווינא במשך שנת 1910 ופנו ללשכת המרכז האמור. עלו במשך השנה 251 גברים (61,1%), ו—91 נשים (36,9%) ס"ה 342 נפשות. מהן היו מגליציה 91, מארץ-ישראל—86, מפולין הרוסית—76, מרוסיה 64, מאונגריה—9, מאוסטריה—8, מגרמניה—4, מרומניה—3 ומאמריקה הצפונית—1. גילם של העולים הוא: עד בני 15 שנה—31 איש, בני 30-15 שנה—125 איש, בני 50-30 שנה—56 איש, למעלה מחמשים שנה- 63 איש. ס"ה אנשים הראוים לעבודה (בני 50-15 שנה) קצת יותר מן 65%. עפ"י משלח ידם נפלגו העולים באופן כזה: אומנים 35, סוחרים 49, עובדי אדמה 18, שכורים בבתי-מסחר 13, בעלי פרנסות חפשיות 27, סטודנטים 8, בני-ישיבה 5, סמוכים על שלחן אבותיהם 8, מקבלי חלוקה ומקבלי תמיכה מבנים 6, בעלי פרנסות שונות 106, אנשים שאין להם פרנסה קבועה (ילדים, נשים) 25.—לירושלים נסעו 76 איש, ליפו ומושבותיה—132, לחיפה ומושבותיה—28, לצפת וטבריה—26, לבירות ולבגדד—10.—275 איש נתנו ידיעות ע"ד הונם: 1 יותר מן 100,000 כתרים, 5—25000 כ', 3—10000 כ', 3 5000 כ', 3—1000 כ', 1—500, 4—מן 100 עד 400 כ', 6ו2 איש היה להם כסף רק די הוצ' הנסיעה. 29—אפילו לא די הוצ' הנסיעה.—328 ידעו זרגונית, 180—עברית. חוץ משפת האם (עפ"י רוב זרגונית) ידעו 156 איש את שפת המדינה, יותר משלש שפות ידעו 110 איש.

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 7705,03 מרק; לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר- 1000 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא—3988.

משיקגו כותבים לנו: בה' בסיון ערכו „גבורי-ציון" (זהו שמה של הפדרציה הציונית שבמערבן של ארצות הברית) אספה ציונית גדולה. האספה נערכה ב„היברו אינסטיטוט" המקומי, ומטרתה היתה—בחירת צירים להקונגרס העשירי. נבחרו יותר מעשרה איש, רובם מן העומדים בראש הציונות במערב אמריקה. נבחרו צירים במספר גדול כזה, לפי הערך של הקונגרסים הקודמים, לא רק משום שנתרבה מספר השוקלים, אלא משום שבכלל גדלה כאן תנועת התחיה ותעשה חיל בשנים האחרונות. אחרים מן הצירים שנבחרו אל הקונגרס, כגון נשיא האורדן מר שולמאן, מר פאלק וכו', יסעו לאחר הקונגרס לארץ-ישראל לסייר את הארץ ולראות את ישובה ואת מוסדותינו.

— אגודת „התחיה", החשוב שבסניפי האורדן „גבורי-ציון", חגג במוצאי חג השבועות את יום מלאת חמש שנים להוסדה. נישאו נאומים והושרו שירים. ביחוד הצטינו נאומיהם של נשיא האורדן מר שולמאן ושל מר אברמסון. המנגינות נערכו ונסדרו ע"י המורה מרת בלום. תבואת הנשף הוקדשה לטובת „בצלאל".

המרכז של ציוני גרמניה כותב לנו בדברים האלה: במקצוע האגיטציה אנו מרגישים בשנים האחרונות על כל פסיעה ופסיעה צורך גדול במחברת הגונה, אשר תבאר כראוי את תכנה ודרכה של הציונות. המחברות שיצאו עד עתה כבר נושנו ואין להשתמש בהן עוד. לפיכך מוציאים אנחנו בקרוב מחברת, שחברה ה' ריכרד ליכטהים, בשם „הפרוגרמה של הציונות". המחברת תודפס במספר 20.000 אכס'. אנו בטוחים, כי מחברת זו תסייע סיוע חשוב לאגיטאציה בכל הארצות, שמדברים בהן גרמנית, משום שפרוגרמת הציונות מתבארת בה מכל צדדיה מתוך מהלך רעיונות חדש. המחברת תכיל 48 עמודים. מחיר האכס' האחד 30 פפניג, 100 אכס—20 מרק, 500 אכס'—75 מרק, 1000 אכס' 100 מרק. הזמנות מקבלת מכאן ואילך הלשכה המרכזית של הסתדרות ציוני גרמניה (ברלין-שרלוטנבורג, בליובטרייזשטר. 49).

חברנו מר יצחק גרינבוים עזב את ווילנא ויצא לגור בווארשא. בערב יום צאתו נערכה לכבודו סעודת-רעים. חבריו לעבודה וידידיו הביעו לו תודה על העבודה דפוריה, שעבד בווילנא במשך יותר משנתים, ותקוה, כי יוסיף לעבוד את עבודתו החשובה גם מכאן ולהבא. בשעה מאוחרת בלילה נפרדו המסובים מאת חברם בברכה מרובה לו ולאשתו הכבודה.

בארץ-ישראל.

— מספרים אחדים, המתארים את מצבה של „אגודת נטעים". על חשבון המניות שנמכרו הכניסו החברים עד עתה בערך 200.000 פרנק, ועל החברים לשלם עוד 385.000 פר'. אחוזות האגודה תופסות שטח של 3835 דונם, מהם ב„חפצי-בה" 2285 דונם, „בחדרה"—650 דונם וב„רחובות"—900 דונם. מכונות ובנינים יש לאגודה על סך 80.000 פר'. עד עתה נטעה האגודה זיתים 385 דונם, פרדסים 235 דונם ושקדים 380 דונם. האגודה מקבלת עליה לנהל ולעבד גם אחוזות של אחרים, ועכשיו יש לה בקבלנות זו 425 דונם פרדסים—795 דונם נטיעות שונות, שמחירם עולה לערך 450.000 פר'.

— בשנה הזאת נטע אחד מבעלי האחוזות ברחובות 150 דונם עצי קיק (ריצינוס). זהו הנסיון הראשון הגדול שנעשה בארץ-ישראל בנטיעת עצים אלה. עד עתה נעשו רק נסיונות פעוטים.

— מבנות-היענה, שהביא ה' הולצמן מאפריקה לרחבות, נשאר רק זוג אחד. עכשיו הטילה הנקבה ביצים בפעם הראשונה. אבל אין היא רוצה לדגור. לפיכך הזמין ה' הולצמן מבונה לחמם את הביצים ולהוציא מהן אפרוחים באופן מלאכותי. והרי תוצאות הנסיון לגדל בנות-יענה בא"י עדיין תלויות ועומדות.

— לפי דברי לשכת המודיעין ביפו, מציעה עכשיו פקידות יק"א למכור אחוזות הגונות במטולה, ימה וזכרון-יעקב לאנשים הרוצים להאחז בארץ-ישראל, שיש להם קצת ידיעות בעניני עבודת אדמה והון של 5000 פר'. האחוזות האמורות הן בנות 250 דונם, ואת מחירן אפשר לשלם במשך 40—30 שנה. אם הקונה רוצה בכך תבנה לו יק"א גם בית לדירה ורפתים לבהמות. המחיר הוא 70 פר' בעד כל דונם, כלומר ערך 17000 פר' בעד כל אחוזה (בעד בית ורפתים עוד 5000 פר'). שנה שנה יצטרך הקונה לשלם 700—6 פר'. הסכום 5000 פר' במזומנים, האמור לעיל, דרוש לקנית מכשירי עבודה, תבואה לזריעה ובדומה.

— בימים אלה דן בית-דין של בוררים ביפו בסכסוך שנפל בין הרוב והמעוט של בני „באר-יעקב". וזה הדבר. הבנק הסכים לבקשתם של רוב בני המושבה להעמיד מניע על יד הבאר ולהניח צנורות בקרקע, כדי לתת להאכרים את היכולת לגדל נטיעות וירקות הדורשים השקאה. הבנק הסכים לתת את ההלואה רק בתנאי, שכל בני המושבה יהיו חייבים באחריות התשלומין. ואולם חמשה מן האכרים אמרו, שאין צורך במניע וצנורות, משום שקצת האכרים אינם יושבים עדיין במושבה והם לא יוכלו להשתמש במכשירי ההשקאה. ועוד אמרו, שהקמת המניע והנחת הצנורות תגדלנה את הוצאות הצבור במושבה עד למעלה מכחות האכרים, שגם עכשיו אין ידם משגת לשלם בעד אדמתם ולנהל את העבודה כראוי. בית-הדין של הבוררים הוציא פסק זה: חמשת האכרים האמורים צריכים להכנע לדעת הרוב, וגם הם חייבים להשתתף בהוצאות הקמת המניע, אלא שאפשר לעשות להם הנחות. אין הם חייבים להשתתף בהוצאות לצורך המשכת המים ופרנסת המניע לאחר הקמתו (כמובן, כל זמן שלא ישתמשו גם הם בעבודת המניע). ועוד ניתנה להם הרשות לשלם תיכף, אם ירצו, את כל הכסף העולה בחלקם ולהפטר מן ההשתתפות באחריות התשלומין להבנק.

— בשנה זו הוציאה פתח-תקוה על זבל בימי ערך 60,000 פר'. תוצאות הזבול הזה טובות הן מאד.

— מטולה מבקשת לה רופא, אשר יהיה לו גם דיפלום טורקי. השכר הקבוע—3000 פר' בשנה. הרופא יוכל למצוא עבודה גם בכפרים הסמוכים למטולה.

— ברחובות יושבות עכשיו כששים משפחות תימנים. רוב הגברים פועלים הם בכרמים ובפרדסים, וערך מחציתם פועלים טובים הם. נשי התימנים עובדות בבתי האכרים. לתימנים נבנו שנים-עשר בתים מיוחדים. יתר התימנים דרים במרתפים במושבה.

— הגימנסיה העברית ביפו קבלה מכשירים ללמוד הפיסיקה על

סכום של שמונת אלפים פר׳. המכשירים הוזמנו על חשבון נדבתו של ה׳ אפרימסון.

— ה׳ רבירנסון מקיוב שלח כסף כדי לקנות ביפו מגרש לצורך בנין בית־ספר למלאכה, שהוא, ה׳ רבירנסון, אומר לבנות.

— ה„אליאנס" בונה עכשיו בית־ספר סמוך לבית־הספר לבנות של חובבי־ציון (אותו המגרש, שעליו יהיו עתה שני בתי־הספר, נקנה לפי שנים עשרים בכסף שנדבו לועד חובבי־ציון ה׳ הירש ויגשטין מאוריסה והמנוח ה׳ ק״ז ויסוצקי. המגרש נקנה אז על שמו של נשיא ה„אליאנס", ובשביל זה טענה ה„אליאנס" אח״כ, שהמגרש הוא שלה. ואחר רוב טענות ותביעות נתרצתה ה„אליאנס" ל„ותר" ולתת לחובבי־ציון את חצי המגרש, ואת חציו השני השאירה לעצמה).

— הזואולוג ה׳ אהרוני, שכבר יצאו לו מוניטין במקצוע הפאונה הארצישראלית, שב עתה ממסעו בארם־נהרים והביא אתו הרבה עופות ורמשים, שלא היו ידועים עד עתה לחוקרי המדע הזה. ה׳ אהרוני עובד לשם המוזיאום הברליני, ואולם הוא מוסר הרבה אכסמפלרים גם למוזיאום שיסד על יד „בצלאל".

— בארץ־ישראל שוהה עתה הפרופ׳ פרידנברג מאמריקה. הוא יעשה בא״י כירח ימים.

— בסלוניקי נסדרה אגודה של 300 טורקים, האומרים לבקר את ערי סוריה, כדי לחזק את קשר הידידות בין הטורקים והערבים. העתונים הערבים שמחים על הבקור הזה, אלא שהם מצטערים, שהטורקים אינם יודעים את הלשון הערבית ושלפיכך לא יוכלו להתקרב אל הערבים קרבה גמורה.

ברוּסְיָה.

גירוש אלף משפחות מקיוב. הגנרל־גוברנאטור הקיובי קיים את גזרת הגלות, שגזר שלטון הפלך על הפרמצבטים היהודים, שאינם עוסקים באומנתם. הפוליציה התחילה כבר דורשת מאת הפרמצבטים הללו, כי יתחייבו בכתב לעזוב את העיר במשך שמונה ימים. מספר העומדים להגלות עולה לאלף איש. להרבה מהם ישנם בקיוב מחסני־רוקחים, או שהם נושאים משרה במחסנים כאלה. מצב האנשים האלה קשה מאד.

גזרה זו, שנגזרה על הפרמצבטים היהודים, יש לה היסטוריה שלמה: לא פעם אחד נתעוררה שאלה בדבר זכיותיהם, אבל כפעם בפעם היה בא הסינאט ומבאר, כי יש הרשות לפרמצבטים ולדנטיסטים יהודים לשבת בפנים המדינה ולעסוק במה שלבם חפץ. עד תחלת שנות התשעים לא נגעו בהם לרעה, והם ישבו מחוץ לתחום במנוחה שלמה. אך בשעה שהתחילו „מטהרים" את מוסקבה, החלו מגרשים גם את הפרמצבטים והדנטיסטים היהודים על סמך זה, שאינם עוסקים באומנתם. המגורשים הגישו קובלנה אל הדיפרטמנט הראשון של הסינאט, והוא פסק את דינם לזכות. אבל עפ״י דרישתו של מי־שהיה בעת ההיא מיניסטר־המשפטים, מורביוב, עברה השאלה אל האספה הכללית של הסינאט, ושם הוחלט ברוב דעות לגרש את היהודים הפרמצבטים והדנטיסטים, שאינם עוסקים באומנתם. בשנת 1903 נתפרסמה ההחלטה הזאת בפקודה מיוחדת.

לאחר קביעת המשטר החדש שבה ונתעוררה שאלת הפרמצבטים והדנטיסטים, ואז (זה היתה בשנת 1905) מצא הסינאט מעין פשרה בדבר: יש הרשות להיהודים בעלי ההשכלה הנזכרת לעסוק בעסקים שונים, ובלבד שיעסקו גם במלאכתם. ואולם מיניסטר־הכספים התנגד לפשרה זו ומיניסטר־הפנים דחה את דעתו, שתהא להם הרשות לסחור רק בדברים השייכים לאומנותם. הסכסוך הזה לא נפתר עד היום, והאדמיניסטרציה הקיובית פתרה עתה שאלה זו לחומרה על פי דעת עצמה, ולא עוד אלא שהיא מוסרת לדין את כל האנשים האלה על שעסקו במסחר שלא ברשות, וכבר הוחרמו סחורותיהם של פרמצבטים יהודים אחדים בקיוב.

שלילת זכיות. הקומיסיה התמידית לעריכת שעורים למורים פנתה אל מיניסטר־הפנים בהשתדלות, כי ירשה למורים ומורות יהודים, העובדים בבתי־הספר של הממשלה והצבור ושל אנשים פרטיים, לשבת בפטרבורג במשך ימי השעורים, היינו מיום 5 ביוני עד יום 23 ביולי שנה זו. להשתדלות זו צרפה הקומיסיה רשימה של תשעים מורות ומורים יהודים. — כששי ביוני קבלה הקומיסיה מאת נציב העיר ידיעה, כי סגן מיניסטר־הפנים הסינאטור קריזאנובסקי דחה את השתדלותה, ושהמורים והמורות היהודים שכבר באו לפטרבורג לשם השעורים חייבים לצאת תיכף מן העיר.

ענייני היהודים בועידת עסקני הביבליאותיקאות. בא׳ ביוני נפתחה בפטרבורג הועידה הכללית הרוסית הראשונה לעניני ביבליאותיקאות. בהיות הדבר נכבד מאד גם ליהודים להשתתף בועידה זו, פנה ועד האגודה לספרות ישראל לפני שני ירחים אל האגודה לעריכת ביבליאותיקיות, שהיא הקהילה אותה הועידה, בהצעה, כי תשתדל לפני הרשות בדבר נתינת הרשיון לצירים יהודים לבוא לפטרבורג לכל משך ימי הועידה. אבל המיניסטריום לעניני־הפנים לא נתן את הרשיון המבוקש, ובועידה השתתפו רק כעשרים צירים יהודים. הצירים האלה התאחדו יחד לעבודה בשני מקצועות: להגן בישיבות הכלליות של הועידה על עניני היהודים בנוגע לביבליאותיקאות ולברר את השאלות הנוגעות ביסוד והנהגת ביבליאותיקאות לצורך הקוראים היהודים והנהגתן.

ראשית כל הכניסו הצירים היהודים להישיבה הכללית מחאה נגד האיסור, שאסרו על יתר הצירים היהודים מחוסרי זכות־הישיבה להשתתף בועידה. אח״כ נשאו הצירים הד״ר קאמינסקי ממינסק ומר א. א. קוטיק מביאליסטוק נאומים בשאלת יסוד ביבליאותיקאות של צבור וסדורן. הראשון העיר, שבפלכי־המערב אין שלטוני הערים דואגים לעניני כל התושבים ולפיכך לא טוב הדבר למסור את הנהגת הביבליאותיקאות לידם. השני דבר על הצורך לסדר את הביבליאותיקאות בהתאם לצרכי כל תושבי המקום, ולפיכך נחוץ הדבר, שבערים, שתושביהן הם בני לאומים שונים, ישימו מנהלי הביבליאותיקאות לב ללשונותיהם של בני כל העמים. שני הנאומים האלה נשמעו בועידה ברצון מרובה, והרזולוציות, שהציע מר קוטיק להגן על זכיותיהם של התושבים מבני־הנכר, נתקבלו פה אחד.

הצירים היהודים נכנסו בפני עצמם לישיבות מיוחדות, כדי לדון בענין יסוד ביבליאותיקאות ליהודים. בישיבה הראשונה נתבררה, כי מצב הביבליאותיקאות ליהודים, שמספרן עולה למאתים, קשה מאד. מלבד המצב הפיננסי הרעוע של הביבליותיקאות הנה, רבו בהן הקלקולים גם במקצועות אחרים. מורגש חסרון גדול בלשכה, שתהיה מרכזית לכל הביבליותיקאות של ג ותספיק להן ידיעות והוראות נחוצות.

את ההחלטות שנתקבלו בועידה נביא בגומר הבא.

עשרגנו הספרותי בשנת 1910. השלטון הראשי לעניני־הדפוס סדר בפטרבורג תערוכה של הספרים והעתונים השונים, שיצאו ברוסיה בשנת 1710. עם זה פרסם אותו השלטון קונטרס אחד, הכולל רשימות סטאטיסטיות. מכל מה שנדפס במשך השנה הנזכרת חשוב הוא לנו החלק היהודי שבקונטרס זה.

אם נחלק את הספרים, שיצאו ברוסיה בשנת 1910 ללשונותיהם, אז יצא, כי את המקום השלישי תופסים הספרים שנדפסו בלשון העברית והיהודית.

בפולין יצאו בשנת החשבון 463 ספרים בלשון העברית והיהודית, שנדפסו בסכום של 1,079,712 אכס. ומחירם—531.170 רובל. אחרי פולין— הגליל הצפוני־מערבי. 306 ספרים בסכום של 806.436 אכס׳ למחירם — 286.758 רובל, בכל יתר פלכי התחום נדפסו 135 ספרים בסכום של 440.820 אכס׳ ומחירם 48.412 רובל.

מן הסטטיסטיקה של העתונים אנו רואים, כי בלשון הרוסית יוצאים 1.109 ז׳ורנאלים ו־680 עתונים; בלשונות־הנכר — 373 זורנאלים ו־210 עתונים. זורנאלים בלשון העברית והיהודית 15, עתונים—16. הוצאות לזמנים מיוחדים יצאו 25 בלשון העברית ו־6 בלשון היהודית.

ראוי להעיר, כי במסחר הספרים תופסת הספרות העברית־היהודית את המקום השלישי, ורשימת הזורנאלים והעתונים מוכיחה, כי במקצוע זה לא הגיעה הספרות העברית־היהודית למעלת הלשונות של יתר העמים, והיא תופסת רק את המקום העשירי. דלה היא עתונותנו ברוסיה מן האשכנזית, הליטית, הארמינית ואפילו מן האיסטונית.

מגרודנא כותבים לנו: בשנה זו גמרו עשרים ושמונה צעירים את חוק למודם בקורסים להכנת מורים מיסודה של חברת „מפיצי השכלה".

עשרים וחמשה מהם זכו גם לתעודות רשמיות של „מורים למתחילים". רוב הצעירים, שגמרו את חוק למודם, מוכשרים ללמד, מלבד הלמודים העבריים והכלליים, גם זמרה, ציור והתעמלות. המבקשים מורים יואילו נא לפנות עפ"י אדריסה זו: Гродно. Еврейскіе Педагогическіе Курсы. ויאבו נא להודיע בפרוטרוט, מהי מהותו של בית־הספר, אשר לו דרוש המורה, לצורך איזו מן הלמודים (עבריים או כלליים), מספר שעות העבודה בשבוע, מכסת השכר, מספר ימי החופש בשנה וכו'.

— בעל גן־הילדים העברי בוורשה מר ב. אלטרמן קבל רשיון מאת הגנרל־גוברנטור ליסד על יד „גנו" קורסים ל„גננות". הקורסים יפתחו באבגוסט שנה זו. לתלמידות תתקבלנה עלמות מבנות שש־עשרה ומעלה היודעות עברית.

מערכת הז'ורנאל „יעווריסקי מיר" מודיעה לנו, כי מפני סבות שונות הוכרחה להפסיק עד ראשית יולי את הוצאת השבועון, והיא עוסקת עתה בבסוס מפעלה לעתיד.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

בדרוהוביטש נגמרו הבחירות אל הרייכסראטה בשפך דם, שלא היה כמוהו מעולם. בכל מקום, אשר שמע המאורעות הנוראים מגיע, הם מעוררים זעם וחרדת לב. סבות המאורעות ברורות לכל מי שיש לו איזה מושג מנמוסי הבחירות בגאליציה. הפוליציה והצבא הם הם עושי הבחירות ובוראי־הרוב. את רשות־הכניסה אל ועד הבחירה מקבלים רק אלה הידועים לתמימי־דעים עם מפלגת־השליטים. את הבוחרים מבין האופוזיציה נוהגים לדחות ולפסול בכל מיני אמתלאות שבעולם. זהו מנהג גליציה. באותו יום־העברות, בי"ט ביוני, עמדו על הבחירה בדרוהוביטש הקאנדידאט של הפולנים בני־דת־משה הד"ר נתן לונשטיין ולעומתו הקאנדידאט של הציונים הד"ר גרשון ציפר. ראשי האופוזיציה, אשר ידעו מראש ע"ד כל מעשי־התרמית והזדון, העתידים להעשות בדרוהוביטש בשעת הבחירות לטובת לונשטיין, שלחו דיפוטציה לווינה להרצות לפני נשיא סוד המיניסטרים בינרט את כל העובדות של עוות־הדין, שמשתמשים בהן הפולנים ועוזריהם בענין הבחירות בדרוהוביטש. אבל הדיפוטציה לא נתקבלה מאת ראש המיניסטרים ושבה בפחי נפש כלעומת שבאה.

דבר זה עודד כמובן, את רוח האסימילאטורים ואת המנהיגים הפולנים להוסיף עשות את מעשי הזיוף והאונאה שלהם בראש גלי. ראו הציונים ומתי־סודם את הדבר ונרעשו מאד. כשעה שחסמה הפוליציה את הדרך לפניהם אל בית־הבחירה, נאספו על יד לשכת־הבחירה אגיטטורים אסימילטורים לעשרות, והם קרעו, פשוט, את פתקאות־הבחירה בידי הבוחרים הציונים, ואיש לא כהה בהם. למאות בוחרים יהודים לא נתנו שוטרי הפוליציה להכנס אל הלשכה כלל. ובלשכה פנימה נעשו כל מיני הזיופים היותר מכוערים. אגיטאטורים שכורים, שנכנסו דרך דלת מסותרה שמאחורי הבית, חוו את דעותיהם לטובת הקאנדידאט הרשמי. הוגשו מאות פתקאות בשם אנשים שכבר מתו או שכבר יצאו מגאליציה זה שנים רבות. היו גם אנשים כאלה, שחוו את דעתם מעשרים עד שלשים פעמים לטובת לונשטיין. והמנצח על כל זיופי־הבחירה האלה היה סגן ראש האזרחים בדרוהוביטש, הד"ר פייארשטיין, אסימילאטור קיצוני, עבד כפות להפולנים.

בשעה השמינית בבקר נודע להאופוזיציה, כי הפולנים והאסימילאטורים הכינו 3500 פתקאות של בחירה מזויפים, וכי בחירתו של לונשטיין בטוחה למפרע. הדבר הזה הגדיל מאד את סערת־הרוחות בקרב הציונים ואנשי בריתם, אשר נתרבה מספרם מקרב הפועלים והציונים, שבאו מן העיר הסמוכה בוריסלאב. אז הוצעה הצעה לבלתי השתתף בבחירות כלל בתור מחאה נגד מעשה הזיוף והאלמות. אבל הרוב המכריע של המוחים החליט להגן על זכיותיו בחזקת־היד. למרות העכוב מצד הפוליציה עלה בידי ההמון לפרוץ אל הלשכה האגיטאציונית של לונשטיין ולקרוע את כל התעודות והניירות ולהשחית את הרהיטים. מן הרחוב הסמוך נראה גדוד הוסארים רוכבים על סוסים, ומקיפים את ההמון מכל צד. את ההוסארים קדמו בשירת „התקוה" ובמטר אבנים. ואולם ההוסארים הבקיעו אל תוך ההמון בחרבות שלופות והפיצו אותו לכל עברים. בשעת ההתנגשות הזאת נפצעו חמשה אנשים.

אבל למרות כל המחאות הללו לא פסקו מעשי הזיוף והתרמית בתוך לשכת־הבחירה. קבוצת צעירים פרצו אל בית־הקהוה, שישבו בו חברי קומיסית־הבחירה הפולנית, ויהרסו את כל הנמצא בו. וקבוצת צעירים אחרת התנפלה על בית סגן ראש־האזרחים ד"ר פייארשטיין, הראש והראשון לכל מעשי הזיוף והתרמית הנעשים בבחירות, ויעשו שמות בתוכן. הד"ר פייארשטיין מהר להמלט. ראש הפוליציה המקומית הודיע ע"י הטלגרף ללבוב ולווינה, כי היהודים קשרו קשר וכי אם לא ינתן לו הרשיון להשתמש בכח הנשק, הרי הוא מסיר מעליו את האחריות בעד כל המתרגש לבוא.

אחר הצהרים הרבו לבא אל לשכת־הבחירה בעלי־מלאכה ופועלים יהודים, אבל כמעט כולם מצאו את הדלת סגורה בפניהם. סערת לבב ההמון הלכה הלוך וגדל, ובאחרונה החליטו המחזיקים בהד"ר ציפר לשים קץ בחזקת־היד לכל מעשי־השערורה הנעשים בלשכת־הבחירה. בקריאות של מחאה ובשירת „התקוה" הבקיעו להם דרך אל אולם־הבחירה. עפ"י דרישת נשיא האזרחים יארוש והקומיסאר ליצ'קוכסקי מהר לבוא גדוד חיילים. בלי שום התראה קודמת פקד הליטננט על חייליו לאמר: „ירו!" החיילים ירו חמש יריות תכופות בזו אחר זו. כשנתפזר ההמון נשארו עשרות הרוגים ופצועים מוטלים על המרצפת. עפ"י בדיקת רופאים שנעשתה נתברר, כי כל הכדורים נחתו בחזה או בידים. אף אחד לא נפצע בגבו. הרוב הגדול של ההרוגים והפצועים הם מן הציונים. לאחר האסון, משעה השלישית ואילך, לא נגש אף יהודי אחד אל הקלפי. ואולם הבחירות לא נפסקו. נבחר לונשטיין. אלא שאחר הבחירות, שעלו בקרבנות אדם מרובים כ"כ, נתפטר מן המנדט שלו.

סגן ראש האזרחים ד"ר פייארשטיין נמלט לווינה. אבל בבית־הנתיבות הווינאי קדמו את פניו קבוצת סטודנטים ציונים, אשר התנפלו עליו בקריאות של מחאה, והאחד סטר לו על פניו. תיכף באה הפוליציה ופזרה את הדימונסטרנטים.

בכ"ף ביוני הובלו ההרוגים לקבורת. ההלויה היתה חשאית. אחר הארונות הלכו רק קרובי המתים. ברחובות אשר עברה ההלויה בהם, נאסרו כנופיות. שדה־הקברות הוקף חיילים מכל עבריו. כל רחובות העיר היו מלאים שוטרי הפוליציה וז'אנדארמריה. מעל גגות הבתים נפנפו דגלי־אבל, וכל החנויות, המחסנים ובתי־המסחר שבעיר היו סגורים על מסגר כל היום.

הסטודנטים הלאומיים בווינה ערכו אספה גדולה של מחאה וגם תהלוכת־אבל ברחובות המטרפולין. לפני האוניברסיטה הניסה הפוליציה את הדמונסטרנטים. כל תלמידי בה"ס העליונים השייכים לחבורות העברים־הלאומיים לבשו ציוני־אבל וגם שלחו מתוכם דיפוטאציות להשתתף בהלויה.

בווינה ובדרוהוביטש עצמה וגם בערים אחרות נוסדו ועדים לשם קבוץ נדבות לטובת אלמנותיהם ויתומיהם של ההרוגים.

ראש הציונים בווינה, הד"ר איזידור שליט, בקר את מיניסטר־הפנים וויקנבירג וקבל לפניו על הדם שנשפך בדרוהוביטש ועל הזיופים שנעשו בבחירות. המיניסטר אמר להד"ר שליט, כי המאורעות בדרוהוביטש עשו עליו רושם מחריד. לצערו אין בתוקף שלטונה של הממשלה לבדוק את הבחירות, אבל הוא מקוה, כי הקומיסיה הליגיטימאציונית בפרלמנט תבדוק בדיקה מעולה את המאנדאטים הגאליצאיים. המיניסטר הבטיח, כי הוא ישתמש בכל האמצעים כדי לשמור על הבחירות השניות העומדות להיות בגאליציה שתהיינה נקיות מכל מעשי־תרמית ועול.

הבחירות להנהגת ה„אליאנס". ע"ד תוצאות הבחירות מודיעה ה„נייע יוד' קארעספאנדענץ" את הדברים האלה: הרוב הגדול של חברי ה„אליאנס" בגרמניה סמכו את ידם על רשימת חברי ההנהגה שחברו הגרמנים. משבעת אלפים דעות בערך שנמסרו ללשכה הגרמנית היו 6024 לטובת הרשימה הברלינית. הרשימה הפריזית זכתה רק ל—930 דעות (מזה בנירנברג 520 ובפרנקפורט דמיין 160); מן 1114 דעות שנמסרו בברלין עצמה עלו

בחלקו של רינאך– 5 דעית. גם בציריך זכה רינאך לחמש דעות. בבאזיל – לשלשים. בהולנד—לשלש מאות (מ ת ש ע מאות). גם באנטוורפן וסט' גאלין זכתה הרשימה הברלינית לרוב דעות. ובכל זאת חושבים לדבר ודאי, כי רינאך שוב נבחר—בעזרת הדעות שנתקבלו מארצות המזרח, ששם הכל נכנעים להוראתם של מורי ה„אליאנס" ומורשיה, ומעטים הם האנשים המרהיבים עז בנפשם לבלי להשמע למצותם ופקודיהם.

משבר בהאיק"א. מברלין מודיעים ע"ד שנוים בהנהגת האיק"א. ראש ההנהגה, הד"ר גינסבורג, החליט לעזוב את משרתו לרגלי מצב בריאותו הרופף. יש אומרים, כי הד"ר גינסבורג החליט לעזוב את משרתו לאחר שלא עלתה בידי הד"ר נוסיג לקרב את לבותיהם של עשירי היהודים באנגליה להאיק"א. מי ימלא את מקומו של הד"ר גינסבורג—לא נתברר עדיין.

יְדִיעוֹת סִפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

פערלאג „בינשטאק": № 1. ח. נ. ביאליק—„מארינקא", ערצעהלונג. איבערזעצונג פון שמעון גינצבורג. פרייז 30 קאפ; № 2. ב. שאפיר -- אברהמ'ל דער שוסטער, ערצעהלונג, פרייז 15 קאפ'.

ש. א. אנ—סקי (שלמה ראפאפארט) געזאמעלטע שריפטען, ערשטער באנד, פערלאג „עזרה", פעטערסבורג, פרייז 1 ר'.

א. וואהלינער (ל. לאנדוי) גיפט און גאל. א זאמלונג פעליעטאנען. 1. פערלאג גרייזעל און קאמפ. ניו־יארק, פרייז 15 סענט.

המצפה. עתון חדשי לתורה ולכל עניני ישראל ולמדע. יו"ל ע"י הרבנים א"א יודעלעוויץ מבעיאן וי' איסקאלסקי מניו־יורק. ניסן, תרע"א.

ל. טולסטוי. מות איבן איליץ. תרגם א. ז. רבינוביץ. הוצ' „יפת"—יפו.

האכרות (התורה והנכיון). מאת יחיאל יוסף ליבונטין. ווילנא. שנת התרע"א.

שאול טשרניחובסקי. שירים. הוצ' „השלח". אודיסא, תרע"א. המחיר: 2,50 רובל עם המשלוח; בכריכה יפה 3 רובל.

שמאי חלטניקוב. פסיעה ראשונה ועוד ציורים וספירים. הוצ' „התחיה". סטניסלוי, תרע"א. המחיר: 1,40 כתר, 70 קופ'.

ד"ר בנימין שרשוסקי. ששה סדרי מרע. הוצ' „חבר". אודיסא, תרע"א. המחיר: 30 קופ' בלא המשלוח.

מולדת. ירחון לבני־הנעורים, מוצא ע"י אגודת המורים בא"י בהשתתפות „קוהלת". ערוך ע"י ש. בן־ציון, שנה א' חוב' א'. יפו, תרע"א.

Вѣстникъ о-ва распространенія просвѣщенія между евреями въ Россіи. № 5, мартъ 1911.

Вѣстникъ О-ва Распространенія Просвѣщенія между евреями въ Россіи. Апрѣль 1911. № 6. СПБ.

М. А. Александровичъ. Наука и философія. По поводу популярной научно-философской книги „Мировыя загадки" Э. Гекеля. М. 1911. Ц. 25 к.

Отчетъ о дѣятельности еврейскаго эмиграціоннаго общества за 1910 г. Кіевъ, 1911.

Отчетъ Сорокской Еврейской общественной библіотеки-читальни за 1910 годъ.

Отчетъ библіотеки о-ва Взаимнаго вспомоществованія приказчиковъ-евреевъ г. Одессы, имени учредителя сей С. Л. Бернфелльда. Одесса. 1910.

Г. Озбель. Я утверждаю. Кіевъ, 1911.

Dr. Moses Silberfarb, Die Verwaltung der judischen Gemeinden in Russland, historisch und dogmatisch dargestellt, Pressburg, 1911.

Kleiner Reiseführer durch Palästina fur judische Toroisteu, herausgegeben vom Palästina-Informationsbureau, Wien.

Dr. Daniel Pasmanik, Die Seele jsraels. Zur Psychologie des Diasporajudentums — Jüdischer Verlag. Koln, 1911.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

בעד החותמים באוסטריה־אונגריה, רומניה וגרמניה מצורף לגליון זה „ערלאגשין", כדי לחדש את החתימה מיולי ואילך.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

ווילנה, י׳ תמוז, תרע״א.

ВИЛЬНА, 23-го Іюня, 1911 г. — № 24 — WILNA, 6-ten Juli, 1911.

הגליון הבא (№ 25), שיצא ביום 30 ביוני, יהיה האחרון לרבע זה, ומשלוח השבועון יפסק להחותמים, אשר חתמו על „העולם" עד הראשון ביולי. והללו מתבקשים להודרז במשלוח דמי החתימה למחצית השנה השניה, כדי שלא תבוא הפסקה במשלוח הגליונות להם.

לגליון זה מצורפת המחאת פוסטה למשלוח דמי החתימה.

עַל הַמִּצְפֶּה.

נאזאה פדרק.

זה כלל גדול, שקבעו לעצמם העמים, שחלקו ביניהם את הארץ: אין עם אחד מתערב בעניניו הפנימיים של עם אחר. והעמים, שאין להם חלק ונחלה, נעשים הפקר לבעלי החלק והנחלה. ובקרב העמים השליטים, המתגאים בנאורותם ותרבותם, שוררת „הרמוניה" גמורה: שלי—שלי ושלך—שלך. יעשה לו כל עם שליט בעמים האחרים, היושבים בתוכו, כטוב בעיניו, ו ב ל ב ד שלא יגרום היזק לעמים השליטים האחרים.

אך יש ש„בלבד" זו נעשית מדה, שקשה לעמוד בה.

יש שיאמרו בעלי כח ויכולת לעשות נחת רוח לבני עמם ולהתעלל קצת ביהודים ש ל ה ם, לשים בסד רגליהם ולהגיש לנחושתים את ידיהם. כמדומה, שזו היא זכותם הפרטית, שאין איש יכול לחלוק עליה ולכפור בה. והנה באה אירופה וגודרת גדר. היהודים נבהלים ונעקרים ממקומם ועוברים את הגבול, ונפרעת ההרמוניה, והעמים, שלארצותיהם באים היהודים הנרדפים, טוענים: שלי—שלי ושלך—שלך, ואי אפשנו ביהודים משלך.

הנה רוסיה, למשל, מגבילה את זכיות יהודיה שלה. והדין נותן, שלא תהיה זכות היהודים שאינם שלה יפה מזכות היהודים שלה. ובפרט, שיהודי רוסיה כבר נתמחו בערמה ובהעברה על החוק, כי יוצאים הם לארצות אחרות; נעשים אזרחים של אותן הארצות ואחרי־כן הם אומרים לשוב בכח אזרחותם החדשה לאותה הארץ, שכבר „נפטרה" מהם בעמל רב. ואמנם היה מעשה לפני ימים מועטים, וקרוב לארבע מאות יהודים, וקצתם היו לפנים יהודי רוסיה, באו בבוקר לא עבות אחד לפטרבורג והתהלכו ברחובות העיר אל כל אשר היה רוחם ללכת, ואין מוחה בידם, כי על־כן עמדה להם „ערמתם" לחסות בדגלו של צי אמיריקה. ואולם היהודים, אשר זכו להיות אזרחים בארצות, שנכשלו במתן שווי־זכיות לכל אדם ואפילו ליהודים, דוחקים את הממשלות של אותן הארצות, כי תתבענה את זכותם מידי ממשלת רוסיה. והרי באה אמריקה ודורשת היתר־כניסה ליהודיה, ומאיימת בבטול ברית המסחר,—ואין נחת.

וגם מעשה פשוט ופנימי כגרוש יהודים עניים מתוך ערים וכפרים, הסמוכים אל התחום, שאוירם אסור עליהם בהנאה, אלא שהם, היהודים, נדחקו ונכנסו לתוך אותם המקומות האסורים בערמה ובכח העברה על החוק, — גם דבר פשוט ופנימי כזה מעורר חשש ואי־רצון מעבר לגבול, שמא יזרמו המגורשים ויבואו לארצות אחרות, שדי להן ביהודיהן שלהן. ושוב אין נחת. וקשה למדינה ומדינה לעשות אפילו ביהודיה שלה מה שלבה חפץ.

והנה נמצאה, כנראה, הדרך הנכונה.

בראשונה פשטה בעתוני חוץ-לארץ השמועה, כי עתידות הנגבלות חדשות לבוא על יהודי רוסיה במקצועות המסחר והתעשיה. אחר־כך התחילה שמועה זו לובשת צורה קבועה וגם העתונים הרוסים הודיעו, שכבר היתה לקבינט המיניסטרים מועצה בדבר זה, והמועצה היתה סוערת מאד: סטוליפין בא בכח רזולוציה ידועה, המוכנה ומזומנה בידו, ודרש, כי תנחת יד קשה על היהודים העוסקים במסחר ובתעשיה, וטימאשוב, המיניסטר למקציעות אלה, אעפ"י שאינו חשוד באהבה וחבה ליהודים, התנגד להצעה, משום שבשעה שתנחת היד הקשה על היהודים העוסקים במסחר ובתעשיה, יתערערו המסחר והתעשיה במדינה בכלל. אבל, כמדומה, שאין להסתפק כלל, שסברתו של טימאשוב לא תכריע, ותכריע את הכף שיטת „הפוליטיקה הלאומית" ו„דחיפית הרצון". ויש לקוות, שגם מעבר לגבול לא יתעורר הפעם אי־רצון. עשירי היהודים הן לא ימהרו לעזוב את רוסיה ולצאת בהמון לארצות אחרות. הללו יצאו רק לאט־לאט, במדה שיתדלדלו ועשרם יעבור מכיסם לכיסם של בני העם השליט. והללו שיצאו תיכף הלא יביאו אתם את הונם, כלו או מקצתו, ובזכות זה יקובלו גם בארצות אחרות בלי התמרמרות יתרה.

ההמצאה החדשה אינה עלולה איפוא לגרום צער לממציאיה ולהשבית את „ההרמוניה", והכל על מקומו יבוא בשלום. אמנם לוסיין וואלף, הסופר והעסקן היהודי הידוע באנגליה, הדפיס מכתב ב„טימס", אשר בו הוא אומר, כי הרבה יהודים פונים אליו בהצעה לפנות אל הפריכה האנגליה ולבקשה, כי תמחה נגד הרעות החדשות, שהורשים ברוסיה על היהודים. אבל גם היא אינו מוצא נימוק טוב מזה, שההגבלות החדשות עלולות יחזק את ההכרה בלבבות, שהיהודים עומדים ברוסיה מחוץ לדין ומשפט, ומתוך כך יבולים ה„סויוזניקים" להתיר את ידיהם ולפרוע פרעות ביהודים. וכמה קלוש הוא נימוק זה; דוקא ע"י רשש זה של דתרת הידים המזוינות בברזל ובאבן אי־אפשר עכשיו לעורר את דעת הקהל לא באירופה ולא באמריקה. כבר הוכיחו המאורעות של הימים האחרונים, שאפשר להתעלל ביהודים, שאפשר לחדש גם את עלילת־הדם ולהפיץ בכונה מעל במת הרומה שנאה וחמת נקם ליהודים ולשמור בכל זאת על „הסדר".

נמצאה, כנראה, הדרך הנכונה. ההגבלות תצאנה לפעולה, מידי היהודים יִשָּׁמט המקצוע היחידי, שעדיין נשאר להם לפליטה,— והכל יבוא על מקומו בשלום.

תוצאות הבחירות באוסטריה.

בשעה שאנו כותבים את רשימתנו זו נכנס הרייכסראט דאוסטרי החדש לישיבה קצרה, ותוצאות הבחירות, שעלו במלחמה קשה ובשפך־דם, נעשות בולטות ונראות לעין.

הדימוקראטיה נחלה הפעם באוסטריה נצחון גדול, והמפלגה היותר תקיפה במדינה, מפלגת הנוצרים־הסוציאליים, מעוז הפוליטיקה האנטישמית, הוכתה מכת־מות. בזה אחר זה נפלו עמודי־התוך, שמפלגה זו היתה נשענת עליהם במשך עשרים וחמש השנים האחרונות. נפלו הלמידיו המובהקים של לואינר: בילור־הלאבק, ווייסקירכנר, הד"ר פאטיי, הד"ר גסמאן, הפרינץ ליכטנשטיין, הד"ר נימאיר, הבארון וויטק ואחרים. למרות כל העמל הרב, אשר עמלה הממשלה בבחירות השניות לטובתם של גדולי ההשפעה הללו, נתקעקעה בירתם כולה.

בימי דור שלם שלטו הנוצרים הסוציאליים לא רק במטרופולין האיסטרית בלבד, אלא גם בממלכה כולה במשך העת הזאת היתה ידם על העליונה בחצר־המלכות, גם בסוד הממשלה וגם בבית־הנבחרים; ולא עוד, אלא שהם הניעו את גלגלי מכונת־הבחירות ע"י אלפי הפקידים במועצת־העיר ובמוסדות אחרים, שהיו חייבים לעזור ל„בעליהם" נוהני־לחמם. ואולם סוף־סוף עשתה שיטת הבחירות הכלליות את שלה, והעם פרק מעליו את עולם של מנהיגיו הנוצרים הסוציאליים, אשר מלאו את כל סביבתם אטמוספירה מחניקה של קלריקאליות, סלף־דין וגזל־משפט.

ומפלת הנוצרים הסוציאליים גררה אחריה בהכרח נפילה גם לקצת חברי הממשלה: כשל עוזר ונפל עזור. המיניסטרים התחילו משתמטים מן הקבינט אחד אחד. התחיל בדבר ווייסקירכנר, אשר במות לואיגר נתנו הנוצרים הסוציאליים את עיניהם בו להיות לראש להם ולראש העיר בווינא, אלא שלא נענה להם, משום שקוה לעלות למעלת פרמיור, וסיים — נשיא סוד המיניסטרים עצמו, הבארון פון בינרט. בינרט, אשר פטר את הרייכסראט הקודם לפני זמנו, כדי להחליש ע"י מן הצד האחד את כחה של הסוציאל-דימוקרטיה, שהתחילה בעת האחרונה ממחת דברים קשים כלפי הפוליטיקה של אימפריאליות ומיליטאריות, ולהגביר מן הצד השני את היסוד האשכנזי בהנהגת המדינה, ראה במפלת הנוצרים הסוציאליים ראשית נפילה גם לו, ובשביל שלא יקדמוהו אחרים להפילו, הקדים הוא עצמו ונתפטר. במקומו נתמנה לנשיא המיניסטרים הבארון פון גויטש, שכבר עמד לפנים במשרה זו ונפל בעטים של הנוצרים הסוציאליים. הבארון פון גויטש ידוע לאדם המאיר פנים לליביראליות, והוא מרוצה לכל המפלגות. ויש אומרים, כי התמנותו של גויטש רצויה גם בעיני הצ'חים, שעד עתה היו הם הראשונים להפריע בעד עבודתו של הרייכסראט.

הנה כן נצחה הדימוקרטיה באוסטריה נצחון גדול, ומפלגת הנוצרים הסוציאליים נחלה מפלה גדולה. ואולם אנחנו היהודים אין לנו לע"ע כמעט שום סבה מיוחדת לשמוח לא על הנצחון ולא על המפלה. כל החושב, כי בנפול מפלגת הנוצרים הסוציאליים נפלה אתה גם האנטישמיות באוסטריה, אינו אלא טועה. המפלגות האשכנזיות הליביראליות, שנצחו בבחירות האחרונות נצחון גדול מאד, מלאות הן לאומיות אשכנזית ואנטישמית לא פחות מן הנוצרים הסוציאליים עצמם. על „אגודת האשכנזים הליביראלים" נמנים, למשל, „האשכנזים המתקדמים", אשר הציעו בשעתם להרייכסראט הקודם לקבוע בבתי־הספר באוסטריה נורמה של פרוצנטים לירודים כזו הנוהגת ברוסיה. אמנם האגודה האמורה נקראת „אגודת האשכנזים הליבראלים", ולשם הזה עדיין יש איזה צלצול מיוחד, המעדן את האוזן. אבל אני יודעים גם, עד כמה כבר נתרוקן השם הזה מתוכנו. בכל אופן אין לנו לשמוח שמחה יתרה על נצחונה של ליבראלים אלה.

מן 576 הדפוטטים שבהרייכסראט נמנים 114 איש על „האשכנזים הליברלים", שכמעט כולם הם אנטישמים, כאמור. מפלגת הנוצרים הסוציאליים יש לה גם אחרי מפלתה הגדולה ערך שבעים דפוטטים בהרייכסראט החדש; הקלוב הפולני — קרוב לשמונים דפוטטים, שאנטישמותם עומדת למעלה מכל ספק; הקלוב הצ'חי—כמאה דפוטטים, שגם הם רובם אנטישמים. הרי שהרוב המכריע, ערך 365 איש, הוא כולו אנטישמי.

ו„הקלוב היהודי", שנוסד ראשונה בהרייכסראט הקודם, איתו המוסד, שעלה למיסדיו בעמל רב כל־כך, נפל גם הוא. וגם הציונים נוצחו במלחמת הבחירות—נוצחו ע"י אחרים, וביחוד— ע"י עצמם. נפלגו הציונים בגליציה ובבוקובינה בינם לבין עצמם, וכל אחת מן הקבוצית נתנה מכשולים לפני רעותה. עכשיו,

בעידן ריתחא. עדיין אי־אפשר להגיד, מה הוא הדבר, אשר גרם להם להציונים, כי לא הצליחו במלחמת הבחירות. האמנם אמת בפי הממהרים לשחוק שחוק־נקם ולהחליט, כי חלק לב העם מעל הציונים? מדוע איפוא לא ידעו „גבורי־הנקמה" האלה רגע אחר לפני הבחירות, כי לא תכין יד העם עם הציונים? ולא עוד אלא שגם במלחמת הבחירות עצמה, שבכללה לא עלתה יפה להציונים, יש עובדות בודדות, המוכיחות, כי חלק חשוב מיהודי גליציה נאמן לבו־עם הציונים עד מסירות נפש ממש. הוא הדבר, אשר אמרנו, כי אי־אפשר עדיין לעמוד בברור על הסבה העקרית, שגרמה הפעם לציונים, כי לא יצליחו. אבל דבר אחד ברור לנו וגם לציוני אוסטריה עצמם, כי יותר משנוצחו ע״י אחרים נוצחו ע״י עצמם.

בכל איפן, אין לנו מה לשמוח על תוצאות הבחירות באוסטריה, ומה גם לשמוח שמחה יתרה.

הלכה ואגדה.

עמים מאושרים יש להם חיים; עמים אומללים יש להם— היסטוריה. הללו חיים, נהנים — ודי; והללו כותבים מגלות העניות וחוזרים וכותבים מגלות ישועות ונחמות. קצת חוקרים מעידים בעם ישראל, כי לא היה כמוהו עם, אשר חונן בכשרון להיסטוריוגרפיה. אין כל פלא בדבר: תמיד היה לו לעם ישראל מה לכתוב, מה לספר לדור. ויותר משחונן הוא בכשרון להיסטוריוגרפיה, חוננוהו בו אחרים. ומה פלא יש בדבר, כי לנו נעשה הכל היסטוריה, אפילו הדת, אפילו האמונה, אפילו הרגע ההיה שאנו קיימים בו: מעולם לא ניתן לנו כלום שלא מתוך צער ויסורים, שלא מתוך „היסטוריה".

„מה שהוה הוא שהיה",—כך כתוב בארבע רוחות עולמנו.

כשנשברו שערי הגיטו ברומי, — מספר ה׳ דובנוב במאמרו על האמנסיפציה באיטליה, — והימים ימי בכורי החופש והשויון, לא רצו לגיונות הגברדיה הלאומית לספח אליהם מתנדבים מבין היהודים, וצירי שלטון הערים הנוצרים לא רצו לשבת בשורה אחת עם חבריהם היהודים. עברו מאה שנים, והנה — קלובים של נוצרים „מיוחסים" נועלים באמריקה את הדלתות בפני יהודים. וקולוניל אמריקני כותב מפורש בתעודתו של חיל יהודי, שכשרונותיו וידיעותיו נותנים לו את הזכות לעלות למעלת אופיצר: „א י נ י ר ו צ ה, שיהודי יעשה חבר לי" (עי׳ להלן בפרק „בחוץ־לארץ"). ואמריקה היא ודאי ארץ החופש והשויון הגמורים, וכל אדם יכול לעלות בה למדרגה העליונה בסולם החיים והחשיבות הצבורית, ואין בודקים לו ביחוסו.

ועוד עובדה מאותו סוג: בפרנקפורט שע״נ מאיין מיסדים אוניברסיטה. את רוב הכסף הדרוש לכך נתנו עשירי היהודים. כספם של היהודים נתקבל, כמובן, ברצון, ולא עוד אלא שאיש לא תמה כלל, מדוע מרבים כל־כך היהודים לתת: מספר היהודים העשירים בפרנקפורט אינו מועט וטבעי הוא הדבר, שאדם עשיר, יהודי או לא־יהודי, ירבה לנדב לצרכי עירו. והשלטון העוסק ביסוד האוניברסיטה ודאי שמכיר טובה הוא ב ל ב ש ל ם לכל מי שנדבתו גדולה, יהיה יהודי או לא־יהודי. אבל המנהג הנהוג בכל יתר האוניברסיטות שבגרמניה—לבלי למנות יהודים לפרופיסורים מן המנין,—יהיה נהוג גם באוניברסיטה החדשה בפרנקפורט, המתיסדת בכספם של יהודים. וגדולה מזו: בא יעקב שיף מאמריקה לברלין, וזכה להראות את קיסר גרמניה בהיכלו בפוטסדם, ובקש לנדב לצורך האוניברסיטה המתיסדת בפרנקפורט (שיף הוא בן פרנקפורט) 2½ מליון מרק בתנאי, כי תנתן לו הבטחה, שבפרנקפורט לא ינהגו בחכמי ישראל אותו מנהג של בזיון, ולא ניתנה לו ההבטחה, וקפץ שיף את ידו ולא נתן את נדבתו. גם אלמנתו של ווילהלם רוטשילד, הדרה בפרנקפורט, ההנתה תנאי זה, בשעה שפנו אליה לבקש מאתה נדבה הגונה לצורך האוניברסיטה החדשה, וכשלא נתקבל תנאה, קפצה גם היא את ידה...

ומהו הדבר המצער ביותר במעשה הקולוניל גארארד האמריקני, במעשה פרנקפורט ובכל העובדות הדומות להם? דוקא זה, שאין בהן כלום משכרות השנאה ושפלות הנקמה של מרקובים ופורישקביצים, המתנקמים ביהודי קטן־מח, האיהב לקרוא לעצמו ולחתום „ארקאדי ייפימוביץ", ומכריחים אותו לקרוא לעצמו ולחתום דוקא „אהרן חיימוביץ", אלא יש בהן אנטישמות עליונה, „אידיאלית". אם אפשר לומר כך, שפירושה היא: „א י ן א נ ו י כ ו ל י ם לעמוד במדרגה אחת עם יהודים", כלומר עם אנשים ש ע פ״ י ע צ ם ט ב ע ם ו מ ה ו ת ם אין ערכם שוה לערכנו"...

לפני שבועות אחדים אמר נורדוי בנאום אשר נשא בפאריז, כי לחום קובלים על היהודים, שהם הוזרים ובוראים לעצמם בערים הגדולות גיטות מיוחדים,—הרעבון ל ח ב ה, שכחו יפה להשתיק לפעמים גם את רעבונה של הקיבה, מכריח אותם לכך. ולא רק הרעבון הטבעי הגדול לחבה מכריח אותנו להכנס אל תוך עצמנו, כי אם גם הצורך הטבעי הגדול לשמור על ערכנו לבל יחללוהו אחרים. ואולם טועים ומטעים הם האומרים, שהתורה הלאומית מלמדת אותנו לדבדל, להפרד מן העמים האחרים, לנער מעלינו את אבק תרבותם. וכי יכול אדם חי, עם חי להבדל מן העולם, מן התרבות הסובבת ומקפת אותו? אין אנו נבדלים, אין אנו נפרדים מן העולם, אלא אנו מתדבקים איש באחיו ונשלבים איש ברעהו; אין אנו מְזַהֲרים על אוצרות הרוח, שאצר והכין האדם ואשר גם אנו טרחנו בהם ככל יתר האדם. אבל אין אנו מזהרים גם על ערכנו, שאחרים אומרים לחללו ולפגוע בו, וזאת היא אמנם זכותה של התורה הלאומית, כי היא הורתה לנו את דרכנו, ועליה, ואף אם קשה היא וזרועה אבני־נגף, מתיצבים, מתוך הכרה ברורה ושלא מתוך הכרה ברורה, גם אלה, שלהלכה כופרים הם עדיין בתורה הלאומית. יעקב שיף והברונית רוטשילד, ש ל ה ל כ ה ודאי אינם לאומיים, כיון שלא נתנו את כספם למוסד, העתיד לזלזל בערכם של חכמי ישראל, עשו מעשה כלאומיים גמורים. וכטיפן ווָיז, הרב הריפורמי הקצוני באמריקה, שעל ההזמנה אשר קבל בימים אלה אל אספת השלום השנתית, שנערכה במלון, הנועל את דלתותיו בימי הסיזון בפני יהודים, השיב, כי אינו חפץ להכנס במאי לבית שדלתותיו נעולות בפניו ביולי,—גם הוא, הכופר להלכה בתורה הלאומית, עשה מעשה כלאומי גמור.

י. ל.

על מפתן הקונגרס העשירי.

בארץ־ישראל אינה מצויה אותה תשומת־הלב אל הקונגרסים הציוניים כשם שהיא מצויה בחוץ־לארץ. פה מתרגלים לראות את כל מרכז החיים הלאומיים בדברים הנעשים בארץ גופה. פה אין רגילים לשים לב לחיי הגלות, ולפיכך מביטים פה בעין צרה על הקונגרסים, העוסקים בשאלות ובענינים, שאין להם יחס ישר אל

ארץ התחיה. כך היה גם קודם, ועכשיו, כשנואשו מן התקוות הגדולות, נצחה נקודת מבט זו עוד יותר. באספות שהיו בשנה הזאת ל„פועלי־ציון" ול„פועל־הצעיר" חוו דבים את דעתם נגד ההשתתפות בקונגרס, מפני שבלבם של אלו תמה ונכרתה האמונה בכחו של הקונגרס ואין להם תקוה עוד, כי יוכל הקונגרס להביא תועלת. היחס הזה כובש לו את הלבבות יותר ויותר, ולעתים קרובית נשמעת פה מצדדים שונים השאלה: הקונגרסים הללו, שאינם יכולים ליצור שום דבר חשוב, למה הם? המכונה הגדולה הזאת, העובדת ברעש ובהמולה ואינה עושה כלום, למי יש צורך בה? ויש מוסיפים ושואלים: עכשיו, כשהמצב המדיני סבוך הוא כל־כך והחשדים מרובים הם בבקה גדולה כזו, — ע כ ש י ו מה צורך יש בקונגרס?

בני ארץ־ישראל שוכחים, ששאלת התחיה אינה ענינם המיוחד של היהודים היושבים בארץ בלבד. תחית העם העברי ורוחו היא שאלה כללית, וכל הכחות החיים של העם שוים בה. בארץ־ישראל עוד טרם הגענו לאותו המצב המאושר, כי נוכל לדרוש מאת היהודים היושבים בארצות אחרות, שיעזבו את כל דאגות הרוח שלהם ויסתפקו רק בעבודת התרבות בארץ־ישראל ובעבודה זו ירוו את צמאון נפשם הלאומית. הרמת הרוח העברי בכל הארצות הוא התנאי הראשון לקיום העם, והיא נעשית גם כח חשוב לחזק את עבודתנו הנעשית פה בארץ עצמה. ואנו אין לנו מיסד אחר, מלבד הקונגרס, אשר יוכל לעשית את העבודה הלאומית הכללית הזאת. בקושי גדול נוצר הקונגרס, אורגנה של היהדות כולה. ועלינו לשמור על האורגן הזה, שהיה לסמל אחדותה של האומה. כל זמן שיהודי ארץ־ישראל עוד טרם נעשו למרכז היהדות, הרי גם עליהם לסייע לחזוקו של אותו המוסד, המדבר בשם הלאומיות והתחיה.

בני ארץ ישראל שוכחים עוד דבר אחד. הסתדרותנו הציונית יש לה הרבה מוסדות, שלהם מסור כל רכושנו הלאומי ועל ידם נעשית כל עבודתנו במקצוע הישוב, וכל המוסדים האלה והעבודה הנעשית על ידם צריכים להשגחה ובקורת. אין לנו איפוא כל זכות להפטר מן ההשגחה העליונה הזאת, הנתונה בידי הקונגרס. אם גם אין לנו הצעות חדשות, אם גם אין אנו באים לחדש, גם אז חייבים אנחנו להתבונן אל מצב העבודה ולדרוש מזמן לזמן דין והשבון על כל המעשים שנעשו ותשובה על שאלתנו, מדוע לא נעשו המעשים הרצוים לנו. כיון שאנו חיים ועובדים את עבודתנו, הרי אנו צריכים לבוא אל הקונגרסים שלנו ולהועץ על העבודה המחכה לנו בעתיד ולתקן את הצריך תקון. אופקים חדשים אינם מתגלים בכל יום, וחוסר מאורעות גדולים אינו פוטר אותנו כלל מעבודת יום יום, מן העבודה הפשוטה, שאנו צריכים לעשות. אמנם, העבודה הפשוטה, עבודת יום יום, אינה מסוגלה להביא לידי התלהבות יתרה. אבל דוקא העבודה הפעוטה והפשוטה היא שמכשירה את העבודה הכבירה בעתיד, היא שמכינה את הכחות הכבירים, הדרושים בשעת גלוי אופקים רחבים.

המאורעות של השנים האחרונות הולידו את הדרישה לשנות את הפרוגרמה הבזילאית. עכשיו, כשגבר החשד מצד טורקיה בנוגע אל הציונות, גברה עוד יותר אותה הדרישה ע"ד שנוי הפרוגרמה. יש אומרים, שהפרוגרמה הציונית לפי הנוסחא הבזילאית מזיקה לנו. הם מוצאים, שהעבודה הפוליטית שלנו פשטה את הרגל לגמרי, ומפני זה אין לנו כל צורך במלים שכבר עבר זמנן ושנשארו קיימות רק בתור זכרון להעבר.

ואולם דרישה זו אין לה יסוד. הפרוגרמה הבזילאית טובה היא מצד גמישותה. היא מביעה את עיקר רצוננו ובצורה נאותה, שאינה יכולה לשמש מכשול לעבודתנו בטורקיה. היא נותנת לנו את חופש העבודה לפי התנאים השונים, ההולכים ומתחלפים. אם הממשלה הטורקית או כפירות ידועות מתיחסות אלינו יחס של חשד והתנגדות, הרי לא הפרוגרמה אשמה בזה. יחסה של הממשלה אל הציונות היה שלילי גם לפני תקופת הקונגרסים, כלומר גם לפני הפרוגרמה הבזילאית. בכפירות המתיחסות אלינו מתוך אי־אמון או גם מתוך שנאה רבים הם האנשים שאין להם כל ידיעה ע"ד הפרוגרמה הבזילאית. יש גורם ידוע בטורקיה, המכשיר את ההתנגדות לדרחבתו של הישוב היהודי בארץ־ישראל בכל צורה ואופן; ומבחינה זו הרי גם „עזרה" הגרמנית אינה רצויה וגם יק"א אינה כשרה; הטורקים והערבים, המתנגדים להתרכזות היהודים במקום ידוע בטורקיה, אינם צריכים לסמוך את התנגדותם דוקא למלים ידועות, שנאמרו בפרוגרמה הבזילאית. כל החושב, ששנוי הפרוגרמה יניח את דעתם של הטורקים והכל יבוא על מקומו בשלום, אינו אלא טועה. הללו שמבקשים, אם ביושר־לב או בזדון־לב, בפרוגרמתנו טעם ונימוק להתנגדותם לנו, מספרם מועט. את המכינים להרע לא נפיים על ידי שנוי הנוסח, והישרים שבמתנגדינו—הלא נוכל לדבר על לבם ולהוכיח להם, שהפרוגרמה שלנו אינה חורשת שום רעה על העיתומאנים וממלכתם. גם בקונגרס העשירי צ ר י ך י ה י ה ל ע ש ו ת א ת א ש ר ע ש י נ ו ב ק ו נ ג ר ס ה ת ש י ע י — להביע בנאום הפתיחה את יחסנו אל הממשלה הטורקית ולהדגיש את רצוננו להיות בארץ־ישראל כעותימנים גמורים, הדואגים לשלמות הממלכה הטורקית. יותר מזה אין אנו צריכים לעשות.

יאמרו, ששנוי הפרוגרמה נחוץ לנו לא כלפי חוץ, אלא כלפי פנים: דרושה לנו פרוגרמה, המתאימה יותר אל אפיה של עבודתנו. אין אנו שואפים עוד לצ'רטר, אין אנו מוצאים עוד צורך בעבודה דיפלומטית; אנו רוצים רק בעבודה מעשית, בגדול כחות עצמנו, בהתפתחותו המודרגה של הישוב, — ואת כל זה אנו צריכים להביע בפרוגרמתנו. אבל גם מבחינה זו אין שום צורך בשנוי הפרוגרמה. הפרוגרמה שלנו לא נקבעה לשנה או לשנתים. היא צריכה לכלול בתוכה אפשריות גדולות ורחבות, אבל אין היא מפריעה כלל גם בעד עבודה מוגבלה. אמנם אלמלי היינו מתאספים עכשיו ראשונה לקונגרס ציוני, ודאי היינו קובעים לנו פרוגרמה מוגבלה יותר, המתאימה יותר אל מצב הרגע. אבל כיון שאין אנו קובעים עכשיו פרוגרמה, הרי אין כל צורך גם לשנות את הפרוגרמה הקיימת. שנוי הפרוגרמה לא יהיה אלא קלות־דעת מצד מפלגתנו. הפרוגרמה שלנו קיימת זה ארבע־עשרה שנה, וכבר הכתה שרשים בלבבות, ולמה נבוא איפוא לשנותה שלא לצורך ולהחליש את כחה ולמעט את דמיתה?

ועוד דבר אחד: בפרוגרמה הבזילאית קשורים מוסדותינו הגדולים — הבנק והקרן הלאומית,—ושנוי הפרוגרמה יכול להעמיד אותנו במצב בלתי־בטוח בנוגע למוסדותינו אלה, ומזה אנו צריכים להזהר. כי יש רצון להזיק לנו—ראינו בשעה שהשתדלנו לשנות את תקנות הבנק, ואולי ימצאו גם עכשיו אנשים, אשר ישתמשו בשנוי הפרוגרמה, כדי להטיל פחד ובלבולים חדשים אל תוך מחננו. כל יצירה חדשה עולה לנו בחיינו בצער מרובה ויסורים גדולים, ואם כבר יש לנו איזה דבר בעל ערך קיים, אל נבוא להרוס אותו, וביחוד בשעה שאין כל ספק, שהריסה זו לא תביא לעבודתנו אפילו תועלת כל־שהיא מאיזה צד שיהיה. יש רק מצב אחד, שהיה יכול להביא אותנו לידי שנוי הפרוגרמה: אלמלי היינו עומדים באיזה משא־ומתן עם הממשלה הטורקית, והיא היתה דורשת מאתנו כתנאי קודם למעשה, כי נשנה את

הפרוגרמה שלנו, כדי לפייס את הדעות ולהשקיט את החשדים. אבל אין אנו נמצאים, כידוע, במצב כזה, ולפיכך אין לנו להזיז את דפרוגרמה שלנו ממקומה *).

בעתונות הציונית מדברים עכשיו בהתעוררות רבה על הנחיצות לעשות את שאלת הקולטורה למרכז עיונו של הקונגרס העשירי ואת העבודה הקולטורית למרכז העבודה הציונית. בדרישות אלו יש הרבה מן ההגזמה. ודאי צריך הקונגרס לעסוק בשאלות הקולטורה לכל היקפן; ודאי צריך הקונגרס לעסוק בשאלות, הנוגעות לתחית השפה ולהתפתחות הספרות העברית. אם אין אנו רוצים, שהקונגרס יהפך לועד העוסק בשאלת הישוב, למין ועד של חובבי־ציון באודיסה, אנו צריכים לדאג לכך, כי יתרומם מעל שאלות העבודה המעשית, היכולה לשמש ענין רק לחיבבי הישיב, שבסוף־סוף אין הם מצטרפים אלא לחוג מוגבל. אם אנחנו רוצים, שהקונגרס ישמש באמת במה לכל העם, שדבריו יהיו נשמעים בכל תפוצות הגולה, הרי הוא צריך לעסוק בכל השאלות הכלליות, הנוגעות לחיי העם. על ידי הקונגרס אנו צריכים לרומם את הרוח העברי ולעודד אותו. ואת הדבר הזה נוכל לעשות רק אם נקצה בהקונגרס מקום חשוב לשאלות הרוח, לחיי הנשמה העברית. זו היתה שגיאה גדולה מצדנו, כי נתנו להסתדרות אחרת לקחת לעצמה את עבודת התרבות. גרמנו בזה הפסד מרובה להסתדרות הציונית ולעבודת התרבות לא הבאנו שום תועלת: אין זה דבר קל ליצור הסתדרויות חדשות ולהקנות להן כח והשפעה בחיים. את המעוות הזה עלינו לתקן. אנו צריכים לשוב ולהכנים את העבודה הקולטורית אל תוך הכניתנו ואין לנו לירוא את חמת האדוקים. אין אנו מכונים את מעשינו נגד הדת והאמונה. אין אנו עוסקים בהריסה, כי אם בבנין, ואי־אנו בני־חורין להבטל מעבודה זו ולמסרה לידי אחרים.

אבל יחד עם זה עלינו להזהר מן ההגזמה, שענין הקולטורה צריך להעשות ענין מרכזי בקונגרס ובכל עבודתנו. אל נשכח את הכלל שלמדנו נסיוננו הרב, שקודם כל דרוש לנו בסיס איקונומי, קרקע. אם קרקע לא יהיה לנו תחת רגלינו, הרי גם בארץ ישראל לא יהיה לתרבות העברית כח חיוני גדול משיש לה בארצות אחרות, שבהן רגלינו מתמוטטות וברכינו כושלות. אמנם לפי שעה נוכל עוד לפתח את תרבותנו בארץ־ישראל גם מבלי היות קרקע לנו. אבל עבודה שכזו לא תאריך ימים; היא תגוע ותפסק בהכרח עם תחית יושבי הארץ, שתרבותם הולכת וחיה גם היא לעינינו. כך קרה לנו בכל הארצות, וכך יקרה לנו גם פה, אם רק לא ניצור פה לעצמנו אחיזה חדשה, שלא היתה לנו כמותה בארצות אחרות, ואחיזה חדשה זו פירושה— בסיס קרקעי וישוב יהודי בנפות מיוחדות. הרי שהקונגרס הציוני אינו יכול להפנות ביחוד לשאלת הקולטורה ואין הוא יכול לעשות את עבודת התרבות לעבודתה הראשית של הסתדרותנו.

הקונגרס העשירי אינו עתיד לפתור שאלות עיוניות. הוא יהיה קונגרס מעשי, ושוב עומדת בראש הענינים המעשים השאלה על דבר סדור ההנהגה. אנו צריכים להזהר, לבל תשנה בבזיליאה המלחמה המגונה שהיתה בהמבורג. זו האחרונה חללה את כבוד הציונות והשפילה את ערך הקונגרס, שצריך להיות יקר לנו. כלנו, מסכימים, שההנהגה שלנו אינה עומדת על מרום תפקידה הגדול. היא עצמה מודה בדבר זה. אמנם מעשיה מצערים, מרגיזים לפעמים. ביחוד מצערים ומרגיזים הם לפעמים אותנו, בני ארץ־ישראל. אמנם עלינו לבקש תמיד הנהגה נעלה, אשר תתאים לכל צ כינו המרובים והגדולים. אבל כל זמן שלא מצאנו את אשר אנו מבקשים, כל זמן שלא בחרנו בהנהגה חדשה, אחרת, הרי זו הקיימת עכשיו היא באת־כחנו ואנו חייבים בכבודה, כשם שאנו חייבים בכבוד הסתדרותנו. בכל אופן צריך לפתור שאלה זו של סדור ההנהגה עוד לפני הקונגרס, כדי שלא להטריד בה את הקונגרס עצמו.

בנוגע לתכנית העבודה אין עכשיו חלוקי דעות במפלגתנו. הכל הסכימו כבר, כי העיקר הוא לנו עבודת הישוב המעשית. ובאמת, כל כספי מוסדותינו וכל מרץ עובדינו מסורים עכשיו רק לארץ־ישראל. ואם יש לני דרישית חדשות, הרי הן נוגעות רק בפרטים ולא בעיקרים. הדרישית אלו אינן אלא בקשה לתקן את העבודה ולהתאימה יותר לצרכינו ולתנאי המקום.

לפני זמן־זה יצאה מארץ־ישראל הדרישה להעביר את כל ההנהגה הציונית מחוץ־לארץ לכאן. כמובן, יכלה דרישה כזו להולד רק בימים הראשונים לאחר מתן החרות בטורקיה. עכשיו כבר הוברר לכל, שעוד טרם הגיעה השעה לכך. אבל יחד עם זה הוברר גם כן, שצריך להגדיל את תפקידם של הארצישראלים בהנהגה. עבודת הישוב צריכה להמסר בעיקרה לעסקנים המקומיים. עבודה זו צריכה שתהא נעשית עפ"י התכנית וההחלטות של עסקני המקום. ההנהגה הראשית אינה צריכה לעשות שום דבר חשוב בארץ־ישראל, מבלי להמלך תחלה עם המוסדות הנמצאים פה. גם בעבודה הפוליטית בטורקיה צריך לשתף את הכחות הארצישראליים, מפני שבנוגע לעבודה עלינו להביא תמיד בחשבון את מעמד הרוחות בקרב הערבים, ומי כבני ארץ־ישראל קרובים אל הערבים?

אמנם יש לנו פה פקידי מוסדות, שכבר קנו להם בקיאות ונסיון, אשר ההנהגה נמלכת בהם. אבל הפקידים הללו עצמם עושים מה שעושים רק על אחריותם הם. והעבודה רבה היא, והיא דורשת עיון, זהירות וידיעת התנאים מכל צדי צדדיהם; ועל כן אינה צריכה העבודה להמצא רק בידי הפקידים, העושים מעשיהם עפ"י הכרתם הפרטית. הד"ר כהן־ברנשטיין הציע זה כבר הצעה טובה ליסד בארץ־ישראל הנהגה מקומית. להנהגה זו יוכלו להכנס האנשים, שיבחרו בארץ־ישראל לחברי הועד הפועל הגדול, מנהלי המוסדות הגדולים והעסקנים המקומיים על־פי הזמנה. הנהגה מקומית כזו תביא לידי אחדות העבודה; היא תשגיח על העבודה של כל מוסד ומוסד ותתוה את הדרך בדבר הענינים הכלליים הנוגעים לחיינו ולעבודתנו בארץ.

בין הדרישות הישנות יש אחת, שהיא חוזרת ונשנית בכל קונגרס וקונגרס ועדיין לא נתמלאה עד היום הזה,—זו היא הדרישה להגדיל את הון הבנק שלנו בארץ־ישראל. לכאורה, הלא זהו דבר טבעי כל־כך, שהוננו ישמש לעבודה רק בארץ־ישראל בלבד. הן לא לכך נאסף הכסף, כי נעשה עסקים בלונדון, ביון, או ברוסיה? ובכל זאת הרי הגדלת הונו של הבנק בארץ־ישראל נתקלת תמיד בהתנגדות תקיפה מצד ההנהגה המרכזית שלנו. ברוסיה נוהגים להאשים בהתנגדות זו רק את ה' קובן מלונדון. אבל באמת אין הוא היחידי. גם ברוסיה עצמה יש דיריקטורים, השומרים על הבנק שלנו בארץ־ישראל, לבל יפסע פסיעות רחבות חלילה. ואל נא יפטרונו הדיריקטורים האלה בתשובתם הרגילה, שלמעשה הם מגדילים תמיד את הון הבנק בארץ־ישראל. ראשית, עושים הם את הדבר בעל כרחם, ושנית,— במדה שאינה מספקת. היחס הזה מצד ההנהגה מכאיב הוא עוד

*) ודאי צדקו כל טעמיו ונמוקיו של המחבר הנכבד נגד שנוי הפרוגרמה הבזילאית. אבל כמדומה לנו, שכל הטעמים והנמוקים הללו למותר הם כמעט לגמרי אחרי אשר, לפי הידוע, ודאי לא ימצא בקונגרס העשירי שום אדם, שיציע לשנות את הפרוגרמה, ושאלה זו אינה עומדת על סדר־היום כלל. — המערכת.

ביותר, משום שרוקא הבנק בארץ־ישראל עושה עסקים טובים והוא הנותן את היכולת גם להבנק בלונדון לקצוב דיבידנד לבעלי מניותיו, כי על כן הבנק הלונדוני גובה רבית הגונה מאת הבנק של ח' אנגליה־פלשתינה בעד הכסף שהוא מלוה לו. הבנק הגרמני מוציא את האפשרות להרחיב שנה שנה את היקף עבודתו, לפתוח סניפים חדשים ולהגדיל את ההון שלו, עד שכבר הגיע כדי 25 מיליון פרנק, וההנהגה שלנו, היושבת בחוץ לארץ מלאה תמיד טענות כרמון, שאין עוד מקום להרחבת העסקים בארץ ישראל ושאין עוד צורך בסניפים חדשים ובהעברת הכספים מלונדון לכאן. כמובן, אין הגדלת העסקים פה צריכה לגרום בגירה לדבנק בלונדון. הבנק הלונדוני נחוץ לנו בתור מתוך בין הבנקים פה ובין הבנקים באירופא. הוא נחוץ לנו גם בתור פירמה, משום שהבנקים שלנו הם כולם אנגליים. אבל הבנק בלונדון צריך לצמצם את עסקיו, הוא צריך להתקיים לכתחילה רק לשמם ולצרכם של הבנקים שלנו בארץ־ישראל. החלטה במובן זה כבר נתקבלה בקונגרס הקודם, אבל עד עתה לא נשארה אלא החלטה בלבד. רק בקושי גדול הרשו אחרי הקונגרס בהמבורג לפתוח את הסניף הפעוט בצפת, ולפתיחת סניפים חדשים עדיין מתנגדים ומתנגדים. אף־על־פי שכל סניף ד"ש מסוגל להוסיף כח לישוב היהודי במקום ההוא וגם לעשות עסקים טובים.

להבנקים שלנו דרוש עוד תקון אחר: צריך לשתף בהנהלתם את הצבור המקומי. כל זמן שעבודת הבנקים שלנו היתה מצוערה, אפשר היה להסכים, שכל העבודה וכל האחריות תמצאנה בידי איש אחד, אמנם, המנהל של הבנקים שלנו בארץ־ישראל הרבה לעשות לטובת סדור עבודתם. בסוס עסקידם. חזוק האמון מצד בני הארץ וכו'. אבל העבודה כבר גדלה מכחותיו של מנהל יחידי. הבנקים שלנו נמצאים עכשיו במצב כזה, שכבר יש להם היכולת לעסוק לא במסחר ועניני כספים בלבד. כי אם גם לעשות גם דברים ממשיים בעבודת הישוב. דבנקים שלנו יש להם יחס לענינים שונים וחשובים של יהודי הארץ, לעניני הישוב שלנו במושבות ובערים, ולפעמים קרובות גם לענינים שיש להם ערך צבורי גדול, והמנהל אינו יכול ואינו צריך גם להעמיד את הכל על אחריותו בלבד. צריך איפוא לשתף בעבודת הבנקים את הכחות הצבוריים, כי ישתתפו במועצה יישאו גם בעולה של האחריות. אמנם יש מועצה לבנק, אלא שהיא מתקיימת בתור מוסד חפשי, המסור לגמרי בידי המנהל. צריך לתת לדמוסד הזה צורה יותר נאותה ולהקנות לו גם זכיות ידועות, בשביל שיהיו לו כח והשפעה.

לא רבים הם הדברים, שיוכל לעשות הקונגרס העשירי. אין אנחנו קיימים עתה בתקופת יצירה; אופקים רחבים אינם נפתחים בשעה זו לעינינו. הקונגרס העשירי יתאסף בשעה רצינית, בשעה שמחכה לנו עבודה קשה, עבודת יום־יום, שאין בה מקום להתרוממות הרוח, לנצחונות גדולים. אבל אל תהי עבודת יום־יום קלה בעינינו. ימי החגים והמועדות, ימי התרוממות הרוח ועלית הנשמה, מועטים הם, ואין הם באים אלא א ח ר י ימים ר ב י ם של עבודה פשוטה, קשה, גסה, — עבודת יום־יום.

יעקב לרנר.

בַּגּוֹיִם.

בְּעַרְבֵי־הַחֹרֶף הַזּוֹעֲמִים
וּכְבֵדִים כְּשְׁתִיקַת־הַמָּוֶת,
בְּשָׁעָה שֶׁכְּפָרֵי הַנִּדָּח
וְקָבוּר בְּשַׁלְגֵי פּוֹלֶסְיָה
הִצְטַמְצֵם וַיִּשְׁמַע בִּרְעָדָה
מִשְׁטֶמֶת הַסּוּפָה הַלְּבָנָה
שֶׁהָלְכָה בַּחֲלַל הָעֲלָטָה;
יְלָלִים יִבְכְּיוּן נוֹרָאוֹת,
כָּל אֶחָד בַּחֲצֵרוֹ הָרְחוֹקָה,
כְּחוֹשְׁשִׁים לְצָרָה מִתְרַגֶּשֶׁת;
וּבְאֵיזֶה עֲלִיַּת־מַחֲשַׁכִּים
הִתְחַבְּטוּ הַתְּלִים וַיְהַנְקוּ
אִישׁ אָחִיו בִּנְגִינַת־יְלָלָה, —
אָז יֵשׁ — וְנוֹעֲדוּ אֵלֵינוּ
פַּלָּחִים מְעֻלְפֵי עוֹר־אֵילִים
לְהָפִיג שִׁמְמוֹנָם בַּיַּיִן,
דַּמְשָׁמֵר בְּחֶבְיוֹת הַקּוֹדְרָה,
וּלְמַלְמֵל בֵּינְתַיִם עַל הַכֹּל:
עַל דְּבַר אֲרְגוֹנִיּוֹת וּמִסִּים,
עַל מִעוּט קַרְקָעוֹת לִזְרִיעָה;
עַל פַּרְנַס־הָעֵדָה, „הָרָאוּי
שֶׁיּוּדַח—לַקְּלִפָּה! —הַשַּׁתְּאִי";
עַל „לַבְלַר הַוָּלוּסְט[1]) הָאָרוּר"
הַמַּפְשִׁיט אֶת עוֹר הָאִכָּרִים;
עַל „שִׁקְצָה חֲרִיפָה", שֶׁהָלְכָה
לְאַלֵּם אֲלֻמִּים בַּשָּׂדֶה
וַתָּשָׁב—וְהִנֵּה הִיא הָרָה!
עַל פְּלוֹנִי הַפַּלָּח, שֶׁמְּצָאוֹ
הַיַּעֲרוֹן בִּגְנֵבַת־אִילָנוֹת —
וַיַּעֲצֹר אֶת כִּסָּיו וְקַרְוֹנוֹ;
עַל יִסּוּד חֲבוּרָה שֶׁל כּוֹרְתִים
לְיַעֲרוֹ שֶׁל סוֹחֵר אַלְמוֹנִי,
וְגוֹמֵר, וְגוֹמֵר, וְגוֹמֵר.

עֲצֵלִים וְגוֹנְחִים יִתְנַצְּלוּ
הַבָּאִים אֶת אַבְקוֹת הַשֶּׁלֶג

---

[1]) המחוז.

מִגַּבּוֹת פַּרְוֹתָם הַקְּרוּעוֹת:
יִמַּצּוּ בֵּינוֹתָם מִכְרָשָׁם
חֲבָרוֹת שֶׁל קְלָלוֹת לֹא־בְרוּרוֹת;
יִתְיַשְּׁבוּ בְּכֹבֶד וּבְבִטְחָה
עַל גַּב הַסַּפְסָלִים הַחֲגוּרִים.
הַמְּסִבִּים לְשִׂבְכָה הַדְּהוּיָה
וַיִּנָּסְכוּ „מְשׁוּרוֹת“ אֶל קִרְבָּם
בְּבִרְכַּת־לְחַיִּים עֲצֵלָה.
אָז יוֹצִיא הָאֶחָד מִקְטַרְתּוֹ
הַתְּחוּבָה בְּעֹמֶק מַגָּפוֹ,
יְדַשְּׁנָהּ וִיפַטְּמָהּ מַחוֹרְקַד [1]
מִתּוֹךְ הַשַּׁלְפּוּחִית הַמְּעֻכָּה.
מִתְיַשֵּׁב חֲבֵרוֹ עַל יָדוֹ
וּפוֹשֵׁט לוֹ כַּפּוֹ הַנּוּקְשָׁה:
„וְהַב נָא, טְרוֹכִים, מִטַּבַּקְךָ!
נְקַטֵּר בְּצַוְתָּא, הַאֵין זֹאת?“
מִתְנָעֵר גַּם שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי
לְעַרְפֵּל אֶת עַצְמוֹ בְּעָשָׁן...
וְעָבַר קוֹל דִּשּׁוּן מִקְטָרוֹת
וּצְלְצוּל צֹר נֶחְצָב כְּבַרְזֶל.
נִתָּזִים נִיצוֹצוֹת—וְאֵינָם
וְגוּשֵׁי עַב־עָשָׁן יִזְחָלוּן;
יִתְרוֹמְמוּ לַתִּקְרָה הַנְּמוּכָה
וְעָמְמוּ הַמְּנוֹרָה הַכֵּהָה,
אֲכוּלַת חֲלוּדָה וּזְבוּבִים;
מִשָּׁמָּה יִתְאַבְּכוּ לָאָרֶץ
וְאָפְפוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הַבַּיִת;
יִתְעַבּוּ מֵרֶגַע לְרֶגַע
עַד צַר כְּבָר הַמָּקוֹם—וְקָפְאוּ...
וְיוֹשְׁבִים עֲרֵלִים חֲפוּיִים,
כָּל אֶחָד עִם מֹחוֹ הֶעָכוּר;
עֵינֵיהֶם לְחֶלְאַת הָרִצְפָּה
וְלִבָּם לַטִּפָּה הַמָּרָה;
מוֹצִיאִים לִפְרָקִים הֲבָרוֹת
וּסְבָרוֹת עֲמוּמוֹת מִבֶּטֶן...
וְכָכָה יִתְנַהֵל בְּעַצְלוּת
וּכְאִלּוּ בְּהֶסַּח־הַדַּעַת
מִלְמוּלָם הַתָּפֵל וְהָרֵיק,
הַהוֹלֵךְ וְנִפְסָק לִרְגָעִים

[1] מין טבק, שמעשנים אכרי רוסיה.

כְּהֶבֶל שֶׁל פֵּהוּק וּבְהַקְטֵר
וּרְקִיקוֹת מְרֻבּוֹת־כַּוָּנָה—
וַחֲלַל הַמַּרְוָה, בֵּיתֵנוּ,
מִתְמַלֵּא שִׁקּוּצֵי־שִׁמָּמוֹן.

מִנֶּגֶד, עַל שֻׁלְחָן כְּבַד־עֵצִים,
הַפָּגוּם בַּחֲרִיקִים וְגוּמוֹת,
שֶׁפַּתְּחָה יָד בְּטֵלָה בְּאִזְמֵל
מֵאֶפֶס עֲבוֹדָה אַחֶרֶת,
תִּתְאַבֵּל מְנוֹרָה עֲכוּרָה.
פֹּה יוֹשְׁבָה אִמֵּנוּ קְדוֹרַנִּית
עַל סַפָּה מִתְּקוּפַת־הָאָבוֹת,
הַתּוֹפֶסֶת אֶת מַחֲצִית־הַחֶדֶר,—
וְסִירְגָה בִּדְמָמָה פּוּזְמְקָה,
אוֹ תְּמָרֵט נוֹצָתָהּ מִכְּבָרָהּ,
וְשִׁילְּחָה לִרְגָעִים אַנְחָתָהּ
עִם קִטְעֵי שִׁעוּלָהּ הַנֶּחֱנָק
אֶל אֲוִיר הַבַּיִת הַמְּפֻגָּל.
עַל יָדָהּ, כְּשֶׁחֶצְיָהּ יוֹשֶׁבֶת
וְחֶצְיָהּ נִשְׁעֶנֶת לַשֻּׁלְחָן,
מְנַמְנְמָה חֲנָקָה אֲחוֹתִי
הַפְּעוּטָה וַחֲבִיבַת כֻּלָּנוּ,
אֶת פִּיהָ הַקָּטָן פָּתָחָה
בִּתְמִימוּת שֶׁל תִּינוֹק לֹא חָטָא.
וּצְבִית מַחְלַפְתָּהּ הָרָזָה
צוֹנַחַת אֵין־אוֹנִים עַל שֻׁלְחָן...
הִיא עֻלְּפָה לְבָדָד בַּחֲשָׁאי
בִּנְגִינַת־שִׁכּוֹרִים עֲצֵלָה
וּבְחֹסֶר כָּל עִנְיַן יְלָדִים,
שֶׁיְּשַׁעֲשֵׁעַ אֶת נִשְׁמַת יַלְדוּתָהּ!

(סוף יבוא.)

ה. ר. נומברג.

בֵּין הָרִים.

ספור.

V.

(סוף מנומר 21.)

— הלאה, לדרך! — קראה סוניא וקמה ממקומה. קמנו גם אנחנו אחריה נכונים ללכת.

שמש בהירה, שוטפת אורה, עמדה שוב ממעל לראשינו.

והלובן הבהיר שִׁבֵּר את רוחנו. לא הרגשנו כל עיפות, אף כי זה שעות אחדות נמצאנו בדרך, רגלינו כאילו הלכו מאליהן. שאפנו אל קרבנו את אויר ההרים הצח והקל; והתענגנו על כל נשימה ונשימה תענוג אשר לא ידענו עד עתה. שוב נגלו לעינינו שלשת הראשים של „הקיסר הפראי“. שוב ראינו תהומות, עמקים וגבעות חדשים, כולם מכוסים שלג זך ונוצץ. על ערפו, צורף־הסלע, של „הקיסר הפראי“ התגלגל כעין עשן, ואחרי שעה קלה ראינו עב קטנה, אשר זחלה לאטה והיתה דומה למין יצור חסר־דמות, השואף ונמשך אל קנו אשר בין חריצי ההרים. וככל אשר התנשאנו, נגלו לעינינו מראות חדשים, ובמרחק יכלה העין להכיר את האלפים, התומכים שמים. עתים נגלו הַסִּילוּאֶטִים האלה בבהירות רבה, ועתים היה המראה מטושטש ודומים היו אז להמון עננים ספוגי־אור. נהר אין, העיר וכל הבקעה שמתחתנו כבר נעלמו כליל מן העין, העננים הבדילו ביניהם ובינינו. הרגשנו את עצמנו נפרדים מהעולם החילוני ההוא הכהה והאפורי, אשר עזבנו; הרי אנו רק שלש נפשית בין הרים וסלעים ועננים ושלג. ההתעוררות הגדולה, אשר היתה תוססת בקרבנו, בקשה לה מוצא, והתחלנו לשיר, לרוץ, לקרוא בקול מיני קריאות־פרא, והד־ההרים ענה מאחרינו מעברים שונים.

אבל יותר מכולנו היה שווארצוואלד שכור ממראה־עיניו: הוא קרא וצעק בקול נחר, שר ורץ בלי־הרף, פניו היו אדומים, ובעיניו הבריק ברק של שגעון ממש. עם סוניא התנהג בחופש גמור, כאילו היה אחיה או אהובה. מדי פעם בפעם היה לוקח את ידה בידו, משפיל את מגבעתה על ראשה או מטה אותה אל עבר אחר, ולא סר ממנה ולא גרע את עיניו ממנה אף רגע, גם סוניא התיחסה אליו בחבה, ורק לפעמים הביטה בפני וכאלו רמזה אלי: ראה נא ראה, כיצד אוהבים! הנה כן אני חפצה, שיאהבו אותי...

מדי פעם בפעם נפגשנו עם עולי־רגל מתושבי־המקום. הללו יורדים ממרומי־ההר, והללו באים מתחת ועיברים לפנינו. אבל מפני ששביל ההרים מתעקם ומתפתל, נעלמו תיכף מעינינו, ושוב נשארנו לבדנו. פתאום שמענו קול־קורא, והקול כאילו בא מן הצד: „הופ! הופ!“ והד ענה לו מכל העברים. ועוד טרם הספקנו להביט סביבנו, ירדה אלינו במהירות רבה עגלת־חורף קטנה, ועליה יושב איש, אדום כולו ומכוסה־זעה מהתנועה המהירה... הוא לא הספיק להטות את עגלתו הצדה, ומתוך זהירותו לבלי עבור עלינו, נרחף אל קיר־השלג. העגלה נהפכה, האיש נפל ממנה, התגלגל בשלג על פני השביל, אחר־כך קם במנוחה גמורה, כאילו דבר לא קרה, ופנה אלינו בבת־צחוק קלה, שהיה בה גם מעין תערומת:

— צריכים הייתם לנטות הצדה ולפנות דרך. הלא קראתי „הופ־הופ“. כלום לא שמעתם?

בקשנו כליחה ושאלנו אותו, אם בריא ושלם הוא בגופו. הוא צחק. אין בזה משום סכנה כלל. אפשר רק להתגלגל על פני השביל עד המקום, ששם הוא מתחיל להתעקם, ואז קמים ויושבים ונוסעים שוב עד הנפילה השניה. לחנם איפוא פחדנו ודאגנו לו. הוא ישב עוד הפעם על עגלתו, ועד מהרה נעלם מעינינו. אחרי שעה קלה ירדו עוד עגלות, ואנחנו כבר נזהרנו לעמוד מן הצד, והעגלות עפו לפנינו במהירות של עגלת־קיטור. לא הספקנו להסתכל בפני הנוסעים. רק על אחת מהעגלות האלה ראינו זוג נוסע. נערה טירולית אדומת־פנים, לבושה תלבושת לאומית, חבקה את האיש, אשר ישב מלפניה ונהל את העגלה. המראה היה יפה, מלא חיים ואושר, וצר היה, כי נראה לנו רק רגע אחד; עד מהרה נעלם גם הזוג הזה, ושוב נשמעו הקריאות „הופ הופ“.

— האם נרד גם אנחנו בעגלה? — שאלה סוניא, בפנותה פתאום אלי.

— כלום אין את פוחדת?

— מה זה עלה על דעתך?

— ואם תפלי?

— אקום.

הללתי אותה על אומץ־לבה, והיא, כפי הנראה, היתה שבעת־רצון מהקומפלימנט שלי. היא חבקה את ידי בכח ואמרה בלחש:

— צריכה אני לשוב אל הקאוואליר שלי. הצל השחור יתנגע עלי. מענין הוא היום כל־כך. המקנא אתה?

— לא.

— הנרד ביחד בעגלה?

— כחפצך.

— טוב.

ועוד הפעם חבקה את ידי ושבה אל שווארצוואלד.

הטירולי גבה־הקומה, בעל הפנים הפטריארכאליים והזקן המגודל, זה שלחש באזני לפני שעה: „אַ קראֶפטיג מאֶד'ל“, בא מתחת ונפגש אתנו. הוא עצר בעד מהלכו והזהיר בכונה ללכת אתנו יחד. נכנסנו אתו בשיחה על דבר ההרים, על דבר מפלות־השלג, על דבר החיים בהרים. הוא התגאה בארצו ובמראותיה היפים. במשך השיחה נודע לנו, כי איזו אגודה חוגגת במרום ההר את חגה, והוא עצמו חבר לאגודה הזאת. מקום ללון, בלא כל ספק, לא נמצא שם. ונהיה מוכרחים לרדת בעגלות אל המלון, אשר באמצע ההר. הוא הבטיח אותנו, כי אפילו המנסים לרדת בעגלת שלג בפעם הראשונה אין כל סכנה נשקפת להם. השלג, אשר משני עברי השביל, סוגר את הדרך לבלי יתעו בה. רק במקום אחד, שבו השביל עובר סמוך לתהום עמוקה, והשלג נמוך שם, צריך להזהר. הוא יעץ אותנו, שנעבור את המקום ההוא ברגלינו, יען כי בשנה העברה קרה פה מקרה־אסון. זוג, חתן וכלה, נהרג פה.

במהרה באנו עד המקום אשר אמר. הטירולי הסיר בידיו את השלג ואז ראינו סלע, ועליו הרותה כתובת, המספרת על דבר אותו האסון.

הבטנו תחתינו, ואימה נפלה עלינו. איזה פחד אינסטינקטיבי החריד את הלב, בהביטנו אל התהום העמוקה הזאת. גם את לובן השלג מתחת לא יכלה העין להשיג כל־צרכה; סלעים פראיים נזדקרו מכל העברים. „תהום השטן“ — כך נקרא המקום הזה במפת ההר אשר בידינו. התהום עזובה, שבמעט אי־אפשר לחדור אליה. יש איזו דרך — ספר לנו הטירולי — מעברו השני של ההר, אבל הדרך הזאת טובעת עתה בשלג, שמטרים רבים גבהו. רק בימי־הקיץ אפשר לבוא שמה, וביום בהיר שוררת שם אפלולית.

— האם עמוקה התהום? — שאל איש מאתנו.

הטירולי לקח מלוא הכף שלג, הקשה אותו וזרקהו; הוא הטה את אזנו להקשיב; עברו רגעים אחדים עד אשר הגיע לאזניו קול הזריקה.

— יותר משתי מאות מטרים, — ענה.

התחלנו להרגיש כעין קור בגופני. רוח קרה ועזה התחילה מנשבת. השמים חדלו להיות בהירים וכעין כהות מלאה את האויר. דומה, כאילו באמצע זריחתה נפחדה השמש פתאום ורעדה אחזתה. מרחוק נשמעו כפעם בפעם קולות משונים, כקול

נפילת עצים ביער. נדמה לנו, שסער בא, והרעמים מתגלגלים שם מעבר ההר. עד מהרה כוסו פני השמים, והרוח נשבה בפנינו וזרקה עלינו פתי שלג. קופא. סופת שלג התחוללה על פני „הקיסר הפראי", והרוח הביאה משם רק את הד הסופה הזאת.

— המצב הזה לא יארך הַרְבֵּה, — נחם אותנו הטירולי, — מפלות־השלג אינן מצויות במקום, שאנו הולכים בו עתה.

היא הורה איתנו, מה עלינו לעשות, בשעה שכופת שלג באה וכיצד נֵחָלֵץ מן הסכנה לבלי טבוע בשלג.

— צריך לעשות כך.

הטירולי הרים את ידיו, עמד על קצות אצבעות רגליו, כאיל התכון לעוף.

— לשוח, — הורה אותנו — להתנשא מעל השלג.

כך יעץ לנו, ועד מהרה עזב אותנו ונעלם מעינינו. אימה קלה תקפה את לבותינו. בהשארנו לבדנו, כאילו חכינו לסופת־השלג, אשר תבוא ותכסה עלינו ותקברנו חיים תחתיה. כמה נורא ומחריד המית הזה, מות הנמשך כמה ימים! ומדוע זה עזב אותנו הטירולי הזה? — בלא כל ספק מהר להציל את נפשו הוא, בראותו, שאין אנו יכולים למהר אחריו. „לשוח, כך"... חזרנו על דבריו. והשלג הזה, אשר לפני שעה קלה שמח כל־כך את רוחנו ונראה לנו יפה ומשַׁכֵּר בבהירותו, נהפך עתה לאיזה חומר נורא, אפור, חסר־דמות, אשר לא נברא אלא לאסונו של האדם.

אבל פחדנו לא ארך הרבה. השלג עבר. לא עברו עשרה רגעים ושוב נשקפו השמים הבהירים והנוצצים, והשמש שטפה אור וחום מתוק, השלג הבריק, וחדוה כפולה והתעוררות משנה באו עלינו. ההתעוררות הזאת הגיעה עד כדי שכרון. באמצע הדרך ישבנו שלשתנו על השלג והתחלנו לשיר בקול רם. הרגשנו את עצמנו מובדלים מהעולם אשר מתחתינו, הפשים מכבליו וממנהגיו הנבערים. שווארצוואלד התחיל לדבר אתנו בלשון „אתה". ושנינו התנהגנו עם סוניא בחופש גמור. נשקנו לה, נהגנו אותה, אני מעבר אחד, ושווארצוואלד מהעבר השני, בזרועותיה, כשֵׁדֵי־היער הללו, הנוהגים את הפֵּיאה השבויה בציוריו של רובנס. והיא כאילו התאמצה להמלט מידינו ומשכה אותנו אחריה, ופתאום נפלה על השלג ומפיה פרץ צחוק צליל ורם.

וראש־הסלע של „הקיסר הפראי" עשן כולו. העננים זחלו מראש ההר על גבו וכסו את ההרים הקטנים, הסמוכים לנו ואשר מתחתינו. כאשר הגענו אל מטרתנו, אל המלון, אשר נמצא בגובה של שני אלפים מטרים מעל הים, כבר כסו העננים על כל אשר מתחתינו, ורק למעלה ממנו הבריקו האלפים במעיליהם הלבנים, ושמש של בין־ערבים שפכה עליהם את קרניה האלכסוניות.

VI.

נחנו מעמל הדרך, סעדנו את לבנו, ועיפות נעימה היתה שפוכה בכל אברינו. גם עיפות זו היתה מצוינה במינה. היא לא הפילה שנה עלינו, כי אם עודדה אותנו להיות ערים ומקשיבים, לראות ולהתבונן. רק שווארצוואלד לבדו נהפך והיה לאחר. מרה־שחורה נפלה עליו לפתע פתאום. הוא ישב אל השלחן, נשען בפניו על ידו האחת והבוט בעיניו האפלות שלא מדעת, ודבר לא דִבֵּר. עזבנו־אותו ויצאנו החוצה לראות בשקוע השמש בעולם הזה.

העננה, אשר רבצה תחתינו, התחילה לובשת גַוְנֵי־ארגמן, ועל המקום, שלשם שאפה השמש, השתטחו רצועות אש עוממת; האש הזאת התלקחה עם קרבת השמש, ונדמה, כי העננה כולה אחוזה להבות. מקרוב לנו היה מראה כהה לעננה, ורק גוני תכלת השתקפו פה ושם. האויר הלך הלוך והתקרר. הטבע עושה פה את מעשיו במהירות, בלי הדרגה. גונים על גבי גונים באו, חלפו, עברו ממקום למקום, וילונים נמתחו, הוסרו, ואחרים לקחו את מקומם. והשמש קרבה וקרבה, והתחילה טובע בעננה זו, כאילו חפצה לרחף בתוך שלל הצבעים האלה. ומסביב עמדו ההרים הרמים בחצי־גורן עגולה והביטו בדומיה אל המחזה הזה, המלא רוממות והדרת־קודש. הס!

ראשי ההרים עדיין היו שטופי־אורה, השלג הלבן התנוצץ עליהם, ודומה היה, כי ההרים האלה עומדים ומתפלאים על העננה הזאת, אשר נולדה בחריציהם ויצאה אל המרחב והשתטחה והתפשטה, ועתה היא בולעת אל קרבה את השמש.

והשמש טבעה ונעלמה מן העין, אבל ראשי ההרים עוד רחצו באודם זך ובהיר. העננה שמתחתינו, התחילה עוטה מעטה כהה, ורק אש בערה במקום, ששם שקעה השמש, כאילו נערמו שם מחתות גחלים בוערות, ורוח־הערב הקריר נפח בהן.

עמדנו לבדנו, אני וסוניא. היא נשענה על זרועי והחרישה. עצב של בין־השמשות ורעד חרישי מלאו את לבנו. הצבעים התחילו כבים והולכים, עפו וילוני־הקסם, וממלכת השחור והצללים השתטחה על כל. ורק ראשי־ההרים עמדו במרדם ובגאונם, ואדמימות רכה ובהירה עטפה אותם. הבטנו לאחורינו. הנה ראש־ההר שלנו, גבוה מאתנו רק כמאה מטרים, מתנוצץ גם הוא בצבע אדמדם, שאין לתארו באומר ודברים. רק בחלום אפשר לראות צבע כזה, צבע רך, ענוג ומלטף. ומרחוק ומקרוב עטף צבע זה את ראשי ההרים, צבע, שנגן נגינה חרישית, נגינת של פרידה ותקות מסותרה...

סוניא נדחקה אלי, חבקה בידה את ראשי ונשקה לי. אנשים עמדו כמוכים לנו, אבל על דעתם לא עלה לשחק לנו, על דעתנו לא עלה להתבייש בפניהם. הפוזה שלנו היתה פשוטה וטבעית, כמו כל העולם היפה הזה. ופתאום נשאנו את עינינו וראינו את שווארצוואלד, הוא עמד לא רחוק מאתנו, וחוטם־הנשר שלו נשקף אלינו באיזו כונה מסותרה... הוא רעד מקור. הוי, כמה נוראים היו פניו! חזות כזאת יש רק לבני אדם, שאנו רואים את פניהם בפעם האחרונה, בטרם יברכם המות במנוחה. עזבתי את סוניא וקרבתי אליו.

— האם קר לך? — שאלתי.

הוא החריש.

— עד מהרה נתחמם ברדתנו. אין פה מקום לישון.

— כך. — ענה שווארצוואלד בלי חפץ.

לקחנו שתי עגלות־שלג: האחת בשביל שווארצוואלד, והשניה בשבילי ובשביל סוניא. היא היתה עליזה וצוהלת, טפחה על כתפי וצחקה והתהוללה. ועם שווארצוואלד חמדה לה לצון וקראה לו „צל שחור".

— צל שחור, האינך מתירא?

— איני יודע.

— נהפכת והיית לשוטה המפיל שעמום.

הוא לא ענה דבר, ובכל זאת לא הרפתה ממנו. מלאת שמחה וצהלה היתה. מה שעבר עד עתה עירר את רוחה, ובעתיד נשקפה לפניה נסיעה באמצע הלילה על עגלה. העפה במהירות גדולה, וביחד אתי, כמו העלמות הטירוליות האלה עם בחיריהן.

— האם קר לך, שווארצוואלד? — שאלה.

— מעט.

— ומה תעשה, אם תפול?

הוא החריש.

בדברה, ככר ישבה על העגלה מאחורי. הפניתי את ראשי והנחתי את ידי על פיה לאית, כי תחריש. „החרישי! די!" — לחשתי. לבי בשר לי רעה. צחוק פרץ מפיה.

— מתחילים אנו! — פקדתי. — שווארצואלד! אל נא תסע קריב לנו; אם תתהפך עגלתנו, עצור בעד עגלתך, אם אינך חפץ להכשל בנו ולפול גם אתה. הכונו לדרך! אחת, שתים שלש — מארש!

סוניא חבקה אותי בידיה, והעגלה התחילה לחלוק על השלג לאטה.

— זכור־נא! — אמרתי לשווארצוואלד. — אם השביל נוטה לצד ימין, צריך לעצור ברגל הימנית ואם לצד שמאל — ברגל השמאלית.

— ואם תפול, אל נא תשכח לקום ולמהר אחרינו. אנחנו לא נחכה לך! — אמרה סוניא.

היתה חשכה. בשמים השחורים הבריקו כוכבים. ההרים עטפי מעיליהם הלבנים, ונדמה, כי מנמנמים הם בעמידה. רק הכוכבים היו ערים וחיים וצוהלים ורדפו אחרינו בדרכנו. בתחלה היינו נזהרים ונסענו לאט. אבל עד מהרה התרגלנו, הרימונו את רגלינו לבלי הנגעה בשלג. והעגלה התחילה לרוץ במהירות גדולה. חום מתוק עבר בכל גופנו. ופתאום, בהתפתל הדרך, נדחפה עגלתנו אל קיר השלג; נפלנו מכנה, והעגלה רצה לה הלאה, עד המקום, אשר שם התפתלה הדרך שוב. התגלגלנו פעמים אחדות בשלג, אני וסוניא, ובטרם הספקנו להוכח, כי שלמים ובריאים אנו, ולמלאות צחוק פינו, והנה עוד הפעם נפילה! שווארצוואלד ירד אלינו בעגלתו, התהפך והתגלגל גם הוא בשלג אתנו. סוניא קמה ראשונה וצחקה את צחוקה הבריא והצליל.

עד מהרה ישבנו שוב בעגלותינו, שוב נפלנו, עד אשר למדנו את המלאכה על בוריה, ונסיעתנו עלתה יפה, בלא מכשולים ונפילות. רק מדי פעם בפעם הוכרחנו לעמוד ולחכות לשווארצוואלד, אשר נשאר תמיד מאחרינו.

— הופ־הופ! — קראנו. — שווארצוואלד, איה?

— פה! — ענה קול מרחוק, ואת פניו לא ראינו.

החלפנו את מקומותינו, אני וסוניא. היא חפצה לנהג את העגלה. חבקתי אני אותה בידי, ועד מהרה נתנה לעגלה לרוץ במהירות רבה. השביל התפתל, ואנחנו עברנו בו כמו בדרך ישרה. את קול שווארצוואלד לא שמענו זה כבר. ופתאום זכרנו את „תהום־השטן"; עצרתי ברגלי בעד העגלה ועמדנו.

— פה צריכים אנו לעבור רגלי, — אמרתי.

אבל ראינו ונוכחנו, אחרי לכתנו רגעים אחדים, כי את „תהום השטן" כבר עברה עגלתנו ברוצה: לא ידענו ולא שערנו, עד כמה גדול היתה הריצה של עגלתנו. עוד כרבע שעה, ונדיה בכליו. עמדנו וחכינו לשווארצוואלד.

הופ־הופ! הופ־הופ! — קראנו. — שווארצוואלד! שווארצוואלד!

ומענה לא בא. רק ההר ענה לנו מכל העברים, והכוכבים ממעל קרצו והתלחשו.

— שווארצוואלד! איה? — התחלתי לקרוא בקול גדול, אבל קולי רעד. לבי בשר לי לא־טובות; פחד מסותר קנן בלבי עוד מראשית הנסיעה.

שבנו ועלינו לבקשו.

כשעה תמימה עברה, שעה נוראה. דאגתנו הלכה הלוך וגדול. כל צעד מצעדינו הכביד את הפחד. יראנו לדבר, לקריב זה אל זו. חדלנו זה כבר מקרוא „שוארצואלד". המלה הזאת בעצמה היתה נוראה והחרידה כל עורק בנו, והלכנו ביחידות, כל אחד עם דאגתו, וחפשנו דומם. לבסוף מצאנו את עגלתו בדרך, ואת שוורצוואלד לא ראינו.

עוד הפעם התחלנו לקרוא. לחפש, לצעוק — לשוא!

— מה פשר הדבר? — שאלה סוניא, וקולה הרועד היה מלא התרגשות וכעס.

— חושש אני, שנפל פה. — עניתי.

— נפל?! — סוניא אחזה בראשה בשתי ידיה והתחילה לצעוק בקול פראי:

— הצילו! הצילו! הצילו!

גם אני התחלתי לצעוק, וקולותינו רעמו מסביב והחרידו את האויר. דומה, כי אפילו ההרים רעדו אתנו יחד.

נסיתי בבהלה להעלות אש, הדלקתי גפרורים בזה אחר זה, אבל הרוח כבה אותם, וגם ידי רעדו. רעיון נואש היה זה: להאיר באורו של גפרור תהום העמוקה 200 מטרים. נטיתי את גופי, וכמעט שלא נפלתי בעצמי. וסוניא לא חדלה לצעוק ולצעוק.

לבסוף באו אנשים ממרומי ההר. הם שמעו את צעקותינו וירדו בעגלות אלינו, ופנסים הביאו אתם. לאור הפנסים לא נשאר עוד כל ספק: קיר־השלג היה פרוץ במקום אחד, ומן המקום הזה נפל. להצילו אי־אפשר היה עוד. בלילה אין לביא אל המקום הוא, ולוא גם יכלו לבוא, היה כל זה ללא־הועיל. בנפלו מגובה כזה, אין לקוות כלל, כי נשאר בחיים...

VII.

הנה כי כן אבד חברנו בהרים!

באנו אל המלון שבאמצע ההר, עיפים, מצוננים, שבורים ורצוצים. לא יכולנו לעזוב את המקום ההוא, ששם קרה האסון. לפעמים נדמה לנו, כי גויתו המתה של חברנו, החמה עוד, מונחת פה, סמוכה לנו, וצריכים אנו רק להושיט את ידינו, כדי לגעת בה. ואולי? מי יודע? אולי חי הוא וקורא לעזרה בקול רפה? עברנו עת רבה בדרך, עלינו וירדנו, עד אשר הרגשנו, כי סכנה נשקפת לנו לנוע פה מקרה. לאחרונה תקף עלינו חוש־החיים לרדת אל המלון וללון בחדר, אשר שכרנו. סוניא לא פשטה את בגדיה. היא ישבה על המטה, נשענת בראשה על כתפי. נדמה לי, כי נרדמה כך. אבל פתאום פרץ מגרונה בכי גדול, ודמעות, גדולות כטפות של גשם, התגלגלו על לחייה. היא בכתה הרבה, ובבכיתה היה הרבה בריאות ורעננות, כמו בצחוקה, כמו באופן דבורה ובמהותה כולה. כך בוכים אנשים מאושרים, בשעה שהם מרגישים צורך לשטוף איזה כתם מעל נשמתם. היא נרדמה על כתפי באמצע הבכיה. השכבתיה על המטה ויצאתי החוצה.

ליל קר היה. דממה מסביב. העולם הגדול ישן והסתיר בקרבו נפש חיה צעירה, שזה עתה נפסקו חייה ומתה.

איזו תאוה פראית אחזתני ללכת ולקרוב אל התהום ההיא. נדמה לי, שהיא קוראה לי ומבטיחה אושר ומנוחה. הרגשתי, כי אם אקרב שמה, שוב לא אשוב, ועמדתי על עמדי, תפוש במחשבות. וממרומי השמים קרצו הכוכבים ויספרו על דבר נצחי־נצחים, שאין מקום בהם לשמחה ואסון, לאושר ויגון, והחיים והמות שוים שם.

ובשובנו למינכן, דברנו בלי הרף אודותיו. מיזר היה לנו, כי שנים אנו יושבים כאן, במקום רשישה שיצאו. הגדתי

לכוניא את השערתי, כי הוא לא נפל, כמו שתארו העתונים את המקרה, כי אם הפיל את עצמו בכונה.

— כסבור אתה, כי באמת אהב אותי? — שאלה לתומה, ועל פניה נגלה אותו הצחוק שלה, המלא אושר וחיים.

הצחוק הזה!...

ב. ארנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

טו.

מַצֶּבֶת־זִכָּרוֹן. — צָרָה בְּשַׁעְתָּהּ.

יהודי העיר ברוסילוב, אשר בפלך קיוב, יספרו באחרית הימים לבניהם הבאים אחריהם אגדת־תוגה על נפש אחת מישראל, אשר קמה ונהיתה בימים האלה באחד מבתיהם.

מעשה בנער יהודי מנערי העיר ברוסילוב, בן השוחט רמתא, שהיה מתבודד בחדרו בימים האחרונים האלה, ימי החושך והזדון, יושב וקורא בעתונים וסופג אל קרבו את כל החרפה ואת כל התועבה, אשר אנשים זדים וטמאי־נפש משליכים ברוע־לבם על כבוד עמו הטהור והמזוקק ומתעללים בו להנאתם בצהלת־פראים — ונלאתה נפש הנער התמים לשאת עוד את כל זה ולהחריש, וקם ועשה מעשה: אבד את עצמו לדעת מעוצר חרפה וכאב. ועמדו יהודי ברוסילוב ועשו עם אחיהם המת את החסד האחרון וקברו אותו בקברות אבותיהם מאחרי העיר. ונפל פחד גדול עליהם ואימה חשכה רבצה מעל לבתיהם, שהיו שוקטים ושאננים עד כה. מתכנסים יהודים לרחובות ולשוקים, לבתי־כנסיות ולבתי־מדרשות, עומדים חבורות־חבורות בפנים קודרים ובעינים מפיקות תמהון, תוהים ושואלים ומספרים זה עם זה בלחש: מיתה משונה זו מה היא? עומדות נשי ישראל אשה בפתח ביתה, מוחות דמעה מעל פניהן ומצדיקות את הדין. ותינוקות מתרפקים בחרדה על סינרי אמותיהם ומקשיבים, וזקנים מנענעים בראשיהם ונדים להאב המסכן, שכך עלתה לו בימים האלה, ימי החושך והזדון...

הלא ככה תהיה האגדה על הנער הברוסילובי, אשר העלה את עצמו לקרבן וכפר בדמו על חטא, שלא חטא הוא ולא חטא עמו. אגדה פשוטה היא זאת, אין בה כחל ואין בה שרק, ואף־על־פי־כן אגדה היא.

ימי־הבינים הרחוקים, ימי האגדות הנפלאות, אשר ערפלי דורות רבים, מבדילים בינינו וביניהן, כבר עברו לבלי שוב עוד. בימים ההם עדיין היה הכל בגדר המציאות והיכולת. בימים ההם יש אשר האגדה הנאלחה, אגדת־הדם, היתה נהפכת בין־לילה ונעשית לאגדת־פלאים, אשר כל השומע אותה תפעם רוחו בקרבו וישום וישרוק... הזוכרים אתם עדיין את ספורי־המעשיות הנפלאים, הנדפסים בכתב־רש"י על נייר מחוק, שהייתם קונים בימי ילדותכם מאת מוכר־הספרים הנודד, העומד עם מקלו ועם תרמילו בחצר בית־הכנסת? הזוכרים אתם עדיין את הדברים הנפלאים ההם? — "...והנה בעוד האספסוף הטמא הומה ושוקק ומכסה את פני כל הככר ומשחר לטרף, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, לשלול שלל ולבוז בז — נראו פני הרב הזקן, אשר יצא מביתו וכונן צעדיו אל מול פני האויב. כבני האספסוף הרעים והחטאים נבהלו מפניו וחרדו ורגזו, אז נגש הרב הזקן עד הארון, אשר שם שכב הילד הנכרי הנרצח בידי מוציאי העלילה, ועמד וקרא: ילד, ילד! גוזר אני עליך, שתחזור נשמתך לפגרך ותשב ותענה על שאלתי! — הילד הנרצח שמע את פקודת הרב והתעורר וישב בארונו. — אמר הרב: גוזר אני עליך, שתשמיע דבר־אמת —: היד היהודים היתה בך לרצחך נפש? — הילד הנרצח נענע בראשו ואמר: לאו! — אמר הרב: ויד מי היתה בך? — הילד הנרצח הראה באצבעו על צורר־היהודים, מוציא העלילה, אשר עמד ליד הארון וגרזן בידו: הוא, הוא! — אמר הרב: ילד, ילד! גוזר אני עליך, שתשוב למנוחתך, אשר הרגזתיך ממנה! — הילד הנרצח שמע את פקודת הרב וסגר את עיניו ושכב בארונו. וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר..."

הזוכרים אתם עדיין את אגדות־הפלאים ההן, אשר מלאו לפנים את לבבכם ואת דמיונכם בהיותכם צעירים ורכים, בעודכם שלוים ושאננים בבית אבותיכם? מבין ערפלי הדורות הרחוקים נשקפו אליכם האגדות ההן כעמודי־אש, הבוקעים בחשכה ומפיצים נוגה נפלא על דרך ארוכה וקשה, מלאה פחתים ואבני־נגף. ימים נפלאים ואגדות נפלאות היו אז.

ואולם הימים האלה, אשר אנו חיים בהם עכשיו, אינם נפלאים עוד. הנסים כבר חדלו להעשות בארץ והנרצחים אינם קמים עוד להעיד אמת בקרוביהם. ורק הזדון עדיין הולך ומתחזק, והחשכה הולכת ומתגברת, והתועבה מכסה על הכל. ונער תמים מנערי היהודים, הרגיל כיום אצל עתונים, הרואה בעיניו את השקוצים, אשר זדים רעים משליכים על טהרת חייו ועל טהרת חיי אבותיו, הרואה את החוצפה החוטאת, והנה היא מגלה את ערותה לעיני העולם כולו ולא תתבושש, החש ומרגיש, כי פלא לא יהיה ונס לא יתרחש עוד, היודע ומכיר, כי הם יצאו זכאים והוא ישאר משוקץ ומשומם — האמנם לפלא יהיה, אם הנער התמים הזה ימאס פעם אחת בחיים המנוולים האלה, אשר אין בהם מקום עוד לטהורי־הנפש? האם אפשר לו לטהור־הנפש לחיות בעמק העכור הזה?...

ואף־על־פי־כן צר לנו, צר לנו מאד על החיים הצעירים והטהורים האלה, אשר נקטפו בעודם באבם והוקרבו קרבן בעד עון זרים, בעד חרפת זרים. הן אנחנו לא נקהיל קהלות ברבים לשמו ולזכרו — יקהילו הם את קהלותיהם ברבים ויזכירו הם את שמות היושצינסקיים שלהם, אשר אין עוד רב זקן עושה־נפלאות, שיחיהו ברוח פיו ויקימו להעיד עדות נאמנה ברוצחיו בני־האספסוף. הן אנחנו לא נבנה בתי־כנסיות על קברו — יבנו הם בתי־כנסיות על קבר קדושם. הקיובי וירחצו את אגרופיהם ויבואו להתפלל ביום הראשון על השלום ועל המנוחה... אנחנו רק מצבה קטנה וצנועה נציב לנער טהור־הנפש בעתונים העברים, אשר מהם שתה את הרעל ובהם מצא את מותו...

וְאָרוּר הָאוֹמֵר: נָקָם!
נְקָמָה כָזֹאת, נִקְמַת דַּם יֶלֶד קָטָן,
עוֹד לֹא בָרָא הַשָּׂטָן —
וְיִקֹּב הַדָּם אֶת הַתְּהוֹם!

מחוץ צהלת פראים וכח החושך, ההולך ומתגבר מיום ליום, ומבית — צרת ישנה־נושנה, המתחדשת עלינו בכל קיץ וקיץ. צרת השרפות היא זאת. ערי ישראל ועירותיהם אשר בתוך התחומים הולכים וכלים באש, והעניות מתגברת, והמהומה רבה, וכל הידים רפו...

וגם עיר מיר הקטנה, אשר בפלך מינסק, עלתה על

המוקד. וגם עיר מיר בודאי עומדת עתה בתוך שאר הערים השרופות ופושטת יד רועדת לרחמנים בני רחמנים. ואולם צעירי העיר מיר אינם מבקשים עתה אלא בעד הביבליותיקה שלהם, אשר עמלו וטרחו בה שנים רבות, ועתה נשפטה אף היא בתוך הנשפטים באש.

וגדולה ביבליותיקה זו לעיר מיר, שהיא היתה המעין האחד, אשר ממנו שאבו תלמידי בית־הישיבה העתיק, המפורסם בליטא, את ידיעותיהם בספרות העברית ובהויות העולם. וגדול צערם של עסקני ביבליותיקה זו, אם המוסד הקולטורי היחידי שבעירם ילך לטמיון והשפעתו תבטל, מאין עוזר ותומך בידם בעת צרה כזאת.

ופונים העסקנים האלה אל מערכת „העולם", כי תעורר את האגודות לתרבות העברית ולהפצת הספרות העברית, להוצאית ספרים ולאנשים פרטים, העוסקים עם הצבור, כי יתמכו אותם ככל אשר תשיג ידם ויעזרו לדם להקים את חרבות הביבליותיקה השרופה באש.

על המכתב חתמו חמשה מחברי הועד של הביבליותיקה.
אדריסתם: ש. טיקטינסקי, מיר, פלך מינסק.

שמעון דובנוב.

הָאֶמַנְסִיפַּצְיָה לְשָׁעָה בְּאִיטַלְיָה

בִּימֵי נַפּוֹלְיוֹן הָרִאשׁוֹן.

(סוף.)

הגלגל החוזר הזה — מעבדות לחרות, ומחרות לעבדות — עבר על היהודים גם ביתר מדינות איטליה הקרועה. את הרפיבליקה האצילית בוויניציאה הפכה הריבולוציה של שנת 1797, אשר נתעוררה לרגלי נצחונות הצרפתים, לרפיבליקה עממית, שנתקיימה חצי שנה. במשך הזמן הקצר הזה קמה והיתה האמנסיפציה של היהודים. באחד־עשר ביולי לשנת 1797 נעקרו שערי הגיטו לקול תרועת המון חוגג, ורחוב היהודים שנסמך אל העיר נקרא „רחוב הברית" („Contrada dalle' Unione"), לאות אחוה ואחדות של כל האזרחים. הרבה נאומים יפים נאמו לרגלי המאורע הזה: אפילו כהנים קטולים השתתפו במניפסטציה זו לכבוד החרות והשויון. אל השלטון הדמוקרטי שנוסד בעיר נכנסו שלשה מורשים מצד הצבור היהודי. ואולם עד מהרה הוברר, שהמשטר החדש הזה לא היה בר־קיימא לכפרע. מתוך שכל עיקרו לא נוצר אלא ע"י נצחונותיו של צבא הצרפתים, לא אחר גם לעלות לקרבן ליצרי לבו וחשבונותיו הפוליטיים של גבור הצבא הזה ומנהיגו, נפוליון בונופרט. עפ"י ברית השלום שנכרתה בְּקַמְפָּה־פּוֹרמִיָה עלתה וויניציאה בחלקה של אוסטריה, שהיתה מגינה על המשטר הישן. וכיון שעברה הממשלה לידי אוסטריה (ינואר 1798), בטלו כל הסדרים הדמוקרטיים החדשים ובכללם גם שווי זכיותיהם של האזרחים. בשנת 1805 נספחה וויניציאה על מלכות איטליה, שיצר נפוליון ועשה אותה לחלק מקסרות צרפת: שוב ניתן שווי־זכיות ליהודים, והפעם נתקיים השווי הזה במשך תשע שנים, עד אשר שבה ונצחה הריאקציה בשנת 1814 *).

לא כך קשים היו השנויים במצבם של היהודים אשר

*) Lolli, venice (Jewish Encyclopedia XII, 415—16).

בחלקי איטליה ההם, שבכח אותו ההכרח עצמו מצד עליתה של צרפת עליהם נתאחרו בשנת 1797 והיו לרפובליקה הציספלפינית (לומברדיה, הרצנות מודיני והנפות שנקרעו מעל חבל הכנסיה ומעל וויניציאה). לרפובליקה זו היתה תקומה במשך שמונה שנים עד אשר נספחה על „מלכות איטליה" מיסודו של נפוליון (1805), ותושביה היהודים נחשבו לאזרחי צרפת לכל דבר, וזכותם זו נתקיימה בידם עד סופה של „תקופת האמנסיפציה הראשונה".

במשך התקופה הסוערת הזאת, רבת המהפכות, היו גם היהודים שבשאר חלקי איטליה המפוררת זוכים להפסקות של חרות, עתים קצרות ועתים ארוכות יותר. התקוה לאמנסיפציה שקוו יהודי טוסקנה וקבלתם הראשית בליבורנו באה בשנת 1808, בשעה שהרצנות אֶדְריָצְ'י נספחה על צרפת. יהודי ליבורנו עיר הנמל, הסוחרים ובעלי התרבות, אשר גם עד אז לא פגע בהם חוסר־הזכיות באופן מעליב, היו מוכנים ומזומנים לגמרי לחיים חדשים של אזרחים. קשה יותר היה שנוי המצב של יהודי פיומונטי (הקהלות טורינא, אלכסנדריא ואחרות), שבימי המושלים מבני הדינסטיה הסרדינית שררה שם רוח הכנסיה הרומאית. כפי שנראה מהרצאותיהם של הנציבים הצרפתים, אשר עמדו בראש גלילות פיומונטי בימי הקסרות, רדו מושלי סרדיניה ביהודים באופן אכזרי עד כדי דלדול כחותיהם הטבעיים, ודבר זה גרם שבימי קריאת הצעירים לעבוד בצבא נפסלו הרבה יהודים מעבודה זו (1808).

עקבות המשטר החדש שנקבע באיטליה לשעה נגלו לא רק במצבם האזרחי של היהודים, כי אם גם בסדרי השלטון העצמי של הקהלות. כמעט בכל מקום היתה האמנסיפציה דורשת, כי תבטל האוטינומיה הפנימית של הקהלות. במקום השלטון העצמי, שמלפנים היה מעמיד במרכזי היהדות הגדולים, ברומי, וויניציאה, ליבורנו, שורה שלמה של מוסדות לאומיים־תרבותיים, היה בא שלטונה של הקסרות ומביא ליהודים מין חלופין גרועים בדמות סדרי קונסיסטוריה לפי נוסח פאריז. יהודי איטליה השלימו עם השלטון העצמי הזה, שהממשלה זכתה אותם בו ולא הצטערו, כאחיהם ההולנדים, על אבדן האוטונומיה. רבניהם וזקניהם זריזים היו מאד להשתתף ב„פרלמנטי היהודים" בפאריז — אספות הראשים והסנהדרין (1806—7). בכל אחת מן האספות הללו השתתפו כעשרים וחמשה איש מאיטליה (ערך רביעי ממספר כל החברים של האספה הראשונה ושליש — של השניה). בסנהדרין ניתן לשנים מרבני איטליה מקום בנשיאות: האחד ר' אברהם די־קולוניא ממנטובה, מי שהיה במשך זמן ידוע גם חבר הממשלה של הרפובליקה הציספלפינית, והשני מפיומונטי (גליל סזיה), ר' יהושע סגרי, המרצה השני בסנהדרין, אחרי פורטדה המפורסם, היה הרב מוויניציאה, ר' יעקב קרקוביה. רוב הצירים האיטלקים נלוו בשתי האספות על קבוצת הרדיקלים, שהסכימו ברצון למחשבות הטמיעה, אשר השב נפוליון על היהודים. בן איטליה היה גם אותו הציר, אבינדור מניצה, אשר הציע לאספת הראשים להעמיד בקרב היהדות זכר־עולם למעשיה הטובים של הכהונה הקטולית *).

רוח חופש ודרור נשב אז באיטליה. היהודים מהרו יותר מן הנוצרים לקלוט אתו. היהודים המתקדמים השתוקקו להתקרב אל הצבור אשר מסביב להם. לעתים קרובות היתה הארת פנים

*) Holphen, Recueil des lois concernants les jsraelites en France (1851), 242—300.

מצד נוצרים נותנת תקוה טובה בלב היהודים המתקדמים, שעוד מעט ונפלו תהן כל המחיצות הלאומיות והדתיות. נציבי הגלילות מעידים בהרצאותיהם, כי התקרבות זו הולכת ומצליחה (1808). ואולם באותה שעה עצמה נשמעו גם גלויי־דעות אחרים לגמרי. הקונסיסטוריה המרכזית שברומי מודיעה לפאריז (1810), כי בקרב הישוב הקטולי מקננת עדיין שנאה עמוקה ליהודים. הידיעות הללו של הנציבים ושל הקונסיסטוריה יש להן יחס אל הגזרות, שגזר נפוליון במאמרו מן 17 במרץ לשנת 1808, ואשר בשעת־כעס הוטלו גם על הנפות האיטלקיות. הנציבים וקהלות היהודים השתדלו בפאריז לבטל את הגזרה, בהוכיחם, שהיא תפסיק את ההתקרבות, שהתחילה בין היהודים והנוצרים, ותשוב ותלבה את האיבה הדתית, שעוד טרם כבה אשה. „אם נשתמש בגלילי בפקודות של מאמר הקסרות מן 17 במרץ לשנת 1808,—כתב, למשל, נציב הגליל פ׳ (לפנים—פיומונטי) — הרי לא די שלא תקוימנה אותן התקוות, שמקוה הוד מלכותו להוציא משמושו של מאמר זה בנוגע ליהודים שבנפות הרינוס, אלא שקרוב הדבר, כי התוצאות תהיינה מהופכות: תתעכב התחיתם של היהודים, שהתחילה מעת הריבולוציה ושיכולה היא להיות נמשכת והולכת רק אם תנתנה ליהודים כל הזכיות שיש ליתר נתיני המדינה". השתדלויות אלה עשו את משלחתן ועפ"י פקודת הקיסר מן 11 באפריל לשנת 1810 הוצאו חמשה־עשר גלילות איטליה מכלל „מאמר הקלון". ואולם רומי לא הוצאה מכלל אותו „מאמר הקלון", ועוד בנובמבר בשנת 1810 מוכרחים היו הנציב של גליל זה וגם הקונסיסטוריה המרכזית הרומאית לשוב ולהשתדל ע"ד הנחה גם לרומי, „מקום שם שוררות דעות קדומות נגד היהודים יותר מאשר בכל מקום, ושבה אין מן הראוי לסייע לדעות קדומות כאלה".

ממשלת נפוליון אמנם נתנה ליהודי איטליה זכיות אזרחיות, אבל לא הביאה להם ברכה בנוגע למצבם הכלכלי. המשברים הפוליטים של המלחמות אשר לא פסקו וחמס המסים והארנוניות אשר הטילו הצרפתים דלדלו את תושבי איטליה בכלל ואת תושביה היהודים בפרט, בתי־המסחר של היהודים בערי החוף וויניציאה וליבורנו נפגעו הרבה מאד על־ידי המשברים הללו. ברם חופש המסחר, שבא לרגלי שווי־הזכיות, לא יצא לבטלה: הוא שגרם, כי במשך זמן מועט נפלגו היהודים במדה שוה יותר מאשר בראשונה למקצועות שונים של העסקנות הכלכלית. לפי הסטטיסטיקה של גליל פיומונטי לפנים, העולה בחלקה זה של איטליה, שמדרגת התפתחותו נמוכה ביותר, עסקו שם רק שליש מיהודי המקום במסחר, ויהרם התפרנסו מן האומניות, האמנות, משרות צבוריות ומשקי־הכפר (המספרים של שנות 1811—1808), היהודים ששמשו במוסדות הצבור היו להם עפ"י רוב משרות בשלטון הערים (סגנים לראשי הערים, מזכירים וחברים במועצות הערים; פקידי הפיסטה וכדומה). בערים שונות באיטליה היה מספרם של־אלה הגון למדי, למרות דעותיהם הקדומות של־התושבים הנוצרים, שלעתים קרובות, לפי עדותה של האדמיניסטרציה, „לא היו מסכימים בחפץ־לב לשבת במועצותיהם של מוסדות הצבור בשורה אחת עם יהודים"...*)

---

*) מכתבי־היד של הביבליותיקה הלאומית בפאריז; הובאו במאמרו של ס׳ פוזנר: Очерки исторіи западно-европейскихъ евреевъ въ началѣ XIX в. («Восходъ» 1905, кн. XI).

ה„קְהִלָּה" הַיְהוּדִית בְּנְיוּ־יוֹרְק.

(מכתב מאמריקה.)

לפני זמן־מה תיתה כאן הועידה השנתית השלישית של ה„קהלה" הניויורקית.

בעצם ראויה היא להקרא: הועידה השנית, לפי שהועידה שהיתה לפני שנתים לא היתה אלא ועידת־היסוד: אז הונחה אבן־השתיה לבנין הקהלה המסודרת לכל יהודי ניו־יורק.

אין ספק בדבר, כי המעשה הלאומי היותר חשוב, שנעשה בחיי בני עמנו בארץ זו בשנים האחרונות, הוא דבר יסוד ד„קהלה", שערכה הולך ועולה. כדאי על־כן לעמוד על הסבות, שגרמו ליסוד הקהלה ודרך התפתחותה.

הגורם האחרון לסדור הקהלה בא מן החוץ: „מעשה בינגהם", שבזמנו עשה רושם גדול וקשה על אחינו אשר באמריקה. אפס שבאמת היה הצורך בקהלה מסודרת מורגש זה כמה. תנאי חיינו באמריקה, הפנימיים וגם החיצוניים, הם הם שהולידו את הצורך, אלא שאותו מעשה בינגהם קרב את גלויו.

יחיד במינו, משונה ומנומר הוא הקבוץ היהודי שבניו־יורק, זה הקבוץ היהודי, שאין כמוהו לכמות בשום מקום אחר בעולם. בית־הקבול הניו־יורקי קולט אל־תוכו אוכלוסים ישראליים רבים מארצות רבות ושונות. וכולם באים לכאן עם מסורות, מנהגים, השקפות ודרכי־חיים קבועים, אותם שהיו להם ב„ביתם" ושמטבע הארץ, שיצאו ממנה, טבוע עליהם. ובניו־יורק, במקום גלגל החיים מנסר בחזקה ושואן ברעש, מתחילים ה„גרים" מרגישים את עצמם עזובים וגלמודים. געגועים גדולים ממלאים את נפשם ושממון תוקפם. רואים הם את החיים, כי אחרים הם וצורה אחרת ותיכן אחר להם. וכדי להמלט מהשפעת הסביבה הזרה כל־כך לרוחם, התחילו הגילים מתכנסים בתוך עצמם, בתוך החברה הקרובה להם ביותר, בני ארץ ארץ לבדם. כי כשם שמוזרים להם תנאי הארץ החדשה בכלל, כך מוזרים להם גם אחיהם בני עמם יוצאי ארץ אחרת, עם טבעם, שפתם, הליכותיהם ואפני־חייהם. וכך התחילו היהודים מתקבצים פה לקבוצים מיוחדים לפי הארצות שיצאו משם, והקבוצים האלה נעשים בבואה נאמנה כמעט להעדות והקהלות של אותן הארצות. ובאופן כזה יש ליהודים עתה בניו־יורק עדות „רוסיות", „גליציות", „רומניות", „גרמניות" וכו׳, וכו׳, עדה עדה ומוסדותיה המיוחדים לה וחייה הצבוריים היהודים לה: בתי־כנסיות משלה, „חדרים" משלה, בתי „תלמוד־תורה" משלה, מוסדות החסד ותמיכה משלה, חברות קולטוריות משלה, עתונים משלה, בית־חולים משלה ואפילו „בית־עלמין" משלה. באחת: כל עדה ועדה היא עולם בפני עצמו. ויהודי חדש כי יבוא הלום, ומצא פה את „עולמו" כבר מוכן לפניו, — אותו העולם, אשר באוירו חי בארץ מולדתו.

הרעה היוצאת מהתפלגות זו גלויה ומובנה לכל. תהו־ובהו וערבוביה משונה קמו בחיינו הכלליים כאן. במקום קבוץ יהודי אחד בעל צביון מסוים ואופי ניכר, יהדות, שחותמה של ארץ א ח ת, כלומר של אמריקה בלבד, מונח עליו, נתהוו כאן קבוצים שונים שאינם מתאחים זה עם זה. רבים מאחינו נשארים כאן „ירוקים" כל ימיהם, אינם מסתגלים לתנאי־החיים שבארץ זו ונשארים עומדים בענים ובדלדולם, משום שנדמה להם, שעדיין הם יושבים ב„ביתם" הישן ו מ א ו ם ל א נ ש ת נ ה. ועוברה היא זו, שאף את הלשונות של ארצות מולדתם לא יזניחו ואת הלשון האנגלית לא יסגלו לעצמם כראוי, — אותה הלשון שיכולה להביא להם תועלת בחייהם הפרטיים הכלכליים. ולא זו בלבד. יש אשר יבואו יהודי אחת העדות ויסדו מוסד, שכבר יש דוגמתו ואין עוד צורך בו. „אם ליהודי ארץ פלונית יש מוסד זה, למה יגרע חלקנו אנו וגם לנו לא יהיה כמוהו?" ולהיפך: חסרים כאן הרבה מוסדות נחוצים, מפני שאין כח מ ש ו ת ף, ב ע ל י כ ו ל ת, אשר ייסדם. ונמצאים כל יהודי ניו־יורק חסרים.

ואולם הגדולה שברעות, היוצאות מהתפלגות זו, היא במקצוע החנוך. במקצוע זה גדולה ונוראה היא העזובה עד מאד. רק מעוטם של ילדי העברים מקבלים בניו־יורק חנוך עברי בכלל. וגם אותו החנוך עצמו לקוי הוא וקלוש. אין כאן לא ידיעת השפה ולא ידיעת כתבי־הקודש וענייני הדת. דילו להילד שידע קצת „עברי", ואם „בקי" הוא גם ב„קריש" — הרי אין עוד למעלה

הימנו. ואפשר לשער מראש, מה יהיה משפטו של דור צעיר זה לכשיגדל. ואף „חנוך" זה מרוסק גם הוא לכמה צורות שונות, הדומות לצורות החנוך הנהוגות בארצות המולדת. ה„שיטה", הנוסח, הנגון, אופן התרגום והבאור, המבטא, — הכל צריך להתאים למה שהיה „שם". הנה כן נדפסות לעתים קרובות בעתונים מודעות מעין אלו: „בית ת"ת פלוני דורש מורה ג ל י צ א י", „בית ת"ת אלמוני דורש מלמד פ ו ל נ י", וכדומה.

רבות ושונות הן הקלקלות כ ל פ י פ נ י ם. והוא הדין כ ל פ י ח ו ץ. יש אינטרסים מיוחדים, שהיהודים צריכים להגן עליהם פה בכל כחם; יש דרישות מיוחדות, שהיהודים חייבים לדרוש מאת הממשלה באומץ; לעתים קרובות ח י י ב י ם היהודים להשמיע את קולם ולחוות את דעתם. ואולם אין איש ואין מוסד, אשר תהיה לו הרשות באמת לדבר בשם הצבור היהודי. ולפיכך לוקח לו כל אדם וכל אגודה „קרנים" ורשות לדבר בשם הצבור ככל העולה על רוחם, וממילא אין דבריהם נשמעים ואינם מצליחים.

ואעפ"י שגלוי וידוע היה זה כמה, שרק יסוד „קהלה" מסודרת יכול לשים קץ למצב המקולקל הזה, מכל-מקום לא יצא הדבר לפעולה. יד אנשים „נכבדים", שבאו וערערו מפני כוונות כשרות ושאינן כשרות, היתה בעכוב הזה. והנה בא „מעשה בינגהם" וגרש את הסאה וגלה לכל את הצורך ביסוד „קהלה".

מעשה ו ב י נ ג ה ם, מי שהיה נשיא-הפוליציה בניו-יורק, יצא ומסר מודעה בעתונים, כי המחצית מכל הפושעים שבניו-יורק מזרע היהודים הם. העלילה הזאת הטילה סער גדול בקרב צבורנו, משום שעלולה היתה להגדיל עוד יותר את האנטישמות, המתחילה צומחת גם על אדמת אמריקה. נתאספו כמה מעסקנינו לטכס עצה, איך להכחיש ל ע ת י ד עלילות נתעבות כאלה, ש ע כ ש י ו אין להכחישן הכחשה ר ש מ י ת מצד עדת יהודי ניו-יורק, ואחרי שקלא-וטריא ארוכה באו לידי מסקנה, כי אין דרך אחרת אלא אגוד כל יהודי ניו-יורק בגוף אחד בצורת קהלה מסודרת. וכך נוסדה ה„קהלה" הניו-יורקית.

הבדל עיקרי יש בין קהלתנו כאן ובין קהלות היהודים שבארצות אירופה: שם נותנת המלכות לקהלה כ ח ה ש ל ט ו ן ו ה כ פ י ה להטיל מס-הקהלה על כל החברים. מה שאין כן אצלנו, אצלנו מן הנמנע הוא, שיהא נתון לקהלה כח השלטון והכפיה, באשר המלכות נפרדת היא מן הכנסיה. ומטעם זה קשה הדבר, שיחידים יסתפחו על הקהלה. רק אגודות והסתדרויות שלמות נעשות חברי הקהלה, וכאי-כחן של אלו נאספו לפני שנתים, כאמור למעלה, וערכו את ה„קונסטיטוציה" של הקהלה, ואז נבחרה גם הנהגה—„ועד-הפועל" ו„סוד-מועצה".

כמובן, לא פסקה גם לאחר מעשה ההתנגדות מצד עסקנים ידועים ומצד חלק ידוע של עתונותנו באמריקה. אך ללא הועיל. ראשי העובדים בקהלה היו מסורים לעבודתם כל-כך, עד שעלתה בידם להעמיד את הקהלה על בסיס נאמן.

בועידה השנתית השלישית, שהיתה זה לא כבר ואשר אליה באו ארבע מאות צירים מחברות והסתדרויות שונות, נתן נשיא הקהלה, הציוני המפורסם הד"ר י. ל. מאגנוס, דין-וחשבון על-דבר עבודת הקהלה במשך השנה.

יסוד הקהלה בניו-יורק השפיע לטובה גם על ערים גדולות אחרות באמריקה (שיקאגה, פילדלפיה, לואיסוויל, קנטוקי, וכו'), וגם שם עומדות עכשיו להוסד קהלות כזו שבנו-יורק.

באשר זאת היא רק השנה השנית לקיומה, על-כן היה עיקר-עבודתה של הקהלה להתחקות היטב על תנאי-החיים של יהודי ניו-יורק ולהעמיד את המציאות על מהותה האמתית, וכן למצוא את האמצעים הנאותים, כדי לסלק את הערבוביה הגדולה, השוררת בקרב העדה היהודית היותר גדולה שבעולם.

הקהלה ערכה חקירה-ודרישה מפורשת על דבר החנוך היהודי. תוצאות החקירה הזאת הן, כי ש נ י ש ל י ש י ם מילדי היהודים שבניו-יורק א י נ ם מ ק ב ל י ם ש ו ם ח נ ו ך ע ב ר י. והחנוך העברי הניתן לשליש האחד, גם הוא רע ומקולקל מאד. שנה שנה מבזבזים יהודי ניו-יורק מאות אלפים דולרים לחנוכם העברי של בניהם, וכמעט כל ההון הרב הזה יוצא לבטלה. הקהלה תשתדל להיטיב לאט-לאט את המצב במקצוע זה. לפי שעה פנתה אל משגיחי ה„קאלעדוש" (בית ספר גבוה) הניו-יורקי בהשתדלות, שיפתחו על-ידו מחלקות ללמוד השפה העברית. ועוד אומרת הקהלה ליסד הסתדרות ל„מלמדים", ש„ועד-בוחנים" יעיד עליהם, כי מומחים הם למלאכתם. ומשתדלת הקהלה גם בדבר זה, שילדי ישראל המתחנכים במספר רב במוסדות של נכרים יעברו למוסדות של יהודים.

הקהלה יסדה לשכת-מודיעין, כדי להמציא עבודה ליהודים „ירוקים", שאינם יודעים עדיין את שפת הארץ. יסוד לשכה כזו היה הכרח גמור ותועלתה רבה מאד. הקהלה התחילה עוסקת גם בענין הגזרות והחומרות החדשות שנגזרו ב„א ל י ס א י י ל א נ ד", והיו לה בנידון זה ועידות גם עם הסתדרויות יהודיות אחרות. הקהלה הכניסה הצעת אל הפרלמנט של פלך ניו-יורק, כי היהודים השומרים את השבת יהיו מותרים במסחר ובפתיחת חנויותיהם ביום הראשון. ועוד הצעת הכניסה הקהלה, כי לגבי יהודים תדחה כל רגיסטרציה, החלה בשבתות ובמועדים, עד לאחר השבת והמועד. הקהלה ענתה על מאמר באחד הירחונים החשובים, שנאמר בו, כי היהודים הם העוסקים במסחר הנפשות החיות. הקהלה עשתה חקירה יסודית בדבר ונמצאה, כי א י ן כ ל מ ס ח ר ב נ פ ש ו ת מ ס ו ד ר מ צ ו י ב י ן י ה ו ד י א מ ר י ק ה. הקהלה יסדה ועד-של-רבנים לפקח על עניני הדת; יסדה „בית-דין" כללי, שיפסוק שאלות דתיות ולא יצטרכו אחינו החרדים לכל מיני „בית-דין", אשר רק אל הבצע עיניהם נשואות. היא פותחת ל„ימים נוראים" בתי-כנסיות ח פ ש י י ם, כדי שלא יוכרחו עניי היהודים להתפלל בבתי-תפלה של הגויים, באולמי-מחולות וכו', משום שאין להם היכולת לקנות כרטיס באיזה בית-כנסת. הקהלה עוסקת גם ב„מעות-חטים" ובחלוקת מצות לעניים חנם.

הנשיא ה' מאגנוס הודיע, כי בעזרת המיליונר הידוע, ה' י ע ק ב ש י ף, שנדב לקהלה שבעים וחמשה אלף דולרים לצורך תקון החנוך העברי בניו-יורק, נוסדה „לשכת-חנוך בהשגחת פדגוג מומחה, הד"ר ב נ ד ר ל י. הלשכה הזאת עשתה במשך השנה כמה דברים חשובים: היא יסדה בתי-ספר חדשים, המציאה מורים ומורות לבתי ספר אחרים, קבעה שיטה אחת, שיטת „עברית בעברית", בבתי ספר שלה ובבתי ספר העומדים ברשותה, והיא עומדת להוציא גם ספרי למוד מיוחדים לצרכי בתה"ס באמריקה, וכו'.

ראוי להביא מספרים אחדים מן הדין והחשבון של „ועד-החנוך" אשר על-יד הקהלה.

בניו-יורק יש: בתי „תלמוד-תורה"	19
בתי למוד וחנוך ליתומים ושל מוסדות אחרים	40
בתי-ספר עבריים	40
בתי-ספר ליום הראשון	27
„חדרים"	853

סך-הכל יש בכל המוסדות האלה 1072 מלמדים ע ם 25 א ל פ י ם תלמידים (בכללם—תשעה אלפים תלמידות).

משכורת המלמדים היא מן 12 עד 40 דולרים לחדש.

בבתי-ספר ליום הראשון שוררת משמעת חזקה, אך למודי יהדות לומדים בהם „על רגל אחת". שכר-הלמוד ב„חדרים" פרטיים הוא מן 75 סנטים עד 2 דולרים לחודש. בבתי תלמוד-התורה אין תלמידות כלל ובבתי-הספר ליום הראשון עולה מספר התלמידות על מספר התלמידים.

צריך להעיר, כי הציונים משתתפים השתתפות נמרצה בעבודת הקהלה. הם היו מיסדיה והם גם ראשי העובדים בה. הרוח החיה בקהלה ונשיאה הוא, כאמור, סגן-הנשיא של הפדרציה הציונית באמריקה, הד"ר י. ל. מאגנוס. כמעט מחציתם של חברי הועד הפועל וסוד-המועצה הם ציונים, והם מתאמצים להכניס רוח לאומית בכל מעשי הקהלה ומוסדותיה. זו היא „עבודת ההוה" הראויה לציונים.

ואולם צריך להודות, כי לעת-עתה אין הקהלה מקיפה וכוללת עדיין את כל האגודות וההסתדרויות שיש לנו פה. הסבה העקרית לזה היא זו, שהקהלה לבשה צורה דתית, שאינה מתאימה לרוחם של כמה אגודות הפועלים והרדיקלים ושל ה„הפשיים" שלנו בכלל. חוץ מזה הנה קבעה הקהלה לחוק, שרק אזרחי ארצות-הברית יש להם הרשות להיות חברים לה; ובזה נעלה את הדלת בפני כמה וכמה מעסקנינו הטובים.

עדיין יש חסרונות ופגימות אחרים בקהלתנו, ובדברים הרבה טעתה. אבל אין לשכוח, כי רק לפני שנתים נוסדה הקהלה ואי-אפשר היה, שמשעה ראשונה תהיה כל דרכה נכונה לפניה. אין כל ספק, שיסוד הקהלה הישראלית באמריקה הוא מפעל לאומי חשוב, העתיד להביא טובה מרובה לכנסת ישראל בארצות הברית.

דניאל פרסקי.

ניו-יורק, מאי 1911.

בציונות.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם-אב (כ"ז ביולי—ב' באבגוסט; ט'—ט"ו באבגוסט).

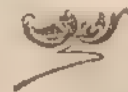
— ה„וועלט" כותבת את הדברים האלה ע"ד סדר הבחירות לקונגרס: פרוטוקולי הבחירות צריכים להתקבל בקלן (קאראלינגערריגג 31) עד י"ט בתמוז (2|15 ביולי). בפרוטוקולי הבחירות צריך למלא את כל הרובריקות, וביחוד צריך לסמן את מספר השקלים שנמכרו במקום הבחירות בשנת תרע"א, מספר הדעות שקבלו הציר וסגנו ומספר שניתהם. אם לא יפורטו הדברים הללו בפרוטוקולים יכולות הבחירות שתפסלנה. — הזכות לבחיר יש לכל שוקל מבן י"ח שנה ומעלה, והזכות להבחר — לכל שוקל מבן כ"ד שנה ומעלה.—ציר אחד נבחר לכל שתי מאות שלמות של שקלים, אם כסף השקלים כבר נמסר להועד הפועל בקלן.—כל ציר בבואו אל הקונגרס חייב להביא מאת המרכז שבארצו כרטיס לאות כי נבחר. בלי כרטיס כזה לא יוכל הציר לקבל בבזיל את כרטיס-הצירים.

אנו מתכבדים להזכיר לכל חברינו, כי בכ"ף בתמוז תמלאנה שבע שנים למית הד"ר הרצל. אנו בטוחים, כי חברינו יתנו את לבם לסדר בכל מקום שאפשר אזכרות לכבוד מנהיגנו הגדול, שליקח מאתנו בלא עת. לפי דעת הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית בקלן, טוב ויפה לסדר ביום הזכרון קבוץ נדבות לטובת „יערי-הרצל", הנטעים בארץ-ישראל. הנוטע עץ „ביערי-הרצל" עליו לשלם שלשה רובלים.

בבאדין היתה ועידה לצירי ברית הציונים שבשוויץ. מן הדין-וחשבון נראה, שמספר חברי הברית עלה. אל הקונגרס העשירי תוכל שוויץ לשלוח חמשה צירים. הכנסת הקרן הלאומית הגיעה בשוויץ במשך השנה לסכום של 1,800 פר'.

בפלובדיב (בולגריה) התחילו הציונים הסוציאליים להוציא עתון בולגרי בשם „פראבודה".

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 6713,34 מרק, לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר—499,14 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 3992.

בארץ-ישראל.

— ועד ראשון-לציון החליט לתקן ולהגדיל את אמת-המים במושבה. לצורך זה יעמדו במקום היותר גבוה שבמושבה שני רזרבוארים גדולים, בני 125 מטר מעוקבים. הבאר העמוקה 50 מטר יכולה להספיק מים לכל בני המושבה. הוצאות התקון הזה תעלינה עד כדי 30—40.000 פר'. מחצית הסכום הזה תאסף במושבה עצמה ואת המחצית השניה ילוה הבנק שלנו. ההלואה תשתלם במשך 15 שנה.

— 3200 דונם אדמה, שנקנו לפני שנים אחדות ע"י גבול ראשון-לציון בכפר בית-גן, נחלקה סוף-סוף מאדמת הערבים. את האדמה מוכרת יק"א לאכרי ראל"צ. כנראה ינטעו על האדמה הזאת שקדים וזיתים;

— בראשון-לציון וברחובות מקוים לענבה טובה בכרמים. הבציר יתחיל בעוד שבועות שנים.

— המשא-והמתן בדבר כריתת ברית שלום בפולה עוד טרם נגמר. הפועלים היהודים עובדים במושבה כמקדם, וליתר בטחון נמצאים במושבה שלשה ז'נדרמים. אחד מהם הוא יהודי.

— בשכונה החדשה שביפו „נחלת בנימין" כבר נחלקה האדמה עפ"י גורל. בימים אלה תהיה אספה כללית לבני „תל-אביב" ובני „נחלת-בנימין" בדבר ההצעה לאחד את שתי השכונות האלה יחד ולשים הנהגה אחת לשתיהן.

— הועד של „תל-אביב החליט להוריד את מכסת המס, שבני השכונה מעלים לצורך הוצאת הצבור.

— בטבריה נוסדה ועדה מיוחדה, שמשתתפים בה באי-כח המושבות של אותו גליל, חבר מועצת-העיר והחכם-באשי אבואלפיה. הועדה החליטה להזמין עורך-דין יהודי לצורך היהודים ולהזמין גם רופא יהודי לטבריה.

— בפקיעין נמצאו אבנים, שרית נפט. נודף, מהן, האבנים נמסרו לבדיקה.

— שנת הלמודים בבתי-הספר תגמר בארץ-ישראל בימים הראשונים לחודש אב או באמצעיתו.

— בית-הספר לבנות ביפו מיסודו של ועד חובבי-ציון הוציא במחברת מיוחדה תכנית הלמודים הנהוגים בו. לפי תכנית זו נקבע משך זמן הלמוד בבי"ס זה לשמונה שנים. ביה"ס נחלק לשתי מכינות ושש מחלקות יסודיות. במכינות לומדים 32 שעות בשבוע ובמחלקות העליונות — 37 שעות.

— בסוף הקיץ או בראשית ימי הסתיו יבוא אחד-העם לארץ-ישראל.

— לארץ-ישראל בא מנהל העתון הצרפתי „הטורקי הצעיר", שיוצא בקושטא. רצונו לאסוף מנויים על עתונו. היהודים מרבים לחתום על עתון חשוב זה.

— העתון הערבי הידוע „הכרמל", הצורר ליהודים, מציע לכל העתונים הערבים, כי יתאחדו יחד על מנת להלחם בישוב היהודי בארץ-ישראל.

— בירושלים מחכים לבואו של הפחה החדש. יש אומרים, כי קבל בקושטא הוראות מיוחדות בדבר הישוב היהודי.

— בקרוב יתחילו לבנות מסלת-ברזל בין חיפה ועכו. אורך המסלה—81 קילומטר.

— בערי ארץ-ישראל וסוריה היו אספות המוניות למחות נגד תושבי האי כרתים. באספות הללו הוחלט לעזור להממשלה בכל האמצעים, כדי שלא יפרד האי האמור מעל מדינת טורקיה. ביפו סגרו היונים את חנויותיהם בשעת האספה.

ברוסיה.

בטול גזרה לפי שעה.

כבר באה הידיעה בעתונים, כי הגוברנאטור בטובולסק, שגה ממנהגו הקודם ובשנה הזאת אסר על היהודים לא רק לשבת ולעסוק במסחר בעיר טיומין, כי אם גם לבוא אליה ליום השוק הגדול. הרבה מגדולי הסוחרים היהודים הגישו קובלנה על הגזרה הזאת אל מיניסטריון-המסחר. בימים האלה קבל מיניסטריון-המסחר השתדלות מיוחדת לטובת היהודים גם מאת הועד הבירזאי בטיומין. בהשתדלותו זו מברר הועד הנזכר, כי היהודים עומדים בקשרי-מסחר עם הרבה בתי-מסחר גדולים, ואם תאסר עליהם הישיבה בטיומין למשך ימי השוק, עלול דבר זה להביא הפסד מרובה לעניני הפרקמטיה הגדולה. מיניסטריון-המסחר בירר את השתדלותו של הועד הבירזאי ומצא, כי היה לו לגוברנאטור בטובולסק על מה שיסמוך בפקודתו, כי החוק אינו עושה שום הבדל בין ישיבת-קבע ובין ישיבת-ארעי בנוגע למקומות שמחוץ לתחום. אבל בשים אל לב, כי עד כה לא השתמשו בחוק זה הלכה למעשה בכל חומר הדין, ועלול הוא להביא ערבוביה בעניני-המסחר, החליט המיניסטר להכנס במשא ובמתן עם מיניסטריון הפנים, כי תבטל לפי שעה פקודתו של הגוברנאטור. אם לא יסכים מיניסטריון-הפנים לותר, אז יכניס מיניסטריון-המסחר את השאלה למועצות המיניסטרים הכללית. אבל חבר מיניסטר-הפנים קריז'אנובסקי הסכים להצעתו של מיניסטר-המסחר ובטל בטול זמני את גזרת הגוברנאטור בטובולסק.

—הנסיך ו. וואלקונסקי נדב סכום של 218 אלף רובל ליסוד בית-חולים לחולי-עינים בפלך וואהלין בתנאי, שירפאו בו רק חולים נוצרים. אבל מיניסטריון-הפנים כלק את עצמו מתת אשור לתנאי זה, וטעמו ונימוקו אתו, כי אין כפר-התקנות של שלטון-הרפואה עושה הבדל לענין רפוי חולים בין דת לדת, ולפיכך אין הוא, המיניסטריון יכול לתת הסכמתו להקצות להזימסטבה את חלקת-האדמה, שהיא דורשת לבנין בית-החולים.

— מר ש. גינצבורג, שגמר את חוק למודו בהאוניברסיטה היענאית בתור ד"ר למידיצינה, הגיש השתדלות למיניסטר-ההשכלה, שיתן לו הרשיון להבחן ברוסיה על מנת קבלת תואר רופא-חולים. אל הדיפלום של האוניברסיטה היענאית צירף מר גינצבורג תעודה לאות שגמר שמונה מחלקות של בית-ספר למסחר וגם תעודה לראיה, כי עמד בנסיון ידיעת הלשון הלאטינית בשיעור של שמונה מחלקות הגימנסיה. אבל המיניסטר דחה את השתדלותו זו של מר גינצבורג, מפני שלא צירף לדיפלום תעודת-בגרות. העומד מצד גינצבורג עוה"ד המושבע ל. ס. ברמסון הגיש אל הסינאט קובלנה על מיניסטריון ההשכלה. בקובלנה זו מוכיח הפרקליט, כי על יסוד החוק יש לדיפלום של אוניברסיטה בחוץ-לארץ תוקף של דיפלום הניתן מאת הפאקולטט המידיציני של אוניברסיטה רוסית לענין זכות הבחינות הממלכיות בקומיסיה המיוחדת לכך.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

מדרוהוביטש כותבים לנו: בכ"א ביוני נוסד כאן ועד של אורחים להביא עזרה להפצועים וליתומיהם ואלמנותיהם של הנהרגים, שהומתו בשעת הבחירות אל הרייכסראט. עפ"י חות דעתם של הרופאים, ישארו רובם של הפצועים בעלי־מומים כל ימי חייהם. ע"י ההרג הנורא שהיה בדרוהוביטש נפגעו אנשים מן השדרות העניות של העם.

אל הועד נבחרו חמשה־עשר חברים. ליושב־ראש נבחר הפרקליט הד"ר איזידור לויטרבך ולמזכיר וגזבר — הפרקליט הד"ר מוריץ רפפורט. את כל הנדבות לטובת האומללים צריך לשלוח עפ"י אדריסה זו:

Adwokat Dr. M. Rappoport, Drohobycz. (Galizien.)

סופרנו מטורקיה כותב לנו: בכ"ג בסיון ערך ה„קלוב החדש" של היהודים הלאומיים (עי' הנומר הקודם של „העולם") שנית משתה נהדר לכבודו של ראש הוזירים הקי־פחה. אולמי הקלוב המקושטים היו מלאים אנשים מגדולי הממשלה ונכבדי העדה. כשבאו חקי־פחה ומיניסטר־הפנים, יצאו לקראתם הרב ר' יעקב מאיר וחברי הועד של הקלוב לקבל את פניהם. ר' יעקב מאיר פתח את הנשף, בירך את האורחים וערך בעברית תפלה לחיי השולטן. אחר כך נאם נאום קצר צרפתית ואמר, שלא רק היהודים העותו־מאנים נאמנים הם לטורקיה ארץ מולדתם, אלא שגם כל היהודים שבעולם הוגים חבה לטורקיה. בשנה שעברה כשהוא, הרב מאיר, היה במאריינבד נודע ליהודים שהיו שם שגם חקי־פחה נמצא בעיר, ויכונו לקבל את פניו בכבוד ולהביע לו את רגשות החבה שירחשו לב יהודים לטורקיה ולמנהיגיה החדשים. אלא שחקי־פחה עזב פתאם את מאריינבד, ורצונם של היהודים שבקשו לקבל את פניו בכבוד לא נתקיים. לבסוף דבר הרב מאיר בשבחו של הצבא העותומאני והועד „אחדות וקדמה".

חקי־פחה השיב צרפתית על הנאומים שנואמו לכבודו ולכבוד חבריו ואמר: כבוד הרב מאיר הואיל לערוך את התפלה לשלום השולטן בשפת דתנו, השפה הערבית שאחות היא לשפתכם אתם. דבר זה מוכיח לכולנו עד כמה גדולה היא קרבת האחוה שבינינו ובין היהודים. — הדברים אשר דבר הרב על הכבוד שאמרו היהודים במאריינבד לעשות לי, בתור נשיא הממשלה של מלכותנו, נגעו עד לבי ממש, ואני משתמש במקרה זה להביע תודה בעד הכבוד הגדול הזה אעפ"י שיציאתי ממאריינבד מנעה אותו ממני. — שמח אני שמחה גדולה על כי במקום הזה יודעים להעריך כראוי את ערכם של הצבא העותומאני והועד „אחדות וקדמה". לשניהם אנו חייבים תודה כיום הזה בעד חופשה של טורקיה. ואם עדיין יש קצת נרגנים וכפויי־טובה אשר לא ידעו להכין את ערך מפעלו של הועד, הנה מקוים אנחנו, כי העתיד הקרוב ילמד גם להם בינה. ואולם אם היתה לממשלה סבה לפקפק בזמן מן הזמנים במסירותו של יהיה מי שיהיה למלכותנו, הנה בנאמנותם של היהודים למלכותנו לא פקפק איש מעולם. עכשיו, כשכל השערים נפתחו במדינתנו לפני היהודים ככל העותומאנים לרוחה, הרי אני בטוח שבכח בינתם וכשרונותיהם הגדולים, שעשו אותם עד עתה לסוחרינו המעולים והחרוצים ביותר, יעמידו לנו בקרוב מקרבם גם את הדיפלומטים היותר חשובים, את האופיצירים היותר־אמיצים ואת הפקידים היותר חרוצים. אני חולם ע"ד עתיד נהדר, כשהאהבה למולדתנו תאחד את כל העותומאנים לעבוד שכם אחד ולעשות את טורקיה לממלכה אדירה, תקיפה ומאושרה.

—סופרנו מאמריקה כותב לנו: חברי „בני ברית" ערכו בהיכל התפלה בוואשינגטון אספה גדולה כדי להועץ, היאך להקים מצבת־עולם לחיים סלומין, אשר כלכל בימי וואשינגטון, אבי הרפובליקה האמריקנית, את הרבולוציה בממונו. ראש המדברים באספה היה הנשיא טאפט. לאחר שדבר בשבחם של ישראל אמר, שלצערו הגדול אי־אפשר לו לשבח את ארצות־הברית ולאמר, כי אין השנאה ליהודים שוררת בהן כלל. להרפת אמריקה יש לה הרבה קלובים נוצרים, שעפ"י מקרה עומדים בראשם אנשים „בעלי מוחות מצומצמים", האומרים להוכיח את גדולתם ע"י שהם נועלים את דלתות קלוביהם בפני יהודים.

תוצאות נאומו זה של טאפט לא אחרו לבוא: ממחרת אותו היום התפטרו ממשמרתם שלשת חברי הועד של „הקלוב מטרופוליטן" בוואשינגטון, וכעבור שבוע חדרו בלילה אנשים משחיתים אל אותו היכל התפלה, שבו נערכה האספה האמורה, וישברו לרסיסים את עוגבו היקר, שמחירו עלה לארבעים אלף דולר, והרבה סימנים מוכיחים, כי נבלה זו נעשתה כדי לנקום ביהודים, שטאפט רב את ריבם.

ואולם „נקמה" זו לא הפילה כנראה את פחדה על הנשיא טאפט ולפני ימים מועטים חזר והגין על זכיותיהם של היהודים באמריקה. צעיר יהודי, בנו של חייט, בלום שמו, אמר להכנס אל האקדמיה העליונה של הצבא כדי לגמור את חוק למודו בה בתור אופיצר, אלא משום שקשה היא הכניסה לאקדמיה זו עשה הצעיר בלום בעצת מי־שהיה נשיא ארצות־הברית רוזבלט ונעשה חיל פשוט בתקוה, כי מעשיו וחריצותו ירוממוהו למעלת אופיצר. אבל בעמדו בחודש העבר למבחן לפני הקולוניל גארארד נכשל בלום לתמהון לב כל מכיריו, היודעים בו, כי הוא בעל כשרונות מצוינים. לבסוף נודע, כי הקולוניל גארארד כתב בנוגע לבלום את הדברים האלה: „אין אני חפץ, כי יהודי ובן־חייטים יעשה חבר לי. מן הנסיון אני יודע, כי מעטים הצבורים של הנוצרים, הרוצים כי יעשו יהודים חברים להם. התעלותו של בלום למעלת אופיצר עתידה לקלקל את המשמעת בגדוד".

הדבר נודע לטאפט, והוא צוה, כי תנתן תיכף הרשות לבלום לשוב ולעמוד למבחן. ובמכתב שכתב טאפט למיניסטר־המלחמה הוא אומר: „בתור ראש המפקדים על חיילותינו בים וביבשה איני יכול להרשות לשום אופיצר, כי בתעודות רשמיות שהוא מוציא מתחת ידו ימצאו סימני שנאה ודעות קדומות בנוגע לבני איזה גזע שיהיה".

ב„מעשה בלום" עוסקים עתה כל הפיות והעטים. מתחלה בקש טאפט לענוש את גארארד; אח"כ הוחלט להסתפק בענשו המוסרי שנענש ע"י פרסום המכתבים שעברו בין טאפט ומיניסטר־המלחמה בנידון זה. עכשיו דרש אחד מצירי הקונגרס, כי תעשה חקירה ודרישה בדבר, כדי לדעת את היחס האמתי של פקידי הצבא להחיילים היהודים. ועמודי העתונים מלאים גם הם, כמובן, מאמרים ידיעות ומכתבים ע"ד „מעשה בלום"...

—קוראי „העולם" יודעים את דבר הועידה השניה שהיתה בלונדון לרבנים ולחזנים האנגלים. בזה מוסרים אנחנו פרטים אחדים על־דבר ועידה זו: בתחלת הישיבה הראשונה קבלה הועידה רזולוציה זו בדבר עלילת־הדם: „מתוך צער גדול נודע לועידת רבני־אנגליה, כי ברוסיה חזרה ונעורה עלילת־הדם ולפיכך מבעת הועידה סימפאטיה נלהבת לאחיה הסובלים מעלילה זו. הועידה מבעת את בטחונה החזק, כי כל תושבי הארץ ההיא הישרים ישתמשו בכל כחותיהם לברר לכל את כל השקר והכזב אשר בעלילה התפלה הזאת, שכבר נתגלו לא רק ע"י היהודים בלבד, כי אם גם ע"י הרבה מגדולי הכנסיה הנוצרית ומלומדים נוצרים".

מן הרבנים יוצאי רוסיה השתתפו רק מעטים בועידה זו; בכלל היה רוב חברי הועידה לא רבנים, כי אם חזנים.

השאלה הראשונה, שדנתה בה הועידה, היתה — על דבר יחס היהדות אל השלום האינטירנאציונאלי. הועידה בקשה ומצאה, כי היהודים מבקשים תמיד את השלום. אח"כ דנו על סדור החיים הדתיים בקרב יהודי אנגליה. המרצה בשאלה זו הוכיח, כי הדת נזקקת לתקונים גדולים.

ויכוחים נמרצים עוררה ההרצאה ע"ד תחית הלשון העברית, שנקראה ע"י הרב סגל. עפ"י הויכוחים הללו נראה, כי גם רבני אנגליה כבר התחילו להבין את גודל ערכה של הלשון הלאומית בחיי היהודים.

אח"כ קבלה הועידה רזולוציה של מחאה נגד ההצעה ע"ד קביעת מנוחה כללית ביום הראשון לשבוע.

ויכוחים חשובים עוררה הרצאתו של הרב לוי ע"ד „התאנגלות היהודים". לוי חוה את דעתו נגד הז'ארגון ומצא, כי אין שום תועלת בלשון זו ליהודי אנגליה ואמריקה. רבנים אחדים טענו כנגד הנחה זו ולא הסכימו אליה בשום אופן.

גמר הועידה היה מנותק קצת. יען כי רוב הצירים היו חזנים ולפיכך נפסלו הרבנים מהיות חברים לקומיסיה התדירית ומהם לא נבחר אפילו אחד, נעלבו הרבנים והחליטו להבדל מעל החזנים וליסד הסתדרות מיוחדת לעצמם.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

При этомъ № для подписчиковъ Россіи прилагается почтовый переводъ для возобновленія подписки на „Гаоламъ".

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ | שנה חמישית | Ha'olam

וילנה, י"ז תמוז, תרע"א.

ВИЛЬНА, 30-го Іюня, 1911 г. | № 25 | WILNA, 13-ten Juli, 1911.

הגליון הזה היא האחרון לרבע השני, ומשלוח השבועון נפסק להחותמים, אשר חתמו על „העולם" עד הראשון ביולי. והללו מתבקשים להזדרז במשלוח דמי החתימה למחצית השנה השניה, כדי שלא תבוא הפסקה במשלוח הגליונות להם.

תֵיאוֹדוֹר הֶרְצֶל.

הוא היה האחד.

ולא על־פי כל אחת מסגולותיו הרבית היה הוא האחד, כי אם הרבה יותר על־פי צרופן הנפלא באדם אחד.

משורר שלא הגיע להגריך הינה, נואם למטה מדישראלי, בעל דמיון פחות מן הניצרית אֶליוט. מפקד שלא עלה למעלתו של הברון הירש, ובכל זאת היה הוא גדול מכל אחד מהם, כי על־כן כולם נכללו והיו בו. וחוץ מזה היה בו עוד דבר אחד. את רוחו פרנס וְקשט בתרבות העליונה של מערב אירופה, ולבו דִפֵק דפִיקה אחת עם יהודי מזרח אירופה נוצְרֵי הַמסורה. לכבירים שבצרופי שירה נתן עבד נאמן—את דעתו הנבונה והמיושבה של המנהיג המדיני, של איש החשבון קר־הרוח. וכדי שלא לכחד דבר — מחוננה היתה גם חצוניותו בנוי, והדור היה בדברים של מה בכך, שחשיבותם רבה היא באדם עד מאד. יפה היה כולו, קומתו גבוהה ומבנה גוו איתן; לוֹ ניתן מצח־אצילים הוגה דעות, עין־מושלים שחורה, צחוק קוסם קסם, קול חם, אדיר ומגיע עד למרחוק. הוא נולד וגודל בעושר, ומתוך גאונו הטבעי נשקפה גם ענות־רוח העוני. עינו היתה עשויה להביט ישר ולכל מלואה בהוגר בו — יהי קיסר, מלך או אפיפיור. החרות אשר נתן לו מצבו החמרי זקפה את שִׁדרתו, שלא נכפפה מעולם מתוך שעבוד והכנעה.

הרבה כשרונות העמיד עם ישראל. אבל הם היו שקועים בתוך עצמם או היו רק קטעי כשרונות. היה לנו הגריך הינה; אבל הוא שר על האהבה, על נהר הרינוס ועל העליה לרגל אל הקדושה החביבה אשר „לנו" בקֶבֶלאר. היה לנו יהודה הלוי, אבל לירוקה הרמונית דלה דלתה את כל געגועיו העבריים וקלטה אותם אל תוכה. דישראלי, אבל הוא יצר את האימפריאליות האנגלית, מנשה בן ישראל, אבל חזון לבו לא הרחיק ללכת כי אם עד פתיחת שערי אנגליה ליהודים. שמשון, „הנשיא מרחם", אבל הוא בחר להעביר את בשרו במים, כדי לשבת ראש באספות של גרמנים. מנדלסון, שליחה של התרבות המערבית, אבל היא לִמֵד זלזול על הערכין המקובלים של היהידים. והנה אחרי שנות אלפים הביא עם ישראל לעולם אדם, שהיה כולו אירופאי עד להפליא, כשם שהיה כולו יהודי מלא רוח, אשר לבו הגה אידיאלי־קדמה נוקבים ויורדים ויחד עם זה מלא היה חוש היסטורי מצוין, משורר ועסקן מדיני לשמה של היהדות, נשיא, נואם, חולם ואיש־מעשה. זהיר בכל מקום שיכול, אמיץ־לב, בכל מקום שהיה מוכרח, מוכן ומזומן לכל הקרבנות ואפילו לענויים, בשעה שהקרבנות היו שלו והענויים בשבילו, אבל סַפָּח, רחום וחנון עד בלי גבול לאחרים. גא ורב־ערך, אבל צנוע ומלא רגש אחוה אל כל הפחותים והקטנים ממנו.

האיש הזה היה תיאודור הרצל, ורק בן ארבעים וארבע היה בשעה שאבד לנו....

מכס נרדוי.

עַל הַמִּצְפֶּה.

התועבה הגדולה של האנשים הקטנים.

עוד לפני שלש־ארבע שנים התפלשו עשירינו בעפר לפני כל מי שידע לצרף לדבורו אליהם רמז אגרוף׳, ודומה היה, שלא רק הכנעה מיראה יש כאן, כי אם גם הכנעה „מאהבה": כקדושים נראו בעיני עשירינו הללו שידעו לדבר עמהם בגאוה וגודל־לבב, והם, העשירים, לא היו אותה שעה מן האחרונים, אשר טענו לעובד היהודי ולזכיותיו.

והנה נהפך הגלגל והתועבה הגדולה שבלב האנשים הקטנים ממהרת להרים את ראשה ולהכריז על עצמה בראש כל חוצות. יהודים בעלי פבריקות החליטו, כנראה, ללמוד אל דרכי השליטים ולקבוע לעצמם חוק ולא יעביר: „חוץ מן היהודים".

בימים האחרונים עשו בעלי פבריקות יהודים במקומות שונים בנונע לאחיהם העיבר והיהודי מעשים, שאי־אפשר לדבר עליהם במנוחה, בטון של רושם מעשי יום־יום לזכרון. המעשים הללו כולם אין להם שם אחר אלא אנטישמיות יהודית, נבלה היורדת ככתם שחור על ראשו של כל הצבור היהודי, הרואה מעשים כאלה נעשים לעיניו ושותק.

בביאליסטוק, עיר ואם בישראל, קראו פועלים יהודים של אחת הפבריקות לאריגה שביתה מיוחדה במינה. וזה הדבר: נהוג נהגו יהודים בעלי פבריקות לאריגה, שמכיון שהם מעמידים נולים מכניים במקום נולי־יד, מיד הם פוטרים את האורגים והיהודים ומביאים במקומם אורגים נוצרים. וטוענים היו בעלי הפבריקות: האורגים היהודים (שמזעת אפם נהעשרו בעליהם) אינם בקיאים בנולים מכניים ולא לנו לאבד את ממוננו וזמננו, כדי לסגלם לעבודה זו. והנה נמצא בביאליסטוק „ממציא" גדול כקולומבוס בשעתו, אשר העמיד את הביצה על חודה: בטל את „המנהג" והכניס גם יהודים לתוך פבריקתו, אעפ"י שהעבודה נעשית בה בנולים מכניים, אלא שתנאי התנה, שכל אחד מן האורגים היהודים ילוה לו, לבעל הפבריקה, משתים עד שלש מאות רוב׳, כלומר: שהפועל היהודי יספיק לבעליו גם את ההון הדרוש לו ויביא לו את כח שריריו. והאורגים היהודים הוציאו מתחתם את כסותם וכרם וכסתם האחרונים ונתנו אותם בעבוט, למען קנות לעצמם את הזכות לעבוד בזעת אפם את עבודתם הקשה בשורה אחת עם אחיהם הנוצרים, עכשיו התעשתו האורגים היהודים וקראו שביתה והם טוענים: במה נפלינו מן האורגים הנוצרים? הללו עובדים ואנחנו עובדים, ולמה ידרש מאתנו, כי גם שלם נשלם בעד העבודה אשר אנו עובדים? ובעל הפבריקה מהו אומר? אין הוא אומר כלום, כי אם סגר את בית־חרשתו ויצא חוצה־לארץ לנוח. יודע הוא את אשר לפניו: יהודים — ומציג הוא בדמיונו „שלשלת" על מלה זו — אין להם תקנה אלא בשוט ומגלב. יצמאו, ירעבו, יינקו את אצבעותיהם — ושב ורפא להם...

ובווארשא—מספר ה„פריינר"—נבנות עכשיו כמה פבריקות לתעשית נעלים באופן מכני, וכבר נ ה ג ו לבלי לקחת לפבריקות אלו סנדלרים יהודים אלא למלאכות הנמוכות, כגון הגזרה, ולמלאכות החשובות לוקחים רק סנדלרים נוצרים. ומכיון שמן הפבריקות הנבנות עתה צפויה סכנת רעב ממש לאלפי סנדלרים יהודים, החיים על עבודת ידם, באו הסנדלרים היהודים לבעלי הפבריקות החדשות, ש כ ו ל ם י ה ו ד י ם ה ם, ובקשום, כי מעתה תהיה גם להם הזכות לעביד את המלאכות החשובות. אלא שבעלי הפבריקות לא קבלו את הסנדלרים היהודים בסבר פנים יפות כלל. ואחד מן הבעלים, וצמלין שמו, השיב בפשטות: (Мы евреевъ не принимаемъ, намъ евреевъ не надо. „אין אנו לוקחים יהודים לעבודה; לנו אין צורך ביהודים".)

ברוסיה יש ערך מאה אלף סנדלרים יהודים. נאמר שרק מחציתם הם נשואים ואבות לילדים, ויתרם—פנויים. הרי שמן הסנדלרות מתפרנסים ערך מאתים או מאתים וחמשים אלף יהודים. וכיון שמלאכה זו פוסקת לעינינו מהיות עוד מלאכת־יד והפבריקה בולעת אותה אל תוכה, ואותה פבריקה אינה רוצה לקחת לעבודתה סנדלרים יהודים, הרי פרושה של עובדה זו היא: סכנת רעב נשקפת למאתים או למאתים וחמשים אלף יהודים. וכל זה למה? משום שה׳ צמלין והדומים לו אין להם „צורך" ביהודים...

ה׳ צמלין השיב ב„הפריינד", כי לחנם העלילו עליו עלילת־שוא. אדרבה, ליברלי גמור הוא, ואינו שואל מעולם ל„דתם" של פועליו. ומביא הוא ראיה לדבריו: לפני ימים מועטים העמיד א ר ב ע ה פועלים יהודים בפבריקתו ודוקא במקצוע של מלאכות חשובות. ובא ה׳ R. ורושם ב„הפריינד" לזכרון, שבעל ההון היהודי פוסק, כי במקום שיש עניני־שכר ועניני־מסחר אין בודקים לו

כרק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

טז.

עַל הַנִּצָּחוֹן.

בימים האחרונים האלה נחלנו נצחון גדול. במובן, אין אני מדבר בזה על הנצחון, שנצחה „הרשימה הצרפתית" את „הרשימה הגרמנית" ונבחר שוב ר י נ ך — אין עסקי בפוליטיקה יהודית גבוהה. כמובן, אין אני מדבר בזה גם על הנצחון, שנצח עתון יהודי אחד בווארשוי את חבירו, העתון השני, בהתנגחות הפרטיות, שהם מתנגחים זה עם זה כל ימיהם — אין מסחרי בעתונים יהודים. מתכון אני בזה לאותו הנצחון, שהגיע אלינו מעבר לים, מאותה הפנה הטובה והברוכה, ששם אתינו בני־ישראל הנם „אלל־ראיט" וידם תמיד על העליונה. מתכון אני לאותו הנצחון הנפלא, שנצח היהודי בן־החיט את הקאפיטאן הארוי מגזע האצילים והגיע למעלת אופיציר בצבא אמריקה על אפו ועל חמתו של זה.

הלא קראתם את הידיעה הנפלאת הזאת, אשר חוללה לפני ימים רעש גדול בעתוני ישראל משני עברי האוקינוס?

מעשה בחיל יהודי, בן אחד האמיגרנטים, שהשתדל להעשות אופיציר בצבא אמריקה. דחה אותו הקאפיטאן הממונה לכך בשתי ידיו, וטעם נתן למעשהו, כי אין הוא, ארוי מלדה ומבטן ובן־אצילים, יכול לדור בכפיפה אחת עם יהודי ובן־חייט. נתעוררה באמריקה דעת הקהל היהודי, עד שהגיע הדבר לאזני טאפט, נשיא ארצות הברית. עמד טאפט טוב־הלב וגער בנזיפה באותו קאפיטאן. נתקבל היהודי בחברת האופיצירים האמריקאים, ונתפרסם הדבר בעתונים היהודים אשר בכל הארצות ברעש ובשאון ובקול צהלת מנצחים, למען ידע ישראל את כבודו בעמים ולמען יספר לדור־אחרון.

ממילא מובן, כי כל הענין הזה ענין יפה הוא ומלבב ומרומם את הנפש במאד מאד. ממילא מובן, כי שמו של טאפט הנשיא מוניטין יצאו לו בימים האחרונים בכל תפוצות הגולה ונעשה נחמד ונעים לכולנו. הכל מספרים עכשיו בשבחו. מי לא ידע עתה, כי זה האיש טאפט טוב־לב הוא מאין כמוהו ומסורבל בבשר הרבה ומשקלו חמש מאות ליטרא בליטראות אמריקה? אפילו תינוק של בית־רבו יודע ביום הזה, כי אותו הנשיא הנפלא רגיל לבוא בכל שבת ושבת לבתי־כנסיות ולבתי־מדרשות של ישראל באמריקה ולדרוש מעל הבימה בפרשת השבוע ולתרגם להיהודים פסוק כצורתו. הרי לא לחנם אמריקה זו היא עולם הפוך ואנשיה אנשים הפוכים: רגליהם למעלה וראשיהם למטה. ארץ נפלאה ואנשים נפלאים!

ואף־על־פי־כן יש אשר אחרי הרעש ואחרי צהלת־הנצחון נרגיש

לאדם בדתו; ובכן, בהגיע שעתו של־פועל היהודי לעשות מעשה במה שנוגע לו, למשל, לבחר רפוטט לדומת־הממלכה, יזכור נא גם הוא כלל זה ויבהר בדפוטט, העתיד להגן על עניניו מבלי בדוק לו בדתו. ומקדים ה' R. להתרות בעתונות הישראלית, לבל תעיז לבוא אז ולהזכיר את „הלאום" היהודי ואת „האחדות" ואת הפוליטיקה של „כלל ישראל".

נראין הדברים, שה„פריינד" עומד שוב ב„גלגול" חרש, בגלגול של „מלחמת המעמדות", ולפיכך שכח ה' R. מה שהיה כתוב בה„פריינד" עצמו, כי הסנדלרים היהודים שגורשו מביתו של ה' צטלין „נכו לפנות אל חבריהם דנוצרים ולבקשם בשמה של אחדות העובדים, כי יתנו להם לעבוד במלאכות החשובות, אבל הפועלים הנוצרים השתמשו בכל מיני תחבולות, לבלי להשיב שום תשובה"... ואולם לא זאת היא השאלה, היאך ולשם מה „יכתבו לזכרון" מעשיהם של הצטלינים ויהר בעלי הפבריקות היהודים ה„ליברלים", הנוהגים לתת צדקה לעני יהודי ואינם נותנים עבודה לעובד יהודי. השאלה היא אחרת לגמרי: האמנם תם לגמרי כחו של הצבור היהודי, עד כי אין לו עוד שום יכולת להכריח את בעל הפבריקה היהודי לבל יסגור את דלתותיו בפני העובד היהודי? הן יש במציאות כח צבורי, המכריח את הבעלים הפולנים, הרוסים, הגרמנים לתת עבודה לפועלים משלהם. ואנו, האמנם אין לנו כח צבורי כזה כלל? „הן ההמון היהודי -- חוזרים אנו על הדברים שנאמרו כבר ב„העולם" — איננו רק מוכר עבודה בלבד; הוא הנהו גם קונה, יש לו צורך ברוב הסחירות המוצאות לשוק. ובתור קונה הן יכול הוא להלחם בבעלי הפבריקות ההם, שאינם רוצים להשתמש בעובדים יהודים...

או אולי באמת צדק ה' R. ואין צבור יהודי מאוחד בעולם, וכל אחד מן „המעמדות" שלנו אין לו שום יחס וקשר עם חברו, ובבלע הפבריקנט היהודי את העובד היהודי ובגרשו אותו מפבריקתו, אין זה אלא „ענינם הפרטי" של הפבריקנט והעובד, וכל הצבור היהודי אשר מסביב אין ענינו לכאן? האמנם?

ברינגא קראו שלש מאות פועלים יהודים שביתה. אחת מדרישותיהם היתה — מ נ ו ח ה ב י ו ם ה ש ב ת. הרשות צותה להגלות תיכף את הפועלים מריגא, כדינם של יהודים שאינם עוסקים במלאכתם. זהו, כמובן, „הגיון קצוני", שאין חולקים עליו. והבעלים היהודים שמחו, כנראה, על „גאולה" זו, שבאה להם בהיסח־הדעת, והזדרזו להזמין במקום הפועלים היהודים פועלים נוצרים מן הגוברניות שבפנים המדינה.

ושוב מתעוררת שאלה: לו גם יהי, שצדק ה' R., מגינה של מלחמת־המעמדות. הן בריגא אפשר לראות על כל פסיעה ופסיעה את מלחמת ה ל א ו מ י ם נתקלת ומסתבכת במלחמת ה מ ע מ ד ו ת. האמנם ראו בעלי הפבריקות היהודים בריגא את חבריהם בעלי פבריקות לטים עושים כך לפועליהם הלטים. או בעלי פבריקות אשכנזים עושים כך לפועליהם האשכנזים? או אינו אלא שכל הצבורים שבעולם מאמינים בכחם, ואמונתם זו היא שעומדת להם לנצח, והלטי והאשכנזי יודעים למפרע, ש א י ־ א פ ש ר להם לגרש את הפועלים הלטים והאשכנזים ולהעמיד אחרים במקומם, -- א י ־ א פ ש ר להם, משום שעל ידי כך יבדלו מעל צבורם, וגם הפסדם החמרי קרוב יותר משכרם. ואנו מבטלים למפרע את כח צבורנו, ומזינים לכתחלה „עלי־תאנה" בדמות הלכות פסוקות, כדי לכסות בהם על רפיון הרוח, שממנו אותו בטול נובע, וממילא כל הפוסע על ראש צבורנו הכל שרוי לו, הכל מחול לו, ואינו מפסיד ולא כלום...

פרחאניק.

המח החושב מחשבות־עמל על ישראל לא ייעף ולא ייגע, כל היום יחרוש החורש רע, רגע לא ישבות. ששת מיליוני היהודים, „האוכלים בכל פה את חלב הארץ", אינם מניחים לישון. צריך לטהר מהם את המדינה, — והולכים ומטהרים, ומסכת „טהרות" זו מצטיינת עד מאד בעושר „המצאותיה", וכל המצאה חריפה היא ומתוכמת מחברתה.

גזרת גרושים בלבד אינה מספקת. יש שבאה מועצת־הממלכה ומבטלת, יש שבא הסינאט ומבטל ויש שגם מיניסטר מתעורר להתנגד. גם ההגבלות במקצועות הפרנסה אין צמחן עושה קמח תדיר: מבריחים את היהודים מענף זה, והם חוזרים ולופתים בידיהם „האמיצות" ענפים חדשים. ולא עוד, אלא שלפעמים יש גם שנוזרים גזרה וזהלב מהסס: למה תאמר אירופה?...

ובכן צריך לבקש ולמצוא עצת־פלא כזו, שיהיו היהודים עוזבים את מקומם בלי שוטר של פוליציה עומר על גבם ברצועה, אלא עפ"י התעוררות מאליהם. קם אתה בבוקר משנתך, מסתכל ורואה והנה רחוב־היהודים ריק. היו יהודים ואינם. אידיליה גמורה... קבלה עתיקה היא זו מימות פובדונוסציב: חייב אדם

פתאום, כי איזו הרגשה לא־טובה ירדה ורבצה על תחתית נשמתנו, והרגשה לא־טובה זו מעבירה את רוחנו ומשביתה את כל שמחתנו הקודמת, ששמחנו על הנצחון. נצח היהודי הנעלב את האריי העולב — ובכן? נדחק היהודי הזריז ובעל־הכשרונות למקום שאין מכירים אותו, למקום שמביטים עליו בעין זרים, ותפס שם את מעמדו בחוק הצדק והיושר — ובכן? האמנם בזה כבר הגיע הענין בולו לידי תכליתו השלמה? האמנם בזה כבר נשכח העלבון ונשכחה החרפה ואפילו הפוזה המדכאת, הפוזה של גוזלים בעת תבעם עלבונם מידי גוזליהם, אף היא נשכחה? האם לא ראיתם מימיכם פוזה זו של גוזלים ומוכים, בעת הגישם את טענותיהם הצודקות והישרות לפני מניחי הצדק והיושר ובעת תבעם לדין את הגוזלים והמכים? האם לא ראיתם אז את עמידתם הרפויה של אלו, ואת מתניהם המלאות חלחלה, ואת עיניהם התובעות ומתחננות, ואת הברק אשר בתוך עיניהם, אותו ברק־העינים השותק והחרד והתועה, שתקוה ופחד, עוז ומורך משמשים בו בערבוביה? האם לא ראיתם אז גם את עמידתם של ה ג ו ז ל י ם ו ה מ כ י ם, עמידה מאוששת ועקשנית של חוטאים וגאים, ואת עיניהם של אלו, המלאות משטמה והחלטה תקיפה לשוב ולחטוא? ואחר־כך, כשבעלי־הדין נפטרים מפני שופטיהם, שופטי־הצדק, האם לא תרגישו אז בלבבכם מעין רגש של בושה למראה הנעלבים, שיצאו זכאים, והם פזיזים ונרגשים בשעת יציאתם, שמחים ברעדה, מקנחים ידיהם ומביטים לאחוריהם מבט של נצחון, כאומרים: „ובכן, מי נצח?"...

ואולם הגוזל והמכה עדיין נצב במקומו, חוטא וגאה ועקש, וכעיניו המשטמה העזה...

אינני בטוח, כי דעתכם תהא כדעתי. ואולם אני — אלמלי הייתי גזול ומוכה בידי התקיף ממני, הייתי נשאר גזול ומוכה גם לאחרי תביעת עלבוני בתוקף חוקי הצדק והיושר. אלמלי הייתי, למשל, עבד כושי מן העבדים הכושים, שהיו משועבדים בשעתם במדינות אמ־יקה, וקבלתי את שטר־שחרורי מאת אדוני האכזר בתוקף החוקים ההומאניים, הייתי בוש שלשה דורות רצופים ללבוש בגדים כבגדי הלבנים ולדבר בשפה כשפת הלבנים ולשלות את בני לבתי־ספר של לבנים ולישב בבתי תיאטראות וקרקסאות ביחד עם הלבנים, לחוג את חגם ולשמוח בשמחתם. חרפתי היתה נשארת חרפה, כמו שהיתה קודם־לכן, וזכר השוט והמגלב, שאדוני האכזר היה מצליף בהם על־גבי בשעת שעבודי, לא היה נמחה במהרה מלבי. או אלמלי הייתי אני, דרך משל, יהודי מיהודי רוסיה, השואף, בכל לבבו ובכל נפשו לשווי־זכיות ולישיבה מותרת בפטרבורג ובמוסקבה ובקוסטרומה ומקריב בעדם את מיטב כחותיו וכחות עמו, ואלמלי הייתי סותם סוף־כל־סוף את פיות המשטינים והמקטרגים והייתי מנצח כוף־כל־סוף ברומת־הממלכה והייתי מקבל סוף־כל־סוף בתוקף החוקים הליבראליים את משאת־נפשי הגדולה — את שווי־הזכיות ואת הישיבה המותרת ואת הכניסה החפשית, בלא פרוצנטים, לבתי ספר שלהם ואת זכות־האדם להקרא בשם מן השמות שלהם, — חי אלהים, כי שלשה דורות רצופים הייתי

דבר את חיידם של היהודים; שליש מהם ישתמדו, שליש יאבדו ושליש יצאו...

וראו זה פלא: על מדוכה זו ישבו דפעם לא ביורוקרטים עליונים או תחתונים, חברי איזה דפרטמנט, שאומנתם בכך, כי אם נבחרי קריה, אנשים מתוך העם. והדבר היה לא בווארשוי ולא בווילנא וגם לא בעיר אחרת, שיהודים נפגשים שם בראש כל חוצות ומנקרים את העינים, אלא במוסקבה המעטירה, שכבר נעשו בה כל הנסיונות להניע את היהודים כאשר ינוע בכברה ולנשל מעל אדמת קדשה אפילו תינוקות הצריכים לאמם. נראה, שמוסקבה עדיין לא נתקררה דעתה. „לא תשאר מהם פרסה", — כך גורסת „לבנת-האבנים". אפשר תשמש אחר כך מופת לרבים...

לפני איזה זמן הכניס אחד מחברי הקריה המוסקבאית אל האופראבה העירונית הצעה, שיאסרו בבית-המטבחים את השחיטה הנהוגה עפ"י אמונת-היהודים. טעמו ונימוקו של חבר זה אינו צריך באור. הן אי אפשר הדבר באמת, שיהיו הכל אכזרים כיהודים. סוף-סוף יש עדיין בעולם אנשים בעלי-רגש, אנשים הומאניים, רחמנים, המיצרים גם בכל צער קל של בעלי-חיים, והללו אינם יכולים לראות בלב מנוחה את מנהג-השחיטה הברברי והפראי, המקובל אצל היהודים, והם מוחים כנגדו. יותר משלשת אלפים גסות נשחטות במוסקבה בכל שנה „שחיטה איומה ואכזרית", כדת משה וישראל, והם, הרחמנים, יחרישו, יתאפקו יעצמו עיניהם מראות ברע? והאופראבה המוסקבאית — כך מספרים העתונים נפלה על „המציאה" הזאת בהתלהבות יתרה ימהרה ומסרה אותה לעיון קומיסיה של רופאי-בהמות, והרופאים כבר נכנסו לישיבות אחדות לדון בשאלה זו.

אי אפשר לדעת למפרע את המשפט, אשר יוציאו רופאי-דבהמות במוסקבה על השחיטה לפי מנהג היהודים. בכלל אין שאלה זו חדשה ברוסיה. עוד לפני חמש עשרה שנה פנה הדפרטמנט לאמונות הנכר אל חברת צער בעלי חיים הרוסית בבקשה, כי תחוה את דעתה על אופן-השחיטה, הנהוג אצל היהודים. אז התיחסה החברה הנזכרת אל השאלה הזאת מתוך כיבד-הראש הראוי לכך ומסרה אותה לחבורה של מומחים, שהשתתפו בה אנשים גדולי המדע, כהפרופיסור פאבליב ואחרים. חבורת המלומדים הזאת מצאה, כי מנהג השחיטה של היהודים הוא היותר הומאני מכל אופני-השחיטה הנהוגים אצל אחרים. לפיכך צריך לקוות, כי כך עתידה להיות גם דעת הרופאים המוסקבאיים בדבר והשחיטה תהא מותרת שם אף מכאן ואילך. אבל לנו נכבד הדבר בתור חזיון סימפטומאטי, המעיד לנו, לאיזו מדרגה עלתה בימינו המלחמה כנגד היהודים. השלטון תחבולותיו ידועות: גירושים, הגבלות, סייגים. והצבור הרי גם הוא מבקש תחבולות הנאותות לו: יכרת איכל מפי אלפי יהודים בשם הרגשות העדינים יהיפים של צער בעלי חיים. אפשר יוכרחו מתוך כך אותם היהודים, שאין צערם צער ואין חייהם חיים, לצאת בעצמם „בשובה ונחת". ובבוקר לא עבית אחד אתה קם משנתך והנה ירדוב-היהודים ים ריק: היו יהודים ואינם...

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כְּלָלִיּוֹת.

ד.

הכל מודים, שזהו מעשה רע ואי-טבעי אשר עושה לנו השלטון, — של הממלכה, של הערים, של מעמד-הכפרים (ה„זמסטבית") וכדומה, — כי לענין החובה של תשלומי מסים וארנוניות אנו נחשבים בעיניו ככל יתר האזרחים, ולענין הזכות של קבלת עזרה למוסדינו הצבוריים אין אנו נחשבים בעיניו כאזרחים כלל. אנו מוכרחים, איפוא, לפרנס בעצמנו, בכחותינו הדלים, את כל מוסדינו, ובדרך גידם להם דבר זה חוסר-שלמות במדה גדולה, קלקולים מרובים. ובמובן, צדקו אלה האומרים, שעלינו לדרוש מאת השלטון, שבהכנסותיו יש חלק ידוע גם משלנו, כי ידאג גם לצרכינו אנו, כי יקיים גם בנוגע אלינו את הכלל היסודי, שבו תלוי שתוף-החיות בכל מקום — „טול על מנת שתתן". אמנם כן: אנו צריכים לתבוע את זכיותינו אלה, אנו חייבים להלחם על שווי-זכיותינו הגמור לא רק להלכה כי אם למעשה, לא רק במה שנוגע לענינים שיש להם ערך מדיני כללי, כי אם על כל צעד וצעד בחיים הממשיים, במה שנוגע לכל מוסד ומוסד. אבל יחד עם זה אין לנו לשכוח שני

בוש להציג את כף-רגלי בפטרבורג ובמוסקבה ובקוסטרומה, אשר עוד אתמול היתה הליכתי שם אסורה יותר מהליכת הכלב, והייתי בוש להכנס כניסה חפשית לבתי-הספר שלהם, אשר עוד אתמול היו דלתותיהם סגורות ומסוגרות לפני ועמדתי כאחרון עם נערי העלוב היד ונכנע ונבזה, והייתי בוש לקבל בחזרה מידיהם את השם מן השמות שלהם, אשר עוד אתמול נמחה ממגילת-היוחסין שלי בחוזקת-היד... וכי אפשר לו לאדם, אשר צלם-אלהים לא נמחה עוד כליל מעל פניו, לשכוח את חרפתו ויהסיחנה מלבו בין-לילה?...

ואלמלי הייתי אני, דרך משל, חייל יהודי, העובד בצבא אמריקה, ואלמלי השתדלתי אני לעלות למדרגת אופיציר והייתי מגיש את בקשתי לפני הקאפיטאן שלי והייתי שומע מפיו את תשובתו, כי הוא, הארי ובן-האצילים, אינו יכול לדור בכפיפה אחת עם יהודי, הייתי הופך את ראשי ושב כלעומת שבאתי, והייתי חוזר לביתי ומצוה את בני אחרי, כי שלשה דורות רצופים יזכרו את דברי הארי הזה ויעלו אותם על לבם ערב ובוקר וצהרים ולא ישתדלו עוד להעשות אופיצירים בצבא אמריקה ולדור בכפיפה אחת עם מי שאינו סובלם.

ואלמלי נכנסה בי רוח שטות ורגש הנצחון, נצחון החלש את מי שתקיף ממנו, היה מתגבר עלי והייתי דוחק את עצמי למקום שאין סובלים אותי, דוחק ודוחק, עד שהייתי נדחק ומנצח, והמעשה הזה היה מתפרסם בכל העולם כולו, וכל העתונים היו תוקעים ומריעים על נצחוני ועל נצחון עמי החלש והאומלל, והרעש היה גדול, והצהלה היתה מחרישה את האזנים, אז הייתי כובש את ראשי בקרקע ושותק מחמת גודל הבושה...

הן יש רגע אחד בחייך, אשר כל דברי הרעש והשאון האלה, שמקימים אנשים ישרים והומאניים לטובת העני והנגזל, וכל הצעקה ההיסטרית הזאת שמרים העני והנגזל עצמו, בגלותו את פצעיו לעיני כל הקהל, וכל חליפת-המכתבים הזאת, שחסידי אומות העולם טובי-הלב מחליפים ביניהם לשם הצדק והיושר, וכל צהלת-הנצחון הזאת של מוכים וגזולים, המנסרת אחר-כך בעולמו של הקדוש-ברוך-הוא — כל אלה יהיו עליך למשא ולחרפה ולמחנק-נפש...

הן יש רגע אחד בחייך, אשר תתפלל תפלה חשאית במעמקי לבך: רבונו-של-עולם, לו תהי דממה. לו ישתתקו כל הקולות האלה. לו יחדלו היהודים הנזופים האלה לדחוק את עצמם למקום, שאין סובלים אותם. לו יחדלו החיילים היהודים מתאותם לדור בכפיפה אחת עם אופיצירים אריים. לו יחדלו הדוויים והסחופים לשאוף לפטרבורג ולמוסקבה ולקוסטרומה ולשלוח את נעריהם לבתי הספר שלהם, אשר דלתותיהם סגורות ומסוגרות לפניהם. לו יחדלו משוללי-החוקים לטעון בשם החוקים האלה.

לו ילמד העם לדעת, מה זאת חרפה ומה זה כבוד!

דברים עקריים. ראשית, לא די בתביעה בלבד, כי יַעֲנוּ הנתבעים לתובעיהם, יפה היא רק תביעה זו, שיש בה כדי להכריח את הנתבעים השליטים להודות בה למעשה,--ואחת היא בנידון זה, אם הנתבעים השליטים הם חלק ידוע מן העם עצמו או שעם אחד שולט בחברו. ושנית, התביעה צריכה שתהא יכולה להמלא. היכולת למלא את התביעה היא הערובה הראשונה, שעתידה היא להמלא. ובנוגע לתביעות כאלה אפשר להסתפק רק בעבודה פוליטית, במובנו המגבל של מושג זה, כלומר, שהצבור יתאחד, כדי לעשות אגיטציה לפרוגרמה פוליטית, הכוללת תביעות ממין זה. אמנם יש אשר גם בנוגע לתביעות כאלה אין הצבור מסתפק בסדור הכחות ואגיטציה פוליטית כלפי השליטים בלבד, אלא הוא מתחיל בונה בעצמו, מניח את אבני היסוד הראשונות, כדי להקל ע״י כך את העבודה הפוליטית ולהכריח את השליטים להביא בחשבון עובדה קיימת. אבל העבודה העקרית במקצועות כאלה היא העבודה הפוליטית, וגם עצם הנחת אבני הבנין הראשונות אינו אלא עבודה פוליטית, כאמור.

למשל: הפועלים אינם רוצים לעשות בעצמם התחלה בהבטחת חייהם ובריאות גופם ממקרי אסון ופגע רע, הם דורשים, כי הממלכה ובעלי התעשיה יעשו את הדבר על חשבונם הם. בטוחים הפועלים, כי כחותיהם יעמדו להם להכריח את הממלכה ובעלי התעשיה למלא את דרישותיהם. מכירים הם, שבמקצוע זה יכולה ההתעזרות היתרה לגרום היזק להם, ולפיכך מסתפקים הם באגיטציה וסדור הכחות למלחמה, זו היא עבודה פוליטית בדמותה הטהורה. והנה עבודה פוליטית שאינה טהורה. הצ׳חים דורשים, כי הסיימים המקומיים באוסטריה יבנו בתי־ספר צ׳חיים גם באותם הגלילות, שאין בהם צ׳חים במספר רב. הצ׳חים אמנם חושבים, שאפשר יהיה להם להשיג את מטרתם רק בכח העבודה הפוליטית, התביעה התקיפה והמסודרה מצד העם הצ׳חי כולו. אבל אין הם מסתפקים בעבודה זו בלבד, אלא הם שמים מבטחם גם בהתעזרות והם מיסדים לעצמם בתי־כפר פרטיים על חשבון הנדבות, שמנדב העם. הם מניחים לעת עתה בכחות עצמם את היסוד לבית הספר הלאומי, העתיד לשמש שמוש מספיק לכל בני העם הזה בכל מושבותיו. ואולם בכונה הדגשנו את המלה „גם“, משום שבאמת אין הצ׳חים חושבים, שזוהי עבודה רצויה לבנות את בנינם הגדול הזה על יסוד של נדבות פרטיות, והם עושים מעשה זה רק „כלאחר־יד“. ואמנם צדקו. יש רגלים לדבר, ששלטון המדינה מוכרח יהיה להודות בדרישותיהם, דאם לא כן ינקמו את נקמתם מן הגרמנים במקומות שהם, הגרמנים, המועטים והצ׳חים המרובים ויהיו הגרמנים חסרים שם בתי־ספר לעצמם.

מה אנו, היהודים, לומדים מדוגמאות אלה? היאך צריכים אנו לחלק את כחותינו המעטים והחלשים? איזהו היחס שנקבע לעצמנו בין העבודה הפוליטית כלפי חוץ — ההשתתפות עם אחרים במלחמה בעד זכיות מדיניות ולאימיות — ובין העבודה הפנימית, עבודת ההתעזרות, אותה העבודה התלויה לפעמים קרובות ברצונם הטוב של אנשים פרטיים?

זוהי אחת השאלות הקשות והגדולות ביותר, המנסרות בעולמנו, וכמובן, אין דעתנו לבארה ברשימתנו זו לכל היקפה; אין כונתנו אלא לסמן בקצרה את מהלך־המחשבות הנכון, שרק הוא יכול, לפי דעתנו, להביא אותנו גם לדרך הנכונה בפתרון השאלה הזאת.

וצריכים אנו להקדים, שלא כל בעל דמיון עשיר ומעוף רחב אופטימיסט הוא, ולא כל אדם, השם לב אל המציאות הממשית והכחות הריאליים שאפשר להשתמש בהם, פסימיסט הוא. לא כל האומר לפסוע פסיעות גסות פרוגרסיסט הוא, ולא כל החושב דרכו ומגביל את צעדיו ריאקציוני הוא. דע את עצמך — כלל יפה ומשובח זה ראוי שישתמש בו לא רק הפרט בחיים הפרטיים, כי אם גם הצבור בחיים הצבוריים. אמנות פוליטית מה היא? אומד הכחות כראוי, לפי מה שהם, מבלי להקטין ולהשפיל את ערכם האמתי, אבל גם מבלי ליחס להם את הערך שאין להם במציאות. ואולם החיים אשר אנו חיים בגלות קרועים הם ומטולאים טלאי על גבי טלאי, תלוים אנו תמיד בכחות משפיעים רבים ושונים, המתנגדים וסותרים לעתים קרובות זה לזה. בכל מקום ובכל זמן מעיק עלינו כובד משא נורא של מאורעות ומעשים, שאירעו ושנעשו לא בעולמנו אנו, מחוץ לגבולנו. אפילו בדברים המסורים אל הלב, שיש בהם סוד שיח הנפש וגלוי סתריה, כגון שאלות הדת ועניני הרוח בכלל, נתונים אנחנו תחת לחצן של מחשבות ודעות, הממלאות את העולם הזר הסובב ומקיף אותנו. אם מתוך חבה ורצון או לאחר התנגדות שלא הצליחה, אבל כל חכמינו ומאשרינו עומדים תחת השפעתה הכבירה של התרבות האירופאית, העומדת על הנצרות והיונות, הסותרות זו לזו, בשעה שלנו זרות הן שתיהן במובן ידוע. ומה פלא יש איפוא בדבר, כי האמנות הפוליטית האמורה, אומד הכחות הנכון, לקויה היא אצלנו עד מאד, או שחסרה היא לגמרי לכל מפלגותינו הנלחמות זו בזו?

ואמנם אם ניתן את לבנו לעמוד על תמצית הנגודים שבין כל מפלגותינו בנוגע לכל השאלות העומדות ברומו של עולמנו, אז נראה כי באמת אין כאן אלא הבדל באומד הערך האובייקטיבי של כחותינו. וכשם שצריכים אנו להצטער על כי אבותינו בשעתם לא לקחו חלק בחיים המדיניים, ולא די שהביטו על עצמם כעל זרים גמורים, שאין להם הזכות ליהנות מטובן של הממלכות, אשר השתתפו בבנינן במדה הגונה, אלא שהרגילו את „הבעלים“ בנקודת מבט זו, שאין היהודים אלא עוברי אורח אשר נטו ללון, כך יש להצטער גם על הדעה האחרת הקצונית, האומרת, כי על זכיותינו המדיניות והלאומיות בכל מדינה ומדינה נוכל להלחם כראוי ובהצלחה רק אם נקדים לשרש מלבנו לגמרי אותו הרגש האמור, שלא פסק מלב אבותינו אף לרגע אחד בכל משך ימי גלותנו הארוכה. אונאה עצמית זו יש בידה רק להזיק, מפני שהיא יכולה להוליד, כמו שאנו יודעים מן הנסיון, רצונות ערטילאים אשר לא ימלאו לעולם, ומצד אחר יכולה היא גם לרפות את הידים ולהחליש את התאמצות הכחות, שכבר הורגלנו בה אפילו בשעת קיומנו במצב מסוכן וקשה ביותר.

השמש נא שאלת בתי־הספר דוגמה לנו. אין אנו נוגעים פה אלא בצדה המדיני של שאלה זו ולא בצורתו של בית־הספר. השטופים בפוליטיקה יתרה, המאמינים, שעם קביעת הדמוקרטיות בממלכה ינתנו לנו בפועל, ולא רק להלכה, האמצעים הדרושים לנו די ספוק צרכינו הקולטוריים, טוענים, שהקהלה היהודית, ואפילו אם יעשו בה כל התקונים העקריים הנחוצים, לא תשיג ידה להקים לנו בית־ספר לאומי המתאים בכל לדרישות הפדגוגיות המצויות בימינו. הקהלה היהודית, אומרים הם, אין לה לא הכחות הפיננסיים ולא הכחות הרוחניים הדרושים לכך. הממלכה היא שצריכה וחיבת לדאג לצרכיהם הקולטוריים של כל תושביה, וגם יכולה היא לספק את כל הצרכים הללו כראוי. רק הנהגת המוסדות צריכה להמסר לידי העם עצמו, כדי שיוכל לבור את הדרך הנאותה לו ביותר עפ״י עברו ומצב התפתחותו בהוה. האיניציאטיבה הפרטית, עבודת הצבור, עזרת הקהלה,—כולן צריכות לסול רק את

המסלה בפני בית־הספר הלאומי, שיבנה על־ידי הממלכה ועל חשבונה. ו„סלילת המסלה" שאמרנו זהו פירושה: ראשית, — וזהו העיקר, — צריך להשריש בלב העם את ההכרה, שדרישה זו בנוגע לבית־ספר לאומי יש לה ערך מדיני לא פחות — ואולי גם יותר — משיש לכל הדרישות המדיניות האחרות, כגון חופש האישיות, האספות וכו' וכו'. ושנית, צריך להכין מורים, ספרי־למוד, ליסד בתי־ספר לדוגמה, כלומר להוכיח בפועל, שבית־הספר הלאומי אפשרי הוא במציאות, וממילא יש בו הכרח. ואמנם כל הדברים האלה טובים ויפים הם. מודים אנחנו, שביחס לפולנים, לאוקריינים, אפילו לליטאים, ללטים, להרוסים הלבנים ולהטטרים — זו היא הדרך היחידה לבוא מתוכה אל המטרה הרצויה. אבל היכולים אנחנו לרמות את עצמנו ולקוות, שגם אנו נקבל בזמן אחת ובמדה שוה עם העמים האמורים את היכולת לתת לבנינו ובנותינו חנוך לאומי? אונאה עצמית כזו יכולה רק להזיק. לו יהי, שכבר נתקבל החוק ללמד בכל בתי־הספר בלשון המדוברת של כל עם ועם. והרי כבר הורה לנו הנסיון למדי, שאין בידי החוק המפשט לישר את ההדורים, שרגלך נתקלת בהם בחיי המציאות בכל שעה ושעה. החוק המפשט סומא הוא לפעמים; ויש אשר לחיי המציאות אין תקוה ממנו; הוצאת החוק לפעולה תמסר לידי הקמים המקומיים, לידי שלטוני הערים וכדומה. (אל האוטונומיות הלאומיות רב הוא עדיין הדרך עד מאר, ולעת־עתה אפשר עוד לפסוח עליהן.) והנה שאלתם של כל העמים האמורה נפתרה, לכל־הפחות, במקצת. הן כל אחד מהם תופס שטח גדול ידוע במדינה ובאי־כחו הם הם המנהלים את המוסדים ההם, שלידם תמסר הוצאת החוק לפעולה. נמצא איפוא, שהמוסדים, הנתונים בידי כל עם ועם, — אם רק יהיו אותם המוסדים עומדים על היסוד הדמוקרטי, — יקימו לכל עם ועם את בית־ספרו הלאומי המיוחד לו. ומה יהיה משפטנו אנו? מצבנו בגלות נורא ואיום הוא כל־כך, עד שאפשר הדבר, שאפילו רפורמה יסודית ודמוקרטית כזו ג"כ לא תתן לנו כלום. הן אין כל ספק בדבר, שכשתמסר הוצאת החוק לפעולה לידי שלטון העיר ווארשא, למשל, תעבורנה שנים רבות מאד ובבתי־ספרנו לא יהיה זכר ללמוד בלשוננו המדוברת. והדבר שאפשר הוא בווארשא אינו מן הנמנע בקיוב, מקום שליטתם של האו־קריינים, בקובנה, מקום שליטתם של הליטאים, וגו' וגו'.

אין אנו צריכים כלל לפרוט אחד אחד את כל הפרטים: מובנים וברורים הם לכל אדם מאליהם. וענין זה של בתי־הספר הן הוא משמש לנו רק דוגמה...

ובכן מהו „המוסר־השכל" היוצא לנו מכל האמור? העבודה הפוליטית אינה צריכה לסמא את עינינו, ואין אנו רשאים להסתפק רק בה בלבד, בסדור הכחות ובעבודת הכנה לשם פוליטיקה בעלמא. אנו חייבים לבנות, לבנות על חשבוננו אנו, על חשבון העם החפץ חיים והחייב להקריב קרבנות לשם חייו וקיומו. אנו חייבים ליסד מוסדים צבוריים הדרושים לנו לקיומנו, אף כי יש לנו הזכות לדרוש מאת הממלכה, שתדאג גם היא לספוק צרכינו, אף כי צריכים אנו לתבוע מאת השלטונים, המקומיים והמרכזיים, כי לא יגרעו את חלקנו לפי ערך המסים והארנוניות שאנו מכניסים.

ואמנם העם עצמו חש בחושו הטבעי הבריא, שאין לו לקנות, כי ארוני הארץ יספיקו לו את צרכיו ויענו לתביעותיו במדה זו, שהם מספיקים את צרכיהם ונענים לתביעותיהם של יתר העמים, והרי הוא בונה לעצמו ובכחות עצמו את המוסדים הדרושים לו.

המון הרב, שאחינו בכל הארצות מוציאים לדברים שבצדקה, משך עליו את עיניהם של הרבה חוקרים. ובאמת זוהי שאלה חשובה מאד, מרוע אין משתמשים היהודים כמעט כלל בבתי־חולים כלליים אפילו באותן הארצות, שאין מבדילים בין חולה נוצרי לחולה יהודי? מרוע מוציאים היהודים הרבה מיליונים משלהם לרפואת חוליהם? וזהו הדין גם במקצועות רבים אחרים של עזרה צבורית וצדקה. היה גם מי שאמר, ששאיפה זו להבדל מיתר העמים גורמת לנו היזק רב ושזו אמנם מרגילה את הבריות לבלי לחשוש כלל לדבר האי־טבעי הזה, שיהיו היהודים משלמים מסי הצבור ככל יתר התושבים ושלא יהיו ענייהם ואביוניהם נהנים במוסדות הצבור כענייהם ואביוניהם של יתר התושבים. כמובן, יש קורטיב של אמת בדעה זו. וכבר אמרנו למעלה, שצריכים אנו לדרוש בכל מקום, כי לא יגרע חלקם של מוסדינו הצבוריים בנוגע לקבלת עזרה מאת השלטונים, המרכזיים והמקומיים. אבל אין אנו יכולים לראות בכל העובדות האלה רק ותור של שטות וחוסר בגרות פוליטית מצד העם. יש סבות יותר עמוקות ונכונות, שהביאו לידי ותורים אלה. אנו נוטים לראות בזה את כחו והשפעתו של רגש־ההגרות, רגש־הגרות הטבעי והבריא, שעורר את העם תמיד לחגור את כל כחותיו החמריים והמוסריים, כדי להתקיים, ויחד עם זה היה מראה לו על המציאות הריאלית ואומר: עד כאן האפשרות והתקוות בגלות מגיעות, עד כאן אפשר להתאים את ההלכה המדינית, הדמוקרטית אל המעשה; מכאן ואילך — יחסים סבוכים ומרכבים, עובדות חיות וקיימות, שאינן נכנעות להלכה ולפסקי ההגיון. ועל אותו רגש־הגרות, שנראה לנו לטבעי ובריא, אנו צריכים לשמור, משום שרק הוא מסוגל לסמן לנו בדיוק את דרכיה של ההגנה העצמית, שכבר ראינו את כחה וערכה הנפלאים בדברי ימינו הארוכים. ובשעה שאומרים לנו, כי בנוגע לשאלה הנוקבת ויורדת עד תהום חיינו, כמו, למשל, שאלת האמיגרציה, עלינו לחכות ולדום עד אשר תשב הדמוקרטיה לכסא, ורק אז אפשר יהיה למצוא לה את הפתרון הנכון והרצוי, משום שחברות פרטיות ואפילו קהלות מסודרות אין ידן משגת להספיק את כל צרכיו של ההמון הנודד, — בשעה שאומרים לנו דברים כאלה, הרי אנו משיבים: אל תישנו את העם על לא דבר, אל תרפו את ידיו ואל תחלישו את כחותיו; חכוי זה אין בו מן החנוך המדיני ולא כלום.

וזו צריכה להיות אמת־המדה שלנו: בשעה שעיקר מפעלם של כל העמים המשועבדים האחרים היא הסתדרות פוליטית על יסוד פרוגרמה, הכוללת בתוכה דרישות ותביעות ידועות מאת השליטים, חנוך העם במובן זה, כלומר שידע להגן כראוי על דרישותיו ותביעותיו, ועבודת־הבנין אינה משמשת להעמים האלה גם היא אלא עבודת ארעית לשם הכנה והכשרה בלבד, — הרי אצלנו עבודת־הבנין היא תכלית לעצמה וצריכה היא להיות קבועה ובלתי־פוסקת. ולא כדי למעט את השתתפותנו בחיים הפוליטיים, ולא כדי למעט את ערכה של עבודתנו הפוליטית נאמרו הדברים, אלא כדי להדגיש את ערכה המיוחד של עבודת־הבנין בגבולנו ולהזהיר מפני האונאה העצמית וההזיה, שקרובות הן להפסד הרבה הרבה יותר מן הספקות ומן הזהירות.

יַעֲקֹב לֶרְנֶר.

בַּגּוֹיִים.

(סוֹף.)

מֵעֵבֶר לַשְׁכָּבָה, שָׁם פְּנִימָה,
בִּמְקוֹם הֶחָבִיּוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת,
תְּטַפֵּל צִפּוֹרָה אֲחוֹתִי
(לָהּ חֵיקָה „הַגּוֹיִים” יִקְרָאוּ):
הִיא תְמֹזֵג מַשְׁקָאוֹת, מְשׁוּרוֹת,
וְתִמְנֶה אֶת פְּרוּטוֹת הַפִּדְיוֹן,
וְתִרְשֹׁם בַּפִּנְקָס לְזֵכֶר
אֶת חוֹבוֹת אַלְמוֹנִי וּפְלוֹנִי,
הַהוֹלְכִים וּגְדֵלִים וְרַבִּים...
לִפְעָמִים תִּתְיָעֵץ מֵרָחוֹק
עִם אִמָּא בְּעִבְרִית-תַּגָּרִית:
„כַּדַּת-מַה-לַּעֲשׂוֹת בְּעָרֵל,
הַסּוֹבֵא „עַל חֶשְׁבּוֹן”—וְתֵיקוּ?”
וְאִמָּא נֶאֱנַחַת וּמְשִׁיבָה:
„כְּלוּם יֵשׁ לָנוּ בְּרֵירָה אַחֶרֶת?...”
אַךְ אוֹתוֹ הֶעָרֵל כְּבָר מַכִּיר
בְּחוּשׁ הַשִּׁכָּרוֹן שֶׁבְּתוֹכוֹ,
כִּי נָפַל חֲשָׁשׁ בְּאֵמוּנוֹ—
וְנִמְלָא „רְצִיחָה” אֲדֻמָּה..
יִזְנֵק, מְטֹרָף מֵחָרוֹן,
בַּחֲרִיקָה וּרְקִיעַת רַגְלַיִם:
„אֵיכָכָה תָּעִיזִי, בַּת-כַּלְבָּה,
בַּת זֶרַע הַיְהוּדִים הַצְּרוּעִים?
אֶת כֻּלְּכֶם, אֶת כֻּלְּכֶם אָדִישָׁה...”
מִתְלַהֲבִים עוֹד שְׁנַיִם, עוֹד שְׁלֹשָׁה—
וְקָמָה חֲרָדָה בַּבַּיִת.
אַךְ שֶׁעוֹל אִמֵּנוּ כְּבָר נִשְׁמַע
מִקֶּרֶב הַסְּעָרָה שֶׁפָּרְצָה:
הִיא חָשָׁה לְפַיֵּס שִׁכּוֹרִים
וּלְשַׁכֵּךְ עֶבְרָתָם בַּחֲלָקוֹת.
„מַה תַּחֲלוֹם, מַה תֶּהְגֶּה—תִּשְׁתָּעֵל—
מִי חוֹשֵׁשׁ, מִי שׁוֹאֵל לַכֶּסֶף?
מִי יִתֵּן—וְיִרְבּוּ כְּמוֹתְךָ...
שָׂא עֵינֶךָ: הַמְּשׁוּרָה מְחַכָּה—
שֵׁב לִשְׁתּוֹת לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם...”
הַמְּדוּרָה הוֹלֶכֶת וְשׁוֹקַעַת;
הַ„גּוֹיִים” כְּבָר לוֹגְמִים בְּרְקִיקוֹת;
עוֹד תְּלוּנָה לֹא-בְרוּרָה תִּתְחַלְחֵל
בְּבֶטֶן הֶעָרֵל הַקַּפְּדָן,
אַךְ מַהֵר—וְתָסוּף בְּקִרְבּוֹ—
וְשָׁב הַשְּׁמָמוֹן עַל כַּנּוֹ...

בִּפִנָּה מַשְׁפִּיעָה חֲמִימוּת,
אֲחוֹרֵי הַתַּנּוּר הַמְגֻשָּׁם,
שֶׁבְּלֵילוֹת שׁוֹמְמִים בָּהּ שָׁרַק
הָאַלְמָן-הַצְּרָצַר מִיגוֹן,
וְיוֹמָם, כַּקַּיִץ כַּחֹרֶף,
לֹא זָכְתָה לְאוֹרוֹ שֶׁל חַלּוֹן—
הִשְׁתַּקַּע מִיָּמִים וְשָׁנִים
גּוּף מִטָּה נוֹשָׁנָה וּשְׁחֹרָה.
עַל גַּבָּהּ, כְּשִׂיא פִּירָמִידָה,
הִתְנַשְּׂאָה מַעֲרֶכֶת הַכָּרִים—
כָּל הוֹן עֲמָלֵנוּ בַּגּוֹיִים...
בְּאוֹתָהּ הַמִּטָּה חָלְתָה
אִמֵּנוּ מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת,
עֵת הָיְתָה חָפְשִׁיָּה לְהַרְגִּישׁ
מַכְאוֹבֵי גְוִיָּתָהּ הַקְּלוּשָׁה;
בָּהּ נִצְפְּנוּ סְחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת
מֵעֵין הַ„צַּוָּארוֹן הָאָדֹם” *),
בְּעָבְרוֹ מִתְּקוּפָה לִתְקוּפָה
בִּכְפָרֵי בְצַלְצְלֵי-פַּעֲמוֹן;.
פֹּה נִסְתַּר בַּלֵּילוֹת גַּם אָבִי
הֶחָסִיד, הַשַּׁתְקָן, הַבּוֹדֵד,
מִשְּׁאוֹן הַמַּרְזֵחַ הַמְשֻׁקָּץ
וְנִבּוּל-פֶּה שׁוֹתֵי-הַשֵּׁכָר—
וְיָעַן, לֹא-נִרְאֶה, לֹא-נִשְׁמָע
וּמְצֻמְצָם, בְּסֵפֶר מוּסָרוֹ,
לְאוֹר-הָעֲשָׁשִׁית הַנֶּאֱלָחָה,
שֶׁגֻּנַּב לַפִּנָּה הַחֲשֵׁכָה...

בְּבֵית הַמַּרְזֵחַ יָשַׁבְנוּ
גַּם אָנוּ, אָנֹכִי וְרַבִּי,
הַבָּחוּר הֶעָלוּב שֶׁהוּבָא
מֵאֵת הָעֲיָרָה הַסְּמוּכָה,
וְנַעֲסֹק בְּחֻמָּשׁ עִם רַשִׁ״י.

---

*) שר מחוז-הכפרים.

הָהּ אֵלִי! מַה שׁוֹמֵם וְנוֹרָא
אָז הָיָה לִי תַּלְמוּד הַתּוֹרָה
בְּחָרְפֵּי יַלְדוּתִי הָהֵמָּה,
בֵּין „גוֹיֵי״ פּוֹלֶסְיָה הַזְּעוּמִים!
עוֹד עַכְשָׁיו יַעַבְרוּן בַּחֲזוֹנִי
עֲרָבִים עֲיֵפִים וַאֲלֻמִּים,
עֲיֵפִים כְּזְחִילַת הֶעָשָׁן
וְאִלְּמִים בִּסְאוֹנָם הַתָּפֵל...
עוֹד עַכְשָׁיו צְלָלֵיהֶם אַכִּירָה —
וְחִתַּת הַשִּׁמָּמוֹן לְנֶגְדִּי.
וּלְעוֹלָם, יָדַעְתִּי, עַד עוֹלָם
לֹא אֶשְׁכַּח אֶת קְשֵׁה־הָעֲרָבִים,
בְּלָמְדִי אֵין־אוֹנִים אֵין־חֶמְדָּה
בְּפָרָשַׁת „מִשְׁפָּטִים״ הַחֲמוּרָה
עַל אוֹתוֹ הָעֶבֶד הָעִבְרִי,
הָאוֹמֵר: אָהַבְתִּי אֲדוֹנִי,
בַּחֶדֶר אָז קָפָא עֲרָפֶל,
סְפוֹג־צַחֲנָה מְשַׁקְּצָה נְפָשׁוֹת;
הַמְּנוֹרָה הִתְאַבְּלָה וַתִּשְׁפֹּךְ
יְגוֹנָהּ עַל דַּפֵּי חֻמָּשִׁי;
מִמּוּלִי גֶּאֱנַח לֵב אִמִּי
הַכְּפוּפָה עַל כְּבֶרֶת נוֹצָתָהּ;
בַּפִּנָּה גָּהֲקוּ פַּלָּחִים
וְנָחֲרוּ מַנְגִּינוֹת אֵין־טַעַם —
וּבְמֹחִי הֶעָמוּם הִתְרַחֲשָׁה
הַקֻּשְׁיָה: אוֹ אֵינוֹ, אוֹ אֵינוֹ...
וּפִתְאֹם, לֹא אֶזְכֹּר אֵיכָכָה,
נֶעֶקְרָה תַּאֲוָה אַדִּירָה
מִלִּבִּי שֶׁנָּבַל בְּאִבּוֹ,
הוֹרָתִי הִתְקוֹמְמָה כִּלְבִיאָה
וַתַּשְׁלֵךְ נוֹצָתָהּ לָאָרֶץ;
נִתְחַלְחֲלָה חַנָּקָה הַתְּמִימָה
מִתְנוּמַת עַלְפוּנָהּ וַתִּצְעָק;
נִזְדַּעְזְעָה צִפּוֹרָה אֲחוֹתִי
וַתָּחַשׁ לַשֻּׁלְחָן נִפְעָמָה;
גַּם אַבָּא, הַשַּׁתְקָן מִטִּבְעוֹ,
שֶׁיָּשַׁב כְּדַרְכּוֹ בַּפִּנָּה,
הֵגִיחַ וַיֶּחֱרַד מִמְּקוֹמוֹ.
וְכֻלָּם כְּאֶחָד נִרְעָשִׁים,
שׁוֹאֲלִים וְחוֹקְרִים וְדוֹרְשִׁים:

מֶה הָיָה לְךָ פִּתְאֹם, מֶה הָיָה?
אוֹ אוּלַי חָשׁ אַתָּה בְּרֹאשְׁךָ?
אוֹ שֶׁמָּא לְבָבְךָ כֹּה נֶחֱלָשׁ?
„לֹא אֵדָעָה!״—אֶתְיַפַּח לִקְטָעִים
וּלְשֶׁטֶף יְבָבָתִי אֵין־פּוּגָה.
וּבְתוֹךְ הַבֶּהָלָה חוֹלַלְתִּי
הֶאֱזַנְתִּי עֲלִיצוּת שִׁכּוֹרִים,
שֶׁהָפְכוּ אֶת פְּנֵיהֶם לַשֻּׁלְחָן
וַיְנַבְּלוּ בְּלָצוֹן אֶת רַבִּי,
שֶׁעָמַד אֵין־עֵצוֹת וְנִכְנָע
וַיְגַמְגֵּם: אֲנִי לֹא הִכִּיתִיו...

יֵשׁ שֶׁמִּתְאוֹשֵׁשׁ הָאֶחָד
מִתּוֹךְ יְקִיצָתוֹ הַדְּלוּחָה
וְעָמַד עַל רַגְלָיו הַבּוֹגְדוֹת
וְנִגַּשׁ, מִתְמוֹטֵט לִצְדָדִין,
לִמְלַמְּדִי, הָאַבְרֵךְ הַמְּדֻכָּא,
וּמְשָׁכוֹ בְּצִיצִית פֵּאָתוֹ
לִתְרוּעַת־הַגּוֹיִים הַצְּרוּדָה
וְקִלַּח לוֹ יָשָׁר אֶל פָּנָיו
אֶת גֵּהוּק צוֹנוֹ הַמְחֻכָּם:
„וּמַה, יַהֲדוֹנִי, הַגִּידָה:
מַאי כְּתִיב בְּ„זְקֵנִים״ *) אֶצְלְכֶם?
וְכֵיצַד יְלַמְּדוּ לְ„סַחֵר״
וּלְרַמּוֹת פַּלָּחִים שֶׁלָּנוּ?״
וְתוֹךְ־כְּדֵי־דִבּוּר הוּא דוֹלֵג
מֵעִנְיָן לְעִנְיָן: „אֵימָתַי
תִּנָּשֵׂא לְךָ חַיְקָה־סַחֲרִיקָה?
רַמָּאִית כְּמוֹתָהּ לֹא תִּמָּצֵא,
בְּחַיַּי—לֹא תִּמָּצֵא כְּמוֹתָהּ!
בַּת־חַיִל חֲרוּצָה וּבְרִיאָה,
וְעִקָּר—הֲתִשְׁמַע דִּבּוּרָהּ?
נוּ, מַמָּשׁ פַּלָּחִית מִלֵּדָה!
חֲבָל רַק שֶׁהִיא יַהֲדוֹנִית!״
וּלְ„חַיְקָה״ אֲחוֹתִי הוּא מוֹשְׁכוֹ...
„הֲתִרְאִי פֵּאוֹתָיו? — יִשְׁאָלֶהָ—:
הֵן יִהְיֶה לְ„רַבָּן״ בְּעִירוֹ,
בְּחַיַּי—לְ„רַבָּן״ שָׁם יִהְיֶה!״
מִתְבַּלְבֵּל הַבָּחוּר הָאֹבֵד

---

*) בחוקים.

וְעֵינָיו הַמְפַחֲדוֹת תִּתְעֶינָה
מִסָּבִיב כִּמְבַקֵּשׁ חֲנִינָה.
וְאִמָּא תִּתְחַנֵּן לֶעָרֵל:
„הַנַּח לוֹ! כְּלוּם יִשְׁמַע לְשׁוֹנְךָ?”
אָז יַעֲזֹב הַפֶּלַח קָרְבָּנוֹ
וִישָׁרֵךְ לַחֲבֵרָיו הַלֵּוֹצְצִים
בְּזֶמֶר עָרֵלִי־יְהוּדִי,
מָלֵא נִבּוּל מְטַמֵּא אָזְנַיִם.
מִתְבַּיֶּשֶׁת אֲחוֹתִי צִפּוֹרָה
וּמְחַלָּה לְחַשֵּׁב פִּדְיוֹנָהּ;
מִתְאַנְחָה אִמֵּנוּ מִלִּבָּהּ,
וְכוֹבֶשֶׁת פָּנֶיהָ בַּכְּבָרָה,
וְאַבָּא יִתְכַּוֵּץ בַּפִּנָּה,
וְצוֹלֵל עוֹד יוֹתֵר בְּסִפְרוֹ.
הַקָּהָל מֵרִיעַ דֵּי שָׂבְעוֹ.
אָז תֵּלֵךְ הַשְּׂרִירוּת וְהֶמּוֹךְ;
וְאַחַד הַגְּרוֹנוֹת הַצְּרוּדִים
יִתְנָעֵר לְפֶתַע וְיִפְצַח
מַנְגִּינַת־שְׁקוּצִים חֲדָשָׁה.

שלום־עליכם.

כַּתְרִיאֵלִים.

יא.

חֲתֻנָּה.

איך לא ישמח נח החנוני ולבבו לא יגיל בקרבו, אם זִכּהו הקדוש־ברוך־הוא וקימהו והגיעהו לזמן הזה—להשיא את הקטנה בבנותיו—את פריידיל הצעירה?

למי?

למאי נפקא־מינה? לחילק או לבילק—ובלבד שהדבר כבר נעשה, תם ונשלם, ובתו נכנסת לחופה וקידושין בשעה טובה ומוצלחת.

כסבורים אתם, כי דרכו של נח החנוני היא כדרך האבות הללו, שנפטרים מבנותיהם כנפטרים ממשא לעיפה, כפורקים ריחים מעל צוארם? אם כך אתם סבורים, אינכם אלא טועים.

אב כנח החנוני לא תמצאו דוגמתו בכל רחבי העולם.

את כל חייו הקריב בשביל בניו: טרח ועמל בשבילם, יגע וכבל, עבד עבודת־פרך, ביום אכלהו חורב וקרח בלילה, ענה כחו בדרך, בימי סגריר וגשמים, ולא עוד אלא שכמה פעמים היה מוטל תחת כובד עגלה נהפכת ופעמים רבות היה טובע בשלולית קרה בימות החורף, עד שאחזתו צינה ושיעול משונה תקפהו וריאתו נפגמה—וכי פלא יש כאן? אדרבה, נסו־נא אתם את כחכם לפרנס אשה ובנים בקומץ זה, שמספיקה חנות־מרכולת בכתריאליבקה,—אז תפקחנה עיניכם!

כשבניו עדיין קטנים היו, היה נח עצמו מתגלגל עמהם: מלַפפם, מגדלם, מחנכם, מאכילם ומלבישם, חופף את ראשם ועושה להם את כל צרכיהם.

שמא תאמרו: ואמם היכן היתה?

אמם, זלדה החנונית, היתה עסוקה כל ימיה במסחר. על־פי־רוב היה משאה ומתנה עם הפריצים; הוא מצוי בעיר, והיא—בסביבות העיר.

למה זכתה היא לכך, ולא הוא?—משום שאשת־חיל היא ומבינה בלשון המדינה, יודעת להתיצב לפני פריצים ואין כמוה מומחית למכור סחורתה מחוץ לגבולות כתריאליבקה.

בתוך העיר כתריאליבקה גופה אין זלדה יכולה לנהל את מסחרה. כִּלְכֵּל לא תוכל את הקונים הכתריאלים—פקחים הם יותר מדאי! מה שאין כן פריץ מן הפריצים, אשר בסביבות העיר. דרכו של פריץ, כיון שהשמעת לו דבר וקיימתו בשבועתך, מיד הוא מאמין לך. ואולם יהודי מיהודי כתריאליבקה, אפילו אם הכרע ברך לפניו ותלחך את עפרו ותִשָּׁבַע לו בכל השבועות שבעולם, יענה לך בחן ובנעימות ובבת־צחוק קלה על שפתיו:

— בבקשה ממך, למה תטרח טרחה יתירה ותִשָּׁבַע חנם? נאמן אתה לי גם בלא שבועה!...

נדוניה פסק נח החנוני לבתו הצעירה סך של שבעים וחמשה במזומנים; היינו: הִבְטִיחַ הבטיח מאה וחמשים—שבעים וחמשה סִלֵּק בשעת התנאים ושבעים וחמשה התחייב לסלק אחר־כך, לִכְשֶׁיַּרְוִיחַ...

ואולם תקוה זו „לכשירויח” לא באה עדיין.

תקוה טובה זו „לכשירויח”—עיני כל הכתריאלים נשואות אליה זה ימים ושנים, מיום עמוד כתריאליבקה על תלה, ועדיין לא הגיעה שעתה להגלות.

התבוא התקוה? התִגָּלֶה בזמן מן הזמנים? אפשר ואפשר. הכל בידי שמים! וכי במה היא גרועה ממשיח צדקנו? הרי גם משיח צדקנו, אף־על־פי שהתמהמה, עם כל זה מחכים לו אחינו בני־ישראל בכל יום שיבוא...

בקיצור, בטוחים ושאננים תהיו, כי בשביל הנדוניה לא יבטל חלילה שדוך זה, לפי ששני המחותנים משני הצדדים כתריאלים הם, היושבים בכתריאליבקה: המחותנים מכירים זה את זה ואוהבים זה את זה; המחותנות מכירות זו את זו ואוהבות זו את זו; החתן והכלה מכירים זה את זו ואוהָ...

כמעט שיצא דבר מפי שלא במתכון! אם תבטיחוני בהן־צדקכם, כי סוד כמוס יהיה עמכם, אספר לכם מעשה שהיה.

ומעשה שהיה כך היה.

עוד קודם שעלה על דעתו של רב שלום־שכנא השדכן לדבר נכבדות בשני הצדדים האלה, כבר ידעו החתן והכלה זה את זו וכבר החליפו מכתבים ביניהם והיו מוסרים מכתביהם זה לזו בידיהם ממש.

הוא למד בחדר, והיא עסקה בחנות.

פעם אחת — בראש־חודש היה מעשה — היה הנער מהלך לבית־המדרש ותיק־התפילין בידו. עבר לפני החנות וראה אותה, כשהיא עומדת בפתח, לבושה שמלת־פשתן אדומה, שהיא עצמה עסקה בתפירתה, ועל ראשה מטפחת לבנה סרוגה, אף זאת מעשה ידיה, ועיניה השחורות, הגדולות והיפות מציצות עליו בחן, מציצות ושוחקות.

נראה היה לו, כי העינים הללו עליו הן מציצות. השמש להטה, רוח חמה נשבה בו והחליקה לו על פאותיו, והרהור נצנץ בלבו: „פריידיל זו — ריבה נאה היא!"...

ולא יכול עוד לכַוֵן את לבו בתפלתו אחר־כך — פריידיל נצבה לנגד עיניו.

פתח בהלל, הגיע לתפלת „מן המצר"; מיד נזכר בבת החנוני הנאה ובעיניה השחורות, הגדולות והיפות. התחיל מנענע את עצמו וקורא „מן המצר" בקול רם, שמא מתוך־כך יסיחנה מלבו.

חזר מבית־המדרש לביתו, עבר לפני החנות והציץ לתוכה, שמא יארע נס ופריידיל תתגלה שוב לפניו.

בא אל החדר, נטל את הגמרא, השפיל עיניו לעיין בתוספות — זיו איקונין של פריידיל מציץ אליו מבין השורות.

עלה על משכבו בלילה — נגלתה אליו פריידיל בחלום. בכל מקום ובכל פנה שהוא פונה הריהו רואה את פריידיל.

רב שלום־שכנא השדכן יהודי פקח הוא וְכִוֵן את השעה. נכנס רב שלום־שכנא השדכן לחניהו של נח החנוני להציע לפניו בשביל בתו הצעירה את דוד בנו של רב ברוך־בן־ציון, עמד והוציא מכיסו את קופסת־הטבק להריח ממנה והתחיל מדבר נכבדות ומפליא בשבחו של הנער המדובר, שאין כמוהו בין נערי כתריאליבקה. שמעה פריידיל, מיד פנתה לצדדים, כדי שלא יראוה בקלקלתה, בהתאדם פניה כאש.

כי הנה אל צוארה של פריידיל היה קשור פתיל, ובפתיל היתה תלויה הפיסה, ובחפיכה היה צפון מכתב, ובמכתב היה כתוב בכתב יפה ומהודר, עשוי צעצועים וסלסולים דקים מן הדקים, לאמר:

„נשמתי, יונתי, תמתי! עטרת־ראשי ומאור־
„עיני! חיי־רוחי ומשאת־נפשי! פריידיל היקרה,
„לאורך־ימים תחיי! אלמלי היה נהר כתרי־
„אליבקה כולו דיו, ואלמלי היו עצי־היער
„כולם קולמוסים, ואלמלי היה כל העולם כולו
„נייר, ואלמלי הייתי יושב וכותב כל הימים
„וכל הלילות, לא היה סִפֵּק בידי לכתוב לך
„אפילו אחת מני אלף מכל אשר ירחש לבבי
„אליך, למן הרגע הראשון, אשר ראיתי את
„פניך המאירים, היפים כחמה וברים כלבנה,
„ושמעתי את קולך הערב, המתוק לחכי מיין
„הטוב..."

וגומר, וגומר.

הנאהבים והנעימים חכו זה־כבר בכליון־עינים לרב שלום־שכנא השדכן; כי ישים עינו עליהם. וכששמע אלהים את תפלתם וזווגם עלה יפה בעיני אבותיהם והשדוך נגמר בכי־טוב, שלח החתן סבלונות לכלתו — נזמי־זהב יפים במחיר חמשה־עשר קרבונים, והכלה אף היא תפרה לכבוד החתן תיק של תפלין נאה ומהודר; עשוי סמט ומקושט במגן־דוד ובשני אריות וכתר של כסף סוכך על גביהם, תיק יקר מאד, שהפליא את עין הכתריאלים!

בימים ההם לא נמצא בכל העיר כתריאליבקה, מִקָּצֶה ועד קָצֶה, עוד איש אחד, אשר אָשרו יגדל כאושר הנאהבים והנעימים האלה. במסתרים, באין רואה ובאין יודע, היו סופרים ומונים את מספר השבועות והימים והשעות והרגעים עד יום החופה — יום חתונתם ויום שמחת־לבם נקבע בשבת־נחמו. והנה הגיעה העת, הגיעה השעה, שעה טובה ומוצלחת.

מי שלא ראה את זלדה החנונית ביום חתונתה של פריידיל בתה הצעירה מתרוצצת אנה ואנה, כשקצות מטפחתה, מטפחת־המשי, קשורות לה מאחוריה, פניה מאדימים ומזיעים, והיא צוַחַת בגרון נִחָר: „היכן הוא נַח, אַלְלַי לי?"... — לא ראה דבר יפה מימיו ולא ידע מעולם, מה פירושם של בהילות וטירוף־הדעת.

— החתן והכלה מענים בצום נפשם, — צרחה בקול דק — והוא רוח תְּזָזִית נְשָׂאָהוּ! נַח, היכן אתה? נח, אוי לי, קצי בא, נח!

— איה המחותן? — עזרו על ידה המחותנים באי צד החתן וצעקו אף הם. — כבר הגיעה השעה להושיב את הכלה. המחותן איהו?

והמחותן עצמו היה יושב אותה שעה חבוי בקרן־זוית. פרש המחותן לשם ביחד עם רעו וידידו, עם רב משה־יוסי התן הרב, ושפך לפניו את מרי־שיחו ואת צרת־נפשו, כי נשבתה לו חתונת בתו היום.

את כל בנותיו השיא, בלא עין־הרע, כראוי וכנכון, כמנהג בעלי־בתים חשובים; לחתונתה של כל אחת ואחת היה מזמין ומביא את המנגנים המפורסמים מיהופיץ. וכיון שהגיע תורה של הצעירה — אין מנגנים יהופיציים! אוי לו מחתונה זו! חתונה חטופה! חתונה טרופה! חתונה בהולה!

רב משה־יוסי חתן הרב יושב ומקשיב לדבריו, שומע ומחליק את שערות זקנו, מציץ בשחוק קל על זה המחותן השוטה, מציץ ואומר לו:

— אבל הלא יש לך מנגנים גם בחתונה זו. וכי המנגנים הכתריאלים אינם בכלל מנגנים?

— גם הללו קרואים מנגנים! — אומר לו נח המחותן בלעג־שפתים. — חתונה, שאין בה מנגני יהופיץ, אינה ולא כלום!

אלמלי ידע נח החנוני למפרע, כי המנגנים היהופיציים לא יספיקו לבוא לחתונת בתו הצעירה, ודאי שהיה דוחה את זמן החופה לחצי־אלול.

אחר־כך, תיכף אחרי החופה, נעלם נח שוב.

— היכן הוא נח? — צוֹחִים באי צד הכלה.

— היכן הוא המחותן? — צוֹחִים באי צד החתן!

— איה המחותן? המחותן איהו?

פשפשה זלדה ומצאה את בעלה, כשהוא יושב שוב בקרן־זוית, אבל וחפוי־ראש. עמדה זלדה כנגדו וספקה את כפיה:

— יפה אתה נוהג בשעת חתונת בתך הצעירה, אַלְלַי לי!...

— באין המנגנים היהופיצים אין זו חתונה בעיני, אלא הלויה, הלוית המת!...

— נח, בשם אלהי ישראל! השומעות אזניך מה שפיך מדבר?... — אומרת לו זלדה זוגתו ודבריה כאש. — וכי המנגנים הכתריאלים אינם קרואים אדם? וכי המנגנים הכתריאלים אינם מטופלים בבנים? וכי המנגנים הכתריאלים אינם זקוקים לפרנסה? בושת וכלימה! הלא תבוש, הלא תכלם, נח!... רב יהושע־הֶשיל, מנגינה עליזה תנגן לנו עתה!

ורב יהושע־השיל המנגן, יהודי בא־בימים, בעל פאות עבות, לבוש קפוטה של מוכין וטלית קטנה מבצבצת לו מתחתה, מכה בקשתו על הכנור ורומז לחברת מנגניו — והמנגנים הכתריאלים אוזרים כגברים חלציהם ומראים לקהל, כי גם אותם לא הִשָּׁה אלהים חכמת הנגינה; והרי הם מנגנים „מנגינה עליזה" בכל

כלי־זמרם; פורטים על הכנורות, מחצצרים בחצוצרות, מחללים בחלילים, מתופפים בתופים; והקרואים מוחאים כף לעומתם, הומים ושוקקים, מתפזרים ומתיצבים בעגול; והמחותנים עם המחותנות, באי שני הצדדים, אוחזים זה ביד זה, מרימים רגליהם ויוצאים לרקד לפני הכלה.

אבא.

מִן הָעִתּוֹנוּת וְהַסִּפְרוּת.

V.

„אלמלי — אומר חברי היושב למולי במערכת — אלמלי היו בני־אדם נותנים את לבם לסדר את זמניהם בהשכל ודעת, כי אז היו עובדים כל ימות החורף ונחים מנוחה שלמה כל ימות החמה"... ומוריד חברי את ראשו כלפי כתבי־היד הצבורים לפניו על השולחן, מרפדף בהם בלי חפץ, כאלו כפאו שד, מוחה את הזעה מעל מצחו (מקנא אני בחברי: יפה הוא מצחו אפילו בשעת זעה), העויה חמוצה מעוה את שפתיו, והוא אומר בקול מרושל, שיש בו גם טרוניא קשה על סדר העולם וגם רחמים רבים על עצמו: „הוי, לא נברא חום קיץ לקריאת כתבי־יד"...

„ומכל־שכן לקריאת עתונים", — חפץ אנכי לסיים אחריו, אלא שבתוך כדי חפץ נזכר אני, שיש בעולם לא רק עתונים משעממים, „כבדים", הטובים לקריאה בימות החורף הכהים, כי אם גם עתונים פזיזים, קלילים, משיבים לב ונפש, הטובים לקריאה אפילו בימות החמה שטופי האור והזוהר. ונזכר אני גם במעלות הטובות, שיש לעתונים הללו עלינו: שלנו הם, מווארשא, שאין כמוה באירופה עיר המרובה באוכלסי ישראל, הם באים, כתובים הם יהודית, בלשון שניתנה בה צ׳רנוביץ לישראל, ובבוקר בבוקר, כששיירי תנומה עדיין מרפרפים עליך, הם מחכים לך כבר על שלחנך, כדי להנעים את קימתך, לגרש את דמדומי ההרהורים הטורדים, שהשאיר בלבך חלום של שחרית, ולהכשיר לך יום של התרוממות הנפש וערגת הרוח. וכיון שאני נזכר בעתונינו אלה, מיד צוהבות פני, ואני גד בלבי לחברי האומלל, שבגורלו עלתה עבודה קשה זו של מחיקת עיי״נין וקו״פין וכתיבת אלפי״ן וכפי״ן במקומן, ונותן אני שבח והודיה בלב שלם למי שאמר ועלתה קריאת עתונים בחלקי...

אני זורק מן הצד מבט של רחמים וחנינה כלפי חברי, שהעויתו החמוצה קפאה לו בפניו, ובטעמי למפרע את קורת הרוח המחכה לי. אני גולל את העתונים הזרגוניים שבאו מווארשא ומתחיל קורא:

„אונפערשעמטע חוצפה, אויסגעלאסענע שקרים, אידיאטען, אונגליקליך בעשעפעניש, באד־יונג, כלאטיגע הענד, בעהעלפער, גראבער יונג, גיפטיגע בעשעפעניש, גנב, געפאלענער העלד, געמיינער מענש, גראשענער אפיקורס, זונה, הוליגאן, חונף, טעלערלעקער, טרפה מויל, ליגנער, מנוול, משוגע׳נער הונד, מארק־ווינקעל, נאר, נידערטרעכטיג בלעטיל, סקאנדאליסט, עם־הארץ, פה טמא, פלאפלער, פלוידערער, פעסט, פלוי, פיש־מארק, פערברעכערישע בלבולים, צבוע׳ק, ציגיינער, רוסישע „פא מאטערי", שמוציג בעשעפעניש, שווארצער העלד, שמוציגע הענד, שוידערהאפטע אויסגעלאסענהייט, שמאלער קאפף, שאנטאזשיסט, שרצים, א שפיי דיר אין פנים"...

ואולם כדי שלא תטעו לחשוב באמת, שפרילוצקי, יאצקאן והלל צייטלין נוהגים לספר איש את רעהו דוקא עפ״י סדר אלף־בית; חייב אנכי להודות, שאת ה„צעטיל־קטן" הזה סדרתי בעצמי עפ״י שני נומרים היינט (42 – 141) ושלשה נומרים „מאמענט" (142, 40 – 139), ולהועלת הקוראים והקוראות טרחתי וסדרתי אותו בסדר נאה זה, שסגולה הוא לזכרון, כידוע. והיו כי ינצו שני חייטים בשמיני־עצרת לאחר כוס רביעית, כי התחילה רוחשת הטינא הכבושה בלבם לרגלי העליות ופתיחות־הארון של „ימים נוראים", והחזיקו איש בציצת ראשו ובפאותיו של חברו, ריהם יורד אל זקניהם וריח מיוחד נודף מגרונם למרחוק, וזכרו את ה„צעטיל־קטן" ועפו הפסוקים מפיהם כברקים, ומחא ההמון אשר מסביב את כפיו וקרא: „יחי פרילוצקי! יחי יאצקאן! יחי הלל צייטלין!"... כי תצאנה נשים אל השוק והחזיקו שתים בזנבו של דג אחד, זו אומרת שלי הוא וזו אומרת שלי הוא, זו קפליטה נימט לה צפונה מכסם וזו עניה פוזלות ורצות בהוריהן מרוב חימה, ופתחו שתיהן את שפתותיהן הכחולות והמטירו אשה על ראש רעותה את ה„צעטיל־קטן", והיה כל העובר עליהן ישום וישרוק ואמר: „רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, שאפילו נשים מריבות בשוק הורת סופריו בפיהן ומלתם על לשונן"... שמא אתם חוששים, שחייטים בשעת „מלואם" ושפתים כחולות בשעת „התלהבותן" לא יוכלו להסתפק במה שמצאתי בחמשה גליונות, — אל תחששו: „שיחותיהם" של פרילוצקי, יאצקאן, הלל צייטלין והדומים להם עדיין לא פסקו; אדרבה זו היא רק מעין התחלה, וחזקה על ה„צעטיל־קטן" שלהם שעתיד היא להיות „צעטיל־גדול" במהרה בימינו בקרוב...

לא רחוקים הם הימים ו„מהפכה" התחוללה פתאום ובאה עלינו קריאה גדולה וזועה את האייך ברחובנו: „חיים, חיים! הלאה בטלנות; חיים אנו חפצים!..." ותהי ראשית מעשיה של „המהפכה" להטיל צל על הספרות העברית ולתלות אור על הספרות הזרגונית. (עי׳, למשל, ההרצאות והוכוחים בישיבות „הפרקציה" של ימי הקונגרס החמישי.) „המהפכנים" טענו ואמרו: „הספרות העברית והעתונות העברית בטלנים מלמדים נוהגים בהן, כבולות הן באזיקי המסורת, יבשו, עבשו ואין „לחיים" תקוה מהן. ולעומת זה הביטו וראו, כמה משמח לב ונפש חום החיים הבוקע ועולה מתוך הספרות הזרגונית, העתונות הזרגונית. צעירות הן, טל עלומים מלאו, מסורת אין להן, והרי הן פוסעות פסיעות גסות וכובשות את החיים ומלואם"... ועוד ועוד מיני מליצות כאלה וכאלה, הלא הן כתובות בעתונים והקובצים, בחוברות ובקרֶפֶּרַטים של הימים ההם. והסופרים הכותבים עברית עמדו כנזופים, חטמם נשתרבב קצת יותר מדי ועיניהם שחו לארץ קצת יותר מדי. איזה קול טמיר ונעלם לחש להם באזניהם: „אמנם קרובים לאמת הם הדברים של בעלי המליצה; הספרות העברית והעתונות העברית אמנם מלאות הן בטלנות ומלמדות, ובאמת בטלנים ומלמדים נוהגים בהן"... ונדמה להם לכותבי עברית באותה שעה, כי אין בעולם דבר מגונה ושפל ממלמדים ובטלנים, ממלמדות ובטלנות. וכל־כך חתו בימים ההם כותבי עברית מפני נערתם הגאה של „תובעי החיים", עד שלקצתם נדמה, שאין בעולם גם דבר גרוע ומזיק כמסורת, והתחילו מטילים אותה ראשונה אל הים.

עברו שנים אחדות. „המהפכה" נשתתקה ונשכחה, כנהוג. אינני יודע, אם נתמעטה מאז ועד עתה מדת הבטלנות והמלמדות בתחומה של העברית או לא. אבל ידיעה אחת חשובה מאד נתוספה לנו במשך השנים המעטות האלה: יש בעולם דברים שהם שפלים ומגונים, גרועים ומזיקים הרבה הרבה יותר מן המלמדים והבטלנים, מן המלמדות והבטלנות ומן המסורת הכבולה—„כבוש החיים" עפ״י דרכם ונוסחתם של רוב העתונים

הז'רגוניים, „גבורים" מן המתוארים למעלה ב„צעטיל־קטן", שהם הם בעליה ועמודיה. של אותה העתונות הז'רגונית, ה„כובשת את החיים", הפקרות וחוסר־רסן של זו שבשוק נולדה ובשוק גדלה של זו, שאין לה מסורת ויחוס, אלא היא „ספנא מארעא".

ואולם יש אשר אתה שואל את עצמך: למה לה באמת לאותה העתונות לשנות את דרכה, כיון שמצליחה היא כמו שהיא? למה לה להעמיד את עצמה בסכנה ולזכות את ארחה, כיון שבדמותה של עכשיו קופץ עליה הקהל ומביא את פרוטותיו לבעליה? ומאליה עולה על לבך תמונה המצויה בעיירה הקטנה, שבה עברו עליך שנות עלומיך. בבוקר השכם, בטרם תצא שמש קיץ הלוהטת מנרתיקה, מקיפים „מבינים" מומחים „גוי", שהביא מן השדה חציר למכירה: ומנגחים „המבינים" המומחים זה עם זה בהלכה. זה אומר: יפה הוא החציר לאכילת בהמה, שהרי דק הוא מאד ונוח ללעיסה ולבליעה. ובא השני ואומר: דוקא משום שדק הוא נפסל לאכילת בהמה, שהרי יש בו כדי לדקור את חכה ולחתוך את לשונה. ומתפלפלים ה„מבינים" וכל אחד מהם מביא ראיות וסברות להשערתו. עד שבא השלישי ונוטל מתוך החציר מלוא הקומץ ומגישו לפרה. הרועה בשוק: אם היא מפנה את ראשה ממנו, סימן לו שאינו יפה לאכילת בהמה, ואם היא חוטפתו ואוכלתו, סימן לו שיפה הוא לאכילת בהמה...

והבהמה הכשרה שלנו—יֵאָמר לה כל „שבחה" בפניה—חוטפת ואוכלת כל מה שנותנים לה: קוצים ובוקנים, קש וגבבא, רומאנים שאין להם סוף ע"ד נשים שנשבו לבין הגברים וגברים שנשבו לבין הנשים („המצאה" מחוכמה זו המציא ה„נוט מארגען" האודיסאי — תבוא עליו ברכה!), מאמרים ראשיים המתחילים תמיד באמצע ומסיימים תמיד ג"כ באמצע, דרשות על קאנט ור' לוי יצחק מברדיצוב, ניצשה ור' נחמן מברסלב עם פירוש „מצודות דוד" ו„מצודות ציון", שקרים וגוזמאות מארבע פנות העולם, חרפות וגדופים מארבע רוחות השמים והארץ. פרמיות ומתנות „מתהום ארעא ועד רום רקיע", ערים בצורות ומוקפות גנים בתחומה של ווארשא וד' אמות קרקע על הר הזיתים, שסי"ן מדפוס האלמנה והאחים ראם ושטרי גורלות, שיכול אדם לזכות בהם תרפ"ט אלפים דינרי זהב, נסיעות על חמורים (דוקא על חמורים!) בחוצות ירושלים וערי יהודה במשך שני ימים ולילה אחד ותתרע"ט חלקים ואנציקלופדיה של ברוקהויז מכורכה עור תחשים וכו' וכו', — את הכל חוטפת ואוכלת הבהמה הכשרה שלנו ובעד הכל היא משלמת את פרוטותיה המעטות, שהקצתה אותן „לתורה ולחכמה ולתרבות". ומן הכל היא נהנית הנאה שלמה.

ומה יעשו איתם „הגבורים" שלא יחטאו, שלא יוציאו לשוק את אשר הם מוציאים ושלא יפטמו את בהמתנו במה שהם מפטמים אותה בידם הרחבה, הפתוחה והמלאה?

* *

*

וכשרואים אתם את הנוול והכעור שבגבולנו ורגש מר תוקף אתכם, אין לכם תקנה אלא שתתנו את עיניכם במה שמעבר לגבולנו: יש אשר שם יגדלו הנוול והכעור שבעתים. עולמנו אנו צר הוא, בטרם תזקפו את קומתכם וכבר הוטח ראשכם בתקרה המפוחמה; בטרם תפרשו את ארבות ידיכם וכבר פגעו בכם הכתלים המחובים, הכל צפוף ובלול בלול צר זה, ולמה יועף לבכם על היפה והמגונה, הטמא והטהור שכרוכים הם כאן? כך נגזר עלינו. אבל בעולמם הם, הגדול והרחב, ששמים מזהירים ועמקים פרושים עליו, ששמש צהרים שופכת עליו את נחלי אורה, שיש בו מרחביה ונחלה בלי מצרים לכל, — מי בלל שם את היפה והמגונה, מי כרך שם את הטהור והטמא יחדו? ה„גדולים" שלנו יכולים לפטור את עצמם מן הדין: קטנים הם, קימתם אמה ופסיעתם טפח ומה ששרוי ומחול לכל הקטנים שרוי ומחול גם להם. אבל הגדולים שלהם, הענקים חמה לצואריהם וצעדי גבורים צעדיהם, מי התיר להם את הזוהמה ואת הרפש?

ריכרד וַגְנֶר היה ענק. בכחו הכביר ברא עולמות שלמים והחריב, או, לכל־הפחות, אמר להחריב עולמות שלמים. ואנטישמי קנאי היה וגנר. לא היה אדם שנוא עליו כיהודי, ולא היה דבר מאוס עליו כמוסיקה שיוצרה יהודי. כל ימיו, משעה שהתחיל עולה לגדולה ועד יומו האחרון, לא פסק מלהלחם במאירבעער, משום שהיה יהודי, וביצירותיו, משום שבהן נגלתה לו כל ה„שפלות הטבעית" של הרוח היהודי. ריכרד וגנר הוא אחד מעמודי התוך של האנטישמות הגזעית, שבבנינה עמלו ועמלים דיהרינג, צ'מברלין—ה„אפוסטול" הנאמן של וגנר—ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם. אמנם „מעשה מאירבעער" („דער פֿאלל מאירבעער") כקוץ מונח הוא בעיני „כהני הוַגְנֶרְנוּת", שהרי יודעים הם, שיש במעשה זה דברים, שאינם לכבוד כלל לאלוהותם, אשר הם כורעים ומשתחוים לה. ולפיכך מבקשים הם תמיד לגנוז ולכסות אותו מעשה ולהשכיחו מלב. והנה בא אדם, וד"ר יוליוס קאַפּ שמו, ומצא וגלה במאמרו „ריכרד וגנר ומאירבעער" („דיע מוזיק" 1911, חוב' 15—14) את הכל. בשעה שוגנר רעב ללחם ונתחייב תפיסה, על כי לא היה בידו לשלם את חובותיו, בשעה שאיש לא ידע עוד את וגנר ולא שם לב ליצירותיו המוסיקליות, היה מאירבעער **הראשון והיחידי** אשר עזר לו, אשר הכיר בו, כי לגדולות נוצר ואשר עשה את כל מה שהיה בידו, כי תתקבלנה בתיאטרות דרזדן ופאריז אופירותיו הראשונות של וגנר. וּוַגנר, הארייי הגדול, בעל „הדם הכחול", איש אשר את רוחו המקורי לא הדליחו „הזחילה היהודית והשפלות היהודית", „בקשת התועלת והחשבון ההגיוני היבש",—אותו וגנר זוחל כרמש לפני מאירבעער, מנשק את עפר רגליו לעיניו, והופך את פניו ושולח לשון למולו וזורק בו אבן וטיט והלאה וכל אשר תמצא ידו.

בשעה שוַגנר צריך למאירבעער או בשעה שהוא מקבל טובה ממנו, הוא כותב אליו:

„יצירותיך אתה הן שהראו לי את דרכי החדשה... כך אני רואה, כי נתקיים במלואו תפקידו של הגרמני, אשר לקח לו למופת את בית־המדרש האיטלקי והצרפתי, כדי שהיצירות, אשר ייצר בגאונו הוא, תהיינה כוללות ומקיפות את הכל"... „אתה, אמני היקר, שהנך טוב וחסד כולך, רק אתה, **המושל היחידי** במלכות הקולות, יכול (להכריח את אחד התיאטראות בפאריז, כי יקבל את יצירתו של וגנר)..." „לבי מלא תקוה, כי עוד מעט ואוכל לשוב ולחדות בברכה את פניך, אדוני ואמני הנעלה, ועל הרגע ההוא תערוג נפשי כאל מלקוש..."

במאמר, אשר כתב וגנר באותם הימים ואשר לא נדפס מפני סבה שאינה ידועה, הוא אומר על מאירבעער. שהוא „כתב מוסיקה כמו שכתבוה לפניו הֶנדל, גלוק ומוצרט", וביצירותיו נחשפה כל הגאוניות העמוקה והכבירה **של הרוח הגרמני**.

בסוף 1841 כתב מאירבעער להדירקטור של התיאטרון הברליני ובקשהו, שיקבל ברצון את האופירה של וגנר „דער פליעגנדע האללענדער". ובהיות מאירבעער אח"כ בברלין, חזר ודבר לפני אותו הדירקטור טובות על וגנר ועל כשרונו. והרי וגנר כותב למאירבעער:

„שתים מלים שקבלתי מאתך שוב עשו אותי למאושר וכפרו על עון מזלי... לו רק יכולת לחוש, עד כמה אין קץ לרגשות התודה הסוערים בחובי לרגלי האות של השתתפות בגורלי, אות זה שפשטותו היא אשר תרומם ותכבד. עד עולמי עולמים לא אוכל להביע על ארותיך כלום, כי

אם רק תודה, תודה!... יהי רצון מלפני האלהים, שיהיה לך כל יום ויום מחייך היפים לשמחה ולא תכהה התמונה את עינך לעולם. על זאת יתפלל בכל לב תלמידך ועבדך..."

ובאותו זמן עצמו כותב וגנר לרוברט שוימאן והוא קורא למאירבעער: „רמאי ערום, האוהב לרמות בכונה". ובמכתב אחר, שכתב באותם הימים לאחר, מידידיו הוא אומר:

„ואמנם מסכים אנכי למשפטים אשר השמעתני על אדות האופירה שלי, אלא שדבר אחד הפחידני ומרר—מודה אני—את רוחי, זה שאמרת לי במנוחת נפש גמורה, כי בקצת מקומות נודף ועולה ריחו של — מאירבעער. ראשית כל, איני יודע, אם בכלל יש בעולם דבר שהיא של מאירבעער, — אולי חוץ משאיפה ערומה לפופולריות פעוטה.. הן יהיה זה שחוק־פלא של הטבע, כי אשאב מאותו המעין, שריחו לזרא הוא באפי גם מרחוק?...

ומעיד וגנר על עצמו, שכל החנופה אשר פזר למאירבעער, אשר היה שנוא עליו משעה ראשונה. לא באה אלא משום, „שיכול הוא (מאירבעער) להעשות חשוב בשבילו עד מאד". וימים אחדים אחרי שספר עם אחד מידידיו על מאירבעער כעל „האנס־טפש, שגלימתו מנפנפת לכל אשר יהיה הרוח", מתארח וגנר בביתו של מאירבעער וכותב לידידתו: „אבל הוא יכול להביא לי תועלת מרובה, אולי גם אצל המלך"...

התנחמו: יש אשר שם, בעולם הרחב, יגדלו הנויל והכעיר שבעתים מאשר בעולמנו הצר.

חביבין עליכם תנחומין אלה?

בעל־מחשבות.

סְקִירוֹת וּרְשָׁמִים.

ו.

תֵּיאוֹדוֹר הֶרְצֶל רֵעַ־הַיְלָדִים.

בפיליטוני־הילדים אנו רואים את תיאודור הרצל ז"ל בפוזה זו, שאולי היתה הנאה והטבעית לו מכל שאר הפוזות שבעולם. זה לא כבר יצאו „פיליטוני־הילדים" בתרגומו המובהק של פרישמאן, ואף הקורא העברי יש לו היכולת לעמוד על טיבם. שם רואים אנו מין הרצל, שבסקירה הראשונה אינו דומה כלל לאותו האיש בעל הרצון הכביר, האומר ועושה. שם נצב לפנינו איש, המסתכל בחיים הסתכלות נוגה ונוחה, המוכרח תמיד לעשות כעין חשבון־הנפש בעצמו, איש, אשר לא יוכל לעבור לפני שום חזיון חשוב מחזיונות־החיים, מבלי אשר יגע במעמקי־נפשו, מבלי אשר זרם רגשות שונים יְסַעֵר את רוחו ויערפל את מבט־עיניו. רואים אנו אותו, בעמדו בחדר־ילדים עזוב, שנתרוקן רגע אחד מן הקולות הנעימים והערבים, הממלאים אותו כל היום כולו, והנה רוחו נפעמת ברגשות־אהבה עדינים מאין כמוהם, המשמשים בערבוביה עם יגון־העולם ועם הרהורי פילוסוף סַפְקָן וטוב־לב, מסתכלים אנו ב„תנורים", במקום שנגדלים ילדים־נפלים, שנולדו קודם זמנם, מתבוננים אנו אל הבולוואר־די־קאפוסטין, במקום שאמות צעירות נושאות את ילדיהן אל הרופא, וכו', וכו'. ובכל מקום עומדת לפנינו נפש מתרגשת, הרוטטת ומתכוצת כמימוזה, בנשוב עליה רוח קלה. ילדים ואמות צעירים מפעמים את רוחו בכח של חידה עולמית. עומד הוא לפניהם כלפני פלאי־בראשית, כלפני תיבת־הקסמים, שהכל צפון בה והיא סגורה לעולמים. כמה בהירים וצלולים ופשוטים רגשותיהם, מעשיהם והרהורי־לבם, וכמה גדולים ונשגבים הם בפשטותם הבהירה ובתמימותם הצלולה! גם הילד, גם האם— זכים הם כל־כך ברגשותיהם, שקופים הם כעין הבדולח, קדושים הם וטהורים כל־כך. גם מן הילד, גם מן האם בוקע ועולה רגש־חיים נפלא, שאין על עפר משלו, שגבולות שמים פתוחים לפניו, שסופו מגיע לעבר מעולמנו הקיים, מעולמנו המאטריאליסטי והגס. האין נשמתם של אלו נעשית אספקלריה מאירה, בעת אשר עולמות אויריים יעברו בעדה? או אפשר שהעולמות האויריים נעשים צלולים רק אז, בשעה אשר יגעו בלב הילד ובמבטו הנחמד, או בלבה של האם הצעירה ובמבט־עיניה רחם והמלא דאגה?

וכמה נאה הוא־עולם זה, עולם האם והילד! אף קו אחד לא יפריע בו את ההַרְמוֹנְיָה! אף נעימה אחת לא תִשָּׁמַע בו, אשר לא תהיה עמוקה ונוגעת עד הלב, אף תנועה אחת לא תראה בו, אשר לא תהיה רכה. נאה ומכוונת לתכליתה. עולם־הילדים מחונן בנוי, שאין למעלה הימנו, אשר לו ישאף האמן הגדול, המגלה את כחו בציור ובכתב: התמונה הכוללת פשוטה ובהירה כל־כך וכל נקודה ונקודה מתאימה כל־כך לכל המראה הפשוט והזך כבדולח!

תיאודור הרצל ז"ל, אשר יותר משהיה אמן, היה בעל חוש אֶסְתֶּתִי גדול, אשר לקח את חיי עצמו ועשה אותם יצירה אמנותית יפה, מצא ביופי זה של נפש־הילד מקור בלתי־פוסק להזין בו את רוחו.

וגם אחר־כך, כשגלו לו החיים מטרה חדשה, עדיין נשאר מעריץ נצחי של נשמת־הילד, אשר לא בהרכבת הרעיון בקש את הדרך הנכונה, אלא בפשטות הרצון ובהירותו.

אולי יהיה זה בעיני רבים כפרדוכס, ואולם הרושם, שהשאירו אחריהם חיי הרצל, הוא רושם של ילד גאוני, של משה רבינו בעודו בתיבת־הגומא על שפת היאור. בדברי ימי העולם חזיון לא־נפרץ הוא, אשר יקרב אדם אל עם עתיק ושבע־ימים במבט תמים כזה של ילד, מתוך בטחה קדושה וילדותית כזו, שהוא בוטח באמת עצמו, כמו שקרב תיאודור הרצל. חזיון יקר הוא, אשר ירגיש אדם את עצמו ראשון למפעלו, בלא מתחילים שקדמו לו, בלא אבות רוחניים, כמו שהרגיש את עצמו מנהיגנו המנוח האהוב. כמוהו כטפת־החיים הראשונה במעשי־בראשית— בריאות חיות לא היו לפניו. כמוהו כילד, הצועד והולך למחוז־חפצו, שאינו מביט מאחריו, אלא צופה לפניו. לא לחנם אמר הרצל בעצמו, כי ילד הנותן עיניו בפעם הראשונה בספר בראשית, דומה הוא, כאילו יצירת העולם מתחדשת עליו היום. והרצל עצמו היה ילד, אשר תחית עמו צמחה לפניו בו ברגע, שראו עיניו בפעם הראשונה את העם, את עמו.

הרצל רע־הילדים הגדול נראה לעיני המסתכל המעמיק כאותו הרצל, שהיה נוי לבימת־הקונגרס. טול ממנו את הפילו־סופיה הספקנית ואת התוגה הנוחה, מורשת עם־עולם, — אז תתגלה לפניך נשמת־אמן אֶסְתֶּתִית ילדותית, הרואה בחיים רק את הילד ואת האם הצעירה — כֹּהֶנֶת הילד, המקריבה תמיד את נפשה לקרבן בעדו. ואולם את עצמו חשב הילד הזה לאם.

והנה האם הזאת הקריבה את נפשה לקרבן בעד זָקֵן, כאותה האם בציורו של רוּבֶנס, המיניקה בחלב שדיה זקן עוטה שיבה ושבע־ימים...

פרופ. ד"ר דוד נימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּלוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

ב.

מֶחְקָרוֹ הַמֶּרְכָּזִי וּמִשְׁטָרוֹ שֶׁל סֵפֶר הַכּוּזָרִי.

(סוף. *)

הנה כן: מחקר התארים, שהוא המחקר על דבר היחס בין אלוה ואדם, הבא לידי גלוי בנבואה, יבוא לידי פתרון נכון מתוך הגדר האמתי של הטבע. הטבע אינו יסוד רוחני זולת אלוה, מפני שאלוה הוא יסוד הצורה היחידי בה במדה שאנו מכוונים במבטא זה ליסוד רוחני. בזה לא הגיע הלוי עדיין לידי הפתרון עצמו, אבל כבר מצא את ההשקפה המרכזית של הפלוסופיה שלו: ההכנה. הכנתו של איזה חלק חמרי לקבלת צורה נאותה היא סודו היותר עמוק של מעשה בראשית. הדעה, שרק אלוה לבדו יודע ויכול להשפיע את ההכנה, כלומר — לכון את תנאיה ושעוריה של איזו הרכבה, שיש בה חלקים חמריים שוני המזג, העשויים להוריד על ההרכבה החדשה הזאת את הצורה הנאותה והמבוקשת, — הדעה הזאת בתור יסוד לחיים הבנויים עליה, היא שורש האמונה. ולעומת זה, הדעה המתנגדת, המיחסת לאדם את הכח, למצוא את דרך העבודה הנכונה מעצמו, כלומר על ידי חיים מוסריים, המיוסדים על חוקים שנעשו בידי אדם וביחוד על ידי עבודה דתית על פי מעשים וריטואלים, הבדויים מלב אדם, — הדעה הזאת היא שרש המרי. הרעיון הזה הוא המעבר מן הראשון של שני הענינים הנזכרים אל השני. על שאלתו של הכוזרי:

„ואיך יהיה שורש האמונה הוא שרש המרי?" משיב החבר:

„כן, כי הדברים, אשר יכונו לקבל הרשמים ההם האלהיים (כלומר רשמי יסוד הצורה) אינם ביכולת אדם, ולא יוכלו לשער כמותם ואיכותם, ואם ידעו עצמם (כלומר את העצם, הסובסטנציה), לא ידעו זמניהם. אך הויתם וחבורם והזמן להם, וצריך בזה אל ידיעה שלמה כפורשת תכלית הבאור מאת האלהים, ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם, הוא המאמין, ומי שהשתדל לתקן הדברים לקבל הענין ההוא במחקר וסברות והקשות ממה שימצא בספרי החוזים והורדת הרוחניות ועשית הצלמים והטלסמאות, הוא הממרה, כי הוא מקריב הקרבנות ומקטיר הקטורת מהקשה וסברא ואיננו יודע אמתת מה שראוי, וכמה ואיך, ובאיזה מקום, ובאיזה עת, ומי מבני אדם, ואיך ראוי להתעסק בענין ההוא, ועניינים רבים, ספורם יארך" (א', ע"ח, ע"ט).

הרי החבר מטעים את השקפתו, שמצד אחד אין ספק בדבר, שאפשר לאדם להכין את עצמו לקראת הענין האלהי ולקבלו, ושמצד השני לא תמלא ההכנה הזאת את תפקידה אלא אם כן היא נעשית על פי התורה השלמה שנתנה ממרומים, בכתב ובעל פה, וזה יוצא מתוך יחסו של הלוי לגדר הטבע של אריסטו: אין כאן יסוד רוחני מיוחד לעצמו בתוכם של הנמצאים הגשמיים, כי ברגע שאתה מפליג לעבור את גבול הגשמיות בו ברגע הנך נוגע כבר במחיצתו של אלוה, של יסוד הצורה היחיד והמיוחד. המציאות הכללית עולה כולה מתוך שני השרשים הנצחיים, האלוה הנצחי והיולי הנצחי, — וזהו הכל. אין שום מציאות אחרת בינתים, בין האלוהי, יסוד המציאות בפועל, וההיולי, יסוד המציאות בכח. כל השפעה מיסוד הצורה על איזה חלק מהחומר המוכן לקבל איתה ההשפעה, היא ישרה בלי שום אמצעי ביניהם (עי' למטה).

התהוותו של איזה נמצא טבעי בריאה חדשה היא. מעשה בראשית לא נחתמו, אלא הם הולכים ונמשכים בלי הפסק. גלוי הוא, איפוא, שאין שום הבדל עקרי בין המורכב הטבעי, ההולך ומתהווה לעינינו, ובין ההרכבה המלאכותית, הנעשית בידי אדם בצרוף חמרים שונים בעלי איכיות שונות, כל עוד שההרכבה המלאכותית הזאת נעשית על פי החכמה האלהית ומצוותה, אותה החכמה האלהית, שהיא היא גם מקור הצורה הטבעית.

עתה אפשר לנו לראות את עומק המחלוקת שבין אריסטו והלוי בנוגע להענין השני, כלומר לשאלת הצורה במעשי אומן: לפי השקפתו של אריסטו אין שום אפשרות להמשך התהוות טבעית בהיסטוריה, אחרי שכל ההתהוות ההיסטורית אינה אלא מלאכותית. אין כאן שום מקום לבריאת מלכות חדשה על יסודי של החמר הטבעי. יסודות הצורה השונים השוכנים בתוכם של הנמצאים הטבעים קבועים ועומדים הם מן העולם ועד העולם, וכל החלופים והשנויים המלאכותיים אין להם אלא ערך מקרה עובר. אין שום מקום לאמר, שמעשים דתיים עפ"י ריטואליים ידועים יש בהם כח להביא לידי גלויה של איזו התהוות עצמית חדשה, שיהיה בה כדי להשפיע על מהלך המאורעות ההיסטוריים, לאחד טבע והיסטוריה לחטיבה אחת, המקשרת את שניהם ועושה אותם סדר אחד של מציאות והתהוות.

ודוקא כל הדברים האלה, הנמנעים בהחלט לפי שיטתו של אריסטו, הם הם אבני פנה להלוי בבנין עולמו החדש.

זה הוא טעמו של הלוי, שאינו נותן להחבר להשיב על שאלתו של הכוזרי, איך אפשר שיהיה להבורא חבור עם בשר ודם, אלא אחרי הוכוח עם אריסטו על דבר מושג הטבע, כי רק אחרי שדחה את מושג הטבע של אריסטו אפשר היה לו להלוי לסגנן את השקפתו המרכזית, זו של הכנת החומר לקבלת הצורה, אשר ממנה מוצא לפתרונה של השאלה.

ועתה אפשר לנו לבאר את כל בנינו ומשטרו של ספר הכוזרי:

המחקר הראשי של ספר הכוזרי הוא מחקר התארים עם כל המחקרים הפרטיים התלויים ומקופלים בו. מוצא מחקרו הוא מחקר היחס במובנו הראשי, כלומר מחקר הנבואה. הוכוח ע"ד המחקר הזה הולך ומתפתח בהמאמר הראשון, כאשר ראינו, באופן מסודר בדיוק, עד שהגיע אל ההשקפה המרכזית, שבחר בה הלוי להרצאת שיטתו המטפיזית־ההיסטורית, כלומר ההשקפה, שכל ההתהוות בטבע ובהיסטוריה בעיקר הדבר אינה אלא תולדת השנויים בהכנת החמר הטבעי לקבלת יסוד הצורה בכל גלוייו הרבים והשונים למיניהם. את ההשקפה הזאת נכנה מכאן ואילך „השקפת ההכנה". עתה יכולים הינו לשער, שכבר הגיעה השעה לחזור אל הוכוח על דבר „המחקר הראשון". לפי דברי הכוזרי אחרי שנתגייר (ב', א: ותחלת מה ששאל אותו על השמות והמדות המיוחסות אל הבורא). אבל לא כן הלוי. הוא רואה, שלא יצא עדיין ידי חובתו, לפתח ולשדד את האדמה, אשר ממנה יצא פתרון המחקר הראשי, והוא הולך ונטפל לכמה וכמה מחקרים טפלים. המחקרים

*) עי' „העולם" נומר 22.

האלה בודאי יקרים וחשובים היו להלוי מחמת עצמם; אבל מתוך הסדר שקבע להם מתגלית כונתו של הלוי, להכין את רוחו של הקורא לוכוח המחקר הראשי ופתרונו. המחקרים הטפלים האלה אפשר לחלק לשלש מחלקות: א) אופן התפתחותה של היהדות, איך צמחה וגדלה עד שקבלה צורה היסטורית מסוימה וקיימת, אם נעשה הדבר הזה בדרך הטבע, לאט־לאט, או להיפך, לפתע פתאום, על ידי השפעה פתאומית של ההכנה הדרושה על המאמינים באופן שבין רגע היה בהם הכח לקבל את ההשפעה הנשגבה של הענין האלהי (מ"א, פ'—פ"ח). ב) רוחניותו של אלוה ויחס היהדות לעבודת הצלמים והצורות, ועפ"י מחקר זה מבאר הלוי את ענין העגל מתוך השקפתו על אחדות שרש האמונה והמרי (מ"א, פ"ח—צ"ז). ג) הלוי חוזר אל באור „השקפת ההכנה", כדי להראות, שהמעשה הרתי הריטואלי ענין דק מן הדק הוא, כלומר שכל שנוי קל שבקלים מן המצווה והמקובל עשוי לסכן את כל המכוון ולהביא לידי קלקול במקום תקון, ודומה הוא המעשה הדתי בזה למעשה הטבע, כשם שבנוגע ליצירות הטבע עשוי איזה שנוי קל בעיקר היצירה לטשטש את הצורה הגירמלית של הנולד ולעשותו בריה משונה, כן הוא הדבר גם בנוגע לצורה הדתית המלאכותית. אם יחסר אחד מתנאיה הנחוצים, לא תיצר הצורה הזאת ולא תהיה שורה לא על המעשה ולא על העושה (מ"א, צ"ח—ק"ג). ובקשר עם מחקר זה משתדל הלוי להטעים, שקבלת הענין האלהי היא השמחה היותר רוממה שאדם יכול לשער. בזה מוצא הוא גם את הטעם לדבר, שהתורה אינה עוסקת בפירוש ביעודים לחיי עולם הבא: מה ערך יש להם להתענוגים הגשמיים והגסים, שדתות אחרות מבטיחות למאמיניהן, מול התענוג הרוחני הנעלה הזה, להיות כלי קבול להענין האלהי, שהוא נחלת כל יהודי, יהיה מי שיהיה? והתענוג הזה כבר נחל בעולם הזה: בקבלתו את השפעת הענין האלהי. גם היהודי היותר פשוט כבר טועם הוא מעין עולם הבא (מ"א, ק"ד — קי"ז). וכשהוא בא לראש הוכוח (המאמר) השני חוזר הלוי אל „המחקר הראשון" — למחקר התארים במובנו הכללי (מ"ב, ב'—ז'); דומה, שהנה הגיעה השעה, להפריד בין המובנים השונים שבמחקר היחס ולהבדיל את מחקר הנבואה מתוך שאר המחקרים ולחזור אל הוכוח על ארותיו שנפסק למעלה. אבל הלוי רואה חובה לעצמו להכין את לבו של הקורא באופן יותר מדויק, ושוב הוא דוחה את הוכוח על המחקר הראשי הזה, והוא מעיר את אזננו לשמוע מה בפיו בנוגע לאיזו שאלות פרטיות ע"ד ההכנה השלמה לקבלת הענין האלהי: על התנאי הראשי, על העם המיוחד, כבר דבר למעלה (א', צ"ח — ק"ג), וכאן הולך הלוי ומבאר את התנאים האחרים: הארץ המיוחדה: ארץ־ישראל (מ"ב, ח'—כ"ד), בית המקדש בירושלם ועוד הפעם העם המיוחד לשכן את המקדש בתיכו (מ"ב, כ"ה — כ"ח, כ"ט — מ"ד), המעשים הדתיים הריטואליים המיוחדים, תשמישי קדושה הרצויים, אורחות היושר בכל גלויי החיים, לפי החוקים המוסריים והתשמישים הרצויים והמיוחדים (מ"ב, מ"ה — ס"ו), ולאחרונה — השפה העברית (מ"ב, ס"ז—פ"א).

דרכו של הלוי לחזור על שאלות, שכבר עסק בהן בִּין; או, שלכל הפחות יכול היה לבאר אותן בִּין ולגמור את הוכוח על אודותן בשעה שהכניסן לתוך מהלך הוכוח; זוהי אחת מסגולות סגנון ההרצאה של הלוי. ואולם בנוגע להשנות הדברים במאמר השני שכבר נשא ונתן בהם במאמר הראשון, יש כאן טעם מיוחד בדבר, בין שני הוכוחים על דבר אותן השאלות עצמן מצא הלוי מקום לו להציע ולבאר את הרעיון היותר חותך בפתרונו של המחקר הראשי (מ"ב, כ"ו; עי' למטה). הוכוח על אותן השאלות קודם להצעתו של הרעיון הנרמז בא להכין את רוחו של הקורא להבנת אותו הרעיון, בעוד שהוכוח הבא אחרי ההצעה בא להשלים את הרעיון הראשי הזה לכל פרטיו ודקדוקיו וללטוש אותו לטישה אחרונה. ועפ"י זה נבין גם את מקומו של הוכוח השלישי. ברצותו לבאר באיפן יותר מדויק ויותר חודר אל פנימיותו של ענין האחדות של שרש האמונה והמרי, הולך הלוי ומצייר את תמונתו של „החסיד", „עובד ה'", בדמות דיוקנו של „החכם" של הסְטוֹאָה, וזה ממציא לו מקום הכושר, לבאר כמה וכמה שאלות חשובות מתוך השקפת ההכנה (מ"ג, א'—כ"ג). העובד האמתי שואף אל הענין האלהי בדרך רצויה ומקובלה, על פי האמצעים המצווים בתורה שבכתב ושבעל פה. כי כל מה שנאמר על נחיצותם של החוקים המצווים נתן להאמור לא רק על תורה שבכתב, אלא באיתה מדה עצמה גם על תורה שבעל פה. כי כשם שאין בכחו של האדם למצוא את כללי החוקים, שהם ענין תורה שבכתב, כן גם אין בכחו למצוא את פרושיהם של החוקים האלה, את הדרכים הישרים, איך לסגל אותם להחיים הממשיים מרובי הגונים, גם בזה צריך האדם למסורה נאמנה. וזה היה קלקולם של הקראים. שרש העבודה היה להם לשרש המרי. כי ברצותם לעבוד את אלוה על פי פירושי התורה שבדו מלבם, הלכו דרך עקלקלות וקלקלו את ההכנה המכוגלת לקבלת הענין האלהי, שאפשר להשיג רק על פי חוקי התורה בפרושיהם המקובלים פה אל פה עד למשה מסיני (מ"ג, כ"ג—ע"ד).

עתה חוזר הלוי אל המחקר הראשי וגומר עליו את הוכוח, ובדרכו הוא הולך ומביא מלואים אחרונים לענין ההכנה, הוספות דקות ויפות על דבר האומה והארץ וכדומה (מ"ד, א'—כ"ג).

פתרון המחקר הראשי מתוך הצעת שיטתו זוהי כונתו העיקרית של הלוי בספרו הכוזרי. השאר אינו אלא הוספה, הכוללת ענינים שונים, שאינם חלקים יסודיים של ההצעה השיטתית עצמה, אף על פי שהוכוח על אדותם מלבן לפעמים מתוך הארה חדשה כמה ענינים יסודיים שבשיטה, ואף על פי שאחד המחקרים השיטתיים, מחקר הבחירה, לא מצא את פתרונו אלא במאמר החמישי. אפשר לומר, שהוספה זו חושפת את מקורותיה של פלוסופית הלוי ומציעה את טענותיו נגד המשאיים הערביים בענינים שהוא חולק עליהם: ענינה הראשון של ההוספה הוא פרוש לספר יצירה מיוסד על שיטת המטפיזיקה של אריסטו (מ"ד, כ"ד—כ"ז), ומאחר שפלוסופית ספר יצירה נכנסה לתוך הוכוח בבחינת ענף מענפי החכמות שמצאו את פרנסתן בבתי־מדרשות של ישראל סבא, אלא שנאבדו בצוק העתים, הולך הלוי ומרצה דברים גם על אודות ענפי חכמה אחרים, שהיהודים הקדמונים עסקו בהם בזמן המקרא והתלמוד, כדי להדריך על ידם את העם בדרך התורה והמצוה בדיוק מדעי הנחוץ להההכנה השלמה הדרושה לקבלת הענין האלהי, שזוהי כונתה הראשונה והאחרונה של כל התורה כולה (מ"ד, כ"ח—ל"א).

הוכוח האחרון, המאמר החמישי, סוקר סקירה קצרה את פלוסופית המשאיים הערביים ומביא את טענותיו של הלוי נגדה (מ"ה, א'—י"ד), מופת המדברים על חדוש העולם (מ"ה, ט"ו י"ח) ותורתו של הלוי על דבר הבחירה, שבאמת אינה אלא הכלל העולה מתוך יסודותיה של השיטה (מ"ה, י"ט—כ), והוא מסיים את וכוחיו על הענינים הפלוסופיים בדברים נמרצים על גבולי ההכרה האנושית, החוסמים את שכלו של האדם ביחוד בהרסו אל מחקר ההשגחה והשאלות הרבות והעצומות הכרוכות בו (מ"ה, כ"א).

ולאחרונה מסיים החבר את דבריו סיום המתאים להרוח הנושבת בכל הוכוחים, גם היותר פלוסופיים, ומגלה את רגש לבו, עד כמה נכספה נפשו להרחיק נדוד לארץ הקדושה, לרצות את אבניה ולחונן את עפרה, עפר קודש, לראות בזיו הדרה של ירושלים עיר הקדושה, אשר לפי דעהו ואמונתו החזקה גם היום לא פסקה להיות המקום המובחר המיוחד להשגת ההכנה היותר שלמה הדרושה לקבלת הענין האלהי (מ"ה, כ"ב—כ"ח).

בפרקים הבאים ארצה את שיטתו של הלוי על פי המקומות היותר חשובים וחותכים שבספרו אחרי אשר הבאתי אותם בסדר שיטתי המתאים יותר להשקפתנו היום.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

XIII.

גליציה זכתה עכשיו לפרסום גדול. היו בחירות אל הפרלמנט בממלכת אוסטריה, שגליציה אינה אלא חלק ממנה; תוצאות הבחירות בממלכה כולה וביחוד בוינה הבירה נפלאו בעיני כל: המפלגה היותר חזקה ורבת ההשפעה, מפלגת הסוציאל־נוצרים, נפלה נפילה שלמה. מכ"ב המנדטים, שהיו לה עד עתה בוינה, נשארו לה לא יותר מארבעה, בין הנופלים נמנים הרבה מגדולי אוסטריה, שכל השלטון היה כפוף ונכנע להם, כידוע. ובכל זאת מרבים עתה לדבר באוסטריה וגם מחוצה לה ע"ד הבחירות בגליציה ופרטיהן ופרטי פרטיהן.

ה„בחירות הגליציות" זכו זה מכבר ל„שם טוב". הכל יודעים, שבגליציה נעשות הבחירות „מלמעלה", ע"י נציב־המדינה, והרבה מן הקנדידטים, שהנציב מושך להם חסד או שהם שייכים למפלגתו, נבחרים רק באופן פורמלי, ובאמת מתמנים הם ל„נבחרים", אם אפשר לומר כך, ע"י הנציב. כך נהגו פה באדני ופינינסקי בימי הבחירות הקוריאליות וכך נהג גם פוטוצקי אפילו בשנת 1907, בשעה שהבחירות היו בפעם הראשונה כלליות, ישרות וחשאיות.

כשהומת פוטוצקי והד"ר בובזשינסקי ירש את מקומו, קוו הכל, שהמצב ישתנה לטובה. ראשית, היו אומרים אז, הריגת פוטוצקי כשהיא לעצמה יש בה הרבה מן ההזהרה לעתיד. ושנית, הרי בובזשינסקי בניגוד להנציבים הקודמים אינו שייך למשפחת האצולים, ואפשר לו לסור מן ה„טרדיציה־הקונסטיטוציונית" הגליצית ולהנהיג פה סדרים ומשפטים ישרים. זאת היתה התקוה — ולא נתקימה. לא די שבימי בובזשינסקי לא נתמעטו החכוכים הלאומיים בין הפולנים והרותינים, אלא שעצמו וגברו גם הסכסוכים והקטטות שבין המפלגות הפולניות עצמן. בובזשינסקי, שהיה קודם לכן מנהיגה של מפלגת הקונסרבטיבים ואשר בראשית ימי ממשלתו הבטיח להתיצב ממעל לכל המפלגות, נשאר כמו שהיה מנהיגה הרוחני והעמוד הימני של מפלגתו והשתמש בכח השלטון שבידו לסיע לה ולהכשיר לה נצחון לגבי שאר המפלגות הפולניות. ביחוד רבו האינטריגות מצדו נגד מפלגת הדמו־קרטים־הלאומיים, שבמשך הזמן עלתה למעלת מפלגה מושלת במדינה והוציאה מיד מפלגת הקונסרבטיבים גם תיק־המיניסטר לעניני גליציה ומסרתהו לאחד משלה, לגלומבינסקי. הנה כן ראינו, שלפני הבחירות קשרה מפלגת הקונסרבטיבים, כלומר הנציב בובזשינסקי, עם הדמוקרטים הפולנים ועם העממיים מסיעת סטפינסקי קשר על הדמוקרטים־הלאומיים. ולא עוד אלא שבובזשינסקי השתמש גם בכחם של הציונים למטרתו: הללו תמכו במערב־גליציה, במקום שלא ראו שום אפשרות לבחור ביהודים, בקנדידטים הקונ־סרבטיבים נגד הדמוקרטים־הלאומיים. ומתוך תכסיס זה עלתה לו לבובזשינסקי להפיל את מפלגת הדמוקרטים־הלאומיים משאתה, ותחת אשר בפרלמנט הקודם היתה היא הקבוצה היותר גדולה של הקלוב הפולני, נכנסת היא עכשיו אל הפרלמנט כשרק עשרה מנדטים בידה.

המצב הזה נתן תקוה בלב מנהיגי הציונים, שבמזרח־גליציה, ששם לוחמים בכמה גלילות־בחירה הציונים נגד היהודים המתבוללים, לא יניח בובזשינסקי מכשולים על דרך הציונים. ביחוד קוו לנצח במקומות ההם, ששם נלחם הקנדידט הציוני ביהודי מתבולל הנמנה על מפלגת הדמוקרטים־הלאומיים, שנואת־נפש הנציב (למשל, בטרנופול, במקום שהעמיד רודולף גאל את הקנדידטורה שלו) או במקום שנלחמו שני קנדידטים אופוזיציונליים (כמו, למשל, בלבוב .III, ששם נלחם הסוציאלי ד"ר דיאמאנד נגד חברנו שטאנד ובסטרי, ששם נלחם הסוציאלי מורצבסקי נגד הציוני ד"ר רייך). אבל גם תקוה זו נכזבה. בובזשינסקי נשאר נאמן לה„טרדיציה" של הנציבים הגליציים לכל דבר ושומר הוא בלבו עברה להציונים ולתנועת התחיה בקרב היהודים. עוד בשעת מפקד־העם בראשית שנה זו הראה בובזשינסקי עד כמה כחו גדול ברדיפת התנועה הלאומית של היהודים. והנה באו ימי הבחירות, והם שמשו לו שעת־הכושר לרדוף את הציונים ולדכא אותם עד כמה שידו מגעת. ובובזשינסקי אמנם לא הפלה הפעם בין אמצעים לאמצעים, אלא הוציא את כל כלי נשקו למלחמה זו, שכנראה היתה לו מלחמת־מצוה.. הוא לא הסתפק בזה, שתמך בגלוי (ואנו בני גליציה יודעים, מהו פירושה של תמיכה זו!) בקנדידטים הסוציאליים נגד הקנדידטים הציוניים ולא נמנע גם לסייע למתבולל גאל, אשר התחרה בשטאנד, אעפ"י שגאל זה נמנה על הדמוקרטים־הלאומיים, אלא שבדרוהוביטש נערך טבח גמור, נהרגו עשרות אנשים ונפצעו כהנה וכהנה לשם זה שיבחר המתבולל הד"ר לונשטיין וינוצח הציוני הד"ר ציפר...

ובמצב כזה, כלום יש להתפלא, שנוצחו כל הקנדידטים הציוניים? הקרובים למקום המעשה, אשר ראו בעיניהם את הקרדומות, שבאים בהם על הציונים, להם הוברר בשעה האחרונה שלפני הבחירות, שהציונים לא ינצחו. אמנם, ברחוב היהודים שררה התלהבות גדולה בנוגע להקנדידטים הציונים, אמנם נערכו בכל מקום אספות המוניות וכמעט בכל מקום נתנו רוב המוני העם את ידם לציונים ועבדו לשם נצחונם במסירות נפש ממש. אבל יש כח הגדול גם מרצונם של המוני העם — רצונם של הבריונים, התקיפים, או, ביתר דיוק, רצונם של הממשלה והנציב? על החלשים ומוגי־הלב שבקרב היהודים הפילו פחד באיומים, בקנסות ובעונשין; להרבה אלפים בוחרים יהודים לא ניתנה כלל האפשרות לבחור, מפני שבכונה לא רשמום ברשימת הבוחרים או שלא מסרו להם לגיטימציות; להרבה אלפים בוחרים, שכבר זכו לקבל לגיטימציות, לא נתנו להכנס אל אולם הבחירה או שחברי הקומיסיה קרעו את פתקות־הבחירה שלהם לאחרי שפתחו אותן ומצאו בהן את שמו של הקנדידט הציוני. ובאולמי־הבחירה גופם. עשו הקומיסיות בינם לבין עצמם מעשים אשר לא יעשו: הוציאו מן הקלפי את הפתקות שלא ישרו בעיניהם והניחו אחרות במקומן, לקחו את הלגיטימציות של אלפי בוחרים ומסרו אותן לאנשים אחרים, משלהם. הקימו מתים מקבריהם, ועוד מעשים כאלה. ואם כל התחבולות האלה לא הועילו ובקלפי נמצאו רוב פתקות לטובתו של קנדידט, היתה הקומיסיה מבטלת מפני איזו טעמים משונים כמה מאות פתקות, עד כדי לספק רוב דעות לקנדידט המתחרה בקנדידט הציוני. כך, למשל, היה הדבר בטרנופול, במקום שנבחר גאל ברוב של 112 דעות. שם בטלו ולא הביאו בחשבון לערך שבע מאות פתקות לטובתו של שטאנד, רק משום שהיה כתוב בהן "Sztand" עם Z, עפ"י האורתוגרפיה הפולנית...

את כל זה ראינו בעינינו אנחנו הקרובים למקום המעשה, וזה היה די לנו כדי להבין את מצב הדברים כמו שהוא ואת הסבה האמתית שגרמה לנפילתם של כל הקנדידטים שלנו. אבל אלו הרחוקים ממקום המעשה, שרק את שמע „הבחירות הגליציות" שמעו, היפקח הטבח בדרוהוביטש גם את עיניהם, כדי לראות ולהבין? מי יודע...

ולברור הענין צריך להוסיף, כי לא מאהבתם להיהודים המתבוללים עשו תופשי־השלטון את כל אלה, כי אם משנאתם להציונים. אחת היא להם לתופשי־השלטון, אם יבחרו מאת היהודים אנשים הראויים לאותה איצטלא או לא, ובלבד שלא יבחרו ציונים. על היחס האמתי הזה מצד החברה הפולנית מעידה ההחלטה שהחליטה „המועצה הלאומית" („ראדה נארודובה") להעמיד בתור קנדידטים רשמיים שלה בגלילות־הבחירה היהודיים את אורנשטיין, את שטערן, את רייך ואת גאל, — אנשים שהדיוטות גמורים הם בעניני הפוליטיקה ושבכלל לא רב הוא הכבוד והעונג להסב עמהם בסעודה אחת...

גם שאר הנבחרים המתבוללים אין מדרגתם המוסרית גבוהה ביותר. אלמלא כן ודאי לא היו מסכימים להבחר בעזרת אמצעים מגונים כאלו, המתנגדים להחוק ולרגש האנושי. וראוי לציין את הדבר, שהד"ר לונשטיין, אחד מן המעולים שבמתבוללים, שדעת־הקהל אלצה אותו להודיע לראש העיר דרוהוביטש, כי מתפטר הוא מן המנדט שלו, מתנחם עכשיו על „קלות־דעתו,"

זו, וכנראה יחזור מהתפטרותו ויכנס אל הפרלמנט כשהוא פוסע על קבריהם של 27 הרוגים...

עם לונשטיין יכנסו עכשיו אל הפרלמנט האוסטרי עוד שמונה נבחרים הודים מגליציה, ששה בתור חברי הקלוב הפולני ושנים, הד"ר דיאמאנד והד"ר ליברמן, בתור חברי הקלוב של הסוציאל־דמוקרטים. הנבחרים הללו הם באי־כחם של מליון היהודים אשר בגליציה. מתי התקוה שיש ליהודי גליציה מבאי־כחם אלה—אפשר לשער מראש, בדעתנו, שקצתן אין להם הכשרון והיכולת לעשות דבר לטובת בוחריהם היהודים וקצתם אין להם הרצון לכך. ואם נזכור עוד, שבהפרלמנט הזה יפקד מקומו של ה„קלוב היהודי", שהיה משמש מעורר גם להנבחרים שעמדו מחוצה לו, אז נבין, כי אין להם ליהודי גליציה לשמוח כלל על תוצאות הבחירות, ואם גם נשארו הפעם עומדים מחוץ לכתלי הפרלמנט הרבה מראשי הסוציאל־נוצרים וגם האנטישמים הידועים הגליצאים, כגון הכהן סטויאלובסקי וחבריו.

בטולו של „הקלוב יהודי" בהפרלמנט—זוהי אבדה גדולה לא רק ליהודי אוסטריה, אלא גם להיהדות כולה, כי על־כן היה ה„קלוב" המוסד הפוליטי הראשון בגולה. על האבדה הזאת מצטערים גם טובי היהודים שבכל הארצות.

מאיר העניש.

מִכְתָּבִים מִבּוּלְגַרְיָה.

א.

בעתונים באה ידיעה, שציר יהודי נבחר בפעם הראשונה לבית־הנבחרים בבולגריה. ידיעה זו צריכה תקון ובאור: לא לבית־הנבחרים שבסופיה בחר ציר זה, אלא „לכנסת הלאומית הגדולה" (Велико Народно събрание), המתאספת לפעמים רחוקות בטירנובה, — הבירה הישנה של בולגריה — כשצריך לעשות איזה שנוי בקונסטיטוציה או איזה תקון חשוב ביותר בעניני המדינה, דברים שאין בית־הנבחרים רשאי לדון בהם. הפעם נתאספו אנשי „כנסת הגדולה" „להמליך" את פרדיננד הראשון, כי אף־על־פי שאירופה פולה בכר הבירה אותו למלך, הנה בבולגריה עצמה „נגיד" יקרא לו, כל זמן שלא החליטה „הכנסת הגדולה" ל„המליכו". מספר צירי „הכנסת הגדולה" שבטירנובה הוא פי שנים ממספר הצירים שבבית־הנבחרים (לא כל עשרים אלף, אלא כל עשרת אלפים אזרחים בוחרים בציר אחד). כמעט כל סיעות האופוזיציה התאחרו הפעם במלחמתם נגד הממשלה, וכולן הכניסו אל רשימותיהן יהודי אחד או שנים. סיעת הממשלה הכניסה גם היא אל רשימתה יהודי אחד, כדי למשוך אליה את לבות היהודים. נצחה הממשלה ומן היהודים נבחר מר חיים פרחי, חבר הסיעה „העממית".

אחרי הבאור הקצב הזה יבינו קוראי „העולם", כי לא בתור ציר מאת היהודים נבחר מר פרחי, אלא בתור צירם של „העממים", והוא נבחר לא לבית־הנבחרים שבסופיה, העובד את עבודתו שנים אחדות רצופות והעוסק בכל עניני המדינה, כנהוג, אלא ל„כנסת הגדולה", שמשך זמן עבודתה קצר ופעולותיה מגבלות.

ובכל־זאת חשובה היא מאד עובדה זו, שנבחר יהודי למוסד־מחוקקים במדינה. עד עתה לא היו יהודי בולגריה משתתפים כמעט כלל בעניני הפוליטיקה. את דעותיהם היו נותנים תמיד לממשלה בלי שום כונה ומחשבה מיוחדה תחלה. הדבר הגיע לידי כך, עד שקרבלוב הציע לבית־הנבחרים לשלול לגמרי את זכות־הבחירה מאת היהודים, כשם ששללוה מאת הצוענים, וכשנבחר בשנת 1894 היהודי מר פטיר גבאי מאת האכרים הבולגרים לציר, פסלה הממשלה את הבחירות רק מפני טעם זה שהציר הוא יהודי. והנה באה הממשלה והכניסה בעצמה ציר יהודי אל רשימתה. אחד המיניסטרים אמר: „היום הזה נכנסים היהודים ראשונה אל מוסדות־המחוקקים של המדינה; מחר יעמידו מקרבם גם שופטים, שרי־צבא ופקידי הממשלה". תיכף אחרי הסגר „הכנסת הגדולה" תהיינה בחירות לבית־הנבחרים, ובעת יש תקוה להכניס ציר יהודי בתור יהודי גם אל ה„הסובראניה". וינתן הכבוד למי שהוא שלו: קדמה זו בחיים המדיניים והצבוריים באה ליהודי בולגריה מידי הציונות. הציונות הטילה תסיסה אל תוך חיי אחינו הספרדים בבולגריה, אותם החיים המרושלים, שהיה דומה לפרקים כאילו פרחה נשמתם. הציונים יצרו פה אגודות להתעמלות ולמוסיקה, ואגודות אלו השיבו את הצעירים מדרך ההתבוללות. הציונים הורידו מכסאו את הרב הכולל הקודם, המתבולל מר סיש, ויעמידו במקומו את הד"ר אהרנפריז, שהוצע לחם מאת הד"ר הרצל, וה' אהרנפריז מכהן במשרתו זה כעשר שנים. הציונים גרשו את „האליאנס" מבתי־הספר שבקהלות יאמבול פיליפופולי וארנה, טטר־פאזארדזיק וסופיה ויהפכו את בתי־הספר האלה לבתי־ספר עבריים לאומיים. והציונים הם הם שקרבו את לב העם גם לעניני המדינה. המרכז של ההסתדרות הבולגרית פנה במכתבים רשמיים אל ראשי הסיעות המדיניות ויבאר להם, כי הציונים יכולים לתמוך רק בסיעה זו, אשר תקבל עליה „כתוב וחתום" להגן על עניני היהודים בבית־הנבחרים. ולרגלי השפעתם ועמלם של הציונים נבחר מר פרחי, שהוא אחד מראשי הציונים שבסופיה, ויש תקוה, שגם לבית־הנבחרים יבחר ציר ציוני.

והציונים אינם פוסקים מלשים לב לכל עניני הקהלות: בבחירות האחרונות לועדי הקהלות נצחו הציונים בקהלות הגדולות פיליפופולי, רוסצ'וק וגם בקצת קהלות קטנות. וזוהי הפרוגרמה שפרסמו הציונים לפני הבחירות:

כל קהלה בוחרת לה שלשה ועדים: ועד בית־התפלה, ועד בית־הספר וועד הקהלה, המורכב משני הועדים האמורים גם יחד.

ועד בית־התפלה מנהל רק את עניני הדת, ועד בית־הספר—את עניני החנוך וכל יתר עניני הקהלה, שאינם נכנסים עפ"י מהותם לחוג עבודתם של אחד הועדים האלה, כגון ענינים שיש להם ערך משותף לכל יהודי בולגריה וכדומה, מתנהלים ע"י ועד הקהלה.

כל אחד משני הועדים (של בית־התפלה ושל ביה"ס) חפשי הוא במקצועו ואינו תלוי בחברו. כל אחד מן הועדים יש לו תקציב מיוחד והכנסות מיוחדות. הגאבילה (מכס הבשר) וההכנסות מנכסי דלא ניידי של הקהלה שייכות לועד ביה"ס. ועליו לתת לועד בית־התפלה רק חלק קטן מהן.

ועד הקהלה משרתו היא: לפתח בלב חברי הקהלה את הרגש היהודי ואת האחדות הלאומית; לדאוג לתקון מצבה הכלכלי והרוחני של העדה, לצורך זה על הועד ליסד מרכז לחיים הלאומיים העברים של הקהלה, לסייע לכל מפעל תרבותי לאומי, כגון חברות לספרות, למוסיקה, להתעמלות וכיו"ב, לעזור למוסדי היהדות הכללית, שמטרתן היא תחית היהדות. ביחוד צריך הועד לדאג להכנת מורים עברים הגונים.

כדי להעמיד את סדורה של היהדות הבולגרית על בסיס נאמן, צריך להקהיל כנסיה של באי־כח הקהלות, ובאי־הכח צריכים להבחר בבחירות ישרות ע"י אותם הבוחרים עצמם, שלקחו חלק בבחירות ועד בית־התפלה. ויחד עם זה אין לדרוש, שכל קהלה תבחר לציר דוקא באחד מחבריה, אלא היא רשאית לבחור גם בחבר של קהלה אחרת, אם היא רואה צורך בדבר. ואם הרב הכולל יניח מכשולים על הדרך המובילת להשגת מטרה זו — צריך להשתמש נגדו בכל האמצעים המותרים, ובכלל זה גם הסרוב לשלב לו את משכורתו.

כדי שיובנו הדברים האחרונים המשורטטים, צריך אנכי להוסיף, כי מלחמה לציונים ברב הכולל הציוני, שהם עצמם הביאוהו לכאן כמעט מיום דרוך רגליו על אדמת בולגרית ועד עתה. ואף כי שום אדם אינו רשאי להטיל ספק בציונותו של הד"ר אהרנפריז, הנה הוא הדבר, כי בבולגריה נחשב הוא על מתנגדי הציונות. הכל אומרים, שהד"ר אהרנפריז הוא עורכו של העתון „לה לוז", הידוע פה לאנטי־ציוני. העתון הרשמי של ההסתדרות הציונית הבולגרית, „השופר", נלחם תמיד ברב הכולל. כנראה, „נשבה" הרב הכולל לבין הפרנסים התקיפים בסופיה, והוא שם לב בכונה או שלא בכונה לדעתם ורצונם יותר מדי. ומתוך כך משונה הוא מצבו: דומה, כאילו שקוע הוא הד"ר אהרנפריז באגם, שאינו יכול להציל את נפשו מתוכו, ואינו יכול עוד להשלים עם הציונים, שלכאורה מקומו אתם ובמסבתם. והולכת ונמשכת המלחמה בין ה„לה לוז", עתונה הרשמי למחצה של הרבנות, ו„השופר", עתונם הרשמי של הציונים. בשבועות האחרונים שוב נתלקחה המלחמה בכל עוז, משום שהרב הכולל הערים — כך כותב „השופר"—ובטל את ועד בית התפלה ברוסצ'וק, משום שחברי הועד ציונים הם ומתנגדים להרב. „לה לוז" ענה על אשמה זו במאמר ראשי, כי הציונים משפילים את כבוד היהדות הבולגרית והם פורעים את המוסר המדיני. וחזר „השופר" ופרסם „אני מאשים" ארוך נגד הרב הכולל, לאמר: הרב אמר להמיניסטר דברים אשר לא כן, כי מר פרחי, שנבחר לועד הקהלה בסמקוב לא ישאר תושב קבוע בעיר זו, ולפיכך פסל המיניסטר את הבחירות; שהרב משתדל לבטל את הועדים הציונים ולהמשיך לעומת זה את זמן קיומם של הועדים האנטי־ציונים (ארבע שנים במקום שלש); שלמרות „עבריותו" תכן יד הרב עם ביגאר וריגאך עוכרי העברית וכו' וכו'.

הציונים לא יוכלו לסלוח לד"ר אהרינפריז את הדבר אשר עשה בשנת 1906, כי פטר באמצע את הכנסיה של באי־כחת הקהלות, משום שכך היה רצונם של התקיפים, ואעפ"י שהכנסיה לא הפסיקה את ישיבותיה, לא רצה הרב לשים לב להחלטותיה והשתדל לפני המיניסטר, כי יבטלן. ויש מאשימים את הרב, שבכלל אין דעתו נוחה מועדי בתי־הספר ודי לו בועדי בתי־התפלה בלבד.

אחרי שפטר הרב את הועד ברזסג'וק, נערך שם מיטינג של 500 איש ונשלחה להמיניסטר מחאה על המעשה שעשה הרב. גם בפיליפופולי נערך מיטינג גדול של מחאה, כשתתברנה תוצאות הסכסוך הזה, אודיע אותן לקוראי „העולם".

שלמה גולדמן.

בציונות.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א לחודש מנחם־אב (כ"ז ביולי—כ' באבגוסט; ט'—ט"ו באבגוסט).

— מקלן כותבים לנו, כי לשכת הועד הפועל הודיעה למרכזים של הארצות ההן, אשר לא גמרו עוד את חשבונות שקליהם לשנה זו, כי נתנה להם הרשות לשלוח את שקליהם לתעודתם עד כ"ט בתמוז (25—12 ביולי) ולהאריך עד המועד הזה גם את בחירות הצירים אל הקונגרס.

— בבאזיל כבר נפתחה הלשכה של הקונגרס העשירי. מעכשיו צריך לשלוח רק ללשכת הקונגרס את כל ההזמנות ע"ד כרטיסי־סופרים, כרטיסים לאורחים ומעונות. האדריסה של הלשכה היא: „ביורא: דעס צעהנטען ציוניסטענקאנגרעססעס, באזעל, שטאדט־קאזינא". מערכת ה„וועלט" מעירה את כל הרוצים לקבל כרטיסי־אורחים, כי צריכים הם למהר ולהזמין את הכרטיסים, משום שכיציעות האולם, אשר בו יהיה הקונגרס, לא רב הוא מספר המקומות, וכל הקודם זכה. מחיר הכרטיסים—פרנק אחד לאדם אחד וליום אחד, חמשה פרנקים לאדם אחד לכל חמשת ימי הקונגרס.

בששי בתמוז היתה בברלין ישיבה לקומיסיה שנמנתה לתקון ענייני האורגניזציה. השתתפו בישיבה: ה' אסהרמן, בודנהימר, ד"ר הנטקה, ד"ר הלפרין, ד"ר פרידמן, ד"ר קצנלסון, ויליוס סימון וגם האורחים ה' א"מ ברוכוב, ד"ר ברודיא, ד"ר הירץ וא' פודלישבסקי. קצת מחברי הקומיסיה אשר לא באו אל הישיבה המציאו את הערותיהם לספר התקנות החדש. הישיבה דנה על ספר התקנות החדש ועל תקון סדר הקונגרס. בעוד ימים אחדים יתפרסמו ספר התקנות החדש וגם סדר הקונגרס, כפי שנתקנו על־פי החלטותיה האחרונות של הקומיסיה.

— בכ"ט בסיון היתה בווינא ישיבה לחברי המרכז של ציוני מערב אוסטריה. עם פתיחת הישיבה עשה הנשיא, מר אדולף ביהם, אזכרה לאמו של הד"ר הרצל ז"ל. מן הדוה"ח שקרא הנשיא אח"כ נראה, שהירחון „פלשתינא" שמוציא המרכז, מתפרנס משל עצמו. גם מן המחברת „לסיורי ארץ־ישראל", שהוציאה לשכת המודיעין שעל יד המרכז, נמכרו אכסמפלרים במספר הגון. תעוררו וכוחו הרבה ע"ד שיכותה של העבודה הפוליטית במדינה לעקרי עבודתה של ההסתדרות הציונית באוסטריה, מפני חשיבותה הרבה של שאלה זו הסכימו הנאספים לדחות את פתרונה עד לאחר הקונגרס הקרוב. להלן הוחלט פה אחד, שלהחזוקה של ההסתדרות הציונית הכללית נחוץ הדבר, כי תקימו כל תנאי־השלום אשר הותנו מאת הועידה השנתית... והמרכז הטיל לחובה על כל הצירים אשר יבחרו לקונגרס, כי יחוו את דעתם בעד תנאי־השלום האמורים.

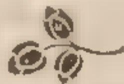
במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 14955,59 מרק; לטי' הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר—175,19 מרק.

הערה. הרשימה „תיאודור הרצל" שבראש נומר זה לקוחה מקובץ המאמרים והנאומים הציוניים של הד"ר נרדוי.

הסטודנטים הלאומיים בווינא ערכו אספת אבל ומחאה לרגלי שפך הדם שהיה בדרודוביטש. ה' אדולף ביהם, נשיא מרכז הציונים של מערב אוסטריה, דבר על השיטה שבשבילה נעשה שפך דם שכזה לדבר שבמציאות גליציה, אמר הנואם, היא ארץ שכולה דרוהוביטש. בשל אותות ותוארים של כבוד בוגדים יהודים בעמם, והרוכים מתחילים מורים תיכף, כשיהודים אומרים להגן על זכויותיהם האנושיות. ואולם הליטבנטים ידם רב להם להרוג ציונים אחדים, אבל לא את הציונות. היום הזה מתאבלים אנחנו על החללים, אבל באותה שעה עצמה פינו מלא קריאה: „נלך קדימה נגד כל המכניעים והבוגדים! קדימה נלך לשם עתידו של עמנו!". נאמו גם נואמים אחרים, ולבסוף נתקבלה פה אחד רזולוציה, המוחה נגד ההרוג, שהיה בדרוהוביטש והדורשת, כי יענשו כל האשמים בדם הנקי אשר נשפך חנם.

בו ביום ערכו גם „פועלי־ציון" בווינא אספת אבל, וגם הם קבלו פה אחד רזולוציה של מחאה, אשר בו הם דורשים כי יענשו כל האשמים בהרג, וביחוד את פקיד הגליל פיאטקביץ.

אספת אבל גדולה נערכה בווינא גם על ידי אגודת היהודים הלאומיים באוסטריה. ממנהיגי העדה הישראלית בווינא לא בא איש אל האספה. אחרי נאומים שונים נתקבלה רזולוציה, המביעה בוז להד"ר פויארשטיין וחבריו והדורשת, כי יענשו כל אלה שידיהם נגואלו בדם הנקי שנשפך.

בארץ־ישראל.

עסקני ארץ־ישראל החליטו לסדר בבאזיל בימי הקונגרס העשירי תערוכה ארצישראלית. אל התערוכה יובאו דברים שונים מפרי הארץ וגם קצת דברים שמוציאה התעשיה הארצישראלית. עורכי התערוכה משתדלים, כי התערוכה תתן לכל רואיה מושג ע"ד כל עבודות הישוב הנעשות בארץ. לעניני החנוך, השפה והתרבות העבריים תוקדש מחלקה מיוחדה. במחלקה זו תשתקף פרקים פרקים תקופת השיבה לארץ־אבות, משעה שהתחילו הדורות הקודמים לשוב אליה על מנת לגמור את שנות חייהם הנשארות בתפלה ותחנונים ולהקבר בהר־הזיתים ועד שהתחילו בני הדור האחרון לשוב אל הארץ, כדי להחיותה ולשוב בעצמם לתחיה בתוכה. עד כמה תהיה התערוכה שלמה ומסודרה כהוגן, קשה להגיד. ואולם צריך לקוות, כי העסקנים העוסקים בדבר ישתדלו לתת לצירי הקונגרס דבר שלם עד כמה שאפשר.

— יצאת החוברת השניה של הירחון לבני־הנעורים „מולדת", שנוסד ביפו ע"י אגודת המורים. תכנה הוא: „גלותי את החרפה" — ז' ברכות; „תור הזהב בערב" — י' ברלין; „כאיזה עולם"—דבורה ברון; „מימים ראשונים"— י' גרזובסקי; „בהמית־ים" — א' סולודר; „י"ל בן־זאב"—ח"ל זוטא; „התיר"— ט' דיקנס; „הקפודים"—ג' אלן; „הפלחים בארץ־ישראל"—יוסף מיוחס; „יהושע בן־נון"—ג' אכרם; „מטוב ספרותנו"—מורה.

— „האור" מביא ידיעה ע"ד מקרה לא־נעים שקרה בחיפה. הערבים העותומאנים ערכו בעיר אספת־עם גדולה, כדי למחות נגד מעשי היונים באי כרתים. הנאספים נתלהבו מאד לדברי הנואמים. ויהי בעלות על הבמה נג'יב נצאר, עורך העתון הערבי „כרמל", הזורע שנאה ליהודים בכל כחו, לא יכול אחד מצעירי היהודים, אשר היה באותו מעמד, להתאפק ויפסיק את דברי הנואם לאמר, כי הוא מפריע בין אחים, בין היהודים והערבים, ולא לו לדבר על טובת הארץ. הפסקה זו עוררה את חמת הערבים הנלהבים ויתנפלו על אותו צעיר ויבקשו להמיתו, אלא שחיילים מהרו להצילו מידם. הצעיר הושם במאסר. ואולם משום שהוא נתין אנגליה, השתדל הקונסול האנגלי לטובתו ויוציאו ממאסרו. אבל חמת הערבים עדיין לא שככה, ונג'יב נצאר וידידיו מצאו כאן מקום להעליל ולאמר, שאותו צעיר הוא שלוחם של הציונים, שאמרו להפריע בעד הנואמים, שמיחו על מעשי היונים. לפי השמועה, משתדלים עכשיו שונאי היהודים, כי תנתן להם הרשות לערוך אספת־

מחאה נגד הציונים, „האויבים הפנימיים“. יהודי חיפה מצטערים, כמובן, על הכעשה שעשה הצעיר ההוא על דעת עצמו, שבא והוסיף שמן על המדורה. ראשי הצבור היהודי בחיפה קראו אספת גדולת, כדי להועץ, מה המעשה אשר עליהם לעשות לכל יוסיפו צוררי היהודים לעורר כעס וחימה נגד היהודים ולהפריע את מנוחתם של התושבים השלוים.

ברוסיה.

מאת המערכת: אנו מתכבדים להודיע בזה לכל מוסדות הצבור, השולחים לנו ידיעות ע"ד מפעליהם ועבודתם, כי יכולים אנחנו להשתמש רק בידיעות הכתובות עברית. להשתמש בידיעות, הכתובות בשפות אחרות, אי-אפשר לנו.

ע"ד הועידה של עסקני הביבליותיקות (עי' „העולם“ נומר 23) כותב לנו סופרנו מפטרבורג, כר ב' הײלפרין, את הדברים האלה: לא רב הוא מספר הצירים העברים שהשתתפו בועידה—כעשרים בערך. מהם תשעה מערי השדה הגדולות, המרוכזות באוכלוסי ישראל, כגון מינסק, וילנא, ברדיטשוב וכדומה, שלשה ממוסקבה, באי-כח הסניף של חברת „מפיצי השכלה“, והנותרים—באי-כח הביבליותיקות העבריות שבפטרבורג עצמה, כגון הביבליתקה של חברת „מפיצי השכלה“, של הקורסים למדעי המזרח מיסודו של הברון דוד גינצבורג וכו'. הסבה שמספר הצירים היהודים היה מועט כל-כך פשוטה היא: הרשות הפטרבורגית לא הרשתה לצירים שאין להם זכות הישיבה בפטרבורג לבוא לכאן. ואולם מבלעדי זו יש עוד סבה אחרת, שאולי עולה היא בערכה על הראשונה: הקהל העברי לא ידע כלל, שעתידה ועידה כזאת להיות, והללו שידעו לא שמו לב לתועלת, שאפשר להוציא מועידה זו לטובת הביבליותיקות העבריות. הועד של „מפיצי השכלה“ אמר, כי דבר זה אינו נוגע לו, שהרי הוא צמצם את עבודתו בחוג עניניהם של בתי-הספר העבריים וצרכיהם. החברה ל„ספרות העברית“ אמנם שמה לב לועידה ותיסד קומיסיה לעיין בדבר, אבל הקומיסיה לא עשתה כלום. חברה זו שלחה כמאתים הזמנות אל סניפיה ואל הביבליותיקות שבערי השדה, אבל ממאתים אלה נענו רק כעשרים, וצירים באו רק משבע ערים. זאת אומרת: אין עסקנים, אין עושים ומעשים בערי השדה, אין אנשים, כשיש צורך בהם...

כשבאו הצירים העברים המעטים, תעו ראשונה כל אחד לעברו, באשר לא היתה להם כל שיטה מאחדת בעבודתם. אבל עד מהרה נאספו יחד, ונועצו על דבר הביבליותיקות העבריות וצרכיהן. תיכף בישיבה הראשונה הוברר, כי מצבן של הביבליתקות העבריות נורא הוא. רבה בהן העזובה, נוסדות הן בלי כל סדר ומונהגות גם כן בלי כל סדר. אחרי דין ודברים הסכימו כל הנאספים למסקנה אחת, כי הדרך היחידה לתקון מצב של ביבליותיקאותינו היא — ליסד לשכה מרכזית אשר תשגיח עליהן, ושאליה תוכלנה כל הביבליותיקות לפנות בשעת הצורך לשם שאילת עצה ועזרה. כיוצא בזה באו הנאספים לכלל דעת אחת, כי עכשיו אין השעה מוכשרת להשתדל בדבר יסוד לשכה כזו, שתהא עומדת ברשות עצמה, ולפיכך צריכה שתוסד על יד איזה מוסד צבורי, העומד וקיים. וכאן נתעוררה, כמובן, שאלת המקום: היכן תהיה הלשכה? הצירים מערי-השדה הוכיחו, כי בעריהם אין מקום ללשכה כזו מפני אותה הסבה עצמה, שאין שם עסקנים הגונים. בני מוסקבה הציעו למסור את הלשכה לידיהם, משום שלהם יש עסקנים ויש גם נסיון בדבר, אחרי אשר הועד המוסקבי עוסק זה כבר ביסוד ביבליותיקות וגם עכשיו יש לו כשלשים ביבליותיקות בערי השדה, שהוא מוציא עליהן ערך חמשת אלפים רובל בשנה. אבל מועצת הצירים לא הסכימה להצעה זו, משום שמוסקבה רחוקה היא מתחום היהודים ובכלל רחוקה היא מעולם היהודים. אז הוצע לועד הפטרבורגי של „מפיצי-השכלה“, כי תוסד הלשכה על ידו. בראשונה דחה הועד את ההצעה, ואך אח"כ נתרצה לדון בה בישיבה מיוחדת יחד עם הצירים המציעים. ואחרי שקלא-וטריא ארוכה הסכים הועד, שהלשכה תוסד על ידו עפ"י תנאים אלה: הועד איננו מתחייב לתמוך את הביבליותיקות תמיכת כסף; הועד מעמיד על חשבונו מזכיר ללשכה; להנהגת הלשכה נכנסים שלשת מחברי הועד, אחד מחברי הועד של „החברה לספרות“ ושלשת מערי השדה; הנהגת הלשכה יש לה הרשות להזמין לחברים גם אנשים אחרים לפי ראות עינה. הלשכה תדאג להכין ועידה לעסקני הביבליותיקות העבריות, ולעת-עתה נכנסות שאלות הביבליותיקות אל הפרוגרמה של הועידות השנתיות אשר לחברת „מפיצי השכלה“.

הפראקציה של הק"דאים בדומת-הממלכה פרסמה בימים האלה את הדו"ח שלה. הדו"ח מדגיש, כי בדומה השלישית הלכו וגברו ההתנפליות על עמי-הנכר, וביחוד על היהודים, מצד הרוב הלאומי הימני, והמרכז האוקטוברא[י] תמך את ההתנפליות הללו. בשעה שדנה הדומה על הנהגת שלטון-עצמי בפולין, באו הפולנים ודרשו הגבלות ליהודים, והרוב נענה להם. קביעת נורמה של פרוצנטים גם לאלכטרנים היהודים לא עוררה כמעט שום התנגדות מצד האוקטובראים. בהקומיסיה להגנת הממלכה נתקבלה ברוב דעות הצעתו של קרופנסקי להוציא את היהודים מכלל עבודה בצבא. והאנטישמות—נאמר בהדו"ח — הגיעה בדומה לנקודתה העליונה, בשעה שהכניסו הימנים את שאלתם הידועה על דבר רצח יושצינסקי. אמנם המרכז לא צדד בפירוש בזכותה של השאלה, אבל האוקטובראים הם שגרמו לכך, כי לא דחתה הדומה את השאלה מתוך נועל-הנפש הראוי לדבר, אלא הסתפקה רק ברחית התכיפות ובמסירת השאלה לקומיסיה.

בעת האחרונה היו יהודי ניקוליוב שרויים בפחד גדול, כי נתחדשה שוב השאלה הישנה, אם שייכת עיר זו אל התחום, או לא. בעלי המלונות נצטוו לבלתי השכיר את חדריהם ליהודים מחוסרי זכות-הישיבה, והרבה משפחות של יהודים, היושבים בניקוליוב זה עשרות בשנים, קבלו פקודה לעזוב את העיר. דומת-העיר דנה בשאלת הגירוש ובאת לידי מסקנה, כי יציאת היהודים עלולה לערער מצבה האיקונומי של העיר. עם זה החליטה הדומה לשלוח דיפוטאציה אל נציב-העיר, כדי לבאר לו את מצב-הענינים וגם מלאה את ידי היוריסקונסולט העירוני לערוך הרצאה בדבר זכותם של היהודים לדור בניקוליוב. הועד הבירזאי קרא מצדו גם הוא אספה והחליט להגיש השתדלות מיוחדת לטובת היהודים לשלטון העליון.

סוף דבר היה, כי נציב העיר ניקוליוב עצמו נסע לפטרבורג, ובשובו מדרכו מסר ידיעה רשמית לראש העיר, כי כל הידיעות שפשטו ע"ד גירוש היהודים קלוטות הן מן האויר, וכי לא נתעוררה כלל שום הצעה לגרש את היהודים מניקוליוב.

והצוויים שנצטוו בעלי המלונות והפקודות שהפקדו יהודים לעשרות והחרדה הגדולה שנפלה על כל יהודי העיר—היכן הם ובשל מי באו?

כשעתו הודענו את פסק ההלכה, שפסק הדפרטמנט הראשון של מועצת הממלכה ואשר נתאשר גם מאת הרוממות, כי אין להרשות לדרוש מאת היהודים הסוחרים בעלי גילדה ראשונה או מבאי-כחם, הבאים לפטרבורג, אות ומופת, כי לא השתמשו עדיין בהעת שניתנה להם לישיבה מחוץ לתחום. עתה מספרים העתונים, כי מצאה לה הרשות דרך פשוטה וקלה לבטל את התקנה הזאת, שנתקנה לטובת הסוחרים היהודים.

לפטרבורג בא הסוחר היהודי ממדרגה ראשונה מ. פ. אבל בהבל הפוליציה, שמסרו לשם את הפאספורט שלו, מצאו, כי אין לו הרשות לשבת בפטרבורג. הפרקליט שהעמיד אותו סוחר לעצמו פנה אל לשכתו של נציב העיר בבקשת, כי יבארו לו את סיבת הגירוש. שם הודיעו לו, כי בחודש יאנואר כבר ישב בפטרבורג אחד מעוזרי הסוחר הזה עפ"י יפוי כח ממנו, ובבוא מ. פ. בעצמו לפטרבורג לא הביא תעודה, המוכיחה, כי לא השתמש עוזרו בכל העת שניתנה לו לישיבה במטרפולין, היינו—זמן של ששה חדשים לסוחרים בעלי גילדה ראשונה.

על טענת הפרקליט, כי פקודה זו סותרת את הפסק האמור של הדפרטמנט הראשון, השיבו לו, כי אותו פסק היה שייך למקרה ידוע ואין לו ערך פרינציפיאלי. ואם אין הסוחר מ. פ. מסכים לכך, הרשות בידו להגיש אל הסינאט קובלנה על נציב העיר. אולם לע"ע עליו לעזוב את המטרפולין.

ככר הודענו, כי הגוברנאטור בניז׳ני-נובגורוד התיר את הישיבה במשכנות-הקיץ רק ליהודים, שגמרו חוק למודם בבתי-הספר העליונים. עתה הודיע מיניסטריון-הפנים את הגוברנטור, כי פקודתו אין לה יסוד וכי הישיבה במשכנות-קיץ מותרת גם ליהודים סוחרים בעלי גילדה ראשונה ושניה, לחולים שעבדו בימי הקיסר ניקולי ולאלה שהשתתפו במלחמת רוסיה באפוניה, ובנוגע ליהודים בעלי-מלאכה הסכים מיניסטריון-הפנים, כי אין להם זכות הישיבה במשכנות-הקיץ, יען כי ככר בירר הסינאט כמה פעמים, שיהודים בעלי-מלאכה רשאים לעזוב את מקומם לצרכי מלאכתם רק למשך עת קצרה, אבל לא כדי לדור במשכנות-קיץ.

בפקודת חוקר-הדין לענינים נכבדים בקיוב נאסרו שלשה אנשים, שנחשדו, כי הם רצחו את הנער אנדרי יושצינסקי, וביניהם האכר פריחודקה אביו חורגו של הנער הנרצח.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

לפני ימים אחדים היתה לעתונאי לונדוני שיחה עם נשיא הממשלה האוסטראלית באצ׳לור ע״ד כניסת יהודים לאוסטרליה. הפרימיור אמר שממשלת אוסטרליה רוצה, כי יבואו אל הארץ אנשים בריאים בגופם ומוכשרים לעבודה, ואין אוסטרליה יודעת בנידון זה כל הבדל לאומי ודתי. אנטישמות אין באוסטראליה כלל. ויהודים הרבה הגיעו בה למשרות היותר גדולות במקצועות הנהגת הממלכה. היהודי סאלומון, למשל, היה נשיא הקולוניה באוסטרליה הדרומית.

על שאלתו של הסופר, כיצד היתה ממשלת אוסטרליה מתיחסת אל הצעתה של יט״א בדבר יסוד ישוב עברי א ו ט ו נ ו מ י על אדמת אוסטרליה, ענה הפרימיור, שהממשלה לא היתה מסכימה בשום אופן להצעה כזו. „אין אנחנו יכולים להרשות — אמר הפרימיור — כי יוסדו באוסטרליה ישובים של קבוצות מיוחדות שהיו קובעים הנהגה מיוחדה לעצמן בהבדל מן החוקים השוררים בקרב כל יתר תושבי הארץ".

בניו-יורק היתה קימת במשך זמן רב „אגודת יהודי פראנציה". לאגודה זו היה גם בית-כנסת יפה והדור. אכל בשנים האחרונות התחיל מספר חברי האגודה הזאת פוחת והולך עד שזה לא כבר נמכר בית הכנסת לנוצרים ועתה נעשה בית-כניסה, לקאטולים.

ועד הקהלות הישראליות באנגליה, „Board of Deputies", שלח למיניסטר-הפנים מכתב, שבו הוא מברר לו את השקפת הקהל העברי על ההצעות החדשות בנוגע לכניסת זרים לאנגליה. הקהל הישראלי--כך נאמר במכתב הנזכר — אין לו כלום כנגד הצעתו של המיניסטר צ׳רציל, אלא שהוא רוצה לשנות בו רק סעיף אחד, והוא, כי המגורשים מן הארץ בתוקף החוק החדש יהיו רשאים להגיש קובלנה אל ביה״ד הממלכי העליון.

— במשך ירחי יאנואר, פיברואר ומרץ לשנת 1911 נכנסו לאנגליה 3,424 אמיגראנטים (בשנת 1910 נכנסו 3,824). לא נתנו במשך הזמן הזה לרדת אל החוף למאתים אמיגרנטים — מהם 168 לרגלי סבות איקונומיות ו־32 לרגלי מומים גופניים. במשך אותה העת גורשו מן הארץ 91 אמיגראנטים מטעמים שונים.

— יהודי אנגליה השתתפו בחגיגות ההכתרה השתתפות מרובה. יהודים אחדים הועלו למעלת אצילים, בשעת הצירימוניות הנהוגות שרה הקהלה פסוקי דזמרה מספר התהלים.

— הרב הכולל באנגליה, הר״ר הרמאן אדליר, חלה מחלה אנושה הרופאים דואגים לחייו.

בימים האלה היתה בלונדון אספה לאגודת-האחים. האספה החליטה לתמוך בארצות המזרח רק בבתי-הספר היהודיים ההם, שמלמדים בהם את הלשון האנגלית. אותה האספת בחרה בקלויד מונטיפיורי לבא-כחה אל האספה השנתית של יק״א, העתידה להיות בקרוב בלונדון.

בפאריז נתברר בימים האלה המשפט הזה: ברובע הבריסטול נמצא בית מסחרו של האדון כהן, המוכר בפאריז יינות ארץ ישראל בשם: Vin de Sion והנה בא אדם אחר, דודסון, שהתחיל מוכר גם הוא יינות א״י כשם זה. אז תבע כהן את דודסון לדין בגלל זיוף שם. אשר — טען כהן — שיינותיו של דודסון מוצאם מ פ ל ש ת י נ ה, אבל לא מ צ י ו ן, בשעה שהיינות אשר הוא מוכר נעשים על הר ציון. ואולם ביה״ד מצא, כי יש לדודסון הרשות למכור יין כשם Vin de Sion, וכלבד שיהיה יינו בא מפלשתינה. וביה״ד נתן טעם למסקנתו: אעפ״י שציון היא אחת הגבעות, שירושלים בנויה עליהן, מכל מקום נקראת גם פלשתינה כולה ציון, כידוע.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Надатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

באיכה מערכת „העולם" בקונגרס העשירי יהיו: א. דרויאנוב, א. מ. ברוכוב, ד״ר מ. גליקסון וב. ארנסט.

При этомъ номерѣ разсылается подписчикамъ въ Россіи проспектъ о. календарѣ „Кадима".

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Г а'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ד תמוז, תרע"א.

ВИЛЬНА, 7-го Iюля, 1911 г. № 26 WILNA, 20-ten Juli, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

נטשי ברונים.

אפסו, תמו בני־אדם ־מטפוסס של חנניה בן חזקיה וסייעתיה — אין איש מחבב עוד את הצרות. אבל כמה מרבים אנחנו לכתוב אותן! הלאה היד לכתוב, ילאה המח לצרף אלו לאלו, ילא הלב לכאיב על כולן, אפילו על מקצתן, — ואנו כותבים ואיננו מספיקים, כותבים ואיננו מספיקים...

למה? וכי מה נכתוב אחרת? נחמות אין. וכשיבוא בזמן מן הזמנים סופר דברי־הימים ויקרא את מגלות הצרות הארוכות, שאנו משאירים בשבילו יום יום, יתמה וישאל: יהודי רוסיה של אותו הדור, האמנם היו מסוגלים לחוש לפעמים גם מכאוב, הצובת פעם אחת את הלב עד שיהא מפרכס כולו? וכי לא קהו האנשים הללו לגמרי ולא תקפם השעמום הנורא של יום כתיו מגֻל, שאין בו כלום חוץ משמים דלוחים, נמוכים, הכפופים על גבי עצם הגולגולת. ודלף טורד, שאין ממנו מנוס ומפלט, ואתה מפקיד את עצמך לו תחילתך. באונס וסופך כמעט ברצון?

הוי, הדלף הזה הטורד כל היום, מן הבוקר עד הערב, ובלילה הוא מנקש על התריס נקישה קלה, אטומה ועקשנית, מנקש ואומר: הנני...

הרי, למשל, קטעים — רק קטעים — מכרוניקה קצרה לשבוע אחד.

מפעלות השלטון: סוד המיניסטרים עתיד להכנס בר' ביולי לישיבה ולדון על ההגבלות החדשות, שאומרים להטיל על היהודים במקצוע המסחר והתעשיה. הידיעה הראשונה, שעתידות הגבלות כאלה לבוא, כבר נתעכלה; אפשר איפוא לצרף מעשה למחשבה. — יהודים עיפים, שבורי־גו ורצוצי־נפש, יוצאים לנוח בנאות־קיץ, לטַיל קצת תחת כפת השמים, יוצאים למעינות־רפואה, להחלים קצת את איבריהם הפגומים, — והרי פקודה לאסור, לגדור, ובא פריסטאב או אוריאדניק „זריז" וטוען בעצמו על העגלה כרים וכסתות, שִׁדָּה, תיבה ומגדל ופכים קטנים — ונהג ולך. — מחבל האמור מגרשים, בקיוב שוב התחיל הציד בלילות ומגרשים, מכפרים שבסביבת צנסטוחוב מגרשים, ממחוז לוגאנסק מגרשים, ממחוז בנדרי מגרשים, — ומהיכן אין אין מגרשים? — טולמצ'וב, „החונה" באודיסה והגליל, מוסר לדין יהודים שאינם קוראים לעצמם מַשְׁקָה, איצקה וּבֶרקה ופוסל גיטי נשים, שלא נכתבו בהם השמות כרצונו. — מתירים לקרוא לחרקוב קונגרס של רופאי־שנים בתנאי שלא ישתתפו בו יהודים. — את היהודי היחידי, שיש לו משרה במסלת־הברזל היקטרינית, ממהרים לפטור מפני תקון העולם ואת החברה היהודית לכפרות סוגרים ג"כ מפני תקון העולם...

מפעלות הפטריוטים: ה„רוסקי אינוואליד" — העתון הצבאי הרשמי — מדפיס מאמרים, אשר בהם הוא „מוכיח", כי אין שוה לממשלה להניח ליהודים לעבוד בצבא, והוא מציע לגבות מאת כל יהודי, משיגיע לשנות עבודה בצבא, כופר 100—150 רוב' שנה שנה. — ה„קולוקול", המתפרנס מכספו של הבארון הירש, מוסר את דינו לצבור ולממשלה על שלטון בתי־הספר בבסרביה, שנוח הוא ליהודים ונותן לילדיהם להכנס לגימנסיות ובתי־ספר ריאליים. — ה„זמשצינה" מדפסת רשימות ארוכות של רציחות דתיות שנעשו בידי יהודים. — ה„סוויזניקים" מהפכים את עורם ומכריזים לכפרע, כי אם פריהודקה, אביו־ הורגו של יושצינסקי, יורה, שהוא רצח את הילד האומלל, הרי זה סימן, שהיהודים שלמו לו במיטב כספם למען ישא את עונם. — מארקוב השני מוסר מודעה, שהיהודים הם שפתו את הממשלה לעשות את ה„נבלה" הגדולה — לקנות את „יאסנה פוליאנה", אחוזתו של טולסטוי, המין והאפיקורס, ולמסור אותה לרשותו של העם הרוסי. — פורישקביץ עובר בעדי הוולגה, מסית בכל מקום את התושבים כנגד היהודים, אוסף בכל מקום ידיעות ע"ד יהודים, הדרים מחוץ־לתחומם שלא כדין, ועל יסוד הידיעות הללו יגיש בדומה שאלה למיניסטר־הפנים, הגומל, כידוע, טובות ועושה חסד ליהודים. — וההגמין פוטירים מקהיל קהלות ודורש, שעפ"י תורת הנצרות אסור לו לנוצרי שיהיה בינו ובין יהודי אפילו יחס כל־שהוא...

מפעלות הצבור: האספה הכללית של האומנים בחרקוב החליטה, שכל היהודים, הדרים בעיר עפ"י תעודות אומנים, ירשמו בספר מיוחד, לבלי להזמינם אל אספות האומנים ולבלי לתת לרם את הזכות להשתתף בבחירת החברים לפקידות האומנים. קבוצת פרקליטים בפטרבורג פנתה למיניסטר־המשפטים בהצעה, שחוץ ממועצת הפרקליטים המושבעים, הקיימת בעיר זה מכבר, תוסד עוד מועצה אחת „טהורה", כלומר שלא תהיה בה „דריסת־הרגל" ליהודים. — הדפוטט לוץ, אחד מבעלי ההשפעה שבקרב האוקטובראים, כשנשאל מאת סופרו של עתון אודיסאי ע"ד שאלת היהודים, השיב: השאלה סבוכה היא מאד, זה מאית בשנים

זורעים בלב העם הרוסי, שנאה ליהודים. אפילו „תחום" מיוחד קבעו ליהודים. וכי אפשר איפוא לשנות את מהלך־הדברים במשך שלש־ארבע שנים? וגם הדפוטט זבניצקי, שנבחר זה עתה בסמולנסק, כשנשאל, מה היא דעתו בדבר תחום המושב, השיב: להלכה אין כל ספק, שהממלכה חייבת להרבות ולא למעט את זכיותיהם של כל אזרחיה, אלא... אלא שלמעשה תלוי פתרונה של כל שאלה, העומדת לדינם של גבחרי העם, בהרבה עיונים פרטיים וכלליים...

וכו', וכו', וכו'. וככה נגרר יום אחרי יום, שבוע אחרי שבוע, ובבוקר, כשאתה פוקח את עיניך הלום ליל־נדודים, אתה יודע מראש, שהדלף מחכה לך, ובערב, כשאתה סוגר את עיניך, עיף ושבע הרהורים כבדים כעופרת, אתה יודע מראש, כי הדלף מחכה לך, ינקש על הריכך נקישה קלה, אטומה ועקשנית, לאמר: הנני...

ויום יום, שבוע שבוע, כותבים אנחנו את מגלות הצרות הארוכות האלה ואיננו מספיקים, כותבים ואיננו מספיקים...

אהבה לכנסת ישראל.

תגיל ותשמח כנסת־ישראל. אבירי עולם קמים מכסאותיהם לכבודה, מקדימים איש את רעהו כדי להאיר לה פנים, מעבירים איש את אחיו כדי ללחוש באזנה דברי אהבה וחבה, שעלובה זו לא שמעה אותם זה שנות אלפים.

ובשל מי כל הכבוד והגדולה הללו? בשל מאה ועשרת האלפים היהודים אשר במארוקו, שרובם הגדול עדיין אסורים לרכוב על סוס וחייבים לתפור מטלית של גנאי במצנפותיהם. שלש ממלכות, המנגחות זו עם זו במארוקו, מתחרות זו בזו גם בהבעת אהבה ליהודי מארוקו, ועל ידם — לכנסת־ישראל כולה.

פרנציה הרי יש לה „חזקה" ישנה על יהודי מארוקו להחשב אם רחמניה ופטרונית להם. ולא לחנם נוטעת „האליאנס" את השפה הצרפתית בקרב יהודי מארוקו ומקרבת את לבם לתרבות הצרפתית. ספרד, שאהבתה ליהודים קבלה היא בידה עוד משנת רנ"ב, ודאי שוקדת גם היא בלב שלם על תקנתם של יהודי מארוקו, ולפני שבועים נתן אלפונס מלך ספרד ליהודי מלילה את הזכות, שהיתה חסרה להם עד עתה, להשתתף בשלטון המקום. והנה הגיע עכשיו גם תורה של גרמניה.

בבוקר לא עבות אחד הקיץ משנתו פון קידרלן־וכטר, המיניסטר לעניני חוץ בגרמניה, ורוחו נפעמה בקרבו: מן השמים הראו לו, כי „סכנה גדולה" מתחוללת לבוא על ראש הגרמנים „המרובים", היושבים בדרום מארוקו, וכדי „להגן עליהם", נזדרז ושלח אניות־מלחמה לחוף אגדיר. לא עברו ימים מועטים — והגרמנים וממשלתם לא עצרו פתאם כח להצפין עוד את האהבה הגדולה ליהודים, שלבם מלא אותה מאז ומעולם, ותפרוץ האהבה הגדולה הזאת ותמלא את עמודיה של ה„קאלנישע צייטונג", הקרובה מאד לאותו מיניסטריון, שקידרלן־וכטר עומד בראשו. ומספרת גרמניה מעל עמודי העתון גדולות ונפלאות על כל הטובות והחסדים אשר היא ובאי־כחה עשו ועושים תמיד ליהודי מארוקו, וקובלת צנועה תמימה זו על עלבונה, כי עד עתה לא הושם באירופה לב למעשים הטובים האלה, אעפ"י שמקבלי הטובה עצמם, כלומר יהודי מארוקו, מודים ומעידים שרק היא, גרמניה, מצילה אותם בכל עת ובכל שעה מכף כל העומדים עליהם. ואגב אורחא מגלה ה„קאלנ. צט"נ" סודות, כי באמת נוהגים קונסולי פרנציה ואנגליה זלזול ביהודי מארוקו ואינם דואגים לגורלם כלל. וכנראה, יש הרבה מן האמת בדברים אלה. אמנם אפשר שהיה עתון זה יכול לגלות סודות כאלה גם בנוגע לבאי־כחה של ספרד, אלא שכידוע אין זה עכשיו מענינה של גרמניה לפגוע בכבוד ספרד. ויש תקוה, שבעוד ימים מועטים נשמע מפיהם של עתוני פרנציה ואנגליה את ההיפך הגמור, כלומר, שדוקא באי־כחה של גרמניה מעלימים במארוקו עין מצרת היהודים, ורק הן ובאי־הכח שלהן שומרים על היהודים, מגינים עליהם ומצילים אותם מכף כל העומדים עליהם וכו' וכו'. ובין כה וכה אבירי עולם „מחוים קידה" כלפי כנסת־ישראל ומדברים גבוהה גבוה על האמת והצדק, הטוב והחסד.

אמנם יש קצת תמיה בדבר. אצילי־הרוח ונדיבי־הלב למה הם נושאים את כוס אהבתם הגדושה דרך רחוקה כזו, מאירופה לאפריקה, כדי לשפוך אותה על ראש יהודי מארוקו? למה נזהרים הם מלזרוק לכה"פ טפות אחדות מכוסם זו על היהודים הקרובים להם, בקצת מדינות באירופה, שבאחת מעריהן יש יהודים הרבה יותר מאשר במארוקו כולה, וגם הם, היהודים שבמדינות האלה, צריכים להגנה ולהצלה מכף העומדים עליהם? מדוע, שואלת „הוועלט" בצדק, לא תשפוך גרמניה את אהבתה על יהודי רומניה, למשל, שהיא, גרמניה עצמה, הבטיחה להם שווי־זכיות, כי חתמה על ברית־ברלין בשנת 1878? וכידוע, אין רומניה המדינה היחידה באירופה, שיהודיה נתונים בצרה גדולה וסכנה מרחפת על ראשם יום יום, ובפרוסיה גופה, האם לא גזרו לפני ימים מועטים על ילדים יהודים, שאבותיהם לא זכו להולד על אדמת הטיטונים, כי יעזבו את הארץ במלאת להם תשע שנים?

ודאי אנו שמחים על חבה זו, שהתחילו פתאם מראים ליהודי מארוקו. זאת אומרת, שאחינו העלובים, אשר במוֹנית המכרים, מתרוממים לאט־לאט משפל מצבם, וכל הקונה לו חניה במארוקו צריך לחבה גם מצדם הם. אבל אירופה, הבראית הזקנה הזאת, עד מתי לא תחדל להעמיד בשעת הצורך פנים של תום וצניעות? עד מתי לא יחדלו האריים המיוחסים לעשות את מושגי האמת והחנינה משחק להם, בשעה שאיש איש מהם יודע את השקר והתרמית שבלב חברו?

הירייה הראשונה.

שמועה שמע „המזרחי", כי יש ציונים האומרים להשיב את „הנדחת" לתכנית־העבודה הציונית — את עבודת התרבות, ויחרד, ויזעק בפרנקפורט את כל „חילו", ויקרא למלחמה, וכבר ירה את הירייה הראשונה — בגימנסיה העברית שביפו ובאחד ממוריה, בד"ר מוסינזון.

האגודות הציוניות שבפרנקפורט ובנירנברג החליטו להזמין את הד"ר מוסינזון, שנמצא עכשיו בגרמניה, כי יבוא אליהן להרצות באספות פומביות ע"ד החיים העבריים והתרבות העברית בארץ־ישראל. מתחלה — כך מעידות ההנהגות של אותן האגודות — לא אמרו החברים „המזרחיים" ולא כלום, אך לאח"כ, כשכבר הוזמן המרצה וכבר נקבעו ימי האספות והודיעו עליהם בעתונים המקומיים, נמלכו „המזרחיים" והתחילו דורשים, שלא תסדרנה האספות ולא יבוא הד"ר מוסינזון ולא ידובר על החיים העבריים והתרבות העבריה בארץ־ישראל. ו„טעם" נתנו לדרישתם זו: בגמנסיה העברית ביפו מחנכים ילדי ישראל ללא אמונה ודת, והד"ר מוסינזון מלמד את התנ"ך עפ"י תורת הבקורת הביבלית הנוצרית, דבר „העלול להביא לידי שפיכות־דמים בא"י" (כך העיד אחד מן ה„מזרחיים"). כמובן, לא נשמעו ההנהגות של האגודות לדרישה משונה זו, והאספות נסדרו בהצלחה מרובה, והד"ר מוסינזון הרצה לפני קהל

גדול, שהקשיב רב קשב אל דבריו, ובפירוש אמר הנואם, כי כל אותם הספורים הנוראים ע"ד למוד הבקורת הביבלית הנוצרית אינה אלא עלילה בלבד, כי מורי הגימנסיה הזמינו את חבריהם, מנהלי ה„תחכמוני", לבוא ולראות בעיניהם את שיטת הלמודים, שנקבעה בגימנסיה, ולא באו, כי האדוקים אין להם שום רשות לעפר בעפר לעומת אנשים, שאינם רצויים בעיניהם, ומוסרים, שאינם ערוכים לפי רוחם, ומוטב שידאגו למוסדים שהם מיסדים משישתדלו להרוס את המוסדים שמיסדים אחרים, ועוד דברים של טעם כאלה דבר הנואם. גם ראשי ההנהגות של האגודות בקשו לפיים את ה„מזרחיים" ולהניח את דעתם. אבל כל דברי הטעם והפיוס לא הועילו ולא יכלו להועיל: ה„מזרחיים" לא לגימנסיה ולא לד"ר מוסינזון בלבד הם מתכונים, כי אם לקונגרס כולו, את „חציהם" כבר כוננו על יתר, ואי־אפשר היה להם לבלי לירות יריה ראשונה זו, שהרי על מנת כן באו. ולפיכך עלה בא־כחם על הבימה והטיח דברים כלפי הגימנסיה והד"ר מוסינזון והודיע, כי חבריו לדעה יוצאים מאת האגודות המקומיות, ואחרי ההודעה הזאת עזבו כל ה„מזרחיים" (ערך עשרים איש) את האולם (שהיו בו ערך שלש מאות איש) לשם דמונסטרציה ומחאה. ולא זה בלבד עשו, אלא שאת החלטותיהם ואת דבתם, שהוציאו על הגימנסיה ועל הד"ר מוסינזון, פרסמו אח"כ בעתונים, המתנגדים לציונות ולציונים. כך היה בפראנקפורט וכך היה גם בנירנברג־פירטה.

אנו אין כונתנו להוקיע בזה את המעשה, שעשו „המזרחיים" ההם. אותם דן כבר המרכז הציוני בגרמניה ומיחה מחאה נמרצת על מעשיהם ושבח את מעשי ההנהגות של האגודות. אנו מתכונים רק להגיד את הדברים האלה: לחנם חושבים ה„מזרחיים" להפיל אימה ופחד ע"י הדבורים המפוצצים: „כפירה בעיקר", „מינות ואפיקורסות" וכו' וכו', ש„האיזראעליט" הפרנקפורטי ממטיר עכשיו, לרגלי „ענין מוסינזון", על ראש הציונות והציונים: רגילים אנחנו מתמול שלשום לשמוע כל מיני דבורים כאלה וכאלה מצד האורתודוכסיה ודבורים אחרים מצד הליברלים והמתבוללים ושוב דבורים אחרים מצד הסוציאל־דמוקרטים, וכבר למדנו לכוף אליה לתוך אזננו ולעשות את חובתנו. לחנם חושבים ה„מזרחיים" להפיל עלינו אימה ופחד ע"י כחם הרב: יריתם הראשונה בפראנקפורט ונירנברג מוכיחה, מה „רב" הוא כחם. ולחנם חושבים „המזרחיים", כי נתן להם באמת לעשות את הציונות לקופסא של צדקה, לגרוגרת צמוקה: סוף־סוף קצה נפשנו באותו השעמום, שהם מכניסים אל תוך הסתדרותנו...

א. דוב.

עֶרֶב קוֹנְגְּרֶס.

I.

מה יהיה משפט הקונגרס העשירי הקרוב לבוא? מי ינבא, מי יחוש עתידות; הן כבר ראינו קונגרסים, אשר לגדולות קוינו מהם, ולא עלו יפה ונוח להם ולנו שלא היו משהיו, ולהיפך, ואולם יש, כמדומה, רגלים לדבר, שהקונגרס העשירי עתיד, או, לכל־הפחות, יכול להיות קונגרס הגון ומפרה. ולא משום שקונגרס זה יוציא, כנראה, לפעולה את השנויים בהסתדרות ובהנהגה, התלויים ועומדים זה שנים אחדות. אדרבה; אף־על־פי שהקונגרס יהיה מוכרח לעסוק גם בענינים אלו ולסיים את אשר לא קִים הקונגרס התשיעי בהמבורג, מכל־מקום יש תקוה, כי יוכל להעשות קונגרס הגון ומפרה. לפי הנראה, יהיו כל תקוני ההסתדרות וההנהגה מסודרים כראוי למפרע ע"י הקומיסיות שנמנו לכך, וגם רשימת החברים של הועדים הפועלים תהיה ערוכה מראש עפ"י הסכמתם של ה„צדדים", וממילא לא יצטרך הקונגרס עצמו לטפל יותר על המדה בדברים אלה, ש„אין להם פרי כי אם פרחים". אמנם מעוט כחותינו האישיים, המגיע עד לדלות גמורה כמעט, גורם, שעריכת הרשימה של חברי הועדים הפועלים נעשית עבודה קשה מאד, ועל כל סעיף וסעיף מתקוני ההסתדרות וההנהגה הלב כהסס ושואל: „וכי מתאים סדר זה ורצון זה לסכום כחותינו הפועלים ומהותם?" אבל לעומת זה, כיון שאנו יודעים את מעוט כחותינו, כיון שכמות כחותינו הפועלים ואיכותם גלויות וידועות לנו, שוב אין להוציא אנרגיה וזמן לבטלה בפלפולים ועיונים, שאין בהם אלא פלפול ועיון בלבד...

וכשאנו אומרים, שהקונגרס העשירי יכול להעשות קונגרס הגון ומפרה, הרי אנו מכונים בעיקר לשני גורמים חשובים.

ראשית, הנה אין כמעט כל ספק, שבקונגרס העשירי ימעט מספר הצירים במדה הגונה לעומת מספרם בקונגרסים הקודמים. בארצות שונות וגם ברוסיה ירד מספר השקלים, שנמכרו בשנה זו, ובערך זה ימעט בהכרח גם מספר הצירים. כמובן, אין לנו לשמוח על ירידת מספר השוקלים, אע"פ שירידה זו אינה יכולה בשום אופן להיות סבה גם למחשבות נוגות ביותר: השקלים חדלו זה כבר לשמש אמת־המדה לציונות. ברוסיה, למשל, גרמו לירידת מספר השוקלים סבות חיצוניות, שאין להן שום שייכות לציונות עצמה, כידוע. ואולם אם בכל זאת ירידת מספר השוקלים מטרידה קצת את מחשבתנו, הרי ירידת מספר הצירים, העתידים לבוא אל הקונגרס, ודאי אינה צריכה להטריד את מחשבתנו כלל וכלל. במשך ארבע־עשרה שנה, שעברו על הציונות מן הקונגרס הראשון ועד עתה, כבר בגרנו במקצת. עכשיו אנו יודעים, כי דרושים לנו לא צירים למאות, לא אנשים היודעים למחוא כף ולהרים יד, כי אם צירים לעשרות, אנשים היודעים לחשוב את חשבון נפשם, לברר את רצונם לעצמם ולגלותו בשעת הצורך גם לאחרים. וצריך לשער, שמתוך שלא רב הוא מספר השוקלים עתה, רובם הם אנשים בעלי הכרה במדה ידועה לכל־הפחות, וידעו להבדיל בין קנדידט לקנדידט. הן כבר זכינו — ולא ברוסיה בלבד — ל„מעמד" שלם של ציונים, שיש להם „curriculum vitoe" מיוחד וכתוב בו: „פ.ני בן פלוני השתתף בכל הקונגרסים, בועידת מינסק וגם בועידות מקומיות שונות". אנו יודעים את האנשים הללו ואת שיחם. כל אותם הימים שבין קונגרס לקונגרס אין הם נוקפים את אצבעם לשם העבודה הציונית העומדת על הפרק. זה שנים שלמות הם „נחים" ועדיין לא הספיקו להשיב נפשם אחרי „העבודה הגדולה", שעבדו לפנים. ומכיון שמגיעים ימי הקונגרס, מיד חוזרת ונעורה „חריצותם" והם נבחרים לצירים על מנת כך, שממחרת הקונגרס שוב תשוב נפשם „העיפה" למנוחתה: הבחירה לקונגרס נעשתה מין „חזקה", כגון ההפטורה הארוכה במנחה ליום־הכפורים. ואם הפעם תתרע „חזקתם" של „העיפים", ומפני מעוט המנדטים לא יבואו לקונגרס, ודאי אין לנו אלא לשמוח על זה, משום שימצא הקונגרס נשכר.

שנית, וזהו העיקר, — הקונגרס העשירי עתיד, כנראה, לעסוק בדברים, שבהם נשמת הציונות תלויה — בהחזרתה של עבודת התרבות אל תוך מחיצתה של ההסתדרות הציונית ובתקון

העבודה בארץ־ישראל. כבר אמרנו, שאם אין אנו רוצים, כי תוכה הסתדרותנו המכה האחרונה, צריכים כל הקוני ההסתדרות וההנהגה להיות ערוכים מראש, כדי שלא ישמשו עבודה להקונגרס עצמו ולא יֵעָשה הקונגרס העשירי מהדורה חדשה של הקינגרס התשיעי. ה„פוליטיקה" לא התפוס גם היא מקום חשוב בקונגרס, שהרי מה יש לו להקונגרס לעשות במקצוע זה? הדקלרציה הפוליטית ע"ד יחסה האמתי של הציונות למלכות העותומאנית כבר נשמעה בקונגרס התשיעי, ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע; במשך הזמן שעבר מן הקינגרס התשיעי ועד עתה לא זזה מדקלרציה זו אפילו הנחה אחת. ההנהגה של ההסתדרות הציונית ודאי תצטרך לעסוק גם מכאן ולהבא בברור מהותה ועניגה של הציונות לצבור העותימאני ודַבָּרָיו; ההנהגה ודאי תעשה גם מכאן ולהבא במקצוע הפוליטיקה את אשר תוכל לעשות. אבל לקונגרס לא תוכל הפוליטיקה לשמש עבודה. היה מי שהציע, שהקונגרס יעסוק בשנוי נוסחתה של פרוגרמת־בזיל. אבל ברור הדבר, שהצעה זו, שאין בה אפילו חדושה, לא תעלה על הפרק, ומכל־שכן שלא תעלה על הפרק הצעתו של הד"ר ברנפלד לעקור לגמרי את פרוגרמת־בזיל יחד עם הציונות עצמה. מוסדות ממוניים חדשים — קופות, בנקים, אגודות — גם כן לא ייסד הקונגרס העשירי; די לנו באלה שכבר נוסדו עד עתה; הלואי ונוכל לעשות את חובתנו בנוגע אליהם כראוי. אמנם לפני ימים אחדים נמצאו „מנין" ציונים ואחד, אשר מצאו לנכון ל„הכריז ולהודיע" ברבים, כי הם בחרו לציר אל הקונגרס את פלוני בן פלוני, משום שהוא איש „מעשי" וכבר הרצה את „המצאותיו המסחריות" לפני הד"ר הרצל וישרו בעיניו וכו'. אבל נקוה נא, כי כשם ש„הכרוז" של אותו „מנין" ציונים נשכח קל־מהרה, כך לא תעלינה על לב גם „ההמצאות המסחריות" עצמן. כבר שבענו „ציונות מסחרית" די והותר. יונח נא איפוא לנו הפעם, רק בשאלה אחת פיננסית יצטרך הקונגרס לעסוק, ולא בדרך העברה בעלמא, — בתקון מצבה הפיננסי של ההנהגה, שמטילים עליה חובות ביד רחבה ואין מספיקים לה את פרנסתה אפילו ביד קמוצה. הקונגרס העשירי לא יוכל לעשות לשאלה חמורה זו את אשר עשו לה הקונגרסים הקודמים — לפטרה בלא כלום, בהבטחות ורמזים לעתיד. כבר בשלה בלב רבים מאתני ההכרה הפשוטה, כי מתוך קופה ריקה לא תוכל שום הנהגה בעולם לעשות דבר. ואמנם נראים הדברים, שסעיף זה, — תקון מצבה הפיננסי של ההנהגה, — ישמש עבודה לקונגרס, ולה יהיה צריך להקדיש עיון וזמן די ספוקה. אבל עם כל חשיבותה של שאלה זו הן לא תמלא היא את כל הריקנות ולא עליה בלבד יהיה עומד הקונגרס כולו, הרי שבאמת אין לו להקונגרס העשירי כמעט שום עבודה ממשית אחרת אלא זו, שנאמרה למעלה — החזרתה של עבודת התרבות למחיצהה של הציונות ותקון העבודה בארץ־ישראל.

II.

פִּרְזָה זו על דבר „מלוא הריקנות" אינה פליטת הקולמוס; היא נאמרה בכונה תחלה. ולא עוד, אלא שיודעים אנו, כי הקונגרס הוא דמות דיוקנה של ההסתדרות כולה, ואם יש ריקנות בקונגרס, הרי זה סימן, שיש ריקנות גם בהסתדרות עצמה. אבל אין לירוא את ההנחה הזאת; צריך רק להבין אותה כראוי. הללו שמותחים למפרע „חוט של חשד" על השאלה בדבר עבודת התרבות, באמרם, שכל עיקרה אינה באה אלא כדי למלא את הריקנות „באופן מלאכותי", — הללו אינם מביאים תועלת לא לקונגרס ולא להסתדרות. אם יש ריקנות אין להסתירה, ואם אפשר — צריך למלא אותה.

ואמנם יש ויש ריקנות. לפני שנים אחדות היה הכל ציונות. לא היה בעולמנו דבר גדול או קטן, אשר לא אמרה ההסתדרות הציונית להכניסה אל תוך גבולה, לעשותו שמוש לה או להעשות בעצמה משמשת לו. אפילו בחירת מנהיגים לעדות, רבנים לקהלות וגבאים לבתי־כנסיות נעשתה פתאום ציונות גמורה, ונתחייב בה כל אדם השוקל את שקלו. אז פרשנו את ארבות ידינו והתחלנו „כובשים" את הקהלות", ו„כבוש" זה, כידוע", היתה לו רק משמעות אחת בימים ההם—להעמיד בכל מקום מנהיגים, רבנים; גבאים דוקא משלנו, כלומר ציונים. ועדיין מסמיקות פנינו מבושה, כשאנו נזכרים בקצת „חברים", שעלו לגדולה בכח „כבושי־מצוה" שכבשנו אנחנו, ועד עתה עדיין מלוה אותנו ונגררת אחרינו שנאה מצד חלק גדול וחשוב של הצבור היהודי, שגם אותה כבשנו לנו עם יתר ה„כבושים" של הימים ההם ואשר בה אנו נתקלים עכשיו על כל פסיעה ופסיעה.

ואז, באותם הימים, כשהכל היה ציונות, נבראו גם הפרוגרמות המפורסמות של „עבודת־ההוה", ה„פלטפורמות ההלסינגפורסיות", ההחלטות של „ועידות הז'ורנליסטים" וכו' וכו', וכל אלו נעשו גם הן חובה גמורה לכל אדם ששקל את שקלו. אסור היה לו ליהודי ציוני לחשוב את מחשבת עמו הנוגה ולהגות בתקות עמו הגדולה כל זמן שלא דאג תחלה את דאגת כל העמים האחרים, הסובבים אותו והצוררים לו איש איש כטוב לבו ובכח ידו. ועדיין לא נמחו מעל ידינו ורגלינו הסימנים העמוקים, המכאיבים, אשר השאירו אחריהם החבלים, אשר אוסרנו בהם לרצוננו, אעפ"י שהחבלים עצמם היו זה כבר לנעורת; ועד עתה תועים בגבולנו ציונים זועפים, שבעינם כבה „מבט־נשרים" ולבם נמלא יאוש־נצחים, כי על־כן בטלו כל אותן הפרוגרמות והפלטפורמות וההחלטות ואין להן זכר עוד.

ובשעה שהקיץ הקץ על הציונות „הרחבה והמלאה", זו שקפלה את הכל תחתיה, אותה שעה התחילה היא גופה מתכוצת כעור צבי ופולטת מתוכה גם את הדברים, שבהם נשמתה תלויה. כך דרכו של אדם; כשמגיעה שעתו להשתחרר מן המותרות, שנפלו עליו למשא, הרי הוא בועט גם בדברים שהם חלק מעצמותו...

בשנים האחרונות התחילו מחלקים את הציונות כשלל וחותכים ממנה איברים איברים. הראשונה היתה יט"א, שאמרה ליטול מן הציונית את הצמאון הגדול לארץ. אחריה באה איק"א ואמרה ליטול מן הציונות את הצמאון לקרקע ולעבודת ישוב בארץ־ישראל. ולבסוף הנה באה ההסתדרות לתרבות ולשפה העברית ואומרת ליטול מן הציונות את נשמתה — את הצמאון לתחית רוחו ותרבותו של העם. ו„המרחיבים" הקצונים, שעוד תמ"ל שלשום לא הודו בפרוגרמה הציונית אלא מתוך הפירוש שחובר לה בהלסינגפורס, חוששים היום, שמא „יצאו ממחבואיהם כל אלה הרוצים למלא את „הריקנות", אם גם באופן מלאכותי, כל אלה הרוצים לעורר שאלות עיקריות המביאות עפ"י טבען לידי פולמוס, ואפילו אם אין הן עומדות על הפרק"...*)

וכדי שלא לתת מקום לטעות: ההסתדרויות האמורות אמרו רק להבנות מחורבנה של הציונות; למעשה לא נבנו כלל. יט"א לא הצליחה, לא יכלה להצליח; איק"א לא הצליחה, וכנראה אינה עתידה גם להצליח; ההסתדרות לתרבות ג"כ לא תצליח, „תתקיים" עוד שנה או שנתים ותבטל, אם לא תשוב בינתים למקורה—אל הציונות. הרי שמצד „הקנאה" יכולים אנו להיות

---

*) עי' מאמרו של ה' קנאי, „הקונגרס העשירי" ב„העולם", נומר 14.—א. ד.

מלאים קורת-רוח: מחלקי השלל לא עלה בידם כלום. ואולם האם באמת קנאה מדברת מתוך גרוננו? האם יכול לחדור אל לבנו אפילו הרהור של הנאה על כי מפעלה של ההסתדרות לתרבות אינו מצליח? וכי אין אנו יודעים, שאם מפעל זה לא יצליח, הרי משפט-מות מחכה לציונות עצכה? האומנם נשמח, כי המתחרים בציונות לא זכו לכלום משלחנה לצורך עצמן, או כי נתעצב על ששלחנה של הציונות גופה נתרוקן ונשארו עליו רק פרורים?

ריקנות אנו קוראים למצבה ההוה של הציונות. לא, לא זוהי המלה הנכונה. היכן היא הריקנות, כי נוכל להראות עליה? אדרבה, הן זה שנים מספר אנו משתדלים למצוץ כל טפת אויר, שנשארה חבויה עדיין באיזה חלל ומקום פנוי, ולהכנים את הכל אל תוך פינה אחת צרה של „מעשיות". ומפני „מעשיות" זעומה זו הילך ומתנדף, הולך וכלה כעשן הרעיון היסודי, שעליו הושתתה הציונות,—אותו הרעיון, אשר לא תכלכלהו פינה צרה וכהה. זו לא ריקנות שמה, כי אם צמצום אחר צמצום, נזירות, ולא נזירות מן המותרות, אלא נזירות מן האור, מן האויר..

נפלא ומוזר כאחד הוא הרושם שעושים אבות הציונות, החיים אתנו היום, גם אלה שבאו אלינו יחד עם הרצל, וגם אלה שקדמו לו. אתה מביט אליהם, אל החריצים הדקים, העוברים ערוגות ערוגות בפניהם ובמצחם ומעידים, כי לא לחנם ולא רק להנאתם חיו הללו את חייהם, ולבך מתמלא הגות-כבוד. הן האנשים הללו גבורים הם, כמעט; הן הם היו הראשונים, אשר נגפו רגליהם ולא עמדו, כי אם הוסיפו ללכת, הלוך וסַקֵּל בידיהם את הדרך לפני ההולכים אחריהם; הן הם עשו לא רק את הדבר הקשה ביותר, שממנו נובע הכל—את ההתחלה, — כי אם עדיין במערכה הם עומדים, ובכל דבר קטן או גדול שנעשה בציונות עד היום יש אבן וחמר וגם קורט-דם משלהם. אתה מביט אל האנשים האלה ומתמלא הגות-כבוד וחבה גדולה אליהם, אבל יחד עם זה אתה שואל את עצמך: הללו, שלבם צריך להיות מלא שמחת העבודה, הללו, שודאי כבר שלמו לעצמם את נשיו, מדוע כה נפלו פניהם, מדוע עצובה עינם כל-כך? ונדמה לך, כי החבורה החביבה הזאת, העוברת את עבודתה בלי הפסק זה חמש-עשרה, זה קרוב לשלשים שנה, אשר יצרה כל מה שיש לה לציונות, כולה כאיש אחד משבר גדול וקשה היא נושאת עמוק עמוק בתחתית נפשה, ומר לה מר — סודה חונק אותה, הומה וקיבל, והַדָּבָר אין בפיה, — גדול הכאב יותר מדי כי יוכל הַדָּבָר להקילו.

האמנם ישאר סודם כמוס בלבם? דומה, ששומעים אנחנו את השאלה העצובה, הנשקפת מתוך העינים העצובות האלה: הם; הראשונים, המתחילים, עשו את הכל; והיכן הם היורשים, אשר יבואו לירש את מקומם? הן בני-אדם מזקינים; איפה הם הצעירים, אשר יבאו להשלים את הזקנים? האם רב הוא מספר השמות,—מלבד הרצל וסייעתו—אשר נתוספו לנו במשך דור שלם? היכן הם המעטים לכה"פ, אשר נתוספו לנו מימות הרצל ועד עתה, במשך חמש-עשרה שנה? וגם נוסח „מעשיי" יש לה לשאלה זו: נניח, שחברי הועד-הפועל או חברי המרכזים של הארצות השונות יאמרו להתפטר מן העבודה, מפני איזו סבה שתהיה,—היש לנו אחרים במקומם? וכשהגיעה השעה והכל מודים, כי נחוצה לנו הנהגה חדשה,—היש לנו במי לבחור? ולאחר הבחירות, כשנהיה כולנו שמחים; ובאולם הקוינה בבאזיל ירונן וישמע שיר „התקוה", האם לא יהא יתוש מנקר וכוסס את לבנו?

והיכן הם כל המעשים שנעשו, אשר מלבד ערכם הגדול כשהם לעצמם, היו צריכים להעמיד בכחם גם אנשים חדשים, בחות חרוצים וידים עמלות? ונפלא הדבר: „חובבי-ציון הראשונים, גדולי-הכח, שמהם הציונות ניזונית עד עתה, באו בשעה שעדיין לא היה כלום חוץ מהרהורים ומחשבות; הרצל וסייעתיה באו בשעה שנדמו המעשים המוחשיים ולא נשארו אלא מחשבות והרהורים תועים; את הציונות בולה לא הביאו לעולם אנשי-מעשה זהירים, כי אם בעלי דמיונות והזיות, אנשים שלבם קודם למחם ומחם—לידם...

חביבים ויקרים הם לנו אבות הציונות, החיים אתנו היום, כי מידם לנו הכל. אבל לאמת המציאות חייבים גם הם להשמע: אם כל היום נהיה ממשמשים רק בתקוני ההסתדרות ובחשבונות „מעשיים" בלבד, אם נוסיף להבדיל מעל הציונות את כל מה שאין בו משום „מעשיות" גמורה, לא תתמעט „הריקנות", כי אם תגדל, ולא ציונות תהיה לנו עוד, כי אם רק קופסא להשמיע בה על השקלים ועל המניות, ולא יולדו לנו כחות חדשים, צעירים, למלא את מקומם של אלו שהולכים ומזקינים, ובעינם של הזקנים לא תכבה העצבת לעולם.

המעשיות קרקע-עדית היא; הכל גדל וצומח מתוכה, אם שמים פרושים עליה. כשהיא נעשית פינה צרה וחשכה — הכל נכמש ונובל בתוכה...

(ע"ד יבוא.)

מנדלי מוכר-ספרים.

סֵפֶר הַבְּהֵמוֹת.

I.

עֶגְלָתוֹ שֶׁל תּוֹסְפוֹת יוֹם-טוֹב.

(סוף מגליון 23.)

ה.

עבר הפסח, כלו „בין-הזמנים" וימי המעשה הגיעו. עדרי בהמות משכימים לשדה ולמי מנוחות ובני העיר משכימים לצרות היום ולאנחות. ילדים קטנים וחלושים נשואים על כתף ריש-דוכנא לבית-רבן. והעגלה שלי, בריאה ומהירת רגלים, נשארה בבית ולא יצאה השדה. עדיין רכה היא, אמר הרועה, ולא עת האסף אותה בעדר. עוד תהא לה שהות ללמוד תורת הבהמה— לחזור על מזוגה ולהעלות גרה. ולפי שעה תהא סמוכה על שלחן בעליה עד שתגיע שעתה. הרבה אפוטרופסים היו לה, לעלובה זו, ומכלם לא שבעה נחת. זה מרגילה למדת הסתפקות וסוכר את פיה בכל-שהוא, וזה מלמדה דרך ארץ וצניעות במקל ורצועה. ומרוב טורה, שרבים טרחו בה, היתה תמיד רעבה וצמאה, נתמעט חלבה ודמה ונתדלדל בשרה, עוד מעט—ונתנבלה. נעשה לה נס—ותורת רבי לא היתה מספקת לי עוד ויצאתי לרשות עצמי. קבעתי לי כביכול עתים לתלמוד תורה בבית-המדרש ונעשיתי לאב ולפטרון היחידי להעגלה!

עולם חדש, של אור וחירות, נפתח לפני שנינו; עולם טוב ונאה, שלא אני בבית רבי ולא העגלה בדיר לא ראינו אותו מימינו. בואי יפתי! -- אמרתי להעגלה, מחזיק בחבל הכרוך על צוארה. — נצא השדה ונטייל ביערים, בהרים ובעמקים.

ועולם זה הפליא אותי בכבודו! תנועה וחיים שם, זיו וזיז בכל מקום. בריות נאות, זרות ומופלאות ממני — עיפות וזבובים משונים, ארבה, ילק וחסיל מכמה וכמה מינים, פורחים

באויר ממעל ומנתרים. בין עשבים ודשאים על הארץ מתחת, בגילה ברינה, בזמזום ושריקה גדולה. האוזן שומעת ונהנה. העין רואה ומתענגת והאף מריח בריח ניחוח; הלב שמח, הרגלים נושאות — ואני מקפץ, מתגלגל מתוך רוב שמחה ומשתטח על גבי עשבים רעננים. החמה משחקת לי במאור פניה, קרנים מידה לי ורומזות, כאלו היא שואלת לי ואומרת: בחור! אכן טוב הוא העולם הזה?

ועד שאני מתפרקד ושוכב נפתח פי מאליו וניגון של „יקום פורקן" יוצא מתוכו בסלסולים ובקול בכיה דקה. העגלה הופכת פניה לי, מעמדת עלי עיניה, כתוהה ואומרת: מה־מה!... כלומר, מה לך?

ומיד נתעוררתי ודברתי עם לבי. באמת, רבי יהודי, בכיה זו למה היא?... ירקתי שלש פעמים ונשתתקתי.

העגלה עסוקה באכילה ואוכלת עשב לשמה. אני שוכב על האדמה ואבינו יעקב עולה במחשבתי, היאך הוא רועה את צאן לבן הארמי, מפצל את המקלות ומשימן בשקתות המים ליחם את הצאן; מהרהר אני בנשיקות דודים, שהוא מנשק לרחל על הבאר — ופיד, פיד, כניקור של תרנגולין בלבי ואני מרתית, כמי שנכוה ברותחין.

פיד זה פיד של יצר הרע היה. רמז לי בזה כנגד ריבה יפה אחת, שהייתי משחק בה תמיד ופתאם התחלתי מתבושש מפניה, שלא לדעת למה ועל מה. עכשיו פירש לי פיד זה טעמו של דבר — ונכויתי בו, ועל זה היה דוה לבי ונצטערתי מאד. יצרי הטוב מוכיח אותי ואומר: זאת לך, בחור, מיפת־תואר זו שחשקת בה, מהתולדה היפהפיה, בת אל נכר! היא בכשפיה הרבים מושכת אחריה את האדם ונותנת בלבו געגועים ורגשי תעתועים מעין אלו שבלבך עכשיו. מה לך ולנכריה זו? לבית־המדרש לך, נער שובב!

אף על העגלה העלובה והתמימה נשא חרפה. תמה, תמה, אמר, אדם מישראל ובהמה! תינוק של בית רבו ועגלה!! וכי גוי אתה, נער שובב ופרוע?!

אבל יצר הרע ערום יותר מיצר־טוב וחזק הוא ממנו. כיון שיצא הנער מבית־המדרש והעמיד רגלו בעולמו היפה של הקדוש־ברוך־הוא; וכיון שנסתכל בפני „התולדה", ירקרקת זו, שחוט של חן משוך עליה, וזן את עיניו ממנה — יהא קשה עליו לחזור לאחוריו. דחיפה קלה באצבע דיה לו, שיהא נדחף והולך נדחף והולך עד שבלסוף — יהא ממהר והולך מאליו בכבודו ובעצמו.

הלכתי. לאן? מובן מאליו לשם... לשדה, אני והעגלה ביחד.

על ההר הירוק בעיבורה של עיר הייתי רואה את עגלתי בתחילה. לאחר ימים נסעתי מזה למרחוק ובחרתי לי מרעה טוב ושאנן, נחמד למראה. מי בכם נפש היפה ובעל דמיון הלא יצייר לו במחשבתו יער גדול צומח עצי גופר, אילני סרק גבוהים בשמים, ערומי הגזעים ולבושי כובעים ירוקים בראשם שמסתבכים זה בזה והיו לים ירוק אחד מלמעלה באויר העולם. זהרורי חמה בוקעים דרך שם ומתמתחים על פני דשא רענן ועושים אותו יריעה מרוקמת בירקרק חרוץ ותורי זהב לרגלי הענקים האלה. לפני היער מישור גדול מכוסה עשבים ופרחי נועם וזלפי בשמים, וחרשין של שיחים סבוכים ושל עצים רכים שפלי קומה פזורים עליו קבוצות קבוצות. מלפני המישור הזה שדות מלאים חטים, שעורה וכוסמת, נמשכים והולכים למרחוק ומתעלמים מן העין. ומצדו האחד האדמה שופעת ויורדת מטה מטה ונעשית בקעה גדולה. ובבקעה זרם מים קרים וצלולים עובר על פני כל ארכה, מזדקר במרוצתו על חלוקי אבנים וחצץ ומשתעשע כילד. רגע הוא מתחבא בין ערבי נחל עבותים ומסורגים, ועד מהרה הוא מזנק משם, מבצבץ וגולג מאבן לאבן ובבול־בול מביע ומבעבע.

חן חן למקום הזה, מנוחה ושלוה בו. ואני נהנה ומתענג מזיו כבודו. פעמים עוף פורח יבוא לשם ועומד על ענף, מתגנב ומסתכל בי באחת מעיניו ותוהא עלי: מה לנפש אדם זה כאן? ומיד הוא מנענע בראשו ובזנבו, פורש כנפים — ושלום, שלום לך!... עוף זה פרח והזרזיר בא, זה הבדחן שבעופות, שמחקה קולות הבריות ומעשיהן, קורא כתרנגול, הומה כיונה, דוגר ומצייץ ושורק ומצפצף ומהגה בכל לשון ושיחת עופות חיות ובהמות, ובשעת פטפוטו הוא עושה נענועים משונים מעוררי שחוק. ופעמים אתה שומע כקול תוף מתהלך ביער — הוא קול הקפוד. עוף זה, הנקרני, מטפס שם על עץ יבש, מנקר אותו בחרטומו ומוציא יתושים ותולעים מתוך קליפתו. מרחוק נשמעה נחרת סוס רועה באחו. ושיחת בנות ערלים, מנכשות ומלקטות כמהין ופטריות, נשאת על כנפי רוח ממקומות רחוקים בשדה וביער. ממעשי אלהים, שראו עיני בעולמו בימים מועטים, השכלתי יותר מכל מה שלמדתי שנים רבות בבית רבי. מתפרקד וגלוי עינים אני מביט לעגלתי ואומר בלבי: אשרינו, מה טוב חלקנו! שנינו צריכים להודות זה לזה על שאנו מצויים כאן, אם אין אני לך היית כלואה בדיר, ואם אין את לי לא הייתי רואה הוד, נוי ויופי זה.

והעגלה החזיקה לי טובה והיתה נשמעת לי בכל לבה. נעים היה לראותה משחקת לפני בעת רצון. כשנחה עליה הרוח פתאם היתה מרימה את אחוריה והתחילה מרקדת כמו עגל רצוא ושוב בשמחה ובהתלהבות יתרה. כגמול לאמו היתה פושטת לי פעמים את צוארה בכפיפת קומה, כאומרת: קרצפני! במשך ימי הקיץ נשתנינו שנינו, היא נעשית בעלת בשר ועורה נתחדש בשערות יפות; וגם אני גופי נתחזק, ונתגברה בי תאות האכילה. אין נפשי עוד לתלמודי, והיה לי טעמו כטעם של תבן יבש וקליפות בולבוסין להעגלה, כשבאה שבעה מן השדה.

— בשלמא העגלה ניחא — התעוררו עלי קרובי בשאלות ובדברי מוסר, — בהמה דקה בריאת בשר סופה להיות, אם ירצה השם, בהמה גסה, תעשה ולדות, ותתן חלב לבעליה. ולתכלית זו נבראה והיא מתקיימת בעולם. ואין אנו מדברים עתה אלא בך — בחור! אתה מה יהא בסופך? הסתכל אתה בעצמך בך ותראה, שנהפכת לאיש אחר. סר צלם־יהודי מעליך, וקלסטר פניך החורים והנעימים נהפכו לפרצוף גס ואדום. עבית כשית ובריא עשו אתה. גם אכילתך לא כאכילת יהודי קימעא קימעא, אלא אתה זולל הרבה, פרוסת לחם גדולה בבליעה אחת. וזה לך, בחור, פרי טיוליך, תולדותיהם הרעות של שדותיך ויערותיך, שאתה מטייל שם תמיד. כלום אין רצונך להיות איש כדבעי ואין עוד לך תקנה?

הם שואלים והם משיבים:

— יש ויש!... תקנתך האחת היא הישיבה. צא, בחור, צא ולמד בישיבה והשתדל להיות איש!

ו.

כלה קיץ, עבר חג האסיף. העגלה נכנסת לדיר, לאכול הבן; ואני גולה „לישיבה" בעיר אחרת, מקיים שם דרכה של תורה „באכילת ימים" בשינה „ארעית" וחיי צער, ומשתדל להיות איש; ובאמת, הרבה הישיבה עושה. מבשרי ראיתי זאת — מפני המוריקות, מתנועות ידים ואיברי גופי, מהעויות משונות, פזיזות

ופלפול ועקימת שפתים והשכל, שהיו נקנות לי במשך זמן קצר. אלמלי הייתי שוהה שם ימים רבים ודאי עשתני כלי מפואר, בריה שלמה בתכלית השלימות, על כל פנים לא גרועה מכל אותן הבריות מעשי ידיה. אבל יצר־הרע, שאור שבעיסה זה, היה מעכב. בדמות העגלה וגם בדמות התולדה יעלת חן היה פוקד אותי לפרקים ומראה לי על כל דבר ודבר שלפני בהוה מהרהורי לבי ומעשים שבעבר. בא אצלי חבירי מבחורי הישיבה— ונראתה לי במחשבתי העגלה. היה אחד מהבחורים מתחכך כדרכו, אומר אני בלבי: כך היתה מתחככת העגלה. היה אחר מהם „מחוסר יום". או יומים, וכורך צנון ופת צנומה בימי רעבון ואוכלם ביחד — כך היתה כוססת אלונטית או סמרטוט העגלה הרעבה. כל ימי בהישיבה היו לי יסורים של געגועים. גם בלילה לא שכב לבי. אני ישן עם חבירי על הארץ או על ספסל — ולבי רואה מראות נאות: אילנות ותבואות, ציצים ופרחים, גבעות ובקעות, חמה ברה וזוהר הרקיע. קפוטתי מקופלת ונתונה תחת לראשי ופרעושים עוקצים — ולי נראה כר של אזוב מראשותי, „ופרות משה רבינו" ארומות ויפות זוחלות על גבי. חוטמי בחורים־ישנים נוחרים, תוקעים ומריעים — והציוציג מנגן במוחי. והבל פיהם שמפיקים — ריח של בשמים וקטורת באפי. וכשהייתי מקיץ נעור וריק מכל תענוגים הללו ונפשי שוקקה נעגיתי עד מאד. ופעמים לא יכולתי לכבוש צערי והייתי מתרגז ובוכה בחמת רוחי עלי ועל חבירי:

— הוי אחים, אחים גולים ומטולטלים! אוי לנו ואוי ל„ימינו" — ימים של צער ושל בושה וכלימה, או צער של רעב, או בושה של אוכלי לחם עצבים, לחם עצלות, בבית אחרים. סגופי נפש אנו ביום ולחומי פשפשים ונשוכי פרעושים בלילה. ועל מה? ... על מה נקבל עלינו נזירות מן העולם, מעולמך הנאה, רבונו של עולם? ! ... מלחכי פינכי אנו בילדותנו ובטלנים נהיה בזקנותנו!

אבל חבירי ישנים. שוכבים אצלי מסביב כפגרים מתים. כועס אני עליהם ובוזה אותם בלבי. ומיד מתעורר אני עליהם ברחמים, מפייסם ואומר:

— שאוני, חבירי, שאני פוגע בכבודכם, פעמים במחשבה ופעמים בדיבור. נפשי מרה לי מאד, ואין אדם נתפס בשעת צערו. שאוני, רעים אהובים. נומו נומו אחים אומללים!

„אמש סיימנו מסכת בבא מציעא — כותב אני בתוך שאר דברים לאמי, באחד מימות הקיץ הנעימים — אני לומד „בהתמדה" ועומד, ברוך השם, להיות איש כפי רצונך וכרצון קרובינו... אבל—נכספה נפשי לביתי, לראות אותך, אמי יקרה, ואת כל אהובי (בלבי נתכוונתי להעגלה). בבקשה ממך, הרשיני לבוא לביתי ואשהה אצלך כמה ימים. אין צורך לי בהוצאת הדרך. אלך ברגלי. כל הבחורים משלנו הולכים ברגליהם, ולא בנעלים, אלא הולכים יחף, פשוטו כמשמעו, מקלם בידם ותרמילם על שכמם. ח"י גדולים במזומנים הרי יש, ברוך השם, בכיסי עוד מיום הפורים העבר, מעות אלו ניתנו לי בשכר קריאת מגילה לפני המבשלת בבית פלוני הנגיד, שאני סועד אצלו בשבת, ובשכר מסירת משלוח מנות מבעל־הבית הזה למחותנו; שני זהובים וחצי, שהרווחתי בפרס הפסח, שהייתי נוקד את המצות ומשגיח על הלשות והמקטפות — זהב וחצי מהם הוצאתי על אכילת מזון בשני ימים ההסרים לי" וזהב אחד על הטלאת נעלים וקפוטתי לכבוד יום טוב. עוד יש לי חצי זהב ביד חבירי, שנשאר חייב לי על שהעמדתיו במקומי במנין עשרה מתפללים בבית־אבל אחד, בכל שבתות השנה. ועוד לא אבדה תקותי לגבות את חובי. אם כן, הלא רואה את, שלא אצטרך להוצאות הדרך. אלך מכאן ברגלי ואחזור, אם ירצה השם, גם כן ברגלי. אוי, אמי יקרה, „כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך". הרשיני נא ואבוא".

ושלא להמתין לתשובתה של אמי אזרתי חלצי, חלצתי נעלי ויצאתי לדרך יחף, וקפוטתי מופשלת לי לאחורי. אם היה איתה שעה אדם אחד מאושר בעולם, אדם זה היה אני. הלא רבים הם עוברי דרך, אלה ברכב ואלה על סוסים, אבל מה נסיעה זו בפומבי כנגד הליכת בחור־ישיבה חלוץ־נעלים כמותי, שיוצא מן המצר למרחביה, מאויר נפסל ומחניק לאויר טוב ונקי ומשיב נפש? יצאתי עם הנץ החמה והייתי מהלך בצדי דרכים ובשדות מלאים תבואה, שמח וטוב לב, ובאתי לביתי כעת מנחת הערב בביאת העדר מן השדה.

רואה אני את עגלתי — והנה היא בגרה. שדים נכונו, קרנים צומחות ועתה עת דודים. פרים בני בקר שנים מלוין אותה מן השדה עד גדר הגן, שמאחורי ביתנו. משתדכים לה בחלקות, מכשכשים זנבם ומרקדים וקופצים עליה. הכל כמנהג עוגבים, בחורי־חמד מנומסים. הריני מגרש את החתנים המכובדים הללו, במחילת כבודם, ומתקרב ובא להכלה כנגד פניה. אמרתי לה שלום! ופשטתי ידי להעבירה על חלקת צוארה, והיא כובשת ראשה בקרקע, שלא להסתכל בפני, ושתי קרניה כשתי חניתות קטנות נטויות לנגדי, כמאימת אותי ואומרת: אסוף ידך! מה לך ולי שתחבקני? ואף על פי שהוקשה עלי הדבר מחלתי לה על עלבוני ואמרתי, אנסה לה דבר עוד הפעם ואכפרה פניה במנחה. מלאתי כפי חציר והגשתי לאפה בקריאה של חיבה: מאין־מאין! כלומר—בואי, בואי, בלשון הבהמות. יפה חציר לבהמה כצרור פרחים לאשה. העגלה שואפת בנחיריה, מבטת ומשתאה לי כמסופקת, אם אני אני הוא ולא אחר. כלום לא הכרתני? אמרתי לה בשחוק מר, עומד ומתבונן בה, כמה נאה היא, טובת מראה ובריאת בשר, צהלה ושמחה. ואני הבחור שבישיבה הלא כגרוגרת דרבי. צדוק אני בפניה בגופי הכחוש ובמראה פני הצנומים והכמושים — עומד ומתבונן ואנחה קשה יוצאת מלבי, שלא מדעתי. אנחה זו היא היתה קינה על ילדותי השוממה, מספד תמרורים על ימי עלומי, שנתקצרו בלא עת; זו היתה טענה חמורה ומרה: רבונו של עולם, כלום כך רצונך, שיהיו חובשים את האדם בימי ילדותו, כאוז בכלוב, שלא יראה את עולמך; שיהיו ממלאים ומגדישים את מוחו ברוב דברים, כדי לעשותו בריה משונה כדוגמתי?

העגלה, שהיתה מתקשה להכירני במראה פני, הכירתני בקולי, ומיד פשטה צוארה לי באהבה כדרכה בתחילה. היא מתרגשת ועומדת בעינים סגורות למחצה „ומהמה" לי בחשאי מה־מה מתוך לבה. קול הברה זו היה משמש לכמה וכמה טעמים, ואני הייתי מרגיש את כלם. היה משמש בקשה: קרצפני, קרצפני! כי טובים לי קרצופיך כחציר; היה משמש שאלה: אנה הלך דודי ונעלם פתאם? הגידה לי, שאהבה נפשי; איפה רעית ומה הן הבהמות שביניהן רבצת? והיה משמש גם צער: אוי, כמה פניך חורים ורעים!

ובעיני אמי אדרבה נראה מראה פני טוב, נאה מאד, סימן טוב לי, שהייתי עמל בתורה בכל כחות גופי ומינע נפשי עליה; וצורתי זו, צורת תלמיד חכם מישראל, תהא מסייעת לי לשידוך בעזרת השם. וכפי שנראה היו שני יהודים משתדלים להתחתן בי, באים בזה אחר זה ומתלחשים עם אמי ומראים עלי מרחוק ברמיזה, בסיקור עינים ובקימוט מצח, כתגרים נושאים ונותנים על סחורה שלפניהם — המוכר מפליג ואומר: כפתור ופרח! והקונה מעקם פיו ואומר: בע! ולי לא היו מגלים סוד זה. כלום

עגל הוא בחור מישראל, שידע מעין דברים אלה? — ואלמלי הייתי מתארס בעונה אחת עם העגלה היתה זאת באמת אחת מהנפלאות הגדולות. דומה, שמשמשים עכבוני -- ולא נסתייע הדבר.

אבל לא ינום ולא יישן יצר הרע! הוא בא עלי כבתחילה בפיתוייו, מפתה ומושך אותי אחריה;.. אחר התולדה, טובת־חן, שמתערטלת ומראה את כל יפיה בשדה וביער, מושך ואומר, צא, שוטה שבעולם! אם לא בגיני, צא בגינך, בגין טובת הנאתך ובריאות גופך. עלתה בידו להכשילני בזאת, עמד ותהא בקנקני ושאלני, כמו לפי תומו, על מעשי ועל חכמתי, לתכלית מה אני לומד ומה מגיע לי מתלמודי, ונראה שהוא לועג לי ופרא אדם אני בעיניו, בריה פחותה ומשונה שלא מן הישוב. הדברים הגיעו לידי כך עד שהתחיל מגנה אותי ומי שכמותי, אותנו וכל המעשים שלנו, מלגלג עלי ואומר: אין אתה אלא... סבור אתה, שבהמה רצוני לומר? חס ושלום! בהמה—בהמה היא לה כמו שברא אותה היוצר מתחילה, וחיה לפי חוקי רצונו; ואדם משגש דרכי חייו ומשתקד בקביעות נימוסים משונים לעצמו, כדי שלא יהא כמו שבראו הקדוש ברוך־הוא. - לא בהמה אלא אדם שוטה אתה!

ודברי כבושין הללו לא הועילו כלום. קשה עניות שהיא שוברת ברזל ואפילו את יצר־הרע הנורא. אי אפשר היה לי להשאר אצל אמי, אלמנה עניה ושוממה ומטופלת בבנים, יתומים קטנים. נתפטרתי מאהובי נפשי, אומר שלום לשדות נאים וליערות ירקרקים, והלכתי יחף כבתחילה והזרתי להישיבה.

ז.

זאת הפעם היתה השנה לי בישיבה רעה יותר מבתחילה. שנה בלא „ימים“—ימי סעודה אצל איש איש מבעלי־הבתים נתמעטו והייתי רעב, לא עליכם! חכמים אומרים: צרת רבים חצי נחמה. והואיל ורבים מחבירי, בחורי הישיבה, אף הם רשו ורעבו, לפי זה המחצה מצרתי דינה שתתבטל מאליה, והמחצה השנית הלא כאין היא ואפשר לבטלה בעצמי; כך היה צריך להיות לכאורה על פי דעת חכמים ועל פי דרך הטבע. אבל אין זו הלכה למעשה. במעשה היתה קשה עלי מנשוא המחצה שלי והייתי מתרעם ואומר: רבונו של עולם, פרנסני! ולא די לי בצערי עוד הייתי מצטער צער גדול על צרתם של חברי הרעבים. עכשיו אני מתודה חטאתי, שהייתי קורא תגר אותה שעה על הישיבה ועל כל הענין והעמל שם. אבל זאת היתה לי בתחילה, ולאחר כך, כשהייתי מלומד בצרות לא הייתי חושש עוד כל כך להאכילה. לא הייתי חושש גם לנעלות בלות, לעקבות ואצבעות רגלים מתיחפות, לקפוטה מתמרטטת וזרועות חשופות. אדרבה, אני וחברי היינו מלגלגים בכנופיא על דברים הללו של מה בכך, וכל אחד ואחד היה מוסיף נופך משלו ואומר עליהם מילתא דבדיחותא. ובאחרית הימים, בשעמדתי על דעתי, נתבררה לי המעלה הטובה שבישיבה—הקבצנים, שהיא מוציאה מתוכה; הם קבצנים שמחים, המלמדים והמקבלים והבטלנים שלה, מוחלים על תענוגי העולם הזה ומבטלים אותם. ולבני ישראל שבגולה הרי מעלה זו גדולה היא ויפה; שאין כמותה.

„מזל טוב לך, בן יקיר! — כותבת לי אמי אגרת לאחר שתיקה ארוכה—ומזל טוב גם לי בפרתי!... ודאי מעצמך תבין מה משמע פרה? עגלתך ילדה ונעשתה פרה בשעה טובה! ברוך השם, יש חלב בבית, מעט למכירה ומעט גם לצורך נפשנו, הלואי שאזכה לקבל נחת גם ממך במהרה בימינו, אמן וכן יהי רצון, רבונו של עולם! הפרה טובה מאד. אלא מה? צער גדול היא גורמת לי. אינה מניחה לי לחולבה! היא מתנודדת ורוגזת, גועה ומתגעגעה על העגל השחוט ונפשה תצא עליו. מי שמע כזאת, בהמה לא תשכח את ילדה, כאשה, להבדיל, לא תשכח מרחם בן־בטנה? עוד בנעוריה היתה עגלה שובבה וסוררת. לא הצליח לה אלא אתה. אתה למדת אותה את דרכיה, מוטב שהיית מלמדה מעט ולומד הרבה בעצמך. למוד, בני, למוד והיית, אם ירצה השם, איש!... והאמת אומר לך, העגל היה רך וטוב מאד. הקצב לא עמד על המקח ונתן לי כמה שדרשתי, וגם את הריאה של העגל וחצר הכבד שלו נתן לי. ממחיר עגל זה אני שולח לך על ידי חיה־הינרא שני זהובים וחתיכה מחצר כבד שלו הצלוי בשכר הטורח שהיה לך לשעבר בגידול עגלתך החביבה. שניכם הלא דבקים אתם זה בזה, אכול אתה מפרי בטנה ויתבסם לך! — ועוד אני..."

אבל מה שכתוב עוד באגרת לא קראתי. חשכו עיני ונתבלבל מוחי ונשתנו פני עד ששפכו עלי קיתון מים כדי לישב את דעתי. חבירי מסביבים אותי ושואלים, מה לי, ומה היה? כלום אחד מבני ביתי חולה ושמא היא מת, חס ושלום? ואני ידי על לבי ושותק. ומה יכולתי להשיב? לספר להם מעשה שהיה בעגל ולהודיעם, שצערי הגדול הזה הוא בשביל בהמה, שמשמשים נהיה הדבר לראות עמה, בימי ילדותנו, את עולמו של יוצר בראשית בפעם הראשונה, להתענג מזיו השדות ולבלות שם הרבה ימים, הטובים והנעימים שבחיינו; שנפשי שממה עלי מתוך חמלה גדולה. על בהמה, אם אומללה, מבכירה ושכולה, המתגעגעת וצועקת בחמת רוח על ולדה. על פרי בטנה הטבוח בדמי ימיו? אם כך הייתי עושה, הלא יצאתי לבושה ולכלימה והייתי שחוק לבריות.

ח.

סתם בן־ישראל, שכל עיקרו גיד ועצם ורוח, ובשר לאו דוקא — עורקיו מפרפרים מגירוי קל וניח היא להזיה ולדברי הבאי. קל וחומר בן־ישיבה, בחור עני, דל ומדולדל ותש כח כמותי, שימים רבים לו ללא אכילה ושתיה והוא ממית עצמו על תלמודו, מיגע את מוחו ומצער את גופו תמיד, אותם הדברים המועטים על העגלה באגרת של אמי היו מספיקים להרגיז את שס"ה גידי, לערבב את חושי ולעורר בי את דמיוני, שלא יתן לי מנוחה כל הלילות בחזיונותיו. כמעט שכבתי — והנה בעל החלומות הזה בא ושחוק של תיאטרון מתחיל והולך. על הבימה נראית עגלתי בדמות פרה עם ולדה, עגל קטן ונעים. הנה הוא יונק שדי אמו, בוטש בשעת מעשה בדדיה ומכשכש מרוב הנאה בזנבו. האם מאושרה. הופכת פניה לבנה מחמדה ומחמל נפשה ולוחכת אותו ברחמים ובקול דממה. אני מעמיד פני ומביט לה ואף היא מבטת לי. ושנינו יודעים אנו הבטה זו שלנו מה היא. אור, זיו ונוגה מסביב, חום, צח ונעים מפעפע באיברים, והלב טוב ושמח...

ומיד הגלגל חוזר והמראה הנאה הזאת הלכה מעיני -- אין כל! נפשי שוקקה, רעב אני ומבקש אוכל. מדמה אני לי אותה שעה פת־לחם, חמאה וחלב וגבינה, גם בשר צלוי בשומן ובצלים ריחו נודף לאפי. ועד שאני עושה הנה והנה ומהרהר באכילה, וצליל של זוג מקשקש באזני והשחוק מתחיל בשנית.

הפעם נראה על הבימה חזות קשה!

עגל רך כבן שמונת ימים בורח מפני הבא לשחטו ומסתיר

ראשו תחת כנפי כסותו של אדם אחר וגועה ובוכה, וזה דוחפו מלפניו ואומר: לך, לכך נוצרת! העגל האומלל נעקר, צועק וקורא לאמו — מה־מה! ואמו בשדה היא, אינה שומעת צעקת בנה העלוב, אינה שומעת קול שועת בן־בטנה, המתפטר ממנה לפני מותו. הקצב מטילו לארץ, משים רגלו עליו ופושט את צוארו — הנה השוחט, הנה מריטת שער ופריעת גרון, נטילת סכין, ברוך אתה... ושפיכת דם. גרגור, רפרוף ואנקת מות!

ערבוביא של גוונים משונים ושל אור וחושך, מכהה עינים, מסביב — דמדומים, שברירים וסנורים. טפית דם נתזת עלי, בשרי מתלחלח ומזיע, ואני ממשמש בו, מקנחו ומקנחו...

ומאותה שעה גופי נעשה כלי נשבר. אין אחד מאיבריו עושה תפקידו כראוי. המציאות והחלומות מעורבבים. הכל נעשה שלא מדעתי ורצוני, אני איני שלי והמעשים אינם שלי. חצר־כבד, נראה לי, תלוי על חוטמי. חצר־כבד צלוי של אותו העגל השחוט, סוטר אותי על פי ובמחט היא לבשרי. בנחלי אש אני מרגיש בכיסי, ושני זהובים כשתי עינים דולפות מזדקרים משם ומציצים עלי, והעינים—עיני עגלתי וכחצים שנונים הן להוך לבי.

דממה... רוחי סוער ופני כבושים בקרקע. וקול דמילה עולה פתאם באזני, קול קורא לי ואומר:

— הוי, בחיר, פקח עיניך וראה! דנה אתה, בן־אדם. והנה העגלה — שתי בריותיו של הקדוש־ברוך־הוא! שניכם באתם לעולמו לחיות בו. העגלה גדלה והצליחה וגם נעשתה פרה. וטובה היא עושה בחייה לה ולאחרים — לאבך ולביתה, שלא די להם בחלבה, שהם חולבים אותה, היו מוכרים בכסף גם את ולדה לשחיטה. שומע אתה? העגלה לא לתוהו נבראה. ואתה מה? אוי לגידולך, מכלה בשרך ושארך אתה ועוכר נפשך! ראה, כמה רע מראיך ומראה כל חבריך, הבחורים העלובים. — אתם היים? אוי לחיי דלות ואביונות ובזיון ושפלות כחייכם! — אתם מועילים? במה, בתלמודכם? טוב הדבר מאד. אבל תורה, שאין עמה מלאכה או ידיעה מהידיעות, המפרנסות את בעליהן, סופה בטלה, „וכל המשים על לבו שיעסוק בתורה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת... וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות." בטלנים אתם בימי בחורותיכם וסופכם להיות בטלנים כל ימי חייכם. — היישים! לא צמר ולא חלב מכם... בטלן, שני זהובים הללו מניין לך? — הם מחיר העגל של בהמתך האומללה! רואה אתה?...

שתי העינים הדולפות והמדומעות מביטות בי בתרעומת, וקשה לי הבטה זו כמדקרות חרב. קול פחדים באזני, בלהה וזועה, שבה ושריקה, האדמה מתמוטטת תחתי, בוקה ומבוקה, וכל איברי מזדעזעים, נחירים ניחרות, גרונות מגרגרים, חוטמים מריעים, לסתות מתופפות — ועגל מופשט טופף ורוקד, ומיני בריות משונות ופרצופים מבהילים משוטטים וטסים. אנקה ונאקה, וגניחה קשה.

אוי, ראשי, ראשי!...

* *
*

בו ביום, שהיו מוליכים אותי לבית־החולים, הגיע לי מכתב מאמי, וקינה ודברי מוסר בו. אמי סופדת ואומרת: השתדל בני להיות איש! הישיבה היא בלבדה תקותך עתה, וממנה תושע. אמך, אוי אוי לה, קפחה את פרנסתה, אבדה לה משענתה האחת —

מתה הפרה!...

ב. ארנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

טז.

דְּמוּת־דְּיוֹקְנָהּ שֶׁל הָעֲיָרָה.

הימים ימי הקיץ, ימים של שמש, של זהר־שמים ודממה. נתרוקנו הערים מיושביהן, נעזבו בתי־כנסיות מגבאיהם, נסגרו החברות השונות על מסגר—הכל עזבו את העיר הלוהטת בשמש־תמוז וקמו והלכו לנאות־דשא ולמשכנות־יערים לשתות „קפיר" ולשמוע נגינת גראמופון ולנמנם בערסוליות בדמי־צהרים. בכל עולמו של הקדוש־ברוך־הוא, אשר בתוך התחומים, הָשלך הס.

נשתתקו גם הקורספונדנטים, הכותבים את דבריהם מן הערים והעירות אל בתי־מערכות העתונים, נשתתקו—ואינם. איה ערמות המכתבים וכתבי־היד, שבימות־החורף היו נערמות על שלחן־המערכת כעין פיראמידות גבוהות ומטילות פחד על כל הקרב אליהן? איה המכתבים הגלויים והטענות והתביעות, שהיו מתקבלים יום־יום בזה אחר זה בדבר הקורספונדנציות שלא נדפסו בכתבן וכלשונן ובדבר העובדות והמעשים החשובים, שלא נתפרסמו בשעתם בעתון, כחפץ כותביהם ומפרסמיהם? — ארגזו של שלחן־המערכת כולו ריק עתה והשממון מחלחל בו. אוי לו להצופה על התחומים מחומו של תמוז ואוי לו משממונם של ימות־הקיץ!...

האמת ניתנה לְהֵאָמֵר: גם כשהיו ימים כתקונם, לא היה צופה־התחומים בעתון הזה מטופל ביותר בעובדות ומעשים. כפי הנראה, הכל צריכים למזל, ואפילו צופה־התחומים בעתון. ומזלו של צופה־התחומים בעתון הזה גרם לו, שיהיו קורספונדנטיו כותבים אליו על כל הדברים שבעולם—על החיים ועל המות, על היום ועל הלילה, על סוד־ההויה ועל מעשי־בראשית, על האהבה בתענוגיה ועל שקיעת־החמה — ורק לא על עובדות ומעשים. ויש אשר היינו מאמינים, כי אמנם כבר חדלו החיים בערי ישראל ובעירותיהם וכבר פסקה התנועה וקפאה ההרגשה ואין עוד זכר לזה, שהיה לפני עשר ועשרים ושלשים שנה. ויש אשר היינו מאמינים, כי כל הענין הזה אינו אלא פרי הדמיון: נדמה לנו, כי עדיין יש חיים יהודיים בעירה היהודית ועדיין יש תנועה בקהלה היהודית ועדיין יש יחס חי בין הדברים הנעשים בפנות הרחוקות והנדחות ובין העתון העברי, היוצא לאור בעיר הגדולה.

כי מה היא דמות־דיוקנה של העירה היהודית בזמן הזה? מה הוא תוכן חייה עתה ומה הם הכחות המניעים אותה מדי פעם בפעם ומזעזעים את מצב קפאונה? — ממכתביהם של הכותבים מתוך התחומים, המקצרים בעובדות ומעשים ומאריכים ב„פילוסופיה של העירה", יש אשר תשתקף לעינינו תמונה דלה וכהה, מחוסרת אור וצללים, כתמונת הישימון ביום־סגריר: דמות־דיוקנה של העירה היהודית בזמן הזה אין לה צבע ואין לה טעם, כמו שאין צבע ואין טעם לכל חייני דבהילים והטריפים בימי־הערפל האלה. העירה כבר חדלה להיות זו שהיתה לנו לשעבר; עכשיו איננה עוד אותו קן השלוה והברכה, שעיני בני הכרכים תלויות אליו מתוך געגועים כמוסים; איננה עוד גם אותו הקרקע הדשן והרענן, האוצר בקרבו שפעת גרעיני־יצירה ומוציא מתוכו כמה וכמה גדולים בריאים ומספיק אותם לעולמו הגדול של הקדוש ברוך־הוא. העירה היהודית דועכת ומתרוקנת עתה

מיום ליום ומשנה לשנה מיפיה ומחִנָּה ומכל תוכן חיה, שהיה נהדר בשלותו וצנוע בפשטותו.

מכל מחמדיה, שהיו להעירה היהודית מימי קדם, נשארו לה עכשיו רק שני דברים, המציינים ומבדילים אותה מן העיר הגדולה: העניות וקטנות-המוחין. העניות, המצויה גם עכשיו בערי-התחומים הקטנות, אף-כי אינה גדולה ונראה יותר משהיתה, מ נ ו ו ל ת היא שבעתים בימים האלה: נסתלק מן העירה חסד-אלהים, שלפנים היה מרחף מעל לבתי-העוני הקטנים והנמוכים והיה נוסף עליהם. מאורו הגנוז. העני מישראל אשר בערים הקטנות אין לו עוד עתה חזון ומשאת-נפש — לגדל את בניו להו"ה ולמעשים טובים ולקנות עולמו על-ידיהם. התירה מונחת בקרן-זוית שבארון-הספרים העתיק ושכבת-אבק עבה רובצת עליה. העני בעירה אינו דומה עתה גם לאותו הכתריאלי הקדמון, שהיה עליז כל ימיו ושמח בעניותו, מציץ על כל העולם כולו מתוך אספקלריה מאירה ובוטח באלהים, כי לא יעזוב עם עני ואביון. העני שבזמן הזה מר-נפש הוא ומדוכא, שאין כל טעם לחייו ואין לו כל תקוה מהם ואף קרן-אור אחת לא תגיה את החשכה הרבה אשר מסביב לו. רק דרך אחת יש לפניו, הלא היא הדרך הפתוחה לפני כל בני העירה, בקטנם ועד גדולם: אמריקה;

אמריקה היא עתה כמעט המקור האחד, שממנו צנורות הפרנסה נמשכים לעירה היהודית. ואמריקה זו היא גם אחד הגורמים הגדולים, שבעטים פוחתת והולכת המשפחה הפטריארכלית שבעירה היהודית, וההרמוניה הנפלאה, מורשה דורות רבים, נפגמת ונפרעת. הכל נוסעים עכשיו לאמריקה, לכן המשרת ובעל-המלאכה ועד בנו של גביר העירה ועד בתו היחידה של בעל-הבית החשוב. ולא רק "עשית-החיים" בלבד מושכת את בני העירה לארץ-הזהב, אלא אפיסות-החיים בעירה הנדחת, חסרון כל תקוה להתעוררות ולתנועה, השממון הגדול, הנשקף מעל פני דרך-החיים הארוכה והשוממה — הם המנשלים את הצעירים והמהירים שביושבי העירה ממולדתם הצנועה והשלוה ומטלטלים אותם אל התהום הגדולה והעמוקה אשר מעבר לים. בימים האלה יש אשר נראה כמה וכמה עירות יהודיות, והנה הן ריקות ושוממות כמעט מאין יושב. כל הגברים הלכו למדינת קולומבוס. נשארו בעיר רק הנשים המיניקות את ילדיהן והזקנים. אם תפגיש איש צעיר בעירה זו — וידעת, כי מלאכתו היא מלאכת הכתיבה, היינו: מלמד הוא את הנשים ואת הבתולות לכתוב מכתבים לבעליהן ולחתניהן אשר באמריקה ורושם להן בכתב מסולסל מעשה ידי-אמן את האדריסות האנגליות על-גבי המעטפות. ואף הוא עצמו יושב כאן ורואה חלומו בארץ-הזהב; כלום הוא חסר אלא לצבור את הכסף הדרוש לכרטיס-הספינה — מי ידמה לו אז ומי ישוה לו?...

יש אשר יתקפו געגועים את בן-העירה, המתגורר באחד המרתפים, אשר ב"עללען-סטריט" החשכה בניו-יורק, והתאוה תאוה עזה להראות את כל אשר יש לו ולספר את כל אשר ראה מעבר לים לאחיו התמימים, שנשארו שם, בפנה הנדחת, — ושב יום אחד לעירתו, כולו חדש ונוצץ, כאילו זה עתה יצא מתחת הסדן, והפליא את עין הרואים במראהו הנפלא ובשני-הזהב אשר בפיו ובמנהגיו החדשים ובלשונו המשונה, המתובלת אנגלית, שרק מלאכי-השרת נזקקים לה. ואולם ימי השמחה לא יארכו הרבה. כעבור הסער הראשון, וה"אמריקאי" המאושר כבר שתה ומצה מכוס-התענוגות עד קרקעיתה, — אז יעמוד ויתבונן סביבו וראה את השממון הגדול, התלוי מעל העירה, וראה את אפיסות-החיים ואת דממת-החדלון, וקם בבוקר מעונן ועזב את העירה על נשיה וזקניה, לבלי שוב אליה עוד...

ה"אמריקאי" הזה, המתגלה בעירה כמטיאור וכמוהו הוא נעלם חיש, אינו מעשיר את חיי אחיו העניים והתמימים ואינו מרחיב את השגתם הקצרה אף במעט. קטנות-המוחין נשארת כמו שהיתה. השגתו של בן-העירה, שהוא משיג בשכלו את העולם הגדול, השגה פשוטה היא מאד: שם, בכרכים הגדולים, הפרוטה מצויה יותר, ועל-ידי הפרוטה אפשר לעשות הכל; ובעניינם של הדברים ה ח י צ ו נ י י ם, אותם הדברים שאין בהם משום "תכלית" ו"ממשות", —הרי לא מפיו של האמריקאי יחיה עתה בן-העירה. אף הוא עצמו איננו עוד בן-כפר. בימים האלה נפוצו העתונים היהודיים בכל פנה שאתה פונה, ואפילו תינוק של בית-רבו קורא עתה ויודע את כל אותם הדברים הנפלאים, הנעשים בעולם הגדול: היאך הנשים לובשות מכנסים והיאך הגברים עפים באויר ככל בעלי-כנף.

ואולם מצב הדברים ה ח י צ ו נ י י ם שבעירה היא ענין בפני עצמו, ואולי עוד נשיב ונדבר בזה שנית.

ד"ר ש. מ. מלמד.

הָרוּחַ הָעִבְרִי.

ד.

(לחקר מהותה של דת ישראל).

II.*)

עכשיו נסירה ונראה, מהו תוכן הניגוד שבין שני האידיאלים המשיחיים. בהאידיאל המשיחי העברי, שממנו אנו אומרים לדון על תכונת נפשה של האומה הישראלית, מתגלית שאיפה לחיים שכליים ומוסריים, לחיי פעולה ומעשה; משיח ישראל, לפי מה שתארו אותו הנביאים, היא איש פועל וחושב, מלא אקטיביות, חיים וכח. אין הוא חזיון מעולם הנשמות, הבא לזכות את הנשמות כי אם הוא אדם מעלמא הדין, המזכה את האדם עלי אדמות, אדם עליון, מוסרי ושכלי, שמציאותו מבשרת על תקופה נשאה, שבאה לארץ לדרים עליה. לא כן האידיאל המשיחי הנוצרי. הוא כולו פסיביות, מבשר על אבדן החיים עלי ארץ ושלטונה של ממשלת השמים, כממשלת הנשמות בלבד. המשיח העברי מלא כח, בריאות גופנית ושמחת החיים. וההיפך הגמור ממנו הוא איש מכאובים וידוע חולי, שאין קץ לצערו על הפשע השוכן בקרבו והוא מתיאש מן החיים לגמרי. אלף ושמונה מאות שנה טענו באי-כח הנצרות, כי משיחם הוא הוא משיח ישראל, שתארוהו נביאנו, עד שבאו החוקרים התיאולוגים במאה התשע-עשרה והוכיחו, כי יש הבדל גמור ועיקרי בין האידיאל המשיחי העברי והאידיאל המשיחי הנוצרי**). ואולם לא די להראות רק על עצם ההבדל בין שני האידיאלים המשיחיים, אלא שנחוץ לעמוד גם על המקור הפסיכולוגי וההיסטורי של הבדל זה.

האידיאל המשיחי העברי הוא תוצאות יחוסו של העברי העתיק להטבע הביאולוגי. שאיפתו של העברי העתיק לנצח את

*) עי' "העולם" נומר 20.

**) עי', למשל, V. H. Stanton, The jewish and the Christian Messiah p. 96—150 Edinburgh 1886.

הטבע. ולהתגבר על הרע שבו נובעת, כמו שכבר בארתי בפרק הקודם, רק מתוך הכרה מוסרית. הוא לא נכנע לטבע כהיהודי העתיק ולא בטל אותו לגמרי כנוצרים הראשונים. הוא מצא את הדרך הממוצע — הודה בטבע, הכיר את כחו וגבורתו ומצא די און בנפשו להכניעו תחתיו. וכשהלביש את אידיאליו צורה אישית, הביע על ידה את כל שאיפותיו ותכונות נפשו, שהתפתחו והשתלמו במשך הזמן. דבקותו בחיי עוה"ז, כלומר גאונו החיוני, מתגליה, שגם הוא אזרח הארץ כאחד האדם; שאיפתו למוסר ודעת עשתה גם את משיחו לסמל המוסר והדעת; כח גבורתו לנצח את הטבע ואת הרע הנחיל גם למשיחו נצחון גמור על הטבע ועל הרע שבטבע. בקצרה: המשיח העברי הוא דמות דיוקן לסגולות נפשו ותכונתו של העברי העתיק עצמו.

האידיאל המשיחי הנוצרי מקורו בתרבות היונית. כל עם ועם מלביש את אידיאליו צורה אישית, אנושית או אלוהית. היונים שחיו על הטבע וחקו אותו בראו להם בצלמם ובדמותם גבור (Heros), שבו מתגלמת גבורתו הכבירה של הטבע. הגבור היוני הוא גבור אקטיבי, אלא שהוא הולך רק אחרי הרגש וחסרה לו ההכרה השכלית והמוסרית. גבורתו היא גבורת הטבע העִוֵר, ו„כל דאלים גבר"—זהו יסוד גדולתו. המתגעגע על „החיה הצהובה" ימצא אותה בגבור היוני, כי על כן הוא מלא עוז וגבורה והתגשמות האגואיסמוס הקיצוני. והנה כל זמן שנמצא עם יון במצב של עליה היה גבור זה האידיאל העממי, אבל משהתחילו הירידה והדלדול, תש גם כחו של הגבור ונהפך לחכם הסטוא, כלומר לזקן אין אונים, החי הרחק משאון העולם ומתפלסף במנוחה על החיים והמונם. אבל זקן כזה „שקנה חכמה" מתוך אפיסות כחותיו אין לו הכשרון גם ליהנות מן החיים במנוחה. זכרונות ימי עלומיו ומעשי גבורתו בימים שעברו ממלאים את נפשו קנאה והתמרמרות, והיה או לזקן המבטל את הכל. זקן ניהיליסט הכופר בכל מתוך חולשה, או לזקן רגשני, הרואה את עצמו כאלו עלה לקרבן על מזבח החיים והוא עומד ומצטער על קלקול העולם ... כשהחלה ירידתה הפנימית של רומי מתוך שגעון קסריה, כל העולם הקולטורי נאנח תחת כובד לחצם הנורא של הקסרים והכח הלאומי של העמים נתמוטט ואבד במרכזה של רומי, קבל חכם הסטוא צורת בן־אלהים. בן־האלהים הוא מצד אחד **אישיות** שאין גדולה הימנה, ומצד שני הריהו התגשמותה של **האוניברסליות**, כי על־כן קרוב הוא לכל אדם. הטבע הכפול הזה של משיחם יסודו בשיטה הסטואית, שכרכה יחד ובנשימה אחת **אישיות ואוניברסליות** במדינה ובחברה. בתקופה דתית, אומר ברונא בויאר, עלתה התורה הסטואית, שהיא עצמה אינה אלא קלקול המחשבה היונית הקלסית, לאידיאל דתי, ל„בן־אלהים". מתוך ההתפתחות הפנימית הזאת של האידיאל המשיחי הנוצרי נגרמו גם הסתירות והנגודים הפנימים שבאבנגליון. במאמר אחד אנו מוצאים את שלטון החרב ואת הכח הטבעי של הגבור היוני, ובמאמר שני מדבר אלינו חכם שב, מתמרמר וכועס או מצטער וסובל, מתיאש ומכחיש. בקצור: האידיאל המשיחי העברי, שהוא עומד כולו בתוך תחומם של החיים, מקורו הוא האידיאליות העברית, והאידיאל המשיחי הנוצרי, העומד כולו מחוץ לחיים, מקורו — הנטורליות היונית. וכבר הראה יואל על היחס הפנימי, ששורר לפרקים בין הנטורליות הקצונית והספיריטואליות הקצונית *).

משיח ישראל הוא המדרגה העליונה של המוסר והצדק.

*) קארל יואל, דער אורשפרונג דער נאטורפילאזאפיע, יענא, 1906.

המוסר האמתי גובר על השכל. בכל שיטה פילוסופית קודמת תורת ההגיון לתורת המוסר. כך סדרו את שיטותיהם כל הפילוסופים הגדולים, מאפלטון ועד הרמן כהן. ובטרם נאמר במשיח ישראל „ושפט בצדק דלים" וכו', נאמר בו „ונחה עליו רוח ד' **רוח חכמה ובינה**". לא צריכה כלל גאוניות פילוסופית כדי להכיר, כי השכל מחיב את המוסר, כי אי־אפשר להודות בראשון ולכפור בשני. וכל המעמיד דבר על השכל, אי־אפשר לו שיכנע להטבע הביאולוגי. בכל אופן אי־אפשר לו שיחקה את מעשיו של הטבע העִוֵר. „ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח", כלומר: לא האַפֶקְט, פרכוס הלב, הנטיה הטבעית או הרושם הטבעי ישמשו יסוד למשפט, כי אם הצדק והיושר, העומדים על החכמה והתבונה, כי האַפֶקְט הוא טבע עִוֵר, שמוציא לפעמים בכללו את השכל. ואולם לא כן הברהמינות והנצרות, שמהותה **נסתיימה** עפ"י השליחים ואבות הכנסיה. משום שנקודת המוצא שלהן היא שלילת השכל, הרי לא יכלו לכון להמוסר האמתי גם בהאידיאל המשיחי אשר יצרו. כל האומר: „זכאים הם העניים ברוח", הרי יכולה הפרוגרמה שלו להיות -- לא הבאת שלום בארץ, כי אם הבאת חרב. ובמקום שאין הגיון ואין מוסר, אין גם יופי. האסתתיקה נוסדה על השכל והמוסר. חסרון ריתמוס בשירה, קו שאינו הגון בתמונה, חוסר מדה וקצב בפסל, — וכולם פסולים. האמנות תוכל לעשות את הכעור לנושא, אבל אמנות שכעורה בתוכה, שהיא עצמה כעור, אינה אמנות כלל. האמנות האמתית אינה יכולה **להתנגד** למוסר. ולפיכך אין להתפלא כלל, כי באבנגליון כולו לא נאמרה המלה „יפה" אפילו פעם אחת *). יאמרו: והרי יש אמנות נוצרית כבירה בעולם. ואין אמנות עברית בעולם כלל! אבל עובדה זו אינה מוכיחה אלא שיש יהדות אמתית בעולם ואין נצרות אמתית בעולם. ואמנם כל סופרי תולדות האמנות מודים, כי האמנות כמרע התפתחה גם היא **למרות** הלחץ והדחק מצד הנצרות. ואין כאן המקום להשיב על השאלה, אם כן למה נאמר להעברי העתיק „לא תעשה לך פסל וכל תמונה"? לנו חשוב יותר לעמוד בזה על החזיון הנפלא, שמכיון שנאמרה אזהרה זו לרגלי איזו סבה שתהיה, לא סרה ממנה היהדות הנאמנה במשך אלפי שנים, כי אם חיתה וגדלה והתפתחה בגבולותיה של אזהרה זו. מכאן, שהיהדות יש לה סדר ושיטה, גבולות וחוץ לגבולות. אבל תורה שאין לה סדר, הכופרת גם בהגיון וגם במוסר, אינה אלא הלך־נפש (שטימונג) דתי או ספרותי, הלך־נפש מיוחד התלוי בזמן. והלך־נפש אמנם אין לו שום יסודות בעולם, לא שכליים ולא מוסריים, שהרי כל עיקרו אינו אלא תהו־ובהו; פרכוסי־לב כהים, מעורפלים, שאם מעוטם מעלים הרי רובם הגדול והמכריע מורידים עד למצב זה שהאנגלים קוראים לו Spleen, וכמובן, אין קץ וגביל לסתירות ולנגודים שבתוך „שיטה" דתית הנוסדת על הלך־נפש שבזה. ואין כל פלא, אם בשעות הירידה, ערבוב המושגים ויאוש החיים מרימה „שיטה" זו את ראשה. אלא שכשיעבור רוח על הארץ ויגרש את האטמוספירה הפַּלוגית, והאדם, אזרח החיים, ישוב לאיתנו, לשכלו ולמוסרו, ושב ורפא לו, אז תכפוף אותה שיטה שוב את קומתה והיתה כלא היתה. כל תקופה קולטורית גדולה של העת החדשה, מחליט החוקר דרייפּס, פתחה ראשית כל במלחמה עם הנצרות...

כל דת ודת שואפת תמיד לפרוש את ממשלתה על כל

*) כמדומני, שהפרופ' יוסף הלוי הוא הראשון, אשר הראה על עובדה אופיית זו.

מקצועות החיים. שואפת לכך גם דת ישראל. אבל יש מן הדתות שנוסכות על החיים רוח יאוש ופסימיות קצונית, ודת ישראל נוסכת על החיים רוח תקוה ואופטימיות כבירה. מפני האופטימיות שבדת ישראל האמין שופנהויאר, כי מיצאה היא מאמונת הפרסים העתיקים וכי יש לה קורבה עיקרית להוַנדאֲבֶיסתה. עד היכן כח האופטימיות העברי מגיע נוכל לראות מירמיהו המקונן. „אם ימושו החוקים האלה מלפני נאום ד׳ גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים" (ירמיה ל״א, ל״ה). כל שאמונתו בכחו החיוני גדול כל־כך, עליו לקבוע כללים והוקים נצחיים לחיים, אשר הוא עתיד להשתתף בהם עד סוף כל הדירות. ואמנם המסורה אומרת, כי תורת ישראל הקימת לעד נתקבלה מידי האלוה עצמו, שגם הוא אין לו סוף והוא קים לנצח. אין שום עם בעולם, שיש לו מסורה כזו. האשורולוגים האחרונים החליטו אחרי וכוח ארוך, כי בתורת אמורבי אין שום רמז, שקבל אותה מידו איזה אלוה; גם מחמד כתב רק „נבואות וחזיונות", אבל לא אמר מעולם, כי קבל את תורתו מידי אללה באופן ישר. קבלת תורה באופן ישר מאלהי הנצח פירושה הוא, כי מחשבת המות והכליון של הכלל לא עלתה מעולם על לבם של מקבלי התורה הזאת. וכשיש אמונה כבירה כזו בנצחיותו של הכלל, שוב אינו תופס עוד מקום גם הרעיון על־דבר תמותת הפרט; את ההיפך מזה אנו רואים בהברהמינות והנצרות. בדתות אלו תופס את המקום הנכבד ביותר תמותת הפרט, גלגוליו ותחיתו, משום שאין בהן אמונה בחייו של הכלל. אמונות הגלגול והתחיה מצאו להן מהלכים בישראל רק אחרי שנתרבו הפורעניות והכחות הראשונים של החיים נתדלדלו.

האופטימיות והחיוניות הן המקורות ליתר סמניה הבולטים של דת ישראל, כגון האמונה בהתפתחות הכללית, בעתידה של ממשלת השכל, בנצחון הטוב על הרע, בתקונו של הטבע עצמו וכו׳. כל אלו אינם אלא טבעות בשלשלה ארוכה, שחוליתה הראשונה היא — הרצון הכביר לחיים והאמונה הכבירה בחיים.

כבר אמרנו, שכל דת ודת מתיחסת לחיי החברה באופן ידוע המיוחד לה, ויחס זה תלוי בתנאים, שעל פיהם נוצרו הדתות. הדתות שנוצרו על־ידי כחות אנונימיים, הדתות המשיחיות או דתות שבאו לעולם על־ידי סבות פוליטיות, נוטות ביחוד לקבלת גרים. הדתות המשיחיות מראות תמיד הטנדנציה לפרש ממשלתם על כל החיים החברותיים, המדיניים והכלכליים ולטשטש יחד עם זה את הצורה האישית של היחיד, הקבוץ, האומה. אנו יודעים, למשל, עד כמה לחמה הכנסיה הקטולית נגד תחית הרגש הלאומי של עמי המערב בימי הבינים; ועד כמה שאפה לעשות את באי־כחם של שלטוני האומות שַמָשים לה ולמטרותיה. היא החרימה מלכים שלא נשמעו לה, נלחמה בהם ודרכה ברגל גאוה על כל הקדוש לאומה. עד היום הזה מורים הלכה הפרופיסורים למשפט הקאנוני, שזכות הקיום יש להמדינה רק כל זמן שהיא קטולית, ששולפת את חרבה להגן על הכנסיה *). אחת מתקנות הישועים היא, לבלי ללמד תורה לילד בשפת אמו, כדי להמית בקרבו כל רגש לאומי. הכנסיה, שנוסדה על האיניברסליות הרומאית, שאפה תמיד להתגבר על האישיות ועל הצורה ההיסטורית. הדת המשיחית־האנטיניכית מביטה על המדינה כעל מדבר החטא והפשע, כעל יצירת השטן *). המסחר, המטריד את לב האדם מן ההכנה לממשלת השמים, מותר רק ליהודים ולעובדי אלילים, שאין להם חלק בממשלת השמים. כריסוסטומוס ועמו גם אבות הכנסיה האחרים הכריזו Nullus Christianus debetesse mercator, משום שבאבנגליון נאמר „לא תאצרו לכם אוצרות בקרב הארץ... אפס אצרו לכם אוצרות בשמים", „לא תדאגו לנפשכם מה תאכלו מה תשתו ומה כסות לכסות בשרכם... כי כל אלה מבקשים הגויים... אך בקשו ראשונה מלכות אלהים וצדקתו" (מתיא ו׳, י״ט—כ״ף, כ״ה ל״ב, ל״ג.) ועל יסוד מה שנאמר „לך ומכור כל מה שיש לך ותן לעניים" העמידו טרטולליאן, גריגיר מנאציאנץ ואמברוזיוס את תורת הצדקה והחברה שלהם, ובאה הכנסיה ולמדה, כי חייבים כל המאמינים למסור לה את רכושם, כדי שהיא תחלקם לעניים,— ובכה נוסדה „היד המתה", הקימת עד היום הזה.

מתוך הכפירה בחיים באה הכנסיה לידי הוראה רק בחייה היא, ותהי ממילא למוסד כביר־כח, השופך את ממשלתו על כל סביביו.

חזיון מוזר זה אנו רואים גם בהודו. הכהן הברהמיני אינו נבדל במאומה מחברו הכהן הישועי הקטולי; איבת עולם בינו ובין השלטון החולוני; כל תקותו ורצונו — לשפוך את ממשלתו על העמים והמדינות. המלך חייב לא רק לנהוג בו כבוד, כי אם גם להודיע לו את כל עניני המדינה, להספיק לו תענוגים ולתת לו חלק באוצרו. ככהן הישועי ככהן הברהמיני המטרה מקדשת להם את האמצעים. ולבסוף — החיים הכל הם ורעות ואין הזכות מתגלגלת אלא על ידם.

אחר הוא לגמרי יחסן של הדתות האישיות להחברה. ראשית, רפויה היא נטיתן לקבלת גרים, כי על־כן הן עצמן אינן אלא חלק מן הקולטורה הלאומית. „היום הזה נהיית לעם"; „קשים גרים לישראל כספחת". הדת האישית אינה נוטה גם לממשלת כהנים (Theokratie). הדת העברית נתנה להכהנים רק תפקיד דתי ולא מדיני והגבילה את כחם והשפעתם הגבלה קצונית. לכהן העברי לא היו אחוזות ולא נחלות ולא האפשרות לעשות עושר, — ובלעדי העושר אין השפעה פוליטית, כידוע. כל זמן שעם ישראל ישב לבטח על אדמתו, לא משלה בו הכהונה. אפילו שאול, שכל גדולתו באה לו מידי הכהן, לא הורד מכסאו על־ידי הכהן אשר נלחם בו, כי אם נפל במלחמה. כשנסה הכהן העברי להרחיב ולהעמיק את השפעתו, קם לו כצר הנביא והניח לו מכשולים על דרכו.

דת ישראל המודה בחיים מחיבת גם את השלום. השלום הוא אחד מעקרי הדת העברית. שהרי מכיון שהאלוה אחד הוא, חותמו הוא ה„שלום". אין מלחמה אלא אם כן יש שני כחות הצוררים זה לזה. כל דת מורה למחזיקיה, כי ידבקו במדותיהם של האלים. ואם אלים לוחמים זה בזה, כגון „ברהמה" ו„שיבה", המלאכים והשטן וכו׳, בני־אדם לא כל־שכן. הן כל הקוסמוגוניות, המצרית וההודית, הנוצרית והפרסית, מתחילות במלחמתן של שתי רשויות שונות זו מזו, ורק הקוסמוגוניה העברית מתחלת ב„בראשית ברא", כלומר באחדות. ואם המלחמה היא נקודת המוצא המטפיסית, אין לדרוש, כי יהיה שלום בעולם. אגוסטינוס הקדוש, אשר הורה, כי העולם הזה נברא על ידי המלחמה בין המלאכים הקדושים והמלאכים הנופלים, טען, שהמלחמה מצוה היא לפעמים, ובדרך כלל אינה מתנגדת להמוסר, ובמקום פקוח

---

*) עי׳ ספרו „תולדות הפילוסופיה המדינית", פרק „ימי הבינים".

*) עי׳ הענריך פאן אייקען „געשיכטע אונד סיסטעם דער מיטעל־אלטערל. וועלטאנשויאונג, עמוד 328 והלאה; ועין גם ל. קיהלענבעק, נאטירליכע גרונדלאגען דעס רעכטס אונד דער פאליטיק, עמ׳ 227 והלאה.

נפשות, כלומר, כשיש צורך לזכות את בני־האדם בדת טהורה, זאת אומרת נצרות, המלחמה חובה. גם אבות הכנסיה האחרים הורו בפירוש, כי התיר אלהים את „המלחמה, כדי לזכות את הנשמות. מתוך כך הותרה האינקביזיציה ונאמר בה: „ימות הגוף ובלבד שתנצל הנשמה‟. הדת האנונימית, השואפת לאיניברסליות, אינה סובלת, עפ״י עצם מהותה, שום דת אחרת בצדה. „המלחמה בעובדי האלילים וביהודים מצוה רבה היא כמעשי הצדקה, בתענית ועינוי הגוף‟,—כך הורתה הכנסיה. הדת האוניברסלית רואה בצדק את שונאה ומתנגדה בהאישיות, שיש לה עצמיות מיוחדה, ומלחמתה של דת שכזו באישיות (הלאומית או הדתית) מוכרחה היא כמעט.

ואלהי ישראל הוא מלך השלום, שהרי הוא מלכו של עולם ואין שני לו, וכל מה שברא לרצונו ברא. ואם אמנם אלהי ישראל אב הוא לכל הנברא בצלם, ו„זה ספר תולדות אדם הוא כלל גדול בתורה‟, מכל מקום אין דת ישראל רוצה לטשטש את הצורות האישיות ולערבב את הכל. האוניברסליות העברית אינה אומרת להביא אנדרלמוסיה לעולם. אין היא אוניברסליות מדינית, כי אם איניברסליות מוסרית. — התורה מקפידה תמיד לפרוט ולסמן את הדורות ואת התולדות ואת הגזעים, שמהם מרכבה האנושיות כולה. ואפילו בשעה שהאוניברסליות העברית מגיעה למרום מדרגתה, לא ישכח הבדל הצורות ונאמר: „ונהרו אליו כל הגוים... וכתתו חרבותיהם לאתים — ולא ישא גוי אל גוי חרב‟. מציאות אנושיות אחת בת גון אחד—זהו הכרח טבעי, ביולוגי; מציאות אנושיות שיש בה עמים שונים, גונים שונים, זהו הכרח מוסרי. ויפה אמר שיפנהויאר, שאהבת האם לפרי בטנה אין בה מן המוסר כלל, שהרי מוכרחת היא בכח הטבע.

ההבדל היסודי שביחסן של הדתות לחברה מקורו בהבדל שבהכרת האלהים. במובן של תולדות האמונות והדעות הרי „בן־האלהים‟ הוא הוא הגבור היוני, שלבש צורה מטפיסית, כלומר, כח טבעי שעלה למעלת אלהות. ואולם אלוה שנולד ומת היא חלק מן הטבע, אינו עומד מחוץ לטבע. גם הברהמינות דת פנטאיסטית היא לגמרי, ולא פנטאיסטית שכלית, כזו של שפינוזה, כי אם פנטאיסטית מיסטית. והמחשבה הפנטאיסטית משפיעה בהכרח לרעה על המוסר וגם על ההשקפה החברתית. אם האלוה אינו עומד למעלה מן הטבע, אומר הרמן כהן, האדם לא כל שכן. אם הטבע הוא נגיד ומצוה לאדם, הרי אין מוסר, כי בטבע שולט ההכרח והחוק הטבעי, שאינו תלוי בשכל. עד כמה השפיע הפנטאיסמוס על ההשקפה המוסרית נראה מיחסם של הרומנטיים הפנטאיסטים לעניני החברה בכל התקופות ובכל מקום. הרומנטיקה הגרמנית של המאה הי״ט השלימה עם הכנסיה הקטולית והקדישה מלחמה על הדמוקרטיה וחופש האדם. גם בצרפת נתרכזו במאה הי״ט כל כחות החושך ברומנטיקה, ובוסואיט חזר על דברי אגוסטינוס. כך היה גם באיטליה וגם באנגליה... וטבעי הוא הדבר, שפילוסופי הודו הפנטאיסטים, אעפ״י שגדולים הם כשרונותיהם, לא יצרו, כידוע, יצירות מוסריות כנביאי ישראל או כהרבה מפילוסופי יון (בפרט, סוקראטוס ואפלטון, ששאפו להתגבר על הטבע הביולוגי). המטפיסיקה ההודית ערכה רם ונשא בתור הופעה בתולדות הרוח, אבל לא בתולדות המוסר.

ההשקפה המונותאיסטית העברית, המעמדת את האלוה ממעל לטבע, היא שיצרה יצירות מוסריות נעלות ונשגבות, ומתוכה נבעה בהכרח שיטה שלמה של חוקים קבועים, הסובבים ומקיפים את החיים. לא ע״י מקרי החיים נולדו החוקים הללו, כי אם תוך ההשקפה השכלית והמוסרית, המתיחסת לכתחלה בחיוב אל החיים. וכבר עמד פילון האלכסנדרוני על ערכם האוביקטיבי של חוקי היהדות: חוקי המדינה קדמו למציאותה של המדינה, של החברה — לחברה עצמה, של המסחר—למסחר עצמו וכו'. הצורה הנומוקרטית (ממשלת־חוקים) הזאת משותפה היא גם לדת מחמד ולדת הפרסית העתיקה. וראוי לעמוד על הדבר הזה: בשעה ששלש הדתות האלה דורשות מאת האדם חיי טהרה, גופנית ורוחנית*, המעמידים אותו בתוך עולמו ומשפרים לו את עולמו, הרי הברהמינות והנצרות דורשות מאת האדם חיי קדושה, הנקנים על־ידי ענויים וסגופים, המוציאים אותו מתוך עולמו ומבזים לו את עולמו...

עַל הַמְנַוְּלִים אֶת הַסֵּפֶר הָעִבְרִי.

(מכתב אל המערכת.)

מונח לפני הספור החדש לי״ח ברנר, „מכאן ומכאן,‟ אשר זה עתה הדפיסה אותו ההוצאה „ספרות‟ שבורשה. — ובדעתי לאמר על אדותיו דברים אחדים, לא על אדות הספור כשהוא לעצמו, אלא על דבר חיצוניותו, על דבר ההוצאה „ספרות‟, המעיזה לנול כל־כך את הספר העברי.

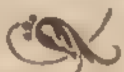
אנחנו דמינו, כי כבר עברו „הימים הטובים‟, אשר הספר העברי בצורתו החצונית היה ממש מוקצה מחמת מאוס, היה מעורר בלב כל אלה, שעוד לא טומטם בם רגש היופי, גועל־נפש. ואמנם כל הספרים, הנדפסים בשנים האחרונות בברלין בדפוסו של מר איצקובסקי, בקראקא בדפוסו של מר פישר ובאודיסא בדפוסם של ביאליק—בורישקין, יפים הם מאד בצורתם החיצונית: הניר ממין הטוב, הדפוס—יפה, האותיות—בהירות והמלאכה—נקיה. הדבר הזה שמח מאד את כל אלה, שראו קודם לזה את הספר העברי בנולותו החיצונית.

והנה באה „התושיה‟ ו„החזירה את העטרה ליושנה‟ — והתחילה שוב מְנַוֶּלֶת את הספר העברי, ועכשיו מתחרה אתה (ובהצלחה רבה!) בנידן זה ההוצאה „ספרות‟: מימי לא ראיתי ספר עברי מְנֻוָּל כל־כך בחיצוניותו, כהספור „מכאן ומכאן‟: הניר הוא מן־המין היותר גרוע, עיני—אפורית והוא הולך ונקרע מאליו, האותיות—מטושטשות, הדפוס על צד היותר רע, הדפים מלאים כתמי־שחור־של־דפוס וכמעט בין כל האותיות ישנם קוים דקים מעומדים, העושים את הקריאה בספר לאי־אפשרית, כי כשאתה מסתכל בו אפילו רגעים אחדים — מיד כמו רשת פרושה ומתנועעת בין עיניך ובין הספר.

כמדומני, שלא רק תוכן הספור טעון בקורת, אלא גם צורתו החיצונית וכל המנול את צורתו של ספר עברי — מצוה לפרסמו ברבים.

א. לִ. מינץ.

רוסטוב־דן.

*) וקדושה שנאמרה בתורה (קדושים תהיו, והתקדשתם, אתם תהיו לי גוי קדוש) משמעותה חיים של טהרה ולא סגופים וענויים.

מִכְתָּבִים מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יז.

מקרה ההתנגשות בפולה, שספרתי על אדותיו בפרוטרוט ב„העולם" נומר 22, קבל באירופה צורה מוגזמה, שאינה מובנה לנו, בני ארץ-ישראל, כלל. אנו עומדים ותמהים: למה מרבים לדבר עתוני חוץ לארץ על מקרה זה, שלא עשה כאן שום רושם כל עיקר? אפשר שאשם בזה יפחד הפרעות שנפל על אחינו בכל הארצות, עד שקול עלה נדף מפחיד אותם ומוליד בלבם דמיונות כוזבים על-דבר הריגות ורציחות; או אולי אשמים בזה העתונים, שאינם יכולים עוד לספר על מקרה פשוט של התנגשות בין יהודים ובין בני עם אחר, מבלי לתת חופש לפנטסיה ומבלי לתשתמש בצבעים שחורים וצעקניים. בכל אופן, אם אלו או אחרים הם האשמים, הצעקות על פרעות ורציחות ש ל א ה י ו ו ל א נ ב ר א ו יכולות להזיק לנו. הן מעוררות הרהורים על מצב בלתי בטוח, שכביכול נמצאים בו היהודים פה בארץ, והרהורים כאלה ראשית כל, אינם מתאימים אל אמת המציאות, ושנית אין הם רצויים לנו לא בנוגע לממשלה הטורקית, לא בנוגע לשכנינו הערבים ולא בנוגע גם לאחינו אשר בחוץ-לארץ. אמנם, הבטחון בארץ איננו גדול ב כ ל ל, אבל היהודים אינם נמצאים במצב היוצא מן הכלל. מצבם בטוח לא פחות מזה של יתר תושבי הארץ; גם על היחס מצד בני־הארץ אלינו אין אנו יכולים להתאונן ביותר. יחס שאינו הגון במקצת מרגש רק בגליל התחתון. קרבותה של נצרת, אותה העיר שלכאורה היתה צריכה לשמש סמל לשלום ואחוה, והשפעתם של הנוצרים בגליל ההוא מטביעות את חותמן על היחס אלינו, וביחוד משום שאנחנו מצדנו איננו עושים כלום כדי להגן על עצמנו במלחמה שמקדישים עלינו. נעשית אגיטציה נגדנו, „הכרמל", העתון החיפתי, נלחם בישובנו ובתנועה הציונית בכל אותם האמצעים השפלים, הידועים לנו עפ"י העתונות האנטישמית שבאירופה. ואנחנו, לא די שאנו עוברים בשתיקה על ההתנפלויות התמידיות מצד שונאינו, אלא שאיננו דואגים גם למצוא לנו ידידים ושוחרי טובתנו בקרב תושבי הארץ, איננו דואגים למשוך אלינו את לבם של אותם התושבים, שיכולים הם להיות לנו ולא לצרינו, שהוגים הם חבה ידועה אל הישוב העברי בארץ.

אמנם יש יופי וגאון לאומי בזה, שאין אנו שמים לב כלל לנעשה ולמתרגש להעשות בעולם הסובב אותנו. אנו הולכים בדרכנו ועובדים את עבודתנו, ואין לנו עסק עם מעשיהם של אחרים והיחסים מצדם אלינו. ואולם השאלה היא, אם אנו רשאים ויכולים ללכת בדרך זו. דרך נאה כזו יכול לבור לו רק עם, שיש לו כח ואון עד בלי שים־לב לזה, אם רצויים מעשיו בעיני אחרים או לא. אנחנו אין חלקנו עם המאושרים האלה. מהלך עבודתנו תלוי במדה רבה ביחסו של העם אשר מסביב לנו. הן אי-אפשר הדבר, כי לא יראה את אשר אנו עושים בארץ, אשר הוא יושב בה, או כי יביט על מעשינו בעל דבר שאינו ענין אליו כלל. ישובנו יוצר מהפכה שלמה בארץ, הרבה נהנים ממהפכה זו, אחרים נזוקים הימנה, ובהנאה ובהיזק תלויות; כמובן, החבה וההתנגדות לנו. ומפני שהערבים הם הרוב הגדול בארץ והשלטון נתון בידיהם, הרי הצלחת מפעלנו תהיה תלויה תמיד ביחסם אלינו. לפיכך אי-אפשר לנו לבלי להתחשב עמהם. טובתנו דורשת, כי נדאג לכך, שיחסו של העם היושב בארץ אלינו לא יפריע לכל הפחות בעדנו ולא יהיה לנו למכשול בעבודתנו. אנו צריכים להלחם במתנגדינו, האומרים לגדור בעדנו את הדרך, אנחנו צריכים לעודד את הדעות ההן, המובעות בזכותה של עבודתנו. ואולם כדי שלא נהיה תלויים רק בדעת הקהל הערבי, צריכים אנחנו לחזק ולגדל בלי הפסק את כחותינו אנו, ודבר זה יהיה אפשר, אם לא נשאר פה זרים עד העולם. עלינו להיות עותומנים, כדי שגם אנו נוכל להשתתף השתתפות גמורה בחיי המקום והמדינה. לא די בזה, שכולנו מתיחסים באהבה לטורקיה הטובה לנו ושאנו נוטלים חלק בשמחתה ויגונה, אלא עלינו להיות גם עותומנים אקטיביים ולהשתתף בפועל בכל העבודות, המכוונות להרמת קרנה של הממלכה הטורקית. לעת-עתה אין אנו עושים את הדברים האלה, ואחריתנו תהיה מרה, אם נשאר זרים בארץ גם מכאן ולהבא ונתיחס בקרירות-רוח אל יחס הערבים אלינו ואל דעת הקהל הערבי בנוגע למפעלנו.

הערבים הם עותומנים ו ר ק עותומנים. אין הם רואים עדיין פרוד והבדל בינם ובין הטורקים, מפני שאחים הם לדת ומפני שבארץ-ישראל אין טורקים ואין כאן סבה להתנגשות בין שניהם. ולפיכך עותומנים גמורים הם הערבים בלי אגואיסמוס לאומי מיוחד. עותומנים הם יותר משהסלבים שבמלכות ההבסבורגים אוסטריים הם. את הדבר הזה אפשר היה לראות בכל המיטינגים הרבים של שמחה ושל מחאה, שהיו בארץ-ישראל וסוריה משעה שניתנה הקונסטיטוציה. מעולם לא דברו הערבים בארץ-ישראל מנקודת ההשקפה הערבית. בפיהם שגור תמיד רק דבור אחד: „אנחנו העותומנים". מעולם לא שמעתי פה במיטינגים, כי ידובר על איזו דרישות מ י ו ח ד ו ת מצד הערבים. באספות המוניות שולטים תמיד שני רגשות — העותומניות והמושלמיות. בזמן האחרון משתדלים גם הערבים הנוצרים להדגיש בפעם בפעם את עותומניותם ולהשתתף בכל מפעל וענין עם הערבים המושלמים. לא כן היהודים. הם אינם מבינים את אשר לפניהם; ולעתים קרובות הם נשארים עומדים מרחוק לערבים המושלמים, — וזהו בכל אופן דבר שאינו רצוי. אנחנו היהודים, שתמיד היינו קרובים אל המושלמים הרבה יותר מן הנוצרים, איננו משתדלים להשתמש במוסרות העתיקות, אלא אנו נותנים לשונאינו הנוצרים לרשת את מקומנו בחבה ואחוה להערבים המושלמים.

לפני שני שבועות נערכו בא"י אספות־מחאה נגד היונים יושבי האי כרתים. הייתי במיטינג, שנערך ביפו על־יד הסריה. במיטינג זה ראיתי שני דברים: ראשית, אעפ"י שרבים היו הנאומים, מכל מקום לא נשמע בכולם אפילו דבור אחד, שמשמעותו היא, כי הערבים הם איזה איבר מיוחד בגוף העותומני. רעיון אחד עבר כבריח בכל הנאומים: האי כרתים הוא שלנו, היונים אומרים לקחתו מאתנו, היונים פוגעים בזכיותינו אנו ואנו צריכים איפוא להגן בדמנו ונפשנו על זה שהוא שלנו. שנית, בין הנואמים היה גם כהן נוצרי. לא אומר, שההמון שמע לדבריו בהתפעלות רבה, אבל חשוב היה הדבר, כשהוא לעצמו, שכהן נוצרי מדבר על העותומניות ומשתתף במחאה. מדוע לא היה באספה גם בא-כח מצד הקהלה העברית? מדוע נותנים אנו ידים לחשוב, שהיהודים אינם משתתפים בעניני המדינה העותומנית וכי זרים הם? כך היה גם בחיפה. גם שם השתתפו באספת־המחאה כהנים נוצרים ולא השתתף בה בא-כחה של הקהלה העברית. ולא עוד אלא שבחיפה קרה דבר, שיכול לחזק עוד יותר בלב ההמון את הדעה, שהיהודים הם איזה גוף זר בתוך העותומניות, ועל המקרה הזה, שכבר בא זכרו ב„העולם", ראוי לעמוד קצת.

כעת שנצארי, עורך „הכרמל", נגש לדבר על אודות ענין כרתים, הקים אחד מן היהודים החשובים שבחיפה, ה' בוזאגלו, שאון בטענה, שאין לתת רשות הדבור לאיש נרגן המפיח מדנים בין עם ועם. כונתו של ה' בוזאגלו ודאי היתה רצויה: צריך למחות נגד נצארי. אבל מעשיו לא היו רצויים: הוא לא כוון את השעה הראויה לכך. בשעת ההתפעלות וההתלהבות הלאומית אי-אפשר היה להמון להבין את סבת התנגדותו של היהודי. ברור היה בעיני ההמון, שה' בוזאגלו מתקומם לא נ ג ד נצארי, כי אם נגד דרישות העותומאנים בדבר האי כרתים. נצארי לא הספיק עוד להגיד כלום ולא יכול עוד לנגוע ביהודים, לו גם חשב לדבר על אודותם. ונצארי ערום ושפל הוא דיו, כי לא ישתמש במעשה זה, שעשה ה' בוזאגלו שלא בעתו, ותוך כדי מעשה „הוכיח" להמון בתיאטראליות דימגוגית מרובה, כי היהודים מתנגדים לעותומנים ומגינים על היונים. ההמון קבל באמונה שלמה את דברי נצארי ושבחמה שפוכה הסתער על בוזאגלו האומלל, שלא נשארה לפניו דרך אחרת כי אם לברוח. ההמון רדף אחריו, אלא שהוא הספיק להחבא בחנותו של יהודי. הערבים הקיפו את החנות ובודאי היו ממיתים את „שונא העם", לולא השוטרים שהגינו עליו והביאו אותו לסריה. ה' בוזאגלו היה אסור יום תמים, וזה מוכיח, שגם הפקידות מאמינה לנצארי ולחבריו. לבסוף הוצא ה' בוזאגלו לחפשי, משום שנתין אנגליה הוא, והקונסול האנגלי התערב בדבר ושחרר אותו. ואולם ימים אחדים ישב ה' בוזאגלו בקונסוליה, כדי להנצל מידי ההמון הנרגז והמוסת.

ונצארי כתב אח"כ בעתונו ככל העולה על רוחו על היהודים וכגודל שפלותו התנפל על הציונים והיהודים הזרים, „הרוצים להביא בכונה סכסוכים בארץ, כדי שיביא הדבר לידי התערבות מצד הממשלות הזרות".

ככה משתמשים שונאינו בכל מקרה הבא לידם לרעתנו. נצארי הולך הלאה בדרכו ועכשיו הוא משתדל ליצור אגודת עתונאים ערביים, המתנגדים לישוב העברי. לנצארי יש עוזרים, והתעמולה שהוא עושה יכולה להביא לנו רעה גדולה. עלילותיו של האיש הזה מתחילות לקבל צורה רצינית,

והקהל שלנו איננו צריך לעבור עליהן בשתיקה גם מכאן ולהבא. עלינו לקדם את פני הרעה בעוד מועד.

אמנם, להסתה זו הבאה מן הגליל אין כעת ערך גדול אבל יש בה סימנים רעים המבשרים דאגה לעתיד, וחוץ מדאגה זו לעתיד יש דברים המדאיבים את רוחנו גם בהוה, בעניני יום־יום. אחד מן המעשים המדאיבים האלה הוא גם „מעשה קסריה". קסריה העתיקה, העומדת בין חדרה וזכרון יעקב, משמשת גם עכשיו בימי הקיץ גמל לחדרה ולכפרים הסמוכים. קסרית היא המודריה (עיר המחוז) ובודאי נכונו לה עתידות טובות. זה כמה שואפים היהודים לקנות כברת ארץ בעיר הזאת על יד החוף, אבל גם הערבים וגם הבוסניאקים היושבים בה לא חפצו למכור אדמה ליהודים. לפני איזה חדשים מת אחד האפנדים והשאיר בקסריה אחוזה בת 800 דונם על שפת הים. יורשיו החליטו למכרה. הם פנו בזה ליהודים ואגב אורחא הודיעו, שגם ההגמון היוני מירושלים רוצה לקנות אדמה בקסריה, אלא שהם נוטים יותר למכור את אחוזתם ליהודים. אפ״ר אמנם שבסגנון כזה ספרו מצד אחר גם עם ההגמון, אבל העיקר הוא, שהפעם יכולנו לקנות אחוזה בקסריה על חוף הים. ואולם הללו שבעלי דעה הם בדבר זה מצאו שמחיר האדמה גדול הוא יותר מדי, ולפיכך הפסיקו את המשא ומתן בדבר הקניה. היוני לא חדל מלעבור. המוכרים חזרו והודיעו ליהודים; שההגמון רוצה לקנות, וקבעו את המועד האחרון. היהודים לא שמו לב גם להתראה האחרונה, ורק לאחר שנודע להם, שהמוכרים והקונה הושוו כבר והם נוסעים להיפה על מנת לעשות חוזה, — רק אז נתאספו עסקנינו ודאגו למצוא כסף, ורק אז החליטו לקנות את האדמה, ומטעמם של עסקנינו הלכו בני חדרה וזכרון־יעקב, ששכנים הם לקסריה, ותבעו את זכות בר־מצרא, שיש להם על האחוזה. אבל לתביעה זו לא הושם עוד לב והאחוזה תפול לידי הנוצרים, ולנו אבדה איפוא אחוזה בת 800 דונם על חוף הים בעיר שיש לה עתיד בתור נמל ושתוכל להתפתח לרגלי המושבות והכפרים הסמוכים. לולא היתה הנהלת עסקי ארץ־ישראל נמצאת רק בידי אנשים אחרים, אלא בידי מועצה שלמה, אז אפשר לא קרה הדבר המעציב הזה. ולא זו היא הפעם הראשונה, שאדמה חשובה נשמטת מידינו, אעפ״י שהיתה יכולה להיות שלנו.

אמנם קשות הן הקניות בארץ־ישראל; אמנם רבים אשמים הם התנאים החיצונים הקשים, כגון החשדים מצד הממשלה וזדון־לבם של הפקידים הערבים. בהרבה מאבדותינו אנו חייבים בעצמנו. וגם ב„מעשה קסריה" אנחנו הננו החייבים ולא על האחרים יזעף לבנו.

י. ל.

בציונות.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט״ו—כ״א לחודש מנחם־אב (כ״ז ביולי—ב׳ באבגוסט; ט׳—ט״ו באבגוסט).

— עד י״א ביולי (למספר החדש) נתקבלו בקלן מכל הארצות לחשבון שקלי השנה הזאת 59,342.85 מרק. עד אותו היום נתקבלו בקלן ידיעות ע״ד בחירות של ח מ ש י ם ו ח מ ש ה צירים לקונגרס.

— בכ״א בתמוז קבע הועד הפועל המצומצם תכנית מפורטה של עבודת הקונגרס. תכנית זו תתפרסם בעוד ימים אחדים. לעת־עתה אפשר לנו רק להודיע, כי הד״ר נורדוי ירצה על דבר מצבה הכללי של הציונות בכל העולם. הקונגרס יעסוק בשאלת האמיגרציה, ושני מרצים הזמין הועד הפועל לשאלה זו—את הד״ר ג׳ קצנלסון מליבוי ואת ה׳ ל. מוצקין מברלין. עפ״י החלטת הוה״פ יעסוק הקונגרס גם בשאלת התרבות. ה׳ נ. סוקולוב ירצה על דבר התפתחותן ומצבן של השפה והספרות העבריות.

— בימי הקונגרס תסדר ההנהגה של הקרן הלאומית מועצה לבאי־כחה שבכל הארצות. חוץ מזה תערך קריאה מיוחדת ע״ד התפתחות עבודתה של הקה״ל בארץ־ישראל. בשעת הקריאה יראו על ידי פנס־קסם תמונות השייכות לדבר. אגודת הנשים העבריות לעבודת התרבות בארץ־ישראל תסדר בימי הקונגרס אספת לחברותיה אשר תהיינה אז בבזיל. — בימי הקונגרס תערך אספה גם לכל אלה, השמים לב לתנועת הציונות בקרב הצעירים. — הועד הציוני הבזילאי אומר לערוך לכל צירי הקונגרס ביום ה׳ קבלת־פנים בגן, ביום א׳—משתה וביום ד׳—טיול באניה על הרינוס.

— ההנהגה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית הזמינה את חברי הועד־הכללי ואת המורשים של ההסתדרות לארצותיהם ולגלילותיהם למועצה אשר תהיה בבזיל בי׳ באב. — בימי הקונגרס תערוך ההנהגה גם אספת של תעמולה לשם עניני ההסתדרות.

— מברלין כותב לנו סופרנו ה׳ י. ל—ן: מספר השוקלים בברלין עולה השנה קרוב לאלף וחמש מאות. (בכל ארץ גרמניה עולה מספר השוקלים עד 8600 במקום 6800 לפני הקונגרס התשיעי.) שבעה צירים נבחרו בברלין לקונגרס: הפרופ׳ ורבורג, ל׳ מוצקין, ד״ר הנטקה, ד״ר הנריך לוי, ד״ר קליי, ד״ר גרונימן, ד״ר הימן וד״ר וילהלם לוי (מורחי). קודם הבחירות נאספו האגודות השונות לאספות ודנו בשאלות העומדות על הפרק. בשעת הוכוחים נתגלו שלשה זרמים: יש דורשים להרחיב את תכנית העבודה הציונית עד כדי הכנים אל תוכה את כל עניני החיים הלאומיים של העם; לעומת זה יש דורשים לצמצם את העבודה הציונית רק בארץ־ישראל בלבד. וכנגד שתי הדעות הקצונית האלה יש גם דעה שלישית המפשרת בין שתיהן. בכלל מרגש בקרב ציוני ברלין הרצון הגמור להפחית עד כמה שאפשר בקונגרס הבא את החריפות של שאלת האנשים והבחירות ולשים קץ להנגודים בדבר ההנהגה. ציוני ברלין רוצים להשרות שלום גמור בקרב ההסתדרות ולעודד את כח העבודה.

— במשך השבוע נאספו לט׳ הקרן הלאומית 7054,39 מרק; לט׳ הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר—584,25 מרק.

הד״ר אברהם שלזינגר. מת בברלין והובא לעירו, לווילנא, חברנו הד״ר א׳ שלזינגר. בן חמשים ושש היה במותו. המנוח היה אחד מבעלי ההשכלה הגבוהה המעטים, אשר לא זנחו את הספרות העברית. חביבה היתה עליו ספרותנו הלאומית ולא פסק מלחבבה עד יומו האחרון. ציוני נאמן היה המנוח ובשעתו היה גם עסקן ציוני, אלא שמשעה שהתחילה תכנית העבודה הציונית קולטת אל תוכה דברים שלפי דעתו אינם ענין לה פסקה עסקנותו, אבל לא פסקה חבתו לכל עניני הציונות. — בבית הקברות הספידוהו ה״ה ב׳ גולדברג, ר׳ נוטיג וו׳ קלינשטין ונאסף הסכום הדרוש כדי לרשום את שמו בסה״ז.

שלום לעפרו.

ברוסיה.

סופרנו מפטרבורג מר ב׳ היילפרין כותב לנו: בראשון ביולי סגר השלטון את „החברה היהודית לספרות" וממילא נסגרו גם תשעים ותשעת סניפיה בערי המדינה. הטעם הרשמי, שניתן לסגירה הוא, כי הסניפים שבמדינה עוסקים בפוליטיקה ולא בספרות, והמרכז שבפטרבורג אין ידו משגת לפקח על כל הסניפים המרובים. אפס לא הועילה כל הצטדקות מצד באי־כח המרכז ולשוא היו כל ההוכחות, — פסק־הדין היה מוכן קודם. חושבים, כי לסגירה זו יש גם טעם אחר. הבחירות אל הדומה הרביעית אפשר שתהיינה בקרוב, אחרי אשר את הדומה השלישית יפטרו, כנראה, קודם זמנה לרגלי חוק הזמסטבות בפלכי המערב, שהדומה ודאי לא תסכים לו. ולפיכך לא ניחא הוא הדבר, כי במאה ערים תהיה היכולת להיהודים להתאסף, להפגש איש עם רעהו ולדבר ע״ד צרכיהם.

בלי ספק יש בהשערה זו קורטוב של אמת, בודאי הועילה לקצר את ימי החברה, ואולם גם מבלעדי זאת כבר היו ימיה של החברה ספורים. למיום צאת הצירקוליאר הידוע של הפרמיור ע״ד האגודות הלאומיות של עמי הנכר היושבים ברוסיה, נסגרו חברות שונות הדומות לזו שלנו, ורק היא נשארה עומדת בנס. בשבע עינים השגיחו עליה וזה לא כבר דרש המיניסטריון לעניני פנים לשנות קצת סעיפים בספר התקנות, ביחוד במה שנוגע להשגחתו של המרכז על הסניפים שבערי המדינה, כדי שלא יהיו הסניפים חפשים לנפשם ויהיו תלויים במרכז. המרכז לא סרב, כמובן, למיניסטריון ועשה את רצונו, וגם זה לא הועיל: החברה נסגרה.

חברי המרכז חושבים, כי לו הסכימו הם לסגור בעצמם בכח הרשות, שהיתה להם עפ״י ספר־התקנות, את כל הסניפים שבערי המדינה, כי אז היו מצילים את המחלקה הפטרבורגית. אבל לבוא לידי הסכמה כזו לא יכלו בשום אופן. קשה היה להקריב קרבן גדול כזה. ערכה הצבורי של

החברה היה אובד פעם אחת לגמרי. ואמנם המחלקה הפטרבורגית יש לה ערך חשוב בחיי הצבור העברי הפטרבורגי, בשעת האספות של החברה היה האולם הגדול מלא תמיד מפה לפה: ופה נפגשו צעיר וזקן, רחוק וקרוב בתוך אטמוספירה יהודית. אבל חברי המרכז בטוחים, כי חברה יהודית לספרות בשביל פטרבורג עצמה יעלה בידם ליסד בכל עת ובכל שעה, שהרי בפירוש נאמר להם, כי על המחלקה הפטרבורגית אין כל טענות ותביעות.

ואולם בין כה ובין כה היתה הברה יהודית ואיננה. בו ביום שנסגרה חברתנו אנו, נסגרה גם „החברה הפטרבורגית לספרות הרוסית" ובכן אין כאן כל חדוש או פלא: כך נוהגין. אבל צרת הרבים הזאת לא תוכל לשמש לנו אפילו קצת נחמה. בפעם הזאת הוכנה במחשבה תחלה „לשמם ולשמה", כלומר לשם היהודים ותרבותם. על החברה הקיץ הקץ משום שהיתה יהודית ולא באשר היתה חברה „לספרות".

לענין עלילת־הדם בקיוב. בכ"ו ביוני, באותו היום שבקורסק, חבל נחלתו של מארקוב השני, נאספו הסויוזניקים בבית אספת־האצילים ושנים מגדולי הכהנים עשו אזכרה פומבית לנשמת הנער יושצינסקי, שנרצח כביכול ע"י הז'ידים, — בו ביום התחילו פתאום מתקבלות מקיוב ידיעות תכופות זו אחר זו ע"ד מהלך החקירה והדרישה, ההולכת ונעשית באותו ענין. עפ"י הטלגרמות האחרונות נתבררו הפרטים האלה:

אביו של אנדרי יושצינסקי שנהרג במלחמת רוסיה־יאפונית, הפקיד בבית הבאנק בטרם צאתו למלחמה על שם בנו סכום קרוב לשש מאות רובל. אמו של הנער הנרצח, שנשאה אחרי מות בעלה, לחרש־העצים פרחודקה, חפצה להוציא את הכסף מן הבאנק, אבל חפצה לא נתן לה, ורק לאחר שנרצח הנער קבלה את הכסף מן הבאנק. תיכף לאחר הרצח נאסרו אם הנער ואבי־חורגו, אבל כעבור שני שבועות, כשהתחילו הסויוזניקים מרעישים את העולם כי היה בזה רצח דתי, הוצאו לחפשי. ואולם בעת האחרונה חזרו חוקרי־הדין לענינים נכבדים פינינקה יחד עם מי שהיה שר מחלקת השמירה בקיוב קראסובסקי להמשיך את החקירה והדרישה כדרך הראשונה. בכ"ו ביוני נאסר אבי־חורגו של הנער הנרצח, לוקה פריחודקה. ביום השני נאסרו: אחיו של לוקה, ניקולאי פריחודקה, נער בן ט"ז שנים, אחי אם הנרצח—תיאודור ניזינסקי, דודו של הנרצח — וואסילי צ'ריקוב ושכנתה של יושצינסקה—וירה צ'בוריאקובה, שבנה היה חברו ובן גילו של הנרצח.

עם זה נודע, כי מיניסטר המשפטים מתענין מאד במהלך החקירה והדרישה. לאחר ששב פקיד המיניסטריון, ליאדוב, מקיוב והמציא להמיניסטר את הרצאתו בדבר החקירה, הושם לב לזה, שאותות הרצח, שנגלו על גויתו של יושצינסקי, דומות דמיון גמור אל פרטי פרוגרמת הרציחות הדתיות, שקבע לוטוסטאנסקי בספרו. דבר זה עורר חשד, והמיניסטר התחיל מתיחס לחקירה ודרישה בכובד־ראש מיוחד, וכשיצא לנאות־קיץ מסר את הדבר לסגנו א. נ. ווירובקין. גם יתר חברי סוד המיניסטרים מעיינים עיון מרובה במהלך החקירה והדרישה. אחרי שוב ליאדוב לפטרבורג היתה לסטוליפין שיחה בנידון זה עם מיניסטר־המשפטים שצ'יגלוביטוב. בשיחה זו חוה נשיא המיניסטרים את דעתו בהחלט, כי צריך לברר את הענין מכל צדדיו.

ו„באגודת העם הרוסי" בפטרבורג מתאספים הסויוזניקים בכל יום ונועצים בדבר הפרטים החדשים המתבררים בנוגע לרצח יושצינסקי. במועצה האחרונה שלהם הוחלט להשתמש בכל האמצעים, כי תפסק החקירה והדרישה באמצע.

אנטישמות צבורית. קבוצת פרקליטים נוצרים בפטרבורג החליטה להשתדל לפני מיניסטר המשפטים, כי על יד מועצת הפרקליטים המושבעים הקיימת מכבר, תוסד מועצת שניה, שאליה לא יקובלו יהודים כלל. טעמם ונימוקם של המשתדלים הוא, כי היהודים תפשו בידם את כל המועצה והם המנהלים את כל עניניה. לפי הנשמע הבטיח מיניסטר־המשפטים למלא את ההשתדלות הזאת אם יחתמו עליה עשרים מעורכי־הדין המושבעים אשר במטרפולין.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

האספה הכללית של יק"א. בא' ביולי היתה בפאריז האספה הכללית של חברת יק"א בנשיאותו של מר פיליפסון מבריסיל. מאשבנו באו אל האספה דז'ימס סימון ונטר, מאנגליה—קלויד מונטיפיורי. עפ"י הדוה"ח שנקרא יוצא, כי המושבות בארגנטינה תופסות שטח של $1\frac{1}{2}$ מיליון הקטר אדמה, ויושבים עליה 21,115 איש (בשנת 1903 ישבו עליה 7,711 איש). בספר הזה נכללות 2103 משפחות של קולוניסטים ו־1205 משפחות אחרות. להקולוניסטים יש 180,000 בקר וצאן. מחיר הקציר לשנת 1909 עולה לסכום של מאה מיליונים פראנק. עד כה סלקו הקולוניסטים על חשבון חובם ליק"א יותר מן $2\frac{1}{2}$ מיליונים פראנק. במושבות הנזכרות יש חמשים בתי־ספר, שבהם מלמדים 155 מורים ולומדים 3,538 תלמידים ותלמידות.

ע"ד חוק מנוחת היום הראשון באנגליה. ההצעה ע"ד המנוחה ביום הראשון מטרידה, כידוע, את יהודי אנגליה עד מאד. בשבוע שעבר נכנסו כל חברי הבית התחתון היהודים לאספה בנידון זה. באספה זו השתתפו גם המיניסטרים היהודים סיר הרברט זאמועל ורופוס איזאק, ראש אגודת הקהלות אלבכנדר ומזכיר אגודת הכותרים מר רוזינפלד. האספה ארכה שעות אחדות ואחרי שכל הנאספים—מלבד המיניסטרים—חוו את דעתם בדבר, נתקבלה החלטה כללית להוסיף ולהלחם באנרגיה נמרצה לטובת היהודים שומרי־שבת, כי לא יצטרכו לשבות גם ביום הראשון. שני המיניסטורים היהודים, אשר לא השתתפו בויכוחים, כאמור, הבטיחו לעשות מצדם את כל מה שיוכלו, שהיהודים שומרי־שבת לא יוזקו ע"י ההצעה החדשה.

המועצה הזאת כבר עשתה פרי: מיניסטר הפנים צ'ירציל הודיע, שמסכים הוא לעשות בהצעה שנויים אחדים לטובת הסוחרים היהודים. הוא אומר, למשל, להכניס אל החוק סעיף חדש, כי יש הרשות להממשלה להאריך את זמן המסחר ביום הראשון או להתיר את המסחר במשך היום כולו בגלילות ההם, שתושביהם רוצים בדבר. אבל אין דעת היהודים נוחה עדיין מסעיף זה, מפני שהוא תולה אותם תמיד בדעתם של פקידי השלטון. לפיכך החליטו היהודים להתחזק במלחמתם עד גמירא ולבלתי הסכים לשום פשרות.

לטובת יהודי רומניה. בימים האחרונים היתה בוואשינגטון קונפרנציה לבעלי האמונות והדתות השונות והוחלט למסור לנשיא הריפובליקה האמריקנית טאפט מגלת־ספר בדרישה, כי יקרא קונפרנציה אינטרנאציונאלית לדון בשאלת־היהודים הרומנים, שמצבם הולך הלוך וקשה. בהחלטה נאמר, שזו היא חובתם המוסרית של כל הממשלות להכריח את רומניה, כי תמלא את אשר קבלה עליה בקונגרס הברליני של שנת 1878 ותתן שווי־זכיות ליהודים.

מפקד־העם באיטליה. בימים האלה היה באיטליה מפקד־העם. בגליונות־המפקד נמצאה גם רובריקה מיוחדת ע"ד האמונה. עפ"י הגליונות הללו יוצא, כי מספר היהודים באיטליה עולה לחמשים אלף נפש. אבל האמת הוא: כי הרבה מיהודי איטליה השאירו את הרובריקה ע"ד אמונתם חלקה, מקצתם מיראה בדבר שמא ישפיע הדבר השפעה לא טובה על עסקיהם ומקצתם העלימו את דתם מפני שהם חפשים קיצונים. כשנודע הדבר להנהגה של אגודת הקהלות הישראליות באיטליה, שנוסדה זה לא כבר, פרסמה קול קורא לכל יהודי המדינה, כי ימלאו את החסרון וירשמו בגליונות בני איזו אמונה הם. אבל כפי הנראה לא עשה הקול הקורא הזה את הרושם המקווה.

האספה השנתית של רבני פרנציה. בשבוע שעבר היתה בפאריז האספה השנתית של אגודת־הרבנים בפראנציה. היו"ר באספה זו היה הרב הכולל א. לוי. הוחלט להוציא כדור תפלות בתרגום ועם באורים בלשון פרנצית. הנהגת האגודה מלאה ידי קומיסיה מיוחדת לשלות את ההכנות הנחוצות להוצאת ספרי מוסר ואגדות־עם לבני־הנעורים כדי לקרב לבבם לאביהם שבשמים.

העורך א. דרויאנוב.   המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.   Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ | שנה חמישית | Ha'olam

וילנה, ה׳ מנחם אב, תרע״א.

ВИЛЬНА, 17-го Іюля, 1911 г. | № 27 | WILNA, 30-ten Juli, 1911.

מאת המערכת: הנומר הבא יהיה נומר כפול ויצא בי״ד לח׳ מנחם־אב (כ״ו ביולי).

באיכה מערכת „העולם“ בקונגרס העשירי יהיו: א. דרויאנוב, א. מ. ברוכוב, ד״ר מ. גליקסון וב. ארנסט.

עַל הַמִּצְפֶּה.

אגדת ניקוליוב.

מעשה בניקוליוב, אשר בפלך חרסון,—מעשה, שעדיין אין לו סוף...

זה קרוב למאה שנה אינה פוסקת בספירות הממשלה שקלא־וטריא: ניקוליוב זו מותרת לאדם מישראל או לא? כלומר, אם נחשבת היא על ערי־התחום? או שמא דינה כדין עיר, העומדת מחוץ לתחים, ועד עכשיו לא הוכרעה השאלה. בינתים התישבו יהודים הרבה בניקוליוב באין מפריע, וחריצותם ועמלם הם הם שעמדו לעיר זו, כי תהיה לאחת מערי־הנמל החשובות ומסחרה יפרוץ לרוב. וכך היה הדבר נמשך והולך עד הימים האחרונים – יהודים עמלים, בונים לעצמם ולאחרים, מתיצבים על בסים „קים ונאמן“, ובארכיון של הממשלה, באחת הפניות הנשכחות, מונח לו צרור של ניירות, „ענין ניקוליוב“, ודומה שבת־צחוק ערומה נסוכה עליו, לאמר: בְּנוּ, בְּנוּ, יבוא יומכם.

לפני ירחים שלשה נרעשו יהודי ניקוליוב לשמועה, כי נגזרה פתאם גזרת־גרוש על להקת המשחקים של מרת קמינסקיה. הלהקה היתה נכונה להציג את החזיון האחרון לפני צאתה את העיר, והנה באה הפוליציה ודרשה, כי יעזבו המשחקים את ניקוליוב תיכף, משום שאין להם זכות־ישיבה בעיר. לא ארכו הימים ושוב היה מעשה, כי גורשו מן העיר כל המנגנים היהודים, המשתתפים במקהלת הכלוב העירוני. באמצע אחד מפרקי־התזמורת באו פקידי הפוליציה אל הבית והוציאו משם את המנגנים היהודים באזהרה נמרצת, „לבל תשאר מהם פרסה עד הבקר“. אח״כ נודע, כי הפוליציה מתאנה ליהודים, הבאים לניקולאיוב בעסקי מסחרם. המקרים הבודדים האלה גרמו, שבבוקר לא עבות אחד נפלה הברה, כי נתקבלה פקודה חשאית מפטרבורג לגרש את היהודים מן העיר בהמון. השמועות הללו השפיעו לרעה על היי־המסחר, ותגעש ותרעש הבירזה המקומית, וועד הבירזה שלח דפוטציה אל נציב־העיר להשתדל לפניו, שיעכב בעד הגירושים. נציב־העיר הרגיע את רוח חברי הדפו־טציה ואמר, כי אין גזרת הגירוש חלה על היהודים היושבים בעיר מכבר. באמצע השיחה נזרקו מפי הנציב הדברים האלה: „ומה שנוגע להמכשולים, שמניחה הפוליציה על דרך היהודים, הבאים לניקולאיוב מערים אחרות, נעשה הדבר לא עפ״י פקודת השלטונים המקומיים“. מימרה זו אשרה אשור ברור ומפורש את השמועה ע״ד הצירקולר החשאי, שבא מפטרבורג.

לא עברו ימים מועטים ונציב־העיר פרסם מודעה ברבים, כי על יסוד הסעיף ס״ח של חוקי הפאספורטים נחשבת ניקולאיוב לעיר העומדת מחוץ לתחום, ולפיכך מותרים לשבת בה רק יהודים בעלי זכיות מיוחדות, כנהוג. כך פסק הנציב כמושכל ראשון, שאין להרהר אחריו, ועם זה הבטיח לבלתי הפריע את מנוחת היהודים, היושבים בעיר ישיבת־קבע מימים רבים, אבל הזהיר כי „ליהודים חדשים לא תנתן זכות־ישיבה בעיר בשום אופן“.

דברי המודעה הזאת מצד הנציב החרידו, כמובן, את לב המון היהודים תושבי ניקולאיוב, שעסקי פרנסתם ומשלח־ידם גורמים, כי אין ישיבתם בעיר ישיבת־קבע, אלא ישיבת־ארעי. והמון היהודים הללו הם הם רוח החיה במסחר, אשר פרץ לרוב בעיר־הנמל הזאת. בעסק האיקספורט של תבואה, למשל, מתפרנס מחנה גדול של סוחרים וסרסרים, שדרך פרנסתם בכך, שיהיו כל ימיהם עוברים ונוסעים ממקום למקום. היום הם עוסקים

במלאכתם בניקולאיוב, למחר הם יוצאים לאודיסה ומשם הם נוסעים למקום אחר, — הכל לפי תנאי שוק התבואה, המשתנים חליפות. ואין כל פלא, כי דברי הנציב הטילו סערה ופחד בקרב יהודי ניקולאיוב.

והד הסערה והפחד הללו נשמע גם ברומת העיר. חברי הרומה שערו מראש את ההפסד המרובה, שתוצאות הפקודה הזאת עלולות להביא לעיר, והחליטו לשליח צירים מיוחדים לפטרבורג להשתדל, כי לא יוציאו את ניקוליוב מכלל ערי־התחום. עם זה החליטו לשוב ולהכנס תחלה בדברים עם נציב־העיר ולשמוע מפיו עוד הפעם את חות־דעתו באותו ענין. והנה—היה הפלא הגדול! — בן־לילה נהפך הנציב ויהי לאחר, והתחיל מדבר בלשון רכה משמן: „חס ושלום; אין כאן לא גירוש ולא שום הגבלת זכיותיהם של היהודים בכלל". ותיכף בטל הנציב את כל הסייגים והגדרים ואת ההבדלים שבין יהודים ליהודים,— והכל שריר וקים. פתוחה היא ניקוליוב כאז כן עתה לפני כל היהודים, הרוצים לבא אליה ולהתישב בה. אמנם ה„פאראזיטים, ההולכים בטל" מסורים לרשותה של הארמיניסטראציה המקומית לגרשם מן העיר כחפצה. אבל אין הדברים מכוונים כלפי יהודים, חלילה, אלא כלפי אנשים, שאינם מהוגנים מכל אומה ולשון. הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וראש הרומה יצא מאת נציב־העיר מלא שמחה הולך „הלוך להרגיעו ישראל", והעיר ניקוליוב צהלה ושמחה...

שמעו יהודי ניקוליוב, כי נקרע רוע הגזרה ותחי רוחם בקרבם, וסופרי־העתונים מהרו להודיע את דבר הגאולה והישועה ע"י הטלגרף ב„שער בת רבים". שמעה ה„זימשצינה" ותחרק שן: כמה גדול כחם של היהודים; אתמול נתחייבו גלות, והיום היתה להם הרוחה!

עברו ימים אחדים. יהודי ניקוליוב התחילו שוב בונים לעצמם ולאחרים וכתיצבים על בסיס „קים ונאמן"—והנה חזר והיה הפלא הגדול: נציב־העיר עומד וטוען: „לא דובים ולא יער" — ניקוליוב היתה, הוה ותהיה עיר שמחוץ לתחום הגירוש שהכרזתי עליו גירוש הוא לכל פרטיו ודקדוקיו. יהודי, שאין ישיבתו קבועה בעיר, יהיה מי שיהיה,—גורש יגורש, ויהודים חדשים— מאן דכר שמם, והדברים שפרסם ראש־הרומה אינם אלא עורבא פרח!

וכמובן, אין איש שואל „ורמינהו". כיון שהדבר נוגע ליהודים—הכל אתי שפיר. אחת היא מה חשבו על היהודים בתחלה, מה חשבו באמצע ומה חשבו לבסוף,—את טובתם ודאי לא דרשו.

ושוב נסערו הרוחות בניקוליוב ושוב הקיפה הזעקה את רחוב היהודים. כל אחד חרד לקנו ולמעמדו ואין איש מאמין ביום המחר...

ועוד טרם פסקה התקוה האחרונה. ודאי יצאו שלוחים, יוגשו הרצאות, יהודי ניקוליוב יעשו את כל אשר בידם, כדי להציל את עצמם מן הרעה הגדולה, ואפשר שיצליחו לדחות את הצרה, והלואי שיצליחו ובשמחתם נשמח כולנו, שהרי „דיה לצרה בשעתה"— זהו הבסיס „הקים והנאמן" שלנו...

אלא שאותו צרור הניירות, המונח באחת הפינות הנשכחות שבארכיון הממשלה, בת־צחוקו הערומה לא תסור מעליו: קיימא לן, כל שאלה משאלות היהודים, כיון שנשאלה, סופה שתפסק לחומרה.

אי חטא?

להלן, בפרק „בארץ־ישראל", ימצאו הקוראים ידיעה תמוהה: ביפו נקהלה אספה גדולה למחות על המעשה, אשר עשו פועלי „עין־גנים", כי חללו קדושת שבת ויום־טוב בפרדסיה. בשעת האספה נישאו נאומים ונחלטו החלטות, אלא... שיש אומרים, שכל אותו מעשה, שבשבילו נקהלה האספה, לא היה ולא נברא.. העתונים הבאים מארץ־ישראל מטפלים גם הם בענין זה, ואנו מוצאים בהם מאמרים ומכתבים והכחשות, כנהוג, אבל את עצם הדבר אין אנו יודעים על פיהם.

השאלה היא פשוטה: ההיתה לפועלים ב„עין־גנים" אספה כללית בחג השבועות וביום השבת שלאחריו, הבאו לאספה זו בשבת וביום־טוב פועלים כשהם נוסעים בקרונות ורוכבים על סוסים וחמורים, הנערכו פרוטוקולים באותם הימים בפרהסיה, או שלא היתה אספה ולא באו פועלים ולא נערכו פרוטוקולים? ועל שאלה פשוטה זו אין איש משיב תשובה פשוטה. ופתח־תקוה הן לא מעבר לים היא, כי אם מהלך שעה וחצי מיפו, ו„עין־גנים" בתוך תחומה של פתח־תקוה היא עומדת, ובפתח־תקוה עצמה ג"כ יש ויש, כידוע, עינים הצופיות הליכות הפועלים.

אפשר יאמרו: למאי נפקא מינה? כבר עברו לבלי שוב עוד אותם הימים, ימי הישוב הראשונים, כשכל יהודי הדר בארץ־ישראל היה נחשב ל„בנה יחידה" של כנסת־ישראל כולה וחייב היה לתת לכל אדם דין וחשבון על מעשיו. עכשיו בטל „הפקוח", שנטלנו אז לעצמנו, ויכול היהודי הדר בארץ־ישראל שיפטור את עצמו מן הדין, כשם שיכול לפטור את עצמו מן דדין יהודי הדר בחוץ־לארץ.

ובכל זאת אין השאלה זזה ממקומה.

ראשית, יש טעות יסודית באיתה ההשקפה ע"ד הפטורין מן הדין. באמת הרי גם היהודי הדר בחוץ־לארץ אינו צריך להפטר לגמרי משעבודו של הצבור העברי. ואם הגלות מתרת את הקשרים שבין הפרט והכלל, — הרי גלות היא וקללותיה מרובות, והללו, שמלמדים זכות על קללה ו„מכשירים" אותה עפ"י דרך הפלפול והמליצה, ודאי מביאים רעה ולא טובה. ואולם אם הישוב העברי החדש בארץ־ישראל לא יסייע גם הוא ליצור איזו אחדות צבורית עברית ולא יסייע לכך, שיהא לאחדות צבורית זו איזה יפוי־כח, שהפרט מוכרח להכנע מפניו, — אם, להיפך, גם הישוב העברי החדש בארץ־ישראל יסייע להתיר את הקשרים שבין היחיד והצבור ולעשות את כל יחיד ויחיד חפשי לנפשו לגמרי, הרי נטולה ממנו למפרע השיבותו העקרית, כלומר — ערכו הלאומי.

אין זה פרודוכס בעלמא, כי אם אמת גמורה, שהקבוץ, היוצר את הישוב העברי החדש ואת החברה היהודית החדשה בארץ־ישראל, אינו רק קבוץ לעצמו בלבד, כי אם קבוץ שיש לכולנו חוב עליו, כשם שמצד שני יש גם לו חוב על כולנו. אמנם קשה לו לאדם להיות „קנין הצבור" וטבעי הוא הדבר, שיהא אדם בועט בשעבודו של הצבור ומשתדל לצאת לחפשי. אבל הערך הלאומי הגדול, שיש ביצירת הישוב העברי החדש בארץ־ישראל, הוא שכופה על בני הישוב את רצונו של הצבור ואת שעבודו.

ומתוך כך אין אותו מעשה, שמחייבים בו את פועלי „עין־גנים", דבר המסור אל הלב. חלול מועדות ושבתות באופן כזה בארץ־ישראל אינה עבירה שבין אדם למקום, שאדם נתפס עליה רק מצד תובע אחד — היא הדין שבלבו, אם ישנו ישנו ואם לאו־לאו. זוהי עברה שבין אדם לצבור, ולכולנו חטאו

החוטאים — אם חטאו. שירת המועדות והשבתות היא אחת מיצירותיה העצמיות של היהדות, שבשביל עצמיותן נעשו צורה לה לעצמה. בארצות הגלות, ששם אין כחנו יפה לשמור על אוצרותינו ומדעת ועוד יותר שלא מדעת אנו מבזבזים הרבה מהם עד בלי השאר שריד ופליט, — שם אנו מבזבזים בהכרח גם אוצר זה: את מועדינו ושבתותינו, ומריקים את היהדות מן העצומה והיפה שבשירותיה. אבל את היהודי הארצישראלי מי מכריח, שיהיה גם הוא במבזבזי האוצרות? וכי בשביל שלא להפסיד שלשה פרנקים בשני ימי עבודה מותר לו לפועל העברי לבעוט באופן גם כזה בשבתות ובמועדות?

שנית, הנה, כאמור, יש מכחישים את גוף המעשה. בכל אופן נראה, שמקהילי האספה הפריזו הרבה ויחסו לפועלים מעשים אשר לא עשו. ראיה מוכחת לזה הוא המכתב, שנתקבל בשעת האספה מאת הרב מפתח־תקוה, וגם ב„האור" הדפים אחד המוחים מכתב לאמר, כי אחרים הטעו אותו ולפיכך חתם על המחאה, ועכשיו לאחר שנודעה לו האמת, הוא מתחרט ומבטל את חתימתו. נמצאו איפוא אנשים, שהיתה להם כונה מיוחדה להוציא דבה על הפועלים, לגנות אגב אורחא גם את הגימנסיה ביפו וכו'. וצריכים אנחנו לדעת, מה היתה כונתם של האנשים הללו ומהיכן באה להם קנאתם זו דוקא עתה, בימים שקודם הקונגרס? אין לנו שום רשות לקבוע מסמרות בדבר, אבל בדעתנו, ש„גדולי פרנקפורט" עסוקים עכשיו בהכנה לצאת בקונגרס העשירי ל„מלחמת־מציה" על ה„קולטורה", יש לנו הרשות לחשוש, שמא אותה האספה שהיתה ביפו אינה גם היא אלא „תכסיס" למלחמה? אין אנו מבטאים את השם הראוי לתכסיס זה, כדי שלא להוציא דבר מגונה מפינו. אבל הלא עברה היא זו שבין אדם לצבור ולכולנו, ולא רק לפועלי „עין־גנים", חטאו החוטאים-—אם חטאו.

וצריך הוא הצבור העברי לדעת, מי הוא זה שחטא לו...

עלבון השבוע.

שבוע שבוע ועלבונו.

במשך חצי יובל שנים עמד בראש המיוחסה שבקהלות ישראל, היא קהלת קראקוי, אחד מחשובי המתבוללים, ה' מאנדלסבורג. בשעתו היה האיש אב ופטרון לעדה, וכל עניניה היו נחתכים על פיו. והנה חלה האיש לפני ימים אחדים ומת ויאסף — אל עם אחר. כשנפוצו בעיר המודעות ע"ד מותו של מאנדלסבורג, הורידו יהודי קראקוי את עיניהם לארץ—אות הצלב התנוסס בראש המודעות.

תיכף נתבאר הדבר: בניו של המת יצאו לשמד עוד לפני שנים הרבה. אשתו של המת קרובה היתה גם היא לשמד כל ימיה. עכשיו, כשהגיעה שעת גסיסתו של הזקן, קשה היה לבנים ולאשה, כי זה שהיה בעל ואב להם יצא מן העולם כשהוא יהודי ויקבר בקברות היהודים ותשאר נימה אחת קלה, המקשרת אותם בעל־כרחם אל עם היהודים ואל רחוב היהודים. עמדו וקראו לכהן קטולי וימסרו לרשותו את נשמת הזקן הגוסס, שכבר אבדה לו בינתו, ויצא מאנדלסבורג מן העולם כשהוא קטולי, ובשכר „דבר מועט" שכזה היתה הרוחה לבניו ולאשתו — פסק היחס האחרון שבינם ובין היהודים...

נגלתה כאן כל תועבת השמד. הן לא רק על זה בלבד יכאב לבנו, כי לרגלי השמד ינתשו מאות יהודים מעל אדמתנו וילכו ויהיו לעם אחר. סוף־סוף אין בזה סכנה גדולה ביותר. יש בשמד סכנה הגדולה הרבה יותר מזו: שאין המשומדים נתשים מעל אדמתנו ואינם יוצאים מתוך גבולינו, אלא הם נשארים בתוך התחומנו, ולכל־הפחות הם נשארים סמוכים וקרובים לנו, כאילו לא קרה דבר, כאילו לא ירקו הם בפני עמם וכאילו אין דינם שיהא כל אדם מישראל יורק בפניהם הם מתוך בוז וגועל־נפש. המשומדים נשארים סמוכים וקרובים לנו, והרי „הרקבון היוצא מהם הולך ודבק בגופה של האומה כולה"— וזוהי הסכנה.

מעשה בזקן,—יסופר בספור עממי יהודי — שמת לו בנו־יחידו ולא ידעו מקורביו היאך להכשירהו לבשורה נוראה זו. היה ביניהם פקח אחר שאמר: אני אלך להזקן ואספר לו—וישמח. בא אצלו והתחיל מספר עמו על־דבר בנו ומגלה לו לאט־לאט שיצא זה לתרבות רעה, שנתפס למינות, שלמד אל דרכי הגויים, שחשקה נפשו בבת אל נכר ויהי עם לבבו להדבק גם באלהיה... חרד הזקן חרדה גדולה וימת לבו בקרבו... „ואולם—סיים תיכף המספר — אותה שעה, כשהיה כבר הכל מוכן ומזומן לשמד, הטילו מן השמים אבן על ראשו—וימת"... צהבו פני האב השכול ואמר: „ברוך המקום שהרגו!"...

בשעה ששרר בעולמנו יחס כזה לשמד, לא היה השמד מסוכן. אבל עכשיו, כשאין המשומדים בדלים מן הצבור העברי, כשאב עושה „צדקה" עם בניו ומוסרם לשמד כשהם קטנים, ואין הצבור היהודי פולט מתוכו אב שכזה; עכשיו, כשאבות יהודים אינם נבדלים מבניהם שיצאו לשמד והם מארחים אותם בבתיהם; עכשיו, כשהמשומד נעשה לפרקים אפילו בא־כחו של הצבור היהודי ועוסק בצרכי הצבור היהודי; עכשיו, כשהמתאמרים להיות ראשי עסקניו של הצבור היהודי עומדים על קברו של משומד ומכריזים עליו, שנוי ותפארת היה לעמו, אעפ"י שבעט בו (עי', למשל, הנאום שנאם ה' סלוזברג מפטרבורג על קברו של פרגמנט); עכשיו, כשבנים חוזרים ועושים „צדקה" עם אבותיהם ומשמידים אותם בשעת גסיסה מתוך קהל ישראל, — עכשיו אין לנו סכנה גדולה מן השמד. כלומר: עכשיו מגלה השמד את כל הרקבון הגדול, אשר חדר אל תוך עמקי נפשו של העם ועושה בה שמות...

ואין עוד כל פלא, כי את מאנדלסבורג לוו לבית־עולמו גם סגן ראש העיר קראקוי, היהודי קָהָה, שלפי דברי סיפרה של „הצפירה", נבחר למשרתו רק על־ידי יהודים יראי־אלהים, וגם יהודים אחרים, כגון חברי לשכת המסחר וכו'. ואין כל פלא, שעל ארונו של־המת התנוססו כמה וכמה זרי־הפרחים שהביאו יהודים קרובים ורחוקים...

הן בשעה שמת חוולסון המשומד הניחו גם עתונים יהודיים לאומיים „זרי־פרחים" על ארונו—עשו מסגרות־אבל לשמו והעמידוהו במעלה עליונה...

יעקב לשצינסקי.

הִרְהוּרִים לַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

עוד לפני שנים מועטות ערג כל בית־ישראל לחיים חדשים, לחיים מלאים ושלמים. מלוא ושלמות, אחדות והרמוניה בכל — זה היה הטון היסודי ברגשותינו וגעגועינו, בקינתנו ובשירת תקותנו.

מלחמה בגלות, המחריבה ומשחיתה כל חלקה טובה

בקרבנו, העוצרת בעד התפתחותנו הטבעית; המקצצת את כנפי שכינתנו. מלחמה בגלות — באייבו היותר נורא של עם ישראל, באויב האורב לנו מכפנים ועושה אותנו לכלמה כלפי חוץ. מלחמה בגלות, המפרכת את גופו של עם ישראל ומתשת את נשמתו, המפררת את האומה פרורים פרורים ומתרת את כל הקשרים, שנוצרו כתוך יסורים נוראים וצער איום במשך תקופות חרותנו, ואשר הם שמרו עלינו במשך כל ימי עבדותנו ועשו איתנו לגוי אחד.

מלוא ושלמות, אחדות והרמוניה, חיים טבעיים, אור וחופש, שמים בהירים ממעל וארץ חמדה מתחת, — זאת היא הכמיה העצומה והנפלאה, אשר שפכה את ממשלתה על כל חלקי האומה; זאת היא המחשבה הגדולה, אשר עצרה כח, כנראה, לתת רצון כביר בלב העם עד כדי הגיע לאיתו. החוף, אשר אליו אנו נושאים את נפשנו. „כל עם ועם חייב לשחרר את עצמו. ואם אין הוא מסוגל לכך, אין לו כל תקוה ואין כל מרפא לפצעיו", — כזה או קרוב לזה אמר הרצל בקונגרס הראשון. ואנו, צעירי־לב ורענני־נפש, ענינו לעימתו בקול אדיר וחזק, מלא אמונה ובטחון: עוד לא אבדה תקותנו, רק עם אחרון היהודי גם אחרית תקותנו...

ומחודשי־כח ומלאי־אמונה פשטנו לבקש את העם בבתי־כנסיותיו ובבתי־מדרשותיו, בשוקיו וברחובותיו, בסמטותיו החשכות ובמרתפיו־קבריו האפלים, — ולכל מקום ומקום הבאנו את הבשורה הגדולה, את בשורת הגאולה, את השירה הנהדרה, שירת התחיה. ויקם וירעד העם ומתוך חרדת־לב ורטט־נפש האזין לבשורה, הקשיב לשירה, ואש־קודש נצתה בעיניו, שכהו בדמעות, ואמונת אומן החיה את הרוח, אשר כלה בעוצר רעה ויגון. האמנם חציר העם? שאלנו את גרל משוררנו, ולא חכינו לתשובה. כי אם יספנו לעבוד, לעורר, לדפוק על הלבבות ולבקש את נצוצי הרצון והתקוה. ומתוך אנרגיה משכרת שקענו ביון מצולת ה„תחום" — ואורות חדשים נקבעו לעינינו, ושירת התחיה הולכת וכובשת את בתי הגלות, שהיו מאז מעולם משכן לאנחת מוכים ונרדפים, לנאקת פצועים ונדהמים, שכל אוכליהם לא יאשמו...

בפה מלא ובלב בטוח אנו אומרים: מי שלא ראה את תחית העם בימים ההם, מי שלא ראה, כי העצמות היבשות קרבות זו לזו, מי שלא חש אז, כי כחות העם מתגלים ושבגלוים הם עלולים ליצור יצירות חדשות, מי שלא לקח חלק באותו החג הלאומי — חג האמונה באפשרותה של התחיה השלמה, סימן לו שנפשו היתה ריקה ולבו אטום.

והנה עברו רק שנים מועטות, אף לא כדי רבע היובל. הגאולה לא באה, כמובן, באשר אי־אפשר היה לה שתבוא, ולא על אחור זה יזעף לבנו. אלא על מה אנו קובלים וחורקים שן? על כי גם צעדי הגאולה האטיים הולכים ונשתתקים וקולם נספה ונחנק בתוך רעש חיי הגלות והמולתם, וכבר אנו עומדים מוכנים ומזומנים להשלים עם הגלות, להושיט לה יד, לבקש מאתה סליחה ומחילה על הבגד אשר בגדנו בה...

וכבר נמצאו „בעלי־תשובה", שהתחילו מצדיקים את הגלות, מודים בזכיותיה ומנסים גם להשפיל את כבוד הסטוריתנו העתיקה—מעין חיינו היחיד והמיוחד — ולהרים כנגדה את ערכם של ימי־הבינים, ימי אבדננו הלאומי.

ובאמת, אותו היהודי של ימי התנ"ך, שגבורת שמשון גבורתו, מוסר בועז ודוד מוסרו, דודי שלמה ושולמית דודיו, — כמה זר הוא לרוחנו ולנפשנו!

והיהודי של ימי הבית השני, אותו המכבי שכולו בוער באש, אש נקמה על כי חרפו זרים את עמו וטמאו את מקדשו, אותו הקנאי שהספיק משאת־נפשו והכירון מתנת אלהים בידו, — מה לנו ולו, כמה רחוקה היא נשמתנו מנשמתו! ודבורה ושולמית ויהודית — הלא בנות האגדה הן ולא יותר...

ואולם אותו היהודי הרוכל, המחזר על הפתחים, אותו הסרסור שידו בכל, אותו חובש בית־המדרש, שאשתו מוזגת יין לשכורי־עולם, בנותיו שומעות כל היום חרפות ודברי נבלה והוא ינוע כצל על העמוד אשר לפני תניר בית־המדרש החמים או ימלא את נפשו מן השירים אשר על שלחן הצדיק, — מה קרוב הוא ללבנו, מה חביב, מה יקר הוא לנו!

והיהודי „החדש", אותו „מנחם־מנדיל" ההומה וסואן בראש כל חוצית ובפינה חשכה משכנו, המדבר בכל הלשונות ולשון אין לו, שכבידו מלא כל הספריות שבעולם וספרות אין לו, שקלט אל תוכו את כל התרבויות הגדולות והעשירות לכל גוניהן הנפלאים ותרבות וגון אין לו; אותו „פחז־כמים", שלבו ומחו אינם פוסקים אף רגע מלקלוט ולפלוט ועד העולם היא נשאר זר לכל ובעינים תמהות היא מביט אל כל אשר מסביב לו, — טפוס זה הוא הוא עצם מעצמנו ובשר מבשרנו.

ובכן, תנו כבוד לגלות, ליהודי הגלות, לתרבות הגלות לספרות הגלות, לשירת הגלות, וגו' וגו'.

והסטוריתנו הארוכה הרי אינה אלא בת שני חלקים, השוללים וסותרים זה את זה לגמרי, מצד אחד תקופה עתיקה, רחוקה וקרובה, מלאה יופי הגוף ותפארת הנפש, רעננות ולשד, כח וגבורה, יצירה הנעוצה עמוק עמוק בחיק האדמה וראשה מגיע עד שמי שמים, — תקופה שנשתמרה בתוך חביון לבה של האומה כחלום מזהיר ואל השנותו ענמה וכלתה נפשה כל הימים. ומצד שני תקופה של חושך וצלמות, דם ואש, שממת הלב וחורבן הנפש, דלדול הגוף וירידת הרוח, — תקופה, שנעשתה מפלצת לעם, לסמל העבדות והשפלות, ועליה נתכה קללתן הגדולה. ואולם חלוקה זו, שנעשתה מאליה בעמקי הלב של העם ונתקדשה במסרתו הנפשית, לא מצאה חן בעיני חובבי הגלות. עמדו והחלישו הערצה זו, שאנו מעריצים את תקופת התנ"ך והתלמוד ואמרו, שבנפשנו אנו אין אף זכר ליופי הביבלי ולכח התלמודי; עמדו והרימו את כבודה של תקופת הגלות: ואמרו זהו ה„גוף", שממנו חוצבו נשמותינו הרצוצות...

וכמובן, לא זאת היא כונתם של חובבי הגלות להנחיל נצחון לאמת הטהורה, לאמת המפשטה. מטרה אחרת, מעשית, היא מטרתם — לחבב על העם את הגלות; לשרש מנשמתו את רגש־הגרות, שהוא נושא אתו זה שנות אלפים מארץ לארץ ומדינה למדינה; רוצים הם להוכיח לעם, שלחנם מתארים את השד בצבעים איומים כאלה, שגם בגלות, או בלי „נס", אפשר ואפשר לחיות ולפעול, לברוא וליצור, לפרות ולהפרות.

ושירה חדשה־ישנה זו נשמעת עכשיו לא רק מפיותיהם של החונים מאז ומעולם על דגל הגלות, כי אם מפיותיהם של אותם הצעירים, שעוד לפני זמן מועט נמנו על הקצונים שבשוללי הגלות. והם הלא מתוך יאוש באו לידי האמונה החדשה הזאת, הלא מתוך עקת־לב מלאו פיהם שירת הגלות. ועניים הם המסכנים הצעירים הללו הרבה יותר מחובבי הגלות הזקנים, כי על כן שירתם זו מעידה על שרפת־נשמה.

ובין שתי הקצוות האלו — שלילת־הגלות המוחלטת ושלילת־התחיה המוחלטת — עומדת הפשרה הפושרת; שאינה כופרת בתועלתו של ישוב — יהיה בכל מקום שיהיה, בארץ ישראל או בארץ אחרת, שאינה כופרת גם בגרות היסודית, אלא שבכל־זאת היא מטעימה וחוזרת ומטעימה שכאן, בארצות הגלות, נתונה נקודת־

הכובד לא רק של עבודתנו הצבורית, כי אם גם ובעיקר — של מחשבתנו הצבורית, מפני שהגלות אינה חזיון עובר, המביא לידי מות וחדלון גמור, אם אינה מקדמת אותם תחיה שלמה — אלא שהגלות היא ששמשה מולדת לאבותינו ותשמש מולדת גם לבנינו ולבני בנינו אחרינו עד סוף כל הדורות. והנגודים והסתירות שבכל חזיונות חיינו החמריים והרוחניים, אותם הנגודים והסתירות, שגם המפשרים מודים בהם, כי בעש וכרקב הם לגופנו ונשמתנו, טבעיים ונורמליים — הם במצבנו האי־טבעי ואי־נורמלי. וכבר הגיעה השעה, טוענים המפשרים, כי נשלים עם הנגודים והסתירות. הבאים עלינו בהכרח, ושעם כל הצרה הכרוכה בהם לא טבעה עוד ספינתנו בים. צריך, אומרים המפשרים, להשלים עם הגלות ותוצאותיה ההכרחיות: שתים־שלש תרבויות, שתים־שלש שפות ורפיון־כח בכל, — עם הכל צריך להשלים, שרדי השנאה לגלות לא די שאינה מרפאה את פצעינו, אלא שהיא מוסיפה עוד לגרות את הפצעים, לזרות עליהם מלח ולרפות לגמרי את הידים הכהות של העובדים המעטים. סופה של שנאה זו — יאוש נורא ומפח־נפש.

ודברי הפשרה הללו אינם נאמרים מתוך צער על פצעינו הלאומיים, שכאבם גדול וסכנתם קרובה; הם נאמרים מתוך נעימה של מעשיות צבורית, הם נאמרים בנאיה וגאון ומתוך לב מנוחה, כי על־כן נמצאה „האמת“, המשיבה גם את „השלום והשלוה“ על מכונם.

ובין כה וכה הולך וגדל המחנה של חובבי הגלות ומחבביה. רחוקים אנחנו עתה מאותה „ההתרכזות של רוח האומה“, אשר עליה דבר אחד־העם לפני עשרים שנה, יותר משהיינו רחוקים ממנה קודם הציונות. רחוקים אנו עתה מן „השיבה אל היהדות“ ומה גם מן „השיבה אל ארץ היהודים“, אשר עליהן דבר הרצל, יותר משהיינו רחוקים מהן קודם הקונגרס הראשון, ודברי הרצל, שאמר בשעת נעילת הקונגרס הראשון, כי ביום אחוז האכר היהודי בידיו החזקות את אתו ומחרשתו, בו ביום תפתר שאלת היהודים, — כמה עמומים הם הדברים האלה לנו והם נשמעים לנו כהד־קול הבא ממרחק, ממרחק...

כולנו, בנערינו ובזקנינו, מוכנים ומזומנים אנחנו להתפשר עם המציאות המרה, להסתפק במועט, ללקט תחת שלחנם של הבעלים; כולנו מפררים את שאלתנו היסודית, האחת, פרורים פרורים, טחים את הסדקים על נקלה, מטליאים טלאי על גבי טלאי. ואת לב כולנו כבשה אמונה ודעה אחת — סתירה עד היסוד אסורה היא לנו. כי על־כן לא לנו הכח והאון לבנות בנין חדש, וטוב לכלב החי מן הארי המת...

ובשעה כזו נאסף הקונגרס הציוני העשירי. זהו קונגרס היובל, קונגרס של חשבון הנפש. בקונגרס שבזה רוצים, לכל הפחות, מתנגדי־הציונות ההם, שבחרדת־לב והמית נפש הם מטים אוזן להקשיב אל הנעשה והנשמע במחנה הציונים... הן גם הארוקים שבציונים יודו, שתנועתם נתונה עכשיו במצב של משבר פנימי וחיצוני. אין אנו רוצים לבקר את הפרוגרמה הציונות, אף גם לא להרצות את ספקותינו־מכאובינו; אין אנו באים, כמובן, בתביעות וטענות על נושאי דגל הציונות, שלא קיימו את הבטחותיהם־תקוותינו. יודעים אנו, שאין לתקן במשך ארבע־עשרה שנה את הגוף הפגום זה שנות אלפים. יודעים אנו, שלא מתוך התאמצות האנרגיה לרגע אפשר לפחת את הרוח בקרב עצמות יבשות, לקרום עליהן עור ולתת להן גידים. אבל אין אנו רוצים לתלות את משברה של הציונות רק במאורעות חיצונים. יש סבות פנימיות, המניחות אבנים גדולות על דרכי הציונות. ועל הסבות הפנימיות האלו צריכים וחייבים הציונים לדבר. ידברו נא הטובים שבהם ואל נא יתיראו להביט אל תוך נפשם פנימה ולתת דין וחשבון גם לעצמם גם לאחרים. ידברו נא המסורים באמת בלב ונפש לציונות, ידברו נא אלה, שאינם יכולים עוד לישא ולסבול במנוחה...

ומתוך הרהורים, הצוללים כנטפי עופרת בתוך הנפש, אני שואל את אלה העתידים לעלות על הבימה של הקונגרס העשירי: המאמינים אתם בתחיה המלאה והשלמה של עם ישראל? המאמינים אתם, שאותם הדרכים, שבהם הולכת הציונות, הם הם המובילים אל המטרה, אותה המטרה שהציבה לה הציונות של הקונגרסים הבזילאים? החושבים אתם באמת, שהציונות בצורתה של עכשיו נשארה נאמנה לאותו הרגל, דגל התחיה המלאה והשלמה, שהרים הרצל עם פתיחת הקונגרס הראשון? הרשאים אתם לאמר בלב תמים ובנפש שוקטה, שהשנוים אשר עברו על העבודה הציונית הם סמני התפתחות טבעית של התנועה הלאומית, ומטרותיה האחרונות עומדות בחזקתן ובמלואן, כמו שהוגבלו בציונות הבזילאית? השואפים אתם למקלט בטוח לא רק בשביל רוח־עמנו אלא גם בשביל עמנו? המאמינים אתם באמת, שרדך בית־הספר יבוא העם לארצו, — לארץ, שגורלה יהיה תלוי כולו בגורלו הוא?

יהודה קרני.

מֵאַגָּדוֹת הַחֻרְבָּן.

הוי לִבִּי מְנַבֵּא לֵיל זְוָעָה וַחֲרָדָה,
וְאֵיךְ אָנוּם וְאֵיךְ אִישַׁן הַלַּיְלָה!
מִי יֹאמַר, אִם לֵיל זֶה הָאַחֲרוֹן לַהֲרִיסוּת
שְׁאֵרִית הַחֲרָבוֹת,
אוֹ אוּלַי הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן לַחֻרְבָּן הֶחָדָשׁ?
יָדַעְתִּי, כִּי סְעָרָה לֹא תִהְיֶה,
וְאוֹיֵב אֶל חוֹמַת הָעִיר לֹא יַבְקִיעַ,
וְאַרְיוֹת הַמּוֹקֵד עַל רָאשֵׁי הָעָם לֹא יִשְׁאָגוּ,
וּלְשׁוֹנוֹת הָאֵשׁ לֹא יִתְעַלְּלוּ בַּקֳּדָשִׁים,
וְיָבֹא הַחֻרְבָּן,
מִתַּחְתָּיו יִבָּקַע,
כְּהִבָּקַע מֵאֵלֶיהָ אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר בֵּין מִפְלְשֵׂי עָבִים,
תִּבָּקַע מִפְלֶצֶת הָרָקָב, הַכַּחַשׁ וְהַכְּפִירָה
מֵאַדְמַת הָאֻמָּה,
וְחָתְרָה מִתַּחַת הַיְסוֹדוֹת,
וְזָחֲלָה בַּקִּירוֹת וּבַגַּגּוֹת,
וְדָבְקָה בִמְזוּזַת כָּל בַּיִת,
וְאָכְלָה וְאָכְלָה — וְאֵין פּוֹצֶה פֶּה וְאֵין מוֹחֶה.

וְעָבַר הָעוֹבֵר וְקִלֵּל בְּרוּחוֹ,
וְסָר בִּשְׁאָט-נֶפֶשׁ כְּמִיר-שֵׂעָר
מִגֵּיא הַקִּפָּאוֹן.
אֲדֹנָי, אֲדֹנָי, עַל מֶה הֲרֵעוֹתָ לְנַפְשִׁי
וְאֶחֱזֶה בְּקֵץ הַחִזָּיוֹן!
כִּי קָרָא הַלַּיְלָה לְחָרְבַּן הָרָקָב עַל עַמִּי
וּלְחָרְבַּן-דִּימְיָה.

...וְכַךְ תַּתְחִיל אַגָּדַת הַחָרְבָּן:
בִּשְׁנָה פְלוֹנִית אַלְמוֹנִית לִיצִירָה
הָיֹה הָיָה הַדָּבָר.
לַבֹּקֶר—קוֹל רִנָּה וְצָהֳלָה.
בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו מְטַפְּסִים וְעוֹלִים עַל פִּסְגּוֹת הֶהָרִים
וְהֶעֱלוּ אֲבוּקוֹת הַתְּחִיָּה,
וְהַכֹּהֲנִים בְּדוּכָנָם וְהָעָם בָּעֲזָרָה
לַתְּחִיָּה מִנַּבְּאִים,
וְחָתָן לְכַלָּה מִתַּחַת חֻפָּתוֹ
יִשָּׁבַע בַּתְּחִיָּה,
וְסָחֲרוּ יוֹשְׁבֵי הַקְּרָנוֹת בִּמְגִלּוֹת הַתְּחִיָּה,
כַּאֲשֶׁר יִסְחַר הָרוֹכֵל בִּבְלוֹיֵי-הַסְּחָבוֹת,
וְצִפְצְפוּ יוֹנְקֵי-שָׁדַיִם בְּסַנַּר מֵינַקְתָּם
צִפְצוּפִים שֶׁל תְּחִיָּה,
וְעָבַר הֶהָמוֹן בַּמַּחֲנֶה,
מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה, מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה,
וְהִתְפַּצְּלוּ הַקּוֹלוֹת בְּקָדְקֹד הָאֲלָפִים,
וְעַל רֹאשׁ פִּירַמִידוֹת מִצְרַיִם יִתְפּוֹצָצוּ.
וְנָגְעָה הַבְּשׂוֹרָה בְּאַרְזֵי הַלְּבָנוֹן:
„מָשִׁיחַ בֶּן-דָּוִד".

לָעֶרֶב—וְשָׁכַךְ קוֹל רִנָּה וְצָהֳלָה,
וְהָיְתָה הַקָּרְחָה בְּרָאשֵׁי הֶהָרִים;
יָדַיִם תִּרְפֶּינָה וְנָבְלָה כָּל שָׂפָה
וְהָלְכוּ נְבִיאֵי הַתְּחִיָּה אֲבֵלִים,
וְיִתְעוּ בַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוּצוֹת הַקִּרְיָה,
הָלֹךְ וְגַהֵף וְנָאֹץ,
וְנָעוּ הַטַּף וְהַנָּשִׁים כְּצִלְלֵי יוֹם אֶתְמוֹל,
וְהָיְתָה הַתְּחִיָּה כְּלֹא הָיְתָה
וְחָרְבָה,
כַּאֲשֶׁר יֶחֱרַב הַטַּל עֲלֵי צְחִיחַ-הַסֶּלַע.
וְאוּלָם מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר יִשָּׁמַע קוֹל דְּמָמָה,
הֵד קִינָה עֲצוּרָה,
כִּילֵיל אֵם שַׁכּוּלָה עַל קִבְרֵי בָנֶיהָ.
הֲלֹא הִיא הַקִּינָה שֶׁיִּשָּׂא הַנָּבִיא,
צוֹנֵחַ עַל אֶבֶן-מְרַאֲשׁוֹתָיו,
עַל אַחֲרִית הַתְּחִיָּה —
וְרֵאשִׁיתָהּ...

וְאָתָא הַלָּיְלָה.

נָדַם הַלַּיְלָה וּמְאוֹרוֹת שָׁמַיִם הִתְעַטְּפוּ אֲבֵלוּת.
וְעָמַד הָעוֹלָם כְּפוּף-רֹאשׁ וּסְפוּג-דְּמָמָה,
כְּבוֹגֵד הַגָּדוֹל הַמְחַכֶּה לַסַּיִף.
הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ וּבְרִיחֵי-הַבַּרְזֶל מַבְרִיחִים
אֶת חוֹמַת הַקִּרְיָה.
וּסְרוּחִים בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל כִּפְגָרִים עַל מַצַּע מִשְׁכָּבָם
לְלֹא חָזוֹן וּמַרְאוֹת הַלָּיְלָה.
וּמִבָּתֵּי-כְנֵסִיּוֹת וּמִבָּתֵּי-מִדְרָשׁוֹת
נִסְתַּלֵּק קוֹל הוֹגִים בַּתּוֹרָה,
וִישִׁישֵׁי עַם יַעֲקֹב אֲמוּנֵי הַגְּוִילִים
עַל דַּפֵּי סִפְרֵיהֶם הַגְּדוֹלִים קָפְאוּ,
בְּפִרְקֵם אַחֲרוֹנַת מִלָּתָם עַל שִׂפְתֵי הַקֶּרַח
וְשַׂעֲרוֹת זְקָנֵי שֵׂיבָתָם סָמָרוּ
וְנִנְעֲצוּ כְּאֶצְבָּעוֹת מֵתִים בֵּין פְּסוּקֵי הַסְּפָרִים.
לְמַעַן יֵדַע הוֹר אַחֲרוֹן הַמִּלָּה,
בָּהּ נִשְׁמַת הַיְשִׁישִׁים יָצָאָה.
פָּעוּר בְּפִרְיצוּת אֲרוֹן אֱלֹהִים הַצָּנוּעַ,
כְּפִי לוֹעַ שָׁחוֹר,
וְכֹהֵן אֵל-עֶלְיוֹן שָׁטוּחַ אַפַּרְקְדָן
בְּמוֹרַד הַמַּעֲלוֹת הַהוֹלְכוֹת אֲרוֹנָה,
וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה בְּקַעֲרַת הַחֶרֶשׂ,
וְהִבְהֵב וְשָׁקַע,
וְהִבְהֵב אַחֲרוֹנָה
לְהָאִיר אֶת גֵּיא הַחִזָּיוֹן
בְּטֶרֶם יֶעְמָם.

בְּשָׁעָה שְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה תִּכָּפֵל הַדְּמָמָה
וְהַחֹשֶׁךְ יִכָּפֵל,
וּצְבָא הַשָּׁמַיִם יֶאֶבְלוּ דוּמִיָּה,
וְחָדְלָה אַף קִינַת הַמְקוֹנֵן,
וְנֶעֶרְמוּ כָּל הָרְרֵי הַדְּמָמָה עַל קָדְקֹד הָעוֹלָם,
הֲלֹא הִיא הַדְּמָמָה הַגְּדוֹלָה בְּטֶרֶם הַהֶרֶס הַגָּדוֹל.
בְּשָׁעָה שְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה
בֹּא יָבֹא הַמּוֹפֵת

וְקָרָא הַתַּנִּים פַּעֲמַיִם,
וְקָרָא בַּשְּׁלִישִׁית —
וְיִפֹּל הַמִּבְצָר.

וְהִרְעִים הָרַעַם רַק אַחַת לְבַשֵּׂר אֶת בְּשׂוֹרַת הַהֶרֶס לָעוֹלָם,
וְהִצְלִיף הַבָּרָק רַק אַחַת לְהָאִיר אֶת גֵּיא הַחִזָּיוֹן לַדּוֹרוֹת,
וְקָרַע הַחשֶׁךְ לִשְׁנַיִם—וְחָשַׂף לְרֶגַע אֶת קְפוּאֵי הַחֻרְבָּן,
וְשׁוּב יְבַלָּעֵמוֹ הַחשֶׁךְ.

וְהָיָה בִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וְיָצָא הַמְקוֹנֵן מִמְּעָרַת מַחֲבוֹאוֹ
וּפָקַד אֶת קִבְרוֹת הַקְּפוּאִים,
וּפָנָה מִזְרָחָה וָיָמָּה, צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה,
וְהִנֵּה מַעֲרוּמֵי יְשִׁימוֹן מִסְּבִיבוֹ,
כִּי מָחָה הַלַּיְלָה כָּל שָׂרִיד וּפָלִיט,
וְעָבַר הַתַּעַר בָּאָרֶץ,
וְלֹא נוֹדַע, אִם תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ מֵחָדָשׁ דִּשְׁאֶיהָ,
אוֹ יָבֵשׁ כָּל חָצִיר לָנֶצַח.

עֲרִירִי אָז יוּצַג הַמְקוֹנֵן,
כְּאַלָּה יְתוֹמָה, בְּרַחֲבֵי הַיְשִׁימוֹן,
וּבָאוּ הַסּוּפוֹת וְהִכּוּ בוֹ הַכֵּה וָהָנֵד,
וּבִקֵּשׁ הַמְקוֹנֵן מִסּוּפָה חֲנִינָה וְרַחֲמִים
לְהַקְשִׁיב אֶל דְּבַר אֲדֹנָי מִן הַהֶרֶס —

וְעָנוּ הָרוּחוֹת...

מ. סיקו.

חוֹלֶה.

(ספור.)

I.

הבהיק בוקר נאה של ימי מאי הראשונים. שניהם, הוא וארוסתו נושה, ישבו במרכבה, שדהרה על גבי מסלת הכביש, העולה אל נאות יער־הארנים שמחוץ לעיר. הוא התחיל משתעל ופניו אכולי השחפת, המזדעזעים תכופות, נזדעזעו ביתר מהירות, ונושה השמיטה מירה את שמשית המשי הצחורה, הגביהה קצת את הכר, שהיה מונח מתחת לצלעו הכואבת, וכנסה את כנפי אדרת החורף הסטודנטית שלו, ובהלחצה אליו בכל גופה העוטה רדיד קל וצחור, כדי לסעדו, הציצה בו ברחמים רבים ובקול נעים מלא רוך הרגיעה אותו, כי עוד מעט יבואו אל הנוה הנחמד, שבחרה בשבילו, וכי את הכל כבר ערכה שם, גם חלב וקפיר הכינה לו, גם מושב מוצע כרים בחוץ הכשירה לו. הוסיפה המרכבה לדהור ולאחר שעה קלה ירדה אל עמק רחב; עברה דרך גשר, על פני נחל מתלונן בצל ערבות, וטפסה ועלתה על הר תלול, שמעבר מזה השתרעו רכסי סלעים עם שיחי יער פראים ומעבר השני היה השטח כולו מכוסה דשא וארנים רכים, ולבסוף עמדה לפני בנין חדש, נוה בודד, שהוקם בצלע ההר מתחת לכף סלע, בתוך שורות של ארנים צעירים וכורות ארנים עתיקים, שנצרים רכים צומחים מתוכן.

נושה ירדה מעל המרכבה והפכה את פניה אליו. והוא התנער, לקח בידו את מטהו השחור והעבה ונחן אל נושה, שקבלתהו בזרועותיה הפתוחות. בעמל רב נשתרבב מעל המרכבה, וכשנשען מצד אחד על מטהו ומצד השני על נושה, התקרב אל הכסא המוצע כרים, שעמד מלפני הנוה כולו שטוף זהרי השמש. הושיבתו נושה בכסא; העירה אותו להתבונן אל מראה הנוף היפה ונבנכה בפסיעות קלות לפנים הנוה, כדי להוציא לו כוס קפיר.

והוא נשאר לבדו. מכווץ ומצומצם, מקופל בתוך עצמו ובתוך אדרת החורף שלו, ישב על מצע הכרים; לסתותיו הנופלות, שהעלו מין עובש כעין העפר, נזדעזעו ושפמו, שמשום רזון פניו נראה ארוך ביותר, שני קצותיו היו מפוזים לכאן ולכאן כזנבות הלטאות; כעין קרום של דג מחוסר קשקשת הצהיב מצחו המזיע וכפות ידיו הטפוחות והמדבקות עם האצבעות העצמניות, שבהרות צצו עליהן, נחו על ברכיו ככרעי תרנגולת שחוטה.

הוא הרגיש את עצמו כפגר נתעב בתוך היער המלבלב הזה עם כל הצמח הצומח בו, שכולו ספוג רעננות ולשד עלומים, ובעינים קרירות סקר את זה שלפניו. כמין מרבד של פלוסין ירקרק השתרע משטח העשב הדק, המעורב בשיחים זעירים של אשורים; הצהירו צמרות הארנים הצעירים וכורות הארנים העתיקים עם נצריהם הדשנים והרעננים; כרקיע כסף נוצץ נשקף הנחל מן העמק בעד שריגי הערבות; זיו עלומי צמיחה ראשונה היה שופע מן השטח הקטן של האדמה החרושה והמשודדה, שמתוכה נראתה ערוגה אחת זרועה פרגים, שמראיהם עדיין כנימין דקין, וערוגה שניה זרועה שמשניות, אשר מעוטן כבר נתפלגו לשני ציצים כהים וסגלגלים ורובן עדיין היו אחוזים בזגים העבושים והנרקבים.

נחשול של אויר ממוזג בשרף הארנים הגיע לאפו, והוא נהכון לנשום מלא חזהו, אלא שהיה חש גרוי בגרונו והתחיל סולד ומשתעל ופיו נמלא כיח. בקשו עיניו את פנכת־הרוק, אותה הפנכה של זכוכית כהה, ששמשה לו להרקת כיחו וניעו, אלא כלי זה לא נמצא בקרבתו, וירק על גבי הדשא הרענן. השיעול הרגיזו שוב ועל גבי הדשא מסביב לו נזרקו כמה וכמה חתיכות כיח, מעורבות בדם, שזהרי החמה נוצצו בהן. ברגש של תיעוב הסב את פניו מכיחו, שנתלה בדשאים, ומבטיו נתקלו בנושה, שיצאה בעד פתח הנוה וכוס קפיר בידה, כולה מבהיקה בלבושה הצחור, בעיניה הבהירות־האמוצות ובשתי צמות־שערה הערמוניות, הכפולות ממעל לראשה. היא קרבה אליו, סלקה לצד את מגבעת הקסטור שלו, כדי שישטוף השמש את כל פניו, וכשנתנה לו את הקפיר, שאלתהו בחדוה:

— נו, חביבי, הראית מימיך נוף יפה שכזה?

והוא גמע מהקפיר, נעץ את עיניו הקרירות בנושה ואמר בקול נרגז קצת:

— הנוף יפה.

נושה לא ידעה כיצד משתמעת תשובתו, וכשפקחה את עיניה הבהירות־האמוצות מתוך תמימות קוסמת, קראה:

— מה? כה?

והוא סקר את כף הסלע ואת צמרות הארנים ואת הכורות, סקר את הפרגים והשמשניות ואת משטח העשב שלפניו, העיף

מבט בנושה, שבעין חבור הרמוני היה בינה ובין מראה הנוף הזה, וכאדם, שעינו צרה באושר חברו, מלל:

— אני — ונוף יפה זה...

נושה הביטה עליו הבטה זו, שיש בה מעין פיוס. עמידתה לפניו הזכירה לו בשעה זו את צלמה ודמותה לפני שלש שנים, כשהוא נכנס אל האוניברסיטה והיא עדיין היתה גימנזיסטה. כל־כך התאים סנירה הצחיר לעיניה הבהירות־האמוצות ולשתי צמתיה שנשתלשלו על כתפיה! עכשיו כבר בגר גופה כל צרכו, גזרתה השתלמה. סנטרה המחודד נתעגל וגומת־החן שבלחיה העמיקה ביותר; גדלה נושה ותיף, וגם מזיו רעננותה וטל עלומיה לא נגרע כלום. אדרבה, בשעה זו, כשעמדה נושה מתחת לאֹרֶן הצעיר, שענפיו הירקרקים נגעו בשערותיה וכמו נשקו על אוניה, נדמה לו, כי צנור של רעננות חדשה נפתח בה, ומין רגש מוזר תקפהו להבליט לפניה את התהום המפרידה בין הנוי והפריחה של גופה לבין הכיעור והכמישה של גופו. ואז פנה אליה בשאלה:

— היכן בית־הקיבול של כיחי וניעי?

הרגישה נושה בדבריו הארסיים, אלא שלא הבינה כונתם, ונזדרזה והביאה לו מן הנוה את פנכת־הרוק שלו. היא השגיחה בשפמו, שהיה רטוב קמעה, ונתכונה ליטול חתיכת מוך ולנקותו, כמו שהיתה רגילה לעשות תמיד, אלא שהמוך לא היה תחת ידה, ותוציא את מטפחתה מתחת חגורתה, מטפחת משי דקה מן הדקה, ותספוג בה את הכיח משערות שפמו.

והוא נבוך מאד. נדמה לו, כי נושה והוא שניהם לדבר אחד נתכונו — לרמז על הכיעור שדבק בו. ובלבו, מבלי שהבין זאת בעצמו, ניעור רגש של כעס גדול. הכירה נושה במעמד רוחו ונחנה אליו קצת; נגע חזה, שהבליט מבעד למטוה שמלתה, בלחיו האחת דרזה והמזדעזעת ושפתי־האלמוגים שלה נשקו נשיקה מתוקה על מצחו. היא נהפיים כמעט, אלא מיד נזכר באותו התיעוב, שתקף את נפשו פעם אחת, כשראה איזה המוני מוציא פסל־עץ מתוך ביב של אשפתות ומנשק אותו וחוזר ומנשקו בדחילו ורחימו. חרה לו על תכונה זו של עבודת עובדי־אלילים שהיתה בנשיקת נושה, והתחיל קובל עליה ומתרה בה, שלא תשק לו שוב, הואיל וטמא הוא לה מחמת סכנת מחלתו ומחמת מאום יחד. נושה צחקה על הטון הסיריוזי שבדבריו ותלשה ענף ירוק גדול, נפנפה בו באויר ומתחה אותו כעין קשת ממעל לראשו, כשנעצה את שני קצותיו לתוך שני עברי כסאו, והוא, בהתכונו לצחוק, עקם את שפתיו ושפמו פזז מין פזוז משונה, ומתוך ליצנות, שמרירות נשמעה בה. אמר, כי כסאו המוצע כרים לבנים עם עלי־הירק הפזורים אליהם דומה לארון של כת. נשקה לו נושה שוב והכניסה את ראשה אל תחת עלי הענף הירוק, המתוח בקשת ממעל לראשו, ובידיה הרכות והענוגות עם האצבעות הרעננות והורודות התחילה מטפלת בכפות ידיו הטפיחות והמדבקית עם האצבעות העצביות, שבהרות צצו עליהן. בקפיצה שובבה וילדותית נזדרזה והתחילה לנכש את העשבים מבינות הפרגים והשמשנית. שעה קלה נכשה את העשבים ולקטתם אל כף ידה וזרקתם לאחוריה, ואחר־כך התחילה ממוללת את הזגים העבושים והנרקבים, התלויים בראשי הציצים של השמשניות, מתוך מין חשק לעשות כלה בהם.

— האם זה לא יזיק לצמיחה? — נזרקה מפיו שאלה בהיסח־הדעת.

נושה הוסיפה למולל את זגי השמשניות ובחיוך קל הסבירה לו, שאין כבר צורך בקיום הזגים שעבשו ונרקבו. והוא חשב רגע ואמר, כמדבר לנפשו:

— כמוני כזגים העבושים והנרקבים הללו...

נושה הזדקפה והרעימה את פניה. הוא התחיל משתעל. כשהזכירה לו נושה, שהגיע השעה למדוד את מזג חומו ולהחליף את האכפלנית על גבי צלעו הכואבת, הושיט לה את ידו הקרה, והיא אחזה בה בזהירות ובריך והוציאתו מתוך הכסא המוצע כרים ואת מטהו השחור והעבה שמה בידו. הוא הרגיש, כי צרת בעלבין נושה, כשאחזה במטהו, שכפות ידיו מזוהמות אותו תדיר, ועוד יותר גדל בעיניו עלבונה, כשהכניסה את זרועי תחת זרועה ובידה השניה נטלה את פנכת־הרוק המלוכלכת.

הנוה, שנכנסו לתוכו, היה שטוף כולו זהרי חמה. הקרקע, החלונות והפתחים — הכל היה בלתי צבוע ומזהיר בזוהר של עץ חדש ולח. הוא עבר עם נושה דרך חדרה והגיעו לחדר, שנועד בשבילו, ועמדו ליד מטה מוצעת, שהבהיקו עליה כר צחור ושמיכה צחורה.

— שכב־נא. — אמרה לו נושה לאחר שפשטה מעליו את בגדיו. והוא עמד לפני המטה וכאילו נמלך בנפשו, אם להשקיע את גופו המזוהם לתוך יצוע טהור ורענן זה או לא. דומה היה בעיני עצמו לקבצן מזוהם, שנכנס עם תרמיליו הבלים לטרקלין של רוזנים; נתכוץ ונצטמצם גופו עוד יותר ונשתרבב לתוך המטה באין־אונים.

אותה שעה היתה נושה מטפלת בחדר: פנתה אילך ואילך, פתחה את הארון, שעמד בזוית החדר, הוציאה מתוכו צלוחיות ואסוכים עם סמי־מרפא שונים, קבעה להם מקום על גבי השלחן, שהיה סמוך למטת החולה, חזרה אל הארון פעם אחר פעם ומלאה את דף השלחן ברטיות ואכפלניות, במודד־חום ובכפות כסף מושחרות בשוליהן, בחבישות של מוך ובפכי חלב ומים מינרליים וכיוצא. התחילה נושה לזלף לתוך כף איזו טיפין, שהפיצו ריח חריף וקשה, בללה אותן במים והשקתהו, לקחה חתיכת מוך ומחתה את שפתיו וזרקתה לתוך פנכת־הרוק, שעמדה על כסא מלפניו, ולקחה חתיכת מוך שניה וספגה בה את הזעה מעל פניו. ומיד התחילה סכה את צלעו הכואבת במשחה ונתנה עליה אספלנית חדשה.

מורגש היה לו, כי האטמוספירה שלו כובשת את חלל החדר יותר ויותר והוא משרה את כיעורו על כל הטהרה שמסביבו. הוא השוה את עצמו בדמיונו אל תולע מזוהם, המפלח את לב התפוח הרענן ונכנס בו ומרקיבו ומזהמו, ובגועל נפש הביט אל נושה, שהוציאה את מודד־החום מהנרתיק הניקלי הנוצץ.

נושה הכניסה לתוך בית־שחיו את קצהו המחודד של מודד־החום, שהיה לו כבר לזרא מהנגיעה התכופה, צנחה על מטתו, כדי להחזיק במודד־החום, שלא ינתק ממקומו, ומציאותה הקרובה במטתו, מציאת גוף רענן של נערה, היתה לו כעין התקלסות בתשישותו הגופנית, וכשנשקה לו נושה בחשאי, הרחיק את גופו מגופה והתרעם. הוציאה נושה את מודד־החום ונצטערה בלבה על המעלות והמירדות הפתאומיות, שהתרגשו בחום גופו בימים האחרונים, והגישה לו כף של סמים והחליפה את כתנתו והציעה את מטתו מחדש והשקתהו חלב, ובזריזות רבה טרחה בו ותשרתהו ולא סרה ממטתו אף לרגע.

— אם יקשה עליך לישן כאן בלילה יחידי, אעתיק את משכבי לחדרך, — העירה לו נושה בדאגה יתירה.

הוא סלד. מחשבה זו, שנושה תעתיק את משכבה לחדרו, ואולי גם סמוך למשכבו, עוררה בו חמה וגועל נפש. נדמה לו,

שנושה כמו נתכונה להלעיב בו, ולא נתקררה דעתו גם אחרי שהכיר בפני נושה, שטעה במשפטו, ובקול חזק, שלא היה רגיל בו זה כבר, צוח:

— איני רוצה!

בערב, כשעה לפני שקיעת החמה, הוציאה אותו נושה שוב לאויר החוץ והושיבה אותו בכסא המיצע כרים. נושה פרחה כצפור אילך ואילך. מבלו שולי שמלתה וסנדליה בעשב הרך, המעורב בשיחים זעירים של אשורים, וראשה וידיה נאחזו בכל פעם בסבכי הארנים הצעירים. היא נכשה שוב את העשבים בינות הפרגים והשמשניות, מוללה את שארית זני השמשניות ובפטפוט עליז הסבירה לי, כי הפרגים הללו הם כמין זה, שזורעים אותם לא למאכל אלא לנוי, וכוסית פרחיהם מלאית הן ולא נבובות.

והוא שתק וברגש של קנאה וצרות־עין רפרפו מבטיו על נושה, שלחייה הרעננות הבהיקו כעלי הברוב הראשונים ועיניה הבהירות־האמוצות היו כספיר השמים לטוהר; רפרפו מבטיו על כל הנוף כולו והרגיש את עצמו יותר ויותר מובדל ומנידה מנושה עם כל הנוף הזה יחד. חרה לו על הרעננות ותסיסת הנוער שבנושה והאילנות יחד, חרה לו על און העלומים וחדות הצמיחה, המפכים בהם. התחיל מרגיש בלבבו כעין משטמה לנושה ונדמה לו, שגם נושה בסתר לבדה שוטמתו וסולדת בו. אותה שעה נתרחקה נושה ממנו כחמשים צעד ונבלעה בין האילנות, וגם מרחוק הזהירה בכל טהרה ורעננותה, כאילו נטלה עמה את כל הדר המקום וזיוו, ואותו השאירה לבדו עם כל כיעורו והקבוני, רוח־עועים נכנסה בו לרלוק אחרי נושה ולהדביקה ולהשרות את כל זוהמתו עליה, וכאילו פקעו אסורי מחלתו עליו, עמד והפך ברגלו את פנכת־הרוק והתחיל פוסע לפניו ברגזה, כשהוא כפוף ונשען על מטהו.

(סוף יבוא.)

ב. אֶרנסט.

מִתּוֹךְ הַתְּחוּמִים.

יז.

נִגּוּנָהּ שֶׁל „אֵיכָה״.

—

משנכנס אָב, מיד יורדת שכינת־גלות עטופת־שחורים ושורה על ערי ישראל ועירותיו אשר בתוך התחומים ומלפפת אותן במין אבלות חרישית, שאין לה קול ואין לה דברים, אבל נכנסת היא וחודרת למעמקי הלב ומעוררת בו מיתרים כמוסים ומרעידה בו צלילים דקים, שתחילתם נמשכת והולכת מימים קדומים, מהכנורות התלויים על ערבי נהרות בבל... ונפלא הדבר: הימים ימי קיץ וזוהר וחום. שמים גבוהים ורחבים ובהירים נמתחים מעל לראשך. אילנות מרובי־ענפים עומדים על צלליהם ומוריקים בזוהר הרקיע. רוח קלה, נעה ולא נעה, מתרגשת ובאה, נושאת לאפך ריח ירק הגן ופרחיו ונצניו. נחל זך, כסף נִתָּךְ, נוצץ בין עפאים וקורץ באלפי זהרוריו. נאה־הדור זיו העולם בשלשת שבועות־האבל הללו, שקט בו ודממה בו וחום ובְטָחָה רבה. ואף־על־פי־כן יש אשר מתוך דמי־צהרים תטה אָזנך ותקשיב, כאילו נינון חשאי מלא יגון־עולמים, נינונה של „איכה״, מרפרף באויר העולם הזך, רועד ומנגן מאליו. יש אשר תשמע את הניגון העתיק הזה, עמוס הרבה שנים ודורות, מתוך המית הזבוב בן־יומו, ויש אשר יבוא אליך בעד החלון הפתוח ביחד עם מעוף הדבורה המרדנית וזמזומה. ופעם אחת, בעברך במשעול בין שדות וגנים, והציצו אליך מאחורי הגדרות הדחויות החרולים והקמשונים, והנה כבר הבשילו ראשיהם, והם עומדים מוכנים ומזומנים ליום תשעה־באב להאָחז בסבך שער ראשך וזקנך ולהזכירך את החרבן והשממון...

הימים ימי קיץ, ימי דממה וחום ובטחה רבה. ואולם המכתבים, המונחים לפני על השלחן היום, נקראים בניגון עצוב מאד, באותו הניגון העתיק של מגילת „איכה״, המרחף בחלל עולמנו בשלשת שבועות־האבל הללו. קורא אתה פעם ושתים את המכתבים האלה, מקשיב אתה אל היגון העז, התוסס בהם, ואל היאוש הנורא, שאין לו תקוה עוד ואין לו תכלית, נגש אתה אל חלונך הפתוח לעמוד רגע ולהרהר ולהשביח את סערת לבך— ותמהון רב יתקפך פתאים להכות אותך במבוכה ובשממון. אל אלהים גדולים, כמה נפלאים מעשיך! הנה בראת לך עולם גדול ורחב ויפה, והנה ברכת את עולמך זה בכל: בשמים עמוקים ובהירים ובשמש ברה ומזהירה, באדמה דשנה ורעננה ובאילנות ודשאים פורחים. והנה קמת פעם אחת כטוב לבך ותמרת לך לצון והורדת לעולם הגדול והיפה הזה עם קטן ודל, חלש ורפה־אונים, והטלת אותו לבין תקיפים וחזקים, לעשותו משחק להם, לעשותו נרדף וגזול ורצוץ־משפט, לקלעו יום־יום בתוך כף־הקלע, לענות את גופו ונשמתו בכל מיני ענויים נוראים בעצם היום הנאה, בעצם הדממה והחום והבטחה הרבה...

הנה אחד המכתבים לפני, שמתוכו נינון „איכה״ בוקע ועולה בקול מחריד לב ונפש, והמכתב הזה נשלח אלינו מעיר אוסטיוויץ ונחתם בשם שו״ב. אפשר שהעיר אוסיטיוויץ אינה עיר, אלא כפר, ואפשר שהכפר הזה לא בא עדיין בספרי הגיאוגרפיה,— ואולם הענין המדובר במכתב הזה הוא עתה ענין לכמה וכמה ערים וכפרים, שאחינו יושבים בהם. והמכה הכתובה בו היא מכה המתהלכת עתה במדינה.

„לשאלת המגורשים״ — כך רשום על המכתב מלמעלה. והמכתב עצמו כולו מלא קינים והגה והי.

„שאלת המגורשים״ — אכן אמת הדבר. הן כבר הגיעה לנו השעה להקצות מקום מיוחד בתוך שאר „שאלותינו״ גם לשאלה זו, המנסרת עתה בעולמנו הקטן, המלא שאלות מפה אל פה, עד אפס מקום.

„לפי דעתי, — כך אומר הכותב מאסיטיוויץ במכתבו — גדולה היא מכה זו מכל המכות, אשר הוכו אחינו בימים האלה, ומכל הקללות, אשר התרגלנו אליהן מעודנו ועד היום הזה. הנשרף — אף הוא צרתו גדולה מנשוא. מי מדד את כל דאבון לבו של הנשרף, אשר ביום היה בעל בית ונכסים ומתענג על כל טוב, ובין־לילה עלה הונו באש ונשאר בעירום ובחוסר־כל, וילדיו מבקשים לחם — ואין?...״

ואולם הנשרף, לפי דעת הכותב, עדיין יש לו מזל בין ישראל. עיר מערי התחומים כי תעלה על המוקד — ונתעוררו רחמנים בני רחמנים לצאת בקופה של צדקה בערים הסמוכות ולהחיש עזרה לאחיהם הנגועים. ואם לא במהרה תבנה ותכונן עיר, ואם קומץ הצדקה לא יוכל להשביע את המוני הרעבים עם נשיהם וטפם—הנה יודעים הנשרפים, לכל הפחות, כי יש עין צופיה עליהם ויש לב הדואג להם, כי הלא בתוך עמם הם

יושבים. מה שאין כן גורלו של המגורש, שהפורענות מתרגשת ובאה עליו בנכר, במקום זרים, רחוק ממושב אחים, רחוק מאלהים ומאדם, עד כי אין גם איש אשר יחמול עליו...

ואנו עוברים בשתיקה על הדברים המרים, שמטיח הכותב במרי־נפשו כלפי התרבות העברית ובתי־הספר והתיאטרון היהודי, שכמה וכמה מסופרי ישראל עוסקים בהם בשעת צרה ותוכחה כזאת — אין אדם נתפס על צערו. ואנו מגיעים עד גוף הענין אשר במכתב, עד „המעשה באדם אחד מישראל", אשר כותבו, כפי הנראה, היה עד־ראיה לו.

והמעשה הזה הלא דומה הוא כמעט לאותו המעשה, שמספרים על איוב הזקן.

„איש היה בכפר בוהאצקא במחוז מירגורוד, והיה האיש ההוא שו"ב, וגם אביו היה שו"ב, וגם אביו גר בכפר הזה, ואין פוצה פה ומצפצף. ויהי היום ותכרע אשת השו"ב ותלד בן, וכעבור ימים אחרים חלה גם השו"ב עצמו את מחלת הטיפוס. עוד לא נתרפאה האשה אחרי לדתה ועוד השו"ב שוכב על ערש־דוי, והנה גזרה יצאה לגרש אותם ואת בנם הרך הנימול מן הכפר, כפר־מולדתם, אשר בו ראו אור שלשה דורות, יען כי בדקו ומצאו, כי פעם אחת נסע השו"ב מביתו ולא שב אל הכפר במשך חדשים אחרים. לא הועילו הבקשות, לשוא היו כל דבר התחנונים—גזרה היא ואין להרהר אחריה. וביום סגריר ומטר סוחף, עת שגברה הצינה בארץ ואפילו כלב מכלבי האכרים אשר בכפר מצא מחסה בבית אדוניו, גורש השו"ב החולה עם אשתו הדוויה ועם בנם הרך ועם שאר ילדיהם מהסתפח בנחלת אבותיו. חזקה עליהם מצות המגרשים לבלי יעמדו לנוח בדרכם עד אם יבואו אל קצה גבול הכפר... וכאשר הגיעו עד קצה גבול הכפר, כבר פרש הלילה את כנפיו על תבל ומלואה. אז שאלו המגורשים איש את אשתו: לאן יפנו עתה ולאן ילכו?... וגמרו אומר, כי השו"ב ילך אל העיר, אולי ימצא שם מנוחה בעדו ובעד ביתו, והאשה וילדיה תלך אל הכפר הקרוב לבקש מקום לינה בבית איש יהודי עני, המתגורר שם. וכך עשו. ואולם כשבאה האשה החולה אל הכפר הקרוב, עיפה ורצוצה ממחלתה ומעמל הדרך, ועוד לא הכפיקה להציג את רגליה על מפתן בית היהודי, והנה נסבו השוטר והשומרים על הבית וגזרו עליה, שתצא מיד מן הכפר, ואם לא — יוציאוה בחזקה, ושומרים מזוינים יובילוה מימינה ומשמאלה...

ומעיד הכותב על עצמו: „המחזה הזה חרות על לוח־לבי באותיות גדולות, מלאות דם"...

ופונה הכותב אל טובי ישראל, אל „סופריו ומחוקקיו", המיצרים בצרת עמם ודואגים את דאגתי, כי יתנו את לבם אל גורל המוני המגורשים, ההולכים ומתרבים עתה יום־יום, התועים על־פני הדרכים מחוץ לגבולות עריהם וכפריהם, בין זרים, על אדמת־נכר, ואין להם מנוחה, ואין להם מקום להניח את ראשם עליו. „הלא שאלה גדולה היא זו, והפתרון נחוץ בכל יום, בכל שעה, בכל רגע!" — כך מסיים הכותב את מכתבו באמונה שלמה, כי הכל תלוי בטובי ישראל, ב„סופריו ומחוקקיו"...

הוי, אילו רק נמצאו לנו הפתרונות הנחוצים — השאלות, ברוך השם, הולכות ומתרבות מיום ליום!

בר־טוביה.

הַמִּתְיַוְּנִים וְהַשּׁוֹמְרוֹנִים.

א.

תאות החורים ביהודה וכל הנספחים אליהם לברוא מלחמת המעמדות עוד בראשית יסוד המעלה—לא נמלאה. גם השומרונים, אשר באו לעזרת החורים בעבודת ההריסה, לא הועילו להוציא את הדבר לפעולות. ההתנגדות הגדולה מצדם של אוהבי העם האמתיים, עזרא ונחמיה וסיעתם, הכריחה את שונאי העם לפנות את מקומם מיהודה ולצאת לחבריהם בדעה אשר בשומרון וסביבותיה. אפס כי גם שם טרם יתפרקו את נשקם מעליהם. גם השומרונים גם בני יהודה אשר התחתנו עמהם ויהיו לעם אחד חכו לעת מצוא, כי יוכלו להפיק את זממם ולשעבד את העם היושב ביהודה. בראשית התפשטות מלכות יון בישראל נסו השומרונים להבאיש את ריח היהודים בעיני האדונים החדשים ולהבנות מחורבנם של שנואי נפשם. למרות הסתירות שבין המקורות על דבר הפגישה הראשונה של אלכסנדר מוקדון עם היהודים והשומרונים — אפשר להחליט כמעט בבירור, כי שעת הפגישה הזאת היתה גם כן שעת התנגשות עצומה בין שני העמים הקרובים והרחוקים האלה. יוסיפוס מספר לנו, כי סנבלט, נשיא ראש השומרונים, ראה עוז מלכות הפרסים הולך וחלש. ויקם עם שמונת אלפים איש מחיל השומרונים ויעבור לחיל המלך אלכסנדר מוקדון. מתי היה הדבר הזה? — „כאשר שמעו השומרונים, כי היהודים מצאו חן בעיני אלכסנדר, הלכו גם הם לקראתו עם חיל צבאם אשר שלחם סנבלט ויבקשו אותו לבוא גם אל עירם ואל בית מקדשם" (קדמוניות היהודים, XI, XIII). אבל יחד עם זה בקשו השומרונים מאת אלכסנדר מוקדון עוד דבר אחד — „אמרו לו: מכור לנו חמשת כורים ארץ בהר המוריה" (מגילת תענית, פרק ט'). כונתם היתה פשוטה — „להחריב את בית אלהינו". אבל היהודים, ובראשם שמעון הצדיק הכהן הגדול, הפרו את מחשבת השומרונים הרעה, ואלכסנדר מסר בידיהם את השומרונים והם החריבו את הר גריזים וזרעוהו כרשינין (שם; יומא ט' א'). אמת הדבר, כי מזמנו של רבי עזריה מן האדומים (מאור עינים, פרק כ"א) נוהגים החוקרים להטיל ספק באמתת הספור הזה, באמרם: הלא בימי אלכסנדר מוקדון נבנה המקדש של השומרונים, כאשר ידענו מספורי יוסיפוס (שם), ולא נחרב, אין זאת כי אם נתערב לכאן ספור החורבן של מקדש השומרונים על ידי יוחנן הורקנוס כשתי מאות שנה אחרי הבנותו. אבל באמת דבר זה עצמו, שמקדש השומרונים נבנה בימי אלכסנדר מוקדון, עודנו מוטל בספק גדול. ספר יהושע של השומרונים, מדי ספרו על דבר המאורעות, אשר נקרו ויאתיו בשומרון בימי אלכסנדר מוקדון, (פרק מ"ו), עובר בשתיקה על בנין המקדש בימים ההם. ויוסיפוס מלא סתירות בענין זה ואי־אפשר להציל מפיו דבר אמת. לפי דבריו בנה מנשה אחי ידוע הכהן הגדול וחתן סנבלט את מקדש השומרונים על הר גריזים ברשיון המלך אלכסנדר. אבל יחד עם זה הוא מספר (שם), כי השומרונים בקשו מאת אלכסנדר, כאשר יצאו לקבל את פניו בפעם הראשונה, לסור אל עירם ולראות את מקדשם. מה אות, כי המקדש שלהם היה זה כבר בנוי ועומד על תלו. חוץ לזה נראה גלוי מדברי הכתוב (נחמיה. י"ג כ"ט), כי חתן סנבלט היה בנו של יוידע הכהן הגדול זקנו של ידוע ולא אחיו של ידוע. על כן קרוב יותר לשער, כי המקדש של השומרונים נבנה בזמן מלכות פרס עוד קודם שבא אלכסנדר מוקדון לארץ־ישראל ומשל בה ובשומרון.

יהיה איך שיהיה, אי־אפשר לנו להניח שאין קורטוב של אמת בספור המקורות העבריים על הסכסוך שהיה בין השומרונים והיהודים בראשית מלכות יון. ראשית, הלא ידענו את טבע השומרונים בכל הזמנים להתגרות בקרוביהם היהודים ולתת בהם דופי לפני מלכי העמים. ועל כן אין ספק, כי בהמיר המאורעות ביהודה ובבוא מלכות יון למשול ביהודה תחת מלכות פרס, לא הניחו השומרונים שעת הכושר ועשו ככל אשר עשו בימי מלכות פרס ובימי מלכות רומא, למען המיט שואה על עם חרמם ומצותם. ושנית, מסכים כל מהלך הספור למהלך המאורעות. על פי הספור הנזכר היתה יד השומרונים רמה עד אשר עלתה בידי היהודים להשפיל את גאותם, ובאמת ראינו, כי בראשונה מצאו השומרונים חן בעיני מלכות יון — בזה מסכימים גם המקורות העבריים, גם ספורי יוסיפוס, גם ספר יהושע — ואחרי כן נהפך הגלגל. והא ראיה, — אומר רבי רפאל קורכהים — כי אלכסנדר מוקדון „לא הניח לאנשי שכם המסים והארנוניות בשנת השמיטה כאשר עשה ליהודים. . . (קדמוניות, י"א ז'), גם נתן לבני יהודה כל ארץ שומרון על נחלתם חפשי ונקי מכל מסים וארנוניות, (יוסף הכהן בספרו כנגד אפיון, פרק ב' בשם היקאטיאוס) (כרמי־שומרון, 5). כל הדברים האלה באו ללמדנו, כי גם הנסיון השני שעשו השומרונים למשול ביהודה ולעצור בעד מהלך התפתחותה לא הצליח.

ב.

אבל לב השומרונים גם הפעם טרם יפול בקרבם. כי העם הקטן הזה היה עוד חזק ועצום בימים הקדמונים ההם: כחו ועצמו היה „חיל שומרון" והנשיא אשר לחיל הזה — „סנבלט". סנבלט — זה האיש עושה ההיסטוריה של עם השומרונים. הוא ראש צוררי יהודה בספר נחמיה. הוא המקבל את הרשיון לבנות את המקדש של השומרונים על הר גריזים בספורי יוסיפוס. הוא גם האיש, אשר שמעו הגיע לנדחי ישראל ביב אשר במצרים, ומדי בקשם עזרה מאחיהם עולי הגולה הם פונים אל הכהן הגדול ואל החורים ואל סנבלט. מי היה האיש הזה? מוצאו — מחורון, ושמו — חציו הראשון אשורי (סן—עיין „סנחריב") וחציו השני אולי אריי (בלט—לדעת פירשט באוצר המלים שלו מלה סנסקריטית). וחוג פעולתו — בשומרון וסביבותיה! ההיה זה איש אחד, אשר התחיל את עבודתו בזמן מלכות פרס והמשיך אותה עד זמן מלכות יון, — עד ועד בכלל? או אולי נקראו בשם הזה אנשים שונים, אשר באו איש אחרי אביו והמשיכו איש את עבודת אביו לחברה להיות אחת? — אכן עני הוא כח הזכרון של השומרונים, אשר שכחו את האיש הזה ואין אתם יודע עד מה לספר לנו על מעלליו.

כי אמת נכון הדבר, גדול היה הכח של סנבלט, או של הסנבלטים: אם אמנם הכח הזה נשען על „חיל שומרון", לא על עם שומרון. אנחנו יודעים את עזוזו של החיל הזה ועזותו מכל המעשים אשר עשה נגד יהודה במשך זמן מלכות פרס וגם — וביחוד — ממעשהו האחרון. המעשה האחרון של החיל הזה היה — שרפת אנדרמכוס: השומרונים שרפו חיים את אנדרמכוס, אשר הפקיד אלכסנדר מוקדון על כל ארץ סוריא! רק אחרי המעשה הזה גרש אלכסנדר משומרון את יושביה (קורטיוס ואיזביוס), ומרכז עם שומרון עבר מני אז לשכם עד היום הזה.

לפאורה. היו השומרונים מתחלתם עם מדולדל וחסר כח. „בראשונה היו „משוקעין בכפרניהון" — מספר לנו התלמוד הירושלמי (פסחים, פרק א'), מן הכותיים הם השומרונים. ורבי שמואל קרויס רואה בזה אות ומופת, כי בימים הראשונים ההם היו הכותיים עם עני ודל משוקע בכפרים ורחוק מכל תרבות עירונית (העתיד, כרך שלישי 16). אבל באמת אין לשכוח, כי על גבי העם המדולדל המשוקע בכפרים ורחוק מכל תרבות עירונית התרומם מעמד אחר, אשר ישב בשומרון ובשכם וינק את שפע העם העני והעובד ובכח היניקה הזאת גבר ועצם ויעשה חיל. רק עשרת אלפים אנשי חיל שלח סנבלט לעזרה לאלכסנדר מוקדון — ויתר החיל איהו? וכל אלה הבאים מיהודה, אשר סנבלט נתן להם „כסף וזהב, שדות ומקנה" (יוסיפוס: קדמוניות היהודים, XI, VIII) — אים? הן כל החיל הזה וכל הבאים האלה גם הם לשומרונים היו, אשר מעבר מזה דלדלו את כח העם המפרנס אותם ומעבר מזה הרימו את ערך השומרונים כלפי חוץ. מעבר מזה—כותיים „משוקעין בכפרניהון" ומעבר מזה—„חיל שומרון". שני החזיונות האלה הם קשורים ודבוקים זה בזה, והאחד מתנה את השני ומחייב את מציאותו כהלכת החברה האנושית.

אבל גם אחרי העונשים אשר הטיל אלכסנדר מוקדון על השומרונים, כמו שנאמר, — גם אחרי הדברים האלה, עוד עמד כח העם בקרבו ואלופיו עוד טרם ירדו מנכסיהם, ואפילו תאותם לשלטון ושנאתם וקנאתם טרם נחלשו. ואם בן סירא, אשר חי באחרית ימי שמעון הצדיק, קרוב לזמן המשפטים שנעשו בהשומרונים, קורא את העם הזה עם „לא הוא", „עמא סכלא דיתיב בשכם" (נ' כ"א) — הנה כבר בימי חוניו בן שמעון הצדיק נשתנו פני הענינים תכלית שנוי. בימי חוניו הכהן הגדול הזה — מספר לנו יוסיפוס — „סבלו היהודים הרבה מאד מאת השומרונים, אשר עמדו אז במעלת ההצלחה, וירעצו השומרונים וירוצצו את היהודים, את שדותיהם שדדו ואת בעלי השדות לקחו עמהם בחזקה ויעשקו גבר ונחלתו" (קדמוניות היהודים, XII, IV, 1). הספור הקצר הזה מגלה לנו באופן בהיר, כי השומרונים חשבו את השעה אחרי שמעון הצדיק לשעת הכושר, אשר אליה חכו, אליה התפללו כל הימים משעת יסוד המעלה, והחלו עוד הפעם את פעולתם — לשעבד את העם היושב ביהודה, כמו ששעבדו זה כבר במקומות מושבותיהם את אחיהם הכותיים „המשוקעין בכפרניהון".

ועוד הפעם אנחנו רואים את מקצת החורים אשר ביהודה עובדים בעצה אחת עם השומרונים, כאשר היה זה כבר בימי נחמיה. יוסף בן טוביה, בן אחותו של הכהן הגדול חוניו, פתה את דודו למסור בידיו את הנהגת העם, וכאשר נאות לו דודו, החליט בדעתו ללכת לתלמי איירגיטס מלך מצרים ולחכור מידו את המס של כל ארץ סוריה. אבל למען הוציא את ההחלטה הזאת לפעולות, מן הנחוץ היה למצוא מקור לכסף. ביהודה לא יכול יוסף למצוא את הכסף המבוקש. מה עשה? „הוא לוה מאוהביו אשר בשומרון כסף די צרכו ויקן לו בגדים וכלי כסף, סוסים וגמלים, ויוציא על כל זה עשרים אלף דרכמונים ויסע למצרים" (שם, שם, 3). מאוהביו אשר בשומרון לוה יוסף בן טוביה את הכסף! ליוסף בן טוביה היו איפוא אוהבים בקרב השומרונים, בשעה שהשומרונים עשקו את היהודים וירעצו וירוצצו אותם! למרות העושק והגזל והחמס, אשר עשו השומרונים לישראל — למרות כל אלה „הנה נראה את יוסף כי כבר היה גם אז באמנה אתם באופן גדול ומפליא כזה עד כי כאשר רצה אז לרדת מצרימה וידיו היו ריקות, נתנו הם כל הנדרש לו" (רבי יצחק הלוי: דורות הראשונים, חלק ראשון, כרך שלישי, צ"ב ב'). הלא דבר הוא! אבל עוד דברים כאלה וכאלה יגלו ויראו לעינינו, כאשר נטיב להתבונן אל דרכי השומרונים בכל

ימי המלחמה הגדולה, אשר התלקחה בישראל ונגד ישראל בתקופה החדשה המתחלת בזמן הזה.

(סוף יבוא.)

תְּשׁוּבָה.

(מכתב אל המערכת.)

אין אני נוהג להשיב על תלונות המחברים, שאין דעתם נוחה ממשפטי על ספריהם, ולהתוכח עמהם; להקורא הנכון הכרעת הדין. אבל הפעם מוכרח אני לצאת מגדרי ולהשיב למחברו של הספר „גנתנו", לה' שכנא שטיין, על טענותיו („העולם", נומר 23), יען שהוא הרשה לעצמו לבוא עלי ב„טענות" כאלו, שאי אפשר לפטרן בלא כלום.

א) בבקרתי על הספר „גנתנו" אמרתי: „אומות העולם יש להם גני־ילדים, — כותב מר שכנא שטיין, — לפיכך נחוץ שיהיו גם לנו „מעין גנים כאלה". ועל זה תמה מר שטיין ושואל, מתיכן לקחתי „רעיון משונה כזה" לשימו בפיו, אחרי שב„כל „המבוא" של הספר ובכל הספר גופו לא נאמרה אפילו מלה אחת כזו או כיוצא בה".

תשובה: באותו ה„מבוא" עצמו (דף III) אנו קוראים: „אצל אומות העולם היו נוהגים בכל הזמנים משחקים לגדולים ומשחקים לקטנים... ליקורג יסד לעמו שעשועים גופניים... קארל הגדול ולודויג הקדוש תקנו לבני משמעתם (?) חוקים ע"ד המשחקים וכו', ולהלן (XIV): „רק גני ילדים עברים במספר רב, ולו גם תהא מטרתם לא רק חנוכית, כמו שהדבר נוהג אצל אומות העולם" וכו', ואחרי כן (XV): „טרחתי לחבר... „מכונה פרבלית" או „גנתנו" שמשום הרבה דברים התלוים כמצבנו הנוכחי שבגלות אי אפשר לה להיות לגמרי במתכנתם של גני הילדים האירופאים... אלא מעין גני הילדים ההם".

עכשיו, כמדומני, יודע כבר מר שטיין, מהיכן לקחתי „רעיון משונה כזה או כיוצא בו לשימו בפיו..."

ב) המחבר קובל: „עוד אומר מבקרי: המאמר על פרבל, שיש בו ספור קורות ימי חייו של הפדגוג הזה, לא חסר בו כלום אלא העיקר— מושג בהיר ונכון על דבר טיבו ומהותו של בית החנוך אשר לפרבל. ואולם תמיהני, מדוע סתם המבקר ולא פירש, שלהלן במקום הראוי לכך הקדשתי לזה שלשה פרקים שלמים". — לא מניה ולא מקצתיה. אנכי בפירוש דברתי על אותו בית החנוך, שהמחבר מספר על אדותיו, כי מתחלה קנה לו שם תהלה ואחרי כן נהרס מפני החשד שיצא עליו שמסוכן הוא להממשלה, ואין הקורא יודע בשביל מה זכה לתהלה ובמה חשדוהו, כי לזה לא הקדיש המחבר אפילו „מלה אחת או כיוצא בה". וגם בנוגע ל„שלשת הפרקים השלמים", המבארים, כביכול, את השיטה הפרבלית בכלל, לא סתמתי אלא פירשתי, כחפץ המחבר, שיש בהם כדי לבלבל את הקורא התם, מבלי לתת לו מושג נכון ע"ד אותה השיטה עצמה.

ג) מר שטיין איננו מבין את שאלתי: „מה נשאר לו למחברנו מן השיטה הפרבלית?"—אחרי שהוא „לא אמר מעולם, שספרו צריך לשמש רק אמצעי ללמוד הדבור העברי", אלא—שהוא אמצעי למודי בעיקרו. אבל הגיעו בעצמכם: אם בראשונה מקדיש אדם כשלשים עמודים לבאור יסודות השיטה, שכל מטרתה היא חנוכית, ואחר כך הוא בא ומזכה אותנו ב„המצאה" שבעיקרה—לו יהי כדבריו—היא לבודית והשאר טפל לזה, — האם הרבה נשאר לנו אפוא מן השיטה ההיא?... אמנם, מחברנו מוסר לנו מודעה, שאין הוא מבטל ח"ו את המטרה החנוכית שבשיטת פרבל (יישר כחו!), אבל הלא סוף־סוף אין בספרו אף קורטוב של יסוד חנוכי ממשי, והוא נשאר—אני עומד על דעתי—רק אמצעי למודי.

ד) המחבר מצטער מאד על שאני מיחס לספרו „דברים שלא היו כו מעולם", כגון „המורה המפקד על הריקודים בשעה שהוא קורא מלים בלשון זכר ובלשון נקבה בבת אחת", הספור ע"ד כסא־הכבוד וכדומה" (מה משמעותה של ה„כדומה"?)... עצתי: ע"ד „כסא־הכבוד" יעיין נא מר שטיין בהספר „גנתנו", עמ' 44, ששם נמצא כתוב שחור על גבי לבן: „ישב לו ה' על כסא־הכבוד, הוא כסא יפה שאין דומה לו" וכו'. וע"ד הריקודים וכו' יעיין ג"כ באותו ספר, בשעור הראשון בעמוד הראשון. שם נאמר: „מי אתה? ואתה? זאת? ואתה? ואת? (עובר (המורה) כך על כל הילדים והילדות ביחד)"; ועוד הפעם (עמ' 3): „עובר המורה על כל הילדים והילדות... ואומר להם בקול רם: עמוד! עמדי! שב! שבי!... עמדו, עמדנה, שבו, שבנה"... וכן להלן. ובשעור השני (עמ' 5) אנו קוראים: „המורה רץ בחדר עם ילד וקורא: רוץ, רוץ, רוץ". ולהלן: „מסדרים אותם (הילדים והילדות) כך שיוכלו גם לחול בעגול והמורים עמהם, מתוך שירה בנגון" (שעור רביעי, עמ' 10)... והנה מאליה מתעוררת השאלה: סוף־סוף, מי הוא זה המחבר של הספר „גנתנו"? ואם הוא, אמנם, מר שטיין בעצמו, — איך הוא יכול לאמר ש„דברים כאלה לא היו בו (בספרו) מעולם"?! אבל יוכל היות, שכונתו רק להעמיד את הדבר על האמת המחלטת, שהמורה איננו „מפקד" ח"ו בעצמו על הריקודים אלא יוצא במחולות תחת פקודתו של רקדן מומחה אחר, — אם כן, מודה אני על טעותי: חטאתי, עויתי, פשעתי.

ה) עתה הגענו אל טענתו היותר חמורה של המחבר: המבקר „לא הבין את הרעיון החדש העיקרי" שבספרו. והראיה לזה, כי אני אמרתי בבקרתי, שבכל הספר יש רק ארבע תבניות שאינן שוות כלום, וזו לא; בעוד שהמחבר נתן בספרו כ„חמישה עשר שרטוטים" ותבניות הללו באו רק להראות את „סדר הליכת התלמידים בשורות ובמעגלים"... מעשה נורא מאד, אלא שאנכי אמרתי בפירוש כי אין אני מצרף להשבון את השרטוט המיבני ע"י קוים ברבועים בתור הכנה לכתיבה. בכל אופן, עכשיו שהואיל המחבר לפתור לנו את החידה של איתן התבניות, הלא ודאי נתאמת משפטי, שאין הן שוות כלום ושמקצוע הציור, שהמחבר מיחס לו תפקיד נכבד (עי' ב„מבוא") ושבאמת יש לו ערך כזה בהשיטה הפרבלית, חסר בספרו לגמרי.

לחנם חושב מר שטיין שנחוצה, חכמה יתרה כדי לעמוד על „הרעיון החדש העיקרי" שלו. מהקדמת הספר אנו יודעים, שהרעיון החדש שלו הוא — להפיך את בית־הספר העברי ל„מדינה עברית קטנה" ו„לתיאטרון קטן" (XV,XVI) ע"י מין „מכינה" או „המצאה טובה", „שבה אין המשחקים עיקר, אלא אמצעי ללמוד הדבור העברי" (שם), כפי מבטאו המשונה של המחבר, ושאותו הדבור, על פי ה„אידיאה" שלו, נקנה בה בנקל ע"י דרושים או שיחות, כביכול, ע"ד בריאת העולם וכסא־הכבוד ושירת החיות לפני הקב"ה וע"ד נסיעות לאמריקה וכדומה להן, שהפעוטות צריכות להבינן ע"י „תנועות הידים"... על „העיקר" הזה עמדה בקרתי בעצם, ועל זה אמנם לא ענה האדון המחבר כלום. נחוץ היה להשיב על השאלה: איך אפשר שילדים בני ארבע או חמש, שאינם יודעים עברית, יבינו שיחות כאלו? ואם אי־אפשר הוא הדבר, איזה ממש יש בהספר „גנתנו"? זהו העיקר, והשאר—דברים שאינם אומרים כלום. ולחנם קורא ה' שטיין ל„מורים בעלי טעם חנוכי וספרותי", שיחוו את דעתם בנידון השיטה הפרבלית החשובה וכו'. מה לכר את התבן? מה להן לדעותיו של פרידריך פרבל ול„המצאתו" של ה' שטיין, הנקראת „גנתנו"?

חיי קצנלסון.

מִכְתָּבִים מֵאַמֶרִיקָה.

ד.

אחת השאלות, העומדות עכשיו על הפרק לפני עם אמריקה וממשלתו העליונה בושינגטון, היא שאלת יהודי אמריקה ברוסיה.

באירופה הושבים עפ"י טעות, כי שאלה זו חדשה היא מקרוב באה. באמת לא כן הדבר. ימי השאלה הזאת שלשים שנה, משנת 1832, שאז נכרתה בריה מסחר בין רוסיה ואמריקה. עפ"י הברית הזאת מותרת היתה הכניסה לרוסיה לכל אזרחי אמריקה וגם יהודי אמריקה בכלל, אחרי שאמריקה אינה מבדלת בין אזרחים לאזרחים. ואולם זוהי רק סברת אמריקה, מה שאין כן רוסיה: היא סוברת, כי אותה הברית מתרת את הכניסה לארצה רק לאזרחים אמריקנים שאינם יהודים. ומאז נחתמו דברי הברית לא פסקה השאלה הזאת מלעורר סכסוכים בין ושינגטון

ופטרבורג. כל הנשיאים, משנת 1882 ואילך, היו מהאמצים בשעתם לפעול על לב ממשלת רוסיה, כי תקיים את דברי הברית גם לאזרחי אמריקה היהודים, וממשלת רוסיה סרבה בדבר, בטענה, כי דברי הברית צריכים להתאים אל חוקי ארצה, המבדילים בין יהודים ללא־יהודים.

בשנים האחרונות נשתנה מצב הענין. תחת אשר עד עתה היו ההתאמצות וההשתדלות תלויות רק ברצונם של הנשיא ויועציו, ביחוד ברצונו של המזכיר לעניני חוץ, והעם ושני בתי־המחוקקים לא השתתפו בדבר כלל, כי נשענו על הממשלה, שהיא תעשה ותוכל, — הנה נתון עתה כל עצם הענין בידי העם בעצמו ובידי באי־כחו אשר בשני הקונגרסים האמריקנים. אין כאן המקום לחקור מאין בא השנוי הזה ואיך בא (כידוע גרמו לכך במדה מרובה יהודי אמריקה האשכנזים), — זהו ענין לעוסקים בהיסטוריה. לנו חשוב מצב הענין כמו שהוא עכשיו.

השאלה עצמה יש לה, כידוע, חשיבות גדולה לא רק ליהודי אמריקה, אלא—וביחוד — לכל יהודי רוסיה. דבר זה מובן מאליו לכל מי שעומד על עיקר טעם הסרוב מצד ממשלת רוסיה. היא מסרבת להודות בזכיותיהם של יהודי אמריקה לשבת בכל רחבי ארצה, יען כי מתוך הודאה בזכיותיהם של אלה תהא מוכרחת לעשות הרבה הנחות חשובות גם ליהודים שהם נתיניה היא, שהרי אי־אפשר בשום אופן לשום ממלכה בהעולם לתת בארצה זכיות לזרים יותר מאשר היא נותנת להאזרחים שלה.

ואם רוסיה יש לה טעם נכבד לסרובה, הרי מצד שני יש לאמריקה טעם מדיני נכבד לעמוד על דרישתה בכל תוקף. הקונסטיטוציה האמריקנית איננה שמה, כאמור, שום הבדל ופדות בין עם לעם ובין גזע לגזע, ולא עוד אלא שהיא מחייבת את הממשלה להגן בכל האמצעים ובכל מאמצי הכח על כל אזרח אמריקה, בלי שום הבדל דת וגזע. הרי שממשלת אמריקה מוכרחת לדרוש, כי הזכות הנתנת לאזרחי אמריקה תנתן לכולם מבלי הבדל בין איש לאיש, ואם לא, הרי יש כאן לממלכה עלבון גדול מצד בעלת בריתה.

הרי לפנינו התנגשות עניניהן של שתי ממשלות אדירות בשל יהודים, וכל אחת מהן צודקת ברובה ע"פ טעמה היא.

ראוי לנו איפוא להשקיף על העתונות האמריקנית ולראות מהי דעתה של זו בנוגע להשאלה שלפנינו, ומתוך כך יתברר לנו מהי גם דעת הקהל, באמריקה אין לך כח יותר גדול וחשוב מדעת הקהל.

תמצית דבריהם של אנשים ידועים ובעלי השפעה היא:

„כל אמריקני נאמן יזעף לבו בקרבו בהודע לו, כי רוסיה הודיעה שוב ובדברים ברורים להנשיא טאפט ולמזכירו לעניני חוץ, נאקס, כי גם מכאן ולהבא לא תודה בפספורטיהם של אזרחי אמריקה יהודים. ולא זה בלבד, אלא שציר רוסיה בושינגטון הודיע לממשלת אמריקה, כי אם תפיר זו האחרונה את בריתה עם רוסיה בגלל סכסוך זה, תמאן רוסיה לכרות עם אמריקה ברית חדשה, שלפיה תהא רוסיה אסורה לעשות בארצה הבדל בין אזרחי אמריקה".

„לפני הנשיא והקונגרס נצבת איפוא עתה לא שאלה יהודית, כי אם שאלה אמריקנית מן המדרגה הראשונה, זו היא שאלה הנוגעת בכבוד האזרחות האמריקנית וביסודי עקריה. דבר זה אינו ענין עוד רק ליהודים בלבד, כי אם לעם אמריקה כולו, והעם צריך מעתה לבקש בעצמו—וגם למצוא—פתרונים לשאלה זו".

„מר טאפט הגיד לבאי־כח היהודים, אשר בארצות הברית, כי נבצרה מאתו ומאת הדפרטמנט לעניני חוץ לפעול על רוסיה, כי תחדול ממנהגה לבלי הודות בזכיותיהם של אזרחים אמריקנים, שעפ"י מולדתם יהודים הם".

„אם הנשיא ומזכירו לענינים החצונים לא יכלו עד עתה ואינם יכולים גם עתה לעשות דבר בענין זה, הרי הענין מסור כלו מעתה לעם אמריקה, והוא עשה יעשה וגם יכול יוכל. עם אמריקה קשה־עורף הוא ביותר ואינו נוהג לותר משלו כלום, בכבודו—זהו רצונו, ורצונו—יכלתו".

בקונגרס נמצאות עתה הצעות והחלטות אחדות, הדורשות מאת הנשיא להפיר את הברית, שנכרתה בין אמריקה ורוסיה בשנת 1882. את ההצעה העיקרית והראשונה הציע הנבחר פארסונס מניו־יורק. אחר־כך הוצעה הצעה חדשה, שבעיקרה היא תמציתה של הראשונה, ע"י הנבחר סולצר מניו־יורק. שני הנבחרים האלה נוצריים הם, וסולצר הוא נשיא ועד הקונגרס לעניני חוץ. תוכן ההצעה הוא זה:

„נחלט ע"י הסינט ובית־הנבחרים של ארצות הברית, שבהתאם לפרינציפיו הקבועים מכריז ומודיע עם אמריקה, כי אין לשלול את זכיות אזרחיו לא בארץ ולא בחוץ־לארץ מפני סבת הגזע או הדת; כי ממשלת ארצות הברית כורתת את העמים בריתית לצרכם והגנתם של כל אזרחיה בלי הבדל דת וגזע; כי ממשלת רוסיה הפירה בריתה, שכרתה עם אמריקה בשנת 1882 בחודש דצמבר בפטרבורג, בסרובה לכבד בכבוד הראוי ולהכיר את הפספורטים של אזרחי אמריקה לרגלי סבות גזעיות ודתיות; כי לפי דעת הקונגרס צריכה הברית הזאת להיות מופרה תיכף מפני הטעם האמור, וע"כ מצווה הנשיא ע"י החלטה זו להמציא לממשלת רוסיה את הידיעה והאזהרה, כי אם במשך שנה אחת לא תמלא רוסיה אחרי דברי הברית, תפיר אז אמריקה ותבטל את הברית לחלוטין".

והסופר האמריקני הידוע, רשיימס גרילמאן (נוצרי) כותב בהעתון האנגלי: "Jhe Evening Mail" את הדברים האלו:

„כל הנשיאים מיחו בשעתם נגד העול, הנעשה ברוסיה ליהודי אמריקה. כל המזכירים לענינים החצונים הביעו את כחאתם במשך שלשים שנה על החרפה והעלבון הללו. וממשלת רוסיה היתה מבטיחה בפעם בפעם לגמור את הענין ע"י ועדים מיוחדים או בדרכים אחרות. ולבסוף נשאר הכל כבראשונה".

„עם אמריקה אינו יכול עוד לשקוט במכונו. עם אמריקה ובאי־כחו צריכים ויכולים להגן על זכיות אזרחיו היהודים".

ומר גרילמאן, שמלבד היותו סופר מפורסם מאד, הוא גם אחד מאנשי־המעשה בארצות הברית, אומר הלאה:

„כשאני לעצמי ברי לי, שרוסיה הרשמית אינה יכולה להבין, ששאלת הפספורטים של יהודי אמריקה היא שאלה אמריקנית גמורה, שכל עם אמריקה שואף לפתרה".

„בשנת 1891 הייתי בפטרבורג והיתה לי שיחה עם פובידונוסצוב, ראש הסינוד, והוא אמר לי: „אנחנו הרוסים יודעים את היהודים. לעולם לא יעלו באמריקה למדרגה כזו, כי תאבה ותצטרך אמריקה להתחשב עמהם. שאלת הפספורטים היא רק שאלה אקדמית לדיפלומטים שלנו". וכשאמרתי לו, שעם אמריקה עוסק תמיד בשאלותיו האזרחיות בכובד־ראש, הניע פובידונוסצוב את ראשו ויענני בצחוק: „שאלה זו לא תבוא לעולם לידי משא־ומתן מדיני".

„רוסיה הרשמית טועה טעות גדולה. מאז דברתי עם ראש הסינוד הרוסי, נשתנה מצב הדברים הרבה מאד. כיום הזה יש בארצות הברית שני מיליונים אזרחים יהודים. בניו־יורק לבדה יושבים מיליון אזרחים יהודים. ליהודים יד ושם כיום בחרושת, באומניות, במסחר ובמדעים. מוניטין יצאו להם בעולם החדש בכל מקצועות החיים ובכל ענפי המלאכות והתעשיה והעבודה. יש מהם ראשים ומנהיגים של מוסדות הצדקה באמריקה. מהם נחלו רבים כבוד בבתי החנוך והמדע האמריקנים. מהם ימצאו בין השופטים היותר גבוהים במספר הגון. העתונים האנגליים היותר גדולים בידי היהודים הם. שני מיליונים הפועלים האמריקנים המאורגנים בחרו ביהודי למנהיג (כונתו לנשיא „אגודת הפועלים האמריקנית הכללית", ש. גומפרס, שיהודי הוא). יהודי שמש מיניסטר בקבינטו של רוזבלט. (כונתו לאסקאר שטרויס, שהיה מיניסטר המסחר והעבודה בימי נשיאותו של רוזבלט). בעיר אחת כלבד (כונתו לניויורק) יש שלשת אלפים עורכי דין יהודים ואלף רופאים יהודים. היהודים הם חלקו היותר נכבד של עם אמריקה".

„ומאז שנדברתי עם ראש הסינוד הרוסי ועד היום נעשו ארצות הברית מדינה אדירה; אמריקה היא עכשיו מדינה שיכולה לדבר את דבריה בכל תוקף גם עם ממלכה אדירה שבאדירות".

„הטענה הבלה וחסרת הטעם, שאמריקה איננה יודעת עד היכן כח היהודים מגיע להזיק לכל עם וארץ,—טענה זו לא תועיל. אין שום מקום בעולם, שבו יודעים ומכירים את היהודים כבאמריקה. ממיליון היהודים שבניו־יורק שמונה מאות אלפים הם יהודי רוסיה. ואנחנו יודעים אותם היטב. הם האזרחים היותר מועילים, שיש לנו באמריקה. אוהבי־מנוחה ומשמעת, חרוצים, אוהבי־עבודה, מקימי־חק, פטריוטים אמריקנים גמורים,—אלה הם יהודי רוסיה, וזהו מה שאנו יודעים פה על אודותם".

עקיבא פלישמאן.

ניו־יורק.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

אדוני העורך!

בבקשה ממך לתת מקום בעתונך הנכבד לדברי המעטים האלה:

בנתני צדק גמור ל ע י ק ר טענתו של ה' מינץ ברשימתו שנדפסה ב„העולם" גליון כ"ו ש"ז, הריני מוצא לנחוץ להעיר עליה הערות אחדות, בתור אחד המנהלים של הוצאת „ספרות".

1) ה' מינץ מאשים את „ספ־ות" ו„תושיה" בנוול צורתו החצונית של הספר העברי. עובדה זו בלבד, ש„תושיה" ו„ספרות" בעיר אחת הן, די בו, כמדומה, להראות כי יש כאן גורם ידוע מצד ת נ א י ה מ ק ו ם. ווארשא היא מקום התעשיה ה„גדולה" ומרכז הספרות הזרגונית, שאינה מקפידה הרבה על היופי, וכמה שתזהיר את המדפיס ואת הבחור הזעצער על הטהוה והיופי — ישחק לך ולחלומותיך. מלבד זאת — בתי־הדפוס בווארשא כולם ישנים־נושנים ומתקימים עוד מ„הימים הטובים ההם", דוקא, ומובן שאין בהם במספר הגון אותיות חדשות יפות כאלה שיש בבתי הדפוס בחו"ל ובבית־הדפוס ה ח ד ש של ה"ה ביאליק ובורישקין באודיסה.

2) מלבד תנאי המקום יש עוד גורם אחד ע י ק ר י: מה ש„ספרות" הבטיחה לתת ספר שלם בכל חודש ודוקא ספר חדש, שלא נדפס עוד בשום מקום. מי שאינו קרוב אל הספרות שלנו אינו מבין ולא יבין לעולם את הקושי שבדבר זה, שהרי סוד זה בודאי שאינו ידוע עוד לכל, כי הסופרים העבריים כמעט שקראו „שביתה" מגודל חבתם של ה„חובבים" שלנו ומרוב האפטיה שלהם (של הסופרים), ובמקרה כותב איש לפעמים איזה דבר, אבל ספרים שלמים כמעט שאינם נכתבים כלל. לפיכך מתאחרים הספרים תמיד, והחותמים (אותם „עשרות החותמים") מתרעמים ושולחים מכתבים, וכשמתקבל איזה כתב־יד, ממהרים המוציאים למסרו לדפוס וממהרים בסדורו על ידי מכונת־סדור והדפסתו — עד שיוצא מה שיוצא. כי „ספרות" יודעת להוציא גם ספרים יפים, אפילו כאלה שמוציאים בברלין, קרקוי, אודיסה — די רק להראות על הספרים המצוירים לילדים, שמוציאה „ספרות" — מקצוע חדש שלא היה כמותו בספרותנו להידור ויופי. אבל הספרים האלה נפררים לאט, לאט, מבלי שיצעקו הקונים ה„רבים": „הבו לנו ספרים ואם אין — נתבע אתכם לרשות על אותן הי"ת פרוטות שקבלתם מאתנו" (שמורים אתנו מכתבים כאלה).

3) על הטענה שהנייר גרוע הוא מאד אי־אפשר לי להשיב רק את זה, שקורא מובהק כה' מינץ צריך היה להיות מבין כבר מעט בטיב הניר וצריך היה לדעת, כי הניר שעליו נדפס „מכאן ומכאן" אינו גרוע כלל ועולה הוא במחירו כמעט פי שנים ממחיר הניר של „בין מים למים", למשל, ושאר ספרי הביבליותיקה של השנה הראשונה, ואפשר לו להתחרות בנידון זה עם כל הספרים העבריים היפים.

4) אנו המוציאים ספרים עבריים יש לנו בכלל הרשות להגיד: „אל יתהלל חוגר כמפתח". ינסה־נא מי שהוא להוציא ספרים עבריים לזמנים קבועים בשביל „קהל"־הקוראים שלנו עם תרעומותיהם, חשבונותיהם ופרוטותיהם, ונראה נא מה יהיו תלומותיו. כשאני לעצמי איסטניס אנכי בעניני ספרות לא פחות מאחרים וההדפסה הגרועה עולה לי ממש בדם התמצית, ורק לפעמים, כשהחרפה מציקה לי, כובש אני פני — ב ת ו כ ן הספר.

5) בכל זאת להבא בודאי שנראה לתקן. ביחוד מ„מכאן ומכאן" ואילך לא נוסיף עוד ל מ ה ר ולסדר את הספרים על־ידי מכונה, וממילא יצאו בהידור יותר. ואפשר עוד שבקרוב יעלה בידינו לסדר את הספרים בחו"ל — דבר ששמנו אליו לב עוד לפני בוא הערתו של ה' מינץ.

בכבוד גמור,

בשם הוצאת „ספרות",

פ. לחובר.

II.

אדון נכבד!

בבקשה לתת בעתונך הנכבד מקום לדברנו אלה:

בימים האחרונים פונים אלינו הרבה צעירים, המבקשים ידיעות ע"ד בתי־המדרש הגבוהים שבמערב אירופה. לפיכך מוצאים אנחנו להודיע בזה' כי בסוף חודש ספטמבר ש"ז יפתח בליעז' (Liége) אשר בבלגיה פוליטכניקום חדש, נוסף על האוניברסיטה והאינסטיטוט לתורת האלקטרון (ע"ש מונטיפיורי) הקיימים כאן זה מכבר. אל הפוליטיכניקום החדש יתקבלו תלמידים לאחר שיעמדו בנסיון של ידיעת למודי בית־ספר תיכוני. הללו שיש להם תעודה של בי"ס תיכוני רוסי (שש שנים) יתקבלו בלי בחינות, ומי שאין לו הידיעות הנחוצות יוכל להכנס אל המכינה ולעבור אחרי שנה או שנתים אל המחלקה הראשונה. משך זמן הלמודים בפוליטכניקום — שתי שנים, והגומרים מקבלים תעודת אינז'ניר. ידיעות ופרוגרמה בכל לשון נשלחים לכל הפונה אל ההנהגה עפ"י אדריסה זו: Ecole Politechnique Supèrieure, Rue Nysten, Iiége (Belgique).

לא למותר יהיה להוסיף, כי בני בלגיה מקבלים את התלמידים הבאים מרוסיה בסבר פנים יפות, וכי החיים אינם יקרים כאן כבשאר הארצות שבמערב אירופה.

אנו מתכבדים לבקש גם את יתר העתונים, כי יואילו להעתיק את את מכתבנו זה.

ברגשי כבוד

Bureau des Reuseignements d'Etudes Bibliotheque Russe, Liége.

בַּצִּיּוֹנוּת.

הקונגרס העשירי יהיה בבזיל בט"ו—כ"א להודש מנחם־אב (כ"ז ביולי—ב' באבגוסט; ט'—ט"ו באבגוסט).

— בי"ז ביולי (למה"ח) נכנס הועד הפועל המצומצם בקלן לישיבה. נשתתפו בישיבה הנשיא ה' וולפסון וה' י. כהן. הפרופ' ורבורג, שלא יכול לבוא אל הישיבה, באר במכתב מיוחד את דעתו בנוגע לכל הענינים שעמדו על הפרק. בנוגע לענינים אחדים השתתף בישיבה גם הד"ר בודינ־הימר. היו באותו מעמד המזכירים ה' הופיין והד"ר רוזנבליט.

באותה ישיבה נקבע סדר היום של הקונגרס:

יום ד' ט"ו באב: קודם הצהרים: נאום הפתיחה מאת נשיא הוה"פ ה' ד ו ד ו ו ל פ ס ו ן; נאום מאת הד"ר מ כ ס נ ר ד ו י; בחירות הנשיאות. אחר הצהרים: דין וחשבון של הוה"פ; וכוחים כלליים.

יום ה' ט"ז באב: קודם הצהרים: המשך הוכוחים. אחר הצהרים: דין וחשבון ע"ד הקרן הלאומית מאת הד"ר ב ו ד י נ ה י מ ר; דין וחשבון ע"ד הבנקים מאת הד"ר ג. ק צ נ ל ס ו ן; וכוחים.

יום ו' י"ז באב: קודם הצהרים: ספר התקנות החדש, המרצה הד"ר י. מ ר ג ו ל י ת; וכוחים. אחר הצהרים: המשך הוכוחים.

יום א' י"ט באב: קודם הצהרים: שתי הרצאות ע"ד שאלת האי־מיגרציה מאת הד"ר ג. ק צ נ ל ס ו ן וה' ל. מ ו צ ק י ן; וכוחים. אחה הצהרים: הרצאה ע"ד השפה העברית מאת ה' נ. ס ו ק ו ל ו ב; הרצאה ע"ד עבודת הנשים בציונות מאת העלמה הפרופ. מ. ש ך.

יום ב' כ"ף באב: ישיבות להסתדרויות של הארצות ולהקומיסיות השונות.

יום ג' כ"א באב: קודם הצהרים: בחירות; וכוחים על־דבר התקציב של שנת ההנהגה מיולי 1911 ועד יולי 1912; נעילת הקונגרס.

באותה הישיבה של הועד הפועל המצומצם נקבע גם סדר העבודה של הקומיסיות והמוסדים השונים:

יום א' י"ב באב בשלש שעות אחר הצהרים: ישיבת הקומיסיה לבקורת המנדטים.

יום ב' י"ג באב בעשר שעות קודם הצהרים: ישיבת הועד הפועל המצומצם; באחת־עשרה שעות: אספה כללית של הקרן הלאומית; בד' שעות אחה"צ: ישיבת הועד הפועל הגדול.

יום ג' י"ד באב בעשר שעות קודם הצהרים: ישיבת הקומיסיה לעניני הקרדיט לקרקעות; בד' שעות אחה"צ: ישיבת הקומיסיה התדירית.

יום ב' כ"ף באב בד' שעות אחה"צ: אספה כללית של הקולוניאלבנק.

— עד 18 יולי נתקבלו בלשכת הוה"פ בקלן מארצות שונות לחשבון שקלי שנת הקונגרס הזאת 7.792 מרק.

— עד 18 יולי נבחרו בארצות שונות 210 צירים לקונגרס.

— לשכת הקונגרס מודיעה, כי כרטיסים לאורחים ליום הראשון של הקונגרס כבר נמכרו כולם.

— אנו חוזרים ומודיעים, כי בימי הקונגרס תצא „הוועלט" יום יום ובגליונות הללו יודפס דו"ח מפורט ע"ד מהלך הקונגרס. ס"ה יצאו חמשה נומרים ומחירם: 1.70 מרק, 2 כתרים, 1 רוב', 2.2 שיל., 0.50 דולר, 2.50 פר'.

ב„וועלט" הולכים ונדפסים מאמרים ע"ד תקון עניני הכספים של ההסתדרות. לתשומת-לב מיוחדה ראויה ההצעה של ה' לנדוי מהמבורג, המתנגד ליצירת קופה מיוחדה להוצאות ההסתדרות, ותחת זה הוא מציע, שבתור מס עצמי יתחייבו הציונים לקנות מניות המוסדות הפינגסיים של הציונות, כגון החברה להכשרת הישוב, של האנגלו-פלשתינה בנק, ולמסור את הכנסותיהן של המניות הללו לרשותה של ההסתדרות לצרכי הוצאותיה. באופן כזה הרי יגדל רכושם של אותם המוסדות הפינגסיים וגם יתבסס מצבה הפינגסי של ההנהגה. ראויה היא הצעה זו של ה' לנדוי שיעיינו בה הציונים בכובד-ראש ויבררו כראוי, עד כמה אפשר להוציאה לפעולה.

מחשבון הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית נראה, שבמשך המחצית הראשונה של שנת 1911 היו הכנסותיה של הקה"ל 222.949 מרק (ערך 45.000 יותר מבמחצית הראשונה של שנת 1910).

במשך השבוע האחרון נאספו לטובת הקרן הלאומית—15280,67 מרק לט' הקופה הקואופרטיבית מיסודו של אופנהימר — 39.72 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא—4021.

בארץ-ישראל.

בדליקה הסמוכה לימה (בגליל טבריה) נעשות עבודות הכנה ליסוד מושבה. את האדמה קנתה אגודה אמריקנית מאת יק"א. עכשיו מכינים את החמרים הדרושים לבנינים.

— במג'דל, שבני-מוסקבה קנו אותה מאת הגרמנים, עובדים עכשיו כחמשים פועלים יהודים, בהם כשלשים איש מרוסיה. תנאי חייהם של הפועלים טובים הם. יש להם דירות טובות, מטבח המסודר כהוגן ועזרה מדיצינית. מצב הבריאות במושבה טוב, אעפ"י שאקלימה גרוע. הגרמנים שישבו קודם לכן במושבה היו נפגעים הרבה מן הקדחת.

— בימה נתקבלה לרופאה הגברת בלומנפלד.

— המצב בפולה לא נשתנה. במושבה יושבים עדיין שלשת הז'נדרמים. לפני ימים אחדים ירו באחד הז'נדרמים, אבל הוא לא נפגע. מן היהודים נתונים במאסר שלשה אנשים (ולא איש אחד, כמו שנאמר בידיעות הקודמות).

— פלחי הכפר העומר בין פולה ומכחה התנפלו על עדרה של מסחה ושללו 200 כבשים. מטעם השלטון יצאו פקידים להשיב את הגזילה.

— ארבעה תלמידי הגימנסיה הלכו רגלי מראשון-לציון ליפו. בדרך התנפלו עליהם ערבים מזוינים ויקחו מהם את כל חפציהם ובגדיהם. ערבים אחדים, שנחשדו בהתנפלות זו, נאסרו.

— הגברת טון תקנה בעקרון מחלקה לעבודת רקמה. המושבה נותנת דירה והתלמידות מעלות שכר למורה. עתה לומדות עבודה זו 25 נערות.

— ביפו נערך קונצרט לטובת בית-החולים העירוני. ההכנסה הנקיה היתה ערך 1500 פר'.

— תלמידי בית-המדרש למורים שבירושלים יצאו עם מורם ה' דוד יולין לטיול לצפת וסביבותיה.

— ביפו נערכה אכספת-מחאה נגד פועלים אחדים מעין-גנים, שאומרים עליהם כי חללו את השבת בפרהסיה. מקהילי האכפה הזמינו אליה גם את בני המושבות. באו צירים מרחובות ופתח-תקוה. ראשון-לציון לא באה, ושלחה רק מכתב, שבו היא מסכמת למחאה. בשעת האספה נתקבל מכתב מאת הרב מפתח-תקוה, שבו הוא מכחיש את עצם האשמה, שמטילים על בני עין-גנים. ובכל זאת דברו באכפה ברוח קנאות גדולה נגד החוטאים. אגב אורחא שפכו האדוקים אותה שעה את כל חמתם גם על כל בתי-הספר מן הנוסח החדש, וביחוד על הגימנסיה ביפו. נראים הדברים, שכל אותה האספה לא נקראה אלא כדי לעשות, עפ"י רצונם של אדוקי פרנקפורט, אגיטציה נגד הגימנסיה, ופועלי עין-גנים שמשו אמתלא לדבר.

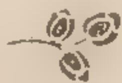
בקומיסיה לעניני ארץ-ישראל נתקבלו ידיעות מפורטות:

א) ע"ד הנחלות, בנות 250 דונם, שיק"א מוכרת במושבה ימה בתשלומין לשעורין.

ב) ע"ד ארבע נחלות, בנות 200—100 דונם, שנמכרות ע"י החברה להכשרת הישוב במושבה החדשה „מרחביה". נחלות אלו נמכרות רק בעד כסף מזומן.

הללו שיש להם צורך בידיעות ע"ד הנחלות האמורות יואילו נא לפנות עפ"י אדריסה זו:

Г-ну Б. А. Гольдбергу, Вильно, Александр· Булв· 18·

ברוסיה.

בדבר הגזרות החדשות. עתוני חו"ל מודיעים ממקור נאמן, לפי דבריהם, כי נסכן סטוליפין בהצעתו להגביל את זכיות היהודים במקצועות המסחר והתעשיה על רצון הספירות העליונות. מיניסטר המסחר טומאשוב התנגד אמנם בתחלה להגבלות ואמר, שהן עלולות להשפיע לרעה על מצב המסחר ברוסיה בכלל. אבל חזקו עליו דברי סטוליפין וסוף-סוף הסכים גם הוא לכך. בימים האלה יכנסו חברי סוד המיניסטרים לישיבה מיוחדת לדון בדבר.

סופרו של העתון "New-York Herold" הרמאן ברנשטיין, ששב ממסעו ברוסיה, פרסם את השיחות שהיו לו עם גדולי השרים בדבר שאלת היהודים. הגרף ויטה אמר לו שלפי שעה אין כל תקוה, שיוטב מצב היהודים ברוסיה. אדרבה, אומרים להגביל את זכיותיהם במקצוע ההשכלה במדה מרובה כ"כ, עד שהדור הבא ישאר בלי השכלה כלל. ההצעה בדבר בטול תחום המושב יש לה מתנגדים הרבה. כיוצא בזה מודיע אותו הסופר, כי עפ"י השיחות שהיו לו עם מיניסטר-הכספים קוקובצוב והגראף וויטה והציר האמריקני ברוסיה רוקהיל, נוכח, כי אין הממשלה הרוסית אומרת כלל להקל על יהודי אמיריקה את הכניסה לרוסיה.

גירושים. שר הפלך הקיובי פרסם מודעה, כי בעלי-הבתים, שיתפשו אצלם יהודים שאין להם זכות-ישיבה בקיוב, יענשו לשלם חמשים רובל או להאכר במשך חודש ימים. עד העת האחרונה היו רשאים לגור בקיוב הורים יהודים, שילדיהם מבקרים את בתי-הספר שם. עתה נשתנה הדבר: כשמקבלים ילד עברי לאיזה בית-ספר, דורשים מאתו תעודה לראיה, שיש לאבותיו זכות הישיבה בקיוב.

— מאת שלטון הפלך יקטרינוסלב יצאה פקודה לגרש משצירבינובקה י"א משפחות יהודים, היושבים שם משנת תרס"א בתוקף ההרשאה הזמנית, שניתנה להם בזמנו של הגוברנטור הגראף קלר. בין המגורשים נמצאים סוחרים, שהיו מתפרנסים בריוח, אומנים אחדים וגם השו"ב המקומי. מצב המשפחות המגורשות הוא רע מאד והנן אובדות-עצות מבלי דעת מה לעשות ולאן לפנות. ועוד י"ט משפחות יהודיות בשצירבינובקה תלויות ועומדות ומצפות בכל יום לגזרת גירוש, כי כבר התחילו לדון גם בזכות הישיבה שלהן.

גזרה שבטלה. הועד המסדר את הועידה הרביעית לרופאי-שנים, העתידה להיות בקרוב בחארקוב, קבל מאת מיניסטריון הפנים רשיון לקרוא אותה ועידה בתנאי, שלא ישתתפו בה רופאי-שנים ודנטיסטים יהודים, שאין להם זכות-הישיבה בחארקוב. לרופאי-השנים והדנטיסטים היהודים יש זכות-ישיבה גמורה מחוץ לתחום, אלא שבתוקף הביאורים והפירושים האחרונים נשללת מהם זכות זו בשעה שאינם עוסקים באומנתם. ועל סמך זה אמרו לאסור לרופאי-שנים ודנטיסטים יהודים לבוא לחארקוב לימי הועידה, שהרי באותם הימים „לא יהיו עוסקים באומנותם".

מסדרי הועידה חזרו והגישו למיניסטריון הפנים בקשה שניה לטובת הדנטיסטים ורופאי-השנים היהודים, והפעם נענה להם המיניסטריון ועשה את בקשתם.

עלילת-דם בקיוב. פקידי בי"ד, העוסקים בברור ענין הרצח שנרצח הנער יושצינסקי בקיוב, באו לידי מסקנה, כי החקירה והדרישה נעשתה מתחלתה בהתרשלות מרובה, מפני שכל עיקר הכונה של החוקרים היתה למצוא עקבות רצח דתי. לפיכך נטתה החקירה והדרישה מן הדרך הנכונה ומתוך כך אבדו לה הרבה ראיות והוכחות רבות-הערך; עתה נעשו החפושים קשים ומסובכים מאד.

בימים האחרונים הביאו לקיוב מהאמבורג כלבי-דיגול אחדים מלומדי-

חפוש. בבלבים האלה אומרים להשתמש כדי לבקש את רוצחי הנער יושצינסקי.

מליצי־יושר. הקומיסיה, שנבחרה מאת הממשלה לחקור את מצב־המסחר בחבל הפריאמורי (בסיביריה המזרחית), חותה את דעתה על אדות ההצעה להגביל את זכויותיהם של היהודים תושבי המקום בדברים האלה: „אין שום סבה לבלתי תת ליהודים להשתתף בשלטון הערים. רק בעמל היהודים וחריצותם היתרה פרץ בחבל הפריאמורי סחר־הדגים והעיר ניקולאיובסק עלתה למדרגה של עיר הנמל רבת־הערך. לסגור בפני היהודים את החבל הנזכר, הנזקק לאנשים שקדנים ורבי־פעלים,—זוהי חטאה גדולה מאד". על חות־דעת זו חתמו רבים מחשובי החבל הפריאמורי, ואף־על־פי־כן עדיין מוטל הדבר בספק גדול אם תשפיע הרצאה זו על הביורוקראטים לטובת היהודים.

כבר הבאנו את הידיעה שהעתון הרשמי של מיניסטריון־הצבא, „רוסקי־אינוואליד", הדפיס מאמר גדול כנגד היהודים העובדים במחנת החיל. היהודים — כך מחליט העתון — אינם מוכשרים לעבודת־הצבא, משגיעים לרעה על חבריהם הנוצרים ומכניסים ללבם רוח מרד. מלבד זאת כרוכה קריאת היהודים לצבא בהוצאות כסף מרובות בעיר אשר מספר הצעירים היהודים הנלקחים לצבא הוא קטן מאד, יען כי מכל מאה יהודים הלקוחים לצבא משתחררים ע"ה באמתלאות שונות, ובכחנה נשארים רק כ"ה.

והעתונים הסיבירים מוסרים את תוכן הנאום, שנשא מפקד אחד הפולקים הסיביריים באירקוטסק לפני החילים היהודים הצעירים שבאו להשבע שבועת־אמונים. מפקד הפולק אומר, כי ראה בעיניו איך לחמו היהודים ומתו מות גבורים על שדות־הקטל והביע את חפצו, כי החילים היהודים הצעירים לא יהיו נופלים בגבורתם ובאמונתם למולדת מחבריהם הגבורים שנפלו חללים במלחמה.

מלחמה כנגד האנטישמות בקורסק. יהודי־קורסק שהיו הראשונים אשר יצאו במחאה נגד ההצעה להרחיק את היהודים מעבודת־הצבא, התחילו עתה לוחמים באגיטציה האנטישמית. ההולכת ונעשית שם ע"י העתון השחור „קורסקאית ביל". שהוא כלי־מבטאו של מארקוב השני. רב העדה שם דגיש להפרוקורור בשם קהלת־היהודים קובלנה רשמית על האגיטאציה של העתון הנזכר. אל הקובלנה צרף הרב קטעים מאותו העתון וגם פרוקלאמאציות אנטישמיות אחרות, שהסויוזניקים הקורסקים מפיצים אותן בין תושבי העיר. הפרוקורור ענה להרב, כי ישתדל בכל יכלתו למצוא את מפיצי הפרוקלאמאציות. אבל בנוגע לבקשתו, כי יתבע לדין עורך „הקורסקאיה ביל" בגלל עון הסיתו את התושבים ביהודים, יעץ הפרוקורור את הרב, כי יפנה בקיבלנה אל הפרוקורור של לשכת־המשפטים המוסקבאית.

כתלונה כזו על האגיטציה של הסויוזניקים פנו יהודי קורסק גם לשר־הפלך שם, אבל הוא השיב להם, כי לא יוכל לעשות בדבר כלום.

תשובה כהלכה. הפסל היהודי הידוע ה' אהרנסון, שקבל הזמנה להשתתף בהתחרות להצעת תבניות של מצבת־זכרון לסובורוב, ענה בדברים האלה: „נוכחתי, כי בדיותי יהודי אין אני יכול לקוות לכי"ד אשר ישפוט על התבניות המוצעות בלי משוא פנים ואפילו ליחס קולטורי בנוגע אלי. כשתפסק מחולת־השדים של הפאטריוטים השחורים המזויפים, אז אחשוב את עצמי למאושר להשתתף בעבודה הכללית לטובת המולדת החביבה".

אהרנסון קבל רשיון מאת הרוממות לשבת בכל רחבי רוסיה, אבל בעטים של הסויוזניקים בעלי המאות השחורות מוכרח הוא לחיות חיי גולה בארץ אחרת. הוא עוסק עתה בהכנת שער־נצחון לעיר יוהאניסבורג לזכר מלחמת האנגלים עם הבורים.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

פטירת הרב הכולל האנגלי הד"ר נפתלי־צבי־הרמאן אדלר.

בשבוע שעבר מת בלונדון אחרי מחלה קשה הד"ר אדלר, רב הכולל לכל הקהלות הישראליות באנגליה. המנוח נולד בשנת 1839 בעיר האשכנזית האנובר. אביו, הרב ר' נתן אדלר, נקרא לשמש ברבנות במטרפולין האנגלית, ואז בא אתו לשם גם הרמאן בנו. פה רכש לו הרמאן את ראשית השכלתו, אח"כ בקר את בה"ס העליונים בפראג ובלייפציג, ובאחרונה קבל את התואר ד"ר לפילוסופיה. בשנת 1863 נסמך להוראה. בשובו ללונדון נתמנה תחלה למורה בבית מדרש הרבנים, וכעבור שנה נבחר למטיף באחד מבתי הכנסיות שבלונדון. בשנת 1879 נתמנה סגן לאביו בהנהגת עסקי הרבנות, ובשנת 1890, כשמת אביו, נבחר לרב הכולל.

אדלר היה לא רק רב הכולל ליהודים באנגליה או במדינת בריטאניה הגדולה, אלא אדם שבו נתגשמה במדה ידועה אחדותם של יהודי אנגליה. בכל שנת היה מבקר הרבה קהלות באנגליה וגם בקאנאדה. באפריקה הדרומית או באיסטרליה לא היו מעמידים רבנים בלי הסכמתו. הוא היה לא רק מטיף במובן המודרני, אלא ששתי פעמים בשנה היה דורש גם דרוש של פלפול באיזו סוגיה תלמודית בבית הכנסת הגדול שבלונדון. הוא היה גם נשיא ביה"ר היהודי אשר בלונדון. המנוח היה בעל השפעה מרובה בקרב הצבור הישראלי והיה חשוב מאד גם בעיני הנוצרים. רבים מגדולי המדינה והכנסיות הפרוטיסטאנטית והקטולית באנגליה היו ידידיו וחושבי־שמו. לפיכך היתה לו כמה פעמים האפשרות להגן על היהודים הנרדפים בארצות שונות כגון: פרס, רומניה, מארוקה ועוד.

מצבו של המנוח כתור רב עומד בראש קהלת, שעדות שונות משמשות בה בערבוביה, היה קשה מאד. מן הצד האחד היה תלוי בדעת העשירים והליבראלים, שבממונם מתקיימים כל מוסדות הדת, הצדקה והחסד שבמטרפולין, אבל מן הצד השני היתה משרתו מחוסרת תוכן וערך לגמרי אלמלא נמשו אחריו גם העניים והיראים. בתור מתוך בין שני המחנות הללו סייע הרבה לקרבם זה לזה, אף כי בעיקר עמד על צד המערביים. דבר זה בא לידי גלוי ביחוד בשנת חייו האחרונה, כשהעיד את עדותו לפני הקומיסיה שהושיבה הממשלה לתקון עניני קדושין וגטין. הכל זוכרים עדיין את סערת ההתמרמרות והמחאות שפרצה אז לרגלי עדות זו.

הרמאן אדלר לא עלה בהשקפות־עולם שלו על רוב רבני־המערב, המתפללים לשיבת־ציון ומתנגדים לכל עבודה ממשית במקצוע זה. כשיצא הרצל בקריאתו הראשונה אל הקהל הישראלי בדבר הקונגרס נלוה אז אדלר אל הרבנים ה„מוחים". הוא היה אומר: „הציונות היא שגיאה גדולה מאד". אבל אדלר לא קשר מלחמה על הציונות, ומעולם לא הפליט פיו בטוי של התנגדות לבנו הצעיר, שמת זה לא כבר ושהיה, כידוע, ציוני נלהב.

הרמאן אדלר השאיר אחריו, בלי ספק, זכרון טוב בתור איש שהעלה את הרבנות הכוללית באנגליה למדרגתה הגדולה וחשיבותה המרובה כיום הזה.

יהי זכרו ברוך!

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

При этомъ номерѣ прилагается проспектъ издательства „Лебанонъ".

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ט"ו מנחם אב, תרע"א.

ВИЛЬНА, 27-го Іюля, 1911 г. № 28—29 WILNA, 9-ten August, 1911.

לְקוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

„הביטה וראה את העדר, הרועה לרגליך: אין הוא יודע מה זה היום, מה זה מחר, אסור הוא גם בשמחתו וגם בצערו אל עמוד הרגע, ואשר על כן זרה לו גם המרה השחורה, גם השביעה היתרה". ובו ברגע שיכח העדר גם את אשרו, גם את אסונו,—ואין לו כלום. „ואולם האדם תמה על עצמו, על כי אין בכחו לסגל לעצמו את השכחה וכי כבול הוא אל העבר". וזהו רפיונו, וזהו כחו. על כל פסיעה ופסיעה מציב האדם ציונים, על כל מעשה ומעשה קובע הוא עתים ומועדים, מסתכל אל ההוה והופך את פניו כלפי העבר ומזין את עיניו לתפוס את העתיד, זוכר את אסונו ואת אשרו,—ויש לו הכל.

היום הזה יום תקופה הוא לנו: לפני ארבע־עשרה שנים הלכנו בזילאה אל הקונגרס הראשון, והיום אנו הולכים בזילאה אל הקונגרס העשירי, קונגרס היובל. וכשאנו הופכים את פנינו כלפי העבר כופג לבנו אל תוכו את זכרון האסון. על במתנו עומד הכסא כשהוא פנוי. מעל מרום הבמה לא נשקף לנו האיש, אשר יצר את הקונגרס בכחו הרב. ובבואנו היום בזילאה אל קונגרס היובל יביא איש איש מאתנו ויניח לרגלי הכסא הפנוי הרהור תקוה, רסיס בטחון, אבק אמונה וגרגיר רצון אשר נחלנו כולנו מאתו, מאת האיש אשר היה לנו מקור התקוה והבטחון, אוצר האמונה והרצון. ובעמדנו כפופי־ראש וספוגי־צער לפני הדמות הנשקפת לנו מעל מרום במתנו, תהי נא זאת נחמתנו, כי את כל נפשו הריק הרצל והערה אל תוך העם, ומכל אשר הרה והגה רוחו הגדול לא יאבד דבר.

לא יאבד! לא מועצה לאחר הקבוצים יצר הרצל, כי אם במה שמעליה ישמע קול האומה כולה בדברה אל עצמה, בעשותה את חשבון נפשה ובבקשה לעקור מתוכה את העבדות והשפלות ולגלות את המאור שבעמקי סתריה; במה שמעליה ישמע קול האומה כולה בדברה אל האחרים, בבקשה צדק ומשפט מאת כל העמים אשר חטאו לה ונתחיבו ברעות אשר מצאו אותה. במה להאומה יצר הרצל,—וזה יהיה משפט הקונגרס עד העולם.

ומסתכלים אנחנו במה שלפנינו. מתוך שחיה היא הסתדרותנו נפגשות בה בהכרח, ככבל גוף חי, זקנה ובחרות, צורות אלו נוצצות וצורות אלו ניבלות, ואי־אפשר לה להסתדרות שלא יגלו בה כפעם בפעם בדקים, שלא תהא צריכה תקון מפרק לפרק. ואנו הולכים בזילאה ורצון אחד לכולנו — לחזק את הסתדרותנו, להוציא ולהבדיל מתוכה את כל הצורות אשר כמשו, נבלו, ולקבוע במקומן צורות חדשות, נוצצות ופורחות.

הסתדרותנו היא דמות דיוקנה של האומה; עפ"י עצם מהותה היא קולטת אל תוכה את כל הרוחות, המנשבות בעולמה של האומה. ואי אפשר היה, שלא ירפו מוסרותיה גם היא בשעה שהדממה הכבדה כבשה את תחומנו ורפו הרוחות בכל גבולינו. ואולם לא לאורך ימים ינום ויישן רוח ישראל. רגע אחד ייעף ומשנהו יתנער ויחליף כח. ובבואנו כיום הזה לבזיל אל קונגרס היובל אנו מביאים אתנו את הרצון החזק לא רק לתקן את בדקי ההסתדרות מבחוץ, כי אם גם לבנות את הריסותיה מבפנים, לגלות את התוכן הגדול שבציונות—את תחית האומה ואת תחית רוחה ונפשה.

ואין תחיה לאומה ואין תחיה לרוחה ונפשה אלא בארצה. עוד לא בא אדם לעשות את חשבונה של עבודת התחיה, אשר נעשתה במשך שלשים השנים האחרונות. ואולם כשתגיע השעה ויעשה החשבון הברור, או אז תגלה האמת, כי כל הכבושים אשר כבשנו במשך תקופה זו, — יהיו קטנים או גדולים, — תלוים בכבוש אחד, שהוא התנאי הקודם לכולם, שהוא הנותן נשמה לכל מעשינו — בעבודת התחיה אשר עבדנו בארץ התחיה. ובבואנו היום בפעם העשירית לעשות את חובתנו, שמטילה עלינו הציונות, תקות־העם, יהי נא עם לבב כולנו להבין, כי זוהי ראשיתה וזוהי תכליתה של הציונות כולה—תחית האומה בארצה.

וכשאנו מזינים את עינינו לתפוס את העתיד אנו חוזרים על דברי האיש, אשר יצר את הסתדרותנו ואת במתנו:

„הנה כן, ארץ אבותינו עדיין חיה וקיימת. לא בלעוה ימים ונהרות לא שטפוה. הנה יש אנשים החיים עליה ועובדים בה את עבודתם בשמחה. האדמה העתיקה מחדשת שם כנשר נעוריה בעמל הידים החרוצות, היא שבה לשאת פרחים, היא שבה לשאת פרי והיא תשוב עוד באחד הימים, באחד הימים היפים, לשאת את אשרו וכבודו של עם־ישראל"...

לבזיל, לקונגרס היובל, אנו עולים, ויהי ה' עמנו!—

נְאוּם הַפְּתִיחָה שֶׁל הד"ר הֶרְצְל בַּקּוֹנְגְרֶס הָרִאשׁוֹן.

חברים נכבדים לקונגרס! בתור אחד מקוראי הקונגרס הזה עלה בגורלי הכבוד לקדם את פניכם בברכה. אנכי אעשה את הדבר במלים מעטות, משום שכל אחד מאתנו יועיל יותר לענינגו, אם יקמץ בהוצאת הרגעים היקרים של הקונגרס. בשלשה ימים עלינו לעשות הרבה דברים חשיבים. אנו באים להניח את אבן הפנה לבית, העתיד להיות מעון לעם היהודי. הענין גדול כל כך, עד שבדברנו בו אין לנו להשתמש אלא במלים הפשוטות ביותר. לפי מה שאפשר לשער בשעה זו, ימציאו לנו, בשלשת הימים האלה השקפה על מצבה של שאלת היהודים בהוה: החומר המרובה יחלק למקצעותיו על־ידי המרצים שלנו.

אנו נכונים לשמוע מה שיודיעו לנו על אודות מצב היהודים בארצות שונות. כלכם יודעים, לו גם שלא בפרטות ובדיוק, כי המצב הזה, חוץ ממקומות מעטים יוצאים מן הכלל, איננו מן הנעימים. הן קרוב לודאי, שאלו לא היה הדבר כך, לא היינו נאספים פה עתה. אחרות דברי ימינו נפסקה ימים רבים, אף על פי שגורל נפוצות העם היהודי היה אחד בכל מקום. רק בימינו, כשנתקרבו הארצות זו לזו על ידי מפלאות מעשי הדורות האחרונים, נִתְּנָה האפשרות למפורדים להתחבר ולהתאחד. ובעת הזאת, שבכל דבר אחר גדלו מעשיה מאד, אנחנו רואים ומרגישים את האיבה הישנה מסביב לנו בכל מקום. אנטישמיות הוא שמה המודרני של אותה התנועה הידועה לכם כל כך. הרושם הראשון שעשתה התנועה הזאת על יהודי הדור הזה היה תמהון, והתמהון נהפך לכאב לב ולחמה. אפשר, שאויבינו אינם יודעים כלל מה מאד העמיקו להדאיב בקרבנו דוקא את הנפשות המיוחדות, אשר אולי לא כונו אליהן ביותר. היהודים המודרנים, המשכילים שכבר התרוממו ממדרגת יושבי הגיטה ושאין להם עסק עוד בתגרנות, המה נדקרו מדקרת חרב בלבם. היום אנו יכולים לאמר כזאת בלי כל חשש, בלי העיר עלינו את החשד, שאנו מדברים תחנונים ורוצים להביא את אויבינו לידי בכיה. מה שלפנינו כבר הוברר לנו.

הבריות לא היו יודעים אותנו מעולם ידיעה נאמנה. רגש האחדות, שהיו מקנטרים אותנו בגללו כל כך הרבה ובקצף גדול כל כך, כבר היה עומד להבטל בטול גמור, והנה קפצה עלינו האנטישמיות. היא חזרה וחזקה את הרגש הזה ואנחנו שבנו ללכת הביתה. הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים. אנחנו הבנים השבים מוצאים אנו בבית אבא כמה דברים מעונים תקון; יש לנו בו אחים אמללים נתונים בשפל המדרגה. אבל מקבלים, אותנו באהבה בבית הישן הזה, לפי שגלוי וידוע, שאין אנו חושבים מחשבת חוצפא לנהוג קלות ראש בקדשי הבית. דבר זה יבורר על ידי התפתחות הפרוגרמה הציונית.

כבר הביאה לנו הציונות חזיון נפלא אחד, אשר נחשב קודם לזה לדבר שאי אפשר והוא, חבור חזק בין היסודות היותר חדשים שבקרב היהודים, ובין יסודותיו הקונסרבטיביים ביותר. ומה שנהיה הדבר הזה בלי וִתּוּרִים שאינם מהוגנים, בלי קרבנות רוחניים, לא מצד זה ולא מצד זה, זהו עוד רְאיה אחת על עממית היהודים, אלו עוד היה הדבר צריך ראיה. התאחדות כזאת היא אפשרית רק על היסוד הלאומי בלבד.

פה יהיו גם וכוחים על אודות ההסתדרות שנחיצותה מובנת לכל איש. ההסתדרות היא עדות על היסוד ההגיוני שבתנועה. אבל יש בזה צד אחד, שנחוץ לפרסמו ולבררו בכל כח ועז. אנחנו הציונים מבקשים לפתרון שאלת היהודים לא איזו אגודה אינטרנאציונאלית, כי אם התוכחות אינטרנאציונאלית. החלוק שבין שתי אלה נכבד לנו מאד ואין אני צריך לבארו לכם. גם הרשיון שנתן לאסוף את הקונגרים בגלל זה הוא. אנו יכולים לעסוק לא באגודות חשאיות, במעשי התערבות חשאיים ובדרכי התגנבות, כי אם רק בהכרזה חפשית גלויה וברורה ונתינת חשבון בכל עת לפני דעת הקהל. אחת מתוצאותיה הקרובות של תנועתנו והמורגשות ככר במדה גדולה תהיה הפכת שאלת היהודים לשאלת ציון.

תנועת־עם גדולה כזאת דורשת שיעסקו בכל צדדיה. על כן יעסוק הקונגרס הזה גם בתהבולות הרוחניות המכוונות לתחיתה ולהתפתחותה של ההכרה הלאומית בקרב היהודים. גם בענין זה עלינו להזהיר מפני הטעיות שטועים בדברינו. אין את לבבנו לותר אפילו על מלוא כף רגל אחת מן הקולטורה שקנינו, כי חפצנו להשריש את הקולטורה יותר ויותר, שזה פרי כל צעד מדעי.

כנודע פגומים הם מעולם חייהם המעשיים הגופניים של היהודים פחות מחייהם הרוחניים. זאת ראו העסקנים הקודמים לתנועת הציונות ובשביל כך התחילו לעורר את היהודים לעבודת האדמה. על נסיונות הקולוניזאציה בפלשתינה ובארגנטינה נדבר תמיד בתודה מקרב לב. אבל הנסיונות האלה היו רק מלתה הראשונה של התנועה הציונית ולא מלתה האחרונה הם. האחרונה צריכה להיות גדולה מזאת, אם עתידה היא להיות בכלל. רק בעצמו יוכל עם להושיע לעצמו, ואם איננו יכול, לא יושע לעולם. אבל אנחנו הציונים חפצים לעורר את העם להושיע לעצמו. ויחד עם זה איננו רוצים לעורר תקוות מוקדמות ומזיקות, גם מטעם זה טוב מאד שתהי ההשתדלות בגלוי כשאיפת הקונגרס שלנו. כל מי שיסתכל בדבר במתינות יודה על כרחו, כי רק על ידי משא ומתן בשפה ברורה עם אותם הפועלים המדיניים, שהדבר נוגע בהם, תוכל הציונית להגיע אל מטרתה. העכובים בעבודת הקולו־ניזאציה נוצרו כנודע לא על ידי הציונות בתמונתה שיש לה עתה. ראוי לשאול, בשביל מה מספרים אנשים אגדות כאלה? לאמונה מצד אותה הממשלה, שרוצים להכנס במשא ומתן עמה בענין הושבת המוני יהודים במדה מרובה, אפשר להגיע על ידי שפת אמת, על ידי עסקנות מתאמת לחוקי הממלכות. התועלת, שהעם יכול להבטיח מצדו בתור טובה תחת טובה, היא גדולה כל־כך, שהמשא ומתן בענין הזה יש בו תוכן חשוב מאד גם בתחלתו. באיזו תמונה חוקיית תוכל ההתפשרות לצאת לפעולה — בזה אין כל חפץ לדבר הרבה היום. אך כלל זה עלינו לנקוט בידנו: רק מצב של זכויות נוכל לבקש ולא מצב של סבלנות. בסבלנות ובשיטת „יהודים שגוננים עליהם" כבר נתנסינו כל צרכנו.

ובכן רק בזמן שתנועתנו היא שאיפה לערובות של זכויות גלויות, יש בה טעם הגיוני. הקולוניזאציה שעסקו בה עד העת הזאת לא הגיעה אלא למה שיכלה להגיע על פי שאיפתה. היא המציאה מעשים לסתור את דעת הרבים האומרים על היהודים, שאינם מוכשרים לעבודת האדמה. המעשים אשר המציאה לראיה, מזכרת־עולם יהיו, כמו שיאמרו בלשון חכמי המשפט. אבל שאלת היהודים אינה נפתרת ואינה יכולה להפתר על ידי קולוניזאציה כזאת. היא גם לא מצאה לה — נודה נא על זה בלי כחד — מחזיקים בה במספר שיש בו ממש. יען מה? יען כי היהודים יודעים לעשות חשבון, וגם יש אומרים עליהם שהם יודעים זאת יותר מדי. אם נניח, כי יש תשעה מיליוני יהודים, וכי הקולוניזאציה תספיק להושיב בארץ ישראל עשרת אלפים איש בכל שנה, ימשך פתרון שאלת היהודים תשע מאות שנה. אין זה דרך מעשי.

אבל יודעים אתם, שמספר זה של עשרת אלפי תושבים חדשים לשנה אינו אלא דמיוני על־פי מצב הדברים שבימים האלה. אלו הגיעה הכניסה למספר כזה, היתה ממשלת טורקיה מחדשת מיד את הגזרות הישנות בענין הכניסה, וזה היה אך להועיל לנו. כי כל החושב, שיכולים הם היהודים להתגנב לבוא אל ארץ אבותיהם, הרי זה טועה או מטעה. אין מקום, אשר יתבוננו בו כל־כך מהר אל התרבות יהודים, כמו בארצו ההיסטו־רית של העם הזה, יען כי היא ארצו ההיסטורית. גם לא טוב לנו באמת ללכת שמה בשעה מוקדמת. כניסת היהודים הוא זרם כחות חדשים במדה גדולה מאד לארץ העניה בימים האלה וגם לכל ממלכת טורקיה. הוד השלטן ראה עד כה אך טובות בנתיניו היהודים, וגם הוא מצדו היה מלך טוב להם בכל עת, ובכן יש בדבר פרטים, אשר אם ינהלו אותו על פיהם בהשכל ובדעת, יוכלו להביא אל המטרה. תמיכת הכסף, שהיהודים יכולים להציע לטורקיה איננה קטנה, ובידה לבטל הרבה צרות פנימיות, המוצאות את הארץ הזאת בימים האלה. אם יחד עם שאלת היהודים יפתר גם חלק גדול מהשאלה המזרחית, הרי זו בודאי תועלת לכל העמים הקולטוריים. **התישבות היהודים תהיה גם הטבת מצב הנוצרים בארצות המזרח.**

אך לא בשביל זה בלבד יכולה היא הציונות לקוות שתתחבב על העמים. הלא ידעתם שבארצות אחדות היתה המלחמה עם היהודים למבוכה לממשלה. כשתעמוד הממשלה לימין היהודים, היא מרגזת את ההמונים הפרועים. וכשתתן ידה לשונאיהם, הרי זה גורר אחריו לפעמים תוצאות קשות בכלכלת הממשלה, מפני השפעתם המיוחדת של היהודים על המסחר הכללי. מעשים כאלה היו ברוסיה, ואם העמוד הממשלה מנגד, רואים היהודים את עצמם עזובים בלי מחסה על־פי המשטר הנהוג בארץ ומבקשים להם מפלט בהריסות המשטר. והציונות, זו העזרה העצמית של היהודים, היא פתיחת דלת לצאת מן המבוכות המשונות האלה: הציונות באה לעשות שלום בין המריבים, גורלה בזה כגורל כל עושי השלום: הוא עמל ונלחם ביותר. אך אם בין הטענות הישרות מעט או הרבה שטוענים נגד תנועתנו, מאשימים אותנו גם בחסרון פטריוטיות, הנה תלונה זאת בטלה מאליה. כלום יש לך מביא ברכה לארצו יותר ממי שעוזר לעשות שלום בין אזרחיה המריבים זה עם זה. על אודות יציאה גמורה לכל היהודים הלא אי־אפשר לדבר בשום מקום. היכולים או הרוצים להתבולל בעם הארץ ישארו ויטמעו בה. אם אחרי ההתפשרות נכונה עם הפועלים המדיניים שהדבר נוגע בהם תוחל יציאת היהודים בסדר הראוי, הלא תמשך יציאה זו בכל ארץ רק כל זמן שימצאו בה יהודים יוצאים. במה יושם קץ ליציאה הזאת? — זה פשוט: בהתמעטותה העתידה ובכליונה של האנטישמיות. זה פתרוננו לשאלת היהודים, ופתרון כזה עתיד להיות על־פי דעתנו.

כל זה אמרנו אני ורעי. אנחנו לא נשים לב ליגיעתנו ונחזור ונאמר כל זה תמיד. עד אשר יבינו את דברינו. במקרה הגדול הזה, כשנאספו במקום אחד יהודים מארצות רבות כל כך לקול קריאה אחת, לקריאה הישנה, קריאת העם, הננו לשנות את עיקרנו זה בפומבי. האם לא יתרוצץ בקרבנו הרגש, שדבר גדול נעשה לעינינו, בתתנו אל לב, כי ברגעים האלה מיחלים

ומקוים מאות אלפי אנשים מבני עמנו לאספתנו זאת. אל ארצות רחוקות, גם-אל-עבר ים־האוקיאנוס, תעוף בעוד שעה אחת הידיעה על אודות מועצותינו והחלטותינו. על כן צריך שיהיו ברור דברים והרגעה יוצאים מן הקונגרס הזה. יודע נא בכל מקום מה היא ציונות זו, שנתנו אותה למין מפלצת, יודע נא שהיא תנועה מוסרית מתאמת לחוקים ולאהבת הבריות, מכוונת אל מטרת עמנו ושאיפותנו הישנות. כל מה שכתבו או אמרו אחדים מאתנו היה אפשר ומותר לעביר עליו בלי שימת־לב — לא כן מה שיצא מתוך הקונגרס. על כן יתנהג נא הקונגרס, שהוא בעל הוכוחים שבו, כבעל בית חכם.

והקונגרס ידאג בעצמו לקיומו, שלא נתפרד בלי כל רושם ובלי פעולה. בקונגרס הזה אנחנו יוצרים לעם היהודי כלי־מבטא, אשר לא היה לו עד כה ואשר הוא נחוץ לו מאד, נחוץ לחייו. חפצנו גדול. הוא מאד מהיות ענין לאהבה הכביד ולתאותיהם הפרטיות של יחידים. הוא צריך להיות מורם מעל לעניני אנשים פרטיים, ורק אז יצלח בידנו. ויחי הקונגרס שלנו לנצח, לא רק עד הגאולה מהצרות הישנות, כי אם ביחוד אחרי כן. היום אנחנו על אדמת העיר החפשית הזאת הנוחה לאורחים — איפה נהיה בשנה הבאה?

אבל נהיה במקום שנהיה וימשכו ימי עבודתנו כמה שימשכו עד גמר פעולותנו, יהי הקונגרס שלנו שקוד ונעלה, לברכה לאמללים, שלא למוקש לשום אדם, ולכל היהודים לכבוד וראוי לאותו העבר, שתהלתו אמנם רחוקה בזמן, אך אינה עומדת להבטל! (מחיאות כפים רועשות).

נְאוּם הֶרְצְל לִנְעִילַת הַקּוֹנְגְרֶס הָרִאשׁוֹן.

עתה עלינו לגמור לפי־שעה את עבודתנו. קודם כל דבר עלינו להביע תודתנו לעיר הזאת, עיר הכנסת אורחים, אשר קבלה אותנו ברוח נדיבה כזאת, לממשלה אשר הראתה לנו הרבה אותות חבה, כי הקלה לנו את עבודות ההכנה של הקונגרס, ונשיאה, יועץ הממשלה הפרופיסור ד"ר פ א ו ל ש פ י י ז ר, היה עמנו פה בשעת קצת הוכוחים. כן עלינו להודות לציוניים הנוצרים, ואני קורא לפניכם בשמות האדון ד ו נ א נ ט, יוצר הצלב האדום, הכהן ד ז'ון מ י י ט ש י ל, הכהן ה י ט ש ל ר מווינה, הברון מאנטייפל, שר הגדוד קונט בינטינק, שגם הוא היה עמנו בשעת וכוחינו, ועוד הרבה אחרים. בודאי נזכור גם את הציוניים היהודים שעסקו בדבר הזה לפנינו, שמותיהם ידועים לכולנו ושמורים בזכרוננו, ויכול אני להביע לכולם יחד בפעם אחת את תודתנו.

אדוני! לפי שעה גמרתי. אדברה נא עוד דברים אחדים מצדי. אפשר שפעמים הקלתי ופעמים החמרתי יותר מהראוי בהנהגת הנשיאות. אבל כוונתי היתה טובה, ואנחנו הוצאנו לפעולה איזה דבר טוב. ארמה, כי בהרבה מקומות חכו בשמחת שונאים למעשי־אולת והזיה כי יהיו פה. ארמה, כי אין לה לציונות לבוש בקונגרס הראשון שלה. הקונגרס כולו מתון ועם זה הוא גם עומד על דעתו. את צורת מעשי העתיד אין להגיד היום. כי עושים אנחנו איזה דבר בעד עמנו, הנושא צרות בדרך ישרה ובלתי ישרה, בזמן שאנו נאספים באופן כזה לדבר על המוצאות אותו, — יודו גם אותם שמחוץ לבית הזה ולא אנחנו לבדנו. אם נתן את המחרשת בידי האומללים, כלום אפשר עוד לשאול, אם יבחרו במלאכה מעוני ומחוסר כח לעמוד על נפשם? ישאלו נא אותם! אבל באותו היום, שתשוב בי המחרשת לידו המחזקת של האכר היהודי, תפתר כל שאלת היהודים (סערת הסכמה ארוכה).

נְאוּם מַכְּס נוֹרְדָה בַּקּוֹנְגְרֶס הָרִאשׁוֹן.

המרצים המיוחדים לארצות ידועות יתארו לכם בפרטות את מצב אחינו בממלכות שונות. אחדות מהרצאותיהן היו בידי, ואת שאר ההרצאות לא ראיתי. אבל גם מאותן הארצות שלא הגידו לי חברי דבר על אודותיהן, יש לי איזו ידיעות, מקצתן על פי מראה עיני ומקצתן על פי מקורים אחרים, ועל כן אפשר שאני יכול, בלי חשש טעות של מגיס לבו בידיעותיו, לשים לפניכם תמונה כללית מחיי היהודים בקצה המאה התשע עשרה.

תמונה זו אפשר לצייר את כולה בצבע אחד. כל מקום שיהודים נמצאים בו בין הגוים במספר גדול קצת, צרת יהודים שוררת בו. אין זו אותה הצרה הכללית, שלפי הנראה היא גורל כל בני האדם עלי ארץ, גורל אשר לא ישונה. צרה מיוחדת היא, שהיהודים נתונים בה לא באשר הם בני אדם, כי אם באשר הם יהודים, ושהיו פטורים ממנה אלמלי לא היו יהודים.

צרת היהודים אחת שהיא שתים היא, חמרית ומוסרית. באירופה המזרחית, באפריקה הצפונית, באזיה המערבית, בכל אותן המדינות שרוב היהודים — כנראה תשע עשיריות מהם — יושבים בהן, אין צרת היהודים יוצאת מידי פשוטה. היא לחץ חמרי בכל יום ויום; דאגת תמיד לכל יום מחר; מלחמה מלאה מכאובים על קיום הגוף. במערב אירופה הוקלה קצת מלחמת הקיום ליהודים, אף על פי שבימים האחרונים נראה גם שם נטיה לשוב ולהכביד עליהם את המלחמה הזאת. שאלת הלחם והמזון, שאלת במחון הגוף והנפש מציקה להם במדה פחותה, פה הצרה מוסרית היא. פה נעלב רגש ההכרה העצמית, ורגש הכבוד. פה נכבשות ביד חזקה אותן השאיפות הרוחניות, שכל מי שאינו יהודי יכול ללכת אחריהן בלי כל עכוב.

ברוסיה, שמספר יהודיה עולה יותר מחמשה מיליונים, והיא ארץ מולדתם של יותר מרוב היהודים, מוגבלים הם אחינו הגבלות רבות על פי החוקים. רק הכתה היהודית הקטנה במספר חבריה, היא כתת הקראים, יש לה כל זכויות נתיני הארץ. לשאר היהודים אסור לשבת בחלק גדול מהממלכה הזאת. זכות ישיבי מקום נתונה רק למינים ידועים של יהודים, למשל, לסוחרים מהמדרגה הראשונה, לבעלי השכלה גבוהה ועוד לאיזו מיני יהודים. אך להיות לסוחרים מהגילדה הראשונה אפשר רק לעשירים, והעשירים מעטים הם בין יהודי רוסיה, ולהגיע להשכלה גבוהה יכולים גם כן לא יהודים רבים ברוסיה, כי בבתי הספר הבינונים והגבוהים אשר לממשלה מתקבלים תלמידים יהודים אך במספר מוגבל מאד, ומעודת השכלה גבוהה מחוץ לארץ אינן נותנות זכויות להם. ליהודי אסור לעסוק במלאכות אחדות מאותן שהרוסים הנוצרים רשאים לעסוק בהן. האומללים האלה כנוים יחד בפלכים אחדים שאין בהם מקום להם להשתמש בכשרוניתיהם וברצונם הטוב. מכוני ההשכלה שישנם בארץ נפתחים לפניהם בצמצום, ולפתוח כאלה בעצמם אינם יכולים, לפי שעניים הם לזה. מי שבידו לצאת מן הארץ

יוצא לבקש בארץ נכריה, את האויר ואת האור, אשר ימנעו ממנו במקים מולדתו. ומי שאינו צעיר לימים או אמיץ לב ליציאה כזאת נושא עול צרותיו וגוע גויעה רוחנית, מוסרית וחמרית.

על רומניה ורביעית מליון היהודים שבה שמעני, כי אחינו גזולי־משפט גם שם. הם רשאים לשבת רק בערים, ונתונים הם בידי בעלי השלטון וגם בידי הפקידים הקטנים. לעתים קרובות מתנפל עליהם ההמון וחומס והורג בהם, ומצבם הכלכלי אין כמוהו לרוע: המרצה הרומיני שלנו משער, שמספר העניים החסרים כל, הוא מחצית כל היהודים הרומינים.

נוראים הם הדברים אשר יגלה לנו המרצה הגליצאי. שבעים למאה מ־772,000 היהודים שבגליציה הם, לפי דברי הד"ר זאלץ, עניים מחזירים על הפתחים כפשוטו של דבר, עניים מבקשי נדבות, אלא שעל־פי רוב הם מבקשים ואינם מקבלים. את שאר פרטי הרצאתו אינני רוצה להגיד קודם לו, אין לכם להרגיש שתי פעמים את הרוגז, אשר יעיר בקרבכם.

על מצב הענינים באוסטריה המזרחית, שיש בה **100,000** יהודים, אנו מוצאים אות נאמן בהעדאת הד"ר מינץ, כי על **15,000** מ—**25,000** בתי היהודים שבווינה אי אפשר להטיל כל מס לצרכי הנהגת הקהלה, ותשעים למאה מ—**10,000** בעלי הבתים הנותרים מעלים מס זה בשעור בעלי בתים קטנים. אבל שלש רביעיות מהם אין ידם משגת להעלות את המס המוטל עליהם. על פי החוקים שבכתב אין להבדיל באוסטריה כלל בין יהודי ונוצרי, לא כמו שהוא ברוסיה וברומיניה. אבל בעלי השלטון מביטים אל החוקים כאל אותיות מתות, והמנהג מחדש את הגזרות על היהודים, אשר בטל המחוקק. הרדיפות הנהוגות בחברה מכבידות על היהודי את פרנסתו והן עתידות לגזול ממנו בקרוב לגמרי את האפשרות להתפרנס.

גם מבולגאריה מגיעה אלינו הצעקה הזאת: שם חק־חנפים שאין בו כל הבדלת דת לענין זכויות ושבעלי השלטון אינם משגיחים בו כלל; שם משטמה שוררת בכל החבורות ודוחה את היהודי בכל מקום; שם עוני וריש בלי תקוה להטבת המצב, אף־על־פי שרוב אנשי המקומות—יהודים.

באונגריה אין היהודים מתאוננים. שם יש להן כל זכויות האזרחים; רשאים הם לעבוד ולרכוש רכוש, ומצבם האיקונומי נעשה טוב מבראשונה. אולם התנאים הטובים האלה נמשכים עד כה רק ימים מעטים, עדיין לא הספיקו לתת לרוב היהודים להתרומם ממעמקי העניות, ועל כן עוד לא הגיעו רוב יהודי אונגריה גם לידי התחלה של מצב טוב באמת. מלבד זאת מבטיחים הבקיאים בדרכי החיים שם, שגם באונגריה לוחשת במסתרים נחלת השנאה ליהודים. ובמקרה שיזדמן ראשונה תפרוץ ותהי לאש אוכלה.

על **150,000** היהודים אשר במארוקה ועל יהודי פרס, אשר לא אדע את מספרם, לא אוכל לדבר כל צרכם. האומללים האלה אין בהם כח גם להביע תלונתם על צרות נפשם. הם סובלים בהכנעה של שפלות רוח, ואינם מתאוננים, ורק בזמן שההמון פורץ אל הגיטה שלהם ושודד ומאנס ומרצח, הם מעוררים אותנו לשים לב אליהם.

הארצות האלה, אשר קראתי בשמותיהן בזה, גורלם של יותר הרבה משבעה מיליוני יהודים תלוי בהן. כולן, חוץ כאונגאריה, מביאות את היהודי, על ידי גזל משפט ושנאה אלי

מצד הפקידים והחברה, למדרגת עניים חסרי-כל ומתפרנסים מן הצדקה ואינן מניחות להן גם פתח תקוה להתרומם ממדרגה זאת על ידי יגיעה יתרה של יחיד או של הצבור כולו.

האנשים „המעשיים" הידועים, הבורחים מכל „הזיה שאינה פוריה" ומכיננים שאיפותיהם אל מה שקרוב ונוח להשיג, חושבים, כי בטול ההגבלות ישים קץ לצרות היהודים באירופה המזרחית. גליציה ממציאה לנו בקורת נאמנה על הדעה הזאת. ולא גליציה בלבד. בתרופה זו של שווי זכיות על ידי החוקים, נעשו נסיונות בכל הממלכות, העומדות במדרגה מוסרית גבוהה. נראה נא, מה יורנו הנסיון.

יהודי אירופה המערבית לא הוכחו בכל הגבלת זכויות. יכולים הם לשנות מקום ולהתפתח כטוב בעיניהם, כבני א"צם הנוצרים ממש. והוצאותיה הכלכליות של חרות זו, היו כלי כל ספק טובות מאד. המדות הגזעיות המיוחדות ליהודים, החריצות, השקרנות, הפכחות והזהירות מהוצאה יתרה הועילו להמעיט במהרה את העניות בקרב היהודים, ובא"רצות אחדות היתה כלה לגמרי, אילו לא נתמלאה על ידי כניסת היהודים מן המזרח. היהודים המשוחררים שבמערב מגיעים לפי הערך במהרה לידי מצב בינוני טוב. על כל פנים אין מלחמת המחיה אצלם מתגלה באותן התמונות הנוראות, שהיא נראה בהן ברוסיה. אבל בקרב היהודים האלה מתרבה צרת-היהודים השניה: הצרה המוסרית.

היהודי שבמערב יש לו לחם, אך לא על הלחם לבדו יחיה האדם. היהודי שבמערב איננו רואה עוד כמעט סכנה לגופו ולחייו משנאת ההמון, אך לא פצעי הגוף לבדם מכאיבים ומאבידים דם. היהודי שבמערב חשב את שווי הזכיות לשחרור גמור ומהר להחזיק בכל המסקנות האחרונות, היוצאות מסברא זו. והעמים מסבירים לו, כי שוגה הוא מאד, בהשענו על ההגיון לבד. החוק מפליא חסדיו ונותן תורת שווי הזכויות, והממשלה והחברה מורות בשווי הזכויות הלכה למעשה, באופן שכל השווי הזה אינו אלא צחוק וקלס, כאותה הגדולה, שזכה לה ס א נ ח ה - פ א נ צ א, שנמנה למשנה למלך באי ב א ר א - ט א ר י ה: היהודי אומר בתמימותו: „אדם אני, וכל אשר לאדם לא אחשוב לזר לי". וקול נשמע באזניו לתשובה: „חבל לך, באנושותך צריך להשתמש בזהירות: אין בך רגש הכבוד האמתי, רגש הכרת החובה, המוסריות, אהבת ארץ המולדת, האידיאליות, ועינינו להרחיקך בגלל זה מכל המוסדות, שהמדות האלה דרושות בהם".

בראיות ממעשים שהיו לא נסו מעולם להוכיח, כי אמנם נמצאו החסרונות האלה ביהודים. לכל היותר מספרים מעשה ביהודי אחד, שהיה חלאת בני עמו ומין האדם בכלל, ונגד כל חוקי ההגיון הנאמן ודרכי ההוכחה הנכונה, דנים מן הפרט על הכלל כולו ואומרים, שיש בזה ראיה, שאין עליה תשובה. אבל כל זה נכון הוא על פי הפסיחולוגיה: כך דרכו של אדם להמציא לו ראיות מן השכל על הדעות המשובשות שלו, לאחר שנאחזו בקרבו על ידי הרגש, וכבר עמד העם בחכמתו על ענין זה, והביע את הדבר בפתגמים חריפים. „כשרוצים להטביע כלב", אומר משל העם, „אומרים עליו, שכלב שוטה הוא". הם טופלים על היהודים כל מדה רעה, לפי שרוצים הם להוכיח לעצמם, שיש להם רשות לתעבו. אך באמת קודם הוא התעוב בזמן.

עלי להוציא בשפתי את המלה הקשה: העמים, שנתנו ליהודים שווי זכיות, הטעו את עצמם לענין רגשותיהם. כדי שתהי פעולתו של שחרור זה שלמה, היה מן הצורך, שיתקיים ב ל ב קודם שיתפרסם בספר החוקים. אך לא כך היה מעשה. הדבר היה להיפך. ההיסטוריה של שחרור היהודים היא אחד הפרקים הנפלאים ביותר בתולדות המחשבה האירופאית. שחרור היהודים איננו פרי ההכרה, שהרבו לחטוא לעם הזה, שעשו לו רעות נוראות ושהגיע הזמן לתקן את העול הרב של אלף שנים; הוא אך פרי דרך ההגיון ההנדסי של הראציונאליסמוס הצרפתי, שבשנות המאה השמונה עשרה. הראציונאליסמוס הזה היה כולו בנוי על ההגיון בלבד, בלי כל שימת לב אל הרגש החי. הוא היה אך כללים קבועים כאקסיומה מאטימאטית שאין להרהר אחריה, ודרישתו היתה להנהיג את הכללים המפשטים האלה בעולם המעשה. „מוטב שתאבדנה הקולוניות ולא תעקר ההלכה", היא הקריאה הידועה, שאנו רואים על פיה, כיצד משתמשים בשיטה הראציונאליסטית בעניני הפוליטיקה. שחרור היהודים מראה לנו חזיון אחר ממין זה של השתמשות בלי חשבון בשיטה הראציונאליסטית. הפילוסופיה של רוסה ושל האנציקלופדיסטים הביאה לידי הכרת זכויות האדם. מהכרת זכויות האדם דנו בעלי המהפכה הגדולה בכל עז הגיונם על שווי זכיות הידודים: הם הקישו ואמרו על פי כללי ההגיון: כל בן-אדם יש לו זכויות מטבע בריתו; היהודים הם בני אדם; ובכן יש להם, ליהודים, זכויות בני אדם בטבעם. ככה נתנה השואת זכויות היהודים בצרפת, לא מרגש אחוה ליהודים, כי אם בפקודת ההגיון. העם התעורר ורגז על זה, אך הפילוסופיה של ימי המהפכה צוהה להעמיד את דרישת ההגיון למעלה מן הרגש. אני מבקש סליחה על הפתגם, שאני נכון להשמיע בלי שום רעיון של כפית טובה: אנשי שנת **1792** שחררו אותנו בשביל דייקנות פרינציפיית.

שאר ארצות אירופה המערבית עשו כמעשה - צרפת גם כן לא בכח הרגש, כי אם מאשר חשבו להם העמים הנמוסיים למין הכרח מוסרי לקבל את אשר רכשה לה המהפכה הגדולה. כשם שנהנה צרפת בעלת הרבולוציה לעולם כולו את השיטה המיטרית למדה ולמשקל, כך יצרה גם מין מיטר רוחני, שקבלו ממנה שאר הארצות, אם ברצון אם בזעף, בתור אמת מדה נכונה למשטרם המוסרי. כל ארץ אשר חפצה להחשב לעומדת על רום מדרגת המוסר, הוצרכה להנהיג בקרבה מוסדות ידועים, אשר נוצרו, נתקבלו או נתפתחו על ידי המהפכה, למשל בית-נבחרים, חופש-דפוס, בית דין של מושבעים, התחלקות מוסדות הממשלה וכיוצא בזה. שווי-זכויות ליהודים היה גם הוא אחד מן הדברים הנחוצים למשטר-ממלכה מהולל במוסריותו, כמו שנחוץ, למשל, להעמיד פיאנה בטרקלין, אפילו בזמן שאין באנשי הבית גם יודע נגן אחד. ובכן נשתחרר יהודי אירופה המערבית לא על ידי התעוררות פנימית, כי אם בשביל מודה פוליטיית זמניית, לא מפני שהעמים גמרו בלבם להושיט יד ליהודים כאחים נאמנים, אך מפני שהרוחות המושלים בארץ קבלו אידיאל נמוסי אירופאי ידוע, ואותו האידיאל דרש, שיהי שחרור היהודים כתוב בספר החוקים. ישנה רק ארץ אחת שאין כל זה מכוון אליה, היא אנגליה. העם האנגלי איננו מקבל את תקוניו וחדושיו הטובים באונס מן החוץ. הוא מתפתח מעצמו. באנגליה משוחררים הם היהודים באמת. שם אין השחרור כתוב בחוקים לבד, שם הוא נוהג בחיים. הוא נתקבל בלב מכבר, בשעה שקים אותו המחוקק בכתב בפרוש. מפני כבוד המנהג הישן נמנעו באנגליה לבטל בפרוש את הגבלות מי שאינו נוצרי, בשעה שכבר עבר דור שלם, אשר לא ידעו בו האנגלים כל סימן הבדלה בחיי החברה בין נוצרים ליהודים. מובן הדבר, כי עם גדול, שחייו הרוחניים מלאים תנועה, אי אפשר לו שלא ישתתף כלל בזרם רוחני ושלא ישפיע עליו מעט גם זרם שגיאות זמניות, על כן יראו

באנגליה גם חוגות בודדים של אנטישמיות. אבל שם אינה אלא חקוי מודה נהוגה באירופה כולה, שאיזו שוטים מתיפים חושבים אותה להמצאה היותר חדשה המכבדת את בעליה ועושים אותה עטרה להתכבד בה לעיני רואים. בכלל תראו, כי הרצאתו של האדון די־האאס, העשירה בספורי מעשים ובמספרים על אודות מצב היהודים באנגליה, מרובה היא בדברים נחומים מכל שאר ההרצאות, אשר ישימו לפניכם.

השחרור שנה לגמרי את מבעו של היהודי ויעשהו ליצור חדש. היהודי גזיל המשפט, שלפני השחרור היה בן־נכר בין הגוים, אך לא עלתה על דעתו גם רגע אחד להתרגז על זה. הוא הרגיש בברור, שהוא בן עם מיוחד, אשר אין לו כל חבור עם שאר יושבי הארץ. הוא לא אהב את העגול הכתום שהיה מצווה לשאת על אדרתו, לפי שהיה הטלאי הזה קריאה אל המון העם להתעלל בו וחזוק ידי המתעללים מצד הממשלה, אבל ברצונו החפשי היה היהודי מזכיר בדרכיו את זרותו לעם הארץ יותר הרבה ממה שיכול הטלאי הכתום להזכיר זאת. במקום שלא כלאו אותו בעלי השלטון בגיטה, היה מיחד לו גיטה בעצמו. חפצו היה לשבת יחדו עם בני עמו ולבוא במשא ומתן עם אנשי המקום הנוצרים רק בעניני פרקמטיה לבד. במלת גיטה נשמעים כיום אך צלצלי קלון וחרפה, אבל חוקר הפסיחולוגיה העממית וכותב תולדות הנמוסים יודה, בלי שים לב למטרת העמים ביסוד הגיטה, שיהודי הדורות הקודמים חשבו את הגיטה לא לבית כלא, כי אם לבית־מקלט. אמת היסטוריית היא, מה שיש אומרים, שרק הגיטה נתנה ליהודים את האפשרות לשאת ולסבול את הרדיפות הנוראות של שנות הבינים. בגיטה היה לו ליהודי עולמו המיוחד; היא היתה לו מקלט בטוח, מקלט דומה לארץ מולדת בערכו הרוחני והגשמי; פה היו לו אחים, שהיה רוצה לעשות לו שם ביניהם וגם היה יכול להגיע לזה; פה היתה דעת הקהל שלו, שהסכמתה ותהלתה היו מטרת רדיפתו אחרי הכבוד, ובוז או כעס מצדה היה עונש קלון לו; פה היו מוקירים את כל המדות המיוחדות ליהודים והיה אפשר למצטיין בהן לנחול תהלה ותפארת, שהיא הכח המניע החזק לנפש האדם. ומה בכך, שמחוץ לגיטה היו בזים למה שהיה משובח בתוך הגיטה? דעתם של העומדים מחוץ לא נחשבה למאומה, לפי שהיא היתה דעת אויבים שלא למדו תורה. היהודי שאף למצוא חן בעיני אחיו, והסכמת האחים היה תוכן נכבד בחיים. ובכן היו חיי יהודי הגיטה חיים שלמים מצד תכנם המוסרי. מצבם מחוץ היה בלתי בטוח, לעתים קרובות היו שרויים בסכנה גדולה, אבל מבפנים הגיעו לידי השתלמות גמורה מכל צד על־פי דרכם, ולא היה בהם כל קרע, כל מחסור מוסרי. הם היו אנשים מסודרים, אשר לא חסרו מאומה מן היסודות הנחוצים למי שהוא מחברי צבור שלם. הם גם הרגישו הרגשה טבעית בערכו הרב של הגיטה בחייהם הפנימיים, והתאמצו להגן עליו על־ידי חומה בלתי נראה לעינים, שהיתה עבה וגבוהה הרבה מחומת האבנים, שהקיפה את הגיטה מסביב. כל דיני היהודים ומנהגיהם היו מכוונים שלא מדעת בעליהם למטרה אחת, והיא, לשמור את היהדות על־ידי ההבדלה מן הגוים, לשמור את הקהלה היהודית, להזכיר ליהודי בכל עת, כי אבד יאבד אם יחדל להיות לחטיבה מיוחדת. שאיפת ההבדלה הזאת היתה מקורן של רוב ההלכות הדתיות, שבעיני היהודי הפשוט הן גופי האמונה שלו, וגם סימני הבדלה אחרים, שנויי בגדים ומנהגים שבמקרה נבדלו בהם מן הגוים, קבלו תכונה דתית, לאחר שהונהגו בין היהודים, כדי שיהיו נזהרים בהם יותר. מעיל, מצנפת שער וז'רגון בודאי אין בהם כל ריח דתי. אך יהודי המזרח חוששים לראשית עבירה על דת בזמן שיהודי לובש בגדי אירופה ומדבר כראוי בלשון אירופאית. כי יהודי כזה נתק את המוסרות שבינו ובין בני עמו, והמה מרגישים, כי רק המוסרות האלה הם ערובה לחבור נאמן בין היהודי ובין הצבור שלו, ובלעדיו לא יוכל היחיד להתקיים ימים רבים בתור יהודי גמור בפנימיותו, בנפשו ולאחרונה גם בגופו ממש.

זאת היתה הפסיחולוגיה של יהודי מבני הגיטה. והנה בא השחרור. החוק הבטיח ליהודים, כי אזרחים גמורים הם בארץ מולדתם. הדבר הזה השפיע במדה ידועה גם על נותני החוק והביא בימיו הראשונים לידי ההרגשות והבעת דברים טובים ומחממים את הלבבות מצד הנוצרים. היהודי נחפז כמו במצב שכרון לשבור מיד את כל הגשרים שהיו לו מאחריו. הנה נתנה לו ארץ מולדת חדשה, ולא היה צריך עוד לגיטה; כבר היה לו במי להתדבק ולא הוצרך עוד להתקרבות יתרה אל בני אמונתו. השאיפה להתקים הסתגלה מיד ובשלמות אל תנאי הקיום החדשים. לפנים הביאה שאיפה זו להתבדלות גמורה, ועתה שאף היהודי להתקרב ולהדמות כפי האפשר. תחת ההתנגדות במנהגים, שהיתה עד כה למחסה, באה ההתדמות החיצונית לעזרה. בימי דור אחד או שנים, בארצות שונות על פי מדרגות השכלתם השונות, הצליח היהודי בזה עד מאד. יכול היה היהודי להאמין, שהוא אך אשכנזי, צרפתי, איטלקי וכדומה, ככל אחד מבני ארצו, והיה שואב ממעין אחד עמהם את החיים הצבוריים במדה הנחוצה לכל יחיד לשלמות התפתחותו.

ואחרי תרדמה, שנמשכה מ—30 עד 60 שנה, חזרה ופרצה האנטישמיות במערב אירופה לפני שנים עשרים ממעמקי לב העם ונגלתה לעיני היהודי המשתומם את מצבו האמתי, אשר כבר חדל לראותו. עוד היתה הרשות נתונה לו להשתתף בבחירת באי כח העם, אבל מתוך אגודותיהם ואספותיהם של בני ארצו ראה את עצמו מוצא, אם בחשאי אם בקולי קולות. עוד היתה לו זכות ישיבה בכל אשר ייטב בעיניו, אבל בכל מקום ראה הודעות מצויות, כי „ליהודים אסור להכנס". עוד היתה לו הזכות למלאות כל חובות אזרח, אבל הזכיות שלמעלה מזכות הבחירה הכללית, הזכיות הנעלות, התלויות בכשרון ובמעשים טובים, נטלו ממנו ביד גסה.

זה מצבו של היהודי המשוחרר באירופה המערבית בזמן הזה. הוא ותר על עצמיותו היהודית, והעמים אומרים לו, כי לא נהיה לאחד מהוכם. הוא בורח מבני עמו, על כי האנטישמיות שמה לזעוה גם בעיניו, ובני ארצו הודפים אותו, כשהוא רוצה להתדבק בהם. מולדתו הגיטה אבדה ממנו, והארץ אשר נולד בה אינה רוצה להיות לו לארץ מולדה. אין לו קרקע תחת רגליו ואינו קשור בכל צבור, אשר יוכל להצטרף אליו בתור חבר רצוי ובעל־זכיות גמור. על בני ארצו הנוצרים אינו יכול לבטוח שיעריכו אותו ואת פעולותיו בצדק, ואין צורך לאמור בחבה, ועם היהודים אשר בארצו אין לו כל חבור עוד. הוא מרגיש, כי העולם זועף עליו, ואינו רואה מקום, אשר יוכל למצוא בו חבה נאמנה, בשעה שהוא מבקשה ושואף אליה.

זאת היא צרת היהודים המוסריית הקשה מהצרה החמרית, לפי שהיא מצויה אצל משכילי העם, שהם החרדים יותר על כבודם, ורגשותיהם יותר דקים. היהודי המשוחרר הוא איש בלי מעמד, איננו בטוח ביחוסיו אל בני אדם, מלא פחד בבואו בדברים עם אנשים בלתי נודעים לו וחשדני גם נגד אוהביו לענין רגשותיהם הפנימיים. הוא מכלה מבחר כחותיו לבטל ולהאביד או לכל הפחות לכסות היטב את תכונתו המיוחדת לו, כי דואג

הוא; פן תחשב לו תכונה זאת למדת יהודים, ולעולם אינו מגיע אל העונג שיש לו לאדם בזמן שהוא נגלה לעיני רואיו בשלמותו, כמו שהוא באמת בכל דרכיו, גם בכל מחשבה ורגש, גם בכל הרמת קול; בכל מעוף עין, בכל רמיזת אצבע, הוא מסתאב מבפנים, מזדייף מבחוץ, ועל כן הוא מגוחך בכל עת ומעורר עליו את בעלי הרגש והטעם הדק בכל דבר מזויף.

כל המעולים שביהודי אירופה המערבית נאנחים תחת סבל הצרה הזאת ומבקשים הצלה ורוחה. אין בדם עוד האמונה, הנותנת ארך רוח לשאת כל מכאוב, באשר היא רואה בו את יד ה' המוכיח ואוהב יחד. הם אינם יכולים עוד לחכות למשיח, כי יבוא ביום פלאות וירומם קרנם בכבוד. יש אומרים למ"ט את נפשם על ידי המרת הדת. אמנם על-פי האנטישמיות הגזעית, הכופרת בכח הטבילה, לטהר טומאת הגזע, אין יסוד לתקוות גדולות בהחבולה הזאת. גם לא תעודה יפה היא לבעליה, שרובם אינם מאמינים—על המעטים המאמינים אינני אומר כלום כמובן — מה שהם נכנסים אל הכנסיה הנוצרית בהבטחת שקר, שאינה אלא חרוף וגדוף. על כל פנים דם תרבות אנוסים חדשים רעים הרבה מהישנים. לישנים היה דרך אידיאליות של בקשת אמת בסתר, של יראת חטא וחרטה שוברת לבב, ולעתים קרובות השהדלו ברעה צלולה ובכונה גלויה להעיד ולכפר בדמם על מעלם אשר מעלו באינם. והאנוסים החדשים עוזבים את היהדות בזעם ובחמה עליה, אבל בלבם פנימה, אף על פי שאינם מודים בזה, הם שומרים עברה גם לנוצריות על שפלותם הרוחנית, על בגידתם ועל השנאה, אשר הבריחה אותם לשקר. נוראה בעיני מאד התפתחותו העתידה של דור האנוסים החדשים האלה, אשר אין לו לשמירתו המוסריה כל מסורת אבות, אשר דמו מלא רעל השנאה הכבושה לבני עמם ולזרים להם יחדו ואשר לא יוכל לכבד את עצמו כל צרכו, בגלל השקר היסודי שהוא מרגיש בקרבו תמיד. אחרים מקוים להושע על ידי הציונות, והם רואים בה לא קיום הבטחה אגדית מכתבי הקדש, כי אם את הדרך המובילה אל חיים שיש בהם ליהודי כל אותם התנאים היותר פשוטים ונחוצים, שכל מי שאינו יהודי מוצא אותם נכונים לפניו בכל מקום בשני חצאי כדור הארץ והם: מקום בטוח בצבור, חברה דורשת טוב לו ואפשרות להשתמש בכל כחותיו הטבעיים, על מנת לפתח את תכונתו המיוחדת לו ולא על מנת לבטלה, לזייפה או להסתירה ולהאביד את עצמיותו. וישנם עוד אחרים, שהם מלאים חמה על השקר שבדרכי האנוסים האלה, ונפשם קשורה בארץ מולדתם, ועל כן, כדי שלא תהי מסקנתה האחרונה של הציונות קשה ומכאבת להם ביותר, הם בוחרים בהריסות כל הסדרים, ויש להם בזה רעיון נסתר בלתי מוברר גם לעצמם, והוא, כי לכשיבנה משטר חדש בעולם אחרי הריסות הסדרים הישנים; אפשר שהשנאה ליהודים לא תחשב לאחד מאותם החפצים היקרים ביותר, שיוצאו מן החרבות ויובאו אל סדרי העולם החדש.

זה מראה פני ישראל בקצה המאה התשע עש"ה. במלה אחת אפשר להגיד זאת כך: היהודים הם על פי רובם שבט אביונים נרדפים. היהודי הוא חרוץ ומהיר מאדם בינוני מבני אירופה; ואין צורך לאמור מבני אזיה ואפריקה העצלים, ועם זה גורלו ריש ועוני, לפי שלא הותר לו להשתמש בכחותיו כחפצו. הוא מלא תשוקת השכלה שאין לכבשה, הוא רעב לעניני-מדע, אבל דוחים אותו מן המקומות שממציאים בהם מדעים לאדם, והריהו דומה ממש לטאנטאלוס לענין השכלה, אלא שהוא בן דורנו ולא אגדת-קדומים. לו כח-גידול נפלא, ובכחו זה הוא שב ומתרומם מדי פעם בפעם במהרה מעמקי הרפש, שמורידים אותו בהם על מנת לקברו שם, אך בהתנשאו למעלה גלגלתו נמחצת בעבי קרח: השנאה והבוז המתוח ממעל לראשו. הוא חברתי במעט מאין כמוהו, חב"תי שגם דתו חושבת לו לדבר מצוה שיאכל בחבורה של שלשה ויתפלל בעשרה, והוא נדחה מן החברה הנכונה, מחברת בני ארצו, ונגזרה עליו בדידות קשה. מתאוננים עליו שהוא מתנשא וקופץ בראש, והוא שואף להתנשא רק בגלל אשר לא ינתן לו להיות שוה לכל. מוכיחים אותו על אחדותו עם כל היהודים אשר בארץ, ורעהו היא באמת בזה, שלקול מ"ה אחת של שוני זכויות עקר מלבו כל רגש קרבה אל אחיו, כדי לפנות את המקום לאהבהו את בני ארצו למשול בו לבדה. לקול מטר הגדופים האנטישמיים הוא טועה בעצמו ונכון לחשוב לעתים קרובות, שבאמת הוא שקוץ משומם בגופו וברוחו, כמו שמתארים אותו אויביו בנפשו. פעמים רבות אנו שומעים אותו מבטא בשפתיו בלאט שהוא חייב ללמוד משונאיו ולהתרפא מן החטאים שטופלים עליו, ואינו משיב אל לבו, כי הלונות האנטישמיים אינן יכולות להועיל לו כלל וכלל ואין להם אפילו ערך כל שהוא, לפי שאינן בקורת מיוסדת על דברים שנבדקו ונמצאו, כי אם פעולת החוק הפסיחולוגי, המעורר את הילדים ואת הפראים ואת הטפשים האכזרים לעשות כל דבר שאיננו אהוב להם אחראי על כל צרה הבאה עליהם. בימי המגפה השחורה טפלו על היהודים שהם מניחים רעל בבארות המים; היום קובלים עליהם הזקלאים, שהם מפקיעים שער התבואה; בעלי המלאכה קובלים עליהם, שהם מאבידים את האומנות של יחידים; הקונסרבטיבים קובלים עליהם, שהם עשוים להתנגד בכל שעה לממשלה. במקום שאין בו יהודים אומרים על בני עמים שנואים אחרים, לרוב על בני נכר, ולפעמים על בני חבורות, כתות ואגודות מעטים במספר, שהם גורמי הענינים הרעים האלה. אנטרופומורפיזמוס כזה של רגשות איבה אין בו כל עדות נגד האנשים שקובלים עליהם, הוא אינו אלא ראיה, שהמעלילים היו שונאים אותם מכבר, בשעה שבאו הצרות עליהם, ובשעה שבקשו להם שעיר משתלח.

הציור איננו שלם, כל זמן שלא אוסיף עליו עוד שרטוט קל אחד. ישנה אגדה אחת, שגם אנשים בעלי דעה, משכילים ובלתי אנטישמיים מאמינים בה, והיא, כי ליהודים נתנו העז והמשרה, וכל נכסי הארץ בידיהם. הם בעלי העז והשלטון, היהודים הללו, שאינם יכולים להגן על אחיהם גם מפני הריקים והפוחזים השואפים רצח, שבערב ובמארוקה ובפ"ס! הם סמל דמות הממון בעצמו, היהודים הללו, שמחציתם אנשים, שאין להם גם אבן להניח את ראשם עליה, וסחבה לכסות על מערומי גויתם! זהו ההתול המר, המזיל אגלי רעל אל תוך המכה שהכתה השנאה. בודאי ישנם איזו מאות יהודים עשירים מאד, שהמיליונים שלהם מורגשים למרחוק. אבל מה להם לאנשים האלה ולישראל? רובם—אני מסכים בנפש חפצה שיש מעטים יוצאים מן הכלל—מן השפלים שביהודים במדותיהם, אשר נועדו בטבעם לעסוק בענינים הנוהגים לבעליהם בזמן קצר מיליונים וגם מיליארדים—אל נא תשאלוני באיזה אופן! בצבור יהודי שלם ומסודר היו האנשים האלה עומדים בשביל מדותיהם הטבעיות בשפל המדרגה בדעת הקהל שלהם ובשום אופן לא היו מגיעים לעולם לידי הארי האצילות והאורדנים הגבוהים, שהצבור הנוצרי מחלק להם. יהדותם של הנביאים והתנאים, יהדותם של הלל, של פילון, של בן גבירול, של יהודה הלוי, של בן-מימון, של שפינוזה, של היינה איננה יודעת את אילי הכסף האלה, הבזים לכל מה שאנו מכבדים ומרוממים בכבוד את כל הבזוי בעינינו: האנשים האלה הם עילה ראשית לשנאת היהודים

החדשה, שסבותם הן איקונומיות יותר ממה שהן דתיות, בעד היהודים, הנושאים צרות ומכאובים בגללם, לא עשו האנשים האלה מאומה מעולם חוץ מנדבות הצדקה שלהם, שאין בה כל קרבן מצדם ושהם מחזקים בה את הסרטן המיוחד הנאחז בגוף העם היהודי, את הקבצנות. למטרות רמות לא היה אפשר מעולם לקבל עזרה מאתם ולעולם לא יהיה אפשר לקבלה. רבים מהם עוזבים לאחרונה את היהדות, ואנחנו מברכים אותם שיצאו לשלום ואין אנו מצטערים אלא על זה שמוצאם מדם יהודה, ולו גם משמרי הדם הזה.

אין שום אדם רשאי להביט במנוחה על צרת היהודים, העמים הנוצריים אינם בני חורין מזה פחות מיהודים. חטאה גדולה היא לתת לגוע בצרות רוחניות וחמריות לעם, שגם הרעים שבשונאיו אינם כופרים בכשרונותיו; חטאה היא לעם הזה וחטאה לבנין הנמוס המוסרי, שרגזע היהודי אינו רוצה ואינו יכול להשתהף בו אך דרך עראי. וסכנה גדולה נשקפת לעמים, אם אנשים בעלי רצון עז, שבכל אופן, הן לטובה הן לרעה, גדולה מדתם ממדת אדם בינוני, מובאים לכלל כעס גדול על ידי המעללים הרעים שעושים להם, ומתוך כעס גדול יהיו לשונאים למשטר הנהוג. מתורת חיי המיקרובים אנחנו לומדים, כי יצורים בעלי־חיים קטנים, שאין כל רעה יוצאת מהן, כל זמן שהם חפשים ונמצאים באויר, יהפכו למזיקים, מביאי חליים נוראים, כשנוטלים מהם את היסוד החמצי, כשעושים אותם מחוסרי־אויר על פי לשון החכמה הזאת. ראוי להן לממשלות ולעמים לירוא מעשות את היהודי ליצור בלי אויר כזה! אפשר שיענשו גם המה עונש קשה כשיעשו אז מה שיעשו, כדי להשמיד את היהודי שיעשה על ידם ליצור מזיק.

כי צרת היהודים דורשת עזרה ראינו. למצוא את התחבולת העזרה תהיה עבודהו הגדולה של הקונגרס. עתה אני מפנה מקום ליתר המרצים, אשר ימלאו וישלימו את הציור שנתתי לפניכם בשרטוטים כלליים, ואשר ברב דבריהם הרגישו טעם „קינות" (הסכמה ברעש ובהתרגשות).

ל. מוצקין.

הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי הָרִאשׁוֹן.

(מדפי זכרונות).

הקונגרס הציוני הראשון הרעיש הרעשה עצומה ונמרצת מאד גם, או אולי יותר מכל, את אלה מאתנו, אשר הקדישו עוד כמה שנים קודם לכך את מיטב כחותיהם אל הציונות במערב אירופה. רעיון הקונגרס לא היה חדש לנו: הלא היינו יוצאי בית־מדרשו של פינסקר, אשר עוד ארבע עשרה שנה קודם להרצל יצא אל הקהל בקריאה נלהבת ערוכה בדברים כאש להתאסף לקונגרס יהודי־לאומי. היותר אמיצים ברוחם שבתוכנו כבר נגשו בראשית שנות התשעים להוציא אל הפועל את עצתו של פינסקר. כך יצא בשנת 1891 מברלין, וביחוד מווינה, קול־קורא בעריכתו של בירנבוים ע"ד יסוד הסתדרות כללית של העברים־הלאומיים ובשנות 1892—93 עסקנו משך ירחים הרבה במועצות ע"ד האופנים והדרכים, שאפשר להשיג על ידם את המטרה הנכספת הזאת, וכעבור שתי שנים אח"כ כבר נעשו נסיונות מצד חבורה גדולה מאתנו לקריאת קונגרס. ואנחנו לא היינו השואפים היחידים להגשמת הרעיון הזה, כי נמצאו הרבה תמימי־דעות ומעשים אתנו גם בכמה מקומות אחרים. אבל בכל זה לא עשה עמלנו פרי. גם בתוך טורי חברינו־לדעה נתקלנו בהתנגדות נמרצת מאד. נכונים היינו בכל לב למסור את הגשמת מחשבהנו לידי אחרים, אבל אנשים, שנחשבו לגדולי־האוטוריטיטים בקרבנו, באו ודחו את שאיפתנו זו בשתי ידיהם. מטרה פשוטה כ"כ בקריאת קונגרס של תמימי־דעים נראתה בעיניהם כרעיון, שקשה להגשימו במעשה.

והנה בא אחר, איש זר על פי עצמותו ועברו, ויבצע את הדבר, אשר היה בעיני כולנו כחלום וכמעט שנואשנו ממנו. מטבע הדברים הוא, אם אנחנו, המסורים בכל לב לרעיון קריאת קונגרס ציוני, באנו אל האיש הזה בלב נוקף מהרהורי־ספק. יראנו מפני מפלה כפולה: חיצונית ופנימית. האנשים החדשים לא משכו עדיין את אמונת לבנו אליהם. אנחנו, הצעירים בחיים והזקנים בציונות, נמשכנו רק אחרי קול קריאתם, אבל לא אחרי האוטוריטיט שלהם, כי יש די כשרון ויכלת להאנשים האלה להיות משמשים ברי־סמכא גם לנו, — את זה הוכיחו אותנו, הוכחה אטית, הימים שבאו אחרי כן. הרושם שעשה עלינו הקונגרס הציוני הראשון ומנהיגיו—דמיונו כרושם שעושה עלינו מראה מגדל רם ונשא, או בית־כניסה, שראשו מגיע השמימה. בכל שאנו הולכים ומתרחקים מאת המגדל, בה במדה הוא הולך ומתנשא יותר ויותר לנגד עינינו. בכל שארכה העת, המבדלת אותנו מן הקונגרס, כן הרבה להרוכם לפנינו, עדי־הראיה, בגבהו ובשיא חסנו.

מה שהרהיב אותנו ביחוד בקונגרס הראשון היו עוז־הרוח, שהטביע את חותמתו על כל דבור ודבור שנשמע בו, גם המרץ והתוקף, שהתבטאו בכל מה שנאמר בו ליהודים ולעולם כולו. מכל ובכל עלה ובקע לאוזן: כך הננו, בזה אנחנו רוצים וכך אתם צריכים להיות כולכם וכך צריך להיות רצון כולכם. גבורי־הרוח והרצון דברו אל מנוצחי־הרוח, ומתוך רגש של נצחנות וגאון־גבורה הבטנו על העומדים מחוץ. ואנחנו, קומץ קטן של ציונים מבתחלה, זכינו כבר בבזיל לנצחונות מהירים: מי שהיתה לו איזו נגיעה אל הציונות נמשך ונסחף עם הזרם, והיו רגעים כבירים ונאדרים בקדושה, רגעים של עלית־נשמה ממש, שבהם נזדווגו יחד המחשבה והאמונה והיו לבשר אחד. אחרי נאומו הגדול של נורדה הגיעו ההתפעלות וההתלהבות עד לנקודת־הרתיחה, ורבים מאתנו רצו בכה ובכה נפעמים ונרהמים ונתקפים משטף רגשות כבירים וסוערים, וזקני חברי הקונגרס נהיו לצעירים שבחבריא. המטף של הקונגרס הראשון היכיל להרעיש ולהרתיח כמו מצולה בלב כולנו את כל מה שהיה עצור בו מאש המזג ומרגש הכעס והגעגועים וצמאון המלחמה וכשרון־החיים. ברגע זה נעתקו מלים מפי הספקנים וקטני־אמנה נהיו לשכורי־אמונה, אפשר שהיום קורא האחד או השני את הנאום הזה במנוד־ראש. האם צדק אותו אוהב־העם הישיש מקיוב, אשר בכלות נורדה את נאומו רץ מקצה האולם הגדול ועד קצהו וקרא וחזר וקרא, כי מעולם לא זכה לראות חזיון נאדר ונשגב כזה? האם היתה זו הפלגה מתוך סוגסטיה באמרו, כי שעה זו היתה לו השעה היותר מאושרה בחייו? מדוע לא גחך אז איש להפלגת־דברים זו? מדוע הרגשנו את עצמנו כ"כ מאושרים, עד שמכירים ובלתי־מכירים לחצו איש את יד רעהו ואצלו עתרת ברכה האחד להשני בעינים מאירות וצוהלות מתוך תקוה מרובה? מהו הדבר, אשר נגע כ"כ עמוק אל לבות כולנו, מבלי יוצא מן הכלל? מהי סבת החזון, כי רגע קראנו בקול גדול מתוך התרגשות־

הנפש ורגע נשארנו דוממים כאבן, מסוגרים ושקועים בתוך הרהורי עצמנו? האם היה נאומו של נורדה כעין גלוי־נבואה, הופעה של חוזה, שעשה את הקונגרס כים הומה לגליו ומשך אחריו בכחו אפילו את אותו איש־הרוח מתוך העם, אשר הוציא אחר כך ב„השלח" על הקונגרס הציוני הראשון דין כ"כ קשה? אפשר שיותר מרוח הנאום עצמו גרם לכך מעמד־הרוחות, ששרר באותה שעה ובאותו מעמד. יודעי־חן שבתוכנו מצאו בדברי נורדה פירוש לרעיונותיהם של פינסקר והס ויתר יוצרי־הציונות, אבל הפירוש הזה היה נשגב ונעלה ועושה רושם אדיר וחזק כשהוא לעצמו. הוא היה קריאת־מלחמה שאין דוגמתה, קריאת־מלחמה מתוך רצון פנימי ועצום מאד. זה היה המומנט היחידי בכל התקופה ההרצלית, אשר נצח איש את הרצל בציונות. שניהם היו אז רעננים, שניהם ששים לקראת מלחמה ויצירה, ועדיין לא שערנו מי הוא העתיד לתפוס בקרוב את המקום הראשון והמיוחד בתוך התנועה. כשדרש האדריכל מרמורק בהתלהבות היתרה המיוחדת לו מאת הקונגרס — זה היה כשוך סערת הרצון שהתעוררה באולם לאחר נאומו של נורדה — כי ישתדל להפיץ בעם את שני הנאומים הקונגרסיים הראשונים, וקרא מתוך התפעלות עצומה: „כל עודנו בחיים לא נוכל לשכח את אשר שמענו; הדברים אשר הקשיבה אזננו לא יעלמו לעולם גם מתולדות התרבות האנושית וגם מתולדות היהודים", — אז לא נמצא אף האחד בתוך האולם, אשר לא יחס את הקריאה הזאת בעיקרה, ואפשר שגם בשלימותה, לנאומו של נורדה.

אבל גם אחרי כל זה כבר נוכחנו לדעת בהמשך הקונגרס, כי נשמת התנועה הציונית ורוח החיה שבה, יהיה לא הדברן המצוין, כי אם אותו האיש ההוזה ובעל־החלומות, אשר לפני שתי שנים לא שמנו אליו לב עדיין. מרץ־הנעורים שלו וכח־הסתגלותו המופלאה, יכלתו למצוא נתיבותיו בכל סביבה בלתי־ידועה לו, כשרונו הגדול להגן על הקונגרס מפני ערבוביית־הדעות, דרכו, דרך־מלכים, להכנים לקטנות מן הגודל וההבללה, בטחון־עצמו היפה ואמונתו החזקה, כי הקונגרס נועד „להניח את אבן־הפנה בבנין הבית, העתיד להיות מקלט לאומה הישראלית", — כל הדברים האלה הוכיחו, כי רצה וגם צריך היה האיש להיות למנהיג. בכל זה לא חשנו עדיין רגש של קרבה יתרה אליו. גם בסופו של הקונגרס לא ידענו עדיין מה טיבו ומשפטו שלו בתור איש, ולא שערנו עד כמה עתידים אנחנו להוקיר ולחבב אותו בימים הבאים. הוא לא התקרב עדיין לחיי־הנשמה שלנו, ובהוך תוכו של לבנו לא כבש אותנו. עוד נמצא בינינו ובינו חלל פנוי של עולם גדול, אשר החריד אותנו לפעמים, ושנעלם בהמשך הזמן. במקום אחוותנו הלאומית הראשונה לא הרגשנו עדיין את עצמנו כבני־ביה, ויש שהיה הרגש בלתי־נעים כלל. יש שנדמה לנו, כי לא ידינו עצמנו יוצרות את גורלנו, אלא שהננו נדחפים לכך בכח איתנים. אולם אך נגלה על לבנו את זכר גודל אותו הרגע ההיסטורי, ושכחנו תיכף את הפרטים הבלתי־נעימים האחדים. מי שעובר היום על פני הפרוטוקול של הקונגרס הציוני הראשון, בודאי שלא יתבונן, כי בשעת הדמונסטרציה הציונית הגדולה הראשונה הזאת היו גם כמה מומנטים של כעס ומרירות מרובה. ואף על פי כן! החזיון, כי זקני נושאי דגל הציונות וגדולי מוריה בעלי־הנסיון נדחקו לעמוד בשורה האחרונה, היה טראגי קצת, ואנחנו, בני הדור החדש, הצטערנו על הדבר מאד, אף כי מכבר היו דרכינו מובדלות ומופרדות מדרכי הזקנים ההם ועברנו אל המחנה הציוני של הרצל. הדבר, כי אנחנו כולנו יחד נכנענו לפני רצונו של איש חדש מקרוב בא, — אפשר שהיה זה נצחונה היותר גדול של האידיאה.

היו רגעים בודדים בקונגרס, אשר לא צררו לנו בכנפיהם ששון ונחת־רוח, אבל בכללו, בשלמותו, רומם את חפץ־הפעולה בקרבנו והשיב אותנו לחיים חדשים ורעננים. מכוון אני בדברי הפעם קודם כל אל הצעירים הציונים של העת ההיא, שהשתתפו בקונגרס. אז היו שתי קבוצות של צעירים: הסטודנטים ילידי־אוסטריה וצעירי־רוסיה הלומדים בבתי־האוניברסיטאות שבשווייציה ואשכנז וביחוד בברלין. שתי הקבוצות הסטודנטיות האלה, שלא היו מרובות במספר חבריהן, נבדלו זו מזו בהבנת ערכו של הקונגרס, ובימים הסוערים ההם חיו חיים מובדלים ומופרדים מבית ומחוץ. האוסטריים היו האופטומיסטים, אשר לא פסקו כל העת מהריע תרועת־ששון, ואנחנו היינו הפיסימיסטים, — פיסימיסטים יותר על פי חוק־העצלות, מאשר בתוקף רשמי מאורעות הרגע. במשך שנים רבות נלחמנו באספות ובהמון הזדמנויות אחרות נגד האסימילציה בחוגי הסטודנטים. נלחמנו בטמיעה בכל נשקי־הרוח. מתוך השקפת־עולם עמוקה, אשר סגלנו לנו, ערכנו את המלחמות הללו נגד מתנגדינו מטומטמי־המח ותמיד יצאנו כמנצחים. אבל בחיים, לפני הקונגרס הציוני הראשון, עמדנו בודדים במועדינו. דומה, כמו היינו אנחנו המנוצחים בפועל. אפשר שהיתה זו אשמתנו עצמנו, יען כי לא עשינו עדיין שום נסיון לסדר את החלק היותר חשוב של אישי האומה, את העם עצמו. אבל לא נקל כ"כ עלה הדבר בידנו אפילו בשעת הקונגרס לשחרר את עצמנו מאותו מעמד־הרוח הפיסימי וההתפרדות הפנימית המלויה אותו, ששררו בתוך שורותינו עצמנו, ומעמד־הרוח הזה מצא לו הד גם באותם הויכוחים שאינם פוסקים, שנמשכו בינינו בחבורתנו המצומצמת גם בבאזיל. בבואה של אותו מעמד־הרוח אפשר למצוא גם בדברים, שהבעתי בהם בשעת הדיסקוסיה הגדולה על דבר הפרוגרמה, את דרישותיה של הציונות הפוליטית. אבל הן הפיסימיות שלנו לא היתה מחלה, שאין לה תקנה; הלא תחת השפעת הרגעים הגדולים שבה וצמחה האמונה בלבבנו, כי עוד תעלה בידנו למשוך את לבב המוני־העם אל האידיאות שלנו, וזה הלא היה עיקר הדבר לעת עתה! רוצים היינו רק לחזור לבתינו מתוך הכרה, כי הציונות עפ"י מהותה המקפת היא תנועה לפתרון שאלת־היהודים, ואמנם שבנו בהכרה זו לבתינו.

חזיון אחר יותר חיצוני נראה בקונגרס, והחזיון הזה גרם לנו, הצעירים שבחבורה בעת ההיא, וגם להרבה אנשים אחרים אתנו, איזה צער. זו היתה המהירות המרובה שנפתרו בה השאלות היותר חשובות. מלבד אי־אלו מן ההרצאות המצוינות ומדברי הבקרת החריפים (כמו, למשל, בהרצאתו של בירנבוים) לא הושם לב כלל לכל יתר הויכוחים, והיו גם כאלה, שנפסקו בתחלתם. בשאלות נכבדות הרבה טפלו טפול שטחי מאד כעוף הפורח המרפרף ואינו נוגע. מפני מה הרשה הרצל את הדבר? מדוע לא נתן להצירים הציוניים, שהתאספו יחד זו הפעם הראשונה, לדבר את כל אשר עם לבבם? בהמשך הזמן למדנו להבין את הטקטיקה שלו. ימים אחדים לפני הקונגרס יצאת הוראה מכמה ציונים ידועים, כי צריך לבטל את הקונגרס בכל אופן ובכל אמצעי־אלמות שיהיו, ואותם הציונים נמצאו גם בבאזיל. יותר מכולנו פחד הרצל פן יקיימו האדונים הללו את איומיהם בפועל וכי ימצאו הזדמנות נאותה לכך בשעת הויכוחים הארוכים, ויראת בטול הקונגרס, שרחפה על פניו כצל בלהות, השפיעה על מעשיו, אשר בשעתם עוררו אצלנו רגשי כעס ומרירות. אבל איזה ערך יש להגבלת־החופש הזאת, איזה ערך יש לכל אותם ההפרעות והחכוכים לעומת המטרה הנעלה — יצירת ההסתדרות הגדולה? ולגודל שמחתנו הושגה המטרה הזאת במהירות יותר

מרובה מאשר פללנו לה. אך נגמר הקונגרס הכרנו תיכף את גדלו: תיכף שכחנו את המומנטים הקטנים וראינו רק את הרגעים הגרנדיוזיים. ואתנו יחד התחילו עשרות ומאות אלפים להתעורר, לשאול ולענות, להרגיש ולחפוץ. עתה בימינו כבר עברה אותה התסיסה שאין דוגמתה, אשר תקפה אז את המוני היהודים הגדולים, אבל בעד כל אותם הדברים הטובים שיצרה, שעוררה ושהשיבה להחיה, אנו חייבים להחזיק תודה להקונגרס הראשון, ולאותו עוז-הרוח, שנתן ושהוא מוסיף לתת לנו מאז עד היום הזה.

בעל־מחשבות.

הַקּוֹנְגְרֶס הָרִאשׁוֹן.

(זכרונות.)

... ואני הייתי אז עדיין סטודנט צעיר. אבל כבר חשבתי את עצמי למומחה גדול בשאלות היהודיות הלאומיות. חו"צ לא משכו את לבבי אחריהם ועל הברון רוטשילד הבטתי שלא בעין יפה כלל. „מדינת-היהודים" של הרצל לא עשתה עלי שום רושם. ככל „בחור" מישראל, האוהב קודם כל רעיון מפולפל, מצאתי, כי ספר „מדינת-היהודים" של הרצל אינו משמיעני כלום, ובבטחון של בחרות תמימה בטלתי את הספר בתכלית הבטול. תכניות-ההסתדרות שבקונטרסו לא הרהיבוני. נדמה לי כי ריח של חנונות וחשבונות פרקטיים נודף מהן. וצריכים אתם לדעת, כי בו ביום שנעשיתי סטודנט נתקתי את הקשר עם רוח-המסחר של אבותי והייתי סמוך ובטוח, כי שום רוח שאינה מצויה לא תחזירני עוד אל פנקסאות „הטוען" ו„הנטען".

האידיאה על דבר קונגרס יהודי בנוגע לשאלות א"י (המלה ציונות כבר נאמרה אז אמנם בספרות; היינריך לוי והד"ר נ. בירנבוים התחילו משתמשים בה ראשונה, אבל בשפת יום יום לא היו לה מהלכים עדיין) לא היתה עוד חדשה לי. אנחנו, הסטודנטים, כבר הקדמנו לראות בעיני רוחנו קונגרס יהודי שכזה, ולא פחות מארבעים יהודים מאנ"ש הבטיחו אותנו להשתתף בו.

זוכר אני עדיין ישיבה אחת בחדר צר של סטודנט, שנמצאו בו הד"ר לוריא, ל. מוצקין והפקח אסתרמן, שבכל השעות הקשות שבחייו היו אצבעותיו מסלסלות אחת מקבוצות שערו קרוב למצחו. וגם אני הוזמנתי אל הישיבה הזאת, שהיתה חשאית שבחשאיות. ואמנם אפשר שלא הוזמנתי כלל אל הישיבה החשאית. אפשר שנכנסתי לשם במקרה לשתות כוס תה אצל חברי בעל החדר, ולחברי-האספה לא נעים היה הדבר לדחות אותי ולבקשני כי אבוא כעבור שעה; את הפרטים אינני זוכר בבירור. אבל את זאת יודע אני, כי הד"ר לוריא, אשר הצטיין תמיד ביושר-רוחו, הקריא מכתב-חוזר שערך ע"ד ההשתתפות בקונגרס, שהחתומים על החוזר מקהילים בברלין. זה היה בסוף שנת 1896 או בתחלת שנת 1897. אבל הקונגרס שלנו לא יצא אל הפועל, יען שפתאום בא הרצל. אולם האידיאה ע"ד קונגרס-של-נייר לא חדשה היתה לי עוד:

כחמשה שבועות לפני הקונגרס נסעתי לאחי לברן, ויחד אתו שכרנו לנו דירה בבית אחד, האכרים על יד היאור הטוני. ובית-אכרים זה שמש גיא-חזיון לסכסוך מופלא במינו. אלמלי היו ההרים של גבעת ברן והמים הירוקים-הכהים של היאור הטוני שמים לב לכה"פ במקצת לשיחתם של בחורי ישראל הבאים מרוסיה, כי אז היו יכולים גם הם להשתתף היום בגליון „העולם", המוקדש לזכר הקונגרס הראשון. אחי הרבה לדבר על לבי, כי אסע לציריך אל הקונגרס הכללי של הסוציאליסטים, ואני לא לא קמצתי בדברים והכברתי עליו במלין שילך אתי לבאזיל אל הקונגרס הציוני הראשון, שהיה שם כעבור שני ימים לאחר הקונגרס של הסוציאליסטים. בשוטנו בסירה הקטנה על פני היאור פגשנו בסטודנטים יהודים אחרים, שהתעתדו לנסוע אלה לכאן ואלה לשם. צריך להיות בעל רגש קר כנלי יאור שווייציה לבלי לראות קצת טראגידיה במלחמת-אחים זו.

בקונגרס הראשון ראיתי בפעם הראשונה את האריות שבחבורת חובבי-ציון. נשארו בזכרוני שפ"ר ז"ל ואח"ע שיחיה. אל הראשון התהלנו מתיחסים יחס של קלות-ראש ובשני נהגנו מנהג דרך ארץ אלא ששמרנו לו גם שנאה כבושה בלב. אני, שכבר קראתי שתי פעמים הרצאה על דבר „פרשת-דרכים" שלו לפני קהל גדול של עשרים סטודנטים בערך (בימות החמה היה זה קהל גדול מאד) ושנודע לי מאחורי הפרגוד (מפי ד. פינסקי), כי הוא בז לז'רגון לגמרי, לא אהבתיו כלל וכלל. יתר חובבי-ציון הצטיירו במחי כדמות חבורה של בעלי-בתים עם רק"ז ויסוצקי בראש, השותים יין כרמל והמברכים בסכות על אתרוג הבא מארץ-ישראל.

גם הרצל לא גדל בעינינו ביותר: כותב פיליטונים בה„נייע פריע פרעסע"! הבשורה, כי מאקס נורדוי ישא נאום, לא היתה לנו לרצון גם היא. אז פרסם נורדוי את ספרו „הדלדול" („ענטארטונג") ואני, הבחור היהודי, לא יכלתי למחול לו על אשר נועז לשבר את אלילי.

בבית-האוכל לנזירים-מיין, שנתנו שם במחיר שלשים סאנטים עוגה ממולאה ביצים טרופות ארוכה כמפה גיאוגראפית, הוכיחו הויכוחים, כי רוב הסטודנטים חברים המה לי גם בחבתי גם בשנאתי.

עוד בשעת הקונפירנציות המוקדמות, כביכול, של הרוסים גזלה חבורת סטודנטים נלהבים את הפעמון מידי אחד מבעלי-הבתים ותמסרהו לידי א. דווידסון, שהיה אח"כ לאחד המתנגדים היותר גדולים של הציונות ותלמיד כפות לפליחאנוב.

השמועה, כי הרצל דורש, שיבואו הכל אל ישיבת-הפתיחה הראשונה לבושי מעילים שחורים, עוררה מהומה בין כל הסטודנטים. ראינו בעליל, כי יש לנו דבר עם בורז'ואים, עם יהודים הגרועים גם מן האבות אשר לנו בבתינו. אנחנו לא נמשח אמנם את המעיל הכהה במשחת-נעלים, ובכל זה בא נבא אל אולם הקונגרס, בא נבא על כל פנים; אבל הגאוה הטפשית למה היא! הלא באנו לכאן לעשות איזה דבר ולא לשום שמחה בטלה! גם את מנעלינו איננו מגהצים, והיום אומרים לנו: לכו ולבשו מעילים שחורים!

באחרונה בא, בא היום והקונגרס נפתח. מעמד-הרוחות היה זה שלפני מלחמה. מן הצד האחד הייתי כאחרים בעד-הרצל, אשר כנראה, הוא מודה בכל הפרוגראמה של „האגודה היהודית-הרוסית למדעים", שמוצקין עמד בראשה. מן הצד השני הכינונו את עצמנו להלחם עם חובבי-ציון הישנים, שהיו בעינינו בעלי-בתים שוטים. המשחקים שחוק ילדים במשחק ארץ-ישראל וק"ז ויסוצקי בראשם. כן כיוצא בזה בקשתי כיתר חברי, להגן על הרוח הדימוקראטי ביצירת ההסתדרות החדשה, ועם זה העיפונו מבטי-חשד בהרצל לבוש הצילינדר, העובד בעתון ליברלי (ליברלי!) באחת: עמדנו כולנו ערוכים לקרב

מזוינים מכף רגל ועד ראש, ונכנסנו אל אולם הקונגרס לא כחילים, אלא כגיניראלים ומחוקקים כאחד.

והנה קרה דבר—בנוגע אלי, למצער, עָרֵב אני בעד אמתת המאורע—אשר הכה מכה נמרצת את הכרת עצמי ובטחוני... ראיתי את הירצל כשהוא עומד על הבמה, שמעתי את קולו השלו והאמיץ בצלצולו הנעים מאד. אזני צללו פתאום לקול רעש מחיאות־כפים מתוך התפעלות עצומה שאין דוגמתה. איזו אטמוספירה חדשה של הערצה, של התרגשות־הנפש וקרבת־אחים מלאה את חלל האולם. עיני הכל מבריקות מהתלהבות וששון. כל הלבבות דופקים מתוך חביבות וחמימות מיוחדת. אין כאן עוד לא חו"צ, לא פלשתינאים ולא אחרים. ההמון הגדול כמו התלכד והיה לאיש אחד, והכל מביטים בעינים מפיקות אהבה, התלהבות ועריגת־נפש אל הבמה, ועליה עומד איש הדור במראהו, וראשו ראש אחד האשירים הקדמונים ומבטי עיניו המופלאות ביפין הנם נוגים ורכים כל־כך.

בנשמתי העלובה נתרשם רושם חדש. זה לא היה רושם מתוך קריאה מרובה בספרים ופרי הויכוחים הנלהבים, שהתוכחתי עם חברי, אלא דבר חדש לגמרי: התפעלות של המון־אדם בשעה שהם מכירים הכרה אינסטינקטיבית, כי בא גבירם. — —
— — — — — — — — — — — — — — —

ובימי־הקונגרס הבאים כבר שגשג אצלנו—אצלי למצער—רגש חדש, רגש של אמונה. האם בהירצל או בכחות אשר חבר יחד? — איני יודע.

ואני עזבתי את הקונגרס בהסכם מוחלט להגן על הפרוגראמה שלו בכל כחותי. ואמנם לא ארכו הימים ונפל סכסוך ביני ובין הפרופיסור שפירא ז"ל במעמד הד"ר קלוזנר ול. יפה, בשעה שנסה לעורר אותנו, סטודנטי־הײדילברג בעת ההיא—לפעול כנגד הפרוגרמה הבזילאית וברוח חו"צ. עוד שנה אחת נאבק הפרופיסור עם הפרוגרמה הבזילאית. הסטודנט נהיה מאז כהנה הנאמן במקדשה. הספקנות באה רק בשעת הקונגרס השליש לאחר נאומו של הירצל בלונדון.

עַל הַמִּצְפֶּה.

נ. בחונק.

ענין יושצינסקי הולך ומסתבך, הולך ומתערפל. שביב־התקוה, אשר הבריק בימים האחרונים למבקשי־האמת, כי עוד מעט ותקרע רקמת השקר, שרקמו צוררי־ישראל מסביב למאורע הרצח הקיובי ותִגָּלֶה פחזותם לעיני השמש בכל נלותה וכיעורה, גז חיש ויעלם. כל האנשים שהושמו במאסר בפקודת חוקרי בי"ד כחשודים על השתתפות במעשה־הפשע, הוצאו אחד אחד לחפשי, וכל אלה שעסקו עד כה בחפוש אחרי רוצחי הנער יושצינסקי, החל מן הפרוקורור של בי"ד הגליל בראנדורף וכלה בשר מחלקת הבולשת קרסובסקי, נתמנו למשרות בערים אחרות ומתוך כך נעשו ידיהם מסולקות מן הענין לגמרי. ולא עוד, אלא שהחקירה והדרישה גופה הוצאה מגליל־המשפטים הקיובי ונמסרה לרשותו של גליל־המשפטים האודיסאי. לבסוף באה הסוכנות הטלגרפית הפטרבורגית הרשמית ופרסמה ידיעה, כי החקירה והדרישה נטתה מן הדרך הישרה, ולפיכך היה צורך בדבר להפסיק אותה באמצע.

ובכן נצחו הסוּוֹזניקים. יודעים היו אלה מבראשית שאין האור יפה להם ובשביל כך לא פסקו כל העת מרקום מזמות בסתר להגדיל ולעבּת את הערפל הרובץ על מעשה־הרצח הקיובי, כשנתפרסמו בקהל הידיעות האחרונות על אודות המאסרים ההולכים ונעשים כמעט יום יום בקרב בני משפחת הנער הנרצח, היה להם הדבר כרעם־ברקים ביום בהיר. ה„זימשצינה" ו„הרוסק. זנאמיה" היו כמתעתעים ואובדי־עצות, כבשו פניהם בקרקע ונאלמו דום, והדבר הגיע לידי כך, שה„נוב. וורימיה" התחיל מפקפק ברבר: מי יודע? אפשר, שבאמת היו ידי רוצחים פשוטים באמצע. אבל מצב־היאוש הזה לא ארך הרבה. אך שנים, שלשה ימים עברו, וצריחת העורבים למיניהם שבה ונשמעה ברמה ביתר עוז. לקחו להם הללו קרנים לנגח בהן את דייני ב"ד מנהלי החקירה והדרישה בענין רציחת יושצינסקי. הפרוקורור בראנדורף מאיר פנים לקדיטים ולפיכך מסקנותיו פסולות, חוקר־הדין פינינקה נמכר לז'ידים וקרסובסקי מושיב נפשות נקיות בכלא עקב שחד. כדברי־דבה ופלסתר כאלה וכאלה הציפו השחורים את עתוניהם ועלוניהם יום יום נגד כל אלה, שנחשדו בעיניהם בנטיה קצת לגלוי אותה האמת, שאין הם רוצים בה, ועפ"י תוקף לשונם והבטחה היתרה המבצבצת ובולטת בכל דבור ודבור שלהם ניכר היה, שבטוחים הם למפרע, כי יש להם על מי לסמוך, כי דרכם נכון לפניהם ולא יכשלו בה.

ואמנם לא שגו ברואה.

החקירה והדרישה נפסקה לפי שעה והכל שב וישקע בחשך כשהיה. מעתה יכולים הם כל האגיטטורים השחורים מסייעתו של מארקוב השני לשוב ולהמשיך במנוחה את מטוה קורי עלילותיהם נגד היהודים. ואמנם חזר ה„נוב. וורימיה" והרים את ראשו בגאון, התחיל הלה מדבר הפעם בלשון של ודאות, כי אכן היתה רצח־דתי בדבר, וכל המחנה עונה אחריו בקול ענות גבורה.

וצריך להודות, כי אכן אין גבורים כהשחורים ואין טלומדי־נסיון כמותם לכסות במשאון עקבות כל מעשה־פשע, שגם ביה"ד גם דעת הקהל משתף אותם אליו. כך היה הדבר במשפט הירצינשטיין, כך היה הדבר במשפט יאלאס וכך עתיד להיות, כנראה, גם בסופה של החקירה והדרישה בענין יושצינ־סקי, שכבר הספיקה להעשות בלאו הכי כפקעת של חוטים סבוכים, שאי אפשר לפתחו בשום אופן. ועם מסירתה לגליל־המשפטים האודיסאי הרחוק ממקום־המעשה בוודאי שתאבד נתיבותיה לגמרי.

כך משחק עתה הנצחון לשונאי־ישראל!

דאי דרוהוביטש בהפרלאמנט האוסטרי.

אחרי ההֶרג הרב, שנעשה בדרוהוביטש, שלא נשמע דוגמתו בתולדות דבחירות הפרלמנטאיות של כל עם ועם, היה הרעיון הראשון, אשר עלה על לב הכל, כי אך יכנס הפרלמנט החדש לישיבה בוודאי שתהי ראשית פעולתו לבקש מידי הממשלה את דם הקרבנות השפוך.

וכך היה.

באחת הישיבות הראשונות של בית־הנבחרים דרשו כמעט כל המפלגות מאת הממשלה דין וחשבון על מאורעות דרוהוביטש. כל מפלגה הביעה את מחאתה על פי דרכה ונקודת־מבטה ובהרצאת־הדברים המיוחדת לנואמיה. אבל גם התתמרמרות גם

הקטגוריא היו כלליות ומכוונות בעיקרן מצד כולם כלפי השלטון המקומי והממשלה המרכזית.

כמו שיראה הקורא בפרק „מחוץ לארץ" שבגליון זה היה עיקר דרישות הנואמים למפלגותיהם, כי ימנו קומיסיה מתוך חברי הרייכסראט לעשות חקירה ודרישה בדבר האשמים בשֶׁפֶךְ הַדָּם וכי תדאג הממשלה למחית אלמנותיהם ויתומיהם של ההרוגים.

והממשלה ענתה תשובה אחת שהן שתים. ענו מיניסטרי הפנים והצבא. מה שהחסיר האחד השלים השני. אבל מה ענו?

שני המיניסטרים שפכו דמעות של תנין על אסון ההרוגים האומללים; שניהם הודו, כי היחס אל הציונים בשעת הבחירות היה שלא כשורת הדין, כי אפשר היה למצוא דרך יותר נאותה להשקיט את סערת־הלבבות. אבל כי נעשו הבחירות שלא כהוגן — הס, כי לא להזכיר! אדרבה, לפי ידיעותיה של של הממשלה—וידיעותיה של הממשלה בוודאי ממקור נאמן הן—הלכו היהודים אל הבחירות בלב אחד וכדעת אחת לבחור דוקא בלוינשטיין ורק קומץ קטן של אגיטטורים התנגדו לו. הצבא ירה אמנם. אולם הוא עשה מה שעשה מהכרח, בכדי להגן על עצמו. אלמלא הגנה־עצמית זו היה כל החיל, הנמצא בדרוהוביטש נופל חלל לפני כנופית האגיטטורים! דורשים אתם בחירת קומיסיה לחקור ולדרוש אחרי האשמים—טוב ויפה! אבל אנחנו נבחר קומיסיה משלנו והיא תברר את האמת. האמת שלנו במה שנוגע גם לצבא גם למעשה־הבחירות בודאי שתהי יותר אוביקטיבית מזו שלכם.

ואמת זו של הקומיסיה, שעתידה הממשלה לבחור—אין הדבר קשה כלל לדעת את טיבה למפרע. הצבא בודאי שיצא לבן כשלג, הלא על כן המחנה צבי־תפארת אוסטריה הוא ועדיו לגאון. שר־המחוז פיאטקעוויץ והקומיסאר לישקובסקי הלא את פרי מעלליהם יאכלו, כי הוסרו ממשמרתם לפי שעה. והבחירות? יבא החטר הנמצא ברשותנו ויעיד, כי לא היו כאן לא זיופים ולא אונאות, אלא סכסוכי־מפלגות סתם, שאינם אומרים כלום ושאין הדבר כדאי להרעיש עולמות בגללם.

והדיפוטטים הגליצאים שמעו את תשובת־הממשלה ושתקו—שתיקה מתוך הודאה.

אפשר שנזכרו הדיפוטטים הפולנים, כי אלמלי זיופי־הבחירות הללו לא היתה להם היום דריסת־הרגל בהרייכסראט האויסטרי.

נסתתמו גם טענותיהם של הנבחרים היהודים.

ואם לא שמעו כתלי הפרלמנט האוסטרי הפעם מחאה יהודית מרעשת ומפוצצת מבעת את כל הכעס והמרירות על גולי־המשפט והדם הדרוהוביטשי השפוך הוא—מפני שנפסק קולו של הכלוב העברי.

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

הדרישה מולידה את התעשיה. ממנשסטר אשר באנגליה דורשים גלומי־ארג, ונולדה בה תעשית־הארג הגדולה שבעולם. מירושלים אשר בארץ הקודש דורשים „קדישים", תפלות וכל מיני שטרי־הוכחה שכחם יפה בעלמא דקשוט, ונולדה בה — תעשית־המוסדים המספיקה צרכים אלו.

ובמדה שיהודי הגולה מכירים בסתר לבם, כי מחללים הם כל שעה את השבועה אשר נשבעו אבותיהם לירושלים, במדה שהבנים מתרחקים מארץ האבות ולבם מתרוקן מתקות האבות, בה במדה מתאמצים הם לכפר על עונותיהם ולהשתיק את יתושם בפרוטות־נחושת שהמה משליכים לקופסאות־פחים, ששם „ירושלים" נקרא עליהן.

לולא שומר ישראל, שמעולם לא זזה שכינתו מעירו ומארצו, לולא טל תחיה שירד על הארץ הזרועה קברים, כי אז לא היינו מוצאים בירושלים כלום חוץ ממוסדים ל„קדישים" ו„להזכרות", המכפרים על חטאתיהם ועונותיהם של בני־הגולה.

ואתם, בני־הגולה, עומדים וצועקים; כי שנוררים הם בני ירושלים, קבצנים הם בני ארץ־ישראל כולה. במחילה מכבודכם, לא־אמת יהגה פיכם: הירושלמים והארצישראליים אינם עוסקים אלא בתעשיה הדרושה לכם. ואם אין תעשיה זו מוצאת חן בעיניכם שובו אתם ואל תחללו את השבועה הגדולה אשר נשבעו אבותיכם ואל תחטאו לעצמכם, ואל תאמרו לשלם את חובתכם לארצכם ועמכם בפרוטות, — שובו אתם ואל תאשימו את הירושלמים ואת הארצישראליים המספיקים לכם את הסחורה אשר לה אתם צריכים...

I.

מוסדי ירושלים רבים הם; אפשר לחלקם עפ"י מקצועות אלה:

א. מקצוע הצדקה והחסד;
ב. „ שמירת הבריאות;
ג. „ גמילות־החסדים.
ד. מוסדי צבור כלליים, המספיקים עזרה חמרית לכל יהודי בלי הבדל כוללים.
ה. מקצוע החנוך לגוניו השונים.
ו. בתי־ספרים ובתי־עם לקריאות, לאספות וכו'.

מקצוע הצדקה והחסד כולל בתוכו שלש מחלקות ואלו הן:

א. בתי־מחסה פנימים לזקנים וזקנות ולאנשים שאינם מוכשרים לעבודה.
ב. בתי־תבשיל ותמחוי.
ג. בתים להכנסת אורחים.

מחלקה א' כוללת בתוכה את המוסדים הללו:

1) „מושב זקנים וזקנות בירושלים" של האשכנזים, נוסד בשנת תר"מ ע"י ה"ה בן־טובים, פינס ופרומקין בכספם של המנוח פרידלאנד ושאר נדיבים והתנהל עד שנה זו ע"י המיסדים.

המוסד יש לו שני בנינים משלו: האחד, הבית בשביל הזקנות, עומד בתוך העיר הישנה, וצורת בנינו עפ"י הנוסח הישן; הבית השני, מחוץ לעיר בקצה רחוב יפו, הוא בנין מפואר המוקף עצים ופרחים.

בשני הבתים האלה חסו עד השנה הזאת ערך **350** איש ואשה ונתכלכלו בעין יפה, במאכלים בריאים ובמלבושים שלמים. גם בנוגע לנקיון אי־אפשר היה להתאונן ביותר. סכום ההוצאה השנתית עלה עד מאה ועשרים אלף פרנק.

המוסד הזה נתמוטט כולו בשנה זו. הגרעון עולה, לפי דברי הבקיאים בדבר, עד רבע המיליון פרנק.

בעלי־החובות מסרו את דינם להרשות, והגבאים האומללים נמצאים בצרה גדולה כזו, עד שפינס, הנמנה בצדק על סוללי

דרך התחיה, חלה מרוב צער, ויש אומרים שנצטרך לעזוב את הארץ לשעה.

אחר הפסח נמצאו במוסד זה 141 זקנים ו־107 זקנות ס"ה 248 נפשות, וכנראה זהו מספר הנפשות הנמצאות בו גם עכשיו.

המוסד הזה, שעוד אשוב לדבר עליו, מתנהל עתה ע"י איזה ועד שנבחר מטעם הבד"צ וועד העיר החדש. לעת־עתה רע מצבו של המוסד. אמנם כספים מתקבלים לטובתו ע"ש הרבנים, אבל משום שנחוץ להפריש איזה חלק מן הכסף לצורך פרעון החובות, הרי אין הסכומים המתקבלים מספיקים. כפי שהוגד לי, מתאמצים הגבאים החדשים לקמץ בכלכלת הזקנים והזקנות, בעוד שבאמת אין מן הראוי והיכולת לקמץ בזה.

כפי מה שנודע לי אחרי החקירה והדרישה, בא המשבר מפני סבות אלו.

א) העסקנים שבגולה הרבו לתת לזקנים מכתבי־מליצה, ולפיכך נתקבלו אל המוסד זקנים במספר רב שלא התאים להכנסות המוסד. אמנם הזקנים הכניסו לפעמים איזו „נדוניא" איש איש ערך שלש מאות רו"כ. אבל פרנסתו של כל זקן עלתה לכל־הפחות במאה וחמשים רו"כ בשנה. הרי שהיתה „נדונית" הזקן מספיקה רק לשתי שנים, בערך, ואח"כ היה מתפרנס כולו משל המוסד, ורוב הזקנים והזקנות היו מאריכים ימים במוסד זה, כי היו מפרנסים אותם במאכלים בריאים, ומצאו מנוחה שאננה וניטלה מהם כל דאגה.

ב) חוסר אחדות בין הגבאים. על דבר זה העיר לפני אחד מן הגבאים עצמם. ומתוך כך היתה ההנהגה לקויה.

ג) אחרי הפרעות נתמעטה הרבה ההכנסה וכנגדה נתרבתה הרבה ההוצאה, כי ירד מן הגולה מבול של מכתבי מליצה, ומוכרחים היו הגבאים לתת מחסה להרבה זקנים חדשים, אעפ"י שההכנסה לא הספיקה גם די כלכלת הזקנים הקודמים.

ד) הרבית המרובה והגדולה, שהיו הגבאים מעלים לבעלי חובותיהם במשך חמש השנים האחרונות, הגדילה בכל שנה את הדיפיציט.

ה) חוסר־חסכון שהיה קרוב לבזבוז. דוקא משום שהיה הדיפיציט גדול היתה ההנהגה מוכרחה להעלות שכר לסופרים הרבה, שכתבו מכתבי־בקשה לכל קצות תבל, וכיוצא בזה.

ואולם חוץ מחמש הסבות האלה יש עוד אחת, ששית, והיא החשובה שבכולן — סבת „התעשיה". אלו, למשל, נוסד „מושב זקנים" כזה בפונד מיוחד, כמו שעלה ראשונה על דעתם של המיסדים המנוח פרידלנסקי והגבאים, היה המוסד מתקיים, שהרי ארבעים או חמשים האלף רו"כ בשנה הדרושים ולכלכלת מוסד חשוב ונחוץ כזה אינם סכום גדול ביותר. אפשר היה ליצור לאט־לאט קרן קיימת שבפירותיה היה המוסד מתפרנס. אבל מדת התעשיה, הדורשת מאת ירושלים הספקת „קדישים" ו„הזכרות" וכו', לא עמדה באמצע הדרך. והגבאים לא יכלו למלא את כל הדרישות, שהרי לכל דרישה היה מצורף איזה זקן—או זקנה. מתוך כך עמד הרב חורגין מפאהוסט ויסד „מושב זקנים חדש". ומובן מאליו שהמוסד החדש נעשה צרה להישן, שהרי שטר על „קדיש" ו„הזכרה" שרב חתום עליו הוא סחורה עוברת לסוחר הרבה יותר משטר שעליו חתומים אנשים חשודים קצת בהשכלה.

2) „בית החזקת זקנים וזקנות הגדול" או „מושב זקנים וזקנות החדש של האשכנזים". נוסד בשנת תרס"ו ע"י הרב חורגין מפאהוסט, נמצא בעיר החדשה, בשכונת הבוכרים, בבית שכור, חסו בו כמאתים וחמשים זקנים וזקנות, סכום ההוצאה השנתית עלה בערך עד שבעים וחמשה אלף פרנק.

התעשיה הירושלמית לא יכלה להסתפק, כאמור, ב„מושב זקנים" הישן. ראשית, הנה המוסד הזה נהג סלסול בעצמו, והיה מקבל רק זקנים, שיש להם קצת יחוס־אבות או יחוס־עצמם. שנית, ממוסד זה לא היה קל ביותר להשיג גם את שטר־ההוכחה על „הקדיש" וה„הזכרה". בקצרה: מוסד זה היה אריסטוקרטי, וסחורתו לא התאימה לדרישת ההמון הפשוט שבגולה, הרוצה ליהנות גם הוא מהני מילי מעליותי הממתיקים את מר המות לאחר מאה ועשרים שנה. ולהספקת דרישה זו נזקק הרב חורגין ויסד את מוסדו הוא, שקרא לו „בית החזקת זקנים וזקנות הגדול". כסף לא היה להמיסד בשעה שיסד את מוסדו החדש (מלבד איזה סכום קטן, שאסף למטרה זו בהיותו בגולה בכח דרשותיו ובהשפעתו של גאון מפורסם). אבל כסף בשביל יסוד מוסד בירושלים למה? בית הלא אפשר לשכור, ו„הנדוניא" שמביאים הזקנים בשעת כניסתם הרי תספיק לשנתים. ואחרי כן — מן השמים ירחמו. ואמנם רחמו מן השמים: כשתם הכסף הראשון הזמין הקב"ה זקן או זקנה עם נדוניא חדשה. וכשכלתה גם פרוטה זו נמצאו חנונים עברים וערבים, שהקיפו להרב הפאהוסטי על פי פנקסאותיהם, כי מי זה יפקפק לתת הקפה לאדם, שהגולה כולה זקוקה לסחורתו? ככה התנהל המוסד ע"י הרב וקרוביו, והזקנים היו מתכלכלים כמנהג בעלי־בתים נמוכים עד שנפלה שלהבת בארזים: נתפרסמה בעיר שמיטתו של המוסד הגדול ממנו בשנים ובמעלה, ואז באו החנונים לתבוע חובותיהם גם מן הרב הפאהוסטי. מספרים, שאחד מבעלי־החובות, ערבי תקיף, אמר לקחת את ספר התורה של המוסד בתור משכון על חובו. ואולם פרט זה אינו ענין לכאן. העיקר הוא, שגם בית מושב זקנים „הגדול" התמוטט ונפל.

הגרעון של מוסד הזה הזיק לעיר עצמה רק במעט, משום שכל חובותיו עולים רק לששת אלפים פרנק בערך. אבל הנפילה גופה פגעה עד מאד בזקנים האומללים, שנשארו בלי מגן ומחסה כלל והרבה מהם לא הספיקו לאכול אף רבע מנדוניתם. לזקנים הללו נטפל הרב הורביץ, הממונה על כולל הו"ד (הולאנד ודייטשלאנד), ובהכספים שהשיג לצורך זה מאת אמרכלי פרנקפורט תמך אותם. כנראה, לא הספיקו הכספים, והרב הוכרח לקמץ וקבע פתקאות לקבלת תבשילים ועוד דברים כיוצא בזה, שהשפילו את הזקנים עד שיפולא בתרייתא, ואחדים מהם בחרו ברעב מקלון.— על מצב המוסד הזה עכשיו אדבר להלן.

3) „בית אוסף נדחים". נוסד בשנת תרס"ח ג"כ בכח מדת התעשיה, ומטרתו היתה לכלכל את האומללים שאינם מסוגלים לשום עבודה. הוא נמצא בבית שכור בעיר החדשה ופרנס כשמונים נפש בעזרת סכומים שהיו מקבלים ממנדבים שונים שבגולה, סכום הוצאותיו השנתיות אינו ידוע. הוא הספיק לרכוש לו קרקע לבנין בית, אך כשבא הקרץ על בתי מושב הזקנים הישן והחדש נפל גם הוא, והקרקע שלו עומד למכירה בחובותיו, להאומללים שנמצאו במוסד זה ג"כ נטפל בזמן האחרון הרב הורביץ. מי היו מיסדי הבית? מה עושים הם עכשיו? למאי נפקא מינה? היה מוסד בירושלים, שנוסד בכח התעשיה, — ואיננו!

בהסכמת ועד העיר החדש *) נוסד איזה ועד מיוחד לדאג לכלכלת כל הזקנים והזקנות של שני בתי־מושב הזקנים וגם לאלו של „בית אוסף נדחים". לכל האומללים הללו ניתן מקום בבתי מושב הזקנים הישן, והועד יכלכלם, אך ניכר שיש גרעון גדול

*) עד כה לא היה כלל ועד לעיר בירושלים והכל התנהג ע"י הכוללים. עתה בחרו האשכנזים ועד לעיר.

במכסת הנפשות. אשתקד נמצאו בשלשת המוסדים האמורים כשבע מאות נפש (80×250×350), ועתה אין המספר עולה אף לחמש מאות. היכן הם החסרים? מי יודע אפשר שקצתם מתו, ורובם לא יכלו, כנראה, נשוא את קלון קבלת התבשילים עפ"י פתקאות. ולא עוד אלא שנתהייבו להשבע כי אין להם במה להתפרנס, — והלכו באשר הלכו.

בקרב חברי הועד שנמנה לכלכלת בית מושב הזקנים יש אנשים הגונים. אבל רובם הם אנשים טרודים מאד, והכל תלוי עכשיו בהרב הורביץ. אם יהיה להרב הנאור־האורתודוכסי הזה זמן להטפל להמוסד כראוי ואם ישים אל לבו, כי גם זקנים קרויים אדם ואף אם ילידי רוסיה ופולין הם וכי בית־מחסה לזקנים בבירת האומה צריך לשוות הוד והדר עליה, — אז יתקים המוסד הזה שזכות־קיום ודאי יש לו.

(סוף יבוא.)

יעקב כהן.

אַתְּ יַלְדָּה חִוֶּרָה.

אַתְּ יַלְדָּה חִוֶּרָה עִם עֵינַיִם מְאוּרֵי־אֵשׁ!
כְּצִפּוֹר זָרָה רוֹעֲדָה מִצִּנָּה...
אַבִּיטָה בָךְ וּלְבָבִי יֵחַם, יֶהֱמֶה בִּי:
מַה תֶּחְסְרִי, אֲחוֹתִי הָעֲדִינָה?!
אַתְּ חִוֶּרָה־חִוֶּרָה כֹּה, אַךְ רַכָּה, מְלֵאַת־חֵן,
וּמֵעֵינַיִךְ בּוֹקְעִים לַהֲטֵי־אוֹרִים —
וַאֲנִי יוֹדֵעַ:
כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה עוֹד בְּגִנְזֵי לִבֵּךְ סְגוּרִים.

אֲנִי יוֹדֵעַ: עוֹד בַּאֲבִיב־שַׁחֲרוּתֵךְ אַתְּ,
כְּבָר עֻנְּתָה נַפְשֵׁךְ, קָדְחָה, הִטַּלְטָלָה.
יַחֲלֹתְ לָעֶלֶם, יָבֹא פִּתְאֹם, יִתְפֹּשׂ בָּךְ,
וּכְנֶשֶׁר קַל יִשָּׂאֵךְ הָלְאָה הָלְאָה
לְרַחֲבֵי־עַד, מֵעַל לְהָר וּתְהֹם, בְּלִי־חַת,
וְהִשְׁכִּיחֵךְ רֶגַע אֶת כָּל צָרוֹתָיִךְ —
וּרְאִי:
הָעֶלֶם בָּא, כְּנֶשֶׁר מִלֵּב שְׁחָקִים רַד עָלָיִךְ!

רְאִי: רַק שַׂמְתִּי עֵינִי בָּךְ וּבְכֹחַ לֹא־שֻׁעַרְתְּ
נִמְשַׁכְתְּ אֵלַי — וְלֹא תִמָּלְטִי־עוֹד מִיָּדִי!
אָכֵן כַּשְּׁאֹל יוֹקֶדֶת הַשַּׁלְהֶבֶת בִּי,
אַךְ לִבִּי טוֹב וְעָדִין — אַל תֶּחֶרְדִי!
נוֹף־סְלָעִים פֶּרֶא נוֹפִי, וְאִם בּוֹ גַּיְא וָגָן,
יֵשׁ יִנָּתֵק צוּר וּבְחַשְׁרַת־תְּהֹם יִתְמָעֵךְ —
הוֹ, אַל תֶּחֱרָדִי!
עַל כְּנָפַי, כַּנְפֵי נֶשֶׁר, מֵעַל הַר וּתְהֹם, אֶשָּׂאֵךְ...

(ניסן תרס"ח).

רוֹעֶדֶת אַתְּ...

רוֹעֶדֶת אַתְּ כְּרַעַד סְבַךְ לְבֶן־נִצָּנִים
לִקְרַאת הָאָבִיב —
הַחֲלוֹם אוֹ אִם הַפִּתְרוֹן הוּא לַחֲלוֹם?
לֹא דַבֵּר עוֹד, לֹא לְטַף עוֹד הָרוּחַ כָּכָה!
אַךְ לָמָּה חָרִיף כֹּה הָרוּחַ?
מֶה חָבִיב הוּא!
הָאוֹר גַּם הוּא אוֹר חָדָשׁ, צוֹרֵם כָּכָה
וְקַל וָעָז,
עַד שְׂפוּנֵי עִמְקֵי הַשָּׁרָשִׁים יַחְתֹּר,
יְנַשֵּׁק נִצּוֹת צְנוּעוֹת וּבַיְשָׁנִיּוֹת,
מְעִילָן יִקְרַע מֵעַל בְּשָׂרָן,
יְשַׁחְרְרֵן...
אֶת כָּל הָעוֹלָם סָבִיב שִׁחְרֵר, חִדֵּשׁ —
אַךְ יָפֶה, נִפְלָא הוּא הָעוֹלָם!
הַאֻמְנָם אָבִיב? — —

לֹא כֵן אָנֹכִי. שֶׁפֶק לֹא יָדַעְתִּי,
וּמַחְתַּת־שָׁוְא אֵין עִמִּי.
אֲנִי - אוֹן קַדְמוֹן כִּי וַיִּיקַץ לְמַרְאַיִךְ
וּבְחֶדְוַת־סַעַר פִּלֵּס נָתִיב לוֹ לִלְבָבֵךְ
וּמַה בְּפָנָיו יַעֲמֹד?
כֵּן יִפְרֹץ מַעְיָן טָהוֹר, מַעְיַן־הָרִים,
יְבַקַּע צוּר, יְדַלֵּג שׁוּר וָכֵף, לְהִשְׁתַּפֵּךְ
נְהַר־אֵיתָן עַל הַבִּקְעָה הָעֹרֶגֶת;
כַּךְ יִקְפֹּץ שֶׁמֶשׁ רַעֲנָן מִתּוֹךְ תְּהוֹמוֹת־בֹּהוּ...
כַּךְ יֵרֵד אֵל, אֵל צָעִיר, עַל עוֹלָמוֹ,
מַיִם עֲרַפִּלִּים צָף וְעָלָה נֶגְדּוֹ,
לְהַעְתִּיר עָלָיו אוֹצְרוֹת אַהֲבָתוֹ
וְלִיצֹר חַיִּים חַיִּים מִתּוֹךְ צְחֹק וּדְמָעוֹת
וַאֲשֶׁר חָדָשׁ, פִּלְאִי...

(ניסן תרסח).

הָהּ, שִׁירִי לִי הַשִּׁיר...

הָהּ, שִׁירִי לִי הַשִּׁיר, אֲשֶׁר אָהַבְתִּי כָּכָה!
אַתְּ שָׁרָה לִי -- וַאֲנִי גוֹוֵעַ לְאַט...
הָאָרֶץ, תֵּבֵל כֻּלָּהּ נֶעֶלְמָה, נִשְׁכָּחָה —
רַק שִׁירֵךְ חַי, רַק אַתְּ
קָמֶת וְקוֹסֶמֶת, זוֹרְעָה חַיִּים
עַל-פְּנֵי אֲדָמָה, לֹא שְׁזָפַתָּה עַיִן.
בְּהֶבֶל-פִּיךְ תִּבְרָאִים, תִּפְּחִי בָם נִשְׁמָתֵךְ –
הִנֵּה הֵם בָּאִים, עוֹבְרִים, עוֹטֵי הוֹד-עַצְבָתֵךְ,
וְכִלְיוֹן-כָּל-חַיַּיִךְ בִּתְנוּעוֹתָם,
הִנֵּה הֵם נוֹהֲרִים לְאִטָּם לִקְרַאת מוֹתָם,
הֶמְיָתָם חוֹתְרָה אֶל אֵין-סוֹף — וְהִנֵּה שׁוֹקְעָה,
עַד תְּהֹם-הַתְּהוֹמוֹת שׁוֹקְעָה — —

...אַךְ מָה? מָה אֶקְרָא לָךְ, וַחֲלוֹמִי יַעֲנֵנִי —
וְאַתְּ רְחוֹקָה מֶנִּי, אַתְּ רְחוֹקָה?!...

מֵעֵבֶר הָר וָעֵמֶק, הַרְחֵק הַרְחֵק מֶנִּי,
בְּמַעְגַּל-כְּשָׁפִים, לָךְ יָצַרְתְּ, יוֹשֶׁבֶת,
מוֹלֶכֶת אַתְּ וּמְפַזֶּרֶה לַמְּאֻשָּׁרִים
אֶת צְחוֹקֵךְ, חַי וָזַךְ כְּפֶלֶג-הָרִים,
אֶת בִּרְקֵי נַפְשֵׁךְ: קִסְמֵי זְדוֹנֵךְ, אֶת שִׁירַיִךְ,
שִׁירַיִךְ-זָהָב לָמוֹ מְנַדֶּבֶת...
וְאוּלַי שָׁעָה זֶה —
מִי יֵדַע אִם לֹא שָׁעָה זֶה
מִפִּיךְ יְצַלְצֵל, עַז וָרַךְ וְלוֹהֵט,
הַשִּׁיר, אָהַבְתִּי כֹּה,
וְדֹק-עֲרָפֶל, סָפֵק נֹגַהּ, עַל עֵינַיִךְ,
כַּחֲלוֹם מֵרָחוֹק, זִכְרוֹן אֹשֶׁר, רָעַד...

הָהּ, מָה חָפַצְתִּי מְאֹד הֱיוֹתִי שִׁיר אָנֹכִי,
מַנְגִּינָה פְּלִיאָה, רַכָּה וַעֲמֻקָּה,
כִּי אֶהְיֶה בָךְ לָעַד וּכְאִלּוּ לֹא הָיִיתִי,
מְשַׁמֶּרֶת אַהֲבָה נֶאֱמָנָה, שְׁתוּקָה,
לְהַתִּיז גַּל שֶׁל אוֹר לְעֵת-מְצֹא עֲלָיִךְ
וּלְשׁוֹבֵב נַפְשֵׁךְ רֶגַע בַּהֲמִיתִי...
וּבְשָׁעוֹת כְּלֵילוֹת-דְּמָמָה,
בְּשָׂרוֹת לֵיל פֶּרֶא נוֹצֵץ עַל הָעִיר הַנָּמָה,
וְאַתְּ, קוֹדַחַת תְּמִיהָה וְגַעְגּוּעִים פְּרָאִים,
לֹא תִמְצְאִי מָנוֹחַ עַל מִשְׁכָּבֵךְ,
לַחַלּוֹן תִּגְּשִׁי, תִּשְּׂאִי נַפְשֵׁךְ לְמֶרְחַקֵּי לַיְלָה! —
נְגֹהוֹת-לַיְלָה יִזְּכוּ עָלַיִךְ נִצֵּי-חֲלוֹמָם,
יְשַׁעַשְׁעוּ כְּתֵפֵךְ, צַנְחָה כֻּתָּנְתָּהּ, יִשָּׁקוּהָ — —
לְבַע אָז לְאַט לְאַט מִמְּקוֹר לְבָבֵךְ
וּלְהִשְׁתַּפֵּךְ, זֶרֶם-כֶּסֶף, מִגַּל מְאוֹרֵי-מַזָּלָה,
הִשְׁתַּפֵּךְ וַעֲבֹר כָּל גְּדוֹת-אֲפָסִים —
כּוֹכָבִים שְׁלֵוִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְעֲדוּ בִּמְרוֹמָם,
אַלּוֹנוֹת שְׁחוֹרִים יַעַמְדוּ וְלֹא תְנוּעָה...

(כסלו תרס"ז).

יהודה קרני.

בֵּן אָנֹכִי לְאַדִּירֵי אַרְזֵי לְבָנוֹן...

בֵּן אָנֹכִי לְאַדִּירֵי אַרְזֵי לְבָנוֹן,
וּכְנֹשֵׂא יְשִׁישׁ-הַיְּעָרִים עַל תַּלְתַּלָּיו
הַדְרַת-שֵׂיבָה, כֶּתֶר מַלְכוּת-קְדוּמִים,
אֶשָּׂא עַל קָדְקֳדִי זְהַב חֲלוֹם הָאָבוֹת,
וְזֵר אַגָּדַת הָעֲתִידוֹת;
אֶשָּׂא קִרְבִּי שִׁיבַת קְהַל חֶזְיוֹנוֹת,
אֲשֶׁר גָּלוּ מֶנִּי.
אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי קְדֹרַנִּית הוֹלֵךְ
עֲלֵי אַדְמַת נֵכָר,
מוּרַד-רֹאשׁ אֲנִי מְנֻטַּל הַחֲלוֹמוֹת.
אָדָם, אָדָם, הֲרָאִיתָ אֶת מִקְדָּשְׁךָ,
מִשְׁכַּן הָעֲתִידוֹת?
וַאֲנִי עוֹד לֹא רְאִיתִיו!
וְאִם לֹא דָרְכָה עוֹד כַּף רַגְלִי
עֲלֵי שַׁדְמוֹת עֲתִידוֹתַי,
וְאִם אַפַּיִם עוֹד לֹא אֶפֹּל
וְאֶשַּׁק סַף הֵיכָלִי —
אַךְ יָדַעְתִּי, יֶשְׁנָהּ, יֶשְׁנָהּ, אֶרֶץ-פְּלָאוֹת,
אֲשֶׁר גִּשְׁמֵי חָזוֹן הֵם גְּשָׁמֶיהָ,
וְיַעֲרוֹת-קְדוּמִים שׁוֹמְרִים לָהּ,
כְּרוֹזְנֵי אֶרֶץ לְכִסֵּא מַלְכוּת,
וּמִבֵּין חֲסִינֵי-יַעַר הֵיכָל אוֹפִיר לוֹ מִתְנוֹסֵס,
וּבַהֵיכָל כִּסֵּא מֶלֶךְ עוֹמֵד מִשְׁכְּבַר הַיָּמִים,
וַאֲבָקַת-שֵׂיבָה, זֶה אֲבַק הַדּוֹרוֹת,
נָחָה עַל הַכִּסֵּא —
וְיוֹם עַל שָׁנָה הוּא מְחַכֶּה.
רוֹזְנֵי-יַעַר! הִתְבַּשְּׂרוּ בְּשֹׂרַת שַׁרְבִיט —
הַמֶּלֶךְ בָּא!

וְאַתְּ, בַּת־מִזְרָח שְׁזוּפַת־שֶׁמֶשׁ,
צְאִי וְקַדְּמִי אֶת נְסִיכֵךְ בְּשַׁעַר יְרוּשָׁלַיִם
עִם חֵמַת מַיִם עֲלֵי כָתֵף־שֵׁישֵׁךְ.

יָדַעְתִּי, יָבֹא יוֹם וִיחַדֵּשׁ זְקַן־הַיְּעָרִים אֶת נְעוּרָיו.
עִם שֶׁמֶשׁ תִּמַּם שֵׂיבַת־כַּסְפּוֹ
וִיצַפֶּה זְהַב הַשַּׁחֲרוּת;
וְאֶת דוּמִיַּת כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן
תְּעוֹרֵר שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת סוּס מִתַּחַת רוֹכְבוֹ.
נְסִיךְ הַמִּזְרָח, פְּלִיט הַשִּׁבְיָה, מֵעֵבֶר יַמִּים
נֶחְפָּז אֶל נְסִיכָתוֹ,
עוֹטֶה שַׂלְמַת אוֹר לִבְשָׂרוֹ,
חֶרֶב חַדָּה תְלוּיָה לוֹ עַל צִדּוֹ,
סֵפֶר עַתִּיק־יוֹמִין, מְגִלַּת יְמֵי־נְדוּדָיו,
קְשׁוּרָה לוֹ עַל שִׁכְמוֹ,
וְנֵבֶל־זָהָב בְּיַד יְמִינוֹ.
בַּת הַמִּזְרָח שְׁזוּפַת שֶׁמֶשׁ!
אֲנִי פִּיַּטָנֵךְ וְאָחִיךְ אֲנִי הוּא —
וּפָרָשֵׁךְ.
עִם דִּמְדּוּמֵי שְׁקִיעָה אֶל מְחוֹז חֶפְצִי אָבֹא
וְלִפְנֵי מַעֲקֵךְ אֶכְרָעָה,
וַאֲסַפֵּר לָךְ אַגָּדַת שִׁבְיִי
וַאֲגָדַת שְׁבוּתִי.
וְכַךְ אֲסַיֵּם:
שְׁלשָׁה דְבָרִים צִוּוּ לִי אֲבוֹת־אֲבוֹתַי
בְּטֶרֶם נֶאֶסְפוּ אֶל עַמָּם:
וְהָיָה כִּי יַנְחֶךְ אֱלֹהִים לִדְבִיר חֲזוֹנְךָ
וְהִנַּחְתָּ חֶרֶב־זְהָבְךָ עֲלֵי מִפְתַּן דְּבִירְךָ לְמִשְׁמֶרֶת,
וְאֶת סֵפֶר נְדוּדֶיךָ לִפְנֵי זְקַן־הַיְּעָרִים תִּפְרֹשׂ —
וְקָרָא בוֹ יְשִׁישׁ־הַחוֹלְמִים,
וְלִפְנֵי מַעֲקֵה בַּת הַמִּזְרָח, טְבוּל אַרְגְּמָן הָעֲרָבִים,
תַּקְרִיב עַל נִבְלְךָ
סֶרֶינַדַת מִזְרָח.

שלום־עליכם.

פְּרָחִים.

א.

מֵעַל הַר־סִינַי.

בכתריאליבקה עירנו, מאחרי בית־המדרש העתיק, עומד הר, הר גבוה, אשר שיאו עד עבי־שחקים יגיע.

כך נדמה לי בימים ההם, עת אשר למדתי תורה בחדר עם שאר תינוקות של בית רבנו. וקרוא קראנו להר הזה: הר־סיני.

באחד מימי הקיץ הבהירים, עם השכמת הבוקר, הלכנו כולנו, עשרה נערים במספר, ללמוד תורה בחדר; הספרים הקדושים תחת זרועותינו וצרכי־אוכל בידינו.

החמה זה־עתה הציצה מנרתיקה ושפכה את זהריה הנעימים, זהרי־הפז, על פסגת ההר.

וההר טובל כולו בטל, ואגלי הטל מזהירים ומתנוצצים כאבנים טובות; כמרגליות תלויים הם בעשבים. זך ובהיר האויר, זך ובהיר ומשובב־נפש, כאשר יהיה תמיד בימי הקיץ הבהירים עם הנץ החמה.

נדהמים ואחוזי־קסם עמדנו לפני המראה הנהדר הזה, מראה הבוקר הנפלא, הטובל כולו בזוהר ורוחץ כולו בטל.

— היודעים אתם, ילדים? — קרא נער אחד מאתנו, — הבה נעלה אל הר־סיני!

— היודעים אתם, ילדים? — קרא נער שני מאתנו, — הבה נטפס באמת ונעלה אל הר־סיני. הלא מעולם לא היינו שם!

ואז קמנו כולנו והעפלנו לעלות אל הר־סיני. גדול היה החשק וגדולה היתה השקידה: על ידינו ועל רגלינו היינו מטפסים ועולים אל הר־סיני.

וכאשר הגענו עד ראש ההר ופנינו להביט מאחרינו, אל הארץ אשר מתחת, רעדה אחזתנו. כל־כך רחוקים היינו מן הארץ, כל־כך קטנה נראתה הארץ לעינינו!

— איפה אנחנו, ילדים? איה עומדות רגלינו?

— איפה אנחנו — אתה אומר? מתחת לעבי־שחקים.

— מתחת לעבי־שחקים — אתה אומר? ממעל לעבי־שחקים.

— ממעל לעבי־שחקים, ממעל! מתחת רקיע השמים!

— הרואים אתם את בית־המדרש, ילדים? את בית־המדרש אתם רואים?

כן, כן. כמעט יֵרָאֶה לעין. כבית קטן גדלו.

— כבית קטן — אתה אומר? כשלחן קטן גדלו, כספסל קטן.

— כספסל קטן — אתה אומר? כספר הגמרא גדלו, כסדור־תפלותי.

— כסדור־תפלותיך — אתה אומר? כביצה, כזית, כאגוז קטן.

— כאגוז קטן — אתה אומר? כפול, כקטניה קטנה.

— כקטניה קטנה — אתה אומר? כגרגיר של פרג, כנמלה, כ... כ... כ...

וכולנו נמנינו וגמרנו להשתטח על ראש ההר, לשכב אפרקדן וראשינו למעלה.

הסתכלתי יפה בתכלת השמים, והשמים נמשכו והתקרבו לעיני, הלוך והתקרב, עד כי קרבו מאד.

כל־כך קרבו, עד כי שלחתי את ידי לנגוע באצבעותי ברקיע השמים, ברקיע השמים הקר; נגעתי בו, תפסתי בו, מששתי בו, אחזתיו, אחזתיו, אחזתיו...

ולא עיני בלבד היו בשמים; נשמתי, לבי, רוחי, גופי — כולי הייתי שם במרום, בפמליה של מעלה.

במרום הייתי, בפמליה של מעלה, ועיני ראו את המלאכים, את מלאכי־השרת. בכנפיהם הצחורות והרחבות עופפו המלאכים במרחב־השמים, בתכלת־הרקיע; דואים ומרחפים, דואים ומרחפים —

ועומדים במקום אחד. ואת קול כנפיהם שמעתי, כקול נגינה נפלאה וערבה; הקול היה מנגן מאליו, מנגן בחשאי, מנגן וממלא את הלב רטט ונועם ועדנים אין־קץ. וקול הנגינה כקול נגינת הכהנים והלויים, בעמדם בעזרה, כקול העוגב בהיכל אֲדֹנָי, בבית־המקדש, אשר היה לנו בימי קדם, ככתוב בספרים הקדושים.

ורוח קלה וקרירה עברה על־פני ונגעה נגיעה קלה במצחי. וריח נפלא, ריח גן־עדן אלהים, חלף על־פני והגיע לאפי. ועיני נסגרו מאליהן, נסגרו לאט־לאט...

— אל החדר לכו! שקצים, שובבים, ריקים שכמותכם! אל החדר תלכו, ימח שמכם וזכרכם! חכו־נא, בנים משחיתים, ספר אספר את הדבר לרבכם, וידעתם את תנואתי! אל החדר לכו, הולכי־בטל, מרדפי־ריקים שכמותכם!

הקול — קול רב עזריאל, הוא רב עזריאל שמש בית־המדרש, שפניו נזעמים וחוטמו שרוע ומקטרתו תקועה לו תמיד בין שניו.

לפתע־פתאום היה הדבר. לפתע־פתאום נפלנו ממרום רשמים אל תחתית הארץ.

ב.

הָאוֹצָר.

מעבר ההר מזה, מאחרי בית־המדרש העתיק, טמון אוצר במעמקי האדמה.

כך היו מסיחים אצלנו בכתריאליבקה.

ואולם לא בנקל אפשר להגיע עד האוצר; אם יחיו כל יהודי העיר כתריאליבקה בשלום ובשלוה ואם יתנו את לבם כולם כאיש אחד לבקשו—אז ימצאוהו.

כך היו מסיחים אצלנו בכתריאליבקה.

כשיקום שלום־אמת בין היהודים, כשלא תתעורר קנאה ביניהם ושנאה לא תהיה, כשלא תפרוץ מריבה בתוכם ומדנים לא ישלחו בין אחים, כשתחדל לשון־הרע מבתיהם ורכילות עוד אינה, וכולם יקומו כאיש אחד לבקש את האוצר—אז ימצאוהו. ואם לא כן—אז ישקע האוצר במעמקי האדמה, הלוך ושקוע, הלוך ושקוע.

כך היו מסיחים אצלנו בכתריאליבקה, והכתריאלים נתנו את לבם לבקש את האוצר, זה בכה וזה בכה, זה פה וזה שם. וההחילו מדיינים ומתוכחים ביניהם, כריבים ומקנתרים זה את זה בדברים, מחרפים ושולחים לשון איש ברעהו. וככל אשר הוסיפו לבקש, כן הוסיפו לדיין ולהתנגח, לריב ולקנתר זה את זה בדברים, לחרף ולשלוח לשון איש ברעהו. והכל מתוך התעוררות רבה, והכל מתוך התלהבות יתירה, והכל לשם האוצר. זה אומר: פה נטמן. וזה אומר: שם מקומו. ולא חדלו הכתריאלים לדיין ולהתנגח, לריב ולקנתר זה את זה בדברים, לחרף ולשלוח לשון איש ברעהו. והכל מתוך התעוררות רבה, והכל מתוך התלהבות יתירה, והכל לשם האוצר — והאוצר... שקע במעמקי האדמה, הלך ושקע, הלך ושקע...

ג.

כֹּתֶל מַעֲרָבִי.

ספר נא לי, בבקשה מכך, את הדבר הזה לכל פרטיו ודקדוקיו. אם כי איפה ראה ראית בעיניך ממש את הכותל המערבי? האמנם? ראית אותו, יפה? אם כן איפוא, הלא תספר לי—איך, ומה, ואימתי?...

כך אמר רבינו ליהודי אחר, שזה־עתה חזר מארץ־ישראל, מירושלים עיר־הקודש.

— ספר־נא לי, בבקשה ממך, צייר־נא לי את הדבר הזה לכל פרטיו ודקדוקיו—איך, ואיה, ומה, ואימתי?

היהודי הירושלמי צייר לו את הדבר לכל פרטיו ודקדקיו—איך, ואיה, ומה, ואימתי. ורבינו ישב כנגדו ושמע ושתה בצמא את דבריו ונהנה מאד ופניו הבהיקו. משל למה הדבר דומה? לאדם, שהביאו לו ברכה ושלום ממדינת־הים, מקרובו וגואלו.

רבינו נעץ עיניו ביהודי הירושלמי, עשה אזנו כאפרכסת והקשיב לדבריו מתוך צמצום כל החושים, עד כי לא הרגיש כלל בנו, בתלמידיו הסוררים, שאנו משתמטים אחד־אחד מלפני השלחן, מתחמקים ומתגנבים לצאת החוצה להחליק מעט על־גבי הקרח.

כשחזרנו שוב לחדר, עדיין מצאנו את שניהם יושבים ומספרים.

— כותל מערבי! — אמר רבינו אל היהודי הירושלמי. — כותל מערבי! הלא זאת היא שארית מחמדינו, שהיו לנו בימי קדם! הלא זה הוא יתר הפליטה, שנשאר לנו מבית־מקדשנו, ממלכת ישראל. כותל מערבי! כותל מערבי!

ורבינו נתן את קולו בבכי.

מ. סיקו.

חוֹלֶה.

(ספור.)

(סוף.)

II.

מזג האויר היבש בצרוף ההשגחה המעולה של נושה השביחו את בריאותו באופן מורגש ולאחר כמה שבועות התחיל כבר להאמין, והביע זאת גם לנושה, כי כחות עלומיו הולכים ושבים אליו, אף־על־פי שהרופאים השמיעו את דעתם לנושה, כי במהלך מחלתו ניכרת רק הקלה זעירה וזמנית. מצב רוחו נעשה שונה מזה שהיה בתחלה תכלית שנוי; נתחלפה אצלו אותה האפטיה, שהיה שקוע בה תדיר, במין שאיפה מתמדת להצרף ולהטהר מכל חלאת־הבליה וזוהמת־הרקבון; ניטלה הימנו אותה המרירות הארסית, שהיתה מפעפעת בכל תנועות אבריו, ניטלה הימנו אותה האיבה, שהיה מרגיש לעתים לכל דבר, ואפילו לנושה ולעצמו, ובלבו צמחו מאויים גדולים לחזק ולהחלים את גופו ולקלוט לתוכו את תסיסת החיים וחדוות הנוער.

חום גופו, אף־על־פי שלא היה עדיין נורמלי, לא התרגשו בו עוד אותן החליפות המשונות, שהיו קודם לכן, ואז החליט, למרות רצונם של נושה והרופאים, למודדו רק פעם אחת ביום; שיעולו נחלש, וכשהיה תוקף אותו לפעמים, היה מחליט, כי לא מחלתו גרמה לכך, אלא איזו צינה ארעית שאחזתו. את פנכת־הרוק הסתיר תחת מטתו והתחיל פולט את כיחו וניעו לתוך מטפחת, וכשם שקודם לכן היה משתדל להבליט את שיעולו לפני נושה, כך היה עכשיו מתאמץ להעלימו מפניו; באדרת־החורף שלו,

שהיתה בעיניו כעין מעטה חרפה; לא היה מתעטף כלל, ואף במטהו כבר חדל להסתייע, וכשהיתה בושה מוליכתו, כשזרועה נתונה תחת זרועו, היה מתכון, שהלוכם יקבל צורה של מטייל ובת־זוגו ולא של חולה, אשר איש בריא נוהג בו; פעמים כשרוקו היה ממוזג בדם, היה מעלה חשד על לבבו, שמחניכיו שתת דם; פעמים, כשמודד־החום הראה חום בלתי־רגיל, היה תולה את הקולר בקלקולו של מידד־החום.

חשק עז התחיל תוסס בו להרוס את המחיצות, שהיו חוצצות בינו לבין סביבת הנוה הספוגה פריחה ולבלוב, אשר נושה היתה כחלק ממנה, והיה מתאמץ ככל האפשר להשלות את נפשו ואת נושה באמונה נכזבה, כי כחות עלומיו ניעורים בו יותר ויותר. במין חרוה חולנית היה מפשפש ומוצא בעצמו קוים, המשותפים גם לנושה, וכעין סימבול נעים היה בעיניו מקרה זה, שמשקל גופו היה שוה למשקל גופה של נושה ועבי כפית ידיו שוה לעבי כפות ידיה של נושה; מבלי השגיח כל עיקר בהבדל הרב שבין גופה הרענן וכפות ידיה המזהירות עם האצבעות הורודות של נושה ובין גופו הכמוש וכפות ידיו הטפוחות עם האצבעות העצמניות. התכון תמיד להשתטח על מצע הדשא, כמו שמשתטחת נושה, ולהתפתל מסביב לאילן. כמו שמתפתלת נושה. פעמים נדמה לו, שמבליט הוא גם את פניו באותו החן שמבליטה נושה את פניה, ומביט הוא בעיניו באיתה התמימות הנעימה, שמביטה נושה, והתאוה לראות את קלסתר פניו בראי, והפציר בנושה, שתבטל את גזרתה לבלי להחזיק ראי אצלה (נושה השתמטה באמתלא, שאינה אוהבת את הראי, וטעמה ונימוקה היו. שלא יסקור בו את פניו אכולי־השחפת). וכך היה חוזר ומפציר בה, עד שהביאה לו ראי מן העיר, וכשסקר בו בפעם הראשונה, נבהל ממראה עיניו: לא עלה על לבו, שכמעט לא נשתנו עדיין לסתותיו הנופלות והמזדעזעות, שהעלו מין עובש של עפר! הוא סקר עוד פעם ועוד פעם ופתאום קפץ כעגל מרוב שמחה: צבע שערות ראשו היה דומה לצבע שערות ראשה של נושה.

ובאחד הימים, כשעטתה נושה מעיל אלגנטי של אטון צחור עם רקמת שני בשולי הצוארון והשרולים, תקפהו חשק כביר למראה עדנת הנערה ועננותה וזחה עליו דעתו מתוך רגש איגואיסטי, כי הנערה הצעירה הזאת, המבהיקה מתוך המעיל האלגנטי, ארוסתו היא, קנין־פרטי היא לו, ומיד נתחלף אצלו רגש זה ברגש יותר חזק לקלוט לתוכו את הריחות ששפעו מנושה, ובדרך הוללות, פשט מעליה את המעיל והתעטף בו ובחדוה פראית סבב אילך ואילך. אותה שעה צייר לעצמו, שהוא אינו הסטודנט אכול השחפת ונושה אינה ארוסתו המטפלת בו, אלא הוא והיא, תלמידי גימנסיה הם, על נשף מחולות התודעו זה לזה והתחילו שולחים פתקאות אהבה זה לזה, נפגשים זה בזה באין רואים, מתביישים זה בפני זה, נשבעים לאהבתם ונושקים זה לזה את הנשיקות הראשונות.

והוא התחיל לעורר בלבו מיני רגשות רומנטיים סנטי־מנטליים, פתאום עלו וצפו בזכרונו נגוני רוכנסים וצרופי מלים של רומנסים, שהיה מואסם בנעוריו ועכשיו נתחבבו עליו מאד. נתמלא לבו געגועים לשירי אהבה, שרוח תמים וצנוע מרחף עליהם ושלא היה סובלם מעולם.

אז היה מתאוה להמצא תדיר בחברת נושה. הוא התחיל לסייע לה בנכישת העשבים בין צמחי הפרגים והשמשניות והלך עמה לראות באבי הנחל. ובשעה שטפסו ועלו שלובי זרוע על כף הסלע וישבו לנוח והקריבו את ראשיהם זה לזה, היה משוה את עצמו ואת נושה לזוג יונים, שירד ממרומי הרקיע ומתעלס באהבים.

— אחת מנעלי־היד למזכרת...—נצנץ פעם הרהור במוחו בשעת טיולו עם נושה ובמין רטט פנימי, המזעזע את נימי לב העלם האוהב בפעם הראשונה, פשט נעל־יד מעל ידה של נושה והצניעה אצלו.

והוא כמו החיה בלבבו את ראשית האהבה ועדניה; כמו חרש בלבבו את קסם הנשיקה הראשונה. פעמים הרגיש בעצמו, כמה מזויף הוא זה, פעמים הכיר בזה מקסם־כזב ושעשועי־תעתועים, אלא הרהורים אלו היו אצלו בני רגע וחלפו מיד.

מדי פעם בפעם היה עושה עצמו כאילו מתגנב בלאט לחדר נושה בשעה שלא היתה שם ובפנים מביעים חשק וסקרנות היה מדפדף בספריה; וכשמצא בהם ציץ של פרח, שהונח לסימן, היה סוקרו ומשהה אותו בידו בחבה יתירה; וכשמצא אחת משערות ראשה של נושה, היה מותחה וכורכה מסביב לאצבעו. אורח מצוי נעשה בחדר נושה, כשלא נמצאה בו; חמד לסקור את חתיכות רקמתה ופקעות חוטי משיה; חמד להוציא את הפקק מצלוחית בשמיה ולהריח את ריחו; חמד לטפל בפרחי מגבעתה ולפשפש בשמלותיה ובמעיליה. היה נועץ עיניו כאורב במטת נושה, שהבהיקו מעליה כר תכול ושמיכה תכולה, כעין אוצר בלום של רזי קסמים נעשתה בעיניו מטת נושה, ומתוך חמדה רבה היה נגש אליה ומעביר את אצבעותיו על חלקת כרה ושמיכתה.

— מה לך? — פנתה אליו נושה פעם אחת בתמיה, בהרגישה ברטט גופו, כשישבו יחד מתחת לאילן והוא חלץ נעל מעל רגלה, כדי להוציא איזה קוץ שנתקע בה. פניו הביעו אושר של נצחון גדול. נדמה לו אז, כאילו כבר עלה על נושה בחום דם נעוריו ובעוז סערת חשקו.

והוא התחיל נוהג בעצמו מנהג אדם בריא. את שארית סמי המרפא עם המכשירים, שהיו מוטלים עדיין על גבי שלחנו, הכניס אל הארון, שעמד בזוית חדרו והיה מראה כעין גבורה, שהיה משאיר את חלון חדרו פתוח כל הלילה, בהוכיחו בזה, שאינו חושש כבר לצינת הלילה. התחיל מנסה את כחותיו ומתגושש ונאבק עם נושה. התחיל מעורר בקרבו רגש חזק של תאות בשרים. דומה, כאילו און עלומים שטפהו ובלבו התחילו תוססים געגועים עצומים למצות את גבעת כוס התאוה עם כל דבשה ונטפי הרעל המזוגים בה.

III.

שקעה שמשו של יום שרב, קצות האופק במערב עטו ארגמן, נראו עננים קלים בקרן דרומית־מערבית. אדמימות חורורה השתטחה על כף הסלע ועל צמרות הארנים. כמין חומר קרוש של כסף וזהב המשמשים בערבוביה נשקף הנחל מבעד שריגי הערבות. שקע הנוה בצללים קלים וערבים והכל כמו עולף בתוך הדממה הכבושה, המתרגשת שעות אחדות לפני הגשם. פעפע באויר ריח שרף הארנים, ממוזג בריח מתוק של השמשניות, שמבעד זריהן העגלגלים כבר בצבצו ונזדקרו ציצות בודדות צהובות משל פרחיהן. הדבורים התעופפו ממעל לזרי השמשניות ופקעי הפרגים, שאף הללו קרומם הדק והשקוף נתפלג מעט ומתוכם בקעו ועלו ניצי הפרחים התכולים; בחשאי, מבלי השמיע כל זמזום, התעופפו הדבורים מסביב לזרי השמשניות ופקעי הפרגים ולא נגעו בהם ולא חדרו לתוכם.

הוא התהלך לפני הנוה, כשר צבא זה, שמתהלך שאנן

ובטוח לפני אהלי מחנה צבאו. בכל פעם עבר לפני נושה, שישבה על גזע אורן עקור לבושה מעיל כשי תכול. בדברים לא בא עמה, ורק הציץ בה באלכסון ונדמה לו, כאילו פניה מפיקים מין יראה בלתי ברורה ורפיון, וזה משך את לבו וקסם אותו מאד. נעשה דמיונו כפקעת של חוטים מרהיבי עין בצבעיהם המרובים, והוא התפתל בהם בחשק רב כזבוב זה, שמתפתלות רגליו בשולי פנכה מלאה דבש; נושה זו אינה עוד בדמיונו ארוסתו, האוהבת אותו כל־כך והנכונה להיות לו לאשה בלא פקפוק כל שהוא, אלא נערה זרה היא, שלא ראה את פניה מעולם ושלא היה בינם כל יחס מעולם, נערה יפה ורעננה, שגודלה לבדה ביער ועיני גברים לא כתמו את טוהר מחשבותיה, והוא פורץ אל משכנה הצנוע וידיו שלוחות למשול בה, כשני הזאב השלוחית בעור הכבשה, המפרכסת בין רגליו.

והוא ניעור מהרהוריו המשונים וקרב אל ערוגת הפרגים, השקיע את ידו בין הפקעים ותלש פקעת סגלגלת אחת, שמדתה כמדת אגוז יוני גדול ועורה הכחלחל והרענן מפולש מצד אחד ומגלה מתוכו צבע של שושנה, שעדיין לא העלתה נצה. הוא סקר סקירה אלכסונית בנושה, נהנה מאד, בראותו את החולשה הנסוכה על כל אבריה, והתחיל חוזם באצבעותיו את עור הפקעת, לאט־לאט הוציא את סמרך השושנה מתביונו, הפרידו לכל תאיו ועשה אותה כשותית ותהי כמעט השושנה חיה, אלא שחסרה לה הרעננות וניכרו בה חטוטי האצבעות: לבסוף חזם את הטרפים מגבעול השושנה ולאפו הגיע ריח איפיום. ובהתבוננו אל השושנה שבידו, שנתכנסה ונצטמצמה, נשב בה ונגש אל נושה והושיט לה בלא אומר ודברים.

לקחה נושה את השושנה מידו, הציצה בה בחשד ובתמיה קלה שאלתהו:

— כלום הפרגים התחילו לפרוח?

ומיד העמידה פנים של אי־רצון, וכשהסתכלה יותר בשושנה, העירה ברגש של עלבון:

— יותר מדי חטטו בה האצבעות...

נעם לו מאד, שנושה הביטה בשושנה, כמו שמביטים בדבר יפה, שידים גסות פרסוהו ותעבוהו; נעם לו עוד יותר, שנושה הוכרחה להחזיק בידה את השושנה המרוסקה, שניתנה לה מאתו, וראתה בה סמל של מעשה־אינס, ועל פניו נתגלה מין חיוך מהוצף. ברור היה בעיניו, שנושה מרגישה בחיוכו זה חיוך של מנוול המלעיב בקדשים, ואיזו מתיקות חריפה שטפה את לבו, ואז השתוקק עוד יותר להבזות את עצמו בעיני נושה ולהבליט לפניה את געגועיו למעשה אונס ולקח מידה את השושנה ובחוצפה, מבלי שאל את פיה, הגישה אל עיניה, הקריבה גם אל אפו והריח את ריח האופיום שלה, ובאותו החיוך המחוצף, שלא הסתלק מעל פניו כל אותה השעה, הדקה אל מעילה של נושה על גבי חזה. נושה לא התנגדה למעשהו זה ולא דברה דבר: אז צנח על גזע האורן העקור ליד נושה וסמך את ראשו אל ראשה ואת אצבעותיו שלח לטפל בשושנה, הדבוקה אל חזה. נושה לא שמטה את ראשה מראשו ולא הסירה את ידו מעל חזה, והוא שער בנפשו, שאינה עושה כך משום שאימתו עליה, והרי היא יושבת לפניו כפותה ונכנעת ומביטה עליו מתוך אותו הפחד ופרכוס הנשמה, שמביטה התרנגולת על השועל, המתנפל עליה לטרפה.

או הרים את ראשו וסקר על סביבותיו. הארגמן שבקצות האופק אָבם יותר ויותר. ענני הגשם הקלים שבקרן דרומית מערבית נתלכדו יחד ונתעבו. כף הסלע וצמרות הארנים עטפו שחורים. נתכסה אף הנחל עם שריגי הערבות בתכריך שחור. מבעד חלון חדר נושה נמתח פס אור ורוד, ששפע מתחת לגולת המנורה הורודה וכמעט עד מקום מושבם הגיע.

— האוהבת את אותי?... — שאל פתאום את נושה בקול משונה. נושה הניחה את ידה על כתפו ונשקה על לחיו נשיקה אחת, והוא שער בנפשו, כאילו נשיקה זו גזל מאתה באונס. רגשי סיפוק־נפש של שליט עריץ השטיפו את לבו. כשנשמטה יד נושה מעל כתפו, תפשה באופן גס והחזירה אל כתפו; במשיכה גסה קרב אליו את נושה, כחיה טורפת זו, שמקרבת בצפרניה את טרפה אל פיה. ושוב שלח את ידו לטפל בשושנה המהודקת אל מעילה של נושה על גבי חזה והתחיל מחטט בה חיטוט זה של יד טמאה, הנוגעת בדבר צנוע וקדוש. שוב נתגלה על פניו אותו החיוך דמחוצף ולבו נתמלא זעזועי חדוה. כשנשקה לו נושה עוד הפעם נשיקה קרירה.

הוא הרים את ראשו ועיניו נמשכו אחרי האור הורוד, ששפע מחלון חדרה של נושה. נשקפה משם מטת נושה עם הכר התכול והשמיכה התכולה. ראשו התחיל סובב ולבו נתמלא מיני קילוחים קודחים ותוססים. הוא סרהב בנושה לקום, ומבלי השגיח בשושנה, שנשתלשלה ממעילה ונפלה על הקרקע, אחז בידה ומשך אותה אחריו אל הנוה וצייר בנפשו, כאילו הוא נוהג בנערה שבייה להפקיר את גופה לתאותו הסוערת.

IV.

בחצי הלילה הקיץ משנתו, כשהוא מוטל במטתו יחידי בחדרו. נזדעזע מהצינה והטחב של ליל הסגריר, שחדרו בעד החלון הפתוח, ובעת ובעונה אחת התחילו מנקרים במחו מיני יתושים, כאלו פרכחה אותו השינה משכרון התאוה הפראית, שנסך עליו בתחלת הלילה, ורגשי חרטה עזים תקפוהו על חללו את תומת נושה. הוא קם מעל משכבו, כדי לסגור את החלון הפתוח, ונדמה לו, כאילו יד שחורה ורטובה נגעה בו מן החוץ וסטרה על פניו. וכשסגר את החלון וחזר על משכבו, נתכנס מתחת לשמיכתו ופרכס כולו מפחד ומצינת הקדחת. שיעול מרוסק ויבש התחיל להרגיזו, שיעול בלא פליטת כיח. וזה היה לו סימן, שנצטנן, אלא שלא חשש כלל לזה ונתן את נפשו כולה טרף לשני רגשות החרטה, שנתקעו בו יותר ויותר. התחיל אור בוקר בהיר מציץ בעד החלון. אז קם ולבש את בגדיו. סקר לכאן ולכאן, מתוך פרכוס ושיעול, וכאילו נתכון לענוש את עצמו. משך מעל הקולב את אדרת החורף, מעטה החרפה שלו, התעטף בה ובקש אף את מטהו השחור והעבה, מטה קלונו, מצאהו בזוית כשהוא מכוסה אבק, תפש בו ויצא מחדרו. עבר דרך חדר נושה וראה אותה כשהיא שקועה בשינה ופניה כבושים בכר, וכאילו כח נעלם דחף אותו החוצה בעל כרחו, אל גזע האורן העקור, כמו שנדחף הרוצח למקום מעשה הרצח שלו. מיד השגיח בשושנה, שהיתה מוטלה על גבי הקרקע סמוך לגזע האורן העקור, כשהיא כפושה בחול, כמושה ומעוכה, וטפות הגשם, שעדיין לא נתייבשו; מתנוצצות עליה. אז הפך את פניו אל חלון חדרה של נושה, ששפע אתמול משם האור הורוד־המתוק, ופחד פחד גדול והתחיל סובב כארנבת נרדפת וחרדה וכולו רועד ומשתעל חזר לחדרו. ברגש נעים הביט על הדם הקרוש שנפלט מגרונו, ופתאום התעוררה בו מחשבת־נקם לעצמו והתחיל מוציא מהארון, שעמד בזוית חדרו, את הצלוחיות והאסוכים עם סמי־המרפא השונים ומדרם על גבי שלחנו. הוציא מהארון גם את האספלניות וחבישות המוך, את מודד־החום וכפות הכסף

המושחרות בשולחן וכסה בהם את כל דף שלחנו. בעינים מפיקות שמחה לאיד הוציא אף את פנכת־הרוק ממחבואה והעמידה במקום נראה לפני מטתו ולבסוף לקח את מודד־החום, שלפו מנרתיקו ותחב את קצהו המחודד בהנאה מיוחדת אל תחת בית־שחיו.

הוא השהה את מודד־החום בבית־שחיו יותר מעשרה רגעים, כאחד המחמירים, מה שלא היה רגיל לעשות, וכשנוכח, שמזג חומו מגיע לשלשים ושמונה מעלות, שמח מאד; אלא מיד הטרידה אותו מחשבה, כי בזה שהוא מבליט את מחלתו כאילו מתכון הוא לעשות לו בעיני נושה תרים בפני דרושם של מעשה הנבלה, שעשה בה, ואז נתעורר והתחיל מכניס בחפזון רב אל הארון את כל מה שהוציא ממנו לפני שעה קלה, ואת כלי־הרוק הסתיר תחת מטתו, ואת אדרתו ומטהו החזיר למקומות, ששם נמצאו קודם לכן. הגיע אליו קול נושה, שקראה לו מחדרה, והוא נרתע וכאסיר רתוק בשלשלאות נכנס אצלה.

נושה עמדה לפני שלחן־הרחצה, כשהיתה לבושה עדיין כתונת צחורה וסות תחתונה של משי ורוד. היא עשתה את שערותיה וצוארה וידיה וחצאי שדיה החשופים הבהיקו בלובן מעיר. הוא נתכון לגשת אליה, אלא לובן בשרה החשוף כאיל טפח על פניו ולא זז ממקומו.

— מה לך? מה לך?...— שאלה אותו נושה, ומתוך צלילי קולה נשמעה לו כעין מנוחה ארסית. היא קרבה אליו, ולובן זה של בשרה החשוף טפח על פניו עוד יותר, ובמין חיוך של לעג ובוז, כמו שנדמה לו, פנתה אליו:

— האינך בריא?...

הוא שתק. כמו התאוה שתמצה נושה את כל עומק הדין, ולא רצה להגיד לה שנהלה ולחפות בזה קצת על הנבלה שעשה.

— קר לך?... — שאלתו נושה שוב והלכה להביא לו את אדרת־החורף שלו. נתפיים קצת על ידי מעטה חרפתו, שנדמה לו, כאילו נושה מעטפת אותו בי בכונה להלעיבו, ובקול צרוד התחנן לפניה:

— המטה שלי... היכן המטה שלי?...

נושה הביאה לו את מטהו ואף את הראי הביאה מחדרו ותעמידהו על שלחן הרחצה. הוא תפש את המטה בידו וסקר לתוך הראי, כדי לראות בו את פניו החולים.

חפוי ראש יצא החוצה ועמד נשען על מטהו. רפרפו מבטיו על כף הסלע וצמרות האורנים, על כורות האילנות עם נצריהן ועל הנחל הנשקף בעד שריגי הערבות, על ערוגות הפרגים והשמשניות ועל העשב המעורב בשיחים־זעירים של אשורים; כל אלה, שעוד אתמול היה קרוב להם כל־כך, כמו התרחקו ממנו ומחיצה העמדה בינם ובינו. ברכיו כשלו והשיעול התחיל חונקו ובכל עצמותיו פעפע רעד של קדחת. התעטף באדרתו ונכנס לפנים הנוה, רצה לעבור לחדרו, מבלי שתשגיח בו נושה, אלא נושה, שעדיין היתה לבושה בכתנתה הצחורה ובסותה־התחתונה הורודה בלבד. עכבתהו ובאירוניה ארסית, כמו שנדמה לו, הביעה לו את חשדה, שבודאי נצטנן, כאילו התקלסה בו על שהיה מראה גבורה לישון בחדר לפני חלון פתוח, ותשכיבהו במטתה ובמין נקם אלם, כמו שנדמה לו, נעצה את מודד־החום אל תחת בית־שחיו. התחילה נושה לפשוט את בגדיו מעליו והביאה את פנכת־הרוק ואת סמי־המרפא עם כל מערכת המכשירים והעמידה לפניו.

— תעביני... — כמו התחננו עיניו לפני נושה, שעמדה אצל מטתו וזלפה לתוך הכף טפות מפיצות ריח חריף. אחזה אותו צינת הקדחת ביתר עז ונושה כסתהו במכסות. הוא הרגיש בכל אפסותו ועיניו כמו בקשו מנושה שתתעבהו יותר ויותר. נושה ניעורה והתחילה ללבוש בגדיה, וכמו התכונה להזכיר לו את חטאו מראשיתו, לבשה את מעיל המשי התכול, שאתמול בערב הדביק אליו את שושנת הפרגים.

הוציאה נושה את מודד־החום מבית־שחיו והחליטה להעבירהו לבית־החולים העירוני והתחילה מתכוננת לדרך ובעונה אחת החליפה את האספלניות על גבי צלעו הכואבת והגישה לו פעם בפעם מרק וחלב וסמי מרפא שונים. והוא שכב שקוע במטתה של נושה, פעם אחזתו צנת הקדחת, ופעם כמו היה נתון כולו בכבשן בוער וזעה הציפה את כל גופו.

— תעביני...— כמו התחנן בלבבו לפני נושה, כשהחליפה את כתנתו ונגעה בכפות ידיה הרכות והענוגות בגיפו העצמני והטפוח. יותר ויותר הרגיש בכל אותו השיקוץ שעשה בשביל ספוק תאות־בשריו. נזכר פתאם באיזה זקן מוכה שבץ לחצאין, שפתה נערה צעירה וחלל את כבודה. נצטיירו פתאם בדמיונו בני עכברים בעלי מומים אחוזי קדחת התאוה; נצטיירו בדמיונו איזו חתי־לים המזרקים מבעד גג מפילש ומיללים את ילול התאוה שלהם; נצטיירו בדמיונו חזירים וצפרדעים ועוד מיני שרצים מזוהמים, שעוית התאוה אוחזתם.

הוא התכון לגרש מעל פניו את המראות הללו. נעצמו עיניו מאליהן והתחיל מנמנם, ושוב באו המראות להרגיז אותו— וחרד חרדה גדולה וניער. נושה ישבה על ידו בראש מושפל, נוגה ומדוכאה. חלף אותו דחיוך הלועג והארסי, שהיה מרחף קודם על פניה. כעין צל של ענן כבד רבץ ונמתח על מצחה המזהיר. נכמרו רחמיו על נושה ולבו נעשה קרעים קרעים, כשראה אותה כאילו שוקעת היא לאט־לאט לתוך תהום אפלה.

כשקמה נושה והלכה מעמו, התחיל שוב מנמנם ושברי חזיונות זרים ומשונים זעזעוהו. כמו הגיעה לאזניו יללת חתולים והמון שרצים למיניהם סנופים ודוויים, כלם שטופי תאוה, הומים ורוחשים ומתעללים אלו באלו.

אז ניעור מתוך שיעול חזק. הוציאתהו נושה ממטתה והלבישתהו בבגדיו ובאדרת החורף הסטודנטית שלו, עטפה את רדידה הקל והצחור ותושט לו את מטהו ותוליכתהו אל המרכבה, שעמדה בחוץ לפני הנוה. בעמל רב העלתהו נושה על המרכבה והניחה כר מתחת לצלעו הכואבת. הוא התחיל משתעל ופסק, ושעה קלה לא זזה המרכבה ממקומה. בעינים קרירות סקר על סביבותיו; נדמה לו, שהשלך מתוך הנוף היפה והרענן, כאיזה דבר מזוהם ומשוקץ, ומשך אחריו אף את נושה.

ירדה המרכבה מעל צלע ההר התלול. נסגרו עיניו וקטעי חזיונות זרים ערפלו את מחו.

ש. דובנוב.

הַפְּרוֹצֶסִים הָעִקָּרִיִּים בְּהִסְטוֹרְיָה הַחֲדָשָׁה שֶׁל הָעִבְרִים.

שתי שורות של פרוצסים עוברות לפנינו זו לעומת זו בדברי ימי היהודים שבתקופה האחרונה, משנת 1789 עד שנת 1905, או מה־יבולוציה הצרפתית הראשונה עד הריבולוציה הרוסית. בהיסטוריה הפוליטית של העם הזה באותו חליפות זו

אחר זו אימנסיפציה אזרחית (או מלחמה בעדה) וריאקציה (כללית או אנטישמית לבד). בהיסטוריה של הקולטורה מתאימים לזה שני הפרוצסים — ההתבוללות והתנועה הלאומית. — הבאים גם המה זה אחר זה חליפות או בדרך התחרות. שתי שורות הפרוצסים האלה מסתבכות זו בזו בתוך שרשרת דברי ימי התקופה האחרונה הזאת בחוטים רבים, נראים ובלתי־נראים, שעדיין לא נתגלו, ובעצמן יש להן מקורים בתקופות מוקדמות מזו, בהשתלשלות ההיסטוריה היהודית.

הכנוי „אימנסיפציה", להשואת היהודים בזכויות עם יתר אזרחי הארץ, הוא פרי הזמן החדש. בימי הסדר הישן, בשעה שמצב היהודים בכל ארץ היה לא של חבורת אזרחים, כי אם של מפלגה זרה, עומדת מחוץ להאזרחיות, אשר נתנה לה הממשלה בכתב־רשיון מיוחד סכום קצוב של זכויות או „פריבילגיות", היה אפשר לדבר רק על זכיות שונות ליהודים, ולא על זכות־אזרח כללית, ע"ד הוספה או גרעון בסכום ה„הנחות" הנהוגות להם, אך לא על שווי־זכויות אזרחי. האימנסיפציה יכלה להעשות לסיסמה פוליטית רק משעת יצירת הממלכה החוקיית שרוֹנהגה בזמן הזה, במקום הממלכה הישנה, שהיתה ממשלת מעמדים ופוליציה. באירופה הגיעה שעה כזאת לצרפת בשנת 1789; לשאר ארצות המערב—במשך המאה התשע־עשרה, ולרוסיה — בסוף התקופה שאנו דנים בה. במדה שנתחזק המשטר הקונסטיטוציוני החדש בארצות שונות, עברה יצירת האימנסיפציה ליהודים על פי הרוב דרך מדרגות הרבה*). בשעה שנוסד הסדר החדש, היתה האימנסיפציה אך דבר מובן מאליו בתור פרט נכלל בעיקר ההשתוות האזרחית הכתוב בחוקים היסודיים (הדקלרציה בצרפת, הסעיפים הראשונים בחוקי הקונסטטוציה של אירופה התיכונה וכיוצא בזה). אבל הנוכחאות הכלליות של השויון האזרחי לא נמצאו מספיקות לקבוע שווי זכויות ליהודים בתור חוק מקובל. קולי קולות נשמעו, כי אין החוק היסודי של ההשתוות האזרחית חל על היהודים: כן היה גם בשעת לידתו של השויון האזרחי, אחרי פרסום הדקלרציה. אז התחילו דנים בפרלמנטים בשאלת היהודים בפרט (באספה הלאומית הצרפתית בשנות 1789—91, בפרלמנטי וינה ופרנקפורט בשנת 1848). ואחרי איזו פקפוקים נקבע שווי זכויות ליהודים בתור חוק כתוב, לפי שהיה הכרח בדבר, לפי שלא היה אפשר להכנים שלילת־זכויות של חלק אחד מן הישוב במשטר האזרחי המחודש. אבל גם להכרה המיוחדת הזאת נמצאו עכובים משני מינים: או שאחרי הריבולוציה, אשר הוציאה בחזקה מידי הממשלה את סדרי הקונסטיטוציה, באה ריאקציה וביטלה את החוקים היסודיים; או שהצבור הנוצרי לא הסכים להשואת היהודים בתור הלכה למעשה. באופן הראשון נשתנה דין שווי הזכויות, ובאחרון נתעכבה הנהגת הדין הזה בחיים. עכובי המין הראשון, היינו הריאקציות הממלכיות, יש להם ערך זמני, הקונסטיטוציות המבוטלות במקצת או לגמרי חוזרות ומתחדשות אחרי הפסקה קצרה. ארוכות וקשות מריאקציה כזאת הן הריאקציות הצבוריות, כלומר, התנגדות הצבור להגשמתה של האימנסיפציה, לאחר שנתקבלה בתור חוק. ריאקציה כזאת מתגלה לעתים קרובות בצורת מלחמה מסודרת (האנטישמיות במערב), בקצת מקומות היא מתגלה בקול קטרוג עז לא על אימנסיפציה שנתקבלה, אלא על מלחמת היהודים, המשתדלים להגיע לידי אימנסיפציה עם המשטר הישן, המתקיים בעקשות מרובה (רוסיה).

על פי הפרוצסים האמורים בזה אפשר לערוך להיסטוריה היהודית, לימים שאנו דנים בהם לענין מצבם המדיני חלוקה מתאמת בכללה לחלוקה המקובלת בההיסטוריה האירופאית החדשה ולמצוא בה את התקופות האלה: 1) תקופת האימנסיפציה הראשונה־הצרפתית (1789—1815), בשעה שצרפת שחררה את יהודיה, וממלכות אחרות, תחת השפעתן של הריפובליקה המנצחת והקיסריה הנפוליונית, קבעו שויון אזרחי ליהודים או נהכונו להיטיב לפחות במקצת את מצבם האזרחי (הולנדיה, מקצת איטליה וגרמניה, ובמדה ידועה—גם רוסיה, בראשית ימי אלכסנדר הראשון). 2) תקופת הריאקציה הכללית הפוליטית הראשונה—(1815—1848), שהתחלות האימנסיפציה בטלו אז בכל מקום—חוץ מצרפת והולנדיה—וחזרו שלילות זכויות היהודים למקומן; 3) תקופת האימנסיפציה השניה — הגרמנית (1848—1881), שהמשטר הקונסטיטוציוני שנקבע אז, ביחוד בארצות הקולטורה הגרמנית, הביא לידי שווי־זכויות אזרחי ליהודים במערב (אך לא בכל מקום בפועל), ותקופת „התקונים הגדולים" ברוסיה העירה הנועת אימנסיפציה ומלחמה בעדה בקרב יהודי המזרח; 4) תקופת הריאקציה השניה—האנטישמית (1881—1905), שהאנטישמיות בקרב הצבור באירופה המערבית היתה בארצות רבות לכח מפריע מהוציא לפעולה שווי־זכויות גמור, אזרחי ומדיני ליהודים. ומשטמת בעלי השלטון והצבור שברוסיה הריאקציונית יצרה סדור פוגרומים ליהודים ושלילת זכויות סגונה ביותר.

בחבור עז עם הפרוצס הכפול החיצוני הזה, של האימנסיפציה והריאקציה, נמצא פרוצס כפול פנימי — של התבוללות ולאומיות. הוראת שם התבוללות היא או התמזגותו הטבעית של היהודי בקולטורה הלאומית שמסביב לו, באופן שטפוסו הקולטורי הלאומי אובד כולו או מקצהו, או כפירה שהיהודי בעצמו כופר במציאות עמו ואומר, שהעם הזה אינו אלא כתה דתית, ומצרף את עצמו בכל ארץ אל העם השליט בה. ביסודה של הכפירה הלאומית הזאת יש שני מניעים ממינים שונים: של אהבת הבריות ושל בקשת התועלת. הראשון אינו חדש בהיסטוריה היהודית. בתקופות ישונות, הכריע בספירות ידועות בקרב היהודים, תחת השפעתו של התנועות הקולטוריות העולמיות, הכח הדוחה מן המרכז את הכח המושך אל המרכז; הכח המושך שבקולטורה האנושית הכללית, גבר על השאיפה אל הקולטורה הלאומית העצמית. כך היה בארץ ישראל בתקופת ממשלת הקולטורה הכנענית ואחריה בתקופת הקולטורה האשורית־הבבלית; כך היה בכל אזיה־המערבית הסמוכה לדרום אירופה ובמצרים בעת שלטון הקולטורה היונית־הרומאית; וכך היה בתקופת התחיה המערבית בארצות המזרח ובספרד. אחרי הרבה מאות שנים של פרישות יתרה, השתעבדה היהדות המערבית להנועת ההשכלה האירופאית של המאה השמונה־עשרה, ברוח בטול־הלאומיות בכלל. תקופת מנדלסון והריבולוציה הצרפתית יצרו במערכות המשכילים שבתוך היהודים כח דוחף אדיר מחוץ למרכז. פתגם הימים היה: מן הלאומיות אל האנושיות הכללית ואהבת־הבריות. אז היתה תחל הפרוצס של הצטרפות היהדות אל הקולטורה שבמערב. אך לפי שבפועל לא היתה קולטורה

*) יוצאה מכלל זה ש„בשיטת הקונטיננטלית" לענין האמנסיפציה היא אנגליה, שהמשטר הפוליטי שלה לא היה תלוי בריבולוציות התקופה החדשה. להאימנספציה של היהודים היה שם אופי מיוחד, קרוב במינו לאימנסיפציה של הקתולים (1829), אשר במקצת קשורות הן שתי האימנסיפציות האלה זו בזו קשר היסטורי.

מערבית כללית ממין אחר, רק קולטורה צרפתית, גרמנית וכדומה, קולטורה צבועה בגון לאומי זה או אחר, על פי טפוסין ולשונו ובתי ספרו, וספרותו של העם השליט, סגלו להן באמת גם הכהות השונות של העם היהודי בכל ארץ וארץ את הקולטורה הלאומית שלה, כלומר: רתבוללו בצרפתים, בגרמנים וכיוצא בהם. התנועה ההומנית נעשתה בכל ארץ ומדינה לכפירה בלאומיות היהודית, בעבור הלאומיות האחרת ששררה באותה הארץ או באותה המדינה

(סוף יבוא.)

בר־טוביה.

הַמִּתְיַוְּנִים וְהַשּׁוֹמְרוֹנִים.

(סוף)

ג.

כי הנה ברור הדבר שהמעשה אשר עשה יוסף בן טוביה בעזרת אוהביו השומרונים, ללכת מצריכה ולחכור את המס של כל ארץ סוריה, מסמן תקופה חדשה בחיי עולי הגולה, תקופה אשר גבורה הראשון היה יוסף בן טוביה ואשר תוצאותיה היו גדולות וחשובות מאד בכל פנות החיים של העם. יוסף בן טוביה היה הגבור הראשון של התקופה ההיא, למרות הנזק הרב והעצום אשר הביא להעם, וכמו כן היו התוצאות של התקופה ההיא גדולות וחשובות מאד למרות הרעה הנוראה שגרמו להעם. יוסף בן טוביה הוציא לפעולות את רצון החורים, הוא הכניס את מלחמת המעמדות אל תוך העם היושב ביהודה, כי הוא יצר בעזרת השומרונים מעמד חדש בישראל, מעמד אשר ענייניו וצרכיו היו מתנגדים לצרכי העם ולענייניו. והמעמד הזה יצר לו מעט מעט גם תורה חדשה גם דרכי חיים חדשים. בחיי העם החברתיים וכמו כן בחייו הרוחניים בעולם המחשבות באה התבדלות. הגוש המוצק החל אמנם להתפורר מעוצם הכאב של הגידול וההתבדלות, אבל מעט מעט התגבר על הכאב ובכחו הטבעי התרפא ממחלת הגידול וישב להיות אחד ומוצק כבראשונה. בנוהג שבעולם מביאה ההתבדלות הטבעית לידי התאחדות חדשה — התאחדות אורגנית של עץ המסתעף לענפיו, של גוף המתבדל לאבריו. ביהודה לא הגיעו אמנם הדברים לידי התאחדות כזאת. הכח המושך לא יכול לשעבד לו את הכח הדוחה לגמרי, לפי שהכח המושך היה מפוזר יותר מדי בתוך חלקי העם שכבר היו פזורים אז בארצות שונים ובעמים שונים. ועל כן קשה היה המעמד החדש לישראל כספחת, ומלחמתו עם עם ישראל בשדרותיו הרחבות הביאה ככל מלחמה לידי צרות רבות ורעות, אבל ככל מלחמה העירה גם המלחמה הזאת, למרות אכזריותה ופראותה, את הכחות הנרדמים למעשה רב ולעבודה גדולה והחיתה את ההכרה העצמית של האומה, אשר ישנה והקיצה כגבור מתרונן מיין.

יוסיפוס מעיד על יוסף בן טוביה, כי „על ידי מעשיו ועל ידי כביר כח רוחו הרים את בני ישראל מענים ומרודים וירימם למעמד העושר" (קדמוניות היהודים, XII, IV, 10); כותב הטורים האלה העיר זה פעמים אחדות על הפגלות של רבי יצחק הלוי, כי עבודת יוסף בן טוביה לא הרימה בשום אופן את העם „למעמד העושר", לא עשתה תקונים חדשים בעבודת האדמה ואף לא במסחר ותעשיה, אבל עבודת יוסף בן טוביה הקימה מפלגה חדשה ביהודה, אשר בחכירת המס מכל ארץ סוריה עתקה גם צברה הון רב, בהיות מצודתה פרושה על ערים רבות ומדינות שונות, ולא ארכו הימים ותהי למפלגת אבירים בתוך עמם, גדולה ונוראה על כל סביבה (דורות הראשונים, חלק ראשון, כרך שלישי, צ"א והלאה). כמו כן העיר כותב הטורים האלה זה כבר על הקירבה הגדולה שבין המפלגה העתיקה הזאת, אשר יסודה — חכירת המס ועליתה — ההתיונות, ובין מפלגת המשכילים החדשה במזרח אירופה, אשר גם היא יצאה בכח חכירת המס למלוך ולשנות את הערכים. כדי שלא לחזור על הדברים האלה עוד פעם נעבור על כן ישר אל עניננו כדי להתבונן אל השתלשלות המאורעות מאותו הצד שנרמז למעלה:

המעשה אשר עשה יוסף בן טוביה לא די שנעשה **בעזרת** השומרונים כי גם **על דרך** השומרונים. השומרונים לא יכלו לקלוט אל רוחם את תורת האחדות והשויון בין במובנה הדתי בין במובנה החברתי, ואחרי אשר הזניחו את תורת הנביאים לגמרי השאירו להם רק את תורת משה וגם את זו רק למראה עין, ובאותה שעה השליכו את צרכי עמם אחרי גום וישימו את עמם הדום לרגליהם וסוס למרכב להם. גם יוסף בן טוביה הלך בדרך הזה אם מדעת או, יותר קרוב לאמת, שלא מדעת. כי לו גם נחליט, שעשה את הצעד הראשון מדעת, אין ספק שהצעדים האחרים אשר עשה הוא ועוזריו והבאים אחריו היו כבר תוצאות מוכרחות מן הצעד הראשון — תוצאות מוכרחות אשר להדעת לא היתה עוד שליטה עליהן, אלא אדרבה הן שלטו על הדעת, והטו אותה מן הדרך הישרה אל דרכן הן.

והתוצאות של אותו הצעד הראשון היו: **ההתיונות וההתנכרות לעם ישראל ולתרבותו, המלחמה עם העם וקדשיו בעזרת הסוריים ותרבותם המעורבה, ואחריתה — התעוררות רוח העם למלחמה כנגד מעמד האבירים המתיונים ועוזריהם והתהפכות המעמד הזה לכת של צדוקים וביתוסים...**

ובכל המעשים אשר עשו המתיונים האלה נטלו השומרונים חלק. כאלה כן אלה התנכרו לעם ישראל ולכל קדשי ישראל, כאלה כן אלה הלכו בדרכי הסורים המתיונים והכניסו צלם להיכל, כאלה כן אלה יצאו למלחמה כנגד העם היושב ביהודה, כהרוהו הרדיפוהו והדריכוהו מנוחה, עד אשר הגיעה השעה ורוח האומה נעורה משנתה. ודומה, שההתעוררות ביהודה — הכניסה גם חיים חדשים בעורקי העם המשוקע בכפרי שומרון ושנתה מעט מעט גם את דרכי חייו ואופני מחשבתו.

ד.

כאשר בא דניאל להיכל מלכות נכריה, היתה ראשית דרכו, „אשר לא יתגאל בפתבג המלך וביין משתיו". יוסף בן טוביה מראשית דרכו „אכל על שולחן המלך במצרים ויתהולל שם ויתמכר גם להבל וזמה ויעגוב על אשה זרה יוצאת במחולות" ככל אשר יספר עליו יוסיפוס (שם, שם). „מראשית דרכו אחז בכל דרכי היונים" (המתיונים) (רבי יצחק הלוי, שם, שם, צ"ב ב'). בזה פתח את הפתח אשר דרך בו נכנסו מנהגי ההתיונות אל חיי היהודים.

ובדרך הזאת הלך הלאה. כאשר שב הורקנוס בנו ממלך מצרים בכבוד גדול קנאו בו אחיו ויצאו לקראתו למען התנפל עליו ולהרגו נפש, ואביהם ידע את הדבר ולא כהה בהם (יוסיפוס: שם, שם, 9). „ומזה לבד הננו יכולים כבר לדעת, עד כמה התרחק גם יוסף־עצמו מכל דרכי היהודים ועד כמה

הלך בכל דרכי היונים" (רבי יצחק הלוי: שם, שם, צ"ג א'), נתחלל „השולחן אשר לפני ה' ונרגזו מוסדות המשפחה הישראלית. ויד בן אחותו של הכהן הגדול ובני משפחתו וכל הנספחים אליו היתה במעל הזה ראשונה. חוניו הכהן הגדול החשה. שמעון השני בנו עזר על ידי בני יוסף בן טוביה במלחמתם עם הורקנוס אחיהם הגדול מהם בכשרון המעשים והנפש, (יוסיפוס: שם, שם, 11).

חוניו הכהן הגדול בן שמעון השני נעור אמנם „להסיר את המפלצת הזאת מישראל ולקחת את ההנהגה מבני טוביה ולהסיר את כל הפקידים אשר העמידו הם ולגרש אותם בעצמם גם מירושלים". אבל בני טוביה עמדו במרדם וירחקו ללכת גם מבני חבורהם. אחרי אשר הלשינו בני החבורה הזאת על חוניו הכהן הגדול לפני אנטיוכוס אֶפיפנס, ויַזון המתיון קנה לו את הכהונה הגדולה ביחד עם הרשיון לבנות אצל המקדש בתים להתגוששות על דרך היונים ולהנהיג בישראל את מנהגי הגוים, הלך מינולאוס אל המלך ויפתהו בשוחד, כי יסיר את יזון ממשרתו וימסור לו את משרת הכהונה הגדולה. אבל האיש הזה, מינילאוס, אשר העמיד „שקוץ משומם" בהיכל ה', מצא חן רק בעיני בני טוביה. וכראות בני טוביה, כי בני חבורתם נוטים אחרי יזון ואינם חפצים ללכת עמהם יחד עד הקצה האחרון אשר אליו יובילם מינולאוס, הלכו אל המלך והגידו לו, כי יש את נפשם להבדל כליל מעל היהודים (יוסיפוס: שם, י', על פי הערות רבי יצחק הלוי והארותיו: שם, שם, צ"ג—צ"ז, קפ"ו — קפ"ח). מובן מאליו, כי עתה לא היה עוד כל צורך בבני טוביה. העבודה כבר התחילה וצעדה צעדי און לפנים גם מבלעדיהם. פה היתה כבר מפלגה שלמה אשר נלחמה לשם עניניה והרבותה הרעה.

אבל אם בראשית המעשים הלכו החורים אחרי השומרונים ובית טוביה קבל את העזרה הראשונה מידי השומרונים, הנה עתה נהפך הגלגל והחורים ביהודה הרחיקו ללכת מן השומרונים והשימרונים נהשלו ללכת אחרי החורים ביהודה. זה כחה של אומה זו: כשהיא עולה היא עולה עד לשמים ואין אדם בעולם יכול להתחרות עמה בעליתה, כשהיא יורדת היא יורדת עד לעפר ואין אדם בעולם נופל נפילה שכמותה.

השימרונים פרשו מתורת הנביאים ובתורת משה היו מודים עדיין או משימים את עצמם כמודים. חבורת המתיונים ביהודה, אשר יצאה מבית טוביה ופשטה את ענפיה ברבים מכתי ירושלים וגם מחוצה לה, חפצה להיות כופרת בכל. מהם יצאו המאמר: קומו ונכרתה ברית עם העמים שכנינו והיה ככל הגוים בית ישראל. מהם יצא מינילאוס אשר העמיד צלם בהיכל: מהם יצאו המלשינים והבוגדים אשר קראו את שונאי ישראל למלחמה על ישראל ויחד עמהם היו מקצים בעמם ומבקשים לכלותו ולהשמידו מעל פני האדמה. השומרונים בקשו לחקות את חבריהם ביהודה. גם הם כתבו אל אנטיוכוס: לא יהודים אנחנו ואת אלהי העברים לא ידענו... ולא מלבנו ומחפצנו שמרנו את השבת ומועדי-אל. ועתה, אם רעה היא בעיניך כי נלך בדרכי העברים ונעבוד את אלהיהם, נשוב ליראת הגוים ומשפטי הגוים אשר סביבותינו נעשה ונקרא את שם קדשינו על שם יופיטר היוני (יוסיפוס: שם, שם). ואז גם נלחמו כנגד אחיהם העברים בתוך חיל אפולונים (חשמונאים א', ג', י').

עד עתה הלכו המתיונים והשומרונים בדרך אחת, אף כי לא תמיד בשורה אחת, כי מקדימים היו איש אחיו כפעם בפעם בלכתם. אבל מעתה והלאה נפרדו הדרכים. הדחיפה העצומה אשר יצאה מאת העם השליכה את המתיונים אחורנית והכריחה אותם לבחור להם דרכים אחרות בצדי הדרכים של העם ולא כנגדם. השומרונים לא קבלו דחיפה כזאת. כאשר נטהר בית המקדש בירושלים מתועבות הגוים לא נטהר המקדש על הר גריזים — „לא נזכר לא בקדמוניות ולא בספרי מכבי מטהרת מקדש הכותים אחרי הוטמאו" (רבי רפאל קירכהיים: כרמי שומרון, 8). אבל גם השומרונים לא יכלו עמוד לאורך ימים לעומת הרוח הגדולה והנשאה אשר יצאה מיהודה הנלחמת על קדשי קדשיה. סערת החשמונאים עברה גם על הר גריזים והערער לאחרונה עד היסוד את המקדש הבנוי עליו כסמל הקנאה והמקנה. והסערה הזאת טהרה מעט מעט גם את האויר בשכם והכשירה מעט מעט את הלבבות לקבלת תורה היחוד הדתי והחברתי אשר יצאה מציון.

ח"י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

הוֹצָאָה חֲדָשָׁה לִבְנֵי-הַנְּעוּרִים.

Издательство «Juwentus». Разсказы и очерки, обработанные для юношества: 1) Жидовка, А. И. Куприна. 2) Гедали, Элизы Ожешко. 3) Мери, Г. И. Богрова. 4) Два спасителя, К. Э. Францеза. 5) На берегахъ Нила, П. Альмони — Одесса. 1911 г.

הוצאת ספרי-קריאה בשביל בני-הנעורים שלנו בלשון הרוסית — הוא אחד מן הדברים שנחיצותם ותועלתם אינן מוטלות בספק. הרוב הגדול של בנינו וכמעט כל בנותינו אינם יודעים עברית באותה המדה הדרושה לקריאת ספרים; ועל כן, מפני שאין הם יכולים לשאוב את ידיעת החיים העבריים מהמקור הראשון, ע"י לשוננו הלאומית, נזקקים הם בהכרח ל„כלי שני" לספרות בלשון רוסית, שידיעתה נפוצה בין הדור הצעיר שלנו בארצנו. אבל לא רק בסתם ספרות מאותו סוג מורגשת הנחיצות האמורה, אלא דוקא בספרות הגונה ומובחרה, דוקא בכזו שהוכל להתחרות עם ספרי-קריאה רוסים כלליים, המושכים אליהם כ"כ את לבות בני-הנעורים אצלנו וממלאים את רוב חללו של עולמם הרוחני, תיכף ומיד כשיטעמו מעט מ„יפיפותו של יפת". אמנם ספרות הגונה כזאת חסרה לנו. ואם יש שעל-פי מקרה יופיעו אצלנו לפעמים איזו ספרי-קריאה לילדים בלשון רוסית — הלא מוטב היה שלא יופיעו כלל, כי פעולתם היא רק שלילית: עפ"י רוב אין הספרים האלה יכולים לעמוד בפני הבקורת; הם יכולים רק לעורר, — והם מעוררים באמת, — רגש של בוז בחוג אותם הקוראים הקטנים הרגילים לספרים לועזיים יפים ומשובחים, מעשי ידי סופרים-אמנים ומולי"ם חרוצים. ומוצא דבר הוא, — שילדינו משליכים מידיהם את ספרי הקריאה „משלנו" והולכים לרעות בשדות אחרים, הזרים, ולפעמים גם מלאים שנאה לנו, לחיינו ולרוחנו.

והנה אגודת מורים עברים באודיסה, בהכירה היטב את המצב המעציב הזה ובחפצה למלאות את אותו החסרון המורגש, יסדה זה לא כבר „הוצאה חדשה", שמטרתה לתת לדור הצעיר שלנו, האמון על הלשון הרוסית, מערכת שלמה של ספרי-קריאה הגונים באמת, שיוכלו למשוך אליהם את עינו ולבו של הקורא העברי הצעיר ושלא יהיו נופלים בערכם, הן מצדם החצוני והן מצדם הפנימי, מאותם הספרים הלועזיים שהוא, הקורא הצעיר,

מוצאם תמיד מוכנים בשבילו בשוק הספרות הרוסית.

בשאיפתה למטרה זו, בחרה חברת „יובנטוס" בדרך פשוטה ונכונה: היא איננה מחקה את מעשה התגרים—להזמין ספורים אצל בעלי מלאכה ספרותיים, הנכונים בכל עת להספיק את סחורתם לבעליהם על פי קבלנות מיוחדה; אלא היא לוקחת מן המוכן, מן היצירות האמנותיות של סופרים ידועים משלנו ומשל אוה"ע, בוררת מהן את היותר מתאים למטרתה ומתקנה ומעבדת מה שדורש תקון ועבּוד לצרכו של הקורא הצעיר. באופן נאות כזה כבר הוציאה החברה החדשה סריה של חמשה ספרים, שעליהם דברנו במקום אחר *). ועתה מונחת לפנינו הסריה השניה של ספרי הוצאתה—ג"כ במספר כזה.

גם אלה האחרונים, כמו הספרים הראשונים, הם של מחברים שונים, עברים ולועזיים, והחמר שלהם לקוח מחיי עמנו שבהוה ושבעבר, בהתאמה למטרת המו"לים: לתת תמונות וציורים מסביבות שונות ומתקופות שונות. הספורים עצמם (מלבד אחד) נערכים בקצור הדרוש לצרכו של הקורא הצעיר, כדי שלא תהא עליו הקריאה למשא, וכולם נקראים בנקל. ואם בדיחות ושעשועים אין כאן—די ענין ותועלת בודאי יש כאן.

בחשיבותם הפנימית וערכם האמנותי לא כל הספרים האלה שוים. ציורו של קופרין איננו יוצא בעצם מגדר אותה השבלונה הידועה, שאפילו המעולים שבסופרים הרוסיים אינם יכולים עפי"ר להשתחרר ממנה כשהם באים לתאר את היהודים.— רופא-הצבא קשינצוב סר בדרך נסיעתו באחד מלילות החורף לאכסניה של יהודי משה או חצקיל (השם אינו מדויק, וכנראה חושב המחבר את „חצקיל" לשם-משפחה) ואשתו היפה, עטיל. קשינצוב מתרגש ומתפעל מאד מיפיה של בעלת-הבית. הוא אינו מוצא די מלים ומבטאים לתאר כמו את חנה הבלתי-רגיל, המקסים אותו באיזה קסם נפלא ומעירך בו רגשות של איזו „קדושה עלאה". הוא „רוצה לבכות מרוב גיל ונחת" כשהוא מסתכל בקלסתר פניה, ינדנה מהם הנאה גדולה עד לאין סוף... אבל הפנים האלה—הלא פני אשה יהודית פשוטה הם, ועל-כן—הם „מכוסים ברצועות של רפש קרוש", וכנף שמלתה „רטוב מזוהמא", ומעת-לעת היא עושה איזו העויות משונות בחטמה ובכתפיה וכו' וכו'. ובעל-הבית עצמו—הוא אינו מבחין, כמובן, ביפיה המיוחדה של אשתו והוא מתראה, כמובן, כנבזה וחדל-אישים, הנכנע ומתרפס לא רק לפני האדון השוטר, שנזדמן לפונדקו באותה שעה, אלא גם לפני „טרוחים" השכור; את האורח-הנוסע הוא מכבד, כמובן, בדגים חריפים-ממולאים ובי"ש של פסח, שהוא מוציאו בהשאי מתחת לאפודתו (!); וכשהוא בא עמו בשיחה הוא שואל: ?что слышно новаго за войну —, הכל כנהוג;

אבל יש פה דבר אחד שלא מהמין הרגיל. אחרי כל מה שראה ושמע קשינצוב בהאכסניה-היהודית הדלה והנאלחה, הוא משתקע במחשבותיו ע"ד גורלו של העם העברי מיום היותו לגוי, ע"ד ענוייו המרים ותקוותיו הנעלות ואותו הכח הטמיר והנעלם המעודדו לחיים נצחיים בקרב ההמון הגדול של רודפיו ומשנאיו... במבטאים חמים ונשגבים, מלאים רגשי השתוממות והתפעלות פנימית, מביע הרופא את הרהורי לבו על אדות „החידה החיה הזאת, היותר סתומה והיותר גדולה בההיסטוריה האנושית כולה"... רק שנים-שלשה עמודים מכל הספר הוקדשו להרעיונות האלה, שהמחבר שם אותם בלבו ובפיו של גבורו, אבל הם עושים רושם חזק מאד. וכדאות הן השורות המעטות האלו שנגיש בשבילן את ספורו של קופרין לבני-הנעורים שלנו.

ולעומת זה אפשר להטיל ספק אם היה כדאי להגיש להם את ספורו של בוגרוב: „מֶרי" (מרים). מסופק אני בתועלתו ובהשפעתו הרצויה מפני אותו היחס הקר מאד, היחס של בטול גמור, שאנו רואים פה מצד גבורי הספור, בני משפחה עברית, לאחיהם היהודים בכלל ולענין המרת הדת בפרט. אמנם, מֶרי נשארה לבסוף בתוך עמה ובעטה באהובה אלכסנדר אפולונוביץ ניקיפורוב, אחרי הפוגרום שקרה בעירה. אבל קשה להגיד, מה השפיע עליה יותר: מעשה הפוגרום עצמו או הנהגתו הבלתי-ישרה של ה„קבליור" שלה בשעת אותו מעשה. לפי מהלך הענין קרוב לשער, שאלמלא נכזבה אמונתה של הגבורה בליברליותו של אלכסנדר אפולונוביץ, כי עתה בודאי המירה את דתה ותלך אחרי בחירה זה ברצון טוב, גם אחרי שראתה בעיניה את כל הנעשה לבני עמה. סוף-סוף, רושם הספור הוא רפה ועכ"פ מכוון הוא ביותר רק כלפי צד אחד: הוא מחליש רק את האמונה בליברליותה האמתית של האינטליגנציה הרוסית ביחס אל היהודים, אבל בהצד הפנימי, ברגש הלאומי-העברי כשהוא לעצמו, כמעט שאינו נוגע כלל. ואעפ"י שמרי מודיעה, אמנם, בסוף הספור כי „מהיום הזה התחילה לאהוב את עמה האומלל", הנה באותה שעה היא נותנת טעם לדבריה אלה ומבארת אותם באופן שיוצא לנו מבאורה, כי לא היהודים והיהדות כשהם לעצמם, אלא הוא, אלכסנדר ניקיפורוב, היה הגורם לשנוי זה ביחוסה אל עמה. — כמה מן הקטנות יש בכל זה אפילו לעומת אותן השורות המעטות שבספורו של קופרין, הנזכרות לעיל!

מציורו של בוגרוב מוטב להקורא לעבור אל הספור „גדליה", כדי שתהא לו קצת נחמה לכה"פ בהכרתו, שלמרות הניקיפורובים המרובים עוד לא אלמנה הסביבה שלנו גם מיחידי סגולה, כמו הסופרת הנוחה אליזה אוזעשקא. יצירותיה המטיפות לאחוה אנושית והמלאות כבוד וחבה לעמנו כבר ידועות למדי. וגם הספור „גדליה", בפ"ט, בודאי נודע להקוראים העברים. כמו ברוב ספוריה מסוג זה כן גם מתבלט ב„גדליה" אותו רוח-הסנטימנטליות, המיוחד להסופרת העדינה הזאת.. אבל החסרון הזה, חוסר הריאליות, כמוהו כעין לעומת רגשי האהבה והחמלה הנובעים וחודרים לעומק הנפש מתוך התמונה המצוירת בהספור הנוכחי, המתאים היטב לצרכו הרוחני של הקורא הצעיר, שכל-כך קרובים ללבו דרך אותם האנשים-המלאכים, שראה גדליה בדמיונו כשהם „עולים ויורדים וזורעים זרע של שלום ואושר על הארץ, כדי שיהמו ממנה רעב ומשטמה, אומללים ונאנקים"...

אבל המציאות רחוקה מהדמיון מרחק רב, ובמקום אנשים-מלאכים, שראתה אליזה אוזעשקא בעיני רוחה יחד עם גבוריה, אנו רואים סביבנו אנשי און ומרמה מצד אחד ואומללים ונאנקים מצד השני. ורק לעתים רחוקות מאד נמצאים לאלה האחרונים מושיעים ו„גואלים" מקרבנו, מעין אלה שעל אודותם מספר ק. פרנצוז. „שני גואלים" — שתי „מעשיות" הן ע"ד מה שאירע ליהודי עיר ברנוב שבגליציה לפני מאה שנים ויותר, — מאותן המעשיות הנושנות ע"ד העלילות הנוראות שתמיד הן מתחדשות אצלינו וחוזרות חלילה מזמן לזמן וממקום למקום, עד שהן נהפכות מאגדות הזקנים והזקנות לעובדות פועלות וקימות המסמנות את דרכן בדם ובהרג ובאבדן, — אם על פי מקרה לא יפגשו על דרכן זו אנשים כגבורי הספור: כלאה אשת-החיל שמסרה את נפשה על קדוש-השם או כמנדלי-החזן שנצח את צורר-היהודים ע"י ה„כל-נדרי" שלו...

*) „נובי ווסחוד". 1910 נום. 35.

ערכם האמנותי של „שני הגואלים", כמו של כל ספורי ק. פרנצוז, לא גדול הוא; אבל על פי תכנו המענין ראוי הוא הספור הזה להכנס לתוך מערכת של ספרי הקריאה לבני הנעורים.

ומהגזרות והישועות שבעבר הקרוב מוליך אותנו הספור „על גדות הנילוס" אל הצרות והנחמות שבעבר הרחוק, בעמקה של ההיסטוריה שלנו — לתקופת אלכסנדריה של מצרים, עם מאורעותיה החשובים ועם אנשיה־גבוריה המצוינים, שבראשם עמד פילון הידוע. — תרגומו הרוסי של הספור הזה (בשם „פילון") נדפס כבר בה„ווסכוד" בשנת תרמ"ז ואחרי כן, בשנת תרמ"ח, יצא גם בעברית, בשם „ימים מקדם או אפיון", בתרגומו של יהל"ל. עכשיו יצא מתוקן ומעובד בשביל בני הנעורים ע"י מערכת „יובנטוס", שאמנם מתנה טובה נתנה להם בהספור המצוין הזה, שאעפ"י שארוך הוא יותר מדי בערך (104 עמודים), בכל זאת הוא נקרא בקלות מיוחדת ולוקח את לב הקורא. כמעט שהוא הספר היותר טוב בין כל הסריה השניה של ספרי־הוצאת „יובנטוס".

בכלל אפשר לאמר, שהספרים היו"ל ע"י המערכת החדשה נערכים ומעובדים יפה ובאופן מתאים לתכליתם. ואולם צריך להודות שמלאכה זו — מלאכה קשה היא ואי אפשר בה בלי שום מגרעות. כן, למשל, מוצאים אנו חסרונות בנידון זה בספורו של קופרין, שנשארו בו מבטאים כמו «народъ идетъ въ своей умопомрачительной генеалогіи къ Моисею». ב„שני גואלים": «при томъ у насъ написано, и одинъ изъ нашихъ мудрецовъ сказалъ». ב„על גדות הנילוס": «ученіе Моисея, прошедшее черезъ горнило греческой философіи» ועוד באלה במקומות אחרים, שמסבות טיכניות אין אנו מביאים אותם פה, ושהמערכת צריכה לשים לב אליהם ולתקנם כראוי.

וראוי הוא לתשומת־לב מצד המערכת גם זה: הספרים שיצאו על ידה עד כה הם כולם סריוזיים וכמעט כולם יסודתם בעובדות ומאורעות מעציבים, ומשער אני את הרגש הקשה, — אם לא גם את הרגש של יאוש, — שיתקף את הקורא הצעיר אחרי עברו על כל הספרים האלה בזה אחר זה. צריך לתת לו בינתים גם איזה מזון אחר, שיהא נהנה ממנו מתוך בדיחת־הדעת והרחבת־הלב. הלא גם בלאו הכי עוברות ילדותו ונערותו של הצעיר העברי בלי צחוק ושעשועים, ואם החיים אינם ממציאים לו את ספוקו זה — נשתדל שימצא אותו לפרקים לכה"פ בספריו.

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ד.

חסלת פרשת „רבי יעקב מאיר". זה כשנה מנה רבי חיים נחום את הרב מאיר, ראש הרבנים בסלוניקי, ל„ראשון־לציון" בירושלים; וכל אותם הימים לא פסקו השיחות והידיעות והשמועות. היום נפלה הברה, שר' יעקב מאיר החליט להשאר בסלוניקי, ולמחר הוכחשה השמועה ובאה ידיעה אחרת „ממקור נאמן", שר' יעקב מאיר חובש את חפציו ומטלטליו ויוצא לירושלים. ושוב שמועה חדשה, שחבילות המטלטלים של ר' יעקב נשארו מונחות בסלוניקי, עוד הפעם בשורה, שר' יעקב מאיר כבר נפרד מעל עדתו ועומד לצאת, — וחוזר חלילה. בינתים כבר נתקבל גם מאמר השולטן, המאשר את הרב מאיר לראל"צ. וסוף סוף לא נצחו „האראלים את המצוקים", ור' יעקב מאיר נשאר בסלוניקי. והפעם אין זו רק שמועה בעלמא, כי אם דברים כהויתם, עובדה ממש.

ובכן מי נצח? כנראה נחלו כאן מעין נצחון היהודים הלאומיים שבסלוניקי. ל„חבריא" הידועה משמש הרב מאיר כמעט סמל הציונות (!) ו„הקלוב דיו אינטים" וחסידי ה„אליאנס" רואים בהרב מאיר אבן־נגף על דרך ההתבוללות ומיחסים לו חבה מיוחדת ל„העזרה" הגרמנית והשתדלות גדולה לטובת החנוך הלאומי. ואמנם צריך להודות, שבמשך כל ימי שמושו ברבנות בסלוניקי היה ר' יעקב מאיר מפנה את לבו לתקון עניני החנוך והשתדל בזה הרבה. הנה, למשל, ב„תלמוד־תורה", אותו המוסד הגדול, שיש לו יותר מאלף ושלש מאות תלמידים, היתה העזובה רבה מאד, ור' יעקב מאיר נתן את לבו לעשות בו סדרים טובים ולהכנים אל תוכו רוח חדשה. למנהל נמנה הפדגוג העברי הידוע, ר' יצחק אפשטין, ובמשך שנה אחת התקדם המוסד החשוב הזה במדה הגונה. על יד הת"ת נוסד גן־ילדים הגון, נתקנה שיטת הלמודים בת"ת גופו, נופח בו רוח עברי, ויש תקוה שחניכי הבית הזה יינקו אל תוכם גם השכלה הגונה וגם אהבה ליהדות, לשפתה ולספרותה.

ובשביל עבודה לאומית זו וכיוצא בה רבו שוטמיו של הרב מאיר בסלוניקי עצמה וגם מקושטא לא פסקו להפיח מדנים ולהשניא את ר' יעקב מאיר „הציוני" בעיני הבריות. ולאחר שכבר קצה נפשו של הרב במדנים אלו והחליט לעזוב את סלוניקי ולעלות לירושלים, קמו הרבנים, קצת מנכבדי העדה ובראשם ה„קלוב החדש" ודרשו מאת הנהגת הקהלה לקרוא לאספה את ה„מיג'ליש עממי" ולהחליט, אם טוב הדבר, כי יצא הרב מאיר מן העיר או לא. המיג'ליש עממי (55 חברים) נכנס לאספה וברוב דעות החלט להשתדל עד כמה שאפשר, כי לא יעזוב הרב מאיר את העיר. מטעם האספה נשלחה דלגציה להרב לבקשו, כי ישאר בסלוניקי והוא נאות לה וישאר במקומו. רוב העתונים היהודיים שמחים על הדבר הזה, כי בטלה שאלת הרבנות בסלוניקי וכי מתוך כך ישוב השלום על מכונו. יש מקוים, שאפילו הקלובים „דיו אינטים" וה„חדש" ישלימו איש עם רעהו „ויכתתו חרבותיהם לאתים". רק העתונים המעטים, שעינם צרה בר' יעקב מאיר על כי נחל נצחון כזה, מתנפלים עליו, על הקלוב החדש ועל אספת המיג'ליש, והם דורשים מאת ר' חיים נחום לבל יסכים הוא לכך, כי ישאר הרב מאיר בסלוניקי. ואולם דברי הריבות הללו ודאי לא יצליחו, ר' חיים נחום לא ישמע למפיחי המדנים ור' יעקב מאיר יאושר בתור ראש הרבנים בסלוניקי.

— בית־הספר של ה„אליאנס" על שמו של משה אלאטיני (ביה"ס מתכלכל כמעט כולו על חשבון העדה) נתאשר מטעם הממשלה בתור בית־ספר תיכוני וניתנו לו כל הזכיות שיש לבית־ספר תיכוני (אידאדיה) של הממשלה.

— מצב המורים של בתה"ס ל„אליאנס", אשר לא זכו להיות בפאריז, רע הוא מאד. המורים הללו, — ויש בהם הרבה המצטיינים בעבודתם, — מקבלים בשכרם אגורות נחושת ממש ורובם בכולם חיים חיי צער ודוחק. העתונים היהודים דורשים, כי ישם לב לתקון מצבם של העובדים האומללים הללו.

— באיסקופיה (אלבניה) ערכו תלמידים של בית־ספר בולגרי מחזה, אשר בו מתוארים היהודים כגנבים ורמאים. דבר זה העליב והרגיז עד מאד את יהודי איסקופיה וסלוניקי. חברי ההנהגה של העדה בקרו את ממלא מקום המיטרופוליט הבולגרי וקבלו בפניו על העול הזה, ובארו לו, כי בכונה פנו אליו בטרם פנו אל הרשות המקומית משום שרצו לפתוח בשלום בתנאי, שהאשמים בדבר ישולם להם כפעלם הרע. הכהן הודה לאנשי שיחתו על האמון אשר נתנו בו והבטיח להם, כי המחזה נערך שלא מדעתו ורצונו ובשוב המיטרופוליט יענשו עושי הרשעה כראוי להם.

— רוזש רבני טורקיה, ר' חיים נחום, פנה אל מיניסטר־הכספים בהצעה לשחרר ממס נכסים את הנכסים דלא ניידי של בתי הכנסת־אורחים ומושב־זקנים אשר לעדות היהודים במקומות שונים. המיניסטר הבטיח לעשות את בקשת הרב. כיוצא בזה משתדל הרב הראשי לפני מיניסטר־המלחמה כי תנתן לחיילים היהודים חופשה מעבודה בימי השבתות. שאלה זו עוד טרם נפתרה. ועוד בקר הרב הראשי לפני ימים אחדים את ראש הוזירים בחפצו לקבול לפניו על המכשולים שנותנים לפני היהודים בארץ־ישראל בענין קנית קרקעות. אלא שהרב לא מצא את ראש הוזירים בביתו ולפיכך בקש כי יקבע לו זמן לבקור שני בנידון זה.

— בעתון שפניולי היוצא בסלוניקי אנו מוצאים ידיעות אלו ע"ד יהודי פר שטינה (אלבניה): כשבעים משפחות יהודיות יושבות בעיר זו, רובן ככולן מצבן החמרי טוב. במנהגי חייהם, במלבושיהם ובמעמד שולחנם דומים הם לשכניהם האלבנים. כל יהודי יש לו בית בן קומה אחת, גן, פרה. את כל עבודות הבית עושים הם בעצמם; משרתים ומשרתות לא ימצאו כמעט כלל אפילו בבתי העשירים. הוצאותיהם מועטות הן, את כל צרכיהם הם מכינים בעצמם ורק בשר קונים הם פעמים בשבוע. רק רחיטים מעטים נמצאים

בבתיהם; כמוהם כאלבנים נהגו לשבת ולישן על מצעות המוצעים על גבי הקרקע. קמצנותם גדולה מאד והמרה של הכנסת-אורחים זרה להם כמעט לגמרי. הנשים יושבות בית כארח הנשים המושלמיות. יש בקרב יהודי פרישטינה גם עשירים מופלגים, אלא שעפ"י ארח חייהם אין הם נבדלים מיתר אחיהם. העדה יש לה בית-תפלה אחד ובית-ספר אחד, שבו מלמד ה„חכם" לתלמידיו קריאת התפלות, הפרשה וההפטורה. ילדים אחדים מבקרים את בית-הספר של הממשלה.

ועל יהודי מונסטיר יסופר באותו עתון כדברים האלה: מצבם החמרי הוטב, כולם מתפרנסים מיגיע כפיהם וכמעט שאין ביניהם כלל אנשים הפושטים יד לבקש עזרה. האגודה „עוזר דלים" דואגת לזקנים, חולים, אלמנות ויתומים. העדה יש לה שלשה בתי-תפלה, שנבנו ע"י הסגנון הישן, אבל נמצאים בהם חפצים יקרי-ערך, כגון פרוכיות, רמונים וכדומה. עניני החנוך מתחילים להתפתח; החנוך העברי עדיין בעינו הוא עומד...

בצלאל מזרחי.

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְלִיָּה.

המאורעות האחרונים, שאירעו בין יהודי-אנגליה מוכיחים, כי היהדות הרשמית שבמוינה זו באה עד משבר. מנהלי הקהלה, שירעו עד כה לפקד ולמשול ביד רמה ירדו ממרום גדולתם; רסן הממשלה השתמט מידם, ועל מקום הסדר השלטוני „והיד החזקה" באת ערבוביה נוראה. אבדה הפקחות מן הפקחים ודיפלומטיה מן הדיפלומטים, ואבדו גם התכסיס והטקטיקה של ההנהגה. עד כה, למשל, היו „מיניסטרי" (רבנים?) בתי-התפלה של הקהלה הגדולה סוכניה היותר טובים של היהדות הרשמית ושל הפוליטיקה שלה. „המיניסטר" הבין את שפת הגבאי ודי היה לרמז קל של הפרנס, כי „הרב" יחל לעשות תעמולה מעל הבמה נגד איזה דבר או לטובתו. יצא רוטשילד במחאה נגד הציונות ומיד כהרו המיניסטרים וכל נושאי בגדי-השרד לעשות כמעשהו ויצאו גם המה באותו רגע ללמד קטגוריה על התנועה הנזכרת. אם הביע איזה „גבאי גדול" את דעתו לטובת שיטת עברית בעברית, ויצאו כל המיניסטרים לדרוש בדרשות ארוכות בשבחה של שיטה זו. בכל החיים החברותיים, הדתיים „והמדיניים" של הקהלה היה המיניסטר כלי-מבטאו של הגבאי. המנהלים ידעו, כי המיניסטר שהוא חציו אנגלי וכולו עם הארץ, הוא המבצר היותר חזק של הפוליטיקה שלהם, הפוליטיקה של „ממשלה ביד רמה" והכירו לו טובה על זה. הם האצילו עליו מכבודם ועל ירם קבל השפעה חברותית גדולה מאד. ריברינדים בינונים שבבינונים, שאין בהם לא תורה ולא חכמה, אבל כשרון גדול לקבל פקודות ולשמוע את שפת-הרמזים של הפרנס, קבלו משרות טובות, „כסאות של רבנות" בעדות עשירות, ואם אחד הריברינדים הצעירים כבר הספיק להצטיין ברוח העבדות המתנוסס בו ונראה בו כשרון למלא את פקודותיו של הפרנס בהכנעה יתרה, פטרו אותו מכל בחינה, אלא נתנו לו על ידי רב הכולל „תעודה" לראיה, כי הוא כשר לרבנות—ונהיה ל„רב", כך היה כל זמן ששמשו של אדלר זרח על שמי היהדות האנגליות, ולא עלה על לב איש לחשוב, כי קרוב היום לבא, אשר ישונה בו מצב הדברים שינוי רדיקלי.

נעשה מעשה וביום אחד של חודש יוני נתאספו „הרבנים" המיניסטרים והריברינדים לאספה והודיעו את דעתם בגלוי, כי אין הם רואים שום טעם בדבר להחזיק בנושנות ולכבד רק את הטרדיציה של עם הארצות ועבדות רבנית; וכי נחוץ לתקן את המצב תיקון רדיקלי. ומכיון שהתלו בבקרת לא הסתפקו רק ברמזים יפים בעלמא, אלא — בשעת ההתרגשות של הויכוחים— לא יכלו להתאפק וגלו את כל הרקבון והשממון שבחיי היהדות האנגלית, וחד דמין חבריא, שלא חת מפני כל, העיז לאמר, כי דוקא הרבנות הכוללת. תפארתה של היהדות הרשמית, אשמה לא רק בירידת הרבנות באנגליה, אלא גם ברקבונה של כל היהדות האנגלית כלה, והשומעים מחאו כף, כך נהפכה הקונפרנציה של „הרבנים" האנגלים לבית דין חותך גזר דינה של היהדות האנגלית, גזר דין של מות. מנהלי היהדות הזאת אינם מבינים עוד עד כה כיצד הגיע הדבר לידי כך ועוד כיום דנם נפעמים ונדהמים מתוצאות הקונפרנציה הזאת.

מי יבא למלא את מקומו של רב „הכולל". ? — שאלה זו מעסקת את מנהלי הקהלה זה כבר וכה דנו גם חברי הקונפורנציה של „הרבנים". הד"ר אדלר בעצמו לא דאג להקים לו ממלא מקומו. כי כלל אחד נקט במשך ימי כהונתו הארוכים: „אני ואפסי עוד" —„אני הרב האחד במדינה"— כללו זה והפוליטיקה של הקהלה הרשמית, שכל עיקרה היא להפך את היהדות לבית-כנסת אנגלי-ישראלי גרמו, כי גודל דור של „עם הארצות" וכי הרבנות באנגליה ירדה פלאים. לפיכך אין אחד „מהרבנים" האנגלים של עכשיו שיהא מוכשר למלא את מקומו של אדלר, ולקחת רב מגרמניה או מארץ אחרת, זהו דבר שאי-אפשר, יען כי על הרב „הכולל" הבא לפעמים לפני המלך ותופס מקום חשוב בחיים החברותיים, לרעת את הלשון האנגלית ולדבר בה כאנגלי מלידה. לפי דעת מנהלי-הקהלה אין להיהדות הרשמית בלי רב כולל שום תקוה בעתיד ופנים בהוה, והם מביאים ראיה מן הכנסיות הנוצריות השונות, שמספר רב מאד בארץ הזאת, שלכל אחת ישנן ראשים, הגמונים וארכי-הגמונים, ומכיון שהיהדות היא לפי דעתם, רק כנסיה ישראלית-אנגלית, לא תוכל גם הכנסיה הזאת לותר על ארכי-הגמון... כולם מודים אמנם כי אין ממלא מקום להרב „הכולל" אבל אם אין ממלא מקום, ישנם קנדידטים רבים. ועתה חושב כל ריברינד ישראלי באנגליה, כי הוא -הוא הנבחר והראוי לשבת על כסא הרבנות הכוללת. בין אלה שחושבים את עצמם לקנדידטים שוררת כמובן קנאה ושנאה וכל קנדידט חושב, כי הוא מרים את עצמו בזה, שמשפיל את חברו... אין לכם יום, שלא תפול קטטה בין ריברינדים אחדים והקטטות האלה מביאה אותם לידי בקרת של הרבנות בכלל. כל אחד מלמד קטגוריה על חברו ועי"כ הם באים לפעמים שלא בכונה לתאיר את טבעה של כל המוסד כולו. וכן — אולי שלא לשמה ובלי כונה מיוחדת מפרסמים הריברינדים הישראלים המתקוטטים את המצב האמתי של היהדות הרשמית באנגלית.

אצל הכנסיות הנוצריות אין שום הבדל בין חזן לרב, כלומר בין העובר לפני התיבה ולכהן והמטיף, כי המטיף הוא הוא גם „החזן". בא הרב הכולל והצליח את היהדות האנגלית במוסד שבזה עפ"י רוח הטרדיציה הנוצרית. אבל החזנים לא היו לרבנים, אלא להיפך — הרבנים לחזנים. לא הלמדן והחכם נבחר לרב הקהלה, אלא זה שיש לו קול נעים ואפילו אם הוא עם הארץ גמור. החזן הבור היה גם הדרשן וגם הרב והחכם של העדה כאחד. נקל לשער מה דרש ואיך דרש וכיצד הורה תורה לעדתו. כל זמן שיהודי אנגליה „כלומר יהודי המערב שבאו לאנגליה לפני מאה או חמשים שנה, היה הרוב שבקהלה או מיעוט גדול, לא בקר איש את המצב הזה ו„החזנים-הרבנים" משלו כאות נפשם ולא היו נשמעים ומשועבדים לשלום בקרת מן החוץ, מלבד מזו של הגבאי, אבל אחר שהתגברה האימיגרציה מארצות המזרח, והמעוט הקטן נסה לשפוך ממשלתו על הרוב החדש — על יהודי ווהיטשפל, החלו אלו האחרונים מערערים על המצב השורר. „החזנים—הרבנים" שקוו, כי ימשלו ביהודי המזרח כמו ביהודי המערב ושחפצו לשעבד את הראשונים אל השפעתם, נוכחו כי שגו ברואה... יהודי המזרח יודעים להבדיל בין חזן לרב ובין שמש עם הארץ לתלמיד חכם, כי הם הולכים ונעשים לכח גדול ועצום, כי סוף סוף להם העתיד. בני הדור החדש גם שבין יהודי ווהיטשפל כבר נספחו על הקהלה הרשמית ורבים מהם משתתפים בהנהגתה. בעיני האנשים האלה אין כבוד החזנים-הרבנים גדול כ"כ. בינתים נתרבה מספר הקהלות הקטנות בערי המדינה ונחוץ לסדר את הכחות הקטנים האלה ולדאוג, כי לא יאבדו כסביבתם. נחוצה הסתדרות רוחנית והסתדרות עדותית. אבל הסתדרות רוחנית דורשת כאי כח רוחניים, ובאנגליה יש רק „חזנים-רבנים" שאין כבודם גדול בעיני יהודי המזרח החיים בערי השדה. הקונפרנציה הנזכרת שהשתתפו בה גם שני אנשים נכבדים מאד, האחים ד"ר דייכעס, האחד פרופיסור בבית מדרש הרבנים בלונדון והשני רב בסונדרלנד, עסקה בשאלה זו והציעה ליסד בתי-דין גליליים, שתפקידם יהיה לשמור על החיים הרוחניים של הקהלות הקטנות. אבל מי יהיו חברי בתי הדינים האלו? רבנים, שיש להם התרת הוראה אין והריברנדים אין כחם אליו בשורת יקום פורקן. בשאלת זו נחלקה הקונפירנציה בדעותיה. המיעוט הקטן: איזו מטיפים, שלמדו מעט או הרבה ושלשת הרבנים (בין כל הרבנים הצעירים האנגלים נמצאים רק שלשה שיש להם התרת הוראה, אבל הם באו פה מטעלז וסלאבאדקה) עמד על דעתו, כי רק רב או לפחות מטיף ראוי לאצטלה של חבר לבית דין. בעוד שהרוב הגדול, החזנים והשמשים וכל נושא בגדי-השרד, לא ותרו על בכודם וטענו, כי גם הם מיניסטרים וריבירינדים וכי גם המה נושאים את בגדי השרד. הללו ולפיכך יש להם הזכות להיות חברי בי"ד. גם הזכות בשאלה הזאת כויע לגלות את כל הרקבון הפנימי של היהדות הרשמית. מענין לענין. נשמעו

דברי אמת על הרבנות הכוללת האדלרית, כי היא היא שהביאה למצב מעציב כזה, והפרופיסור רייכעס עוד הרחיק ללכת ותוה את דעתו בגלוי, כי הרבנות הכוללת כשהיא לעצמה מזקת להיהדות האנגלית וכי אינה כדאי שיחדשו אותה.

ד"ר ש. מלמד.

(סוף יבוא.)

בַּצִיוֹנוּת.

— הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית בגליציה החליט לפרסם בספר מיוחד את כל מעשי התרמית והזיופים, שנעשו בשעת הבחירות בדרוהוביטש, את פרטי ההרג הרב וסבותיו.

— „בבית-העם" בצ'ירנוביץ הציע הפרופיסור ד"ר קלנר ליסד קולוניה בוקובינית בארץ ישראל. הוא קרא לפני הנאספים מכתב שקבל מאת מר קרמנצקי בוינה, המקדם את ההצעה הנזכרת בהתלהבות יתרה ומנדב לאותו צורך סכום של מאה כתרים.

— הפרופסור ל. ס. אורנשטיין פרסם קול קורא אל הסטודנטים הציונים, הנכונים לבא אל הקונגרס בבזיל, כי יתאספו שם לקונפרנציה מיוחדת לדון בדבר יסוד הסתדרות של הציונים הסטודנטים שבכל העולם. הפרוגרמה של ההסתדרות הזאת צריכה להיות, לפי הצעתו של הפרופסור הנזכר: עבודה כללית בשאלת הקולטורה, הפצת ידיעת הלשון העברית בין הצעירים תלמידי בתי-הספר העליונים והכשרתם המודרגת לעבודה בפלשתינה.

— ביום 2 ביולי היתה בשנורסביל הקונפרנציה השנתית הארבע-עשרה של הפדרציה הציונית באמריקה במעמד של 120 צירים; היו"ר היה הד"ר מגנוס. נתקבלו מכתבים וטלגרמות של ברכה מנשיא ההסתדרות דוד וולפסון, מד"ר גורדוי, ד"ר בודנהיימר וד"ר פרנץ אופנהיימר. אח"כ נקרא הדוה"ח של הפדרציה. מספר האגודות הציוניות הנמנות על הפדרציה ומצבן איתן — 106. בשנה זו היה עודף בקופת הפדרציה בסכום של 775 דולר. הכנסת הקה"ק התרבה בשנה זו פי שנים משהיתה בשנה שעברה. בשנה זו נאספו באמריקה לקופת הקה"ק 20,149 דולרים. בנוגע אל הקונגרס נתקבלו ההחלטות הללו: א) הצירים האמריקאיים צריכים לדרוש, כי בכל ארץ תהיה רק פדרציה אחת; ב) הציונות צריכה להיות נייטרלית ביחס אל המפלגות הפוליטיות בטורקיה; ג) מטרותיה ושאיפותיה של הציונות מתבררות בירור יותר יפה ע"י עובדות ומעשים, מאשר ע"י וכוחים והרצאות-דברים; ד) בכדי לבצר את מצבה הפיננסי של ההסתדרות הכללית צריך להטיל מס על הכנסת המוסדות הפיננסיים הציוניים.

— בעתון האנגלי „The Sionist" נתפרסמה שיחה עם הד"ר א. מרמורק בפריז ע"ד מצבה של הציונות בעת הזאת. מר מרמורק אין דעתו נוחה ממצבה של הציונות ומן הדרך שהיא הולכת בו עתה. ביחוד תוהה הוא על ההסתדרות בגלל שנטתה מדרך הציונות הפוליטית.

„אני איני מתנגד אל העבודה הקולוניזציונית בפלשתינה; מוצא אני חפץ גם בקולוניזציה הפעוטה, אבל היא אינה צריכה להעשות בכספם של הציונים, לא בסיוע הבנק שלנו ולא באמצעי הקה"ק. אם רוצים אנשים פרטים לתמוך ב„בצלאל", או בגימנסיה העברית ביפו, או בהפוליטחניקום שבחיפה — מה טוב. אבל עבודה „מעשית", כשהיא נעשית בשם האומה כולה ונכללת בקנית אי-אלה דונמים של אדמה פה ושם, זהו — מין חדש של חלוקה. נשאר אני גם היום אותו הציוני הפוליטי, שהייתי לפני עשר שנים".

מלכת הולנד, ווילהלמינה, שהתערוכה של „בצלאל" בהאג עשתה עליה רושם נמרץ, הזמינה אצל הפרופיסור ב. שץ שטיחים בעד ארמון-המלכות שלה, מעשה ידי היהודים בא"י.

עם זה מודיעים, כי הלורד רוטשילד הלונדוני יסד ועד, שיתעסק בהכנת תערוכה של „בצלאל" בלונדון. לתכלית זו הוזמן הפרופ. שץ לבא ללונדון.

— ביום הראשון של הקונגרס עורכת הלשכה הראשית של הקרן-הקימת בשביל כל הצירים והאורחים הנאספים בבזיל נשף ספרותי, שבו יקרא הד"ר היינריך לוי מברלין הרצאה ע"ד „עבודת העם הישראלי בארץ אבות".

— ביום הששי, 11 אוגוסט, בשעה השלישית אחר הצהרים, תהיה אספת הנשים הציוניות השוהות בבזיל בתור צירות הקונגרס או בתור אורחות.

— בימי הקונגרס תהיה קונפרנציה מיוחדת להציונים השואפים לברוא תנועת צעירים להפצת הרעיון הציוני. אל הקונפרנציה הזאת יוזמנו גם כל הצירים ואורחי הקונגרס.

— ביום השני, 14 אוגוסט תציג האגודה הדרמטית היהודית ששבזיל על הבמה בבית התיאטרון הקרדינלי חזיון בז'רגון. גם בערבי ימי הקונגרס תציג להקת משחקים יהודים חזיונות שיסודתם בהיסטוריה הישראלית.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

נגמרה כבישת הכביש מטולה וצידון. מעתה אפשר יהיה לנסוע בעגלה מבירות עד מטולה דרך צידון. עד עתה היו ממעטים לבקר את מטולה משום שאי-אפשר היה לעלות אליה אלא ברכיבה. יש תקוה, כי הכביש יביא חיים חדשים אל המושבה היפה הזאת ויתן לאכריה את היכולת להוביל את יבולם לצדון ולמכרו במחירים טובים יותר מאשר עד עתה.

— בגליל התחתון קרה עוד הפעם אסון. בסג'רה פרץ ריב בין ערבי ושומר יהודי; הערבי ירה ביהודי והרגהו. באותו הזמן עצמו נפגע גם יהודי היושב בכפר הערבי סג'רה (הכפר הערבי סג'רה סמוך למושבה העברית סג'רה). בינתים נתקבלה ידיעה, כי ערבים שלחו אש בגורן העברים בכנרת. אח"כ הוכחשה ידיעה זו ונתברר, כי אמנם היתה שרפה בגורן כנרה, אלא שהאש פרצה מפני חוסר-זהירות ולא היתה כאן שום כונה להרע ואת האש הספיקו לכבות, כובן מאליו, שכל הידיעות האלה קבלו בראשונה צורה מגוזמת, כנהוג, וספרו על-דבר התנפלות וכו'. אבל אח"כ הוברו הדברים כמו שהם.

— הרי דוגמא בולטת, עד כמה ממהרות הידיעות השונות לקבל צורות מוגזמות בארץ-ישראל. ביפו נפלה הברה, כי אנשים רעים מפיצים חוברת ערבית ע"ד עלילת-הדם. אמרו שבחוברת זו יסופר ע"ד שחיטת ילדים ויש בה גם תמונות המתארות רבנים כשהם ממלאים את „תפקידם הדתי" הזה. הידיעה הטילה מהומה בקרב יהודי יפו. אכרו לפנות תיכף אל הקיימאקם ולבקשו כי יחרים את החוברת. באמתותה של עצם השמועה לא פקפק איש, שהרי נמצאו אנשים אשר „ראו בעיניהם" את החוברת הנוראה. החלו מבקשים את החוברת, ומתוך כך הגיעו עד מקורה הראשון של השמועה. את החוברת מצאו בידי אחד מחשובי הספרדים. היא נדפסה לפני עשר שנה במצרים ובשעתה הוטל עליה חרם מטעם הממשלה המצרית. אחד מיהודי מצרים כתב אז חוברת, גם כן ערבית, להגן על תורת היהודים. והנה בא עכשיו ליפו המחבר של אותה החוברת להגנה והוא הראה לאחד מידידיו גם את החוברת האנטישמית. ודבר זה שמש יסוד לכל אותה השמועה ע"ד הפצת החוברת וכו' וכו'.

— האכרים של מושבות הגליל התחתון שלחו צירים לסמי-פחה אשר בדמשק להתאונן לפניו על חוסר-הבטחון השורר בגלילם.

— הקיימאקאם הטברתי הרס ע"י תיליו את הבנין לבית-ספר שהחלו בני המושבה מסחה לבנות בלי רשיון, אכרים אחרים שמיחו נגד מעשי הקיימאקם הוכו על ידו.

— בחברון נוסדה אגודת-מלוה בערבות כללית.

— בית-החולים שביפו, שהיה סגור במשך ירחים אחדים, נפתח שוב. לרופא נבחר הד"ר פוכובסקי, המומחה לעניני נתוח.

— בטבריה נוסדו בבית-הספר של ה„אליאנס" שעורי-ערב לערבית ולצרפתית.

— בירושלים שוב נוסד סניף לאגודת המורים, שהיה בטל במשך שנתים. אל הסניף נכנסו 26 מורים.

— בהוצאת „קוהלת" יצא ספרו של ה' אליהו ספיר „הארץ". הספר מכיל רשימת כל המקומות הגיאוגרפיים שבארץ-ישראל לפי שמותיהם העתיקים והחדשים. השמות מסודרים עפ"י סדר הא"ב העברי ולכל שם עברי נוסף גם השם הערבי. כל שם ושם יש לו בצדו הערות המדברות על ערך המקום בעבר ובהוה והמציינות גם את הביבליוגרפיה השייכת לו. ספר „הארץ" נועד לכתחלה להיות כפר-עוזר ומבאר למפת ארץ-ישראל העברית שנדפסת עכשיו בחו"ל, אבל בדיעבד נעשה ערכו גדול הרבה מזה. זהו הספר החשוב העברי הראשון במקצוע המדע, הקרוב כל-כך לנו וללבנו. בספר יש 10

גליונות דפוס. מחירו: בא"י 3 פרנק; בחו"ל 4 פרנק.

— בירושלים יצא, בהוצאת אגודת „אחיעבר" האמריקנית, קובץ שירים של משוררים עברים הדרים באמריקה. אל הקובץ נכנסו שיריהם של סילקינר, צבי בן שלום, אב' גולדברג, רזמניץ, א. ליסיצקי, א. שווארץ ור' איזלנד. הקובץ נערך ע"י ה' ראובן בריינין, שהוסיף גם הקדמה יפה משלו.

— מנהל הבנק ה' לבונטין הוציא חוברת בשם „תכנית להנהלת הפנקסאות והוראות להנהגת העסקים בחברת אנגליה פלשתינה". חוברת זו יש בה שני חלקים: חלק א'—ראשי הידיעות של תורת החשוב עפ"י השיטה האיטלקית הכפולה; חלק ב' — הוראות כלליות בדבר חובות הפקידים של הבנק וסדר עבודתם.

— ועד הלשון העברית שבירושלים (חבריו הם: א. בן־יהודה, דוד ילין, ד"ר טורציגר, ד"ר מזיה ואחרים) פרסם את עקרי עבודתו העתידה, ואלה הם: ת ע ו ד ת ו של הועד היא לסגל את הלשון העברית לצרכי הדבור החי בכל מקצועות החיים, המדע והאמנות; לשמור על טבעה המזרחי של הלשון העברית ויחד עם זה לעשות אותה מסוגלה להביע בשלמות גמורה את כל המחשבות והרעיונות של העת החדשה. — תכנית ה ע ב ו ד ה של הועד: לפרסם ברבים את המלים העבריות, שישנן באוצרה של הלשון, אלא שאינן ידועות עדיין לקהל הגדול; לבקש מלים חדשות שיש בהן צורך; לקבוע את ההברה המזרחית, המבליטה את הברתה של כל אות ואות; לקבוע את האורתוגרפיה והסינטקס המדויקים ומעיר על השגיאות המצויות בסגנון ובשפת הדבור. — מ ק ו ר ו ת הלשון: הועד מוצא ומגלה את כל המלים העבריות הטהורות שנוצרו במשך כל הדורות, והוא משתדל לעמוד על פירושה האמתי של כל מלה ומלה. ואם אי־אפשר לעמוד על הפירוש האמתי נותן הועד דין־קדימה למלה מחודשת; למושגים, שאין להם מלים עבריות, מכון הועד מלים ארמיות, אלא שהוא מלביש את המלים הללו צורה עברית; מלים לא־שמיות מתקבלות רק אם יש להן צורה עברית וכבר נקלטו אל תוך אוצר הלשון. — את המלים המחודשות ממציא הועד, ראשית כל, עפ"י מלים עבריות יסודיות ואח"כ עפ"י מלים יסודיות של הלשונות השמיות בכלל, כגון הארמית, הכנענית המצרית וביחוד הערבית. ממלים שאינן שמיות מתרחק הועד בדרך כלל. בשביל מושגים מדעיים, שאין להם עדיין מלים בספרות העתיקה, ממציא הועד מלים המתאימות לתכנם הפנימי של עצם המושגים ואינו לוקח מן המוכן בשפות האירופית. המלים המחודשות צריכות להיות מתאימות לא רק לדרישות המדעית, כי אם לדרישותיה האסטטיות של הלשון העברית.

— בערי ארץ־ישראל ומושבותיה נערכו בכ"ף בתמוז אזכרות לד"ר הרצל. מירושלים יצאו רבים אותו יום למוצא לראות את העץ אשר נטע שם הרצל.

— מארץ־ישראל נוסעים אל הקונגרס העשירי בתור צירים ואורחים האנשים האלה: מנהל הבנק של ח' אנגליה־פלשתינה ה' ד"ר לבונטין, מ. שיינקין, ד"ר טוהן ואשתו, ישראל בלקינד, מורי הגמנסיה: הד"ר מטמן, א"א קבק ודושמאן. מצד הפועלים יבואו בתור אורחים ה' שפרינצק („הפועל הצעיר") וה' בן־צבי („פועלי־ציון"). ועוד יבואו אל הקונגרס מבני א"י דפרופ. שץ, הד"ר מוסינזון וה' בצלאל יפה, הנמצאים עכשיו בחו"ל.

— לארץ־ישראל בא ר' יעקב מאיר מסלוניקי. הוא לא ישאר בירושלים, כי אם ישוב לרבנותו בסלוניקי. לארץ־ישראל בא רק לשם עניני הפרטיים. הרב מאיר אומר, שאותם הכתוים המכוונים נגד הציונות, שנמצא בטלגרמה הידועה שנשלחה בשעתה מסלוניקי לראש הוזירים, נכתבו שלא מדעתו והוא מיחה אח"כ על זה בסלוניקי בפומבי.

— מלונדון מודיעים, כי משיראז אשר בפרס, שנעשו שם פרעות ביהודים לפני ירחים אחדים, באו כמאה יהודים עניים לבושיר (פרס) ודעתם לעלות לארץ־ישראל. להוצאות הנסיעה דרושים להם ערך 4000 מרק, נדבות לטובתם מקבלת הפירמה ע. ד. ששון ושותפיו בבושיר.

— לירושלים בא הפחה החדש ג'ודאר־בי, מי ששמש קודם לכן פחה בטריפולי. בקבלת הפנים שנערכה לו השתתפו באי־כח כל הקהלות שבירושלים. בנאומו הדגיש הפחה, כי לא יתן לעשות פדות והבדל בין עם ועם, דת ודת.

— הפחה שבעכו הגיש בקושטא מחאה על מכירת הקרקע בקסריה לפטריק תיוני (עי' „העולם" נומר 26 „מכתבים מא"י")

— מטעם הקלוב „אחדות וקדמה" שבסלוניקי נסדרה שיירה בת 350 איש לשם נסיעת־טיול לארץ־ישראל, סיריה ומצרים, בשיירה זו משתתפים גם ערך מאה יהודים. השיירה תבוא לארץ־ישראל בי"ב באב. בארץ־ישראל עושים הכנות גדולות לקבלה פני השיירה הזאת.

— בחפירות הנעשות בעין־שמש (מהלך חצי שעה מארטוף) עובדים עתה כמאתים איש. עד עתה מצאו רק סלעים שנחצבו בתוך ההרים, כלים שונים, חותמות ופסלים קטנים של כנענים. כתבות לא נמצאו. עכשיו הגיעו החפירות בשרידי החומה העתיקה. מיקנזי המנהל את העבודה מקוה עוד למצוא דברים חשובים.

— מקושטא מודיעים, שהחקירה והדרישה הוכיחה, כי לא היתה שום גנבה בססגד־עומר בירושלים.

ממר מ. שיינקין מיפו קבלנו את הדברים האלה:

מפני שיש רבים המתענינים מאד בדבר האדמה שמוכרת חברת יק"א בהגליל, והרבה שאלות באות אלינו מכל הארצות מאנשים הרוצים לדעת את פרטי תנאי דמכירה, — לזאת הריני מתכבד לפרסם בזה את הידיעות הללו.

1) מהאחוזות של יק"א תהיינה פנויות שנה זו משתים עשרה עד חמש עשרה. רובן במושבה ימה שבגליל התחתון, אבל יש אחדות גם במושבה מהולה, ואולי גם בזכרון יעקב.

2) האחוזות הללו נחלקות לחלקים. החלקים המה של האנשים שלא יכלו להתישב בהם מטעמים שונים. כל חלק מכיל ממאתים וחמשים עד שלש מאות דונם. בתוך המושבה יש ביה־ורפת.

3) יק"א מעריכה את האדמה מעשרים עד חמשה ועשרים פרנק הדונם. ואת הבנינים היא מערכת בערך חמשת אלפים פרנק (ולא שבעים פרנק הדונם כנדפס בעתונים).

4) היק"א מוסרת את האדמה באחד משני אופנים הללו:

א) בחכירה, בתחלה לשנה אחת, ואח"כ, אם שני הצדדים מרוצים זה מזה, אז נחכרת האדמה לעוד משך שנים. מובן הדבר, שיק"א איננה מרחיקה את החוכר, אם הוא עובד בחריצות.

מחיר החכירה הוא בערך ממאתים עד מאתים וחמשים פרנק בשנה. החוכר צריך להשקיע כסף במכשירי העבודה והאינוינטאר בס"ה כחמשת אלפים פרנק.

ב) במכירה. מי שחפץ לקנות, היא נותן ליק"א רבע או שליש ממחיר האדמה והבנינים, היינו משלשת עד ארבעה אלפים פרנק. (מלבד מה שצריך לאינוינטר) והשאר צריך לשלם במשך 30—40 שנה.

5) יק"א איננה באה בדברים עם איש, לא ע"ד מכירה, לא ע"ד חכירה עד שיבא הקונה או החוכר עצמו אל המושבה, וראה את החלק שהוא חפץ לקנות או לחכור אותו. יק"א חוקרת ודורשת תחלה אם האיש החפץ לקנות או לחכור את האדמה הוא מסוגל לפי שנותיו וכחותיו להיות לאכר חרוץ.

6) האקלים במושבות האלו טוב, ויש שם די מים. בימה, האויר בקיץ דוא חם מאד. במתולה יותר קריר. אבל טיב האדמה בימה הוא יותר טוב.

7) אחוזה כזו שדברנו, יכולה להכנים בערך 1500 פרנק לשנה, ביבול בינוני, מלבד דירה, ירקות מן הגנה, חלב ועופות לצרכי הבית, אם המשפחה עוסקת בחריצות.

8) משפחה אחת יכולה לקנות או לחכור יותר מחלק אחד. אבל, כמובן, ירבה אז ביותר דכסף הנחוץ לאינוינטר.

9) בארמה זו עוסקים לע"ע רק בזריעה, אבל יש בה מקומות הראוים גם לנטיעה.

10) הסך הנשאר שעל הקונה לשלם ליק"א, הקרן עם הרבית, בהשלומים לשיעורים, עולה בקירוב משלש מאות עד שלש מאות וחמשים פרנק לשנה.

ברוסיה.

שבוע של גזרות קשות. השבוע שעבר היה שבוע של גזרות קשות מכל המינים.

כבר הודענו באחד הגליונות הקודמים, כי נשיא סוד המיניסטרים פנה אל מיניסטר הכספים וו. נ. קוקובציב ולמיניסטר המסחר ס. א. טימאשוב במכתב, שבו הוא משתדל להוכיח להם עד כמה נחוץ הדבר ל„הלאים" את החיים האיקונומיים של המדינה. עתה נתפרסם תוכן המכתב הזה ברבים. הפרימיור מברר, כי אם מצב המסחר הרוסי הוא מעציב מאד, אין זה אלא רק מפני שהוא נמצא כולו בידי בני־הנכר. את אמתת דעתו זו אפשר לראות ביחוד במסחר־התבואה, אשר כבשוהו היהודים: מסחר־התבואה מתנהל ע"י תגרנים יהודים פעוטים וגדולים בסיוע ה„באנקים היהודים", הנותנים להם בהלואה סכומי־כסף מכוונים. וזהו שעמדה ליהודים לחדור אל הערים והכפרים אשר על גדות הוואלגה, ששם הם פורשים מצודתם על כל במסחר־התבואה, מורידים הורדה מלאכותית את שער הדגן, רוחקים את רגלי הקונקורינטים הרוסים, ולא עוד, אלא שגם משחיתים הם את יבול הארץ ע"י תערובות כל מיני פסלת ואשפה. מפני שנשיא המיניסטרים רואה את מקור הרעה בקרדי־טים הגדולים הניתנים לתגרנים היהודים מאת הבנקים, הוא מציע להוציא חוקים מיוחדים, העלולים להכביר על הבנקים מתן קרידיטים לסוחרים יהודים.

והפרימיור לא הסתפק במכתבים ובגלוי דעתו בלבד, אלא היא בא ותלמודו בידו. זה זמן רב שעוסק מיניסטריום הפנים בקבוץ חמר במקצוע זה, והחומר הזה הולך ונדפס עתה בצורת ספר מיוחד. הספר הזה, שיתפרסם רק במספר מצומצם של אקזמפליארים ויתחלק בין גדולי שרי־המלכות, מכיל „חוות־דעת העתונות" ע"ד תפקיד היהודים במסחר־התבואה. לפי הידיעות המקוטעות שהתפרסמו בעתונים נערך הספר הזה ברוח המאה השחורה במחשבה תחלה להזיק לישראל ואינו אלא מורה דרך לממשלה כיצד להלחם ביהודים סוחרי־התבואה.

סער גדול הטיל בחוגי העסקנים היהודים המאמר בשם „כבר הגיעה השעה", שנדפס באחד הגליונות האחרונים של „הרוסיה", שהוא, כידוע כלי־מכתבו של סטוליפין. במאמר הזה נאמר, כי הלאמת הקרידיט ברוסיה היא אחת השאלות הממלכיות היותר חשובות וכי מן הראוי הוא לשים קץ לשלטון היהודים בבתי־הבנקים והבירזאות. נתעוררה הצעה לפרסם ספר מיוחד, שיהא מוכיח ע"י רשימות סטטיסטיות מדויקות את התועלת שהביאו ושמביאים היהודים למסחר הרוסי.

והעתונים כבר פרסמו את השמועה, כי החליטה הממשלה לאסור על בתי־האוצר של הממלכה לבלתי הלוות כסף על שטרי־החובות של הבנקירים היהודים. ידיעה זו הרעישה את חוגי־המסחר הגדולים בפטרבורג וגם בוורשוי ובאודיסה, ומכל עברים עפו ע"י הטלגרף שאלות אל הנהגת שלטון הבנק הממלכי הפטרבורגי. נתקבלה תשובה מרגעת, כי לע"ע אין איש יודע ע"ד החלטה זו כלל.

בדקו ומצאו, כי נשארו ליהודים שתי פרופיסיות חפשיות, שלא הוגבלו עדיין זכיותיהם בהן—פרופיסיות של מילדות ושל רופאי־שנים, והתחילו מבקשים עצות להפטר גם מהן. והנה בנוגע למילדות העבריות לא חשבו מחשבות הרבה והנהיגו את הנורמה הפרוצינטית. עתה מצאו עצה גם כנגד הדנטיסטים היהודים. העצה הזאת אם תתגשם במעשה עלולה היא להמיט רעה גדולה על הרבה מן האיקסטרנים היהודים.

המוצא האחד למאות איקסטרנים יהודים, שהקדימו לעמוד בנסיון של שש מחלקות שמפני הגזרות האחרונות נשארו עומדים באמצע הדרך מבלתי יכלת לקבל תעודת־בגרות, היתה הכניסה אל בית־ספר לדאנטיסטים, שדיה היתה לכך תעודה של שש מחלקות. אבל עתה אומרים לחסום בפני האיק־סטרנים היהודים גם את המוצא האחרון הזה ולהוציא חוק, כי רק תעודה של שמונה מחלקות נותנת את זכות־הכניסה אל בית־ספר לרפואת־שנים.

כך נלחמים לאט לאט עם השטף היהודי ודוחקים את רגליהם בכל מקום.

היהודים תושבי הערים והעיירות שבפלך **יקטרינוסלב** שרויים עתה בפחד גדול מאד. האדמיניסטרציה התחילה בודקת את זכות־הישיבה של היהודים, ועל מאות משפחות שישבו שם במשך שנים הרבה בלי מפריע, נגזרה עתה גזרת גירוש.

גורשו היהודים תושבי העיירה אלמאזנה ומכמה עיירות וכפרים בפחוז באכמוט. מלבד זאת התפשטה השמועה, כי העיר לוגאנסק עתידה להמנות על חבל צבא הדון והעיר באכמוט עומדת להספח לפלך חרקוב. באופן זה יוצאו שני המחוזות האלה מתחום המושב וליהודים תאבד זכות־הישיבה בהן.

רע ומר עתה, ביחוד, גורל היהודים בעיירה איבנובקה, שר־הפלך הייקטרינוסלבי מצא תעודה ישנה, שנוכח על פיה, כי איבאנובקה אינה נחשבת לעיירה, אלא לכפר, ולכן אין להיהודים הזכות לגור בה.

קרוב למאתים יהודים כבר קבלו את הפקודה לצאת מאיבנובקה. הגירוש הזה הורס ממעמדה את כל הקהלה הישראלית שם. היהודים שם בנו להם זה לא כבר בית־כנסת, יש להם בית תלמוד־תורה מתוקן ומשוכלל ומוסדות של צבור אחרים, ועתה לרגלי הגרוש עומד הכל לחורבן.

יהודי איבנובקה האומללים כבר שלחו דפוטציה לפטרבורג ופנו בבקשות אל המיניסטרים, אבל לשוא. כלתה אליהם הרעה והם מוכרחים עתה לעשות להם כלי־גולה ולצאת לבקש להם מנוח במקום אחר.

הסתות ביהודים. במחוז לוגה פלך פטרבורג נראה זה איזה זמן אוטומוביל עובר בדרך הולך ומפזר בדרכו פרוקלמציות בקריאה לנקום ביהודים את דמי הנער יושצינסקי הנרצח. מכמה מקומות באות ידיעות ע"ד האוטומוביל המופלא הזה, המשתמט בשלום מידי השלטון. לפי דברי ה„רישש" נדפסו הפרוקלמציות, המושלכות מעל האוטומוביל, בחדש אפריל שנה זו עפ"י הזמנת המועצה הראשית של אגודת המלאך מיכאל בבית־הדפוס אשר להעתון „סוויט".

הפרוקלמציות האלה, שארכן ארשין ורחבן חצי הארשין, נקראות בשם „מעשי האכזריות של היהודים, שנתגלו בממלכות־הנוכר". המלים האלה נדפסו באותיות גדולות ומאירות עינים. מתחת לכתובת הזאת מצוירת חנית ואצלה הכתבת „שכין לצורך דת" ובקבוקי־רוקחים ועל גבם הכתבת „רעל של מאסונים". באמצע נמצאים שלשה ציורי „רציחות דתיות" מבוררות בדברים חריפים ומלהיבים מאד. מתחת לפרוקלמציה נדפס באותיות גדולות: „אל תאמינו לדברי חבר דומת־הממלכה היהודי לייזער ניסלוביץ ואחרים, המכחישים את דבר הרציחות הדתיות. נוצרים, שמרו את ילדיכם!"

מספר קטן של הפרוקלמציות האלה נמצא בחודש מאי, בשעת־החפוש שנעשה בפקודת האדמיניסטרציה ע"י פקידי הפוליציה הפטרבורגית בבית אגודת המלאך מיכאל בכדי לבער אחרי הספרות האגיטציונית, המעוררת שנאת־לאומים, אבל רוב הפרוקלמציות נשארו, כנראה, טמונים במקום סתר עד שבא יד ימינו של פורישקביץ וו. קאזארין וזכה בהם את הרבים.

במקומות אחרים מתפשטת הפרוקלמציה הזאת בצורת קונטרס. הרשות המוסקבאית הטילה בתחלה חרם על הקונטרס הזה, ועתה בטלה את החרם, בעוד אשר האדמיניסטרציה הפטרבורגית מחפשת אחרי מחברי הפרוקלמציות...

בחוץ־לארץ.

שאלת היהודים בקונגרס של הגזעים בלונדון. ביום השלישי לקונגרס של הגזעים בלונדון התעוררו ויכוחים ע"ד שאלת־היהודים.

הנואם הראשי באותה שאלה היה **ישראל זנגביל**.

הלאום העברי—התחיל זנגביל—המתקיים זה ארבעת אלפים שנה ומספרו י״ב מליונים נפש, הצטיין תמיד באידיאליו הנעלים, אידיאלי היושר והצדק והעשיר את האנושות כולה באוצרו־תורתו. וככ״ז נרדפו היהודים תמיד והנם נרדפים באף ובחמה עד היום הזה. היהודים מדוכאים ומעונים לא רק ברוסית, רומניה ומרוקה בלבד, אלא גם בארצות היותר נאורות, כאשכנז ואמריקה. אם לא אירע באשכנז עד היום מאורע מעין „משפט דרייפוס״ אין זה מפני שאוהבים שם את היהודים, אלא רק מפני שאין מניחים באשכנז ליהודים להתעלות למעלת אופיציר או קפיטן...

אולם גם אחרי כל הרדיפות הללו הלאום העברי חי וקים עדיין, חי את חייו המיוחדים לו. עפ״י מסורותיו ומנהגיו מובדלים מיתר העמים. אין היהודים רוצים ואינם יכולים להסתלק מאמונתם ומשאיפותיהם הלאומיות. הטמיעה אין ביכלתה להעלות ארוכה לצרת היהודים. אם היהודים העשירים, העומדים נמוכים יותר מן העשירים הנוצרים, נטמעים בנקל, אין הטמיעה אפשרית בין המוני היהודים, העומדים במדרגה יותר גבוהה מהמוני יתר העמים...

הרפואה היחידה לצרת היהודים היא—טיריטוריה מיוחדת להם עצמם. פלשתינה היתה יכולה להיות הטיריטיריה היותר טובה ליהודים. אבל גם מיסיפוטמיה טיריטוריה לא רעה היא. מן הראוי היה, שאנגליה ואשכנז תשגנה בשביל היהודים חבל־ארץ בטורקיה בהסכמתה של האחרונה; זה היה מסייע הרבה לחזוק השלום בעולם. ע״י זה היו היהודים משמשים גשר המחבר מזרח ומערב יחד. יזכרו אפוא הנוצרים, כי יש שהם חיבים ליהודים לא רק כסף בלבד...

נאומו של זנגביל נתקבל במחיאות־כפים סוערות.

אח״כ נאם הפרופסור סמיוניב מפריז, אשר הביע מחאה נמרצת מאד נגד רדיפות היהודים ברוסיה.

אחריו דבר הד״ר גסטר. הוא המשיל את ישראל להראדיום. גם היהודים כבניכים לכל מקום חיים, תנועה ואור. היהודים אינם מניחים לאירופה לשקוע בתרדמה. אבל היהודים לא קבלו עדיין עד היום את שכרם בעד עבודתם הגדולה והקדושה לטובת האנושות: הגמול האחד שמחויבת האנושות לגמול עם הלאום העברי הוא — לסייע בידו להתישב על מולדתו העתיקה.

לפי הפרוגרמה של הקונגרס עומד היה לוסיון וואלף לנאום על דבר רדיפות היהודים ברומניה; אבל מפני שלא יכול לבוא אל הקונגרס, דבר זנגביל במקומו ומחה בדברים נמרצים מאד נגד רדיפות היהודים ברומניה וסיים בדרישה, כי תתערבנה הממלכות האירופיות בדבר ותכריחנה את רומניה, כי תמלא אחרי ספר־החוזה הברליני, שעל פיו היא מחויבת לתת ליהודים זכיות אזרחיות מלאות.

גם הד״ר צולשאן מווינה, מחבר הספר המפורסם „דאס ראססען־פראבלעם״, הביע מחאה נמרצת נגד רדיפות היהודים בכל הארצות וחתם דבריו, כי בכדי שתתקיים האומה הישראלית בעולם קיום של פריחה ושגשוג, צריך להשיב לה את פלשתינה. קיומו של הגזע העברי הוא דבר הנחוץ מאד להעולם כולו, יען כי הרבה הרבה יש לו עדיין בפיו לטובתה של האנושות.

ההרג הדרוהוביטשי לפני בית־הנבחרים באוסטריה. בשבוע שעבר עלתה על הפרק בבית־הנבחרים האוסטריי השאלה ע״ד ההרג הרב בדרוהוביטש בשעת הבחירות. דברו באותו ענין שמונה דיפוטאטים מגליציה, וביניהם מי שהיה מיניסטר־הכספים הברון בילינסקי, הסוציאליסט דימאנד והד״ר שטרויכער.

בתחלה דבר הברון בילנסקי.

כבר הורגלנו — התחיל הברון בילינסקי — כי תפרוצנה בעקבות הבחירות בארצנו מהומות ופרעות, אבל כי תהיינה הבחירות עקובות בדם, בדם מוגרים כמים,—לכך לא הורגלנו עדיין. ההרג הדרוהוביטשי הטיל סער בכל אוסטריה. הרוגי־דרוהוביטש כבר הובאו לקברות ואנחנו כולנו נמצאים עדיין תחת רושם ההרג הנורא.

ומן הרושם הנורא הזה אנו יכולים להשתחרר רק לאחר שהאשמים יענשו כפי רשעתם. בכל אסון ישנם אנשים אשמים גורמים בדבר, קשה לנו להראות באצבע על האשמים. אבל לעומת זאת יכולים אנחנו להראות על אלה הנפשות הנקיות שנספו בלי משפט. נקיים המה בוודאי הנשים והילדים שנמצאו במקרה ברחוב ונפלו לקרבן.

אין אני יודע מי הם האשמים אם אגיטטורים נלהבים, אם אנשים טפשים סתם, אם ראשי מועצת העיר או הצבא. תבא החקירה והדרישה המעולה ותגלה את החיבים. אי־אפשר שיהיה שום משוא־פנים בדבר. החייבים צריכים להענש בכל חומר הדין יהיו מי שיהיו.

רוצים אנחנו, כי תדאג הממשלה לגורל אלמנותיהם ויתומיהם של ההרוגים. מבקשים אנחנו מכל להאמין לנו, כי האסון הדרוהיביטשי נגע עמוק עמוק אל לבנו. דורשים אנחנו עונש בעד האשמים ועזרה בשביל האומללים.

אחריו נאום הדיפוטאט הסוציאליסט דימאנד.

בכל פעם אמר דימאנד—כשמתכנס פרלמנט חדש, מן ההכרח שיתעוררו בו ויכוחים ע״ד הבחירות העלובות בגליציה. גליציה יוצאת בראש וראשונה באבזנות שלה. הויכוחים ע״ד הבחירות בגליציה מתחילים תיכף לאחר נאום־הכסא. וזהי התשובה התמידית על נאום־הקיסר.

האשם בההרג הדרוהוביטשי הוא — שלטון המרינה!

דימאנד מצייר את מאורעות־הדמים וביחוד את שר־הגליל פיאטקעוויץ ואת התפקיד אשר מלא במעשה־ההרג.

עוד בימים אחדים לפני ההרג ידע הנואם, כי הסכנה קרובה. אז העיר את המיניסטר על הדבר, אבל המיניסטר לא שם אליו לב.

רק הממשלה האשמה בכל האסון. אנחנו העידונו בה ונתחנן אליה, כי תקדם את פני הרעה, אבל שומע לא היה לנו מאתה.

ידי ממשלתו של בינערט שפכו את דמי הרוגי דרוהוביטש!

האשמים במרחץ־הדם בדרוהוביטש — קרא דימאנד בקול — יושבים פה אתנו היום, פה בבית־הנבחרים הזה!

נאום של דימאנד עשה רושם כביר מאד ונתקבל בסערת־הסכם.

הדיפוטאט היהודי ד״ר שטרויכר לא חדש בנאומו על דברי הנואמים שקדמוהו כלום. גם הוא אמר, כי רק הממשלה אשמה בזיופי־הבחירות ובמאורעות־הדמים ואף היא נלוה אל דרושים בחירו. קומיסיה פרלמנטאית למעשה החקירה והדרישה ונתינת פצוי מקופת הממלכה לבני משפחות הרוגי דרוהוביטש. בכ״ל היו דבריו רפויים וקלושים הפעם.

את תשובת הממשלה כבר הבאנו במאמר השני שבפרק „על המצפה״ בגליון זה.

היהודים נגועי־השרפה בקונסטנטינופול. ביום השלשה עשר לחדש יולי, יום־חג מלאת שלש שנים להכרזת הקונסטיטוציה בטורקיה, התחולל אסון גדול בעיר המטרפולין, אשר השבית את הששון הכללי וירכ בעם תאניה ואניה. אש, מוצתת בידי בני־בליעל מן דנוהים אחרי הריאקציה והסדרים הישנים, אחזה בכל פנות העיר ובמשך שעות אחדות עלו על המוקד יותר מעשרת אלפים בתים וכהם הרבה היכלי־חמד וארמנות־מבטחים וסגולות כל יקר.

באותו יום העכרות שלחו חרשי־המשחית באש גם את רובע־היהודים באלאט. נשרפו שני אלפים בתים של יהודים ויושביהם יצאו נקיים מנכסיהם ונשארו בעירום ובחוסר־כל. ענות האומללים לא ניתנה לצייר באומר ודברים. כל החברות היהודיות בקונסטנטינופול נאספו לאספה בנשיאותו של החכם־באשי ר׳ חיים נחום לדון כדבר מצב נגועי־השרפה ולבקש עצה כיצד להחיש להם עזרה בצר.

מקונסטנטינופול פנו לעזרה אל ה„הילפספיראיין״ בברלין, והאחרון פרסם קול קורא אל הקהל העברי ולכל/יתר חברות הצדקה היהודיות, כי יתאחדו אתו ויחד ימציאו עזר וסיוע להאומללים.

ברובע היהודים עלו על המוקד בתוך שאר בניני־העץ גם בית־החולים, בית־הכנסת החדש והרבה בתי־מדרש.

עם התימת הגליון קבלנו מבאזיל מאת סופרינו המיוחדים את הטלגרמות הללו:

באזיל, 7 אוגוסט, שעה 5 ו־55 רגעים אחר הצהרים.

הקונפרנציה נפתחה במעמד רוב גדול של צירי רוסיה והמון אורחים וסופרי העתונים.

לאחר נאום הפתיחה והדין והחשבון, שנקראו בלשון העברית, התחילו הויכוחים ביחוד ע"ד שאלת ההנהגה. נשמעו נאומי־ויכוח חשובים לבירור הפרוגרמה הכללית. צ'לינוב, ברוכוב, שמריהו לוין, ווייצמאן, מוצקין וקפלן נשאו נאומים באותו ענין. נאומו של צ'לינוב עשה רושם גדול מאד.

המיעוט של הצירים מגין על ההנהגה של עכשיו ודורש, שתנתן להם זכית בחירת חברים משלהם אל ועד הנהגת הקונגרס (פערמאנענץ־אויסשוס).

אבל עם זה מוצאים הכל לנחוץ להעביר את מרכז ההנהגה מקלן לברלין.

היום בא אחד העם, המשתתף בקונגרס בתור אורח. נערכו לו אובאציות.

ההכנות אל הקונגרס הולכות ונמשכות בשקידה מרובה.

לע"ע באו אל הקונגרס יותר מארבע מאות צירים ובהם 122 מרוסיה.

הפרופיסור שץ מסדר את התערוכה הפלשתינאית.

מעמד־הרוחית הכללי מרומם.

באזיל, 8 אוגוסט, שעה 12 ו־30 רגעים לפני הצהרים.

הקונפרנציה אשרה פה אחד את הרזולוציה על דבר ההנהגה, שהאופוזיציה נלחמה עליה עד כה ושנתקבלה מאת הקונפרנציה השנתית בברלין.

סוקולוב נאם נאום גדול ע"ד הפרוגרמה.

אל סדר־היום של הקונגרס נתקבלה הרצאה ע"ד העבודה בארץ־ישראל.

פתיחת הקונגרס.

באזיל, 9 אויגוסט, שעה 4 אחר הצהרים.

היום בשעה העשירית בבקר נפתח הקונגרס ע"י וואלפסון במעמד של יותר מארבע מאות צירים ושני אלפים אורחים ועתונאים, בנאום־הפתיחה, שהתחיל בעברית, סקר וואלפסון סקירה לאחור על הדרך שעברה בה הציונות במשך ארבע עשרה שנות קיומה.

אז, בראשיתה—אמר וואלפסון—היתה הציונות רק סנסציה, ועתה היא עובדה קיימת בפועל. אף כי עומדים אנחנו עדיין בתחלת הדרך, בכל זה כבר הספקנו להשיג הרבה מן המטרה אשר לפנינו, רוממנו את ההכרה־העצמית בתוך העם, עוררנו בקרבו את האהבה אל היהדות, אל הלשון העברית ולארץ ישראל. בני־הנעורים מתחילים כבר להבין אותנו ואת שאיפותינו. המוסדות שלנו עושים פרי וההתדרות הולכת הלוך וחזק.

מזה עבר הנואם לדבר על אודות מצב ישראל בכלל. מצב העם לא הוטב, אלא הורע ביותר. רק בטורקיה נראות איזו נקודות־אורה בודדות. הקונסטיטוציה הטורקית הביאה תועלת גם ליהודים, הזרמים נגד הציונות, שהתעוררו בטורקיה פה ושם, סבתם במקצת בזה, שאין הטורקים יודעים ומכירים עדיין את מהותה של הציונות ואת שאיפותיה, ומקצתה במלשינות מצד איזו אנשים, בני־בליעל, שיש ביניהם, לצערנו, גם יהודים. באמת לא תמצא טורקיה מתישבים יותר לואליים ויותר נאמנים מן היהודים הבאים לארצה. בשקר פרסמו בטורקיה את הרעיון, כי מדינת־היהודים של הירצל היא היא אבן־הפנה ויסוד הציונות, בעוד אשר עוד בקונגרס הראשון לא נזכר על אודות מדינת־יהודים כלום, כי אם ע"ד בית־מקלט. דורשים אנו בעד הנכנסים לפלשתינה זכיות מלאות של אזרחים עתומנים ואת האפשרות לחיות חיים לאומיים גמורים. לראות את העם הישראלי פורח ומשגשג על אדמת טורקיה הפורחת,—זהי חזון לבנו, זוהי הסיסמה שלנו, שאנו מחזיקים בה בתוקף ובלב נאמן.

אח"כ דבר וואלפסון על ששת השאלות אשר על הקונגרס לדון בהן הפעם. קודם כל — ההסתדרות, אידיאה בלי מעשה היא כמגדל בנוי באויר; המצב הפינאנסי, שאלת האמיגרציה ושאלת הלשון הלאומית, שהיא החלק היותר חשוב של התרבות העברית, ושאלת עבודת הנשים בארץ ישראל, והשאלה הנכבדה מכולן היא שאלת־ההנהגה.

לטובת התנועה—סיים וואלפסון את נאומו בעברית—ומפני מצב בריאותי הרפה אני עוזב את משמרתי בתור ראש ההנהגה.

שתי תקופות עברו על ההנהגה הציונית, האחת בווינה והשניה בקלן.

עכשיו מתחלת התקופה השלישית, ואני מברך אותה בחיל והצלחה מרובה.

נאומו של וואלפסון נתקבל במחיאות־כפים סוערות וממושכות.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ״ג מנחם אב, תרע״א.

ВИЛЬНА, 4-го Августа, 1911 г. № 30 WILNA, 17-ten August, 1911.

הַקּוֹנְגְּרֶס הָעֲשִׂירִי בְּבַזֶל.

ישיבה ראשונה.

יום ד׳, ט״ו באב, 10 שעות בבקר.

כשעה לפני המועד הקבוע כבר היה האולם הגדול של הקאזינא, שיש בו מקום לכמה אלפים איש, מלא מפה לפה צירים, אורחים ועתונאים. רוח של חגיגה ושל התרוממות הרוח שרר בכל. האולם המצוין ביפיו ובסגנונו האמנותי מקושט ומפואר בדגלי לבן ותכלת ובשטיחים ודיקורציות שונות בטעם עברי וצבעים לאומיים. בפני הצירים ניכר, שהם מחכים במנוחה ובשלוה פנימית לקונגרס זה. אין איש ירא, שמא ישנו החזיונות המעציבים של הקונגרס ההמבורגי. הכל בטוחים, שהקונגרס הזה יביא לנו סוף־סוף את השנויים המקווים בההנהגה ויחד עם זה גם את השלום והאחדות הדרושה.

ברבע השעה האחת עשרה הכה אחד ממזכירי הלשכה המרכזית בקורנס על שולחן הנשיאות, מיד קמה דממה באולם, נפתחה אחת הדלתות המובילות אל במת הנשיאות ועל הבמה הופיעו וולפסון, נורדוי ואחריהם כל חברי הועד הפועל הגדול. רעם של מחיאות כפים וקריאות „הידד!“ הרעיש את האולם. כשקמה הסערה לדממה התחיל וולפסון להקריא את נאום הפתיחה. תחלתו וסיפו של הנאום היו בעברית.

נְאוּם־הַפְּתִיחָה שֶׁל וָולְפְסוֹן.

בפעם העשירית נאספנו היום יחדו, והפעם — שוב בבזיל, באותה העיר היפה והמצוינה בהכנסת־אורחים, אשר נקבצנו בה בפעם הראשונה מכל ארצות העולם לקול קריאתו של תיאודור הרצל.

אז, לפני ארבע עשרה שנה בדיוק, הנחנו את אבן־הפנה, אשר בנינו עליה את ההסתדרות הציונית; אז הכרזנו בפעם הראשונה באזני העולם כולו, כי הרינו מרגישים את עצמנו בתור חברי האומה הישראלית, כי עם אנחנו וכזה הננו רוצים להיות. (תשואות רצון). לכאורה היה זה דבר המובן מאליו, אבל הדברים צלצלו כחדשים ועוררו תמהון אפילו בין בני עמנו גופם. וגם התנגדות מצדדים הרבה. אולם אנחנו יספנו ללכת בדרכנו, באשר הכרנו אותה, כי היא הדרך הנכונה. נועצנו יחד וכולנו באנו לכלל דעה אחת; כי סבת אסוננו הגדול וצרתנו, ההולכת ונמשכת זה אלפי שנים, מונחת בחוסר מולדת. באנו לידי מסקנה, כי יש רק ארוכה אחת למכתנו: צריכים אנחנו לכונן על אדמת אבות, בארץ ישראל, מקלט בטוח במשפט גלוי. אפס כי את האידיאה הזאת לא גלינו אז, גם הרצל גם אנחנו לא היו ממציאי הציונית, שימיה שנות אלפים, כימי עמנו עצמו. מה שיצרנו אז היתה — ההסתדרות! עיקר מפעלו הגדול של הרצל היה, כי אסף את הנפוצים מכל ארבע פנות העולם וסדר אותם לעבודה כללית, כי נתן למשאלות עמנו ולתקוותיו משנות דור ודור את הצורה החדשה והנאותה, כי עשה את הנסיון הגדול והעצום להוציא את האידיאה הציונית הנעלה אל הפועל ולאפשר את התגשמותה ע״י יצירת ההסתדרות שלנו.

בשעת התלהבותנו הראשונה האמנו, כי כל בני עמנו יהיו תמימי־דעים אתנו, כי ביחוד יסייעו לנו ראשי מנהיגי ישראל ורבניו לבצע את העבודה הגדולה. אבל לא כן היה בפועל. דוקא אלה, אשר לכאורה היו צריכים לעמוד בשורה הראשונה בין העוזרים על ידנו, עמדו מנגד לנו. ותהי זאת המעט מהם, כי גם נלחמו בנו והכבידו עלינו את עבודתנו הקשה בלאו הכי.

כשאנו סוקרים עתה סקירה לאחור על ארבע עשרה השנים החולפות, על העבודה הקשה אשר עבדנו, על הקרבנות הגדולות אשר הבאנו ועל הנזקים העצומים אשר התנזקנו, צריכים אנחנו בכל זה להתיחס מתוך רגש של קורת־רוח וגם גאון קצת אל היצירות שיצרנו ולשוב ולשאוב מהן כחות חדשים ותקוות חדשות לעבודתנו בעתיד.

לפני ארבע עשרה שנים היתה הציונות דבר של סנסציה, והיום היא עובדה נכונה וקימת בפועל! (סערת־רצון) המעמד, אשר תפסה הציונית בתוך היהדות מעמד איתן הוא, ואי־אפשר שיוקח עוד ממנה.

מן היום הראשון ואילך ידענו תדיר, כי תעודתנו היא קשה מאד. גם עתה יודעים אנחנו, כי עומדים אנחנו עדיין בתחלת הגשמתה, כי עוד הרבה, הרבה יש לנו לעבוד ולפעול בטרם נבא אל המטרה, אשר התוינו לנו. אבל גם היום כבר יכולים אנחנו לאמר בלי שום הגזמה על המדה: צעוד צעדנו בכל זה, צעדים רבים קדימה! (קריאות הסכם). הזרע אשר הפיצונו מתחיל צומח, והוא

הולך ומשגשג פה ושם ועוד מעט ויעשה פרי. התחזקה ההכרה העצמית הלאומית. האהבה אל היהדות, אל הלשון העברית ואל ארץ אבותינו הכתה שרשים עמוקים באלפי לבבות של יהודים, והיא הולכת ומתפשטת בחוגים רחבים יותר ויותר, אשר עמדו קודם מן הצד (תשואות־רצון). הדור העברי הצעיר, עתידנו, מתחיל להבין אותנו ולהחזיק במעוז האידיאל הציוני. המוסדים אשר נוסדו על ידינו עושים חיל. המוסד הכספי שלנו, הקולוניאל־באנק העברי, נתן לנו את היכלת לברוא מוסדות פינאנסיים חדשים, המביאים ברכה מרובה לפלשתינה. הקרן קיימת לישראל וכל יתר מוסדותינו, אשר יקראו פה לפניכם דו"ח פעולותיהם, הולכים ומתפתחים באופן יפה. ההסתדרות שלנו הולכת ומתחזקת מעת־לעת והיא מתאזרת יותר ויותר בטחון ותוקף. אמנם עדיין הכל נזקק הרבה להטבה ולתקון, אבל על קושי ההתחלה כבר התגברנו ונוצר יסוד מוסד להבנין הבא. קיומה של הסתדרותנו מבוצר בצרון־איתן לדור דור! (סערת רצין).

קונגרס מכובד!

כשנשקיף לאחור על המצב הכללי של עמנו בארבע עשרה השנים האחרונות, אין אנחנו יכולים למצוא בו שום סימן הטבה, אדרבה: מצב עמנו לא הוטב, אלא הורע ביותר.

ב ר ו ס י ה, שמחצית בני עמנו יושבים בה, נאנחים ונאנקים עדיין ששת מיליונים יהודים תחת לחץ נורא וקשה מנשוא. המצב הורע שם מאד ואף זיק־תקוה אחד אין נשקף בעתיד.

ב ר ו מ נ י ה, בעמק־הבכא השני הזה, מתקיים עדיין יחס השנאה אל היהודים בתקפו. למרות ספר־החוזה הברליני עוד נחשבים שם אחינו כזרים לכל דבר, בניגוד נמרץ אל הפרינציפ הביבלאי, אל היסוד המוסד בחיי היהודים: חוקה אחת ומשפט אחד לגר ולאזרח הארץ.

ב ג ל י צ י ה, שמספר אחינו היושבים בה עולה למיליון נפש אדם, לא התמעטו עדיין ביניהם המחסור והעוני, אף כי הם נהנים שם מזכיות אזרחיות מלאות. הצרה החמרית הולכת ומתגברת שם כצרת־ היהודים המוסרית, שאנחנו סובלים אותה יחד בארצות רבות.

ב א מ ר י ק ה ו א נ ג ל י ה, מקומות־המקלט החדשים של היהודים, החזיקו עתה בהפרינציפ המצרי העתיק של „פן ירבו" והתחילו גוזרים גזרות קשות להכביד את כניסת היהודים. האנ־טישמיות מוצאת נתיבותיה גם בארץ החדשה והיא חודרת שם אל השדרות הרחבות של תושבי־המדינה וממיטה על היהודים צרות רבות ורעות כדרכה פה בעולם הישן.

בכל מקום אין אנו מרגישים שום הטבה. בכל מקום השנאה אורבת לנו על כל מדרך כף רגלנו, בכל מקום מוציאים אותנו מן הכלל. ואפילו באותם המקומות המועטים, שעמדו עד כה בפני האנטישמיות ולא נתנו לה לחדור אליהם, אנחנו רואים עתה את המפ־צת הזאת כשהיא מרימה את ראשה בגאון.

את נקודת־האורה האחת, את ההטבה היחידה, אנו רואים בטורקיה (תשואות־רצון). אחרי המהפכות הפוליטיות של השנים האחרונות, נהנו שם אחינו ממעלות החופש המוכרז במדה שוה עם יתר תושבי הממלכה העותומנית. שווי הזכיות הפוליטיות והאזרחיות, שקבלו שם היהודים, הוא, כמו שנראה הדבר בעליל, מתן נתון באמת ובלב תמים. הלא מאז מעולם התיחסו הטורקים ליהודים בידידות, ועוד באותם ימי־החושך, כשנלחצנו ונרדפנו בכל מקום, קבלו במאור פנים את היהודים מגורשי־ספרד ונתנו להם מקלט בארצם. לעובדה זו שמנו לב מבראשונה ואתה אנחנו מתחשבים גם היום, אף כי פה ושם מורגשים עתה גם בטורקיה זרמים מכוונים נגד הציונות. החזיונות הבודדים האלה, שגרמו להם חוסר־ידיעה או זדון־לב, אי אפשר שיתקיימו זמן רב, יען כי מיוסדים הם על מסקנות שוא ושקר. אבל מעציב הדבר מאד וגם מכאיב־לב לראות, כי גם יהודים אחדים, עצמנו ובשרנו, מסייעים לעורר נגדנו את דעת הקהל, מבלי שים אל לב, כי הם מעמידים בזה בסכנה את טובתו של כלל ישראל. אולם האמת תבקיע לה דרך ואז יכירו וידעו, כי הציונות מביאה לממלכה העיתומנית טובה ותועלת במדת הטוב והתועלת, שהיא מביאה לעם הישראלי עצמו (סערת רצון).

במשך הרבה מאות שנה רבתה העזובה הכלכלית בממלכה העתומנית. מעולם לא היתה נזקקת כ"כ לכניסת אלימנטים מועילים במדה שהיא מוצאת בהם צירך בעת שאנו עומדים בה עתה, אבל מהגרים יותר טובים ומועילים ולואליים מן היהודים מחוסרי־המולדת לא תמצא לעולם בשום מקום!

לע"ע לא חדרה עדיין הכרה זו לשם. הויכוחים בבית־הנבחרים הטורקי ע"ד הציונות הוכיחו למדי, עד כמה מועטת עדיין ידיעת שאיפותינו בהרבה מן החוגים הטורקיים ועד היכן אינם יודעים אותן כלל אפילו אלה, שהגיע שמען לאזניהם. אולם אין אנחנו האשמים בדבר אם מפיצים על אודותינו כל מיני בדיות ושקרים. מן השעה הראשונה ואילך ערכנו את כל אספותינו בפומביות יתרה. אף לא פעם אחת נכנסנו לאספה מאחורי דלתים נעולות, אף לא פעם אחת נכנסנו לישיבות חשאיות, וזהו, מפני שאין לנו סודות כלל ואין לנו מה להסתיר ועל מה לכסות! כבר הכרזנו בפומבי, כי בחוקי טורקיה החפשית אנו רואים ערובה לבטחוננו האישי והלאומי, כי שואפים אנחנו לחבר את שלומנו ואת גורלנו עם אותם של הממלכה העותומנית, כי רוצים אנחנו לכונן לנו בית־מקלט בחבל אחד של הממלכה הזאת, בפלשתינה, על אדמת אבותינו. רק מבורות גסה או מזדון־לב עלולים בני־אדם להעליל עלינו, כי כל מזמתנו לקרוע את פלש־תינה מעל הממלכה העותומנית וכי רוצים אנחנו ליסד ממלכה יהודית ועימדת ברשות עצמה, להאנשים, המחליטים ככה באמת ובתמים, נתחלפה הציונות — מתוך טעות כנראה — באמונת המשיח, הנזכרת בברית הישנה והחדשה. אמנם אמת הדבר, כי מיליוני יהודים, ואתם כל הנוצרים האדוקים בדת, מאמינים באמונה שלמה בביאת־המשיח, המקושרת בדמיונם עם שיבת היהודים, שיבת־נצחון, לפלשתינה. גם אהבתנו הגדולה לפלשתינה נובעת מתוך אמונה זו, אבל מעולם לא עלה על דעתנו אנחנו הציונים המודרנים, המעשיים, להכניס אל תנועתנו טנדנציות משיחיות. מעולם לא היינו מעיזים לשחק משחק־רשע כזה ברגשות הדתיים של מיליוני המאמינים הרבים (תשואות רצון).

בכדי להקל ביותר את האמונה בבדית־ילדים זו, כי רוצים אנחנו ליסד ממלכה יהודית בפלשתינה, משתמשים גם בספרו של של הרצל, „מדינת־היהודים" ומחליטים, כי הוא הוא אבן־הפנה בתנועתנו. אבל אותו טעם גופו מוכיח הוכחה ברורה, עד כמה מוטעת היא החלטה זו. בשעה שכתב הרצל את „מדינת־היהודים" שלו לא ידע עדיין את הציונות. לפניו לא היתה אלא האידיאה הגרנדיוזית לפתור פתרון רדיקלי את שאלת־היהודים „הבוערת" ע"י יסוד מדינה יהודית בכל מקום בעולם, שתהא נמצאת שם טיריטוריה פנויה לאותו צורך. אולם, כשהתודע הרצל אל הציונים, בשהכיר לדעת את הציונות ואנהנו נאספנו בהנהגתו אל הקונגרס הציוני הראשון פה בבזיל, או לא נדברו עוד על אודות מדינה יהודית כלל. באופן ברור ומדויק הבענו את משאלותינו, את תקוותינו ואת מטרתנו בדברים הללו: „הציונות שואפת לכונן בשביל העם העברי מקלט בטוח במשפט גלוי בפלשתינה" (סערת רצון). לא מדינה יהודית, אלא מ ק ל ט, על אדמת־אבות העתיקה,

במקום שנהיה יכולים לחיות חיים לאומיים בתור יהודים מבלי היות נרדפים ונלחצים (סערת הסכם). לכך אנו נזקקים לבטחון ע"י משפט גלוי! כיצד נשיג את מטרתנו זו, — דבר זה תלוי במצב־הענינים הפוליטי. בימי המשטר הישן היו משאלותינו מכוונות אל מצב הענינים ששרר אז. בטורקיה המחודשת והחפשית אנו רואים—אני חוזר ושונה את דברי — במוסדות הקונסטיטוציוניים את הערובה השלמה לבטחוננו האישי והלאומי. אולם מה שצריכים אנחנו לדרוש, הוא — כי תנתן האפשרות ליהודי המתישב בפלשתינה לקבל את הנתינות העותומנית בלי שום הגבלה וכי יוכל אח"כ לחיות את חייו הלאומיים המיוחדים בלי משבית ומפריע (תשואות הסכם). את הערובה הזאת, שרק ע"י המשפט הגלוי יכולה היא להיות לערובת־איתן, אנו צריכים לדרוש גם לחפץ אינטריסי עצמנו גם לחפץ אנטריסיה של הממלכה העותימנית גופה. כי רק בתור עם חפשי השוה בזכיותיו לכל יתר העמים העותומניים, תמצא ידנו לבצע את אותם המעשים, שעם כעמנו מוכשר לעשות לטובתה של הממלכה העתומנית כולה ולטובתנו אנו עצמנו. (הסכם). כי חזון־לבנו ומשאת־נפשנו הוא — להיות בממלכה עותומנית פורחת ואדירה עם ישראל צץ ומשגשג באשרו (סערת־רצון ממושכת).

זוהי מטרתנו, ולא אחרת. מטרה זו גדולה היא ונעלה, כי היא כוללת בתוכה את עתיד־האורה של עמנו. אנו צריכים לזכור תמיד, כי לא נִתנה מטרתנו להשיגה חיש מהר ובלי עבודה קשה, כי עלינו להקדיש לה את כל מבחר כחותינו ולהתאזר בסבלנות ואורך־נפש, ועל כולם בעוז־רוח. אויבינו היותר מסוכנים, שאנו צריכים להלחם בהם במרץ ותוקף מיוחדים הם — קוצר־הרוח ורפיון־האמונה (הסכם). האויבים הללו עלולים להביא אותנו לידי כך, כי למראה המכשול הראשון נפיל את נשקנו מידנו, נצמצם את הפרוגרמה הבזילאית שלנו ונסגלה אל תנאי השעה המשתנים חליפות. פוליטיקה כזו סופה לגרום. כי אנחנו וכל חברינו אתנו נאבד את האמונה בני עצמנו וכי איש לא ישים לב אלינו ואל שאיפותינו!

הסיסמה שלנו צריכה להיות: בטחון־איתן, רוח־עוז ואמונת־אומן! בטחון־איתן בהפרוגרמה שלנו, ברוח־עוז נחזיק במטרתנו ובאמונת־אומן נתיחס למפעלנו ואלינו עצמנו! (סערת רצון).

מתוך הכרת הדברים הללו הבה נגש לִדון בשאלות, המחכות לפתרוננו בקונגרס הזה.

בתור אחת השאלות החשובות, העומדות לבירור בקונגרס הזה, אני חושב את בטול ספר־התקנות הקודם של ההסתדרות. הצעת־התקנות, שהוצעה כאן מודפסת לפניכם, נערכה ברוב עמל ועבודה קשה וממושכת. בוודאי ישנם בה כמה חסרונות ובפנים הרבה לא תמלא את כל המשאלות שתלו בה, והיא נזקקת מטעם זה לשנויים קטנים. אבל בשלמותה היא כוללת תקונים גדולים וחשובים להטבת המצב, שהיה הולך ונמשך עד כה וגרם הפסד מרובה להסתדרותנו.

צריך להצטער, כי עד כה היו רק מועטים, אשר התעניינו בדבר כדאיבעי והבינו עד כמה נחוץ הוא לכונן את ההסתדרות עפ"י תקנות טובות וקולעות למטרתן. כספר־התקנות של כל הסתדרות דמיונו כיסודו של בנין. רק על יסוד בטוח ואיתן אפשר להקים בנין חזק ומתקיים לאורך ימים. ספר־התקנות של הסתדרותנו הוא ספר־החוקים שלנו, וכל איש הלא יבין מה גדול הוא ערכו של ספר־חוקים, הכולל ומקיף עניניהם של קבוצי בני־אדם שונים. והסתדרות שלנו ביחוד, שחבריה יושבים בריחוק מקום כ"כ איש מרעהו ושרובם צורתם האינדיבידואלית מובלטת יותר מכדי להקלט בנקל בתוך הכלל, עאכו"כ שכפר־החוקים שלה, המבריח אותם כולם, צריך למלא תפקיד יותר חשיב בחייה. אלה החושבים, כי ספר־התקנות של ההסתדרות אינו אלא דבר טפל פורמלי, וכי רק האידיאה בלבד ערכה מרובה מאד לתנועתנו, טועים טעות גדולה. בוודאי באה האידיאה קודם ואח"כ המעשה. אבל אידיאות בלי מעשה, אידיאית המרחפות באויר ואינן יכולות להתגשם בחיים, דמיונם כמגדלי־אויר יפים. אפילו האידיאית היותר נעלות והיותר גאוניות, ולא אפילו, כי אם דוקא האידיאות הללו, מקבלות את ערכן הריאלי רק בשעה שהן מתגשמות במעשים מוחשיים. הכח המניע הוא האידיאה, אבל הכח היוצר מונח בתיך ההסתדרות! (סערת־רצון).

גם מצבנו הכספי הרע אין סבתו מונחת אלא רק בקלקולי ההסתדרות שלני, שצריך לתקנם.

אין אנחנו חסרים בתוך מחננו אנשים מוכנים ומזוינים להקריב קרבנות־כסף. אדרבה, מקריבים אצלנו את הקרבנות הללו מתוך ששון מיותר, שאין אנו רואים דוגמתה בכל תנועה אחרת. אבל חוסר־השיטה והתכנית והפרעת־הסדרים בקבוץ כסף התרומה הם הגורמים לדלדול הכנסותיה של ההסתדרות המרכזית. גם את הקלקול הזה אפשר לבטל — בטול קצתי לכהפ"ח -ע"י ספר תקנות ערוך ומתוקן יפה ונאזר בכח כופה כפיה נמרצת למשמעת כללית. לפיכך תצטרכו לדון בשאלה זו שבסדר היום בתשומת־לב מיוחדת. בכדי להעמיד את הבודז'ט שלנו על בסיס בטוח ואיתן, הציעה ההנהגה לפני הקונגרס הקודם, שיטילו מס על מוסדותינו הכספיים. אבל הקונגרס לא הסכים להצעה זו, ולפיכך נצטרך עתה לברוא מקורי־הכנסה חדשים, אם ע"י הוספה על מחיר השקל או ע"י קביעת תרומות אחרות.

בפעם הראשונה נטפל בקונגרס זה בשאלת האמיגרציה. סדור האמיגרציה, עד כמה שהוא דבר נכבד, אינו נכנס לחוג תעודותינו הבלתי־אמצעיות, ואף כי עלינו להזהר מלפוצץ את כחותינו, שאנו צריכים להוסיף ולהקדיש איתם רק למטרתנו עצמנו, בכ"ז לא פסקנו מעולם להתיחס אל הפרובלימה הזאת החשובה מאד בתשומת־לב מרובה. מלבד שבכל המקומות, שישנם בהם ועדי־יציאה, הצטיינו ציונים רבים בעבודתם לטובת המהגרים, ככר עסקנו באותה פרובלימה לפני שנים אחדות. מכוון אני אל הקונפרנציה הבריסילית, אשר קראנו בחדש יאנואר שנת **1906** אחרי הפוגרומים הגוראים לסדור האמיגרציה היהודית. אם לא נשא אז עמלנו פרי, לא היה זה אלא רק ע"י ההתנגדות מצד חברת כי"ח וחברת יק"א, המחוברות זו לזו ע"י חברי ההנהגה העליונה המשותפת שלהן. אנחנו האמנו אז, כי חברת כי"ח, שחרתה על דגלה את הסיסמה: „כל ישראל ערבים זה בזה", בוודאי שתהא קודמת לאחרים בהרגשת רגש האחריות המוטלת עליה באותה תקופת־הפחדים, בשעה שמאות אלפי אחינו ברוסיה הוכרחו לאחוז במקל של גולים, ולא תסתלק מהיות לסיוע לנו וליתר האורגניזציות היהודיות הגדולות בקונפרנציה הבריסילאית. אבל אנחנו השלינו אז את נפשנו בשוא, כמו שהשלינו את נפשנו בשוא זה לא כבר, כשפנינו אל ה„אליאנס" בבקשה, כי תהיה לנו לעזור לשים קץ למלחמה, שיהודים אחדים בטורקיה נלחמים נגד הציונות בדברי־עלילה ודבות־שוא ומעמידים ע"י זה בסכנה את כל יהודי טורקיה.

אבל אנחנו הפעם לא נתן להשלות את עצמנו וכקודם נוסיף לדון מתוך כובד־ראש בהתאם לרוח פרוגרמת־העבודה שלני בהפרובלימה של האמיגרציה, פרובלימה, שלחלק גדול מעמנו נתגשם בה כל קושי הגלות.

גם בלשון הלאומית שלנו נדון הפעם ביתר פרטיות, מאשר עד כה (תשואות־רצון). הלשון העברית, שהיא חלק גדו

ונכבד מן התרבות העברית שלנו, עוררה אצלנו בכל עת רגשות אהבה עמוקה והעניינות מרובה (תשואות־רצון). הלא גם היינו מרוחקי השעה ונקבע את הלשון העברית בתור הלשון הרשמית של הקונגרס. אבל ההסתדרות הציונות אינה יכולה ואינה צריכה להסתפק במעשה זה בלבד. עשינו התחלות קטנות יסדנו עתונים עברים אחדים בעמל הרבה ובקרבנות מרובים, גם תמכנו בהוצאת ספרים עברים. אבל מטבע הדברים הוא, שאין תעודתנו במקצע זה יכולה להיות בלתי אם להעיר ולעורר לפעולה ולעבודה ולהמציא לכל המפעלים הנעשים במקצוע זה את סיוענו המוסרי ובמדה מצומצמת גם את תמיכתנו החמרית. לשמחתנו נוסדה עתה ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית, היכולה בוודאי לבטוח בתמיכת כולנו (תשואות־רצון).

לעבודת־הנשים בתוך הציונות התיחסנו עד כה שלא בתשומת־הלב הראויה לדבר. למבראשונה נתנו לנשינו זכיות שוות ומלאות, אבל לא סַמנו לפניהן בדיוק את החובות הכרוכות בזכיות הללו ולא דרשנו מהן את מלואן בכובד־הראש הדרוש לכך. סוף סוף עלינו לעשות את הדבר וצריכים אנחנו להורות לנשינו את הדרך לעבודה ציונית פוריה, בכדי שתמלאינה גם הנה את חובותיהן וכאמהותינו לפנים בשנות־קדם תפעלנה גם הן לטובת גאולת עמנו.

אולם השאלה היותר חשובה, שאתם נצרכים לעסוק בפתרונה הפעם היא שאלת קביעת הנהגה חדשה. אני עוזב את ההנהגה, מפני שהנני מוכרח לכך. מוכרח אני לעשות את הדבר גם לטובת התנועה גם לטובת מצב־בריאותי החלש, המחייב אותי להנפש ואינו מרשה לי עוד להיות עבדה הראשון של הסתדרותנו, כשהייתי עד כה.

קונגרס נכבד!

את תולדות תנועתנו הצעירה יש לחלק לשתי תקופות. הראשונה, תקופת ההוד, עם הרצל בראש, עברה בווינה. עון פלילי הוא אם מנסים עתה להמעיט את ערכה של העת הגדולה ההיא ולהחליט, כי מן הצד המעשיי לא עשתה כלום (סערת רצון). העבודות המעשיות היותר גדולות נעשו דוקא בתקופת־העת ההיא. ההסתדרות עצמה, הקונגרס, הקולוניאל־בנק העברי, האנגלה־פלשתינה קומפני והקרן קימת לישראל— כל אלה הם מוסדות, שנהיו לעמודי־התיך, שתנועתנו נשענת עליהם, הם הדבק האמיץ, שנתן תוקף ועוז להסתדרותנו בעתים היותר סוערות והמחזיק במעוזה עד היום (תשואות־רצון). היצירות הללו צריכות אמנם חזוק עדיין—ואחרת הן לא יכול להיות—יען שעוד חסרנו אז כל נסיון במקצע זה, שהיה חדש לנו לגמרי.

רק בתקופה השניה, שאני רוצה לסמן אותה בשם „תקופת־קלן", נתחזקו ונשתכללו המוסדות הללו. התקופה הקלנית הזאת התחילה בתנאים קשים מאד. הד"ר הרצל, יוצר תנועתנו המודרנית, המנהיג הגאון, משה שבזמן הזה, מת פתאום בעצם ימי עבודתו. ריב־אוגנדה הסתער בכל פנה וצרר לנו בכנפיו את האסון היותר גדול, העלול להתחולל על תנועה רכה וצעירה, את הקרע, את הפירוד. תיכף אח"כ באה ברוסיה תקופת־הבלהות של הפוגרומים, אשר החלישה שם את הסתדרותנו ובמשך זמן ידוע הסיחה אליה לא רק את דעתה של ההנהגה, כי אם גם את דעתה של ההסתדרות כולה. כך נהלמנו מהלומה אחר מהלומה. ורק אחרי עבור כמה שנים החלפנו כח ויכלנו לשוב לפעלנו ולעבודתנו. בהתאזרות כל הכחות עלה סוף־סוף הדבר בידנו לתקן איזו קלקולים, לפתח ולהרחיב את המפעלים שהתחילו לעסוק בהם מכבר וגם להוסיף חדשים עליהם; ההסתדרות שלנו נתחזקה ביותר, הכנסות הבנקים התרבו והקרן קיימת עלתה לרום מדרגתה, שהיא נמצאת בה היום. מלבד סניפי האנגלו־פלשתינה קומפ. יצרנו במשך התקופה הזאת את האנגלו־ליבנטין בנק קומפ. במרכזים היותר חשובים בפלשתינה ובמטרפולין של הממלכה הטורקית הפקדנו פקידות הגונה ונאמנת־רוח בתור באת־כחנו, ובכל מקצועות שלטון המוסדות שלנו הקמנו חבורת פקידים חרוצים ושקדנים (תשואות־רצון). אגודת הישוב המשותפת ועוד שורה שלמה של מוסדות אחרים נוסדו מקצתם על ידנו ומקצתם בסיוע שלנו, ואחרים עומדים עדיין להוסד. אלה הם, קונגרס נכבד, המעשים המוחשיים של התקופה השניה, תקופת־קלן! (תשואות הסכם) הרוח הציוני לא נח גם בעת הזאת. שמענו את משק כנפיו הומה ורועש ביתר עוז, מאשר בכל עת אחרת קודם לכך.

בקונגרס הזה אנחנו נכנסים אל התקופה השלישית של ההיסטוריה הציונית, לתקופה חדשה. לשמחתנו מתחלת תקופה זו בתנאים יותר טובים ומאושרים מתנאי התקופות, שקדמו לה. תאיר נא ההצלחה את פניה אליה גם להבא ויעלה בגורלה האושר להוליכנו אל המטרה, שאנו נכספים אליה, ציונה! (סערת־הסכם).

קונגרס נכבד!

בשם ועד הפועל הגדול והמצומצם וגם בשמי אני מברך אתכם כולכם, גם את הצירים גם את האורחים, אשר באו הלום לחזות בקונגרס העשירי שלנו! הלואי וימלא הקונגרס הזה את מלאכותו הנשגבה ואת תעודותיו באופן יפה ומוצלח. הלואי שיביא לנו קודם כל את הדבר, שאנו נזקקים לו ביותר, את האחדות. (סערת־רצון). חוסר־האחדות הביא לידי כך, שנתרחקנו מעל אדמתנו. רק על ידי האחדות יכולים אנחנו לקרב זמן שיבת בנים לגבולם. התאחדות ואחדות — כך צריכה להיות הסיסמה שלנו. אֵל אחד, עם אחד, לשון אחת, ארץ אחת וציונות אחת! (כל האולם סוער סערת רצון והסכם במשך רגעים אחדים).

אני פותח את הקונגרס העשירי!

וולפסון מקריא אח"כ את מכתב הברכה של הממשלה הקאנטונאלית שבבזל. סגן היו"ר של הממשלה, ד"ר בלוכר, מביע במכתבו את חפצו ותקותו, שהקונגרס יצעיד את שאיפות הציוניות־קדימה. תושבי בזל מתיחסים בהשתתפות נלבבת אל אותה המלחמה בשביל המטרות הגדולות, שהציג לו הקונגרס והמלהיבות כל כך את חברי האספה, שבאו הלום מכל קצות הארץ.

קריאת המכתב עוררה התלהבות באולם. כל הנאספים קמו ממקומותיהם לאות תודה להממשלה על ברכתה.

אחרי כן מקריא וולפסון מכתב שנתקבל מיהודי בזל ושחתמו עליו כמה מאות אנשים. החותמים רואים בזה כבוד והצלחה מיוחדת שהם זוכים לראות בפעם השביעית בעירם את צירי עם ישראל מכל הארצות והם מברכים את הקונגרס בחיל רב ועבודה פוריה.

וולפסון מציע להקונגרס בשם הועד הפועל להביע להממשלה הטורקית את השתתפות הקונגרס בצערה על אסון־השרפה בקושטא ולנדב לטובת הנשרפים חמשת אלפים פרנק. מחיאות כפים סוערות.

על הבמה עולה מכס נורדה. הקונגרס עורך לו אובציה נהדרה וסוערת.

נְאוּמוֹ שֶׁל ד"ר מַכְּס נוֹרְדָה.

קונגרס נכבד!

שנות שתי שמטות עברו למן היום אשר זִמן אותנו בפעם הראשונה תיאודור הרצל שלנו, זה בן־האלמות, לשוב ולשים פה ולשון להיהדות האלמת או הגונחת גניחות עמומות, ולחזור ולסדר לעם את קבוצות היהודים, המפוזרים ומפורדים לא רק מבחוץ, אלא שאבד להם גם כל חבור מבפנים. ואיש לעברו הועה בערבוביה. הקונגרס הזה הוא העשירי במספרו, ורבים לו יקראו

בשם קונגרס־היובל, וכזה הנהו באמת. בכל פעם כשאנו מתאספים יחד בתור נבחרים באי־כח היהודיה הציונים, אנחנו נגשים לעבודתנו בלב נרעש. והיום מעמד־רוחנו נסער ביחוד מרגשות נמרצים, מפני שעומדים אנחנו בכמה פנים בסוף תקופה, אשר אין אנו יכולים לסקור אותה סקירה לאחור מבלי הרגיש בנפשנו הרגשה מוכרחת את החובה לפשפש במעשינו, ומבלי הביא בחשבון את השאיפות אשר שאפנו עד כה ואת המעשים אשר עשינו ואת תוצאותיהם. טוב ונאה הדבר אף מתאים הוא להערך המיוחד, שאנו נותנים לקונגרס העשירי הזה, מה שאנחנו קובעים אותו באותם האולמים, ששמשו עריסה להקונגרס הראשון, הרינו נועצים את התכלית היוצאת בתחלת־המעשה, ובזה אנו מראים גם מבחוץ את הרוח האחד והמיוחד, המלוה אותנו בדרך התפתחותנו. בבתים הללו נצפנו לנו זכרונות קדושים, שאנו זוכרים אותם בשעת עבודתנו הקשה ומרובת־האחריות, ודזכרונות האלה מוליכים אותנו בדרך הנכונה ומאמצים ומעודדים את רוחנו בנו בכל פעם שבאים הדאגה והפחד ומרחפים על פנינו.

הזכרתי, כי בפי הכל נקרא הקונגרס הזה בשם קונגרס־היובל. אין אנחנו טועים את הטעות האֶתימולוגית לחשוב, כי המבטא „יובל" נגזר משרשו הרומאי, שכבר השתרש גם בלשון האשכנזית. יודע אני יפה, כי יסוד המלה הזאת לקוח מן־הלשון העברית וכי אותו „יובל", הנזכר בתורה, אין לו שום שייכות עם חגינות יובליות. ואמנם לא עת עתה לנו לחגיגות של יובל, כשם שלא עת־חגיגה יובלית היתה לנו כל תקופת־הזמן שמיום הריסת הבית השני. העם העברי חי עתה את הימים היותר קודרים בספר תולדותיו מיום לכתו בגולה. מארבע כנפות הארץ רק קול בשורה אחת אנחנו שומעים בפי צופינו: „אויבים עליך, ישראל!" מגפת האנטישמיות, ההולכת ומתפשטת כדבר באופל בכל מקום, פורשת עתה את מצודתה על פני כדור הארץ כולו. שנאת־היהודים, אשר גם בשעת ההפסקות הקטנות של מנוחת־שוא, לא כָּבְתָה עדיין לגמרי בשום מקום, התלקחה עתה בכל העולם והיתה לשלהבה גדולה ועצומה. אפילו באותן הארצות, שמצבנו טוב שם ביותר, די הוא רק להטות אוזן לארץ, בכדי לשמוע מתחת השכבה הדקה המכסה את פני שווי־הזכיות, הנתון בתוקף החוק והפקידות לכל אזרחי־המדינה, את שאון גלי המים הזידונים של שנאת־היהודים. במדינה היותר חפשית שבעולם, במדינת הצדק הסוציאלי היותר גדול, בארצות־הברית של אמריקה הצפונית, הוכרח נשיא הריפוב־ליקה בעצמו לגעור בנזיפה גדולה באחד משרי־הצבא משום שדבק במרדתם של האנטישמיים ולא חפץ להעלות עלם צעיר — אעפ"י שהיה ראוי לכך — למעלת אופיציר באמתלה מפורשת, שהוא יהודי. דוגמאות כאלה הייתי יכול להביא לכם מכל יתר הארצות, ואפילו מאלה, שמשמשים בהן יהודים בכהונות של מיניסטרים וגנרלים מפקדי־הצבא. אבל אני מונע את עצמי מזה. לנו עצמנו אין אני מחדש בפירוט הדוגמאות הללו כלום, ועל בלתי־יהודים אין אני רוצה לעשות רושם של בכְיָן מתוך רוך־לב ונמוג בדמעות כאשה מקוננת, המאסף בהשתדלות יתרה כל אמתלה היותר קטנה לתרעומות ולתלונות והשוחה בים של דמעות המדכאות את נפשו עצמו על כל עלבון מכאיב, שנעשה לו פה ושם. דקורות־המחט הקטנות, שדוקרים אותנו מזרון־לב, אבל בהחבא, והעלבונות המוסריים, שאנו נעלבים במעשה ושיכולים אנחנו להפטר מהם ע"י התאפקות מתוך גאון, ע"י השגחה מרובה על מעשי־עצמנו, ע"י זהירות הנהגתנו בתוך החיים החברתיים, גורמים לנו בסך הכל מעט זלזול בכבודנו ומעט הפסד שיש בו ממש. אבל מה נעשה אפוא באותן הארצות, שאין השלטון מעמיד שם פנים של חניפה, כי הוא מתיחס אלינו שלא מתוך משפטים־קדומים, במקום שאין משחקים בו לפנינו קומידיה של שווי־זכיות נתון בתוקף החוק?

שם עָמֵלים באנרגיה פראית לעשות בנו כליה גמורה. „את השקוץ הזה צריך להשמיד!" זהו הרעיון הראשי המונח ביסוד כל אותם החוקים והפקודות, שמוציאים שם ביחס אל אחינו האומללים. יש מסמנים את תכונת המעשים שעושים ליהודים, בדברים הללו: „רוצים לשלול מאת היהודים את זכיותיהם ולעשות אותם לפרוליטריים". המבטאים הללו קלושים הם יותר מדי. האיש השלם בן מאת העשרים לא ישער מעולם בשלילת־זכיות זו את אותה המהות הנוראה שיש לה בפועל בארצות הנזכרות. מונעים מאת היהודים לא רק את הזכיות האזרחיות והמדיניות, כי אם גם את הזכיות האנושיות, ואפילו את אותן הזכיות, שנותנים לחיה ולבהמה ושלצורך הגנתן מתיסדות בכל מקום חברות של צער בעלי־חיים. היהודי הפקר הוא לכל וכל אוכליו לא יאשמו. אפשר להעליב אותו בדברי חרוף וגדוף, אפשר לתת אותו למשיסה ואפילו לרצחו נפש, מבלי שימצא לו חסות גם אצל החוק גם אצל השלטון. כשהם רוצים להגן על עצמם, אז חושבים להם את הרגש האינסטינקטיבי הזה של שמירת־עצמו למעשה של מרידה גדולה. היהודי צריך למסור את כל אשר לו לבוזזים, צריך לפשוט את צוארו מתוך הכנעה למאכלת אשר ביד הרוצח! כשאין עושים ליהודי מעשה־אלמות, כופים אותו, למצער, לתת כסף פדיון נפשו בכל אשר יושת עליו מתוך זדון ושרירות־לב, ובכל האמצעים ממלאים אותו רגשי־חלחלה ומשרים אותו בפחד תמידי מפני השעות המתרגשות ובאות; והפחדים האלה מזעזעים עד היסוד את מסכת רקמת עצביו לגודל שמחתם של מציקיו ומעני־נפשו.

זהו הפירוש האמתי של המלים „שלילת־זכיות", שכבר פסקו להיות נוראות כ"כ לאוזן האדם המוסרי בימינו, אם לא הקדימו להעמיד אותו על מובנן הנכון. וכך הוא גם בנוגע למימרה שהזכרתי, כי רוצים לעשות את המוני־היהודים לפרוליטריים. כשאומרים „לעשות לפרוליטריים" רגילים לכוון בזה הורדת אנשים פרטים או קבוצות שלמות למעמד צבורי נמוך, הפכתם לשכירי־יום התלויים ועומדים ברעת אחרים מבלי היות בטוח במצבם הכלכלי של יום המסחר, הוצאתם מתוך המעמדות היותר גבוהים והשכלת־הרוח העשירה עם ספוקיה המוסריים הפנימיים ועם מעלות־כבודה החיצוניות וההנאות החמריות. אבל לסוג של פרוליטריים כאלה אין עושים את המוני היהודים כלל וכלל. אמנם מוציאים אותם מתוך כל המשרות הפרופיסיות הגבוהות, אמנם חוסמים בפניהם את הדרך לכל מקצועות ההשכלה; כל זה אמת ויציב. אבל אין מהפכים אותם לשכירי־יום. ונהפוך הוא; מעכבים בידם מהיות לשכירי־יום ע"י האסור, שאוסרים עליהם לשבת כמעט בכל מרכזי־החרשת, שאפשר למצוא שם מקום לעבוד, ואפילו במקומות שמותרות להם הישיבה בהם, סוגרים לפניהם כמעט את כל מקצועות הפרנסה. הדבר הגיע לידי כך, עד שישנם היום מיליוני יהודים, הנכספים אל האפשרות להיות לפרוליטריים אבל אין מניחים אותם גם לכך. פריים בהשכלה ובהתפתחות־הרוח, פריים באפסות ערך הכבוד ובהתנונות כללית, — רק כאלה הם צריכים להיות, אבל בכל אופן לא פרוליטריים במובן המודרני הכלכלי של מלה זו. פה אין מסתפקים רק בשלילת־זכיות פשוטה ובהורדת אנשים למעלת פרוליטריים פשוטים; פה עיקר הכוונה היא לשלול את הכבוד שלילה גמורה, להפשיט את הצלם האנושי ולהשמיד השמדה אטית (סערת־רצון). למיליוני אנשים נקיים נעשה כמעשה־פשע, שאין דוגמתו בהיסטוריה העשירה כ"כ ברציחות המוניות. בשעה שהכובשים־המנצחים בשנים קדמוניות הכריעו

לטבח עמים שלמים והוליכו המוני בני־אדם בשבי למכרם לעבדים ולשפחות, נשפך דם במדה יותר מרובה. אבל מעשי־הנבלה האלה היו תוצאה פראית של נצחונות ונעשו בסערת־מלחמה ובעידנא־דריתחא, ולא היה בהם מזועת אותה החניקה האיטית והמודרנית, הנעשית בערמומית־ניכלים ומתוך קרירות־רוח, בלי הביא שום תועלת להרוצחים, בלתי אם למלא את תאותו הפראית של הסַדִיסְט לכל התועבות והשערוריות האלה. המטבח, שנעשה בהאלביים לא הגיע במספר חלליו אפילו אל החלק העשרים של קרבנית שנאת־היהודים כיום הזה. גירוש היהודים מאנגליה של אדוארד הראשון, מצרפת של פיליפ היפה, מארצות הרהיין בימי המות השחור, מספרד בימי המלכים הקטוליים, היה רק גזרה קלה עם בבואה של מדת־הרחמים והיושר, לעומת ההמתה, שממיתים את היהודים עפ״י שיטה ותכנית מסוימת ע״י שלילת אויר לנשימה. ועוד גם זאת: לפני היהודים המגורשים נפתחו מקומות־מקלט; צרפת — לפני יהודי אנגליה, לותרינגיה ואשכנז—לפני יהודי־צרפת, פולין של קזימיר הגדול—לפני יהודי אשכנז, וטורקיה של השולטן סלים—לפני מגורשי־ספרד, היום אין מגרשים את היהודים מן הארץ בפומבי; מוצאים ליותר יפה לדלדלם ולכלותם בארצם ובמקומם. אם רוצים הם למלט את נפשם מענויי־התפתה הממושכים ע״י מנוסה המינית, אז אינם מוצאים לפניהם כל מוצא מעמק־הבכא. ליד כל גבול פרושה רשת של חניתות וכידונים, המכוונים את ראשיהם לעומת לבם, בכל מקום הם נתקלים בתפירות ובגדרים; לפני העני שבעניים כבר סגורות היום כל ארצות־התבל, ואפילו המשכילים ואלה שלא כלתה עדיין הפרוטה האחרונה מכיסם מוצאים לפניהם איזה פתח פתוח כחודו של מחט רק בעמל מרובה ובקושי גדול. אפשר להחליט, כי הארצות שהיהודים נרדפים בהן, נעשות יותר ויותר לבתי־כלא, שהם נסגרים סגירה עולמית בין חומותיהם (נכון מאד!)׳

פה אנו תופשים בעיננו במקום־המעשה את השקר המחפיר שבמדת היושר, הנהוגה עתה בימינו. כמה מרבים הם בעלי המליצות היפות והפטפטנים המחוכמים, — ואותם שבין נושאי־הפקידות והשלטון עוד יותר מן הפרטים היחידים — לגבב אמרים על ההתקדמות ועל ההתפתחות ועל ערך כבוד־האדם ועל הצדק! כמה מחרישים הללו את אזנינו בקול צלצול לשונם המדברת גדולות וראמות כל היום על הרגש הסוציאלי, אהבת־אחים ואגודת־ברית כללית ומשותפת בין בני־האדם! מתאספים בפומביות יתרה לקונגרסי־השלום, ובעלי־הלשון נואמים בהם נאומים חריפים נגד המלחמה, ודייני־פשרה יושבים לכסא וכותבים וחותמים תריסרים, תריסרים של בריתות־חוזה מרובות־הסעיפים, וכל זה בשביל להשבית מלחמות מן הארץ. אף נמצא בן־אדם אחד שהוא אוהב גדול לבריות, אשר הזיל זהב מכיסו לבנין היכל־חמד לצורך בית־דין־השלום הזה, בכל הארצות הגדולות מיסדים קופות גדולות, שמשקיעים בהן המון מיליונים מוקדשים להנתן פרס לאלה, אשר הגדילו לעשות לטובתה של האנושות. בהמון ערים גדולות מיסדים ביב־ליאותיקאות עשירות להפצת ההשכלה. טוב ויפה מאד! אבל אותן הממשלות המצוינות בנועז מדותיהן העובדות מתוך קנאה הראויה לשבח להכשרת ושלום העולמי, מוליכות בידיהן עצמן מיליוני אנשים לידי אבדן, ואדם אין, מלבד הקרבנות גופם, אשר ירים את קולו כנגדן, אעפ״י שדבר זה הוא פשע יותר גדול ממלחמה, איזו שתהיה, שלא האבידה מעולם בבת אחת חיי מיליונים שלמים של בני־אדם (סערת־רצון). את הנהגת שלטון קופת־הפרסים ואת חלוקת הרבית שהיא מביאה, מוסרים בידי השלטונים, המאירים פנים להרג הנעשה ביהודים, אם אינו נערך על ידיהם עצמם. ובביבלי־אותיקאות, שנוסדו ע״י גדולי אוהבי־האדם, יושבים אנשים תאבי־מדע וחוקרים ודורשים בשקדנות נלהבת ב— בספורי־המעשיות על אודות עלילת־הדם, שחוברו ע״י מטורפים בדעת, חלושי־המח ואנשים נבלים מבני הדורות הקדמונים והדור החדש (סערת־רצון).

כשקוראים אל החנפים הצבועים, המנשאים כל היום בפיהם את רוממות „האנושיות", „ההתקדמות" ו„הצדק", כשמראים להם את מעשי־התועבה, הנעשים לאחינו ושואלים אותם, כיצד הם יכולים להביט על הרציחות־ההמוניות האלה בקרת־רוח, אז הם לוחצים כתוך שעמום בכתפם, פותחים פיהם במלמול כעין תשובה: „בעניניהן הפנימיים של הממלכות החפשיות האחרות אין להתערב". (תנועה נמרצת). יפה נהמתם, האריות! יפה דרשתם, חנפים, דוברי־חלקות! זהו בוודאי החוק הראשון והיותר קרוש בדברים שבין עם לעם; צריך להתיחס מתוך כבוד אל עמידתה החפשית של כל מדינה וממלכה; אין לחוות דעה בעניניה הפנימיים של כל אחת. אבל החוק היסודי הזה הוא כלל, שנאמר בו חוץ: שומרים אותו כהלכתו רק בשעה שנוגע הענין לממלכה אדירה, אבל אם הממלכה היא מן הנחשלות (נכון מאד!), אז כמובן... (סערת הסכם) — אז אין משגיחים, כמובן, בעמידתה החפשית, אז שוחקים לחופשת שלטונה, אז מתערבים בעניניה הפנימיים בכל אות־נפש, בכל שעה שרוצים בזה ועד כמה שרוצים, הכל כפי התועלת, שמקוים להפיק מהתערבות זו.

התועלת! זהו היסוד והשורש, זהו העיקר, החוק היחיד, שעושים אותו לקו ביחוסים שבין איש לאיש ובין עם לעם, הוא — התועלת. כשקוראים אל „האנושיות" ואל „האחדות האנושית הכללית" של הממשלות והעמים ודורשים מהם עובדות ומעשים, אז תשובתם בצדם, תשובה קצרה וחטופה: „מעשה בשם האנושיות? מה בצע לנו בה? (צחוק, סערת־רצון והסכם). פוליטיקה, דיפלומטיה ויחוסים אינטרנציונליים הם בוכהלטריה כפולה עם טוען ונטען. ואם ממלכות ועמים בקשו חשבון ומצאו, כי צעד נעשה לטובת מיליוני בני אדם שכמותם המעונים בידי־רשע, אינו מכנים שום ריוח, אז הם מסלקים את ידיהם בקרת־רוח מעסק־הסרק שמציעים לפניהם, אז הם פושטים מעליהם את מעיל־הקונטורה וחוזרים ונעשים שוב לאידיאליסטים (צחוק), מתברכים באצילות־הרוח שלהם ומתוים תו־קלון עלינו היהודים בגלל רוח הסחרנית הגסה, המפעם אותנו ואי־כשרוננו השמיי להתרומם למעלת בני־אדם, בעלי־נפש יפה, העושים את טובת־עצמם הפקר (סערת־רצון ממושכת ומחיאות־כפים שאינן פוסקות במשך רגעים אחדים).

אין אני יודע, אם ישנם עדיין בקרבנו היהודים תמימים בתומת־ילדים, השמים תקותם ביושר האירופיי המפורסם ומחכים להטבת מצבם ע״י אינטירפילאציה בפרלמנט, ע״י נאום באספת־עם וע״י מאמר מודפס באחד העתונים הגדולים. היושר האורופיי: זוהי בריה זהירה במעשיה מאד, שמחנכיה להועיל למרוה לדעת, כי יפה השתיקה בשעה שעלול קולה לעורר באזני הגדולים אשר בארץ כעין הרגשת הפרעת־מנוחה (צחוק). לשוא בקשנו תמיד עד כה את היושר האירופיי בהיכלות, בארמנות של מיניסטרים, באולמי אספות נבחרי־עם—הוא לא נזדמן לידנו מעולם. כנראה היה טרוד מאד תדיר בהצעת מתן אורדינים והנעמת מזמורי־תהלה להעסקנים המדיניים הגדולים, אשר המציאו איזה ענוי חדש להמוני היהודים, אז מחקנו את היושר האירופיי גם מתוך רשימת־הבקורים שלנו (צחוק). ואולם אם מרימים אנו את קולנו באזני העולם וצועקים חמס על מעשי־הפשע, הנעשים לאחינו, הרינו עושים זאת לא מפני שאנו מצפים, כי צעקתנו פרי תשוה לנו; אנחנו

עושים את הדבר מפני שאחת ממצות=העשה של המוסר היא, לקרוע את המסכה מעל פני החנפים (סערת=רצון) ולהעמיד את עושי=הרשעה לפני כס משפט ההיסטוריה והמוסר הנצחי, בין שתביא ההאשמה איזו תועלת מעשית ובין שלא תביא (סערת=רצון).

אולם בזה שאנו מקילים מעלינו את משא לבבנו, לא הושענו עדיין את אחינו האומללים. אין איש מאתנו יכול לשמוח בחיי עצמו, ואין איש מאתנו רשאי לשמוח בחייו, כל זמן שלא עשה את כל מה שיש ביכלתו לעשות לשים קץ לצ׳ותיהם (סערת הסכם). השבעים, השאננים והבוטחים, אלה מוגי־הלב, אשר נשמית־עבדים להם, הבה יצדיקו איפוא לפני עצמם ולפני אחרים את עמידתם מנגד לנגעי אחיהם בלי נקיפת אצבע קטנה לטובתם בתשובה הניחה להם: „העיקר הוא הסבלנות—התקדמות תקון המדות ישים קץ גם לרדיפות היהודים!" אנחנו כבר התבוננו היטב אל התקדמות תקון המדות לאור המזהיר של מאת התשע עשרה והעשרים; אנחנו העמקנו בה חקר בהשתדלות יתרה, וראו זה מצאנו, כי צעדיה מדודים יותר מצעדי השמה והחורבן, ששנאת־היהודים עושה בתוכנו (נכון מאד!). אחינו האומללים אינם יכולים לחכות עד אשר תגיע התקדמותו של נועם=המדות גם אל תליניהם וחרשי=המשחית המשרתים על ידם; עוד קודם שתבוא השעה הזאת יגועו יתמו אחינו מדאגה, מצער, ממחסור, מעוני, מבערות ומחליים רעים. רק תרופה אחת יש בשבילם: היציאה. ולא היציאה לאיזו ארץ שתהיה, כמו שהיה הדבר קודם. עתה אין בחירה זו הפשית עוד, לצערם, ואינה תלויה בהם. ארץ אחר ארץ הולכת וננעלת בפניהם, ובשיטת=הרפואה ההומי=אופטית הישנה, שאחזו בה היהודים בעלי=הצדקה, היועצים המדיניים ויועצי=הסתרים, בעלי הקשורים והפתילים בחיר הכפתיר, והוא—לרפא את צרת הפיזור הגלותי ע"י פיזור עוד יותר גדול, אין להשתמש עוד עתה בימינו. מבלי לכחד את הטוב שעשו ארצות=הברית ביחוד לאחינו במשך כמה עשרות שנים, מבלי להעלים עין מזה, כי גם יחידים גם קבוצות שלמות של יהודי חו"ל יכולים עד היום ללכת ולבקש את אשרם באנגליה, בצרפת, באיטליה, בהולנד ובארצות הסקנדינביות, צריך אני להגיד בכל זה: אין אני רואה עוד בלתי אם ארץ אחת. אשר לא סגרה עוד את שעריה בתוקף החוק לפני כניסה ה מ ו נ י ת של היהודים הנרדפים והתישבותם בה בתור אכרים עובדי=אדמה, והארץ הזאת היא ט ו ר ק י ה (סערת=רצון ממושכת ומחיאות=כפים). הזדמנות מופלאת במינה היא, כי כל הדרכים של הלאום העברי הנודד מוליכים לטורקיה, וכל הסבות הממריצות אותו לנדודיו, מורות לפניו את הדרך הזה. כי אנחנו הציונים נשאנו את עינינו לטורקיה ראשונה, זהו דבר המובן מאליו, יען כי פלשתינה היא אחד הגלילות של הממלכה העותומנית, אבל גם היהודים הבלתי=ציונים, היהודים המתנגדים אל הציונות, אלה שאינם רוצים להודות, כי יש לפלש=תינה גם ערך אחר מיוחד בעיני היהודים מה שחסר לכל ארץ אחרת, היכולה עדיין לקבל אנשים לתוכה ולהמציא להם מקורים שונים של פרנסה, — גם היהודים הבלתי ציונים, ואפילו שונאי הציונות, המטפלים בפרובלימה של הגרת היהודים והישוב היהודי, באו לאחר קושי הכניסה לותר הארצות, אל אותה הנקודה, שהגענו אנחנו אליה: לפלשתינה, או לטורקיה למצער.

והנה בוודאי הדבר, שבעיני כל אדם מרגיש הרגשה טבעית, בין שהוא יהודי או בלתי־יהודי, יהיה זה כטובן מאליו, שכל היהודים בעלי הזרמים והמהלכים השונים, אם אך נוער בלבם רק זיק אחד של השתתפות בצרות אחיהם המדוכאים ושל הכרת ערך כבוד=עצמם, או אם מוכשרים הם להתעוררות אנושית בכלל, ישתדלו בכל הזדמנות שבאה לידם להטות את לב הממשלה ועמי הממלכה העותומנית להאיר פניהם אלינו, או כי ימנעו את עצמם, לכל הפחות, מכל העלול לקומם אותם נגד היהודים. אבל פה אנו נתקלים בעובדה היותר מחפירה בחיי הלאום העברי של היום. יהודים הגם אלה, אשר בכל מיני שקרים ומלשינות ועלילות ודבות־שוא הם עמלים לעורר בלב בעלי=ההשפעה שבטורקיה רגשי=שנאה נגדנו; יהודים הגם אלה, העובדים בחריצות של בכור=שטן לסגור את הארץ האחרונה, הפתוחה עדיין לכניסת המוני היהודים הנרדפים, את הארץ הראשונה, שהנודדים היהודים מתגעגעים עליה לבא אליה ולהאחז בה, את הארץ, שעל פי תולדותיה, עפ"י הגיאוגראפיה שלה והנהגת משק העם היושב בה, נועדה להיות למקום=מקלט האחרון של העם העברי. (נכון מאד! קריאות: פפוי!) הסבה, הממריצה את מרעילי=הבארות הללו לבגור בעצם בגידה מתוך מורך=לב היא—שנאתם רקנאית אל הציונות.

את השנאה הזאת מצאנו תמיד על דרכנו מן השעה הראשונה של התנועה הציונית ואילך. היא בקשה להפריע את הקונגרס הציוני הראשון. היא הטיחה דברי חרוף כלפי הרצל, שהוא אדם רמאי ועושה סחורה בצרתם של ישראל. היא העלילה עלילות בגלוי, וביותר חריצות בין אדם לחברו, כי מיסדי הקולוניאל=בנק—דם נוכלים ופוחזים, שאמרו לשדוד בערמה חמשים מליון מאת יהודי הגיטו העניים והבוערים. היא שעוררה חרש את הממשלות באוסטריה=אונגריה ובאשכנז, כי חובתן היא לשלול מאת הציונים את זכיותיהם הפוליטיות והאזרחיות ולגרשם מן הארץ. את אפני=המלחמה האלה מצאנו ראויים לבוז ולחרפה מרובה, אבל לבנו לא נסער עליהם כ"כ. אמרנו לעצמנו, כי דהנפליות שפלות כאלו סופן להזיק יותר להמתנפלים עצמם, מאשר לנו. כשמתקוממים לנו מתנגדינו בעתונות היהודיות או באספות פומביות, אז אין הדבר עולה על דעתנו כלל להתאונן ולקרא הגר. אז אנחנו מרימים את נשקנו עליהם ונלחמים אתם מלחמה גלויה, שמצדנו היא נעשית תמיד כמנהג אבירים. אבל את התגרות הללו לפני דיינים, העומדים מחוץ למפלגות הלוחמות, את ההגרות הללו, שבהן נלחמה חרב בחרב, אין אבירי־הקש הללו מוצאים נאות ויאות להם, הם נגפים בהן תמיד מגפה גדולה. יותר אמון הם נותנים בשיטתם—שיטת התנפלות בלילות מתוך המארב והכאת חנית מאחור בידי אנשים לבושי מסכות אורבי=דרכים על פניהם. בירחים האחרונים הסיתו בנו שונאינו הללו סופרים בלתי=יהודים שכירים בכסף, אשר הורו אותם לדבר בנו סרה בעתונות הנכריה לפני קוראים בעלי=אמנה, שאינם יודעים את שאיפותינו כלל, ובלי שום פקפוק בדבר הם מקבלים כמטבע עוברת לסוחר את כל מה שמפטפט עלינו באזניהם "גבור=העט, שאינו מעורר עליו חשד בעיניהם. בצרפת מעלילים עלינו, כי הננו סוכנים חשאיים לממלכת=אשכנז (צחוק). אומרים על הציונות, שהיא צורה חבויה במרמת=ערומים של שנאת=הצרפתים, ומטרתה היא להלחם עד כלותה בהשפעה הפוליטית והמוסרית של צרפת בארצות האיסלאם (צחוק). באנגליה מפרסמים, כי הציונים הם שונאי=האנגלים וידידים נאמנים לאשכנז, והם אומרים לבצר את עוז שלטונה בטורקיה על חשבונה של אנגליה או לתמוך בו. מי שמכיר את הציונות ואת הציונים אפילו רק ידיעה מועטת מאד, הלא ישחק ילעג עכ"פ לפטפוטי=חמורים כאלה (הסכם מתוך צחוק). אבל הפטפוטים הללו הלא נוערו לקוראים, שאינם יודעים על אודותינו כלום, ובערמת=טפשים הלבלרים הללו עושים עסק בהרגשותיהם

היותר מכאיבות של הקוראים, בשנאת הצרפתים לאשכנז ובחשד המקנן תדיר בנשמת העם האנגלי נגד אשכנז. המעשה הזה, אשר עשו בני־הבליעל לתת אותנו לסוכני הפוליטיקה של התפשטות ההשפעה האשכנזית, לא החטיא את המטרה. דבר זה נעשה ברור לי ע"י הרבה הוכחות מעציבות. אמנם נתנו אמון פה ושם להבדיה הפשית הזאת ונוצרה נגדנו אטמוספירה של חשד ושל משפטים־קדומים, אשר לא בנקל כ"כ תעלה בידנו לבטלה. רוצים אנחנו מאד, כי תהי דעת הקהל בצרפת ובאנגליה לטובה עלינו, ואם מכים אותנו בלשון לפניה, גורם לנו הדבר צער מרובה. אי־אפשר לאמר אמנם, כי הדבר הזה בנפשנו הוא.

והמעלילים המתועבים לא הסתפקו עדיין בזה. הם בקשו להם מקום שקו, כי ממנו יוכלו להלום אותנו מהלומת־מות. הם בקשו לתקוע את החנית בלבנו. הם חדרו אל הממשלה, אל הפוליטיקאים בעלי־ההשפעה ואל העתונות שבממלכה העותומנית ולחשו באזניהם דברי מלשינות ושטנה. כמובן לא העלילו עלינו לפניהם, כי הננו כלי־חפץ בידי הפוליטיקה המזרחית האשכנזית. כי — ראשית, לא היו מאמינים שם לדבר־השגעון הזה ושנית, לא היה זה גורם לנו שום הפסד. שם העלילו, כי הציונים הם ריבולוציונרים מסוכנים, האומרים להתגנב לטורקיה בכדי לכבוש את פלשתינה, להרים את נס המרד, לקרוע את חבל־הארץ הזה מעל הממלכה העותומנית ולהכריז בירושלים את הריפובליקה החפשית או את מלכת־היהודים.

אלו הן העלילות, שהשונאים היהודים שלנו מפיצים על אודותינו בטורקיה זה ימים ושנים. אומרים עלינו, כי מעמידים אנחנו בסכנה את אחדותה וגם את שלמותה של הממלכה העותומנית. מטבע הדברים הוא, כי העלילות האלה עוררו מבוכת־פחדים ומחשבות־חשד נגדנו. וכיצד אפשר היה להיות אחרת? אין אנחנו רשאים לבוא בטרוניה על העסקנים הפוליטיים הטורקיים, אם משתדלים הם להרחיקנו מעליהם. הם אינם מכירים אותנו, אין הללו יודעים לא אותנו ולא את שאיפותינו; הם אינם דואגים לנו ולצרכינו; הם עושים זאת אמנם פחות משהיו צריכים לעשות לכאורה, ומשהיו עושים בוודאי אלמלי הכירו הכרה ברורה מה שאנו רוצים להיות וגם יכולים להיות בנוגע להם. כל זמן שאין דבר יוצא מגדר התעלומה, הרי הוא מעורר תמיד פחד קצת. האדונים הטורקים קוצו יותר ויותר את גבות עיניהם ונעשו קרים ככפור ודוממים כאבן, כשהתחילו מדברים אליהם על דבר הציונות. אם באים יהודים, שלכאורה הכל גלוי וידוע לפניהם ושאי אפשר לחשדם, כי יוציאו על אחיהם עצמם ובשרם שקרים ודבות־שוא, ומספרים להם, כי הציונות היא מרידה נעשית ע"י יהודים פוחזים נגד שלמותה של הממלכה העותומנית; — אין להם כל טעם ויסוד לבלתי האמין לדבריהם. גם הפכחים שבהם, גם המצוינים בכח־השופט שבתוכם, מסלקים את עצמם, כמובן, מקחת עליהם את הטורח לעשות חקירה ודרישה מפורטת בדבר הנדון, ובצדק הם עושים את היותר פשוט ומרחיקים את הציונות כולה מעל פניהם ומוחקים אותה מתוך הפוליטיקה הטורקית.

כי היהודים, שהשחירו לפניהם באופן זה את הציונות, יכלו לבחור להם לשון שקר, — זהו דבר שאינו עולה על הדעת אצל העסקנים הפוליטיים הטורקים. הם עצמם אין להם בוגדים־בעמם בתוך מחניהם; לפיכך אין הדבר נקל להם לצייר לעצמם, כי עלול עם להוציא מקרבו אנשים, אשר יתאמצו לסכל בערמת־נוכלים את המעשה הנעשה להצלת בני־עמם האומללים. גם עלינו עצמנו יכבד הדבר מאד להתחיל את עבודת־הבירור שלנו אצל הפוליטיקאים הטורקים בגלוי־מלתא, כי היהודים הבאים אליהם ומוסרים להם ידיעות על דבר הציונות, הנם שקרנים והולכי־רכיל ובוגדים בעמם. אין הדבר קשה כ"כ לשער את הרושם, שפולמוס כזה עלול לעשות על האנשים, שאינם משתתפים בו. אין כל ספק, כי האדונים הטורקים יחשבו בלבם: „שונאי־הציונים מזהירים אותנו מפניהם כמפני אנשים פושעים; הציונים מצדם מחליטים, כי שונאיהם הם דוברי־כזב ובוגדים בעמם. אפשר ששני הצדדים בעלי־הריב צדקו יחד, ואז הלא כופנו שיהיה דבר לנו מסביב עם חברותא יפה, הראויה להתכבד!"

אבל אין לנו כל דרך אחרת להושיע לנפשנו. צריכים אנחנו לתת את האפשרות לדעת־הקהל בממלכה העותומנית להוציא עלינו ועל שונאינו משפט־עצמה. אם יעטה הדבר חרפה על ראש הלאום העברי, שוב תשוב החרפה הזאת אל חיק המלשינים. עלינו מוטלת החובה לברר להעסקנים המדיניים הטורקים את העובדות לאמתתן ולהוכיח אותם לדעת, כי געגועי־המולדת, שישנם ליהודים הציונים עלולים להיות מקור תועלת מרובה מאד לטורקיה, כי אין לה בכל העולם ידידים יותר נאמנים ומסורים לה בכל לבם מן הציונים, וכי יגזלו מהם עצמם את עוזריהם היותר מועילים בעבודתם להצלחת המולדת, אם יסגרו אותה לפני הציונים (סערת־הסכם).

אין אנחנו מסופקים בדבר, כי עמלנו ישא פרי, ומפיצי דבת הציונות רעה ייגעו אך לריק. אבל אם תסכלנה מזמותיהם סוף סוף ותופר עצתם, לא ימעיט זה עדיין את מדת אשמתם, ולעולם ישארו עומדים לפני כס משפט ההיסטוריה כנאשמים בזה שעשו את כל אשר היה ביכלתם לסכל את עצת הצלת הלאום העברי מסכנת־מות, והדיין הזה, שאין מקח שחד לפניו, יחרות על מצחם בגחלי־אש את אות־קין הורג אחיו. (סערת־הסכם שאינה פוסקת במשך רגעים אחדים).

קונגרס נכבד! אם דברי האמורים בזה עשו עליכם רושם, כי מביט אני מתוך אספקלריה שחורה על מצב תנועתנו בשעה שאנו עומדים בה, וכי כרכורי שונאינו הפילו את רוחי בי, יהיה זה אות כי לא ירדתם לסוף דעתי. (בראווה!) אין דבר הרחוק ממני כ"כ כהפיסימיות. קובל אני על שמוכרחים אנחנו לבזבז את כחותינו להכות אחור את הנבלים המתנפלים עלינו, בשעה שאנו מוצאים צורך גדול כ"כ בכחות הללו לצורך עבודתנו החיובית; אבל אין אני הוגה שום ספק בעמקי נשמתי בגדלו, בנחיצותו ובהצלחתו של מפעלנו. (סערת־הסכם). לא הייתי יהודי, אלו לא הייתי אופטימיסט עד לתוך תוכה של מהותי. (צחוק והסכם). שומעים אנחנו לא רק את מתנגדינו המדברים בשמחת־נקם, אלא גם את אדוקי־תנועתנו, כשהם אומרים מתוך אנחה עמוקה: „אם מתיחסים בבוז אל הציונות גם בטורקיה, אז נגזר עליה משפט־מות!" אמנם כן הוא. אלמלי היו מגרשים את הציונות מטורקיה לעולם, כי אז אפסה לה כל תקוה, בהיותה ציונות בלי ציון. אבל אני אינני מאמין גם רגע אחד, כי הנהגתה הקשה של הממשלה הטורקית ביחוסה אלינו תאריך ימיה. לא נסנו כל תואנה ושום פתחון־פה להרעומות עלינו. מעולם לא הוצאנו מלה מפינו, מעולם לא עשינו דבר, שנהיה ראויים בשבילם לרגש של טינא מצד הממשלה הטורקית ושנעורר בה על ידם חשד נגדנו. איננו אלא קרבנות עלילה מחפירה. לא נניח שום הזדמנות שתבא לידנו לברר להממשלה שנהעתה בשוא ולדעת־הקהל של הממלכה העותומנית את העובדות כמו שהן וכהויתן, ואין אנו מסופקים בדבר, כי עמלנו יביא פרי, כי מאמינים אנחנו בכח האמת ובהגיון הבריא והישר של העסקנים הפוליטיים הטורקים.

אבל עמלנו יעשה פרי אך בתנאי קודם למעשה, כי נוסיף

להתקיים, כי לא נתֵּם את כחנו בקטנות ובסכסוכים פנימיים פעוטים ומחוסרי־תועלת, וכי חוסר־האמצעים המחפיר. לא יביא אותנו לידי חוסר־אונים (נכון מאד!) זה מעמיד אותנו לפני שאלות חשובות מאד, אשר אם תִּפָּתֵרְנָה הפעם פתרון מוצלח, אז יתעלה הקונגרס הזה במעלת ערכו ותועלתו ויתפוס את המקום היותר חשוב בתוך שורת הקונגרסים, שקדמו לו.

ההסתדרות הציונית היא המסגרת של הלאום העברי החפשי שלעתיד לבא. המסגרת הזאת צריכה להיות חזקה מאד. צריכה היא להיות חזקה כ"כ, עד ששום פרץ מחוץ או מבית לא יוכל לערער אותה ועל כל המסתכל בה תעשה רושם, כי די כח לה לעמוד בפני כל הנסיונות העלולים להתרגש ולבא. צריכים אנחנו לאזר את כל הכחות שלנו בכדי לתת את האפשרות להסתדרות למלא את כל החובות המוטלות עליה. הנסיון הורה אותנו, כי השקל בלבד אינו מספיק לה לכך כלל. הבטוי היותר יפה של ההתפעלות הנפשית הוא—יד נדיבה ופתוחה. (נכון מאד!), ואין האידיאה עושה רושם שיש לו השפעה, אם לא יבא כים הכסף לעזרתה. (נכון מאד! סערת־הסכם). רק אם יתברר ספר התקנות החדש של ההסתדרות בירור נכון ויהיו נמצאים מקורי־עזרה מספיקים לצרכי התנועה, ימלא הקונגרס הזה את התקוות, שהיהודים הציונים תולים בו.

קונגרס נכבד! ע"י הסתדרות חזקה מתוקנת ומשוכללת כדאיבעי, היכולה לעבוד במנוחה ועפ"י תכנית מסויסה, נוכל להוכיח לעם העברי ולעולם, ובראש וראשונה לטורקיה, איזו רצינות קדושה ואיזה רוח בטחון תקיף בהכרת המטרה ואיזו חן של נועם המדות שפוכים על התנועה הציונית ועל עבודתה. עם ישראל חפץ חיים. הציונות היא בטוי של חפץ־החיים הזה. אם יעכבו אותו איזו מכשולים לפי שעה לעבוד בפלשתינה גופה לצורך ההתפתחות הכלכלית והקולטורית של הארץ, אז נשתדל בכל כחנו לעשות לפי שעה את ההכנות הנחוצות להתפתחות זו מבחוץ. ההכרה הציונית שלנו, העבודה הציונית שלנו, אשר כל דבר לא יוכל להרפות את ידי עובדיה, מוכיחים, כי העם העברי נשאר נאמן לו לעצמו ולאידיאלים שלו ששנותיהם אלפים. אבל אמונת־אמן כזו מנצחת כל מכשול. (סערת־רצון, שאינה פוסקת במשך רגעים אחדים; הצירים מתנשאים ממקומותיהם ועורכים להנואם אובציות סוערות בקריאות: „הידד!" „יחי נורדה!").

וולפסון מציע לפני הקונגרס לקבל את התקנות של סדר העבודה בקונגרס כפי שהוצע ע"י הועד הפועל ונחלק בין הצירים. ד"ר מוסינזון מעיר, שהתקנות הללו ערוכות בהתאם אל הצורה החדשה של האורגניזציה, שקונגרס זה צריך לקבוע, ובכן עד שלא נתקבלו איפוא התקנות החדשות של האורגניזציה — אין מקום לסדר־עבודה חדש. וולפסון מעמיד על הצעתו. קפלנסקי ורוזנטל מדברים כנגדה. מעמידים את השאלה למנין וברוב דעות גדול הוחלט לקבל החלטה בדבר סדר־העבודה החדש ביחד עם ההחלטות בדבר תקנות־ההסתדרות החדשות.

הד"ר וייצמן מוסר את הצעותיה של הועדה התדירית בדבר הנשיאות. ההצעות נתקבלו פה אחד. נבחרו: ליו"ר בקונגרס מכס נ ו ר ד ה (נורדה סרב בתחילה לקבל והודיע, כי מצב בריאותו איננו מרשה לו לקבל עליו משרה זו. על זה ענה לו וולפסון, שהבחירה כבר נעשתה ע"י הקונגרס וכי הסגנים ישתדלו להקל לו את העבודה.—נורדה מקבל עליו סוף סוף את הבחירה). לסגנים: ד"ר בודנהימר, ד"ר אלכסנדר מרמירק, אדולף שטנד, ד"ר צ'לנוב ומ. אוסישקין. לעוזרים על יד הנשיאות: אדולף ביהם, דוד פלורנטין, י. גולדברג, פרופיסור גוטהייל, אינז'יניר קסלר, י. מוזר, פינלס. הרברינס ומר ווייל מבזל. למזכירים: לעברית— ד"ר שמריהו לוין, לרוסית — ליאו מוצקין, לאנגלית — נורמן בנטויש, לז'רגון — אינז'ינר סירקין, לגרמנית — ד"ר פרידמן, פרופיסור קלנר, לפולנית — ד"ר וולדמן.

ישיבה שניה.

ארבע שעות אחה"צ.

היו"ר מכס נורדוי פותח את האספה בהזכרת נשמותיהם של הציונים שהלכו לעולמם במשך הזמן שבין הקונגרס התשיעי והעשירי: את אמו של הד"ר הרצל, את הד"ר הינריך גבל, מ. ל. ליליענבלום, א. ל. לוינסקי, שפ"ר ואחרים, כמו כן את הפועלים והשומרים ממושבות א"י. כל הנאספים קמים ממושבותיהם לאות אבל וכבוד.

הציר מכס גולדריך מוסר בשם הועדה המאשרת את הבחירות את תוצאות עבודתה. בס"ה נבחרו בכ"ט ארצות 429 צירים. למרות החלטות הועד הפועל שעל פיה צריך להמציא להועד הפועל המצומצם לא פחות ממאתים שקלים במלואם בשביל כל ציר — נכו ארבע ארצות גם עתה חלק ידוע מהשקלים להוצאותיהם: רוסיא, נגב אפריקה, בוקובינה והועד הגלילי של אוסטריה הפנימית. אעפ"כ אשרה הועדה את הבחירות מפני שהועד הפועל המצומצם רואה בסכומי הכסף שלא באו לידו חוב המגיע לו מועדי הארצות. נתקבלו מחאות כנגד כמה בחירות, ואולם הועדה מודיעה שכל המחאות הללו אין להן יסוד, אם פורמלי ואם בעיקרו של דבר. הקונגרס מחליט לאשר את הבחירות, —

קודם פתיחת הוכוחים ע"ד הדו"ח של הועד הפועל עולה וולפסון על הבימה והוא אומר:

רק דברים אחדים חפץ אני להקדים בזה, ע"ד העבודה בא"י ודבר חברי בועה"פ המצומצם הפרופ. ורבורג, — על כל הארצות דברנו בדו"ח בפשטות. בשלש ארצות עברו כראוי: בנגב אפריקה, בקנדה, בבלגיה וראויים הם חברינו שם לתהלה מיוחדה. בשם חברי מר יעקבוס כהן מהאג צריך אני למסור את צערו על אשר לא יוכל לבא הנה בפקודת הרופא שלו, והרי אני קורא לפניכם את המכתב ששלח. וולפסון קורא את המכתב. כהן מברך את הקונגרס, ומביע את דעתו קודם כל, שצריך להשאיר את הפרו־גרמה הבזילאית כמו שהיא, ההנהגה צריכה להיות מעזר אחד, מטעם זה צריך הקונגרס עצמו לבחור את הנשיא, והאחרון צריך למצא לו את עוזריו, בנוגע לשאלת הפיננסים —צריך קודם כל לקמץ בהוצאות. צריך לחדול לתמוך בהעתונות.

הועד המרכזי והמשרד של המחלקה הפלשתינאית צריכים להתאחד. צריך להטיל מס על מוסדותינו לטובת ההסתדרות. הוא מזהיר את הקונגרס לבלי ליסד מוסדות חדשים בטרם שהקודמים התחזקו והתבססו כראוי. ומתוך כך הוא, כהן, בא לבקר בדברים חריפים את עבודתו של הפרופסור ורבורג, כל המוסדות שיצר הפרופיסור ורבורג אינם מעשיים, לדעתו, ואין האורגני־זציה צריכה לקבל עליה את אחריותם. ההנהלה והפקוח על הנדבות לנטיעת עצי זית צריכים לעבור לרשותה של הקרן הקימת, צריך להביא תקונים ושנויים בתחברה להכשרת הישוב וב„בצלאל". בסוף מודיע מר כהן, שאל ההנהגה החדשה לא יוכל להכנס.

לקול מחיאות כפים סוערות עולה על הבימה הפרופ' ורבורג והוא נותן דו"ח ע"ד העבודה בארץ־ישראל.

בפתח דבריו נותן הנואם סקירה קצרה על התפתחותו של רעיון העבודה המעשית בא"י בתוך האורגניזציה ומוכיח שבעקרו של דבר לא פגש הרעיון הזה בהתנגדות פרינציפיאלית בתוך ההסתדרות. מימי הקונגרס הששי ואילך הולכת ומנצחת ההשקפה האיבולוציונית בנוגע להעבודה בא"י. צורה קבועה ומסוימה קבלה עבודה זו עם יצירת המחלקה־הפלשתינאית של ההנהגה הציונית ואח"כ המשרד־הפלשתינאי. היותר חשוב שבין המוסדות שנוצרו במשך ארבע השנים האלה היא החברה־להכשרת־הישוב, כשיכיר

הקהל הגדול את ערכו של מוסד זה, והונו של המוסד יגיע למדת הסכום שנקבע מראש, היינו לסך חמשים אלף לי"ש, אז גם תראה בחוש התועלת הגדולה שיש בו להתפתחות הישוב. חברה זו התחילה להתעסק בחלוקת שטחי-אדמה גדולים לחלקים קטנים, ועכשיו עומדת להוסד על יסוד מסחרי מושבה גדולה חדשה. מלבד זה יסדנו חוה למופת. מיתר הפעולות מזמן זה יש להזכיר אגודת הישוב הקורפורטיבית „א־ץ־ישראל", שתעודתה היא גם לפתור פרובלימה כלכלית תרבותית חשובה, את החברה לרכישת נכסי־דלא־ניידי „פלשתינה", העוסקת ברכישת מגרשי בנין הערים, את התחנה לנסיונות חקלאים בקרבת חיפה שנוסדה ע"י מנדבים מאמריקה, האגודה לרכישת אדמה ונטיעות „טבריה" וכו'. יש להזכיר עוד שתי אגודות שנוסדו במשך זמן זה. אגודת הנשים העבריות לעבודה תרבותית בארץ ישראל, העוסקת במרץ בהמצאת מקורות פרנסה לנשים בארץ ישראל, והמתענינת גם בענין שמירת הבריאות ועזרה מדיצינית, כמו כן את החברה לחקירת ארץ ישראל. בסתיו זה תצא האכספדיציה הראשונה מטעם חברה זו, בכדי לחקור את ים המלח ע"פ דרכי החקירה המדעית של זמננו. בדין וחשבון של הועד הפועל תמצאו ידיעות מפורטות על כל המוסדות האלה. העובדה, שאחרי שנות מספר של עבודה אפשר היה להוציא דו"ח הגון כזה, מעידה יותר מכל על נצחון העבודה הארצישראלית ע"פ שיטת ההתפתחות ובתכנית קבועה ומסוימת. חסרים אנו בעיקרו של דבר רק מוסדות לעבודה תרבותית. אחדים מן המוסדות ממין זה הולכים ונוצרים, כמו בית-הספרים הלאומי, המוזיאום הלאומי והמכון ההיגיאיני. השפעתנו ניכרת גם בהשתתפותם של חברינו העשירים בעבודה הארצישראלית. בתור מופת מביא המרצה את יסוד המושבה מג'דל ע"י חברינו ממוסקבה, ומזכיר גם את בתי החרושת לשמן זית, לבורית, למכונות וכו', שנוסדו ע"י אנשים פרטיים. המרצה מונה אח"כ את הנדבות וההנחות לטובת הישוב שנתנו ע"י יחידים במשך זמן זה. עלינו להמשיך את עבודתנו במקצועות השנים של הישוב, ואנו בטוחים שעבודתנו תעשה פרי וארצנו היפה, שנהפכה לשממה למשך שנות אלפים, המתעוררת כעת לחיים חדשים תהיה לפנינה מזהרת בנזר הארצות היפות של המדינה העותומנית. אין אנו מסופקים, שעבודתנו תוכר לטובה מצד הממשלה הטורקית, שהוכח שעבודתנו תעשיר את הארץ ותתן להמדינה העותומנית נתינים חרוצים ונאמנים, שיהיו לה למשען עוז בשעת חירום (מח"כ סוערות וממושכות).

פסמניק מציע לבחור בקומיסיה ל"ג איש שתתעסק בכל השאלות הנוגעות להעבודה בא"י.

בודינהיימר מציע למסור את הדבר להועדה המתמדת והיא תציע את שמות החברים להקונגרס, ההצעה מתקבלת.

ע"פ הצעת כהן בנטוויטש מגבילים את זמן הדבור בעשרה רגעים.

אדולף באהם: מקוה אני, כי בקונגרס זה יעמדו הוכוחים על מדרגה יותר גבוהה מאשר בקונגרס האחרון בהמבורג, ויטפלו בשאלות עקריות ופרינציפיות ולא אישיות. ה' ולפסון הקריב את כחות בריאותו לתנועתנו. ולפיכך איני חפץ להרבות בבקורת, אבל אי-אפשר גם לעבור עליה. המלים ציונות-מעשית וציונות-פוליטית הן רק מלים-מפוצצות. ההנהגה משתדלת רק לחזק את ההסתדרות ולאסוף כסף בעד העבודות בא"י, ומביטה היא על הרוחניים כבעל אנשים בלתי-מעשיים, שכל כחם בסתירה ולא בבנין. אולם באמת צריך ראשית-כל שיורום זרם-חיים מההנהגה לתוך האורגניזציה. מלבד הפקידים צריכה ההנהגה למשוך גם כחות אינטליקטואליים, תחת לדחות אותם. אותם הציונים שעבדו ביותר בעד ארץ-ישראל נקראים היום בשם אופוזיציה. גם בנוגע להעבודה בא"י אופן-הפעולה הוא העיקר. עלינו לשאוף לעשות את הציונות לכח רוחני ומוסרי שישמור על היהדות מפני המגמות השליליות המסכנות את קיומה. התעמולה בלבד אינה מספיקה, עלינו להשפיע בכח האידיאלים הציונים. אין ציונות בלי לאומיות. גם העבודה הקולטורית לא נעשתה במסירות ובחבה הראויה. כמו-כן לא טפלנו כראוי בשאלת האמיגראציה. העתון הרשמי „די וועלט" איננו נלחם באופן נמרץ נגד האסימילציה.

ד"ר דיכס. רואים אנו שסוף סוף יביא לנו הקונגרס העשירי את השלום במחננו, די לנו בנהגודים ומריבות. הגיעה השעה לעבודה חיובית. היום הזה יביא לנו את השלום. חכמינו אמרו לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים. היום הזה הוא ט"ו באב ויחד עם זה יום כפורים לנו, אחרי החלטותיה של הועידה השנתית, אין מקום עוד למחלוקת. — אין צורך אפוא לבקר פרטים בדו"ח של הועד הפועל המצומצם, רק על שני דברים חפץ הייתי להעיר. — הדו"ח מספר בקצרה על העבודה הפוליטית. הרבה יש לקרא בין השיטים, לפני ימים אחדים היתה לי שיחה עם אחד מצירי הפרלמנט בקושטא. מדבריו ראיתי, שמפיצים בקהל דבות ושמועות כוזבות על הציונות. חובתו של הועד הפועל המצומצם הוא אפוא, לעשות את כל האפשר, בכדי לברר להטורקים את שאיפותינו. צריכים אנו רק לציין, שאם דאליאנס עובדת כנגדנו, לא חברי האליאנס כולם אחראים בשביל זה, אלא ההנהגה הנוכחית של האליאנס: רינך, ביגר, וחבריהם. — הנואם עובר אח"כ לשאלת טוסינזון-מזרחי, ההנהגה צריכה לדאג לזה, שבגמנסיה תשרר רוח יהודי. אם חפץ אני בבקורת המקרא—קורא אני את ולהוזן וחבריהם, אם חפץ אני לנתח את כתבי הקודש—הולך אני להאוניברסיטה שבברלין, אבל לא ליפו ולירושלים. כתבי הקודש הם הבסיס של תקומת-ישראל, ואת כתבי הקודש אנו צריכים ללמד ברוח יהודי מקורי ולא ברוח של מבקרי כתבי הקודש.

ד"ר הנטקה: העבודה היותר חשובה של ההנהגה היא העבודה הפוליטית. משנת 1903 ואילך רגילים אנו לראות ניגוד בין פוליטיקה ועבודה מעשית. ואולם כל עבודה מעשית היא פוליטיקה. אלה המציעים, שהועד הפועל המצומצם יהיה במקום אחד, וועד לעבודה פוליטית במקום אחר, טועים איפוא בהבנת המושג פוליטיקה. — בנוגע להעבודה בא"י, הרי יש לנו החלטות הקונגרסים האחרונים. צריכים אנו רק להכניס את העבודה התרבותית בא"י לעבודתנו. — הקולוניאל-בנק והקרן הקימת צריכים להיות יותר ברשותם של הועד הפועל המצומצם. חברי הועד הפועל המצומצם צריכים לגור כולם במקום אחד.— הנואם מציע שלא לבחור ביושב ראש מיוחד בשביל הועד הפועל הגדול. — בנוגע לשאלה הפיננסית מביע הנואם את דעתו להטיל מס על המוסדות הפיננסים של התנועה.

ד"ר פליצה רבנה (פלורנץ) פונה באנטרפלציה להועד הפועל המצומצם לרגלי מאמר שנדפס כנגד איטליה בעתון אחד בקושטא המראה פנים מסבירות להציונות והוא דורש, שהועד הפועל יודיע, שאין הציוניים עושים דבר כנגד איטליה וממשלתה.

ולפסון: דבר שאין צריך לאמר הוא זה, שאין לנו שום סבה להתנגד לאיטליה. להיפך, יש לנו סבות רבות להכיר טובה לאיטליה. הלואי שכל העמים והממלכות יתיחסו אל היהודים כמו האיטלקים. אם איזה עתון בקושטא המדבר לפעמים טובות על הציונות כותב כנגד הממשלה האיטלקית, הדבר בודאי מעציב, אבל אין הקולר תלוי בצוארנו (מח"כ).

ד"ר גורדה: האינטרפליציה של רבנת בדבר האשמה שטופלים עלינו, כי אויבי איטליה אנחנו - מוכיחה לנו רק, שמקרי „הרעלת-בארות" כנגד הציוניים, שדברתי עליהם היום בבוקר מרובים הם מאשר הזכרתי.

ע"פ הצעתו של הד"ר פינקוס ממלאים את ידי הועדה התדירית להציע להקונגרס רשימה של חברים שיבחרו לועדה מיוחדת לשאלה הפיננסית.—

(המשך יבוא.)

תַּמְצִית הַדִּין וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַמְצוּמְצָם שֶׁהוּגַּשׁ לַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

העבודה הפוליטית.

ב־26 לרצמבר בשנת 1909 באר נשיא ההסתדרות בנאום פתיחתו לקונגרס התשיעי, שנאסף בהמבורג — והקונגרס הסכים על ידו בהתלהבות — את התיחסות הציונות אל רעיון משטר הממלכה העותומנית, אל הרעיון שנגלה בכח גדול בשנת 1908 בימי הכבוד והעוז של הריבולוציה היולית, בדברים הפרוגרמתיים האלה:

„אין אנו יכולים למצוא שום התנגדות בין צרכי עותומניה ובין השאיפות הציוניות. אין להפריד את החלקים המחוברים זה לזה והממלאים זה את זה בטבעם! אולם עדיין מורגשת לפעמים כמין רוח רעה, רוח הדעה המשובשת, השולטת ברבים בחזקה, כאמונת הבל נושנת שנשרשה בלב, היא הדעה, שאפשר לחשוב, כי הציונות מתנגדת לרעיון אחדות הממלכה העותומנית.

„נגד זה אנו מודיעים בפומבי:

„אחדותה המדינית של עותומניה, מצבה בתור ממלכה אדירה, הצלחתה הפנימית, הגנה מצדה והתפתחות מוסדותיה הצבוריים — כל אלה הם אותם הדברים, שעבודתנו נשענות עליהם. חוקי עותומניה יהיו לנו לקו בכל מעשה אשר נעשה, וכל התחבולותינו תהיינה בנויות על המשטר החפשי שנוצר בטורקיה. כי בסדרי־החוקים שנתכונן שם, במוסדות המדיניים הבנויים על חוקים יסודיים והעומדים להתפתח יותר ויותר, אנו רואים ערובה לשלומנו הפרטי והלאומי.

„הנה הקונגרס מברר את הדבר הזה לכל הרוצה לדעתו— ומי יתן ויתפרסמו הדברים האלה עד למרחוק, למען ידעו הכל, כי בשדרות הציוניות שוררת בינה נכונה במצב הענין, וכי כל האלימנטים העממיים ההולכים אחרינו יהיו משתדלים תמיד להועיל לעניני פלשתינה, וממילא גם לעניני הממלכה העותומנית במתינות ובמנוחה בלי כל דרך כבוש ופגיעה בכבוד, אך תמיד יכונו דרכיהם אל מטרתם על ידי עבודה ישרה ועל פי חוקי הארץ".

ההשקפה המובעת במודעה זו, היתה לנו לקו בכל מעשינו בשנה החשבון הזאת, כמו שהחזקנו ודקדקנו בה גם לפני הקונגרס ההמבורגי. ביחוד היתה לנו לרעיון יסודי בעבודתנו הפוליטית.

אנחנו התאמצנו לפרסם ולברר את מטרותינו ושאיפותינו בעתונים הכללים וביחוד בעתונים היהודיים שבטורקיה. ומה שהעלינו בידנו בעבודתנו זו הוא, שבמקומות רבים בטורקיה נראו לשמחתנו בקרב היהודים היושבים בה סימני התעוררות ותשומת לב לענינים היהודיים־הלאומיים. לתנועתנו נמצאו הרבה חובבים נאמנים, ובשדרות רחבות, בפרט בין בני הנעורים, מתעוררת החבה לשאיפותינו יותר ויותר. גם העתונים הכלליים מתחילים מעט מעט להבין את שאיפותינו. מעט מעט הולכים ובטלים המשפטים המוקדמים, והעם העותומני ומנהיגיו קונים להם מעט מעט ידיעה ברורה על אודות חפצנו. הציונות מתפתחת ונעשית בחדשים האחרונים לשאלה פוליטית, שאפשר להתיחס אליה בחבה מרובה או מועטת, אבל אי אפשר עוד לעסקן מדיני לעבור עליה בלי שימת לב, ושבעוד ימים רבים או מעטים, כשיהיו הזמן ותנאי המצב והאנשים הגונים לזה, ימצא לה פתרון בלי שום ספק.

כשם שהעירה הציונות בראשיתה התנגדות מרובה באירופה המערבית, כך העירה ההחזקות הרעיון הלאומי גם בטורקיה את היסודות הריאקציוניים שבקרב היהודים ואת הנוטים אחרי ההתבוללות להקדיש מלחמה על הציונות ועל הרעיון הלאומי היהודי בכלל. לצערנו הלכו אנשי המלחמה הזאת בדרכים שיש בהם סכנה למנוחתו ולשלומו של כל הצבור היהודי הנמצא בטורקיה. ההשתדלות המרובה לתאר את הציונות בתור סתירה לרגשות העותומניים ולרעיון המונח ביסוד הממלכה העותומניה הביאה לידי כך, שגם במקומות נבוהים חששו קצת וזמן רב, שמא יש רגלים לדעה זו. אבל אנחנו הוספנו לבאר ולברר, ויגיעתנו לא היתה לריק. כשהיו וכוחים בבית המחוקקים הטורקי על אודות הציונות בא' במרץ לשנה הזאת, היו דברי כל הנואמים אך נגד שאיפותינו, ואחרי כן בט"ז ובי"ז במאי, כשנגעו שם שנית בשאלת הציונות, היתה רוח אחרת שוררת בוכוחים. דברי הנואמים האחרים, אשר הטיחו דברים קשים כלפי הציונות, לא נכנסו עוד אל הלבבות בבית המחוקקים ולא הושם לב להם לא במהלך הוכוחים ולא בעתונים. ונואמים רבים הגינו בבית המחוקקים בכל עוז על שאיפותינו. גם נאמר שם, כי נחוץ להושיב קומיסיה של חברי הפרלמנט או משרי הממשלה לחקור במהות הציונות. לצערנו לא הביע בעל הרעיון הזה את הדבר בדמות הצעה גמורה, שאפשר לעמוד למנין עליה. על כל פנים אך לנחת הוא לנו, מה שהשמיעו בבית המחוקקים הטורקי את הרעיון על דבר קומיסיה, שתהי עוסקת בברור ענין הציונות. וכן ראוי לציין את העובדה המשמחת, כי התיחסות העתונים הטורקיים אל הציונות בדבריהם על אודות הוכוחים שהיו בפעם השנית הזאת בבית המחוקקים שלהם, היתה סימפטית יותר הרבה ממה שהיתה עד העת הזאת.

בשנת 1910 הודיעה מלאכות טורקיה בברלין, כי בארכיבן של השולטן שעבר נמצא צ'יק ע"ס 500 סטירלינג, שנתנה ההסתדרות הציונית בשנת 1908 לממשלת טורקיה בתור נדבה לבנין מסלת הידג'ה. את ענין הצ'יק הזה הודענו בעתו ב„וועלט" № 41 (לשנת 1910):

בשנת 1909 אספו בטורקיה נדבות לבנין מסלת הידג'ה, וכל המוסדות הפיננסיים הגדולים שבטורקיה השתתפו בדבר בנדבותיהם, והשולטן בעצמו היה בראש העסק הזה. לבנין המסלה הזאת, החשובה כל כך לממלכת עותומניה וביחוד לארץ ישראל, נדב גם ועה"פ המצומצם בשם המוסדות הפיננסיים של ההסתדרות הציונית הנמצאים בארץ ישראל 500 סטירלינג. על סכום זה נמסר צ'יק למזכירו של השולטן, על מנת להמציא את הכסף להנהגת מסלת הידג'ה.

הדבר הזה היה ביוני בשנת 1908, חודש אחד לפני יסוד הקונסטיטוציה. השולטן לא קבל את הכסף על פי הצ'יק הזה, ועל כן נמצא הצ'יק ביולי בארכיבן שלו.

כשבא המכתב הנזכר מבית המלאכות נכנס נשיא ועד הפועל המצומצם בדברים עם אוסמאן ניזאמי פחה בכתב ועל פה, וסכום הכסף הרשום בצ'יק נמסר לידי הממשלה;

וכבר קבל ראש הוה"פ המצומצם מכתב תודה מממשלת טורקיה על נדבה זו של ההסתדרות הציונית.

כשנתברר יותר ויותר, שהמלחמות הפנימיות בין יהודי טורקיה יכולות להתמעט, אם תהיה הנהגת האליאנס הפריזית משתדלת להשפיע בזה על העם, נכנס חבר ועה"פ המצ' מר י. ה. קאנן בדברים על אודות זאת עם מר שלמה רינאק כנן נשיא האליאנס, ושני העסקנים האלה דברו יחד על אודות הסכנות הצפונות במלחמת אחים. בדברי מר רינאק מצא מר קאנן יסוד לחשוב, כי האליאנס תהיה נכונה לעשות ככל אשר תמצא ידה לעצור את המלחמה הזאת. אחר כן כתב ראש הוה"פ המצ' אל הנהגת האליאנס והביע במכתבו מיום 21 פברואר לשנת 1911 את תקותו, כי האליאנס תעשה את שלה כרות זה. אבל הנהגת האליאנס הפריזית, במכתבה מיום 3 במרץ סלקה את ידיה מכל פעולה ממין זה וגם גלתה דעתה, כי הציונות היא האשמה במלחמות הפנימיות שבין יהודי טורקיה. ראש הועה"פ המצ' סתר במכתבו מיום 9 באפריל לש"ן בדברים נמרצים את דברי האליאנס האלה והוכיח במעשים שהוכררו על ידי תעודות כתובות שאין כל יסוד לאותן העלילות.

ולפי שפרכמת האליאנס את מקצת חליפות המכתבים בענין הזה גמרנו לפרסם את כל הקורספונדנציה הזאת והמכתבים נדפסו ב„וועלט" (№ 15, 16 לשנת 1911).

על אודות פעולתנו הפוליטיית בארצות אחרות, בפרט באותם המקומות שמעכבים בעדנו מלהפיץ את דעותינו ולעבוד את עבודתנו בהם העירונו ב„מבוא".

עבודה הסתדרותיה כללית.

בתוך ההסתדרות לקתה העבודה מאד אחרי הקונגרס ההמבורגי, בשביל שמקצת הצירים שבו מהקונגרס הזה בזעף, ואחרים מהם הביעו זעפם בעתוני ארצם בדברים נמרצים וערכו מלחמה קשה על ההנהגה. המלחמה הזאת עלתה ביגיעה רבה והזיקה מאד לפעולתן של מחלקות ארציות שלמות, וגם ועה"פ המצ' הוכרח לעסוק יותר מהראוי בעניני המחלוקת הפנימיות הזאת.

מעט מעט הושם לב לנזק הגדול שהמחלוקת הזאת גורמת להסתדרות ושנראה בה בברור בהתמעטות הכנסת השקלים.

כשדברו בזה מנהיגי ההסתדרות בקונפרנציה השנתית בשנת 1910 ביוני באו לידי „החלטות ההתפשרות" האלה:

„הקונפרנציה השנתית מודיעה, שכל הסכסוכים שנהיו בתנועתנו בימים האחרונים נתבררו וכטלו;

הקונפרנציה השנתית חושבת לחובה לכל ציוני לשכוח את כל המעשים הבלתי נעימים האלה ולשוב אל העבודות הציוניות הכלליות באינירגיה מחודשת;

ביחוד מקיה היא הקונפרנציה השנתית שכל אותם החברים מחברי התנועה הציונית, שחשבו שראוי להם להסתלק מהעבודה הציונית האקטיבית, ישובו אליה מעתה;

הקונפרנציה השנתית מקוה, כי העתונים והציוניים יועילו בסגנון דבריהם ובדרכיהם להרגעת הרוחות;

חברי הקונפרנציה השנתית נפרדים עתה בהכרה הפנימית הנעימה, כי ההסתדרות הציונית, שהגיעה לידי אחדות והתחזקות, הולכת וקרבה בכחה המחודש הזה אל מטרתה הגבוהה".

מימי הקונפרנציה השנתית נראה בכל מקרה, ביחוד בישיבות ועה"פ המצ' ועל־פי רוב גם בעתונים הציוניים, וגם בזמן שעוסקים בחלוקי דעות עיקריים, הסברת דברים במנוחה, בלי שום פגיעה בכבוד חברים חולקים, ובבקשת התועלת הכללית בלבד.

בשעה שנלחמו בחזקה משני צדדים על דבר ההנהגה, הללו אומרים כך והללו אומרים כך, והתחילו מראים פנים לחלק בין הציונות המזרחית ובין הציונות המערבית, פרצה גם מחלוקת מחקרית בשאלה זו:

בשנת 1908 הדפיס פראנץ אופינהימר מאמר ב„וועלט" בשם „הכרה גזעית והכרה עממית", ובו השתדל להוכיח, כי היהודי המערבי מוכרח להתיחס אל הציונות שלא כיהודי המזרחי, היהודי המערבי שונה—לפי דעתו של אופינהימר—בתכונת רוחו מהיהודי המזרחי מפני סבות סוציולוגיות. כי יהודי המערב אמנם יש להם הכרה גזעית יהודית, אך הכרה עממית יהודית אין להם. המאמר הזה גרר אחריו וכוחים הרבה, וכלל דברי המתוכחים הוא שלא כדברי פראנץ אופינהיימר, היינו שההכרה הלאומית אחת היא לכל הציונים, ואין חלוק בין בני המזרח לבני המערב.

עבודת הועד הפועל המצומצם.

בתקופת החשבון הזאת היו לועה"פ המצ' תשע ישיבות, שלש בברלין ושש בקלן. מלבד זאת היו לו למר וואלפסון לעתים קרובות משא ומתן בענינים חשובים עם החבר הפרופ' ורבורג ועם החבר מר י. קאנן; כל דבר נכבד ממעשיו הודיע הועה"פ המצ' לועה"פ הגדול.

מר וולפסון נסע בעניני הציונות לגליציה ולאנגליה (1910 מרץ, אפריל). בלונדון נערך מיטינג גדול לכבודו, וסיר פרנצים מונטיפיורי היה ליושב ראש במיטינג הזה. שם השיב בנאומו על דברי הסופר ישראל זנגביל שכתב מרורות באחד ממאמריו על הציונות. גם בגלזגוב ובמנצ'יסטר ובלידס נאם מר וולפסון והשתדל לחזק ולסדר היטב את החבור שבין הציונים האנגליים ובין ההסתדרות הכללית.

הועד הפועל והקונפרנציה השנתית.

הקונפרנציה השנתית היתה בשנת 1910 בברלין בסוף חדש יוני ונמשכה שלשת ימים, והועד הפועל נאסף שלשת ימים בברלין בשנת 1910 בנובמבר, וב־27 וב־28 אפריל בשנה הזאת בקלן.

הקונפרנציה השנתית החליטה בין יתר הדברים, שתהי לועה"פ מועצה של שלשה חברים לפנות אליה בשאלות חשובות ביותר; שעל פי חוקי ההסתדרות החדשים תתרבה עבודת הועה"פ הגדול,—ושלא יהי הועה"פ הגדול זכאי להוציא החלטות בפחות מ־15 חברים; גם החליטה להציע לפני הקונגרס להעביר את לשכת המרכז אל מקום שקהלה יהודית גדולה בו.

לענין בחירת הנשיא בועה"פ החליטה הקונפרנציה שיהיו חברי הועד בוחרים אותו מתוכם, אך שלשה עשר חברים מסרו מודעה חתומה בשמותיהם לפני העמידה למנין, שעל פי הכרתם הפנימית צריך שיהי הנשיא נבחר דוקא על ידי הקונגרס, אלא שלמען השלום הם אך נמנעים מחוות דעת, ועד שידינו בשאלה זו בקונגרס לא יעשו בה דבר.

הדו"ח מזכיר את חברי הועה"פ שנפטרו בשנה הזאת, הם הד"ר גבל, חבר הרייכסראט האוסטרי, והימן מוריס, ראש המחלקה הציונית שבאפריקה הדרומית.

בית הדין הקונגרסי.

לפני בית־הדין הקונגרסי הובא בכל זמן החשבון הזה אך דבר אחד לעיין בו, והדבר האחד הזה העיר את חברי בית־הדין להסתלק מפקודתם: הם מצאו עלבון לנפשם בהערת הועה"פ המצומצם, שעל דבר שכבר הוחלט בקונפרנציה השנתית אין לביה"ד הקונגרסי להוציא החלטה מצדו. כמכתב התפטרותם בארו, שלא קבלו את פקודתם אלא על מנת שיהיו עומדים לגמרי ברשות עצמם, ושתהיינה החלטותיהם מתקבלות בכל אורגניזציה ציונית, וגם הועה"פ המצומצם בכלל זה, בלי שום בדיקה ובקורת אחריהם.

הקומיסיה לעניני ההסתדרות.

הקומיסיה לעניני ההסתדרות (ד"ר בורנהייטר, ד"ר מונק, ד"ר מרגוליס, גרונימאן וב. גולדברג) ערכה בפקודת הועד הצעת הסתדרות חדשה ההצעה נתבקרה היטב בועד והוחלט בגלל חשיבות הענין, שהקונגרס יקדיש לה יום תמים.

בית־דין של כבוד.

לפי שהורגש הסרון בית־דין של כבוד בההסתדרות הציונית נועדה קומיסיה לערוך הצעת על דבר בית־דין כזה. הקומיסיה לא יכלה לבוא לכלל דעה אחת ועל כן ערך ועה"פ המצומצם בעצמו הצעה כזאת, והדבר הובא אל הקונגרס.

מצב הכספים.

מצב הכספים בכלל איננו רע, הכנסות המוסדות הציוניים מתרבים ולא מתמעטים, אבל ההכנסות לצרכי ההסתדרות הציונית (כסף השקלים) אינן באות בעתון ואינן מספיקות לכל התוצאות. בשביל זה מציע הועד, שינתן לו לעתיד 10 פרוצ. מהריוח הנקי של הבנק הקולוניאלי; ושמכל מה שיאספו בחבורות ציוניות לענינים שאינם עומדים ברשותה של ההסתדרות ינתן לה פרוצ. כזה מן הריוח הנקי. עוד הצעות שונות הוצעו בועד; שיוטל מכס מיוחד לצרכי ההסתדרות, שיהי השקל מטתה 2 מרק, שיערכו הגרלה ציונית, וכיוצא בזה.

אבל הנהגת הבנק הקולוניאלי הוריעה, שהיא מתנגדת לכל מין הטלת מכס על הבנק. — לבסוף גמר הועד הפועל אחרי וכוחים ארוכים, שכל ציוני חיב להעלות, לבד השקל, עוד מכס שנתי לצרכי ההסתדרות; הועד אמר שחובת האורגניזציות המקומיות לאסוף מיד מכס כזה, אך לפי שהאורגניזציות טרודות מאד בחדשים האחרונים בגבית השקלים, לא יכלו להועיל הרבה, אבל מר וולפסון בעצמו הצליח לאסוף עד כה כ־19000 מרק במזומנים לצרכי ההסתדרות ועוד איזו אלפי מרק מגיעים ממנדבים שונים למטרה זאת,

הקומיסיה לענין ההסתדרות מציעה עוד, שכל אגודה שהכניסה אחרי הקונגרס פחות מ־400 מרק לא תהי לה זכות לשלוח ציר מתוכה אל הקונגרס החדש. בדבר הזה היא חושבת לתשפיע על כל ציוני, שיהי מדקדק בהשלומי שקלו גם בשנת שאין בה קונגרס.

הבנק הקולוניאלי היהודי.

הבנק הקולוניאלי היהודי היה גם בתקופת החשבון הזאת יסודה הפינגסי של תנועתנו.

הבנק הקולוניאלי בעצמו מנהיג את עניניהם הפיננסיים של ההסתדרות ומוסדותיה ונותן הקפה גדולה לועה"פ, והבנק האנגלי־הפלשתיני בנו בכורו של הבנק הקולוניאלי פועל באופן זה בארץ ישראל, ובנו השני (Anglo-Levantine Banking Company) פעל כן בקונסטנטינופול.

ידוע שרוב רכושו של הבנק הקולוניאלי נמצא בשני המוסדות האלה הפלשתיני והקונסטנטינופולי.

גם בתקופת־החשבון הזאת החזיק הבנק מחלקה בוואוטצ'פל.

בשנת 1910 חתם הבנק הקולוניאלי על אקציות הבנק האנגלי הפלשתיני ע"ס 25000 סטירלינג.

סכום האקציות נתרבה בשנת 1909 ב־921 סטירלינג ובשנת 1910—ב־1120 סטירלינג. ב־31 דצמבר לשנת 1910 עלה סכום האקציות 257,602 סטירלינג.

הריוח הנקי, שעלה בשנת 1909 6724,11 ל"ס ובשנת 1910—7813,8 ל"ס נתן לבנק את היכולת לשלם 6 פינס דיבידנדלכל אקציה של סטירלינג אחד.

הלשכה המרכזית הציונית.

גם בתקופת החשבון הזאת היתה הלשכה המרכזית הציונית שבקלן לעזרה לועה"פ המצ' בעבודותיו. תכונתה שנועדה לה בשנת 1909 עולה יפה בכל דבר.

בשנת 1910 נפתחה מחלקה אנגלית משותפת ללשכה המרכזית הציונית וללשכה הראשית של הקרן הקימת, לפי שהוברה נחיצותה של מחלקה כזאת. ובאמת הועילה המחלקה האנגלית הרבה לחזק את המשא ומתן עם אותן, האורגניזציות שחבריתן אינם נזקקים אלא ללשון אנגליה.

מהלשכה המרכזית יוצאים עתה מכתבים בלשונות עברית, יהודית־אשכנזית, אשכנזית, אנגלי' צרפתית, רוסית והולנדית.

מאז נוסדה ההסתדרות לא פסקה התלונה, על כי האשה היהודית משתתפת בעבודה הציונית במדה מועטת כל כך. על התלונה הזאת היו משיבים תמיד בצדק, כי לא נעשה כל דבר למשוך את היהודית אחרינו.

למטרה זו ערכנו בלשכה המרכזית מחלקת מרכזית לעבודת ציונית לנשים. אמנם עד כה שמשה מחלקה זאת ביחוד למטרות דרישה וחקירה, אך כאשר תבאנה השאיפות הלאומיות, הנראות עתה אצל הנשים הציוניות, לכלל מעשה, עתידה היא המחלקה הזאת להעשות לימים רבים למרכז לעבודת־נשים ציונית מסודרת.

גם הנהגת הוצאת הספרים והעתון „די וועלט" מצדם הספרותי ומצדם התגרני היא מחובות הלשכה המרכזית. מערכת ה„וועלט" מונהגת על ידי מחלקה מיוחדת ועומדת ברשות עצמה, שיחד עם זה, כמובן, יש לה חבור עז עם יתר מחלקות הלשכה.

ההכנות לקונגרס נעשו בשנה הזאת על ידי לשכת מיוחדת, שהיא סניף ללשכת המרכזית.

(סוף יבוא.)

הָוְעִידָה הַשִׁשִּׁית שֶׁל צִיּוֹנֵי רוּסְיָה בְּבַזֶל.

ישיבה א'.

ביום א', י"ב אב, בשתים עשרה שעות בדיוק, נפתחה בבזל באולם בית־המלון „צור פאסט" הועידה הששית של ציוני רוסיה, במעמד מאה צירים בערך וכמה עתונאים ואורחים.

נאום־הפתיחה (עי' להלן) נקרא עברית.

בוחרים את הנשיאות.

אח"כ מזכירים את שמות העוברים והעסקנים הציוניים שהלכו לעולמם במשך הזמן שבין הועידה החמשית והששית, את ר' מ. ל. ליליענבלום, א. ל. לוינסקי, שפ"ר ואחרים, כמו כן את חלוצי התחיה, את הפועלים והשומרים העברים שבמושבות שבא"י, שנפלו חללים במשך זמן זה על משמרתם. הנאספים מכבדים את זכר הנפטרים בקימה.

מרצים ע"ד העבודה במשך הזמן שבין הועידה החמשית והששית. ההרצאה (עי' להלן) נקראת עברית. אח"כ באה הרצאה ע"ד העבודה של הקומיסיה הפלשתינאית.

אחרי הפסקה קטנה קוראים הרצאה ע"ד העבודה ברוסיה לטובת הקרן הקימת לישראל. המרצה מסמן, כי פרטי העבודה ברוסיה נכללו בדו"ח הכללי של הועד הפועל המצומצם. העבודה ברוסיה בשנת 1910 בכלל משביעה רצון. הסכום הכולל של ההכנסות מרוסיה משנה זו עולה לסך 111,345 מרק, מלבד ההכנסות לטובת המושבה הקואופרטיבית, שגם הן נכנסו לאוצרה של הקרן הקימת ושעלו לסך 2500 רוב' (לסכום זה לא נכנסו הנדבות מחמש מאות מרק ומעלה, שאינן קנינה של הקרן הקימת, ושמנדביהן מתחשבים לחברים־שותפים במושבה). הסכום הכולל של ההכנסות בשנת 1909 עלה מעט על זה של שנת 1910 ע"י נדבתה של מרת קלוד מאודיכה בסך 15,000 רוב'. אם ננכה את הסכום הזה יצא לנו עודף לשנת 1910 בשמונה עשר אחוזים למאה. כדאי לציין את התרבות ההכנסות לחדשים במשך הזמן, מיום שעברה העבודה לטובת הקרן הקימת למוסקבה. עד שנת 1909 עלו הכנסות הקרן הקימת ברוסיה לסך 1556 רוב' לחודש, בשנת 1908 — 2632, בשנת 1909 — 3624, בשנת 1910 — 4202 רוב' לחודש. יש לשים לב גם להיחס המספרי שבין סעיפי ההכנסות השונות. בנידון זה יש הבדל גדול בין הארצות השונות. ברומניה, למשל, 80% של ההכנסות הם מספר הזהב, בגרמניה עולות ההכנסות לטובת מטע עצי זית לארבעים אחוזים של כל ההכנסות. ברוסיה תופסות מקום חשוב הנדבות הפשוטות על פי קופסאות, תוים והערכה־עצמית. (34% כנגד 28% בארצות אחרות). ביחוד הולכת ומתרבה ההכנסה מהקופסאות. בס"ה נחלקו ברוסיה 20,240 קופסאות והסכום האמצעי של ההכנסה מכל קופסא עולה ברוסיה על זה שבארצות אחרות; — מקצוע חשוב בעבודה לטובת הקרן הקימת הוא מכירת כרטיסים מצוירים ממראות א"י ומדברי ימי ישראל. בשנה זו נמכרו 85000 כרטיסים. ביחוד עלו יפה הכרטיסים הסטיאורוסקיפיים הנותנים ציורים בהירים ובולטים ממראות הארץ. —

מספר המקומות ברוסיא שעמדו במשא ובמתן עם הלשכה בדבר העבודה לטובת הקרן הקימת התרבה משנה לשנה. בשנה הראשונה היה מספרם—500, בשנה 1909 - 600 ובשנת 1910—800. היו גם מקומות רבים שמעצמם פנו אל הלשכה בפעם הראשונה. הלשכה השתדלה למלא את דרישותיהם וחפציהם של העסקנים במקומותיהם ועשתה את כל מה בידה בכדי להמשיך ולחזק

את המשא והמתן עם העסקנים במקומותיהם. יש לציין, שבמעט 99% של המכתבים להעסקנים נכתבו עברית, ורק לעתים רחוקות מאד פנו אל הלשכה בבקשה שמהלשכה יכתבו להם את המכתבים בלשון אחרת.

בנוגע להעבודה במקצוע הפרופגנדה הפיצה הלשכה את החומר הישן והוציאה בשנת 1910 דו"ח מפורט בעברית ע"ד עבודת הלשכה, כמו כן ארבעה חוזרים, שאחד מהם יצא בתור קונטרס מיוחד ונתפשט באכסמפלרים רבים. מלבד זה יצאה הוצאה חדשה של הכרוז בזרגונית: „מה יכול וצריך כל יהודי לעשות לטובת הקרן הקימת?" הוצאות הלשכה עלו רק לעשרה אחוזים למאה של ההכנסות, אע"פ שעבודת הלשכה היתה גדולה ומסובכת ביותר. הנואם מטעים שהרבה יש להודות על זה לחברי הלשכה ולעוזריה (מח"ב).

בנחת רוח מציין הנואם, שהאמון מצד הקהל הגדול, וגם בלתי ציונים במשמע, להקרן הקימת, בתור מוסד לאומי חשוב, הולך ומתרבה משנה לשנה. דבר זה יש לראות מהעזבונות לטובת הקרן הקימת ע"פ צואות שכיב-מרע. יהודית אחת מפינסק שנדדה לסינגאפור עזבה בצואתה להקה"ק אלף דולרים. בהשתדלותו של חבר אחד, הניחה אשה אחת ברוסיא לטובת הקרן הקימת עשרת אלפים פרנק, ועוד מקרים ממין זה. —

המרצה מדבר אח"כ ע"ד התנאים החצוניים הקשים של העבודה, שגרמו גם להפסקת עבודתה של הלשכה. אתם יודעים, — אומר הנואם, — שבמשך כל הזמן עבדתי את עבודתי בגלוי, שהרי הייתי בטוח, — וגם חברי הסכימו לכך, — שבתור דירקטור של הקרן-הקימת, שהוא מוסד מאושר ומקוים באנגליה, רשאי אני לקבל נדבות לטובת המוסד ולמסור אותן לתעודתן. דעה זו לא התנגדה, כנראה, גם להשקפותיהם של השלטונים: לא הפריעו אותי מעבודתי. ואולם בימים האחרונים בא שנוי בהשקפה זו, נמצא כי צורת העבודה אינה מתאמת להדרישות הכלליות. רק הצורה לא התוכן. גם עכשיו רשאי כל אדם לשלוח את נדבתו להקרן-הקימת. נפסקה רק עבודתי אני, עבודת התיוך. גם אני, גם הד"ר בודנהימר (ראש הדירקטוריום של הקה"ק) הודענו את הדבר בדפוס ובמכתבים פרטיים. ולכבודם של חובבי הקה"ק צריך להגיד, שאחרי הפסקה קצרה התחילו הנדבות באות לקלן, אלא שהסכומים נתמעטו, כמובן. במשך הרבע השני נתמעטו הנדבות הכלליות בערך של 40%, ואולם גרעון זה נתמלא מתוך נדבה אחת בת 10000 מרק שנתקבלה ע"י עזרתו של מר בלקובסקי. אבל נדבות מסוימות כאלה אינן אלא יוצאות מן הכלל. גרעון בסכום הנדבות הכלליות, השכיחות, הוא דבר קשה מאד. ועוד רע מזה הוא הגרעון הבא במספר המקומות. עכשיו באות נדבות במשך שבוע רק מן 4—6 מקומות, בשעה שקודם הפסקת עבודת הלשכה במוסקבה היו הנדבות באות שבוע שבוע מן 30—40 מקומות. הנהלת הקה"ק תעשה את כל התלוי בה כדי לשוב ולברוא תנאים נוחים לעבודה. מפני שהמכשולים מכוונים, כאמור למעלה, לא נגד עצם הקה"ק, כי אם נגד צורת העבודה, לפיכך יש לנו תקוה כי יעלה בידינו לפנות את המכשולים מדרכנו. ואולם דבר זה צריך להטעים ולהדגיש — כי העבודה לטובת הקה"ק אפשרית היא גם עכשיו בכל מקום. אמנם העבודה נעשתה כבדה יותר, אי אפשר עוד להשתמש בעזרתה ותווכה של הלשכה שהיתה קיימת ברוסיה. אבל אנו רגילים במכשולים ורגילים, אנחנו להתגבר עליהם. הדבר הקשה ביותר לכל ציוני הוא—לבלי לעבוד לטובת הקה"ק. הן איש איש מאתנו יודע, מה היא הקרן הקימת לנו; מה היא הקרן הקימת לתחית ארצנו.

אל נא תרפה, איפוא, ידנו, ויגדיל איש איש מאתנו במקומו ובסביבתו את העבודה לטובת מוסדנו זה.

ישיבה שניה.

יום א', שש שעות בערב.

מתחילים וכוחים ע"ד הדו"ח.

הנואם הראשון מעיר, שבתנאים כאלו שאנו נמצאים בהם, קשה לבקר את מעשי העובדים. בכ"ז יש להעיר, שהיחס להעבודה בא"י איננו מניח את הדעת. מאת העומדים בראש העבודה יכולים אנו לדרוש, שהם יהיו המתחילים בעבודה. אחרי הקונגרס התשיעי התאספו חברי המרכז עם הצירים מא"י וערכו איזה תכנית של עבודה בא"י, ואם אחרי כל אלה אין המרכז יודע כלום לאמר לנו ע"ד עבודה בא"י — אי אפשר להטיל את האשמה רק על התנאים החיצוניים. אין המרכז יודע לספר לנו כלום ע"ד המשבר בירושלים, ההולכת ומתרוקנת מהאלמנטים הצעירים, ע"ד שאלת היחוסים שבין שני העמים היושבים בא"י וכיוצא בזה. — הרבה יותר חשובה משאלת ההנהגה היא שאלת התכנית של העבודה. הנואם מציע לבחור בקומיסיה שתקבע תכנית של עבודה בא"י, אחרי שעכשיו לא ניתנה לנו תכנית כזו. —

הנואם השני מעיר, שהשאלה היותר חשובה בעת היא שאלת ההנהגה הכללית. יש לנו שתי שיטות שונות בהעבודה הציונית, וצריך שההנהגה תהיה מן המחזיקים באותה השיטה הרצויה לנו.

שיינקין מדבר על התפתחות היחס להעבודה בא"י מצד האורגניזציה. הוא חושב, שאין לחכות עד שישתנו תנאי העבודה בא"י לטובה. כשישתנה המצב לטובה — ישתמשו בו אחרים לטובתם, דוקא עתה כשהמצב איננו טוב ביותר — יש מקום לנו לעבודה בא"י. הנואם מביא ראיה מצדדים שונים של העבודה ובא לידי מסקנה, שדוקא בתנאים הקשים עתה אנו צריכים לעבוד בא"י. מצד זה הוא מבקר את הדו"ח של הועדה הפלשתינאית, שהביע את יחוסו השלילית להגרה מלאכותית. עיקר זה אנו צריכים לעמוד עליו, ובו תלויה גם שאלת ההנהגה. —

המרצה של הועדה הפלשתינאית מעיר, שהנואם הקודם לא הבין כהוגן את דבריו בדבר ההגרה המלאכותית. — המרצה רחוק הוא מלדרוש שיחכו בעבודה בא"י עד שישתנו התנאים לטובה.

סירקין מבקר את היחס מצדנו לעבודת ההוה. כבר הגיע לידי כך, שההגמוניה בקרב הצבור העברי עברה לידי הועד הקובנאי. בכל הופעה ובכל חזיון בחיי הצבור העברי — הועד הקובנאי עומד בראש, והציונים אין להם שום דירקטיבות. הנואם מביא ראיה משאלות חשובות אחרות בחיי הצבור העברי בא"י, — גם בהכנת הקונגרס לעניני האמיגרציה — אין אנו משתתפים. צריכים אנו להיות קנאים באהבתנו לעמנו ולקנא להמפלגות האחרות מתוך קנאה של אהבה זו. בהשאלה ע"ד היחוסים שבין היהודים והפולנים לא נעשה מצדנו כלום, ולא עוד אלא שגם הפרענו בידי ציונים יחידים שהתעסקו בשאלה זו על דעת עצמם.

הנואם מבקר קשה את יחוסם של איזו מבני א"י, כמו M. K. ב„הצפירה" ואחרים להציונות ומוצא, כי יחוסם זה אינו אלא קלות-ראש בפני תנועתנו הלאומית. בנחת רוח הוא מציין, שמר שיינקין הביע פה השקפה מתנגדת לזו, ומקוה, שזאת היא ההשקפה של בני א"י בכלל, — בצער צריכים אנו לציין, שבחוגים רבים של הציוניים יש שאיפה להפטר מהירושה של הציוניות

המדינית. כבר הגיע לידי כך, שמר נ. ס. אומר, שיש למחוק את המלה „צ'רטר" ולקבוע במקומה את המלה „אמיגרציה לא"י". ההגרה לא"י היא בודאי דבר חשוב בעבודתנו. צריכים אנו להעביר לא"י את רכושנו באנשים ובממון, ואולם ההגרה לא"י — איננה עוד כל תכנה של תנועתנו. כיוצא בזה אנו רואים, שההנהגה שלנו כופרת משום אופורטוניות כלפי חוץ בעיקריה המדיניים של הציוניות. לאופורטוניות כזו לא נוכל להסכים. את העבודה בא"י נתמך בכל כחותינו, אבל לעולם לא נשכח את הפרספקטיבות המדיניות־הלאומיות שלנו (מח"כ).

ד"ר ווייצמן מעיר, שהועידה הרוסית צריכה לדון על שאלות התכסיס.—הריזולוציות שנתקבלו בועידה השנתית בברלין בנוגע לשאלת ההנהגה הן כעת בסכנה. שאלת ההנהגה צריכה להיות נפתרת בקונגרס זה, והציונים הרוסים צריכים להכין תכנית ברורה ומסוימה בדבר העברת ההנהגה מקלן. הנואם דורש, אפוא, בכפגיע, שידברו רק על השאלות המעשיות בנידון זה,— מצדו סובר הנואם, שתנאי הכרחי לפתרון שאלת ההנהגה היא העברת כל המרכז מקלן לברלין, בלי פשרות וותירים, — בההנהגה צריך להיות מספר מסוים של חברים המתעסקים כל אחד במקצוע מיוחד שהוא מומחה לו, — צריכים אנו להתנגד בהחלט לכל פשרה שתהיה, — לפנינו רק דרך קיצוני אחד. לאשר את החלטותיה של הועידה השנתית ולעמוד עליהן בכל תוקף. —

מתעוררים וכוחים אם לבחר מיד באי־כח הציונים הרוסים בועדה־ המתמדת. („פערמאנענץ־אויסשוס") אחדים מהצירים דורשים לדחות את בחירת חברי הועדה ליום השני, אחרי שיתבררו במשך הוכוחים ההשקפות השונות בנוגע לשאלת ההנהגה. בתור באי־כח השקפה אחרת מזו של רוב הצירים הרוסים בנוגע לשאלה זו — דורשים המועטים שתתברר השאלה למפרע כראוי. אחד הנואמים בא בדרישה, שיהיו גם למעוט בהתאמה למספר חברנו, באי־כח בקרב החברים הרוסים אל הועדה המתמדת.— נואמים אחרים מטעימים את הנחיצות לעשות מיד את הבחירות, מפני שרבים מהצירים טרודים יהיו ביום השני בישיבות שונות. מלבד זה הלא אין איש כופה את הצירים לבחר דוקא באי־כח השקפה ידועה של והרשות להצירים לבחר כטוב בעיניהם. בכל אופן הכל באו לבזיל בהשקפה ברורה ומסוימה, ואין לחשוב, שהוכוחים היתירים ישנו את דעתו של מי שיהיה ורק לשוא יגרמו לאבוד זמן.

אחרי הפסקה קצרה מודיע אחד מחברי הנשיאות, כי הנשיאות מסכמת לדחות את הבחירות, כמו כן לתת גם להמועט באי־כח בהועדה המתמדת. בתור קריטריון לדעת מי שייך להרוב או להמעוט חושבת הנשיאות את היחס אל החלטות הועידה השנתית בברלין.—באספה יקריאו את רשימת הצירים ואותם מהצירים שהם המתנגדים להחלטות — יקבלו באי־כח בהתאמה למספרם.

ד"ר אפשטיין מבקר את המרכז על יחוסו אל ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית. גם בנוגע להעבודה בא"י לא עשה המרכז את אשר אפשר היה לעשות.

מחליטים להתוכח לע"ע רק בשאלת ההנהגה.

מר קפלן מוצא, כי מגזימים את ערך שאלת ההנהגה. העיקר הוא לא השאלה, מי יעמוד בראש. השאלה העיקרית אצלנו היא שאלת העבודה בא"י — בנוגע לזה אין שום חלוקי דעות בין הציונים ברוסיה ומה חפץ המרכז לעשות וההנהגה הפריעה בידו? האינפורמציה ע"ד א"י היא לקויה ופגומה, — בחרו את מי שתחפצו, אבל אל תונו את עצמכם, — אחת היא, את מי נעמיד בראש, אם לא נעבוד אנחנו בעצמנו — לא תוכל ההנהגה לתת לנו כלום. —

ד"ר צ'לנוב: אמנם לכתחלה לא היה עם לבבי כלל לדבר היום על שאלת ההנהגה, שהרי כבר בארתי את דעתי ונמוקי בזה בקונגרס הקודם. אבל משום שרבים דרשו זאת ממני, משום שאני ירא שהסערה עדיין קרובה לבוא, הרי אני שב לטפל באותה שאלה. כשאני לעצמי אי־אפשר לי להסכים לדעת חברי, האומרים ששאלת ההנהגה היא לנו רק שאלת הפרוגרמה בלבד. יש שאלה פרוגרמתית ויש שאלה אורגניזציונית, ושאלת ההנהגה שאלה אורגניזציונית היא ולא פרוגרמתית. אם רוצים אתם לדעת מדוע, אשיב לכם בדברים קצרים: משום שההנהגה שלנו אין לה פרו־גרמה מסוימה. אי־אפשר להלחם בדבר שאיננו במציאות, כלומר בפרוגרמה של ההנהגה, ואנו נלחמים בההנהגה עצמה. ההנהגה שלנו אין לה שיטה קבועה, מסוימה, אלא היא משנה את דעותיה ומראה פנים לכאן ולכאן. יום אחד ישמע קולם של המערבים— וההנהגה משמיעה גם היא את קולה עמהם. למחר נשמע קולם של המזרחים — ותיכף נלוית גם ההנהגה עליהם. הרי לכם דוגמה אחת לראיה על המון עובדות. החלט לקצוב לגמנסיה העברית ביפו אלף פרנק. באו הארוקים ומיחו, ומיד הודיעה ההנהגה, שלא היתה כאן החלטה מעולם. ואת אלף הפרנק תמלא מכיסה.

הנה באים ומכריזים על ההנהגה, שהיא היא המגינה על המדיניות שבציונות. וכי יש לכם, רבותי, טעות גדולה מזו? אין כאן מדיניות, משום שגם במקצוע זה אין שיטה, אלא שוב היום כך ומחר להיפך. הרי, למשל, שאלות גדולות העומדות ברומו של עולמנו — העתונות בקושטא, סדור כחותינו בארץ־ישראל, ענין קבלת עול מלכות העותומנים וכו' וכו'. בנוגע לכל השאלות האלו לא היתה להנהגה שום תכנית ושיטה. במוסקבה נקהלה ועידה והחליטה ליצור בקושטא עתונות הדרושה לנו, ואותה הועידה היתה הראשונה לאסף גם את הכסף הדרוש לכך— ומתיך השפעה זו שבאה לה מן החוץ עשתה ההנהגה דבר. ולא עוד, אלא שפרשה את ארבות ידיה ואמרה לתפוס את המרובה, הרבה יותר ממה שעלה על הדעת במוסקבה. לא היו ימים מועטים ובאה על ההנהגה מצד אחר השפעה מתנגדת לזו—והנה היא נרתעת לאחוריה. זהו אפיה של הנהגתנו, כך הוא דרכה של הנהגתנו, ואתם באים ומדברים על הפרוגרמה התקיפה שלה, כביכול.

לנו אומרים: והפרוגרמה שלכם היכן היא, מה היא? אלמלא היו האזנים אטומות בכונה, כי אז היו שומעות את עקרי פרו־גרמתנו זה מכבר. פרוגרמתנו עומדת על שלשה דברים — על העבודה המדינית, על העבודה הישובית ועל העבודה התרבותית. רק צחוק יעשו להם אלה האומרים, שאנו מכחישים בחשיבותה של העבודה המדינית, אדרבה אנחנו הננו המודים בה, אנחנו הננו האומרים שההשתדלות נחוצה תמיד, אלא שאנו רוצים לתת להשתדלות בסיס נאמן — כחות ממשיים וחזוק ממשי בארץ גופה. ההשתדלות המפשטת בלי בסיס קים אינה ולא כלום.

ואולם איני מתירא כלל להגיד בפירוש, שהפעם חשובה לנו ביותר השאלה האורגניזציונית, משום שהסדר השורר עכשיו גורם לנו רעה שאין לנו גדולה הימנה. יש שני מיני הנהגה בעולם—של קולגיה שלימה ושל איש אחד. בימי הרצל היתה לנו תקופה של שלטון היחיד. ועם כל כחו וגבורתו של אותו היחיד הגדול הביא לנו משטר זה לידי אותה השגיאה ההסטורית הנוראה, אשר ממחץ מכתה לא נוכל להרפא עד היום—למעשה אוגנדה. עד הרגע האחרון לא ידע אז איש מחברי ההנהגה ע"ד

הצעת אוגנדה. אלמלא היתה גם אז הקולגיה השלמה השולטת ולא היחיד, כי אז ודאי לא היה מעשה אוגנדה בא לעולם כלל. ואולם הרצל הן היה כח איתן, גאוני, שלכה"פ בשביל גדולתו וכח יצירתו ראוי היה שנסלח לו בנוגע לדברים הרבה, שנכנע מפניו. אבל ההנהגה של עכשיו שלטון יחיד היא עוד הרבה יותר מבימי הרצל, וכח איתן, גאוני, אין בה כלל וכלל. מובטחני, שה' וולפסון עצמו לא יאמר להעמיד את עצמו במדרגה אחת עם הרצל, בשעה ששאיפתו לשלטון יחיד גדולה עוד הרבה יותר מזו של הרצל. הנה, למשל, לא דרש הרצל מעולם, שדוקא הקונגרס יבחר אותו לנשיא, אלא חבריו בועד־הפועל היו בוחרים בו. ראשון היה בין הדומים לו. ועכשיו אין מסתפקים עוד בזה, אלא היחיד השולט רוצה שיבחר דוקא ע"י הקונגרס עצמו, כדי שיהיה עליון על כל, מרומם על כל, יחיד ומיוחד שאין דומה לו בין חבריו להנהגה. ומובן מאליו שזוהר מיוחד זה, שאליו שואפים עכשיו, מסוכן הוא מאד. הוא גורם להתפתחותה של אהבת השלטון במדה נפרזה; הוא גורם גם לכך, שנעשה קשה מאד להחליף את המנהיגים השליטים ולהעמיד אחרים במקומם. חליפין אלו נעשים דומים כאלו ההסתדרות כולה מתמוטטת ומזדעזעת על ידם. אותה הרדיפה אחרי השלטון בלי מצרים מטיל רעל אל תוך הסתדרותנו, ולפיכך אנו חייבים להפטר משלטון שכזה ולהנצל מן הרעל.

ובשביל כן הרי זה הדבר אשר אנו דורשים: ועד־הפועל מצומצם, בן חמשה או שבעה חברים, אשר מושבו יקבע בברלין, והוא, ולא הקונגרס, יבחר את אחד מחבריו לנשיא, וכל חבריו יעבדו יחד, בהיותם שוים זה לזה בזכיותיהם וחובותיהם. ועד־הפועל הגדול, בן כ"ג איש, שנשיאו יהיה חבר גם לועד הפועל המצומצם, וממילא יהיה יחס וקשר תמידי בין שני הועדים ויחדו יעבדו את עבודתנו הגדולה.

כשאני לעצמי בטוח אנכי, שסדר ההנהגה החדש הזה יביא טובה מרובה ותועלת גדולה. אבל בכל אופן יכול אנכי להבטיחכם ולאמר לכם: הסדר החדש שאנו מציעים ודאי לא יהיה גרוע ולא יביא לנו שום רעה והיזק לגבי הסדר הקים אצלנו עכשיו. הרי שתי דרכים לפניכם: פרוגרמה רחבה ומקיפה וסדר נכון בשלטון מצד אחד, ומצד שני שלטון־יחיד ופרוגרמה מתנועעת. בחרו איפוא! (מח"כ סוערות).

ד"ר ברוק: ההבדל שבין דעותי ודעותיו של הד"ר צ'לינוב אינו גדול כל כך. שמחתי לשמוע מפי הד"ר צ'לינוב, ששאלת ההנהגה איננה שאלה פרוגרמתית, אלא שאלה אישית (צ'לינוב קורא: לא אמרתי „שאלה אישית”, אלא „שאלה אורגניזציונית”). האשמות שטפל הד"ר צ'לינוב כהמבורג בנגד ההנהגה של עכשיו היו סתמיות יותר מדאי. עכשיו אנו שומעים דברים יותר ברורים. — נכונים אנו להחזיק באותן הדרישות שהביע הד"ר צ'לינוב, אבל רק אם יראו בשאלה זו שאלה אישית. — ואולם אם נכונים אנו לעשות את הדבר לשאלה פרוגרמתית — יש לי להעיר, שחברינו נטו מן הציוניות המדינית.

ד"ר מוסינזון מראה על המגרעות שבההנהגה הנוכחית. הוא סובר, כי הפתרון הרצוי לשאלה זו תלויה בנו בעצמנו. אם לא תרפינה ידינו, אם אנחנו נעמוד על דרישותינו, ילוו לנו גם הציונים שבמערב, שגם הם אין דעתם נוחה מהמצב הנוכחי.

פסמניק: צריכים אנו להעמיד את השאלה ע"ד ההנהגה על יסוד פרינציפיאלי. יש לי הרשות להודיע לכם באופן ברור ומוחלט, שההנהגה הנוכחית לא תשאר. — יש לשער, שבקונגרס העשירי לא ישנו אותם הדברים שהיו בקונגרס התשיעי. השאלה היא אפוא אצלנו כעת שאלה פרינציפיאלית־פרוגרמתית.

ברוכוב מוצא, שאין אמנם הבדל פרוגרמתי בין הזרמים השונים שבמפלגה, אבל יש הבדל בהלך הרוח, אלה שהין קרובים להטריטוריאליים ולהאוגנדיים — הם העומדים עתה בין המועט בשם איזה מקסם שוא „פוליטי”

הללו שהיו טריטוריאליים בזמן מן הזמנים לא היו מעולם ציוניים במובן ההיסטורי הלאומי, וההתמרמרות כנגדנו מימי אוגנדה היא הסבה הפסיכולוגית להתנגדותם אלינו.

(המשך יבוא.)

נְאוּם־הַפְּתִיחָה בְּוְעִידַת צִירֵי רוּסְיָה.

בלב מלא רגשות שונים הרינו פותחים בפעם הזאת את הועידה הששית. לא קלה היתה עבודתנו במשך השנים האחרונות בכלל, אבל ביחוד קשה הדרך אשר עברנו בה במשך הירחים האחרונים. רק בעמל רב גברנו על כל המכשולים שעמדו לנו על דרכנו כדי למלא את תעודתנו עד הרגע האחרון, כי אחד אחד ניטלו מאתנו מכשירי העבודה שבלעדיהם לא יכון פעלנו.

לרגלי התנאים הקשים לא אחת היתה מתעוררת השאלה, אם לא טוב היה להעביר את מרכז העבודה למקום אחר, אולם החשש, שמא תגרום העברה זו הפסד מרובה לתנועתנו, והכרתנו השלמה והברורה, שעלינו למלא את חובתנו, חובת עבודת העם, שהטלנו עלינו באהבה וברצון, הם הם שהכריחו אותנו להשאר על משמרתנו דקשה עד מלאת ימי יפוי־כחנו. ועד אשר גמרנו את העבודה שנמסרה לנו ע"י הועידה האחרונה. עכשיו אנו באים ומחזירים לכם יפוי־כח זה ואומרים: אנחנו את ימי משמרת עבודתנו מלאנו; הבו והעמיסו אותה מן היום הזה והלאה על שכם אלה, שכחם עוד חדש ירענן ולא נתדלדל עדיין בעבודה קשה ובמלחמה ארוכה.

וכשאנו הולכים ונפרדים מעבודתנו זו שהיתה לנו כל־כך קרובה ויקרה, הרי אנו מרגישים כאב מעיק, אכן נקשרנו בעבודה זו!

מטבע הדברים הוא, שעכשיו, בשעת גמר עבודתנו, אנו מרגישים את הצורך לסקור סקירה לאחור, לתאר בקוים כוללים לכל הפחות את הדרך אשר עברנו בה במשך השנים האחרונות, העשירות כל־כך בצבא חליפות מאורעותיהן.

עבודתנו התחילה מן הועידה הרביעית, שנתאספה בשנת תרס"ו, כשנגלו לפנינו, כפי שנדמה לנו אז, אופקים רחבים של התפתחות לאומית וחיים לאומיים שברוסיה. ואמנם היתה זו שעה גדולה של התעוררות והתרגשות המונית, של חופש העבודה הצבורית הגלויה והתעמולה המפלגתית.

בודאי לא נשכחה עדיין מלב רבים אותה התרוממות הרוחות, ששררה במחננו אז. אותם הימים היו לנו לירח־הדבש לימי עבודה זריזה ונמרצה; מקפת ומלאה. הפרוגרמה עצמה, שנבעה מתוך אמונה עמוקה, כי עלה תעלה בידינו לבנות את בנין החיים הלאומיים העבריים האפשריים בגלות ולהניח עם זה לאט־לאט יסוד להתחיה לאומית שלמה בארץ העבר והעתיד שלנו, מבלטת הבלטה מיוחדת את תכונתו ואפיו המיוחד של המומנט ההיסטורי ההוא. הדגל הציוני אשר הונף ברמה ברחוב היהודים, בבירות המטרות והדרכים הקרובות, כל זה עורר ע"פ הכרח את עבודת המחשבה היהודית.

באותה שעה נתגלו כל הזרמים והנטיות, השוררים בקרב הצבור הישראלי, והבליטו את קיומם. זו היתה שעה קלה של עבודה עצמית, של יסוד קבוצות מדיניות חדשות. אז זרם זרם של חיים סוערים, התלקחה מלחמת דעות קשה ונמרצת מאד, מלחמה בהמתבוללים הן מתוך הבורגנים והן מתוך הסוציאליים,

אמנם כשאנו לוקחים עכשיו בידינו עלון או קונטרס מן הימים ההם, כמו למשל את הקונטרס: „אל כה שואפים הציונים בבחירות אל דומת המלכה?" שנתפרסם בחידש דיקאבר בשנת תרס"ו, אז אי־אפשר שלא תעלה בת־צחוק של לעג מר על שפתנו אנחנו, בני תקופת תר"ע, תקופה זו שכל אותן הסיסמאות היפות, כמו שלטון עצמי לאומי, אוטונומיה של הקהלות, בחירה פרופורציונלית, קבוצה פרלמנטאית יהודית וכדומה היו לחלום יעוף, והגיע הדבר לידי כך, שהרינו מתמלאים שמחה כשעובר שבוע אחד או אפילו יום אחד בלי גירושים חדשים וגזרות חדשות. אבל הפרוגרמה שלנו בעיקרה, בתמציתה, במטרתה האחרונה הריהי עומדת עוז עכשיו בעינה, ולא היא האשמה, אם מצבנו הורע כל־כך וירדנו למדרגה פחותה כזו, שעל פרוגרמה, הכוללת בקרבה דרישות של בני־אדם חיים, אינה לגבינו אלא לעג מר.

אולם תקופת הסער של פעולתנו העצמית במקצוע עבודת ההוה (געגענוואַרטס־ארבייט) לא ארכה. התחיל זרם של ריאקציה מתפשט בארץ במהירות מרובה. יפה סמן וו. ז'בוטינסקי בנאומו בועידה הרביעית בהאג את המומנט הזה: „לעינינו ירד מסע־ההיסטוריה הרוסית ממסלתו ונשבר, והמפלת להצה את רגלינו. האופקים הרחבים של עבודה לאומית שנתגלו בברק־רם לרגעה לנגד עינינו נגוזו ונעלמו".

מן הזמן ההוא ואילך לא היה עוד ערך גדול להשתתפותנו בחיים הפוליטיים של היהודים, משום שהחיים הללו עצמם נהיו רק לרסים דל שנתז מן החיים הכללים העניים, רק צל של עבודה פוליטית. אנחנו מלאנו אמנם את הוראות הועידות שלנו, עשינו כמצווה עלינו ע"פ הפרוגרמה, השתתפנו במדה מרובה פחות או יותר בכל המעשים שנעשו ע"י יהודי רוסיה, תמיד תמכנו ברעיון אחדותו של „כלל־ישראל", בכל ענין ומעשה הדגשנו ביחוד את הנקודה הלאומית שבו ובראש לכל הגינונו על כבוד הלאומי של עמנו. אבל עבודה זו לא ירבה חשיבותה, כאמור, ולא היתה אלא אחת העבודות העומדות במדרגה השנית בתוך עבודתנו.

המומנט החשוב השני התחיל באמצע חודש יולי שנת תרס"ח, בשעה שהוכרזה הקונסטיטוציה בטורקיה והכל האמינו, כי לא יארכו הימים ויונהגו בטורקיה חוקים ומשפטים, שיכניסו סדר ומשטר אל חיי הממלכה. אז התעוררו תקוות גדולות, כי השג נשיג בקרוב את שאיפותינו להרחיב במדה מרובה את עבודתנו הישובית והתרבותית בארץ־ישראל, וחוקי הארץ החדשים יסייעו לנו בדבר. במקום השאיפה לצ'רטר הנחנו בתור אבן־הפנה בשטתנו המדינית את השאיפה להשפיע השפעה פוליטית על חוגי־העסקנים המדיניים והצבוריים של טורקיה הצעירה ועל יסוד זה נערכה תכנית עבודתנו החדשה בטורקיה. תכנית זו סמנה ראשי פרקי העבודה; שצריכים אנחנו לעבוד בין יהודי טורקיה להרחיב ולפתח בתוכם את התרבות הלאומית להטות את לבם אל התנועה הציונית וגם להפיץ בתוך חוגי בעלי־ההשפעה בטורקיה את ידיעת מטרותיה, תעודותיה ודרכיה של הציונות. לתכלית זו הצענו לברוא בקושטא עתונות מתאמת לתפקיד זה ולכונן תעמולה נמרצה. גם עלתה בידינו לאסוף סכום כסף מסוים לצורך זה ולמסרו לרשותו של הועד הפועל המצומצם.

אמנם במשך הזמן רפתה ההתפעלות הראשונה שנתעוררה לאחר שנכנסה טורקיה לתוך משפחת הממלכות הקונסטיטוציוניות. לאט לאט נתברר הדבר, כי לא כל כך מהר יסודרו החיים בטורקיה על יסוד החק והמשפט, ואפילו עכשיו אחרי עבור שלש שנים אין מורגש עדיין שום שנוי עקרי לטובה בחיים המשפטיים של המדינה. עם כל זה אין לנו ספק שלא שגינו בסמון הפרובלימות המדיניות היסודיות שאנו צריכים לפתור בטורקיה ובדרך זו שבחרנו בה אחרי הכרזת הקונסטיטוציה אנו מוסיפים ללכת גם עכשיו.

המומנט השלישי בעבודתנו הוא — המלחמה בעד שנוי אפני הנהגת ההסתדרות הכללית ומשטריה.

בכל תקופת החשבון מן הקונגרס התשיעי עד עכשיו הגינונו בכל כחנו על הדעה, שצריך לעשות שנויים בסדרי ההנהגה הראשית שלנו והעיקר שנחוץ לקבע באירופה מרכז קוליגיאלי, שכל חבריו יבחרו ע"י הקונגרס ושיהיו יושבים כולם במקום אחד וינהלו את כל עניני ההסתדרות.

פרטי השתלשלות המלחמה הזאת ידועים לכם וגם יסופרו בהדוה"ח.

מאז ואילך הרבינו לברר ולבסס את טעמי השקפותינו בענין זה, ובקונפרנציה השנתית שנאספה בחודש יוני שנת תר"ע בברלין עלתה בידינו להביא לידי כך שהצעתנו נתקבלה פה אחד. מאז ואילך שב השלום לשכון במחננו, והפתרון העומד להנתן ע"י הקונגרס לשאלה זו יוכיח, אם היתה ברית־השלום הזאת ברית אמת ואמונה. אני חושב לי רק לחובה לחזור ולהעיר, כי במלחמה זו שנלחמנו לא היו לנו שום פניות פרטיות ולא לטובתו של מי שיהיה מהיותר קרובים לנו נתכוינו. המלחמה הזאת אינה אלא תוצאת התנגשותן של שתי שיטות יסודיות השוררות בתנועתנו והגוררות אחריהן שני אופנים שונים של טכסים בעבודה הציונית, רק גורם אחד דחף אותנו דחיפה בלתי פוסקת אל המלחמה הבלתי נעימה והקשה הזאת — והוא טובת התנועה והרצון לראות בראש מפעלנו הלאומי הגדול הנהגה, שיש ביכלתה להעריך הערכה נאמנה כל מומנט, שאפשר להפיק ממנו תועלת לעבודתנו. בטוחים אנו בטחון עוז, כי העמל אשר עמלנו והיגיעה אשר יגענו לא יאחרו מעשות פרי.

מצב הסתדרותנו בארץ אינו משביע רצון כלל וכלל. אולם אם נשים לב אל המכשולים ההולכים ומתרבים בכל מקום, צריכה דעתנו להתקרר למצער ע"י זה, שמספר השוקלים לא ירד לעומת השנים האחרונות, ואנו באים אל הקונגרס העשירי במספר של מאה ועשרים וחמשה צירים, יותר ממה שהיה לנו בקונגרס התשיעי, והרי אנו שומרים על המקום הראשון שתפסנו בתוך תנועתנו העולמית.

העבודה שנעשתה ברוסיה כדי להטות לארץ־ישראל את זרם היציאה ההולך וגדל שוב משנה לשנה. גם היא אינה משביעה רצון כמובן. אולם מרכז הכובד של עבודה זו מונח מחוץ לרוסיה. העיקר הוא להכשיר את ארץ־ישראל, שתוכל לקבל אל תוכה המון מתישבים חדשים, ולברוא בארץ את כל התנאים והמוסדים הנחוצים, כדי שיוכלו הללו לכונן להם מעמד איתן. הגדלת ההגרה לארץ־ישראל באופן מלאכותי לא תביא לנו שום תועלת ולא עוד אלא שתגרום לנו הפסד מרובה מאד. רק בשעה שתתחיל ארץ־ישראל להיות דומה במקצת בתנאיה האיקונומיים ליתר ארצות הכניסה, רק אז אפשר יהיה להתחיל בעבודת סדור היציאה לארץ.

במשך זמן עבודתנו השתתפנו השתתפות מרובה בכל עבודותיהם של המוסדים המרכזיים והקוטיסיות שלנו. בהשנים האחרונות התבטאה השתתפות זו ביחוד בהפצת דעותיה והשקפותיה

של הציונות המזרחית שלנו. שלחנו תמיד לכל מועצה ומועצה את באי־כחנו, אחרי שנתנו להם הוראות מסוימות ואפשר להחליט בוודאות גמורה שרשמי השפעת דעותינו היו ניכרים על מהלך העבודה הציונית במדה מרובה.

עבודתנו שנמשכה חמש שנים אמנם אינה מצטיינת בזוהר מרובה, אבל היא תוכל לשמש מופת לעבודת מוסד, שהשתדל ככל כחו לעמוד על מרום תעודתו הגדולה ומרובת האחריות, ודוגמא של עבודה קולוניאלית. ההחלטות של מוסדנו נחשבו לכל חבריו כפסק היוצא מב"ד עליון והיו מתמלאות ע"י כולם כפקודות היוצאות מלפני השליט מבלי שים לב לנטיותיהם ולאינטרסיהם הפרטיים.

ועידת הציונים הששית מתאספת בבזיל, בעיר שהרעיון המדיני הציוני קרם בה ראשונה עור ובשר, ושממנה התחיל מסע הנצחון שלו בכל העולם הישראלי. דומה לנו שמרחף פה גם עתה ממעל לראשנו הגניוס של הירצל... מי יתן ורוחו הכביר של היוצר הגדול של הציונות המדינית ימלא את לבם של הנאספים והועידה הששית של ציוני רוסיה, שנאספה ברגע קשה כזה תעזור להעמיד את תנועתנו הלאומית על דרך רחבה המובילה אל מטרתנו הגדולה.

וכשלבנו מלא צפיה זו ותקוה זו הרינו מודיעים ומכריזים: הועידה הששית של צירי ציוני רוסיה נפתחת.

הַרְצָאָה שֶׁנִּקְרְאָה בְּוְעִידָה שֶׁל צִירֵי רוּסְיָה.

שלשה פרקים בתקופת החשבון. תקופת־החשבון כוללת שלשה פרקים: האחד—עד הועידה השנתית בכרלין, והשני—מהועידה השנתית עד הועידה הקטנה שלנו, והשלישי—מועידה זו עד הקונגרס.

בפרק הראשון היה עיקר עבודתנו המלחמה עם ההנהגה—ירושת הקונגרס התשיעי. בפרק השני, אחרי שנגמרה המלחמה בשלום ונתקבלו דרישותינו, שבה עבודתנו להיות נורמלית; עסקנו בעניני הסתדרותנו בחזוקה, בהפצת רציונות ובכיוצא בזה. במשך פרק־הזמן הזה הלכה וגברה בלבנו הרגשת חולשתנו, הבאה רובה ככולה מחוסר אמצעים. אז קראנו לועידה קטנה. ועידה זו פתרה את כל השאלות שעמדו על הפרק באופן רצוי, ואפשר היה לנו להרחיב על יסוד החלטותיה את פעולותינו, אלמלא השנויים שבאו בתנאי־העבודה החצוניים. פרק־הזמן שאחרי הועידה הקטנה הוקדש בהכרח לעבודה בלתי פוריה, שהיתה כולה תוצאות שנוי התנאים.

התנאים הכלליים. התנאים הכלליים הפנימיים והחיצוניים, תנאי חיי עמנו שבתוכו עבדנו ופעלנו, לא היו טובים כלל וכלל. היחס הכללי אל הציונות הוטב אמנם. העתונות בלשון היהודית, וכמובן גם זו שבלשון העברית, התיחסה אלינו כמעט כולה כחבה. המלחמה כנגד הציונות כמעט שבטלה—יוצאת מכלל זה רק פולין ששם הרימה ההתבוללות שוב את ראשה. אולם יחס זה היה פסיבי. האפטיה הצבורית שנתגברה אחרי שנות המרפכה פסקה במחננו רק לזמן מועט אחרי המהפכה בטורקיה ושבה ונתגברה אחרי שנכזבו התקוות הגדולות והגפרזות שתלו במהפכה זו. אפטיה זו עדיין לא עכרה, ורוח העסקנות והשאיפה לפעולה צבורית חלשים הם עדיין כקודם.

המצב המדיני ההולך ורע, הריאקציה המתגברת מיום ליום והנלחמת ביחוד נגד היהודים, אינם גורמים כלל וכלל לחזוק הרוח ולהתגברות הפעולות. יחד עם אבדן התקוות הגדולות אבדה גם הדרך, וצריך להודות, שכל מה שנעשה ברחוב היהודים במקצוע הפעולות המדיניות נעשה רק באופן מיכני, כעין חוב שצריך לפרוע אותו.

ומלבד האנטשמיות הרשמית, מורגשת גם התגברות האנטישמיות הצבורית. ברוסיה אין הדבר בולט עדיין כל כך, אע"פ שסימנים רבים מעידים על התגברות זו, אולם בפולין נתגלה דבר זה בכל כיעורו, וכמעט כל המפלגות הפולניות קראו למלחמת מצוה על היהודים הלאומיים, על היהודים שנשאר להם מיהדותם אך מעט יותר מן השם בלבד. מדינה זו, וביחוד הערים הגדולות שבה, היתה לארץ כניסה להיוצאים מן התחום, וכניסה זו הולידה שאלה חדשה, שאלת ה„ליטואקים" והגדילה את המלחמה האיקו־נומית נגד היהודים. גם בתחום המושב התחילה מלחמה איקונומית כנגד היהודים; שנוי החיים האיקונומיים, המורגש בכל הארץ, השפיע ומשפיע לרעה על היהודים בכלל. השינוי הזה מנשל אותם מעסקיהם ועסקים חדשים אינו בורא בשבילם. צריך להוסיף על זה את הגירושים התכופים מהערים שמחוץ לתחום. הגירושים הללו הורסים את היהודים היושבים מחוץ לתחום ממעמדם וממלאים אותם יאוש גורא. מובן מאליו שהיציאה שנתמעטה בשנים האחרונות, נתגברה שוב ביתר עז. וכאילו להשלים את התמונה נתחדשה בסוף תקופת החשבון העלילה הנמבזה, מפלצת הגלות, עלילת הדם, והדומה הרוסית היתה הפרלמנט היחידי שנתקבלה בו שאלה ע"ד רציחות כת יהודית המשתמשת בדם נוצרים לצרכי הדת.

וזהו תואר מצבנו: פסקה האמונה. הולכת ומתחזקת ההרגשה, שנעלמה לפני שנים אחדות, כי שנוי המצב לא בנו הוא תלוי וגם אין אנו יכולים להיות בין המזרזים וגורמים לו.

ובענינים הפנימיים הורגשה מעין התעוררות. שאלות חיינו הפנימיים קבלו עכשיו חשיבות יתרה. סוף סוף באו הכל לידי הכרה, שצריך לבצר ולפתח מה שאפשר לבצר ולפתח. ד ב ר ו בכל השאלות, אבל נ ע ש ה דבר מה רק במקצוע החנוך וההשכלה, במקצוע חברות ההלואה וסדור היציאה. בנוגע לסדור היציאה התעורר הרעיון לקרוא לקונגרס כללי, וגם נקראה ועידה מוקדמת לפטרבורג בענין זה. אולם מחשבה זו טרם יצאה מחוג דברים. לעומת זה התחילה חברת מפיצי השכלה מושכת אליה את הלבבות, וועידותיה התחילו מעסיקות את הקהל. חברה זו וועידותיה נהפכו לשדה־מלחמה בין שתי שאיפות עיקריות במקצוע החנוך וההשכלה: השאיפה האחת אומרת להתאים את החנוך ואת הלמוד לצרכי ההוה בלבד, לקרוע את בית־הספר מן העבר לגמרי, והשאיפה השנית היא: להעמידם על יסוד העבר החי והבריא ועל יסוד השאיפה לעתיד לאומי בהיר. הודות למלחמה זו העמדו על הפרק שאלת לשון ההוראה ושאלות חנוכיות אחרות בצורת הלכה למעשה ולא לשם עיון בלבד כמלפנים. בכלל היתה שאלת הלשונות בתקופת החשבון לשאלה עיקרית, לשאלת פולמוס ביחוד. היא ספגה אל תוכה את שאלת הלאומיות והעממיה; והיתה כמעט למרכז כל שאלותינו הפנימיות.

ובשעה זו ששאלת הלשונות היתה לעיקר גדול נתגברה ונתחזקה התנועה העברית. ההוצאות העבריות שבו לעבודתן, נתחדשה הוצאת „הצפירה", אולם—צריך להוסיף ולהבליט מיד—נפסקה לפי שעה הוצאתו של „הזמן", נתרבה מספר חותמיו של „ה ע ו ל ם", נקראת אספת ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית ונוסד הסניף שלה ברוסיה, נתרבו סניפי חברת חובבי שפת עבר. ועל שדה החנוך העברי נעשה גם כן צעד קדימה, התחילו מיסדים גני־ילדים עבריים וגם שעורים לגננות.

מובן מאליו, שבתמונה זו אפשר למצא צללים מרובים, אולם אין ספק שמעין התעוררות מורגשת ביחוד בתנועה העברית. תנועה זו אי־אפשר לה שתקיף את ההמונים, החברות העובדות לטובת הלשון העברית אי־אפשר להן שתשמשנה בבות עממיות כיתר החברות, אך בתוך החוג הצר של חובבי הלשון ניכרים סימנים של תשוקה לפעולה, של התלהבות, מה שאינו מורגש בענינים אחרים. החברות הגדולות שנוסדו בשנים האחרונות, העוסקות בעניני תרבות, אינן פוסקות מלהתאונן על שויון הנפש מצד העסקנים במקומותיהם. חזיון זר אנו רואים לפנינו: אינטרסי המקום, העדה, קבלו בעיני העסקנים חשיבות כל כך גדולה, עד שלפניהם הולכים ובטלים האינ־טרסים הכלליים, הנוגעים ליהודי כל הארץ. העסקנים כאילו נתכנסו בד' אמות של קהלותיהם וחברות הצדקה המקומיות. ודבר אין להם עם כל העולם כולו. לפני שנים אחדות היו מושכים את הלבבות ומעוררים את האנרגיה רק אותם הענינים, שהיו מגלים אופקים רחבים כלליים ולהענינים הפעוטים המקומיים לא היה איש שם את לבו, ועכשיו נהפך הסדר, אותם האופקים הרחבים אינם מעוררים אלא גחוך קל של לצון. ולפיכך נרדמת המחשבה הצבורית. אין כמעט שום מלחמה בין תשטות השונות.

עוד קו אחד צריך להבליט. בין הצעירים מורגשת תסיסה רפה. קצתם — שהשתתפו לפנים, בפעולות ומעשים, עוסקים עכשיו בבקרת דעותיהם ומעשיהם, ופניהם ע"פ רוב—כלפי הציונות וארץ־ישראל, וקצתם—

נפשם הרבה, ויש שמתעוררים בקרבם לפעמים געגועים לאומיים וצמאון צבורי, ואין הם יודעים את דינם, דרך החיים. אולם—זהו המועט. הרוב רחוק מכל אלה ולבו ריק. הגזרות בבתי־הספר הבינונים והגבוהים, גזרת האכסטרנים, — כל זה מצא את צעירינו בשעת חולשתם, ונתרבו השמדות. ושאלה חרשה צמחה לנו, שגם היא אינה אלא ירושת שנות המהפכה: השמד והיחס אל השמד.

אלו הם הקוים הכוללים של תמונת חיינו של צורת הסביבה שבתוכה פעלנו.

התמונה הכללית של התנועה.

לרגלי תנאי העבודה הקשים הולך ומתרחב הקרע בין התנועה הציונית ובין ההסתדרות הציונית. מתוך חוג פעולותיה של זו האחרונה הולכות ונשמטות פעולות רבות, ששמשו עד כה תוכן לחייה. דבר זה בא בהכרח לרגלי הסתעפות הפעולות וסדור חברות מאושרות, המנצחות על מקצועות העבודה הרוחנית והקולטורית, והוליד את ההכרח להכנס אל תוך תחברות הללו כדי להשפיע עליהן. אילו היו האגודות שלנו מסודרות כראוי והיו מרחיבות את חוג פעולותיהן, היתה השתתפות זו והשאיפה להשפיע על החברות מעשירה את פעולותיהן ואת חייהן. אולם מכיון שהאגודות אינן מסודרות ובפעולות החברות משתתפים הציוניים רק בתור יחידים, וועדי האגודות אינם משגיחים על פעולותיהם ואינם מנהלים אותן, נמצא, שהשתתפות זו גוזלת מאתן רק את הכחות המעולים ביותר, ויש אשר העסקנים הרוצים להשפיע על מהלך הענינים כעירם ובעדתם, רואים שהציונות אינה אלא מכשול על דרכם זו ואז הם מסתירים ציונות זו—לטובת הענין, כמובן, שהם עוסקים בו ולטובתה הוא. וגם באותם המקומות, שבהם פסקה המלחמה בין השאיפות השונות בתוך יהודי המקום, והציונים כבשו להם ככר כעמד והשפעתם מרובה, אין ההסתדרות מתחזקת ע"י זה, אלא מתרופפת להפך. דומה באילו אין צורך ככר להעסקנים הללו, שכבשו להם מקום בתוך מנהלי העדות, בסיוע של מפלגה ואין הם משגיחים בה ביותר.

החיים בתוך האגודות והקבוצות כמעט שפסקו. מעטים הם המקומות שבהם מתאספים חברינו כדי לדון על הענינים העומדים על הפרק. הקשר שבין הציוניים נתרופף מאד. העבודה מתרכזת עפ"י רוב בידי ויש אחד או שנים או לכל היותר בידי קבוצה קטנה של אנשים בלבד. והגיע הדבר לידי כך, שברוב המקומות וביחוד בערים הגדולות, כשקוראים את חברינו לאספה, מיד הם יודעים למפרע, שאספה זו מטרתה—הכסף. מובן מאליו, שאותם קבוצי הכסף התדיריים אינם משפיעים עלינו רוב טובה. ביחוד מביאה הפסד מרובה אותה האנרכיה השוררת כמקצוע זה, רבוי המוסדים שלטובתם צריך לאסוף כסף. כמעט שחדלנו לעורר את הלבבות ואת המחשבה, כמעט שחדלנו לדאוג ולהשתדל שיתרבה מספר החוגים על דגלנו, — דאגתנו היחידה היא הכסף ואחת היא לנו מי הנותן ובגלל מה הוא נותן. ודאגתנו זו גרמה שאנו פונים ע"פ רוב אל האמידים, שהרי הם בעלי־יכלת לתת את הכסף, ומזניחים לגמרי את המון העם.

אולם למרות כל זה מולידים הצרכים את השאיפות וצער הגלות מוליד את התשוקה לחירות לאומית. בזמן היותר אחרון הרי אנו רואים שוב סימני התעוררות געגועים לחיים ציוניים, ואין ספק, שאילו היינו יכולים להראות על אופקים רחבים, אילו היתה בפינו בשורה של מעשים גדולים ופעולות כבירות,—אין לנו ספק בזה שאז היתה התנועה מתפשטת ומתרחבת במהירות ובקלות גדולה יותר משהיתה מתרחבת בימי הירצל. אולם לע"ע אין תנועתנו יכולה להתגבר על התנאים הסובבים אותה ואינה יכולת לשלוט בחיים ולמשוך אליה את ההמונים הרחבים.

תעודת עבודתנו בתקופת החשבון.

בתקופת החשבון היתה תעודתנו העיקרית לחזק את התנועה ולסתום את התהום הרובצת בינה ובין ההסתדרות. בשורה מלהבת את הלבבות ואת המוחות לא היינו יכולים להביא להמון המצפים והמתגעגעים, העומדים בתוך המחנה ומחוצה לה, ואפשר היה לנו רק לשמור על ההסתדרות ולהשתדל שלא יצטמצם חוג פעולותיה, אלא שתקיף, להפך, את התנועה בכל גלויה.

ובשורה לא היתה בפינו ואינה גם עכשיו. הגיעו ימים של עבודת חול, של עבודה פעוטה שאינה מרוממת את הנפש ואינה מעוררת את המחשבה, ובימים כאלה העיקר הוא סדור כל הכחות, התאחדותם בעבודה מקפת, שלא תתן להם להשמט אחד אחד מתוך המחנה.

זו היתה המטרה העיקרית שהצבנו לנו בפעולותינו.

שאלת האמצעים.

כדי להשיג מטרה זו צריכים היינו להרחיב את פעולתינו, לשלח מעוררים וסדרנים לכל הפחות לכל אותם המקומות שיש שם סימן של חיים ציוניים, לחזק את הקשר בינו ובין העובדים המקומיים. וכשנגשנו לעבודתנו נתקלנו תיכף בשאלת האמצעים והוכרחנו לצמצם את פעולותינו תחת להרחיבן. אי־אפשר היה לנו להזמין סדרנים לשנה שלמה או למשך כל הזמן שבין קונגרס וקונגרס, והיינו מוכרחים להזמינם לזמן בלתי מוגבל; כשנגשנו להוציא איזו מחברת, היינו מוכרחים להביא קודם כל תשבון, אם תמכר החוברת במהירות גדולה והכסף שהשקענו בה ישוב לידינו. זאת ועוד אחרת. הדאגה ע"ד האמצעים היתה רובצת עלינו בכל כובד משאה. היינו מוכרחים להזכיר להאגודות את חובתם כמעט בכל מכתב ומכתב. דבר זה היה משפיל את כבודנו בעיניהן. הן קראו רק את תביעותינו, אולם את פעולותינו לא ראו.

ולפיכך, כשקראנו את הועירה הקטנה בשעתה העמדנו את שאלת הפיננסים בשורה הראשונה של השאלות שעמדו על הפרק. ולא היתה זו לנו רק שאלת האמצעים בלבד, אלא שאלה הסתדרותית רבת הערך. חפצנו שתשתנה ההשקפה השוררת בתוך חברינו שדין קדימה למוסדותינו על ההסתדרות ומרכזית, שפוקדים אותם רק בשעת הדחק. הועידה הקטנה הסכימה לדעתנו זו וקבלה אז החלטות אחרות.

מהנסיון שרכשנו לנו במשך תקופת החשבון אפשר לראות: תשלום ההערכה הולך ומתאזרח וברבות הימים עתיד הוא באמת לשמש מקור חשוב ויחיד להכנסותינו. ולא עוד, אלא שעתיד הוא לחזק את ההסתדרויות המקומיות בהכריחו אותן לקבוע להן תקציב מיוחד שיספיק גם לצרכיהן הן.

התעמולה.

התעמולה זוהי העבודה היותר חשובה, הצורך במטיפים וסדרנים גדול מאד, שהרי בקוריהם ודבריהם מעוררים את חברינו, מזכירים להם נשכחות, מזרזים אותם לעבודה. אמנם אין הבקורים הללו יכולים לברוא דברים של קיימא, אולם הם נותנים דחיפה עכ"פ. אבל לצערנו הגדול אי־אפשר היה להוציא אל הפועל מחשבה זו, קשה היה קודם כל למצוא מטיפים וסדרנים. הטיפוס של מטיפים ציונים, מבני הדור הישן, כמעט שנעלם לגמרי, ואלה שנשארו אי־אפשר להשתמש בהם, סוף סוף נתפתחה הציונות ואי־אפשר עכשיו לבא לפני הקהל באותם הדברים והסיסמאות שהיו משתמשים בהם בראשית שנות הציונות. גם הצעירים שהיו לפני שנים אחדות עומדים תמיד ברשותנו נעלמו וקשה למצא עכשיו צעיר שיאות ויוכל ללכת לערים ולעיירות לשם תעמולה ציונית. לכל אחד ואחד יש עבודה שהוא יכול לעזבה רק בתנאי שעבודתו תהיה בטוחה לכל הפחות למשך הזמן שבין קונגרס וקונגרס. אבל אנחנו לא יכולנו להזמין את הסדרנים ואת המטיפים לזמן כזה, שהרי לא ידענו, אם יהיו בידינו אמצעים די צרכיהם. מובן מאליו, שבתנאים כאלה מוכרחים היינו להסתפק בעבודתם של אלו מחברינו, הרוצים והיכולים להקדיש זמן ידוע לעבודה זו, אבל זמן זה, שהם יכולים ע"פ רוב להקדיש חל בימי הקיץ, כשאין השעה מוכשרת כלל לאספות ותעמולה. בתקופת החשבון בקרו סדרנינו ומטיפינו יותר ממאתים וחמשים עיר.

בתקופת החשבון הוצאנו 6 חוזרים ומכתבים חוזרים אחדים וכמעט כולם היו מוקדשים לבירור שאלות חשובות שעמדו על הפרק בחיי הסתדרותנו הכללית והארצית.

בהוצאות החוברות לא הצלחנו עדיין להכניס שיטה מסוימת. תכנן נשאר ע"פ רוב אינפורמטיבי ומוקדשות היו כמעט כולן לעניני א"י בלבד. חוברות שהיו עוסקות בשאלות עיוניות, בשאלות חיינו במדינתנו לא יכלנו להוציא מפני חוסר אמצעים, אע"פ שדברנו לא אחת על אודותיהן. בתקופת החשבון יצאו ס"ה 12 נומרים 70000 אכס.

חוברות הוצאתנו נמכרות כולן או רובן, ביחוד בזמן האחרון כשהתחלנו שולחים אותן לאגודותינו ע"פ הסכמתן מבלי חכות להזמנה מצדן, דבר זה היה נותן לנו את היכולת להרבות בהוצאות חוברות. אמנם יש שהחוברות הנשלחות להאגודות מונחות אצלן כאבן שאין לה הופכין, אבל זוהי כבר אשמתן של האגודות שאינן יודעות להפיץ את החוברות הנשלחות להן.

הביבליותיקה בת אגורה גם היא הוציאה בתקופת החשבון 8 נומרים במספר של 79000 אכס.

מלבד זה הוצאנו קבוצה של תמונות־אור ממראות הארץ, שנמכרו כולן. חשבנו להוציא קבוצות שלמות של תמונות־אור ע"ד המושבות וחיי הארץ בצירוף מחברת מבארת, אולם לא עלה הדבר בידינו מסבות שנזכרו למעלה, כמו כן לא עלה עדיין בידינו להוציא תמונות־אור היסטוריות שבודאי היו מביאות תועלת מרובה והיו מתפשטות בתוך העם.

(סוף יבוא.)

מִסְּבִיב לַקּוֹנְגְרֶס.

אספת ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית.

ביום 4 באוגוסט היתה בבזל אספה כללית של ועד „ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית" בנשיאותו של מר ס. אוסישקין. בשם הועד המרכזי הברליני הרצה ש"י הורוויץ דו"ח ע"ד פעולות ההנהגה. עפ"י הדו"ח הזה יוצא, כי ישנן להסתדרות קרוב למאה וחמשים אגודות באשכנז, רוסיה, אוסטריה, אנגליה, צרפת, רומניה, שווייציה, אמריקה, טורקיה ופלשתינה. באשכנז, רוסיה, רומניה ופלשתינה נוסדו ועדי־ארצות מיוחדים. בברלין ובעוד כמה ערים גדולות באשכנז נפתחו שעורים ללמוד הלשון העברית ובמקומות הרבה נוסדו קבוצות מיוחדות בתור סניפים ל„ההסתדרות העברית".

אח"כ הרצה מר הלל זלטופולסקי דו"ח על דבר פעולת הועד הארצי ברוסיה. לפי דבריו מוסיפה התנועה העברית ברוסיה להכות שרשים עמוקים יותר ויותר למרות כל המכשולים והמעצורים החצוניים המונחים על דרכה, וגם חודרת היא אל שדרות המוני־העם.

מר מ. שיינקין דבר ע"ד מצב התנועה העברית בארץ־ישראל והדגיש, כי שם הולכות ומתגשמות תדיר שאיפות ההסתדרות מאליהן, בתוקף צרכי החיים.

התעוררו ויכוחים ע"ד פעולותיה העתידות של ההסתדרות ונשמעו הצעות שונות בדבר. לבסוף הביע אוסישקין תודה בשם האספה להועד המרכזי ולועדי־הארצות בעד עבודתם הנמרצה לטובת התפתחותה של ההסתדרות ושל התנועה העברית בכלל.

בישיבה שאחר הצהרים קרא מר יוסף ליאון בשם הועד המרכזי הברליני הרצאה ע"ד יחס ההסתדרות אל יתר ההסתדריות העבריות, וביחוד אל הציונות. אין כל ספק בדבר — אמר המרצה — כי צריכה ההסתדרות ללכת יד ביד עם הציונות הקרובה אליה כ"כ קרבת רוח ואידיאלים. אידיאלי „ההסתדרות" והציונות קשורים ואחוזים זה בזה כשלהבת בגחלת.

אספת הנשים הציוניות.

ביום הששי, 11 באוגוסט, היתה באולם הקונגרס אספה גדולה של הנשים הציוניות. הד"ר בודינהיימר פתח את האספה ואח"כ מסר את הנשיאות למרת לינה וואנניר־טויבר מברלין. בשם המרכז לעבודת הנשים הציוניות קראה אח"כ העלמה נאני אויאירבך מקלן הרצאה מפורטת ע"ד העבודה האינפורמטיבית, שעבד המרכז במשך השנה האחת לקיומו. המרכז אחד וחבר יחד את כל החמר, שאפשר היה לו להשיג ושיש לו שייכות לעבודת נשים ציוניות. עד כה באו קרוב ל־67 אגודות של נשים במשא־ומתן עם המרכז.

אח"כ קראה מרת רוזה מלצר־פומרנץ מלבוב הרצאה מעניינת ע"ד מטרותיה של הסתדרות כללית לנשים הציוניות והציעה, שצריך קודם לאחד יחד את האגודות הנשים הציוניות הקיימות בפועל מכבר. הרצאה זו עוררה ויכוחים נמרצים בעד ונגד. לבסוף קבלה האספה ברוב גדול את הריזולוציה הזאת:

אספת הנשים הציונות שנאספה בימי הקונגרס הציוני בבזיל מחליטה לאחד יחד את אגודות הנשים הציוניות בכדי לתת להן עי"ז חוזק ותוקף ולאפשר מעשה אגיטציה פוריה בין הנשים היהודיות, והיא מבקשת מאת הקונגרס, כי ימציא לה סיוע מוסרי וחמרי להגשמת שאיפותיה. האספה מוצאת לנחוץ ולרצוי מאד יסוד מקום מרכזי רשמי לעבודת הנשים הציוניות". הריזולוציה הזאת הובאה לפני הקונגרס ונתקבלה.

אספת צירי אגודות הצעירים.

ביום ג' בשעה העשירית בבקר היתה אספה מיוחדת לצירי אגודות הצעירים בהנהגתו של הד"ר זיגמונד וורניר מאיגלוי.

מר הופיון, המזכיר של לשכת הועד הפועל המצומצם, מברך את הנאספים בשם ההסתדרות הציונית. אח"כ קרא מר פרילמוטר מפרנקפורט ענ"מ הרצאה על דבר פעולות אגודות הצעירים, הצעירים — אמר המרצה — הם העתיד של היהודים והיהדות. מזה עבר המרצה לדבר ע"ד הנחיצות, כי יסתדרו הצעירים יחד למטרת תעמולה וחנוך עברי־ציוני. נחוץ, שהדור הצעיר יחונך בידיעת הלשון העברית, חכמת ישראל ודברי ימי עמנו, כי רק עי"ז נשיב את עמנו לתחיה ונעמידהו בקרן אורה.

אחריו דברו עוד נואמים אחדים ע"ד ערכה של הציונות ותועלתה לתחית עמנו וקיום בנינו בתור בנים נאמנים ומסורים לעמם.

באחרונה נבחרה קומיסיה, שתתעסק בהתעמולה ובהסתדרות של הצעירים.

עם חתימת הגליון נתקבלה הטלגרה הזאת:

באזיל, 3 באוגוסט.

הוחלט שנחוץ לרכז ולהנהיג עבודה קולטורית בארץ ישראל, שלא ילעיבו מוסדות ציוניים את הרגשותיהם הדתיים של היהודים החרדים ושתהיינה האגודות המקומיות עוסקות בעבודות הקולטוריות הנחוצות בגולה.

להנהגה החדשה נבחרו: ווארבורג, יעקבסון, סוקולוב, לוין, הנטקה.

לועד הפועל הגדול נבחרו: וואלפסון, בודנהיימר, ביהם, פישר, פרידימאן, בורים גולדברג, היילפרן, הויזמאן, אידלסון, קאנן, קסלר, קליי, קרימיניצקי, מרמורק, מוצקין, ניידיק, פודלישבסקי, רוזינבוים, רוזוב, סימון, שטאנד, שיין, צלינוב, אוסישקין, ווייצמאן.

השלום והאחדות הגמורה שבו לשרור בהסתדרות. אחרי הבחירות נשאו ווארבורג, צלינוב ואוסישקין נאומים נלהבים. שוררות שמחה והתרוממות הרוח. את נאום הנעילה נשא בודנהיימר. הקונגרס נסגר ב־11 שעות בבקר.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ל' מנחם אב, תרע"א.

ВИЛЬНА, 11-го Августа, 1911 г. № 31 WILNA, 24-ten August, 1911.

הַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי בְּבַזֶל.

ישיבה שלישית.

יום ה' עשר שעות בבוקר.

בשם הועדה-המתמדת מציעים לבחור בקומיסיה מיוחדה לעניני העבודה בא"י. נבחרים מלבד חברי הוה"פ המצומצם ונשיאות הקונגרס עוד עשרים ושמונה צירים. הקונגרס בוחר גם בועדה מיוחדה לעניני-הכספים.

וולפסון: אתמול אמר פה מר באהם, כי אין בחפצם לבקר אותי ואת פעולותי בשים לב למצב בריאותי, שהתרופף ע"י עבודתי הציונית. זו היא הבקרת היותר גרועה. כשבאים לבקרני, הלא יכול אני להגן על עצמי; אבל כשבאים ומודיעים, שאינם חפצים לבקר אותי, הרי זה עלבון בלתי־צודק לא רק בנוגע לי, כי אם גם בנוגע אליכם; כי עי"ז אתם מוכיחים, שהבקרת אינה באה לשמה, אלא בכדי להוריד אותי ממקומי. ומכיון שהודעתי, כי מתפטר אני ממשרתי, אין לכם עוד צורך בבקרת. ואולם הבקרת נחוצה להרחקת המגרעות בעתיד. (מח"כ).

ד"ר צולשן מוסר את תוצאות הקונגרס לעניני־הגזעים, שהשתתף בו בתור בא-כח הוה"פ הציוני. ההשקפה היהודית-הלאומית שהגין עליה שם נתקבלה בהסכמה מצד חברי הקונגרס ההוא. הנואם דורש להרחיב ולהעמיק את היסודות התיאוריים של ההשקפה הציונית מנקודת-המבט של תורת־הגזעים. לפי דעתו מביאה ההכרה המדעית לידי מסקנא, שהגזע העברי ערכו גדול בעד התפתחות התרבות הכללית. הכרה מדעית זו עלולה לעודד את רוחנו ולפתוח לנו פרספקטיבות מזהירות להתפתחות כחותינו הלאומיים בעתיד (אותות-הסכמה).

ד"ר רייך מדבר בשם ציוני גליציה. הוא מעיר, שבצדדים ידועים באו שנויים לטובה בעבודת ההנהגה במשך שתי השנים האחרונות. נחוצה מאד עבודה פוליטית בכדי להסיר את החשדים מעלינו. הדרך היותר טובה להסרת החשדים כנגד העבודה בא"י — היא העבודה בעצמה. אם הצעותיו של הפר. ורבורג אינן הכרחיות תמיד, צריכים אנו בכ"ז לתמוך בה. החפץ לקצור במדה ברוכה איננו רשאי לקמץ בזריעה. דורשים אנו קודם כל הבנת השאיפות הקולטוריות של העם, בשביל הקולטורה הלאומית שלנו. — הנואם מביע אח"כ את דרישת ציוני גליציה למלא את החלטות הועידה השנתית שבברלין. רק אז יבאו השלום והאחדות השלמה במפלגתנו. גם ציוני־המזרח צריכים להשתתף בההנהגה. בגליציה יש לנו מלחמה קשה כנגד המתבוללים, אבל אין ארץ, שבה עומדים ההמונים והדור הצעיר כל כך על צדנו, כמו שאנו רואים את הדבר אצלנו. העבודה המדינית בארץ איננה מפריעה בעד עבודתנו הציונית. מספר השוקלים התרבה הרבה בשנה האחרונה, אע"פ שבשנה זו חלה העבודה הפוליטית היותר נמרצה. המוני העם והצעירים לחמו עתה מלחמת גבורים וחרפו את נפשם למות על כבודנו וחרותנו הלאומית (כל הנאספים קמים כאיש אחד ממקומותיהם לאות כבוד לזכר חללי דרוהוביטש). אנו רואים, אפוא, כי העבודה המדינית שלנו הכתה שרשים בעם, ואנו מקוים, שגם בארצות אחרות נג"ע סוף סוף לפוליטיקה יהודית עצמית, שתחנך את העם ותכשיר את הלבבות ואת התנאים לעבודת-תחיה מלאה (מח"כ סוערות).

היו"ר ד"ר בודינהימר מודיע ע"ד נדבת מר כהנא מרומיניה סך חמשים וחמשת אלפים כתרים לטובת הקרן הקימת ליסוד מושבה בא"י על שמו, והוא מקוה, שגם אחרים יעשו כמנדב זה.

רבינרסון, קיוב, (נפגש במח"כ) מציע לפני הקונגרס שורה שלמה של הצעות לחזוקה והתפתחותה של העבודה הציונית בא"י. ביחוד הוא דורש להעמיד את בית־הספרים העברי בירושלים על בסיס נאמן. כמו כן הוא מציע, כי הק"ב או הקרן־הקימת יתנו עשרים או שלשים אלף לי"ש לקנית אנית-קטור להובלת נוסעים וסחורות מיפו לאירופה וחזרה. כן מציע הנואם לבנות סנטוריום על חוף ים־כנרת.

ד"ר זרגר מתוכח עם אד. באהם ומגין על ההנהגה הנוכחית. אי-אפשר לדרוש את הכל רק מההנהגה. רוב העבודה שדרשו אותה צריכה להעשות ע"י ציונים יחידים.

קפלן־קפלנסקי: דברו פה ע"ד הנחיצות לברר את שאיפותינו להטורקים. נחיצות זו יש גם בנוגע להערבים. צריך לברר להם את התועלת שיש להם מהישוב העברי: אין נגודים בלבליים בין האינטרסים של הערבים ואותם של היהודים. הגדלת מחירה והכנסתה של האדמה, השבחת שיטת העבודה וכיוצא בזה — כל זה מביא תועלת גם להערבים. —

בדבר ברור הדברים מצד וולפסון לדברי רבינה מעיר הנואם, שכמובן אין איש מאתנו יש לו איזו טינא כנגד העם האיטלקי אבל לשוא מצטער וולפסון, אם איזה עתון המתיחס בחבה אלינו כותב כנגד עבודת האיטלקים באלבניה. בזה מגין העתון רק על ההשקפה העותומנית. בנוגע להעבודה הפוליטית בארצות השונות מעיר הנואם, שפועלי ציון התעסקו תמיד בפולי-טיקה מקומית מנקודת השקפתם. אין הועד הפועל יכול לנהל בעצמו עבודה זו, מפני שנוי ההשקפות ע"ד טיבה ודרישותיה של אותה עבודה; הועד הפועל צריך להיות נייטרלי במקצוע זה, אבל צריך הוא להשתתף במלחמה הכללית נגד שונאינו, כמו במלחמה כנגד ההתבוללות בגליציה.—

הנואם מבקר את עבודת הועד הפועל בא"י מנקודת השקפתה של פועלי ציון. הועד הפועל צריך להתחשב עם דעתם של הפועלים בשעה שהוא חפץ לעשות איזה דבר, ואם לא — לא יביאו שום תועלת לא החברה להכשרת הישוב, לא החוות ולא המושבה הקואופרטיבית. הוא מבקר את האפ"ק שלא חפצה לקבל לפקדון כסף שנאסף בשביל פועלים שובתים.

גולדריך מקלן מציע לבחור בנואמים ראשים. מחליטים לבחור בארבעה נואמים ראשים;

ישיבה רביעית.

ארבע שעות אחרי הצהרים.

ד"ר יעקב טהון מיפו מגין על המשרד־הפלשתינאי בפני הבקרת שמתחו עליו. המשרד הפלשתינאי מתחשב עם דרישות הפועלים ועומד עמהם בקשר־דברים ואין בחפצו להגביל את ההנהגה־העצמית שלהם בעניניהם הפנימיים. ואולם ישנן דרישות של משמעת אורגניזציונית, שאי־אפשר לותר עליהן. הוא מגין גם על המוסד של תרומת־עצי־זית ומוכיח, כי מנהיגים אותו כהוגן. הנואם מדבר בפרטות ע"ד עבודת החברה־להכשרת־הישוב ויתר המוסדות הציוניים בא"י.

ד"ר פסמניק שואל, אם היה מכתבו של מר יעקבוס כהן בידי הוה"פ טרם שנקרא לפני הקונגרס. הוא מציין, שמכתב כזה עלול לגרום נזק רב להעבודה הפלשתינאית. דורשים אנו מאת ההנהגה, שלא תסתפק בעבודתם של אחרים. אלא שהיא תהיה המתחילה ותעורר את האחרים לעבודה. ההנהגה צריכה להיות למופת באחדותה הפנימית ובכח יצירתה. כדאי לציין את הדבר, שמר כהן בא כעת לאותה הדרישה בדבר העברת כספי הק"ב לא"י שהוא בעצמו לעג לה בשנים הקודמות. הציונות איננה רק מוסד לקבוץ־כספים בלבד, וצריכה היא להיות מרכז חיינו הלאומיים. הנואם דורש עבודה תרבותית בא"י ובין יהודי טורקיה. צריך להכניס שיטה ותכנית מסוימה לתוך העבודה הארץ־ישראלית. כל מה שההנהגה עושה בא"י, היא עושה בלי־רצון ומחמת אונס.

לבסוף עורך הנואם שאלה אל הוה"פ המצומצם בדבר פטוריו של מר יהושע אייזנשטט ממשרתו בהבנק הציוני בירושלים, שגרם להם, כפי שמשערים, נאומו האופוזיציוני בקונגרס האחרון. (מח"ב)

פרופ. ורבורג (נפגש במח"כ) עונה על תלונותיהם של הפוע"צ נגד המשרד־הפלשתינאי. קשה לעמוד מרחוק על פרטי הדברים בכל פעם שישנם איזו נגודים בין הפועלים והפקידים. אי אפשר להמלט משגיאות בשעה שבאים ליסד מוסדות חדשים ולהנהיג עבודות חדשות. אולם אם יוכיח הנסיון, כי האגודות־המשותפות של הפועלים באום־דשוני וכיוצא עלו יפה וכי יכולים הם הפועלים לנהל בעצמם את המשק, אז לא יהיה עוד מקום לסכסוכים מעין אלה. הנואם עובר אח"כ לדבר ע"ד מכתבו של מר כהן. יש מקום לשאול, אם היתה הרשות לחבר הוה"פ המצומצם למתוח בקרת על פעולותיו של אחד מחברי הועד הזה בענין שאינו נכנס לחוג־פעולתו הוא. תמה אני, אם יש עובדות המוכיחות, כי פעולותי לא הצליחו. הנואם מתאר בפרוטרוט את פעולות המוסדות השונים בא"י, ומוכיח, כי כל החששות והפקפוקים בנוגע לעבודתם אין להם כל יסוד. הוא הנואם, בעצמו איננו אמנם מעולם־המסחר, אבל תמיד הוא מתיעץ עם מומחים בעניני מסחר. לדבריו של מר כהן בדבר הנחיצות לעשות תקונים עקריים במוסדות ההם, אין שום יסוד. בהחברה־להכשרת־הישוב נראה אמנם בשתי השנים הראשונות גרעון עפ"י החשבון, אולם דבר זה מוכרח הוא בכל מפעל אגריקולטורי בארץ הדשה בשנים הראשונות. נחוץ רק להגדיל את הונה של חברה זו. גם ה„בצלאל" הולך ומתפתח כהוגן ואיננו זקוק לתקונים עקריים. כך הוא גם בנוגע לתרומת־עצי־הזית, להחברה־לרכישת נכסי־דלא־ניידי וכיוצא. התקון העקרי היחידי הדרוש בעבודה הפלשתינאית הוא הכנסת העבודה התרבותית. (מח"כ).

וולפסון (נפגש במח"כ).

מר באהם ואחריו מר פסמניק דברו על המעשים, שההנהגה הבאה צריכה לעשות, ובזה חפצו להראות, מה שההנהגה הקודמת לא עשתה. ואולם אם תדרשו את כל זה מההנהגה הבאה—תדרשו דבר בלתי אפשרי. מוחה אני בכל תוקף כנגד הדברים, שהאופוזיציה לבדה היתה בעד עבודה מעשית, וההנהגה רק בעל כרחה נענתה לה. נקל מאד להביע משאלות, אבל קשה להנהגה להוציא אותן לפעולה, אם אינם נותנים לה את האמצעים לזה. עסקנו בעבודה מעשית בא"י לפי כחותינו, אולי בטרם שהאדון באהם היה ציוני. ד"ר דיכס דרש בשם השלום שלא יבקרו את מעשי ההנהגה. ואולם שטה זו איננה נכונה. בקורת נחוצה, רק בקורת לשם תקון ולא לקנטר. ד"ר רייך אמר, שצריכים אנו לעבוד בא"י, ואחת היא אם העבודות תהיינה כולן מתוקנות או לא, ובלבד שיעשה איזה דבר. אני חושב, שיותר טוב לעבוד מעט, ובלבד שעבודה זו תהא מתוקנת, בכדי שירחשו לנו אמון. (מח"ב) — ד"ר רייך דבר, גם על העבודה הפוליטית בארצות השונות. בטרם שאני עוזב את ההנהגה צריך אני להביע את דעתי, שדבר שאי אפשר הוא, שהציונות תתעסק בפוליטיקה בכל הארצות. יכולים אנו לבא ע"י זה בנגודים עם הממשלות. די לנו בפוליטיקה נכריה.

צריכים אנו לדאג בשביל התפתחות רעיוננו ולא לדברים אחרים.—מר רבינרסון דבר פה ע"ד הצורך לרכוש לנו אניה מיוחדת בשביל המסע לא"י. דבר זה יש ככר אצל הרצל, אבל רק בתור חזון לעתים ועדיין לא הגיעה השעה לכך, — דברו פה על זה, שאנחנו גרמנו לכך, שאלף ומאה פועלים עזבו את א"י. הייתי מאושר לוא היו בא"י אלף ומאה פועלים, ואיך זה נדדו פועלים במספר רב כזה. מר קפלנסקי דבר על הנחיצות לברוא יחוסים טובים עם הערבים, אבל טוב היה אם היה קפלנסקי אומר דבר זה לחבריו שבפועלי ציון. — ד"ר פסמניק העיר, שאני לא הייתי צריך להקריא פה את מכתבו של כהן, אבל בתור חבר הועד הפועל המצומצם, שעבד כל כך הרבה לטובת התנועה יש לו לכהן הזכות להביע את דעתו בשאלות העומדות על הפרק, ואם לא יכול לבא אל הקונגרס—היינו חיבים להקריא את מכתבו.

דעתי ודעתו של כהן בנוגע להפר. ורבורג שוות. דוקא מפני שמוקירים אנו את הפר. ורבורג חפצים אנו לפטור אותו מעבודות ידועות, בכדי שישאר לנו גם להבא כח שהוא כעת. בדבר עבודת הבנקים לא צדק ד"ר פסמניק בדבריו כנגד כהן. עוד לפי ארבע שנים הציע ד"ר יעקבסון לאחד את כל הבנקים שלנו לבנק אחד. רעיון זה איננו המצאתו של ה' יוליוס סימון, אם לא דברנו ע"ז — זהו מפני שלא הגיעה עוד אז השעה לפרסם דברים כאלה בקהל. בדבר האינטרפלציה של פסמניק בנוגע לפטורין של איזנשטט מהבנק — יש לי להעיר, שהאשמה שפטרו את איזנשטט בשביל שנשא נאום אופוזיציוני בקונגרס התשיעי—איננה נכונה. כשבא ליבונטין לירושלים ובקר את פנקס הקופה שהיה תחת ידי איזנשטט, מצא שהפנקס לא התנהל כהוגן. כשדרש גירור דברים מאיזנשטט—זרק לו זה את המפתחות בפניו והודיע שהוא מתפטר (מר מוזר קופץ ממקומו ומוחה על שנגעו פה בשאלה זו, בעוד שמר איזנשטט איננו פה ואיננו יכול למחות או להצטדק. רבים מהצירים מוחים גם הם אחרי מר מוזר. באולם קם שאון. וולפסון מעיר, שלא הוא היה הראשון שנגע בשאלה זו. אם הכניסו הלום אינטרפלציה בדבר. יש לו הרשות לענות עליה). לא מה שאנשים פרטיים מספרים הוא חשוב בשביל הקינגרס, אלא מה שההנהגה ונושאי המשרה שלנו מספרים לכם. כשנודע לי ע"ד פטיריו של איזנשטט ע"י ליבונטין הצטערתי, כי ידעתי שהאופוזיציה תאשים אותנו, כי פטרנו את איזנשטט על שייכותו להאופוזיציה, אבל יחד עם זה שמחתי, שמר ליבונטין אינו עוסק בפוליטיקה, אלא ממלא את חובתו.

חפץ אני לא פחות מכם בשלום. אבל אם באים בהצעות שאינן טובות, לדעתי, חובתי היא להביע את דעתי. בהחלטות הועידה השנתית ישנן דברים בלתי נכונים. קודם כל אני מתנגד להחלטה בדבר הנשיאות. צריך שיהיה להאורגניזציה נשיא נבחר מהקונגרס (מח"כ ומחאות. מוזר מוחה ממקומו על אשר נגע וולפסון בשאלה שאינה ענין לכאן. וולפסון עונה, כי בויכוחים הכלליים יש לנגוע בכל השאלות). לבסוף מודיע וולפסון, שנכון הוא להציע, שיביעו אמון לרועד הפועל המצומצם, אחרי שמצד אחר לא הוכנסה הצעה כזו. היו"ר ד"ר בודינהימר מודיע, שנתקבלו כבר הצעות אחרות בנידון זה. וולפסון גומר בברכה להההנהגה הבאה, שיתנהגו אתה באופן יותר נוח מאשר עם ההנהגה הקודמת (מח"כ סוערות וממושכות).

ד"ר דיכס מציע להביע אמון להועד הפועל המצומצם.

אינז'נר קסלר מציע הצעה דומה לזו, אלא שבהצעתו נזכרים שמות חברי הועה"פ המצומצם כל אחד בפני עצמו.

ל. רוזנטל וד"ר יהושע טהון באים גם הם בהצעות ממין זה, בהצעתו של ד"ר טהון מובעת תודה מיוחדת להנשיא דוד וולפסון בשביל שלא רק ששמר על ירושתו הגדולה של הרצל, אלא גם הרחיב אותה.

ויצמן מציע לחלק את ההצעה לשני חלקים, הצעה זו נדחית, מעמידים למנין את הצעתו של ד"ר טהון. ההצעה נתקבלת כנגד מעוט קטן.—(מח"כ סוערות וממושכות. אחדים שרים את שיר „התקוה").

וולפסון מביע תודה בשמו ובשם חבריו הוה"פ המצומצם על הבעת האמון, בשמו ובשם כהן הוא מודיע, כי אע"פ שהם עוזבים את ההנהגה, לא ירפו בכ"ז אף במעט מעבודתם (מח"כ סוערות).

ישיבה חמישית.

יום ו' עשר שעות בבוקר.

היו"ר מכס נרדוי מודיע, שנתקבלו הרבה טלגרמות־של־ברכה.

על שם הנשיא ולפסון נתקבלה טלגרמה־של־תודה מאת הוויזר־הגדול בטורקיה בתור תשובה על הטלגרמה ששלח אלינו מר ולפסון בשם הקונגרס. והנדבה לטובת הנשרפים בקושטא.

בודנהיימר מרצה ע"ד הנ"פ:

קבוץ התרומות לטובת דנ"פ הולך ומתרבה. עלינו להודות ע"ז לא רק להאורגניזציה המיועדה לזה, כי אם ביחוד לחברינו־ברעה, נגב אפריקא ובלגיה הצטיינו ביחוד בעבודה לטובת הנ"פ. התעסקנו בשנה העברה באגודת־ההתישבות. הציונים יכולים להיות שבעי־רצון מהעבודה לשם הנ"פ. הנ"פ אמנם נועד בשביל כל העם העברי, אולם רק בחוג־העבודה הקבוע בעדו. עבודתו העקרית היא קנין אדמה בא"י. עבודות ספקולטיביות אינן נכנסות לחוג־פעולתו. בחוגים שונים חושבים, כי הנ"פ הוא חברה לכל המטרות הציוניות, ויש שדרשו גם, שהוא יספיק להוצאות הקונגרס. אנו שוכחים, כי הנ"פ אינו רשאי לצאת מגבולות תעודתו. הנואם מתאר את פעולות הנ"פ לטובת בצלאל ומוסדות אחרים. הנדבה לנטיעת עצי־זית אינה עומדת תחת פקידות הנ"פ. מצב הנטיעים בא"י נחקר ונמצא מתוקן, אם כי יש איזה קושי בהתפתחותם. בנוגע להרמת־מס מהנ"פ לטובת ההסתדרות מתנגד אני לזה. הנ"פ מקדיש לטובת ההסתדרות כחות מסוימים גם בלעדי זאת. צריך להמציא אמצעים אחרים לטובת ההסתדרות. הנ"פ אינו שייך להוה"פ המצומצם, כי אם להעם העברי.

יש גם שבקרו את הנ"פ. הפרופ' ורבורג הציע הצעות שונות לפעולות הנ"פ, אולם ההתחייבות שקבלנו עלינו בא"י דורשת קבוץ־כספים בשביל הנ"פ במשך שלש שנים, בעוד שבודאי ידרשו מאתנו התחייבויות חדשות אחרי שנה אחת, ואין אנחנו צריכים אפוא לדון כעת ע"ז. לא פונדים חדשים נחוצים לנו, כי אם חזוק הפונד הקיים ושכלולו. אין לנו להרבות כ"כ בדברים ע"ד עבודתנו, כי באמת עוד מעטה היא לעומת התעודה הגדולה.

ה' מ. ק. בקר ב"הצפירה", כי הוצאות הנ"פ גדולות יותר מדאי. אולם הוא לא העמיד לנו תקציב ברור. איננו יכולים לצמצם בהוצאות לשם התעמולה הנחוצה. לקנות אדמה על מנת למכור אותה לא נוכל עפ"י יסודי התכנית של הנ"פ. הבקרת של מ. ק. אינה מיוסדה על הכרת הדברים כמו שהם. המרצה מתאר את פעולות הנ"פ בשביל אחוזת־בית ותל־אביב ביפו. אומרים אנו למנות מפקח־מומחה מיוחד בא"י. "המזרחים" מתאוננים, כי יש שמעליבים פועלי הנ"פ בא"י את רגשי הדת, לפי דעתי אין רשות ואין יכולת להנ"פ להנהיג פוליציה דתית (מח"כ). אפשר רק לדרוש, כי תנתן היכולת גם להדתיים לחיות שם כלבבם. אולם איננו יכולים להעמים אונס בעניני אמונה. הדתיים צריכים להתישב במדה מרובה בא"י, אם חפצים הם להשפיע. הלשכות שלנו בא"י סגורות ביום השבת. אין להמזרחיים יסוד להתרעם על פעולות הנ"פ, עוד לא עלה בידי המזרחיים ליסד מושבה חדשה. צריכים הם לעשות עבודה חיובית.

הנואם מבקש לבלי הפריע את עבודת הנ"פ ע"י בקרת נפרזה. הרבה והרבה אפשר לעשות עוד לטובתו, אלא שאין להפריע את העבודה. ואם נצליח בעבודתנו, אז יכיר גם העם הטורקי את התועלת שאנו מביאים לו.

ד"ר קצנלסון מרצה על עבודת הבנק־הקולוניאלי, וגם על עבודת הבנקים שנוסדו על ידו: הבנק האנגלי־פלשתינאי והבנק האנגלי־ליבנטיני. הבנק הולכים ומתפתחים כהוגן ועושים חיל. הריוח עלה בשנת 1910 על זה שבשנת 1909, אלא שמטעמים שונים לא הגדילו את מרת הדיבידנד. הון המניות של האפ"ק עלה בשנה זו בסך כ"ה אלפים לי"ש, כמובן מכספי הקולוניאל־בנק. הונו של האפ"ק עלה ביום 1 יאנואר 1910 לסך 69138 לי"ש, כעת—לסך 93800 לי"ש. הקרדיט אצל הקולוניאל־בנק הגיע ביום 1 יאנואר שנת 1910 לסך 650 לי"ש, עכשיו לסך 47000 לי"ש. בכלל נמצאים עתה ברשותה של האפ"ק לצרכי עסקיה — 143000 לי"ש, הנואם מקוה, שאותם שדרשו בקונגרס התשיעי שיעבירו את כספי הקולוניאל־בנק לא"י ימצאו את ספוקם במספרים הללו, ההון של הבנק האנגלי־ליבנטיני עולה לסך 15000 לי"ש. דחוב להקולוניאל־בנק 30,160 לי"ש עסקי הבנק בקושטא הולכים ומתפתחים היטב, אע"פ שבשנה האחרונה נפתחו בקושטא כמה בנקים חדשים המתחרים הרבה זה בזה, המרצה עובר אח"כ לעבודת הבנק בא"י וסוקר סקירה קצרה על התפתחות המסחר והתרושת במשך שנה זו בא"י והשפעתו של הבנק על התפתחות זו. מתפתחים ביחוד הקרדיטים של הבנק בשביל נטיעות. חברות מלוה לא התפתחו הרבה בשנה זו. נוסף עליהם רק הסכום של י"ז אלף פרנק, שנתנו להם בקרדיט בשנה זו. צריכים אנו להכניס יותר עבודה משותפת בא"י. חברות מלוה יש להן אלף ומאתים חברים ועבודתן עולה יפה, אלא שצריך להגדיל אותן הרבה. סכום הפקדונות שבידי האפ"ק עלה מיום 1 יאנואר שנת 1910 עד יום 1 יולי שנת 1911 בשלשים אחוזים למאה. הכסף שהשקיע הבנק עד כה בפלשתינה עולה לסכום של שמונה מיליונים פרנק.

מתחילים הוכוחים. מגבילים את זמן הדבור לחמשה עשר רגעים.

הרמן שטרוק, בשם המזרחי. דבריו של הד"ר ב. בנוגע להמזרחי מעליבים אותנו. המזרחי אינו דורש כלל קביעת פוליציה דתית, אלא שלא ינהגו מנהג בזיון בקדשי הדת. הנואם קורא את מכתבו של הרב קוק למנהלי הקרן הקימת בנוגע לחלול שבת והעלבת הרגש הדתי מצד הפועלים בחוות הקרן הקיימת (קולות מצד צירי א"י קוראים: לא נכון הדבר) הוא מציע, שהקונגרס יאשר את החלטותיו והודעות הקודמות בנוגע ליחוסנו להדת וימלא את ידי הקרן הקימת לדאג לזה, שבאחוזותיו יתיחסו בכבוד למצוות הדת (מח"כ).

ד"ר צ' לנוב מעיר, שמכתבו של הרב קוק למנהלי הקרן הקימת נדפס ונחלק באכסמפלרים רבים בין הצירים ונקרא פה מעל הבמה, בטרם שהגיע לידי הדירקטוריום.

ד"ר טהון (יפו) מודיע שבשום אחוזה מאחוזות הנ"פ לא התחלל השבת בעבודה. בעניניהם הפרטים של הפועלים ונושאי משרתנו אין אנו מתערבים, הנואם מתפלא על הרב קוק, שלא פנה בראשונה אל המועצה הפלשתינאית.

צוקרמן (פוע"צ) מוחה כנגד הפוליציה הדתית שהמזרחי חפץ להנהיג. הנואם שואל, מי עשה יותר בשביל א"י, ה"מזרחי" הרואג, שבשום מקום לא יעברו חלילה על מצוה קלה, או הפועלים השופכים את דמם על עבודתנו בא"י (מח"כ). הנואם דורש חופש מוחלט בעניני דת בשביל כל ציוני (מח"כ).

הרב שמלקס מתחיל עברית ועובר אח"כ לאשכנזית. הוא מביע את רגשי שמחתו שזכה בפעם הראשונה להשתתף באספה נהדרה זו של צירי עם ישראל.—הוא חושב, שיביע את רגשותיהם של צירים רבים שאינם שייכים להמזרחי, אם ימחה בכל תוקף כנגד העובדה, שבארצנו הקדושה תורתנו נרמסת ברגלים, אינני

חפץ להאשים את מי שיהיה. כונתי היא לא לקנטר. חפץ אני רק, שאם נעשה איזה דבר הפוגע ברגשותינו הדתיים — ודברים כאלה נעשו, כנראה ממכתבו של קוק — לא יֵעָשֶׂה דבר זה עוד. נכונים אנו לשכוח את אשר נעשה עד עתה, ובלבד שלא יֵעָשׂוּ הדברים. — תורתנו היא ששמרה על קיומנו, ואלמלא תורתנו לא נשאר כבר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. הוא פונה אל הפרולטריים ומודיע, שהדת היהודית איננה יודעת את ההבדל בין פועלים ונותני עבודה. אם ע"פ תורתנו נחיה — לא יהיה מקום אצלנו לשאלת הפועלים (מח"כ).

א ו ס י ש ק י ן (נפגש במח"כ סוערות. מדבר עברית). השאלה שנגעו פה עתה — היא שאלה בוערת, הצריכה להפתר באיזה אופן. אין אנו יכולים ללכת מפה, אם לא נתן פתרון גמור ומוחלט לשאלה זו. מבין אני היטב את רגשות אלה היושבים מימין, מפני שהם גם רגשותי. צריך להעמיד את השאלה בכל היקפה, בכל מלואה (קו"ק: דבר יהודית. היו"ר ד"ר צ'לנוב מעיר: שפתנו הרשמית היא שפתנו הלאומית. אם רבים אינם מבינים אותה עדיין — מקוים אנו, שסוף סוף ישתנה המצב לטובה בנידון זה). התפתחות חיינו הביאה לידי כך, שרבים מצעירינו אין להם הרגש הדתי. השאלה היא, אפוא, אם קיומו של עם ישראל — תלוי בדתו. אני חושב, שאם בכל עם ועם חיי האומה קשורים בדתה, אעכו"כ אצלנו. הסיסמא של קיום עמנו הוא „שמע ישראל". אבל אם חפצים אתם שהשקפותיכם תנצחנה — השפיעו על מתנגדיכם, אבל אין להכריח אותם, להעביר אותם על דעתם. חרפה היא לדת ישראל, אם ישתמשו בשבילה באמצעים כאלה. מאתים שנה יושבים היהודים בא"י ועוסקים בתורה, מדוע לא עמדו עוד גדולי תורה בא"י? עליכם לחשוב על הדבר ולטפל בשאלת החנוך. הלא מורי הגימנסיה הם חניכי חדריכם וישיבותיכם, ומדוע לא השכלתם לחנך אותם ברוחכם? הגימנסיה עוסקת בעבודה חנוכית חיובית, ובשביל זה אנו תומכים בידה. בדברים רבים אני מתנגד להם, אבל הם מבקשים את האמת. אם תתעסקו אתם בעבודה חייבית — נעזור גם לכם. אבל במלחמתכם אתם, שאין בה אלא שלילה וסתירה של מה שבנו אחרים לא תצליחו. גם להיושבים משמאל הוא יועץ להתעסק בעבודה של יצירה, ולא בסתירה (מח"כ סוערות).

ד"ר צ'לנוב מזכיר בשם הנשיאות את הודעתו הרשמית של הד"ר הרצל, שהציונות אינה עושה כלום כנגד דת ישראל. דבר זה היה לחוק, שלא סרנו ממנו במשך כל הזמן. איש מאתנו אינו מטיל ספק בכח המאחד והמחיה של תורתנו. בתורתנו עזבנו את א"י — ובתורתנו נשוב אלינו. אבל צריכים אנו לאחדות ולסבלנות הדדית. דברי הרצל הם לנו הצואה שממנו לא נזוז. הוא מבקש, שהנואמים הבאים יתעסקו רק בשאלות העומדות על הפרק — זאת אומרת בדו"ח של הקרן הקימת והבנק.

ד"ר צ ו ו י ב ג (ווינא) מביע תודה להנהגת הקרן הקימת על עבודתה הפוריה ומבקש שישתדלו להביא שיטה קבועה בעבודת המרכזים לקבוץ הכספים לטובת הקרן הקימת.

ישיבה ששית.

יום ו', ארבע שעות אחרי הצהרים.

היו"ר, ד"ר צ'לינוב, פותח את האספה ומודיע, שהד"ר פליקס טהיילהבר ממינכן שלח להדירקטוריום של הקרן הקימת אלף מרק בתור תשלום ראשון לטובת מוסד לתקנתם של הפועלים בא"י. נכון הוא לתת למטרה זו בתשלומים לשעורין סך עשרת אלפים מרק. את המוסד מוסר הוא לרשותה של הקרן הקימת. (מח"כ).

מחליטים לבחר בארבעה נואמים־ראשים ע"ד עבודתה של הקרן הקימת, ולהגביל את זמן הדבור בחמשה עשר רגעים, בינתים עוברים לוכוחים על הדו"ח של הבנק.

ב. ג ו ל ד ב ר ג: כשהבענו אתמול אמון ותודה להועד הפועל המצומצם, הדגשנו, שירושתו הגדולה של הרצל התרבתה. ואולם כשאנו באים להתבונן אל המספרים של מוסדותינו הפיננסיים רואים אנו, שהתרבות זו בימי התקופה הקלנאית היתה קטנה מאד. בבנקים אין לנו הרבה יותר, מאשר נצבר בימי התקופה הראשונה. בהתאמה לתעודותינו הגדולות שהולכות ומתרבות ומתפתחות משנה לשנה—קטן הוא מאד. יש לנו הרבה תעודות כלכליות חשובות, ואנו צריכים לדאוג, איך למצא את האמצעים הגדולים הדרושים לזה. אין אנו רשאים להסתפק בזה, שאנו מוכרים את המניות בקרב חברינו, ככל סוחר וקבלן גדול, אנו צריכים לפנות אל שוק־הממון האינטרנציונלי.

ש ו ו י ף שואל, מדוע אין מיסדים על יד הקולוניאל־בנק חברה יהודית גדולה לאחריות החיים שיכולה לתת עפ"י חשבונות מדויקים שלשה עשר מיליונים רובל ריוח לשנה. הנואם הכין הצעה מפורטת בנידון זה, שבאה עליה הסכמותיהם של הרצל, גורדוי ורבים מהחשובים שביהודי רוסיה, והוא שואל, מדוע אין הצעתו מתגשמת.

ד"ר פ י נ ק ו ס: על שאלות פנימיות של הבנק לא כאן המקום לדבר, אלא באספת בעלי־המניות של הבנק, הבנקים שלנו הם מיוסדים על בסיס נאמן. אולם עלי להעיר על כי ה„וועלט" אינה מפרסמת את חשבון הריוח וההפסד של הבנק. מתנגד אני להרמת־מס מהבנק לטובת האורגניזציה, כי מצב־הכספים של הבנק אין נותן היכולת לזה. יחס ההסתדרות אל הבנק איננו נכון וכדבעי. עלינו למשוך אל הבנק את התעניונות שוק־הכספים הכללי ע"י מעשי מסחר טובים. הדירקטורים שלנו אינם רק פקידים אדמיניסטרטורים, כי־אם צריכים להראות את חריצותם בתור סוחרים.

הפוליטיקה במזרח היא פוליטיקה פיננסית.

ד"ר ק צ נ ל ס ו ן: מר שוויף שאל, א) מדוע אין מביאים את מניות הבנק, להבירזה בלונדון? ב) מדוע נותנים רק 2½% אחוזים בתור דיבידנד? אנכי אענה על זה: ג"כ בשאלה: איפה יש בנק הסגור בשבת? איפה יש בנק המקדיש סכומים לטובת הציונות?

ה' שוויף שאל: מדוע אין לנו חברה לאחריות? אבל אין זה מתאים לתקנות הבנק. על ענין זה כשהוא לעצמו לא פה המקום לדבר. איך נוכל לקוות למכור מניות הרבה לאחרים, אם הציונים בעצמם ממעטים לקנות אותן?

היו"ר ד"ר צ'לינוב: הננו עוברים עתה אל הוכוחים ע"ד הנ"פ.

ש ט ר ו ק. בהצעתי שהכנסתי בשם ה„מזרחי" נשמטו איזו דברים. איננו חפצים להגביל את החופש הפרטי. הנני מציע: הקונגרס בהתאמה להחלטות של קונגרסים קודמים מחליט לדרוש מהנ"פ, כי בפקידות של מוסדות הנ"פ ישמרו החקים היהודיים.

ד"ר לֵ ו י. ד"ר בודנהיימר אמר, כי הנ"פ הוא קנין כל העם. לפיכך עוד יותר נחוץ, שתהיה לנו השגחה תמידית על פעולותיו ושנקבל ידיעות מפורטות גם מאנשים נייטרליים. צריך להושיב קומיסיה־מפקחת על עבודת הקרן הקימת.

כעת אני עובר אל הצד הרוחני. ה' אוסישקין הגביה את מדרגת הוכוחים למעלה רמה. עלינו לדרוש, כי כל מה שנעשה מצד הציונות יתאים להשקפותיו של העם העברי. אם הפועלים שפכו את דמם בא"י—הנה ההמון העברי הקריב את דמו תמיד בעד קדשי האומה. הנואם מדבר ע"ד ענין שמיטה, שלא נשמר כ ל ל, גם מהצד הפורמלי, במושבות הנ"פ. גם אנחנו חפצים במלחמה רוחנית ובהשפעה של רעיונות. אנו חפצים רק להגן על הציונות מפני הזרמים של התבוללות, המתנגדים לרוח היהדות. הרבה „מזרחיים" משתתפים באגודת־ההתישבות ועוזרים לכל עניני הציונות, ולשוא מאשימים איפוא את ה„מזרחי", שאיננו מתעסק בעבודה חיובית. (מח"כ)

ב ן ־ צ ב י (עברית) מדבר בשם „פועלי ציון". השאלה הדתית המעסקת אותנו זה כמה שנים איננה יכולה להפתר פה בשעות אחדות, אנחנו,

פוע"צ, הננו חפשים בדעות, אין אנו באים להתוכח עם המזרחי. המשפט הוא להההיסטוריה, ואולם דורשים אנו סבלנות להשקפות אחרות, בסבלנות זו תלויה אחדותה של תנועתנו. הנואם מאשים אח"כ את המזרחי, שכל עבודתו מצטמצמת רק בהשגחה על הדתיות ואיננו עושה שום עבודה חיובית. מוחים אנו כנגד הנסיון להכניס את הדת להציוניות. יודעים אנו להוקיר את ערכה הסוציאלי של מנוחת השבת, אבל מוחים אנו כנגד הגבלת החופש האישי. מדוע אין אתם מוחים כנגד יחוסם של האכרים החרדים אל הפועלים?

מ. ברלין (מזרחי). הקרן הקימת הוא האוצר היותר יקר של תנועתנו, לא כנגד המוסד אנו נלחמים, אלא כנגד מגרעותיו. יודעים אנו להוקיר את הפועלים, אבל אין אנו יכולים לותר על קדשינו. לא משום קנאות אנו מוחים. אין אנו מתענינים במעשיהם הפרטיים של הפועלים, אבל הם התאספו ויחללו את השבת בפומבי, ודבר זה נעשה כאחווה השיכת לכל העם העברי. אי אפשר להפריד את הלאומיות מהדת. אין אנו מסתפקים יותר בהבטחות גרידא. דורשים אנו, שהקונגרס יקבע את העיקרים בנוגע לשאלה זו.

ד"ר צ׳לינוב: מה שהנשיאות אומרת — היא אומרת בשם הקונגרס.—

ד"ר שמריהו לווין: אחרי היום של אתמול מאושר אני להגיד, כי הציוניות אינה יבשה כ"כ, כי כח חיוני מפעם בתוכה.

האידיאה הציונית היא האוצר הראשי שלנו. בה יצרנו את הבנק ויתר המוסדות. לא רק הון של שמונת מיליונים פרנק יש לנו, כי אם הון יותר גדול הרבה: הרעיון הציוני. ויולד יולד לה: הישוב בא"י. לצערנו איננו מבינים איש את שפת רעהו מפני ששקועים אנו בהפשטות, ואין אנו יודעים את החיים החדשים המתהוים בא"י. השאלה שנתעוררה פה ע"י המזרחיים אינה שאלה של הנ"פ בלבד. זאת היא שאלה של להיות או לחדול. החיים אמיצים הם מהחוקים. הנגודים אצלנו בנידון זה הוא מפני שהחוקים נוצרו בארץ אחרת בתנאי חיים אחרים. התנועה החדשה יונקת מהעבר. אין להבדיל בין התקוה לביאת המשיח בשביל הזקנים — ובין הציונות בשביל הצעירים. לא בריזולוציות נוכל לתת צורה חדשה להחיים בא"י. שם הולכים ונשנים אותם החזיונות שראינו בגילה: הצעירים שבאו לא"י אינם שואלים אותנו, כיצד לסדר את חייהם. הם באו לשם בלי עזרתנו. האם עשתה הציונות איזה דבר בא"י בעד החנוך? אף לא בי"ס אחד בראה שם. השאיפה לחפש החיים הלאומיים מושכת את החלוצים שמה, אלפים ורבבות עוזבים אותנו — ואנחנו עומדים בכליון־נפש. והנה החלוצים ההולכים לא"י, בכדי לברא שם איזה דבר — אל נא תמרר את רוחם. אנכי ראיתי את ההוראה בהגימנסיה— ונעשיתי מעין תלמיד לה. ראיתי איך הם עובדים ואוצרים קימעא־קמעא. לכו גם אתם שמה ועבדו והשפיעו ברוחכם. במלחמתנו כנגד האלליאנס ננצח רק אם ניסד בתי־ספר ברוחנו. עצה זו אנו משיאים גם להמזרחי.

בנוגע לשמירת־השבת — הנה במקומות רבים, כמו בנגב־רוסיא למשל, אינה כמעט במציאות לרגלי תנאי החיים הקשים ומזה נשקפה לנו באמת סכנה. ואולם בשום ארץ אין השבת נשמרת באופן נעלה כזה כמו בא"י, שם החיים מקבלים מאליהם צורה יהודית. עלינו לבלי טפל בקטנות, כי אם להקיף את התמונה בכללותה. בא"י הכל נעשה באופן יהודי — גם לכרות שאיפות ידועות. אם יהיה רחוב אחד בתל־אביב עם יושביו החפשים בכף אחת ופרנקפורט בכף שניה — הרחוב בתל אביב תכריע את כל פרנקפורט. יש לנו שני מיני דרישות: של „שב ואל תעשה" ושל „קום ועשה". חושב אני שאפשר יהיה לנו לבא לידי הסכם בנוגע לשב ואל תעשה, צריכים אנו להתחשב במדה ידועה עם דרישות המזרחי, אבל לא במדה שאפשר יהיה אח"כ לאמר, שכשנותנים להמזרחי את האצבע הרי הוא דורש את כל היד (אותות־הסכמה רועשים).

ד"ר בודנהימר: מדבר ע"ד יחס הנ"פ אל החברה־להכשרת־הישוב. קומיסיה־מפקחת אין מן הנכון למנות. וזוהי שאלה הנוגעת לכל המוסדות.—במושבה אחת „עין גנים" התאספו פועלים יהודים בחג ורכבו ואולי גם כתבו, אולם „עין גנים" אינה שייכת כלל להנ"פ, כי אם להועד האודיסאי. מכתב מהר׳ קוק לא קבלנו. הוא צריך היה לחכות כראשונה לתשובה מאתנו. אנכי לא אמרתי, כי המזרחי חפץ להנהיג פוליציה דתית, אנכי אמרתי, כי אנחנו איננו יכולים להנהיג פוליציה דתית, איזו אמצעים יש לנו לזה?

הדברים שנאמרו פה בנוגע להשמיטה אינם מתאימים אל האמת.

הנואם מקריא מכתבים המוכיחים את הדבר. אם מוצאים אתם אנשים אחרים אשר ישמרו באופן יותר טוב על החוקים העברים — כי אז הושיבו אותם על מקומנו. שלחו גם אתם את בניכם שמה, כי יעבדו שם יחד עם הצעירים הפועלים וישפיעו עליהם. היו"ר ד"ר צ׳לינוב מסכם את תוצאות הוכוחים. דרישות המזרחי נוגעות רק למוסדות צבוריים. בחיים הפרטיים אינם אומרים להתערב. במוסדותינו הציוניים אנו שומרים על החוקים העברים. במודעתנו זו מצד הנשיאות תובלו להסתפק. ואחרי שמשום צד לא הביעו את הדרישה להתערב בעניניו הפרטיים הרי מצאנו את שדה־העבודה המשותף לנו, שעליו אנו יכולים לעבוד בשלום ובאחדות. נטעים נא רק את הדבר המאחד אותנו—והוא העבודה המשותפת בשביל עמנו. אם לא תהיה מחאה מצד הקונגרס — אחשוב, שהקונגרס מוצא את בירור הדברים מצד הנשיאות והדירקטוריום של הקרן הקימת למספיק.—

הרמן שטרוק מודיע, שאחרי בירור הדברים מצד נשיא הקונגרס והדירקטור של הקרן הקימת—הריהו מותר על העמדת הצעתו למנין (מת"כ).

אחד הצירים מציע, שהקונגרס יביע תודה להד"ר בודינהימר על עבודתו לטובת הקרן הקימת (סערת הסכמה).

ד"ר בודינהימר: להצעה זו אפשר לי רק אז להסכים, אם הבעת תודה מכוונת גם כלפי חברי לעבודה לטובת הקרן הקיימת.

ישיבה שביעית.

יום א׳, עשר שעות בבוקר.

לפני פתיחת הישיבה מביאים ומעמידים על הבמה לקול רעש של מחיאות כפים את דגל האגודה „אהבת ציון" בס"ט גאלן. את הדגל הביאה דיפוטציה של ששים איש, שעברו בתהלוכה מבית הנתיבות להקאזינא.

נורדוי פותח את הישיבה ומוסר את הידיעה המעציבה, שהציר המפורסם יוסף איזראעלס מת הלילה. כל הנאספים קמים ממקומותיהם לאות אבל וכבוד. נורדוי מדבר דברים חמים על המת הגדול. איזראעלס היה אחד האמנים היותר גדולים שבזמננו. פטירתו היא אבדה שאינה חוזרת בשביל כל האנושיות הקולטורית, ואולם אבדה כפולה היא לנו. לאיזראעלס היה טמפרמנט של אמן עברי. בציוריו אנו מוצאים אותו אומץ הרגש, אותו המרץ של הבטוי, אותה הקדושה הנאצלה של עומק הרגש, המיוחדים להמעולים שבבני גזענו.

היו"ר מביע אח"כ תודה לאגודת „אהבת ציון" בס"ט גאלן על דגלם שהביאו במתנה להקונגרס.

נקראים טלגרמות ומכתבים של ברכה במספר רב, ביניהן טלגרמה של ברכה מאת מאה אורחים נוצרים מנ׳ניבה.

ד"ר קצנלסון מרצה על שאלת ההגרה. הוא מציע איזו מספרים על דבר תנועת ההגרה. ההגרה מרוסיה עולה הרבה על זו מארצות אחרות. אם התנועה תתפתח הלאה במדה זו — יעלה בקרוב מספר הנודדים מרוסיה על מספר המגורשים מספרד.

העם היהודי הוא עם קשה עורף. איננו חפץ למות. כשהמים באים עד הנפש — הרי הוא לוקח את מקל הנודדים בידו — ונודד. הוכוחים, אם תנועת הנדידה מביאה תועלת או הפסד מנקודת־המבט הלאומית — אין להם שום ערך. אי אפשר לנו להעלים עין מהחזיון החשוב הזה, מתנועה כבירה זו, העומדת במרכז חיינו. יש רק נדידה אחת מזיקה לנו — והיא הנדידה מא"י. — תנועת הנדידה איננה באה תמיד רק מסבות כלכליות. בשנת 1908 עלה מספר היוצאים מאמריקה על מספר

המהגרים שיצאו ל א מ ר י ק ה, הרי שלא הגורם האיקונומי היה כאן המכריע. לעתים קרובות הסבה היא ההכרה, שאי אפשר לחיות יותר בתנאים פוליטיים אלו. אצל שום מהגרים אחרים מספר הנשים והילדים איננו גדול כל כך, כמו אצל היהודים. הגרה זו איננה, איפוא, לזמן, אלא מוחלטת. —

החלק החמישי של כל הנודדים הם יהודים, חלק גדול של היהודים הם בעלי־מלאכה. אם מוצאים אנו, שאצל היהודים עולה הרבה מספר הנודדים שאין להם שום משלוח יד על זה של הנודדים מהעמים אחרים — מתבאר הדבר בזה, שבין היהודים רב מספר הנשים והילדים. העתונים הרוסים כתבו לפני זמן מה, שאמריקה אינה נותנת לרבים מהנודדים היהודים את רשות הכניסה, ומזה הביאו ראיה, שגם אמריקה איננה חפצה בנודדים יהודים. ואולם דבר זה איננו מתאים אל האמת. מספר הנודדים שלא נתנו להם להכנס אל הארץ, עלה בנוגע לבני העמים האחרים ל־1,1% ובנוגע להיהודים ל־0,8%. — הקומיסיה לעניני ההגרה מקפדת אמנם ביותר על שמירת החוקים. אבל אין לפחוד, שינעלו דלת בפני המהגרים היהודים. המהגרים מביאים תועלת מרובה לאמריקה. גם מטעמים מוסריים אי אפשר להאמין, שאמריקה תנעל דלת בפני המהגרים היהודים. יש להצטער רק על חוסר שיטה וסדר אצלנו במקצוע זה. המרצה מתאר את עבודתן של הממשלות השונות לשם סדור ההגרה מארצותיהם. רק ההגרה היהודית היותר גדולה שבעולם, איננה מסודרת כלל וכלל. יש להביא בחשבון, שהמהגר היהודי מרוסיה פוגש במעצורים ובמכשולים גדולים, שהנודדים האחרים אינם יודעים אותם כלל. יש רק להזכיר את הקושי שיש ברכישת תעודת חו"ל. — לחרפתנו צריכים אנו לציין, שאין אנו עושים כלום בשאלה גדולה ואלמנ־טרית זו. „אל תבכו למת — בכו בכה להולך". גורל הנודדים צריך לנגוע ביותר אל לבנו. — בעזרה להמהגרים מתעסקים הועד המרכזי של היק"א ברוסיה, חברת העזרה ליהודי אשכנז, האליאנס באוסטריה ואחרים. יש לציין את עבודתה הפוריה של חברת העזרה. מתחילה חשבו, שחברה זו תהיה המרכז לעבודה זו. לצערנו לא התגשם דבר זה — הועד המרכזי של יק"א ברוסיה עושה הרבה ב ה ת א מ ה ל א מ צ ע י ם ה מ צ ו מ צ מ י ם ש נ ת נ י ם ל ו ל מ ט ר ה זו. 50000 רוב' נתנים בשנה למטרה זו. אבל מה הוא סכום זה בשביל תנועת נדידה של מאת אלף איש לשנה. כל מה שנעשה עד עתה הוא מעט מאד. יש פה כר נרחב לעבודה. מתנגד אני לזה, שיתמכו את המהגרים בכסף, אבל סדור ההגרה בנוגע לדברים שאי אפשר לראותם מראש; מקרי מחלה, הקושי בהשגת תעודת־מסע, ההגנה בפני הסוכנים — כל זה דרוש כבר עבודה סבוכה וגדולה. דבר עוד יותר חשוב הוא, הכשרת המהגרים לחיים חדשים, ועזרה מוסרית להם בארץ החדשה.

נעשו איזו נסיונות של קולוניזציה סיסטימית של המהגרים, אבל הנסיונות היו קטנים מאד.

המרצה מציע שורה שלמה של עבודות:

א) הציונים צריכים להשתתף בעבודה לטובת המהגרים בכל אורגניזציה שתהיה. באמת כבר עובדים הציונים גם עתה במקצוע זה. בקונפירנציה לעניני ההגרה הוברר, שרוב המשתתפים בעבודה זו הם חברינו.

ב) בדבר ההגרה לסוריא ולא"י, הגרה זו היא קטנה מאד בערך ולא הטעמים האיקונומים הם המכריעים. בערים רבות בסוריא יש דרישה לפועלים ולבעלי מלאכה. באמריקה יש לו להמהגר קרובים ומיודעים, שעל פי קריאתם הוא נוסע לשם והוא יודע, שמיד כשיבא לשם ימצא עזרה ותמיכה מצד אנשים קרובים לו, מה שאין כן בסוריא ובא"י — תעודה זו צריכים אנו, אפוא, לקבל עלינו.

ג) הלאומיות וההגרה: יש מי שחושב, שההגרה מחלשת את הלאומיות. ואולם דעה זו היא משובשת: היהודים היוצאים לאמריקה נשארים ביהדותם, ואולם המהגר עלול הוא להשפעות שונות. אם ידע המהגר, שבכל מקום ימצא אחים הנכונים לבא לעזרתו, יהיה לדבר זה ערך לאומי גדול. המרצה מציע אח"כ לקבל החלטה זו.

הקונגרס הציוני העשירי מציין, שהנסיונות שנעשו עד כה לשם סדור האמיגרציה אינם מספיקים. הוא פונה אל העם העברי ואל ההסתדריות העוסקות בעבודה זו לשם יצירת עבודה גדולה מאוחדת ומסודרה במקצוע זה.

הקונגרס דורש ביחוד מהציונים ומהאורגנים הציוניים:

א) השתתפות רצינית בעבידה זו. כמו כן עבודה בכדי לשמור את לאומיותם של הנודדים.

ב) עזרה להגרה להמזרח הקרוב, ביחוד לא"י ולסוריא.

הנואם פונה אח"כ אל האמיריקנים ואומר: אתם חייבים לעזור להמהגרים מהיום, מפני שאתם מהגרים—מ א ת מ ו ל. וכל הציוניים חייבים לעזור להם, מפני שכלנו הננו מהגרים ל מ ח ר.—(מח"כ).

ל. מ ו צ ק י ן: שאלה כזו אינה מלהבת ביותר את הקונגרס. אחרים אומרים, אנחנו כבר נתנו את התשובה על שאלת הנדידה—הציונות, ותשובה אחרת אין לנו.—אחרים אומרים: אין לנו בכלל תשובה על שאלה זו, עוד אחרים אומרים, שהטפול בעניני הנדידה תחליש את כחותינו המועטים. כל זמן שאנחנו המעט בין היהודים—צריכים אנו להתעסק רק בעבודות הנוגעות ישר לתעודתנו ולא בעבודות אחרות.—ואולם אי אפשר, שהציונות לא תשים לב לשאלת החיים היותר חשובה של העם העברי. הציוניים צריכים לברר לעצמם את יחוסם לשאלה זו. אחרי שכבר הגיעו הדברים לידי כך, שבארצות ידועות עולה מספר הנודדים על הרבוי הטבעי של יהודי הארץ, אחרי ששאלה זו נוגעת ל כ ל היהודים בארצות ההן, אי אפשר לנו להעלים עין משאלה זו. צריכים אנו לציין פה את העיקרים הכלליים בשאלה זו,—להפרטים אין אנו מומחים כלל. השאלה הראשונה: הצריכים אנו בכלל להשתתף בעבודה לטובת המהגרים? הצריכים אנו להתעסק בעבודה זו בתור ציוניים? הצריכים אנו להשתתף באורגניזציה כללית לעבודה זו? היש לנו דרישות ספיציאליות בנוגע לעבודה זו?

על השאלה הראשונה אנו עונים: הנדידה היא חלק מצרת היהודים. הפתרון לשאלה זו — היא הציונות, התרכזות כחותינו הלאומיים בא"י. פתרון זה הנהו לפי שעה רק פתרון תיאורי. אין עוד מקום בא"י לנדידה בהמון, והציונות איננה נותנת עדיין את הפתרון לשאלה הבוערת של ההמונים שאינם יכולים לחכות. —

השאלה היא, אם חפצים אנו לעבוד בינתים לטובת קיומו של עם ישראל. אם מתעסקים אנו בעבודה כזו—אין אנו יכולים להתעלם מעבודת הנדידה.

בנוגע לשאלה השניה—הצריכים אנו לעבור במקצוע זה רק בתור יהודים או בתור ציוניים. עד עתה עבדנו רק בתור יהודים, ואולם בלי ספק צריכים נהיה לקבוע את יחוסנו בתור ציוניים לשאלה זו. ההגרה יש לה הטנדנציה לברא מרכזים חדשים. היהודים מתקבצים בהמון במקומות ידועים. אפשר, שיעשו את הנסיון להביא שנויים עיקריים בחזיון זה, שינסו ל פ ז ר את המהגרים היהודים. נסיונות ממין זה נעשים בזמן האחרון מצד פילנטרופים יהודים. — צריכים אנו להשתדל

לעבוד כנגד טנדנציה כזו, שתחליש את כחותינו הלאומיים. — כעת יוצאים מרוסיא בכל שנה כמאת אלף איש. אם נעזור מצדנו להגדיל רק את פזורנו בגויים — הלא נביא בזה רעה לאומית גדולה לעצמנו. מטעם זה צריכים אנו להשתתף בעבודה זו בתור ציוניים. סדור תניעת ההגרה—היא דרישה שהובעה אצלנו זה זמן רב, עוד לפני הקונפירינציה בפרנקפורט. עוד בשנת 1903 עשיתי את הנסיון לפעול על היק"א בפטרבורג להתעסק בתעודה זו, אז התיחסו לזה בשלילה, מפני שלא חפצו להודות בשאלה היהודית. —

בשבילנו השאלה היהודית היא הרבה יותר עמוקה ומסובכה משאלת הנדידה, אבל לאותם היסודות שבתוכנו הכופרים בשאלת היהודים בכלל, הצגת שאלה זו היא כבר לסלון ממאיר. במשך הזמן נשתנה המצב. האחרים התחילו סוף סוף להתעסק בשאלה זו, אבל הטנדנציה שלהם—היא הפזור וה„דינציונליזציה". כנגד טנדנציה זו עלינו לצאת למלחמה.

צריכים אנו, אפוא, להשתתף בהקונגרס לעניני האמיגרציה.

המרצה מציע את הריזולוציות הללו:

הציונות רואה בנדידת ההמונים היהודים לא רק תוצאת התנאים האיקונומיים הכלליים, אלא קודם כל תוצאה של צרת־היהודים ההיסטורית. הציונות מוצאת אפוא, שהפתרון המוחלט של פרובלימה זו קשורה היא בקשר היסטורי בפתרון השאלה היהודית, כלומר בהתרכזות הטיריטוריאלית בא"י. ואולם ההסתדרות הציונית מאמנת באפשרות פתרון זה רק לאיתו זמן, שבו תקיף הציונות מצד אחד את כל העם העברי ומצד אחר אפשר יהיה לה להראות על הרבה יותר עבודות חיוביות במזרח, ביחוד בא"י. בנוגע להעתיד הקרוב רואה הציונות בהקלתה וסדורה של ההגרה שאלת־חיים זמנית חשובה בשביל ההמונים הנלחצים, שבאי כח כל הקבוצות הלאומיות חייבים להשתתף בה,

ואולם בהתאמה להשקפתנו הכללית רואים אנו בכל שאיפה לפזר ולזרות את המוני היהודים—מגמה אנטי־לאומית, העלולה להעביר את המוני היהודים על לאומיותם.

מטעם זה וגם מטעמים שונים אחרים משתתפת הציונות בכל השאיפות המכוונות לסדר ולרכז ולהעמיד על יסודות דימוקרטיים את העזרה להנודדים. מאמנת היא הציונות, שיש הרבה מיני עבודות מועילות ותקינים במקצוע ההגרה, היכולות לבא לידי גלוי רק ע"י חליפת־דעות בין היסודות השונים. הקונגרס הציוני מקדם אפוא בברכה את רעיון הקונגרס לאמיגרציה ודורש מאת האלמנטים השונים להשתתף בקונגרס זה. הקונגרס הציוני דורש מאת הועד הפועל הבא, שאם יהיה קונגרס לעניני האמיגרציה, שישתתפו בו האירגניזציות הגדולות, הקהלות הישראליות וכיוצא בזה, אז ישתתף בו גם הוא בתור אורגניזציה. הסיסמא שלנו צריכה להיות:

א) סדור ואורגניזציה של ההגרה בכחות יהודים כלליים,

ב) רכוז ולא פזור,

ג) חקירת כל אפשרות של עבודה במזרח, כל צעד וצעד שאנו עושים לשם חקירת תנאי ההגרה אל המזרח ואפשרותה הוא צעד לפנים בדרך למטרתנו. צריכים אנו לבא לא רק בדרישה זו, אלא גם בחומר מוכן ע"ד ההגרה אל המזרח (מח"כ).

טריטש: המנהיג שלכם הד"ר הרצל (באולם קם שאון וקולות קוראים: „ולא שלך הוא מנהיגנו זה?").

הד"ר הרצל בא עמי בקשר־דברים בשנת 1903 בדבר יסוד משרד־לאמיגרציה, למטרת ההרכזות ההגרה כנגד פזורה. הפתרון הציוני של שאלת האמיגרציה אפשרי הוא גם עתה. ד"ר קצנלנסון דבר פה הרבה ע"ד אמיריקה ומעט מאד ע"ד א"י. הוא הטעים פה את זכיות היהודים באמיריקה. האם לא הורוהו אנגליה ויהר ארצות החופש, כמה אפשר לסמוך על זכיות כאלה? מדוע לא הראה על הפתרון הציוני?

מוצקין אמר, כי מכיון שאין לנו כל הכחות היהודיים, נשאר הפתרון שלנו רק בעיון. אבל זה לא נכון. עד לפני שלשים שנה נסעו לא"י רק מטעמים דתיים. מאז החלו לנסוע לשם גם מסבות כלכליות. במשך 17—16 שנה התרבה מספר היהודים בא"י פי־שנים. אפשרות ההגרה לטורקיה רבה היא. הנואם משוה את ההגרה היהודית לאמיריקה ארגינטינה וכו' אל ההגרה לטורקיה. היהודים מוכשרים ביחוד להעבודה העירונית.

מסי־הגבול בטורקיה עלו עד כה לשמונה פ"צ. אולם אח"כ הועלו עד 11 פ"צ ויש שאיפה להעלותם עד 15 פ"צ. ע"י זה תנתן חסות להתעשיה בטורקיה. הגרה לטורקיה אין כמעט מלבד היהודית. פה עברו על הגרה זו אגב־אורחא, אולם לטורקיה חשובה היא מאד.

ההגרה היהודית לטורקיה היא גורם חשוב לטורקיה ועלינו לראות, אם לא נוכל להגדיל את ההגרה היהודית לשם. „הפתקא האדומה" אינה נוראה כ"כ. גם באמריקה עומדים המהגרים היהודים זמן הרבה תחת השגחת פקידות־האימיגרציה. הוצאות ההתישבות במזרח לא רבות הן, וצריך לשוב לב אל סכום העורף בהוצאות הנסיעה לאמריקה. הנואם מתאר את האפשריות של התישבות בטורקיה. הנני מציע אפוא, ליסד משרד לאמיגרציה בברלין, שמטרותיו תהיינה:

1) לאסוף חומר ע"ד ההגרה לטורקיה.

2) הפצת הידיעות האלה.

3) תמיכת הזרם האימיגרציוני לטורקיה. ובנוגע להוצאות הדרושות — הוא מציע לאסוף את הקונגרס בכל שנה, ואז תתוספנה הכנסות האורגניזציה. מהנסיון יודעים אנו, שבשנה שחל בה קונגרס — הכנסות השקל מרובות. הוא מציע עוד להנהיג אצלנו את השקל בתור תשלום זמני, זאת אומרת לקבל תרומה הגונה בבת אחת, הפוטרת מתשלומי השקל השנתי.

וולפסון מראה על העבודה המרובה שעוד על הקונגרס לטפל בה ומציע לקבל ההלטות ע"ד הריזולוציות שהוצעו בשאלה זו בלי וכוחים. ההצעה מתקבלת. מעמידים למנין את הריזולוציות שהציע ד"ר קצנלסון. הריזולוציות מתקבלות.

מציעים למסור את הצעתו של טריטש בדבר יסוד משרד מיוחד לעניני ההגרה — להקומיסיה הפלשתינאית. ההצעה מתקבלת.

מוצקין מוצא, שאי־אפשר לקבל החלטה בשאלה חשובה כשאלת ההגרה אם לא טפל בהן הקונגרס קודם כראוי. הוא מציע לבחור ועדה מיוחדת שתכין את החומר ותעבוד את הריזולוציות בשביל הקונגרס. אחרי וכוחים לסדר היום נבחרה קומיסיה מיוחדת מה"ה ד"ר קצנלסון, מוצקין, צוקרמן, ד"ר פסמניק, ד"ר יהושע טהון, ד"ר ברוצקוס ולוברסקי. — מציעים לצרף גם את טריטש. סירקין מוחה על אשר נמצאים צירים המציעים לבחור את טריטש לאיזה קומיסיה שתהיה. מי שמכבד את זכר מנהיגנו הגדול לא יעשה כזאת. באולם שאון. מעמידים למנין את ההצעה— וברוב דעות גדול בוחר הקונגרס בטריטש.

ישיבה שמינית.

יום א' ארבע שעות אחרי הצהרים.

ישיבה זו היתה מוקדשת כולה לשאלת הלשון והתרבות. כל ישיבה זו התנהלה בעברית. הנואמים דברו רק עברית.

היו"ר אוסישקין.

סוקולוב מרציא בעברית על הלשון העברית והתפתחותה, הוא מתחיל את הרצאתו בזה, שהוא עתיד לסיים אותה — בדרישה ליסד מועצה מיוחדת לעניני הלשון והספרות. כמו שיש מועצה לעניני א"י. שואלים אותנו, הלא יש חובבי ש"ע בין הבלתי ציוניים ומדוע אתם דורשים דוקא מאתנו עבודה זו. ואולם שונה היא השקפתנו על הלשון העברית מזו של אחרים. גם המשכילים חבבו את הלשון העברית. הם הרגילו לחשוב, שהשפה העברית והספרות העברית קיומן מתחיל מימי ההשכלה החדשה, הם לא הבינו את התפתחותה הטבעית של הלשון, לא הבינו שהלשון היתה קימת גם בבית, גם במשפחה, בעניני מסחר, בחיי הצבור, בבתי מדרשות. גם בעלי הכלאכה והעניים כשהיו מתאספים או מסתדרים לחברה — מיד היו משתמשים בלשון העברית לתקנותיהם ופנקסיהם. לא היה מקצוע בחיים, שהלשון העברית לא תפסה בו מקום וע"כ לא היה אז אפשר, שהשונא היותר גדול, עם הארץ, יעשה שמות בקרבנו כמו עתה. כל זמן שהיתה ידיעת התורה נפוצה אפשרים היו אמנם חלוקי דעות, היו מחלוקות לשם שמים, אבל הכל עמד על יסוד אחד, על יסוד התורה וע"כ היתה תקוה, שאיש יבין את רעהו. הלשון העברית משמשת לנו לשני דברים: להבין את הדורות הראשונים ולהבין איש את רעהו. במקום שידיעת הלשון נפסקת אין גם אפשרות להבין איש את רעהו. שבי הגולה מבבל הבינו את חשיבותו של דבר זה, וע"כ דקדקו בידיעת הלשון ובטהרתה והיו מקפידים שהלשון העברית תתקיים ותשתמר בידיהם, התפתחותה של הלשון העברית לא נפסקה עם חתימת כתבי הקודש, כמו שחשבו המשכילים הראשונים; גם לשון המשנה היא צעד גדול לפנים. היא לשון ברורה ומדויקת, שאפשר לדבר בה על כל דבר מצרכי החיים. גם הספרות הרבנית -- הלא היא ספרות עברית לפי המצב בזמן ההוא. והספרות בספרד הלא הראתה נפלאות של תחית המתים. אחרי יותר מאלף שנים מימות ישעיהו ויחזקאל עמדו לנו ר' יהודה הלוי ואבן גבירול, שחדשו את הלשון והחיו אותה מחדש, דבר שאין אנו יכולים גם לצייר לנו בנוגע להומירוס וציצירו. הנס הזה, שאנו רואים רק בספרות העברית איננו דבר שבמקרה. העם, הלשון והתורה הרי אחדות אחת. גם העם העברי היו לו יסודות ידועים בהשקפתו על הלשון העברית. ההשקפות הללו לא נשתנו, אלא היו לקרן קימת הנושא פירות. האותיות הן החומר והנקודות הן הצורה. האותיות הן תורה שבכתב.

גם בשפה אנו רואים את הכשרון המיוחד של העם העברי. להעם יש נטיה מיוחדת להדברים הנאצלים וגם הלשון יש לו נטיה זו. כמו שהסגנון הוא האדם, כך הלשון הוא העם וכך גם הארץ, הקשרים בין השפה והארץ הם מרובים. ע"י חוש טבעי הבין עמנו, שזהו היסוד להחזיק את החבור בתוך הפזור בין עמים וארצות רבות, ואני שואל, אם יש לנו הרשות להתרשל בשמירת אותו האוצר והכח, ששמר עלינו במשך אלפים שנה — הכח הזה שכבר התמחה ושאנו יודעים, מה אנו יכולים לעשות בו.

צריכים אנו לאסוף את כל הניצוצות, את כל האפשריות, לצרף פרוטה לפרוטה וטפה לטפה של הכח הזה. הוא חי אתנו כיום, רואים אנו את התפתחותה החדשה של לשון וספרות זו. זוכרים אנו עוד את ה„מחבר" שסבב על הפתחים ועתה — הלא יש סופרים, יש משוררים, יש חברות ללשון ולספרות עברית, יש קוראים עברים, וה„מחבר" העברי איננו עוד לבוז. שנוי זה הלא געשה לעינינו, כל הספרות החדשה הלא נוצרה לעינינו. אפשר שאין אנו רוצים בתנועה זו או אחרת, בזרם זה או אחר, בסופר זה או אחר. אבל הלא אין לכחד את עיקר התפתחותה של הספרות. צריכים אנו להזכיר את אחיאסף, את תושיה, את הביבליותיקה הגדולה של בן אביגדור, את „מוריה", „ספרות", „תורגמן", צריכים אנו להזכיר גם את הפובליציסטיקה החדשה: את „הצפירה" המחודשת, את „הד־הזמן" שיש לו תקוה לשוב ולהפתח. — יש לנו להזכיר, ביחוד, את הספרות הצעירה — הספרות הארצישראלית, המכניסה לתוך ספרותנו. גון חדש, ריח חדש, ריח שדה. צריכים אנו להזכיר את המפעל הענקי את ה„מלון" הגדול של בן־יהודה. — יש להזכיר גם את „מקיצי נרדמים" ההולכת ומתחזקת והמוציאה כתבי־יד רבים, שיש בהם ערך גדול. במקום הזה בשרתי פעם אחת מפעל גדול, שקויתי לו — הוצאת אנציקלופדיה עברית, שהבטחתי מעל במה זו, תקוותי אז לא נתקימו, מפני שההבטחה שנתנו לי— לא מלאה, אבל מה שנדחה לא בטל עוד. צריכים אנו רק לעבוד, לעבוד ולעבוד. בשום מקום ובשום מקצוע אין אנו רואים עבודה מתמרת כזו במקצוע הלשון והספרות העברית. את הדברים שאנו רואים יום יום — אין אנו מרגישים עוד בתור נס, וכך הוא הדבר בנוגע להדבור העברי. לפני עשרים שנה, כשהחלותי להטיף לדבור עברי — אמר לי אחד מידידי, שאני בעל חלומות (בודאי חפץ לאמר: משוגע), עכשיו אמר לי, שאני נביא, החילונו בתור תינוקות ועתה הלא רואים אנו התפתחות זו בציונות, למשל. בקונגרס הראשון, כשפניתי לאחד בעברית, אמר לי, שאני עושה עליו רושם, כאלו אני מתפלל אליו.

הנואם ניתן סקירה קצרה על ההפתחות התנועה לדבור עברי, מימי שפה ברורה עד ההסתדרות ללשון ולתרבות עברית, הסתדרות זו איננה אמנם סגורה במסגרת הציונות, אבל יכולה היא להביא תועלת מרובה לרעיוננו, אינני חפץ עוד לבשר דברים שעדיין לא התגשמו במלואם, אבל מותר כבר לדבר על דבר הקרוב להוסד בהשתדלותה של הסתדרות זו, ומוסד זה כתב על רגלו את ה„תחיה". — רואים אנו, אפוא, שיש התקדמות ויש חיים. -- אין בי מ„שלות הרשעים", אינני מן המרוצים. המצב בכללו עדיין מעציב מאד. צריכים אנו לרכוש את כל העם, ומה אנו רואים? חכמי ישראל, שאומרים עליהם, שהם עסוקים בחכמת ישראל כותבים בכל הלשונות שבעולם. רק לא עברית, הקהלות הישראליות כותבים את ספריהם ופנקסיהם בכל הלשונות שבעולם, רק לא עברית, העוסק בחכמת ישראל כעת— צריך לדעת שבעים לשון. הלא זה חורבן המקדש העברי, חורבן התורה העברית. בדרשת הפתיחה בקונגרס זה—הביעו ברכה להסתדרות לשפה ולתרבות עברית, אבל אם חושבים אתם, שההסתדרות נבראה, בכדי להוציא את הציוניים ידי חובתם— אתם טועים טעות גדולה. מקוה אני, שההסתדרות החדשה תעשה דברים גדולים וטובים, אבל אין אנו יכולים לפרוק את המשא מעל ההסתדרות העברית. אם ההסתדרות הציונית חפצה להיות בטויה של תנועת התחיה—הרי אצילות זו מחיבת. באה השעה להכנס בעובי הקורה הזאת. חפצים אנו כבר לראות מעשים. צריכים אנו לקבוע עיקרים להמעשים האלו, ודבר זה צריך הקונגרס לעשות:

א) להרחיב ולהחיות את הלשון בא"י, להביאה למעלה של

שפת עם. עבודה זו איננה עבודה טפלה, אלא אחד העקרים שבעבודתנו.

ב) להכניס את הרוח העברי אל היהדות המזרחית ע"י בתי ספר, חברות, הרצאות ודרשות, גם זו עבודה עיקרית, אם נחוץ לנו שיהודי כל הארצות יהיו נאמנים לעמם—עוד יותר חשוב הדבר בנוגע ליהודי המזרח, וחשיבותו של דבר זה בשביל הציונות—אין לשער. נלחמים אנו עם האליאנס ומתוכחים עמה, בגלל השפעתה המזיקה על יהודי המזרח, אבל דבר זה איננו מספיק, כי מי נתן להאליאנס את הכח אם לא בתי הספר שלה, הקילטורה שלה? הם ידעו כיצד עושים פוליטיקה, הם ידעו את הפתגם האשכנזי על ה„מלמד" שנצח אצל סעדאן. — יש אומרים; זה הוא „עוות", יהודים באים מארצות אחרות לחנך את יהודי המזרח, אבל אנחנו באים לא בלבדנו; אלא עם המלה העברית, עם הרוח העברי. המורים שלנו לא ילכו לשם לעשות את היהודים לצרפתים או לגרמנים, אלא לעשות אותם ליהודים. אחת העבודות החשובות לנו היא, אפוא, תחית היהודים הספרדים באמצעים רוחניים. —

ג) חזוק ההכרה היהודית בקהלות ישראל שבגולה תלויה בידיעת הלשון העברית, וע"כ חובה כפולה ומכופלת עלינו היא לעשות במקצוע זה את כל האפשר. מהו „כבוש הקהלות", אם לא עבודה כזו. הלא כבר היו מקרים, שציוניים נצחו בבחירות לראשי העדה, וכלום ע"י זה בלבד נשתנה מצב הענינים. הדבר של ממש שאנו צריכים לדרוש מאת הציוניים המשתתפים בהנהגת הקהלות — הוא להלחם בשביל הלשון העברית. דבר זה אפשרי הוא, אין שום גזירה, למשל, על הקהלות לכתוב את פנקסיהם ואת ספריהם בלשונות זרות.

ד) חובתם של הציוניים להיות למופת בדבר זה. מי שהולך להוכיח, צריך שתהיה לו הצדקה לזה.

ה) כל אגודה ציונית מחויבת לדאוג ליסוד בתי-ספר וקורסים ללמוד הלשון, והלשכה המרכזית צריכה להמציא את החומר הדרוש. הלשון השלטת בכל המוסדות הציוניים צריכה להיות העברית. בכדי להשיג את העקרים האלה אני מציע הצעות הללו: חושב אני, שאפשר ליסד שתי חברות: אחת לעניני החנוך ובתי-הספר, שתעודתה היא להחיות את הלשון בבתי-הספר, להוציא ספרי-למוד דרושים. לסגל את הלשון לדרישות החנוך וכיוצא. חברות כאלו ישנן בביהם ובכמה ארצות אחרות. החברה השניה — היא לתחית הלשון בתור לשון, לא רק תחית הדבור, אלא גם יפוי הדבור, הכשרת הלשון. לדבר זה משמשת חברה אחרת, בשביל חברות אלו אפשר למצוא את האמצעים ע"י חברים ותרומות חברים. אבל דבר זה איננו פותר עוד את השאלה, יש עוד צד מרעי בדבר. צריכים אנו לאינסטנציה גבוהה אויטוריטיבית לפתרון השאלות הבלשניות—צריכים אנו לאקדמיה. אינני באים ליסד לא את חברת בתי-הספר, לא את חברת הלשון ולא את האקדמיה, אע"פ שיש לי כבר ראשי פרקים בנוגע לזה. לא המקום ולא הזמן מסוגלים בעת לכך. פה אנו מציעים לקבוע בההנהגה הציונית מדור מיוחד לעבודה זו, שלא תחשב זאת לעבודה טפלה, בהחלטה זו תסועו להתקרב אל מטרתנו — לתחית עמנו ולשוננו. (מח"כ סוערות וממושכות).

הוי"ר אוסישקין: כבר נרשמו שלשים נואמים, ואני מבקש את הנואמים לדבר בקצור נמרץ.

ד"ר נכט: הדבור העברי איננו עוד הכל. יש לשים לב גם אל התוכן. ה' סוקולוב לא הראה לנו את האמצעים הממשיים, כיצד להגיע אל המטרה.

ד"ר שמואל דיכס מתחיל בדברי הכתוב: זה היום עשה ה'—נגילה ונשמחה בו. הוא מעיר, שהוברר ששאלת הקולטורה תתפוס עתה את המקום הראשון בעבודתנו. גם ה„מזרחי" איננו מתנגד לעבודה זו, והראיה, שיצרו הסתדרות מיוחדת ללשון ולתרבות העברית. צריכים אנו לא רק להחיות את שפתנו בזמן זה, אלא גם להחיות את רוחנו העתיק. גם החרדים; גם החפשים התרחקו מרוח כתבי הקודש—יען כי נתרחקנו מאדמתנו ומריח שדה. אין אנו מבינים את כתבי הקודש כהלכה, מפני שאין אנו חיים על אדמתנו, ורוח ישראל וספרות ישראל קשורות זו בזו.

ד"ר בצלאל דיכס: על הקונגרס להחליט, שבכל מקום שיש אגודה ציונית היא מחויבת ליסד אגודה לדבור העברי להשפיע ביחוד על הדור הצעיר בנידון זה.

ד"ר גרונמן מציע לבחר בנואמים ראשים. בתור טעם לדבריו הוא מוסיף, שבאנו הלום לא רק לשם דימונסטרציה, אלא לשם עבודה, והדבור העברית פה עושה את ישיבת הקונגרס לדימונסטרציה.

אוסישקין: את ההצעה אעמיד למנין. בנוגע להטעם שנתן ד"ר גרונמן לדבר יש לי להעיר—שהדבור בלשוננו איני משמש לנו דימונסטרציה בלבד. ההצעה מתקבלת.

מ. ברלין (בא כח המזרחי). בשם המזרחי הוא מביע את שמחתו על שני דברים: אהרי המש עשרה שנות עבודה נצהה סוף סוף ההכרה, שלשוננו היחידה היא הלשון העברית. הדבר השני הוא, שהודות לנדבת מר כהן בחרקוב עולה הון התחכמוני למאה עשרים וחמשת אלפים מרק.

להצעתו של מר סוקולוב, ליסד על יד ההנהגה מחלקה מיוחדת ללשון והספרות העברית, אי אפשר להתנגד בעיקרו של דבר,—ואולם בדברים שבדעות אינם הולכים אחרי הרוב, לוא היינו הולכים אחרי הרוב—לא היה עם ישראל מתקיים יותר, מטעם זה אי אפשר להסכים להצעתו של סוקולוב במעשה, מפני שסוף סוף אי אפשר, שמנהל עבודה זו לא ישפך מרוחו עליה, בעבודה זו צריכה להתעסק כל כנופיא וכל סיעה ע"פ רוחה ותכניתה (מח"כ).

סירקין. לא מקרה הוא, שהקונגרס העשירי קבל לתוך עבודתו את העבודה התרבותית. במדה, שההשקפה הציונות הלכה והתפתחה והתעמקה—בה במדה הוכרה חשיבותה של עבודה זו. לפנים היתה הטרגדיה אצלנו הקרע שבלב, הנגודים הפנימיים, אבל אותם שהרגישו את הטרגדיה נשארו בתחומנו, עכשיו הגיעו לנו ימים אחרים. מתיחסים בקלות ראש אל כל קנינינו הלאומיים ואל כל שאלת קיומנו, עוזבים את מערכות ישראל ועוברים למחנה האויב. לא היו ימים לישראל בכל ימי גלותו הארוכה, שבהם רבתה כל כך ההתכחשות להאומה וההמרה כמו עכשיו. הרבה גרמה לזה העובדה, שאין לנו במה לאומית-מרכזית שממנה תשמע בת קול אנחתה של האומה הישראלית. אין תרופה למכה זו—אלא שמרכזנו בא"י יתחזק וישפיע על הגולה. על הקונגרס העשירי לדאג אפוא לחזק עבודת התרבות. מציע אני, שהקונגרס יבחר סניף מיוחד בההנהגה לעבודה תרבותית בא"י עם תקציב-הוצאות מיוחד, אין להציונות עוד אותו הזוהר וההשפעה שהיו לה מקודם, חדלנו מלהיות חושבי מחשבות והיינו לחושבי חשבונות. יש לנו רק מוסדות פעוטים; אבל לא תנועה, וכ"ז רק מפני, שנגרשנו מתוכנו את הרומנטיזם, את נשמתה של תנועתנו, אם נוסיף ללכת בדרך זו תלך תנועתנו הלוך והתכוץ הלוך והתנונה, וסוף סוף נהיה לחבורה קטנה במקום תנועת-עם. התחבוקה היחידה לשוב ולהכניס רוח חיים חדשים

בתנועתנו—הוא להכניס את העבודה התרבותית לחוג פעולותינו; דבר שאליו שאפו הטובים שבנו מימי מינסק ואילך. אומרים לנו: לא להציונות להתעסק בעבודה זו; אחרי שיש מוסדות אחרים לזה, אחרי שיש הסתדרות מיוחדת לשפה ולתרבות העברית: אבל בתור ציונים, שהציונות היא מרכז השקפותינו על חיינו הלאומיים לא נוכל לסבול, שהסתדרות אחרת תעשה את הדברים, שהם נשמת תנועתנו. כל מפלגה החפצה חיים צריכה להיות קנאית. אם לא תהיה בנו רוח קנאה—לא תהיה בנו גם רוח מסירות והתמכרות. צריכים אנו בעצמנו לשמור על „נר התמיד". עלינו בעצמנו לדאג לתחית רוחנו ושפתנו. (מח"כ)

זלטפולסקי. הציוניות היא הגעגועים לתחיה שלמה ומלאה. אותם הגעגועים שיש בהם משום יצירה. כשאני באים לדרוש את הכנסת ההרבות העברית לעבודתנו — אנו דורשים רק בטויה וגלויה המלאים של הציוניות. ואולם עד עתה דברנו רק ע"ד עבודה זו ולכלל מעשים לא באנו. דברו פה ע"ד המדור המיוחד, ע"ד ההסתדרות ללשון ולהרבות העברית — ואולם אין לפטור את הציוניות מאיתה העבודה, שהוא תוכן הפנימי ונשמת נשמתה, מסכים אני לאותן הדרישות שהביעו פה סוקולוב וסירקין. אבל אי אפשר להעמיד את מרכז הכובד על דרישות הללו. — אי אפשר לנו להסתפק בעבודה תרבותית רק בא"י. עבודה זו נחוצה לנו גם בגולה. —

כתריאל (פוע"צ) מדבר ז'רגונית. הוא מציין קודם כל, שהנשיאות לא מלאה את חובתה. הציעו פה רזולוציות בעברית, וכשדרשו שיתרגמו את ההחלטות לשפה אחרת — לא מלאו דרישה זו. הנואם עובר אח"כ לשאלות הלשונות ומבקר קשה את יחוסם של הסופרים העברים ללשון ההמונים ולההמונים. נאומו נפסק לפעמים בקולות של מחאה.

היו"ר מודיע, שה' מ. פלדשטיין רשם את ישיבה זו. שהתנהגה כולה בעברית, בספר הזהב לאות תחית שפתנו.

מציעים לבחור ועדה שתכין רזולוציות לשאלה זו: את המרצה, הנואמים הראשיים וחברים שיש להם איזה הצעות. ההצעה מתקבלת. —

(סוף יבוא.)

תַּמְצִית הַדִּין וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַמְצוּמְצָם שֶׁהוּגַּשׁ לַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי.

(המשך).

עבודה אנטיציונית וקולטורית.

ועה"פ המצ' התאמץ גם בזמן החשבון הזה להפיץ דעות ציוניות וקולטוריות על ידי עתונים. הוא הגדיל מעט את ההוצאה על עריכת ה„וועלט" ועלתה בידו להיטיב את תכנו מבראשונה. ביחוד עלו יפה החוברות המיוחדות, כגון החוברת לזכר הרצל שיצאה בשנת 1910 בחדש מאי והחוברת „הפלשתינאית", שיצאה גם היא בשנה ההיא באוקטובר. ומלבד זאת הצליח ועד הפועל המצ' להגדיל גם את הכנסות ה„וועלט" על ידי רבוי הודעות, וגם מספר החותמים נתרבו, ולא הפסיד כלל ברבוי ההוצאה שקבל עליו.

את החוברת הפלשתינאית ערך ועה"פ המצומצם גם בלשון אנגלית, ונועדה חוברת זו לצאת בימים האלה. עוד קונטרס מיוחד ערוך על ידו בלשון אנגלית, אך הקונטרס הזה יובא לבית הדפוס אחרי הקונגרס, כדי שיוכלו להופיע בו גם פעולות הקונגרס.

בכל שבוע כמציא ועה"פ המצומצם ידיעות מפורטות מעולם הציונות לעתונים האנגלים היהודיים, ועל ידי זה נתרבו מאמרים וידיעות בעניני הציונות גם בעתונים האנגלים הכלליים. „הוצאת הספרים היהודיים גם היא הצליחה בתקופת החשבון הזה יותר מבראשונה. בשנה הזאת לא רק לא הפסידו, כי אם גם הרויחו מעט, כי נתרבו הקופצים על הספרים האלה.

יצאו בשנה זאת:

„די זעעלע ישראל'ס". מאת ד"ר דניאל פאסמאניק.

„די שפראכען דער יודען" מאת ד"ר הייגריך לוי.

שירי ביאליק בלשון אשכנז כרך ראשון (תרגום הד"ר ארנסט מילר)

„די יודען דער געגענוואַרט" מאת ד"ר ארטור רופין.

„יודישער אלמאנאך 5670".

נאום הד"ר מכס נורדוי בהמבורג: „דאס יודענטום אים 19 אונד 20 יאהרהונדערט" (קונטרס, שכבר זכה לשתי הוצאות).

ועוד קונטרס מאת ד"ר מכס בעסער: „די יודען אין דער מאדערנען ראסענטהעאריע" (על פי ספרו המצוין והמפורסם של צולשאן).

גם ספרים אחדים שיצאו מכבר נדפסו שנית.

כהכרטיסים המצוירים שהוציא ועה"פ המצ' נתחבבו ביחוד הכרטיסים „פלשתינה".

אל הועידה לשאלת הגזע בלונדון נשלחו בתור דפוטציה: הד"ר גסטר, סיר פרנציס מונטיפיורי והד"ר צולשאן.

עתונים שונים נתמכו בתמיכות כסף הגונות בשביל הפצת הדעות הציונות במקומות שיש צורך בדבר, וכן היו מעשים שההסתדרות הציונית הדפיסה בעצמה מכתבים וידיעות בשמה בעתונים כלליים לברר דברים שונים.

ותמיכת כסף ניתנה לבן־יהודה להוצאת המלון העברי שלו.

לגימנסיה העברית בירושלים גמר הועה"פ המצ' לתת 1000 פרנק מהקולטורפונד. אך לפי שהמזרחיים מיחו על זה, החליט הועה"פ בישיבת 27 באפריל לשנת 1911, שישתדל הועה"פ המצומצם לאסוף סכום זה על ידי נדבות פרטיות.

ותמיכה ניתנה לחבורת ההתגוששות „מכבי" בקונסטנטינופול, המועילה הרבה להפצת ההכרה הלאומית בין היהודים ולמוסד התניך הטיכני שבחיפה: על דמוסד „בצלאל", המקבל תמיכה מהוה"פ המצ' ידובר במקום אחר

בהתפתחות הספרות ובתחית הלשון העברית נראו הרבה סימנים טובים בשנה האחרונה: בארץ אבותינו חיה היא הלשון העברית בפי המעולים שבבניה, ואלפי אנשים מדברים בה. וגם באירופה המערבית רבו חובביה, וכבר נוסדה בברלין הסתדרות לתחית הלשון העברית. בין חברי הועד המרכז שנבחר בהסתדרות הזאת אנחנו מוצאים את „אחד העם" ובן־יהודה וברויינין וסוקולוב ועוד סופרים אנשי שם כאלה.

מנהיגי ההסתדרות העברית מיסדים הוצאת ספרים עברים בשם „התחיה" בקרן יסודית של 500,000 מרק נחלקת למניות של 500 מרק, וכבר נאספו חתימות על מניות בסכום 150,000 מרק.

במקצוע בתי הספר יזכר בדוה"ח, כי הגימנסיה שביפו עברה אל ביתה הקנוי לה, ומחלקה ששית נפתחה בה, וכי ביה"ס הבינוני „תחכמוני" ובית הספר לאמנות „בצלאל" מתפתחים ומשתכללים יותר ויותר.

ליסוד מרכז קולטורי עברי, בא"י נוסדים שם עסקי הוצאת ספרים: חבורת „ברקאי" נוסדת על מניות של מאה פרנק, ומגמתה לעסוק בכל מקצועות הספרות. חבורת „יפת" שמה לה למטרה תרגום ספרי המופת. כן נוסדו חבורות „לעם" ביפו להוצאת כתבי מדע קלים ו„קהלת" לספרות ילדים וספרי חנוך לבתי הספר שבא"י.

ובחוץ לא"י יצאו ה„ביבליותיקה הגדולה" וה„ביבליותיקה הקטנה" (ע"י תושיה), ספרים מקוריים חדשים בשם „ספרות" (וורשה), ספרי החנוך של חבורת „מוריה" (אודיסה), „תורגמן" (אודיסה) — תרגומי ספרי ילדים, וחוברות „ממזרח למערב" (ווילנה).

ומזכיר הדוה"ח את העתונים שבא"י: „החנוך", „המאיר" ו„המולדת" (יפו) ו„האחדות" ו„מוריה" (ירושלים) ואת עתוני הגולה „הצפירה", „העברי" (ברלין), ו„סנונית" הוצאת „צעירי ציון" בלבוב.

לתקון הלשון העברית, שתהי ראויה ונוחה להשתמש בה בדבור חפשי ובסגנון מדויק נוסד בירושלים „ועד הלשון העברית".

בין המוסדות הקולטוריים הטובים יחשבו בית למוד המוזיקה שבירושלים (בהנהגת מר אידלסון) וביפו (בהשגחת מרת רופין).

העבודה בארץ ישראל.

גם בתקופת־התשבון הזאת היתה רוב פעולותנו העבודה המעשיית בארץ עתידותינו.

העבודה הזאת נחלקה בין הועה״פ ובין מוסדות שונים, שמקצתם מחוברים היטב אל ההסתדרות הציונית, ומקצתם יש להם אך שייכות גדולה או קטנה אליה.

חלק־העבודה שהועה״פ עוסק בו נעשה בעיקרו על ידי ההנהגה הארצי־ישראלית, שחבר הועה״פ המצ׳. הפרופיסור וורבורג מפקח עליה, ולשכה מיוחדת לה בברלין.

ההנהגה הארצי־ישראלית.

ההנהגה הארצי־ישראלית שלשה דברים שונים מוטלים עליה:

1) להחזיק את הקשר בין האורגניזציות הציונות ובין א״י; לעורר בכל עת את חבת הארץ ולהפיץ ידיעות על אודות סדרי הקילוניזציה;

2) להשפיע ברוח הציונות על המוסדות הנמצאים בא״י מכבר; לעזור בעצה ובמעשה למוסדות שיצרו הציונים שם, עד בואם לכלל עמידה ברשות עצמם, ולעזור למוסדות חדשים ביצירתם או בהנהגתם.

3) להעיר את בעלי ההון על עסקים, שאפשר לאחוז בהם בא״י, ולהיות לעזר לבעלי עסקים כאלה ולהגן עליהם מפני הפסד והוצאות יתרות על דברים אשר לא יצלחו. במעשיה אלה נשענת היא ההנהגה הרבה על הפקידים היושבים ישיבת קבע בארץ ישראל.

בסעיף 1 יכוון ביתור לחליפת־מכתבים תמידית עם הלשכה המרכזית של ההסתדרות הציונית ועם הלשכה דראשית של הקרן הקיימת. מלבד זאת ממלאה היא ההנהגה הארצי־ישראלית גם את תפקידה של לשכת מודיעים לעניני א״י וגם בתקופת החשבון הזאת כבתקופות הקודמות השיבה דברים לשואלים רבים בכתב ועל פה.

ניתנה תמיכה להוצאת הביבליאוגרפיה הפלשתינית מאת טהומסן. ותמיכה הגונה ניתנה לעתון פלשתינה, היוצאת עתה בווינה ונערכת היטב על ידי חברים לדעות ציוניות.

נגמרו עבודות ההכנה להוצאת המפה הגיאוגרפית הגדולה בלשון העברית, שנמשכו זמן רב ונעשו על ידי אגודת המורים הארצי־ישראליים בתמיכת הועד האודיסאי והקרן הקולטורית. יש תקוה שתצא לאור עוד בשנה הזאת. ההוצאה עומדת להמכר ל„הוצאת הספרים היהודיים״.

הקרן הקולטורית, שתחת יד ההנהגה הארצישראל, עודנה גם עתה אך על הנייר בלבד. רכושה לא נתרבה בתקופה זו אלא בסכום קטן מאד. וראוי לפי דעת ההנהגה שישתדל הקונגרס או למצוא מקורי הכנסה לקרן הקולטורית או למצוא דרכים אחרים למלאות תפקידו של המוסד הזה. אין כל ספק, כי בלי סכום גדול לתמיכת מוסדות לאומיים נחוצים בא״י, לא תוכל הסתדרותנו גם להבא להועיל להתפתחות א״י מחוץ לעניני עבודת האדמה.

ביחוד הורגש מחסור זה — חסרון כסף — בהתפתחות האינסטיטוט המיקרוביאולוגי, שנוסד לכבוד נורדה, והביבליותיקה הלאומית.

יפה עלתה השתדלותה של ההנהגת הארצישראלית ליסד שדי־נסיונות של עבודת אדמה ועסקי כפרים. המוסד הזה, שהתכונן בנדבות יהודי אמריקה, נקרא The Jewish Agricultural Experiment Station, כנראה לא יהי לו מחסור בכסף, וכבר נערכו שדי נסיונות על יד אטליט סמוך לחיפה, והתחנה הכללית היא בעיר חיפה. אין כל ספק, כי הדבר הזה, בהנהגת האגרונום המומחה אהרן אהרנסון, יביא טובה רבה להתפתחות עבודת האדמה בארץ ישראל. ההכנות נמשכו שנים אחדות. 30,000 פרנק נלקחו על זה בשנת 1906 בפקודת הועה״פ מהקרן הקימת הלאומית, ובעת ההיא עוד היתה הקרן הקימת הזאת בידי ועה״פ.

על אודות החברה „להתפתחות ארץ ישראל״, אגודת האינדוסטריה בא״י וחבורת נכסי דלא ניידי בשם „פלשתינה״ ידובר בפרקים מיוחדים.

יש לקוות, כי בעזרת ההנהגה הארצישראלית, יתפשט מעט מעט המנהג, שיהודים בעלי נכסים יבואו לישיבת קבע בימי זקנתם בארץ ישראל, כי יבנו להם בית אחוזה יפה באחד המקומות הטובים ביותר, או כי יכינו להם שם מראש שדות וגנים, אשר יוכלו לאכול מפרים במנוחה בזקנתם. אחרית טובה היא ביחוד ליהודים בני רוסיה, רומניה ואפריקה הדרומית, אבל גם בני ערים גדולות באשכנז, באנגליה ובאמריקה יוכלו לבחור להם לצאת משאון קריה עליזה לנאות כפרים, ואם יחד עם זה רוצים הם להמצא בתוך יהודים, הלא אין טוב להם מעבור לארץ ישראל. וכן ימצאו רבים, אשר ייטב בעיניהם לתת לבניהם עסקי כפרים. וכבר נראו סימני התפתחות עבודת אדמה בא״י באופן כזה. גם מה שבעלי הון לוקחים אדמה בשותפות סימן טוב הוא, בין שהם חולקים ביניהם את האדמה הקנויה, כמו שעשתה חבורה רומנית ואמריקאית, בין שהם רוצים להיות שותפים ימים רבים, לעבוד את אדמתם המשותפת על ידי פועלים יהודים ולחלוק את הריוח הנקי.

דוגמא טפוסית לזה היא החבורה „טבריה־לאנד און פלאנטאז׳ענגעזעלשאפט״, שנוסדה בשנה שעברה כתור חבורה אשכנזית. חבורה זו שמשתתפים בה עשרה בני מוסקבה ושנים מווינה ומברלין כוננה אחוזה גדולה על יד ים־טבריה. האדמה דשנה ושמנה, ועובדים באחוזה זאת כשבעים פועלים יהודים. בעסק הזה הונח סכום של 300,000 מרק, וצריך להניח בו עוד 25 פרוצ׳. מי שיש בידו להקדיש 30,000 מרק יוכל עוד להיות לשותף בעסק הזה.

מעשי הציונים מוזר ווולפסון בעד הגימנסיה ובתי הפועלים ידועים. לפני חדשים אחדים הקדיש אחד מאחינו מקייב 30,000 פרנק ליסוד בתי דירה לפועלים, ונדיב אחד ממוסקבה אמר לתת גם הוא סכום הגון על זה. וגם בפטרבורג החלו לאסוף למטרה זאת, החשובה עד מאד בימים האלה לענין הישוב. על ידי יסוד בתי דירה לפועלים יהי אפשר לפועלים מיהודי תימן לבוא לא״י במספר רב, והמה אנשים מתאימים מאד לתנאי המקום.

ועה״פ קבל ומסר 10,000 פרנק מאגודת „עזרא״ לישוב יהודי תימן בארץ ישראל.

פקידי ההסתדרות בארץ ישראל.

גם בתקופת החשבון הזאת מלאו פקידינו בא״י את כל העבודות שאינן נכנסות בחוג עבודתה של הנהגת החבורה האנגלה־פלשתינית, חוץ מפקודות הועה״פ וההנהגה הארצישראלית עליהם לנהל גם את עניני החבורות האחרות שיש להן עסקים עם ההסתדרות. הפקידות שבא״י היא על פי זה הנהגת החבורות:

הקרן הקיימת הלאומית ואגודת „עצי זית״.

אגודת „בצלאל״.

התפתחות עבודת האדמה בא״י (P. L. D. C.)

אגודת האינדוסטריה (P. I. S.)

אגודת נכסי דלא ניידי בשם „פלשתינה״.

אגודת ישוב ארץ ישראל.

הפקידות הזאת היא אפוא במדה ידועה נקודה מרכזית לחבורות השונות האלה שנוסדו והונהגו על פי עיקרים שונים. היא מאחדת את כולן, והאחוד הזה הוא לתועלת לכולן;

במדה שמתרבה העבודה בהסתדרות ובאגודות הקרובות אליה ברוחן, מתרבה גם עבודת הפקידות הזאת. היא כוננה את האחוזה „כנרת״ ואת חבורת הפועלים באומדיוני בעד P. L. D. C., היא נטעה את נטיעות אגודת „עצי זית״ ב„בן שמן״ וב„הולדה״. היא עשתה את כל עבודות ההכנה ב„מרחביה״, אדמת חבורת הישוב וחבורת P. L. D. C., בפקודת הקרן הקיימת עזרה ליסד את רובע־העיר החדש ביפו, הנקרא „תל־אביב״, בפקודת „פלשתינה״ („חבורת נכסי דלא ניידי״) התחילה ליסד רבעי־עיר דומים לזה בערים אחרות, וכן השתתפה בעבודות ההכנה של אגודת האינדוסטריה ובעבודת „בצלאל״ בירושלים וב„בן־שמן״, גם שופטת ועושה שלום היא בין בעלי ריב, ובכלל היא משתתפת ועוזרת בכל דבר בצרכי הישוב והקולטורה בארץ ישראל. עתה היא עסוקה בבנין בתי דירה לפועלים בקולוניות, בעריכת בית־עבודה גדול למאכלי חלב ובית ספר ב„בן שמן״ וביסוד בי״ס לאמנות ביפו בפקודת אחד מחובבי־ציון שברוסיה.

(סוף יבוא.)

הוֹעִידָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁל צִיּוֹנֵי רוּסְיָה בְּבַזֶל.

ישיבה שלישית.

יום ב׳, עשר שעות בבוקר.

בפתיחת הישיבה קוראים טלגרמה שנתקבלה מאת זבוטינסקי, המודיע שבגלל עניני משפחה לא יכול לבא אל הועידה והוא מברך את הועידה בהצלחה. —

באולם מופיע אחד־העם, הנאספים מקבלים את פניו בתשואות כפים סוערות.

ד״ר ברוצקוס מוצא, שהעיקר הן לא השאלות האורגני־זציוניות. איש לא יתנגד לאותן הדרישות שהביעו פה אתמול. ואולם אין להעלים עין מהנגודים הפרינציפיאלים שיש בין החלקים השונים של האורגניזציה. אין הבדל בנוגע להעבודה המעשית בא״י, אבל יש הבדל גדול בהשקפות על הציונות המדינית,— צריכים אנו, אפוא, להסכים פה אחד להדרישות האורגניזציוניות־הטכניות, שהביע הד״ר צ׳. ואולם יחד עם זה אנו צריכים להדגיש את הדרישה להמשיך את העבודה המדינית הרחבה של הרצל.

ד״ר ש. לוין. קשה מאד לנגוע בהשאלות העומדות על הפרק. אין אנו יודעים להבחין בין שאלה ע״ד אנשים ושאלה־אישית. — יש באמת שני זרמים בציוניות, בזה צדק הד״ר ב־ם. הציוניות המדינית יצרה את הצ׳רטריזם, שנתן אמונה חדשה להיהודים שהתבוללו כבר למחצה, מעין אמונה ב„משיח״ חדש, אבל בלי הרוח הכביר של הרעיון המשיחי. הציונים הרוחניים שאפו, לדברי מתנגדיהם, רק ליצירת מרכז רוחני; ובשאלה החמרית, ביצירת ישוב עברי חמרי — לא התענינו כלל. מובן, שאין בדברים אלה שום ממש. הציונים הרוחניים אמרו רק, שהישוב העברי בא״י לא יפתר לע״ע את השאלה החמרית של המוני העם, אבל ישפיע על כל הגולה במובן חזוק הרוח הלאומי והחיים הלאומיים. הנואם הולך ומבאר בפרטות את דרישות האופוזיציה בנוגע לסעיפיה השונים של העבודה בא״י ובגולה.

בארץ־ישראל הולך ומתפתח מרכז קולטורי, מתפתח הישוב, והעבודה נעשית לא ע״י ההסתדרות הציונית. אלא ע״י ציונים פרטיים וגם ע״י אי ציונים והסתדרויות אחרות. הפועלים והשומרים בא״י מעמידים את חייהם בסכנה, מקריבים את נפשם במלחמה עם הטבע ועם שכניהם, והקרבנות הגדולים הללו מובאים לא לשם הגנה על כסא מלוכה, אלא בכדי להגן—על צאנם ובקרם של היהודים המתאחזים על אדמתם. זהו הצ׳רטר שלהם, זהו הצ׳רטר שהם משיגים לאט־לאט—והם ישיגו את הצ׳רטר, והמנהיגים הרשמיים אינם יודעים ואינם מבינים כלל את ערכה של עבודה זו. מעט הוא לאמר: אנחנו הננו בעד עבודה בא״י. עכשיו אנו שומעים כבר את הפתגם הזה מפי ההנהגה הרשמית ומחסידיה לעתים קרובות, אבל איה היא ומה היא עבודה זו? היודעים אתם, שיש אנשים שאינם ציוניים; העושים הרבה יותר בא״י מהציוניים הרשמיים? הא לכם מופת: בא״י הולך ונוצר ביה״ס הגבוה הראשון — הטכניקום ביפו; ועבודה זו נעשית שלא ע״י הציוניים. בשנה אחת נאסף לצורך זה סכום ככל הרכוש אשר להקופה הלאומית שלנו. ההנהגה לא רק שאיננה יודעת להשתמש במצב הרוחות הקרוב לנו, אלא לפעמים היא גם מפריעה בידי אחרים.

הנהגה זו איננה יודעת כלל וכלל את תעודותיה. איה הן הנפשות שרכשה לה ההנהגה במשך כל הזמן? ומה פעל וולפסון במקצוע זה? רק פעם אחת נלחם באנטי־ציוניים — נגד זנגביל, אבל הרבה יותר נלחם בנו, בציונים. אמנם גם ההנהגה החדשה שמציעים איננה מניחה את הדעת, אבל הלא אין ספק, שבברלין יוכל המרכז לפעול הרבה יותר. הנואם סובר, שצריך לברוא ועד פועל אחד בן עשרים חברים, לחלק בין החברים את העבודה הקולטורית, הפוליטית והסדרנית ולבטל את הועד הפועל הגדול, זה המוסד של סינטורים. בועד הפועל צריכים למצוא מקום רק פועלים אקטיביים (מח״כ).

מוצקין: לוא היתה המלחמה רק פרינציפיאלית, אפשר היה רק לשמוח עליה, אבל לקחו וצרפו לשאלות אישיות קטנות— שאלות פרינציפיאליות חשובות.—לא בההנהגה תלוי גורל הציונות. גורלה של הציונות היא באותה מדת העבודה, שאנחנו נעשה באופקים הרחבים של ההשקפה.

ובסוסה של הציוניות אפשרית באופנים שונים: בתור שאיפה טריטוריאלית, בתור חבה אישית לציון וכיוצא בזה. המלחמה כנגד ההנהגה מהיום היה לה טעם ויסוד, לוא הציעו במקומה אנשים אחרים, שהשקפתם היא אחרת. עכשיו באים ומציעים אנשים אחרים שע״פ השקפותיהם אין ביניהם ובין הקודמים להם ולא כלום. מרימים איזה דגל ובוחרים אח״כ אנשים העומדים תחת דגל אחר. החזיון היותר מעציב בכל הענין הוא, שיש כיף סוף טעמים אישיים בכל המלחמה הזאת. עתה אחרי שהוחלט להעביר את המרכז לברלין באים ומפריעים את ההרמוניה ע״י נאומים חריפים ומעליבים כנגד ההנהגה, ובדבר זה יוכלו רק להביא לידי ריאקציה במחנה השני ולגרום לבטול החלטה זו. סוף סוף צריכים אנו לשים קץ לשאלת ההנהגה, באופן זה או באופן אחר. צריכים אנו להתעסק בקונגרסים שלנו בשאלות החשובות הנוגעות בנשמת האומה. מאבדים אנו את כחותינו לריק, במלחמת אחים: מרוע אין אנו משתמשים בכחותינו אלה למלחמה עם מתנגדינו? —

וויצמן: טוב היה, לוא היה המעוט הזה שיש בתוכנו, המדבר על דבר תנועה רחבה בעלת אופקים רחבים וע״ד כת קטנה, מגביל סוף סוף בהגדרה מסוימת מה היא תנועה זו. אי אפשר לדבר ע״ד תנועה רחבה ועל „כת״ קטנה בנגוד לה, במקום שיש איזה השקפה מטושטשת וכהה, בלי תוכן ברור ובלי צורה מסוימה. הציוניות שלנו היא תנועה לתחיה לאומית הקשורה בארץ ישראל, וכל השקפה אחרת המתנגדת לזו בשם ה„אופקים הרחבים״, החפצה להכניס את הכל בלי בחינה לתנועתנו, איננה ציונית. הציונית ה„פוליטית״ איננה אלא „פסידו־פוליטית״. הפוליטיקה איננה זו של ה„צ׳רטריזם״, אלא של עבודה אורגנית סיסטימית, צעד אחר צעד, אבן אחרי אבן. הצ׳רטר, שהיו נותנים לנו, כפי אמונתם של המדיניים, לא היה אלא ניר לצור ע״פ צלוחית, הצ׳רטר האמתי שלנו צריך להיות נעשה בידינו. בעבודה אטית, עבודה קטנה של יום יום. הנואם הולך ומבקר בפרטות את יחוסה של ההנהגה הנכחית להעבודה בא״י וגם את עבודתה הפוליטית. — אותם המדברים תמיד בשם „פוליטיקה״ לא עשו ולא יכלו לעשות כלום במקצוע זה, מפני שלא היה שום בסיס בריא לעבודה זו ולא היתה הבנה בעבודה זו. לא עשינו כלום בכדי למשוך לעבודתנו את החוגים האינ־טליגנטיים, ואין אנו יכולים למשוך אותם לעבודה זו, מפני שבפרזות בעלמא ע״ד אופקים רחבים ובעבודה „פסידו־פוליטית״ אי אפשר למשוך את לבם. — אין אנו יראים את המלה „כת״, כל העובדות ההיסטוריות הגדולה לא נעשה לעולם ע״י העם הגדול, אלא ע״י שלש מאות המלקקים, הברכים אשר לא כרעו לבעל, הם היו בטוי של ההכרח ההיסטורי. והעם הלך אח״כ אחריהם. תעודתנו היא לא לרדת אל ההמון; אלא להרים אותו לידי הבנה אמתית של מסרתו הלאומית. (מח״כ).

קפלן: לחנם טופלים כל מיני האשמות על ההנהגה,

עוד בקונגרס התשיעי הוכיחה ההנהגה עד כמה אין כל יסוד להאשמות אלה. והולך הנואם ומראה בדברים חמים עד כמה אנחנו בעצמנו הננו האשמים על כי אין אנו עובדים את עבודתנו כראוי ודורשים עבודה ומעשים מאחרים.

סוקולוב מודיע, כי בשעה זו איננו אומר לשאת נאום פרוגרמתי בתור קנדידט וחבר הועד הפועל המצומצם. לזה בודאי עוד תהיה לו האפשרות אח"כ. עכשיו רוצה הוא רק להעמיד את האמת בנוגע לאותם הדברים שנאמרו פה בשמו.— פעמים שמו בפיו דברים או יחסו לו עובדות שאינם מתאימים אל האמת. מר סירקין הזכיר פה את „ההשקפה הארצישראלית" שנדפסה לפני זמן מה ב„הצפירה" ושבאו בה הרבה דברי בקורת וגם דברי בטול חריפים כנגד הציונות הרשמית, ובתוך דברי סירקין יצא, כאלו הדברים הללו הם השקפותיו של סיקולוב. באמת נדפס באיזה גליונות מאמר בשם „ההשקפה הארצישראלית", שבו השתדל מר נ. ס. לברר את יחוסם של בני א"י להציונות ולבאר את העובדה המתמיהה, שבני אותה הארץ, שהיו צריכים לקדם בשמחה את הקונגרס, מתיחסים אליו בשלילה, ועד שלא נגמרה הדפסת המאמר הזה נתקבל מכתב מאת אחד הסופרים היושבים בא"י, המביע באופן קצוני וחריף אותה ההשקפה והמכתב הזה נדפס ב„הצפירה", אבל דבר שאין צריך לאמר הוא, שהעורך לא הסכים להשקפה זו, ובאמת כתב מאמר כנגד השקפה זו בכלל וכנגד מכתב זה בפרט. —

מצד שני העיר פה אחד הנואמים, כי מר נ. ס. רגיל לפעמים בשעה שמעמידים איזו שאלה למנין לבלי להביע את דעתו לא לכאן ולא לכאן. כנגד זה מוחה הנואם בכל תוקף. אף פעם אחת לא השתמט הנואם מלחוות את דעתו הברורה בשאלות שעמדו על הפרק. בקונגרס הששי כשהתעוררה השאלה האוגנדית היה הנואם אחד המעטים, שסברו שאי אפשר גם להעמיד שאלה כזו למנין והציע, שיסירו את השאלה לגמרי מסדר היום. ברור דברים כזה מסר אז להנשיאות של הקונגרס ומהנשיאות ענו לו, שהצעתו תועמד למנין אח"כ, ולא בו היה הדבר תלוי, אם הצעה זו לא באה אח"כ לפני הקונגרס. אחרי הקונגרס כתב אז מיד כנגד הצעת אוגנדה, ובירור הדברים בנוגע ליחוסו לשאלה זו בימי הקונגרס נתפרסם אז ב„הצפירה" וע"פ דרישתו גם בה„וולט". בעבודתו הספרותית נלחם אז בכל תוקף כנגד האוגנדיות, אע"פ שלא הסכים להתכסיס של האספה החרקובית, מפני שלא השכיל לראות למפרע את ה„חמץ" שיצא מהאוגנדיות—את הטריטוריאליות.

ישיבה ד'.

יום ב' שש שעות אחרי הצהרים.

שכטמן מבקר את המרכז שלא עשה כלום במקצוע עבודת ההוה.

ד"ר בנדרסקי מיצא, שהציונות בלי עבודה תרבותית היא גוף בלי נשמה. העבודה התרבותית צריכה אפוא לתפוס את המקום הראשון בעבודת המרכז. יצירת הסתדרות מיוחדת ללשון ולתרבות העברית גורמת רק הפסד להציונות. עבודה זו צריכה להעשות ע"י הציוניים כגבולותיה של ההסתדרות הציונית. —

שפרינצק מבקר את המרכז על אשר לא עשה כלום בא"י וכל עבודתו הצטמצמה רק בבקורת ההנהגה.

סולוביצ'ק מוצא, שהמרכז איננו מתענין כהוגן בהעבודה בא"י.

זלטופולסקי עונה להד"ר בנדרסקי: המרכז הציוני איננו עוסק בעבודה תרבותית, וע"כ נתוצה הסתדרות מיוחדת העוסקת בזה. ואולם אין אנו חפצים כלל וכלל בפרוד. חפצים אנו ושואפים לזה, שההסתדרות הציונות תתעסק בעבודה תרבותית.

מ. קליינמאן מוצא, שיש לבקר לא את המרכז, שלא היה יכול לתת יותר מאשר אנחנו נתנו לו אלא את קהל הציוניים, שלא התעסקו ממקומותיהם בעבודת ההוה ברוח הציונות, שאיננה דורשת אשור מצד המרכז.

מדברת עוד מרת זויניגורודסקאיה ע"ד העבודה שהועד המרכזי היה צריך לעשות לטובת הפועלים בא"י.

מינץ: פה התאוננו על זה, שההסתדרות של הלשון והקולטורה כובשת לה דרך בהחיים מחוץ להאורגניזציה של הציונות. אין אני צריך להדגיש, שמלא שמחה הייתי, אלו על כל הדברים הלאומיים, המתגלים בחיינו, היה החותם „ציונות", אבל לא כל שהיה משמח אותנו, ימצא תמיד בגבולי האפשרות שלנו. לצערנו לא כל עם ישראל ציוני הוא ויש רבים, דנותנים ידם להסתדרות מפני שהמה לאומים ואם תטביעו על ההסתדרות את חותמה של הציונות, ישארו רבים מחוץ להסתדרות. כבר הגיעה השעה שנעמוד על קרקע המציאות, כי נדרוש מהחיים מה שיש באפשרות לתבוע, וכי נחדול מדרוש מאת הציוניים, שהמה יעמיסו על שכמם את כל „עבודות ההוה". פה דרשו שכל העבודות בחיי־היהודים בגולה יעבדו הציונים בבחינת ציוניים. 7.000.000 יהודים ישנם ברוסיה „ושוקלים" רק 27.000, כלומר פחות מן ½%, ו„הקומץ" הזה — אתם דורשים — יעמיס עליו את כל „עבודות ההוה" של העם? אני אינני מתנגד ל„עבודת־ההוה". אני הנני אחד מאלה, שעמדו על יד עריסת „חבת־ציון" בהולדה, והנני מדגיש, שמן הרגע הראשון התעסקה חבת ציון „בעבודת ההוה", אלא שהיא בחרה לה שדה אחר לעבודה — הרחבת השפה, הספרות וההסטוריה.

מדברים עוד ה"ה שימקין, ברגמן, עוזיאלוב, פסמניק ואחרים.—

גולדברג: איני בא ללמד זכות על המרכז הקודם. חפץ אני, שהמרכז הבא יהיה נתון בתנאים יותר טובים. מהמרכז אתם דורשים תעודות גדולות וחגיגות מאד. חפצים אתם, שהוא ישפיע על חיי העם העברי בכל הופעותיהם; חפצים אתם גם, שהמרכז בעצמו ינהל את כל העבודה בא"י. להועדה הפלשתינאית שעל־יד המרכז קצבו אלף רו"כ. באמת קבלה רק 250 רו"כ, מפני שלא היה כסף בקופה, ומועדה זו אתם דורשים עבודה קולוני־זציונית בא"י. המרכז של ארץ אחת לא יוכל לנהל את העבודה בא"י. הוא יוכל רק לסייע לעבודה זו ע"י עבודה לטובת מוסדות הישוב וכיוצא בזה, אבל לא יותר, תקציב המרכז היה כשלשים וארבעה אלף רו"כ, באמת היה רק 18 אלף רו"כ, מזה יצא כשמונת אלפים רו"ב להחזקת העתונות, ומה אפשר היה לעשות בכסף זה? הנואם מתאר בפרטות את הקושי שהיה בעבודה זו. מערים גדולות שיש בהן כמאתים אלף יהודים לא נתקבלה במשך כל הזמן אף פרוטה אחת מלבד כסף השקלים, רק הודות לעזרתם של חברינו במוסקבה ובפטרבורג אפשר היה להמרכז להתקים. יש לנו ההכרה הברורה שהמרכז מלא את תפקידו באמונה ועשה את כל מה שהיה בידו. בצער גדול עלינו להשיב לכם את המנדט הזה, להפרד מהעבודה, שהיתה לנשמת חיינו, אבל מבקש אני מכם להעמיד את המרכז הבא בתנאים יותר נוחים, תנו לו את האמצעים, בכדי שיוכל למלא את חובתו. (מה"כ)

גרינבוים: רק ערים מעטות באו לעזרת המרכז, ורוב הערים והמקומות לא עשו כלום, אע"פ שהמרכז לא התרשל לפנות אליהם ולעוררם לעבודה.—האשימו את המרכז. למה לא פנה להעסקנים הזקנים ולא השתמש בעזרתם, אבל בהדו"ח כבר נאמר, כי פנה המרכז לרבים מן החברים ובקש אותם לעזור לו לסדר ולחזק את העבודה במקומות הסמוכים להם—ולא נענה. בהאורגניזציה שלנו אין עתה מצב רוח של התלהבות, הגורמת לכך, שאנשים עוזבים את עבודתם הקבועה ומהמברים לעבודת הכלל. לא היו לנו האמצעים הדרושים, בכדי שנוכל למשוך אנשים לעבודה קבועה. הראו פה, שהקרן הקימת והמוסדות האחרים באים במגע ובמשא עם הרבה יותר ערים ומקומות מהועד המרכזי, אבל האחרון פנה גם לאותם המקומות, שהקרן הקימת עומדת אתם ביחוסם ורק מעשרה למאה ערים נתקבלה תשובה. — יש הבדל גדול בין משלוח כסף לפעמים לטובת איזה מוסד ציוני ובין עבודה ציונית קבועה. האשימו אותנו על אשר לא עבדנו בא"י, אבל כלום יכול ועד של איזו ארץ אחת לנהל עבודה זו? גם המוסדות, שאין להם שום תעודה אחרת מלבד העבודה בא"י והעשירים בנסיונות לא יכלו לעשות את כל האפשר והדרוש מחוסר אמצעים. מר שיינקין אמר, שלא עבדנו בשביל א"י. אבל מי זה יעיז להטיל ספק בדבר, שכל מה שנעשה מאת ההסתדרות הציונית בא"י נעשה רק ע"י האיניציאטיבה והדרישה שבאה מרוסיה.—אם יש בכלל כעת להאורגניזציה הציונית איזה תכנית של עבודה בא"י, איזה סיסמא לעבודה זו—הרי זה

בראש וראשון פרי עבודתם של העומדים בראש הציונות ברוסיא. כל עבודת הקרן הקימת בא"י, כל מה שנעשה בקושטא ובא"י בזמן האחרון ע"י התסתדרות הציונות—הוא רק תוצאת הסיסמא שלנו. עכשיו אנו באים ודורשים, שההסתדרות תתעסק גם בעבודת התרבות בא"י. — אם חפצים אתם, שהמרכז יוכל להשפיע יותר על העבודה בא"י, צריך לעשות קץ להאנרכיה בקבוץ הכספים בשביל מוסדות ארצישראליים. צריך היה לקבוע לחוק, שבלי הרשאתו ועזרתו לא יעבדו שום יתידים לטובת מוסדות ארצישראליים. אם אין אתם נותנים להועד המרכזי את האמצעים—תנו לו, לכה"פ, את הכח וההשפעה הדרושה בכדי לנהל ולרכז את העבודה הארצישראלית. — בשאלה זו צריכים נהיה להתעסק עוד ברצינות, — אם לא בועידה זו אז בועידות הבאות.

האשימו אותנו בחוסר התענינות בעבודת ההוה, אבל הלא לא נתתם לנו שום דירקטיבים, אלא סיסמאות כלליות. לא היו לנו ועידות מיוחדות מימי הלסינגפורס, ובועידות שבימי הקונגרס אין אפשרות להתעסק במנוחה הראויה בשאלה חשובה זו, להכין את הדירקטיבים הדרושים. הלסינגפורס נתנה לנו רק את הסיסמאות הכלליות, וכשהדבר בא לשאלה ממשית— יש חלוקי דעות כהבנת הסיסמאות הללו.

דברו פה על יחוסו של הועד המרכזי לשאלת הגבלת זכיות היהודים כהנהגה העצמית בפולין והאשימו אותו, שלא רק שלא עשה כלום בעצמו, אלא גם הפריע בידי יחידים, שעבדו במקצוע זה על דעת עצמם. אבל הלא אי אפשר לדעת באודיסה מה שנחוץ לעשות בדבר הנוגע לורשה ולקליש, וועידה ידועה הסכימה להשקפה זו של הועד המרכזי.

בדבר היחס של הועד המרכזי להסתדרות לשפה ולתרבות העברית — הלא נקבעו כשעתם יחוסים ידועים שהתפרסמו אז בדפוס. הלא קבענו לעיקר, שבכל מקום צריכים הציונים להשתתף בעבודה לא בתור יחידים פרטיים, אלא בתור קבוצות מסודרות, בתור באי כח הסתדרות ידועה, שיש לה השקפות ידועות ומסוימות בשאלות הצבוריות של עמנו. באמת מרבים הציוניים להשתתף בכל מקום בכל העבודות הצבוריות, אלא שאינם מסודרים כדבעי, אינם עובדים בתור ציונים, בתור מפלגה מסודרת, אלא בתור יחידים, כל אחד על דעת עצמו. — שעת ההתלהבות עברה, עבודתנו כעת היא עבודה קשה, קטנה ואטית. בזמן כזה אי אפשר הדבר, שהיחידים יבאו מעצמם לעבוד עבודה זו. אם לא יהיה להמרכז האמצעים והאויטוריטט בכדי לנהל עבודה זו—אז תלך עבודתנו הלוך והתנונה. זכות גדולה היא להועד המרכזי, שנמצאים אנחנו פה, שמספר שוקלינו לא נתמעט בשנה האחרונה לעומת מספרם לפני הקונגרס התשיעי, כימי ההתלהבות אחרי מתן הקונסטיטוציה בטורקיה. ואולם גורלה של עבודתנו בעתיד—תלויה רק בזה, אם תבראו אתם במקומותיכם את הקבוצות החזקות העוסקות בעבודתן כהוגן. — (מח"כ)

אוסישקין. הגיעה השעה לסכם את העבודה של המרכז. אינני מסופק, שבכל האולם הזה אין אף אחד גם מאלה, שמצאו מגרעות בעבודה זו, שלא יודה בהתמכרותו ובמסירותו של המרכז לעבודתנו. כולנו מכירים, שחברינו עשו את כל אשר בידם. ואנו מביעים לרם רגשי תודה ואמון (מח"כ סוערות).

צ'לינוב מביע גם הוא תודה כדברים חמים ונלהבים לחברי המרכז ונפרד מהם בעזבם את עבודתם בשם כל החברים בברכה והכרת טובה (מח"כ סוערות).

צ'לנוב. אתמול בשעת הוכוחים ע"ד שאלות ההנהגה הבעתי שורה שלמה של דרישות בנוגע לשאלה זו, שכולן הנן בעיקרן אותן הדרישות, שהביעה הועידה השנתית בברלין. בוכוחים שהיו פה לא הביע אף אחר את דעתו כנגד הצעות הללו. מציע אני להעמיד למנין הצעות הללו. מעמידים למנין את ההצעות הללו:

א) הועד הפועל המצומצם הוא בן 7—5 חברים שיפוי־כחם שוה.

ב) ראש הועד הפועל דמצומצם נבחר לא ע"י הקונגרס, אלא ע"י חבריו שבועד הפועל המצומצם.

ג) מקום ישיבת הועד הפועל המצומצם הוא ברלין;

ד) הועד הפועל הגדול הוא בן כ"ג חברים הנבחרים ע"י הקונגרס וחברי הועד הפועל המצומצם. הועד הפועל הגדול מקבל זכיות רחבות.

ה) חברי הועד הפועל הגדול בוחרים מקרבם יו"ר.

ההצעות מתקבלות פה אחד. מחיאות כפים סוערות וממושכות.

גולדברג מזכיר, שבשנה זו נמלאו שלשים שנה לעבודתם הציונית של החברים צ'לנוב, אוסישקין, י. גולדברג, טמקין וכהן־ברנשטיין והוא מביע להם ברכה בשם הועידה ומציע לרשום את שמותיהם בספר הזהב. ההצעה מתקבלת פה אחד במחיאות כפיה סוערות.

אספת הצירים הרוסים אחרי הקונגרס.

יום ד', כ"ב מנחם אב.

ב. גולדברג פותח את האספה.

השאלה העומדת על הפרק היא שאלת התקציב של המרכז. ערכו רשימה של ערים ומקומות והסכומים שכל אחד מהם מכנים לקופת המרכז.

רוזוב מעיר, שהמצב הנוכחי דורש, שכל החברים ישתדלו ויעשו את כל אשר בידם לסייע להמרכז בעבודתו. נחוץ, שכל אחד ישתתף בהוצאות המרכז. נחוץ גם, שחברינו יעבדו לטובת עתוני המפלגה ויקלו ע"י זה את משא ההוצאות של המרכז.

עוזיאלוב דורש הערכה חדשה ע"פ הפלכים.

ד"ר זליקין דורש, שההשתתפות בהוצאות התקציב תהיה לא רשות אלא חובה. צריך להחליט, שעם כל שקל יוכנס עוד סכום כזה לצרכי המרכז.

ד"ר ינושפולסקי דורש תקציב ברור של ההוצאות הדרושות, בכדי שידעו כמה דרוש ומה לעשות.

ברוק מוסר את רשימת חברי ה„צענטראל־אויסשוסס" מרוסיא, המשתתפים בועידה השנתית הכללית (ע"פ ספר התקנות החדש של ההסתדרות), שמציעים חברי הועדה התדירית.

הרשימה מתקבלת.

מתעוררים וכוחים ע"ד העתונות המפלגתית ומתקבלות החלטות אחדות בנידון זה.

שכטמן מתאונן על חוסר ספרות תאורית בשביל הצעירים. הוא מזכיר את החלטת הועידה ההאגית בדבר הוצאת מאספים תיאוריים ארבע פעמים בשנה. החלטה זו לא הוצאה אל הפועל עד כה.

רוזוב מודיע, שאי אפשר להפריד שאלה זו מהשאלה הפיננסית, והוא דורש שלא יעברו משאלה זו להבעת משאלות תיאוריות.

קפלן מוחה כנגד האפשרות שיסגר אחד מעתוני המפלגה. מההנהגה הקודמת דרשתם עבודה רחבה ומקפת ולא התחשבתם כלל עם האמצעים שבידה ועכשיו אתם באים ומודיעים לנו, שמחוסר אמצעים אי אפשר לדאג להעתונות.

פסמניק מוצא, שהוצאת מאספים תיאוריים הוא צורך חשוב.

מחליטים לחייב את המרכז לדאג, שהעתונות המפלגתית תתקיים עכ"פ גם להבא.

ד"ר ביאהם מציע להביע תודה לעורך „העולם" על עבודתו המצוינה, שהרימה את העתון למדרגה רמה. ההצעה מתקבלת באותות הסכמה.—

קורט בלומנפלד, מזכיר המרכז הגרמני, בא למסור דברים לאספת הצירים הרוסים בשם הצירים מגרמניה. אם ראיתם שבאי כח הצירים מגרמניה בועדה התדירית היו הפעם מבעלי האופוזיציה, יכולים הייתם, אולי, לחשוב שזהו דבר שבמקרה, באמת נשאר בגרמניה הכל כשהיה. כנגד זה בא אני להודיע לכם, שבמשך השנים האחרונות בא שנוי גדול לטובה בציונות הגרמנית. מתחלה היתה פה הציונות רק דרישה הגיונית מהכרח הסולידריות עם היהודים הנלחצים, ושרשים יותר עמוקים לא היו לה בחיי הנפש; מטעם זה היתה גם השטה הנהוגה בפרו־פגנדה של הציונות — הדרישות לעזור להאחים הנלחצים; עכשיו נשתנו הדברים. בציונות קם דור חדש, שספג לקרבו את רוח התחיה ודרישותיה. הציונות איננה מסתיעת יותר בצרת היהודים; אלא היא לנו צורך נפשי עמוק, שיטתו של אחד העם היא עתה השוררת בהאגיטציה והבכוס התיאורי של הציונות. נכרת תנועה גדולה ללמוד הלשון והספרות העברית. אנו הולכים, איפוא, ומתקרבים אליכם, והיו בטוחים; שיחד עמכם נעבוד ברוחכם ויחד נגיע אל מטרתנו (מח"כ).

גולדברג מביע תודה להנואם בשם הצירים הרוסים. —

נאומי הסגירה:

ל. יפה. נוסעים אנו מפה במצב רוח מרומם. יודעים אתם את הקושי שיש בעבודתנו. צריכים אנו לעבוד באטמוספירה קרה של זרים ונכרים לנו ולשאיפותנו. דבר זה העיק עלינו ביותר. הרגשנו מעין בדידות יתירה.

עתה חלפה עברה האטמוספירה של בדידות והזכרה, שאין שומעים לנו בשדרות הרחבות של עמנו. הרגשנו, שאם יש עוד איזו קרן אורה בחיי עמנו, אם יש עוד איזו במה שמעליה נשמעת בשורת התחיה — היא במת הקונגרס. ראינו פה את הדור הצעיר מגרמניה ומארצות אחרות ההולך וקרב אלינו, ראינו פה בפעם הראשונה את האשה הציונית. ראינו את תחית הלשון העברית. הדבור העברי כבר פסק להיות דימונסטרציה. דבר זה מרגישים ביחוד אותם מאתנו, שהיו צריכים לעבוד בלשון אחרת, שהטביעה איזה חותם של זיוף ושל מלאכותיות על עבודתם. עכשיו אנו מרגישים כי רָוַח לנו, כי שפתנו אתנו ויש תקוה, שהיצירות הלאומיות לא תצטרכנה עוד לצאת בגולה ולנוע על לשונות זרות.—בקונגרס זה חדשנו את הזכרונות של הקונגרס הראשון. הרגשנו שוב את כל הקסם והיופי שהיה בבשורת התחיה שנשמעה מעל במת הקונגרס הראשון בבזל. שוב הרגשנו את הזוהר והיפעה שהיו לתנועתנו בימיה הראשונים ובעבודת ההולין שלנו נשוב לשאוף רוח קדושה מאותם הימים, נשוב ונכנים את היופי ואת הפואיזיה לעבודתנו.

שיינקין מביע את תקותו, בתור תושב א"י שקבל מנדט מרוסיא, שלא יארכו הימים ומספר היהודים היושבים בא"י ירבה כל כך, עד שהם יוכלו לתת מנדטים להקונגרס לעסקנים היושבים בחו"ל.

ד"ר שמריהו לוין: הרשוני לדבר אליכם ע"ד רגשותי הפרטיות. המקרה חפץ, שאעזוב את רוסיא. אתם נתתם לי ולחברי מנדט קשה מאד. צריכים היינו ללכת אל הדומה הרוסית, ושם צריכים היינו לעשות שקר בנפשנו. הרגשנו, שלעולם לא יתנו לנו שווי־זכיות שלם ומלא, רק ברגע ההתלהבות ההמונית אפשר היה הדבר. כשעזבתי אח"כ את רוסיא היתה לי האפשרות היותר טובה לעבוד את עבודת הציונות. דברו פה על הדור הצעיר, שאנו רואים אותו פה בחברתנו. הראיתם גם את אורחי היציע? היודעים אתם, שאנשים למאות באו הנה רק בתור אורחים להקונגרס ולא נלאו במשך כל הזמן לשבת ולשמוע את דברינו?

קשה לי לבלי להיות עתה בחברתכם ברוסיא, במקום שצריך להלחם על כל צעד ושעל בכדי להגן על הפוזיציות שלנו. ואולם ברור לי, שהקרקע היותר מסוגל לעבודה ציונית רחבה — הם עתה ארצות המערב.

יש שני זרמים בחיי כל העמים. זרם אחד הולך ממזרח למערב—בחיי היהודים הזרם הזה הוא ההתבוללות, — יש גם זרם כמערב למזרח; אצל היהודים זהו זרם הלאומיות. היו כאלה שהגיעו כבר אל „הכותל המערבי" וכשהגיעו לאותו כותל — התחילו לחזור בהם לאחוריהם. הציונית היא מזרחית, אבל נושאיה הם המערביים, שהגיעו כבר לקצה הגבול. דבר זה ראיתי באירופה ובאמריקה, מקוים אנו; שסוף־סוף יעלה בידינו להוציא את הניצוצות הכמוסים בכל מקום.

ראיתי רבים המתיחסים במשטמה להציוניות והתומכים בחפץ לב במוסדות א"י. מה היה לנו בא"י לפנים? רק בתי חולים, בתי מושב זקנים, תלמוד תורה וכיוצא בזה. בשביל מוסדות כאלה קשה למצא תמיכה וסיוע מצד אנשים מודרניים. אבל כל כמה שנרבה ליצור „אובייקטים" בא"י—ירבו גם המתענינים בעבודתנו. יש התיחסות של חבה לעבודתנו, צריכים אנו רק לדעת להשתמש בחבה זו. לפלא היה בעיני הדבר, עד כמה משפיעים על העם הספורים על חיי עמנו בא"י.—מי החפץ שיהיה לו תוכן חדש להציוניות שבשמו יבא אל העם—ילך ויראה את החיים החדשים בא"י. כל ההסתדרויות והמוסדות הכלליים של עם ישראל עובדים בא"י, מפני שבלי זה אין מקום ל„כלליות" בעבודתם. לדבר זה עלינו לשים לב ולהשתדל להשתמש בדבר לשם עבודתנו הלאומית. (מח"כ).

סירקין: יש רגש מדכא אותנו כעת. הקונגרס עלה יפה, אבל קשה עלינו הפרידה. רואים אנו את החותם הקשה שהחיים מטביעים על הפנים החביבים לנו.—באנו הנה מארץ אשר השמים שם כעופרת על ראשינו, באנו וראינו שוב חלום יפה, ומזהיר. רואים אנו פה חברים, הצריכים לעזוב לזמן מה מהכרח את עבודתם בראש מערכותינו, ורגש מר ומעציב תוקף אותנו על אשר מוכרחים הם אותם החברים שלא נרתעו לאחור משום קרבנות, לעזוב איתנו.—רואים אנו, שכמה כאתנו הזקינו מעט, אין עוד אותה אש העלומים, שהלהיבה אותם לפנים, וכשאנו נפרדים מחברי המרכז הקודם אין אנו מביעים להם תודה — כי דבר גדול נתנו להם—קצת אל־מות, הנואם מביע לבסוף את תודתו להנשיאות של הועידה על עבודתם הקשה (מח"כ).

זלטופולסקי. נמצאים אנו כעת במצב של „בין מנחה ומעריב" בשבת בין השמשות, כשהנשמה היתירה מתעתדת לעזוב את הגוף, ואנו רואים איזו תוגה חרישית בעיני חברינו. בכדי להפיג צערם של חברינו חפץ אני להעיר אותם על חזיון אחד בקונגרס זה; בין האורחים ואח"כ גם באולם למטה בין שורות הצירים ישב לו חברנו הגדול אחד העם. היודעים אתם את צערו הגדול של א"ה? כשראיתי עתה את א"ה וכל הקהל מוחא לו כף עלתה מחשבה בלבי: שמא יהיה גם גורלה של הציונות כגורלו של חברנו זה. מתחלה היינו מתנגדים לו ועכשו אנו מודים בפה מלא בתורתו.

רואים אנו, שתחית הלשון והרוח צועדת בצעדים גדולים לפנים. בקונגרס זה תפסה הלשון העברית מקום חשוב מאד. תהא נא זאת לנו לנחמה ותעודה נא את רוחנו לעבודה.

ב. גולדברג. חושב אני להתוצאה היותר חשובה של הקונגרס הזה — לא את בחירת ההנהגה החדשה גם לא את ההחלטות ע"ד העבודה בא"י וע"ד העבודה החברותית, גם לא את העובדה, שהלשון העברית נצחה כבר בקונגרס נצחון גדול; אלא את העובדה שהוברר פה לנו, כי התנועה היא הרבה יותר עמוקה ועשירה מההסתדרות. עתה לא ההסתדרות מנהיגה את התנועה, אלא התנועה מושכת אחריה את ההסתדרות. אפשר לנו להיות שמחים על אשר באמת היה הקונגרס העשירי לקונגרס־יובל. חפץ אני לקוות רק, שנשמר את האמון למרכזנו בעבודתה הקשה. כל אחד יעמוד נא על משמרתו. בקרוב יצא כרוזים מברלין וממרכזנו החדש לעבודה הרוצה. אני קורא, אפוא, לכם: יעמד נא כל אחד על משמרתו, ימלא נא כל אחד את חובתנו, ותקותנו תתמלא. בזה אני סוגר את הועידה הששית של ציוני רוסיה (מח"כ. שרים את שיר „התקוה").

בשתי שעות אחרי הצהרים עוזבים הצירים את האולם ונפרדים זה מזה אחרי עבודה קשה ומיגעת, אבל גם מעודדת ומרוממת את הרוח במשך י"א ימים.

נְאוּם הַפְּרוֹגְרַמָּה שֶׁל נ. סוֹקוֹלוֹב בְּאֲסֵפַת הַצִּיּוֹנִים הָרוּסִים.

רבים מאתנו מרגישים איזה מין פחד וכאב משונה, כשמדברים ע"ד הצורך להביא שנויים בעבודתנו ובתכסיסנו, כשבאים ומודיעים, שישנם אצלנו דברים, שהגיע זמנם להפטר מן העולם ולהניח מקום לדברים יותר בריאים. כל החיים הם פרוצס של פריחה וכמישה, של לידה ומיתה, ופרוצס זה—הוא החיים. אי־אפשר לחזור ולשוב ולחזור על הלוזונגים הישנים, נחוצה התפתחות והתקדמות. כך הוא גם בנוגע להציוניות המדינית. הרבה לא הבינו אותה כהוגן. הציוניות המדינית לא היתה ציונית דיפלומטית גרידא. הדיפלומטיה היתה רק חלק מהציוניות של הרצל. הפוליטיקה של הרצל היתה פיננסית. הוא יצר שני דברים: את המוסד הפיננסי ואת הבמה של העם העברי. הוא קוה, שהמוסד הפיננסי שיצר יהיה למרכז להחון שבידי העם, ובכסף זה יוכל לבא לטורקיה ולאמר „אנו נותנים לכם, בכדי שתתנו אתם", כך קוה עוד, שמסביב לבמה שיצר יתאספו כל הכחות האינטליגנטיים שבעמנו. כל הצעדים הדיפלומטיים שעשה שמשו לו רק בתור אמצעי להפוליטיקה הפיננסית שלו. זו היתה אידיאה יפה, אבל ההנחה הקודמת, המונחת ביסודה, רצון העם כלו—לא באה. הרצל טעה בחשבון. שיטתו לא הצליחה. הקפיצה הגדולה לא נעשתה. אם נבא עתה להחזיק בשיטתו — לא נזוז ממקומנו. צריכים אנו, אפוא, להשתדל להגיע לאותה מטרה בדרכים אחרים. חושב אני לפולמוס מיותר ומשולל כל יסוד את הדברים על שנוי הפרוגרמה. הפרוגרמה היא לא רוח התנועה ותכנה הפנימי, אלא החצוניות שבדבר, הסדר של מוקדם ומאוחר בהוצאת הדברים לפעולה, המטרה, התכן הפנימי של התנועה נשארו כשהיו, אלא שצריכים אנו ללכת כעת למטרה זו לאט־לאט, צעד אחר צעד, בדברים בעלמא לא נגיע למטרתנו. בלי עבודה הדרגית בא"י לא נזוז ממקומנו. בתור דוגמה אראה פה על עבודה אחת, שעדיין לא עמדנו על ערכה הגדול, והיא העבודה התרבותית בקרב היהודים הספרדים בטורקיה. במה גדול כחה של האליאנס, המיצרת את צעדנו ודוחקת את רגלינו במזרח והמשפיעה מרוחה על כל יהודי המזרח ומוסדותיהם? הלא רק בעבודתה התרבותית, ע"י בתי הספר שלה, ע"י עבודה הדרגית זו במשך דורות שלמים רכשה לה את עמדתה התקיפה וכבשה את לבותיהם ורוחם של יהודי המזרח, אני שואל, אפיא, אתכם, האין זה תעודה גדולה להשפיע על יהודי טורקיה ברוחנו? האין אנו מחויבים לשכוח את ההבדלים והנגודים שבינינו ולגשת בכחות מיוחדים לעבודה זו? הגעו בעצמכם, וכי אפשר הדבר, שיהודים זרים יבאו לאיזה מדינה שתהיה לבקש הנחות ידועות, והממשלה לא תפנה אל היהודים היושבים בארצה לשאול את דעתם ועצתם? — צריכים אנו בכלל לפנות אל ההמון, וביחוד אל המוני היהודים בטורקיה, — צריכים אנו להלאים את העם העברי בכל מקום שהוא. דברתם פה על אוגנדה ושכחתם, שבין הקונגרס התשיעי והעשירי קרה איזה דבר הגרוע עוד הרבה מאוגנדה, שמצד ידוע נפלה הברה, שאפשר להיות ציוני בלי היות יהודי לאומי, ונגד השקפת־התבוללות כזו בקרב מחננו צריכים אנו להלחם בכל תוקף, זקוקים אנו להנהגה שתכניס רוח חיים חדשים למערכותינו. דמותה של הציונות נפגמה. פרחה נשמתה של תנועתנו, וההסתדרות שלנו היתה לענין של אדמיניסטרציה בלבד. אטמוספירה זו מחניקה היא. זוכרים אנו עוד את האידיאל הציוני הגדול, ואין אנו יכולים להסתפק ב„עסקים". ההנהגה צריכה להיות לנו לאור ולעינים, צריכה לפתור פרובלימות חשובות, צריכה לתת את האיניציאטיבה לעבודה לאומית לכל בית־ישראל; יש לנו שאלות רבות ושונות: שאלות החנוך הלאומי, הלשון, הספרות, הפרופגנדה של הרעיון הלאומי וכיוצא בזה, ולזה דרושים לנו אנשי לבב ומוח, אנשים בעלי אופקים רחבים ורצון לעבודה זו בסעיפיה השונים.

יש שני מיני פוליטיקה. פוליטיקה פנימית ופוליטיקה חצונית, ופוליטיקה פנימית — קודמת תמיד. מעט הוא לחזור מאה פעמים ואחת על הפרזה: אנחנו נשמיע את קולנו בפני אירופה, נבאר את שאיפותינו לטורקיה וכיוצא בזה, אם לא נעשה דבר של ממש תהפך במשך הזמן גם הפרוגרמה הבזילאית למין אמירה בעלמא, כמו הסדור היהודי, שגם הוא היה לפנים פרוגרמה בזילאית. (סערת הסכמה).

הַרְצָאָה שֶׁנִּקְרְאָה בְּוְעִידָה שֶׁל צִיּוֹנֵי רוּסְיָה.

(סוף.)

עניני ההסתדרות ומצבה. כבר תארנו למעלה את מצבה של תנועתנו, עכשיו אנו רוצים רק להשלים את התמונה על ידי מספרים ותאור חיי ההסתדרות.

מספר האגודות והקבוצות וכמו כן מספר השוקלים כמעט שאינו משתנה בשנים האחרונות. במשך השנה מתבטלות עשרות אחדות של אגודות ובמקומן צצות חדשות או מתחדשות אלו שפסקו לעבוד במשך השנה הקודמת.

המשא־ומתן של האגודות עם המרכז לא היה גדול ביותר בשנת הי"ג, כלומר עד הועידה הקטנה שלנו, וכמעט שנפסקו, בשעה שאנו שלחנו כשמונת אלפים מכתבים קבלנו שני אלפים. עד אחרי המאירעות של ראשית השנה הזאת היינו רגילים לכתוב מעת־לעת להאגודות שלא הודיעו לנו זמן רב ע"ד חייהן ומעשיהן, ודבר זה היה דוחף אותן לעבודה, ואח"כ הסתפקנו רק בתשובות הכרחיות על המכתבים שהיינו מקבלים.

עבודת ההוה. במקצוע זה פעולותינו אינן מסודרות והנן חסרות שיטה מסוימה, אע"פ שהסעיף ע"ד עבודת ההוה נקבע זה כבר בהפרוגרמה שלנו ואע"פ שכבר היו תקופות, שהרבינו לעסוק בעבודה זו ביחוד. בשעה שערכנו את הפרוגרמה קבענו רק עיקרים מסודרים, ולא נגענו אפילו נגיעה כל שהיא בפרטי השאלות. ועכשיו שעת העיקרים כבר עברה, אי־אפשר עוד להסתפק בהכרזת יסודות כוללים; צריך לברר את פרטי הדברים, לפתור את אותן השאלות, שאז, בימי עריכת הפרוגרמה, היו תבויות בתוך השאלה העיקרית ועכשיו נתגלו והן תובעות את פתרונן.

לפני הועידה הראשונה של חברת מפיצי השכלה, כשדנינו בדבר השתתפותנו בה, נוכחנו, שאי־אפשר לנו גם לבא לכלל דעה אחת בענינים, שעמדו על הפרק ולתת לחברינו, שהשתתפו ע"פ הצעתנו בועידה, את ההוראות הדרושות: הרוב לא רצה בשום אופן להכניע את המיעוט לדעותיו, וכל אחד מהציונים שהשתתפו בהועידה נשאר חפשי לנפשו.

מטעם זה לא היתה השפעתנו גדולה גם בועידת הרבנים ואינה גדולה כפי שיכלה להיות גם בהועדה הקובנאית.

ועוד תקלה אחת מביא חוסר השיטה בעבודת ההוה. העבודה אינה מסודרת כל צרכה ואינה נמצאת בידי הועדים. בכל המקומות עוסקים הציונים, באמור, בעניני צבור והשפעתם גדולה, אולם עוסקים הם בתור יחידים ולא בתור באי כחה של מפלגה מסודרה. אנחנו אמנם השתדלנו להכניס אל הלבבות את הדעה, שגם העבודה הצבורית צריכה להעשות בשם הציונות ותחת השגחתם והנהגתם של הועדים, אולם הצלחנו בזה אך מעט.

שאלת היציאה והקונגרס בוינה העסיק גם הוא את חברינו במקומות רבים. חשבנו שאין שאלה זו נוגעת לרוסיה בלבד, ולפיכך צריך לחכות עד שיחליט הוה"פ המצומצם את החלטותיו בנידון זה. שתי פעמים פנינו לקלן וקבלנו תשובה, שהשאלה לא נתבררה עדיין כל צרכה. לפיכך לא השתתפנו בהועידה שנקראה לפטרבורג.

במקצוע העבודה הקולטורית, ביחוד במקצוע הפצת דעת הלשון העברית וספרותה הוסיפו האגודות לעבוד ולפעול כפי יכלתן, חוסר המרכזות והנהגה משותפת גרם ליצירת הסתדרות מיוחדת לשפה ולתרבות העברית.

קוּמה וצעדיה הראשונים עוררו את השאלה ע״ד יחסנו אליה. ממקומות שונים פנו אלינו בשאלות: למה לנו הסתדרות חדשה, עם תשלומים מיוחדים, אם אין היא מחדשת כלום ודורשת היא רק את העבודות שדורשת ההסתדרות הציונית ונכנסים אליה רק הציונים בלבד? גם אנחנו חשבנו שאי־אפשר לנו להסכים שיעקרו מחוך עבודת ההסתדרות הציונית את העבודה לטובת הלשון והתרבות הלאומית ויקציעו בשבילן מדור מיוחד וכמה מיוחדת. הצענו את השאלה לפני הוַעידה הקטנה, והיא החליטה.

מתוך שהעבודה לשם התפתחות הלשון והתרבות העברית היא חלק עצמי של התכנית הציונית ואין להפריד ביניהן, ולפי שמטרותיה של ההסתדרות הציונית במקצוע זה ותעודותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית מתאימות אלו לאלו התאמה גמורה, הרי חברי ההסתדרות הציונית מחויבים לתמוך בשאיפותיה של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית ולהשתתף בעבודתה־בתור קבוצות של ציונים.

2) הציונים הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית צריכים לקבוע יחס של הסכם גמור בינם ובין באי־כחה של ההסתדרות הציונית במדינה.

3) הציונים הנמנים על מנהיגי ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית נותנים לפני הועידות הציוניות הכלליות דו״ח על מעשיהם ועבודתם.

החלטה זו שמה קץ להסכסוך שתחולל, אולם עדיין לא באה לידינו ההזדמנות להוציאה אל הפועל.

השתתפותינו בעבודה הציונית הכללית. הקונגרס התשיעי העמיד אותנו בראש האופוזיציה להנהגה של עכשיו. מיד אחרי הקונגרס פנינו אל הצירים בחוזר, שבו הצענו להם להרצות ע״ד הקונגרס, להדגיש את צדדיו החיובים ולבאר את דרישיתינו, את הכרחיותן ואת אפיה הזמני של ההנהגה. החוזר הזה עורר התמרמרות מצד חברים אחרים והוכרחנו לבאר ולשוב ולבאר את השקפותנו במכתבים פרטיים ואח״כ בהחוזר הראשון. ואע״פ שהכרזנו, שאין אנו רוצים בפולמוס, שאפשר לדחות אותו עד הבחירות אל הקונגרס העשירי, בכל זאת באו המאורעות ומשכו אותנו לתוך המלחמה, שהתלקחה בחדשים הראשונים אחרי הקונגרס. מלחמה זו נסתבכה לרגלי היגורים והסכסוכים שנתגלו בין הוה״פ המצומצם ובין לשכת העתונות בקושטא. להסכסוכים הללו גרמה ביחוד הופעת ספרו של כהן מ״אג בתרגום צרפתי, שבו הביע המחבר את דרישותיו המדיניות, שאינן מתאימות עם הפרוגרמה האמתית שלנו. ואת הספר הזה שלח למערכות העתונים בקושטא מבלי ששאל את דעת הלשכה, ודבר זה החריד כמובן, את חברי הלשכה: מלבד זה נמצא קיומה של העתונות כולה בסכנה. סכום הכסף שאספנו כבר אזל, ואפשר היה לחשוש שמא יסגרו העתונים מחוסר אמצעים. בכל השאלות הללו דנו אספות חברי הוה״פ הגדול והמרכז שחלו באפריל ובמאי. לאחרונה עלה בידנו להתאחד עם חברינו באיסטריה ועם האופוזיציה בגרמניה ובועידת ברלין הצליחו כולם יחד לשים קץ למלחמה. כמעט כל דרישותיה של האופוזיציה נתקבלו מלבד הדרישה ע״ד בחירת הנשיא לא ע״י הקונגרס, אולם לבסוף נתקבלה גם זו ע״י הועדה האורגניזציונית. הרוב נוכח בצדקת דרישותינו ולא נשאר איפא אלא לקבוע את רשימת החברים של ההנהגה החדשה.

הועידה הקטנה שלנו דנה בדבר רשימת הקאנדידטים ועל יסוד החלטותיה באנו בדברים עם הקאנדידטים ובועידת הוה״פ הגדול בקלן גם עם באי־כח של ההסתדרויות הארציות. בועידה זו הוחלט לקרא לועידת באי־כח ההסתדרויות הגדולות, כדי שתקבע זו רשימה מאוחדת. בשמחה רבה הסכמנו להחלטה זו. אולם היא לא יצאה אל הפועל אלא במקצת. במקומה באה אספת הועדה האורגניזציונית, שהשתתפו בה גם באי־כח ההסתדרויות. היא עסקה בשאלת הרשימה ובאה לידי הסכם.

בדבר ספרו של כהן נתקבלה בהועידה השנתית החלטה חיובית במקום השלילית שהצענו. ההחלטה הדגישה, כי רק הודעות הקונגרס מפרשות פירוש אמתי ומדויק את הפרוגרמה הבזילאית. אנחנו הוכרחנו להסכים לנוסח זה, וגם הוא כבר הביא תועלת מרובה לחברינו בקושטא העומדים בקשרי מלחמה עם מתנגדינו.

המשא־והמתן שלנו עם הוה״פ המצומצם היתה בתקופת החשבון תדירות גם בזמן המלחמה וגם בזמן השלום. השפעתנו היתה גדולה בערך; אולם עבודה זו הרי היא ממין העבודות שאינן נראות לעין ואין רשומן ניכר מיד בחיי ההסתדרות בארצנו.

הרי לפניכם הדוה״ח של פעולותינו במשך הזמן שמן הקונגרס התשיעי עד עכשיו. אם מעטה היתה פעולתנו לא בנו האשם. קשים תנאי־עבודתנו ומעטים האמצעים הנמצאים ברשותנו. עברנו בתקופת חול, כשאין התעוררות, כשאין האנשים קמים מאליהם לעבודת עמם. ואם לא עלה בידינו אלא להחזיק מעמד, הרי תנאי העבודה הקשים החצוניים והפנימיים גרמו לכך. ואנו מוסרים לידכם את הדוה״ח שלנו בבטחון גמור, שלמרות קשי התנאים לא יחסרו לנו עובדים חרוצים בכל המקומות, ושאתם תתנו את היכלת לבאים אחרינו למצא אותם, לאחדם ולנהלם בעבודה!

מְסַבִּיב לַקּוֹנְגְרֶס.

אספה פומבית של ה„הסתדרות העברית״.

ה„סתדרות לשפה ולתרבות העברית״ ערכה בבזל במוצ״ש י״ח מנ״א אספה פומבית, שהשתתפו בה כאלפים איש, וביניהם כמעט כל צירי הקונגרס הציוני.

היו״ר ה׳ מ. אוסישקין פתח את האספה עברית ויברך בשם הועד את הנאספים לשלום. בתור נואם ראשון הרצה בעברית הד״ר מוסינזון ע״ד „תחית השפה העברית בארץ ישראל״ ויתאר את הגורמים הלאומיים והתרבותיים שהביאו לידי התחיה העברית בא״י והשפעתם התמידית על ארצות־הגולה. אח״כ דבר מר ארולף שטנד ע״ד „העם ושפתו הלאומית״ והראה על הקשר הפנימי, העברי וההסטורי, שבין השאיפות הציוניות־הפלשתינאיות והמגמות לתחית הלשון העברית והתקדמות תרבותה, הוא הקשר שציין אותו הרצל בדבריו: השיבה להיהדות קודמת להשיבה לארץ־היהודים. אחריו הרצה הד״ר מ. ברוידא על „התנועה העברית״, שהנה תנועה כפולה של התפתחית ה ל ש ו ן העברית ושל ה ע ב ר י י ם נושאי דגל התחיה העברית, והטעים, כי גם בארצות־הגולה הולכת ונוצרת לאט־לאט סביבה עברית. לבסוף דבר הד״ר שמריהו לוין בעברית ע״ד ה„ספרות העברית״, ויציין את זרמיה הראשיים מתקופת ההשכלה עד „השלח״. דברי הנואמים נתקבלו בתרועות־רצון ומחיאות־כפים סוערות. היו״ר ה׳ אוסישקין הציע אח״ז בשם הועד והנואמים ריזולוציה עברית, שנקראה ע״י ה׳ לוין גם בתרגום אשכנזי, בנוסחא זו:

„האספה הפומבית שערכה ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית״ בבזל במוצ״ש י״ח מנחם אב, בהשתתפותם של הרבה מצירי הקונגרס הציוני העברי, אורחיו וסופריו, מחליטה ומביעה את הכרתה הפנימית, כי תחיתו הלאומית של העם העברי אחוזה וקשורה בתחית השפה והתרבות העברית, וכי חובה לאומית קדושה היא להשתמש בכל האמצעים המובילים למטרה זו״. הריזולוציה נתקבלה פה אחד ובהתלהבות מרובה.

אובציות סוערות נערכו אח״כ לכבודו של אחד העם שישב בין חברי הנשיאות.

לקול שירת „התקוה״ נסגרה האספה בחצות־הלילה.

אספת האקדימיים.

ביום השבת י״ח מנ״א היתה בבזל אספה אקדימית לשם יסוד אגודה כללית של הסטודנטים הציוניים. הפרופיסור ארנשטיין,

שהיה המעורר בענין זה, הרצה ע"ד ערכה ונחיצותה של האגודה החדשה, הבאה לאחד ולחבר את האקדימיים הציונים לשם עבודה משותפה, רוחנית ואגיטציונית, בעד הרעיון הציוני, ולתת סיוע ועזר להסטודנטים היהודים מרוסיה המוכרחים לדפוק על שערי בתי־החכמה בחו"ל. הנואם מציע לבחור בועד מיוחד, שיקבל עליו ליסד ולבסס את האגודה החדשה עד הקונגרס הציוני הבא. האספה, שהשתתפו בה כשבעים וחמשה אקדימיים מארצות שונות, קבלה את דברי המרצה ברצון ובאותות־הסכמה. ואחרי וכוחים ארוכים נתקבלה כמעט פה אחד ההחלטה הזאת:

„אספת הסטודנטים הציונים מיום 12 לירח אויגוסט מתיחסת ברצון אל עיקר הרעיון בדבר יסוד הסתדרות עולמית של הסטודנטים הציונים, ובוחרת היא בקומיסיה מיוחדה לשם עבוד התכנית־ההסתדרות. שתהיה צריכה להתפרסם בעתונים הציוניים. על הקומיסיה יהיה אז לטפל בהצעות שתקבל מהחברות הסטודנטיות בדבר שנויים בתכנית־ההסתדרות. כל החומר ההוא ימסר אח"כ לקונגרס כללי של הסטודנטים הציוניים, אשר עליו יהיה להחליט בדבר יסוד ההסתדרות".

אספה של רופאים.

עפ"י הצעתו של הד"ר בנדרסקי בקיוב היתה בבזיל אספה של הרופאים המשתתפים בקונגרס. באספה זו דנו ע"ד ההיגי־ינה בפלשתינה, ונתקבלה החלטה ליסד אגודה של רופאים ציוניים, אשר יחד עם הרופאים היושבים בא"י יפעלו לטובת מצב הבריאות בפלשתינה.

וביום החמשי בערב נאספו הרופאים הציונים השוהים בבזיל לאספה שניה לדון יחד ע"ד אופני ההסתדרות המידיצינית ולהועץ בדבר האמצעים ודרכים לעבודה פוריה במקצוע זה. באותה אספה נקראה הרצאה ע"ד מצב ההיגיאיני בא"י והרצאות מיוחדות ע"ד ההסתדרות של הרופאים הציונים ויסוד אינסטיטוט להורת הבריאות ולרפואה בארץ ישראל.

עַל הַמִּצְפֶּה.

הפרובלימה ופתרונה.

בקרב יהודי־אשכנז מורגשת בעת האחרונה מעין תסיסה של פחד. התחילו הללו מפחדים לקיומם, והמעולים שבהם יושבים על מדוכה זו ומבקשים עצות איך ובמה לקדם את פני הרעה.

וכמעט בזה אחר זה נתפרסמו בימים האלה בדפוס שני ספרים כתובים ע"י מחברים שונים, הנדונים בעתידותיה של היהדות האשכנזית, ואיש איש מחוה את דעתו באותה פרובלימה מנקודת־מבטו המיוחדת לו.

המחבר האחד. עמנואל מַן שמו, בא לדון בפרובלימה זו מאחרי המחרשה, כי בעל־אחוזות הוא ועוסק כל ימיו באכרות, והשני הוא רופא־חולים צעיר במינכן, הד"ר פליקס טהיילהאביר.

הראשון בספרו „עתידות היהדות האשכנזית" דן על המצב עפ"י רשמי־עצמו. הוא רואה את סבת הסכנה המרחפת על קיומם של יהודי־אשכנז בזה, שנתרחקו מעל חיי־הכפר ונקבצו צפופים באוכלוסיהם אל הכרכים הגדולים. ישיבת־כרכים ממעטת, לפי דעתו, את הדמות האינדיבידואלית הישראלית ומסייעת הרבה לטשטוש אותן הסגולות המיוחדות, המגינות על היהודים מהתנונות וכליון. על יסוד דעתו זה הוא בא לידי מסקנה, כי התרופה היחידה שיש באפשרותה להגן על יהודי־אשכנז מפני הדלדול החמרי והרוחני היא, יצירת מעמד של יהודים יושבי־כפרים ועובדי־אדמה.

השני בספרו „אבדן יהודי־אשכנז" מסתכל במצב־הענינים מתוך אספקלריה יותר כהה. הוא מכחיש בעתידותיה של היהדות האשכנזית לגמרי. סופה של היהדות האשכנזית—לאבדן. כך פוסק הד"ר פליקס טהיילהאביר. ואין אלו מצדו דברי־נבואה סתם, אלא מסקנה יוצאת משפת־המספרים של רשימות סטטיסטיות וצרופי־חשבונות מחזיונות החיים הביאולוגיים, הלאומיים־כלכליים, הסוציאליים והפוליטיים של היהודים בעת ההוה.

והרשימות הללו — איזו אמתיות מרות ומחרידות־לב מתגלות לנו על ידן! כבראי מלוטש אנחנו רואים מתוכן איך היהדות האשכנזית הולכת הלוך והתדלדל, הלוך והתנונה, איך היא פוחתת יותר ויותר בכמותה ובאיכותה, איך חיי־המשפחה שלה מתפשטים לאט־לאט את הוד זיום הישראלי והם נעשים חולין ושוקעים בזוהמה, ואיך בחיי הקהלות והעדות שולט רוח רקבון והרס, רוח תזזית המכלה את כל מה שיש בהם מן המעמיד והמקיים.

ואותו המחבר, המראה לנו בצבעים כ"כ בולטים את התהום הגדולה הפתוחה, הבולעת אל תוכה את היהדות האשכנזית,—קורא אתה את דבריו וחושב, כי הוא עצמו איננו יודע, לכאורה, שום דרך ואמצעי להטבת המצב. ואמנם כבר נמצא אחד ממבקרי־הספר, שהעיר על סמך זה, כי עיקר מטרתו של הד"ר פליקס טהיילהאביר לא היה אלא רק לפקוח את עיני הקהל על הסכנה הנשקפת בשביל שיבאו אחרים אחריו ויציעו כה לעשות.

אבל באמת אין הדבר כך. הד"ר פליקס טהיילהאביר גם את המכה גם את רפואתה מצא. בהעמיקו חקר בעתידות היהדות האשכנזית לא נשאר עומד באמצע הדרך כחברו המחבר בעל־האחוזות, אלא בא לידי הכרה, כי שאלה זו היא קֶטע מן הפרובלימה הכללית של קיום האומה הישראלית כולה בכל ארצות פְּזוריה, ולפיכך אי אפשר לפתור אותה בפני עצמה פתרון חלקי, כי אם צריך לבקש ולמצוא פתרון רדיקלי מלא ומקיף.

והוא הלך ובקש, ובדרך חפושיו בא אל המסקנה, שהיה מוכרח לבא אליה ושבאים אליה סוף סוף כל הרוצים בקיומה של האומה הישראלית ושואפים לתחיתה.

ומסקנה זו, שבא אליה הד"ר פליקס טהיילהאביר, מצאה לה על ידו גופו בטוי מוחשי בקונגרס הציוני האחרון בבזיל.

באחת הישיבות של הקונגרס הודיעו מעל במת־הנשיאות, כי הד"ר פליקס טהיילהאביר במינכן נדב לקופת הקרן הקימת לישראל לטובת הפועלים היהודים בפלשתינה סכום של עשרה אלפים מרק.

הקונגרס קבל את הידיעה בסערת־רצון, אבל מסופקני, אם עלה בשעת מעשה על לב איש, כי הנדבן הזה הוא הוא מחבר הספר ע"ד „אבדן יהודי־אשכנז".

פוליטיקה.

האניה הממלכתית הרוסית נִשאת עתה על גלי שני זרמים, המכוונים להצלחת המדינה, כמובן, והם: ההלאמה והפטריוטות.

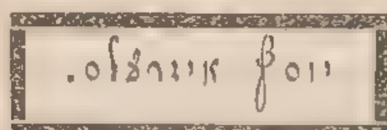
מעבר מזה משתדלים להלאים את כל גורמי החיים הכלכליים, ואפילו את מה שלא ניתן, לכאורה, להלאמה כלל, כמו הכסף, שהוא אינטרנציונלי בטבעו, ומעבר מזה מתאמצים להגביר את הרגש הפטריוטי. על מעשה ההלאמה מנצח הקברניט עצמו, הפרימיור סטוליפין, ואת תגבורת הפטריוטות לקחו להם, כנראה, במונופולין הכהן המפורסם איליאודור ובני־סיעתו, המשוטטים בערים ובעיירות ומלהיבים את הרוחות לאהבת־המולדת ולשנאת בני־הנכר. בההלאמה ובהפטריוטות מאמינים למצוא שני מבצרי־עוז כנגד האלימנטים המזיקים להמדינה, שהם רק היהודים, כידוע.

והנה בעוד שאיליאודור ומתי־סודו אינם טורחים, כנראה, טרחת־שוא, והעתונים מפרסמים על אודותיהם שמועות ברבים, כי שבים הם מקונגרס חשאי וכו' בקונגרס זה, שהשתתף בו גם הד"ר דוברובין, התבררו שאלות חשובות מאד וביניהן גם בדבר המלחמה נגד הז'ידים והאינטליגנטים מבעלי־האופוזיציה ונתקבלה רזולוציה לסדר ההלוכות גרנדיוזיות של מאות אלפי איש מבני־ההמון עם צלמי־קדושים ודגלים פטריוטיים, בכדי להפיל פחד על היהודים וכו' וכו' — באותה שעה אין שיטת ההלאמה של סטוליפין עושה חיל ואינה כובשת את הלבבות. ביחוד אין הלאמת הקרדיטים עולה יפה בידו וקרובה היא לרדת מעל הפרק, מפני שנמצא מעכב בדבר והוא — מיניסטר־הכספים קוקובצוב. ולא מאהבת־היהודים עושה קוקובצוב מה שעושה, אלא מאהבת הרוסים דוקא, מדאגתו שהוא דואג לטובת פיננסי־המדינה. סוד נגלה ברבים, כי אך הגיעה השמועה לחוי"ל ע"ד הטנדנציות הלאומיות, שאומרים להכניס אל המקצוע האיקונומי, הטילה סער גדול בין גדולי הפיננסיסטים שם, והם מהרו לפנות בדבר למיניסטר־הכספים. הבנקירים שבחו"ל לא באו להגן על היהודים ולבקש רחמים עליהם, אלא העירו בדברים נמרצים מאד, כי אם יכניסו אל המקצוע הכלכלי פרינציפ מזיק כעין שיטת ההלאמה, עלול זה להעמיד בסכנה את כל הפוליטיקה הפיננסית של המדינה, בעוד אשר לחפץ אינטרסיהם של אילי־הכסף שבחוץ־לארץ נחוץ מאד, שתהא פוליטיקה זו שוטפת בזרם נורמלי.

לע"ע יצא מיניסטריום־הכספים כמנצח מן הסכסוך הזה, אבל רק ל ע ת ־ ע ת ה. כי מיניסטריום־הפנים אינו אומר נואש לשיטת־ההלאמה שלו והוא מחזק עדיין בתקותו לעשותה לכח מניע את גלגלי כל המעשים הנעשים בחיים המלכיים־האיקונומיים של הארץ. לצורך זה עוסקים עתה במיניסטריום בחריצות יתרה בעריכת ספר שני, המוקדש לשאלת־היהודים. וגדול יהיה כבוד הספר האחרון מן הראשון. כי תחת אשר דן הספר הראשון במקצוע מסחר־התבואה, ולא היה אלא כעין מחרוזות של פנינים לקוחות מקטעי מאמרים, שנתפרסמו בשעתם בעתונות השחורה, עתיד הספר השני בדבר הבנקים ובעליהם היהודים להיות קובץ הגיונות־לב גדולי הביורוקרטים עצמם — הגיונות, שכולם מכוונים לנקודה כללית אחת, להראות עד היכן מגיע "הקבוש היהודי" בעסקי־הכספים של המדינה, ועד כמה נחוץ הדבר להוציא את הסגולה היקרה, שיש להביורוקרטיה אתה בבית־גנזה, את הנורמה הפרוצינטית, ולהנהיגה גם במקצוע זה.

והאנשים שבמיניסטריום־הכספים לוחצים בכתפם ושואלים מתוך תמהון: למי הללו עמלים? האם לברר ל נ ו הם באים, והלא בקיאים אנחנו בעסקי־ממונית יותר מהם? ומי כמונו יודע, כי הקפיטלים מונחים אצלנו כאבנים שאין להן הופכין בלאו הכי, ואם יושם סכר בידים לחופש־המחזור, הרי זה אבוד־עצמו לדעת ממש.

אפשר, שאמת זו גלויה וידועה גם למחברי־הספר, אבל פה גם ה מ ד ר ש הוא עיקר חשוב בפני עצמו, מפני שגדולה שיטת־ההלאמה, העתידה לשמש סיסמה בבחירות הבאות תחת הסיסמה האוקטיאבראית, שהיתה למשענת קנה רצוץ, אשר בא בכף הנסמכים עליו ונקבה...

ביום השבת שעבר, 30 ביולי, מת בעיר האג בשנת השמונים והשבע לימי חייו, אחד מגדולי הציירים שבזמננו — יוסף איזרעלס.

כל מחלה לא עברה על הישיש הגדול הזה, וכמעט עד יומו האחרון לא פסק מכחול־הציירים שלו להעשיר את עולם האמנות ביצירות מעולפות הוד מקסים. אבל פתאום התגנב אליו המות וכמו בנשיקה שם קץ לחייו.

בדבריו המעטים והחמים, אשר הקדיש מכס נורדה לזכרו של יוסף איזרעלס באחת מישיבות הקונגרס האחרון תחת השפעת הרושם הראשון, שעשתה עליו הבשורה ע"ד פטירתו אמר, כי הטביעה היהדות את חותמה על מזגו האמנותי של המניח מדעתו או שלא מדעתו, וכי מוצאים אנחנו בציוריו את חדות הרגש, את מרץ הבטוי ואת רוממות קדושת הרוח, המתיחד עם יצירותיו, שכל אלה הנם סגולות המיוחדות לבחירי־הגזע העברי". אבל לא רק בקוים הללו בלבד התבלט היהודי שבאיזרעלס. מכל יצירותיו של איזרעלס מבצבצת ובולטת אותה התוגה החרישית והנובעת מתוך תוכה של הנשמה, שמוליכה ומלפפת את העם־הנודד במאות שנות עניו בארצות גלותו. לעיני המסתכל בגלרית־הציורים של יוסף איזרעלס חולפות אחת אחת תמונות מציירות את צרות בני־האדם, את צערם והותם ויגונם הקודר והשקט, ומכל תמונה משתקפת נפשו האוהבת של הצייר, המשתתף השתתפות עמוקה בגורל המעונים והמדוכאים יצירי־מכחולו.

חנוכו של יוסף איזרעלס בבית הורים ארוקים בדת והסביבה הטרדיציונית העברית, שבלה בה את ימי ילדותו, השאירו בנפשו הענֻגה והמתרגשת רשמים פיוטיים כבירים, אשר רתקו אותו ברתוקות אהבה וכבוד לעמו. וחבתו זו לעמו היא היא שהמריצה אותו לבחור את נושאי ציוריו הראשונים מחיי היהודים. יצירתו הראשונה של הצייר־המתחיל היתה תמונת "יהודי מוכר מקטרות". בעד התמונה הזאת קבל דיפלום של כבוד. ציורו "אניה שנטרפה בים" עשה לו פרסום בכל העולם. ציורי איזרעלס היותר מופלאים הם: "בן העם העתיק", "שאול ודוד", "ספר סת"ם", "בודדת בעולם", "לעת זקנה", "רע נאמן", "מות האם הזקנה", "אשה חולה" ועוד ועוד.

גם בהיות איזרעלס עומד על מרום פסגת תהלתו, לא הסיח את דעתו מצרכי עמו ונשאר נאמן באהבתו אותו. בכל ימי חייו לא פסק מהתעניין בגורל היהודים בארצות פזוריהם. בראשית התעוררות התנועה הציונית נמשך איזרעלס אחריה בהתלהבות־עלומים. האידיאל של תחית האומה הישראלית על אדמת־אבות לקח כליותיו ולבבו ויהי לראש שאיפותיו עד רגעו האחרון.

יוסף איזרעלס האמין בעתידות האמנות העברית המקורית בארץ ישראל, ולא פעם אחת אמר למקורביו, כי אלמלא הגיע עדיין לשנות זקנה, היה יוצא בעצמו לפלשתינה על מנת להשתקע בה, בבית־הספר "בצלאל" אשר בירושלים תלה תקוות מרובות והיה דואג תמיד למצבו בלב חרד. עוד לפני שנה שלח לביה"ס הזה לתשורה את תמונתו מצוירה על גבי הבד בידיו עצמו.

יוסף איזרעלס הצטיין גם בכשרון ספרותי. זמן רב עבר למסעיו בחצי האי הפירינאי ובקר גם את מרוקו. ובשובו לביתו חבר ספר חשוב מאד בשם „שפניה", אשר בשעתו הקדישו לו טובי המבקרים מאמרים גדולים דורשים בשבחו. בספרו זה הקצה איזרעלס מקום גדול ביחוד להאיר פגישותיו עם יהודי מרוקו, ולהאחד מהם, שעשה עליו רושם נמרץ מאד בהדרת פניו הפטריארכליים, עשה זכרון־עולם בציורו המפורסם „סופר סת"ם".

יהי זכרו ברוך!

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

(המשך מנומר 29—28).

ד) וכשאנו עומדים בפרשה זו של בתי־מחסה לכהנים, צריך להזכיר גם את „בית־הזקנים לעדת הספרדים". הבית הזה נוסד בשנת תרס"ה ע"י ועד של ספרדים חשובים ומתנהל על ידו. הועד בנה בנין בקצה העיר—לא רחוק ממושב־הזקנים הישן של האשכנזים. בבית זה חוסים שלשים זקן וזקנה המעלים שכר חדשי או שנתי בעד כלכלתם, הכל לפי התנאי שהם מתנים עם הועד. סכום הכנסותיו והוצאותיו השנתיות אינו ידוע. הכל מודים, שיש צורך במחלקה מיוחדת לזקנים ספרדים, שהרי כל דרכי חייהם של הספרדים, מלבושיהם, מאכליהם, שפתם ומנהגיהם שונים הם לגמרי משל האשכנזים, ואין לדרוש מאנשים זקנים, שישנו פתאום את סדרי חייהם. אבל בנין מיוחד למה הוא? ולמה יכלכלו את המוסד הזה רק הספרדים? וכי ספרדים אינם יהודים סתם ככל יתר היהודים שבעולם? ומה גם שהזקנים הספרדים מעלים, כאמור, שכר להועד בעד כלכלתם, ואין הפסד מרובה בהחזקת שלשים איש. ומה טוב היה לו נאספו גם שלשים הזקנים הספרדים אל מושב־הזקנים הישן. ואולם הסכימו לזה מנהלי הבית? התסכים לזה גם עדת הספרדים עצמה, אעפ"י שבנין הבית של מוסדה עוד טרם נגמר, ובעמדו בתוך סלעי תרבות הוא עושם רושם מדכא? לא, כנראה לא יסכימו לא אלו ולא אלו.

מחלקה ב': בתי תבשיל ותמחוי.

א) „בית־תבשיל כללי" נוסד בשנת תרנ"ג ע"י איזה ועד ומתנהל על ידו, נמצא בעיר הישנה בבית שכור קטן וצר, סכום הכנסותיו והוצאותיו השנתיות אינו ידוע. מפי אנשים, החושבים את עצמם לבקיאים בדבר, שמעתי שבבית זה מקבלים תבשיל כמאה אנשים בכל יום, אולם מאחד המנהיגים שמעתי, כי מאתים איש מקבלים תבשיל בכל יום, ולפרקים עוד יותר ממאתים איש. מקבלי התבשיל צריכים להביא לחם משלהם ובעד תבשיל גרידא הם משלמים עשיריה אחת—5,15 סנטים—2¼ קפיקות; בעד תבשיל עם בשר משלמים כפלים. אבל הרוב אינו משלם כלום ומקבל גם לחם חנם. סעודה—לחם, בשר ותבשיל—עולה ערך שש עשיריות—30,90 סנטים. ומשום שדברי המנהיג שספר עמי נאמנים עלי צריך לחשוב שבכל יום סועדים בבית התבשיל 200 איש, ואם יתן לחם המוסד את כל סעודתם—וגם לחם בכלל—חנם, ברי הוא שצריך להוציא כששים פרנק ביום, כלומר ערך 22000 פרנק בשנה.

יושבי קרנת שבעיר אומרים, שמוסד זה מכניס כשמונים אלפי פר' בשנה. ואולם הנהגת המוסד נתונה בידי ראש הדיינים של האשכנזים שבירושלים, שמלבד היותו אדם נבון והגון הוא גם עשיר מופלג וחשוך בנים, ואי־אפשר להעלות כלל על הדעת, שאדם זה יחפוץ חלילה בבצע מעשקות. לפיכך פוסח אני על הבקורת מצד זה. אבל מוכרח אנכי להגיד שהמוסד נמצא לא במקום הראוי לו. בית־תבשיל זהו מוסד שיש בו הכרח גמור בירושלים, בעיר שיש בה כחמשת אלפים נפש שאין בידם להכין תבשילים לעצמם או ללכת לבתי־מרזח לסעוד. לכל האנשים האלה נחוץ בית־תבשיל ממש כאויר לנשימה. אבל זו היא הנותנת שימצא בית־התבשיל דוקא במרכז העיר, או, ביתר דיוק, שימצאו בתי־תבשיל בשנים שלשה מרכזים בעיר, ולא שיהא נמצא בקצה העיר, בעיר הישנה. ומי זקן, למשל, יעצור כח ללכת מהלך שני קילומיטר דרך מעלות ומורדות כדי להגיע לבית התבשיל הנמצא בפינה עזובה?

העתונים הירושלמים התחילו מתרעמים בזמן האחרון גם על הרקלמות הצעקניות שמרבה המוסד הזה לפרסם ואשר מהן יש ללמוד, כי הוא המכלכל את כל עניי ירושלים.

לפי השגתי הסבה העקרית לכל חסרונותיו המרובים של המוסד הנחוץ והמועיל הזה, הוא שמנהלו הראשי טרוד מאד בעניני הבד"ץ והעיר (אותו המנהל ממלא לעת־עתה גם מקום ראש האשכנזים הרשמי) ואין לו פשוט היכולת להקדיש להמוסד עיון וזמן די צרכו.

ב) בית־התבשיל הגדול של „הישיבה ותלמוד־התורה עץ חיים" משמש רק לבני הת"ת והישיבה ומתנהל ע"י גבאי הישיבה ותה"ת. כנראה יש בו צורך „לעץ חיים", שקרוב לאלף איש לומדים בו, והרבה מהם הם עניים הזקוקים לבית־תבשיל. הוצאות החזקתו של בית־תבשיל זה נכללות בהוצאותיו הכלליות של „עץ חיים". יש רק לשים לב קצת אל ההוספה שבשמו של בית תבשיל זה לאמר „בית־התבשיל הגדול". ואיזה בית־תבשיל הוא הקטן? האמנם בית־התבשיל הכללי?

ג) „תמחוי של עדת הספרדים" מספיק תבשילים לעניי העדה בשבתות ויו"ט. מתי נוכד, כמה אנשים מקבלים ממנו תבשילים, מהו סכום הוצאותיו והכנסותיו,—אין איש יודע. כנראה אין כאן העלמה בכונה, אלא פשיט אין איש רוצה לדעת כלום. המוני הספרדים אין להם „חלוקה" והרבה הרבה מהם פוטרים את כל ימות החול בגרוגרות דר' צדוק אבל שבתות וימים־טובים שאני. מדוע לא יוסדר בית־תבשיל כללי אחד לאשכנזים ולספרדים? מדוע לא יהיו לו סניפים בכל חלקי העיר? אין איש יודע.

מחלקה ג': בתים להכנסת אורחים.

א) „בית הכנסת אורחים הכללי" או „אשל אברהם" נוסד בשנת תרמ"א, נמצא ב„מאה שערים", הבית הוא „וַקְף" (הקדש), השאירו אחד המנדבים קודם מותו, והועד בנה עליו עליה. בבית ובעליה נמצאים אחד עשר חדרים, שיש בהם מקום ל־40—30 נפש. כל אירח יכול לדור בבית שלשים יום וגם מספיקים לו מזונות בשבתות ויו"ט. המוסד מוציא ערך ארבעה אלפים פר' בשנה, ואת הסכום הזה מספיקות לו נדבותיהם של בני הגולה.

הכל תלוי במזל ואפילו מוסד של צבור! וכי יש בירושלים מוסד נחוץ יותר מבית להכנסת אורחים? אבל מזלו הגרוע של מוסד זה גרם לו, שיהיה המנדב מקדיש לו בית הסמוך דוקא למקום, ששם „מתכבדים מכובדים" ב„מאה־שערים". הגבאים לא בדקו, כנראה, במתנה זו והעמידו על הבית עליה יפה; אף עפ"י שהסרחון שם נורא הוא. לפני זמן מועט בקרתי, ע"פ בקשת הגבאים, את המוסד יחד עם ראשי אחת החברות הירושלמיות ההגונות, שאמרה לפרוש את כנפיה על המוסד. אבל

„הריח" גרש אותנו מן הבית, כי לא יכלנו לעמוד „בנסיון" זה. ועוד אסון אחד בא על מוסד נחוץ זה: אחד או שנים מגבאיו אינם רוצים ליהנות ממנו כלל, כלומר אינם רוצים לקבל שום שכר או פרוצנטים קבועים בעד טרחתם, כנהוג בהרבה ממוסדי ירושלים. ולפיכך אין הגבאים עורכים „מכתבים" ושאר מיני בקשות להגולה וממילא אין הגולה „שולחת".

ב) „בית הכנסת־אורחים הגדול" או „תפארת ציון וירושלים". נוסד בשנת תר"ע ע"י אדם פרטי בבית שלו העומד בקצה רחוב יפו ב„מחנה יהודה". יש בו מקום לשלשים אורחים. הבנין עלה בכ"ה אלפים פר', בערך. עכשיו יש בבית זה רק שנים או שלשה אורחים. חבל שהמוסד הוסיף לשם מוסדו את ההוספה הרגילה „הגדול" ולא קרא לו הבית „הרם", כי אמנם רם הוא הבית וראשו מגיע השמימה. יש לו לבית זה גם „היסטוריה". אדם תמים וישר, בנה אותו לשם מגדל, כדי לזכות את בני ירושלים, שיהיו רואים מעל ראש המגדל את „נץ החמה" ויכונו את תפלתם לשעה זו. אלא שלאחר שנבנה המגדל בראשו של הבית הקטן באה פתאום מחשבה בלב בעליו לעשות את ביתו להכנסת אורחים. והרי הוא מחזר עכשיו בחו"ל לשם מטרה זו. האורחים, העתידים להתאכסן בבית זה, יוכלו לראות מעל מגדלו מראה מלא הוד פלא: את המוריה, הצופים, הערבה, הרי מואב הרי יהודה ומורדיהם עד שפלת לוד ועד הרי אפרים.

מסכם אני בקצרה את כל האמור למעלה: מקצוע הצדקה והחסד יש לו בירושלים תשעה מוסדים — ארבעה בתי מחסה לזקנים ולאנשים שניטלה מהם היכולת לעבוד; שלשה בתי תבשיל ושני בתים להכנסת אורחים. סכום הוצאותיהם עולה ערך מאתים אלף פר' בשנה. על מגרעותיהם של המוסדים העירותי למעלה, ועוד אשוב לדבר על אדותם לאחר שאמנה אחד אחד את המוסדים שבכל יתר המקצועות.

(עוד יבוא.)

א. ביילין.

נְטָפִים.

א.

דָּבָר שֶׁבַּלֵּב.

דממה כבדה שלטה בחדר. בעצירת נשימה עמדו ההורים הזקנים על־יד מטת בנם יחידם החולה ולא גרעו עין מהרופא, שבדק אותה שעה את גופו השחוף, גחן והטה את אזנו אל לוח לבו היבש והקריב את פניו אל פני הלז, כאילו לא היתה כונתו אלא להראות על הנגוד שבין פנים בריאים ומלאים ובין פנים צנומים, מחוסרי דם וחורים כדונג.

אחר־כך זקף קומתו. פניו היו רציניים והביעו ודאיות. הוא צבר את מכשיריו, העיף מבט של פרידה על הזקנים השותקים והתכונן לצאת.

שניהם נגררו אחריו עד הדלת. הם הבינו ברור את המצב. היאוש כבר תפס בלבם, וידוע ידעו, שאור חיי יחידם הולך וכבה לעיניהם. ועוד מעט וישארו גלמודים וערירים בתבל הגדולה. אבל הם יראו לשאול את הרופא; פחדו לשמוע את האמת המרה, האמת הנוראה הוצאת מפיו.

הרופא הפך אליהם את פניו בפתחו את הדלת, קוֹן בידו תנועה של יאוש ויצא ונבלע בתוך חשכת הלילה.

הזקנים שבו אל חדר החולה.

ובתוך האפלה כבר התגנב המות, זחל והתקרב, עמד למראשותיו של הגוסס, פרש עליו את אדרתו.

אנחה התפרצה מלבו של החולה, אנחת שריקה משונה כאנקת מיתר שנתק; עפעפי עיניו הסגורות למחצה התחילו לרעוד רעידה של גסיסה.

האם לא יכלה עוד לעצור ברוחה ולהבליג על צערה. זרם דמעותיה פרץ, ותתנפל לרגלי המטה ותפלל:

„אל מלא רחמים! שמע לקול תפלת אם מרת רוח. הקשיבה לאנחותי, ראה לדמעותי. אנא, שלח לו רפואה שלמה, העלה לו ארוכה ויקום מחליו..."

הזקן הרים אותה מעל הארץ ובצחוק מר קרא:

— התנערי, זקנה, ועזבי את תפלותיך. אין מאזין ואין מקשיב לך. אין אלהים, אם שכולה, אין אלהים!

ברעדה שמעה האשה לדבריו ושפתיה לחשו:

סלח נא, אלהים, לזקן על חטאתו. לא מרוע לב הוא מדבר את הדברים הנוראים, אלא מבלי דעת אותך.

תפלת האם לא באה, הבן מת.

שלשה ימים ושלשה לילות התבודד הזקן בחדרו. סגר אחריו את הדלת ולא נתן לאיש לבוא. ביום ובלילה נשמע קול צעדיו, כשהוא מטייל הנה והנה בחדר.

ביום הרביעי עזב את חדרו. שערות ראשו הלבינו כליל; קמטים חדשים השתרגו על מצחו. התכנסו סביב עיניו, השתרעו על לחייו, נחו בזויות הפה.

אך שֶׁלֵּו היה מראהו. אש נוער הוצתה בעיניו וקומתו נזדקפה ונתישרה.

הוא נכנס לחדר אשתו ובחבקו אותה קרא:

— חזקי ואמצי, אֵם, ומצאי ניחם בצרה כמוני. סלחי לי, שלא הבנתיך עד הנה וחטאתי לך ולאלהים. כשה אובד תעיתי כל ימי ורק עכשיו, לעת זקנה, בבוא עלי האסון הנורא, נפקחו פתאום עיני ואראה מראות אלהים. התבוננתי סביבי במשך הימים האחרונים; חדרתי לתוך־תוכה של נשמתי ומצאתי בה אוצר גדול, אוצר האמונה באלהים חיים. יקר הוא המחיר ששלמתי בעד אוצרי זה, אבל בננו הלא לא אבד לנו לנצח. אל תתיאשי, אשתי. אלהים מעוז לנו בצרה. הוא נתן והוא לקח. יהי שמו הגדול מבורך.

במנוחה הקשיבה אשתו לדבריו ותען:

— שמחה אני לראות, שמצאת לך נוחם בצרתנו הגדולה. גם אנכי עשיתי חשבון נפשי בימים האחרונים, והנה נפלה המסכה מעל עיני ונוכחתי, כי גם אני תעיתי כל ימי. אבדה האמונה מלבי ויבש מקורה. נתרוקנה מטתו של בני ויחד אתה נתרוקן לבי מאלהיו. שכלתי שניהם יחד ובמותו של אחד אני מוצאת לי נוחם במיתתו של השני. החיים לא אבדו את ערכם בשבילי. פרקתי עול אלהים מעל צוארי, בת חורין גמורה אני והנני רוצה לחיות חיים חדשים, חיים בלא אמונה, חיים בלא אלהים.

ברעדה שמע הזקן לדבריה ושפתיו לחשו:

— סלח נא, אלהים, לזקנה על חטאתה. לא מרוע לב היא מדברת את הדברים הנוראים, אלא מבלי דעת אותך.

ש. דובנוב.

הַפְּרוֹצֶסִים הָעִקָּרִיִּים בַּהִסְטוֹרְיָה הַחֲדָשָׁה שֶׁל הָעִבְרִים.

(סוף. *)

אלו היתה תנועה זו, שֶׁאָל מחוץ למרכז (שבמצבו הבלתי טבעי של העם היהודי בגלותו טבעי הוא לו), תנועה חפשית, אז היתה פעולתה מתמעטת ומוגבלת במשך הזמן על ידי הכח הטבעי המתנגד לה ע"י הכח המושך אל המרכז; הפרוצס המזיק של הטמיעה היה נתקל בקרב העם בעז כחה של השאיפה הלאומית; אך אל עיקרי אהבת הבריות והקולטורה שבדרך ההתבוללות נלוו גם טעמים של בקשת תועלת. ההתבוללות הוכנסה בתוך המלחמה בעד שווי הזכויות. מתנגדי האימנסיפציה ליהודים השתדלו להוכיח, כי אין לתת שויון אזרחי למפלגה מובדלת, שהיא מין עם מיוחד. החלטתו של הכהן מורי בישיבת דצמבר המפורסמה של הועד הלאומי (1789), כי „המלה ‚יהודי' לא שם כתה הוא כי אם שם עם" — נשנתה במשך המאה התשע עשרה ע"י מתנגדי האימנסיפציה שבכל הארצות. על זה ערערו האימנסיפטורים בדבריו האופיים של קלרמון טונר בישיבה הנזכרת ההיסטורית: „ליהודים בתור עם מיוחד אין לתת מאומה, אך ליהודים בתור אנשים צריך לתת הכל". אחרי מלחמה ארוכה, נצחו מצדדי האימנסיפציה: שווי־זכויות אזרחי נתן ליהודים על פי הסברה, כי באותה הארץ הם לא אגודה לאומית, כי אם דתית בתוך העם השליט, אשר קבל אותם כבנים לו. אחרי תעודת האימנסיפציה 1791, בשעה שנפוליון הראשון פקפק בהתיחסותם של היהודים בעצמם לשאלה הזאת, קרא בפריז לאספת צירים היהודים מכל ממלכת צרפת, ובאיום שלילת זכויות אזרחים הכריחם להוציא מתחת ידם נוסחא זו של כפירה לאומית: עתה שחדלו היהודים להיות לעם וזכו להספח אל העם הגדול..**)

לפני הסנהדרין הפריזית (1807), הוצע לבחור באחת משתי אלה: להכיר את היהודים לעם, ולא רק לבני דת אחת, ולצאת מיד מכלל האימנסיפציה האזרחית, אשר התפשטה בכל הממלכה הנפוליונית; או להתכחש ללאומיות ולהכיר את עצמם לחלקים בתוך העמים השליטים הסובבים אותם וליהנות משווי הזכויות ***). בקשת התועלת נצחה ותעודת הכפירה בלאומיות נכתבה ונחתמה ...

אמנם רבים יכלו לחתום באמת ובתמים על תעודה כזאת בשמם ובשם המסכימים להם בזה, כי כבר היה רב מספרם של המתבוללים־הקולטורים העברים שבמערב, ומיום ליום הלך הלוך וגדל. אחת מסבותיה העקריות של הטמיעה היתה הדחיה, שדחו משכילי היהודים בגרמניה ובאילזאס הצרפתית את לשונם העממית מפני הלשונות הגרמנית והצרפתית (זאת היתה תוצאת הפצת ההשכלה של תלמידי בן־מנחם מימי התרגום האשכנזי). לשון הממלכה סללה דרך בחיי המשפחה היהודית ובבתי הספר היהודיים לטמיעה אשכנזית וצרפתית. הדורות החדשים כבר הורחקו מיהדות על־פי חנוכם. הגבורים והגבורות שב„טרקלין הברליני" (הינריאיטה הירץ, רחל לוין ועוד), בני גילם של ברנה והינה, ואחריהם של לסל ומרקס — אלה; שלשה דורות של מורחקים במדרגות שונות. אמת הדבר, כי באותם הימים ממש היו גם דורות פרידלנדר ויעקב סון, ריסר וגיגר, שהם עסקני היהדות המחודשה, אבל גם העסקנים האחרונים האלה מה היו דבריהם בשם עמם אל העמים האחרים, אשר סביבותיהם? — הם אך השמיעו את פתגם הסנהדרין הפריזית: „לענין לאומיות אנו בני העמים אשר מסביב לנו, אין בעולם לאום יהודי, אך ישנם גרמנים, צרפתים, אנגלים מחזיקים בדת היהודית". בדברים האלה, שנאמרו על פי רוב בשעת המלחמה הקשה בעד האימנסיפציה, התמזגו עיקרי אהבת הבריות וסברות של בקשת תועלת כל כך יחד, שקשה למצוא את הגבולים שבין שני היסודות האלה. אם לא היו איזו מן הנלחמים בעד האימנסיפציה בטוחים כל צרכם, שכבר עבר ובטל העם היהודי מן העולם בתור עם, היה קול מושל ומצוה קורא אליהם מקרבם: כך צריך לדבר, באופן אחר אין אנו יכולים לדרוש ולהשיג שווי־זכויות אזרחי. עדיין לא נולד הרעיון בעת ההיא, כי עם שאינו בעל ממלכה מיוחדת, וגם אם אינו אפילו בעל ארץ מיוחדת, יש לו בכל זאת רשות לדרוש לעצמו את כל הזכויות האזרחיות עם זכויות קולטוריות־לאומיות ידועות יחד. במחציתה הראשונה של המאה התשע־עשרה עוד לא היתה שאלת הלאום מן השאלות המעסיקות ביותר בהיסטוריה הפוליטית האירופאית. היא התעוררה בתקפה במחציתה השניה של המאה הזאת אחרי תנועות השחרור הרבות, אשר פרצו אחרי שנת 1848.

זמן מה היה דומה, שהמאה התשע עשרה הציבה באמת גבול מפסיק במהלך ההיסטוריה היהודית. דומה היה, שהעם העתיק, אשר אלפי שנים התחזק ועמד על נפשו לפני כל הסערות הפוליטיות והקולטורות שבהיסטוריה הכללית, לא יכול עמוד לפני סערת המאה התשע עשרה ויכנע ויכחש בעצמו וישפל את ערכו עד למדרגת כתה דתית, שחלקיה המפורדים נהיו לחלקים קטנים של אומות אחרות. דומה היה, שהתמימות מזה והערמה הטהורה מזה, שהובעו בפרסומי הכפירה הלאומית, או מה שנכון יותר, תערובות שני היסודות האלה, נתקבלו באמונה בקרב העמים, וכי המשבר הקולטורי, שכבר נהיה במערב אירופה, עתיד להיות בלי כל ספק גם במזרחה, והנה בא משבר על המשבר, שני כחות־פועלים, האחד שלילי והשני חיובי, עצרו בחזקה את ההתמוטטות הלאומיות שכבר החלה לצאת לפעולה. שני הכחות הפועלים האלה הם האנטישמיות המערבית וגורל הצבור היהודי העיקרי שברוסיה.

האנטישמיים שבכל העמים אמרו אל היהודים שזכו לאימנסיפציה על ידי הכפירה שכפרו בלאומיותם: „אין אנו מאמינים בכפירתכם; זרים אתם לנו בכל ההשתדלות שאתם משתדלים להתבולל בתוכנו, לא רק בני אמונה אחרת אתם, כי אם גם בני עם אחר". וגורל היהודים היושבים ברוסיה השיב את הבינה ההיסטוריית לרבים מאותם היהודים שאבדה בינה זו מהם.

---

*) עי' „העולם" נום. 29—28.

**) אמנם ראוי לתשומת לב, שבאותה התקופה השתמשו ע"פ הרוב במלה "Nation" להוראת עם מדיני או, לכל הפחות, עם טירטורי. שלילת הלאומיות היהודית במובן זה, היתה דומה כהעדאה פשוטה על מעשה שאין חולק עליו, ובכנוי הזה המשתמע לתרי אפי השתמשו רבים מן המכחשים, אשר בלבם פנימה חשבו את היהודים לעם היסטורי קולטורי. בזה התחפשה גם pia fraus של עסקני היהודים.

***) בכל הפרלמנטים אשר בתקופת „האימנסיפציה הראשונה" שהיו בהם וכוחים ע"ד שאלת היהודים היה בתנאי השויון ותורים של היהודים על „זכיותיהם הפרטיות"—אוטונומיה צבורית ומוסדות לאומיים קולטוריים מיוחדים מלבד מה ששייך לבתי הכנסיות.

תנאי זה הותנה בחוק האימנסיפציה של שנת 1791 בצרפת, על ידי הנוצרים הנלחמים בעד שווי הזכיות בהולנדיה והיהודים הנלחמים גם דם עמהם, (במה שהעיר להתנגדות הפרנסים בקהלה האמשטרדמית הקונסרבטיביים הוקירו את האוטונומיה הישנה), בחוק איטליה שיצאו בתקופה הנפוליונית ועוד. תחת האוטונומיה הרחבה הקודמת נתנו לקהלות את האוטונומיה המזויפת שהמציאה הממשלה—את השיטה הקונסיסטוריאלית הנפוליונית.

מימי המשבר הקולטורי, שנהיה בקרב היהודים בתקופת בן־מנחם והריבולוציה הצרפתית, נבדלו יהודי המערב ויהודי המזרח בדרכיהם. השלטון הרוחנית שהיה ליהודי גרמניה ופולין-על היהדות כולה ושנוסד על ההתבדלות האזרחיית והלאומיית, שהיו יהודי גרמניה ופולין נבדלים משכניהם בני העמים האחרים ומחמירים בה מאד, נפרד בעת ההיא ונחלק לשתים: יהודי גרמניה מאסו בדרך הכבושה והישנה וילכו בדרך ההשכלה האי־רופאית וההתבוללות; ויהודי פולין, שרובם היו אז לנתיני רוסיה ואוסטריה, שמרו את דרכיהם הישנים וקבלו בקושי את השפעות הקולטורה החדשות. הרוחות המערביות אמנם הגיעו אל המזרח וגם פה סללו דרכים להשכלה, להתבוללות, למלחמה בעד שווי זכיות ובמקצת גם לסגולות הבדוקות של הכפירה הלאומית (תקופת 1860—1880); אך עוד לא הספיק המשבר הקולטורי הזה לחדור אל השרשות העמוקות שבצביר היהודי, והנה באה הריאקציה שבשנות 1881—1905 עם רדיפות ימי הבינים והפוגרומים הנוראים שלה. הצבור היהודי העיקרי שבמזרח הוכה מכות גדולות ומרובות, בשעה שמצד אחד עוד לא דלל אוצר האינרגיה הלאומיית הישנה מתוכו, ומצד אחד כבר נצבה בקרב המשכילים העומדים בראשו אינרגיה קולטורית חדשה, והיא העירה אותם למלחמה בעד החרות. התמזגות היסודות האלה יצרה פה מלחמת־קיום מורכבת יותר בתכנה ממלחמת־הקיום שהיתה להם ליהודים בארצות המערב, והיא תנועת השחרור הלאומי.

התנועה החדשה הזאת הסתעפה והלכה בשתי דרכים: האחת נוטה להבדלה טיריטוריאלית, היינו להוציא את כל היהודים או חלק מהם ממצב הגלות ולהמציא לרם מצב אוטונומי (הציונית, הטיריטוריאליות), והשנית, נשענת על הסברה, שהדרך הראשונה היא שאיפה, שאין להוציאה לפעולה במדה שיש בה כדי להשפיע לטובה על כל חיי העם, ומכוונת לתחיה קולטורית־לאומית בתוך הגולה על ידי מלחמה בעד זכויותיו האזרחיות והלאומיות בכל הארצות בזמן אחד. שתי המפלגות (בעלי שתי הדרכים) האלה דעה אחת להן בזה, כי היהודים צריכים להלחם על זכיותיהם בכל ארץ בתור חלקי עם היסטורי אחד, בתור חלקי העם היהודי, ולא בתור חלקי עמים שונים זרים להם. השאיפות האלה הובעו בפתגמים פוליטיים ברורים בימי הריבולוציה הרוסית משנת 1905, בשעה שרוב המפלגות הפוליטיות היהודיות נלחמו בעד האימנסיפציה בדגל יהודי־לאומי, אלמלי לא נגפה הריבולוציה הרוסית מגפה גדולה כזאת, היינו רואים לפנינו „אמנסיפציה שלישית" רוסית, שווי זכויות לא ליהודים מתחפשים בדמות רוסים, כי אם למליוני אזרחי רוסיה מבני העם היהודי. אבל כך נגזר, שתהי האימנסיפציה השלישית הזאת נדחית לפי שעה מפני „הריאקציה השלישית", שיהי הנצחון בין כה למאה השחורה ולצוררי־היהודים שברוסיה, והמה הכניעו את כל יסודות השחרור שהיו בארץ.

אבל המשבר הפנימי נהיה בכל זאת. השפעת יהודי המערב על יהודי המזרח בטלה בסוף התקופה הזאת, ותחתיה באה השפעה חוזרת, השפעת המזרחים על המערבים: זרם הקולטורה של ההתבוללות הולך ונדחה מעט־מעט מפני הזרם הקולטורי־הלאומי; הזרם הראשון הוא מטפוסה של המאה התשע עשרה, והשני עתיד להיות — לפי מה שראוי ליַחֵל — מטפוסה של המאה העשרים.

בארץ־ישראל.

מקונסטנטינופול מודיעים, כי בימים האלה נכנס הרב הכולל ר' חיים נחום בשיחה ארוכה עם הוויזיר הגדול חקי פחה ע"ד מצב היהודים בארץ־ישראל וביחוד אודות המקרים הרבים שקרו בעת האחרונה, כי התנפלו ערבים למטרת שוד על קולוניסטים יהודים.

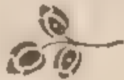
על זה ענה הוויזיר הגדול, כי בכל ההתנפלות האלה אי־אפשר לראות בשום אופן תנועה אנטישמית מסודרת. ההתנפליות של הערבים על הקו־לוניות היהודיות אינן אלא מעשי־פשע שכיחים, הנעשים בידי אנשים רעים וחטאים, ובפרובינציות הנדחות הרחוקות מן המרכזים הקולטוריים יש שמתנפלים ערבים שודדים גם על נוצרים ומושלמים.

במרוצת דבריו העיר הרב הכולל את הוויזיר הגדול על ההצעה, שהוא אומר להציע לפני המיניסטר לעניני־הפנים, כי ייסדו משמרות של ז'נדרמים בהוליה הביירותית ובגליל הירושלמי, אשר ישמרו ביחוד על הסדר ועל הבטחון הצבורי בהקולוניות היהודיות. הקולוניסטים היהודים—אמר ר' חיים נחום — נכונים בחפץ לב להשתתף בכספם בשכר, אשר ינתן לז'נדרמים השומרים.

הוויזיר הגדול מצא את הצעתו זו של הרב הכולל לנכונה והציע לפני מיניסטר־הפנים הליל־ביי לעיין בה גם הוא ולהוציאה אל הפועל.

בסוף השיחה התאונן החכם־באשי לפני הוויזיר הגדול על פקידי האדמי־ניסטרציה הפלשתינאית בגלל שמכבידים על היהודים בענין קנית קרקעות. עם זה ספר לו ע"ד שני מקרים שקרו בבאר־שבע ובעזה, שלא חפצה שם הרשות המקומית לאשר את ספרי־המקנה, אע"פ שמלאו הקונים למפרע אחרי כל התנאים המותנים בתוקף החוק.

הוויזיר הגדול בקש מאת רב הכולל, כי ימציא לו ידיעות יותר מפורטות בנידון שני העקרים הללו וכי יודיע לו את שמות הפקידים, שמנעו את עצמם מאשר את ספרי־המקנה, והבטיח אותו לעשות חקירה ודרישה כברר.

ברוסיה.

הרפתקאותיהם של הסוחרים היהודים בימי־השוק שבניז'ני־נובגורוד. הסוחרים היהודים, שבאו השתא אל ימי־השוק בניז'ני־נובגורוד, שרויים בצער מפני גזרותיו של שר־הפלך המתרגשות בכל יום תמיד. בתחלה הוציא פקודה לגרש תיכף מן העיר את הסוחרים היהודים, שלא הביאו אתם תעודות מוכיחות, כי לא נשפטו מימיהם בבי"ד. לאחר שמחה היו"ר של הועד הממונה על שוק־המסחר בנגד הגזרה הזאת, המחוסרת כל יסוד בספר־החוקים, נאות שר־הפלך לתת להסוחרים היהודים ארכא של חדש ימים להמצאת התעודה הנזכרת. אבל הוא שכח להודיע את הדבר להפוליציה, אשר הספיקה בינתים לגרש הרבה סוחרים יהודים מניז'ני־נובגורוד. כשהעיר אותו הועד על הדבר התחרט פתאום על ההגחה, שעשה ליהודים והידיע הודעה רשמית להיו"ר של הועד, כי ההקלה שהוא מבקש ממנו לעשות להסוחרים היהודים יכולה להעשות רק ע"י מיניסטר־הפנים, ולפיכך עד שלא תתקבל תשובה מאת המיניסטר נשארת פקודתו הראשונה של הגו־ברנטור בתקפה.

לשוא הוכיחו את שר־הפלך, כי הרדיפות הללו שנרדפים הסוחרים היהודים, משפיעות לרעה על עסקי השוק וגורמים הפסד מרובה גם להסוחרים הרוסים. הגוברנטור מעמיד על דעתו בכל תוקף.

היו"ר בועד־השוק, סלזקין, שלח למיניסטר־הפנים את הטלגרמה הזאת:

„האדמיניסטרציה המקומית גזרה גזרת גירוש על הסוחרים ובעלי־המלאכה והסוכנים היהודים, שבאו לימי־השוק. עד כה לא היתה נהוגה הגבלה זו בנוגע ליהודים. הסוחרים הרוסים העומדים בקשרי עסקים גדולים ותשלומי שטרי־חובות עם הסוחרים היהודים נסערים מאד על גזרת הגירוש, אשר אם תתגשם במעשה, עלולה היא להביא לידי תוצאות קשות מאד, כמו שמטות־כספים ונזקים אחרים. לפיכך פנו אל ועד־השוק בבקשה לעורר השתדלות, כי ינתן הרשיון ליהודים לשהות בניז'ני־נובגורוד במשך כל ימי השוק."

חברי ועד־השוק, שנכנסו לאספה יחד עם באי־כח הסוחרים הרוסים, שמו אל לב, כי במשך ימי־השוק עושים היהודים עסקים בסכומים העולים למיליונים, וביחוד לצורך חוץ לארץ, וכי המכשולים, שמניחים בדרך היהודים עלולים בנקל להשפיע לרעה על הסוחרים הרוסים ולגרור תוצאות קשות לכל עסקי־השוק, שאינם עולים יפה בלאו הכי, — החליטו לפנות בהשתדלות אל שר־הפלך. אבל הגוברנטור ענה, כי רק המיניסטר יכול לבטל לפי שעה את החוקים השוררים, והוא הסכים רק לבלתי הפריע את מנוחת הסוחרים היהודים בניז'ני־נובגורוד עד אשר תתקבל תשובה מאת רום מעלתך.

מפני שנכבד הדבר להמסחר ולתרושת־המעשה הרוסיים, כי יעבור השוק בהצלחה, וגם בשים־לב אל הטעמים הנזכרים למעלה, מבקשים חברי־הועד מאת רום מעלתך, בכדי להמנע מנזקים גדולים, לתת את הרשיון לסוחרים היהודים לערוב מערכם השתא בשוק הניז'ני־נובגורודי".

תשובתו של המיניסטר לא נתקבלה עדיין והיתר הישיבה של הסוחרים היהודים בניז'ני־נובגורוד תלוי ועומד באויר.

צרות היהודים בניקולאיוב. האופרווה העירונית בניקולאיוב פסקה לגמרי מתת ליהודים מחוסרי זכות־הישיבה תעודות של מסחר ומרשום אותם ברשימת הסוחרים בכלל. האופרווה מבררת את טעם המעשה אשר היא עושה בזה, כי מאחר שהשאלה בדבר זכות ישיבת היהודים בניקולאיוב לא נתבררה עדיין, אפשר להיות בנקל, כי התעודות הנמכרות הוכרנה למחוסרות־ערך והכסף שנשתלם במחירן ירד לטמיון.

עם זה פנתה האופרווה אל הפלטה הקזונית כחרסון בבקשה לברר לה את אשר לפניה לעשות ואם היא נוהגת בצורך בדבר מכירת תעודות של מסחר ליהודים. כן מבקשת האופרווה, כי יבטלו את כל דמ ריעים בדבר מכירת תעודות של מסחר ליהודים, מפני שעלול זה להשפיע לרעה על התפתחות המסחר ולגרום הפסד לקופת־העיר.

ועי"ז חזר ונעשה מצב־הרוחות בין יהודי ניקולאיוב מדוכא מאד, התפשטו שמועות חדשות, כי כל יהודי העיר עומדים לגירוש. המלוים בעלי־ההון דוחקים בבעלי־חובותיהם ודלת ננעלת בפני לווין, חוששים לעשות אמנות לשכירת מעונות וחנויות וכרומה.

אין רחמים בדין. באספה רבתא, שהיתה לחברי אגודת־הסוחרים בקיוב, התבררה השאלה ע"ד הסוחרים היהודים, שהפוליציה מגרשת אותם ומחרימה את סחורותיהם שלא כחוק. אחרי ויכוחים ארוכים החליטה האגודה להגיש השתדלות לפני הממשלה, כי תפסיק האדמיניסטרציה תיכף את הריפריסיות הללו, הגורמות נזקים גדולים ועצומים להתפתחות המסחר בכלל. האספה קבלה ריזולוציה בדבר גם לאחר שהודיע אותה זקן־הסוחרים צ'וקולוב, כי על ההרצאה שהגיש בדבר ההפסד שהגירושים גורמים ענה סטוליפין, כי בשום אופן לא תמלא כל השתדלות שתיגש כבקשה לעשות איזו הנחות ליהודים.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

שאלת־השחיטה בהקונגרס לאגודות צער בעלי־חיים בקופנהגן. בימים האחרונים התאסף בקופנהגן הקונגרס העולמי לחברות צער בעלי־חיים. איש לא פלל, כי עתידות קריאות אנטישמיות להשמע מעל במת הקונגרס הזה. אבל זהו מעשה שהיה. רצירה מפינלנד, מרת קונאו, יצאה בנאום מלא דברים גסים מאד נגד מנהג השחיטה הנהוגה אצל היהודים. בנאומה נסמכה על מעשה פינלנד, שכידוע אסורה בה השחיטה עפ"י אמונת ישראל, ודרשה, כי יקבל הקונגרס החלטה, שבכל הארצות התרבותיות תאסר מטעם השלטון השחיטה הנהוגה בין היהודים מפני שהיא ברברית ופראית.

הצעתה של מרת קונאו עוררה ויכוחים סוערים מאד, שנמשכו כל היום. בויכוחים הללו השתתפו רבני ישראל מקופינהגן וברלין והרבה מחברי הקונגרס, וביחוד היהודים שביניהם. הויכוחים הטילו סער כזה, עד שהוכרח היו"ר לסגור את הישיבה.

מחיי היהודים באמריקה. **בשיקגו** קנו חמשים משפחות של יהודים אורטודוקסים עשרת אלפים מעניות אדמה, לצורך יסוד קולוניה לאכרות. הם מקוים, כי בעוד שני חדשים תסודר הקולוניה החדשה ותתכונן בכל הדרוש. אחד מראשי יסודות המושבה הזאת הוא, כי המתישבים בה יהיו רק מן היהודים האדוקים בדת.

— בקרוב עתידה להוסד באמריקה פידירציה של הפועלים היהודים־הלאומיים כנגד הפידירציות של הפועלים היהודים הקוסמופוליטיים, הקיימות שם מכבר.

— בקונפירנציה לבני כל הדתות והכתות השונות הבלתי־יהודיות, שהיתה זה לא כבר בושינגטון, נתקבלה החלטה לפנות אל נשיא הריפובליקה טפט במגלת־כפר, שתהא כוללת את הדרישה, כי יקראו עפ"י האיניציאטיבה של ממשלת אמריקה קונפירנציה אינטרנציונלית מיוחדת למטרת הבעת מחאה ואחיזת אמצעים ראויים נגד רדיפות היהודים ברומניה.

— ממשלת אמריקה מנתה עתה בתור מלאכה החדש בברלין את **היהודי** דז'ון ליישמן. ליישמן נולד בשנת 1857 להורים יהודים אינטליגנטים בעיר פיטסבורג. עד שנת 1897 שמש בכהונת דירקטור במכרות־המתכת אשר להמיליארדר קורניג'י. אח"כ בחר לו את הקריירה הדיפלומטית ונתמנה למלאך בשווייציה וברומי ועתה בברלין.

הד ההרג בדרוהוביטש. בבי"ד הצבא שבעיר הגליצאית סאמבור התברר משפט הקומיסאר הרוטמיסטר ליצ'קובסקי, שנתבע לדין מאת היהודי ארולף מונטאג. ביום הבחירות נפצע מונטאג ע"י הרוטמיסטר ליצ'קובסקי, שהכה אותו בחרבו. ליצ'קובסקי עצמו לא בא לבי"ד, אבל שלח תעודה בכתב, שבה הוא מצטדק, כי „מונטאג עשה עליו רושם ברגעים ההם, כאלו רוצה הוא להתנפל עליו, ולכן הקדים והשתמש בנגדו בחרבו". בבי"ד דרש הפרוקורור, כי יתבעו לדין גם את מונטאג בתור נאשם בהתקוממות לפעולות השלטון. סוף דבר היה, כי נדון היהודי ארולף מונטאג לישיבת־מאסר ביחידות במשך חדש ימים.

הקדמה יפה אל החקירה והדרישה בדבר המטבח בדרוהוביטש, העתידה להעשות בקרוב..

— ביום 27 יולי ירה איש בלתי ידוע ביעקב פייארשטיין, סגן לראש האזרחים בעיר דרוהוביטש, שהיה, כידוע, הגורם הראשי למאורעות־הדמים בשעת הבחירות. פייארשטיין לא ניזוק. היורה נמלט.

לפי דברי אחד העתונים הגליצאיים בדה פייארשטיין את ספור המעשה בדבר היריה מלבו, בכדי להשתמש בזה בתור נשק ביום בירור המשפט.

פרעות ביהודי אנגליה. נתקבלה ידיעה טלגרפית, כי בעיר **טרידיגאר** הסמוכה ללונדון התנפלו פועלי בתי־החרשת על התושבים היהודים ועשו בהם מעשי־פרעות. הרבה ממחסני היהודים נשדדו, לפי השמועה ישנם גם הרוגים. פרטי המאורע לא נודעו עדין.

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**

Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ**

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ | שנה חמישית | Ha'olam

וילנה, ז׳ אלול, תרע״א.

ВИЛЬНА, 18-го Августа, 1911 г. № 32 WILNA, 31-ten August, 1911.

על המצפה.

המצאות.

רוצים לטהר את המדינה מן היהודים וגוזרים עליהם גירוש אחר גירוש. ״יום יום יגורשו״. בבתי הנהגות הפלכים אנשים יושבים ומנקרים ומחטטים בשקידה יתרה בזכות־הישיבה של היהודים ובכל שאלה נוהגין להחמיר, וכל המרבה בחומרות הרי זה משובח. ובין „המשובחים״ האלה ישנם בעלי־כשרון לברוא יש מאין, בריות נפלאות למצוא טעמי חומרות אפילו במקום שאין להן שום יסוד ושורש. בין לילה נהפכות עיירות משנות דור ודור לכפרים, והיהודים היושבים בהן במשך ימים רבים נעשים ממילא חייבי־גלות. כך היה מעשה בהעיירה אלמזנה ובעיירה איבנובקה וגם בכמה עיירות אחרות. אבל אין המטהרים מוצאים עדיין קורת־רוח בעמלם. מגרשים את היהודים ומגרשים ואעפ״כ אינם פוסקים מנקר את העינים בכל מקום ואפילו מחוץ לתחום. הירוץ יש בידם: בע״מ הם, והתעודות הנמצאות אתם בקופסתם משמשות להם תריס בפני הגירוש. והתעודות הן כדת וכדין ומאושרות בנישפנקא של אגודות־האומנים בערים שונות, ואי אפשר לפסלן בשום אופן. פה אין שום שכל ישר והגיון בריא מועיל כלום, פה דרושה התחכמות מיוחדת במינה, פה נחוץ כח חריף של ממציא.

והתחילה פרשה של המצאות מכוונות בעיקרן נגד התעודות. קודם כל נזכרו, כי תעודה של בע״מ אינה „פתקא דנפלה מן שמיא״, כי נסמכת היא על רשימת־דברים לקוחה מפנקסו של איזה ציח, והפנקסים הללו נשמרים בארכיבן מיוחד, והאו כיבן הלא איננו עכ״פ דבר נצחי, אלא היום הוא כאן ולמחר אפשר שלא יהיה במציאות כלל, ומי איפוא יוכל לבא ולהוכיח אח״כ, כי יהודי פלוני, היושב במקום פלוני יודע את אומנתו ונכתב בכתב בע״מ ועל סמך זה יש לו זכות הישיבה בפנים הארץ?

וביום בוקר אחד הלך לעולמו הארכיבן של הציח המקימי בעיר ב י ח ו ב אשר בפלך מוהליב. הארכיבן הזה—כך מספרים העתונים — גלגול מחילות היה לו עד שאבד ואין איש יודע את מקומו איו. אבל לעומת זאת יודעים, כי בקיוב, בסמולנסק ובמקומות אחרים שבפנים המדינה יושבים בערך מאה וחמשים יהודים, שקבלו את תעודותיהם מאת הציח הביחובי. התעודות הללו נפסלות עתה מהעדר מראה־מקום להעיד על אמתתן, ובעליהן היהודים שרויים בסכנת גירוש. עכשיו מודיעים, כי מחפשים אחרי הארכיבן של ציח־האומנים גם ב ב ו ב ר ו י ס ק ולע״ע לא נמצא עדיין. לא קשה הדבר לשער, כמה בע״מ יהודים יושבים זה עשרות שנים במקומות שונים שמחוץ לתחום בתוקף התעודות, שקבלו לפנים מאת הציח הבוברויסקי. ומי יודע כמה בתי־ארכיבן של פנקסי־ציחים עומדים עוד לרדת לטמיון בימים הבאים וכמה משפחות מישראל עתידות להחרס ממעמדן על ידי האבדות הללו שאינן חוזרות?!

וגם במיניסטריום־המשפטים משתמשים בהמצאות כנגד היהודים. לפני ירחים אחדים הגישה קבוצה קטנה של עשרים פרקליטים רוסים בערך עם שמקוב המפורסם בראשם בקשה אל המיניסטריום הנזכר, כי ינתן להם הרשיון להבדל מעל מועצת־עורכי־הדין המוסקבאית וליסד מועצה מיוחדת בפני עצמה, שתהא נקיה מיהודים וביחוד מן האלימנטים הריבולוציוניים. אבל הבקשה הזאת לא נתמלאה „מפני סבות טכניות״, כלומר, מפני שקשה הדבר לפתוח בכל גליל שתי מועצות של פרקליטים.

אולם בעיקרה הפיקה, כנראה, בקשת עוה״ד הרוסים חבריו של שמקוב רצון ממיניסטר המשפטים, והוא הממציא עתה אמצעי לבטל את הסבות הטכניות ולעשות תקונים במקצוע הפרקליטות ברוח המשתדלים השחורים שבמוסקבה. לפי הידיעות האחרונות שנתקבלו מפטרבורג ערך מיניסטריום־הפנים הצעת־חוק חדשה, המכוונת בעיקרה נגד היהודים. לפי הצעת־החוק הזאת אין היהודים רשאים להבחר בתור חברים אל מועצת עוה״ד וכן אינם רשאים להיות טוענים בבתי־המשפט מצד נוצרים בדיני ממונות. עם זה יוגבל מספר הפרקליטים היהודים בנורמה של חמשה אחוזים.

ואם כן איזה צורך יש לו למיניסטר־המשפטים באמת למלא את רצונם של שמקוב וחבריו וליסד שתי מועצות פרקליטיות מיוחדות, בשעה שאפשר לטהר את הפרקליטות הרוסית מן היהודים טהרה גמורה ולהסתפק עם זה במועצה אחת, שאינה דורשת הוצאות מרובות וטרחה יתרה?

זה כחן של המצאות.

הפרעות באנגליה.

פרעות ביהודי־אנגליה, — מי האמין לשמועה? ואמנם כשנתפרסמה בשבוע שעבר הידיעה הטלגרפית הראשונה ע״ד המאורעות בטרידיגר הסמוכה ללונדון, לא שמנו אליה לב כלל. חשבנו, כי אין זו אלא בדיה עתונאית, שנתבדרה בעולם ע״י מפריחי־חרשות לשם סנסציה, ושהיום או מחר תבא בודאי אותה הסוכנות גופה ותכחישנה. אי־אפשר בשום אופן שיהיה מקום לפוגרומים בארץ כאנגליה, המשמשת מופת לרבים בכליל־השלמות התרבותית וסמל הסבלנות, ושיחוסיה אל היהודים הצטיינו מאז מעולם ברוך ונועם מיוחד.

אבל לצערנו טעות היתה זו בידנו. אם לא היה זה פוגרום בנוסח רוסיה עם מאות פצועים והרוגים ועם רצוץ גולגלות ורטוש בני־מעים ותקיעת מסמרים ברקית, אבל עובדה היא שאין להכחישה, כי הרבה עשרות יהודים נבוזו ונשדדו ונהרסו ממעמדם, כי הרבה עשרות יהודים הניחו את כל הונם ורכושם הפקר לפורעים ונמלטו בעור שניהם אל הערים הגדולות אשר מסביב להתחבא עד יעבור זעם, וכי יהודים במספר עוד יותר גדול מזה, היושבים במקומות מרובים באוכלוסין של פועלים, שרויים עדיין בבלהות־צלמות פן תעבור כוס־הפרעה גם עליהם, כי רוח ההמון הולך וסוער ואיננו חת ונסוג אחור גם מפני גדודי־הצבא, שנשלחו מן המטרפולין להגן על הסדר.

ומה שמעציב ביחוד בפוגרום האנגלי הזה הוא — הסוד שנגלה ברבים, כי הכל היה ערוך ומסודר כראש, ולא עוד אלא שידעו במיניסטריום־הפנים למפרע ע״ד הפרעות העתידות להעשות ביהודים. בחבל איאלס, מר סטיוארט סמועל, נבחר הפרלמנט, פרסם עתה בדפים, כי בהסכם עם הלורד רוטשילד שלח מכתב אל מיניסטר־הפנים צ׳רצ׳יל בבקשה, שיזדרז ויוציא פקודה להפוליציה ולהצבא לשמור על היהודים ממעשי־אלמות. הדבר הזה עתיד לשמש חמר לאינטרפילציה בסיסיה הבאה של בית־הנבחרים האנגלי, ובודאי שימצא לו המיניסטר, בשעה שידבר בו, אמתלה להצטדק נגד המאשימים אותו. יהיה מה שיהיה, אבל לנו נכבד הדבר שנתברר בינתים, כי היו ידי אנטישמיים באמצע, אגיטטורים אנטישמיים השתמשו בסערת־הרוחות, ששררה בין המוני־הפועלים לרגלי השביתה הכללית, להטות את זרמה כלפי היהודים, וחפצם הצליח בידם. כל זה מוכיח אותנו, כי בעת האחרונה הכתה האנטישמיות שרש גם באנגליה, וכי היא הולכת וחודרת לאט־לאט אל כל השדרות הצבוריות. אותו הזרם האנטישמיי מתבלט עתה ביחוד ביחוסם של גדולי העתונים האנגלים אל הפרעות. ה„טיימס״, שהתחיל מטיל ארסו ביהודים זה כבר, מצא לו בפוגרום הטרידיגרי מקום להתגדר בו. הוא מצדיק את הדין על היהודים השדודים ומאשים אותם, כי כבשו בידיהם את כל ענפי־המסחר, כי הפקיעו את השער על צרכי אוכל־נפש ועי״ז עוררו כנגדם את חמת ההמון. בלשון זו כותבים גם הרבה עתונים אחרים באנגליה, הנעשים כולם כניגורים וכליצי־יושר לעושי־הפרעות, בעוד שבאמת מצב־הענינים בטרידיגר היא מהופך לגמרי. באמת נמצאים כל המהסנים והחנויות למסחר צרכי אוכל־נפש בידי הנוצרים, והיהודים תושבי המקום היו נשמרים כל הימים לנפשם מבוא את שכניהם בשום סכסוך, העלול לעורר את הלבבות. אבל כך דרכה של האנטישמיות לבלתי הכניס את עצמה בשום חקירה ודרישה, אלא להעליל עלילות ברשע סתם.

האנטישמיות שפה אחת ודברים אחדים לה בכל מקום. גם ה„טיימס״ האנגלי גם מנשיקוב שלנו שנאת־היהודים שלהם מדברת מתוך גרונם בסגנון אחד. ה„הכבוש היהודי״ — מפלצת זו, ש„הרוסק. זנמיה״ וה„זמשצ׳ינה״ מאיימים בה השכם והערב על הקהל הרוסי, הולכת ונעשית סיסמה חביבה גם להעתונים האנגלים.

המאורעות האחרונים באואלס מוכיחים, כי גם באנגליה, הנאורה שבארצות, אין נרתעים לאחור מפני המסקנה האחרונה של סיסמה זו...

והרבה, הרבה יש לנו ללמוד מזה.

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

ב.

היותר חשיבים בין כל מוסדי־ירושלים הם – בתי־החולים אשר בה. כמעט קרוב למחצית מתושבי ירושלים הנם אנשים זקנים, שבאו מארצות רחוקות. שמזג אוירן שונה תכלית שנוי מן האקלים הירושלמי. ובהיותם שותים עם זה את מי־הגשמים מן הבארות שבעיר מחלות הרבה מצויות ביניהם, ולפיכך הם נזקקים תדיר לעזרת רופאים.

א) את המקום הראשון בין בתי־החולים שבירושלים תופס „ב ק ו ר ־ ח ו ל י ם ה ו ס פ י ט ל״ של עדת האשכנזים, השייך לכוללות הפרושים. הוא נוסד בשנת תר״ך ומתנהל ע״י ועד הנבחר מאת העדה. על צד האמת לא היו כאן בחירות במובן הרגיל, יען כי הערה כולה התנהלה עד שנה זו ע״י ראשים, שלא נבחרו מאת הירושלמים עצמם, כי אם נמנו מאמרכלי וגבאי הכוללים שבחו״ל. אבל אין זה מפריע את בית־החולים ממלא תפקידו כראוי ומהיות נאה לשמו.

בבית־החולים הזה ישנן 38 מטות, אבל מספר חוליו הוא יותר מרובה מזה, ועפי״ר מוסיפים מטות מחוץ למנין או שמציעים מצעית על הרצפה עד שמתרוקנות מטות בשביל הנצרכים להן.

בית־החולים נמצא בעיר הישנה בחלקה של ציון, וזה חסרונו היותר גדול. כי הבית עצמו הוא צר מאד ואוירו מחניק מפני שהנהו מוקף סמטאות צרות ומרופשות. ההנהגה משתדלת אמנם לשמור על הנקיות, אבל לע ע אין הדבר מצליח בידה כדאיבעי.

עתה בונים המנהלים בנין חדש לצורך אותו בית־החולים לעומת ביה״ח של האשכנזים. הם כבר השקיעו בו כמאה ושלשים אלף פרנק, ואעפי״כ אין כתליו מגיעים עדיין אל התקרה.

ההוצאה השנתית של ביה״ח הזה עולה לסך 138,000 פרנק. מזה צריך לנכות כעשרים אלף פר׳ לתמיכות ולרפואות, שנותנים לחולים מחוץ למוסד. כלכלת החולים טובה מאד.

במוסד זה ישנם שני רופאים והאחד מהם הוא בלתי־יהודי. לאיש מן הצד מוזר מאד לראות, כי לכל רופא יש בביה״ח הזה אפתיקה מיוחדת ועם רוקחים ועוזרים מיוחדים, ועל כרחו הוא שואל: מרקחת כפולה זו למה היא? ולאיזה צורך ישנן שתי רשויות ברשית אחת?

לביה״ח הזה שייכים אי־אלו נכסי הקדש, אבל הכנסתם מועטת מאד וכל הוצאות הבית נלקחות מנדבות מקריות ותדיריות המתקבלות מארצות הגולה. מובן הדבר, כי רוב הכסף מתקבל ע״י שדרי״ם, ועי״ז מתבזבז ללא־תועלת חלק הגון של ההכנסה. אבל אין אנו רשאים להתרעם על זה, כי כלום נותן אצלנו מי שאינו נתבע?

ב) בית־החולים „משגב לדך" שייך להעדה הספרדית ונוסד בשנת הרמ"ט. הוא נמצא בעיר הישנה בבנין שלו ומכיל חמשים מטות. ישנם בו שני רופאים (האחד בלתי־יהודי) ואפתיקה אחת, המספקת רפואות גם לחולים מן החוץ.

גם ביה"ח הזה נמצא, כמו שאמרנו, בעיר הישנה ובמקום צפוף, אבל מעלה גדולה יש לו, שחלונותיו יוצאים לצלע הר ציון ולפיכך חידר לתוכו אויר מבריא מחוץ לעיר. מנהלי־הבית קנו חצר הסמוכה אליו כדי להרחיבו בשעה שתהיה להם האפשרות לכך.

הוצאותיו השנתיות עולות לסכום של 65000 פר' לשנה: 1300 פר' לכל מטה. כלכלת החולים טובה, אבל אינה מצוינת כ"כ כאותה ש„בבקור־חולים הוספיטל", וכנראה זו היא אחת הסבות הגורמות למיעוט ההוצאות.

גם מוסד זה ניזון ומתפרנס מנדבותיהם של בני־הגולה וע"י שדרי"ם, כמובן.

ביה"ח הזה אעפ"י שמוסד ספרדי הוא, מקבל אליו, כיתר בה"ח, חולים בלי הבדל עדה, ונחשב הוא למוסד ספרדי; רק מפני שהיהודים הספרדים מטפלים בו ע"י ועד־המיסדים, כי מנהג זה נקבע בירושלים משכבר הימים: מי שמיסד איזה מוסד שיהיו הוא מנהל אותו כל ימי חייו ובמיתתו חבריו ביסוד המוסד בוחרים להם חבר, שימלא את מקומו.

ג) „בית־החולים ע"ש מאיר רוטשילד". הוא נוסד ע"י בית רוטשילד בשנת תרמ"ד, ונמצא בעיר הישנה בבנין שלו, שאינו מרווח ביותר, אבל יש גן יפה מסביבו. בביה"ח הזה ישנן 49 מטות. הוא מספיק סמי־מרפא גם לחולים הבאים מן החוץ, אף נותן תמיכה ליולדות מן החוץ. יש בו רופא אחד. המוסד מתנהל ע"י חכי"ח, שבשנת הרס"ג מסר לה בית רוטשילד את הנהגתו. כלכלת החולים הגונה. ההוצאות השנתיות עולות ל־50,000 פר', שזהו קצת יותר מ־1020 פר' לכל מטה.

מוסד זה אינו מקבל נדבות משום מנרב שבעולם וגם דוחה הוא את השכר שיש מן החולים רוצים לשלם, מפני שהוצאותיו מתמלאות מבית רוטשילד ואין לו צורך בשדרי"ם ובעוזריהם. ווזהי, כנראה, הסבה העיקרית הגורמת, שבביה"ח הזה עולה הוצאות כל מטה לסך פחות הרבה מאשר בשני בה"ח הנזכרים למעלה.

ד) „ביה"ח שערי־צדק". נוסד בשנת תרס"א על ידי חברת „שערי־צדק" מפרנקפורט ענ"מ. הוא מתנהל ע"י מנהיג עם רופא אחד, שבאו מטעם החברה הנזכרת מאשכנז. המוסד נמצא מחוץ לעיר בקצה רחוב יפו בבנין מהודר המוקף גן גדול, שעלה יחד עם הרהיטים והמכשירים שבו לסך 461,590 מרק. יש בו מקום לשמונים מטות, אבל בכ"ז נמצאות בתוכו רק שלשים מטות. יש בו שני אגפים מיוחדים לחולים במחלות מתדבקות, שתועלתם מרובה מאד. ביה"ח הזה מספיק רפואות גם לחולים מן החוץ; הוצאתו השנתית במשך השנים האחרונות לא נתפרסמה עדיין, אבל בחשבון מ־27 ינואר שנת 1902 עד 26 ינואר שנת 1905 אנו מוצאים, כי במשך שלשת השנים האלה הוציאה החברה 137,988 מרק, שהם בערך 57,500 פרנק לשנה. לפי חשבון זה עולות הוצאות כל מטה ליותר קצת מ־1916 פר' לשנה.

ביה"ח הזה מתכלכל ע"ח „שערי־צדק" שבפרנקפורט, אשר עד כמה שידוע אין היא משתמשת בשדרי"ם כלל, ואת סבת יוקר המטות צריך לבקש בכלכלה הטובה הנתנת להחולים, בשני האגפים המיוחדים לחולים במחלות המתדבקות ובהנקיון והטהרה המצוינים מאד במוסד זה.

הסירים המתענינים במוסדי־ירושלים רגילים לשאול את שתי השאלות הללו: משום מה בונה „בקור־חולים הוספיטל" בנין חדש, בעוד שב„שערי צדק" רוב חדרי ביה"ח ריקים ויש בו מקום פנוי לעוד המשים מטות? ומפני מה אין ב„שערי־צדק" המרווח והנהדר יותר משלשים מטות? על השאלה האחרונה ישנם אמנם תשובה פשוטה: היהודים הפרנקפורטים אעפ"י שהם חרדים קיצונים דייקנים הם בכ"ז כאשכנזים גמורים. הם אינם סומכים את עצמם על נסים והלכה קבועה אצלם: אם יש „פונד" לצורך ההוצאה השנתית של המטה מעמידים אותה, ואם אין „פונד" — אין מטה. אולם השאלה השניה קשה להשיב וכמה שעמלתי לא מצאתי עליה שום תירוץ עד שנפתרה לי מתוך שיחה מקרית עם אחד ממכירי הירושלמים.

האיש הזה, יליד־רוסיה וחרד קיצוני שבקצונים, שכב זמן רב בביה"ח „שערי־צדק" חולה במחלה קשה ומסוכנת, ויצא משם בריא וחזק עם לחיים מלאות ופנים מאירות, עד שלא הכרתיו כמעט. כשברכתי עליו ברכת „בריך רחמנא" ואמרתי לו, כי עליו להכיר טובה לביה"ח „שערי־צדק", נעץ בי האיש זוג עינים זועפות וקרא בכעס: „אפילו אם אחלה מחלה שיש בה סכנת־מות ממש לא אלך בפעם השניה להתרפא ב„שערי־צדק". כששאלתי בתמהון לסבת הדבר אמר: היודע אתה בשביל מה? בשביל שהלבישוני טלית קטן ומאה פעמים ביום הזכירוני לברך על כל טעמיה וטעימה. ואם מתפלא אתה כיצד אני החרד שבחרדים מתרעם על דברים כאלו, — אל תתמה על החפץ. לא רק אני בלבד, שהנני קפדן בטבעי, הקפדתי על הדבר, אלא גם סתם יהודי כשר בוודאי שהיה עושה כמוני. הנה „בבקור־חולים הוספיטל" ו„במשגב־לדך" שגבאיהם הנם בכל אופן יראים באמת, לא ישגיחו מעולם עליך במילי־דבשמיא, מפני שתלמידי חכמים הם ויודעים, כי מי שרוצה לברך ברכת הניהנין ולהתעטף בציצית אין צורך להזכירו ולעמוד על גבי באותו ה„נדזירטיל" בבית־מדרש הרבנים הווילנאי, ומי שאינו רוצה בזה, מוטב שלא להכריחו להוציא שם שמים מפיו באונס ולזכותו במצות־עשה ע"י כפיה. אבל „בשערי־צדק" כלום הם יודעים ומבינים את הדבר.

אולם כבר אמרתי, כי איש־שיחי זה קפדן הוא. יודע אני לעומתו חולים רבים, שהיו מרוצים להתעטף גם בטלית ולברך מאה פעמים על כל דבר הטעון ברכה ובלבד שיקבלו אותם בעת מחלתם אל בית־החולים „שערי־צדק". אבל ביה"ח זה מקבל את חוליו בקושי גדול מאד מפני מעוט מספר המטות ויש שהוא דורש, כי ישלמו לו חמשים פרנק בשעת הכניסה: חמשה פרנק ליום בעד עשרה ימים למפרע, אמת, שמחזירים את המותר אם יצא החולה במרם מלאת לו הימים האלה, אבל כלום חמשים פרנק במזומנים מילתא זוטרתא הם לגבי חולה בירושלים?

(עוד יבוא.)

אליעזר שטיינמאן.

שְׁנֵיאוֹר.

(ספור).

1.

כל אותו היום, שבו נתפרסמו דברי התנאים, שבין לאה בתו של ירוחם ובין שניאור, לא פסקו כל תושבי העיר ב. מלדון ולחזור ולדון בהם.

אותו המאורע החשוב הביא לשונות רבים לידי קשקוש והעיר המולה מרובה בעיר. הכל התקנאו בלאה.

— אשרי לאה — היו צוחים פיות רבים בבת אחת — שעלה בחלקה בן־זוג כשניאור, כלי־יקר ובעל מעלה יתרה שכמותו.

— מה שמו של חתן לאה? מה שמו? נגש אחד מן העוברים ושבים אל הכנופיא המשוחחת מתוך שאלה, ועד שזה מדבר מתקרב ובא השני, ואחריו השלישי, וכולם שואלים זה אחר זה מתוך סקרנות מרובה:

— מי הוא חתן דנן? מה שמו? מה? —

— שניאור, אותו השניאור, שניאור הידוע—משיבים חברי הכנופיא זה אחר זה.

השם שניאור יוצא מפיו מהרבה פיות; יוצא וחוזר ויוצא; אחרים עומדים, מביטים ומשתאים על המעשה המשונה הזה, ששניאור, אותו השניאור, שניאור הידוע, הואיל והסכים לכך — אבל כולם מכירים את שניאור. יודעים הם את בן הזוג הפלאי הזה, אף על פי ששניאור אורח הוא בעיר, וזה שבועים שהתישב פה.

שניאור הוא יליד העירה ה., עיר פורולית, השוכנת בין ההחומין של פלך בסרביה ופלך פודול, ובא לפני זמן מה להתארח בבית קרוביו הדרים בעיר הבסרבית ב.

לא עבר זמן מרובה, ושניאור נתפרסם בעירה ונכתר בכתר שם טוב. בדקו בני העירה ומצאו שהוא למדן מופלג—הלמדנות הוא מין פרי שאינו מצוי ביותר התחת שמי בסרביה — ושניאור היא גם מעורב עם הבריות, מלובש הדר, קפוטתו נקיה תדיר, ואם מעט הוא — עוד ברכו אלהים בקול נגינה ערב, קול רם, ממש שאגת ארי, לפי דברי רבים—ויהודי בסרביה מלומדי נגינה הם ובעלי סמכא בענינים אלו.

בשביל כל אותן המעלות הללו היה שניאור נושא־חן בעיני הבריות, והיה שמו הולך לפניו, עד שירוחם, סוחר קמח, בעל הבית חשוב ואמיד בעירו, נתן עיניו בו והודרו ובחר בו לחתן לבתו לאה.

שמא חושבים אתם, שלאה היא בתולה סתם, מן השכיחות, אינכם אלא טועים. לאה היא עלמה יפהפיה, צנועה ויעלת חן, מבורכת בכל המעלות הטובות, המצויות בבת ישראל. כשרה — אך כל זה הוא כקליפת השום לעומת מעשי־ידיה, מעשי־הרקמה שלה, שכבר יצאו להם מוניטין בכל העירה.

מכל מקום היו רבים מן השומעים מסרבים להאמין בגופא דעובדא. שניאור ולאה — היו רבים דנים גזירה שוה ומקשים — היכי תמצי? כבודה של לאה במקומו מונח. אבל, במטותא, כאן עוסקים אנו בשניאור, באותו השניאור, בשניאור הידוע. ממש אין הסברא נותנת.

ירוחם ואשתו מתוך שהיו שוקדים מאד על תקנתה של לאה, והשעה, שעת אשרו של הזוג, היתה דחוקה להם מאד, עמדו וקבעו את זמן החתונה תיכף ומיד אחרי התנאים. חודש ימים לאחר שנתארסה לאה לשניאור, נכנסה לחופה וקדושין כדת משה וישראל.

ובכן אשריהם, שהשמחה במעונם. מה המה חסרים? שמא תאמר מזונות? המזונות מוכנים להם על שולחן ירוחם ובלי שום הגבלת זמן, תנאי ושיור כל־שהוא.

— ואתה, שניאור, בוא וראה—היה ירוחם מסביר לשניאור— אינך חסר דבר, חי, חי, הוי עוסק באכילה ושתיה כרבעי, פשטידא שבאה לידך אל תחמיצנה, וכוס יין בסרבי ממש אחריה קל וחומר הוא.

החותן והמחותנת רואים את שניאור, את שניאור שלהם, את שניאור המופלג משכים ומעריב לבית־המדרש; ותרמיל טליתו ותפיליו בידו, מלובש ככל אברכי־המשי ומכובד על הבריות, ונהנים ממנו הנאה מרובה.

ירוחם הוא יהודי עבדקן, כרסתן, בעל קומה זקופה ומגודל שער. הטבע התיחס אליו בשעת יצירתו בעין יפה ונתן לו הכל פי שנים: חוטם כפול, דו־מצח, הפיקה של גרגרתו שעורה טפח, קולו עב; כל מלה משקלה סלע. יוצאת בן הפה מתוך הרחבת־דעה יתרה וכובשת מסביב היקף רחב, כל פסיעה ופסיעה הד לה כמה וכמה טפחים בעומק למטה מן הקרקע, ואותו הירוחם — מוזר היה לראות — היה מעלה את שמו של שניאור החלש והצנום מתוך תפיפת היד על הכרס ולקיקת השפתים בלשון מרוב תענוג.

סויביל אשתו של ירוחם, יהודית כחושה, בעלת פה חד וקצר עם בהרות־קיץ על הפנים, מסוגן של אותן הנשים, שמטבע בריתן הן עשויות לכך, להיות עוסקות כל ימיהן בתפלות ובתחנות, בקללות ובלחשים שונים—סויביל זו לא פסקה להודות כל היום „לשמו יתברך" בעד החסד הרב ובעד רחמיו הטובים, שהוא שמו יתברך הואיל להראות לה וזיכה אותה; כלומר, את בתה בבן־זוג כשר וישר כשניאור — עפר לפיהם של שונאיה המפקפקים בזה — לבן־זוג כמותו היתה תמיד משתוקקת, ממש, בלילות על משכבותיה היתה מהרהרת בבחור כזה. עד כאן הודיה לשעבר, יהי רצון, שגם להבא יהי אלהים עמה — לא יאדים את פניה ולא ישחירם — מכיון שהתחיל לפקדה — יואל נא, הואל נא רבונו של עולם לפקדנו — מעכשיו ולעולם ועד — וכי קמצן אתה חלילה או, שמא צר עין? ושמא חסרה אני בנות, שמחר או לאחר זמן תגענה לפרקן — מה תהיה הסר? זה נהנה וזה —

מרוב חבה היו ירוחם ואשתו מפרסמים את שמו של שניאור ומכריזים עליו בכל המקומות, שרבים מהלכים בהם — ירוחם — בבתי כנסיות ובבתי מרחצאות, וסויביל — בשוק של דגים ובמקולין של בשר. — המציאו נא לידי נתח דג — מעירה סויביל בקול תרעומות כבאה בטענה — משופרי דשופרי, באופן, שיטעם לשניאור —

— שניאור הוא איסתניס ביותר, וקיבתו אינה עכלנית כראוי. מבקשת אני חתיכה ראויה להתכבד של בשר.

הטבח, שהשכחה מצויה לפניו, מפשפש וממציא לה חתיכת בשר דוקא מן הגרועה, בשר שרובו עצמות.

— היתכן? צוחת סויביל, עד שקולה מגיעה גם אל שוק הדגים ונשים רבות סובבות אותה — הנשמע כדבר הזה? שניאור, שניאור שלי, יהיה מגרם את שניו בעצמות — תמקנה נא מקודם עיניהם של שונאי ישראל —

חתיכת בשר שמנה הוא באמת דבר שגופו של שניאור צריך לו. ירוחם ואשתו רוצים היו שיבריא ויהי קלסתר פניו דומה לשל אחד הבסרבים, משלנו, לפי דברי ירוחם — לכן היו שוקדים על תקנת כרסו של שניאור, מחזרים אחריה היטב, היטב. שניאור היה מקבל את כל זה באהבה והיה שוקד על תקנתו של קול־הנגינה שלו ומחזר אחרי כרבעי; שוטפו בחלב, מרטיבו בבצי תרמוטא ומרעיף עליו מזמן לזמן טפות טפות של מרק בשר עוף.

כל אלו הדברים יפים מאד לקול, הטעון לפי דבריו, השגחה יתירה, משום שעלול הוא להתקלקל, ואפילו פגם כל־שהוא מזיק לו.

— יש קיל — היה מסביר שניאור לחמיו — ויש בת קול.

וצרופים שונים וצרופי צרופים וכל הפונם אפילו ב„עשיריה" הריהו מהחיב בקולו, וסיפו שילקה — אחת, שתים — ואשרי הנזהר.

— קיל נגינה — היה מסביר לחותנתו בקצור נמרץ — טעון מרוק ומרוח, שטוף ומשוח. והעיקר נזקק הוא לאוכלין ומשקין.

ירוחם ואשתו סויביל שומעים וחרדים מאד על קיל־נגינתו של שניאור, שלא יתקלקל, יראים הם מכל מה שיש בו איזה חשש סכנה שיהיה. והיו אוסרים עליו להרים את קולו למעלה מן הרגיל אפילה הרמה כל־שהיא.

היה מעשה והציעו לשניאור לעבור לפני התיבה בימים הנוראים של אותה השנה, ב„הקלויז" החדש, בעד פרס הגון, ירוחם ואשתו סרבו בדבר, הם חשבו זאת לפגיעה בכבודם.

— היתכן? היתה סויביל טוענת ואומרת — וכי אפשר הדבר,—שניאור, שניאור שלנו, יהיה עומד על רגליו יום שלם ולילה שלפניו וממעט חלבו ודמו? — במה נחשב הוא שניאור שלנו? הלא אין כחו אלא כזבוב.

כל אותו היום היתה סויביל רצה כמטורפת מרחוב לרחוב, ידיה שומות תחת סנורה, מודיעה לרבים לשם גילוי מלתא בעלמא, כזורקת דבריה לחלל העולם.

— מבקשים מאתנו, ממש מתחננים לפנינו, יהיה נא—באים הם ואומרים—שניאור שליח צבור שלנו. יעבור נא לפני התיבה, אבל, אמרו נא אתם, וכי שניאור בר־הכי הוא? במה נחשב הוא? הלא אין כחו אלא כזבוב — זבוב — זבוב —

הטון, שבו נאמרו המלים האחרונות, היה כל־כך חגיגי, עד שבאמת אפשר, שחולשתו היתירה של שניאור, מה שכחו כזבוב, גורם לה קורת רוח יתירה.

שניאור היה באמת רפה כח וחלש מאד, קומתו ארוכה וגופו צנום, שרטוטי פניו היו פעוטים מאד, ולא היו מתאימים כלל למדת קומתו, ועל ידי זה היו פניו פני חולה.

החותן והחותנת היו משום זה ממציאים לו מכל טוב: תרנגולים ובנות־תרנגולות, ביצים וחלב, בשבילו ולשמו הכניסו פרה לתוך הבית, יתפטם ויבריא. הם מצמצמים כל מעיניהם בכרסו של שניאור, מצפים, שתעלה לגדולה ותהיה דומה בדמותה ובצביונה לשאר כרסי הפלך הזה.

שניאור, שהיה בן עניים כל ימיו, היה בולע את המאכלים לתיאבון. התרנגולים והביצים לא תעו בדרך גלגולם אל האיצטומכא, אבל שניאור עמד בעינו, צנום וכחוש ורע מראה כשהיה, ולא נודע כי באו אל קרבו —

— הוי, „הגידול" הארור — היו החותן והחותנת מערערים תמיד על כחשותו של שניאור.

בינתים אירע מקרה, שאינו בשום אופן מן היוצאים מן הכלל. המות בא פתאם ולקח את אבי המשפחה, את ירוחם החסון כאלון —

לאחר שמת נגלה הפרץ מיד, כנהוג, ו„סוד" זה נתגלה לרבים, שאף על פי שעסקיו של ירוחם היו מרובים, אבל צרור כספו היה נקוב.

עם מות בעלים היה דומה, שגם התבואה באוסם מתנונה והולכת, נכנסה המארה בשקי־הקמח, החטים התמוטטו והלכו עוד בחייו של ירוחם והשעורים לא היו מרובים בלאו הכי. מעט הכסף הנשאר עבר לידי בעלי חובות. אמנם הניח ירוחם המת בית בירושה, אבל גם שלוש בנות בוגרות הניח; וכלל זה גלוי וידוע: בת בוגרת בבית, סימן יפה היא לדלות — ובנות ירוחם היו דוקא מכוערות שבמכוערות, כרסתניות, כרעא דאביהן; וחטטין, חטטין להן בפניהן.

החלו הקטטות בבית; רוחות רעות ומרות של קנטור ומשטמה, החלו מנשבות בבית. הבנות הבוגרות מעמידות עיניהן בתוכחה בלאה, כתמהות ושואלות:

— מה לך בביתנו? כלו מזונותיך וצאי! —

לאה מעמידה מבטה בשניאור, מבט מבקש והיא שואלת:

— שניאור, שניאור. מה יהיה עכשיו בסופנו? — אדרבא, לאה, פתחי נא ואמרי את — משיב שניאור בקול נגינה בנוסח של „יעלה" ומסלסל את המלים, כשר פזמון ומעמיד עליה שתי עיניו העמוקות והמביטות בתמהון ובתמימות יתרה.

— שניאור, עת לעשות לביתך—קום ועשה! —

היא מזרזתו, מביטה אליו, ישר בעיניו, כממתינה לגזר דינה. עד כמה כל זה זר ומשונה בעיניו. אותו, את שניאור, משתפים לעסקי פרנסה. מימיו לא הרהר אפילו רגע בענין זה. יודע הוא שניאור, שהשעה קשה מאד, ופניה של לאה הם כל כך סריוזים ומביעים דאגה יתרה, אבל, היא הנותנת, דוקא משום זה, כשהוא מתבונן בלאה, העומדת ומצפה, משליכה את כל יהבה עליו, רוצה הוא לחייך פורתא. רצה וחייך.

באותו הרגע הרגישה לאה, מה שלא הרגישה במשך שתי השנים הרצופות, שעברו מיום חתונתה. בפעם הראשונה הרגישה בעיניו הטפשיות והעמוקות שאין בהן כל סימן בינה.

רעיון דוקר חדר אל מוחה: בעלה לא יצלח הוא! וכשנקבעה אותה ההכרה בלבה עמדה ושכרה לה דירה באחד הרחובות ופתחה לה חנות של קמח בטבורה של העיר. היא לבדה תחתוך את גורלה.

מעכשיו אם תפגשו בחוצות ב' ביום ג' לשבוע, יום השוק בעירה, באשה יהודית, המשוטטת יחידה בין החנויות ומתלבטת בין קרנות האכרים, לועסת באותה שעה בין שיניה קש שנשמט מאחר העגלות, שק בידה ודברי ריב לה. עם הריסר סוחרים ומוכרים, המתנפלים על כל שק חטים וכור שעורים, מתחמקת בכל רגע מתוך קפיצה לאחוריה מתחת רגלי הסוסים הדרסנים— ליהוי ידוע לכם, זו היא לאה בתו של ירוחם, זוגתו של שניאור, זו היא בת־ישראל, הנושאת בצנעה את עול הפרנסה הקשה ובוכה בסתר על גורלה השמם.

מאז יושבת לאה כל היום בחנותה, סוחרת, מוכרת, כולה נתונה לעסקי החנות, אבל לבה פנוי גם לעסקי הבית, אל יהי ביתה נופל משאר הבתים. אם מזלה שמם, אבל ביתה לא יהיה עזוב ושומם. בו נקיון וסדר, חוט של חן מתוח על כל רהיטי הבית. הכל מצוחצח וממורק שבעתים. כמו שנראה מחוץ בשעה שרוח מנפנף בווילונות החלון של ביתה — עד הוא אותו הקהל הגדול, ערב־רב של תרנגולים ובנות־תרנגולית, הסיבבים את הבית כמלאכים טובים ומצפצפים בצוחה עליזה.

ושניאור — שניאור לא שנה את אורח חייו. רגיל הוא מעודו להיות חי בשלוה, אוכל ואינו עושה. ישן בכל יום שינת צהרים, היפה מאד לגוף, מדקדק גדול בצחצוח נעלים, גם הטבק לעשון אינו סובל זלזול. דוקא מן המובחר. רוח הוא באדם. ובשעה שאתה מלובש בגדי כבוד והנך נזהר מרבב כל־שהוא על בגדך, אדרבא, עמוד והפל את עצמך לתוך עמודי האבק של קמח וממילא תהיה מלכלך את בגדיך מכף רגל ועד ראש, פשוט אין הסברא נותנת — גם בלעדי זאת לאו בר־הכי הוא ואינו כלל מבני האנשים העוסקים בעסק מסוג זה —

אמת הדבר, שאין אדם רשאי להיות יושב בטל, אבל איש איש ועסקו, ברי לו שיש בעולם איזה מין עסק בשבילו, משומר,

בשבילו, מלאכה קלה ונקיה, אלא שעדיין אינו יודע לפרוש בשמו של אותו העסק.

הליצנים שבעירה היו משום זה משמים בשניאור, מוסיפים שם לוי על שמו ומכנים אותו „שנאור חתן־תורה" או „שניאור הסמוך על שלחן חמיו". לאה שומעת ומתרגזת, היא מבקשת רק אחת:

— מה לאחרים ולשניאור שלה? שמא כבר הגיעה השעה שהאחרים, יושבי קרנות, לא יועזו את מחותיהם חנם ולא יטפלו בשניאור שלה! —

אמנם היא בעצמה מדברת אליו פעמים. הלא רק אשה היא לאה, בשר ודם — שניאור, שמע נא שניאור בקולי, מילא פרקת מעליך עול דרך ארץ, משום שאינך מסוגל לזה, מטבע ברייתך, אבל אי אתה פטור מלהשמיעני מה יהיה בסופנו —

— מה שייך? — משיב שניאור מתוך חיוך ומצייף לה ללאה בעיניה כתם — וכי מלאך אלהים אני, חוזה בכוכבים, מר בר רב אשי או אילה שלוחה?

— עבור לפני התיבה שניאור, היה לשליח צבור, הלא בעל מנגן אתה, מנגן נפלא —

היא מדברת ודמעות נראות בעיניה.

באותה שעה חשק מפרכס בלבו של שניאור לתת בשיר קולו ולשאול מה דעתה של לאה;

— היפה נגינתי? קול נגינה שלי נעים הוא, הדור הוא?

אלא שהוא כועס עליה. הוא מתנה עמה ואומר:

סמי מכאן שניאור, נניח ששניאור חולה הוא, חולה מסוכן, שניאור הלך לעולמו או מת מיתה משונה —

מיד רוצה הוא לפייסה, לדבר על לבה רכות. חוטא ופושע הוא. הוא הבעל והיא האשה, בידוע, והוא צריך לפרנסה, בזה לית מאן דפליג. חייב הוא לפסוק לה מזונות כדרך העולם, חייב ואינו יכול, אבל לאה מביטה בבקשה — אותו המבט — משפט מות הוא לו לשניאור.

נענה לה שניאור ונשכר לשליח צבורו לימים נוראים בעיר ד. ונפלא הדבר: מיד ביום הראשון של ראש השנה, כשנגש אל העמוד נפלה עליו כל כך אימתא דצבורא, שנתבלבל לגמרי. אותה התפלה יצאה חטופה ומטורפת, עד שהגיע לסופה ממש ורק אז נחה עליו רוח הנגינה. מלודיות ושברי מלודיות, קולות ובנות־קולות של נגינה, שהיו כל ימות השנה מנקרים בקרבו, יצאו דחופים ומטורפים בחינגא, מורכבים זה בזה ומשועבדים זה לזה. הוא שניאור היה תועה בלבירינט, מין מעגל קסמים של מלודיות ואינו רואה את המוצא —

השתמטו המתפללים אחד אחד מבית־המדרש ונשאר קומץ קטן של אנשים, כחצי מנין —

בערב יום הכפורים סלקוהו לגמרי מתפלת „כל־נדרי", מאותו היום ואילך שונא הוא שניאור את העמוד, המפיל עליו אימים, פיו משתתק מיד כשנגש אליו ונשימתו נעשית עליו קשה.

לשנה הבאה, משנכנס אלול, בקש שניאור להתקבל לשליח צבור בעיר אחרת הסמוכה לה. ולא עלתה בידו, בעיר ח' קבלוהו ונתקפח שנית.

מאז—כך שגור על פיו של שמחה הליצן שבעיר — שמו הטוב של שניאור הולך לפניו, ומכיון שעבר לפני התיבה בעירה אחת, הריהו כבר מצווה ועומד כל ימיו שלא להציג כף רגלו באחת העירות שבכל אותו הפלך.

לאה מוחלת לו, על הכל היא סולחת, אבל תרעומות יש לה עליו ועל בורא העולם. למה זה ועל מה זה ערבבו את חייה? וכי אינה בת ירוחם? וכי אינה נצר ממשפחה מיוחסת? —

שעת ארוחת הצהרים. לאה שבה כן החנות עיפה ומרוכרכת. ארוכים לה מאד רגעי האכילה. דוקא עכשיו — רואה היא בהרהוריה — הקונים הולכים ובאים אל החנות ב"ה אחר זה. שניאור, על אפה ועל חמתה, יושב ואוכל בניחותא; נוטל כל חתיכה וחתיכה של בשר בזהירות יתירה ובודקה מכל צדדיה עד שהוא מניחה לתוך פיו. איסתניס הוא מטבעו ובכלל הפזיזות למה? רוצה הוא, למשל, לשיר פורתא בשעת האכילה.

לאה מניחה בחמתה את המזלג מידה ושוקעת בהרהורים קשים. מהרהרת היא בחייה השוממים, במזלה הרע ובעברה המלא נגיהות. הן עוד לא רחוק הוא הזמן, שהיו הכל מתקנאים ביפיה.

— שניאור, טול ואכול כדרך בני אדם! — מתחננת אליו לאה.

דבר זה מכעיס מאד את שניאור. אהובים לו מאד אותם הרגעים המלאי ענין בחיים, כשהקערה מלאה; והאדם הוא הממונה על הקערה, על הכף והמזלג, הוא, האדם, הוא המוציא והמביא מן הקערה אל הכף, ומן הכף אל הפה—והוא חותך בסכין פרוסה אחרי פרוסה, ברגעים אלה — מאושר הוא ושוכח הכל, הכל— והיא, לאה, רוצה לקצר את הרגעים האלה!

— איני יכול, פשוט איני מסוגל—משיב שניאור בתרעומות— לאכול את הסעודה על רגל אחת, אחת ושתים, שלש, אחת עשרה.

שניאור מניח גם הוא את המזלג מידו. ניכר הדבר, שרוצה להגיד או לשאול דבר מה, אלא שאינו מעיז. יגיד נא מפורש מה הוא מבקש, למה לו לגמגם בלשונו? —הן, נפשו חשקה במים קרים, הנוחים לשתיה ויפים לתאבון, במי הבאר שאצל הקלויז— שתיה קודמת לאכילה לכל דבר—מסיים הוא בטון של בר סמכא.

לאה קמה, הולכת ומביאה מים מן הבאר, שניאור לועס ושותה לסירוגין, אוכל לתיאבון, כל גמיעה וגמיעה—בת קול לה בסופה — הם, הם — כשמגיעה לתוך הפיקה של גרגרת — או, אָ, אָ, או —

לאה מתרגשת באותה שעה במקום הבליטה על צווארו של שניאור, שאינו כדרך בני אדם. הוא, אותו האיש בעל הצואר הארוך עם הפיקה, שבלבל הוא הממונה עליה והוא את חייה — באותו הרגע היא מתעבהו—אבל, תודה לאל, חסל סדור הבשר.

הגיעה פרשת המרק. היום יום ה' לשבוע. לאה, שהכינה „לוקשין" לכבוד שבת, עמדה והרמה קומץ קטן בשביל סעודת היום. עומד שניאור וכועס פשוט, חמת אלהים נתכה עליו. עוד בבוקר השכם חשב ומצא שלסעודת היום מוכנת לו דיסא של גריסין, והרעיון הזה השרה עליו רוח שמחה. עכשיו כשלא נתקימו תקותיו, תהיה כל היום רוחו עכורה. בעל כרחו הוא צוח ואומר:

— אי אפשי ב„לוקשין", לכל ארבע רוחות העולם את ה„לוקשין" שלך. רשאית את — צוח הוא בקול רם, כופף את אצבעותיו ומונה אותן — לשים לתוך המרק אורז, דחן, גריסין, בולבוסין ואפילו עססיות. בקצור, מכל המינים שהוא, חוץ מה„לוקשין" שנואי נפשי — שונא אני את ה„לוקשין" הבעטנים, „לוקש" זה, כשהוא יורד ובא אל עברי פי האיצטומכא משל למה הוא דומה? לחיל בעטני. אינו מתעכל ואינו נבלע —

קולו נשמע לחוץ, מתכנסות ובאות השכנות, שואלות ודורשות לסבת התגרה. והנה סימה, אשתו של אברהם החיט, אשה טובת־הלב, הולכה ושבה עם קערה של דיסא, במקרה, היא הכינה לסעודת היום מלא הקדרה, בשעה שבני ביתם אינם

נוהים כלל אחרי המאכל הזה — בדרכה נתקלת סימה בראסיה המוזנת, הנושאת גם כן קערה של דיסא.

השכנות באות והלכו להם, אבל לאה. אלהים יודע את עלבונה, הה, רבונו של עולם, עד כמה היא משחיר את פניה בפני הבריות. כמה בזיון וכאב לב.

בשעה ששניאור אוכל להאבון את הדיסא, פורשת לאה לקרן־זוית ובוכה בלחש. האוכל הוא לו, לשניאור, כעצם בגרון. קלוח גדול של דמעות נדחק ובא לתוך עיניו, אלא שמתבייש הוא לבכות מפני לאה.

בצנעה הוא פורש מן האוכל, יוצא להאכסדרה, עומד בקרן זוית, מתיפח חרש לנפשו.

לאה, העוברת את האכסדרה, אינה מרגישה בו כלל. השעה דחוקה לה. וכי תינוק הוא שישמיע את קולו? אלא מאי, שמא תועיל להרום לו פרוטות אחדות לקנות טבק. ולמה היא מתחמקת? תשב נא עוד מעט בבית.

לאה יוצאת את הבית. הנוחם יתקפהו מיד, לבו לבי ללאה. למה זה הוא ממרר את חייה? למה זה הוא דש בעקבו את האשה העלובה, נותנת לחמו? תמיד לבו לשלום, רוצה הוא לדבר רכות, ונמצא מגדפה. בעל כרחו נעשה הדבר. רוצה הוא לדבר בלחש וקולו מתרומם מאליו. אלהים חנן אותו בקול רם לרעתו. יושב הוא שניאור ומתתל סיגרות בזו אחר זו. רגיל הוא להתקין במספר גדול. מחתל ובאותה שעה היא מהרהר. כל ימיו הוא חוטא ללאה ואוכל את לחמה. הוא יונק את הסיגרה יניקות קלות, עמודי העשן מתמרים ועולים, וחוט ההרהורים הולך ונשזר מאליו. הוא יתעשר, ברי שיתעשר. הוא יורד אל השוק, קונה בבת אחת הרפ"ט אלפים סאות של חטים ושעורים במזומנים — היכן ישיג את המזומנים בזה אינו עסוק לפי שעה — המחיר הוא ממוצע — ופתאום לפתע עולה השער, הרוחים גדולים — לאה יושבת תמיד בית. וגם הוא יושב בית, בטל כל היום. אוהב הוא לשבת בטל. מכיון שנזכר בחילשתו זו מיד צפה ועולה אותה השנאה הכבושה בלבו אל השוק. תכלית שנאה הוא שונאו. גם את העמוד הוא מתעב, אבל את השוק יותר מכל. באותו הרגע נעשה ברי לו, שלעולם לא ירד לתוך השוק ולא יקנה חטים ושעורים ולא יתעשר — לעולם לא ירד — שקץ ישקצנו. יבוא הרעב ויענהו, יבוא המות ויפדה את נפשו. לא ירד.

לפי שעה, יושב הוא שניאור חבוק־ידים כדרכו, הראש כבוש והוא מתענג על הבטלה, כשהוא מזמר נגון עצוב וחרישי.

(סוף יבוא.)

מִכְתָּבִים מֵאַנְגְּלִיָּה.

(סוף מנומר 29—28)

עיני היהדות הרשמית רואות את השינוי הזה — וכלות. מה יהיה הסוף? השאלה הזאת אינה פוסקת מעל פיהם מעת שנגמרה הקונפירנציה. „איזו פנים תתויגה להיהדות האנגלית בלי ארכי־הגמון"? „הן לא נוכל להתהפך ביהודים פולקים, שכל סדר זר ורוהם" זוורעים הם המנהלים הללו, כי בלי עזרת יהודי המזרח, כלומר בלי הסכמתם, לא יוכלו לחדש את הרבנות הכוללת, יען כי אך יצאו יהודי המזרח במחאה ויוריעו להאנגלים, כי אינם מכירים באויטריטט של רב הכולל החדש שנבחר נגד דעתם, אז יסור מן הרבנות הכוללת כל כבודה ותאבד את השפעתה; וכן נחוץ להתקרב ליהודי המזרח, כך טוענים אחדים, בעת שאחדים מוסיפים ללכת בדרכם מאז ולהתיתס ליהודי־המזרח כלאספסוף של מחזירים על הפתחים.

חלוקי־הדעות האלה בנוגע להתיתסות מצד יהודי־המזרח, הם שגרמו להערבוביה השוררת עתה בהנהלת הקהלה הרשמית. אלו הרוצים „לתוך" בין שני הצדדים כדי להשתמש אחרי כן ביהודי המזרח.,. משתתפים עתה בהתעמולה שיהודי המזרח עושים נגד הצעת־חוק השביתה ביום הראשון, כדי להראות בזה כי יקרה בעיניהם המסורה הגדולה של היהדות המזרחית החרדה. בעלי הריפורמה, שנזקקים גם הם ליהודי המזרח, בכדי שלא יאבדו את השפעתם בתור „מנהלים", יהודים הנכבדים מאד גם בעיני הנוצרים, מציעים לקרוא לקונפירנציה של רבני העולם. כולם מאמינים הם, כי קונפרנציה זו תתן את הסכמתה להריפורמה שאומרים לעשות ביהדות, וגם רוצים להוכיח בזה, כי אינם סומכים רק על דעתם וכי נכונים הם לשמוע גם דברי הרבנים החרדים מרוסיה וגליציה, אונגריה וגרמניה. לא פה המקום להוכיח, כי קונפרנציה רבנית כזו אינה אלא שטות גדולה. הרבנים החרדים לא יבואו לקונפרציה, שמטרתה „לשנות" ולתקן את השלחן־ערוך, ואם יבואו אי־אלו רבנים חרדים, אל הקונפרנציה לא יסכימו להצעות הריפורמיות ובכן ישאר הכל על מקומו.

הדבר הזה ידוע בודאי גם למציעי הקונפורנציה הזאת, אלא שהם מציעים הצעה זו רק בכדי להראות ליהודי המזרח את רגשי החבה והכבוד, שהם רוחשים להרבנים החרדים, בתקותם להתקרב על ידי זה ליהודי המזרח.

היהודים „האנגלים" הרבו לחטוא אל אחיהם המזרחים, הרבו להשתמש בהם להשגת שאיפותיהם הפרטיות לעלות לגדולה חברותית ופוליטית — ולא כ"כ מהרה יעלה הדבר בידם להיכיח ליהודי המזרח, כי רק את טובתם הם דורשים. וחטא לא יוכל כפרו יחטאו יהודי המזרח אם יחליטו עתה אחרי כל הנסיונות המעציבים להתר על זכות אישיותם ולהרשות להמיעוט הקטן, שחי חייו המוסריים, החברותיים והמדיניים על חשבון יהודי והיטשפל, כי יעשה כו כאדם העושה בתוך שלו. כל עתידותיה של היהדות האנגלית תלויים באופן זה בהתיחסות שיתיחסו יהודי־המזרח ויהודי־המערב עתה לאחר שאבדו האחרונים את זכות הממשלה ואחרי שהיו האחרונים לכת כביר. לא רק מפני שהמערבים הם מתבוללים והמזרחים לאומיים, אלא מפני שהמערבים הם גורם קולטורי קטן מאד. היהודים המערבים באנגליה הם הקבוצה היהודית ה א ח ת בעולם, שאין לה שום יחוס להחיים האינטלקטואליים, והיהודים היו תמיד עם הספר והמחשבה. גם יהודי־המערב בני ארצות אחרות הם מתבוללים גמורים או שואפים להתבוללות, אבל באחת נשארו יהודים — ביחוסם אל הספר ולהמחשבה.

היהודים „האנגלים" שבאו לאנגליה באמצע המאה האחרונה ושעלו לגדולה, לא באו הלום מפני שהיו נרדפים בארצות מולדתם, כמו יהודי רוסיה של עכשיו, או משום שלא יכלו לחנך את בניהם על ברכי ההשכלה— (אחד הטעמים הממריצים הרבה מיהודי רוסיה לעזוב את ארץ מולדתם), אלא מפני שלא היה להם פנאי לפתח את כשרוניותיהם המסחריים, גרמניה היתה אז עדיין ארץ אגררית בעיקרה ויהודיה מן הצפון עזבו במספר גדול את גרמניה במטרה למצוא כר נרחב לתפקידם המסחרי. כאשר באו לאנגליה ל א ה ב י א ו ע מ ה ם שום א י ד י א ל ק ו ל ט ו ר י, אלא את השאיפה להתעשר. ומפני שהם נהיו כבר לחצי בני תורין, לא הביאו אתם לאנגליה את אותה ההתמרמרות הריבוליציונרית של יהודי המזרח, שהוא כח־יוצר מטבעו. כאשר עזבו את גרמניה כבר נשתכחה התורה מהם וגם היו מלאים שאיפות של אסימילציה, ואחרי שעלו לגדולה ונתעשרו החלו בנסיונתם המקורית לחקות באופן גס מאד את מעשי האנגלים ובדרכם של יהודים תמיד עשו כמקולקלים שבהם. ומפני שאוירה של אנגליה אינה מחכמת מטבעה, הלכו ההדיוטים הקופצים בראש האלה וטבעו בהאנגליות הגסה ובהתבוללות מכוערה שאין דוגמתה כל העולם.

ואם רוב שכזה בני מסורות קולטוריות ויהודיות ועם שאיפות של אסימילציה גסה ימשל על רוב גדול של יהודי המזרח, אז אין, כמובן, תקנה להיהדות האנגלית.

היהדות באנגליה נמצאת עתה בתקופה של תסיסה, וליהודי המזרח יש עכשיו שעת הכשר לחוות דעתם על מצב הדברים ולהחליט לחובה או לזכות— והלואי שידעו את אשר לפניהם.

ד"ר ש. מלמד.

בציונות.

מאת הועד הפועל המצומצם שנבחר בקונגרס העשירי קבלנו את הדברים הללו:

חברים לדעה!

הקונגרס הציוני העשירי נגמר, וכל אלה אשר השתתפו בו עודם מרגישים היטב את הרושם, אשר עשה עליהם רחזיון הכביר הזה ברבוי מספר הצירים והאורחים, בהדר סדרי הבניתינו ובאחדות השאיפות אשר הובעו בו. הוכוחים המלאים ענין וההחלטות המתאימות למטרתן, אשר נערכו בעיון עמוק בקומיסיות, נותנים ערך מיוחד לקונגרס העשירי הזה ויוצרים התחלה מבשרת רב טוב של תקופת־עבודה חרשה.

ע"פ החלטת הקונגרס עברה הנהגת התנועה הציונית לברלין ועניני המפלגה נמסרו לועד הפועל המצומצם החתום למטה לעסוק בהם ולנהלם.

בתשוקתנו העזה לאסוף את הכחות החיים, את הכחות הפועלים והמוכשרים לפעולה, הנמצאים בקרב המחזיקים בהנועתנו, ולדלות בכל עת—מעולם הרעיונות, אשר יצרו את הציונות,—את הרוח המחיה את הפעולה, אנו נגשים עתה להרחיב את מעשי הסתדרותנו ולהשתדל שיתפתחו מוסדותינו באופן היותר מועיל.

בכל עוז נהאמץ לכלכל דברינו תמיד על פי הצרכים המדיניים שבאותה שעה, על כן נשתדל בימים האלה ביחוד להרחיב פעולתנו לענין המצאת ידיעות וברורי דברים בטורקיה. אנו נשענים על התפתחותה המתחזקת של הממלכה העותומנית ועל הכרתנו הפנימית, שכל שאיפותנו מתאימות להתעלותה ולטובתה של ממלכה זו, ועל כן אנו בטוחים, כי יגיעותינו עתידות להביא לידי התוצאות היותר טובות.

מעשינו בארץ־ישראל, שעל פי דעתנו הם העיקר היסודי בכל פעולה ציונית, צריכים להמשך ולהרחב בדעת ובחשבון. אנחנו נוכל להשתמש בידיעות שנקנו על ידי נסיונות של שנים רבות ולהועיל בהן במשך הימים יותר ויותר.

ולא פחות מהעבודה הפוליטית וענין הישוב חשובה בעינינו גם השקידה על ההתפתחות הקולטורה הלאומית שלנו.

בדבר הזה יפתח לפנינו עתה, מחוץ לחוג שקידתנו על עבודתם הרוחנית של היהודים שבכל הארצות, העבודה העתידה להביא לידי יהדות חיה ומתוכה לידי הציונות, שדה־פעולה מיוחד במזרח, שאנו חייבים להשתדל על דבר השכלה וחנוך טוב ליהודים הנמצאים שם.

צריך, שלשוננו הלאומית הוסיף להתפשט ותעשה יותר ויותר ללשון כל העם. הקונגרס האחרון עשה גדולות גם בזה. בישיבה אחת, שהיתה כולה מונהגת בלשון העברית, משכה לשוננו הלאומית העתיקה, שהתעוררה לחיים חדשים, את לבות כולנו בחבלי קסם עזים אשר אין לעמוד לפניו. מה שהיה עד כה אך תאות נפש החל להיות למעשה רב.

ככה נהיה שוקדים להועיל כפי האפשר בעבודה הארצישראלית ובתחית הקולטורה הלאומית בלי נטות מעיקריה היסודיים והמדיים של הציונות, יחד עם זה עלינו להחזיק, להמוך ולשכלל במועצות ודעת את המוסדות הפיננסיים שלנו, את הבנקים ואת הקופה הלאומית ואת חברות ישוב הארץ ואת כל המוסדות שנוצרו על ידי הציונות.

בחזוקה ובהרחבתה של המפלגה הציונית הכללית ההולכת ומתחזקת עתה אנו רואים את בסיסה החזק ואת מבטחה הנאמן של עבודתנו. רבוי הציונים הצבורים שנראה בקונגרס הזה יש בו ערובה חדשה לרעיוננו, שהוא הולך וכובש כיבושים חדשים.

ברוח התקנות החדשות שלנו אנו עתידים לפתח גם את הסתדרותנו, להפיץ את דעותינו עוד יותר ולהתאמץ להשיב את החבור הנחוץ בין מנהיגי המפלגה ובין האורגניזציות המקומיות והאגודות השונות.

אנחנו מקבלים עלינו את העבודה הזאת, שהיא קבלת עבודות רבות שונות וכבדות, ומבקשים בכל לב, שתעלה בידנו לאסוף את כל הכחות ולהחזיק בזה תמיד את החבור וההצטרפות בעבודות השונות שבתנועתנו. רק בעבודה כללית ועזובת אחים מסייעים זה לזה יודע כחו של הרעיון הציוני על ידי תוצאות נראות לעין.

וככה אנו מיחלים בבטחה, שכל החבורות וההסתדרויות לארצותיהן ולזרמיהן שבתוך הציונות וכל הציונים בכלל יהיו לנו לעזר בפועל במעשינו.

אוטו, ווארבורג, ויקטור יעקבסון, ארטהור הנטקה, שמריהו לוין, נחום סוקולוב.

— בימי 16־17 אוגוסט נכנסו חברי הועד הפועל המצומצם לישיבותיהם הראשונות בבזיל. ליושב־ראש נבחר הפרופיסור וורבורג ולממלא מקומו—הד"ר יעקבסון. הוחלט להעביר את הלשכה לברלין בהקדם היותר אפשרי, ליום 1 אוקטובר לא יאוחר. בישיבות הללו נתבררו בפרטיות יתרה כל השאלות הכרוכות בהעברת הלשכה ומערכת ה"וועלט".

חברי הועה"פ הגדול יתאספו בקרוב לאספה להחליט דבר אודות פרטי המעשים היותר חשובים של ההנהגה החדשה.

ביום 16 אוגוסט נכנסו לישיבה בבזיל גם חברי הועה"פ הגדול החדש. הפרופיסור וורבורג פתח את הישיבה בהודעה, כי הועה"פ המצומצם כבר התכונן זה עתה. עם זה מסר הפרופ. וורבורג את ההחלטות שנתקבלו בישיבותיו של הועה"פ המצומצם. הוא אמר, כי אפשר שתקרא בקרוב אספת. חברי הועה"פ הגדול בכדי לסמן את ראשי פרקי המעשים של ההנהגה החדשה. בישיבה זו יציע ועה"פ המצומצם את פרוגרמת־העבודה שלו. ועה"פ דמצומצם אומר לצורך עבוד שאלות חשובות שונות ליסד קומיסיות מאחדות, שחבריהן לא יהיו נבחרים דוקא מתוך חברי ועה"פ הגדול.

כן סיבר הועה"פ המצומצם, כי הועה"פ הגדול צריך לבחור יושב ראש משלו בכל ישיבה וישיבה.

הויכוחים שנתעוררו נסבו ביחוד על שתי השאלות הללו: קביעת זמן להישיבה הבאה של הועה"פ הגדול ובחירת היו"ר. נתקבלה ההצעה, שהיו"ר של הועד הפועל המצומצם יהיה גם היו"ר של הועה"פ הגדול, אלא שלהנהלת משא ומתן בכל ישיבה וישיבה של הנהגת הועה"פ הגדול יבחרו יו"ר מיוחד.

כן נתקבלה החלטה לקרוא את הישיבה הבאה של הועה"פ הגדול ליום ד' בנובמבר בערב בברלין.

— ביום ט"ו אוגוסט קבלה הנסיכה הגדולה מבדין, לואיזה, בארמונה שבמיינוי דופוטציה שלוחה אליה מאת אגודת הנשים היהודיות לעבודה קולטורית בארץ־ישראל. בדיפוטציה זו השתתפו: אשתו של הד"ר בודינהימר מקלן, אשתו של מר יוליוס סימון מהיידלבורג ואשתו של הד"ר טהון מיפו. הנסיכה הגדולה התעניינה מאד להכיר ולדעת את מטרותיה ושאיפותיה של האגודה וחקרה בפרוטרוט אחרי המעשים שעשתה עד כה. הרקמות הנעשות בארבעת בתי־החרשת של האגודה והמספיקות פרנסה לכמה מאות נערות; מצאו חן רב

בעיני הנסיכה הגדולה. הנסיכה הגדולה הזמינה לעצמה אצל חברות הדיפוטציה רקמות במחיר הגון והביעה את משאלתה, כי במשך החורף הבא תתכונן תערוכה של מעשי־הרקמה הללו בקרלכרוהע.

ברוסיה.

ציון לנפש. בימים האלה מת בביאליסטוק בדמי ימיו אחד מטובי העסקנים הציונים, ר' דוד סוכובולסקי. המנוח היה מראשוני חו"צ ועמד תמיד ליד ימינו של הגאון רש"מ בעבודתו לטובת ישוב א"י. יותר מעשרים שנה רצופות עסק בחריצות יתרה בכל המפעלים הלאומיים שבביאליסטוק. הוא היה בא כחו של הועד האודיסאי והשתדל הרבה להגדיל את הכנסותיו. הוא עסק בראש העבודה לטובת הקה"ק לישראל ויהי ראשון לכל דבר הנעשה להתפתחותו של הרעיון הלאומי.

מלבד עבודתו הלאומית והציונית היה ר' דוד סוכובולסקי גם עסקן צבורי מקומי ולקח חלק בהרבה ממוסדות הצדקה המקומיים. הוא יסד הדר מתוקן, הקים את בית־העקר העברי המקומי ותמך בו במשך זמן רב.

ובני עירו ביאליסטוק ידעו לחלק לו את הכבוד האחרון. בהלויתו השתתפו יותר משבעת אלפים איש. תשעה נואמים קשרו עליו מספד, ותארו את ערך האבדה, שאבדה לצבור הישראלי במותו. ביחוד הצטיין נאום־המספד של רב העדה הד"ר מוהליבר. בשם „חובבי־ציון" הספידהו מר הרשברג ובתור בא־כח הציונים — מר ליטמן רוזנטל, שנקרא ע"י הטלגרף לבא להלויתו. תנצב"ה.

פוליצמייסטר רוצח יהודים. בעיר אורלסק הכית הפוליצמייסטר ליווקין בירית שני יהודים: ביאליסטוצקי ובגימנוביץ. כפי שנתברר עשה הפוליצמייסטר את מעשה־הרצח הזה מחמת נקמה על אשר הלשינו עליו שני היהודים הללו לפני הרשות העליונה, כי לוקח שוחד הוא ע"י כפיה.

סטודנטים עושי־פרעות. בעיר הקטנה דובינקי פלך לובלין באו שלשה סטודנטים ולאחר ששתו לשכרה התחילו מכים מכות נמרצות את היהודים העוברים והשבים בחוצות העיר. יהודים רבים נפצעו פצעים קשים. בשביל לבצור את רוח הפורעים הוזמן לבא גדוד של שוטרי־פוליציה מעיר המחוז וגם נשלחה טלגרמה לשר הפלך. ע"י החקירה והדרישה שנעשתה בדבר נתברר, כי האחד הוא סטודנט לומד באוניברסיטה הורשאית, השני הוא תלמיד האינסטיטוט לעבודת־האדמה באלכסנדריה והשלישי הוא אחד מתלמידי הסימינריון לכהנים הנוצרים בחולם.

מבירורי הסינט. בדיפרטמנט הראשון של הסינט התבררה לפני ימים אחדים שאלה, שיש לה ערך פרינציפילי גדול בנוגע לזכות הישיבה של הסוחרים היהודים מחוץ לתחום. ואלה פרטי המשפט:

אלמנתו של הסוחר היהודי ווישניאק נרשמה משנת 1880 בכתב הגילדה אשר לבעלה. לאחר מותו של ווישניאק התחילה האדמיניסטרציה המוסקבאית דורשת מאת האלמנה, כי תמהר לעזוב את מוסקבה מפני שאבדה לה זכות ישיבתה שם. אלמנתו של ווישניאק הגישה קובלנה אל מיניסטר־הפנים על פקודת האדמיניסטרציה המוסקבאית. אבל המיניסטר מצא את פקודת האדמיניסטרציה לנכונה ומתאימה אל החוק. אולם לא כן היתה דעתו של מיניסטר־המסחר באותו ענין ועפ"י דרישתו נמסרה הקובלנה של אלמנת ווישניאק לבירור הסינט.

הסינט בירר, כי לאלמנותיהם וליתומיהם של הסוחרים היהודים בעלי הגילדה הראשונה, שהיו נרשמים למעמד־הסוחרים במשך יותר מעשר שנה, יש זכות־הישיבה בכל המדינה וגם במוסקבה. על סמך זה פסק הסינט, כי להאלמנה ווישניאק וילדיה, שהיו נרשמים בכתב־הגילדה של ווישניאק המת יש הזכות לגור במוסקבה ולנהל שם את עסקי הבעל והאב המת גם מכאן ואילך.

השתדלות מיוחדת במינה. בימים האלה באה לפטרבורג דיפוטציה של יהודים, שעברו בצבא וקבלו אורדין של גיאורגי לאות הצטינות, להשתדל לפני מיניסטרי הפנים והצבא, כי ינתן להם הרשיון לכונן גדודי־חיל קטנים לשעשועים מתוך היהודים תלמידי בתי־הספר שבקישינוב ובאודיסה, כדוגמת אותם הגדודים שמתכוננים בקרב הילדים הנוצרים. בראש הדיפוטציה הזאת עומד היהודי פ. צ'ירקס הידוע לאחד הגבורים המהוללים במלחמת רוסיה־יפוניה. היהודי הגבור הזה השתדל לקבל ראיון לפני הרוממות, אבל השתדלותו לא עלתה יפה. אפס כי הוזמן לבא אל מיניסטריום־הפנים ושם הודיעו אותו, כי בקרוב ינתן לו הרשיון המבוקש.

דבר הראוי לתמיכה. בשעת השרפה הגדולה, שהיתה באביב שנה זו בעיר הקטנה מיר פ. מינסק עלתה על המוקד גם הביבליותיקה העברית, שהיתה מספקת מזון רוחני לכל צעירי העירה. בכדי לקומם את הריסותו של בית־העקד הזה נחוצה עזרה מן הצד. המנדבים מתבקשים לשלוח את נדבותיהם עפ"י אדריסה זו:

М. Миръ, Минской губ. І. Розовскому.

הַקּוֹנְגְרֶס הָעֲשִׂירִי בְּבַזֶל.

ישיבה תשיעית.

יום ב' עשר שעות בבוקר.

מרת פרופיסור שך קוראה הרצאה על עבודת הנשים בציונות:

מצערה גדלה היתה עד כה עבודת הנשים בתוך הציונות. דבר זה הביא הפסד מרובה לכל תנועתנו הלאומית. חנוך הבנים, הלאֻמת הבית העברי—זוהי תעודתה של האשה הישראלית. הנואמת מתארת בסקירה כללית את ערכן ופעולותיהן של הנשים העבריות בתולדות ישראל ובאה לידי מסקנא, כי גם בציונות יש להן להנשים תפקיד חשוב. הציונות השוְתה אמנם בזכיותיהם את הנשים והגברים, אולם הציונים אינם משתדלים למדי למשוך את הנשים אל העבודה הציונית ולבאר להן את חובותיהן בתוך התנועה הלאומית של העם העברי. הרצל אמר: הציונות היא השיבה להיהדות קודם להשיבה לארץ־היהודים. כי תשובת כל היהודים לארץ־אבותינו—זוהי תקוה רחוקה. אילם כלנו צריכים ויכולים לשוב להיהדות. שיבה זו אינה יכולה להיות שלמה וגמורה בלי עזרת הנשים והשפעתן על חנוך הבנים והלאמת הבית העברי. בתוך הבית העברי צריך לשרור רוח עברי אמתי, כי אם אין, יהיה בלתי־יהודי. לפשרות ולחצאיות אין פה מקום. השקפתנו הציונית דורשת מאתנו שנוי גמור ועקרי בערכי־חיינו הפנימיים בבית ובמשפחה, בחנוך הבנים והעם. יכולים וצריכים אנחנו לתת מקום בבתינו להשירה העברית, להיופי הפיוטי והנאצל של קדשי עמנו. עבודה זו, המסורה בעיקר בידי הנשים, אינה דורשת אמצעים חמריים מרובים, כי אם הבנה והרגשה פנימית. הנואמת מטעימה, כי שמירת קדשי ישראל ויצירות רוחו אינה שוללת את חופש־הדעות של כאו"א. כן סוברת היא, כי הנשים הציוניות יכולות לעזור הרבה גם בכבוש הקהלות ובמלוי הדרישות הלאומיות בנוגע ללמודים העברים בבה"ס של הערות הישראליות.

הנואמת מראה ביחוד על נחיצות למוד הלשון העברית ומציעה לבסוף הצעה זו: „הקונגרס חושב לנחוץ לאחד את אגודות הנשים הציוניות ולברוא מרכז רשמי בעד עבודת הנשים".

„והיא מסיימת: נקוה נא, כי הנואמת בקונגרס הבא תוכל להודיע בשביעת־רצון ע"ד העבודה שתעשה כונתים מצד הנשים הציוניות. ואם גם ראשיתנו מצער—הנה נשקפה לנו בעתיד תקוה לעבודה פוריה בעד אידיא־לנו הלאומי.

דברי הנואמת והצעתה נתקבלו בקונגרס בתרועות־רצון ובאותות־הסכמה.

הוגא שפטל מציע שלא להכנס בויכוחים ע"ד ההרצאה. דבר זה רק מחליש את הרושם של ההרצאה. הקונגרס צריך לקבל את הריזולוציה בלי ויכוחים. —

הצעתו של שפטל מתקבלת. מעמידים למנין את הריזולוציה של המרצה. הריזולוציה מתקבלת פה אחד.

ד"ר אמיל מרגולית מרצה על הצעת־התקנית החדשות של ההסתדרות:

להועדה לתקנות ההסתדרות היו הוראות קבועות ומסוימות לעבודתה. הועידה השנתית בברלין, שבחרה ועדה זו, באה לידי הסכם על יסוד עיקרים ידועים: השתדלנו למצא את הבסיס להביא את הנגודים שבמחננו לידי הופעה אוביקטיבית גרידא.

בההסתדרות שלנו יש להבדיל שתי תקופות. בתקופה הראשונה התאימה צורת ההסתדרות להמצב. אחרי כן הגיעה השעה שנשארנו בלי הנהגתו של אותו האיש, שיצר את ההסתדרות ושהטביע עליה את חותמו וסגל אותה לאישיותו המזהירה. אז בא הצורך לשוב ולשנות את תקנית ההסתדרות ולסגל אותן אל המצב החדש. תנועתנו מקפת את כל הארצות. צורת האור־גניזציה שונה ומשונה היא בארצות השונות. צריכים אנו לשחרר את עצמנו מהשקפותינו האינדבידיאליות המיוסדות על מנהגינו ותנאי החיים שהרגלנו להם; מצד שני צריכים אנו לחזק את המסגרת האורגניזציונית, באופן שתכיל את חלקיה השונים, מסגרת זו איננה צריכה להיות צרה ביותר, בכדי שיהיה מקום להתפתחות, אבל גם רחבה ביותר אינה צריכה להיות.

בראש התקנות קבענו את הפרוגרמה הבזילאית—זהו הדגל שלנו. — בתור בסיס להסתדרות לוקחים אנו את שוקלי השקלים. השוקלים מחויבים להסתדר לקבוצות ארציות, או לקבוצות ע"פ השקפות שונות. צריכים היינו להתחשב עם שני הדברים האלה כאחד, לא יכולנו להעלים עין מהתנאים השונים שבארצות השונות, המטביעים את חותמם על חיי הרוח והנפש של הציונים באותם הארצות. קבענו, אפוא, בתור בסיס את ההסתדרות ע"פ הארצות, ויחד עם זה אנו מוצאים לאפשר גם הסתדרות שוקלי השקל ע"פ עיקרים פרוגרמתיים, אם באמת יש כח חיוני וזכות הקיום לקבוצות הללו. בתור קנה מדה לכח זה קבענו מספר מסוים של שוקלי שקל המתאגד לקבוצה זו.

ועוד שאלה היה לפתור: איזו זכויות ישנן להסתדרויות הארציות? באיזה אופן הן מסתדרות? ומה היא צורת ההנהגה שלהן, ומה שחשוב עוד יותר—שאלת ההנהגה בכלל, בתור פרובלימה.—הרעיון העיקרי, שעמו נכנסנו מהשעה הראשונה אל התנועה—הוא הרעיון הדימוקרטי. רק רעיון זה נתן לנו את אותה ההרוממות הרוח, שהיתה נחוצה לנו בעבודת יום יום. — בתקנות ההסתדרות קבענו, שהועד הפועל הגדול הוא השלטון הגבוה שבציונות; ואולם יחד עם זה נסינו גם לברוא בשבילו את האפשרות למלא את תפקידו. הפרינציפ של אחריות ויפוי כח ע"י בחירה מצד הקונגרס—היה גם מתחילה, אבל במשך הזמן נפגמה צורתו של הועד הפועל הגדול ע"י זה, שההסתדרויות הארציות ראו בועד הפועל את באי כחם. בכדי שהועד הפועל יוכל להיות אקטיבי באמת—אומרים אנו עתה לחלק את שני הדברים האלה: ועד פועל במספר יותר מצומצם לחוד וועד מרכזי מבאי־כח ההסתדריות הארציות בהתאמה להמקום שהם תופסים בההסתדרות הכללית לחוד. — קבענו בראש ההסתדרות קוליגיום מחמשה עד שבעה אנשים, מהם לכה"פ שלשה אנשים במקום אחד. זהו המינימום של אותן הדרישות, שהועדה האור־גניזציונית מוצאת למוכרח. — ועוד עיקר חדש אחד קבענו. החלטנו לתת להסתדריות הארציות ולהפדרציות את הזכות לבחור בעצמן, בלי השתתפותו של הקונגרס, את באי כחן בועד המרכזי. בזה אני בוראים את האפשרות להתפתחות חפשיה.

להועד הפועל הגדול אנו מציעים לכם כעת לבחר כ"ה אנשים, במקום כ"ג אנשים ע"פ הצעת־התקנות, שמסרנו לכם לפני הקונגרס. —

תקנות הסתדרותנו צריכות גם להבליט את ההבדל שיש בינינו ובין היהודים האחרים. צריכים אנו להכיר; שאין אנו איזו אגודה יהודית־בעלמא, שבראשה עומדים ה„אצילים" שלנו, אלא יוצרים אנו את המסגרת בשביל כל אותם היהודים המשתנים ע"פ השקפת־העולם שלהם שנוי עיקרי מהאורגניזציות האחרות.—

עוברים לוכוחים ע"ד תקנות האורגניזציה. ד"ר גרונמן מציע, שהקונגרס ימלא את ידי המרצה של הועדה האורגניזציונית לקבוע את עיקרי הצעת התקנות בתור הצעת חוקים־יסודיים. הקונגרס צריך יהיה רק לדון על עיקרים אלו ואח"כ ימלא את ידי הועד הפועל להכין תקנות מיוחדות מפורטות על יסוד החוקרים העיקריים הללו.

הצעה זו נדחית.

ד"ר וייצמן מציע בשם הועדה המתמדת את השנויים הללו:

§ 44 במקום: ה„ועד הפועל הוא בן כ"ג חברים הנבחרים מהקונגרס וחברי הנשיאות — „הועד הפועל הוא בן כ"ה חברים הנבחרים מהקונגרס וחברי הועד הפועל המצומצם". הסעיף 45: „הועד הפועל בוחר מקרבו יו"ר" ימחק.

בסעיף 51 (ע"ד הועד הפועל המצומצם) למחוק את הדברים: „ואולם ראש המועצה המפקחת של הקולוניאל־בנק וראש הועד הפועל יש להם הזכות להשתתף בהנשיאות". המלה הנשיאות בסעיף שלאחריו נמחקת. —

מציעים לקבל את התקנות במלואן בבת אחת.

ד"ר מרמורק (נפגש במחיאות כפים) מוחה בשם ציורי הארצות הקטנות כנגד קבלת התקנות en bloc. —

אחרי וכיחים לסדר היום מתקבלת הצעה זו ב־130 נגד 79 קולות. (אותות הסכמה ומחאות).

בזה נתקבלו התקנות החדשות של האורגניזציה.

היו"ר ד"ר בודינהימר מודיע: בזה נפתרה שאלה זו החשובה כל כך לתנועתנו (מח"כ).

ישיבה עשירית.

יום ג' עשר שעות לפני הצהרים.

מזכיר הלשכה המרכזית קורא רשימה של הטלגרמות ומכתבי־הברכה, שנתקבלו במשך היום האחרון. ומודיע, כי הכסף שנאסף לרשום את ה"ה ד"ר צ'לינוב, אוסישקין, י. ל. גולדברג, ד"ר כהן־ברנשטיין ומטקין בספר הזהב לזכר מלאת שלשים שנה לעבודתם הציונית הביאה עד עתה 1085 פרנק.

ד"ר הויסמן מרצה בשם הקומיסה הפלשתינאית של הקונגרס.

הקומיסיה הפלשתינאית התעסקה בשאלות שונות של העבודה בא"י ע"פ סעיפים אלו: העבודה הפוליטית, הישובית והתרבותית. בשאלות שונות עלתה להקומיסיה לשמוע את חות דעתם של מומחים לדבר.

בנוגע לשאלה הפוליטית — מסכמת הקומיסיה להדברים שהביעו פה בקונגרס על אודות העבודה בטורקיה במקצוע בירור שאיפותינו, ואולם מרגישה היא, כי האמצעי היותר טוב להסיר את החשדים מעלינו, היא העבודה בא"י. מטעם זה אין הקו־מיסיה נותנת ערך מיוחד להדברים שהביעו נגדנו בוכוחים בפרלמנט הטורקי, אלא מקוה היא, שהמצב ישנה לטובה.

יותר חשובה היא השאלה הערבית, אי־אפשר לפחד, שבמקומות ידועים מתעוררים סכסוכים ע"ד העברת נכסים מרשות לרשות ע"י אגיטציה של מחרחרי ריב. צריכים אנו אפוא, להשתדל לחיות בשלום עם הערבים ולעשות את הצעדים הדרושים בכדי לבטל את האשמות והעלילות כנגדנו. הצעות פרטיות בנוגע לשאלה זו אין אנו מכניסים. את ההצעות שבאו לפני הקומיסיה אנו מוסרים ישר להנהגה. —

בנוגע לשאלות הכלכליות—אין אנו באים בפרויקטים חרשים. על כל הצעה חשובה חדשה צריך לדון למפרע ולחקור את הפרטים מכל צד.

הסתפקנו אפוא רק בדברים כלליים, או בפרטים, שהקונגרס כבר יכול כעת להחליט עליהם.

ממומחים בדבר ומחברינו שבא"י שמענו, כי אחד החסרונות החשובים בעבודת הישוב הוא — חוסר הכנה לחיי־אכרות מצד הנשים. מטעם זה אין להאכר עזרה והכנסה מן הצד ע"י זריעת ירקות וכדומה. אגודת הנשים לעבודה תרבותית בא"י עשתה את הצעדים הראשונים בכדי לשנות בנידון זה את המצב לטובה, ואנו חושבים, שמוסדותינו, ביחוד הקרן הקימת, צריכים לתמוך בשאיפה זו, אנו מציעים, אפוא, ריזולוציה זו:

א) „הקונגרס מקוה, שהקה"ק תתמוך גם להבא בשאיפות הקשורות בקנית אדמה והמכוונות להטבת עבודת האדמה, ביחוד לחנוך הנשים לעבודה זו". הדירקטוריום של הנ"פ כבר הביע לנו את הסכמתו לדבר, והוא נכון להתעסק ברצינות בשאלה זו.

השאלה השניה, שהקומיסיה התעניגה בה, היא השאלה בדבר הלוקת שטחי־אדמה גדולים להלקים קטנים והכשרתם לישוב ע"י אנשים אמידים, וגם בדבר יצירת אפשרות בשביל אנשים שאמצעיהם מעטים, או שאין להם שום אמצעים לעמוד על הקרקע. הצעות מפורטות מצד מומחים לדבר שנתקבלו אצלנו אין אנו מכניסים פה. הריזולוציות שאנו מציעים הם:

ב) „הקונגרס מחייב את ההנהגה של המפלגה לעשות את כל האפשר להעלות את רכושה של חברת הכשרת הישוב לסך חמשים אלף לי"ש בהתאמה לתקנותיה. הוא מודיע, שחובה מוטלת על כל ציוני להשתתף בעבודה לשם רכישת האמצעים הללו".

ג) „הקונגרס מביע את חפצו, שימסר סכום הגון לרשותה של האפ"ק לצורך קרדיט לזמן ארוך על יסודות בטוחים, שיתן את האפשרות לאנשים שהם מוכשרים לעבודת האדמה, אלא שאמצעיהם מועטים, או שאין להם שום אמצעים, לעמוד על הקרקע".

התעסקנו גם בשאלה ע"ד שכלולם והתפתחותם של המוסדות הקיימים, שתועלתם כבר הוברדה. קודם־כל שמנו את לבנו לתרומת עצי זית, שעושה לפעמים לאפשר יסוד ישובים חדשים. אנו מציעים, אפוא:

ד) הקונגרס מראה על חשיבותה הגדולה של תרומת עצי זית להתפתחות הישוב וליצירת מקורו פרנסה חדשים בא"י ומוצא, שחובתו של כל ציוני היא להתמיד בעבודת פרופגנדה נמרצה לטובת מוסד מועיל זה, שנוצר ע"י האורגניזציה. כמו כן מוצא הקונגרס לנחוץ, שימציא ל„בצלאל" את האמצעים במדה הדרושה, בכדי שיוכל למלא את תעודתו במקצוע הפצת המלאכות האמנותיות בערים ובמושבות באותה הזהירות האפשרית ע"פ כח־התפתחותו הפנימי".

ה) הקונגרס מוסר להנהגה את הריזולוציות הללו לדון ולחקור בדבר הגשמת ההצעות הכלולות בהן:

1) בקרבת הערים שיש בהן ישוב יהודי גדול יש ליסד חוות למופת; ביחוד לשם הכשרת בני הישוב הישן לעבודת האדמה, בשימת לב מיוחדת למשק גנות וחלב.

2) האגרונומים הנושאים משרה בחוות הקרן הקיימת צריכים גם לפקח על המוסדות להכשרת הדור הצעיר לעבודת האדמה ולסייע ע"י הרצאות והוראות להתפתחותם של המוסדות הללו, כמו כן להרחבת הידיעות האגרי־קולטוריות במושבות בכלל.

3) החלטה זו חשובה היא ביחוד בשביל שאלת הפועלים. בהתאמה להאמצעים החמריים שיהיו לצורך זה יש לגשת לבנין בתים לפועלים רוקים גם במושבות הגליל (ולא רק, כמו שהיה נהוג עד כה, במושבות יהודה), כמו כן יש ליסד בקרבת המושבות הקימות והערים בתים וגנות לפועלים נשואים.

את הריזולוציות הללו אנו מציעים לקבל לא בתור חובה מוחלטת, אלא בתור הבעת־חפץ, וההנהגה תדון עליהן ותתעסק בהגשמתן כפי מדת האפשרות. —

בנוגע להעבודה התרבותית מצאנו, שהשאלה היותר חשובה במקצוע זה, בתור תנאי הכרחי לעבודה זו, היא שאלת האמצעים. בנידון זה אנו מציעים לפניכם ריזולוציה זו:

ו) „הקונגרס מציע להנהגה לסדר את מרכזי קבוץ הכספים בשביל הקרן הקימת באופן, שישמשו עם זה גם בתור מרכז להפונדים הציוניים האחרים, כמו כן לחלק את האמצעים השונים לקבוץ הכספים בין הפונדים השונים בהתאמה לחשיבותם ולהצורך שיש בהם".

הצעות ממשיות בנוגע להעבודה הקולטורית אין אנו מכניסים כעת. את השתתפותנו בעבודה התרבותית בא"י אנו חפצים להביע בריזולוציות הללו:

ז) הקונגרס מכיר את ערכו הגדול של „מלון הלשון העברית" הנערך ע"י אמן הלשון העברית בן־יהודה ומביע את חפצו, שיסייעו להמשכת המפעל ע"י תמיכה מסכומי האורגניזציה.

ח) הקונגרס מקדם בברכה את העבודה

הספרותית בא"י, שהתפתחה בזמן האחרון, הנותנת תקוות טובות לעתיד, כפי שמצאה את בטויה בעיקרו של דבר בהוצאת „החנוך", „מולדת" וגם בהוצאות „לעם" ו„יפת". —

המרצה עובר אח"כ לשאלת הנגידים שבמהלך העבודה התרבותית ביחוד לשאלה ההתנגדות שבין שני המוסדות התרבותיים: הגמנסיה העברית ו„תחכמוני" ועל המלחמה שהיתה בזמן האחרון כנגד עבודה תרבותית ברוח זה או אחר, הנגודים האלה מביאים רק הפסד. לכל מפלגה יש הרשות לעבוד ברוחה, ההתחרות בין שני הזרמים צריכה להיות התחרות של עבודה ולא התחרות של מלחמה, אנו מציעים אפוא:

ח) הקונגרס מקדם בברכה את התפתחותם של מוסדות החנוך הלאומי בא"י, רואה בקיומם של מוסדות־החנוך השונים במהלכם חזיון טבעי ומביע את תקותו, שיחוסם זה לזה יהיה יחס של התחרות בשלום על שדה החנוך וההתפתחות הרוחנית (מח"כ). המרצה מוסיף אח"כ מצדו הערה זו: משמח מאד, שלמרות הקושי שיש בתנאים המדיניים ולמרות מה שעבודות ידועות בא"י לא עלו יפה, לא נמצא בקונגרס זה אף אחד, שיתנגד לעבודה זו, להקינגרס הזה, קונגרס־השלום, יהיה ערך היסטורי, רק אם יקחו לו לסיסמה את דבריו של אוסישקין: עשו, אבל בל תלחמו (מח"כ).

היו"ר ד"ר בודינהיימר מפסיק את סדר היום בהודעה ע"ד פטירתו של חבר הועד המרכזי לציוני אשכנז הד"ר קויפמן־מפרייבורג, שהיה עסקן חרוץ ומסור לתנועתנו מהשעה הראשונה. רמנות קוה להשתתף בקונגרס זה, אבל המות קדמהו אחרי מחלה קצרה. כל הנאספים קמים ממקומותיהם לאות אבל וכבוד.

ד"ר בנדרסקי מתחיל לדבר עברית ואח"כ הוא מדבר אשכנזית: בימי הקונגרס התאספו פה הרופאים לדון בשאלת הרמת המצב הסניטרי בא"י, תוצאת הדבר היה יסוד הסתדרות לעבודה זו. נוסדה חברה של רופאים וחוקרי־הטבע יהודים לתכלית זו. הצבנו לנו למטרה להביא לידי גמר את העבודה בדבר יצירת המוסד ההיגיאיני, לסדר שעורים בא"י בשביל רופאים ועוזרי־רופאים, וכיוצא בזה. חושבים אנו גם על דבר יצירת אקדימיה למדעי הרפואה.

על יד המשרד הפלשתינאי בא"י תהיה לשכה מיוחדת לעבודה זו, וכל המתעניינים בה יפנו ללשכה הנזכרת. הנואם מודיע, שהוא לוקח עליו את ההוצאות הדרושות לסדור הענין בשנה הראשונה והעולות לאלף מרק בערך.

פונר מדבר ע"ד הכפר פקיעין, ששם יושבים יהודים עוד מימי הבית השני. הוא מזכיר את מאמרו של ד"ר לוריא ב„העולם" ע"ד הנחיצות לבא לעזרתם של בני הכפר הנזכר ולתת להם את האפשרות לרכוש להם עוד איזו חלקת אדמה. הוא מדבר גם על דבר הצורך להמציא לבני האכרים אדמה בתשלומים לשעורין, בכדי שיוכלו להשאר בארץ. (ד"ר בודינהימר מודיע, שבדבר זה התעסקה הקומיסיה הפלשתינאית, ולפיכך אך למותר הוא לדבר על זה פה. המועצה הפלשתינאית, המשרד הפלשתינאי והדירקטוריום של הקרן הקימת מתעסקים בזה).

רבינרסון (קיוב) בא בהצעה ע"ד יסוד תיאטרון עברי על יד הגימנסיה בירושלים. האמנים שלנו יכולים ליצור את הדיקורציות הדרושות. הוא מדבר גם על הצורך להרבות בבתי ספר עממיים. —

ד"ר בודינהימר: הצעות הקומיסיה הפלשתינאית נאמרו אך בתור הבעת חפץ ולא בתור החלטות מחייבות, שאין אחריהן ולא כלום. מטעם זה אפשר לכולנו לקבל את הריזולוציות הללו בלי וכוחים.

ד"ר פסמניק מעיר, שהריזולוציות בדבר חברת הכשרת הישוב וכדבר הקרדיט הקרקעי הן החלטות של חובה.

ד"ר מלר מביע בשם המזרחי את תמהונו, על שמציעה הקומיסיה הפלשתינאית ריזולוציות בנוגע להעבודה התרבותית. דבר זה הוא ענין להקומיסיה התרבותית. כל השאלה הזאת איננה מבוררת עדיין כל צרכה, הוא מציע, איפוא, למסור ריזולוציה זו להקומיסיה אשר לעבודה התרבותית.—

הצעתו של ד"ר מלר נדחתה. —

הצעות הקומיסיה מתקבלות רובן פה אחד ומעוטן כנגד דעות אחדות. עוברים לדון על סדר העבודה של הקונגרס. מתקבלת החלטה להגביל את זמן הדבור בשלשה רגעים. —

ד"ר אמיל מרגלית מודיע, שהועדה לאורגניזציה באה לידי הסכם עם בא־כח הארצות הקטנות, והוא מוצא לנחוץ להודיע את השנויים, שהם מציעים להקונגרס: א) כל ציר יכול לקבל רק מנדט אחד. להבחר יכול הציר במקומות אחרים, אבל לפני פתיחת הקונגרס הוא צריך להודיע, איזה מנדט הוא מקבל, מציעים גם שנוי בנוגע לממלאי־מקום ־צירים. ע"פ שנוי זה — אין ממלא־מקום משתתף בעבודת הקונגרס, אם הציר בעצמו בא לשם, אע"פ שנסע במשך הקונגרס או איננו משתתף בו מטעם אחר.

הציר כסלר מוחה כנגד זה, הוא מוצא, כי זה שולל מאת הבוחרים את זכותם. —

הקונגרס מחליט להכנים את השנוי הנזכר בסדר העבודה.

מציעים שנויים לסעיף ב' במקום: לאנדסמאנשאפטען אונד פראקטיאנען" צריך להיות לאנדסמאנשאפטען בעזאנדער פער־באנדס דעלעגאציאנען אונד פראקציאנען". ההבדל בין „בעזאנדער פערבאנד־דעלעגאציאן" ו„סייעה" הוא—שהראשונה היא קבוצה קבועה ותדירית שביסודה מונחות השקפות מסוימות, פרקציות הן סיעות ע"פ הבדל בהשקפות שבא בקונגרס או ביחס לשאלה ידועה בימי הקונגרס. יצירת פרקציה חדשה אפשרית היא רק עד פתיחת הישיבה השניה, לא יאוחר.

מציעים סעיף חדש בנוגע להועדה התדירית, ע"פ סעיף זה, משתתפים בהועדה התדירית באי כח הארצות או הפדרציות אחד לעשרה צירים, לארץ קטנה שאין לה עש־ה צירים יש הרשות לשלוח להועד חבר עם דעה מיעצת.

ד"ר שפיצר דורש, שלכל ארץ קטנה יהיה בא כח בהועדה התדירית, כיוצא בזה דורשים ז'ן פישר, אלכסנדר מרמורק, ד"ר רבנה, דוד פלורנטין, דוד הלפסין ואחרים. הוכוחים חריפים וסוערים. כנגד דרישה זו מדבר א. מרגלית, הוא המוכיח, שבאופן זה תהיה הועדה התדירית לא אספקלריא ברורה של הקונגרס. באי כח הארצות הקטנות עלולים להיות לפי זה הרוב בועדה התדירית, בעוד שבקונגרס בעצמו יהיו המועט.

לבסוף מתקבל הסעיף הנזכר פה אחד בנוסח זה:

לשם הכנת הבחירות שבקונגרס, מלבד בחירת הנשיאות של הקינגרס בוחר הקינגרס בועדה־מתמדת. ועדה זו צריכה להסתדר לפני פתיחת הישיבה השניה. חבריה הם באי־כח צירי־הארצות או הפדרציות והסיעות, הבוחרות בא כח אחד לעשרה צירים. אותן „הארצות" שאין להן עשרה צירים יש להן הרשות לשלוח בא כח להועדה אם יש להן לפחות ארבעה צירים. האחרים והצירים שאינם שיכים לשום „לאנדסמאנשאפט" או סיעה בוחרים בישיבה מאוחדת בא כח אחד לעשרה צירים, עודף של ארבעה צירים לכל הפחות. על המספר עשרה, עשרים, שלשים וכיוצא בזה, נותן את הרשות לבחור עוד בא כח אחד.

הישיבה האחת־עשרה.

יום ג', ד' שעות אחרי הצהרים.

נמשכים הויכוחים ע"ד סדר העבודה.

מתעוררים ויכוחים ע"ד הסעיף התשעה עשר, הקובע שרשות הדבור לדו"ח והצעות הועד הפועל נתנת קודם כל לבאי כח הארצות והפרקציות ע"פ הסדר של מספרם ואח"כ לצירים יחידים. כנגד הצעה זו מדבר הד"ר ריכס, הרואה בזה גזל זכותם של הצירים היחידים. — על הצעה זו

מגינם ד"ר בקר וד"ר הינך. באולם שאין גדול. מעמידים סוף סוף למנין את ההצעה למחוק סעיף זה מסדר העבודה; ההצעה מתקבלת. (מח"כ)

ד"ר בקר מוחה כנגד היו"ר על אשר נתן את רשות הדבור לנואמים אחדים בשעה שהיו עסוקים כבר בהעמדת השאלה למנין ועל אשר חזר אח"כ והפך את סדר ההצעות בהציגו אותן אל המנין. (שאון גדול) היו"ר, ד"ר בודינהימר, מוסר את הנשיאות להד"ר מרמורק ועולה על בית הנואמים. הוא מוחה כנגד דבריו של הד"ר בקר ומוכיח, כי אחרי שתוצאת ההעמדה למנין לא היתה ברורה—היה צריך לשוב ולהעמיד את השאלה למנין, והסדר—הרי הוא תלוי בהנשיאות.

לסעיף 27 מתעוררים ויכוחים בדבר ההצעה לתת להקונגרס את הרשות להוציא ציר מהקונגרס לשעת הישיבה, ובשעת הצורך גם מהקונגרס. הסעיף מתקבל בהוספה, שהחלטה כזו צריכה להתקבל מהקונגרס בישיבה מיוחדת לשאלה זו. — בזה נגמרו הויכוחים ונתקבל סדר העבודה החדש של הקונגרס. —

ארולף שטנד פונה לדוד וולפסון באינטרפילציה בדבר העבודה המדינית בארצות הגלות. בדבריו בשעת הויכוחים הכלליים הביע וולפסון את דעתו בנוגע לעבודה זו. מתנגדינו ראו את המציאה ונפלו עליה ובארו את דבריו בתור התנגדות לעבודה הפוליטית. חושב אני, שלא עלה על דעתו של וולפסון להוציא משפט שלילי על עבודה זו, שישנה לא רק פוליטית, אלא גם הרבוצית ומוסרית; בזה שהיא מריכה את ההמונים בגליציה ומשמטת את הקרקע מתחת רגלי מתנגדינו המשתררים על העם והמשפילים את רוחו והכרתו העצמית. אני שואל אפוא את וולפסון, מה דעתו בדבר עבודה זו של ציוני גליציה?

וולפסון: דבר שאין צריך לאמר הוא, שלא עלה על לבי להוציא משפט בנגד עבודת חברינו בגליציה, יודע אני להוקיר ולכבד עבודה זו, דעתי היא רק שהאורגניזציה הכללית איננה רשאית להתעסק בה, אבל אי אפשר לבלי לרכש כבוד וחבה לעבודה זו. (מח"כ)

מפיצים את הצעת התקציב לשנת 1911/1912.

מוצקין מקריא את ההחלטות בדבר סדור ההגרה שנתקבלו לעניני האימיגרציה.

הוא אומר: הציונות עומדת על הכרתה, שהפתרון להשאלה היהודית נכללת רק בההתרכזות הטריטוריאלית בא"י. לתעודה זו צריכה היא להקדיש את עצמה בראש וראשון. בשים לב אל צרת הנדידה שהולכת וגדולה מיום ליום, הציוניות נלוית לכל השאיפות לסדור־כללי של העזרה להנודדים ולהעמדתה על יסודות דימוקרטיים. הציונות מוצאת, שיש מקום במקצוע ההגרה לכמה הצעות פרודוקטיביות ונורמות חשובות, היכולות לבא לידי גלוי רק ע"י חלופי־דעות והקבלה בעבודתם של היסודות השונים. הציונות מקדמת אפוא בשמחה את רעיון הקונגרס לעניני ההגרה קוראת לכל היסודות השונים שבין היהודים להשתתף בקונגרס זה.

הקונגרס הציוני דורש מאת הועד הפועל שיבחר מקרבו חברים, להשתתף בקונגרס לעניני ההגרה, כשתהיה הערובה, שגם ההסתדריות הגדולות, הקהלות הישראליות וכו' תשתתפנה בו.

הסיסמאות שלנו צריכות להיות בזה:

א) האורגניזציה והסדור הכללי של ההגרה היהודית.

ב) חקירת אפשריות העבודה במזרח וההשתדלות להטות את זרם ההגרה במדה האפשרית אל המזרח.

הקונגרס מציע להמועצה הפלשתינאית או להועד הפועל המצומצם לבא בדברים עם לשכות־המודעין הקימות לעניני א"י וטורקיה בכלל, בכדי להתאים את פעולותיהן וליסד לשכות חדשות לעניני ההגרה אל המזרח.

בנוגע לסעיף האחרון יש הצעה אחרת של טריטש: הקונגרס מחליט ליצור משרד ציוני לעניני ההגרה, שמקומו יהיה בברלין ותעודותיו הן:

א) לאסוף חומר אינפורמטיבי בדבר אפשריות ההגרה לא"י ולארצות אחרות—ביחוד להסמוכות לה—שבמדינה העותומאנית.

ב) הפצת הידיעות הללו.

ג) הגשמתן—או סיוע להגשמתן—של האפשריות שנמצאו.

ד"ר דיכס מדבר בנגד עבודה לסדור האמיגרציה מצד הציוניים.

מוצקין עונה לו.

רוזנפלד (צרפתית) דורש מאת הקונגרס להביע את רגשי הבוז והתעוב שהוא רוכש כנגד המסחר בנפשות אדם, היו"ר מרמירק מודיע שדבר זה הוא מובן מאליו, ואיננו מסופק, שאיש מהקונגרס לא יתנגד לזה. —

מעמידים למנין את ההחלטות. נתקבלו כל הריזולוציות של הועד. הריזולוציה של טריטש נרחתה.

עוברים לוכוחים על דבר התקציב של ההסתדרות הציונית לשנת 1911—1912.

התקציב:

ההכנסות:

מאת הקרן הקימת בשביל המשרד בארץ־ישראל	28000	מרק.
מאת הקרן הקימת בשביל התמיכה להטכניקום	3200	„
מאת הקולטור־פונד לתמיכת המלון של בן־יהודה	800	„
שקלים ותרומות שנתיות	138000	„
בס"ה	170000	מרק.

ההוצאות:

אגיטציה ופרופגנדה		18000	מרק.
קונטרסים ופרוטוקולים		4000	„
ה„וולט"		8000	„
משרד־העתונות		7000	„
העתונות		35000	„
שכר הפקידות		33000	„
שכר דירה, הסקה, מאור וכו'		7000	„
הוצאת המשרד		3000	„
הוצאות פוסטה וטלגרמות		8000	„
הענקה ליורשיו של הרצל		3400	„
באי־כח הועד הפועל בחוץ לארץ		33000	„
תמיכה להטכניקום	3200		
„ למלונו של בן־יהודה	800	4000	„
הוצאות בלתי־נראות מראש ותמיכות קטנות		6600	„
בס"ה		170000	מרק.

ד"ר בקר מביע את צערו על אשר לא תספיק עוד השעה לברר את השאלה כהוגן. הוא מכניס את ההצעה בדבר ההערכה של המוסדות הציוניים.

ה' וזינר (קאטוביץ) מביע את דעתו כנגד ההערכה של הקרן־הקימת ומציע שההכנסה מתוי הקרן הקימת תמסר להועד הפועל.

טורצ'ינר (עברית) מציע להעלות את סכום התמיכה להוצאת המלון של בן יהודה, שהוקצב רק בסך 800 מרק.

ד"ר הנטקה בתור ראש הועדה הפיננסית, מודיע, שהמשא ומתן עם הדירקטוריום של הבנק ושל הקרן הקימת בדבר ההערכה לא הביא לידי תוצאות ממשיות. הובעה הדעה, שאפשר להבטיח את התקציב על יסוד השקל והתרומות השנתיות. גם הנואם חושב, שאם הקהל הציוני ירכש אמון להההנהגה החדשה אפשר יהיה להבטיח באופן זה את התקציב.

ה' טרופ. מדבר על פרטי התקציב ומשוה אותם לאותם הסעיפים שבתקציב הקודם. הוא מראה, כי בסעיפים רבים מציעים עתה הוצאות יותר גדולות. הוא מביע את דעתו כנגד סעיף ההכנסות — 28000 מרק מהקרן הקימת בשביל באי־כח בא"י. קודם כל צריך להשתדל בדבר הכנסת השקלים, שאפשר להעלות אותה הרבה.

לצרוס ברט מביע את דעתו בהחלט כנגד ההערכה של מוסדותינו הפיננסיים, ביחוד כנגד הערכת הקולוניאלבנק.

זסילבסקי (עברית) מביע את דעתו כנגד הערכת המוסדות הפינגסיים. אם רק נעבוד—יהיו לנו די אמצעים.

זקהים כנגד הצעתו של ווינר.

בורנשטין (צרפתית) מביע את חפצו, שחלק קטן מההוצאות לאגיטציה ופרופגנדה יוצא לצרכי האגיטציה בצרפתית.

ליב מחוה את דעתו כנגד הטלת מס על הקרן הקימת ועל הבנק.

ד"ר צ'לנוב בשם הדירקטוריום של הקרן הקימת: מתחלה היתה הקרן הקימת משתתפת בהוצאת המשרד הפלשתינאי כששים אחוזים למאה. עכשיו החלטנו לקבל עלינו את כל הוצאות המשרד. הוא מתנגד להצעתו של ווינר.

יוליוס סימן. עלינו לדאוג להמציא להנהגה את האמצעים הדרושים. אין אנו יכולים להטיל מס על הבנק מפני שזהו מוסד מסחרי, ובנוגע להטלת מס על הקרן הקימת חשוב הוא, שהקונגרס יחליט בתור הוראת שעה להטיל מס על הקרן הקימת עד 10% ולא יותר, אם התרומות האחרות לא תספיקנה.

וולפסון מודיע, שהוא לא הביע את דעתו כנגד ההערכה. הוא מוצא רק שצריך לעשות עבודה שלמה. אחת משתי אלה, או אנו מעריכים את כל מוסדותינו, או אף לא אחד. באחרונה מודיע וולפסון, שכבר דאגו להספיק להנהגה את האמצעים הדרושים.

ד"ר הימן דורש בכל תוקף לקבל החלטה, להטיל מס על מוסדותינו הציוניים.

ד"ר בודינהימר מודיע בתור דירקטור של הקרן הקימת, שבשום אופן לא יסכים להערכה זו ומודיע, שלא יקבל עליו את האחריות על הטלת־מס כזו.

ד"ר קצנלסון מוסר מודעה כזו בשם הבנק.

התקציב מתקבל פה אחד.

ההצעות השונות בדבר הטלת מס על המוסדות הפיננסיים נדחו.

מציעים להטיל חובה על כל ההסתדריות הארציות והפדרציות להמציא את ההוצאות הדרושות לתקציב ההוצאות של ההנהגה בהתאמה למספר הצירים מארץ זו או מפדרציה זו בקונגרס (נדחתה).

ז'אן פישר, אוסישקין, הימן ואחרים מציעים: הקונגרס מחייב את כל הציונים להשתתף לפי מדת הונם בהוצאת התקציב ע"י תרומות שנתיות. ההצעה מתקבלת פה אחד. בזה נגמרה שאלת התקציב.

על הפרק הרזולוציות של הועדה לעניני התרבות.

ד"ר דיכס מציע לדחות את כל השאלה לקונגרס אחר. (מח"ב ומחאות סוערות) הצעה זו נדחתה. —

סירקין מוסר את ההחלטות שנתקבלו בקומיסיה הקולטורית:

הועדה שנבחרה מהקונגרס ושאליה נכנסו באי־כח כל הקבוצות והפידירציות מצינת:

הזרמים והפרקציות השונות שבקונגרס בדעה אחת הן, שעבודתנו התרבותית והחנוכית תלויה וקשורה בלשון העברית ובכל הקנינים התרבותיים, שצבר עמנו במשך שנות אלפים.

על יסוד הכרה זו מתכבדת הועדה להציע להקונגרס לקבל החלטות הללו:

1) הקונגרס הציוני העשירי דורש מאת הועד הפועל המצומצם לסדר ולרכז את העבודה התרבותית בא"י ובמזרח.

2) הקונגרס הציוני העשירי מביע את רצונו, שבשום מוסד לעבודה תרבותית שנוצר ע"י האורגניזציה לא יעשה שום דבר המתנגד לדת ישראל.

3) הקונגרס מודיע, שהעבודה התרבותית בארצות הגולה הוא ענין אוטונומי של ההסתדריות הארציות והפדרציות היחידות, ואולם מחייב הוא את כל ציוני וציוני ואת כל ההסתדריות הארציות והפדרציות לעבודה בשביל התפתחותה והתרחבותה של התרבות העברית בכל מקצועות היצירה וחיי העם.

יוליוס סימון מציע לקבל את הריזולוציות en blok.

ד"ר פרידמן ועמו שטרוק בשם המזרחי מציעים למסור את הריזולוציות להועד הפועל לבחינה.

הרמן שטרוק: המזרחי נכון תמיד לעבוד יחד עם כל הציונים האחרים במקצוע הפוליטי. ואולם במקצוע התרבותי הקשור אצלנו בשאלת הדת שישנן בו הסתכליות־בעולם מתנגדות, אין מקום לעבודה מיוחדת עם חברינו שדעתם שונה מדעתנו. מטעם זה דורש המזרחי בשם אחדותה של הסתדרותנו ובכדי שגם בעתיד תהיה אפשרית עבודה כאוחדת פוריה למסור את הוצאת התעודות התרבותיות אל הפועל לידי המפלגות והפרקציות היחידות, אם תדחו את הצעתנו אנו מסירים מעלינו את האחריות בעד תוצאות הדבר. אני משביע אתכם, חברי! אל תעזבו את הבסיס המשותף לכולנו. תנו לנו להלחם ולנצח כיחד! (מח"כ).

קפלנסקי — מוסר מודעה בשם פועלי־ציון. אנחנו הבענו את דעתנו בקומיסיה בעד החלק הראשון של הריזולוציה. בנוגע לחלק שני הנני בעד מסירת מודעה, שהציונות והאורגניזציה הציונית היא נייטרלית בעניני דת. יותר מזה אין אנו יכולים ורשאים להבטיח. מטעם זה הננו כנגד חלק ב'. הנואם דורש להעמיד למנין כל ריזולוציה בפני עצמה.

הרב ריינס מודיע, שהוא התנגד תמיד להכנסת העבודה התרבותית להציונות, מפני שעבודה זו איננה דבר השוה לכל נפש, בעוד שהציונות צריכה להקיף את כל חלקי העם. אם תגרמו לכך, שהמזרחי יצא מההסתדרות, אתם קובעים את נפש הציונות, כי החרדים הם נשמתה של תנועתנו. כשהוא לעצמו אמר אמנם להד"ר טהון, שיותר טוב היה לבלי להכניס לגמרי עבודה זו לחוג פעולותינו, אבל אם דורשים דוקא עבודה זו — נכון היה להסכים להחלטות הללו, אחרי הבטחה, שלא יעשו כלום כנגד הדת, ואולם המזרחי לא הסכים לזה. בסוף מברך הנואם את הציונות בשלום ובאחדות.

ד"ר צ'לנוב. השאלה שעוררו פה — אינה חדשה. ע"פ הפרוטוקול של הקונגרס השני הוא מוכיח, שכבר נתקבלו אז ריזולוציות הדומות לאלו שמציעים כעת, וההחלטות הללו לא נתבטלו עד כה. מאותה שעה לא נחלשה הסתדרותנו, אלא נתגברה, ואין אנו צריכים אפוא לירא מפני תעודות חדשות. הנואם פונה להמזרחי ומביע את תקותו, שלא יעזבו את ההסתדרות, גם אם תתקבלנה הריזולוציות.

הרב רבינוביץ: כשאמרו לי, שהמזרחי יצא מההסתדרות אמרתי, שלוא גם יצאו חברי המזרחי וכל ההרדים — אשאר אני לבדי בההסתדרות. (הקונגרס עורך להנואם אובציה נהדרה) כלום חושבים, שהאנטיציונים הם יהודים יותר טובים?

דעתי היתה שלא יעמידו כלל את השאלה בקונגרס, ואולם אם מעמידים את השאלה — אין אני יכול להתנגד להחלטות הללו. הוא מוסיף, שלדעתו כל היהודים קרובים להציוניים. דורש הוא, שמוסדותינו כולנו יהיו סגורים בשבת. באנגליה, למשל, כל בתי המסחר סגורים ביום הראשון. העם מתיחס בכבוד לזה. חפצים אנו גם זה, שכל הציוניים יתיחסו בכבוד אל שבת, זה המוסד הלאומי היותר חשוב שלנו. אבל מכיון, שנתנה לנו ההבטחה, שלא יעשה כלום כנגד הדת — לא יכולתי להתנגד יותר לריזולוציות הללו.

הד"ר אברהמסון מציע להעמיד את השאלה למנין בקריאת כל ציר וציר בשמו. הצעה זו נדחתה.

מעמידים למנין את הצעתו של פרידמן למסור את הריזולוציות לועד הפועל לראות עיני.

ההצעה נדחתה.

מעמידים למנין את הצעתו של סימון להעמיד את הריזולוציות למנין כל אחת לבדה. נתקבלה. מעמידים למנין את ההחלטות.

ריזולוציה א' נתקבלה ברוב דעות גדול
" ב' " " פה אחד.
" ג' " " " —

הבחירות

ד"ר וויצמן בשם הועדה התדירית מציע לבחר לחברי הבית־דין של הקונגרס את ה"ה

ב. פיבל, ד"ר פרידמן, ליאו מוצקין, | ברלין.
ד"ר מונק, ד"ר שטייניץ. |

את הד״ר בורינהימר—לעוה״ד של הקונגרס.

לחברי בי״ד הכבוד:

ליו״ר — ד״ר גרונימן.

לחברים: את ה״ה — ד״ר א. פרידמן, ד״ר לשצינסקי, ד״ר הלפרן, ד״ר דזיאלאשינסקי, אסתרמן, וויטקאווסקי.

עו״ד של בי״ד זה: ד״ר בודינהימר.

לממלא מקומו: ד״ר קליי.

למבקרי־החשבונות את ה״ה: מ. פלדשטין, ורשה;
ד״ר ה. ג. היימן, ברלין.
ל. לוויטא, ורשה.

קומיסיה של בית הספרים הלאומי (המרכז יהיה בקיוב) את ה״ה

ד״ר חזנוביץ, ביליסטוק; פרופ׳ וורבורג, ברלין; רבינרסון, קיוב; ד״ר ה. לוי, ברלין; אינז׳ינר סירקין, קיוב; זלטופולסקי, קיוב; ל. רוזנטל, ביליסטוק; פרופ׳ שכטר, ניו־יורק; ד. ילין, ירושלים.

לחברי הועד הפועל הגדול:

ד. וולפסון, קלן (אובציה סוערת), ד״ר בודינהימר, אדולף ביהם (ווינה), ז׳ן פישר, ד״ר פרידמן, בוריס גולדברג, ד״ר הלפרן, ד״ר הויסמן, אידלזון, יעקבוס קאן, אינז׳ינר קסלר, ד״ר קליי, יוהן קרימיניצקי, ד״ר אלכסנדר מרמורק (אובציה סוערת), ליאו מוצקין, ניידיץ, פודלישבסקי, רוזנבוים, רוזוב (פטרבורג), יוליוס סימון (מנהים), אדולף שטנד (אובציה סוערת), היינריך שיין, ד״ר צ׳לנוב (אובציה סוערת), מ. אוסישקין (אובציה סוערת), ד״ר וויצמן (מח״כ).

מציעים לקבל את הרשימה במלואה בבת אחת.—

בן־צבי מציע שיבחרו שנים מא״י, את שיינקין ואת ב. יפה. שיינקין מודיע, כי הוא ויפה מסירים את ההצעה מעל הפרק.

לחברי הועד הפועל המצומצם:

פרופסור אוטו ורבורג (אובציה סוערת).
ד״ר הנטקה (מח״כ).
ד״ר יעקבסון (מח״כ).
ד״ר שמריהו לוין (מח״כ סוערות).
נחום סוקולוב (מח״כ).

ד״ר מרמורק: הרשימה נתקבלה. הבחירות להועד הפועל נגמרו (מח״כ).

פרופיסיר ורבורג מביע את תודתו להקונגרס בשמו ובשם חבריו בועד הפועל המצומצם על הכבוד הגדול. מבטיחים אנו, שיודעים אנחנו את כל הקושי והאחריות שיש בעבודתנו, אם קבלנו עלינו בכ״ז את הבחירה — זה הוא מפני שמוצאים אנו, שחובתו של כל ציוני הוא למלא את פקודתו של הקונגרס. מקוים אנו, ששתי השנים הבאות לא תשארנה בלי פרי, וכשנבא למשפטכם אחרי שתי שנים תוציאו משפט צדק, המלאנו את הקוותיכם, אם לא.

תעודתנו איננה קלה. הדרך הובילה מווינא דרך קלן לברלין, יודעים אנו שגם ברלין היא רק מעבר. לאן יוביל הדרך אח״כ אין אנו יודעים, אחת יודעים אנו, שסוף סוף יוביל הדרך לירושלים. (מח״כ) הטרדיציה של ארבע עשרה שנות עבודה תשאר. נשתדל להיות השומרים הנאמנים של הפרוגרמה הבזילאית,—הנואם מביע אח״כ תודה בדברים חמים לשני חברי הועד הפועל המצומצם שכחותם כלו בעבודתם. (הקונגרס עורך אובציה סוערה לוולפסון) אנחנו נעשה את כל האפשר, התפתחותה של תנועתנו היא אטית, אבל בטוחה, ואנו מקוים, לצעד גם בעתיד קדימה. אם רק נעבוד באחדות ובכחות משותפים נגיע למטרתנו. מח״כ סוערות במשך רגעים אחדים.

מר צ׳לנוב: נורדוי אמר בנאום הפתיחה שלו, אע״פ שיש לנו עתה קונגרס של יובל—אין לנו בכ״ז סבה לשמוח ולחוג ביותר. ואולם אם משקיפים אנו על התפתחות תנועתנו במשך ארבע עשרה שנה--יכולים אנו—אם לא לשמוח, אבל בכל אופן להיות שבעי רצון. פה לפניכם על הבמה תמונתו של המנהיג המנוח. לפני ארבע עשרה שנים אסף אותנו הלום. בעין־הנביא חזה מראש את הדרך מן הגלות אל ארץ המולדת. ואולם רק מעטים מאד היו אלה שהבינו אז לרוחו, בא״י לא היה עוד כלום. עכשו רואים אנו, שעמנו לא חי לחנם במשך ארבע עשרה השנים הללו. אבל יש לנו סבה גם לשמוח. ימים קשים היו לנו בינתים. הגיעו לנו ימי אוגנדה. מן המקום הזה יצאתי אז, אחרי ההחלטה הידועה, ואחרי יצא מספר גדול של חברים מן האולם, ולא ידעתי אז, אם נוכל עוד לשוב ואם לא נעשה בינינו קרע שלא נוכל עוד לאחה אותו. בא הקונגרס השביעי—ואנחנו התאחדנו. ואח״כ הגיעו לנו שוב ימים קשים. שוב נעשה קרע במחננו. שני מחנות נלחמו זה בזה. המחנה אחד דרש התרכזות ההנהגה הציונית בידי איש אחד, או בידי יחידים, והתרכזות הפרוגרמה הציונית על נקודה אחת, או נקודות יחידות, ביחוד במקצוע הפוליטיקה והאגיטציה, והמחנה השני דרש סינתיזה של הכחות בההנהגה וסינתיזה של הזרמים השונים בפרוגרמה.

עתה נוכחנו, שהתמכרותנו לעבודתנו גדולה מן הנגודים שיש בינינו. חושב אני, שכולנו חפשים עתה מאותו הפירוד, שבו נפרדנו איש מרעהו בהמבורג, ולמופת יהיה לנו, חושב אני, דוד וולפסון הנכבד. דרכו לא היתה סוגה בשושנים. הרבה צער ומרירות שבע בשנים האחרונות, ובכ״ז היה הראשון, שחוה את דעתו בעד ההחלטות של הקונפירינציה של השלום בברלין ועתה יש לנו קונגרס של שלום. הנואם פונה אח״כ אל ההנהגה החדשה ואומר: גם דרככם לא תהיה סוגה בשושנים. העבודה בראש האורגניזציה הציונית הוא קשה מאר, ואולם מקוה אני, שתצדיקו את האמון שאנו רוחשים לכם.

הוא פונה אח״כ לדקונגרס.

חפשים אנו כעת ממלחמותינו הפנימיות, נפנה נא לעבודה. נלך אל העם, נפנה אל השדרות הרחבות של העם ונקרא להם כמו בימי המכבים: מי לה׳, אלינו!

אוסישקין (עברית). חפץ אני קודם־כל להפרד מגבור הקונגרס הזה, היודעים אתנו מי הוא? זה הוא דוד וולפסון (מח״כ סוערות). וגבור הוא — לא בשביל שעורכים לו אובציות— זה ראינו כבר, היום עורכים אובציה לזה ומחר לאחר, אבל גבור הוא ע״פ מאמר חז״ל „איזהו גבור הכובש את יצרו״. הוא הבין, שטובת התנועה דרשה ממנו לעזוב את ההנהגה, אע״פ שהיה יכול להשאר נשיא אם היה חפץ. הוא הלך, מפני שירושתו של הרצל יקרה לו, הוא ברא בראשונה טפוס חדש אצלנו: מי שהיה נשיא, וע״כ אני אומר לו בפני קהל ועדה, אנכי אחד ממתנגדיו הראשונים: כה לחי!

הנואם פונה אח״כ להנהגה ההרשה: דעו נא, שלא תהיה אצלנו אבן ואבן, איפה ואיפה. אנחנו שהעמדנו אתכם בראש נדרש מכם עבודה חרוצה ופוריה.

הוא פונה אח״כ אל חברי הקונגרס. הקונגרס נתן לנו את השלום, אבל יש דבר חשוב עוד מהשלום — השלום אפשרי הוא גם בבית הקברות — והוא העבודה. בכם הדבר תלוי, שהקונגרס הבא יהיה שבע רצון מדרגה הניצחית (מח״כ סוערות).

יוליוס סימון מביע את תודת הקונגרס להנשיאות: לנורדוי, לבודינהימר, לאלכסנדר מרמירק, לצ'לינוב לאוסישקין שבחלקו נפל הכבוד, לנהל את הישיבה הראשונה בעברית (מח"כ סיערות).

ד"ר בודינהימר נואם את נאום הסגירה. עבדנו עבודה מרובה בזמן זה. יצרנו את צורת האורגניזציה החדשה. הקומיסיה הפלשתינאית עבדה והציעה לפני הקונגרס שורה שלמה של החלטות חשובות. כך הוא גם בנוגע להועדה הפיננסית ולשאר הועדות, ביחוד בנוגע להועדה המתמדת, שעכרה לנו את הרשימה של הועד הפועל ושל ההנהגה, והרבה אנו צריכים להודות לה על האחרות והשלום השוררים כעת בתוכנו.

הוא מביע אח"כ תודה להממשלה הקנטולית הבזילאית, להציונים הבזילאים על עבודתם הגדולה והקשה בכדי לסדר את הקונגרס באופן היותר טוב. הקונגרס שהיה לנו—היה קונגרס של יובל. אותם הציונים שהשתתפו גם בקונגרס הראשון נאספו פה לחגיגה מיוחדת. רק עשרים וארבעה היו במספרם. כל שאר צירי הקונגרס הם חדשים—המחנה שנלותה אלינו אח"כ. כשישבנו אז באולם וזכרונות הקונגרס הראשון רחפו סביבותינו ראיתי בחזון תמונה אחת שראיתי במוזיאום שבארמון לוקסמבורג בפריז: מחנה צבא נרדם. החילים שוכבים נרדמים ובעבים מלמעלה מרחפות רוחות חבריהם שנפלו חלל והם יוצאים חלוצים לפני המחנה אל המלחמה, שצריכה להביא להם ביום מחר את הנצחון.—גם אנו דומים לאותו המחנה הנרדם. רוחות חברינו שהעירו בנו את ההתלהבות לשם רעיוננו ושנפלו חלל—תצאינה לפנינו ותעזורנה לנו לנחול את הנצחון. —אם נרחש אמון להההנהגה החדשה שבחרנו לנו ונעמוד על ידה בעבודתה הנמרצה. נוכל להיות בטוחים, שהעתיד יהיה לנו, וכי עם ישראל יהיה במחננו.

ובזה אני סוגר את הקונגרס הציוני העשירי.

מחיאות כפים סוערות וממושכות. כל הקונגרס קם ממקומו ושר את התקוה, באולם שוררות התלהבות והתרוממות הרוח, רבים בוכים משמחה.

ד"ר וויצמן: פונה אחרי סגירת הקונגרס להקהל בדברים אלו: בין חברינו שהשתתפו בקונגרס הראשון, נמצא עתה אחד בתוכנו, שישב בעת על היציע בין האורחים—אחד העם. מקוה אני, שבקונגרס הבא ישב פה למטה בתוכנו. (מח'כ)

באחת עשרה שעות נפרדים הצירים איש מרעהו ועוזבים את אולם הקונגרס.—כחמשים צירים, רובם מרוסיא, נאספו אח"כ עוד באחד מבתי המלון וגלו עד האשמורה האחרונה בשמחה של מצוה, בשיחות רעים ובנאומי־בדיחה.

תַּמְצִית הַדִּין וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַוַּעַד הַפּוֹעֵל הַמְּצוּמְצָם שֶׁהוּגַּשׁ לַקּוֹנְגְּרֶס הָעֲשִׂירִי.

(סוף.)

הקרן הלאומית.

בשנה וחצי השנה שאחרי הקונגרס התשיעי נאסף על ידי הסתדרותנו כמיליון פר. בעד הקרן הלאומית. הסכום הזה נאסף מ־26 ארצות, ורובו נדבות קטנות, שנרשמו ב־20 עתונים ציוניים. מאמרים שונים והודעות על דבר הקה"ל נדפסו ונמיר ביותר מחמשים הוצאות עתוניות. יותר מ־400,000 מגלות עפות וקונטרסים נדפסו בענין זה על ידי הלשכה הראשית וכמעט במספר כזה נדפסו גם על ידי המאספים המקומיים. הודעות הקה"ל יצאו ב־19 לשונות. בסוף יוני בשנת 1911 עלה הון הקה"ל 2544629,32, וי־68 פרוצ. מזה מונחים בארץ ישראל.

הישוב בכפרים.

הקרן הלאומית הגדילה את הסכום הקבוע מעתה בעד חבורת התפתחות הישוב כ־3000 עד 10000 ל"ש, ובזה עלתה בידי החבורה לקנות בגליל חלקת אדמה טובה במקום טוב, וכבר החלו לעבור את מקצתה ומקצתה עתידה להעבד בקרוב.

ליסוד חבורת החוכרים אומדיוני נתנה הקה"ל 12000 פר. על כנת שתשלם לה החבורה במשך שש שנים.

מחשבון הריות וההפסד לתקופת השנה יצא על החלקה הנעברת של 1000 דונם ריוח נקי 4437.80 פר. מזה נתנו לפועלים מחצה, כפי שהותנה מראש, והוא 2218.90 פר. (המחצה השניה לחבורת התפתחות הישוב בא"י), 230 פר. ריוח נקי לכל אחד משבעת הפועלים. מלבד זאת קבל כל פועל 45 פר. לחדש להוצאותיהם התמידיות, והסכום 320 פר. הוא עודף ההכנסה על ההוצאה.

גם בגני הרצל ב"הולדה" וב"בן־שמן", אשר אגודת "עצי זית" נוטעת שם על אדמת הקה"ל נראים סימני ברכה יותר ויותר. בתקופה שאחרי הקונגרס התשיעי נטעו עצי זית ועצים מועילים אחרים על שטח קרוב ל־1300 דונם. בשני המקומות היו מוצאים להם מששים ועד מאה פועלים עבודה מביאה שכר הגון.

הקה"ל תומכת גם קולוניות שאינן שלה, כמאתים אלף פר. הלותה לחבורות שונות של פועלים בפתח־תקוה, ברחובות, בראשון לציון בוודי אלחנין, בבאר־יעקב ובעין־גנים.

ליסוד קרן קימת לפועלים (כדי שלא יצאו מן הארץ בשעת חסרון עבודה) הקדישה הקה"ל 20000 פר., ובכסף הזה החלו לבנות בתי פועלים בפתח תקוה ובחדרה.

מהקרן הקימת של דוד ופאני וולפסון, שנצטרפה לקה"ל נבנו עד כה חמשה בתי פועלים בפתח תקוה ואחד בוודי־חנין. במהרה יבנו עוד ארבעה בתי פועלים בראשון לציון וחמשה ברחובות.

למושבת שהיא מפקא מכרך ומפקא מכפר תחשב הקולוניה הראשונה של פועלי "בצלאל": על יסודה נתנה הקה"ל 27000 פר.

הישוב בערים.

הקה"ל הלותה 250.000 פר. ליסוד רובע העיר היהודי "תל־אביב". ביפו. עד כה נבנו שם 67 בתים, ויושבים בהם כשמונה מאות נפש. כל הרופאים שביפו מגידים פה אחד, כי מצב הבריאות ברובע היהודים טוב הוא הרבה מביתר חלקי העבר. ביחוד יראה הדבר הזה על הילדים.

ולפי שהנסיון ב"תל אביב" עלה יפה כל כך גמרה הנהגת הקה"ל להקדיש את תשלומי הכסף הנגבים מ"תל אביב" לחברת "נחלת בנימין", העוסקת גם היא בבנין רובע־יהודי חדש ביפו. הרובע החדש הזה יהיה סמוך ל"תל אביב", ובדברים רבים יהיו לרובע אחד לענין בתי ספר, בית תפלה צנורי מים הפקדת שומרים וכיוצא בזה.

הגימנסיה העברית שביפו, על יד "רחוב הרצל" ב"תל אביב" בתוך, אשר הלותה הקה"ל לבנינה 30,000 פר', נתונה לקנין עולם לקה"ל מאת מיסדה הלורד־מאיור מוזר.

גם בחיפה הלותה הקה"ל לחברת בוני בתים 50,0000 פר. ולהנהגת בית הספר הטיתני שבעיר הזאת הלותה 100,000 פר.

לבנין בית־עבודת־יריעות, שיוכלו לעבוד בו ממאה עד מאה וחמשים פועלות סורגות, ושההוצאה עליו עולה 25000 פרנק נתנה הקה"ל 15000 פר., ואת הנותר הלותה "לבצלאל" על מנת לשלם לחלקים במשך שבע שנים.

הנהגת הקרן הלאומית.

בראש הנהגת הקה"ל עומדים הדירקטורים, אשר יבחרו מתוך האספה הראשית של 24 חברים.

חברת הישוב.

תועלתה של חברת הישוב, שנוסדה ונתאשרה בקלן בשנת 1910

כ־17 באוקטובר ושעל פי חוקי אשכנז אין להיות לחבר לה בלתי אם על ידי הכנסת סכום של 500 מרק, הוציאה הנהגת הקה"ל שטרי־השתתפות של 80 מרק, כדי שיהי אפשר להשתתף בחברה זו, באמצעותה של הקה"ל גם בסכומים פחותים מ־500 מרק.

חברי הועד שבראש חברת הישוב הם. הד"ר אופנהימר, הפרופ. וורבורג והד"ר בודנהימר.

בתי פועלים בא"י.

לבנין בתי פועלים בא"י נתנה הקה"ל 20,000 פר', ועוד 27000 פר. ל„בצלאל" למטרה כזאת, כאמור, למעלה. בניני דוד ופני וולפסון גם נכנסו ברשותה של הנהגת הקה"ל, וכן היא עוסקת בענין זה בעד הרבה חבורות לאנשים פרטיים שונים.

נדבות אדמה.

על פי החלטת הקונגרס התשיעי (הצעת ראסקין) לעורר את העם, שיהי כל אחד קונה דונם אדמה בא"י ונותן אותם לחלוטין לקה"ל, קבלה הנהגת הקה"ל מוסד נדבת אדמה, וכבר נראו סימני ברכה בו.

יסוד קולוניות למקבלי חלוקה.

ההצעה לעשות מקבלי חלוקת לעובדי אדמה בקולוניות מיוחדות עוד לא התחילה לצאת לפעולה, כי הוחלט שהאגודות „קהלת־יעקב" ו„אחוזת ישראל" שנוסדו למטרה זו צריכות להכניס ראשונה 50000 פר. אל הבנק האנגלו־הפלשתיני לקנית אינווינטאר, והן לא הכניסו עוד.

הלשכה הראשית.

הלשכה הראשית של הקה"ל עסוקה בחליפת מכתבים עם חברי הנהגת הקה"ל בעניני ההנהגה המרובים, ועם כל השואלים ובעלי ההצעות השונים, מנהל הלשכה הוא הד"ר בודנהיימר ראש הנהגת הקה"ל.

אח"כ מציין הדו"ח בפרטות את האורגניזציה של העבודה בעד הקה"ל ואת ההכנסה בארצות השונות מיום 1 בינואר לשנת 1910 עד 1 ביולי לשנת 1911.

הכנסת ספר הזהב 700 מרק, בעד שנת 1910 451, ומחצי שנת 1911 249 (ובשנת 1909 היו אך 418):

הכנסת המרקות מתמעטת:

בשנת 1908 עלתה 26538 מרק.
" 1909 " 33016 "
" 1910 " 32328 "
ובחצי שנת 1911 " 8259 "

הכנסת טלגרמות:

לשנת 1908 — 3862 מרק.
1909 — 4428
1910 — 4855
לחצי שנת 1911 — 2635

הכנסת פנקסי הנדבות.

לשנת 1908 — 10949 מרק.
1909 — 15131
1910 — 13281
לחצי שנת 1911 — 4990

נדבת האדמה.

לנדבת האדמה האמורה למעלה נתקבלו 23611.48 מרק, ורובו הגדול של הסכום הזה בא מקנדה ומאמריקה.

קופת וולפסון.

לחתונת הכסף של הנשיא וולפסון ואשתו נתנה חבורת הציוניים באשכנז 2000 מרק ונוסד בזה ע"ש וואלפסון מוסד בנין בתים לפועלים בא"י. עתה סכום כל קרן המוסד הזה עולה 9701.83 מרק.

מרקות־פוסטה ישנות וכיוצא בזה.

בשנת 1908 ניסדה הכנסה זו, שגם ילדים יכולים להשתתף בה. עד כה נאסף ע"י רק 3220 מרק, אבל העסקנים עדיין לא השתדלו בזה כראוי.

הפרופגנדה.

אח"כ יבואר בדו"ח באיזו אמצעים השתמש הועה"פ המצ' לעורר את העם להשתתף בעבודה הציונית בכלל ובענין הקה"ל בפרט. מלבד התחבולה העיקרית, שהיא הדפסת מאמרים וקונטרסים גדולים וקטנים במספר רב ב־19 לשונות, השתמשו הרבה גם בשליחת מכתבים לכל תפוצות ישראל. ישנן עוד תחבולות ידועות להפצת הרעיון, אבל בהן — בכלל זה גם הדרשנות — לא השתמשו הרבה בתקופת החשבון הזאת מפני טעמים שונים.

סכומי ההכנסה הכללית לתקופת החשבון הזאת (שנה ומחצה).

סדר הארצות לפי גודל הסכומים.

1.	מרוסית	162643,19 מרק.
2.	מאוסטריה	128113,76
3.	מאמריקה הצפונית	91123,12
4.	מאשכנז	83794,76
5.	מאפריקה הדרומית	42534,74
6.	מרומניה	27882,93
7.	מקנדה	23866,09
8.	מאונגריה	14829,73
9.	מאנגליה	14049,01
10.	מבלגיה	10443,53
11.	מהולנד	8710,54
12.	מקרואציה	8162,36
13.	מארגנטינה	5858,69
14.	מבולגריה	5328,80
15.	מטורקיה	5247,91
16.	מאוסטרליה	3076,48
17.	משווייץ	2818,49
18.	מצרפת	2171,29
19.	מסרביה	1183,73
20.	מאיטליה	851,69
21.	ממצרים	827,81
22.	מברזיליה	671,—
23.	משוודיה	429,69
24.	מאזיה המזרחית	351,40
25.	מדניה	194,69
26.	מארץ יון	26,35

סכומי הנדבות לקרן הלאומית לשנת 1910 ולחצי שנת 1911.

	לשנת 1910	לח"ש 1911	ס"ה
מאשכנז	43037,91	6705,76	50743,67
מאוסטריה	21576,12	7358,21	28934,33
מרוסיה	12290,27	5596,38	17886,65
מאמריקה הצפונית	3957,52	2387,33	6344,85
מבלגיה	5750,40	321,—	6071,40
מרומניה	4560,62	260,60	4821,22
מהולנד	2680,78	102,24	2783,02
מאפריקה הדרומית	1135,77	736,44	1872,21
מקרואציה	755,—	716,66	1471,66
מאנגליה	700,46	388,62	1089,08
מדניה	940,76	—	940,76
משווייץ	782,38	34,20	816,58
ממצרים	550,80	61,20	612,—
מאונגריה	232,36	158,53	390,89
מצרפת	234,35	112,64	346,39
מאזיה המזרחית	242,25	40,80	283,05
מקנדה	170,98	—	170,98
מטורקיה	127,50	—	127,50
מאיטליה	80,—	—	80,—
מבולגריה	40,—	—	40,—
	100846,23	24,980,60	125826,84

חברת הכשרת הישוב בא"י.

החברה הזאת (P. L. D. C.) עוסקת בחלוקת האדמה תקנויה ובהטבתה, ופעולתה חשובה מאד למטרת הקה"ל.

מספר מניותה עולה עתה 7356. בדו"ח יבואר; כי הוא מעט מאד, כי יהודי צרפת ואיטליה יחד משתתפים בדבר פחות מיהודי בולגריה או סרביה, ויהודי אמריקה הצפונית וקנדה ואפריקה הדרומית הכניסו פחות מיהודי הולנד או מעט יותר מיהודי בלגיה, וכי בכלל עוד יש לעמול הרבה לעשות נפשות לענין הזה. אבל יחד עם זה יצוין, כי תוצאות יגיעתה של חברה זו כא"י עצמה טובות מאד וכל חלקי הפרוגרמה שלה התחילו יוצאים לפעולה.

הבנק האנגלו פלשתיני.

בתקופת החשבון הזאת המציא הבנק תמיכה הגונה לעבודת האדמה, לבד מפעולתו בהתפתחות המסחר והאינדוסטריה. סניפו היפואי כפרט היה עסוק במשא ומתן עם הרבה קולוניסטים, אגודות נוטעים ובעלי קרקעות.

הבנק הרחיב עסקיו עם חברות הלואה. בסוף שנת 1909 היו בברית משא ומתן עם הבנק 28 חברות, שמספר חבריהן היה 1183, וסכום הקפתן עלה 12861 לי"ש, ובסוף שנת 1910 היה מספר החברות 30, ומספר החברים שבהן 1200, וסכום ההקפה עלה ל־14.725 לי"ש.

בסוף שנת 1909 היה סכום הערבונות והצ'יקים 188000 לי"ש ובסוף שנת 1910, — 208000 לי"ש.

הסניף היפואי עולה עד היום בפעולתו על כל שאר הסניפים. אמנם במחציתה הראשונה של שנת 1910 ירדו עסקיו מעט מפני הבצורות, אבל במחציתה השניה חזרו והשביחו.

עסקי הסניף הירושלמי אינם משתנים הרבה.

הסניף הבירוטי, שהצליח למרי בשנת 1909 הפסיד בשנת 1910 מה שהרויח, לפי שחזקה הקונקורנציה, אך לעתיד יש תקוה, כי המצב ישונה לטובה.

הסניף החיפאי התפתח היטב, ויש לקוות שיוסיף להתפתח עוד לעתיד.

הסניף החברוני עודנו מצער.

בצפת נפתחה סוכנות, אך לפי שעה אין עוד לדעת מה טיבה.

בסוף שנת 1909 הגיע סכום כל התשלומים שנתקבלו בבנק עד 72143 לי"ש, ובסוף שנת 1910 הגיע עד 98042 לי"ש.

הריוח הנקי לשנת 1909; שעלה 4976,15·7 לי"ש, עלה לכל לי"ש (אחרי נכיון 1000 לי"ש) 10 פינס (4¹/₆ פרוצ.), ולי"ש 976,2,8 הוצג על החשבון החדשי וגם מהריוח הנקי לשנת 1910 שהיה 3653,13,5 יצא אחרי נכיון 1000 לי"ש דיבידנד של 10 פינס ללי"ש. ועל החשבון החדש הוצג 594,16,1 לי"ש.

אגודת האינדוסטריה הפלשתינאית.

פעולת האגודה הזאת מתפתחת אך מעט מעט, בכל זאת נראים בה הרבה סימני ברכה בימים האחרונים. והלבורטוריה שלה ביפו עמוסה עבודה רבה מצד הקולוניות והבנקים. חבר לאגודה זאת צריך להכניס לא פחות מאלף מרק.

חברת נכסי דלא ניידי המכונה „פלשתינה".

חברה זו, שנוסדה זה מעט ורכושה אך כ־75000 מרק, כבר הספיקה לבוא בעסקים עם החברה האנגלה־פלשתינית ואגודת האינדוסטריה ובעלי הון פרטיים בסכום מאות אלפי פרנק, ועסקיה מצליחים. להיות לחבר לה אפשר ע"י הכנסת 500 מרק.

בצלאל.

לפועלים ולפועלות שבבית הספר הזה התחילו בונים בתים, וחלקת אדמה כ־20 אר יהי לכל בית. בשעת חפירת היסודות נמצאו קברים יהודים מלפני 2000 שנה. בית הספר מתפתח במהירות. מספר העסוקים בו היה:

בשנת 1008	בערך	100
„ 1909	„	150
„ 1910	„	270

מחיר תוצאות המלאכה היה:

בשנת 1908	בערך	20000 פרנק.
„ 1009	„	35000 „
„ 1910	„	90000 „

בעזרת הקופה הלאומית הגדילו בימים האחרונים את בתי המלאכה ונתרבו תוצאותיהם. במהרה יגמר בנין בית עבודת היריעות, אשר תמצאנה בו עבודה ממאה עד מאה וחמשים נשים סורגות; הוצאת הבנין הזה תעלה כ־20000 פרנק, וגם בזת תמכה הקה"ל ביד נדיבה. ההוצאה להנהגת „בצלאל", שעלתה בראשונה 6000 פר. לחדש, עולה עתה 10000 פר., לפי שנתרבתה המלאכה בו.

שכר המלאכה שניתן בשנה לעבודה יחד עם הסכומים הנחוצים להחזקת בית הספר, עלה קרוב ל־50000 פרנק.

מחשבונה הכללי של אגודתנו נראה, כי עודף האקטיב על הפאסיב בשנה האחרונה הוא 31442,05 מרק, תחת אשר בשנה שלפניה היה העודף 16865,11, וככן נוספו כ־15000 מרק. הכנסות נוספות היו בשנה זו כ־67000, בשנת 1909 כ־52800, ובשנת 1908 כ-19290 מרק.

האינסטיטוט המיקרוביאולוגי.

בשנת 1909 בקיץ החל הועה"פ המצ' ליסד אינסטיטוט מיקרוביאולוגי בא"י לזכר יום הולדתו הששים של נורדוי. נקבץ על זה עד כה סכום 24962,46 מרק.

ערכו של מוסד זה גדול מאד, כי נחוץ הוא בא"י להגן מפני מחלות מתדבקות, ביחוד מפני הקדחת המצויה שם, ואפשר לחשוב לנעלה מעל כל ספק, שע"י המוסד הזה יעקרו שרשי המחלות האלה מן הארץ הזאת.

הגימנסיה ביפו.

המאורע היותר חשוב בהתפתחות הגימנסיה העברית בתקופה הזאת היא הבנין החדש הנבנה בנדבת הלורד מאיור יעקב מוזר. בבואו עם אשתו שתי פעמים לא"י, עשתה עליו הגימנסיה רושם טוב כל כך, שנדב עליה 45000 לבד מ־80000 פרנק שנדב מכבר. הבנין נגמר מבחוץ ומבפנים.

מספר התלמידים והתלמידות בשנת תר"ע היה 193 (תלמידים 105 ותלמידות 88) עד כה נפתחו חמש מחלקות, לבד ממחלקת ההכנה, הנחלקת גם היא לשלש. לומדים בחמש המחלקות האלה לבד חלשון העברית והעניגים העבריים את המדעים הכלליים הנהוגים בבתי ספר בינונים ואת הלשונות צרפתית ואשכנזית וערבית ותורקית. המחלקה הששית תפתח בשנה הזאת, הלמודים מהמערכה הששית ומעלה יפרדו ויהיו לשעורי שתי כתות: לשעורי גימנסיה אירופאית ולשעורי בית ספר ריאלי. והחמש המחלקות הראשונות מכוונות להכשיר את התלמידים לחיי המסחר בא"י.

בשנה הזאת נתקבלו בעד הגימנסיה בהשתדלות מר יעקב מוזר שתי נדבות גדולות אלה: מאת מר אפרים'סון 500 לי"ש ומאת מר אימיל מוזר (25 לי"ש). בכסף הזה השתמשו ליסוד קבינט פיזיקי־חימיאי.

תחכמוני.

בית הספר „תחכמוני" הוא גימנסיה עברית שנוסדה ביפו על ידי ה„מזרחיים" לתת בו לתלמידים חנוך אורתודוכסי. פרטים ומספרים על אודות המוסד הזה אין בדו"ח.

אגודת נשים לעבודה קולטורית בא"י.

אגודה זו עזרה לפתיחת בית עבודת היריעות בשנת 1910 (על ידי „בצלאל") אשר 38 נערות יהודיות צעירות עובדות בו. בית־עבודה דומה לזה נוסד גם ביפו קודם לזה בהנהגת אשת הד"ר טהון. גם בטבריה יש בית־עבודה של מעשי רקמה, ועתה עומד בית רביעי כזה להוסד בעקרון.

אגודה זו משתדלת ליסד עוד בתי מלאכה לנשים (בעסקי כפרים), וזה מעט נפתח על ידה בית־חולים קטן בחיפה.

חבורה לחקירת ארץ־ישראל.

חבורה מדעית זו נוסדה בברלין בעזרת ההנהגה הארצישראלית ובימי הבציר בשנה הזאת תתחיל לעסוק בחקירת ים המלח.

הַדִּין וְהַחֶשְׁבּוֹן שֶׁל הַקּוֹמִיסְיָה הַפַּלֶשְׂתִּינָאִית בְּרוּסְיָה.

עבודת הקומיסיה הפלשתינאית הצטמצמה בגבולותיה הקודמים ונכללה בהפצת ידיעות אינפורמציוניות ע"ד פלשתינה, במכירת מניות החברה להכשרת הישוב בא"י ובסיוע ליתר המוסדות, הפועלים ביחוד לצרכי הישוב בפלשתינה. בעת האחרונה עסקה הקומיסיה גם במעשה אגיטציה לקבוץ כספים לטובת הפונד הקואופירטיבי.

א. האינפורמציה. מפני הידיעות הלא־טובות, שנתקבלו מפלשתינה וביחוד על דבר היציאה החוזרת משם, התמעט הרבה מספר האנשים, שפנו אל הקומיסיה בבקשת ידיעות על דבר א"י. השפיע לרעה על האמיגרציה גם ההסגר שנקבע בנמלי־טורקיה בסבת המגפות (החולירה והדז'ומה), שהתפשטו ביחוד בשנת 1910 והכבידו במדה מרובה על הכניסה. גם בטול מתן פאספורטים של מתפללים עולי־לרגל ליהודים גרם להתמעטות האמיגרציה לא"י. אבל ביותר הפריעו בזה המקרים שקרו, כי יצאו בחזרה מפלשתינה האנשים, שבאו לשם או בלי־אמצעי כסף כלל או שהביאו אתם סכומים קטנים יותר מדי, או שלא יכלו לכונן להם מעמד בפלשתינה מסבה אחרת. הקומיסיה הפלשתינאית התכוונה כקודם בידיעות אשר המציאה לא לסייע להתפתחות האמיגרציה, אלא לעצור בעד הגרת האנשים, שאינם נאותים ומוכשרים לכך. ביחוד עשתה הקומיסיה כך בנוגע לפועלים עניים בעלי משפחות גדולות, לצעירים אינטליגנטים (אקסטרנים) וכיוצא בהם.

בשנת 1910 נתפרסמה ונתפשטה המהדורה הששית של הקונטרס „ידיעות על דבר א"י"; יצא בלשונות רוסיה וז'רגון עלון בשם „איזו ענפי־פרנסה יוכל האמיגרנט היהודי למצוא לפניו בא"י". לסוג זה של עבודה יש לצרף גם את הנסיון שנעשה ליסד במרכזים הגדולים קומיסיות פלשתינאיות על יד הועדים העירוניים. ועדים כאלה מתקיימים בפטרבורג, בוויטבסק ובכמה מקומות אחרים, אבל לא התפתחו עדיין כראוי.

ב. החברה להכשרת הישוב. את תוצאות העבודה לטובת המוסד הזה במשך תקופת החשבון אפשר לראות עפ"י המספרים הללו: נמכרו מניות חדשות ונתקבלו תשלומים במחיר המניות שנמכרו בשעת החתימה הראשונה בסכום של 4.608 רוב' ו־31 קופ'.

מלבד זאת נשלחו ישר אל הפרופסור וורבורג במחיר שמונה מניות של מיסדים—3800 רוב' ובמחיר מניות פשוטות—256 רוב' ו־50 קופ'. בס"ה נתקבלו מרוסיה לקופת חברת הכשרת הישוב בא"י: 8,655 רובל ו־21 קופ', שזהו יותר ממחצית הסכום, שנתקבל במשך שנת החשבון בקופת החברה להכשרת הישוב בכלל.

בחודש סנטיבר שנת 1910 החליפה הקומיסיה הפלשתינאית מכתבים הרבה בענין מכירת א־מת פוליה לחלקים, שהתחילה החברה להכשרת הישוב לעסוק בה. למרות יוקר מחיר האדמה בתחלה ($46\frac{1}{2}$ פרנק הדונם, אח"כ עלה המחיר ל־50 והיום המחיר 53 פרנק) ואף כי היתה המכירה רק בכסף מזומן, היו כל חבלי־האדמה הפנויים יכולים להמכר ברוסיה. נתקבלו בנוגע למכירת חלקי־האדמה האלה הרבה מכתבים בשאלות ודרישות. הסבה שעכבה בעד המכירה היא, מפני שעד חודש מרץ לא נתקבל ספר־המקנה (קושן) על האדמה הזאת, ואחרי כן גרם לדבר העדר תכנית מסוימת של האדמה המחולקת. רק באמצע חודש יולי של השנה שעברה נתקבלה לבסוף תכנית מפורטת ומדויקת של חלוקת־האדמה לחלקיה בצירוף תנאי־המכירה. כבר נדפס עלון בלשון הרוסית, הכולל את תכנית האדמה המחולקת עם כל התנאים השייכים לכך, וכל המתעניינים בדבר יכולים לקבלו.

אם הנסיון הראשון של מכירת חלקי־האדמה יעלה יפה, כי אז יעורר זה את החשק בלב אנשים הרבה בעלי הון בינוני לקנות להם אדמה בא"י ולהתישב עליה. עם זה תהיה אז היכולת לעשות פרופגנדה יותר נמרצת ויותר רחבה לטובת החברה להכשרת הישוב.

ג. הפונד הקואופרטיבי. את האגיטציה לטובת הפונד הזה קבלה עליה הקה"ק ולשכותיה בארצות השונות. לאחר שנתברר בחדשי אוגוסט־סנטיבר, כי נחוץ לעשות תעמולה מיוחדת לדבר, לקחה הקומיסיה הפלשתינאית את הענין הזה בידיה. נתפרסם עלון בכ"ה אלפים אכסמפלרים ע"ד מהותו של הפונד הקואופירטיבי בכל הלשונות המתהלכות אצלנו: בעברית, רוסית וז'רגון, ונדפס קונטרס בשם „מסע לפלשתינה" בלשונות רוסיה וז'רגון. קבלת התרומות לצורך זה התחילה מסוף חודש אוקטובר.

אבל יען כי הסכום של מאת אלף פרנק, שנועד מבתחלה לצורך הפונד הזה, נקבץ עוד בתחלת חודש דצמבר והחלטת הקונגרס ככר נתמלאה, לא היתה תנועה נמרצת בקבוץ הכספים האלה, באמצעות הקומיסיה הפלשתינאית נאספו 2936 (או 6312,40 מרק).

ד. האובליגציות. הקומיסיה הפלשתינאית מכרה ד' אובליגציות של חברת אנגליה־פלשתינה בסכום של קרוב ל־1400 רובל ופרסמה שורה שלמה של מאמרים ע"ד שטרי־הערך הראשון שלנו הזה. צריך להעיר. כי הוצאת האובליגציות הללו לשוק־הכספים במחיר יותר יקר מן הרינטה הממלכית הרוסית, לא היה רעיון מוצלח כ"כ. בתור שטרי־ערך אין יכולים לקנות אותן, ולהשתדל בהפצתן בין הציונים לא יתכן כל זמן שישנה נתיצות יותר גדולה להפיץ את מניותיהן של חברת אנגליה־פלשתינה ושל החברה להכשרת הישוב, ואחרות.

הקומיסיה הפלשתינאית המציאה סיוע תמידי גם להאגודה למכירת נכסי דלא ניידי „פלשתינה", כי הפיצה את מניותיה ואף היתה משמשת סרסרת כדבר מכירת־חלקי־אדמה בחיפה. לטובת מוסדים פלשתינאיים שונים נשלח ע"י הקומיסיה סכום של 2340 רובל ו־50 קופ', ובס"ה נאסף על ידה במשך י"ח חדשי־החשבון—11,285 רובל ו־21 קופ'. התרומות השונות שקבלה הקומיסיה לטובת הקה"ק ויער הירצל לא נכנסו לחשבון זה.

ה. „פלשתינה". הקומיסיה הפלשתינאית אספה חותמים גם בשביל המאסף „Palästina", וצריך להודות, כי מן היום שעברה הרידקציה שלו לוויגה נהיה למאסף חשוב מאד במקצוע חקירת א"י והוא ראוי להתפשטות במדה מרובה, ומה גם כי מחירו נמוך מאד (בס"ה רובל אחד וחמשים קופ' לשנה).

בנוגע להפרובלימה היסודית של העבודה לטובת פלשתינה—עריכת תכניות, שבעזרתן אפשר היה להרבות את מספר האנשים בעלי הון בינוני וקטן המהגרים מרוסיה ולעשות יציאה זו לגורם בחיים האיקונומיים—לא נעשה, לצערנו, שום דבר ממשי במשך תקופת־העת הזאת. מפלשתינה באות ידיעות לעתים תכופות יותר ויותר, כי רבים מאד הרורשים למלאכתם פועלים יהודים ואין מספרם מספיק שם. רוצים היינו מאד לפנות בקול קורא אל הפועלים היהודים, כי יצאו להתישב בפלשתינה, ואין ספק בדבר, כי קולנו זה היה מוצא לו אזנים קשובות. אבל האחריות הגדולה מאד הכרוכה בקריאה זו והחששה, כי לקול הקורא הזה יענו קודם כל הפרוליטריים המשכילים, שאינם מוכשרים לכך הכשרה גופנית, וכי הראשונים שימהרו לצאת לדרך יהיו האקסטרנים היהודים קרבנות הגזרות האחרונות, — הן הנה המריצו אותנו לחכות עד אשר תצא האיניציאטיבה לקריאה זו ממוסדותינו היותר גדולים ואוטוריטטיים ובראש וראשונה מהנהגת המועצה הפלשתינאית. עד כה לא יצא עוד מפלשתינה קול הקורא הזה לפועלים היהודים ברוסיה. אמנם עובדים הרבה בעת האחרונה להטיב את מצבו של הפועל היהודי בארץ, אבל עד כה לא נעשה שום דבר ממשי בשאלה, שהקומיסיה הפלשתינאית מעוררת אותה זה משך של שנים הרבה והיא, לערוך תכנית בשביל אנשים מרוסיה, היכולים לחשוך מהכנסותיהם ממאתים עד חמש מאות רובל לשנה, שתהא להם האפשרות כעבור משמונה עד עשר שנים לרכוש להם אחוזות־אדמה ומשק־בית בפלשתינה ולהתישב שם.

בחדש מרץ שנת 1910 נערכה הרצאה מיוחדת בדבר ונשלחה לפלשתינה. לצערנו לא נעשה בא"י בדבר זה כלום.

שאלה זו היא גם עתה אחת הפרובלימות היותר חשובות של העבודה המעשית ונחוץ מאד להעלות אותה על הפרק לפתרון.

עצם השאלה היא ע"ד יסוד קופות אימיגרציוניות וקולוניזציוניות ברוסית. בראשונות אנחנו מכוונים לקופות של חסכון מיוחדות לפועלים, שכל חבר מכניס לתוכן משנים עד חמשה רובלים לחודש, ושבכל שנה הן בוחרות אם עפ"י גורל או עפ"י התור במספר ידוע של אנשים לאמיגרציה ומספיקות להם את סכום הכסף הנחוץ להוצאות הדרך ולצרכי־ההתישבות הראשונים.

בשם קופות קולוניזציוניות אנחנו מכוונים לקופות של קבוצות אנשים, היכולים לחשוך מהכנסתם ממאתים עד חמש מאות רובל לשנה. במקומות אחדים בפולין וגם באיזו מקומות בפלכי קיוב ופודוליה נעשו נסיונות ליסוד קופות כאלו. הקופות הללו אם תסתדרנה כראוי עלולות לסייע להגשמת שאיפת ההתנחלות בארץ ישראל, — שאיפה שאינה מתרופפת, אלא הולכת ומתגברת מעת לעת.

ו. העבודה הכללית. מובן מאליו, כי פעולת הקומיסיה הפלשתינאית איננה נכללת רק בעבודה שהיא עובדת לטובת פלשתינה ברוסיה. למטרה זו עובדים גם אנשים אחרים וגם מוסדות אחרים.

במשך השנה הזאת הגדילו לעשות עסקנים ידועים בביאליסטוק ובלודז, להקבוצה הביאליסטוקית עלתה, הודות לעמלם של ה"ה הורודישץ ומנוסוביץ, לאסף סכומי־כסף מסוימים לא רק בין תושבי ביאליסטוק, כי אם גם בהרבה מקומות אחרים: בגרודנה, בוואַרשה, בסובאַלק, בווילקאוויסק, בכלונים ועוד. הקבוצה הזאת כבר רכשה לה חבל אדמה בראפה בנגב פלשתינה על

אדמת מצרים במחיר נמוך מאד ועתה היא מנהלת מו"מ ע"ד קנית שטחי-אדמה גדולים אחרים.

ערך גדול היה לתערוכות של „בצלאל" בווארשה ובאודיסה, שעוררו התעניינות מרובה בעניני פלשתינה. התערוכה הוורשאית יצאה אל הפועל בהשתדלותו הנמרצה ובעמלו של ל. לעוויטה. תערוכה זו עלתה יפה מאד לא רק בחמר, כי אם גם ברוח, ועם זה גרמה ליסוד חברה קומנדיטית בווארשה בשם „בצלאל" להפצת החפצים האמנותיים השונים הנעשים בבית-הספר „בצלאל". החברה הזאת נתאשרה ביום 10 מאי שנה זו. גם התערוכה האודיסאית היתה מוצלחת מאד. עתה נתעורר הרעיון לערוך תערוכה של „בצלאל" גם בווילנה, בביאליסטוק ובהרבה ערים אחרות. הגיעה השעה לחשוב בדבר יסוד תערוכה מטולטלת של „בצלאל" והקומיסיה הפלשתינאית אומרת להוציא את הדבר אל הפועל בתקופת-החורף הבאה.

חיל הרבה עשו בעת האחרונה חברינו בקיוב. ביחוד ראויה להזכר במקום הזה עבודתו הפוריה של האינז'יניר נ. סירקין. בידו עלתה לעורר לב נדיבים אחדים לנדב סכומי-כסף מסוימים לטובת המוסדות הפלשתינאיים. סכום הנדבות הללו עולה להרבה עשרות אלפים פרנקים.

במוסקבה מיסדים ס. א. וויליקובסקי, קריינים ואחרים אגודה בשם „שארית-ישראל", הדומה במטרותיה ל„אגודת-נטעים". מחיר המניה—ארבעת אלפים רובל, המשתלמים לשעורים של ארבע מאות רובל במשך עשר שנים.

הקומיסיה הפלשתינאית הציעה, בכדי לרכז את עבודת המוסדות, הדומים זה לזה במטרותיהם, שהאגודה „שארית ישראל" תתאחד יחד עם „אגודת-נטעים" לפעולה משותפת.

כן עשתה הקומיסיה הפלשתינאית תעמולה, כי תתאחר החברה „גאולה" עם החברה להכשרת הישוב בא"י. בכלל נעשה עתה הדבר לנחוץ מאד, כי המוסדות, שמטרה אחת להם ושברובם אין ההון שלהם מספיק די צורך עבודתם, יתאחדו יחד. ההתאחדות הזאת תועיל לבצר את מצב המוסדות היותר מוכשרים לעבודה ולבטל את הנחשלים בעבודתם—שגם זה נכבד מאד—ועל כולם תתן את האפשרות לכל ציוני פשוט למצוא נתיבותיו בתוך המון המוסדות.

מְסָבִיב לַקּוֹנְגְרֶס.

הבנקט של צירי הקונגרס הראשון.

בשעת ההפסקה שבין שתי ישיבות הקונגרס נערך באולם הקטן של הקזינה בנקט לכבוד הצירים, אשר השתתפו בקונגרס הראשון. ארבע עשרה שנה מלאו למן היום אשר נפגשו יחד בפעם הראשונה. רבים מצירי הקונגרס הראשון כבר מתו, רבים מהם יצאו מן המחנה ורבים לא יכלו מפני סבות שונות לבא אל הקונגרס הזה, ורק עשרים וארבעה אלפים נזדמנו יחד בבנקט-היובל והם: בן-עמי, ר. בילקובסקי, מ. בודנהימר, י. בוכמיל, ד. וולפסון, ב. גינצבורג, א. הויסמאן, י. גויטיין, י. גילדברג, ל. הורודישץ, א. זלץ, ב. יורק-שטיינר, ה. לוי, ל. רוזנטל, ג. ליוברסקי, ל. מוצקין, מ. נורדה, ל. פינלים, נ. סוקולוב, ד. טריטש, מ. אוסישקין, ה. פרבשטיין, א. שטנד ול. יפה. מכ"ד הצירים הללו השתתפו בכל עשרת הקונגרסים: בודינהימר, וולפסון, רוזנטל, נורדה, סוקולוב, פינלים, טריטש ויפה.

אחרים מחברי הבנקט נשאו נאומים מעניני דיומא. נורדה בקש חשבון ובא לסך-הכל מעציב: מצירי הקונגרס הראשון משתתפים עתה רק אחד אחד מתשעה. כולנו זקנו ונעשינו עשירים בהרבה זכרונות-יגון, מבקש אני רק, כי כעבור י"ד שנים אחרות ישובו אותם כ"ד האנשים להזדמן עוד הפעם יחד אל שלחן משתה-היובל השני.

וולפסון ובודינהימר מרצים מזכרונותיהם מימי הקונגרס הראשון. וולפסון עונה לנורדה ואומר: הסטטיסטיקה איננה מעציבה כ"כ. על מקום היוצאים באו קבוצות חדשות של צעירים, הממלאים את הטורים שהתרוקנו ומחננו נעשה עוד יותר יפה ויותר מרובה במספרו משהיה קודם.

אוסישקין פונה בנאום עברי אל האורחים ואל הצירים ומברך אותם, כי יזכו לימים, שיתאסף הקונגרס הציוני בירושלים ואותו הקונגרס הראשון יהיה בודאי יותר משמח מן הבזילאי.

סוקולוב מדבר על אודות וצר הקונגרס. כל הנאספים מתנשאים נסערים מתוך רגש של יראת-הכבוד ממקומם.

סירקין מצייר בנאום יפה את רגשות לבם של האורחים ובני-הנעורים, הנמצאים באותו מעמד. בפניכם אין אנו מוצאים שום אותות של ליאות ויאוש. משמשים אתם לנו סמל עלומי-נצח ואביב-העם, שאינו נובל לעולם, ואם שיבה זרקה בשערות ראשכם, אין זה מחמת זקנה, אלא ממחשבות שאינן פוסקות על גודלו של העם ואשרו של העם.

וולפסון מזכיר, כי כבר נפתחה ישיבת הקונגרס והעבודה מרובה, וחברי הבנקט שבים אחד אחר אל האולם הגדול אשר בקומה התחתונה.

בנקט לכבודו של וואלפסון.

ביום 16 אוגוסט ערכו מכבדיו של מי שהיה נשיא ההסתדרות הציונית דוד וואלפסון בנקט לכבודו באולם הקטן של הקונגרס. בבנקט הזה השתתפו קרוב למאה וחמשים איש, בהם חברי ועד הפועל המצומצם עם הפרופיסור ורבורג בראש. החלה הביעומר יוליים סימון ברכה להנאספים בשם עורכי הבנקט. אח"כ התחילו נאומי-הברכה. בשם ידידיו היותר מקורבים של וואלפסון דבר הד"ר פרידימאן. הפרופיסור ורבורג הביע בברכת-הכוס שלו את שאלתו, כי יהיה וולפסון לסיוע לועה"פ המצומצם בדבר-שפתים ובפועל כפים. אחריו נאמו הד"ר קליי, אשר נשא כוס של ברכה לכבוד מרת וולפסון, הצייר פיליחובסקי, מוריץ לוי (בשם ציוני שווייציה) והפרופיסור פרידלנדר מניו-יורק. באחרונה ענה וולפסון לכל הנואמים בנאום ארוך, שבו אמר, כי יוסיף גם מכאן ואילך לעבוד בלב נאמן לטובת התנועה וסיים בהבטחה להיות בכל עת לעזור להנהגה הציונית החדשה בכל אשר תבקש ממנו.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, י"ד אלול, תרע"א.

ВИЛЬНА, 25-го Августа, 1911 г. № 33 WILNA, 7-ten September, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

מאת בעל־זכרון ואסיר־טובה אלוין.

עסקנותם של צוררי ישראל ברוסיה בזמן הזה שתים שהן אחת היא בכללה, אלא שהיא מתחלקת לכמה ניצוצות. עליהם להוכיח, שהיהודים הם עם כבד עון בכל דבר, עם שאין שוה לממשלה להניחו, וקל וחומר שאי אפשר להמעיט בגזרות חדשות עליו או לבטל מעט מההגבלות „הזמניות" הישנות או חס ושלום לבטל את תחום המושב. זאת היא מטרת עסקנותם, ובעבורה עליהם להמציא מעשים ולהכחיש מעשים. הפעולה הראשונה קשה היא לכאורה מהשניה: בריאת יש מאין נחשבה מראש ימית עולם למלאכה כבדה קצת, שלא הכל מוכשרים לה. הלא מעט הוא לספר מעשה, צריך להביא ראיה ולהעמיד עדים, צריך לברר לכל הפחות באיזה יום, באיזו שעה ובאיזה מקום, ובכל פרט ופרט אפשר להכשל בחקירה ובדיקה. מה שאין כן בהכחשת מעשה: לא היו דברים מעולם, ותו לא מידי, אך לפעמים קשה להכחיש דבר קטן אחד, מלהפיץ אלפי שמועות שקר גדולות ונתעבות. צוררי ישראל מצליחים על פי רוב יותר בבריאת יש מאין: השקר נודע, השקר נראה לעינים, ואף על פי כן הוא נאמר ונשנה וחוזר ונאמר, עד שפרטיו הסותרים זה את זה משתכחים או מטשטשים קצת, והוא נרשם בתור „פאקט היסטורי" בתוך יתר הפאקטים הרשומים בכתבי פלסתר „מדעיים", וכל הימים שיהיו צוררים בעולם יהיו משתמשים בו בתור „חומר היסטורי", ואנשי אמת יהיו אנוסים לדון בו.

אך להכחיש דבר שהוברר מכבר, שלא השתדלו לזייף רשימה על אודותיו בזמנו, לא נקל הוא כלל ועל פי רוב גם אי אפשר. כשתכתב היסטוריה מיוחדת לדברים שבין אירופה הנוצרית ובין היהודים, ימצאו בה בודאי גם הרבה נסיונות של הכחשות מעשים, שלא הצליחו המכחישים בהם (היו גם נסיונות להוציא את ישו מכלל ישראל), ודוגמה קטנה ודלה של הכחשת מעשה שהיה ראינו גם בימים האלה.

כלנו זוכרים, כי בראשית מלחמת יפוניה ורוסיה, באחת המפלות הראשונות, היה מעשה בכהן רוסי שנפצע, וששני אנשי צבא יהודים החזיקו בו ותמכוהו והצילוהו ממות בשעת הסכנה הגדולה. אנחנו זוכרים זאת, לפי שהוא אחד מפרטי המלחמה הראשונים, בעת אשר „לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל", כי עתידה רוסיה להנגף מגפות גדולות לפני יפוניה; אך השתתפות יהודים באותו מעשה לא היתה חשובה בעינינו ביחוד; כלום לא ידענו, שרוב היהודים בכל מקום שהם נוהגים לעשות את המוטל עליהם, שבכל מקצוע ומקצוע שהם משתתפים בו יוצאים מקרבם גם אנשים מצוינים, לכל הפחות במדה שאנשים כאלה יוצאים מבני עמים אחרים? עד הימים האחרונים לא זכר איש מאתנו לא את שמות שני הגבורים האלה ולא את שם הכהן המוצל ממות על ידם; לפי שכאמור לא היה כל המעשה הזה חשוב ביותר בעינינו. בודאי הראו רבים מאחינו הרבה מעשי גבורה במלחמה ההיא; אלה בתור אנשי צבא ואלה בתור רופאים—בימים ההם, כמדומה לנו, לא נראה רופא יהודי מבן ארבעים ומטה בערי התחום, כולם כאחד נקראו לעבודת הצבא במערכות המלחמה בדין השואת־חובות גמורה ואילי גם מרובה קצת — ומי זה ישים לב לשנים, שבמקרה נתפרסמו יותר מאחיהם? — גם בתי הפקידות הצבאיים לא שמו לב לזה ביחוד, כלומר לא התבוננו, כי אפשר שיתחרטו על זה, ונהגו בשני הגבורים האלה על פי המנהג הכללי: הודיעו למי שראוי להודיע והציעו למי שראוי להציע, והגבורים זכו לאותות הכבוד הראוים לאנשי צבא נאמנים שהראו גבורה מיוחדת, והדבר נשתקע עד לפני ימים אחרים.

אך לפני ימים אחדים חזר וניעור: נודע, כי שם האחד אפרים צ'ארקאס ושם השני משה ליפוביצקי. הראשון אפרים צ'ארקאס, איש צבא, שנשתרש בעבודתו והיתה יקרה וחביבה בעיניו, קנא לכבוד היהודים שנעלבו על ידי הפקודה על דבר גדודי החילים הקטנים, שנאמר בה „חוץ מיהודים", ובזכות האורדן הנתון לו על גבורתו מצא עז בנפשו להשתדל לפני הקיסר, שינתן גם ליהודים לערוך גדוד־קטנים משלהם, וגם נתקבל אחרי כן לפני המיניסטר והובטח, כי שאלתו תנתן לו.

יש בזה הרבה תמימות מצדו של איש הצבא הזה: כנראה חשב ש„חוץ מיהודים" זה הוא העלבון האחד שנעלבו היהודים ברוסיה בתקופה זאת, כן נראה, כי לא ידע שיש הרבה רוסים עיקריים נאמנים למולדתם ולעמם בכל לב, שאין רוחם נוחה מגדודי הקטנים האלה מפני הרבה טעמים פדגוגיים וצבוריים — אף על פי כן הוא גם חזיון נאה: איש צבאי נאמן בכל דרכיו וגבור אמיץ לב בכל עת—ההתנפלות לפני הקיסר הלא גם היא אות גבורה היא; שלא כל אחד מוכשר לה — והדבר הזה הרגיז את כל הצוררים עד מאד. הגע בעצמך: המה יגעים זה שנים

רבית ובימים האחרונים ביותר, להוכיח ב„מעשים" וב„מספרים" ובכל אופן היותר מועיל, שהיהודים הם יסוד משחית נורא ואיום בצבא, ושנחוץ לטהר את הצבא מהם ולבער אחריהם כפי האפשר במהרה, והנה בא זה והזכיר מעשה לסתיר כזה.

והדבר נודע במקרה לכהן — עתה נודע גם שם הכהן הזה, שצירבאקובסקי שמו — והוא מהר להודיע ולברר במכתב מיוחד „בנוב. וורמיא", שכל המעשה שהיה אז בטיורינצין שקר הוא מתחלתו ועד סופו. הוא אמנם נפצע פצעים אנושים וגם נטרפה דעתו בשעת מעשה, אבל זוכר הוא בברור, שיהודים לא הוציאוהו ממקום הסכנה ולא תמכוהו וגם לא נגעו בו כלל. באיזה אופן זכו היהודים לאורדן על מעשה גבורה אשר לא עשו מעולם, אינו יודע, בודאי תלה צ'ארקאס בעצמו את האורדן על בגדו, אך זה ברור, כי היהודים אינם יכולים בשום אופן להביא תועלת בצבא, ונחוץ לבער אחריהם בלי אחור.

כמובן לא אחר „הנוב. וור." לערוך מאמר ראשי לכביר ההכחשה הזאת דנחוצה כל כך לצוררים, כמו שהיתה נחוצה אגרת חרטתו של הכהן הגדול הקרונשטאדטי על דבר הפוגרום הקישינובי, שבראשונה מחה עליו, ואחרי כן בא אליו אחד השרים ודבר אליו דברי כבושים לאמור „מה זאת עשית?", וגלה הכהן הגדול ההוא צערו ברבים והודיע, כי מתחרט הוא על אגרתו הראשונה, ונדב לתמיכת הפוגרומשציקים שנאסרו לפי שעה.

הכהן הזה לא נדב ולא התחרט, אך מצטער הוא על אשר לא גלה את האמת (!) בשעתה לפני שבע שנים. באמת היתה הבעת תודה כזאת נאה יותר לבעליה בזמנה, תכף אחרי המעשה, אבל הטרדות היתרות עכבוהו.

וכל כך למה?

כדי שלא יאמרו, גם איש חיל יהודי יוכל להועיל קצת בשעת הסכנה.

התצלה? —

כל הענין אינו חשוב ביותר בהיסטוריה היהודית הארוכה, אבל יחד עם זה הוא מועט המחזיק את המרובה.

וכל הידיעה על אודות מעשה שני היהודים וגבורתם נתפרסמה בזמנה... על ידי „הנוב. וורמיה" בעצמו, וממנו העתיקו יתר העתונים.

אבנים לבנין באותו בנין.

והשתדלות לטהר את הצבא מן היהודים הולכת הלוך וחזק. נערכות אנקיטות למטרה זאת מטעם השטאב הראשי. השטאב הזיטומירי נתן לאחד האופיצירים שלו למלאות את הגליון. ואותו האופיציר בשקדו להשיב כהלכה על כל השאלות לקח לו את ספרו של לוטוסטאנסקי „על התלמוד" בידו האחת ואת גליון השאלות בידו השנית והיה הופך בספר וכותב בגליון אשר לפניו תשובות כסדרן והחלטות ברורות כהלכתן, עד תם כל השאלות. שם מצא ראיות ברורות מדברי המלחמות שבין ישראל ואשור (!) שהיהודים לא יצלחו לעבודת הצבא. השלטון הצבאי החליט בלי חשוב הרבה, שאין לך בר־סמכא בשאלת היהודים ובאסירולוגיה ובכל החכמות יותר מלוטוסטנסקי, וגליון השאלות והתשובות נשלח אל השטאב הראשי.

לכאורה היה יכול האופיציר ההוא או השטאב בכבודו ובעצמו לחפש־קצת ברשימות מעשי המלחמה האחרונה הקרובות יותר בזמן ונאמנות בודאי יותר מדברי עדותו של בריה יפה כלוטוסטנסקי על אודות מלחמות ישראל ויהודה עם אשור לפני אלפים ושבע מאות שנה. אלו היו מחפשים באותן הרשימות היו מוצאים בתוך עתון צבאי מאנדז'ורי, שאנשי הצבא היהודים הצטיינו מאד במעשי גבורותיהם במלחמה, אך בודאי ידעו גם הלבלר האופיצר, גם מקצת הגבוהים שעליו, שכך יפה לו לסמוך על בקיאותו של לוטוסטנסקי בתלמודו בהיסטוריה ובאסירולוגיה ולא על הרשום בכתב אמת על ידי שרי צבא ועדי ראיה על אודות דרכי היהודים במלחמה שהיתה לפני שנים אחדות.

מ. י. ג—ן.

הקונגרס הציוני העשירי.

(השקפה כללית).

עברו ימי הקונגרס. כל אותן ההופעות והחזיונות של תנועת התחיה בישראל, שבאו לידי גלוי אינטנסיבי ומרוכז במשך עשרה ימים ושסחפו אותנו, עדי־הראיה, אחריהן ככו סערת זרם, היו לדבר שבעבר, המון הרשמים הכבירים והצעונים מתחיל להתברר ו־הסתדר, ואפשר כבר למסור ראשי־פרקים ומסקנות כלליות של אותם החזיונות והרשמים.

חושב אני שאכוין לדעתם של רוב מבקרי הקונגרס, אם אבטא את הרושם הכללי, את המשפט המסוכם על הקונגרס במלים אחרות אלו: הוא נתן לנו הרבה יותר מאשר קוינו למצוא בו. ואין הדברים הללו אמורים בתוצאותיו הישרות של הקונגרס בלבד, באותן ההחלטות והריזולוציות שנתקבלו בנוגע לעבודתנו בעתיד הקרוב בסעיפיה ובמקצעותיה השונים, אלא גם, ובמדה עוד יותר מרובה, בחזיונות ובעובדות הצדדים שבקונגרס הזה, שנהגו לנו תמונה בהירה מתנועתנו הלאומית בכל דתגלויותיה השונות, ושיש בהם בכדי לעודד את רוחנו ולהת בלבנו תקוה מוכה לעתיד.

מה נתן לנו הקונגרס כשהוא לעצמו?

הוא הביא לנו פתרון לכמה שאלות חשובות בהסתדרותנו והכנית עבודתנו, שזה כבר דרשו בחזקה תשובה ותקונים; הדעות שנצחו בקונגרס זה ושמצאו את בטוין בהחלטותיו השונות אינן אמנם חדשות. ההשקפה היסודית המונחת בעיקרן היא היא אותה ההשקפה האיבולוציונית הרואה בציוניות תנועה היסטורית הנב"ה מתוכה גדול אורגני ושלשם יצירת תנאים נוחים לגדולה, יש לה צורך בעבודה נמרצה ע"פ הכניה ברורה ומסוימת בכל אותם המקצועות, שיש בהם משום הכשרתם וחזוקם ותקונם של נושאי התנועה ושל האוביקט שלה. השקפה זו דתחילה זה כבר לכבוש את הלבבות במחננו. בעיון היתה כמעט מן השעה הראשונה נחלתם של בני עליה יחידים, אע"פ שלכלל תורה קבועה ומסוימה בבהירות הגיונית לא באה, ובמעשה התחילה להשפיע על עבודת ההסתדרות זה כמה שנים, מימי הקונגרס החמישי (יצירת הקה"ק, פתיחת מחלקת הבנק בא"י, בחירת עדה לחקירת א"י ועוד). ואולם הקונס־בטיביות והאינרציה השכיחות בחזיונות חברותיים פעלו גם פה את פעולהן; המלחמה הפנימית בין הישן והחדש נמשכה עדיין זמן רב. נצחונותיה של ההשקפה החדשה, שבה נצפנו עהידותיה של התנועה, מוגבלים היו לפי

שעה בפוזיציות בודדות, שכבשה אחת אחת. נעשו צעדים יחידים ברוחה ודרישותיה של השקפה זו, אבל לרוח החיה באופני התנועה לא נעשתה עדיין, ומכאן כל אותן הסתירות וההפכפכנות וחוסר שיטה ותכנית שבעבודה. מנהיגיה ומנהליה של התנועה באו לה מן העבר, מן התקופה של שלטון ההשקפה המתנגדת, ומפני שלא יכלו עוד להסתגל אל התקופה החדשה, אל דרישותיה של ההתפתחות הטבעית והאימננטית של התנועה, הגיעו הדברים לידי אותם הנגודים הפנימיים וחזיונות־המחלה שהיו לרועץ לתנועתנו במשך כמה שנים. וזהו עיקרה וטעמה של השאלה האורגניזציונית בכלל ושל שאלת ההנהגה בפרט, שרבים לא עמדו על אפיה וערכה הגדול והיו נכונים לראות בה שאלת אנשים גרידא. כאן לא היתה מלחמה מקרית כנגד אנשים ובשביל אנשים, אלא מלחמה מוכרחת בין תכנה של התנועה והתפתחותה הפנימית ובין צורתה האורגניזציונית החצונית, שלא הלמה אותה יוהר. הצד הטרגי שבמלחמה זו שבעלי הנפש היפה, לא יכלו להשלים עם הופעותיה החצוניית, שלא תמיד היו „יפות" בצורתן — הוא, שבמשך שנים אחרות יצאו כחותיה של התנועה לא לעבודה בעצמה, למלוי תעודותיו ודרישותיו הפנימיות של האידיאל הציוני, אלא למלחמה בלתי פוסקת על תנאי העבודה וההתפתחות. קשה היה להביא בלב רבים את ההכרה שהתנאים החדשים דורשים גם צורות חדשות.

הקונסרבטיביות החברותית הביאה כאן לידי שגיאה עיקרית שניה. שכחו, שיוצר הצורה האורגניזציונית של התנועה היה אותו המנהיג שהכניס את הרוח החדשה לתוך התנועה, שהעמיד אותה על הגובה שהיא ראויה לו ונתן לה את המעוף ואת הקסם של תנועת עם מתעורר לחיים וליצירה, — ושבהכרח שפך אותו מנהיג מרוחו ומכח אישיותו הגאונית על צורה זו. הצורה היתה מכוונת ומקבילה אל היוצר, ואפני ההנהגה התאימו לאישיותו של המנהיג ולכח יצירתו. והנה באו ומסרו את רסן ההנהגה, שנשמט מידי המנהיג שנפל במערכה, לידי איש אחד מן המחנה, ולא הבינו, שמה שהיה, אולי, לפי כחותיו של בחיר הקונגרס, איננו לפי כחותיו של הנבחר מתוך הקונגרס. דבר זה הגדיל וסבך עוד את הנגוד שבין תכנה והתפתחותה של התנועה ובין צורתה האורגניזציונית החיצונה. ההתפתחותה הטבעית, האימננטית של התנועה דרשה את שלה, — דרשה מרחב וחופש ועבודה כבירה ונמרצה לשם יחוד והתאמה בין התעודה והמעשה—והצורה החיצונית שקבעו לה שמה כבלים על רגליה והצרה את צעדיה.

ומלחמה זו בין דרישותיה הרחבות של התנועה וצורתה המצומצמת והמצמצמת נגמרה סוף סוף בקונגרס זה. נצח סוף סוף הכח החיוני הפנימי שבתנועה; נצחה נצחון גמור ומוחלט ההשקפה החדשה, ההכרה המזוקקה במהותה ותעודותיה של התנועה. הקונגרס קבע את עיקריה של העבודה בכל מקצעותיה השונים של תנועת התחיה בהתאמה להשקפה זו, והביא גם בצורתה האורגניזציונית של התנועה את השנויים והתקונים היוצאים מהשקפה זו. ההנהגה לא נמסרה עוד לידי איש אחד, אלא לידי חבר אנשים מנוסים ומומחים כל אחד במקצועו. מרכז ההנהגה עבר מהפנה הרחוקה מנושאי התחיה והתגליותיה השונות, שבה היה נתון עד כה, ל„עיר ואם בישראל", למקום שיש בו אינטלינגנציה יהודית לאומית וצעירים לאומיים, ששאיפותינו הן שאיפותיהם ותקוותינו — תקוותיהם. השפעת־גומלים בין ההנהגה ובין הסביבה של משכילים וצעירים לאומיים, תביא בלי ספק ברכה לתנועתנו ותסייע להנהגה החדשה למלא את התעודה החשובה שהציגה לה „לקבץ ולאחד את כל הכחות הרעננים העובדים והיכולים לעביד בתנועתנו". חברי ההנהגה החדשה אינם מבטיחים אמנם גדולות ונפלאות, ואין אנו מחכים כלל לגדולות ולנפלאות מכל אחד מהם, אבל דבר אחד ברור לנו, שעבודתם תהיה עבודה הרמונית משותפת. האחד ישלים וימלא את השני, רוח אחד יחיה וימלא את כל העבודה, ותכנית אחת שלמה, ברורה ומסוימה, בגבולות העיקרים שקבע הקונגרס, תהיה לכל הפעולות והמעשים במקצועות השונים. — העבודה באי״י לא תהיה עוד ענין רק לאחד החברים שבההנהגה, שדעתו אינו מכרעת ושלפעמים הוא פוגש מעצורים בעבודתו מצד חבריו, שלא סגלו לעצמם כל צרכם את ההשקפה החדשה האיבולוציונית על עבודה זו, אלא תהיה הנקודה המרכזית שבתעודות ההנהגה, הרואה בה את „יסוד העבודה הציונית בכלל". העבודה החיובית לשם התרבות הלאומית והחנוך הלאומי באי״י ובגולה, ביחוד בטורקיה, לא תהיה עוד ענין לשיחות נאות בלבד, אלא תתפוס את המקום הראוי לה בתנועה האומרת לברא ערכים לאומיים חדשים ולעשות את הגעגועים לחיים לאומיים מלאים, לחרות פנימית ולאמת שבלב—לכח יוצר ומפרה. במקצוע זה רואה ההנהגה החדשה, בהתאמה להחלטות הקונגרס, „כר נרחב לפניה ביחוד במזרח" והיא אומרת להתעסק ביחוד בעבודת החנוך בין יהודי המזרח. — והעבודה בקושטא לשם בירור מטרתנו ושאיפותינו לא תשא גם היא עוד עליה חותם של מקריות וחוסר שיטה.

זה הוא הפתרון שנתן הקונגרס לשאלת ההנהגה ועבודתה מתוך אותה ההשקפה על תעודתה ותכניתה של תנועתנו, שעוד מימי הקונגרס החמישי היתה הולכת לאט לאט וכובשת מקום בהסתדרותנו, ושבקונגרס זה נחלה את נצחונה המוחלט והונחה ביסוד הצורה האורגניזציונית של התנועה ותכנית העבודה שלה.

ולפי שהנצחון היה נצחון של השקפה ירועה, והמלחמה היתה מלחמה של שתי השקפות — או, יותר נכון, של שתי הקופות שונות בההתפתחות התנועה, שכל אחת מהן היתה טבעית והכרחית כשהוא לעצמה — ע"כ לא הופרעה בקונגרס זה ע"י מהלך המלחמה ההרמוניה הראויה לכנסיתם של צירי עם ישראל, בזמן שהוא מתעורר לתחיה, וע"כ גם נגמרה המלחמה בשלום ובאחדות גמורה. הכל הרגישו, שלא היתה כאן שאלה של „דין הניין לי ודין לא הניין לי", שלא היתה כאן מלחמה אישית עם מנצחים ומנוצחים, אלא בטוי מוכרח של התפתחות היסטורית, הופעה טבעית של תנועה מתפתחת שאופקיה מתרחבים, תעודותיה מתרבות, והיא שואפת לברוא לה ערכים ותנאי חיים חדשים. דבר זה ראינו בקונגרס זה גם בשאלת חשובות אחרות, שהיו בהן נגודים עיקריים גדולים מתוך השקפות יסודיות שונות, כגון שאלת הקולטורה ויחוסה של התנועה אל הדת וכיוצא בזה. ניכר היה, שצירי הקונגרס יודעים את חובתם ומכירים באחריותם הגדולה, את הנגודים האוביקטיביים בדעות ובהשקפות לא נסו לטשטש, לא השתדלו להפריע את פרוצס־ההתפלגות, הטבעי בכל אורגניזם חי ובריא, או להאפיל עליו. אך לא העבירו את הנגודים האוביקטיביים לתוך הספירה של היחוסים האישיים ולא עשו את הקונגרס לפרלמנט מודרני.

מצד זה גדול הוא ערך הקונגרס לא רק בתור „קונגרס השלום", אלא גם בתור מופת של בגרות צבורית, שהגענו אליה ע"י החנוך והעבודה של הקונגרסים הציוניים.

(סוף יבא.)

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

ו.

לפני מונח הדו"ח של הממשלה האמריקאית על דבר ההגרה לאמריקא בעד השנה שעברה — מסוף יוני לשנת 1909 עד סוף יוני לשנת 1910. המספרים הכוללים של המהגרים היהודים שבאו לצפון אמריקה בשנה הנזכרה כבר הובאו בעתונתנו, ולא בשבילם אני רוצה לדון בדו"ח האופיציאלי. מטרתנו במאמר זה היא להתבונן קצת על פרטים אחדים, על אודות מינם, שנותיהם, ידיעותיהם ומקום התישבותם של המהגרים היהודים, והעיקר להתבונן מה בין מהגרינו הבאים מארץ רוסיה ואוסטריה ובין בני עמים אחרים הבאים משם. כבר נסו לדון בהשואות כאלה פעמים רבות, אך לא בין יוצאי ארץ אחת, אלא למשל בין המהגרים היהודים והאיטלקיים, בין המהגרים היהודיים והאשכנזיים. אמת, שגם השואות כאלה חשובות הן והרבה אפשר ללמוד מהן. אך, לפי דעתנו, באשר תנאי החיים של העמים המושלים רחוקים ושונים אלה מאלה לגמרי אין התוצאות מוכיחות הרבה. לא כן הוא ביחס ליהודים והפולנים, ליהודים והליטאים, שאף כי תנאי־חייהם גם כן אינם דומים דמיון גמור, בכל זאת ישנן ביניהם נקודות משותפות רבות, הרבה צדדים כלליים — ולפיכך כדי וראוי הוא מאד להשוות למשל, את הגרת הפולנים להגרת היהודים הדרים ביניהם ותלוים בהם ובמצבם במדה מרובה; כיוצא בזה מענינת היא על פי השקפתנו זאת, הגרתם של הליטאים ההולכת ומתרבה משנה לשנה, שאנו רואים ממנה ברור, כי לא מאהבתנו היתרה לנדידה אנו מרבים לצאת — כמו שרצו להוכיח אחדים מסופרינו, — אלא מפאת המשבר שאינו פוסק, שכל המחוז הצפון מערבי נמצא בו.

היציאה מארץ רוסיא לאמריקא בכלל תגדל משנה לשנה. הנה למשל, בשנת 09—1908 יצא מרוסיה (עם פינלנד) לאמריקה בסך הכל מעט יותר ממאה ועשרים אלף מהגרים, ובשנת 10—1909 עלה המספר הזה עד ליותר ממאה ושמונים וששה אלפים.

מי הם העמים היותר מוכרחים לעזוב את ארץ מולדתם ולנוד למרחקים? קודם כל דבר אנו רואים שיוצאים מרוסיא רק העמים הנכנעים. על פי המספרים הכוללים של המהגרים מרוסיא לצפון־אמריקא הפולנים הם המרובים בהם ומספרם הגיע עד ליותר מששים ושלשה אלפים; שניים להם היהודים, שמספר מהגריהם הגיע עד לששים אלף; השלישיים הם הליטאים, שמספר יוצאיהם מרוסיא לאמריקא הגיע בשנה הנזכרת—1910—1909— כמעט עד לעשרים ושנים אלפים; אחריהם באים הרוסים, שבודאי נחשבים ביניהם גם האוקראינים ובני רוסיא הלבנה, שהם בלי ספק רוב יוצאי רוסיא,—14,868.

כמובן אין להוציא מזה, שהפולנים מהגרים במדה יותר מרובה מהיהודים. לפי המספר היחוסי, כלומר ביחס למספר הנפשות של כל עם ועם, יצא לנו, שאנחנו היהודים מרבים יותר לצאת, והליטאים שניים לנו והפולנים הם השלישים. אם נוסיף עוד שמספר היהודים הרוסים היוצאים לארצות אחרות, לארגנטינה, קנדה, פלשתינה, אנגליה, צרפת, דרום־אפריקא ועוד, עולה פעמים רבות על הפולנים והליטאים המהגרים לארצות האלו, יתברר, שלענין יציאה מרוסיא אנו הראשונים.

שנית, מענין הוא, שהיציאה של העמים הנזכרים תגדל משנה לשנה במדה יותר מרובה מיציאתנו אנו. יציאתנו מצוינת בקפיצות משונות, בסבת הפוגרומים הגופניים והחמריים, ביציאותם של הפולנים והליטאים אנו מוצאים התפתחות תמידית מודרגת וזה אות שהסבות האיקונומיות גורמות להגרה. הלא אי אפשר לאמר, שבשלש או ארבע השנים האחרונות נגזרו גזרות מיוחדות בחייהם האיקונומיים של הפולנים והליטאים, ובכל זאת לא תחדל יציאתם מלהתרבות ולהתגדל — ומזה יש להוציא, שגם יציאתנו אנו תלויה יותר באותו הפרוצס ההיסטורי, שעליו דברנו פעמים רבות, ושפעולתו אינה פוסקת גם בארצות, שיש לנו בהן חפש גמור, מאשר בגזרות וברדיפות, וכלל הוא מכבר בידנו, כי אם יצר המקום באיזו ארץ — מסבת התרבותם הטבעית של התושבים או מחמת משבר חמרי זמני — אזי היהודי הוא הראשון לשים תרמילו על שכמו ומקלו בידו. מספר המהגרים היהודיים, הפולניים והליטאים, שבאו במשך עשר השנים האחרונות לצפון אמריקא, יוכיחו שדעתנו מיוסדה על ידיעות אביקטיביות. צריכים אנו רק להעיר: ראשונה, שאנו מביאים את המספרים של היהודים, הפולנים והליטאים שבאו לצפון אמיריקא לא רק מארץ רוסיא, אלא מכל הארצות, ולהוי ידוע לקורא, שההגרה היהודית מארץ רוסיא בכלל, כלומר לכל הארצות, מתאמת בערך למספר היהודים הבאים רק לצפון אמיריקא; ההגרה הפולנית מרוסיה היא בערך מששים עד שבעים אחוזים למאה של כל ההגרה הפולנית ובאשר הפולנים יוצאים לארצות אחרות, חוץ, מאמיריקא הצפונית, במדה פחותה מאד, ראוי לשער, ששלשת רבעי ההגרה הפולנית לאמירקא יתאימו להגרה הפולנית מארץ רוסיא; ומה ששיך למהגרים הליטאים הנה תשעים ותשעה אחוזים למאה מהם יוצאים לאמיריקה, וכלם הם בני ארץ רוסיא.

באו לאמריקא:

בשנת	יהודים	פולנים	ליטאים
1901	58,098	43,617	8,815
1902	57,688	69,620	11,629
1903	76,203	82,343	14,432
1904	106,236	67,757	12,780
1905	129,910	102,437	18,604
1906	153,748	95,835	14,257
1907	149,182	138,033	25,884
1908	103,387	68,105	13,720
1909	57,551	77,565	15,254
1910	84,260	128,348	22,714
ס"ה במשך 10 שנים	976,263	873,660	158,089

נתעכב קצת על ביאור המספרים האלו. חושבים אנו שמהמספרים היבשים האלו אפשר ללמוד הרבה. הנה שלשה עמים דרים זה בצד זה, כלם משועבדים הם לעם אחר וסובלים ממצב־שעביד זה,—ובכל זאת מה משונים הם גורליהם! מה שבולט ביותר ונראה לכל הוא, שבימי המהפכה גדל מספר היוצאים אצל כל העמים במדה מרובה, אבל כשנשים לב לשורות האמצעיות נראה, שאצל היהודים נראתה פעולת המהפכה בהקדם זמן ונמשכה יותר.

יציאת היהודים תעלה למאת אלף עוד בשנת 1904 ותרד רק בשנת 1909, כלומר חמש שנים רצופות נמצאו היהודים תחת פעולת המהפכה שגרמה יציאה יתרה. אצל הפולנים יעלה מספר היוצאים רק בשנת 1905, ובשנת 1908 ישוב כבר המספר הזה למצבו הנורמלי. וכן הוא גם אצל הליטאים. ואם ימצא קורא שישיב לנו, שהפוגרומים גרמו לזה במדה מרובה, נענה על

זה, שאפשרות הפוגרומים רק בנו ולא בעמים המשועבדים שנזכרו, היא העדות היותר בולטת ומוכיחה, שמצבנו הוא היותר אי־נורמלי.

(סוף יבא).

יעקב כהן.

חֲלוֹם יוֹם־קָיִץ.

בְּמַעֲמַקֵּי־יָם,
בִּזְבוּל גָּבִישׁ זַךְ,
עֲלֵי מִטַּת־שֵׁן,
עֲלֵי כָרֵי־מֶשִׁי,
שָׁכֹב אֶשְׁכַּב לִי
וְאֶתְנַמְנְמָה,
לֹא אֶתְנַמְנְמָה —
נֹגַהּ צוֹנֵן רַךְ
יִזְלֹף סָבִיב לִי,
פְּרָחִים שְׁקֵטֵי־פְאֵר.
אַט יָנִיעוּ רֹאשׁ
וִיבָרְכוּנִי דֹם,
וּמִחוּץ לַקִּיר
חֶרֶשׁ יִנָּהֲרוּ
אַף יְשׁוֹקְקוּ
מִימֵי־עַד...

וְסִירוֹנִית־יָם,
קְוֻצּוֹת־אֶשֶׁד לָהּ
וְעֵינַיִם־שְׁבוּ,
בָּהֶן לוֹחֲשׁוֹת
כָּל תַּעֲלֻמוֹת־תְּהוֹם
וּמִתְנַצְנְצוֹת,
יָשֹׁב תֵּשֵׁב לָהּ
אֶל מִטָּתִי־שֵׁן,
נוֹחָה, שׁוֹבְבָה,
בְּיָד נוֹטְפָה מֹר
שַׂעֲרֵי תְסַלְסֵל לָהּ,
וּבְקוֹל לֹא־מִזֶּה,
מוֹשֵׁךְ אַפְסֵי־עַד,
הִיא תְשׁוֹרֵר אַט
שִׁיר־אַגָּדָה לִי —
נֹגַהּ צוֹנֵן־רַךְ
יִזְלֹף סָבִיב לִי,
פְּרָחִים יִסֹּגְדוּ,
מַיִם יֶהֱמוּ,
חֶרֶשׁ יֶהֱמוּ,
וְסִירוֹנִית־יָם
תָּשִׁיר שִׁיר...

„מַעְלָה מַעְלָה שָׁם,
הַרְחֵק הַרְחֵק מְאֹד,
עוֹלָם מוּזָר יֵשׁ,
יוֹקֵד, נִשְׂרַף־אֵשׁ
וְאֵין תְּרוּפָה לוֹ...
בְּרוּאִים יֶשְׁנָם בּוֹ;
שׁוֹנֵי־מְשֻׁנֵּי־דְמוּת,
כְּאוּדִים בּוֹעֲרִים,
חֲצָיִם אֻכְּלוּ כְבָר,
חֲצָיִם יֶעְשְׁנוּ
וְאֵין לֵחַ בָּם...
רוֹתְחִים, רוֹעֲשִׁים,
כְּאוּדִים בּוֹעֲרִים,
פִּתְאֹם יְקַפְּצוּ,
יִדְאוּ פֹּה גַּם שָׁם,
פִּתְאֹם יִפְּלוּ שׁוּב,
אֻכַּל עַד־הַתֹּם...
הַרְחֵק רָחוֹק הוּא
עוֹלָם־פְּלָדוֹת זֶה,
אֶת בְּרִיּוֹתָיו בּוֹ
לֹא חָזִיתָ עוֹד
אַף לֹא תֶחֱזֶה..."
כָּךְ סִירוֹנִית־יָם
תָּשִׁיר שִׁירָהּ לִי,
נֹגַהּ צוֹנֵן־רַךְ
יִזְלֹף סָבִיב לִי,
פְּרָחִים שְׁקֵטֵי־פְאֵר
אַט יַרְכִּינוּ רֹאשׁ
וִיבָרְכוּנִי דֹם,
וּמִחוּץ לַקִּיר
חֶרֶשׁ יִנָּהֲרוּ,
חֶרֶשׁ יֶהֱמוּ
מִימֵי־עַד...

מנדלי מוכר־ספרים.

סֵפֶר הַבְּהֵמוֹת.

II.

לְקוֹרוֹת סוּס נוֹשֵׂא סְפָרִים.

היום בא סוס זה מדרך בלא כח, נשוך־זבובים, חיגר ברגל אחת וגופו כחרס הנשבר; והוא עומד לו יחידי בשכונת בית־הכנסת כחום היום בקיץ, אחוריו לבית־המדרש ופניו כלפי העגלה המלאה ספרים. עומד בכובד ראש, מקמט מצחו, משפיל אזניו ומושיט קצה לשונו. הוא שרוי בתענית, ומצטער מאד. לכאורה הוא רגיל בתענית ואינו חושש להן. משעה שהוא נושא ספרים, את עול היהדות הזה עליו, אירע לו כמה וכמה פעמים להתענות, פעם תענית יחיד — הוא בעצמו, ופעם תענית צבור — הוא ובעליו וכל בני ביתו ביחד. לא יזכה לאכול מסעודה של דגן־שמים ולחם סוסים א ב י ר י ם שם לעתיד לבוא אם כל הימים, שעסקיו בספרים, היה טועם אפילו גרגר אחד שבולת־שועל בעולם הזה. רבונו של עולם, הלואי ויהא מספר מכותיהם של פריצי חיות, אויביו הרעים, כמספר הצומות ועינויי נפשו בכל ימי נדודיו עם משאו זה! לא אכל ולא שתה ולא התרעם חס ושלום. אבל עכשיו גבר בו יצר הרע של אכילה והשיאו לחוש לצרכי גופו ככל בריה חיה ולא להיות כפגר מובס בעולם. מספוא, מספוא הוא מבקש, מספוא כל־שהוא לקיום נפשו!

שקט ודממה מסביב, הכל נחבאים בבתים ובחנויות מפני החמה ומזיעים. הבהמות רועות בשדה. עגלים ובני־בקר, גדיים ותישים רובצים במרעה־טוב, אוכלים ונהנים ושמחים, והוא, אוי לו ואוי למזלו, בודד במקומו, אין בו כל עשב, כל עץ אלא אבק, זבל ואשפה, ועצבות שורה שם. עומד לו ביש־גדא זה תלוי־שפה וגלוי־עינים, כמתרעם ואומר, אם אין אכילה השינים הללו למה? יצר הרע ממריד עליו את בני מעיו והם כחלילים הומים בבטנו. עורו מזדעזע עליו, עיניו סגורות למחצה, והוא מסתכל בחבילות ספרים שבעגלה כנגדו, מסתכל ונאנח במרירות.

הוא מתאנח ויש לו על מה להתאנח. נורא הוא ספר קורותיו, ישמעו בעלי־חיים ויקחו מוסר. לא מנעוריו הוא דל ורע תואר, חס ושלום! סייח יפה היה בשעתו וגם אחרי כן כשנתגבר, זריז ומזורז היה, וקל ברגליו, כרסתן פרסתן, בריא ושמן ומהלך בקומה זקופה, וכשהיו מתחרים בו היה עומד קוממיות ובועט בחמת כחו.

וכיון שכח זכרונו נחליש עתה, לא עליכם, ולזכור את כל המוצאות אותו בחייו ברור היטב, בדעה צלולה, קשה עליו, שהרי סוף סוף בהמה הוא; לפיכך אין לומר, שהוא מ ע י י ן בספר קורותיו, אלא הוא ח ו ל ם, דברי ימי חייו עוברים לפניו בחלום.

סוס זה, כמה שהוא מדוכדך ומדוכא, מתוך סימניו הוא ניכר, כעשיר שירד מנכסיו, שאינו מן הבהמות הגסות וההדיוטות, אלא חוטר מגזע אבירים, המיוחסים שבסוסים, ובשביל כך נתחבב בנעוריו על בעליו ונהגו בו כבוד. דיר נאה התקינו לו ומשמשים עמדו שם לשרתו. אמת, משמשיו היו נוטלים להם, כדרך אהוריירים, מן המספוא שלו, זה נטל קצת וזה קצה, אף על פי כן גם לו נשאר כדי שביעה ולא מת ברעב. לומר, שבן־חורין היה באותם הימים ולא נשתעבד כלל, אי אפשר, וכי יש בהמה בעולם עומדת ברשותה? אם שור או כבש אם עז ואם סוס הכל משועבדים ועומדים לעבודת בעליהם. שור לחרישה, כבש לגזיזה, עז לחליבה וסוס לרכיבה, הלא לכך נוצרו. אף סוס זה לבעליו נעבד, שהיה רוכב על גבו, אוסרו במרכבתו, בולמו במתג ורסן וחובטו בשוט. החבטות לא היו חבטות שוט פשוט, אלא של מלקות—רצועות כפולות ומכופלות כהלכה ונתקבלו לו באהבה.

עומד סוס זה אצל העגלה עצוב ושומם ופתאם הוא מתעורר ומרים ראשו, כיורד מגדולתו, שחולם לו ימיו הטובים. זוקף אזניו, מושיט צוארו המוקרח ושואף בנחיריו, כאלו הוא מריח ריח שדה ומרעה טוב ונהנה; כאלו אין כאן לפניו לא עגלה ולא קינות ותחינות וסליחות, אלא אבוס בעליו ומשמשיו בימים ההם; לא חבילות ספרים, אלא חבילות קש ושבולת־שועל. ועד שהוא חולם, אוכל ושותה ורואה כל־טוב בחלומו. — ורוח נשא זבוב אחד, שמרחוק הריח מכה טריה בגבו המעונך, ולאחר רקידה־זבובית והקפות הרבה בשמחה ובזמזום ירד עליו והכניס פיו לתוך פי המכה כמנשק לו. ומפני נשיקה זו הקיץ וקפץ ממקומו, הפשיל זנבו ונתכוין לפגוע במזעזעו החצוף, אבל הזנב קצר ומוקרח ואינו מגיע למקומו של זה. על כרחו הוא מסיח דעתו ממנו, כופף עצמו ומתחכך בכלונסא של העגלה, מתחכך ונאנח כעני מפני הנאת החיכוך.

דומה, עתה ביש־גדא זה נמלך בלבו, שמא יניח מקומו וילך. והנה הוא מתנדנד — וכל עורו מזנבו ועד ראשו מתנענע, מחליץ עצמותיו ומתעטש, כמזמן את עצמו ואומר: הנני!... ובאמת, מה לו כאן ומה יהא בסופו כאן אצל כותלי בית־המדרש? מה יתן לו ומה יוסיף לו המקום הזה, שהוא שמם וריק ואין בו כל צמח וחציר לבהמה? — הנני! הוא מתעטש וצוהל ומרים לדרך פעמיו — ופתאם, אוי, הרגיש כאב ברגלו, באותו הרגל בעצמה, שבשבילה שמם עולמו, ירד מגדולתו והיה סוס לא יצלח בימיו! כלום אפשר למי שיהיה, אפילו להמשובחים שבסוסים, לשאת את הבעלים אם הרגלים רפות, אם הברכים כורעות ומתמוטטות. ואם אין מועיל בך מה אתה? הימנה השמאלה ולך לעזאזל ולכל רוחות העולם! והוא הלך... היה מתמכר לקונים, עובר מזה לזה ומזדלזל והולך. בעליו עצמו משערות זנבו, וטוב לא ראה אצל כל אחד מהם. הוא חטא רבים נשא. בעת צרה התגוללו עליו, שעל ידו היא באה. היו חבריו, סוסים גסים, משתובבים, משליכים מעליהם עבותות העגלה, נוטים מן הדרך כשכורים ונופלים בבור — הוא עוונותם סבל. אמרו עליו: מנוול זה מזיק הוא, משלחת הוא ומכה מהלכת; וכיוצא בהם שמות מגונים. ומאותה שעה שנכשל וכבודו גלה ממנו, ספר תולדותיו, אוי ואבוי לו, הוא ספר תולדות של נדודים וטלטולים, של סבלות ועבדות, של עינויים ויסורים ואדונים קשים ורעים.

הרגל כואבת, והכאב הולך מכף רגלו עד קדקדו, מפעפע באיבריו ומנקר במוחו. הורד ראשו, נתעותו פניו ושפתו התחתונה מרפרפת. עיניו סגורות וקיים עכורים ולחים מדמעות על לסתותיו. ערבוביא במוחו, ערבוב משונה של קרונות ומרכבות ובעלי־העגלות; של חביות מים, כובד אבן ונטל החול ומשא חומר ולבנים; של מקלות, מלקות ורצועות, זרועות נטויות ובעלי אגרופין. ופתאם נתחלחל מאד ונזדעזעו כל איבריו—אותו הגלגל, הגלגל החוזר, נראה לו בחזיונו, כל מכותיו וכל מדוי מצרים ופגעיו הרעים ביחד כאין הם נגד צרת נפשו בהיותו מסבב הגלגל שם בבית־ריחים. כמה שהעבודה אצל בעלי העגלות קשה היא, עוד אפשר לסובלה, וכמה שהדרך מתקלקלת בימות הגשמים ובשעת הפשרת שלגים, והרגלים טובעות בטיט עד הארכובה, אף על פי כן דרך היא. אתה הולך עליה בקושי, פוסע פסיעה קטנה, עקב בצד אגודל, מתלבט ונופל במהמורות, אף על פי כן אתה זוחל והולך, מקומות הישוב מתחלפים לעיניך — הנה

הר והנה בקעה, הנה בריכה והנה גשר, הנה חורשה והנה בית־מלון, אבל הלוך ודוש סובב סובב במקום אחד, הלוך וחזור חלילה על הראשונות, שלא לראות אלא מה שהיה כבר, ולא לשמוע אלא קול הטחנה — דבר זה מר ממות. שעמום בראשך, דעתך מבולבלת, הרגשותיך קהות וחייך — אינם חיים.

ועד שהסוס עומד מר בחמת רוחו, אחת מעיניו מתפתחת מעט, רואה ברתת וזיע — ואין פחד! מתפתחת עינו השנית, מתרפרפה ורואה — ב־רוך השם, אין ריחים ואין גלגל לפניו! דעתו מתישבת עליו, הוא מתאמץ ומרים סנטרו ולוחך חבילה של ספרים, ולחיכה זו אומרת: סוף סוף כובד משאם של אלה טוב מכל אותם המשאות, שהיו מעמיסים עליו, וטוב לו בחצר בית המדרש מדור באורוות אותם האדונים הקשים. ואם כן, אמר בלבו, למה זה אני מחסר את נפשי מטובה, ארבץ כי ואשתטח מלוא קומתי ארצה. עד כמה צריכים לעמיד, להגות ולעיין באלה...

ומיד נתפרקד הסוס ברחבה אצל העגלה ופנה למעלה, מתגלגל ומתהפך מצדו אל צדו, כמו שמתעמלים במרחץ על האצטבא העליונה, וצוהל מתוך רוב הנאה. רוח יתירה של יום טוב נכנסה בו. ועד שהוא מתפלש בעפר מין בריה מזדקר מתחתיו בקול יללה, והתנער מעפר בהול ומבוהל ועמד על רגליו. הוא מעמיד עיניו ואזניו, תוהא ומביט לכל רוחותיו, והנה לפניו — כלב!

בשעה שהסוס עשה לו יום טוב, שמחה ושחוק על הסדר, כמה שנאמר, כלב של נכרי התגנב ובא לרחוב בית־הכנסת, לשלול שלל ולגנוב מיני מאכל בעגלה, ונתקל בהיסח הדעת בסוס ונפגע, וכלב זה עומד עתה מלא חמה כהמן בשעתו, זנבו מיפשל לו מאחוריו, פיו פתוח, חורץ לשונו ונובח. לא על זנבו, שנתלחץ הוא כועס ונובח, אלא על שניונו — אוכל בקשה נפשו כאן ומצא דברים, שאין לו בהם חפץ ואינם שווים בעיניו כלום. ותרגום של נביחתו בלשון כלבים כך הוא: „אוי לך סוס מבוער וצרוע ואוי לסחורתך זו!... ואחרת זולתה אין לך! הב־הב!... יש לך מעדנים הרבה ואתה רמאי אתה וטומנם. הב־הב, רמאי!... כשתבוא עוד למקומנו בסחורתך זו הבלה ונפלנו עליך אני וחברי ונעשה אותך איברים איברים... הב־הב! אני אומר לך. הב־הב! הב־הב, רררמאי!...״ ביש גדא שלנו הנעלב נמלך בדעתו וכבש פניו בעגלה, ואחוריו להכלב, כאומר: מה־אומר לך, כלב, ומה אדבר...

החמה, שהיא מתאכסנת כדרכה בחצר בית־הכנסת כל היום, הזמינה עצמה בעת מנחת ערב להתפטר משם ולילך לאוהלה, משפילה לראות ביש־גדא שלנו, להסתכל בו ובחבילות הספרים שבעגלה — ופניה משתנים ומאדימים, כאלו קשה עליה הפרידה מבן פורת זה ומסחורה זו, ובאמת, הלא רשאי היה סוסנו להשבע, שלא היתה כניסתה לעיר מלכתחילה אלא לכבודו, להסתכל בו. אף על פי כן היה נראה ממעשיו שלא נחשבה לו הסתכלותה זו למאומה: הבל הבלים! מה יתרון בהסתכלות? אין להבריות ממנה אלא חמימות יתרה. מוטב להיות מרחוק. עתה כשהיא עוצמת עיניה ופינה והולכת ירוח לנפש, הנשימה נעשית בקל, הגוף נהנה וצלו הולך וגדול מאד.

ובאמת גדל סוסנו פתאם והיה בעוג מלך הבשן בימיו. ראשו על גג של בית־המדרש וזנבו מתפשט למרחוק עד כותל אחר הבתים, וכלו הוא משונה כאחד מיצורי קדם שמבראשית. ולפיכך אין לתמוה, למה העז הזו, שנתפזה ורצה מן השדה, למה עמדה בחצר בית־הכנסת והשמיעה „מה־מה״ בקול רעש גדול, קול זה היה משמש תמיה? מה זאת, מה זאת? וקריאה: הָתָיו בני בקר וכל בהמות העדר, בואו וראו מין בריה נפלאה!

הגדיים, הקופצים כדרכם בראש, הקדימו ובאו לקבל הפנים החדשות. אלא תיש־הקהל, בעל בעמיו העזים, יאריך ימים ושנים, עדיין לא בא בתוך עדתו לקבל פני האורח ולברכו בשלום, מפני שהיה טרוד אותה שעה בענין נכבד עם בני העיר, נערים ריקים ושובבים, הרוכבים על גבו, משתמשים בו בתחבולותיהם לפעלם, לדברי שחוק והוללות ולכל מה שלבם חפץ.

מה־מה־מה! נותנים הגדיים בקולם קול עָז, נודדי זנב ומקפצים ועולים על העגלה, שלא להמתין כנימוסי דרך ארץ עד שיזמינו אותם. הם שואפים ומריחים ולוחכים ומחפשים מעדנים לנפשם. והיה דחיקה והמ־ה, ערבוב ופיזור ספרים. שנים מהם עומדים זה כנגד זה על ספר אחד בכפיפת ראש ובנטית מצח ונענועי זקן ומתנגחים. זה עם זה, כתלמידי חכמים, שמנצחים בהלכה — אלו הם הבטלנים שבעזים, שאין בהם טפת חלב ללחמם וללחם ביתם, מתפרנסים ואינם מפרנסים, אוכלים ואינם מאכילים, ולפיכך שעתם פנויה למחלוקת ולמעשה תעתועים.

סוסנו התמים הקים עליו בלא עון ופשע את כל כלבי העיר. אותו הכלב התחיל נובח ושאר הכלבים נבחו אחריו, כל כלב על פי דרכו וכל כלב על אשפתו. קול הנביחה הלך בכל העיר כמכה מהלכת, הכנים מהומה בעדת הבהמות ונתבלבלו והמו, שלא לדעת מה. בשעה שבהמות זקנות עמדו בבובד ראש על כלי החליבה, מקשיבות לקול המולה מרחוק ושותקות, שלא להפסיק חלילה באמצע החליבה, הרימה עגלה בחורה, קלת דעת, פעמי רגליה ורצה למקום המעשה בשכונת בית־הכנסת. ופר בן־בקר, אדמוני ובריא אזר כגבר חלציו ורדף אחריה נטוי זנב, שואף ונושף ברוחו. הסוס עמד במקומו בין כלונסאות עגלה המעומדים והפר עם יפתו רצים ומקיפים אותו סביב, כשם שמקיפים חתן מתחת חופתו.

הבהמות בעיירות קטנות, כידוע, מצויות הן בשכונת בית־הכנסת, ושם מקום מנוחתן, לא כאותן הבהמות בכרכים, שרואות את בית הכנסת לעתים רחוקות, או שאינן רואות איתו לעולם בכל ימי חייהן. וכניסה גדולה, כמו באותה שעה בכנופיא ובהמון רב, אפילו זקני בהמות של עיר קטנה זו אינם זוכרים.

כשבאו הבהמות הכבודות ללון כדרכן בשכונת בית־הכנסת, לאחר החליבה במנחת ערב, ומצאו את מקומותיהן, שהחזיקו בהם כבר, אינם פנויים, תמהו ולא ידעו מה לעשות. סוס ועגלתו ־ראו לפניהן, גדיים מתנגחים ושעירים מרקדים שם, וקשה מכלם מעשה העגלה הפרוצה ושעשועיה עם שור פר. אוי לאותה בושה, אוי לאותה כלימה! למחות בידם ולומר: מו? — חס ושלום! מו זה בלשון הבהמות יש בו כמה וכמה הוראות ושמא יטעו לפרשו בהוראה זו, שאינה נאה לצנועות, לבהמות כשרות. וחוץ מזה, הלא הכתוב אומר: „סחור סחור לגדיים מתנגחים ולשעירים עזי־מצח לא תקרב, פן יקפצו עליך בגאוה ובוז!״ וחכמים אומרים: הזהר „בעגלתך ואל תשתדל להוכיחה בשעת קלקלתה, שמא יפגע בך עוגבה בעל הקרנים.״ על כרחן שתקו בהמות כשרות הללו והיו בולעות רוק ומעלות גרה—דבר זה אצל הבהמות הוא כסירוג פוזמקאות אצל הנשים בשעות הפנויות.

ובתוך כך חפז ובא מין יציר משונה—פניו שעירות וזקנו המגודל פרוע, חוטמו, השוקע בין עיניו, אינו נח במקומו רגע אחר, אלא מתעקם ומתקמט, מריח ונושף ומתעטש. והוא שפל־קומה, רחב־גוף וקצר־רגלים, כמכנסי שערות ארוכות לו ממתניו עד הברכים, וריח של זעה וטיפה סרוחה נודף ממנו—זהו תיש־הקהל בכבודו ובעצמו. עוד מרחוק הרכין ראשו בקידה והשתחויה,

מתעטש בגמגום ובלחישה, ומיד הוא ממהר ובא ובוטש את הסוס תחת ירכו.

וביש־גרא שלנו נרתע מפני הכאב וצהל מתוך גרונו, כמתרעם על דרך שאילת שלום זו. אלמלי היה יודע לשון תישים ולשון שאר מיני בהמות, הנמצאות עתה בשכונתו, היה מברר את טענותיו ואומר להם: הוי בהמות! הוי תישים! מה עשיתי לכם, שאתם מתגודדים ומתאספים עלי ונוהגים בי מנהג פראים? היה מספר להם רוב טרחו ויגיעו בסחורתו זו, שערבבו ופזרו אותה. העמל בה מרובה, והריוח, שהיא מביאה, מועט, אין בו כדי חבילת קש לסעודה אחת; מספוא במשקל יאכל, נע ונד הוא בארץ, הולך ונוסע תמיד, נושא ונותן—וחיי צער יחיה. כסבורים שעגלתו מלאה כל טוב, ובטנו—אוי, בטנו ריקה! חוץ ממלוא כף מוץ בשחרית לא אכל כל היום כלום. אם אין קונה אין פדיון, אם אין פדיון אין צמח ואם אין צמח אכילה מניין?

אלא, מה שביש־גדא זה אינו יכול לומר בפה הוא אומרו ברמיזה—בסיקור עין ובנדנוד איבריו. מתחילה הוא מצדד ראשו ובודק בעיניו את עצמו וגופו, ובדיקה זו אומרת: כמדומני, שהכל אצלי כראוי להיות. בריה אני ככל הבריות, וכיון שהבדיקה נגמרת הוא פושט זנבו כלפי הבהמות, כאומר: צאינה וראינה!... כרס יש, שוקים יש, עור ועצמות יש. בשר ודם אני, ומה לכן עוד?

אבל התיש אינו מבין חידות ולא די לו ברמיזה, והוא אוזר חלציו, מתמרמר לביש־גדא שלנו ובוטש בו בחמת כחו. כל הבהמות עומדות ורואות ואין מוחה בידו. הסוס עומר משמים בכפיפת ראש, ואנחות קשות יוצאות ממעמקי בטנו. הפעם לא צהל ולא נשא קולו, אלא הוא שותק ולא יפתח פיו, מדעתו שאין כח הפה מועיל לנגד כח ידים.

וכך הוא באמת, סוס עלוב! אפילו כשהיה פיך נפתח כפי הסבתא, אתונו של בלעם, בימיה, לא היעיל לך. עד שתפתחה את פיך מוטב לך אלמלי נסתם פיהם—אלמלי במקום ספריך מצאו בעגלתך מה שבקשה נפשם, וצפונך היה ממלא פיהם ובטנם.

אף על פי כן יש ללמד זכות על התיש, שאינו רשע ורע כל כך. עבודת תיש־הקהל הלא עבודה קשה היא. שעה של מנוחה אין לו בעולמו. ידו בכל ויד כל בו ומספר שערות זקנו הם עסקיו. נושא עליו טרחם ומשאם של בני „החברה הלבנה" ועושה רצונם. ובכל מקום שם הוא—בבית־הכנסת ובשוק, אצל יושבי קרנות וליד סלים מלאים מכל מאכל, מעשה אופה ומיני פירות, ומלבד כל אלה עליו לבוא בגנים, בגנו של זה ושל זה, לברך שם על פרי האדמה, ולכוין את השעה ולבוא מאליו בלא הזמנה. פעמים בעל־הגן רוחו אינו נוחה הימנו והוא פוגע בו בחוזק יד, עד שפריו שאכל יקיאנו. ומכאן התיש למד פעמים, שאין המכה הזאת באה לו אלא מפני התרעומות. בעל הגן נתרעם עליו על שהכלימו ושהה לבוא אצלו, ולפיכך הוא משתדל לפייסו ומקדים ובא בגנו למחר בבוקר השכם. והנה אף זה לא ירצה לו! בעל הגן פוגע בו במקל, ופגיעתו רעה יותר מזו של אתמול. אומרים, שביום זה הוכה מכה רבה. התעללו בו ושמו מועקה בזנבו. על־כן בא ברעש ורוגז לשכונת בית־הכנסת והניח חמתו בסוסנו, ביש־גדא זה.

ועד שהעלוב הזה עומד בפחי־נפש הרגיש בגוף חם נוגע בו מאחוריו. סבור היה, בעל הבית הוה זה בא, והנה חציר ומספוא! אבל חשב וטעה! אחת הבהמות הכשרות רמזה לו במגע, שיטריח ויתרע מעט לאחוריו, ומיד כרעה ורבצה לשכב את משכב הלילה על מנת, שתעמוד כלחוך השור עם הנץ החמה לאכילה בשדה עד ערב.

השמש הורידה לארץ ראשה ושקעה. הפר עמד, הרים בשופר קולו, הפשיל זנבו, נשא רגליו—ונס. התיש לקח את עזיו והלך למנוחתו בעזרת נשים. גדודי הכוכבים נראו ברקיע ועמדו על משמרתם בלילה—והעיר ישנה!

מרחוק נשמע קול צעדה. רגלים פוסעות ובאות להעגלה, אף ידים עסקניות ממששות—והסוס שלנו, אשריהו! הנה ראשו עד למעלה מאזניו בתוך התרמיל „תרמילו הישן", אוכל מוץ לתיאבון, וחשובה לו אכילת מוץ כאלו הוא אוכל שבולת־שועל!...

אליעזר שטיינמאן.

שְׁנֵיאוּר.

(ספור).

II.

אותו הרחוב, הדומה ל„חית" בצורתו, שבו עומד ביתה של לאה, התכצר על מקום תלול, גבוה מכל העירה. משלש רוחותיו בתים לו להרחוב הזה רק מצדו הרביעי הוא הולך ונמשך למרחוק ועולה ונוגע בקצהו בשדותיהם ובגניהם של נכרים, ומנגד לצדו הרביעי הזה הוא מפולש באמצעיתו על ידי סימטה יורדת בשפוע ומובילה אל השוק שמלמטה בבקעה.

דרי אותו השכונה, יודעים איש את אחיו בכל פרטי מצבם וחיים תמיד בצותא חרא, חיי משפחה אחת גדולה.

בחורף מתכנשות הנשים בתוך אחד הבתים, ובקיץ הן יושבות אצל אחד הבתים, על הקרקע בדמות חצי גורן עגולה. פוזמקאותיהן בידיהן והלשונות מקשקשות בלי הרף — והרגלים הולכות ומזדקרות תחת שולי בגדיהן.

הנה שלשה דורות זה בצד זה: האם הזקנה, בתה זנכדתה, עלמה כבת שש עשרה, כולן פוזמקאותיהן בידיהן, ודאי, של אבי המשפחה, ומן הצד, בשורת הילדים המשחקים, נמצא עוד נצר מאותו הגזע, תינוק כבן שלש, ולא רחוק משם באותו הרחוב שורת עצי אלונים מונחים אצל כתלו של אברהם החיט. אברהם הוא איש אמיד ובעל צרורות, והראיה שהוא עוסק בבניה,—לתכלית זו פרק את האלונים פה—והבניה היא סימן לעשירות.

מאז החלו האברכים הבטלנים, האוכלים ואינם עושים, מתמרמרים על הוריהם, שלא למדום אומנות. פקעה נפשם מאבותיהם. בדקו ומצאו שבכלל הם פנטיקים, וסדרי החיים של היהודים מקולקלים מאד. מכאן באו להכחשת המסורה, התחילו אומרים, תורה לא מן השמים היא, משה רבינו עלה על הר גבוה ולא אל השמים, משה רבינו חכם גדול היה והנחיל לישראל הרבה תורה ומצות, וכוון שהתחילו להכחיש לא עמדו בחצי הדרך...

אבל אותם האלונים שגרמו לרחוק הלבבות בין ההורים והבנים, היו כנגד זה מקרבים את לבות השכנים־הגברים זה לזה. אברהם החיט, באמת, עשיר גדול הוא, בזה אין איש מפקפק, ודאי דעתו לבנות, בזמן מן הזמנים מסתמא יעסוק בבניה. אבל לעת־עתה האלונים מונחים ועומדים זה שנים רבות—ורבים מדרי הרחוב אינם זוכרים בעצמם באיזו שנה הוגחו פה, ובין כה המה משמשים מקום מועד לגברים השכנים להתאסף ולבלות את הזמן בשיחת־חולין.

ואותם האלונים הם שעמדו גם לשניאור בשעת-דחקו. צהרי יום קיץ. כלתה לו לשניאור עבודתו בבית. אחרי נענוע מרובה ורכדוך־הנפש נרדם התינוק בעריסה — לאה ילדה לו לשניאור בת — גם את העופית האכיל שניאור כל צרכן — העופות מצויות תמיד בבית לאה, משום שהתינוק ושניאור חלשו־כח הם, ומרק של בשר עוף יפה להם — וכבר ישן שינת צהרים כהלכה, לאחר שהבריח את הזבובים מן הבית, אבל ארוך הוא יום קיץ, הסבלנות נפקעת מרוב אריכותו — באותה שעת מרמזים הם האלונים לשניאור ממרחק לאמור:

גשה אלינו מדוכדך־הנפש, גשה אלינו שניאור!

שניאור מתפרקד על גבי האלונים. בקרן זוית שבאותה השכונה משחקת כנופית תינוקות, שהורתם ולידתם באותו הרחוב, ובה המה מוצאים את כל מחסורם. היא משפיעה להם במדה הגונה חול, והם נותנים עליו מים ועושים אותו טיט, ומן הטיט הם מכינים לחם וחלה, עסיסיות, פשטידות ומיני מטעמים שונים — כל מה שמבשלים היום בבית לסעודת היום, מזומן להם כנגדו בחוץ — התינוקות עוסקים במשא ובמתן, מחליפים חלה בלחם, לחם בפשטידא, ומי שאין לו לא הא ולא הא משלם במזומנים, פשיטי דחספא. שניאור יושבו מביט בהם ונהנה —

המוכרת הראשית והמנהלת של אותו העסק היא בלומצה בתה של רוסיה המוזגת, הקטנה שבתנוקות והיפה שבהם. ילדה נאוה זו, לוית חן הוא לאותו הרחוב, בודאי נשלחה ובאה אך להציץ רגע בעיניה הכחולות הנאות באותה השכונה ולהעלם מיד, ונתקלקל הדבר על פי טעות, והקעה את אהלה בבית רוסיה המוזגת. ורוסיה היא לא עליכם עניה גדולה, אינה חשה ואינה מרגישה רוסיה זו, שאם תינוקת נאה כבלומצה הואילה ובאה לעולם זה, צריכה היא שמירה הגונה כאבן טובה ומרגלית — רואה רוסיה את בלומצה, חובקת אשפתות ומלוכלכת בטיט חוצות ובאבק דרכים, ואינה מוחה בידה.

אבל שניאור מחבבה חבה יתרה. אלו היתה היכולת בידו, היה מלבישה בגדי-מלכות והיה תולה לה על צוארה מרגלית יקרה —

אבל התינוקות עסוקות בשלהם, והוא יושב בטל. הוא רואה כלב או תרנגולת עוברים לפי תומם על ידו, מיד הוא מזדרז וזורק בהם אבן, מתפלל בלבו, שהאבן תפול בפי הצואר ממש. הרגל זה נעשה לו לשניאור טבע שני. כשהוא רואה אחד מן דברואים הללו, אין דעתו מתקררת, עד שהוא עומד וזורק בהם אבן.

גם הכלב והתרנגולת עברו להם. מן השוק מגיע ובא קול שאון עציר ומעומם, ומלמעלה נשא ובא ריח רענן של שדות וגנים, אשר ברכם אלהים. כל זה משרה על שניאור רוח הזיה, מכשפו ומישנו.

— אשריו—מהרהר הוא—שהוא יושב כאן בטל. ואותה הרוח הפזיזית גורמת לו קורת-רוח יתירה, מנשבת ועולה אחת למטה ואחת למעלה.

מבטו התועה נתקל בהסימטה, המובילה אל השוק. הה, עד כמה לוהט שם החום. רואה הוא את השוק כיורה רותחת, שנשלקים בה זה בצד זה באי השוק—האחד עולה מן היורה, כשהוא מבושל, זה צלי, והשלישי נא,—אותו השוק מפיל עליו אימים, כמרמז ואומר: — שניאור שלי תהיה, סופך שתתדבק בי! —

רחמנות תוקפתו על לאה. אחרת, ודאי שהיתה מגרשתו מן הבית. כלום אינו מוכן ומזומן לרדת מיד אל השוק ולעסוק במשא ובמתן, אלא שרואה הוא בחוש, שאינו מסוגל לכך, הוא אינו שייך לאותו הסוג של האנשים, העוסקים בענינים כאלה.

ובכלל—הכרה זו נקבעה בלבו זה מכבר—פטורים הם כל האנשים מעבודה. האדם לא לעמל נולד. לא לעמל.

עוד רגע ויקום על רגליו, פניו אל השוק והוא מכריז: — פנו ולכו לכם—צאו לחפשי—סנדלרים וחיטים, חנונים וסוחרים; נגרים וחרשים, התפטרו מעבודה. לחפשי.

אבל השממון תוקפו מתוך אותם ההרהורים המונוטוניים והמטרידים. פשוט, בחלה נפשו בהם. מרגיש הוא לאחריהם מעין הטעם, שמרגיש בפיו מי שאכל גלידי־שומן של בשר שור.

בלבו מפרכס עכשיו חשק מעין זה, להכנס בשיחה עם מי שהוא. רבים עוברים ושבים ויורדים דרך הסימטא אל השוק. השוק גוזל ממנו את כולם, אפילו את אשתו גזל ממנו.

אלו התרצו כל אותם העוברים ושבים והיו יושבים אתו במסיבה בדמות חצי גורן עגולה כהנשים הללו, והיו מבדחים אותו בספורי מעשיות. מילדותו הוא אוהב לשמוע. הוא היה מקשיב ונהנה הנאה מרובה. הן השכנים מתכנשים לפעמים, יבואו מיד.

פתאום עמד וצעק כמעט בלא יודעים: —בלומצה, בלומצה, גשי־נא אלי! —

בלומצה מעיפה עליו עין לרגע ומסירתה. עסוקה היא עכשיו יותר מדאי. הוא יורד מעל גבי האלונים, רודף אחרי בלומצה, הבורחת ממנו, שניאור משיגה, יושב על ירה על גבי הקרקע, עד שקומתו נעשית דומה לקומתה של בלומצה.

— בלומצה—שואל הוא—הגידי־נא, את ילדה את? —

— לא ילדה אני — משיבה היא בלא חשק — כי אם בלומצה שמי. —

שניאור מדבר אתה רכות, ופניו רצינים, כמדבר לאיש כערכו. באותו הרגע נשמטה ממנו לגמרי ההכרה, שהוא גדול מבלומצה בשנים, רק חשק אחד ממלא את כל ישותו היינו: לשוחח עם בלומצה הנאוה והחביבה.

— בלומצה — אומר הוא— את יודעת—יבואו ימים, תגדלי ותהיי לאיש, עלמה גבוהה, כזה—הוא מגביה את פסת ידו—ונאוה תהיי אבל, הגידי, את יפה? — כן? —

— לא יפה אני, כי אם בלומצה שמי — עומדת בלומצה על דעתה.

המשא ומתן עם בלומצה אינו נמשך הרבה. בלומצה מתחמקת מיד. אין לבה פנוי כלל עכשיו לשניאור. שניאור שב למקומו, רוחו עכורה, הוא יושב ומחריש, מעשן סיגרתו; עד שעובר אידל „המכורכם".

(המשך יבוא).

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

ג.

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית-הִיסְטוֹרִית.

בבסיסה של השקפת העולם של הלוי הוא הרעיון העתיק (שנתחזק מימות ירמיה ואילך) של הנביאים וחכמי התלמוד, שהיתה לו להקדוש ברוך הוא כונה מיוחדה עם ישראל מימי

בראשית, וגם מלפני בראשית „כינה של ישועה" לתקון כל האומות והעולם כולו! המסגרת החדשה, ששבץ בו הלוי את הרעיון העתיק הזה, היא שהעמיק ודקק את היסודות הפלוסופיים שבו, עד שהעלה בידו את הרעיון היפה של אחדות ההמשך של הטבע וההסטוריה. פלוסופים ותיאולוגים הסכימו יחדו, שמרוץ החומר דרך מלכות הצורות אין לו שום ענין למרוץ ההסטוריה האנושית, והנה הלוי (מושפע, כנראה, מאיזו כפרים של התקופה היהודית־יונית) בא ומטיל כפק בדבר, ולא עוד אלא שהוא מוחה נגד הדעה המוסכמה הזאת, ומטעים את הרעיון, שהתהוותו של החמר אינו סגור בגבולי הטבע, אלא שהוא הולך ונמשך מכאן אל תוך מרוץ ההסטוריה. הכח המניע שבהסטוריה אינו שונה כלל בעיקרו מאותו שבטבע, כי שניהם הם תיצאת השנויים שבחלקי החמר בהכנתם לקבול איזה יסוד־צורה רוחני. כמובן, כדי לסגנן את ההשקפה הזאת בדיוק עלינו לעבור הלאה מעבר לגבול הצורה, אשר אנחנו רגילים לחשוב אותה להיותר עליונה שבמדרגות הצורות שהחמר יכול לקבלן. עלינו לדחות את ההשקפה הרגילה, ששכלו של האדם במרום התפתחותו הוא הצורה היותר עליונה בכח קבולו של החמר. עלינו להוסיף חוליא חדשה לשלשלת הצורות הידועה לנו, והחוליא החדשה ההיא הוא הענין האלהי. הענין האלהי הוא הגלוי היותר נעלה של יסוד הצורה. הוא הצורה ההסטורית, ואם אמנם הצורה הזאת היא נעלת המדרגה על כל שאר גלויו של יסוד הצורה, בכל זאת הטבע וההסטוריה התהוות אחת הן, אחרי אשר מצע אחד להם, הוא החמר הנצחי, וכח אחד להם, היא הצורה הנצחית, אלוה, שכל הצורות אינן אלא גלויי השפעתו. הטבע וההסטוריה המשך אחד הם, והגורם המשותף לשניהם הוא מרוץ החמר דרך מלכות הצורות במובנה היותר מקיף, הכולל גם את הענין האלהי. כל המאורעות ההיסטוריים הם בקשר ההסתבבות עם גלויו של הענין האלהי בעולם, והענין האלהי הזה בעקרו אינו אלא המין היותר נעלה במלכות הצורות. על ידי יסוד הצורה היותר נעלה וזה משפיעה היא ההתהוות הטבעית על מרוץ ההיסטוריה, או יותר מדויק: על המדרגה העליונה הזאת של התהוות הטבע נעשית היסטוריה: אין זו אלא שאלת המבטא, אם מדקדקים אנחנו להבדיל בין טבע והיסטוריה על ידי מה שאנו קוראים לחלק ידוע של ההתהוות הכללית בשם היסטוריה. אין כאן אלא התהוות אחת, מרוץ אחד של החומר דרך מלכות הצורות, אלא שהעליונה שבאותן הצורות היא הענין האלהי. וגם זאת: היסטוריה בעיקר מובנה שבה היא באמת למעשה בראשית של ההתהוות הטבעית. העולם לא היה משולל לגמרי מן הענין האלהי בשום זמן מן הזמנים. הענין האלהי נתגלה עם האדם הראשון עלי אדמות, ומאז והלאה מעולם לא נעדר לגמרי. המדרגות השונות בגלויו של הענין האלהי, התגבורתו והצטמצמותו בארץ, הן הנה המתיות דרך למרוץ ההסטוריה, בנוע ליחוסם להחומר הנצחי אין כאן שום הבדל בין הענין האלהי ובין צורות אחרות. הצורות, שאנחנו רגילים לקראן בשם צורות טבעיות, והענין האלהי, גם שניהם, תלויים הם באותה מדה עצמה בהכנתו של החומר הבא לקבל, כן בנוגע לעקר ענין הקבול וכן בנוגע למדרגת הגלוי ובהירותו. כשם שצורת איזה צומח, בעל חי או אדם, אינה יכולה להגלות קודם שחלק החמר הידוע הגיע בהכנתו עד כדי קבלת אותה הצורה, אבל מוכרחה היא להגלות-לאחר שהחמר הגיע בהכנתו לידי הסגולה הנחוצה לקבלת אותה הצורה, כך הוא הדבר גם בנוגע להענין האלהי: אינו יכול להגלות ולשרות על שום חלק מהחומר שעדיין לא השיג את ההכנה הדרושה, אבל מוכרח הוא לבוא ולשרות על כל חלק מהחומר שהשיג את ההכנה המסגלת לכך. וכשם שבשום זמן מן הזמנים לא היתה מציאות בעולם, שבה היה החומר משולל יסוד הצורה לגמרי, כן אי אפשר שהיה זמן מן הזמנים, שבו היה העולם רק לגמרי מהענין האלהי. כדי להבין זאת צריכים אנחנו לזכור, כי באמרנו, שאיזה חלק מן החומר מיכן ועומד הוא לקבל איזו צורה חדשה, הרינו מניחים, שהחלק הזה כבר קבל את כל הצורות שמתחת לאותה הצורה החדשה שהיא הולך לקבלה עתה: גלויה של הצורה „אדם", למשל, אומר לנו, שחלק החומר הזה כבר עבר דרך שלש מלכויות של הטבע שתחתיו, שמזוין ועומד הוא בכל אותן הצורות השפלות, שבלעדיהן אי אפשר להצורה הזאת לבוא לידי גלוי, כלומר שחלק החומר הזה ההולך לקבל את צורת האדם כבר הוא במדרגת „החומר האחרון" של האדם, בלשונו של אריסטו (עין געשיכטע דער יידישען פהילא־זאפהיע ח"א, ע' 342). ואחרי אשר הכרנו זאת, מוכרחים אנחנו ללכת הלאה בדרך זו ולהשיג את יסוד הצורה גם בגלויו היותר שפל בבחינת כח מניע ולוחץ את החומר דרך סולם כל הצורות, מן היותר שפלה עד להיותר עליונה. וזה הוא מה שנקרא „העדר כללי" בלשונו של אריסטו ופלוסופי ישראל בימי הבינים (ובהבדל מן „ההעדר המיוחד"; עין על הענין הזה געשיכטע דער יידישען פהילאזאפהיע ע' 305 ואילך, 309 ואילך, 354 ואילך, 363 (ביחוד), 375, 377, 471, 517, 522 ועוד). שכלו של האדם הוא הצורה היותר עליונה, תכליתה האחרונה של ההתהוות בשיטתו של אריסטו, אבל התכלית האחרונה הזאת כבר רשומה ניכר גם בהצורה היותר שפלה, שבאה לידי גלוי בחומר בזמן מן הזמנים. וכן הוא הדבר בנוגע להצורה האלהית, הענין האלהי, המתגלה במלכותה החמישית של המציאות, בשיטת הלוי. התגלותו של הענין האלהי ותנה ותלויה היא במציאות האדם בעל השכל, כי הוא זה המשלים את הכנת החומר והסתגלותו בבחינת „החומר האחרון" להענין האלהי. החומר האחרון להענין האלהי כבר כולל הוא, אפוא, בקרבו את כל הצורות שמתחת הענין האלהי, כלומר את כל כולם הצורות הכלול בארבע מלכויות הטבע. ואם כן גלוי הוא הדבר, שההעדר הכללי, בהקיפו גם את הענין האלהי, בשיטתו של הלוי, כבר כולל בקרבו רושם ברור של הענין האלהי גם בצורה היותר שפלה.

(מ"א, ל"ט: אמר החבר: איני רוצה לומר אלא מעלה תפריד את בעליה פרידה עצמית. כהפרד הצמח מן הדומם והפרד האדם מן הבהמה, אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית, מפני שהיא פרידה מקרית ואינה מעלה על דרך אמת.

מ"א, צ"ה: ... כי אדם (הראשון) היה מבלתי תנאי, כי אין טענה בשלמות מעושה חכם יכול, מחומר בחרו לצורה, אשר חפץ בה (מן מאדה אבתאר הא ללצורה אלתי שאהא), ולא מנע מונע ממזג שכבת זרע האב ולא מדם האם (הלוי כרוך הוא כאן אחרי השקפתו של אריסטו, שדם הנדה של האם הוא חמרו של הולד, ושצורת הולד שרויה היא על טפת הזרע של האב) ולא מהמזונות וההנהגה בשני הגדול והינקות ... והוא אשר קבל הנפש על תומה, והשכל על תכלית מה שביכולת האנושית. והכח האלהי (הענין האלהי) אחר השכל (ואלקוה אלאלאהיה בעד אלעקל). בדבר רשומו של הענין האלהי בצורות הטבעיות עין מ"ד. ב"ג, שנעתיק בסוף הפרק הזה.

מ"א, ק"ג: אמר החבר ... אם כן כבר שכחת מה שקדם בהמשך זרע אדם, והאיך חל הענין האלהי באיש שהיה לב האחים וסגולת האב מקבל לאור ההוא, וזולתו כקליפה, איננו מקבל אותו, עד שבאו בני יעקב, כלם סגולה ולב, נבדלים מבני

אדם בענינים מיוחדים אלהיים, שמים אותם כאלו הם מין אחר מלאכותי (=מטבע המלאכים), מבקשים כלם מעלת הנבואה, ורובם מגיעים אליה...

מ"ב י"ד:... והענין האלהי (הוא) כמו צופה למי שראוי להדבק בו, שיהיה לו לאלהים, כמו הנביאים והחסידים. כאשר השכל צופה למי שנשלמו טבעיו, ונשתוה נפשו ומדותיו שיחול בו על השלמות, כפילוסופים. וכמו שהנפש צופה למי שנשלמו כחותיו הטבעיים השלמה מזומנת למעלה יתירה (רמאלא מתסעדא לפצולה: אזיד), ותחול בו, כחיים (=כבעלי חיים: כאלחיאן). וכמו שהטבע צופה למזג השוה באיכותא (ללמזאג אלמתעאדל פי כיפיאתהא), שיחול בו, ויהיה צמח.

מ"ב, כ"ו, ע' 94—95: ושום דמיון הענין האלהי הנפש המדברת, החלה בגוף טבעי, בהמי, כאשר נשתוו טבעיו ונסדרו כחותיו העליונים והראשיים (עין הירשפלד הערה 37) סדור נכון לענין יוהר נעלה מענין הבהמות... אכן הענין האלהי מיטיב, רוצה הטוב לכל; ובעת (ו) שיסודר (איזה) דבר ויכון לקבל הנהגתו, לא ימנע ממנו לאצול עליו אור וחכמה ודעת, וכאשר יפסד סדרו, לא יקבל האור, ויהיה הפסדו... והענין האלהי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל, והנפש לא תתחבר כי אם ברוח חם טבעי. (והרוח הטבעי) אי אפשר לו בלתי מקור, שיקשר בו, כהקשר הלהב בראש הפתילה; ודמיון הפתילה הוא הלב, והלב צריך אל משך דם.

מ"ג, ה', כ"ג, נ"ג:... והיה חל עם כל מעשה מהמעשים האלה (כלומר: מעשי הקרבנות) הענין האלהי; כי מעשי התורה כהוויות הטבעיות, כלם משוערות מאת הבורא, ואין שיעורם ביכולת בשר ודם; כאשר תראה ההויות הטבעיות משתערות ומתאזנות ונערכות בהמזגם מן הטבעים הארבעה, ובמעט דבר ישלמו ויתכנו, ותחול בהם הצורה, אשר היא ראויה להם מחיים וצמחים, ויהיה לכל מזג הצורה, שהיא ראויה לו, ובמעט דבר יפסד. הלא תראה הביצה, שיפסידה מקרה מעט מחום גדול או קור או תנועה, ולא תקבל צורת האפרוח, וישלימנה חמום התרנגולת איתה שלשה שבועות, ותחול בו הצורה על השלמות.

מ"ד, ג', ע' 240—241 למעלה: כל המין (אלצנף) ההוא, רוצה לומר כל הנביאים.

שם, ע' 242—243: והטעם, כי כבר הדרגתי היצירה והבאתיה על סדר החכמה; מן היסודות אל המחצבים, אל הצירים, אל החי, אשר באויר ומים, ואחר כן אל החי, אשר בארץ, בעלי החושים הזכים והידיעות הנפלאות, ואין אחר המדרגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הסוג האלהי, המלאכי (אלא רתבה' תקארב אלג'נס אלאלאהי אלמלאיכי), וברא האדם בצורת מלאכיו...

שם ע' 244—245: ....ויש אחריו דק יותר מדק, עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה הנביא, ואם יהרוס אליה, תנתק הרכבתו (אנקל' תרכיבה)....

שם ט"ו: אבל ענין ה' לא יושג בהקשה, אך בראיה ההיא הנבואית, אשר בה ישוב האדם כמעט שיפרד ממינו וידבק במין מלאכי, ותכנס בו רוח אחרת (אלדי בה יציר אלאנסאן יכאד אן פארק נועה ותצל בנוע מלכי ותציר פיה רוח אחרת).

שם י"ז: וההצעה להצלחת המין (אלצנף) הזה: עין גם סימן כ"ג.

מ"ה, י', ע' 308—309: ... וכל נפש תכסוף להשתמש בכחותיה, כאשר הוכנו לה, ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי, שאיננו נכסף לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית, אבל נשתוו באדם, ונכספו לצורה יתירה, ואין כלות אצל הענין האלהי (רוק: גם כאן הענין האלהי הוא הוא המשפיע את הצורות שתחת המדרגה העליונה, כלומר תחת זו של הענין האלהי במובנו המצומצם, ואינו חל אלא על המין הנבואי), ואצל עליו צורה יתירה, נקראת השכל ההיולי הנפעל... והמדות הולכות אחרי המזג (אלמזאג)......וכוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו, והיא המדרגה (ה)אלהית... שאין כלות לפניו יתברך, אבל הוא נותן לכל דבר, מה שראוי לו...

אל הדברים האלה עין Fons vitae, הוצאת Baümker, עי' 319, שורה 20 — עי' 320, ש' 24, „מקור חיים", הוצאת מונק בספרו Melanges, פריז 1857, מאמר ה', סימן נ"א: והבקשה להפועל הראשון יתברך והההליכה אצלו מתפשטת בכל, אלא שהיא מתחלפת בהתחלף הקרוב והרחוק. ודמיון זה, כי החומר הפרטי ישתוקק אל הצורה הפרטית, כחומר הצמח ובעלי חיים, המתנועעים בהויה, לקבל צורת הצמח ובעלי חיים, והם נפעלים לצורה הפרטית, והצורה הפרטית פועלת בהם. וכן הנפש החיונית תשתוקק אל הצורה, הנאותה לה, כלומר המוחשת. וכן המדברת תשתוקק אל הצורות המושכלות. וזה, כי הנפש הפרטית, והיא הנקראת: השכל הראשון, היא בתחלה כחומר המקבל לצורה, הוא השכל השלישי, יצא לפועל ויקרא השכל השני...

המלה העברית „תשתוקק" שבכאן היא תרגום המלה הערבית תשוקת, שמשתמש בה הלוי, „התשוקה" של איזה חומר מוכן לצורה יותר נעלה היא „ההעדר הכללי" בהמטפיזיקה של אריסטו גלוי הוא, שדברי הלוי בכוזרי מ"ה, ו' מיוסדים המה על דבריו של גבירול שהעתקנו פה. אלא שגבירול, המדבר כאן ע' החומר הפרטי, אינו הולך ומונה אלא עד השכל האנוש ואינו נוגע בעולמות הרוחניים שבשיטתו, מפני שהם בספירת החומר הכללי; בעוד שהלוי הולך ומפליג מן עולם הטבע לתוך עולם המטפיזי־היסטורי, מפני שבשיטתו דומה הוא זה אל העולם הטבעי בזה שגם הוא בנוי על החומר הפרטי הטבעי].

(סוף יבוא).

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

א.

בשעה שחברות צדקה שונות עסוקות בתמיכת הנשרפים התכוננו המסיתים, כי יש בזה כר נרחב לפעולתם. המה מציעים תמיכה לנגועי השרפה (כארבעה פרנק לכל משפחת ולירה תורקית לשכר דירה), והאמללים האלה; יתנפלו בלי ספק על המציאה הזאת. אמנם שמענו, כי הד"ר מרקוס וחבריו משתדלים להוציא את הטרף משני ה„מיטיבים" הללו, לפני בלעם אותו, אך אין הקומץ משביע את הארי, החובה מוטלת על ראשי העדה להשתדל בזה.

אחרי האש באה החולירע ופרשה את כנפיה השחורות על עיר הבירה ובפרט על חסקוי פרבר העיר המרובה באוכלוסים יהודים. אמנם מצויה היא החולירע אצלנו בכל שנה ושנה, אך הפעם הרבתה חלליה. ראשונה נראתה באזמיר, משם פשטה על אלבניה ועברה לרומליה ובאת לחסקוי; ומשם פשטה על כל פרברי קושטא. אך בכל אחד מיתר הפרברים היו רק שנים שלשה חולים ליום ובחסקוי הפילה חללים רבים. ביום השבת (י"ח אב); היו בה 58 מקרי חולירע. העשירים מהרו לצאת מחסקוי אל פרבר אחר, והמבוכה והפחד גברו שם.

רופאים; קברנים ושוטרים לא היו, והיאוש גדל כרגע לרגע.

התחילו אומרים סליחות ותוקעים בשופרות ונותנים פדיונים. בתי הכנסת מלאו אנשים, נשים וטף. נרות התמיד הדלקו, קרבנות (כפרות) נשחטו, ובדם החם הרטיבו יהודים את מצחיהם החורים. גם הטורקים גם היונים נלוו אל היהודים והתחילו מתפללים. ערבובית של קריאות בעיר: אל מלך יושב, אללאה אללאה, פאטער נאסטער...

בקושטא בלבד חלו עד היום 919 ומתו 477, וכמה חלו ומתו ביתר הערים אין לדעת. סלוניקי הזדינה כהוגן, וכנראה תנצל גם בשנה הזאת כמו בשנה שעברה. מקור הרעה בעיר הבירה היה פירי פשה, חלק הפרבר חסקוי, שם נמצאת באר אחת שכל אשר שתה ממימיה חלה, וגם האשפה, אשר היו שופכים ושורפים בעמק שאחרי חסקוי, לא נשרפת כראוי ותהי לצחנה ולמקלט לחידקי החולירע. ביום הראשון בצהרים בא הפרפקט ומנה קומיסיה של ארבעה יהודים; הוא הביא אתו כסף ומאכלים נקיים, רופאים רבים ושוטרים, ואז הצליחו לעצור מעט את המגפה. על הבתים שרבקה המחלה בהם העמדו שומרים וכשלשים משפחות עניות וחולות הושיבו באהלים בקאראגאטש (מקום נקי על שפת הים). העניות רבה מאד בין אחינו בחסקוי ובפרט ב„פירי־פשה", והעדה עצמה לא עשתה עדיין כלום לטובת אומללי חסקוי, אך הפחד והיאוש אינם כה גדולים כבתחלה; ביום השבת כ"ה אב, היו 43 חולים ותשעה מתים בעיר חוץ מחסקוי, שעוד לא יכלו לעשות בה ספירת מדויקת.

בפלך אנגורה (אסיה הקטנה) נמצאת מושבה יהודית ומאמורה שמה, שנוסדה על ידי היק"א לפני עשר שנים. בני מושבה זו כמו בני יתר המושבות, שנוסדו שם ע"י היק"א, נשאו רעות רבות משכניהם ובפרט מאת הצ'רקיסים שבאו מרוסיה, ואחדות ממשפחות האכרים עזבו בגלל זה את המושבות האלו, ובמקומן באו חדשות מרוסיה ורומניה. בזמן האחרון ישבו כמעט במנוחה, והנה לפני שני שבועות הודיעו פה ע"ד רצח שקרה במאמורה. וכך היה מעשה: שני אכרים מאותה המושבה, האחד בן י"ט והשני בן ל"ב שנה, הלכו היערה לכרות עצים ויתנפלו עליהם שלשה אנשים ויכום מכות רצח. האחד מת, והצעיר הצליח בהתאמצות רבה להגיע אל הכפר ולספר את דבר הרצח. המת היה אב לשלשה ילדים. הרוצחים נמצאו אחרי חפושים רבים ונמסרו לדין. בהודע לחכם בשי דבר הרצח, בקר את הוזיר הגדול והתאונן לפניו על המצב ויטעים, כי זה הוא תוצאת תנועה מתנגדת ליהודים. הויזיר באר להרב, כי אין פה שום תנועה אנטישמית, ורק מקרה הוא מן המקרים הבודדים שבין המושלמים והנוצרים במקדוניה וכדומה. הרב הציע להויזיר הגדול להקים תחנות־שוטרים בבירות ובירושלים ואמר, שהמושבות היהודיות נכונות להשתתף בהוצאות הבנינים. הצעה זו קרובה להתקבל. באותו ראיון התאונן הרב על אשר הרשות הירושלמית מפריעת את היהודים העותומנים לקנות קרקעות ויספר לו מעשים שהיו. הויזיר בקש מאת הרב לתת לו רשימה כתובה של מעשים כאלה והבטיח לעיין בעצמו בשאלה זו ולפתרה לטובת אחינו.

הרב בקש מאת שר המלחמה לתת חפש לאנשי הצבא היהודים ביום השבת, אך השר השיב, כי רק שתי שעות יותן חפש ליהודים ביום השבת, כמו למושלמים ביום הששי ולנוצרים ביום הראשון.

מארס־צובא (חאליפ) כותבים לעתונים המקומיים: במוצש"ק היתה לוית בנו של רבי יעקב דואיק, אב"ד בעירנו. כשבני הלויה הגיעו אל פרבר הנוצרים התנפלו עליהם חבורה של בני בליעל באבנים, סכינים וגם באקדחים. היהודים נבהלו ויעזבו את ארון המת ברחוב, וינוסו אחרי אשר נפצעו שלשה מהם. רק אחרי שעות אחדות יכלו היהודים לקבור את מתם בעזרת השוטרים.

מקירקליסה (פלך אנדרונופלח) מודיעים לנו: בכפר טשאקילי יושב רק יהודי אחד, אברהם זאראנגה שמו, ולו חנות של מכולת. ויהי בלילה ויבאו שלשה שודדים לבושים בגדי צבא ויצווהו ללכת אתם בלי שום טו"מ. היהודי קרא לעזרה וימהרו אליו אשתו ושלשת ילדיו. אך השודדים ירו בזרועו ויפצעוהו ויקחוהו בחזקה; ויתר תושבי הכפר הביטו בעד חלונותיהם ולא עשו מאומה, באמרם שאין בידיהם אקדחים להלחם עם השודדים. בבקר בא הקאימקם ויתר פקידי הרשות מהעירה בעז'א ואחרי חקירות ודרישות נאסרו שלשה כפריים. מאתים וחמשים כפריים מזוינים ובראש כל חמשת עשר מהם שני שוטרים יצאו לתפש את השודדים. בגליון האחרון של ה„בוז די לה בירדאד" אנו קוראים, כי היהודי השבוי הוצא לחפשי שלם בגופו.

מלאריסה (ארץ יון) כותבים להאביניר: ערתנו רגזה בימים האלה על חלול כבוד המתים בבית־הקברות היהודי. גופתו של יהודי אחד, משה כהן באמבאקי נמצאה בתשעה־באב מחוץ לקברו וידו הימנית כרותה. המשטרה עשתה חקירת ודרישה רצינית ונאסרו שני יונים. כנראה עשו את הנבלת הזאת מרב בערות, האכרים הבוערים מאמינים, שעצמות היד הימנית של המת הן תרופה לצאן. ענשם של פושעים כאלה הוא ע"פ החק לשבת חמש עשרה שנה בבית הסהר.

ה„איפוקה" כותבת, שבמשך השנה הזאת קבלו בסלוניקי עשרים ותשע בנות יהודיות את הדת המושלמית, ובשבוע שעבר המירו עוד שלש נערות יהודיות את דתן באישלם. הסבות הן: אי החנוך והחנוך הבלתי־יהודי שבנותינו מקבלות גם בבתי הספר הנכרים וגם בבתי הספר היהודים.

העתון הטורקי הגדול, סאבאח, קבל מארס־צובא מאשה יהודית את הטלגרמה הזאת: המיליונר אבדול קאדיר סאלאחיוה מחאליפ הרג בלילה בגן טשימביקיה את בעלי, חרש חפתים העני עזרה אזני. אף על פי שנודע דבר הרצח מיד לא מצאו את הרוצח, למרות העדות הברורה ע"י עדים וראיות, כי הרצח נעשה בזדון. בארו באופן לא נכון את הדו"ח של הרופאים ולמרות דברי חמשים עדים שהעידו, כי הנרצח הוכה בחמשה כדורים, גמרו שבשגגה נעשה הדבר והאשם הוזמן רק בתור שוגג פשוט. אחרי המשפט המשונה הזה, שהעיר השתוממות רבה, הנני מחכה לעזרה ולהגנה משר המשפטים והעתונות העותומנית, שבודאי יעשו בהקדם מה שנחוץ למען ידע העם, כי תקופתנו חפשית וקונסטיטוציונלית היא וישלחו חוקר מיוחד ופקודה לקטיגור ולבית הדין לבקר את הענין הזה, ועל החתום: בוליסה, אשת הנרצח ואם לארבעה יתומים.

בקאואלה, עיר החוף שבין קושטא לסלוניקי, פרצה מחלת השנית בכל תקפה; מאה ושנים איש מתו במחלה הזאת במשך החדש שעבר, מהם ששה עשר יהודים, עשרה טורקים, שלשים יונים והשאר צוענים. סבת התפשטות המחלה היא אי־הנקיון הנורא השורר בעיר כלה.

העדה היהודית הקושטאית שלחה ע"י הרב הראשי לוזיר הגדול צ'יק על מאתים לירה טורקית בעד נגועי השרפה בסטמבול. הוזיר הגדול שלח מכתב תודה יפה ותלל את אמון היהודים ואהבתם לארץ העותומנית, גם הודיע, שמתנת העדה היהודית היתה השנית, אחרי מתנת הוד השולטן.

אחמיד ריזה בי, נשיא בית הנבחרים העותומני, בקר את נגועי השרפה היהודים בבאלאט ודבר אליהם דברי תנחומים, מה שעשה רושם יפה על האומללים. המורשה היהודי הקושטאי, פרגי, אפנדי, בקר גם הוא את אחיו האומללים, והודיע להם, כי הממשלה תדאג גם להם ותשתדל למצוא להם דירות למשך חדשים אחדים.

בצלאל מזרחי.

הָאֲסֵפָה הַכְּלָלִית שֶׁל הַקּוֹלוֹנִיאַל־בַּנְק הָעִבְרִי.

ביום ב' כ' מנ"א היתה בבזיל האספה הכללית של הקו־ לוניאל־בנק העברי.

המזכיר מר ניימאן קורא את הפרוטוקול של האספה הכללית האחרונה.

קצנלסון קורא את החשבון לשנת 1910.

העסקים התפתחו יפה; המרצה מציין איזו מספרים ומשוה אותם להמספרים של השנה הקודמת. המרצה מדבר גם על התפתחותה של הבנק האנגלי־פלשתינאי ושל הבאנק האנגלי־ ליבנטיני. בכלל הולכים המוסדות הללו ומתפתחים כהוגן הודות להתמיכה שיש להם מצד הבנק המרכזי בלונדון. הדירקטוריום מציע גם לשנה זו דיבידנדה של $2^1/_2$ %. —

נחלקים בין הצירים אקזמפליארים של הבילאנץ המודפס. המזכיר מודיע, שבאספה הכללית הבאה יעמיד שאלה בדבר ההחלטה שנתקבלה בקונגרס התשיעי בדבר העברת כספי הבנק לארץ ישראל. —

ד"ר קצנלסון מודיע, שבצורה זו לא נתקבלה החלטה בקונגרס העבר, ומוסר פרטים ע"ד הסכומים שעברו אל הבנקבא"י.

ד"ר פינקוס איננו שבע־רצון מהנהגת העסקים של הבנק. העיקר הוא לא, שהדיבידנדה היא קטנה, אלא שכל התפתחות העסק היא פעוטה. — הנואם מוכיח, שהעבודה בלונדון איננה מביאה כל פרי. כל הריוח מהשנה האחרונה— היה רק ע"י העסקים בהבנק האנגלו־פלשתינאי. אם ננכה הכנסה זו, יצא לנו גרעון לעומת השנה הקודמת. להמרכז הלונדוני אין אפוא שום ערך מסחרי, ואם אין הוא דואג, לכה"פ להפצת המניות בקהל—אין לו זכות הקיום. (מח"כ)

ד"ר קצנלסון. למניותינו אין מהלכים בבירזה מפני שהוא מוסד של „מניות מיסדים".

ב. גולדברג. המחלקה באויטשיפל, מביאה הפסד מדי שנה בשנה. הוא שואל, מה היא אפוא מטרתה של מחלקה זו. ראש המועצה המפקחת של הבנק אמר פה, שצריך שיהיה לנו אומץ רוח לותר על עסק רע. ואם כן אפוא, מדוע לא התעסקו בהצעתו, שהכנים באספה הכללית האחרונה בדבר בטולה של מחלקה זו. —

טרופ. אינני חפץ לדבר כנגד הבנק. צריכים אנו לברר לעצמנו, מה היא המגרעת העיקרית של הבנק; הבילנץ מראה ריוח ברוטה יותר משבעה עשר אלף לי"ש; מאין הוא ריוח זה? יש לו להבנק 93,803 לי"ש בהאפ"ק — זה מביא כארבעת אלפים לי"ש ריוח, מלבד זה 50000 לי"ש בחשבון עובר ושב. סכום זה מכנים 2500 לי"ש בערך. — בהבנק בקושטא 15000 לי"ש מניות—ריוח—900 לי"ש. הרי כבר קרוב לסך 7,590 לי"ש.

הקרן הקימת מכנים להבנק שני אחוזים למאה מכל הכספים שהוא מקבל, הרי מסך ארבע מאות אלף—40,000 מרק. — מלבד זה יש להקרן הקימת בשטרי ערך 40,000 לי"ש, כסף זה מונח בידי הקולוניאלבנק ונותן להבנק—כאלף לי"ש. אם ננכה את כל זה יצא, שעסקי הבנק מכספו הוא נותנים בס"ה בערך 5000 לי"ש.

ב„הוועלט" כתוב, שהבנק הרויח מעסקיו המיוחדים שלו ארבעת אלפים לי"ש, וההוצאות עולות לסך עשרת אלפים לי"ש. אלו לא היה הבנק עושה שום עסקים, אלא היה משמש בתור משרד מרכזי—היו והוצאותיו עולות לא יותר מאלפים לי"ש,—הרי שעסקיו הביאו הפסד של ארבעת אלפים לי"ש בערך. אחת משתי אלה: הבנק בלונדון צריך להיות או בנק, או משרד מרכזי להבנקים שבמזרח. אי אפשר לבאר את אי־הצלחתו של הבנק רק בזה, שהוא סגור בשבת, צריכים אנו סוף סוף לתקן את המצב,—אין להבנק במעשה שום דירקטוריום. תשעה חלקים מעשרה של חברי המועצה המפקחת—אינם יודעים מה נעשה שם. — חברי הדירקטוריום מפוזרים ומפורדים הם בכל הארצות, נשארו, אפוא, רק הפקידים המקבלים שכר. הוא מציע: או לעשות את הבנק למשרד מרכזי להבנקים שבמזרח, או לבחר בועדה מיוחדת, שתבקר את כל עסקי הבנק, ותדון על האמצעים, איך להשביח איתם.

אחד מבעלי המניות שואל, אם המניות שלנו אינן עוברות לסוחר, מדוע לוקחים כעת במחיר המניות 105 במקום 100. הלא אי אפשר שמניה שאין לה מהלכים בשוק המסחר יהיה השער שלה יותר מהמחיר הקבוע (al pari).

קונטורשצ'יק (מדבר עברית). צריך למצא איזו תחבולה, שמניות הבנק תמצאינה להן קונים ולא תהיינה כאבן שאין לה הופכים. כי חרפה הוא הדבר לנו, אם מניותינו הן כחספא עלמא.

ד"ר ברוצקוס מציע להביא תקונים עקריים בהבנק.— הבנק בלונדון איננו צריך לעשות שום עסקים. בלונדון צריכים להמצא רק האפקטים של הבנק האנגלי־פלשתינאי ושל האנגלו־ ליבנטיני ושני מזכירים ולא יותר,—הדירקטוריום צריך להוציא לאט לאט את הכסף מהעסקים השונים במצרים וברוסיה.

ד"ר הימן. הצעתו של מר טרופ הוא לבחור קומיסיה לבקורת מיוהדה מטעם האספה הכללית, דבר זה עלול להשליך צל על הבנק. מלבד זה לא יביא דבר זה שום תועלת, הועדר תמצא אולי איזו שגיאות ומגרעות, אבל בזה עוד לא נושענו. קודם כל צריכים חברי ועדה כזו להיות מומחים בעניני בנק.— בשם מרכז הציוניים שבאשכנז הוא מביע להנהגת הבנק את אי רצונו. הוא שואל, איזו צעדים אומרת הנהגת הבנק לעשות, בכדי לצאת מהמצב הנוכחי ולברא תנאים, שאפשר יהיה להגדיל את הריוח ועם זה את הדיבידנדה.

הונא שפטל מתאונן בשם בעלי־מניות אחדים מעירו על אשר הבנק לדיסקונטו בברסלוי פוגש מעצורים כשהוא צריך להעביר כספים ללונדון ע"י הבנק שלנו. הנואם מצטער על אשר האפ"ק איננה ידועה כלל בגרמניה.

ד"ר יצחק שטרוים מוחה כנגד היחס של הדירקטיריום של הבנק להבקורת. הברי הדירקטוריים שומעים בלעג את דברי הבקורת. הוא שואל, אם גם הדירקטוריום של חברה אנגלית היה מתיחס כך לבעלי המניות.

ז'ן פישר. בתור חבר המועצה המפקחת יודע גם אני לבקר הרבה בעבודת הדירקטוריום, אבל אין אנו צריכים לבא להההנהגה בבקורת של בני מפלגה ידועה.

ה. וולפסון. ד"ר שטרוים האשים אותנו על יחוסנו להמבקרים ושואל, אם גם חברה אנגלית היתה מתיחסת כך לבעלי המניות שלה. אבל בחברה אנגלית לא היתה אפשרית שאלה כזו.—שואלים, מדוע אין עסקי הבנק מתפתחים היטב, אבל הלא הסוחר הזקוק לבנק ומוצא מפריע בזה, שהבנק סגור בשבת וביו"ט, איננו פונה יותר אלינו. בכדי לתת דיבידנדה במדה יותר גדולה—היינו צריכים לעשות עסקים בלתי בטוחים. יש להביא עוד בחשבון, שהבנק הוציא במשך שנות קיומו כחצי מיליון מרק לצרכי הציונות, ואתם הלא באים ודורשים תמיד, שהבנק לא יהיה רק מוסד מסחרי, אלא מוסד להגשמת הציונות.

ד"ר היימן. בתשובתו של וולפסון לא מצאתי את העיקר— את התשובה על שאלתי. מה אומר הדירקטוריום לעשות, בכדי להיטיב את המצב? —

נורמן בנטויש, אם תנאי העבודה קשים באירופה, אם אי־אפשר להרויח פה מפני הסגירה בשבת ויו"ט — הייתם צריכים לקבל את הצעתנו להעביר את כספי הבנק לא"י.

ד"ר קצנלסון עונה למבקרי הדיקטוריום: ד"ר שטרויס נגע פה בשאלות היחוסים שבין בעלי המניות וחברי הדירקטוריום. שאלה זו היא חשובה מאד. ה' טרופ הביע פה דברים העלולים להזיק להבנק, ואין לאמר אותם בלי יסוד. מצד אחד דרשו פה לפתוח מחלקה חדשה בלונדון, מצד שני דרשו פתיחת מחלקה ברומניה, מצד אחר דרשו לשים קץ לכל העבודה בלונדון ולהעביר את כל הכסף לא"י. ע"ד פתיחת מחלקות בארצות אחרות — אין אנו חושבים כלל. ואולם אם נעביר את כל הכספים לא"י — נגרום בזה הפסד להבנק. להבנק יש עבודה מרובה מלבד עסקי מסחר: הבנק נאמן על כספי הקרן הקיימת, חברת הכשרת הישוב וביוצא בזה. קיומו של הבנק בלונדון נחוץ הוא גם על כל צרה שלא תבא בא"י. אם תגיע שעה דחוקה להבנק בא"י ובעלי הפקדונות ידרשו מהבנק שבא"י את כספם—טוב שיהיה מוסד שיוכל לבא לעזרתו. — הנואם עונה בדבר התלונות על מעוט הדיבידנדה. אם חפצים אתם, שהבנק יתן דיבידנדה יותר גבוהה — עליכם קודם־כל להתיחס אל הבנק באופן אחר. מדוע אין אתם משתמשים בעסקיכם הפרטים בבנק זה?

מציעים לקבל את חשבונות הכספים. הבילאנץ מתקבל פה אחד.

מעמידים למנין את ההצעה לתת דיבידנדה לשנת **1910** בסך ששה פנסים. ההצעה מתקבלת פה אחד. —

ד"ר פרידמן נוגע במאמרים של ה' מ. כהן שנתפרסמו בשנה שעברה, שבהם האשים את הדירקטוריום, שלתועלתם הפרטית התנגדו לפתיחת מחלקות חדשות בא"י והשקיעו חלק מהכסף ברוסיא. — ביה"ד של כבוד שהתעסק בשאלה זו, ושאני הייתי היו"ר בו, בא לידי הכרה, שאשמה זו אין לה יסוד, —

ע"פ תקנות הבנק נגמר עתה זמן עבודתו של ה' קאן בהדירקטוריום. מציעים לשוב ולברור בו. ההצעה מתקבלת פה אחד.

מציעים להביע תודה להדירקטוריום על עבודתו. ההצעה נתקבלה. מכניסים הצעה כזו גם בנוגע להפקידים.

ההצעה נתקבלה. —

בַּצִּיּוֹנוּת.

(התערוכה הארץ־ישראלית בבזיל). באחד האולמים הגדולים אשר על יד הקונגרס הציוני נערכה תערוכה ארץ־ישראלית, שמשכה אליה יום יום קהל גדול מאד. הוצגו לראוה תוצאות האדמה והתעשיה: חטה מארץ ישראל ושמן־זית מראשון לציון, תפוחי־זהב מיפו ושעורים מעזה, אתרוגים מגן־שמואל ואלומות־שעורים מכן־שמן, צפרים שונות ממולאות ושטיחים מזרחיים מעשה ידי תלמידי בית־הספר „בצלאל"; בית גדול תולעת המשי ובתי־חנוך עברים בא"י, מנורת־כסף עשויה בטעם עברי ותמונת המזמרת המפורסמת קליאו־די־מירוד עשויה ב„בצלאל" מעשת־שן כולה.

ולא האינדוסטריה הישראלית בלבד הוצגה בתערוכה, כי אם גם כל חיי ארץ ישראל. תבנית בית ביער הרצל וכל תוצאות הדפוס העברי בא"י החל ממודעה קטנה וכלה במלונו הגדול של בן יהודה ובהוצאת תלמוד ירושלמי מאת ר' א"מ לונץ. הוצג מראה בית־ספר עברי בא"י עם עבודות תלמידיו מן המחלקה הראשונה עד האחרונה, ממחברת רשימת הלמודים עד חבור שלם של אחת התלמידות ע"ד פרק נכבד בדברי־הימים. אפשר היה לראות את המשרד הארצי־ישראלי וגם את הבנק העברי לכל מחלקותיו.

יפה היתה ביחוד תערוכת תוצאות בית־הספר „בצלאל", אשר עשתה על קהל הרואים רושם חזק ונמרץ מאד.

— קבלנו את הדוה"ח של „אגודת הנשים היהודיות לעבודה קולטורית בא"י" לשנת 1910. במשך שנת החשבון התקדמה והתפתחה הרבה עבודת האגודה גם במקצוע רפוי־חולים וגם במקצוע הפצת מלאכת אמנות. האגודה עסקה בהכנת והכשרת אחיות וחמניות לבית־החולים שביפו ובעבודות־הכנה לבנין בית־חולים עברים בחיפה. בבתי־המלאכה למעשה רקמה שיסדה האגודה ביפו, ירושלים וטבריה עבדו קרוב למאה נערות עבריות ותוצאות פועל כפיהן נמכרו בריוח מרובה בברלין וביתר ערי אירופה. הרבה כחות השקיעה החברה גם במלחמה נגד המסחר בנפשות אדם ביפו. בעת הזאת אומרת האגודה ליסד באחת הקולוניות שבפלשתינה בית ספר לנערות לידיעות הנהגת־בית ומשק־הכפר.

להאגודה יש יותר משני אלפים חברות בכל ארצות אירופה ואמריקה. ברוסיה מעט מאד מספר החברות; במוסקבה ישנן כמאתים חברות באודיסה—עשר וכסך הזה בוורשה ובליפאמיחה הגדולה.

הכנסת האגודה בשנה שעברה עלתה לסכום 16,076,55 מרק. 2227,85 מרק נתקבלו במחיר הרקמה שנמכרה. במזומן נשאר בהקופה ליום 1 יאנואר שנת 1911—7031,87 מרק.

— בקרב המזרחיים, שמצאו את עצמם נעלבים על שלא נתמלא רצונם בקונגרס הבזילי האחרון בנוגע לשאלת הקולטורה, מורגשת עתה תסיסה עצומה להפרד מעל הציונים. ה„איזראעליט" האורטודוקסי מעורר את המזרחים, כי יצאו מקרב הציונים יציאה כללית וייסדו להם הסתדרות בפני עצמם. בגליון האחרון של אותו העתון נדפס מאמר ראשי ארוך מאת הרב הבזילי ד"ר כהן, המזהיר את המזרחיים מלכת בדרך שהציונים אומרים להוליכם בה וכי יתחברו יחד עם כל החרדים וייסדו אורגניזציה גדולה וחזקה להגן על עניני היראים.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— מחיפה מודיעים, כי בעת האחרונה הורע יחס הקיימקם המקומי אל התושבים היהודים. מאמרי־ההסתה, ההולכים ונדפסים בעתון האנטישמיי „כרמל" גרמו, שהתחילו מקפידים בכל חמר הדין בנתינת הפתקאות האדומות ליהודי ארצות־הנכר הוורדים בנמל חיפה. יהודיה צעירה אחת, היא מריה ווילבושעוויטש המפורסמת, הוכתה מאת אחד מפקידי הפוליציה מכות נמרצות מאד ברחוב העיר בשביל שהוכיחה אותו בדברי־מוסר על העליבו בדברים גסים את היהודים. יהודי חיפה פנו אל החכם־בשי הקונסטנטינופולי ר' חיים נחום בתלונה על הרדיפות, שיהודי המקום נרדפים מאת הקמייקם ויתר פקידי האדמיניסטרציה.

— פחה ירושלים החדש דז'אודאט־ביי בקר את מחלקת האנגלו־פלשתינה־בנק. הדירקטור של הבנק, ד"ר לוי, ענה להפחה על כל השאלות, שבקש ממנו תשובה עליהן.

— השתדלויותיו של החכם־בשי ר' חיים נחום לפני הוויזיר הגדול, שהודענו על אודותן באחד הגליונות הקודמים, עשו פרי. פחת ירושלים החדש קבל פקודה טלגרפית מקונסטנטינופול, כי ישגיח על בטחון החיים והרכוש בקולוניות היהודיות וביחוד באלה שבגליל, וכו'. יצוה על פקיד הרשות המקומית לבל יניחו מכשולים בדרך היהודים העתומנים הרוצים לקנות קרקעות ולשאר מיני נכסי דלא ניידי. הפחה מצדו מסר את הפקודה הזאת ע"י הטלגרף להקיימקמים שבערי־השדה.

במושבה „אחוזה" שנוסדה ע"י יהודים אמריקאים על גבעת דלייקה, כבר התחילה העבודה. אדמת הקילוניה החדשה משתרעת על שטח של 3500 דונם, והיא נשענת אל שלש המושבות היהודיות מלחמיה, ימה וכנרת. האדמה מוכשרת ביחוד לעצי־פרי, והאקלים יפה מאד. לע"ע נכנו אהלי־עץ אחדים בעד המתישבים החדשים, גם התחילו חורשים את האדמה ועושים את ההכנות הנחוצות לטעת על חלקות־אדמה גדולות עצי זיתים, שקדים וענבים.

בקרוב יגשו לבנות בית גדול, שיוקצו בו מעונות לפועלים, ממגורות, רפתים ואורוות. כן התחילו חופרים שתי בארות מים.

הכנסת מטעי־השקדים לא היתה בשנה זו גדולה בערך. בקולוניות היהודיות. חלק מהם הוצא למכירה בשוקי יפו וירושלים, ששם נמכרו במחירים גבוהים. כבר התחילו מוציאים שקדים למכירה לשוקי חוץ לארץ. עצי־האתרוגים עשו השתא פרי־ברכה גם בכמות גם באיכות ונמכרים במחיר יקר, יען כי ביון לא עלו האתרוגים בשנה זו ואף במרוקה כמעט שאינם נמצאים למכירה מפני מהומות־המלחמה, השוררות שם בעת האחרונה.

— במקום שעמדה עליו לפנים העיר שומרון מצאו בימים האחרונים בשעת החפירות בעמקי האדמה י"ט לוחות של מתכת, המכילים את תוכן המכתבים, אשר כתב אחאב מלך ישראל להנביא אלישע וגם לאשתו המלכה איזבל. הלוחות נמסרו לועד של חכמים מומחים לדבר לברר את תכנם, ולפי דבריהם יש להמכתבים הנזכרים ערך גדול לחקירת אפני חיי היהודים בימי מלכי־ישראל.

— בימים האלה היו בחירות חכם־באשי ביפו ובהמושבות אשר בסביבותיה. נבחר הרב בן־ציון עוזיאל מירושלים. בבחירות השתתפו חברי „ועד־העיר", הסתדרות היהודים העותומנים וצירים באי־כח מאת הקולוניות היהודיות. הרב החדש יהי נחשב לבא כח יהודי המקום לפני השלטון.

— בירושלים נתמנו זה לא כבר למשרות פקידי־פוליציה ערביאים אחדים המדברים עם היהודים בעסקי מלאכתם בלשון העברית, נתברר, כי הפקידים הללו בקרו לפנים את בית־הספר מיסודו של ה„הילפספיראיין" ולפיכך הם יודעים לדבר יפה בלשון העברית.

— לפתח־תקוה בא בשבוע העבר הרב החדש אשר בחרו להם, והוא הרה"ג ישראל אבא ב"ר גרשון ציטרון ז"ל מווילנה חתנו של הרה"ג ר' יוסף רוזין מדווינסק. מיפו לוה את הרב עד לפתח־תקוה החכם־באשי הסלוניקאי ר' יעקב מאיר. התזמורת של הקולוניה קבלה את הרב בנגינות־חג. במבוא הקולוניה הוקם שער של כבוד.

הרב החדש מר ציטרון בקי בש"ס ופוסקים ועם זה יודע הוא אחדות מן השפות החיות ובשבתו ברוסיה קבל תעודת־בגרות באחת הגימנזיות.

ר' אליהו ספיר. שלשום קבלנו טלגרמה מיפו בידיעה, כי מת שם מיתה־חטופה סגן הדירקטור של האנגלו־פלשתינה־בנק מר אליהו ספיר. המנוח היה יליד א"י בנו של התייר המפורסם ר' יעקב ספיר, משכיל ותורני וסופר נכבד. עוד זה לא כבר יצא ע"י קהלת ספרו החשוב „הארץ" בשני חלקים. הוא כתב במאספים שונים הרבה מאמרים לחקירת א"י ומחקר הלשון העברית. הישוב העברי החדש היה חזון לבו כל הימים והרבה עבד לטובתו. באחד הגליונות הבאים נביא את תולדותיו.

בְּרוּסְיָה.

סטוליפין חוזר בו מהצעתו לפי שעה. לפי הידיעות האחרונות נדחתה לפי שעה הצעתו של סטוליפין בדבר מעשה הגבלה בנתינת קרידיטים להבנקים שבעליהם יהודים. אומרים, כי סטוליפין עצמו הכיר לדעת, כי חסר הוא את הידיעות הדרושות במקצע זה ובשביל כך הסכים עם המציעים לדחות את הדבר.

אומרים, כי רושם גדול עשו על סטוליפין המחאות שנתקבלו מאת הבנקירים שבחו"ל, ומפני שבשנה זו לא עלה ברוסיה הקציר יפה, לא מצא לו הפרימיור לנכון לבא עתה בסכסוכים עם בעלי־הבנקים שבמערב אירופה. אבל הוא לא בטל עדיין את הצעתו לגמרי; על פי השמועה החליט להוציא בקרוב ספר חדש, שיוכיח בו עד כמה נחוץ הדבר להלאים את המסחר הרוסי.

פרטים ע"ד גרוש היהודים מוואלוגדה. בוואלוגדה התחילו בימים האחרונים מגרשים את היהודים בהמון, אנשים ונשים, זקנים עם נערים, אעפ"י שיש כמעט לכולם זכות־הישיבה מחוץ לתחום על יסוד בירור דבר של הסינט. על זה מעידים פרטי הגירוש. לפני שנים אחדות החליט מי שהיה אז שר הפלך שם חוואסטוב לגרש את היהודים והשתדל שתצא פקודה מאת ההנהגה הפלכית לפסול שלשים תעודות של בעלי־מלאכה יהודים. חוואסטוב חרש על החוק הלכה משלו ופסק, כי בע"מ יכול להיות רק מי שהיה קודם שוליא אצל אומן במשך חמש שנים. והנה נודע לו, כי אותם שלשים היהודים קבלו תואר בע"מ ועם זה גם „היתר הישיבה" רק על סמך זה, שעמדו בבחינות בהאופרווה של האומנים בתור „אומן" או „עוזר", וגזר עליהם גזרת גירוש, אף כי ידע היטב, שכבר ברר הסינט פעמים הרבה, כי התואר „אומן" נתן למי שעבד במשך שנים אחדות אצל בעל־מלאכה ונתבחן אח"כ באופרווה של אומנים, אעפ"י שלא היה מעודו נער מתלמד אצל בע"מ.

היהודים שנגזרה עליהם גזרת גירוש הגישו קובלנה אל הסינט, אשר בטל סוף סוף את פקודתו של חווסטוב והרשה להם את הישיבה בוואלוגדה גם מכאן ואילך. והנה עתה נתעוררה ההנהגה הפלכית והחליטה לגרש מוואלוגדה בתוקף פקודתו הישנה של חוואסטוב מאתים משפחות של יהודים, שישבו בוואלוגדה וגם בערים אחרות מחוץ לתחום שנים הרבה בתוקף התעודות אשר בידם.

הפוליצמייסטר דיאדיק נתן ליהודים העומדים לגירוש ארכא של שבוע אחד לגמור את עסקיהם, והיהודים נבוכים ואובדי־עצות מבלי דעת מה לעשות.

לענין יושצינסקי. בענין רציחת הנער יושצינסקי מוסיפים העתונים השחורים לבדות שקרים על שקרים. בימים האחרונים פרסם „הגוב. ורימיה" ידיעה מקיוב, כי הנער צ'יבריאקוב אמר לפני מותו, כי עזב בפעם האחרונה את יושצינסקי בביתו של היהודי מנדיל בייליס. אחריו יצא ה„זימשצינה" במאמר של הסתה חריף מאד בדבר העלילה הקיובית והוא דורש, כי ייסרו את בייליס בשוטים עד אשר יודה על פשעו.

נתברר, כי הידיעה שנתפרסמה לפני איזה זמן בעתונים היהודיים, כי היהודי מנדיל בייליס הוצא לחפשי מבית־האסורים, לא היתה נכונה. בא מת יושב עדיין בייליס כלוא בבית־האסורים עד היום.

כן הענין הולך ומסתבך ואי אפשר לדעת מה יהי בקצו.

כמו שמודיעים מקיוב מתכונן הדיפוטט לוציצקי לשאת נאום בדומת־הממלכה בשעת שתעלה על הפרק השאלה בדבר הרציחות הדתיות. הפרופיסור לוציצקי אסף הרבה חמר להוכיח על פיו את זדון תרמיתם של ליוטוסטנסקי ושל הנוהים אחריו.

הגבלות בזכיות ההשכלה של היהודים. הימים האלה ומי הדין המה להצעירים היהודים, שנפשם חשקה בהשכלה. כמעט דלתות כל בתי־הספר הולכים וננעלים בפניהם ובכל שהם פונים רבו המכשולים והגדרים והסייגים, כמו שמעידים העובדות והמעשים הללו:

ביקטרינוסלב נתקבלה פקודה לבלתי קבל בחדש אוגוסט זה יהודים אל בית־הספר למסחר השני, המתכלכל על חשבון היהודים ושנוסד ע"י חברת היהודים העוזרים בבתי־המסחר.

ובאותה עיר קבלו האקסטרנים היהודים ידיעה מאת האוניבירסיטה החרקובית, כי אף שהאריכו את הזמן המוגבל לקבלת כתבי־בקשה, לא יקבלו מאת יהודים בקשות לגמרי.

יהודים סגני־רוקחים באודיסה, שהגישו זה שלש פעמים כתבי־בקשה, שיקבלו אותם אל השעורים לפרוביזורים שעל יד האוניבירסיטה, שלחים שליח מיוחד לפטרבורג להשתדל, שיחזירו לתקפו את הצירקוליאר של מי שהיה מיניסטר ההשכלה זעננר, שעל פיו מקבלים למעלה מן הנורמה את סגני־הרוקחים, שהגישו שלש פעמים בקשת קבלה אל הקורסים לפרוביזורים. הצירקוליאר הנזכר נתבטל ע"י מיניסטר ההשכלה שווריץ, שהקפיד בכל חמר הדין על נורמה של עשרים אחוזים.

הדומה העירונית בקרמנצוג הגישה השתדלות אל מיניסטר המסחר, כי לא יקפידו בשנה זו בנורמה לענין קבלת יהודים אל בית־הספר למסחר המקומי. לתשובה על השתדלות זו הוציא המיניסטר פקודה לבלתי קבל בשנה זו יהודים לגמרי בכדי להשיב אל השעור הנכון את הנורמה הפרוצנטית, אשר לא נשמרה כתקונה במשך השנים האחרונות.

בפקודת המפקח על גליל־הלמודים הקיובי, זילוב, נסגרה בקיוב הגימנסיה הפרטית לנערות של פליט, שלמדו בה הרבה יהודיות ועי"ז גיהנו הוריהן

הזכות-הישיבה. משפחות הרבה צפויות עתה לגירוש. לפי השמועה עומדות להסגר עוד כמה גימנסיות פרטיות אחרות.

מערים שונות בחבל הדרומי-מערבי מודיעים, כי פסקו שם לגמרי לקבל את ילדי היהודים אל בתי-הספר העירוניים. משערים, כי נעשה זה על סמך צירקוליאר חשאי של המפקח על גליל-הלמודים הקיובי.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

בחירות חדשות בגליציה. בימים האלה עומדות להיות בזלוטשוב ובדרוהוביטש בחירות-מלואים אל הרייכסרט האוסטריי. לפי השמועה החליטו שם היהודים הלאומיים והציונים לשוב ולהעמיד על הבחירה קנדידטים משלהם.

גירוש יהודי גליציה. בעיר מינכן, מטרפולין של בייארן, יושבות קרוב לשלש מאות משפחות של יהודי גליציה, ורובם מוצאים שם את פרנסתם בריוח. היהודים הללו, יוצאי מערב גליציה, עבדו קודם בתור סוכנים-נוסעים אצל סוחרים אשכנזים עוסקים בהוצאת בגדי-לבן לחו"ל, אבל בהמשך הזמן יסדו להם בתי-מסחר גדולים של בגדי-לבן לעצמם והתחילו מתחרים עם בעליהם שמלפנים. הדבר הזה היטב חרה להאשכנזים והגישו השתדלות אל הממשלה, כי תגרש את „הזרים הטרחנים" מן הארץ. ממשלת בייארן, אשר התיחסה עד כה להיהודים בליבירליות יתרה שנתה עתה את טעמה והוציאה פקודה, כי כל הסוחרים הגליצאיים יעזבו במשך שלשה רחים את בייארן.

הפקודה הזאת הורסת ממעמדן מאות אחדות של משפחות מישראל. לכולן ישנם בתי-מחסן גדולים במינכן, ואם ימכרו אותם לאחרים, עלול הדבר יגרום להם הפסד מרובה מאד.

סדנא דארעא חד הוא וצרת הגירושים והטלטולים מלוה את היהודי בכל הארצות.

מבוכת-היהודים בקונסטנטינופול. החכם-באשי ר' חיים נחום קבל ידיעה מאת הפוליצמייסטיר הקונסטנטינופולי, כי מפני שהחולירע מתפשטת בעיר מן הרובעים שהעניים גרים בהם, הוחלט לשרוף ברובע היהודים „איזרעל הניי" את כל בתי-היהודים הישנים. הפקודה הזאת עוררה מבוכה בין יהודי קונסטנטינופול, מפני שכל הרובע הזה נושב מאלפי משפחות עניות.

מיטינג-מחאה של נוצרים נגד הפוגרומים באנגליה. בעיר האנגלית טרידיגאר, שהתהולו בה מעשי-הפרעות ביהודים, התאספו התושבים הנוצרים להביע מחאה נגד הפוגרומים המחפירים ומעשי-האלמות הגסים", שנעשו שם בשבוע שעבר. היו"ר באותו המיטינג היה נשיא הגליל הטרידיגארי, מר ריינולד, אשר נשא נאום מביע רגשי סימפטיה ליהודים בכלל וליהודים נזוקי-הפרעות בפרט.

אחריו נאמו נאומים חריפים כהן העיר וחברי המועצה העירונית. מיטינג של מחאה כזה — אמר אחד הנואמים — לא היה בטרידיגר זה יותר משתים שנה. שטף של מעשים גסים מפריעי חוק השתפך בכל הארץ וכבר הגיעה השעה, שכל אזרח אנגלי יעשה את כל אשר ביכלתו לעצור בעד השטף הפלילי הזה, כי אם לא יקימו סכר לפניו עלול הוא לשטוף ולהדיח את כל הפרוגרס, אשר נוצר עד עכשיו". „מרגיש אני כי רגשי בושה— הוסיף לאמר—בראותי, כי יהודים ב„לואי הארי", אשר הקדיש את כל כחותיו לעבודה הצבורית ולהפרחת העיר ואשר עוד לפני שני שבועות נדב סכום כסף מסוים לצרכי-הצבור, יהיה לבז ולמשיסה בידי שכניהם הנוצרים".

מנהיג הפועלים אניאנס הכחיש את השמועות שהתפשטו ברבים, כי אל מעשי הפרעות גרמו המקחים הגדולים, אשר קבעו היהודים על צרכי אוכל נפש, ומסר כמה עובדות מוכיחות, כי נוצרים בעלי-בתים התנהגו עם שכניהם באופן יותר גרוע.

הכהן ריז אמר, כי לבו נקרע בקרבו ממכאוב וחרפה לראות, כי יהודים נקיים נפלו קרבן לחבורה של חוליגנים עושי כל תועבה, והציע לפני האספה לקבל את הריזולוציה הזאת:

„אנחנו, תושבי טרידיגר, מוחים מחאה נמרצת נגד המעשים המחפירים והפראיים, שנעשו בעירנו לשכנינו היהודים השלוים והשקטים, ואנו מביעים להחוליגנים רגשי בוז וגועל-נפש".

גם כל העתונים האנגלים בלי הבדל מפלגה ומהלך, החל מהעתון הקונסרבטיבי הגדול „דיילי מייל", שאיננו מצטין באהבתו ליליִדי חו"ל בכלל וליהודים בפרט, עד העתון הליברלי של הממשלה „דיילי ניו" יצאו עתה במחאות חריפות מאד נגד הפוגרומים.

שווי-זכיות ליהודי מרוקה. מלך ספרד הוציא פקודה, כי שווי-הזכיות, שנתן ליהודי-ספרד חל גם על היהודים היושבים בחבל המרוקי השייך לממלכת ספרד. הפקודה הזאת נתקבלה מאת יהודי מרוקה בשמחה רבה מאד.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

לוח „קדימה" תרע"ב.

הוצאות „קדימה", ווילנא.

יפה עשתה הוצאות „קדימה", שהוציאה השתא את הלוח שלה גם בלשון היהודית, מפני שראוי הוא עפ"י תכנו, שיהיו לו מהלכים בשדרות היותר רחבות של הצבור הישראלי. הלוח הזה כולל רשימות היסטוריות חרונולוגיות ע"ד הרגעים והמעשים היותר חשובים בחיי הלאום העברי בעבר ובהוה, מספר בקצרה הילדות כל המוסדות והאגודות הגדולות העובדות לטובתו של הכלל הישראלי בעולם כלו ופרשת פעולותיהן, ומרצה הרצאה מדויקת את השתלשלות התפתחות התנועה הלאומית-היהודית בכלל ושל התנועה הציונית בפרט עם כל מכוניה ומוסדותיה, בצירוף ביאוגרפיות קצרות ומלאות-ענין של גדולי הסופרים והעסקנים הציוניים.

מלבד החלק השמושי העשיר בתכנו מכיל הלוח את המחלקות המעניינות הללו: א) המחלקה הסטטיסטית, והיא רשימת מספר היהודים שבכל העולם, רשימת הקהלות הישראליות היותר גדולות שבכל העולם, היהודים ברוסיה לפי הפלכים והמעמדים, השתתפות היהודים בעבודת-הצבא, ההגרה היהודית לאמריקה ועוד ועוד. ב) חרונולוגיה כללית-יהודית וציונית; ג) תולדות עשרים אנשי-שם; ד) מוסדות: יהודיים-כלליים ברוסיה, אשכנז, אנגליה ואמריקה, ה) ציונות וארץ ישראל. להמחלקה הזאת נכנס תיאור המוסדות הציוניים השונים והקולוניות היהודיות בפלשתינה.

ועוד הרבה ידיעות נכבדות ונחוצות מאד נכנסו אל הלוח הזה, וכל המחלקות האלה יחד עושות אותו לספר שמושי מועיל מאד, הראוי להמצא בידי כל אדם מישראל, המתעניין בעברו ובעתידותיו של העם העברי.

N.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ · שנה חמישית · **Ha'olam**

וילנה, כ"א אלול, תרע"א.

ВИЛЬНА, 1-го Сентября, 1911 г. **№ 34** WILNA, 14-ten September, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

רות-אתינות אבויף.

בימים האחרונים נראתה ברוסיה כעין הטיה קטנה כלפי מתינות והתאפקות. הקנאות הנמרצה ברוח הריאקציה נכשלה בשאיפות שאין להן טעם כלל ושאי אפשר להן לצאת לפעולה בשום אופן כמו „הלאמת הקרידיט", העברת פרופיסורים מאוניברסיטה לאוניברסיטה בלי שאל את פיהם וכיוצא בזה, וכשמיתחים את מיתרי הכנור יותר מדי, הרי הם נעשים קרובים להתפקע, ונחוץ לרפותם מעט. המחשבה לאסור על הבנקים לקבל שטרי חוב בחתימות יהודים הביאה לידי כך, שהתחילו שמועות מתפשטות על דבר פטורי ראש מועצת המיניסטרים; הנסיון הראשון להעביר פרופיסור ממקום למקום נעשה בפרופיסור פ ר ג מ נ ט, והנסיון לא עלה יפה כלל: הפרופיסור הגיש בקשת פטורים, ודעת הקהל מלאה רוגז על המעשה הזה, רוב הפרופיסורים או כל המעולים שבהם, אומרים לערוך מחאה נגד מיניסטר ההשכלה, המביט אל פרופיסור כאל איזה לבלר בבית פקידות, שהשר הממונה עליו עושה בו מה שלבו חפץ, ועתה עוברות שמועות שאין פוסקות, שהמיניסטר נכון להתפטר. יש לדעת, כי המעשה הזה, היינו העברת פרופיסור מאוניברסיטה לאוניברסיטה, הוא עבירה על חוקים מפורשים. ע"פ החוק אין פרופסור נ מ נ ה אלא בהסכמת חבריו העתידים לעבוד אתו יחד; סימן לא רע הוא גם נסיונו של טולמצ'וב המפורסם להתפטר, אשר אמנם עדיין הדבר מוטל בספק גדול, אם ירידה זו לא עליה היא, אם לא יחזק עוד כחו על ידי בקשת התפטרותו. השתדלות בני בריתו של טולמצ'וב רבה כל כך שקרוב יותר לשער, שלא תתקבל בקשתו, או לכל הפחות שיעמוד על משמרתו עד אחרי הבחירה אל הדומה הרביעית, לפי שאין כמוהו גבור להשפיע על מהלך הבחירות. אך סוף סוף יש בזה כעין נטיה מדרך הריאקציה.

אולם קטנה הוא עד מאד נטיה זו ושמאל, כמוה כאין ממש, ולענין ההתיחסות אל היהודים אין בה כל סימן שנוי לטובה: ירידת טולמצ'וב, אף על פי שכל יהודי לא יצטער עליה — ובלבד שתהיה ירידה ממש — היא לא בעטים של יהודים. הצורר המפורסם מנשיקוב כתב ב„נוב. וור.", כי יד יהודים באמצע, או כי היהודים לבדם אשמים בדבר, אבל באמת רודפים אותו מימין: חברי הדומה העירונים האודיסאיות שכולה ימנית — בעזרתו ובחסדו של טולמצ'וב — המה שוטניו ורודפיו והמה משתדלים גם עתה שלא הדחה בקשת פטוריו. הפרופסור פ ר ג מ נ ט הוא מ ז ר ע היהודים, אך לדידן לא הוה יהודי, והעברתו ממקום למקום גם היא היתה לא בגלל „יהדותו", כי אם נסיון ל ב ל ב ל את הפרופיסורים בכל בתי הספר הגבוהים — אף על פי כן זכרו לו העתונים השחורים את יהדותו וגדפוהו בדברים ראוים להם — וגם המחשבה להגביל את הקרדיט ליהודים לא בטלה אלא מפני שהיא עצה נבערה ולא מפני שהיא נגד היושר.

ועוד לא הוברר הדבר, אם בטלה לגמרי.

אסתירי בּאר זואת.

הפוגרום האנגלי אינו פוסק עדיין משמש חמר למאמרי־סופרים ולשיחת־הבריות, ונפלא הדבר, כי כמעט הכל עומדים לפניו כלפני חידה סתומה, את הפתרון הפשוט והקרוב לוודאי, כי היתה יד האנטישמיות באמצע מתאמצים לבטל בק"ן טעמים, מתאמצים בזה ביחוד גדולי היהודים באנגליה. הם מתקצפים באמור להם, כי חדרה הא-טישמיות גם לאנגליה הנאורה והתרבותית. לפי דבריהם יכלו רק „קונדסים חומדי־לצון להם" לפרכם שמועת־שוא זו בקהל. לא כרוסיה וכרומניה אנגליה הדימוקרטית החפשית. והראיה, כי לא נמצא אפילו הרוג יהודי אחד. נעשו איזו פרעות, נשברו אי־אלו חנויות ומחסנים, אבל כזה וכזה תאכל סערת־עם במהומת־שביתה, ובעידנא דריתחא שאני, כך זאטוטי בני־ישראל באנגליה מנחמים את עצמם ואת אחרים גם בשעה שהמציאות באה וטופחת להם על פניהם.

השעה היתה אמנם שעת חירום, וסערת־העם חמה יצאה, אבל אלה גדודי־הצבא, שנשלחו לעזרה, מדוע נצבו הם שלוים ושקטים תחתיהם בכל עת העשות מעשה ההרס והחורבן מבלי נקוף אפילו באצבע קטנה לעצור בעד הפרעות? ופקידי השלטון בטרידינר, אשר עפ"י הכרזת הפורעים ידעו למפרע בדיוק את היום ואת השעה, שבהם עתידים מעשי־הפרעות להשנות במשך שלשה ימים רצופים, מדוע לא אחזו באמצעים הראוים לקדם את פני הרעה? ולא זו בלבד, אלא שלעיני הרשות המקומית הוציאו המחריבים והמהרסים את הסחורות השדודות ממחסני היהודים אל שער העיר, ושם מכרו אותן מכירה פומבית לכל המרבה במחירן.

האם אין כל העובדות הללו מוכיחות עוד הרבה יותר מן האבנים אשר נזרקו בחלונות מעונות היהודים, כי הגורם המניע לכל המאורעות המעציבים האחרונים בחבל אואילס לא היה אלא שנאת ישראל, שאינה תלויה באקלים ובגבולות־ארץ?

ה„מנהיגים" היהודים באנגליה מתביישים באנטישמיות האנגלית, מאפילים עליה בטלית עבה וטוענים להד"ם. אין כאן לא שונאי־ישראל ולא עושי־פוגרומים. אבל האם את עיני האנשים ינקרו? האם אין הרבה סימנים אחרים מבליטים את שנאת היהודים באנגליה? וחוק־הזרים החדש, וזאם איננו מבוסס כולו על אנטישמיות מן המין היותר גרוע, הרואה ביהודים רק תרבות אנשים חטאים ואלימנטים מכניסים רוח־פרצים והשחתת המדות אל כל חברה ואל כל צבור? וכרכורי הקונסרבטיביים אחרי הרצח בהונסדיטש? והעלילות ודבות־השוא, ההולכות ומתפשטות על היהודים בה„טיימס", שנודע לפנים בתור אוהב ישראל ועכשיו שנה את טעמו ויהי עָרֵנו?

רק יהודי אחד, שהוא העסקן הציוני המפורסם ג ר י נ ב ר ג בלונדון, לא נמנע מהביט ישר בפני המציאות, ובמכתבו שנדפס ב„טיימס" בתור תשובה על מאמרו של סופר עברי, שרצה להוכיח, כי אין להאנטישמיות שום שייכות אל הפרעות, הוא מגלה את האמת המרה בדברים האלה:

„אין שום הבדל בין הפורעים שבאואילס ובין החוליגנים הרוסים, כשם שאין הבדל בין החולירה, העושה שמות ברוסיה ובין זו שנראתה באנגליה. המחלה אחת היא גם פה גם שם. ההבדל הוא רק במדרגה. אואילס היא יותר נאורה, וסוף סוף עצרו הפוליציה והצבא את התפשטות המגפה, וברוסיה נמצאת התרבות במדרגה נמוכה והאדמיניסטרציה לא עשתה שם כלום לעצור את המגפה".

במכתבו זה מוכיח מר גרינברג ע"י מספרים עד כמה לא נכונה היא ההאשמה שמאשימים את היהודים באואילס, כי הפקיעו את שער המעונות ואומר בצדק, כי האמתלאות הללו עצמן מוכיחות כבר, שהיו אלה פרעות אנטישמיות. „ה י ה ו ד י ם ל כ ל ה פ ח ו ת, א ם ל א א ח ר י ם, ה י ו צ ר י כ י ם ל ה ב י ן א ת ה ד ב ר".

כך מסיים מר גרינברג.

אבל דא עקא, כי אין יהודי־אנגליה, וביחוד הגדולים שבהם, רוצים להבין את הדבר בעצמם וגם אינם רוצים שיבינו אותו אחרים.

ומה שגרוע ביותר הוא, כי גם המעטים המבינים את הדבר יראים מפני האמת שבו ומנסים עליה.

להסיר חרפה.

צריך להגיד את שבחם של יהודי־אשכנז בפניהם. מעולם אינם עוברים בשתיקה על כל פגיעה קטנה, שפוגעת הרשות בזכויות המגיעות להם בתוקף הקונסטיטוציה. תמיד הם מתעוררים ומשיבים על כל עלבון, שעולבים אותם. אין השלטון מניח ליהודי להתעלות במעלת עבודתו בצבא. אין השלטון נותן ל„דוצינט" יהודי להתמנות בתיר פרופיסור מן המנין, או שהוא מוריד שופט יהודי במדרגת כהונתו, מיד מאספים אספות ומקהילים קהלות ברבים, ומקבלים ריזולוציות ועורכים מחאות נמרצות. אמנם עפי"ר אין הריזולוציות והמחאות הללו נשמעות וקולן נחבא בין עמודי־העתונים ובלשכות הסופרים של המיניסטריומים השונים; אבל אין זו מאשמתם של הקובלים והמוחים. כוונתם של אלו בוודאי רצויה, אלא שכך הוא מזלם של יהודים להיות מן הצועקים ואינם נענים.

לפיכך חזיון מתמיה מאד הוא, כי אותם יהודי־אשכנז, הלוחמים בעד הרמת המצב הסוציאלי והשויון האזרחי של היהודים, ושנפשם סולדת מכל חלול כל שהוא שמחללים את כבוד היהדות, מתיחסים מתוך קרת־רוח גמורה אל מעשה גזל־המשפט, שמיניסטר ההשכלה בפרוסיה עשה בימים האחרונים להדת הישראלית. עד כה היתה תורת יסודי אמונת־ישראל נחשבת בכל בתי־הספר הבינונים שבפרוסיה ללמוד של ח ו ב ה, שאי־אפשר היה להשתמט ממנו בשום אופן, כמו שנוהג בתורת שאר הדתות המתהלכות בארץ, ועתה בא המיניסטר ועשה אותה ר ש ו ת. מעכשיו הדבר תלוי ברצונו של הגימנזיסט העברי: אם רוצה הוא ללמוד את תורת אמונת אבותיו — יבא וילמוד, ואם אין, סני גם בלאו הכי.

אלמלי היו נוהגים בפרוסיה דיני חוק פירוד הכנסיה מעל הממלכה, והשלטון היה מוסר לרשיתם של בני כל האמונות להנהיג בבתי־הספר הבינונים את הוראת תורת הדת על חשבונם הם עצמם, אז אפשר שלא היה הדבר כדאי להתעורר עליו. אבל עכשיו שהגימנזיסט הקטולי והאיבנגלי מחויב ללמוד את דתו, ורק התלמיד היהודי בלבד נעשה יוצא כי הכלל ופטור מבא אל שעת הוראת יסודי אמונתו, הרי יש בתקון הנזכר עלבון גדול מאד לדת היהודים ופחיתת־כבוד במדה לא יותר מועטת משיש־נה בעיבדה, שאין מנשאים היל יהודי למעלת לייטינענט, — דבר שיהודי אשכנז מרעישים עליו ארץ ושמים. ולא עוד, אלא שהתקון הזה מלבד שהוא משפיל בעיני הנער העברי את ערך האמונה הישראלית עלול הנהו גם להרחיק את הצעירים בני הדור הבא מן היהדות לגמרי.

כי היהדות האשכנזית בזמננו הלא אין לה שיור בלתי אם באותה הידיעה המועטת בתורת עיקרי־הדת, שמוציא הנער אתו מבית ספרו, והידיעה הלקויה הזאת הלא צריכה היא להעשות לאותו הרבק, המחבר את הצעיר העברי לעמו חבור של קימא, ואם גם מקורה יִבָּהֵם לפניו, הלא מוכרח הוא שיגדל נעור וריק ללא דעת את עמו ואת אמונתו ולהיות בסופו לאבר המדולדל בגוף האומה הישראלית.

ואל יהיה הדבר קל בעיני עסקני היהודים באשכנז. אל תהיינה זכויותיו של החיל העברי יותר חשובות בעיניהם מזכויותיה של הדת הישראלית. המעשה שנעשה עתה בפרוסיה הוא סטירת־לחי על פני אמונת־ישראל ונושאיה, וראוי הוא למחאה חריפה מכל צד. פה לא ימצאו בעלי־הדין מקום לחשוד את הקובלים והמוחים היהודים ברדיפה אחר כבוד אופיצירים וההתהדרות והתעלות־המעמד. פה יבאו האנשים להתערער ולמחות בשם האמונה מורשת־אבות, שחומסים את משפטה ועושים אותה לבוז בעיני בניה בנעוריהם.

מחאה כזו אי־אפשר שלא תעשה רושם.

מ. י. ג—ן.

הַקּוֹנְגְרֶס הַצִּיּוֹנִי הָעֲשִׂירִי.

(השקפה כללית).

(סוף).

הפתרון, שנתן הקונגרס לשאלת ההנהגה ותבנית עבודתה לא היה שלם, אלו לא היה הקונגרס מביא גם את השנויים המתאימים לזה בכל צורתה של האורגניזציה. תקנות־ההסתדרות

שקבל קונגרס זה מביאות שטה מסוימה בדבר היחס והמשא ומתן התמידי בין ההנהגה ומרכזי הארצות והפדרציות השונות וקובעות את עיקריה וצורתה של הסתדרות שוקלי השקל לא ע"פ תנאים חצוניים ומקריים, אלא ע"פ תנאי־החיים המשותפים, המטביעים את הותמם המשותף על המסתדרים, מצד אחד, וע"פ דרישותיה של הכח החיוני הפנימי, של הרעיון העיקרי המונח ביסוד ההסתדרות וההתפלגות לקבוצות שונות, מצד שני, ובלבד שתהיה ערבות ידועה, שאותה קבוצה יש לה באמת כח חיוני פנימי והאידיאה המיוחדת לה יש לה זכות הקיום. -- ואולם התקון היותר חשוב בצורת האירגניזציה שהביאו התקנות החדשות — הוא שנוי צורתו ותכנית עבודתו של הועד הפועל הגדול. מוסד זה, שעד עתה לא היו לו לא תעודות קבועות ומסוימות ולא השפעה כל שהיא על מהלך העבודה ושכולו לא היה אלא כעין אורדן של נושאי־תוארים שבא לשם דיקורציה בלבד, נשתנה עתה שנוי גמור בצורתו ובתכניתו. מעכשיו ישתתף הועד הפועל, שכמותו נתמעטה, אבל איכותו נשתבחה מפני זה, באופן אקטיבי בעבודת ההנהגה, בהתאמה לאותה הפוליטיקה של „קבוץ כל הכחות הרעננים העובדים והיכולים לעבוד ב־ נועתנו", שהאופוזיציה מלפנים וההנהגה של עכשיו כתבו על דגלן.

הקונגרס לא הסתפק בקביעת הצורות האורגניזציוניות החדשות, בבחירת הנהגה חדשה ובהוראות כלליות להנהגה זו ע"ד מהלך העבודה בלבד. הוא קבע גם עיקרים מוצקים בסעיפיה השונים של העבודה והטיל על ההנהגה כמה תעודות ברורות ומסוימות היוצאות מההשקפה היסודית החדשה על מהותה ותעודותיה של תנועת התחיה בישראל. מרכז הכובד של עבודת הקונגרס במקצוע זה היה לא בישיבות הפומביות, אלא בועדות שהושיב [illegible] לבירור שאלות העבודה במקצועותיה השונים. סימן טוב [illegible] לקונגרס שחשיבותן של הקומיסיות העוסקות בשאלות ממשיות ושאין בעבודתן שום תערובות של ריטוריקה ודימונסטרציות כלפי חוץ, הולכת ומתרבה. יש לשער, שהתפתחות הענינים תביא לידי כך, שבמשך הזמן תהיה עבודה זו העיקר, וכל הקונגרס לא יהיה אלא מספר סקציות בודדות, העוסקות כל אחת במקצועה והנכנסות לישיבות כלליות רק לשם החלטות אחרונות. —

הועדה היותר חשובה שבקונגרס זה — אם לא נביא בחשבון את הועדה התדירית, שעליה היה לפתור את השאלה היותר „בוערת", את שאלת ההנהגה — היתה הועדה לעניני העבודה בא"י. לא כל הדברים שטפלה בהם ועדה זו קבלו אח"כ צורה קבועה ומסוימת בתור החלטות וריזולוציות, ולא כל מה שקבל צורה של ריזולוציה בא לפני הקונגרס (מקצת הריזולוציות וההצעות נמסרו מיד מן הועדה אל הועד הפועל המצומצם), אבל אפשר לאמר, שאין אף שאלה חשובה אחת משאלות הישוב העברי בא"י, שלא התעסקה בו ועדה זו בכובד ראש ולא ירדה לעומקו. בכל שאלה חשובה שמעה מקודם הרצאות ברורות ומפורטות מפי מומחים לדבר. כך הרצו בועדה הד"ר י ע ק ב ס ו ן — ע"ד המצב המדיני בקושטא, האדון א ו י ה א ג ע ן, דירקטור הלאנדבאנק הפרוסי וראש הועדה הגרמנית לישוב גלילות המזרח, „הנודע למומחה גדול בשאלות הישוב והמתענין ביחוד בתנועה הציונית, ע"ד שאלות הישוב השונות (הכשרת הנשים לחיי אכרות, שאלת הקרדי הקרקעי, שיטת הקולוניזציה של בעלי הון מועט וכיוצא בזה). ביסודן של הריזולוציות שהציעה ועדה זו לפני הקונגרס ושנתקבלו בקונגרס פה אחד, מונחת ההכרה, שהתפתחותו של הישוב העברי בא"י דורש דברים אלו: קרדיט קרקעי בתשלומים לשעורים לזמן ארוך, שיתן את האפשרות לאנשים בעלי הון מועט, המסוגלים לעבודת האדמה, לעמוד על הקרקע; עבודה רחבה ואינטנסיבית במקצוע הכשרת הי ש ו ב ע"י קנית שטחי אדמה גדולים, תקונם והלוקם לחלקים קטנים, שאפשר להתישב עליהם מיד ולהתחיל בעבודה; קשורם של הפועלים העברים אל הארץ ע"י יסוד מעונות היגואיניים בשביל רוקים ובתים עם גנות בשביל נשואים; השתדלות להעמיד על הקרקע את בני הישוב הישן ע"י יסוד חוות למיפת בקרבת הערים הגדולות, ביחוד על יסוד משק החלב ומזרע ירקות; חנוך הנשים לחיי אכרות; חנוך אגרונומי בשביל הדור הצעיר והפצת הידיעות האגרונומיות הנחוצית בין האכרים ע"י הרצאות וקריאות וכיוצא בזה. — בכל השאלות הללו קבל הקונגרס ע"פ הצעת הועדה החלטות ברורות ומסוימות, שיש בהן בכדי לפתח ולחזק הרבה את הישוב העברי בא"י.

ואולם אם אפשר לאמר שבהחלטות במקצוע זה אין דבר חדש מצד הפרינציפ הכללי המונח ביסודן, ושכולן אינן אלא מסקנות הגיוניות של הדרישה לעבודה מעשית בא"י, שאינה חדשה במחננו, — אי־אפשר לאמר כך בנוגע להחלטות בדבר ס ד ו ר ה ה ג ר ה ובדבר ה ע ב ו ד ה ה ת ר ב ו ת י ת. החלטות הללו לא היו אפשרות כלל לפני הקונגרס העשירי. רק עם נצחונה המוחלט של ההשקפה האיבולוציונית, הרואה בחזוקם והפראתם של הכחות הלאומיים של עם ישראל בכלל — תנאי הכרחי להתגשמות הרעיון הציוני, אפשר היה לקונגרס להטיל חובה על חברי ההסתדרות להתעסק בתור ציונים בעבודת הסדור וההתרכזות של ההגרה, כמו כן בעבודת התרבות הלאומית והחנוך הלאומי בגולה, מבלי אשר נרתע לאחור מפני הטענות השטחיות, שדברים אלו אינם ענין להציוניות ושעלולים הם רק לפזר את כחותינו המעטים ולהביא גם לידי פרוד הדעות בקרבנו. — אלמלא לא בא קונגרס זה אלא כדי להשליט בתוכנו את ההכרה, שאי־אפשר לתנועה לאומית בלי ערכים לאומיים, שאין תקוה לתחיה לאומית, במקום שאין עבודה לשם תרבות לאומית ויצירה לאומית; שאין תנועה ריאלית־פוליטית רשאית להעלים עין מן הדיה, ושאין עוזבים את צרכי השעה, את העבודה לשם ההרמה וחזוק הכחות בהוה, במקום שיש תעודה היסטורית שלא תתמלא אלא ע"י התאמצות ענקית של כל הכחות החיוניים שבאומה — אלמלא לא בא הקונגרס אלא בשביל זה כבר היה ראוי לתפוס מקום הגון בדברי ימי תנועתנו.

ולא מקרה הוא, שקונגרס זה שהשליט את ההכרה הלאומית ה ע מ ו ק ה הוא שהנחיל גם לשפתנו הלאומית את נצחונה בתנועה הציונית; לא מקרה הוא שקונגרס זה הביא לנו את העובדא ההיסטורית החשובה—את ישיבת הקונגרס הראשונה ב ע ב ר י ת, שהיתה מוקדשת כלה ללשון ולתרבות העברית. קונגרס זה לא היה זקוק עוד להשפעה מן החוץ, בכדי לפנות לשפתנו הלאומית את מקומה. לא ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית הכניסו לתוך האטמוספירה של הקונגרס את הרוח העברי ואת הדבור העברי. המיטינג שערכה הסתדרות זו בכדי לעשות פומבי ללשון העברית לא חדש כלום הפעם. בקונגרס זה לא היה כל צורך עוד ל ה ו כ י ח להציוניים את ערכה וחשיבותה של הלשון הלאומית.

ולא רק את ההכרזה על הלשון הלאומית והחנוך הלאומי הביא לנו הקונגרס, אלא עשה גם את ההתחלה למעשים חשובים בנידון זה. הוא לא הסתפק בהטלת חובה כללית על הציוניים להתעסק בעבודת החנוך הלאומי, אלא גם הכנים לתוך התקציב של ההסתדרות סעיף מיוחד לעבודת החנוך הלאומי בין יהודי טורקיה.

כך אנו רואים את נצחון ההכרה הלאומית־ההיסטורית בכל מקצועות עבודתו של הקונגרס. ולא מליצה ריקה תהיה זאת, אם נאמר שקונגרס זה הוא חתימת תקופה והתחלת תקופה כאחת. נשלמה המלחמה על תנאי העבודה וההתפתחות הטבעית של התנועה, ומתחלת התפתחות טבעית זו בעצמה והעבודה בעצמה לשם מלוי תעודותיה ותביעותיה של התנועה. נשלמה תקופת המלחמה של הישן והחדש בציונות,—תקופת המלחמה שבין הציונות האוטופית או הפסידו־פוליטית, שמתקוותה לגאולה קרובה שכחה את הכשרת העם והארץ כאחד, ובין הציונית הלאומית־ההיסטורית, הרואה בעבודת התחיה—עבודה לדורות בכל סעיפי החיים הלאומיים. ומתחלת התקופה של אותה העבודה ההיסטורית, המרכבת והממזגת, המלקטת אבן לאבן ולבינה ללבינה לבנות את בנין העתיד של האומה על יסודות מוצקים. —

זהו מה שנתן לנו הקונגרס כשהוא לעצמו. ואולם יותר ממה שנתן לנו הוא בא ללמדנו. ספק הוא בעיני, מה חשוב ביותר—התוצאות הישרות של הקונגרס, פתרון השאלות הסבוכות של הסתדרותנו ותכנית עבודתנו, או אותם הדברים שאינם באים במדה ובמשקל ובהגדרה ברורה, ובכ"ז הם הם שנותנים לקונגרס את צביונו המיוחד ואת כל הקסם והיפעה, הלוקח שבי את לבותינו. בקונגרס זה הרגשנו את הדופק החזק של החיים הלאומיים בגלוים היותר אינטנסיבים, הרגשנו מין „גלוי שכינה" לאומית המבשר לנו יום תחיה וגאולה. כל אותן הופעות וחזיונות התחיה השונים, בני לויתו של הקונגרס, שכתרונו בבזל, העידו לנו על הכח החיוני החזק של תנועתנו והביאו בלבנו תקוה ובטחון בעתידנו הלאומי. ראינו את הדור הצעיר שלנו במערב, והנה הוא הולך ובא אלינו. ראינו מאות תלמידי חכמים צעירים, שבאו מארצות שונות לראות את הכנסיה הלאומית של עם ישראל, ובמשך שבוע ימים ישבו בלי הרף ובלי מרגוע צפופים ודחוקים על היציע, ועיניהם ולבם אל הקונגרס ועבודתו; ראינו עד כמה הכהה ההכרה הלאומית שרשים עמוקים בלב הצעירים הללו, עד כמה היה להם האידיאל הלאומי שלנו ל„עצם מעצמם", לצורך נפשי־פנימי, למרכז חייהם הרוחניים; שמענו את שליחם של חברינו בגרמניה כשבא לספר לאחיו מרוסיה על קרבת־הרוח שבין אסירי התקוה הלאומית בשתי הארצות הללו, השונית ומשונות כל כך זו מזו,—והנה הוא יודע לחדור לכל עמקת של הפרובלימה הלאומית שלנו ולדבר דברים יפים ברגש עמוק על גאולתנו ופדות נפשנו; ראינו—בפעם הראשונה! — את האשה העבריה הבאה אל מערכותינו לקחת חלק בעבודת התחיה והשחרור הלאומי; ראינו את כל ההוד והיופי הנערץ שהיה שפוך על האספה הנהדרה של צירי האומה המתעוררת לתחיה והרגשנו את כל הכח והגבורה והגאון שישנם ברצון החיים של אומה זו, ותקוה טובה חדשה באה בלבנו אנחנו בני דור־גיתו שבאנו מהארץ הקודרת, אשר שמיה לנו כעופרת ואדמתה—גיהנום. ראינו—ותשב רוחנו. עתה יודעים אנו, שיש תקוה לאחריתנו. תנועה שכל אלה לה—איננה מקסם־בדים היסטורי. הסתדרות היכולה ליצור קונגרס כזה — היא הסתדרות של העם, של עם מתעורר לתחיה.

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

ו.

(סוף).

כידוע היה באמריקא בשנת 1908 משבר פיננסי, וההגרה לצפון־אמריקה הופחתה בכלל בשנה ההיא ובשנת 1909 שאחריה—כמעט למחצה. איך השפיע המשבר הזה על יציאת שלשת העמים שאנו מדברים בהם פה? מענין הוא, שבשנת 1908—היא שנת המשבר—יצאו בכל זאת יותר ממאה ושלשת אלפי יהודים; פחות הוא מאשר בשנה שלפניה, אבל בכל אופן הוא יותר הרבה מהמספר הממוצע של היהודים היוצאים מרוסיה שנה שנה עד העת ההיא, ורק בשנת 1909 ירדה היציאה היהודית עד 57,551, כלומר, כמעט למחצה. אבל אצל הפולנים והליטאים נתמעטה היציאה כמעט למחצה בשנת המשבר—1908—ובשנה שאחריה עלתה והגיעה למדרגתה הנורמלית שלפני המהפכה. לפי דעתנו יש רק באור אחד לחזיון המשונה הזה: כל הגרה תלויה במצב הארץ שיוצאים משם ובמצב הארץ שהולכים לשם. קודם כל דבר אי־אפשר לנסוע בלי כסף להוצאות הדרך, והשנית, אין הולכים לארץ, שאין בה תקוה למצוא מחיה על נקלה, בשעה שישנן עוד איזו תקוות להתפרנס בארץ המולדת. אולם ההגרה היהודית לאמריקה תלויה לא רק בזה, שכל יוצא צריך לקות שימצא שם פרנסה—תקוות היהודי ברוסיה פחותות הן תמיד יותר מאשר באמריקה; אלא תלויה היא בזה, שהיא נעשית על חשבון היהודים שבאמריקה, ואם בשנת המשבר לא שלחו הקרובים כרטיסי־נסיעה או כסף במזומנים לא נתמעטה היציאה היהודית, אלא בשנה שאחרי המשבר, אבל בשנת המשבר עצמה, שכבר נתקבלו כרטיסי־נסיעה מקודם לה, יצאו היהודים במספר גדול. כי לא יראו הרעבים והנרדפים מפני המשבר האמריקאי, בדעתם היטיב שמצב גרוע ממצבם שברוסיה אי אפשר. לא כן הפולנים והליטאים שרובם נוסעים על חשבון עצמם: בשנת המשבר נשארו בביתם, מפני שבכל אופן טוב להם לשבת ברוסיה, מאשר באמריקה בשעת משבר, ואחרי עבור המשבר חזרו לצאת לאמריקא במספר גדול. וראיה לדברי יש להביא מהמספרים המראים: כמה מהיהודים המהגרים מקבלים כרטיסי־נסיעה, וכמה מהליטאים והפולנים.

בשנת 10—1909 שאנו מדברים בה—היו היחסים באופן כזה: מהמהגרים היהודים קבלו כרטיסי־נסיעה מקרוביהם יותר מחמשים ושנים אחוזים למאה; מהפולנים—רק קרוב לעשרים ושלשה אחוזים למאה, ומהליטאים--פחות מעט משלשים ושמונה אחוזים למאה.

נוסיפה נא לעיין בלוח המספרים שהבאנו למעלה. במשך עשר שנים יצאו מרוסיה קרוב למליון יהודים, שהוא חמישית ממספר היהודים שהיו ברוסיה בשעת הספירה הכללית בשנת 1897 *). פולנים יצאו מרוסיא בערך שש מאות אלף וחצי, וזה קרוב לשמונה אחוזים למאה ממספר הפולנים שהיו ברוסיה בשעת הספירה. ליטאים יצאו מרוסיה קרוב לכאה וששים אלף,

*) יזכור נא הקורא מה שאמרנו למעלה כיחס למספר המהגרים של כל עם ועם.

היינו כתשעה אחוזים למאה ממספר הליטאים. ברור שהיהודים יוצאים מאותם הפלכים, שהם יושבים שם יחד עם העמים הנזכרים, שתי פעמים וחצי יותר מהעמים הנוצרים — המשועבדים. אין אני רוצים לעמוד פה בפרוטרוט על ערך אותו החזיון, ורק נוסיף שאם המצב הזה ימשך יובל שנים, אזי ירד מספרנו ביחס לתושבים כל כך, שעל דבר אוטונומיה, לאומיות, קולטוריות או מדיניות לא יחלום יותר גם בעל־הרמיונות היותר גדול.

עתה נעבוד אל חלוקת מהגרינו לפי המין ונשוה גם בזה את יוצאינו אל היוצאים הפולניים והליטאים.

באו לאמריקה בשנת 10—1909:

	זכרים	נקבות
יהודים	54.8%	45.2%
פולנים	71.2 "	28.8 "
ליטאים	67.6 "	32.4 "

רואים אנו, שאצל היהודים מספר הנשים מגיע כמעט לחצי מספרם של כל המהגרים, בשעה שאצל הפולנים מספרן עולה פחות מעשרים ותשעה למאה ואצל הליטאים מעט יותר משלשים ושנים למאה. אין צורך להרבות בביאורים ובפירושים על דבר הסבות הגורמות לרבוי הנשים בהגרה היהודית. ברור לכל, שהרוב הגדול של המהגרים היהודיים יוצאים מארץ רוסיה שלא על מנת לשוב, ולכן הם משתדלים בכל כחותיהם לקחת גם את נשיהם אתם, לא כן המהגרים הפולניים והליטאים, שנוסעים הם על פי רוב על מנת לאסוף כסף ולשוב הביתה ולחדש את עבודתם הקודמת. חוץ מזה יש לשער, שבשנים הראשונות, בעת שמספר האחים לאומה מעט הוא בארץ החדשה, כל הגרה והגרה מסתמנת במספר פחות של נקבות, ורק אחרי אשר יברא מרכז לאומי ידוע באותה הארץ, יקל לבאים החדשים להביא אתם את נשיהם. פה הננו נוגעים באחת השאלות היותר רציניות של סדור הגרתנו: אם אפשר היא להטותה מניו־יורק המלאה יותר מדי מספר ידוע של מהגרים יהודיים, קודם שיבראו במדינות אחרות של אמריקה מרכזים דומים אף במקצת בכח המושך שבהם לקהלה היהודית בניו־יורק. אבל בשאלה הנכבדה הזאת נדבר, כאשר נתעסק בחלוקת המהגרים לפי מקומותיהם אחרי בואם לאמריקה.

עתה נשים לב למספר הילדים שלא הגיעו לידי ארבע עשרה שנה אצל העמים שאנו דנים בהם. ילדים שלא הגיעו לארבע עשרה שנה היו:

בין היהודים — 25,9%.
" הפולנים — " 7,6
" הליטאים — " 8,0

אצל היהודים עולה מספר הילדים שאינם עומדים ברשות עצמם ומוכרחים להיות על חשבון אבותיהם ליותר מרבע של כל המהגרים; אצל הפולנים מספרם מגיע רק עד 7,6% ואצל הליטאים מעט יותר—8%. המספר הגדול של נשים וטף מטביע את חותמו המיוחד על ההגרה היהודית ומגביל את גורלה למפרע. היהודי, הבא לאמריקה מסובל באשה ומטופל בבנים, אינו יכול להרשות לעצמו לבקש לו פרנסות חדשות, לבחון את מזלו בנסיונות חדשים, בזה הוא מעמיד בסכנה לא רק את נפשו, כי אם גם את אשתו ובניו. ולכן מוכרח הוא בבואו לניו־יורק ללכת אל אותו בית־הזיעה שהורגל לעבוד בו בוורשה ובאודיסה או ביקטרינוסלב, מוכרח הוא לגור ברחובות המעופשים והמרעלים שבחלק העיר, שנמצאים בו עוד יהודים רבים, שלא יתנו לו למות מרעב או מקור, שיעזרו לאשתו ובניו בעת צרה. לא כן בני העמים האחרים הבאים יחד עם היהודי מארץ אחת.

עוד יותר מסמנת ומציינת את תכונת ההגרה היהודית באותו המובן שאמרנו זה עתה, חלוקת המהגרים של העמים השונים לפי שנותיהם. באו בשנת 1910 לאמריקה:

	פחותים מבני 14 שנה.	מבני 14 עד 44 שנה.	מבני 44 שנה ומעלה.
יהודים	25,9%	67,9%	6,2%
פולנים	7,6 "	89,7 "	2,7 "
ליטאים	8,0 "	89,9 "	2,1 "

המספרים האלו כמעט אינם צריכים באור. אצל היהודים מגיע מספר הילדים הקטנים והיותרים מבני ארבעים וארבע שנה שבודאי קשה להם להסתגל לתנאי החיים של הארץ החדשה כמעט עד לשליש של כל המהגרים: אצל הפולנים מגיע מספרם של אלה רק למעט יותר מעשרה אחוזים למאה, שהוא אחד מעשרה ואצל הליטאים מספרם של הילדים והזקנים פחות מעט עוד כמה שהוא אצל הפולנים. אין ספק, שתכונת הגיטאות היהודיים שבאמריקה תלויה במדה מרובה ואולי גם במדה היותר מרובה, באותם האלמנטים שהיו למשא על שכמו של האימיגרנט היהודי. ככה אנו מוצאים את היחס שבין מצב העם בארץ יציאתו ומצבו בארץ ביאתו. זה בזה תלוי, ומזלו של כל עם ועם בארץ חדשה, גם בזמן שהיא פוריה ומבורכה ביותר, אפשר שהוא תלוי יותר במצבו הקודם שבארץ־גלותו, מאשר בסגולות המדינה החדשה, שהלך לשם למצוא מנוחה לנפשו. בתר עניא אזלא עניותא—הדלות הנוראה השורה בתחום תשים כבלי ברזל על רגלי היוצא היהודי ותלוהו גם לארץ־הדרומי, לארץ, שנתנה כל כך הרבה אפשריות לבנות חיים חדשים, להתחיל מחדש חיים טבעיים ובריאים. לא פה המקום לעמוד בפרוטרוט על השאלה הנכבדה הזאת—עד כמה מוזר הוא מקודם מזלו של כל עם ועם ומונח בתנאי־חייו ההיסטוריים,—אבל מענין הוא מאד, ביחוד לנו, החולמים על התחית־עם ארצית, לשים לב לחיים השונים של עמים שונים באמריקה, חיים שנבראו ונסדרו לעינינו, ושיש בהם חומר כל כך רב ומועיל לברור הענין הזה.

ש. —ן.

העתונות הלועזית ע״ד הקונגרס הציוני העשירי.

א) העתונות הטורקית.

הקונגרס הציוני האחרון העסיק את דעת־הקהל בטורקיה במדה מרובה. כמעט כל חשובי העתונים פרסמו ע״ד הקונגרס ידיעות טלגרפיות ומאמרי־סופרים. „הציה", המשמש כלי־מבטא לועד „אחדות וקדמה", הדפיס על הסדר את כל פרטי המשא ומתן והויכוחים בתתו טעם לדבר, כי הוא עושה זאת, מפני „שהציונות נוגעת על פי מהותה לאינטירסי טורקיה". העתון הנזכר הביא גם את תוכן השיחה, שהיתה למקס נורדה עם עוזרו של ה„טיימס" על דבר מצב הציונות בארצות השונות ויחס הממשלה הטורקית אליה.

העתון „ז׳ין טירק״ הקדיש מאמר ראשי לפתיחת הקונגרס. במאמרו זה הוא מוסר קטעים מנאומו של וולפסון ע״ד החיל שהתנועה הציונית עושה ועל יחוסה לטורקיה, ואומר:

„ישנה תנועה אחת, המתכוננת להיות לתנועה עולמית. חלק גדול מן היהודים משתתף בה. תנועה זו מעוררת אלינו רגשי סימפטיה עצומה בכל העולם. ומדוע לא נפיק תועלת לעצמנו מאותה התנועה, הרצופה אהבת אל העם העותומני? מדוע לא נפתור את פרובלימת ישוב ארצנו בסיועם של האלימנטים הללו, המתיחסים אלינו מתוך חבה יתרה? האם אין זו מחובתם של העומדים בראש הממשלה ללמוד לדעת את מהותן של כל התנועות הקיימות בעד טורקיה וכנגדה ולהכיר את ערכן הכרה ברורה? ומדוע לא נקח תנועה שכמותה בידנו עצמנו, או להשתתף בהנהגתה לכל הפחות, בשעה שהיא עלולה להביא לנו תועלת הרבה? עלינו לגשת אל העבודה, לגשת בלי אחור כל שהוא אם רוצים אנחנו לברוא בעוד מועד מבצרי־עוז כנגד התנועות המרובות ב״כ, המתיחסות אלינו באיבה״.

גם „האוירור״ פרסם מאמר ראשי, המוקדש כולו לנאום הפתיחה של וולפסון וביחוד לדבריו ע״ד יחס הציונות אל טורקיה הקונסטיטוציונית. בעה״מ מחליט, כי ההודעה הפומבית, אשר הודיע וולפסון אודות מסירותם של הציונים לטורקיה לא היתה מכוונת לשמש תשובה על דברי־האשמה, שנשמעו זה לא כבר בבית־הנבחרים הטורקי נגד ההסתדרות הציונית.

עוד לפני שתי שנים — אומר בעה״מ ב„אוירור״ — בטרם שהתחילו לוחמים בקונסטנטינופול על ידי דבות־שוא נגד הציונות — השמיע נשיא ההסתדרות הציונית בקונגרס התשיעי בהמבורג הודעת־דברים כזו. גם אז אמר, כי חוקי הממלכה העותומנית יהיו לקו ולמשקלת להציונים בכל המעשים אשר יאמרו לעשות, וכי במוסדותיה המשפטיים־קונסטיטוציוניים של טורקיה רואים הציונים את הערובה לבטחונם האישי והלאומי, שהפרוגרמה הציונית דורשת אותה. עם זה צריך להעיר, כי בנאומו של האדון וולפסון לא התבטאה דעת יחיד, אלא דעת הקונגרס כולו, ולא היה אלא ביאורה הנכון של הפרוגרמה הציונית. באי־כח היהודים הציונים שבכל הארצות וחלקי־התבל הודיעו בקונגרס הבזילאי את החלטתם הנמרצת לעבוד בחריצות מרובה להגשמת האידיאל העתיק של תחית הלאום הישראלי תחת חסות ממלכת טורקיה, המצוינת במדת הכנסת־אורחים. הסתדרות חזקה של עשרות אלפי יהודים נעלים במדרגת מוסרם ונועם מדותיהם, סלתה ושמנה של היהדות, הביעה לעיני השמש רגשי אמונה נמרצה אל המוסדות דפוליטיים של הממלכה העותומנית, והודיעה נאמנה, כי נכונה היא לא רק לסייע להתקדמותה ולהצלחתה של טורקיה, כי אם גם להקדיש את כל כחותיה לבטחון שלימותה של הממלכה. צריך להודות, כי לא רבים המה העמים, שנטיותיהם הסימפטיות לטורקיה תהיינה כ״כ נלהבות ונאמנות״.

לא כ״כ מהר יפסקו הקונגרס האחרון ומאורעותיו מהיות ענין לענות בו לדעת־הקהל הטורקית. בוודאי עוד ידרשו גם בעתונות גם בצבור את הקונגרס כמין חומר בכמה פנים לכאן ולכאן. מה שידוע לברור לע״ע הוא, כי נאומיהם של וולפסון ונורדה וביחוד הטלגרמה בהבעת סימפטיה, שנשלחה להוויזיר הגדול עם הנדבה בסכום חמשת אלפים פרנק לטובת נגועי־השרפה בקונסטנטינופול, עשו רושם נעים בחוגים הספרותיים והפוליטיים שבמטרפולין הטורקית.

ב) העתונות המערבית הכללית והישראלית.

העתון „באזעלער נאכריכטען״ כותב במאמרו ע״ד הקונגרס:

אם נסכם את תוצאותיו של הקונגרס הציוני העשירי, אז צריכים אנחנו להחליט, כי נגמר בשובע־רצון כללי. ביחוד הגדיל לעשות בהשכינו את השלום והאחדות בתוך ההסתדרות פנימה, באופן שמעתה נתבטלו כל הסכסוכים והנגודים, ששררו בין מזרח ומערב מימי הקונגרס התשיעי ההמבורגי ואילך; כל הזרמים והמפלגות שאפו יחד לסייע בכל יכלתם לחזוק השלום.

המשא ומתן והויכוחים בקונגרס התנהלו באופן יפה ובנימוסיות יתרה; כל ציר ידע את האחריות, שתעודתו מטלת עליו ואת גודל ערך הרגע.

הקונגרס הוכיח בעליל מה חזקה ועצומה היא ההסתדרות הציונית ועד כמה גדול כחו של הרעיון הציוני לאחד את הלבבות. כל הנטיות האישיות נדחו לטובת הדבר.

העתון האנגלי הגדול „מורנינג פוסט״ כותב.

הקונגרס הציוני הוא דימונסטרציה הראויה לתשומת־לב, המעירה על רוב תקפו של הרעיון הלאומי העברי—יותר מארבע מאות צירים באו כמעט מכל הארצות, שיהודים יושבים בהן, מרוסיה עד מיצר התקוה הטובה, מאנגליה עד מצרים, מקנדה עד רומיניה. כולם נקבצו בא ממדינות שונות, מדברים בלשונות שונות ובככה פנים מתבלטות בהם התכונות הלאומיות של ארצות מולדתם. למראה עין נדמה הקונגרס לקבוץ בעל גוונים שונים, אבל כולם הם מחוברים יחד ע״י רגש חזק אחד, זה רגש־הגעגועים לשוב ולברוא חיים לאומיים עבריים בפלשתינה. הקונגרס הוא עשירי במספרו מזמן התעוררות התנועה הציונית בשנת 1897, והעובדה, כי עד היום יכול למשוך אליו, נוסף על הצירים, גם יותר מאלף אורחים, מוכיחה באיזה תוקף מחזיק עדיין הלאום העברי באי־דיאל הלאומי שלו. והחיים היהודיים הרופקים בעוז מיוחד עם כל תקותיהם ומשאלותיהם כמו שהתבלטו בשבוע האחרון, נעשים מופלאים ביותר כשים אל לב, כי בשנים עשר החדשים האחרונים עברו על הציונות ימים קשים מאד ברוסיה ובטורקיה. אבל היהודי הוא אופטימיי מלידה והציוני מצוין באופטימיות שלו במדה יותר מרובה מן היהודי הבלתי־ציוני״.

„הדז. כרוניקל״ מרים על נס שני מומינטים חשובים בחיי הקונגרס, והם: אותה הישיבה שהתנהלו בה כל הויכוחים בלשון העברית ואת החלטת הקונגרס בנוגע לשאלת האימיגרציה.

„כמובן—אומר ה„דז. כרוניקל״— שאלה היא עדיין, אם רצוי הדבר, כי ישפיעו הציונים על המהגרים, כי „יצאו להתישב לא באותו חלק־העולם, שהם מנשאים אליו את נפשם. אבל אם נביט על הציונות מנקודת־מבט יותר נעלה אין לבחר, כי מחובתם של הציונים היא לעשות את כל מה שיש ביכלתם כדי לעצור את ההתפוררות האינטליקטואלית, המוסרית, הסוציאלית והגופנית, שהעם העברי עלול להתפורר ע״י הגרה בלתי־מסודרת, הבאה מתוך לחץ איקונומי ומרדיפות״.

בגליון האחרון של ה„יודישער ארבייטער״, שהוא עתונם של פוע״צ באוסטריה, נתפרסם מאמר מעניין ע״ד הקונגרס האחרון. בעה״מ מוצא, כי הקונגרס הזה הוא היחיד והמיוחד בין כל הקודמים לו, הראוי להקרא בשם קונגרס של עבודה. אותם ה„רשמים הגדולים״, שנעשו כ״כ חביבים, חסרו בקונגרס הזה לגמרי. הקונגרס לא זרק שום „מימרא חדשה״ אל תוך ההמון, אלא תקן ושכלל את מה שהיה קים מכבר.

קודם כל — אמר בעה״מ — לא נברא בקונגרס זה שום מוסד חדש, ואפשר שזוהי מעלתו היותר גדולה. יען כי האמצעים הכספיים של הציונות מוגבלים ומצומצמים עדיין לפי הערך ולפיכך נחוץ הדבר מאד לרכז את כל הכחות על תקונם ושכלולם של המוסדות הקימים מכבר. ואת גודל ערכה של תעודה זו הבין הקונגרס בכל היקפו, כמו שמוכיחות הריזולוציות השונות, המכוונות כולן לאותה מטרה. כך, למשל, דורשת ריזולוציה אחת שיגדילו את קופת החברה להכשרת הישוב בארץ ישראל, וריזולוציה שניה דורשת, כי האנגלו־פלשתינה קומפ׳ תהא נותנת הלוואות כסף לזמנים ארוכים לצורך קנית קרקעות, ואת אומרת, כי ישקיעו מעט מעט את כספי הקל״ב שלנו בפלשתינה. כן החליט הקונגרס ליסד חוות־של־נסיון בסביבות ערי ארץ־ישראל, בכדי לקרב את הישוב הישן אל המשק הכפרי. עם זה קבל הקונגרס החלטה לבנות בתים לפועלים בהקולוניות אשר בגליל. בכלל מוצאת ההנהגה החדשה במקצוע העבודה הפלשתינאית כר נרחב מאד לפעולה ולמעשה. וכל זה תלוי בסכום אמצעי־הכסף, שימסרו לרשותה לצורך העבודה הזאת. על כל פנים אפשר לקוות, כי תעשה ההנהגה החדשה את כל מה שיהיה באפשרותה לעשות, יש לה המעלה היתרה של אחדות־הדעות ובעיקרה היא נצחונו המוחלט של המהלך הריאלי וההסתלקות מן הפוליטיקה ה„גדולה״. ואמנם יכול היה הקונגרס להוכח, כי עבודות כל המוסדות השונים עלו יפה מאד, וכי אותה הפיסימיות המתבלטת מתוך מכתבו של מר כהן אין לה על מה לסמוך. ועד הפועל החדש, שהפרופיסור וורבורג נבחר לנשיאה, אות נאמן הוא, כי יוסיפו להחזיק באותו מהלך־העבודה שהלך ונמשך עד־כה וכי יכניסו אליה תקון ושכלול מכל צד״.

ה„פרנקפ. איד. פמיל. בל." מתעניין הרבה בהחלטות שנתקבלו בקונגרס בדבר העבודה הקולטורית.

ואמנם—אומר אותו העתון—ההחלטות בדבר העבודה הקולטורית אינן לא פרי רצונם של יחידים באותה שעה ובאותו מעמד ולא דבר שבמקרה, אלא הנן נובעות מתוך ההכרה הפנימית, כי גם קיומה של הציונות בעתיד גם בטולה של האסימילציה לא יצוירו בלי עבודה קולטורית נעשית עפ"י שיטה ותכנית מסויטת. אבל בכדי שתהיה האפשרות לעבוד את העבודה הקולטורית הזאת בההבנה הראויה לדבר, צריך היה לבחור אל ההנהגה מן הציונים הרוסים, שיש להם קצת ידיעה בקולטורה העברית.

אליעזר שטיינמאן.

שְׁנֵיאוּר.

(ספור).

II.

(המשך).

אידל ה„מכורכם" זה עכשיו קם משנתו, שינת צהרים, צועד לו בשלוה פסיעות קטנות, וידיו, השומות בשרולי מעילו העליון, נתונות לאחוריו, ראשו כבוש, ומבטו תקוע בקרקע. היא כבר זכה לשלוה. לפנים היה שכיר ביערם של אחרים. היה מעשה ובעלי אותו היער העבירו בדיניהם את היער על שמו של יודל, עמד יודל והחזיק ביער שהיה קנינו על פי השטר הכתוב והרשום ואת הבעלים הרחיק בזרוע.

מאז הוא חי בשלוה, משכים ומעריב לבית המדרש, נזהר מפסיעה גסה כל־שהיא, כאומר: הכל כהקינו, היער נושא לי את פירותיו, ומה אני חסר? —

שניאור מרגיש בו עכשיו, אבל מפנה הוא את מבטו ממנו. יודל הולך לו לדרכו, לבית רוסיה המוזגת, מוציא את קומקומו מן הכיס, ממלאו יין, מפקקו היטב שם בכיסו ושב לביתו, כשהוא צועד כדרכו וראשו כבוש. במנהג זה אחז יודל מכבר.

בחזירתו מביט שניאור ביודל, הלה אינו משגיח בו. שניאור מחל לשיר בקול, ויודל מפנה את ראשו אליו.

— שניאור, הב — מבקש יודל תיכף לעמידה.

שניאור יודע למה הוא מכון, ומגיש ליודל סיגרה. הלה מעשן, יונק בזה אחר זה ומדבר וחוזר ומדבר:

— אָ, שניאור, דנחת בסיגרה זו את דעתי. הנחת את דעתי. טבק מן המובחר. הנחת את דעתי —

השיחה לאחר זה מתגלגלת בענינים שונים. פותחים בחטים ובשעורים, אף על פי ששניהם שניאור ויודל אינם מומחים כלל בסחורה זו, אבל יש בזה כדי לצאת ידי חובת שיחה, עד שנוגעים בטיב הנגינה ובהחזנים המפורסמים שבדור.

— פיני — בפיני מינקובסקי הכתוב מדבר — אינו כלל מנגן נפלא ולא היה שמו מפורסם כל כך, אלמלא היה מומחה גדול בנוטין.

— והנוטין — הן כנראה כחורה עוברת לסוחר — שואל יודל.

— אומרים, שאמריקה נתנה עינה בו —

— ואודיסה מה תהי עליה? —

שניהם משתתפים בצערה של אודיסה.

— ודאי, בין אודיסה לאמריקה רב הוא המהלך—

עוברת השיחה באמריקה, בסדרי החיים שם. נגש ובא שמחה הליצן, שכן קרוב, ומתערב ביחה. מספר בקרוביו העשירים, הדרים שם.

— באו ואשמיעכם רבותי מה הם חיים אמריקאים ומה פרושם — דורש שמחה. — רק החיים שם הם חיים ממש, עם תרגום אונקלוס ותרגום שני. אדם מישראל שם—הפרוטה מצויה לו בכיסו, בצלחתו ובצלחתו הקטנה שבחזיתו. שם החיים הם חיים כהלכה, והפשטידא היא פשטידא כהלכה, זבת חלב ודבש וחמאה. באו ואביא לכם דוגמא: יושבים אתם, למשל, על גבי האלונים, ופשטידא מרחפת בפה, מכיון שנכנסה בגבולות הפה, השן נוגעת ואינה נוגעת בה, מיד קלוח גדול של חמאה פורץ ומגיע על גבי הגג של רוסיה המוזגת —

שניאור שומע בהקשבה רבה. אוהב הוא את הפשטידות מעודו, הסיגרה של יודל המכורכם באה בינתים לידי גמר. קם ממקומו, כשהוא מתופף בידו על שכמו של שניאור ומעיר מתוך חיוך:

— אי שניאור, שניאור, מתי תהיה גם אתה לאיש ככל האנשים? איך זה אדם יושב בטל כל היום?

איני יכול ר' יודל, איני מסוגל — וחסל. אחת, שתים, שלש, אחת עשרה —

— יכול אתה ואינך רוצה, חי, חי, חי —

לאחר שהלך אידל, הרגיש שניאור צורך גדול להשיח את כל לבו לשמחה:

— ישב נא מר על ידי ויצף בי, כמו שהנני בדמותי ובצלמי. כדאי הוא הדבר. בוא ר' שמחה ואחוד לך חידה: מי הוא אותו האיש, שידים לו ורגלים וכל החושים והאיברים ואפילו פה לאכול ואף על פי כן אותו האיש אינו משמש כלום, מפני שהוא אינו הממונה עליהם — הוי אומר: זה שניאור. וכי איני משתוקק להיות איש ככל האנשים, לפרנס את בני ביתי ולהיות המוציא והמביא. אלא מאי? ידים לי ואין בהן ממש. רואה אני את הארבעים מלאכות חסר אחת שבעולם, יש חורשין ויש זורעין, יש קוצרין ויש נוטעין ואני שניאור לא הא ולא הא. משום מה? יש לי כל הרמ"ח איברים ושס"ה גידים במזומנים, ובלום מה חסר אני? נראה שחסר אני דבר מה, מין חוש נעלם, חוש כל החושים, ואותו החוש הוא הממונה על עסקי פרנסה. הרבה עסקים יש בעולם, אלא שאותו העסק היחיד והמיוחד, המשומר בשבילי השייך לי מטבע בריתי, נעלם כנראה לפי שעה ממני, פשוט לא נזדמן לי עדיין — בבקשה, מה דעתו של מר: האגיע עוד לאיזו תכלית בזמן מן הזמנים? הראוי אני מטבע בריתי לאיזו עבודה כל־שהיא? —

שניאור מרכין את ראשו מתוך המתנה להשובה. רחמנות תוקפתו על עצמו. לא יצלח הוא משׁשת ימי בראשית. שמחה מקשיב לדבריו מתוך אירוניה מסתרת.

— הלא בעל מנגן אתה, שניאור, שאגת ארי, אומרים—

— קולי ערב הוא? יודע אני לנגן? שואל שניאור.

— השמעת קול נגינה יוצא מביתך? – משטה בו שמחה— שמא תינוק בוכה? —

שמחה חמד לו לצון. כך הוא טבעו לבדות מן הלב בכדי להתלוצץ. שניאור מתפרץ בשאון אל הבית — שמחה הלא ממתין לו בחוץ—ועל ידי זה העיר את התינוק משנתו. התינוק התיפח, שניאור מנענעו, רוצה להשתיקו, מזמר לו נגון עצוב, שיר ערש. למה זה משתתק קולו, כשהוא נגש אל העמוד? — אוי, אוי, התינוק האכזרי. למה זה הוא מתיפח כל־כך? — הלהלקותו או לדבר אליו רכות — ללא הועיל. הרגיש בלול של תרנגולים

שאין הכל שם על מקומו. אוהב הוא שניאור את הריקנות — נגש אל הלול, התיפח התינוק, הוציא קול צעקה, נבהל מפני הקול בר־תרנגול גַלְני ובר־בי־רב דחד יומא, שרק היום הובא מן השוק ופרח לו—והשכנות עפו ובאו לקול הצעקה. האחת מנענעה, השניה מזמרת שיר ערש, השלישית מבריחה את הזבובים, עד שהילד נרדם בעריסה.

לכאורה, הכל כשורה, אבל אהה, חמת אלהים נתכה עליו, התרנגול, התרנגול החצוף מטייל לו בגאות בחוץ, כרבלתו זקופה קוממיות. ליה דין וליה דַיָן. הפקר, הפקר. שניאור רודף אחריו והלה בורח. ומי יודע מה היה בסיפו, אלמלא רדפו אחריו השכנות, שעינן פקוחה על הבית הזה, הטעון השגחה יתירה והדביקיהו.

אבל שניאור רוחו עכורה. התינוק, העופות — הכל קמים עליו. מן העולם יוציאוהו. הוא יתלה בלי ספק. רואה הוא בחוש, אבריו זה מכבר כבדים עליו והוא חש בגופו.

לפנות ערב, כשלאה שבה מן החנות להכנת ארוחת הערב, הוא קובל לפניה.

— אין איש צריך לצאת מגדרו. וכי עשוי הוא להיות מחזר אחרי התרנגולים ומטפל בתינוקות, עובד עבודת פרך, חורש וזורע, קוצר ונוטע — ? —

הצחיק הוא עושה לה? אבל אין מלה בפיה!—תדבר נא אליו, תביט אליו. הנה רחצה את ידיה, תנגבן בשולי בגדיו — הוא מכון את הרגע. כשהיא יוצאת להוך האכסדרה, הוא נגש אל הכירה, ניפח בכל כחותיו, כדי ללבות את האש —

כל אותו הערב הם שרוים ברוגז. כשהארוחה באה לידי גמר, הוא מדבר על לבה.

— טעמי נא עוד מעט. פשפשי והורי היטב בקערה, ודאי, עוד תגיע לידך חתיכה כל־שהוא של בשר! —

הוא אינו מרגיש, שבאותה שעה היא נרדמת, עיפה היא מעמל יומה. לאחר זה הוא יוצא אל החוץ לפוש. עומד באכסדרה, רוח קלילה, מקבלת פניו בטפיחה. נהנה הוא ממנה הנאה משונה, וגם מזה הוא נהנה, ששם בבקעה אין איש נצלה בחום — השלוקים והכבושים אינם עכשיו בנמצא. ואיתה הרוח — היא לעילא ולעילא — משופרי דשופרי. יש בה כל הטעמים — כל איבריו וחושיו מזמינים את הפה לשיר, מזמור שיר לעולמו של הקדוש ברוך הוא. הוא נכנס להוך הבית ומתחיל לשורר בקול.

לאה השוכבת במטה ממללת מתוך שינה, כשהיא מתהפכת מצד אל צד.

— דיך שניאור. במטותא, רוצה אני להרדם לרגע, רק לרגע. שכב והרדם גם אתה!

— ופשטידות תכיני לי לסעודת מחר!

אבל ההכרח לא יגונה. רוצה הוא לשיר. הוא יוצא את הבית, פוסע פסיעות גסות, רץ ובא אל „הקלויז" שבאותה השכונה.

שם הוא מזמר בקולי קולות ומחריד את דרי השכונה משנתם. יודל ה„מכורכם" מתפרץ לתוך ה„קלויז" כשהוא מלובש כתנתו ותחתוניו הלבנים. דומה הוא באיתה הרגע לשליח מיוחד במלאכות חשובה—הוא מבריח את שניאור מן ה„קלויז", רודף אחריו גם ברחוב דרך כל העירה וצועק:

— צא מכאן, איש משוגע, לכל ארבע רוחות העולם!

שניאור משתתק ובורח. יודל אחריו. שניאור נכנס לתוך הבית ברעש ושוכב לישון, אבל רוסיה המוזגת שנתה מטורפת כל אותו הלילה, היא אינה נרדמת פעמים. בשנתה היא רואה בחלימה שבורים אברים מתגוללים לרגליה וגישכים בשניהם את הצפורן של בהן הרגל, נושכים ונושכים עד כדי זיבת דם.

III.

פעם אחת התפרצה לאה לתוך הבית והתנפלה על שניאור מתוך בכי ממושך:

— שניאור, אב לבנים אתה, אב לשלשה ילדים, שלשה תולעים דורשים מזונות, איכה אשא לבדי? אני אשה קשת רוח.

פני לאה היו איומים בשעה זו והביעו שגעון. שניאור נבהל מאד. בפעם הראשונה רואה את לאה במצב כזה. באותו הרגע גמל בלבו אותו הרעיון, שהיה מנקר תמיד במוחו. הוא יצא לשוק, יעסוק במשא ובמתן. לא, לא בעיר זו, בעיר אחרת. —

— שניאור, למה אתה מחשה? למה אתה עומד כגולם? אני אצא לחוץ אצעקי: יהודים רחמנים הושיעו.

אבל השכנים התכנסו ובאו מאליהם.

— היתכן — צעקו הנשים פה אחד—איך אפשר לראות בחורבן הבית ולחרוש? הבית נופל, גוסס, הולך ושמם —

דומה היה, שאותו הבית משותף לכולן, שהוא נוגע לנפשות כולן וכל אחת מדברת בביתה —

שניאור החריש. למחרת השכים בבקר בהקדם שלש שעות מרגילותו. אותו היום יום השוק היה בפ', עירה הסמוכה לב', מהלך שבע או שמונה וירסטאות.

— להיכן, שניאור? שואלת לאה.

— לפ', יום השוק היום שם — ענה בטון של סוחר־כנוכה.

לאה שמחה מאד. אדרבא. חוב ישן יש לה אצל אחד הסוחרים שבפ'. חייב הוא לה כעשרה שקים של קמח, יבוא נא ויקבלם וימכרם בשוק.

שניאור הולך לו לדרכו. הדרך אינה רחוקה כלל, נוהגים הם „הירידניקאים" להלוך לשם ברגלים: במה נופל הוא מהם? אמת, זו לו הפעם הראשונה בחייו, שהוא הולך יחידי בדרך זו, דרך המלך הוא, הקו ישר. אגב: שמא יזדמן לו בדרך אחד מקרוביו שבכפר צ' הסמוך ליער. זה זמן רב לא ראה איש מהם.

שניאור היה מהלך כשעה, עד שהתיגע. הוא הקרים היום מאד לקום. כדאי הוא הדבר לפוש מעט, אילי ירדם, ותסור ממנו רוחו העכורה. היום הוא יום סתו, אף על פי שהשמש משפיעה אור וחום, אבל חוט של מרה שחורה מתוח על כל הבריאה. רעיון יפה באמת נולד במוחו: הוא ישכב פה ביער, באמצע הדרך בדיוק בין ב' לפ'. יחליף כח מעט. חושש הוא רק חששה רחוקה זו, שמא יתחלף לו בין דרך לדרך אחר כך. אכן יש התבולה. הוא ישתטח מלא קומתו על הארץ, מראשותיו לב' ומרגליתיו לפ'. סימן מובהק זה יהיה בידו, כשיתעורר משנתו.

שניאור נרדם, ושנתו היתה עמוקה. באותה שעה עבר שמחה הליצן, ראה את שניאור שוכב בפשוט ידים ורגלים, נגש וסטר לו על חטמו סטירה יפה ונעלם מיד. שניאור התעורר בבהלה, ועיניו מתדבקות זו לזו. מי זה הפסיק את שנתו המתוקה? ומפני מה אין החמה זורחת בשמים? את החמה כסו העננים, ורוח זועה רועשת, בולשת בין ענפי העצים. הענפים מתנענעים לכל רוח, וגם הוא כענפי העצים כמו מתנענע על ידי הרוח. האילנות יוצאים בחינגא, ראשו של שניאור נתבלבל. הוא פונה לצדדין, מביט בענפים, בשמים; כמה הדור הוא עולם זה, והיער כמה הוא מלא זיו — זה ימים רבים לא ראה את היער בהדרו. אבל הגיעה השעה למהר לפ'. שניאור הלך לדרכו. הוא פוסע

ופוסע, ופלא הדבר: מתחלפים בזה אחר זה שדות, עמקים ובקעות, ובמרה שהוא מתקרב לעירה פ', הם נעשים קרובים לו יותר — כבר ראה אותם תמול ושלשום, והנה הגשר של — של העירה ב' — העיר שיצא משם — מה זה היה לו? האמנם נתחלפו לו הדרכים? בודאי. איך יבוא עתה לביתו, ואיך ישא פניו אל אשתו, הלא יהיה לצחוק —

רגש קשה של מרה שחורה כבדה מדכא את הלב. מפקפק הוא אם ישוב לביתו או שמא יסור לקרוביו שבכפר. נגלתה השמש מבין העבים, השמש כבר נוטה לשפולי מערב, איסתעיא מילתא. על פי מקרה עבר באותה שעה אכר עם עגלתו. הנוסע לאותו הכפר צ'. שמע מינה: מה' יצא הדבר, ישב לו שניאור בעגלה, נסע ובא לבית קרוביו טרכטנברג.

שניאור ירד מן העגלה, ובני בית טרכטנברג שמחו מאד לקראתו:

א, שניאור, אורח חשוב, ודאי תתעכב אצלנו גם ליום השבת—שפיר, שפיר—הזמינו בעל הבית.

בית ר' דוד טרכטנברג הוא מאותם הבתים הפתוחים לכל, שהקב"ה מזמין להם לעוברי דרכים בכל מקום רחוק מן הישוב היהודי.

כעמודי הטלגרף עומדים הם אותם הבתים על פרשת־דרכים, ובעליהם, מכניסי האורחים. הם כפנסים שעל גבי העמודים. הבית מרוח, חדריו מרובים, דלתותיו פתוחות לעוברים ושבים, מזומנות לקבל אורחים, כזרועותיה הפתוחות של אהובה, המזומנת תמיד לחבוק.

את שניאור הוליכו לחדר מיוחד, המשמש לאורחים, והקצו לו משכב. בשעה מאוחרת בלילה נרדם שניאור, ושנתו לאחר טלטולי היום היתה מתוקה לו מאד.

למחרת בבקר, כשפקח שניאור את עיניו והציץ מן החלון אל החוץ, מיד שטפו רוח הבאה מן המרחב, מרחביה של שדות וגנים, הנראים והסמוים מן העין. העין נזונה ותועה בלי הפסק כל אותו המרחב, והלב מברך על ההנאה.

נחה על שניאור רוח השירה, והשק הקפו לשפוך שיחו לפני ה"עמוד" הגדול הזה, רחב־ידים ואין סוף, לשיר מזמור שיר, נובע מתהום הלב, הולך וחודר את חלל העולם עד תהומו.

בוחר היה להשאר פה עד יומו האחרון וגם את אשתו וילדיו היה רוצה להביא תחת צל קורת חבית הזה, ניה שאנן, עולמית יהיו היא והם שרויים פה.

בשעת שתית החמין עברה עגלה מלאה וגדושה יהודים. העגלה עמדה, והנוסעים ירדו מן העגלה. בעל הבית עמד על מפתן הדלת, מתפלל פרקי התפלה שלפני "ברוך שאמר", מזמין בפנים מסבירים את האורחים להכנס לתוך הבית ואומר:

— בואו ברוכי ה' וטלו את ידיכם, ושמא חשקה נפשכם בכוס חמין, טלית ותפלין — התכבדו מכובדים —

בין כל האורחים הרגיש שניאור בצלאל'קע הליטאי. שניאור הציץ בו ומיד פרכס בלבו מין רגש של קרבה מיוחדת. לבו נותן לו שלום.—

בחברתו של צלאל'קע מרגיש היא שניאור קורת רוח מיוחדה, מאז.

צלאל'קע הרוכל, הסובב ערים וכפרים עם תרמיל של סחורה, הוא איש שראה הרבה בחיים, סבב הרבה ערים ומדינות ואפילו לאמריקה כבר כתת את רגליו. יודע הוא צלאל'קע להמשיך את לבות השומעים בספוריו המלאים ענין והפתעה רבה.

בלילות הסתיו הארוכים והשוממים. בחוץ יילל רוח. וגשם דופק בתריסי החלון, כאומר קדיש דרבנן אחר נשמת העולם הזה השמם. מי שהוא מיליל מאחורי החלון, ספק תינוק מתיפח בעריסה, ספק כלב שוטה נובח—ושמא נע ונד עני מוקף מחנה של כלבים, הסוחבים אותו — בלילות כאלה רגש של מרה שחורה, מהולה יתמיות מעיקה על לבו של שניאור.

משתוקק הוא אז יותר כבשאר כל הזמנים לסינור אם אוהבת. מחוסר סעד הוא כתינוק. מי זה יסעדנו? —

באותה שעה מכיר הוא תודה להאנשים הטובים, שאספוהו לתוך ביתם. המנורה מפיצה אור רב, המיחם, אותו השותף התמידי לבדידתו של האדם, רותח ומשמיע קול, ואתה בן אדם שב ודום, שים את הסיכר לתוך החמין, מרס בכף הקטנה שבידך, והשאר מוטל על צלאל'קא הליטאי. עליך רק להסכית ולשמוע.

צלאל'קע מספר מה שראה ומה ששמע. יודע הוא ארחות תבל.

ובערב, בערב, לאחר הארוחה נכנסים שניאור ובצלאל לחדרם המשותף, מספרים הרבה ביניהם, כשהם שוכבים במטותיהם, פעמים צלאל'קע מדבר, ושניאור מקשיב, ופעמים שניאור מסיח לו לצלאל'קע את כל לבו, את דאגותיו לביתו, מזמר לבצלאל בחשאי־חשאין את אחד הנגונים ושואל את חות דעתו.

— ר' בצלאל, היפה נגינתי? קולי יש בו עדיין ממש? העיר אבוא בזמן מן הזמנים אל התכלית?

בצלאל מדבר על לבו רכות. צלאל'קע הוא איש רך לב מטבעו, מחובב על הבריות ומחבבם.

הוא אחד מאותם האנשים הטובים ובעלי הנפש היפה והחפשית השואפים תמיד לחדשות וצמאים לנסים ונפלאות. לתכלית זו היה צלאל'קע נע ונד ממקום למקום, מעיר לעיר, אף על פי שצלאל'קע, שלא ידע בעצמו את נפשו, היה מרמה, שכל עיקרו אינו טורח אלא להתעשר והשב את עצמו לסוחר מנוסה.

כל אותם המטלטלים, שהיה בצלאל'קע מוליך ומביא מעיר לעיר: נזמי־אף ונזמי־אוזן, מחטים ופריפות, כפתורים ושביסים ושאר דברים, לא היו משמשים לו באמת אלא לאמתלא בעלמא, למין אחיזת עינים, כדי לכסות בהם את הצמאון התמידי, שלא היה פוסק מלקלעו ממקום למקים.

בשכר זה היה צלאל'קע מרשה לעצמו לברות מלבו מעשים שלא היו ולא נבראו ולהפתיע בהם את השומעים. זה היה מעין טובת הנאה והכרת תודה לעצמו על טלטוליו התדירים.

צלאל'קע מספר לשניאור מסדרי החיים שבאמריקה ארץ הפלאות, במקום שבני אדם חותים זהב בידיהם, אוכלים רמונים ותפוחי זהב, ממש נגיהם מצופים כסף וזהב, אבנים טובות ומרגליות.

שניאור מקשיב ובולע כל מלה ומלה ובא לכלל מסקנה, שאין טוב לגופו ממדינת הים.

רואה הוא בחוש, שהחיים שם חיים אחרים לגמרי, והאנשים—אנשים אחרים: שם, באותה הארץ הברוכה, מאמין הוא, יעשה גם הוא לגמרי לאיש אחר וישנה את סדרי חייו מן הקצה אל הקצה.

רואה הוא את מזלו שם למפרע, מביט מיד בקלסתר פניו שם. הזה הוא שניאור? הוא עובר לפני התיבה באחד מבתי הכנסיות היותר מפואדים שבנויורק למשל, והוא אחד המנגנים היותר מפורסמים, השומעים משתאים ומשתוממים על קול נגונו, הוא אינו מפחד מפני העמוד כלל וכלל.

שניאור שואל ודורש מיד בעצת צלאל'קע, מקשיב כתלמיד הדן לפני רבו.

— איזה הדרך בא אדם לאמריקה? שואל הוא.

— עוברים את הגבול בגנבה — עונה צלאל'קע.

— איזה הדרך עובר אדם את הגבול? —

— אדם נוסע ונוסע במסילת הברזל, שעות רבות רצופות עד שהוא בא אל העיר הגדולה ק', עיר־פלך ברוסיה. באותה העיר הגדולה ק' עובר ושוטף נחל קטן וצר, ממש; כדי שעור אצבע, עומד אדם מעבר מזה של הנחל, חזקה שהוא ברוסיה; עבר את הגבול; והרודפים השיגוהו, התחיב בנפשו; עבר את הגבול בשלום, כלומר, מי שהעבירו אותו בני הכת הממונה על כך, מיד הוא נמצא במדינה אחרת לגמרי, מין מדינה כזו, הנקראת מדינת אשכנז, והאנשים הם אחרים לגמרי, אשכנזים, כולם מדברים אשכנזית ומלובשים כאשכנזים מלידה ומבטן — פוסע אדם פסיעה ומיד נתקל באשכנזי, בקצרה, אין אדם נוקף באצבעו הקטנה שלא יזדמן לו אשכנזי בצדו —

שניאור מקשיב. הכל כה פלאי, כה משונה, מלא נגוהות עולם חדש ומדינה חדשה. הדברים נכנסים לאזניו. ברי לו, שאין לו תקנה אלא במדינת הים. מחר ישכים וישוב לביתו. בלא נדר, ישהה שם זמן מה כמה שנחוץ, כדי להתקין את עצמו אל הנסיעה. שריר וקים. נזכר בלאה, וגעגועים תוקפים אותו, ודאי, מחר ישוב לביתו ולאשתו.

מתוך הרהורים כאלה הוא נרדם, ושנתו מרוקמת חלומות של אושר. למחרת, כשהוא מתעורר משנתו, מיד רוח אחרת שורה עליו. רואה הוא את החיים פה, והם שוטפים בשלותם, והוא חוזר מדעתו לשוב לביתו. הוא נזכר בתינוקות שבעריסה, והעופות, זה התינוק השלישי שהוא ממונה עליו.

אגב—מהרהר הוא—בין כך ובין כך, אשתו הלא פטורה מלפרנסו, וממילא הוקל עול הפרנסה, פרידתו מבצלאל'קע גם כן קשה עליו. ואפילו; כשבצלאל'קע נוסע בהערים של הסביבה, נוסעים ובאים אורחים. חדשים יום־יום ומביאים ריח רענן מן החוץ, איש, איש וריחו וטעמו,

כל הסתיו וכל ימות החורף היה שניאור יושב בבית קרוביו. לאה לא חדלה להזהירו בפתקאותיה על החזרה ולהסית להשכנות את צערה: הלך לו אבי המשפחה והיא, אלמנה היה, שרויה בלא קידוש ובלא הבדלה, הבית כאלו שמם, נפסלה צורתו.

השכנות, שהשתתפו בצערה, היו מזמינות אותה זו אחר זו, בערבי שבתות ובמוצאי שבת לקידוש ולהבדלה ולשאר דברים שבמצוה.

ובאמצע חודש ניסן, כשצלאל'קע נסע לביתו, בערב יום הפסח, כשבבית לאה כבר הובער כל חמירא, והתנור הוגעל כל צרכו, שב אל בני ביתו אבי המשפחה, איתו האיש, שהלך לדרך רחוקה, ליום השוק שבעיר פ.

(סוף יבא.)

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

ג.

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית-הִיסְטוֹרִית.

(המשך).

בגבולן של המדרגות התחתונות משלים הטבע העור את כל ההכנה הנחוצה לתנועת החומר מצורה לצורה שלמעלה ממנה. אולם אחרי אשר התנועה הזאת הביאה את החומר לידי אותה המדרגה של ההתהוות, אשר בה באה הצורה החרשה לידי גלוי בכח מניע חרש, כלומר כחי נושא את עצמו, אז ההתהוות יוצאת מגדר העבודה הנפעלת: הטבע החי מתחיל להשתתף במעשה בראשית בבחינת פועל ברצון. אלא שגם על המדרגה הזאת תנאי ההזמנה וההכנה, כלומר שיעוריהם הכמותיים והאיכותיים של החלקים המרכיבים, ביחור התנאים הכמותיים והאיכותיים, אשר תולדתם הוא החזיון הנודע לנו בשם חיים. נעלמים הם גם מהבעל חי היותר גבוה, מהאדם. והלוי מאמין הוא באמונה שלמה, ששכלו החוקר של האדם לא יגיע לעולם לידי הכרת תנאי המזג של החיים, כשם שלא עצר כח לבוא עם תכלית החזיון הזה בעבר. לדעתו זאת, שגם כמה חוקרים חדשים מסכימים עליה, בא הלוי מתוך יסידה הראשי של הפלוסופיה שלו: אלוה הוא יסוד הצורה היחידי שבעולם, ועל כן רק הוא לבדו הוא היכול היודע ומשיג את היסוד המארגן, את ההרכבה הסביכה של חלקים שוני המזג, המזמינים והמכינים את האורגניזם, את ההצטרפות הדקה שבדקה של מוליקילים שינים זה מזה תכלית שנוי, במדה הולכת ומוסיפה הולכת ופוחתת, עד שבאים לידי אותה ההודעזעות העזה המתרגשת: חיים. אמנם, השכל האנושי הספיק למצוא כמה מהתנאים המכניים, וגם של התנאים הדינמיים בהתפתחותו של יסוד החיים. אבל דוקא בצעד היותר חותך, כמניע האחרון, ברחיפה האחרונה המביאה את ההרכבה לידי גלוי החיים, — דוקא בסוד העקרי הזה קצר הוא שכלו של האדם בהכרת, וכן יהיה לעולם. והדברים האלה, שנאמרו ביסוד החיים, נתנו להאמר גם על כל יסוד־צורה חרש, שהחומר מגיע אליו במרוצו דרך מלכויות הצורות, יהיה איך שיהיה. כי הרחיפה האחרונה הזאת, שהיא לבדה חותכת וגורמת לנמצא חדש לבוא לידי גלוי בבבואתו של החמר המתהווה, היא סוד המזג, המסתורין הנצחי, שמור וחתום עם מי שאמר והיה העולם, אשר הננו מרהיבים להשיג את מהותו על פי מישג היסוד החורר את החומר וצר בו צורות. ואף על פי כן, הטבע החי, וביחוד האדם, עד כמה שקצר כחו להשיג את סוד המזג האמתי, קרוא הוא להיות שותף במעשה ההתהוות הטבעית, לכל הפחות בהזמנתם והכנתם של התנאים החיצונים, בהמציאו את חלקי החומר, בעבדו אותם ובקבצו אותם אל איזה מרכז המארגן אותם.

ובכן אפשר לומר, שהטבע על כל מדרגה שתהיה, גם על היותר שפלה, יש בו הכח, ה„יכלת", להשתתף במעשה ההתהוות במדת מדרגתו, כלומר להעלות איזה חלק מחלקי הדומה למדרגת עצמו על ידי השתתפות במעשה הזמנתו והכנתו. גם התנועה היותר חלושה, תנועת הצמחים, כבר גורמת חשובה היא בעליתו של האי־אורגני אל מדרגת האורגני. יותר גלויה היא השתתפותו של החי בהשפעת ההכנה על חלקי החומר שבמדרגה שתחתיו, כצומח ודומם. לפעמים רואים אנחנו גם בכח הטבעי העור הזה את זהרוריה הראשונים של ההרגשה, את מבשריה של ידיעת־עצמו. הבחנת הצבעים שבהרגשתו של אותו הזבוב המפריא את הפרח כבר היא מין חוש משיג את יפיה של הצורה וכבר כדאי הוא, שנראה בו את תחלת השתתפותה של „חכמת" הנברא בהכנת החומר לצורות עליונות. וכל אשר נעלה מעלה מעלה בסילם המציאות, יותר חזקה ויותר נכרת היא השתתפותו זו של הנברא בהתהוות הטבעית. בבעלי חיים שנתפתחו יותר כבר יש להם הרגשה כהה של יסוד הצורה, וכשנגיע לאדם, הרי לפנינו שיתף גמור במעשה בראשית. בדעת מלאה ושלמה ממה שהיא עושה וממה שהוא רוצה, הנברא הזה

משתתף בבריאת נמצאים חדשים, ע"י הכרתו את חשיבותו של יסוד הצורה ועל ידי התענוג הנפלא שצורות ידועות משפיעות לו. „תארי הנבראים". בלשונו של גבירול, שנאצלו „מתארי הבורא". המה גורמים משתתפים בהתמרת מעשה בראשית. כך עלתה במחשבת הבריאה הקדומה: הבריאה, כלומר הטבעת הצורה בחמר הנמצא רק בכח, היא אצילות שופעת ממקור התארים האלהיים „יכול" ו„חכם", וכן מובן הדבר, שגם „רשומי" התארים האלה, כלומר תארי הנבראים, המה גורמים משתתפים בבריאה. וזה נתן להאמר ביחוד על האדם, שנברא בצלם אלהים ושבו הרשומים האלה באים לידי גלוי במדה היותר בהירה והיותר נכרת. ואף על פי כן. גם השותף במעשה בראשית היותר נכבד הזה אינו יכול לעמוד על סוד ההכנה הנכונה, גם הוא אינו יודע את התנאים הנעלמים של אותם ההיים, שהוא בעצמו מביאם לידי הויה. ידיעתו היא עשירה ורחבה, הוא מצא כמה אמצעים, אשר על ידם הוא משפיע השפעה גרולה על הכנתו של החומר, ביחיד על ידי הרכבה והרבעה של כלאים בצמחים ובעלי חיים, ולא עוד אלא גם בנזעי בני אדם שונים. האדם, אפוא, מוצא הוא את התביעות והתנאים החיצונים המכינים את החמר לצורות שתחתיו, ולא עוד אלא שגם לצירתו הוא. ולא זו בלבד אלא שבכח האדם למצוא את התנאים החיצונים הנחוצים להתפתחותה של צירת האדם עד למדרגה היותר עליונה: מדרגת השכל במרום המחשבה ההגיונית. והכח הזה נתון הוא לו ביכלתו למצוא מעצמי את החוקים המוסריים שבהם יתנהג האדם וחי בהם, והחוקים המוסריים הם חוליות חשובות באותה שלשלת התנאים החיצונים המכינים את החומר לצורת המחשבה היותר נעלה: מעשיו המוסריים של האדם משפיעים הם הרבה על המזג החימי של גופו. אדם בעל מחשבה עליונה, מוסרית והגיונית, יש לו גם חומר מתאים לזה. גופו, ביחוד הדם שלו, יש לו איכויות חימיות אחוות, יותר זכות, יותר רקות ויותר מתרגשות מאותן של בני אדם אחרים, שלא הגיעו למדרגתי הגבוהה. זו היא, אפוא, המדרגה העליונה שבהשתתפותו של שכל האדם במעשה בראשית. הרי שאותם האנשים, שמצאו את החוקים המוסריים מעצמם, זכו להשם היותר נכבד, זה של שותף להקב"ה במעשה בראשית על המדרגה היותר עליונה שאפשר להשפעתם של תארי הנבראים להגיע אליה.

ובזה נבין את עומק מובנה של דעת הלוי, שאין בכחו של האדם למצוא את התנאים הראויים להשלמת ההכנה הנחוצה של איזה חומר, כדי להוריד עליו את השפעת הענין האלהי. רגילים לחשוב את דעתו זו של הלוי למבטא ענותנותו הדתית, ולא עוד אלא שרואים בה ראיה, שהיה הלוי מתנגד לפילוסופיה בכלל. והנה עכשיו אנחנו רואים. שדעתו זו באמת אינה אלא מסקנת השקפתו המטפיזית: האדם אינו יודע את סוד המזג החימי, המתנה האחרון לגלוי יסוד הצורה בחומר, מפני שלא ניתנה רשות לשום נברא להסתכל מאחורי הפרגוד של אותה המדרגה שהוא בעצמו נמצא בה. וזה הוא הטעם, שהאדם יש בו הכח להשתתף בהמצאת התנאים החיצונים בכל מדרגות ההתהוית שתחתיו וגם במדרגתו הוא, אבל בנוגע לצורה גבוהה מצורתו הטבעית, השכל, אלמלי נתנה רשות להאדם לראות, איך התנאים החיצונים משלימים את ההכנה לקבול צורה חדשה, תהיה איזו שתהיה, כלומר אלמלי נתנה לו רשות לעמוד על טעמה של החזיון; מדוע איזה קבוץ של מוליקילים בעלי איכויות ידועות, במדה ובמשקל ובשעור ובמצב ידוע, מבריח איזו צורה חדשה לבוא לידי גלוי — כי אז בלי ספק יכול היה למצוא גם את התנאים החיצונים המכינים לקבול הענין האלהי, כי באמת אין שם אלא יסוד הצורה אחד הבא לידי גלוי בצורות שונות, אם כי שנוי הצורות גדול הוא כל כך, שראוים הם להחשב לסוגים ולמינים שונים. ואם כן, אפוא, גם סוד המזג הוא אחד, ומי שעמד על הסוד הזה בנדון אחד; כבר עמד עליו בכל שאר הנדונים, מן האיכות הטבעית היותר שפלה עד להענין האלהי. אבל עכשיו שאין הדבר כן, עכשיו שסוד הצורה נעלם הוא מעולם ועד עולם, ולא נגלה גם למשה אדון הנביאים, שהגיע למרום המדרגה האפשרית של הענין האלהי, עכשיו שידיעתו של הנברא, אדם או גם מלאך, חסומה היא בגבול התנאים החיצונים — הרי אין כאן שום אפשרות להשכל האנושי למצוא את התנאים המכשירים להענין האלהי. שער בעצמך איזה בעל חי מנסה למצוא את התנאים החיצונים המכשירים את החומר לקבול צורת האדם!

והרי גלוי הוא הדבר, שאין זו אלא מסקנת השיטה: כשם שתנאיה החיצונים של צורת האדם נעלמים הם מן כל בעלי חי שתחתיו, כך תנאיו החיצונים של הענין האלהי נעלמים בהכרח מכל הנמצאים שתחתיו, גם מהאדם. אם שכלו של האדם במדרגה שאינה גבוה כל כך יש בו הכח למצוא את החוקים המוסריים היותר פשוטים ולהגיע על ידי זה למעלה יותר גבוהה של התפתחות הגיונית ולהכרה מוסרית יותר מקפת ויותר עמוקה, אין זה אלא מפני שהתנועה ממדרגה למדרגה בהתפתחות השכל אינה עוברת את גבולי המין, אחרי שכל מדרגותיו של השכל ממין אחד הם. לא כן בנוגע להענין האלהי. ההבדל שבין השכל במרום התפתחותו ובין הענין האלהי גם במדרגתו היותר תחתונה הבדל מיני הוא. ועל כן שכלו של האדם, גם במרום התפתחותו, אף על פי שאפשר לו למצוא את החוקים המוסרים, אין לו שום מבוא למצוא את דרך העבודה הנכונה מעצמו, להמציא מצות מעשיות וחוקים ריטואליים, את „המצות השמעיות" שיש בהם. כדי להביאו אל המטרה, שהוא שואף אליה. כי כשם שהחיים על פי חוקי המוסר משנים את מזגו של האדם, כן גם העבודה המעשית, בשעה שנעשית על פי התורה הנבואית, מולידה היא מזג חימי חדש בגופו, ביחוד בדמו של העובד, מזג שונה דברל מיני מזה של אחרים, שאינם עוברים על פי התורה הזאת. צורתו הרוחנית הנעלה של האדם, אשר הענין האלהי שורה עליו, היא תולדתה המוכרחת של ההרכבה החימית החדשה שבגופו, כשם שכל צורה טבעית אינה אלא תולדת הכנתו של „החומר האחרון" שלה. החומר האחרון של הענין האלהי הוא גופו של האדם צרוף ומזוקק על טהרת הקודש של המצות התשמישיות, ב„עשה" וב„לא תעשה". התהוותו של החומר, הטבעית והמוסרית והתשמישית או הדתית, המשך אחד הוא מן המדרגה היותר התחתונה של ההתהוית, ההתהוות בגבול האיכויות הראשונות; עד להתהוות התשמישית היותר עליונה, כהצתת הקטרת בהיכל הקדש על ידי הכהן הגדול ביום הכפורים (חוק תשמישי, אשר בפרושו התחכרו הפרושים והצדוקים במחלוקת הולכת ומתלקחת מאות בשנים), אין כאן אלא התהוות אחת, והשאיפה להביא את הענין האלהי לידי גלוי בחומר היא הבריח התיכון המבריח את כולה מן הקצה אל הקצה.

על פי ההארה הזאת שאלת לאותו של האדם להמציא חוקים תשמישיים מעצמו תלויה היא ביסודה המטפיזי של שיטת הלוי. וכדי לעמוד על בוריו של הענין הזה, צריכים אנחנו להזכיר את דעתו של הלוי במחקר הסימן המבדיל שבין בורא לנברא בקשר את „תורת הגלגלים". סימנה של אי־אלהות, על פי הלוי, היא הרכבה: סגולתו המיוחדה של נברא

היא להיות מורכב מחומר וצורה, ובכן סגולתו המיוחדת של בורא היא להיות צורה נבדלה מכל שמץ היולי. אלוה לבדו הוא צורה מוחלטת, בעוד שכל הנמצאים האחרים, אם אבן או מלאך או אידיאה במובנו של אפלטון—אם בכלל עלינו להניח ישותם של נמצאים כאלה, היינו אם נסביר ונקבל שישנם נמצאים כאלה—מורכבים המה מצורה וחומר, מיסוד הפועל ויסוד הכח: רק הבורא לבדו הוא כולו פועל, מבלי שום שמץ מציאות שאינה אלא בכח (עין בכרך הראשון של ספרי געשיכטע דער יידישען פהילאזאפהיע, ע' 561—565, ששם הארכתי בבאור הענין הזה בשיטתו של הלוי). ובקשר את מחקר התארים אפשר לסגנן את הרעיון הזה בנוסח זה: האצלת יסוד הצורה על החמר אין בה אלא כדי להטביע בו רשומים של תאריו המהותיים של אלוה, בעוד שסוד המזג אינו גלוי אלא ליסוד הצורה המוחלט כשהוא לעצמו. הנברא, בהיותו נפעל, שקוע הוא במאסר ההרכבה, אינו יכול להרוס ולהביט מבעד למסך ההרכבה, כדי לעמוד על סודו. (עין מ"א, מ"ב ולמטה על הנסים).

(סוף יבוא).

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

בבקשה לתת מקום בעתונכם הנכבד למכתבי זה. רבים פונים אלי בשאלות בעל פה ובכתב בנוגע להתנחלות בא"י ולאופני קבלת תלמידים בגמנסיה העברית, חושב אני לנכון לתת תשובות כלליות בעתונים ולמנוע בזה את עצמי ואת אחרים מטרחה יתרה.

א) כבר הידעתי בעתונים בחודש אב את פרטי התנאים שעל פיהם יכולים כחמש עשרה משפחות להתנחל על אדמת יק"א במושבות הגליל. עתה עלי להוסיף, כי בעשרים איש יכולים להתנחל עתה ע"י חברת הכשרת הישוב בתנאים אלה, שישקיע כל אחד מהם עתה במזומנים 3—4 אלפים רובל בקרקע, ועוד כשלשת אלפים רובלים ישקיע בבנינים ובמכשירי עבודה עתה או במשך שנים אחדות לפי תנאי מצבו.

ב) יש לרכוש עתה מגרשים לבנין על יד ערים אחדות בא"י, ומחיר המגרשים האלה עולה מחודש לחודש. במקומות אחדים כבר עלה מחירם כל-כך, שבאלף רובלים אפשר לקנות רק מקום לבנין וגינה קטנה ובמקומות אחרים עוד המחיר קטן בערך באופן שבאיזו מאות רובלים אפשר לקנות מגרש הגון לבית וגן.

ג) אם ישנה באיזו עיר חבורת אנשים (לא פחות מחמשה) שהחליטו החלטה גמורה להתחיל בהתנחלות בא"י, יודיעוני, ואסור עליהם לבאר להם את כל פרטי הדברים. כן הנני נכון לקבל מהם כח והרשאה להוציא את הפצם אל הפועל בא"י. אנשים יחידים יכולים להשתמש במקרה, שאבקר איזו עיר הקרובה אליהם ויסורו שמה להתראות עמדי.

ד) פועלים המסוגלים לעבודת הגוף ורגילים בה דרושים עתה בא"י ויוכלו להתפרנס מעבודתם במושבות או בחוות הג"פ, ואחדים מהם אולי יוכלו להתנחל במשך הזמן בחבורות המשותפות על אדמת הנ"פ או בחות הפועלים של ועד חו"צ, ביחוד אלו שיש להם סכום של איזו מאות רובלים. את פרטי הדברים אוכל להודיע גם לפועלים עפ"י התנאים המבוארים בסעיף הקודם.

ה) בעלי מלאכה מסוגים שונים כבר התישבו בא"י במדה מספקת ועל כן אין לדבר באופן כללי על אודות נכיעת בעלי מלאכה לא"י, במרם שיעבור שמה עוד מספר הגון של מתנחלים סוחרים ופועלים. ישנם, כמובן, מקרים אחדים היוצאים מן הכלל.

ו) כן הוא הדין גם בנוגע לסוחרים פעוטים (חנונים). כידוע יש מקום בא"י ובטורקיה לסוחרים גדולים או כנדיקטים של מסחר ותעשיה, אבל התנאים במקצוע זה כל כך שונים ומסובכים, שהמתענין יכול לבאר לעצמו את המצב רק כשהוא בא בעצמו לא"י.

ז) בגימנסיה העברית פותחים בשנה זו את המחלקה השביעית. מתקבלים תלמידים לכל המחלקות. החזקת התלמיד הבא מחו"ל עולה בערך 35—40 רובל לחדש. (שני מחזיקי פנסיונים הפסידו, מפני שקבלו מחיר נמוך 18—22 רובל לחודש, עתה יקבלו לא פחות מ־25 רובל לחודש שכר מעון וארוחה והמותר לשכר למוד, לספרים, לבגדים והוצאות שונות). הגמנסיה הזמינה עתה איש מיוחד שישגיח על אופן החזקת התלמידים שהובאו מחו"ל, מלבד ההשגחה הכללית מצד הנהלת הגמנזיה. החפצים לשלח את ילדיהם לא"י יכולים להביאם לאודיסה ושם בועד חו"צ ימצאו תמיד אנשים שיסכימו להובילם אתם יחד. בסוף חודש תשרי ישובו דרך אודיסה תלמידי הגמנזיה, שנסעו בקיץ לרוסיה לבקר את אבותיהם, ואתם יסע גם מורה אחד. יותר טוב יהיה אם התלמידים החדשים יסעו יחד עם תלמידי הגמנסיה. אודות יום הנסיעה ישאלו את ועד חו"צ באודיסה.

ח) כתבתי מהיום לכל משך זמן היותי ברוסיה היא עפ"י כתבת ועד חו"צ.

Одесса, Палестинскій Комитетъ. Авчинниковскій пер. 12.
для Шейнкина

לחג הסכות אולי אסע לא"י, אבל אשוב משם בסוף חשון אם יהיה בזה צורך לתועלת החפצים להתנחל בא"י.

בכבוד ובב"צ

מנהל לשכת המודיעין אשר לועד חו"צ בא"י

מ. שיינקין.

II.

עם הכרך הנוכחי של „השלח" יגמרו הכרך העשרים והחמשי של „השלח" והחוברת המאה והחמשים שלו. עשרים וחמשה כרכים וק"ן חוברות—לכך לא זכה אפילו ירחון עברי אחד: „השחר", שאף הוא התקיים כ„השלח" חמש־עשרה שנה (בשתי הפסקות), זכה רק לי"ב כרכים. במצבה של הספרות העברית עתה יש לברך על אריכות־ימים כזו ברכת „שהחיינו".

אבל ברכה זו רוצה מערכת „השלח" ללוות במעשה, שתצא ממנו תועלת ידועה לספרות העברית, ולפיכך החליטה להוציא חוברת־יובל, שישתתפו בה כל סופרי „השלח", ואחרי שב„השלח" השתתפו במשך חמש־עשרה שנות־קיומו כמעט כל הראויים להקרא בשם סופרים עבריים, יש לקוות, שחוברת־היובל תהיה קובץ ספרותי חשוב, שתשתקף בו ספרותנו כולה לכל זרמיה ומהלכיה, לכל הפחות, ב„מיניאטורה".

מספר סופרי „השלח" עולה למאתים וחמשים (חוץ מאלה שנפטרו במשך חמש־עשרה השנים הללו), ורוצים היינו, שכולם ישתתפו בחוברת־היובל. ובכן פונים אנו בזה אל כל מי שכתב ב„השלח" אפילו רק פעם אחת, בלי הבדל בין מי שכתב אך בשנים הראשונות של „השלח" ובין מי שכתב בכל שנותיו או אך בשנים האחרונות, שישלחו בשביל חוברת־היובל את המובחר והמעולה שביצירותיהם, כמו שנהוג לתת בחוברת של חג ספרותי. על־ידי כן תהיה חוברת־היובל אף כעין „פקודים" להערכות הכחות הספרותיים שלנו, ואפשר שיוכחו רבים, שאין עניות ספרותנו גדולה כל־כך כמו שרגילים אנו לחשוב מפני פזור־הכחות. ומצד זה יהיה לחוברת־היובל לא רק ערך ספרותי, אלא גם ערך הברותי ולאומי.

הבאים להשתתף בחוברת־היובל יכולים להסתפק גם באפוריסם קצר, מועט מהזיק את המרובה, או בשיר או בציור בן עמוד אחד או אפילו בן שורות מועטות, ובלבד שיהיה מן המובחר. כמובן, יתקבלו בחוברת־היובל גם מאמרים וציורים יותר גדולים, ובלבד שיהיו בלי המשכים, כי חוברת־היובל תהיה קובץ שלם ונגמר.

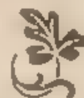
גם את תמונותיהם של כל סופרי „השלח" נתן בחוברת זו, ואנו מבקשים מכל סופרי „השלח", אפילו מאלה, שמאיזו סבה לא יעלה בידם לכתוב דבר ספרותי בשביל חוברת־היובל, לשלוח לנו את תמונותיהם. קובץ־תמונות זה, שיצורף לחוברת־היובל, יהיה דבר יקר וחשוב בפני עצמו, כי יהיה אספקלריה מאירה לספרותנו כולו ו„קבוץ־גליות" רוחני.

מאחר שחוברת־היובל תהא גדולה בכמותה על החוברת הרגילה של „השלח", תתחיל הדפסתה בקרוב. ואנו מבקשים להזדרז ולשלוח

לנו הומר ספרותי מיד, כדי שלא יהא עכוב בהדפסה ולא יעשה צר המקום ברגע האחרון.

ברגשות כבוד ויקר מערכת „השלח".

Редакція „ГАШИЛОАХЪ", Одесса. Почт. ящ. 319.
Redaction des «HASCHILOACH» ,Odessa
(Russland). Postfach 319.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

XIV.

דרוהוביטש — השם הזה, מכיון שעלה על הפרק בגלל ההרג הרב שנעשה שם בעטים של ליוונשטיין, פייארשטיין, שר־המחוז פיאטקעוויץ והקומיסר לישקובסקי, שוב אינו יורד. כמעט שעברו ה„שלשים", נכנס הפרלמנט החדש לישיבתו הראשונה ודן ע"ד מעשה דרוהוביטש. אמנם מחאותיהם של הנואמים השונים למפלגותיהם לא הצטיינו בהעוז הדרוש, ובהקטגוריה, שהיתה מכוונה בעיקרה כלפי הממשלה הארצית והמרכזית, לא היו מרגישים ההתמרמרות והכעס, שצריכים היו לפרוץ בשעה זו ובמקום ההוא על הדם הנקי השפוך — אבל תחת זה הועילו ההרצאות והנואמים בהפרלמנט לעורר את הכאב ולחדש את הפצעים, שנגלדו קצת במשך הזמן. ומה שלא עשו הנואמים של הנבחרים, עשו תשובותיהם של מיניסטרי הפנים והצבא: הן שללו מאת האומללים את התקוה, שתלו ברגש היושר והמשפט של הממשלה, ואת הבטחון, שהאשמים יענשו כחוק...

ולמען לא ישכח בינתים השם דרוהוביטש — באה ההתנקשות בנפש פייארשטיין. בהערב הראשון לשובו של פייארשטיין ממקום־התרחצה אירע הדבר, שאיש בלתי נודע ירה על פייארשטיין, בשעה שיצא הלז בלוית אחד ממכיריו מבית קופה. הכדור החטיא את המטרה!, והמורה התבולל מיד בתוך ההמון, ועקבותיו לא נודעו. ההתנקשות הזאת, וביחוד החטאת המטרה, עוררה תמהון בעיר, אבל מיד הוברר הדבר: ההתנקשות נעשתה בידיעתו ובעצתו של פייארשטיין, כדי להרבות את הערבוביה ולהגדיל את המבוכה בעיר. פקח הוא יענקיל פייארשטיין וראה, שצריך לעשות איזה מעשה, שיהיה על ידו ל„קרוש" ושיגולל אגב אורחא מעליו את חמת בני עירו, המביטים עליו כעל הרוצח של חללי דרוהוביטש — וכונן את ההתנקשות בנפשו. בזה ניתנה היכולת לפייארשטיין ולהכנופיא שלו, שהיא חלאת מין האדם, לפרוש הלאה את כנפיהם השחורות על העיר האומללה, לבקש את האיש הנעלם, להלשין על כל איש ישר ולחשדו במה שאין בו, לתפוש אנשים נקיים ולשומם בכלא, כדי להוציאם אח"כ ולקחת אחרים במקומם...

ובתנאים כאלה ובמצב נפש כזה מתנהלת החקירה־ודרישה בדבר ההרג הדרוהוביטשי. היש, איפוא, להתפלא; אם כל אלו האנשים, שהגינו על נפשם ועל זכותם ביום הבחירה, נענשים אחד אחד בעונשין של מאסר קשה לכמה ירחים, בעוד שפייארשטיין ושאר האשמים האמתיים הם חפשים לנפשם ומוסיפים לשפוך את ממשלתם הקשה? כנראה, כפותה הוא גם מדת המשפט בגליצית לנציב המדינה ולעושי רצונו ומיוסדים היו החששים של נבחרי הפרלמנט, שחששו לעוות הדין מצד שופטי גליציה והציעו, שתמנה קומיסיה מתוך חברי הפרלמנט לענין חקירה־ודרישה על אודות הדם השפוך בדרוהוביטש.

בהעתונים הפולנים והרותינים מדברים עכשיו הרבה ע"ד משא־ומתן להשרות שלום בין שני הלאומים. אין אנו יודעים, אם כבר החל המו"מ הזה ועד היכן הגיע, אבל בזה אין כל ספק, שהשעה הזאה, היא היותר מוכשרה למו"מ כזה, כי במחנה הפולנים שבו לממשלתם הקונסרבטיבים מסיעות בילינסקי וה„עממים", הנוטים לכרות ברית שלום עם הרותינים. ואחרי מפלתם הגמורה של המוסקלופילים בשעת הבחירות האחרונות, הוסר גם המעצור למו"מ כזה מצד הרותינים. לפי שעה יש להם להרותינים פרוגרמה מצומצמת, אוני־ברסיטה רותינית בלבוב, יסוד בית תיכונים חדשים בשביל הרותינים והיקונים בחוק הבחירה אל הרייכסרט ואל הלנדטג, מובן, שגם התביעות הללו לא תמלאנה עכשיו בשלמות.

למותר להגיד, שאין עיננו צרה ברותינים, רוצים אנו רק להעיר, שבכל הוכות הזה שבין הפולנים והרותינים מדברים שני הצדדים רק ע"ד „שני הלאומים" שבארץ. לגבי שניהם אין היהודים, שמספרם בגליציה עולה לערך מליון, נמצאים כלל. אמנם, בנוגע להפולנים, אין הדבר הזה מתמיה כלל, הרי כך דרכם מעולם, לספח את היהודים אל הלאום הפולני כדי לדרוש להם אח"כ את חלקנו אנו בזכיות הלאומיות והפוליטיות. אבל הרותינים, שלכאורה הם הוגים חבה לנו ולהתנועה היהודית־דלאומית, הגם ידם הכון עם הפולנים? או אולי נודעת לנו חבת הרותינים רק בשעת הבחירות? אך, מה להתאונן על הרותינים, אם הפוליטיקאים היהודים מחשים, אם הם רואים בשויון־נפש את הפולנים והרותינים שוקלים־וטרים ע"ד שלום לאומי ובאים לכלל הסכמה — לרעתנו אנו? כך מנהגה של הפוליטיקה האסימילציונית. פולנים ורותינים מתרצים אלה אל אלה, מחלקים ביניהם את הממשלה בארץ, ומיליון שלם של יהודים, שהם העורק הראשי במדינה, והם המשלמים את המסים היותר גבוהים, צריכים להביט ולשתוק...

לפני ימים אחדים היתה בפשמישל הועידה השנתית של אגודות האכרים, הנקראת בשם „קולקא ראלניטשע". האגודות הללו הן ההסתדרויות של האנטישמיות המעשית, כלומר הן נוסדו בעיקרן על ידי האכרים בשביל האכרים, אבל במשך־עת קיומן הרעו ליהודים יותר משהועילו להאכרים. בתחלה הדפו את היהודים מן הכפרים, ע"י החניות שיסדו שמה, ולאט לאט עברו גם אל הערים הקטנות ויסדו גם שם חניות למכולת ולצרכי־בית, עד שהוציאו שם גם את הענף הזה עד תומו מידי היהודים. את הצלחתן של האגודות הללו אין לנו ליחס להנהגתן הטיבה. אדרבה, מן הדין־וחשבון, שהמציאה ההנהגה המרכזית להועידה, אנו רואים, שאגודות למאות נפלו ופשטו את הרגל, והרבה מהן עברו סוף־סוף לידי אנשים פרטיים, משום שלא יכלו להתחרות עם החנונים היהודים, המסתפקים ברווח קטן. אבל האגודות הללו נתמכות על ידי „הספירות הגבוהות" במדינה. הרבה עוזרים כזה גם הכמרים הקתוליים, המכריזים ומטיפים בבתי תפלותיהם שלא לקנות דבר מאת היהודים, כ"א מאת ה„קולקא". אף על פי כן יש בדבר גם הסתדרות טובה. ההנהגה המרכזית לא השגיחה בזה, שהרבה אגודות מוכרחות היו לנפול ולעבור לידים אחרות, היא הוסיפה ליסד אגודות חדשות במקומות שונים ובקרה ע"י שליחיה 218 חניות הקימות מכבר, שההון החוזר השנתי שלהן עולה לסך 15 מיליונים כתרים ושקנו סחורות במשך השנה בעד 7 מיליונים כתרים.

וכשנשאל את עצמנו: מה לנו לעשות כדי לעצור בעד הרעה הזאת, ההולכת ומתפשטת ומביאה את קיומן ופרנסותיהן של הרבה אלפים משפחות של יהודים בסכנה; אין לנו אלא תשובה אחת: הסתדרות חזקה לשם הגנה על קיומנו אנו. אל הדבר הזה צריכים לשים לב ביחוד ועידת הסוחרים היהודיים, שתהיה, כפי הנשמע, בלבוב במשך החודש אוקטובר ש"ז.

הקונגרס הציוני העשירי זכה לטפול מצד העתונות הפולנית בגליציה הרבה יותר מהקונגרסים הקודמים. הברה נפלה על הקונגרס במשך הוכות ע"ד הדו"ח של הועה"פ נגד השתתפותה של ההסתדרות הציונית בתור הסתדרות עולמית בהפוליטיקה הפנימית של ארץ זו או אחרת, ובא העתון „דער טאג", שהנהו קנין היהודים המתבוללים, כידוע, והעביר את הקול במחנה, שהקונגרס התנגד להעבודה הפוליטית של הציונים בגליציה. ולא היה לו די בזה, שהודיע את הדבר הזה בתרועת נצחון בעתונו והעיר אגב אורחא, שבין המתנגדים להעבודה הפוליטית היו גם הצירים מרוסיה, אלא שפרסם בנידון זה גם חוזר בשפה הפולנית ושלח אותו לכל העתונים הפולנים ומיד זכינו לקרוא כמעט בכל העתונים הפולנים מאמר זה בשם: „Konsternaga wsrod galicyjskich syonistow" עתונים פולנים אחדים הביאו גם את הידיעה ע"ד איזה „ממורנדום", שהגישה אל הקונגרס „קבוצת ציונים גליציים", שבו היא מגלה את דעתה נגד העבודה הפוליטית מצד הציונים בגליציה. מובן, שאיש לא פקפק בדבר, שבעל הממורנדום הנ"ל הוא הוא אותו המלשין עצמו, בעל ה„טאג".

על מהלך הקונגרס עצמו הביאו העתונים הפולנים רק ידיעות קצרות ובלתי ברורות כל צרכן. יוצא מן הכלל היה העתון „קוריער לבובסקי", שהודיע על אודות פעולות הקונגרס בשירה שלמה של מאמרים אוביקטיביים וסמפטיים, שמקומם היה בכירים גם בעתון יהודי, הנועד בשביל קוראים יהודים בלבד. ה„יערנאסץ", עתונם של המתבוללים, טפלה באחד מגליונותיה האחרונים במאמרה הראשי בענין העבודה הפוליטית של ציוני גליציה, שהקונגרס התנגד לה, לפ"ד, ובצדק. אח"כ יצאה במאמר אחר כנגד הציונות.

משעה שהחלו יהודים להפיץ ידיעות בלתי־נכונות ע"ד חזיונות חשובים בחיי היהודים וביחוד בנוגע לשאיפותיה של התנועה הציונית ונושאיה בהעתונות הפולנית, נולד הצורך, ליסד עתון בשפת המדינה, שמטרתו תהיה, לבאר ולברר כל חזיון ושאיפה בעולם היהודים ולהעמידם על אמתתם. את הצורך הזה הכירו המורשים הציונים בגליציה ובאספתם האחרונה החליטו להשתדל בדבר יסוד עתון יומי פולני. ולפי שהגשמת ההחלטה הזאת דורשת הכנות רבות ואמצעים כבירים ואי־אפשר לגשת ביד מהר אל הדבר, שנחיצותו מורגשת בכל שעה ורגע, לכן נגשו הציונים בגליציה להוציא עתון אינפורמציוני בשפה הפולנית בשם „Nowa Korespondencya", שי"ל בעריכת הד"ר רינגל, סגן־נשיא הועד הציוני המרכזי, ומר גרוסטיג, עורך ה„כגבלט". הגליון הראשון של העתון הזה הופיע כבר.

מאיר העניש.

יְדִיעוֹת מִטּוּרְקִיָּה.

— החכם־באשי ר' חיים נחום פנה זה לא כבר אל מיניסטריום הצבא בהשתדלות, כי ינתן הרשיון לחילים היהודים לשבות ממלאכתם בימי השבתות. כרשיון הנתן לחילים הנוצרים לנוח ביום הראשון לשבוע. על זה ענה מיניסטר הצבא, כי יום המנוחה הכללי לכל החילים בלי יוצא מן הכלל הוא היום הששי, ולחילים היהודים מרשים להבטל ממלאכתם ביום השבת במשך שתי שעות לצורך תפלתם. זמן מנוחה זה של שתי שעות נותנים ביום הראשון לשבוע גם לנוצרים.

אולם העתונים היהודיים העירו, כי באמת משחררים את החילים הנוצרים מעבודתם ביום הראשון כולו, והם מציעים לפני הרב הכולל, כי נחוץ הדבר שיוסיף להשתדל, שישוו את היהודים בזכיותיהם עם הנוצרים.

— ועד הקהלה הישראלית בקונסטנטינופול פרסם בימים האלה בחתימת כל חבריו ור' חיים נחום קול קורא ליהודי טורקיה, שבו מעירים על הנחיצות להפיץ בקרב הספרדים את הרוח הלאומי העברי ע"י יסוד בתי־ספר, אשר מלבד הלשון הטורקית תהא תופסת בהם מקום גדול „שפת־האם" — הלשון העברית והקולטורה העברית.

העתונות הלאומית־העברית בטורקיה קדמה את קול הקורא הזה של ועד הקהלה בשמחה מרובה והיא רואה בו נקודת־היפוך בתולדות יהודי־טורקיה.

— בימים האלה התחולל אסון גדול על קהלת היהודים בעיר א י ד י ן אשר בגליל איזמיר. באותה העיר נפלה דליקה והאש היתה ללהבה גדולה וכמשך שעות אחדות עלו על המוקד 388 בתים של יהודים, עשרים חנויות, שלשה בתי־כנסיות ושני בתי־ספר. שש מאות משפחות מישראל יצאו נקיות מנכסיהן ונשארו בעירום ובחוסר כל. שני ילדים נשרפו ויתרם נצלו ערומים.

— ברובע־היהודים ב א י ז מ י ר עושה החולירע שמות בשבועות האחרונים. העתון הנוצרי „ריפורמה" משתמש בעובדה זו, שהחולירע מרבה חלליה ביחוד בין היהודים, למאמרי־הסתה אנטישמיים מסוכנים מאד, מפני שכוונתם להעלות את חמת ההמון על היהודים.

ההילפספעראיין הברליני ולשכת בני־ברית ממציאות עזרה מרובה לטובת עניי יהודי איזמיר הנתונים בצרה. הועד הפועל של ב"ב בשיקאגה שלח זה עתה לאיזמיר עשרים אלף פרנק. גם חכי"ח ויתר החברות היהודיות הגדולות לסעיצה הצרקה והחסד באירופה ובאמריקה אינן מונעות עזרתן מאת האומללים.

— בפעם הראשונה קרה המקרה, כי התאוננו חילים יהודים על אופיציר טורקי בגלל אותות השנאה שהוא מראה להם. הדבר היה בשעת מסת־הצבא בפרבר היידר־פחה בקונסטנטינופול. אופיציר אחד, שנתמלא חמה כנראה על חיל יהודי צעיר, שנכשל במסה, החל במעמד המון עם רב לחרף ולגדף את החילים היהודים ולבסוף הטיח דברים גסים כלפי החכם־באשי והלאום העברי בכלל.

הדבר נודע לר' חיים נחום וימהר וילך אל מיניסטר הצבא ויתאונן לפניו על המעשה אשר עשה האופיציר הנזכר. מחמוד שיווקיט פחה נרעש מאד לשמע הדבר ויביע לו את צערו על המקרה באכרו, כי החילים היהודים משביעים אותו רצון בהליכותיהם. המיניסטר הבטיח, כי תיכף יעשה בעצמו חקירה ודרישה נמרצת בדבר. עם זה אמר המיניסטר, כי משער הוא שהיתה איזו טעות בדבר, יען כי יודע הוא את האופיציר הנזכר לאיש משכיל וישר בדרכיו.

— ב ס ל ו נ י ק י קראו החילים היהודים שביתה מיוחדת במינה. הם מסתלקים מאכול מפתבג המלך ורורשים, כי ינתן להם, מחיר ארוחתם בכסף מזומן בכדי שיוכלו לקנות להם מאכל כשר. אבל שלטון הצבא מצדו טוען, כי הרב הכולל ר' חיים נחום התיר לחילים היהודים לאכול מן המאכלים הערוכים בבית הקסרקטין. על סמך זה הגיש שלטון־הצבא לר' חיים נחום קובלנה על החילים היהודים.

—העתונים הקונסטנטינופולים מודיעים, כי הנהגת מסלת־הברזל הרוסית קבלה פקודה להתחיל בבנין מסלה חדשה מפוליה לירושלים. המסלה הזאת תעבור דרך גנין ושכם (נבלוס). עבודת־הבנין תתחיל בקרוב.

כידוע נמצאת אצל הכפר פולית המושבה היהודית החדשה מרחביה, ומסה"ב שתבנה בקרבתה עתידה לסייע הרבה להתפתחותה ולהפרחתה.

Z.

בַּצִּיּוֹנוּת.

— האדריסה של הלשכה המרכזית הציונית ושל המערכת והאדמיניסטרציה של ה„וועלט" ו„היודישער פערלאג" תהיה מיום ו' אוקטובר ואילך:

Berlin, W. 15. Sächsische strasse, 8.

— (ישיבת הדירקטוריום של הקל"ב) ביום 27 לחודש זה היתה בהאג ישיבת חברי הדירקטוריום של הקל"ב העברי ושל האנגלו־פלשתינה־קומפ. והאנגלו־ליוואנטין־באנק, שהשתתפו בה האדונים הללו: ד. וולפסון, ד"ר נ. קצנלסון, י. כהן, יוסף קובין, ה. ליוואנטין ומ. הירש.

בישיבה זו נתן יפוי־כח לאפ"ק לקבל לזמנים ארוכים פקדונות חסכון. נקבעו סעיפי הקופה הפינסיונית עפ"י ההצעות השונות שהוצעו מאת הפקידים העובדים בהאפ"ק. לליבונטין נמסר לעשות את החקירות והדרישות המוקדמות לפתיחת סניפים חדשים ולהרצות את מסקנות חקירתו בכתב לפני הדירקטורים.

כן נשאו ונתנו בישיבה זו ע"ד השתתפותה של הק"ק בנתינת הלוואה לאגודת נחלת־בנימין ביפו לצורך בנין בתים.

— (א ס פ ו ת ה„מ ז ר ח י" ב ב ר ל י ן) תיכף לאחר שקבל הקונגרס הציוני האחרון את העבודה הקולטורית אל הפרוגרמה הציונית התעוררה, כידוע, תסיסה בין המזרחיים לצאת מתוך ההסתדרות הציונית. לתכלית זו התאספו העסקנים המזרחיים ב־10 בסנטיבר לאספה חשאית בברלין. באספה זו, שהיתה בנשיאותו של הצייר המפורסם הרמן שטרוק, השתתפו ל"ה צירים מאונגריה, גליציה, אשכנז ורוסיה. בין האחרונים נמצאו: הרה"ג ריינס מלידא, מר פרבשטיין מוורשה ואחרים.

בסדר היום של האספה עמדה השאלה בדבר יחוסו של

המזרחי אל ההסתדרות הציונות ותכנית העבודה העתידה שלו אם יצא מתוך ההסתדרות.

המזרחיים חברי האספה נחלקים בדעותיהם בנוגע לאותה שאלה. הרוב שבהם רוצים להשאר גם מכאן ואילך בתוך ההסתדרות הציונית, אבל להודיע עם זה הודעה פומבית, כי מתנגדים הם אל ההנהגה החדשה כל זמן שלא ישונה המצב;

אחרים סוברים, כי אין המזרחיים יכולים להשאר עוד בהסתדרות הציונית, אלא צריכים הם להבדל ממנה וליסד להם הסתדרות מזרחית ציונית עולמית מיוחדת להם לעצמם. ואחרי כי כבר ישנה כעין הסתדרות כזו בפועל והיא ה„מוריה" — צריך להתאחד אתה ולמשוך אליה את המוני־היהודים הגדולים עם כל הרבנים והאדמורי"ם.

ויש אומרים, והם המזרחיים הפרנקפורטיים, כי אין המזרחיים רשאים להשאר בתוך ההסתדרות הציונית אפילו רגע אחד. עתה באה העת להאורטודוקסיה היהודית שבעולם כולו להתאגד ולהסתדר בפני עצמה. המזרחיים מחויבים לסייע ליצירת הסתדרות־עולמית כזו ולהכנס אליה אח"כ בעצמם. ההסתדרות החדשה, אם כי לא תהיה ציונית בעיקרה, אבל תיסד לה „מועצה פלשתינאית" מיוחדת, שתתעסק בעבודה מעשית בפלשתינה.

כל הצירים הרוסים וחלק מן האשכנזים נטו לשלום וכל צירי אונגריה ומקצתם מן האשכנזים עמדו על דעתם בכל תוקף, כי יצאו המזרחיים מתוך ההסתדרות הציונית. בין האחרונים נמצא גם הצייר הירמן שטרוק.

מר מאיר ברלין, עורך ה„עברי", נשא באותה אספה נאום נלהב מאד כנגד יציאת המזרחי מתוך ההסתדרות הציונית.

לפי הידיעות הטלגרפיות האחרונות נמשכה אספת המזרחים עד השעה הרביעית לפנות בוקר. נבחרה קומיסיה, שבאה במו"מ עם חברי ההנהגה הציונית החדשה. הצירים הפרנקפורטים דרשו דרישה נמרצת, כי יצאו המזרחיים מתוך ההסתדרות הציונית.

לבסוף נתקבלה החלטה מאת האספה, כי המזרחים צריכים להשאר בתוך ההסתדרות הציונית.

עשרה צירים הודיעו, כי נפרדים הם מעל המזרחיים.

בשעת עמידת ההחלטה למנין הדעות היה מצב הרוחות בין הנאספים מדוכא מאד. הכל בכו.

הירמן שטרוק הסתלק מנשיאות, אבל מן ההסתדרות לא יצא.

הוצאת „ל ב נ ו ן" במוסקבה מודיעה, כי הוציאה סרית של כרטיסים מצוירים וגלויות עם ציורי־נוף מארץ ישראל ותמונות גדולי סופרי־ישראל וחכמיו. הכרטיסים והגלויות הללו יפים הם לשמש בהם לעריכת ברכות לראש השנה.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— פתח ירושלים החדש, דזוידאט ביי, בקר בימים האלה את המושבה ר א ש ו ן ל צ י ו ן ובשיחתו עם הקולוניסטים הרבה להלל את התפתחות הקולוניזציה היהודית בארץ ישראל.

— עדת ישראל ב צ פ ת בחרה לה לחכם־באשי את א ל פ נ ד ר י, מי שהיה רב הכולל בדמשק. בימים האלה בא הרב אלפנדרי לצפת ונתקבל בכבוד גדול מאד מאת גדולי חכמיה ונשועיה, אשר יצאו לקראתו מרחק וורסטאות אחדות.

— החכם־באשי מסלוניקי ר' יעקב מאיר בהיותו זה לא כבר במושבת פ ת ח ־ ת ק ו ה קנה לו חלקת אדמה עם מטעים שונים בשטח של קרוב לששים דונם.

— בימים האלה נוסד ב י ר ו ש ל י ם חדר מתוקן בשם „חדר־תורה", המתנהל עפ"י עיקרי־הפדגוגיה המודרניים. בבית"ס הזה לומדים התלמידים למודי־קודש ולמודי־חול. למנהל הבית נתמנה הד"ר י. מהרש"ק, שהיה קודם מורה בבית־הספר לעם שבפתח־תקוה.

— זה ימים אחדים שוהה בקונסטנטינופול מר יצחק נאגון, הדירקטור של ביה"ס אשר לחכי"ח בחיפה, שנשלח מאת קהלת היהודים שם בכדי לתאר בפרוטרוט להרב הכולל ר' חיים נהום את מצב התושבים היהודים בגליל ולהשתדל לפניו, כי ימנה חכם־באשי לעדת ישראל בחיפה, שיהיה לפה לתושבים היהודים לפני השלטון המקומי. כן מלאו את ידי מר נאגון לבקש ולמצוא בעיר המטרופולין ע ו ר ך ־ ד י ן י ה ו ד י חרוץ, אשר יסכים להתישב בחיפה. עי"ז היה מתמלא חסרון גדול המורגש בפלשתינה כולה.

— מ ד מ ש ק מודיעים ע"ד מאורעות מעציבים מאד. יהודי־המקום סובלים צרות רבות ורעות. העתון האנטישמיי „על מוקטאבים" מפרסם נגד היהודים מאמרי־הסתה מלאי רעל. עוד זה לא כבר הפיץ שמועה ברבים, כי בקונסטנטינופול נמצא ילד, אשר גנבו אותו היהודים בכדי לרצות איתו נפש לצורך דתם. ר' חיים נהום הודיע את הדבר להממשלה, אבל דבריו לא עשו פרי. מלבד זאת התישבה קבוצת נערות פרוצות ברובע היהודים ואחריהן נמשכו הרבה מבני האספסוף עם חבר ריקים ופוחזים, וכולם מתנפלים על היהודים ועושים להם מעשי־אלמות ופקידי השלטון אין מוחים בידם. שר העיר הקודם לא היה נותן לבלתי־יהודים להכנס בשעות הלילה אל רובע־היהודים, אבל השר שבא על מקומו אחריו רפה־ידים הוא ואינו יכול לעצור בעד מישובת הפקידים הקטנים המושפעים מאת הנשים הזונות. לא פעם אחת קרה, כי עפ"י עלילת־שוא של אחת הפרוצות הושמו אנשים יהודים בבית־האסורים. לפני שלשה חדשים העלילו על יהודי אחד, כי השיח דברים כלפי האיסלם, וההמון התנפל עליו והכהו מכות נמרצות ואח"כ הושיבו אותו בכלא מבלי העמיד אותו למשפט תחלה, ושם מת מעוצר רעה ויגון. הרב הכולל בדמשק פנה כמה פעמים בבקשה אל שר־העיר, כי יתערב בדבר ויגן על היהודים, אבל בקשתו לא נתמלאה.

— הד"ר קרויזה, שהתישב זה לא כבר בא"י נתמנה מאת חברת „למען־ציון" לרופא־חולים בבית־התעלה שלה.

— מן היום שנמנה מר גולדבירג למנהל בבית־הספר „בצלאל" בירושלים נפתחו בו מחלקות חדשות לפתוחי־עץ ועשת שן, לחפצי־מתכת שונים ועוד. מפני תוכר מקום בבית־הספר היה צורך בדבר למסור לאחדות מתלמידות בית החרשת לרקמת מרבדים מלאכת־יד לעשותה בבתיהן. הנסיון הזה ליצירת תעשיה ביתית עלה יפה מאד, וכפי הנראה אפשר יהיה להרבות את מספר הנשים, העושות בבתיהן את המלאכה הנתונה להן מאת „בצלאל".

— למשרת חכם־באשי בירושלים במקום ר' יעקב מאיר, שהסתלק מכהונה זו, אומרים למנות את רב האי רודוס, ר' משה פרנקו.

— במשך שתי השנים האחרונות עבדה, כידוע, באום־דז'וני, הנמצאות אצל כנרת שמעבר הירדן, קבוצת פועלים יהודים על יסודות קואופירטיביים, והצליחו בעבודתם מאד. עכשיו נוספו על הקבוצה הזאת עוד עשרים פועלים, שיעבדו את כל האדמה השייכת להקה"ק בשטח של 3200 דונם.

בימים האחרונים קצבה הקה"ק ארבעים אלף פרנק למסור להפירמה המסחרית „טריידל וקרויזה" להוצאת כל הבתים ויתר הבנינים העומדים להבנות במושבה החדשה הזאת. עד כה ישבו הפועלים באהלי־קרשים זמניים.

מחכים, כי מלאכת כל הבנינים האלה תשלם עוד בשנה זו, ואז תקבל אום־דז'וני צורה של מושבה מתיקנת ומשוכללת.

בְּרוּסְיָה.

אל השמועות בדבר הלאמת המסחר. בעתון הפריזאי לעניני־כספים „L'Information" נתפרסמה שיחה עם דירקטור לשכת הכופרים הקריויטאית ל. פ. דווידוב.

דווידוב החליט בכל תוקף, כי השאלה בדבר הלאמת המסחר, והקרידיט לא נתעוררה כלל באופן רשמי במיניסטריום־הכספים; גם לא נדבר באותה

שאלה כלום. כל השמועות שהתפשטו ע"ד הלאמת המסחר הנן קלוטות מן האויר. מעולם לא עלה על לב מיניסטר הכספים להגשים במקצוע הפיננס' איזו פרינציפים מפשטים. ישנן לפנינו—סיים מר רוידוב—שאלות יותר חשובות, הדורשות פתרונן בחזקה.

אבל למרות הידיעה הזאת מוסיף ה„ריטש" להחליט, כי השאלה בדבר הלאמת־המסחר תוכנס בקרוב אל מועצת המיניסטרים. מיניסטריום־הפנים לא הסתלק מהצעתו, ולא עוד אלא שהוא מתחזק בה יותר ויותר.

להשכלת עמי-הנכר. בועידה הכללית של הזמסטבות במוסקבה לעניני ההשכלה הציע באי־כח הזמסטבה הקזנית, כי יקראו אספה מיוחדת לדון בשאלת בתי־הספר לבני עמי־הנכר. הצעה זו נתקבלה; אחדים מחברי הועידה מצאו ליותר טוב להזמין אל הועידה הנזכרת רק את באי־כח אותם הפלכים, המרובים באוכלוסין של בני־הנכר.

באותה ועידה דנו גם בשאלת בת"ס לראשית־למודים וקבלו החלטה, כי ההוראה בבה"ס הללו צריכה להיות „בשפת־האם", אפס כי מן השנה הראשונה ואילך צריכים ללמד את הילדים את הלשון הרוסית.

גירוש רב בטוויר. נצטוה הרב הדתי מר רוסיינסקי מאת האדמיניסטרציה לעזוב את העיר במשך חודש ימים. נכבדי עדת היהודים הגישו התחלות לפני שר הפלך, כי יבטל את הפקידה הזאת, אבל הם לא נענו עדיין. הרב רוסיינסקי ישב עד בה בטוויר עפ"י תעודת בעל-מלאכה.

לתועלת המהגרים לגלויסטון. מפני התלונות הרבות, שהגיעו אל האגודה האמיגרציונית הקיובית מאת מהגרים יהודים על ההתיחסות הרעה והמאכלים, הגרועים באניות של ח.אכט דייטשען־ללויד", פנתה הנהגת שלטון האגודה האמיגרציונית היהודית הקיובית אל שלטון החברה הנזכרת בדרישה, כי תטיב את מצב המהגרים היהודים הנוסעים באניותיה, עם זה התרתה האגודה האמיגרציונית היהודית בחברה הנזכרת, כי אם לא תמלא את דרישתה, אז תהא מוכרחת לחדול משלח את המהגרים היהודים באניות „הללויד".

למענה על המכתב הזה הודיע שלטון ה„ללויד" להאגודה האמיגרציונית היהודית, כי נכונה היא לאחוז תיכף בכל האמצעים הנחוצים להטיב את מצב המהגרים הנוסעים באניות ה„ללויד". עם זה מודיע אותו השלטון, כי כבר דחה ממשמרתו את האופיציר הראשון באנית „הגוביר" (היא האניה שביחוד הרבו להתאונן על האדמיניסטרציה שלה) ואת האופיציר השני העביר למשרה יותר נמוכה וברב־החובל של אותה האניה גערו בנזיפה והעירו בו, כי אם תתקבלנה תלונות חדשות אז יהדפו גם אותו משמרתו.

ובמכתב שני מודיע ה„ללויד" להאגודה האמיגרציונית היהודית, כי מעתה יוטבו המאכלים הרבה. את הקונסרבים (תופינים יבשים) יוציאו לגמרי, מכלל המזונות ותחתם יתנו למהגרים בשר מבושל וכרכשאות, וכי בכל נמל אשר תסור אליה האניה בדרכה תצטייד במאכלים טובים.

האגודה האמיגרציונית היהודית בקיוב מציעה לפני כל המהגרים הנוסעים לגלויסטון, כי יפנו תיכף בכל תלונותיהם על התנהגות פקידי האניות והמאכלים הגרועים אל האגודה הנזכרת (קיוב, רחוב מאלוואסילקובסקי 29) והיא תשוב ותאחז בכל האמצעים הראוים להגן על אינטריסיהם של המהגרים, היהודים.

יְדִיעוֹת סִפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

דברי משל ואמרות חכמים לתלמידים. מלוקטים מתוך התלמוד והמדרשים ושאר ספרים, סדורים לפי הענינים, מנוקדים ומפורשים ע"י י"ח רבניצקי וח"נ ביאליק. הוצ' „מוריה", אודיסא, תרע"א. המחיר: 15 קאפ'.

המאיר, ירחון מדעי־פפולרי מקדש לארץ־ישראל וישובה, נערך מאת ישראל בלקינד. שנה א'. חוברת ג', יפו, תרע"א.

ביבליותיקה גדולה, י"ז—י"ט (נ"ה—נ"ז) ה. ד. נומברג. כתבים. חלק ראשון. ספורים וציורים. הוצאת „תושיה", ווארשוי. המחיר 1,50 רובל.

„ביבליותיקה גדולה". יהל"ל, כתבים נבחרים. חלק שני, כשרון המעשה. הוצאת „תושיה" וורשה.

„ביבליותיקה גדולה" № 21—22 הלל צייטלין כתבים נבחרים כרך שני: מחשבה ושירה חלק א'. הוצאת תושיה וורשה.

דוד פרישמאן. כתבים חדשים. כרך רביעי, רשימות. הוצאת „ספרות", ווארשוי. המחיר 80 קו"פ.

ביבליותיקה של „ספרות" ט"ו—י"ז י. ח. ברנר, מכאן ומכאן. ספור. הוצאת „ספרות", ווארשוי. המחיר 90 קופ.

הוצאת „תורגמן", אודיסה: מרק טוין, מאורעות־תם (עם ציורים) תורגם מאנגלית ע"י י"ח טביוב. מחירו 75 קופ'.

הוצאת „ספרות", ווארשא: בני־הדור: א. אחד־העם מאת פ' לחובר. מחירו 25 קופ'.

לוח „קדימה", ווילנא הרע"ב. הכנו: ד. לוח־אבטיילונג; סטאטיסטישע אבטיילונג; כראנאלאגיע (אלגעמיין־יודישע און ציוניסטישע); ביאגראפיעס (מיט בילדער); אנשטאלטען (אלגעמיין־יודישע אין פערשידענע לענדער), ציוניזם אין ארץ־ישראל; מודעות. מחירו 20 קאפ.

„הארץ", רשימת כל המקומות שבא"י לשמותיהם העתיקים והחדשים, ערך כל מקום וקורותיו ורשומיו בספרות העתיקה. מאת א. ספיר, הוצאת „קוהלת", יפו התר"ע, 162 עמודים. המחיר 1,50.

„פרצופים ספרותיים" קבץ מאמרי בקרת מאת שמריהו הורליק, הוצאות „נסיונות" קיוב, המחיר 34 קו"פ, עם המשלוח.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ
Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ד' תשרי, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 13-го Сентября, 1911 г. № 35 WILNA, 26-ten September, 1911.

„העולם" מברך את כל עוזריו, סופריו וקוראיו ואת כל ישראל בשנת גאולה וישועה.

ווילנא ערב ראש שנת תרע"ב.

על המצפה.

כמעט בשתיקה מוחלטת עברה העתונות הישראלית על הועידה הכללית של עסקני הזימסטבות במקצוע השכלת־העם, שנגמרה זה עתה במוסקבה, אעפ"י שביחוסה אלינו היהודים היתה חזיון מופלא במינו, שכדאי להתעכב עליו.

כפי שהודיעו העתונים, נתן השלטון את רשיונו לועידה זו רק על מנת, שהכשרותי הפוליטית של חבריה תהא מנופה למפרע בשלש עשרה נפה, ואלה שנמסרה הנפה זו לידם הקפידו בה בכל חמר הדין. לפי דברי ה„ריטש" הגיעו הדברים לידי כך, שנעלו דלת גם בפני עסקנים צבוריים מצוינים בעבודתם לרבים, כהנסיכים דולגורוקיב, פאלבורק וכיוצא בהם, ורק רוסים טהורים וריאקציונרים גמורים, שקונסרבטיביותם עומדת למעלה מכל ספק, זכו להכנס לפני ולפנים מן הועידה.

טבע הדבר מחייב, לכאורה, כי בהתאסף חבורה שחורה כזו לדון בעניני השכלת־העם, תהיה ראשית פעלה להמטיר אש וגפרית על בני־הנכר בכלל ועל היהודים בפרט ולקבל ריזולוציות של גזרות חדשות, המכוונות כלפי האלימנטים המזיקים הללו. אבל לא מיניה ולא מקצתיה! בכל השאלות שנתבררו בועידה זו דנו אך מצד תביעות־החיים, והתביעות הללו, כמו שהתבטאו כמעט בפי כל הנואמים, היו כנגד הפוליטיקה של הלאמה, שנהיתה בעת האחרונה לגלגל המניע את ההנהגה הממלכתית. מי לנו ריאקציונר יותר גדול מזה שהיה חבר מיניסטר־הפנים וו. י. גורקה, המפורסם ע"י מאורע לידוואל, ואעפ"כ הציא גם הוא גזר־דין קשה מאד על שיטת ההלאמה, שרוצים לעשותה יסוד ושורש בכל מקצועות העבודה המדינית. „אפשר להביט מנקודות־מבט שונות — כך אמר גורקה — על החוקים המגבילים את זכיותיהם של בני עמי־הנכר. יש מוצאים אותם מתנגדים אל המוסר, ויש מחליטים, שהם ישרים וצודקים, אבל לי נראה, כי קודם כל צריך להודות, שאינם נותנים לנו כבוד, יען כי כל פקודות ההגבלה אינן אלא אותיות מתות, המרפרפות על פני החיים כעוף פורח, המרפרף ואינו נוגע. צריך לזיין את האיש הרוסי בהשכלה, כדי לתת נשק בידו במלחמתו בעד קיומו".

גם גורקה, מי שהיה יד ימינו של סטוליפין, מודה, כי רק ההשכלה תעוז לאדם הרוסי במלחמתו עם בני־הנכר יותר מכל ההגבלות והגזרות. וכי היו לגורקה תמימי־דעים בין הנאספים, מעידה עובדה זו, כי בשעה שנסה אחד החברים להכניס אל הועידה הצעה אנטישמית, נחל קלון מכבוד. חבר הזימסטבה החורולית הציע, שתקבל הועידה ריזולוציה, כי לא תנתן הזכות ליהודי להתקבל בתור חבר למועצות בתי־הספר, אבל הצעה זו נדחתה במעט פה אחד, כי לא היו בעדה יותר משתי דעות. צריך להעיר, כי הצעה מעין זו הוכנסה גם אל הקומיסיה הדומאית להשכלת־העם ע"י הדיפוטט בירזובסקי השני, ושם נתקבלה ברוב־דעות גדול. יוצא מזה, כי חברי הועידה הזמסטבית השחורה הצטיינו הפעם בליברליות שלהם יותר מחברי דומת־הממלכה.

ראוי לסמן עם זה גם את העובדה, הידועה כבר לקוראי „העולם", בדבר החלטת הועידה בשאלת בתי־הספר לבני־הנכר. ברוב דעות גדול הוחלט, כי במקומות המרובים באוכלוסין של בני־הנכר צריכה שפת ההוראה להיות בתקופת הלמוד הראשונה בלשון־האם וכי החמר להוראה זו יוקח מחייהם וספרותם של התושבים המקומיים. בא גורקה ותקן, — ותקונו זה נתקבל — כי לא דוקא במקומות המרובים באוכלוסין של בני־הנכר, אלא בכל דמקומית, שיושבים בהם בני־לאומים שונים, צריך ליסד בתי־ספר מיוחדים לבני כל לאום בפני עצמו.

הצעה כמעט באותו הנוסח נתקבלה גם בדומת־הממלכה. אבל אז אמרו, כי הסכימו האוקטוברואים להצעה זו רק מפני שידעו מראש, כי עתידה היא להבטל ע"י מועצת־הממלכה, שאינה דואגת כלל לאינטרסיהם התרבותיים־לאומיים של בני־הנכר. עתה, לאחרי החלטתה הנזכרת של הועידה המוסקבאית, קרוב הדבר לודאי, כי החלטה זו תשפיע על מועצת־הממלכה לשנות את דעתה בשאלה החשובה הזאת. וממילא תצא מזה גם תועלת לענין ההגדרה העצמית הלאומית שלהם.

עכ"פ ראינו בהועידה המוסקבאית האחרונה, כי ריאקציונירים קיצוניים התרוממו ביחוסם לבני־הנכר ולהיהודים בכלל זה, מעל להשקפת־ההלאמה הצרה של מגיני המשטר השורר והבינו, כי כדי להציל את המדינה „מכבוש הנכרים" אין צורך כלל להשתמש בחוקי־הגבלה וריפריסיות.

וחזיון שאינו־מצוי זה ראוי הוא, שנעשה לו ציון.

אי ינפח?

דעתו של הצבור היהודי בגרמניה שוב עסוקה בימים האחרונים בשאלה הגדולה של תקון עניני הקהלה, שזה שנים אחדות אין היא יורדת שם מעל הפרק. ההסתדרויות היהודיות הגדולות, הקיימות בגרמניה זה מכבר, „ברית הקהלות" ו„ברית היהודים הגרמנים", אגודות חפשיות הן בעיקרן, אין להן זכות משפטית לצוות ויפוי־כח מדיני להכריח על המשמעת, וכל חבריהן, בין היחידים ובין הקבוצים, חברים הם רק לכשירצו ונשמעים הם להחלטות של ההנהגות והועידות גם־כן רק כל זמן שהם רוצים בכך. כמובן, אין דעתם של המנהיגים וראשי העסקנים שבקרב יהודי גרמניה נוחה ממצב כזה, והרי הם מתאמצים ליצור הסתדרות בת יפוי־כח מדיני, אשר תקיף את כל יהודי המדינה. ואולם עד עתה לא יצאה מחשבה זו לפעולה. כפעם בפעם היא נתקלת בהתנגדות תקיפה, הבאה ביחוד מצד באי־כחן של הקהלות הקטנות שבערי השדה, ותכנית ההסתדרות, שהוצעה ב„יום הקהלות" („געמיינדעטאג") של שנת **1909**, נרחתה בשעתה ברוב דעות.

אנחנו כבר עמדנו (ב„העולם" נומר כ"א לש"ז) על הנגוד הפנימי, שנורר בגרמניה בין הקהלות הגדולות והקהלות הקטנות. בכל ארצות פזוריה של אומתנו הולך ומתגלה בחמשים השנה האחרונות חזיון אחד—הקהלות היהודיות הקטנות מתרוקנות ונעשות פעוטות, והקהלות הפעוטות נחרבות לגמרי, — ואת כולן בולעות הקהלות הגדולות המעטות לפי הערך, ותחת אשר עד עתה — אומר הד"ר רופין בספרו „היהודים בזמן הזה" — היו היהודים יושבי ע ר י ם, הרי הם נעשים עכשיו יושבי כ ר כ י ם. אנו רואים, ש ב ש ש ה כרכים גדולים—ניו־יורק, ווארשה, בודאפשט, אודיסה, ווינה ולונדון — חי עכשיו החלק הששי מ כ ל היהודים הנמצאים בעולם. מובן מאליו, שחזיון זה בא לידי גלויו הגמור במערב אירופה, שאין בה גבולים קבועים ותחומים מיוחדים ליהודים, ושם, במערב אירופה, מתמלאות ביחוד ערי־הבירה מחורבנן של הקהלות הקטנות והפעוטות. הנה כן, למשל, נמצאו בבודאפשט בשנת **1869** ערך **45,000** יהודים ובשנת **1906—186,000**; בברלין נמצאו בשנת **1875** — **5,500** יהודים, בשנת **1905—99,000**, ועכשיו — ל כ ל ה פ ח ו ת **140,000**. ולעומת זה, כמה קהלות קטנות נחרבו לגמרי וכמה קבלו „הכשר־חורבן" במשך הזמן הזה! המספרים ע"ד חורבן הקהלות במחוז פוזנא ידועים הם לַכל. ובגרמניה אין עכשיו כמעט אף כרך אחד גדול, שאינו מוקף קברים של קהלות יהודיות קטנות, שלפנים היו מלאות חיים יהודיים, ועכשיו נשארו בהן רק לזכרון מצבות יתומות ובתי־כנסיות יתומים...

החזיון הזה מובן ומוכרח הוא מנקודת ההתפתחות המדינית והחברתית. כל תנאי קיומו של היהודי בארצות פזוריו מכריחים אותו להתרכז בכרכים הגדולים. אבל החזיון הזה גורם רעה רבה והפסד גדול להיהדות. בערי־השדה עדיין משתמר במדה ידועה סגנון החיים היהודי, בתוך הקהלות הקטנות עדיין משתמר האופי היהודי המיוחד. מה־שאין־כן הכרכים הגדולים, שבהם מְטַשטשת הצורה היהודית קל־מהרה וסגנון החיים היהודי ועצמיותו נדחים ובטלים בטול גמור מפני סגנונם של החיים הכלליים העצומים; ומטעם זה הנה בתוך העדות הגדולות מושלת הליברליות ממשל רב ורוב מנהיגיהם של העדות הללו מן הליברלים הם, בעוד שבקהלות המצערות שולטת עפ"י רוב המסורה היהודית ורוב מנהיגיהן מן המשמרים הם.

וככבל עניני חיינו השרועים והקלוטים, מתגלה הנגוד הפנימי גם בשאלה זו, העומדת עכשיו על הפרק אצל יהודי גרמניה. בעיקרו של דבר הן ודאי צדקו מנהיגי „ברית הקהלות", הרוצים ביצירת הסתדרות יהודית כללית, שיהיה לה כח וזכות לצוות

י. א. טריווש.

הרהורים קלים.

בשנים האחרונות נתרבו בקרבנו דנטיסטים ופדגוגים. אל רבוי הדנטיסטים היוצאים ממנו כבר הושם לב, וכבר החלו ל„התחכם" לנו בזה; אך אל רבוי הפדגוגים עלינו לשים לב לעצמנו, ולא כדי להתחכם להם, לא כדי לקבוע בהם גורמה ושאר דרכי ההתחכמות הנהוגים בזמן הזה, כי אם לברר לעצמנו, עד כמה ה מ ה מתחכמים לנו ועד כמה אנו נהנים מהתחכמותם.

אך מה ענין רופאי שנים אצל פדגוגים? האין פה קפיצת־רעיונות מרובה, מאותן שאין בעליהן בעצמם יכולים לעמוד על סוד החבור הטמון בהן.

בודאי יש בזה מאסוציאצית האידיאות, אך שרשרת ארוכה של שברי רעיונות וקטעי זכרונות אין כאן. השנים הללו יש להן חבור הגיוני ישר עם כל „מעשי איש ועלילות מצעדי גבר", ובכלל זה גם עם עבודת הפדגוגים. בלשוננו העברית יש לנו סימן יפה לדבר הזה בדבור המליצי „נקיון שנים", שנחלנו מעמום הנביא. זה עולה בכבש ונתלה באילן או נכון לעבוד כל עבודה קשה בבית ובשדה; זה מטפל כל היום בילדי הדור המפונקים והמרתנים או מסדר בעדם כריסטומטיות, קצורי דקדוק וכל מיני קצורים וקטועים; וזה מתטט, מגרד, רוצע ועוקר ועוסק ב„נקוי־שנים" כל ימיו, והכל מאימת „נקיון שנים". וגבן אין כאן קפיצה מרובה. ואם נוסיף להסתכל בדבר, נמצא בהם עוד צדדים שוים הרבה. נזכרה נא, כי אלה ואלה, הדנטיסטים והפדגוגים, חדשים הם בקרבנו בשמותיהם, מילידי תקופת ההשכלה הם יתר; אמנם שנים רועות וכואבות נידי חובשים ורופאים ממששות בהן היו גם לפנים, ומרביצי תורה בישראל היו ב ו ד א י גם לפנים, אך אלה לא נקראו „דנטיסטים", ואלה לא נקראו „פדגוגים". ביחוד חדש הוא אצלנו הכנוי „פדגוגים", אף על פי שהוא דוקא ישן נושן ונמצא בשורה הראשונה שבראש ספר „מדרש־רבה", שהיה מצוי כל כך בידי אבותינו. משתמשים פה בכנוי זה ביחוד להוראת מורה עברי. לפנים היו לנו „מלמדים", אחרי כן נלוו אליהם או ק מ ו עליהם „מורים", וזה ימים מעטים נהיו כל המורים העברים ל„פדגוגים עברים" או לפדגוגים סתם, וכבר חדלו הגבירות, בשוחחן אשה את רעותה על אודות שפחותיהן ואומנותיהן ומוריהן, לקרוא למורה העברי שלהן „ייווריעסקי אוצ'יטל" והתחילו קוראות לו אך „פדגוג".

והצד השוה העיקרי שבהם,—מה שהעיר את הכותב לכללם יחד — שאלה ואלה אינם משפיעים עלינו רב טובה כאותה המדה שנתרבו בתוכנו: משרבו הדנטיסטים, רבו השנים התותבות, אך השנים הטבעיות, הבריאות והטובות, לא נתרבו, כי אם נתמעטו מבראשונה, ומשרבו הפדגוגים העבריים, רבו המיתודות הטבעיות, אך התלמידים העבריים הטבעיים הולכים ומתמעטים. אותם התינוקות של בית־רבן, שהיו יכולים להיות רשלנים, עצלנים אוהבים להשתובב או גם להחליק על הקרח בחוץ (זאת נחשבה למדה שאין לך רעה הימנה), אך לא יכלו להעלות על דעתם אפילו רגע אחד, שכך יפה להם, שנוח להם שלא ידעו את תורת רבם משידעוה; אותם התלמידים השונים בכשרונותיהם ובמדותיהם, שכולם כאחד „מה עלויים" עד הנחשלים שבהם, היו

ולהכריח. דין הוא שהלאומיים שבתוך יהודי גרמניה יעזרו לבעלי הצעה זו להוציא את מחשבתם הטובה לפעולה, שהרי בכל ארצות הגילה אין לנו שיור של הנהגה עצמית, אוטונומית, אלא זו של הקהלה, של ההסתדרות הפנימית, וכל הסתדרות שאין לה זכות וכח לצוות ולהכריח, תלויה ועומדת תמיד באויר. אבל מצד אחר הנה אותם המנהיגים, המשתדלים ביצירת ההסתדרות הכללית האמורה, הם דוקא „הליברלים" ההם, אשר במשך התקופה האחרונה לא למדו כלום ולא שכחו כלום. האסימילציה היא עדיין משאת נפשם היחידה, ובאמרם ליצור הסתדרות כללית בת יפוי־כח מדיני ליהודי גרמניה אין עיקר בונתם זו לשמור על עצמיותם של עניני היהדות וסגנונם המיוחד, אלא יש להם גם כונה אחרת — לדחוק את רגלי הקהלות הקטנות, שבהן מושלת עדיין המסורה היהודית, ולעשות אותן כפופות בעל כרחן להקהלות הגדולות, שבהן יד הליברליות רוממה. ומנקודה זו אי־אפשר להם להלאומיים לעזור לבעלי הצעה והם מוכרחים איפוא להלחם בהם ולהעשות במלחמה זו בעלי בריתם של האורתודוכסים.

בראשית הקיץ היה, כידוע, „יום־הקהלות" יוצא מן הכלל (ע"פ הסדר מתאסף „יום־הקהלות" אחת לד' שנים, ומכיון ש„יום הקהלות" האחרון נתאסף בשנת 1909, צריך היה „יום־הקהלות" הבא להקבע בשנת 1913), ולפניו הוצעו התקונים, שאמרו ראשי המנהיגים לעשות בחוקי הבחירה „ליום הקהלות" (עי' הפרטים בנומר „העולם" האמור). ראשי המדברים מצד ההנהגה של „ברית הקהלות" הקדימו והודיעו אז באופן רשמי, שאין בדעתם לעת־עתה לשוב ולטפל בתכנית ההסתדרות שנדחתה בשנת 1909. אבל האירתודוכסים והלאומיים לא רצו לסמוך על הבטחה זו ונלחמו בכל תוקף נגד השנויים בחוקי הבחירות, — נלחמו ונצחו. ואמנם צדקו הלאומיים והאורתודוכסים, שלא הסתפקו באותה ההבטחה של „לעת־עתה". בעתונות הגרמניה היהודית והכללית נפלה עכשיו הברה, כי ממשלת פרוסיה התחילה מעיינת בשאלה של תקון „חוק היהודים" שהוחק בשנת 1847, אלא שאין הממשלה רוצה להחליט דבר מדעתה כל זמן שהיהודים לא יבואו בינם לבין עצמם לידי איזה הסכם בנידון זה. ומתוך כך חזרו העתונים יהודיעו, כי ההנהגה של „ברית הקהלות" תשוב לדון בקרוב בתכנית ההסתדרות הכללית, הערוכה עפ"י שיטתה והשקפותיה היסודיות. ובכן עתידה, כנראה, המלחמה להתחדש, ומה גם שבחמישי בנובמבר למספר בני המערב עתידה להיות בברלין ועידה של צירי „ברית היהודים הגרמנים".

ומי ינצח?

אין כל ספק, שסוף־סוף ינצח הכרח מהלכם של החיים. והוא, ההכרח הזה, הולך ומחריב את הקהלות הקטנות ומוסיף כח להקהלות הגדולות; ההכרח הזה עוקר שנה שנה אלפי יהודים מתוך סביבתם הצרה השוקטה ומטיל אותם אל תוך הסביבה הזרה ההומה והשואנת של הכרכים הגדולים. ההכרח הזה, וגם הצורך הלאומי המונח ביסודו של הרעיון ע"ד יצירת הסתדרות יהודית בת יפוי־כח מדיני, הם ודאי ינחילו סוף־סוף נצחון למנהיגי „ברית הקהלות" ובעלי בריתם. אבל שאלה אחת עולה מאליה על לבנו: הללו, שקוראים לעצמם „ליברלים", למה יצררו להקהלות הקטנות ויכבידו את אכפם עליהם? למה יקרבו בכונה את חורבנו של הקהלות הקטנות? וכי באמת גדולה היא „ליברליותם" כל־כך, עד שצרה עינם במדה זעומה זו של סגנון חיים יהודי, שעדיין נשארה לפליטה באותן הקהלות הקטנות?

יהושע ברזלי.

עַל מוסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

ב.

(סוף)

ה) „בית ישע אהרן" מכון לחשיכי־מרפא וחולי־הרוח. ביה"ח הזה נוסד בשנת תרס"ד ע"י חברת „עזרת־נשים" המקומית, והוא מתנהל על ידה. מקומו בקצה העיר החדשה בבנין שלו מול

עתידים לקלוט הרבה או מעט מן התורה הזאת. ועל כל פנים הוכשרו להיות בנים נאמנים לעמם — מסופקני מאד, אם עדיין ישנם כאלה במציאות.

היש לנו רשות לאמור, שאלמלא היו רנטיסטים ופדגוגים בעולם, לא היו השנים דבריאות מתמעטות, והתלמידים שאינם מהוגנים מתרבים? כזאת לא תעלה על דעתנו לא רק לענין הדנטיסטים, כי אם — ואולי עוד יותר — לענין הפדגוגים. כלום אין אנו מבחינים בין סבה למסובב? כלום אין אנו יודעים באיזה אופן ובאיזה סבות משתכחת תורה מישראל בדורות האלה? כלום אין אנו מרגישים בכל חושינו את הרות הקשה המרחפת מסביב לנו בכל מקום שהקורטורה הכללית מתפשטת בינינו? בני הדור הזה חייכים לדעת ולהבין, שלא אפיקורסות של יחידים ולא איזו „השכלה" מיוחדת, „ברלינית" או „מזויפת", וגם לא איזו שיטה פדגוגית חדשה היא האשמה בזה, שכך עלתה בימינו. ואם בכל זאת נכונים הם רבים לתלות את כל הקולר באיזו שיטת למוד חדשה, בשיטת עברית בעברית, בשיטה הקולית, ברבוי ספרי החנוך או במציאות ספרים כאלה בכלל, בודאי ישנם לעומתם גם הרבה מהירי משפט, שרצונם לחייב את הדנטיסטים על כל שני הדור הנעדרות. באמת מצויים הם בנינו ובנותינו יותר מדי אצל רופאי שנים, והמסחר בשנים תותבות פרץ מאד בארץ בימים האלה, אך הרופאים מה המה? מה שבידם לעשות ילתקן הם עושים ומתקנים, ולא בהם האשם אם אינם יכולים לבטל מעיקרן את הסבות היסודיות.

והוא הדין לפדגוגים, אבל...

אבל הפדגוגים שלנו בעצמם חולקים על זה ומסייעים למקטרגים עליהם. הם אינם רוצים בסנגוריה כזאת, אינם רוצים להודות, כי לא הכל תלוי בהם ובמשנתם הפדגוגית; רוצים הם להאמין ולהבטיח, כי כל גלגל ההיסטוריה שלנו בידם, והמה מניעיו הראשיים או היחידים, נכחר להם לקבל עליהם אחריות קשה כזאת מלותר קצת על כבור תפקידם ההיסטורי. ולא עוד אלא שגם הצבור נמשך אחריהם בדבר הזה, כלומר בוטח בהם יותר מדי ופוטר את עצמו מן הדין, וזה ודאי ענין רע: כל מקום שאנו מוצאים כנסיה לשם חזוק האומה, לשם מלחמה בשלום על קיומנו, לשם הטבת מצבנו באיזה אופן שיהיה, אנו מוצאים מיד גם פדגוגים מפלפלים בפרטיה ובדקדוקיה של איזו פרוגרמה, ואותו הפלפול עם המחלוקות התלויות בו נעשה במהרה לתכנה העיקרי של כל עבודת הכנסיה, למרכז הכובד שבה, כאילו תלוי כל קיום אומתנו בסדר למוד האלפא־בית, כאילו אפשר לחשוב איזו שיטה קולית וביוצא בזה לסגולה בדוקה לכל צרות נפשנו.

לכאורה, יש להשיב (וכך נוהגים להשיב באמת): „אין הכי נמי. ידוע, שהמורה האשכנזי הכניע את הצרפתים". אבל כל דבר ידוע כזה טעון בדיקה. המורה האשכנזי בודאי כדאי והגון הוא להזכר לטוב, ואף על פי כן אין לשכוח, שהשתמשו האשכנזים בימים ההם גם בכידונים וברובים ובמיטראליוזות, ואילו סמכו ביסמרק ומולטקי על המורה לבד, קשה לשער שהיו מגיעים אפילו לסידאן ואין צריך לומר לפריז. כל הפתגם הזה, הנראה כתשובה נצחת, מצד אחד אין אנו צריכים לו, ומצד אחר אינו ענין לנו כלל: בו ידובר באמת לא על איכותו של המורה האשכנזי, לא על פרוגריסיביותו הפדגוגית — בהלכה למעשה אין האשכנזי פרוגריסיבי ביותר, כי אדוק הוא במנהגיו, „צאפפיג" בלשון לעז שלו — כי אם על מציאותו ועל שקדנותו הפשוטה: רבוי בתי הספר, רבוי האנשים היודעים

„מושב־זקנים", והוא מצוין בנקיון השוהר בו. יש בו 42 מטות. הוצאתו השנתית—31000 פרנק. כל מטה עולה לפחות קצת מ־740 פרנק לשנה. ויען שהכנסתו ברובה היא מנדבות מקריות המתקבלות מארצות־הגולה, שקבוצן עולה בדמים מרובים, מוכרח הוא לצמצם בהוצאותיו.

בביה"ח הזה יש שני רופאים: רופאה מומחית למחלות־הנפש, היושבת תדיר בתוך המרכז, ורופא כללי, הבא לבקר את החולים. לפי השמועה עוזבת הרופאת את מקומה בביה"ח, מפני שאינה שבעה רצון מהנהגתו, וביחוד מועד־הנשים של החברה, שאיננו ממלא את דרישותיה הצודקות. והועד מצטדק בטענת „אין לי" וטוען: אנחנו יסדנו את הבית הזה בשביל חשוכי־מרפא, שאין להם תקנה, כדי שלא יתגוללו בחוצות ולא יחללו שם ישראל וירושלים. אבל מחוסרי־אמצעים אנחנו לכלכל בית־חולים למחלות־הנפש, שהוצאותיו מרובות מאד. איך שהוא, והמוסד הזה נחוץ הוא מאד וכדאי וראוי הדבר להמציא לו את היכלת להשתכלל, באופן שיהיה לא רק בית־מחסה תמידי לחשוכי־מרפא, כי אם גם בית־תעלה לאלה שיכולים להתרפא.

ו) **בתי־המרפא של חברת „למען ציון"**. האחד הוא בי"ח למחלות הכלליות. בו יש שלשה רופאים קבועים, המקבלים את החולים הבאים מן החוץ, ובית־מרקחת, שבו מוכרים סמי־מרפא במקחים נמוכים מאד. והשני הוא בית־תעלה למחלות־העינים.

המוסד הראשון נוסד בשנת תרמ"ט ונמצא בבית שכור בעיר החדשה, והחברה מוציאה עליו לערך 28,000 פרנק לשנה. המוסד השני, ביה"ח למחלות־העינים, נוסד בשנת תרס"ט ונמצא גם הוא בעיר החדשה כמוך ל„מאה שערים" בבית שכור והוצאתו השנתית, המתקבלת אף היא מחברת „למען ציון" הפרנקפורטית, עולה לעשרים אלף פר. בביה"ח הזה נמצאות 25 מטות, אבל הוא פתוח רק בתקופת־הקיץ. מספר החולים הבאים להתרפא בבית־התעלה הזה עולה לכמה אלפים.

הקהל העברי עתיד ליתן את הדין על התיחסותו האינדי־פירנטית אל בית־החולים הזה, שהויתו נחוצה מאד לקיומה ולהתפתחותה של ירושלים.

מפני האבק הנורא ודוחק־המים שבירושלים מחלת־העינים היא המחלה היותר מתפשטת בה: כעשרים אחוזים מילדי־ירושלים לקויים בכאב־עינים ובחדשי־הקיץ מתגברת המחלה כ"כ עד שאפשר להסתמא בימים אחדים. האנגלים יסדו זה כבר בירושלים בית־מרפא לעינים, והעמידו בו רופא מצוין, המטפל בחולים הללו בלי הבדל דת ואומרים, כי אין למוסד הזה שום מטרה של מיסיון. הערביאים, וביחוד הפלחים תושבי הסביבה, נגועים במחלת הטרכומה ובשאר מיני מחלות־עינים יותר מכל בני הארץ, והללו באים אל ביה"ח הזה למאות ממש; עד שיש שאדם הנזקק לרופא מוכרח לכתת את רגליו וללכת אליו ימים אחדים עד שיענה.

ראתה חברת „למען־ציון", כי בירושלים אשר שני שלישי אוכלוסיה הנם יהודים אין בית־חולים שכזה, אעפ"י שחסרונו מורגש מאד, והתעורר ותפתח באמצעיה המועטים בית־חולים מיוחד למחלות־העינים ותפקד בו רופא מומחה ומצוין מאד. חברת „למען־ציון" קיתה, כי יהודי הגולה בהשתתפות היהודים תושבי הארץ יעמידו את המוסד המועיל הזה על בסיס איתן. אבל תקות החברה לא נתקיימה ובית־החולים מתנהל בכבדות מחסרון אמצעי־כסף. ביה"ח הזה נמצא בבית שכור, מה שאינו נאה כלל למוסד שכזה, הנזקק לחדרים מרווחים וערוכים לכתחלה לתכלית זו. והחסרון היותר גדול הוא, מה שהרופא המומחה בא מאשכנז רק לעת תקופת־המחלה, היינו בחדשי־הקיץ, בעוד שישיבתו נחוצה בעיר כל ימות השנה.

יש לנו, ת"ל, כל מיני נדיבים ופילנטרופים, הבונים בהוצאותיהם מוסדים שונים בכל ארצות תבל, — הימצא האחד בהם שיקבל עליו לבסס את בית־החולים לעינים, הנחוץ לירושלים כאויר לנשימה? מי יודע? לע"ע לא שמענו עדיין שמע נדיב כזה, חיבה מוטלת אפוא על העם כולו לרפא את ירושלים ממדוה־העינים, השם בה שמות.

כשאנו מצרפים אחד לאחר את כל מוסדי־ירושלים במקצוע הבריאות יוצאת לנו הרשימה הזאת:

קרוא וכתוב, התפשטותם המרובה של הידיעות היסודיות והרגשות הלאומיים (הריאקציוניים בעיקרם) הם שהועילו הרבה בנצחון הגדול ההוא על פי הפתגם הזה. כדי לעמוד על האמת הגדולה הצפונה בזה, אין אנו נזקקים לפתגמים כאלה; כי ידועה היא לנו מיום שתקנו להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר או מעצם היום שנאמר בו ראשונה „ושננתם לבניך"; על אודות תמורה האשכנזי עוד יש לחקור, עד כמה השפיע על נצחון האשכנזים במלחמות 1870—1871. ועל המלמד העברי אפשר לאמור: בלי שום פקפוק וכלי שום תפרזה; שהוא לבדו עמד להם ליהודים במלחמתם הדתית והלאומית עם כל העמים והלשונות שבאירופה. אבל אנחנו מדברים בזה במצבנו עתה, לאחר שתשש כחו של המלמד והדר שלו; מסבות חצוניות שאינן תלויות כלל בהסרון פרוגרסיביות פדגוגית, והפדגונים שלנו מבטיחים להנחילנו נצחונות גדולים דוקא על ידי הפרוגרסיביות הזאת. השיטות החדשות תנאים עיקריים הן אצלם. נכונים הם לעשות נפלאות כמורה האשכנזי ממש, ובלבד שיהיו דבריהם נשמעים, שידקדקו בשיטה הקולית כראוי, שלא יזוזו משיטת „עברית בעברית", שיעזבו עזיבה גמורה—בבחינת עזיבת החטא והחרטה הגמורה שבהלכות תשובה—את „השיטה הנשחתה", שיטת התרגום (אשר אמנם לא הפריעה את המלמד מנצחונותיו), שיזהרו מכריסטומטיה שאינה הגונה וכיוצא בזה דברים יפים וטובים, אבל במצבנו עתה קטנים כל כך, שעל ברחנו מתעוררת בנו השאלה, אם אין דייקנותם היתרה של האנשים האלה מזקת יותר ממה שבידה להועיל—למשל, המחלוקות המרובות, שהיו בתקופה זו כמעט בכל בתי התלמוד תורה על דבר עברית בעברית, בודאי הזיקו יותר ממה שהועילו—והעיקר הוא, שהדברים האלה מסיחים את הדעת מקשי המצב כמו שהוא באמת. הן כל התחבולות האלה הטובות ושאינן טובות, שמטרתן **להקל את למוד הקריאה וראשית ידיעת הלשון העברית**, מהבל הנה יחד כתור סגולה לעצם המחלה. רוב התלמידים לא אינם **יכולים** להתגבר על קשי הלמוד, כי אם אינם **רוצים**, אינם **רואים כל חפץ** להתגבר עליהם. **לא ללמוד בלבד** המה ממאנים, כי אם גם **לדעת** את הלשון הזאת עם כל הלמודים העבריים יחד, לרבות גם את ההיסטוריה שלנו וגם בזמן שהיסטוריה זו נלמדת כלשון השגורה בפיהם. המאון הזה הולך וגדל על פי רוב עם התלמיד יחד, גם הרבה מהמצליתים בלמודים העבריים בילדותם מסיחים דעתם מהם אחרי כן, ויש בהם גם תוהים על הראשונות, קובלים על אבותיהם ומוריהם שהכריחום לאבד זמן על הלמודים האלה — זאת היא המחלה, שפדגוגינו התמימים והמתממים מרפאים באלפא־ביתות מצוירים, באותיות גדולות כקורות בית הבד, בשיטה הקולית ובשיטת „עברית בעברית"! ועל תרופות כאלה למחלה הזאת מביאים ראיה מן המנצח הגדול, המורה האשכנזי, אשר לשיטה „טבעית" כעברית בעברית לילדים מדברים בלשון אחרת, לא הוצרך מעולם; ובימים שהכין את העם לנצחונו הגדול לא השתמש גם באחת מהתחבולות החדשות, וכמדומה לי, שגם בשיטה הקולית לא השתמשו עוד בתקופה ההיא.

אין אנו עוסקים פה בבקורת השיטות הפדגוגיות. אדרבה יעשו המורים והעוסקים בשאלות החנוך את שלהם, ותבוא עליהם ברכה. אך אבות הדור הצעיר— כל היהודים החפצים בקיום היהדות במשמע, ולא רק אותם שיש להם בנים לומדים—צריכים לדעת, כי פני המלחמה העיקרית אליהם לא מצד „השיטה הנשחתה" והחדרים שאינם מתוקנים, כי השפעת החיים הביתיים וחיי הרחוב חזקה היא מהשפעת מלמדי תינוקות מכל המינים שיהיו וגם מהשפעת הסביבה המלאכותית

שם המוסד	מספר המטות	ההוצאה השנתית	הוצאות כל מטה בשנה
		פרנק	פרנק.
בקור חולים הוספיטל	58	138,000	2068
משגב לדך	50	65,000	1300
שערי־צדק	30	57,500	1916
מאיר רוטשילד	49	50,000	1020
ישע אהרן	42	31,000	740
בית־חולים לעינים	25	20,000	את הוצאות המטה אי אפשר להעלות בחשבון שנתי יען כי הבית פתוח רק בקיץ.
בית־מרפא: „למען־ציון".	—	28,000	אין כל מטות קבועות והוא עונה רק לחולים ומספיק להם ולכל דורש רפואות בזול גדול:
בס"ה	254	389,500	

כשנחלק את הסכום 389,500 לחמשים אלף כמספר היהודים תושבי ירושלים יעלו לכל נפש הוצ׳ בתי־החולים והחזקתם ל־7½ אחוזים בשנה. לכאורה אין זה סכום גדול, כי בשנת 1900 הגיעו הוצ׳, המטה לסך כזה גם בפריז ובברלין: בראשונה — 8,45 פרנק ובאחרונה — 7,95 פר׳. אך ההבדל הוא בזה, ששתי הבירות קבלו באותו הסכום מטה אחת לכל 80־85 נפש וירושלים מקבלה בעד סכום זה רק מטה אחת לכל 250 נפש. זאת אומרת, כי לירושלים עולות הוצ׳ המטה כמעט פי שלשה לעומת הערים הנזכרות. בוודאי גורם הרבה ליוקר הרפואות המרחק הרב שמאירופה לכאן; אבל אין כל ספק, שעיקר הכפלת ההוצאה בא מפני ההוצאה המרובה של ק ב ו ץ ה כ ס ף, שהרי רואים אנו, כי בביה"ח רוטשילד עולה כל מטה רק ל־1070 פרנק. אמנם בית־החולים הנזכר סגור בחדש ניסן, אבל לעומת זה הוא מוציא על תמיכות מיוחדות ליולדות *).

*) הרשימה הזאת על אודות מוסדי־הבריאות בירושלים לא תהיה שלמה אם לא יבא בה מספר החולים הנכנסים, השבים לבריאותם והנפטרים.

אפשר היה להוזיל את ההוצאה ולהיטיב את מצב בתי־החולים ולשכללם כדאיבעי גם באותו הסך של 389500 פרנק השנתיים, שכנסת ישראל מוציאה עליהם, אלו נכנסו כל הכספים הללו לרשות הנהגה אחת ולא היו מפוזרים בין שש הנהגות מיוחדות כמו שהדבר הולך ונוהג עכשיו. היהיה כדבר הזה? על שאלה זו יכולה להשיב רק הגולה המספקת את הוצאות המוסדים הללו.

ג.

גמילות־חסדים.

גם הכוללים היותר עשירים, המחלקים כמאה פרנק לגולגלת בשנה, כמו כולל אונגריה, זקוקים להוציא „שטרות", — הם שטרי החוב הנתנים להזוכה בחלוקה בעד הסך המגיע לו, או בתור דמי־קדימה. בשטרות הללו מתחייב הכולל לשלם לכל מוכ"ז את סך הכסף הרשום בהם לזמן מוגבל.

שטרותיהם של ה„כוללים" וה„מוסדים" *) עוברים בירושלים מיד ליד כמטבע עוברת לסוחר בנכוי %, ידוע לפי זמן פרעונם והם מתקבלים בהבנקים ומכש"כ בהבנק שלנו.

מחיר הדיסקונטה תלוי במצב שוק־הכספים המקומי וביחוד ב„שם", שקנה לו הכולל או המוסד בין הסרסרים והמלוים.

שטרותיו של כולל אונגריה נמכרים בנכוי מחמשה עד ששה אחוזים, ושל הכוללים הקטנים ורוב המוסדים בנכיון מעשרה עד שנים־עשר אחוזים.

ואל יהיה סכום השטרות קל בעיניכם. די לשים לב

אבל לצערי עוד טרם עלה בידי להשיגה ומסופק אני אם ישנה במציאות כלל ואם היא ערוכה כסדר הראוי. רק זאת אוכל להעיד, כי עד כמה שחקרתי ודרשתי בדבר נודע לי, כי מספר המתים קרוב לזה שבאירופה, ובנוגע לילדים מספר המתים הנהו פחות הרבה מאשר באירופה.

*) ההבדל בין „כולל" ל„מוסד" הוא, מה שהראשון נותן חלוקה קצובה רק לבני מדינתו או לבני פלכו ומחוזו, בעוד שהשני עוסק בענין צדקה או חנוך בלי הבדל כולל, כגון בתי־החולים, הת"ת ובה"ס.

שבחדר מתוקן שבמתוקנים, ועל כן עליהם לדאוג בעיקרו של דבר ל ב י ת ם, כלומר עליהם לשפר מעשיהם בעצמם, להיות בעצמם סביבה יהודית נאמנה ויפה. צריך שיהיו „הבנים" ר ו א י ם את „האבות" מחבבים ומכבדים את עמם באמת, שיהיו מ ר ג י ש י ם את געגועי האבות על נחלתם הרוחנית ואת הכרת היתרון, שהיהודי מוצא ב ס ב ו ם כל המסורות שבידיו מאבותיו, שיהיו מוצאים בבתיהם ובבתי מיודעיהם ומסביב להם בכלל סימנים מובהקים לכיבוד המסורות האלה, על ידי זה ידבקו הרגשות האלה כראוי גם ברוב בני הדור הצעיר, ותקל להם המלחמה עם השפעת הרחוב, אשר סוף־סוף יש לנו גם אנו חלק הגון בו, ביחוד בערי התחום, והשפעתו הטבעית היא אך קוסמופוליטית־ליברלית ולא בטול כל רגש דתי ולאומי וכל כיבוד מסורות:

קשה הוא הדרך הזה, וגם רבים נכשלים בו, מתאמצים ואינם מצליחים, אבל הוא הדרך האחר בגולה, — ביושבי ארץ־ישראל אינני מדברים פה — ואין איש יהודי בן־חורין להבטל מהתאמצות כזאת. כאשר ירבו המתאמצים באמת להיות יהודים בביתם ובצאתם, כן ירבו גם המצליחים בזה. עזר גדול כדבר הזה היא התמעטות ההתנגדות שבין האדוקים ובין החפשים בימים האלה, והרבה יעשו לזה גם שנויים חיצוניים, שלא פה המקום לפרטם ולבררם, ומובן מאליו, שגם הפדגוגיה תעזור הרבה, אם לא יהיו פדגוגינו מגיסים לבם בפדגוגיותם יותר מדי.

פעולת החנוך, השפעת בית הספר, כח גירסא דינקותא, דוגמת המורה האשכנזי — כל אלה דברים טובים ונכוחים בזמנם לענינם. אבל...

נזכרה נא עוד הפעם את הדנטיסטים: מי לא ידע, מה רב ערכן של שנים בריאות וטובות? מי שבטלו טוחנותיו אין אכילתו מתוקנת, איש כזה שרוי בתענית גם בזמן שקבתו מלאה, קבתו הולכת ומתקלקלת, והוא נעשה כלי מוכן ומזומן לכל החליים שבעולם — אף על פי כן לא יעלה על לב איש להתרפא באבקות שנים מכל מיני חליים ופגעים. ינסה נא פרופיסור מומחה לאותו דבר לקרוא שעוריו על אודות השנים והחניכים בקומיסיה שנבחרה להלחם עם החולירע — האם לא יהיה לצחוק?

כללו של דבר: אל נא ישליך היהודי את יהבו על המורה העברי לבדו וגם לא על ידיעת הלשון העברית לבדה — כלום אין אנו צריכים לדאוג גם לאותם, שאינם רואים סימן ברכה בלמודם?

לא מי שתקפה עליו משנתו מתחייב בנפשו, אמרו החכמים, כי אם „אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו". המורים חייבים ויכולים לדאוג, שלא י ר ב ו התלמידים שתקפה עליהם משנתם, וכל הצבור היהודי חייב לדאוג, שלא י ר ב ו היושבים ומסירים את הדברים מלבם ושלא ידחו ממנו גם אותם, שאין תורתם מתקיימת בידיהם, וסוף סוף „לא המדרש עיקר אלא המעשה".

לעבודה זו, כי שני המוסדים שקראו שמטה („מושב־זקנים" ו„תורת־אמת") בלבד הפקיעו שטרות לנביינה על סך של **חצי מיליון פרנק בערך**.

אין מספרים מדויקים ע"ד סכומי כל השטרות, מפני שגם החתומים עליהם גם מקבליהם אינם מפרסמים אותם. אבל בטוח אני, כי לא אשגה אם אומר, **שמחזור ה„שטרות" הסובב בירושלים עולה למיליון וחצי מיליון פרנק**.

ה„שטרות" הללו היו כבר לעסק הגון לכמה משפחות של מלוים, חלפנים וסרסרים. אלמלי היתה בירזה בירושלים, בוודאי שהיתה מפרסמת בכל יום עסקים של שטרות בסך חמשים אלף פרנק לערך.

הרבה מדרגות „בשטרות". במדרגה היותר נמוכה נמצא ה„שעבוד". זהו מין שטר, שהכולל מתחייב בו לשלם את הסכום הרשום לזמן המוגבל **לכשיהיה הכל על מעמדו**. הרבה גבוה ממנו במעלה הוא השטר הרגיל בסכום החלוקה המגיע, שעל פיו מקבל „כל מוב"ז" את מחירו. וגביה מעל גבוה הוא שטר של נכסי צאן ברזל. ביום העברות הי' אמנם גם השטרות מן הסוג האחרון לחספא בעלמא וכנייר הראוי לצור עפ"י צלוחית, אבל בשנים כסדרן גם שטר „השעבוד" משתלם אחרי נכיון הדיסקונטה מלוא מחירו, ויודע אני מלוים כאלה, שלא יחליפו את שטרות הללו גם באובליגציות של מדינה גדולה. במשך עשר השנים האחרונות קרו רק שני מקרים של משברי מוסדות, שהזכרתי אותם בפרק הראשון.

המשברים הללו גרמו, שפקחה הרשות את עיניה על עסק זה, והפחה הקודם ראה בשטרות הנזכרים למעלה מעין הוצאת שטרי־כסף, דבר המותר רק להממשלה עצמה. מזהירות יתרה אסרה הרשות גם את הפתקאות הנתנות לחוזרים על הפתחים. מובן מאליו, כי טעותו של הפחה נתבררה מיד, ו„השטרות" הולכים ועוברים מיד ליד כקדם.

מכל האמור רואים אנחנו, שעניי ירושלים, המתפרנסים מן החלוקה והמוסדים הנזונים מהצדקה משלמים על הסדר רבית בסכום של 1½ מיליון פרנק בערך, ואם גם נחשוב, כי מחיר הדיסקונטה עפ"י חשבון בינוני הוא שמונה אחוזים, יצא לנו, כי ירושלים הקבצנית, ירושלים החלוקית, משלמת **מאה ועשרים אלף פרנק רבית לשנה**!

עד כמה יכולים הם מוסדי גמלות־החסדים הנמצאים בירושלים לעצור, בעד הרבית, האוכלת את עניי הכוללים והמוסדים, מעידים לנו המספרים הללו:

א) „חברת שערי־חסד גמ"ח הכללי" נוסדה בשנת תרי"ל והיא מתנהלת ע"י ועד, שהחברים בוחרים בכל שנה. מספר חבריה: בארץ־ישראל—**390** ובחו"ל—**150**, בס"ה יש לה איפוא **540** חברים. החברים משלמים תרומתם פעם אחת בשעת הכניסה בסכום ששים פרנק. זוהי ההכנסה העיקרית של החברה. כמובן יש לה גם נדבות מקריות. הקרן הקימת שלה עולה לסך **105,000** פרנק משרד החברה נמצא בעיר הישנה בבית שלה העולה בערך לארבעים אלף פרנק.

מטרת החברה: א) להלוות לעניים עד מאתים פר' בלי רבית; ב) להת להם את היכלת לרכוש בתים ע"מ לפרוע את חובם במשך ארבע עשרה שנה.

סכום המחזור של ההלוואות עלה בשנה האחרונה לסך **122,350** פרנק, ומספר הלוים ל־**2225**.

גם בשנה שעברה בנתה החברה עשרה בתים בשכונה הנקראת על שמה: „שערי־חסד". עד זה בנתה החברה **ארבעים בתים** והלותה על כל בית **1400** פר'. הפרעונות השנתיים נגבים כראוי.

בית בינוני משמש דירה למשפחה עניה בירושלים עם חצר צריך לעלות לכהפ"ח לסך חמשת אלפים פר. מובן הדבר, כי במחיר **1400** פר' אפשר לבנות רק דירות צרות מאד. אבל תיתי לה לחברה חשובה זו, שעזרה לארבעים עניים מרודים לרכוש להם מקום להניח את ראשם.

ב) **קופת ההלואה של חברת יק"א**. קופה זו נוסדה בשנת תר"ס והיא מתנהלת ע"י המורשה המקומי של חכי"ח ויק"א בצירוף ועד מקומי. הקרן הקימת שלה עולה למאת אלף פרנק. קופה זה מלוה עד שבע מאות פר' לבעלי־מלאכה וסוחרים קטנים ע"מ לפרוע במשך שתי שנים.

קופה זו עושה גם אפותיקאות על בתים בתשלומים לזמנים ארוכים. אבל ההלואות מסוג זה אין תועלתן מרובה כ"כ, יען כי ההוצאות של האופתיקאות הרשמיות החלות על הלוה רבות הנה מאד. אולם לעומת זה מביאה הקופה תועלת גדולה בהלואות שהיא נותנת לסוחרים ובעלי־מלאכה. ולו הגדילה יק"א את קרן הקימת שלה לפי מדת יכלתה; אז היתה יכולה קופה זו להציל את ירושלים מעניותה היתרה. אמנם קופה זו מקבלת שני אחוזים לשנה; אבל אז רבית קטנה כזו היא חסר גדול לגבי הלוה, להקופה עצמה הנה כאין וכאפס, אחרי כי ההוצאות על ההלואות וגביתן עולות לה ליותר משני אחוזים*).

מכל זה אנו רואים, כי ירושלים ניהניה מגמלות־חסדים רק בשיעור של **205,000** פר' לשנה, בעוד שעניה, כולליה ומוסדיה משלמים רבית בכל שנה בסכום **120,000** פרנק!

היש צורך בביאורים?

אליעזר שטיינמאן.

שְׂנֵיאוּר.

(סוף.)

IV.

לאה שמעה את דבר החלטתו של שניאור לנדוד למדינת הים ושמחה על זה בלבה. התחילה התקוה משחקת לה: מי יודע, שמא אחר כוכב מזלה לעלות, ושם באותה הארץ הרחוקה והפלאית הוא עתיד להראות לה.

ושניאור היה מחריש. הוא דבר ומדעתו לא יזוז. עיקר העיקרים הוא סכום הכסף, הנצרך להוצאת הדרך, ואותו תמציא לו לאה.

כשהגיע היום המקוה, יום נסיעתו של שניאור, התכנסו ובאו כל השכנות — כל הנוגע לבית לאה, נוגע לכולן; כולן השתתפו בהכנות לנסיעה ובסדור החפצים, וכל בני השכונה לוו את שניאור בכבוד גדול עד הגשר. לאה היתה מתיפחת, מתופפת בשתי ידיה על ראשה, צווחת ואומרת: — אללי, שניאור, שעלתה לי כך, קשה עלי פרידתך, שניאור, אל נא תעזוב לאנחות אשה ושלשת ילדיה!

*) יש אמנם גם „פונד מונטיפיורי", המלוה כסף על בנין בתים ע"מ לשלם במשך י"ח שנים, ואודותיו ידובר להלן, אבל הוא איננו עוסק כשום הלואות זמניות, שאינן נתנות לצורך בנין בתים.

מתוך פזור הנפש שכחה לאה לגמרי להזהיר את שניאור על כתיבת מכתבים, ונזכרה בזה אחת השכנות.

כשישב שניאור במסילת הברזל, הרחוקה מב' מהלך שלשים וירסטאות, היה נבהל ומשתומם למראה עיניו. בפעם הראשונה בימי חייו הוא נוסע במסילת הברזל, הכל כה חדש ומפליא, והרי העיר הגדולה ק' בכבודה ובהדרה. הכל זר ומלא ענין. הרחובות ארוכים, מחנות, מחנות של עוברים ושבים, ממש כעולי מדבר בשעהם, והכל מלובשים בגדי שבת, ושאון הרחובות הימו לגמרי. כשיבוא להאכסניא, מיד יתלבש בבגדי שבת שלו משום „אל הפרוש מן הצבור". אותם העגלונים עם השוטים שבידיהם דומים הם בודאי לאחשתרנים שבמגילת אסתר. שבעה מהאחשתרנים אוחזים בכנף תרמילו, זה מושכו לכאן וזה לכאן. למה זה שתו עליו כולם? מסתמא דברים בגו. מסתמא רוצים הם לגזול ממנו, בן עיר קטנה, את תרמילו. חושב הוא לברוח ולהמלט על נפשו. בעל כרחו ישב שניאור בעגלה, נסע ובא לאחת האכסניות שבעיר.

באותה האכסניא מצא שניאור כנופיא שלמה של אורחים, שהיו עסוקים בשיחה בטלה, משחקים בקלפים ומצחקים בקול. שניאור העיף עין על הבית, על האורחים. השיב אל לבו, שהכל הבל; עיקר כל העיקרים הוא להגיע לידי איתה הכת הממונה על אותו הענין, כפי עצתו של צלאל'קע.

— אנשים טובים, שמעוני. — פתח ואמר שניאור מיד, לאחר שעבר את מפתן הבית. — הואילו נא והגידו לי, היכן הם בני הכת?

— איזו כת? — שאל אחד מן הכנופיא בהשתוממות.

— הכת הממונה על אותו הענין. — ענה שניאור בלחש, מרמז בעיניו, כמתלחש עם איש סודו.

לא היו השומעים מבינים מה הוא סח. הם התבוננו שנית באותו בן־האדם המשונה במלבושיו ובדבוריו המשונים וצחקו צחוק גדול.

— רוצה אני לעבור את הגבול בגניבה. — השיב שניאור בהתגלות לב, כמדבר לאנשים ידועים מכבר.

— אני הוא אחד מבני אותה הכת. — השיב אחד מן החבורה, שחמד לו לצון.

— והנחל, אותו הנחל, ששעורו כדי אצבע, היכן הוא? — חזר ושאל שניאור בטון של איש מעשי, הנגש תיכף ומיד בלי הכנות יתרות אל הענין.

ההכרה, שהוא, שניאור, עסוק עכשיו בענין חשוב, חשוב מאד, בענין הנוגע לגופו ולבני ביתו, היתה מהנה אותו ביותר, ומשום זה הביעו פניו רצינות רבה.

ראו בני הכנופיא את שניאור, את עמדתו המשונה ואת האישונים הטפשיים הנוצצים בעיניו, בדקו ומצאו מקום לבדח את דעתם.

מיד עמדו שנים מן החבורה, נטלו את שניאור ואת צרור חפציו, עברו רחובות רבים, עד שהגיעו לתעלת־שופכין אחת שבאותה העיר, ולאחר שהעבירוהו תעלת־שופכין זו, עמדו והודיעו לו, שכבר עבר את הגבול בשלום, והלכו להם.

בתחילת העינין היה שניאור שמח שמחה גדולה. איך שיהיה, אבל אותו הדבר העיקרי, עיקר כל העיקרים, כבר נעשה כהלכה. את הגבול עבר בשלום.

אבל התחיל מהסס בדבר.

— היכן הם אותם האשכנזים הגמורים? — שאל את עצמו, — ואם אשכנזים הם אותם העוברים והשבים, מדוע דומים הם לשאר בני אדם מן הישוב?

זמן רב פקפק ולא יכול לבוא לידי החלטה. יש פנים לכאן ולכאן. אמנם, משונים הם אותם האנשים קצת, אבל מי זה יערב לו, שאשכנזים גמורים הם? מעולם לא ראה אשכנזי מלידה ומבטן. הוא רץ ברחוב, מרחוב למשנהו, עיניו תועות לכל עברים, מעמיד את העוברים והשבים בזה אחר זה:

— בבקשה, אנשים טובים: אותם בני האדם, העוברים והשבים, אשכנזים גמורים הם או לאו?

אחר נענע בראשו דרך חיוב, השני—דרך שלילה; היו באלה, שעמדו, הציצו בו רגע בתמהון, רקקו והלכו להם. והיה שניאור מרחף בין הספק והיאוש, עובר ושב כסהרורי מרחוב לרחוב, מן הבוקר עד הערב, עיניו משוטטות לכל עבר, ננעצות חליפות בהשלטים, בהמרכבות המשתקשקות, בעוברים ושבים, ושולי מעיל שבתו מתבדרין, ומחשבה אחת מטרידה את מוחו: אשכנזים או לאו?

הרגיש בשניאור שוטר אחד, שהיה הדבר בעיניו לפלא. למה זה בר־נש דנן סובב חוצות ורץ כמטורף? דבר סתר בו.

— עמוד! — קרא אליו השוטר.

שניאור נבהל מאד וכמעט שפרחה נשמתו מפחד. בקש להתחמק, אבל השוטר עצרו.

— מאין באת? — שאלו השוטר.

— שמי שניאור ומארץ היהודים אני! — ענה שניאור, מגמגם ומדבר בשפת המדינה, הזרה לו, וכולו רועד.

— מרגל אתה, יהודי מצורע, למה זה עיניך משוטטות ותועות?

השוטר הצליף לו לשניאור על פניו אחת ושתים, התחיל צורם את אזניו ומסרסן, חפש בכיסי בגדיו ולאחר שמצא בכיסו את התעודה הדרושה, דחפו ממקומו מתוך חבטה בידו על ידו הימנית ובנעלו על רגלו השמאלית.

— סטופאי! — הרעים השוטר בקולו העבה והקנטרני.

רק אז הרגיש שניאור, עד כמה היתה גדולה הסכנה, שהיה שרוי בה ושנגאל ממנה. הוא נס לאחר זה מתוך צמצום כל החושים, ושפתיו מלחשות ברכת „הגומל". זמן רב רץ, רץ, עד שעמד.

שניאור פוסע ופוסע, מסופק הוא, אם אשכנזים הוא רואה או לאו, אבל דבר זה ברי לו, שהשוטרים אורבים לו על כל צעד ושעל. הנה האחד, הנה השני, השלישי — כמה מרובים הם פה! וכולם שוטמים אותו, ומכל אלה העוברים ושבים אין פונה אליו, זר הוא להם. אפשר גם הם שוטמים אותו. כולם אויביו. כל אותו היום היה שניאור יושב כלוא באכסניא. תקפתו מרה שחורה והתחיל מפחד מפני אמריקה הרחוקה — וגעגועים מרובים תקפוהו על ביתו ועל אשתו ועל השכונה והאלונים — מי לו ומה לו באותה אמריקה הזרה?

אז ישב שניאור וערך לאשתו את המכתב הזה:

לזוגתי היקרה והצנועה, אשת חיל, צופיה הליכות ביתה ויעלת־חן, שקר החן וכו' מרת לאה תחי'!

ראשית כל פירש אני, זוגתי היקרה, בשלומך הטוב ובשלום ילדי היקרים, זרע ברך שתילי ה'. כלתה נפשי לראותם, דומים הם בעיני אותם ימי מספר שעברו משעה שנפרדתי מכם כיובלות וכשמיטות שלמות של שנים. כי יקרים הם ילדי בעיני מכל יקר ואיני זז מלחבבם, ממש, כגופך—זוגתי היקרה וכו'. בוחר הייתי לשבת כל היום מן הבוקר עד הערב למראשותיהם ולנענע את העריסה בלי הרף, מלהיות נע ונד בעיר נכריה, עיר ק' הגדולה לאלהים, ואין צריך לומר

באמריקה, שהאנשים מספרם שם כחול הים וכעפר הוצות הם נדשים. והי לחכיכא.

פה, זוגתי היקרה, רצופה בקשה קטנה אליך, היינו, שמא יש בבית גנזך עוד מעט רחמנות בשבילי, רק טפה קטנה, כי כבר באו ממש מים עד נפש? כל היום מן הבקר עד הערב אני משוטט בחוצות, אובד עצות אני ומלא דאגות, כי עדיין לא נתחור לי הדבר על בוריו, אשכנזים גמורים הם אותם העוברים והשבים או לאו? משתוקק אני לדעת, מי הם אותם בני האדם, שאני דר ביניהם, שאני פוגש על כל פסיעה ופסיעה, ומה היא המדינה, שאני יושב בה? מי חכם ויגיד? לכן הואילי נא, זוגתי היקרה, לעשות חקירה ודרישה כראוי ותצילי את נפשי:

ממני בעלך, המצפה לראותך בקרוב, שניאור.

עיקר שכחתי: חושש אני, זוגתי היקרה, עד שאבוא אל המנוחה ואל הנחלה, היינו לאמריקה הברוכה שלכם, תצא נשמתי בטהרה מרוב עגמת נפש. הנ"ל.

לאה קראה את המכתב, ודמעות זלגו עיניה. חטא חטאה לאלהים, היא הגורמת, שאבי ילדיה, ראש המשפחה, יקום ויעזוב את ביתו וילדיו וילך לנוד לארץ נכריה, מעבר להרי חושך. מי יודע, שמא ככר כלתה אליו, חלילה, הרעה. מיד נקרא לאספה כל השכנים, והמכתב נקרא בקול רם במעמד כולם, והכל החליטו בפה אחד להשיב את שניאור לקני, לביתו ולילדו הקטנים.

מיד ישבה לאה וערכה לשניאור מכתב כזה:

שלום לבעלי היקר והמופלג מו"ה שניאור שיחי', שלום וכל טוב — אמן, סלה.

למה לך, בעלי היקר, נזר ראשי, להלום את ראשך לבטלה: אשכנזים או לאו? הנח להם לאותם האשכנזים, ילכו להם לארבע רוחות העולם, אפילו מעבר להרי חושך. ברח, דודי, מהם ומהמונם, התרחק מהם ואל תבוא בקהלם. שכח־נא את אמריקה שלך וזכור את אשתך וילדיך הגדולים ודקטנים, המצפים לבואך כל היום בכליון עינים. ממני זוגתך לאה.

שניאור לא סרב, במובן, ותיכף לקבלת המכתב עמד ועזב את העיר ק. ושב לביתו שמח וטוב לב.

אלה הם דברי ימי שניאור, מעשי תקפו, גבורותיו ומסעותיו. לא זכה שניאור לבצר לו מעמד בהעולם הגדול, כאשר זמם. נסתם הגולל על תקותיו הגדולות, ומאז נשתקע בעיר ב' ומלא עלבון וצער הוא יושב על משואות חייו.

לימים אירע מקרה כזה. בוקר יום קיץ. היתה השעה השתים עשרה בצהרים ודלת ביתו של שניאור עדיין היתה נעולה. הדבר היה לפלא בעיני השכנים. וכי דרכו של שניאור בכך להיות ישן עד חצות היום?

נכנסו לתוך הבית רוסיה המוזגת וסימה, אשתו של אברהם החייט, לדעת מה זה. מצאו את שניאור, כשהוא שוכב. שניאור הודיע להם מיד, שהוא חש ברגלו השמאלית ובידו הימנית, שהוא חולה מסוכן, וקשה עליו אפילו הזזה כל שהיא. עמדו השכנות, עמוד והבט עליו ברחמים יתרים, עמוד ופרש בידיהן, עד שהלכו להן.

בשעת הארוחה, כששבה לאה מן החנות, קבל שניאור את פניה בקול תרועה, מבשר ואומר מתוך הנאה מסותרת, שהוא, שניאור, חולה, חולה מסוכן, ממש, חמת אלהים נתכה עליו.

פתחה לאה בבכי היסטרי, מתופפת בידיה על ראשה, מקוננת ואומרת:

— אללי לי, וי־וי לי, אלמנה חיה, שאבד לי שניאור, עטרת ראשי, אבי ילדי!

סבבו השכנים והשכנות את הבית והבהילו מיד את הרופא. הרופא התבונן מתחלה בעצמו אל המחלה ואח"כ הסביר לאחרים את תכונתה, סבתה ואופן שגשוגה. שניאור היה צועק בקולי קולות מכאב, עומד וטוען: עד שהם דורשים ברופא, ישאלו נא את פי החולה.

— וכי — היה מסביר להם — מלאך ה' צבאות הוא הרופא, חוזה בכוכבים, מר בר רב אשי, או „אילה שלוחה"?

— אוי, מה הוא סח? העבודה, שהוא נשתטה! אוי, עזרה, עזרה כל־שהיא! — התיפחה לאה.

ושניאור חדל לצעוק. הוא הביט חליפות על הרופא, על לאה ועל השכנים מתוך לעג מסותר. על פניו נחה שלוה. נהנה היה מאד מן הרעיון, שמעכשיו נתפטר מאליו מעסקי פרנסה, פרש והלך לו אותו הדיין הפנימי שבלב, שהיה מדכאו תמיד. סבל של שנים רבות נגול מעליו. הוא, שניאור, יקום ויעיד על עצמו לפני כל באי עולם: ארדבא, יתבוננו נא בו...

מאז שקט שניאור. במחלתו מצא לו תקון להמית־לבו, נחה דעתו ומבטו תועה במרחקי המנוחה. תמיד, גם כשהוא שוכב במטה, גם כשהוא פוסע בחדר, אין שפתיו פוסקות מללחוש:

— חולה אני, חולה מסוכן, חלש אני כתינוק, חמת אלהים נתכה על ראשי!

כל חדשי השנה הוא יושב כלוא בבית, שוכב במטה, ערש דויו, לפי דבריו, או צועד בכבדות בחדר.

לפעמים, ביום קיץ חם, הוא יוצא את הבית בדוחק גדול, יושב על גבי האלונים, המונחים ועומדים עד היום הזה. קופסת־הטבק הפתוחה בידו הפשוטה, והוא מבקש מאת כל עובר, שירחם עליו ויתקין לו סיגרות במספר קטן.

שמחה הליצן ינענע לו לפעמים, אירל ה„מכורכם" מכניס את ידו לתוך הקופסא, מוציא משם סיגרה, מעשן והולך לו.

כשאידל המכורכם ושמחה מזדמנים עם שניאור על גבי האלונים, עומד שניאור ומסביר להם מתוך הכרת ערכו, כאיש, שאינו נופל כלל מבר־שיחתו:

— הכל חייבים בעבודה, הכל; אבל במה דברים אמורים, כשאדם בריא ושלם בכל איבריו, להוציא את החולה ובפרט חולה מסוכן. רואים אתם, חולה שאני!

שניהם עומדים והולכים להם, ושניאור נשאר על מקומו. הוא יושב יחידי, יונק סיגרתו יניקות קלות, הרהוריו עוברים באותה שעה מענין לענין; נזכר בצלאל'קע, בהעיר ק.—ובתוך כך תכבה אש הסיגרה.

שניאור פורש את ידיו מתוך בקשה אל התינוקות המשחקים בכנופיא. אין אחד מהם נענה לו, חוץ מפרומצה, בתה של רוסיה המוזגת, אחותה של בלומצה, שכבר גדלה ונעשתה ילדה נאוה וטובת לב כבלומצה בשעתה — פרומצה זו מזדקרת ראשונה מתוך הכנופיא, נגשת ונוטלת מידו של שניאור את הסיגרה והולכת אל הכירה שבמטבח.

בחזירתה היא נושאת את הסיגרה הלוחשת בידה, כשהיא פוסעת פסיעות קטנות ובזהירות יתירה, כדי שלא תפול הסיגרה מידה. עוד צעד והיא נגשת אליו, ופתאום — פרומצה

השתטחה מלא קומתה על הארץ, נשמטה הסיגרה מידה, נפלה ובבתה.

כשהיא מגישה לשניאור את הסיגרה שכבתה, מציץ לה שניאור עת רבה בפניה ומעיר בלחש. כדרכו משעה שחלה:

— אי, פרומצה. כנראה, לא הגעת עדיין לבינות!

פרומצה מתרחקת ממנו. שניאור מביט אחריה בשויון נפש גמור, שנמצא בו תמיד. הסיגרה מטלטלת בין אצבעותיו בלא ידיעתו, והוא כבר הסיח את דעתו הימנה. אין דבר מכביד על הלב. יום קיץ חם. אלונים. הוא, שניאור, יושב. הוא רוצה והוא יושב. למי יש תרעומות עליו? מתענג הוא על הישיבה ועל הרהוריו המרוסקים.

— הוא, שניאור, אלונים, אמריקה, יום קיץ, שוטר, חם, בלומצה, „עשיריה" זו של הקול, פשפש ומצא עוד עשיריה, פרומצה, רוח קלילה, הדר היער, צלאל'קע —

כל אלה ההרהורים המרוסקים מלטפים את הלב, מתאחדים להרמוניה שלמה ומשרים על שניאור רוח הויה. מתרעם הוא רק על אותו הכלב, הטפש והחצוף, השוכב נגדו, זקנו נתון לו בין כפות רגליו והוא מציץ לו ישר לעיניו.

בשנים קדמוניות,—מהרהר הוא—כשכחו היה במתניו, היה הוא, שניאור, דן אותו בזריקת אבן ודוקא במקום הצואר, בלי התראה כל־שהיא, אחת, שתים, שלש, ותסל — עכשיו שאני. נשתנו העתים. קשה עליו הרמת היד, ואיך זה יעמוד ויחפש אבן? אבל פטור בלא כלום אי אפשר.

— פאשאל, פאשאל, פאשאל, כלב!

מרכין שניאור את ראשו אל הכלב ומלחש בלי הרף.

לאחר שעה קלה שב שניאור להרהוריו. נזכר בעברו, בימים עברו. על הכל הוא מותר, אבל צר לו על קול נגינה שלו שהלך לאבוד, צר מאד, תקפו העצב. אז יקום וילך לו מכאן וישכב במטה, את ראשו יליט בכר ויבכה — אך מה זה ולמה זה שבה לאה אל הבית? הלא עדיין לא ערב היום. הוא לא הרגיש כלל עד עכשיו, שזה כבר לא ראה אותה. כמדומה, שיום או יותר. היום, אם אינו טועה, הוא יום החמישי. נתברר הדבר: לאה נסעה עוד ביום השלישי בערב ליום השוק שבפ', ומשם להעיר ח' הקרובה. והוא לא הרגיש כלל, ואת פיו לא שאלה.

— היתכן? — בא שניאור בטענה,—וכי משום שחולה הוא, חולה מסוכן, כבר זר הוא בבית? נמצא, שאשה רשאית ללכת למדינת הים שלא ברשות בעלה, ואפשר תתני לי גט פטורין או שמא תרוקי לי בפני?

ובערב, כשאשתו הגישה אל השולחן בשעת הארוחה מרק עם „לוקשין", חשב שניאור, שכבר נתבלבלה דעתו במקצת והתחיל טועה במספר הימים והשעות, ומצא, שערב שבת היום, והחל לזמר „כל־מקדש", פשוט, רוצה הוא להוכח, אם כבר נתקלקל קולו לגמרי או יש בו עדיין ממש.

לאה ושר'קה בתה מוחות בידו.

— כל־מקדש ביום חול, וכי נשתטה?

שניאור אינו סובל את ה„לאו". רשאי הוא לשיר לכשירצה. הכל ברשותה: רוצה—היא נוסעה, רוצה—היא מוחה בידו לשיר. הוא מרים עוד יותר את קולו, עד שנזכר בדבר, שחולה הוא, חולה מסוכן, ומשתתק. עכשיו, ודאי, קלקל עוד יותר את בריאות גופו. חייו הם בסכנה, אלא שאין איש משגיח עליו.

— לאה, שר'קה, קראנה־נא לרופא תיכף ומיד. לכנה וקבצנה מנין שלם של יהודים, יתפללו עלי. יבואו ויקראו־נא מזמורי תהלים בעדי.

אך לפי שעה הוא עומד בעצמו, קורא מזמורי תהלים בניגון בקול רם, הקורע את הלב, כשם שמבכים את הגוסס. קלוח של דמעות פורץ ובא מתוך עיני לאה העלובה, אבל הבודדה והעזובה הזאת, אפילו טפה אחת של דמעותיה אינה אובדת לבטלה. אותו הקלוח בא במגע עם שטף שני של דמעות, ומתמזגות דמעותיהן של שתי בריות קרובות ואוהבות זו את זו, של לאה ושר'קה בתה, שכבר גדלה ותהי לעלמה בת שש עשרה, אוהבת ונושאת בדומיה חלק כחלק את עולה הקשה של אמה.

באותו הערב, כשאידל המכורכם טייל בשכונה להנאתו אחרי הארוחה, נתקל בשניאור, שהיה יושב יחידי על גבי האלונים ומבטו תועה בין כוכבי מעל.

אידל חבט בידו על שכמו של שניאור, מתופף ואומר מתוך חיוך:

— אי, טפו, שניאור. גלוי וידוע לפני, שכחך במתניך להיות מהלך כדרך בני אדם, ממש רץ כצבי לכשתרצה, והא ראיה: לכשתרצה הנך שר בקול רם—חי, חי, אלא מאי? יכול אתה ואינך רוצה.

אז יעמוד שניאור על רגליו, וקומתו זקופה, והוא מדבר באומץ, כאיש המכיר את ערכו, ומשיב תשובה נצחת:

— אי, טפו, עוכר ישראל, אינך מאמין בהשגחת הבורא?

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

ג.

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטָפִיזִית־הִיסְטוֹרִית.

(המשך)

מ"א, ס"ט—ע"ו: ... אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולכוכבים פעלים על דרך החמום והקירור וההרטבה והיובש והתלויים בהם, מבלי שניחס להם חכמה רק עבודה (מן גיר אן ינסב אליהא חכמה בל סכרה), אבל הציור והשיעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה לכונה לא יתיחס כי אם ל ה ח כ ם ה י כ ו ל, המשער. ומי שקורין אלה, שמתקנין החומר (אלתי תצלח אלמאדה) בחמום ובקרור, טבע, לא יזיק, כשמרחיק מהם ה ח כ מ ה; כאשר ירחיק מהאיש והאשה יצירת הולד בהתחברם, אך הם עוזרים לחומר (המא מן עאין אלמאדה) המקבל צורת האדם מאת ה צ י י ר החכם".

החילוק שבין „חכמה" ובין „עבודה" בעברית אינו ממצה את כל החילוק שבין חכמה ובין סכרה בערבית, סכרה היא „עבודת מס", עבודה מכנית מבלי שום השפעה או גם ידיעה על ה מ ח ש ב ה שבדבר. הלוי מטעים פה את התארים „יכול וחכם", בנגוד להטבע שאין בו חכמה. בהמשך הדברים האלה, סי' ע"ח, מבאר הלוי, שאי אפשר להאדם למצוא את הדרך הנכונה, איך להכין את החמר לקבול הענין האלהי. כאן אין הלוי ממצה את עומק דעתו, שהלאות הזאת היא גם בנוגע אל התנאים החיצונים, אבל הוא הולך ומבאר את הענין הזה במיד, ז' י"ג, י"ד ועוד. ובהארה היוצאת מן המקומות האלה הננו מרגישים. זאת גם כאן בהדברים: „ועל הדרך הזה היו בני אדם קודם משה..." כי כן

היא דעתו של הלוי: „התנאים החיצונים של הענין האלהי נתגלו לו לאדם הראשון, וממנו קבלו אנשי סגולה מעטים קבלה אמתית מדויקת, בעוד שההמון קבל רק דברים מקוטעים ומבולבלים על המסורה הקדומה הזאת, ותולדת הידיעה המבולבלות האלו היתה עבודה שאינה מהוגנת — עבודה זרה. וזה הוא גם עומק המובן ההיסטורי של אחדות שורש המרי עם שורש העבודה.

מ"א, פ"א: „אמר החבר: לא יקום ויגדל על הדרך הזה אלא הנימוסים השכליים, אשר התחלתם מן האדם'.

מ"א, צ"ט, על הקרבנות: „...כלם בביאור מאת האלהים, שלא יחסר מהם דבר קטן ויפסד הכל, כמו ההויות הטבעיות, אשר הם מתחברים מיחסים דקים, לא תשיגם המחשבה לדקותם, אשר אם יארע מכשול ביחסים ההם, היתה נפסדת ההויה ההיא, ולא היה הצמח ההוא או, החי ההוא. ואין בעבודת האל סברא ולא הקשה ולא התחכמות"...

מ"ב, י"ב: „אמר החבר: כן, הרכם זה, שאתם אומרים, שמצליח בו הכרם, אלו לא היו נוטעים בו הגפנים ועובדים העבודה הראויה להם, לא היה עושה ענבים..." עיין מ"ב, מ"ח—נ. מ"ג, ז': „...המעשים המנהגיים והחקים השכליים הם הידועים, אבל האלהיים הנוספים עליהם, לחול באומת אל חי שינהיגנה, אינם ידועים. עד שיבואו מאצלו מפורשים ומחולקים". (גם כאן, אפוא, מטעים הלוי, שגם התנאים החיצונים המכשירים לקבול הענין האלהי נעלמים הם מן האדם).

מ"ג, י"א, 7 1587—159: ...„בשיתישב בנפש צדיק בורא החיים ומנהיגם בחכמתו, ושאין הדעות משיגות פרטיה, אבל משיגות כלליה, במה שהם רואות מתקון הבריאה בהם, ומה שכלל מהפליאות, המורות על כונת חכם וחפץ, יודע ויכול..."

שם, י"ז: „שחכמתו והנהגתו ביצירת הנמלה והדבורה איננה מקצרת מחכמתו והנהגתו לשמש ולגלגלה (עין מ"א, ס"ח), אך סימני החכמה וההשגחה (אתר אלענאיה ואלחכמה) יותר דקה ונפלאה בנמלה ובדבורה „באשר נטע בהם מהכחות והכלים" (למא וצע פיה מן אלקוה ואלאלאת — הדברים האלה חסרים בתרגום העברי, והשלמתים) עם קטנותם" (ההבדל שבין „חכמה" ובין „סימני החכמה" הוא ההבדל שבין „הארי הבורא" ובין „הארי הנברא").

שם, כ"ג: „... וכבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחיים, ואמרתי, כי הצירה, אשר בה יהיה עצם צמח מבלתי צמח (־צמח שונה מצמח) וחי מבלתי חי, איננה מן הטבעים, אך מעשה אלהי מאת האלהים יתברך, קוראים אותו החכמים טבע... ואמת היא, כי הטבעים מזדמנים לקבול המעשה ההוא כפי ערכם מהחום והקור והלהות והיובש, ויהיה זה תמר וזה נפן וזה סוס וזה ארי, והערבים ההם אין אנו יכולים לשער אותם.. ואלו היינו יכולים לשער אותם היינו יכולים לעשות דם וחלב, דרך משל, ושכבת זרע, מלהיות (־בהיות) שנשער מזגיהם.. עד שנוכל לברא חיים, שיחול הרוח בהם, או שנוכל לעשות מה שיעמוד במקום הלחם מדברים שאינם מן המזונות, בשערנו החום והלחות והקור והיובש. כל שכן אם נדע הערכים (של) הגלגלים ומעשיהם, העוזרים, על דעת החוזים, בכל מה שרוצים להראותו בעולם הזה. וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדרכים האלה מבעלי הכימי"א. „ואל תשיבני מה שיש אנשים שיכולים לברוא בעלי חי" (חסרים בתרגום העברי, והשלמתים). ו(מ)בעלי הרוחניות, בעשות (צ"ל: כעשות) הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיין, כי זה איננו משעורם ותכמתם, אבל הוא מנסיונית, שמצאום, כאשר מצאו המשגה, והיה ממנו הולד, ואין לאדם בה יותר מהנחת הזרע באדמה, שהיא מזומנת לקבולו ולהצלחתו בה. ושעור הערכים, שראויה להם הצורה האנושי, איננו כי אם ליוצרה יתברך. וכן האומה החיה, הראויה לחול הענין האלהי בינה, איננו כי אם לאלהים לבדו, וצריך לשמוע אותו השעור והערך ממנו, ואל יתחכם אדם על דברו, כמו שאמר: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'..." ועין שם סי' מ"ט בנוגע להקראים כל הענין שם.

שם, נ"ג: „... והיה חל עם כל מעשה מהמעשים האלה (כלומר מעשי העבודה במשכן או בבית המקדש) הענין האלהי. כי מעשי התורה, כהוויות הטבעיות, כלם משוערות מאת הבורא ואין שיעורם ביכולת בשר ודם. כאשר הראה ההויות הטבעיות משתערות ומתאזנות ונערכית בהמזגם מן הטבעים הארבעה, ובמעט דבר ישלמו ויתכנו, ותחול בהם הצורה, אשר היא ראויה להם כחיים וצמחים, ויהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו. ובמעט דבר יפסד, הלא תראה הביצה, שיפסידה מקרה מעט, מחום גדול או קור או תניעה, ולא תקבל צורת האפרוח, וישלימנה חמום התרנגולת אותה שלשה שבועות. ותחול בו הצורה על השלמות. ומי זה, אשר יוכל לשער המעשים עד שיחול בהם הענין האלהי, כי אם האלהים לבדו? וכמו זה יתעו בעלי— הכמיא והרוחנים. הכמיים חשבו, שישערו האש הטבעית במשקליהם, עד שיהיה להם מה שירצו, ותהפך להם העצמים, כאשר תעשה אש החום הטבעי בחיים, אשר יהפך המזון לדם ובשר ועצם ושאר האיברים, וטורחים למצוא כאש הזאת. והתעו אותם נסיונות, שמצאו אותם במקרה, לא משעורם, כאשר נמצא האדם נהיה מהנחת שכבת זרע ברחם. והרוחניים באשר שמעו מאדם עד בני ישראל. מה שהיה להם בקרבנות מהראות האותות האלהיות, חשבו, כי ההתחלה אמנם היא מהמחקר והחפוש, ושהנביאים, אמנם, היו חכמים מחוכמים ומחשבים הפלאות ההם בהקשתם. וקוו, שישערו הם גם כן קרבנות בעתים ידועים ומבטים כוכביים, כפי מה שהביאה אליו סברתם עם מעשים וקטרות, עד שעושין ספרים לכוכבים וזולת זה ממה שזכרו אסור.

.... המעשים התוריים דומים לטבעיים, אינך יודע תנועתם ותחשבם תוהו, עד שתראה הנולדת ותרוממ מנהיגם ומניעים ותיחד לו היכולת... וכן הם המעשים התוריים המשוערים מאת האלהים: תשחט הכבש, על הדמיון, ותתלכלך ברמו והפשטתו וברחיצת מעמו והדחתי ונתוחו וזריקת דמו ועריכת עצמו והקדת אשו ומערכתו. ואלו לא היה במצות אלהים, היית לועג למעשים האלה והיית חושב, כי הם מרחיקים מן האלהים, לא מקרבים. עד שכאשר ישלם כראוי ותראה האש „מן השמים" (חסר בתרגום העברי), אז תמצא בעצמך רוח אחרת, לא היית רגיל בה, או חלומות אמתיות או נדולות; תדע, כי הם תולדת מה שהקדמת והדבר הגדול, אשר בו דבקת ואליו הגעת... ונתבאר מזה, כי אין קורבה אל האלהים אלא במצות האלהים; ואי אפשר לדעת מצות אלהים אלא מדרך נבואה, ולא בהקשה ולא בסברא. ואין בינינו ובין הדברים ההם קורבה אלא בקבלה הנאמנה".

מ"ד, כ"ה (פרוש לספר יצירה), ע' 267—268:

„ואלו היינו יכולים, כשנדבר במלת אדם או כשנחקק גוף האדם, להמציא צורתו, היינו יכולים על הדבור האלהי (והכתב האלהי — אינו במקור) והיינו בוראים, כאשר אנחנו יכולים קצת היכולת על הציור השכלי".

ובכלל ישנם בפרוש ספר יצירה הרבה דברים המבארים ומאירים את הענין שלפנינו. והלוי חוזר על כל הענין בקצרה בההקדמות שבמ"ה, כ':

„וההקדמה השנית: ההודאה בסבות אמצעיות, אך אינם פועלות, אבל הם סבות על הדרך החומר או על דרך הכלים. כי השכבת זרע והדם חומר לאדם, ואברי ההזרעה מחברים ביניהם, והרוחות והכחות כלים משמשים בחפץ האלהים..."

„וההקדמה השלישית: כי הבורא יתברך נותן לכל חומר את הטובה שבצורות, שאפשר לו לקבל, ודמתוקנת שבהם, ושהוא יתברך מטיב לא ימנע חנינתו וחכמתו והנהגתו מדבר, וכי חכמתו בפרעוש וביתוש, על הדמיון, אינה מקצרת מהכמתו בסדור הגלגלים, אך התחלפו הדברים (כלומר הם שונים זה מזה, במה שהאחד גלגל והשני פרעוש או יתוש) מחמת חמריהם. ואין לך לאמר: למה לא בראנו מלאך? כאשר אין לתולעת לאמר: למה לא בראנו אדם?".

„וההקדמה הרביעית: ההודאה, כי למציאות מדרגות עליונות ותחתונות, וכל מה שיש לו הרגש והשגה וחוש מעולה מאשר אין לו זה, בעבור קורבתו ממדרגת הסבה הראשונה, אשר הוא השכל בעצמו. (אלדי הוא עקל בדאתה—עיין בפרק הבא בדברינו למ״ב, ב׳: שמפני שהוא עצם השכל") וכי הפחות שבצמח יותר מעולה המדרגה מן המעולה שבמוצאים (דוממים), והפחות שבבהמה יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבצמח, והפחות שבאדם יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבבהמה, וכן הפחות שבבני תורת האלהים יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבאומות, שאין להם תורת האלהים. כי התורה, שהיא מאת האלהים מקנה הנפשות מנהג המלאכים ותכונתם. וזה מה שאין משיגים אותו בלמוד. והראיה על זה, כי ההתמדה על מעשה התורה ההיא מביאה אל מדרגת הנבואה, אשר היא הקרובה שבמדרגות האנושיות אל האלהים..

זה הוא יסודה המטפיזי של שיטת הלוי. ועל היסוד הזה הוא בונה את עולמו ההסטורי:

ההכנה הראויה המסגלת להענין האלהי התנחלה מאדם הראשון אל הטוב והמובחר שבזרעו עד אברהם. וממנו, על פי בחירה מדיקת, שפסלה כמה וכמה שבטים ומשפחות, עד ליעקב. משפחת יעקב היא הראשונה שהיתה כולה קודש בלי שום שמץ פסול, בכל חלקיה וסניפיה ראויה היתה להיות לכלי קבול להענין האלהי, לאותה הצירה הנעלה המשפיעה על מהלך תנועתה של ההתהוות הטבעית כדי להרימה למדרגת ההתהוות ההסטורית. אבל גם במשפחת יעקב היו שבטים בעלי הכנות שונות. היותר נעלה שבהם היה שבט הלוי, שבו היה בית אהרן, הבית היותר מסיגל להורדת השפעתו של הענין האלהי, המובחר שבבתי אבות, ומשה אדון הנביאים, המובחר שבאישים, שהגיע להמדרגה היותר עליונה, שאפשר לבן תמותה להגיע אליה בעבר ובעתיד. ומלבד משפט הבכורה מלידה, שהיה מיוחד לשבט הלוי, היתה שם גם דרך אחרת להגיע אל מדרגה גבוהה של הענין האלהי: החנוך הנבואי שהיה נהוג בקרב „בני הנביאים" או „להקת הנביאים". החנוך הזה היה חנוך בדעת ובכונה לרכישת ההכנה הנחוצה לקבול שפע הענין האלהי.

אמנם כן, רעיון בחירת ישראל בשיטתו של הלוי מבוסס הוא על הכנה פיזיולוגית מיוחדה: „אמר החבר: ישראל באומות כלב באיברים, הוא רב חליים מכלם ורב בריאות מכלם" (מ״ב, ל״ו). דברי הלוי אלה אינם רק ציור מפליג; אלא דברים כמשמעם. דמו של ישראל, דמו ממש, הוא בעל מזג יותר דק ויותר זך ממזגו של דם שאר האומות. ועל כן ישראל הוא העם היותר מסוגל להביא את הענין האלהי לידי גלוי עלי אדמות. ישראל הוא מרכזו של מרוץ הדם של המין האנושי. ועל כן התנאים שישראל נתון בתוכם בזמן מן הזמנים הם קנה המדה היותר מתרגש והיותר נאמן ומדויק של מרוץ ההיסטוריה בכל נטיותיו הסבוכות. במדה שדמיותו של הענין האלהי מתמעטת בעולם, בה במדה גם דמותו של ישראל הולכת ומתמעטת, בה במדה ישראל הולך ומתנצל מעדיו הנעלה, הולך ומתעכב בתפקידו המרכזי הגדול.

זו היא סגולה אחת בהכנתו המיוחדה של עם ישראל לקבול הענין האלהי: סגולת הגזע. אבל ישנן גם סגולות אחרות חשובות וחותכות: האחת היא הארץ: הכנתו הגזעית של ישראל אינה יכולה למלא את תפקידה אלא בארץ המיוחדה, בארץ ישראל, בארץ אשר „אוירה מחכים". זו היא תביעה חימית. הר סיני מוכן ומזומן היה מאז מלפני בראשית להיות מקום גלויו היותר נעלה של הענין האלהי, עד שבאורו קרן עור פני משה באותו הזהר הנעלה, שבני ישראל לא היו יכולים להביט בפניו והיו יראים לגשת אליו. אבל חוץ מהר־עולם זה אין לך מקום בעולם, אשר אקלימו מסוגל הוא להוליד ולשמור את ההכנה המכשירה להענין האלהי באופן נאמן כל כך כאקלימה של ארץ ישראל, ארץ הנבואה, הארץ, „אשר עיני ה׳ אלהיך בה תמיד מראשית השנה עד אחרית השנה". כל הנביאים לא נתנבאו אלא בארץ ישראל או על אדותיה. המקום היותר מסוגל ומובחר שבארץ היא „העיר" ירושלם, העיר הקרושה, אשר במרכזה, בבית המקדש, חבוי ובלום היה המקום היותר מתרגש והיותר מודעזע בעולם, היכל הקדש. וכן הלשון. הלשון העברית נאצלת היא מרוחו הלאומית של העם, היא תולדתו, אבל יחד עם זה היא גם סבתו. הלשון יוצרת היא את הרעיון ואפיה הרוחני של האומה. אמנם גם שאר הלשונות משתתפות ביצירת רוח אומותיהן ומביאות אותן לידי רום התפתחותן השכלית. אבל גם אחת מהן אין בה הכח להכין ולהכשיר את אומתה לקבול הענין האלהי, הנבואה. הלשון העברית היא היחידה שיש בה הכח הזה, להכשיר את בן אומתה להיות כלי שהשכינה מדברת מתוכו. סגולותיה של הלשון הזאת, סגולותיה הפיזיולוגיות (כאן הלוי הולך ונכנס בעובי הקורה ומשתדל להראות, שחוקי הדקדוק של הלשון העברית הם רמזים ליחסים וערכים נעלים שהענין האלהי תלוי בהם), מתאימות הן להתביעות הפיזיולוגיות, ששפע הענין האלהי תלוי בהן.

ועל התנאים הכלליים האלה צריך להוסיף את „המעשה הנרצה", שהיה תחלת מחשבתו של מלך הכוזרים בפנותו בשאלתו אל באי כח השיטות והדתות השונות. המעשה הראוי, לפי התורה הראויה, במקום הראוי, בעת הראויה, במיני החומר הראויים, ביחסים מתרגשים דקי הכמות והאיכות, על ידי האנשים הראויים ובקשר עם התפלות והברכות הראויות. כל התנאים האלה נחוצים הם ואי־אפשר לותר אפילו על אחד מהם, אם באמת רוצים אנחנו להוריד את שפע הענין האלהי ולהרים את ההתהוות הטבעית לידי המדרגה הרמה של התהוות היסטורית, כלומר לאותו ההמשך של ההתהוות הטבעית שאנחנו רגילים לקרוא בשם: היסטוריה (עין במקומות שציינתי בסוף פרק ב׳ בדברי על משטרו של ספר הכוזרי). הלוי משתמש כאן ברעיוני של אפלטון שנתפתח על ידי הפילוסופים שבאו אחריו (אריסטו, ירידיה האלכסנדרוני, פלוטינוס ועוד) על דבר היחס שבין „העולם הגדול" ובין „העולם הקטן", האדם, באופן מיוחד (מושפע, כנראה, מאת ידידיה): הוא מכניס חוליא חדשה בין שני העולמות האלה: ישראל עם בית מקדשו ועבודתו הלאומית הוא דמות נאמנה של העולם

הגדול מזה ודמות נאמנה של העולם הקטן מזה. ישראל מתוך הוא בין שני העולמות האלה ומביא אותם זה לזה ביחס הרצוי והמכוון (עין מ"ב, כ"ו; מ"ד, נ', ע' 240—243; כ"ה, ע' 275—276 ועוד).

(סוף יבא).

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ו.

העתון הטורקי „תורגמן חאקיקאת" מפרסם את הידיעה המעציבה הזאת: בכפר סיכאן, בתימן, חגגו חתונה יהודית בבית יחיה, סוחר באבק שרפה. פתאום התפוצץ אבק השרפה ושמונה ועשרים איש מהקרואים נהרגו.

— הממשלה הודיעה להרב הכולל ר' חיים נחום, כי השלטון בטבריה הושיב בבית הסהר את אחד האשמים ברצח סג'רה, וכי המשטרה מחפשת אחרי יתר הרוצחים.

—הרב הראשי קבל מחאה חתומה מאת רבני עדת ישראל בסלוניקי ונכבדיה נגד מאמרי החרוץ שכתב פריסקו כלפי הרה"ג רבי יעקב מאיר. הרב ר' חיים נחום ענה, שגם הוא אין דעתו נוחה מהנהגתו של פריסקו בענין זה וכבר דרש ממנו שיחדל מאמריו אלה.

—אקמצא-ובר־קמצא חרבה ירושלים ובשביל שירת „התקוה" נתעוררה מהומה בקרב עדת הפרבר חידר־פחה. במכתבי הקודם הודעתי, כי בשעת חגיגת בית-הספר אשר לעדת חידר־פחה נתקבל הרב הראשי מאת התזמורת בשירת „התקוה". ה„אורור" מהר להריע תרועת-נצחון, ו„הטיימפו" שפך דמעות כתנין על „חורבן המוסר היהודי בחידר־פחה, כי החציפו הציונים פניהם לעין השמש לקבל פני רב טורקי, כלומר עותומני, בשירת „התקוה". הדבר הזה הטיל סערה בין ועדי העדה ויחקרו וידרשו, מי הוא ה„נבל" שצוה לשיר שיר עברי והנה נודע הדבר: התזמרת, אשר חבריה הם יונים טהורים, כראותה, כי ראש רבני היהודים בא החליטה לקבל פניו בשיר יהודי, בשירת ה„תקוה", כי כן נאה ויאה לכבודו לפי דעתה. יוצא, כי האיניציאטיבה לא יצאה חס וחלילה מאת הועד, כי אם מאת התזמורת עצמה. ובכן שוב שורר השלום: ה„טיימפו" שמח, כי לא נשמד „המוסר היהודי" מתוך עדת חידר־פחה וגם ה„אורור" שמח, כי שרו את השירת היהודית „התקוה" לכבוד הרב, יהיו המעוררים לדבר מי שיהיו.

— מארם צובא מודיעים, כי מנהל ביה"ס של ה„אליאנס" מגנה לפני תלמידיו את קדשי ישראל, ולכן שלחה עדת ישראל שם טלגרמה וגם מכתב אל הועד המרכזי שבפריז בבקשה, להסיר את המנהל הזה ממשמרתו. לע"ע לא נתקבלה שום תשובה מפריז.

-- חברת יק"א קנתה מאת מיניסטר-הים הקודם חסן־פחה בסביבות קושטא אחוזה גדולה בת מאה וששים אלף דונם. אחוזה זו עשירה היא בכל מיני עצי פרי, מעינות ויערות ומקנה. יש בה גם בתים גם מסלות סלולות. אומרים להושיב בה מאה משפחות יהודיות מבסרביה. האחוזה נקנתה על שם חבר היק"א מר פיליפזון.

— עתוני סלוניקי מתאוננים, כי במגרש העיר, הנקרא בשם „קאמפאניה" ובעוד פרברים אחדים הקרובים לו, שבכולם נמצאות יותר מאלף ומאתים משפחות יהודיות, אין אף בית ספר יהודי אחד. האבות עצמם מתיחסים אל הדבר בשויון-נפש; הם מסתפקים בבתי הספר הנכרים השונים, אעפ"י שתלמידיהם מתחנכים בהם חנוך מתנגד אל היהדות וגם אל הרוח העותומני. ההתעוררות הזאת מצד העתונות הסלוניקאית עשתה רושם יפה, ובמגרש העיר, מקום מושב עשירי העדה, נתחברו רבים מהאבות לאגודה ואספו סכום הגון לצורך יסיד בי"ס יהודי־עותומני.

— באזמיר יוצא עתון טורקי ושמו „קוילוי", שהוה מתיחס תמיד ליהודים נרגשי ידידות ודורש בשבחם בכל עת. פתאם שנה העתון הזה את טעמו והתחיל מאשים את היהודים בחוסר-פטריוטיות. יהודי אחד, והוא נשיא אגודת הציונים באזמיר, ענה להעתון הזה ותוכיח, כי היהודים הם הפטריוטים היותר נאמנים. אז יצא אוחו העתון הטורקי והתנפל על היהודים בגלל בגדיהם האירופים וביחוד בגלל הכובע האירופי, שתועבה הוא להטורקים הטהורים.

ובאמת פלא הוא מה ראה העתון הטורקי להאשים את ראשי עדת אזמיר בחוסר פטריוטיות. הלא עוד זה לא כבר השתדלו ראשי עדת אזמיר עפ"י הצעת מנהל האליאנס להכריח את אגודת „המכבי" להחליף את שמה, כי מה לה וליהודה המכבי וחבריו? לפי דעתם יותר מצלצל השם „העלמה מאורלינס" "La vierge d'Orleanse". האם לא היתה זו גבורה כיהודה ה„מכבי" והאם לא נפלה במלחמה בעד ארצה היקרה, ארץ צרפת, מקום מושב ה־alliance israelite universele. וכשרצתה אגודת „המכבי" להציג את החזיון „עתליה" הודיעו נכבדי העדה לראש המשטרה, כי יש ל„מכבי" מטרות פוליטיות חשאיות. אבל ראש המשטרה לא האמין למלשינים, אלא חקר ודרש אחרי תקנות ה„מכבי" ותיכף הוציא את הנאסרים לחפש. כך נוהגים בעדה הגדולה שבאזמיר.

—הקונגרס הציוני מעסיק עדיין את עתונינו. ה„איפוקה" הקדישה שני מאמרים לטלגרמה ששלח הקונגרס להוזיר הגדול ונדבתו לטובת נגועי-השרפה בסטמבול. בדברים יפים תארה „האיפוקה" את ההתלהבות ששררה אז באולם הקונגרס וסיים: מחיאות הכפים לכבוד טורקיה שהרעישו את האולם אחרי הקראת טלגרמתו החשובה של הוזיר הגדול מעידות, כי הציונים נוכחים באמת, שהממשלה העותומנית לא תאחר מהכיר את אמתות שאיפותיהם, וכי בטוחים הם כי תתיחס דעת הקהל בטורקיה באמון רב אל יושר הפרוגרמה שלהם. בכל אופן יש להלל את יושר רוחם ותום לבם של הציונים ביחוד אחרי ההתנפלויות הרבות בעתונות העותומנית על הציוניות. יתן ד' שהענינים יתבררו ויתלבנו לטובתם ולטובת הארץ.

מלבד המאמרים הנזכרים מדפיסה ה„איפוקה" בכל יום מכתבים ארוכים מאת הציר הציוני, אליהו שם־טוב ארדיטי מסלוניקי, ופרסמה גם את נאומיהם של וולפסון ונורדוי. כן עשה גם העתון „Journal de Salonique". הטריבונה ליברה" פרסמה לע"ע רק את נאומו של נורדוי כמעט בשלמותו. ה„אביניר" פרסם טלגרמות ומכתבים מהקונגרס, ו„הריביסטה פופולר" היתה מוקדשת כמעט כלה לעניני הקונגרס. מאמרים יפים נתפרסמו בה כתובים ע"י עורכיה שהביעו את אמונתם בציונות ואת הכרתם כי מתאמת היא לדרישות ארץ העותומנים. ה„אימפארסיאל" וה„פרוגרים די סלוניק" פרסמו טלגרמות מאת הסוכנות הטלגרפית העותומנית והבטיחו לתת אח"כ דו"ח מפורט וגם מאמרים ארוכים ע"ד הקונגרס. גם ה„טיליגראפי" הקושטאי, ה„בוז די לה בירדאד" האנדרינופלי, ה„נוביליסטה" וה„פריגונירו" האזמירים נתנו לקוראיהם דו"ח קצר ע"ד הקונגרס. ואחרון אחרון חביב: „Jeune Tun" פרסם מלבד נאומיהם של נורדוי וולפסון גם מאמרים אחדים כתובים בידי הסופר הידוע, ג'ילאל נורי בי, המוכיח לממשלה את אמתות שאיפותיהם של הציונים ותועלתם לארץ ומזמין את הממשלה להתעניין בשאלה זו.

כמובן לא נשלם עדיין פרק הקונגרס והציונות בעתונות העותומנית, עוד הרבה יהפכו בה ויהפכו בה; אך—ההתחלה לא היתה רעה ואפשר לאמר כי היתה טובה מאד!

בצלאל מזרחי.

אל הקהל העברי!

עוד הפעם אנו פונים אל הקהל העברי בקריאה לנדב לקערות ערב יום הכפורים לישוב ארץ ישראל. עוד הפעם אנו מזכירים, שנדבות הקערות יוצאות, בלי שום גרעון ונכיון להוצאות צדדיות, ר ק ל ק נ י ת ק ר ק ע ו ת ב א" י ב ש ב י ל ע ו ב ד י א ד מ ה ע ב ר י י ם.

הקהל העברי כבר הראה לנו את חבתו למטרה החשובה, שלה הקדשנו את הכנסות הקערות — לגאולת הארץ מידי זרים ולישובה ע"י עובדי אדמה יהודים.

הכנסות נדבות הקערות הולכות ומתרבות משנה לשנה. בעוד שבשנת תרס"ז נאסף ב־412 ערים סך 8656,31 רו"כ, נאסף בשנת תרע"א ב־747 ערים סך 18527,54 רו"כ.

בשנה האחרונה עסקנו בעבודת ההכנות הדרושות ליסוד חוה חדשה לפועלים בקרבת אחת המושבות הגדולות. אחרי טפול מרובה עלה בידי באי־כחנו באי"י למצא שתי חלקות אדמה המסוגלות לכך, ואנו מקוים, שבקרוב נוכל לגשת ליסוד חוה חדשה.

ואולם כל עבודתנו במקצוע זה תלויה, כמובן, בכמות האמצעים, שהקהל העברי ימסר לרשותנו למטרה זו.

תקותנו חזקה, שהקהל העברי יבין את גודל ערכה של עבודתנו וכל אחד ואחד ישתתף בחפץ לב בגאולת ארץ אבותינו.

ידעו נא המנדבים, כי כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. וכעני כעשיר, כמרבה כממעיט, כל המנדב בעיוה"כ לישוב ארץ־ישראל משתתף בפועל בגאולת ארצנו מידי זרים ובישובה ע"י עובדי אדמה יהודים, שהם אבני היסוד לבנין ארצנו ולתחית עמנו.

ראש הועד **מ. אוסישקין.**
המזכיר **ד"ר צבי הימלפרב.**
הגזבר **ש. ברבש.**

מכתבים אל המערכת.

I.

עורך נכבד!

בבקשה לתת מקום בעתונך החשוב לדברים הללו:

ספר החשבון של נדבות הקערות לישוב ארץ־ישראל מערב יום הכפורים יצא לאור ויחד עם החומר לסדור הקערות בשנה זו נשלח לכל חברינו העסקנים ולכל המשתדלים בענין הקערות.

מפני שישנן עוד כמה עירות, שעד עתה לא נתקבל משם כלום מקערות עיוה"כ, אנו פונים בזה לחברינו לדעה באותם המקומות, ששם לא סדרו עד כה את הקערות בבקשה, שיקבלו עליהם עבודה זו. יואילו נא להודיע לנו מיד את אדריסותיהם ונשלח להם את החמר הדרוש לסדור הקערות.

בכבוד גמור ובברכת ציון
ועד החברה לתמיכת בני־ישראל עובדי־אדמה
ובעלי מלאכה בסוריא וארץ־ישראל,—אודיסא.

II.

אדון נכבד!

הואילו לפרסם בגליון הקרוב של עתונך הנכבד את הדברים הבאים:
כל אלה שדבר להם אל מרכז „אגודת המורים בארץ ישראל" מתבקשים לפנות עפ"י המען:

D-r. Josef Lurie Jaffa. Palestine.

בכבוד
ראש המרכז
ד. י. לוריא.

III.

ארוני העורך!

ב„הצפירה" ו„בהשלח" נדפסו מודעות כי אצלי נמצאים אתרוגי א"י למכירה. מודעה זו נדפסה בלי ידיעתי ובלי נטילת רשות ממני. אני מוחה נגד מעשה אי־נמוסי זה מצד המודיעים ומודיע, כי אין לי שום שייכות למכירת אתרוגי א"י.

בכבוד גמור ב. גולדברג:

ווילנא, ח' אלול, תרע"א.

בציונות.

מאת הלשכה הראשית של „המזרחי" קבלנו את **ההודעה הרשמית** הזאת בבקשה לפרסמה ב„העולם":

ביום א' י"ז אלול היתה בברלין ועידה כללית של הפדרציא המזרחית אשר נקראה ע"י הלשכה המזרחית. סדר היום לפתור שאלת יחס המזרחי לתוצאות הקונגרס העשירי. הלשכה המזרחית אשר מקומה היא בפראנקפורט ובראש ההנהגה עומד מר ד"ר פויכטוונגר הביאה לפני הקונפרנציא שתי הצעות מדויקות והמה:

א) אחרי הרבה שנות עמל ועבודה אי־פוריה של הפדרציא המזרחית בתוך ההסתדרות הציונית הכללית, וביחוד אחרי הקונגרס העשירי אשר בו החלט לסדר ולרכז את העבודה התרבותית בפלשתינה, חוששת המזרחי ביותר שלא תהא העבודה הקולטורית הזאת נגד רוח היהדות, ולכן מוצא הפדרציא המזרחית כי בלי אפשר עוד לעבוד בצוותא חדא עם ההסתדרות הציונית הכללית ומודיעה את הפרדה מתוך ההסתדרות.

ב) הפדרציא המזרחית מודיעה כי היא תשאר נאמנה להפרוגרמה הבזלאית ומיסדת לה הסתדרות מיוחדת.

ע"י השאלה הגדולה והחשובה הזאת שהקיפה לבות כל חברי המזרחי היתה הועידה מרובה בצירים מארצות שונות, כמו אשכנז, רוסלאנד, אונגריה גאליציען, האללאנד, בעלגיען ושוויץ.

אחרי הרצאה שלמה וכוללת שהטעים והדגיש ראש ההנהגה מר ד"ר פויכטוונגר את חיוב ההצעות האמורות למעלה, התעוררו וכוחים נלהבים וסוערים וכמעט כולם באו לכלל דעה אחת, כו"ם הסכימו בפה אחד, כי השאיפות של הקונגרס העשירי המוקדשות אל העבודה התרבותית בארץ־ישראל הן הנה משוגות, עד כי מן הנמנע הוא לעבוד אתם יחד; בכ"ז מפני האהבה הגדולה אל האידיאל המרומם והנשגב, נדחו ההצעות של הועד הפרנקפורטי ע"י הרוב של עשרים ושנים נגד שתים עשרה.

הסכמת הרוב להשאר בתוך ההסתדרות הציונית הוכיחה, כי האחריות בעד התפתחות עבודת התרבותית בארץ־ישראל גדולה היא למאד, והשאיפות האלה — אל הקולטורה המה תולדות התקופה הזאת ואי־אפשר להמנע מהן, ודרושות השאיפות האלה להסדר ע"י סדר נכון והגון כמו שיאות לאמונה אלה אשר אנחנו חיים בהם; אולם הסדר האמור מחויב להשתוות ולהתאים אל מטרה דתנו אשר עליה הקרבנו דמנו וחלבנו במשך ימי גלותנו, ואשר עליה מגינה הפדרציא המזרחית בכל לבבה ונפשה, ומשתדלת לתקן את הסעיף השני מהחלטת הקונגרס בשאלת הקולטור.

ההוכחה הזאת הביא להרוב להחליט, כי המזרחי לא שנה את היסוד העקרי, והוא, להיות בתוך ההסתדרות הציונית הכללית ולהגן ביתר שאת וביתר עז על שמירת הדת בארץ ישראל, ורק אז אם ישאר המזרחי בתוך ההסתדרות הציונית תוכל לבצר את רוח היהדות בארץ ישראל ולהקים דור חדש השואף לסגולות עמו וארצו, תורתו ויהדותו, והועידה הכללית תשמיע לאמר: כי המזרחי יגן על נקודת מבטו באינ־גיא יתרה!

אחרי ההחלטה הזאת נמסר מהלשכה המזרחית להודיע תוצאות הקונפרנץ להועד־הפועל המצומצם.

ע"י ההחלטה הזאת הופח חיים חדשים במחנה המזרחי וההנהגה של הלשכה המזרחית שהיתה עד בה בפרנקפורט הועתקה להמבורג־אלטונא, ולמנהיגי הלשכה נבחרה מר ד"ר פרנק, מר עו"ד דויד ומר עו"ד מאללער.

לההנהגה החדשה תהיה הרשות להוסיף, אם תמצא לנחוץ עוד שני מנהיגים.

מכתבים נשלחים על שם ראש ההנהגה מר ד"ר פרנק, אלטונא, מארקטשטראססע 33.

הקוראים ודאי שמו לב לכרוזו של ועד חובבי־ציון, שנדפס למעלה בנומר זה. סדור הכנסת הקערות של ערב יום הכפורים הוכיח בשנים האחרונות, כי הרצון הוא היוצר את היכולת. חובבי־ציון נתנו את לבם לסדר כראוי בעריהם את הכנסת הקערות, ומתוך כך ניתנה היכולת לועד חובבי־ציון לקנות אחוזות קרקע בארץ־ישראל ולהעמיד על הקרקע הזה פועלים יהודים ולתת להם אחרית ותקוה בארץ־ישראל, במקומות מצערים, לפי הערך, נעשו דברים שיש להם ערך חשוב, היכולים לשמש דוגמא גם למוסדים אחרים, העוסקים את

עבודת הישוב בא"י. והרי אנו מקוים, כי בראות מסדרי הקערות, שיש שכר לפעולתם הטובה, יוסיפו עוד להיטיב את סדור העבודה הזאת, כדי להגדיל את הכנסותיו של הועד ולתת לו את היכולת להרחיב את צעדיו במקצוע זה של יסוד חוות לפועלים יהודים בארץ־ישראל. חובבי־ציון שבכל הערים ודאי יזכרו, כי משעה שנוסד הועד באודיסה ועד היום הרי נדבות הקערות של ערב יום הכפורים הן כולן שלו ואין להשתמש בכספו של הועד לצורך אחר ואפילו לטובת מוסדים ציוניים אחרים.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

— במיניסטריום לעבודת־האדמה ומחצבי־ההרים בטורקיה נתקבלה הרצאה מפורטת מאת דירקטור הריפרטמנט, העובר עתה למסעיו בסוריה ובפלשתינה על מנת לחקור את האוצרות־הטבעיים של חבלי־הארץ האלה. בהרצאה שלו מתאונן הדירקטור הנזכר, כי אין הממשלה משגחת השגחה מעולה על שפעת העושר של היערות, והוא מסיים בדברים הללו:

„בימים האלה תרתי בחברת הפחה הירושלמי החדש את סביבות יפו מחוף הים עד אל תוך תוכה של הארץ משתרעים הרי־חול, ההולכים ומתנשאים משנה לשנה וסופם לכסות שטח גדול מאד של אדמה פוריה.

נחוץ לאחוז באמצעים הראוים לקדם את פני הרעה, וקודם כל צריך לתת ליהודים קונציסיות גדולות בפלשתינה. היהודים יבצרו את ערמות־החול יובישו את הבצות, כמו שעשו את הדבר בקולוניות שלהם, הנמצאות עתה במצב של הפרחה מעולה. הממשלה צריכה לקבל את הצעתו זו אם רוצה היא בהצלחתה של פלשתינה".

מודיעים, כי הרצאתו של דירקטור הדיפרטמנט נתקבל בספירות הממשלה ברצון מרובה ובקרוב תקרא מועצה מיוחדת לדון בדבר.

— בימי ט"ו—ט"ז אוגוסט היתה בבית הגימנסיה העברית ביפו הועידה השנתית של הסתדרות המורים בארץ ישראל. השתתפו בועידה קרוב למאה וחמשים איש ובהם מורי כל בתי־הספר שביפו, ירושלים, טבריה, ביירות, חיפה, הדירקטור של ביה"ס הצבורי באלכסנדריה של מצרים, מורה ביה"ס של חבי"ח באליפו (ארם-צובא) ואחרים. נקרא הדו"ח של ההסתדרות לשנה שעברה ונתקבלו החלטות חשובות בנוגע להעבודה בשנה הבאה.

— למשרת דירקטור בביה"ס הצבורי בדמשק נתמנה בימים האחרונים הסופר העברי אברהם אלמליח, שהיה עד כה מנהל בי"ס בקונסטנטינופול. מר אלמליח קבל את המשרה הזאת בתנאי, כי תפתח הקהלה תיכף גם גן־ילדים על יד בית־הספר הזה, וכי שפת־ההוראה תהיה בו הלשון העברית.

גן־הילדים כבר נפתח והיהודים הספרדים מרבים לשלוח אליו את ילדיהם.

— בין צעירי היהודים בחברון, שחיו עד כה על חשבון החלוקה מורגשת בעת האחרונה שאיפה נמרצת לעסוק בעבודה ויגיעת-כפים. הם אומרים ליסד בסביבות העיר קולוניה לעבודת־האדמה וביתור למטעי-ענבים ולמשק החלב.

— בעטיו של העתון הערבי האנטישמי „כרמל" בחיפה יסדה שם האדמיניסטרציה לפני איזה זמן קומיסיה מיוחדת, שעסקה בבדיקת הפספורטים של יהודי־הנכר והשגיחה לבל יעברו חוק ולא ישהו בארץ יותר משלשה חדשים. כנגד זה יצא בשורת מאמרים חריפים מאד העתון הערבי המקומי השני „אל־נסיר", ועתה נתבטלה הקומיסיה הנזכרת.

— במשך השבועות האחרונים רב מאד מספר האנשים הדורשים ידיעות בדבר ארץ ישראל. לשכות־המודיעין מלאות עבודה להמציא את הידיעות הדרושות להמון השואלים.

— מארץ ישראל מודיעים, כי במשך הקיץ הזה היה גדול מאד מספר הסירים העברים, וביחוד מקרב הצעירים תלמידי בתי־הספר הגבוהים, שבאו לסייר את פלשתינה. במשך חודש יוני ואוגוסט בקרו את כל הערים והקו־לוניות שבא"י עשרות סירים צעירים, אשר התעניינו במדה מרובה בכל פרטי חיי היהודים בחמר וברוח.

בְּרוּסְיָה.

בכ"ו באלול עמד להתברר דינו של עורך „העולם" בדבר הנומרים ד' וה' מש"ז שהחרמו. ואולם עפ"י החלטת בית־הדין נדחה ברור הדין לזמן אחר. —

מסבה זו נדחתה יציאתו של הנומר הזה עד לאחר ראש השנה. הנומר הבא יֵצא אחר יוהכ"פ.

מצב־הרוחות בין יהודי־קיוב.

ההתנקשות, שנעשתה בשבוע העבר בחיי נשיא סוד המיניסטרים פ. א. סטוליפין ושגרמה למיתתו, השרתה על יהודי קיוב פחד גדול משום שהפושע המורה בסטוליפין הוא יהודי, והסויוזניקים מצאו בזה מקום להתגדר ולהטיל את חטאת היחיד על כל קהל עדת בני ישראל. ביום המחר לאחר מעשה־ההתנקשות התאספו הסויוזניקים לאחר עריכת תפלה אצל מצבת־הזכרון של חמילניצקי והסיתו את העם לפרוע פרעות ביהודים. אחד הסויוז־ניקים הציע לפני הנאספים, כי ידחו את מעשה־הפוגרום עד לאחר שיעזבו האורחים הנשאים את קיוב. הפוליציה באה ופזרה את הנאספים ואת שלשה מראשי המסיתים שמה במאסר.

הדבר הזה הפיל על היהודים בקיוב פחד גדול, ובעלי־היכלת שבהם התחילו יוצאים מן העיר.

באותו היום נתפרסמה בעתונים הקיוביים ידיעה, כי קוקובצוב, הממלא לפי שעה את מקומו של נשיא־המיניסטרים, הוציא פקודה נמרצת אל פקידי האדמיניסטרציה לדכא בלי שום אחור כל נסיון לעשות פרעות ביהודים. הידיעה הזאת הרגיעה מעט את לבות היהודים הנפחדים.

אבל ככל שהלכה מחלתו של סטוליפין הלוך וקשה כך הוסיפו הסו־יוזניקים גם בעתוניהם גם בפיהם להעלות את חמת ההמון על היהודים. דבר זה המריץ את הרשות המקומית לאחוז באמצעים הראויים לשמירת הסדר והמנוחה. הובאו שלשה פולקים של קוזקים להחזיק מעמד ברובעים המרובים באוכלוסין של יהודים. עם זה נקראו לבא אל לשכת־הסופרים של שר הפלך אחדים ממנהיגי הסויוזניקים והתרו בהם, כי בעד כל נסיון קטן לפוגרום יענשו עונש קשה מאד.

וביום השבת היו בבתי־הכנסיות שבקיוב אספות אחדות, שרנו בהם אודות המצב הקשה, שנמצאים בו היהודים לרגלי ההתנקשות על סטוליפין. אחדים דרשו, כי יחרימו את בוגרוב מקהל ישראל. רב העדה הורביץ תמך בהצעה זו.

שלשה מרבני קיוב שלחו בשם הקהלה הישראלית שתי טלגרמות— האחת להגינירל־גוברנטור והשניה לאשתו של סטוליפין בהבעת רגשי־בוז להפושע.

ביום השבת נסו הסויוזניקים פעמים אחדות להתנפל על היהודים. התחברו יחד חברי אגודת „מיכאל המלאך" מיסודו של פורישקיביץ עם הסויוזניקים. החבורה האחת הלכה מבית־הכניסה שע"ש סופיה אל רחוב קרישצאטיק והשניה הלכה לשם מן הרובע רפודולי. שתי החבורות האלה נועדו יחד לעשות אגודה אחת ולהתחיל בפוגרום. אבל שוטרי הפוליציה והקוזקים מהרו לבא למקום המעשה וחסמו את הדרך בפניהם והניסו אותם לכל עבר.

בשבת זו התפללו בכל בתי־הכנסיות אשר ליהודים בקיוב בעד שלומו של סטוליפין.

ביום השני, כשהתפשטה השמועה בעיר, כי סטוליפין נוטה למות, גברה החרדה בין היהודים ביותר. אז שלחו הרבנים ע"י הגינירל־גוברנטור טריפוב טלגרמה נכנעת אל הרוממות. בטלגרמה זו נאמר, כי מרבים היהודים בתפלה לפני המקום בעד שלומו של הפרימיור הנפצע, וכי מעשה־הרצח הרעיש את לבם מאד.

והפחד עבר גם לאודיסה. לאחר שנתקבלו שם הידיעות הראשונות מקיוב ע"ד ההתנקשות נעשה רוח היהודים מדוכא מאד. והפחד גדל ביותר מפני השמועות שהתפשטו בעיר, כי בהסתדריות המונרכיסטיות נעשות הכנות להתנפל על היהודים ומפני מאמרי־ההסתה, שנתפרסמו בעתון השחור „רוסק. ריטש".

אבל שר־העיר האודיסאי טולמצ׳וב הודיע את סופרי העתונים האודיסאיים, כי אין כל יסוד לפחד היהודים, יען שכבר הקדימה האדמיניסטרציה המקומית לאחוז בכל האמצעים הנחוצים לשמירת הסדר.

והלילה שבו מת סטוליפין היה ליל־פחדים ליהודי קיוב. בבית־הנתיבות ואצל אניות־הקיטור רבו הלחץ והדחק מהמון היהודים העוזבים את העיר. הרחובות, שיושביהם יהודים התרוקנו מאדם, כמו נהפכו לשדה־קברות.

והגינירל־גוברנטור טריפוב פרסם הודעה, שנאמר בה, כי עתידה האדמיניסטרציה לאחוז באמצעים היותר נמרצים לדכא בהם כל נסיון להפרעת הסדר. ההודעה הזאת הרגיעה מעט את היהודים.

סגן נשיא דומת־הממלכה הנסיך וולקונסקי קבל ע״י הטלגרף בקשה מאת הרב הקיובי, כי ישתדל להשפיע על הסויוזניקים, שלא יגעו ביהודים לרעה.

פורישקביץ אמר בשיחה עם סופרי־העתונים, כי פוגרומים לא יהיו.

לאחד העתונים טלגרפו מקיוב:

„קשה לתאר מה שנעשה בין יהודי קיוב למחרת היום שבו מת סטוליפין. הכל נמלטים כמתוך הדליקה. ברחובות השוממות מאדם רואים רק משפחות שלמות של יהודים עוברים, ביחוד נשים וילדים. בתים ומחסנים שלמים התרוקנו, כי הוציאו מתוכם את כל החפצים והסחורות ואת כל מה שאפשר היה להציל. מסעות מסלות־הברזל יוצאים במספר כפול של מרכבות״.

מברדיטשוב הודיעו, כי נתמלאה העיר יהודי קיוב. כל מסע הביא מאות משפחות.

וביום הרביעי בערב התפשטה השמועה בקיוב, כי באספה הכללית שהיתה באותו היום להסויוזניקים נתקבלה החלטה לבלתי פגוע ביהודים לרעה. הדבר הזה נדרש בעיר לכמה פנים. היה מי שאמר כי מנהיגי הסויוזניקים קבלו בזה פקודה מגבוה.

מברלין הודיעו ע״י הטלגרף, כי בחוגי העסקנים היהודים שם נתקבלה ידיעה מפטרבורג ממקור נאמן, שיש לסמוך עליו, כי בספירות העליונות נחלטה החלטה נמרצת לבלתי הניח בשום אופן לפרוע פרעות ביהודים.

אחרים ספרו, כי אמר ממלא מקום הפרימיור עתה קיקובצוב לבני לויתו, כי כבר הגיעה השעה לשים קץ להמניפסטציות הפטריוטיות ולאחוז בפוליטיקה של שלום. לפי השמועה הכעיסו הדברים האלה את הסויוזניקים מאד.

ככה היו יהודי קיוב ויתר הערים הקרובות לקיוב שרוים כל אותם הימים באימה ופחד וחרדו כל היום מפני כל שמועה ומאמר מסית שנדפס בעתונים השחורים. והנה פרסם הגינירל־גוברנטור הקיובי טריפוב ידיעה ברבים כי זהו רצונו של הוד מלכותו הקיסר, שההתנקשות בנפשו של הפרימיור לא תגרום להפרת הסדר והמנוחה, — וישב לב היהודים למנוחתם.

והעתונים הצוררים לישראל בעיר הממלכה, וה„נוב. וורמיה״ בראשם מריקים את כל בני אשפתם ביהודים, ואחריהם נגררים הלאומיים וכל השחורים למיניהם.

תיכף כשנתקבלה בפטרבורג הידיעה ע״ד מות סטוליפין נאספו מנהיגי הלאומיים לאספה ודנו ע״ד יחוסם אל המומנט הפוליטי של עכשיו.

באותה אספה נשאו נאומים רבים וכולם ברוח שנאה ליהודים. אחד הלאומיים הציע, לפנות אל הקיסר בבקשה, כי ירחיקו את היהודים מכל משרה צבורית וממלכית.

כנגד הצעה זו יצא הלאומי ניקונרוב, וטעמו ונימוקו אתו. כי הדבר הזה צריך להעשות ע״י הצבור עצמו ואין להטריח את הרוממות בדבר. אחדים הוכיחו עד כמה קשה הדבר להגשים את ההצעה הזאת והביא ראיה מגורלנד, העוזר הראשי של העתון הרשמי „רסיה״.

סיוניווסקי הציע, כי יאסרו על היהודים להקרא בשמות של נוצרים, כי ישאו את ראש היהודים למשפחותיהם, כי יבדקו בזכיות־הבחירה של היהודים בפטרבורג ויוציאו אותם מתוך מעמד הפרקליטים.

הצעותיו נתקבלו מאת הנאספים בהסכם, ונמסר לאגודת־הלאומיים לערוך ריזולוציות בדבר.

פחד פוגרום בצריצין. נאומיו האחרונים של הכהן המפורסם איליאודור הפילו פחד פוגרום על היהודים תושבי העיר צריצין. נכבדי אזרחי העיר פנו ע״י הטלגרף בבקשה אל מיניסטר־הפנים, אל שר הפלך הסרטובי ולהפרוקורור של לשכת־המשפטים בסרטוב, כי יאחזו באמצעים הראוים לשמור על המנוחה. גם חבר דומת־הממלכה מפלך סרטוב, רוזנוב, השתדל בדבר לפני הפוליצמייסטר. ההשתדלות האלה עשו רושם והפוליצמייסטר פרסם ע״י מודעות, כי אם תפרוצנה פרעות בעיר, אז ידוכאו בכח הנשק. לצורך זה נזדיינו כל שוטרי הפוליצה הרגלים והרוכבים. בעיר סובבים חילי־משמר רוכבים על סוסים. על יד המנזר, שבו נמצא איליאודור ומתי־סודו, העמידו גדודי־חיל ושוטרים.

לעגין יושצינסקי. בימים האלה הרפו ממשמרתו את שר מחלקת־הבולשת בקיוב, מישוק, בגלל שנכשל בדבר, שיש לו שייכות עם רצח הנער יושצינסקי.

ברחוב היורקובי, ממול בית האשה צ׳יביריאקובה, אם הנער חברו של יושצינסקי הנרצח, הוציאו סוכני הבולשת פאדאלקה וסמולוביק מן האדמה צרור עם שרידי בגדים, חבל עור ושני מרצעים. שר מחלוקת הבולשת מישוק הודיע את הפרוקורור, כי מצא את בגדי יושצינסקי, שנטמנו באדמה, כדי לכסות את עקבות הרוצחים. לפי דברי מישוק, נצפנו החפצים באדמה לפני חמשה ירחים.

תיכף באו אל מקום המטמון הפרוקורורים של בייד הגליל ולשכת־המשפטים, חוקר הדין פינינקה והפוליצמייסטר. ע״י הבדיקה שבדקו מומחים לדבר את החפצים שנמצאו והחקירה שנעשתה אצל הורי יושצינסקי נתברר, כי המרצעים החדים גלטשו בימים האחרונים וכי את הבגדים ואת חבל־העור לא לבש הנרצח מימיו.

מפני הספקות שנתעוררו בדבר, עשה הפרוקורור חקירה ודרישה ונתברר, כי עשה מישוק הרבה מעשי־פשע, כדי לעורר חשד אצל האדמיניסטרציה על קרסיבסקי, המנהל את דבר החפוש אחרי הרוצחים. נתברר, כי לפני חמשה ימים טמנו סוכניו של מישוק את הבגדים באדמה ואתמול מצאו אותם פתאום.

הגוברנטור, הפרוקורורים וחוקרי בי״ד נכנסו לאספה מיוחדת לדון במעשיו של מישוק. על יסוד ההרצאה, שהרצה הגוברנטור לפני חבר מיניסטר הפנים קורלוב צוה האחרון לפטור את מישוק ממשמרתו ולמסרו לדין.

גירושים. הקומיסיה הבודקת את זכיות הישיבה של היהודים בוולאדיוואסטוק כלתה את מלאכתה. מ־160 היהודים היושבים בוולאדיוואסטוק עומדים 35 אחוזים לגירוש. מצבם של אחרים מן היהודים המגורשים הוא נורא מאד.

בימים האלה בא לעיר אומסק היהודי טנקיר, שנתמנה למשרת מנהל מחלקת הבנק המסחרי הסיבירי. היהודי הזה הוא יליד העיר קאינסק שבפלך טומסק וגמר חוק למודו באוניברסיטה בתור רופא־חולים, ועד כה עסק באומנותו בעיר מולדתו הנזכרת. אבל עוד לא הספיק ללין לילה אחד באומסק והנה גזרה עליו האדמיניסטרציה המקומית, כי ימהר לשוב תיכף לעיר מולדתו, יען כי אין ליהודים זכות־הישיבה באומסק. אף כי טנקיר הוא יליד סיביריה ורופא ומולדתו קאינסק רחוקה מאומסק רק מרחק של מאתים ווירסטאות וגם מבלי שים לב לדבר, שנתמנה בתור מנהל אחד הבנקים הגדולים שבעיר, לא עלתה לו גם להציג כף רגלו על מפתן הבנק, ותיכף גורש מן העיר.

ואם ליהודים בעלי השכלה גבוהה כך, ליהודים סתם עאכו״כ!

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

מי ימלא את מקומו של הרב הראשי בלונדון? שאלה זו מעסקת עתה את יהודי לונדון, המבקשים להם רב הגון למלא את מקומו של המנוח ד״ר אדלר. יש אומרים, כי ביחוד בשעה זו צריך להעמיד בראש יהודי אנגליה איש מצוין מאד ונכבד על פני הכל, כיהודים בנוצרים. אומרים ליסד קומיסיה מיוחדת ולמסור לידה לבקש אחרי רב ראשי הגון. אבל יש מחליטים, כי הדבר דוחק את השעה ואין לרחותו אפילו שעה קלה.

ההמון היהודי, כלומר האמיגרנטים של היום ושל אתמול, שלא נטו מעולם חבה יתרה אל הרב המנוח אדלר, דורשים, כי לא יוסיפו עוד לבחור ברב „ראשי״, אלא שכל קהלה וקהלה תהיה חפשית בדעתה ועומדת עמידה עצמית בחייה הדתיים הפנימיים. אבל באנגליה נפתרת שאלה זו לא ע״י המון היהודים כולו, אלא ע״י הלורד רוטשילד, ודעתו היא, כי הרב הנבחר צריך למלא אחרי שני התנאים הללו: הוא צריך לשמש בתור בא־כח

היהודים כולם בחצר המלכות וגם בעיני הצבור הנוצרי, ועם זה עליו להגן על האורתודוקסיה בצורותיה החיצוניות.

משפט הפורעים באנגליה. בטרידיגאר נשפטו בימים האלה בבית-דין מקצת מן האנשים, שעשו מעשי-פרעות ביהודים. רובם נענשו לישיבת בית-האסורים במשך שני חדשים. רוב הנענשים הם כורי-פחמים ונשיהם. אף אחד מן הנענשים לא השתתף בשביתת פועלי מסה"כ. ראשי המסיתים לפרעות עומדים להשפט בקרוב.

חלול שדה-הקברות של היהודים בלאריסה. קהלת-היהודים בלאריסה אשר במדינת יון נסערה מאד ע"י המקרה שקרה בימים האחרונים, כי נמצאה מתגוללת בשדה-הקברות גופת יהודי אחד, שמת זה לא כבר. היד הימנית היתה כרותה מן הגוף. הפוליציה עשתה חקירה ודרישה בדבר ולבסוף שמה במאסר שני אכרים יונים, שנחשדו במעשה הפשע הזה. נתברר, כי נעשה העון מאמונה תפלה, שנשתרשה בקרב האכרים היונים, כי חלב לקוח מבשר אנשים מתים מסוגל לפרנסה. כן נתפשטה ביניהם אמונת השוא, כי ידו הימנית של אדם מת עוצרת בעד כל מגפה המתפרצת בצאן ובבקר.

נערות יהודיות מקבלות דת איסלם. במשך השנה הזאת קבלו שלשים ושתים נערות יהודיות בסלוניקי את אמונת איסלם. סבת החזיון המעציב הזה היא החנוך הבלתי-יהודי שמקבלות הנערות בבית אבותיהן. חנוך בנות ישראל בסלוניקי הוא לקוי מאד, מנעוריהן הן מתגדלות ללא דעת את עמן ואת יסוד אמונתו, ולפיכך הן ממירות את דתן מתוך חפץ לב.

היהודים לפני הבחירות באשכנז. אגודת האזרחים האשכנזים בני דת משה פנתה אל חבריה בקריאה נלהבה, כי יגדבו סכומי-כסף לטובת „פונד הבחירה". בקריאה זו נאמר, כי האנטישמיים אספו לצורך הוצאות הבחירות הקרובות לבא סכומים עצומים מאד והם מקבלים תמיכה גדולה מאת קופת החקלאים, בעוד שמצד היהודים לא נעשה עדיין דבר במקצוע זה. האגודה הנזכרת היא בלתי-מפלגתית, אבל היא נכונה להלחם בכל כחותיה נגד הקנדידטים האנטישמיים הגלויים והנסתרים מאיזו מפלגה שיהיו. צריך לגשת תיכף להוצאת המון קונטרסים ועלונים, שיבררו לבני השדרות הרחבות של הבוחרים את תפקידם האמתי של האנטישמיים בארץ ובבית-הנבחרים, ולכל זה דרושים סכומי כסף גדולים. והאגודה מזרזת את חבריה בדברים נמרצים, כי לא יקמצו בנדבותיהם, כי גדולה המשרה ואין להתרשל בדבר העלול להיות לתועלת מרובה להכלל הישראלי כולו.

בשביל זכיותיהם של יהודי אמריקה. בישיבה האחרונה של בית-הנבחרים בוושינגטון נשא ה' יפוטש בא-כח מדינת מאסאצוזיטס נאום חריף, שהביע בו דרישה נמרצת, כי תבטל ממשלת-אמריקה את אמנת-המסחר שלה עם רוסיה, משום שאין ממשלת רוסיה רוצה להתיר את הכניסה לארצה ליהודים אזרחי אמריקה. עד העת הזאת חוו את דעתן בעד בטול אמנת ברית המסחר חמש עשרה מארצות-הברית האמריקאית.

ידיעות ספרותיות.

ספרים חדשים שנתקבלו במערכת:

א. ספיר. הארץ. רשימת כל המקומות שבארץ-ישראל לשמותיהם העתיקים והחדשים, ערך כל מקום וקורותיו ורשומיו בספרות העתיקה. הוצאת „קוהלת". יפו, התרע"א, המחיר 1.50 ר'.

ביבליותיקה גדולה, הוצ' „תושיה", №№ 21|22. הלל צייטלין. כתבים נבחרים, כרך שני. מחשבה ושירה, ח"א. המחיר 1 רוב'.— №№ 23|24. ק. א. שפירא. שירים נבחרים. עם תמונתו ומאמר ע"ד תולדותיו וערכו הספרותי מאת יעקב פיכמאן. המחיר 1 רוב'.

כתבי שלום עליכם. כרך שני: כתריאלים. ספר ראשון. ספורי העיר כתריאליבקה, חיי אישיה הקטנים, דרכיהם ומנהגיהם בבית ובחוץ, ארחם ומסחרם, חיי שלותם וריבותיהם וקטטותיהם, ימי חגם ואבלם, שמחתם ועצבונם, רבם רב יוזיפל וסופרם שמואל שמלקיס, בתיהם, נשיהם ובניהם וכל אשר להם. הוצ' „השחר". ווארשוי. המחיר 1 רובל.

„פריינד ביבליאטעק". „ערד" פון שלום אש. פערלאג „פראגרעס", ווארשא.

Еврейская старина, трехмѣсячникъ евр. историко-этнографическаго О-ва. Вып. II (Апрѣль—Іюль) 1911.

Ch. N. Bialik. Gedichte. Aus dem hebr. übertr. von Ernst Müller. Herausg. unter Mitwirkung der Vereinigung Hatchijah in Wien. 1911.

A. Lichtwitz, Jüdische Politik und ihr Verhalten zur Türkei. Guben, 1911.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

את כל חברי הציונים, רעי וידידי ובני משפחתי אני מברך בשנה טובה ומאושרה, בשנת גאולה וישועה. את מחיר הכרטיסים נדבתי לטובת הקרן הקימת.

י. ל. גולדברג, וילנא.

לכל חברי, העובדים את עבודת הציונות, רעי, קרובי ובני משפחתי ברכת שלום וגאולה לשנה החדשה. את מחיר הכרטיסים נדבתי לטובת הקרן הקימת.

ב. גולדברג, ווילנא.

כל החותמים, אשר חתמו על „העולם" עד הראשון באוקטובר, מתבקשים בזה לחדש את חתימתם לרבע האחרון שנה זו בהקדם, כדי שלא תבא הפסקה במשלוח הנומרים להם מתחלת אוקטובר.

הנהגת „העולם".

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, י"ב תשרי, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 21-го Сентября, 1911 г. — № 36 — WILNA, 4-ten October, 1911.

שנה „העולם" חמישית

המחיר

ברוסיה	לשנה	5 רובל
באמיריקה	„	3 דולר
באנגליה	„	11 שיל.
בארץ ישראל	„	13 פרנק
בגרמניה	„	11 מארק
באוסטריה-אונגריה		13 קראן
ובשאר הארצות		13 פרנק

וכחשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על „העולם"
לרבע האחרון
מאוקטובר
עד סוף השנה במחיר 1 רובל 25 ק.
בשנה זו נתרחבו ונשתכללו כל חלקי השבועון ונתיספו עליו הוספות ומלואים

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטים מחולקת ארבעתים: — על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40 ק' בעד שנוי האדריסה 30 ק'

אדריסת המערכת והקונטורה בוילנה:
Редакція „Гаоламъ" Вильна.
Redaction Haolam
Wilna Russland

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

מחיר גליון 12 קופ'.

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) מתוך התחומים [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) בעתונים.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורוספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בתורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, אונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „די וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt" ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם, וכל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. התתימה מתקבלת מראשית כל רבע ולזמן לא פחות משלשה חדשים.

האדריסה:

Редакція „ГАОЛАМЪ" Вильна, Солдатская 3/15. Redaktion „HAOLAM" Wilno (Russland).

עַל הַמִּצְפֶּה.

[illegible]

כשמת סטוליפין והחילו קוראים בשמו של קיקובציב בתיר ממלא מקומו, הדקו הלאומיים והשחורים שן ויים יום משכו בפעמונים הגדולים להתריע על ה„סכנה" ולהתרות שקוקובצוב הוא קנדידטם של הק"דאים והיהודים, תלמידו ואיש בריתו של וויטה, אשר „הכיט" על רוסיה את יום שבעה־עשר באוקטובר, כי מתנגד הוא לפוליטיקה הלאומית של סטוליפין וכו' וכו'. יאילם מבין שההתראות לא הצליחו הפעם וקוקובצוב נתמנה לראש הממשלה, כיד השלימו אתו הכל, וה„נאווי וורעמיא", שנתברכה בשדרה גמישה, היתה, כמובן, הראשונה, שהתחילה משבחת את האיש, אשר שפכה עליו את חמתה כ"ד שעות קודם לכן, ומנשיקוב, המשמש היטם לאיהו עתון, עומד כבר ומרמז, שחושו הדק נהנה מן הריח, הבוקע ועולה מן הפוליטיקה העתידה של הפרמיור החדש.

כשרונם המיוחד של המנשיקובים להריח מרחוק ודאי אינו מוטל בספק. — נשתבחו בני מינם בחוש זה. אבל, כמדומה, שהפעם גם הם אינם יודעים כלום, ואין בדבריהם אלא מהרהורי הלב בלבד. כל מנהיגי המפלגות השונות מגששים עכשיו כבאפלה ואינם יודעים, מה השעה די רשת מהם, אם להימין או להשמאיל, ובקייב „נתהתגו" עתה גוצקיב ובלשוב, ויש אומרים, כי כרתו גם ברית מלח, ומעתה יהיו דאוקטובראים והלאומיים לכפלגה אחת, מפלגת „לאומיים קונסטיטוציונלים" כביכול. הכרית המכוון של „התחתנות" זו מובנה מאליה: ממה־נפשך, אם יתברר לאחר זמן, שהיה צורך השעה להימין, הרי הימינו האוקטובראים לצד הלאומיים, ואם יתברר, שהיה צורך השעה דוקא להשמאיל, הרי „השמאילו" הלאומיים לצד האוקטובראים...

מעין שעת בין־השמשות היא השעה הזאת: הצבעים אינם בולטים, האורות והצללים טרופים ובלועים אלו באלו — ואין להבחין. סטוליפין מת עוד בטרם שהוברר ברור גמור, מה יהיה גורל הפוליטיקה הלאומית שלו. אמנם הלבבית כאילו מפרכסים פרכוסי שמחה לקראת פוליטיקה זו, אבל דומה, שהשיטה הקיצונית — שגם השטר והמטבע יהיו מעינים „הלאמה" — לא נתקבלה על הדעת ונכשלה. הדומ־ עתידה להפתח בקרוב, ובביאה מחכה ראשונה שאלת הזמסטבות והקוריות. שבשבילה „געש ההר" בשעתו, והאוקטובראים מתלבטים לרגלה בתוך סחביתיהם הם עצמם: מתחלה קפצו ונשבעו, שלא יסכימו להוק שחקק סטוליפין על דעת עצמו, ואח"כ הזרו ונתפייסו, אלא שאינם יודעים היאך למצוא היתר לשבועתם. ימי הבחירות לדומה החדשה ממשמשים ובאים. עוד מעט וצריך יהיה לשוב לדפוק על לב העם הבוחר, ודוקא השנה לא עלה היבול יפה, היוקר יאמיר ונפש העם מרה עליו ויש לחשוש, כי יקבל בסבר פנים זעומות את שלוחיו, אשר ישובו אליו מן ההיכל הטברי. יימרבה המבוכה, הנה באירופה הופרעה המנוחה, מעל גדות הים התיכון ע"ה פתאם רוח אבק־שרפה, ומי יודע, אם לא ילפות האש את אירופה כולה? ומנהיגים, המשתמשים בחטמם, כדי להריח, יותר משהם משתמשים במחם, כדי לחשוב, — האם יכולים הם לדעת בשעה כזו, מה ידרש מהם, אם להימין או להשמאיל, ומה יהיה משפט הפוליטיקה העתידה של הפרמיור החדש?

ואמנם קשה, אי־אפשר כמעט לנחש ולאמר, במה אנו קיימים. בנוהג שבאירופה, איש איש מן התיפסים את המקומות הראשונים בהנהגת המדינה יש לו דמות קבועה, שאין להחליפה באחרת, דעותיו ושיטתו מפורסמות ועפ"י הרוב אין לטעות בהן ויש יכולת לקבוע למפרע כמעט בבטח גמירה, מה תהיה דרכו, כשתגיע שעתו לעלות לממשלה. אבל בארץ, ש„אין בה, ברוך השם, פרלמנט", כל הדברים הללו מיתרות הם לאדם, הוא עצמו יכול לטעות לפרקים בעצמו, ואחרים—לא כל שכן. ולא עוד אלא

ש. ב. מקסימובסקי.

פיליטון.

„קְנָס".

(רשמים ממפקד־העם באנגליה*)

„ויוסף אף יהוה לחרות בישראל ויסת את דוד בהם לאמר: לך מנה את ישראל ויהודה"...

כשלשת אלפים שנה עברו מיום שנענשו אבותינו באותה ספירת העם; במשך הדורות ההם הספקנו להסתגל אל כל מיני פורעניות שבעולם, אך אימת המפקד עודנה כחדשה לבני עמנו. השקפתם על טיב הסכנה שבמפקד נשתנתה פחות או יותר: בימי קדם היה המפקד גורם לרעה בידי־שמים, ובימינו סימן הוא לרעה בידי־אדם; בימים ההם היה הרע מונח בעצם טבעו של המפקד, ובזמן הזה אינו אלא מבשר הרע; אז היה המפקד אב והרע תולדה, ועתה המפקד תולדת הרע הוא. אך עם שנוי ההשקפה לא בא שנוי ביחסם של בני עמנו אל הספירה. אותו היחס, ששם את יהוה למסית את דוד בישראל, היחס שהכניס לאחר זמן, בימי ממשלת הרומאים, את הכונה „פורענות" במלה „קנס", — היחס ההוא לא בטל: כאז כן עתה, ספירה באה לעולם — גזירות קשות מתחוללות על ראש „שונאיהם של ישראל".

והממשלה האנגלית ידעה את נפש פקודיה, והשתדלה להמתיק את ה„גזרה" ככל מה שיש ביכלתה של ממשלה. ברובע היהודים מנתה מפקדים יהודים דוקא, אף חזרה אחרי יהודים החיים בתוך עמם ויודעים שפת המוני ואם נזדמנו לה אנשים היודעים גם את לב עמם — מה טוב. „ועד שליחי הקהלות", שהוא המליץ בין כנסת ישראל שבאנגליה לממשלה, תרגם לזרגונית בלתי ברורה ולגרמנית ברורה את טפס השאלות שערכה הממשלה באנגלית; גם הכין המון סופרים מתנדבים, שיהיו יושבים, ביום המיועד לכך, בבתי כנסיות וכותבים לכל מבקש את אשר ידרש ממנו. העתונות הודיעה וחזרה והודיעה כמה שבועות קודם לכן על „יום הדין" העתיד לבוא, ובארה מה טיבו. בתי הספר העממיים נהפכו ללשכות ספירה, שבהן היו המורים מלמדים לתינוקות את הלכות הספירה לכל פרטיהן ודקדוקיהן.

כל זאת — ובכל זאת!...

מזוין בכל המכשירים, למן הסברה גוחה ורבה עד הטלת קנס של חמש לישראות, יצאתי והלכתי לי אל השכונה שעלתה בחלקי — קן לעניות וכל הנלוה אליה. „וכל בניך למודי ה'" — בודאי קראו רובם ככולם משהו על דבר המפקד, לכל הפחות לא יהיה השם „מפקד" זר להם. חזרתי ג' פעמים על הפסוק הלז — ונגשתי אל הבית הראשון.

— כי גברתי, מפקד העם!

— לא היום; לך ושוב.

אני מגיד לה, שהעסק נחוץ ואינו סובל דחיה; אך לשוא: „אין לה

*) הממשלה האנגלית פרסמה לפני זמן מה את תוצאות מפקד־העם, שנערך בסוף החורף שעבר, ועם זה התירה את ידי ממוניה לגלות מרשמיהם בקהל. מספרים מיוחדים ביחס ליהודים יושבי המדינה אין, ומה שהביאו כזה העתונים הישראלים אין לו יכוד אלא בהשערה בעלמא. הסימנים שבהם בני ישראל מצוינים — דדת והגזע—חכרים בסדר השאלות והתשובות. בדת אין הממשלה בודקת כל עיקר, מפני שדברים המסורים אל הלב עניניו של הפרט הם ואין הכלל—באנגליה—רשאי לנגוע בהם. במקום הגזע בדקו בלאומיותם של הפקודים. ולאומיות פירושה — מדינה מיוחדת; ולפיכך, יהודי שנולד בברדיטשוב ואחיו שנולד בוזהיטשפל — בני שני לאומים שונים הם.

שבניהג שבאירופה, מכיון שנתמנה אדם קברניט, ראש הממשלה, הרי כל הקבינט נקרא על שמו, כפוף לו, והפרוגרמה של הפרמיור היא היא בהכרח הפרוגרמה של הקבינט כולו. אבל בארץ, שאין מנהג זה נוהג בה, טענו הלאומיים והשחורים תחלה, ש„מסוכן" הוא קוקובצוב בתור פרמיור, משום שבהיותו מיניסטר לעניני הכספים מוכרח הוא לשים לב למצב הבירזה ולדעת הקהל באירופה, ומתוך כך לא יוכל להשליט את ה„פוליטיקה הלאימית" במדינה. ועכשיו, כשכבר נתמנה קוקובצוב פרמיור, חזרו הלאומיים והשחורים לטעון אחרת: ישאר נא הפרמיור החדש מיניסטר לעניני הכספים, כדי שלא יבחר לעצמו את ה„תיק" של מיניסטר לעניני הפנים ולא יהיה השליט היחידי בעניני הפוליטיקה הלאומית. ובשאלה זו, כי יהיה מיניסטר לעניני פנים, עדיין מתחבטים בפטרבורג, ויום יום באות משם ידיעות הסותרות זו את זו.

כה יהיה איפוא משפט הפוליטיקה העתידה של המהלך החדש? אם יבוא בכלל מהלך חדש בפוליטיקה הפנימית או לא?— אין איש יודע. ומה יהיה משפט הפוליטיקה העתידה בנוגע ליהודים ועניניהם? — אין איש יודע. ה„פריינד" מזכיר, כי בשנות המהומות עסק קוקובצוב הרבה בשאלות היהודים ובשנת 1906 הציע לסוד המיניסטרים לעשות הנחות גדולות ליהודים (מבלי לתת להם שווי־זכיות כל זמן שלא תבוא ע"ז החלטת הדומה), כגון בטול התקנות „לפי שעה" של איגנטיוב וכדומה. אבל יפה מעיר ה„פריינד" עצמו, כי מאז ועד עתה „אזלו מים מני ים", כי משנת 1906 ועד עתה עברנו לאחור מהלך של הרבה יותר מחמש שנים, ועוד לפני ירחים אחדים הודיע אחד העתונאים, כי בשיחה שהיתה לו עם קוקובצוב אמר לו איש שיחתו, שלחנם מתאוננים היהודים על מצבם ברוסיה ותקותם, כי יוטב גורלם בקרוב, אין לה על מה שתסמוך.

ואולם לא לפסימיות יתרה אנו מתכונים בהזכרה זו. כשנרצח סטוליפין ואימה גדולה תקפה את יהודי קיוב, הרגיע אותם קוקובצוב. והבטחתו, כי לא יהיו פרעות, נתקיימה. העתונים מיחסים לפרמיור החדש גם פרזה, שלא נשמעה כמוה זה כבר מפיהם של ראשי השלטון, לאמר: „הגיעה השעה לשים קץ להתלהבית הלאומית; צריך להחל בהבאת שלום". ועד עתה לא היכחשה פרזה זו, אעפ"י שה„נאוו. ורעמיא" וחברותיה דרשו וחזרו ודרשו הכחשה. קצת ממש יש גם בדברי הלאומיים והשחורים, שמיניסטר אי־אפשר לו שיבטל לגמרי את דעת הקהל באירופה ולא ישים לב לקולה של הבירזה. כל הדברים הללו אינם נותנים מקום לפסימיות יתרה. אבל אל נא נחיש גם עתידות טובות, שאינן אלא מהרהורי הלב: אפשר ואפשר שיום מחר תכזב תוחלתנו...

השוכחים.

שכחת העבר סימן יפה הוא לאדם, כי נתון היא עתה בהוה יפה ועשיר והוא מוצא את ספוקו בו. שכחת המשעולים הצרים של ימי הגדול מוכיחה, כי עכשיו דרכו של השוכח נכונה לפניו. כלום ראיתם מימיכם עשיר שאינו ממהר לשכוח את ימי עניו? ולא עוד אלא שרוב עשירים נעלבים וכועסים, כשאחרים באים ומזכירים להם את ימי ענים בעל־כרחם.

דוגמא של שכחה מעין זו ושל כעס מעין זה ימצאו הקוראים בנומר זה להלן, ב„גלוי־הדעת" של עשרים וחמשה ציונים גרמניים, המדברים כנראה לא רק בשמם בלבד, כי אם גם בשמם של קצת חבריהם. כעס גדול כועסים בעלי „גלוי־הדעת" על מר בלומנפלד, שהזכיר להם ראשונות, ועפ"י הכלל הישן—כיון שבאו לכלל כעס באו גם לכלל טעות, והם כופרים בכל וטוענים: „להר"ם! מעולם לא נבעה ציונותם של ציוני גרמניה מתוך הכרת צרתם של היהודים הנלחצים, אלא היא נבעה תמיד מתוך הכרה עמוקה של צרת נפשנו, מתוך צורך פנימי, נפשי וכו'". שכחה זו ודאי יפה היא: שמע מינה, שסוף־סוף מצאו גם הציוניים הגרמניים

צורך בזה". אני מנסה לעורר בה את חוש העסק: הגליונות ניתנים בחנם; אך גם זה ללא הועיל: מה תרוית בזה? — אין ברירה. השם „ממשלה" נשא על שפתי — ולא לשוא! קסם במלה זו להגביר את החורון גם בפנים שאינם חשודים על האדמומית. אחרי טענות רפויות כנגד „רבונו של עולם" נכנעת בעלת־דיני בפני הגזרה ומקבלת את חלקה בגליונות וכו'. — היש לה שכנים? -- כמובן! את שמותיהם אין היא יודעת; רק כשנה הם גרים אתה. ועוד: מה לה ולצרה הזאת? אין היא רוצה להכנים ראשה בין שני הרים. יבואו השכנים ויעמדו על שכרם גם הם. ידפוק מר—בחזקה—וירדו.

אם על בנים יורדות השכנות לראות בשלמה הרעש, אני מניח לבעלת הבית שתסביר להן את הענין — והולך לי לעורר את גרי הבתים הסמוכים. בשוכי אני מוצא, כי תלמידה טובה קניתי לי. היא מדברת אל שכנותיה כבת־סמכא גמורה ומבטלת את כל חשדיהן — הלא פיה הוא המדבר אליהן!... עכשיו, שהן נמצאות בצבור, גוברות הנשים על פחדן ועונות, בלי דחיות יתרות, על מה שהן נשאלות, ויותר משעונות הן שואלות — בענין ושלא בענין. אבל שאלותיהן מטורפות ותשובותיהן נבערות. — חנה י'עקבס אינה יודעת את שם משפחתה. י'עקבס הוא שם בעלה, הפרטי או המשפחתי—מי יודע? זרים קוראים לו „מיסטר י'עקבס; היא קוראת לו „שלומיאל": רוב ימיו הוא הולך בטל — לא ברצוננו הטוב, חלילה, אלא „כך". מכתבים היא מקבלת „אחת לפורים". אולי יואיל ה„ג'נטלמן" לבוא בערב, בשעה שבעלה שב מן הרחוב — הוא יגיד לו בטח. אין בעלה מאחר לשוב; בערבים שאינו קרוא לאספה של אגודת־העזרה־ההדדית הוא שב ב... כן, חבר הוא באגודה שכזו, ומאד אפשר שעל גב כרטיס־החברים ימצא הג'נטלמן את אשר הוא רוצה לדעת.

אחרת מעוררת שאלה, אם כדאי לקרוא גם לפולנית — זו הגרה בעלית הגג. בעלת הבית פוסקת הלכה שלא כדאי, וטעמה עמה: מה היא, השכנה הלזו, ומה חייה? בסך־הכל נפש אחת — היא וכנה יחידה. ולא

זאת כלבד, אלא שאלמנה היא — בעלה באמריקה, ובקרוב תסע אליו ותעזוב את לונדון לגמרי. אימתי? אפילו היום, אם אך יעשה נס ובעלה ישלח לה להוצאות הדרך... אני מקפיר גם על הנפש ה„אחת", וקפדנות זו איננה מוצאת חן בעיניה: כל כך למה? העולם צפוי לחורבן בלעדי זה?

בינתים נתעורר הרחוב הצר ונתמלא כנופיות הומיות. גברים ונשים מתוכחים ומדיינים כדבר שנפל ברחובם, איש איש משער השערה לפי רוחו. הליצנים שבהם אומרים: „מעות חטים"!... והתמימים חוזרים על המימרא, וכדרכם—בתם לב. אבל הליצנים בשלים בששים של בעלי כובד־ראש. „אכן יש עין צופיה ומשגיחה עלינו — מניעה האחת ראש: בודקים אחרינו אם אנשים כנים אנחנו". וחברתה מבטלת את השערתה; לפי דעתה נודף מזה ריח מסים וארנוניות. גם בשנה שעברה בקרו בביתה שני ג'נטלמנים ורשמו הכל כאשר לכל. נראה לה שעתידים להכביד את המסים, אך אין היא חוששת לכך, מפני שאינה אלא שכנה; ידאג לזה מי שהבית שלו... אחר מגלה, שמונים את מספר התושבים בכונה להמעיט את הדחק; כרוז כזה שמע בבית הכנסת בשבת שעברה. אך עדותו הוזמה על ידי חות־דעתו של חברו, היודע כי כל המזרח אינו אלא בשביל „לארגן את היהודים". מתוך הרצינות הפרושה על פניו נראה, כי כוון בזה לדבר מה, אך למה כוון ומנין נפלה מלה זרה זו לתוך מלונו — כבשי דרחמנא הם. ויש מחליטים, או מחליטות, כי כל הענין אינו אלא המצאה של „גויים" ריקנים והולכי בטל: כלו להם כל השעשועים, עמדו ובדו להם „ניירות". ועל סמך זה או אחר מסרבת לא אחת לקבל את גליונה: אין לה צורך בו ואין לה חפץ בו; יש לה דאגות אחרות, קודמות לזו: בעלה הולך בטל זה ששה חדשים ויותר—ומי יודע עד מתי עוד. קנס של חמש ליטראות? אין אימת הקנס על פניה; אדרבה, יבואו אל ביתה — מה ימצאו בו? „צרות"! גם אם ימכרו אותה בעצמה, לא ימצא להם, לדידה — ימכרוה. אין עבדים בזמן הזה, ו„לונדון מדינה של בני חורין היא".

את הדרך הנכונה של הציונות, והיא היתה להם לדרכם היחידה באמת. עד שימי התעיה במשעולים צרים ובארחות עקלקלות נשכחו מלבם לגמרי. ובכ״ז אין זו אלא שכחה, שכחת העבר הקרוב מתוך ההוה היפה, וברגעי השבון־הנפש עתידים הם בעלי „גלוי־הדעת“ ליתן את הדין לעצמם על הדברים הקשים, שפלטו עטם בשעת כעס וטעות, כלפי חברם, שבא והזכיר ראשונות.

המוחים סומכים על „העולם“, שבו נמסר תוכן הנאום, אשר נשא מר בלומנפלד באספת הצירים הרוסיים לאחר הקונגרס. קשה להגיד, אם נמסר תוכן הנאום בדיוק גמור או לא. יש לשער, שהדיוק הגמור חסר כאן, שהרי נאומי של מר בלומנפלד ארך כחצי השעה, וב„העולם“ אין הוא תופס אלא שבע־עשרה שורות. אבל אם אפילו אין כאן דיוק גמור, הרי רעיוני היסודי של הנואם בולט כראוי גם מתוך השורות המעטות הללו, — וצדק מר בלומנפלד. לא רק הציונים דמערביים, ובכלל זה גם הגרמניים, העמידו לפנים את הציונות כולה על יסוד אחד של צרת־היהודים (לתֻּם מגלים בעלי המחאה בדברי מר בלומנפלד פנים שלא כהלכה: לא על „ציונות־של־רחמנות“ היא מרבר, כי אם על ציונות הנובעת „בתיר דרישה הגיונית מהכרת האחדות עם היהודים הנלחצים“, כלימר — על ציונות שיש לה יסיד לאומי בריא), אלא שגם רבים מן הציונים המזרחיים היו מעמידים אז את הציונות על היסוד הזה בלבד. ולא רק סתם ציונים, חיילים פשוטים, אלא שגם יוצר הסתדרותנו, הד״ר הרצל, תעה בראשית ימי עבודתו הנפלאה במשעול צר זה. ולא רק הרצל, המערבי הגמור, אשר רוב מבחר שנותיו עברו עליו מחוץ לתחום עמו ועניניו, ורק אחד מן „המקרים“ המצוים כל־כך בדברי־ימינו, תחית האנטישמות בפרנציה, החזירו לגבולנו, כי אם גם ליליינבלום, שמעולם לא יצא אפילו לרגע אחד מתוך תחומנו, שכל עצמותו היתה ספוגה צרכי היהדות — גם הוא תפס את הציונות מתוך הכרת צרת־היהודים הרבה יותר משתפסה מתוך „הכרת צרת הנפש, מתוך צורך פנימי, נפשי“.

עכשיו, בעמוד רגליהם במרחב, ממהרים בעלי „גלוי־הדעת“ לשכוח את העבר הקרוב כל־כך. אבל בשעת הרהור ומחשבה ישאלו נא הם עצמם את נפשם: האם אין בקרבם אנשים, אשר העמידו — לו רק לרגע אחד — את מפתה של אוגנדה במקומה — או לו גם בקרבתה — של מפה ארץ־ישראל? וכל אותו אסון־אוגנדה, שבא בשעתו על הציונות ואשר ממחץ מכתו הגדולה לא נרפאה הציונות רפואה שלמה גם עד היום, — כל איתו האסון בשל מה בא עלינו, אם לא — נביע נא דפעם את הדברים מפירש — אם לא בשל „רגש־הרחמנות“? האמנם שכחו כבר בעלי המחאה את הרעידה הגדולה שרעדה הסתדרותנו תחתיה ואת הפרפורים שפרפרה בין החיים והמות רק בגלל שלרגע אחד גברה אותה הציונות, שאמנם יש בה משום „ציונות־של־רחמנות“? האמנם שכחו? והלא אתמול היה הדבר...

ואולם אם באמת שכחו. שכחו כל־כך, עד שכל הבא ומזכיר להם ראשונות, נראה בעיניהם כמעליב, כבוזה מלבי דברים, אשר לא היו מעולם — סימן יפה הוא זה להם, לכולנו. יחדו טעינו ויחדו עמדנו על האמת; יחדו תעינו ויחדו מצאנו את הדרך הנכונה. ואם היו בקרבנו כאלה, אשר מהרו למציא — האם בשביל כך לא נלך מעכשיו יחד בדרך אשר מצאנו? ואם היה בקרבנו אחד, — או יחידים — אשר ראה את הדרך הנכונה והראה עליה עוד בשעה שאנחנו תעינו, למה לא נודה בלבב תמים, כי הוא אשר היטיב לראות?

אם שכחו — נשכח גם אנו. אבל אל יועף לבנו על האיש הבא להזכיר נשכחות: סוף־סוף חוסר־טעם היא זה מצד העשיר, הנעלב בשעה שמזכירים לו את ימי עניו...

סכנה חדשה.

„היהדות המערבית עומדת בסכנה!“ — על החלטה זו התחילו שוב חוזרים בימים האחרונים. ואולם באמת אין כאן אלא צורה

אולם כל אלה דעות של יחידים הן; לרחוב בתור כלל השקפה אחרת על הענין, והשקפה קבועה וברורה: „מה זאת, הכי מונים את בני האדם בשביל לגרשם שנית?“ — פורץ קול פחדים מפי האחת, והיא מי שבאה לפני זמן מועט מגלות רוסיה, מאחת הערים אשר מחוץ לתחום. „כן, אומרים לגרשנו מלונדון“ - מודיע האחד בהחלטה. וחברו עונה לעומתו: „פס־ס־ס — יגרשו! יגרשו — יגרשו! מה יש להפסיד עוד? יגרשו — נלך“.

הרחוב הלז — ודברי שירה; אך מאליהם עולים דברי המשורר:

„אנה תפנה, אנה תלך, עם דל, חלכה? —
אל אשר יהיה הרוח שמה נלכה“.

לא, לא הרוח, כי אם הבשר; כי לא על הרוח לבדו יחיו בני ישראל ובנותיו בזמן הזה. שדי, החיה או מתה היא הנערה החורת, אשר קפאה כהציצה מבעד החרכים? מדוע זה נבהלה ככה ותעמוד להגן על הדלת: על, כי „פרנסתה“ אסורה מטעם הממשלה? הפותה, אל תפחדי: הממשלה אוסרת והחברה מתירה. האמנם תדמי, כי נעלמה את ופרנסתך מעיני השוטר האנגלי, השוטר האנגלי, אשר אין דבר נסתר מפניו? שאלי את שתי חברותיך האנגליות־מלידה, שתי אחיותיך־לבושת, הגרות בקבר הסמוך לקברך — ותגדנה לך. התפחדנה גם הן? „תופרות“ הן גם שתיהן — ומי זה יהין להתערב בעניניהן הפרטיים? — הן גם ה„כובסת“ הפולנית, הורה כמוך, אשר מלה לא תדע בשפת הארץ תוין מחרפות אחדות, הן גם היא גברה בנקל על פחדה והרימה אש בעזות; ואת מדוע זה תרעדי ככה, בת עם מלומד ביסורים? — — —

הדבר ברור לכל בני הרחוב: גזרת גירוש חדשה באה לעולם. ככה נשמע בפירוש וכך משמע מכללא. לפלונית אין שכנים; כלומר, יש לה רק אחת — אחת יהודית ואחת נוצרית. בת לויתי — אשר אמותי, כי מציאותה תשפיע לטובה על רוח בני הרחוב — אינה יכולה להתאפק מצחוק האומנם אין הוא רואה את המעציב שמאחורי המגוחך ואת ההגיון שבתוכו? רק שכנה אחת לה, לפלונית — יהודית; כי מה לנוצרית ולגורות

רעות?!... אלמונית אינה יודעת לבטא ברור את שם בעלה; אולם שם בעלה למה — והוא אנגלי, כלומר יליד אנגליה!

אכן יש גם ברחוב היהודים בתים, שאין הפחד ממלא לב יושביהם, אך היושבים בם לא בני גולה הם. הנה רצה ילדה אפורת שער ואפורת עינים לבשר לאמה, כי איש דורש לה; וקול רם, גס, שורט ובוטח — כקול האנגליות מבנות ההמון — עונה: מי זה דורש לי?

גם מר ריכרד אינו יודע פחד. קשה להוציא מלים מפיו, מפני שאין זה נשמע לו בשעה זו, והחוטם האדום המשתרע על פניו וריח האלכוהול הנודף מכל גופו מבארים את הסבה. במה הוא עוסק? הוא — עובד ביחד עם אביו, ואביו במה הוא עוסק? ב— בכל עבודה שהיא. לפי שעה הם בטלים ממלאכה. מאין הוא מוצא מחיתו? אשתו האיורה שכירת־יום — ראויה היא למהלומות, הארורה... אין דרכו לשתות אלא באקראי — לעת מצוא. אולי יואיל ה„טליא“ לסור אתו אל בית המרזח — „מזל טוב!“

גם מר ברט מקבל פני בלי פחד. מר ברט הוא „מר ברט העגלון — האינך יודע?“ שמוע שמע, שיש „צנסוס ארור“, ויודע הוא שצריך אדם, כלומר אנגלי, ל„מלא“ גליון עשוי לכך; אבל הוא לא למד לכתוב — בימיו לא היו „בתי ספר ארורים“, דע לך! - ולא בו יהיה האשם אם לא ימלא את הגליון. אם יואיל ה„סיר“ לקבל על עצמו את העבודה — מוטב. בחדרו היחיד של מר ברט העגלון לנים כמה אורחים בליל המפקד, אך בשם השד, מה ל„סיר“ ולהם, ולמה יחקר וידרש אחרי שמותיהם וכל הנוגע להם?... אשתו מגדלת שני נערים — נ׳ים. הלומדים הם בבית ספר? — מי זה יוכל להגיד? קתולים הם, דע לך — „קתולים ארורים“; והו מה שהנם — וחסל!

(סוף יבא).

ישנה; התוכן חדש הוא לגמרי, וצריך להודות: הסכנה החדשה, שמנבאים עכשיו ליהדות המערבית, קשה וגדולה יותר מן הסכנה החדשה, אשר יגורנו אותו לפני ימי דור אחד או שנים.

אז היינו חוששים לרוחה של כנסת ישראל במערב הפוחת ויורד, לדמותה ההולכת ומתמעטת, ואעפ"י שזוהי סכנת הכליון החרוץ, מכל־מקום היינו מתנחמים ואומרים: „ירידה זו אולי אינה אלא לשעה; אפשר יבוא יום ותֵעֹרה רוח חדשה על היהדות המערבית ותשוב ותחיה". ואמנם לא תנחומים־של־שוא היו התנחומים הללו: הוערה הרוח החדשה, ומתוך היהדות המערבית נוצצים ועולים כחות רעננים חדשים, שגם אנו, יהודי המזרח, מתפללים לשכמותם. אלא שעכשיו באים אנשים, המזוינים מספרים יבשים, שאין להכחישם, ומוכיחים, שסכנת כליון במובן הפשוט והחמרי של המושג הזה אורבת ליהדות המערבית: היא, כנסת ישראל עצמה שבמערב, לא רק רוחה ודמותה, פוחתת ומתמעטת, כלומר — מספר אנשיה פוחת והולך ממפקד למפקד.

עד עתה היתה נצחיותה של אומתנו נדמית לכל העוסקים בשאלת היהודים, בין חוקרי ישראל ובין חוקרי אומות העולם, כהנחה יסודית, שאינה צריכה לשום עדות וראיה: בכל הארצות ובכל הזמנים מימות פרעה ואילך פרים ורבים היהודים במדה מרובה, וממילא אין לך יסוד לנצחיות האומה גדול מזה. והנה באו האנשים, המזוינים מספרים יבשים,—ווסרמן, רופין, טילהבר ועוד — והוכיחו, שאם אין אנו יודעים עדיין בברור, מהו מצב הדברים ברוסיה ובאמריקה, שני מרכזיה הראשיים של האומה, הרי בנוגע לארצות המערב אין זו אלא טעות שנשתרשה בלב,— בארצות הללו פוחתת והולכת מדת הפריה והרביה של היהודים בלי הפסק והתְבוללותם של היהודים פסקה שם גם לרגלי סבות אחרות.

לא כאן, כמובן, המקום לעמוד על מסקנות חקירותיהם של החוקרים האמורים,—בקרוב ידובר עליהן „בהעולם" במאמרים מיוחדים — אבל רוצים אנחנו להעיר על מספרים אחרים השייכים לזה, שפרסמה ה„יור' ציטונג" בנומרה האחרון. (המספרים לקוחים מתוך ספר השנתי של העיר ווינה לשנת 1908).

יהודי ווינה העמידו ולדות: בשנת	1904—3341
"	1905—3155
"	1906—3034
"	1907—3056
"	1908—2816

כלומר, במשך ארבע שנים נפחת אצל יהודי ווינה מספר הלידות בערך של 16% !

מספר המיתות בקרב יהודי ווינה באותן השנים היה:

בשנת	1904—1908
"	1905—2104
"	1906—1908
"	1907—1973
"	1908—2115

ואם נוסיף על המתים גם את המשומדים (ערך 600 בשנה, ומספר המשומדים מוסיף והולך משנה לשנה, כידוע), הרי נראה, שגְדולה של העדה היהודית בווינה בא לא מתוכה כי אם מחוצה לה—משום שווינה, ככל יתר הכרכים הגדולים, קולטת אל תוכה אלפי יהודים, העולים אליה ממקומות שונים, וביחוד מגליציה. זוהי עובדה, שאין איש מכחישה עוד, שאלמלא שטף היציאה ממזרח אירופה וגם מן הערים הקטנות שבמערבה, המביא בלי הפסק חומר אנושי חדש לקהלות הגדולות המערביות, כי אז היו גם הללו מתדלדלות ונחרבות לאט לאט.

והיה איפוא הדין נותן, שהקהלות המערביות הגדולות יתיחסו בחבה לחומר האנושי החדש הזה, המשמש יסוד מוסד לקיומן וגם מקור נאמן לגדולן. אבל למעשה אין הדבר כך. גדול הוא יותר מדי מספרם של היהודים המערביים, המתגאים ביחוס „מערביותם" ומשתמשים בכל מקרה הבא לידם, כדי לתחם בינם ובין יהודי המזרח. מה להם ל„מיוחסים" הללו ולשאלת קיומן של הקהלות היהודיות וקיומה של היהדות בכלל? מוכנים ומזומנים הם לקבל גזרת כליה אפילו על עצמם, ובלבד שלא תפגם טהרת „מערביותם"...

דוגמא של שמירה מעולה על „טהרה" זו ראינו בימים האחרונים במינכן. מדינת באיירן, המבטת תמיד בעיני קנאה על פרוסיה אחותה, התחילה מתקנאת עכשיו גם בגזרות הגלות הקשות, שנגזרים בפרוסיה על היהודים הזרים. והנה—יהודים, ילידי גליציה, גולים גם ממינכן. ומסוה של יראת־חטא שמה הפוליציה המינכנית על פניה: היהודים הפולנים הללו, העושים סחירה במיני כתנות מיוחדים, אין משאם ומתנם באמונה והם מרמים את הבריות. והפריסה הקלריקלית, שכחה גדול בבאיירן הקטולית, החרימה, כדרכה, קול זועות, שהיהודים מלסטמים את הבריות, גורמים רעה להגרמנים העלובים וכו' וכו', — הכל כנהוג. אמנם הברור הוכיח, שאותה סחורה, שעליה נתפסו היהודים הגליצאים, לא הם המציאוה, כי אם גרמנים בברלין, בלייפצינג, בכֶמניץ ובערים אחרות, שהגרמנים ה„תמימים" עשו ועושים עושר רב בסחורה זו ואין איש מוחה בידם. כי עכשיו, בעמוד היהודים הגליצאים לגלות ממינכן, באים דוקא גרמנים כשרים לקנות מאתם את מסחריהם. אבל אין בברור זה כלום. בין כך ובין כך יגורשו היהודים, שהרי — יהודים הם וגם גליצאים הם...

ואל תטעו לחשוב, שראשי העדה המינכנית והיהודים הבאיירנים בעלי ההשפעה עמדו בפרץ להגן על אחיהם הנרדפים. חס ושלום! במינכן גופה משמש, כידוע, ברבנות הד"ר ורנר, אדם זריז, שבשעת „הסכנה", כשאמר הרצל לקבוע את מקומו של הקונגרס הראשון במינכן, חש ל„עזרת עמו" והיה מן הראשונים להבדל בפרהסיה מן הציונים, אדם, שזה לא כבר נתמלטה מפיו פרזה יפה, כי הפרוגרמה שלו קצרה היא: „עברי אנכי" ותו לא, ועכשיו לא ראינוהו נוקף אפילו את אצבעו הקטנה לטובת היהודים האומללים, כי לא יעקרו פתאום ממקומם. וברגנשבורג יושב לו איזה ד"ר מאיר, רב „אורתודוכסי", החושש ל„ערקתא דמסאני", ובעתונו „לויבהיטע" הוא מצדיק את הדין על הגולים לאמר: „לדאבוננו נמצאים בין הגליצאים שבבאיירן אנשים כאלה, הממיטים עלינו חרפה, ומעציבה עד מאד היא העובדה, שהם הכריחו את הממשלה להשתמש בנוגע אליהם באמצעי הגירוש. האנשים הללו, שאינם חסים על כבוד עמם, בדין נענשו"... (עפ"י „הצפירה" נומר 213).

אפשר יבואו דברינו עפ"י מקרה לידי הד"ר מאיר והדומים לו, — בדרך הרגיל ודאי אין „השומרים" הללו נוהגים לקרוא עברית, — לפיכך נאמר להם: אם ככה אתם אומרים לשמור על טהרת מערביותכם גם מכאן ולהבא, מי יודע, אם לא קרוב הוא היום, כי תעמדו על במותיכם, כשמעיליכם השחורים הרחבים יורדים לכם על מדותיכם, מגבעותיכם הגבוהות חבושות לראשיכם, הדרישה הנמלצה בפיכם ולפניכם — ספסלים ריקים; צללים קפאו בפנות השוממות ואדם אין...

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

ז.

בפרקנו הקודם („העולם" נומ' 33—34) דברנו על מינם וגילם של האמיגרנטים שלנו ושל הפולנים והליטאים. ואולם גם המצב המשפחתי של האמיגרנטים מעיד, כי יש הבדל בין האמיגרציה שלנו ובין האמיגרציה לאמריקה בכלל, כשם שיש הבדל בין האמיגרציה שלנו ובין האמיגרציה של בני העמים האחרים שבקרבם אנו יושבים, ולא עוד אלא שהעיון במצב המשפחתי של האמיגרנטים השונים יגלה לנו גם תכונות אחרות מיוחדות של האמיגרציה, שראוי לשים לב אליהן.

	זכרים					
	בני 14 עד 44 שנה			בני 45 שנה ומעלה		
	פנויים	נשואים	גרושים ואלמנים	פנויים	נשואים	גרושים ואלמנים
יהודים	61,2	38,0	0,8	2,3	85,2	12,5
פולנים	52,8	46,8	0,4	1.8	94,8	3 4
ליטאים	67,9	31,4	0,7	3,8	92,4	3,8
יציאה לאמריקה בכלל	55,3	44,0	0,7	5 2	86,8	8,0

	נקבות					
	בנות 14 עד 44 שנה			בנות 45 שנה ומעלה		
	פנויות	נשואות	גרושות ואלמנות	פנויות	נשואות	גרושות ואלמנות
יהודים	56,4	40,9	2,7	0,6	54,0	45,4
פולנים	69,0	29,0	2,0	3,3	51,2	45,5
ליטאים	70,7	27,5	1,8	4,1	52,3	43,6
יציאה לאמריקה בכלל	57,7	39,9	2,4	6,9	52,6	40,5

מה תלמדנו הטבלא הזאת? ראשית, שמן הזכרים הצעירים (בני 14—44) אנו שולחים לאמירקה פנוים הרבה יותר (61,2%) מן הפולנים (52,8%) ומן האמיגרציה לאמריקה בכלל (55,3%), אבל פחות מן הליטאים (67,9). להיפך, ביחס לנקבות פנויות בנות אותו הגיל אנו תופסים את המקום האחרון בשורה (56,4), ואת המקום הראשון תופסים גם פה הליטאים (70,7). וחזיון זה חוזר ונשנה גם בנוגע לזכרים ונקבות של הגיל השני (בני 45 ויותר). וראוי לשים לב לזה, שפנויות זקנות מצויות בקרב היוצאות שלנו במדה מועטת מאד ואינן מגיעות אפילו לפרוצנט אחד (0,6), בשעה שהן מגיעות אצל הפולנים עד 3,3, אצל הליטאים—עד 4,1 ובאמיגרציה הכללית—כמעט עד 7% (6,9).

ממה שנאמר על הפנוים, מובן מאליו שהמספרים ע"ד הנשואים יגלו לנו תמונה אחרת. בנוגע להנשואים של בני הגיל הראשון (14—44 שנה) תופסים הליטאים את המקום האחרון, היהודים—את המקום השלישי, היציאה הכללית—את המקום השני והפולנים—את המקום הראשון. ובנוגע לנשואים של הגיל השני (בני 45 ומעלה) תופסים היהודים את המקום האחרון בשורה, דבר זה מוכיח, שיהודי בעל אשה ובנים כיון שבא בימים שוב אינו מוצא את היכלת ואת העוז בלבו לנדוד. לא כן הפולני והליטאי: עוזבים הם את נשיהם ובניהם בכפר לעבוד את האדמה והם עצמם יוצאים בלב מנוחה לארץ רחוקה לבקש גורל אחר בחיים.

ומה שנוגע לנשואות, הנה אנו תופסים את המקום הראשון, האמיגרציה הכללית — את המקום השני, הפולנים -- את המקום השלישי והליטאים—את המקום האחרון. מהיכן בא חזיון זה, שהנשואות שלנו תופסות בשורת האמיגרציה את המקום הראשון? הסבה הידועה—יציאת היהודים משפחות משפחות—אינה מספקת לבאר על ידה את החזיון הזה, משום שעפ"י סבה זו היו צריכים גם הנשואים שלנו לתפוס את המקום הראשון בשורה, ובאמת אין הדבר כך, כמו שכבר ראינו. אין זאת אלא שיש סבה אחרת; האשה היהודית אינה חפשית, כנראה, במעשיה כאשה הפולנית והליטאית, והיא מרשה לעצמה לנדוד לארץ רחוקה רק בשעה שיש לה שם בעל, שאליו היא נוסעת ועליו היא סומכת. השערה זו מסתייעת גם באותה העובדה, שמספר הפנויות שלנו תופס את המקום האחרון בשורת האמיגרציה.

ראוי לשים לב לזה שמספר הגרושים והגרושות, האלמנים והאלמנות שלנו תופסים את המקום הראשון בשורה. ביחוד גדול הוא מספר הזכרים, המגיע עד 12½%, בשעה שבאמיגרציה הכללית מספרם של אלו מגיע רק עד 8% ואצל הפולנים והליטאים אינו מגיע אפילו למחצית הפרוצנט הזה.

עכשיו ננסה לחלק את האמיגרנטים לפי עסקיהם ופרנסותיהם, אלא שמתוך שצר לנו המקום כאן לעמוד על כל פרטיה של חלוקה זו נסתפק באותן הפרופסיות, שהיהודים מצוים אצלן במדה הגונה. ומשום שאצלנו נוטלים, כידוע, בעלי־המלאכות מקום בראש האמיגרציה, לפיכך נתחיל גם את חלוקתנו מבעלי־המלאכות.

בכלל באו בעלי־מלאכות לצפון־אמריקא בשנת 1909/10—138,570 איש. מהם היו יהודים—32,887=23,7%; פולנים—5,921=4,3%; ליטאים—1,171=0,85. הרי שמספר בעלי־המלאכות היהודים הגיע כמעט עד רבע של כל בעלי המלאכות, בעת שמספר האמיגרנטים היהודים בכלל של אותה שנה לא היה אלא קצת יותר מן 8% ביחס לכל האמיגרנטים. מספר בעלי־המלאכות הפולנים היה רק קצת יותר מן 4% ביחס לכל בעלי־המלאכות, בשעה שמספר האמיגרנטים הפולנים בכלל עלה ליותר מן 12% ביחס לכל האמיגרנטים. מספר בעלי־המלאכות הליטאים לא הגיע אפילו עד 1% ביחס לכל בעלי־המלאכות בשעה שיחסם בשורת האמיגרציה בכלל הגיע עד ליותר מן 2%.

אחרי המספרים הכלליים האלה נפרוט מלאכות אחרות שבהן מגיע מספר היהודים למאות אחדות:

	המספר הכללי	יהודים	פולנים	ליטאים
חיטים	18,701	12,552	503	275
חיטות ותופרות	11,037	4,375	506	101
נגרים וחרשי־עץ	13,887	2,452	822	190
סנדלרים	8,785	1,955	632	58
צבעים וזגגים	3,460	1,145	117	11
אופים	3,469	859	174	11
קצבים	2,797	834	207	4
נפחים ומסגרים	7,634	664	785	98
עגלונים	543	423	10	2

עושי-כובעים	500	401	9	5
מבקנים	2,265	239	10	2
כורכי-ספרים	425	235	9	—

ובכן אנו רואים, שבנוגע להרבה מלאכות היהודים הם הרוב ובנוגע לאחדות מן המלאכות מספר היהודים מגיע עד שמונים אחוזים למאה. הנה כן מת"ק עושי כובעים היו 401 יהודים, כלומר יותר מן 80%; מתקמ"ג עגלונים היו 423 יהודים — קרוב לשמונים אחוזים למאה; מתכ"ה כורכי ספרים היו 235 יהודים — יותר מן 55%. במספר החיטים היהודים — 67%; חיטות ותופרות — 40%; כנדלרים — 22%. את המקום האחרון תופסים הנפחים והמסגרים, שמספרם הוא רק קצת יותר מן 10%.

ומהו משפטם של בעלי-המלאכות הפולנים והליטאים? עושי-כובעים, כורכי-ספרים ועגלונים כמעט שאינם מציים כלל בקרב האמיגרנטים הפולנים והליטאים. כנראה, אין היהודים בעלי-המלאכות האלה גם נתקלים ברוסיה עצמה בהתחרות מצד התושבים הנוצרים אלא שנתקלים הם בהתחרות מסוכנה מצד התעשיה הגדולה והמכונות הדוחקות את רגליו של בעלי-המלאכות בכל מקום. נפחים ומסגרים הוציאו הפולנים לאמריקה יותר מן היהודים, גם הליטאים שלחו לשם קרוב למאה נפחים ומסגרים, ואז היתה שנת שובע וגם שתי שנים של שובע קדמו לה. עובדה זו מוכיחה, שאין ממש בדברי האומרים, שהנפחים יכולים להחזיק מעמד בהתחרותם עם הפבריקאות בהכנת מכשירים לעבודת-האדמה. חוץ מזה הנה יש כאן מעין אזהרה לנו, שבמקצוע זה תגדל ההתחרות מצד התושבים הנוצרים ביתר שאת. וגם בין הסנדלרים והנגרים תופסים הפולנים — ובמדה ידועה גם הליטאים — מקום הגון. כלומר: אעפ"י שבמלאכות אלה מתחרים הפולנים ביהודים ומצליחים, כידוע, מכל-מקום מוכרחים גם סנדלרים ונגרים פולנים לעזוב את ארץ מולדתם ולנדוד לאמריקה. שמע מינה, שהמכונה והפבריקה אינן מספיקות עבודה ופרנסה אלא רק לחלק ידוע מבעלי-המלאכות הללו ואפילו משל הנוצרים, ואין איפוא כל ספק כי המלחמה הקשה בעד מקום עבודה בהפבריקה תגדל ותחזק עוד. וכבר אנו יודעים מראש, יד מי תהיה על העליונה... במדה ידועה נאמרו הדברים האלה גם על החייטות.

מבעלי הפרופסיות החפשיות יצאו לאמריקה הרבה מורים ומלמדים — 191 איש ומנגנים (כלי-זמר) — 110 איש; מן הפולנים: מורים לא יותר מעשרים איש ומנגנים ארבעים; מן הליטאים: מנגנים שבעה ומורה אחד. — פועלים פשוטים היו מבין היהודים יותר משלשת אלפים איש, מן הפולנים — יותר מחמשה-עשר אלף, מן הליטאים — קרוב לאלפים. עובדי-אדמה: מן הפולנים יותר מששים וששה אלפים, מן הליטאים — קרוב לשנים-עשר אלף ומן היהודים — 1827.

למספרים האחרונים ראוי לשים לב קצת. אם בין האמיגרנטים היוצאים לארץ רחוקה וזרה נמנים עשרות אלפי אכרים, שבמשך דורות הרבה עמדו הם ואבותיהם על הקרקע, הרי זוהי עדות גמורה, שאותו הפרוצס של עקירת האכר מן הכפר, מעבודת האדמה, ויציאתו אל העיר להתפרנס מן המלאכה, המסחר או מן העבודה בפבריקה; — שפרוצס זה יש לה... הרבה סבות מכריחות, הסטוריות וסוציאליות, ושום ענבות טובות אין כחן יפה להפסיקו. ואם למדינות הים יוצאים האכרים בעשרות אלפיהם, להערים הקרובות לכפריהם בארץ מולדתם לא כל שכן. יוצא מזה, שההתחרות הקשה מצד האכרים בפולין ובליטא, העוזבים את הכפר ובאים אל העיר ונעשים בעלי-מלאכות, פועלים, משרתים חנונים וכו', אינה עתידה להפסק אלא, להיפך, היא עתידה לגדול ולגרום רעה מרובה ליהודים יושבי הערים; סימן לדבר, שיציאת האכרים הרוסים לסיביר לא די שלא פסקו בשנים האחרונות, שנות השובע המרובה, אלא שעוד נתרבתה במקצת והגיעה שנה-שנה לשלשת רבעי מיליון. ואין צורך להוסיף, שבשנות בצורת, המצויות ברוסיה הרבה יותר משנות השובע ונעשו כמעט לחזיון טבעי, תגדל התחרות זו עשרת מונים ותוצאותיה תהיינה חשובות מאד.

ובעמדנו במספרם של עובדי-האדמה שיצאו לאמריקה יש עת לבבנו להעיר עוד הערה אחת. כשמדברים אצלנו על-דבר קולוניזציה באים הספקנים תיכף ושואלים, מהיכן נקח את החומר האנושי הנחוץ והמסוגל לעבודה הקשה והמיוחדה הזאת? כמובן יש הרבה מן האמת בשאלה ספקנית זו, שהרי אין לכחש, כי האמיגרנט היהודי בן כרך הוא ולא בן כפר. אבל גם אנו יכולים לשאל: ההשתמשנו כבר באלפי עובדי-האדמה היהודים המוכרחים לעזוב שנה שנה את רוסיה ולהשתקע בניו-יורק ולהתפרנס מתפירת כפתורים למכנסים? האם לא בחרו הקולוניזטורים שלנו דוקא בחיטים וסנדלרים; במלמדים ו„כלי-זמרים", ואמרו לעשות אותם לעובדי-אדמה, בשעה שהאכרים שלנו, אשר נשאו אותם האניות לארצות רחוקות, הוכרחו להחליף את ריח-השדה בריח בתי-הזעה שבניו-יורק? השאלה הזאת חשובה היא יותר מדי ולא ניתנה להפתר כלאחר יד. אבל אי-אפשר לבלי העיר על המספר ההגון של עובדי-אדמה יהודים, היוצאים לאמריקה הצפונית ורובם ודאי נוספים על שוכני הגיטות המלאים אדם רב, ובאותה שעה עצמה אנו עומדים ודואגים, כי חסר לנו חומר אנושי הגון לישוב קרקעי.

סוחרים וחנונים היו בין האמיגרנטים היהודים 2580; בין הפולנים — רק שבעים ושמונה ובין הליטאים — רק שמונה. ואין כל פלא בדבר, שהרי מספר החנונים והסוחרים מצער הוא עדיין בקרב הפולנים והליטאים בכלל. ולא עוד אלא שלפי הנראה רואים החנונים והסוחרים הפולנים והליטאים ברכה בהתחרותם, שהם מתחרים בבני פרנסותיהם היהודים, ואינם זקוקים לצאת במספר חשוב. — אנשים שאין להם פרנסה קבועה היו מבין היהודים 38,447 איש, כלומר יותר מן 45% ביחס לכל האמיגרנטים היהודים; מבין הפולנים — 20,486 איש — קרוב ל-16% ביחס לכל האמיגרנטים הפולנים; מבין הליטאים — 4,122 איש — יותר מן 8%. המספר הגדול הזה של היהודים שאין להם פרנסה קבועה יש לו שתי סבות: האחת, המספר המרובה של הנשים והטף שבשורת האמיגרציה שלנו; ושנית, אמנם יש, כנראה, בין האמיגרנטים שלנו הרבה יותר מאשר בקרב האמיגרנטים האחרים אנשים שאינם בקיאים ומומחים לשום עבודה קבועה ומלאכה ידועה. אנשים כאלה, בבואם לארץ חדשה, ששפתה, נמוסיה ותנאי חייה זרים להם, מוכרחים הם למכור לא רק את זמנם וגופם, כי אם גם את נשמתם במחיר היותר נמוך. ולאנשים שכאלה מתפללים בעלי „בתי-הזעה".

מדרגתם הקולטורית של אמיגרנטינו אינה ראויה לשבח, אעפ"י שאנו רגילים להתגאות תמיד ולאמור, כי עלינו למדרגה קולטורית גבוהה, כמעט שליש שלם מכל האמיגרנטים היהודים אינם יודעים קרוא וכתוב. מספר האמיגרנטים היהודים מבני הגיל השני שלא ידעו קרוא וכתוב הגיע עד 17,963 איש — יותר מן 82% ביחס לכל האמיגרנטים היהודים מגיל זה. אצל האשכנזים היו עמי-הארצות כאלה קצת יותר מן 5%; אצל האנגלים ואצל הפינים — פחות מן 1%. תהי נא איפוא נחמתנו, שמספר עמי-הארצות של הפולנים והליטאים גדול הוא עוד יותר משלנו. אצל הפולנים הגיע כמספר

האמיגרנטים מבני הגיל השני שלא ידעו קרוא וכתוב-עד 35 %, ואצל הליטאים—עד 50 %.

המצב החמרי של האמיגרנטים היהודים גם כן גרוע ממצבו הממוצע של האמיגרנטים בכלל. אבל לא של האמיגרנטים הפולנים והליטאים. ואולם צריך לזכור, שבשנה הזאת דרשו המשגיחים שעל אותו האי, שהאמיגרנטים קוראים לו בצדק „אי-הרמעות“, בכל תוקף מאת כל אמיגרנט, כי יהיו לו עשרים וחמשה דולר במזומנים. ומי כיהודי חרוץ להשיג כסף כשהמים מגיעים עד נפש? לווים מאת קרובים וגואלים לשעה או מוכרים את הכרים והכסתות האחרונים ו„מתעשרים“. מטעם זה אין הסכום הנמצא בידי האמיגרנט בשעת בואו לאמריקה יכול להעיד על מצבו החמרי בפועל. כל אמיגרנט יהודי הביא אתו בשנת 1909—10 עפ״י החשבון הממוצע קצת יותר מן 18 דולרים; כל אמיגרנט אשכנזי—46 דולרים, כל אמיגרנט פולני—17 דולרים; כל אמיגרנט ליטאי גם כן 17 דולרים.

ועוד עלינו להביא ידיעות אחרות על אדות המקומות, שהאמיגרנטים בוחרים לשבתם. השאלה הזאת רבת הערך היא, כמו שכבר העירונו, ובפתרונה תלוי ענין סדור האמיגרציה, שדעת הקהל העברי מטפלת בו בזמן האחרון, בקרוב נקדיש לזה השקפה מיוחדה. אבל גם הפעם צריכים אנו לאמר, שטעות היא בידי האומרים, כי אין שום יכולת להביא את האמיגרציה לידי סדר קבוע כל שהוא והם מביאים לראיה על דבריהם אותה העובדה, שגם בשנה האחרונה לא די שלא נפחת מספר האמיגרנטים היהודים שנשתקעו בפלך נו-יורק, אלא שעוד נתרבה באחוז אחד למאה *). כל בר-דעת יודה, שזוהי עבודה קשה להטות את זרם היציאה וביחוד את זרם היציאה שלנו מפלך נו-יורק, שאחת מעריה, העיר נו-יורק, רכוה בתוכה יותר ממיליון יהודים, את הכח המושך שיש לקהלה זו אי-אפשר לבטל ע״י מיני סדור מלאכותיים. אבל אפשר ואפשר להעמיד נגדו כחות מושכים אחרים. ועבודה כזו, צריכה, כמובן, לאנרגיה מרובה ולזמן רב, ולא במשך של שלש או ארבע שנים אפשר לעשותה. כל המביט בעין פקוחה על הנעשה במקצוע האמיגרציה שלנו, ולא רק על מה שעושה החברה הקיובית, אלא על מה שעושים האמיגרנטים עצמם מתוך שחושם הטבעי הבריא מגלה להם את עומק הסכנה המרחפת על ראש האנשים החדשים הבאים לנו-יורק, יודה שאפשר הרבה לעשות בענין סדור האמיגרציה, לו רק רצו חברותינו ללמוד מן החיים ולא „להתגבר“ עליהם.

אמיגרנטים יהודים נשתקעו בפלכים:

נו-יורק	51,971
פנסילבניה	7,508
איליאנוס	5,350
מסצושטס	4,693
נו-דזרסי	3,260 וכן הלאה.

רואים אנו איפוא שבפלך נו-יורק נשארים יותר מששים פרוצ' של כל האמיגרנטים היהודים; בכלל נשארו בפלך נו-יורק רק עשרים ושבעה פרוצ' של האמיגרנטים, מן האמיגרנטים הפולנים נשארו כאן רק 21 % ומן הליטאים—קרוב לחמשה-עשר פרוצ'. בחמשת הפלכים שמנינו נשתקעו מן האמיגרנטים היהודים 72,782 איש, כלומר יותר משמונים וששה פרוצ' של כל האמיגרנטים היהודים. מיתר האמיגרנטים נשתקעו בפלכים האלה רק ששים וששה פרוצ', וצריך להוסיף שנטיתם זו של האמיגרנטים היהודים להתרכז רק בפלכים אחדים, יותר נכון—בערים אחדות של פלכים אחדים, בדרך כלל אינה נטיה מזקת, אלא שנחוץ להשתמש בה כראוי, כדי שלא תהפך לנו לרועץ. וזהו סוד סדור האמיגרציה.

*) עי' „ראסוועט“ נומ' 30 מאמרו של גרוסמן.

יעקב פיכמאן.

בֵּין עֲרָבוֹת בְּסַרַבְיָה.

פֹּה עִשְּׂבוֹת הָרִים צָהֲבוּ וְזֶה כָּמָה,
וְאָדָם בָּצִיר בּוֹעֵר כְּבָר בַּכְּרָמִים;
אַךְ נָסוּךְ עוֹד עַל הַכֹּל אוֹר הַחַמָּה,
וְחֵן קֵיץ שֶׁקֶט רָוִים עוֹד הַיָּמִים.

וְאִם מָעֲטוּ הַקּוֹלוֹת כְּבָר בֶּהָרִים.
וְדוֹעֲכִים מִיּוֹם אֶל יוֹם הַצְּבָעִים,
אַךְ בּוֹטְחִים עוֹד נְפוֹצִים הָעֲדָרִים,
וְזָהַב הַכְּמִישָׁה רַעֲנָן עוֹד וְנָעִים.

גַּם שְׂדֵה הַתִּירָס יָרֹק, וּמַצְהִיבָה
בַּגַּנִּים שְׁמְשׁוֹנִיָּה עוֹד בּוֹדֵדָה,
וּבַעֲלָטַת עֶרֶב עַל הַגִּבְעָה
כֹּה מָתֹק גִּיל הַמְּדוּרָה הָרוֹעֲדָה.

אֵין אִישׁ עוֹד בָּעֲרָבָה. רַק הָרוֹעִים
הַשְּׁזוּפִים וְשַׁאֲנַנִּים פֹּה נִצָּבִים.
אַךְ חַם הַיּוֹם וְאָרֹךְ. רוּחוֹת תּוֹעִים
כֹּה רַכִּים מִן הַבֹּקֶר עַד עֲרָבִים.

פֹּה עִם הָרוּחוֹת אֶתַע בֵּין הַכְּרָמִים
שְׁטוּף אוֹר וָצֵל וְרֵיחוֹת בָּצִיר דַּקִּים.
פֹּה עוֹבְרִים יְמֵי לְאַטָּם, שְׁעָפַי נָמִים.
רַק צְלָלִים בְּהִירִים מְרַחֲפִים בַּמֶּרְחַקִּים...

מֵאָז הַבֹּקֶר עוֹלֶה שְׁאוֹן הַגֶּשֶׁם...

מֵאָז הַבֹּקֶר עוֹלֶה שְׁאוֹן הַגֶּשֶׁם,
מִתְדַּפֵּק מְנוּמְנִי עַל גַּג מְעוֹנִי,
וְאֵין קֵץ לְשִׁירוֹ. גַּנִּי הוֹלֵךְ וְאָפֵל.
עַל גַּב הַיַּעַר רָבַץ עָב וְכָבֵד
הַשַּׁחַק טְעוּן עֲנָנִים, וְהָהָר
בִּתְהוֹם הָאֵד לוֹ אָבְדוּ רָכְסֵי רֹאשׁוֹ,

וּבְעַד הָרֶשֶׁת צִלּוֹ רַךְ מְבַצְבֵּץ
כְּתַנִּין גָּדוֹל בְּלֵב הַיָּם הָאָפֵל...

וּכְבָר עַל עוֹלָם יוֹרֵד לוֹ בִּמְהִירוּת
גַּם לֵיל הַשְּׁחוֹר, לֵיל סִיוָן, חַם וְרָוֶה,
וּבְמַחֲבֹא כְּנָפָיו הוֹלֵךְ וּמִסְתַּתֵּר
כָּל סְבַךְ עֲרִירִי, רוֹעֵד, רַךְ־נִצָּנִים,
כָּל גֶּבַע בּוֹדֵד בּוֹלֵט עַל הֶהָרִים.
רְאֵה, כָּפְפוּ עַד לָאָרֶץ רֹאשׁ שִׁבֳּלִים,
וּקְנֵי הָעֵשֶׂב עָמְדוּ חֲרֵדִים, צְפוּפִים
זֶה עַל יַד זֶה בְּצִדֵּי דְּרָכִים,
וּבְמָתְנָם יָרְדוּ פַּחַד וּבִטָּחוֹן
עִם לַיְלָה עַל הָאָרֶץ הָעֲזוּבָה...

הַלַּיְלָה! לֵיל זָר לִי, אֲשֶׁר יִמְצָא
כָּל גַּלְמוּד וְכָל נִרְדָּף בָּךְ לוֹ מִסְתּוֹר,
קָחֵנִי נָא גַּם אוֹתִי תַּחַת כְּנָפְךָ,
גַּם אוֹתִי, גֵּר וְנִדָּח, נָא הַסְתִּירָה.
לֵיל רַךְ וָטוֹב, בְּצִלְּךָ, כִּבְחֵיק אֵם,
עַד בֹּקֶר אֶשְׁכַּב בֶּטַח עִם כָּל צִפּוֹר,
עִם כָּל קְנֵה דֶשֶׁא מוֹצִיא, חָרֵד רֹאשׁוֹ
בְּשָׁעָה זוֹ וְרוֹעֵד רַךְ וְיָתוֹם.
שָׁמְרֵנִי. גַּם אֲנִי רַק גִּבְעוֹל חָרֵד,
קְנֵה פֶּרַח בּוֹדֵד וְהֶפְקֵר לְכָל רוּחַ,
אַף רֹאשִׁי שַׁח מִכֹּבֶד חֶזְיוֹנוֹתָיו,
וּכְנִצָּן רַךְ יִתְרַפֵּק עַל הָאָרֶץ...

1911.

שלום־עליכם.

בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

(טפוסים שהולכים ופוחתים.)

אמר המחבר: בין הטפוסים השונים, החיים ומתרגשים ברחובנו, ברחוב־היהודים, אתה מוצא מיני בריות ופרצופים בודדים, יחידי־סגולה, שהגיעה שעתם להסתלק מעולמנו, שפוחתים והולכים. כל המצייר נפש ח י ה מישראל, גורם הנאה לדורו; וכל המעמיד ציון לאלה הבריות המסתלקות, — כאילו קיים עולם מלא, עולם שהולך ונחרב. הבריות הללו עומדות לפניך ותובעות תקונן: „ציירנו, כתבנו בספר, למען ידע דור אחרון"... ומן הטפוסים האלה יש בדעתי להקריב לפניך, ידידי הקורא, חבורה שלמה. מקצתם אני נותן לך בזה, לאלתר. ואת השאר אני מניח להבא, כשתהא השעה מובשרת לכך.

א.

נֹחַ־וּוֹלף הַטַּבָּח.

אלמלי היה ערב יום־הכפורים גדול שבעתים מכפי שהוא תמיד, כי־אז גם אז לא הספיקה השעה לנח־וולף הטבח לכלות את מלאכתו עד תפלת המנחה הגדולה.

אולם עכשיו היום קצר והמלאכה מרובה: נח־וולף הטבח צריך לכפר היום את פני כל אנשי העיר, לבקש סליחה ומחילה מאת כל קוניו ושכניו, מכל אלה הקונים בשר כשר בחנותו ומכל אלה הדרים אתו בשכונה אחת, מאלה, שחנותם קבועה סמוך לחנותו בשוק־הבשר, ומאלה, שמקומם קבוע סמוך למקומו בבית־המדרש של הטבחים.

אין לך אדם בעיר, שלא נתקל בו נח־וולף הטבח ולא פגע בו לרעה במשך ימות השנה. ולא משום שאיש צר ואויב הוא נח־וולף זה, אלא—כך הוא מעיד על עצמו — משום שיצר־לבו רע מנעוריו, ויצרו הרע משיאו לריב ולהתנגח עם כל העולם כולו.

כיון שנכנסת לחנותו אשר בשיק לקנות בשר כשר, שוב אי־אתה בן־חורין להפטר הימנו בלא כלום. מובטח לך, שלא ישלחך מעל פניו עד־אם יריק עליך קיתון של צוננים על לא עול בכפך.

נכנסה בעלת־בית אצלו:

— רב נח־וולף, היש לך בשר חי?

— בשר חי? מנין לי בשר חי? בשר נבלה, אם רצונך בכך, תמצאי אצלי לרוב...

או:

— רב נח־וולף, יהא ברצונך ליתן לי חלק יפה.

— יהא לבך סמוך ובטוח, כי אתן לך אותו החלק ממש, שאת נאה לו והוא נאה לך...

או:

— רב נח־וולף, למה נתת לי נבלה סרוחה זו, במטותא ממך?

— נבלה סרוחה? וכי ראית מימיך, כי נבלה סרוחה אחת תתכבד בקלון חברתה?...

בחרפות וגדופים אלו וכיוצא באלו היה נח־וולף הטבח פונע תמיד בקונותיו, בבעלות־הבתים שבעיר. ואם בבעלות־הבתים כך, בנערות המשרתות שלהן לא־כל־שכן. נערה משרתת, כשמגיעה שעתה לילך לאטליז, הרי היא מקללת את יום־הולדה. יודעת היא מראש, כי בחנותו של נח־וולף הטבח לא תנקה: או כי יצליף על פניה בלשון של עגלה שחוטה מלמעלה למטה, או כי יחבוש לה לראשה את סל־הנצרים אשר בידה, או כי יגרשנה מעל פניו בחרפה רבה:

— לכי לך, יונתי, לכי לשלום למקום אחר! הרבה טבחים יש לו להקדוש־ברוך־הוא בעולמו גם בלעדי.

ואולם אין בכך כלום. אמת היא, נח־וולף הטבח הוא יהודי שסורו רע, כעסן ומשוגע, ואף־על־פי־כן לא יעזבוהו קוניו ולא ילכו לבקש להם בשר כשר במקום אחר, לפי שנח־וולף הטבח הוא הטוב שבטבחים. הטוב והישר מכולם. הכל יודעים, כי מאזניו של נח־וולף מאזני־צדק הם ואבניו אבני־צדק, וכל דבריו אמת וצדק. נח־וולף, שאמר לך, כי הבשר המונח לפניך משחוטי יום־אתמול הוא, — אל תפקפק בדבריו. נח־וולף, שהבטיח לך ביום את הטחול, את היותרת על הכבד או כף רגל עגל לכבוד השבת, — אל תהרהר אחריו בלילה. ומלבד זאת מעלה יתירה יש לו לנח־וולף, שאין דרכו לעשות קוניא עם הנערות המשרתות ולתת יד לחבריו הטבחים, ולפיכך הנערות המשרתות מתנכלות

בכל יום להרע לו וחבריו הטבחים מוכנים ומזומנים תמיד לקרוע אותו כדג. כפגע רע וכשטן המשחית עומד נח־וולף על דרכם, כעצם בגרונם הוא להם. יהודי קשה־עורף הוא. כיון שהקשה פעם אחת את ערפו—שוב אי־אפשר להזיזו ממקומו, כשור זה קודם השחיטה.

ואף מראהו של נח־וולף כמראה שור, כתיעפות ראם מראהו. בעל קומה, בעל כתפים, בעל פנים אדומים ובעל שתי ידים. עמד והרים את קרדומו על הבשר — מיד מתמלאות עיניו דם ואש הרציחה תוססת בהן; דומה, כאילו הפרה השחוטה או השור הטבוח חטא חטאו בחייהם ונגמר דינם אחרי מותם למרק את עונם ולקיים מצות חבוט־הקבר על ידי נח־וולף וקרדומו...

„לסטים מזוין"—אומרים עליו אנשי העיר ומתיראים מפניו כמפני חיה טורפת, שדרכה להזיק.

ואולם אם בכל ימות השנה מיצר נח־וולף לבריות ומדריכן מנוחה, הרי אין זה אלא עד שמגיעים הימים הנוראים, ימי התשובה, וכיון שהגיעו הימים הנוראים, ימי התשובה, שוב אין להכיר את נח־וולף הטבח, נהפך נח־וולף והיה לאיש אחר. עכשיו חסיד הוא, עניו הוא, ירא־שמים וירא־חטא ומפחד מפני חלום רע כמפחד מפני מלאך־המות. חדל לריב ולהתקוטט עם חבריו הטבחים. נעשה רך וטוב במנהגו עם בעלות־הבתים ומבטל רצונו מפני רצון הנערות המשרתות. לא, אין זה אותו נח־וולף שבשאר ימות השנה. אפילו את הבשר חצוב יחצוב עתה שלא מתוך כעס וחמת־רציחה, כדרכו תמיד, אלא בשובה ונחת, ברחמים וחנינה. נהפך נח־וולף הטבח והיה לאיש אחר.

וכשמגיע ערב יום־הכפורים, הריהו מזרז לגמור את מלאכתו בעוד בוקר. שחרית כבר התפלל במנין ראשון, עם עלות השחר, והרי הוא לובש עכשיו בגדי יום־טוב והולך מבית לבית, לכל קוניו ושכניו, לכל מכריו ומיודעיו, לכפר את פניהם, לבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום־טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל,

מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

ב.

עֻזְרִיאֵל הַדַּיָּג.

מיום עשות אלהים שמים וארץ עדיין לא ראה אדם בריה נזעמת ורגזנית כעזריאל הדייג.

יהודי נזעם בעל פנים נזעמים ועינים נזעמות, שגבות־עיניו עבותות ושפמו קשה ודוקר וזקנו על לחייו כאילו הדבק בידי אדם, והוא לבוש בגד של מוכין בין בימות החמה ובין בימות הגשמים, וציציותיו נושרות לו מחוקו, וריח דגים חיים נודף הימני למרחוק כדי התחום־שבת—זוהי דמות־דיוקנו של עזריאל הדייג.

בכל ימות השבוע אין שום בריה רואה אותו ומשגיחה בקיומו. ורק בערב שבת ובערב יום־טוב הוא מתגלה בשוק, כשהוא מוביל עגלה גבוהה, כולה טעונה דגים. על העגלה מתנוססת בתולה שחורה בעלת פנים נקודים, שהושיבוה להשגיח על הדגים בשבע עינים; ואשתו של עזריאל, מיטה הדיינת, אשה יהודית שכרסה בין שניה, אף היא עומדת כאן ליד העגלה, אוחזת פלס בידה ומשגיחה על הדגים בשבע עינים. ועזריאל הדייג עצמו אף הוא אינו זז ממקומו ומשגיח על הדגים בשבע עינים.

— דגים—דגים—חיים—מפרכסים—נשי ישראל—לכבוד השבת!

כך עומד עזריאל הדייג ליד עגלתו ומכריז בקול רם ובניגון נאה ומסולסל על־פני כל השוק ואינו גורע עין מעל הנשים. הצובאות על העגלה מכל העברים, שולחות ידיהן ומפשפשות בדגים, ממששות בראשיהם, מציצות לתוך אגיריהם, נוקפות באצבע צרדה על עיניהם או על בטנם—והדבר הזה לא לרצון הוא לעזריאל הדייג, תועבה היא לו, והריהו מגרש את הנשים מעל העגלה וגוער בהן בנזיפה:

— לכל הרוחות! רב לכן לפשפש!

אחרי הדברים האלה, הנאמרים בחשאי ובמהירות, חוזר עזריאל הדייג לעבודתו ומכריז שוב בקול רם ובניגון נאה ומסולסל על־פני כל השוק:

— דגים—דגים—חיים—מפרכסים — נשי ישראל—לכבוד השבת!

כל אשה יהודית, אם בעלת־בית היא ואם משרתת, חשודה בעיני עזריאל הדייג, שזקוקה היא לעין צופיה. כלומר: אין הוא חושד, חלילה, בבת־ישראל, שתשלח ידה בגנבה; אבל דין דגים שאני. עזריאל הדייג הולך לטעמו: סתם אשה, ואפילו אם עשירה היא, ואפילו אם צדקנית היא, עלולה להעלים דג אחד בשעת מהומה ולשימו בכליה באין רואים; „דגים, אומר־הוא, הם בחזקת נסיון, שלא כל בעלת־בית יכולה לעמוד בו"... וכמה פעמים יקרה מקרה לא־טהור: אחת הנשים, הצובאות על העגלה, נכשלת בעבירה ונתפסת ביד, ועזריאל הדייג עומד עליה וטופח לה בדג על פניה בראש כל חוצות. אז יקום שאון והמולה, והכל ממהרים אל מקום האסון. יהודים טרודים ועסוקים עוזבים את מלאכתם, מתכנסים ומתרגשים ומתעוררים על עול, עומדים לימין האשה המוכה ומשיאים עצה לעלובת־נפש זו, כי תתבע את מעליבה לדין או כי תמשכהו ותביאהו עד האלהים. ואולם מפני שגדולה החרפה מאד, גדולה יותר מן הכאב, לפיכך משתקע הענין והיה כלא היה.

רבות מנשי העיר יודעות את עזריאל הדייג ומכירות בטיבו מכבר. יודעות הן, כי הדגים, אשר הוא מוכר, קודש הם ואסורים בנגיעה. כל הנוגע בדגיו של עזריאל הדייג, כאילו נוגע בבבת־עיני.

— כמה תחפוץ היום בעד ליטרא אחת של אבנים טובות ומרגליות? — שואלת אותו אחת הנשים מבעלות־הבתים שבעיר, בעמדה עם סלה מרחוק וברמזה באצבעה הקטנה על העגלה.

— דגים אני מוכר, ולא אבנים טובות! — עונה לה עזריאל הדייג ואינו מזכה אותה אפילו במבט אחד של עיניו הנזעמות, והריהו מסיים בקול רם ובניגון נאה ומסולסל: — דגים—דגים—חיים — מפרכסים—נשי ישראל!

„יהודי מנוול"—אומרות עליו הנשים בהמתן, חשקה נפשן מאד להרחיק ממנו, לשטות מעליו ולעבור, אבל אין הדבר בידן לעשותו: אין בעיר דייגים אחרים. מלבד עזריאל הדייג, עד כי סכנה נשקפת לכל אשה מישראל לעשות, חלילה, את שבתה חול, בלא דגים. והכל יודעים, כי אשה מישראל נוח לה למות מיתה חטופה בעצם ימי עלומיה מלעשות, חלילה, את שבתה חול, בלא דגים. כי אדם שמת מיתה חטופה, אין לו אחר המיתה אלא חבוט־הקבר ויסורי־גיהנם בלבד; ואשה מישראל, שעשתה, חלילה, את שבתה חול ולא הכינה דגים לסעודה, כרת היום—

אוי לה ואבוי לה! אוי לה מבעלה בעולם הזה ואבוי לה בעולם הבא!...

וכשמגיע ערב יום־הכפורים. מזדרזות הנשים תיכף להשכמת הבוקר וממהרות עם סליהן אל השוק כל עוד רוחן בהן, נזירה, שמא תאחרנה את המועד ותחמצנה את מצית הדגים. דרכו של עזריאל הדיינ בערב יום־הכפורים להשכים עם שחר ולכלות את מלאכתו עד הבוקר. ובשעה ששאר היהודים עדיין מתכנסים לבתי־כנסיות ולבתי־מדרשות, עומדים צפופים וממתינים לעוגות־דבש מידי הגבאים, אותה שעה עזריאל הדיינ כבר התקדש והטהר והתלבש לכבוד יום־טוב. הסיר עזריאל את בגד־המוכין מעליו ולבש קפוטה עבה ומבהיקה, המשמשת לו לשבתות וימים טובים, ואף־על־פי־כן ריח דגים חיים נודף הימנה למרחוק.

חזקה על עזריאל הדיינ, כי יהיה מן הזריזים המקדימים ביום הזה: ראשון לכל אדם יגמור את עסקיו, ראשון לכל אדם יאכל את הסעודה המפסקת שלו. ראשון לכל אדם יבוא לבית־המדרש. יתעטף בטליתו ויעמוד אל הכותל עשרים וארבע שעות רצופות, ולא יזוז ממקומו, ולא ישב לנוח אפילו רגע אחד. ותפלתו של עזריאל הדיינ תפלה בלחש תהיה — איש לא ישמע את קולו. ודמעותיו אשר יוריד בשפע מרובה במסתרים תשטופנה— איש לא יראה את דמעותיו.

ואולם כל אלה הם דברים שבין אדם למקום. לפי שעה, בעוד היום גדול, חייב עזריאל הדיינ לגמור את הענינים שבין אדם לחבירו. והרי הוא מחזיר על פתחי קוניו וקונותיו, נכנס לבתיהם, מכפר את פניהם ומבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום־טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

ג.

גּוֹנְטָא הַמְלַמֵּד.

שמו בישראל רב זימל. ולמה קראו לו גונטא? להודיעך, שאדם רע הוא מטבע בריתו, רע ואכזרי, כאותו הרוצח, כגונטא בשעתו.

אמת היא, רב זימל הוא מלמד מפורסם לשבח ומוניטין יצאו לו בכל העיר, כי בעל תנ"ך הוא ובעל לשון־קודש נפלא מאין כמוהו, אלא שגם המכות, אשר הוא מכה את תלמידיו, מוניטין יצאו להן בכל העיר, כי מכות נפלאות הן מאין כמוהן. רב זימל זה מיסר את תלמידיו בלי המלה, מכה בעברתו על ימין ועל שמאל, סוטר לחי ומוחץ קדקד והורג את הנפש! ביחוד כחו גדול בענין המלקות — אין כמוהו מומחה לאותו דבר! ולפי שרב זימל המלמד הוא זקן בן שמונים, שחנך על ברכיו דורות אחדים והעמיד תלמידים הרבה, לפיכך אין בעיר כמעט אחד, אשר יוכל להתפאר נגדה־נא לכל בעלי־הבתים, כי לא טעם טעם רצועה מימיו ולא לקה בגופו על־ידי זימל גונטא...

זימל גונטא — חייבים אנהנו לספר את שבחו שלא בפניו — אינו נוהג כבוד בתינוקות ואינו מכבד את האחד על־פני השני: אם סרח התינוק ואם לא סרח, אם בן עשירים הוא ואם בן עניים — אחת דתו: „לך ועלה על הספסל, כי לכך נוצרת"...

לקיים דין מלקות בתלמידיו — כשחוק הוא בעיני זימל גונטא. לשעבר, כשהיו שנים כתקונן, כשזימל גונטא עדיין צעיר היה וכחו כח־עלומים, לא ידע רחם בחנוך תלמידיו: היה עוקר אוזן ותולש שער, משבר זרוע ומפרק אברים ועושה את ילדי ישראל לבעלי־מומים. וכי קל בעיניך גונטא שכמותו? יהודי חסין כאלון. עוג מלך הבשן; בעל קומה ובעל עצמות. אינו מעשן פפירוסות ואינו מריח אבקת־טבק, אינו שותה יי"ש ואינו משתמש במשקפים, וכל שניו קיימות לו בפיו, אחת מהן לא נעדרה, וזקנו זקן קרוש, ששערותיו ספירות; ומראה להן כעין הכסף. ועור פניו צמוק ומבהיק, ומראה לו כעין הקלף. ולסתותיו — שתי עצמות גדולות בולטות מהן; ומצחו — קמטים עמוקים לו, קמטים על־גבי קמטים. וידיו משורגות גידים, וקול לו כלביא. מעולם לא ראתה עין אדם בת־צחוק מופיעה על הפנים הנוראים האלה. מעולם לא שמעה אוזן, ואפילו אשתו ובניו, דברים טובים ורכים מפיו. אין לך דבר מעורר בלהות בלבות תינוקות של בית רבן כדברי האיום: „הבה אשלחך אל זימל גונטא ללמוד תורה בחדרו!"

„גונטא הרוצח" — זה שמו וזה זכרו בעיר.

ורק יום אחד יש בשנה, שאז גונטא זה נעשה רך כדונג. הקמטים העמוקים על־גבי מצחו מתפזרים והולכים. הפנים הצמוקים והמבהיקים כעין הקלף מתלהבים קצת ומסמיקים, ועל השפתים הנזעמות תמיד מתגלית ומאירה בת־צחוק קלה ועגומה, כעין זו של תינוק המבקש לבכות. אותו היום ערב יום־הכפורים הוא.

חזר זימל גונטא מבית־המרחץ, כולו חדש ונוצץ, שער ראשו גזוז לכבוד יום־טוב ושערות זקנו הבודדות סרוקות ומפורדות אחת כאן ואחת כאן, והוא לבוש קפוטה־השבת הקרועה לגזרים, קפוטת־האטלס שלו, וכובע של פלוסין עם מצחה רחבה חבוש לראשו, והריהו מהלך בעיר, מגרר את אנפילאותיו ברגליו, מגרר ומהלך מבית לבית, אל כל בעלי־הבתים, שהיו תלמידיו לפנים, ומכפר את פניהם ומבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום־טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

(עוד יבוא.)

דוד ברגלסון.

כִּכְלוֹת הַכֹּל.

חֵלֶק ראשון.

וֶלְוֶול בּוּרְנֶס.

I.

ארבע שנים רצופות נמשך השידוך הזה, ששני צדדיו היו גרי עָיָרָה אחת, וסוף־כל־סוף הגיע הדבר לידי כך, שהיא, מירה'לי, בתו־יחידתו של רב גדליה הורוויץ, החזירה לו את התנאים והתחילה שוב מטיילת בכל ערב וערב עם הסטודנט החגר ליפקים.

בתחילתו של קיץ אירע הדבר.

אביו — יהודי עם־הארץ, קטן־קומה ושחרחר, שמעת שעלה לגדולה נתרככו פניו. ובשנת החמשים לימי חייו התחיל לנהוג חסידות בעצמו ולהתפלל בצבור מנחה ומעריב של חול בבית־המדרש הישן, שמאחורי ביתו — היה אז כבר עשיר מתון בהליכותיו ושתקן, ברול מן הבריות ונוח להן, כשהוא מזדמן עמהן. רגיל היה להתבודד בחדרו, להתהלך שם מתוך כובד־ראש, כשהוא מעשן פפירוסים הרבה, מהרהר בצרכי שלש האחוזות, שנמסרו לו בחכירה, והושב מחשבות על שיחת הבריות בדבר מחותנו ובדבר התנאים, שהחזירו לבנו: שמא אין זו לפי כבודו?

לאמו — יהודית כרסתנית ובעלת־בשר, שמפני מחלת האסתמה נעשתה נשימתה צרודה וכבדה, כנשימתו של גוסס — נודע דבר הפרת התנאים רק לאחר זמן, כששבה מחוץ לארץ מבלי מצוא שם תרופה למחלתה. פניה נפלו, נעשו שזופים ומלאים עצבות, והיא קללה אז בחשאי את ארוסתו של בנה, התאנחה לפרקים מתוך מחשבת־תוגה, כשידה הימנית חככה בלי הרף רגל ריאומטית אחת וראשה התנענע נענועי־יאוש:

— מי יודע, אם תהיה עדיין בחיים, לכשישא בנה אשה?

פעם אחת — בשעת בין השמשות היה הדבר ובחדר, הסמוך לחדר־האב, ישבו אז אחדים מנכבדי הסוחרים שבעירה — ראתה בחלון את מירה׳לי, כשהיא עוברת סמוך לביתה עם הסטודנט החגר, התרגזה רוגז של נעלבת והתחילה צורחת בקול לתוך החוץ:

— הרי הוא, אביה של הלזו, מוחזק קבצן — ולמה היא משתובבת עדיין ומתרוצצת ככלב משוגע זה?

והוא, הבחור הגבוה והיפה, בן העשרים ושבע, שהיה אז באותו מעמד, לא יכול נשוא גסות כזו ונער בה, באמו, בנזיפה בפני הזרים שבבית:

— שש! שש! הסתכלו נא בפניה של זו!...

הוא היה בטבעו סבלן, שתקן ומתון, מכבד בלבו את אביו בשביל נימוסיו ומתאוה, שבביתו תהא שוררת דוקא אותה השלוה, השוררת בבתי ה„פריצים" שבסביבה. דעתו לא היתה נוחה רק מזה, שהוא גר כאן בעירה ורואה בכל יום את מירה׳לי עם הסטודנט החגר, כשהם עוברים סמוך לביתם. ולפיכך חכר לו בעזרת אביו את האחוזה הביצנובית, שבכפר הסמוך, וקבע את דירתו בסביבות האחוזה, באותו הבית הקטן והיפה, שעמד בחצר סמוך לביתו של כהן הכפר. עומד ומרמז לעוברים ושבים: דַיָּרִי — „פריצים" הם! דַיָּרִי — „פריצים" הם!...

כאן, בכפר השלו, קראו לו האכרים „פַּנִיץ"*) והיו עומדים לפניו בגלוי ראש. ושתי אחיותיו הצעירות עם אמו בעלת הבשר היו באות אליו לבקרו ומביאות לו מתנה מאפה־בית. את פני אחיותיו היה מקבל פה בחבה יתירה, מפני שלמדו מפי סטודנט ומפני שעד היום עדיין היו נפגשות בעירה בזו, שהחזירה לו את התנאים. הוא היה לוחץ את ידיהן ושואלן:

— מה שלומכן? מה מעשיכן?

ולאמו היה מתכון לחלק אותו הכבוד ממש, שה„פריצים" אשר בסביבה חולקים לאמותיהם. כל זמן בקורה היה עומד לפניה על רגליו, לא יכול לאמור לה לא „את" ולא „אתן" ודבר אליה בגוף נסתר:

— שמא תשתה אמא תה? שמא תנוח קצת על המטה?

רק כשהתחילה קובלת על מחלתה הקשה ועל התנאים שלא נתקיימו והיתה מקללת אגב אורחא את מי שהיתה ארוסתו, היה גוער בה גם כאן בנזיפה ובנימוס, כשם שהיה גוער בה בבית אביו:

— שש! שש! הסתכלו נא בפניה של זו!

לבית אביו היה נוסע לעתים רחוקות ורק כשהיה הדבר נחוץ למסחרו או למסחר אביו. שם היה נוהג בעצמו כבוד ונמוס, כאורח זר ומכובד, שבא להתאכסן, היה בוחר באחד מתינוקות הבית, צוחק כנגדו, מעמידו על השלחן, אוחזו בסנטרו הקטן ושואלו:

— פוחז קטן אתה, אַ? פוחז!

את רוב הזמן היה מבלה עם אביו בחדרו הקטן, השחיר מעשן הפפירוסים, סח עמו על דבר מסחרים שונים, מהרהר הרבה בדבר הנדוניא, — ששה אלפים שלו ושלשה של מירל — שהיתה מושלשת עדיין בידי הגרף שבקשפריבקא, שותק הרבה וירא, שמא יפריע אביו את שתיקתו, יוציא את הפפירוסה מבין שפתיו, שריח של ניקוטין נודף מהן, וישאל:

— הֶם... מה היה בדעתו לשאול... כן, כן, רוצה הייתי לשאלך: מה דעתך בדבר ששת האלפים, המונחים אצל הגרף מקשפריבקא?

הרי מי שהיה מחותנו — יחסן ובן־תורה פוזז זה, שכל ימיו היה רכושו קטן ועסקיו גדולים — ככר היה מסובך במסחרו, בעלי חובותיו שבעירו היו מתכנסים יום יום אל המגרש שלפני החנויות, מסיחים בו שלא בפניו ומביאים בסדר את חשבונות מסחריו המופרזים:

— נמצא, שביערו שבקשפריבקא מונחים ארבעה אלפים, בשומשמין שבז׳ורו׳בקא — שמונה עשרה מאות ובטחינת הקמח... כמה הניח על קרן הצבי בקמח שטחן בטחנה הטירנובית?...

קשה היה להבין, משום מה אינו מוציא את שלשת האלפים, שתחת יד הגרף. ולפיכך היה רוצה, שישתוק אבא ושיתכון עמו למחשבה אחת:

— ודאי, שהלז מכיר יפה בטיבה של יחידתו... ודאי, שהלז לא התיאש עדיין מן השדוך!

פעם אחת — ביום ראשון, בשעה בין השמשות היה הדבר — שררה שתיקה גדולה בבית, ואש לא העלו עדיין במנורות. אביו היה טרוד אותה שעה בעסקי מסחר שלו, והוא יושב אז על ידו בחדרו הקטן, מסתכל בו בשעה שהוא מטייל הנה והנה ומעשן הרבה מתוך מחשבה וסח עמו לסירוגין. פתאם שבו מן הטיול שתי אחיותיו הבוגרות ונכנסו אל החדר הסמוך. השתיקה שבבית היתה גדולה כל כך, עד כי הגיע לאזניו מן החדר הסמוך קול רשרוש הקורסט, שהאחות הבכירה פרקה מעל מתניה, ושאלָתָהּ, שהיא שואלת שם את הצעירה בלזות־שפתים:

— המבינה את כבר, עד היכן מגיעה חוצפתה של מִירֶל?

שתקה רגע וחזרה ושאלה:

— שמא תאמרי, שקראתי לה, כשראיתיה מרחוק?!

ברור היה, שאיזה מאורע נפל זה עתה ביניהן, כשנפגשו על מגרש הטיול שבקצה העירה. לבו התחיל דופק בחזקה, מחשבותיו נתבלבלו. הוא גמגם כלפי אביו מלים אחדות חסרות טעם, נשתתק; התאדם וחזר לגמגם, ואף על פי כן, כשנפרד אחר־כך מאנשי הבית, התאפק ולא שאל את פי אחותו כלום על

*) בן אדונים.

דבר המאורע. אחותו זו יצאה אחריו החוצה, עמדה שם בתוך שאר בני הבית וראתה אותו, כשהוא עולה על עגלתו ושב ללינת לילה אל אחוזתו. בזמן שעגלתו הרתומה התחילה מרתיעה וזזה מלפני הבית, צחק לעומת אחותו ורמז לה שלום בתנועת ראש גרידא. אפשר היה להאמין, כי זו שהיתה ארוסתו קרבה אל אחותו שם על מגרש הטיול ושאלה אותה:

— מה שלומו של וולוויל שלך?

ואפשר שלא שאלה בשלומו כלל, אלא חקרה את פי אחותו לדעת:

— מפני מה אין פוגשים אותו בעירה, את וולוויל שלה?

אמנם כן. וכי דרכה של מירה'לי להשגיח בנמוס? הרי לפני ימים מועטים כבר היה מעשה. עם הסטודנט החגר יצאה ללכת אל החנות הגדולה שבאמצע השוק ונכנסה לשם, אף על פי שראתה את עגלתו עומדת לפני החנות וידעה, שהוא נמצא בפנים. כשראה אותה נכנסת, מיד נתבלבלה עליו דעתו. בקש להפטר תיכף מהחנות ולעזוב אותה שם, ואף על פי כן נשאר עומד במקומו וצוה להחנוני בלי רצון:

— ובכן, יכינו, איפוא, את חשבוני ליום הראשון, לכל הפחות—ליום הראשון!

והיא, מירה'לי, העיזה פניה לגשת אליו ולשאול אותו בפני החנוני והמשרת:

— וכי סבור הוא, שהזקן הקטן, שגִדל בימים האחרונים, נאה לו?

אותה שעה עמד הסטודנט החגר ליד הדלת ושח עם אשתו של בעל החנות בקול רם כל כך, כאילו רצה להראות, שאינו חושש כלל לזה, שמירה'לי עזבה אתו ומפטפטת עם מי שהיה ארוכה.

— מַנַּיִן, שרוח־פרצים מזקת? — הגיע לאזניו קולו של ליפקים, אף על פי שזה עמד בקצה החנות השני.

הוא סבר, כי יפה עשה, שהשיב לה דברים כבושים ועוקצים:

— זה — זקן מוצא חן בעיניו, וזה — זקן אינו מוצא חן בעיניו!...

דעתו נתקררה קצת מתשובה זו, וביחוד היה שבע רצון מזה, שמיד הפנה את ראשו ממנה ושאל את החנוני שנית:

— יכול אני, איפוא, לקוות, שהחשבון יהיה מוכן ליום הראשון הבא?

על כל פנים השמיע על עצמו בכפילה שאלה זו, שאדם טרוד הוא ואין לבו פנוי כלל לשאלותיה ולדבריה הבטלים ולפטפוטיה, שהיא מפטפטת יום יום עם הסטודנט החגר שלה.

באותו יום, כששב בעגלתו אל אחוזתו, היה נרגש מאד ושקוע בדמיונות. הוא לא הרגיש בנסיעתו וכל אותה השעה היה מהרהר הרהורי עתיד מתוקים כל־כך ומלאים געגועים:

הנה תבואות השדה כבר בשלו כמעט; שורות שורות עומדת על שדותיו קמה זו, שאפילו רוח מצויה מכה בה גלים, ושבלים מלאות מרכינות שם את ראשיהן ומתבשלות תחת שמש־קיץ בוערת.

— שנת שובע תהיה השנה הזאת!

כסף רב ירויח ותורף של שלוה יהא לו החורף הבא. בימי טבת הקצרים, כששלג לבן וכבוש יכסה את האדמה וסופת שלג תכרכר מסביב לממגורות המלאות אשר באחוזתו, יקנה לו עגלת־חורף יפה ומגוהצה ואדרת שער עם צוארון גדול, יסע לעירה ויראה במבואה:

מירה'לי הולכת עם הסטודנט ליפקים לאיזה מַכָּר, מראה פנים כאילו אינה מרגישה בו ובעגלתו, ולתכלית זו היא הופכת את ראשה וזורקת מלים אחדות כלפי ליפקים מתוך עצבות.

(עוד יבוא.)

ב. אֶרגנסט.

מִתּוֹךְ הָעֲרָפֶל.

(מרשמי הימים האחרונים.)

לפני ימים מועטים נסעתי בעגלת מסילת־הברזל. דרכי היתה ארוכה ומלאה טלטולים. חליפות המראות והגונים, מראות הסתיו העגומים, העפים במרוצה על־פני חלון העגלה, שאון גלגלי־הברזל, המשקשקם במהירות על פסי־המסילה, נדודי־שנה במשך כמה לילות. שריקת המכונה, המנסרת בחלל שדות רחבים, כמושים ואבלים, כניסתן ויציאתן של פנים חדשות ומוזרות בכל תחנה ותחנה, בהילותם של יהודים פזיזים, הנטרדים ובאים עם נשיהם, מטלטליהם וטפם, הפחד וההתחנונים בעיניהם של אלו — פחד ותחנונים של נרדפים ומעונים, הרגילים במכות, המרכינים שכמם בחרדת־תקוה תחת כל אגרוף, — כל אלה התלכדו במחי העיף לתמונה אחת קודרת ושוממה, לחשרת־ערפל כהה וכבדה, אשר אין לראות מתוכה לא את העבר ולא את העתיד. גם העבר וגם העתיד—שניהם נטשטשו ונמחו בבת־אחת ולא נשאר להם בלב כל צורה וכל דמות. השאלות השונות, המעוררות את מחשבתי בשנים האחרונות, המרגיזות את לבי ומעבירות את רוחי מיום עמדי על דעתי — אף הן שקעו לתוך תהום עמוקה, ירדו ונעלמו ונבלעו בתוך החשכה. איזה תמהון משונה, כבד ומדכא, רבץ על לבי, כבש אותו בכל כובד משאו והשתיק את כל הנימים בו.

האמנם מראה היהודי הבהול, בעל הזקן הצהוב והקלוש, ומראה אשתו וילדיו הנפחדים, שהתפרצו מתוך הערפל אל העגלה עם כריהם וכסתותיהם ועם סל מלא כפות ומזלגות ופכים קטנים,— הם שהביאו את התמהון הכבד הזה לתוך לבי?

אותו היהודי הבהול, כיון שהושיב את אשתו וילדיו בין יהודים ומצא מקום ביניהם גם לסלו, המלא כפות ומזלגות ופכים קטנים, מיד קבל הנחומים:

— הנה ראה הראי את דברי—כלום לא יהיה... פחד־שוא הוא זה ... הכל יבוא על מקומו בשלום... וכי מה אשמים אנחנו?...

או אפשר רוח הסתיו עברה עלי—זה הסתיו האָבל, המרחף על־פני השדות הקצורים, על היערים הרוממים, על מי הנהרות המרטטים, על העלים הכמושים המפוזרים בעמק, על ילד־האכרים היחף, העומד יחיד ובודד ליד ביתו הקטן ומלוה בעיניו התמהות את הענק המשונה, השורק וטס ועובר עם מאות חלונותיו?...

ישבתי ליד החלון והבטתי אל האויר הכהה והלח ואל טפות הגשם הדקות, היורדות ומקלחות על־גבי הזכוכית. אין עבר ואין עתיד. אין שאלות ואין פתרונים. אין יאוש ואין תקוה. יש רק אבן אחת גדולה וכבדה, והאבן הזאת הונחה למעמסה על כל

רגשות הלב ומאוייו וחזיונותיו. ככל אשר תתאמץ לעורר את לבך ולזעזעו — לא יעלה בידך כלום. וככל אשר תזרז את חושיך ותעוררם להקשיב אל פרכוסי לבך ולהציל את הכאב מהוכם — לא תשמע ולא תציל כלום. כבדה האבן, המונחת למעמסה, יותר מדאי, והכל נדם ונאלם תחתיה.

טפות הגשם הדקות, טפות הסתיו, מטפטפית ומקלחות על־גבי הזכוכית. ערפל כהה עולה מן היערים הרחוקים ומן הנהרות הצוננים; מתנשא ומרחף מעל האדמה החשופה. עץ־לבנָה בודד עומד בשדה ומתאבל על בדידותו השוממה. גלגלי־הברזל, המשקשקים על־פני פסי־המסילה, כאילו חגרו כחות חדשים, והרי הם מתגלגלים במרוצה ומשקשקים ביתר שאון וביתר עז: טרא־טא־טא־טא! טרא־טא־טא־טא!... משביחים הם בשאונם המונוטוני את קול היהודי הבהול, היושב ומחלק לילדיו הנפחדים את פת־לחמו ומספר דרך־אגב לחבריו היהודים, היושבים כנגדו, את דבר האסון. בהילותו של היהודי הבהול הזה עברה מעט־מעט ושככה. כראהו עתה כמראה איש מלומד בנסים, היודע תמיד לכַוֵן את השעה טרם שתגיע הסכנה. ורק ידיו רועדות עדיין, בפשפשו בסל, בתוך הכפות והמזלגות והפכים הקטנים...

נפלא, נפלא הדבר! וכי אפשר שהמחזה הקטן הזה—מחזה היהודי הבהול, הנס ממקום הפחד עם אשתו וילדיו, עם כפותיו ומזלגותיו—דכא את רוחי כל־כך, עד כי אינני חפשי עוד לנפשי ולרעיונותי, עד כי ניטלו ממני נעימות התקוה ומרירות היאוש כאחד? הלא רק מחזה קטן ופחות־ערך הוא זה, מחזה אחד מני אלף אלפי אלפים, שכבר היו לנו ועוד יהיו.... אין זאת כי עיף אני מאד מטלטול דרכים ומנדודי־שנה ומשקשוק אופני־הברזל על־פני המסילה, שקשוק מונוטוני בלתי־פוסק: טרא־טא־טא־טא! טרא־טא־טא־טא!...

עוצם אני את עיני ומתאמץ לחדור בעד הערפל הכהה, הממלא את מחי העיף, ולהגיע לאיזו נקודת־זוהר, שתאיר לי את החשכה קרבי. מתאמץ אני להחיות בדמיוני את ימי הקיץ, שכבר עברו, את השמים הכחולים והעמוקים, את המדינה הקטנה והשלוה, אשר זה עתה עזבתי, את העיר היפה והשוקטה על גדות הרהיין, אשר שם נקבצו אלפי יהודים והתרגשו ודברו את דבריהם ועשו את מעשיהם בקנאה גדולה ובנענועים עזים... ואולם במקום המחזה הזה, המטשטש ואובד בתוך הערפל, מזדקר ויוצא לנגדי היהודי הבהול, בעל הזקן הצהוב והקלוש. והוא מושך אחריו את אשתו וילדיו הנפחדים ואת סלו המלא כפות ומזלגות ופכים קטנים, נדחף ודוחף אותם ומזרזם בקול רועד:

— הנה ראה תראו—כלום לא יהיה... פחד־שוא הוא זה...

וכי מה אשמים אנחנו?...

ולא יהודי אחד, אלא כמה וכמה יהודים מזדקרים ויוצאים. המונים־המונים הם יוצאים--עדר גדול של כבשים נפחדים, שכבר חדלו לירוא מפני הסכנה ויראים רק מפני הפחד, והם נסים על נפשם מפני הפחד, והם כולם בהולים ומטורפים ואובדי־דרך, ואין להם גואל וקרוב, אשר אליו יפנו, ואין להם בית ואין להם מקדש, אשר בו יבואו להסתר, וכברת־ארץ קטנה אין להם, אשר אליה יבואו להשיב את נפשם העלובה, מעונת־הפחדים..

עדר כבשים נפחדים בשדה...

* * *

הגשם הדק המטפטף התגבר ונעשה למטר סוחף, מצליף ושוטף על־פני הזכוכית בכל עוז. הערפל אף הוא הלך וגדל ונתעבה, עד כי העלים מן העין את השדות והיערים... עוד מעט ופנה יום. יהודי זקן אחד נפרד מעל החבורה, נגש אל החלון, שפשף את ידיו בזכוכית ועמד להתפלל תפלת מנחה: „אשרי יושבי ביתך..." היהודי הבהול, בעל הזקן הצהוב והקלוש, שלפני שעות אחרות הציל את נפש אשתו וילדיו ואת סל הכפות והמזלגות מתוך הסכנה, הפסיק את ספורו על־אדות האסון, קם ממקומו, הסתכל רגע בפני הזקן כשואל ומפקפק, ואז אמר לעצמו: „ואני שכחתי, כי ימי הסליחות עכשיו"... והתחיל אף הוא בתפלה. אז התרוממו שאר המסובים בזה אחר זה, מציצים איש בעינו רעהו בצחוק קל, כמתביישים ומהססים בדבר, ופתאום עמדו כולם בין ספסלי העגלה ואצטבותיה להתפלל תפלת מנחה. המראה היה מפליא ומכאיב כאחד: מראה עדת נודדים, אשר מקלט ומחסה אין להם—והיתה העגלה להם למקלט ולמשכן...

בתחנה הקרובה נכנסו אל העגלה אחדים מעם הארץ ומצאו את היהודים, כשהם עומדים בתפלה. נתעכבו הללו ועמדו רגע מתוך תמהון, צרורותיהם בידיהם ופיותיהם פעורים, כבני־אדם שנכנסו פתאום לרשות שאינה שלהם. המתפללים לא השגיחו בהם והוסיפו להתפלל בלחש. ורק היהודי הבהול נרגש קצת, העיף עין על סלו, המלא כפות ומזלגות ופכים קטנים, ומיד הפך את ראשו אל הנכרים, זקף את זקנו הצהוב והקלוש והציץ אליהם מאחרי ערפו בתפלה ותחנונים, כאומר:

— וכי מה אשמים אנחנו?...

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה

שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(המשך).

ג.

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית־הִיסְטוֹרִית.

הנה כן הטבע וההיסטוריה מתאחדים להמשך אחד, כי כל מעשי האדם, אשר את כללם אנחנו קוראים בשם היסטוריה, לא עשאם האדם אלא בסבת השפעתו של הענין האלהי. וההשפעה הזאת הגיעה לרום גבהה ופעולתה היתה היותר חזקה והיותר גלויה לעין כל בשעה שישראל הופיע על במת ההיסטוריה והיה לגוי. והשעה הזאת, שעתו היותר גדולה של ישראל והתפתחות כחו ההיסטורי, כשם שהיתה מטרת כל התנועה ההיסטורית שלפניה, כך היתה למקור הדחיפה בתנועה ההיסטורית שלאחריה. אם רוצים אנחנו לדעת את ערכם וחשיבותם של התנאים ההיס־טוריים שהעולם נתון בתוכם באיזה זמן מן הזמנים, עלינו לקחת את השעה הזאת לאמת המדה, אשר רק על פיה נשפוט דבר. וכבשנים קדמוניות כן גם בזמן הזה עלינו לעין במצבו של ישראל בעולם ובהתנאים שהוא נתון בהם, כדי למצוא את היחס הזה, כי גם בימינו, ימי צרה ומצוקה לישראל, לא פסק העם הזה מלהיות לב האומות, מרכז ההיסטוריה. אמנם, כמה מהתנאים הנחוצים לגלויו המלא של הענין האלהי נעדרים המה מישראל שבימינו, וגם אותם התנאים שנשארו לו לפליטה אינם בשלמותם. בכל זאת, כאז כן עתה ישראל הוא לבדו הוא הנושא האמתי של הענין האלהי בעולם. ישראל שבזמן הזה הוא: „אומה הדלת -

החומר, החוקת הצורה" (אלאמה אלצעיפה אלמארה אלקויה אלצורה; מ"ב, ס"ר). כאן כן עתה ישראל הוא מרכז ההיסטוריה, כי זו היא מטרתה האחרונה של כל התנועה ההיסטורית: לנשא את כל המין האנושי ולהעלות את כל באי עולם למדרגת הכנתו של ישראל: „עם מה שיש לאלהים בני סוד וחכמה, כחכמת גרגיר הזרע, אשר יפול בארץ, והוא משתנה ומתחלף, בנראה (=למראית־עין), אל הארץ ואל המים ואל הזבל, ולא ישאר לו שום רושם מוחש, כפי מה שידומה למביט אליו. והנה היא אשר תשנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה, שתדיק היסודות ותשיבם אל דמות עצמה ותדחה קלפיתיה ועליה וזולת זה, ואשר (=עד אשר) יזדכך הלב ויהיה ראוי לחול בו הענין האלהי [ההואן], וצורת הזרע הראשון עושה העץ ההוא פרי כפרי אשר היה זרעו ממנו, וכן תורת משה: כל אשר בא אחריו ישתנה אליה באמתת ענינו, ואם הוא בנראה דוחה אותה. ואלה האומות הם הצעה והקדמה למשיח המחוכה, אשר הוא הפרי, וישובו כלם פריו, כאשר יודו לו, וישוב העץ אחר, ואז יפארו ויוקירו השורש, אשר היו מבזים אותו" (מ"ד כ"ג).

ד.

תורת התארים;

הנה ראינו, שהלוי בא ליסוד הפלוסופיה שלו מתוך תורת ההכנה של אריסטו, ושהיסוד הזה היה לו לעינים על דרכו למסקנותיו ההסטוריים המטפיזיים הדקים. ועכשיו כבר באה השעה לחזור אל מחקרו העקרי של הלוי, אל השאלה: איך אפשר הדבר, שאלהים יש לו יחס לבשר ודם? עדיין לא הגענו לפתרונו של המחקר הזה, אבל כבר הכנו אותו. והנה הדרך, שעלינו ללכת בה לקראת הפתרון הזה, מוליכה אותנו אל שאלת היחס שבין הלוי וגבירול. הלוי משך את ארבעת העצמים הרוחניים של העולם העליון בשיטת גבירול — עולם הטבע, עולם הנפש, עולם השכל ועולם הצורה המוחלטת — לתוך גבול החומר הטבעי שבשיטת אריסטו. בנוגע אפוא לזה הרי הלוי הוא משאי (אריסטוני) יותר נאמן מגבירול. אולם גם במקום שהוא חולק על גבירול הלוי הוא הלוי ביסוד שיטתו של זה. הלוי חונה לדגל ישיבתו של גבירול, הוא בונה את שיטתו על תורת ההיולי הנצחי במציאותו בכח. בזה תמים דעה הוא עם כל שאר הפילוסופים של אותה הישיבה. אבל היחס המיוחד בין הלוי וגבירול, שאנחנו מכוונים אליו, הוא זה: בין הפלוסופים היהודים מישיבת גבירול, שאינם מסכימים לציור העולם של מיסדה (ובאמת משה אבן עזרא הוא היחידי, שמסכים לגבירול גם בתורתו על דבר מציאות ארבעת העולמית הרוחניים, שאמרנו), הלוי הוא היחידי המקבל את תורתו על דבר מושג הצורה. בשאלת האצלת החמר מאלוה עומד הלוי על היסוד המשותף לכל הפלוסופים היהודים בלי שום יוצא מן הכלל. כישראלי וסעדיה לפניו דוחה גם הלוי את תורת הצלת החומר מאלוה מתוך השקפתו הכללית על ענין התארים: האצלת החומר מאלוה סותרת את התביעה ההכרחית של פשיטות העצם באלוה. האצלת החומר מאלוה מניחה בהכרח איזה מאורע של התהוות בעצם אלוה (עין בספרי געשיכטע דער יידישען פהילאזאפהיע וכו' — כרך א', ע' 48, 76, 75, 81, 142, 154, 163, 198, 385, 399, 450, 495, 502 ואילך, 527, 537, 555 (ביחור), 562, 574 ואילך, 586 ואילך, 596 ואילך, (ביחור). הרי שהלוי אינו הראשון הדוחה את התורה הזאת, ואפילו לא „הראשון בספרות ישראל שבימי הבינים", כאשר סגנן ד"ר קופמן את דעתו זו, בזהירות גלויה בספרו: געשיכטע דער אטטריבוטענלעהרע וכו', ע' 130. אבל יש כאן השקפה מיוחדת באופן וכוחו של הלוי בזה, והיא השקפתו של הלוי ש„האור האלהי", (כי זה הוא מבטאו של גבירול לסמן בו את שפע יסוד הצורה ממקור האלהי) אינו מתמעט ואינו משתנה ואינו מתעכר ואינו מתעבה בעצמו (עין מ"ר, ב"ה בסופו, מ"ה, י"ד בסופו, כ' הקד' ד', כ"א ע' 354—355 וספרי הנזכר ע' 563—565, בנוגע להמבטא „אור" תחת „צורה" עין מ"א, ק"ר, מ"ב ע' 72—73, מ"ר, ג', ז', ט', ט"ו ועוד) הלוי אינו מניח שום הדרגה בעולם העליון, מפני שהיא יורד לסוף המסקנות של יסודות אותה הישיבה במדה יתרה מגבירול רבו. או יותר נכון: גבירול בהניחו מציאות של מדרגות מדרגות בעולם העצמים הרוחניים תלוי הוא בלשונם וסגנונם המיוחד של האפלטונים החרשים, אשר מהם לקח את ציור העולם שלו בחיצוניותו ואין זו אלא המסקנה ההגיונית שברעיונו של גבירול עצמו, שהביאה את הלוי להכחיש כל הדרגה בעולם העליון. הרעיון הזה, העמיד התוך בשיטת גבירול, כבר כולל בקרבו את פתרון המחקר העקרי של ספר הכוזרי, והפתרון הזה לקוח הוא מתוך הספר „מקור חיים" של גבירול, גם בתכני גם בסגנונו: האור האלהי אינו משתנה בעצמו, אחד הוא לעולם בכל הפנים וכל המובנים. הצורה הטבעית היותר שפלה אחת היא בעצמה את אותה היותר נעלה, השכל האנושי, ולא עוד אלא שאחת היא גם את הענין האלהי. כל ההבדלים שבין צורות הנמצאים שבעולם החמרי מסובבים המה על ידי ההבדל שבהכנת החומר. כי כגבירול מניח הלוי גם הוא הבדל קדום באפיו של „ההעדר הכללי" המרובק לחלקיו השונים של ההיולי הקדמון.

(בנוגע לאחרות יסוד הצורה עין מ"ד, כ"ג, ע' 267, שהבאתי בסוף הפרק הג'. המקום הראשי של הרעיון הזה, חוט השני של כל הספר כלו, הוא מ"ב, כ"ו, ע' 94—95: „והתעלה הענין האלהי מהשיג אותו שנוי או הפסד" (ויתנזעה אלאמר אלאלאהי ען אן ידרכה כלאל או אכתלאל).

מ"ד, ג', ע' 236—237: „ורבו המדות והעצם. אחד בעבור התחלפות המעון (מחל=המכון?) המקבל, כהתחלפות הניצוצות, והשמש אחד". שגם רעיון ההתבדלות בחלקיו השונים של ההיולי הוא יסוד מונח באותו הוכוח שם, והלוי הולך ומבאר זאת בפרוש: מ"ד, כ"ה, ע' 270—271. „...הודיע אותנו, כי הסדור אחד מהמסדר האחד יתברך, ואם הנמצאות מתחלפות ושונות זו מזו, התחלפותם מחמריהם, שהם שונים, מהם עליון ומהם תחתון, ומהם עכור ומהם זך. אבל מחמת חונן הצורות ונותן התכונות והסדור, הנה החכמה כלם בהם אחת והשגחה אחת הולכת על סדר אחד בעולם הגדול ובאדם ובסדור הגלגלים. והוא שאמר עליהם, שהם עדים נאמנים על אחרותו יתברך שמו", עי' בזה מ"ג, י"ז ע' 164—165.

שם ע' 274—275: „...והענין האלהי אחד, והחלוף ביניהם איננו, כי אם בהתחלפות היוליהם...", דוק שגם כאן השם „הענין האלהי" חל על יסוד הצורה בכללו. ועיין עוד ע' 278—279 ומ"א, ק"ב—ק"ג.

מ"ה, ב' בסופו: „..אמנם הוא חפץ האלהים ורצונו הנעשים בכל חלקי ההיולי".

גלוי הוא, שהלוי מטעים פה בכל חלקי ההיולי במובן ההתבדלות ההכנה הקדומה בחלקיו השונים של ההיולי הקדמון: ר"ש מונק ואחרים מצאו בדברים האלה רמז לתורת החפץ של

גבירול, אבל כבר ראינו, שבשיטתו של הלוי אין כאן מקום לשום פרסוניפיקציה ממין הזה בעולם העליון, ושכל המבטאים האלה אינם מכוונים אלא לבטא ולהטעים את אחדותו המוחלטת של יסוד הצורה. ולא עוד אלא שבמ"ב ו' אומר הלוי בפרוש, שהשם „חפץ" אין לו שום מובן מיוחד, ושהמשתמש בו או באיזה שם אחר הדומה לו, אינו מכוון אלא אל הבורא: „קרא אותו אתה חפץ או דבר או כאשר תרצה". וליתר באור עין בספרי הנזכר ע' 561—565].

ההערות האלו שהקדמנו בראש הפרק הזה כבר בנויות הנה במדה ידועה על תורת התארים של הלוי, אבל ביחד עם זה הן פתיחה לה. יכולים ומוכרחים היינו, להקדים את ההערות האלו, מפני שהרעיונות הכלולים בהן הם יסוד תורתו של הלוי בתארים. הרעיונות האלה משובצים המה בספר הכוזרי במסגרת מחקר התארים, ובמדה ידועה הם יסודו של הויכוח, אבל מצד השני אין אנחנו יכולים להשיג את הרעיונות האלה על בורים אלא מתוך הרצאה מלאה של תורת התארים. זוהי תולדת התנאים המיתודולוגיים שאנחנו נתונים בהם בבואנו להרצות את התארים של הלוי השונים מאותם שהוא בעצמו היה נתון בהם: הרעיונות הראשיים שהלוי מיסד עליהם את תורת התארים מפוזרים המה על פני כל הספר, בעוד שעקר דבריו בתורת התארים עצמה מוצעים המה בספרו הכוזרי באופן שיטתי כל כך, עד שאפשר לנו לקבל את סדרו גם בהרצאתנו, מבלי שום שנוי מהותי, דבר זה מתאים אל העובדה, שכל החקירה הפלוסופית של הלוי משובצה היא במסגרת מחקר התארים. וכבר ראינו, שגם בתחלת המאמר הראשון, שהיא ההקדמה להוכיח העקרי, אשר שם הוא מסגנן את מחקרו הראשי, מציע הלוי את רעיונותיו באופן שיטתי מספיק. ובכן אפשר יהיה לנו להרצות את תורת התארים של הלוי כמעט באותו הסדר שהוא בעצמו נתן לה בספרו:

ראינו, שהלוי מעלים את עינו ממחקר היחס במובנו המטפיזי. אם משיגים אנחנו את אלוה בבחינת יסוד הצורה המעבד את ההיולי הנצחי שאינו תלוי בו במציאותו שבכח, הרי מושג היחס לזולתו דבוק הוא במושג אלוה דבוק שאין לו הפרד. בעוד שגבירול עדיין מתאבק עם הקושי שבמושג אלוה זה, בעוד שהוא עדיין מתאמץ בכל כחו להמלט מן המסקנות הקשות הכרוכות בהרעיון, שעצם מהותו של אלוה תלוי ומותנה הוא באיזה נמצא זולתו (כי: אם אין חמר אין צורה!) — הלוי אינו שם לב כלל להרהורים והחכוכים מן המין הזה. ובזה יש לנו עוד טעם אחד לדבר, שהלוי דוחה את „הרצון" בבחינת נמצא עומד בפני עצמו זולת אלוה. אם גבירול פוסח על שני הסעיפים בגדר הרצון, שלפעמים הוא נראה כנמצא בפני עצמו ולפעמים כאחד את עצם אלוהי, גם הענין שאנחנו דנים בו הוא אחד הגורמים שבדבר. התאמצותו להמלט מן ההכרח להודות שיש יחס מהופך בין אלוה ואיזה נמצא זולתו, גרמה לו לגבירול להשיג את הרצון בבחינת נמצא עומד בפני עצמו, כדי שהוא, הרצון, יהיה נושא היחס המוכרח, ומצד השני דעתו של גבירול, שגם העולמות העליונים בעלי חומר המה (ואם כי חמרם זך ודק הוא מאוד, כלומר שחלקי ההיולי שנכנסו בם הם היותר זכים ודקים שבחלקי ההיולי הנצחי, עין למעלה), הביאה אותו לידי בטול הפרסוניפיקציה של הרצון. לא כן הלוי. הוא אינו משתמש בתורתו של גבירול על דבר העולמית העליונים של עצמים רוחניים (גבירול קורא את עצמי העולמות העליונים „רוחניים", אם כי מדובקי חמר הם, והוא מפרש את דבריו, שכונתו הוא „רוחניים בערך" כלומר בערך אל העולם התחתון), הוא מכחיש במציאות עולמות כאלה

וכדי להשלים את החסרון הוא בונה את עולמו ההסטורי, עולם המוסר. בהשתדלותו לבנות את עולמו ההסטורי הלוי לא רק שאינו מוצא שום קושי במושג היחס המטפיזי שבין אלוה ונמצא זולתו, אלא להפך, הוא משתמש בהיחס המטפיזי שבין אלוה ונמצא זולתו בבחינת הנחה, כדי לפתור על ידו את הקושי שביחס המוסרי בין אלוה ונמצא זולתו. כי אם אמנם טעו החוקרים באמרם, שהלוי התנגד להעיון המטפיזי או הפילוסופיה בכלל, הלא אין ספק בזה, שמטרתה של פילוסופית הלוי אינה המטפיזיקה כשהיא לעצמה, אלא בנין העולם המוסרי על יסוד המטפיזיקה. ובאמת זה נתן להאמר גם על כל הפילוסופים היהודים. באותו מושג האלוה עצמו, שגבירול נתקשה בו כל כך, ראה הלוי אור גדול, המאיר את כל המחקר הראשי שלו; כי אם מטיבים אנחנו לראות, — ודברי הלוי בהרצאת תורת התארים שלו אינם מניחים שום ספק בדבר, שכן הוא, — זה הוא פתרונה של שאלת היחס המוסרי בשיטת הלוי: צריך להשיב את היחס המוסרי להיחס המטפיזי. הענין האלהי הוא הצורה המטבעית העליונה. הצורה הנעלה המתגלה ברוח הנביא נאצלה היא מאותו יסוד הצורה עצמו כהצורה הטבעית היותר שפלה, וההבדל שביניהם אינו אלא הבדל ההכנה בחלקי החמר. הרי שאין כאן מחקר מוסרי מיוחד. מי שמשיג את אלוה בבחינת היסוד. נותן הצורה, ומודה ביחס המטפיזי שבין אלוה ונמצא זולתו, ולא עוד אלא שתובע הוא את היחס הזה בבחינת התאר העקרי של אלוה, כבר נמלט הוא מכל הקושיות שבדבר בהטעימו, שגלוי שכינה, או נבואה, אינו אלא הטבעת הצורה היותר עליונה בחומר המסוגל לכך; הנבואה היא אחד מתפקידיו של היחס המטפיזי

ואולם הפתרון הזה, עד כמה שנקל הדבר לפרנס בו את המחקר המוסרי במובנו הראשי ולפתור בו את שאלת הנבואה: איך אפשר להקב"ה לבוא ביחס את בשר ודם — הלא צריך הוא לפרושים ובאורים, בשעה שאנו באים להשתמש בו לפתרון השאלה על דבר אפשרותם של כל אותם היחסים המעשיים הרבים והשונים בין אלהים והעולם ובין אלהים ואדם, שהם חלק מהותי של תורת היהדות. אלהים עליל לרחמים ונקמה, פעם הוא טוב ומלא רחמים, ופעם הוא בחרון אף וחמה; אלוה המשלם שכר טוב לעושי טוב ונפרע מעושי רע; אלוה המנהיג את העולם ומכנים את עצמו לכל אותם הענינים העסקניים הקטנים והפחותים שבחיי האדם יום יום; אלוה המשגיח על כל תאוותיו וחפציו של האדם וסופר ומונה את רגשותיו הגרועים במרוצתם התמידית, הלוך וחסר הלוך והתרבה — מושג אלוה כזה בודאי הוא ענין קשה לפילוסוף העומד על יסוד המטפיזיקה של אריסטו! אין הדבר נקל כל כך, לאמר, איך אפשר להשיב את כל היחסים האטומיים האלה אל היחס המטפיזי. אנחנו הקדמנו להזכיר כאן את פתרון המחקר המוסרי הראשי בפתחנו את הרעיון, שיחס הנבואה מושב הוא להיחס המטפיזי. כונתנו בזה היא, להעיר על הרעיון היותר כללי של כל הוכוח הזה ולהראות את כוונו הכללי. אבל הלוי לא הלך בדרך זו מן הכלל אל הפרט הלוי בדרך הזאת:

ראינו, שבמאמר הראשון של הספר מכין הלוי את פתרון השאלה על ידי מה שהוא מגלה את גרעינו הפנימי, וכן בא הוא לידי סגנונו הכללי של המחקר. לשאלת היחס הנבואי, כי סוף סוף גם את כל היחסים הפרטיים שהזכרנו יכולים אנחנו להשיב אל היחס הנבואי, כאשר נראה במה שלפנינו. ואולם בחזרו אל המחקר הזה אחרי ההפסקות שהזכרנו למעלה הוא

נכנס בוכוח היחסים הפרטיים תחלה, כדי לבוא מתוכם אל הכלל, וכן מתחיל הוא בוכיח על דבר היחסים הממשיים החמורים יותר מהיחס הנבואי. ואחר כך הוא מכניס את ה־עיון החותך בפתרון המחקר (מ"ב, כ"ו). ואחרי שכבר יודעים אנחנו את טעם הדבר, שהלוי מחלק את תירת התארים שלו לשנים, ואחר שכבר בארנו בפרקים הקודמים את כל השאלות הפרטיות, אשר הלוי מפסיק בהן את המשך וכוחו על התארים די באיר, אפשר לנו עכשיו להשלים את הרצאת תורת התארים במיבנה הכללי (מ"ב, ב'—ז', מ"ד, א—ט"ו) בהמשך אחד. כי אם אמנם הלוי הפריד ביניהם בוכוח שאלות אחרות, צדדיות, הלא באמת דבוקים ואחוזים המה זה בזה והמשך אחד הם.

(כוף יבוא.)

גְלוּי־דַעַת.

ב„העולם" גליון ל"א נדפס דין וחשבון של אספת הצירים הרוסים, שהיתה אחרי הקונגרס, ובדו"ח זה נאמרו הדברים האלה:

„קורט בלומנפלד, מזכיר המרכז הגרמני, בא למסור דברים לאספת הצירים הרוסים בשם הצירים מגרמניה. אם ראיתם שבאי־כח הצירים מגרמניה בועדה התדירית היו הפעם מבעלי האופוזיציה, יכולים הייתם, אולי, לחשוב שזהו דבר שבמקרה, ובאמת נשאר בגרמניה הכל כשהיה. כנגד זה בא אני להודיע לכם, שבמשך השנים האחרונות בא שנוי גדול לטובה בציונות הגרמנית. מתחלה היתה פה הציונות רק דרישה הגיונית מהכרת*) הסולידריות עם היהודים הנלחצים, ושרשים יותר עמוקים לא היו לה בחיי הנפש. מטעם זה היתה גם השיטה הנהוגה בפרופגנדה של הציונות—הדרישות לעזור להאחים הנלחצים. עכשיו נשתנו הדברים. בציונות קם דור חדש, שספג לקרבו את רוח התחיה ודרישותיה. הציונות איננה מסתיעת יותר בצרת היהודים, אלא היא לנו צורך נפשי עמוק. שיטתו של אחד־העם היא עתה השורדת בהאגיטציה והבסיס התאורי של הציונות. נכרת תנועה גדולה ללמוד הלשון והספרות העברית. אנו הולכים, אפוא, ומתקרבים אליכם, והיו בטוחים, שיחד עמכם נעבוד ברוחכם ויחד נגיע אל מטרתנו".

השקפה זו הביע—מבלי שנרע מי יפה את כחו לכך—מזכירה של אגודת הציונים בגרמניה. רק מטעם זה בלבד יש לה ערך כללי. הדברים האלה נאמרו, מבלי שהיתה האפשרות הישרה להגיה אותם תיכף ולהעמידם על אמתותם, ונוסף לזה, הנה הדברים נאמרו בסביבה כזו, שמוכרחים הם להרבות את אי־ידיעת המצב הנכון, השורדת בה, לצערנו גם בלאו הכי זה כבר. מתוך פזיזות הופחתה כאן מדרגת בחינתנו (געזינונג) הציונית. על עבודה ציונית נאמנה, שנעשתה במשך עשרות כשנים, נמתח חשד של חוסר רגש־אחריות לגמרי. הארון בלומנפלד מחליט, כי הציונות הגרמנית כולה היתה עד עתה—נביע נא הפעם את הדברים מפורש—ציונית של רחמנות, מבלי שהיו לה שרשים נפשיים עמוקים יותר, ורק עתה נעשתה הבנת הפרובלימה של תנועתנו דקה ונאה יותר. החלטה זו מתמיהה היא מאד, אם יושם לב אל הדבר, כי ההשקפה העברית־הלאומית, המתנגדת לשיטה הפילנטרופית הטהורה, — כי אותה ההשקפה, שמזכיר המפלגה כאלו רואה חובה לעצמו להגן עליה, הוכנה ונשתכללה דוקא על ידי האנשים ההם, שהוא מתרחק עכשיו מעליהם מתוך שאט־נפש; הן גם את התעמולה לטובת השפה העברית, שעליה יאמר בגאון, כי משמשת היא סימן מובהק לתקופת החדשה, הקדישו בעיקר רק אותם הציונים הגרמנים הישנים עצמם. באמת לא הוצרכנו כלל לחכות לתיפעתו של מזכיר המפלגת, כבדי להתקדש ולהכנס לפני ולפנים של „מסתורי עולמה של הציונות. אם בערכה של הבחינה ידובר הפעם, אם עוסקים כאן בהשגת הציונות הנפשית, הרי בשבילנו, הציונים הגרמנים, לא באה תקופה חדשה ולא היתה צריכה גם לבוא. אנחנו, הציונים הגרמנים, היינו לציונים לא מתוך „רגשי הרחמנות", כי אם מתוך הכרה עמוקה של צרת נפשנו, מתוך צורך פנימי, נפשי, מתוך מלחמה עם כל העולם שמסבב לנו, המעמיד את הכל על התועלת הפרטית. את כל זה יואיל נא לשמוע הארון המזכיר, שזה עתה נכנס אל תוך המפלגה, למען תגדל ענותנותו בעתיד ולא יביא לידי כך לזכות את עצמו מתוך זחיחות־הדעת במשרת שופט, שאינה הולמתו.

מצטערים אנו מאד, על כי מוכרחים אנחנו להשתמש בדברים קשים כאלה בשעת פיוס והקמת־שלום. אולם מקוים אנחנו, כי על פיהם יוכלו חברינו הרוסים להוציא על הציונים הגרמניים משפט צדק יותר מאשר עפ"י דברי ה' בלומנפלד, ומתוך כך, מאמינים אנחנו, נביא גם טובה יותר גדולה לשלומת של מפלגתנו.

ל. בארטה, ברלין; מ. בויס, ברלין; ד"ר א. בירם, ברלין; הרב ד"ר אמיל כהן, קיעל; ד"ר דוד, המבורג; ד"ר דובזשינסקי, בויטהן; גולדריך, קלן; אינז'ינר הקר, גליוויטץ; ד"ר הולדשינר, המבורג; ד"ר ירמיה'ס, פוזן; ד"ר קלמוס, המבורג; קרסיקי, פוזן; ד"ר קלי, ברלין; עו"ד קולנשר, פוזן; עו"ד לחמן, קניגסהיטה; הרב ד"ר וילהלם לוי, ברלין; ד"ר מוזס, מנהיים; ד"ר רוזנקרנץ, ברלין; ד"ר שטאהל, טרנוביץ; הרמן שטרוק, ברלין; נוטר ד"ר ויקטור, ונדסבך; ד"ר וול, ד"ר ויטבורסקי, ד"ר צבירן, ד"ר זלוציסטי, ברלין.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

בימי הקונגרס העשירי בבזל הונח הבסיס ליסוד הסתדרות של הסטודנטים הציונים לארצותיהם. צורך בהסתדרות כזו היה מורגש מכבר, ולא פעם אחת הובע החפץ ונעשו נסיונות שונים לבראה.

רבים המה צעירינו הלומדים באוניברסיטות, אך מצער הוא, בערך מספר הציונים שבהם, וגם בין הסטודנטים הציונים עצמם אין קשר בין יחידים ואגודות. רבים שוהים במשך ימי למודם בסביבה זרה ונקרעים מן החיים העבריים לגמרי, וגם אלה, הנמצאים בסביבה יהודית, יש שאין ביכלתם להשפיע על סביבה זו משום חסר הכנה או עזר מצד מי שהוא. וכך הולכים אצלנו לאבוד כחות, שהיו יכולים להביא תועלת מרובה לעבודתנו.

בארצות המערב מתקיימות אמנם זה כבר אגודות של סטודנטים ציוניים בצורות שונות. באוסטריה, גרמניה, הולנדיה, אנגליה ושוויץ הן מתפתחות באופן רצוי; ערכן בחיים העברים הולך ונכר והקהל הציוני הכיר את הברכה הצפונה לתנועתנו בכחות הצעירים האלה, שמטרה אחת מאחדתם: תחית העם, הארץ והשפה. אך חוסר־הקשר בין אגודה אחת לחברתה מפריע הרבה בעד עבודתן, פעולותיהן אינן מסודרות ואינן מביאות את התועלת, שהיו יכולות להביא, לו התאחדו ועבדו לפי פרוגרמה אחת ותכסים קבוע מראש.

ולפיכך התאחדנו, אנחנו הסטודנטים הציוניים ממזרח אירופה, וניסד את הסתדרותנו, שתוכנס על יסודות פדרטיביים להסתדרות הציונית הכללית. הסתדרותנו זו עתידה להקיף את כל הסטודנטים הציוניים שבכל הארצות.

ועבודה רבה לפנינו:

העבודה הציונית, היום־יומית, הולכת ומתרחבת ודורשת התאמצות כל כחותינו, והחוב מוטל עלינו הצעירים לקחת חלק אקטיבי בעבודה זו לכל מקצעותיה.

עבודתנו בארץ ישראל, התופסת מקום בראש כל פעולותינו, מחייבת ביחוד אותנו, הסטודנטים, לדעת את הארץ, טבעה ותנאי החיים בה, ולאלה הרוצים להשתקע בא"י דרושה הכנה ספיציאלית מראש.

העבודה הקולטורית, שהנה גם כן כעת אחת מעקרי־עבודתנו, דורשת בהכרח, שחברינו המשכילים יבואו ויעזרו בידיעותיהם: להפיץ את ידיעת שפתנו, ידיעת ההיסתוריה שלנו ויתר ערכינו הלאומיים. וגם בחוג הסטודנטים העבריים הבלתי ציוניים יש לפנינו כר נרחב לעבודה. טפוח ההכרה הלאומית בין אלו העומדים עדיין מרחוק הרי חובה היא על כולנו.

תכנית עבודה זו דורשת סדר, התמכרות והסתדרות חזקה, והסתדרותנו שמה לה למטרה למלאותה,

*) טעות הדפוס; צ"ל: „מהכרת". — המערכת.

באספתנו בבזל, שהשתתפו בה חמשים ושנים איש מחמש עשרה אוניברסיטות, נוסדה דהסתדרות ונבחר מרכז זמני בברן. חובת המרכז היא להכין פרוגרמה ולקרוא לקונפרנציה, שתקבע את עקרי ההסתדרות, שיעשו חובה לכל חבריה.

המרכז נגש לעבודתו. אך הצלחת עבודתנו תלויה, כמובן, בהתיחסות החברים למרכז ועזורתם לו.

החלק הכי גדול של הסטודנטים לא יכול, כפני סבות מובנות, להשתתף באספתנו, ואל קבוצות ויחידים כאלה אנו פונים בבקשה להתאחד עמנו, לבוא אתנו בקשר תמידי, להודיע לנו כתבתם ולהשתדל ליסד קבוצות להסתדרותנו במקום שאינן.

נברכת התחיה

רפאל סווירדלוב, קנד. לפילוסופיה.
אברהם־צבי גרבזיס, קנד. לתורת המשפטים.
בן־ציון ספרת, קנד. לתורת הרפיאה.

ברן כ"ז אלול התרע"א.

כתבת המרכז:
R. Sverdloff, Bern, Cäcilienstr. 53.

בַּצִּיּוֹנוּת.

האדריסה של הועד הפועל הציוני המצומצם, מערכת ה„וועלט" וה„יודישער פערלאג" מא׳ באוקטובר למה"ח (ט׳ תשרי) ואילך הוא:

Berlin W. 15, Sächsische str. 8.

— הלשכה הראשית של הקרן הלאומית נשארה, כידוע, בקלן כמקדם, והאדריסה שלה מכאן ואילך היא:

Hauptbureau des Jüdischen Nationalfonds Z. H. des Herrn Dr. M. J. Bodenheimer, Köln a/Rh., Neumarkt 33.

הלשכה הראשית של הקרן הלאומית בקלן פרסמה את הדברים האלה: „הקונגרס העשירי חייב את הקרן הלאומית בהרבה עבודות חדשות רבות הערך. כשם שהקונגרס הטיל עלינו חובה זו מתוך התלהבות, כך אנו רוצים ומוכנים לעשותה בכל לב ונפש. ואולם עלינו להזכיר לכל מוקירי הקרן הלאומית, כי ההון שיש לה לקרן בהוה דרוש כולו להמוסדים הקימים כבר, וכדי שאפשר יהיה לנו לעשות את המעשים, שבאה עליהם החלטת הקונגרס, נחוץ איפוא שהכנסותיה של הקרן הלאומית תגדלנה במדה חשובה. בשנת 1910 הגיעו הכנסות הקה"ל לסכום הגון של 525.000 מרק, והרי אנו חושבים, שזוהי חובתה של ההסתדרות הציונית להמציא השנה — היא שנת קונגרס היובל — להקה"ל לא רק את הסכום הזה, כי אם סכום גדול ממנו. לפיכך דרושה עבודה לטובת הקה"ל בכל מקום, ביחוד דרושה עבודה חרוצה עכשיו בימי המועדות". אין כל ספק, שהציונים יעשו את חובתם זו בשמחה. הן הקרן הלאומית יש לה רק מטרה אחת — גאולת הארץ והגדלת הישוב העברי בארץ־ישראל. וכי יש לנו עבודה גדולה וקדושה מזו?

— במשך שני השבועות האחרונים נאסף לטובת הקה"ל 26102,73 מרק. לטובת הקופה הקואופרטיבית 302.57 מרק. דנומר האחרון של הרשימות בספר הזהב הוא 4074.

בי"ד בספטמבר ערכה אגודת הציונים בקלן סעודת־רעים לכבוד הפקידים בלשכת הוה"פ הקודמת, שקצתם עוברים מעתה לברלין ללשכת הוה"פ החדש וקצתם נפטרו מעבודת הלשכה לגמרי. את סדר הנאומים פתח מר גולדריך בתודה לכל פקידי הלשכה, אחריו נשא מר וולפסון נאום, אשר בו הביע את תודתו לכל הפקידים, אשר נשאו אתו במשא העבודה במשך שנים. הנואם הקביל את ימי העברת הלשכה מווינה לקלן לימי העברת הלשכה מקלן לברלין והראה על העובדה, שבמשך זמן זה גדל מספר הפקידים בלשכה המרכזית, ולא עוד אלא שההסתדרות הציונית יש לה פקידים קבועים בארץ־ישראל, בקושטא ובלונדון וגם בהנהגות של ההסתדרויות לארצות הן השונות. ואם נשא את ראש כולם והיו למספר הגון, אשר יעיד עדות גמורה על גדול כחותיה הפנימיים ועניניה של ההסתדרות הציונית הכללית, יש מקילים עכשיו את ערכה של ההסתדרות ואומרים, שהעיקר הוא רק הרוח שבציונות. השקפה זו מוטעית היא ביסודה. ההסתדרות הוא הגוף של הציונות והרוח היא נשמתה, ובמדה שיבריא ויחזק הגוף, תבריא ותחזק גם הנשמה. ולבסוף ברך מר וולפסון את הפקידים ההם, העוברים עכשיו לעבודת הלשכה בברלין, כי יוסיפו גם מכאן ולהבא לעבוד באמונה במחיצתה של ההנהגה החדשה, כשם שעבדו באמונה בלשכת ההנהגה, אשר הוא, הנואם, עמד בראשה.

בשם פקידי הלשכה דבר מר הופיין ואמר, כי אעפ"י שלא־קלה ולפרקים גם לא־נעימה היתה העבודה במחיצתו של מר יולפסון, בכ"ז עבד כל אחד מן הפקידים את עבודתו בשמחה ורבה ברעתו, כי גדולה וקשה מעבודתו הוא היא העבודה, שהנשיא היה מטיל תמיד על עצמו.

באספה גדולה של שוקלי המבורג־אלטונה הרצו הדרי"ם הלפרין והולדשינר ומר לנדוי על תוצאות הקונגרס העשירי. האספה קבלה פה אחד רזולוציה זו: „אגודת הציונים בהמבורג־אלטונה מברכת את ההנהגה החדשה ומבטיחה לה את עזרתה. יחד עם זה מסכמת היא בחפץ לב לטובה, אשר הכיר הקונגרס למר וולפסון בעד עבודתו הפוריה והנאמנה".

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

הועד האודיסאי לחובבי־ציון כותב לנו את הדברים האלה:

לרגלי החולירע, השורר עכשיו בקושטא, יש לחשוש, שהאניות הבאות דרך קושטא לחופי ארץ־ישראל ומצרים תהיינה טעונות הסגר. לפיכך קשה עתה לקבל כרטיסי־אניה מאודיסה לארץ־ישראל. הנוסעים אשר יבואו לאודיסה אפשר שיהיו מוכרחים לחכות לאניה באודיסה במשך ימים אחדים או שיסעו מאודיסה רק עד קושטא ושם יעברו לאניה אחרת, ומתוך כך אי־אפשר יהיה להם בהנחה, שועד חו"צ ממציא להקונים כרטיסי־אניה ישר לא"י. — כשישתנה המצב לטובה — נמהר להודיע את הדבר.

הקומיסיה לעניני ארץ־ישראל שעל יד הוה"מ מודיעה לנו את הדברים האלה: נקבעו התנאים, שעל פיהם נמכרות בקירק (א"י) אחוזות קרקע לבנין מעונות דשא (וילות):

עפ"י הסכמתה של הנהגת הקרן הלאומית נכונה החברה להכשרת הישוב לתת לעת־עתה בחכירה העוברת בירושה לזמן של תשעים ותשע שנים רק את רצועת הקרקע הנמשכת והולכת לחוף הים, — זוהי הרצועה הטובה והיפה ביותר ויש בה כדי בנין שלשים מעונות־דשא בני עשרים וחמשה מטרים לרוחב וארבעים מטר לאורך.

1) בעד כל אחוזת קרקע כזו, שהיא בת 1000 מטר מרובעים, בערך, חייב החוכר לשלם תיכף לחכירה מרקה אחת (46½ קופ׳) בעד כל מטר מרובע וחוץ מזה שנה שנה עשרים מרקות (9.30 רובל) דמי־חכירה בעד כל האחוזה.

2) בעוד ששה חדשים תחלקנה האחוזות עפ"י גורל.

3) כל חוכר חייב לבנות באחוזתו במשך חמש שנים בית לדירה. ואם לא יבנה — רשאית החברה להכשרת הישוב להשיב את האחוזה לרשותה ולהחזיר להחוכר את הסכום בשעת חכירה בתוספת 4% לשנה.

4) אחרי עבור 99 שנים עוברת כל האחוזה עם כל הבנינים שנבנו בה לרשותה של הקרן הלאומית, אלא שזו האחרונה משלמת ¾ ממחיר הבנינים,

5) על יסוד התנאים האלה נעשה שטר החבירה בין ההוכר מצד אחר ובין החברה להכשרת הישוב מצד שני.

בירושלים מתקיים, כידוע, זה כשלשים שנה בית־חנוך לירומים. את צרכי־בית־החנוך הזה מספיקה ה„אגודה הפרנקפורטית לחנוך יתומים בארץ־ישראל". כשהחניכים מגיעים לגיל הראוי לכך, מלמדים אותם איזו מלאכה. ואולם משום שגם מבלעדי זה רב הוא מספר בעלי־המלאכות בא"י ורובם מתפרנסים בדוחק, לפיכך החליטה האגודה האמורה להעביר את בית־החנוך שלה מירושלים לפנ"ה הסמוכה לפתח־תקוה ולגדל בעתיד את החניכים בתור עובדי־אדמה.

מר רבינרסון מקיוב חושב מחשבה טובה ויפה מאד ע"ד יסוד מוסד עברי לחקירת ארץ־ישראל בירושלים, וכבר עלה בידו לחבב את הענין הזה על אנשי מדע והון. לתכלית זו נוסד ועד מיוחד של הפרופיסורים אברהמס, בכר, ברלינר, גוטהייל, לוי, הד"ר ש' כוזנכקי וה' קלויד מונטיפיורי. הועד הזה צריך לדרזיק בידי מלומדים עברים צעירים, המצטיינים במקצוע חקירת ארץ־ישראל, כדי שיוכלו לדור בארץ־ישראל זמן ידוע ולהשתלם במדעם ולהשגיח על עבודותיהם המדעיות. וכבר קבע מר רבינרסון על חשבונו הוא שתי סטיפנדיות לנסיעות מדעיות כאלה בא"י. הסטיפנדיות עתידות להנתן לשני מלומדים עברים צעירים, שעלו למעלה מדעית באחתי האוניברסיטות האירופיות והם עוסקים בהצלחה במקצוע חכמת ישראל וביחוד במקצוע של חקירת א"י. בסטיפנדיה האחת כבר זכה מר הרברט לוי, תלמיד האוניברסיטה בקמברידג'. מר לוי הסכים ללכת שנה שנה למשך ירחים אחדים לירושלים ולעסוק שם בחקירותיו הארכיאולוגיות והטופוגרפיות.

ברוסיה.

חבריו ומוקיריו של מר י"ל גולדברג עורכים לכבודו, במלאת שלשים שנה לעבודתו הלאומית, סעודת־רעים בבר' לחוהמ"ס.

אגיטציה לפוגרומים, אם אחרי דבר־הרוממות עלתה בידי הרשות בקיוב להציל את היהודים מפרעות: לא נעשה בכל זה כלום לסתים את פיות האגיטטורים השחורים, שמיום רציחת סטוליפין ועד היום אינם פוסקים מעורר בעתוניהם את ההמון לפוגרומים. העתון הקישינובי „דרוג", שנוסד ע"י קרושיבאן, מבאר לקוראיו, כי אין הריס יותר יפה בפני הטיוור מפוגרומים הנעשים ביהודים. „פוגרום—מכריז אותו העתון — הוא אמצעי נכון מאד כנגד אכזריותה של הריבולוציה". באודיסה הגיעה האגיטציה לידי כך, עד שמנא נציב העיר טולמצ'וב לנחוץ להחרים את אחד מגליונות ה„רוסקיה ריטש", שנדפסה בו קריאה מפורשת להכות ביהודים. עם זה בקש טולמצ'וב מאת רב הקהלה, אשר התיצב לפניו, כי ירגיע את רוחם של יהודי אודיסה הנבהלים מאד ולהודיע להם, כי ידכא כל הכנה לפרעות. ביקטרינוסלב מפיצים בראש גלוי פרוקלמציות בשם „הועד הרוסי־הכללי למעשה־נקם", ויהודי העיר שרויים בפחד גדול. העתון „נוז־נגורודסקיה טיוג. גאז", היוצא בהשגחת שר הפלך חוואסטוב, הולך ומדפים קריאות גלהבית לעשות הרג ביהודים, באמרו, כי אין כגולה יותר בדוקה נגד הרציחות הריבולוציוניות מפוגרומים.

ובראש כל האגיטטורים הללו למיניהם עומד ה„נוב. וורמיה", האומר, כי הגיעה השעה „לשים כבלי־ברזל על היהודים". העתון הזה מצא לו מקום לה־גדר והוא עומד וממטיר על היהודים יום יום אש וגפרית, בורה עליהם כל מיני עלילות־שוא ומאשים אותם בכל חטאות־שאול. והמסקנה האחרונה היא, כי צריך לרדפם בלי חמלה, ואת חמתו שופך „הנוב. וורמיה" גם על האדמיניסטרציה העליונה בקיוב על אשר שמרה על היהודים מפני פוגרום. בדאגה שדאגה הממשלה ל„שמירת היהודים" רואה ה„נוב. וורמיה" כעין מעשה מרד, שמחויבים בו ראויים לעונש גדול מאד;

ומאמרי־ההסתה הללו הולכים ומתפרסמים ברבים באין מפריע, וקשה להחליט מראש, אם לא ימצאו להם סוף־סוף פה ושם אזנים קשובות...

בוגרוב לפני שופטיו. נתברר, כי בוגרוב, שירה בסטוליפין, היא יהודי בן יהודי. במשך כמה שנים עבד במחלקת הבולשת בתור „עוזר", ומפני שהצטיין בעבודתו, התיחסו אליו ראשי הבולשת באמון מרובה. את כרטיס־הכניסה אל התיאטרון קבל מאת פקיד מחלקת הבולשת הקיובית, קוליאבקה, עצמו, שהוסר עתה ממשכרתו. — ועד המפלגה של הסוציאליסטים־ריבולוציונרים בפריז הודיע עתה בעתון «Humanite», כי בוגרוב עשה מה שעשה לא בשליחותה של המפלגה וגם לא בשם אחת מן ההסתדרויות שלה.

בוגרוב, שנמסר לבי"ד של צבא, היה בכל עת בירור משפטו שקט ברוחו ונתן תשובות ברורות ומדויקות על כל השאלות, שהציעו הדיינים לפניו כמו שמודיע ה„נוב. וורמיה", ספר הנדון, כי בלכתו אל התיאטרון לא ידע עדיין בעצמו במי משרי־מעלה ירים את ידו להכותו נפש. בי"ד הצבא פסק את דינו של בוגרוב למיתה ע"י תליה. פסק־הדין נתאשר תיכף ע"י הגנרל־גוברנטור הקיובי. וכי"ב בספטמבר לפנות בוקר הוצא לפעלו. בשעת קיום פסק־הדין נמצא באותו מעמד גם הרב הקיובי. מספרים, כי לפני מותו חפץ בוגרוב לאמר איזה דבר להרב, אבל אח"כ חזר בו מחפצו זה. ראשי ההסתדרויות הימניות בקשו את האדמיניסטרציה, כי תרשה להם לראות את תליתו של בוגרוב. הרשיון המבוקש נתן להם, ושלשים איש מן הסויוזניקים ובראשם עוזר ה„נוב. וורמיה" סבוינקה, השתמשו ברשיון זה, ובשהוצא בוגרוב לתליה קדמו את פניו בשריקות ומתלות. גם בשעת קבורת בוגרוב, לאחר התלותו, לא פסקו הסויוזניקים מהמטיר עליו כל מיני חרפות וגדופים, ובלכתם לקחו אתם כל אחר חתיכה קטנה מחבל־התליה בתור „סגולה להצלחה".

ענין יושצינסקי לבש בימים האחרונים צורה חדשה. הסויוזניקים בקשו ומצאו סוף סוף איש יהודי לתלות בו את עון הרצח. והיהודי הזה נמסר לבי"ד הגליל הקיובי. קרובי הנער הנרצח ויתר האנשים, שהיו כלואים עד כה בבית־האסורים בתור חשודים במעשה־הרצח, הוצאו עתה לחפשי מחוסר ראיות המוכיחות אשמתם, ותחתם נאסר היהודי מנדיל ביילים, אחד הפקידים הממונים במלבנו של זייציב, ובקרוב יתברר משפטו בבי"ד בתור רוצח הנער יושצינסקי. ביילים נמסר לדין על יסוד העובדות הללו: בחדש מרץ לשנה שעברה, בשעה שנגלה מעשה־הרצח, נפסקה העבודה במלבן של זייציב; בית־המלבן נמצא תחת השגחתו של ביילים ובלעדהו לא ישב בו איש. והנה הרופאים בדקו את קיבתו של הילד הנרצח ומצאו, כי הוא נרצח כעבור שלש שעות לאחרי אכלו את ארוחתו, וזה היה בשעה הששית בבוקר. קרוב לשעה התשיעית בבוקר ראו אותו משחק בקרבת תנור־המלבן של זייציב בחברת בן־גילו, בנו של פקיד־הדואר צ'יביריאקוב, שמת בחדש אבגוסט במחלת הדיזינטריה. בשעת בדיקת כתנתו של יושצינסקי נמצאו עליה עקבות חמר יבש. ועוד באו הרופאים לידי מסקנה, כי נרצח הנער ע"י גלילי־הברזל, שמשתמשים בו עושי אופנים לעגלות. ואמנם נמצא בקרבת בית־המלבן ששחק שם הנער בית־מעשה אופנים. אלו הנה הראיות ה„מדויקות", שעליהן נסתמך הפרוקורור במסרו את מנדל ביילים לדין בעון רציחת יושצינסקי. שום ראיות אחרות, המוכיחות את אשמתו של ביילים, אין ברשותה של הפרוקורטורה.

כבר הודענו, כי עפ"י פקודת המיניסטר לעניני המשפטים נערכה באודיסה רשימה של כל עורכי־הדינים היהודים בנציבות אודיסה לשמותיהם המדויקים. עכשיו מודיעים העתונים, כי בכת רשימה זו צוה טולמצ'וב למסור לדין ארבעים עו"ד יהודים, שקראו לעצמם שמות של נוצרים.

ביקטרינוסלב צותה הנהגת הפלך לבלי לתת לצורפים יהודים תעודות־אומנות, מפני שלפי דבריה אין אומנות זו נמנית בין האומניות המתירות ליהודים את הישיבה מחוץ לתחום, ולפיכך אין שמה אומנות.

— באותה יקטרינוסלב צותה פקידות העיר לקבל בשנה זו לבתה"ס העירוניים תלמידים יהודים רק לאחר שיקובלו כל הילדים הנוצרים הרוצים להכנס לבתה"ס וישארו עוד מקומות פנוים. ומשום שמספר הילדים הנוצרים המתקבלים לבתה"ס גדול הוא, נשארו בשביל הילדים היהודים רק מקומות פנוים מעטים.

ו. א. הרכבי.

לקהלת־ישראל במוסקבה אבדה בימים האלה אבדה גדולה במות אחד מטובי העסקנים הצבוריים עוה"ד המושבע ו. א. הרכבי.

המנוח היה במשך שנים רבות מנהל־עסקן בקהלה הישראלית המוסקאית ויושב ראש ועובד חרוץ באגודה להפצת ידיעות מדויקות ע"ד היהודים. ביחוד הגדיל המנוח לעשות בהסניף המקומי של חברת „מרבי־השכלה". יותר משלשים שנה עבד המנוח בתור בא־כח הועד הפטרבורגי של החברת הנזכרת. ביחוד נגע אל לבו גורל צעירי היהודים תלמידי בתי־הספר במוסקבה והוא שחר הרבה מכחו ומזמנו ליסוד מקורי־תמיכה לטובתם. הוא עסק הרבה בשאלות השכלת־העם בתחום־המושב, בעניני בתי־הספר וביבליו־תיקאות.

ואת שמו יזכרו תמיד בתודה לא רק יהודי מוסקבה בלבד, כי אם גם כל אותם היהודים בהרבה מערי־התחום, שפנו אל המנוח לעזרה בכל מקרי שרפות ופוגרומים, והוא השתמש בכל הזדמנות שבאה לידו כדי להיטיב עמהם. שלום לעפרו!

בחוץ־לארץ.

מחיי היהודים באנגליה. שלטון הערים בגליל אואילס החליט בישיבתו האחרונה להשיב ליהודים נגועי הפרעות באותו ההבל את נזקם בסכום של 550,000 פרנק. מקוים, כי סכום כזה יקבלו היהודים הניזוקים גם מאת הממשלה האנגלית.

— בימים האלה הניח סיר פרנסיס מונטיפיורי במעמד קהל רב את אבן הפנה לבנין תיאטרון יהודי בלונדון. הבית עתיד להבנות בסגנון המזרחי ויהיה בו מקום לאלף איש. על במת התיאטרון חוזת יערכו חזיונות בלשון יהודית המדוברת.

מיתתו של מנהיג אנטישמי. בימים האלה מת הדיפוטט האנטישמי המפורסם של הרייכסטאג הגרמני ליברמן פון זוננברג. במותו אבדה להאנטישמות האשכנזית מנהיגה האחרון בבית־הנבחרים. לתשעת הדיפוטטים האנטישמים שנשארו בפרלמנט אין שום חשיבות ניכרת. מהם עולים לפעמים רחוקות על במת־הנואמים רק שנים: ראב וולטמן, אבל דבריהם אינם עושים רושם מיוחד. שבעת הנותרים הם מן השתקנים התמידים ואינם מצטרפים אלא רק למנין.

צרות האמיגרנטים היהודים בחוף הנויורקי. כבר הודענו באחד הגליונות הקודמים, כי הדפוטט היהודי זולצר הכניס אל בית־הנבחרים האמריקאי רזולוציה, שבו הוא מביע דרישה נמרצת לעשות חקירה ודרישה באיליס־איילאנד בכדי לברר, עד כמה צדקו כל התלונות שהנודדים היהודים מתלוננים על ראש פקידי החוף וויליאמס.

אל ישיבת הקומיסיה, שדנה בריזולוציה זו, הוזמנו מיניסטר המסחר נגל, הקומיסר הראשי קוף וויליאמס. וויליאמס פנה אל הקומיסיה רזאת במכתב, שבו הוא מודיע, כי הוא עצמו רוצה מאד, שתתברר שאלה זו מכל צדדיה בכדי שיוכחו הכל, כי אין האדמיניסטרציה שלו ראויה לשום גנוי. הוא מכחיש בכל תוקף את דברי המאשימים את פקידיו לאמר, כי הם מתיחסים אל הנודדים באכזריות יתרה. אלמלי הרשה איזה פקיד לעצמו—כך כותב וויליאמס—להתנהג בגסות עם האמיגרנטים, כי אז היה נהדף תיכף ממשמרתו. אבל בישיבת הקומיסיה רבו המתאוננים מרה על מעשיהם הקשים של פקידי־החוף ועל החומרות היתרות שהפקידים הללו מכניסים אל חוק הכניסה. בהתלהבות מיוחדת טען כנגד וויליאמס הכהן סידניי כוס. אותן ארבעים השעות—אמר הכהן—שנזדמן לו לשהות באיליס־איילנד, השפיעו כל כך לרעה על בריאותו עד שחלה מרוב צער, וזמן רב לא ירד מעל מטתו. באי כח ההסתדרויות והאגודות האשכנזיות אשר החליטו להשתדל בכל תוקף כי יהדפו את וויליאמס ממשמרתו הוכיחו, שוויליאמס הוא שונא גמור לחופש האמיגרציה ולפיכך הוא מבאר את סעיפי חוק־הכניסה ככל העולה על רוחו.

מיניסטר המסחר נגל וויליאמס ענו על כל התלונות הללו. האחרון חזר ברוב ענין על דבר מכתבו הנזכר. הגינו על וויליאמס גם אחדים מחברי הקומיסיה, אשר מלבד שהביעו את הסכמתם הגמורה להפוליטיקה שלו דרשו כי יוסיפו עוד חומרות חדשות על חוקי הכניסה.

הקומיסיה דחתה את פתרון השאלה עד הישיבה הבאה, אבל יען כי בינתים יפסיק הפרלמנט את עבודתו, לא תוכל הקומיסית להכנס עוד לישיבה בלתי אם אחרי עבור ירחים אחרים.

ביאסי (רומניה) בנה ה' מוריץ וכטל על חשבונו בית נהדר לשם גמנסיה ליהודים ופנה אל הממשלה בבקשה, כי תרשה לו לפתוח בבית אשר בנה את ביה"ס האמור. הממשלה שלחה את אחד האינספקטורים לבקר את הבית. האינספקטור בקר את הבית ושבח מאד את ה' וכטל על נדבתו ההגונה ועל עזרו להממשלה במקצוע החנוך. הנה כן תפתח בקרוב ביאסי גמנסיה שנוסדה בידי יהודים ושלמדו בה רק ילדי יהודים אלא שהמורים יהיו כולם—נוצרים.

במרוקש אשר במרוקו נאספו לפני ימים מועטים אחדים מן הרבנים לדון בעניני הדת. לאחר גמר האספה ערכו הנאספים טיול אל מחוץ לעיר ואל חברי הא כפת, הרבנים, נלוו גם רבים מבני העדה אשר במרוקש. בהתרחק השירה מהלך מיל מן העיר התנפלו עליה פתאם מורים ובמלחמה אשר פרצה בין היהודים והמורים נהרג אחד הרבנים.

לאחר המועדות יאספו בבואינוס־אירס צירי כל המושבות העבריות אשר בארגנטינה לאספה. האספה תדון בשאלות אלו העומדות על הפרק: יסוד הסתדרות כללית לכל המושבות העבריות בארגנטינה, יסוד בנק מרכזי למושבות, סדור שאלת בתה"ס במושבות ועוד.

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**

Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ.**

При этомъ номерѣ прилагается для подписчиковъ Россіи почтовый переводъ для возобновленія подписки на послѣднюю четверть.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, כ' תשרי, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 29-го Сентября, 1911 г. — № 37 — WILNA, 12-ten October, 1911.

שנה „העולם" חמישית

המחיר

ברוסיה	לשנה	5 רובל
באמיריקה	„	3 דולר
באנגליה	„	11 שיל.
בארץ ישראל	„	13 פרנק
בגרמניה	„	11 מארק
באוסטריה־אונגריה		13 קראן
ובשאר הארצות		13 פרנק

וכחשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על „העולם"
לרבע האחרון
מאוקטובר
עד סוף השנה במחיר 1 רובל 25 ק.

בשנה זו נתרחבו ונשתכללו כל חלקי השבועון ונתוספו עליו הוספות ומלואים

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטיט מחולקת ארבעתים:—על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40 ק' בעד שנוי האדריסה 30 ק'

אדריסת המערכת והקונטורת בוילנה:
Редакція „Гаоламъ" Вильна.
Redaction Haolam
Wilna.Russland

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה, מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

מחיר גליון 12 קופ'.

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) מתוך התחומים [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) בעתונים.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורוספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, אונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „די וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt" ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם, וכל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. התתימה מתקבלת מראשית כל רבע ולזמן לא פחות משלשה חדשים.

האדריסה:

Редакція „ГАОЛАМЪ" Вильна, Солдатская 3/15. Redaktion „HAOLAM"
Wilno (Russland).

עַל הַמִּצְפֶּה.

אגודת פיאניס.

בקרב הימנים שברוסיה שוררת מבוכה: אין הם מצליחים להציל מפי קוקובצוב, הפרמיור החדש, דבר, כדי לדעת לאן פניו מועדות ואיזו הדרך שיבור לו בעניני הפוליטיקה הפנימית. עד יום פתיחת הדומה יעברו עוד כשלשה שבועית, ומי יודע, אם גם בהפתח הדומה ימצא הפרמיור החדש לראוי לו לסמן לפני נבחרי־העם ראשי פרקים מן הפרוגרמה שלו. אמנם תיכף בעלות קוקובצוב לממשלה, נדפס ב„רוסיה" האופיציוזית מאמר קצר, שריח דקלרציה נדף ממנו, אבל אותה דקלרציה עצמה לא יכלה להניח את דעהם של הימנים. אמנם דקלרציה זו דִברה בגנותן של שתי הדומות הראשונות, הדגישה את ערכה המיוחד של ה„אימפריאליות הרוסית", אבל מתוך גנותן של שתי הדומות הראשונות באה הדקלרציה לידי שבחה של הדומה השלישית, שסוף־סוף לא הימנים הקיצונים הם מפלגת הרוב שלה, ולא עוד א"א שהוטעם בכלל, כי הממשלה מכרת בערכם וחשיבותם של „המוסדות המחוקקים", שנבחרי העם הם השליטים בהם. ולמרבה המבוכה של הימנים נעשו בינתים מעשים אחרים, שאין רוחם של הימנים יכולה להיות נוחה כהם. אותה „הרוסיה" האופיציוזית, שעוד לפני זמן מ־עט היתה מִמטירה אש וגפרית על הנכרים, „צוררי רוסיה הפנימיים", ורבים ממאמריה היו ראויים ל„פאר" אפילו את עמודיהם של ה„רוסק. זנמיה", „זמשצינה" וכדומה, נעשתה פתאום מנומכת וההילה מדברת את דבריה בנחת; „פטריוטיותו" דרותחת של גורלנד „הרוסי הטהור" נתמעטה במדה גדולה, הימנים בקשו רשיון לועידה ולא קבלו. נפלה הברה שאינה פוסקת, שנתרופף מעמדו של רוחלוב, מיניסטר־הדרכים, אחר מעמודי התוך של „הקלוב הלאומי", שכבר הספיק ל„הלאים" את כל המיניסטריה שלו, ועל מקומו עתיד לבוא, לפי דעת ה„יש־אומרים", מנהל מסה"ב הדרומיות־מערביות, נימישאיוב, שפטר לפני ימים מועטים ממשמרתו את הסויוזניק גאלקין בשביל שהשתתף בדמונסטרציה, שנערכה לכתחילה כדי להסית את ההמון ביהידים. סגן המיניסטר לעניני־הפנים, קריז'אנובסקי, אשר שמש מקור נאמן לכל הגזרות הקשות, שנגזרו על היהודים בשנים האחרונות, הוא אשר שם „כבלים על רגלי היהודים" עוד בטרם שהכריזה ה„נוב. וורמיה" על „צורך" זה, לא די שלא נתעלה למשרת מיניסטר־הפנים, אלא שיש אומרים, כי עתיד הוא לרדת מן הבמה הפוליטית לגמרי, ועכשיו, ערב בחירות לדומה הרביעית, לא עמדה לו לקריז'אנובסקי אפילו זכותו זו, שבקי גדול הוא בעניני הבחירות לדומה. בימים האחרונים התחילה חוזרת ובאה בעתונים שמועה גם ע"ד פטוריו של הגנרל־גוברנטור הפינלנדי, ועוד כמה סימנים אחרים כאלו מעידים על זעזועים בפוליטיקה הפנימית שלא לצד ימין.

כמובן, אין המצב הזה מניח את הימנים לישון, ורוצים הם להכריח את הפרמיור החדש, כי יפצה את פיו ויברר את שיטתו, נועדו ראשי ההסתדרויות הימניות והחליטו לבוא לפני קוקובציב במגלת־כפר ע"ד שלש השאלות העקריות, שעליהן הפוליטיקה הלאומית עומדת: שאלת היהודים, שאלת הפולנים ושאלת הפינים. ושלשה מגדולי השחורים חלקו ביניהם עבודה זו של עריכת ההרצאה — פירישקביץ כתב את הפרק ע"ד היהודים, זאמיסלובסקי—ע"ד הפולנים ובאזונוב, עורך ה„סויעט" ומי שהיה עורכה של ה„פינ. גאזיטה"—ע"ד הפינים.

הפרק ע"ד שאלת היהודים פותח בלמוד חובה על הממשלה על שהיא „נוטה חסד" ליהודים. לפי דעתו של פורישקביץ חטאו בזה כמעט כל המיניסטרים, כמעט כולם מראים פנים של חבה ליהודים, ויותר מכולם חטא ואשם סטוליפין ע"י הצירקולר שלו מן כ"ב במאי לשנת 1907, האיסר על האדמיניסטרציה להגלות אל תוך התחום אותם היהודים, שהתישבו מחוץ לתחום שלא כדין. מיום שנתפרסם הצירקולר הזה — קובל פורישקביץ — הותרה

ש. ב. מקסימובסקי.

פִילִיטוֹן.

„קְנָס".

(רשמים מטפקד־העם באנגליה.)

(סוף.)

ברוך המקום: כוף כל כוף מצאתי גם יהודי אחד, שאינו מפחד. אמנם לפי הדין חייב הוא לפחוד, ומפני זה העלימו בראשונה את מציאותו לגמרי; אך פחד הקנס היציאהו לאור עולם, אותו ואת „אשתו". הוא בן ארבעים, והיא בת עשרים; הוא יהודי פולני, והיא אנגלית שבאנגליות. לראותם אני צריך, ותרד אלי יפהפיה גאיונה, זקופה ותצופה — תומר אנגלי. תומר, תומר, מה זה כפף קומתך הזקופה? - לא זו העת לשאלה צדדית. בשעה שרבות עלי השאלות העיקריות, השאלות „מטעם". אך תשובות נכונות לא אקבל גם על אלה; על הכל יש להם תשובה אחת, קצרה ומכריעה: נתין אנגליה הוא.

הלה כבר הספיק להתאזרח באנגליה, ובצלה הוא חוסה ועושה מה שעושה. לא כן אחי בן־עמי הסמרטוטר, זה המשתעל וגונח כלי הרף. ביתו, היינו — הדרו היחידי, משמש גם מחסן ל„סחורתו" — כך נקראים בפיו הסמרטוטים. „יורד" הוא: לפנים היו ימים אחרים, טובים מאלה. אז היה בעל־מעמד בעוך—„בשוק" הידוע; ועכשיו — הרי היהודי רואה בעיניו. זה קרוב לשלשים שנה, שהוא גר במדינת אנגליה; בעודנו נער בא הנה. רק בן ארבעים הוא, אף כי למראית עין—נו... הכבר נתאזרח? — לא! החסר דאגות אחרות הוא? העיקר הוא המחלה—דלקת הסמפונות. לונדון—האויר לח וקשה לנשימה; ביחוד בימות הגשמים, לו היתה מצויה הפרנסה לכל הפחות -- פרנסה או בריאות.

פרנסה או בריאות.

אמנם בדבר הפרנסה אין לו לזה במה להתגאות, כי לא בן־יחיד הוא לפני המקום ברחוב זה. — „ביתו של אדם הוא מבצרו". אולם משרתי פותחת לי את השערים של „מבצרי" הרחוב—ומה קטנים הם ומה רב מספר הנפשות הכלואות בתוכם. חדר צר ונמוך למשפחה, הדר צר ונמוך למשפחה. כשהמשפחה קטנה, מצרפת היא לעצמה דייר אחד או שנים; ובשעת הדחק משתתפות שתי משפחות בחדר אחד. פלונית ושתי בנותיה, אלמונית ושלשת בניה—כולם בחדר אחד. הבעלים נדדו לאמריקה. הללו—בעליהן באמריקה; אבל הסנדלר אשר אבדו לו גליונות המפקד פעמים—כאשר אבדו לרבים לפניו ולאחריו — איננו באמריקה. הנה הוא יושב אל האבנים ומתקן נעל בלוי; בחדר זה עומדת אשתו ומבשלת; ובו בחדר, בין המטות המגואלות ועליהן, מסובים חמשת בניהם ובנותיהם ובולעים ארוחתם. הנס של „עומדים צפופים ומשתחוים רוחים" יוצא בעיני מגדר הנפלא אחרי ראותי את המאורה ההיא, המשמשת מקלט־יום ומקלט־לילה לשבע נפשות, בולן למעלה מעשרים. בעלי מלאכה הם? — כן; כך כתוב בפירוש בגליון החדש, השלישי, אשר מלאתיו בשבילם בעצם ידי. גם שני הבנים, גם שלש הבנות עוסקים בחייטות. אך מיודעתי החרשה לוחשת באזני סוד: הבנות כולן — — —

כולן — ואף על פי כן!

בושת ממלאה את לבי. בושני בדירה הנקיה והמרווחת, אשר אליה אשוב אחרי עבודתי; בושני בבריאות גופי ונפשי; בושני בכת־לויתי הנאה; בושני בכל הנאה הנמצא בעולם, רחוק מכאן; בבושת אני סר מעל הבית ההוא אל הסמוך לו, אך—אין מפלט. הנערה אבולת־רקבון, אל תבושי מפני

הרצועה לגמרי, לפי ששמש אות ודוגמא ליתר המיניסטרים להקל איש איש במקצוע שלו. ומאז אין מעכבים בידי היהודים מלעסוק בפנים המדינה במסחר ותעשיה. אין מפריעים אותם מלהכנס אל בתי־ספר, פותחים להם פתח אל הפרקליטות ואפילו את דלתות הקינסרבטוריה אין נועלים בפניהם, אין משתמשים באמצעים הראויים נגד העתונות שבבשוה יהודים, וגדולה מזו היא הרעה, שעשה מיניסטר־הכספים, כלומר קוקובצוב עצמו, כי הוא מאיר פנים לבנקים מיסודם של יהודים ואוצרות הממלכה פתוחים להם. ומסיים פורישקביץ את פרקו, כי הסעיפים היותר חשובים בשאלת היהודים, שצריך לשים אליהם לב בלי אחיר, הם שלילת זכות הבחירה אל הדומה מאת היהודים והבדלם ממחנה הצבא.

וכמובן, כתבו זאמיסלובסקי ובאזונוב את פרקיהם הם על דבר הפולנים והפינים ג"כ בסגנון „לאומי" כזה, ומסקנתם של „שלשת מיטיבי לכת" אלה היא, כי תעודתו של הפרמיור החדש היא — לידע ולהודיע, כי היהודים, הפולנים והפינים הם האויבים המסוכנים של הממלכה הרוסית וצריך להלחם בהם עד כלותם. ורק לאחר שתנצח רוסיה את שלשת האויבים המסוכנים האלה נצחון גמור תהיה הרוחה לארץ והכל יבוא על מקומו בשלום.

ואולם לעת עתה אין השעה משחקת לשחורים. גם היריה הגדולה, אשר ירו הפעם, לא הצליחה. מגלת־הספר, שהגישו ל ו־קובצוב, לא נתקבלה, כנראה, בסבר פנים יפות. מתחלה הודיעו העתונים, כי גם ראשי מפלגת הלאומיים השתתפו בחבור מגלת־הספר הזאת, — העתונים הודיעו ומנהיגי המפלגה שתקו ולא הכחישו את הידיעה. והנה פתאם נתעורר קרופנסקי בכבודו ובעצמו ופרסם הכחשה לאמר, שמעולם לא עלה על דעת הלאומיים להשתתף בדבר זה, שעשו מחברי מגלת־הספר על דעתם ודעת חבריהם בלבד, ולא עוד אלא שהוא, קרופנסקי, אינו מוצא בחבור מגלת־הספר האמורה אלא מעין מעשה של שטות בעלמא. גלוי־דעת זה סימן מובהק הוא, שמגלת־הספר לא מצאה הפעם חן ולא נתקבלה באהבה: כשסכנה באה על אניה בלב ים, הרי העכברים הם הראשונים, הממהרים לעזוב איתה...

והפרמיור החדש עדיין לא שנה את תכסיסו והוא שומר מחסום לפיו, והעתונים מודיעים, שקרופנסקי בא אל הפרמיור לשיחה עמו ע"ד עניני השיטה הלאומית ויצא אליו המזכיר והודיע לו, כי אין שעתו של הפרמיור פנויה עתה לשיחות. אמנם סופרו של ה„טַן" הפריזאי שם בימים אלה בפי קוקובצוב בנוגע ליהודים וגם ליהר בני הנכר שבמדינה דברים שאינם קשים ביותר. אבל ה„רוסיה" מהרה להכחיש את הדברים לאמר, שאין הפרמיור החדש קובע שיחות לעתונאים ואין הוא יכול להתחייב באחריותם של דברים שמיחסים לו. ומוסיפה ד„ריביה", שכל המנחשים וחשים עתידות להפוליטיקה של הממשלה מכאן ולהבא שוכחים, כי לא הפרמיור הוא המסמן ברוסיה דרכים להנהגת המדינה, כי הממשלה ברוסיה היא ממשלתו של הוד מלכותו.

וקוראים הימנים את הדברים האלה, והנה אין גם בהם לא הן ולא לאו, — ומבוכתם „כדקאי קאי"...

„ישרה של אירופה".

כך דרכה של אירופה הזקנה: מפרק לפרק היא יוצאת לשוק ומתערטלת לעיני הבריות עד שרוך נעלה האחרון.

הגיעה השעה גם הפעם. הנה הסירה הזקנה את הפוך מעל פניה, השליכה את כפת־הלֵצים מעל ראשה, פרקה את נקודות הנחושת, המתנוצצות על מעילה כזהב, פשטה את המחלצות והמעטפות והמטפחות והחריטים, הכורכים ומסתירים את גופה,— והרי היא לפנינו בכל עצם יפי מערומיה. פה פתוח כקבר, אשר לא ידע שבעה, מלתעות פריץ־חיות, השואף לטרף, עינים מזרות הות־נפש, בת־צחיק של ערמת־נחש, וכולה, משערות ראשה ועד פרקי אצבעות רגליה, אומר: שקר, שקר, שקר.

כמדומה, שמכס נרדוי הוא הראשון, אשר צרף את המלים „יושר ואירופה", והוא שֶׁתָּלה גם אבוקה גדולה על נחלי הנוול והגנות, הפורצים ושוטפים מתוך מקור זה, מתוך „ישרה של

ה„סיר" וה„עלמה", שבאו אל חרוך המזוהם ומצאוך ברקבונך; לא לך בושת הפנים, כי אם לנו.

מול אותם הבתים, שנכנסתי אליהם בבושת פנים ויצאתי מהם בבושת פנים, עומד בית־ספר עברי, פרטי. מבחוץ אין הבית שונה מכל חבריו שבאותו רחוב; אך בפנים שוררת בו ה„שיטה הטבעית". מה לבני רחוב זה ולטבעיות?... הס, הנה קול התינוקות עולה באזניך וכאילו מכחיש את האשמת המשורר, המדמה את העם לחציר יבש. אבל אחרי רגע קט של התפעלות תבוא הדאגה ותטרידך: מה יהא סופם של תינוקות אלה ולאן יפנו לכשיגדלו ויצאו לרשות עצמם—האם אל הבתים שמעבר לרחוב?

למיודעתי החדשה, היודעת את הרחוב ואת כל אשר בו, אין מציאותו של בית־ספר זה ידועה כלל. האם היתה הידיעה משנה את משפטה על בני רחובה לטובה?

מיודעתי החדשה דם „כחול", אנגלי, נוזל בעורקיה. ברחוב זה נולדה וזוכרת היא אותו מן הימים הראשונים, הטובים — בזמן שלא היה בו זכר ל„גרים הללו". שכנים? — ח ל י ל ה! בני כיתה הם היא ובעלה לרבות, גם־חצר מלאה תרנגולים ותרנגולות, המתהלכים להם בחשיבות יתרה: היודעים הם, בעלי־הכנף הללו, כי הם היחידים מבני מינם בכל השכונה הזאת? המתגאים הם במעונם, אשר בולו אומר נקיון וסדר? או אולי אצלה עליהם גברתם מגאונה?... בנים אין לה; היא מגדלת אתה ילד אחד, מילדי העברים. תמוה הדבר?—כן, ביחוד למראה גאונה—גאון בת אנגליה—ולמשמע דבריה ודעתה על בני רחובה, ה„בוערים בעם", שבניה המבקשים עצה מפיה על כל צרה שלא תבוא. אכן „נתגיירה" האנגלית הגאיונה — בריות, כמובן. „שרה, שרה! לאן את־הולכת, שרה! עכבוה נא, עכבו את שרה!" — הקוראת מלב חם ומלא רחמים היתה האנגלית הגאיונה, והיא גם שעכבה את שרה. „הרגעי נא, שרה; שובי למנוחתך, שרה. התרגשת היום במקצת. סורי הביתה, שרה... משוגעת וחולת־נופלים; אתמול נפלה ברחוב הראשי על המסלה האלקטרית, משוטטת ואין משגיח עליה, תמהתני על שאין בני עמך שמים לב לה; הלא בעלי יכולת הם... חרפה היא!

בקשתי את שרה בגליונות המפקד — ולא מצאתיה. רבות הן ה„שרות" שם, אך חולת־רוח אין בהן אף אחת. בכלל חלק הוא העמוד המוקצע למומים, ובין אלף נפשות נמצאת רק א ח ת בעלת מום. מה הן המסקנות שיגיעו להן חכמי הספירה על בסך הידיעות המדויקות האלה? מה מצב הבריאות בקן־עוני זה? או מה מספרם של יודעי קרוא וכתוב בין אחי ואחיותי?

— היודע בעלך לחתום?

— ה—לי—לה!

— ואת? .

— תודה לך על החלקות..

צדקה, כנראה, מיודעתי החדשה: „בוערים בעם"... אך בערותם של רבים נראית לי כמזוייפת. חשודים הם בעיני על הודיעה בספר; ויש רגלים לדבר:

— היודעת את לחתום?

— לא.

— יהודית?

— הן; אבל הכי גם יהודית בכלל?

והדין עמה: היהודים יוצאים בכל מקום מן הכלל—וכמה טובה השפה מן המדברים בה?

— בעלך „מלמד"—ואינו יודע לחתום?

— טרוד היה באותה שעה.

— ואת? חתמי נא את.

אחרי השתמטות באמתלאות שונות היא חותמת ביד רועדת. דפסה מתבארת על ידי דברי שכנתה; גם היא יודעת כתוב, וגם היא לא תחתמ־

אירופה". ולא נפלא הדבר. אנחנו, היהודים, שותים זה מאות מאות בשנים את הכוס, אשר מסכה לנו אירופה. דמיהם של מאות אלפי חללינו משמשים זה דורי-דורות זבל ודומן לשדמות אירופה ממזרח ועד ים, צועקים מן האדמה ומעידים עדות נאמנה על „ישרה של אירופה"...

עכשיו נעצה אירופה את צפרניה הטורפות בטורקיה, וזו י טורקיה האומללה זבת דם, מפרפרת בין החיים והמות, ואירופה „הישרה", מקור התרבות, תוקעת את צפרניה ותוקעת, דורסת וטורפת, רוחצת את רגליה בדם הרותח ורוחצת...

„על דעת עצמה עושה איטליה מה שהיא עושה"... לו נאלמו לכל-הפחות הפעם שפתי-שקר; לו לא נזדקרו לכל-הפחות הפעם הטלפים „הטהורים", בשעה שהחרטום הטמא שקוע בבצה ונובר בה מתוך הנאה וגודל-לבב! וכי לא את רצונה ושליחותה של אירופה כולה איטליה עושה? מצד אחד: פרנציה וגרמניה הפילו על מארוקו גורל וחולקות אותה בינן לבין עצמן ומותירות נתח גם לשפניה חברתן, יכדי להניח את דעתה של איטליה, שיש לה טענה חזקה על הים התיכון, מפייסים אותה—באבר מטורקיה החיה. ומצד שני: אנגליה, פרנציה וחברתן אומרות לתקוע יתד באמצע הברית המשולשת, שטורקיה נשמעת לה, להפריד בין אוסטריה ואיטליה ולהטיל שנאה בין טורקיה וגרמניה,—והרי הן מכפרות את ידיהן המגואלות בטורקיה העלובה: תבוא איטליה והשלח את שנה בה והעורר קנאה וחשד בלב אוסטריה, הרואה בחלומה את דגלה מתנופף על ים סלוניקי ומתיראה, שמא יקדמנה אחר; תבוא איטליה ותתקע את צפרניה בגופה של טורקיה ותבוש הטרופה מבטחונה, אשר בטחה בגרמניה „ידידתה"...

ובעוד הדם הרותח שותת ויורד ומקורו של העיט עדיין תקוע בלב המפרכס, והנה כבר התחיל צדוק-הדין, ואירופה ממהרת להראות את „ישרה". הראשונה לצדוק-הדין היא, כמובן, הכנסיה הקטולית. הן זו רגילה מאז ומעולם ליחד מעון לאלהים רק בביתו של התקיף: „הפאליט. קאררעספ. מודיעה, כי הותיקן מתיחס בחבה למעשה טריפולים. כניסתה של טריפולים לרשות איטליה תרחיב את גבולותיה של התרבות הנוצרית ותוסיף כח להמיסיות הקטוליות"... ואחרי הכנסיה בא „המדע", האדון החדש המולך בכפה, ומסכים גם הוא: „האוריינטליסט הידוע, נמברי, הביע את דעתו, כי ההגנה על האישלם היא עבודת-שוא, האישלם יעבור ויבטל מן העולם, ובאמת אין הוא ראוי לגורל אחר מנקודת השקפתה של התרבות, שהוא, האישלם, אויב לה. „מלכיות האישלם עתידות להחרב כולן, משום שאין בהן אפילו אחת, העומדת על סדר מדיני"... המושלמים אין להם אופי ואין הם יודעים אפילו את פירושה של מלה זו, אין הם יודעים שום רגש אחר, חוץ מן הרגש הדתי, ואין להם שום משאלות-לב... תחית 300 מיליונים המושלמים—אגדה היא לילדים"... והרי גם הדעה ה„חפשית", המטפת לאהבה ולאחוה: „רבן של כל המאסינים באיטליה פנה אל כל הלשכות בכרוז, אשר בו הוא מבקש להשתדל עד כמה שאפשר, כדי לשמור על המנוחה בקרב העם, משום שהמלחמה היא לשמן של הקדמה והתרבות באפריקה"... ואחריהם צולעים על ירכם נביאי-השלום. ראש להם חפיי ומפיהם נושרות מלים בעלמא, ששומע אין להן: „המועצה של ברית הפרלמנטים מצטערת על כי הכרזת המלחמה מהרה לבוא כל-כך, עד כי לא היתה שום שעת הכושר לפשרה ותווך, והיא, המועצה, מביעה את תקותה; כי השפעת העמים, העתידה לבוא בכח ההחלטות שהוחלטו בהאג, תוכל להקים בקרוב את השלום על מכונו"...

כן, בקרוב — כשטריפולים תקרע מעל טורקיה, כשטורקיה תושיט יד קדמה וימה לבקש עוזר ואין עוזר ואין תומך, ובפחדה, כי לא יקיצו מזועזיה מבפנים, תמהר להשלים עם איטליה אויבתה ולכבות את האש בעוד מועד, בטרם לפת את כל עמודי הבית.

כי רב הוא מאד חומר-השרפה, השמור להם להעותומנים בתוך ממלכתם פנימה והעשוי להתלקח בכל שעה בגעת בו שביב-

---

בעצם ידה, חשש חששה לדבר: מי יודע לאיזה צורך ישתמשו בחתימתה זו? לעולם יהא אדם זהיר מלחתום על דברים מסופקים...

רוב התשובות שבכתב היו סתומות, בלתי נכונות, או מגוחכות. הרבה גרם לזה חוסר הידיעה בשפת המדינה; חלק מזה היה פרי ההתרשלות; והשאר נעשה בכונה, אף כי לא לאיזה צורך שהוא. אני בא ומסיח דאגתי למטונה על ספרי הפקודים; אך הוא מנחמני ואומר, שאין להקפיד על כגון זה, כי כל זמן שאין בדבר פסול על פי הדין—כשר הוא. „אל תצדק הרבה"...

במשך השבוע, שעבר מזמן חלוקת הטופסים לקבוצם, התרגלו יושבי הרחוב אל הענין המוזר והתחילו לדון עליו בישוב הדעת. כמו בראשונה היינו, אני ובת-לויתי, שיחת הרחוב ומרכזו; אך לזרים לא נחשבנו עוד. הגדולים פוגשים אותנו בפנים מסבירים, שיש בהם גם מן התנופה, גם מהרגשת אחוה. הקטנים מקיפים אותנו ורוקדים סביבותינו—והאמהות אינן גוערות בהם עוד. נערות פועלות פותחות את החלונות ומרמזות: בחור, סור נא הנה, גם כאן מחכים לך גליונות... „אל נא תפסח על ביתנו!" מזהירה האחת בפירוש. נשים נשואות מתירות לעצמן לרמז לדברים שבצנעא; אחרות גוערות בהן בנזיפה על שאינן נזהרות בלשונן בפני רווק; ובאות חברותיהן ומקבלות על עצמן תפקיד של שדכניות: מכירות הן, לפי דבריהן, בבת-לויתי, שאחותי היא. בקצור: נעשיתי לבן-הרחוב ממש.

אבל רק אני, האיש הפרטי, נעשיתי קרוב להם. הענין עצמו עדיין כולו מוקצה הוא בעיניהם. משתדלים הם להקדים זה את זה בהשבת הטופסים, ועל פניהם שפוכה מעין התפארות: ראה, לא התרשלנו במלוא חובתנו. אך ביתר עם זה נשקפת מעיניהם-גם מומה: מוטב שנקדים ונפטר מן העסק הזה, הרחוק משכר וקרוב להפסד... בשעת מסירת הטופסים הם משתמשים בהזדמנות שבאה לידם ומרצים לפני את קושיותיהם. רבות הן ושונות הקושיות, ועל הכל מפליא אותם החזיון המוזר, ששלחה אליהם הממשלה איש יהודי—ויהודי משלהם, „ירוק". דברים בגו; הממשלה נימוקה עמה. אותם לא ירמו; לא פתאים-מאמינים הם.

אחרי בכלות הכל התקרב אלי אחד מבעלי דברי „בסוד", ולחש על אזני: בבקשה ממך—סלח לי על שאנכי א-א-א—אבל רצוני לדעת — בינינו לבין עצמנו! — אל נא תכחד ממני: מה כל הענין הזה ולמה? שמעתי כל מה שנאמר בזה, גם קראתי—הן! — אבל אני רוצה לדעת את האמת, את-את... אל נא תדחני בקש, כי היא לא תועיל, הדעת נותנת, כי דברים בגו; ואם לאו הכי, הואל נא ובאר לי בטובך, מה כל הטורח הזה?

מה כל הטורח הזה?—ידידי, שאלה קשה שאלתני, שאלה, שגם אני מתחבט בפתרונה: מה כל הטורח הזה? למה הם כל המספרים הבלתי נכונים? בשביל מי ומה מענים ומצערים את כל עיפי-החיים הללו? בשביל לצאת ידי חובת ה„דין"? מי זה לץ אכזרי, אשר יקום ויערוך מספר למתים שוכני עפר? ומה נשתנו אלה המתים, המתגוללים על פני האדמה, כי יבואו ויפריעום ממנוחתם? מדוע לא יתנו גם להם להרקב בשלום?

ידידי, ידידי, שאלה קשה שאלתני.

ואתם, מתים-חיים, סלחו לי על אשר עזרתי גם אני לזעזע אתכם מקברותיכם; סלחו נא לי על הרגיזי אתכם ממנוחתכם ללא תועלת. לא אוסיף, לא אוסיף עוד,

לונדון.

אש ! במוקדון אין התסיסה הגדולה פוסקת אף לרגע, ואוסטריה ובולגריה „מפקדות" על התסיסה הזאת להטותה אל כל אשר יהיה רוחן וזן לנטות. בזכרונם של הארמנים עדיין חרותים ימי הטבח הגדול שחור על גבי אדום. אלבניה קודחת כולה; ומונטניגרה וגם הכנסיה שוקדות על „הקנתה". צרות קריטה במקומן הן עומדות. דאגת תימן לא פסקה גם היא, והערבים בכלל אינם מניחים לישון במנוחה. שלש שנות ממשלתם של הטורקים הצעירים לא מעטו את התהום, המפרידה בין לאומי טורקיה השונים, כי אם הרחיבוה, לא עקרו את הטינא ואת הקנאה מן הלבבות, כי אם הגדילו אותן, ומאותו היום הגדול של ס"ט סטיפאנו ועד עתה לא די שלא נתמעט חומר-השרפה המסוכן, אלא שנתרבה במדה מרובה וסכנתו גדלה עשרת מונים.

כמובן, אינה דרושה אמנות יתרה, כדי לעמוד מרחוק ולרמז על השגיאות של הטורקים הצעירים. דבר זה קל הוא הרבה יותר מקביעת סדר מדיני נאה וברירת דרך פוליטית טובה בממלכה כטורקיה, שרבים ועצומים הם בדקיה ומעטים וקצרי־אונים אמניה־בוניה. אבל אמנות פוליטית מיוחדה לא היתה דרושה גם, כדי להבין, ש„הפוליטיקה הלאומית", שנפלו עליה הטורקים הצעירים, עתידה להגדיל עוד יותר את המבוכה בטורקיה ולהכשיר את זו האחרונה לכל מיני פורעניות מבחוץ. ואל יפלא בעינינו, אם בקרוב „יוקם השלום על מכונו", כי בהעיף ממשלת טורקיה את עינה על סביבותיה—ונטשה את דברי נחלתה, האובדת לה בצפון אפריקה, ודאגה לעמודי ביתה לבל יתמוטטו.

כי מבחוץ תומך אין. את טעם „ישרה של אירופה" הלא יודעת גם טורקיה מתמול-שלשום, ואת טעם ישרן של „הידידות" האירופיות היא טועמת היום. ואם היו עיניה נשואות אל עשרות מיליוני בני אמונתה, הנפוצים בארצות רחוקות וקרובות, הרי אין כל ספק כמעט, כי עתידה גם תקותה זו לרמות אותה. ולא משום שכך גזר „המדע", כי „המושלמים אין להם אופי ומשאלות-לב", אלא משום שמן הקרבות הדתית, שאין עמה קרבות לאומית, קרבות הדם, ניטל זה כבר הכח להעשות בסיס נאמן לאחדות מדינית.

קשה הוא מצבה של טורקיה, כי על כן מוכרחה היא לבקש יושר וצדק מאת אירופה, ויש בעולם רק עם אחד, שמתוך הנסיון יכול הוא להבין, כמה גדול הוא אסונה של טורקיה, אם בצר לה היא קוראת לאירופה לעזרה; יש רק עם אחד בעולם, שיכול להשתתף בצערה של טורקיה באמת ובתמים. אנחנו היהודים הננו העם הזה.

„אי-נעימות".

„אי-הנעימות" הכרוכה בשבילנו בתפקיד של סוחרים-סרסורים, שבחרה ההסטוריה לזכות בו אותנו, מתגלית כפעם בפעם בפנים שונים ובמצבים שונים.

למשל, זקני הדור ודאי זוכרים עדיין את הטעם המיוחד שהיו מטעימים להם בימיהם במלה „חנוני", אשר שמשה אז תואר וכנוי לסתם יהודי. „חנוני" פירושו—אדם, שחונן מאת יוצרו בסגולה מיוחדה לקַמֵץ את צרכיו עד כדי משהו, המקצה בדירתו הצרה והאפלה פינה חשכה לחנות, והוא ואשתו ובניו כפותים לה ושומרים את משמרתה מעלות השחר בבוקר ועד שתכלה רגל מן השוק בערב, ומביאים לביתם שכר יומם הארוך—פרוטות נחושת. ומאוס היה החנוני על הבריות ושנוא היה על בני־אומנותו מעם־הארץ, שיצרם גדול, וקובלים היו הללו על החנוני היהודי, כי אין מנוס ומפלט ממנו, והיו מביאים ראיה ממדת הסתפקותו במועט מן המועט, כי גם צרכי רוחו מועטים וקטנים הם ושמדרגת איכותו הנפשית פחותה היא...

והנה יצירה חדשה באה לעולם—המחסן האוניברסלי, „הכל־בו", המספיק לאדם את כל דדרוש לו, „מן השרוך לנעלו ועד המגבעת לראשו, מן הכר שבחדר-משכבו ועד המחבת שבמטבחו. וגדול כחו של ה„כל־בו": נתון הוא בראש הומיות, בארמון העולה במיליונים, אלפי איש בוקעים בו יום יום, משרתיו עולים למאות ולאלפים והוצאותיו — לרבבות. ונפלא הדבר. יוצרי היצירה הנפלאה הזאת הם יהודים, בניהם ובני־בניהם של אותם „החנונים", שהיו מצמצמים את עצמם ואת מרכולתם בד' על ד' טפחים, והם המטפלים בגדולה של יצירה זו עד היום ומעלים אותה ממדרגה למדרגה. ושוב קובלים על היהודי, כי משום שעפ"י טבעו הוא עשוי להיות תלוי על בלימה ואינו חושש, שמא לא יעמוד בפני רוח נושבת, לפיכך מסוגל הוא ליצור יצירות מסוכנות כאלה, הדוחקות את רגלי החנויות ובתי־המסחר הקטנים וגוזרות עליהם כליה. והעתונות האנטישמית, וביחוד הגרמנית, מקישה מן המחסן ה„כל־בו" על יוצרו ואומרת: מה מצינו „כל־בו" זה אינו יכול עפ"י עצם מהותו לדיק, שיהיה לו עסק דוקא בסחורות משובחות ואינו מבחין בין טובה לרעה, אף יוצרו היהודי אינו מסוגל עפ"י עצם טבעו להבחין בין טוב לרע, ומכאן „ראיה" שאותו סוג בני־אדם הקרוים יהודים מדרגת איכותם הנפשית פחותה היא...

מתחילה היו האומות פורשות את עצמן מן המסחר כמעט לגמרי: גנאי היה המסחר ל„מיוחסים", שלהם ניתנה הארץ. ויהי המסחר חלקם ונחלתם של היהודים „פחותי האיכות". ואולם לאט־לאט נתחרטו ה„מיוחסים" והתחילו מסיגים את גבולם של היהודים, עד שלבסוף, נשנתה על גדות הגִיבָה הלכה חדשה, שהממשלה חיבת ל„הלאים" את המסחר ולנעול גם דלת זו בפני היהודים. אותה שעה התחילו „הפוסקים" מתנגחים זה עם זה בהלכה, הללו מהללים והללו מחללים. הללו, המהללים, אומרים: סגולותיו המיוחדות של היהודי עומדות לו לפתח את כל מיני המסחר ולתקן שוקים לכל מיני סחורות. תפסן הוא היהודי מטבעו וממהר הוא לעמוד על צרופי־האפשריות השונים, היוצאים מן המאורעות הבאים והמתרגשים לבוא לעולם, מהיר התנועה הוא היהודי. וכיון שהרהור רֶוַח עולה בלבו מיד בטלים בעיניו כל תחומי הקרוב והרחוק; ובאשר הרֶוַח שם הוא, והעיקר—מסתפק הוא במועט, הוא נותן למוכר את המחיר הגבוה ביותר ונוטל מאת הקונה את המחיר הנמוך ביותר, ודי לו אם ידבק בינתים בכפו הוא מאום, ריוח פחית שבפחותים, ריוח של פרוטה. ומתוך כך נמצא היצרן, למשל האכר המוכר את תבואת שדהו וגז צאנו, משתכר, ונמצא גם הצרכן, הקונה לחם לאכול ובגד ללבוש, משתכר. והללו, המחללים, משיבים ואומרים: היא הנותנת, מכיון שיהודי מסתפק במועט מן המועט, מכיון שהוא מרבה במחיר הסחורה שהוא קונה וממעט במחיר הסחורה שהוא מוכר, מכיון שמצד אחד הוא מפקיע את השער ומצד שני הוא מוריד את השער, הרי הוא „כורה שוחה" לכל מיני מסחר, כלומר הוא, היהודי, נעשה אבן־נגף על דרכם של הסוחרים מעם־הארץ, שיצרם גדול, ומונע מאתם את היכולת להרויח „אחד באחד", להתעשר קל־מהרה גם על חשבון האכר, המוציא לחם מן הארץ, וגם על חשבונו של הפועל, הנותן את פרוטתו בלחמו של האכר.

לפי שעה הוסרה מעל סדר־היום ברוסיה שאלה זו של נעילת דלתי המסחר בפני היהודים, אבל רק לפי שעה הוסרה ולא בטלה בטול גמור, ואין איש מאתנו יודע, מה יהיה גורלו של

„לפי־שעה" זה, אם כגורל ה„לפי־שעה" של חוקי איגנאטיוב להרע, שניתנו לפני שלשים, ועדיין הם קיימים, וכחם גדול היום ממה שהיה אז, או כגורל ה„לפי־שעה" של צירקוליאר סטוליפין להיטיב, שניתן לפני ארבע שנים וכחו פקע זה כבר. ואולם בבוא יומה של השאלה ע"ד „הלאמת המסחר" מובטחנו למפרע, שדעתם של המחללים לא תבטל על נקלה, שהרי סוף־סוף גובים בעניני מסחר עדות מפי סוחרים ולא מפי אכרים ופועלים, ודוקא הסוחרים עומדים ומעידים, שהיהודי „כורה שוחה" לכל מיני מסחר, שמדת הסתפקותו של היהודי במועט מוכיחה, כי „מדרגת איכותו" פחותה היא...

והרי „אי־הנעימות" הכרוכה לנו בתפקידנו, תפקיד הכרסור, בצורתה האחרונה שבאחרונות. בטריגידיר ובכל חבל אואילס שבאנגליה פרע ההמון פרעות ביהודי המקום על כי הם, היהודים, הפקיעו את השער של צרכי נפש. בווארשה התנפלו לפני ימים אחדים פועלים פולנים על יהודים בטענה, כי היהודים מפקיעים את השער, והדבר הגיע כמעט לידי שפך־דם. בוויניפג (קנדה) מסיתים הקלריקלים הקטולים את ההמון ביהודים באמרם, כי היהודים הם שחייבים ביקרות השוררת בארץ. בכל ארץ וארץ מרה עתה נפש העם על היקרות של צרכי החיים, התנועה נגד הצרה הזאת הולכת וגדלה. ובווינה כבר נשפך לרגלה דם בראש חוצות. והלבבות סוערים והמחות מתלהבים. ומי יודע אם לא תמצא גם הפעם „הדרך הנכונה" להחלץ מן המיצר — לרמז, כי פורענות היקרות לא באה לעולם אלא באשמת היהודים, שמדרגת „איכותם" פחותה היא.

ורמז זה פירושו ידוע: „שאו את יונה והטילהו אל הים ויעמוד הים מזעפו"...

ש. רוזנפלד.

מאותות הַזְּמַן.

אמרנו: סוף־סוף לא לשוא אנו חיים; גם אנו צועדים קדימה; גם אנו לומדים וגם אנו שוכחים ואל המקום, אשר ממנו יצאנו, שמה איננו שבים ללכת.

אמרנו: תמו האנשים, שאמרו לרפא את שבר לבם הריק מאמונה ודת על ידי נתוח היהדות. כי הבנו כולנו, שבנתוח הזה הם לא ירפאו, והדת והיהדות כשהן לעצמן לא לנתוח הן צריכות.

אמרנו: „המאמריות" המערה „מן הריק אל הפנוי", העוסקה „בתקון הדת" ו„תקנת היהדות", נשכחה לגמרי, שהרי למדנו: תחית הלב קדמה לתחית היהדות...

אמרנו — וטעינו.

דומה, כאילו שוב אנו עומדים על מפתן תקופה ישנה־חדשה, תקופת התקונים בדת ו„בסדור"; שוב התחילו פונים אל בית הקברות הישן, מוציאים משם עצמות שכבר יבשו ומכריזים עליהן שהן הן סגולה בדוקה ל„תקנת היהדות" ותחיתה.

הרי לפניכם דוגמאות ממאמר „לתקנת היהדות", שנדפס ב„השלח" בחוברת תשרי של שנת התרע"ב ליצירה:

... „לכו ונלכה, רבותי, — כותב מר אבן שיש, —אל בית הכנסת הישראלי, זה „המקום לתפלה" ונפתח את „סדור התפלה" — ומכל שכן את „הסליחה" ואת „הקינה" ואת „המחזור" — כלום אין הוא מלא וממולא רעיונות ובטויים, שאינם מתאימים למושגיו הדתיים של האדם בן־דורנו?... הרי, למשל, בטויים מונשמים וזרים כאלה: „אשתחוה ואכרעה, אברכה' וגו', „האל הגדול הגבור והנורא", „אל נקמות", „ויהרג מלכים אדירים, כי לעולם חסדו", „ברוגז רחם תזכר", „אל באפך תוכיחנו", „אל תשפך חרונך עלינו", „שוב מחרון אפך והנחם על הרעה", „והוא רחום... ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו", „מתרצה ברחמים ומתפיס בתחנונים" והרבה כיוצא באלה"...

ועוד:

..„יש ב„סדורנו" דבר קשה מזה: התפלות והבקשות בדבר הקרבנות. הדברים: „והשב את העבודה", „והשב כהנים לעבודתם", „פרשת התמיד", „פטום הקטורת", חשבון הקרבת „פרי החג", מספר הכשבים שהקרבנו לפנים בשבת, בראש חודש וביום־טוב, שאנו אומרים מפני „ונשלמה פרים שפתינו", — הלא אינם אלא פטומי־מלים בלבד, שהרי אין שום יהודי בן דעת מצפה להתחדשות הקרבנות והקטורת"...

..„אי אפשר לו לאדם בעל מוכר ובעל מדות ושלם בדעתו, שיבוא לבית־הכנסת וידמה בנפשו כאלו הוא עומד לפני איזה „ראש־שבט", או מושל עריץ, שחי בערבות אסיה לפני אלפים שנה, ויתחנן לפניו וירבה לו חונף וכבוד ושבחים מגוזמים ומגושמים כדי לפעול עליו, שימלא בקשתו או שיסיר כעסו מעליו"...

ובאה המערכת של „השלח" והעירה מצדה על אותו מאמר הערה זו לאמר:

... „שאלת האמונה (ולא הדת במובנה המצומצם בלבד)— כך כתוב ב„הערה"—שלפני שנים אחדות נדחתה בספרותנו מפני הלאומיות, שוב היא מתחלת לתפוס את המקום הראוי לה בתוך עם, שיצר את כל שלש הדתות של האנושיות המתוקנת, ובתוך אומה, שהדת הגינה עליה מפני הטמיעה במשך שני אלפי שנה".

ומעידה המערכת בהערתה, כי ה'„אבן־שיש", בעל המאמר, „רב דתי הוא להקהלות הארתודוכסיות של עיר גדולה באמריקה, ובכן ראוי הענין שנגע בו במאמרו לתשומת־לב מיוחדת לא רק מצד עצמו, אלא גם מצד אומרו".

ויפה עשתה המערכת שבאה והעידה, שהרי אלמלא עדות זו ודאי היינו אומרים, שהאומר כבר חלף מן העולם והמאמר נמצא באיזה ארכיון, והעורך „הוציאו לאור" רק למען הראות לנו, הקשישים, במה היו אבותינו עוסקים כשהיו דרדקים..

קראתי את המאמר ואת ההערה ואת העדות ונזכרתי מעשה.

הדבר היה בווילנא. משכילי העיר וסופריה נאספו כדי לעשות אזכרה לאד"ם הכהן במלאת עשרים וחמש שנה למותו. בין הנאספים נמצא גם חתנו של אד"ם הכהן המנוח י. שטינברג, וכשהגיעה שעתו של זה לדבר את דברו, פתח ואמר:

„עבודת ההשכלה, שהתחיל בה אד"ם הכהן, טרם נגמרה ועדין צריכה היא להעשות גם עתה. כל עוד נמצאים בסדורי תפילותנו פיוטים מעין „אץ־קוצץ", „לאת ודגם" ודומיהן; כל עוד נמצאות במחזורינו תפילות מעין „כחמר ביד היוצר" ודומיה, לא נוכל לאמר: השכלנו! כל עוד לא נקו קינותינו, מחזורינו ותפילותינו מן הפסולת, עלינו להמשיך את עבודתם של המשכילים הראשונים"...

מי יגלה עפר מעיניך, ר' יהושע שטינברג, וראית, כי המשכילים והסופרים שהיו באיתו מעמד לשוא חנקו מפני הכבוד את בת־הצחוק, שהיתה עומדת להראות על שפתותיהם: דברים שאמרת אז, שהיו מחולים לתלמיד־חכם, שכל ימיו עברו עליו בדקדוק ובעניני „נתוח הלשון", יוצאים עכשיו מפי אדם

הרואג לתקנת היהדות, ולא עוד אלא שמעירים עליהם, שהם רואים ל„תשומת־לב מיוחדת" ובהם רואים אות לתחית שאלת האמונה...

ובכדי להקן את ה„סדור" מציע בעל המאמר, כי „חכמי ישראל וסופריו שבזמננו יחברו תפלות ופיוטים חדשים שיהיו בו מושגים מן האלהות ואמונות ודעות דתיות ומוסריות לפי טעמי של היהודי התרבותי בזמן הזה".

ואנחנו אמרנו עד כה: לא משום שה„סדור" טפל הוא ניטל טעם בית־התפלה מאת היהודי, כי אם, להיפך, משום שניטל טעם בית־תפלה מאת היהודי לפיכך נראה לו „סדורו" כטפל. והראיה: היהודים, ההולכים להתפלל שלש פעמים ביום,— הללו „סדורים" עומד להם עדיין בטעמו, שהיה לו לפני אלפים שנה. למי נעשה ה„סדור" טפל? לאלה שמוקירים את רגליהם מבתי התפלה והם באים לשם רק ב„ימים הנוראים"; לאלה שבית־הכנסת בלי סממני ה„טמפל"—להקת בתולות־משוררות, „כימר עברי", וכאלה—איננו לוקח את לבבם. ואולם הללו אם ניפה ונשכלל בשבילם את ה„כדור" אפילו על פי המָדה האחרונה שבאחרונות— ומצא להם?

אך ניח רגע, כי הטפל שב„סדור" איננו מסובב כי אם סבה; שאמנם צריך לחבר תפלות כאלו, שיהיו בהן מושגים מן האלהות לפי טעמו של היהודי התרבותי בזמן הזה. במטותא מכם: וכי כבר באו בני האדם התרבותיים, ובתוכם גם היהודי, לידי מושג נוסים וקבוע בנוגע למהותה של האלהות? וכי כבר קים וקבל עליו העולם התרבותי מושג אלהי שאין להרהר אחריו? וכי אין לנו הצדק לאמר: כשם שאין פרצופיהן של בני־אדם שוים זה לזה, כך אין ציורי־אלהותם שוים זה לזה? ועל ענין ההגשמה הן כבר עמדו קמאי דקמאי, וביחוד מימות הרמב"ם ובעלי דבביה עד הגאון מווילנא ואנשי־ריבו מן החסידים. ושום אחד מאלה, אשר התפלות היו שגורות בפיהם, לא ראו רעה בהן, יען בענינים כאלה הכל הולך אחרי הלב ולא אחרי הפה; יען המה הבינו, שכל מה שהאדם הוא יותר בעל תרבות, כל מה שכח השגתו מזוקק יותר, בה במדה תזדכך האלהות שלו ובה במדה תזדכך גם ההסברה שהוא מוצא לתארי־ההגשמה. ולא עוד אלא שכל המודה בזכות קיומה של התפלה בכלל, אי־אפשר לו בלי הגשמה פורתא: הבא להתפלל לאלהיו הלא מאמין הוא שיש גם אוזן שומעת. — בלאו הכי אי־אפשר. ואם נרחיק כל הגשמה, הלא נגיע לאותו המושג האלהי, שאינו סובל שום תפלה ושום התחינה, והחכמים והסופרים החדשים עם כל תפלותיהם החדשות, מה יועילו?

ועוד זאת: מסכימים אנו לדברי בעל המאמר המדובר, האומר: „עול גדול הוא להתנהג ברמאות במלי דשמיא", אך אז הלא יסכים בעל המאמר בהכרח גם להנהגה — שאין חכמי דורנו וסופריו רשאים לחבר תפלות, ואם יחברו — שומע לא יהיה להם בין המון המאמינים, יען כי התפלות הללו לא תהיינה אלא אונאה בלבד. יגיל וישמח בעל ההערה על אשר „שאלת האמונה שוב מתחלת לתפוס את המקום הראוי לה בתוכנו", אך גם הוא הלא יודה, כי דוקא אלה הטובים, ה„מטפלים בשאלת האמונה", אינם יכולים להיות מחברי תפלות. אינם יכולים — יען האמונה המקובלת היתה להם לשאלה... רק תפלה היוצאת מלב איש, אשר האמונה המחלטת מדברת מתוך גרונו, ראויה לשם זה, ורק היא יש בכחה למלא את הלבבות ולדובב את השפתים. הן לא לשוא קבלה היא בידינו כי התפלות אבות תקנון...

והמחבר איננו מסתפק רק בתקון תפלה לחוד. במאמר בעל חמשה עמודים הוא בא לתקן את כל התורה כולה,—כחוק לאמריקנים אשר להם ה„עת — כסף".

הלא כה דברי המתקן, האמריקני הזריז:

„ולא רק בנוגע לתפלה כך. כן הדבר אף בנוגע ללמוד התלמוד, המדרשים וכל הספרות הרבנית וכו' וכו'. הרי, למשל, כל הלמודים בדבר המזבח, הקרבנות, בית המקדש וכליו, תורת הכהנים ובגדיהם, הקדש, דיני קרבן פסח, עגלה ערופה, נזירות, סוטה, בן סורר ומורה, דיני עבד כנעני. פדיון עבדים, קדושי שטר וביאה, ארבע מיתות בית דין, ועוד ועוד. דינים וענינים אלה, שהם שלשה רבעי התלמוד והספרות הרבנית, אינם נוהגים בזמננו כלל וכלל וכו' וכו'. כלום אפשר, שאדם בן דורנו יקריש כמה שנים משנותיו ללמודים כאלה, ומהם ישאב אהבה ליהדות ואמונה שבלב?"

„מובן מאליו", כי אחרי אשר שלשה רבעי התלמוד והספרות הרבנית נגנז ונעביר עליהם בקולמוס לשם מחק, נקל יהיה ללמד את בנינו את הרבע האחד הנשאר, והיו „כל בנינו למודי ה'"... ואם גם אז לא נצליח, שוב „נרבע" גם את הרבע הנשאר, עד אשר ישאר אותו „הכוזית" הצ־וף, שכל מוח יסבלהו; „וכל התורה כולה" תהי ניחה לעכול, ו„אדם בן דורנו ישאב ממנה אהבה ליהדות ואמונה שבלב" — לשמחת לבם של בעל המאמר והדומים לו.

לשמחת לבם של אלה — אך לא לתקנת היהדות!

דואגים המה—בעל המאמר והדומים לו—ל„אהבה" ול„אמונה" ומבקשים פתרון אחד לשניהם, וזה לא יתכן.

כי סוף־סוף מקור ה„אמונה שבלב" הוא בלבבות ולא בספרים. וכשבאים ואומרים לנו: „שאלת „תקון היהדות" היא שאלה טכנית; למען תקן את היהדות נחוץ לצמצם את למוד התורה בתוך מרחב שתי שערות של ה„קצור שלחן ערוך" וה„חיי אדם" ואת כל השאר נגנז בארון עם שברי הלחות, אנו משיבים: האנשים האלה לא להיהדות המה דואגים כי אם לעצמם — להקל מעליהם את עולה על היהדות.

ודוקא מהיותנו „עם, שיצר את כל שלש הדתית של האנושיות המתוקנת", ודוקא מפני, „שהדת הגינה עלינו במשך שני אלפים שנה" — דוקא משום זה — אנו אומרים—כבר הספיקו אלפים שנות תורה להביא אותנו לידי הכרעה מחלטת בנוגע לערכם של „תלמוד" ו„מעשה": שהראשון איננו צריך להיות נמדד במדרתו של השני; כי תכליתו של הלמוד איננה כלה במעשה בלבד, כי אם היא תופסת גבולים יותר רחבים ויוצאת מחוץ לגדר דמעשה...

ולדידן, שההשקפה ה„קצור שלחן ערוך'ית" על היהדות זרה היא לנו; שתכלית הלמוד איננה לנו לא האמונה ולא המעשה. כי אם דעת התורה ואהבת היהדות הקשורה בדעת שנדע אותה. — כל הנתוח הזה, שמציעים לנו זה כמה עשרות בשנים, אך למחסיר הוא.

ודעה זו, והשקפה זו על למוד התורה ככה נשתרשו בלבבית, שיש אשר אני בוש לחזור עליהן ולהציע אותן לפני הקורא העברי.

הן מי מאתנו איננו זוכר את דברי סמולנסקין, כי למוד התורה הוא היא המקשר את הלומד לעברו, לספרותו ולהקולטורה שלו בת אלפים שנה—ואין חלוק אם הלמוד מביא לידי מעשה או לא; מי מאתנו איננו זוכר את דבריו הצודקים נגד הרמב"ם, שאמר לרחות את התלמוד מפני „ידו החזקה", בהיות לו המעשה עקר, ולהצריך למוד רק הענינים הנחוצים למעשה והשאר יהא מונח בארון עד שיבוא אליהו (ספק הוא אמנם, אם באמת בזאת חפץ הרמב"ם,

אך טענותיו של סמולנסקין נגד המחזיקים ברעה זו הלא צדקו).

ומי כאתנו איננו זוכר את דברי אחד־העם, כי דוקא הלמוד והעיון באותם חלקי התלמוד ובאותם הענינים שאינם נוהגים בזמננו, הוא הוא אשר עשה לנו את העבר־להיה, ואת ההוה לעתיד מקוה, שבודאי יבא יומו.

ומי מאתנו לא חזה בנפשו, כי במסכת פסחים חביבים עליו אותם הענינים השייכים להבאת קרבן הפסח – שהיה נוהג בזמן שבית המקדש היה קים ואיננו נוהג בזמננו—הרבה יותר מכל דיני „חמץ נוקשה", אף כי הם נוהגים גם בזמננו; מי מאתנו איננו זוכר, כי מסכת יומא, המטפלת בכהן גדול וסדר עבודתו ביום הכפורים בזמן הבית, חבבה עלנו את היהדות הרבה יותר ממסכת חולין, המטפלת בדיני „כשר" ו„טרפה" שנוהגים גם בימינו; מי מאתנו יכחיש, כי הלמוד במסכת ראש השנה על דבר קדוש החדש, כיצד היו משיאין משואות וכדומה, הרחיב את לבנו הרבה יותר מלמוד דיני שופר שבאותה מסכת.

ומה שיעשו כל הלמודים האלה — בנוגע לאהבת היהדות ואהבת הלאום—לא יעשה הלמוד ב„קציר שלחן ערוך", אם כי מכוון הוא כלו לתכלית מעשית, ולו גם נלמד את הענינים „המעשיים" הללו במקורם ולא מ„כלי שני"...

הן זה רק „שנים אחרות לפנים" היו כל הדברים האלה כל־כך מהורים, ובהירים, ידועים ומקובלים לכל.

והשתא דקשישנא קמעא, שוב עלינו לחזור ולשנותם— לדרדקי.

ככה הכל סובב,—ואל המקום אשר ממנו יצאנו שמה אנו שבים ללכת.

האין גם זה אחד מ„אותות הזמן"? האין גם זה ראוי „לתשומת־לב מיוחדת"?...

יעקב כהן.

הַסִּירָה עַל הַיָּם.

עַל־פְּנֵי הַיָּם, הַיָּם הַגָּדוֹל, שָׁטָה סִירָה קַלָּה.
מֵעִם הַחוֹף הַמְּשֻׁפָּע נִתְּקָה, נִגְרְפָה לְנַפְשָׁהּ.
בְּצַהֲלַת אַבִּירֵי־זָהֳרוֹ לָהּ קָרָא קָרָא
הַיָּם וּבְחֶמְדַּת גַּלָּיו צוֹדֵד אוֹתָהּ.
וּשְׁטוּפָה־סְחוּפָה זָהֳרָה וּנְשׂוּאָה מִנִּי גַלִּים,
עַל־פְּנֵי הַיָּם, הַיָּם הַשֹּׁקֵט, רִפְרְפָה הַסִּירָה,
הִתְנוֹעֲעָה בִּמְשׁוֹבַת־חֵן וַתְּהַלֵּךְ בָּמָּה,
מִתְנוֹסְסָה בֵּין אַלְפֵי קְשָׁפִים יָפִים,
בְּנוֹת־צְחֹק, חֲלָקוֹת שׁוֹטְפוֹת,
כְּיַעֲלַת־דְּרוֹר, עַל־פְּנֵי הַדְּרוֹר שׁוֹלַחַת נַפְשָׁהּ,
עַל עַרְבוֹת־מַיִם, עַרְבוֹת אֵין־אֲפָסִים.

וְעָמַד עָמְדָה דְמָמָה רַבָּה, דְּמָמַת צָהֳרָיִם.
שְׁמֵי־תְכֵלֶת אֵין־רֶבֶב עַל־פְּנֵי יָם כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת.
רַק כַּדּוּר־אֵשׁ עֲנָק מְנַסֵּר יָחִיד בָּרָקִיעַ
וְסִירָה קְטַנָּה שָׁטָה...
קָם נַחְשׁוֹל שׁוֹבָב פִּתְאֹם, יְקַפֵּץ קְפִיצָה, יִמְעַד:
לִוְיָתָן צָעִיר, אֲשֶׁר קָץ בִּדְמִי־מַעֲמַקָּיו,
צָף מַעְלָה, נִצְנֵץ וַיִּתְהַבֵּט לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ,
בְּמַטֵּה־פִּיו, לִבְקֹעַ אֶת הַיָּם וְלֹא נִבְקַע —
וָנָע לְבַב הַסִּירָה,
רוּם תִּסֹּק, תִּצְנַח תְּהֹם - וְשָׁבָה לִמְנוּחָתָהּ,
טוֹפֶפֶת לָהּ בִּדְמָמָה עַל הַגַּלִּים הַשַּׁאֲנַנִּים,
צוֹלַחַת בֶּטַח עַל כְּתֵפֵיהֶם,
כְּיַעֲלַת־דְּרוֹר, בְּיַד הַדְּרוֹר מַפְקִידָה נַפְשָׁהּ,
עַל עַרְבוֹת־מַיִם, עַרְבוֹת אֵין אֲפָסִים.

וְגָדֹל גָּדַל מְאֹד הַלַּהַט, לַהַט־הַצָּהֳרָיִם,
הַשֶּׁמֶשׁ עָצְרָה דֹם וְלֹא נָע וְלֹא זָע כָּל רוּחַ.
הַיָּם, בְּעֶצֶם לִבּוֹ נִשְׁקָה, לְחָכָה הַשֶּׁמֶשׁ,
שַׁלְהֶבֶת פְּנִימָה, יוֹקְדָה וְנֶעְצֶרֶת.
אִם גַּם לְשׁוֹנוֹת־אֵשׁ הִתְמַלְּטוּ מֶנָּה סָבִיב
וַיָּז וַיַּעֲבֹר זְהָבָהּ קְצוֹת־מֶרְחַקִּים, —
הַיָּם, כְּבַד אֲשֶׁר־זֹהַר, רָבַץ לַעֲיֵפָה
וַיָּנָם תְּנוּמַת־שֶׁמֶשׁ
וְתַלְלֵי־מְנוּחָתוֹ נוֹהֲרִים בַּשֶּׁמֶשׁ,
וְעַל הַתְּלָלִים, כְּמוֹ בַחֲלוֹם שֶׁל פָּז, לְאִטָּהּ,
יוֹרֶדֶת פָּז, מְגַהַת אֲשֶׁר לְהַט,
נִגְרֶרֶת לָהּ הַסִּירָה...
עוֹד אַמָּה וַחֲצִי־אַמָּה לָהּ נִגְרֶרֶת,
וְהִיא אֲחוּזַת־תְּנוּמָה כְּבָר — אָז תַּעֲמֹד,
רַק תָּנוּד, עַל מְקוֹמָהּ עוֹד כַּעֲרִיסָה —

וְהִנֵּה הִיא כְּבָר נָמָה...
אָז תָּקוּם הַמַּרְגֵּעָה בִּמְלֹא־עֵינָהּ סָבִיב!
כְּרָאִי הַמְלֻטָּשׁ יָם, מְנֻמָּר וּמִתְנַצְנֵץ
לְכַמָּה גַוְנֵי כְּחֹל וּשְׁחוֹר וִירַקְרַק,
וּמְקוֹמוֹת מְגֻלָּד הוּא כִּמְצֻפֶּה כֶסֶף
וּמְקוֹמוֹת כְּמוֹ מִשְׁתַּפֵּךְ הוּא נִצּוֹצֵי־יַהֲלֹם
וְצוֹחֵק הוּא מִשֵּׁנָה,
כִּמְעַט כִּמְעַט; בְּלִי נִשְׁמָע דְּכִי, יַהַלְכוּ מֵימָיו,
כִּמְעַט, וּכְמוֹ בַחֲלוֹם, תָּזוּעַ גַּם הַסִּירָה,
בְּרַק־אֲשֶׁר־זָהָב כֻּלָּהּ —
הֲלֹא זֹאת הַמַּרְגֵּעָה מִתּוֹךְ שֶׁפַע־חַיִּים,
בִּתְנוּעָה דַקָּה תַּטְעִים הֲוָיָתָהּ!

כִּמְעַט כִּמְעָט — יֵשׁ רַב לִי רַב בַּחַיִּים,
אַךְ טוֹבָה לִי הַמְּנוּחָה, כִּי נָעֵמָה...

אָז יַצְלִיף פִּתְאֹם כֶּתֶם קַל עַל־פְּנֵי הַמַּיִם —
הַיָּם לֹא יַרְגִּישׁ...
בֶּן־שַׁחַף עָף — וּכְתָמִים רַבִּים — לַהֲקַת בְּנֵי־שַׁחַף
מַפְלִיגִים אַחֲרָיו, שׁוּט וְנַפְנֵף כָּנָף
וְהַבְהֵב, שָׁחוֹר וּצְחוֹר, עַל־פְּנֵי הַמַּיִם,
לַעֲבֹר שָׁם הַחוֹף, נִכְבְּדֵי־דְמִי, יְיַשִּׁירוּ,
כְּנוֹשְׂאִים סוֹד נְבוּאָה קְרוֹבָה לָבֹא —
הַיָּם לֹא יַרְגִּישׁ...
מַה תַּחֲרֹשׁ הַדְּמָמָה בְּמַעֲמַקֵּי נַפְשָׁהּ
וּמַה בְּלֵב הַמֶּרְחָק, כִּי יִתְאַפָּק?
לֹא יָדַע יָם, לֹא יֵרֶא גַם בִּצְמֹחַ
נְקֻדָּה כֵּהָה בִּקְצֵה־מִזְרָח, צָצָה עוֹלָה,
וְהִנֵּה הִיא כְּעַיִן מְזִמָּה שְׁחוֹרָה
עַל טֹהַר הַשָּׁמַיִם —
שְׁבוּר־זִיו מְנַמְנֵם יָם וּשְׁנָתוֹ עָלָיו תֶּעֱרַב,
תַּלְתַּלָּיו נוֹהֲרִים בַּזִּיו וּבְלִבּוֹ שִׁמְשׁוֹ
וְסִירַת־זְהָבוֹ עַל חָזֵהוּ...

וְהִנֵּה קָפַץ רוּחַ קָדִים קַל־כְּנָפַיִם
לַיָּם וַיָּטַשׁ מֶרְחָק רַב עַל פָּנָיו —
וַיָּגָז.
הִזְדַּעֲזַע יָם, כְּמוֹ חָלַם רָע, וְלֹא יָדַע מָה, בִּשְׁנָתוֹ —
וַיָּנַח.
וְרוּחַ שֵׁנִי בָא, מִמַּעֲרָב אַחֵר נִגְלָה,
וְאַחֲרָיו רוּחוֹת קַלִּים, פְּזִיזִים, חֵיל־הָרַגְלִים,
הִתְנַפְּלוּ וַיָּפוּצוּ עַל הַמַּיִם,
עָלוּ וְרָבוּ וְהִכּוּ עַל עֲבָרִים,
כְּאוֹמְרִים לָהֹם אֶת הָאוֹיֵב וּלְהַכְרִיעוֹ
בְּעוֹד הוּא נָם לָבֶטַח.
הִתְעוֹרְרוּ, הִתְנַעֲרוּ כָּל עֲבָרִים,
גַּל הִרְגִּיז גַּל וּמִשְׁבָּר קָם עַל מִשְׁבָּר,
וְרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים וּמְבֹהָלִים
לְבַשֵּׂר עַד קְצֵה יָם אֶת הַמִּלְחָמָה,
וַיֶּחֱרַד כָּל הַיָּם, הִתְנוֹדֵד כֻּלּוֹ,
וַתֶּחֱרַד גַּם הַסִּירָה...
וּמִן הַמִּזְרָח כְּבָר הִגִּיחַ אוֹיֵב חָדָשׁ,
צְבָא עַנְנֵי־אֹמֶשׁ, גּוֹשִׁים סְגוּרִים, מַחֲנֶה כָּבֵד
וַיִּדְרֹךְ וַיִּתְפַּשֵּׁט, וַעַם עָצוּר,
וַיְכַס אֶת עֵין חֲצִי הַשַּׁחַק, חָתַר הָלְאָה
לְכַבּוֹת עַל הַיָּם אֶת שִׁמְשׁוֹ וּלְהַתִּיקוֹ
מֵעֶצֶם הַשָּׁמַיִם...
וַיַּרְא הַיָּם וַיִּרְגַּז, רָעֲמוּ פָּנָיו,
וַיַּבְהֵל מִשְׁנֶה אֶת אַדִּירָיו, כְּפִירֵי־מֵימָיו,
וְהֵם נוֹהֲמִים וְעַל פִּיהֶם קֶצֶף —
וַיַּרְא הַסִּירָה פִּתְאֹם וְהִיא נֶהְדֶּפֶת
מִגַּל אֶל גַּל, אֹבֶדֶת זֶרֶם,
וַתִּרְעַד נַפְשׁוֹ לָהּ, לְבָבוֹ הָמָה:
„הִשָּׁמְרִי לָךְ, סִירָתִי!"

הִתְעוֹדְדָה הַסִּירָה, קָפְצָה עַצְמָהּ
עַל כֶּתֶף גַּל וְהַשֶּׁמֶשׁ בְּפָנֶיהָ:
„הַיָּם! שֶׁטֶף הָלְאָה, הָלְאָה! בִּגְאוֹן־שִׁטְפְּךָ,
כֹּה פֶּרֶא, מַה יָּפִיתָ. מַה נֶּאְדַּרְתָּ!
הַגְּבִירָה שְׁאוֹן מֵימֶיךָ־מִשְׁבָּרֶיךָ —
אָנִי עֲלֵיהֶם
כְּקֶרֶן־אוֹר מְנַצְנְצָה,
כְּהֵל לְתֵל מְפַזְּזָה,
כְּגִיל לְגִיל, כְּבַת־צְחֹק לַחֲבֶרְתָּהּ,
כָּל אֵדַע נַפְשִׁי בִּי!
וְכֹחוֹת טְמִירִים יִמְשְׁכוּנִי, יִדְחָפוּנִי,
אֶל עוֹלָם טָמִיר, רָחוֹק יִשָּׂאוּנִי..."

אָז יֵצַר מְאֹד לַיָּם וַיִּנְהַם קִרְבּוֹ,
וּכְאִלּוּ יִבְלֹם אֶת אֲבִירָיו, רָפָה וָרָמָם,
אַךְ נוֹחַ לֹא יָנוּחוּ.
וּפִתְאֹם עָמַד גַּל וַיִּשְׁטֹף פְּנֵי הַסִּירָה,
הִתְהַלְהֲלָה הַסִּירָה רֶגַע קַל—וַתִּנְהַר:
„הֵן צַחֵק רַק תְּצַחֶק־בִּי לְהַבְעִיתֵנִי,
הַיָּם! וַאֲנִי יָדַעְתִּי לִבְּךָ לִי, יָדָעְתִּי.
אִם לֹא כְּיוֹנֵק נְטַלְתַּנִי עַל זְרֹעֶךָ,
כְּיוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, שִׁעְשַׁעְתַּנִי
וַתְּנַעְנַע אוֹתִי שִׁיר וּתְנוּמָה וַתְּשִׂימֵנִי
כַּחוֹתָם עַל לִבֶּךָ?!
לֹא אִירָא רָע, לֹא אַכִּיר רָע — כִּי אִתְּךָ אָנִי.
הַגַּל הַקַּר — אַךְ יָשׁוּב נָא לְשׁוֹבֵב נַפְשִׁי!
עוֹד טַלְלֵי־אוֹרוֹ נוֹסְסִים עַל לֶחָיַי..."

אָז יֶחֱרַד פִּתְאֹם כָּל חֲלַל הַמֶּרְחָב —
הַשֶּׁמֶשׁ לֻקְּחָה שְׁבִי בִּידֵי הֶעָבִים...
וְקָדַר כָּל הַיָּם וְקָדְרָה גַּם הַסִּירָה

בְּתוֹךְ נַפְתּוּלִים קָשִׁים, נַהֲמוֹת-רֶצַח,
וְזֶה עַל זֶה וּמַעְגָּל לִפְנִים מַעְגָּל,
וְאֵבֶל כָּבוּשׁ מָלֵא לֵב הָעוֹלָם,
רַק עוֹד בַּאֲגַף-שְׁמֵי-מַעֲרָב גְּדוּד-אוֹר אַחֲרוֹן יַעֲמֹד
וְלֹא יָמִישׁ, בִּלְתִּי אִם יְנַצַּח שַׁעַל שָׁעַל . .
עוֹד מְעַט — וּמַחֲנֵה-רוּחוֹת חָדָשׁ, כַּבִּיר-אוֹנִים,
חֵיל רַגְלִים וּפָרָשִׁים מְעוֹפְפִים,
הִשְׁתָּעֵר עַל הַיָּם וְעַל הֶעָבִים יַחְדָּו,
וַתִּכְבַּד מְנוּ הַמִּלְחָמָה, כְּזֵב חֵילוֹ,
וַיֵּלֶךְ נָמוֹג לַעֲבָרִים.
וְקוֹל הַיָּם בְּזַעְפּוֹ עָלָה וְלֹא פָסַק
וּמְחִי מִשְׁבָּרָיו, מְחִי-קָבָל וְדַהֲרוֹת-פְּרָאִים,
וּבָא גַּם קוֹל הַסִּירָה, קוֹל יְלֵיל וּמְחִתַּת-מָוֶת —
וַיַּעַן לָהּ הַיָּם מִתּוֹךְ הַסְּעָרָה:
„בְּחַבְלֵי-שֵׁנָה, בִּדְמִי-חֲלוֹם, שָׁכַבְתִּי —
מִי נָגַע בִּי בִּכְנָפוֹ הַחֲרִישִׁית?
מִי קָרָא לִי מֵאַפְסֵי הַמֶּרְחַקִּים?
אֲנִי, הַיָּם–הַיָּם הַגָּדוֹל–הֱקִיצוֹתִי!
פָּקַחְתִּי עֵינַי–צַר עָלַי עוֹלָמִי
וְקָצְרָה עַרְשִׂי לִי מֵהִשְׂתָּרֵעַ...
וּמַה הַסְּלָעִים, אַבְנֵי-חוֹף, כִּי יְדַהֲקוּ אֶת רַגְלַי,
וּמַה נְּשִׂיאֵי-עָל יְהַלְּכוּ עָלַי אֵימִים?!
אֵל עָל! לְאַפְסֵי-עַד! כָּל גְּבוּל וָחַיִץ לִפְרֹץ, לִסְחֹף
אֶת שַׁדְמוֹת הַשָּׁמַיִם וּמְאוֹרוֹתָן יַחַד.
וְצִיּוֹת אֵין-הַסּוֹף —
כָּל צִיּוֹת אֵין-הַסּוֹף לְמַלֹּאת רַעֲמֵי-עֻזִּי!
אֲנִי, הַיָּם, הַיָּם הַחָפְשִׁי, הֱקִיצוֹתִי...
מִי אוֹיֵב–יָבֹא, אִם מִמִּזְרָח, אִם מִמַּעֲרָב
אוֹ מֵאֲשֶׁר יָבֹאָה–
וּנְנַסֶּה כֹּחוֹתֵינוּ!
נִתְמוֹדֵד!!
וִיהִי קְרָב זֶה הַגָּדוֹל וְהָאַחֲרוֹן לָנוּ...
הִשָּׁמְרִי לָךְ, סִירָתִי!––”
הַסִּירָה שָׁמְעָה–דָּבָר לֹא הֵבִינָה,
מִתְּהוֹם לִתְהוֹם בְּאֵין-אֱיָל מְשֻׁלֶּכֶת,
וַתֶּאֱנַק מַר וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֵּן קוֹלָהּ:
„הַיָּם, אֲהַבְתִּי אוֹתְךָ אַהֲבַת-עוֹלָם!
בְּלַהֲטֵי-תָקְפְּךָ, בְּגַאֲוַת-תַּלְתַּלֶּיךָ
מְשַׁכְתַּנִי עֹז, מְשַׁכְתַּנִי אַהֲבָה,
וָאֶדְבַּק בְּךָ וָאֵלֵךְ אַחֲרֶיךָ
וְכֻלִּי, כֻּלִּי הִתְמַכַּרְתִּי לָךְ...
אֵיכָכָה-זֶה תִּדְחֵנִי, תַּעַזְבֵנִי עַתָּה?
וְאֵיךְ אֶעֱזָבְךָ אָנִי
וּבְיַד חֲזָקָה תֹּאחַז בִּי וְלֹא תַרְפֵּנִי??!...
הֲכִי לְהִתְעַלֵּל בִּי מִסְתְּרֵי הֶעֱלִיתָנִי
וַתַּרְא לִי בָּמֳתֵי-כְבוֹדְךָ, רַהֲבֵי-דְרוֹרְךָ,
לְמַעַן הַפִּילֵנִי מְצֻלוֹת שֶׁבַע?!
הֲכֵן הוּא גְּמוּל אַהֲבָתִי, תָּשִׁיב לִי?
אִם אֵלֶּה לֶאֱמוּנָתִי בְּךָ שִׁלּוּמִים,
הוֹ יָם?!———”

קוֹל רַעַם רָחוֹק, מְעוּף הַסַּעַר הַמִּתְגַּבֵּר
וַהֲמוֹת הַסַּעַר טֵרְפוּ קוֹל הַסִּירָה
וּבִלְּעוּ תַּחֲנוּנֶיהָ-תְּלוּנוֹתֶיהָ...
הַיָּם לֹא עָנָה כְּלוּם–רַק שָׁאַג שְׁאָגָה גְדוֹלָה
וַיִּגְדַּר וַיִּתְאַפֵּק, תּוֹסֵס כֻּלּוֹ...
אֶת כָּל חוּג הָרָקִיעַ תָּפְשׂוּ כְּבָר הֶעָבִים
וַעֲלָטָה סָגְרָה עַל הַיָּם–וּפִתְאֹם פִּלַּח
בְּרַק-אֵשׁ מְרַסֵּק-שָׁלֹשׁ הָעֲלָטָה
וְעֵינֵי צָרִים נִפְגְּשׁוּ בְזַעַם צָהֹב
וִירִיַּת רַעַם כְּפוּל עָנְתָה אֶת הַמַּבָּט
וְגַעֲרַת יָם וּקְפִיצַת רוּחוֹת אָלֶף,
וַתִּטֹּשׁ וַתִּתְלַקַּח הַמִּלְחָמָה
בֵּין שְׁלֹשָׁה קַדְמֵי-עוֹלָם, אוֹיְבֵי-קְדוּמִים,
בֵּין רוּחַ וּתְהוֹם וּמֶרְחַב-עוֹלָם...
— הַסִּירָה נִשְׁכְּחָה בַּמְּהוּמָה, הָלְאָה הָלְאָה
כְּשָׁבָב אֵין-חֵפֶץ טֻלְטְלָה, נִסְחָפָה...
הַסַּעַר רָתַח, הָמָה, הֵרִיק כָּל חֵילָיו ——
וּפִתְאֹם נִזְרְקָה הַסִּירָה זְרִיקָה רַבָּה!
קוֹל נַאֲקַת שֶׁבֶר אַחֲרוֹן נֶחְנַק —
וְנֶעֶלְמָה...
— הִתְגָּעֵשׁ יָם, כָּל פְּרִיצֵי-לְבָאָיו הֵתִּיר,
אַבִּירֵי-מַעֲמַקָּיו, רְעֵבִים מִימוֹת-עוֹלָם,
שִׁרְיֹנֵיהֶם עֶשֶׁת, עֵינָם פְּלָדוֹת, קֶצֶף–רַעֲמָתָם
וְשַׁאֲגַת-פִּיהֶם אֵימָה,
וַיִּתְהַרְגוּ וַיְזַנְּקוּ עַל וַיַּעַרְקוּ מוּל סָעַר —
הַסַּעַר דָּשׁ בְּשׁוֹטָיו-בַּרְזֶל אֶת גַּבֵּיהֶם,
חֲנִיתוֹת-אֵשׁ עַל רֹאשָׁם נִתְּכוּ מִן הַמְּרוֹמִים
וַאֲבָנִים גְּדוֹלוֹת, כְּבֵדוֹת, אַבְנֵי קֶלַע––
וַיִּשְׁתּוֹלְלוּ!
גִּבֹּרֵי-זְוָעָה, פְּרִיצֵי-רַעֲמָה הִתְרוֹצְצוּ
וְנֶאֱחֲזוּ בַּסּוּפָה, חָגוּ עִמָּהּ, סוֹבְבוּ

הִתְלַכְּדוּ, חָמְרוּ, נִמְשֹׁךְ נִמְשְׁכוּ
בְּתוֹךְ־כְּדֵי־סִבּוּב אֶל מוּל טַבּוּר־הֶעֱנָנִים —
וְתָפְשׂוּ בּוֹ!
וַיַּעֲמֹד עַמּוּד־קְרָבוֹת אֵיתָן, רֹאשׁוֹ בָּרָקִיעַ,
וְהוּא כְּלֹעוֹ שֶׁל הַר־שְׂרֵפָה, תּוֹכוֹ רוֹעֵשׁ, גּוֹעֵשׁ,
וַחֲזִיזֵי־אֵשׁ מִתְעוֹפְפִים בַּעֲרָפֶל עָלָיו
וְחוֹזֵר־חוֹזֵר עַל מְקוֹמוֹ הוּא
וְאַדִּירֵי־לָחֶם עוֹלִים, יוֹרְדִים בּוֹ,
נֶאֱבָקִים, טוֹרְפִים זֶה אֶת זֶה, אֶת עַצְמָם,
נִבְלָעִים בָּעַרְבֹּלֶת.

... וְשַׁךְ הַקְּרָב. עֲיֵפֵי־תִגְרָה וּמְמֹרָטִים,
הַצָּרִים פָּנוּ הָלְכוּ אִישׁ לְעֶבְרוֹ,
אִישׁ בַּחֲרוֹן־אַפּוֹ וּבְמַשְׂטֵמַת־עַד בִּלְבָבוֹ:
לֹא נִצַּח אִישׁ, רַק הוֹצִיא כֹּחוֹ חִנָּם —
וְעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ...
וּזְמַן רַב נָהֲרוּ עוֹד עָבִים, עָבִים,
וּגְשָׁמִים עַזִּים יָרְדוּ, גִּשְׁמֵי־זַעַף,
וּזְמַן רַב נָהֲמוּ עוֹד רוּחוֹת וּבְנֵי־רוּחוֹת
וּכְפִירֵי־יָם אֲמִצִּים־קוֹדְרִים, רוֹטְנִים־קִרְבָּם נָדוּ,
לֹא אָבוּ הֵרָגֵעַ...
וּבְהָצִיץ אַחֲרוֹן וְהַר־שֶׁמֶשׁ, צְהֹב־סָגֹל,
אֶל־פְּנֵי הַיָּם, בְּעַד פִּרְצֵי־הָעֲנָנִים,
וְהִנֵּה עָבַר זַעַם
וּכְאֵין הַצַּעַר עַל־פְּנֵי יָם, מִתּוֹךְ הוֹד־נֶפֶשׁ צַעַר,
וַחֲלַל הָעוֹלָם — נֹגַהּ רַךְ שֶׁל וָתוֹר,
וְהוֹלֵךְ מִשְׁתַּתֵּק כֹּל וְנִכְנָע...
וְעֶרֶב בָּא וְלַיְלָה רַד, לֵיל־קְדוּמִים, עַל הַמַּיִם,
בְּפִיו הָאִלֵּם חִידַת כָּל עוֹלָמִים,
וּלְבָנָה בָרָה, אַךְ זֶה נוֹלָדָה, צָפָה יָצְאָה
מִקִּרְעֵי הָעֲנָנִים
וַתֵּט נְתִיב־אוֹר מַכְסִיף עַל הַיָּם הָאָפֵל —
וְהִנֵּה הִיא, הַסִּירָה...
הִנֵּה הִיא, שְׁבוּרַת־חָזֶה, כִּבְרַת־מַיִם,
עַל שִׂרְטוֹן־חוֹל, בִּקְצֵה הַיָּם, מוּטֶלֶת...
מַחֲרִישָׁה בְּשִׁבְרוֹנָהּ בּוֹדֵדָה, עֲזוּבָה,
מַחֲרִישָׁה לִפְנֵי חִידַת כָּל עוֹלָמִים...
וְגַלִּים נוֹחִים, מְתוּנִים, שְׁקֵטֵי־רַחֲמִים,
מְחוֹנְנִים שׁוּלֶיהָ, לוֹחֲשִׁים לָהּ שַׁלְוָה,
לְאַט לְאַט, בְּזִיו שֶׁל מַעְלָה חִוֵּר רוֹעֵד,
בִּשְׁתִיקַת לַיְלָה וְאֵין פֹּתֵר...

שלום־עליכם.

בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

(טפוסים שהולכים ופוחתים.)

ד.

רַב משֶׁה־וָוֶלְוֶול בַּעַל־עֲגָלָה.

כל האומר, כי בני־האדם אינם מצווינו מפי הגבורה לשאת בעול בעל־עגלה ואינם מחויבים להתענות תחת ידו, — סימן הוא לו, שלא ידע את רב משה־וולוול בעל־עגלה מימיו.

רב משה־וולוול בעל־עגלה אינו דומה לשאר אחיו בעלי־העגלות. השם הזה בלבד: ר ב מ ש ה ־ ו ו ל ו ו ל — מעיד על טבע בעליו. ללמדך, כי יהודי בעל־בית הוא, ותפלתו שגורה לו על־פיו, ובקי הוא באותיות זעירות מחכימות, ויודע לתרגם פסוק כצורתו, ועוד כמה וכמה מעלות טובות לו.

למשל: נזדמן רב משה־וולוול לפונדק אחד עם מנין של יהודים עוברי־דרכים, מיד הוא קושר מטפחת אדומה לחמילתו המזופפת, הופך פניו אל הכותל ועומר להתפלל מנחה בצבור, כחזן העובר לפני התיבה. אמנם קולו קול צרוד ונחנק קצת ונשמע כיוצא דרך החוטם. אבל כנגד זה תפלתו תפלה נאה ומסולסלת, כתפלת זקן ורגיל לכל פרטיה ודקדוקיה.

בעצם הדבר הרי רב משה־וולוול זה יהודי שמח ועליז מטבע בריותו, דברן ומליץ ובעל לשון שנונה; ליץ ובדחן וממשל משלים בשעת שמחה. ופנים לו ארמינים כעין המתכת — ספק פח, ספק נחושת. וחוטם לו חרום או שרוע, ולפיכך דבורו לקוי קצת והברתו נשמעת כאילו יוצאת מנחיריו. את זקנו ופאותיו הוא מגדל ביד רחבה, כצדיק ובעל־מופת. חמילתו, חמילת־הבד אשר לו, ארוכה היא ועד הארץ תגיע. וכנגד זה שוטו מצוי תמיד תחת בית־שחיו, מגפיו משוחים ומזופתים יפה־יפה, הכל כמנהג בעל־עגלה, ועז־פנים הוא מאין כמוהו, שקול כנגד שלשים בעלי־עגלות כאחד.

ינסה־נא אחד מכם להרהיב עוז בנפשו ולקרוא לו משה־וולוול סתם, ולא רב משה־וולוול, — הריהו מתחייב בנפשו!

או, למשל, הראה־נא את כחך, אם בעל נפש אתה. וקום ושב, בצאתך ממרכבת־הברזל, אצל בעל־עגלה אחר, בשעה שהוא, רב משה־וולוול בכבודו ובעצמו, עומד כאן עם עגלתו ומחכה לנוסעים, — מובטח לך, כי מרה תהיה, אחריתך ועדי־אובד יהיה אותו בעל־העגלה ביחד עם סוסיו העלובים. חזקה על רב משה־וולוול, כי ישפוך עליך קיתון של רותחים ויחרפך כאחד הריקים, למען תספר באזני בנך ובן־בנך עד סוף כל הדורות, מי הוא רב משה־וולוול ובמה כחו גדול...

או נסה־נא פעם אחת והשתמש בו לצרכיך, כהשתמש בבעל־עגלה, ולא תאמר לו בלשון של כבוד: „במחילה מכבודך, רב משה־וולוול!" או: „הטריח־נא עצמך, רב משה־וולוול!" — וידעת את תנואתו... ואם ישבת בעגלתו של רב משה־וולוול, דע לפני מי אתה יושב; זכור תזכיר, כי לא בעגלתו של פלוני־אלמוני אתה יושב, אלא בעגלתו של רב משה־וולוול. כל אשר יאמר לך רב משה־וולוול — עשה. אמר לך שתכנס לתוך הכילה — הכנס. צוה עליך לישב מחוץ לכילה — שב. ואם יבקש אותך במעלה ההר לרדת מעל העגלה ולילך רגלי, במחילת כבודך — אל תהרהר אחרי דבריו! שמא ישיאך לבך להתאונן באזניו ולהשמיעהו את תלונתך על הנוסעים הטרחנים, אשר הושיב לימינך — לשוא יהיו דבריך. ואם תקניטהו — סופך יורש חרפות

וזלזולים, ומאושר יהיה חלקך, אם לא יורידך מעל העגלה באמצע הדרך, ביון־מצולה, בשעת סופה וגשמים.

„מכה אשר לא כתובה בתורה" — כך אומרים עליו אנשי העיר ונזהרים מפניו כמפני האש. סכנה היא לאדם להשמיע דבר באזני רב משה־וולוול ולא רוחו — סכנת־נפשות ממש!

ורק יום אחד יש בשנה, — ערב יום־הכפורים הוא זה — אשר אז יכנע לבו העקש של רב משה־וולוול ושב והיה כאחד האדם. ביום ההוא לא יגע רב משה־וולוול בשום אדם לרעה. אדרבה, בא הוא אז לביתך בחסד וחנינה, כולו נעים ונחמד לבריות, כולו לבוש הדר, קפוטתו מבריקה, כובעו חדש לראשו, מגפיו משוחים, צווארון משונה, קפול ורחב, מבצבץ מתחת לזקנו המגודל וכל מראהו אומר: „יום־טוב". הולך הוא מבית לבית, אל מכיריו ומיודעיו, לכפר את פניהם, לבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום־טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

ה.

תַנָא שׁוֹאֵב־הַמַיִם.

— כל העיר כולה בידי היא, כחומר ביד היוצר — כלומר: כסוס זה הרתום בעגלה. ברצותו מְקַצֵר וברצותו מַפְצֵר — כלומר: ברצותו הולך למישרים וברצותו מתעקש ועומד במקום אחד. יכנס הרוח באבי־אבות בעלי־הבתים שבעיר. מתאוים הם לשתות מים — יקומו־נא ויתקנו את הדרכים בעיר. ואם לא — ישאבו מכות וישתו קדחת, ואל יבואו יום־יום בטרוניה עם תנא שואב־המים, לאמר: רב תנא, הבה מים! רב תנא, הבה מים!...

כך דן וטוען תנא שואב־המים בפני עצמו, בשבתו על־גבי החבית הריקה ובהצליפו על־גבי סוסתו העלובה, ובשעת מעשה הוא מחקה את קול בעלות־הבתים, העומדות אשה־אשה ליד מפתן ביתה וקוראות לו פה אחד: „רב תנא, הבה מים! רב תנא, הבה מים!"

תנא אינו עונה להן ולא כלום. תנא זה יהודי שתקן הוא על־פי טבעו. כשהוא מדבר, אינו מדבר אלא אל סוסתו ואל נפשו. כשהוא יושב על־גבי החבית, הריהו קורא פרקי תהלים, פרק אחרי פרק, וכשהוא בא לבין הבריות, הריהו קופץ פיו ושותק. גם כשתחרפו, גם כשתשית בחלקות לו — תנא שואב־המים לא ישמע לך ולא ישים את לבו לדבריך. יודע תנא רק אחת: יש מים בחבית — החובה מוטלת עליו למלא את דלייך עד גדותיהם; אין מים בחבית — לא יועילו לך כל דבריך, ואפילו אם תדבר מן הבוקר עד־הערב. תנא אינו מן הזריזים, הממהרים ורצים לעשות רצון בעליהם ומקריבים את נפשם ואת נפש בהמתם בעדם — אין דרכו של תנא בכך.

אבל כנגד זה, במקום שאתה מוצא ענותנותו של תנא, שם אתה מוצא עזותו: כיון שיום הששי מגיע, הריהו בא על שכרו בדיוק, חלת־לחם אחת ושני זהובים במזומנים — שכרו של תנא מדי שבוע בשבוע — חובה היא לכל אשה ואשה מישראל. אם לא יקבל תנא את שכרו זה בשעתו — וידעת, כי יעמוד לפני ביתך, כמסמר זה הנטוע, ולא יזוז ממקומו עד ערב, למען יראו כל בני העיר וידעו, כי אין לך במה לסלק לשואב־המים את שכר עבודתו...

יהודי משונה הוא תנא זה! הוא משונה ומראהו משונה. קצר הוא ועב וכמראה החבית אשר לו כן מראהו. לבוש הוא אדרת של אכרים כל ימיו וכובע־חורף חבוש תמיד לראשו. מגפיו אשר לרגליו חרבו ויבשו, בתי־שוקיו — חבלים קשורים להם מסביב. בימות הגשמים לבוש הוא בתי־יד מקולעים, קרועים ומטולאים. שפמו תחת לחוטמו כאילו אינו, רק סימן של שפם יש לו. עיניו קטנות וסמויות קצת, ולפיכך אינו רואה ואינו מרגיש, כי מֵי חביתו מטפטפים ונשפכים לארץ בעד פי הַבְּרֶז. כל זה היא מפני שרחובות העיר לא רוצפו עדיין באבנים, ועגלתי של תנא מתנהגת בכבדות, מתגודדת אילך ואילך ונראית כמרקדת מתוך רוב שמחה. ומשום שאופני העגלה הזאת לא טעמו טעם זפת מימיהם, לפיכך בת־קולם מנסרת מסוף העיר ועד סופה, מנסרת ומכרזת לנשי ישראל, כי תנא וחביתו מתרגשים ובאים. אז תצאנה בעלות־הבתים לקראתו, אשה־אשה ותלונתה:

— הרי לא הבאת לי מים זה היום השני!

— הרי מלאת לי את דליי מים רק עד החֵצי!

— ואימתי יהי רצון מלפניך להביא גם לי מעט מים?!

תנא מביט על הנשים בעיניו הסמויות למחצה ואינו עונה להן דבר, כאילו אינו מרגיש בהן ולא כלום.

— „חדל־אישים" — אומרות עליו נשי העיר ומתענות על־ידו בצמא.

ורק יום אחד יש בשנה, אשר אז מספיק תנא מים לכל העיר בעין יפה, — ערב יום־הכפורים הוא זה.

למִן עלות השחר ועד אור היום עובר תנא בעיר על־גבי עגלתו המרקדת וממלא את כל הדליים מים עד גדותיהם. אחר־כך הוא מסיר מעליו את אדרתו, את אדרת־האכרים שלו, ואת כובע־החורף, החבוש לראשו, ולובש תחתם את קפוטת־השבת, העשויה צמר־גפן, ואת כובע־השבת הנאה, המוסיף לוית־חן לראשו. הדור־נאה זיוו של תנא שואב־המים אותה שעה. מראהו כמראה אלמן יוצא לחופתו אחרי ימי אלמנותו. הולך היא מבית אל בית לכפר את פני הנשים, לבקש מאתן סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום־טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכן ופגעתי בכבודכן בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכן ולברך אתכן בחתימה טובה.

עונות לו הנשים ואומרות:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

מבקשות אותו לשבת ומכבדות אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

ו.

רַב רְפָאֵל מַשְׁגִיחַ.

רב רפאל זה משגיח הוא. ההשגחה — זוהי עבודתו כל הימים.

על מה משגיח רב רפאל? על הכל.

משגיח הוא על התלמוד־התורה, כדי שילדי העניים לא יתהלכו בעיר ע־ומים ויחפים. משגיח הוא על בקור־החולים, כדי שחולים עניים לא יגועו ברעב; משגיח הוא על הבחורים, היושבים בבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות ולומדים תורה, מאכילם,

מלבישם ומנעילם, ומלבד זאת משגיח הוא על שאר עניי עירו ומספיק להם צרכיהם לשבתות וימים טובים.

רב רפאל משגיח עושה את מלאכתו לא על־ידי שליח, אלא הוא עצמו מחזיר על הפתחים מקבל נדבות בשביל העניים בחתונה ובברית־מילה ופדיון־הבן, תובע צדקה מאת כל איש, דורש מן החיים ומן המתים, מתקוטט תמיד עם מי שקופץ ידו, מחרף ומגדף ורָב את ריב העניים, עניי עירו.

בכל ימות השבוע הריהו מחזיר על הפתחים במקלו, ובערב שבת — בתרמילו שעל שכמו. התרמיל הזה של רב רפאל בית־קבול הוא לכל מיני מזונות וצרכי־אוכל־נפש: לפרוסות לחם ולכף רגל עוף, לבולבוסין אפויים ולקשואים, לשום ולבצלים, לעצמות יבשות ולשאר שיורי שלחן—את הכל מקבל רב רפאל בעין יפה, ובלבד שיתנו לו. ואם תקפוץ את ידך ולא תתן אל תרמילו של רב רפאל כלום—נוזף הַנָּזף, ואם תעמוד כנגדו בטענות ותקניטו בדברים—מובטח לך, שירים עליך את מקלו להכותך.

רב רפאל משגיח הוא חייל מחיל ניקולאי הראשון, שגמר את חוקו בצבא. קומתו קומה ישרה והִלוכו הִלוך של בן־חיל. בשעת־הכושר יראה לך מדליה נוצצת מתחת לקפוטתו, הנתונה לו מאת ניקולאי הראשון לאות כבוד. שתי מדליות הן: האחת של כסף, והשניה של ברונזה. ואם תקנה את לבבו, יספר לך כמה וכמה ספורים נפלאים על־ארות ניקולאי פאבלוביץ, על־אדות תקפו ומעשי גבורתו. אבל כלום יש לו שהות לעמוד ולספר לך ספורים, בעת שהמלאכה מרובה כל־כך? וכי קל בעיניך אדם שכמותו, המשגיח על כל העיר כולה?

מי מנה אותו משגיח—אין שום בריה יודעת. מי משלם לו בעד עבודתו זאת וכמה הוא מקבל—אין שום בריה יודעת, אין יודע ואין דורש ממנו דין וחשבון. הכל מאמינים בו. הכל יודעים את רב רפאל משגיח, כי נקי־כפים היא. הוא עצמו אינו צריך לשום דבר, ולפיכך סבור הוא, כי גם אחרים אינם צריכים לשום דבר. יש אשר יעיר למוסר אזנך על כי מפזר אתה את כספך לכל רוח, יאת אהיך האביון, הגוע ברעב, שכחת. כל העולם כולו לא נברא אצלו אלא בשביל העניים, ראה בגד חדש על בשרך, מיד הוא נגש אליך וממשש בו, ממשש ושואל: „מה יקר?" ותוך־כדי־דבור הריהו עומד כנגדך ומונה וסופר ומביא בחשבון, כמה עניים ערומים אפשר היה להלביש בזה ולכסות מערומיהם. נכנס לחתונה, לברית־מילה, לפדיון־הבן או לשמחה סתם—ראשית מחשבתו היא: כמה עניים רעבים אפשר היה להאכיל בסעודה שמנה זו ולהשקיט רעבונם? והוא יושב וממתין עד־אם כלו הנאספים לאכול ולברך ולצאת, כדי שיוכל ללקט את שיורי המזון אל תוך התרמילו בשביל בני העניים.

בן כמה שנים הוא רב רפאל משגיח? אין שום בריה יודעת, ואף הוא עצמו אינו יודע. בימים האחרונים נתחרשו אזניו קצת, כשאתה מדבר אליו והוא אינו שומע, הריהו כועס ובא עליך בטענה, כי „לוחש אתה על מכתו"—ועל־כרחך אתה מרים את קולך וחוזר שוב על דבריך. ואף ראיתו כבר נעשתה לקויה קצת. כשהוא מ..לך בעיר, הריהו מישיר את עיניו לפניו ומגשש במקלו על כל פסיעה ופסיעה. ואף־על־פי־כן חזקה על רב רפאל משגיח, כי יבוא למחוז־חפצו ויגיע עד תכליתו. כשנתבעים על־ידו ונותנים לו — הריהו רואה ומקבל. וכשנתבעים ואין נותנים לו — מיד הוא מקיש במקלו על הקרקע ומעמיד קול־זועות:

— רואה אני, כי אתם כבר מלאתם, ברוך השם את כרסכם בכל מעדנים ומשמנים, ועכשיו כטוב לבכם אתם יושבים ומעשנים פפירוסות להנאתכם. אשריכם, מה טוב חלקכם. אבל היודעים אתם, זוללים וסובאים שכמותכם, כי העניים שלי מענים בצום נפשם עוד מיום אתמול, גִירָא בְּעֵינָא דְּבַר־אִינָא?...

הדברים האחרונים האלה מין קללה היא בפיו, קללה יונית, שבה הוא מכבד את הקטנים עם הגדולים. להשיב את חרפתו אל חיקו אין כדאי לך. גזירה, שמא ישמיעך דברים עוד יותר נמרצים, אשר לא שמעו אזניך ואזני אבותיך מעולם...

„משלחת מלאכי־רעים"—אומרים עליו בני העיר ומתחבאים מפניו בחדרי־חדרים, כדי שלא ימצאם.

בנים אין לו. הוא האריך ימים אחרי כולם. ורק בני־בנים יש לו, שהם מכלכלים את שיבתו בלחץ ובדחק, ועל־ידי כך יש סִפֵק בידו להקדיש את כל ימיו לעניי עירו, להחזיר על הפתחים בשבילם, ללקט, לאסוף, לדרוש, להתבוע, לבוא בטרוניה עם הבריות, לחרפן ולגדפן ולקללן קללה נמרצת בלשון יון...

ורק יום אחד יש בשנה, שבו ינוח רב רפאל משגיח ויתן מנוחה גם לבני העיר. ערב יום־הכפורים הוא זה.

את עבודתו, עבודת הקודש, כבר כלה ביום אתמול, אחרי שהתקוטט עם כל בני העיר, רב את ריב העניים מידם והוכיח להם באותות ובמופתים, כי אף העניים קרואים יהודים, כי אף העניים חייבים במצות כפרות, כי אף העניים צריכים לסעוד את הסעודה המפסקת ולהיות נכונים ליום הדין, ליום הגדול והנורא—גִירָא בְּעֵינָא דְּבַר־אִינָא!...

עכשיו הריהו פוסע בעיר בלא מקל ובלא תרמיל, כשהוא לבוש בגדי יום־טוב ושתי מדליותיו נוצצות לו על החזהו הרחב. ולפי שעזב את מקלו בביתו, הריהו מצדד והולך בצדי הבתים, מגשש בכתלים, מחזיר על הפתחים ונכנס לכל בני העיר לכפר את פניהם, לבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם, הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

(סוף יבוא.)

דוד ברגלסון.

כְּכַלוֹת הַכֹּל.

חלק ראשון.

וֶלְוֶל בּוּרְנֶס.

(המשך.)

II.

בין כך וכך וימי הקציר והאסיף ממשמשים ובאים, רבתה העבודה, בשדה ובגורן, גדל ועלה מיום ליום מספרם של שכירי היום, והשעה לא הספיקה לו אפילו להרהר על נסיעתו העירה. על פני כל שדותיו, בין שורות הקמה, העומדת לאחר בשול תחת שמש־קיץ בוערת, נראו שורות שורות של אכרים ואכרות, מזוינים במגלים, ממהרים מתוך זעה לקצור ולאלם, בהולים

על שכרם לא פחות כשהוא בהול על רוָחיו ומשתדלים להעביר זה את זה בשקידתם מתוך שתיקת קנאה רצינית. עגלות רבות, שלו ושל אחרים, טעונות אלומים, נהרו מכל העברים אל הגורן— אל אותה הגבעה, שעליה עמדה מבעוד לילה. בין שתי ערמות תבן גבוהות, מכונת קיטור מעשנה, שרקה שריקת־זירוז בכל פעם, שחסרו מים בדודה, ודשה בכל תוקף את השבלים היבשות והמלאות.

משהאיר הבוקר ועד הערב לא ירד מעל סוסו. לא נח ולא שקט. צריך היה להשגיח על הקוצרים, על שכירי היום, הזורים את החטים ושוקלים אותן בממגורות הנמוכות. צריך היה לסור בחפזון גם אל מכונת הקיטור ולגעור שם בבנות האכרים, המתרשלות מתוך שחוק ומפגרות בעבודתן. באותם הימים היה משכים עם עלות השחר ועולה על מטתו עם דמדומי־ערב הראשונים, נופל עליה עיף ומכוסה אבק ומלא רצון, שהערב הוא חם ושקט, ויש לקוות, כי מחר יהיה יום בהיר ויפה. ישן היה אז על פי רוב בבגדיו, וחולם כמעט כל הלילה על אחוזתו הרועשת ומלאה עבודה, על ביתו הערוך ברהיטים, שבו מתהלכת רוקא היא, מירה'לי, מסבירה פנים ליהודי העיר, שבאו לקנות חטים, ומציעה ממקומה, מספסלה שאצל המיחם הרותח:

— וולוול, שמא ישתו את כוס התה?

דומה היה, שהאויר בסביב, גרנות התבן הגדולות וערמות החטים שנדושו — כולם הביעו מחשבה אחת אלמת: כל עבודתו שהוא עובד, כרכוריו שהוא מכרכר, נדודי־שנתו בלילה וכספו שהוא מרויח—כל אלו יש להם שייכות רבה למירה'לי ולהסטודנט החגר, הסובבים כל ימיהם שם בעירה; כל זה יביא לידי תוצאות חשובות, ובביתו של רב גדליה הורוויץ יתחרטו סוף־כל־סוף על החזרת התנאים, ותמיד, כשיראו אותו עובר לפני ביתם, ירמזו עליו באצבע מתוך חפזון:

— הנה עבר זה עתה לפני ביתנו וולוויל עם סוסיו החדשים...

וכשחלפו ימי העבודה והרעש, והתבואה שנדושה מלאה כבר את כל הממגורות הנמוכות, הקיץ פתאום, כמקיץ מחלום ארוך, ורק עתה התבונן אל מה שעבר, התבונן וראה:

הנה כבר עברו יכות הקיץ החמים; הימים נעשו קצרים וקרים, והוא עצמו עיף ויגע; ישן הוא הרבה בבגדיו מתוך אפיסות כח, ישן ביום ובלילה, ניעור לשאון גשם קטן, המתחיל לטפטף מן השמים המעוננים על גג הברזל של ביתו, שוכב, כשמחו מעורפל ועיניו פקוחות למחצה, וחושב מתוך נמנום:

— הכרוב שלו... הולך וצומח... הולך וצומח...

היה היה אז יום חג שלהם, והוא לא הרגיש בו כלל: כל אותו היום ישן בבגדיו ולא ידע בבואו ובצאתו. כשהקיץ, כבר נצטנן האויר שבחוץ והחשיך, ובבתי הכפר נוצצו פה ושם אשי הלילה הראשונות, הופיעו והבהבו ברעדה, התכוצו והתלהבו. האויר היה ספוג דממה, שירדה וצללה לתוך חשכת הלילה, ורוח מצויה פרפרה מסביב לביתו המואר של כהן הכפר. נשבה גם אל תוך חדרו דרך החלון הפתוח, תעתה שם אבלה ועגומה, כמקוננת על היום שהלך ואיננו...

הוא התרומם קצת ונשאר יושב על מטתו, פתק מתוך עצלות שלאחר שנה, קם, רחץ, לבש צוארון לבן ומנז'טים לבנים, צוה לרתום את הסוסים והיה שבע־רצון מהחלטתו זו:

— כסבור הוא, שכדאי לו לסור קצת העירה. א? ודאי כדאי!

הוא לא היה בעיר זמן רב מאד וכל־כך התגעגע לשם. כל זמן ישיבתי בעגלה חשב במתינות, שטוב היה לצוות לעגלון, שידפוק את הסוסים; אלמלי היה עושה כך, עדיין היה יכול לבוא העירה בעוד יום, ומבין זוגות המטיילים שעל ככר הטיול היו מירה'לי עם הסטודנט החגר רואים אותו בבואו.

ואף־על־פי־כן לא צוה לעגלון כלום ונתן לו לנסוע כל הדרך לאט ובמתינות, ולא עוד אלא שפעם אחת, כשהלז כעס פתאום על הסוס הימני והצליף עליו בשוטו, גער בו בקול של בעל בית מתון ובעל תכלית:

— הס! דם! בנחת! למה החפזון הזה?

הוא היה שקט, שרוי ברוגז קצת ומתון, מהרהר כל העת במירה'לי, מושך בכתפיו ומתרעם על עצמו:

— נו, נו! יכול אדם לחשוב באמת, שהוא זקוק לה, שהוא מחזר אחריה.

אלא שבקרבת העירה התחיל לבו פועם בו שלא כדרכו, ועיניו המבולבלות התחילו נמשכות בגנבה אחרי זוגות המטיילים, אף־על־פי שכבר גבר החושך בחוץ וקשה היה להבחין גם מקרוב את פניו של איש. הוא כעס על עצמו, על שהוא מפנה את ראשו אל זוגות המטיילים, התאמץ לבלי הסתכל בהם, ואף על פי כן הסתכל והרהר בזה, שמירה'לי אינה שם.

— למאי נפקא מינה?... פשיטא שאיננה...

שלהבות קטנות התנוצצו כבר בעירה פה ושם, כמציצות ומרמזות כלפי עגלתו הרצה, העלו בלבו הרהורים על אותם ימות הקיץ הרבים, שעברו פה בלעדיו, הרבו את הגעגועים עליה, על מי שהיתה ארוסתו, והנעימו לו את זכרון פניה הנוגים למחצה, שלא ראם זמן רב כל־כך.

תקפו עליו הרהורים:

שם, באחד מבתי העירה המוארים, יושבת עכשיו מירה'לי בפנים מפיקים עצבות ומרה־שחורה ושויון־נפש אל הבריות שמסביב, מסתכלת בעיניה הכחולות בשלהבת המנורה ושותקת, וכשמתגלגלת השיחה על אדותיו ואחר מן המסובים אומר:

— הרבה כסף ירויח וולול השנה... סכום הגון ירויח! — הרי היא מסירה את עיניה הנוגות מאור המנורה, מעיפה אותן במדבר ושואלת:

— מי? וולוול בורנס?

ושוב היא מסתכלת מתוך עצבות באור המנורה, מביטה בו זמן רב בדומיה, ושוב אין אדם יודע, במה היא מהרהרת, ושוב אין אדם יודע, אם היא מתחרטת על החזרת התנאים, אם לא.

פתאום עצר איש את עגלתו על יד בתי העיר הראשונים וצעק אליו בקול:

— את אבא ואת אמא לא ימצא בבית. עוד אתמול בבוקר נסעו לעיר־המחוז!

במהירות יתירה הפנה את ראשו הצדה וראה את הבחור־האיקינים עומד לפניו, בחור פשוט וגס, ששרת באחת מאחוזותיו של אביו ושב עכשיו רגלי ללון בביתו שבכפר.

הוא הרגיש כעין פגיעת הכבוד בזה, שעצרו כאן הבחור בעל המגפים הגדולים, ובזה, שאביו ואמו נסעו בלי ידיעתו לעיר־המחוז עוד אתמול בבוקר. נדמה לו, ששם, בין זוגות המטיילים, נהנה מי שהוא מחלול כבודו, ולפיכך גער באיקינים בנזיפה:

— נו, ובכן? ואם אינם בביתם, מה בכך?!

ומשום טעם שאינו ידוע דחף את העגלון בערפו וצוה

עליו לנסוע בזריזות יתירה. הוא היה נרגש ונפשו פזורה, ולא פסק מלהרהר כל אותו הזמן, שהתקרב בעגלתו אל העיר:

— איקונום שוטה... איקונום טפש שכמותו!

אלא כשקרב אל בית אביו, העומד כנגד השוק, וראה את החלונות של חדר־האורחים מוארים שלא כדרך הרגיל ומציצים לתוך הרחוב מתוך חדות יום טוב מיוחדת, מיד שכח את התרגשותו והשתומם:

— משמע, שאורחים שם? מי ומי הם האורחים אשר שם?

ומיד נזכר במירה'לי. העיף את מבטו כלפי בית אביה, שחלונותיו הציצו לתוך הלילה מצד הרחוב שכנגד, כשהם כבויים ועורים, ואז הרגיש, כי לבו החל לפעום בו במהירות יתירה.

— הכל אפשר! יכולה היתה מירה'לי לבוא עכשיו אל אחותה לבקרה! הרי דרכה של מירה'לי תמיד בכך!..

לאט ובמתינות משונה פשט מעליו את מעילו במסדרון, המוצף אור המנורה התלויה, גחך בשעת מעשה כלפי המבשלת הבאה בימים, שעברה כאן בזריזות אל חדר־האוכל, והיה נהנה מאד מגחוכו זה.

— איך שיהיה, והוא צריך להיות עכשיו מתון וזהיר, והעיקר, העיקר—שלא יהא נחפז וכהול ולא יגלה, ששמח הוא על בואה.

מחדר־האורחים עלו קולות שונים ובקעו לתוך חדר־האכל, שנכנס לשם. שם, בחדר האורחים, התפלפלו והתוכחו, והסטודנט החגר אף הוא היה בין המסיחים ורצה להתגבר בקולו על ערבובית הקולות והצעקית.

— הרבה עלה בידיהם, בידי בעלי המטפיסיקה, עד היום הזה?

אחד התינוקות, אחיו הקטן, יצא במקרה מחדר־האורחים אל חדר־האוכל; כשראהו, נגש אליו מתוך ריצה ולפת בידיו הקטנות את ברכיו.

הוא הרים את התינוק למעלה, העמידהו על הספסל והתחיל מאיר פנים אליו ומלטפו.

— פוחז קטן אתה, א? פוחז!

אבל דלת של חדר האורחים כבר נשארה פתוחה אחרי יציאתו של התינוק, ועיניו נמשכו לשם לפרקים בגנבה.

מלבד ליפקים החגר, נמצאו שם גם הסטודנט בן־הכרך, שאביו הביא אותו לכאן בשביל בנותיו, אחת מאחיותיו הצעירות ועוד עלמה בוגרת אחת, שהוא אינו מכיר בה. אחותו והעלמה הזרה ישבו על הספה הרכה, והסטודנטים עמדו זה לעומת זה, פניהם—פני להבים, והיו שקועים כל כך בעומקו של הויכוח, עד שלא הרגישו כלל בבריות שמסביב.

לבסוף נכנס אל חדר־האורחים, שאל את אחותו על ארוחת נסיעת אבותיו, נגש גם אל הסטודנט בן הכרך, הושיט לו את ידו ושאלו בנמוס ובדרך־ארץ:

— מה שלומו? מה חייו?

אבל הלז היה שקוע כל כך בפלפולו, עד שלא השיב אותו דבר ולא פסק מלצעוק כלפי ליפקים החגר:

— נו, ואהבה?! ומחשבה שעוברית להרגשה?! הרבה חדשו במקצוע זה מרעיו האכספרימנטליים?

כאן, בבית אביו, לא השגיחו בו שני הסטודנטים הללו, התפלפלו במשך כל הערב בעניינים רחוקים ממנו ובלתי מובנים לו כל כך; הם שכחו גם במציאותו. והוא—השד השיאו להשאר כאן ללינת לילה, לשוב בשעה התשיעית בבוקר דרך הקצה המערבי של העירה ולראות:

לבושה בגדי ברכים, יושבת מירה'לי במרכבתו של בעל־עגלה מעיר המחוז ומחכה שם סמוך לבית אחר קיצוני לסטודנט החגר ליפקים, מחכה לו מתוך התעוררות ומנחכת. והוא, ליפקים החגר... היא צולע ונגש אל המרכבה בחפזון גדול, בפנים מבולבלים, שרוחצו זה עתה, ואינו שם לב לדברי אמו האלמנה, הצועקת לו מפתח ביתה הפתוח: „פיני, בבקשה ממך, קח אתך את האדרת העבה. מאי איכפת לך, פיני, קח נא את האדרת".

נעלב ומבויש היה כל זמן נסיעתו בדרך, עד בואו אל אחוזתו. ואז החליט בלבו:

— מהיום והלאה יה נוסע אל העירה רק לעתים רחוקות.. רק לעתים רחוקות מאד.

(עוד יבוא.)

שמאי.

בערים ובעירות.

I.

עומדים אנו על מפתן שנה חדשה, גם צעדנו צעד אחד מעבר למפתן, הרימונו את קצה הצעיף המכסה את פניה של זו, וכבר נסינו גם לחוש עתידות ולנבא לחדשות.—אך לשוא! בלב בטוח, אם כי לא שקט, יכולים אנו לחזור על הקריאה הישנה ולאמר: „הכל כדאשתקד"...

אמנם ישן הוא הפזמון הזה; יש שהוא מטיל שעמום בלבו של השומע, יש שהוא מביא לידי חוצפה כלפי פמליא של מעלה זו או אחרת, אך חלילה לו לאדם שכמוני, החוזר בערים ובעירות, לחדש פזמון שלא שמע אותו יוצא מפורש מפי הבריות.

ואם אל „עמא דבר" תביט והתחלת מאמין בהשגחה ותאמר בלבך: מסתמא כך נגזרה גזרה, שכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותנו מן הנקודה המתה, עליה התיצבנו ועליה אנו עומדים זה כמה שנים פשוטות וגם „מעוברות".

כי אם נאמר לנהוג מנהג „הדרן" במחזור השנים — לנעוץ סופה של שנה עוברת בתחלתה של השנה הבאה, להקיש מן המעשים שכבר נעשו על המעשים העתידים להעשות, להתבונן ברוחות המנשבות ולהקשיב לרוחות המלחשות, אפשר היה לאמר: השנה הבאה עלינו שנה „מעוברת" היא, והרבה חרשות „בבטנה"...

כי רוחות מנשבות לא מעטות היו בסוף השנה שעברה: כסאות ממקומם נעתקו, „ארזי לבנון" משרשיהם נעקרו, שודדו מערכות, הוסרו מסבות וכמה וכמה רוחות התחילו מלחשות, ולחשם נשמע מסוף העולם ועד סופו: שומר מה מלילה?

אך בעוד אלו שואלות וכבר שמענו אחרות משיבות:

הכל כבראשתקד; לדידן ולדידכו אין שנוי ואין תמורה בסדר העולם. הישן טרם נושן והחדש—מלא מעם ישן.

ואחינו היהודים, היושבים בערי השדה, החשים עתידות, הרגישו בזאת ובתקוות כוזבות לא יונו את עצמם.

מטים המה אמנם את אזנם קמעא להקשיב לאשר יתלחשו במרומים, מעבר לקלעים; הדמיון הכוזב—לא התקוה— איחב להתרומם מעל למציאות, לטוות קורי עכביש, להעלות על הכותל הרומם צבעים מרהיבים... ואולם כל זה אינו אלא לרגע אחד.

כי ברגע השני, והנה אזנם השניה אשר לאחינו היושבים בערי־השדה כבר מקשיבה את נַהַם החיות הטורפות, האורבות לנפשם ולרכושם, השומרות צעדיהם והרובצות על דרכיהם.

וכדאשתקד — כן גם עתה, אלפי אנשים מישראל עומדים — הישיבה אסורה עליהם — ומתניהם חגורים, מקלותיהם בידיהם, צרורותיהם צרורות בלבבם ונכונים המה לדרך לא־דרך.

עומדים דֹם ומחכים לא לישועות — לאלו שוב אין מחכה, — כי אם לרגע, אשר יעלה עלידם רוח המושל בכל אשר להם — זה האוראדניק או השוטר או הגבוה עליהם מעט או הנמוך מהם מעט — ויאמר להם: „צאו!“ ויצאו.

אם לא משום „כל מה שאומר לך בעל הבית — עשה“, הלא משום שאין אדם דָן עם התקיף ממנו.

ומי לנו תקיף מן השוטר, המושל בערי ישראל ובעירותיו? ומי לנו „בעל־הבית“ דוחק יותר מן האיריאדניק?

וישראל הוא יודע, כי בעל־הבית שלו הזה לא רק שלא ירע רחמים בדין, כי גם בדין איננו משגיח; לא רק שאיננו נוהג עמו לפנים משורת הדין, כי אם כל מה שהוא עושה בו הוא מחוץ לגבולות הדין. ויודע ישראל, שאין משגיחים בבת־קולו אם יצעק — כי יכאב לו. ושוב איננו צועק ואיננו מתאונן ואיננו מבקש דינו. ויהי לו כל גוי קטן לכח כביר מכחות הטבע, וכל המתקומם נגדו נעשה, כידוע, לגל של עצמות.

ואלה מאחינו, אשר עודם „שוקטים“ על שמריהם, אשר לדרך רחוקה את עצמם אינם מכינים, ובמדינות הים עוד טרם שמו עיניהם — המה נאספים לקבוצותיהם ולפלגותיהם וידיהם מלאות „עבודה“.

כל כל קבוצה לפי השגותיה, כל פלגה לפי מאויה יושבת על „האבנים“ ויוצרת „רגלי תרנגולת“, אשר תהיינה למסד ולבסיס לבנין בית ישראל באשר הוא שם.

והקשקשות אשר על הרגלים, רגלי התרנגלות, משמשות לוחות — לחרות עליהן את ה„דברות“, את ה„יסודות“, את ה„פרינ־ציפיב“ ואת ה„ערקתי דמסאני“ אשר עליהם, אם גם לא הורגנו, הלא דכרנו מאות בירחים ועשרות בשנים.

אלה המה ה„בונים“!

אכן גם פני ה„בונים“ הללו פנים של אשתקד להם, וגם בנינם בנין של אשתקד הוא.

כי מלאו ה„בונים“ בוכים.

בווזניסנסק אשר בפלך חרסון, בליפוביץ אשר בפלך קיוב, ברובנה אשר בפלך וואהלין, בקיוב עצמה, בדווינסק אשר בפלך וויטבסק וביקטרינוסלב וכמעט בכל הערים והעירות לשמותיהן ופלכיהן, רבו הבוכים על כי אין חנוך הגון, חנוך לאומי, חנוך יהודי.

ובסדליץ ובלודז, בלובלין ובקמניץ־פודולסק, בקובנה ובחלם, בגרודנה ובריגה רבו הבוכים על כי אין מרצים הגונים לקרוא רפרטים לפני „מי שהיו“ חברים לחברה הספרותית שנסגרה אשתקד.

ובאודיסה ובקיוב, בווארשה ובווילנה רבו הבוכים על כי אין תיאטרון עברי, אשר יהיה ראוי לשמו הכפול, לאמר: שיהיה תיאטרון באמת ועברי באמת.

ובכל ערי ישראל לשמותיהן עפ"י סדר „אלף־בית“ רבו הבוכים על אלה אשר יפנו עורף לעמם; על אלפי הצעירים, אשר ברחו מן האש הלורט בבית ישראל ובאו במים...

וכל העובר על פני הערים האלה ורואה את הבוכים הרבים האלה ואמר: אין זאת כי אם באמת קצה נפשו של העם בחנוך המקולקל, אשר חונכו בניו עד עתה; באמת קצה נפשו בתרבות הזרה, אותה ספג אל קרבו באספותיו, תיאטרוניו ובתי־מקראיו; מוכן ומזומן הוא לשנות את החנוך לטוב, להרחיב את התרבות העברית ולהפיצה, והיא, התרבות הרחבה והמלאה, אשר תעצר את הבנים מעזוב את המחנה. אמנם העבודה מרובה, אך אין לך דבר העומד בפני רצונה של אומה שלמה.

אך כמעט פנה יום והנה אזננו שוב מקשיבה קול בוכים:

בווזניסנק אשר בפלך חרסון, בליפוביץ אשר בפלך קיוב, ברובנה אשר בפלך וואהלין וכו' וכו' רבו הבוכים היהודים על כי אנוסים הם למנוע את רגלי בניהם מבתי־הספר ומוסדות־החנוך ההם, המובילים אל אותה התרבות, שפרוזדור היא אל השמד...

אנוסים — זאת אומרת, שמצדם אין עכוב להוסיף ולחנך את בניהם אותו החנוך עצמו ובאותם בתי־הספר עצמם, אשר עליהם בכו היום עם עלות השמש; זאת אומרת, שלהם אין נפקא מינא אם ה„מומחים למקרא רפרטים“ יהיו מיותרים, התיאטרונים העבריים מיותרים, הספרות העברית מיותרת, וישאר רק הדבר האחד — השמד!

ואז הלא ודאי יהיה הכל כדאשתקד.

ואם יבכו הבוכים גם על זה וגם על זה — שמע מינה: נוח הוא לבכות מלבנות.

אך גם „בשמע־מינה“ זה אין כל חדש, ומה שהוה ומה שיהיה הוא שהיה גם אשתקד...

ואילם מהו חפצנו, כי ישתנה דבר וחצי דבר, ש„האשתקד“ האריך וכל התלוי בו ישכח מלבנו, שהשאיפות — גם „שאיפות“ לאחינו אשר בערי־השדה! — תתבררנה ולא יהיו לנו „ציידים“ מומחים, הרודפים בטיסה אחת אחרי שני שועלים וידם אינה משיגה אף את האחד?

אך גם החפץ הזה לא חדש הוא, וכבר נשמע גם אשתקד...

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלָיִם.

ד *).

מוסדי־צבור המספיקים עזרה חומרית לצריכים לה בלי הברל כוללים.

בקצוע ז׳ עוסק רק מוסד אחד, ועד כל הכוללים, והוא היה המוסד היחידי בירושלים שאמר, בשעת הוסדו, להתרומם מעל למעשים הפעוטים והפרטיים של הכוללים השונים ולשמש פתרון לכל עניני הצבור בירושלים ולעת הצורך — גם לענינים החשובים של הישוב הישן בכל הארץ.

אלמלי עצר מוסד זה כח באמת להתגבר מראשית יצירתו על הפילנטרופיות הממלאה את כל חללה של „ירושלים החרבה“, כי אז היה עלול לפעול גדולות: לאחד את כל העדות והכוללים שבירושלים — ואולי בארץ־ישראל כולה — ולעשותם חטיבה צבורית אחת, רבת הכח. אבל לאסוננו נעשה גם מוסד זה בעצם יום הולדו מדור לעניני צדקה וחסד, לעניני חלוקה פעוטים,

*) עי׳ „העולם“ ש״ז נומר 35.

לקח לעצמו תעודת „כולל" בשביל אנשים שאין להם כולל קבוע, שִמֵש מאז ועד עתה מעין „חצי־כולל" של אמריקה, ועבודתו זו, עבודת הצדקה הרגילה, ממעטת את דמותו ומתשת את כחו, והוא הולך ומתנונה אעפ"י שהעסקנים ההגונים שיש לו משתדלים להעלות לו ארוכה.

„ועד כל הכוללים" נוסד בשנת תרכ"ו, כאחת־עשרה שנה לאחר שווילנה חדלה מהיות המרכז לכל שופרות ארץ־ישראל ואחרי שנתפוצץ הרגש הלאומי, שהיה מונח בעיקרה של צדקה זו, לנצוצים קטנים ובודדים בדמות „כוללים", הנפרדים זה מזה פרוד גמור לארצותיהם ולפלכיהם.

מטרות „ועד כל הכוללים" הן: א) לתת תמיכה לספוק צרכים צבוריים, ביחוד של העדות האשכנזיות, כגון העמדת רבנים, דיינים, שוחטים, פרעון מסים וכדומה; ב) לתת עזר לכוללים, כשמתרגשים ובאים עליהם מקרים רעים; ג) לתת עזר לאנשים פרטיים במקרים היוצאים מן הכלל; ד) לשמש כולל, במובן נתינת חלוקה, לילידי הארצות ההן, שאין להן כוללים קבועים בארץ־ישראל.

לשם מטרות אלו התאחדו אז — בשנת תרכ"ו — ויסדו את „ועד כל הכוללים", וכחו של הועד המרכזי הזה היה בראשית יצירתו גדול מאד, — כמובן לפי המדה שמודדים בה בירושלים. אולם לאט־לאט נמס הדבק שעשה את „ועד כל הכוללים" לגוף שלם ובשנת תר"ן נפרד מעליו כולל אונגריה התקיף והעשיר, אחרי זמן־מה פרש ממנו כולל רומניה, וזה עתה אבד לו גם כולל חב"ד נדל ההשפעה. בכ"ז עדיין משתתפים בו כעשרים כוללים, והם—רוב מנינה ובנינה של העדה האשכנזית בירושלים.

בתור מורשיהם של הכוללים נבחרים ל„ועד כל הכוללים" ממונה אחד או שנים מכל כולל והרב הישיש ר' חיים ברלין נחשב לעומד בראשו.

מן הדין והחשבון של מוסד זה, בקונטרסו „שמש צדקה" חוב' כ"ח וכ"ט, נראה, כי בשנות תרס"ז ותרס"ח הכנים 595,600 פרנק והוציא 597,900 פר', כלומר ההוצאה עלתה על ההכנסה בסכום של 2300 פר'.

מקורי הכנסותיו של המוסד—אמריקה ואותן הארצות, שאין בהן ראשי כוללים או ועדים מסודרים לעניני ה„חלוקה", כגון הפלכים שמחוץ לתחום מושב היהודים ברוסיה, המדינות שיש בהן אוכלסי ישראל מעטים וכדומה.

אף־על־פי שהרפיציט של מוסר זה קטן הוא וכמעט שההוצאה שוה להכנסה, בכ"ז מוציא גם הוא „שטרות"*) על סכומים הגונים. כנראה נורמת לכך התמעטות ההכנסה. ואולם אפשר שהשטרות מוצאים משום שהכספים מתעכבים ב„צנורות ההשפעה" בחו"ל או מפני שגם „ועד כל הכוללים" נותן „אַנסים" לנתמכיו כמו יתר הכוללים.

ע"פ הדוה"ח הנזכר נראה שאלו הן ההוצאות העיקריות של שנות תרס"ז ותרס"ח:

בנין בתים בשכונת „כנסת ישראל" ערך	75,000 פרנק.
הספקת צרכי צבור של העדה והוצאות של לשכות הרבנים — — — —	35,000 „
עזרה להכוללים הירושלמים ושל יתר ערי א"י חלוקה ותמיכה ל־1750 נפש במקרים יוצאים מן הכלל — — — —	125,000 „
	80,000 „
חלוקה ל־700 נפש בני אמריקה — —	85,000 „
ס"ה	400,000 פרנק.

*) ענין „השטרות" נתבאר למעלה בפרק ג' („העולם" נומר 35).

נמצאנו למדים, שמכל הסכום (597,900 פרנק) שהוציא „ועד כל הכוללים" במשך שתי שנות החשבון יצאו ערך 27% לצרכי העיר והכוללים, ערך 12,5% לבנין בתים, ויתר הכסף, כלומר ערך 60%, יצא לחלוקה ומעשי צדקה שונים.

עד עכשיו היה „ועד כל הכוללים" משמש כלפי חוץ וכלפי פנים בא־כח של עדת האשכנזים: „כוללת הפרושים". משגברה רוח ה„חוריה" (הקונסטיטוציה) בארץ מצאו הירושלמים, וגם „ועד כל הכוללים" עצמו, כי לא נכון ליהיה מי שיהיה לעמוד בראש צבור בלי שום בחירות, ולכן נבחר בשנה זו „ועד־העיר", שנתאשר גם מטעם הרשות בתור בא־כח של העדה האשכנזית.

שנוי זה הסיר מעל „ועד כל הכוללים" את הכבוד של סמל הצבור הירושלמי, שהיה חופף עליו, ואעפ"י שהרבה מחברי „ועד כל הכוללים" נמנים גם בתוך „ועד העיר" (גרמו לזה אופני הבחירה שלא היו חפשים לגמרי במובן האישי) מכל־מקום אין כל ספק, כי מעתה כהה ברק הצבוריות של „ועד כל הכוללים", ואם לא יקדים להשקיע את עיונו וכחותיו בעניינים הכללים החשובים, העומדים על הפרק בכל יום, יֵעשה, לצערנו, גם הוא רק למוסד של חלוקה וצדקה, שיש לו עסק גם בקצת מעניני העיר.

והבל! מנהיגי המוסד הגדול הזה לא שמעו לעצה ההגונה אשר יעצו כל הדורשים באמת את טובת ירושלים, כי „ועד כל הכוללים" יפטור את עצמו מכל עניני הצדקה הפרטיים וירכז את כל מפעלו בעניינים הכלליים, שעיקרם היא הרמת כבוד ירושלים,—לא שמעו לעצה המובה והנכונה הזאת והביאו רעה על מיסדם שיכול לעלות למעלה גדולה ולא עלה.

מן האמור בזה אנו רואים, כי המוסד היחידי שבמקצוע ד', שאנו עומדים בו, מוציא שנה ושנה ערך שלש מאות אלף פר'—סכום הגון, שאפשר לפעול על ידו הרבה לשם הרמת מצבה של ירושלים.

בר־טוביה.

הַצְדוֹקִים וְהַמִּתְיַוְנִים.

א.

עוד שאין המלחמה בהמתיונים שואן ברעש וקול העם ברעו תרועת נצחון על בוגדיו אך החל להשמע בארץ; עוד יונתן החשמונאי עומד בקשרי המלחמה הנוראה — והנה יוסיפוס מכפר לנו: „בימים ההם היו בין היהודים שלש כתות... האחת היא – כת הפרושים, והשניה היא—כת הצדוקים, והשלישית היא—כת האיסיים" (קדמוניות היהודים, XIII, V, 9). פתאום צמחו שלש כתות בישראל — בימי הרעש ובתוך הרעש! התולד כהה ביום אחד ואף כי שלש כתות וביום מלחמה — מלחמה הדורשת את כל הכחות של העם, גם את הכחות המושכים, גם את הכחות הרוחים?!

ומעבר מזה: האם לא ראינו זה כבר לפני יונתן החשמונאי שלש כתות פועלות בישראל? הן האיסיים, יהיה פתרון שמם איך שיהיה, היו כת עתיקה של חסידים, אשר פעם התאחדו עם מורי התורה, עם „הפרושים" להיות אחד, וכמעט לא נבדלו מהם במאומה, ופעם התרחקו מן הפרושים ויבליטו את עצמותם המיוחדת, הכל לפי השתנות המאורעות וצרופיהם. חסידים,

המגבירים את מדת החסד על מדת הדין, היו כבר בזמן הבית הראשון, ובשעת המלחמות עם המתיונים והסוריים היו הם הראשונים למסור את עצמם על קדושת השם וגם להלחם בראש חילו של מתתיהו החשמונאי — ככל אשר יספר לנו על אודותם ספר החשמונאים.

והפרושים? ההיתה זאת כת חדשה אשר זה מקרוב באה — מימי יונתן החשמונאי? או: ההיתה זאת כת בכלל? הלא אלה היו מורי העם מאז ומעולם, אשר כל העם, או לפחות רובו הגדול והמכריע, הלך תמיד, או כמעט תמיד, אחריהם? אפילו אם נניח כדברי רבי אברהם גיגר, שהפרושים הם הם „הנבדלים" מטומאת גויי הארץ בימי עזרא ונחמיה וסיעתם, הלא גם אז ברורים הם הדברים האלה: ראשית, שהפרושים קדמו לימי יונתן החשמונאי ונמצאו כבר מזמנם של עזרא ונחמיה, ושנית, שהפרושים כללו בתוכם לא בני כת ידועה אלא בני כל העם, אשר נבדלו מטומאת גויי הארץ ויבואו בברית לעבוד את ה' אלהי ישראל ולשמור את תורתו. באמת היו הפרושים עוד קודם זמן עזרא ונחמיה. אולי קבלו את שמם זה בזמן ההוא, אבל את הרוח הדובר בם, את תורתם, קבלו זה כבר מן הנביאים וממשה רבנו בראשם. ובעל האגדה קורא בצדק את משה רבנו וסיעתו עצמם „פרושים" (כנהדרין, פ' א').

מדברי יוסיפוס אנחנו למדים, כי כת הפרושים „היא הראשונה בין שלש הכתות" (מלחמות היהודים, II, VIII, 14) וצמחה לפני כת הצדוקים; אבל מדבריו של יוסיפוס אנחנו למדים גם זה, כי כת הפרושים לא היתה לא כת ולא חברה, אלא מרבית העם שומרי המסורה, כאשר היו מאז ומעולם, ולא רק מדבריו של יוסיפוס נדע את הדבר הזה. גם מדברי התוספתא (סוכה, פרק ג') והתלמוד (שם, מ"ג ב') יוצא ברור, כי במלחמת הפרושים עם מתנגדיהם הצדוקים והביתוסים היתה יד ההמון הגדול. „עמי הארץ", עם הפרושים, כמו שהעיר גם רש"י (שם) באמרו: „עמי הארץ... והם היתה ידם עם הפרושים". וכן מעיד רבי יוסי תנא דסדר עולם לענין ספירת ימי טהרה של נשי צדוקים: „אף על פי שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושים" (נדה ל"ג ב'). וכמו כן בברייתא אומר צדוקי לבנו: בני, אף על פי שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים (יומא, י"ט ב'). מובן מאליו, שאם היו הפרושים כת לחוד, על דרך הצדיקים, לא היו הצדוקים מתיראים מהם. אין זאת, כי אם יד כל העם תכון עם הפרושים.

ויוסיפוס עצמו חוזר על דברי רבי יוסי ומפרש אותם באותו המובן הנאמר. יוסיפוס מדבר על תורת הצדוקים ואומר: „אם אמנם התורה הזאת מצאה לה מסלות רק בלב אנשים מעטים, אבל האנשים האלה הם הראשונים במעלה, וכל פעם אשר יעלו לגדולה הם אנוסים, למרות רצונם, להסכים לדברי הפרושים, כי אם לא כן לא יסבול אותם ההמון" (קדמוניות היהודים, XVIII, I, 14). מעטים המה בני חבורת הצדוקים: „רק העשירים עומדים לימינם" — אומר יוסיפוס (שם, XIII, X, 6). רבי יצחק הלוי מזכיר עוד את דברי יוסיפוס במקום אחר (שם, שם, 5), כי הפרושים „עומדים אצל העם במעלה גבוהה כזו עד שיאמינו להם וישמעו לקולם ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך או נגד הכהן הגדול".

אם האיסיים הם החסידים העתיקים, אם הפרושים הם מורי העם, אשר ישבו זה כבר על כסא הנביאים ללמד את תורתם ולפתחה — האם לא היו אפוא גם הצדוקים, שנואי נפש ההמון ואהובי העשירים, רק גלגול חדש של חבורה ישנה ידועה לנו משכבר הימים?

ב.

אם יוסיפוס מספר לנו רק, כי בימי יונתן החשמונאי היו בישראל שלש כתות, ובכלל זה גם כת הצדוקים, ואיננו קובע את זמן הולדן—הנה ברייתא אחת קובעת כמעט בדיוק את זמן הולדת כת הצדוקים בישראל. אמת הדבר, הרצפלד ורבים אחרים עמו אינם מודים בערכה ההיסטורי של הברייתא הזאת. אף על פי כן דומה, שברייתא זו, אשר נמסרה לנו באבות דרבי נתן (פרק ה'), שלדעת קצת נתחברו לפני פרקי אבות שבמשנה שלנו, ואשר שמרה לנו את כל תוי פניה של כת הצדוקים בדיוק נמרץ, כונה אל האמת גם בנוגע לשאלות של אותו הזמן. על פי אותה ברייתא היו הצדוקים משתמשים בכלי כסף ובכלי זהב, לפי שהיו אומרים: אין אחרי עולם זה כלום. והם באו לידי כפירה זו, לפי שלא ירדו לעומק דעתו של אנטיגנוס איש סוכו ששנה לתלמידיו ותלמידיו לתלמידיהם: „אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס!" עמדו ודקדקו אחרי התורה הזאת ואמרו: וכי אפשר לו לפועל שיעבוד כל היום ולא יבוא על שכרו בערב?! אז נפרצו שתי פרצות בישראל וגולדו הצדוקים והביתוסים – צדוקים על שם צדוק וביתוסים על שם ביתוס.

על פי הברייתא הזאת חלה אפוא שעת הולדתה של כת הצדוקים בזמן תלמידי תלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו, היינו בראשית ימי בית חשמונאי, קרוב לזמנו של יונתן החשמונאי. אחד משני תלמידיו של אנטיגנוס, אשר נקבו בשמותיהם בשלשלת הקבלה, היה יוסי בן יועזר, שחי בזמן המתיונים ונהרג על ידי אלקימוס הכהן הגדול (בראשית רבה, פרשה ס"ה). תלמידיו, שבדורם נפרצה הפרצה, פעלו אפוא אחרי הזמן הזה, היינו בראשית ימי בית חשמונאי.

גם במקום אחר ולענין אחר למדנו, שמימות משה רבנו ועד יוסי בן יועזר היו למדים תורה כמשה רבנו, כלומר שלא היתה מחלוקת בישראל, ומכאן ואילך לא היו למדים תורה כמשה רבנו, כלומר שנולדו מחלקות בישראל (תמורה, ט"ו ב').

אבל יש להקשות: ראשית, איככה יתכן הדבר, ששני אנשים כאלה, כלומר צדוק וביתוס, אשר על שמם נקראו הכתות ואשר היו כנראה מתלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו, לא נזכרו אלא רק בברייתא זו ולא בשום מקום אחר, לא בספרות התלמודית ולא גם בספריו של יוסיפוס? ושנית, ידענו, לכאורה, מן הספרות התלמודית, שהצדוקים לא די שלא יצאו ראשונה מתוך תלמידי תלמידיהם של אנטיגנוס איש סוכו, אלא שחיו ופעלו כבר בזמן רבו של אנטיגנוס, בזמן שמעון הצדיק, ואפילו בזמן קדום עוד יותר, בזמנם של אנשי כנסת הגדולה? במשנה (ברכות, פרק ט') נזכרו כבר הצדוקים, האומרים: אין עולם אלא אחד, בזמן אנשי כנסת הגדולה מתקני הברכות, ובאגדה (סנהדרין, צ"א ב') מתוכח גביהא בן פסיסא, בן דורו של אלכסנדר מוקדון, עם צדוקי אחד גם כן בשאלה זו.

אבל באמת אין בכח שתי הקושיות האלה לבטל את עדות הברייתא הנזכרה. ידענו, שמעטים ממגיהי התלמוד וממדפיסיו ידעו להבדיל בין הכתות השונות שהיו בישראל, והיו מערבבים על פי רוב את הצדוקים עם הכותים, שהיו לפניהם, ועם המינים, שהיו אחריהם. יחד עם זה ידענו, שהכותים הראשונים היו כופרים גם כן בעולם הבא (עיין במאמר ראשון: „עולי גולה והשומרונים"), לפיכך אפשר, שגם במשנה גם באגדה נתחלפו להמדפיסים הכותים בצדוקים, ובפרט שהכותים האחרונים התחרטו והודו, שיש עולם מעבר לעולם הזה ודבר כפירתם נשכח זה כבר מלב.

אולם בנוגע לצדוק ובַיתוס, אשר הקדמונים ראו אותם בתור שני תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שמהם יצאה הרעה (הערוך, הרשב"ם, הרמב"ם ועוד), יש להזכיר מה שהעיר כותב הטורים האלה כבר במקום אחר, כי בנוסחת הברייתא כפי שהיא לפנינו לא נמצא כלל דבר זה, שצדוק וביתוס היו שני התלמידים של אנטיגנוס איש סוכו. שם נאמר רק, ש"אנטיגנוס היה שונה לתלמידיו ותלמידיו לתלמידיהם". תלמידיו של איש סוכו כבר ידענו מי היו, הלא הם: יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. על השאלה: מאין באו שני השמות „צדוק וביתוס" להכתות הנקראות בשמם — אין הברייתא בנוסחא שלפנינו משיבה כלום.

ידועה היא השערת רבי אברהם גיגר בנידון זה, על פי השערתו נקראו הצדוקים על שם הכהן הגדול צדוק והביתוסים — על שם בני בית ביתים, שהיו כהנים גדולים מזמנו של הורדוס והלאה. אם אמנם השערה זו תלויה בהשערה שניה — על דבר ההלכה הקדומה, שמחזיקיה היו הצדוקים בניגוד להלכה החדשה שנתחדשה בבית מדרשם של הפרושים — והשערה שניה זו תלויה בשערה ורחוקה מן האמת, כאשר הוכיחו לדעת חוקרים שונים, וביחוד רבי יצחק הלוי, אף על פי כן נתבונן נא להשערה הראשונה, אם אפשר לקבלה או לא מבלי תלות איתה באותה ההשערה השניה.

ג.

לכאורה הדבר פשוט, שהצדוקים היו מבני מפלגת הכהנים הגדולים, אשר יצאו לתרבות רעה ועמדו בראש המתיונים, החל מיוסף בן טוביה, בן אחיהו של חוניו הכהן הגדול, וכלה במינילאוס ואלקימוס הכהנים הגדולים. ובשנדחו הכהנים הגדולים של בית צדוק משאתם ובית חשמונאים עלה לגדולה, נקראו כל אלה אשר החזיקו בידי משפחת הכהנים הגדולים שנדחתה בשמם „צדוקים". אבל באמת, אם ניטיב להתבונן אל מהלך המאורעות נוכח לדעת בנקל, כי דבר פשוט זה עודנו צריך לפנים ולפני ולפנים.

רבי א"ה וויים אומר, כי מימי אנטיוכוס אפיפנוס לא נשמרה עוד שלשלת הכהנים הגדולים מבית צדוק, ועל כן אפשר מאד, כי מעת שהכהנים בני צדוק נדחו מהכהונה הגדולה, גם אז החלה לצמוח כת שקראה לעצמה צדוקים על שם ראש בית אבותם צדוק" (דור דור ודורשיו, חלק א', עמוד 101). לפי זה תהיה איזה כת, כלומר כת הצדוקים, מתנגדת גם לאלקימוס ומינילאוס, גם לבני בית חשמונאי שבאו במקומם, כי כל אלה לא היו, כפי הנראה, מבית צדוק הכהן הגדול.

אבל היש לנו לחשוב, כי כת זו, שהתנגדה לאלקימוס ומינילאוס ואחרי כן לבית חשמונאי, התנגדה למעשה המתיונים בכלל ולא היה כל קשר פנימי בין המתיונים ובין כת הצדוקים? היש לנו לחשוב, כי הצדוקים היו שומרי אמונים — או בלשונו של רבי אברהם גיגר „בעלי ההלכה הקדומה" — והתנגדו גם אז גם אחרי כן למעשי המהרסים והמחריבים?

דומה, שמכל מה שנאמר למעלה על דרכי חייהם של הצדוקים ואופני מחשבותיהם וממה שיזכר עוד בהמשך הדברים, גלוי הדבר ונראה, כי בין המתיונים ובין הצדוקים היתה קורבת נפש גדולה, ועל כן יש לנו להשיב על השאלה הנזכרה בשלילה גמורה. אבל אפשר הדבר, שאלה אשר נקראו אחרי כן בשם „צדוקים" היו מתחלה בעצה אחת עם המתיונים, ורק כאשר עלה מינילאוס לכהונה גדולה, נפרדו ממנו ומשאר המתיונים הקיצונים. כבר ידענו, כי בעלות מינילאוס לכהונה גדולה פרץ ריב גדול בקרב העם, ורק מעטים מן העם עמדו לימינו ועזרו על ידו (יוסיפוס: קדמוניות היהודים XII,V,1). רבי יצחק הלוי מעיר, כי הריב הזה פרץ באמת רק בין המתיונים עצמם ולא בקרב כל העם, וסבת הריב היתה, שרובם של המתיונים עצמם התנגדו למינילאוס ועמדו לימינו של יאזון, לפי שמינילאוס היה מן הקיצונים והכניס צלם להיכל (דורות הראשונים, חלק ראשון, כרך שלישי, צ"ו ב'). אבל אפשר גם לבאר את דברי יוסיפוס באופן זה: כשרצה מינילאוס לתפוש בידיו את משרת הכהונה הגדולה, התקומם נגדו כמעט כל העם חוץ מקיצוני המתיונים — ולא רק לפני שמינילאוס רצה ללכת הלאה מן הכהן הגדול המתיון יאזון, אלא גם לפי שמינילאוס לא היה מזרע הכהנים הגדולים מבית צדוק. גם אלה אשר ראו את מעשי יאזון ויחרישו — לפי שהיה כהן גדול „ליגיטימי", שהעם היה רגיל לשמוע בקולו — וגם אלה אשר הצדיקו את פעלו ויחזיקו את ידיו — לפי שהיו בעצה אחת עמו — התחברו עתה יחדו נגד מינילאוס, ראשית משום שלא היה מזרע הכהונה הגדולה, ושנית משום שחפץ לבטל את דת ישראל כליל.

ועל כן דומה, שאפשר לשער, כי אלה מן המתיונים, אשר רצו לשמור על בית צדוק והתקוממו נגד מינילאוס ואלקימוס, נקראו בשם „צדוקים". וגם מצד זה תחול זמן הולדת כת הצדוקים קרוב לזמן שהגבילה הברייתא הנזכרת באבות דרבי נתן, היינו בימי תלמידי תלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו, כאשר החל לבוא שמשם של תלמידיו יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.

ואם נכונה השערת הד"ר יונה בונדי, כי בית חשמונאי היה באמת מזרע צדוק הכהן הגדול, יובן לנו עוד דבר אחד, לפי דעת החוקר הזה היה מתתיהו החשמונאי בנו של יוחנן חוניו בן שמעון הצדיק (עיין מאמרו הגדול בספר השנה הששי של החברה לספרות העברית בפרנקפורט דמיין, שנת תרס"ט — 1908), והנה ידענו, כי בימי יוחנן הורקנוס הרימו הצדוקים ראש ועמדו זמן גדול בראש המלוכה גם בימי אלכסנדר ינאי, גם אחרי כן. הקשר הזה שבין החשמונאים והצדוקים מעורר תמהון, ביחוד אחרי דעתנו את היחס והקורבה שבין הצדוקים ובין המתיונים. הן בית חשמונאי עלה לגדולה רק על ידי הפילו את המתיונים, ואיככה זה יכרות ברית עם הבאים במקומם? אנשי ריבו ומצותו מיום הוסדו? אמת, ברבות הימים התרחקו גם בני בית חשמונאי מדרכם הראשונה, התרחקו גם מעל העם גם מעל תורתו. אבל עם כל זה קשה היה להם לכרות ברית עם אויביהם העתיקים, אלמלא היה דבר אחד אשר קרב אותם זה לזה. והדבר המקרב הזה יהיה — יחס הצדוקים אל בית צדוק. אם אמת הדבר מצד האחר, כי הצדוקים נשארו נאמנים לבית צדוק, ומצד השני, כי החשמונאים היו מבית צדוק, — אז נבין ונשכיל לדעת, איככה התקרבו שני אלה איש אל אחיו בהמשך הזמן, למרות המלחמה הגדולה אשר פרצה ביניהם בימים הראשונים.

ד.

אולם ברור הדבר, כי הצדוקים מחיק המתיונים יצאו. כותב הטורים האלה העיר זה כבר, כי המתיונים נתגלגלו אחרי נצחונות בית חשמונאים בצדוקים. רבי יצחק הלוי ברר את הדבר הזה לאשורו באריכות רבה (שם, שם, קע"ט ב' והלאה), אלא שלא שם את לבו אל האפשריות הנזכרת למעלה, שהצדוקים לא מאת המתיונים הקיצונים, שבקשו לעקור את הכל, יצאו, כי אם מאותם המתיונים, אשר נסוגו אחור בראותם את מינילאוס עולה לגדולה, הוא, רבי יצחק הלוי, ברר כמו כן (שם, שם, שם)

מה שאמר כבר גרץ (חלק ג׳, 99), כי הצדוקים היו כתה מדינית ולא כתה דתית.

כבר ראינו, כי המצב החברתי של המתיונים והצדוקים אחד היה. המתיונים היו בני מפלגת יוסף בן טוביה שנתעשרו והיו למעמד מיוחד, המבקש למשול בשדרות העם הרחבות ובקנינן. וגם הצדוקים „היו משתמשים בכלי כסף ובכלי זהב כל ימיהם", כעדות הברייתא באבות דרבי נתן, ורק „העשירים עזרו על ידם", כעדות יוסיפוס הנזכרת למעלה. אחת היתה כמו כן הנהגת שתי המפלגות, שהן אחת, עם העם. ידענו מה דבר העם ביוסף בן טוביה: „יוסף אכל את בשר כל ארץ סוריה ויפשוט את עירם מעל עצמותם". ומה היה משפט הצדוקים את העם? הצדוקים היו בעלי מדות גסות וקשות אפילו איש נגד רעהו, ובהיותם בחבורה התנהגו עם אחיהם בקושי ותחרות כאילו היו מבני הנכר ומשפטם היו משפט קשה ממשפט כל היהודים, כלומר: ממשפט הפרושים מורי עם היהודים — ככל אשר יספר לנו יוסיפוס לא פעם (לדוגמא: מלחמות היהודים II, VIII; קדמוניות היהודים, XX, VIII, 8). ואם יאמר האומר: משפט הצדוקים היה משפט התורה שבכתב שלא נמתק על ידי פירושי התורה שבעל פה, אף אתה אמור לו: משפט הצדוקים היה משפט הגוים ולא משפט ישראל. השערת רבי אברהם גיגר, שהצדוקים אחזו ב„הלכה קדומה", צא ולמד מה ששנינו במגילת תענית (פרק ד׳): „שהיה כתוב ומונח לצדוקים ספר גזירות („ספר גזירתא"), אלו שנסקלין ואלו שנשרפין ואלו שנהרגין ואלו נחנקין, וכשהיו כותבין אדם שואל והולך ורואה בספר ואומר להם: מניין אתם יודעין שזה חייב סקילה וזה חייב שריפה, זה חייב הריגה וזה חייב חניקה? „לא היו יודעין להביא ראיה „מן התורה". וכן כמעט בכל פעם כשהיו מתוכחים עם גדולי הפרושים חוזר ונשנה המאמר „ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה". כן היה בימיהם של ראשוני הצדוקים: כשהיו מתוכחים עם שמעון בן שטח (שם, פרק י׳) לא היו יודעין להביא ראיה מן התורה". וכן היה גם בימי אחרוני הצדוקים, כשהיו מתיכחים עם רבן יוחנן בן זכאי לא היה ביניהם אלא זקן אחד שהיה מפטפט כפעם בפעם ומנסה להביא ראיה מן התורה ולא היה מוצא (שם, פרק א׳, פרק ה׳). ושוב אנחנו למדים מדברי הירושלמי (בבא בתרא, פרק ח׳), כי הצדוקים הורו בהלכות נחלאות כ„חכמי גויים". כי על כן עינינו הרואות, שבשעה שבטל לגמרי משפט הצדוקים בשנים האחרונות לפני חורבן הבית קבעי חג לזכר הדבר הזה ד„תבנא לדיננא" (בבא בתרא, קט״ו ב׳) ומפרש במגילת תענית (שם) לפי ש„בימי (מימי) מלכות יון היו דנין בדיני נכרים" — היינו, כל פעם שהצדוקים היו מושלים בישראל, מימי מלכות יון ואילך, עד שנוצחו לגמרי לפני החורבן, היו דנין בדיני נכרים. כי רק בהפסקות קטנות עברה כל הממשלה מזמן לזמן לידי הפרושים ובטלו דיני נכרים עד שתפשו הצדוקים עוד הפעם את הממשלה בידיהם והיו משיבים את המשפט הנכרי למקומו אם בגלוי או בסתר. כך היה למשל בימי שמעון בן שטח, שהתחכם להעביר סנהדרין של צדוקים (שם, פרק י׳). אבל בזמן המלחמות שבין הורקנוס ואריסטובלוס אנו מוצאים שוב את הצדוקים בסנהדרין במפורש בתהלות שלמה (פרשה י״ז). — וכן היה הדבר חוזר חלילה עד ימי רבן יוחנן בן זכאי, שאז נתבטלה לגמרי ממשלת הצדוקים בישראל ומכת הצדוקים בכלל לא נשארו רק שרידים יחידים.

אולם אין דבר אשר יגלה לנו את היחס וקורבת הנפש שבין המתיונים והצדוקים כדבר הסיסמא של הצדוקים: אין עולם אלא אתך! כי זאת היתה הסיסמא של כת הצדוקים — אנחנו יודעים גם מדברי הברייתא באבות דרבי נתן, גם מספורי התלמוד בכמה מקומות, גם מכתבי יוסיפוס, גם מספרי השליחים. אבל יחד עם זה ידענו, שגם השומרונים העתיקים החזיקו ביסוד זה. ואין צריך לומר שהמתיונים, „שכתבו על קרן השור אין לנו חלק באלהי ישראל", כפרו בחלקם לעתיד לבוא. כל הכתות והמפלגות האלה נשארו נאמנות לסיסמא זו: כולן שאפו להעושר והשלטון בעולם הזה. כולן שאפו אל הרע החברתי, אבל אמונת ישראל השרישה בלבם, כי הטוב הוא אהבת הבריות, האחוה והשויון ורק באלה חפץ ה׳. חדלי־אונים לכבוש את יצרם ויראים את העונש של אלוה הטוב החברתי, לא מצאו לפניהם דרך אחרת בלתי אם לכפור בשכר ועונש ולאמור: כי אדון לנו? „משוד עניים ומאנקת אביונים" ינקה הכפירה. ועל כן יאמר ה׳ אלהי ישראל: „משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום".

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

עורך נכבד!

בבקשה לתת ב„העולם" מקום לכרוזנו זה, אשר הוצאנו „אל העברים בגליציה ובבוקובינה", לאמר:

הקונגרס העשירי הוציא סיסמא חזקה יפה ומלבבת: „עברית", **לכו ולמדו עברית!** לכו והפיצו את ידיעת השפה העברית וספרותה בכל שדרות העם היהודי — בארמונות העשירים, באהלי העניים! לכו ועשו את שפת אבותינו העתיקה ואעפי״כ הצעירה־עולמית, והיפה־עולמית, המלאה כח ולשד־חיים, עשו אותה שוב לשפת מחשבתכם, הרגשתכם — ודבורכם. כה אמר הקונגרס אמירה רצינית ורבת כח והמלה מצאה לה הד חזק ומצלצל בכל מקום שהיהודים נחתים שם. והמלה כגאולה היתה. כן, זוהי חובתנו הגדולה. אם רוצים אנו שוב לאחד את העם היהודי לעשותו שוב שלם וחזק, עלינו לעשות זאת ע״י אחוד השפה: שפה אחת — הרגשת אחת, הרגשה אחת — רצון אחד. רצון אחד — פעולה אחת, והפעולה הזאת תהא גאולת העם העברי.

בסיסמא זו אנו חפצים לגשת אל העבודה. ולעבודה זו הרי אנו מוכנים ומזוינים כראוי. במשך חצי יובל שנים האחרון שגאה השפה העברית במדה, שלא היתה דוגמתה בשום תקופה של תולדות עניינו. צצה לנו ספרות ביצירות יפות מן המדרגה הראשונה. לשון שפע ועשירת בטויים קמה לנו אשר לא העזנו כמעט לקוות לה. למאות ולאלפים יעלה כבר מספר אלה המדברים עברית רהוטה וטבעית, יפה ומשוכללת. אפילו בארצות מערב־אירופה, ששם כבר יותר משני דורות עובדים בהכרה ובכונה רעה, כדי לגרש את השפה העברית מהמשפחה, מהבית ומהחיים ואפילו מבית הכנסת, אפילו בארצות הקלסיות של הבגידה ומרידת החיים היהודיים העצמיים — אפילו שם מבצבצת ונעורה. אפילו שם קמה העברית לתחיה. צריך היה רק לנגע במיתרים העדינים של הנשמה היהודית; די היה רק לזעזע קצת את האהבה הישנה והמנמנמת של העברי לשפת אבותיו, כדי שכל היהודים שלא נפלו עדיין נפילה גמורה, ישמעו וילכו אחרי הקריאה.

ומדוע יגרע חלקה של גליציה? הלא עוד אנו צעירים במה דמתקרי התבוללות? המתבוללים שלנו גם הם עוד אזניהם ואולי גם נשמתם מלאות צלולי השפה של תפלותינו ונביאינו. והמון העם — זה חי בה בכל נימי לבו, בכל שרירי נשמתו. כאן מוכרחה הקריאה „עברית" לעורר מאות אלפים, מאות אלפים לזעזע ולהלהיב.

ובכן — אנחנו משמיעים את הקריאה הזאת. אנו קוראים אל כל אלה האוהבים את שפת אבותינו, אל כל אלה הרוצים לעשות משפת אבותינו העתיקה שפה מלאה עז וחם החיים, אל כל אלה הרוצים להשתתף עמנו בבנינם ובשכלולם של חיי היהודים העצמיים: בואו נא אלינו להמלך כנו ולעבד אתנו!

אנו קוראים ל„יום עברי", בו ישתתפו כל אלה שהתעוררות השפה העברית והרחבתה יקרה ללבם, הכה נראה, כמה מן המרץ החי נשתמר עוד

בנו. רוצים אנו לכנס את הכחות המפוזרים ולעשות מהם אורגניזציה גדולה וחזקה, שחובתה תהא ליצור בשביל העם מעברי אוצרות בני ערך נצחי. היום הזה יהיה למניפסטציה מרצוננו אל החיים ולהתחלה של עבודה כבירה ופוריה. מאמינים אנו שלקול קריאתנו ישמעו ואחריו ילכו.

ד"ר יהושע טהאן

ראש הסניף הגליציי של הסתדרות לשפה ולתרבות העברית.

ד"ר פ. קארנגרין

ראש הסתדרות בתי-הספר בגליציה ובוקובינה.

רפאל סופרמן

ראש אגודת המורים באוסטריה.

II.

עורך נכבד!

מתכבדים אנחנו לבקשך, כי תתן ב„העולם" מקום לידיעה זו:

מראשית שנת תרע"ב התחילו בהישיבה הגדולה שבאודיסה הלמודים בהנהלתו של המנהל החדש הד"ר י"א רבין. מן הצעירים שעמדו הפעם למבחן נתקבלו רק עשרים ושנים. מספר התלמידים בשלש המחלקות הקיימות בעת עולה לארבעים. בשנה זו יתקבלו תלמידים גם אחרי חג הסכות. הבחינות תמשכנה עד סוף חודש אוקטובר.

ברגשי כבוד לשכת הישיבה הגדולה באודיסה.

ה' תשרי, תרע"ב.

בציונות.

האדריסה של הועד הפועל הציוני המצומצם, מערכת ה„וועלט" וה„יודישער פערלאג" מא' באוקטובר למה"ח (ט' בתשרי) ואילך היא:

ברלין זו. 15, זאכסישע שטר. 8.

הנומר האחרון של הוועלט (נומר 40) כבר נערך ונדפס בברלין.

— הלשכה הראשית של הקרן הלאומית נשארה, כידוע, בקלן כמקדם, והאדריסה שלה מכאן ואילך היא:

הויפטביורא דעס יודישען נאציאנאלפאנדס, צ. האנדען דעס הער' ד"ר מ. י. באדענהיימער, קאלן אם רהיין, נייםארקט 33.

בנומר האחרון של ה„וועלט" אנו מוצאים את הידיעה הזאת:

עוד בחודש ספטמבר היתה להועד הפועל המצומצם שורה שלמה של ישיבות, שבהן דנו על התחבולות הנחוצות בעניני ההסתדרות. את"כ התחילו מבררים מתוך השקפות פרינציפיאליות את עקריה של תכנית העבודה. ואולם הבירורים הללו נדחו בימים האחרונים, משום שהמאורעות אשר מקרוב באו דרשו מועצה ודעת.

כל העתונים הציוניים פרסמו מאמרים ע"ד מלחמת איטליה וטורקיה. דבר זה מובן מאליו, שכל המאמרים האלה מתיחסים בחבה גלויה לטורקיה ומגלים את כל האכזריות והנוול שבמעשי איטליה והממשלות האירופיות, העוזרות על ידה לעשוק את טורקיה. ואולם החשוב שבכל המאמרים האלה הוא מאמרה של ה„וועלט" בנומר האחרון. הטורקים,—נאמר באותו מאמר,— היו בימי עליתם וגדולתם עם גבור ומנצח בקרב, ובמשך מאות בשנים נצחו את כל העמים, אשר נלחמו אתם, והרחיבו את גבולות מדינתם עד מאד. ואולם לאט-לאט באו ימי הירידה. סבות שונות גרמו לירידה זו. הטורקים משלו על ארצות רבות ומדינות רחוקות. אבל תרבותם של המושלים נמוכה היתה ולא הגיעה למדרגת תרבותם של העמים שכניהם, אשר שמרו להם איבה ויבקשו תמיד מקום לגבות מהם את חובם. לטורקיה חסר היסוד שעליו עומדת כל מדינת ומדינה בימינו — „המעמד השלישי", בורזואזיה תקיפה, הנושאת על שכמה את רוב עולה וצרכיה של המדינה. גרוע הוא בטורקיה גם מצבו של האכר, והטורקים המושלים לא ידעו לאחה ולאגד יחד את כל הלאומים השונים שבמדינה. כל הגורמים הללו החלישו את כחה של טורקיה והביאוה עד הלום, עד המשבר הנורא שהיא עומדת בו היום.

מנקודת השקפתה של הציונות אין לנו אלא להצטער על הצרה החדשה שניתכה על טורקיה. היהודים, שלבם מלא הכרת תודה לטורקיה, אשר היתה להם מגן ומחסה לעתות בצרה, מוכנים ומזומנים להשתתף בתחיתה של מלכות העותומנים ו-התנערותה מעפר שפלותה. אנו, הציונים, כבר השמענו לא אחת ולא שתים באזני הטורקים את האמת דברורה הזאת, כי רבה היא התועלת הנשקפת לארצם מן היהודים העולים והמוכנים לעלות אליה ולהתישב בה. התרבות מספר התושבים, עלית המסחר והתעשיה, תחית ארץ-ישראל ע"י מתישבים יהודים, — אפשר שהללו הם האמצעים היחידים לתקומתה וחזוקה של טורקיה.

נקוה נא, — כך מסיים המאמר המדובר, — כי עוד לא עבר המועד לגמרי וכי הכנת המצב תבוא לידי מעשים. או אז עתידים קברניטי טורקיה להבין כראוי את מחשבתם הטובה של הציונות ויתנו ידים לה לצאת לפעולה.

עתוני מצרים מקדישים בימים האחרונים מאמרים נלהבים לכבודו של הסופר הערבי היותר גדול בזמן הזה היהודי ד"ר משה מאלול. מר מאלול נוסע בקרוב לארץ ישראל וכונתו לדרוש ולהתבונן אל מצב היהודים שם וגם לחקור ולדרוש, מדוע עוינים הפקידים הערבים את היהודים. משום שכבודו של הד"ר מאלול גדול גם בעיני הערבים בארץ-ישראל יש לקוות, כי יעלה בידו להסיר מלב הערבים את חשדי-השוא שהם מותחים על היהודים.

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 10469,93 מרק. לטובת הקופה הקואופרטיבית — 226,32 מרק.

ברוסיה.

הדיפוטט ניקרסוב, שהשתדל כמה פעמים במיניסטריון-הפנים לטובת היהודים תושבי סיביריה, פנה בימים האלה להפרמיור החדש קוקובצוב בענין הנוגע ליהודים וקבל ממנו תשובה להיתר. וזה הדבר:

עלמה יהודיה אחת, זליגסון, שגמרה את חוק למודה בחו"ל בתורת רופאת-חולים פנתה אל מיניסטר-ההשכלה בבקשה, כי ינתן לה הרשיון לעמוד על המבחן ברוסיה. המיניסטר יעד לה מקום למבחן בטומסק. אבל בבוא זליגסון לטומסק גורשה תיכף משם באשר אין זכות-הישיבה ליהודים בסיביריה. ניקרסוב פנה בדבר לקוקובצוב, והוא מהר לענות אותו בו ביום, כי אם באמת נשלחה זליגסון לטומסק מטעם המיניסטר, אז יתירו לה לגור שם כל ימי הבחינה. ביום השבת קבל ניקרסוב ידיעה שנית, כי נצטוה שר הפלך הטומסקי לתת את היתר הישיבה לזליגסון עד כלות ימי המבחן.

על ידיעה זו מעירים העתונים, כי עוד קודם לכן נשלח צירקולר לשרי-הפלך בערי האוניברסיטאות, כי אם עפ"י רשיון המיניסטר יבאו לשם יהודים ורופאים שלמדו בחו"ל להבחן, תנתן להם זכות הישיבה עד כלות ימי נסיונם.

אותו הדיפוטט ניקרסוב פנה בימים האלה גם אל הדירקטור של הדיפרטמנט הכללי במיניסטריון-הפנים, ארבוזוב, בענין הנוגע ליהודים — בדבר יהודי בריאנסק, פלך טומסק, שנגזרה עליהם גזרת גירוש. ארבוזוב אמר לניקרסוב את הדברים האלה: הממשלה החליטה בכל תוקף לבלבל מעשיה עפ"י שיטה ידועה בנוגע לזכות הישיבה של היהודים בסיביריה; עפ"י אותה השיטה תהיה הממשלה נוהגת כך: היהודים שהתישבו ישיבת-קבע בסיביריה קודם שנתפרסם בירורו של הסינט מן 9 בדצמבר לשנת 1909, יהיו רשאים לשבת שם גם מכאן ואילך. אבל כל היהודים שהתישבו בסיביריה אחרי היום הנזכר אין להם הזכות להשאר שם.

בידוע הביעה קומיסית הדומה להגנת-הממלכה את משאלתה כי ירחיקו את היהודים ממחנה-הצבא. משאלה זו זכתה, כנראה, למצוא לה אזנים קשובות, כי במיניסטריון-הצבא התחילו בעת האחרונה עוסקים בכובד-ראש בעריכת

הצעת־חוק כדבר היהודים ויתר בני־הנכר העובדים בצבא. לתכלית זו נאסף חמר הרבה ע"ד מספר בני־הנכר העובדים בצבא וערכם בתור חילים. גם נשלחה אנקיטה למפקדי הגדודים ע"ד הנהגת בני־הנכר במחנה. ביחוד נאספו ידיעות ע"ד מעמד־רוחם והנהגתם של החילים מבני־הנכר בימי מלחמת רוסיה ויפוניה. עם זה חקרו ודרשו, כיצד מתיחסים מחנות־הצבא באירופה אל החיילים בני־הנכר.

עתה כבר נגמרה כל עבודת ההכנה, אבל עדיין לא הוחלט דבר בנוגע להעיקרים שצריך להניח כיסוד הצעת־החוק ולא הוברר עדיין, אם ראוי לפטור לגמרי את כל בני־הנכר, וביחוד את היהודים, מן העבודה בצבא לגמרי ולקחת מהם כסף פדיון נפשם, או שראוי להשאירם בעבודת הצבא במעמד מיוחד.

הסויוזניקים בקיוב, שהחליטו לבלתי ערוך פוגרומים, מתחרטים עתה על החלטתם זו. יש שסויוזניקים נראים פתאום ברחוב ומתחילים קוראים: „הכו את היהודים!" ביום הראשון של חג הסוכות התגודדו סויוזניקים ברחוב הביזאקובי וקראו בקול גדול: „הכו את היהודים, אשר המיתו את סטוליפין!" ואולם שוטרי הפוליצית תפשו את המסיתים לפוגרום ושמו אותם במאסר.

מקוסטרומה מודיעים, כי אחד מגדולי הסוחרים שם מאסף התימות על בקשה המוגשה לשר־הפלך, כי יגרשו מן העיר את כל היהודים בשעת החגיגות הגדולות אשר תערכנה לכבוד מלאות שלש מאות שנה למיום עלות בית רומנוב למלכות רוסיה.

מעיר איש (פלך תרגניה) קבלה הסוכנות הפטרבורגית ידיעה טלגרפית לאמר: נפלה הברה בעיר, כי היהודים גנבו ילד סרטי. תיכף נקבץ המון גדול של חושבי המקום, שלא נשמעו לפקודות הפוליציה, אשר בקשה לפזרם, והתחילו זורקים אבנים ביהודים ובבתיהם. ומתוך כך נהרג היהודי הסמרקנדי ליליאחוב ונפצעו הרבה יהודים אחרים וגם אחדים מתושבי המקום שהגנו עליהם. הסדר הושב על מקומו ע"י פלוגה של חיילים, שלא נשתמשו בכלי־זיין.

נציב אודיסה הגנרל טולמצ'וב פקד, כי יבחרו היהודים מורשים מכל בתי כנסיות לשם בחירת רב־העדה. פקודה זו באה ליהודי־אודיסה בהיסח־הדעת, יען כי זה כמה שנים אין רב נבחר באודיסה אלא מתמנה ע"י האדמי־ניסטרציה. ואולם מר פן, מי שהיה סגן לרב־העדה באודיסה, הביע את דעתו, שאיננו מאמין, כי תצאנה הבחירות אל הפועל, מפני שנמצאים באודיסה אנשים הרבה, שהבחירות אינן רצויות להם. מלבד זה אינו יודע שום קנדידט הגון, שעפ"י התנאים השוררים עכשיו באודיסה יוכל להבחר וגם להתאשר מטעם הרשות.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

מלחמת איטליה וטורקיה ויהודים. — מאמר בשם זה פרסם ה„איזר' פאמיליענבלאט" היוצא בהמבורג בנומרו האחרון, ואנו מביאים בזה קטעים אחדים ממנו. היהודים הם שהביאו בטריפוליס זות המסחר לאותו המצב, שבשבילו נתנו עכשיו האטלקים את עיניהם באותו נוף. הידיעה ע"ד המלחמה העתידה לבוא הפילה חרדה על יהודי העיר טריפולים, ואלה מהם, העומדים תחת הסוהה של איטליה ואינם נחשבים על נתיני טורקיה, נמלטו מן העיר. בטריפולים יושבים קרוב לעשרת אלפים יהודים הגרים ברובע מיוחד וחיים בשלום ובידידות עם בני יתר האמונות. לעומת יתר הבתים שבעיר טריפולים, הדומים לחורבות־אבנים, יכולים בתי הגיטו להחשב כבתים יפים. הבנינים של בתי־הספר להיהודים בנויים גזית. היהודים הם היותר אמידים שבין תושבי טריפולים.

וגם בטורקיה עצמה מעמידה המלחמה אלפי יהודים במצב קשה מאד. בטורקיה יושבים קרוב לט"ו אלפים יהודים נתיני איטליה, קצתם אבותיהם באו לכאן מאיטליה וקצתם קבלו עליהם בעצמם, בימי עברול־חמיד, את נתינותה של איטליה כדי להחסות מחמת העריצות בדגלה של ממלכת זו. רוב היהודים האלה הם בעלי בתי־מסחר גדולים או ראשי בנקים, שיש להם השפעה מרובה על יחסי המסחר שבין איטליה וטורקיה. רבים מהיהודים הללו הם אנשים גדולי־ההון. עליהם נמנים בני המשפחות מוריאנו, אלאטיני, מזרחי ועוד, שלכולם יש בסלוניקי בתי־מסחר ובנקים גדולים והם הגדילו לעשות במקצוע הרמת המצב הקולטורי של היהודים שם. עתה, כשהתחילה ממשלת טורקיה מתיחסת בשנאה אל האיטלקים היושבים בארצה, אפשר כי יפגעו ע"י זה גם היהודים נתיני איטליה. ואמנם מודיעים מסלוניקי, כי רבים מיהודי המקום שרויים בפחד גדול.

ראש הרבנים בטורקיה, ר' חיים נחום, בא בימים אלה בדברים עם הפטריארכים של האמונות השונות בקושטא, כי יתאחדו יחד לעשות דבר נגד תנועת היציאה לדת האישלם, שגברה בעת האחרונה בקרב בני הדתות השונות. הפטריארכים היוני והבולגרי הסכימו להשתתף ע"י באי־כחם במועצה זו העתידה להיות בלשכת הרב. עפ"י הצעתו של הרב יתחייבו שלטוני הדתות השונות להודיע איש איש לחבריו ע"ד כל מקרה המרה הבא לידם.

בשבוע שעבר נפתחה באמסטרדם בירזה חדשה לסוחרים באבנים יקרות. כמעט כל 1300 חבריה של אותה הבירזה הם יהודים, שבידיהם מרוכזים חרשת האבנים הטובות וכל ענפי המסחר באבנים טובות. הבירזה וגם פקידות הדואר והטלגרף הנמצאת בה סגירות בימי השבתות ומועדי־ישראל. הטלגרמה הראשונה, שנשלחה ע"י הפקידות הנזכרת, היתה טלגרמה של ברכה אל מלכת הולנד.

בירסלוי אשר בגליציה יצאו היהודים ביום השני של ראש־השנה אל הנהר אשר מחוץ לעיר לשם „תשליך". כנהוג נאספו כולם על הגשר שעל פני הנהר והתחילו בתפלה. פתאם התמוטט הגשר והמתפללים נפלו המימה. האנשים שעמדו על החוף מהרו לעזרת האומללים ואך בקושי גדול הוציאו אותם מן הנהר. אבל הרבה מהם, וביחוד הנשים, חלו מרוב פחד ונפלו למשכב. היהודים מתלוננים על שלטון המקום, כי ידע שהגשר כבר בלה מזוקן ולא דאג למפרע לחזק את בדקו או להקדים ולהוציא פקודה שישמרו היהודים לנפשותם ולא יעלו עליו בהמון.

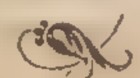
בַּסִּפְרוּת וּבָאָמָּנוּת.

לפני ירחים שלשה נפסקה פתאם הוצאת „הד־הזמן" בווילנה. והרי אנו שמחים להודיע, כי לא היתה הפסקה זו אלא הפסקה לשעה. מא' באוקטובר שוב יצא „הד־הזמן" בווילנה, אלא שעתה יקרא לו „הזמן" כשם אשר קורא לו בראשית הוסדו. חברי מערכת „הזמן" הם הסופרים ב"צ כץ, ש"ל ציטרון, י"א טריווש והד"ר רבינזון, אשר עברו את עבודתם הקבועה גם במערכת „הד־הזמן".

עם חודש „הזמן" יתחילו לצאת בלי הפסק גם כרכי „הערוך השלם", שבעלי „הזמן" מוציאים עכשיו במהדורה חדשה.

מתחלת ספטמבר התחיל לצאת בניו־יורק שבועון עברי „הדרור". העורך הוא ה' ראובן בריינין. עד עתה נתקבלו שלשת הנומרים הראשונים. זה פעמים אחדות נעשו נסיונות ליסד באמריקה עתון עברי, וכל הנסיונות הללו לא הצליחו. ואולם אין כל ספק, כי היהדות האמריקנית יש לה צורך בעתון עברי משלה, אשר ישתקפו בו כבראוי כל עניני חיית המיוחדים. ויש לקוות, כי הפעם יצליח הנסיון ו„הדרור" יוכל להתקיים.

מודיעים לנו, כי בקרוב תצאנה האגדות הידועות לילדים של מכס נירדוי בתרגום ללשון היהודית. המתרגמים הם ה"ה זבורובסקי ומלמד. התרגום יודפס ברשיון המחבר.

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יז.

בָּנֵינוּ.

ההיסתוריקן הבא, שישב לכתוב לעתיד לבוא את תולדות התקופה האחרונה הזאת בחיינו, יפשפש וימצא בתוך החומר הרב של עתונים וז'ורנאלים וחוברות וספרים שונים, ההולכים ונאצרים עתה בבתי־הספרים ובבתי־הגניזה יום־יום, גם אנקיטה אחת קטנה, שאחד העתונים היהודיים ברוסיה ערך לצעירי דורנו בימים האחרונים האלה. ההיסתוריקן הבא, כשאר אחיו בני־אמנתו בכל הדורות והתקופות, ודאי יהיה אדם קר־המזג ומתון ושוקט, הרואה את כל החיים לפניו בעבר ובעתיד בעד זכוכיות קרות של משקפים. ואף־על־פי־כן מאמין אני, כי האדם המתון והשוקט הזה, אחרי בדקו בדיקה יפה בהחומר ההיסתורי אשר לפניו ואחרי עיינו שעה קלה באותה האנקיטה הקטנה ובאותן התשובות הקצרות, שבאו אחרי האנקיטה, אף הוא יבהל פתאום, ינהר ויזורקף על כסאו, יפשיל ראשו לאחוריו, ירים את משקפיו אל מצחו וכך ישב רגעים אחרים אחוז־תמהון, מחריש ומשתאה אל נפשו. האמינו לי: יש אשר אנקיטה קטנה כזאת נגוע תגע גם עד נפשו של אדם מתון ושוקט וקר־המזג!

ולא האנקיטה הזאת בלבד תפליאהו ותמלא את לבו מבוכה ותמהון, אלא כל אותה התכונה הנפלאה, שהתרחשה בחיי דורנו מסביב לאנקיטה זו ומחוצה לה, כל אותה ערבובית הפעמונים, שהיו מקשקשים בלי־הרף בכל קרן־זוית, ממלאים את האויר מיני קולות וצלילים עמומים ומחרישים כל אוזן, המסוגלת לשמוע, כל אותם ההפכים השונים והסתירות המשונות, שנבללו ונבלעו בתוך ערפל אחד כבד ועבה, אשר רבץ וכסה על הכל. ההיסתוריקן הבא, אם יאבה ואם ימאן,—מוכרח יהיה לציין את התקופה הזאת שלנו בשם תְּקוּפַת־הַתְּחִיָּה. הרי לא לחנם אנו טורחים דור שלם ועוסקים בעבודת התחיה, ומחברים ספרי־למוד לתינוקות של בית־רבן, ומבקשים את האלהים יומם ולילה, ומוציאים שני עתונים בשפה העברית, ובונים תיאטראות לעם, ומכניסים את הריניסאנס אל תוך הספרות היהודית — הרי לא לחנם אנו עובדים את העבודה הקשה הזאת בזעת־אפים! ההיסתוריה לעתיד לבוא, אם תאבה ואם תמאן, — על כרחה תענוד זר פרחים להתקופה הנפלאה הזאת, שבה אנו חיים עתה. אלא שיחד עם רגשות הכבוד וההערצה להדור המצוין הזה, אשר יבואו לפעם את לב ההיסתוריקן השוקט והמתון בשעת עבודתו השוקטת והמתונה, יתגנב לגוא אל לבו גם כעין רגש־תמהון דק מן הדק: רבונו של עולם, כמה משונה תקופת־תחיה זו! כמה נוראים ההפכים והסתירות, המתרוצצים בקרבת בעת ובעונה אחת! מעבר מזה עדה קטנה של אנשים טובים ונרגשים, המתכנסים כולם יחד לקרן־זוית אחת ועושים שם את מעשיהם הטובים והנרגשים לטובת העם, ומדברים שם את דבריהם הטובים והנרגשים איש אל רעהו לטובת העם, ומדיינים זה עם זה ומתנגחים זה עם זה, ומקנתרים זה את זה במלחמת־שפתים, וכולם כונה אחת טהורה וצרופה להם, וכולם מטרה אחת ותכלית אחת להם: טובת העם; ומעבר מזה — העם עצמו, מחנה גדול וכבד של בני־אדם אטומי־אוזן ועקשי־לב, ההולכים ומתרחקים מעל אותה העדה הקטנה שבאותה קרן־הזוית מיום ליום ומשעה לשעה, אשר גם הבט לא יביטו מאחריהם וגם השגח לא ישגיחו בכל הנעשה שם. מעבר האחד קול תחיה ותקוה ורגש; ומעבר השני מת כל רגש וחדל כל חפץ, מלבד החפץ האחד והרגש האחר, אשר שם אלהים גם בטבע הבהמה האומללה: לחיות ולהתקיים על מעט התבן והמספוא. מעבר מזה סערת־מלחמה בשיטות לאומיות ופדגוגיות. ריב־לשונות בלתי־פוסק, התלהבות סופרים, המוסרים את נפשם על קדושת השם ונכונים ליהרג על קוצה של כל אות ואות; ומעבר מזה — הדיוטות גמורה, התבדלות מחפירה, התכחשות לעם, לרוחו, לשפתו ולקדשיו, בגידה ולעג־שאננים. מעבר האחד ספרות יהודית, ועקבות ריניסאנס, ונערים יחידים בודדים מבקשים אלהים, וקול שופר הולך וחזק; ומעבר השני — תנועת שמד, בריחה בהמון, המרת דת ומכירת אלהים בנזיד עדשים, בשקל כסף, בלחם לאכול ובמקום ללון. מעבר מזה יהודים בודדים מזדרזים ומתאמצים, חוגרים שארית כחותיהם, מטפסים ועולים במעלות על הבמה; ומעבר מזה המוני יהודים נדחקים ונחפזים כולם יחד ויורדים במעלות סייעות־סייעות מעל הבמה...

ובראש ההמונים, הנחפזים ויורדים מעל הבמה, עוברים, כמובן, בני־הנעורים. הלא הם אותם בני־הנעורים הנלהבים, העוברים תמיד בראש כל תנועה. הלא הם אותם בני־הנעורים הנאהבים והנעימים, בעלי התלתלים הארוכים והלחיים הפורחות והעינים המתיזות אש־עלומים, אשר אבותיהם ודודיהם עומדים מרחוק, מסתכלים בהם בפחד ובמורך־לב, ברגשי אהבה ונחת, מסתכלים ואומרים בלבם: „גם אנחנו כמוהם היינו לפנים!" הלא הם אותם בני־הנעורים, אשר בהם יראה העם את כחו ואת אונו, את כבודו ואת גאונו בימים הבאים...

ואולם נפלא גורל העם הזה ונפלאים בני־נעוריו! אם ירד העם כולו ושפל וכבודו הגיע עד ארץ, — הנה בני־הנעורים שלו, הדור הצעיר היוצא מחלציו, הולך ויורד ושפל עד עמקי שאול־תחתיה. אם נתרוקן לב העם כולו על־ידי תלאות הזמן ומרדותיו מתקוה ומחזון וממשאת־נפש, — הנה לב בני־נעוריו ריק ושומם וחסר־רגש מעצם ימי הולדם. אם נשתנתה צורתו של העם כולו בימים האחרונים ונתעקמו פניו ונחמעטה דמותו, — הנה פני בני־נעוריו דומים עכשיו כפני מפלצת, מפלצת נוראה, אשר תעורר חרדת וזועה גם בלב קר ושוקט ומתין כלבו של ההיסתוריקן הבא.

הלא הם אותם בני־הנעורים, אשר על אותה האנקיטה הקטנה, הנזכרת לעיל, ענו בלב קר ובנפש שלוה ובדעה מיושבת את התשובות הקצרות האלה:

— אין בינינו ובין העם הזה ולא כלום... העוזבים את מחנה ישראל ועוברים לבקש חיים טובים ונוחים במחנה אחר — יפה הם עושים!... אמונה, הגורמת חיי צער ומחסור, ואמונה, המבטיחה חיי־אושר בעולם הזה, — איזו משתיהן יפה? הוי אומר: השניה... כל הממיר את דתו, כדי למצוא את לחמו בנקל, נקרא חכם...

האם לא פי המפלצת הוא המדבר אלינו את הדברים הנוראים האלה?

*   *

*

ממילא מובן, כי כל זה אינו אלא מעט חומר בשביל ההיסתוריקן הבא. אנחנו, בני העדה הקטנה, חבורת האנשים הטובים והנרגשים, אשר התכנסנו כולנו יחד לקרן־זוית אחת,—אין לנו עסק בזה. אנחנו נוסיף לעשות בקרן־הזוית שלנו את מעשינו הטובים והנרגשים לטובת העם.

ואולי — אולי נעבור פעם אחת את גדרנו ונצא לרגע אחד מקרן־הזוית המיוחדת לנו ונסתכל גם בזה הנעשה מחוץ למחיצתנו הצרה? אולי עוד יכול נוכל להציל מעט ממקום הסכנה ולהסיר את המפלצת מעל יתר הפליטה?

הלא — אם נאבה ואם נמאן — המפלצת הזאת מפלצתנו היא. הבנים האלה בנינו הם...

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, א' חשון, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 10-го Октября, 1911 г. № 38 WILNA, 23-ten October, 1911.

מבקשים אנחנו את סופרי „העולם" וקוראיו, כי מעתה יואילו לפנות בכל עניני המערכת עפ"י אדריכה זו:

Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская № 3/11.

Herrn A. G. Drujanow, Wilna (Russl.) Soldatskaja 3/11.

ובכל עניני ההנהגה – עפ"י אדריסה זו:

Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.

Redaction „Haolam", Wilna (Russl.), Nizegorodskaja 18/2.

ואל נא יערבו הסופרים והקוראים את עניני המערכת בעניני ההנהגה.

עַל הַמִּצְפֶּה.

הצעה חדשה.

רעיון חדש־ישן הוטל אל תוך גבולנו: ב„האָסט אונד וועסט", עתונם של מנהיגי ה„אליאנס" בגרמניה, נדפס מאמר על־דבר קריאת קינגרס יהודי כללי, אשר ידון על עניניהם של יהודי רוסיה ורומניה, והבקיאים בדבר אומרים, שמאמר זה נכתב מפיהם של ראשי העסקנים היהודים בגרמניה.

אני, הציונים, ודאי אינגו צריכים להביא עדות מן החוץ, שאותה מחשבה ע"ד קונגרס יהודי כללי ישנה היא: פינסקר, אביה של הציונות העיונית, הרה והגה אותה לפני שלשים שנה, והרצל, אביה של הציונות המעשית, קיים אותה לפני חמש־עשרה שנה, ואולם יש הבדל יסודי בין פינסקר והרצל ובין אלה, שעל דעתם נאמרו הדברים בה„אָסט אונד וועסט": הראשונים, פינסקר, הרצל וחבריהם, דאגתם היתה להיהדות, כמו שהיא ובמקום שהיא, ולפיכך היתה כונתם ליצור קונגרס, אשר יעשה אורגנה של היהדות ולפניו תבוא שאלת היהדות—שאלת הגלות והגאולה. והאחרונים, הללו שמדברים עכשיו על קונגרס יהודי, דאגתם היא, כנראה, רק לחלק ידוע של היהדות הכללית — ליהודי רוסיה ורומניה, הנתונים בצרה גדולה, ולפיכך אין כונתם אלא, שאותו קונגרס, אשר עלה לפניהם במחשבה, יעשה אורגן, אשר יפקח ויגן על עניניהם של יהודי הארצות האלה בלבד.

והגבלה זו נתנה תיכף מקום לתמיה: מה ראו „השלֵוים" האלה על ככה להמלא פתאם דאגה ורחמים רבים לנו, יהודי רוסיה ורומניה, ו„להרעיש עולמות" לשמנו ולטובתנו? ונמצאה גם תשובה „פשוטה" על שאלה זו: לא לנו היא דאגתם של בעלי ההצעה, אלא להם לעצ־ם, לעורם ולבשרם, כי מן הצרה הגדולה, שיהודי מזרח אירופה נתונים בה, מתחילים צרורות ניתזים ומגיעים עד לגבולם של יהודי המערב... ומכיון שנמצאה התשובה „הפשוטה" הזאת, מיד בא גם העלבון, וקצת מעתונינו מרעימים פנים ודוחים את עצם ההצעה בשתי ידים, לאמר: לא היא ולא שכרה. לא מה שאנו מבקשים בתקון מצבנו מבקשים יהודי המערב לעצמם בתקון מצבנו, וזווג זה של דאגת המערביים לנו אי־אפשר לו שיעלה יפה. ולא עוד,—מוסיפים אחרים,—אלא שבכלל כל אותה ההצעה איננה שוה כלום, משום שודאי לא תצא לפעולה, ואספת בריסל תוכיח...

כמובן, אין איש מאתנו, יודע אם תצא ההצעה לפעולה, או שגורלה יהיה כגורלן של הרבה הצעות אחרות—יעברו ימים אחדים ותשכח מלב. אבל אין כל ספק, שזוהי טעות גדולה בידי המסתפקים בתשובה ה„פשוטה" על השאלה: „מה ראו העסקנים היהודים שבגרמניה על ככה?" אין כאן תשובה אחת, המבארת את הכל, אלא גַמָּה שלמה של תשובות יש כאן—ואת כולן צריך להביא בחשבון.

קצת מיהודי המערב ודאי אין צרת היהודים שבמזרח אירופה מניחה להם לישון מפני טעם פשוט באמת: יהודי המזרח הנתונים בצרה באים המונים־המונים אל המערב, משתקעים שם ומתחרים עם המערבים במקצועות המסחר והתעשיה. למעלה מהם—אלה היראים את פתחון־הפה הניתן לאנטישמים. הנה עומדים הם האנטישמים על הבמות של הפרלמנטים השונים, אשר על גדות השְׂפְרֶה, הדָנוי, הָסֶנָה וכו', ומנופפים את ידיהם כלפי המזרח ומכריזים: „ככה יעשה ליהודים!" עוד לפני עשרים שנה בא דיהרינג, אביה של האנטישמות הגזעית, והורה באצבע על רוסיה. למעלה מהם—קטני המח, הלובשים חרדות לשמע המלה „גיטו". הללו, כשהם רואים את יהודי המזרח באים אליהם ומביאים אתם את ארחות חייהם, נמוסיהם ומנהגיהם, נרמה

להם, ששערי הגיטו חוזרים ונפתחים לפניהם ובולעים אותם על כרחם. אם יש למוד־זכות כל שהוא ליהודי המערבי, ההופך לפרקים את פניו מאת אחיו היהודי המזרחי ומתנכר לו, הרי זהו פחד „השערים הפתוחים" של הגיטו: אין אדם נתפס על פחדו. למעלה מהם—הללו, שבתוך לבם חיה וקימה איזו אחדות לא־מוכּרה עם כל היהודים באשר הם שם, אותה האחדות הזהירה, המרושלה, הפחדנית, המתגליה בנתינת נדבה הגונה למוסדות של צדקה, אשר נועדו לשם יהודי המזרח, בשנאה כבושה לאותן „המדינות הברבריות", וכדומה. למעלה — המודים בעל כרחם באחדות הגזע וכופרים מתוך הנאה מסותרה באחדות התרבות וצרכי הרוח. ולמעלה מכולם—המעטים אבל הטובים, אשר כבר הכירו את האחדות הגמורה, אחדות הדם, אחדות הנפש והרוח, אחדות ההויה המיוחדה, היונקת מעבר מיוחד ומכשי־ה בהכרח עתיד מיוחד, המעטים אבל הטובים ההם, אשר מהחלה אמנם הוכרחו להכיר ולהודות באחדות הגמורה, אבל לבסוף התחילו רוצים בה.

ואין אנו צריכים לאמר, שלא זוהי עדיין הַגַּמָּה השלמה, כי פסחנו על מדרגות וחצאי מדרגות. ואולם הן לא זאת היא כונתנו לתאר כאן תאור שלם את דמותה הרוחנית של היהדות המערבית. לא היתה כונתנו אלא לאמר, שכבר הגיעה השעה, כי נחדל להביט על היהדות המערבית כולה בבטול ובחשד, כאילו היא חלק מן האומה, שערכו פחות באמת מערכנו אנו. גַּמָּה שלמה של יחסים לעניני האומה הכלליים אנו מוצאים עכשיו לא בתוך היהדות המערבית בלבד, כי אם גם בתוך היהדות המזרחית. ולא עוד אלא שבתוך היהדות המזרחית נולדו ונתגלו בתקופות האחרונות המדרגות הנמוכות של בַּגַּמָּה ובתוך היהדות דמערבית--המדרגות העליונות.

ומצוין הוא הדבר, שההצעה ע״ד קריאה קונגרס יהודי כללי לשכם ולטובתם של יהודי רוסיה ורומניה נולדה בברלין ולא בפאריז. המטרה העקרית של ה„אליאנס", אשר ראו אותה כרמיה וחבריו בחזון־רוחם, היא — „להכשיר בכל מקום את השחרור של היהודים ולעזור לכל המעונים על יהדותם". והיה איפוא הדין נותן, שאותה ההצעה ע״ד קריאת הקונגרס תולד בפאריז. אבל בפאריז שכחו זה כבר את כרמיה ואת חזון־רוחו וזוכרים רק את גזרותיו והנחותיו „המדעיות" של רינאך ואת „צירקולריו" של בינאר. פאריז היא אמנם בימינו הפוותה בערכה מכל יתר מרכזיה של היהדות המערבית. ותיתי לה לברלין, שהיא נזכרת במה ששכחה פאריז צרתה. לא לחנם נעשית ברלין לעינינו הגדולה בערכה לגבי כל יתר מרכזיה של היהדות המערבית...

—

שוב ה„אליאנס".

לפנים, בימי שעבוד האכרים, היו מצויות עובדות כאלה: האדון היה שולח בידי האכר, אשר חטא לו, פתקא לסוכן אשר על האחוזה, ובה כתוב לאמר: „פלוני המוכ״ז נתחיב מלקות". וככה נעשה האכר העלוב בעצמו שליח לקיום פסק־דינו...

שליחות מעין זו אומרת ההנהגה המרכזית של ה„אליאנס" להטיל עכשיו על ארבעים אלף חברי החברה.

תמיהנו, אם לא היתה ה„אליאנס" בימים האחרונים ההסתדרות היהודית היחידה, שכל העתונות היהודית הרבתה לטפל בה ולדבר בה. ולא ב„האליאנס" עצמה דברה וטפלה העתונות שלנו. ה„אליאנס" עצמה מעשיה המרובים ידועים לכל זה כבר, וידועים הם גם האורות והצללים שבמעשיה. ההנהגה של ה„אליאנס" היא שנתנה וחזרה ונתנה חומר לשיחה -- ולא לשבח. מעטים הם האנשים, המנהלים את עניני ה„אליאנס" בפועל, השולטים בכל עניני המוסד כביר־הערך והכח הזה כאדם השולט בשלו. והיחידים המעטים הללו שליטים גמורים הם לא מהכרח, משום שאין אחרים, גדולים וטובים מהם, אשר יוכלו למלא את מקומם או לעבור, לכל־הפחות, אתם יחד במחיצה אחת, אלא שליטים גמורים הם מאהבה, משום שהם אוהבים לשלוט, משום שהם רודפים אחרי השלטון, משום שזוהי יראתם כל היום, שמא יבואו גדולים וטובים מהם למלא את מקומם או לעבור, לכל־הפחות, אתם יחד במחיצה אחת ולהסיג במקצת את גבולות שלטונם הם. ויודעים האנשים הללו להגן על שלטונם עד כמה שידיהם התפסניות מגיעות, ואין הם נוהגים להבחין בין אמצעים הגונים ללא־הגונים, בין טהורים ללא־טהורים, — הכל כשר וישר, ובלבד שתכון ממשלתם „עד העולם".

בשעה שאנו כותבים את הדברים האלה יושבים בפאריז חברי הועד הכללי של ה„אליאנס" ודנים בהצעתה של ההנהגה המרכזית, — ביתר דיוק: של שלמה רינאך וז'ק בינאר — למחוק מתוך ספר־התקנות איתו הסעיף האומר, שההנהגה נבחרת על־ידי חברי החברה, ולקבוע במקומו סעיף אחר, שההנהגה הקימת היא שיש לה זכות ויפוי־כח לבחור ולהוסיף לעצמה חברים חדשים כטוב בעיניה, ומאת חברי החברה ניטלת זכות־הבחירה לגמרי, כלומר: השמוש בתור חבר בהנהגת ה„אליאנס" נעשה למין קנין־עצמו, שאדם מורישו כרצונו לשארו הקרוב אליו קרבת־בשר או לחברו הקרוב אליו קרבת־דעה, וארבעים אלף החברים של החברה אינם אלא „חתיכות בשר ושתי־עינים", שעל פי מקרה יש להן גם כיסים לשלם תרומות חברים, — ותו לא.

הצעה זו, שלא נשמעה דוגמתה מאת שום הסתדרות אחרת בעולם, מגלה לנו את מהלך־מחשבותיהם של שליטי ה„אליאנס" המעטים. הן גם מבלעדי זה — חושבים, כנראה, השליטים האלה בנפשם, — דומים עלינו כל חברי החברה כגלמי־עץ, שכובעים חבושים לראשיהם ומתחת לחטמיהם יש להם זכר לפה; הן סוף־סוף אחת היא לנו, אם טיבים וישרים הם מעשינו בעיני החברים או לא, לא מפיהם האלם אנו חיים ולא על דעתם, כי אם על דעת עצמנו, אנו עושים את הטוב והישר בעינינו; סוף־סוף, כשימי בחירות באים, אנו שולחים להם, לגלמי־העץ, את רשימותינו, והם מזדרזים ומחזירים אותן לנו כמו שהן, בלי שום מחק והוספה, והכל נעשה כרצוננו. אם־כן, כל אותה ה„קומדיה" של נתינת זכות־בחירה לגלמים למה היא?

ואולם יש אומרים, ש„טעם מרור" נודף מהצעתם של רינאך ובינאר. כל זמן שהחברים לא היו באמת אלא גלמים בלבד, לא השמיעו את קולם ולא „הקימו שאון", כי אם עשו תמיד כמצווה עליהם, „ומנוחה שלוה ונעימה" שררה מסביב, — דוקא „בימים הטובים ההם" אפשר היה להשאיר לחברים את זכות הבחירה: יהנו לכה״פ מצעצוע זה הנאה כל־שהיא. אבל עכשיו, מכיון שהגיעו שעות רעות ובקרב החברים נמצאו, כידוע, אנשים חיים ממש, אשר עינים להם ויראו, פה וידברו, וקם שאון והופרעה המנוחה, עכשיו יש צורך גדול ליטול בחזקה מאת החברים את זכות־הבחירה: גזרה, שלא יעשה הצעצוע כלי־זין מסוכן...

כאמור, דנים עתה בפאריז על ההצעה. החברים הגרמנים של הועד הכללי יתנגדו לה בכל תוקף. ביחוד ערוכים, כנראה, למלחמה ראשי ההנהגה של סניף ה„אליאנס" בגרמניה, יועץ־המשפטים פוכס והפרופ' לאנדוי. אומרים, שהללו עתידים להשתמש במקרה זה ולתבוע לדין את ההנהגה המרכזית על

המעשים, אשר עשתה שלא כשורה ולטובת עצמה בשעת הבחירות האחרונות. אבל הפריזאים אינם יראים עוד את הברלינים: כבר הראה קאיו איש הנמוס, שבעזרת תכסיס דק ונעים אפשר ואפשר לעשות דבר ולא רוחו של קידרלן-וכטר הפרוסי הקשה... ואולם עוד אבן-נגף אחת מונחת להם להפריזאים על דרכם: כנראה, אין ההנהגה רשאית לעשות שנויים בספר-התקנות אלא אם כן באה עליהם הסכמתם של רוב החברים, הנקראים לאספה כללית. לפיכך אפשר שתצטרך ההנהגה לדחות את הצעתה עד האספה הכללית הבאה, — או לקרוא אספה כללית שלא מן המנין, — ולשלוח להחברים פתקאות, שיהיה כתוב בהן: „מעידים אנחנו על עצמנו, שאיננו אלא גלמי-עץ בלבד".

ובטוחים הם ראשי ההנהגה, שהחברים יזדרזו להחזיר להם אותן הפתקאות כמו שהן, בלי שום מחק והוספה...

„ז כ ו ת נ ו"...

„זכו" — מלאכתם נעשית ע ל - י ד י אחרים וממילא נעשית גם ש ל אחרים.

ואנחנו — אוי ואבוי! — זכינו, יותר מדי זכינו.

ארץ-ישראל הקטנה היא מגילה אחת גדולה, שדברי ימי עולם וקורות הדורות חרותים בה. מתחת להריסותיה, בעמק הרויה, בתוך גבעות עפרותיה קבורים קברים, מצבות, שרידי חרבות, שברי אבנים וכלים, מטבעות, כלי-זין ועוד המון דוממים אחרים, שאלמלי ניתנו להם פה ולשון, היה כל אחד ואחד מהם מגלה לנו חרשות ונצורות מכבשונו של ספר תולדות אדם. אילו לא זכינו, היתה מלאכתנו נעשית על-ידי עצמנו: אנחנו היינו פותחים את קברותיהם של גלי העדות האלה, אל בית-נכאתנו היינו מביאים אותם ואנחנו היינו שמים פה ולשון לאלמים הללו ושלנו היו כולם. עכשיו ש„זכינו" — מלאכתנו נעשית על-ידי אחרים: אנגלים, גרמנים, פינים באים וחופרים חפירות מתחת לשלם, על חופי ים-המלח, לרגלי הר-ציון, מבקשים את קברי דוד ושלמה, ארונות, לוחות, כלים שנגנזו, חופרים, מבקשים ומוצאים ומביאים את הכל לבתי-נכאתיהם הם. מטפלים בהם ימים על שנים, מצילים מפיהם עדיות נאמנות על מעשים שהיו בשכבר הימים, — ושלהם הם כולם.

לשון יש לנו, שמיום היותנו לעם ועד היום הזה היא עושה איתנו חטיבה אחת בעולם, והיא שהיתה במשך כל הדורות נקודת-מרכז לכל נפוצות רוחנו. אילו לא זכינו, היתה מלאכתנו נעשית על-ידי עצמנו: אנחנו היינו מיסדים אקדמיות ללמוד לשוננו הלאומית, אנחנו היינו מבקשים את כל הניצוצות הרבים, אשר ניתזו ממנה ואבדו בחלל הריק הסובב אותנו זה אלפי שנים, — היינו מבקשים ומוצאים ומחזירים אותם לשרשם, אנחנו היינו דולים את עמקי סתריה של הלשון ומוצאים את הבטויים, שאבדו לנו, ועומדים על פירושי המלים, שנשכחו מאתנו, וקובעים את הסגנונים האמתים, אשר אנחנו חללנו אותם ביודעים ובבלי-יודעים, — והיתה הלשון גדלה מתוכה, גדלה בשבילנו. עכשיו ש„זכינו" — מלאכתנו נעשית על-ידי אחרים: שפניה (חרוק שן, בן-אדם: שפניה!) מיסדת אקדמיה לחקרי הלשון העברית, על יסוד האקדמיה שוקד אלפונסו, „בנה חביבה" של הכנסיה הקטולית, האקדמיה תהא נתונה בבנין עתיק, ששמש לפנים בית-כנסת ליהודים בטרם גורשו מעל גדות הגבדלקביביר, ומודיענו, כהנים לבושי שחורים, שאבות אבותיהם צלו את אבות אבותינו חיים על האש, ילמדו, יחקרו את תורת הלשון העברית; והתורה הזאת תהיה נקראת — ובצדק — על שמם...

מאות בשנים באו אבותינו באש ובמים על כי למדו את התלמוד ושמרו את מצוותיו וסדרו את ארחות חייהם על פיו, ועד עתה מזכירים לנו יום יום מעל במות הפרלמנטים ומעל עמודי העתונים את „עון" התלמוד. ובכל-זאת אין לנו עד היום אפילו הוצאה אחת של תלמוד מוגה ומנופה משגיאות כראוי. ואין כל פלא בדבר, שהרי במשך ארבע מאות שנים, מן המאה השלש-עשרה ועד סוף המאה השש-עשרה, היו שלטוני העמים הנוצריים מניחים את חמתם בתלמוד, שורפים וקורעים „לשם מצוה" את כתבי-היד ואת הספרים מן הדפוסים הראשונים ומתברכים בלבבם, כי מתוך כך הם מביאים כליה על רוח ישראל. בכל העולם כולו נשתייר רק כתב-יד אחד של ש"ס בבלי ש ל ם, זהו התלמוד, שנכתב לפני חמש מאות ושבעים שנה (בשנת ק"ב לאלף הששי) והשמור במינכן, בביבליותיקה של המלכות. לפני מאה שנה בערך נשתמש ראשונה בכתב-יד זה הביבליוגרף הגדול שלנו האזולאי, ולפני ארבעים שנה החל ר' ר"נ רבינוביץ מברר ומלבן במחברותיו הידועות „דקדוקי סופרים" את הנוסחאות השונות של אותו כתב-יד לגבי ספרי הש"ס המצויים בידינו, שמספרן עולה ל א ל פ י ם, ובשש-עשר מחברות גדולות הגיע רק עד החצי... אילו לא זכינו, היתה מלאכתנו נעשית על-ידי עצמנו: אנחנו היינו מוציאים את כתב-היד היחידי הזה מתוך כתלי הביבליותיקה הזרה, אנחנו היינו נותנים מתנה טובה זו לכל חוקרי התלמוד, המשתדלים לעמוד על כל עמקו של אותו הספר הנפלא, שמתוכו נשקף רוח אומתנו. עכשיו ש„זכינו" — מלאכתנו נעשית ע"י אחרים: באים הפרופיסור שטראק והוצאת ספרים ידועה בליידן והם מוציאים אותו כתב-היד בהעתקות פ ו ט ו ג ר פ י ו ת מדויקות, כדי שיהיה כל חכם וחוקר יכול ללמוד מתוך כתב-היד ממש. כך עשו, כידוע, זה כבר לכתבי-יד עתיקים של ספרים רומאים ויונים, וכך עושים עכשיו לכתב-יד עתיק של הש"ס שלנו. ולא אנו היינו העושים, כי אם אחרים, ולא על שמנו תקרא המלאכה, כי אם על שמם...

הוי, כמה גדולה היא „זכותנו" — גדולה יותר מדי...

יעקב לשצינסקי.

הסטודנטים היהודים בשויצריה.

כגורל כל שאלות חיינו כך היתה גם גורל השאלה ע"ד עתידותיהם של צעירינו העוסקים בתורה, שסופרינו ועסקנינו טפלו בה לפני ירחים אחדים. התוכחו, התפלפלו, איש איש מן המתוכחים מצא בדברי חברו הגזמות והפרזות, — ודי. ועגלתנו — אין היא עומדת במקומה, אלא אופניה שוקעים ושוקעים בבצה הרכוכה.

ואולם לא על עצם העובדה — שלא נפתרה השאלה — חפץ אני לדבר הפעם. אפשר שכל שאלותינו לא ניתנו להפתר כל זמן שלא נפתרה השאלה בה"א הידיעה. אבל רוצה אני להגיד, שגם נתינת עזרה במקצת, הנחת טלאי על גבי טלאי, אחוד השיות הפזורות והחזקן, — שגם עבודה זו, שאנו חיבים ומוכרחים לעשותה, אינה נעשית בסדר ובמשטר, ולפיכך ישא הרוח את כל דברינו היפים ותקומה לא תהיה לעמלנו ולמעבדנו.

בנוהג שבעולם, עד שמתחילים בעבודה מעשית מבררים את גוף ההלכה ברור שיש בו צורך, כלומר מאספים חומר, ידיעות, מספרים, חוות־דעת של בקיאים ומומחים, מסדרים אותו החומר סדור נאה ומעיינים בו עיון עמוק, ומתוך כך באים לידי הנחות ידועות המחייבות בהכרח מעשים ידועים. ואנו? מתוכחים אנו על יסוד השערות הפורחות באויר ומתפלפלים על יסוד הרהורי־לב בעלמא, שאין הברור הממשי תופס בהם כלל. הנה דברנו, הרבה דברנו בצעירינו העוסקים בתורה. היודעים אנו לכה"פ, כמה הוא מספרם של צעירינו אלה באוניברסיטות שבחו"ל? אם יתמעט או יתרבה מספרם מפרק לפרק? היודעים אנו את מצבם החמרי של הצעירים האלה ומה הם המעשים הנעשים בינם לבין עצמם במובן ההתעזרות? היודעים אנו את הגות־רוחם ומערכי־לבם של בנינו ובנותינו אלה? ברי לי. שאין בקרב כל סופרינו ועסקנינו אף אחד, אשר יוכל להשיב על שאלות יסודיות אלה תשובה שיש בה ממש. היאך, איפוא, נוכל לעשות דבר שיש בו תועלת וממש במקצוע זה, הסגור ומסוגר בפנינו כבשבעה חותמות?

בשנה האחרונה התחילו אמנם שואלים ודורשים במקומות אחרים בחוץ־לארץ על מצב הסטודנטים יוצאי רוסיה, שרובם הגדול יהודים הם, כידוע. אבל לעת עתה עלתה יפה רק האנקיטה המינכנית בלבד. את תוצאות האנקיטה הזאת, הנותנת חומר רב בנוגע לברור המצב החמרי והקולטורי של סטודנטינו באחת הקולוניות, נפרסם ב„העולם" בקרוב, ואז יוכח הקורא, כמה מן התועלת האמתית יש בעבודה הזאת. האנקיטות שנערכו בקולוניות אחרות מונחות בהארכיבנים כאבנים שאין להן הופכין, וברוב המקומות עדיין לא התחילו בדבר כלל. שלשה דברים נחוצים לעבודה הרצינית והקשה הזאת—כסף, בקיאות בעצם העבודה ואנשים המוכנים להקריב זמן ידוע לעבודה זו. ואם אפשר למצוא בתוך קולוניות הסטודנטים אנשים הראוים במדה ידועה לעבודה זו והנכונים להקריב לה כח וזמן, הנה כסף אין. בכל אופן אין המתכת מצויה בכיסם של האנשים הראוים לאותה עבודה ורוצים בה.

ובכן, צריך להתיאש מן העבודה הנחוצה הזאת? חס־ושלום! אפשר ואפשר, לפי דעתנו, ליסד ברוסיה אגודה לחקירת מצב סטודנטינו, ואותה האגודה תוכל למצוא גם את האמצעים אשר ידרשו לה לעבודתה. ואולי יש כבר במציאות מוסד כזה, שהרי הרבו אשתקד לדבר ביסוד בית־ספר גבוה ברוסיה ליהודים. אם כך הוא הדבר, ידע נא אותו המוסד — או אותם היחידים המשמשים מעין מוסד — שאין נגשים לעבודה מעשית כל זמן שלא הוברדו כל פרטי המצב תחלה. כמעט כל קולוניות הסטודנטים שבחו"ל יש להן איזו אורגניזציות משלהן, ככליות ועפ"י רוב גם יהודיות, ויש איפוא היכולת לבוא בדברים עם כל הקולוניות ולשתפן בעבודת הברור הקודמת לעבודת הבנין. —

במאמרנו זה רוצים אנחנו למסור לקוראינו את הידיעות שיש בידינו בנוגע לסטודנטים היהודים אשר בשוויצריה. הידיעות הללו, אעפ"י שהן נוגעות רק בכמות ולא בהאיכות, יש להן ערך חשוב, באשר הן קובעות לכה"פ מושג ידוע על סדר גדולה של משפחת הסטודנטים אשר לנו בשוויצריה.

ואולם בטרם נעבור לגוף הידיעות עלינו להגיד, מה הם המקורות שמהם שאבנו את ידיעותינו. ב„ציטשריפט פיר שוויי־צארישע סטאטיסטיק" וב„סטאטיסטישעס יאהרבוך דער שוויץ" מובאות שנה שנה ידיעות על מספר הסטודנטים שבכל האוני־ברסיטות והאקדמיות של המדינה, מינם, ארצותיהם ולמודיהם. אבל מן הידיעות הללו אי־אפשר לעמוד על לאומיותם של הסטו־דנטים, ובכן אי־אפשר לדעת על־פיהם גם את מספר הסטודנטים היהודים. ואולם אנו יודעים, — ויש גם הוכחות אוביקטיביות לידיעה זו, — שבשנים האחרונות, כלומר אחרי הרבולוציה, היה מספר היהודים בקרב הסטודנטים „הרוסים" משמונים עד תשעים פרוצ' ולפני ימי הרבולוציה היה מספר היהודים עולה גם עד ליותר מתשעים פרוצ'. (בשנים האחרונות נתרבה במדה ידועה מספר הסטודנטים הפולנים, משום שהצעירים הפולנים אינם מבקרים את האוניברסיטה הווארשאית.) טפוסית היא העובדה שספרו לי לפני ימים מועטים: סטודנט רוסי שכר לו דירה בביתה של אשה שויצרית. קבל הסטודנט מאת בעלת מעונו גליון של שאלות, כנהוג, ורשם כנגדן את התשובות הרגילות, וכשהחזיר את הגליון ובהרובריקה ע"ד הדת נאמר „פרבוסלבי" תמהה האשה ואמרה: „ודאי טעית, אדוני, שהרי כל הרוסים בני דת ישראל הם"...

לפיכך נביא את הידיעות ע"ד הרוסים בכלל, כפי מה ששאבנון מתוך המקורות האמורים, והקורא לא ישכח את היחס המספרי שבין היהודים והרוסים.

בכל האוניברסיטות השויצריות נמצאו סטודנטים רוסים:

בשנת		איש	בשנת		איש
בשנת	1890	195 איש	בשנת	1901	986 איש
"	1891	246 "	"	1902	1273 "
"	1892	270 "	"	1903	1350 "
"	1893	318 "	"	1904	1501 "
"	1894	366 "	"	1905	1747 "
"	1895	376 "	"	1906	2322 "
"	1896	374 "	"	1907	2343 "
"	1897	475 "	"	1908	2367 "
"	1898	510 "	"	1909	2101 "
"	1899	608 "	"	1910	1726 "
"	1900	805 "	"	*) 1911	1559 "

כשנקביל את השורה הראשונה, המראה את מספר הסטו־דנטים בשנת 1890 לשורה האחרונה, המראה את מספרם בשנת 1911, אז נראה שמספר הסטודנטים הרוסים גדל בשויצריה פי שמונה במשך עשרים ושתים שנים. אבל הקבלה זו בלבד אינה מספקת, באשר אינה מגלה את חזיון הגדול בכל מלואו ושלמותו. באמת נחוץ לחלק את כל התקופה שאנו דנין עליה לשני זמנים—עד שנת 1909 ואחרי שנת 1909. עד שנת 1909 הלך מספר הסטודנטים הרוסים בשויצריה ונתרבה בלי הפסק (חוץ משנת 1896 שבה נפחת מספרם בשנים), וביחוד עלתה ההתרבות הזאת במדה גדולה תיכף אחרי הרבולוציה — בשנת 1906 הגיע המספר עד 2322 איש. בשתי השנים שאחרי שנת המהפכה מתרבה המספר במדה מועטה מאד, ובשנת 1909 מתחילה הירידה עד שבשנת 1911 יורד המספר ומגיע עד 1559 איש, כלומר לאותו המספר של שנת 1904. חזיון זה ראוי לתשומת־לב. מה הן הסבות שגרמו לירידה? הלא בשנים האחרונות, שנות ממשלתם של שווארץ וקאסה, קבעו ברוסיה הגבלות חדשות ליהודים ומדקדקים יותר בשמירת הישנות, ובכל זאת פוחת והולך מספר צעירינו ההולכים לחו"ל על מנת ללמוד בבתי־המדרש העליונים. שתים הן, לפי דעתנו, הסבות שגרמו לכך. ראשית, פתיחת בתי־מדרש עליונים לנשים ברוסיה, מה שגרם להתמעטות מספר הסטודנטות שלנו בשויצריה, וכמו־

---

*) בנוגע לכל השנים הבאנו את המספרים של סמסטר החורף ורק בנוגע לשנת 1911 הבאנו את המספרים של סמסטר הקיץ.— י. ל.

שנראה למטה גדול מספר הסטודנטות שלנו הלומדות בשויצריה ממספר הסטודנטים שלנו הלומדים בשויצריה. בשנים הראשונות אחרי פתיחת בתי־המדרש האמורים ברוסיה עדיין נשארו סטודנטות הרבה באוניברסיטותיה של שויצריה, משום שאלה שכבר התחילו בלמודן כאן חפצו גם לגמור כאן את חק־למודן. אבל צעירות חדשות באות במספר מועט, מפני הטעם הנזכר, והקודמות גומרות את למודיהן ועוזבות את האוניברסיטות. אולם הגורם האחד הזה אינו מספיק לבאר על ידו את חזיון הירידה של מספר סטודנטינו בשויצריה. הן כנגדו יש גורם אחר, שהיה צריך להביא מספרם לידי עליה. בשנות 1905—1907, וגם קודם לכן, היו מקבלים ברוסיה יהודים לאוניברסיטות במספר העולה על ה„נורמה" הקבועה, ובאוניברסיטות אחדות—במספר הגון, עד שכמעט כל הצעירים היהודים שגמרו בית־ספר תיכוני מצאו להם מקום באוניברסיטות הרוסיות. ולהיפך, בשנים האחרונות נזהרים מאד בשמירת ההגבלות, ובאוניברסיטות אחדות ברוסיה אין מקבלים יהודים אפילו בשעור ה„נורמה" הקבועה בשבילם, כדי למעט ע"י זה את „העודף" של השנים הקודמות. ובכ"ז מתמעט והולך מספר הצעירים היהודים ההולכים לחוץ־לארץ ללמוד בבתי־מדרש עליונים. אין זאת אלא שבכלל ירדה ברחובנו התשוקה לאוניברסיטה. לא פה אתנו המקום לעיין, אם טוב הוא לנו הדבר הזה או לא, אם בנינו מדופלומים מביאים לנו בכלל עליה או ירידה לאומית. אין כונתנו אלא להראות על העובדה, שמחלת התשוקה לדיפלום, אשר תקפה בשנים האחרונות את כל בית ישראל ולבשה צורה לא־נעימה ולעתים קרובות גם מעוררת צחוק, עוברת לאט־לאט. אבל מצד שני אנו חייבים להדגיש גם עובדה זו, שרובם הגדול של צעירינו, העוסקים עכשיו בתורה הם בני עשירים ואמידים, שנתחנכו במחיצת הקולטורה הזרה, והם רחוקים מרחק רב מכל מיני אידיאלים צבוריים וביחוד יהודיים, ואותו הטפוס הידוע של סטודנט יהודי, הממית את עצמו באהלה של התורה, המקים בפועל את הצווי „פת במלח תאכל", אשר היה הגורם הראשי והעיקרי לכל התסיסות הרוחניות בקרב הסטודנטים היהודים ואשר הביא את התביעות הלאומיות לסביבה זו, — אותו הטפוס של הסטודנט היהודי האידיאליסט הולך וגוע לעינינו וכמעט שאין למצוא עוד דוגמתו בתוך כתלי בית־המדרש.

(עוד יבוא).

יעקב פיכמאן.

שִׁירִים.

I.

זֶה יָמִים רַבִּים הוֹלֵךְ אֲנִי וָנָד
בָּאָרֶץ הַגְּדוֹלָה. זֶה מַקְלִי,
הַבִּיתוֹ, הוּא יָבֵשׁ וּבְחֶלְקַת צַוָּארוֹ
וּבְרַק קְלִפָּתוֹ נֶחְתְּמוּ תָּוֵי נְדוּדַי,
וַיִּתֵּן בּוֹ שֶׁמֶשׁ אוֹתוֹתָיו הַבְּהִירִים
וּגְשָׁמִים וָסַעַר בּוֹ שִׁחֲקוּ מִשְׂחָקָם הַהוֹלֵל,
אַךְ נֹגַהּ זִכְרוֹנוֹת חֶרֶשׁ בּוֹ יָהֵל
וְרֵיחַ עֲשָׂבִים וּפְרָחִים לוֹ דַק;
וּבִדְמְמַת עֶרֶב כִּי אַטֶּה אֵלָיו אֶת אָזְנִי,
יֵשׁ אַאֲמִין לִשְׁמֹעַ הֶמְיַת הָרוּחוֹת הָרְחוֹקוֹת,
וְהֵד הַיָּם הַבָּהִיר יַגַּע בִּלְבָבִי.
אָז אֵדַע: עוֹד צָפוּי בָּאָרֶץ הַגְּדוֹלָה לִי דָבָר,
וְיֵשׁ עוֹד לָנוּעַ! — וְעַד אוֹר הַבֹּקֶר
עוֹבְרִים לְעֵינַי נְגֹהוֹת הַגַּלִּים הָרְחָבִים
וְהֶמְיָתָם גִּילָם יִשְׁטְפֵנִי.

II.

הַחַיִּים לֹא גִלּוּ לִי סוֹדָם, רַק רֶמֶז קַל הִגִּיעַ
פַּעַם לִלְבָבִי, וַיִּבְטַח וַיַּאֲמֵן,
וַיִּפֹּל הָאוֹר עַל דַּרְכִּי חֶרֶשׁ,
אוֹר רָחוֹק וְרוֹעֵד,
אַךְ בַּאֲשֶׁר אֶפְנֶה מֵאָז, וְקִדְּמוּ אֶת פָּנַי
מַנְגִּינוֹת וּנְגֹהוֹת;
עַל כֵּן אֶשְׂמַח לָלֶכֶת בָּאָרֶץ,
וְטוֹב לִי עִם כָּל דִּמְדְּמֵי בֹקֶר חָדָשׁ
שְׂאֵת עֵינַי לַמֶּרְחָק,
וְעִם רוּחוֹת כָּל שְׁקִיעָה הִתְאַבֵּל חֶרֶשׁ
עַל יוֹם כִּי הָלָךְ,
וּבֶטַח לָמַדְתִּי גַם בְּלֵילוֹת זָרִים
וָלֶכֶת כַּצֵּל עִם הַצְּלָלִים;
אַךְ אָהֹב אָהַבְתִּי רַק שֶׁמֶשׁ וּמֶרְחָב בֶּן־חוֹרִין
וְרוּחוֹת עֲרָבָה מְיַמִּינוֹת, מַשְׂמְאִילוֹת לְתֵימָן
וּשְׂמֵחוֹת לִקְרַאת כָּל אֲשֶׁר יִפְגַּשׁ עַל דַּרְכָּן,
וְשִׁירֵי עַל שְׁלוֹם שׁוֹכְנֵי בָדָד וּטְהוֹרִים וּצְנוּעִים,
הָרְחוֹקִים מֵהֱיוֹתָם מִפֶּגַע הַחַיִּים וַהֲמוֹנָם,
וְיָפִים — מִדַּעַת עֶלְבּוֹנָם...

שלום־עליכם.

בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

(טפוסים שפותתים והולכים.)

ז.

גֶּצִי שַׂר־הַפֶּלֶךְ.

גצי שר־הפלך -- זה שמו וכנויו של השמש, אשר בבית־המדרש העתיק בעירנו.

אפשר שבשאר בתי־כנסיות ובתי־מדרשות אשר בתפוצות ישראל אין כח השמשים יפה כל־כך, ואולם בבית־המדרש העתיק

אשר בעירנו יפה כח השמש מכחם של כל בעלי־הבתים יחד. ולא עוד אלא שכל בעלי־הבתים בעירנו כולם כפותים להשמש, כולם נכנעים לפניו ונתונים תחת עולו. אנו עבדיו והוא ארוננו.

גצי השמש אינו מניח לשום בעל־בית להשתרר בבית־המדרש ולעשות בו כאדם העושה בתוך שלו. גצי השמש אומר, כי בית־המדרש מקום קדוש הוא ודברי־חול אסורים בו. רצונך לדבר בעסקי מסחר ודרך־ארץ — לך ודבר בשוק. רצונך לספר בעניני מדינה ופוליטיקא — לך וספר בבית־המרחץ, להבדיל. בבית־המדרש לא יתן לך גצי לפצות פה אפילו בשבת, בשעה קריאת התורה. גצי זה קשה כארז, אינו נושא פני איש ואינו נוהג כבוד אפילו בגדולים. גם כי תשב בכותל המזרחי וגם כי תשית שמונה־עשרה עטרות של כסף לטליתך — לא יבטל גצי את רצונו מפני רצונך. גם כי תהיה ראש וראשון בעיר, ואפילו רב יהושע־הֶשיל הגביר בכבודו ובעצמו, — כיון שפתחת פיך בבית־המדרש לדבר דבר, מיד תשמע דפיקה עצומה בשלחן וקול קורא ברמה: „הַס־ס־ס!״ — עד כי תצלינה שתי אזניך.

או שמא ישיאך לבך ליטול ספר מארון־הספרים אשר בבית־המדרש ולא תחזירהו בשעה הקבועה, מובטח לך, כי תנחל מגצי השמש חרפות וזלזולים עד אין קץ.

או שמא יקרה מקרך לנדר ביום השבת, בעלותך לתורה, חצי ליטרא נרות לבית־המדרש, או ח״י פרוטות לעניים, ולא תאבה לשלם את נדרך תיכף לאחר השבת, מיד אָבד סברך ובטל סִכּוּיֶךָ. חזקה על גצי השמש, שלא ינוח ולא ישקוט עד אם יוציא לך מוניטין בעיר, כי פושט אתה את הרגל.

או שמא תעיז פניך בפני גֶצי ותשלחהו בשליחות עצמך, שלא לצרכי בית־המדרש, אז יעמוד כנגדך ויקשיב וישמע ויאמר: „רגלים יש לך? טול רגליך והטריח את עצמך ולך־לך אל המקום אשר אמרת״...

זה טיבו של גצי השמש וכך מנהגו כל הימים.

ואף־על־פי־כן ישנן בריות בעיר, שאינן נשמעות לגצי השמש ואינן מקבלות את מרותו עליהן. הללו בני־הנעורים הם, הצעירים ועזי־הפנים שבדור, הבחורים והתינוקות של בית רבן, הנערים השובבים והבנים הסוררים, אשר אין אדון להם ואין מעצור לרוחם. מתעללים הם בגצי זה בכל מיני תעלולים, יורדים לחייו, נוטלים את נשמתו הימנו ועושים לו מעשים, אשר לא יֵעָשה כן בישראל. למשל: הופכים לו את השלחנות ואת העמודים על פיהם באין רואים. פותחים את פי הכיור ושולחים את המים החוצה. נוטלים את האלונטית של בית־המדרש ועושים אותה קשרים־קשרים. מטיפים נטפי חֵלֶב על דפי הגמרות אשר בבית־המדרש. תולשים מתוך כל סדורי הקהל את תפלת „יקום פורקן״ השניה, עד כי כל סדור, שאתה פותח בבית־המדרש, אי־אתה מוצא בו אלא תפלת „יקום פורקן״ הראשונה בלבד.

על־ידי בני־החבורה הפרועים הללו מתענה גצי השמש במסתרים וטועם טעם גיהנם בחייו. ולפיכך הריהו אורב להם כל הימים, מביט אחריהם ושומר צעדיהם תמיד, כדי לתפשם. ואם אתרע מזלו של נער פוחז ונפל בידי גצי השמש — מובטח לו, כי יקבל את חלקו בעין יפה. חזקה על גצי, שלא יוציא מתחת ידו את הנער הנלכד בלא פצע וחבורה ובלא אוזן עקורה. אין דרכו של גצי השמש להאריך הרבה בחקירה ודרישה, בגביית־עדות וכיוצא בדברים אלו. נער כי נתקל בגצי ונפל בידו, אם בן עשירים הוא או בן עניים, — אין לו תקנה אלא במכת־לחי.

וגצי השמש יודע להכות לחי. מומחה הוא לאותו דבר. יד־חרוצים לו. כשהוא מרים את ידו זו ומורידה — גצים יוצאים מתחתה. יהודי בעל כח ובעל גבורה הוא, ומיצאו ממשפחת גבורים, אף כי למראית־עין לא תואר ולא הדר לו. דק וצנום, עור ועצמות בלבד. רק שתי פאותיו פאות עבות הן, עבות ושחורות. ואף הוא עצמו שחור כולו. ושתי עינים לו שחורות ונזעמות, שאינן מביטות אל פני איש, אלא מורדות ונכבשות בקרקע. לשפתותיו צנומות ונופלות, חוטמו אטום ושפמו השחור יורד ומכסה על פיו. כל הסימנים המובהקים הללו, כשהם מצטרפים יחד, מעידים על גצי השמש, כי אדם רע הוא בטבעו ושונא את הבריות.

„רשע מרושע״ — אומרים עליו אנשי העיר ונרגנים עליו איש־איש במקומו. הרי שמש זה אינו עשוי אלא להכעים את בעלי־הבתים ולהצר להם עד היכן שידו מגעת. כל הממשלה בידו היא, אין בעלים לו, והריהו עושה את מעשיו על דעת עצמו. כשהוא רוצה לפתוח את בית־המדרש — הוא פותחו. כשהוא רוצה לסגרו — הוא סוגרו. כשימות החורף מגיעים והצינה מתגברת, אתה זקוק לחסדו, ושבע פעמים תכרע לפניו והשתחוה, עד אם יסיק את התנור בבית־המדרש. ויש אשר תהא שעת רצון לפניו, אז יקום פתאום ויסיק את התנור שבעתים ושבעה, עד שאי־אפשר לשום בריה לעמוד מפני החום.

או, למשל, עני מישראל כי יבוא להתחנן אל גצי ויפול לפניו אפים ארצה — לשוא תחנוניו: גצי השמש לא יתן לאיש ללון בבית־המדרש. „בית־מדרש אינו כהקדש, — הריהו אומר ומגרש את העני החוצה, ולא ידע רחם.

כשמגיעים הימים הנוראים, נוהג גצי את ממשלתו ביד רמה. אם בלבו של גצי השמש נתעוררה טינא עליך — ידוע תדע, כי לא יועיל לך כל כופר ולא יעלה בידך להושיב את בנך או את חתנך במקום אשר תחפוץ א ת ה. מובטח לך, כי בנך או חתנך יָשוב יֵשב במקום אשר יחפוץ ה ו א. ואם תבוא בטענות לפני הגבאי, יענה לך זה ויאמר:

— לך אל שר־הפלך.

וידעת, כי שולח הוא איתך לגצי השמש. בפניו של גצי מדברים אליו בלשון א ת ה, ושלא בפניו קוראים לו ש ר ־ ה פ ל ך.

והוא הדין באתרוג, כשימי הסוכות מגיעים. רוצה אתה, שגצי השמש יביא לך את האתרוג לסוכתך בעוד בוקר. אלא דוקא מפני שרצונך בכך, רצונו של גצי אינו בכך. וכשאתה גוער בו ומרים את קולך עליו, הריהו מרים את קולו עליך פי־שנים:

— יכול אתה לחכות! אני חכיתי לך עוד יותר!

אז תבוא לבית־המדרש להביא את דבתו רעה אל הגבאי. ואולם הגבאי יענה לך באין־אונים:

— כלום יש עצה לנגד שר־הפלך?

והוא הדין בהושענות, כשהושענא־רבה מגיעה. והוא הדין בנרות של חנוכה, במגילת־אסתר לפורים, במצה שמורה לחג הפסח. בכל תעוז יד גצי השמש. הכל בידי גצי. גצי השמש הוא מנהיגה ופטרונה של העיר, הוא המושל על כל העיר.

והעיר סובלת ומתענה תחת ידו. העיר מתענה, אף־על־פי שאין רצונה להתענות. בשבת או ביום־טוב, בשעה שבין מנחה למעריב, מתכנסים יהודים לבית־המדרש, עומדים צפופים ומסיחים. כל זמן שלא פתחו בתפלה, אין איש מתירא מפני השמש — הרשות נתונה אז לכל באי בית־המדרש לעסוק בשיחה ככל אות־נפשם. אז יתעוררו הלבבות והדברים יִסַּבּוּ על גצי השמש וממשלתו. הכל נדברים איש אל רעהו, הכל מתמרמרים בחשאי והכל שואלים זה את זה: „עד אנה? עד מתי? עד מתי תארך גלות

גצי זה? עד מתי נסבול ונשא את עולו?״... ובזה ישתקע הענין. וכי מה יעשו יהודים? יהי רצון כאילו גזירה היא מן השמים, שימנה עליהם שר־פלך רע, איש צר ואויב... הֶהָ־הָה!

ורק יום אחד יש בשנה, אשר אז יחדל גצי שר־הפלך מהיות שר־פלך ושב והיה כאחד האדם. ולא יום תמים הוא זה, אלא חצי היום. שעות אחדות. אותו היום ערב יום־הכפורים הוא.

תיכף לתפלת שחרית, טרם שיתאספו המתפללים לתפלת מנחה הגדולה וימסרו את נופם ברשותו של גצי השמש לספוג את הארבעים על־ידו, יוצא גצי העירה, כולו לבוש בגדי יום־טוב ופאותיו העבות מתבדרות, הולך מבעל־בית לבעל־בית לכפר את פניהם, לבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו:

— יום טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטויי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל. מבקשים אותו לשבת ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

ח.

זוֹסְיָא הַיּוֹרֵד.

זוסיא הוא בֵּןּ זקן, לבן־פנים, בעל זָקָן קלוש, שזרקה בו שיבה. יושב הוא בבית־המדרש עם כל הבחורים, הלומדים תורה לפני ה׳. אלא הוא עצמו אינו לומד תורה. ישיבתו בבית־המדרש ישיבה בטלה היא. דירתו קבועה שם. בודד הוא זוסיא. עלוב הוא. יורד הוא.

לא הוא. אביו היה יורד. מוצאו ממשפחה נאה ומיוחסת. כולם גבירים, כולם עשירים, כולם אדירים.

גם עכשיו עדיין יש לו לזוסיא היורד קרובים עשירים. כמעט כל בעלי־הבתים החשובים שבעיר קרוביו הם.

יש רגלים לדבר, שאפילו רב יהושע־הֶשיל בכבודו ובעצמו קרובו ושאר־בשרו של זוסיא הוא. שני בשלישי הוא לו. לו יאבה רב יהושע־הֶשיל לשמוע אליו רגע, כי־אז נכון זוסיא לבאר לו באר היטב את כל שלשלת־היוחסין שבין שניהם.

ראשית, מצד אביו. אביו־זקנו של זוסיא, כלומר—אבי־אביו, אברהם־מרדכי, ואמו־זקנתו של רב יהושע־השיל. כלומר— אם־אמו, פיגה־אֶטיל, שניהם התיחסו זה לזו...

אבל מה תועיל לו שלשלת זו של יוחסין — והללו אינם מניחים לו לכלות את דבריו? נותנים לו נדבה ומצוים עליו לצאת. תֵּצֵאָי ותצא נשמתם במהרה — לקרוביו העשירים כונתו. הלואי יהיו בתיהם היפים קבריהם! הלואי ויהפך הגלגל עליהם ויחזור וירד למטה, למטה! הלואי ויגיעו במהרה בימינו למדרגתו ולעמידתו, רבונו של עולם!

כך מברך זוסיא היורד ברכה כפולה ומכופלת את קרוביו העשירים, אשר עזור יעזרו לו תמיד, ורק את פניהם לא יתנו לו לראות. כולם שונאים אותו בלבם. כך דרכם של עשירים, ששונאים הם בלבם את אחיהם האביון. הדברים הללו עתיקים הם.

והרי הוא יושב ישיבה בטלה בבית־המדרש, מקבל נדבות ומקלל את אנשי־חסדו קללות נמרצות. נשבע הוא, כי נוח היה לו לעבוד עבודת־פרך, לחטוב עצים, לשאוב מים. אבל כלום רשאי הוא לעשות כן?

ראשית, הרי יורד הוא, בן־טובים, נצר ממשפחה נאה ומיוחסת. כולם גבירים, כולם עשירים, כולם אדירים. רב יהושע־השיל בכבודו ובעצמו שני בשלישי הוא לו...

ושנית, בעל־מום הוא. רגל אחת משונה יש לו, לא עליכם. עקומה היא. כשהוא מהלך — רגל זו נזרקת לפניו מאליה. דומה, כאילו כועס זוסיא ומתמרמר ומתכון לבעוט ברגלו בפני הבריות.

וכעוס יכעס תמיד. על כל העולם כועס הוא. ואפשר שהצדק אתו. הגע בעצמך: משפחה כזאת, בלא עין־הרע, כולם גבירים, כולם עשירים, כולם אדירים — כלום אין ידם של אלו משגת לפרנס את אחיהם האביון בעל־המום ולהספיק לו את צרכיו בכבוד, שלא יהא זקוק להחזיר על הפתחים, ללון על הספסל הקשה בבית־המדרש ולצפות לחסד הבחורים הורים, המאספים פרוטות בשבילו ומספיקים לו פעם בגד ללבוש ופעם נעל לנעול, יכנס הרוח באביהם ואמם — לאותם הבחירים עצמם כונתי!... כמה טרחות טרח וכמה יגיעות יגע, עד שעלה בידו לשדל בדברים את אלו, כי יתפרו לו קפוטה חדשה (הרי הישנה כבר נעשתה קרעים־קרעים!), או כי יקנו לו בד לכתנת — לדמי התפירה ידאג בעצמו. הלואי ויתפרו תכריכים לכל בני העיר מקטן ועד גדול! עיר שכולה רשעים! עיר שכולה אכזרים! כסדום היא העיר הזאת!

אלמלי היתה העיר נוהגה כמתוקנת, כי־אז ודאי נתנה את לבה עליו ודאגה לתכליתו. הנה יושב בחור, רוק זקן, בן־טובים שירד, — מה קצו כי ישב עד שילבין ראשו? אלמלי היו בני־העיר נוהגים כמתוקנים, אלמלי היה אלהים בלבם, כי־אז ודאי דאגו לו ובקשו עזר כנגדו...

בני משפחתו העשירים, כשיגיעו הדברים לידי כך, על־כרחם יפסקו לו נדוניא — הלואי ויפסוק להם הקדוש־ברוך־הוא כל חלי וכל נגע! וכַלָּה עניה הִמָּצֵא תִמָּצֵא לו מאליה... כלום אין בעיר בעלי־מומים גרועים ממנו, חגרים, אלמים, עורים? ואף־על־פי־כן נשאו כולם נשים והולידו בנים ובנות.

עליו, על זוסיא, ודאי שימצאו קופצים הרבה. אבל במה דברים אמורים? כשיכניס אדם את ראשו בעבי הענין ויתן את לבו להוציאו מן הכח אל הפועל.

הנה, למשל, חוזרת בביתו של גצי השמש בתולה שהגיעה לפרקה. אסנה שמה. פעמים היא באה לבית־המדרש לכַבֵּד את הקרקע, לרחוץ את הספסלים. בתולה בריאת־בשר, תפוח רוחה!...

ודאי הוא, שגצי השמש יקבל את זוסיא בשתי ידים. כי מי הוא גצי השמש ומי זוסיא היורד? צריך הוא לכרוע ברך לפניו ולהתאבק בעפר רגליו, אותו שמש, יכנס הרוח באבי־אבות־אבותיו! לא לכך נוצר זוסיא, שישפיל את עצמו לפני שמש. נבזה שכמותו ויהא המתחיל בדבר. אל יזכו לזאת בני העיר, תבוא עליהם שרפה ומגפה וחלירע וכל המדוים הרעים, רבונו של עולם!...

כך מקלל זוסיא היורד את בני משפחתו ואת כל בני העיר כולם, המפרנסים אותו בצדקה.

„צָרַעַת מַמְאֶרֶת״ — אומרים עליו אנשי העיר ותומכים בו איש כפי נדבת לבו, מזמינים אותו לסעודות שבת ויום־טוב ומתאמצים לצאת כנגדו ידי חובת בעלי־בתים. הרי סוף־כל־סוף יורד הוא, עלוב־נפש זה, בן־טובים, שנהפך עליו הגלגל...

ואם יקרה מקרה ובני־העיר ישכחו יום אחד את זוסיא ויסיחו לבם הימנו, אז יתעורר רב רפאל משגיח וישים עינו עליו.

ואולם זוסיא היורד כועס ורוגז תמיד. נדמה לו, כי אין אדם בארץ, אשר יעשה טוב ויצא ידי־חובתו כנגדו — לא בני־

משפחתי, לא בחורי בית־המדרש ולא רב רפאל משגיח. והריהו מקלל את כולם קללות נמרצות.

ורק יום אחד יש בשנה, אשר אז ישים זוסיא היורד מחסום לפיו ולא יקלל איש. אותו היום ערב יום־הכפורים הוא.

בערב יום־הכפורים לובש זוסיא את כתנתו החדשה, אשר תפר לעצמו, את הקפוטה החדשה, אשר עשו לו בחורי בית־המדרש, ואת הנעלים השלמות, החדשות כמעט, אשר השיג בשבילו רב רפאל משגיח, והרי הוא יוצא ללכת מבית לבית. כשהוא בועט ברגלו העקומה באויר, מחזיר על פתחי קרובים ורחוקים, לכפר את פניהם ולבקש מאתם סליחה ומחילה על כל עונותיו. פניו חורים כסיד. מבטו נזעם ודבורו נשמע מתוך רוגז, כדרכו תמיד:

— יום טוב! שמא הטחתי דברים כנגדכם ופגעתי בכבודכם בבטוי־שפתים, הריני בא לרצות את פניכם ולברך אתכם בחתימה טובה.

עונים לו ואומרים:

— גם אתם. הקדוש־ברוך־הוא יסלח לך ולנו ולכל ישראל.

נותנים לו נדבה ומכבדים אותו בעוגת־דבש, כדת היום.

דוד ברגלסון.

כְּבְלוֹת הַכֹּל.

חלק ראשון.

וֶלְוֶל בּוּרְנֶס.

(המשך).

III.

והוא התחיל לנסוע אל העירה לעתים רחוקות. רחוקות מאד.

ולא עוד אלא שפעם אחת אמר לאחד הסרסורים, אשר הציע לפניו קונים לתבואתו, במקצת גאוה:

— יכולים הסוחרים, במחילה מכבודם, לבוא אליו בעצמם. כן, כן, אין בכך כלום. הוא אינו מגרש בני אדם מתוך ביתו.

ובטוח היה, שהסרסור הזה ימסור דבריו אלו בביתו של מי שהיה מחותנו, וסוף כל סוף יתחילו סוחרי העירה לבוא אליו הנה, לבוא בנמוס ובדרך־ארץ, כשם שהם באים אל בתי הפריצים שמסביב.

בשלוה ובצפיה שתקנית ישב באחוזתו ובקר בכל יום את ממגורות תבואתו הנמוכות ואת שדותיו הקיצוניים, שהרבה אכרים ואכרות נפוצו עליהם וחפרו בשבילו את כרובו שהבשיל. ובערב היה שוהה יחידי בביתו המואר, שוכב על הספה ומהרהר על חייו, על כפפו שהרויח ועל העירה, שבאחד מרחובותיה הקרים והאפלים סובבת עכשיו מירה'לי, כשהיא לבושה מעיל חם של סתיו; מעלה בזכרונו את ששת אלפיו, המונחים עדיין ביחד עם שלשת אלפיה של מירה'לי תחת ידו של הגרף מקשפריבקא, ונהנה הנאה ממושכה מן הרהיטים החדשים, שפאר בהם לפני ימים מועטים את ביתו, הערוך בטעם העשירים:

— דומה, כי יפה עשה, שבזבז על הרהיטים הללו יותר משלש מאות רובל, אָ? ודאי יפה עשה!

בחוץ, מסביב לביתו המואר, היה אז הכל כאילו מת ועטוף בשתיקה. שמים זרועים כוכבים מתנוצצים נמתחים ממעל, ומתחתם מנמנם הכפר תנומת לילה מוקדמת, ורק בחצרו הגדורה של כהן הכפר היו הכלבים משמיעים נביחתם לכל שאון רחוק וקרוב, שולחים את פיותיהם בלפי הכפר הישן וממלאים את האויר הצונן של לילי אלול ביללתם האיומה והנוגה.

קרוב להשעה השמינית היו הכלבים מתחילים לנבוח ביתר רוגז והתמרמרות, ופסיעות כבדות של גוי היו נשמעות מאחורי דלת חדר המבשלים. אז היה מרים את ראשו מתוך שכיבה על הספה; מטה את אזניו להקשיב וקורא בקול רם לתוך הפתח הפתוח:

— אַלֶכְּסֵיְ! הנתקבל דבר־מה מן הפוסטה, אלכסיי?

הוא ידע, שמלבד העתון „בירזשעוויאַ וויעדאָמאָסטי" לא יתקבל מן הפוסטה כלום, ואף על פי כן היה חוזר וקורא את קריאתו זו בכל ערב וערב. קריאתו זו בקול רם, כשהיא לעצמה, היתה גורמת לו הנאה מרובה, משום שכך היו נוהגים לקרוא גם אותם „הפריצים" המנומסים, שהיו באים עמו במשא ומתן של שכנים.

זמן רב היה יושב אחר־כך אצל המנורה עם המכסה הירוק, יושב מתוך הרחבת־הדעת של בעל־בית ועיניו תועות בכל חלקי העתון. הפרוש לפניו; הוא קרא וחזר וקרא בקול אותם המקומות, שהיו סתומים לו, וביחוד היה מתמיד לעיין בשערי הרינטא, אשר במחלקת הבירזה. תחת ידו כבר היה מונח סך מסוים של כסף מזומן, ויכול היה בכל עת לקנות—בכסף זה שטרי־הרינטא ולהניחם סגורים בקופסתו, כמו שהיו מונחים סגורים גם בקופסותיהם של הפריצים. וחוץ מזה היו שטרי הרינטא נמצאים תמיד אצל נחום טאראבאי, הוא נחום טאראבאי, היהודי קטן־הקומה, שהיה שמח תמיד וטרוד תמיד וגר בכפר בסביבת בית הרושת הסוכר, במרחק של שמונה־עשרה ווירסטאות מאחוזתו, ונוהג שם את ביתו כדרך הפריצים העשירים, ומחנך את בניו באחת הערים הגדולות והרחוקות. כשפגש פעם אחת את נחום טאראבאי זה במסבה של סוחרים זרים, כבר היתה לו היכולת לגשת אליו, להראות לו, כי הוא, וולוול בורנס, אינו עוד גם כל כך. ולשאול אותו בקול:

— פאני טאראבאי! מה עכשיו מצבה של „בעלת־ארבעת־הפרוצנטים"? בשבוע שעבר, כפי שמודיע העתון, היתה מונחת ב„שפל המדרגה"...

טאראבאי נתבלבל אז על־ידי שאלתו זו, לטש עליו את עיניו דרך־הלצה ופער את פיו:

— אָה! הרי בן־אדם זה שח כבר ברינטא!

נשאר עומד שעה קלה, כאילו תוהא ומשתומם ופיו פעור, ולא השיב על שאלתו כלום.

הפנים התמהים הללו—כמה וכמה טעמים ורמיזות היו בהם! לא לחנם ספר לו לאחר זמן אותו הסרסור, שהיה בא אליו לעתים קרובות בסוסו ובעגלתו:

— חי נפשו, שנחום טאראבאי זה הלל אותו, את וולוול בורנס, באזני חבורה שלמה של סוחרים; הלואי ותהא שנתו מוצלחת, אם לא שמע מפי טאראבאי לשון זו: זכרו נא את דברי: אצל אברהם משה בורנס הולך וגדל בחור—כפתור ופרח! באמונתי—טבע של „פריץ"!

היה מעשה ונחום טאראבאי זה חלק לו גם כבוד; הוא

עבר דרך אחוזתו, סר אל חצרו במרכבתו החדשה ושאל את פי העגלון אלכסיי בקול רם ובלשון פולנית.

— צי פאן בורנעס דאָמאַ? *)

קרוב לשעה הרביעית אחר חצות היום היה הדבר.

מבעד החלון ראה אז את טאראבאי יורד בקפיצה מעל מרכבתו. נתבלבל, פתח לו במהירות את דלת המעקה, הסגירה תמיד, והכניסו לפנים הבית בכבוד ובדרך־ארץ.

עיניו של טאראבאי, זה היהודי קטן הקומה, היו פזיזות וחדרות ביותר; הוא לא עבר בשתיקה אפילו על טבלת־הנחושת, שהיתה קבועה בדלת המעקה מבחוץ, וקלסו אגב כניסה:

— כך, כך... אלא מאי, למה זה ועל מה זה יחיה האדם עלי אדמות?!

בטבעו היה אדם זה אוהב לפטפט הרבה ולספר על עצמו, על מסחריו העצומים, על ביתו המלא ברכה, לנקוף בשעת מעשה באצבע אחת על ציארונו הקשה ולהוציא בכל רגע את המנז'טים מתחת שרווליו הקצרים.

בעצם הדבר נכנס אצלו לקחת באחוזתו בסך־הכל איזו מאתים או שלש מאות אמות של הבן בשביל רפתי שוריו, שאצל בית חרושת הסוכר. אלא שבענין זה עוד יספיק לדבר אחר־כך, כשישב על מרכבתו לשוב לביתו, לפי שעה יכול טאראבאי זה לפטפט קצת מתוך הרחבת הדעת, לספר על אודות בנו הבכור, העובד באיזה באנק גדול, על אודות בנו הצעיר, הלומד בפולי־טכניקום, ועל בתו, בת עשרים ושלש, שדבקה נפשה לאהוב את הכפר ואת הבית ומטעם זה אחרה את זמן הלמוד.

אומרת היא לו, בתו זו, לפני ימים מועטים:

— אבא, רוצה אני לנסוע לאודיסא!

והרי הוא משיב לה:

— סעי לך לאודיסא!

והנה לאחר שלשה שבועות שבה היא מאודיסא הביתה, מראה לו שחור על גבי לבן, מראה ואומרת:

— רואה אתה, אבא? עמדתי בנסיון ועברתי שש מחלקות הגימנזיה.

ובמחו המטומטם קצת, מח של בחור בן עשרים ושבע, התחילו מנקרות אחר כך מחשבות משונות על אודות בתו של טאראבאי ועל אודות זו, שהיתה אירוסתו קודם לכן. נדמה לו, שיש שייכות רבה בין נסיון זה, שבו עמדה בתו של טאראבאי, ובין התנאים, שהחזירה לו מירה'לי, וגם בין הטיולים, שזו מטיילת עכשיו עם הסטודנט ליפקים, שכל זה מקטין ומפחית מאד את ערכו בעיני הבריות. הרי סוף־כל־סוף אי־אפשר לו, שיהא הענין הזה הולך ונמשך גם להבא, צריך הוא למצוא תחבולה ולהחלץ מן המצב המחפיר הזה.

ואז דתרחש דבר, אשר, לכאורה, לא היה צריך להתרחש: הוא שם את עיניו באותו ה„שקץ", מורה־הכפר, שהיה נכנס בכל יום אצל שתי בנותיו הבוגרות של הכהן לבקרן וסוף־כל־סוף הזמין אותו אל ביתו והתחיל לוקח תורה מפיו בחשאי.

פעם אחת אמר לאותו „שקץ":

— שֵׂכֶל גדול צפון בעוקמה של תשבורת... שכל גדול מאד.

ו„השקץ" יצא והתלוצץ על דבריו אלה בפרהסיא.

בנות הגלח היו מתפקעות אחרי כך מצחוק עצור בכל פעם, שהיו רואות אותו עובר סמוך למעקה ביתן. ושם, בעירה, עצרה מירה'לי פעם אחת את אחוהו בשעת פגישה ושאלה אותה בכונה לעקצה:

— אימתי אומר הוא, וולוול שלכם, להכנס לאוניברסיטה?..

(עוד יבוא)

*) האם האדון בורנס בביתו?

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

ה.

מקצוע החנוך.

מקצוע זה לקוי הוא מאד בירושלים, אין שום שלמות אף באחד מן המוסדים, אלא בכל אחד ואחד מהם אתה נתקל בחסר ויתיר, וכל אחת מארצות הגולה, המשתתפת שתוף ידוע בספוק הוצאותיהם של מוסדי החנוך, טובעת כרצונה את חותמה על המוסדים הנדונים מִמנה. ובכל זאת יש לנו בירושלים במקצוע החנוך מוסדים אחדים העולים בערכם על זה של אחרים, אעפ"י שהם יש להם כסף תועפת וכל קרבן לא יקר בעיניהם לשם צרכי החנוך.

את מוסדי־החנוך אשר לנו בירושלים ראוי לחלק למחלקות אלה:

א) בתי־חנוך „פנימיים" ליתומים ויתומות;

ב) בתי־ספר שיש להם גם בתי־למוד לאמנות ולאומנות;

ג) תלמודי־תורה וישיבות.

מחלקה א' יש בה המוסדים הללו:

1) בית־היתומים הפרנקפורטי *). נוסד בשנת תר"מ, מתנהל ומתכלכל ע"י ה„ועד לחנוך יתומים בארץ־ישראל" שבפרנקפורט. במוסד זה מתחנכים שלשים יתומים בתור חניכים „פנימיים", שכל צרכיהם, הגשמיים והרוחניים, על בית־חנוכם. בראש המוסד עומד מנהל, המתמנה מטעם הועד הנזכר, וההוצאות השנתיות, הנתנות ג"כ מאותו ועד, עולות לסך 22000 פרנק. — תעודתו של בית־חנוך זה — לגדל את היתומים ולעשותם ליהודים חרדים ואנשים מועילים. לשם זה לומדים החניכים בביה"ס שעל שם האציל למל (עי' להלן), ולאחר שגמר החניך את חק־למודו בבית־ספר זה דואגים ראשי הבית לעתידותיו ומוצאים לו דרך בחיים ע"י מסחר או מלאכה. להמעולים והשקדנים שבחניכים ניתנת עזרה, כדי שיוכלו להשתלם בלמודים.

עם תקופת התחיה פרץ ריח־השדה וחדר גם אל כתלי המוסד הזה. המנהלים נוכחו. כי אין לך עתיד בטוח לבן ארץ־ישראל מן העמידה על הקרקע, ומטעם זה יעבור המוסד בקרוב מירושלים לאם המושבות, לפתח־תקוה, ושם ילמדו החניכים גם תורת עבודת האדמה. יש לקוות, שהעומדים בראש בית־החנוך הזה יתאימו את תכנית הלמודים אל השנוי החשוב הנעשה במוסד, כלומר להעברתו מן העיר לכפר, ומתוך כך יגדל ערכו של המוסד ויביא תועלת גדולה עוד יותר גם לחניכיו וגם לישוב.

*) בכונה השמטתי את שמות המוסדים, כדי שלא לבוא לידי אריכות יתרה, ובפרט שזה שייך לחלק ההיסטורי של הישוב. — ב ר ז ל י.

העברי בארץ, שיש לו צורך מרובה בכחות באכרים הגונים, שנתרגלו מימי ילדותם בעבודת האדמה ורכשו את הידיעות השמושיות והתיאוריות הנוגעות לעבודה זו.

2) בית־מחסה ליתומים שע"ש דיסקין.—נוסד בשנת תרמ"א, נמצא בעיר החדשה, בבית שכור, משום שהבית שבונים למענו עוד לא נגמר לרגלי הסכסוכים שפרצו בין מנהלי הבית ובין ועד הבנין. — בבית־חנוך זה מתכלכלים ומתחנכים כשלש מאות יתומים הלומדים בתוך המוסד למודי־קודש, כתב וחשבון בנוסח בתי ה„תלמוד תורה" של השיטה הישנה. — קצת מן החניכים לומדים גם אומניות מחוץ להמוסד—אצל אנשים פרטיים. ההוצאות השנתיות עולות לסכום של 120,000 פרנק, בערך, הנאסף מנדבותיהם של בני־הגולה.

המוסד מתנהל ע"י ועד המיסדים ובאי־כחם, ובראשם — אדם גדול בתורה ובמדע, בנו של הגאון ר"ל דיסקין, מיסד הבית. חבל, שהמנהל הנכבד הזה אינו לוקח את רסן ההנהגה בידו כראוי, כדי להת להמוסד הגדול והנחוץ הזה את הצורה הנאותה לו לפי צרכי המקום והזמן. את הדבר הזה אפשר לעשות מבלי לנגוע אפילו נגיעה כל־שהיא בצורתו האורתודוכסית. הן גם מיסדי ה„תחכמוני" חרדים גמורים הם, ובכ"ז אינם נמנעים מלמד לתלמידיהם עברית־בעברית ואת השפות והידיעות הנחוצות לאדם עירוני בארץ ישראל, למען יוכל למצוא את לחמו.— אפילו אם נאמר שניתנה רשות לכל אב לחנך את בניו כטוב בעיניו מבלי לדאוג לעתידותיהם בחיים, הרי אין כל ספק שבשום אופן לא ניתנה רשות זו למחנכי יתומים.

ואולם האמת מחיבת אותנו להעיר, כי גם בצורתו של עכשיו מביא המוסד הזה תועלת הגינה, כי מציל היא יתומים עזובים מכליה במובן החמרי והרוחני, מרעב ומהשפעת המסיתים, ולפיכך ראוי וראוי להתמיך בו, אלא שיש צורך גדול להשפיע על מנהליו. כי יעשו בו את השנויים הדרושים לתקון גורלם של מאות יתומים בעיר האלהים.

3) בית־חנוך־יתומים לספרדים.—נוסד בשנת תרס"ב, יש בו חמשים יתומים, מתנהל ע"י ועד המיסדים, נמצא בבנין יפה בעיר החדשה שנבנה על חשבונו של אחד מנדיבי אחינו הבוכרים. גם בית־חנוך זה עומד בעיקרו על הנדבות הבאות מן הגולה. הוצאותיו השנתיות — ערך 30,000 פרנק. החניכים מתחנכים עפ"י השיטה הישנה, אלא שגם כאן מורגשת אותה שימת לב לצרכי הזמן המצויה תמיד בקרב אחינו הספרדים. החניכים לומדים, מלבד למודי־קודש, איזו ידיעות יסודיות וגם טורקית. עשרה חניכים לומדים אומניות מחוץ למוסד. מוסד זה יש לו קרן קימת קטנה שפירותיה עולים בערך אלף ומאה פרנק בשנה.

4) בית־חנוך־לעורים.—נמצא בעיר החדשה: בבית שכור, נוסד בשנת תרס"ב ע"י ועד מאנשי העיר ומתנהל על ידו. במיסד זה יש כארבעים חניכים עורים. המתחנכים חנוך הגון, שהרבה פקחים מבני גילם יכולים לקנא בו: מלמדים להילדים האומללים האלה למודי־קודש וגם למודי־חול עפ"י התכנית של בתי־ספר יסודיים. אותיות הקריאה בולטות, עפ"י שיטת ברייל, והעורים קוראים אותן בכח חוש המשוש של האצבעות. הכתב— „כתב המחטים" הידוע. — החניכים לומדים אומניות קלות אבל בכולן יש צורך בחיים, כגון קליעת מושבי־כסאות, סלים, מברשות וכו', אף מלמדים אותם שיר בפה ובכלי. התפתחות הילדים ראויה לתהלה. אחד החניכים כתב „חבור" על אודות מסע של טיול במסיבות ירושלים, ואתה עומד ומתפלא, מהיכן לקח סופר אומלל זה, החסר אור עינים, הרגשה דקה כזו להוש את יפי הטבע ו„צבעים" לסגנון נחמד כזה.

חסרונו הגדול של המוסד הוא חסרון בנין משלו. על העורים קשה מאד לעבור מבנין לבנין ולהתרגל למקומות חדשים. מקורי הכנסותיו של המוסד—נדבות מאת בני הגולה וגם תרומות חברים מאת בני הארץ, כי הבית חביב על כל בני הישוב. ההוצאות השנתיות עולות בערך 28,000 פרנק.

5) מעון לבנות ישראל.—נוסד בשנת תרס"ו ע"י ועד של נשים נכבדות, מתנהל ע"י ועד זה ועומד תחת השגחתו של מנהל בתי־הספר אשר ל„עזרה". ההוצאות השנתיות—ערך 25.000 פרנק. מקורי הכנסותיו — תשלומים של 500 פרנק בשנה בעד כל חניכה. התשלומים האלו מתקבלים מאת הוה"פ הציוני, ח' „עזרה", מנדבים פרטיים וגם מנדבות מקריות.

בבית הזה מתחנכות ארבעים ותשע יתומות באופן הגון מאד. החנוך הוא אורתודוכסי לגמרי בנוסח פרנקפורט, אבל גם לאומי ועפ"י השיטה המודרנית. הילדות לומדות כל משך זמן חנוכן בביה"ס לבנות של „עזרה". מנהלי הבית וטובי עסקנינו עסוקים עתה בשאלת עתידותיהן של החניכות. כמדומה שהמשרד הארצישראלי משתדל להעביר את המוסד לאחת ממושבות יהודה, למען תתחנכנה בו היתומות מימי ילדותן בתור אכרות. אם תצא המחשבה הטובה הזאת לפעולה אז אפשר שיעמיד לנו הבית הזה אכרות עבריות הגונות, שחסרונן מרגש כל־כך בארץ־ישראל בכל פינה שאתה פונה.

6) בית־מחסה וחנוך־יתומות הכללי.—נמצא בעיר החדשה בבית שכור, נוסד בשנת תרס"ו. עד השנה העברה נתחנכו בו כמאה ועשרים יתומות, משום שסדרי הבית היו רעים ועזובים מאד עמדו המיסדים, שהם הם גם המנהלים, ושתפו בהנהלה ועד של נשים נכבדות, ואלה עשו תקונים הגונים בבית, המעיטו את מספר החניכות והעמידו אותו על ששה ושבעים, כדי שאפשר יהיה לכלכלן כראוי, והנהיגו למוד ידיעות יסודיות וגם מלאכות נחוצות. ההוצאות השנתיות — ערך 45,000 פרנק מנדבות בני־הגולה. גם מוסד זה יכול להתפתח כראוי, אם ימצאו לו תומכים, שיעמידוהו על בסיס נכון ויסייעו לועד הנשים, העוסק בתקונו, לתת לו צורה מודרנית גמורה מבלי לנגוע באפיו האורתודוכסי.

מוסד זה יש לו רשיון ליסד הגרלת־כספים, ולו נמצא לו בחו"ל בית־מסחר מכובד על הבריות למכור את שטרי ההגרלה, כי אז יכלה ההגרלה להיות מקור נאמן להוצאותיו.

(עוד יבוא.)

פרופ' ד"ר דוד נוימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה

שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(ג.—המשך).

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית־הִיסְטוֹרִית.

הלוי מרצה את תורת התארים שלו בקשר עם מחקרו על דבר השמות. בזה כרוך הוא אחרי מסורה קדמונית: כל הסופרים המקראיים, כמעט בלי יוצא מן הכלל, ורוב

מנין ורוב בנין של סופרי התקופה היונית מרצים את דעותיהם במסגרת תורת התארים ואת זו במסגרת תורת שמותיו של האלוה. את זה נמצא כמעט אצל כל הפילוסופים היהודים, וביחוד אצל משה ואברהם אבן־עזרא. ואולם הלוי מפליג בדבר על בני דורו הנזכרים; הוא משיג את כל התארים בבחינת שמות ומרצה את כל תורת התארים שלו מתוך השקפתו זו. האמצעי הוכוחי הזה, אם כי מעיקרו אין לו אלא ערך מתודולוגי, תולה על כל הענין אור בהיר כל כך, עד שטוב וראוי ללכת בעקבותיו של הפילוסוף ולהרצות את דבריו מתוך ההשקפה המיתודולוגית שבחר בה הוא עצמו. מתוך ההשקפה הזאת מחלק הלוי בתחלת דבריו את כל התארים לשני מינים, האחד הוא אותו התלוי בשם בן ארבע, בשם המפורש, והשני — התארים התלויים בשאר שמותיו של הקב"ה. גם התילוק הזה אינו חדש, אלא שהלוי מעמיק בססקנותיו מהפילוסופים שלפניו ובא מתוכו ללטישה מיוחדה של מושג האלוה שלו. במקום אחר (בחלק השני של ספרי „געשיכטע דער יודישען פהילאזאפהיע") נראה, שההכרה, שהתארים „חכם ויכול" הם התארים העקריים של אלוה, קרומה היא מאוד ושבה להתקופה המקראית, ושגם פילוסופי ימי הבינים שקדמו להלוי, כגון בחיי וביחוד גבירול, היתה להם הכרה זו במדה גדולה או מועטה. התארים מחולקים בוכוח הענין שלפני הלוי לתארים מהותיים ותאריים מעשיים, או „תארי העצם" ו„תארי הפעולה". להמין ראשון חושבים ברגיל את התארים: נמצא, אחד, קדמון, יכול וחכם, ולהמין השני — את התארים ממינן של שלש־עשרה המדות. ושוב מחולקים התארים מן המין הראשון ל„תארים ראשוניים" ו„תארים שניים". התארים הראשוניים הם מהותיים אבל לא עצמיים באמתו של דבר. התארים: נמצא, אחד וקדמון נוגעים הם, אמנם, אל העצם, אבל אינם מגלים שום דבר על אדות עצם האלוה. התארים האלה משיבים רק על השאלה: אם יש שם איזה יסוד למציאות חוץ מן הנבראים הגשמיים, שאינם נמצאים בהחלט ואינם אחד בהחלט ואינם קדמונים בהחלט, אבל אינם משיבים על השאלה: מה הוא עצמו של אותו היסוד הנמצא, האחד, הקדמון.

על השאלה הזאת משיבים התארים השניים: „חכם ויכול". הם מגלים לנו, שעצמו של האלוה הוא שֶׂכֶל וכח. התארים הראשוניים ידועים הם, כלומר אפשר לשכלו של האדם להשיגם, בעוד שהשניים אינם ידועים, כלומר אי אפשר לשכלו של האדם להשיגם השגה שלמה. ותארי ה„אם" הם „מקור ההויה" לתארי ה„מָה", בעוד שאלה האחרונים הם „מקור הידיעה" והביאו אותנו אל הכרת הראשונים (עין למעלה ע"ד „סבת ההויה" ו„סבת ההכרה").

כי כך דרכה של התפתחות המושג אלוה: על ידי ה„רשמים", הבאים לידי גלוי בתארי הנבראים, שכלו של האדם בא לידי ההכרה, שיש שם איזה יסוד רוחני, חוץ להגשמיים, שהרשמים נאצלים ממנו. ומאחר שהרשמים האלה רומזים ביחוד אל מקור של חכמה ויכולת, על כן שני התארים האלה הם ההנחות הראשונות בהתפתחות המושג אלוה של האדם. ורק לאחרי שעבר האדם את המדרגה הזאת ורק על ידי ההכרה שרכש על המדרגה הזאת, עולה שכלו של האדם ומטפס אל ההכרה שלמעלה הימנה, כלומר אל ההכרה, שמושגו של אותו היסוד של חכמה ויכולת אין לו ישות של ממשות אלא אם משיגים אנחנו אותו בבחינת נמצא (אישי), נצחי ואחד. על מדרגת ההכרה הזאת אנו מתעוררים לדעת, שנצחיות ואחדות הן הנה מקורם של התארים המהותיים. במלים אחרות: היחס שבין התארים הראשונים והתארים השניים הוא אותו היחס עצמו שבין אלה האחרונים וה„רשמים". וזה הוא מובן הדברים, שהתארים הראשוניים הם סבת ההויה (ratio essendi) של השניים, בעוד שהשניים הם סבת ההכרה (ratio cognoscendi) של הראשונים. ואחרי שמצאנו, שהיחס הזה שבין הרשמים ובין תארי החכמה והיכולת הוא אחד הרעיונות היסודיים של פילוסופית הלוי, הרי גלוי ומובן, שהרעיון, שאנו הולכים ומבארים, הוא היסוד, אשר הלוי בונה עליו. וביחוד אחרי שכבר ראינו, שתארי החכמה והיכולת הם מַרְכִּיבָיו (קוֹמְפּוֹנֶנְטָיו) של התאר השרשי — יסוד הצורה (עיין המקומות המובאים למעלה וביחוד מ"א, ס"ז, ע"ז, צ"ה; מ"ג, י"ז, כ"ג; מ"ד, כ"ה ע' 270—271 למטה; מ"ה, ד', י', כ', א', כ"א ע' 355 ועוד).

אלה הם הרעיונות, שהלוי מכון אליהם את מחשבתו תחלה, ועל פי דרכו הידועה לנו הוא מקדים להשתמש במסקנותיהם של הרעיונות האלה תיכף בתחלת דבריו, כשהוא בא לחלוק התארים למיניהם. בפילוסופיה היהודית שלפני הלוי, היתה ההתחלקות הראשית של התארים זו שבין תארי העצם ובין תארי הפעולה. מהראשונים הם: נמצא, קדמון, אחד, חכם ויכול; מהאחרונים: טוב, רחום וחנון וכדומה מן התארים ממינן של ה„שלש עשרה מדות". אבל התחלקותם של תארי העצם לראשוניים ושניים, אם כי גלויה היא דיה בספרי הפילוסופים, וביחוד בפילוסופית גבירול, בכל זאת לא היתה מוטעמה בפירוש בכל ערכה הגדול להבחנת התארים לפי מדרגת אפשרות השגתם. ואולם הפרט הזה חשוב הוא מאד, כי נוגע הוא למרכזה של הפילוסופיה היהודית כולה: בדברנו על השאלה, עד כמה תארים ידועים הם בגבול השגתו של האדם, הננו מתוכחים באמת על שאלת מושג אלוה האפשרי של האדם. וזה הוא מה שהלוי בא להשלים על ידי התחלקות התארים שלו. במסקניות נמרצה עומד הלוי על דעתו, שהתארים הראשוניים המה בגדר אחד עם תארי הפעולה או התאריים המעשיים, על פי הצד השוה שביניהם, ששניהם הם בגבול השגתו של האדם. התארים המעשיים הם ממינם של ה„רשמים", שהם ההנחות הראשונות אשר על ידי מטפס האדם ועולה להשגת אלוה. כמובן, לא הרי תארי הפעולה כהרי הרשמים. הרשמים, בבחינת תארי הנבראים, הם סובייקטיביים, ומתוך כך הם ממצאים להנברא את ההנחה היותר ישרה על דבר הבורא, בעוד שתארי הפעולה הם אובייקטיביים, ואינם מושגים אלא בדרך ההקשה. אלא שההבדל הזה שביניהם אין בו כדי לבטל את כחו של הצד השוה שביניהם. ואולם אחרי שבאנו לידי חלוק העקרים לפי מדרגת אפשרות השגתם, כבר סללנו את הדרך להכרה, שגם התארים הראשוניים הם בכללו של הצד השוה הזה: כי גם התארים האלה אינם נבדלים מתארי הנבראים אלא בנוגע להדרך, אשר בה בא האדם לידי השגתם. אמנם. האדם אינו יכול להשיג את מציאותו, נצחיותו ואחדותו של אלוה. אבל אין לשכוח, שההכרה, שמציאותו, אחדותו ואיפן קיומו של אלוה הם מעל לכח ההכרה האנושי, כבר ממצה את כל אפשרות הידיעה שבדבר. מי שהשיג, שאלוה הוא נמצא קדמון אחד באופן העולה על כל מושג ודמיון, שאפשר לו לאדם לציר במוחו על התארים האלה, כבר בא עד תכלית הידיעה בענין הזה. אמת הדבר, שאלוה עצמו משיג את התארים האלה באופן יותר מדויק מידיעות כל נברא. אבל יתרון זה אינו נוגע בשום אופן להתארים האלה כשהם לעצמם: אלוה יודע את תאריו הפורמליים ידיעה יותר מדויקה מידיעת האדם, אבל אין זה אלא מפני שהוא יודע את תכנם של התארים האלה, את עצמן של חכמתו ויכלתו, באופן שגם החילוק

הזה נוגע להתארים המהותים־העצמיים (כי גם התארים הראשוניים הם מהותיים, אף כי אינם עצמיים). אלה, איפוא, הם התארים היחידים, שאי אפשר לאדם להשיגם.

זהו מובן התחלקותם הכפולה של התארים בשיטת הלוי, שטעו בה מפרשי שיטתו ובאו מתוך כך לידי טעות בהבנת תורת התארים בשיטת הלוי בכלל: הלוי קבל את ההתחלקות הנהוגה לתארים עצמיים ותארים מעשיים, אבל ביחד עם זה הוא מכון את התבוננותנו להתחלקות החדשה, שאינה צרה להתחלקות הישנה, אלא שהיא ממלאה תפקיד מיוחד וחשוב בצדה של הישנה,— כלומר להתחלקות התארים לידועים ולשאינם־ידועים, לתארים שאפשר לאדם להשיגם ולאותם שאי־אפשר לאדם להשיגם. וכאמור אין תפקידה של ההתחלקות החדשה כתפקידה של הישנה. תפקידה של ההתחלקות הישנה הוא להכין את פתרון השאלה, כיצד אפשר להעמיד את מושג היחס המוסרי, המקופל בתארי הפעולה, על מושג היחס המטפיזי. ועל כן בגבול ההתחלקות הזאת התארים הראשוניים והשניים בשורה אחת הם, מתוך הצד השוה שבהם, שמטפיזיים הם גם שניהם. ואולם תפקידה של ההתחלקות השניה הוא, לגבול גבולות למדת השגתו של האדם בהכרת הבורא, או בקצור: להגביל גבולותיו של המושג אלוה שלנו. ובקשר עם זה ממלאה ההתחלקות החדשה עוד תפקיד אחד חשוב והוא — לצאת ידי יסוד הפרוש. היסוד הזה (השב בעיקרו לידידיה האלכסנדרוני ולמקורות יהודיים אחדים) מקודם בימי הבינים בישיבת מעתזלה ונכנס להפילוסופיה היהודית במובן ידוע עוד על ידי יצחק ישראלי ואחרים, אבל במובנו הרחב — על ידי סעדיה. מובנו של היסוד הזה, שצריך לפרש את דברי התורה באופן שאינם עוברים את גבולות המושג אלוה שנגבלה הפילוסופיה. בהתחלקות זו נבדלים התארים הראשוניים והשניים אלה מאלה, מפני שלא הרי הראשוניים שידועים הם כהרי השניים שאינם ידועים.

וכדי להסביר את הענין ביתר ביאור עלינו לשום לב גם לזה:

שלשת מיני התארים, ביחסם בינם לבינם מתוך השקפתו של הלוי, אפשר להעמיד בשלש מערכות שונות זו מזו על פי ערכן ומקומן במחקר התארים בכלל: התארים העצמיים „חכם ויכול", המאוחדים בתואר השרשי „יסוד הצורה", אין בהם שום קושי כלל, לא עניני ולא פרושי. היחס המטפיזי של אלוה לנמצא זולתו מותר הוא, ולא עוד אלא שהיחס הזה הוא תביעה פילוסופית, הוא תכנו העצמי של המושג אלוה, כנזכר. ועל כן אם מיחסים אנחנו לאלוה את התארים „חכם ויכול" ומכונים בזה, שהוא יסוד הצורה, בורא, אין כאן שום חשש, שמיחסים אנו לאלוה איזה תאר שאינו הגון. אמנם יש כאן סכנת הדמוי, כלומר שקרוב הדבר, שאנחנו נשיג את התארים האלה על פי תכנם הידוע לנו מתארי הנבראים. ונבוא בזה לידי דמוי יוצר ליצירו. אלא שהסכנה הזאת אינה גדולה כלל. כל בעל שכל יודע, שאין ביכלתו ובחכמתו די בריאת עולם, די ציור היולי מוחלט לעולם מלא צורות. ועל כן אם רוצים אנחנו לגדור גדר בפני טעות זו, האפשרית בכל אופן, אין אנחנו נזקקים לפרש, שהמבטאים חכם ויכול ביחסם להבורא אינם אלא על פי שמוש ההעברה. ונהפוך הוא, הדרך היותר רצויה לגדור בעד טעות זו הוא להעיר על העובדה, שרק ביחסם לאלהים משמשים המבטאים האלה במובנם הראשון והמקורי, כי „לו החכמה ולו הגבורה", בעוד שתארי החכמה ויכולת ביחסם להנברא אינם משמשים לעולם אלא שמוש של העברה בלבד. הנה כן, אם ספרי המקרא מיחסים את התארים האלה לאלוה בבחינת בורא אין כאן שום קושי בדבר. כי התארים האלה מבטאים את עצמו של אלוה ממש. אלוה הוא חכמה ויכולת, או בלשונו של גבירול (דמעמיד יכולת על חכמה) שהלוי קבל ממנו: אלוה הוא חכמה. המבטא הזה הוא בהסכמה היותר מדויקה עם מושג אלוה של היהדות. זו היא המערכה הראשונה.

המערכה השניה כוללת את התארים הראשוניים. התארים האלה יש בהם צד השוה לתארי המערכה הראשונה בזה, שגם המה אין שום קושי עניני במושגם, ולא עוד אלא שהם תביעה פילוסופית. ואולם בנוגע להצד הפרושי שבדבר יש בהם קושי יותר גדול מאשר בתארים השניים (חכם ויכול). כי בעוד שאין אנחנו מחיבים את המאמין, שישיג את התארים חכם ויכול בעצמם ממש, ולהיפך אנו מזהירים אותו מפני הטעות, שאפשר לאדם להרוס אל תוך גרעינם העצמי של התארים האלה, הלא תובעים ומזרזים אנחנו על זה בנוגע להתארים הראשוניים. הרי שהטעות קרובה מאד, כי נבוא לדמות את היוצר ליצירו בהשיגנו את התאר „אחד" או „ראשון ואחרון" (כי זה הוא המבטא המקראי למושג „נצחי") באותו מובן עצמי, שרגילים אנחנו להשיגם ביחסם לאדם.

המערכה השלישית היא מערכת התארים המעשיים. התארים האלה יש בהם הקושי היותר גדול בשני המובנים, במובן העניני ובמובן הפרושי. בנוגע להקושי העניני הלא קשה הדבר מאד להשיג את אלוה בבחינת נמצא עלול לרגשנות והפעליות, כרחמים, קנאה וכיוצא בהן. ולא רק סכנת הדמוי היא שצריכים אנחנו להזהר ממנה בנדון התארים האלה. אלמלי היתה רק סכנה זו בלבד, כי אז היינו יכולים להמלט ממנה על נקלה, היינו אומרים: אלוה הוא רחמים, הוא הוא חנינה וכיוצא בהן, וכמובן גם: אלוה הוא לבדו הוא החרון, הכעס, הקנאה וכדומה — בעוד שהתארים האלה ביחסם להאדם אינם משמשים אלא העברה בלבד. אבל הקושי שבדבר הוא, שאין אנחנו רשאים ליחס את התארים האלה לאלוה כלל וכלל; עלינו להרחיק ממושג אלוה שלנו כל מיני רגשנות והפעליות, טובים או רעים. כי כל רגשנות מחיבת יחס לזולתו, וכל יחס, גם היותר קל ושטחי, מחיב השתנות, והרי מכניסים אנחנו התהוות בעצם אלוה. הרי שאין שום דרך אחרת להמלט מן הקושי הזה אלא בהעמידנו את היחס המוסרי הכלול בתוארים המעשיים הנזכרים על היחס המטפיזי שאינו מכנים שום שנוי ושום התהוות בעצם אלוה. (בזה, שהיחס המטפיזי אינו מכנים שנוי בעצם אלוה, הלוי מרחיב באור אחרי העמידו את היחס המוסרי על המטפיזי. אנחנו כבר רמזנו על הענין הזה למעלה ונחזור עליו למטה: היחס המטפיזי יחס תמידי הוא, יחס שאינו משתנה בעצמו, אלא שפעולתו הולכת ומשתנית לפי שנוי הכנתו של החומר המקבל). וגם הקושי הפרושי שבדבר גדול הוא מאד בנוגע להתארים האלה. ספרי המקרא ביחסם את התארים האלה לאלוה, כדי לתאר את היחס המוסרו המעשי של אלוה להאדם והעולם, מחיבים הם את המאמין להודות בהיחסים האלה, להכירם ולהשיגם, לדעתם ולהרגישם.

(עוד י. וא.)

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

IX.

הרוחות בגרמניה נרגזים והלבבות סוערים בימים האחרונים. בפנים המדינה הענינים יגעים; והנה נתוספו עוד המאורעות הסבוכים שבמחוץ. המוני העם מתמרמרים על כובד משא המסים והארנוניות ועל יוקר צרכי החיים הנחוצים ביותר. התמרמרות זו הולכת ומוסיפה כח וקולה נשמעת בכל קצות הארץ באספות של פומבי, בעתונות ובבתי־שלטון הערים. בכל מקום דורשים מאת הממשלה, כי תעצור בעד הפקעת השערים; כי תשתמש בכל האמצעים הנאותים כדי שירד מחירם של צרכי אוכל נפש, כי תפתח את הגבולים בפני הסחורות הבאות מארצות אחרות וכדומה. ואולם הממשלה עדיין לא נענתה לקול הדרישות הללו, אלא היא מסתפקת לעת־עתה באיזה נסיונות קלי־ערך שאין בהם ממש וגם—בנתינת־עצה לשלטוני הערים, כי הם יעשו איזה דבר במקצוע זה. ומעלמת הממשלה את עינה ממקור הרעה, מן הפוליטיקה תאגרית, שתביאה לידי היקרות ההולכת וגדלה. כי־על־כן השפעתם של היונקרים והשחורים עדיין במקומה עומדת. הללו רואים עין בעין כי מרה נפש העם עליו, כי דעת־הקהל מכוונת כנגדם, — ומוסר לא יקחו.

כל מקום שיש בחירות להנהגת ענ־י הצבור שם נכלמת התמרמרותו של העם על המפלגות הריאקציוניות, ומבצריהן היותר חזקים הולכים ועוברים לידי האופוזיציה. בעת צרתם זו קוו הקונסרבטיבים לרוחה והצלה ממקום אחר: מעניני החוץ, מהתעוררות הרגשות „הפטריוטיות" ע"י הסכסוכים בדבר מארוקו. כאן מצאו להם הקונסרבטיבים מקום להקים את העם בהליברלים והיהודים, לאמר, כי אינם חסים על כבודה של ארץ־המולדת. והאנטישמים „בדקו ומצאו", כי היהודים חוששים לשלומם וחייהם של האופיצירים הרבים מבני אמונתם אשר בצבא הפרנצי (הצבא הפרוסי עדיין „נקי" הוא, ברוך השם, מאופיצירים יהודים, כידוע), ולכן מתנגדים הם למלחמה בין גרמניה ופרנציה. אבל כל „הטענות הלאומיות" האלה יצאו לבטלה, וכל הגאון הרב שהקימו הקונסרבטיבים לא עשו את הרושם המקוה על הממשלת הגרמנית, שבחרה להתפשר עם פרנציה בדבר מארוקו ולא הוציאה עשרות אלפי איש לשדה־קטל, ותקותן של הכתות הימניות למצוא בענין מארוקו „פרולה" טובה בשביל הבחירות אל הרייכסטאג הממשמשות ובאות, נשארה אפוא מעל. ושוב עומדים הימנים ומקמטים את מצחם ושואלים בדאגה: איך ובמה אפשר לקדם את פני הסכנה הנשקפה להם ולממשלתם מאת הבחירות הבאות? אחדים מן המנהיגים נפלו אמנם על ההמצאה הידועה, להשתמש ב„סכנה היהודית" בתור „פרולה" להבחירות. אך, כנראה, הם עצמם אינם מאמינים עוד בכחה של „פרולה" זו. ולא מפני שהגרמנים נהפכו להיות אוהבי ישראל בלב ונפש, אלא מפני שהעם בכללו יורע אל נכון, מאיזה צד באו עליו באמת הלחץ הפוליטי והצרות הכלכליות. ובשעה שעל העם לבחור ולהבחין בין „הרגשות מפשטות" ובין אינטרסים ממשיים—אז ודאי יתן דין קדימה לאלה האחרונים. וזוהי אולי הסבה העקרית של ירידת האנטישמות בגרמניה בזמן האחרון,—ירידה שנגלתה וחזרה ונגלתה מאז בא למשול „הבלוק השחור־הכחול".

תבוסתן של הכתות האנטישמיות נשלמה ע"י מות מנהיגיהן הראשיים שטקר, צימרמן וליברמן פון זוננברג. וכשמפלגה פוליטית מתחילה יורדת, אז יש שגם אוהביה מלפנים יפנו לה פתאם עורף. הנה כן נבדלו עתה מעל האנטישמים אנשים, שלפנים היו בעלי השפעה ונושאי משרות חשובות במפלגה זו, והם מספרים עכשיו להקהל על הנעשה שם מאחרי הפרגוד ועל התקיפות של המנהיגים האנטישמיים, אשר גרמה, כי המפלגה האנטישמית, שנולדה בעת ה„תנועה הברלינית", נתפוצצה ונפרדה לכתות שונות, „למתקנים־סוציאליים", ל„גרמנים־סוציאליים" ו„לאגודה כלכלית". אעפ"י ש„אידיאל" אחד היה לכל הכתות הללו, מכל־מקום שררו בתוכם נגודים פנימיים לרגלי הקנאה שקנאו המנהיגים איש ברעהו והשאיפה ששאף איש איש מהם להיות מושל יחידי. הצד השוה שבכל הכתות האנטישמיות בגרמניה הוא הציון ה„סוציאלי" ו„הכלכלי" הקבוע בטבעותיהן. בזה מעמידות הן את האנטישמיות בעיקר על יסוד איקונומי, בהתאמצן להוכיח להעם, כי היהודים דוחקים את רגליו ומזיקים לאינטרסין הכלכליים. את המסוה הזה שמה האנטישמות הגרמנית על פניה תיכף כשבאה לעולם, בימי התעוררות התנועה הסוציאלית במדינה, היא אמרה לעור ע"י תכסיס זה את עיניהם של המוני־העם לבל יראה, מהיכן באה באמת הרעה לאינטרסין הכלכליים, ולא יבין כי האנטישמות גופה אינה אלא מין „עסק" המביא ריוח הגון לבעליו. ואולם העם הכיר לבסוף, מי הם הגורמים לו רעה. זהרי הוא קם במעמדים ההם, במפלגות הריאקציוניות וגם מפלגת האנטישמים בכלל.

ואולם טעות גדולה יטעו יהודי גרמניה, אם יתברכו בלבבם לאמר, שעצם ירידת המפלגה האנטישמית יביא להם שווי־זכיות גמור במדינה. לא מיניה ולא מקצתיה. יהודי גרמניה אין להם אלא להשען על כחותיהם הם עצמם, ולא לשים את כל תקורם ומבטחם בנצחון המפלגות השמאליות. הנסיון הורה כבר, כי גם הליברלים אינם דואגים ביותר לטובתם של היהודים. הנה, למשל, בבתי־הספר העירוניים אין ממנים, כידוע, יהודים למורים, אף־על־פי ששלטוני הערים נתונים ברובם בידי ליברלים. ורגילים שלטוני הערים לדחות את המורים היהודים באמתלא, שהממשלה לא תאשר מנוי יהודים למורים. אך באמת אין זו אלא אמתלא, ולו חפצו שלטוני הערים למנות מורים יהודים בבה"ס העומדים ברשותם, כי אז לא היתה הממשלה מעכבת בידם, כפי שמוכיח „מעשה בברסלוי". כבר הודענו באחד ממכתבינו הקודמים, כי בברסלוי החליט שלטון העיר למנות יהודים אחדים למורים בבתי־הספר לעם. החלטה זו עוררה בשעתה מחאות חריפות מצד האנטישמים. אבל השלטון עמד על דעתו ולא ותר על החלטתו, ועתה נתפרסם הדבר, כי הממשלה אשרה החלטה זו, והיהודים שנתמנו למורים יעלו בקרוב לקתדרה. בטלה איפוא האמתלא, שהממשלה מעכבת, וההסתדרויות היהודיות הגדולות, כגון „ברית־הקהלות" ו„אגודת היהודים הגרמנים", ודאי לא תאחרנה מלדרוש מכל שלטוני הערים, כי יקחו להם את ברסלוי למופת וימנו גם הם יהודים למורים בבה"ס העומדים ברשותם.

„בשעת הצורך" יש אשר פקידים מקומיים „מתקנים תקנות" על דעת עצמם, מבלי המלך בממשלה המרכזית תחלה. כך אירע עכשיו בשטרסבורג אשר באלזס. יום הקריאה־לצבא נקבע כאן תמיד לראשון באיקטובר. ומכיון שהשנה חל יום זה בשבת שלהם, כלומר ביום הראשון לשבוע, נדחתה הקריאה־לצבא ליום שלאחריו—היינו ליום־הכפורים. עפ"י בקשת ההסתדרויות היהודיות נתנה להיהודים ארכא עוד ליום אחד, עד למחרת יוה"כ, ופקודה מיוחדת נשלחה על זה מאת הממשלה לכל מפקדי־הצבא. ארכא כזו נתן גם מפקד־הצבא באלזס, אלא שבפקודתו אשר הוציא הוסיף, כי היהודים יצטרכו לעבוד בצבא שני ימים יתרים לשם תשלומים. הדבר עורר התמרמרות בקרב היהודים, הרואים בזה עלבון של הוצאה מן הכלל. להנוצרים עולה היום הראשון בחשבון, וליהודים אינם מעלים בחשבון לא את השבת של המדינה ולא את החג שלהם! לפי הנשמע, אומרת הקונסיסטוריה היהודית באלזס לפנות בדבר זה אל הקיסר, ויש לשער ש„אגודת היהודים הגרמנים" תעשה מצדה גם היא את המוטל עליה.

— בחמישי בנובמבר תהיה בברלין האספה הכללית הרביעית של „האגודה" הזאת. אל האספה נקראו כחמש מאות באי־כח של העדות והתחברות היהודיות החשובות ביותר. בסדרי־היום נרשמו גם שני נאומים תורניים: „היהדות בתוך יתר האמונות" מאת הרב הד"ר בק מדיסלדורף, ו„חיי־הרוח הגרמניים והיהודים" מאת הפרופיסור הד"ר גולדשטיין מדרמשטט.

— בכ"ב באוקטובר תהיה בפרנקפורט האספה־הכללית השנתית של ה„חברה להגנה מפני האנטישמות", פרטי סדר־היום לא נקבעו עדיין בהחלט, אך בודאי תתפוס מקום בראש שאלת הבחירות הבאות של הרייכסטאג, אותה השאלה המנסרת עתה בעולמו של העם הגרמני וכל הכתות והמפלגות הפוליטיות עוסקות בה בלי הרף.

י. ל—ן.

ברלין.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

עורך נכבד!

בבקשה לתת מקום להדברים האלה:

האגודה לזמרה ולספרות עברית „הזמיר" בלודז, ברצונה להעשיר את ספרות שירתנו בקומפוזיציה עברית מקורית, החליטה, לזכר שנת העשר לקיומה, לכונן התחרות (קונקורס) בעד הקומפוזיציות היותר טובות לאחד השירים הללו: משירי ח. נ. ביאליק: א) זריתי לרוח אנחתי. ב) הלילה ארבתי על הדרך. ג) היא יושבה לחלון (משירי עם). ומשירי ש. פרוג: ד) הכוס. ולמטרה זו קצבה שלשה פרסים: שבעים וחמשה, חמשים, ועשרים וחמשה ר׳, שיזכו בהם בעלי הקומפוזיציות הטובות, לפי מדרגת טובן.

תנאי הקונקורס: א) הקומפוזיציות תהיינה מקוריות, בעד מקהלה מעורבת (עם או בלי זאלא). ב) הרשות לכל אחד לחבר מנגינות בעד כל השירים הנזכרים: ג) „הזמיר" מדפיס את המנגינות, שזכו בהפרסים, על חשבונו במספר אֶכסמפלרים מצומצם, ואחרי שתכסה ההכנסה את הוצאות הדפוס והניר—תשוב הקומפוזיציה לרשותו של מחברה. ד) החפצים להתחרות שולחים את חבוריהם בלי חתימתם, ובמקום חתימת־ידם יסמנו את חבוריהם באיזה סימן או בבטוי, ובמעטפה סגורה ישימו אותו הסימן עם חתימת־ידם, ואת החבור עם המעטפה הזאת ישימו במעטפה אחרת. ה) זמן משלוח הקומפוזיציות להקונקורס—עד יום הראשון לחדש שבט הזה, ועד בכלל.

במשך חדש ימים מיום ב׳ שבט יפרסמו שופטי הקונקורס את משפטם, והפרסים יושלחו להזוכים בהם.

הכתבת:

Вице-Предсѣдат. О-ва „Газомиръ", Г. Ярблюму, Лодзь, Петрюковская 120.

ברגשי כבוד

ועד „הזמיר" בלודז.

לודז, בח׳ תשרי תרע"ב.

II.

עורך נכבד!

הרשה נא לי להביע ע"י „העולם" את תודתי הנאמנה לכל חברי, ידידי וקרובי, אשר כבדוני בברכותיהם הטובות ליום מלאת שלשים שנה לעבודתי הציונית. לכולם אני מחזיר ברכה, כי יזכו לראות בנחמת ציון וירושלים.

בכבוד גמור **י. ל. גולדברג.**

ווילנא, תשרי תרע"ב.

בַּצִּיּוֹנוּת.

ביום הרביעי, י"ט בתשרי, היתה בברלין ישיבה לחברי הועד הפועל הציוני המצומצם. אל הישיבה הוזמנו גם חברי הועד הפועל הגדול. הישיבה דנה על המצב הפוליטי. בישיבה השתתפו: מחברי הועד הפועל המצומצם: ה"ה הפרופ׳ וורבורג, נ. סוקולוב, הד"ר הנטקה והד"ר ש. לוין; מחברי הועד הפועל הגדול: ה"ה ז׳ן פישר, הד"ר קלי, ל. מוצקין, יוליוס סימון והד"ר טוהן מיפו. בנוגע לעניני ארץ־ישראל השתתפו בישיבה גם אנשים אחרים, שהם מומחים לענינים אלה. מאת ה"ה הד"ר נרדוי, הד"ר יעקבסון, דוד וולפסון. הד"ר קצנלסון, הד"ר בודנהימר, אר׳ ביהם, הד"ר פרידמן, ב׳ גולדברג, הד"ר הויסמאן וש׳ רוזנבוים נתקבלו מכתבים מיוחדים לברור השאלות שעמדו על הפרק.

— בד׳ לחוהמ"ס ערכו חבריו ומוקיריו של מר י"ל גולדברג בווילנא בנקט לכבודו במלאת שלשים שנה לעבודתו הלאומית. אל הבנקט באו כתשעים איש. מערים שונות ברוסיה ובחו"ל נתקבלו טלגרמות של ברכה במספר רב מאד. נתקבלו טלגרמות גם מאת הועד הפועל הציוני, ועד חובבי־ציון ומאת כל העסקנים הציונים הידועים. מסמורגון ומבריסק־דליטא נתקבלו אדריסות יפות.

את הבנקט פתח מר אריה נישול, אשר תאר בדברים קצרים ויפים את מהותו של מר גולדברג ואת ערך עבודתו הלאומית והצבורית, שהוא עובד זה שלשים שנה בלי הפסק וליאות. אחרי מר נישול דברו נואמים אחרים. חתן היובל הביע את תודתו לכל המסובים והנואמים ותאר ברב ענין את העבודה הקשה והגדולה, אשר עלתה בגורלם של חובבי־ציון הראשונים. את נאומו היפה סיים מר גולדברג בברכה לכל המסובים וגם לעצמו, כי כולם ישישו אתו משוש באחוזתו הגדולה, אשר קנה בארץ־ישראל, במלאת יובל שנה לעבודתו הלאומית.

באותו מעמד אספו המסובים כמאתים וחמשים רוב׳ על מנת לרשום את חתן־היובל בספר הזהב.

נשיאו של האורדן „המכבים הקדמונים" באנגליה, מר הרברט בנטוויטש, שלח בימים אלה כרוז, אשר בו הוא מצביא את כל ראשי האורדן וחבריו לעבודה חדשה ופוריה. בכרוז נאמר, כי עכשיו העמדה בראש התנועה הנהגה בעלת גון אחד, החיבת להוציא לפעולה את תכנית העבודה המעשית בהביאו את ראשי הפרקים של תכנית העבודה, שפרסם הועד הפועל המצומצם תיכף אחרי הקונגרס, אומר בעל הכרוז, כי הציונים חיבים לתת להוה"פ את היכולת לקים את תכניתו במלואה. „רק אם כולנו נעבוד עבודה תמה, עבודת אחים לדעה, אז יתגשמו בפועל רצונותיה ומחשבותיה הטובים של ההנהגה".

הלשכה המרכזית של הועד הפועל בברלין פרסמה בגומר האחרון של „הוועלט" כרוז ע"ד השקל. השקל,—נאמר באותו כרוז בצד, — יש לו ערך לא רק בתור אמצעי למלא את מחסוריה הפיננסיים של התנועה, אלא שהוא יסודה ועמוד התוך של התעמולה הציונית. „התנועה צריכה שתתעמק ושתתפשט גם לרוחב, ואין אנו רשאים להוציא לבטלה בלי עבודה אפילו יום אחד".

מזכירה של ההסתדרות הציונית באנגליה, מר ישראל כהן, הוציא בתרגום לשפה האנגלית אותו נומר „הוועלט", שהיה מוקדש כלו לעניני ארץ ישראל. אל הנומר הזה, שקבל בתרגומו האנגלי צורת ספר בן 208 עמודים מצורפות הקדמה מאת המתרגם ופתיחה מאת מר דור וולפסון.

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 8314,86 מרק; לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר—70,94 מרק. הנומר האחרון של הרשימות בספר הזהב הוא—4094.

ל. רובינזון, קלן.

מקלן כותבים לנו: בכ"ח באלול מת מיתה חטופה, לרגלי אסון פתאומי, רופא־השנים מר ל. רובינזון, הרבה ידידים והרבה ציונים יבכו בלב תמים את האבדה הגדולה הזאת. לא דברן; לא סופר היה האיש, אף לא נדחק מעולם להיות עומד בראש ונראה לבריות. צנוע היה ויפה־לב. כלו היה פילוסוף והוגה מחשבות רבות ועמוקות. התלמוד, קנט, שופנהויר, — זה היה עולמו של המנוח. ואם מתוך מחשבות והגות רוחו היה בוקע ועולה לפעמים פסימיות עמוקה, סוף שיחתו היתה תמיד אמונה חזקה כצור באלהים, מקור הטוב והיפה. במובן זה היה המנוח קוסמופוליט, את נאמן לכל בני האדם אשר על פני האדמה. אבל מבין כל אחיו בני־האדם היה לו גם אח, אשר לו שמר אהבה מיוחדה—העם העברי. יהודי לאומי היה רובינזון עד תוך תוכה של נשמתו ולציון היו עיניו נשואות כל הימים. והרבה הרבה נתן לציונות מרוחו היפה, מאישיותו הצנועה. כשנלאו העובדים, היה רובינזון הראשון לחזק ידים רפות ולהפיח רוח חדשה; וכשפרץ פרוד והבדל בדעות, היה רובינזון הראשון להשלים בין אחים ולקרב את הלבבות.

רב הוא מספר האנשים, אשר רובינזון היה להם ידיד, יועץ ומורה־דרך, וכולם יבכו את מותו באמת ובלב תמים כי—„אדם היה".

שלום לעפרו!

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

מאת מנהל הגמנסיה העברית „הרצליה„ ביפו, הדיר ח. בוגרשוב, קבלנו ידיעה זו: „בראשית שנת הלמודים תפתח המחלקה השביעית של הגמ־נסיה. תלמידים ותלמידות מתקבלים לשלש המכינות ולשבע המחלקות היסודיות. והבחינות תהיינה בכ"ד—כ"ו בתשרי. התחלת הלמודים—בראש חודש חשון".

— ההנהגה של אגודת „בצלאל" בברלין מודיעה כדברים האלה: בית־הספר למלאכות של אמנות „בצלאל" בירושלים סיימה את שנת הכונה בסוף ספטמבר. בית־הספר גדל ועשה פרי בשנת החשבון באופן מצוין. מספר הפועלים והפועלות, שיש להם עבודה בביה"ס, עלה מן 270 עד ליותר מן 400 איש. המורים שהוזמנו מחדש וגם המנהל החדש של מחלקת המרבדים עשו את משלחתם באמונה. נפתחו מחלקות חדשות וטיבן של הסחורות, הנעשות במחלקות הקיימות זה כבר, עלה למעלה במובן היופי והאיכות. בית־הספר נכנס לשנת עבודתו החדשה כ ש ה ר ב ה ה ז ס נ ו ת בידו ואפשר איפוא להגיד בבטחה, כי מספר פועליו ופועלותיו יגדל עוד.

— היק"א בונה עתת בנינים יפים לבתי־ספר במושבות מסחה ומלחמיה; בנין בית־ספר בימה כבר נגמר. — פקידות יק"א מנתה גם מפקח מיוחד לבתי־הספר שבמחוז טבריה—את מר אהרן קארון (תלמיד השעורים הפדגוגיים בגרודנה).

— בפתח־תקוה נערכה אספת־אבל לזכרו של ר' אליהו ספיר. האספה החליטה בהסכם ועד המושבה ליסד בפתח־תקוה ביבליותיקה על שמו של המנוח ולתלות את תמונתו באולם הביבליותיקה.

— מעכו כותבים ל„הנייע יוד' קארעספאנדענץ": בעירנו ההולכת וגדלה דרים ערך 180 נפש יהודים, רובם בעלי־מלאכות. כמעט כל החייטים והסנדלרים שבעכו יהודים הם. יש כאן גם סוחרים יהודים אחדים ויהודי אחד בעל בית־טחנה. לצערנו לא הגיעו עד עתה יהודי עכו למדרגת צבור מסודר. החסרון הגדול ביותר, המרגש בקרב יהודי העיר, הוא חסרון בית־ספר עברי. דבר זה עצמו גרם, כי רבים מיהודי עכו עזבו את העיר ויצאו לדור בחיפה או בבירוט. מרבית ילדי היהודים לומדים בשלשת בתי־הספר ה נ ו צ ר י י ם שבעכו. יש כאן גם בית־ספר של הממשלה ויהודי, מר בכור, הוא המורה בו את השפה הצרפתית. גם מנהל האפטיקה העירונית הוא יהודי מארם־צובה. בועד המקומי של „האחדות והקדמה" יש חבר אחד יהודי. לרגלי הצעתו של מפקד הצבא בחורן חושב המיניסטריון לעבודות הצבור לבנות בעכו את הנמל של מסה"ב ההדזסית. אם תקום מחשבתו זו של המיניסטריון, תעבור כחיפה לעכו גם התחנה הראשית של מסה"ב ההדזסית, ומתוך כך עתידה העיר לעלות למעלה, ובודאי יגדל אז באן גם הישוב העברי. כידוע עובר גם עכשיו כל יבולו של עמק יזרעאל לאירופה דרך מפרץ עכו. אלמלי היו סוחרים יהודים מניסים שולחים את ידיהם במסחר זה, כי אז ודאי יכלו להרימו למדרגה גבוהה ולעשות את עכו למרכזו של סחר התבואות בסוריה.

— החברה „פרדס" כבר התחילה לשלוח לחוץ־לארץ את תפוחי הזהב של היבול החדש.

— בחברון נגמרת העבודה של הספקת מים לעיר, שהחל בה פחת ירושלים הקודם. את המים יספיק המעין „עין־ערב" הקרוב לעיר. ברחוב העיר תבנה באר מרכזית לכל הצבור, ובשכר של 200 פר' לשנה יוכל כל אדם להמשיך את המים בצנורות מן הבאר לביתו.

— מקושטא מודיעים: לרגלי המקרים המרובים שקרו בעת האחרונה כי התנפלו שודדים על יהודים יחידים וגם על מושבות שלימות בארץ־ישראל, פנה ראש רבני טורקיה ר' חיים נחום פעמים אחדות לממשלה המרכזית בקושטא, כי תעשה את המוטל עליה בדי להגן על היהודים. עכשיו נתקבלה תשובה מאת ראש הוזרים, כי נכונה הממשלה לעשות את בקשת היהודים ולהעמיד במרכזים שונים פלוגות־חילים לשם שמירה, ואעפ"י שהממשלה מביעה תודה להיהודים בעד רצונם הטוב לבנות את הבנינים הנחוצים לכך על חשבונם, מכל־מקום אין היא, הממשלה, רוצה להשתמש בסכומי־הכסף, שמציעים היהודים, והיא תבנה את כל הבנינים על חשבון עצמה, משום שזוהי חובתה הגמורה של הממשלה להגן על כל תושבי הארץ. ומבקשת הממשלה את ראש הרבנים, כי יודיע לה, באיזה מקומות צריך להעמיד את פלוגות־החיילים לשמירה. ראש הרבנים פנה בזה אל יהודי ארץ־ישראל וישתמש בהוראות אשר יקבל מהם, כדי להשיב דבר לממשלה.

— עפ"י השתדלותו של הקאימקם הצפתי שלחה הממשלה המרכזית סכום של 4750 גרוש לחלקם לתשעה־עשר היתומים והאלמנות, שאבותיהם ובעליהם נהרגו במירון בל"ג בעומר בשעת ה„הלולא".

— בארץ־ישראל שוהה עתה אחד־העם. הוא נכנס אל הארץ דרך חיפה, ועל החוף קבלו את פניו נכבדי העיר. אחד־העם ישהה הפעם בארץ־ישראל כשלשה חדשים ויבקר את רוב המושבות והערים.

— אכספדיציה מיוחדה של מלומדים אנגלים יצאה בימים האחרונים מלונדון לירושלים על מנת להמשיך את החפירות, שנעשו בשתי השנים האחרות במקום מגדל ציון העתיק. מטרתם העקרית של החוקרים הללו היא למצוא את מקום קבורתם של דוד ושלמה. תיכף כשיבאו החוקרים לירושלים תתחיל עבודת החפירות לרגלי גבעת עופל, שנחרשה והיתה לגן ירקות. לפי השערת המלומדים זהו מקום מגדל ציון. על עבודת החפירות מפקחים פקידים טורקים מיוחדים שנתמנו לכך מטעם הממשלה המרכזית.

בְּרוּסְיָה.

הזימסטבה ושאלת בתי־הספר במושבות היהודיות.
באספה האחרונה של הזימסטבה הפלכית ב י ק ט ר י נ ו ס ל א ב דנו בשאלה ע"ד בתי־הספר למתחילים במושבות היהודיות שבאותו פלך. בה"ס הללו מתפרנסים בפירותיה של הקרן הקימת הצבורית, העולה לסכום של 682 אלף רובל. שלטון הזימסטבה הציע לפני האספה, כי יכניסו את בתי־הספר עם קופת קה"ק לרשות הזימסטבה, ומפני שהרבית בלבד אינה מספקת לכל צרכי בתה"ס תצא זו רק לצרכיהם הבלכליים של בה"ס, והזימסטבה תשתדל לפני מיניסטריון ההשכלה, כי יקבלו המורים את שכרם מקופת הממלכה.

ההצעה נתקבלה.

הכחשה. הרב הקיוב. מר. אלישקובסקי הדפיס באחד הנומרים האחרונים של „הנוב וורימיה" את המכתב הזה:

בנומר 12756 נדפסה טלגרמה מקיוב לאמר, כי היתה לי שיחה עם בוגרוב בבית־כלאו. למען האמת הריני מבקש להדפיס את הודעתי זו:

„לא נכנסתי עם בוגרוב בשום שיחה לא במקום התליה וגם לא במבצר שנכלא בו, אשר לא הייתי בו מעודי".

פרעות ביהודים בשביל עלילת־דם. בנומר הקודם כבר הבאנו את ידיעת הטלגרף, כי בעיר איש שבחבל פרגניה התנפל המון־העם על־יהודי משום שאבד ילד סרטי והפוליציה „לא עצרה כח" למחות בידי הפורעים. עכשיו נתברר, כי לאחר המאורע בקיוב באו אל העיר אנשים לא־ידועים והטיפו בקרב התושבים לפרעות, ואותה ההתנפלות מצד ההמון לא היתה אלא פרי האגיטציה של „המשולחים" הללו. — הילד הסרטי שאבד נמצא לאחר זמן מועט והוא חי וקים.

התנפלויות על היהודים בווארשה. בעת האחרונה קרו מקרים אחדים של התנגשות בין יהודים ונוצרים בווארשה, סבת ההתנגשות האלה לא נתבררה עד כה. ברחוב פאוויה נפלה תגרה בין פועלים נוצרים ובין סנדלר יהודי, היהודי נפצע ע"י סכין בראשו ובידו. נאסף המון עם רב ולא ארכו הרגעים וההתנגשות נהפכה למלחמה קשה בין יהודים ונוצרים. נלחמו במקלות, השליכו איש ברעהו אבנים ובקבוקים. על היהודי אובירקינד, שנגש אל מקום התגרה, התנפל פועל נוצרי בסכין והתכוון לתקעו בבטנו; אבל אובירקינד מהר והגין על עצמו בידיו והסכין נתח בכף ידו. סמוך לאחד הבתים באותו הרחוב התנפלו שלשה פועלים על היהודי מילינבאך ורוצצו את גולגלתו. ההתנגשות פסקה ע"י הפוליציה. אבל באותו היום, בשעה החמישית אחר הצהרים, שוב פרצה תגרה ברחוב ניזקה. שלשה צעירים נוצרים שכורים התנפלו על היהודי פינקני, ואולם הפוליציה מהרה לבוא והצילה את היהודי. בכדי להמנע מתגרות חדשות נשלחו שוטרים רוכבים על סוסים לשמור על הסדר ברחובות היהודים. אבל ההתנגשיות לא פסקו גם ביום השני. ברחוב הברזל נפצעו יהודים אחדים והובלו במרכבות־ההצלה לבתיהם. הפוליציה שקדה על שמירת הסדרים, אבל היהודים המתפללים בבית הכנסת הקרוב—

זה היה ביום הכפורים—הוכרחו להפסיק את תפלתם וללכת לבתיהם. ברחוב בוגיי התנפלו המון צעירים על שלשה יהודים, הכו אותם מכות נמרצות וקרעו את בגדיהם עליהם. התנפלו על היהודים גם ברחובות אחרים ואשה יהודיה אחת נדקרה דקירה מסוכנת בבטנה.

לשאלת המשומדים. האוניברסיטה הנובורוסית באודיסה פנתה שתי פעמים אל מיניסטריון־ההשכלה בשאלה, אם יש לחשוב את היהודים המומרים ליהודים גמורים לענין הנורמה הפרוצנטית. לע"ע נשארה השאלה הזאת בלי תשובה וגורל המומרים לא נחתך עדיין.

חלול כבוד מתים. בשדה־הקברות אשר ליהודים בעיר דווינסק נעשתה נבלה גדולה. נשברו כ"ה מצבות מן היקרות ביותר ונפתחו קברות המתים. הפוליציה מחפשת אחרי הפושעים.

למספר היהודים בקיוב. חוכרי־הטכסה בקיוב הגישו אל הדומה העירונית הודעה, כי הם מסלקים את עצמם מקחת בחכירה את מכס הבשר בתתם טעם לדבר, כי מספר התושבים היהודים בקיוב נפחת בשנה האחרונה בשיעור של ־%25.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

לרגלי מלחמת איטליה וטורקיה יצאו פתאום מעיר סלוניקי ארבעת אלפים מנתיני איטליה, שרובם יהודים, המתיראים פן תגרש אותם הממשלה הטורקית בחזקה. רבים מהם הם בעלי בתי־המסחר והבאנקים היותר גדולים שבעיר. יציאתם גורמת להעיר נזק גדול מאד.

רב־כולל חדש באנגליה. השאלה בדבר בחירת רב־הכולל באנגליה במקום הד"ר הירמן אדליר קרובה להפתר. כפי שמודיעים מלונדון, החליטו ראשי קהלת היהודים שם לתת את המשרה על שכם הרב הכולל שכפרנציה ישראל לוי. הרב הזה יבוא בימים האלה ללונדון לשמש בכהונתו החדשה. הרב ישראל־לוי הוא עתה בן נ"ב שנים ומפורסם לא רק בתור חכם ומלומד גדול, כי אם גם בתור מטיף מצוין. הרב הנזכר חבר הרבה ספרים היסטוריים וגם כתב ספרים אחרים במחקר הלשון העברית.

משפט משונה. בעיר האנגלית הול נתברר בימים האחרונים המשפט הזה: בקרבת בית־הכנסת הגדול אשר ליהודים יושב איש נוצרי, שאינו סובל את קול תקיעת השופר. ומשום שלא יכול האיש להכריח את היהודים לבל יתקעו בשופר יום יום בשעת תפלת־הבקר בכל משך חודש אלול, בקש ומצא לו תחבולה משונה להפיק את זממו. ביום הראשון לראש השנה, כשהיה בית־הכנסת מלא מתפללים מפה לפה והתחילה תקיעת־השופר, התחיל אותו אדם זורק אל בית־הכנסת מתוך מזרקים העשויים לכבוי דליקות סלונות שלמים של מים. המתפללים חשבו, כי זריקת המים באה מפני שאחזה אש בבית־הכנסת ומהרו כולם להמלט. אז הסב אויב־השופר את המזרקים לעומת פני הנמלטים, ובתיקף זרמי־המים נפלו הרבה מהם לארץ וניזקו בגופם.

השופטים ענשו את האיש לשלם סכום כסף מסוים.

מוסד מרכזי למחקר הלשון העברית בשפניה. בעיר טולידה, ששמשה לפנים מרכז גדול להתרבית השפנית, עומד להוסד בקרוב מוסד גדול ונכבד מאד למחקר הלשון והספרות העבריות. המעורר לדבר היה המרקיז השפני לא איגה אינקלאן, חבר בבית נבחרי־העם ונושא כהונה גדולה במסלכה. בראש המוסד הזה יעמדו חכמים וחוקרים גדולים, כהכהן פיטורה והפרופיסור היהודי שוואב מפריז ואחרים. מעון למוסד הזה הוקצה בבית־הכנסת העתיק דין טראנזיטו, שנבנה במאה הי"ד ושאחרי גלות היהודים משפניה נהפך לבית־תפלה קטולי, ובשנת 1875 עבר לרשותו של הלאום כולו, והוא אחד הבנינים היותר מופלאים שבשפניה. המלך אלפונזו מתענין עד מאד במכון הזה, העומד להפתח עוד בחדש זה ועתיד לשמש מרכז לכל החקירות במקצועות השונים של הלשון והספרות העברית.

תקון טעות: בסדורו של השיר „הסירה על הים" („העולם" נומר 37) נפלה טעות. שתי השורות שבראש עמוד 10

(בתוך נפתולים קשים, נהמות־רצח,

וזה על זה ומעגל לפנים מעגל)

מקומן בראש עמוד 11 קודם השורה, המתחלת „התלכדו, חמרו" וכו'.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

אנו משתתפים בצערו של חברנו היקר מר יצחק גרינבוים במות עליו אביו. ישלם לו ה' נחומים בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

א"מ ברוכוב, י"ד ברקוביץ, י"ל גולדברג, ב' גולדברג, א' דרויאנוב, י' וולובלסקי.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, ד' חשון, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 13-го Октября, 1911 г. WILNA, 26-ten October, 1911.

מבקשים אנחנו את סופרי „העולם" וקוראיו, כי מעתה יואילו לפנות בכל עניני המערכת עפ"י אדריסה זו:

Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская № 3/11.

Herrn A. G. Drujanow, Wilna (Russl.) Soldatskaja 3|11.

ובכל עניני ההנהגה — עפ"י אדריסה זו:

Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18|2.

Redaction „Haolam", Wilna (Russl.), Nizegorodskaja 18|2.

ואל נא יערבו הסופרים והקוראים את עניני המערכת בעניני ההנהגה.

עַל הַמִּצְפֶּה.

פ נ ק ס.

לא. סטוליפין, אחיו של הפרמיור, סופרה הקבוע של ה„נוב. וורמיה", קרה אסון: הרגו את אחיו. עפ"י מקרה היה הרוצח יהודי. ימים מועטים לאחר מעשה קיוב קבל האח האבל מכתב מאת באקאי, מי שהיה לפנים סוכנה של הבולשת ברוסיה ואח"כ עבר אל הרבולוציונרים, ובאותו מכתב נאמר: „שמח אני שנהרג אחיך, כי הרע לרוסיה". חשב כטוליפין, כי גם בעל המכתב הוא יהודי (באמת רוסי גמור הוא ובנערותו למד בסמינריון לכהנים פראבוסלבים), וכדי לפכח את „צערו", כדי לפזר את הענגה אשר רבצה עליו, נגש אל שולחנו וכתב את מאמר־חקו בשביל עתונו של סובורין, נותן לחמו וסיימו בדברים האלה:

„צריך להבין, כי סגולות הגזע קצצו כל־כך את עם היהודים מעל יתר האנושות, עד כי עשו אותם לבריות מיוחדות, שאינן מתאימות למושגנו על־דבר טבע האדם.

„יכולים אנחנו להסתכל בהם, כשם שאנו מסתכלים בחיות וחוקרים אותן, יכולים אנו לחוש אליהם תעוב מאותו סוג התעוב, שאנו חשים לצבוע, לשחל או לשממית. ואולם לדבר על שנאה אליהם, הרי זאת אומרת—להרים אותם עד למדרגה שלנו. הן השכילו האנגלים לבער מכל איי בריטניה הגדולה את הזאבים עד אחד, אבל איש מן האנגלים לא תעלה בדעתו לדבר או לחשוב על שנאתו לטורף המזיק הזה...

„רק אם יקבע בהכרתו של העם מושג על־דבר מהותו של הגזע היהודי לא כעל מהות ממין אחר, כי אם כעל זיוף האדם, שאי אפשר כי תהיינה בינו ובינינו נקודות מגע ואחוד,—רק מתוך קביעת מושג כזה יוכל להבריא גופו של העם לאט־לאט, והעם היהודי עצמו יבוא לידי מצב של חסר־אונים במדה מספקת, למען נהיה בטוחים, כי לא ירע ולא ישחית עוד, או כי יאבד"...

את הדברים האלה אנו יכולים להביא ולעבור עליהם כמעט במנוחה. דוגמתם כבר שמענו מפי דיהרינג, צ'מברלין ויתר ה„אריות" שבחבורה, וזה דרכם של כל הולכים על ארבע ל„תרגם" ללשונם הם שיחתם של אריות. בפיו של סטוליפין וחבריו למאירה אין דברים כאלה עושים בכלל רושם: לקוב שכרום בעליהם, ואת סעודתם הם חייבים לקנח יום יום בקללה.

אבל אין אנו יכולים לעבור במנוחה על עצם העובדה, כי בכל הלבבות, ואפילו בלב „הגדולים והטובים" שבהם, נטועה שנאה עצומה אלינו. אפילו טולסטוי הודה במכתביו לאחת ממכרותיו, אשר שאלה אותו, מה דעתו על היהודים, כי בבוא אליו יהודי, נעור בתוך לבו שלא מדעתו רגש רע, אלא שבכח הכרתו, המצוה אותו לאהוב את כל אדם, הוא כובש תיכף אותו הרגש הרע ומכניעו. בין כל גאוני הרוח, ולא בין אלו של הסלוים בלבד, אפשר למצוא רק יחידים בודדים, שאין בלבם שנאה אלינו, לו גם שנאה שלא מדעת, שאין אדם נתפס עליה. הן לא כל אדם כח הכרתו גדול ככח הכרתו של טולסטוי, כי יוכל לכבוש ולהכניע את יצרו הרע, הכוסס את הלב שלא מדעת בעלים.

כשנאספו לפני ימים אחדים הדפוטטים הגרמנים־הקדמים של הפרלמנט האוסטרי לבחר להם ראש ומנהיג במקום הד"ר אפינגר שמת, ונסבה השיחה על היחס בין הגרמנים־הליברלים ובין הגרמנים־הרדיקלים, המפורסמים לאנטישמים גמורים, קם אחד מן הנאספים, אינגריש שמו, ואמר בתמימות: „מה או מי מבדיל בינינו (הגרמנים־הליברלים) ובין מפלגת הרדיקלים? רק שאלת היהודים בלבד. ואולם מה עשינו אנחנו, כי יקראו לנו

עבדי־היהודים? אין שום מקצוע, אשר בו יצאנו אנחנו אל המערכה, כדי להגן על עניני היהודים, וגם איש לא דרש מאתנו, כי אנחנו נגן על עניניהם של היהודים"... אינגריש זה הוא איש שאיננו ידוע, כמדומה, בקהל כלל. אבל דוקא משום שהוא חַיָּל פשוט, שאינו בקי בעניני תכסים, לפיכך שמענו מפיו מפורש מה שבלב הגנרלים המפקדים עלינו.

ולחנם אנו קובלים מתוך נעימה משונה, שחציה היא בקשת רחמים וחציה דרישת משפט וצדק, על כי „הגדולים והטובים" בעלי ההשפעה אינם מוחים ואינם תובעים את עלבוננו מידי אחיהם, השולחים את לשונם ואת אגרופם בנו. למחות ולתבוע את עלבוננו ראויים ויכולים רק אלה, שבלבם הם לא נשארה גחלת עוממת אחת מאותה השנאה, הקודחת כאש איכלה בלבם של האחרים. והללו מעטים הם, מעטים עד כדי לבלי הרגיש במציאותם כלל. רוצים אתם לדעת, אם אותה הגחלת עדיין לוחשת בלבו של „הגדול והטוב", צאו ובדקו לו בשעה שפגע בו עפ"י מקרה יהודי והזיקו, וראיתם, כי לא גחלת אחת, כי אם אודים שלמים בוערים נזדקרו פתאם מתוך האפר...

וקשה, קשה היא לנו השנאה הזאת עד מאד. עליה אין איש מאתנו יכול לעבור במנוחה, אין איש מאתנו יכול להשלים אתה. ולא משום שהיא מטבילה את לחמנו בארס, אלא משום שהיא ממלאה את נפשנו ארס וכאב אין־קץ. וכי אפשר לגדור את הנפש בפני הארס בשעה שאתה יודע, שבני־האדם, אשר נגזר עליך לדור עמהם בכפיפה אחת, מביטים עליך כעל זאב ערבות, שבני־אדם, כיון שהם מרגישים בך, מיד הם פושטים את צלם האדם ונעשים זאבים, האורבים לך על כל מדרך כף רגלך?

את מקורה, את סבתה של השנאה הקודחת הזאת אנו יודעים. אמרו: דת היהודים פחותה היא בערכה. אחר־כך אמרו: נמוסיהם ודרכי חייהם של היהודים פחותים הם בערכם. עברו תקופות והתחילו אומרים: תגמוליהם החברתיים של היהודים פחותים הם בערכם. עכשיו עילה אחרת מצאו ואמרו: דמם, גזעם של היהודים פחותים הם בערכם. הכל הבלים, עילות ועלילות שאין בהן ממש. העיקר הוא, שמצבם של היהודים, הלאומי, המדיני, החברתי, פחות הוא בערכו. אם גם כל היום נסיח את דעתנו בכונה מן המציאות ונהיה „טרודים" כסנאית זו בגלגול האופן מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, אף תג אחד לא ימחה מן החרות לפנינו: גלות, גלות, גלות...

„פנטסיה."

פנה שנוצרה בשעת חדות־יצירה. שמח עליה יוצרה ויבדל קרן אחת מקרני זיוו והודו ויברך אותה ויענוד אותה ליצירהו. ותמלא הפנה אור שמש, נגה שמים ויפעת ים.

כנרת שם הפנה הזאת, כמדומה, שאפילו בארץ־ישראל עצמה, שכולה אור ויופי, אין פנה יפה כמותה. מצפון מסביר פנים ה„שיך השבי", כמו שקוראים הערבים לחרמון, ובנגב מזהיב הירדן הפזיז. מעבר מזה מימי ים־כנרת הנגמים, ואי אתה יודע, אם נוהרים הם אל הירדן, או כי עמדו במקומם לבלי הבעית את העלומת הסוד הפרושה עליהם. ומעבר מזה מטפסים ועולים מתוך חגוי הרי הגולן הזקופים צללים ארוכים ורחבים. דומה, שהצללים הללו הם הם המבדילים בינך ובין סוד־העולם, חידת־הנצח, ואלמלי בקעת אל תוכם, כי אז ידעת, גלית הכל. ואולם אין אתה זז ממקומך ואין אתה בוקע אל תחת הצללים המבדילים, כי מה בצע בגלוי ובפתרון? וכי הסוד והחידה, שאתה טובל בהם עד למעלה מראשך, אינם טובים ויפים מהם?

ואת הככר הזה בחרה ההנהגה של הקרן הלאומית לבנות עליו עיר־של־וילות.

לא יהיו ימים מועטים ותעברו בקרב עשירי ישראל השמועה הטובה, כי יש בארץ־ישראל מקום מנוחה ומרגוע לא לזקנים ועיפים בלבד ולא על־יד החרבות השוממות בלבד, כי יש בה מקום מנוחה ומרגוע גם למלאי כח, הרוצים בהדר החיים ויפים. וקמו עשירי ישראל ובאו אל ההנהגה של הקרן הלאומית וחכר איש איש מאתה אחוזת קרקע בפנת הכנרת, ובנה איש איש באחוזתו וִילָה נהדרה לו ולביתו. ומלאה הכנרת וילות ישראל. בנוסח המזרח גבטעם המערב הבנינה. וכל וילה ווילה שם עברי יקרא לה. ובאמצע העיר גן יבנה, „גן־הרצל" יקרא לו, הוא הרצל אשר ראה בחזון רוחו ערי ישראל כאלה נבנות בארץ־ישראל.

ועלו עשירי ישראל לעירם ולא יבנו עוד את וילותיהם על אדמת זרים, הרועדת תחת רגליהם, וינוחו עשירי ישראל על ארצם ובנחלתם ולא ינועו עוד על מקומות המנוחה, אשר שנא ישנאו שם את היהודי ואהב יאהבו את כספו. ולא ידחקו עוד עשירי ישראל להכנס דוקא למחיצה שאינה שלהם. ולא יהיו עוד הם ובניהם גדולים עלובים, שאין להם תקנה, כי מקרקעם נתלשו וקרקע אחר אינו קולטם.

ועלו עם עשירי ישראל לעירם גם בניהם ובנותיהם, אשר נולדו להם במדבר, בגלות. וראו בני המדבר האלה, כי לא רק חנונים וסרסורים, זורעי רוח וקוצרי סופה, כפופי־קומה וקמוטי־לב הם בני עמם כולם, כי גדלה ארץ־ישראל דור זקוף־קומה ורחב־לב, קוצר שדות ובוצר כרמים, עובד אדמתו ושבע לחמו. יראו בני המדבר, כי לא עם יתום הוא עמם. כי אבות חיים ומתים לו בארצו. וראו בני המדבר, כי לא עם עלג־לשון הוא עמם, אשר בשפת זרים יפרנס את רוחו, כי החיתה ארץ־ישראל גם את רוח העם וגם את שפתו ואשה את רעותה יפרנסו. וחרד יחרד לב בני המדבר ושבו תשובה שלמה אל העם אשר חטאו לו חטאה גדולה, ויצאו אל אחיהם, בני־מדבר כמותם, והביאו גם להם את בשורת הגאולה והפדות.

ותקטן אותה הפנה מהכיל את כל וילותינו ויקנו פנות יפות אחרות ויבנו גם שם ערים יפות ונהדרות כראשונה, ויקוים החזון אשר חזה הרצל על ארץ־ישראל, הארץ העתיקה־החדשה, ובנינה...

— אתנו אומרים, כי אין זו אלא „פנטסיה" בעלמא, כי זהו „תכסיסם המגונה" של הציונים להפוך כל דבר קטן, כל משהו שבמשהו למפעל רם ונשא.

אל נריב עמכם, כי—לא צדקתם. עולם פנטסיה יבנה. צאו וחשבו, כמה מן „הפנטסיות" שלנו כבר נתקיימו, וידעתם, כי לא צדקתם. עצרו ברוחכם הסוררה רגע ועשו את חשבון עמכם וידעתם, כי כל מפעל רם ונשא שבגלות, שבמדבר, עלול הוא שיהפך לדבר קטן, למשהו שבמשהו, וכל דבר קטן, משהו שבמשהו, הנעשה בארץ־ישראל אפשר, שהוא נושא בתוכו עתידו של מפעל רם ונשא.

הזהרו לבל תמודו למעשים, הנעשים בארץ־ישראל, באותה מדה, שמנדדים בה למעשים, הנעשים בגלות...

„הנצחון הגדול".

ההנהגה המרכזית של „האליאנס" נצחה נצחון גדול גם הפעם: לאספת הועד הכללי, שעליה דברנו בנומר הקודם, באו עשרים וארבעה חברים, וההצעה ליטול את זכות הבחירה מאת חברי החברה ולמסרה כולה להנהגה נתקבלה ברוב של תשע־עשרה דעות כנגד חמש. מתשע־עשרה הדעות האלה היו שמונה־עשרה של חברים היושבים בפאריז, ואחת — של חבר היושב בבלגיה. חמשת „אומרי־הלאו" היו כולם מן החברים הגרמנים, שלפי הנשמע לא הסתפקו באמירת לאו בלבד, אלא טענו טענות חריפות נגד ההצעה. מאת חברי הועד הד"ר וֶרנר—מינכן והד"ר פוגלשטין—קניגסברג, שלא באו להאספה, נתקבלו מכתבים מיוחדים, אשר בהם הביעו את ההנגדותם הגמורה להצעה המשונה. כמובן, לא הושם לב גם להמכתבים האלה, - ויד הפריזאים רוממה.

כדי שהצעתה של ההנהגה המרכזית תקבל תוקף של תקנה, הרי היא צריכה לעבור עוד שני „מדורים": החלטה מסכמת שניה מצד רוב החברים של הועד הכללי עצמו, והועד הכללי רשאי להכנס לאספה בעוד ירח ימים, לא קודם. ואחר־כך — החלטה מסכמת גם מצד אספה כללית של חברי החברה.

אין כל ספק, כי ההחלטה „הרצויה" השניה מצד הועד הכללי בוא תבוא: במשך ארבעה שבועות לא יחדלו החברים הפריזאים מהיות המרובים. וכבר אמרנו, כי בטוחה היא פאריז בנצחונה גם מצד האספה הכללית של חברי החברה: במשך זמן מועט לא תופח נשמה אל תוך גלמי־העץ ולא יחדלו מהיות גלמי־עץ. ולא ירבו הימים וארבעים אלף חברי ה„אליאנס" ואלפי מוריה ומורותיה, מורשיה וגדוליה יתבשרו בשורה גדולה לאמר: נצחון־עולם נצחו שלמה רינאך וז'ק בינאר ורוחם לא תסוף מתוך מפעלי ה„אליאנס" עד סוף כל הדורות.

והחברים הגרמנים מה יענו לקול הבשורה הזאת? האמנם יבטלו את דעותיהם לגבי דעות המרובים ויהיו עיניהם רואות, כי כל המלחמה, אשר הקדישו על השליטים היחידים, עלתה בתהו, כי כל התקונים, אשר דרשו לעשות בשיטת פאריז, נקברו קבורה עולמית? מסופקנו, אם זה יהיה סופה של מלחמת פאריז וברלין. כמדומה, שאחרית אחרת לגמרי תהיה לה: סוף־סוף יפרדו ראשי הסניף הגרמני, ואתם יחד גם רוב החברים הגרמנים, מעל ה„אליאנס" הפאריזית, ואותה ההסתדרות היהודית, אשר מיסדיה אמרו לשתף בה את היהודים שבכל הארצות וקראו לה „כל ישראל חברים", תקרע קרעים קרעים...

זהו, איפוא, „הנצחון הגדול", אשר נצחו רינאך ובינאר...

יעקב לשצינסקי.

הַסְּטוּדֶנְטִים הַיְּהוּדִים בְּשְׁוֵיצַרְיָה.

(המשך).

המספרים שהבאנו אמנם נותנים לנו מושג כללי על מצב הדברים במשך עשרים ושתים שנה. אבל תמונת הרבוי והמעוט תבלט לעינינו בכל בהירותה רק אם נחלק אותה התקופה פרקים פרקים, שלש שנים הפרק. באופן כזה נראה, שבכל האוניברסיטות השויצריות נמצאו סטודנטים בני רוסיה:

				רבוי או מעוט	
				+	—
בשנת	1890	195	איש		
„	1893	318	„	63%	+
„	1896	374	„	11 „	+
„	1899	608	„	62 „	+
„	1902	1273	„	109 „	+
„	1905	1747	„	37 „	+
„	1908	2367	„	41 „	+
„	1911	1553	„	34 „	—

הרי שבמשך כל התקופה לא פסק הרבוי, ורק בשלש השנים האחרונות באה ירידה, שהגיעה עד ליותר משליש — 34%. הרבוי היותר חזק היה בשלש השנים 1899—1902 (109!); הרבוי היותר קל—בשלש השנים 1893—1896 (11%). בראשית התקופה, 1890—1893, הגיע הרבוי עד 63%, ובראשית המאה של עכשיו—רק עד 37%.

עוד לפני שנים אחדות היתה הכניסה כמעט אל כל האוניברסיטות השויצריות קלה מאד, ובהפתגם הידוע, ש„אל האוניברסיטה הבֶרנית אפשר להכנס בכח שובר לבנ'ז", הובטא יחסה הטוב של פקידות האוניברסיטה לצעירים הבאים מרוסיה. ואולם היחס הזה נשתנה, כידוע, לרעה, או, ביתר דיוק, מאת הבאים להכנס להאוניברסיטות בשויצריה דורשים עכשיו ידיעות במדה הגונה. רבים מאתנו כבר היו מוכנים ומזומנים לראות בזה סימן להתגברות האנטישמות. אבל לפי דעתנו אין להאשמה זו שום יסוד. נחוץ רק לפקוח את העינים, לבלי להעלים את האמת בכונה כדי להבין, מה ראו האוניברסיטות לנעול את דלתותיה במקצת. אנשים הבקיאים בדבר מעידים, שצעירינו וצעירותינו, שהיו נכנסים לפני שנים אחדות אל האוניברסיטות השויצריות, לא הבינו את השעורים אשר קראו לפניהם, לא משום שלא ידעו את השפה האשכנזית במדה הדרושה, אלא פשוט מפני שעל פי מדרגת התפתחותם לא הגיעו להבנת עניני מדע. לפיכך הוכרחו הפרופיסורים להציע לפני פקידות האוניברסיטות, כי כל הבא להכנס לאוניברסיטה צריך להביא תעודה, שגמר את חק־למודו בבית־ספר תיכוני, או שיבחן תחלה בלמודים היותר נחוצים להבנת השעורים. ואולם מלבד הצד הפדגוגי הזה יש כאן עוד סבה אחרת, חמרית, שערכה גדול עוד יותר. ידוע לכל, שכל בית־מדרש עליון עולה בסכומים מרובים לממשלה. ואם אפשר להגדיל במדה בלתי מוגבלת את מספר השומעים במחלקות לתורת המשפטים או הפילוסופיה, משום שלכך דרוש רק אולם גדול יותר, הנה אי־אפשר לנהוג מנהג זה של הרחבה בלי גבול במחלקות לתורת הרפואה וכל יתר החכמות הטבעיות. האומנם אפשר לדרוש מאת ממשלה קנטונלית בשויצריה, כי תוציא, למשל, מאות אלפי פרנקים להרחבת הלבורטוריות, משום שברוסיה גברו ההגבלות ליהודים? כיוצא בזה, האומנם אפשר לדרוש מאת הרֶקטור, שישיב ריקם את פני השויצרי, המבקש לו מקום בלבורטריה, רק משום שבמקום הזה כבר החזיקה סטודנטה יהודית, שבאה מרוסיה ושלמה בעד זכותה לעבוד בלבורטוריה פרנקים אחדים? על ענינים כאלה צריך לדון לא רק מצד הצדק והיושר בלבד, אלא גם מצד הכרח המציאות הממשית. ואם באמת יש לקבול על השויצרים ולשית עליהם חטאת בדבר יחסם ל„הרוסים", הרי אפשר להאשימם רק בזה, שגם הם עושים ככל יתר בני־האדם אשר על פני האדמה, כלומר—שבהצטרכם להגן על עצמם מפני האחרים הם פוגעים רק בהחלשים ולא בהחזקים והתקיפים. שאלת „רבוי הזרים" בכלל נעשתה, כידוע, שאלה בוערת בשויצריה, שהחלק הששי או השביעי מכל תושביה הם נתיני

הממלכות הגדולות, המקיפות את הרפובליקה הקטנה הזאת. והנה נוספה על שאלה כללית זו גם השאלה הפרטית של רבוי הזרים באוניברסיטות. וכיון שאי־אפשר לפגוע בגרמנים, בפרנצים, באיטלקים ונתיניהם של הרבה מדינות אחרות, הבאים לשויצריה ללמוד, הרי פוגעים ב„רוסים", בעלובים אלה שיש להם „חזקה" ישנה, כי איש לא יגן עליהם ולא יעמוד לימינם.

נקביל נא את מספרם של הסטודנטים נתיני שויצריה באוניברסיטותיה למספרם של הסטודנטים נתיני ארצות אחרות, ואז נראה, כי „שאלת הזרים" בנוגע לאוניברסיטות אינה ילידת דמיון חולה של פטריוטים נלהבים אלא שאלה ממשית. בכל אוניברסיטות שויצריה נמצאו סטודנטים זרים:

בשנת	1890	עד — 30%
„	1900	„ 47 „
„	1905	„ 56 „
„	1906	„ 60 „
„	1907	„ 61 „
„	1910	„ 53 „

רואים אנו איפוא, שמשלשים פרוצ' בשנת 1890 עלה מספר הזרים עד 56% (בשנת 1905) והגיע גם עד 61% (בשנת 1907), ורק בשנה האחרונה ירד מספר הזרים קצת — עד 53%. כשמספר הזרים מגיע לפרוצנט גדול כזה הרי ממילא נולדת שאלת הזרים, ואין לפטרה בבטול בעלמא. ואם ברוסיה יש לנו הרשות הגמורה לדרוש שווי־זכיות גמור לצעירינו העוסקים בתורה, כשם שיש לנו הרשות לדרוש שם שווי־זכיות גמור לכולנו, משום שאנו נושאים בעול הוצאותיה של הממלכה במדה שוה ככל יתר תושבי הארץ, הרי אין לנו רשות להציע דרישות כאלה לארץ, שצעירינו באים אליה רק ליהנות מטובה, ואין אנו משתתפים כלל בהוצאות הכבירות, שהיא מוציאה לבנין אוניברסיטות, תקון לבורטוריות וכו' וכו'. ועוד דבר אחד עלינו לזכור: כשם שבהאוניברסיטות השויצריות לומדים הרבה גרמנים, איטלקים, פרנצים וכדומה, כך לומדים הרבה שויצרים באוניברסיטות הגרמניות, האיטלקיות, הפרנציות, ויש כאן שיטה של גומלים. אבל באוניברסיטה יהודית עדיין לא למד אפילו שויצרי אחד...

אפשר ישאלו הקוראים: כיון שמספר הזרים בכלל גדול הוא כל־כך באוניברסיטות שויצריה, מה ראו ראשי האוניברסיטות לקבוע הגבלות דוקא ל„רוסים"? על שאלה זו כבר השבנו, שתמיד ובכל מקום פוגעים בחלשים יותר מאשר בתקיפים. ולא עוד אלא שמספר ה„רוסים" רב הוא באמת באוניברסיטות שויצריה גם ביחס לכל יתר הזרים. הרי מספרים. בהאוניברסיטות השויצריות נמצאו סטודנטים „רוסים" ביחס לכל יתר הזרים:

בשנת	1890	עד — 31%.
„	1900	„ 41 „
„	1905	„ 56 „
„	1906	„ 61 „
„	1907	„ 56 „
„	1910	„ 48 „

המספרים האלה אינם צריכים באור. בשנת 1890 כבר הגיע מספר ה„רוסים" ליותר משלשים פרוצ' ביחס אל כל הזרים; בשנת 1906 — עד ליותר מששים פרוצ', ואפילו בשנה האחרונה, כשמספר ה„רוסים" נפחת במדה גדולה, כמו שראינו למעלה, היו הם כמעט מחציתם (48%) של כל הזרים שלמדו באוניברסיטות שויצריה.

(עוד יבוא.)

יעקב פיכמאן.

שִׁירִים.

III.

דַּרְכִּי אֲרֻכָּה, וְטוֹב לִי, כִּי תֶאֱרַךְ לְאֵין קֵץ,
אַךְ טוֹב לִי גַם דַּעַת,
כִּי יֵשׁ יוֹם וּבָא סוֹף נְדוּדַי הָרַבִּים
אֲשֶׁר כֹּה אָהַבְתִּי,
וּבְצִדֵּי הַדְּרָכִים גִּבְעוֹלֵי הַדֶּשֶׁא
לֹא עוֹד יָנִיעוּ לִי רֹאשָׁם לְשָׁלוֹם,
וּנְטוֹת לֹא אוֹסִיף אָהֳלִי עִם דִּמְמַת עֶרֶב
עַל כָּל אַמַּת מָיִם,
וּמִשְׁכָּן כִּבְטַחִים אֶבְחַר וּמְנוּחָה וְדֻמִּיָּה,
וּשְׁבִיל צַר אֶחָד יַלְבִּין בְּגַנִּי, בּוֹ אֵרֵד
עַד בּוֹאִי אֶל שֶׁטֶף הַמַּיִם הַזַּךְ,
שָׁם אֵשֵׁב
וְאֶאֱרֹג בְּשִׁירַי חוּטֵי הַזֹּהַר שֶׁל יָמִים
חוֹלְפִים וְעוֹבְרִים זֶה אַחַר זֶה,
כְּגַלֵּי הָרוּחוֹת הַטְּהוֹרִים,
וּדְבִיר הַזִּכְרוֹנוֹת יִפָּתַח, וְקָמוּ יָמִים עָבְרוּ
בִּיגוֹנָם וּבְיָפְיָם לְפָנַי, וְשִׁפְעַת חֶזְיוֹנוֹת
תְּכַסֶּה לְבָבִי הַבּוֹעֵר.

אַךְ רְחוֹקִים הַיָּמִים הָהֵם עוֹד, יָדַעְתִּי.
עוֹד קוֹרֵא הַמֶּרְחָק
מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב, מִיַּרְכְּתֵי יָם לִי;
עוֹד טֶרֶם רָווּ עֵינַי
הֲמוֹן הַחֶזְיוֹנוֹת הַחוֹלְפִים וְעוֹבְרִים
וְטֶרֶם עוֹד אָצְרוּ דֵי שָׂבְעָן מִזִּמְרַת הָאָרֶץ הַגְּדוֹלָה;
וְגַם מַבָּטִי הָעוֹרֵג רֶגַע
עַל קָמוֹת הַבְּרָכָה הַגְּבוֹהוֹת
וּבִטְחוֹן עֲדָרִים בְּדִשְׁאֵי הַגַּיְא
יְנַחֵם לְבָבִי הֶעָיֵף
וְשָׁקַט כִּמְעַט וּבֵרַךְ שָׁלוֹם כְּפָרִים וְצִלָּם,
וְהֶרְגַּע כִּי עָבַר וְדָבַק בִּמְדוּרַת הָהָר
לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים זָרִים וַעֲלִיזִים
וְזֹהַר הַהֶפְקֵר בְּעֵינֵיהֶם;
כִּי אָהֹב אָהַבְתִּי אֶת כִּלְיוֹן הָעַיִן הַבּוֹעֵר
וּרְעָבָהּ הַנִּצְחִי לַמַּרְאוֹת
וְאֶשְׂנָא אֶת דַּאֲגוֹת בְּנֵי־אָדָם לִקְטַנּוֹת וּגְדוֹלוֹת

וּתְהוֹמָם עַל עָבַר וּבָא כָל הַיָּמִים,
וָאֶשָּׂא אֶת עַצְמִי, בֶּן רוֹכְלִים וְנוֹדְדֵי נֶצַח,
אֲשֶׁר לֹא לָמַד עוֹד תּוֹרַת הַבּוּז
וְהַפְקֵר לֹא יָדַע
יוֹם אֶחָד עָמַל יָמִים רַבִּים וְשָׁנִים,
כִּי כָּכָה חָפֵץ הַלֵּב,
כִּי כָּכָה בַּצַּר לוֹ...

IV.

אָכֵן עוֹד יֵשׁ אֲשֶׁר תֵּעַל רִנָּתִי בַּלַּיְלָה
וְהֵד תּוֹעִים עֲרִירִים בַּמֶּרְחָק לָהּ יַעַן,
אָז אֵדַע מָה עָלוּב וְנִקְלֶה בִּטְחוֹנִי,
נוֹדְדֵי לֵיל רְחוֹקִים וַחֲבִיבִים,
אֲשֶׁר רַק לָכֶם יַלְבִּין הַשַּׁחַר הַטָּהוֹר
וְעֵינוֹת הַסְּתָרִים תְּרַנֵּנָּה;
אַךְ שִׁירִי, זֶה שִׁירִי עִם צַעֲרוֹ הַנּוֹשָׁן
וְעִם עֶלְבּוֹן נְכָאָיו שְׁכַחְתִּיו;
נִפְזְרוּ צְלִילָיו הַנּוּגִים, פָּשְׁטוּ בַּמֶּרְחָק
עִם רוּחוֹת שָׂדֶה רִאשׁוֹנִים,
נִתְקְעוּ בְּחֶבְיוֹן הַיַּעַר וּבְלַחַשׁ פֹּארוֹתָיו נֶחְבָּאוּ,
וַאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי עוֹד מְקוֹמָם.
עוֹד טֶרֶם נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינַת נְעוּרֵי הַנּוּגָה,
אַךְ הוֹלֵךְ אֲנִי לִקְרַאת קְסָמִים חֲדָשִׁים
וְעֶצֶב אַחֵר כְּבָר אוֹרֵב לִלְבָבִי,
כִּי אֵצֵא לְבַדִּי בַּלֵּילוֹת.
עוֹד נָחִים דִּמְדּוּמֵי שַׁחַר לְבָנִים
עַל שְׁבִילֵי הָאוֹבֵד בַּגַּיְא,
אַךְ לַהַט צָהֳרַיִם כְּבָר אָחוּשׁ
רוֹעֵד עַל הָרֵי הַבְּהִירִים,
וּמְצִלּוֹת הַמֶּרְחָק הַמְתֻקּוֹת נוֹשְׂאוֹת חֶרֶשׁ
עַל כְּתֵפָן לִי שִׁירַת יוֹמִי הַבָּא...
שׁוּב רֵיחַ הַיָּם הָרָחוֹק עוֹלֶה בְּאַפִּי
וּסְלָעָיו הַקּוֹדְרִים נִשְׁקָפִים
וְנֹגַהּ גַּלָּיו וּבְרַק תְּהוֹמוֹתָיו הָאֹפֶל, —
הוּא אֲשֶׁר הֵמִית זַעְפּוֹ הָרַעֲנָן בַּלֵּילוֹת
רִפָּא לְבָבִי בַּחֲלוֹתוֹ, וַאֲשֶׁר זִכְרוֹנוֹ
יִפְעַם מֵאָז חֲלוֹמוֹת נוֹדְדִי בָּאָרֶץ;
שׁוּב עֶדְנַת נַעֲרָה שְׁחַרְחֹרֶת וַאֲפֵלַת תַּלְתַּלִּים
נָגְעָה בִּלְבָבִי,
נַעֲרָה רְחוֹקָה וְתַמָּה וּטְהוֹרַת עֵינַיִם, —
הִיא אֲשֶׁר הָשֵׁב הֱשִׁיבָה לִי חֶסֶד יַלְדוּתִי וְתֻמָּהּ,
הִיא אֲשֶׁר בֵּרְכָה רִאשׁוֹנָה לְבָבִי וְשִׁירוֹ,
וְהִיא אֲשֶׁר חָתְמָה לָנֶצַח בְּעֵינֵי
הַצְּלָלִים וּקְ־וֹשַׁת הַתּוּגָה...

1911.

דוד ברגלסון.

כִּכְלוֹת הַכֹּל.

חלק ראשון.

וֶולְוֶול בּוּרְנֶס.

(המשך).

IV.

ושוב פגש בטאראבאי. הדבר היה בבית חרושת הסוכר, כשקבל כסף בעד הכרוב, שהספיק לשם.

בנימוס של תלמיד ותיק, שתקן ובייש, עמד לפני טאראבאי והקשיב אליו, כשהוא מפטפט בהרחבת הדעת ומספר על הפגישה, שנפגש לפני ימים מועטים בעירה עם זו שהיתה ארוסתו. ועל השיחה הנימוסית, ששח עמה שם: באותו מעמד, בבית אביה, חבק לפני הפרדו את מתניה, כדרך הפריצים, כנה אותה בשם „יאסנובלמוז'נא פאנא" ולחש לה לתוך אזנה ממש על אודותיו, על אודות וולוול:

— יש לו שדוך בשבילה, שדוך הגון, הפלא ופלא!

ומיד קרץ אליו, אל וולוול, בעין אחת תובעת ומרמזת והניח את ידו על כתפו:

— אל יצטער הרבה ויבטח בו, בטאראבאי.

ואת דבריו אלו קיים בשבועה ליהר תוקף:

— תהיה לו שנתו טובה, אם מירה'לי לא תהיה לו לאשה טובה.

אסיר תודה היה אז לטאראבאי זה המחוכם והיה מהרהר בו ביראת־הכבוד כל אותו הדרך, בשובו לביתו, מהרהר ימחייך לעצמו:

— הרי זה איש חכם, הרי זה אדם מעורב בין הבריות!

כמעט שני שבועות רצופים היה נרגש ושמח אחרי אותו מעשה, מכבד בקה בעין יפה את הסרסור, שהיה בא אליו לעתים קרובות מן העיר; ולא עוד אלא שפעמים הרבה נכנס לתוך האורוה אצל עגלונו ודבר אליו שם מתוך רוב שמחה ועליצות:

— צריך לקנות לך כובע חדש, אלכסיי. לכשנסע לעיר־המחוז תזכירני. שומע אתה? למען השם, הזכירני.

בימים ההם נעם לו לשכב כל הערב כולו על מטתו ולחשוב על אדרת־הסתיו החמה של מירה'לי, שסוף־כל־סוף תהיה תלויה כאן, במסדרון, ולתאר לעצמו, איך יענה בימים הבאים למירה'לי מתוך שכיבה במטה זו גופה:

— וכי מה? כלום מונע הוא ממנה את סוסיו? רצונה לנסוע אל העירה? — תצוה לאסור את הסוסים ותסע!

כל אותו הזמן היה נמצא במצב נרגש של צפיה. סבלנותו

פקעה, והוא התחיל לחוש עתידות מראש, כיצד יקיים טאראבאי את הבטחתו:

— ובכן, נסוע יסע טאראבאי בקרוב אל העירה... ודאי שיסע לשם בקרוב לרגלי מסחריו ויכנס אצל מחותנו.

אבל ימים על ימים עוברים ומרכבתו של נחום טאראבאי, הנראית פה ושם, אינה סרה עדיין אל העירה. מירה׳לי לא פסקה עוד מלדאוג להסטודנט החגר דאנת אחות, נכנסה בעבי עיניו וטענה בשבילו שלא בפניו:

— אלא מאי? כלום זוהי תכליתו, שיהא יושב כאן, תחת בינרה של אמא, ומלמד תורה לבנות העירה?!

חדשות לא נהיו בעירה, ורק שמועות מבהילות נפוצו שם על אודות הגרף הזקן מקשפריבקא, שהיה גר בימים ההם אצל חתנו בחוץ-לארץ.

— היום או מחר יפשוט הגרף את הרגל, וקשפריבקא תעבור לרשות הבאנק.

אמו הריצה לו מכתבים לעתים קרובות על אודות השמועות הללו, קללה בהם את מי שהיה מחותנו ואת בתו ולא פסקה מלקבול:

„ששת אלפים! וכי קלה זו בעיניך?! ששת אלפים בזמננו!"

ועוד: הלא כל שטרות החוב על שמו של גדליה הורוויץ הם כתובים, ורק הגראף עצמו הוא היודע את זה.

שלא ברצונו התחיל שוב מבלה בשנה את ימי תשרי הקצרים והקרירים, מלא את ביתו הקטן והשקט בנחרתו הכבדה והנוגה, הקיץ בכל פעם ונזכר:

— יסירים גדולים באו עליו... את מחשבותיו על אודות מירל נשא הרוח. בטלות הן ומבוטלות... ובעיקר... בעיקר הסכיל לעשות, שפזר ממון רב על סוסיו ועל רהיטיו החדשים.

ופעם אחת חל בכפר יום ראשון נאה וחם. התאדמה השמש בקצה השמים ושלחה את ארדמימות זהבה על גגות התבן ועל צמרות האילנות, שעליהם נושרים אכרים, לבושים חמילות שחורות, עמדו בכנופיא אחת אצל החנות של בית היהודי היחידי שבכפר, הרגישו בעצמם מחמת אורה האדום של החמה איזה רכות של ילדות, הרהרו בלחמם, שאגרו להם בקיץ לימות החורף הבא, ונדברו איש אל רעהו באהבה ובאחוה;...

— הגיע זמן לכסות את כתלי הבתים בתבן, א? ודא שהגיע זמן.

אז בא אליו אל וולוול משולח דחוף ומבוהל מאביו ושטרות הגראף בידו, העיר אותו משנתו ומסר לו ידיעה משונה וטרופה:

— הגראף הזקן בא עוד בלילה לקשפריבקא, ומי שהיה מחותנו... מי שהיה מחותנו, אומרים, נסע לשם בחפזון עוד בהיות הבוקר.

במח גרדם ובפנים נסוכים שנה נסע בחפזון על עגלתו לקשפריבקא, בא ומצא את הגראף הזקן יחידי בחצרו הריקה, מקום שאפילו הרהיטים כבר היו חבושים ומוכנים להובלה, וקבל מידו בשלמות בעד כל שטרותיו, אף-על-פי שהללו היו כתובים על שמו של גדליה הורוויץ. ולא עוד אלא שהגרף הזקן סבור היה, כי הוא הוא שלוחו של גדליה הורוויץ, ובקש ממנו למסור להלז את הדברים הללו:

— ששה אלפים הוא פורע לו מיד, ושאר שלשה האלפים... ושאר שלשת האלפים יחזור לו מחוץ לארץ.

אז הבין מיד, שכספו של מי שהיה מחותנו מונח כבר על קרן הצבי, והרגיש, כי עשה הפעם דבר מגונה, ואף-על-פי-כן הניע כלפי הגרף בראשו:

— ניחא, ניחא, כדברים האלה ימסור לו.

ורק בתחילת הלילה, בחזרתו לביתו, כשעלה בעגלתו במעלה ההר הראשון שמאחורי קשפריבקה והכיר מרחוק את עגלתו של מי שהיה מחותנו עם השקץ הקטן, הנוהג בה, הרגיש, שלבו נוקפו בהזקה, ומהר וצוה לעגלונו להטות את הסוס אל השביל הצר שמן הצד. הוא היה נבהל, תוהא על מראה עיניו, מהרהר במחותנו ושואל את עצמו:

— משמע, ששהה זה ביערו מאור הבקר? משמע, שרק עכשיו הוא נוסע אל הגרף מקשפריבקא?!

משום סבה, שלא היתה מובנת לו כל צרכה, היה מפנה את ראשו בכל פעם מן השביל הצר, מעיף עיניו בגנבה על עגלתו של מחותנו, מביט ורואה:

הסוסים הרזים והארוכים רתומים באופן גרוע לעגלתו הישנה. עבות העגלה של הסוס הימני קצרות יותר מדאי, ולפיכך אינו פוסק מלקפוץ בדרך הלוכו, והרצועות שעל גבי הסוס השמאלי ארוכות יותר מדאי, ולפיכך הוא מושך את העגלה לא בחוזו, אלא בתחלת חוט השדרה שלו. בראש העגלה יושב בידים נתונות בשרווליו רב גדליה הורוויץ עצמו, ידיו נתונות זו בשרוול חברתה, ראשו מופשל קצת לאחוריו וזקנו האמוץ, המחולק לשנים, מתבדר ברוח לימין ולשמאל.

הוא היה ענום קצת ונבהל וחשב בפני עצמו:

— משמע, שכבר הגיע קצם של התנאים?... הגיע קצם להלוטין?...

ביום השני בבוקר השכים מאד לקום וצוה לרתום את הסוסים.

בחוץ היה האויר מצונן, השמים היו מעוננים וקודרים, וגשם דק של סוף תשרי טפטף לרגעים, פעם מטפטף ופעם פוסק ושוב מתחיל לטפטף. בכל זמן הנסיעה אל העירה היו פניו נרגזים ונוגים ביותר. אותה שעה היה מהרהר בבתו של טאראבאי, בזו העלמה, השותקת תמיד מתוך גאוה, אשר ראה פעם אחת בעיר המחוז.

— היא לא תרצה בו, בתו זו של טאראבאי, ודאי לא תרצה בו.

עוד בלילה, מתוך מחשבה על-אדות מירה׳לי, בא לידי החלטה:

— שם, בעירה, יסור אל ביתו של מי שהיה מחותנו ויחזור לו את חלקו בכסף שקבל מידי הגראף.

החלטה זו מצאה חן בעיניו ביותר! מתאוה היה מאד לדעת מראש, מה יאמרו הבריות על זה, והעיקר — מה יאמר על זה טאראבאי?

אלא כשנכנס אל בית אביו, והוא עוד בפרוזדור, והנה הגיעו לאזניו טענות הבורר של רב גדליה הורוויץ, הצועק שם בקבינט הקטן, וגם את קול אביו שמע, קול עם-הארץ מנומס, הסותר את דברי הבורר בטענה:

— ומה היה הדין, אלמלי קרה הדבר, למשל, להיפך?

הוא התעכב קצת בפרוזדור והטה את אזנו אל הטענות בה בשעה, שבמוחו חורה ונשנתה השאלה:

— משמע, שהגיע כבר קצם של התנאים! הכל כלה!...

מבלי דעת את נפשו, לא פנה מן הפרוזדור אל הקבינט, אלא סר אל חדר-האוכל, אשר שם עמדה אמו וקללה באזני אנשים זרים את מי שהיתה ארוסתו, או העמיד פנים זועמים וקפדנים קצת ונזף בה בכעס ובמדת דרך-ארץ:

— שש! שש! הסתכלו נא בפניה של זו!...

(עוד יבוא.)

י. ד. ברקוביץ.

בְּנֵי־כְפָר.

פייבקה היה נער כפרי בן שבע שנים, פרוע ועזוב לנפשו, אשר כל ימיו גדל בכפר, בין ילדי האכרים הפרועים והעזובים לנפשם. כמוהו כאביו: כה אביו, מתית הנפח, היה היהודי האחד בכפר קוזלוב, יחיר ובודד בתוך שכניו הגויים, אף פייבקה היה הנער היהודי האחד בתוך המון השקצים, ילדי האכרים. נערים אחרים זולתם כמעט לא ידע פייבקה ולא ראה מעולם. אלמלא שתי עיניו שהיו לו, שתי עינים שחורות ולוהטות, שהציצו בעקשנות מתחת לכובעו הישן והעמוק, העשוי עור, — קשה היה להכיר בפניו, כי מזרע היהודים הוא. מנין לו לנער יהודי פנים משונים אלו, המוכים ופצועים פצע וחבורה? מנין לו שפה זו העליונה, שצלקת אדומה כדם מבהיקה עליה? והרגלים הללו, הרגלים היחפות, הגסות והמסואבות, מנין הן לבן־ישראל? ואולם שתי עינים נפלו לו לפייבקה בירושה מאת אמו, שתי עינים שחורות ולוהטות ומזרות אש...

כל ימות הקיץ היה פייבקה מבלה ביער הסמוך לכפר, הוא וחבריו השקצים עמו. מלקט שם בחבורה כמהים ופטריות, מטפס ועולה על האילנות הגבוהים ומגרש מעל צמרותיהם את החסידות, הרובצות על קניהן לבטח. או יש שהיה עושה מלאכתו בבצות, בנחלים ובתוך אגמי־מים, חוצה בהם עד הברכים ומחפש שם תולעים וצלופחים וכל מיני רמשים למשלח ידו. או יש שהיה רץ, רצוא ושוב, כעגל משולח ונעזב, על־פני כרהב השדות בעת הקציר, עד שהיה מטפס ועולה על קרון גבוה, הטעון שחת, ומרקד מלמעלה תחת שמי־הקיץ הבוערים, צועק אז ממרום עמדתו אל חבריו בני־הכפר צעקת־פראים משונה, וגרונו נחר, ופניו פני להבים. או יש שהיה מתבודד כחום היום באפלולית הגורן וצנתה, מעמיד חייו בסכנה ותולה עצמו באחת הקורות מתחת הגג, עושה מעשהו בצנעה, חוטף ואוכל אגסים צמוקים וכל פרי־עץ, שאנה המקרה לידו. ובשעה זו של שלוה ובדידות, עת שהחמה הודרת באלפי זהריה בעד החורים והסדקים ומשתפכת באפלולית הגורן כאבק־זהב פורח, מפנה פייבקה את לבו לבטלה, יושב רכוב על־גבי הקורה ומהרהר הרהורים. מהרהר אז פייבקה את הרהוריו הטובים על מיקיטה בן חוֶדר; הוא מיקיטה בן־החיל, אשר עלה לגדולה במרחקים ונעשה שם קונדוקטור במסילת־הברזל, ועכשיו חזר לבית אביו והראה לעיני כל הקהל בכפר צרור כסף מלא וגדוש. בלילה־בלילה יושב מיקיטה זה על מפתן בית אביו, מדבר גבוהה־גבוהה ומסלסל בשפתו להנאתו, סביבו המון בחורים ובתולות עומדים צפופים, והוא מחלל לפניהם בחליל.

ופעמים רבות קרה מקרה את פייבקה, שהיה מתעלם עת רבה מן העין וגם בלילה לא נודע מקומו איהו. ואולם אביו ואמו, מתית הנפח ואשתו הנפחה, לא שמו לב לזה ולא כהו בו, כי קללת אלהים רבצה על הנער הזה, הפרוע והעזוב לנפשו כעיר־פרא במדבר, והוא הולך וגדל ללא תורה וללא דרך־ארץ.

פייבקה היה נער עשוי לבלי־חת ולא ידע פחד מימיו. ואולם שני דברים עמדו לו על דרכו ומפניהם היה מפחד תמיד. שני הדברים הללו היו: האלהים והתפלה. את פני האלהים לא ראה פייבקה מעולם, ורק את שמו שמע לפעמים. בשם אלהים היו מטיפים מוסר לו שבע ביום ומבטיחים לו עונש רב לעתיד לבוא, ובשעת מעשה היו מתית ואשתו מרימים עיניהם כלפי מעלה ונאנחים מרה. הענין הזה היה ענין רע לפייבקה והמר לו את מבחר ימי תענוגותיו. ידוע ידע, כי ככל אשר הוא הולך וגדל, כן הולך וקרב אותו היום, יום צרה ותוכחה, אשר אז לא יהיה כל מנוס לו ועל־כרחו יתיצב לפני האל הגדול והנורא, אל קנא ונוקם, זר ומוזר, השוכן במסתרים. ופעם אחת היה מעשה וכפשע היה בין פייבקה ובין הסכנה. מעשה באיש יהודי לבוש אדרת־שער ואזור־צמר אזור לו על מתניו, שנגלה על פייבקה לפתע־פתאום ביום חורף קר, עת חושך כסה ארץ וסופת־שלגים התחוללה בחוץ. אותו היהודי הזר בעל זקן ארוך היה וגבות עיניו עבותות, ומלאכתו בבית מתית הנפח מלאכת־הקודש היתה: בא מן העיר להריק את קופת־הצדקה, הדבוקה אל המשקוף ממעל לדלת. אשת מתית הנפעמת הגישה לשלחן מנחה לפני איש־האלהים האורח: תפוחי־אדמה מבושלים וקערה מלאה קום. אותה שעה שפשף היהודי בעל הזקן הארוך את ידיו זו בזו ועצם את עיניו בכונה רבה מעל לשתי הקערות המלאות, העומדות לפניו; וכאשר חזר ופקח את עיניו, ראה בעד ההבל הלבן, המפעפע ועולה מתוך תפוחי־האדמה החמים, את הנער הנבהל, העומד בקרן־זוית, נחבא אל הכלים. אז רמז איש־האלהים לפייבקה באצבעו וקראהו אליו.

— תורה למדת, בני? — ועמד והחליק לו על לחיו בשתי אצבעות קרות, חורות ודקות; שריח אבקת־טבק נדף מהן אל אפו של פייבקה. פני האם, העומדת נפעמת ליד התנור והכירים וידיה על לבה, אדמו מאד מגודל הבושה, והיא פוסעת פסיעה אחת לפניה ומתאמצת להצדיק בגמגום־מלים את בנה הקטן הפרוע בעיני האורח החסיד, הבא מן העיר. אז הרים האיש המוזר את עיניו מעל שתי הקערות, אשר לפניו, וזקפן כלפי מרום והתחיל מנענע את ראשו בתוך אדרת־השער אחת הנה ואחת הנה. נענועים אלו של ראש איש־האלהים בתוך אדרת־השער אחת הנה ואחת הנה לא היו אות לטובה. פייבקה נבהל כולו וקור וחום התחילו משמשים בו בערבוביה. אז באו ימי־פחד ולילות־בלהות לפייבקה. בלילה־בלילה ראה חלום, והנה אלפי אצבעות קרות, חורות ודקות, שלוחות אליו לאחוז בצוארו...

תפלה לא למדו את פייבקה עד היום הזה. הכפר קוזלוב כפר שומם ונעזב היה, רחוק מישוב של יהודים ומובדל מחברת בני־אדם. בכל שבת ושבת, בהיות הבוקר, היה פייבקה שוכב על משכבו ורואה את מתיה אביו, כי נוהג הוא מנהג משונה ועושה מעשים, אשר לא יֵעָשו בימות־החול: לובש הוא קפוטה שחורה, קרועה ומטולאה, מתעטף בטלית, עוצם את עיניו ועומד אל הכותל להתפלל בלחש ולהשתחוות. לבו חש לו לפייבקה, כי תפלה זו והשתחויות אלו מכוונות כלפי אלהים, ולפיכך לא ידע מנוחה בנפשו. תמה היה על אביו, שמעמיד הוא את פניו כנגד הסכנה. אלמלי היה הוא במקום אביו, כי אז לא היה פוגע באלהים כל־עיקר... מתוך הרהורים אלו היה פייבקה שוכב כל־זמן התפלה חבוי תחת השמיכה וכובש פניו בכר, והיה יורד מעל המטה רק בשעה, שהתחילה אמו מקשקשת בקערית ובכפות ליד התנור והכירים וריח חריף של צנון ובצלים כבר נשא בבית הקטן.

כך עברו ימים וחלפו שנים. פייבקה גדל והיה לנער בן שבע, שפנים מוכים ופצועים לו, וצלקת אדומה כדם מבהיקה על שפתו העליונה, ורגליו יחפות, גסות ומסואבות — נער פרוע ועזוב לנפשו, אשר קללת אלהים רובצת עליו. כך עבר גם הקיץ האחרון והגיעו ימי הסתיו.

בימי הסתיו ההם כרעה אשת מתית הנפח ללדת בפעם השביעית, ובעוד לא שב רוחה אליה אחרי חבלי לידתה, והנה כבר התרגשו ובאו הימים הנוראים, עת שהאויר צונן בחוץ והבקרים עוטים ערפל ואפילו הדגה אשר במים תחרד ותזוע. ברמיונה

של אשת מתית הבודדה והסוערה נתערבו ימי לידתה הדוויים בימי הדין הנוראים והיו לעת אחת קשה, מלאה יגון קודר ותוכחת־אלהים, האשה הכפרית התהלכה בביתה בחשאי, כנתונה בתוך ערפל, בודדה ונדהמה ולבנת־פנים, מתנועעת כצל מקרן־זוית לקרן־זוית, באין תקוה ובאין נחומים לנפשה. השנה הזאת שעברה שנת־תלאות היתה כולה. בנותיה, הבתולות הבוגרות, עזבו את בית אבותיהן והלכו אל הערים הסמוכות לשרת בבתי זרים. האכר, אשר ממנו לחם נמצא, למר אל דרכי העולם ונעשה ערום ותקיף ורע שבעתים משהיה. והימים הטובים, ימי הכח והעלומים, כבר חלפו ואבדו לבלי שוב עוד. אז החליטה אשת הנפח לשלוח ביום הכפורים הזה למנין המתפללים בכפר הגדול את שני הגברים אשר בביתה, את מתית ואת פייבקה. מי יודע –– אולי לתפלת שניהם יקשיב אלהים ממכון קדשו וירך את לבו ויחוס וירחם...

פעם אחת בבוקר רחץ מתית הנפח את פניו, לבש את קפוטת־השבת הקרועה והמטולאה, נגש ועמד ליד החלון והתחיל ממצמץ בעיניו הצבות והאדומות כנגד אור היום הבהיר. אותו היום ערב יום־הכפורים היה. בבית הקטן והנמוך פעפע הבל חם, הבוק ועולה כתוך התנור המוסק, ונדף ריח־ניחוח של לפתן מצומק. אשת מתית יצאה אל הכפר לבקש את פייבקה והביאה אותו הביתה, כשהוא פרוע ומבולבל כולו ופניו נלהבים. בבוקר ההוא הפרידו את פייבקה ולקחו אותו מעם הכפר בעצם הבערה וההתלהבות, בעצם שעת אושר ועדנים, אשר כמוה לא תשנה עוד עד־עולם! מיקיטא בן חוורד אסר אז אל העגלה בפעם הראשונה את סיחו של אביו, את הסיח הברוד הפרא, אשר היה לפלא לכל עין רואה. כל השקצים אשר בכפר היו באותו מעמד. הסיח הצעיר והנלהב נהג מנהג משונה בשעת מעשה: התקומם ברגליו הקדומות נגד בעליו, רתח וכרכר בתוך מאסרו, גשם בכל חום גיפו מהיך נחיריו הרחבים והרועדים, הביט כמטורף על השקצים הרבים, העומדים לפניו, רקע בפרסותיו על מקום אחד מקוצר־רוח, כאילו התכון להמיט תחתיו את כל הארץ כולה. ופתאום נרתע ממקומו בכל כחו וקפץ קפיצה משונה והתחיל טס על פני הרחוב, שוטף ועובר בכפר, הוא ועגלתו עמו. אז קם שאון ורעש. פייבקה היה מן הזריזים המקדימים, שיצאו לרדוף אחרי הסוס הצעיר בתוך עמודי אבק, וחרף את נפשו בשעת חירום לתפשו ברסנו.

האם רחצה את פני פייבקה, הסתכלה בו מכף רגליו היחפות והמסואבות ועד ראשו, החבוש כובע־עור ישן ועמוק, נתנה לידו צרור מלא צרכי־אוכל־נפש, נתנה ואמרה לו:

–– לך והיית נער טוב ותמים, והאלהים יסלח לך...

ואז עמדה על מפתן ביתה והביטה אחרי שני הגברים, היוצאים לכפר רחוק וזר להתפלל במנין יהודי ביום דין. שבעת הבנים, אשר העמידה בחייה, הזקינו והחלישו את האשה הכפרית הזאת, קשת־הלב וקשת־העורף. בהשארה עתה לבדה על מפתן ביתה, בודדה וסוערה, ובהביטה אחרי בנה הקטן, הפרוע והיחף, ההולך בפעם הראשונה להתיצב לפני האלהים, לא קם בה עוד רוח ונכנעה ונתנה את קולה בבכי ליד הדלת והמזוזה.

בדממה ובהכנעה הלך פייבקה אחרי אביו. שניהם עברו בין שדות קצורים ושוממים. עד הכפר הגדול, אשר שם המנין היהודי, היה מהלך שתי שעות לפניהם. פחד ותמהון מלאו את לבו של פייבקה. הנער לא הבין עדיין כל־צרכו, לאן מוליכים אותו עתה ומה הדבר, אשר יעשה לו שם, במקום הזר ההוא. ממוחו המבולבל עדיין לא פגה אותה ההתלהבות, שבה שטף ועבר סיחו הצעיר של מיקיטה על־פני הכפר... ואולם למה לבש אביו פתאום את הקפוטה השחורה, הקרועה והמטולאה? למה לקח אתו לדרך את הטלית ואת המעיל הרחב והלבן? אין זאת, כי כבר קרבה והגיעה השעה הנוראה, שעת הפורענות, אשר כמוה לא היתה עוד עד היום הזה.

האב ובנו עברו לפני יער־הכפר הגדול, אשר כל אילנותיו עמדו עכשיו דוממים ואבלים על עליהם הכמושים הפזורים תחתם. פייבקה נבדל מאחרי אביו ופנה יחידי אל היער. רעיון נצנץ במחו: אולי ישא את רגליו וימלט על נפשו אל מעמקי היער? הלא טוב לו להשאר שם כל ימי חייו. שם יתחבר אל בנה של מיכאלינה השכורה, שתום־העין, שם יאפו שניהם תפוחי־אדמה על המדורה ומשם יתגנבו שניהם אל פרות הכפר לחלוב חלב מעטיניהן... גם כי יכו אותו, גם כי ימיתוהו –– הוא יקשה את ערפו ולא יאבה ולא ישמע ולא יזוז ממקומו.

ורק פייבקה לא עשה כן. כשנכנס לבין האילנות והתחיל פוסע יחידי בתוך הדממה הרבה על־גבי העלים הכמושים, ראה פתאום את היער, והנה כולו מואר באיר נפלא; חור ורך, השופע ועולה מן המרחק; והד נפלא שמע –– הד העלים הפזורים, המרשרשים בהמולה רבה תחת רגליו. אז לחצה תוגה עזה את לבו ואימה גדולה נפלה עליו, כי בודד הוא וזר בתוך הדממה הרבה והאור החור, המשמשים יחד בערבוביה.

מתית הנפח עמד בדרך־הלוכו תוהה ומשתומם והתחיל מביט סביבו וממצמץ בעיניו הצבות והאדומות לכל העברים.

— פייבה, היכן אתה, הא?

פייבקה נתגלה ויצא מתוך היער.

— פייבה, היום אסור ביער... היום יוכל האלהים... היום תהיה נער טוב ותמים, — נזכר מתית הנפח בדברי אשתו וחזר עליהם, — ועליך... עליך לענות אמן.

פייבקה הוריד את עיניו וכבש אותן ברגליו היחפות, הגסות והמסואבות.

–– אך הלא אני אינני יכול... — ענה פתאום מתוך רוגז.

— כלום עבודה קשה היא לענות אמן? — הרגיע מתית הנפח את רוח בנו ובת־צחוק חרדה האירה את פניו השעירים והענותנים. — אתה רואה, כי הכל עונים — ואף אתה עונה. והאלהים יסלח לך... — נזכר מתית שוב בדברי אשתו.

פייבקה החריש ושוב הלך אחרי אביו בדממה ובהכנעה. מה ישאלו אותו במקום הזר ההוא ומה יענה? פייבקה הביט לפניו וחשב, כי הולכים הם אל המקום הרחוק, אשר שם יורדים השמים החורים, השפוכים נוגה זך. שם, על תל גבוה, יושב האלהים, והוא איש־שיבה, העוטה כולו אדרת־שער גדולה ורחבה. הכל נגשים עד האלהים, והוא שואל. הכל חיבים לענות לו, והאלהים מנענע את ראשו בתוך אדרת־השער הגדולה והרחבה אחת הנה ואחת הנה... איך יפצה פה ומה יענה הוא, נער קטן ופרוע כמותו, לפני האל הגדול והנורא, אשר אין מנוס ואין מפלט ממנו?

הרבה עבירות כבר עבר פייבקה בחייו, עבירות קלות וחמורות, אשר הזכירה לו אמו תמיד ויסרה אותו שבע ביום. ואולם עכשיו הרהר פייבקה רק בשתי העבירות, שעבר לפני ימים מועטים, ואמו עדיין לא ידעה כלום. עבירה אחת נתגלגלה לו לפייבקה על־ידי אנישקה הקבצן. אנישקה זה היה קבצן עור, שכל ימיו היה מחזיר על הכפרים בתרמילו ובגשש את דרכו במטהו הגדול. פעם אחת היה מעשה ופייבקה נועץ את אחד השקצים להתנכל אל אנישקה ולהרעיבו. עמדו שניהם והניחו לו סולם על דרכו. נתקל אנישקה בסולם ונפל על הקרקע בפישוט־אברים ופצע את חוטמו עד זוב דם. נקהלו האכרים בכפר ותפסו

לו לפייבקה החוטא. ישב אנישקה העור ברחובו של כפר, דם פניו שותת, והוא בוכה בדמעות שליש, בוכה וטוען, כי אלהים לא יכפר את דמו השפוך עד־עולם. עמדו האכרים והלקו את היהודי הקטן ככל חטאתו, ואולם פייבקה הרגיש בנפשו, כי בזה לא רצה עדיין את עונו, האלהים לא יכפר את דם אני שקה השפוך עד־עולם!

ושוב היה מעשה ופייבקה נכשל שנית בדבר עבירה מחוץ לכפר, במקום הסמוך לבית־הקברות של האכרים. אותה שעה היתה חבורת שקצים מבני הכפר, ופייבקה בתוכה, רודפת אחרי המון יונים עפות וזורקת אבנים בהן. זרק גם פייבקה אבנים באויר. לא נזהר פייבקה ופגע באבנו באותו הצלב הלבן, העומד על תלו עם צלמו הערום בתוך הקברים. ראו השקצים ונבהלו ורעדה אחזתם, ואולם הרבה רעים וידידים נאמנים היו לפייבקה ביניהם. הידידים הנאמנים הללו הסבירו לו אז, כי עבר עבירה חמורה, שאין לה שום תקנה, כי פגע באבנו בבן האלהים עצמו, כל הפוגע בבן־האלהים, סופו נידון לתליה ויורש גיהנם...

(עוד יבוא)

יהושע ברזלי.

על מוסדי ירושלים.

(ה.—המשך).

מקצוע החנוך.

מחלקה ב׳: בתי ספר שיש להם בתי למוד לאומניות ואמנות.

1) בתי־הספר של חברת „כל ישראל חברים" הפריזית.

(רשימה I.)

№.	שמו של ביה״ס	שנת הוסדו	מקומו	מתנהל	מספר התלמידים	מספר התלמידות	ההוצ׳ השנתיות (פרנקים)	מרותו; תוכן הלמודים.	הערות.
1	ביה״ס „התורה והמלאכה" לנערים.	תרמ״ב.	בעיר החדשה, בבנין שלו.	ע״י מנהל, שמתמנה מטעם ההנהגה המרכזית.	387	— — —	23.000	דומה לבי״ס עירוני צרפתי. מלמדים: צרפתית, עברית, ערבית, טורקית ומדעים במדה המתאימה למהותו האמורה.	רוב התלמידים — ילדי הספרדים. אין בו הבדל דת ולאם לענין כניסה. לפעמים לומדים בו גם ילדים של מושלימים.
2	„ביה״ס למלאכה" לנערים	תרמ״ב.	שם.	ע״י המורשה של חכי״ח ויק״א בירושלים.	75 „פנימיים" 65 „חצוניים" 140 ס״ה.	— — —	80.000	מלמדים: צרפתית ואנגלית ואת הידיעות הנחוצות לאומן. האומניות: נגרות, פחמות, מכניקה, חרשת־נחושת, יציקת־מתכיות, אריגה, צביעה, חטוב ורשום.	התלמידים — מכל העדות שבערים וגם מן המושבות. בשנים האחרונות התחילו קצת תלמידים עוזבים את ביה״ס בטרם גמרם את חק־למודם.
3	„ביה״ס למלאכה" לנערות	תרס״ד.	שם.	ע״י מנהלת ובהשגחתו של המורשה הנ״ל.	— — —	57	14.000	מלמדים: קליעת רשתות־שער ותחרים (кружева). (למודי הידיעות והשפות לא פורשו.—המערכת.)	רוב התלמידות – מבנות הספרדים. לרגלי השפעתה של המנהלת מרגשת בבי״ס זה תשומת־לב מיוחדה ללמוד הלשון העברית.
4	בי״ס לנערות וגן־ילדים	תרס״ד.	בעיר החדשה בבית שכור.	ע״י מנהלת המתמנה מטעם ההנהגה המרכזית.	— — —	389	16.000	(המהות ותכנית הלמודים לא פורשו.— המערכת).	יש לו קצת הכנסה משכר־למוד.
כ״ה					527	476	133,000		
					1003				

כל סכום הכסף החשוב הזה בא מקופת החברה. ההכנסה משכר־למוד מועטה היא כל־כך, עד שאין ראוי לעמוד עליה כלל ולהביאה בחשבון. — רק ביה״ס לנערות נמצא בבית שכור, אבל כל שלשת בתי־הספר האחרים (נומר 3—1) נמצאים בחצר רחבת ידים מאד ובבנינים מרוחים, אם כי לא־נהדרים, השייכים להחברה.

אין אני רוצה לטחון קמח טחון ולחזור על כל המגרעות, המצויות בשיטת החנוך והלמודים הקבועה בבתה״ס של חכי״ח. אותן המגרעות הידועות כבר לכל ושבשבילן בתה״ס של חכי״ח אינם מתאימים התאמה גמורה לצרכי הישוב והתחיה. כיוצא בזה איני חפץ לעמוד כאן על סבות אותו החזיון המעציב, שבשנים האחרונות החלו תלמידי ביה״ס למלאכה עוזבים את בית־ספרם

בטרם גמרם את חק־למודם. כשם שידועות למדי המגרעות שבשיטת החנוך של החכי"ח, כך ידוע, שההנהגה של החברה הזאת אינה שמה לב לשום דברי בקורת בעולם, והיא עושה במוסדות החנוך של החברה רק את הטוב והישר בעיניה היא. א"כ למה נשחית גם אנו את דברנו על אוזן לא־שומעת? אבל לשם האמת חייבים אנו להגיד, כי למרות כל מגרעותיהם הידועים הרי בתי־הספר של חכי"ח אשר בירושלים יש להם בכל־זאת איזו צורה לאומית, אותה צורה שעיר דוד טובעת בכח עצמה על כל מוסדיה ואפילו אם בעלי המוסדים אינם רוצים בה. בבתי־הספר הללו יש גם קצת תשומת־לב להלשון והלמודים העברים. וזהו כלל גדול בארץ־ישראל: הכל תלוי ברצונם של מנהלי בתה"ס. אם המנהלים רוצים בדבור העברי הרי הוא נעשה שגור בפי התלמידים אפילו בבתי־הספר של ה„אליאנס"...

2) בית־ספר לבנות על־שם אֶוֶלִינָה די־רוטשילד. — נוסד בשנת תרכ"ד ע"י הברון ליאוניל די־רוטשילד ובשנת תרמ"ה נמסר לרשותה של חברת „אגודת אחים" הלונדונית; הוא נמצא בהעיר החדשה בבנין שלו. בנין יפה, אבל קטן. ביה"ס יש לו גם „גן־ילדים" ובשניהם לומדות 640 תלמידות. תכניתו של ביה"ס דומה לזו של בי"ס עירוני הגון. הלמודים הם: אנגלית, עברית, מדעים ומלאכות־יד. לרגלי השפעתו של המורה הראשי יש במוסד הזה תשומת־לב מיוחדה ללמוד הלשון העברית. הוצאותיו השנתיות עולות בערך 34,000 פרנק ומתקבלות מקופתה של „אגודת־אחים". בראש ביה"ס עומדת מנהלת, המתמנה ע"י ההנהגה של החברה הנזכרת. ביה"ס הזה, שבו מתחנכות בנות ירושלים במספר הגון, יכול להביא תועלת גדולה הרבה יותר שהוא מביא עכשיו אלמלי יכלה המנהלת העומדת בראשו להקדיש את הזמן הדרוש לכך, כדי לקרוא, לחשוב ולהבין כראוי מהותם וערכם של התחיה הלאומית והישוב העברי בארץ־ישראל הקשורים ודבוקים זו בזו, ומה אלו דורשים מבת ציון, המתעתדת להיות אֵם בארץ ישראל. —

(עוד יבוא.)

שמאי.

בְּעָרִים וּבַעֲיָרוֹת.

II.

איש בשורה אנכי היום!

עוד שנה, עוד שנתים וה„דור — כולו זכאי" וגם ה„עני ורוכב על החמור" בוא יבוא.

ערים העניים הרבים, הממלאים את הערים ואת העירות אשר בתחום, ועדים ה„סבלנים ההיסטוריים", המתרבים שם שנה שנה.

על הראשונים כבר הרבו לדבר הַסּוֹפְרִים שקדמוני, ועל האחרונים — הרי נוטל אני רשות לספר הפעם.

באחת הערים אשר במדינת ליטא, רובצים הם, „הסבלנים ההיסטוריים", עדרים עדרים ומחכים לגואל כי יבוא ויעלה וירכב עליהם.

ולעת־עתה שובתים הם מכל עבודה בבית ובשדה, אינם זזים ממקומם ורגל לא ירימו, —עיניהם תועות לכל עבר ומצפים הם לגואלם כי יבוא.

הבריות מספרות: לפני עשרות בשנים מצאה עיר זו חן בעיני אלהים, ויתן לה רב גדול בתורה וגדול בישראל. ויאציל הרב מהודו על תושבי העיר ועל תושבי המדינה. ויהי הרב מנהיג לעדתו ויהי גם מנהיג לדור. ואת צאן עדרו רעה במקל נועם, באהבה רבה וכחבה יתרה לכל הנברא בצלם וגם לכל אלה, אשר נפגם „צלם האלהים" בפניהם.

ובשלשים השנים, אשר עמד אותו הכהן הגדול לאורים ולתומים, שוקטה היתה העיר, שלוה היתה. העדה לא נחלקה לפלגות, מחלקות לשם שמים ושלא לשם שמים לא באו, כי היה דבר הרב קדוש לכל בני עדתו ורוחו הוא קבצם לכל עבודה ומעשה.

בימים ההם — ובני העיר כאלו סמוכים היו כולם על שלחן רבם, ותהי כל העיר כמשפחה אחת גדולה והרב ראש לה, על פיו יצאו לעבודה צבורית ועל פיו ירפו מכל עבודה. ויהי הרב ארז אדיר, שענפיו מרובים ובני־אדם באים לחסות בצלו.

וירבו הימים — ויזקן הרב ויומו בא. „נפל הארז, הענף האחרון נכרת, שרשיו יבשו וחדלו כגדל נטיעים" — ככה יקונן המקונן עוד גם עתה — ותעזב העדה כעדר אשר רועה אין לה, ויהיו בני העיר פתאום כקטנים שלא בגרו.

„יבין כה, — מוסיף המקונן לקונן, — יום ירדוף יום, ירח ישיג ירח", והעדר הולך וגדל. ובכל אשר יגדל העדר תרב בו העזובה, וככל אשר תרב העזובה יחלק העדר ויהיה לעדרים, וכרבות העדרים כה ירבו החפצים ובמה שיחפוץ האחד ימאן השני, — וכולם רובצים, עדר עדר לבדו: אלה החשודים על כל מה שכתוב עליו בתורה לאו, ואלה החרדים על כל קוציה ותגיה של התורה הכתובה והמסורה. וכולם עיניהם תועות לכל עבר, ומצפים הם לגואלם כי יבוא.

הראשונים אומרים: נתונים אנחנו במעגל־קסמים, ועד שיבא הגואל וגאלנו לא נוכל לזוז ממקומנו. הרב־הגואל צריך להיות סבלן ונוח לבריות חסרי־אונים שכמוני, — אז נקום ונחיה ונשוב לעבוד ונראה ברכה במעשי ידינו.

והאחרונים אומרים: ענותנותו של רבי זכריה בן אבקילוס החריבה את בית מקדשנו וסבלנותו של רבנו, אשר עזבנו, נתנה קרנים לחמורים לנגח אותנו בהן... רב הנית לפושעי ישראל עושה את התורה פלסתר חס ושלום; רב, שאיננו נמנה בין חבריה של אותה „כנסת ישראל", שנבראה בעטים של הקדוש הפולטבי והלץ הקובנאי, אין רוח היהודי יכולה להיות נוחה הימנו.

ורבתה המחלוקת בעיר.

לו הייתי בא להכריע בין העדרים, ודאי הייתי עומד על צדם של האחרונים. כי מה תקוה עוד לאלה לשלוט בחיים, אם לא בעזרת המקל, הרצועה, החרם ובמדה של „יקוב הדין את ההר"? המה כל מעשיהם, שבגלוי ושבסתר, מסוה הקדושה עליהם. המה — לרב הם צריכים למען תהיה יראתו—על אחרים, אך הראשונים כי יחכו דוקא לרב שיגאלם, אין זאת, כי אם מהיותם קרובים לאותם ה„סבלנים ההיסטוריים", שלעסו שרשים על קברו של חוני המעגל כמה וכמה עשרות בשנים. — ואת מקומם לא הניחו.

אך אנכי אינני בא להכריע, כי אם להוכיח, שעוד שנה, שנתים והדור — כולו זכאי; כי רבו דורשי אלהים גם בין אלה אשר אמרנו כי עזבוהו, כי רבו המושיטים ראש למען ישימו רסן בפיהם, וסוף סוף יבא הרוכב, יגלה הגואל וליהודים יהיה — „ליהודים".

ודורשי אלהים רבו גם בערים אחרות, במטרפוליות. ויהי החפץ „להתפלל לאלהי ישראל" מעין תכשיט, שמתפארים בו בפני הרבים; ויהי ההולך „להתפלל לאלהי ישראל" כהולך לקרב

להציל את ישראל, שהכל חיבים בכבודו; ויהי ההולך „לבקש את האלהים" כהולך במלאכות אראלים, שכל השערים צריכים להיות פתוחים לפניו, ואשר לא יפתח — והעמד אל עמוד הקלון לכפר על פשעו ולהסיר חרון־אף מישראל.

והנה כתב קובלנא לנגד עיני:

„. . . חשוב חשבתי, כי לבתי־הכנסת אשר ברחוב היהודים ב... יוכל להכנס כל יהודי השואף להמצא בימי החג בקרבת אחיו ולהתפלל לאלהי ישראל,—כך חשבתי ושניתי. כיהודי באתי שמה להתפלל, והנה על־יד הדלת חסם בעדי את הדרך „קוזק יהודי" ושוטר ממשי היה מוכן ומזומן לבוא לעזרת הקוזק המשונה הזה. ולא מצאתי בפי מענה על שאלתו של התינוק שלי, שהיה מזוין בדגל של שמחת תורה ומחכה לחג זה שבוע תמים.

„— אבא,—שאלני התינוק,—מדוע אין נותנים ליהודים להכנס לבית־כנסת של יהודים?

„ואלמלא מצאתי באותו רחוב בית־תפלה אחר — מוכרח הייתי לשוב לביתי מבלי יכולת לספק לעצמי ולתינוקי את הצורך הרוחני הזה" ..

לו אמרתי להכריע, ודאי הייתי מוצא בפי מענה על שאלתו של התינוק. הייתי אומר לו:

— רע־עין וכלי הוא אביך. לולא היה רע־עין וכלי, כי אז הספיק לו אותו השבוע התמים, שהיית מזוין בדגל של שמחת תורה ומחכה לחג הזה, להכנים פרוטות נחושת מזוהמות אחדות לקיפת בית־תפלה של יהודים, ובאלו היה קונה לו את הזכות „לספק לעצמו ולך את הצורך הרוחני" בבית הזה.

ואם תינוק חכים הוא, הייתי מסביר לו את הענין עוד יותר. הייתי מסביר לו, מהיכן בתי־התפלה אשר ליהודים נזונים, מהיכן הוצאותיהם מצויות ומי הוא הדואג לקיומם. בימים עברו, כשכל אדם מישראל ראה חובה לעצמו להחשב על הבאים לאחד מבתי־התפלה אשר בעיר ולשאת בעול ההוצאות שאי אפשר בלתן, אז אפשר היה להכנים אל בתי־התפלה גם את העניים המתפרנסים מן התמחוי, את החיים על חשבונה של הצדקה, אף כי לא השתתפו בהוצאה. אך משרבו נכתבי הקלובים על נכתביהם של בתי־התפלה; משרבו המבזבזים הון רב על תיאטרונים, קונ־צרטים וקינומטוגרפים בשעה שאף פרוטה לא יבזבזו להחזקת בית־תפלה—כי למותר הוא להם, ורק המעטים עדיין מטפלים באלה, — עכשיו הרי המעטים האלה, שבית־תפלה דרוש להם באמת, אינם מחויבים כלל לפנות בימי חגים ומועדות את מקומותיהם להרוב, ההולך באשר הוא הולך כל ימות השנה; עכשיו אין איש מחויב לדאוג ל„ספוק צרכו הרוחני" של פלוני או אלמוני, אם איננו דואג לעצמו, ובפרט בהיות לאל ידו לדאג לעצמו ולהתינוק שלו „המזוין דגל של שמחת תורה זה שבוע תמים". אמנם אפשר, שאין זה מן היושר מצד הנתבע לנעול דלת בפני תינוק „המזוין דגל של שמחת תורה", אבל צביעות וכעור הוא זה מצד התובע, הבא לתבוע מאחרים את אשר הוא צריך לתבוע מעצמו.

אך, כאמור, לא להכריע אני בא. לרידי אחת היא, מי יעמוד אל עמוד הקלון: אם התובע, העומד מצד התינוק המזוין וכו', או ה„קוזק המשונה והשוטר הממשי" העומדים מצד הנתבע— בעליו של בית־התפלה. אנכי איני בא אלא להראות, עד כמה גדלה דרישת אלהים בתוכנו, עד כמה רבו בתוכנו המתקרבים ל„אורחא דמהימנותא" ומה קרוב אלינו הדור שכלו זכאי.

והפקטים שהבאתי יוכיחו...

ואם אין אלה מספיקים עדיין להוכיח, הנה ימים באים...

ובימים הבאים יגדל עוד מספר עניי ישראל למקומותיהם: מוסדותיהם יחרבו, קהלותיהם תבטלנה, נכסיהם הצבוריים ימסרו לידי אדונים זרים לעשות בהם כבשלהם, והיהודים — המה יקבלו את היסורים באהבה וישירו: „מה יפית".

כי עם יסוד ה„שלטון העצמי" במדינת פולין—ארץ מולדתו של ה„מה יפית" בכל נוסחאותיו השונות—עתידות „קהלות" ישראל ליבטל, ועל פי השלטון־העצמי ישקו גם כל עניני היהודים.

ומה טובו הפולנים לנו — הכל יודעים.

ואף־על־פי־כן כבר שומעים אנו לקצת מאחינו והנה הם מצדיקים את הדין על עצמם ועל כל ישראל שבפולין ואומרים: כך יפה להם, אסיר לרחם, כי נבערי דעת המה כל היהודים, היושבים בערי פולין ובעירותיה!

עניים מזה ו„מוכנים להרכב" מזה — זאת אומרת: הכל מוכן!...

בר־טוביה.

הַפְּרוּשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ.

א.

ידע ידענו, כי עמי־הארץ היתה ידם נכונה עם הפרושים. בזמן ההתנגשות שבין הפרושים והצדוקים, בימי אלכסנדר ינאי, עמדו עמי־הארץ מצד הפרושים. מפני אימת עמי־הארץ היו הצדוקים אנוסים לקיים את המצות כדברי הפרושים. ידענו את כל הדברים האלה גם מברייתות שבתלמוד גם מספורי יוסיפוס (עיין במאמרי „הצדוקים והמתיונים", „העולם" נומר 37). אבל כמאה שנה לפני החורבן עברה כמו רוח רעה בין הפרושים ובין עמי־הארץ והחלה לגרות מדון ביניהם. וראה זה פלא, דוקא הלל הזקן, איש האהבה והחסד, ידמה לנו כאחד מן הראשונים בין הפרושים, אשר החל לדבר קשות עם אחיו עמי־הארץ, והבאים אחריו הלכו בדרכיו. וכה נמשך הדבר קרוב לשלש מאות שנה עד אשר נדם קול הריב או היה למצער לקול דממה דקה, הלוחש בסתר.

ההיה הריב הזה ריב של מעמדות שונים? העלו פתאום הפרושים לגדולה בימי הלל ועזבו את העם ושכחו את ענותו וצרכיו הרבים? ההתחיל העם, הנעזב ממוריו וחבריו לפנים, מבקש לו מורים וחברים חדשים בין שאר המפלגות שהיו בישראל?

אם נחשוב, כי העם, הנעזב מן הפרושים, החל לבקש לו מורים חדשים בין הכתות שנולדו בישראל באחרית ימיו של הלל וגם מצא אותם,—נשגה מאד. הכתה הכי חזקה בין הכתות השונות, אשר צצו בימים ההם, היתה בלי ספק כת הנוצרים. לכאורה היתה הכתה הזאת קרובה ללב עם־הארץ,—הן הבטח הבטיחה ש"י עולמות בשכר אמונה לחוד בלי תורה ובלי מעשים טובים. אבל באמת לא כך היו הדברים. כתה זו שנאה את עם־הארץ ובזתה אותו וגם השאירה את שמו לשמצה עד עתה. היא שעשתה את השם „פגנוס"—איש האדמה, עם־הארץ—לשם של „עובד־אלילים", בעיני הכתה הזאת, שהתרכזה בערים הגדולות, היה הכפרי, עם־הארץ ועובד־האלילים אחד (קרל קויטסקי: הקומוניות הפלטונית והנוצרית, 43). הפרושים לא ידעו את הדבר הזה, עובד־האדמה לא היה בעיניהם עובד־

אלילים. ואפילו בשעה שהנוצרים קראו כבר לעובד־האלילים „פגנוס" לא שמו הפרושים לב לדבר הזה. כל מקום שאתה מוצא במדרשות את השם „פגן" אין ענינו אלא כפרי, איש־האדמה, אבל לא יותר.

והפרושים לא יכלו גם לבזות את העם, כי באמת לא עיבוהו מעולם לא בזמן שלפני הלל ולא בזמנו היא ואחרי כן. הם לא עלו גם לגדולה פתאום, בימי הלל. להיפך. גדולי הפרושים בזמן שלפני הלל היו כהנים גדולים (שמעון הצדיק) או ממשפחות הכהונה החשובות (יוסי בן יועזר), שרים (אנטיגנוס איש סוכו) או גם ממשפחת המלך (שמעון בן שטח, גיסו של אלכסנדר ינאי). לא כן הלל – היטב־היעצים או שמאי חברו – הבנאי. בין חבריהם, שישבו עמהם לרגלי שמעיה ואבטליון, היו גם „שני גרדיים משער האשפות שבירושלים". בין תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם היו גם כנדלרים כרבי יוחנן, פחמים כרבי יהושע בן חנניה, פושטי־עורות כרבי יוסי בן הלפתא, עניים ואביונים כרבי חנינא בן דוסא ורבי יהודה ברבי אלעי וחבריו. „כן היה הדבר גם בימי כל התנאים והאמוראים. „כי אמנם בימים הגדולים ההם לא נהנו גדולי התורה כל מאומה משל הצבור ויתפרנסו רק משלהם, ולא נמצאו שם לא בטלנים כלל ולא ממאסים בעבודה ומלאכה, כי לא התלמידים בלבד התפרנסו מעבודתם וממלאכתם בבית ובשדה, כי אם גם ראשי המתיבתות עצמם. גם אלה מהם, אשר היו עניים גמורים, לא לקחו משל אחרים, כי אם התפרנסו משלהם". (רבי יצחק הלוי: דורות הראשונים, חלק שני, דף רכ"ו, ב').

אמנם מצאנו מאמר, המיוחס לבית שמאי: „אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר" (אבות דרבי נתן, פרק ב'). אבל כמה תשובות בדבר. ראשית, המאמר הזה היה נזכר רק פעם אחת בספרות התלמודית, ולא מצאנו שנשנה. שנית, כבר מיחו בית הלל נגדו ואמרו שם: „לכל אדם ישנה". שלישית, נגד המאמר הזה מוחים מאות מגדולי התלמיד, שהיו עניים גמורים ובעלי מלאכות, ואפילו שמאי עצמו הבנאי מסופקני, אם היה עשיר. רביעית, כבר העיר הגאון יעב"ץ, שאם יש איזה יחס להמלה „עשיר" לענין תלמוד־תורה, הרי ודאי אין זה אלא ה„עשיר השמח בחלקו". כלומר: העני. חמישית, כבר שלחו מתם: „הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה", והגדילו מאד מאד בשבח הלומד את התורה מעוני גם ב„מילי דאבות" גם בכל פנות הספרות התלמודית. וששית, באמת נשתרבבה לכאן המלה „עשיר" בטעות ולא נמצאה בנוסחא שניה מאבות דרבי נתן, שיצאה לפני איזה זמן.

אמנם אמת הדבר, כי גם מקרב המשפחות העשירות והמיוחסות מאד יצאו פרושים. ביחוד אנחנו רואים זה מזמן התקופה שלפני החורבן והלאה. כת הצדוקים נחלשה לגמרי. תאותם אל המשרה והשלטון נדכאה גם על־ידי הורדוס, גם על־ידי מלכות רומא, גם על־ידי ההמון המתקומם – „בני בריוני". מאפס מקום לגלות את כחם ושאר־רוחם היכרחו כל אלה מבני הכת הזאת, אשר לא עזבו את עמם ועבדו את התרבות הרומאית, לשוב אל תורת ישראל ולהקדיש את חילם לאורייתא. ועל כן עינינו הרואות רבים מן העשירים, אשר לפנים „הלכו אחרי הצדוקים" – כדברי יוסיפוס – עוברים אל הפרושים. בתקופה הסמוכה לחורבן הבית אנו מוצאים בקרב הפרושים עשירים גדולים כרבי דוסא בן הורקנוס, רבי טרפון, רבי אלעזר בן עזריה. קרובים אל הפרושים היו גם גדולי עשירי ירושלים נקדימון בן גוריון, בן כלבא שבוע ובן ציצית הכסת, שהאגדה הפליגה בשבחם. מקרב הפרושים יצא גם יוסיפוס. מעשירי ירושלים היה גם אביה, שהקדיש את בנו אלישע לתלמוד־תורה, ורבים כמוהם.

אבל היש לנו הרשות להסיק מזה. כי במדה שהתקרבו העשירים ואילי־הארץ אל הפרושים התרחקו האחרונים מעם־הארץ ועם־הארץ מהם? מסופקני. ראשית, לא מצאנו שרוח הפרושים נשתנה במאומה על־ידי זה שהעשירים התחילו להתקרב אליהם. שנית, כבר נזכר למעלה, שעוד לפני תקופת ההתקרבות הזאת, בימי הלל, התחילה התגרה בין הפרושים ועמי־הארץ. ושלישית, וזהו העיקר, אם נתבונן היטב, אז נראה, כי עמי־הארץ לא היו כלל עניים. כשם שבין הפרושים נמצאו אנשים עשירים, כך נמצאו – ובמדה מרובה יותר – עשירים בקרב עמי־הארץ. מי היו הצדיקים העשירים והתקיפים? הלא עמי־הארץ. מי היו המוכסים המפורסמים לגנאי בכל הספרות התלמודית? הלא עמי־הארץ. והאם לא מהם יצאו גם העשירים הגדולים הורקנוס ובניו, שחפצו להעביר את רבי אליעזר בן הורקנוס מנחלתו, יען כי בחר ללמוד תורה מתוך עוני ולא להיות לעם־הארץ עשיר? ולא אחד היה רבי אליעזר בקרב בני עמי־הארץ העשירים, אשר עזבו את כל אשר להם וילכו ללמוד תורה. רבים בקשו לעשות וגם עשו כמותו, ולכן שלחו מתם: הזהרו בבני עמי־הארץ שמהם תצא תורה.

מכאן אתה למד, שהשנאה שבין עמי־הארץ והפרושים לא היתה שנאה שבין בני מעמדות שונים. אבל אפילו אלמלא ידענו כל מה שנאמר למעלה הרי שמו של הלל, שזרק מרה בעמי הארץ, היה משמש לנו ערובה, שאין לנו כאן עסק במחלוקת של מעמדות.

מה היתה אפוא השנאה הזאת? על השאלה הזאת משיבה לנו ההגדרה שנתנו החכמים ל„עם־הארץ". „תנו רבנן: איזה עם הארץ? כל שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית – דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: כל שאינו מניח תפילין. בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בבגדו. רבי נתן אומר: כל שאין לו מזוזה על פתחו. רבי יונתן בן יוסף אומר: כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לתלמוד תורה. אחרים אומרים: אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים — הרי זה עם הארץ (ברכות, מ"ז ב'),

עינינו הרואות מכל ההגדרות השונות האלה, כי לעם הארץ נחשב לא האיש העובד את אדמתו ועיניו נשואות אל הארץ הטובה אשר נתן לו ה' – כי אם האיש אשר בדרכיו התנכר, כי כל מעיניו בארציות ועניני רוחניות זרים לו. הפרושים לא הכירו שוע לפני דל. נאמנים לרוח התורה נלחמו בכל כחם לעומת העוברים על חקת השויון החברתי. אין הבדלות בחברה הישראלית – „כל ישראל בנים מלכים הם"! אבל בהבדלה אחת הודו הפרושים – בהבדלה אשר בין מדרגות ההכרה והמעשים, שעליהן עומדים בני ישראל. בני ישראל מתבדלים לא על פי מוצאם, לא על פי עשרם, אלא על פי הכרתם ומעשיהם. האציל שאל את האדם: בן מי אתה? הבורגני שאל את האדם: מה יש לך. אבל מורי התורה שאלו את האדם שאלה קצרה ושנונה: מי אתה? לא המוצא ולא הקנין – אלא אתה בעצמך. „מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך". כי האידיאל של מורי התורה – התלמיד חכם – הצטיין לא רק בהכרת הטוב והרע, כי גם בעשית הטוב ובפרישות מן הרע. „הלומד תורה ואינו מקיימה — נוח לו שתהפך שליתו על פניו". אבל זה רחוק מן המציאות. הפרושים החזיקו ברעיון הסוקרטי, כי החטא אינני בא אלא מחוסר הכרה ו„אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", ועל כן ורק על כן שנאו את עם־הארצות, הבורות וההדיוטות, ועל כן

ורק על כן חבבו את הלומד תורה, „גדול תלמוד". למה? — „שמביא לידי מעשה".

ב.

מהלל הגיע אלינו המאמר: „ולא עם הארץ חסיד" (פרקי אבות, פרק ג'). והמאמר הזה בנה אב לשורה שלמה של מאמרים והלכות, המכונות כנגד עמי־הארץ. בברייתא שנינו: „ששה דברים נאמרו בעמי־הארץ, אין מוסרין להן עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין להן סוד ואין ממנין אותן אפוטרופוס על יתומים ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה ואין מתלוין עמהן בדרך, ויש אומרים אף אין מכריזין על אבדתו". (פסחים, מ"ט ב') ובברייתא אחרת: „לא ישא בת עמי־הארץ" (שם). ובברייתא שלישית: „היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם־הארץ כאלו כופתה ומניחה לפני הארי" (שם). וברביעית: „רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר". הוא רבי אשר נאנח מרה: „אוי לי, שנתתי מפתי לעם־הארץ" (בבא בתרא, י' א'), והגיעו הדברים לידי כך, עד שרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: „עם־הארץ מותר לקרעו כדג" (שם), ורבי אלעזר אמר: „עם־הארץ מותר לנחרו ביום הכפורים, שחל להיות בשבת" (שם). ושוב דרש רבי אלעזר: „עמי־הארצות אינם חיים" (כתובות, קי"א ב'). בשלשת המאמרים האחרונים הגיעה השנאה למרום קצה, מובן מאליו, שנאמרו בלשון גוזמא ולא להלכה אבל גם לשון גוזמא כזאת מלמדת אותנו הרבה ומגלה לנו מהי שהלב חושב לפרקים אף־על־פי שהיד איננה עושה.

ואיך התיחס עם־הארץ לתלמיד־חכם? התשובה על השאלה הזאת נתונה כבר בברייתא הנזכרת, שחזר עליה גם רבי אלעזר: „עם־הארץ אין מתלוין עמו בדרך", הטעם מובן — שמא יהרוג. אבל רבי אליעזר ורבי עקיבא שידעו מקרוב את עם־הארץ והלך־רוחו נתנו לנו תשובה יותר ברורה. רבי אליעזר אומר: „אלמלא אנו צריכין להם למשא ומתן היו הורגין אותנו" (שם). רבי עקיבא אומר: „כשהייתי עם־הארץ אמרתי, מי יתן לי תלמיד־חכם ואנשכנו כחמור" (שם). ותנא רבי חייא: „גדולה שנאה ששונאין עמי־הארץ לתלמיד־חכם יותר משנאה ששונאים עובדי־כוכבים את ישראל — ונשותיהן יותר מהן" (שם).

מן המאמרים הנזכרים רואים אנחנו, כי רבי אלעזר התמרמר ביותר על עמי־הארץ. ואנו יודעים, כי רבי אלעזר בוראי לא מרוב עשרו שנא את עמי־הארץ, כי מי עני כרבי אלעזר בן פדת, אשר כפעם בפעם לא מצא בביתו אף פת לחם קטנה להחיות את נפשו, ואם שלחו לו מבית הנשיא דבר־מה לא היה מקבל? לכאורה גם רבי יוחנן מדבר דברים קשים כגידין שלא כדרכו כלפי עמי־הארץ, באשר יספר בשמו רבי שמואל בר נחמני במאמר הנזכר למעלה. אולם כבר ידענו את טבעו של רבי יוחנן הרך כקנה, המתנגד לשוכר את הפועלים והממתיק את מרירות חיי עבדו, ואם אמנם גם הוא חשב ל„סעודה שאינה של מצוה" נשואי בת תלמיד־חכם לעם־הארץ (פסחים, מ"ט, א'). אבל ממנו יצאה הריאקציה נגד השנאה לעם־הארץ והשאיפה לאחד את כנסת ישראל. כי על כן דומה, שבמאמר הנזכר: „אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: עם הארץ מותר לקרעו כדג," אמר רבי שמואל בר יצחק: ומגבו" צריך להיות: „אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן"; ואין להביא ראיה ממה שנמצא עוד במקום אחר מאמרו של רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יוחנן בתוספת דברי רבי שמואל בר יצחק (חולין, כ"א; א'), לפי שנמצא גם כן מאמרו של רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן בתוספת דברי רבי שמואל בר יצחק (סנהדרין, ק"י, א'). שוב מצאנו בכמה מקומות, שבתלמוד כתוב „אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן" (לדוגמא: מועד קטן, ט"ז, א'; עבודה זרה, ה', א'; י"ח, ב'; נדרים, כ"ב, א') ובנוסחת העין יעקב תמיד „אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן". ונוסחא זו נראית עיקרית, לפי שבכל הש"ס מפוזרים מאמרי רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן (לדוגמא: סוכה, נ"ד, א'; חגיגה, י"ד, א'; סנהדרין, ק"ח, ב'; ירושלמי שקלים, פרק ג' ושאר מקומות).

ואם אמת הדבר, כי רבי אלעזר ורבי יונתן הם בעלי המאמרים הקשים ביותר נגד עמי־הארץ, יש לראות את סבת הדבר בזה, ששניהם היו בבלים הדרים בארץ ישראל. בבבל לא הגיע הניגוד שבין תלמיד־חכם ועם־הארץ לאותה המדרגה שאליה הגיע בארץ ישראל, לפי שבבבל היו תנאי החיים הטבעים והחברתיים טובים יותר מאשר בארץ ישראל, כאשר העיד רב הונא על „גליות של בבל שדעתן מיושבת עליהם כבנים" (מנחות, ק"י, ב'). בזמן פריחת למוד התורה בבבל היה מספר הלומדים רב ועצום (לדוגמא: בבא מציעא פ"ו, א' וכתובות ק"ו, א'), ורבי יוחנן אמר בעצב: „דילכון אמרי — דילהון היא! (בבא קמא, ק"ט, ב'), כי בארץ ישראל היו שרידי האומה זה כבר נתונים בין הסדן ובין אלפי פטישים חיצונים ופנימים. בארץ־ישראל היו החכוכים והנגודים מרובים על כל צעד וצעד. אנחנו רואים, כי עד ימי ענן לא היו כתות בישראל יושבי בבל ואחדות האומה היתה כמעט שלמה. אבל בארץ־ישראל לא פסקה מלחמת הכתות, ומרוב המלחמות הפנימיות והחיצוניות נתדלדל שם למוד התורה כל כך, עד שבמשך התקופה שאנו עסוקים בה כמעט שנשתכחה שם התורה שתי פעמים, אלמלא עלו הלל בשעתו ורבי חייא בשעתו מבבל וחדשוה (סוכה, כ', א'). מה הפלא, כי היה שם נגוד בין תלמידי־החכמים ועמי־הארצות, אשר למראהו השתוממו ביחוד הבבלים שלא הורגלו לכך בארצם? שני הבבלים, גדולי הרוח האלה, הלל ורב חייא, הבינו את מצב הדברים כמו שהם והשתדלו בכל כחם להפיץ תורה בישראל ולבטל את הנגוד שבין חלקי האומה. כמוהם עשו גם שאר החכמים עולי בבל, אף כי יש אשר לא עצרו ברוחם והוציאו דבר־מה מפיהם נגד אחיהם עמי־הארץ.

וכשמוע רבי יוחנן את דברי רבי אלעזר: „עמי הארצות אינם חיים" לא יכל עוד לעציר ברוחו ויאמר לו: „לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי" (כתובות, קי"א, ב') — כלומר: „אין הקדוש ברוך הוא רוצה שתהא דן את ישראל כך לכף חובה" (לשוני של רש"י: סנהדרין, קי"א, א'), ישב רבי יוחנן והוה „מצטער". אז הבין רבי אלעזר, כי הרחיק ללכת והתחיל לבקש להם תקנה לעמי הארצות (כתובות, שם). וגם חברו הגדול, רבי שמעון בן לקיש, אשר לא שכח את דברי הלל — „ולא עם הארץ חסיד" — וגם אמר: „ואם עם הארץ חסיד הוא אל תדור בשכונתו" (שבת, ס"ג, א'), צדד בזכותם של עמי־הארץ כנגד המרחיקים ללכת וישא את משלו ויאמר: „אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה — אלו בעלי־בתים, אשכולות שבה — אלו תלמידי־חכמים, עלין שבה — אלו עמי־הארץ, קנוקנות שבה — אלו ריקנים שבישראל" (חולין, צ"ב, א'). ואפילו ריקנים שבישראל — מוסיף רבי שמעון בן לקיש ואומר — „מלאים מצות כרמון" (עירובין, י"ח, ב'). ולא זו בלבד. „אמר רבי שמעון בן לקיש: פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן" (שם). אפילו פושעי ישראל!

שמע רבי אלעזר את הדברים האלה וחזר בו: „והיינו דשלחו מתם: ליבעי רחמי איתכליא (אשכולות) על עליא דאלמלא עליא לא מתקיימין אתכליא" (חולין, שם). „שלחי מתם — רבי אלעזר" (סנהדרין, י"ז, א'). לא נחירה „ביום הכפורים שחל להיות בשבת — אלא „ליבעי רחמי איתכליא על עליא"!

היסודות העתיקים לא רופפו. היסודות העתיקים: יסודות התורה—יסודות העולם. גדול כח התורה — זה כח הדעת וההכרה. השכל וידוע אותי—אֵל יודע טוב ורע. אפס כי אֵל יודע טוב ורע הוא גם אֵל רחום וחנון. ברחמים הוא מנהיג את עולמו וברחמים הוא מכלכל את בריותיו. אין העולם יכול להתקיים בדין ומי יזכה לפניך בדין.

העולם טעון רחמים. „ליבעי רחמי איתכליא על עליא"!

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ז.

הכל נשתתק ונאלם מפני קולת של המלחמה. שבת המסחר, בטל הקרדיט. בסלוניקי נתאספו אמנם המנהלים של כל הבנקים והחליטו החלטות שונות, המכוונות לזה שלא יוזק שוק המסחר, ואולם התועילנה החלטות ביום עברה? נפל פחד המלחמה על העם. מי שיש לו סלע, ואין צורך לומר מנה, בבנק החשוד באיטלקיות בא ותובע את כספו, ומי שיש לו כסף בבנק שאינו חשוד באיטלקיות—בא גם הוא ותובע את כספו. כלתה פרוטה מן השוק, צרכי אוכל נפש נתייקרו באופן מבהיל, — יד המלחמה בכל. ביחוד קשה המצב בטורקיה האירופית, שגם קודם המלחמה היו עניניה יגעים, כי נדונה בשרפות ובמחלת החולירע ותדל מאד.

ותנחת ידה הקשה של המלחמה גם על אחינו בטורקיה. מכל הלאומים השונים אשר בטורקיה היהודים הם אחים גמורים להמושלימים בהרגשת הצרה, אשר באה כתחף מידי איטליה, המלסטמת את המדינה ולא עוד אלא שהגלות, שככחה נפזרנו ונדחנו לארבע כנפות הארץ, הבדילה הפעם בשבילנו טרגדיה מיוחדה—וזהי צרת היהודים נתיני איטליה, הי ושבים בטורקיה וזה כבר נתערו בה. ואעפ"י שהממשלה עוד טרם באה לידי החלטה אחרונה, אם להגלות את כל נתיני איטליה מן המדינה או להשאירם במקומם, מכל-מקום כבר התחילו רבים מנתיני איטליה עוזבים את טורקיה, כי יראים הם את חמת העם לבל תשתער עליהם ביום רע, והנשארים, היושבים עדיין במדינה, כבמצור הם נתונים. הפוסטות האיטלקיות סוגרו. בסלוניקי נסגרו הבנק של אחינו יעקב מודיאנו, שהוא נתין איטליה, וגם כל יתר בתי-החרושת והמסחר של נתיני איטליה, שרובם הם יהודים. (כעבור זמן-מה חזרה הממשלה ופתחה את בתי-החרושת והמסחר, חוץ מזה של מודיאנו, מפני שראתה, כי סגירה זו מביאה היזק גדול לשכירים, שרובם הם עותומאנים.) את ביה"ת וכתה"ס האיטלקים החרימה הממשלה לעצמה. וקשה, קשה מאד הוא עכשיו מצבו של הנתין האיטלקי הדר בטורקיה.

כמה הוא מספר היהודים נתיני איטליה, הדרים בטורקיה, אין איש מאתנו יודע. עפ"י הספירות הרשמיות יש בפלך סלוניקי ערך שלשת אלפים נתיני איטליה ורובם הגדול יהודים, ומהם יצאו עד עתה את הארץ כשבע מאות איש. כמה ויש יהודים נתיני איטליה במקומות אחרים במדינה—מי יודע. בכל אופן אין מספרם מועט. רבים מעשירי היהודים בקושטא, באזמיר, בסלוניקי, הם נתיני איטליה. מוסדות החסד והצדקה נהנים מהם הנאה מרובה, ובגדולי ההון האלה תלוים גם אלפי שכירים, — רובם יהודים עותומאנים, — ואם להבעלים נשקפה סכנת הפסד ממון מרובה, הנה לשכיריהם נשקפה סכנת רעב ומחסור ממש.

ולמרבת הצרה הנה באו גם מחלת החולירע ותוצאותיה לשים שמות בקרב יהודי טורקיה. אחרי קושטא, אזמיר, אדריאנופולה, מונסטיר, איסקופיה וכו' הגיעה גם שעתה של סלוניקי. כאן שמה המחלה את קנה דוקא ברובעי היהודים. באמצע חודש אלול נראתה המחלה ראשונה ועד עתה הגיע מספר המתים, לפי חשבונו של „הזורנל", עד מאתים וחמשים איש, וכולם יהודים. כשהשנים כתקונן גדולה, כידוע, המחלוקת בין הקלובים של היהודים. עכשיו, בשעת צרה, השלימו תיכף, אליהם נתחברו מנהיגי העדה וראש הרבנים, ר' יעקב מאיר, ויסדו קומיסיה מיוחדת והתחילו מבקשים עצה ותבונה כנגד האסון. את החולים הבדילו למקום אחר ואת המשפחות, שהיו בהן מקרי מחלה, הוציאו לכפר הקרוב לעיר. העדה והקלובים פתחו את קופותיהם ויעשו את כל התלוי בהם. הועד „אחדות וקדמה" נשתתף גם הוא בעבודת ההצלה. והעבודה החרוצה הצליחה. העם נשמע לקומיסיה, החל לדקדק בחוקי הטהרה ושמירת הבריאות ורפתה המחלה: ביום הראשון, בהחל הנגף, היה מספר המתים שלשים וששה, ואח"כ נתמעטו מספר המתים עד כדי אחד או שנים ביום, אלא שבימים האחרונים שוב הוסיפה המחלה כח.

וכמה מן העתונים הטורקים והיונים מצאו כאן מקום להתנפל על היהודים וללמד עליהם חובה, כי לרגלי אי-הנקיון השורר בשכונותיהם והמאכלים המזיקים (החמין שטומנים לשבת), שהם רגילים בהם, באה המחלה: במובן, אין ממש בכל האשמות האלה. בכל אופן זהירים היהודים בעניני טהרה יותר מן הטורקים; ואם בשוקי היהודים ושכונותיהם החלאה מצויה, הרי אשם בזה שלטון העיר, שדאג לנקות ולטהר את כל השכונות שבעיר ולא דאג רק לנקות ולטהר את שכונות היהודים.

וקשות הן תוצאות המחלה לא רק מצד זה שנתרבו פתאם יתומים ואלמנות, אלא גם מצדדים אחרים: לרגלי הנגף נסגרו בתי-חרושת הרבה, וביחוד של הטבק; כעשרת אלפים פועלים ופועלות נשארו בלי עבודה, ורובם יהודים. כיוצא בזה גרמה המחלה הפסד גדול למוכרי דגים ופירות, וחמשים וחמשה בעלי כרמים הג'שו מחאה לפחה כנגד האסור שהוטל על ענביהם, שמחירם עולה ליותר מעשרים אלף פרנק, ובקרב ההמון היהודי נמצאו כמאה וחמשים איש מרי-נפש, שהמחלה טרפה מאתם את מחמלי לבם, ויצאו גם הם אל רחוב העיר „למחות": הקימו צעקה, כי שקר בדו הרופאים, אין חולירע בעיר, אלא שהם, הרופאים, ממיתים את היהודים. „מחאה" זו יכלה לבוא לידי מניפסטציה בזויה אלמלא מהרו ובאו שלוחי הקלובים והרגיעו את הרוחות, ו„המוחים" שבו לביתם. ואולם ממחרת אותו היום שוב נתחדשה המניפסטציה ובחריפות גדולה מזו של אתמול. ויבאו שוטרים ויפיצו את המניפסטנטים בחוזק-יד ובגסות יתרה, וה„רנמים" (יוצאי-ירך של בני כת „שבתי-צבי") הוסיפו עוד להסית את השוטרים בהמון היהודי, ותגדל המהומה. השוקים נמלאו שוטרים, הרב ר' יעקב מאיר יצא גם הוא אל ההמון לדבר על לבו, וישב הסדר לקדמותו. מבין המניפסטנטים נאסרו שלשים יהודים, ואח"כ הוצאו שבעה-עשר איש מהם לחפשי. מתחלה חשבו הכל, כי לא נאסרו הללו אלא למראית-עין. אבל עתה הוברר הדבר, כי הרשות המקומית משתדלת לשום בראשם של הנאסרים חטאת מרד והתקוממות ולהתנהג עמם עפ"י כל חומר הדין. ושוב מלאו העתונים מאמרים ע"ד היהודים. העתון הטורקי „רומליה" התנפל על היהודים, והעתונים „פרוגרם די סלוניקי", „ז'ורנל די סלוניקי" ו„האורור" הוכיחו, כי הרשות מתאנה ליהודים, והם דרשו יחס ישר וצדק ליהודים. ואמנם כעבור שני שבועות הוצאו גם שלשת-עשר הנאסרים לחפשי.

— „העולם" כבר הודיע, כי ראש רבני טורקיה הציע לכל ראשי הדתות אשר בקושטא להועץ יחד ולתקן תקנות, כדי לעצור בעד היציאה לדת האישלם, שנעשתה מצויה מאד בימים האחרונים, ביחוד בקרב העלמות הצעירות מכנות הדתות השונות. הצעה של הרב נתקבלה מאת ראשי הדתות והאספה יצאה לפעולה. בז' בתשרי נאספו ובאו למשכנה של הרבנות הראשית באי-כחם של פטריקי היונים, הארמנים, גריגורי-הארמנים-הקטולים וגם של האיקזרך הבולגרי. האספה דנה בהצעות, שהציע ראש-הרבנים, והסכימה לכולן. הוחלט, שהרב, שהוא המתחיל בדבר, יערוך „תקריר" במובן ההצעות האמורות ובאי-כח הפטריקים יביאוהו לפני ראשיהם, אלא שאת ההשתדלות לפני הממשלה, שהיא תאשר את ההצעות, צריך יהיה לרחות עד לאחר כלות ימי המלחמה.

— הקומיסיה לעניני החנוך שעל-יד המיג'ליש ג'שמני שבקושטא החליטה לקבוע פרוגרמה חדשה לביהמד"ר לרבנים שבפרבר קוסקונדזוק, עפ"י פרוגרמה זו יעמיד ביה"ס האמור ביחוד מורים לעברית ולטורקית. ואולם לצורך החניכים ההם, אשר יאמרו להשתלם בלמודים עד כדי היות רבנים, תפתח מחלקה מיוחדת, עליונה.—חבור הפרוגרמה החדשה נמסר להד"ר מרקוס, רבם של האשכנזים בקושטא ובא-כחה של „העזרה" הברלינית. יחד עם הד"ר מרקוס יעסוק בזה גם החכם יצחק אמון, סגן הנשיא של המיג'ליש ג'שמני.

— העתון „זורין" שאל באחר מנומריו האחרונים: מה נשתנה ראש־השנה זה מכל ראשי־השנים הקודמים? שבכל בראשי־השנים היו הבנקים, הבירזה ובתי־המסחר סגורים לכבודם של היהודים, ובראש־השנה האחרון היו כולם פתוחים ביום השבת, כלומר ביום הראשון לחגגו? מדוע לא שם ראש־הרבנים לב לזה, שלא יפגע כבודה של הדת הישראלית? על שאלה זו השיב ראש־הרבנים, כי אמנם השתדל בדבר בעוד מועד, אלא שאספת ראשי־הבנקים החליטה, שאי־אפשר לסגור את הבנקים לארבעה ימים רצופים: ביום הששי, כרגיל, לכבוד שבתם של המושלימים, ביום השבת לכבוד חגם של היהודים, ביום הראשון, כרגיל, לכבוד שבתם של הנוצרים, וביום השני שחל בו חג למושלימים. לפיכך הוחלט לפתוח את הבנקים ביום השבת ולהודיע להפקידים היהודים, שהם חפשים מעבודה אותו יום.

— כבר הודעתי ל„העולם", כי אחד האופיצרים חרף בפומבי את היהודים ואת החילים היהודים. אינצידנט זה נגמר כראוי. מיניסטר־הצבא מחמד־שבקט־פחה הביע לראש הרבנים את צערו על הדבר והודיע, כי גער באותו אופיצר והכריחו להתחרט על דבריו; והוא, המיניסטר, משתמש במקרה הזה לשוב ולהביע את חבתו ליהודים ולתחילים היהודים, העובדים בצבא. מפקד הלגיון, שבו עובד אותו אופיצר, בא בלוית חילים יהודים אל הרב ובקש ממנו סליחה על המעשה שעשה האופיצר והודיע, שגם האופיצר עצמו יבוא אל הרב לבקש סליחה.

— לפי דברי העתון „ז'ין טירק" יצא הדפוטט היהודי עמנואל קארוסו ממפלגת ה„אחדות והקדמה". סבת הדבר היא, שהקונגרס של „הועד" החליט, שחברי המפלגה אינם רשאים להיות חברים „לבונים החפשים". ומשום שמר קארוסו הוא „בונה חפשי" ולא רצה לבגוד בדעותיו, לפיכך יצא מן „הועד".

— הרופא היהודי, הליטננט ד"ר ויקטור בי, נתמנה למפקח ראשי על מצב הבריאות בצי העותומני. הד"ר ויקטור בי כבר החל לעבוד את עבודתו החשובה הזאת.

בצלאל מזרחי.

בציונות.

הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית בקלן פרסמה רשימה של הכנסות הקרן לשלשת רבעי השנה שאנו קיימין בה (יאנואר — ספטמבר 1911). מרשימה זו אנו רואים, כי ההכנסה הכללית במשך הזמן האמור הגיעה לידי סך 330,897 מרק לעומת 279.761,59 מרק שנכנסו במשך זה בשנת 1910, כלומר ההכנסה נתרבתה בסכום של 51.136,31 מרק. בשנה הזאת עלו ההכנסות לעומת השנה הקודמת ברוב הארצות, ביחוד גדלה העליה בארצות הברית של אמריקה: 62.978,60 מרק בשנה זו לעומת 31.647,22 מרק בשנה הקודמת, כלומר ההכנסה הוכפלה, רק בארצות אחדות ירדו ההכנסות לעומת השנה הקודמת: באוסטרליה, אנגליה, דניה, טורקיה, מצרים, סרביה והארצות הסלויות הדרומיות. לצערנו י ר ד ו ההכנסות גם ברוסיה בסכום של 3083,18 מרק, סכום שאיננו מועט ביותר. סבותיה של ירידה זו ידועות לכולנו. הלשכה המרכזית מודיעה, כי היא משתדלת עכשיו להסיר את המכשולים ברוסיה, והיא מקוה כי עוד ברבע האחרון של השנה הזאת יגלו ויראו תוצאות השתדלותה.

כמובן, שמחים אנחנו על ההבטחה הטובה הזאת. אבל הציונים צריכים למצוא חזק לעבודה ביחוד בתוך נפשם פנימה.

בשבוע האחרון נאספו לטובת הקרן הלאומית 9328,32 מרק; לטובת הקופה המשותפת מיסודו של אופנהימר — 133,47 מרק. הנומר האחרון של הרשימות בספר הזהב הוא 4104.

מוואַרשה כותבים לנו: בכ"ה באלול תרע"א היתה בווארשה האספה השנתית של חברת „כרמל". באספה נשתתפו 18 חברים, ובתוכם גם מר גלוסקין, שבא לשם זה מארץ־ישראל.

במעמד אלמנת א"ל לוינסקי כבדו כל הנאספים בקימה את זכרו של המנוח, שהיה המנהל של מחלקת „כרמל" באודיסה.

מן הדין והחשבון, שנקרא ע"ד מכירת יין „כרמל" בווארשה ובאודיסה, נראה, שגם בשנה הזאת נמכר יין בכמות גדולה מבשנה הקודמת וכי בכלל מכירת יין „כרמל" הולכת וגדלה משנה לשנה.

על פי הצעתו של מר גלוסקין הוחלט ליסד קופה מיוחדת, שיהנו ממנה שכירי „כרמל" למקרי־מות ונזקי הגוף. ביסוד קופה זו ישתתפו גם החברים וגם השכירים של החברה. נמסר לקומיסיה בת שלשה חברים לחבר ספר־תקנות ולהציע אותו לפני האספה הכללית הבאה.

האספה אשרה את הדין־והחשבון והחליטה: א) לקצוב בשנה זו דיבידנד של 10%; ב) לתת גם בשנה הזאת מעודף הרוח סך 1000 רו"כ בתורת הלואה להמושבה „רחבות"; ג) להקריש את עודף הריוח על הדיבידנד מן השנה האחרונה (1982 רו"כ) וגם את העודף מן השנה הקודמת (2500 רו"כ) ליסוד הקופה המיוחדת האמורה לטובת שכירי „הכרמל". ד) לקצוב לתמיכת אלמנתו ויתומיו של לוינסקי תשעה אלפים רו"כ ולשלם את הסכום הזה לשעורים.

דמיונם החולה של אוכלי־הציונות מתארת להם צלמי בלהות. העתון „אלימדאר", היוצא בקושטא, הדפיס זה לא כבר ידיעה זו מפאריז: הפרקליט הסלוניקי עמנואל שלם, נתין איטליה, והבנקיר מ־דיאנו, נשיא ה„אליאנס" בסלוניקי, ועוד אנשים אחרים נאספו לאספה ב„גרנד־הוטל" ודנו ע"ד עניני טריפולים. באספה זו הובעה הדעה, שטריפולים ובנגזי אינן מביאות שום תועלת לטורקיה, וראוי לה לטורקיה לותר עליהן בשכר של ששים מליון פרנק. הוחלט לערוך במובן זה מגלת־זכרון ולשלחה לקונגרס של הועד „אחדות וקדמה".

על הדברים מוסיף העתון: אנו חושבים לחובה פט יומית לנו להודיע, כי אין שום יחס בין הציונים (!) הללו ובין יהודי טריפולים וכל יתר היהודים העותומאנים. הקונגרס ודאי לא יעסוק בדברי הבל ורעות־רוח כאלה. ואולם הציונים מוסיפים לעבוד את עבודתם בחריצות גדולה. ממקורות נאמנים נודע לנו, כי הם החליטו לבוא לעזרת יהודי טריפולים, אשר נמלטו למלטה, ולבחר איש, אשר יבוא בדברים עם איטליה כדבר יסוד ישוב יהודי חדש בטריפולים לאחר שתעבור זו לרשותה. הציונים אומרים לעזור לאיטליה בדבר תשלומי ששים המיליונים פר' לטורקיה בתנאי שהיא, איטליה, תמסור לידי ועד הציונים חלק מאדמת טריפולים.

„כמת מגוחכים היו הדברים האלה אלמלא היו מעציבים כל־כך," — מוסיף ה„זיין טירק" על עלילתו זו של ה„אלימדאר": — בטוחים אנו, כי איש לא יאמין לדברי הדבה האלה וכי גם ה„אלימדאר" עצמו אינו מאמין בהם.

אנחנו הציונים כבר הרגלנו בכל מיני עלילות, שמעלילים עלינו מימין ומשמאל. אבל מה יענו עכשיו גדולי ה„אליאנס", שהשתדלו בשעתם למתוח בעניני הטורקים הצעירים מעין קו של חשד על מעשי הציונים ולהראות מתוך כך את כשרותם הם, — מה יענו עכשיו על דברי ה„אלימדאר", שבראשו עמד הד"ר ריזה־טבפיק־בי הידוע, „חסידה" של ה„אליאנס", כי ה' מוריאנו, נשיא ה„אליאנס", הוא הוא הרוקם מחשבות בסתר לטובת איטליה? האמנם לא יניעו גם הם, גדולי ה„אליאנס", יד, לאמר: וכי אפשר וראוי לו לאדם לטפל בכל העלילות שבודים עליו ולהשיב עליהם?

אגב אורחא: אותו ה„אלימדאר", שהיה אורגנה הרשמי של האופוזיציה, נסגר בינתים.

ברוסיה.

תדושיו של הגוברנטור המוסקבאי בשאלת זכות הישיבה של היהודים. הגוברנטור המוסקבאי בז'ונקובסקי פרסם בימים האלה את הפקודה הזאת:

„אחדים מן הסוחרים היהודים אינם משגיחים באסור החל עליהם ומבקרים לרגלי מסחרם גם את הכפרים שבפלך מוסקבה, ומשתמשים למטרה זו בשתי התחבולות הללו: הסוחר היהודי מתישב באיזו עיר ובמשך היום

כולו הוא עובר בכפרי המחוז ובלילה הוא שב ללון בעיר, או שהוא מתעכב בדרכו באחת מתחנות מסה"ב העוברות דרך פלך מוסקבה, ואחרי שהותו שעות אחדות בשביל עסקיו באחד הכפרים הוא נוסע הלאה, מבלי הראות להפוליציה המקומית את התעודות שבידו. במצאי לנחוץ לשלול את האפשרות מאת היהודים להפיר את החוקים ע"י האופנים הנזכרים למעלה, הריני מצוה על כל פקידי־המחוזות, כי יעשו תיכף את הדברים הראויים לכך, כי הסוחרים היהודים בעלי הגילדה הראשונה והשניה, בין שהם מתחום־המושב ובין שהם מחוץ לתחום, הבאים לקנות סחורה באחת הערים שבפלך מוסקבה, יתחייבו תיכף בחתימת ידם לבלתי צאת מחוץ לתחום העיר אפילו לזמן היותר קצר, וגם לקבוע השגחה מיוחדת באותם המקומות, שהיהודים באים לשם לישיבת־ארעי מתחנות מסה"ב. על היהודים, שיש להם הזכות לבקר לרגל מסחרם את ערי פלך מוסקבה, צריכה הארמיניסטרציה לצוות, כי יעזבו תיכף את הכפרים, ולהכריחם לכך באמצעי־כפיה, אם לא יעשו את הדבר ברצונם הטוב. ואת היהודים, שאין להם הזכות כלל לבוא לפלך מוסקבה, צריך לגרש באורח אדמיניסטרטיבי אל מקום־מושבם התמידי ולמסור אותם לדין על יסוד החוק".

התנגדות לשחיטה הנהוגה אצל היהודים. חברת „צער בעלי־חיים" **באודיסה** עוררה בישיבה מיוחדת, שהיתה תחת נשיאותו של הפוליצמייסטר שם, שאלה בדבר הטלת אסור על השחיטה הנהוגה אצל היהודים. לפי דעת חברי האגודה הנזכרת גורמת השחיטה היהודית יסורים קשים מיוחדים להבהמות הנשחטות.

הידיעה הזאת עוררה דאגה בלבם של יהודי אודיסה. מועצת־הגבאים עורכת הרצאה גדולה, שתהא כוללת את חוות־דעתם של גדולי רופאי־הבהמות, כי השחיטה היהודית היא ההמתה היותר קלה בין כל מיני טביחות הבהמות.

גם רבני אודיסה התאספו לאספה, כדי לערוך הרצאה מיוחדת בדבר.

באוניברסיטות. כבר התחילו להתברר מספרי היהודים, שנתקבלו אל בתי־הספר העליונים בשנת־הלמודים הזאת. גזרת הנורמה הפרוצנטית נשמרה בכל חומר הדין ובלי ויתור כל שהוא. אל האוניברסיטה הפטרבורגית נתקבלו 1,730 נוצרים ו־51 יהודים. לפי השמועה, נשתמדו יהודים הרבה משום סגולה לפתיחת שער, ואמנם הם נתקבלו תיכף. נשתמדו הרבה צעירים יהודים גם באודיסה, אבל שם נכנסו אל האוניברסיטה בקושי גדול.

בקיוב נתקבלו עד כה שמונים תלמידים יהודים. באמצע חדש אוקטובר עומדים להתקבל עוד איזו תלמידים יהודים, כשיתברר מספר המקומות הפנויים.

לא טוב מזה מצב הפרמצבטים היהודים, הרוצים להכנס לאוניברסיטות. באוניברסיטה הקיובית נתקבלו מאת הפרמצבטים היהודים יותר מ־130 בקשות, אבל יען כי מאת צעירים נוצרים נכנסו אך י"ב אחוזים, והיהודים רשאים להכנס רק במספר 2 פרוצ. של מספר התלמידים החדשים בכלל, לפיכך עומדים היו להכנס רק שלשה פרמצבטים יהודים. אבל שלטון האוניברסיטה החליט להכניס למעלה מן הנורמה שני יהודים, הנחשבים זה יותר מעשר שנה במעלת סגני רוקחים.

אל האקדימיה לאמנות שבפטרבורג זכו להכנס רק יהודי אחד למחלקת האדריכלות וחמשה יהודים למחלקת הציור.

היהודים ועבודת־הצבא. הדפוטט האודיסאי ניקולסקי בקר את מיניסטר־הצבא סוחומלינוב והתאונן לפניו, כי מפקדי־הגדודים משתמטים מקבל אל המחנה בתור חילים־מתנדבים צעירים יהודים בעלי־השכלה, שעפ"י החוק יש להם הזכות לזה. סוחומלינוב ענה אותו, כי מפני שאחריות כשרותם הפוליטית של החילים מוטלת רק על מפקדי־הגדודים, לפיכך יש להם הרשות לקבל אל המחנה רק את הרצויים להם.

באותו מעמד הודיע המיניסטר את הדפוטט, כי במצות הקיסר יגש מיניסטריון־הצבא בקרוב לעבד את חמר „האנקיטה" שנערכה על ידו בדבר עבודת היהודים בצבא. בימים האלה יכנס בשיחה עם נשיא סוד המיניסטרים קוקובצוב בענין זה ובססית הבאה תוגש שאלה זו לפני דומת־הממלכה.

לענין יושצינסקי. בימים האחרונים נתפרסמו „בנוב. וורימיה" מאמרי־קובלנא על מי שהיה פקיד הבולשת בקיוב מישצוק, אשר נהל את החקירה והדרישה בדבר רציחת הנער יושצינסקי, והחליט עתה, כי יושצינסקי נרצח ע"י סויוזניקים, שהיו מתכנסים לעתים תכופות במעונה של ציביריאקוב לדון בדבר עריכת פוגרום ביהודים. כנראה יודע אמנם מישצוק איזו סודות חשובים בנוגע לרציחת יושצינסקי.

תמונתו של ביאליק בתערוכה. הצייר המפורסם פאסטירנאק גמר לצייר את תמונתו של ביאליק. התמונה הזאת תוצג בתערוכת הציורים, העומדת להפתח **במוסקבה**.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

הד ההרג בדרוהוביטש. בין הרוגי דרוהוביטש נמצא, כידוע, גם נתין צרפתי, המורה בירטולי. ממשלת אוסטריה לא חכתה עד שיבואו קרובי ההרוג ויגישו את תביעותיהם ע"י הדיפלומאטיה הצרפתית ותפיס אותם בסכום של עשרת אלפים פרנק. בנוגע להניזוקים היהודיים החליט הריכסרט עוד בחדש יולי שעבר לפיס את בני משפחתם באיזו סכומי־כסף מקופת־הממלכה, אבל עד כה לא הוצאה עדיין החלטה זו אל הפועל. הדיפוטט הסוציאל־דימוקראטי האוקריני וויטיק פנה בימים האלה אל הממשלה בשאלה בנידון זה. על זה ענה המיניסטר לעניני־הפנים פון ה־בינבורג, כי מסירת כסף הפיוס נתעכבה באשמתו של נציב גליציה, שלא הספיק לאסף למועד הנכון את החמר הדרוש לכך. עתה כבר נמצא החומר בידי הממשלה והיא עסוקה ביסוד קופת־משען לניזוקי ההרג.

הד"ר זוניפילד, כי שהיה במשך שנים הרבה דירקטור של יק"א בפריז, יצא בדימוס ויצא לדור בבודאפשט. אומרים עליו על זוניפילד, שהוא היה תמיד מתנגד גמור לכל המעשים, שעשתה יק"א בארץ ישראל, וכי התיחס תמיד בבוז ליהודי רוסיה וגאליציה.

יובל הולדת הששים של עסקן גדול. בשבוע שעבר מלאו ששים שנה לאחד מגדולי העסקנים הצבוריים היהודים באשכנז, דז'ימס סימון, נשיא „ההילפספעראיין". דז'ימס סימון הוא אחד מבעלי הבנקים היותר מפורסמים שבאירופה וכל ימיו עסק בצרכי הצבור היהודי באמונה. יחד עם הד"ר פאול נתן יסד את „ההילפספעראיין", העוסק עבודה גדולה בכל מקצועות החסד והצדקה גם בארץ ישראל ובארצות הקדם. והוא מקדיש לו הרבה מאונו ומהונו.

דיפוטציה יהודית התיצבה בימים האלה לפני קארל מלך רומניה. חברי הדיפוטציה הזכירו את המלך, כי משנת 1904, שגם אז התכבדה דיפוטציה יהודית להתקבל לראיון מאתו, לא הוטב מצב היהודים ברומניה. חברי הדיפוטציה בקשו מאת המלך, כי יגין על היהודים ילידי רומיניה וכי ישפיע על הממשלה להטיב את מצבם.

המלך קבל את הדיפוטציה בסבר פנים יפות ודבר עם חברית דברי־ידידות, ואולם לא נתן להם שום הבטחה ממשית.

העורך א. דרויאנוב. / המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, י״ד חשון, תרע״ב;

ВИЛЬНА, 23-го Октября, 1911 г. № 40 WILNA, 5-ten November, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

פתיחת הדומה.

מה שהיה הוא שהוה. „אותו הקרקור לשמע המלה „ז׳יד", אותה הנעירה, אותו השאון—כרגיל". כך תאר רודיצ׳וב בשיחתו עם אחד העתונאים את הרושם שעשתה פתיחת הדומה.

במדינה גופה שבר על שבר. הענבה רעה היתה מאד, ושלשים מיליון נפש צפוים לסכנת רעב. אופניה של מכונת הממלכה חורקים; כוכבים, שעוד יום אתמול שמשו מאורות גדולים, נופלים ממסלותיהם: בין לילה הוברר, שאין אלו כי אם „חמרים עכורים". וממלאי־מקום לנופלים אין ואין. ומחוץ למדינה—מהומה ומבוכה מצדי צדדים. ה„מנוחה" בתיהיראן אוי לה ואבוי לה. ברומי ובקושטא נצתה אש, ואיטליה, ש„נצחונותיה" המפוארים בטריפולים נצטרכו פתאום לחזוק מיוחד, אומרת, כנראה, להטיל לפיד בוער לאירופה עצמה. כינה רותחת כולה כסיר, וכל העינים, מושינגטון ועד טוקיה, מלונדון ועד ברלין, נטויות אל ארץ הצפה והאורז. וה„פטריוטים" הרוסים, מפורישקביץ ועד גוצ׳קוב, אין להם שום דאגה אחרת אלא דאגת ה„ז׳יד". התחילה הססיה החמשית של הדומה, הרבה שאלות חשובות נערמו לערמה בארמון הטברי,—והללו, ה„פטריוטים", מתקני המדינה, עוזבים את הכל ופותחים—ביהודים.

הפעם הזו האוקטובראים המתחילים; לא לחנם אין השיחות פוסקות ע״ד זווגם של האוקטובראים והלאומיים בעתיד הקרוב. כנראה, רצו האוקטובראים להביא ראיה לבני־זיוגם, שזווג זה יעלה יפה, שגם הם יכולים לעמוד במקום ששחורים גמורים עומדים. עפ״י מקרה או בכונה לא הזכיר ראדזיאנקה, נשיא הדומה, בנאומו אשר נשא לזכר סטוליפין, כי הפרמיר נרצח ע״י יהודי (אקימוב, הנשיא של מועצה־הממלכה, לא שכח בנאומו את הפרט החשוב הזה), באה הפרקציה של האוקטובראים, וגוצ׳קוב בראשה, ומלאה את אשר החסיר הנשיא והטעימה באינטרפלציה שלה ע״ד עניני הבילשת, שהגישה לדומה תיכף בשעת פתיחה, כי בגרוב „מורדקו" (מרדכי) שמו וכי יהודי היה, — והתחילו „הקרקור, הנעירה, השאון — כרגיל".

אעפ״י שבמועצת העסקנים היהודים, שהיתה בפטרבורג קודם פתיחת הדומה, הוחלט לבלי נגוע לעת־עתה בדומה בעניני היהודים כלל, מכל־מקום לא שלט הדפוטט שלנו ניסלוביץ (ויפה עשה שלא שלט) ברוחו והגיד לגוצ׳קוב מה שהגיד. (עי׳ להלן, בפרק „ברוסיה".) „לא שלט ברוחו" גם גוצ׳קוב לשמוע אמת מרה מפי ניסלוביץ, ויעלה על הבמה — ויתגל. אנטישמות תפלה שבתפלות, גסה שבגסות, היתה תשובתו, אשר השיב לניסלוביץ. „עד שניסלוביץ תובע אותי לדין על המעשה האנטישמי, אשר עשיתי אנכי, — כך הגיד גוצ׳קוב, — ילך ויתבע לדין את בגרוב, שהמעשה האנטישמי אשר עשה הוא גדול הרבה יותר משלי. ילך ניסלוביץ ויאמר לבני עמו היהודים, כי לא יהיו מהם לא טירוריסטים ולא פרובוקטורים"... דומה הדבר, כאילו אין גוצ׳קוב יודע, שדוקא השפלים שבכל עם ועם אינם נשמעים למה שנאמר להם. ינסה גוצ׳קוב ויאמר לעמו הוא: „אל תוציא מקרבך לא שחורים, התוקעים מסמרים בגולגלות, ולא שקרנים, המתכחשים היום לכה שהורו בו אתמול", — ינסה נא ויראה, אם ישמעו דבריו.

מה שבלבם של האוקטובראים, מפלגת הרוב בדומה, עלינו—ידענו מתמול שלשום. מעולם לא טעינו בזה. עכשיו צפה המחשבה ועלתה מעמק הלב אל הפה. אבל מצוין הדבר, שגוצ׳קוב נבל את פיו דוקא עתה, בססיה זו, שהיא האחרונה לדומה השלישית, כלומר, סמוך לבחירות החדשות. מה ילמדנו זה? אחת משתי אלה: או שמנהיג האוקטובראים תכן את הרוחות ובטוח הוא; כי מפלגתו כחה גדול לנצח בבחירות הבאות ואפילו אם ילחמו נגדה היהודים בכל מקום. או להיפך: יודע הוא גוצ׳קוב, שרפויות הן תקוותיה של מפלגתו לנצח, אם תצא יחידה למלחמת־הבחירות, שבאמת סופה של מפלגתו להזדווג עם הלאומיים, ובמה יתרצה, איפוא להלאומיים, אם לא בראש היהודים?

בכל אופן, אנו, היהודים, צריכים לזכור את נוסח האינטרפלציה, שהגישו האוקטובראים בשעת פתיחת הססיה הזאת, ואת הנאום אשר נשא גבורם ומנהלם באותו מעמד. סוף־סוף לא „כמות בטלה" אנחנו לענין בחירות אל הדומה.

עורב ותוכים וערבים.

לפני ימים מועטים, בכ"ד-כ"ה באוקטובר, היתה בלבוב „ועידת שלום והתאחדות" למפלגה הסוציאלדימוקרטית היהודית („ז. פ. ס.") ולסוציאלדמוקרטים היהודים („ז. ס. ד."). מה בין הראשונים לאחרונים? הראשונים הם שנפרדו בשנת 1905 מעל המפלגה הסוציאלדמוקרטית הפולנית לרגלי שאלת הלשון ושאלות לאומיות שונות, המיוחדות ליהודים. והאחרונים, ה„ז. ס. ד.", הם הסוציאלדמוקרטים היהודים, שלא נפרדו מעל המפלגה הפולנית הכללית, אלא נעשו סקציה מיוחדה בתוכה. מתחלה ותרו הללו לגמרי על הענינים הלאומיים של היהודים; אחר-כך התחילו מודים רק למחצה, לשליש ולרביע, ולבסוף באו ל„ועידת השלום וההתאחדות" ויהיו יחד עם חבריהם היהודים, שעד עתה היו בדלים מהם, למפלגה אחת ומאוחדה, מפלגת הסוציאלדמוקרטים היהודים, „המסויבת במציאות ומיתנה מתוך ההבדלים הלאומיים והלשוניים של הפרולטריון היהודי", ואחת ממטרותיה של המפלגה המאוחדה היא „להלחם בהתבוללות, מפני שהיא, ההתבוללות, מתנגדת לנטיות ההתפתחות והגדול של הפרולטריון היהודי". אל הועידה בא גם דאשינסקי, ראש המפלגה הפולנית הכללית, ויברך את מפלגת היהודים המאוחדת וינבא לה עתידות טובות.

משמעותו הפשוטה של ההתאחדות הזאת היא: הרעיון הלאומי היהודי שוב נחל נצחון במקום שם היו הדלתות סגורות ומסוגרות בפניו עוד לפני שנים מועטות, במקום שם עמדו שומרים על הדלתות הסגורות מבית ומבחוץ, קופצים את אגרופיהם ומכריזים: „ללאומיות היהודית הכניסה אסורה!"

אין אנו מרמים את עצמנו. אנו יודעים להעריך בערכן הראוי לה, מנקודת ההשקפה של הלאומיות המהורה והאמתית, את ההחלטות של הועידה. אין הועידה עושה את המלחמה בהתבוללות חובה, משום שהיא, ההתבוללות, עוצרת בעד התפתחותו וגדולו של העם היהודי, אלא משום שהיא מתנגדת לנטיות ההתפתחות והגדול של הפרולטריון היהודי. ולהלן באה עוד החלטה, הקובעת „ברכה" לעצמה: „המפלגה נלחמת גם בנטיות התחיה של הלשון העברית ומתנגדת לציונות, משום שהיא, המפלגה, עומדת על יסוד מלחמת המעמדות". כלומר: ההבדל הלאומי הלשוני של היהודים מתגלה בלשון הז'רגונית ולא בלשון העברית, משום שהראשונה ולא האחרונה חיה בפי הפרולטריון היהודי; הפרולטריון היהודי מתנגד לתחיה העברית של העם, לתחית העם בארצו וכו' וכו',—כנהוג.

ובכל זאת יש לנו, הציונים, לשמוח על אותה ועידה, ואעפ"י שחברינו בגליציה ודאי יצטרכו להלחם בהמפלגה החדשה בכל אופן נתקרבה זו אלינו, במובן הלאומי, לא פחות משנתרחקה, באותו מובן עצמו, מאת הפולנים. ועפ"י הנסיון אנו יודעים, במה מוכרחה לסיים אצלנו בזמן מן הזמנים ההודאה הלאומית. אז, בשעה שהיו שומרים בעסקנים עומדים על הדלתות הסגורות ומכריזים על איסור הכניסה ללאומיות היהודית, היתה, כמובן, „הפוליטיקה של כל ישראל" מותרת בהזכרה רק לשם גנאי, שחוק ובזיון, והיחס הזה עדיין נשתמר במדה זו. לכל הפחות, שועידות רשמיות לא תכרוזנה בפירוש על בטולו. יאולם הכל מעיד, ולאו דוקא בקרב מפלגות סוציאלדמוקרטיות יהודיות, — שעצם הכנת התכנה של מלחמת המעמדות מתלבטת בתוך הגבולות הצרים, אשר גבלו לה ה„ראשונים", והיא מבקשת לפרוץ את הגדרים. אין כל ספק, כי לא ירחק יום והפרולטריון היהודי יוכל להתיר לעצמו, אפילו מצד הדין של מלחמת המעמדות, את ה„פוליטיקה של כל ישראל", ואם עד עתה לא הצליחו הנסיונות, שכבר נעשו במקצוע זה, סופם שיצליחו בעתיד הקרוב. ואז לא יהיה עוד „צורך" בהחלטות מעין אלה, שהחליטה „ועידת השלום וההתאחדות" כנגד התחיה העברית והציונות בכלל, ותבטלנה מאליהן.

וכשם שיש לנו לשמוח על כי ועידה לבוב הוכיחה, שגם המדברים בשם הפרולטריון היהודי מתקרבים מתוך הכרח הגיוני אל ה„פוליטיקה של כל ישראל", שבה כלולה הציונות עצמה, כך יש להצטער על שבועידת ציוני אנגליה, שהיתה לפני ימים אחדים, נשמעו דברים, שיש בהם כדי להרחיק אותנו מעל הפוליטיקה הזאת, שרק היא ולא אחרת יכולה להיות שלנו. כבר העירונו פעמים

ברק:

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יח.

פֶּרֶק נִפְלָא בְּדִבְרֵי-הַיָּמִים.

לפני פתוח ספר דברי-הימים לתינוקות של בית-רבן, ואני קורא בו את הדברים הנפלאים הללו, אשר אי-אפשר כמעט להאמין בהם, קורא ומשתומם:

„...באותה התקופה הנפלאה, אשר אין דוגמתה בתקופות דברי-הימים, הי באחת מארצות-הצפון הגדולות והרחבות עם מזרחי עתיק ושבע-ימים, והוא מן העמים הנודדים. עוד מראשית צמיחתו, בשבתו עדיין על-אדמת-מטעו במזרח, כבר התנכר העם הזה בטבעו ותכונתו מכל יתר העמים, אשר על פני הארץ; שונה היה מכולם במנהגיו ובארחות-חייו, בעיקרי דתו ואמונתו, בחריצותו ובכשרון-החיים שלו, בטוהר-נפשו ובכבדות הצדק והיושר, הטבועים בו מאז ומעולם. ואולם בארץ הצפון הגדולה והרחבה, אשר לשם הדיחהו גורלו, גורל עם נודד, התנכר העם המזרחי בסגולותיו המיוחדות פי-שבע. כי היה העם הגדול, עם-הצפון, אשר בתוכו שכן, משונה מעט ופרוע מעט ונבער מעט, רחוק מחברת בני-אדם ובלתי-מעורב עם הבריות. ואף כי מספר העם המזרחי היה מעט מאד ומספר העם הצפוני גדול מנינו פי-מאה, בכל זאת פחדו הרבים מפני המעטים ויראו אותם יראה גדולה, ומיראתם, עמדו בני-הצפון הרבים ודחקו את בני-המזרח המעטים אל אחת הפנות החשכות, אשר בארצם הגדולה והרחבה, אל מקום דלות ולחץ ושממון, אשר לא תזרח שם השמש ורוח-חיים לא תנשב שם עד עולם. אמור אמרו בני-הצפון בלבם: ישב-נא העם הזר והנבדל הזה במצור ובמצוק, עד שיסתאב. יאכל שם את בשר עצמו וישאף אל קרבו את הבל עצמו ויחנק ויכחד מן העולם...

„ואולם העם המזרחי ההוא עם קשה-עורף היה ובמשך ימי-נדודיו הרבים בארצות שונות למד וידע את סוד-החיים, כאשר לא ידעהו שום עם אחר על פני האדמה. אז הקשה העם הקטן את ערפו ולא אבה להכחד מן העולם גם בפנה החשכה ההיא, במקום מצור ומצוק, אשר לשם נדחק בעל-כרחו. ולא עוד אלא כי גם יתרה עשה: את כל סגולותיו המיוחדות, שהיו אצורות בנפשו ובדמו עוד מראשית צמיחתו במזרח, הוציא החוצה בפנה הנדחת הזאת וגדלן וטפחן כלבבו וכרצונו. ולפלא היה הדבר הזה בעיני רבים: הנה עם קטן וזר יושב דחוק וצפוף בפנה חשכה, במצור ובמצוק, באין שמש מעל ראשו ובאין אויר לנשימתו, — והעם הזה חי הוא, עושה את מעשיו ובונה בניניו, הולך בדרכיו ונוהג כמנהגיו, שומר תורתו ומדבר בלשונו, ואלהים חיים לו, ובתי-כנסיות ובתי-מדרשות, ונחלת-עבר עשירה, ותקות-עתיד מזהירה, ואם יבואו כל הרוחות המנשבות שבעולם — לא יזיזו אותו ממקומו...

„הידה היה העם הקטן והזר הזה בעיני שכניו, היושבים סביבו, חידה נפלאה ומושבת את הלב. הלא כשרון-חיים אשר כזה אין דוגמתו בכל הארץ הגדולה! והימים ההם ימי תוספה להעם הגדול, היושב במדינת-הצפון. נפתחו

אחדות על הטעות הגדולה, שהחזיקו בה רבים מיהודי המזרח וציוני המזרח, להפחית את ערכם של יהודי המערב לגמרי. אנו יודעים, כי יהודי המערב רגילים להביט על יהודי המזרח, הבאים לגור בתוכם, מלמעלה למטה. אנו יודעים גם את הסבות, שגרמו לכך. יש צורך גדול להכיר מתוך לבם של יהודי המערב את יחסם זה ליהודי המזרח ולהוכיח להם, כי בכל אופן אין יהודי המזרח נופלים מהם בערכם ואינם כופפים את קומתם בפני יחוס „מערביותם". צריך להוכיח ליהודי המערב, כי הם היו הראשונים, אשר הבדילו בין אחים וחטאה גדולה חטאו בזה ליהדות, שאין כחה אלא באחדותה הלאומית. הרבה, הרבה טענות ותביעות יש לנו על יהודי המערב ואין אנו רואים לא צורך ולא יכולת להזהר עליהן. אבל הטענות והתביעות האלה אינן נותנות גם לנו רשות להפחית את ערכם של יהודי המערב מטה שהוא, להקים גם מצדנו מחיצה בינינו ובינם.

כאמור, רגילים יהודי המערב להביט על יהודי המזרח מלמעלה למטה, ולפיכך נוטלים העסקנים שבהם את השררה בכל מקום לעצמם בכח „מערביותם", ואפילו אם הם המועטים, ומבטלים את השקפותיהם של באי-כח יהודי המזרח, ואפילו אם הם המרובים. נגד שררה זו ודאי צריכים וחייבים יהודי המזרח להלחם. אבל בקונפרנציה של הציונים האנגלים נמצאו אחדים, שהסבירו את הצורך „לכבוש את הקהלות", מפני — שמנהיגי הקהלות המערביים שונאי ישראל, אנטישמים הם. אמרנו, כי בכל אופן אין ליהודי המזרח לכפוף את קומתם בפני יהודי המערב ולראות את עצמם נמוכים מהם. אבל באותה הקונפרנציה הוחלט ליסד קלוב של ציונים וסתם יהודים, אשר יקדיש מלחמה גלויה על המנהיגים המערביים, ובפירוש נאמר, שאין בכך כלום אם גם יצטרך הקלוב לקרוע לצורך תכסיסי מלחמתו את יהודי-המזרח מעל יהודי-המערב. ותיכף נמצא איש, אשר הביא סמך להחלטה זו מדברי הרצל, אותו הרצל, אשר אידיאלו הראשון והאחרון היה — עם אחד ומאוחד, אותו הרצל, אשר לא ידע פוליטיקה אחרת, כי אם זו של „כל-ישראל".

וחושבים האנשים האלה, שבודאי מסורים הם ליהדות ולציונות, כי בדבריהם והחלטותיהם מביאים הם טובה רבה גם ליהדות וגם לציונות...

לא כשורה.

לא רק טרגדיות יש בחיינו השרועים והקלוטים,—יש גם קומדיות.

גם האורתודוכסים וגם „הליברלים", כלומר—בעלי הרפורמה שלנו, אין להם בעולמם אלא — ה„שלחן-ערוך". אין זה פרודוכס בעלמא; קראו את „האיז־ראעליט" ואת ה„ליבעראל. יודענטום" הפרנקפורטיים וראיתם. זוהי הולדה מוכרחת מתוך אותה ההשקפה, העושה את הדת לא לאחת הנקודות של היהדות, אלא לנקודתה היחידה. ובשביל כך צר ודל הוא עולמן של שתי הכתות הללו ואין לשתיהן גם יחד כלום, אלא ה„שלחן-ערוך" למלא בו את נפשן הריקה, לכל-הפחות, למחצה. יש ביניהן רק הבדל אחד: האורתודוכסים בנוסח ה„איזראעליט" כל פרנסת נפשם היא שמירת ה„שלחן-ערוך", והליברלים בנוסח ה„ליבעראל. יודענטום" אין פרנסה אחרת לנפשם אלא — בטול ה„שלחן-ערוך".

הנה כן, למשל, עומד הד"ר זאמטר ומוסר בנומר האחרון של ה„ליבעראל. יודענטום" את דינו לבני חבורתו על כי הרבנים ה„ליברלים" אינם משמשים במעשיהם וארחות חייהם מורי-דרך נאמנים לבני עדותיהם, משום שרוב הרבנים האלה, אעפ"י שלהלכה ליברלים גמורים הם, הרי למעשה שומרי מצוה הם. „ואם נוצרי ליברלי — קובל הד"ר זאמטר העלוב — יאמר ליהודי ליברלי: היתי לך, שאתה בעצמך אינך מדקדק במצות, הקרואות יהודיות, אבל באי-כח דתך הרשמיים, ולא רק האורתודוכסים הקצונים, מדקדקים בהן, שמע-מינה, שהצורות הללו מעקרי דתך הן, — קשה יהיה לנשאל למצוא תשובה נכונה על שאלה זו"...

נעשה נס וזימן הקב"ה מורה-דרך נאמן, שעליו ועל

שמים רחבים ובהירים מעל ראשו ושמש-חסד תעיצת אליו ממרומים. התחיל העם הגדול והפרוע להתקרב מעט-מעט אל חברת בני-אדם ולהיות מעורב קצת עם הבריות. נולדו שאיפות עצומות בלב, ואולם אדם אין להוציא את השאיפות האלה החוצה. אז נתן עם-הצפון את עיניו בהעם המזרחי הקטן, היושב צפוף ודחוק באחת מפנותיו החשכות, ואמר רגע בלבו: אפשר כדאי וראוי זה לעשות נסיון בו ולהשתמש בכשרונו הנפלא? — אבל רק רגע אחד אמר את הדברים האלה בלבו, וברגע השני כבר הרהר חרטה כדבר וירא יראה גדולה. כי הנה אותו העם הקטן, אשר היה ער ומקשיב לכל דבר, כבר עזב את פנתו החשכה וקם ועמד על פתחי שערים והציץ אל השמים החדשים והרחבים, הנפתחים לפניו, וערג אל גלי האויר הצח, הנשאים במרחקים, וכולו נרעש ונדהם מפלגי האור הרב, השוטפים לנגד עיניו...

„ואין להאשים את העם הקטן ההוא אף במעט. כך היא דרכם של בני-אדם, אשר ישבו כל ימיהם בחשכה, במקום מצור ומצוק, וראו פתאום את השמש בעיניהם... ולפיכך לא היו ימים מועטים ובני-המזרח, השוכנים לבדד, נתעוררו פתאום ועזבו את ארחי-חייהם הישנים והתחילו כולם שואפים ועורגים אל החדש, אשר נגלה לפניהם במתנה שכניהם, בני-הצפון. רבים מהם חדרו אל המחנה ההוא הזר, ומיד אמרו לסגל לעצמם את כל תכונותיו ואת כל ארחי-חיין הזרים. ורבים מהם כבר הספיקו לבצור את מעמדם שם ולהראות את כחם ואת כשרונם הרב בכל הדרכים השונות.

„והיא, אשר יראו בני-הצפון כבדי-התנועה את בני-המזרח החרוצים, הלכה וגדלה מיום ליום. קול עבר בארץ הגדולה והרחבה: עם-המזרח עליכם! גורו לכם מפניו! — והקול הזה נשמע בשנאה עזה ובחמה שפוכה, כאשר ישנא האיש הנבער והרחוק מחברת בני-אדם את האיש החרוץ ובעל-הכשרון, המעורב עם הבריות. והקול הזה אסף אליו מכל העברים את עם-הצפון הגדול; כולם נקהלו לעמיד בכח שנאתם הרבה כנגד בני-המזרח המעטים והחלשים, כולם נעשו אגודה אחת וכולם חבלו תחבולה אחת—לבער את העם הקטן מארצם הגדולה, להרע לו בכל אשר יוכלו, לבוז לו ולהשפילו עד עפר, להציק לו ולרדפהו עד אם יתם לגוע. אז עמדו וסגרו לפניו את כל השערים כולם, הפתוחים אל החיים, ועמדו וסתמו בפניו את כל המקורות כולם, אשר מהם ישאב האדם וחי. אז כלו חמתם גם בבניו ובנותיו הקטנים וגרשו אותם בחרפה מבתי הספר והחנוך והניחום לעמוד אחורי הדלתות הנעולות. אז נאצו את שמו בכל מקום, אשר יבוא שם, בבית ובחוץ, בעיר ובדרך, ברשות היחיד וברשות הרבים, בכתב ובעל-פה. אז התנכלו לו, בכל אשר לא יוכל להתנכל גם האדם הנבער ביותר, וחשבו עליו מחשבות רעות, אשר כמוהן לא יחשוב גם האדם הרע ביותר...

„ואולם אותו העם הקטן והנרדף עם קשה-עורף היה. בכל אשר רדפוהו ובזו לו והצרו צעדיו וירדו לחייו—כן הוסיף להתעקש וכן שאף וערג וחדר אל המחנה הזר ההוא, אשר רעל-צפעונים שמור לו שם. עם קשה-עורף ומלא מרי היה העם הקטן ההוא...

„והנה קרה מקרה נפלא בתקופה הנפלאה ההיא, אשר אין דוגמתה בתקופות דברי-הימים. העם הקטן וקשה-העורף עמד פעם אחת באמצע הדרך, אשר בה שטף ועבר מוכה-סנורים אל המחנה הזר, משכן-המשטמה, ונתן את לבו רגע לחשוב מחשבות—ופתאום הפך את ראשו וכונן צעדי

הוראתו, שהוי־ה הלכה למעשה, יוכלו מעתה לסמוך כל היהודים הליברלים בוכותיהם עם הנוצרים־הליברלים,—הוא הרב הרפורמי הד"ר ברויאר מטיר (פרנציה), שרבים מבני עדתו מעידים עליו, כי ראוהו אוכל טרפות ביום הכפורים ברסטורן של נוצרי. וכי יש קדוש־שם־שמים גדול מזה לכבודה ולתפארתה של „הליברליות העליונה" ?

והיה איפוא הדין נותן, שיקומו כל גדולי הליברלים מכסאותיהם כאיש אחד וישתחוו אפים ארצה לד"ר ברויאר, ויתנו בראשו כתר כהונה גדולה על התשיעה, אשר עשה להם כיום הזה, כי הצילם מכף כל הנוצרים הליברלים, המקשים קושיות חמורות, שעד עתה לא היתה תשובה עליהן. בכל אופן, היו צריכות עדת העיר טור והקונסיסטוריה היהודית הליברלית בפרנציה להוקיר את הד"ר ברויאר ולגדל את כבודו. כך אמנם היה הדין נותן. אבל למעשה לא כך עלתה לד"ר ברויאר, הפודה והמציל, אלא העדה כולהי התנפלה עליו, גרשה איתו מבית־התפלה בחרפה והורידה אותו מכסא־הרבנות, והקונסיסטוריה היהודית בפרנציה אשרה גרושים אלה. ועכשיו מתבררת בבית־דין בפאריז הקובלנא, אשר הגיש הרב המגורש על עדתו ועל הקונסיסטוריה ואשר בה הוא דורש חצי־מיליון פרנק דמי פצוי בעד הרעה אשר עשו לו והבזיון אשר גרמו לו.

אפשר ילך הד"ר זאמטר לפאריז לדרוש דין ומשפט־צדק לד"ר ברויאר „הקדוש" ?

יעקב לשצינסקי.

הַסְטוּדֶנְטִים הַיְּהוּדִים בְּשְׁוֵיצַרְיָה.

(סוף.)

הנה אמרנו, שלא הרי הפקולטטים למדעים הטבעיים, כגון הפקולטט לחכמת הרפואה. כהרי הפקולטטים למדעים העיוניים.

ובאמת, אם נקביל את מספרם הכללי של הזרים בקרב התלמידים לחכמת הרפואה למספר ה„רוסים" בקרב הזרים שבפקולטט זה, נראה, כי צעקת השויצרים, שהזרים דוחקים את רגלי אדוני הארץ, יש לה יסוד במציאות, ואין למהר ולהאשים את השויצרים באנטישמיות רק על סמך זה, שמצבנו נורא ואין דומה לו. המספרים שנביא תיכף יוכיחו, כי מצב הדברים הכריח את הדקטורים להכריז ולהודיע בשנים האחרונות לפני התחלת הלמודים, שהמקומות בלברטריום יחלקו ראשונה בין הסטודנטים השויצרים, ורק המקומות הפנויים, שישארו לאחר חלוקה, יעלו בחלקם של הזרים: אלמלא תקנה זו ודאי היו השויצרים מוכרחים לבקש להם מקום למוד במדינות אחרות.

מספר הסטודנטים הזרים בפקולטט לחכמת הרפואה הגיע:

בשנת	1890	עד	33 %₀	ממספר כל הסטודנטים שבאותו פקולטט.
„	1900	„	52 „	„ „ „ „ „
„	1905	„	66 „	„ „ „ „ „
„	1906	„	70 „	„ „ „ „ „
„	1907	„	70 „	„ „ „ „ „
„	1910	„	61 „	„ „ „ „ „

הרי שעוד בשנות התשעים למאה הקודמת הגיע מספר הזרים בפקולטט לחכמת הרפואה עד כדי שליש של כל הסטודנטים באותו הפקולטט, בסוף המאה—עד ליותר מחצי (52 %₀), ובשנות 1906־1907 — עד ליותר משני שלישים (70 %₀!). ורק בשנה האחרונה—1910 — שוב ירד המספר עד 61 %, וכי לבאור והסברה צריכים המספרים הללו? הדוקרים את העין בבהירותם, ואם יטריח הקורא וישוב ויעיין במספרים אשר הבאנו למעלה, אז יראה, כי התרבות מספרם של „הרוסים" באוניברסיטות השויצריות חל אמנם באותן השנים, שבהן גדל מספר הזרים בפקולטט לחכמת הרפואה, ואולם ליתר בהירות נביא גם את מספר „הרוסים" בקרב הזרים של תלמידי הפקולטט לחכמת הרפואה. בין הסטודנטים הזרים של פקולטט זה נמצאו „רוסים":

לעבר הפנה החשכה והנדחת, אשר ממנה יצא...

„המתחילים בדבר היו תינוקות של בית רבן, אשר גורשו מבתי־הספר ומבתי־החנוך ועמדו עד־בוש אחורי הדלתות, הנעולות בפניהם. שבו התינוקות אל בתי אבותיהם, בזויים ומדוכאים ודמעות בעיניהם: לא נוכל עוד לדפוק על הדלתות הסגורות—גדולה החרפה ביותר.

„אחריהם באו גם הגדולים, אשר ימים רבים רדפו אותם כמתנה הזר וגרשו אותם ממקום למקום ולא נתנו מנוחה להם. ביום אחד קמו הנרדפים הללו ועזבו את מקום המשטמה ומהרו אל פנתם הראשונה, הפנה החשכה, וגם הבט לא הביטו אחריהם בנוסם, כי אמרו: לא נוכל עוד להשפיל את ערך האדם בנו — גדולה החרפה ביותר.

„ואז שבו גם החכמים והסופרים ואנשי־המדע, אשר חלמו כל ימיהם את חלום האהבה והאחוה, ובתומת־לבם הניעו ראשיהם לכל גלי החרפה והבוז והשנאה היוקדת, אשר נתכו עליהם בלי־הרף ובלי־מעצור. האנשים התמימים והקדושים האלה הבינו פעם אחת, כי יש אשר ייקר בעיני האדם כבודו וגאונו, אשר ירש מאבותיו, מכל חמדת העמים הזרים.

„ואחרונים שבו ובאו שני הדפוטטים הבודדים, אשר היו לעם הנרדף ורצוץ־המשפט בבית־המחוקקים הגדול של העם הגדול והזר. שני האנשים הטובים האלה שני קרבנות היו, אשר הקריב העם הקטן והשוטה על מזבח הפרלמנטריות הזרה באכזריות רבה. ימים רבים התלבטו הדפוטטים הבודדים האלה על הבמה הזרה וקבלו על עצמם באהבה את כל קיתונות הרותחים, אשר הריקו שונאיהם על ראשם בצהלת־פראים. ואולם יום אחד מלאה הסאה ונלאו נשוא עוד את כל החרפה וירדו מעל הבמה ושבו והלכו לבתיהם, אל הפנה החשכה והנדחת, אשר ממנה יצאו. הלא סוף־כל־סוף גם דפוטטים היושבים בבית־המחוקקים, קרואים אדם!...

„כך עשה העם הקטן והחלש, בשוב אליו רוחו. ובני־הצפון הזרים עומדים ומתפלאים על העם הזה, קשה־העורף, ההולך ומתרחק מהם כהמון מבלי הביט אחריו, הולך ושב בתשובה שלמה אל פנתו החשכה, אל אלהיו העתיק ואל כ ב ו ד ו ה ר א ש ו ן"...

. . . .

הקיצותי ופקחתי את עיני. כפי הנראה, נרדמתי על כסאי, ליד העששית הדולקת. שפשפתי את עיני והבטתי לפני. על השלחן מונח כנגדי גליון ה„נאוואיע וורעמיא", וכו מאמרו של ב ו ר נ י ן על „משורר הז'ידים" ח. נ. ב י א ל י ק; סמוך לו פתוח גם הגליון של העתון העברי, המבשר לנו בשורה, כי יהודי פטרבורג מתאספים לאספה למחות בכל תוקף כנגד זלזוליו של בורנין זה. והנה עוד עתונים רבים, וכולם מטפלים בהתשובה הנמרצה, שהשיב הדפוטט היהודי נ י ס ל ו ב י ץ להדפוטט הרוסי ג ו ט ש ק ו ב.

מחזה אחר לחלוטין לנגד עיני...

אכן החזיונות הטובים אינם באים לו לאדם אלא בחלום!

בשנת 1890	עד 49 ‎%‎
„ 1900	„ „ 72
„ 1905	„ „ 83
„ 1906	„ „ 85
„ 1907	„ „ 86
„ 1910	„ „ 72

ובכן: עוד בשנות התשעים למאה שעברה הגיע מספר ה„רוסים" בקרב הזרים שבתלמידי הפקולטט לחכמת הרפואה כמעט עד החצי (49 ‎%‎); בסוף המאה—כמעט עד שלשה רבעים (72%), ובשנות 7—1905 הגיע הדבר לידי כך, עד שכמעט קשה היה למצוא בקרב הזרים של הפקולטט לחכמת הרפואה בני עם אחר חוץ מיהודים, או, ביותר דיוק, יהודיות מרוסיה. דבר זה — שרוב ה„רוסים" היו נשים ולא גברים — הטביע את חותמו המיוחד על הקולוניה ה„רוסית". למשל, בשנת 1905 הגיע מספר הנשים בין תלמידי חכמות הרפואה ליותר מחצי — 53 ‎%‎; מהן היו „רוסיות"—88 ‎%‎. בשנת 1906 הגיע מספר הנשים לחמשים וארבעה פרוצ'; מהן „רוסיות"—90%. היחסים האלה נשתנו קצת רק בשנת 1910, כשירד מספר הנשים בכלל בפקולטט לחכמת הרפואה עד לשלשים ותשעה פרוצ' ומהן היו „רוסיות" רק 81%.

בכלל חשובים הם המספרים, המראים את רבוי הנשים הבאות מרוסיה לשויצריה על מנת ללמוד. הנה כן נמצאו נשים „רוסיות" בכל אוניברסיטות שויצריה:

בשנת 1890	— 107
„ 18.5	— 227
„ 1900	— 594
„ 1905	— 1165
„ 1906	— 1507
„ 1907	— 1454
„ 1910	— 973

כלומר: לפעמים נמצאו באוניברסיטות שויצריה עד אלף וחמש מאות סטודנטות שבאו מרוסיה. אפילו אם נקביל את השנה הראשונה—1890—להאחרונה—1910, גם אז יהיה הרבוי יותר מפי תשעה. אבל אם נמוד את הרבוי עפ"י המספרים של שנת 1906, אז יהיה כמעט פי חמשה־עשר. הטבלא הזאת מוכיחה, כי צדקה השערתנו, האמורה למעלה, שפתיחת בתי־מדרש גבוהים לנשים ברוסיה גרמה במדה ידועה לכך, שבשנים האחרונות נתמעט מספר ה„רוסים" באוניברסיטות שויצריה.

עכשיו נעבור אל המספרים אשר יראו לנו; עד כמה נבדלים הם הסטודנטים ה„רוסית" מחבריהם השויצרים וגם מחבריהם הזרים, בני עמים אחרים. ראשית כל — הבדל המין, הרי טבלא ע"ד מספר הסטודנטות באוניברסיטות שויצריה:

בשנת	מספר הסטודנטות השויצריות	מספר הסטודנטות בנות ארצות אחרות חוץ מרוסיה	מספר הסטודנטות הרוסיות
1890	15	37	107
1895	45	121	227
1900	111	147	594
1905	141	196	1165
1906	172	225	1507
1910	244	289	973

לפני עשרים שנה היה מספר כל הסטודנטות השויצריות— חמש־עשרה ובשנת 1910—244, כלומר פי ששה־עשר. הרבוי הזה גדול הוא כשהוא לעצמו. אבל גם עתה הרי מספר הסטודנטות השויצריות מגיעית רק לרבע ממספר הסטודנטות הבאות לשויצריה מרוסיה, ואין אנו צריכים להוכיח, שהתנאים —, גם עצם הכניסה להאוניברסיטה וגם אמצעי הקיום במשך זמן הלמוד — נוחים לבנות הארץ הרבה יותר מאשר לבנותינו, הבאות מרוסיה. מספר הסטודנטות מבנות ארצות אחרות, חוץ מבנות רוסיה, גם כן אינו גדול בערך. בשנת 1890 — שלשים ושבע ואחרי עבור עשרים שנה — פחות משלש מאות. אם עפ"י שנת 1906 נשפוט, אז נראה, שמספר הסטודנטות שבאוניברסיטות שויצריה גם מבנות הארץ וגם מבנות ארצות אחרות, חוץ מבנות רוסיה, לא הגיע אפילו עד לשליש מן הסטודנטות שבאו מרוסיה. הבדל המין יבלט עוד יותר מתוך הקבלת מספר הנשים למספר הגברים בכל שלש הקטגוריות: בני הארץ, זרים מכל הארצות חוץ מרוסיה ו„רוסים". הנה כן בשנת 1890 היה המספר היחסי בקטגוריה הראשונה — רק פרוצנט אחד נשים לגבי גברים; בקטגוריה השניה — 8%, ובקטגוריה השלישית— יותר מן 50% (107 נשים לגבי 195 „רוסים" בכלל). בשנת 1900 היה המספר היחסי בקטגוריה הראשונה פחות מן 5%; בקטגוריה השניה — כמעט 13% ובקטגוריה השלישית — כמעט 74% (594 לגבי 805). ושוב נעמוד על שנת 1906, המצטינת במספרן הרב של הסטודנטות ה„רוסיות". בשנה זו היה המספר היחסי בקטגוריה הראשונה 6%, בקטגוריה השניה — 14% ובקטגוריה השלישית—65% (1507 לגבי 2322). המספרים הללו דים כדי להוכיח, מה רב הוא ההבדל המיני בין שלש הקולוניות: של בני עם־הארץ, של הזרים מכל הארצות חוץ מרוסיה ושל „הרוסים". במשך עשרים שנה כבר הורגלו, כמובן, בחזיון זה — עלמה העוסקת כגבר בחקירת בנין גופו של האדם וברפוי חולים, ואפילו ברפוי „מחלות מכוערות". אבל לפני עשרים שנה, כמה תמוהה ושנואה ומאוסה היתה בעיני השויצרים ה„בריה המשונה" הזאת, שגם שערותיה היו גזוזות כשערות גבר וגם למודיה היו למודי גבר.

ההבדל בין הקולוניה הסטודנטית היהודית ובין הקולוניות האחרות יהיה ניכר גם עפ"י מקצעות המדע, שבהן הן עוסקות. הנה כן נחלקו הסטודנטים „הרוסים" לפי הפקולטטים באופן כזה:

בשנת	מספר התלמידים בפקולטט לרפואה.	מספר התלמידים בפקולטט למשפטים.	מספר התלמידים בפקולטט לפילוסופיה *).
1890	139	3	52
1895	198	11	169
1900	533	12	260
1905	1006	68	670
1910	867	111	725

בפילוסופיה הטהורה, כלומר בחכמת ההגיון, עוסק רק מעוט מן המעוט של ה„רוסים", והמספר הרב של תלמידי הפילוסופיה מתבאר ע"י זה, שעלמות רבות, בבואן לחוץ־לארץ ובטרם היות ביכלתן לעמוד למבחן, הן נכנסות לפי שעה לפקולטט לפילוסופיה על מנת לשמוע את החכמות הטבעיות שנה אחת, כדי שאחר־כך, בהיותן לסטודנטות בפועל, תעלה להן שנה זו בחשבון. לפיכך אפשר, לפי דעתנו, לאמר, שרוב ה„פילוסופים" הם העתידים להיות בקרוב רופאים. מספר תלמידי הפקולטט לתורת המשפטים היה בראשית התקופה הנדונה פרוצנט אחד וחצי; בשנת 1895—3 פרוצ.; בשנת 1900—עוד הפעם רק

*) במספר הזה נכללו גם הלומדים את החכמות הטבעיות. י. ל.

פרוצנט אחד וחצי; בשנת 1905 — עלה עד כדי 4 פרוצ. כמעט; ובשנה האחרונה, כשבפקולטט לתורת המשפטים נתרבו התלמידים היהודים במדה גדולה, ג"כ לא עלה המספר היחסי אלא עד כדי 7 פרוצ. עתה נסורה ונראה את המספר היחסי של התלמידים לתורת המשפטים, למשל, בקרב שתי הקולוניות האחרות — של השויצרים ושל הזרים חוץ מבני רוסיה.

מספר התלמידים בפקולטט לתורת המשפטים היה:

בשנת	אצל השויצרים	אצל הזרים חוץ מבני רוסיה.
1890	18%	26%
1900	21 „	15 „
1905	24 „	19 „
1910	25 „	21 „

אנו רואים איפוא, שבקולוניה הראשונה היה מספר התלמידים לתורת המשפטים בשנת 1890 גדול פי שנים־עשר ובקולוניה השניה — פי שמונה־עשר מאשר בקולוניה היהודית. בשנת 1900: בקולוניה הראשונה — פי ארבעה־עשר ובקולוניה השניה — פי עשרה מאשר בקולוניה היהודית, ואפילו בשנת 1910, כשגם בקולוניה היהודית נתרבה מספר התלמידים לתורת המשפטים ובכלל נתרבה מספר הגברים לרגלי ההגבלות הקשות ברוסיה, — גם באותה שנה גדול היה מספר התלמידים של הפקולטט הזה בשתי הקולוניות האחרות פי שלשה ופי ארבעה מאשר בקולוניה היהודית.

* *

כאן אנו מפסיקים. מודים אנחנו, שאותם המספרים והבאורים להם, אשר הבאנו במאמרנו זה, מבליטים רק את דמותה החיצונית של קולונית הסטודנטים היהודית אשר בשויצריה ואינם מבליטים את איכותה הפנימית. ובכל זאת נדמים לנו גם הברורים הללו לנחוצים, ומי יתן והיו בידינו לעת־עתה לכל־הפחות מספרים וברורים כאלה על דבר קולוניות הסטודנטים שלנו גם בארצות אחרות. מן הברורים האלה נוכל לעבור אחר־כך לחקירת מהותן ואיכותן הפנימיות של הקולוניות, ורק לאחר שיתברר לנו המצב האמתי כמו שהוא, או אז אפשר יהיה לנו לחשוב מחשבות על סדור עניני הסטודנטים שלנו במובן ההתעזרות ומתוך הנקודה של תחית העם הרוחנית, שהיא היא שצריכה לשמש יסוד בכל מפעלינו.

ציריך, שויצריה.

י. ל.

קוֹנְטְרַבַּנְדִיסְטִים.

(מרשמי מסע.)

I.

כשהייתי תלמיד באוניברסיטה הברלינית נסעתי באחד מימי־החפש, בקיץ, לרוסיה. כל מה שהרכבת נתרחקה מברלין נתרוקנה יותר ויותר מן הנוסעים הגרמנים, וקרוב לגבול רוסיה נשארו בעגלת המחלקה הרביעית, אשר בה נסעתי אנכי, רק יהודים אחדים. נוסעים חדשים לא נתוספו בעגלתנו כלל. והנה באנו לאיזו תחנה קטנה הקרובה לרוסיה, ופתאם פרץ אל העגלה ברעש ובהמולה רבה מחנה שלם של נוסעים חדשים, אנשים ונשים, כולם יהודים. הם היו לבושים בגדים חדשים ומהודרים, שאינם לפי מעמדם של אנשים פשוטים הנוסעים במחלקה הרביעית. אמרתי בלבי: הללו היו בחוץ־לארץ, בעיר הסמוכה לגבול, והשתמשו במקרה הזה לקנות לעצמם בגדים בזול טובים ויפים מאלו שהם יכולים לקנות בעירם ובארצם. ואולם עוד מעט והכרתי, שהיהודים האלה אינם סתם נוסעים. כולם היו מסובלים חבילות וצרורות של מיני סחורות שונים. לנשים היו סלי־יד מלאים דגים ומליחים. האם מוכרות־דגים הן? לא, האנשים והנשים הללו חבורה אחת הם כולם. וחבילות המקלות והשמשיות וצרורות הסחורה מעידים, שהדגים אינם אלא סגולה מפני מראית־העין, שכל בני החבורה הזאת הם אנשים העוסקים בהבאת סחורה דרך הגבול שלא בהיתר כדי להעביר על המכס.

כולם היו נרגשים מאד; כולם היו מלאי תנועה. רגע רגע החליפו את מקומותיהם וסדרו מחדש את חבילותיהם. בצד ובכתף דחפו, נגפו איש את רעהו, אף־על־פי שבעגלה היו מקומות פנויים די כולם. הבטתי בפני האנשים האלה ומלאתי התמרמרות על עסקם הנבזה ופזיזותם ועצב ניותם המכוערות. כפעם בפעם זרקו מבטים חודרים בפני הנוסעים האחרים שנמצאו בעגלה, וברמזים, בהעויות ובמלים מקוטעות שוחחו בינם לבין עצמם. על פניהם, תנועותיהם ודבוריהם היה נסוך פחד אחד משותף לכולם — לבלי לפול בידי שומרי הגבול, ותקוה אחת משותפת לכולם — להנצל מפני הסכנה האורבת להם. כשנוכחו, שבעגלה נוסעים רק יהודים נפכחה מלבם דאגה אחת: לכל־הפחות כאן, בעגלה, בטוחים הם מסכנה ופה יכולים הם לסדר את עניניהם כראוי לעין כל בלי מורא ופחד.

והעבודה החלה מתוך פזיזות, אי־סדר ואבוד־זמן, המצויים כל־כך ברגעי הפחד. במהירות הריקו את הסלים והתירו את החבילות. הכל זכו למתנות יפות: שמשיות משי, מגבעות יפות, מטפחות ומעילים, וכולם לבשו פתאם צורה משונה ומגוחכה. אשה באה בימים, הלבושה שמלת חול פשוטה, חבשה לראשה מגבעת־פאר, המתאימה לעלמה צעירה הלובשת שני ועדנים. יהודי עני, לבוש מעיל ארוך, חוגר למתניו חגורה יפה ונוטל בידו שמשית־משי. הכל קבלו מתנות יפות קטנות גם אל תוך כיסיהם: קשוטים, רקמה, ארנקים, שעונים. סוף סוף נגמרה חלוקת המתנות, נצררו הצרורות, והנשים סדרו סדור אחרון את שטיח הדגים בסליהן מלמעלה. הרכבת נשאת במהירות גדולה, והנוסעים החדשים עיניהם כלות מיחל אל הרגע, שהם יראים אותו כל־כך — לעברת הגבול. מרחוק נראו הפסים השחורים והלבנים של אהל־השמירה. הורגשו נדנודים תכופים וחזקים קצת: הרכבת עברה על פני גשר ממעל למעלה או לנחל, — ברוסיה אנחנו. ההתרגשות חזקה. לעתים קרובות פורצות אנחות עמוקות מתוך לב הנוסעים. מפיהם נזרקים שמותיהם של אי־אלה פקידים, שלפי החשבון היום הוא המשמר שלהם. „מי יודע, אם הם יהיו", נאנח אחד מן החבורה בדאגה, ורעד ופחד תוקפים את כל בני החבורה. הנוסעים התחילו נדחקים אל החלונות ומביטים מתוך התרגשות גדולה אל המרחב הפתוח. „מה קרה, האומנם... כבר?" שואלים הם איש את רעהו. אני מפרש לעצמי את מובנה של השאלה, כי כבר נראית להם התחנה הרוסית והכירו מרחוק, כי על המשמר עומדים פקידים שאינם רצוים להם. גם אני נגש אל אחד החלונות, מוצא לי פנה קטנה כדי להשקיף מתיכו לחוץ, אני מסתכל ומחפש במרחב הירוק את סוד ההתרגשות החזקה, שתקפה פתאם את החבורה החשודה, ותיכף נגלה לי סוד זה; השערתי לא היתה נכונה. אני רואה: אחד מן החבורה משליך את סחורתו החוצה חבילה חבילה. ודאי, — עוברת מחשבה בלבי, — יש לו

חבר, העומד כאן בשדה מוכן ומזומן לאסוף את החבילות. אבל מה גדול תמהוני, שהתרגשותם של הצובאים על החלונות מתגברת מרגע לרגע ומגיעה ועולה עד לבהלה ואימת מות. ההתרגשות תוקפת גם אותי שלא מדעתי, אני מביט אל השדה, מסתכל בפני החבורה ואני נמלא פחד לא אדע שחרו; והנה — אחד הנוסעים קופץ פתאם מתוך העגלה אל השדה. הוא נופל, אך תיכף הוא קם על רגליו חי ובריא. מתוך הלבבות שנתכוצו מפחד פורצת אנחת־שמחה, ומן הפיות מתמלטת ברכת תודה לאל: „ברוך השם, ברוך השם!״ ותיכף לברכה דממה. דומה, שמרוב התרגשות ניטל הדבר מאת דהבורה. גם אני עומד נדהם למראה אשר ראו עיני. אל אלהים! האם כל־כך גדולה היא התאוה לכסף, עד כי יוכל אדם להעמיד על נקלה בסכנה את חייו, שבודאי גם הם יקרים לו עד מאד?!

כשהורגעו הרוחות מעט שאלתי את הקינטרבנדיסטים, מדוע עשה חברם את המעשה הנורא הזה, מדוע חרף את נפשו למות. והם הסבירו לי את הדבר: כולם יושבים על הספר וכולם יש להם תעודות מיוחדות, המתירות להם לעביר את הגבול. אבל תעודות כאלה נתנות רק לאנשים שלא נתפשו מעולם בעון גנבת מכס. והאיש הזה, אשר סכן זה עתה את נפשו, נתפש פעם ולקחו מאתו את תעודתו, ולכן איננו יכול עוד לעבור את הגבול במותם בעגלה. ועוד ספרו לי, שהם עושים את דרכם זו פעם או גם פעמים בשבוע, וגם חברם זה נוסע אתם לפעמים קרובות, וכפעם בפעם הוא קופץ מתוך העגלה, וגדולים חסדי ה׳: הוא כבר הורגל בכך. מתוך שיחתם אתי נודע לי, שהסחורה אשר הם מעבירים אינה שלהם, אלא של אחרים, והם מקבלים בשכרם רק חלק קטן ממחיר המכס. פרנסתם מצומצמת מאד. כולם עניים וחיים הם חיי דוחק וצער ואין להם אלא לחם צר לאכול ובגד דל ללבוש. „זו היא פרנסתנו הארורה״, — כך סיימו את ספורם. הדברים הפשוטים האלה נגעו עד לבי. הבטתי בפני הקונטר־בנדיסטים האומללים, ראיתי את ענות נפשם, את עומק־התרגשותם, את פחד הסכנה הכרוכה להם תמיד בפרנסתם הנוראה, — ומלבי אבדה ונכרתה כל ההתמרמרות נגד האנשים האלה; נעלמה ממני הדעה הבטוחה, שקננה בי קודם לכן, כי הקונטרבנדסטים האלה גנות וחרפה, שאת וספחת הם לכולנו. רבונו של עולם! — שוע עכשיו לבי בקרבי, — לחיות הם רוצים... מחשבות נוגות תקפוני כשקרבנו אל התחנה וראיתי, כמה היארו פני האומללים משמחה, כשנוכחו שעל המשמר אמנם עומדים אותם הפקידים אשר להם חכו, להם קוו. הסכנה עברה; אורות במהון ומנוחה הצהיבו בפני האומללים. גם אנכי נשתתפי בשמחתם; בשמחת האנשים האלה, שעוד לפני שעה אחת תעבתי וגרפתי אותם בלבי. הושטתי להם את ידי ונפרדתי מעליהם מתוך חום־לב. בושתי מפני האנשים האלה, בישתי בשל הבוז והשנאה אשר רחש לבי אליהם קודם לכן, ושמחתי, כי מצאתי באמת ובתמים סנגוריה לחבורה זו, שזה עתה חשבתיה לחלאת עמי.

II.

ושוב נזדמנתי למקום אחד עם קונטרבנדיסטים, שודדי הגבול, אבל בתנאים אחרים לגמרי.

זה היה באחד ממסעי הרבים במזרח; בדרך מבירות ליפו, נסעתי באחת האניות היפות של החברה האיטלקית, הפורשת את רשתה על הים התיכון. האניה היתה גדולה והדורה ביפיה מאד, בכל עבר ופינה הבריקו היופי והנקיון. הכל היה מסודר כאן על פי הדרישות האחרונות של הקומפורט. האניה הפליגה לדרכה לפנות ערב. העלו את המנורות האלקטריות וערכו את השלחנות, שוקט היה הים והספינה נשאת במהירות ובמנוחה על פני התהום השחורה. מתוך תנועותיה של האניה נבראו ונחרבו בגלים צרופי יופי, ואיש לא הלה ולא הרגיש ביופי הרב הזה שבין רגע נולד ובין רגע אבד. מרחוק ניכר היה חוץ סוריה ורצועת האדמה, שלותה איתנו בדרכנו, הגדילה עוד את רגשי הבטחון והמנוחה שהיו נסוכים באניה, בים, בשמים ובאויר הדרך. ירד עלינו לילה. החוף נעלם ונבלע באויר האפל. התחיל מהבהב אור זהבם של הכוכבים הקטנים. הנוסעים ישבו על מכסה האניה והתענגו על יפיו ורוך נעימותו של הלילה המזרחי. במקרה נודעתי לאחד האופיצרים האיטלקים מאופיצרי האניה. הוא וחבריו היו לבושים כולם בגדי שרד לבנים ומגוהצים. פניהם הביעו מנוחה ונחת־רוח, שהספיקו להם יופי אניתם וההכרה, שגם פה נשא בין המים והשמים רסיס אחד מזיוה של איטליה ותרבותה. שוחחתי עם האופיצר על הספרות האיטלקית. על אנונציו, שעזב את ארץ מולדתו והלך לצרפת, על היהודים באיטליה, על הציונות. שיחתנו שטה, עברה מנושא לנושא על נקלה ובמנוחה שאננה כזו של האניה השטה בים השוקט. ואולם מכל דברי איש שיחתי היה בולט רעיון אחד — גדולתה של התרבות האיטלקית. הוא דבר בהתלהבות על יופי השפה האיטלקית, על התפתחות ספרותה, על המוסיקה והאמנות הפורחות בארצו. וגם הוא עצמו היה יפה, הדור, מנומס ומלא טעם, ונעימה היתה לו חכרתו של האדם הקולטורי, המתפאר בעשרו הרוחני של עמו ויפיו המוסרי.

השעה היתה מאוחרת. הלילה פרש על הכל את צעיפו השחור. כוכבים קטנים הבהבו כנקודות זהב בחשכת השמים הכחולים, רוב הנוסעים כבר ישנו. על המכסה נשארו רק נוסעים אחדים, שהתנמנמו תנומה קלה בשבתם על הספסלים או בתוך כסאות ארוכים. והנה פתאם עצרה האניה במהלכה המהיר וכמעט שעמדה. מן המתנמנמים והישנים הרגישו רבים את השנוי בנענועי האניה ויקיצו. האם קרה דבר? ואולם האופיצרים והמלחים שקטים, ומניחתם מרגיעה גם את הנוסעים. אנו מביטים אל כל רוחות השמים, אבל מבטי עינינו אינם מנצחים את חשכת הלילה. ממרחק רב, ממקום שם צריכה להיות רצועת החוף, נראים שביבי־אש, המזהירים ככוכבים על הארץ. האניה עושה נענועים שונים, סובבת מרוח לרוח ולבסוף עמדה לגמרי. רבים מן הנוסעים קמו ממטותיהם ועלו על המכסה לדעת, עמידה זו מה היא. והנה רחוק־רחוק, בתוך הים, נראתה לפתע פתאם אש אדומה—ותיכף כבתה. ברי איפוא, שהאניה מחכה לאיזו סירה השטה בים. האניה התחילה שוב שטה בחלל האפל קדימה, אחורנית, ימינה, שמאלה. כנראה מבקשת היא את הסירה שנגלתה ונעלמה. ושוב נצנצה האש אדומה, והנה קרובה היא לאניתנו. באניה הדליקו פנס גדול, אשר שפך אור על מרחק גדול בים, וכבר אפשר היה לראות, כי סירת־מפרש נגשת וקרבה אלינו. עוד מעט ואראה את הסירה לכל פרטיה. הסירה נגשת בלאט. היא מלאה אנשים השוכבים ויושבים צפופים, איש דבוק ברעהו או איש על רעהו. כולם מחרישים, לא נשמע אף הגה קל. על הכל, על הים על הסירה ועל האנשים אשר בתוכה שפוך איזה סוד. על יד התורן עומדים אנשים אחדים, שדמותם דמות שודדים. הכרת פניהם עונה בהם, כי הם מוכנים ומזומנים לכל. מן האניה שלשלו למטה את הסולם. רב־המלחים והאופיצרים עמדו על־יד המבוא. סמוך להם הופיע איזה ערבי, אשר נתן סימנים לערבים מנהלי הסירה. על הסולם עלה מתוך הסירה סוכן וישיח בחשאי, אבל בהתרגשות גדולה, עם חברו שחכה לו. השיחה, שנשתתף בה גם רב המלחים, נגמרה, ונוסעי הסירה החלו לעלות על האניה. עולה מחנה שלם של אנשים צעירים

וחזקים. אני מביט ומשתומם, אנשים עולים ועולים. דומה הדבר כאלו על פי פקודת קסם יוצא פתאום צבא רב מבטן הים. אני מונה את העולים — תשעים וחמשה איש נחבאו בסירה.

מי הם האנשים האלה? שואל אנכי. עונים לי: האנשים האלה בורחים מן העבודה בצבא. רובם נוצרים, אבל יש בהם גם מושלמים. ההשתמטות מן העבודה בצבא היתה למכת מדינה בטורקיה, הצעירים, הנקראים לצבא, אינם מקבלים רשות לעזוב את הארץ, אין נותנים להם לנסוע דרך הנמלים, והרי הם נמלטים בגנבה. עושים למפרע חוזה עם שלטוני האניות, מפליגים בליל חושך ואפלה בסירה ומדביקים את האניה בדרך, במקום שהותנה עליו מראש, והאניה מקבלת את הבורחים באמצע הים. ובגנבה זו עוסקות חברות רשמיות, שנתאשרו על ידי ממשלות, ופקידיהן, המדברים גבוהה גבוהה על השכלת עמם ותרבותו.

הערבים שעלו אל האניה השתדלו ללבוש תיכף צורה חדשה. רבים מהם הסירו את התרבושים מעל ראשם והחליפום בכובעים, שקהם והכין למענם הסוכן, אשר עלה אל האניה בבירות. אחרים לבשו גם מעילים אירופאים. החבורה היתה שרויה בשמחה גדולה — השיגה את מטרתה. כיון שכבר עלו אל האניה כבר נצולו מן הסכנה: אניה זרה דינה כדין טריטוריה מיוחדה של מדינתה. עכשיו כבר נמצאו הבורחים ברשותה של ממשלה אחרת. הללו בוגדים בעמם, בארצם, במדינתם, וחברה בת תרבות ואנשים בעלי השכלה עוזרים להם ועוסקים בגנבה מכוערה זו לשם כסף.

באניה נמצאו גם עותומנים אחרים. הם חרקו שן למראה הזה, המחלל את כבוד ארצם, אבל קצרה ידם מעשות דבר, ובבושת פנים התבוננו אל הרקבון, השולט בקרב בני עמם, ואל השקר הגדול, הבולט מן התרבות האירופית הזרה להם.

עמדתי על מקומי ובמחי רשרשה שאלה: מה היה, לו עוללה האניה כך לא לטורקיה, כי אם לגרמניה למשל? האם לא היו הנוסעים הגרמנים מתקוממים כאיש אחד נגד החברה הזרה ופקידיה מנהלי האניה ולא היו עושים בהם נקמות? ואולם רק רגע אחד רשרשה שאלה זו במחי. מחשבתי לא היתה פנויה אותה שעה לעין במצבה של טורקיה. כשהבטתי אל הקונטרבנדיסטים האיטלקים אשר לפני, אי־אפשר היה לי לבלי להקבילם אל אותם הקונטרבנדיסטים. אשר פגשתי על גבול רוסיה. מצד אחד יהודים עניים, המעמדים את חייהם בסכנה ועושים מה שעושים מתוך הכרח לפרנס את עצמם ואת ביתם, ומן הצד השני פקידים, העושים בבטחון ובמנוחה גמורה את מעשיהם המנוולים לשם איזו הוספה על משכורתם ההגונה; מצד אחד אנשים פשוטים, מן ההמון, שלא זכו לשום חנוך וכל שיחתם ודאגתם הוא הלחם לפיהם ולפי טפם, ומן הצד השני אנשים בעלי תרבות והשכלה, המתגאים בגדולת השכלתם ובתרבות עמם, — שתי חבורות העוסקות בדבר אחר, בגנבה אחת. למי משתיהן היתרון המוסרי?

למחר בבקר נתקלתי באופיצר האיטלקי שהיה איש שיחתי אתמול בלילה. הוא קדמני בשלום, אבל אנכי נשתמטתי ממנו. בושתי מפניו, כשם שבושתי מפני הקונטרבנדיסטים היהודים. אבל אז בושתי בשל רגשי הבוז וההתמרמרות אשר רחש לבי אל היהודים, ועכשיו בושתי וגם נכלמתי בשל התרבות וההשכלה, שעליהן דבר האיטלקי אתמול גבוהה גבוהה...

יעקב כהן.

אָבִיב בַּסְּתָו.

I.

אֶמֶשׁ יִלֵּל הָרוּחַ, יָרְדוּ גְשָׁמִים מְרֻבִּים,
וְהַבֹּקֶר כֹּה שַׁאֲנָן וְחָבִיב;
מַה־לִּי רוּחַ וָגֶשֶׁם וְהֶעָלִים הַצְּהֻבִּים,
אִם אָנֹכִי הָאָבִיב?!

תְּכֵלֶת זַכָּה שׁוּב תָּצִיץ מִבֵּין פִּרְצֵי הֶעָבִים,
מֵעֵינֵי־זִיו רַעֲנַנִּים יָקִירוּ;
חֵי הָאוֹר, אִם לֹא יָמִים יְמֵי־אוֹר הוֹלְכִים שָׁבִים
וּזְמַן רָב לֹא יָמִירוּ.

וְאִם יָחִישׁ וְיָשׁוּב הַסְּתָו אֶל עֲנָנָיו
וְקִינָתוֹ יְחַדֵּשׁ הַמָּרָה,
חַי אֲנִי, אִם לֹא אֶעֱבֹר עִם שׁוֹשַׁנַּי עַל פָּנָיו
וְעַל פִּי צְחֹק־נְהָרָה.

יֵשׁ נְעָרוֹת חֲדָשׁוֹת, קְהַל פַּרְפָּרִים הַטּוֹבִים
וּכְפַרְפָּרִים מְרַפְרְפוֹת סָבִיב — —
מַה־לִּי רוּחַ וָגֶשֶׁם וְהֶעָלִים הַצְּהֻבִּים,
אִם אָנֹכִי הָאָבִיב?!

II.

לַמֶּרְחָב! לַמֶּרְחָב! שָׁם יָנֻץ אוֹר־סְתָו בְּכָל יָפְיוֹ!
הַיַּעַר—דְּבִיר־פָּז, רָפוּד מֶשִׁי וְתוֹלָע
וּמְפֻזָּר הַפָּז עַל כָּל צַד וְהַדְּמָמָה מַה־גְּדוֹלָה!
עַל עֵמֶק וָרָמָה
בְּאֻלַמֵּי הַדְּמָמָה
נִתְרוֹצֵץ, נָרִיעָה, אִישׁ רְעוּתוֹ נִדְלָקָה,
אִישׁ רְעוּתוֹ נַחְטֹפָה, נְאַמְּצָה בַּסֵּתֶר, נְחַבְּקָה,
וּבְחֹלִי־הַזָּהָב נִתְבּוֹסֵס.

וְסוֹד לוֹ לַיַּעַר וָקֶסֶם וְהוּא שׁוֹמֵר עַל סוֹדוֹ:
לִפְנַי וְלִפְנִים בּוֹ מַלְכָּה נָאָה יוֹשֶׁבֶת,
שַׂעְרָהּ נָפוּץ, מֻרְשֶׁלֶת שִׂמְלָתָהּ, עַל דּוֹדָהּ נֶעֱצֶבֶת...
בִּסְעִיפֵי כָּל דְּרָכִים,
בֵּין גְּזָעִים וּסְבָכִים
נְשׁוֹטֵט וּנְבַקֵּשׁ הַמַּלְכָּה הַנָּאָה,
הַמַּלְכָּה הַנּוּגָה כְּלֵב הַשַּׁלֶּכֶת נִמְצָאָה
וּבְשִׁירָה וּצְחֹק נְנַחֲמֶנָּה.

וּבְהַקְדִּים לְהַעֲרִיב הַיּוֹם וְהוּא עוֹלֶה בְּלַהֲבוֹ,
כָּל מֶרְחֲבֵי־עֵילָם אֵשׁ־שְׂרֵפָה אֲדֻמָּה
וְהַיַּעַר כִּמְדוּרַת־הַפָּז הַיּוֹקֶדֶת עַד־תֻּמָּה...
וְעֶצֶב לֹא־נוֹדָע...
מִשְּׁתָאִים נִצְמֶדֶת
וְהִנֵּה גַּם בָּנוּ הָאֵשׁ וּבְעֵינֵינוּ...
וְזָרַקְנוּ גַּם אָנוּ לַמּוֹקֵד מֵאֵשׁ־נְעוּרֵינוּ
וְצוֹוַחַת־אָשְׁרֵנוּ לוֹ תְּעַן...

III.

טַל־נְשִׁיקוֹת עֲבָרָנִי,
חָשׁ אֲנִי, פּוֹרֵחַ אָנִי.

עֶרֶב, דְּמָמָה, חֹשֶׁךְ סָבִיב —
וְעָלַי, גַּלֵּי הָאָבִיב.

שׁוֹכְבָה נָאוָה, מִתְרַפֶּקֶת,
וְנוֹשֶׁקֶת וְנוֹשֶׁקֶת.

מַה בַּחוּץ? הַיְקוּם גּוֹעַ,
כְּמַטָּה, רֶפֶשׁ — מִי יוֹדֵעַ?

אִתִּי נָאוָה, רַכָּה, קַלָּה,
וְעָלַי שׁוֹפַעַ טַלָּהּ.

הַס! רְסִיסֵי־גָבִישׁ בְּהִירִים
רוֹעֲדִים עָלַי, מַצְהִירִים...

רוֹעֲדִים כָּל בַּדֵּי כוֹסִי —
שִׁכָּרוֹן־עֶדְנָה תָּקַף אוֹתִי!

לִבִּי נִפְתָּח, נוֹתֵן רֵיחַ —
חָשׁ אֲנִי, אֲנִי פוֹרֵחַ...

(תרס"ה).

י. ד. ברקוביץ.

בְּנֵי־כְפָר.

(המשך.)

עכשיו הרהר פייבקה בשתי העבירות החמורות הללו ורוחו היה נרגש מאד. ברור היה לו, כי עוד מעט ותגיע השעה, אשר יעמידוהו לדין וישפטוהו כפלים בעד חטאתו, אשר חטא לאנישקה ולבן־האלהים. ואולם מה יענה ובמה יצטדק — איננו יודע...

בעבור שעה, כשקרבו עד טחנת־הרוח של הכפר הגדול, כבר התחילה השמש לרדת. מרחוק נתגלה נהר הכפר מבין האילנות הגדלים משני עבריו. על־פני הנהר היה מתוח גשר גבוה וארוך.

— הנה המנין שם! — קרא מתית והראה באצבעו על גגות־התבן, שהזהיבו מרחוק בזוהר השמש היורדת;

בעברם את הגשר, הביט פייבקה למטה, אל מי הנהר השחורים והעמוקים, המפכים בדממה והולכים לאט בצל האילנות. כמה גביה הגשר ומה עמוקים המים! פייבקה הרגיש פתאום מועקה כברה בלבו וצר היה לו עד כדי התעלף. אז עמד ותפס לאביו בכנף קפוטתו הקרועה ואמר לו מתוך יאוש רב:

— אבא, הן אני לא אוכל לענות...

— מה, אמן? אי, טפש שכמותך! אין זו עבודה קשה ביותר. וכי עבודה קשה היא זו? כשהכל עונים — אף אתה עונה אחריהם!... — שדל מתית את בנו בדברים רכים. ואולם פייבקה שמע, כי גם קול אביו רועד עכשיו.

מעבר השני של הגשר נתגלה לעין בית־המלון הגדול עם האכסדרה הרחבה, הפונה לרחוב הכפר. לפני האכסדרה נראו יהודים לבושים בגדי יום־טוב ומטפחות אדומות בידיהם, נשים עוטפות צעיפי־משי כתומים ונערים מתהלכים הנה והנה הלוצי־נעלים ואוחזים בידיהם סדורים קטנים חדשים. פייבקה הקשה את ערפו ולא רצה לילך אחר אביו אל הבית פנימה ונשאר עומד מבחוץ, כשהוא נחבא יחידי בין האורוה ובין דיר־העצים, עומד שם נבהל ומשתומם ועיניו השחורות והלוהטות מציצות לפניו מתחת כובעו הגדול והעמוק. ואולם לא הניחו לו לפייבקה לעמוד יחידי עת רבה. מיד נגלה עליו נער אחד מן הנערים, והוא בעל שערות אדומות ופנים קטנים, מכוסים בהרות־שמש, ועינים לבנות, קטנות ומהירות, וכולו מבהיק במלבושיו החדשים. נער זה, כשהתיצב לפני פייבקה, הסתכל בו תחילה מבלי דבר דבר; אחר־כך הוציא מכיסו מין בקבוק קטן מלא נוזלים, נענע אותו באויר אחת הנה ואחת הנה ועמד ותקע בו על חוטמו של פייבקה במהירות משונה. ואז פתח פיו ואמר לו:

— בן מי אתה?

פייבקה הרעים פניו וכבש עיניו בקרקע.

— שמע־נא, אתה תרנגול־הבר! למה תעמוד פה בחוץ? לך והתפלל מנחה. כבר התפללת מנחה?

— ל־לא...

— ונר הבאת?

— ל־לא...

— אותו היהודי בעל הקפוטה הקרועה אביך הוא?

— אַ־אַבִי...

הנער האדמוני תפס לו לפייבקה בידו.

— קום ולך עמדי, וראית את אשר יֵעָשֶׂה לאביך בבית.

בפנים הבית, אשר לשם דחף הנער האדמוני את פייבקה, היה חום מרובה והמולה מוזרה נשאת באויר והמון דברים ומראות משונים מרחפים ונבלעים זה בזה ומשמשים יחד בערבוביה. יהודים לבושי־שחורים עמדו אל הכתלים, הללו מתנועעים ומשתחוים, הללו מתופפים על לבם באגרופיהם, והללו קוראים מעל סדורי־התפלות בקול חזק ובוכים בהמולה רבה. נשמעו קולות של בני־אדם משתעלים ברמה. קֹחים ורָקים, נורפים חוטמיהם ברגש לתוך מטפחות אדומות. כסאות וספסלים נעתקו ממקומם ושרקו, ומאחורי הפרגוד, אשר שם בית־המבשלים, הגיע צלצול קערות וכפות וקול תינוק, הגועה בבכי.

באחת הפנות, ליד ערמה של שחת, ראה פייבקה את מתית אביו. כשהוא עומד ומתבונן כביבו אל כל העברים וממצמץ

בעיניו הצבות והארומות באֵמון רב ובבושת־פנים. מסביב לו נאספו המון נערים, כולם עליזים ודעתם זחה, עומדים צפופים ומתלחשים וקורצים בעיניהם זה לזה מתוך ערמומית יתירה.

— הרי לפניכם בנו של זה. הביטו אל כובעו! — קרא הנער האדמוני ודחף את פייבקה לתוך חבורת הנערים.

בשעה זו נגש אל מתית בן־אדם צעיר, והוא לבוש צוארון לבן, שעניבה חסרה לו. ורק קרס־נחושת מלוטש שבעתים מבריק מתוכו בקצהו המחודד. בן־אדם זה אחז רצועה כפולה שמונה בידו וניפף בה באויר, כאשר ינופף הפרש במגלבו, בנשתו אל סוסו האביר.

— ובכן, רב נפחא...

— מה, כונתי... להשתטח? — שאל מתית בהכנעה את האיש הצעיר וגחך בשעת־מעשה בבושת־פנים ובאמון רב אל מול חבורת הנערים, העומדים סביבו בקיצר־רוח ומחכים.

— אמנם כן, הטריח־נא עצמך והשתטח, רב נפחא. מהר ואל תעמוד. עוד מעט ופנה יום!

והאיש הצעיר בעל הצוארון הלבן הציץ בעין אחת קורצת על בני החבורה ושיב הרים את הרצועה וניפף בה באויר בהריצות רבה.

מתית עמד לכַנס את כנפי קפוטתו והתחיל כורע וצונח לאט־לאט, מתוך ישוב־הדעת, על ערמת השחת, אשר לפניו. אותה שעה הרים בן־האדם את הרצועה הכפולה שמונה באויר, כולו מוכן ומזומן לעשות מלאכתו באמונה ופניו מאירים מתוך רוב אושר ועדנים.

— אחת, שתים, שלש!... — התהילו הנערים מונים את מספר המלקות בקול רם וצחוק פרוע פרץ מפי כולם.

פייבקה עמד והביט על כל הנעשה לנגד עיניו בחרדה ובתמהון־לבב, רצה פייבקה לגשת אל אביו ולאחוז בו, כדי שיקום ויברח על־נפשו מפה. ואילם תוך־כדי־רגע התנער מתית וקם מעל ערמת השחת, כולו כפוף ונדכה, מגחך בבושת־פנים ומשפשף בידיו את עיניו האדומות.

— ועכשיו, רבי, הא לך את זה, אף הוא ראוי להִלָקות!— קרא הנער האדמוני אל בעל הרצועה ואחז בפייבקה ומשכהו אל הערמה. פייבקה הסמיק כילו והתאמץ להשמט מידי הנער באין אומר ודברים. הָלֹה לא הרפה ממנו. וכך היו מתנגחים שניהם בדומיה עד הגיעם אל הפתח. אז הציץ פייבקה בעיניו השחורות והלוהטות אל פני הנער הקטנים והאדמונים ואמר לו בחמה כבושה:

— את כל שִׁנֶיךָ אַקהה!

— מי? אתה? לבוש־קרעים שכמותך! הרי הבית הזה ביתנו הוא! היודע אתה, כי בערב ראש־השנה הייתי עם אבי־זקני בעיר?... הנה אקרא לליברוץ, ואז יראך את נחת־זרועו!

ומיד נתגלה לייברוץ, הוא לייבקה הרכב, המחמר אחרי סוסיו של בעל־האכסניה, בחור כהלכה, בעל־כתפים, לבוש כתונת של אברים, שצוארונה עשוי הדר ורקום משבצת אדומה. אותו בחור כבר היה מוכן ומזומן כולו ליום־הדין בפוזמקאותיו, פוזמקאות־הצמר, אשר לרגליו, ובבקבוק הגון של נטפי־חלשות, אשר בידו. כשבא, מיד פִּנָה דרך לעצמו בתוך חבורת הנערים והתחיל מרתיע והולך כנגד פייבקה, כאויב היוצא לקרב, מביט עליו מגבוה בעין אחת וקורץ בשעת מעשה בעינו השניה אל נכדו של בעל־הבית: אל הנער האדמוני בעל הפנים הקטנים והנקודים:

— מי הוא חֶפֶץ זה?

— כלום יודע אני? חזקה עליו. שגנב הוא... בן הוא להגפת הקוזלובי. מתפאר הוא לעיני כל הנערים. כי יקהה את שִׁנַי.

— האמת הדבר, אחי מחמל־נפשי? — שאל לייברוץ בניגון, מתוך קרירות־לב רבה, ודרך־אגב עמד ומחה על פניו של פייבקה בכל חמש אֶצבעותיו מלמעלה למטה. — אם כן, הרי חייבים אנחנו לְהקריב מעט מרור אל אפו, ותאירנה עיניו... שמע־נא, אתה, גבור־חיל מקוזלוב! יהא נא ברצונך לשים את ידיך בכיסי מכנסיך ולהתגבר על יצרך, כי לייבקה כאן! היודע אתה, מי הוא לייבקה ובמה כחו גדול? היודע אתה את טיב אגרופו? אשריך וטוב חלקך, כי לב יהודי ברא לי אלהים, ואני מוחל לך הפעם: היום הזה יום־כפורים לנו בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא...

ואולם דעתו של הנער האדמוני, בעל הפנים הקטנים והנקודים, לא נתקררה עדיין כל־צרכה.

— וכי ראית מימיך לבוש־קרעים שכמותו? בא הוא מכפר קוזלוב ברגליו היחפות ואומר להכותני פה בביתנו!

חבורת הנערים הקיפה את פייבקה על האכסדרה וצחקה לו והציקה לו ברבריה. והוא עמד בתוך החבורה העליזה הזאת בפניו הנזעמים, כולו נדהם ומבולבל, כובש פניו בקרקע ושותק, ומראהו כחיה קטנה נרגזת, שנלכדה בפח.

אחר־כך פנה היום והחשיך האויר בחוץ ועל השלחנות הארוכים אשר בבית־המלון כבר דלקו הרבה נרות גדולים, נרות־נשמה. בית־המלון הגדול היה מלא מפה אל פה יהודים מתפללים, בעלי פנים אדומים ומזיעים, כולם עוטפים טליות וקיטְלים לבנים ורחבים. „התפלה הזכה" הגיעה לעצם חומה. הכל עמדו והתנועעו ברגש מעל המחזורים הפתוחים לפניהם. בחלל הבית, המלא הבל חם, היה תלוי ועומד שאון רב בלתי־פוסק של קולות הרבה, הבוקעים ועולים בזה אחר זה ומחרישים את האזנים בהמיתם. כל אחד מן המתפללים היה שוקד להרים את קולו על קול חבירו, הסמוך לו, ולנצח אותו בתפלה ובתחנונים. היהודים היושבים בכפרים יהודים פשוטים הם מטבע ברייתם ואינם יודעים את ערכה של תפלה בלחש. היהודים היושבים בכפרים אינם רגילים בתפלה בכל ימות השנה, מרוחקים הם מהקדוש־ברוך־הוא ומובדלים מדברים שבקדושה, ולפיכך, בהגיע יום־הדין הגדול והנורא, הרי הם מזדרזים למלא בבת־אחת את אשר החסירו במשך השנה כולה, והם משתערים על האלהים בכל עוז, מתכונים להפנות את לבו אליהם בעל־כרחו ותפלתם בוקעת ועולה בסופה ובסערה. יותר מכולם התרגש והתלהב שליח־הצבור עצמו, הוא האיש הצעיר, בעל הצוארון הלבן עם קרס־הנחושת המבריק. האיש הזה בן־עיר היה, ולפיכך התאוה להראות לבני־הכפר הללו את כחו לאלהים, כי בקי ורגיל הוא במלאכת־הקודש אשר לפניו ויכולים הם להיות שלֵוים ושאננים איש־איש במקומו. חזקה על שליח־צבור כמותו, שתפלתו לא תשוב ריקם. פייבקה עמד בתוך האויר הלוהט והסוער כולו נרעש ונפחד, נדהם ואובד. התפלות והניגונים המוזרים וקולות הבכי והיללה שטפו ועברו על ראשו המבולבל כגלים סואנים ורותחים; מועקה כבדה לחצה את לבו התוהה והנפעם וניצוצות־אש אדומים פזזו ורחפו לנגד עיניו הבוערות. הוא עמד בתוך הקהל המתפלל בודד וזר והמתין בחרדה לאיזה דבר, אשר בוא יבוא. בעמידתו זו ראה פייבקה, והנה איש זקן הדור, עוטה שיבה, יצא מקרן־זוית ובידו ספר־תורה מעוטף שיראים ומקושט במטפה־זהב. הזהב הבהיק והתנוצץ כנגד אור הנרות והשתפך באלפי זהריו אל זקן־הכסף הארוך של האיש הזקן הנפלא. אז אחזה רעדה את פייבקה: „הנה הגיעה

השעה"... ואולם רָאה ראה את כל זה בעד ערפל לבן, במקום רחוק ממנו, בתוך ההמולה הרבה של הקולות והניגונים הזרים, ובתוך אותו הערפל הלבן נעלם פתאום ספר־התורה והאִיש הזקן הנפלא אף הוא נתעלם מן העין, חמק ואבד. פני פייבקה ובשרו בערו כאש, ברכיו רפו וכשלו, ורק ידיו ורגליו הרדו מקור, כאילו פשטו את עורן מעליהן.

פעם אחת, בעמור פייבקה לפני אחד השלחנות הארוכים, מול האיר הבהיר של הנרות הרבים, נדהם רגע כרוב חושיו בו ועצם את עיניו. באזניו צללו אלפי פעמונים בהמיה כבדה ומהרישה. פתאום דפקו דפיקה עצומה על־פני השלחן, וכרגע נשתתקו כל הקולות בבת־אחת ומסביב הָשלך הס. פייבקה הרד כולו ונתעורר. אימה גדולה נפלה עליו בתוך הדממה אשר מסביב, ואז רצה לעזוב מקומו אצל השלחן ולעבור משם והלאה. ואולם סביבו נדחקו יהודים רבים, כולם עוטפים טליות וקיטלים לבנים, עומרים צפופים ומשתחוים ומתפללים לאלהים בלחש סוער. אחד המתפללים דחק בכל גופו את פייבקה ולחצהו אל מחזור פתוח, שאותיות גדולות ושחורות מכסות את כולו. האותיות השחורות רחפו לנגד עיני הנער הנבהל כהמון צפרים עפות. פייבקה התחיל מפרכס כולו בידיו וברגליו. היהודים המתפללים רגזו תחתיהם וגערו בו כולם יחד בלשון־אלמים: „נו־נו, נו־נו!"... פייבקה נשאר עומד מבלי זוע עת רבה, דחוק אל המחזור הפתוח, תפוס וכבוש בתוך המון יהודים גבוהים לבושי קיטלים, המתנועעים ברגש מעל ראשו ומתפללים לאלהים בלחש סוער. זעה קרה כסתה את גופו. כשיצא משם, היה מעונה ומדוכא כולו, לבו סחרחר וברכיו כושלות. אז פרש לקרן־זוית, אל המקום אשר עמד בו אביו, ושם צנח על הקרקע ונרדם.

בלילה ההוא חלם פייבקה חלום נפלא מאד. בחלומו, והנה הוא עץ, הצומח ועולה מן האדמה בתוך שאר עצי היער. ובעמידתו זאת הוא רואה את אנישקה העור הולך ובא לקראתו, כולו מוכה ופצוע ודם פניו שותת. בידו האחת נושא אנישקה את מטהו הגדול, ובידו השניה הוא אוחז אבן (פייבקה הכיר מיד, כי זוהי אותה האבן, אשר בה פגע בבן־האלהים), ומדי פעם בפעם הוא הופך את ראשו לאחוריו, מרמז מיני רמזים במטהו הגדול וקורא לפלוני־אלמוני, כי יבוא גם הוא אל פייבקה. פייבקה מכון את עיניו לפניו ומסתכל יפה — שם, במעמקי היער, נצב האלהים עצמו, והוא לבן כולו, כשלג בנפילתו משמים. ופתאום מתנשא האלהים בתוך היער, והוא הולך הלוך ורם, הלוך ורם, והוא מביט בעינים חודרות על פייבקה. פייבקה מרגיש את זאת בלבו ובכל חושיו, ורק בעיניו לא יראה עוד את האלהים. כי ערפל כבד ירד ממרומים וכסה את כל אשר לפניו. מתוך הערפל נראה רק אנישקה העור, ההולך ומתקרב אליו ומרים עליו את מטהו. פייבקה רועד ומפרכס וזעה קרה מכסה את כל גופו. רוצה הוא לשאת את רגליו ולנוס על נפשו, ואולם אין בכחו לעשות זאת: עץ הוא, הצומח ועולה מן האדמה בתוך שאר עצי היער...

פייבקה הקיץ משנתו בתוך המון יהודים, הישנים על הקרקע. כשנתעורר ופקח את עיניו, ראה אמנם, והנה בן־אדם בעל קומה גבוהה ובעל רגלים יחפות, כולו לבן, עומד מעל היהודים הישנים ואוחז מין בקבוק בידו. האיש הלבן ורם־הקומה כרע בלאט על ברכיו, גחן בזהירות רבה אל מתית הנפח, המוטל בין הישנים ומשמיע קול נחרה עצומה, והקריב אל אפו בחשאי את הבקבוק אשר בידו. מתית הוציא מגרונו צריחה משונה, ומיד נתעורר וישב במקומו.

— הא? מה? מי הוא זה? — שאל בקול־פחדים.

האיש הלבן ורם־הקומה היה אותו שליח־הצבור בעל הצוארון הלבן, שעבר בערב לפני התיבה.

— אני הוא זה! — צחק שליח־הצבור מתוך הנאה יתירה. — אל תירא ואל תפחד, רב נפחא. הנטפים הללו כנטפי־רפואה יהיו לעצמותיך... חֶה־חֶה!

— למה בי דוקא? — עמד מתית וקבל לפני האיש הצעיר ומצמץ בעיניו הצבות והארומות כנגד האור. — מה עשיתי לך? מה חטאתי?...

כבר האירו דמדומי־שחר. חום הבית פג כולו והאויר היה צונן. אִשֵׁי הנרות הדולקים עדיין הבהבו והתנוצצו בתוך זכוכיות החלונות האפלות, המכוסות טל־בוקר. על הקרקע, המוצע שחת, הקיצו יהודים אחדים, הרימו את ראשיהם הפרועים והציצו על העומדים בעינים נסוכות־שֵׁנָה. פייבקה עמד בתוך הבית בפה פעור ועיניו לטושות. האיש הצעיר בעל הבקבוק זנק אליו פתאום לתפסו.

— הוי, שרץ קטן שכמותך! למה מהרת כה לקום? למה תביט אלי בעיניך? אפשר אף אתה רוצה להריח מן הבקבוק? הא לך ותריח!

פייבקה פנה לו עורף, פרש לקרן־זוית והביט משם חרד ומבולבל.

(כזף י־וא.)

אבא.

מִן הָעִתּוֹנוּת וְהַסִּפְרוּת.

VI.

הד"ר יוסף קלוזנר מדפים עכשיו ב„השלח" (חוברות ג' וד' לכרך כ"ה) את הביוגרפיה שלו. אמנם לענין כתיבת אבטוביוגרפיה עדיין צעיר לימים הוא מר קלוזנר קצת. אפשר שיכול לדחות עבורה חשובה זו עוד לשנים אחדות, ואולי היתה נעשית בינתים על־ידי אחר. אבל הביוגרפיה כשהיא לעצמה נערכה בסדר נאה ובטעם מצוין כל כך, עד כי היא משכחת תיכף את זריזותו של המחבר, הנראית כזריזות י ת ר ה. מדת הקמוץ והצמצום מסמנת, כידוע, את מר קלוזנר תמיד ובכל מקום, וגם הפעם לא הפריז לספר את כל פרטי מאורעות חייו וקורותיו, אלא צמצם את עצמו בתוך גבולות ההכרח הגמור. קו אחד דק ושני לו כמותו, משיחה אחת מוצלחה ושניה לה כמותה — ותמונה שלמה בולטת לעיניך. לא לחנם נאמר: בצמצום ניכר האמן...

שלש תקופות שלמות מימי חייו מעביר לפנינו המחבר, את הילדות, השחרות והבחרות, — וכולן בולטות מתוך מסגרת צרה, אבל יפה, של קוים אחדים, דקים ועמוקים. הספר „גן־שעשועים" לאהרן רוזנפלד שמש לו ספר־קריאה בילדותו; מורה חובב־ציון הקנה לו את הלשון העברית מתוך „אמן פדגוג" ואותו „גן־שעשועים"; את הלשון העברית ארש לו לעולם, ולא עוד אלא שארשה לו באמונה, כמו שכתוב בפירוש בהושע וב„סדור"; עודו צעיר לימים וכבר השתתף ב„שפה ברורה" וכתב „שירים" ו„מאמרים", „שתודה לאל נשארו „גנוזים" עד עולם" (מכאן בשירה לעתיד לבוא — למוצאי „גניזות"); באותם הימים היו לו מכרות בין הגימנאסיאסטות (דוקא ביוד פתוחה ולא בסמך חרוקה בלבד); כח זכרונו היה אז גדול כל־כך, עד שאפילו את השירים, אשר לא ישרו בעיניו, הוא זוכר עתה, לאחר עשרים שנה, על־פה; עודו כותב „שירים" ו„מאמרים", ש„הגניזה" היתה יפה להם, וכבר דאג ליצירות רוחם של אחרים ודפק על השערים בשבילן; את הוכחותיו היה מביע בהתפעלות מרובה; שטוף היה בהעות

כל־כך, עד כי צ'רניחובסקי בא להידלברג ללמוד רק משום שהוא, המחבר, למד אז ג"כ בהידלברג, ואחר־כך חזר הוא, המחבר, ויצא ללוזאנה רק משום שצ'רניחובסקי נמצא אז שם...

ובזה אנו באים אל עיקר חשיבותה של האבטוביוגרפיה, אשר כתב הד"ר קלוזנר. מתוך ספור מאורעות חייו הוא אנו עומדים דרך אגב גם על מאורעותיהם וקורותיהם של אחרים מבני דורו, כגון, ביאליק, אחד־העם, רבניצקי, וביחוד — על מאורעותיו וקורותיו של צ'רניחובסקי (מטעם זה, כנראה, נקראת הביוגרפיה עצמה עפ"י טעות „שאול צ'רניחובסקי"). וגם כאן לא נטה המחבר ממסלתו והבליט את דמותו של צ'רניחובסקי רק מתוך קוים דקים ומשיחות מוצלחות מעטים.

„סָבָתו של צ'רניחובסקי היתה מילדת ובשכרה היתה חותכת את צפרניהם של הילודים ומקשרת אותן בחוט, עד שנעשו ברבות הימים כעין מקלעת ארוכה, שצותה להניח אחר פטירתה אל תוך ארונה"; אביו — אכרי מיכאילובקה מעידים עליו, „שכמותו אין לֹא בין משלנו ולא בין משלכם", וצ'רניחובסקי עצמו, בעודו עדיין נער, היו נערות הכפר מחבבות אותו, מנבאות שלא מדעת וקוראות לו „יְוָני מלוח" על שם סופי, שעתיד הוא לכתוב את שירו „לנכח פסל אפולו". מתחלה היה ניכר בצ'רניחובסקי „יסוד הנקבות", „אבל כשגדל מעט התגבר בו „יסוד הזכרות". אמנם „במשורר גמור — מלמדנו המחבר — מעורבים שני היסודות האלה — „יסוד־הזכרות" ו„יסוד־הנקבות" — זה בזה", כלומר מין אנדרוגינוס הוא, לא עלינו. אבל ההצלחה האירה את פניה לצ'רניחובסקי, והוא יצא מן הכלל. כיון ש„יסוד־הזכרות" התחיל גובר בו, הלך וגבר בלי הפסק, עד שלבסוף נצח את ה„יסוד" הקודם לגמרי. עלמה יונית, מרים וו, (חכל, שדוקא במקום הזה גבר „יסוד־הצמצום" יותר מדי והציג נקודה אחרי שני הווי"ן), נעשתה הגיגו וחלומו של המשורר, ו„בין נשיקה גנובה לנשיקה גנובה נולדו אז שיריו ובין ראיון־בסתר לראיון־בסתר צמחו ונתבשלו..." (כידוע מתגלה רק לאמן סוד זה, להבליט את הצורה שהוא צר מתוך קוים, משיחות וגם — נקודות.) ומרים וו. לא היתה היחידה. „הרבה אהב צ'רניחובסקי אחר־כך ואין מספר (!) לעלמות, שהביאו לו אהבה". „אמור היה רוכב על כתפו: לא הספיקה אהבה אחת להתנדף — וכבר באה חדשה על מקומה..." „לנכן ההופרת", „בת האופה", קטכן „החצופה הקטנה", ה„נאוה מדילסבורג" ועוד, ועוד — היו ונבראו ולא משל היו..." „אבל סבבה וסבבה צפורת־הלילה סביב הנר—עד שנחרכו כנפיה"...

ובואו וראו, כמה גדול כחו של אמן, היודע לצמצם את עצמו בגבולות הגמור. עוד נקודות מטעימות ומסבירות נושרות כספירים קטנים מעל מכחולו של המחבר, והנה — הוא מושל ברוחו, מפסיק ב„אמצע" ואומר: „לא כאן המקום ולא עכשיו הזמן לדבר על המאורע החשוב", וכו'. אמנם אפשר שימצא בכם איש, אשר יאמר, ש„לא כאן" זה מקומו לא כאן, כי אם עמודים אחדים קודם לכן. וידע האומר, כי טעה. הן לא זו היתה כונתו של המחבר לספר בקול רם דברים, שבני־אדם פשוטים מספרים אותם על אנשים חיים רק מפה לאוזן. כונתו של המחבר היתה אחרת לגמרי — לתאר את דמותו של ה„עברי העליון", „העברי הצעיר", ה„איש העברי", וטפוס זה, — כך גוזר בהכרח הגיונו של כל אדם, שנולד זקן ואחרי הצעירות הוא רודף כל ימיו,— אי־אפשר לו שיֵעָשה מה שהוא, אלא אם כן יהא „אמור רוכב על כתפו: לא תספיק אהבה אחת להתנדף — וכבר באה חדשה על מקומה"...

בשעה זו אני נזכר במה שמַכָּרִי היה מספר לי לפעמים על אחד מחבריו, „עברי צעיר", שלמד בהידלברג, בלוזאנה, בבֶרן או באוניברסיטה אחרת באירופה. את המקום איני זוכר עוד בדיוק. על גדות הוִילְיָה או הויכסל נולד האיש, בעירה שוקטה, שיש בה עשרים „חדרים", תריסר בתי־מדרשות ובית־הכנסת עתיק, שביום מתפללים בו זקנים, המקשיבים בצחיק מנוחה למשק כנפי המות על ראשם, ובלילה—מתים שכבר מתו. ב„חדר" עברה על האיש ילדותו, ובישיבה—שחרותו. מתמיד היה מטבעו. ב„חדר" שקד על החומש, בישיבה—על הגמרא, ובאוניברסיטה — על ספרים לועזים, שאותיותיהם הקטנות נוטלות את מאור עיניו של אדם. אלא שבינתים, בין הישיבה להאוניברסיטה, נתגלה לו סוד, שחייב אדם ליהנות לא רק מספרים, כי אם גם מן העולם, מן האילן הנאה, מן הניר הנאה. ולפרקים, כשהיו עיניו נעוצות עד חצות לילה באותיות הקטנות של הספרים הלועזים הקטנים, היה נזכר פתאם ב„חובה" זו של הנאה מן העולם, היה קופץ ממקומו כיהודי ירא־שמים, שנזכר בתפלת מנחה, יוצא החוצה, מצית גפרור—ונהנה מן „הטבע היפה". „ואם תפגוש — כך היה מכרי מסיים את ספורו—יהודי, המוקף מארבע רוחותיו ספרים ומגלות, והוא מדבר בהתלהבות על חובת ההנאה מן העולם, יהודי, שמעולם לא הטעימו יוצרו טעם נוער, והוא מדבר גבוהה גבוהה על הצעירות ומתארה בצבעים משוגים,—וידעת, שאותו יהודי הוא הוא חברי, שהיה נהנה מן העולם לאור הגפרור".

ומודה אני: עדיין לא עלתה בידי למצוא אותו איש: ברחובנו גדול יותר מדי מספרם של אלה, שיש בהם אותם הסימנים, אשר נתן מכרי בחברו...

* * *

העברי הצעיר—זאת היא אמנם השאלה. עוד לפני שנים אחדות חששו, שמא יכנים העברי הצעיר אל תוך גבולה ואוצרה של היהדות דברים, שרוחנו, רוח „זקנים", אינה יכולה להיות נוחה מהם. עכשיו כבר נשכח חשש זה, וכך נאה לו שנשכח, יכנים העברי הצעיר מה שיכנים, ובלבד שיכנים. אבל חשש חדש, קשה הרבה יותר מן הראשון, תוסס בלב ו„לבא לפומא לא גליא": אם העברי הצעיר הוא טפוס מצוי בתוכנו, או שמא הוא נעשה מין טפוס יקר־המציאות, שעל כל אכסמפלר ואכסמפלר ממנו אתה עומד ותוהה, אם לא מן האחרונים הוא.

זאת היא השאלה. להשיב עליה תשובה ברורה אין איש מאתנו יכול. ואולם זעיר פה זעיר שם נאסף חומר לתשובה על שאלה חמורה זו. והחומר—אל נא יחשוב לי הקורא לפסימיות יתרה—אינו מנבא לנו תשובה משמחת כלל. הרי, למשל, שני מאמרים השיכים לכאן. האחד לה' מ. כץ: „מצב־הרוחות בקרב בני־הנעורים היהודים בזמן הזה", שנדפס ב„הנאווי וואסחאד" (ומקצתו גם בה„פריינד"), והשני לה' יוסף לשצינסקי: „בני־הנעורים שלנו", שנדפס בה„פריינד". במאמרו של ה' כץ נכדרו והובלטו כראוי תוצאות האנקיטה, שערכה מערכת „הפריינד" לפני שנה בקרב הצעירים היהודים, הלומדים בווארשה במחלקות האחרונות של בתי־ספר תיכונים וגם בבתי־מדרשות עליונים. נשלחו אלף גליונות־שאלה ותשובות נתקבלו על 450 מהם—פרוצנט הגון מאד לגבי כל אנקיטה. מפני טעמים שונים הוכרח המחבר לפסול חמשים גליונות, ואת מאמרו כתב איפוא על יסוד התשובות, שנתקבלו מאת ארבע מאות יהודים צעירים (רובם בני 18—16), הלומדים בעיר אחת.

מצוין הדבר, שה' כץ פותח בסדור התשובות על השאלה בדבר השמד. אעפ"י שבגוף גליון השאלות שאלה זו היא כמעט האחרונה. כסדרי האנקיטה התבישו, כנראה, לשאול שאלה זו, שודאי יש בה עלבון לנשאלים, ולפיכך הציגוה באחרונה. אבל

התשובות הוכיחו, כי שאלה זו היא היסודית, שכל האחרות בטלות לגבה, כי אין שאלה זו מעליבה עוד והיהודי הצעיר, ואפילו זה שאיננו בעצמו קנדידט לשמד, משיב עליה במנוחה, מתוך „הגיון וישוב־הדעת".

„בשלילה מחלטת, — כותב ה' כץ, — מתיחסים לשמד פחות ממחציתם של הנשאלים (84,3% גברים, 45,5% נקבות). בחיוב מחלט — פרוצנט מועט (4,9% גברים 7% נקבות). הנותרים, — המצדיקים בתנאי, המאשימים בתנאי והללו שאינם אומרים לא הן ולא לאו, — באמת שאלה זו רפויה עדיין בידם והם מפקפקים בדבר. ואולם צריך להטעים, שפקפוק זה נוטה יותר לצד היחס החיובי (19,1% מצדיקים, 7,3% שאין בפיהם לא הן ולא לאו) מאשר לצד היחס השלילי (17,5% מאשימים בתנאי). ראוי לתת לב גם לזה, שבקרב הנשים מרובת מספר המתיחסות לשמד בחיוב (7% בחיוב מחלט, 21,2% — בתנאי) מאשר בקרב הגברים (17% ו־4,9%) ומועט מספר המתיחסות בשלילה (45,5% ו־15,5%) מאשר בקרב הגברים (48,3% ו־18,6%)".

„ראוי לעמוד גם על גילם של הנוטים לשמד. אין כל ספק, שהגיל המסוכן ביותר בנוגע לזה הוא של 20—18 שנים לגברים ושל 18—16 שנים לנקבות, משום שבגיל הזה חלות הכניסה לבית־מדרש עליון ובחירת קאריירה. נמצא, כי בקרב הצעירים־נוטים לשמד: מבני שמונה עשרה — 27,4%, מבני תשע־עשרה — 34% ומבני עשרים — עד 50%! בקרב הצעירות: מבנות שש־עשרה — 38,8%, מבנות שבע־עשרה — 42% ומבנות שמונה־עשרה — 28,6%".

ואנחנו אמרנו בלבנו: בני־הנעורים שלנו קדושים הם, טהורים הם, כולם ספוגים אידיאלים עליונים, הרהורים ושאיפות דקים מן הדקים. אנחנו צוינו על הזקנים לאמר: שחו ויעברו אלה עליכם, כי השגתכם קהה היא ואין היא יכולה לקלוט, להבין את האידיאלים העליונים, ההרהורים והשאיפות הדקים מן הדקים, שלבותיהם של צעירינו וצעירותינו מלאים אותם. ובשעה שראינו, כי פתאם תקפו את צעירינו וצעירותינו נעגועים גדולים על תורתו ומוסרו של „הנביא הצהוב", אמרנו: גם הנעגועים הללו קדושים ומהורים הם, אין אלו אלא נעגועים של מבקשי אלהים. והרי פותחים לנו סדק קטן להביט דרכו אל תוך לבם של „קדושינו טהורינו", והנה — מוטב שלא נביט, מוטב שיחזור ויסתם הסדק „הגיל המסוכן ביותר בנוגע לשמד הוא של 18—16, 20—18 שנים, משום שאז חלות הכניסה לבית־מדרש עליון ובחירת קאריירה"... „אני מתיחס אל המשומדים, — כך השיב אחד מן „המצדיקים", — כאל אנשים, שֶפָּנו באוניברסיטה מקומות אחדים יתרים ליהודים"... זהו האידיאל „העליון", ההרהור „הדק מן הדק".

שמא תאמרו: הללו, שהשיבו על האנקיטה של ה„פריינד", דומים זה לזה, משום שבני פולין הם ובפולין גברה, כידוע, האסימילציה וכו' וכו', הרי החומר שהביא ה' לשצינסקי במאמרו הנזכר. נערכה אנקיטה בקולוניה יהודית של סטודנטים באחת מערי אירופה המערבית (מינכן?). נתקבלו תשובות מאת 100 סטודנטים, שנולדו וגדלו במקומות שונים ברוסיה, והנה

„על השאלה בדבר השמד השיבו 182 סטודנטים, כלומר, כמעט כל הנשאלים. 58 איש מהם מתיחסים אל השמד בחיוב. 124 — בשלילה (מכל מקום מחבבים רבים מהם את ההתבוללות). ובכן: יותר מן 30% סטודנטים יהודים יש להם אומץ־הלב להודיע, כי להם אין השמד קרוי חטא, כי בעיניהם אין השמד אלא חזיון טבעי, שיש לו הזכות להגלות בחיינו"...

„עצבת תוקפת אותך, — מוסיף ה' לשצינסקי בצדק, — בקראך את התשובות שהשיב כל אחד ואחד. הן אלה הם משומדים בכח, אם אינם עדיין משומדים בפועל"...

*

ומה הוא קלסתרם הרוחני של „משומדינו בכח"?

„.. ראשית כל אנו רואים, — מוכיח ה' כץ במאמרו ע"י מספרים יבשים אבל מתבימים, — שרוב בני־הנעורים היהודים של שדרות העם הבינוניות מקבלים את חנוכם העברי — אם הם מקבלים חנוך כזה בכלל — בבית, ושנית — שנטיה זו, לחנך את הילד לא בחדר כי אם בבית, הולכת ונבלטת יותר ויותר. מן הצעירים בני תשע־עשרה ועשרים, למשל, נתחנכו בבית רק 23,4%, 28,1% ומבני ט"ו וט"ז כבר למדו בבית 56,2%, 47,1%. ועוד אנו רואים, כי יחס הזלזול ללמודים העבריים הולך וגדל משנה לשנה מתוך עליה שאינה פוסקת: בעוד שמבני עשרים ושתים, עשרים ואחת ועשרים למדו תלמוד 80%, 90,9% ו— 31,3% הנה מבני ט"ו וט"ז למדו תלמוד רק 21,6%, 18,8%. ולא עוד אלא שבתוך בני־הנעורים היהודים כבר נמצא מספר חשוב (מן 6,3% עד 17,6%) של צעירים, אשר לא עסקו בלמודים עבריים כלל ושלא קבלו, איפוא, שום חנוך עברי. וחזיון זה חוזר ונשנה עוד ביתר שאת בנוגע לבנות (שבקרבן מרובות, כאמור למעלה, „המשומדות בכח" מאשר בקרב הבנים. — אבא)"...

„ובכן, את מצב הלמוד של הלמודים העבריים והלשון העברית בקרב בני־הנעורים היהודים, תלמידי בתי־הכפר, אפשר לסכם בקצרה באופן זה: לומדים מעט, יודעים עוד פחות מזה, וקוראים ומוסיפים לשים לב ללמודים האלה ולספרות העברית החדשה במדה פחותה שבפחותות...

„ולפי חנוך „עברי" שכזה לא יפלא בעינינו כלל, אם הצעירים היהודים המדופלמים קורעים בקלות גדולה את הקשר שבינם ובין עמם וכל מסורותיו... האם אין הרבה מן האמת באותה התשובה, שרוב המשומדים מוצאים בה תנחומים לנפשם, לאמר: „קשר אין ביני ובין עם ישראל גם בלעדי זאת, הרי שבאמת אין אני עוזבו כלל אלא אני שובר רק את כבלי ה„ניר", הכבלים הרשמיים, המזיקים לעתידותי בחיים"...

ואת הצרה הגדולה הזאת אומרים להגות מגבולנו על נקלה יש בעולם בני־אדם מאישרים, שבפניהם הצוהבים ועיניהם המאירות כתוב לאמר: „למה אתם מתרגשים והומים, הן את הכל אפשר לרפא, צריך רק לתקן סליל קטן חדש למכונה, והכל יבוא על מקומו בשלום". אנשים מאושרים הם: אותו הסליל הקטן החדש מוכן ומזומן להם תמיד בכיסם ובין ערוגות גנתם הקטנה גדלים עשבים לכל מיני מחלות שבעולם. שלח את ירך דרך האשנב הקטן, והרי העשב הדרוש, והמחלה — כאלו אינה. העברי הצעיר אינו צריך כלל וכלל להתחנך מראשית ימי ילדותו חנוך עברי גמור, לקבל את השפעותיו הראשונות, כלומר את המכריעות, מן הלשון העברית, מן התורה העבוּית; העברי הצעיר ואבותיו אינם חייבים כלל לוַתֵּר לכה"פ במקצת על הלמודים הכלליים, כדי שלא לותר על הלמודים העבריים; כדי לגדל בגלות דור של עברים צעירים אינה דרושה כלל עבודה רבה, מיוחדה, קשה. שאפילו בשעה שהיא נעשית כראוי אין הצלחתה בטוחה. יש סליל קטן חדש: חרסתומטיה רוסית, שתכנה יהודי, שיש בה תרגומים הגונים מיצירותיהם של סופרים יהודים וכו'. יקרא הילד העברי בחרסתומטיה זו ו„ינָשע" ישראל; ויפה מבאר ה' R. בה„פריינד" נומר 225 את פירושה של „תשועה" זו:

... „כן היהודים הגדולים והטובים הללו החסים על עמלם של בני־נעורינו ומביאים להם את שלום־עליכם ואת אש בלשונות זרות, — מהם למדו צעירינו, שיש יהדות נוחה וקלה; שאין כל חיוב ללמוד יהודית ואפשר להתקיים גם בלעדה. וכששאלת הקלות והנוחות נעשית תקיפה ותבענית עוד יותר, באים המים ושוטפים גם את ה„זאקאן־באזשי". מה רעש? את הלשון החליף הרב, את הספרות תחליף הרב או המורה ואת הדת מחליף הצעיר בעצמו, — גם כזה יש צורך לשם הקלות והנוחות"...

המ... אמנם יפה הוא באורו של ה' R. ומכוון הוא אל האמת. ואולם יצעד נא ה' R. עצמו עוד צעד אחד, ויראה, כי גם חרסתומטיה, שמתוכה אפשר ללמוד ולדעת את שלום־עליכם ואש במקורם, אינה אלא אמצעי „הגון" פחות או יותר, כדי לעשות את למוד היהדות „קל ונוח". וכי לא רק שתי דרכים יש לפנינו: או יהדות שאינה קלה ואינה נוחה, יהדות מקורית, יהדות עברית; או יהדות קלה ונוחה, ואז — כל הסלילים הקטנים החדשים כשרים למכונה, כדי ש„הכל יבוא על מקומו בשלום"?

חם בן חמור, בורנין של ה„נאוו' וורעמיא", „פגע" בכבודו של ביאליק, וסופרו של „הזמן" מודיע, כי „פגיעה" זו עשתה על הסופרים והעסקנים היהודים בפטרבורג רושם גדול כל־כך, עד שהם אומרים להציע לפני האינטליגנציה הרוסית, כי היא תתבע את עלבונו של ביאליק. באותו נומר גופו של „הזמן", שבו באה הידיעה הזאת, מביע ה' צ. את תמהונו בצדק, כי מחשבה משונה כזו יכלה לעלות על לב אנשים מן הישוב ומה גם על לבם של עסקנים וסופרים. ובאמת, הנה יום יום שופכת ה„נאוו. וורעמיא" על כל עם ישראל חרפות וגדופים, שעדיין לא נשמעו כמותם בעולם; יום יום עומדת כל הכנופיה של אותו עתון ודורשת, כי תעשה כליה גמורה ביהודים,—והאינטליגנציה הרוסית מחשה. עכשיו בא חם, שתה לשכרה, כמנהג בני מחיצתו, ופשט את ידיו המזוהמות ואמר לנגוע במי, שהוא, חם, אינו כדאי להיות לו שואב־מים וחוטב־עצים, — עכשיו נתרגשו העסקנים והסופרים והם אומרים לעשות את הדבר. שמיחס להם בעל הידיעה. צריך לקוות, כי סיפרו של „הזמן" נכשל הפעם בידיעה שאין בה ממש. דברים, שכותב בורנין, אדם הגון אינו קורא אותם, ואם עפ"י מקרה הוא קורא אותם, הרי הוא רוקק בהם והולך לו.

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִילוֹסוֹפְיָה שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(ג׳—המשך *)

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית־הִיסְטוֹרִית.

הרי גם מזה יוצא לנו, שהתארים הראשוניים תארי הבינים הם, שמצד אחד יש כאן צד השוה בינם ובין התארים השגיים ומצד השני יש כאן צד השוה בינם ובין התארים המעשיים. מתוך כך נבין את דבריו העקריים של הלוי על דבר התארים (מ"ב, ב'—ז'):

„אמר החבר: שמות הבורא כולם, חוץ מהמפורש, הם מדות ותבניות טפליות (כלומר יחסיות, כי התארים המעשיים הם ממילא גם יחסיים, מה שהוא גרעינו של המחקר), נלקחות מהפעלות הברואים לו כפי (=בסבת) גזרותיו ומעשיו. נקרא רחום כשהוא מהקן ענין מי שהיו בני אדם מרחמים עליו לרוע ענינו. מיחסים [המה] אל הבורא הרחמים והחנינה, ואמתתם (אשר אמתתם) אצלנו חלישות הנפש והמיית הטבע, ואין זה ראוי לו יתברך (וזה היא דקישי העניני שבדבר). אבל אמנם היא שופט צדק, גוזר בריש אדם אחד ועושר אדם אחר מבלי שישתנה בעצמותו, ולא ירחם לאחד ולא יכעוס על אחר [ואנחנו רואים כזה [אפילו] בשופטי בני אדם, כששואלין אותם בדינין, ודנין במה שמחייבת התורה, ויהיו אנשים זוכים בדין ואחרים חייבים]. וישוב אצלנו בבחינת רשומיו פעם „אל רחום וחנון" ופעם „אל קנא ונוקם", והוא (=בעוד שהוא) יתברך אינו משתנה ממדה אל מדה [עד כאן הלוי עוסק בהקושי העניני שבתארים המעשיים. בדבריו הבאים מתכון הלוי לעסוק בקושי הפרושי שבתארים אלה, ועל כן הוא מציע התחלקות חדשה] וכללו של דבר, כי המדות מתחלקות [זולתי השם המפורש יתברך] לשלשה חלקים, שתהיינה (=והם): מעשיות (לפי הערבי, תאתיריה, צריך לתרגם „רשמיות", מבטא הכולל לא רק את מושג המעשיות אלא גם את מושג היחס, כי כל תאר מעשי ממילא הוא גם יחסי), או טפליות (כלומר תארים יחסיים שאין בהם פעולה או מעשה— עין למטה), או שלליות. והמעשיות (כלומר: והנה בנוגע להמעשיות) נלקחות [הנה] מהמעשים הבאים ממנו באמצעים טבעיים, כמו „מוריש, מעשיר, משפיל אף מרומם", רחום וחנון, קנא ונוקם, גבור, שדי והדומים להם. והטפליות, כמו ברוך ומבורך, מהולל, קדוש, רם ונשא, נלקחות [הנה] מרוממות המדברים לו. ואלה, אם הם רבות, אינם מחייבים לו רבוי ולא מוציאות אותו מהאחדות. אבל השלליות, כמו חי (=נמצא) ואחד וראשון ואחרון, סופר עליו באלה, כדי לשלול ממנו הפכם, לא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם... ואנחנו אומרים עליו, שהוא חי, לשלול ממנו תאר המות... ועל הדרך הזה נאמר אחד, לשלול ממנו הרבוי, לא לקיים לו האחדות המובנת אצלנו... וכן ראשון לשלול ההתאחרות, לא לקיים לו ההתחלה, וכן אחרון לשלול ממנו הכליון, לא לקיים לו התכלה. וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו ולא מתרבה בהם. אבל המדות התלויות בשם המפורש יתברך הם היצירות מבלי מציעים טבעיים, כמו „יוצר ובורא" ו„עושה נפלאות גדולות לבדו", רוצה לומר: בגזרתו וחפצו, מבלי מציע סבה אחרת... [להדברים, שאנחנו מדלגים עליהם כאן, אנו חוזרים מיד]... ונקראו אותו „חכם לבב", מפני שהוא עצם השכל, והוא השכל, ואין השכל מדה לו. אבל „אמיץ כח" [הוא] מן המדות המעשיות [ע"פ המקור: הרשמיות]".

בהשקפה הראשונה שתי ההתחלקיות הללו נראות כסותרות זו את זו: על פי ההתחלקות הראשונה כל התארים (כולם־גמיעא), חוץ מהשם המפורש הם יחסיים „נלקחים מהפעלות הברואים כפי גזרותיו ומעשיו", כלומר כל התארים, שאינם קשורים בשם המפורש, — הם תארי הפעולה וממילא גם יחסיים. מזה יוצא, שהתארים הקשורים בשם המפורש כוללים המה את כל התארים שאינם מעשיים או רשמיים, כתארי השלילה, שאינם לא יחסיים ולא מעשיים או רשמיים, ותארי היחס, שאינם רשמיים או מעשיים. וזה נראה כסותר להההתחלקות השניה, שעל פיה התארים האלה אינם שייכים לגבולו של השם המפורש. ואולם יחס הדברים שבכאן יובן לנו מיד, אם זוכרים אנחנו את מצב הבינים של התארים הראשונים ואת כונתו השונה של הלוי בשתי ההתחלקיות. בההתחלקות (הראשונה) המכוונה לפתרון גרעינו של המחקר אין הלוי נזקק כלל לגיניהם המיוחדים של התארים, שאינם לא עצמיים ולא מעשיים. הוא אינו מטעים אלא את ההבדל שבין התארים העצמיים, שאין בהם שום קושי, ובין התארים המעשיים, הקשים מאוד בשני מובני המחקר. באמרו „כולם" מתכון הלוי לאותם התארים, שהם נושאיו העקרים של מחקר התארים במובנו העניני. בנוגע לזה יש כאן צד השוה בין התארים הראשונים ובין העצמיים (השניים), ולא היה צורך להעיר עליהם ביחוד. וזה נתן להאמר גם בנוגע לסימנה השני של ההתחלקות השניה, כלומר בנוגע להההבדל שבין התארים היחסיים, שהם גם מעשיים, ובין התארים היחסיים, שאינם מעשיים או רשמיים. התארים האלה דומים הם להתארים הראשונים מכח הצד השוה שביניהם, שאינם קשים אלא במובנו הפרושי של המחקר (בכרך השני של ספרי „געשיכטע דער יודישען פהילאזאפיע", נראה, שהחילוק שבין תארים יחסיים מעשיים ובין תארים יחסיים שאינם מעשיים הוא מוצא להתפתחות רעיונית חשובה מאוד, שתוצאותיה החשובות ביותר באות לידי גלוי בתורת התארים של הרמב"ם). וזה הוא בהסכם עם סגנונו של המחקר בדברי מלך הכוזרים (מ"ב, סימן א' בסופו): „ותחלת מה ששאל אותו (היתה)

*) עי' „העולם" נומר 38.

על השמות והמדות המיוחסות אל דבורא יתברך ומה שנראה בקצתם מן ההגשמה, עם הרחקת הדבר ההוא. אצל השכל, וכן מרחקת איתו התורה בביאור". בסגנון הזה של השאלה רואים אנחנו כבר את צלה של התשובה: רק „קצת" התארים הם ענינו הראשי של המחקר, והפתרון מכוון הוא בשני מובנים, במובן השכל, כלומר העניני, ובמובן התורה, כלומר הפרושי. בהארה זו גלוי ומבואר הוא סדר דבריו של הלוי כאן: על ידי עצם ההתחלקות בין תארי שם המפורש ובין תארי הפעולה נגע כבר הלוי בכל היקפו של המחקר במובנו הפילוסופי. ההתנגדות שבין תארי העצם שאין בהם שום קושי, ובין תארי הפעולה שהם היותר קשים, מגלה בבת אחת את גרעינו של המחקר וגם את הדרך לפתרונו: צריך להעמיד את תארי הפעולה על תארי העצם. אמנם לפי טעמנו טוב היה לו להלוי להקדים את דבריו על תארי העצם (כלומר הדברים: „אבל המדות התלויות בשם המפורש וכו') להתחלקות השניה („וכללו של דבר וכו'—עד „ולא מתרבה בהם") ואולם בהיות הלוי מתכון להראות לנו, שהתארים העצמיים אין בהם שום קושי, אפילו במובן הפרושי, הרי הוא דוחה את באור הצד השני של ההתחלקות והולך ומבאר את הקושי הפרושי על ידי ההתחלקות השניה. ורק אחרי אשר באר את כל מה שהיה לו לבאר על התארים שאינם קשורים בשם המפורש במובן שתי ההתחלקיות, אז שב הוא לדבר על תארי העצם במובן שתי ההתחלקיות בבת אחת. והסדר הזה, אם כי מסובך הוא קצת לפי טעמנו אנו, ה"א אפשר הוא, ולא עוד אלא שיש בו גם קצת יתרון מיתודולוגי: ההתחלקות הראשונה נכנסת היא באמת בהיקפה הגדול של ההתחלקות השניה ולא היה צורך לשנות את ביאור התארים העצמיים שתי פעמים, לכל התחלקות בפני עצמה. ובלשונו של הלוי מרומז הדבר על ידי המבטא „וכללו של דבר" (ובאלגמלה), שהוא יותר כולל ומקיף ממלת „כולם" (גמיעא).

דרך הרצאה הזאת, אמנם, אם כי יש בה סדר, אינה בהירה כל צרכה, אולם למי שיודע את התפתחותו של מחקר התארים בפילוסופיה היהודית שלפני הלוי וחודר אל תוך כונתו של הלוי בדבריו הנדונים, אין הדברים מסובבים כל כך, כמו שיראו על פי ההשקפה ראשונה. הלא כך היא דרכו של הלוי בכל ספר הכוזרי לפתוח את דבריו על המחקר הנדון בסגנון מצומצם אבל מכוכה מעט, בסמכו על דבריו הבאים במקום אחר ומבארים את הענין באריכות. בנדון שלנו סומך הלוי על דבריו בהוכוח המשלים את דבריו שבכאן (מ"ד, א'—ט"ו), שאליהם הוא מרמז כאן (מ"ב, ד'). ובאמת דברינו להארת כונתו של הלוי במקום שאנו דנים בו כומכים הם ברובם על דבריו בוכוחו השני על מחקר התארים. והקשר הזה שבין שני המקומות נחוץ הוא מאר, מפני שפנימי ועניני הוא. ולא עוד אלא שפתרון המחקר אינו מלא ושלם אלא בצרפנו את הדברים שנאמרו בשני המקומות האלה יחדיו, כנזכר, הדברים שבכאן הם קצרים ומדויקים, ואינם מובנים אלא על פי הביאור היותר רחב בוכוח השני. ונוסף על זה עלינו לצרף את כל הנאמר בפרק הקודם על השקפתו המטפיזית־ההיסטורית של הלוי. או אז נמצא את פתרון המחקר במובנו המלא והשלם שכון אליו הלוי.

כאן פותר הלוי בדבריו את מחקר התארים במובנו העניני על ידי החלטתו, שעצם אלוה אינו סובל שום שנוי על ידי המעשים השונים המסובבים ממנו, והוא סומך בזה על דבריו בוכוח השני (מ"ד, ג', ע' 236—237): „ורבו המדות והעצם אחד בעבור המעון (המכון?) המקבל (את הענין האלהי), כהתחלפות הניצוצות (של השמש), והשמש (בעוד שהשמש) אחד. וזה הדמיון איננו נאות בכל (־מכל צד), אלא אם היתה השמש (־אם מרמים אנחנו, שהשמש היא) בלתי מושגת (כשם שעצם אלוה הוא בלתי מושג), ויומצאו (־באופן שאנו רואים את מציאות) הניצוצות. ולא (בעוד שלא) תושג סבתם (השמש), אלא בדרך הראיה (ההגיונית). הלוי משתמש לבאר בדמיון זה מבטאים ידועים המיחסים יחס מיוחד של אלוה למקומות ידועים, כירושלם, ציון וכדומה. אבל הלוי חוזר אל הדמיון הזה ומרחיב בו דברים במובנו היותר כללי ומקיף (מ"ד, ט"ו):

„אמר החבר: . . . וכבר יצאנו מענינו במדות, וצריך שנשוב אליו, ואוסיף לך ביאור בדמיון מהשמש, שהיא אחת, אך מתחלפים מערכות הגשמים המקבלים אותה. ואשר יקבל אורה קבול שלם (הם) הפנינים והשוהם, על הדמיון, והאויר הצח והמים, ויקרא בזה אור נוקב, ויקרא באבנים הזכות והשטחים הקלליים אור בהיר, על הדמיון, ובעצים ובארץ וזולתם אור נראה, ובכל הדברים בכללות אור סתם בלתי שם מיוחד. והאור הסתם הוא כמו אמרנו „אלהים", כאשר התבאר, והאור הניקב הוא כמו שם ה' (מהשם: יהוה), נודע מיוחד ביחס, אשר בינו ובין (השלם שבכבל) בריאותיו בארץ, רוצה לומר: הנביאים, אשר נפשותם זכות, מקבלות לאורו, יעביר (־והוא יעבור) בהם כעבור אור השמש בשוהם ובפנינים". והלוי הולך ומרחיב ביאור, שכל מהלך ההיסטוריה תלוי באופן פעולתו של האור היחיד והמיוחד (עצם אלוה) על הנפשות המניעות את ההיסטוריה. וזה צריכים אנחנו להבין במיבנה היותר מלא של השקפתו המטפיזית־ההסטורית של הלוי, וביחוד בהארה היוצאת מדבריו בוכוח על דבר מחקר הבחירה (מ"ה, כ'). גורלו של כל אדם ואדם הוא תוצאה מורכבה ממעשיו הוא וכן המאורעות בעולם החיצון סביבותיו, בטבע והסטוריה גם שניהם. ואולם מדת השפעתם של טבע והסטוריה על גורלו של איזה גוי או יחיד תלויה באופן השפעתו של הענין האלהי על הגוי ההוא או על היחיד ההוא. אנשים, שהענין האלהי אינו בא בהם לידי גלוי אלא בצורה טבעית שבהם (אם ישנם אנשים כאלה בכלל), עומדים תחת ממשלת חוק הטבע בכל תקפו, בעוד שהאדם, אשר הגיע לידי המדרגה היותר עליונה בגלוי הענין האלהי, הוא כמעט לגמרי מעל לממשלת חוקי הטבע. בין שתי הקצוות האלו ישנן מדרגות בינוניות אין מספר, כר נרחב לתנועת רצוא ושוב של הענין האלהי עלי אדמות, אשר תוצאותיו הן — ההנהגה האלהית הישרה על כרחו של חוק הטבע. ומאחר שבאמתו של דבר, הענין האלהי כבר רשום הוא גם בצירה טבעית היותר שפלה, יכולים אנחנו לבטא את הרעיון הזה בסגנון יותר כללי: גורלו של אדם, גוי או יחיד, תלוי בתוקף מדת הענין האלהי שבא בו לידי גלוי.

הרעיון הזה מעמיד את מחקר היחס המעשי של אלוה להעולם בחייו של האדם יום יום על המחקר המיסרי הראשי, מחקר הנבואה: גורלו של כל אדם תלוי במדת חלקו בסגולת הנבואה. אם אין בו רוח נבואה כלל וכלל, אז עומד הוא תחת חוק הטבע בכל תקפו, ואם בא הוא לידי המדרגה היותר עליונה בנבואה, אז אין לחוק הטבע ממשלה (מיחלטת) עליו. ובהיות שמחקר הנבואה כבר מצא את פתרונו בזה, שהעמדנו את יחס הנביאה על היחס המטפיזי, הרי גם מחקר היחס המעשי של אלוה להעולם כבר מצא את פתרונו: גם היחס הזה יחס מטפיזי הוא. אין כאן שום חילוק בין יחס מטפיזי ליחס מעשי או מוסרי, כל יחסו של אלוה להעולם וכל אשר בו, וכל המעשים אשר יעשו בו, מתנועתה האטית של איזו תולעה זוחלת עפר עד למעשי תקפם וגבורתם של האנשים בעלי צורה גדולים המניעים את מהלך ההסטוריה בעלילותם, אינו אלא מטפיזי.

(עוד יבוא)

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

(ה.—המשך).

מקצוע החנוך.

מחלקה ב': בתי ספר שיש להם בתי למוד לאומניות ואמנות.

3) בתי־הספר של חברת „עזרה" („הילפספעראיין") הברלינית.

(רשימה II.)

№	שמו של ביה'ס	שנת הוסדו	מקומו	מתנהל	מספר התלמידים	מספר התלמידות	ההוצ' השנתיות (פרנקים)	מ־ותו; תוכן הלמודים	הערות.
1	בית־ספר לנערים ע"ש האציל לבית למל.	תרט"ז.	בעיר החדשה, בבנין יפה שלו.	ע"י ועד ההנהלה של „עזרה" שהיא גם בא כחו של הועד „חנוך יתומים" בא"י הפרנקפורטי.	310	— — —	26.000	דומה לבי"ס לאזרחים בגרמניה. שמים לב להתאימו לצרכי בי"ס עברי בירושלים. הלמודים: עברית, גרמנית, ערבית והמדעים היסודיים.	בשנת תרמ"ח נתאחד עם בית הספר אשר לבית הנוך היתומים הפרנקפורטי, שנזכר למעלה. את היצאותיו מספיקים ה„עזרה" והועד ל„חנוך יתומים בא"י" האמור. ועד־ההנהלה של עזרה" פירושו: המנהל הראשי של עניני „עזרה" בא"י, המורים של אותו מוסד והסגן המיוחד לו.
2	בית־ספר לנערות.	תרס"ו.	בעיר החדשה, בבית שכור.	על ידי מנהלת מטעם „עזרה" ובהשגחתו של ועד ההנהלה הנ"ל.	— — —	350	20.000	מהוהו כנ"ל. הלמודים: עברית, גרמנית, מדעים יסודיים, ציור ומלאכות־יד.	בקרוב, לאחר שבית היתומים יעבור לפתח־תקוה, באמור למעלה, יעבור ביה"ס לנערות לביתו של בית־היתומים.
3-5	שלשה גני־ילדים.	תרסג-תרסז	בשלשה מקומות בעירהחדשה והישנה, בבתים שכורים.	על ידי גננות ובהשגחתו של ועד ההנהלה הנ"ל.	560 (לא פורש, כמה ילדים וכמה ילדות המערבת)	— — —	15.000		ילדים וילדות מתחנכים יחדו. כל הלמודים נלמדים רק בעברית.
6	בית־ספר למורים.	תרס"ד.	בעיר החדשה, בבית שכור.	ע"יועד־ההנהלה הנ"ל	50	— — —	51.000	תבניתו דומה לזו של בי"ס מסין זה בגרמניה. אין מכניסים תלמידים אלא אם כן הם בקיאים לכל הפחות בלמודים הנלמדים בביה"ס שע"ש למל (עי' נומר 1). בביה"ס יש ארבע מחלקות. עכשיו הוסיפו חמישית. על הלמודים העבריים (מלמדים גם קצת תלמוד) משגיחים השגחה מיוחדת.	התלמידים אינם מעלים שום שכר. קצתם מקבלים גם תמיכה חדשית במשך זמן למודם. — ביה"ס יעבור בקרוב לבית הנבנה בשבילו ובשביל ביה"ס הריאלי ומסחרי (נומר 7).
7	בית ספר „ריאלי ומסחרי" לנערים.	תרס"ז.	שם.	כנ"ל.	35	— — —	— — —	יש בו ארבע מחלקות. תבניתו דומה לזו של בי"ס ממין זה בן ארבע מחלקות בגרמניה.— התלמידים הנכנסים צריכים להיות בקיאים כלמודים הנלמדים בביה"ס שע"ש למל. בביה"ס מלמדים: עברית, גרמנית, ערבית, טורקית, אנגלית וצרפתית.	הוצאותיו נכללות בבודז'ט של ביה"ס למורים, התלמידים אינם משלמים כלום וקצתם מקבלים תמיכה כנ"ל.
8	מכינה לבי"ס לרבנים.	תר"ע.	בעיר החדשה, בבית שכור.	כנ"ל.	40	— —	6.000	במכינה זו יש שתי מחלקות, מטרתה להכין תלמידים לבי"ס לרבנים, העתיד להוסד ע"ח נדיב אחד מרוסיה וח' „עזרה".	לומדים בה צעירים אשכנזים וספרדים, שכבר רכשו להם ידיעה הגונה בתלמוד:—לועד ההנהלה שייכים גם שני מורי המכינה ללמודי התלמוד. — בקרוב תעבור לבית שבונים בשביל ביה"ס לרבנים.—
9	„חדר תורה" לנערים.	תר"ע.	בעיר החדשה, בבית שכור.	ע"י ועד־הורים ובהשגחתו של ועד־ההנהלה הנ"ל.	60	— — —	— — —	דומה ל„חדרים המתוקנים" שבגולה. מלמדים בו גם קצת תלמוד. התלמידים הגומרים את למודי „החדר" יכולים להכנס לבי"ס למל (נומר 1) למחלקה א' בלי בחינה קודמת. —	מוסד זה עומד תחת השפעתה של „עזרה", והיא ניתנת לו גם תמיכה. אבל עדיין אינו כלו שלה.
10	בית־ספר לגננות.	תר"ע.	בעיר החדשה, בבית שכור.	ע"י ועד־ההנהלה הנ"ל.	— — —	30	4.000	עפ"י תבניתו דומה לבי"ס ממין זה בגרמניה, אלא שהעברית היא לשון הלמודים בו.	
11	שעורי־ערב „מוריה".	תרס"ח.	בעיר החדשה, בבית שכור	ע"י תלמידי בה"ס למורים ולמסחר ובהשגחתו של ועד־ההנהלה הנ"ל.	160 (לא פורש, אם יש גם תלמידות, המערבת).	— — —	400	מלמדים את הלמודים היסודיים. לשון הלמודים—עברית.	חניכי בתה"ס למורים ולמסחר יסדו את השעורים האלה ועובדים בו חנם בשקידה ובחריצות. 400 פר' שנותנת „עזרה" יוצאים להוצ' קטנות.
					1215	380	122,400		

אין להסתיר, כי כל בה"ס של „עזרה" מצופים צפוי גרמני, שהרי „עזרה" חברה יהודית־גרמנית היא, שעל דגלה אינה חרותה תחית האומה, והיא, „עזרה", מספיקה את כל ההוצאה השנתית הגדולה, העולה ליותר ממאה ועשרים אלף פרנק. (ההכנסית משכר־הלמוד, ואפילו התמיכה המתקבלת מאת „הועד להנוך יתומים בא"י" הפרנקפורטי, אינן חשובות כמעט כלל לגבי הבודז'ט הכללי). ולא נפלא איפוא הדבר, שזו אשר לה „המאות" לה גם „הדעה", אבל חייבים אנו להודות, כי בה"ס של „עזרה" קרובים עד מאד לרוחנו עפ"י מהותם הפנימית. כי ב„ועד־ההנהלה" נמצאים אחדים מטובי מורינו וסופרינו אשר בא"י וגם מבחירי עסקנינו. אמנם ראש „ועד־ההנהלה" בוחר תמיד ללכת ב„שביל הזהב"; אותו השביל, שאיננו טוב ויפה ביותר בשעת בנין ותחיה, ופעמים ר ב ו ת היינו חפצים לראות מצד ראש ההנהלה נטיה יותר תקיפה כלפי רוח התחיה. אבל אין גם להכחיש, שהליכה זו ב„שביל הזהב" היא שגרמה במדה מרובה, כי עשתה „העזרה" הברלינית את עבודת החנוך בארץ־ישראל בכלל ובירושלים בפרט עבודת־קבע לעצמה, ויש לנו עתה בירושלים ובא"י כולה הרבה מוסדות־של־חנוך מיסודה של חברה זו, ומתחנכים בהם תלמידים ותלמידות לאלפים, וכולם השפה העברית חיה בפיהם, ומוריהם נוטעים בלבם את האהבה הנאמנה לעניני העם ותחיתו בארצו.

4) בה"ס למלאכות־אָמָנות „ב צ ל א ל". נוסד בשנת תרס"ו, נמצא בעיר החדשה בבנין נהדר שלו, שנקנה בכספה של הקרן הלאומית. מתנהל ע"י מיסדו הפרופ' ש"ץ, ועד המורים והמשרד הארצי־ישראלי, שכולם הם ב א י ־ כ ח ו של ועד האגודה „בצלאל" בברלין. מקצעות הלמוד: ציור, כיור, חטוב, חריטה. קליעת בכסף, מקשה בנחושת, אריגת־שטיחים, עשית החרים, קליעת רהיטים, ליטוגרפיה ועוד. יש בביה"ס גם מורה מיוחד לעברית. מספר התלמידים והפועלים העובדים בו עלו אשתקד למאתים ושבעים ועכשיו מגיע מספרם עד קרוב לארבע מאות איש. ההוצ' השנתית, לאחר נכיון מחיר הסבום, המתקבל ממכירת הסחורות השונות, הנעשית ב„בצלאל", עולות עד 25,000 פר'.*) מקורי ההכנסות: תרומות מאת חברים קבועים ונדבות מקריות מאת חברות ויחידים.

בשנה זו נוסף עליו סניף מיוחד ב„קרן־בן־שמן" (יער הרצל) שבלוד.

התפתחות המוסד נראית ממספרים אלו:

בשנת 1908	עבדו ולמדו בו		100 איש
„ 1909	„		150 „
„ 1910	„		270 „
עכשיו	„	ערך	400 „

סכומי ההזמנות והמכירות היו:

בשנת 1908	נמכרו סחורות בסכום	20,000 פרנק
„ 1909	„	35,000 „
„ 1910	„	90,000 „

תערוכות „בצלאל" נערכו בהאמבורג, בבאזיל, בווארשה, באודיסה וגם בערים אחרות.

„בצלאל" הולך וגדל, ועתיד הוא להעשות גורם חשוב בחיי ירושלים, לעודדה ולנער אותה משפלותה. ואולם העתונות של הפועלים אין דעתה נוחה ממעשי „בצלאל". כנראה יש איזו סבות לחזיון מעציב זה. ראוי היה לעמוד על מהותן וערכן של הסבות האלה ולשים קץ לחכוכים שבין „בצלאל" ובין הסתדריות הפועלים למען יוכל המוסד הנעלה והחביב הזה ללכת לבטח דרכו הלוך והתקדם.

*) התלמידים המתחילים זקוקים למורים שילמדום את המלאכות, וחוץ מזה הם מקלקלים חומר חי.

5) „ג מ נ ס י ה עברית לבנים ובנות". נוסדה בשנת תרס"ט, נמצאת בעיר החדשה בבית שכור, מתנהלת ע"י ועד, הנבחר מטעם חברי „אגודת הגימנסיה", המורים והמשרד הארצישראלי. מספר התלמידים והתלמידות ח מ ש י ם. ההוצ' השנתית—ערך ח מ ש ה ־ ע ש ר א ל ף פ ר נ ק. מקורי ההכנסות: שכר־למוד, תמיכה שנתית בת 5000 פר' מאת מר מ ו ז ר ונדבות מקריות.

מספר התלמידים, שהוכפל בקיץ הזה, (אעפ"י שמאה וששים פרנק־שכר־למוד הוא סכום גדול מאד לפי מושגיהם של בני ירושלים) מראה, כי יש צורך בבית־ספר תכוני בהמטרפולין שלנו, שמספר אוכלסיה היהודים גדול ממספרם של היהודים בכל יתר ערי הארץ ומושבותיה גם יחד. אין כל ספק, כי מספר התלמידים בגמנסיה הירושלמית יגדל משנה לשנה וסופה של הגמנסיה שתתבצר ותשוה בערכה ותועלתה לאחותה הבכירה, הגמנסיה היפואית.

6) „מ כ ו ן ל ש י ר ת י ש ר א ל". נוסד בשנת תר"ע, נמצא בעיר החדשה, בבית שכור. מטרותיו: א) ללמד שיר וזמרה לבני ישראל; ב) לאסוף את כל השירים והמנגינות העממיים של עמנו, לתקנם ולהפיצם בעם; ג) לפתח את המוסיקה העברית. מספר תלמידיו כשבעים נפש, מהם: 15 תימנים, 15 בני ארם־צובא (חלבים), 10 ספרדים והשאר—אשכנזים. ההוצ' השנתיות—ערך ש ש ת אלפים פר'. מקורי ההכנסות: שכר־למוד ונדבות מקריות.

7) „ב י ת ח נ ו ך ל י ל ד ו ת" (נקרא: „בית חנוך לילדים"), נוסד בשנה תרס"ז. נמצא בשני מקומות: בעיר הישנה ובעיר החדשה בבתים שכורים. מספר התלמידות 185. מהותו—חדר מתוקן לבנות ברוח אורתודוכסי. בין התלמידות נמצאות 45 ספרדיות. ההוצ' השנתיות—ערך ח מ ש ת א ל פ י ם פ ר'. מקורי ההכנסות: שכר־למוד ונדבות מקריות.

(עוד יבוא.)

ד"ר ש. מ. מלמר.

הָרוּחַ הָעִבְרִי.

ה.*)

כגורלו של עם ישראל כך גורלו של אלהי ישראל: לשניהם קמו בכל דור ודור צרים ואויבים, מחרפים ומגדפים. האדם העתיק הודה ברשויות הרבה; עם ועם ואלהיו. ואולם כשנזדמנו שני אלים לפונדק אחד, כגון אפרודיטה ועשתורת בקפריסין, לא התגרו מלחמה זה בזה, כי אם חיו בשלום ו„רעות" זה על יד זה,—ולפעמים היו גם לאחד. האלהות לא שמשה לעמים העתיקים גורם למלחמה. רק סמוך לחורבן הקולטורה העתיקה נתעוררו רגשי קנאה לאלים בלב מעריציהם. אבל היה היה אלוה אחד, שהפוליטיאיזמוס הקדמוני נלחם בו

*) עי' „העולם" לש"ז גומר 26.

וישנאהו,—הוא אלהי ישראל. זכר לשנאה זו הלא תמצאו בכל דף ודף מכתבי קרשנו. בתקופת יצירת הנצרות והשתלשלותה נתגברה השנאה לאלהי ישראל, ועוד זמן רב לפני חורבן הבית לא נלאו סופרים יונים באלכסנדריה וברומי לנאץ את שמו. כשנזדוגה המיתולוגיה המזרחית להפילוסופיה היונית בתוך כת „היודעים“ שוב נתחדשה המלחמה על אלהי ישראל. עוד בו ראשית המאה השניה למספרם הורה קֶרינטוס, אחד מן „היודעים“, שיש הבדל בין אלהי ישראל, אשר „נטמא על־ידי החומר“ ושאינו אלא „דֶמיאורג“ (אומן, מנהיג) ובין האליה העליון, שהחומר לא נגע בו והוא הוא עצם הקרושה. ל„יורע“ אחר, סַטורנינוס, נדמה אלהי ישראל כהאצלה השפלה ביותר של מלכות הרוחות. ולא נתקררה דעתם של ה„יורעים“ עד שעשו את אלהינו גם ל„מלאך נופל“, ללוציפר, להתגשמות החטא והרע בעולם, לשונא האמתי של אלהי הרוח והגאולה. ומאז ועד עתה לא פסקה בקרב הכתות הנוצריות המרובות השנאה לאלהי ישראל אעפ"י שהכנסיה הרשמית מדגישה; שאלהי ישראל הוא גם אלהי הברית החדשה. אחר־כך עברה שנאה זו בירושה לבאי־כחו של המדע האירופי. וולטר, למשל, הרבה לחרף את אלהי ישראל כאחר ה„יודעים“, וכמותו עשו גם הרבה אנגלים מבני דורו, ביחוד מירגאן וחבריו. אפילו קאַנט מזכיר את אלהי ישראל לגנאי. דיהרינג ליבש חרדות לשמע השם „יורענגאטט“, מרקס התיחס לו באיבה מפני שנדמה לו כאלהי הכסף. דליטש בשר לבני דורו, כי באה העת „להוריד את אלהי ישראל מכסאו“. שופנהויאר והרטמן חרפו את אלהי ישראל כטובי ה„יודעים“. הפציפיסטים הצרפתים קובלים עליו, שהוא „איש מלחמה“. למוניסטים הוא נראה כסבת השניות המטפיזית. הפנטיאיסטים טוענים, שהוא נמצא מחוץ לעולם ולטבע, הדיאיסטים—שהוא בעל צורה ואישיות בולטת והפרגמ־טיסטים באים עליו בטרוניא מפני שהוא מחלטי ועוד ועוד.

וכי אין חזיון זה אלא מקרה בעלמא? לא ולא. יש סבה למסובב זה: אלהי ישראל אינו דומה לכל האלים האחרים. מקורי הוא, אחד ואין שני לו. בכל ממלכת האלים, אין הבנתם של העמים תופסת בו אפילו תפיסה כל־שהיא,—וזהו מקור השנאה.

מבקרי המקרא מכחישים את הדבר ואומרים, כי אלהי ישראל במובן המונותיאיסטי, לפי מה שתארוהו הנביאים, אינו אלא פרי תקופה מאוחרת, ובימים הקדמונים היו היהודים בעלי שתוף ורשויות הרבה ככל יתר העמים שכניהם. עדות זו הם גובים בעיקר מן השם „אלהים“, בסימן לרבים. ואולם הפעל הנשוא, וגם התאר הבאים אחרי „אלהים“ הנושא מכחישים את העדות הזאת*). וכי נאמר בראשית בראו (רבים) אלהים? בראשית ברא (יחיד) נאמר,—וכדומה. כיוצא בזה: וכי נאמר אלהים צדיקים, אלהים חיים? אלהים צדיק, אלהים חי נאמר וכו'**). ובכלל סימן הרבים בעברית אינו מסמן רק את רבוי המספר אלא גם את רבוי הכח, הכבוד, הממשלה. „אֵל“ פירושו—כח, כמו שתרגם הראב"ע תקיף. ובכמה מקומות בתנ"ך מוצאים אנו את הגבור, את הגדול נקרא אל (או אֵיל—ביוד אחרי האל"ף), כגון: אילי מואב יאחזמו רעד, ואת אילי הארץ לקח, נבוכדנאצר נקרא אל גוים, כלומר אביר הגוים. האדם הקדמון נתפעל למראה כל כח וגבורה שבטבע והרים אותם למעלת האלהות. לפיכך קרא גם לאלהות אֵל, ומטעם זה אמרו חכמינו שֶׁאֵל ואלהים—מדת הדין, מפני שיש כאן גבורה, אימץ, מורא, קנאה ונקמה. בקצרה: אל, אלוה, אלהים הם כנויים לאלהות, אבל עצמותו של אלהי ישראל הוא יהוה. העברי העתיק היה קורא ליהוה אל כשם שהרומאים היו אומרים Dominus במקום Deus או כמו שהאנגלים משתמשים במלה Lord במקום God והגרמנים במלה „הערר“ במקום „גאטט“. וזהו מה שנאמר בתורה: ה' אל עליון, אני ה' אלהים וכדומה. כלומר: אני, שעצמותי היא יהוה, „אהיה אשר אהיה“, הוא האל שלכם. ולא לחנם נמצא השם יהוה בכתבי הקודש,—עפ"י דברי החוקר הגרמני נֶסטלֶה,—6000 פעמים והשמות אל, אלהים ואלוה—רק 2552 פעמים, ורובם ביחס לאלהי העמים.

חוקרים רבים, שאינם נגררים בעינים עצומות אחרי כל מה שכתוב בספרים העבים של הפרופיסורים הגרמנים, שאלו זה כבר: לדבריכם, שאלהים משמעותו אלים רבים, היאך נקראים האלים הרבים האלו? בקיאים אנחנו כמעט בכל השמות של אלהי מואב, אדום, אשור, בבל, כנען, מצרים, יון ורומי, ואין אנו יודעים אפילו שם אחד של אל עברי חוץ מיהוה. וכי דוקא שמותיהם של האלים העברים נשכחו? זו ועוד אחרת: בכל הפנטיאונים אנו מוצאים תמיד זוגות של אלים, זכר ונקבה. ואלו הלשון העברית אינה יודעת אפילו היאך אומרים אל נקבה; לעברית ביבלית אי־אפשר גם לתרגם את המלה הרומית Dea או הגרמנית Göttin, ובשום מקום בתנ"ך אין אפילו רמז לזה, שהעברים הקדמונים עבדו לאיזה אל נקבה. אין זאת כי אם ש„הפנטיאון“ שלנו, כביכול, מעולם לא היה בו אלא אל אחד, כלומר שהמו־נוטיאיסמוס העברי מקורי הוא מעצם ראשיתו ואינו פרי ההתפתחות או הריאקציה כנגד רבוי הרשויות. במשך הזמן, עם התפתחותו השכלית של העברי נתעמקו, כמובן, גם מושגיו על האלהות. אבל בעיקרו של הדבר אין הבדל בין אלהיו של אברהם לאלהיו של משה והנביאים. גם היום אינם שוים המושגים על האלהות של סתם יהודי למושגיהם של הרמן כהן ולודביג שטיין, אבל בעיקר הדבר שלשתם לאלהות אחת הם מתכונים.

אמנם אמת הדבר, כי מזמן לזמן נכחפו גם העברים העתיקים, שהמה היו המעטים, עם הזרם הגדול של העמים הרבים והעצומים, אשר סבבו אותם, ויקטרו גם הם לבעלים ולאשרות ויעזבו לשעה את אלהיהם. אבל מעולם לא קנה לו שום אל זר זכות אזרח גמורה ביהודה, מעולם לא נעשה אל זר שותף מחלט לאל ישראל, שאינו סובל שום שתוף ושניות כלל. בחיריו של העם העברי לא פסקו מלהלחם ברוח גבורה נפלאה כנגד כל תועבת הגוים ואליליהם וכנגד כל בגידה קלה שבקלות באלהי ישראל. ובמלחמה הזאת בין המרובים והמועטים נצחו סוף־סוף המעטים, והמונוטיאיסמוס נעשה לגורם היותר כביר בחיי האומה, מפני אלהי ישראל נשברו ביהודה ונכחדו כל האלים האחרים.

כל חוקרי הדתות מיום ואילך מודים, כי הפוליטיאיסמוס מקירו בהתרכזות עיונו של האדם בטבע. כחות פסיכולוגיים שונים משפיעים על יצירת האמונה ברשויות הרבה; — רגש היראה והכבוד, כח ההתפעלות, השאיפה לחקות את סדר העולם וכו'. הערצת החיות יסודה ברגש השעבוד למפרנסי האדם או ברגש הפחד מפני החיות. עבודת כוכבים ומזלות יסודה בהערצת המאורות המאירים לארץ ולדרים עליה. בקצרה: את הפוליטיאיסמוס אין להבדיל

---

*) עי' האמבורגער, ביבעל־תלמוד' לעקסיקאן, ערך „אל“.

**) אבל מה נעשה ויש גם ויאמר אלהים נעשה (רבים) אדם (בראש' א', כ"ו), וכבר עמדו על זה חז"ל, התעו (רבים) אותי אלהים (שם, כ', י"ג), וביעקב נאמר כי שם נגלו (רבים) אליו האלהים (שם, ל"ה, ז') וכו'. ויש גם „אלהים חיים“ (כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים וכו', דברים ה', כ"ג) אלהים קדושים, וכדומה. — המערכת.

מעל הטבע הביאולוגי. חלוף יום ולילה והולדה הם שני החזיונות, שאין כמוהם מצוים בטבע. האדם השמי שהיה נוח להתרגש ולהתפעל, האדם גדל הדמיונות וממילא גם גדל־התאוה, הרים את ענין ההולדה למעלת אלהות. ומתוך כך נאסף החומר הסיקסואלי המרובה בדתיהם של כל העמים השמיים, חוץ מעם ישראל, והדבר הגיע לידי כך עד שבלשון הבבליים נעשו עשתירת ואל שמות נרדפים *). היונים, שהיו נוטים יותר למנוחה ולהרמוניה, לא נתנו לאפרודיטה לתפוס מקום גדול כזה בממשלת האלים, אבל התפקיד חשיב מאד בממשלה זו לא מנעו ממנה, משום שהמיתולוגיה היונית יונקת מאותו השורש, הטבע הביאולוגי, שהפוליטיאיסמוס השמי יונק ממנו. אבל לא כן המונוטיאיסמוס העברי; הוא נובע ממעין אחר לגמרי, לא מן ההסתכלות בטבע הביאולוגי, כי אם מן ההסתכלות בנצח. שרשו היא — התבונה הנצחית, הפועלת באופן אינטואיטיבי וסינתיטי. מפני טעם זה לא היה כחם של העברים הקדמונים גדול על שדה המדעים הטבעיים, בעת שהבבלים, שהיו מסתכלים בטבע, חדשו הרבה במקצוע התכונה **) והיונים — במקצועות המכניקה, הפיסיקה והמתמטיקה. ומשום שאלהי ישראל איננו פרי ההסתכלות בטבע והערצת הטבע, כי אם פרי הגאוניות השכלית והמוסרית, לפיכך אין בו גם אותם הדברים, הממששים סימנים מובהקים לאלים של העמים האחרים, המין, „הסופיות" („ענדליכקייט"), הגבלת הזמן והמקום. אני ראשון ואני אחרון, — למעלה מן הזמן, — אני ואפסי עוד, — למעלה מן המקום, — אֵל ולא אֱלָה ולא אלים, אל מסתתר אשר לא ישיגוהו משיגי הגוף, — זהו אלהי ישראל.

כשם שאפשר להשיג את מהותו של הטבע עצמו כך אפשר להשיג את מהותם של אלהי הטבע השונים. לכל אחד ואחד מהם יש תפקיד מיוחד ועפ"י סגולותיו הוא ניכר. אבל אי־אפשר להכיר את מהותו של אל, העומד מחוץ לטבע וממעל לו. זה אלפי שנה עוסקים גאוני האנושות בחקר מהות עצמותו של האדם, ועדיין עצמות זו, הנפש, מסותרה מעינינו כמו שהיתה לפני שלשת אלפים שנה, ואם עצמותו של האדם כך, עצמותו של האלוה לא־כל־שכן. משה עמד והתחנן ובקש: „הודיעני נא את דרכיך", „הראני נא את כבודך", ונאמר לו: „וראית את אחורי ופני לא יראו". יפה תרגם אונקלוס: ותחזי ית דבתרי ודקדמי לא יתחזון, כלומר: את דרכי תוכל לדעת אפוסטריארי, מתוך מעשי ופעולותי, אבל לא אפריארי, אנו יודעים על מהיתו של הקב"ה רק את זה, שהוא למעלה מכל ואינו תלוי בשום דבר ומציאות, לפיכך הוא היא עצם המוסר, עצם הקדושה והטהרה. ולישראל נאמר: „קדושים תהיו, כי קדוש אני".

אם יש את נפשך לדעת, מאיזה מעין נובעים מחשבתו; מושגיו וציוריו של איזה עם על אלהות, אם מתוך מעין החכמה העליונה או מתוך מעין החקוי לטבע, צא ובדוק אם יש בהם תערובת חומר סיקסואלי או לא, אם טהורים וקדושים, מוסריים בתכלית הם הציורים והמושגים האלה, או שיש בהם גם תערובת תאוה משפלת, תערובת חומריות הכופפת את הרוח למטה. החכמה העליונה, הטהורה, אינה זקוקה להסתכלות בטבע. הנה כן נוצרו, למשל, כל הכללים ההנדסיים ע"י עצם המחשבה בלבד בלי עזרת נסיונות טבעיים. האדם המדבר על אל, שיש לו במחיצתו גם בת־זוג, בן או בת, מעיד על עצמו, שאי־אפשר לו להתיק את מחשבתו מן הטבע הביאולוגי אל החכמה העליונה. אל שכזה אינו יכול להיות גם עצם המוסר והקדושה, כי על כן גם הוא איננו עומד למעלה מן החומר, מן הטבע הגס, הדורש את תפקידו ומשים כבלים על הרוח.

החוקר האנגלי הרטלנד אסף את כל החומר בנידון זה ובשני כרכים גדולים תאר את כל היחסים, ששוררים, לפי השגתם של העמים עובדי האלילים, בין הטבע הביאולוגי ובין האלהות, והרי החומר הרב הזה מלמדנו, כי התלבשות „רוח הקודש" בגוף ואברים לא נתחדשה על ידי הנצרות. פֶּרזֵיאוס, כך מספרת האגדה, נולד לאמו הבתולה. המלכה הכינאית קיאנג־ייאן ילדה את בנה קאן ברוח הקודש ובקדושה. כך נולדו גם הון־אפי, קסבלנקה, בודה ואחרים. כל התיאולוגים הפרוטסטנטים מודים, שפולחן האשה בדת אינו אלא המשך של פולחן אפרודיטה ועשתורת. עשתורת היתה נקראת אֵם האל או אם האלים (בֵּלית־אילֶלָה). האשורולוג הגדול צימר מדבר על עשתורת כעל טיפוס של מַדוֹנה, והנזיר הקטולי מכון את תפלתו לכַּלַּת השמים, והנזירה הקטולית — לחתן השמים...

הנה כן עומדות וקימות מימי קדם ועד עתה שתי אלהויות, המתנגדות זו לזו בתכלית, שאינן יכולות עפ"י עצם מהותן לדור בכפיפה אחת ולהשלים זו עם זו. האחת היא אלהות „מונרחית" הגמורה, השולטת שלטון יחיד, והשני היא אלהות רפובליקנית, שיש בה רשויות הרבה. האחת היא הנותנת את השויון הדתי לכל והשניה — את החרות הדתית, וכבפוליטיקה כן גם בדת מוציאים השויון והחרות זה את זו.

ומתוך סימן מובהק זה שנתנו, כדי להכיר על ידו את המקור ואת הערך של האלהות, נעמיד על האמת, שיש הבדל מקורי לא רק בין היהדות והנצרות, כי אם גם בין היהדות והאישלם, אעפ"י שזה האחרון מודה באחדות מחלטת, ב„אלהות מונרחית". הקוראן מיחס לחיי השמים הרבה תוכן סיקסואלי. באישלם יש הרבה מן הטבעיות הגסה וחסרה בו החכמה העליונה הזכה, הרעיון האבסטרקטי המחלט. אללה גבור מלחמה הוא ומלא כח עלומים, אבל אינו מקור המוסר. אללה מוכה ע"י החרב ואלהי ישראל — ע"י הקדושה והטהרה, ע"י הנצחון שמנצח האדם את הטבע הביאולוגי. „והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני", — זוהי הפרוגרמה של אלהי ישראל; „פשטו ידיכם בגדוד והכניעו עמים לשמי ולכבודי", — זוהי הפרוגרמה של אלהי האישלם. ואף־על־פי־כן עולה הוא האישלם על דתות אחרות: אין העיקר חסר לו — אחדות אלהים המוחלטת.

מקס מילר, שבמשך כל ימי חייו הארוכים עסק בחקר הדתות והמיתולוגיות, היה אומר: אין אמונה באה אלא מן החושים הפיזיולוגיים והרשמים הטבעיים. צדק מקס מילר בנוגע לאמונות המיתולוגיות ולא צדק בנוגע לאמונת ישראל. אלהי ישראל עומד למעלה מן הטבע הביאולוגי ואינו תלוי בו כלל. וזאת היא תפארתה של אמונת ישראל.

ויש אמת גדולה באמרתו של הרמן כהן, כי השנאה שאינה פוסקת לאלהי ישראל ולתורת ישראל היא — הקנאה.

---

*) עי' שטיינהאל, איבער יודען אונד יודענטום, עמ' 113 והלאה. —

**) שם.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

X.

סוף־סוף נודע זמן הבחירות החדשות של הרייכסטאג. בי"ב ביאנואר יהיה אותו היום הגדול, העתיד, לפי נבואת רבים, להביא שנויים עקריים במהלך החיים המדיניים בגרמניה. לא רב הוא איפוא ביותר הזמן, הניתן להמפלגות הפוליטיות לגמור את הכנותיהן ולבצר את עמדתן למלחמת־הבחירות, ומה גם שבמשך הזמן הזה חלים החגים והמועדות של סוף השנה וראשיתה, שימי שביתה הם בנוגע לתעמולה פומבית. לפיכך משתדלות כל המפלגות למלא במרץ העבודה את החסר להן בזמן. מלחמת־הבחירות תהיה הפעם קשה וחריפה באופן שאין למעלה הימנו. הכתות השמאליות נגשות למלחמה זו כשהן מלאות תקוות טובות. מתוך מצב־הרוחות בולטת נטיה גדולה לצד שמאל. כבר אמרנו במכתבנו הקודם, שדבר זה נכר ע"י כל בחירה חדשה, שהיתה בימים האחרונים. והנה נחל זה עתה „המרכז" הקטולי שתי מפלות חדשות זו אחר זו בדיסלדורף ובקונסטנץ, שתי ערים שרוב יושביהן הם קטולים ושתיהם נחשבו תמיד בין מבצריו הבטוחים של המרכז. בדיסלדורף נצחו הסוציאליסטים, ובקונסטנץ—הליברלים; ובשתיהם נתאחדו הסוציאל־דמוקרטים והליברלים נגד השחורים. זהו כחו של ה„בלוק מבסרמן עד בבל". כל היגיעות והפיוסים מצד הריאקציוניים, כדי להטות אליהם את הליברלים־הלאומיים, לא הועילו, ואחד ממנהיגיה של מפלגת הליברלים־הלאומיים מסר מודעה מפורשת בהרייכסטאג, כי חבריו לא ילוו אל „פרולת הבחירות", שהכריז הקנצלר בהסכם המפלגות הימניות. „פרולה" זו הוכרזה בשעת הוכוחים על דבר יוקר צרכי אוכל נפש. המפלגות השמאליות ערכו „שאלות" אל הממשלה, אם נכונה היא לעשות איזו קולות א ר ע י ו ת בנוגע להבאת מיני־מזונות מן החוץ. לבטל לחלוטין את מכסי־הגבול אין גם הליברלים דורשים, משום שגם הם אינם מודים במסחר חפשי לגמרי. ואולם הקנצלר הבליע את העובדה שנתבקשו הפעם רק קולות ארעיות, והגין על שיטת־המכס בכלל והכריז את ה„הגנה על העבודה הלאומית" בתור „פרולה" למלחמת־הבחירות. האופוזיציה, היודעת, כי נפש העם מרה עליו מאד על כי מחיר צרכי אוכל נפש הולך ועולה מיום ליום, פגשה ברצון רב את „הפרולה" הזאת, הנותנת לה חומר לתעמולה שאין טוב הימנו, ואחד מאורגניה הראשיים של האופוזיציה מעיר באירוניה, כי בהיות בידה חומר כזה לפרופוגנדה יספיק לה גם הזמן המצער, בערך, שנשאר עוד עד ימי־הבחירות.

וה„פטריוטים", בני המפלגות הימניות, דורשים „הגנה על העבודה הלאומית" לא רק כלפי חוץ, כי אם גם כלפי פנים, נגד „הבויקוט" של הפועלים בשעת שביתות. והאנטישמי ראב דרש בהרייכסטאג מן הממשלה, שתגדור גדרים בפני ה„טירור" של הסוציאליסטים. ע"ז השיב לו ליברלי אחד, כי ראנטישמים ודאי אין להם הזכות להתאונן על „בויקוטים", כי על כן הם הם המכריזים „בויקוט" על היהודים וקוראים תמיד: „אל תקנו מאת יהודים!"

הנה כן אומרים הליברלים לפעמים מלה לטובתם של היהודים, בפוליטיקה, כידוע, אין דברים מביאים לידי מעשה. ובאמת למעשה שוכחים הליברלים את דבריהם. כבר הטעמנו במכתבינו הקודמים פעמים אחדות את יחסם של הליברלים אל היהודים בענין העמדת קנדידטים לבחירה אל הרייכסטאג. אבל ראוי להראות על יחס זה ולחזור ולהראות עליו, ומה גם עכשיו, ערב מלחמת־הבחירות: הליברלים אינם מעמידים יהודים לקנדידטים בשום מקום, שיש בו תקוה להם באמת כי ינצחו. ולעומת זה יש שהם מעמידים מומרים לקנדידטים. זוהי אותה השיטה של הממשלה, שהליברלים עצמם קובלים עליה, — השיטה של „קביעת פרס בעד השמד". נגד יחס זה מצד הליברלים צריכים היו היהודים למחות בכל תוקף ועז. אך עד כה לא שמענו מחאה ממשית מצד ההסתדרויות היהודיות הגדולות. היותר גדולה שבהסתדרויות האלה, „ברית היהודים הגרמנים", האומרת להעשות באת־כחה של כנסת ישראל בגרמניה, עדיין לא השמיעה את קולה כלל בשאלת הבחירות; — ודבר זה מעיר אי־רצון בחוגים ידועים. עד כה טפלו בשאלת „הבחירות" רק „האגודה המרכזית של הגרמנים בני־דת־משה" וה„אגודה להגן מפני האנטישמיות", ואולם האגודות הללו נחשבות רק לאגודות פרטיות, שאין להן יפוי־כח לדבר בשם כלל היהדות הגרמנית, ומה גם ש„אגודת־ההגנה" יש בה לא רק יהודים בלבד, כי מנהיגיה הראשיים והרבה מחבריה הם נוצרים. ואמנם זאת הכונה העקרית של יסוד „אגודת היהודים הגרמנים"—לשים „פה" ליהדות הגרמנית. ואם כן דין הוא ש„ברית" זו תהיה הראשונה לעסוק בעניני הבחירות אל הרייכסטאג, שתוצאותיהן חשובות כל־כך גם ליהודים במדינה זו. כפי שיש לשער ידונו על שאלת הבחירות באספה המוקדמת, שתהיה בברלין בערב „יום־היהודים", היינו לפני האספה הכללית הרביעית של חברי „הברית". האספה המוקדמה סגורה היא. כה באות לידי גלוי השקפות השונות, תשוררות בקרב חברי ה„ברית", וכה משתדלים לסדר את הענינים כך, ש„ביום־היהודים" עצמו, הפתוח לכל העתונאים, הכל „יבוא על מקומו בשלום". עכשיו מחולקות עדיין הדעות גם בדבר אופן ההשתתפות ב„יום־היהודים". לפי התקנות יש לה להנהגת ה„ברית" הרשות למנות בעצמה עד מאה ושלשים צירים ל„יום־היהודים", מלבד זה היא מאשרת את הצירים הנבחרים מאת הקהלות וההסתדרויות השונות הנמנות על ה„ברית". בתקנה זו ניכרת השאיפה לשמור על „יום־היהודים", שלא תארע לו שום תקלה כלפי חוץ, שההנהגה תוכל לשמור עליו מפני „מקרים בלתי־נעימים". אבל לא הכל מסכימים לשיטה זו. יש סוברים, כי כשם שה„ברית" עצמה נועדה גם לעבודה פנימית, תרבותית ומדינית, כך צריכה גם האספה הכללית שלה להיות ערוכה לא רק כלפי־חוץ, כי אם גם, — ואולי ביחוד, — כלפי פנים. בין ההרצאות העומדות על סדר־היום של „יום־היהודים" הבא יש אחת על „המדינה והיהודים", ויש לשער, כי בעל הרצאה זו הוא שיטפל בשאלת הבחירות אל הרייכסטאג. ואולם דעתם של הלאומיים והחרדים אינה נוחה, שהרצאה אקטואלית זו נמסרה לד"ר כהן מדסוי, אותו הליברלי־הקצוני, שב„יום־הקהלות" האחרון, כשפרצו סכסוכים לרגלי ההצעה על אודות שנוי התקנות של „ברית־הקהלות", השמיע דברים חריפים כנגד הציונים והחרדים.

ב„יום־הקהלות" ההוא לא הוכרע, — כפי שידוע לקוראי „העולם", — דבר שנוי התקנות. אז הוחלט לדחות את ההכרעה עד „יום־הקהלות" הבא ולבחור קומיסיה מיוחדה, שתדון בדבר ותשתדל למצוא פשרה בין הקצוות. אותה קומיסיה, שיש בה גם ציונים וחרדים אחדים, כגון הד"ר קלי, ליב ועזר, נכנסה זה עתה לישיבתה הראשונה. אולם המועצות, אשר נמשכו כיום תמים, לא הביאו לידי תוצאות ממשיות. אמנם בנוגע למספר הצירים, שכל עדה ראשית לשלוח אל „יום־הקהלות", נטו חברי האופוזיציה במקצת לדרישת הליברלים וקבעו בעד הקהלות הגדולות מקסימום של 27 צירים ובעד ברלין 50 צירים. אבל בנוגע להצעת ההנהגה של ה„ברית", שיקבע לחק, כי כל עדה רשאית לבחור ציר רק מקרב חבריה היא, לא באו חברי הקומיסיה לידי הסכם. הלאומים והחרדים לא נאותו לשום הגבלה בנדון זה, — וסעיף זה נדחה עד הישיבה הבאה, ואולם בדרך כלל הוכרה שאיפה משני הצדדים להעמיד את השלום על מכוני, ויש תקוה, כי שאיפה זו תביא גם לידי תוצאות רצויות.

אמנם כש„השנים כתקונן" מבדלת תהום עמוקה מאד בין השדרות השונות של יהודי גרמניה, ויש אשר אחים מתנכרים איש לרעהו ונבדלים איש מעל רעהו. אבל ב„שעת הירום", בשעת מאורע יוצא מן הכלל, מתחילה האחדות הטבעית שוב מפרכסת בלבבות, ויש אשר היא באה לידי גלוי גמור. מאורע כזה הוא הסקנדל מטרניך־ורטהים, שאוירה של ברלין היה מלא אותו בימים האחרונים. מרת ורטהים, אשתו של ורטהים בעל המחסן ה„כל־בו", הידוע, אותה מרת ורטהים, שעוד לפני שנים אחדות היתה לשיחה בפי הבריות ולא לשבח, פגשה בגרף וולף־מטרניך, ריק ופוחז, הולני ורודף תענוגות, פזרן, שאין לו כלום חוץ משמו המצלצל וכתר הגרפות שבטבעתו,— ותזמינהו לביתה מיד. לא היו ימים מועטים והנה וולף־ורטהים נעשה „עיילא־בלי־בר" בביתה של מרת ורטהים, משמש „פאר" במסבת־החגיגה „בלילה הקדוש" ובלבו פרחה תקוה גדולה. דאלי, בתה של גברת הבית, יפה וצעירה היא ומהר ומתן נכונו לה ביד רחבה ומלאה, כמנהג מיליונרים,—ולמי חמדה גנוזה זו אם לא לו, האציל המפורסם, שיכול להעלות בכח יחוסו המרומם גם את הבת, גם את האם וגם את כל הנלוים עליהם מ„עפר שפלותם" היהודית. ועיני האם רואות כבר בחזון־רוחה בתה יוצאת במרכבה מוכתרה בכתר גרפים ומעמידה לה נכדים „הגונים", גרפים ולא יהודים,—ואין קץ לאשרה ושמחתה. ודאלי (אין לך עכשיו בברלין שם מפורסם יותר מזה) „אסון" קרה לה, כי נשבה לבה לאהבה סופר יהודי ותהיה לו לאשה. ואולם מרת ורטהים אינה חברה לבריות ההן, שדברים „קטנים" כאלה, מעבירים אותן על דעתן ורצונן, היא מררה את חיי בתה כל־כך, עד כי עלובה זו נסתה מתחלה לשום קץ

לחייה, ולבסוף לא יכלה עמוד בפני רצונו התקיף של אמה — ותפרד מאישה היהודי. ושוב נעשה בית ורטהים פונדק לאופיצרים ברונים, גרפים, — עד שנאסר על האופיצרים מטעם הגנרלים שלהם לבוא לבית ורטהים „היהודי" ל„חללי" את שמותיהם הנעלים, — ונתפרדה החבילה. ויעלם גם וולף־מטרניך מבית ורטהים, וילך ויקח לו לאשה משחקת מווינה, —ויקיצו מזועיו, בעלי־חובותיו, של הגרף, „ויזדקר המרצע מתוך השק", ויובא הגרף בפלילים על עון בגידה תרמית בעניני ממונות. ויותר משתכטו הלשונות את „היחסן המהולל" חבטו את „היהודיה הפושעת", כי טען טען מטרוניך, שהיתה כונתו לשלם לכל נושיו מכסף נדוניתה של דאלי, אלא שהיהודיה „בגדה" בו ולא היתה לו לאשה ולא נתנה לו את כספה. וכדי להוכיח את אמתות דבריו, שכל אותם הימים היתה דאלי מיועדת להיות שלו, הביא עדים, ויעידו העדים על פתיחות מוסרם של מרת ורטהים וכל בית ורטהים, על דברי הקטטות, שהיו מצוים בין האם ובין הבת, וכו' וכו'. ומתוך כל טענות הנאשם ועדיות עדיו הזבלט קלסתרם „היפה" של פריצי ישראל, העומדים בחוץ, אשר את בית ישראל עזבו ואל בית הגוים לא יתנום לבוא.

וכאמור פרכסה פתאם בלבבות בשעת סקנדל זה האחדות הטבעית. כל העתונים היהודים הגרמנים הביעו פה אחד את רגשי הבוז, אשר ירחש לב כל יהודי לאותו חטפוס הנכוה ממינם של בית ורטהים וכיוצא בהם; המעמדות העליונים של יהודי גרמניה הרגישו פתאם, כי נגע בהם המאום, השפל, — ויתרדו...

י. ל—ן.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

מאת הלשכה הראשית של הפדרציה „מזרחי" בהאמבורג־אלטונה קבלנו את החוזר הזה, בבקשה להדפיסו ב„העולם":

חברינו לדעה!

הקונגרס העשירי החליט לסדר ולרכז את העבודה התרבותית בפלשתינא באופן רשמי. ההחלטה הזאת הביאה רעש גדול בין נושאי דגלנו, דגל ה„מזרחי", קדושת החגים בתוכנם העשיר, המאחה את הלבבות והדעות של עם ישראל, הרגיעה את רוחנו הסוער, והננו מוצאים בנו די כח ועצמה לשפוט במתינות וכישוב הדעת על מצבנו ההוה, למען דעת, לאן פנינו מועדות.

אחדים מחבירנו, ובתוכם אנשים היותר מסורים להרעיון הנשגב ועובדים חרוצים במחננו, חוו את דעתם, כי אי אפשר עוד לשאת את האחריות בשביל עבודה אחדותית יחד עם ההסתדרות הציונית, והמה מטעימים את עבודתם בשדה הציונית רק לשם האחדות ולמען פעולות ריאליות בעד העם הישראלי.

הועידה הכללית, אשר היתה בברלין בחדש אלול, התעינה בשאלה רבת־הערך הזאת בכובד ראש, וכידוע באה לידי הכרה, כי נחוץ מאד להשאר בתוך מחנה הציונים, למען הגן על מסורת דתנו במרץ ועוז גם לימים יבואו. הנסבה שהביאה לידי הכרה זו, באה על ידי תוכחתנו של הכח הגדול של עם ישראל, אשר החזיק קיומו בכל התקופות הרבות והשונות מיום היותו לעם, ולא נפל שדוד תחת השפעות אלפי תורות אחרות, ונשאר נאמן לתורתו הקדושה המסורה לו מדור דור. הבטחון בהכח הנעלם הזה העמיד אותנו על המשמר, אשר אנחנו בעצמנו בחרנו בו, ונותן לנו כח וסבלנות לחכות לו.

שאיפות אל הקולטורה הן חק גדול בהפרוגרם שלנו; אבל בעוד אשר עד עתה היו השאיפות האלה מועטות בהתפשטותן ובהתפתחותן, נהיו עכשיו כמין חוב מוחלט, מוקפות במחיצות התלויות בהחלטת הקונגרס.

הקונגרס החליט: „הקונגרס העשירי מביע את חפצו ורצונו, שבשום מוסד, שיוצר על ידי ההסתדרות הציונית בשביל תרבות עברית, לא יעשה שום דבר המתנגד לדתנו".

הוצאת ההחלטה הזאת אל הפועל דורשת יחס תמידי בין הלשכה המזרחית ובין הועד הפועל המצומצם. היחוסים ההויים נותנים לנו בטחון גדול ותקוה חזקה, כי במעשה עבודת הקולטורה תקח הפדרציה המזרחית חלק גדול בסדורה, ביחוד בתכנית בתי־הספר של ההסתדרות יכבדו וישמרו את העיקרים של המזרחי כמו שראוי להיות בתנועה של עם הישראלי. ע"י ההבטחה הזאת מוצא ה„מזרחי" את הכח להוציא דעותיו הנכוחות בעניני שאלת הקולטורה בפלשתינה ובפעולות חיוביות בהמושבות החדשות בארצנו הקדושה.

על יסוד הבטחון הזה אנחנו פונים אל כל חברינו בדעה בדרישה נמרצה, להשאר נאמנים אל המזרחי ולהציונות. המעשים הראשונים של העבר לא ימסו את לבבנו ולא ירפו את ידינו, ובכל אופן לא יפרידו אותנו מן החוב הגדול, לחבר פעולות לאומיות עם דעות דתיות, ולאגד את השתים האלה לחטיבה אחת. המטרה הגבוהה הזאת מלאה אותנו בכח רציני, להעמיד את ה„מזרחי" על בסיס חזק וקים.

גם אל כל השדרות הציוניות מרים אנחנו את קולנו, אל אלה אשר בהיסודות העיקרים המה תמימי דעות עמנו ובכ"ז לא התקרבו אלינו עד היום, והננו קוראים אליהם מלב עמוק: „התאחדו נא אל הסתדרותנו, „הסתדרות המזרחי!", כי אחרי הוכחת האפשרות והנחיצות לאגד ולאחה את הלאומיות עם הדתיות יחד, נוכל לקוות ביותר אם נתאחד—אנחנו בני דעה אחת—לאגודה אחת, להגיע אל מטרתנו. אמנם: הנכם אומרים לותר על התכלית הנרצה של הציונות, שמא נמצא יחס־נגודי, —אז יותר טוב לאמור—אבני נגף על דרכנו שהתוינו אנו. אבל השיטה הזאת איננה נכונה. זה כחמש־עשרה שנה עברו מן הקונגרס הראשון. כמה הרפתקאות ירדו עלינו מן העת ההיא, כולנו יודעים את מצבנו עתה, הנסיון כבר הורה לנו לדעת כי לא די לנו להסתפק באי־הפרעה, מצד ההסתהרות, אל התתפתחות של דעותינו. אולם עלינו להשתדל גם ללכת קדימה. לא השלילה הוא העיקר בדעותינו, אבל החיוב, הוא הראש והראשון לקיומנו אנו, וזהו חובנו להעמיד את המפלגה המזרחית בראש התנועה העממית הזאת, בכדי שתהיה התנועה הזאת „תנועה דתית־לאומית שלמה", אשר על ידה יהא כל איש יהודי נאמן לתורתו ולרוחו, והאנושיות שלו תהיה תוצאת היהדות, ובשביל זה עלינו לשמור ולפתח את כל קנינו הרוחניים מן תוה"ק עד שפתנו, ארצנו ועוד, וההתאחדות בין תמימי־הדעות מבטיחה לנו את האחדות הדרושה לכך באות אמתי על כחותינו הפנימיים.

בהפחת חיים חדשים בתוך עמנו כחיוב הוא שהגדולים שלנו—שומרי התורה והדת—להיות ידועים וניכרים, יען כי על ידיהם החזקנו כח ומעמד במלחמת גלותנו הארוך, התקוה, כי על ידי „אוירא דארץ ישראל" תפרח ותשגשג רוח מסורת דתנו נשארה מעל, והלאומיות, בתור שונא את המסורת והדת, שולטת שלטון בלי מצרים.

לכן הננו מרימים עוד הפעם את קולנו אל כל אלה, אשר אינם חפצים להקריב את כל הקדוש לנו בשביל הטבת מצבו הגשמיי של אומתנו בלי תורה ומסורה. כשומרי חוק ומשפט היהודי יוכלו למצוא מקום בתוך הסתדרותנו למען עזור להטות הנצחון על צדנו.

אנא אל תעזבונו לעת כזאת ללחום מלחמת הגנה ותנופה, חושו נא אלינו בלבב שלם ותנו את ידכם לעבודתנו עבודת עם ישראל ואז בטוחים אנחנו, כי נלחום וננצח.

בברכת ציון וירושלים

הלשכה הראשית של הפדרציה „מזרחי.

הקונפרנציה אשר היתה בפרנקפורט בחודש מנחם אב ואשר החליטה ליסד אגודה קולטורית־מזרחית בשם „תחכמוני" כבר נוסדה. — כמו כן הננו מודיעים, כי ביום א' דר"ח מרחשון היתה ועידה בפרנקפורט מחברי ההנהגת של בית הספר „תחכמוני" שביפו. תוצאות הועידה הזאת נותנת בטחון גמור ל„המזרחי" שלא תקטן השפעתה על הנהלת בית הספר הזה משהיה עד כה.

II.

עורך נכבד!

אחרי מכתבנו הגלוי, אשר פרסמנו בעתו בעתונינו בנוגע לקבלת תלמידים למחלקת האמנות ב„בצלאל", קבלנו הרבה מכתב־בקשה ואין לנו

היכולת לענות על כל אחר בפרוטרוט, לכן נפנה לעזרת עתונך הנכבר ולהשיב תשובה לכל שואלינו.

לכל מחלקות „בצלאל" מתקבלים רק יושבי ירושלים, ואין לנו היכולת לענות לכל הפונים אלינו מחו"ל בנידון זה, כי רבות הן הבקשות.

במחלקת האמנות נשארו עוד שמונה מקומות פנוים, ובדי שלא לבוא לידי משא־ומתן ארוך עם כל אחד ואחד הפונים אלינו על דבר תנאי הכניסה למחלקה זו (ובינתים יעבור המועד ויתמלאו גם שמונת המקומות האלה) אנו פורטים בזה את התנאים שצריך למלא כל החפץ להתקבל:

א) לשלוח אלינו עבודה בציור או בכיור, חקוי לטבע או פנטסיה. אבל בשום אופן לא העתקות מספרים או מתמונות.

ב) להמציא לנו מחברה ציונית או מאיש ידוע לנו מכתב, המעיד לנו על ישרו.

ג) להודיע לנו במכתב בדיוק, במה שנותיו, אם כבר למד אמנות וכמה למד.

ד) מלבד הוצאות הנסיעה הוא צריך להביא אתו למחיתו לכל הפחות 150 פרנק.

משום שרוב הצעירים, הפונים אלינו, הם בני עניים, לפיכך קבענו תקנה, שמחצית היום יעבוד התלמיד עבודה אמנותית, אשר ממנה ירויח את מחיתו, אחרי שילמדה במשך שלשה חדשים. החפץ לעסוק רק באמנות נקיה, צריך לשלוח כתב התחיבות מאביו, שיהיה לו פה למחיתו 600 פרנק לשנה במשך 4 שנים.

בכבוד ובברכת־ציון

פרופיסור ב. שץ.

ירושלים, כ"ו תשרי, תרע"ב.

III.

עורך נכבד!

לרגלי הדברים, שפרסמתי ב„העולם" וב„הצפירה" על אדות חכירת קרקע בקירק הקרובה לים כנרת, וכי אפשר לפנות אלי בנידון זה, קבלתי מכתבים אחדים, ומהם אני רואה, שקוראי הדברים לא הבינו אותם כראוי, הם חושבים, כי בחכרם מאת הקרן הלאומית אלף מטר קרקע בקירק ובבנותם להם שם בית יוכלו למצוא להם ע"י זה את מחיתם. וכדי לקדם את המכתבים העתידים לבוא עוד ולהמנע מעבודת־שוא להשיב לכל אחד ואחד, כי טעה, הרי אני מבקשך, אדוני העורך, לתת לי את היכולת להודיע ע"י „העולם", כי הפונים אלי טועים טעות יסודית. הקרן הלאומית רוצה שתבנה בקרקע רק עיר־של־וילות לאנשים אמידים ועשירים, הרוצים או הצריכים לבלות את ימות החורף במקום חם, שאקלימו קל ונוח וטוב לבריאות.

אלף מטר מרובעים הם בערך 219 סאז'ין, ע"פ המדה הנהוגה ברוסיה, ומםילא מובן, שאין כאן ישוב קרקעי במובן עבודת שדה וכרם המספקת מחיה לאדם.

אני חוזר ושונה, שכל אותה התכנית ע"ד בנין עיר־של־וילות היא ענין רק לאנשים אמידים. אקלימה של קירק טוב ומועיל ביחוד לחולי־כליות (ניערענקראנקע), הרגילים לבקש להם מזור ומנוחה במצרים או באלג'יר.

בכבוד גמור ובברכת־ציון

ב. גולדברג.

ווילנא, יוד חשון, תרע"ב.

IV.

עורך נכבד!

הרשני נא לבקש על ידי „העולם" את כל קרוביהם ומיודעיהם של הפועלים במרחביה, כי מכאן ואילך ישלחו את מכתביהם ותבילותיהם עפ"י אדריסה זו Merchawja (Foulé), pres de Caiffa, Palestine.

ולכתוב את שם המקבל גם בעברית, למשל: „להאדון שלמה אפשטין במרחביה"

ברגשי כבוד וברכת ציון

ממלא מקום המנהל ד"ר מ. זגרודסקי.

מרחביה, תשרי, תרע"ב.

בציונות.

הד"ר י' צ'לינוב הוציא, כדרכו, בחוברת מיוחדה את הדו"ח של הכספים, שנתקבלו על ידו ברוסיה לטובת הקרן הלאומית בשנת 1910, — וזהו החשבון השלישי משעה שעניני הקה"ל ברוסיה עברו לידו. להרשימות המפורטות של הכנסות הקה"ל בשנת החשבון לסעיפותיהן הקדים הד"ר צ'לינוב גם עמודים אחדים ע"ד ההכנסות בכללן ותאור פרטי העבודה. אנו משתמשים בהקדמה זו, כדי להביא מספרים אחדים, הראוים לתשומת לב.

החוברת פותחת בטבלא, שעל פיה אפשר לעמוד על מהלך ההכנסות משעה שהתחילה העבודה לטובת הקה"ל ועד סוף שנת החשבון:

הזמן	המקום: ברוסיה	המקום: בשאר הארצות
יאנואר 1902—אוגוסט 1903=19 חדשים.	12323 לי"ש	19561 לי"ש
אגוסט 1903—יולי 1905 —23 "	12430 "	24443 "
יולי 1905—יולי 1906 —12 "	3991 "	10744 "
נובמבר 1906—נובמבר 1907—12 "	1966 "	— — —
שנת 1908 12 "	3325 "	13451 "
" 1909 12 "	124964 מרק	404641 מרק
" 1910 12 "	111341 "	455775 "

אנו רואים איפוא, כי הצליח הד"ר צלינוב להעלות את ההכנסה — מ 18,000 רוב' בערך לשנה עד 50,000 רוב'.

הטבלא השניה חולקת את ההכנסה ברוסיה לסעיפיה:

	1908	1909	1910	הפרוצ' הכללי
נדבות כלליות	36,3 %	25,2 %	22,5 %	26,2 %
ספר הזהב	22,3 "	26,2 "	22,0 "	21,8 "
קופסאות	9,5 "	15,9 "	22,2 "	17,5 "
תוים	9,3 "	10,2 "	6,7 "	7,6 "
עצי זית	7,0 "	13,2 "	14,9 "	17,4 "
פנקסי שוברות	6,1 "	3,8 "	2,7 "	3,5 "
מס־עצמי	4,4 "	3,5 "	6,2 "	5,6 "
טלגרמות־של־ברכה	1,2 "	0,8 "	0,5 "	1,2 "
קערות	3,0 "	1,2 "	1,9 "	— —

מספרים אלה, —אומר הד"ר צלינוב בהקדמתו, —מביאים אותנו למסקנות משמחות. ראשית, שסעיפי ההכנסה הרוסית תמידים הם כולם במדה ידועה ואין האחד נבנה מחורבנו של חברו. ושנית, כי הסעיפים, שצריכים לשמש מקור נאמן ובטוח—קופסאות, תוים ומס־עצמי—הכניסו ברוסיה 34,2 פרוצ', בשעה שבשאר הארצות הכניסו רק 28,7 פרוצ'.

גם מספר המקומות, שמשם באו ההכנסות, הלך ועלה בשלש השנים האמורות: 500 בשנת 1908, 600 בשנת 1909, 800 בשנת 1910.

בסוף דבריו מביע הד"ר צ'לינוב את צערו, כי מסבה שאינה תלויה בו הוכרח להפסיק את עבודתו לטובת הקה"ל, אלא שהוא מקוה, "כי הפסקה זו לא תארך זמן רב, ו„העבודה בשביל המוסד החביב לכולנו תתחדש במהרה ביתר עז ומסירות".

— בקרוב יגמר הכרך הראשון של ספר הזהב אשר לקרן הלאומית (הכרך יש בו 5000 עמודים. זכר יצאו לשמוש יותר מן 4100 עמודים) והרי מתעוררת מאליה השאלה, מי או מה יזכה לכבוד הזה להיות חתן

הסיום של הכרך הראשון וחתן ההתחלה של הכרך השני. בהסכמתה של הנהגת הקה"ל מציע ה' שכטל מברסלוי הצעה יפה, שעל ידה יוכל הקהל הציוני כלו לפתור את השאלה הזאת. מכאן ואילך נקבעת נרבה מיוחדה בת 4 מרק (2 רוב'), שבזכותה יוכל כל אדם לקרוא בשמם של אחד-עשר דברים, שלפי דעתו הם הראוים ביותר לכבוד זה. ההוראות הללו תתפרסמנה בעתונים הציוניים עד מועד ידוע, למשל עד חג הפסח הבא. אז תמנינה כל ההוראות, והיה אותו הדבר, אשר יזכה למספר הדעות הגדול ביותר לחתן הסיום, ועשרת הדברים הנותרים—חתני ההתחלה לפי סדר מספר הדעות שיעלה בגורלו של כל אחד מהם.

— במשך השבוע נאספו לטובת הקרן-הלאומית 9491,89 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4112.

בי"ג—ט"ו בחשון (4—6 בנובמבר למה"ח) היתה בברלין אספה לחברי הועד הפועל הציוני הגדול.

בימי האספה הזאת תוציא הלשכה של הועד הפועל המצומצם מגילות מיוחדות בשם „קורספונדנציה ציונית" ותשלחן חנם לכל העתונים שלנו. ומאז ואילך תעשה ה„קורספונדנציה הציונית" לדבר מתמיד, ומתוכה יוכלו העתונים שלנו לעמוד על כל עניני הציונות בזמנם ובדיוק.

— בקרב הסטודנטים היהודים של האוניברסיטה הלונדונית נוסדה אגודה ציונית.

— חברי ה„מזרחי" בגליציה החליטו לבלי לצאת מן ההסתדרות הציונית ולהחל בעבודה קולטורית גדולה במובן האורתודוכסי.

— נשיא הציונים בקגרה מר קלרנס די סולה נתמנה מטעם מלך בלגיה לקונסול בלגיה בקגרה.

הרב הד"ר י. דינר.

בכ"ד תשרי מת הרב הראשי של קהלת אמשטרדם הד"ר י. דינר. בן שבעים וחמש היה, ובמותו אבדה להיהדות ההולנדית אבדה שאינה חוזרת. גדול היה המנוח בתורה ובחכמת, ובצדק קראו לו ראש הגולה ההולנדית. הוא היה ראש הסמינריון לרבנים באמשטרדם, ורובם הגדול של הרבנים והמורים בבלגיה המה תלמידיו.

בימי עלומיו היה רע למשה הס בבונן, ועוד באותם הימים הכיר את עיקריה וערכה של הציונות וידבק בהם עד יומו האחרון. הרבה פעמים דבר בנאומיו על הציונות וחבבה על יהודי הולנדיה.

תנצב"ה!

ברוסיה.

פתיחת הדומה. בישיבה הראשונה של דומת-הממלכה הוכנסו שלש אינטרפלציות בדבר רציחת סטוליפין ע"י סוכן הבולשת. האינטרפלציה של האוקטובראים הדגישה בכונה, שהרוצח, בגרוב, היה יהודי. יצא הרפוטט היהודי ניסלוביץ ואמר:

עד עתה חשבנו, שרק הימנים רוצים להטביע בדמי היהודים את עיקרי המאניפסט של י"ז באוקטובר; לא עלה על לבנו, כי גם האוקטובראים שואפים לדם יהודים. עכשיו הוברר לנו מתוך נוסח האינטרפלציה, שגוצ'קוב חתם עליה ראשון, כי נטשטשו לגמרי הגבולים בין האוקטובראים ובין הימנים; עתה אפשר לאחד אותם לקבוצה אחת ולאמר: הנה האנשים, השואפים לבטל את המאניפסט של י"ז באוקטובר ולכסות עליו.

גוצ'קוב השיב לניסלוביץ, שעד שהוא מאשים אותו ואת מפלגתו באנטישמות ילך ויאשים במעשה אנטישמי את בגרוב היהודי, שברצחו את סטוליפין עורר בכל הלבבות שנאה ליהודים. ילך ניסלוביץ ויסוד ליהודים, כי לא יתנו מבניהם לא לטירוריסטים ולא לפרובוקטורים.

חזר ניסלוביץ ונתן תשובה לגוצקוב, לאמר: לשוא מטיף גוצ'קוב את מוסרו לרפוטטים היהודים ודורש מהם, כי ימסרו את דבריו לאחיהם. האם בגרוב הוא בא כחם של היהודים? הלא ידוע הדבר, כי אביו הזקן היה יהודי מומר. אביו המיר את דתו וגם לו עצמו לא היתה שום שייכות עם היהדות. אך למותר הוא לפנות בדברי מוסר ליהודים; בדברים כאלה צריך לפנות אל הממשלה.

כמובן הייתי חותם בשתי ידי על הדרישה, כי לא יוסיפו לקבל עוד יהודים אל הבולשת כלל או שינהיגו שם לכה"פ בשביל היהודים נורמה פרוצנטית; מה טוב היה אלמלי בטלו את הנורמה בשאר מוסדות, כמו בבתי-הספר והיו קובעים אותה בבולשת. לא באנטישמות היו האוקטובראים חייבים לעסוק, כי אם זאת היא חובתם לחשוב מחשבות, היאך לגשם בחיים את המאניפסט של י"ז באוקטובר, מה שהבטיחו עסקניהם לעשות בשעה שנבחרו אל הדומה. אז דברו גבוהה גבוהה ע"ד שווי זכיות ועתה הם בודים מלבם עלילות על היהודים. יחדלו האוקטובראים מרדוף את היהודים, ואז לא יצטרכו לפנות ליהודים בדברי-מוסר. אם רוצים האוקטובראים באמת ובלב תמים, כי המעשה שנעשה בראשון בספטמבר (רציחת סטוליפין) לא ישנה עוד הם צריכים להשתדל קודם כל להשכין ברוסיה משפט אמת וחוקים צדיקים, וכל, זמן שלא ישלטו במדינה משפט וצדק לא תשקוט הארץ (מחיאות-כפים מצד שמאל).

גם הרפוטט הקראי רודיצ'וב החזיר לגוצ'קוב תשובה קצרה אבל חריפה מאד. רודיצ'וב הראה על הטקטיקה של האוקטובראים, שתחת להאשים את הבולשת הם תולים את הקולר רק ביהודים. בגרוב—סיים רודיצ'וב—היה סוכן-מרגל יותר משהיה יהודי.

צריך להוסיף, כי הלאומיים והימנים הפסיקו כפעם בפעם את דברי ניסלוביץ ע"י קריאות שנאה. אך עלה על הבמה ופתח את פיו לדבר נשמעו קריאות מספסלי-הימין: „לך לאבדון בכור-שטן!" וכדומה.

— לשאלת בטול התחום. הרפוטט רודיצ'וב אמר לסופרו של „הזמן", שהאופוזיציה החליטה לדרוש, כי יעמידו על הפרק בספיה זו של הדומה את השאלה בדבר בטול תחום-המושב. אבל מן השיחה שהיתה לסופרת של „הצפירה" עם ניסלוביץ בנדון זה נראה, שהעסקנים היהודים במטרפולין החליטו להציע להאופוזיציה, כי תחדל מזה, מפני שאין השעה מוכשרת עתה לברור שאלה זו. מעשה בגרוב אמנם העלה בספירות ידועות את השנאה ליהודים.

גרושים. עדיין לא הוברר, להיכן יהא הפרמיור החדש קוקובצוב נוטה, ונשמעות בנידון זה השערות לכאן ולכאן; ראש גוזרי הגזרות על יהודים, חבר מיניסטר-הפנים קריז'אנובסקי, הוסר ממשמרתו,—וגרושי יהודים, לא די שאינם פוסקים, אלא שהולכים ומתגברים. בעת האחרונה מתקבלות ידיעות רבות ע"ד גרושי יהודים מכמה פלכים, וביחוד מפלך יקטרינוסלב. הגוברנטור היקטרינוסלבי הוא מחמיר גדול בנוגע לזכיות היהודים, ומעת לעת הוא מפרסם כרוזים אל כל השוטרים והפריסטבים ומאיים עליהם, כי אם ימצאו ברובעיהם יהודים מחוסרי-זכיות יענשו קשה. והשוטרים, היראים לנפשם, מדקדקים ומחמירים בדבר עוד יותר, במובן.

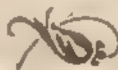
— שלמון הפלך בוולוגדה המציא להגוברנטור הקיובי רשימה של מאתים בעלי-מלאכה יהודים, שקבלו במשך שלש השנים האחרונות מאת מועצת-האומנים שבוולוגדה תעודות שלא כדין. עפ"י פקודתו של הגוברנטור הקיובי התחילה הפוליציה שם מחפשת אחרי האומנים יהודים הנזכרים על מנת לגרש אותם מן העיר.

נבלה. סוכן הבולשת בקיוב בא אל מעונן של שתי נערות יהודיות, שאין להן הזכות לדור בעיר זו, ויביאן אל מחלקת השמירה. שם סגרו אותן בחדרים מיוחדים וסוכני המחלקה נכנסו אליהן והתחילו מפתים אותן לעברה. כשהפתוים לא הועילו, התחילו הסוכנים אונסים את האומללות. אחת מהן נאבקה עם מאנסה ונצחה אותו והשניה נוצחה. הנערות הגישו קובלנות אל הפרוקורור וראש הפוליציה.

התנפלות על יהודים. בקילץ התנפלו צעירים, שנלקחו לצבא, על יהודים, הכו אותם מכות נמרצות, נפצו את הזכוכיות בהרבה בתים ומחסנים של יהודים ופצעו את בעליהם. קבוצה של צעירים אחרים התנפלה על שני בתי-כנסיות ונפצה בהם את החלונות. החוליגנים אמרו לחדור אל בית-המדרש עצמו, אבל באותו רגע בא הפריסטב בלוית שוטרים ואסרו אותם. למחר

חזרו אותם החוליגנים והתנפלו על היהודים ברחובות העיר ופצעו כמה מהם פצעי־מות. הרב דמתא, ר' משה נחום ירושלימסקי, נסע אל ראש הפוליציה ובקש ממנו להגן על היהודים, וקבל תשובה, כי כבר הוזמן גדוד חיילים לבוא אל העיר ולהגדיל את השמירה ברחובות היותר מסוכנים.

הוריו של בגרוב, אשר הרג את סטוליפין, מכרו את כל נכסיהם בקיוב ויצאו לגור בחוץ לארץ, בעת האחרונה לא פסקו מקבל יום יום מכתבים, כי בקרוב יגקמו בהם את נקמת סטוליפין, שנרצח ע"י בנם.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

באמריקה עשה רושם גדול מאמר, שהדפיס תיאודור רוזבלט, מי שהיה נשיא ארצות הברית, בזורנאל „אוטלוק" על אדות המחלוקת הישנה שבין רוסיה ואמריקה בדבר זכיותיהם של יהודים אזרחי אמריקה, כיתר אזרחי אמריקה, לבוא לרוסיה ולדור בכל מקום. כידוע, סומכת אמריקה בתביעתה על האמנה של ברית המסחר, שכרתה עם רוסיה עוד בשנת 1832. ורוסיה אומרת, שאמנה זו אינה יכולה להכריחה, שתתן ליהודים זרים, כלומר אמריקנים, זכיות יתרות לגבי יהודי רוסיה עצמם. ומשום שעד עתה לא נענתה רוסיה לתביעותיה וטענותיה של אמריקה, לפיכך נוסד עכשיו באמריקה ועד לאומי, שמטרתו היא לעשות אגיטציה מרובה בכל הארץ ולהביא את דבר הסכסוך האמור לפני הקונגרס האמריקני ולהכריח את הקונגרס להפר את הברית עם רוסיה, אם לא תודה סוף־סוף בזכותם של היהודים האזרחים האמריקנים. והרי מציע רוזבלט למסור את הסכסוך לבית־דין השלום שבהאג, שלכך נוצר — להתיר את הספקות בעניני חוק ומשפט שבין עם לעם. ואם תמנע רוסיה מלבוא לבית־דין זה, שהיא עצמה היתה הראשונה אשר טפלה ביצירתו, אז ודאי יודו הכל, שאין לאמריקה דרך אחרת, כי אם להפר את הברית.

משעה שנדפס המאמר הזה אין ה„נאוו. וורעמיא" פוסקת מלהמטיר אש וגפרית ראשית כל על היהודים עצמם, כמובן, ואח"כ על רוזבלט, על הרברט פרס, המשיא עצה לכל היהודי גדולי ההון לתבוע את עלבונם של יהודי רוסית ושל כל עם אמריקא. „אנו—אומרת ה„נאוו. וורעמיא" בגודל לבב — אין לנו צורך כלל בברית מסחר עם אמריקה. אדרבה ואדרבה: תופר הברית ותהא אמריקה נפסדת". „מלכי הממון היהודים זריזים הם להעלות לקרבן את כל המחשבות הטובות, שמיחסים להם בשבר שני פרוצנטים יתרים". ונפתחו הביבין ומימי הזוהמא שוטפים ושוטפים...

בז' בחשון היתה בברלין אספה כללית לחברי האיק"א (חברת הישוב היהודית הכללית). יושב הראש ה' גרשון סימון פתח את האספה וקרא את הדין והחשבון של ההנהגה. מן הדין והחשבון נראה, כי המוסד הפיננסי של החברה, „אוצר ההתישבות במזרח", אשר נוסד בלונדון, יש לו עכשיו בעין סכום של 5000 לי"ש, שאת מחציתו הכניס מכיסו הנשיא הקודם הד"ר גינסברג. להלן הודיע המרצה, כי החברה עסוקה עכשיו בקניות אחוזות קרקע שונות בארץ־ישראל ויש תקוה, כי בקרבות תגמרנה מקצתן. הפרופ' ורבורג, שהיה באותו מעמד, התרה בהנהגה, שלא תאמר לעסוק בקניות הרבה בבת־אחת.— האספה הכללית יסדה קומיסיה מיוחדה, אשר תבוא בדברים עם יתר מוסדות הישוב של היהודים לשם אחוד העבודה.

בעתוני ווינה פשטו בימים האחרונים שמועות שונות, כי מצבם של היהודים בטריפולים נעשה קשה, משום שהאיטלקים כבשו את העיר. אחר־כך נתפרסמה ידיעה אחרת, כי הרב הכולל בטריפולים שלח לרומי את הטלגרמה הזאת: „אנו מבקשים להכחיש הכחשה נמרצת את שמועות השקר ע"ד מצבנו הקשה. כל בני־אמונתנו שמחים על נצחון האיטלקים, שממנו תתחיל תקופה חדשה של חופש ושויון לכל. אנחנו ממלאים את ידך למסור לממשלה, כי מסורים אנחנו לה מסורה עולמית וכי מברכים אנחנו בהצלחה את שליחותה הקדושה".

בנוגע לטלגרמה זו מודיעה ה„פאסישע צייטונג", כי קבלה מאת הועד הפועל הציוני בברלין את המכתב הזה: הידיעה, שנתפרסמה על ידי סוכנות „סטיפאני" בדבר הטלגרמה מאת הרב הכולל בטריפולים, אין לה שום יסוד. כפי שמודיעים לנו ממקורות נאמנים, העיד ראש רבני טורקיה, ר' חיים נחום, שגם בטריפולים וגם בבינגאזי אין כלל רב־הכולל. משרה זו בטלה שם מזמן רב. אם יש אמת בפי סוכנות „סטיפאני", כי הקהלה היהודית ברומי קבלה טלגרמה כזו מטריפולים, הרי אינה אלא טלגרמה מזויפת. שום רב יהודי — הוסיף ר' חיים נחום — לא היה עושה נבלה כזו, ואפילו אם היו חיינו עומדים בסכנה, משום שודאי יודע הוא, כי עפ"י דין תורה הוא חייב גדוי בגלל מעשה כזה.

משפט מעניין.

בניו־יורק התברר בימים האלה המשפט המעניין הזה:

איש פרוטיסטאנטי אחד, וואלשיר לוי שמו, פנה בבקשה לבי"ד, כי ינתן לו הרשיון לשנות את שמו לוי לשם אחר, וטעמו ונימוקו אתו, כי שמו גורם, שיחשב ליהודי, ודבר זה גורם לו היזק חומרי ומוסרי.

ביה"ד דחה את בקשתו על יסוד בירור זה: „אבות האומה האמי־ריקאית יסדו את מדינתם בשביל כל אדם בלי הבדל גזע ואמונה, ועשית בקשתו של לוי יכולה לגרור אחריה מצב, שאי־אפשר, כי תהיה לו זכות הקיום באמריקה".

פסק־דין זה עשה רושם נעים על דעת־הקהל באמיריקה.

יְדִיעוֹת סַפְרוּתִיּוֹת.

ספרים חדשים, שנתקבלו במערכת:

הגות לב. דרושים ונאומים קצרים, אשר דרש ונאם הרב רבי יצחק ניסנבוים, דה"ן בבית הכנסת „מוריה" בורשא. הוצאת ל. עפעל, ווילנא. המחיר 1 רו"כ.

כ"ץ מירקין מפולטבה. על השפה והספרות העברית. הוצ' חובבי השפה וההרבית העברית בקיוב. המחיר 10 קופ'.

חשבון הכסף שנכנס מרוסיה לטובת „קרן קימת לישראל" מן 1 יאנואר 1911, למספר חו"ל, ע"י הדירקטור ד"ר יחיאל צ'לענאוו, ס"ט פטרבורג, תרע"א.

מקרא מפורש. הוצאה חדשה של כתבי הקודש, נועדה למורים ולתלמידים. ספר יחזקאל. עם באור קצר, מספיק ומדויק מאת י"א טריווש. ד' נוטיק וב' לוין. ווילנה, תרע"ב.

Издательство „Ювентусъ". Як. Каценельсонъ, Маленькій Мірокъ, разсказы для дѣтей. Одесса, 1911. Цѣна 10 коп.

תקון טעות. בנומר הקודם נפלה טעות בשיר III של יעקב פיכמאן: במקום „כי ככה בצר לו" צ"ל „כי ככה חפץ בצר לו".

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель: И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ״ב חשון, תרע״ב.

ВИЛЬНА, 31-го Октября, 1911 г. № 41 WILNA, 13-ten November, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

הגרץ הנגרע בלבבות:

לפני ימים אחדים נקראה בברלין בסינוד הברנדנבורגי הרצאה מיוחדה על מפעלות המיסיון האבנגלית בקרב היהודים. ע״ד תכנה של ההרצאה אין העתונים היהודיים הבאים מגרמניה מודיעים כלום. הם מוסרים רק את ההחלטה, שהחליט הסינוד, כי ראוי לכל הכהנים, יועצי הכנסיות ושלטוני העדות לתמוך במיסיון ולחזקה, למען תוכל לעבוד גם מכאן ולהבא את עבודתה בקרב היהודים. וממהרים העתונים האמורים להעמיד פנים של תמימים ולשאול: זכות קיומה של המיסיון במה היא? וכי אין אנו יודעים, שהכנסת יהודי אחד אל תחת כנפי הנצרות עולה לה למיסיון במאות ובאלפי מרקים?

ואי אתה יודע, תמימות זו מהי? תמימות מתוך שטות, מתוך אי־הבנת דברים פשוטים, יסודיים, או תמימות מעושה מתוך עצימת עינים בכונה, כדי שלא לראות ולבלי הבין מה שאחרים רואים ומבינים?

כמדומה, שבגרמניה, מקום שם התחילה מגפת השמד ראשונה, צריכים היו עתונינו להעריך בערכן הראוי להן את כל הסבות הגורמות לשמד ולהבין, שבצרה ובקלון הללו, אשר באו עלינו, יש גם למיסיון חלק הגון, שסוף סוף עולה ונעשה יפה הזרע, אשר היא זרעה במשך שנים רבות. ואל נא ישיאנו לבבנו לאמר, שדומים אנחנו לאותו טוחן במשל הידוע, אשר התנמנם כל היום במנוחה ולא נטה אוזן לשמוע את המיתם הקלה והחשודה של המים, אשר פרצו לאט לאט פרץ בסכר ברכתו; אלא כשנפרץ הסכר ויבשה הברכה ועמדה המחנה, הקיץ פתאום מתנומתו הנעימה והתחיל משליך אבנים בתרנגלות, שבאו לשתות מן הברכה ולחסר את מימיה גם הן. אפשר אמנם, שאנחנו דומים לטוחן, כי גברה עלינו התנומה הנעימה ואין אנו מרגישים בהמית המים, השוטפים ופורצים את סכרינו ואת גדרותינו, אבל המיסיון אינה דומה כלל לתרנגלות: אין היא יורדת אל הברכה לשתות מתוכה לאחר שכבר יבשו מימיה, לאחר שכבר נפרץ הסכר על ידי אחרים, אלא היא היתה מן הראשונים לפרוץ את סכרנו וליבש את ברכתנו. אפשר אמנם, שאם נהיה חושבים רק חשבונות של מספרים בלבד, מרקים ושטרלינגים כנגד נפשות, והיה ה„טוען“ של המיסיון גדול יותר מן ה„נטען“ — יהודי אחד לעומת מאות ואלפי מרקים ושטרלינגים. אבל, ראשית, אימתי הותר לנו להעריך את ערך קיומה של נפש מישראל בקרב ישראל עפ״י חשבון מרקים או מטבעות אחרות? ושנית, — וזהו העיקר, — הרבה יותר מסוכן הוא הזרע, שנזרע בלבבות קימעה קימעה, מן הקריעה, שקורעים מעלינו נפש אחת או שתים ומוציאים אותן מגבולנו. והמיסיון אינה מקבילה רגע רגע את ה„טוען“ ל„נטען“; אלא היא זורעת וזורעת את זרעה, ואנחנו עוצמים את עינינו ומנמנמים.

אנו זוכרים את אשר קרה ליהודי ניו־יורק בראשית הקיץ העבר, כי הקיצו בבוקר לא עבות אחד ומצאו כתוב בעתוניהם, כי באחד הרחובות שבשכונת היהודים „נתגלה“ איזה בית־חנוך למאות ילדי ישראל מיסודו של איזה אב הֶנרי, ובבית החנוך הזה נקשר לבם של הילדים לאהבה את האב הנרי וגם את התורה אשר הוא מלמד לחניכיו. אמריקה בהולה על הסנסציות. בו ביום, כשנתגלה האב הנרי, הלמו, דפקו הלבבות בחזקה. אבל עברו ימים מועטים, פג טעמה של סנסציה זו, כי נמצאו אחרות במקומה, והאב הנרי נשכח לשמחתו ולהנאתו קל־מהרה. ואולם בית־החנוך שלו ודאי קיים עדיין בשכונת היהודים אשר בניו־יורק, מספר ילדי ישראל המתחנכים בו ודאי לא נתמעט; הידים

החרוצות זורעות את הזרע, ואנחנו, „אנשי המעשה", שוחקים שחוק תמימים למעשיהם של אלו, שאינם בקיאים בטיב „משא־ומתן", המוציאים הרבה ומכניסים מעט...

כמעט כו ביום, שהיתה בברלין אותה ישיבה לסינוד הברגדנבורגי והוחלטה אותה ההחלטה ע"ד חזוק המיסיון, היתה ביפו אספה, שערך המרכז החדש של אגודת המורים, כדי להיעץ, היאך לבער את הרע מארץ־ישראל, כי לא יוסיפו הורים עברים לשלוח את ילדיהם הרכים אל בתי־הספר של המיסיון. ביתר דיוק: עמדה אספה להיות ולא היתה. הוזמנו אל האספה כמאה הורים, ובאו — שנים. אותם ההורים, אשר „קנאת ה' צבאות" תאכלם על כי בבתי־הספר העברים שבארץ־ישראל לומדים ילדים וילדות יחדו והילדים לא יכסו את ראשיהם בשעת למוד, וכדומה מן העבירות ה„חמורות", — הם עצמם שולחים את ילדיהם לבתי־ספר, שבהם מלמדים ילדים לבד — להתפלל לְכַלַּת־השמים — וילדות לבד — להתפלל לחתן־השמים. אותם ההורים, המזדרזים לבוא לאספה, כדי „להרעיש עולמות" על הגימנסיה העברית, אשר לא מצאה חן בעיני אפיטרופסי היהדות, המרביצים את תורתם „הרחבה והעמוקה" ב„האנזאהויז" אשר בפרנקפורט, — הם עצמם מוקירים את רגליהם מלבוא לאספה, הערוכה כנגד מסירת ילדי ישראל לידי „אחים" ו„אחיות", נזירים ונזירות. והזרע נזרע בלבבות, עולה ועושה פרי. תהי לנו גליציה למופת ולראיה. זוכרים הם החרדים שבגליציה, ש„כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות", וכדי להזהר ולהשמר מעבירה זו, הם מוסרים את בנותיהם לכתחלה לנזירים ונזירות לשם למוד, שהרי בבתי־ספריהם של הנזירים והנזירות ודאי לא תלמדנה את התורה שלנו. והרי — לא רק בתי־הספר, כי אם גם המנזרים הקטולים שבגליציה מלאים בנות־ישראל, והובלת בנות בוגרות לשמד ב„אונס" נעשתה דבר הרגיל בגליציה.

אפילו אם אלף פעמים יאדימו פנינו מבושה ויחורו מכאב, חייבים אנחנו להודות, שהשמד נעשה עש לנו בביתנו. לא די שעצם השמד הולך ונעשה מצוי יותר ויותר, ובמקום שהיה יהודי אחד מני רבבה, פליט החברה והסביבה, משתמד בחשאי וממהר לעזוב את עירו, כי גם הוא לא עצר כח לשאת את משא הבושה והחרפה, שם משתמדים עכשיו יהודים „חשובים" לעשרות ובפרהסיה, לעין כל. והם נשארים עומדים במקומם וב„חשיבותם", כאילו לא קרה דבר, — לא די בעצם העובדה הזאת בלבד, אלא שהשמד כבר יש לו גם „תורה", רקב זה כבר נעשה „פרובלימה" ודנים עליה מתוך „הגיון ודעה צלולה". ואם הסבות העקריות, אשר הולידו את השמד, חצוניות הן ואין בידנו טובנו לבטלן, הרי יש גם סבות פנימיות, שהרחיבו העמיקו את הצרה, ועליהן אנו חיבים ליתן את הדין.

הסבה הראשונה היא, — ועל הדבר הזה לא נלאה לחזור תמיד, — כי המשומד נשאר עומד בסביבתו, בתוכנו, ולא נירוק לו בפניו ולא נרחיקו מעל גבולנו, למען לא יגע גם בבשרנו אנו ובבשר בנינו הרקבון, אשר הוא נושא בקרבו. המשומדים, המתהלכים בקרבנו, חוזרים ונעשים בהכרח גם מסיתים לשמד, שהרי זהו טבע האדם למצוא לו חברים לעבירה, כדי שלא תהא מעיקה בכל כובד משאה רק עליו לבדו. יפה נאמר באחד הגומרים האחרונים של ה„גוט מארגען" בנוגע לרבוי המשומדים באודיסה: „אין קוצרים אלא מה שזורעים". והולך ה„גוט מארגען" ומביא רשימה שלמה של משומדים, „חשובים" באודיסה, כלומר משומדים שלא נעקרו מתוך החברה והסביבה היהודית, כראוי להם. על רשימה זו אפשר עוד להוסיף ולהוסיף. באודיסה נמצא משומד „אמיץ לב", אשר בא לאספה כללית של מפיצי השכלה ועלה על הבמה וטען במעמדם של מאות חברים יהודים כנגד הצד הלאומי שבחנוך. באודיסה נמצא משומד „גבור", אשר לא בוש להעשות שלוחם ובא־כחם של יהודים לדומת־הממלכה; ועוד ועוד. אלא שאודיסה איננה עוד היחידה בדבר זה. בכל ערי ישראל רומש עתה הרמש הזה, המשומד, ואין איש מאתנו בועט בחברו ובשארו, אשר יצא לשמד, ואינו נבדל מעליו. וברלין תוכיח, כי אות הקלון, שהחברה היהודית מתוה על המשומדים, יש בו קצת סגולה כנגד השמד: משעה שהתחיל העתון הרשמי של העדה הברלינית לפרסם שבוע שבוע את רשימות המשתמדים, נפחת מספר המשומדים במדה מרובה.

י. ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

יט.

הָאֵם הָעִבְרִיָּה.

הדבר היה במסיבת יהודים טובים ונאמנים לעסם, אשר כל ימיהם אינם עושים דבר, אלא טורחים וטורחים לפתור את השאלות המסובכות של העם הנפלא והמסובך הזה. גם בערב, בשעת הפנאי, בשבתם בביתם ובמשפחתם אל כוס התה, לא יגוח לבם. כלל ידוע הוא: אם נקרוא נקראת לבית אחד היהודים הטובים האלה לכוס תה בערב — וידעת, כי כוס זו של תה סופה וכוחים נלהבים ודיבטים ארוכים וסוערים, הסובבים כולם על הענינים הידועים לך, שכבר טפלו ומשמשו בהם מאה ידים ואחת. יודע אתה למפרע, כי מצוא תמצא שם בתוך המדברים את היודישיסט הקנאי, המוכר אקציות לטובת תיאטרון יהודי דרמתי־אומנותי ומבטל את כל הרצונות האחרים מפני רצונו, וכנגדו תראה גם את החבר לחברת הדבור העברי בגולה, ואף הוא קנאי, ואף הוא אינו רוצה לותר משלו אפילו משהו. ואתה תעמוד בין שני הזרמים האלה נבוך ואיבד־עצות, כאדם הטובע ואין לו אפילו שבולת לאחוז בה. אכן רע הוא גורל בן־דורנו, אשר בימי ילדותו לא דאג לנפשו ולא מצא לעצמו איזה זרם קטן מן הזרמים הרבים, גרוי לשחות בתוכו ולהיות בו שלו ושאנן ובוטח עד יומו האחרון!

ובכן ישבנו גם הפעם במסיבת יהודים טובים ונאמנים לעסם ושתינו תה ודברנו והתוכחנו ברגש על כל השאלות המסובכות הללו: על מלחמת איטליה וטורקיה בטריפולים ועל טענות „המזרחי", על נאומו הראשון של קוקובצב בדומה הרוסית ועל הגימנסיה ביפו, על הריבולוציה בחינה ועל החנוך הדתי, על ספר־הזכרונות של וואגנר ועל הישיבה העברית בקונגרס הציוני העשירי, על עבודת הקולטורה העברית ועל האתמוספירה העברית, שכולנו חייבים ביצירתה — הכל כמנהג יהודים טובים ונאמנים לעסם. אז נתלהבנו כולנו ודברנו גם על המורים העברים, ועל בתי־הספר, ועל החדרים המתוקנים, ועל הכריסטומטיות, ועל התינוקות של בית רבן, ועל האם העבריה. העיקר הוא — טען אחד מאתנו, והוא רוק זקן שהלבינו כל שערותיו, והתלהב ודפק באצבעו על השלחן — העיקר הוא, כי נתנך לנו אם עבריה! תנו לנו אם עבריה, אז נכבוש לכם את כל המבצרים בבת־אחת. היא תבנה לנו את בנין הקולטורה העברית. היא תיצור לנו את האתמוספירה העברית. היא תעמיד לנו את הדור שכולו עברי. קיומה של כל אומתנו כולה אינה תלויה אלא בנפש אחת — בנפש האם העבריה! ואם רואים אנחנו כיום הזה, כי עבודתנו מתנהגת בכבדות, כי עושים אנו ועושים ועומדים במקום אחד, כי בנינו מתנכרים אלינו יותר ויותר והולכים ומתרחקים מאתנו אחד אחר, כי האתמוספירה העברית אינה עויון במציאות והקולטורה העברית בשמים. היא — הרי אשמה בזה רק נפש אחת: האם!

מאליו מובן, כי כולנו מהרנו להסכים להדעה הצודקת הזאת של הרוק הזקן. כולנו יודעים את ערכה הגדול של האם העבריה בתחית עמנו

הסבה הפנימית השניה היא זו, שגם אנחנו בעצמנו עזרנו למשומדינו בכח ובפועל לעשות את השמד ל„פרובלימה". במשך זמן מרובה היתה המיסיון מכינה את החומר ל„תורת" השמד, ובודאי לא יצא עמלה לבטלה. אלא שנעשה לה נס וקפצה לה הדרך וגם בקרבנו נמצאו אנשים, הנהנים הנאה יתרה מ„עמקנותה" של כל פרוזה שטחית מקשקשת, והם סללו מסלות, כמובן, שלא מדעת, ל„תורה הצהובה". ואל יאמרו לנו, שכל הבא להשתמד אינו מבקש לו היתר וסמך בדברי סופרים: גדול כח הרחיפה האחרונה, גדול כח הזרע הנזרע בלבבות.

חסל סדר אזורנו.

הוי על הבוטחים בפוליטיקה, על המאמינים בדבריה של הדיפלומטיה! לפני שנים חמש־עשרה רבה היתה התכונה וגדולה היתה השמחה בארמנות־פלא, המקשיבים לילה ויום לסוד שיח מימי הבוספורוס הכחולים: אורח מאד נעלה, ווילהלם קיסר, בא לבירת הכליף לתת כבוד למלך ה„מאמינים" ולהראות לכל יושבי תבל, כי הוא הוא מגינם של המושלימים, צלם על יד ימינם. אז נבנתה בסטמבול באר־הברית לזכר הברית, אשר כרתו מלך המאמינים ומלך הטבטונים. לא עברו אפילו ימי דור אחד ומתוך כתר מלכותם של העותומאנים ניטלו ביד חזקה שתי אבנים טובות, בוסניה והרצגובינה, — והידיד המגין „לא ידע", כי אוסטריה לא הודיעה לו את רצונה. עברו עוד כשנתים ימים והנה שוב יד שלוחה לשדוד את מלכות העותומאנים ולקרוע מעליה את טריפולים, יתר הפליטה אשר נשארה לה עוד באפריקה,—וגם הפעם גרמניה „לא ידעה", כי איטליה לא הודיעה לה את רצונה.

לפני שנים שבע רבה היתה התכונה וגדולה היתה השמחה בבירת מארוקו: גם לשם בא מגינם הגדול של המושלימים והכריז, כי השמירה על שלמותה של מלכות המברים היא אחת מתעודותיה של הפוליטיקה הגרמנית, אשר אגרוף ברזל לה ותותחי קרופ עד לאין מספר. ומאז ועד היום לא פסקו אף לשעה כמעט המועצות וישובי־הדעת וההסכמות על אדות „שלום" מארוקו ו„תקונה",

עד שלבסוף נמצאה ה„תקנה" הנכונה והאחרונה והטלגרף בשר בשורה: פרנציה וגרמניה באו לידי הסכם גמור וכבר חתמו על אמנת הברית, כמלכות ה„קונצרט", השייכות לכאן, הודו בברית זו ואף השולטן עצמו של מארוקו „נתן את ידו" לה.

משל למה הדבר דומה? טבח, שופך דמים מטבעו, מביא למטבחים שור חי, כופתו, עוקדו, מפילו לארץ, שם רגליו על צוארו, שוחטו, פושט את עורו, חותכו אברים אברים ומספר עם חבריו לאמר: שור זה „נתן" לי כבר חלב ועשרה ככרות בשר...

מתוך „נתינות" כאלה כבר זכתה אירופה כמעט באפריקה כולה, ועכשיו היא משלמת את החסר לה עדיין,—מארוקו מצד זה וטריפולים מצד זה.

אמרנו, שה„תקנה"; אשר תקנו עכשיו פרנציה וגרמניה בדבר מארוקו, היא האחרונה. אמנם אין לדעת, אם באמת אחרונה היא זו לאירופה. בסתר לבה של גרמניה ודאי תחיה ותגדל הקנאה לפרנציה, אשר נצחה הפעם, ואין אנו יודעים, אם לא בעוד שנים מספר, כשתהיה השעה כשרה לכך, יגלו פתאום סעיפים קשי־ההבנה באמנת הברית ואם לא תשלחנה אז מחדש אניות גרמניות ל„הגן" על נתיני גרמניה ועניניהם במארוקו. בפוליטיקה נוהגים לעתים קרובות לסגת אחור, כדי שהקפיצה העתידה הצליח יותר. אבל אין כל ספק, שלגבי מלכות המברים „תקנה" זו, שתקנו עכשיו פרנציה וגרמניה, היא האחרונה: מלכות המברים דומה כאלו עברה ובטלה מן העולם.

האם לא יכאב לבנו אנו, היהודים, לכליה שבאה על מלכות זו?

המברים—הן זהו פרק גדול בספר דברי ימינו. הישכחו הזכרונות הטובים, היפים, הקשורים לנו בשמו של העם הזה? לא, לא ישכחו. ההיסטוריה שלנו אינה שוכחת כלום; אחד אחד היא מונה וסופרת אפילו את ההרהורים הקלים לטובה עלינו, המרפרפים לפרקים בלב עמים שלמים ויחידים בודדים; והיא מוסרת אותם לדורי דורות. ואל נא נתבייש בזכירות המרובות האלה, שהיסטוריתנו מלאה אותן, — לא עבדות היא זו, אלא הכרת טובה, לא הכרת

וכולנו מחכים לה כחכה אל הגאולה.,מי יודע, מה יהיה לבנינו הבאים אחרינו, אם האם העבריה תתמהמה עוד ימים ושנים? מי יודע, מה יקרה את כל תקוותינו המזהירות באחרית הימים, אם בנינו ינשלו מעלינו אחד־אחד, באין קשר אמיץ בינינו וביניהם, ויורשים לא יהיו לכל רכושנו הרוחני, אשר אנו נושאים על שכמנו מימי הילדות באהבה רבה ובמסירות־הנפש?... האחד, אשר לא הסכים לכל זאת ועקם את חוטמו כמין בת־צחוק מלאה לעג־שאננים, היה אותו הקנאי, המוכר אקציות לטובת התיאטרון היהודי. האיש הזה, כפי הנראה, נוטל את הכל מן המוכן, ולפיכך יש לו רשות לעקם את חוטמו וללעוג לצערם של אחרים.

ואולם הנה קמה מבין המסובים אשה אחת—וכאן קרה אותו הדבר, הנזכר לעיל. האשה ההיא, בקומה מלפני השלחן, היתה נרגשת מאד. עיניה נצתו בחמה עצורה, קולה רעד מרוב התמרמרות ובהרות אדומות פרחו בלחייה. נראה היה, כי הענין הזה, אשר עסקו בו המסובים, נגע עד לבה.

— אתם הגברים — אמרה האשה ההיא בסערת נפשה — לו החרש תחרישו לעת כזאת! יודעת אני את דרככם בענינים אלו—נאוה דורשים אתם תמיד, ובדרשותיכם הנאות אתם מסתפקים כל ימי חייכם. כח־הדמיון שלכם רב הוא, ואולם עצלותכם ורפיון־ידיכם רבים מכנו שבעתים. נוחים אתם להתלהב ולבנות מגדלים באויר, וכשמגיעה עת לעשות—אתם תולים את כל הקולר בצואר האשה האומללה. הנה ישבתי ביניכם כל הערב כולו והקשבתי למליצותיכם היפות בדבר האם העבריה — ואני תנני

אותה האם העבריה, אשר עליה אתם דורשים את כל הדרשות הללו. לא אוכל להתאפק ולהחריש עוד. רבונו של עולם! הלא זה לי עשרים שנה, אשר אני שומעת מפיכם ערב ובוקר וצהרים את השירה הזאת על־דבר האם העבריה. לפני עשרים שנה עדיין הייתי ילדה פתיה ותמימה, והשירה הזאת נעמה אז לאזני מכל נעמי החיים. אז האמנתי לכל דבריכם, אתם באתם אלי ודברתם על לבי, כי כל התקוות המזהירות לנגדכם וכל העתיד הגדול הנשקף לכם מן המרחק — כולם בידי הם: ברצותי — יקומו ויהיו, וברצותי — יכלו ויאבדו. ואני שמעתי והאמנתי לכל דבריכם, אז נדרתי נדר בלבי לקום ולעשות את כל המצוה הגדולה הזאת, המוטלת עלי על ידכם, — להיות אם עבריה ולחנך את בני כפי רוחכם. אתם באתם אלי והללתם באזני את שפתכם העתיקה, שפת העבר והעתיד, ואת אגדתכם העתיקה, אגדת העבר והעתיד, ואת כל הדברים היפים והנעתקים, הטמונים לכם באוצרכם, — ואני, ילדה פתיה, התלהבתי גם אני כמוכם והאמנתי לכל דבריכם. את בני הבכור, אשר נולד לי, הקדשתי רק לכם לבדכם. כל הימים עמדתי על המשמר לגדלו ולטפחו כפי רצונכם ולעשותו עברי, כי האמן האמנתי לכם ולדמיונכם הנלהב ולכל ההבטחות הטובות, אשר הבטחתם לי בשבילו. שמרתי את בני מכל משמר והגנתי עליו מכל רוח זרה מנשבת ומכל גרגיר־חול, הבא מן החוץ. האלפא־ביתא הראשונה, אשר למד בני מפי, היתה שלכם — האלפא־ביתא העברית. את עבודתי זאת עבדתי עם בני באמונה רבה וביושר־לבב, כראוי לאם עבריה — ועד היום הזה זכור יזכור בני את האלפא־ביתא ההיא, אשר למד מפי בימי ילדותו הראשונים...

האשה הנרגשת פסקה רגע מדבורה והציצה על כולנו בלעג מר.

מעוט ערכנו אנו, כי אם ידיעת לבו הרע של האדם וכחו בשעה שהוא כובש את לבו הרע ומתגבר עליו.

ולא רק ההיסטוריה הסבלנית, כי אם גם אנו בעצמנו, כל דור ודור מאתנו החי עלי אדמות, איננו שוכחים את הטובות אשר יגמלונו לפעמים, וכל־כך אין אנו רגילים לקבל טובות, וכל־כך רגילים אנו לשבוע רעות, עד כי עשויים אנחנו לשכוח רעות ר ב ו ת בזכות טובות מ ע ט ו ת. אלא שלכל יש קץ וגבול. יש אשר גם רעה אחת נעשית שקולה כנגד טובות רבות, שקדמו לה, ומשכחת אותן, ויש אשר הרעות הרבות, הגדולות והקטנות, הממרות את החיים יום יום במשך דורות ותקופות, עוקרות מתוך הלב את הזכרונות הטובות אחד אחד ואינן משאירות מהם כלום. היו ויש ארצות ועמים בעולם, שבהיסטוריתנו הם תופסים אמנם פרקים שלמים וגדולים, שהסטוריתנו שומרת גם את הזכרונות הטובים, הקשורים לנו בשמם. אבל אנחנו, הדור החי עלי אדמות, שרוחנו ניזונית ממה שהיא קולטת מן ההוה הרבה יותר ממה שהיא קולטת מן העבר, — אנחנו אין אנו יכולים לזכור את הארצות והעמים לטובה, כי הרעות אשר גמלונו רבות ונדולות הן יותר מדי אפילו בשבילנו, המלומדים ברעות זה אלפי שנים.

אחת מן הארצות האלה היא מארוקו; אחד מן העמים האלה הוא עם מארוקו...

שנאה גוררת שנאה.

קמצן, קנא ונוקם הוא האדם לגבי אהבה, — אהבתו היא כולה שלו וגם נושא האהבה הוא כולו שלו, ועל האחרים הוא אוסר להשתתף עמו. ולהפך, רחב־לב הוא האדם לגבי שנאה, — אדרבה, יבאו הכל וישתתפו עמו בשנאתו. אפשר שמכאן ראיה, כי מדת הטוב טבעית ויסודית היא: בוש האדם להיות יחידי בשנאה ואינו בוש להיות יחידי באהבה. אפשר, להיפך, שמכאן ראיה, כי מדת הרע טבעית ויסודית היא: עינו של האדם רעה בחברו, שלא יהנה גם הוא ממה שנראה לו טוב ונחמד בשביל עצמו, ומשתף הוא את חברו ברצונו להעביר מן העולם את שנראה לו רע ומזיק לעצמו. ואולם בין כך ובין כך עדיין לא ראינו, שתהא אהבה גוררת וזורעת אהבה, אבל ראינו וראינו, ששנאה גוררת וזורעת שנאה.

וזהו סוד גדולה של האנטישמות בכל העולם. לא די היה, למשל, לשטֶקר, אביה של האנטישמות הצבורית, לדיהרינג, לצ'מברלין, אבותיה של האנטישמות הגזעית, שיהגו בלבם שנאה ליהודים, אלא שצריכים היו לשתף גם את אחרים בשנאתם זו. ולא די להם לפורישקביץ ומארקוב, לסוברין ומנשיקוב, גבוריה של האנטישמות החוליגנית, כי הם יזינו את עינם בדם יהודים, אלא שצריכים הם לשתף גם את האחרים בשנאתם השחורה. ולהיפך: כל האומר להתקרב לפורישקביץ ומארקוב, לסוברין ומנשיקוב, אין לו דרך אחרת אלא שיעשה להם שותף באנטישמות.

ואין כל פלא וחרוש במה שהודיעו העתונים בימים אלה ע"ד „הטימס", עתונה של הסיטי הלונדונית. עתון זה, שדבריו נשמעים בעולם, היה מתיחס תמיד ב י ו ש ר ובצ ד ק לשאלת היהודים. בכל אופן לא היה בו מקום לעלילות, דבות והסתות. והנה פתאם היתה בו רוח אחרת, הדומה קצת לרוח השוררת, למשל, ב„נאוו. וורעמיא" הרוסית. ראשונה שם „הטימס" עלילות לציונות, לציונים וליהודי טורקיה. ואח"כ התחיל פוגע ביהודים בכלל ועוקצם כפעם בפעם. והיה הדבר תמוה, בשל מה בא השנוי הזה, עד שבדקו ומצאו, כי הורע מצבו הממוני של „הטימס" ובעליו אומרים לבקש לו תקנה ברוסיה, לסול לו מסלה רחבה ברוסיה או להוציאו גם במהדורה רוסית מיוחדת. „והשתא אתי שפיר".

מעין זה כותב לנו סופרנו מאמריקה. בין כל העתונים בעלי ההשפעה שבניו־יורק יש רק שנים, המטילים אל לב הבריות איבה ליהודים — „הסאן" ו„ההירולד". אבל יש הבדל בין שניהם. הראשון אינו מראה את שנאתו ליהודים אלא ב„שעת הכושר". יהודי כי יכשל בדבר עבירה, כי יתפס על עסק שאינו הגון, ובא „הסאן" ומסר את החרשה „החשובה" באותיות של

... — רק האלפא־ביתא העברית לבדה נשארה לבני הככור מכל חנוכו העברי, ולא יותר... היודעים אתם, מדוע? — יען כי אתם הגברים כולכם נרפים אתם ואינכם מסוגלים אלא לדרוש דרשות נאות ולהתאונן כל ימיכם על האם העבריה העלובה. מכל הבטחותיכם הגדולות והנפלאות על־דבר תחית הלשון והספרות, על־דבר הרוח החדשה והסביבה החדשה, על־דבר הרכוש הלאומי והחמדות הגנוזות לכם שם באוצרכם—לא הבאתם לי בשביל בני אלא כריסטו־מטיות אחדות, צנומות וריקות...וביום אחד נפקחו עיני לראות, מי אתם ובמה כחכם גדול. אז ידעתי פתאום, כי תמימה הייתי מאד, בהאמיני לכם ולדבריכם; ובתמימותי הרבה כמעט עשיתי את בני משחק לרמיונכם הנלהב ולעצלותכם היתירה. אז ראיתי, כי בחרתם לעצמכם את המלאכה היותר נקיה והיותר קלה — להאסף לאספות ולדרוש דרשות נאות ולכתוב מאמרים וכרוזים, המדברים גבוהה, על־פני עמודי העתונים, ואת העבודה הגדולה והקשה, עבודת ה י ס ו ד, אשר עליו יקום הבנין כולו, עזבתם בידי האשה רפת־האונים, בידי ה„אם העבריה". ה י א תחנך לכם את בניכם כרוחכם וכרצונכם. ה י א תזרע ותגדל בלב הדור הבא את נטעי הלאומיות העברית הטהורה, אשר יקרים הם לכם כל־כך ואשר להם, אתם מקריבים את מיטב כחכם ורגשותיכם. ה י א תעצור בעד בני־הנעורים שלכם, לבל יעקרו ממקומם ולבל יסחפו הרחק מכם בשטף הזרמים הזרים, הגדולים והכבירים. ה י א תעשה את כל העבודה העצומה הזאת, השקולה כנגד אלפי העבודות הקטנות, הנעשות על־ידכם בעצלות וברפיון־ידים. ה י א תביא לכם את הגאולה השלמה — במה? מאין תשאב את כל הכח הרב הזה ואת כל האנרגיה העצומה הזאת, הדרושים לכך? מה תעשה האם העבריה העלובה לבניה—וידיה ריקות? הלא מכל הבטחותיכם הרבות והגדולות, אשר הבטחתם לה בדבר הרכוש הלאומי הגדול, הצפון לכם באוצרכם, אין לה עדיין כלום, מלבד עשרות כריסטומטיות ריקות וצנומות, אשר יצרו להם המורים הדלים לצרכיהם הקטנים והדלים...

או אולי תאמינו בלבבכם, כי בדרשותיכם הנאות, שאתם דורשים בפומבי, יכול תוכלו לחנך את הדור הבא, ועל־ידיהן תעמיסו על שכמו את כל רכושכם הרוחני, אשר אתם נושאים על שכמכם ימים רבים באהבה ובמסירות־הנפש?...

* *

*

כולנו שתקנו וכבשנו פנינו בכוסות התה, העומדות לפנינו. אכן זאת לנו הפעם הראשונה, שאנו רואים את האם העבריה לנגד עינינו ואנו שומעים את קולה! רק שני הקנאים, האיש המוכר אקציות לטובת התיאטרון וחבירו שכנגדו, העוסק בדבור העברי בגולה, יצאו מלפני השלחן ועמדו להתוכח בהתלהבות רבה. ואולם איש מאתנו לא שם עוד את לבו לשני הזרמים המתנגחים האלה.

„קדוש לבנה" והוסיף עליה נופך משלו לשם „באור והסבר". ואולם „ההירולד", העתון האריסטוקרטי, שבימים האחרונים אובד לו הנו וקוראיו מתמעטים, נוהג מנהג אחר לגמרי. אין הוא מחכה ל„שעת הכושר", אלא כל השעות כשרות לו להשניא את היהודים, ובימים האחרונים החליט, כנראה, לעורר באמריקה „שאלת היהודים" לכל פרטיה ודקדוקיה.

כונה זו בולטת גם מתוך מכתב אל העורך, שהדפיס באחד הנומרים האחרונים של „ההירולד" פ. בינֶלאו, שכבר הוחזק באמריקה אנטישמי בנוסח רוסיה. „כשם, — אומר ביגלאו בין יתר דבריו, — כשם שאי־אפשר לו לאמריקני להפוך את עורו ולהעשות יהודי, משום שעלה לארץ־ישראל, כך אי־אפשר לו ליהודי להעשות אמריקני משום שהוא דר בנו־יורק. אבותי היו פטריוטים אמריקנים עוד לפני שלש מאות שנה, כשהיה צורך לנקות את הארץ מן האינדיאנים הפראים ושרשי העצים העמוקים. אבל היהודים „גלו" את אמריקה לאחר שהטרוסטים ו„הטריפים המגינים" פנו כאן דרך לכל מיני „סחר־מכר" בעולם. או אולי סגולה מיוחדה ניתנה ליהודים — להעשות פטריוטים כשהם עומדים על פרשת דרכים, בין שתי תחנות של מסלות־הברזל?" ובכן מציע בעל המכתב לבלי לדרוש דין ומשפט ליהודים, שבמדינות אחדות פוגעים בזכיותיהם, כי אם לדרוש דין ומשפט לאמריקנים, שבאו יהודים והסיגו את גבולם ונעשו אופיצרים, שופטים, דפוטטים בקונגרס, דיפלומטים וכו' וכו'.

ואם ישאל איש: למה יבדל „ההירולד" מכל יתר עתוני נו־יורק וישלח את לשונו ביהודים להרע להם ולעורר שנאה אליהם? יענו לו: „להירולד" קוראים באמריקה „האופיציוז של רוסיה", — ותשובה זו פוטרת את כל התמיהות.

וה„אופיציוזים" ממין זה וממינים אחרים זורעים שנאה לנו גם במקומות, שלא היתה מצויה שם עד עתה. מעכשיו תהיה מצויה גם שם. כבר נאמר: אין לך דבור של מצוה, שאינו חורץ באויר חריץ קים לדורות. ואם דבור של מצוה כך, דבור של עבירה על אחת כמה וכמה.

הרי, למשל, איטליה, שהאנטישמות לא היתה מצויה שם, ועכשיו היא נזרעת ע"י הפריסה. ממשלת דזיוליטי התנפלה על טורקיה והתחילה שודדת אותה לעין כל על לא דבר. צבאות איטליה תוקעים בלבותיהם של הטריפולים הברברים לא רק „קולטורה", כי אם גם חרבות וחניתות, ואת החרבות והחניתות הם תוקעים גם בגלגלותיהם ובבטניהם של עוללים וזקנים. האכזריות הגיעה לידי כך, עד שאפילו „הסבלן הגדול", ישרה של אירופה, לא יכול נשוא עוד והזעקה הקיפה את כל העתונות האירופאית. ותיכף מצאה העתונות האיטלקית את הדרך הנכונה לבטל את הזעקה: אין זה אלא קולם של יהודים, שכבשו, כידוע, את העתונות בכל הארצות, ויהודים, כידוע, אין להשגיח בהם ובדבריהם. אם אמת הדבר, שיהודים הם אשר היו הראשונים להתמרמר על אכזריות מעשיהם של צבאות איטליה בטריפולים, הרי זה שבח וקלוס לנו, לרגש היושר הטמון בלבב העתונאים היהודים. אבל זוהי קללת אלהים הרובצת עלינו, כי תמיד מחפים על רגשי הטוב והיושר שבלבב יהודי ועושים גם אותם סבה להשניאנו, לכלות את חמתה בנו.

הוי, כמה קשה השנאה! אנו נסים מפניה בדרך אחד, והיא רודפת אחרינו בשבעה דרכים, כי על כן שנאה גוררת וזורעת שנאה...

י. גרינבוים.

הַקְּהִלָּה הַיְהוּדִית בְּפּוֹלִין וְהַשִּׁלְטוֹן הָעַצְמִי.

הקהלות היהודיות בפולין, — ביחוד זו שבווארשה, — ששמשו מרכז מסודר לחייהם הדתיים ובמקצת גם לחייהם הצבוריים של יהודי פולין ואשר נחשבו לגרעין ההסתדרות של צבורי היהודים בפולין עתיד, — צפויות עכשיו לסכנה. הגוברנטורים, שנשאלו מה יהיה תפקיד הקהלות אחרי מתן השלטון העצמי בערים, ענו כולם פה אחד ואמרו. שאז לא יהיה צורך עוד בקהלות ושלטוני הערים ומועצותיהן יוכלו לנהל גם את עניני היהודים, כשם שינהלו את עניניהם של כל יתר התושבים, ואולי צריך יהיה להוציא מכלל זה רק את הענינים הדתיים המהלטים.

תשובה זו לא באה לנו בהיסח הדעת. בקרב העסקנים, ששמו לב לענין השלטון העצמי והקהלות, נשאלה שאלה זו לא אחת, וזה כמה נתעורר החשש, שמא תבטלנה הקהלות אחרי שימסר שלטון הערים לידי תושביהן. ובאמת, שאלה זו היתה מתעוררת בהכרח. מצבן המשפטי של הקהלות, ביחוד של הקהלות הגדולות, שיש בהן ענינים צבוריים הרבה, אינו בטוח ותקיף ביותר. כפופות הן הקהלות גם עכשיו למאגיסטרטים, אלא שהללו, בהיותם עפ"י עצם מהותם מוסדים ביורוקראטיים, אינם מסיגים את גבולות עניניהן הפנימיים של הקהלות ומניחים להן להרחיב את פעולותיהן. אבל עם קביעת השלטון העצמי הרי יבטלו המאגיסטרטים ובמקומם תבאנה ההנהגות הנבחרות, והדין נותן שתהיינה הקהלות כפופות להן. אולם כאן מתעוררת מאליה השאלה: אם הנהגת הערים תעבור לידי התושבים עצמם, וגם היהודים בכלל, קהלות יהודיות מיוחדות, העומדות על הבסיס של מס־חובה, למה הן? אם יש ליהודים ענינים דתיים, המיוחדים להם בלבד, הרי יוכלו לקבוע לעצמם הסתדרות מיוחדה, אלא שהשייכות להסתדרות זו תהא רשות ולא חובה. ואם יש עוד כמה ענינים צבוריים, שהדת היהודית מטביעה עליהם את חותמה, ולפיכך טעונים הם סדור אחר מענינים כאלה של לא־יהודים, הרי אפשר יהיה להעמיד „שולחן" מיוחד יהודי בין „השולחנות" הרבים אשר יַעמדו בהנהגות הערים. ולא עוד אלא שבמעשה זה לא יהיה שום חדוש כלל, כשתגיע שעת בטולן של הקהלות. גם עכשיו מתנהלים „ספרי המעמד", כלומר ספרי הלידות, המיתות והזווגים של היהודים, ע"י פקידים מיוחדים, היושבים בלשכות הפוליציה של כל „רבע" ו„רבע". ובכן אפשר להשתמש בדוגמא זו כדי לעשות כך גם ליתר הענינים הצבוריים, המיוחדים ליהודים באשר הם יהודים, ואין צורך איפוא בהסתדרות יהודית מיוחדת ומה גם בהסתדרות של חובה, שיש לה היקף רחב של פעולות וגם מעין אבטונומיה, רחמנא ליצלן.

הטענות הללו אינן רק טענותיהם של השלטונים בלבד; לשלטונים ודאי יצטרפו גם הפולנים, הקולה הפולנית וכל הצבור הפולני כמעט בלי שום הבדל מפלגה. הקהלה היהודית המיוחדת היתה זה כבר כצנינים בעיני כולם. עוד בשנות השמונים, כשפרט שבינ־טוחובסקי. ראש הפרוגרסיסטים, את הסבות, שהביאו לידי הפוגרום בווארשה, לא שכח לפרוט גם את דבר קיומה של הקהלה הווארשאית. ומאז ואילך לא די שלא נחלשה השקפה זו על הקהלה היהודית אלא שעוד נתחזקה. כשדנו באי־כחו של הצבור הפולני בשנת 1906 בהצעה ע"ד השלטון העצמי, לא הספיקו לנגוע בענין הקהלות היהודיות, אבל ברור היה, שכולם עשוים להתנגד לקיומן. שהרי, באמת, אין זאת אלא התבדלות במלא

מובנה של מלה זו: קהלה מסודרת המתקימת על היסוד של מס־חובה בתוך הסתדרות עירונית, המקיפה את כל יושבי העיר והעוסקת בכל עניניהם. — הלא דבר זה לא יצויר כלל. אמנם אפשר שתוסדרנה ותתקימנה קהלות דתיות, אבל רק בתור רשות ולא חובה, ולעסוק הן צריכות רק בעניני הדת בלבד. הקהלה היהודית בתמונתה של עכשיו עושה את היהודים לחטיבה אחת, מבדילה בינם ובין יתר התושבים. בטולה— זהו איפוא צעד גדול על הדרך ההתקרבות אל יתר תושבי הארץ והאחוד עמהם.

אין ספק, שכל הטענות הללו תשמענה גם הפעם. רק שיוסיפו עליהן עיבודות חדשות המוכיחות, עד כמה גורמות הפסד הקהלות היהודיות בצורתן ההוה.

הפולנים עדיין לא השמיעו את דעותיהם בענין זה; הם לא הגיעו עדיין, כנראה, לענין הקהלות היהודיות ויחסן אל השלטון העצמי בערים. הצעת־החק הרשמית גם היא אינה נוגעת בשאלה זו. אפשר היה רק לשער, שסופה של שאלה זו להתעורר, שקביעת יסודות חדשים בסדר שלטון הערים גוררת אחריה יחס חדש בין הנהגות הערים ובין הקהלות היהודיות. עוד מעט ובודאי נשמע גם את דעתם של הפולנים בנידון זה. אבל עוד קודם ששמענוה מפורש ברורה היא לנו די צרכה.

אולם נפלא וזר יהיה, בלי ספק, בעיני רבים יחסם של קברניטי הקהלות היהודיות, ראשי המתבוללים לשאלה זו. אם נשפוט עפ"י דבריהם ומעשיהם עד עכשיו, אז נוכל לבוא לכלל דעה, שהם עתידים להגן על הקהלות. בשנת 1906, כשנשאל אחד מראשי הנהגת הקהלה בווארשה, מה דעתו ע"ד בטול הקהלה אחרי מתן השלטון העצמי, ענה, שאין הוא רואה הכרח בזה, שהרי יש ענינים רבים, שרק היהודים יכולים לסדרם לעצמם, ואחרים לא ימצאו בהם את ידיהם ורגליהם. נראה אמנם, שאותה תשובה היתה תשובה „אינסטינקטיבית", שהמשיב לא הרבה לחשוב עליה ולא השיב מתוך הכרה ודעת.

למתבוללים קשה יהיה מאד להתנגד לבטולן של הקהלות בצורתן ההוה, אלא שעוד קשה מזה יהיה להם להסכים לבטולן, מן הצד האחד השפעת הצבור הפולני ודרישותיו, ומן הצד השני—האינטרס העצמי, ההכרה שמעמדם הצבורי בארץ תלוי במעמדם בתוך הצבור היהודי, בתוך הקהלה היהודית, ומצורפת לזה גם המסורת, שהרי הם היו בוני הקהלה הווארשאית והם שנתנו לה את דמותה של עכשיו, — שני הכחות הללו יתרוצצו בקרבם ויבואו לידי התנגשות גדולה, ומי יודע, איזה מהם ינצח. אפשר, שהמאורעות האחרונים, הנגודים בתוך הקהלה, המגלים להם סוד זה, שימיהם בתור קברניטי הקהלה ספורים הם, שהם יכולים להחזיק מעמד רק בתנאי, שההמונים, ואפילו הבעלי־הבתים הבינונים, לא ישתתפו בבחירות. — אפשר, שדברים אלו יביאו אותם לכלל דעה, שמוטב לה לקהלה שלא תתקים כלל משתתקים ותפול בידי הלאומיים. ואפשר, שינצחו הרגילות והמסורת והצורך לעסוק בעניני צבור ולנהל אותם, והמתבוללים ילחמו בעד קיומן של הקהלות.

לעומת זה אין האורתודוכסיה מבינה כלל את השאלה. אין היא מתעוררת כלל, ואין היא מרגישה בכלל, שיש כאן שאלה חשובה. יפה אמר אחד מעסקני ווארשה, שהאורתודוכסים יעמדו על הבנת הדבר רק לאחר שהחלנה הנהגות הערים לנהוג בעניני היהודים בפולין מנהג טולמאצ'וב באודיסה. אבל אז, כשתפקחנה עיניהם של האורתודוכסים לראות את הסכנה, לא תועיל עוד שום ראיה, כי כבר יעבור המועד.

האומנם באמת „יעבור המועד"? האפשר בכלל לעשות עכשיו דבר, כדי להציל את הקהלות, כלומר את היסוד שעליו עומדות הקהלות, את מס־החובה, כשתתעורר השאלה עליהן?

גדולה הסכנה, — בזה אין שום ספק. אם תבטל הנהגת הקהלות ויקבע רק „שולחן" מיוחד לעניני היהודים, והועדים העירוניים והמועצות יהיו ממונים גם על עניננו הפנימיים, על בתי־הספר שלנו, על החדרים, על תלמודי־התורות, על מוסדות־הצדקה שלנו וכו', אז אין כל ספק, שאינטרסינו שלנו יובאו תמיד לקרבן לשם האינטרסים הכלליים ובנוגע אלינו תשלוט פוליטיקה של טמיעה. גם בהנהגות הקהלות של עכשיו שולטת פוליטיקה זו. אלא שבכל זאת, מכיון שהמנהיגים יהודים הם ותלויים הם בדעתם של יהודים, אין פוליטיקה זו תקיפה ומתמדת ביותר. לשלטוני הערים העתידים תעשה הפוליטיקה של טמיעה לעיקר, שאין לזוז הימנו. במועצת הערים אמנם ישתתפו גם יהודים, אבל אפילו אם יהיו לאומיים, לא יוכלו להשפיע מפני מעוטם על הנהגת עניני היהודים השפעה ניכרת, ומכל שכן אם קצתם או רובם של צירי היהודים יהיו מתבוללים.

העתונות היהודית כבר נתעוררה ועמדה על סכנה זו, — אבל לא יותר. איך אפשר להלחם בסכנה ולהעבירה מן העולם— קשה לדעת, שהרי אין ספק, שגם התעוררות חזקה של דעת הקהל היהודית לא תועיל, אם הממשלה ואחריה הדומה תבטנה על הקהלות כעל מדור מיוחד, שבונים להם היהודים, כעל „ממלכה בתוך ממלכה". בנידון זה לא תאות לנו גם האופוזיציה, כשם שלא נאותה לנו בענין הקוריות הלאומיות. אפשר איפוא, שנהיה עזובים לנפשנו. אבל דבר זה אינו פוטר אותנו ממלחמה. צריך לשמור על הקהלות בפולין, שהרי הן הן גרעינם של חיינו המסודרים לעתיד לבוא. אם תבטלנה, אז קשה יהיה מאד לחזור ולבנותן מחדש בפולין, ועוד יותר קשה יהיה לקבוע כמותן בתחום המושב, במקום, ששוררת ערבוביה כל כך נוראה בעניני הקהלות.

לע"ע שמענו רק את חות דעתם של הגוברנטרים. משמע, שהממשלה עוסקת בענין זה. אולם אין אנו יודעים עדיין, אם רוצה היא לדון בשאלה זו כשתגיע שעתה של הצעת־החק על דבר השלטון העצמי, או שרצונה להכניס הצעת־חק חדשה בנידון זה. מצד ההגיון צריך לתפוס את ההשערה האחרונה, משום שהקהלות קימות על יסוד של חוק מיוחד, שרק חוק מיוחד יוכל לשנותו. בכל אופן ברור הדבר, שצריכים אנו להשתדל בכל האפשר, שלא יגעו בענין הקהלות כלאחר יד ושלא יבטלו אותן בהיסח הדעת.

ד. שמעונוביץ.

יֵשׁ יְעָרִים...

יֵשׁ יְעָרִים, יַעֲרוֹת קְדוּמִים,
וּבִיעָרִים אַגְמֵי רָקָב,
יָהּ לֹא יִפְקְדֵם בִּרְעָמָיו
וְלֹא יִזְכְּרֵם בִּבְרָקָיו.

סַעַר אוֹן אוֹרְחוֹתָם שָׁכַח,
כְּנַף רְנָנִים לֹא תְזַמֵּר.

רַק עֲרָפֶל כָּבֵד, קַדְמוֹן,
מֵהַבִּצּוֹת גָּח, מִתַּמֵּר.

קַר וְשָׁב הוּא בַּחֲרָפִים,
חַם וְכָחוֹל הוּא בַּקֵּיצִים,
וּבְמַפְלֵי חֲלִיצָתוֹ
יִבְנֶה חַיִץ בֵּין הָעֵצִים.

עֵץ וָעֵץ עֲרִירִי יַעֲמֹד
בַּעֲבִי הָאֵד הַקָּרוּשׁ;
עֵץ וָעֵץ שָׁם עוֹלָם בּוֹדֵד
מֵחֲבֵרָיו מוּבְדָּל, פָּרוּשׁ.

רַק בַּלֵּילוֹת, לֵילוֹת פְּחָדִים,
חַג לַשֵּׁדִים, חַג לַלֵּצִים —
אוֹרוֹת מַתְעִים מֵהַבִּצּוֹת
עוֹלִים, פּוֹשְׁטִים בֵּין הָעֵצִים.

וּבִקְצוֹת יַעַר קָפוּא,
בְּמֶרְחֲבָיו הַחֲרִישִׁים,
יִפְשֹׁט שִׂיג וְשִׂיחַ כָּמוֹס
שִׂיג נִיצוֹצוֹת, שִׂיחַ אִשִּׁים.

שְׂפַת שַׁלְהֶבֶת, שְׂפַת עִנּוּיִים
כָּל הַיַּעַר אָז יְמַלֵּא;
עֵץ לָעֵץ שׁוֹלֵחַ בְּרָכָה
מִבֵּית כֶּלֶא לְבֵית כֶּלֶא.

עֵץ לָעֵץ בִּשְׂפַת שַׁלְהֶבֶת,
שְׂפַת עִנּוּיִים קוֹדְחִים, מָרִים,
הֵם יִתְלוֹנְנוּ עַל הָאֵדִים
הַמַּפְרִידִים, הָאַכְזָרִים.

אַךְ גָּז לַיְלָה, אוֹרוֹת אוֹבְדִים,
שְׁנַת קְפוּאִים שׁוֹתְקִים עֵצִים.
וּמֵעַל לְבִצּוֹת קֶטֶב
מָחוֹל אַחֲרוֹן עוֹד לַלֵּצִים...

י. ד. ברקוביץ.

בְּנֵי־כְפָר.

(סוף.)

כשהאיר היום, עמדו שוב להתפלל ברגש ובהתלהבות, ובבית ניעור שוב שאון בלתי־פוסק והבל חם התחיל מפעפע באויר. ואולם היום כבר הוסר הקסם מעל כל הדברים הנפלאים אשר במנין ולב פייבקה רחק מהם. ואפילו אנישקה העור עם האבן אשר בידו לא הבהילוהו עוד ולא הפילו אימתם עליו — כל אותו החלום הנורא פג כולו עם אור היום ונעלם מאחריו והיה כלא היה. כשהוציאו מן הארון את ספר־התורה, המעוטף שיראים לבנים ומקושט במטוה־זהב, עמד פייבקה סמוך לשלחן והביט בלא רגש על עבודת־הקודש, וראה את הגוילין הנחשפים ואת האותיות המרובות, השחורות והניצצות, הגלויות ונראות לעיני כל, — ולא נע ולא זע. ואז ראה גם את שליח־הצבור הצעיר, בעל הצוארון הלבן, והנה הוא נגש אל ספר־התורה בפסיעות בוטחות, גוחן אליו ומנשקו אגב אצבעו. קורא בו בקול רם ובניגון מסולסל ומתנועע בשעת מעשה, וכל מנהגו מנהג חירות, כאדם בקי ורגיל, אשר כבר נסה באלה בימי חייו. כשהוא גומר קריאתו ומפסיק, הריהו מפשיל את ראשו לאחוריו, מושך על כתפיו את טליתו הצונחת, עומד רגע בגאה ובגאון וצופה את כל הקהל כגבור מנצח, השב ממערכות המלחמה.

הנערים סובבו בבית הנה והנה חלוצי־נעלים, אוחזים את בקבוקיהם בידיהם ומפהקים בכל פה אל תוך סדוריהם הקטנים. מעל הקרקע, המוצע שחת, התרוממו עמודי אבק והתאבכו באויר. השמש הציצה בעד החלונות, ואשי הנרות, הדולקים על השלחנות הארוכים, הועמו ונעלמו בתוך האבק הפורח. נדמה לו לפייבקה, כי זה כבר הוא נמצא כאן, במקום הזה, אשר בו נעשו חייו פתאום יגעים ומסובכים ולוטים בחשכה. החיים הקודמים, החיים הבהירים, הקלים והפרועים, נראו לו עכשיו כאילו מתוך חלום רחוק, אשר פרח ועבר ולא ישנה עוד עד עולם. יאוש רב חלחל בכל פנות לבו הריק ורגליו כשלו וחרדו מקור, כאילו פשטו את עורן מעליהן והציגון ערומות. אז פרש פייבקה לחוץ, התבודד על הסוללה מאחורי בית־המלון, במקום קמשונים וחרולים ועשבים במושים, ושם שכב יחידי ונמנם כנגד החמה. עת רבה שכב ונמנם. לפני עיניו העצומות שטפו נחלים אדומים והכו גלים, ומתוך כך בער מחו וכאב מאד. דמות אדם זר, בעלת קומה גבוהה, עמדה לפניו כל אותה השעה, התנועעה מעל ראשו והתפללה, והתפללה בלחש סוער...

אך הנה עומד כנגדו מתית אביו, והוא נבוך קצת ומבוהל, נוגע בו נגיעה קלה; מעירו בחשאי ושואלו בקול רך ומלא חמלה:

— פייבה, הא? למה תישן? למה תישן, פייבה? לא אכלת עדיין?...

— אי אפשי...

פייבקה קם ונגרר אחרי אביו ברגלים כושלות ונכנס אתו לבית־המלון. על־פני האכסדרה בחוץ ועל־גבי הספסלים בתוך הבית נחו מעמל הצום יהודים עיפים ומעונים, חצים יושבים וחצים שוכבים, מטפחות אדומות בידיהם ופניהם חורים ומרושלים. השמש כבר פנתה לרדת מאחרי הכפר ושטפה בזהרה האדמדם את חלונות בית־המלון. פייבקה עמד עם אביו ליד אחד החלונות בפנת הבית וראשו עליו סחרחר מפני שפעת האור, השוטף כנגדו. מתית הבית דומם בעד החלון החוצה, עומד וממצמץ בעיניו האדומות

ומורט באצבעות רועדות את שער זקנו המסובך. אחר־כך התחילו שוב בתפלה ודפקו דפיקה עצומה על השלחן ועמדו לשמונה־עשרה. אחרי שמונה־העשרה עמד שליח־הצבור הצעיר לסלסל בגרונו לפני התיבה, אלא שקולו נחלש כבר ושקידתו הקודמת נסתלקה ממנו כולה. כל הענין הזה, כפי הנראה, כבר היה עליו למשא, והוא מלא עכשיו את שליחותו, כאדם המעביר על מדותיו ומותר משלו לטובת הרבים. מתית הנפח שכח אותה שעה את המקום, אשר הוא עמד בו, והסיח לבו ממחזורו, המונח פתוח לפניו, ובעמדו נשען אל החלון בפנת הבית, נעץ את עיניו האדומות בצמרות העצים, אשר בערו במרחק באש השמש היורדת. ואז נפל דבר בבית־המלון, אשר איש לא קוה לו ברגע ההוא. מתית הוריד את ראשו, כבש פניו במחזורו הפתוח וגעה פתאום בבכי־תמרורים. כל המתפללים הפכו אליו את ראשיהם, הביטו בו ותמהו. מפי רבים פרץ צחוק. המקום, אשר בו עמד אז שליח־הצבור בתפלתו, לא היה כלל מקום מוכן לבכי. מה ענין בכי ודמעות אצל „מיכאל מיטין מהלל", אשר בתפלת המנחה? מסביב למתית הבוכה נאספה חבורת נערים ואברכים והתלוצצה עליו ונהגה בו קלות־ראש. אחד האברכים, חתנו הצעיר של בעל האכסניה, משך בטליתו של מתית.

— רב יהודי! כפי הנראה, טעות היא בידך. לא כאן בוכים...

מתית לא ענה דבר ולא הביט אל האברך; ורק נשתתק מיד. אז קפץ מתוך החבורה גם הנער האדמוני, בעל הפנים הקטנים והנקודים, ואף הוא משך בטליתו של מתית:

— רב יהודי! טעות היא בידך!

פייבקה הביט בעינים קמות פעם על בני החבורה ופעם על אביו. ופתאום זנק ממקומו ונתן את עיניו החודרות, השחורות והלוהטות, בפניו הקטנים והנקודים של הנער האדמוני.

— אתה, אתה... קאַב טעבי ביעסי *)!...

בתוך הקהל גדל הצחוק עוד יותר ובבית קם שאון. נשמע קול קורא: „שקץ שכמותך, במקום קדוש?"... אחד המתפללים אמר בקול רם: „אי—הי! נראה, כי בני של אותו קוזלובי מן השקצים המעולים הוא!" האיש הצעיר, בעל הצוארון הלבן, העובר לפני התיבה, דפק בחמתו על המחזור ורגז כולו, על כי אין שומע לתפלתו המסולסלת.

פייבקה נמלט מן הבית אל מקומו אשר מאחורי בית־המלון, אל הסוללה, המכוסה קמשונים וחרולים ועשבים כמושים. מיד באה אחריו חבורת הנערים כולם ולייברוץ הרכב בראשם.

— הנה הוא, כבוש־הקרעים הקוזלובי! — צוח הנער האדמוני בקול דק. — הנשמע כדבר הזה? להכותני הוא אומר! בביתנו הוא מעיז פניו! מה תאמר לתרנגול־הבר שכמותו?...

לייברוץ קרב אל פייבקה בפסיעות מרושלות ובתנועה אטית של אדם מתון ומיושב, העושה את מעשהו בהשקט ובבטחה.

— חכו־נא, ילדים, אל תרגזו! עוד מעט ונסלק לו את המגיע ממנו בצדק ובמשפט וביושר־לבב, והקדוש־ברוך־הוא ישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו. ואמרו אמן.

ולייברוץ, אחרי השמיעו את הדברים האלה, עמד ותפס לפייבקה בשתי ידיו, הפשיל אותן לאחוריו באכזריות מתונה ושוקטת ורמז להנער האדמוני, בעל הפנים הקטנים והנקודים:

— נו, אהרצי, קום ועשה מלאכתך!

הנער האדמוני נודרז והוציא מתוך כיסו את בקבוק הנטפים אשר לו, הסיר מעליו את הפקק בחריצות רבה ומיד הקריבו אל אפו של פייבקה. פייבקה זנק בכל כחו מידיו האמיצות של לייברוץ, התנפל מתוך טירוף־הדעת על הנער האדמוני ושלח את צפרניו בפניו הקטנים והנקודים של זה. ואולם תיכף צללו אזניו לקול מהלומות קשות ונמרצות, אשר קבל בזו אחר זו משתי ידיו של לייברוץ הגסות, הקשות והכבדות. פייבקה נשאר רגע במקומו, כולו נדהם ומבולבל והדבר אין בפיו. ואולם תוך־כדי־רגע קפץ אל לייברוץ כחיה קטנה טורפת, כבש פניו בזרועו ותקע בה את שניו החדות עד עומק הבשר. לייברוץ הוציא מגרונו קול צריחה איומה.

קמה מהומה מסביב לבית־המלון. מתוך הבית פרצו המתפללים בטליותיהם וקיטליהם. נשים נבהלות וחורות־פנים עמדו על האכסדרה וצעקו אל בניהן בקולותיהן הדקים. יהודים באים־בימים הטיפו מוסר למתית הנפח בגלל בנו הפרוע והחוטא. אחר־כך שב הקהל לתפלתו, ומאחורי בית־המלון, ליד הסוללה, השרויה כולה בצללי־ערב, נשארו רק מתית ופייבקה לבדם. מתית הביט אל נערו, מצמץ בעיניו האדומות והחריש. מתית לא היה מן הדברנים ולא מצא בפיו להגיד לבנו אלא את הדברים האלה:

— פייבה, האם שם בבית... ואתה — פה?...

מתית הלך ופייבקה נשאר יחידי על הסוללה, אשר מאחורי בית־המלון. ושוב שכב שם ונמנם. ושוב שטפו לפני עיניו העצומות נחלים אדומים והכו גלים. ודמות אדם זר, בעלת קומה גבוהה, התנועעה מעל ראשו והתפללה, והתפללה, ורק עכשיו היה מראה הנחלים השוטפים אדום מאד, והתפלות הנתכות על ראשו הומות וסוערות מתוך יללה רבה ואיומה...

כשפקח פייבקה את עיניו, היתה עלטה מסביב. מתית אחז אותו בידו, הקימו על רגליו ואמר לו מתוך התעוררות יתירה: „הולכים אנו הביתה".

בבית־המלון מבפנים נשתנה המראה כולו וקודש נדחה מפני חול. הנרות הרבים לא היו עוד; במקומם הפיצה העששית הגדולה את אורה הבהיר על פני החדר כולו. מסביב לאחד השלחנות ישבו יהודים רבים, כולם לבושים קפוטות שחורות, בלא קיטלים, וכובעים בראשיהם. היהודים לא התפללו עוד, ורק אכלו ושתו וצלצלו בכוסות ודברו כולם בהמולה אחת. באזניו של פייבקה המו דבריהם כהמיה כבדה ומחרישה של אלפי פעמונים. נדמה לו, כי רואה הוא את הבית הזה בפעם הראשונה וכל היהודים הללו, היושבים צפופים מסביב לשלחן, מעולם אחר באו זה עתה, מעולם רחוק וזר. היהודי הזקן, היושב שם בראש לפני הכוסות והבקבוקים ומנענע בזקנו לכל עבר ומכשכש בלשונו מחמת חולשה, אינו דומה כלל לאותו הזקן, העוטה שיבה, אשר נגלה אתמול עם ספר־התורה הלבן והנוצץ;

מתית הנפח נגש עד השלחן, הוציא קול שיעול מגרונו, כִּוֵּן קידה אחת כלפי המסובים ואמר לכולם:

— שנה טובה!

היהודי הזקן הרים את ראשו מעל השלחן, הציץ בעינים רוגזות על מתית ושאל בקול רם ומנסר, אשר הגיע לאזני פייבקה כהד הרעם המתגלגל:

— הא?!

— אומר אני... כונתי: הולך אני הביתה, הביתה אני הולך... שנה טובה אני אומר..

— הא? שנה טובה?, שנה טובה גם לך! חכה, קח־נא מעט יי"ש. הלא צמא. הא?

פייבקה תמך עצמו בשלחן ועצם את עיניו. האור הבהיר, השופע מן העששית הגדולה, וקול הזקן, המתגלגל ומנסר באויר

*) השדים יקחוך!

כהד הרעם, עַנוהו והכאיבו למחו הלוהט עד כדי התעלף.

— הַא ? — רעם קול הזקן. — בנך הוא זה, אשר שרטט שרטוט בפני אהרצי שלי? הַא? נער פרוע הוא? צריך אתה ליסרו בשוטים! יותן גם לו מעט וויי״ש! עוגת־דבש! יברך ברכה! הַא? אינו יודע עדיין להתפלל? לא טוב הדבר! צריכים אנחנו ליסר אותך בשוטים!... הַא? רצונך לילך הביתה? לך, לך לשלום! הַא? אשתך ילדה בת לעת זקנתה?... שנה טובה, שנה טובה! חכה רגע, אל תמהר! שמא נצרך אתה לזהובים אחדים לכבוד יום־טוב? הלא ימי הסוכות ממשמשים ובאים... הַא?!

מתית ופייבקה יצאו ללכת לביתם. בחוץ נשא מתית את עיניו אל השמים הטהורים, המוארים כולם באור הלבנה, ואמר לבנו: „האֵם מחכה כבר". ותיכף לזה נזדרז והתחיל פוסע בחפזון רב. פייבקה נגרר אחריו ברגלים כושלות.

על־פני הגשר הגבוה פגעה בהם רוח קרה, המנשבת ועולה מתוך הנהר. כשעברו את הגשר, נחפז מתית עוד יותר בלכתו. ופתאום עמד בדרכו ותמה תמיהה גדולה, כי נעלם פייבקה מאחריו. אז שב לאחוריו ומצאהו, כשהוא יושב על הארץ בצד הדרך. הנער התכוץ כולו ונתקפל כעין פקעת, גופו רעד בחוקה ושניו נקשו זו לזו. מתית עמד לפני בנו תיהה ומשתומם.

— פייבה, מַה זאת? הַא? למה ישבת פתאום על הארץ? קום ונלך הביתה!

— אי אפשי... — ענה פייבקה ברעדה והביט על אביו בעינים מוזרות, שקדחו באש הקדחת. — לא אוכל...

— האם הרבו להכותך שם, פייבה?

הנער החריש. אחר־כך הפנה את פניו מאביו והתמתח כולו על הקרקע.

— קר לי...

— החולה אתה, פייבה?

פייבקה התחזק וישב ועוד הפעם הביט על אביו בעיניו השחורות והקודחות. ופתאום שאלהו:

— למה בכית שם? אמור, למה בכית?...

— כלום בכיתי, שוטה שכמותך? אני לא בכיתי כל־עיקר, אלא סתם... יום־כפיר היום... והאֵם... האֵם יושבת בתענית שם... האֵם מחכה כבר... עמוד פייבה; הבה נלך הביתה. האֵם תניח תחבושת לראשך... — נזכר מתית פתאום.

— לא, אי אפשי... למה בכית? למה בכית, כשהם צוחקים?...—טען פייבקה בשבתו על הארץ ושניו נוקשות זו לזו.—אין צריך לבכות, כשהם צוחקים... אתה בוכה, והם צוחקים... צריך להקהות את שִׁניהם. לסטור על פניהם, לנשוך אותם... את כולם...

ופייבקה קפץ את אגרופיו והתחיל מתחבט בקרקע בידיו וברגליו מתוך טירוף־הדעת.

מתית עמד לפני בנו נבוך ואובד־עצות והתבונן בחשכה לכל העברים, כמבקש עזרה. מרחוק, מעל הגשר הגבוה, נשמע הד פסיעות גסות וכבדות. כעבור רגעים קרבה ונראתה לאור הלבנה דמות אכר מאכרי קוזלוב.

— הוי, מי שם? האתה הוא; מוטקה? למה תעמוד פה יחידי בלילה? עוסק אתה בכשפים? ומי הוא המוטל פה על הקרקע?

— גם אני לא אדע, טרוחים רחימאי... נערי הוא זה, פייבקה שלי. והתעקש פתאום ואינו רוצה לילך הביתה. נראה, שאינו יכול... מה אעשה לו עתה? — עמד מתית וקבל לפני שכנו האכר.

— הא כיצד? וכי יצא מדעתו? קום וחלק לו מנה יפה כגמולו... הוי, שר קטן, עמוד על רגליך!

פייבקה לא זז מקומו, ורק רעד דומם בכל גופו.

— אַח, טִי טשאָרט*)! — התקצף האכר. — למה גדלת בביתך נער אשר כזה, מוטקה? הרי עונש הוא, עונש מן השמים! מדוע לא הִלקה אותו? הנה לפני ימים מועטים היה מעשה, ובאו בני־אדם וספרו עליו... אַהאַפאַ עצמה ראתה בעיניה...

— גם אני לא אדע, טרוחים רחימאי! — הצטדק מתית ופרש את ידיו באויר מרוב יאושו ומצוקת־לבו.

למחר בבוקר שכר מתית עגלה מאת אחד האכרים והוביל את פייבקה העירה, אל ההקדש אשר שם. אשת הנפח יצאה ללוות את הנוסעים ועת רבה עמדה בודדה על מפתן ביתה, ליד הדלת והמזוזה.

ופעם אחת, בבוקר בהיר וצונן של ימי הסתיו האחרונים, עת שתִקנו בכפר את המסלה והשמש זרחה על פני ערמות העפר הרענן והתָחוח, עברה השמועה בתוך חבורת השקצים, כי מת פייבקה.

יעקב פיכמאן.

שִׁרְטוּטִים.

א.

פַּשְׁטוּת וְשַׁבְּלוֹנָה.

I.

פשטות ושבלונה הם לכאורה שני מושגים כל־כך מתנגדים אחד לחברו, שרבים יתפלאו גם לראותם כאן בתור שכנים קרובים. הפשטות—הן זהו הסגנון במרום יכלתו, בשעה שהשבלונה היא חוסר הסגנון הגמור. ובכל זאת יש אשר יופיעו לפני העין הבלתי מעמיקה לראות שתיהן בדמות אחת. עבד ובן־מלך לפנינו, ויש אשר נדמה, כי שניהם יוצאים בעטיפה אחת ובגדים אחרים. ואם אמנם נקל גם להקורא שאינו מובהק להכיר את השבלונה הגסה, הנה לא רבים הם, אשר חוש להם להבחין תיכף בקויה הדקים והשוקטים של הפשטות. זרם השירה הפשוטה אינו עובר דרך רשות הרבים, ועל יפיה יש אשר יעברו לתומם גם אותם המעטים, שאליהם מכוונים רמזיה הצנועים.

מה הוא איפוא ההבדל היסודי בין שני הסגנונים האלה, שלמראית־עין הם דומים לפעמים זה לזה, ובעצם מהותם יש יתרון להאחד מן השני כיתרון הזהב מן הסיגים? יותר נכון: מה הוא, מצד אחד, הגורם הפסיכולוגי, היצירי של סגנונים אלה, ומצד שני, — מה הוא סוד דמיונם המדומה, המסתיר לפעמים את התהום העמוקה שביניהם, עד כי יש אשר יתנו גם את הפשטות לשבלונה, והנשגב והנקלה יופיעו לפני משפט ההמון, כששניהם כולם חיבים?

להפשטות והשבלונה אמנם יש קוים משותפים, ולא רק קוים חיצוניים, כי אם גם איכותיים לכאורה. כזו גם זו מטשטשות

---

*) הוי, שד משחת!

את הפרט, את העצמיות — את היוצא מן הכלל, שתיהן נמשכות אל הצורות הכלליות ביותר, משתמשות ברכוש הרבים ובונות את בניניהן מן החומר המוכן. מבדילים אנחנו ביניהן רק על פי הדרכים, המובילים אליהן, וכאן אנו נוכחים מיד, כי רחוקות ונבדלות הן זו מזו כרחוק מזרח ממערב, כהבדל האמנות מן המלאכה.

כי מה היא טיבה של הפשטות, מה הוא עצם תכונתה? למעלה אמרתי: הפשטות — זהו הסגנון במרום יכלתו. אך יותר מכון אל האמת יהיה, אם אגיד: הפשטות — זהו למעלה מכל סגנון. הסגנון — זהו כלי־זינו של המשורר, מחסו ומגנו בשעת רפיוני. ויש אשר ימים רבים נלחם האמן, עד שהוא כובש את סגנונו. כבוש־הסגנון הגמור — הן זהו ראש נצחונותיו. ואולם יש אשר ראש נצחונותיו זה יהיה לו גם האחרון בנצחונותיו... הסגנון משעבד. הסגנון אינו נתן בלא מחיר. הסגנון, — זאת היא התבצרות, רחומה, שהאמן בינה על עצמו ומגביל את ממשלתו, הכל לפי הסגנון, לפי מסגרתו. הפשטות היא הזלזול בסגנון, זלזולו של הגבור בכלי־זינו, בשעה שהוא מכיר בכחו ובטוח בנצחונו גם בלעדיהם. רק האמן, שלבו גס כבר בסגנונו, שכבר עיף מעט מברק צבעיו, ישא את נפשו לזהרם השקוף והצנוע של הקוים הפשוטים.

השבלונה היא, להפך, בקשת עזר ומחסה בסגנון — בסגנון שנוצר על־ידי אחרים, בסגנון שהנהו כבר מקובל. וזהו כבר העדר סגנון. יען כי בשם סגנון אנחנו קוראים למטבע שטבע האמן בצלמו ובדמותו. הסגנון זהו לא הכלל, כי אם היוצא מן הכלל, המטבע שאינה עוברת, והשבלונה היא המטבע „העוברת לסוחר", המטבע שהושלכה מבית יציקת המלכים־האמנים ונעשתה הפקר לכל.

גם הפשטות וגם השבלונה שתיהן זוכות, לכאורה, מן ההפקר, ורק שהראשונה עושה זאת מתוך בחירה חפשית, מתוך קאפריזה, והשניה — מתוך הכרח. הראשונה לוקחת מטבעות שכבר אבד להן זהרן, שכבר הפסידו את צורתן, ומשיבה להן את ברקן העתיק, בשעה שהשניה קופצת רק על זה, שאורו עוד לא הועם, שכבודו עוד חדש עמו. הפשטות משיבה איפוא להקולטורה של העם את רכושה שאבד לה, והשבלונה מבזבזת את עשרה ומוציאה את גנזי היכלה לתשמישי חול, לרשות הרבים.

בכל סגנון פשוט אנחנו שומעים תמיד הד מזוקק של קול־טורה עתיקה, של תחית יופי. העולם הידוע לנו מתגלה תחת שמש חדשה, ואנחנו נוכחים פתאם, כי עושר רב לנו, שפעת יופי ושירה, אשר היו ברשותנו ימים רבים ואנחנו לא ידענו.

הפשטות אינה חקוי לתקופות קלאסיות. זאת היא רק הצטרפות אל חשבונן, שתוף לשירת הדורות. ההוה מושיט ידו להעבר. לשלשלת היוחסין נוספת חוליה חדשה, ועל כל צליל שלה נלוה הדן של כל חברותיה...

בכל סגנון פשוט יש איפוא גם מעין סינתיזה, מעין תמצית של סגנונים רבים. מכל סגנון נשאר פה רק הנצחי שבו, הנגון היסודי, המוכרח, הנחוץ לנו — כל מה שהוסיף באמת על רכוש הקולטורה שלנו. סגנון כזה אי־אפשר, לכאורה, שיהיה אינדיבידואלי. אבל באמת יש בו מן העצמיות הדקה מן הדקה, מאותה העצמיות הבטוחה, שטוב לה להסתיר את פניה תחת צעיף הכלל. כך דרכם של האסטניסים ביותר ללבוש בגדים מצבע האפר. כך בנות־מלכים יש אשר יהיה להן לזרא כל ברק מלבושיהן, והן בוחרות בבגדי בד פשוטים, ואולם בגדי הבד הפשוטים האלה תפורים בכל זאת בחוטי־משי יקרים...

הפשטות היא שיבה אל „מעינות הקדומים" של הלשון והיופי. אנחנו כולנו „מקולקלים" כבר ביותר לגבי הדבור הפשוט והתמים. הן הלשון הולכת ומתעשרת יום יום במלים חדשות, במושגים חדשים, באמצעי בטוי להרגשות הדקים ביותר, המורכבים ביותר. ואולם כל „האמצעים הדקים" האלה יש אשר יאפילו עוד יותר על עצם הדברים וטהרתם, יש אשר ישמשו דוקא לטשטש אותם ולהכנים בהם מבוכה. ובשעה שהמשורר רוצה לגלות את האמת האנושית ביותר, עליו להשתחרר מכל שכבות הלשון העבות, הרובצות עלינו משא לעיפה, ולמצא את „המלים הראשונות", עליו למחוק בדמיונו תשעה קבים של מליצה, עד שהוא מגלה את ה„קב הנקי" האחד של לשון פשוטה ונאמנה.

II.

הפשטות הוא שם נרדף לקולטוריות, אצילות, טעם; זאת היא עניות במקים עשירות. השבלונה היא הדלות שעלתה לגדולה. הפשטות היא ירושת אבות עתיקה, סימן ליחוס וגאון העבר. השבלונה — פרי שקידה וזריזות, סימן לקולטורה צעירה ועניה, הבולעת בצמאון את כל אשר יבא אל פיה... שני הסגנונים האלה, הנם, איפוא, לא רק תלויים בסגולות כשרונו המיוחדות של האמן, כי אם גם בתקופת יצירתו, במצב התפתחותן הכללית של הספרות והאמנות.

יש תקופה בספרות, שכל כחות יוצריה נתונים רק ליצירת השבלונה — לטביעת המטבעות הראשונית של צורות פואֶזיה ואמנות כלליות. הספרות מכיון שהיא חסרה עדיין כל צורות קבועות, הרי היא מתאמצת קודם כל „לבלי היות גרועה מן הבריות". היא פונה אז על ימינה ועל שמאלה ושמחה „לעשות כמתכנתן" של חברותיה. זאת היא תקופת הילדות שלה, „תור הגמגום" הראשון והחקוי העִוֵר לכל צורות זרות. אז נוצרת השבלונה הגסה, החיצונית. ורק אחריה קמים משורריה המקוריים הראשונים, אלה שיוצרים את הצורות המתאימות לתכן היצירה הלאומית ומקבילות אל אופיה. אלה הם המשוררים הקלאסיים, יוצרי הסגנון הלאומי, או יוצרי ה„נוסח" לפי מבטאו של ביאליק במאמרו הקטן והנחמד „יוצר הנוסח"*). אין זאת עוד שבלונה חיצונית. רוח האומה ולשונה מטביעה את חותמה על יצירות אלה. היסוד האינדיבידואלי לקוי בהן קצת רק בשביל שהיסוד הלאומי בולט בהן ביותר ומטשטש בהכרח את הפרט. תקופה זו אינה מוכשרה בכלל להעמיד בעלי סגנונים אינדיבידואליים ביותר. עדת האמנים הראשונה עובדת עבודה כמעט קוליקטיבית. כל אחד מצרף את פרוטתו לחשבון הכלל. אין עוד חפץ „להתפלל ביחידות", בשעה שזה עתה הוקם מקדש הכלל, מקדש האומה. ודבר שאין צריך לומר הוא, כי אין עוד קרקע לפריחת אותה הפשטות שבאמנות, שאינה משועבדת עוד לשום סגנון; תקופת השבלונה עוד לא עברה, והזלזול בצורות הרעננות, שזה עתה נוצרו, הוא הזיון מוקדם עדיין.

כשמלאכת השבלונה נגמרה, ואי־אפשר עוד, שתהא גורמת אף קורטוב הנאה של יצירה להאמן האמתי, יגיע תור פריחת היצירה האינדיבידואלית. ממעין היצירה הכללי יוצאים נחלים ופלגים וזורמים להם איש באפיקו. בשבלונה אין עוד מקום ליצירה. אך אין עדיין גם הגורם הפנימי לפשטות, ההכרח היצירי שלה. אין עדיין אותה „שביעה יתירה", היוצרת את האסטניס,

*) „העולם", ש"ע, גליונות 49—50.

ששון הצבעים עוד לא שבת, ומלאכת הרכבתם עוד לא תמה.

ורק בהתפתחותה הגבוהה של הספרות, כשאין עוד מקום לכבושים חדשים, וכל המלים והצלילים והמראות כבר חזרו ונשנו והיו לזרא, וההרכבה הגיעה עד מרום קִצָּה, נוצרת, מצד אחד, האמנות האינדיבידואלית־הקיצונית, ומצד שני, נולד הצמאון לשירה פשוטה, אליכנטארית. מן ההרכבה הקצונית רק צעד אחד אל ההפרדה. אז ישובו המשוררים אל היצירה העממית לשאוב ממנה כחות חדשים, ואז יתפתח גם הסגנון הפשוט והשקוף, שחכמת זקנים ותום ילדים כאחד מאירים מתוכו. חרוזי הפנינים, שלא היינו מרגישים עוד בזהרן, לפי שיותר מדי הורגלנו לראותן על צוארי האם הזקנה, ישובו והופיעו לפנינו בכל חן העלומים...

יש אמנם, שכל דרגות ההתפתחות, המיוחדות לספרות שלמה, מוצאים אנחנו גם בסופר אחד. בעצם הדבר מתגלגל כמעט כל משירר אמתי בכל הגלגולים האמורים: מן השבלונה אל האינדיבידואליות, ומן האינדיבידואליות אל הפשטות והעממיות. (מצוין בנידון זה אצלנו לא רק ביאליק, כי אם, במדה ידועה, גם פרץ וברדיטצבסקי). ואולם רק סופרים יוצאים מן הכלל עומדים למעלה מתנאי ההתפתחות הכלליים (וגם כן רק במדה ידועה). ואם אמנם קשה להחליט, אם כבר הגיעה באמת שעתה של ספרותנו לעבור אל דרגת היצירה האנידיבידואלית, או זהו פרי התפתחות בלתי טבעית, אך כמדומה שאין איש אשר יטיל ספק בדבר, כי הפשטות היא עדיין רק נקודת־תכליתה, שלא הגיעו אליה אצלנו כי אם יחידים.

III.

תקופת השבלונה היא, איפוא, הכרחית לכל ספרות חדשה, ורק שאין זאת שבלונה, הבאה מחוסר כח של יצירה, כי אם טשטוש הפרָט לשם הבלטת הכלל. האמנים הראשונים יוצרים כלי־קבול להמחשבה והשירה הלאומית. אין צורך, איפוא, להטעים את ההבדל, שבין יוצרי השבלונה בעד הרבים, ובין הרבים, המשועבדים לה. בעצם הן כל ציור מקורי של האמן יהיה אחר כך, לאחר שיעָשה קנין ההמון, שבלונה. אלא שיש תקופה, שהאמנים משקיעים את כל כחם היצירי לכתחלה רק בציורים כלליים, שאין להם עוד צורות ובטויים בלשונם ובספרותם. גם הציור הישן, שלא היה עוד בלשון זו, ואפילו רק צרוף. מלים חדש מוצלח הריהו אז בכלל יצירה. האמן המקורי אי אפשר שלא יטביע עליהם את חותמו.

בתקופה זו גם האמנים הגדולים והמקוריים משועבדים עוד להסגנון,—גם להסגנון הכללי, המקובל, וגם לסגנונם הלאומי. רק הפשטות היא בטוי החרות הגמורה. האמן אינו נכנע עוד לשום סגנון, אף כי הוא יוצר בתוך גבולות סגנוניים מקובלים. הוא אינו משועבד עוד גם לעצמו. הסגנון, כשהיא לעצמו, אינו ממלא עוד תפקיד מיוחד. הוא מסתתר תחת הרוח.

הפשטות הרי היא איפוא החוליה האחרונה בשלשלת התפתחותה של כל קולטורה, והיא מעידה על תור הבכור שהגיע לה. אין ספרות גדולה ומקורית באמת, כל עוד אין יצירותיה פשוטות וקלות, בהירות ועמוקות כאחת.

הפשטות היא מ„סימני הבגרות" לכל אמנות.

שמאי.

בְּעָרִים וּבַעֲיָרוֹת.

III.

שנים באות ושנים חולפות—והבצה לעולם עומדת.

ואחינו היושבים בערי־השדה מעמיקים לטבוע בבצה ואין קץ להתהומות.

אין מרים ראש, אין מוחה, אין פורץ גדר ואין צועד קדימה. הכל שקועים בבצה הקדמוניה, גם „עשרת האלפים" מבני העליה, גם המיליונים מבני ההמון.

ורוח חזקה כי תעביר לזעזע את הבצה ואת הירקון אשר קרם על פניה ולהחריד את פגרי החיים הדומים למתים, השקועים במעמקיה,—אָין.

שם, בעומק הבצה—קרא: נובוהרודק, זֶטיל, סווינציאן, בריאַנסק, סלובודקה ודומיהן—„חיות הקודש" עדיין פרות ורבות, ותו ה„מוסר", אך לא מוסר־אלהים, חרות על מצחיהן.

והיה להם התו לאות קדושה, והיתה להם הקדושה למסוה לכסות בה על מעשיהם, אשר יעשו עוד גם עתה, כאשר עשום לפני עשרות בשנים, לעיני השקועים בבצה רחבת הידים.

וילדי ישראל, הצמאים עוד לדבר ה', הולכים עדרים, עדרים, עצומי עינים, בדרך העולה ישר אל „בעלי המוסר", הפורשים את רשתם ימין ושמאל.

והנלכדים ירעבו ללחם ויצמאו לתורה, ואין איש אשר יתעורר להשקיט רעבונם ולרוות את צמאונם.

כי אלה, אשר הרכיבו את עצמם אלופים לראשי הנלכדים, יודעים, כי „כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא ברא אלא לשמשם". כל—לרבות גם את הנפש.

ומשתמשים הם בנפשות הנלכדות כרצונם וכטוב בעיניהם. והטוב בעיניהם הוא, כי הבנים אשר הם מגדלים, לא יהיו לומדים פשוטים ויראי אלהים פשוטים, כי אם דוקא „קדושים", „בעלי פעמונים".

כי אין לך סגולה בדוקה יותר ליהנות מן הקדושה אלא לתלות עליה פעמון.

והקדושה לא קדושה יהודית צנועה וחבויה, כי אל דרכי העמים למדו ואת „קדושיהם" יחקו.

מה שם, מעבר לגבולות הבצה, בעל־המום מסוגל יותר מן השלם בגופו ובנשמתו לקבל השפעת הקדושה, אף כאן, בבצה, כך; מה שם השוטה לבחיר־אלהים יחשב, אף כאן כך; מה שם הבזוי נוח למקום אף כאן כך.

ובאים ראשי הישיבות, אשר בערים הנזכרות, ובאים המשגיחים העוזרים על ידם ומטילים מומים בנפשותיהם של נערי ישראל, הנלכדים ברשתם, ומעבירים אותם על דעתם. בוררים להם פסוקי „מוסר" ולקוטי תורה כאלה, אשר יש בכחם כדי להטיל אימת מות בנפשו הרכה של הנער; ובאים ראשי הישיבות ובאים המשגיחים ומבזים את הנערים ברבים לשם ה„חזוקים" אשר בדו מלבם; מכריחים אותם להתודות על עברות שלא עברו ומלקים אותם על חטאים שלא טעמו.

והכל לשם שמים!

ויוצאים משם התלמידים והנה הם חולי רוח ונפש, ערומים מיראה ו„בורים מדאורייתא". ונוספו גם הם על הבטלנים המרבים שעמום ובטלה בערינו ובעירותינו.

וגדולי „המוסר" ההם, אשר עוד לא טומטמו עד היסוד, ויש עוד בהם הכח והחפץ לחפש אחרי דרך אחרת בחיים, ובחלה

נפשם מעתה בכל דבר, שיש בו מעין ר ו ח היהדות וקצה נפשם בכל למוד, שיש בו מעין מ א ו ר שבתורה.

מעתה רק את המאור ש„בחיים" יבקשו, ו„בישיבות" אחרות יבקשו אותו ובספרים אחרים, מפי מורים אחרים ובתירה אחרת.

והיו האנשים לאכסטרנים שבאכסטרנים, אשר כל התורה כולה כקליפת השום בעיניהם. וככל אשר הרבו לירוק בפניהם — לשם „חזוק"! — כן ירקו המה עכשיו במוריהם, במשגיחיהם ובראשי־ישיבותיהם לפנים; וככל אשר הרבו לבזות אותם — לשם כפרת עון! — כן יבזו המה עכשיו את היהודים והיהדות בלבם.

ואך אל התכלית החמרית עיניהם נשואות, ואך היא נגינתם כל היום.

וכי יפגשו בגדר החוסמת את הדרך בעדם — יפרצו אותה, ומים כי ישימו להם חוק—ועברום מבלי חשוב הרבה, כי ה„תכלית", ה„תכלית" אותה ישוו לנגד עיניהם תמיד, — ה י א ואין בלתה.

והיהודים, העומדים בבצה, רואים את כל הנעשה לעיניהם ולב לא ישימו, גם התבונן לא יתבוננו.

כי אין לך סגולה בדוקה יותר לסמא את העינים, מן הקדושה, שפעמון תלוי עליה...

ובכן הוכו האנשים בסנורים ואין רואה ואין יודע מכל אשר יעשה בישראל פנימה. וכשם שאין הם שמים לב אל ה ר ע ה אשר בתוכם שמה את קנה, כך לא ישימו לב גם אל ה ט ו ב ה אשר תקרה אותם.

כי „עשרת האלפים" מבני העליה, ילידי הבצה, הרגילו את המיליונים מבני ההמון, שתהיינה עיניהם נטויות רק החוצה, שידעו ויכירו, כי גם הטובה גם הרעה משמים זרים עליהם יורדות.

כי שאלת ה„זכיות" היא להם שאלת כל השאלות, גם שאלת היהודים, גם שאלת היהדות, — ואין שיור לשום שאלה ולשום ענין שאינם נכנסים לתוך היקפה של שאלת הזכיות. ה י א — ואין בלתה.

והיהודי היושב בבצה ועיניו נטויות החוצה וחטמו מורם למעלה, אל העבים, מומחה הוא מאין כמוהו ב„רוחות מנשבות", „בספירות־עליונות", כל סוד ממה שנעשה לפני ולפנים מן הקלעים לא נסתם ממנו ומשמעותו של כל עטוש שיתעטשו שם במחיצת שונאינו לא נעלמה מאתו.

וכי יעלה על לבם הרע של שונאינו למלא את פנינו קלון, לחלל את קדשינו ולשפוך עביט מלא שופכין על ראשנו, — די להם כי יגיע קולם רק לאחד מיושבי הבצה, וידעו כי דבריהם יגיעו לאשר שלחום.

כי אותו יושב הבצה לא ייעף ולא ייגע עד אשר לא תשאר אף נפש אחת בישראל, שדברי החרפות לא יהיו שגורים על שפתיה; כי אותו יושב הבצה לא ישקוט ולא ינוח עד אם מרח את הרוק הטמא, הניתז מן הפה הטמא, על פניהם של כל יושבי הבצה — למען ידעו...

כי בעבודה זו הלא יש קצת „פוליטיקה", קצת מידיעת הרוחות המנשבות בספירות העליונות, ואותן הלא „חייב" כל יהודי לדעת.

זה כמה שנים יושב בתוכנו גאון הרוח, וביאליק שמו. הוא שר שירים וכתב ספרים. ויבאו אחרים ויתרגמו אותם גם ללשונות אחרות, שבני אדם תרבותיים משתמשים בהן.

האם הרבינו אנחנו, יושבי הבצה, לקרוא את ביאליק למען דעת את אשר יהגה רוחו של הגדול במשוררינו? ההרבינו לכתוב על ביאליק וערך שירתו לדורנו ולדורות הבאים?

למי יש חפץ בכל אלה? הן כל אשר יכתבו, ישירו ויהגו אנשי הרוח, אשר בקרבנו הם יושבים, נוגע לחיינו פנימה, וחטמנו מורם מן הבקר עד הערב כלפי חוץ!

והנה בא חם בן חמור ויוריד את רירו במאורתו המנוולה ויכתוב על ביאליק מה שכתב, וימהרו סופרינו לתרגם את דבריו מהחל עד כלה למען לא יאבד חלילה מקהלנו אף דבור אחד מדבריו.

ואם יאמר אדם: מחרדתם על כבוד משוררנו נעשו הסופרים מתורגמנים לבורנין,—אינו אלא בדאי.

כי יותר מאשר יחרדו לכבודו של ביאליק יחרדו לקולו של בורנין, שיש בו מעין „נשיבת הרוחות" ו„ראיה בעבים". הן בורנין על „עושי פוליטיקה" יחשב, והיתכן כי בורנין יפתח פיו ועם ישראל היושב בבצה לא יחרד? הידבר ה ו א והעם לא ישמע?

ובכן—שמע ישראל!

ובשעה שנמצאים מתורגמנים לזה העומר בחוץ ונובח ומנבל, אין מתורגמן לעניי ישראל, העומדים בפנים והוגים נכאים, כי הדביקה אותם רעת היקרות ההולכת וגדלה מיום ליום.

ר. עדת ישראל שבפולטבה היא היחידה אשר שמה לב לרעביה להקל מעליהם את צרת היקרות במעט. אך טרם שמענו כי היתה פולטבה למופת לעדות אחרות.

ושנת הרזון עודה בתחלתה. עוד ירחים רבים יעברו טרם תגיע עת הקציר החדש. ובמשך הירחים הרבים האלה הלא יגדל ענינו פי שבע מאשר הוא עתה, ואשר יעזר עתה בפרוטה לא יעזור אחרי כן במאה. אך למי יש חפץ לשים לב לענינים חולוניים כאלה?

אזניהם של יושבי הבצה נטויות אל הקולות העולים מחוץ לגבולות ישראל; חטמם מפנה אל הרוחות המנשבות מעבר לבצתם.

האם לא טוב היה לו הפנו את חטמם קמעא גם כלפי פנים והתחילו ליבש את בצתם?

מה דעתך אתה, חביבי הקורא?

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(ג.—המשך)

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית־הַיִּסְטוֹרִית.

וכדי להבין זאת ביתר ביאור עלינו לשוב להערתו של הלוי, שהפסיק בה את דבריו בביאור תארי שם המפורש ואשר אנחנו דלגנו עליה למעלה. אבל הבנת ההערה הזאת על בוריה מצרכת אותנו לחזור על ביאור תארי שם המפורש ולעמוד על עומק מובנו. התארים, הקשורים בשם המפורש, מורים על ת א ר השרשי של אלוה, כמו „יוצר", „בורא", „עושה נפלאות גדולות לבדו" (תהלים, קל"ו, ד'), שכל אחד מהם מבטא את הרעיון, שאלוה הוא יסוד הצורה היחידי, הרי שאין כאן שום קושי, כי זה הוא אמנם התוכן החיובי של המושג אלוה בתורת היהדות.

ואם מוצאים אנחנו, שהמקרא מכנה את אלוה „חכם לב ואמיץ כח" (איוב ט', ד'), גם בזה אין שום קושי, כי התאר „חכם לבב", המיחס „חכמה" לאלוה, הוא מן התארים השניים („חכם ויכול") ומבטא את עצמיתו האמתית של אלוה, באופן שבאמת אין זה תאר כלל אלא מבטא מדויק של עצמות אלוה, יסוד הצורה. אלוה הוא חכמה, ועל כן הוא יסוד הצורה. והתאר „אמיץ כח" הוא מן התארים המעשיים, שהקושי שבהם כבר מצא לו את פתרונו. אמנם הלוי יכול היה לפרש גם את התואר „אמיץ כח" במובן התואר „יכול" של התארים השניים ולדרשו על כח הבריאה, ביחוד אחרי שבאמת בהמשך המקרא המובא מדובר על אלוה בבחינת בורא ועושה נפלאות. אבל הלוי רוח אחרת עמו, ושני טעמים בדבר: הראשון הוא, לפי הנראה, פרושי סתם. לפי כונת כל הפרשה הנדונה הדברים „חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם" מבטאים את הרעיון: אלוה הוא החכם המוחלט בבחינת בורא העולם, ועל כן הוא גם אמיץ הכח המוחלט בהנהגת העולם, מי, איפוא, הקשה אליו, לדון אתו על אופן הנהגתו את העולם, וישלם? ואולם אין ספק בדבר, שהטעם השני הוא שהכריע את הכף לצד הפירוש של אמיץ כח בבחינת תאר מעשי: כגבירול רבו כן מעמיד גם הלוי את התאר העצמי „יכול" על התאר העצמי „חכם". (בנוגע לגבירול יבורר הדבר בכרך השני של ספרי „געשיכטע דער יידישען פהילאסאפהיע"). טעם הדבר גלוי הוא. אם מיחסים אנחנו שני תארים עצמיים לאלוה, הרי נכנסים אנחנו לסכנת שניות במושג אלוה שלנו, ועל כן שני התארים האלה צריכים להיות מושגים היוצאים משרש אחד. הדרך הזאת, להמלט מסכנת השניות, קרובה היא מאיד, ובכלל, היא הדרך הישרה היחידה. ואולם הדרך הזאת אינה אחת בהחלט, כי יש כאן פרשת דרכים: הדרך האחת—להעמיד את שני התארים העצמיים על שורש אי־ידוע, לאמר, ששני המבטאים האלה אינם משמשים אלא שמוש של העברה, כדי לשבר את האוזן, בעוד שבאמת שניהם מרמזים לאיזה נמצא, אשר עצמותו כמוסה ונעלמה לגמרי. זו היא הדרך שהלכו בה האפלטונים החדשים ובעלי הקבלה. ואולם ההליכה בדרך זו פירושה—להמלט מן הגשם אל הסגריר. כי אם רעה היא השניות, הרי ריקות המושג אלוה רעה היא עוד יותר. אמונה באלוה, שאי־אפשר שתהיה למחשבתנו שום מושג קל על עצמיתו, קרובה היא מאוד אל הריקות והאפסות. ובאמת, השקפה מקיפה על מהלך התפתחותו של המושג אלוה מורה לנו באופן גלוי ומבואר, שהדרך הזה מוליכה או לבלבול המושגים של חומר וצורה או להכחשה במציאותו האישית של אלוה. הדעה הראשונה היא זו של האפלטונים החדשים ובעלי הקבלה בתורתם על האצלת החומר מעצמות האלוה, הכמוסה ונע"ה מעל כל אפשרות ההשגה. והדעה השניה היא זו של שיטת הפנתיאיסמוס, כנודע. מפרשי הפילוסופיה היהודית בימינו מתפארים מאד במציאה שמצאו, לפי דעתם, שכמעט כל הפילוסופים היהודים נמשכים אחרי האגנוסטיציזמוס וסוברים, שעצמות האלוה נעלה היא מעל כל אפשרות ההשגה האנושית, שאין כאן אלא אי־ידיעה מוחלטת. במקום אחר (בכרך השני של ספרי הנזכר) נראה, שזוהי טעות גסה, הבאה מתוך חסרון הבנה ברעיונותיה היסודיים וכונתיה העקריות של הפילוסופיה היהודית בכלל. כאן די להעיר, שהלוי עוזב את המפלט הזה, המסוכן יותר מן הסכנה שאומרים להמלט ממנה, והוא הולך בדרך המסלולה שדרכו בה הפלוסופים היהודים שלפניו, כלומר להעמיד את התאר העצמי האחד על השני.

וגם בזה, שהוא מעמיד את התואר „יכול" על התואר „חכם" אין הלוי אלא ממשיך את התפתחות הרעיון בישראל כפי מה שהיתה הולכת ונמשכת על ידי הפילוסופים שקדמוהו, אלא שהלוי מוסיף בכאן התעמקות החודרת לתוך תוכו של הענין הרק הזה. התארים העצמיים „יכול" ו„חכם" הם שני מבטאים שונים לעצמותו של אלוה היחיד והמיוחד, המביאים לידי גלוי את יחסו המטפיזי של אלוה בה במדה שאנחנו מוצאים את „רשומיהם" בתארי הנבראים. והנה במדרגה היותר שפלה של הטבע, במקום שהרושם היותר ניכר שבתארי הנבראים הוא תאר היכולת (הכח), נזקקים אנחנו לשני מבטאים עצמיים, „חכם ויכול". ואולם כל מה שאנו עולים בסולם הטבע יותר ויותר, בה במדה אנו מוצאים את תאר החכמה הולך ומתגלה, בתחלה בבחינת חזיון מלוה את תאר היכולת, אבל לאט לאט הוא הולך וגדל על חשבונו של התאר ההוא, עד שלבסוף, בשלבה העליונה של סולם הטבע, אנחנו באים לידי ההכרה, שתאר החכמה הוא התאר השרשי, כלומר, שתאר היכולת אינו אלא תולדתו של תאר החכמה. הרי שביאור התארים העצמיים הוא בקשר פנימי עם הרעיונות היסודיים של שיטת הלוי במטפיזקה, ולא עוד אלא שכאן הוא מקומו היותר חשוב של הרעיון הנדון, מאחר שנוגע הוא במושג אליה, מקורה של הפילוסופיה היהודית ומטרתה. הלוי מטעים את ההבדל הלשוני שבין אותם התארים העצמיים, שהם שמות משותפים להתאר „יסוד הצורה" (כעין „יוצר", „בורא", „עושה נפלאות גדולות לבדו") ובין התאר „חכם־לבב". הראשונים הם עצמיים מפני שהם מבטאים את תפקידו של עצמות האלוה, כח הבריאה שלו, בעוד שהאחרון עצמי הוא במדה מוחלטת כל כך, עד שבאמתו של דבר כבר אין אנו יכולים לכנותו בשם „תאר", כי נוגע הוא אל העצם ממש: עצמותו של אלוה היא חכמה! חכמה, לא בבחינת תאר לאיזה עצם, אלא חכמה בבחינת עצם: שכל,—בלי ספק, אין בכח של אדם, או איזה נמצא אחר זולת אלוה, להשיג את העצם הנעלה הזה השגה מלאה לפי תכנו ותקפו. ולא עוד אלא שהשכל שלנו רחוק הוא כל כך משכלו הנעלה והמרומם של אליה, עד שעלינו לעשות הבדל מיני בין שכלנו אנו ובין השכל־אלוה. כי אם אמנם השכל־אלוה הוא יסוד הצורה, וכל הצורות, ושכלנו בכלל, מושפעות הן ממנו, הלא גם המינים והסוגים שבטבע תוצאותיו של אותו היסוד היחידי הם, ואם בכל זאת מובדלים המה זה מזה עד שהם נחלקים למינים וסוגים שונים, קל וחומר להעצם הנעלה, השכל־האלוה, שהוא הצורה העליונה, הצירה היחידה בטהרתה מכל שמץ היולי, הסימן המשותף לכל הנמצאים זולתו. ואולם למרות ההבדל הגדול המיני הזה, הלא יודעים אנחנו בלי שום שמץ ספק, מה אנחנו עובדים בבחינת אלוה. אנחנו עובדים את השכל! ובכן ההשתדלות לבטא את הרעיון החותך הזה היא שהצריכה את הלוי לפרש את התואר „אמיץ כח" במובן התארים המעשיים: על ידי פירושו זה מיסד הלוי ומטעים את אחדותו המוחלטת של אלוה.

ועתה הנה אנחנו באים אל הדברים שדלגנו ע"יהם למעלה: בין התארים, המתארים את אלוה בבחינת יסוד הצורה, אנו מוצאים, גם את התאר „עושה נפלאות גדולות לבדו". הלוי אינו מפרש בכאן, מאיזה טעם הוא מונה את התואר הזה בין התארים המבטאים את כח הבריאה, מפני שסומך הוא בזה על דבריו בכמה מקומות בספרו. הוא מבנים את הערתו בין השטין, כשם שאנו נותנים היום את הערותינו בסוף השטין, בשולי הדף. ואולם ההערה הזו ממציאה לנו מקום הכושר להצעה מרויקה של הרעיון הנדון פה

ולהבליט בזה גם את פתרונו של המחקר הראשי בהערה חדשה.

אחרי אשר אמר, שהנסים הם מעשי אליה מבלי מציע סבה אחרת, ודומים הם בזה לבריאת העולם, הוא מעיר:

„ואפשר, שזה רוצה באמרו „וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי" (שמות ו', ג'). רוצה לומר בדרך הכח והנצחון, כמו שאמר: „לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים" (תהלים ק"ה, י"ד), ולא ברא להם מופת, כאשר ברא למשה. וע"כ אמר: „ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות שם), רוצה לומר ובשמי ה', מפני שב"ית (של) באל שדי תשרת לשניהם. ועשה עם משה וישראל מה שלא הניח ספק בנפשות, שבורא העולם ברא את הדברים ההם בריאה חדשה, מכוונת, כמו מכות מצרים וקריעת ים סוף והמן ועמוד הענן וזולתם. לא מפני שהם גדולים מאברהם יצחק ויעקב. אך מפני שהם רבים, והיה הספק בלבבם, והאבות היו בתכלית האמונה וברי הלבב, שאפילו („שאף אילו) לא היו פוגעים כל ימותם כי אם רעה, לא היתה אמונתם באלהים נחלשת, ולא היו צריכים אל כל זה".

קשה הדבר בעיניו של הלוי להודות, שהאבות לא היו יודעים את השם יהוה, אחרי שזה מעיד, שלא היו יודעים את אליה בבחינת בורא. האם לא נתגלה השם הזה לאדם הראשון? האם לא היה הענין האלהי דבק בו ובבחירי זרעו, שהם הם האבות וזרעם בשלשלת יצחק—יעקב? ועל כן מפרש הלוי את הפסוק המובא על אופן פעולתה של הצורה האלהית, כפי שהתגלה בחיי האבות. אכן, אליה היה מנהיג את חיי האבות ולא הסגיר אותם ביד חוק הטבע העור. אלמלי היה כך, כי אז אף לשוא דבק היה בהם הענין האלהי (עין למעלה). ההבדל שבין האבות וישראל עולי מצרים בענין זה נוגע הוא רק להאופן, כיצד הפריע אליה את מהלך הענינים על פי חוק הטבע והכריעו על כרחו לטובתם של האבות. אליה הנהיג את חיי האבות מעל לממשלת חוק הטבע, הוא לא הניח לאיש לעשקם, ולא עוד אלא שהוא הוכיח עליהם מלכים, אבל הוא עשה כך רק „בדרך הכח והנצחון", כלומר בדרך התארים הרשמיים, כפי שהם נובעים מהעצם, שעדיין לא נתאחד לגמרי בהשגתנו לתאר (עצם) אחר ועדיין מתגלה לנו בבחינת פעולת תאר הכח כענין בפני עצמו. הכרעתו של אליה מתנהגת היתה באופן נפלא כל־כך, ששלשלת המאורעות בסדרם הטבעים לא היתה נפסקת למראית עין. המבט השטחי יכול היה להשיג את גורל האבות, הטוב והרע שבחייהם, כתוצאות המרוץ הטבעי בלבד. אולם מי שחודר להרוח, המתגלה באותם המאורעות, כי שיודע, איך לצרף אותיות ולקרא את האותיות לפניו, גלוי הדבר מעל כל ספק, שההיסטוריה העתידה של האומה הנבחרה היא היא המתגלית לנו מוכנה ומזומנה במאורעות חייהם של אותם האבות והנביאים הגדולים והאבות עצמם? הם ראו היטב, שהענין האלהי הוא הוא המושל בגורלם, המה ראו בעיניהם ולא זר את אצבע אלהים, את הנהגתו הישרה הבלתי ממוצעת נכנסת וחודרת לתוך שלשלת המרוץ הטבעי, ועל כן המה האמינו,—יתר על כן: המה ידעו והכירו את התאר השרשי של אלוה, את אלוה בבחינת כח הבריאה, יסוד הצורה היחידי של העולם. לא כן ישראל עולי מצרים. בהמון רב כזה היו הרבה בעלי לב ולב. עיניהם כהות היו מלראות את פעולתו של הענין האלהי, כל עוד שלא ראו איזה מופתים ממשיים בעיניהם עיני בשר. הם צריכים היו לראות, כיצד צר אלוה צורה בהיולי, כיצד הפך מים לדם וכיצד שלח את שאר המכות במצרים, כיצד הוא מקים נוזלים כנד מימינם ומשמאלם, כיצד הוא צר מאויר ומים עמוד הענן ועמוד האש; הם צריכים היו לראות בעיניהם עיני בשר, כיצד „האויר וכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו, כאשר הצטיירו השמים והארץ" (מ"ד, ד'), כיצד אלוה „שם האויר מצטייר בשמע עשרת הדברים ושם המכתב מצטייר חרות בלוחות" (שם, ו'), כדי להאמין. רק אחרי אשר ראו את כל הנסים והנפלאות הגדולים האלה, אשר כל אחד מהם כשהוא לעצמו, ובמדה יתרה כולם יחדיו, הוכיחו עין בעין, שאלוה הוא יסוד הצורה של העולם, ושעל כן ביכלתו לעשות בחמריו כרצונו,—אז רק אז הכירו את תאריו העצמיים של אלוה, את תארו השרשי, בורא, יסוד הצורה, הצר צורות בהיולי, הנמצא רק בכח (עין מ"ב, ל"ד. וגם מ"א, ח', פ"ד—צ"א; מ"ד ו' וביחוד בסופו של הסימן).

האבות, אפוא, עומדים היו על מדרגה גבוהה מזו שהגיעו אליה ישראל עולי מצרים. והרעיון הזה מגלה לנו את דעתו של הלוי בענין זה בכלל: מי שהענין האלהי דבק בו חייו הולכים ונוהגים על פי הרכבה של הכרח (במובן חוק הטבע), והנהגה אלהית חפשית היא על כרחו של ההכרח, בין שההכרעה האלהית החפשית מתגלה לעינינו בבחינת הפסק שלשלת המאורעות במרוץ הטבע, בין שההפסק מכוסה מעינינו. הפסק גלוי כזה אין לו מקום אלא בשעות יוצאות מן הכלל, למשל בשעה שאלוה חפץ לחשוף את כבודו לכל באי עולם, כדי שיכירו וידעו את תאריו העצמיים, שהוא ביראו, יסוד הצורה של העולם. בחיי יום יום של העולם ההכרעה האלהית הישרה כמוסה וחתומה היא בשלשלת הסבות הטבעיות, מפני שפעולתו של הענין האלהי מובלעה בין הסבות הטבעיות ומסתגלת להן על ידי מה שנכנסת במערכותיהן ומצטרפת עמהן לשלשלת אחת שלמה, שאין בה הפסק. ומאחר שאין לך אדם רוק לגמ' מהשפעתו של הענין האלהי, הרי גורלותיהם של כל באי עולם המה תוצאות ההרכבה של סבות טבעיות וההכרעה האלהית הישרה הבאה מהצורה האלהית השולטת בהן.

(עוד יבוא)

בציונות.

אספת חברי הועד־הפועל הגדול.

כמו שכבר הודענו בנומר הקודם היתה בברלין בי"ג—ט"ו בחשון האספה הראשונה לועד־הפועל הגדול, שנבחר מאת הקונגרס האחרון. אל האספה באו חמשת החברים של הועד הפועל המצומצם ועשרים ושנים (מעשרים וחמשה) חברים של הועד הפועל הגדול. חוץ מזה השתתפו באספה: מנהל, הקולוניאלבאנק, בא־כחו של המשרד הארצישראלי אשר ביפו וראש ה„מזרחי".

את האספה פתח נשיא הועה"פ הפרופ' וורבורג. אחרי שברך ה' וורבורג את הנאספים וזכר את הנפטרים ר' אליהו ספיר ור' בכור עזריה הרצו ה"ה סוקולוב והד"ר יעקבסון על המצב הפוליטי. ההרצאה עוררה ,כוחים שארכו עד חצות לילה.

בישיבה הבאה הרצה הפרופ' וורבורג ע"ד העבודה בארץ־ישראל. המרצה אומר, כי זוהי עכשיו החובה העקרית והראשונה של ההסתדרות הציונות לקנות קרקעות בארץ־ישראל בכל האפשרות להרוצים להתנחל בארץ־ישראל את היכולת לכך ע"י קרדיטים נוחים ועבוד קרקעות וחלוקם לאחוזות. עבודות הישוב בא"י תלויה, לפי דעת המרצה, במדה מרובה בהתפתחותה והתרבות הונה של החברה לתכשרת הישוב. אח"כ פרט המרצה את יתר המוסדות, שיש להסתדרות הציונית בארץ־ישראל והראה על חשיבותה של כל אחד ואחד מהם ועל הצורך לחזקם ולתמכם.

ה' יעק' כהן מהאג דן בבקורת חריפה את הרצאת ה' וורבורג. אין

הוא מתנגד, — אמר ה' כהן, — לעצם העבודה באי"י, אלא הוא מתנגד לשיטת העבודה, שהוא מוצא בה הרבה חסרונות, ובעיקר בשביל שחסרות לה בקיאות ופכחות של סוחרים, ולפיכך אין הצלחתה בטוחה. ה' וורבורג השיב על כל טענותיו של ה' כהן, והוכוחים שבאו אח"כ הוכיחו, שרוב חברי הועה"פ מודים, כי כל המוסדות שהראה עליהם ה' וורבורג מביאים את תועלתם הגדולה לעבודת הישוב באי"י, אלא שקצתם צריכים עדיין להתגבר על מכשולים שונים, מפני שעוד טרם בלתת להם תקופת הנסיונות.

הד"ר ש' לוין הרצה על עניני עבודת התרבות. המרצה אומר, שלפי המצב של עכשיו אי־אפשר לה להסתדרות הציונית להתחרות עם יתר ההסתדרות הפילנטרופיות במקצוע של חנוך ילדים באי"י. ואולם ראוי לה להסתדרות הציונית שתדאג באי"י ובמזרח בכלל להתפתחותם של הצעירים, שכבר יצאו מכלל הנוך בבתי־ספר לעם, ליסד בשבילם אוניברסיטות עממיות, שעורי־השכלה מיוחדים וכו'. על ידי עבודה כזו, שלא תעלה בסכומים גדולים יותר מדי, תוכל ההסתדרות לרכוש לעצמה השפעה מרובה במזרח ובאי"י ולחנך את צעירי ישראל ברוחה היא. כיוצא בזה יש לה להסתדרות הציונית תפקיד חשוב לפתח ולחזק את הסתדרות המורים העברים באי"י ולהעמיד שם עתונות עברית הגונה. אמנם ההסתדרות אין לה עדיין הסכומים הדרושים לכל ענפי עבודת התרבות, אבל זו היא תעודתו של הועה"פ המצומצם למצוא את הסכומים הנחוצים.

ה' סוקולוב מוסיף על דברי הד"ר לוין, כי עתה נפתח להסתדרות הציונית כר נרחב במקצוע עבודת התרבות—לחקור את מצבם וערכם של בתי־הספר העבריים במזרח. לפי דעתו צריך לערוך בזה אנקיטה מפורטת. הכל מסכימים לדברים האלה.

(סוף יבוא.)

בשבוע העבר היתה בפאריז אספה לציונים, אשר בה הרצו מארמורק ונרדוי ע"ד הקונגרס האחרון בבאזיל ותוצאותיו. במארמורק כנרדוי שניהם אמרו, כי אינם מודים בפרוגרמה של הציונים „המעשיים", אשר להם מסר עכשיו הקונגרס את ההנהגה. ולא עוד אלא שנרדוי הטעים, כי באמת אינו יודע הפרוגרמה של המעשיים מהו, ומפיו ניתזה הפרזה הישנה, ש„עז אחת הנתוספת בביתו של אכר בארץ ישראל, יקרה להם להמעשיים מכל העבודה הפוליטית שבציונות": להמעשיים, שפרוגרמתם נעשית, כנראה, ברורה יותר ויותר, ודאי קשה יהיה להבין, היאך ובשל מה נשתמרה פרזה זו בפיו של נרדוי, גאון הציונות וגאון ההכנה...

ואולם גם מארמורק וגם נרדוי מסרו את מודעתם באותה אספה, כי לא יפריעו בעד עבודתם של המעשיים וההנהגה החדשה, העומדת עכשיו בראש הציונות. תנהל ההנהגה החדשה את עניני הציונות לפי רוחה ופרוגרמתה היא, אם תצליח מוטב, ואם לאו—עתידה היא לשוב ולפנות את מקומה למי שקדם לה.

מרכז ההסתדרות של בתי־הספר העבריים בגליציה ובבוקובינה מודיע לנו א.ת תכנית „יום־היהודים", הנערך על ידה בכ"ח בחשון (י"ט בנובמבר למה"ח) בלבוב באולם „יד חרוצים": יום ראשון, שעה 11 קודם הצהרים: פתיחה; ד"ר פ' קורנגרין; בחירת הנהלה; התנועה הרוחנית בגליציה, ד"ר טון, אחה"צ שעה 4: הסתדרות העברים בגליציה ובוקובינה, י' רוטת; חנוך העם ברוח העברי, ד"ר ח' טרטקובר; וכוחים והצעות. יום שני שעה 10 קודם הצהרים: ועידה לועדי בתי־הספר; המצב הנוכחי של בתיה"ס בגליציה ובוקובינה, ד"ר ד' קלינגהופר; הכשחת בתי־הספר, ד"ר מ' פירמן; סמנריון וגני־ילדים, ר' סופרמאן; הצעות. אחה"צ — ועידה שנתית לחברי ההסתדרות של בתיה"ס בגליציה: דו"ח הועד, ד"ר פ' קורנגרין; וכוחים, הצעות ובחירות. ביום השני תהיינה מועצות לקומיסיות אלו: של ההסתדרות העברית, של העתונות העברית בגליציה, של רכוז מסחר הספרים העברים ושל אגודת המורים. ביום השני בערב יערך מיטינג גדול, אשר בו ישתתפו: הד"ר שמריהו לוין, חבר הועד הפועל המצומצם, ד"ר י' טון, אד' שטאנד וק' בלומנפלד.

בשבוע העבר נאספו לטובת הקרן הלאומית 9400,69 מרק; לט' הקופה המשותפת—113,65 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4115.

בכור עזריה.

מסופיה כותבים לנו: אין בקרב יהודי בולגריה הספרדים שם חביב וידוע יותר מן—בכור עזריה. ואת האיש הזה לקח המות מאתנו בעודו בדמי ימיו. שש־עשרה שנה לחם עזריה בעד הנוכם הלאומי של יהודי בולגריה, ולא נטה מן הדרך, אשר התיצב עליו, אפילו כמלא שעל. הוא היה בעל ידיעות פדגוגיות רבות ועמוקות, רע חביב לילדים, אהוב לבריות ואפילו למתנגדיו, אדם עמקן וכלו—אמת. שתים־עשרה שנה היה מנהל לבית־ספר, ולא היה כמותו אבטוריטט לעניני פדגוגיה בין כל המורים בבולגריה. אח"כ עזב את ההוראה לילדים ויהי מורה לעם: שתי שנים ערך את העתון הציוני ההישפניולי „השופר", ואז ראינו כולנו מה גדול היה כחו. באותן השנים רעב עזריה ממש ללחם ואת מקומו לא הניח, כי הוא היה הראש והראשון אשר קדש מלחמה על שיטתה החנוכית של ה„אליאנס" ומפעליה, על המתגוללים ומעשיהם. כעבור שתי שנים עזב את מערכת העתון וישב לבית־הספר, ופתאם תקפה אותה השחפת ותכריעהו. בערב יום־הכפורים מת, ורוב יהודי סופיה יצאו ללותו לבית עולמו. חברי האגודות „תיאודור־הרצל", „מכבי", „פרחי ציון", „זרע־ציון" ו„גמילות חסדים" הלכו בראש ההלויה ודגלי אבל בידם. אבל גדול לנו, יהודי בולגריה, כי לא הניח לנו בכור עזריה כמותו. שלום לעפרו!

ברוסיה.

לאחר פתיחת הססיה של דומת־הממלכה היתה ישיבה לחברי־הנשיאות עם ראשי הפרקציות השונות, בישיבה זו נתבררה השאלה בדבר סדר העבודה בדומה. הדפוטט בולאט הציע בשם קבוצת ה„טרודוביקים", כי יעמידו על הפרק גם את השאלה על אדות בטול תחום המושב. אבל שום פרקציה לא תמכה בהצעה זו של בולאט, ולפיכך נדחתה תיכף. כשנגמרה הישיבה מהרו הלאומיים ובשרו מתוך שמחת־נצחון בקולוארי־הדומה, כי אפילו הקדאים לא תמכו את הצעתם של ה„טרודוביקים". מנהיגי הקדאים אומרים, כי לא תמכו בהצעת ה„טרודוביקים" מפני שעכשיו שוררת בדומה אנטישמות גמורה, ואין איפוא שום תקוה להצעה ע"ד בטול התחום כי תתקבל; מלבד זאת, הלא נמסר, כידוע, בירור ההצעה להקומיסיה בדבר החופש האישי, וקומיסיה זו עוד לא נגשה לעבודתה. הקומיסיה הספיקה רק לבחור לה בסוף הססיה האחרונה מרצה להצעה (את אנדרונוב) ונתנה את הזכות לכל חבריה להמציא לקומיסיה את כל החמר הנמצא אצלם בשאלת התחום. מאז לא התאספו עוד חברי הקומיסיה אפילו פעם אחת. הנה כן, אומרים הקדאים, לא די שהשאלה ע"ד בטול התחום אי אפשר לה שתפתר עכשיו לטובת היהודים, אלא שאי־אפשר גם להעמידה עתה לדין.

עתה קשה גם להגיד, מתי תתחיל הקומיסיה לברר את עצם השאלה. לפי דברי היו"ר בקומיסיה זו, א. א. דמיטריוקוב, תעסוק הקומיסיה בימים הקרובים לבא בהצעת־החוק ע"ד החופש האישי, שודאי תעלה לה בזמן מרובה. לפיכך יש לשער, כי ההצעה בדבר בטול התחום לא תעלה לסדר אפילו בקומיסיה קודם ימי החופש שבסוף השנה.

והימנים רוצים דוקא, כי יקדימו להביא את השאלה לפני הדומה. הם משתמשים בכל הזדמנות הבאה לידם כדי לדרוש, שימהרו להעלות על הפרק את השאלה שהכניסו באחת הססיות הקודמות ע"ד הצירקוליאר המפורסם של סטוליפין, שבכחו מתרת עדיין האדמיניסטרציה בכמה מקומות את הישיבה מחוץ לתחום ליהודים שהתישבו שם עד שנת 1906. „הזדמנות" כזו, לשוב ולעורר את השאלה בדבר הצירקוליאר של סטוליפין, באה לידי הימנים בשעה שנתבררה בישיבת הדומה בכ"ד באוקטובר שאלת הפרוגרסיסטים בדבר פטוריהן של תלמידות האינסטיטוט המידוציני לנשים. לאחר נאומו של הדפוטט קאמינסקי בשם חבר האוקטובראים דרש זאמיסלובסקי בשם הימנים, כי יעמידו על הפרק את השאלה בדבר הרחבת זכיות היהודים שלא כחוק, שמפלגת המרכז קברה אותה בקומיסיה. „רוצים אנחנו לדעת, —

יקרא זאמיסלובסקי בהתלהבות, — על סמך מה אין הממשלה משגחת בחוק והיא מרשה את הישיבה מחוץ לתחום לאותם היהודים, שלא ניתנה להם זכות זו".

הפעם לא הושם לב בדומה לדברי זאמיסלובסקי, אבל לפי הרוחות המנשבות עתה בקרב האוקטובראים אפשר לחכות, כי ימהרו למלא את משאלתם זו של אנשי בריתם החדשים מצד ימין.

— בסוף השבוע שעבר התחיל בדומה בירור הצעת-החוק בדבר פינלאנד. אחת ההצעות היא, כידוע, שיהיו הרוסים היושבים בפינלאנד שוים בזכיותיהם אל הפינים. בנוגע ליהודי פינלאנד מוצאות גם הממשלה וגם הקומיסיה של הדומה, כי צריך להשאיר את ההגבלות בתקפן, ואין כל ספק בדבר, כי גם בדומה תתקבל הצעה זו בנוסחתה של הממשלה.

— בשבוע זה עומדת להתברר בדומה ההצעה על דבר קביעת תקנות חדשות בעניני עבודת-הצבא. בהצעה זו יש סעיף, המבטל את כסף הענושים — שלש מאות רובל — שמטילים על משפחות היהודים, המשתמטים מעבודת-הצבא. כנראה, יתקבל הסעיף הזה מאת הדומה.

בכ"ד באוקטובר היתה ישיבה לחברי הקומיסיה של הדומה בדבר ישוב אכרים במקומות חדשים, נתבררה הצעת הממשלה ליסד בפקולטט לרפואה כ"ה פרסים לסטודנטים, בתנאי, שמקבלי הפרסים הללו יתחייבו לעבוד אח"כ זמן ידוע בתור רופאי האכרים הנודדים. הממשלה הציעה מצדה, שהפרסים ינתנו רק לסטודנטים נוצרים. כנגד הגבלה זו טען דפוטט מושלמי ואמר, כי עלול הדבר לשלול מאת האכרים המושלמים את האפשרות למצוא להם רופאים מבני-אמונתם. אז הציע דפוטט אוקטובראי, כי ינסחו אותה ההגבלה באופן זה, כי ינתנו הפרסים לבעלי כל האמונות חוץ מיהודים. כנגד זה מיחו הדפוטטים הקדאים בדברים חריפים מאד. בא-כח הממשלה הסכים גם הוא להצעת האוקטובראי, כי תהא ההגבלה חלה רק על היהודים, והנוסחא האוקטובראית נתקבלה.

— נשיא סוד המיניסטרים הוציא פקודה, כי כל החומר בנוגע לשאלות-היהודים, הנמצא במיניסטריון-הפנים, יקובץ ויסודר ויעובד בשלמותו. על יסוד החומר הזה תחובר ע"י הממשלה הצעת-חוק בדבר שאלת-היהודים על מנת להכניסה אל הססיה הראשונה של דומת-הממלכה הרביעית. הפרמיור סובר, כי אין להשאיר עוד את מצבם המשפטי של היהודים במדינה תלוי רק בחוקים ותקנות לפי-שעה, כמו שהדבר נוהג עכשיו.

וממקום אחר מוסרים גירסה אחרת—שחבור הצעת החוק בדבר שאלת-היהודים ע"י הממשלה יגמר רק בשנת 1913, ורק אז תובא ההצאה לפני הדומה.

— בימים האלה פנה הדפוטט הקדאי, שינגאריב, אל מיניסטר-ההשכלה קאסו בבקשה, כי ירשה לתלמידות היהודיות, שגורשו מן האינסטיטוט המדיציני לנשים בגלל מעשי-מהומות של דחורף שעבר, לשוב לאותו אינסטיטוט. המיניסטר דחה את בקשתו ואמר, כי כל זמן שהוא עומד בראש המיניסטריון להשכלה לא תהיה באינסטיטוט אפילו יהודיה אחת יתירה.

בימים האחרונים צמחו חדשות חשובות מאד בענין הילד יושצינסקי, שנרצח בקיוב. היהודי בייליס, שנאסר משום שנחשד, כי נשתתף ברציחת הנער, עומד לצאת בימים האלה לחפשי ומשפטו יבטל. עם זה מודיעים, כי נודעו להפרוקורור הקיובי שמותיהם של שני פושעים מפורסמים, אשר רצחו את יושצינסקי בכונה תחלה להעליל על היהודים עלילת-דם ולגרום מתוך כך לפוגרום. יש עדים, ששמעו את השיחה, שהיתה בין שני הפושעים הנזכרים באותו דבר.

בְּחוּץ-לָאָרֶץ.

מעיר היונית לאריסה מודיעים: עלמה יהודיה, שגמרה חוק למורה בהצטיינות מרובה בסימינריון למורות אשר באתונה, נתמנתה למורה בבית-הספר להממשלה בעיר וולה. כשבקר המיטרופוליט בימים האלה את בית-הספר, הוכיח את המנהלת על פניה על שמסרה את חנוכן של ילדות נוצריות לידי עבריה, ואעפ"י שהמנהלת טענה, כי העבריה היא אחת מן המורות היותר משובחות שבבית-הספר, מכל-מקום הוכרחה לפטרה, והממשלה לא מנתה עוד את העלמה העבריה למורה בבית-ספר אחר. לא הועילה גם מחאת הורי הילדות, תלמידות בה"ס שבוולה, אשר העריצו את מורתן העבריה מאד.

— בישיבת הבית-התחתון האנגלי פנה הגראף ווינטרטון אל מיניסטר הפנים בשאלה: מה היא חות דעתם של פקידי הפוליציה באואילס הדרומית בדבר הפרעות, שנעשו שם ביהודים בסוף חודש אבגוסט?

ממלא מקומו של המיניסטר מאק קין ענה על זה, כי לפי הודעת פקידי-הפוליציה המקומיים, גרמו לפרעות יהודים אחדים, שאינם רצויים לעם; אפס כי הפורעים התנפלו גם על חנויות של יהודים כאלה, שלא עוררו שום שנאה אליהם. ואולם גם חנויות השייכות לנוצרים נשדדו.

בשעה שירו האיטלקים בימים האחרונים על העיר בינגאזי, נהרגו יהודים אחדים נתיני אנגליה, בלכתם לבקש להם חסות בבית הקונסול האנגלי, וכמה מהם נפצעו קשה. כפי שמודיעה טלגרמה ממאלטה, התנפלו הערביאים לפני התחלת היריות על בתי-היהודים וישדדו את כל הונם ורכושם.

בבית-הספר היהודי לעבודת-האדמה שבעיר האמיריקנית וואודביין הכריזו חמשים תלמידים שביתה. גרמה לשביתה זו הנהגתו של מנהל בית-הספר הזה, ה' גלר, שהוא מתבולל קצוני ורוצה להאציל מרוחו זה על התלמידים. אבל התלמידים הם כולם בני אבות יוצאי רוסיה ודבקים במסורת אבות, והתעוררו למחות נגד העול הזה ע"י שביתה.

בימים האלה גורמן לבית"ד האשכנזי להוציא פסק דין בשאלה זו: אם רשאי יהודי לתת פטורין מעבודתו לפועל אנטישמי העובד אצלו בלי הזהרה קודמת למעשה. בית-הדין לעניני-מסחר במאנהיים פתר את השאלה הזאת בחיוב ואפילו אם דברי האנטישמות של הפועל מכוונים כלפי יהודים סתם ולאו דוקא כנגד בעליו היהודי בפרט.

— בעת האחרונה באו להתישב בשווידיה ארבעת אלפים יהודים מרוסיה. היהודים הללו רוכלים הם המחזירים על הפתחים בסחורותיהם. אגודת הסוחרים השווידיים פנתה אל הממשלה בבקשה, שתאחז באמצעים הראויים נגד היהודים הללו. האגודה הנזכרת דורשת, כי תחזיר הממשלה לארץ מולדתם אותם היהודים, העוסקים במסחר בלי היות לתם זכיות אזרחיות בארץ.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ט חשון, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 7-го Ноября, 1911 г. № 42 WILNA, 20-ten November, 1911.

מתקבלת החתימה על „העולם" לשנת 1912.

פרוספקט יודפס בקרוב.

בכל הארצות מתבקשים סוכנים הרוצים בשביל „העולם" לקבלת חתימות ומודעות.

עַל הַמִּצְפֶּה.

„השבוע הגדול".

„שבוע גדול" היה השבוע הזה לרומת-הממלכה. המרכז והפרקציות אשר מימינו צוהלים ושמחים — הם נצחו. פירוש: אין כל מהלך חדש בפוליטיקה הפנימית, בטלות ומבוטלות כל הנבואות, שעתיד להפתח אשנב קטן, כדי להקל מעט את האויר העבה אשר בתיבה. מה שהיה הוא שיהיה. התיבה תנוח על ראשי הרי ארדט כבראשונה, חלונותיה ואשנביה סגורים ומסוגרים יהיו כבתחלה והאויר עבה וקשה יהיה כשהיה. כך הודיע בפירוש הפרמיור החדש בנאום הגדול, אשר נשא על שאלת פינלנדיה.

מסתכל אתה במה שלפניך, ויש אשר נדמה לך, כי וודביל ממש רואות עיניך. וכמה גדולה זריזותם של המשחקים להחליף את בגדיהם ואת קפליטיהם בשעת משחק! נפלה הברה על פתיחת אשנב ותיכף נסמכה לה ידיעה על יצירת פרקציה חדשה, שיתאחדו בה השמאלים שבאוקטובראים והימנים שבקדאים והיתה משען ומשענה לממשלה. בא ה„שבוע הגדול", נהרסו כל החלומות היפים על פתיחת אשנב, והנה—שוב ידיעה על פרקציה חדשה העתידה להולד, בה יתאחדו הימנים שבאוקטובראים וה„שמאלים" שבלאומיים, והיו הם משען ומשענה לממשלה...

ועל דגלה של הפרקציה החדשה, העומדת להולד בכח „השבוע הגדול", כתוב לאמר: מלחמה ביהודים. גאולת רוסיה מידי היהודים הכובשים אותה. דגל אחר, אמבה אחרת, לא יכלו להולד ב„שבוע הגדול", בשעה שדנו את הרבולוציה, ש„ראשה היא פינלנדיה ורגליה — היהודים". כיון שמנצחים הפטריוטים והשעה משחקת להם, הרי ממילא מובן, שיפתחו במה שיפתחו, אבל יסיימו—ביהודים.

ולא עוד אלא שהפעם, „בשעת חדוה", נמצא להם למנצחים, גואלי המולדת, גם בקרב חברי הממשלה עצמה עד חי וקים לדבר, כי כל העולב את היהודים זכות היא זו לו וכי כל אוכליהם לא יאשמו. עלה זאמיסלובסקי על הבמה והעיד באזני כל יושבי הארץ, שהחקירה והדרישה, אשר נעשתה בקיוב על אדות רציחת הנער יושצינסקי, כבר הוכיחה הוכחה גמורה, שהיה כאן רצח דתי, שנעשה ע"י יהודים, ואין היהודים ראויים איפוא לשום זכיות-אדם, ובאותה שעה ישב בדומה שצגלוביטוב, המיניסטר לעניני המשפטים, ושמע את עדותו של זאמיסלובסקי בלב-מנוחה ולא קם ולא העיד על האמת, כדי להרוס את דברי השקר הנבזה. שהחקירה והדרישה עדיין בתחלתה עומדת, כי החוקרים והדורשים עצמם עדיין אינם יודעים כלום. ואפילו לאחר שיצא ניסלוביץ ותבע בפירוש מאת המיניסטר, כי יעיד את כחשו של זאמיסלובסקי בפניו, גם אז לא קם ולא אמר כלום ומנוחת-רוחו לא נשבתה אף לרגע, כי אם במקומו ישב וראש הניע לאמר: לא. ולא היה איש בדומה, אשר ידע פירושו של „לא" זה מהו, — אם הוא מכוון כנגד דברי זאמיסלובסקי, או שהוא מכוון כנגד דברי ניסלוביץ...

הקבלה אחת קטנה עולה על הלב מאליה. בשבוע העבר היה בברלין „יום" ליהודי גרמניה. נפתח „היום" ברוב פאר והדר, והנה—נפקד מקום יועץ-הסתרים, שלוחה של הממשלה, שהיה רגיל לבוא ל„ימים" הקודמים ולברך את הנאספים בשם שולחיו בשתים שלש מלים, שאין בהן כלום, לא הן ולא לאו. ומתמרמרים יהודי גרמניה על הפגיעה, אשר פגעה הממשלה בכבודם, ויהי להם „יועץ-הסתרים אשר נפקד מקומו" („דער אבוועזענדע געהיימראטה") לשאלת היום. „שמע-מינה, אומדים

הם, שאין הממשלה רוצה אפילו לשמוע את הקובלנה שקובלים היהודים, כי גוזלים את משפטם במדינה ומגבילים את זכויותיהם שיש להם עפ"י חוקת הקונסטיטוציה היסודית".

המאושרים! כמה אנו, יהודי רוסיה, מקנאים בהם ובעלבונם. הם כועסים, מתמרמרים, נעלבים בשעה שעולבים אותם. אנחנו—כבר חדלנו להֵעָלב, כי כבר היה לנו העלבון לחם־חוקנו דבר יום ביומו, ובבוקר בבוקר אנו מנחשים ושואלים, מה יהיה משפט העלבון המוכן לנו ליום זה, אם יהיה רק עלבון דברים בלבד, העולה במיץ־עצבים "בעלמא", או שיהיה עלבון מעשים, העולה בדם ובמח. המאושרים! הם רושמים עכשיו, ערב בחירות אל הפרלמנט, בחשבונם רשימה זו: הממשלה אטמה את אזניה משמוע את קובלנתם של היהודים על העול הנעשה להם. אנחנו רושמים בחשבוננו רשימה אחרת: הזלזול בכבודנו הגיע לידי כך עד שקרופנסקי, בן־ארצם של קרושיבאן ופורישקביץ ואח להם בקלסתרו הרוחני, עומד ודורש מעל הבמה בדומת־הממלכה, שמוטב לתת ליהודים קצת זכויות בפינלנדיה, "כדי שלא יאסף הארס הזה ברוסיה בלבד", דמם של ששת מיליוני נפש אדם שותת ויורד ועל השפתים של המנצחים יורד ושוכן צחוק מנוול ומגרונם פורץ שחוק, שמוטב לו לאדם, כי לא יקראהו בשמו הראוי לו, כדי שלא לנבל את פיו.

כך עולבים אותנו. היבינו אחינו שבמערב אירופה, כי באמת ובלב תמים מקנאים אנחנו בעלבונות, העולים לפרקים בחלקם? היבינו?

ואנחנו, האם רק עלבון שבענו "בשבוע הגדול"? לא, גם קורת־רוח היתה לנו, וגם עליה אל נכסה. המגפים הגסים והמזוהמים אמנם הורמו, למען פסוע על ראשינו פסיעות גסות, היד החוטאת אמנם הושטה, למען זרוק לנו פרורי אתננה, כדי להשפילנו עוד יותר, אבל שני הדפוטטים אשר יש לנו בדומה לא כפפו את ראשם ומתוך הכרת כבוד עמם דחו בבוז ובשאט־נפש אותה היד החוטאת.

ברוכים יהיו לנו!

אחד ארמים.

ב"העולם" נומר **36** הודענו, כי ביאסי (רומניה) בנה אחד הנדיבים, ה' מוריץ וַכְּטֶל, על חשבונו גימנסיה לילדים יהודים. אז נבאנו, כי "גימנסיה, שנבנתה בכסף יהודי, שילמדו בה רק ילדים יהודים, כל מוריה יהיו—נוצרים". לצערנו נתקיימה נבואה זו, אלא שבינתים הוברר לנו, כי אותה שעה לא עמדנו על הסבה האמתית, שתגרום לכך. אמרנו, שהממשלה תדרוש, כי המורים יהיו דוקא לא־יהודים, והנה הוברר, כי המיסד עצמו הוא האשם בדבר.

מיאסי כותבים לנו: לפני ימים אחדים עזב הד"ר ליפא הישיש את רומניה ויצא לגור בגליציה, ארץ־מולדתו. בסעודת־הפרידה, אשר ערכו "בני ברית" לכבודו, דברו גם על הגימנסיה היהודית מיסודו של ה' וכטל, שמלבד המנהל אין בה אפילו מורה יהודי אחד, וממילא מובן, שללמודים היהודיים אין בה מקום כלל. ולא עוד אלא שתלמידיה אינם פטורים אפילו מן העבודה בשבתות. ה' וכטל, שגם הוא היה באותו מעמד, השיב על דברי התוכחה ואמר: "רבותי, כל טענותיכם ותביעותיכם אינן נובעות אלא ממקור אחד, מטעות אחת. מעולם לא היתה כונתי ליסד גימנסיה, שתהיה יהודית עפ"י מהותה. לא בניתי אותו בית ולא יסדתי אותה גימנסיה אלא משום שצר המקום לילדי ישראל בבתי־הספר של הממשלה. בניתי גימנסיה, שמקבלים בה יהודים,— ותו לא".

ומתמרמר וכועס סיפרנו על דברי ה' וכטל. מסופקני, אם צדק. אין דנים אדם לגנאי בשביל שהוא מגלה בדברים ברורים ופשוטים מה שבלבו, ולא כל־שכן אם הוא מגלה בדברים ברורים ופשוטים גם מה שבלב אחרים. ותמיהנו, אם לא אותם הדברים עצמם הוגים בלבם כיום הזה רבבות מבני עמנו בכל ארצות פזוריהם. אמנם אפשר. שלא כולם הוגים את הדברים האלה בלבם מתוך הכרה ברורה. אפשר שגם לא כל ההוגים בלבם את הדברים האלה יודעים ומכירים, מהי אחריתם ההגיונית והמוכרחת, ואלמלי ידעוה, כי אז אולי לבשו חרדות, אולי היה

ח. צמרינסקי.

דְּבָרִים בְּטֵלִים.

יֻכָה.
טבחה ורקחה
בבית הגביר דמתא,
נכנסה
אל זְלַטְקָה רחימְתָהּ,
חברתה ושכֶנתה,
בבית הכרסנית יֶנְטָה;
לכתחלה — על ענין של שטות:
להחזיר דף של מליחה
ולשאול מַחְתָּה;
ובחרא מַחְתָּא
תקבל שכר הליכה:
שמועה, שיחה,
מה חדש באטליז, בחנות;
וכיון שנתנה רשות,
תהן דעתה
לבדוק את זְלַטָּה,
שמא הגיעה שעתה
לספר בגנות
הכרסנית הגוצא.
גם יֻכָה מצדה
תשלם מדה כנגד מדה
עם רבית קצוצה.
ברוך השם, יש לה קְבוּצָה
יחידה במינה
מלא אַמְתַּחְתָּהּ,
ודוקא דברים שבצנעה
על עסקי משפחתה:
על המטרונא
ההגונה
ובתה החמודה —
כלה נאה וחסודה,
אלא שהיא חשודה
קצת בקנוניא
עם הליטאי בעל התעודה.
וחתנה בא בטרוניא:
כפרה הנדוניא
עם כל הכבודה,
הואיל והקרן גופא
חצופה וחטופה
באותו מעשה.
ובבית—סער וסופה!
נשפת הסיר ונצטמקה הדיסא.
עסק מגונה:
ערב חתונה
וכבר הכל מוכן
לסעודה...
תיפח רוחן
של כל הבורגָניות
היצאניות
עם כספן וזהבן—
אין יסורים בלי עון!
דיה
שזכות אבות מסיעה.
והא ראיה:

רעד עובר בעצמותיהם והיו מכסים את פניהם בידיהם, כדי שלא יראום כתלי חדריהם. אבל בין כך ובין כך אין כל ספק כלל, כי רבבות, — ומי יודע אם לא יותר מרבבות, — מבני עמנו יש להם רק כונה אחת יסודית בחנוך בניהם ולמודם — לגדלם, לחנכם וללמדם על מנת לעשותם לאנשים, ואין להם כונה מיוחדה לגדלם, לחנכם וללמדם על מנת לעשותם ליהודים. האב היהודי שולח את בנו לגימנסיה היהודית לא משום שהוא רוצה לכתחלה, כי ילמד בנו בגימנסיה יהודית, אלא משום שאין בשבילו מקום בגימנסיה של הממשלה, וכל זמן שעדיין יש לו ספק תקוה, כי ימצא בשביל בנו מקום בגימנסיה של הממשלה, „לא יתחייב בנפשו" בנו ולא ישלחהו לגימנסיה היהודית. האב היהודי אינו מבקש בשביל בנו ובתו בית־ספר, גימנסיה, שיהודיים הם עפ"י מהותם, אלא הוא מבקש בית־ספר וגימנסיה, שמקבלים בהם יהודים. זוהי המדה ואין אחרת בלתה.

בקרבנו, יהודי רוסיה, באה מדה זו לידי גלוי מיוחד. חנוני מישראל, שאינו בטוח בסחורה שהוא מוכר בחנותו כי שלו היא, מוכן ומזומן בכל שעה להוציא מכיסו הדל מאות רובלים ובלבד שיזכה בנו לחבוש לראשו כובע של גימנזיסט הלומד בגימנסיה כללית ולא בגימנסיה יהודית, ואין צריך לומר, שעשיר מישראל מוציא על אושר שכזה גם הרבה יותר ממאות. אותו האור הגדול, שהיה מבהיק בפני אבותינו בשעה שהיו כורכים את בנם הילד בטלית ומכניסים אותו לחדר ללמוד תורה ולהיות לגדול הדור, — אותו האור הגדול היה גנוז לגמרי כימי דור אחד עד שחזר והתחיל שוב מבהיק בימינו בפני אב ואם בישראל, הזוכים להכניס את בנם הילד לגימנסיה של לא־יהודים, העתידים להזכיר לו את עון יהדותו על כל מדרך כף רגל. וכבר היתה הכניסה לגימנסיה של לא־יהודים לשמחה, שעורכים עליה חג משפחה ומברכים עליה ברכת מזל־טוב.

בתי־הספר הכלליים דלתותיהם נעולות בפני נערי ישראל, מספר בתי־הספר התיכונים לנערים יהודים, שיש לנו בכל ארץ רוסיה, כמדומה, שאינו עולה אפילו לעשרה, ובכל־זאת הנה זה עתה נסגרו בבת־אחת שתי גימנסיות יהודיות—אחת בלובלין ואחת בסובאלק—מפני חוסר תלמידים. ותלמידים חסרו להן לגימנסיות הללו לא משום שהיו הלמודים היהודיים נלמדים בהן שלא כהוגן, שהרי מי ישים לב ל„קטנות" כאלה, ללמודים, שהציונים המתקבלים בשבילם אינם מעכבים? וכי ביתר בתי־הספר התיכונים היהודיים, ואפילו באלה שזכו לשם טוב, יש אפילו ספק תקוה ללמודים היהודיים, שיקלטו בלב התלמידים באמת ולא ישמשו אלא רקלמה או, „לכל היותר, דקורציה לשם נוי, שבכל אופן אינו מזיק ואינו מוריד? אף לא משום שהלמודים הכלליים לא נסדרו בהן כראוי בטלו איתן הגימנסיות. לו היו להן תלמידים די ספוקן, כי אז יכלו להזמין מורים הגונים בשכר הגון ולסדר את הלמודים כראוי; אלא משום מה נסגרו שתי גימנסיות יהודיות יום אחד? משום שהיו מחוסרות זכיות ותלמידיהן לא היו מקבלים תעודות בגרות.

ואמנם שאלת הזכיות היא אחד משני הטעמים, שעל ידם מבאר אב יהודי ברוסיה את תאותו הגדולה דוקא לגימנסיה כללית. „כיון שעזרני הקב"ה להכניס את בני לגימנסיה כללית, הרי נפטרתי אפילו מצרת דפוטט, הבא לבחון את התלמידים בגימנסיות הפרטיות, ובטוח אני לכל־הפחות בתעודת הבגרות". זוהי הנוסחה השגורה. והטעם השני הוא: „הגידו מה שהגידו, אינו דומה בית־הספר שלהם לבית־הספר שלנו, שלהם בית־ספר הוא, ושלנו—חדר, שם הילד עתיד להעשות אדם, וכאן—הרי"ש תעמוד לו בגרונו עד יום מותו"...

פוסחים אנו בכונה על הטעם הראשון, על שאלת הזכיות. שאלה איומה היא זו, את כל גימי הנפש היא מרעידה בנקישה אחת, והרבה, הרבה — אם כי לא יותר על המדה — אפשר לסלוח לאב רחמן, המהרהר כל היום בבנו ובלילה הוא חולם חלומות, שיש לו תקוה להיות מותר באוירה של עיר, העומדת מחוץ לתחום. אבל הטעם השני, „האנושיות", יומדו ערכו וחשיבותו תיכף. לא זהו יסוד התרבות ליהודי, כי יהיה בקי בלשון, בספרות ובהיסטוריה הרומניות, הרוסיות ואפילו הגרמניות, האנגליות וכו', אלא זהו יסוד התרבות ליהודי, כי יהיה בקי בלשון, בספרות ובהיסטוריה העבריות; יהודי, שאין לו

אמא—יפת־תאר מנולת,
מסורבלת
ומכורבלת,
פרופה ורעולה
כבתולה,
ואבא—זקן אשמאי,
תכשיט כרבעי,
כולו הפך לבן —
ועושה מעשה יָוָן.
ומרננים הולכי רכיל
גם על הצעירה רחל,
ילדה הגורת סנור,
הלמידת הגימנסיה
במתא מחסיא,
מצלצלת בעוגב, בכנור,
מלומדת ודֵימוֹקְרַטְקָה,
ובתולה זו, כביכול,
יוצאה במחול
ביומא דפגרא
עם שוליא דנגרא.
ולפום צערא אגרא:
כבר (בלחישא לזלטקה:)
אף על פי שלא נתבדקה,
„יש לי אסמכתא:
הכל קים ושריר!
ואותו חָיָט ארור
מוכן לשבור פָּארוּר,
צבה לקַחְתָּהּ —
ונתבהלה כל המשפחה"...
כך דרכה של יָבָה
עם זְלַטְקָה,
כשרעתן בדיחא:
לפטפט בלי אתנחתא
על השם, ועל משיחו,
ועל נגתקה,
אלא מאי,
שאין לה פנאי,
ובעל כרחה
נשתתקה,
חטפה המחתה
וברחה.
נכנסה לבית המטבחים —
ונשמתה פרחה!
על הרצפה —
פרורי שִׁיָרַיִם
של לביבות ממולאות
בבשר מרוסק,
שבשבילן טרחה
כמה שעות,
בתנור אין רצפה,
כאלו לא הוסק,
בקדרה —
מארה
ובצָלִי—קרחה!
ואותו מומר,
החתול המנומר,
שהשאירה
על המצפה
לשומר הכירה,
עומד לו בקרן זוית

חלק בתרבות ז ו. בעל־מום הוא, מאור־עיניו ניטל ממנו וכל „אנושיותו" אינה שקולה כנגד מימו זה; צעיר יהודי מפותח, שאיננו משתתף ואין לו יכולת עפ"י חנוכו להשתתף לפי מדת כשרוניתיו בתרבות העברית, שאינו יודע לכל־הפחות את הלמודים העבריים היסודיים, לא אדם נאור הוא, כי אם בור, הדיוט, חצי־ארם ולא יותר.

ואולם. רק לאחר שתקבע הכרה זו בלבבות, יחל האב היהודי לבקש לבנו ולבתו לא בית־ספר שמקבלים בו יהודים, כי אם בית־ספר שיהודי הוא עפ"י מהותו. אז תעשה הגימנסיה היהודית באונס מה שהיתה ראויה להיות מתחלת בריאתה ברצון. היום ההוא בוא יבוא, כמובן, אבל לא קרוב הוא עדיין. לפי שעה אין דברי ה' וכטל שנאמרו ביאסי כי אם פרוש ברור ופשוט למה שבלב רבבות מבני עמנו בכל ארצות פזוריהם...

...דם

עדיין אנו עומדים בחוץ, לא רק את הנפש הטמירה, כי אם גם את הדם הגלוי לעין אין אנו יודעים מהו. אבל אם אין אנו יודעים, הרי אנו מרגישים, כי הדם הוא הנפש, הוא המבדיל בין אדם לאדם. כי יש דם טהור ויש דם טמא.

ואוי לו לדם הטהור, כשגלגולי ההיסטוריה ועלילותיה מעמידים אותו בנגבולו של הדם הטמא. אוי לו!

וכי פרקים שלמים מן ההיסטוריה שלנו אינם אילוסטרציות מבהילות לאסון הגדול הזה — לפגישת הדם הטהור בדם הטמא?

והרי אילוסטרציה בולטת אחרונה.

שלשום נתבררה בקומיסיה של דומת־הממלכה השאלה, שהגישו בססיה הקודמת פורישקביץ וסיעתו בדבר רציחת הנער יושצינסקי.

המרצה אומר, כי בשעתו כבר השיב המיניסטר, שנעשית חקירה ודרישה, ואין עוד אחרי תשובת המיניסטר כלום.

ניסלוביץ מוכיח, כי פסקי־הדין הווליני והסאראטובי, שעליהם סומכים מגישי השאלה, נזדייפו בכונה. ומביא ניסלוביץ שלשה פסקי־דין אחרים, שעל פיהם יצאו זכאים מלפני דיינים מושבעים יהודים שנאשמו ברציחות דתיות.

וכאן מתחיל הדם הטמא מעלה את אדו.

פורישקביץ צועק: הז'ידים שחדו בכסף את הדיינים המושבעים.

ניסלוביץ: בן־חם אתה, ואיני נכנס עמך בדברים.

ומספר ניסלוביץ, כי קבל פרוקלמציה, אשר בה מזהירים את העם, כי לא יאמין בדברי המכחישים את מציאותם של יהודים, השופכים דם ילדים נוצרים לשם צרכי הדת.

פורישקביץ: אנכי שלחתי לך את הפרוקלמציה הזאת.

קולות: וגם אתה חברת אותה.

פורישקביץ: אנכי חברתי אותה ואנכי הפיצותיה בקרב העם... אנכי אביא פוגרום על היהודים, אם תדחה השאלה בדומה...

— — — — — — — — — — —

הארטבלד. שבקר את כל בתי־האסורים בסיביריה והכן את רוחם של האסירים, מספר, כי פעם אחת נתודע לאסיר, מאטוחין, אשר נגמר דינו לתליה, בהיותו נמנה כבר עם אסירים, בשביל דם רב, דם זקנים ונערים, ששפך, תקע יום אחד את סכינו בלב חברו, אסיר כמותו, על לא דבר. וכששאל אותו הארטבלד, מדוע עשה את הדבר הזה, השיב במנוחה:

— כך שאלו גם הדיינים. וכי סוד יש כאן? פשוט, הגיעה שעתי. לא היה לו לעבור על פני אותה שעה... הרואה אתה, כל אותם הימים מנוחה לא ידעתי. לא אכלתי אף לא ישנתי, ומלפני עיני לא חדלו לשוט באויר עגולים ירוקים. נעכרה רוח בינתי... זאת אומרת: הגיעה שעתי... לדם. והנה עבר זה על פני והיה מה שהיה... צר לי עליו, אבל לי הוקל עד מאד. אני ישן עכשיו, אוכל לתיאבון. דומה, כאלו נגולה אבן מעל לבי"...

זהו אדו של הדם הטמא...

מאחרי חבית
מלאה נסך
ציר לפת המשומר
לחג הפסח,
כפוף בהכנעה עשויה,
כעני בפתח, —
ומטפל בתרנגולת צלויה!
רתחה
יָבָה בקצפה
ופתחה
מענה לשונה בנעימה
על הנִימָה
הדקה מן הרקה,
כמְכַבָּה
בתפלה זכה:
„התפוצץ ותתפקק,
זולל וסובא, גרגרן שוקק!
הנך בולק אותי ובוקק,
כל הרואה אותך רוקק
שבעתים ושבעה:
שערוריה זו מה טיבה?
אטו לית דין ולית דַיָן ומחוקק?!
ואותו בחור שותק,
עומר ועוסק
בתרנגולת ואינו פוסק,
כאלו לא בו הכתוב מדבר,
מאזין ומקשיב, לועס ולוקק.
ויָבָה עומדה ומפכה
כמעין המתגבר:
תתעקר ותשתבר
ותתמגר
ותתפגר
ותתפקע!
מה עשית? דבר!
היש כמכתי מכה?
אצל הבריות חתול —
אוצר שמור
לבעליו,
צדיק גמור,
כאמור:
„והיה כעץ שתול",
וגומר,
כלומר
תפקידו שומר.
הנח לפניו
חמאה וחלב
בלי צמיד פתיל —
הכל קונָם עליו,
כאלו הוא מודר הנאה,
כי לו נאה
כי לו יאה.
ואתה, ושט פסול,
המעט מֵעִמך,
ימח שִׁמְךָ,
לקבל רַח"ש
מכל שמחה
בבית הגביר דמתא
עובר לעשיתה,
ובהיתר,
בלי שום חשש;

יעקב לשצינסקי.

השקפות כלכליות.

ח.

בחדשים האחרונים חזקה בכל הארצות התנועה נגד היקרות, האוכלת את בשר העני. התנועה הזאת לבשה בארצות אחדות, כמו, למשל, בפרנציה ובאוסטריה, צורה רבולוציונית והביאה לידי דמונסטרציות גדולות שסיימו גם בשפך־דם. אין כונתנו לעמוד בזה על פרטי הסבות. הגורמות כי יהיו עולים ועולים מחירי הצרכים, הנחוצים ביותר לכל אדם — מעון, בשר, לחם, חלב, פחמים, נפט וכו' וכו'. אבל בקצור אפשר לאמר, שהסבות הן משני מינים: סבות יסודיות, הקבועות בעצם מהותה של החברה ההוה, וסבות צדדיות שונות, שיש להן צורה עוברת, כגון ענוה רעה בארץ זו או אחרת, הטלת מס על הצרכים היותר נחוצים לעם, נעילת שערים בפני סחורות רבות, הבאת מארצות אחרות, וכדומה. כדי שיבין הקורא, עד כמה עלה השער על הפרודוקטים, שבלעדיהם אי־אפשר לאדם להתקים בעולם, נביא מספרים אחדים על עלית המקחים ברוסיה. הנה אם נקח ליסוד המקחים הממוצעים, ששררו ברוסיה בשנות התשעים למאה הקודמת, את המספר 100%, אז תגלה לנו עלית המקחים בדמות זו:

	בשנת 1900	בשנת 1909
תבואה וכל מה שמכינים ממנה	104,7	135,20
בהמות „ „ „	119,7	153,2

הרי, שבמשך עשר שנים עלו מקחי התבואה יותר משליש ומקחי הבהמות—יותר מחצי, כלומר: חלת לחם, למשל, שבשנת 1900 היה מחירה עשר פרוטות, נעשה מחירה בשנת 1909 ארבע־עשרה פרוטות; ליטרא בשר, שמחירה היה בשנת 1900 עשר פרוטות, נעשה מחירה בשנת 1909 יותר מחמש־עשרה פרוטות. ובשתי השנים האחרונות (1910—11) עלו המקחים עוד יותר. ושוב מספרים אחדים, המבליטים את הענין הנדון. בפטרבורג היה בשר משובח נמכר בשנת 1900 במחיר 4,77 רובל הפוד, ובשנת 1910—ביותר משׁשה רובל, בשר פשוט היה מחירו בשנת 1900—3,83 רובל הפוד, ובשנת 1910—חמשה רובל. כידוע מספיקה רוסיה תבואה לאנגליה ולא להיפך, ובכל זאת גדול מחיר הלחם ברוסיה מאשר באנגליה, ומחיר הבשר, הצוקר, המה וכו', גדול ברוסיה פי שנים מאשר באנגליה, הקונה את הפרודוקטים האלה גם במערב אירופה ובאמריקה. וכבר הוכיחו, שבאנגליה מאכילים את הבהמות צוקר רוסי, מפני שמחירו מועט, וברוסיה עצמה אוכל כל תושב עפ"י החשבון הממוצע לא יותר מחצי ליטרא צוקר לשנה, מפני שמחירו רב הוא. ממילא מובן, שהמצב האי־נורמלי הזה תלוי בשטת־המסים הרוסית, העומדת על יסודות ריאקציוניים ביותר: מצד אחד שמים מס מרובה על הפרודוקטים היותר מצוים בשוק, ומצד שני מטילים מסים גדולים על כל הדברים, הנכנסים מחוץ־לארץ, ועושים הנחות מרובות לכל המוציאים סחורות רוסיות לחוץ־לארץ. הכונה היא לגדל ולחזק באופן מלאכותי זה את התעשיה הרוסית, אלא שהגדול והחזוק הללו עולים להעם בדמים מרובים: הלחם והצוקר הרוסים נמכרים באנגליה בחצי מחירם, והמכונות האנגליות נמכרות ברוסיה במחיר כפול ומשולש.

השנים האחרונות, חוץ משנת 1911, היו שנות שובע לרוסיה, כלומר הענוה היתה טובה מאד. מספרים אחדים על כמות התבואה שהוצאה מרוסיה וסכומי הכסף שנתקבלו במחירה בחמש השנים האחרונות בים בשביל להוכיח, שהיו השנים האמורות שנות שובע באמת וזה כמה לא היו כמותן ברוסיה. הנה נמכרה ברוסיה תבואה:

בשנת 1907—182	מיליונים פוד	במחיר 152	מיליונים רובל
„ 1908—143	„ „	„ 134	„ „
„ 1909—277	„ „	„ 271	„ „
„ 1910—340	„ „	„ 312	„ „
„ 1911—449	„ „	„ 383	„ „

ואולם לא לחנם הטעמנו ואמרנו, ששנות שובע ברוסיה פירושן — הענוה היתה טובה, אבל לא יותר. אכרי רוסיה לא

כל פמר,
עוף או דג,
ערב שבת או חג,
הרי הוא לך פת־בג:
עצמות וגידים,
עורקים וורידים,
קרב ובני־מעים;
עוסקים באכילה —
מניחים לך שיריים:
לקק כל פנכא!
הקדיחה יפה תבשילה —
מגישים לך מנחה;
נפסלה זבדה בכד —
ערוך שלחן לנד;
בבקר תאכל עד
ולערב תחלק שלל:
כי ימצא חלל
בעליות, במרתפים,
עכברים, עטלפים —
הרי לך מזון,
חטוף ואכול בחפזון,
ישלח בבשרך רזון!
ואתה, נפש נרחבה,
כשאול לא תדע שבעה!
הככה
יעשה
לאיש ביתי?
תהא זכה
כפרתי
ואני אמלא כרסי?
וכסבור אהה,
בחור יפה,
הפקר כמהון ופטריות?
אמור מעתה:
האמת צפה
כשמן על פני מים.
ואם אין לך מורא שמים,
איך לא תדע בושה,
להיות
בפיות
הבריות?...
ותחולנו — מצח נחושה!
עדיין לא הספיקה זכה
לגמור את התוכחה,
וכבר — חסל סדר תרנגולת
מן הכרעים עד הגלגולת!

* *

*

פרנסי צבור — מה מועילם?
הוה בעל לשון כבלעם —
בדברים לא תוציא בלעם...
ובכן, מה תסתכל,
בן אדם? —
קח מקל,
והך על קדקדם!

אכלו לחם לשובע גם בשנים האלה. הם מכרו לא את הנותר, כי אם הוציאו את הלחם מפי עוללים ויונקים ושלחוהו לחוץ־לארץ באשר היו צריכים לכסף, כדי לשלם את חיבותיהם לממשלה או לבנק האכרי. ומתוך שבאמריקה הולך ומתרבה מספר התושבים והפלכים הצפוניים אינם יכולים עוד להוציא לחם לשוקי אירופה, לפיכך עלה מחיר התבואות ורוסיה קבלה כסף בשכר הרעבון שרעבו תושביה.

ואם אמנם הכסף הרב, שנתקבל במדינה באותן השנים, הגדיל והרחיב את ה ת ע ש י ה, אבל שכר ה ע ב ו ד ה כמעט שלא עלה כלל במשך הזמן הזה, ועכשיו, כשמחיר צרכי־נפש עלה עד כדי שליש ועד כדי מחצה, מוכרח הפועל להסתפק כמעט באותו השכר שהיה מקבל לפני עשר שנים. וביחוד נבדל לרעה ולצרה הפועל היהודי. בנוגע לפועל הנוצרי הנה כבר באו, ראשית כל, ידיעות בעתונים שונים, שסוף־סוף הודו ב י מ י ם ה א ח ר ו נ י ם הפבריקנטים הגדולים, שאי־אפשר עוד להשאיר את שכרו של הפועל כמו שהיה, בלי תוספת. שנית, הרבה פבריקנטים גדולים קונים צרכי־נפש בכמות מרובה וחוזרים ומוכרים אותם בלי שום ריוח לפועליהם. שלישית, הפועלים הנוצרים יש להם קואופרטיבים משלהם, והקואופרטיבים הללו לא די שהם ממציאים לחבריהם־בעליהם את הסחורות היותר משובחות במקחים היותר פחותים, אלא שבשנת יקרות היוצאת מן הכלל כזו, שאנו קיימים בה היום, משתדלים הרבה מן הקואופרטיבים להספיק לחבריהם סחורות כאלה, שעד עתה לא היו מצויות אצלם כלל. והפועלים היהודים אינם נהנים מכל זה לגמרי. ואפילו אם שלטוני הערים יעשו דבר לטובת המוני־העם, הסובלים מן היקרות, מה שמוטל עדיין בספק גדול, משום שבדומות הערים שולטים השבעים, — גם אז לא תגיע ליהודים כמעט שום הנאה מזה.

וימי החורף ממשמשים ובאים ויתוסף הקור על הרעב, — וברחובנו אין איש דואג לצרה הקרובה. העתונים שלנו „מסתפקים במועט", מודיעים הם כפעם בפעם כי היוקר יאמיר, כי בקרב יתר תושבי המדינה משתדלים להקל את מצבם של המוני־העם לכה"פ במקצת, — ומצא להם. צבורנו אנו מתנמנם, כדרכו, ואין איש מפסיק את תנומתו. בוואַרשה דאג המאגיסטרט להביא מפנים רוסיה תפוחי־אדמה ולמכרם לעניי העיר במקח השוה; אלא שהיהודים יוצאים, כמובן, מכלל עניי־העיר: „זרים" הם, „ליטוואקים" יש בקרבם, ואין להם תקנה. ואולם מדוע לא יעשה שלטון הקהלה היהודית לטובת עניי ישראל מה שעשה המאגיסטרט לטובת יתר התושבים? מדוע לא יכין פחמים לימי־החורף למכרם לעניים במקח השוה, כמו שעשה כבר פעם אחת לפני שנים אחדות והצליח? ומדוע לא תעשינה כך גם יתר הקהלות הגדולות שלנו? כבר שכחנו את החלומית על תקונים יסודיים בסדרי קהלותינו; שכחנו לעת עתה גם את המחשבה הטובה לתת ספר־כריתות לטַקסָה. אבל אין אנו בני־חורין להבטל מן העבודה שהזמן גרמה. הנה באה ידיעה בעתונים, שהקהלה הקישינובית משתדלת לפני הגוברנטור, כי לא תמסר הטקסה לחוכר פרטי אלא לקהלה עצמה. את הנסיון הראשון עשתה קישינוב בשנה שעברה ועלה יפה, כי הרויחה הקהלה בטקסה שבעה־עשר אלפים רוב'. ובהיות הקהלה עצמה החוכרת הרי הוריד את מחיר הבשר עד כמה שאפשר, ולא עוד אלא שתוכל לפתוח גם חנות צבורית, כדי שיוכלו עניים לקנות בשר בלי מס הטקסה. מדוע איפוא לא תעשינה גם קהלות אחרות כמעשי קישינוב? ובמקומות שאי־אפשר להעמיד את הטקסה בידי הקהלות עצמן, מדוע לא תוסדנה חניות מוכרות בשר בזול לעניים באופן כזה, שאת חסרונם של החוכרים הפרטיים תמלאינה הקהלות מקופותיהן?

יש ויש עוד חובות אחרות המוטלות עכשיו, בשעת צרת היקרות, על הקהלות. אבל מודה אני על מה שבלבי: אם על הקהלות נשליך את יהבנו במה שנוגע לתקנת עניינו בשעה הרעה הזאת, ודאי נעלה חרס בידינו. נחוץ, שכל הצבור העברי לכל מפלגותיו הרבות יתחיל לשים לב לדבר זה, העומד על הפרק, ואז רק אז אפשר יהיה להביא עזרה לעניינו, שבערים אחדות עולה מספרם עד לשליש ממספר כל יתר התושבים היהודים.

אבל מי יהיה המתחיל בדבר? היכן הם ברחובנו ההרוס המוסדות הצבוריים, שיש ביכלתם לקחת עליהם את העבודה הסבוכה והקשה הזאת? לפי דעתנו יש רק מוצא אחד—שהחברות לקרדיט תהיינה המתחילות. הן זהו סוד גלוי לכל, כי ראשי קהלתנו לא בין הרעבים חלקם, והשבע, אמרי אינשי, אינו יודע בצערו של הרעב. אין איפוא תקנה אחרת אלא שהחברות האמורות, שההמון הוא הוא בעליהן, תהיינה המתחילות. על חברי החברות לדרוש מאת הועדים, כי יקבעו אספות כלליות על מנת לדון בשאלת היקרות. וגם מן הנקודה המעשית מסוגלות רק החברות לקרדיט אשר לנו לעשות דבר שיש בו ממש במקצוע זה. ראשית, יש לרוב החברות הללו, ביחוד לאלה מהן הקימות זה שנים אחדות, הון בעין, דבר החסר לגמרי לקהלות שלנו, ביחוד לקטנות, ושאלת ההון המזומן הלא היא נקודת־הכובד בענין זה. נחוץ, למשל, להכין עתה לימות־החורף פחמים, עצים וקמח. מחיר הקמח ודאי יעלה בקרוב, ורק החברות לקרדיט, ואפילו אלו שבערים קטנות ביותר, יש להן הכסף לכך, או שלכל הפחות יש להן היכולת ללות את הכסף הדרוש ברבית מועטה. ודאי תבוא גם יק"א לעזרתן ותקצוב להן קרדיטים חדשים על מנת שתעשינה את העבודה הנחוצה הזאת. כמובן, צריך להזהר שהחברות לא תפסדנה ע"י עבודה זו כסף מקופותיהן. ואולם גם במקרי הפסד, —ובודאי יבאו מקרים כאלה, — לא תהיה הסכנה גדולה ביותר, שהרי לכל החברות שמורים סכומים ידועים למקרים היוצאים מן הכלל.

גם מן הצד הטכני יש רק לחברות האמורות היכולת לעסוק בעבודה זו. רובן יש להם אסמים, שבהם מפקידים הלוים את סחורותיהם לימים או לשבועות, ואפשר יהיה להשתמש באסמים אלו גם לצורך שמירת הפרודוקטים, אשר יוכנו למשך ירחים אחדים. החברות יש להם בקרב חבריהם ושלטוניהם גם אנשים הבקיאים בטיב משא־ומתן, והם יוכלו לסדר את קנית הפרודוקטים כראוי.

מפני כל הטעמים הנזכרים אנו חושבים, שרק חברותינו לקרדיט, שאין כמותן עכשיו ברחובנו מוסדות צבוריים במובנו האמתי של מושג זה, צריכות ויכולות להחל בסדור העזרה להמון עניינו לימי היקרות הארוכים. ודאי יאמר לנו, שחברותנו אלה עדיין לא נתבססו גם הן כל צרכן ואי־אפשר להעמים עליהן בעודן באבן עבודה קשה ורבת האחריות כזאת. ובאמת מודים גם אנחנו באותו הכלל הידוע, שהרחבת הגבולים פעם אחת ובמדה גדולה יש בה סכנה. אבל מה נעשה ואין דרך אחרת, — ובדליכא שאני. המצב ההוה מכריחנו להעמים עבודה זו על החברות הקרדיט, ואנו אין לנו אלא לנהוג ז ה י ר ו ת י ת ר ה, כדי לשמור את החברות האמורות, היקרות לכולנו, מן ההיזק עד כמה שאפשר.

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

(ה.—סוף)

מקצוע החנוך.

מחלקה ג׳: תלמודי־תורה וישיבות.

(רשימה III.)

№	שמו של ביה"ס	שנת הוסדו	מקומו	מתנהל	מספר התלמידים בערך	ההוצ׳ השנתיות בערך (פרנקים)	מהותו; תוכן הלמודים	הערות.
1	תלמוד־תורה „עץ־חיים".	תר"א.	בעיר הישנה והחדשה בבנינים שלו.	ע"י ועד של ראשי הכוללים	900	70.000	ככל תלמודי־התורה מן הטפוס הישן. ההברה — האשכנזית; השיטה — שיטת התרגום; לשון הלמודים—הזרגון. מלמדים גם כתב וחשבון.	גיל התלמידים: מבני שש עד בני שש־עשרה.
2	ישיבת „עץ־חיים".	תר"י.	בעיר הישנה, בחצר ה„חורבה", בבנין שלו.	ע"י הועד הנ"ל	220	65.000	ככל הישיבות המצויות בגולה. לשון הלמודים — הזרגון.	גיל הלומדים: מבני חמש־עשרה עד בני שבעים. הלומדים מקבלים תמיכה מעשרה עד ארבעים פר׳ לחודש. יש יוצאים מן הכלל, המקבלים גם יותר.
3	תלמוד־תורה „מאה שערים".	תרמ"ד.	בעיר החדשה, בשכונה „מאה שערים", בבנין שלו	ע"י ועד מן המיסדים וגם מחברים נבחרים	300	60.000	כתלמוד־תורה „עץ־חיים" (נומר I.)	גיל התלמידים — כבת"ת „עץ־חיים".
4	ישיבה „מאה שערים".	תרמ"ד.	שם.	ע"י הנ"ל בהשתתפות נבחרים גם מבני הישיבה עצמם.	150	60.000	כישיבת „עץ־חיים". (נומר 2)	הגיל — כבישיבת „עץ־חיים".
5	תלמוד־תורה וישיבת „תורת חיים" הכללית.	תרמ"ז.	בעיר הישנה, בבנין שלו.	ע"י המיסד.	250	120.000	הכל כבת"ת וישיבת „עץ־חיים", אלא שמספר התלמידים בת"ת מועט הוא. נראית כאן קצת תשומת־לב לאברכים המצטיינים בלמודם.	מוסר זה שמט, כמה שנאמר בראשית המאמר הזה, אז נבחר עשיר ישיש מפורסם לנהל את עניני הכספים. מן ההכנסה נקצב % ידוע לפרעון חובות. גם מן התמיכה הניתנת להלומדים ומשאר הוצ׳ הפחיתו ערך 10 % לפרעון חובות.
6	ישיבת „חיי־עולם".	תרמ"ו.	בעיר הישנה.	ע"י ועד מכולל החסידים.	80	25.000	עי׳ „עץ־חיים".	
7	ישיבת „אהל־משה" לזכר הרי"ל דיסקין	תרנ"ה.	בעיר הישנה.	ע"י בנו של הרי"ל דיסקין.	50	32.000	כנ"ל.	
8	ת"ת וישיבת „אור־חדש".	תרנ"ז.	בעיר החדשה.	נספח ל„עץ־חיים" ומתנהל ע"י ועדו של „עץ־חיים".	25	7.000	כנ"ל.	
9	ישיבת כולל אונגריה „אור־חדש".	בזמן קדום.	בעיר הישנה.	ע"י מנהלי הכולל אונגריה.	75	7.000	כנ"ל.	
10	ישיבת זקני תלמידי־חכמים הכללית.	תרמ"ז.	בעיר הישנה.	ע"י המיסד וגם ועד שצרף לעצמו.	18	4.000	כנ"ל.	
11	„בית חנוך־נערים".	תר"ס.	בעיר החדשה, בבית שכור.	ע"י המיסד.	37	16.000	דומה במקצת ל„חדר מתוקן".	התלמידים משלמים שכר חדשי.
12	„דרכי חיים" או „בית למוד מלאכה על טהרת הקודש".	תרס"ט.	בעיר החדשה, בבית שכור.	ע"י המיסד, שהוא גם המנהל את הכולל הו"ד.	40	12.000	מלמדים לתלמידים מלאכה וקובעים להם גם עתים לתורה.	מתפרנס מכולל הו"ד.
				ס"ה	2145	478,000		

כבר נאמר בהרשימה, שתה"ת והישיבות דומים לאלו שבגולה. הישיבות נבדלות מן הישיבות שבגולה רק בפרטים אלו: א) הלומדים אינם זקוקים לשמוע איזה „שעור" וללמוד דוקא איזה למוד קבוע, כי אם כל אחד בוחר לו מסכת כרצונו וקובע לו עתים ללמוד פוסקים ו„תשובות" ג"כ כרצונו. ב) בני הישיבה אין להם שום מטרה מסוימה, אלא הם לומדים בעיקר לשם למוד, כלומר „לשמה", ודרך אגב גם לשם התמיכה החדשית שמספקת להם „לחם צר ומים לחץ". ג) בני הישיבה אינם בני גיל ידוע. בחור בן 15 שנה, היודע ללמוד בעצמו דף גמרא כראוי, יכול להכנס לישיבה ולהשאר בה כל ימי חייו. בקצת ישיבות אפשר לפגוש במחיצה אחת ג' דורות: הסבא, הבן והנכד יושבים ועוסקים בתורה על שולחן אחר.

אין כל ספק, כי הישיבות נחוצות מאד לקיומה של התורה, שיכולה להתקים עכשיו רק בארץ ישראל. כשאני לעצמי מסופקני עדיין אם הן צריכות גם תקונים; אולי מוטב שתשארנה כמו שהן למען תעמודנה עוד ימים רבים. אבל לעומת זה אין כל ספק, כי תלמודי־התורה צריכים ריכים תקון, ומנהיגי ירושלים עתידים ליתן את הדין על שהם מתרשלים בדבר וגורמים קלקלה גדולה לצעירי ישראל. וממאה תלמידים של תה"ת הלואי שעשרה יכנסו לישיבות, והתשעים הנותרים מה תהא עליהם? האומנם יש בין מנהלי תה"ת אפילו אחד שנעלם מאתו הדבר, כי אי־אפשר בימינו לשום אדם להתקים ולהתפרנס בכח הידיעות המועטות וההכשרה לחיים הפעוטה שבפעוטות שתלמודי־התורה מספיקים לתלמידיהם?

פסחתי על תלמודי־התורה והישיבות של אחינו הספרדים, משום שלצערי עדיין לא הספקתי לאסוף על אודותן מספרים מדויקים. להם אקדיש באחד ממאמרי הבאים פרק מיוחד. רק זאת אגיד הפעם, כי ישיבותיהם של הספרדים יש להן צורה אחרת לגמרי מזו של ישיבות האשכנזים. רוב ישיבות הספרדים יש להן צורה פטריארכלית גמורה, כל אחת נחשבת למוסד פרטי של „החכם" העומד בראשה. גם מספר הלומדים בכל ישיבה קטן הוא — מעשרה עד שלשים איש. החכם, בעל הישיבה, תומך את בני־הישיבה כפי ראות עיניו. בני־הישיבה מתחלקים לכתות, וכל כתה לומדת מספר שעות ידוע ביום. אחד מעקרי הישיבות האלו היא עבודה: תפלה ובקור המקומות הקדושים.

אם נסכם את כל המספרים אשר פרטנו במקצוע זה, מקצוע החנוך, ויצאו לנו שלש הרשימות האלה:

א) מחלקה א' — בתי־חנוך „פנימיים" ליתומים ויתומות (ועורים).

מספר המוסדים בכלל.	מקום ההנהלה הראשית: בא"י	מקום ההנהלה הראשית: בחו"ל	מספר החניכים: זכרים	מספר החניכים: נקבות	מתחנכים עפ"י שיטת הלמודים: הישנה	מתחנכים עפ"י שיטת הלמודים: החדשה	ההוצאות השנתיות: לחניכי השיטה הישנה	ההוצאות השנתיות: לחניכי השיטה החדשה	עולה לכל חניך בשנה: עפ"י השיטה הישנה	עולה לכל חניך בשנה: עפ"י השיטה החדשה
6	5	1	420	125	426	119	195,000 פר'.	75 000 פר'.	457 פרנק.	630 פרנק.
ס"ה			545				270,000 פרנק.			

ב) מחלקה ב' — בת"ס, שיש בהם גם למוד אומנות ואמנות (כולם עפ"י השיטה החדשה).

מספר המוסדים בכלל	מקום ההנהלה הראשית: בארץ־ישראל	מקום ההנהלה הראשית: בחוץ־לארץ	מספר התלמידים: זכרים	מספר התלמידים: נקבות	ההוצ' השנתיות	עולה לכל תלמיד בשנה
של „אליאנס" 4	— — —	4	527	476	133,000 פר'	133 פרנק
„ רוטשילד 1	— — —	1	— — —	640	„ 34,000	„ 53
„ „העזרה" 11	— — —	11	1215	380	„ 122,400	„ 76
„שירת ישראל" 1	1	— — —	70	— — —	„ 6,000	„ 86
„חנוך ילדות" 1	1	— — —	— — —	185	„ 5,000	„ 27
			3493			
„בצלאל" 1	— — —	1	270		„ 25,000	„ 92
גמנסיה 1	1	— — —	50		„ 15,000	„ 300
ס"ה 20	3	17	3813		„ 340,400	

ג) מחלקה ג' — תלמודי־תורה וישיבות (כולם ע"פ השיטה הישנה והנהלת כולם בארץ־ישראל גופה).

מספר המוסדים בכלל	מספר התלמידים: תלמודי־תורה	מספר התלמידים: ישיבות	ההוצאות השנתיות: לתלמודי־התורה	ההוצאות השנתיות: לישיבות	עולה לכל תלמיד בשנה: בתלמודי־התורה	עולה לכל תלמיד בשנה: בישיבות
תלמודי־תורה 4 ישיבות 8	1277	868	158,000 פרנק	320,000 פרנק	124 פרנק	369 פרנק
ס"ה 12	2145		478,000			

ד) סכום כל הסכומים:

מחלקה	מספר המוסדים	מספר התלמידים	פרוצנט	סכום ההוצאות השנתיות	פרוצנט
ראשונה	6	545	8,38	270,000 פרנק	24,80
שניה	20	3813	58,63	340,400 "	31,29
שלישית	12	2145	32,99	478,000 "	43,91
ס"ה	38	6503	100, 0	1,088,400 פר'	100, 0

וכמעט את כל הסכום הרב והעצום הזה ממציאה הגילה שנה שנה בחברה הגדולה לארץ־ישראל בכלל ולירושלים בפרט.

(עוד יבוא.)

י. אריאל.

מַהֲרוּ וִחְיוּ אֶת חַיֵּיכֶם...

(קטע מספר־חזיונות).

...וְעַתָּה שָׂא פָּנֶיךָ אֶל בְּנֵי־הַדּוֹר וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם
לֵאמֹר:
מַהֲרוּ וִחְיוּ אֶת חַיֵּיכֶם עַד תֻּמָּם, כִּי נְקוּטוֹתִי בָּכֶם,
נְקוּטוֹתִי בָּכֶם, הַנֶּצַח.
וְשָׁאֲלוּ אוֹתְךָ: עַל מֶה חֳרִי־הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה?
וְעָנִיתָ אוֹתָם:
יַעַן כִּי הָיוּ כְּעוֹפוֹת־בַּיִתָם, אֲשֶׁר שָׁכְחוּ כַּנְפֵיהֶם
וְעוֹף לֹא יְעוֹפֵפוּן;
וְזָכְרוּ אוֹתָן רַק לְעִתִּים, בִּנְפֹל עֲלֵיהֶם הַפַּחַד
וּבִרְדֹף אוֹתָם הָרוֹדֵף,
וּפָרְחוּ עֲלוּבִים וּבְהוּלִים אַמָּה וּשְׁתַּיִם עַל־פְּנֵי־אֶרֶץ
וּבְעֶצֶם מְעוּפָם יִפֹּלוּ;
וְלֹא יֵדְעוּ אֶת חֶסֶד הָאוֹר הַמְבֹרָךְ אֲשֶׁר בַּמְּרוֹמִים
וְלֹא יַעַרְגוּ אֵלָיו —
וּבְהָגֵעַ בָּהֶם גַּעְגּוּעִים וּלְרִשְׁפֵּי אֵשׁ אוֹכְלָה יִהְיוּ
וְשִׁחֲתוּם גְּצִים גְּצִים;
וּבְהִתְלַכֵּד בָּהֶם הָרְשָׁפִים וּלְלַהַב־קַדַּחַת יִהְיוּ
וְהַשְּׁחָקִים סָגְרוּ עֲלֵיהֶם —
וְאָמְרוּ: נֵדֵא מַטָּה! וְעָצְמוּ עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת
וְהִתְנַפֵּל אֶל הַתְּהֹם...
הוֹי, לוּ לַמִּצְעָר כֻּלְּכֶם כַּדָּבָר הַזֶּה עֲשִׂיתֶם!
נְאֻם יְיָ —
וְהִצַּלְתֶּם אֶת שְׁאֵרִית כְּבוֹדְכֶם בְּתַחְתִּית הַתְּהֹם וְיָדַעְתִּי,
כִּי עוֹד אָדָם אַתֶּם!

כִּי כֹה אָמַר יְיָ: הֵדֵּרָאוֹן הוּא לָכֶם, בְּנֵי־הַדּוֹר,
וִיהִי לְדֵרָאוֹן־עוֹלָם,
אֲשֶׁר שָׁפַל רוּחֲכֶם מִשְּׁאֹף אֵלַי וִידֵיכֶם רָפוּ
מֵאֱסֹר עֲלֵי הַמִּלְחָמָה.
וַתֶּהְגּוּ כָּל יְמֵיכֶם נְכָאִים לְמִזָּקֵן וְעַד נַעַר,
לְמֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה,
וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חוֹלֵי־חַיִּים וְאֻמְלְלֵי־עוֹלָם
וּמְקוֹנְנִים וּמְקוֹנְנוֹת;
וַתַּרְגִּיזוּ עֲלֵיכֶם הַשְּׁאוֹל עִם צַלְלֶיהָ וּבַלְהוֹתֶיהָ
לְעַנּוֹתְכֶם גֵּו וָנֶפֶשׁ,
וַתְּכַבּוּ בְעֵינֵיכֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַתָּמִיתוּ בְּרוּחַ־אַפְּכֶם
אֶת־כָּל־פְּרִי וְאֶת־כָּל־צֶמַח,
וַתַּעַבְרוּ כָל יְמֵיכֶם כַּצֵּל וִימֵיכֶם כַּצֵּל עָבָרוּ
וַתֶּהְגּוּ אַךְ נְכָאִים —
וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ כִּשְׁלֵי־חַיִּים וְאֹבְדֵי־עוֹלָם
וּמְקוֹנְנִים וּמְקוֹנְנוֹת.
וַאֲנִי אֲנִי קָרָאתִי אֲלֵיכֶם מִן הַחַיִּים וּמִן הַמָּוֶת
וּבְפִי יְלָדִים שַׂמְתִּי מִלָּתִי,
אָמַרְתִּי: נַצְּחוּנִי, בָּנַי! וְנָתַתִּי אֶת יָדִי לָכֶם —
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אוֹתִי.
וְעַתָּה לְכוּ לָכֶם וְרַחֲצוּ אֶת בְּשַׂרְכֶם בְּיָם־הַנְּשִׁיָּה
וּבְמֵימָיו בַּקְּשׁוּ מְזוֹרְכֶם,
וַהֲקִימֹתִי עֲלֵיכֶם סַעַר וְכִסּוּ עֲלֵיכֶם הַגַּלִּים
וּטְבַעְתֶּם וַאֲבַדְתֶּם.
וְהָיָה לְאַחַר יָמִים בְּמְשׁוֹת אֶת פִּגְרֵיכֶם הַדַּיָּגִים
וְלֹא יֻכַּר מַרְאֵיהֶם עוֹד,
וְנִקְבַּרְתֶּם קְבוּרַת־הַחֲמוֹר מִבְּלִי־צִיּוּן עַל קִבְרְכֶם
וּמִבְּלִי תְפִלָּה לְנִשְׁמַתְכֶם,

אֲשֶׁר לֹא יָבֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם לְבַכּוֹת תֵּל-עֲפַרְכֶם
וּלְשַׁטֵּחַ עָלָיו פְּרָחִים;
וַאֲשֶׁר יַעֲבֹר עָלָיו הָעוֹבֵר בְּרֶגֶל מִבְּלִי-הַדַּעַת
וּמָחָה אוֹתוֹ מֵעַל הָאָרֶץ...

(תרס"ה).

י. ל. פרץ.

כָּרֵת...

אומרים, שהסבא היה גדול; לישנא דבני אדם. הבְּאֻמָּה שלנו אנחנו מודרים?

ונסתר היה, רואים מעט מזעיר, ומה שרואים, קצרה בינת אדם מהשיג. אומרים: לזה התכון, ותיכף מעשה לסתיר,—עורבא פרח. בא אחר ופירש, עברה שעה קלה — לא היו דברים מעולם.

את הפעולה הכל מרגישים. אדם הולך בדרך לקבלת פנים, וכל מה שהוא מתקרב, הוא פושט גשמיות ולובש רוחניות. אדם נשק את המזוזה בצאתו, אך הוריד את תרמילו מן הקיר, הזכיר רק להסבא ואמר: אם ירצה השם, אלך... וה„הנני" שבו צומח ועולה, והבטחון מתפשט בכל קרביו, מהנקודה שבו נעשה מאור! אבל כשאדם בא ואינו רואה כלום, ואינו שומע כלום, וממה שהוא רואה ושומע אינו מבין כלום, הלב מתכוץ קצת...

— — — — — — — — —

למשל, גן היה להסבא, ואותו הגן סגור.

מאי טעמא?

אומרים: בחינת „גן נעול". לשם מה? ליחוד. למה דוקא בגן ולא בחדר לפנים מחדר? משיבים: תחת כפת הרקיע. ואימתי הוא נכנס אל הגן? בימי הסליחות! ואך ורק בלילה קודם הסליחות. מאי טעמא? שיח ושיג. קודם ראש השנה... ענינים שלו... ופעם אחת נהרס כל הבנין: הסבא, בצאתו אל הגן, לקח עמו מספרים!

— — — — — — — — —

יודעים היינו, שבהגן עצי תפוח.

אצל הנהר—גבעה, וכשאתה הולך לתשליך ועולה על הגבעה, רואה אתה את הגן ואת עציו. וידוע גם כן, שלא כל האילנות שבגנן שוים. על אותו הענין עמד פעם אחת אחד מן המקורבים. איני יודע, אם היה בדעתו לגלות טפח ולכסות טפחים, או שהוא בעצמו לא ידע יותר. אבל אמר בפירוש, שלא כל האילנות שוים. יש אילני סרק, ויש עצים טעונים בוסר. על הראשונים אין מברכים כלל, והאחרונים מביאים עפ"י רוב לידי ברכה לבטלה, שהבוסר אין לו תקון אלא באש, על ידי בשול. אבל ישנם, אמר, עצים בבחינת „עץ עושה פרי"—את הפירות הללו אוכלים כמו שהם, מברכים עליהם ומעלים את הפירות ועל ידיהם — את האילנות... וכשהם יפים, בבחינת „תאוה לעינים", לוקחים מהם גם לרגלים לשמחת תורה... מפארים ואח"כ מברכים. אבל עולה על כלם ה„תפוח בעצי היער" — זהו שופרא דשופרא, מפירות אילן כזה עושים יין לקדוש ולהבדלה.

המקורב דבר בכללות. ערב שבת היה, אמרו שיר השירים ועמד על הכתוב...

אבל כלנו יודעים, שהסבא מקדש על יין-תפוחים...

— — — — — — — — —

והיה אצלנו פרוש שתקן. מתפלל, לומר ואינו מדבר כלום. מילא, אדם ארון לעצמו, אינו רוצה לדבר. בפרט כשאדם ידוע חולי וקשה לו לדבר. יש אומרים: נדר; איזו תשובה. אחרים אומרים: פרישות, הוא מתירא מן החטא ובדברים לא יחדל פשע... העיקר הוא, שהפרוש שותק. אלא שפעם אחת פתח פיו ודבר!

ואימתי — קודם פטירה.

פעם אחת בלילה, הפרוש שלנו נופל על הספסל ומפרפר. קפצנו אליו. אני ושנים מאנשי-שלומנו, שהיו בשעת מעשה, אוחזים בו... שלישי היה. ושלחנו אותו להגיד להסבא, פשוט משום דרך-ארץ... והימים ימי סליחות, ואמרנו, גשב עד שיתאסף הצבור, בחוץ — רוח, מה איכפת לו? ינשב לו הרוח... אף ברי, ולפתע פתאום, הפרוש שלנו פותח את עיניו ומביט אל החלון. התנשא וישב ועיניו נטויות אל החלון. רואים אנחנו בחוש, שאזניו נטויות אל הרוח... והוא מתחיל לדבר, הפנים צהובות מחום, העינים גדולות, והפה ממלל...

לא את הכל אנחנו שומעים, ולא כל מה שאנו שומעים נכנס מן האוזן אל הלב — אימה נפלה עלינו. אני, למשל, שומע, ששני חברי דא לדא נקשן... והלב שלי דופק, דופק...

אבל הרבה אני זוכר:

— צריך — אמר — שיהיו כל האילנות בבחינת עץ עושה פרי... שכל העצים יביאו ברכה לעולם, שכל העצים יזכו לפירות של „תאוה לעינים" בחיצוניות, ובפנימיות—ליין קדוש והבדלה... צריך להעלות את כל האילנות... ועל מי מוטל החוב? על בעל השדה, הוא בעל הגן, הוא צדיק הדור...

וממלא הצדיק את משלחתו באמונה. לוקח הצדיק בליל המסוגל לכך מספרים והולך אל הגן הנעול... כורת ענפים רכים מהתפוח בעצי היער ומרכיבם באילני סרק, באילני בוסר...

סוד ההרכבה...

אבל אין עליה בלי יסורים. הכל בוכים, הכל בוכים!

בוכה התפוח בעצי היער, צר לו על ענפיו... „שכול ואלמון" — מת-פח העץ מבלי דעת... והאחרים גם הם בוכים: אתה משפיע עלינו רוב טובה ואנחנו אין אנו יכולים לקבל. — שרטת אתה שורט, את בשרנו אתה כורת, נטעי זרים אתה מכנים — — — יסורים...

ובוכה בעל הגן, שרחמיו על כל מעשיו...

ומעשים בכל יום: העץ הרע אינו מקבל את הטוב בשום אופן, ואף פנה ממנו בעל הגן, הוא פולט את ההרכבה... והענף הנכרת נופל ארצה, והרוח בא ומרים אותו ומצחק בו, וזורקו לפעמים חוץ לתחום, לעבר הגן...

ובוכה הענף המטולטל — כף הקלע, כף הקלע...

והפרוש נופל לאחוריו ועל שפתיו קצף...

— — — — — — — — —

ומסתופף אצלנו תינוק, קוראין לו „ינוקא". התינוק חש בראש: הביאו אותו אל הסבא ועזבוהו... מיחוש, אינו מתפלל ואינו לומד. המח אינו סובל... אבל עינים לו גדולות, גדולות... מניהין לו... הסבא, כשהוא עובר עליו, מניח את ידיו על ראשו, מברכו בלי ספק...

ובשעה שהפרוש נופל לאחוריו ושפתיו ממללות: הרכבה, אין עליה בלי יסורים, הכל בוכין וכו' וכו', והנה הדלת נפתחת,

ואותו תינוק רץ ונכנס, עיניו מלאות דמעה, עד שאינו רואה היאך ללכת, בידיו הרועדות הוא אוחז ענף עץ, נכרת זה עתה, והוא מעמידו כנגדנו וצועק:

— כרת! כרת! כרת!

שלום־עליכם.

כִּתְבֵי מוֹטְיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור רביעי*).

יוֹם חֲתוּנָּתוֹ שֶׁל אָחִי אֵלִיָּהוּ.

א.

מזל טוב. היודעים אתם בשל מה? אחי אליהו נכנס לחופה וקידושין.

הוי־הוי, מה רבה התכונה! כל העיר כולה כמרקחה. גוע תנוע הארץ! כך אומרת שכנתנו, פֶּסִי הכרסתנית. אומרת היא, כי החתונה תהיה מפוארה ביותר. חתונה כזאת, היא אומרת, לא נראתה בעירנו זה עידן ועידנים!

כל זה על־שום מה? על־שום רחמנות בלבד. משום שאמי אלמנה ואחי יתום. ואפשר שגם זכות אבות מסייעתנו, זכותו של אבא ושמו הטוב. אבא, עליו השלום, קנה לו שם טוב אחרי מותו. בחייו לא שמענו, שיהא אדם מקלסו ומספר בשבחו. עכשיו כשכת, נתעלה פייסי החזן למעלה־למעלה, והכל מפארים ומעריצים שמו. שומע אני בכל יום מה שבני־אדם מדברים באזני אמי. אומרים הם לה, כי כדאי לו להמחותן שיספיק לכל הוצאות החתונה, ולא עוד, אלא שחייב הוא לגרום טובת־הנאה גם לאם החתן. אל־נא ישכח, הם אומרים, כי לוקח הוא חתן לביתו את בנו של פייסי החזן! אחי אליהו עומד ושומע. מתאדם הוא ומחליק על חתימת־זקנו, כזקן ודגיל, כגבר ממש. אחי אליהו כבר גדל וכגבר הוא לכל דבר. לפני ימים מועטים התחילה חתימת־זקן מבצבצת לו על סנטרו. ודאי לי, כי עשין הפפירוסות גרם לו לכך. מיום שנפטר אבא, התחיל מעשן פפירוסות. מתחילה התענה, שיעול היה תוקפו. עכשיו כבר למד לבלוע את העשן, בולעו ופולטו דרך החוטם. גבורה נפלאה! כסבורים אתם, שאני אין כחי יפה לכך? יפה כחי מכחו! ורק זו רעה חולה, שאין לי טבק. ולפיכך אני מעשן נייר, אני מעשן תבן, אני מעשן כל דבר־פגול הבא לידי. ראה אחי אליהו. עמד וחלק לי מנה יפה בנסולי. מה שמותר לו, אסור לי! בשל מה כל הפער הזה? באשר לא מלאו לי עדיין שש שנים. ובכן, מה פשעי ומה חטאתי? עמדתי והבטחתי לו בהן־צדקי, נשבעתי לו בנקיטת חומש, כי זו לי הפעם האחרונה. מכאן ולהבא אזיר את עצמי מן העשן. כסבורים אתם, שעמרתי בדבורי? הגידו־נא לי, בבקשה מכם: וכי ראיתם בעיניכם אדם, שלא יעשן בימינו אלה?

ב.

אין זאת כי־אם סדרי־בראשית עומדים להשתנות עלינו! כך אומרת פֶּסִי שכנתנו. חזרה פסי מבית המחותן כולה כועסת וסוערה. הענין ענין רע מאד. הגיעה השמועה לאזני המחותן, כי החתן (אחי אליהו) קִפֵּח את שעונו. השעון שעון הגון היה, כולו עשוי כסף טהור. המחותן קנה לו את זה במתנה. היכן נעלם השעון? לא במשחק־הקלפים הפסידו, חלילה. מָכוֹר מְכָרוֹ, ואת דמיו הוציא לרופאים ולרפואות. רצה להציל את חיי אביו — מה פשעו? כך טענה פֶּסִי שכנתנו. אלא שהמחותן יהודי גם הוא מטבע ברייתו. שואל הוא: מה לאב זר ולשעונו? אין חובתו, הוא אומר, לפרנס בשעוניו את כל האבות שבעולם. מִשָּׁעוֹן אחד יצאו לו שעונים הרבה; ומאב אחד — כל האבות שבעולם!... פסי אומרת, כי מזנבו של חזיר אין עושים מצנפת לכבוד שבת... רמז הוא כלפי המחותן שלנו. רוח נמוכה לו ונפש גסה. אימנותו אומנות נחתום ושמו יונה הנחתום. אופה הוא עוגות וכעכים. יהודי עשיר הוא, מחותן זה שלנו. פסי מוכיחה באותות ובמופתים, כי לא עשיר הוא, אלא אדיר! אומרת היא לו בפניו: אלמלי היה לה רק החצי מעשרו, כי־אז לא התחתנה אתו. את החזיר, היא אומרת, שונאת היא תכלית שנאה. תועבה הוא לה. המחותן שומע ושותק בעל־כרחו. כי מה יעשה לה? אוי לו לאדם, שפגעה בו לשונה של פסי. מוחל הוא להחתן על שעונו, ובלבד שיבוא הדבר לידי גמר. ואולם פסי לא כן תחשוב. פסי אומרת, כי היא אינה מוחלת לו. אינה מוחלת לו, עד שילך ויקנה להחתן שעון חדש. אין זו ממדת דרך־ארץ, היא אומרת, שיהא חתן יוצא לחופתו בלא שעון. אמר לה: מה ענינה אצל חתנו? מה לה ולו? אמרה לו: ואף־על־פי־כן ענינה הוא זה. לפי שהחתן, היא אומרת, הוא בנו של פייסי החזן, והוא, יונה הנחתום, שתי מעלות טובות לו: גם עשיר הוא וגם חזיר. נתמלא המחותן חֵמָה, יצא והכה בדלת ואמר: תפצה האדמה את פיה ותבלע את הכל! אמרה לו פסי: אם תפצה האדמה את פיה, מובטח לך, שאתה תרד תחילה. חייך וחיי אחרים — חייך קודמין!...

אמי חוששת, שמא יתקצף המחותן ויחזיר, חלילה, את התנאים. אמרה לה פֶּסִי: תנוח דעתך. אין מחזירים תנאים ליתום. כסבורים אתם, יד מי היתה על העליונה? ודה של פסי! המחותן קנה להחתן (לאחי אליהו) שעון חדש, אף הוא עשוי כולו כסף טהור. ולא עוד, אלא שכמה וכמה מעלות טובות להשעון החדש על הישן. המחותן בכבודו ובעצמו הביאו לביתנו. הוי, אילו רצה הקדוש־ברוך־הוא לזכות גם אותי בשעון כזה! כסבורים אתם, מה אעשה אז? קודם כל אוציא את כל בני־מעיו החוצה ואהיה מפשפש בהם ומוצא את סבת האופנים והגלגלים בלכתם. ואחר־כך? אחר־כך אדע, מה עלי לעשות. אמי מברכת אותו, את המחותן, שיזכה לקנות לחתנו שעון של זהב. והמחותן אף הוא מברך אותה, שתזכה ותאריך ימים עד חתונתו של בן־הזקונים אשר לה. כי הכתוב מדבר, אני, כשאני לעצמי, הנני מוכן ומזומן גם היום, ובלבד שיתנו לי שעון. אמי מגפפת אותי, מגפפת ואומרת, כי מים רבים יעברו על ראשנו, ובשעת־מעשה עיניה דומעות. אני אינני מבין, למה יעברו מים רבים על ראשנו קודם שאכנס לחופה? ולמה הבכי הזה? הבכי הוא דבר רגיל אצלה. מעשה בכל יום הוא. חובה זו לה כחובת התפלה מדי־יום ביומו, או כחובת האכילה אצלכם. החייט הביא להחתן את הבגדים החדשים, אשר זמן לו המחותן — הרי היא עומדת ובוכה. פסי אפתה עוגות־דבש לכבוד החתונה — זו פורשת ובוכה. מחר, אם ירצה השם, תכנים את בנה לחופה — שוב היא בוכה! אין אני מבין כל־עיקר, מאין ישאבו בני־אדם דמעות הרבה כל־כך?...

---

*) שלשת הספורים הראשונים של ספר זה, שבהם מתוארת פטירתו של החזן, אבי הנער, כבר נדפסו בביבליותיקה „מוריה" באודיסה.

ז ב ע ר נ ו .

ג.

אין לך ימים נאים בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא כימי אלול הבהירים. תָּשַׁש כח החמה ואינה מלהטת עוד כאש הכבשן ואינה משרה זעה עליך. מחממת היא בחומה הנעים ומנפפת אותך ומשפיעה עליך רוך ועדנה הרבה, כיד אם חמה ורחמניה. השמים בהירים וצחים, כאשר יהיו בימי השבת עם צהרי קיץ. כל היקום כאילו לבש גיל ביום חתונתו וביום שמחת־לבו של אחי אליהו. בעוד הבוקר הוכן יריד בשוק. וכיון שהוכן יריד בשוק, שוב אי־אני בן־חורין למנוע את עצמי ממנו. אוהב אני את היריד אהבת־נפש. שם יהודים מתרוצצים אנה ואנה, רצוא ושוב, כולם דחופים ובהולים, כולם מזיעים, רועשים וצועקים בקולי־קולות, כולם זריזים ומקדימים זה את זה, תופסים את האכרים בכנפות בגדיהם ומושכים אותם זה לכאן וזה לכאן, וכולם נפשם תכלה להשתכר אל פת־לחם — מראה נהדר מאד! והאכרים מתונים הם מטבע ברייתם. מתנהגים הם בכבדות, פוסעים פסיעות קטנות, כשכובעיהם מורמים להם למעלה. מתבוננים הם, מפשפשים, מתגרדים במפרקתם, עומדים על המקח ומתאוים לקנות כל דבר בזול גמור. ונשי האכרים עוטפות צעיפים משונים לראשיהם ופי־כתנתן פתוח במקום החזה. פעמים הן חוטפות ומכניסות לפי־כתנתן; זה באין רואים סחורה שנתעלמה מן העין. סוד זה גלוי להיהודים, והרי הם מביטים ומשגיחים בשבע עינים. אשה מנשי האכרים כי תִתָּפֵס ביד, ועמדו ובדקו לה בכתנתה וטלטליה לכאן ולכאן, והיתה השמחה גדולה. פעמים יקרה המקרה ואחת האכרות תקנה לה נר להדליק בקודש והצניעה אותו בתוך צעיפה, אז יתגנבו אליה האברכים ופרחי־החנונים, שלבם פנוי להוללות ושמחה, ועמדו מאחריה והדליקו את הנר בחשאי. הכל מציצים על האכרה וממלאים שחוק פיהם. האכרה אינה יודעת, למה היהודים הללו צוחקים. והרי היא עומדת ביניהם ומקללת את כל היהודים קללות נמרצות. אז יגדל הצחוק עוד יותר. ויש אשר יגיע הדבר לידי מחלוקת ומלחמת־אגרופים בין היהודים והנכרים. מי שלא ראה מחזה כזה, לא ראה מחזה נאה מימיו!... ואולם נאה מכל אלה הוא שוק־הסוסים. שוק־הסוסים מהו? שם קונים ומוכרים סוסים. שם אתה רואה סוסים, צוענים, שוטים ומגלבים, יהודים, אכרים ופריצים. המהומה והרעש מגיעים פה עד השמים. כל אוזן תחרש משמוע. הצוענים נשבעים, היהודים תוקעים כף, הפריצים מצליפים במגלביהם והסוסים רצים במרוצה, טסים אילך ואילך כחץ מקשת. אוהב אני לעמוד ולהסתכל בסוסים, כשהם רצים. ולא־כל־שכן בסייחים קטנים! חבה יתירה נודעת ממני לסייחים קטנים — נפשי תצא אחריהם. ולא סייחים קטנים בלבד אני אוהב — כל חיה קטנה אוהב אני: כלבים קטנים, חתולים קטנים, ולא חיות בלבד — אפילו קשואים קטנים, בולבוסים רכים, שום ובצלים בעודם באבם — כל דבר קטן חביב עלי, חוץ מחזירים. את החזירים אני מתעב אפילו כשהם קטנים... ואולם נחזור להסוסים. הסוסים רצים. הסייחים רצים אחרי הסוסים. ואני מרים רגלי ורץ אחרי הסייחים, וכך אנו רצים כולנו בחבורה. אין כמוני מומחה לריצה. קל־הרגלים אני. ומלבד זאת אני הולך יחף ומלבושי קל מאד: כתנת אחת לעורי, מכנסים קרועים וארבע־כנפות על־גביהם. כשאני רץ ממעלה ההר אל המורד, ורוח קלה מנשבת בי, וציציותי באות וטופחות לי על פני — נדמה לי, כאילו צמחו לי כנפים ואני פורח באויר.

— מוטיל, בשם אלהי ישראל! עמוד רגע!

כך צוֹוֵחַ אלי בעלה של פֶּסִי, משה הכורך, נחפז הוא ושב לביתו מן היריד ובידו חבילה של נייר. חוששני, שמא יוציא עלי לעז באזני אחי, ואז אקבל את ענשי מידי אחי אליהו. ואני עוצר בעד מרוצתי, הולך וקרב בלאט אל בעלה של שכנתנו ועיני כבושות בקרקע. הַלָּה מניח מידו את חבילת הנייר, מוחה זעתי בכנף בגדו ומשמיע לי דברי־כבושים:

— איך לא יבוש ולא יכלם נער יתום כמותך לשובב בשוקים בין צוענים ולרוץ כמטורף יחד עם כל הסוסים? ואימתי? ביום אשר כזה, ביום חתונתו וביום שמחת־לבו של אחיך. הרי עוד מעט ותגיע שעת החופה — היודע אתה את זה? לכה ונלכה הביתה!

ד.

— היכן היית? רעם הממני!

כך אומרת לי אמי, סופקת כפיה ומסתכלת במכנסי הקרועים, ברגלי הפצועות ובפני הנלהבים והמזיעים. הקדוש־ברוך־הוא יאריך את ימיו של משה הכורך, שעמד לי בעת צרתי. אף הֶגֶה אחד לא הוציא מפיו. אמי רוחצת את פני, מלבישה אותי מכנסים חדשים וכובע חדש לכבוד החתונה. המכנסים הללו עשויים מין ארג, שאיני יודע את טיבו: כשמעמידים אותם — הם עומדים. וכשאני הולך — הם צועקים. מכנסים משונים!

— אם תקרע את המכנסים הללו, יחזור העולם לתוהו ובוהו!

כך אומרת אמי, ואף אני סבור כן. מכנסים כעין אלו לא יקרעו לעולם, אלא אם כן ישברו אותם. הכובע אף הוא מן הכובעים המעולים, והמצחה אשר לו שחורה ומבריקה. מצחה זו, כשברקה ניטל הימנה, רוקקים עליה פעם ושתים — ושוב היא מבריקה. אמי מביטה עלי ומקבלת נחת ודמעות מתגלגלות על קמטי לחייה. חשקה נפשה מאד, כי אמצא חן בעיני בני־אדם בשעת החתונה. אומרת היא להחתן:

— אליהו! מה דעתך? האם לא אבוש ממנו? לבוש הוא, בלי עין־הרע, כבן־רוזנים.

אחי אליהו מתבונן בי, מחליק על זקנו ומביט על רגלי. יודע אני את פירושה של הבטה זו. מביט הוא, שרגליו של בן־הרוזנים יחפות הן... אף אמי מבינה את כונתו, אלא שהיא מעלימה עין מזה... היא עצמה לבשה מין מלבוש כתום ומשונה, שמעולם לא ראיתיו עליה. המלבוש הזה רחב הוא יותר מכפי מדתה. אראה בנחמה, אם לא ראיתיו פעם אחת על שכנתנו פסי... אבל כנגד זה עטפה לראשה מטפחת־משי, שכולה חדשה וכל קמטיה עדיין בולטים ונראים לעין. את צבעה של מטפחת זו קשה לתאר בדברים. אפשר שלבן הוא, אפשר שכתום הוא ואפשר שורוד הוא — הכל לפי חליפות הזמן. ביום צבעה ורוד־בהיר, לפנות ערב הריהו נראה לעיניך כצהבהב, בלילה כולו כלבן, בבוקר יהפך לירקרק, ויש שתסתכל יפה — אז תֵּרָאה לך המטפחת הזאת מתוך צבע משונה ונפלא, שאין דוגמתו במציאות כלל, היינו: ירקרק־כהה־אדמדם־חור־לבנבן־כחול. לפשפש ולמצוא מום במטפחת זו אי־אפשר, לפי שמטפחת נפלאה היא מאין כמוה. ורק שעל ראש אמי היא נראית כזרה, זרה מאד. המטפחת הזאת ופני אמי — זווגם אינו עולה יפה. המטפחת היא דבר בפני עצמו, ופני אמי — כפני עצמם. מטפחת של אשה נמשלה, להבדיל, לכובע של גבר. הכובע והפנים — שניהם צריכים להזדוג יחד ולהיות לגוף אחד. הנה, למשל, אחי אליהו לפניכם. כובע חבוש לראשו — כאילו נוצר בשבילו מששת ימי בראשית. את פאותיו גזזו לו עד היסוד. ולא גזזו בלבד, אלא גלחו אותן. לבוש הוא כתונת לבנה וצוארון קשה, שקצותיו

קפולות. ועניבה לבנה קנה לעצמו, כולה זרועה נקודות כחולות וירוקות. עניבה נהדרה! ונעליו אשר לרגליו מבהיקות ושורקות בלכתו, וסוליים גבוהות עשויות להן — כדי שתגבה קומתו מעט. ואולם לשוא טרחתו: קטן־קומה הוא מאד. הוא קומתו קטנה, והיא קומתה גבוהה, כקומת גבר, ופניה אדומים ומגושמים וקולה גס, כקול הגבר. בכלתו הכתוב מדבר, בבתו של יונה הנחתום. ברכה שמה. אשרי עין ראתה את הזוג הנחמד הזה, כשנכנס לחופה! אני אין שעתי פנויה להביט על החתן והכלה. עסוק אני ביותר. צריך אני להשגיח על המנגנים. ולא על המנגנים עצמם, אלא על כליהם, על כלי־הזמר שלהם. יותר מכולם לקחו את לבי הפנדורה והתוף: שני כלים נאים! כיון שתגע בהם באצבע קטנה, מיד עומדים בעליהם וסוטרים לך על ידיך ותולשים לך את אזנך. הכלים הללו קודש הם להם. אין לך רשות לנגוע בהם, אלא לראותם בלבד! הוי, אילו היתה אמי אם טובה, כי־אז עשאתני מנגן. ואולם יודע אני, כי לא תסכים לזה. לא מפני רוע־לבה, אלא מפני אימת הצבור. הקהל לא ירשה, שבן פייסי החזן יעשה מנגן. לא מנגן ולא בעל־מלאכה. כבר טפלו בענין זה כמה וכמה פעמים ודאגו לתכליתי. הכל דואגים לתכליתי. אמי, אחי אליהו, שכנתנו פסי ובעלה משה הכורך. משה הכורך מתאוה ללמדני אומנותו, אומנות הכורכים. ורק פסי מעכבת בידו. אומרת היא, כי לא לכבודו של פייסי החזן הוא, שיהא בנו בעל־מלאכה... ואולם הרביתי שיחה והסחתי לבי מהחתונה. כבר תם סדר החופה. כבר ערכו את השלחן. נשים ובתולות יוצאות במחולת המחנים. אני מתלבט בתוכן במכנסי־העץ שלי. הללו, שעומדים וצופים במחולות, דוחפים אותי זה לזה וזורקים אותי ככדור. „מי הוא פגע זה?" אומר האחד. „ספחת!" אומר השני. „משלחת מלאכי־רעים!" אומר השלישי. ראתה שכנתנו פסי, עמדה והרימה קול־זועות (גרונה כבר נחר מרוב צעקה):

— וכי משוגעים אתם, או חסרי־דעה, או רוח שטות נכנסה בכם, או שמא נטרפה דעתכם עליכם בעצם היום הזה? הרי זהו אחיו הקטן של החתן!!!...

אהא! נכנסו הדברים אל לבם! מיד לקחוני והושיבוני אחר כבוד יחד עם באי צד הכלה. היודעים אתם, ליד מי הושיבוני? גם כי תחקרו יום ולילה — לא תמצאו. ליד אחותה של הכלה. ליד בתו הקטנה של יונה הנחתום. אלטה שמה. זקנה היא ממני רק לשנה אחת. שערותיה עשויות שתי צמות, הקשורות יחד בלולאה ונראות כמין כעך מעשה־מקלעת. אני ואלטה — שנינו אוכלים מקערה אחת ויושבים סמוך להחתן והכלה. החתן, אחי אליהו, משגיח עלי, שאשב בנימוס ודרך־ארץ ואשתמש במזלג ואהיה זהיר בחוטמי, כאדם מן הישוב. הבה אשמיע לכם את האמת — אין אני נהנה מסעודה זו. דעתי אינה נוחה בשעה שמשגיחים עלי בשבע עינים. ואם מעט לי זה—הנה הביא הרוח בכנפיו גם את שכנתנו פסי.

— ברוכה תהיי בעדי! — צוחת היא לאמי. — הביטי נא לכאן וראי. וכי לא זוג נאה הוא זה? זווג מן השמים!

לקול צעקת גרונה הנחר בא המחותן, יונה הנחתום, כשהוא לבוש בגדי־שבת. הכל נדברים איש אל רעהו, כי אני ואלטה חתן וכלה אנחנו. יונה הנחתום שומע ופיו חציו צוחק. כלומר: שפתו העליונה צוחקת, והתחתונה בוכה. כל הקהל מציץ עלינו. ואנחנו, אני ואלטה, שנינו כובשים פנינו תחת השלחן ונחנקים מרוב צחוק. כדי שלא יפרוץ הצחוק בכל תקפו, אני אוטם את חוטמי ומתנפח כולי כשלחופית. עוד רגע ותתפקע השלחופית והחרפה תהיה גדולה. לאשרי פותחים המנגנים בניגון יפה. כל הקהל משתתק, עומד ומקשיב ונופל לתוך עצבות. אני מרים את ראשי ורואה את אמי במלבושה הזר ובמטפחתה הכתומה. עושה היא את שלה: בוכה! וכי אינכם יודעים, אימתי תחדל לבכות?...

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(ג.—המשך)

הַשְׁקָפַת הָעוֹלָם הַמֶּטַפִיזִית־הִיסְטוֹרִית.

מן האמור באים אנחנו לסגנון חדש של המחקר המוסרי הראשי. מחקר היחס המעשי של אלוה להעולם בהיותם של גוי ויחיד, וגם הפתרון יובן לנו בסגנון חדש יותר עמוק ויותר מקיף.

אלמלא היתה השפעה ישרה של הצורה האלהית בעולם, כלומר אלמלא היתה השגחה בעולם, כי אז לא היה כאן שום מחקר כלל. אז יכולים היינו להשיג את מרוץ המאורעות כתוצאת החלק הטבעי בלבד (במובן ההכרח המוחלט). חוק הטבע, כשהוא לעצמו, בהיותו תוצאת בריאת בראשית, אין בו שום מחקר כלל: חוק הטבע הוא תולדת יחסו המטפיזי של אלוה ליסוד ההיולי, רק העובדה הגלויה, שלפעמים יש כאן הפרעה במרוץ המאורעות הטבעיים והכרעה על כרחו של חוק הטבע, — רק העובדה הזאת היא שחדה היא לנו אותה החידה הגדולה, אשר בה עמל האדם זה אלפים בשנים, ואשר הלוי משתדל למצא את פתרונה מתוך מחקר התארים. רגילים היו לחשוב, שההכרעה האלהית האמורה מתנגדת להיחס המטפיזי של אלוה. אשר את תולדתו אנחנו רואים בחוק הטבע, ומכאן מקום למחקר קשה, לחידה סתומה, אם ההשגחה סותרת לחוק הטבע, הרי יחסו המטפיזי של אלוה הולך ונפסק, והרי אלוה הולך ומשתנה הוא בעצמו, כי נמצא, הממציא פעולות שונות, אי־אפשר לו לעשות כן אלא אם „משתנה הוא ממדה אל מדה". השתנות ממין הזה אנו מוצאים בכל נטיה ממרוץ החוק הטבעי, בין שאנו דנים באיזה נס גדול, כבקריעת ים סוף, או באיזה מאורע קל ממעשי יום יום, כאדם הקם מחליו על כרחם של הרופאים המלומדים, שכבר הוציאו את גזר דינו למיתה. אלא שיש כאן הבדל ידוע בין שני הנדונים האלה. בנדון החולה הקם מחליו קרוב הדבר, שהרופאים יגלו אחר כך את חכמתם שהתבלעה מקודם ויעידו עליה שאינה עלולה לטעות כלל, אלא שהפרט הזה יוצא מן הכלל, משום שבינתים אירע איזה מאורע מיוחד, מאורע פתאומי, שאי־אפשר היה להביאו בחשבון, והוא הכריע לטובת החולה. הרופאים מכניסים אפילו אותו מאורע מיוחד לתוך שלשלת הסבות הטבעיות ומחזירים בזה את סדר הטבע, הנפסק למראית עין, ליושנו. ואולם לא כן בנוגע לקריעת ים סוף. כאן גדולה וגלויה היא ביותר הפסקת החוק הטבעי, ושום אדם מדעי באמת לא ינסה לבאר את החזיון הזה, אם מודה הוא באמתתו, בהסכם להחוק הטבעי. אמנם המאמין האמתי אינו מודה בהבדל הזה, כי גם ברפואת החולה ששב לאיתנו יראה המאמין אצבע

אלהים — בהעובדה, שאותו המאורע המיוחד אירע דוקא במקום ובשעה ובהצטרפות המאורעות, שהרפואה היתה צריכה להם. אלא שבכ"ז הבדל זה עובדה ממשית הוא שאין להכחישה, ומתוכו אנחנו באים דרך סגנון חדש אל פתרון מחקרנו.

הנה ראינו, שהנסים הגדולים, שהם ההפסקה היותר גלויה בשלשלת הסבות הטבעיות, אינם אלא שנוי בהכנת חלקי חומר ידועים, כלומר — אחד מחזיונות הטבע, שבאמת אי־אפשר לאמר עליהם, שהם סותרים את חוק הטבע. וכן צריכים אנחנו להשיג גם אותם המאורעות המיוחדים, שההשגחה מכניסה ומבליעה בתוך חוליותיה של שלשלת הסבות הטבעיות, בבחינת תולדות השתנותה של ההכנה בחלקי חומר ידועים. וכשם שהנסים אינם מחייבים שנוי בפעולתו של אלוה, משום שהם תולדות אותה מדת הפעולה עצמה המתגלה בבריאת בראשית, כלומר הפעולה לצור צורות בהיולי שבכח, כן עלינו להשיג את ענין ההשגחה בכלל. פעולתו הישרה של אלוה מכריעה תמיד את מהלך המאורעות בנטיה מחוק הטבע הכללי באותה מדה עצמה, שבאה לידי גלוי בבריאת בראשית ובעשית נסים— כלומר על ידי המצאת שנויים מסוגלים בהכנת החומר. אין לך שום מאורע, שום אסון או מקרה בכל רחבי הטבע וההסטוריה, שאי־אפשר, או גם שאין אנו מוכרחים להעמידו על איזה שנוי בהכנת חומר, בין שחלק החומר הנדון הוא עץ בערבה או באר במדבר, או שהוא דם בלבו או מוח בראשו של איזה אדם, בין שהשנויים האלה אפשר להבליעם בשלשלת הסבות הטבעיות, בין שאי־אפשר להבליעם, — הצד השוה שבהם הוא, שהם תולדות פעולתו של אלוה בבחינת יסוד הצורה של העולם.

מתוך ההשקפה הזאת אנו באים לידי הבנה יותר עמוקה של מושג ההשגחה בשיטתו של הלוי. השגחה אינה אלא המשך פעולת הבריאה האלהית בתוך מרוץ הטבע. גלוי איפוא, שההשגחה, בין שהיא באה לידי גלוי בנסים ונפלאות, בין שהיא מבליעה את השפעתה בין חוליותיה של שלשלת הסבות הטבעיות, אינה סותרת ואינה מפריעה בשום פנים את היחס המטפיזי של אלוה לזולתו. אין כאן שום שנוי במדת הפעולה האלהית. בקצור: השגחה היא בריאה. רק זה שאין לו שום חלק בהענין האלהי כלל וכלל, בשבילו הבריאה היא ענין שנשלם ונגמר בעבר (וגם אדם כזה, אם בכלל ישנו במציאות, משתתף הוא בהשפעת ההשגחה על ידי יחסיו לאחרים, העומדים תחת השפעת הענין האלהי). לבעלי צורה הנעלים, אומות ויחידים, הבריאה לא נגמרה בעבר. התגלותו של הענין האלהי עלי אדמות מקימת בריאה תמידית, פעולה מתמדת לצור צורות בחמר כדי להכינו בהכנות ההולכות ודוחפות אותו מעלה מעלה דרך כל שלבותיו בסולם הטבע וההיסטוריה. על ידי פעולתו זאת מנהיג אלוה את העולם לטובת בחיריו, אשר על ידם יתנשא בעתיד כל המין האנושי כלו להכנתו של ישראל, ואז תהיה הבריאה התמידית כוללת את כל באי עולם בלי שום יוצא מן הכלל. העתיד הזה יהיה שעת התכלית הגדולה: שעת התאחדותם של טבע והיסטוריה. טבע והיסטוריה יהיו אחד. וזה הוא מקום המקור, אשר בו נובעת השקפתו ההיסטורית של הלוי מסגנונו במחקר התארים ופתרונו.

אמנם, השגחה, ביחוד אותה ההשגחה הבאה לידי גלוי בנסים ונפלאות גדולים, מורה על רצון אלהי, באופן שעדיין יש כאן מקום לשאלה: הן מושג הרצון קשור במושג התנועה וההשתנות. אבל הלוי עומד על דעתו, שאין כאן שום הבדל בין מדת הפעולה בבריאת בראשית ובין זו של ההשגחה, הפי־

לוסוף המודה, שיש שם נמצא שברא את העולם—הודאה מוכרחת שאפשר לאנסו לה על פי המופת הקוסמולוגי מתוך התנועה התמידית של הגלגל—אי אפשר לו להמלט מן המסקנה ההגיונית, שהיסוד הזה בעצמו יש בו הכח להמשיך את פעולתו לצור צורות בחמר ולעשות על ידיהם נסי־נסים. אותו היסוד עצמו, שצר צורות בחמר בבריאת בראשית, „שם האויר מצטייר בשמע בעשרת הדברים ושם המכתב מצטייר חרות בלוחות, קרא אותו אתה „חפץ" או דבר, או כאשר תרצה". כל עוד שהנך מכיר ויודע, שהעצם ההוא הוא יסוד הצורה היחידי של העולם בטבע והיסטוריה (מ"ב, ו').

בזה השלמנו את הצעת תורת התארים בשיטת הלוי גם מתוך הוכוח השני (במאמר ד'), במדה שהדברים שנאמרו שם שייכים אל ההשקפה הפילוסופית של הלוי במחקר התארים, בעוד שהשאר שייך יותר לתורת הנבואה, המיוחדת לשיטת הלוי. רק עוד הערה אחת אי אפשר שלא להזכירה בכאן. הערתו זאת של הלוי אינה חדשה אתו לגמרי (כבר קדמו בזה רבינו נסים), אבל בסגנונו של הלוי היא מאירה את תוכן יסודה המטפיזי של שיטתו באופן נעלה. על דבר שם המפורש מעיר הלוי, שאם ממלאים אנחנו את אותיותיו מתוך השם אהיה (כי גם השם הזה הוא בגבול שם המפורש, וכן גם השם יה), אז יש לנו האותיות אהו"י, והלוי מעיר (מ"ד, ג', ע' 230—231): „אך מעלת האותיות המיוחדות לו הם המדברות, מפני שהם אותיות אהו"י, אשר הם עלת הֵרָאוֹת כל האותיות, שאין מרברים באות מהאותיות בעוד (=כל עוד) שלא תמצא כח אלה. רוצה לומר: הפתחא לאל"ף וה"א, והקמוץ לוא"ו והשבר ליו"ד, והמה כרוחות ושאר האותיות כגופות": יחסו של העצם האלהי להיולי הוא זה של אותיות התנועה לשאר האותיות, כי אלו האחרונות הם החמר ההיולי, שהראשונות, בבחינת יסוד הצורה, צרות בהן צורות ומביאן לידי הויה ממשית.

אנו מסימים את הצעתנו על דבר יסודות הפילוסופיה של הלוי באמרנו, שהסגנון המדויק שנתן הלוי למחקר התארים ופתרונו במובן המוסרי שבדבר, הוא חלקה הגדול של ישיבת גבירול בהתפתחות מחקר התארים בישראל. הפילוסופים מישיבת גבירול הקדישו את כל כחם למחקר היחס המטפיזי והניחו את ידם במקצת ממובנו המוסרי של המחקר. וגם גבירול התאבק כמעט כליל רק עם המחקר המטפיזי בלבד. אבל הלוי ירד לסוף מסקנותיה של שיטת גבירול, הרחיק את המחקר המטפיזי מתוך הוכוח, ומשך את כל התבוננותנו אל אל המחקר המוסרי שבדבר. וזה היה מקום להרמב"ם להתגדר בו: הוא נכנס בוכוח חדש של המחקר המטפיזי, אשר הפילוסופים שקדמוהו בישיבת סעדיה נסו אליו את כחם לשוא, ואחרי אשר מצא פתרון המחקר המטפיזי מתוך השקפת ישיבת סעדיה עלתה בידו למצוא גם את סגנון המחקר המוסרי ופתרונו המיוחד להשקפת ישיבתו.

הערה כללית.

הר"ד קופמ (בספרו: „געשיכטע דער אַטטריבוטענלעהרע") בהציעו את תורת התארים בשיטת הלוי הלך הלוך ותעה בענינים היותר חשובים במדה גדולה כל כך, עד שסברותיו ופרושיו אינם שוים במדת הזמן והמקום הדרושה לוכוח היורד לתוך פרטי הדברים, די להזכיר את העובדה, שבמאמרו הארוך, בעל קל"ד עמודים, על התארים של הלוי לא נמצא לא את והרעיון העקרי של שיטת הלוי: אלוה בבחינת יסוד הצורה, ולא את ההשקפה הראשית שלו, זו של ההכנה,—לא דבר ולא

חצי דבר, אף לא רמז קל! באמת, אין זו אלא חידה, איך אפשר היה, שדבר זה יתעלם מן הענין. אבל הרצאתו של קויפמאן עשירה היא בחידות כאלה. הנה כן חידה סתומה היא, מה ראה קויפמאן על ככה, לחתוך את דברי הלוי, הסדורים בכאן בסדר שיטתי, חתיכות חתיכות ולחלקם בין שני מינים של תורת התארים. כלומר: קויפמאן מאמין הוא, שמצא כמעט בכל ספריהם של הפילוסופים היהודים שני מינים שונים של תורת התארים, האחד „פלוסופי" והשני—„אי־פלוסופי" (ק. בעצמו לא קרא למין השני שום שם מיוחד). החילוק הזה אין לו שום יסוד בדברי שום פילוסוף מפילוסופי ישראל, ואולם בהרצאת שיטתו של הלוי קלקל החילוק הזה את השורה במדה יתרה. במקצת, אמנם, יכולים אנחנו לגלות את מקור טעותו של קויפמאן מתוך מקרה אי־מוצלח שקרה לו בבואו להציע את תורת התארים של הלוי. כונתי—להמציאה שמצא קויפמאן ביחסו של הלוי להפילוסוף הערבי אבותמד אלגאזאלי. קויפמאן לא היה הראשון שגלה או ראה, שגאזאלי היתה לו איזו השפעה על הלוי, את היחס הזה כבר ראה שלזינגר (בהקדמתו לספר העקרים של ר' יוסף אלבו, ע' כ"ו), ולפי האופי הכללי שיש לספרו של קויפמאן יכולים היינו להבין, שהוא הרגיש את הצורך, להרחיב דברים על השפעה זו ולדבר עליה בהערה ארוכה בשולי הדף. אבל הוא לא הסתפק בזה בלבד. באמת, אין ספק בדבר, שאותה הערה של שלעזינגער היתה בעוכרו של קויפמאן. כי אם אמנם אין זו דרכו של קויפמאן בשום מקום בספריו לרדת לעומק תכנם של המחקרים הנדונים, הלא יסוד שיטתו של הלוי מסוגנן הוא בספרו באופן ברור ובהיר כל כך, שאי אפשר היה להבין, כיצד יכול קויפמאן (הראשון שנסה להציע את דברי הלוי באופן שיטתי) לבלי לראות נכוחה, לולא הערתו של שלזינגר, שדברי הלוי באיזה מקומות בספרו הכוזרי דומים בסגנונם לדברי גאזאלי באיזה מקומות בספרו „הפלת הפילוסופים", הוליכה אותו תועה. קויפמאן ראה את המציאה ונפל עליה: אם כן למה זה אנכי הולך לכתת את רגלי דרך ספרי הפילוסופים היהודים שקדמו להלוי ודרך ספרו של הלוי בעצמו? הרי גלוי הדבר, שהלוי לקח את „רעיונותיו הראשיים" מתוך ספרו של גאזאלי. ומאחר שבאמת אי־אפשר למצוא בספרי גאזאלי אף רעיון אחד מרעיונותיו הראשיים של ספר הכוזרי, הרי גאזאלי היה למחיצה מבדילה בין קויפמאן ושיטתו של הלוי. כל החלונות נסתמו, והחלון הפתוח האחד, זה הצופה לתוך יחוסו של הלוי לגאזאלי, צבוע ועומד היה בהנחה המוקדמת, שהלוי תלוי בגאזאלי ברעיונותיו הראשיים. וכבר אי־אפשר היה לו לקויפמאן למצוא בספרו של הלוי איזה רעיון חשוב שאינו נמצא גם אצל גאזאלי.

(עוד יבוא.)

ר. לופו.

הַוְעִידָה שֶׁל צְעִירֵי הַיְהוּדִים בְּאִיטַלְיָה.

לפני ירחים אחדים הדפיס השבועון היהודי „La Settimana Jsraelitica", שנוסד בפירנצי ע"י הד"ר מרגליות, כרוז לצעירי היהודים, הנאמנים עדיין לקדשי ישראל, כי יאספו לועידה. אשר בה ידובר על עניני היהדות באיטליה.

לקול הקורא הזה נענו מאות צעירים מכל ערי איטליה, אשר הביעו במכתבים מיוחדים למערכת העתון האמור את אהבתם לירושת אבות ואת רצונם, כי הועידה תקום ותהיה. והנה יצא הדבר לפעולה והועידה הראשונה של צעירי היהודים באיטליה היתה בפירנצי. וארכה שלשה ימים (ז'—ט' בחשון).

על ערכה של הועידה לתחית היהדות באיטליה ועל הציונות המוזרה, שנגלתה בקצת מן הוכוחים, אדבר בפרטות באחד ממכתבי הבאים. הפעם אני מוסר לקוראי „העולם" רק את עצם מעשיה של הועידה עפ"י רשימות קצרות, הלקוחות מפנקסי.

ז' בחשון, קודם הצהרים.

היום בבקר נפתחה הועידה הראשונה של צעירי היהודים באיטליה. אל הועידה באו הרבה צירים ממילאנו, רומא, אנקונה, פדואה, ליוורנו, ויניציאה וכו'; משתתפים בה גם הרב מפירינצי הד"ר מרגליות, הפרופ' צ"פ חיות, הפרופ' פינצי, ועוד.

את נאום הפתיחה נושא הד"ר דוד פראטו. הוא אומר: כשנולדה בלבנו ראשונה המחשבה לקרא את צעירי ישראל באיטליה לועידה צחקו רבים מחברינו לנו, באמרם כי הצעירים באיטליה דבר אין להם עוד עם היהדות; והנה באה הועידה עצמה ומעידה, כי לא אנו אלא הללו שצחקו למחשבתנו טעו, כי עוד יש באיטליה צעירים, שהיהדות היא משאת נפשם. אנחנו נאספנו פה על מנת לטפל בשאלות, העומדות ברום עולמה של היהדות האיטלקית, ולראות אם תהיה בידנו לעשית דבר מה לפתרונן. נקוה, שהתוצאות המעשיות של הועידה תהיינה חשובות, שהיא תחל להשיב ליהדות האיטלקית היורדת את כבודה. אנחנו הצעירים העכויים רוצים לשוב ולבקש ולמצוא את נפשנו אשר אבדה לנו.

אחריו עולה על הבמה הד"ר מרגליות והוא מביע את שמחתו לראות את צעירי־ישראל נאספים לשם מלחמה בעד האידיאלים, שלהם הקדיש הוא, הנואם, את כל כחותיו, על כל מה שהביא לעולם כח היצירה של האומה העברית טבוע חותם העלמות. עמנו זקן וצעיר הוא כאחד. עלמות נצחית זו מהיכן היא באה לנו? מהר סיני, מתורת משה, שעץ חיים היא למחזיקים בה. רבים מאתנו חשבו, ביחוד פה באיטליה, כי היהדות נוטה למות, אבל בשעה שאנו רואים את לבות צעירנו דופקים מחדש לקראת אידיאלי ישראל, הרי אנו, אשר לאידיאלים אלה הקדשנו את כל כחותינו, מתמלאים שמחה ותקוה גדולה.

העורך־דין סולאם (Sullam) מויניציאה מדבר בשם ההסתדרות הציונית האיטלקית. הציונים חושבים לחובתם להביא את ברכתם לועידת צעירי־ישראל, אעפ"י שמתוך הפרוגרמה של הועידה הורחק המשא־והמתן ע"ד הציונות. הועידה, אומר הנואם, צריכה לטפל בעניני היהודים ה„איטלקים", היושבים בארצות־המזרח וביחוד בטריפולים. היהודים הזרים, ביחוד האשכנזים, עושים כל מה שבידם כדי להשכיח מפי האיטלקים האלו „את שפתנו הלאומית האיטלקית". (קריאות מכל העברים: „מה ענין זה לועידתנו?" „האם זה הוא ציוני?" האם זו היא ציונות?").

הרב ד"ר מרגליות עונה למר סולאם, כי כבר בא בדברים עם נשיא הקהלה הרומית ע"ד הבאת עזרה חמרית ורוחנית ליהודי טריפולים. אבל עכשיו אין עוד לעשות כלום. צריך לחכות עד אשר תגמר המלחמה.

אחרי הוכוח „הפטריוטי" הזה קורא הסופר אלדו סוראני, עורך ה„Settimana Jsraelitica", את הרצאתו ע"ד ה„אפולוגטיקה החדשה". האפולוגטיקה הישנה, אומר המרצה, היתה „מצות אנשים מלומדה", היא רצתה רק להגן על כבודם של ישראל נגד החרפות של הגוים. האפולוגטיקה החדשה תהיה „אפולוגטיקה של ההתפעלות", אפולוגטיקה לא רק מתוך הגיון ושקול־הדעת, כי אם מתוך התלהבות וטמפרמנט. צריך להראות לכל, שאנחנו דננו יהודים „בכל לבנו", כי אנחנו הננו „כולנו אנו", לפי שהיהדות אינה רק דת בלבד, היא יותר מדת, יותר אפילו מקבוץ לאומי. היהדות היא כח חי, היוצר בלי הפסק ערכים חדשים. גם הנצרות יצירה עברית היא. בשר היא מבשרנו ועצם מעצמנו, כמו שאמר גורדוי. ולא רק בארץ־ישראל כי אם גם בגלות נתנו אנחנו נביאים להעמים, אשר בתוכם אנו יושבים. גם את מרקס ולסל הוליד הרוח העברי העצמי. רוצים לקחת מאתנו את הגדולה, אשר בראנו אנחנו, וכנגד זה אנו חייבים להלחם.

הפרופ' חיות עולה על הבמה ומוחה כנגד דברי סוראני אשר אמר,

כי תורת הנצרות היא תורתנו. אמנם יצירה עברית היא הנצרות, אבל יצירה פתולוגית. גם הד"ר מרגליות מוחה כנגד דברי סוראני.

ז' בחשון אחר הצהרים.

נפתחת הישיבה השניה. בראש יושב הד"ר אודו פצי (Oddo Pace) מאנקינה.

העורך-דין אלפונסו פאציפיצי (Pacifici) מפירנצי מרצה על „הדת והמצוות המעשיות". היהדות האיטלקית, אומר המרצה, עומדת בשעת משבר. בימי כתן שווי-זכיות ליהודי איטליה רצו האחרונים לא רק לזכות בשחרור חמרי אלא גם להפטר מצורתם הרוחנית המיוחדת. אבל זה זמן מה רואים אנחנו באיטליה סימני תחיה עברית. היהודים, — או יותר נכון הצעירים, — שבים לעצמותם. הם מתחילים מבינים את אשר אמר סוראני, שהיהדות אינו רק דת או רק אומה. היהודי האמתי השב לעצמותו חש בקרבו בכח את כל הדורות שקדמו לו, וביחוד את הדורות העתידים לביא אחריו. הוא חש את עצמו כחוליה המקשרת את העבר עם העתיד. ומי או מה נתן לו להיהודי את כל הכח הגדול הזה על אפה ועל חמתה של הגלות הארוכה? הלא היא התורה. מבשרי אחזה, אומר הנואם, עד כמה יכולת תורתנו גם עתה להשפיע על היהודי ולעשות עליו רושם חזק ומכריע. כשהייתי תלמיד בגמנסיה היתה זרה לי כל אמונה ודת, אטיאיסט גמור הייתי אז. כשגדלתי נספחתי על בעלי המסתורין. והנה כאה הציונות ושנתה לגמרי את מבטי על היהדות. אבל גם בציונות עוד טרם מצאתי ספוק-נפש גמור. צריך הייתי לאיזה דבר אשר ישביע וירוה את ישותי המיוחדת. וראו איך מצאתי את אשר חסר לי. פעם אחת פתחתי את התנ"ך, שהיה לי עד אז ספר חתום, והתחלתי קורא בו. כמדומני, שפתחתי בפרשת לך לך וסיימתי ב„קדושים תהיו, כי קדוש אני". אז מצאתי את אשר בקשה נפשי. ה„קדוש" זוהי מלה שלא ניתנה לתרגום. ה„קדוש" הוא ה„פרוטוטיפון של העולם", הוא זה שחש בקרבו את כל עצמותו, עצמות שחוללוה וחזקוה מאות דורות של חיים רוחניים. ה„קדוש" הוא זה שיכול לחוש בקרבו את העבר והעתיד כאחד. לפיכך „קדוש" הוא רק אלהינו, אלהי ישראל, משום שהוא נצחי, מן העולם ועד העולם, וזה שמו: „אהיה אשר אהיה". כשהגעתי להכרה זו הבינותי, שהיהודי צריך שיהיו מעשי אבותיו בידו. היהודי, הרוצה להיות יהודי, צריך א"כ לקיים את כל המצוות, שהן מעידות על העבר ומכשירות את העתיד.

מר אוגו איו (Ugo Ayó) מרומא, סופרו של העתון הציוני „Jl Corriere Jsraelitico" היוצא בטריאסטי, מזכיר כי הנואם הקודם פציפיצי הטעים בנאומו שהציונות החזירה אותו להיהדות, ואין הוא, הנואם, יכול להבין, מדוע הרחיקו עורכי הועידה מאת פרוגרמת הועידה את המו"מ ע"ד הציונות, על תנועה זו, שהשפיעה השפעה גדולה כל כך על צעירי ישראל בכל הארצות והשיבה הרבה בנים אובדים לגבולם. אם באיטליה יש רק ציונים מעטים הלא אין זאת, כי אם מפני שיהודי איטליה אינם יודעים מה זו ציונות. על אמת זו עמדנו ביחוד היום, כישיבה הראשונה, כשראינו שגם מנהלי ההסתדרות הציונית האיטלקית עצמם אין להם מושג ברור על הציונות. חייבים היו עורכי הועידה לקבוע בפרוגרמה וכוחים ע"ד תנועתנו הלאומית, וחובתי היא זו, חובת ציוני, למחות בכל עז נגד הנהגת עורכי הועידה.

העורך-דין סולאם משיב למר איו, כי אמנם אמת הדבר שהרבה צעירים שבו להיהדות בכח הציונות; אמת נכון גם הדבר הזה, שרבים מציוני איטליה עדיין לא השיגו את הציונות האמתית. אבל צריך הוא להודות, שהוא (אחד ממנהלי ההסתדרות האיטלקית!) „אינו כהול" ביותר על הציונות, מפני שיש בה סכנה ליהודי איטליה (!). אנחנו „איטלקים" אנו ויש הבדל גדול בינינו ובין שאר היהודים. והציונות שהיא תנועה אשכנזית (!) מסוכנת לנו.

(רבים מן רנאספים, וביחוד הציונים, מוחים נגד דברי „הציוני" הזה, השאון הולך וגדל עד כי היו"ר רואה צורך להפסיק את הישיבה. אבל גם אחרי אינצידנט זה אין נותנים פתחון פה להציונים, האמיתים לבאר את מהותה של הציונות).

ח' בחשון, קודם הצהרים.

נפתחת הישיבה השלישית, בראש יושב הד"ר א. פצי.

הד"ר אידגארדו מורפורגו (Dr. med. Edgardo Morpugo) מפדואה קורא את הרצאתו ע"ד האגודות „Pro Cultura Ebraica". האגודות האלה נוסדו בערים אחדות מאיטליה (כמדומני, שעכשיו מתקימת רק אגודה אחת בפדואה!) לרגלי התנועה הציונית ובכח השתדלותם של אלדו סוראני והנואם עצמו. המיסדים, שהיהדות היא משאת נפשם, נוכחו כי בלי ידיעה מספקת של ההיסטוריה והתרבות העבריות לא תוכל היהדות לראות סימני ברכה באיטליה ולעצור בעד זרם הטמיעה. למען השיג את מטרתה עורכת ה„פרוקולטורה" שבוע שבוע אספות, שבהן מרצים ע"ד ההיסטוריה והתרבות העבריות ומתוכחים על משאלות היהדות בהוה. עושים תעמולה גם ללשון העברית ע"י יסוד שעורי-ערב לצעירים וצעירות. הנואם מציע, כי הועידה תחליט ליסד אגודות „פרוקולטורה" בהערים, שאין שם עדיין אגודות כאלה, ולאגד את כל האגודות להסתדרות אחת ולהעמיד בראשה מרכז, אשר ישגיח על כל האגודות ומעשיהן.

הד"ר אומבירטו קאסוטו (Dr. Umberto Cassuto) מרצה על למוד דברי ימי ישראל באיטליה. אנחנו היהודים האיטלקים, אומר הנואם, יש לנו חובה כפולה—ללמוד את דברי ימי היהודים בכלל ואת דברי ימי היהודים באיטליה בפרט. אנו חיים באיטליה זה באלפים שנה, ותחיים הארוכים האלה, כמעט בלי הפסקה, בארץ זו הטביעו עלינו חותם מיוחד, המבדיל אותנו מן היהודים של שאר הארצות. לפיכך חייבים אנו לחקור בעזרת למוד דברי ימינו המיוחדים על עצמותנו המיוחדה. אבל לצערנו עוד טרם נכתבה הסטורית היהודים באיטליה. החקירות המעטות, שיש לנו בשדה המדע הזה, נכתבו ע"י נוצרים, שאינם יודעים עברית כלל או שהם יודעים אותה רק ידיעה מועטה (והרבה מן המקורות עבריים הם), ויהודי חוץ-לארץ אינם יכולים להבין את עצמותנו לכל גלויית. בטרם נוכל לגשת לכתיבת ההיסטוריה של היהודים באיטליה בכלל צריך לכתוב את ההיסטורית של הערים המיוחדות. אבל בהרבה ערים אין הארכיבנים מסודרים כלל. לפיכך מציע הנואם שתוסד „חברה לחקירת ההיסטוריה היהודית", והחברה זו תגן על האוצרות ההיסטוריים שלנו ותשתדל לפרסם בדפוס את המקורות והחקירות במקצוע ההיסטוריה היהודית.

ח' בחשון, אחר הצהרים.

נפתחת הישיבה הרביעית. בראש יושב מר אלדו סוראני.

הד"ר אליהו ארטום (Dr. Elia Artom) מרצה ע"ד „השפה והספרות העבריות". הספרות העברית, אומר הנואם, היא שלשלת ארוכה שהולכת ונמשכת מימי יצירת התנ"ך ועד עתה. הרבה פעמים כבר באה עד משבר, אבל רק עד משבר. רוח עמנו יצר תמיד בשפתנו יצירות חדשות, לפי הזמן והמקום. ספרותם של יהודי ימי-הבינים היתה כמעט כולה עברית, וגם היום שבה השפה העברית להיות לשון מדוברת בפיות אלפי ילדים. שפה זו היתה ותשאר תמיד החוט המקשר את היהודים בכל הארצות. אבל באיטליה ירד ונפחת למוד השפה העברית עד מאד. במי האשם? קודם כל בהרבנים, שאינם עושים את חובתם לקהלותיהם. גם בבתי-הספר העבריים נעשתה הלשון העברית דבר טפל. הסרים לנו מורים היודעים לחנך את הילדים חנוך עברי הגון. מורינו משניאים רק באפני למודם את השפה העברית על ילדינו. למען עשות תעמולה לשפה ולספרות העבריות בקרב היהודים הנאורים מציע הנואם להוציא את מבחר כתבי הסופרים העבריים בתרגומים לאיטלקית. באופן זה נוכל לרכוש לנו את לבות הנאורים, כי יוכחו לראות כמה עשירה היא ספרותנו הלאומית. ואז, יש לקוות, יולד בלב נאורינו הצורך ללמוד את השפה העברית ולדעת את ספרותה.

הפרופ' חיות חושב, שלצורך זה מוטב להוציא באיטלקית תולדות הספרות העברית.

הד"ר פראטו מודיע, כי בתלמוד-תורה בפירינצי משתמשים כבר בשיטת „עברית בעברית" והוא מקוה, כי גם בשאר הערים יתחילו להשתמש בשיטה זו.

ט' בחשון, קודם הצהרים.

נפתחת הישיבה החמישית. בראש יושב הד"ר דוד פראטו.

היום הוא יום של עבודה מעשית. אין נואמים נאומים ארוכים, מתוכחים רק על ההרצאות הקודמות ומחליטים:

א) לבחר קומיסיה לתרגומים מעברית. נבחרים: הפרופ' חיות (פירינצי), העורך-דין אוטולינגו (אקוי), מר הירש (גנובה), מר איזנמאן (רומא), הד"ר קאסוטו, מר אלדו סוראני והעורך-דין פאציפיצי (פירינצי) והד"ר רבא (בולוניה).

ב) לבחר קומיסית לחקירת מצב בתי-הספר העברים.
נבחרים: הד"ר ארטום, הד"ר קאסוטו והד"ר פאציפיצי (כולם בפירינצי).

ג) ליסד אגודה לקולטורה העברית בקרב צעירי פירינצי.

ד) הד"ר אורבייטו (Dr. Orrieto) מציע ליסד בפירינצי גמנסיה לנערים העברים, הרוצים ללמוד יחד עם הקלאסיציסמוס הרומי ההלני גם את „הקלאסיציסמוס העברי". ההצעה מתקבלת מתוך הסכמה גלהכה.

ה) ליסד „חברה לחקירת ההיסטוריה של היהודים באיטליה".

נבחרים: הפרופ' חיות, הד"ר קאסוטו, הד"ר מרגליות, הד"ר אורבייטו והד"ר ארטום.

ו) מר איזנמאן והד"ר מרגליות מציעים ליסד בפירנצי חברת „שומרי שבת" כדי לעזור לצעירים, הרוצים לשמור את השבת. ההצעה מתקבלת.

ז) הד"ר קאסטילבולוניסו מציע, שכל הצעירים אשר באו אל הועידה יתאגדו להסתדרות עברית אחת. ההצעה מתקבלת מתוך הסכמה גלהכה.

תמו ההצעות.

על הבמה עולה הד"ר מרגליות, הרב מפירנצי, ואומר: אני מציע לכל הנאספים שאינם עוד צעירים לימים, כי יקראו אתי יחד בלב אחד: יחיו הצעירים העברים!

ומתוך קריאה זו נסגרת הועידה הראשונה של צעירי ישראל באיטליה.

מִכְתָּבִים מִגֶּרְמַנְיָה.

XI.

שני „ימים" טובים היו לנו בשבוע העבר בברלין בזה אחר זה: „יום היהודים" ו„יום-האליאנס". ושניהם מסמנים את מצב-הרוחות של היהדות מצדדים שונים. „היום" הראשון הראה את יחסם של יהודי גרמניה כלפי חוץ, והשני תלה אור על מה שבפנים. ואולם שתי ההתגליות הללו אחוזות ודבוקות, זו בזו. ובאמת אין כאן גבולים מובדלים בהחלט, אלא התחומים יונקים זה מזה. גיוס הכחות לשם מלחמה נגד גרעון זכיותיהם המדיניות והאזרחיות גורם להם, ליהודי גרמניה, ממילא גם לאחוד הכחות, והרי המלחמה, הערוכה כלפי חוץ, משפיעה על מהלך החיים מבפנים. ההתעוררות, שקמה בקרב היהדות הגרמנית בסוף המאה שעברה, באה מעיקרא על ידי דחיפה מן החוץ — לרגלי האנטישמות, אלא כיון שכבר באה ההתעוררות שוב לא פסקה עוד אפילו עם ירידת האנטישמות בצורתה ההמונית, השוקית, הצעקנית, משום שבינתים הספיקה אותה ההתעוררות לקנות לעצמה מקום קבוע בלבבות. ושני ה„ימים" האמורים יוכיחו.

„יום-היהודים", כלומר האספה הכללית הרביעית של „ברית היהודים הגרמנים", עלה על כל הקודמים לו בין במספר האנשים שהשתתפו בו ובין ברושם הכללי שהשאיר אחריו. התיאטרון של המלכות „קראָל", שבו נערכה האספה (פקידות התיאטרון לא לקחה שום שכר בעד הבית), היה מלא מפה אל פה, מן הפרקט עד היצעות העליונות. קרוב לחמש מאות צירים מכל קצות המדינה וכאלף וחמש מאות אורחים באו אל האספה, כולם לבושים בגדי-חג ומביעים התעודדות-הרוח. בין הנאספים היו מגדוליה ודבריה של היהדות הגרמנית, סופרים וחכמים ידועי-שם, ראשי החברות היהודיות הגדולות, עסקנים ומנהיגים מכל הכתות והמפלגות, אורתודוכסים, ליברלים וציונים. פה לא היה מקום לחלוקי-דעות ולנגודי-מפלגות. במקום הזה נגלתה והוטעמה אחדותה של היהדות הגרמנית כשהיא מגינה על כבודה וזכיותיה. הרמוניה שלמה שררה בכל מהלך האספה מהחל ועד כלה. מכל הדברים שנאמרו כאן נשקפו אומץ-רוח, רצון נמרץ, ידיעת הכחות העצמיים והכרת צדקתן של הדרישות. נמרצים היו הדברים, שנאמרו נגד הנהגת המדינה, הגורעת מזכיותיהם של היהודים בתור יהודים, שאינה ממלאת ביחס ליהודים את משפטי החוקה היסודית ונותנת לבוגדי-העם, למשומדים, דין קדימה לא רק לעומת יהודים, הנאמנים לעמם, כי אם לפרקים גם לעומת נוצרים, כי זקוקה היא הנהגת המדינה לכשרונותיהם של היהודים והיא משתמשת בהם במדה מרובה, אלא שמתחלה היא משיאה אותם לעזוב את עמם ודתם, ונמצאים הבוגדים נשכרים. ואולם דברי הקטוגריה הללו כלפי הרשות נאמרו שלא בפני הנאשם: אל האספה לא בא איש מאת הממשלה, אעפ"י שראשי הברית שלחו לה הזמנה. ובזה נבדל ה„יום" של עכשיו מן הקודם לו, אשר בו השתתף אחד מגדולי הממשלה.

יש נותנים טעם בדבר זה: אחרי „יום-היהודים" הקודם חל אז „יום-הקתולים", שבו לא השתתף בא-כחה של הממשלה, ועתוני „המרכז" הקתולי וגם קצת מן העתונים האנטישמיים הראו על ההבדל שמבדילה הממשלה את „יום-היהודים" לטובה מאת „יום-הקתולים". ולפיכך נמנעה הממשלה מלשלוח הפעם בא-כח גם „ליום-היהודים". ואולם אמתתו של טעם זה עדיין מוטלת בספק. אי-אפשר להשוות את „יום-היהודים" ל„יום-הקתולים". הקתולים אינם חסרים בגרמניה כלום בתור קתולים, מזכיותיהם האזרחיות והמדיניות לא יגרע אף בקוצו-של-יוד, ולא לכך הם עמלים כדי להגן על זכיותיהם שאין איש נוגע בהן, כי-אם כדי לשפוך את ממשלתם וממשלת הכנסיה שלהם על כל מקצעות החיים התרבותיים והחברתיים במדינה. מה שאין כן היהודים. הללו אינם מבקשים שום דין קדימה, כל זכות יתרה, אדרבה הם מבקשים רק שלא יגרע חלקם, שלא ינטל כלום מזכיותיהם שיש להם עפ"י חוקת המדינה היסודית. ומנקודה זו יש ויש להם ליהודים על מה לקבול. ואם לא שלחה הממשלה בא-כח ליום-היהודים לשמוע את טענותיהם ותביעותיהם של היהודים, אפשר שיש כאן טעם ונמוק אחרים, הנובעים מתוך המצב הפוליטי הכללי השורר עכשיו.

ואם מצד הממשלה לא בא איש אל „יום-היהודים" הרי באו אליו ראשי שלטון העיר, וביניהם גם ראש-האזרחים הד"ר ריקה וראש בית-המועצות מישלה, ושניהם ברכו את האספה בשם העיר, המכירה ומוקירה את עבודתם הפוריה של היהודים לטובת המטרפולין. ראש-האזרחים, ארם נאור הידוע גם לסופר ומשורר, דבר דברים קשים גם כנגד התנועה האנטישמית, שיצאה מברלין, והביע את שמחתו על ירידתה ונפילתה של תנועה זו, שהיתה לאסון ולכתם לכל המדינה.

בנאומו של ראש האספה, נשיא „ברית היהודים הגרמנים", יועץ-המשפטים הרזיץ, יש לציין ביחוד את דבריו, כי המנהליה אומרים להעמיד את „הברית" על יסודות דמוקרטיים יותר ולקבוע בחירות כלליות ל„יום-היהודים", למען יהיה „היום" בא-כחה האמתי של היהדות הגרמנית לכל זרמיה ומפלגותיה. בהדו"ח שקרא הנשיא ע"ד פעולות „הברית" הטעים את ההשתדלות התכופה בנוגע לנתינת רשות ליהודי גרמניה לבוא לרוסיה וגם בדבר ההגנה על יהודי חו"ל הבאים לגרמניה. דבר זה הטעים גם חבר-הפרלמנט הד"ר כהן מדסוי בהרצאתו „על המדינה והיהודים" והוסיף, שכל רעה המוצאת את יהודי חו"ל בגרמניה נוגעת גם ליהודים הגרמנים עצמם; במרוצת דבריו הזכיר הנואם, הידוע לליברלי גמור, גם בשבחם של הציונים במובן העמדת יהודים על הקרקע בארץ-ישראל. בדבר הבחירות אל הרייכסטאג, העתידות להיות בקרוב, דרש המרצה מאת היהודים, כי לא יסמכו על המפלגות הכלליות, כי על כן גם בין הליברלים יש מתנגדים ליהודים, ולפיכך צריכים היהודים לבחון כל קנדידט וקנדידט ולתהות על קנקנו במה שנוגע ליחסו אל היהודים ודרישותיהם.

בהרצאה המעשית הזאת של הד"ר כהן מדסוי נסתמנה תכונתו היסודית של „הברית" ואספתה הכללית. שאר ההרצאות היו עיוניות ותורניות ביותר. הרב הד"ר בק מדיסלדורף דבר על „היהדות בתוך האמונות" וטעים, שמהותה המיוחדה של היהדות היא זו, שהיהדות אינה לא אורתודוכסיות ולא קונפיסיונליות במובן הכנסיה, אלא שהיא עומדת בעיקרה על ההכרה הפנימית. הפרופיסור גולדשטין מדארמשטט הראה על השתתפותם הרבה של היהודים בחיי-הרוח של הגרמנים, ואת הרצאתו סיים ב„דבור מפוצץ": היהודים פועלים בכל מקצועות התרבות הגרמנית לא אף-על-פי, כי-אם משום שיהודים הם. ובזה נגמרה הפרוגרמה העיקרית של „היום", שארך כארבע שעות ונחשב למאורע חשוב בחיי היהודים בגרמניה, כי הוא מברר את היחס שבין היהודים והמדינה וממשלתה.

תכונה אחרת היתה ל„יום-האליאנס", שנתאסף בברלין ממחרת „יום-היהודים". כאן, ב„יום-האליאנס", נתגלו התנועות הרוחניות הפנימיות, המתהלכות בתוך היהדות הגרמנית. בפעם הראשונה נתאסף בגרמניה „יום-האליאנס". לפנים לא היו לחברים הגרמנים שום דרישות מיוחדות בדבר פעולות החברה. אולם בהתחזק ההכרה היהודית בקרב החברים הגרמנים, התחילו מכירים את הלקויים שבמעשי ההנהגה המרכזית ודורשים תקונים ושנויים בשיטה שאחזה בה ההנהגה המרכזית, כידוע. הדרישות הללו באו לידי גלוי גמור ב„יום האליאנס". האספה היתה מלאה תנועה וחיים, ויש שהגיעה לידי התעוררות שואגת ורותחת. ראשי הסניף הגרמני, יועץ-המשפטים פוכס, הפרופיסור לנדוי והציוני הד"ר פרידמן דנו בבקורת קשה

את מעשי הועד הפאריזאי, את תכסיסיו בעת הבחירות האחרונות ואת הצעתו הידועה, לבטל את הבחירות לגמרי. להצעה האחרונה התנגדו אפילו הנואמים התם (כגון הד"ר אדלר מפ־נקפורט והרב הד"ר רוזנטל מברסלוי), אשר בקשו את הנאספים, כי לא יתיחסו אל הועד הפאריזי מתוך בקורת חריפה כל־כך. ואחרי וכוחים נלהבים וסוערים החליטה האספה, שהשתתפו בה כארבע מאות חברים מכל רחבי המדינה, למחות מחאה נמרצה נגד ההצעה בדבר ביטול הבחירות, העלולה להרוס את עיקרה היסודי של ה„אליאנס" בכלל ולנעול את הדלת בפניה בגרמניה בפרט.

ובתור סיום ל„שבוע הגדול" בברלין באה אספת־עם ציונית, שנערכה לרגלי ישיבות הועד הפועל הציוני. אל אולם האספה נכנסו כאלף וחמש מאות איש, ורבים מן הבאים הוכרחו לשוב על עקביהם, כי לא היה עוד מקום באולם. דברו כל חברי הועה"פ המצומצם: הפרופ' ורבורג על העבודות המעשיות בא"י, סוקולוב על גאולת הרוח העברי בכח הציונות, הד"ר יעקבסון על המצב הפוליטי בטורקיה וענינו אל הציונית, הד"ר הנטקה על הצד האורגניזציוני והד"ר לוין על הציונות בתור חדוש היצירה העברית. מלבד זה דבר הד"ר קצנלסון על הקולוניאל־בנק.

דברי הנואמים נתקבלו בתרועות־רצון. ביחוד היה גדול הרושם שעשו נאומי סוקולוב ולוין. זה האחרון סיים את דבריו לאמר: „הציונות באה לא רק לתקן את הגרוע, כי־אם גם ליפות את המכוער"...

ברלין, חשון. — י. ל—ן.

מִכְתָּבִים אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

I.

עורך נכבד!

הואילה נא לתת ב„העולם" מקום לדברינו אלה:

הננו פונים בזה לבני הישיבות אשר בכל מקום ומקום בבקשה, להודיעני איזו כתבת, אשר על פיה נוכל לבוא אתם בדברים.

כמו כן הננו מבקשים את האנשים הקרובים אל הישיבות להודיענו את כתבתם.

בברכת התחיה

הועד המרכזי של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית.

האדריסה שלנו היא:

Organisation für hebräische Sprache und Kultur. Berlin-Charlottenburg, Kantstr. 93.

II.

אדון נכבד!

בבקשה להדפיס ב„העולם" את מכתבנו זה:

אנו מתכבדים להודיע, שעבודת אגודתנו הציונית „קדימה", שנפסקה לימי הקיץ, התחילה מחדש אחרי הבחינות באוניברסיטה.

כל אחד מהחברים שיארע לו לעבור דרך לייזש, יואיל נא לפנות אלינו עפ"י האדריסה דלמטה, אולי נוכל לערוך בעזרתו נשפי תעמולה, הרצאות ועוד. —

בברכת ציון

בשם „קדימה"

ג. מחלין.

האדריסה:

G. Machline. Liège, 7, Rue du Parlement. Belgique. Pour „Kadimah".

בַּצִּיּוֹנוּת.

אספת חברי הועד־הפועל הגדול.

(סוף מן הנומר הקודם.)

אחרי הוכוחים ע"ד עבודת הישוב בארץ־ישראל הותלטו החלטות שונות, שאת רובן אנו מוסרים בזה:

הצעת הועה"פ המצומצם: בנוגע לעבודה המעשית בארץ־ישראל חושב הועה"פ, שכל העבודה צריכה להתרכז עכשיו בקנית קרקעות ע"י אנשים פרטיים ובסיוע לחברתנו להכשרת הישוב; שתעודתה היא להכין קרקעות ולחלקם לחלקים.

ממלאים את ידי הועה"פ המצומצם: א) לקבוע עבודה נמרצת במובן זה בקרב ההסתדרות של כל הארצות וגם בקרב כל האגודות המיוחדות. ב) למהר עד כמה שאפשר בקיום החלטת הקונגרס ע"ד הגדלת הונה של החברה להכשרת הישוב. ג) להגדיל ולתמוך בכל האמצעים את האגיטציה לטובת הקרן־הלאומית וכל מחלקות העבודה המתיחסות עליה (הקופה המשותפת, נטיעת עצי־זית, בנין בתים לפועלים).

חוץ מזה נתקבלו גם ההצעות האלה, שהועה"פ תמך בהן: א) הצעת צ'לינוב: ממלאים את הועה"פ המצומצם לעשות את כל הנחוץ ליצירת מוסר לקרדיט קרקעי. ב) הצעת ביהם: ממלאים את ידי הועה"פ המצומצם להתקין יחד עם המנהלים של כל יתר המוסדות הציוניים תכנית־עבודה כללית ומסוימת, שעל פיה יהא כל מוסד חייב בעבודה ידועה, ומתוך כך תהיה העבודה מאוחדה עפ"י מהותה ולא יהיה מקום לתבוכים בין המוסדות. ג) הצעת ויצמן ומוצקין: ממלאים את ידי הועה"פ המצומצם לאסוף ולעבד עד אחת האספות הבאות של הועה"פ הגדול את כל החומר שיש למצוא ע"ד אפשריות הנדידה למזרח.

בישיבה חברי הועה"פ שהיתה בט"ז בחשון הרצה הד"ר הנטקה ע"ד המשא־והמתן עם הפדרציה של „המזרחי", שהביא לידי קביעת הסכם והתאמה בין הועה"פ ואותה פדרציה. אחרי הוכוחים וברור תכנם של ההסכם וההתאמה נתקבלו הללו בצורת זו: א) נשיא ה„מזרחי", הד"ר פרנק, משתתף בישיבות הועה"פ הגדול ויש לו זכות דעה מיעצת. ב) לבא־כחו של „המזרחי" ניתן מקום בקומיסיה, המכינה את עבודות התרבות שההסתדרות הציונית עתידה לעסוק בהן. ג) להנהלת עבודות התרבות נבחרת ע"י הועה"פ הגדול קומיסית בת ששה חברים. נשיא הקומיסיה הוא אחד מחברי הועה"פ המצומצם. מששת חברי הקומיסיה יבחרו שלשה עפ"י הצעת „המזרחי". הועה"פ המצומצם הודיע, כי לרגלי החלטת הקונגרס, שההסתדרות הציונית אינה רשאית לפגוע בעניני הדת ובמוסדותיה, עתיד הוא, הועה"פ, לפנות במקרי ספק לרב בר־סמכא כדי לשמוע את דעתו. אח"כ נבחרו חברי הקומיסיה לעניני עבודת התרבות, ואלו הם: נ' סוקולוב (נשיא), ד"ר מ' בובר, ל. מוצקין, ד"ר הנריך לוי, ד"ר וילהלם לוי, ד"ר פיק ומ' ברלין.

הד"ר הנטקה מרצה ע"ד האורדן הציוני האנגלי „המכבים העתיקים". אורדן זה מבקש לעצמו זכות פדרציה, המגיעה לו, לפי דבריו, עפ"י דין, כי על כן יש לו יותר משלשת אלפים שוקלים ויש לו תשקפות ציוניות המיוחדות לו בתוך ההסתדרות הכללית. יש מתנגדים לדרישת האורדן. לבסוף נחלטת החלטה זו: האורדן „המכבים העתיקים" יוכר לפדרציה מיוחדת תיכף כשיקבל הועה"פ המצומצם הודעה בכתב מאה האורדן וגם מאת ההסתדרות הציונית הכללית באנגליה, כי שניהם בחרו במועצה משותפת. מועצה משותפת זו היא שתהיה באת־כחה של הציונות באנגליה ואתה יבוא הועה"פ המצומצם בדברים בכל הנוגע לעניני הציונות.

השאלה ע"ד האורדן „אבירי ציון" באמריקה הוסרה מעל הסדר יען כי חסרו ידיעות מספיקות ע"ד אורדן זה.

הועה"פ המצומצם מציע, כי ימלאו את ידו לחבר תקנות בשביל בית־דין של כבוד. ההצעה נתקבלה.

בנוגע לסדור התעמולה הציונית הוצעו הצעות שונות. ה' מוצקין דבר ע"ד הנחיצות לתמוך בהסתדרות לשפה ולתרבות העברית. הועה"פ המצומצם מודיע את תכנית התעמולה הנראית לו לנכונה.

האספה החליטה לקצוב אלפים (2000) מרק לתכלית הפצת הלשון העברית. סדור השמוש בסכום זה נמסר לועה"פ המצומצם.

האספה נסגרה ביום ג', ט"ז בחשון, בשמונה וחצי בערב. את נאום הנעילה נשא הפרופ' וורבורג.

כדי לאגד את עבודתו של הועה"פ המצומצם ואת עבודתה של הנהגת הקולוניאל-בנק, בחר הועד המפקח של הבנק את הד"ר יעקבסון, חבר הועה"פ, לגוברנר, ומעתה יהיה הד"ר יעקבסון בא-כחו של הועד המפקח בדירקטוריון של הקולוניאל-בנק.

מקאטוביץ (פרוסיה), הסמוכה לפולין הרוסית, כותבים לנו: כשש מאות איש ואשה נאספו היום, כ"א בחשון, לשמוע את הרצאתו של הד"ר שמריהו הלוי, חבר הועה"פ המצומצם. המרצה הנעלה הקביל זו לזו את שתי הדרכים שיש לפתרון שאלת היהודים—את דרך הטמיעה, אפיסות הכחות וההתנונות ואת דרך התחיה. הגידול, העליה ושיבת העם לעצמותו ולארצו. ועוד הוסיף לנו המרצה הנעלה על הרצאתו הנפלאה נאום נהדר על עבודת הישוב בארץ-ישראל וגידולן ותחיתן של הלשון והתרבות העבריות בארץ האבות והבנים. שעה של קורת-רוח גדולה היתה לנו לשמוע את דבריו של הד"ר לוין, אשר נאמרו בסגנון גרמני עשיר, ואת רעיונותיו הנעלים, אשר נקבו וירדו אל תהום הלבבות.

סערת רצון ומחיאות-כפים לותה את המרצה ברדתו מעל הבמה כהתימו לדבר.

רפאל דוד לוין.

בלובלין מת ממחלת הסרטן, בשנת הל"ו לחייו חברנו רפאל דוד לוין. המנוח היה ציוני נלהב מודשה לועד חו"צ, ראש ל„חובבי שפת עברי" ולבו היה ער לכל ענין יהודי צבורי וביחוד לעניני חנוך הדור הצעיר. המנוח השאיר אחריו אשה ושני ילדים קטנים, ובצואתו צוה להפריש מהונו המועט מאה רוב' לקרן הלאומית וכסכום הזה לגמנסיה העברית. כל הציונים ונכבדי העיר לוו את המנוח לבית-עולמו, ושם הספידוהו בדברים חמים אחדים ממכריו וחבריו.

ינעמו לו רגבי עפרו!

במשך השבוע נאספו לטובת הקרן הלאומית 7440,37 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא גומר 4120.

ברוסיה.

בשבוע זה נתבררה בדומת-הממלכה החוקה, שחוקקה הממשלה בשביל פינלנדיה. בחוקה זו יש סעיף אחד הנוגע ליהודים. הממשלה הציעה להשוות את הרוסים תושבי פינלנדיה בזכויותיהם להפינים עצמם, והוציאה הממשלה מכלל זה את היהודים נתיני-רוסיה, שבנוגע להם השאירה את ההגבלות הנהוגות בפינלנדיה. מנהיג הלאומיים, קרופנסקי, הציע למחוק אותו „חוץ", שנאמר על היהודים. כונתו של קרופנסקי היתה ברורה. הוא ידע מראש, כי הצעתו לא תתקבל בדומה, ולפיכך יכל להציע אותה בלי שום חשש ולבזות את היהודים ולאמר, שראוי לתת להם יכולת להתישב בפינלנדיה, כדי שלא יהיה הארס הזה נאסף רק ברוסיה בלבד. ואגב אורחא אמר להשניא על ידי זה בעיני היהודים את הקדאים, אשר ידע בהם, כי גם הם יתנגדו להצעתו.

הקדאים דחו את חוקת הממשלה לגמרי, באמרם, כי בשעה שבאים לגזול בפינלנדיה את זכיותיה, המגיעות לה בתוקף הקונסטיטוציה, אך צחוק הוא לדבר על זכיותיהם של הרוסים. ממילא דחו הקדאים גם את תקונו של קרופנסקי. אחרי הקדאים נטה הפעם גם הדפוטט האוקטובראי מייאינדורף. גם הוא התנגד לשווי-זכיות, שרוצים לתת בפינלנדיה לא בדרך החוק הקונ-סטיטוציוני ליהיה מי שיהיה.

הדפוטטים היהודים פרידמן וניסלוביץ דחו את תקונו של קרופנסקי ביחס-כוון הראוי לו, כמעט שניהם אמרו בסגנון אחד, כי לא יסכימו היהודים בשום אופן „לקבל תשורה מידים בלתי-נקיות". ואולם ניסלוביץ טען כנגד הממשלה על שהיא מוציאה בתקונה את היהודים מן הכלל, בשעה שהסיים הפינלנדי עצמו קבל החלטה לתת שווי-זכיות ליהודי הארץ, ואלמלא נפטר קודם זמנו היה החוק מתגשם למעשה.

זאמיסלובסקי הביע את תמהונו, כי אלה שתתמו על ההצעה בדבר בטול תחום המושב, אינם תומכים עתה בהצעת קרופנסקי. הלא מרבים הפינים כל כך ללחוץ את היהודים היושבים בארצם, ומאת הקדאים אין חולה על זה. הקדאים, המחרפים את הרוסים על גרעם את זכיות היהודים, שותקים בשעה שגם הפינים מציקים ליהודים. וכי אין כאן משוא-פנים? ובנוגע לעצם הענין,—הוסיף זאמיסלובסקי—גם אני עצמי הריני מחוה את דעתי כנגד תקונו של קרופנסקי. היהודים הם אסון, אסון גדול מאד. היהודים הם ממלכה בתוך ממלכה, הנשמעת לפקודת ממשלה אינטרנציונלית. הן הדבר הגיע לידי כך, שלטובת ממשלת היהודים האינטרנציונלית עובדים, קצתם מתוך הכרה וקצתם שלא מתוך הכרה, המוני המוני נוצרים. עובדים את עבודת היהודים גם הסו-ציאליסטים, אעפ"י שאין הם עצמם מבינים את הדבר (צחוק מצד שמאל). עובדים את היהודים מתוך הכרה גמורה הסתדריות המאסונים, המתאמצות בכל כחן לחדור לרוסיה. בתנאים באלה אי אפשר להרחיב את זכיות היהודים, יען כי הם יכבשו אותנו כבוש איקונומי וישחיתו את מוסרנו ומדותינו. פה אמרו, כי אי אפשר כלל לדבר על דבר הרחבת זכיות היהודים אחרי יריתו של בוגרוב. על זה אני מוסיף, כי עוד פחות מזה אפשר לדבר על נתינת זכיות ליהודים לאחר שרצחו את הנער יושצינסקי בקיוב. אותו העם, שעד היום יש בקרבו רוצחי-נפשות למטרות דתיות, המשתמש עד היום למנהגיו הדתיים בדמי ילדים נוצרים, — העם הזה איננו ראוי, כי ירחיבו את זכיותיו אפילו במקצת (קולות משמאל: שקר אתה דובר!). הנה קוראים אלי, שאני דובר שקר. אבל כבר הוכיחה החקירה והדרישה המוקדמת, כי הרציחות הדתיות אינן דבר שקר. (הנשיא מפסיק את הנואם בדבורו). אם קוראים אלי: שקר! שקר! אני צריך להוכיח, כי אמת הדבר. אני מחליט, כי נעשה רצח דתי בקיוב, כי הוכח הדבר הוכחה נאמנה ע"י בדיקת מומחים, כי הומת יושצינסקי ע"י 43 דקירות בבשרו, כי בשעת גסיסתו תקעו שכין בלבו (קולות משמאל: הפרוונוקים! קולות מימין: נבלה!), כי כל זה נעשה באכזריות יתרה, כי בכל זמן הרצח החזיקו את יושצינסקי הנענה כשהוא עומד על רגליו. אומרים לנו, כי נעשה זה לא ע"י יהודים, אלא ע"י אחרים. אילו היה הדבר כך, כי אז כבר נמצא הרוצח על ידי הפוליציה היהודית! להיהודים יש בולשת מיוחדת מצוינת מאד. אבל בכל הרציחות הדתיות נשארים עקבות הרוצחים נעלמים לעולם. אתם אומרים, כי שקר הדבר, ושכחתם את הרצח הדתי בסאראטוב, שנפסק דינו להאשים את היהודים, ועל פסק הדין הזה העיר הקיסר היותר ליברלי וההומאני אלכסנדר השני בעצם ידו, כי הוא מסכים הסכמה גמורה לחות-דעתה של מועצת-הממלכה. לפיכך אנחנו אומרים, כי העם המשתמש בדמי-הנוצרים איננו רשאי לדבר על זכיותיו.

על הדברים האלה ענה ניסלוביץ: שקר אמר לכם זאמיסלובסקי, כי ע"י החקירה והדרישה, שנעשתה בענין יושצינסקי, נתברר, כי היה זה רצח דתי. מקוה אני, כי מיניסטר המשפטים הנמצא כאן יעמוד ויעיד לפניכם, כי החקירה והדרישה לא הוכיחה דבר זה כלל. רואה אני את מיניסטר-המשפטים מניע בראשו, והריני חושב, כי כונתו היא לאמר בזה, שתוצאות החקירה המוקדמת לא ניתנו להתפרסם. ומה שנוגע למשפט הסאראטובי, הלא נתברר בבי"ד הישן ובמועצת-הממלכה הישנה, וכמובן אין אנחנו יכולים לתת אמון בדברים כאלה עתה, לאחר התקונים שנעשו מאז בהנהגת בי"ד. אבל אני חוזר ומחליט, כי הדיפוטט זאמיסלובסקי לא דבר נכונה.

באחרונה הסיר קרופנסקי עצמו את תקונו מעל הפרק, ודומת-הממלכה קבלה את חוקת הממשלה, לכל סעיפיה, כלומר, עם ההוספה האומרת, כי היהודים והצוענים נשארים מוגבלים בזכיותיהם לפי חוקי פינלנדיה.

— בקומיסיה לשאלות נתבררה שאלת הימנים בענין יושצינסקי, שהוכנסה על ידם עוד בססיה הקודמת. ברוב דעות גדול נדחתה השאלה בנוסחתם של הימנים. נדחתה גם הצעתו של הדפוטט פיליפינקה, שברור השאלה ידחה עד לאחר גמר החקירה והדרישה מצד בי"ד בענין יושצינסקי. ברוב של עשר נגד שמונה דעות נדחתה גם ההצעה לפנות בשאלה בענין זה למיניסטר הפנים.

— האנקיטה, שערך מיניסטריון-הצבא בנוגע לעבודת-היהודים במחנה, הוכיחה, כי מן הצד הפוליטי אין היהודים מזיקים להמחנה. אולם בכלל עושה האנקיטה רושם קשה מאד. — בספירות העסקנים היהודים הוחלט לערוך אנקיטה מיוחדת באותה שאלה, ואם כבר עבר המועד

להמציא את החומר אל דומת־הממלכה, יש האפשרות עדיין להכניסו אל מועצת־הממלכה.

איש יהודי סוחר בא למשך שני ימים אל העיר סימיפאלאטינסק בעסקי מסחרו. למחר בבוקר שמו אותו בבית־האסורים וישב שם ארבעה ימים. הוא חפץ להודיע את הדבר בטלגרמה על שם נשיא סור המיניסטרים קוקובצוב, אבל לא הניחו לו לעשות את הדבר, באמתלה, כי טלגרמה כזו איגה אלא מלשינות. לאחר שנתן אחד ממכיריו הסוחרים הרוסים על חשבונו מאתים רובל לטובת מכבי־האש, הרשו לאותו יהודי לצאת מסימיפאלאטינסק ולא נשלח משם עם אסירי־הפלך.

כבוא הסוחר היהודי לאומסק, הגיש תלונה על מעשה הפוליציה בסמי־פאלאטינסק להסינאטור מירים, העוסק שם עתה בבקורת בתי־הפקידות.

בכ"ז באוקטובר בררה הקומיסיה הפיננסית שבמועצת־הממלכה את השאלה בדבר נתינת פרס למורים היהודים לעת זקנתם. נתקבלה הצעתו של מיניסטריון־ההשכלה לספח את המורים היהודים אל קופת־הפרסים הכללית. הפרס בעד השנים הקודמות יצורף בחשבון אל קופת־הפרסים, שהכניסו אליה המורים היהודים נכוון ידוע משכר עבודתם במשך ששים השנים האחרונות.

ביום הראשון לשבוע שעבר צפויים היו יהודי העיר ק א ל א ר א ש שבפלך בסרביה לסכנת פוגרום. בשעה הראשונה אחד הצהרים התחילו אכרי הכפרים, שבאו אל העיר, כמנהגם, לקנות להם את צרכיהם, מתאספים בהמונים מרובים מסביב לחנויות, הנמצאות בשוק. פתאום התחילה מרוצת־חפזון מצד האכרים והיהודים יחד, והכל התחילו מאספים את חפציהם. אל תוך ההמון פרצו אנשים חשודים וקראו: „הכו את הז'ידים!" ותוך כדי דבור תרגמו גם את קריאתם זו ללשון המולדאוואנית. המצב נעשה מסוכן מאד. על היהודים נפלה חרדה גדולה. תיכף הודיעו את הדבר לפריסטאב, והוא מהר לבוא למקום־המעשה ובעמל רב השיב את הסדר על מכונו. המסיתים לפוגרום נתפשו והושמו במאסר. בשעת החפוש נמצאו אצלם רבולבירים. הפורעים הנתפשים לא יכלו לברר, לאיזו מטרה באו לקאלאראש, בעוד שלא היה להם שם שום עסק.

הועד להקמת מצבת־זכרון לסטוליפין ב ק י ו ב. החליט פה אחד בישיבתו האחרונה, שהיתה בנשיאות הגיניראל־גוברנטור טריפוב, כי אין הזכות ליהודים להשתתף בהתחרות למעשה מצבת־הזכרון הזאת.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

במיניסטריון־הפנים בבייארן נערכת עתה חוקה חדשה לסדור הקהלות הישראליות. בתוקף החוק הזה יגתן ליהודים חופש פנימי במדה מרובה וגם הרשות להטיל מס־חובה על הצבור. ראוי לציין, כי ההרצאה ע"ד נחיצות הדבר, שתדאג הממשלה לסדור הקהלות הישראליות, חוברה ע"י הירטלינג, מנהיג המפלגה הקאטולית באשכנז.

ב פ ו ל ד ל פ י ה נפתח בימים האלה בית הת"ת החדש. החדר היפה הזה, המכיל באלף תלמידים, מצוין הוא במינו גם באמריקה. יש בו אולמים לגימנסטיקה ולשעשועים, בית־עקד ספרים גדול, אולם לקריאות ועוד. הבנין הוא בן חמש קומות ועלה בסכום של 75,000 דולר.

בתערוכה האגריקולטורית של אמריקה הדרומית, שנערכה בימים האלה בברזיליה, הצטיינו ביחוד הקולוניסטים היהודים מארגנטינה, שזכו לתארי־כבוד ולמידאליות בעד חריצותם והצלחתם במקצוע האגריקולטורה. המיניסטר לעבודת־האדמה בארגנטינה הביע את ברכתו לקולוניסטים היהודים ואמר, כי פעולותיהם לשכלול עבודת־האדמה משמשות מופת לכל הקולוני־סטים וגם לממשלה עצמה.

העתונים האמריקנים מודיעים, כי בעת האחרונה התחילו חוליגנים מתנפלים על יהודי העיר ב ו ס ט ו ן ומעליבים אותם במקומות של פומבי. היה מעשה שהתנפלה חבורת חוליגנים על היהודים באחד מגני־הטיול בקריאות: „סות ליהודים!" ויגרשו אותם מתוך הגן. היהודים פנו בתלונה אל הפוליציה, אבל הפוליציה מאנה להתערב בדבר:

ב נ י ו ־ י ו ר ק נמצא עתה יהודי, שמרבים הבריות שם לדבר בו. היהודי הזה הוא יליד הולנד ושמו פריץ וואן שטראטין. עכשיו שנה את שמו ליעקב בן אליעזר. בשעת מלחמת האנגלים והבורים היה פולקובניק בצבא הבורים. אחר־כך התחיל עוסק רק בעניני היהודים. עתה נתעורר אצלו הרעיון לכבוש מדינה קטנה בדרום אמריקה וליסד בה ישוב יהודי על יסודות של אוטונומיה. אולם שרק נחוץ תחלה, לפי דעתו, לסדר מחנה־צבא יהודי של חיילים מתנדבים, ולתכלית זו בא לניו־יורק.

בעת האחרונה התחילו פקידי־החוף באפריקה הדרומית להכביד את הכניסה על האמיגרנטים, וביחוד על אלה הבאים מרוסיה. היה מעשה ולא נתנו לארבעה יהודים להכנס לארץ, מפני שלא נמצאו תעודותיהם כשרות כל צרכן. הועד להגנה על הנודדים קרא לאספת־עם גדולה והאספה הביעה מחאה נמרצת כנגד מעשי הפקידים. סוף דבר היה, כי הבטיחה הממשלה להציע לבית־הנבחרים, כי תוסד מועצה מיוחדת לעניני האימיגרציה על מנת שבמועצה ישתתפו גם חברים מתוך הצבור, כדי שיוכלו אלה האחרונים לברר את התלונות והקובלנות, שהאמיגראנטים מגישים על פקידי־הכניסה. הבטחתה זו של הממשלה הרגיעה לפי שעה את דעת־הקהל.

הקהלה הישראלית בברלין החליטה להדביק לזכרון המלומד הגדול והחוקר המפורסם בחכמת ישראל, ד"ר יו"ט ליפמאן צונץ, לוח שיש בבית מספר 60 ברחוב אוגוסט, שבו ישב המנוח במשך כ"ו שנותיו האחרונות. על לוח־השיש הנזכר יהיו מפותחים הדברים האלה: פה היה משכנו ומקום עבודתו של הד"ר ריט"ל צונין, 1836—1858. לזכרון מאת הקהלה הישראלית בברלין, 1911.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, ו׳ כסלו, תרע״ב.

ВИЛЬНА, 14-го Ноября, 1911 г. WILNA, 27-ten November, 1911.

עַל הַמִּצְפֶּה.

אפגלי השבוע.

אין רגע בלי פגע. ההולך על גבי הקרח הנמס, רגליו נגפות וטובעות שעה שעה.

השאלה בדבר נעילת דלתי המסחר בפני היהודים הוסרה, כידוע, מעל הסדר, כמובן, רק לפי שעה. כיון שהוכרז מעל מרומי במת הדומה, שמן הפוליטיקה הפנימית הלאומית לא יגרע כלום; הרי יש „תקוה", כי שוב השובנה לכבודן הראשון כל השאלות התלויות ב„הלאמה". ואולם „ארוכה ורחבה היא רוסיה הקדושה" ורבים הם פטריוטיה, אשר תקצר רוחם, בראותם יהודים „כובשים" את המדינה, ואין הם יכולים לשבת במנוחה ולחכות לשעת הכושר כי תבוא, ודוחקים הם את הקץ ותובעים את הממשלה, כי תמהר לתת גאולה לארץ.

הנה כן מודיעים מקיוב, זו העיר, שנעשתה בשנים האחרונות מקום המוכן לכל מיני פורעניות, כי נשיא אגודת המסחר אשר שם פנה לטימאשוב, המיניסטר לעניני המסחר והתעשיה, במגלת־זכרון מיוחדה ע״ד „כבוש הארץ בידי יהודים". „עם מות סטוליפין— כך נאמר במגלת־הזכרון — לא נותרו בקבינט נוצרי אידיאלים לאומיים טהורים, אלא טימאשוב בלבד, ולפיכך לו נאה ולו יאה להעשות גואל למדינה ולהוציאה מתחת שעבודם הקשה של היהודים"...

וחזקה על אדם, שעוטרים לו עטרה של „נוצר אידיאלים לאומיים טהורים", של „יורש סטוליפין", כי לא יבעט בירושה הגדולה והיקרה הזאת, והדברים שנכתבו בקיוב יש להם תקוה רבה, כי ישימו אליהם לב בפטרבורג.

וגם חבוסטוב הידוע, שר־הפלך בניזני, מבקש תקנה למסחר הרוסי, כי יגאל מידי היהודים, וגם הוא פונה לטימאשוב וקובל לפניו, כי שנה שנה באים המון יהודים אל היריד בניזני ומביאים הרשאות מאת סוחרים, ובזכות ההרשאות האלה הם נעשים מותרים לשבת בניזני ישיבת ארעי, — ואין עצה ואין תבונה לנגד היהודים „הכובשים". יש רק דרך אחת — לתת רשות להשלטון המקומי להבחין בין הרשאה להרשאה, לקיים את הראויה לקיום ולפסול את הראויה לפסול, ואז — אז בטוח הוא חבוסטוב, כי לא ירבו היהודים לפרוץ את הגדרים שנגדרו לשמם ולא יבואו לניזני האסורה להם. אז בטוחים אנחנו, כי זכרונו הטוב של חבוסטוב לא ימח לעולם מלבם של השוטרים ופקידי־הרובעים בניזני...

ואולם מה יעשו הסוחרים, שצריכים לשלוח את סוכניהם ליריד? הן אם ימעטו סוכני הסוחרים לבוא ליריד, והא היריד נפסד? חבוסטוב יודע להשיב תשובה נכונה גם על שאלה זו ולהקדים רפואה למכה: ימנו הסוחרים לסוכנים לא יהודים, כי אם אשכנזים, שגם הם בקיאים בעניני מסחר.

האם לא נדמה לכם, שבעצה מחוכמה זו יש באמת סכנה לסוכנים היהודים? אין אנו יודעים; אם ימהרו סוחרים לא־יהודים

להשמע לעצת חבוסטוב, אבל סוחרים יהודים אפשר ואפשר שישמעו לה.

ואין אנו נוגעים הפעם ב„אנטישמות היהודית“, שבשבילה מבקשים יהודים לעבידתם דוקא לא־יהודים. כמדומה, ש„אנטישמית“ זו עצמה אם ישנה במציאות, יש בה יותר מן הטרגדיה משיש בה מן הכעיר. אפשר שהיהודי, החש ברפיון כחותיו, הרואה את עמידתו בעולם דל ורך, מבקש לו מדעת ושלא מדעת סמיכה באחרים, בזרים, שעמידתם עמידה מוצקה היא וכחם אתם. דומה שהיהודי „כורך“ את עצמו בבעלי העמידה המוצקה, כדי שהם יעשו שמירה לו. פועלים נוצרים כי יבואו ויבקשו לבל תאונה רעה לבעלם, נותן לחמם היהודי, בקשתם תעש. וראה היהודי עין בעין, שהללו שמירתם שמירה. כשנתעוררה השאלה ע״ד הלאמת המסחר ובאו סוחרים לא־יהודים ודברו בגניתה של ההצעה והוכיחו, שהרחקת היהודים מסחר התבואה, מסחר העצים וכדומה יכולה לגרום רעה ל הם, לסוחרים שאינם־יהודים, וירדה השאלה מעל הסדר, ויהי הדבר הזה אות ומופת לסוחר היהודי, שאין לו הצלה וקיום אלא אגב תקנתו של הסוחר והכוכן שאינם יהודים.

ואמנם יש בזה הרבה, יותר מקורטוב של אמת. היהודי, כשהוא לעצמו, אין איש שוקד על תקנתו, אין איש חב עליו. אדרבה, גם אנשים הגונים, שהתואר „אנטישמי“ גנאי היא להם, מודים ברבים או, אם דיפלומטים הם, כובשים את מחשבתם בלבם, שהיו מאושרים אלמלי הקיצו יום אחד והנה אין יהודים בעירם, בסביבתם, במדינתם, בעולמם, — נמסי היהודים והיו כלא היו. הרי, שיהודי, התולה את עצמו בלא־יהודי, את נפשו היא מבקש להציל.

אבל הצעה זו, שאמנם יש בה ממש לשעה, כהוה, יש בה אבדון לעתיד. חמשה מיליון איש, — ואצ״ל שנים עשר מיליון איש, כמספר היהודים שבכל העולם, — כשהם אחוזים ודבוקים זה בזה, נעשים ממילא שמירה איש לרעהו, ואי־אפשר לזלזל בהם ובכחם המשותף. חמשה וגם שנים־עשר מיליון איש, שכל אחד מהם מובדל מעל חברו ומבקש לו שמירה מן הצד, אינם ולא כלום. כל הפוגע בהם פטור, וסופם לאבדון.

דברים אלו אמתיות אלפא־ביתית הן. שלא מדעתך תיקפך רגש של אי־נעימות, כשאתה בא לחזור עליהם. אבל צריך להתגבר על הרגש הזה ולחזור ולחזור על אמת זו, משום שהיא היא חיינו ואורך ימינו.

העצה „הטובה“ של חבוסטוב אינה משמשת לנו אלא דוגמא, אלא משל. הסיכן האשכנזי, שגיזני מותרת לו, הפועל, האומן, שרגלי אבותיי לא עמדו על הר סיני, אמנם יכיל להעשות שמירה לרעה, אבל אדם, שמבטו יוצא מחוץ לגבולה של שעת ההוה הקצרה, אי־אפשר לו שלא יראה. להיכן „שמירה“ זו מובילה.

אנחואי השבוע.

שתי ועידות יפות היו לנו בימים האחרונים: ועידת הצעירים באיטליה ו„יום־העברים“ בגליציה.

יפות היו שתיהן, שתיהן מלאו הרהורי־נחומים ולחשי־תקוה, שתיהן עקבותיהן לא ימחו. ואולם הבה יתרה נודעת מכולנו לועידה האיטלקית — מפני החדוש המפליא שבה. ועידה עברית בגליציה, — בזה אין שום חדוש כל־שהוא. דין הוא, שהיהדות הגליצאית תהיה בכלל הראשונה לתחית הרוח בגלות. לולא עניותה החמרית, הכופף את קומתה, הרי אין בארצות הגולה כנסת־ישראל אחרת, שנתאחדו בה כל התנאים, כדי לעמוד בראש הגולה כולה. היהדות בגליציה (ובוקובינה) מספרה — מיליון נפש, לכל הפחות 12% לגבי יתר תושבי הארץ. כלומר: יש כאן סביבה יהודית מוצקה, לא פחותה מזו שבתוך תחום־המושב אשר ברוסיה. אבל לא ברוסיה היא הסביבה היהודית הזאת, כי אם בארץ, שסוף־סוף אין בה חוק רשמי, המבדיל בין יהודי ללא־יהודי, המתרה ביהודי ואומר לו: קרן־זוית זו ומשלח־יד זה מותרים לך וקרן־זוית זו ומשלח־יד זה אסורים לך; בארץ, שהאדם חפשי בה לנפשו ולא נטל עליו לבלוא את הרוח בקרבו, ואפילו יהודי יש לו היכולת להשמיע את דבריו ברבים, להאנח מרה מתוך כאב ולשמוח בפרהסיה שמחה של מצוה, לערוך ועידות, לאסוף אספות — ואין מוחה. ולא יהדות יתומה היא כנסת־ישראל שבגליציה, כזו שבאמריקה, הגדולה ממנה במנין ובעושר. היהדות הגליצאית

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

ב.

עִבְרִית.

הזוכרים אתם עוד את המעשה הנפלא, אשר שמעתם בימי ילדותכם, עת הייתם תינוקות של בית רבן, ואתם יושבים אז בחדר בחשכת בין־הערבים, בשעה שבין מנחה למעריב, ומספרים זה עם זה בלחש? — הימים ההם ימות הגשמים היו, ימים קצרים וקודרים, מלאים צינה וטחב ושממון. בחוץ יללה רוח־סתיו על־פני השדות השחורים, הריקים והעזובים, וזעזעה את גגות הבתים וטלטלה את מוט־הבאר, הנראה בעד החלון יחיד ובודד באויר האפל. רבכם יצא אז מן החדר לבית־המדרש לתפלת ערבית, ואתם נתכנסתם כולכם לאחורי התנור החם, ישבתם צפופים בחשכה והלהבתם את דמיונכם הרך בספורי־בדים נוראים, אשר לשמעם סמרו שערות ראשיכם הקטנים. הזוכרים אתם עוד את הספור האחד מבין הספורים הרבים ההם, אשר נראה לכם אז נפלא ביותר ונוגה ביותר ומעורר בלהות יותר מכולם? — הלא כן יהיה תוכן הספור: מעשה באיש יהודי סוחר, שהיתה לו בת יחידה, רכה וענוגה ויפת־תואר. והשיא היהודי את בתו זו לבחור בן־טובים, מופלג בתורה ומושלם בכל המעלות. והגיע יום החתונה, וקרא הסוחר לכל אנשי העיר ועשה להם משתה כיד המלך, והיתה השמחה גדולה מאד. ונגנו המנגנים, ויצאו הנשים והבתולות במחולות, והגברים אכלו ושתו והיטיבו את לבם. ויהי בחצי הלילה, כטוב לב המחותנים ביין, הסיחו לבם מהחתן ונתנו לו לצאת יחידי החוצה. ובאו שדים וכת־ליצנים והתנפלו על החתן ולקחו אותו בשבי וסחבוהו והביאוהו למקום מדבר־שממה, ושם השקיעוהו בבצה. ובעוד החתן האומלל מתלבט יחידי בתוך הבצה בידי השדים, ישבו המחותנים אל המשתה ואכלו ושתו והיטיבו את לבם. המנגנים נגנו והנשים והבתולות יצאו במחול, והשמחה היתה גדולה מאד. ואיש לא ידע, ואיש לא שם את לבו, כי נעלם החתן וכי נפקד מקומו ביניהם...

למה נזכרתי היום בספור הנוגה הזה? — אינני יודע. אפשר מפני שגם הימים האלה ימות־גשמים הם, ימים קצרים וקודרים, מלאים צינה וטחב ושממון. יושב אני ליד חלוני ומקשיב אל נהמת הסתיו הזועפת, והרהורים נוגים ומחזות־עצב עולים על לבי מאליהם. ואפשר — מפני שקראתי זה עתה בעתונים העברים את פרשת היום הגדול והנפלא, יום העברים, שהיה בשבוע האחרון בגליציה.

אכן יום גדול ונפלא היה לאחינו העברים בגליציה בשבוע האחרון יום שאין דוגמתו בשאר ימות השנה, יום מכובד ככל ימים! בחמש מאות

כחות של עשרות דורות קודמים, של אבות ואמהות, עצורים בה ומשפיעים עליה מתוכה, „צלם האלהים" שלה לא נטשטש מעולם. אבל היהדות האיטלקית מה כחה? חמשים אלף נפש, שאינם מגיעים אלא עד כדי עשירית הפרוצנט לגבי כל יתר התושבים,— זאת אומרת, שאין כאן אפילו דמות סביבה יהודית מוצקה, ו„צלם האלהים" שלה נטשטש זה כמה, כמעט שנמח לגמרי, ולא לחנם אמר הד"ר פראטו, כי „כשנולדה ראשונה המחשבה לקרוא את הצעירים לועידה, צחקו רבים למחשבה זו ואמרו, שצעירי-ישראל באיטליה דבר אין להם עוד עם היהדות". ואף-על-פי-כן קמה ונהיתה היעידה ומלאת ענין היתה. האם לא תודע לה איפוא חבה יתרה מאתנו? „יום-העברים" הגליצאי אינו אלא התחלה לפרעון-חוב; ועידת הצעירים באיטליה תקוה בוקעת ועולה ממנה, כי זרע ישראל לא ישבות מהיות גוי בכל מקום שהוא, כי רצון התחיה דבוק דבק בבנינו, לו גם במקצתם, בכל הארצות.

הצעירים באיטליה, אשר עוד יום אתמול נחשדו, כי דבר אין להם עם היהדות, נפשם מלאה היום תרועת „אפולוגטיקה חדשה, אפולוגטיקה של התפעלות", המכריזה בעולם, ש„אנחנו הננו כולנו אנו". ש„היהדות היא כח חי, היוצר בלי הפסק ערכים חדשים". רבים הם אתנו, אשר יקנאו קנאה גדולה בצעירים הללו. לא זו היתה דרכנו אנו. בלבנו אנו בא רצון התחיה לא משום שהאמנו, כי היהדות היא „כח חי, היוצר בלי הפסק ערכים חדשים", אלא משום שחרדנו לראות, כי כח החיים פוחת והולך בקרב היהדות, כי פסקה היהדות ליצור ערכים חדשים לעצמה, ערכים עבריים. בלבנו נולד רצון התחיה לא מתוך אפולוגטיקה של התפעלות, אלא מתוך ודוי של התפעלות, אשר התודינו על חטאת העם גלי הרף, ונרעים את פנינו ופינו מלא זעם, כי נדמה לנו, שנחלתו האחרונה של העם הולכת וכבה, כי היה לחייר ואין לו תקנה לחיותו ולהפרותו אלא תוכחה וקללה. התקופה הראשונה בדברי ימי תחיתנו הלאומית תקופה קשה היתה, תקופת הזעם והחרון, אשר אמנם החרד החרידה את הלבבות ותטלטלם טלטלה גדולה, ואולם גם את ארס הזעם ואת מררתו הטילה אל תוכם ותדכאם. ועדיין לא נגמרה תקופת הזעם והחרון.

הסופר, המשורר העברי, שתקופה זו הולידה וגדלה אותו, עדיין אלה ותוכחת-חמה מלא פיו, לרחם ולנחם עוד טרם ידע, כי עומד הוא עדיין באמצע הודוי. ואולם נראים הדברים, שתקופה זו הולכת ונגמרת, כי באים צעירים במקום הזקנים ומתחילים לא מודוי של התפעלות, כי אם מאפולוגטיקה של התפעלות.

וכשהטו איזן לשמוע ולהבין, מהו הדבר, אשר אליו יתפללו ראשונה כל המבקשים את תחית העם, אשר אליו נתפלל כולנו איש איש בשעת עלית נשמה, וידעתם, כי הדבר הזה הוא—לשון לעם. אפילו הועידה הראשונה של צעירי איטליה, שעדיין יראו לדבר בה על תנועת התחיה לכל היקפה, על הציונות, אי-אפשר היה לה בלי הרצאה, וכוחים והחלטות ע"ד הלשון, למודה ותחיתה. ו„יום-העברים" אשר בגליציה הלא כל עיקרו לא בא אלא כדי להביע את „בקשת הלשון", ההולכת וגדלה בלבבות מיום ליום.

ולשתים תפרד „בקשת הלשון", ההולכת וגדלה לעינינו בלבבות, ושני תכנים שונים לבקשה זו. יש מבקשים לשון מיוחדה, כדי להבדיל על ידה את כנסת-ישראל שבכל ארץ וארץ מעל העם אשר בתוכו היא יושבת, מעל הסביבה הזרה, המקפת אותה מכל עבריה. ויש מבקשים לשון, כדי לאחה על ידה את כל כנסיות-ישראל שבכל הארצות ולדבקן זו בזו. הראשונים אחת היא להם, איזו לשון תהיה המבדלת ובלבד שתבדיל; האחרונים רק לשון אחת הם מבקשים, אותה היחידה, שיש בידה לאחה ולדבק. הראשונים דלתות הם מבקשים לחזור ולבנות לגיטו היהודי בכל ארץ וארץ; האחרונים חוששים, שאי-אפשר עוד לחזור ולבנות דלתות לגיטו אחרי שכבר נשברו ונגדעו, והרי הם אומרים לתת לעם שמירה אחרת, שמירה גם מחוץ לגיטו. זהו ההבדל הפנימי, היסודי, שבשני התכנים אשר לבקשת הלשון; וממילא מובן, כי בשעה שיהודים נאספים לדון על תחית האומה, לא על צרכי השעה של כנסת זו או אחרת בלבד, אי-אפשר להם שלא יכירו ולא יבינו, כי רק אחת היא הלשון, שתחית האומה תלויה בו, כי רק אחת היא הלשון, שיכולה לאחה את האומה.

ואם תשאלו את נפשכם: כל הרהורי-הנחומים ולחשי-התקוה

איש התאספו מכל פנות גליציה אל העיר לבוב הגדולה, ושם נכנסו לישיבה באולם יפה ומקושט בדגלים עברים ובברכות כתובות עברית, ושם נאמו נאומים ושרו שירים ודברו זה אל זה בעברית, ושם השמיעו את התקוה הגדולה והיפה, כי עוד חי העם העברי ועוד חיה שפתו—ובצאת חמש מאות האיש מן האולם הגדול בלילה, קדמו בני לבוב את פניהם באורים וערכו לכבודם אילומינציה נהדרה. והיתה השמחה גדולה מאד, וההתלהבות גדולה ממנה שבעתים, ופני המשתתפים נוהרים כפני מחותנים בשעת חתונה. ורק שבעצם השמחה הסיחו המחותנים הללו את לבם מענין אחד קטן וקל-ערך ביותר: החתן עצמו, שהוא היה כמעט הגורם לכל השמחה, נפקד מקומו ביניהם...

הספרות העברית, שבה תלוי כל קיומה של לשוננו וממנה היא יונקת את לשד-חייה, כמעט לא נזכרה במשך כל ה„יום" הנפלא הזה ואיש לא הרגיש בחסרונה. ואם קרה מקרה האחד או השני להזכיר את שמה על-פי טעות, מיד מהר להבליעה בנשימה, ודומה היה בזה לאותו המחותן הנלהב והמבוהל, שנתקל פתאום בעצם סערת החתונה באחד מקרוביו העניים הנשכחים והציץ עליו בעינים מטורפות ואמר לו בתמיה: „אח, גם אתה באת?"...

אין אלו דברי משל ומליצה, חלילה: דברים כהויתם הם. הלא כך מספרים לנו העתונים, המודיעים את פרשת היום העברי בגליציה: כשנגע אחד הנואמים בדרשתו דרך-אגב בהספרות העברית, שאין ה„עברים" בגליציה

משגיחים בה ולא כלום, תלה את כל הקולר בצואר המו"לים ומוכרי-הספרים. הללו— אמר— אינם יודעים למכור את סחורתם כראוי. גליציה היא מדינה ברוך-השם, הנמצאת באירופה, והעברים הגליצאים, אף-על-פי שחובתם היא ל„חובב" את הספרות העברית, מכל-מקום אירופאים גמורים הם לכל דבר והם זקוקים לריקלמה, ואם לא יבואו שני העתונים העברים, אשר השאיר לנו אלהים לפליטה, לאלפי העברים בגליציה ולא יבריזו על סחורתם בכל תוקף, כמנהג אירופה, לא יזוזו העברים ממקומם...

אפשר שצדק הנואם בדבריו. אפשר שדבריו אלו יפעלו על לב המו"לים ומוכרי-הספרים, והללו יתנו את לבם לתקן את המעוות מכאן ולהבא ולעשות את כל מעשיהם בגליציה על-פי חוקי הריקלמה. ואפשר יצליחו בדרכם החדשה הזאת ויברכו את שם הנואם הנזכר לעיל, ואז גם היום העברי יהיה זכור אצלם לטוב. ואולם כל זה אינו ענין אלא למסחר, והאדם, אשר השהו אלהים מעט תבונה במסחר ואינו בקי בטיב הריקלמה, אך יעמוד וישתומם למראה החזיון הנפלא הזה: הנה התאספו חמש מאות איש למקום אחד, וחמש מאות הנאספים האלה השאירו מאחריהם בערי גליציה ובעירותיה עוד אלפי אנשים, אשר כשמם הם מדברים (כך מספרים העתונים העברים), והאנשים האלה כולם טובים, צעירים, מלאים אש-התלהבות וניצוצות-קדושה, והם מדברים בהתלהבותם הרבה דברים חוצבים להבות על השפה העברית, „הצעירה-עולמית והיפה-עולמית" (עיין בכרוז „אל העברים בגליציה ובבוקובינה"); והם מנבאים לתחיה חדשה ולחיים

הללו מהיכן הם באים, ממה הם יונקים? וידעתם, כי מן הציונית הם באים, ממנה הם יונקים. לפני שלשים שנה, לפני פינסקר וליליענבלום, לא יכלה גם הפנטסיה היותר עשירה לצייר לעצמה לא ועידות כאלה ולא צרכים ובקשית כאלה. וכשתוסיפו לשאל את נפשכם: להיכן כל הרהורי־הנחומים ולחשי־התקוה הללו שבים, מדעת וגם שלא מדעת? וידעתם, כי למקום אחד הם שבים, אל המקום, אשר לשם שבה גם הציונית עצמה,—אל הארץ.

ז. רובשוב.

עֲבוֹדָה נְחוּצָה.

„עבודה מעשית בארץ־ישראל“, — זוהי האמת שנקלטה לבסוף בלבות הציונים. הכל מודים באמת זו ומרגישים. כי עבודתה העקרית של הציונות היא — לבצר את הישוב העברי הקַיָם בארץ־ישראל ולהגדילו ע״י מתישבים חדשים, הבאים מן החוץ.

והנה זרם הנדידה לארץ־ישראל אינו פוסק עוד. יש אשר יגדל ויש אשר ימעט, אבל לגמרי אין הוא נפסק. את ארץ־ישראל אנו מוצאים עכשיו בכל הרשימות של ארצות־הכניסה, אשר לשם יוצאים נודדינו. בקרב מספרם המרובה של הנודדים, הפונים ללשכות־המודיעין השונות בשאלות, להיכן לנדוד ומה הם תנאי החיים בארצות החדשות, יש גם מספר מסוים של נודדים, השואלים ע״ד ארץ־ישראל ותנאי החיים והעבודה בה, לפי דבריהם של אנשי־מעשה, הבקיאים במצב הענינים השורר בארץ־ישראל, יש עכשיו שם מקום למאות פועלים אחרות. בגליל אין אף פועל אחד חסר עבודה. יש אומרים, שקניות קרקעות אחדות אינן יוצאות לפעולה רק מפני חוסר פועלים עברים. אגודת „השומר“ אינה מרחיבה את חוג עבודתה מפני חוסר חומר־אדם, וכו׳ וכו׳.

והרי מאליהן נולדות בלב שאלות שונות: מדוע לא יעלו איפוא לארץ־ישראל האנשים, המוכשרים והזקוקים לכך, המבקשים כאן עבודה, איזו עבודה שתהיה, ואינם מוצאים? והללו, העולים לארץ־ישראל, על מנת להשתקע, מדוע לא ישארו כולם בארץ. מדוע יעזבו אותה קצתם כלעומת שבאו?

אית הוא, כי יש כאן איזו ערבוביה מזיקה. העסקנים שלנו אינם בקיאים, כנראה כלל במצב הענינים, השורר בארץ, ואפשר שמתוך אי־בקיאות זו הם מושכים לארץ־ישראל חומר־אדם, שאינו הגון וטוב לה, ומשאירים במקומו חומר־אדם, הגון, הטוב לארץ ושהארץ טובה לו.

כבר דברו ודברו על הנחיצות, שתהיינה לשכות־מודיעין קימות גם בארץ־ישראל וגם בחו״ל, שיהיה יחס קבוע בין כולן, וכולן תספיקנה ידיעות ברורות ע״ד ארץ־ישראל לכל הדורש ומבקש את הידיעות הללו. ביחוד הכירו בני א״י עצמם את ערכן של לשכות־המודיעין ועבודתן. עוד לא עברה אספה אחת של פועלים בא״י בלי וכיחים והחלטות בנוגע לפרט זה. בועידה הכללית האחרונה של פועלי־ציון הוחלט לקצוב לצורך זה 5000 פר׳. כשנבחרו ביהודה ובגליל ועדי הפועלים, העומדים מחוץ לכל מפלגה, הוטעם, שאחת העבודות היותר חשובות של הועדים הללו, היא—להמציא ידיעות נכונות ע״ד שוק העבודה בא״י. בא״י יש ארבע לשכות רשמיות, המתפרנסות מקופת הועד לחובבי־ציון—בבירוט, בחיפה, ביפו ובירושלים. וגם ברוסיה עצמה „לא אלמן ישראל“, — לשכה אחת קימת על יד הועד באודיסה ומעין לשכה—בווילנא.

ומדוע איפוא רבה העזובה? מדוע אין איש אשר ידע את המצב כמו שהוא, מדוע אין סוף סוף מוסד אשר יביא את התועלת המבוקשה?

אין זאת, כי אם השיטה לקויה. ואמנם כן הוא הדבר באמת: אל הלשכות אשר באודיסה ובווילנא פונים רק האנשים ההם, שכבר מנקרת להם במחם מחשבה קבועה על דבר העליה לא״י, ולא שמחשבתם זו באה להם בעיקר וראשונה עפ״י השפעתן של הלשכות. עם נודדים סתם, עם המחנה הגדול ורב הגונים של הנודדים היהודים אין לאותן הלשכות שום עסק כלל. סתם

חדשים ולמשפחת עברית חדשה, והשמחה רבה מאד, והבטחון גדול, וה„מרץ“ כביר וסוער מאין כמוהו—ובתוך כל השמחה הרבה הזאת לא נמצא אף איש אחד, אשר יקום ויקרא לכל המחותנים הצוהלים האלה, כי החתן נעלם מתוכם ... לא נמצא איש, אשר יקום ויעורר את אלפי העברים על דבר אחד קטן וקל־ערך מאד; כי לא טוב לאלפי אנשים, השואפים לתחיה ועושים את מלאכת התחיה בידיהם, להסיח את לבב מן היסוד, אשר עליו כל בנין התחיה העברית נבנה; כי לא טוב לאלפי אנשים צעירים, המלאים כולם אש־עלומים ורגשות כבירים ויפים, לצאת ידי חובתם לעצמם בדבור „רהוט וטבעי“ בלבד (עיין בכרוז הנ״ל) ובדגלים וכתבות בלבד ובאילומינציה עברית בלבד; כי לא טוב לאלפי עברים נלהבים לישב בבתיהם בחבוק־ידים ולחכות, עד אשר תבוא הריקלמה ותעורר אותם על הספרות העברית, המתלבטת יתודית במדבר־שממה, בתוך הבצה...

או אולי סבורים הם אחינו העברים אשר בגליציה, כי אפשר יהיה להם לחנך את הדור הצעיר ולעשותו עברי גם בלא ספרות עברית? רק דבר ידברו אתו בשפת „רהוטה וטבעית“—ומצא לו! או אולי ראו כזאת בעיניהם גם אצל שכניהם הפולנים, אשר פארו את כל רחובות לבוב במצבות־זכרון לסופריהם ומשורריהם ואשר מלאו את כל העיר בבתי־ספרים גדולים וענקים?

האמנם אפשר להיות עברי טוב ועוסק בבנין התחיה העברית—ולישב ולחכות, עד אשר יבוא בעל הריקלמה ויכריז על סחורתו—הספרות העברית?

* *
*

אכן יפה ונהדר היה היום העברי, אשר ערכו אחינו העברים בגליציה! הלואי וירכו כמותו בשנה! אכן גדולה היתה השמחה לכל אשר הלשון העברית יקרה לו וחשובה בעיניו כעצם מעצמו וכבשר מבשרו! ואולם דבר אחד קטן וקל־ערך היה חסר לאותה השמחה—חתן השמחה עצמו ...

אינני יודע, אם הרגישו זאת המחותנים המאושרים בעצם הסער; ואולם אני, אילו הייתי מחותן ואילו מסרו לידי את אחד מתפקידי החתונה, — כי אז הייתי שם את לבי קודם־כל לראש השלחן והייתי מעורר את אוזן חברי המחותנים, כי נפקד מקום החתן, כי מתלבט הוא שם יחידי במדבר־שממה, באמת הבצות...

יהודי, שאין לו במה להתפרנס כאן והחליט לנדוד למדינת־הים, אינו פונה אל ועד חובבי־ציון לשאל אותו,. אם ישים לא״י פעמיו, אלא הוא הולך אל המורשה או הועד של יק״א אשר בעירו, וכל האפשריות הנוגעות לארץ־ישראל נשארות מכוסות ממנו. עפ״י החומר הסטטיסטי לשנת 1910, שהמציאו ט״ו ועדי יק״א למרכז בפטרבורג, אנו יודעים, כי יותר מאלף איש פנו אליהם בשאלות מיוחדות על דבר טורקיה וארץ־ישראל. מה ידעו איפוא אותם הועדים להשיב לשואליהם אלה? וכי יכלו להסתפק בידיעות הכלולות בשתי המחברות הצנומות, אחת רוסית ואחת יהודית, שיצאו בשעתן? ומה נעשה עוד במקצוע הזה, כדי להמציא להעסקנים וגם להמון הנודדים עצמם ידיעות מספיקות ע״ד ארץ־ישראל ותנאי הישוב והעבודה בה? יש שיפנה איש אל המורשה בשאלה ע״ד א״י, ומשום שהמורשה אינו יודע להשיב הוא מגיש את השאלה למרכז בפטרבורג,. ואולם המרכז מוכרח גם הוא להביא את השאלה לפני הלשכה המרכזית אשר ביפו, ולבסוף מתקבלת מיפו תשובה -- שגם הלשכה המרכזית אינה יודעת להשיב. ואפילו אם מתקבלת מיפו איזו תשובה שיש בה ממש, הרי עברו בינתים עידן ועדנים, והנודד־השואל כבר כלו עיניו מיחל והלך באשר הלך.

נוטל אני רשות לעצמי להגיד כאן דברים אחדים על לשכות־המודיעין ה„עובדית" בארץ־ישראל. בבירוט, בחיפה ובמקצת גם ביפו רואים עסקני הלשכות את עיקר עבודתם בזה, שהם פוגשים את הנודדים על החוף. אמנם עבודה זו, כשהיא לעצמה, יש בה תועלת, אבל בעיקרה אין ענינה לכאן, ו„עכשיו,— מסופר בהפועה״צ נומ׳ 23—24 לשנה שעברה, — פסק הועד האודיסאי — ובצדק — מתת תמיכה ללשכה הבירוטית, כי נוכח, שאין בה ממש". עסקן הלשכה שבחיפה מסתפק בזה, שפעמים בשנה הוא מבקר את המושבות,—וחסל. יחס תמידי אין בינו ובין ועדי־המושבות, ומכל־שכן שאין לו קורספונדנטים קבועים במושבות (הפועה״צ נומ׳ 22). הלשכה הירושלמית צמצמה את כל פעולתה בתחומה של ירושלים בלבד. נשארת איפוא הלשכה המרכזית ביפו. אבל זו,—כדי שלא לחשוב את כל יתר מגרעותיה היסודיות והצדדיות,—רחוקה היא מן המרכז החשוב ביותר לפועל העברי, מן הגליל, ואי־אפשר לה למלא את תפקידה כראוי.

הלשכות מתאוננות על הועד באודיסה, כי מקמץ הוא בקצבותיו לכלכלת הלשכות, והועד אינו שם לב להתאוננות זו ומקמץ. וכנראה צדק הועד: בין כך ובין כך עבודתן של הלשכות לאו שמה עבודה והתועלת, שהן מביאות, כמעט שאינה שוה כלום.

וכי לא הגיעה השעה לשים קץ למצב המוזר הזה?

לפני שנים עשר או חמש־עשרה קשה היה עדיין מאד לבוא ביחס ישר עם מחנה הנודדים. איש איש מהם לעברו תעה, היה מסתיר את סודו בלבו וגם על הסוכן היה מצוה לשמור את סודו, כי עוזב הוא את עירו ואת מולדתו. עכשיו הכל הולך ולובש צורה אחרת לגמרי. הועדים שיסדה והמורשים שהושיבה יק״א כמעט בכל הערים והעירות נעשים לכח צבורי גדול, ועל ידו הולכים הנודדים ונעשים מחנה אחד, ומשנה לשנה נוצר הצנור שדרכו אפשר לבוא בדברים עם המחנה הזה ולהשפיע עליו. בשנת 1909 פנו לועדי יק״א ומורשיה 30,000 איש, ובשנת 1910—47,000 איש!

ולתוך המחנה הגדול הזה אפשר לסול עתה מסלות גם לידיעות ע״ד ארץ־ישראל. הדרך הנכונה למפעל זה היא—להספיק חומר אינפורמציוני, שיש בו ממש, לכל הועדים והמורשים של יק״א, למען יוכלו המורשים והועדים להיות לנודדים לעינים גם בעניני הישוב והעבודה בארץ־ישראל. כך עשו ועושים גם העסקנים, העוסקים בהטית הנדידה לגלבסטון. עד עתה מתקיימות עדיין הרבה ועדים, המשותפים ליק״א וליט״א. רק הועדים והמורשים, המזוינים בידיעות מספיקות ושאליהם פונים נודדים במדה מרובה, יכולים להטות לארץ־ישראל אותם הנודדים, שהם טובים לארץ ושהארץ טובה להם.

יש עכשיו יכולת לשפר גם את מעשיהן של לשכות המודיעין בארץ־ישראל עצמה ולהעמידן במדרגה הראויה להן. בארץ־ישראל הולכת ונקבעת בכל הלבבות ההכנה, כי הספקת אינפורמציות מדויקות לגולה היא עבודה חשובה מאד, עבודת ישוב במלא מובנה. בארץ־ישראל כבר יש בעין כחות צבוריים מסודרים, והועד של כל צבור וצבור יכול וצריך לדעת את המצב במקצוע שלו. יש ועד לאגודת המורים, ועד לאגודת השומרים, ועד לפועלי־יהודה, ועד לפועלי הגליל. בכל מושבה ומושבה יש ועד, הבקי בעניני המושבה. יש גם אי־אלה צבורים פרופיסיונאליים בקצת ערים וועדים להם—ועד למכררי־אותיות, ועד לסתתים וכדומה. חוץ מזה הן יש בא״י ועדים לשתי מפלגות הפועלים— ועד ל„פועל־הצעיר" וועד ל„פועלי־ציון", ושני הועדים הללו יש להם סניפים או מורשים בודדים בכל המושבות. כל הצבורים הללו וועדיהם מכירים ומודים בנחיצות לסדר את מקצוע האינפורמציה כראוי, ובכחם ובעזרתם אפשר ואפשר ליצור לשכות־מודיעין, שתהיינה ראויות לשמן באמת ולא שיהיה רק השם החשוב הזה קרוא עליהן אעפ״י שאינו הולם אותן כלל.

ואולם יסוד לשכות־מודיעין הגונות בארץ־ישראל זוהי עבודה, שאותה צריכים ועתידים לעשות יושבי ארץ־ישראל עצמם. עלינו, בני חוץ־לארץ, מוטלת חובה אחרת — להשתדל בדבר, שהידיעות המתקבלות מארץ־ישראל לא תהיינה מונחות באודיסה כאבן שאין לה הופכים, שאותן הידיעות לא תתקבלנה לבטלה אלא תחדורנה אל תוך המון הנודדים היהודים.

וכדי להמציא לנודד היהודי ידיעות מדויקות ומספיקות גם על ארץ־ישראל אין כל צורך כלל להיות דוקא ציוני רשמי, את הדבר הזה יעשה בחפץ־לב כל ועד ומורשה, הרגילים לעשות את חובתם, משום שמכירים הם את גודל האחריות המוטלת עליהם. הן בימינו אין עוד, כמדומה, אנשים, המתיחסים באיבה לארץ־ישראל, המתנגדים לכך, כי יהודים יעלו לארץ־ישראל ויתנחלו בה וימצאו בה עבודה. ואם עדיין ישנם באיזו פנות נדחות ברואים משונים כאלה, הרי יחידים בודדים הם בכל אופן, שאין לשים אליהם לב כלל. וחוץ מזה, הלא אנו יודעים, שלעתים קרובות העסקן הציוני שבעירה ומורשה היק״א אינם גם שניהם אלא אדם אחד. הנה כן, למשל, בין מורשי יק״א יש כשבעים איש, שהם גם המורשים של ועד חובבי־ציון בעריהם • בראש הרבה ועדים וגם ועדים גליליים עומדים ציונים, ולעתים קרובות גם ציונים מפורסמים.

קצרו של דבר: אפשר ואפשר להביא עתה אל המוננו ידיעות על אדות ארץ־ישראל ותנאי החיים בה. אין זו עוד עבודה קשה וסבוכה יותר מדי. נחוץ איפוא, שהעבודה הזאת תעשה ושתעשה כראוי, כי נחוצה היא מאד גם לחלק ידוע מנודדינו המרובים וגם לארץ־ישראל כולה.

יעקב כהן.

לִפְנֵי שֶׁלֶג רִאשׁוֹן.

דְּבַר־מָה עָצוּר עִם שָׁמַיִם,
דְּבַר־מָה כָּבוּשׁ בָּאֲדָמָה,
לֹא אֲדָמָה — מִרְשָׁשִׁים קָרִים
תַּחַת רַגְלַי הַנִּדְהָמָה;
הָאִלָּנוֹת כַּחֲנוּטִים,
מַלְבִּין כְּפוֹר, הָרוּחַ שׁוֹתֵק,
צוֹבֵט חֶרֶשׁ לוֹ וּפוֹסֵק...
הוֹי, לוּ שֶׁלֶג נִנְעַר אַרְצָה!

אַךְ מִי עוֹלָה שָׁם לִקְרָאתִי?
נַעֲרָה חוּמָה, דְּמוּת־חֲמוּדוֹת,
כּוֹבַע־שֵׂעָר, צַוָּארוֹן־שֵׂעָר
וּבְמוֹף יָדֶיהָ צְמוּדוֹת.
פּוֹרְחוֹת, זוֹרְחוֹת לְחָיֶיהָ
וּבְעֵינֶיהָ־רְשָׁפִים תְּיר בִּי...
שָׁלוֹם לָךְ! — וַאֲנִי בְּקִרְבִּי:
לוּ בְּיָדִי עִגּוּל־שֶׁלֶג!

— שָׁלוֹם לָךְ וּמָה לֹא תָבֹא?
— טָרוּד... — לֹא, כִּי לֹא־טוֹב אַתָּה...
וַאֲחוֹתִי הָיְתָה חוֹלָה!
— חוֹלָה? — כֵּן, וְלֹא יָדַעְתָּ...
בּוֹשׁ וְהִכָּלֵם! — אָמְנָם אֵבוֹשׁ...
אַךְ חִישׁ אָבֹא, וַדַּאי אָבֹא! —
תִּצְחַק לָהּ... וַאֲנִי לִלְבָבִי:
לוּ בְּיָדִי עִגּוּל־שֶׁלֶג!

הָלְאָה, הָלְאָה! וּבַחֲזוֹנִי:
לַיְלָה, כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֶג,
חֶדֶר חַם וְאוֹר־נִסְתָּרוֹת
וַאֲנִי מְסַפֵּר עִם הַנְּעָרוֹת...
לֹא, כִּי שְׁלוּבֵי־זְרֹעַ נֵלֵךְ,
לֵיל־אֵין־סוֹף, אֲדָמָה לְבָנָה,
נֵלֵךְ וְלֹא נֵדַע אָנָה... —
הוֹי, לוּ כְּבָר הַשֶּׁלֶג נָפַל!

(תרס"ז)

שלום־עליכם.

כִּתְבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור חמישי.

בּוֹר־שֻׁמָּן.

א.

כל נחמתה של אמי בעניה, הנותנת לה כח ואון לעמוד על רגליה, היא זו, שאחי אליהו כבר בא, ברוך־השם, אל המנוחה ואל הנחלה. חבל בנעימים נפל לו. לבור־שומן ירד לשבת. כך אומרת אמי ומרוב נחת היא מוחה דמעה מעיניה, כדרכה תמיד. מובטח לה, היא אומרת, שתהא פרנסתו מצויה לעולמים. אמנם כלהה, היא אומרת, אינה מן הכלות המעולות (אף אני סבור כן!), אבל כנגד זה זִמֵּן לו הקדוש־ברוך־הוא חותן עשיר. נחתום הוא. יונה שמו. יונה הנחתום. אופה הוא עוגות וכעכים. כלומר: הוא עצמו אינו אופה כלום. אֹפה יאפו אחרים. מלאכתו היא רק לקנות קמח ולמכור לחם. לחג־הפסח הוא אופה מצות לכל העיר. מומחה הוא לענין האפיה מאין כמוהו, ומלבד זאת יהודי קפדן הוא מטבע ברייתו ופגיעתו רעה—סכנה לעמוד בארבע אמותיו! יכול אני להעיד עליו, כי רוצח הוא. משום מעשה שהיה. פעם אחת מצאני, כשנכנסתי אצל אחי אליהו לבקרו וכבדוני שם בעוגת־ביצים. אותה העוגה עוגה חמה היתה, זה־עתה הוצאה מן התנור, והביא הרוח בכנפיו את יונה הנחתום. כדאי היה לכם לראות את פניו ועיניו של זה בשעת כעסו! אש הרציחה היתה תוססת בהן! מאותו יום ואילך אין אני הולך עוד לשם. כף־רגלי לא תדרוך על סף ביתו, לו גם יתנו לי מלוא חפני כסף וזהב! וכי ראיתם מימיכם יהודי מנוול כמותו, שסורו רע? עמד ותפס לי בערפי והשליכני אחורי הדלת והמזוזה. ולא עוד, אלא שהוסיף לי מכה נאמנה אחת ודחיפות נמרצות שתים בצד ובכתף! באתי וספרתי את הדבר לאמי. מיד נזדרזה אמי ורצה לבית מחותנה. מתכונת היתה להשיב לו כגמולו ולהריק קיתון של רותחים על ראשו — ועכב אחי אליהו בידה. אחי אליהו נהן צדק לפעלו. הוכח הוכיח לאמי, כי מתבזה הוא על־ידי, חרפה אני עוטה עליו. בכל פעם, שאני בא אצלו, הוא אומר, אני אוכל עוגות. מוטב, הוא אומר, שיתן לי פרוטה, ואלך לקנות לי עוגה במקום אחר. אמרה לו אמי, כי אין בלבו רחמים עלי וכי אין הוא חושש כלל להתינוק, שיתום הוא. אמר לה אחי אליהו, כי אפשר לו להתינוק להיות יתום; ואף־על־פי־כן אל ישלח את ידו לחטוף עוגות מתנור זרים. אמרה לו אמי, כי ישפיל את קולו מעט. אמר לה אחי אליהו, כי ירים דוקא את קולו ויצעק, למען ידעו כל באי הבית, כי גנב אני. מלת ג נ ב זו אין אמי יכולה לשמוע. פניה מתכרכמים, מלבינים ומאדימים חליפות, והיא אומרת לאחי אליהו, שיזכור ואל ישכח, כי יש אלהים שופטים בארץ. באלהים אסור להתגרות. אלהים לא יחריש ולא יתאפק. אבי יתומים הוא. אלהים יעמוד לימין היתום; אל גדול הוא, קנא ונוקם. כל־יכול הוא. אם יעלה רצון לפני אלהים, לא תשָּׁאֵר ליונה הנחתום פחות משוה עונה!... כך אומרת אמי לאחי אליהו, אוחזת היא בידי, מכה בדלת בכל תוקף, ואנו הולכים שנינו הביתה.

ב.

השומעים אתם ? אכן אסור לו לאדם להתגרות באלהים, אילו ידעתם, מה מרה היתה אחריתו של יונה הנחתום! כבר אמרתי לכם תחילה, כי הוא עצמו אינו אופה ולא כלום. אָפה יאפו אחרים. אופים אצלו שני יהודים שחורים ושלש נשים זרות, כולן לבושות קרעים ועוטפות לראשיהן מטפחות אדומות וחמות (אף־על־פי שהחום בחוץ גדול מנשוא!). ופעם אחת היה מעשה, ולא פעם אחת; אלא כמה פעמים. לעז יצא בעיר, כי בכל יום ויום מוצאים בעוגותיו של יונה הנחתום מיני חוטים, ופתילים, ופשפשים, ומכְּתַּת זכוכית. אחד הנכרים הביא בידו לבית הנחתום קוצת שערות שחורות. מפני נכרי נבהל גם יונה הנחתום, ובפרט שהנכרי איים עליו, כי יביא את הדבר עד הרָשות. עמדו לבדוק באופים ולהבחין בין שערותיהם. הגברים הטילו את הקולר על הנשים, והנשים סלקו ידיהן והאשימו את הגברים. הנשים עמדו וטענו, כי שערות כולן צהובות הן. והגברים אף הם עמדו וטענו: וכי ראיתם מימיכם גבר, ששערותיו ארוכות כל־כך? והיו מדיינים ומתנגחים אלו עם אלו, עד שנפלה מריבה בין הנשים. משנפלה מריבה בין הנשים, נתגלו כמה וכמה דברים שבצנעה: אחת מהן הפילה לתוך העריבה את שרוך־פוזמקה. חברתה שכנגדה לשה בתוך הבצק את תחבושת אצבעה הכואבת. השלישית היתה מניחה למראשותיה בכל לילה את העיסה התיפחת. זו נשבעה כל מיני שבועות שבעולם, כי שקר טפלו עליה: רק פעם אחת קרה אותה מקרה כזה, לכל היותר — שתי פעמים. ולא אשמתה היא זאת: לא היה לה כר להניח את ראשה עליו...

כל העיר היתה כמרקחה. יונה הנחתום התרוצץ כמשוגע, רצוא ושוב. לא הועילה לו ריצתו. איש לא שלח את ידו אל עוגותיו ואיש לא אבה גם לנגוע בהן. אין להן תקנה אלא להשליכן לפני הכלבים! כך נאה וכך יאה לו!

ג.

ואולם יונה הנחתום יודע את אשר לפניו. עשוי הוא לבלי־חת. עמד וגרש מביתו את האופים, את הגברים עם הנשים, ולקח לו אופים אחרים במקומם. ביום השבת צוה להכריז בכל בתי־הכנסיות ובתי־המדרשות, כי מכאן ולהבא ישגיח בעצמו על הנקיון והטוהר. מתחייב הוא לשלם קנס כדי עשרה שקלים לכל אשר ימצא במאפה־תנורו אפילו שערה אחת. מאותו יום ואילך נהרבו קוניו של יונה הנחתום. כל בני העיר פשפשו שערות בעוגותיו, פשפשו ולא מצאו. ואם מצא אדם שערה אחת והביאה לפני יונה הנחתום, עמד זה וגרש אותו מביתו. וטעם נתן למעשהו, כי הניחו את השערה בכונה תחילה, כדי לקבל מידו את עשרת השקלים, אשר הבטיח. מבין הוא מיני ערמומית אלו!... אכן בן־חיל הוא יונה הנחתום ואין דבר נבצר ממנו! אלא שרצה הקדוש־ברוך־הוא ליסרהו והביא עליו צרה אחרת. פעם אחת בבוקר קמו כל האופים אשר לו, לקחו את תרמיליהם על שכמם והלכו מביתו. נמנו וגמרו, שלא יאפו עוד אצלו בעד כל הון, אלא אם כן יוסיף להם על שכרם שקל אחד לשבוע ויתן להם רשות לילך לביתם לישון בלילה ולא ישלח עוד את ידיו להכות בשניהם. טבע הוא זה ליונה הנחתום: דבר כי נעשה ולא רוחו — מיד הוא שולח את ידיו אל שְני משרתיו. יונה הנחתום התקצף וחמתו בערה בו. הנשמע כדבר הזה? הרי הוא בעל־הבית זה ימים ושנים, ועדיין לא אירע לו, כי בעל־מלאכה ישמיעהו את דעתו וילמדהו פרק בהכאת־שנים! על הוספת שכר הפועלים לא יאבה לשמוע כל־עיקר. לכשירצה, ימצא לו אופים אחרים נאים מהם. וכי מעטים הם בני־אדם בעיר, הגועים ברעב? הלך לבקש אופים. אין אופים: אין איש חפץ ללכת אליו. מה טעם? כל האופים עשו כולם אגודה אחת: לא ילכו אליו, עד שיקבל את כל האופים הקודמים ועד שיקיים את כל שלשת התנאים הללו: א) שקל לשבוע. ב) לישון בלילה בביתם. ג) לבלי שלוח את ידיו אל שִׁנֵיהם... אשרי עין ראתה את יונה הנחתום בשעת כעסו, כשהיה רותח ומתמרמר ומעלה קצף על שפתיו, דופק בידיו על השלחן ומקלל קללות נמרצות. כמה שמחתי אז לאידו! אבל כל זה אינו ולא כלום. עיקר המעשה יבוא להלן.

ד.

יום קיץ חם. זה־עתה הבשילו אבטיחים ומְלָפְפוֹנִית. התקופה הזאת היא הטובה בכל תקופות השנה. אחריה יבואו הימים הנוראים, ימי בכי ודמעות. אל יחשוב לי אלהים לעון — אני איני אוהב את ימי הבכי והדמעות, אוהב אני את ימי השמחה. וכלום יש לך ימי־שמחה טובים מאלה, עת שהשוק מתמלא אבטיחים ומלפפונית? המלפפונות צהובים הם וריח להם כאתרוגים. האבטיחים אדומים כאש (מבפנים), והחרצנים להם שחורים, ומתוקים הם מדבש. אמי אינה מכירה בטיב האבטיחים. נותנת היא את משפט הבכורה להמלפפונות. אומרת היא, כי המלפפונות יש בהם כדי שביעה. כשהיא קונה מלפפון, היא אומרת, הריהו מספיק לשנינו לסעודת שני ימים; לפת־שחרית, לפת־צהרים ולפת־ערבית. מה שאין כן אבטיח. האבטיח, היא אומרת, אינו ענין אלא לַלְקָקָנים. ממלא הוא את כרסך מים, ושכרך יוצא בהפסדך. סבורני, שטעות היא בידה. אלמלי הייתי מלך, כי־אז אכלתי כל השנה כולה רק לחם ואבטיחים בלבד. אין בכך כלום, שמלאים הם חרצנים הרבה. אבטיח הגון, כשתנענע אותו אילך ואילך — מיד נופלים מתוכו כל החרצנים בבת־אחת, ואתה קום ואכול מתוכו ככל אשר תאוה נפשך! ואולם ראו־נא גם ראו: הרביתי שיחה באבטיחים והסחתי את לבי מעיקר המעשה. פתחתי בחותנו של אחי אליהו, ביונה הנחתום. חמת־אלהים נתכה עליו. איש לא קוה, כי אחריתו תהיה מרה כל־כך. הגיעו בעצמכם: יושבים אנו שנינו, אני ואמי, ואוכלים פת־שחרית — לחם ומלפפון. והנה נפתחה הדלת ונכנס אחי אליהו ובידו חומש, החומש של אבא. אחריו נגררת ברכה אשתו. בידה האחת אוחזת היא צוארון של עור־שועלים וזנבות לו, ובידה השניה — מַשְׁמֶרֶת של פח. משמרת זו מהי? מין כלי, שמוציא את המרק וקולט את האטריות. פני אחי אליהו חורים כפני מת. פני גיסתי ברכה אדומים כאש.

— חותנתי, באנו אליך לגור בביתך, — אומרת גיסתי ברכה.

— אמא, יצאנו נקיים מנכסינו. — אומר אחי אליהו.

שניהם יושבים ובוכים, ואמי עוזרת על־ידם. מה היה מעשה? האם ביתם עלה על המוקד? או גרש גרשום משלחן אביהם? לא היו דברים מעולם! חותנו של אחי אליהו, יונה הנחתום, עמד פתאום. היינו: פשט את הרגל. ובאו הנושים ולקחו את כל אשר לו והציגוהו ערום כיום הולדו. מחוט ועד שרוך־נעל לקחו הנושים, את כל הבית פנו, וגם את הבית עצמו החרימו. ולא עוד, אלא ששלחוהו בכביד משם. כלומר: נטלוהו, אותו ואת אשתו ובניו, והשליכוהו אחורי הדלת והמזוזה.

— אללי לי! — אומרת אמי וסופקת כפיה: — לאן נסתלק כספו? הלא עשיר היה!

ענה לה אחי אליהו ואמר, כי ראשית לא היה עשיר כלל, ושנית... ואולם כאן נכנסת גיסתי ברכה בדבריו ואומרת, כי אביה היה דוקא עשיר גדול, הלואי ועלה בחלקה רק החצי מכל

הונו — ומצא לה. אלא מאי? התונתה אכלה את כל כספי. חתונתה עלתה לו בדמים מרובים! אוהבת היא לדבר כל הימים על חתונתה... בכל פעם, שהיא באה לביתנו, אינך שומע מפיה דבר, אלא על חתונתה בלבד. חתונה כחתונתה, היא אימרת, לא היתה בכל העולם! איתם מיני המאפה, שהכינו ליום חתונתה, ואותו הבשר הצלוי, שאכלו ביום חתונתה, ואותם הרקיקים וְהַטְּרִיּוֹת ועוגות־הדבש והפשטידות והלחמניות וכל מיני המרקחת — עין לא ראתה!.. לפי־שעה נשארה ככלי ריק, אין לה בלתי־אם הצוארון עם הזנבות והמשמרת אשר בידיה. כסף הנדוניה, שהבטיח אביה, ודאי שהלך לטמיון. אחי אליהו עוד הוסיף עליו נופך משלו: את כל בגדי־השבת לקחו ממנו, ואת הטלית, ואת הכרים והכסתות, וגם את השעון בתוכם. עכשיו נקי הוא ואין לו כל. אמי הרעישה עולמות. הוי, גדול אסונה מנשוא! מי מלל לה לעת כזאת? הרי עד עכשיו קנאו בה כל בני העיר, שזכתה לשדוך אשר כזה! אין זאת כי עין רעה פגעה בה, או היא עצמה לא נזהרה אז בלשונה והביאה קללה על ראשו!... אם כך ואם כך, היא אומרת, והרעה הזאת נגעה עד נפשה יותר מכולם. לבור־שומן התאותה!

— השומן נמס ונזל, והבור נשאר ריק כשהיה. לעת־עתה, בני, שב בביתי, עד שיראה אלהים בענינו וירחמנו...

כך אומרת אמי ומְפַנָּה לכלתה את מטתה — את הכלי האחד, אשר נשאר לנו לפליטה מכל כלי־ביתנו.

שמאי.

בְּעָרִים וּבַעֲיָרוֹת.

IV.

לא עליכם, חביבי הקוראים, מכאוב כמכאובי:

רואה אני בצערם ודמעותיהם של עשרות אלפים מאחי היהודים, היושבים בערי השדה, ואין אני יכול להשתתף בצערם.

בוכה העם לשמותיו ולשמות אבותיו; דמעות נגרות מעיניהם ואנחות פורצות מלבותיהם. — ולבי אני דומם כאבן, לא יחוש ולא ירגיש בצרה.

עומד העם ומרעיש עולמות על הגזרה הנוראה אשר נגזרה על ישראל ואשר רוב צבורנו — על כל פנים בערים הגדולות — אינו יכול לעמוד בה; עומדים עשירינו־אלופינו, נאורינו־מדריכינו וסופרינו־מאורינו וקובלים על השוטרים, הנוגשים בהם לשנות את שמותיהם, אשר הרגלו בהם ולהקרא בשמות אשר קרא להם בהולדם, — ולבי רחוק מן הצער והצרה, השאון והקובלנה, ועומד אני פרוש מן הצבור האבל הזה.

נאנחים האבות ונאנקים הבנים: וי להאי שופרא, חריטון מירנוביץ, אשר ינטל מאתנו!

ומטפס האב הנאנח על הסולם, פושט את ידו אל השלט התלוי על גבי חנותו ובית מרכולתו, מורידו ארצה ונותן את עיניו הנוצצות מדמע באותיות הזהב „חריטון מירנוביץ", קורא ונאנח, נאנח ומותק..

ופושט הבן הנאנק את ידו אל תוך אמתחת כתביו ותעודותיו, פורש אותן על השולחן, נועץ את עיניו המלאות יאוש בשמו המפורש: „טריפון חריטוניץ"... וקשה עליו הפרידה מן השם הזה כפרידת הנשמה מן הגוף, קורא ונאנק, נאנק ומוחק... כך נגזרה עליו...

וככה תעשה האם, וככה תעשה הבת וכל בית ישראל אבל יאבל, כי גזרה גדולה ונוראה נגזרה עליו ממרומים ואין אומר השב.

ואני עומד כחתן בין האבלים הללו, ויש אשר אצחק בקרבי למראה הדמעות הנגרות כמים, ויש אשר גם קללה התרוצץ בפי למראה האזנים, אזני עבדים, הנרצעות אל מזוזות פתחי אדוניהם ולשמע הדברים:

— אהבתי את אדוני, את שמו ואת כל אשר לו — אהבתי...

ועומדים העבדים הנרצעים מחנות מחנות מאודיסה ועד ארחנגלסק, ממינסק ועד טומסק, עומדים — וקינת־עבדותם בפיהם:

— עשה למען שמנו!

ובאים הרבנים מטעם חסרי־הטעם, ובאים הסופרים החכמים חסרי־החכמה וכותבים מאמרים וספרים שלמים, והמאמרים והספרים מלאים סנגוריה והוכחות וראיות מהימנות שאין עליהן פירכא, כי שמות קדושיהם — שמותינו, יחוסי אבותיהם — יחוסינו, ובכן — — עול גדול נעשה לנו לגזור עלינו גזרה זו, שאין רוב צבורנו יכול לעמוד בה.

והרבנים והסופרים והחכמים הלא ידעו היטב, כי לו היו באמת כל החריטונים, הטריפונים והמירונים שמות עבריים, ודאי היו אחינו נמנעים מלקרוא לעצמם ולבניהם בשמות האלה. ואם כן כל אותו הפלפול המגוחך למה הוא?

אם לבטל את הגזרה, הלא יש דרך קצרה:

יקומו נא עשרות אלפי החריטונים אשר בקרבנו ביום בהיר אחד, יעמדו נא נגד כל קהל עדת ישראל שבגולה ויתחרטו על מעשיהם ויקבלו על עצמם ועל זרעם, כי מהיום והלאה לא יקראו עוד בשמות זרים ויסירו חרפה מעליהם ומעל עמם.

ואז היתה גזרת השמית בטלה מאליה.

אך כי יבכו וכי יילילו וכי יאנחו — יכול לא אוכל להשתתף בצערם.

וכי יבכו יהודי בברויסק על אשר יגבילו את מספר ילדי היהודים בגימנסיה הפרטית אשר בעיר — אשמע את צעקתם, אראה את דמעותיהם, אך דמעתי לא תבוא להוסף על שלהם.

הכל יודעים, כי באותו בית־הספר הפרטי לבנים שמונים למאה מן התלמידים ילדי היהודים המה. ושם באותו בית־ספר, או גימנסיה, יש מורה, המשלכת שקוצים על היהודים ועל תורתם, על מנהגיהם ועל דתם, ולא עוד, אלא שהיא מסיתה את הילדים לשמד ו„באותות ומופתים" היא מוכיחה לילדי היהודים, כי אבותיהם צמאים לדם אדם ומשתמשים בדמם של ילדים נוצרים לצורך דתם — הכל כמו „שגלוי וידוע".

ואת מעשיה אלה היא עושה ואת דרשותיה אלה היא מטפת ברבים, באספות התלמידים, והיא מסיתה את הצבור ואת היחידים כי יפנו עורף לעמם ולדתם.

נבלה היא אשר תעשה בישראל!

והנבלה היא, כמובן, לא מצד המורה המסיתה את ילדי העברים לכפור בעמם ובאלהיהם: לא לחנם שונאה־ישראל היא. אך נבלה היא מצד היהודים, מצד אבות התלמידים, מנהיגי העיר ו„תַּרְבִּידִיה", העוסקים בבחירות רבנים, בעריכת דלטוריות על הבחירות ויתר עניני העדה, — המה כי יעברו בשוויון־נפש על ההסתה, שמסיתים את בניהם לשמד, והיו המה עושי הנבלה!

ובכל זאת ישימו יד לפה ואין הדבר נוגע אל לבם.

אך כמעט הגיעה לאזנם השמועה, כי באותו בית־ספר אומרים להגביל את מספרם של התלמידים מבני ישראל, והנה אספות, והנה צעקה, והנה שתדלנות וקובלנות, וסנגוריה ומליצות, הכל, גם האבות וגם הבנים, מתמוגגים בדמעות.

האנוד להם? האשתתף בצערם?

או האשתתף בצערם של אלפי האכסטרנים שלנו, הממלאים את עירות ישראל ורחובותיה דמעות, על אשר לא עלתה בידם להגיע אל מטרתם — אל הדיפלום?

הנה אשר כותב לי אחד מהם:

„תשע שנים כסדרן עבודת עבד עבדתי יומם ולילה והכינותי את עצמי להכנס לבית־מדרש עליון, שלש פעמים עמדתי למבחן ואך פעם אחת, לפני ארבע שנים, נצחתי את הבוחנים וקבלתי תעודה לשש מחלקות הגימנסיה. השנה כבר הייתי מזומן לתעודת בגרות, — והנה ניתכה עלי גזרת קאסו. עתה טובע אני בים ומתאבק עדיין עם הגלים הזדונים. אל החוף אשר ממנו יצאתי לא אוכל לשוב — כי לא אמצא בו עוד חפץ, וגרי החוף ההוא לא ימצאו חפץ בי, גבי כפוף, עיני כהו, לַחַ עצמותי כבר יבש וכחוש אני — כמו שאומרים אצלכם — כגרוגרת דרבי צדוק, התורה אשר במעי לא תפרסני שמה — אם לא אהיה מוכתר בתעודת בגרות. ואל החוף השני לא יתן לי קאסו לגשת. ויש אשר אומר לנפשי: הן כל תשע השנים אשר עברו עלי, במים זרים שחותי, ולמה אתאבק עם הגלים? מדוע לא אכוף את ראשי ולא אטבלהו פעם אחת במים, שבהם שחותי כל הימים? למי אֶ־ע בזאת? אך באמרי להרכין את ראשי ואימה תתקפני, ירא אני את הרעש, אשר יקימו היהודים על כל אשר ירכין את ראשו לבוא במים המטהרים. ובכן — — — האומנם תרעשו באמרי להתיר את הכבלים, אשר אשא מיום הולדתי? התירו אותם אתם. האין לי הצדקה לבקש כזאת מידכם? הן לא בריו: כי אם ברמעות כותב אני את דברי“...

והדברים האלה אמנם נגעו עד לבי. צר לי על עמי כי אלפי בניו מקריבים את עצמם למולך, לאלהי הפרנסה בעודם באבם, ומנפש עד בשר המה כָּלים להבל ולריק.

ורבים, רבים הם בתוכנו, אשר צללי־אדם אלה יעוררו בקרבם מחשבות רמות על ההשכלה הרוממה ועל רוח היהודי השואף אל על ועל „קרבנות המחים“, שאנו מקריבים למען הגיע לעולם האצילות הזה, ובצערם של הקרבנות האלה המה משתתפים ואתם יבכו רב בכי.

ואני, עבדכם בן אמתכם: גם בכה לא אוכל, גם להשתתף בצער לא אוכל, לא אוכל.

לא עליכם, חביבי, מכאוב כמכאובי...

פרופ' ד"ר דוד נוימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה

שֶׁל

רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

הֶעָרָה כְּלָלִית.

(המשך.)

הפרט הזה חשוב מאד, מפני שהוא יוצא ללמד כמעט על כל הספרות המדעית החדשה העוסקת בפילוסופיה היהודית של ימי הבינים, תחת אשר היה להם להמחברים לנסות לרדת לסוף דעתם של הפילוסופים שלנו, הרי הם יוצאים „לצוד ציד“, למצוא „מציאות“ ולזכות ב„מקורות“ מן ההפקר הגדול — הספרות הערבית. אמנם ודאי חשוב הדבר מאד לגלות את המקורות, שכהם שאב פילוסוף זה או אחר את היסודות, אשר עליהם בנה את שיטתו, או את היסודות שהכניסם לתוך השיטה שלו. אלא שבספרותנו המדעית החדשה נעשה דבר זה למין מלאכה שאין בה שום חכמה, למין עסקנות מיכנית, העשויה להוליך תועה את הסופרים והקוראים יחדו. העיון, מחשבה, ציור, או מליצה, שמטבע יהודית הם מן הימים היותר קדומים של האומה אינם ולא כלום, עד שימצאו „מקור“ להם באיזה ספר ערבי. למצוא את הכל, הכל ממש, באיזה ספר ערבי, זו היא התביעה ה„מדעית“ בימינו. הרמז היותר קל באיזה ספר ערבי מהוגן וחשוב הוא למחברים יותר מתורה שלמה בספרות ישראל סבא: במקרא, בגנוזים, בתלמודים ובמדרשות.

מן המין הזה הן „מציאותיו“ הערביות של הרד"ק. למשל: „אלמלי הלך־רעיונו זה (של הלוי) הדומה לזו של גאזאלי... כי אז היינו מחכים, שהלוי בהערצתו המוחלטת שהוא מעריץ את דברי המקרא, לא ירחיק מאלוה גם את המבטאים הגשמיים... אלא שהאזהרה המפורטת בעשרת הדברות ומשפט השכל... מוחים בכל תוקף נגד דעה כזו (אטטריבוטענלעהרע, ע' 138—139). הגעו בעצמכם, האזהרה המפורשת במקרא בצרוף המשפט הבהיר של השכל—כל זה אינו מספיק, וצריכים אנו דוקא לגאזאלי, שילמד את הלוי דעת, שצריך להרחיק את ההגשמות מאלוה! או משל אחר: „האמונה בדברי הנביאים היא גם אחת מתורותיהם של „האחים הטהורים“ (חברה פילוסופית בבגדד וסביבותיה במאה העשר). הנבואה היא אחד העקרים היותר מהותיים של היהדות, חכמינו הקדמונים קבעו ברכה מיוחדה: „הבוחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת“. אבל כל זה אינו מקרר את דעתו של הרד"ק, שהרי הוא הצריך ללמוד את חשיבותו של עיקר הנבואה דוקא מתוך ספריהם של „האחים הטהורים“ מפני—שכתבו ערבית! או: הלוי צריך היה דוקא לתורתו של גאזאלי, כדי ללמוד מתוכה, שאי אפשר לו לאדם למצוא מעצמו את טעמי המצות. מה בכך אם הענין הזה נאמר ונשנה בספרות ישראל העתיקה במקומות אין מספר? הלא ספרות ישראל זו אינה כתובה ערבית!

[בענין „טעמי מצות“ עין, למשל, בבלי ברכות ל"ג, ע"ב; ר"ה ט"ז, ע"א; יומא ס"ז, ע"א; סנהד. כ"א, ע"ב. דרך אגב: צריכים אנחנו להבחין בין „טעמי תורה“ במובן המשמש בסנהדרין כ"א, ע"ב, ובין „טעמי תורה“ במובן המשמש בפסחים קי"ט, ע"א, ששם מעלים את הדרישה בטעמי תורה למצוה גדולה. במקומות הנזכרים למעלה דנים בטעמי מצוות, בעוד שבפסחים דנים בטעמי תורה בכלל. טעמי תורה במובן זה הם מדרש הלכה (או גם אגדה), כלומר לדרוש את הכתוב, כדי להוציא ממנו את ההלכות (או גם רעיונות אגדיים). אמנם, ביומא מ"ב, ע"ב וגם במקומות אחרים צריך לפרש את המליצה „רבי שמעון דריש טעמא דקרא“ במובן טעמי מצוות, ואולם המחלוקת, אם דורשין טעמא דקרא או לאו, אינה באה אלא במקום, שהכתוב עצמו נותן טעם לאיזו מצוה, וענין המחלוקת אינו אלא, אם מותר לנו לדון דין בעצמנו ולמעט מכלל המצוה נדונים כאלה, שאין טעם הכתוב מתיחס אליהם.]

ומדוע נכנס הרד"ק לתוך „דחוקים“ כאלה, כדי למצוא נגיעות בין הלוי וגאזאלי? הדבר פשוט למאד: מפני שאי אפשר היה לו למצוא איזו השקפה חשובה אפילו כמשהו המשותפת לגאזאלי והלוי, וזה נתן להאמ־

לא רק בנוגע לאותם יסודות הפלוסופיה של הלוי, שבאמת יסודות שיטתו הם, כאשר בארנום בהרצאתנו, אלא גם בנוגע לאותם הצללים הדמיוניים, שהרד"ק עצמו האמין, שהם הם מחשבותיו של הלוי. באמת אין בידו של הרד"ק להביא שום מראה מקום בספריו של גאזאלי, שיש בו איזה רמז להשקפותיו השיטתיות של הלוי;—אין גם אחת. אמרתי „אין גם אחד" אבל הרד"ק עצמו האמין, שמצא מקום אחד (אחד ולא שנים) מן המין הזה, והוא המאמר על התארים שאינם אלא יחסיים, מבלי להיות גם מעשיים (ע' 143,66). אכן גם אם נעלים עין מן האמת, שבמקום הנדון אין גאזאלי אלא מביא את השקפותיהם של הפילוסופים, הלא אי־אפשר לנו להודות, שיש כאן לפנינו איזו נגיעה חשובה בין גאזאלי והלוי. נקח נא את תוכן הדברים שהביא הרד"ק מספרו של גאזאלי „כונות הפלוסופים". בנוגע להתארים שהם רק יחסיים, אותם שבדברי גאזאלי שונים הם במינם מאותם של הלוי. אלה האחרונים הם „תארי הרוממות". אם בן אדם מרגיש בלבו את רוממותו של אלוה על כל הענינים האנושיים והוא מבטא זה בשפתיו על ידי איזה מבטא לשוני, עדיין אינו קובע על ידי זה שום יחס מתהפך בינו ובין אלוה. לא כן במשל שהביא גאזאלי: ראובן שנה את מקומו ביחסו לשמעון על ידי מה שפנה מימינו של זה והלך לשמאלו. בנדון זה עדיין יש כאן יחס מתהפך, אחרי שגם יחסו המקומי של שמעון לראובן נשתנה; שהוא עתה לימינו של ראובן, אחרי שהיה לשמאלו מקודם; טעם הדבר הוא פשוט מאד: כראובן כן גם שמעון עומד תחת ממשלת יחס המקום והזמן, ובאמת יש כאן יחס מתהפך, אם כי שמעון לא זז ממקומו כלל. וכנראה גם הרד"ק בעצמו הרגיש בזה אחר כך (עמ' 154,94).

והנה במראה מקום היחיד והמיוחד הזה, שמצא הרד"ק בספריו של גאזאלי, יש כאן עוד שאלה אחת, וחשובה היא. בהמשך הדברים אנו קוראים:

„הרביעי: המטיב, והוא ישוב אל צירוף העצם אל פעל יגיע מאתו. וזה, אמנם, אפשר לקיימו בראשון (־באלוה), ואפשר להרבות התארים בו בצדדים מתחלפים אל הפעולות המגישות (המגיעות) מאתו; וזה לא יחייב רבוי בעצמותו, כי לא ישוב אל תאר בעצמות".

אי־אפשר להיות מסופק ברבר, שהדברים האלה מבטאים את החילוק שבין תארי העצם ובין תארי היחס והפעולה („צירוף" שבכאן הוא במקום „יחס" שלנו), ואנחנו כבר ראינו. עד כמה חשובה ההתחלקות הזאת בשיטתו של הלוי. והנה, כמובן, אי־אפשר להראות על הענין הזה כעל נגיעה חשובה בין גאזאלי ובין הלוי, ביחוד אין כאן שום סימן לדבר, שהלוי תלוי בנוגע לדעותיו בגאזאלי, אחרי שכבר ירענו, שההתחלקות הזאת מסוגננה ועומדת היתה מאות בשנים לפני גאזאלי (שהיה בן דורו הזקן של הלוי) והלוי, וביחוד, אחרי שגאזאלי אינו אלא מביא את „כונות הפלוסופים", שלרוב הוא מתנגד אליהם. ואולם הרד"ק, שאינו נזקק למצב הדברים כמו שהם והוא מביא את הדברים האלה לראיה, שהלוי תלוי בגאזאלי, מה ראה על ככה להבליע את הנגיעה החשובה הזאת שבין הלוי ו„מקורו הראשי" תחת עטו? התשובה קלה ופשוטה: לפי דמיונו של הרד"ק אין הלוי נזקק כלל להחילוק שבין תארי העצם ותארי הפעולה. וכאן יש מקום לשאול: אם הרד"ק לא מצא אלא מראה מקום אחד בספרו של גאזאלי, שאפשר להביאו במגע עם דבריו השיטתיים של הלוי, והמראה־מקום היחיד הזה מסגנן את החילוק החשוב הזה, אשר הכחשתו ובטולו הם תקפו של הלוי בתורת התארים (עין למטה) — האיך אפשר היה להרד"ק לעמוד על דעתו, שהלוי תלוי בגאזאלי, אחרי שמצא לנכון להעמיד ביניהם חילוק יסודי בענין חשוב ונכבד כזה של התחלקות התארים לתארי העצם ותארי הפעולה?

ובכן סוף סוף אנחנו באים לידי כך להתוכח עם הרד"ק לכל הפחות על הענינים הראשיים של תורת התארים בשיטת הלוי:

הרד"ק רחוק היה כל כך מלראות את יסודות הפילוסופיה של הלוי, שלמפרע אי־אפשר כלל לקוות. כי ישפוט נכונה בנוגע לתורת התארים שלו. בראש וראשון אין להרד"ק שום מושג כל שהוא ממחקר התארים בבחינת ה„מוטיף" הפילוסופי והספרותי בכמה וכמה ספרים חשובים בשדה פילוסופית ישראל. ובנוגע להתחלקות התארים הנה היה כאן עוד מסך מבדיל אחד בין הרד"ק ובין ההבנה הנכונה של תורת התארים להלוי. הר"ק לא היה רואה את החילוק שבין התארים הראשוניים והשניים, ועל כן הוא הולך ומגבב טעות על גבי טעות בפרשו את תורת התארים של בחיי וגבירול, שעליהם יסד הלוי את שיטתו הוא. מכאן—מוצא להטעות הראשונה, לא תאומן כי תסופר, שהרד"ק נכשל בה תיכף בתחלת הרצאתו. בההתחלקות לשלש כתות של תארים. תארי היחס והפעולה, תארי היחס שאינם תארי הפעולה והתארים הראשונים (או השליליים בלשון של הלוי), רואה הרד"ק „התחלקות מקיפה את כלל התאריים האלהיים כולם" (עין 148). וכאן משתאה הקורא, היודע מה שלפניו, ומחריש לדעת: והתארים „חכם ויכול", שאינם כלולים בההתחלקות הזאת, מה תהא עליהם? האם עומדים המה מחוץ לכלל התארים האלהיים? ומלבד זה ההתחלקות הראשית הלא היא בין מדות, התלויות בשם „המפורש", ובין שאר התארים, שאינם תלויים בשם המפורש. ומאחר שאלה האחרונים הם הם שלש הכתות הנזכרות, הרי גלוי הדבר, ששלש הכתות האלו אין מקיפות את כלל התארים האלהיים! אבל הרד"ק מצא לו דרך נפלאה מאד לצאת מן המבוכה. לפי דרכו להרוס בידים את המסגרת השיטתית שנתן הלוי לדבריו בענין זה ולחתוך אותם חתיכות חתיכות ולערבב אותן זו בזו, הוא גוזר ואומר, שהחלק השני של הדברים הנדונים (מ"ב, ב' מן „אבל המדות התלויות בשם המפורש" וכו') אינו שייך לתורת התארים הפילוסופית של הלוי (עי' למעלה). וגם „היוצא מן הכלל הזר הלז" (עין ע' 152,91), כלומר התאר „חכם לבב", שהלוי מטעימו כל כך, לא הספיק ללמד את הרד"ק דעת, שהוא הולך ותועה בתהו לא דרך. הקורא בספרי הרד"ק בכלל בעיון, אי־אפשר לו להעלים עין מן העובדה, שההערות שלו בשולי הדף כתובות „לאחר זמן", והן מין „הערות מלומדות", שאינן באות בשום קשר אורגני עם ההצעה עצמה. (הנה כן, למשל, בספר „שטודיען איבער גבירול", שיצא לאור אחרי מותו של הרד"ק, יפקד מקומם של מראי מקומות להוצאה השלמה של הספר „מקור חיים" בתרגום רומי, חוץ מאחדים מהם, ואין ספק בדבר, שעתידים היו לבוא לאחר זמן בתור הערות). וגם כאן הרי לפנינו הערה של „לאחר זמן" מן המין הנזכר: אם מקבילים אנחנו את ההערה 91, ע' 152, להההערה בפנים הספר עצמו, ע' 163—164, שהיא בוראי אינה אלא הוספה לאחר זמן, ולההערות 117, 118, אז יגלה הדבר, שהרד"ק כבר סלק את ידו מכל הענין הזה. ולא היה זה אלא לאחר זמן, אז יגלה שהחלק האחרון של מ"ב סימן ב', שנתעלם מעיניו לגמרי בשעה שהיה כותב את גוף ההצעה, „הופיע על אופקו" והפריע את מנוחתו. או אז מצא את הפרוש הנכון בדברי מוסקטו ובדברי של Stoekl, ש„חכם" צריך להשיג בבחינת תאר עצמי". אבל בשעה זו כבר היה, כנראה, רחוק מאוד מכל הענין מלראות,

שההערה הזאת אינה אלא סותרת את כל הצעתו ועוקרת אותה משורש. גם „ההתחלקות הכפולה", שהרד"ק, ככל המחברים שקדמוהו, לא מצא בה את ידיו ורגליו יכולה היתה להוליך אותו אל הפרוש הנכון של כל הענין, לו עצר כח לעזוב את דבריו מכל וכל ולהציע את כל הענין מחדש, תחת לעמוד על דעתו ולסמוך את הצעתו הרעועה והסמוכה בקנה רצוץ על ידי ההנחה הזרה, שהלוי כותר את שיטתו על ידי „יוצא מן הכלל זר" וכיוצא בו.

ומאחר שהיסוד אשר בנה עליו רעוע הוא מעיקרו, אין להתפלא שכל דבריו של הרד"ק ע"ד מקומו ההסטורי של הלוי וחלקו בהתפתחות תורת התארים בישראל אינם אלא דמיונים ריקים מופרכים מעיקרם.

(סוף יבוא.)

ח"י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרָפִיּוֹת.

פינחס שיפמן. בכורים. חריסטומטיה ספרותית־חנוכית למקרא ולמוד בשביל בני הנעורים. נועדה למחלקות העליונות שבבתי הספר והחדרים. — ווילנה, תרע"א.

הספר הזה עושה רושם מיוחד קודם כל בחיצוניותו: ספרים גדולים ו„עבי־הכרס" כאלה מצוים בספרות הישנה, הרבנית; אבל בספרות העברית החדשה, ובפרט במקצוע ההשכלה והלמוד, יוצא ספר בתבנית כזו בפעם הראשונה. אנו מעירים על הדבר לא מפני חדושו הפורמלי בלבד, אלא מפני שלדעתנו יש לזה חשיבות ממשית. רגילים אנחנו להצטער על עניות ספרותנו, קובלים אנו על מעוט הכחות היוצרים אשר לנו, על ירידת הכשרונות וכו' — והנה לפנינו חריסטומטיה, רק חריסטומטיה, עברית, המכילה בקרבה רק ראשי פרקים מיצירות ספרותנו החולונית. ויש בה כאלף עמודים בפורמט גדול — ממש מסכת תלמודית! ספר ענקי כזה יש בו על כל פנים כדי לעורר רגש של הנאה בקורא העברי ולהמתיק קצת את מרירות מחשבותיו האמורות.

ובנוגע לעצם הענין ודאי צריך להכיר טובה למר שיפמן בעד מפעלו המועיל והנחוץ מאד. עד כה, במשך כמה שנים, היה שוק־ספרותנו מספיק בשפע רב רק מזון לילדים קטנים, רק ספרי־למוד למתחילים, עד שאפשר היה לחשוב, שכל ידיעת השפה העברית צריכה להצטמצם במסגרת פעוטה של „אלפא־ביתא" ושל „אחרי אלפא־ביתא" וכדומה לזה; לדרישתו של הקורא הצעיר, היודע כבר את השפה והזקוק לחומר ספרותי הגון, לא הושם לב. לקורא כזה נחוצה חריסטומטיה ממין אחר, קובץ פרקים גדולים ושלמים מיצירות טובי הסופרים, כמו שהדבר נוהג אצל כל אוה"ע. עכשיו בא מר שיפמן ומלא את החסרון הזה בספרו „בכורים".

המחבר הכניס לתוך ספרו דוגמאות מכל מקצעות הספרות, בשיר ובפרוזה, מיצירותיהם של יותר מחמשים סופרים עבריים, שכמעט כולם הם בני התקופה החדשה, מלבד שנים־שלשה (כמו מיכה יוסף לבנזון, יהודה ליב גורדון ופרץ סמולנסקין, המתיחסים על התקופה הקודמת). רובו הגדול של החומר הוא, כמובן, מן הספרות היפה; ואולם חלק הגון מוקדש בספר גם לפובליציסטיקה ולמדע (בהמחלקות: „ספרות ואמנות", „הסטוריה", „תרבות ומדע") וגם לספרות הרבנית (בהמחלקה: „מאמרי חז"ל ודברי מוסר"). ויפה עשה המחבר, שהביא את כל החומר הזה לא בדמות פרורים קטנים אלא הביא פרקים פחות או יותר שלמים, שיש בהם כדי לתת להקורא מושג נכון על נושאי המאמרים, ומה גם שהמאמרים יש להם ערך ספרותי גם כשהם לעצמם. בכלל מוצאים אנו בחריסטומטיה שלפנינו חומר עשיר ורב ענין הן מצדו הספרותי והן מצדו החנוכי־הלמודי, ספר שכזה ודאי „יש בידו לקשר את נפש התלמיד אל ספרותנו", כמו שמעיר המחבר בהקדמתו, ולא רק את התלמיד, אלא גם לסתם קורא עברי, שאין דרכו לחזור אחרי ספרי קריאה מיוחדים, נותן קובץ כזה את היכולת להתקרב אל הספרות העברית ע"י דוגמאות מרובות מתוך יצירותיה המובחרות ולעמוד על אפים האמנותי של הסופרים עצמם.

ואולם בנוגע לפרטים אחדים אפשר למצוא גם מגרעות ושגגות ב„בכורים". הנה כן, יש להתפלא על שמר שיפמן מביא דברים מהורגמים בחור מקוריים. ואפילו אם נניח, שמנקודת ההשקפה הפדגוגית בכלל אחת היא לנו מהיכן נלקחו גופי המאמרים, — הנה אין לשכוח, שחריסטומטיה מטיפוס כזה אינה באה בעיקרה אלא להעמיד את הקורא בה על מהותה וערכה של הספרות העברית, כאמור, ולפיכך נחוץ שידע הקורא לנכון את אשר לפניו ולא יטעה לחשוב, כי הדוגמאות משירי פרוג, למשל, או מספורי וואלין, ספקטור וכדומה הן יצירות עבריות מקוריות ולא תרגומים, אחר שבעל ה„בכורים" לא די שאינו מזכיר את שמות המתרגמים אלא שאינו מציין גם את עצם העובדה — שהיצירות האלו בכלי שני ניתנו, ומכש"כ שאין להביא את הקורא לידי טעות בנוגע לסופרים לועזיים: בעמ' 204 אנו מוצאים מאמר של איזה „איגן לירש". וכי סופר יהודי הוא זה? ואם אינו סופר יהודי—מה ענינו לכאן, לחריסטומטיה שבאה להמציא לנו דוגמאות מיצירות הספרות שלנו? ערבוביה כזו ודאי נוטלת משלמותו של הספר, שמחברו מעיד עליו, שמטרתו היא לקשר את נפש הקורא לספרות שלנו.

וחוסר־שלמות אנו מוצאים גם בפרטים אחדים אחרים. בשעה שכל החומר מן הספרות היפה חבר ע"י דוגמאות של פרקים גדולים ואף ספורים שלמים, הרי פתאם נדחקו ובאו לכאן גם שני קטעים פעוטים, בני שורות אחדות, מאת אברהם רובינזון (עמ' 155,413), ואין אנו יודעים כלל, בשל מה זכה לזה אותו סופר. ועוד זאת: הרוב הגדול של המאמרים מצורפים להם באורי מלים חוץ—מן הדוגמאות של הספרות הרבנית, כלומר דוקא הדוגמאות ההן, שיש בהן דברים קשי־הבנה (לדוגמא, בהפרק מ„מבחר הפנינים": „מות במדוה השתיקה ואל במדוה הדבור"; בהפרק „מספר המדות": „תכלית כל טוב הוא התמדת הנפש במציאות"; וכאלה הרבה). וכי אפשר לתת פתגמים פילוסופיים כאלה בלי באור מספיק בספר, הנועד לבני הנעורים? אגב נעיר גם על זה: אחר הדוגמא „מספר המדות" בא מראה־מקום — „לר' יצחק הלוי סטנוב", ואולם שאר הפרקים ממקציע, זה (מ„חובת הלבבות", מ„מבחר הפנינים" ועוד) לא זכו שיקראו עליהם שמות מחבריהם, מדוע?

עצם בחירת החומר עלה יפה ב„בכורים" בהתאמה אל המטרה החנוכית של הספר וגם ביחס למחלקותיו הפורמליות: „בבית", „בבית הספר", „החברה" וכו'. אבל המחבר נתן מקום גם לבעל־דין לחלוק. מלבד הקטעים של א. רובינזון, שכבר הזכרנום, אנו מוצאים בספר עוד מאמרים ושירים אחדים, שערכם האמנותי והספרותי אינו חשוב ואפשר היה להשאירם במקום שהם מבלי להכניסם אל הספר שלפנינו. ולעומת זאת יש סופרים

חשובים, שהמחבר קבע בספרו מקום לדוגמאות דוקא לא מן המובחרות שביצירותיהם. משל ב ר נ ר, למשל, לקח המחבר דק דבר קטן אחד: „העברת הגביל", בעוד שנקל היה למצוא בכתבי הסופר הזה דברים יותר מצוינים וחשובים, ביחוד התמונות הנפלאות שלו מחיי הילדות (מספוריו „שמה", „פעמים", „בחורף" ועוד), השייכות ליצירות המשובחות ביותר שבספרות העברית.

כבר אמרנו, שמר שיפמן לא הסתפק בתקופה החדשה בלבד והכנים לתוך ספרו גם מעט מכתבי הסופרים „הראשונים". ואם כן, מדוע יפקד מקומם של סופרים כמאפו ורמ"א גינצבורג, שבכתביהם אפשר היה למצוא בנקל חומר הגון, המתאים למטרתה של החריסתומטיה המבוקרת? בכלל, נוח היה לו לספרנו זה אלמלי חסרו בו קצת מן השמות „החדשים", שזכו להכנס לכאן, ומקומם לקחו אחרים, דוקא מאלה שנשכחו אלא שנשכחו שלא כדין.

הצד החיצוני של ה„בכורים" (הנייר, ההדפסה) בכלל לא רע הוא, אעפ"י שאפשר למצוא אותיות מטושטשות, כנהוג בספרים עבריים. אבל ת מ ו נ ו ת הסופרים כמעט כולן גרועות הן, ומוטב היה להן שלא נדפסו כלל משנדפסו באופן גרוע כזה. משום „והיו עיניך רואות את מוריך" ודאי אין כאן, כי ר ו ב התמונות אינן דומות כלל לבעליהן *)...

היוצא מכל האמור, שאף־על־פי שבכמה פרטים אין הספר שלפנינו מגיע למדרגת השלמות, כדין כל ההתחלות, מכל־מקום הרי הוא בעיקרו מפעל טוב ומועיל מאד, ומחברו ראוי להכרת תודה בעד עמלו הרב שעמל לטובת ספרותנו ולומדיה הצעירים.

מאיר העניש.

יום העברים בלבוב.

„שעה היסטורית" ושעת „אחרות ישראל" קראו ל„יום העברים" אחדים מחשובי הצירים שהשתתפו בו. כמדומה, שלא הפריזו על המדה. כל מי שנמצא בכ"ח בחשון בהאולם הגדול של חברת „יד חרוצים", שהיה מקושט בדגלי תכלת־לבן ועל קירותיו התנוססו פתגמים: „החיו את השפה, כי היא תחית הלאום", „בלי שפת־עבר אין תורה, ובאין תורה אין עם ישראל" וכו'; כל מי שראה את קהל העברים הגדול, שבא בפעם הראשונה לקול הקריאה של ההסתדרויות העבריות מארבע כנפות הארץ בזקניו ונעריו, גבריו ונשיו; כל מי שהסתכל בקהל הנאספים המנומר מאד כמובן הגיל, מדרגת ההשכלה והמצב החברתי, ואשר כולו היה מאוחד הפעם ע"י דעה אחת ורצון אחד, — כל מי שהיה באותו מעמד חש בנפשו, כי אמנם השעה הזאת שעה היסטורית היא, ולא רק לנאספים עצמם, אף גם לא ליהדות הגליצית בלבד, כ"א לכל היהדות כולה. האחדות הגמורה וההתעוררות הלאומית העצומה, ששררו באותה שעה, אי־אפשר להן שלא תביאנה בהכרח לידי מעשים ממשיים ופוריים, לידי מעשים, אשר יהיו לברכה בקרב היהדות כולה.

ה י ו ם ה ר א ש ו ן.

ביום א', באחת־עשרה וחצי קודם הצהרים נפתח „יום העברים" הראשון ליהודי גליציה ובוקובינה.

כל האולם הגדול מלא המון אדם רב, ערך שמונה מאות במספר.

בקרב הנאספים יש הרבה מורים עברים, שבאו מערים שונות, הרבה חברים וחברות של אגודות „עבריה" בגליציה, הרבה צירים של ועדי בתי־הספר העבריים, שאינם צעירים, יש בהם גם אנשים באים בימים, אורתודוכסים גמורים, הניכרים עפ"י פאותיהם, זקניהם ומלבושיהם, על־ידם גם אקדמאים צעירים, עברים נלהבים. באולם נמצאים גם אחדים מחשובי הקהלה ובתוכם הרבנים הד"ר קארו והד"ר גוטמן, על היציע מלמעלה—מאות תלמידים של בתי־הספר התיכונים, שלשונם העברית מצלצלת בפיהם ויורדת ונשמעת באולם. על שלחן־הסופרים — סיפרי „העולם", „הצפירה", „הזמן", „העברי", „המצפה", „העברי הצעיר", „טאגבלאט", „יודישער ארבייטער", „סנונית", „וועלט", „וסכוד" וכו'. ממעל להבמה—תמונותיהם של ביאליק ולוליענבלום. בצד האולם לימין—נמצאת תערוכת צעצועים וחפצים שונים מעשת ידי חניכי גן־הילדים העברי אשר בבוטשאטש.

הכנסיה נפתחת ע"י ראש הסתדרות בתה"ס העבריים, ה ד"ר ק ו ר נ ג ר י ן. הנואם, שעוד לפני שנה לא ידע לדבר עברית, נושא נאום של ברכה עברי יפה ומזכיר, שהכנסיה הזאת היא הראשונה בחיינו הלאומיים והקולטוריים. הוא מספר, איך נולד הרעיון לקרוא את הכנסיה הזאת. „הדבר בא לנו — אומר הנואם — כמעט בהיסח הדעת. לא ידענו גם אנו, שבזה יוצרים אנחנו יצירה חדשה ונהדרה בגבולינו. ידענו רק, שיש בתוכנו כחות חשובים נרדמים, שאין איש חש בהם, וכחפצנו לעוררם, להפרותם ולהביאם לידי עבודה נחוצה ומועילה, קראנו ל„יום העברים". השפה העברית יש לה הזכות לחיות. נלחם נא בעד הזכות הזאת, שבה תלוי קיום תורתנו וקיום עמנו. כשאנו מסתכלים בקהל העצום אשר לפנינו, הרי אנו בזים למתלוצצים על תחית שפתנו. ואילו לא באה הכנסיה הזאת אלא לעשות דמונסטרציה נהדרה לשפ"ע — דיינו. אבל אנחנו איננו מסתפקים בדמונסטרציה בלבד. הכנסיה הזאת דמונסטרציה היא כלפי חוץ ועבודה נאמנה כלפי פנים. תעודת הכנסיה היא לברוא הסתדרות מוצקה של כל העברים, לבנות גשר בין הדור הישן והחדש ע"י עבודה לטובת שפתנו, היקרה לכולנו".

בינתים נכנס חבר הועה"פ המצומצם, הד"ר שמריהו לוין, השוהה עכשיו בגליציה. כל הנאספים קבלו את פניו במחיאות.

אחר קביעת סדר־היום נבחרה נשיאות: הד"ר יהושע טהון (נשיא), הד"ר קורנגרין, אד. שטאנד, שנפלד, סופרמן (משנים), רוטה וקלינגהופר (מזכירים).

הד"ר טהון מודה על הבחירה ומברך את האורחים, ביחוד את הד"ר לוין ומזכיר המרכז הציוני בברלין, בלומנפלד, וגם את סיפרי העתונים.

הד"ר לוין עולה על הבמה ומברך את הכנסיה בשם הועה"פ הציוני. הוא מדבר על היחס שבין ההסתדרות הציונית וההסתדרות העברית, שהאחת משלימה את השניה. המדיניות היא הצד החיצוני של הציונות והעברית היא הצד הפנימי שלה. הנואם אינו מאמין באפשרות תחית שפ"ע בגולה באותה המובן שתעשה לשפת הדבור. אלמלי היתה אפשרות כזאת, אז אפשר היה גם להחיות ולבסס את העם היהודי בגולה. בגולה אין לדבר על תחיתה הגמורה של שפ"ע, שהרי עצם השמוש בשפה זרה עושה אותנו למשועבדים. בגולת תלוי עמנו בנס וגם תרגום הנשמה שלו, השפה העברית, תלויה בנס, אבל אין אנחנו בני־חורין מלעשות את כל מה שאפשר לעשות לטובתה. גם ההנהגה הציונית עובדת עכשיו במקצוע זה, וכולנו ממקור אחד אנו שואבים. ומקוים אנו, שהמקור הזה, שנפתח לכולנו, לא יסתם עוד.

אח"כ מברכים את הכנסיה המטיפים, ה ד ר י"ם ג ו ט מ ן ו ק א ר ו, בשם לשכת „בני ברית" בלבוב, ה ד"ר ש פ י נ ד ל בשם הועד המרכזי של ציוני גליציה, מר נ. ע. פ ר נ ק בשם „הצפירה". נקראות הרבה טלגרמות של ברכה מאת הרבה אגודות ציוניות, בתי־ספר עברים ואנשים שונים, וביניהן גם מאת ב י א ל י ק, א ו ס י ש ק י ן, ש ל מ ה ש י ל ר מירושלם, ה ר ב ש מ ל ק ס, מאת הועה"פ הציוני בברלין ומאת הועד לשפה ולתרבות העברית.

הד"ר י ה ו ש ע ט ה ו ן מרצה ע"ד „התנועה הרוחנית בגליציה". הוא מתאונן, שעליו להרצות על דבר שלא בא עדיין לעולם. תנועה רוחנית אין עדיין בגליציה. בסביבה בלתי פוריה נבראה הספרות העברית החדשה. הספר החשוב „מורי נבוכי הזמן", הקובצים העברים הראשונים והשקפות היהדות המודרנית נבראו דוקא בגליציה. באותה התקופה נוצרו ערכים חשובים

---

*) תחת התמונה שבעמוד 499 בראש הספור „בין אדני השדה" ואחריו כתוב לאמר שתי פעמים: „ח. י. קצנלסון („בוקי בן יגלי"). טעות היא זו: בותב השורים האלה איננו „בוקי בן יגלי". הכותב.

גם בגרמניה. אבל שתיהן, גליציה וגרמניה, נתדלדלו בנוגע להמחשבה העברית; גליציה עמדה מלרת מפני שהיא רזה ביותר, וגרמניה מפני שהיא שמנה ביותר. בגליציה נתדלדלו החיים העברים חצים מרוב עוני וחצים מרוב עבודה, ובגרמניה נסחפו אחינו עם זרם הזמן ויהיו העברים עבדים להתרבות השלטת והעשירות העבירתם על דעת קינם. בגליציה כבגרמניה היתה שרפת נשמה וגוף קיים. אבל, לאשרה של היהדות, נשאר ברוסית החוש העברי שלם ובלתי פגום. שם היתה להיפך שרפת הגוף ונשמה קיימת. אמנם יש בגליציה קוראים עברים, יש גם כשרונות עברים. אבל גליציה לא זכתה ליוצרים ובוראים גדולים, בגליציה לא קמו מאפו, סמולנסקין, ברודס, ביאליק, מנדלי, אחד-העם וטשרניחובסקי; כולם קמו ברוסיה, משום שהסביבה הרוסית היתה משוחררת יותר כלפי פנים. לא היתה חציה בת-חורין וחציה עבד, כזו שבגליציה. במשך השנים האחרונות היינו אנחנו הגליציים מקבלים השפעה מאחינו שברוסיה. עכשיו הגיעה השעה, שיקום נביא גם מקרבנו, ומקוים אנו להנביא הזה, שישמיע לנו את בשורת הגאולה. אפשר שאותו הכח הגדול נרדם בתוכנו; יהיו נא איפוא מעשינו מכוונים לכך—לעוררו מתרדמתו. אמנם יש לנו כחות, אלא שמפוזרים ומפורדים הם ואין האחד יודע במציאותו של חבירו. כ"א חושב א"ע להעברי היחידי, והנה באה הכנסיה לסדר ולארגן את הכחות הללו ולעשות סביבה אחת שלמה, עברית.

בתחלת הישיבה השניה, שמתחילה בשעה השלישית אחה"צ, מרצה הד"ר ישראל רוטה על „הסתדרות העברים בגליציה ובוקובינה". המרצה מראה, שהתנאי הראשי לעבודה מועילה לשם התפשטות השפה והספרות העבריות הוא—סדור כל העברים. עכשיו יש לנו כמה הסתדרויות, שכל אחת מהן מיוחדת לתכלית ידועה, קבועה, ואין בין כולן הקשר התמידי, האמיץ, אשר יעשה אותן לכח שלם. הקשר הזה צריך עתה להברא. המרצה מדבר גם על אופן הסדור. על ההסתדרות יספח כל יהודי, המכיר את שפ"ע בתור שפתו הלאומית. החברים יתאגדו אח"כ לקבוצות ועדים וקומיסיות והנהגה מרכזית בלבוב.

אח"כ מרצה הד"ר חיים טרטקובר ע"ד „חנוך העם ברוח העברי". נשמתו של עמנו — אומר המרצה — אינה לוח חלק, שצריך לכתוב עליו הכל מחדש. אנחנו הננו עם קולטורי עתיק. יוצא מזה, שבשעה שאנו באים ליצור יצירת חדשה בשביל העתיד, עלינו לסמוך גם על ההוה וגם על העבר. בנוגע להחניך העברי ברור הדבר, שבראש וראשון צריך לשים לב להשפה העברית, אשר היתה העמוד התוך של תרבותנו בכל הזמנים. בגיטו היתה השפה העברית השפה הלאומית הרוחנית שלנו במ.לא המובן. עם הופעת ההשכלה שמשה השפה העברית אמצעי להשכיל את בניו ולהכניס אירופאיות לתוך הגיטו. הרי שגם עכשיו, בימי המעבר, צריכה ידיעת השפה העברית לשמש לנו יסוד. אבל צריך לשים אל לב, שהשפה היא רק הדרך ולא המטרה, או שלכל היותר היא הדרך והמטרה האחת מלבד המטרות האחרות. עלינו מוטל עתה החוב לשמור על הטיב שבוישן בתור קרקע, העלול להצמיח צורות חיים חדשית. על בתיה"ס העברים לטעת בלב בנינו את האהבה למנהגינו וחגינו היפים. אחת מן הסבות הגורמות לכך, שבתיה"ס העברים אינם עושים חיל הוא, לפי דברי המרצה, אי-האמון מצד האבות, ואי-אמון זה סבתו הוא תעדר רוח הדת בביה"ס. החנוך בביה"ס העברי מוכרח לכלול בתוכו גם את החנוך הדתי, כלומר את האמונה באלהים. וכפני שאת רגש האמונה יכול לעורר רק מורה, המאמין בעצמו באמת ובתמים, לכן מציע המרצה להשתדל להעמיד מורים הגונים מקרב חניכי הישיבות. ועוד הוא מציע, שההסתדרות הכללית לשפה ולתרבות עברית תשתדל כדבר שהוצאת לננגשייד תוציא מכתבים ללמוד השפה העברות בלי עזרת מורה.

מתעוררים וכוחים על שתי ההרצאות כאחת. מדברים מר לזר, עורך „המצפה", ומר שרפשטין. זה האחרון משיג על דברי הד"ר טרטקובר בנוגע להחנוך הדתי ומראה, שבהפרוגרמת של בתיה"ס אין שום נגוד לדת. אדרבה, בבתה"ס נלמדים גם תפלות ישראל, תנ"ך, תלמוד וכו'.

מר טננבוים מציע לאחד את שלש ההסתדרויות העבריות, הקימות בגליציה, לאחת ולהשתדל בהוצאת עתון עברי. מר זיגלבוים דורש עתון בשביל הילדים ובני הנעורים. מר זיגל מציע ליסד ועדים להפצת הספרות והעתונים העבריים ובמה עברית נודדת, היכולה לשמש

אמצעי טוב לתעמולה, לשלות נואמים לכל מקום, כדי להפיץ את הידיעות העבריות, ליסד שעורי-ערב לגדולים ועתון שבועי עברי.

כתום ההצעות והוכוחים מתקבלת החלטה אחת כוללת — למסור את כל ההצעות להתנהגה, אשר תבחר, למען תעיין בהן ותוציא לפעולה את ההצעות, שאפשר להוציא לפעולה.

ועוד נחלטות פה אחד ההחלטות האלו:

א) הכנסיה הראשונה של העברים בגליציה ובבוקובינה רואה את תחית הלאום העברי רק בתחיתן של ארץ העברים ושפת העברים.

ב) הכנסיה מכירה את השפה העברית לשפה הלאומית היחידה של עם ישראל.

ג) הכנסית מחליטה לברוא הסתדרות לשם תחית שפ"ע והתרבות העברית. הסתדרות זו תכנס אל ההסתדרות הכללית לשפה ולתרבות עברית, שמרכזה בברלין.

ד) הכנסית הראשונה עושה את „יום העברים" ליום של פומבי קבוע להעברים אשר בגליציה ובוקובינה ויאסף שנה בשנה. את הזמן והמקום תקבע ההנהגה, אשר תעמוד בשעתו בראש ההסתדרות.

היום הראשון של הכנסיה נגמר בבחירת הנהגה. נבחרו: הד"ר יהושע טהון (נשיא), הד"ר קורנגרין, הד"ר פיארמאן, הד"ר שפיגדל, הד"ר רוטה, הד"ר טרטקובר, ר' סופרמן, צ' שרפשטין, גלב, אפפלבוים, ש. מ. לזר וכבטנר. בשעה השביעית בערב נסגרה הישיבה.

בערב היו כמעט כל בתי רחוב ברנשטין, שבו נאספה הכנסיה, מוארים לכבוד „יום-העברים".

היום השני.

היום השני של הכנסיה היה מוקדש לעניני בתיה"ס העבריים והסתדרות בתיה"ס. בשעה העשירית בבוקר נפתחה הישיבה באולם הטונבי-הול. משתתפים בה ששים ושנים צירים של ועדי בתי-הספר בל"ב ערים, מלבד הרבה מורים ואורחים, שביניהם נמצאו גם הד"ר שמריהו לוין, הד"ר טהון, הסופר סאמועלי, הפרופיסור שור ועוד. נבחרו ליו"ר: הד"ר קורנגרין, למזכיר: הד"ר טרטקובר.

הד"ר קלינגהופר מרצה על „המצב הנוכחי של בתיה"ס בגליציה ובוקובינה". במשך הזמן נוסדו ששים בתי"ס, ומהם מתקיימים עתה חמשים. לערך ה' אלפים ילדים מבקרים את בתיה"ס הללו, שיש בהם שבעים מורים ומורות. הדבר הזה היה אמנם משביע אותנו רצון, בשימנו אל לב, שהממשלה אינה תומכת כלל בידינו ואין לנו הכח להכריח את ההורים לשלוח את ילדיהם לבתי-ספרינו. אבל דא עקא, שכמעט כל בתי-הספר לוחמים מלחמת-קיום קשה מאד, וגם המורים, שמשכורתם היא מן 130 עד 240 כתרים לחודש, אינם בטוחים כלל, שמחר לא ישארו מחוסרי פרנסה ע"י הורבנו של ביה"ס. כדי לצאת מן המצר צריך להוציא את בתיה"ס מרשות היחיד ולהכניסם לרשות הרבים. בנידון זה טוב היה לאחד את בתיה"ס עם „תלמודי-התורה", צריך לדאג גם לזה, שיבנו בתים מיוחדים בשביל בתיה"ס ומן הדין הוא להבטיח באיזה אופן גם את עתידם של המורים.

כעין השלמה להרצאה זו היתה הרצאתו של הד"ר פיארמן ע"ד „הבטחת בתי-הספר". וזהי חרפה וגם כאב אנוש,—אומר המרצה,—שאנחנו, עם-הספר, צריכים לבקש אמצעים, כדי להבטיח את בתי-ספרינו. זהו פרי הגלות. והולך המרצה ומונה את האפשריות להבטיח את קיומם של בתיה"ס. ראשית, עלינו להביא בינה בלב ועדי כל קהלות הערים, שעליהם לדאג לבתי-הספר העבריים ולתמוך בהם. כיוצא בזה עלינו לדרוש מאת ההנהגה הציונית בגליציה ובוקובינה, שתשים לב לעניני התרבות העברית במדה מרובה מאשר עד עתה. הציונים החליטו באספתם השנתית ליסד קרן-קיימת בת מאת אלפים כתרים לטובת הסתדרות בתיה"ס, ולמעשה לא נקפו באצבע קטנה להגשמת החלטתם. ולבסוף פונה המרצה אל ההורים בבקשה, כי לא יבטחו בעזרת אחרים, כי אם ידאגו בעצמם לקיומם של בתיה"ס, שבהם מתחנכים ילדיהם. נחוץ שכל אב ישלם מס חדשי, עשרים הלר לחודש, לקופת הסתדרות בתיה"ס, והקופה תתמוך בבתיה"ס, הצריכים לכך. עפ"י האומדנה יכול מס כזה להכניס 15 אלפים כתרים לשנה, סכום, שאפשר לעשות בו הרבה.

מר סופרמן מרצה בקצרה—על „סמינריון וגני-ילדים". אחרי שתאר הנואם את מצב בתיה"ס הקשה ואופן הוסדם והמעצורים, שבתיה"ס פוגשים על דרך התפתחותם, הוא בא לידי מסקנה, שאין צריך ליסד בי"ס אלא-אם-כן הוכשר תחלה הקרקע והבשילה ההכנה, המביאה לידי הרגשת הצורך בבי"ס

עברי. ועוד אומר המרצה, שאסור לקבל תלמידים בני גילים שונים, כדי שלא להרבות בכתות, שלמורה אחד אפשר למסור רק שתים־שלש כתות, וכל אחת תלמד 2—3 שעות ביום. באופן אחר מוטב לבלי לפתוח בית־ספר כלל. חוץ מזה מציע המרצה, שלא להתחיל ביסוד בתי"ס, אלא ביסוד ג ן י ל ד י ם. גלוי וידוע לכל, שבגליציה חסרים מורים עברים הגונים, הרבה צעירים נעשו מורים לא מתוך הכשרתם הפנימית ולמוד ושמוש, אלא רק בכח ספרי־הלמוד הרבים, הצצים בכל יום. צריך איפוא לקדם את פני הרעה, הנשקפת להחנוך העברי בדור הקרוב. נחוץ ליסד ס מ י נ ר י ו ן ל מ ו ר י ם. אך בטרם תרבש לה ההסתדרות את האמצעים הממוניים הדרושים לכך, עליה לעשות התחלה בזעיר אנפין — ליסד בי"ס וגן ילדים ל מ ו פ ת, ובהם יתחנכו נערים ונערות להיות גננים וגננות וצעירים בעלי ידיעות להיות למורים.

אחר ההרצאות הללו מתחיל וכוח ארוך, שמשתתפים בו הרבה מן הנאספים. אחדים מהם מציעים גם הצעות חשובות שונות. מחליטים למסור אותן להועד החדש של ההסתדרות, כדי שידון עליהן.

בישיבה הרביעית, היינו ביום השני אחה"צ, היתה האספה השנתית של הסתדרות בתיה"ס. ראש ההסתדרות, הד"ר קורנגרין, קורא דו"ח על פעולת הועד. הוא מזכיר באיזה מצב נמצאה ההסתדרות בעת שמיסדה וראשה הקודם, מר שלמה שילר, עזב את גליציה. אז היו לה רק 200 חברים, ועכשיו יש לה 600 חברים. במשך הזמן הזה סדרה ההסתדרות יותר משלשים אספות־אגיטציה בערים שונות ושלחה שמה את נואמיה. ועד ההסתדרות שלח 2200 מכתבים וקבל רק 400. ההסתדרות של בתיה"ס השתדלה להיטיב גם את היחס שבינה ובין אגודת המורים. יחס ההסתדרות לועד המרכזי הציוני או, יותר נכון, יחס הועד הנ"ל אל ההסתדרות צריך תקון. הציונים הרשמיים מסתפקים רק בהחלטות ובהתפארות, אבל אינם עושים מאומה לטובת ההסתדרות. ההסתדרות פנתה בממורנדום גם ליק"א ולהאליאנס, אבל לא קבלה כל מענה. ההסתדרות תמכה גם בבתי"ס אחדים ושלוחיה בקרו בכמה מבתיה"ס. מכל זה מוכח, שההסתדרות עשתה מה שבכחה. עכשיו, אחרי הכנסיה, יש תקוה, שתפעול הרבה יותר.

ההצעה להביע אמון ותודה להועד הקודם של הסתדרות בתיה"ס נתקבלה פה אחד.

נגשים לבחירת ועד חדש. נבחרו הד"ר קורנגרין (נשיא), הד"ר ורפל (סגן), הדרי"ם רוטה, טרטקובר, קלינגהופר, פיארמן, טהון, שפינדל, נגלברג, טונה, סופרמן, העניש, שנפלד, קויפמן, נייגר; הוכמן, כץ, בהרב; רוזנבוים, הורביץ, קורמן וביבר.

בנאום של ברכה קצר נסגרת הישיבה.

לקול שירת „התקוה" עוזבים הנאספים את האולם.

מִכְתָּבִים מִטּוּרְקִיָּה.

ח.

קוראי „העולם" יודעים כבר, כי סוכנות סטיפאני, המשמשת פה לאיטלקים הנלחמים עם טורקיה, הפיצה שמועת־שוא, שהחכם־בשי בטריפולים שלח לראש הרבנים ברומי טלגרמה לאמר, כי יהודי טריפולים שמחים על „נצחונה" של איטליה וכי מברכים הם אותה לגמור בהצלחה את אשר החלה לעשות וכו'. הקוראים יודעים גם את ההכחשה, אשר פרסם תיכף ראש רבני טורקיה, ר' חיים נחום, בהעתון „ז'ין טירק", כי כל אותו מעשה אינו אלא בדותה, אחרי אשר גם בטריפולי וגם בבינגאזי אין כלל רב־ראשי וממילא לא יכול לשלוח את הטלגרמה האמורה, ואם נמצא איש, אשר שלח טלגרמה כזו, הרי לא רק היהודים העתומאנים, כי אם גם כל היהודים יחשבו את הדבר לנבלה אשר לא נשמעה כמוה. מלבד הכחשה זו, שנדפסה ב„ז'ין טירק", שלחו ראש הרבנים ונשיא עדת קושטא מכתבים אל כל העתונים הטורקים להכחיש את הדבר ולהביע רגשי בוז לאיש אשר שלח את הטלגרמה, אם באמת נמצא איש כזה ואם באמת נשלחה טלגרמה כזו. ה„טאנין" הדפיס בשמחה את מכתבי ההכחשה והוסיף מצדו, כי כשם שאין לתפוס את הערבים על הבגד שבגד ראש העיר טריפולי, חסן־פחה קאראמאנלי, אשר עבר אל האויב, כך אין להטיל על היהודים אשמתו של יהודי בוגד אחר, אם נמצא כזה בטריפולים. ה„ז'ין טירק" כותב בנוגע לזה כדברים האלה: „הכל יודעים, כי סוכנות סטיפאני מסרסת את העובדות ובודה דברים שלא היו מעולם כדי לעורר את דעת הקהל ולחמם את הלבבות. אותה סוכנות מהרה להודיע, כי „נגמרה" המלחמה עוד בטרם שהתחילה וכי נשיאיהם של שכמי ערבים נכנעו ובאו לבקש רחמים וחסד מאת האיטלקים ה„כובשים". לא היו, כידוע, ימים מועטים ונתברר, שאין כאן לא דובים ולא יער, לא כבוש ולא הכנעה ולא כלום. עכשיו באה הסוכנות ושמה תרועת הלל והודיה בפי היהודים, והנה אנו רואים מה ערך יש גם לידיעה זו"...

וצרת המלחמה חשים אנחנו כאן בהרבה ממקצעות החיים. על נתיני איטליה ובתי־מסחרם הוכרז חרם זה כבר, כידוע. בסלוניקי נמצאו שלשים וששה בתי־מסחר גדולים, השייכים לנתיני איטליה ושעליהם חל החרם, והנה הוברר ש ל ש י ם ו ש ל ש ה מהם הם של יהודים!

וגם במקצוע החנוך מרגשת צרת המלחמה. הנה כן נסגרו בסלוניקי בתי־הספר האיטלקים, שרוב תלמידיהם היו ילדים יהודים, והרי ערך שבע מאות ילדי־ישראל בטלים עכשיו בסלוניקי מכל למוד ומשוטטים ברחובות עיר. נתוספה על סגירת בתי־הספר האיטלקים גם המחלוקת, שפרצה בין הנהגת ה„אליאנס" ובין שנים מטובי המורים. המורים עזבו את משרתם והלכו להם וביה"ס שבשכונת העניים, בפרבר „הירש", נשאר בלי מנהל; וגם בביה"ס הגדול לנערים חסר עכשיו אחד המורים היותר משובחים. העתונים מתמרמרים ודורשים בתי־ספר הגונים, בתי־ספר, שילדינו יחונכו בהם להיות עברים הגונים ועותומאנים הגונים, טובים לעצם וטובים למדינתם, — ואין קול ואין עונה. קרים הלבבות ואין מתעורר לעמוד בפרץ, לא בסלוניקי ולא בקושטא, שתי העדות הגדולות והחשובות ביותר, והכל כמנהגו נוהג—תהו ולא דרך..

ומתוך חשכת דתהו יראה רק ניצוץ אחד—של ה„מכבים". יאמרו שונאי ה„מכבי" מה שיאמרו, יחרצו פריסקו וסיעתו את לשונם כנפשם שבעם, וה„מכבי" הולך בדרך אשר התוה לו לטובת העם העברי והמולדת העותומאנית. מעטות פה הפרזות הריקות, הנבובות, ורבה העבודה השוקטה והמכוונת למטרה היחידה—לחנך דור צעיר בריא ושלם בגופו וברוחו, וכשאנו רואים מאות צעירי ישראל, ספותתי גו ובריאי הנפש, הנאמנים לעמם ועליו גאותם, הרי אנו יודעים, כי זוהי פעולתו של ה„מכבי" וזהו גם שכרו.

והציונות שוב היתה בימים אלו לשיחה בפי הבריות בקושטא וריח של אנטישמות עלה באפנו. כידוע נהרג בקיץ שעבר זקי־בי, עורכו של עתון טורקי אופוזיציוני. גואלי הדם מחייבים ברציחה זו את הועד „אחדות וקדמה", ובשבוע שעבר ברר בית־הדין לדיני נפשות—את המשפט הזה. אחד העדים, שבאן אפנדי, קרא עפ"י בקשת ביה"ד, מכתב אשר בו הטיח הנרצח דברים כלפי מיניסטר לעניני הכספים הקודם, ד'ויד־בי. במכתב נאמר: „הקונצסיה, שניתנה ל„בנק נאציונל של טורקיה", שייכת באמת להאנגלי ארנסט קאסיל, ואדון זה עפ"י מוצאו יהודי הוא. הבנק הזה נוסד לרגלי השתדלותו והפצרתו של ארם בלוק, ציר אנגליה ב־„Dette Publique", על מנת להתחרות בבנק העותומאני, וגם האדון הזה ממעי יהודים יצא". להלן דן בעל המכתב בבקורת חריפה את ד'ויד־בי והוא אומר עליו, כי הלך לפאריז בלוית היהודים נסים רוסו ויעקב מנשה וכי במשתה, שערך לכבודו המיניסטר הצרפתי לעניני חוץ, אמר שאין לטורקיה צורך בהלואה, ועזב את פאריז והלך לונדונה כדי להוציא את דבר ההלואה לפעולה דוקא על־ידי סיר ארנסט קאסיל ה„יהודי". והולך בעל המכתב ומגבב דברי לשון־הרע ורכילות על קאסיל, על ד'ויד־בי וגם על ה„טאנין". מן התשובות שהשיב שבאן אפנדי על שאלותיהם של הדיינים והתובעים שמענו, כי באותו מכתב של זקי־בי הנרצח דן הועד „אחדות וקדמה", והוא שגרם, שטאלאט־בי, מי שהיה אז מיניסטר לעניני הפנים, וד'ויד־בי יצאו בדימוס, משום שהוכח, כי יש עם לבב טאלאט וד'ויד לקרב את הלבבות לציונות ולהשתמש לכך במסוה של „בונים הפשים".

סתומים ותמוהים הדברים, אבל, כאמור, ריח אנטישמות נודף מהם.

העתון „ז'ין טירק" הקדיש לברור משפט זה מאמר ראשי בשם „בקשו את היהודי", והוא אומר, כי בכל פגע רע מבקשים יהודי לתלות את הקולר בצוארו. אם אירופה הנוצרית מתנהגת כך לה נאה ולה יאה הדבר. אבל לטורקיה המושלימית, וביחוד בעת צרה כזו של עכשיו ודאי לא ראוי לדחות כחות ישרים ונאמנים, שיש למדינה תקוה מהם.

— לעדת ישראל בקושטא אבדה אבדה גדולה.—ביום בחשון מת עליה אחד מחשובי בניה, דוד אפנדי מולכו. עליתו לגדולה אגדתית היא כמעט. בעודו קטן נתיתם וימסר לביה"ס אשר לממשלה. בן שש־עשרה גמר את חק למודו בביה"ס ובן שמונה־עשרה נעשה פקיד בטלגרף. ויקר מקרהו, כי פעם אחת, בהיותו עובד בלילה את עבודתו בתחנת הטלגרף, בא הוזיר הגדול, עלי־פחה המפורסם, ובידו טלגרמה פוליטית לשלחה לרוסיה, ומשום שהיתה הטלגרמה כתובה טורקית התחיל הפחה מתרגמה צרפתית. נגש אליו דוד הפקיד הצעיר והציע לפניו, כי ימסור לו עבודה זו לתרגם את הטלגרמה. הוזיר נאות לו ובעוד רגעים מועטים תורגמה הטלגרמה בסגנון דיפלומטי נאה. הטלגרמה נשלחה לתעודתו והפחה פנה לדוד ואמר לו: „לא כאן,

צעיר, מקומך; בא נא אלי מחר לשער העליון". דוד בא לשער העליון ונתמנה להיות מתרגם הדיבאן הקסרי, ובמשרתו זו עמד כל ימי חייו, במשך ארבעים שנה רצופות. כל המיניסטרים והקבינטים כבדוהו והוקירוהו מאד, וזה שמו אשר קורא לו: „גנזיה החיים של הממלכה", כי כל הדוקומנטים הגנוזים של הממלכה היו ידועים לו ומעולם לא נתפס על שגיאה. יהודי טורקיה היו מתגאים בדוד אפנדי מולכו, אעפ"י שהמנוח לא עסק מימיו בעניני היהדות והעדה. — אחי המנוח הוא יצחק-פחת מולכו, חבר המיג'ליש עממי של עדת קושטא.

— פחת ארם-צובא התאונן לפני המיניסטר לעניני הפנים על התחכם-בשי, ר' חזקיה שבתי, כי עושה הוא דברים שלא כדין, שבשבילם ראוי הוא שיוסר ממשמרתו. המיניסטר שלח ע"י המיניסטר לעניני המשפטים והדתות את הקובלנה לראש-הרבנים, ר' חיים נחום. ואלה המה עקרי הקובלנה: ר' חזקיה שבתי מטיל על יהודי ארם-צובא מס מרובה לצרכי עניני הדת ומחרים את חברי העדה ההם, שאינם רוצים לשלם את המס המוטל עליהם; ר' חזקיה שבתי מתערב גם בענינים שאינם ממקצוע הדת, גוזר קנסות ואת אחד היהודים שהמרה את פיו אסר במעון הרבנות ולא נתנו לצאת במשך יום תמים. ר' חיים נחום ענה להמיניסטר, שבכלל אין להסיר שום רב מכהונתו מבלי שתקדם לזה חקירה ודרישה ואשמתו תגלה ע"י אותות ומופתים. ובנידון ר' חזקיהו שבתי הלא אי-אפשר שתחול האשמה רק עליו בלבד, משום שודאי עשה מה שעשה בהסכמתו של ועד הקהלה. לפיכך שלח ר' חיים נחום שני רבנים לארם-צובא לחקור ולדרוש את הדבר. עכשיו מודיעים שני השליחים, כי החקירה והדרישה הוכיחה את צדקתו של ר' חזקיה שבתי, ור' חיים נחום ודאי ישתדל, כי ישאר הרב האמור במשמרתו.

— בסלוניקי נערכו בימים האחרונים שתי שביתות כאחת בקרב היהודים: שובתים מסדרי האותיות של העתונים היהודיים, והעתונים יוצאים בחצי תבניתם. כפי הנראה לא יכנעו הבעלים והמסדרים לא ינצחו. ושובתים גם תלמידי הישיבה „בית-יוסף", שבסלוניקי קוראים לה שלא בצדק בית-מדרש לרבנים. התלמידים דורשים מורים הגונים, הוראת הגוגה, השכלה והתפתחות. וער העדה אמנם נוכח, כי צדקו התלמידים בדרישותיהם, אך משום שאין כסף בקופת העדה, לפיכך ישתדל ראש רבני סלוניקי לפני הממשלה, כי היא תעמיד על חשבונה בישיבה מורה הגון לטורקית ואת יתר הלמודים ילמדו מורי תלמוד-התורה יחד עם מר יצחק עפשטיין. גם זו לטובה!

בצלאל מזרחי.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

אגודת ה„במה העברית" אשר בלודז מבקשת אותנו לפרסם ב„העולם" את כרוזה זה:

לחובבי השפה והבמה העברית!

אחרי הצגות מספר, אשר הציגה „הבמה העברית" באולם „הזמיר" במשך השנה שעברה, נוכחנו לדעת, כי הן הן התעמולה היותר נאותה והיותר פוריה להפצת השפה העברית בין הקהל העברי. גם נוכחנו לדעת, כי בעירנו לודז ישנו קהל גדול המתענין בהפרחת שפתנו ובתחיתה, קהל גדול כל כך, עד כי צרו אולמי „הזמיר" מהכיל את הקהל הזה, אשר צמאו לשמוע מלה חיה מעל במת עברית.

אנחנו לא הסתפקנו בכחותינו הדרמטיים, שיש לנו בחברתנו, אנחנו רצינו לתת להבמה העברית אופי של חברה דרמטית אמנותית, הרוצה להשמיע לנו לא רק את השפה העברית בדרמה, כי אם גם את הדרמה בהשפה העברית. ולמטרה זו עלה בידינו למשוך אל חברתנו את הכשרון המצוין, גאון המשחקים, חביב הקהל העברי, מר יוליוס אדלר מאמריקה, המשחק עכשיו בהתיאטרון הגדול בלודז, אשר הואיל למלא את תפקידו של „אקוסטה" בהדרמה המפורסמה: „אוריאל אקוסטה", אשר תוצג ביום ב' ג' דחנוכה 5/18 דקבר.

ולמען נוכל לחג את חגיגת השפה העברית ביחד עם חגיגת המכבים ברב פאר והדר, למען תת תמונה ראלית ע"י דקורציות עשירות ועריכה מתאימה ושירה עברית, ולמען תת את האפשרות לקחת חלק בה לכל שורות העם, לא התחשבנו עם ההוצאות המרובות ולקחנו לתכלית זו את התיאטרון הגדול קונסטנטינובסקה 16.

רוצים אנו לקוות, כי חובבי השפה והבמה העברית לא ישכחו את הנשף הלאומי הזה ויופיעו אליו בנעריהם ובזקניהם.

ברגשי כבוד וכברכת התחיה

ה„במה העברית" של אגודת „חובבי שפת עבר".

בַּצִּיּוֹנוּת.

בשעתו הודענו, כי בהאמבורג נוסדה אגודה מיוחדה לסדור נסיעות לארץ-ישראל. כל חבר חיב לשלם תרומה שנתית בת 10 מרק, ובשכר זה יכול הוא לזכות, ע"י גורל, בסכום של 500 מרק להוצ' נסיעה לארץ-ישראל. אם הזוכה לא השתמש בסכום שעלה בגורלו במשך שתי שנים, הוזר הכסף לרשותה של האגודה וחבר אחר יכול לזכות בו.

עכשיו הוציאה האגודה כרוז, אשר בו היא אומרת, כי לא בבקשה כי אם כמתנה טובה היא באה אל כל ציוני, בתתה לו את היכולת לזכות בזמן מן הזמנים בסכום כסף, למען עלות לא"י ולראות בעיניו את ארץ תקותנו ועתידנו.

האדריסה של האגודה היא: ד"ר א. הוואלעס, האמבורג-באהרענפעלד מאָצארטשטר. 34.

סופרנו מגליציה כותב לנו: הועידה השנתית של ציוני גליציה תערך הפעם באחת מערי השדה, בסטניסלוי, בג' וד' בטבת (כ"ד—כ"ה בדצמבר למה"ח). התאמצות הכחות המרובה מצד הציונים בשעת הבחירות האחרונות אל הרייכסראטה, אותה ההתאמצות שלא הצליחה, כי כל הקנדידטים הציונים נפלו. וה„קלוב היהודי" בטל, השפיעה לרעה על מצב רוחם של הציונים ורפו ידיהם לשעה. עכשיו הורו ונתעודדו ושוב התחיל מפעם בלב החפץ לעבוד. אבל כאן נתעוררה השאלה: היאך לעבוד? אם ראוי לשתף גם מכאן ולהבא אל העבודה הציונית הטהורה גם את העבודה הפוליטית בארץ, או שהעבודה הפוליטית אינה כי אם בזבוז הכחות, הדרושים כולם בלי שום ותור לעבודה הציונית הטהורה? שאלה זו היא שעתידה לתפוס מקום גדול בועידה הבאה. וחוץ ממנה יש עוד גם שאלות חשובות אחרות, כגון סדור העבודה הקולטורית. העבודה לשם ארץ-ישראל וכדומה. ציוני גליציה מקוים, כי ועידתם השנתית הזאת תהיה רבת-ענין.

— באותם הימים עצמם תהיה בברין ועידה שנתית גם לציוני מערב אוסטריה. בועידה זו תתפוס את המקום הראשון שאלת תקון ההסתדרות עפ"י ספר-התקנות החדש, שאשר הקונגרס האחרון. ההרצאה ע"ד תקון ההסתדרות נמסרה לד"ר אמיל מרגלית, שהרצה גם בקונגרס ע"ד ספר-התקנות החדש. — הסעיף החשוב השני של הועידה תהיה ההרצאה על „השאלות הלאומיות אשר ליהודי אוסטריה". הרצאה זו נמסרה לד"ר אהרליך, נשיא „האגודה היהודית הלאומית לאוסטריה".

באספת ברית הציונים הלונדונים נאם נשיא האספה, הד"ר בנימין גראד, על יחסם של יהודי אנגליה לציונות. בוכוחים נשתתף גם סיר פרנסים מונטיפיורי. הוחלט לערוך באחד המרכזים שבמערב לונדון הרצאות שונות. הרצאה ראשונה תהיה זו של מר נורמן בנטויטש, ששב זה עתה מנסיעתו לארץ-ישראל. ציוני לונדון אומרים גם להזמין לאנגליה לשם שורה שלמה של הרצאות בערים שונות את הד"ר ב' מוסינזון, אחד המורים של הגימנסיה העברית ביפו.

— בלונדון נוסד סניף של אגודת הנשים לעבודת התרבות בארץ-ישראל. ועד הסניף ישתתף בתערוכת „בצלאל", העתידה להיות בלונדון, ולערוך מחלקה מיוחדה לעבודת הסלסלה.

במשך חודש אוקטובר היתה ההכנסה הכללית של הקרן הלאומית — 37040.15 מרק. את המקום הראשון בהכנסת סכום זה תופסת

אוסטריה (9124,16 מרק), אחריה: אמריקה הצפונית (8873,43 מרק), רוסיה (7908,83 מרק), גרמניה (6543,94 מרק) ואח"כ יתר הארצות.

— בשבוע שעבר נאספו לטובת הקרן הלאומית 11454,64 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא—נומר 4132.

ברוסיָה.

עניין יושצינסקי. כז' בנובמבר הוגשה שנית לדומת-הממלכה אינטרפלציה בענין הנער יושצינסקי שנרצח בקיוב. כמעט נרחתה השאלה בקומיסיה מהרו בעליה לשנות את נוסחתה ולהביאה לפני הדומה בצורת שאלה חדשה. הפעם קובלים מגישי האינטרפלציה על פקידי הפוליציה בקיוב, שאסרו, לפי דבריהם, שלא כדין את קרובי הנער הנרצח, והם שואלים את המיניסטר לעניני הפנים, מה עשתה הממשלה כדי לתבוע לדין את האשמים במאסר קרובי דנרצח וכדי לברר לאיזו מטרה אסרו את הקרובים האלה שלא כדין. בעלי האינטרפלציה דרשו, כי יתברר הענין תיכף.

החותם הראשון על האינטרפלציה הזאת הוא זאמיסלובסקי. בנאומו שנשא פנה אל המרכז ואמר, כי אם יסייע לו המרכז בזה אז נכון הוא לותר על התכיפות ולהציע שתמסר השאלה לקומיסיה ולקבוע לה זמן.

הדפוטט האוקטובראי לוץ מתנגד לתכיפות. הוא מבאר, כי אי-אפשר להתערב בחקירת בית־דין, ואומר, כי צריך לתמוך על הממשלה אשר הבטיחה מפורש, שתתאמץ לגלות את האמת. הנואם מציע למסור את השאלה לקו-מיסיה ולקבוע לה זמן עשרה יום להגשת הרצאה בנידון זה.

ניסלוביץ: בשעה שהכניסו הימנים שאלה בענין יושצינסקי בימי האביב אז חוינו, אני וחברי פרידמן, את דעתנו, כי תתברר השאלה תיכף. אבל הרוב מסר את השאלה לקומיסיה. אנחנו לא נחה דעתנו מזה, מפני שידענו למפרע, כי העתונים הימנים והאורגניזציות הימניות ישתמשו בזמן ההפסקה כדי לעשות אגיטציה נגד היהודים. ואמנם כך היה. מתקופת האביב ועד הבציר לא פסקו העתונים והאורגניזציות השחורים להשתמש בענין יושצינסקי כדי להסית את העם ביהודים. האגיטציה הזאת הגיעה לידי כך, עד שאחד מחברי הדומה הדפיס והפיץ, כמו שהודה בעצמו, רבבות אכס. של כרוז אל העם ע"ד הרציחות הדתיות. — על עלילותיו של זאמיסלובסקי אך למותר לי להשיב דבר, מפני שהוא לא הביא שום ראיה שיש בקרב היהודים כתה, המשתמשת לצורך הדת בדם נוצרים.

ווֹלודימירוב (ממקומו): ומצה זו שאתם אוכלים?

קול (משמאל): אתונו של הכהן אליאזור, החרישי!

ניסלוביץ: ...אני אחוה את דעתי, כי יבררו את השאלה תיכף באותו מעמד, כי אמנם נטתה הפוליציה הקיובית במעשיה פעם לצד זה ופעם לצד אחר. גם חוקר הדין מתנהג בפקפקנות מרובה. כנראה נמצאים אי-אלה חוטים מחוץ לקיוב והם משפיעים על מהלך המשפט. הימנים מביאים תמיד ראיה מן המשפטים הסאראטובי והוילוזי". אבל בשני המשפטים הללו נענשו הנאשמים בגלל מעשה רצח פשוט ולא משום רציחה דתית. מדוע מעלימים הימנים עין מזה, כי במשך ימי קיומם של בתי-הדינים החדשים נתעוררו משפטים אחרים ע"ד רציחות דתיות וכפעם בפעם יצאו הנאשמים זכאים בדינם? רציחות דתיות לא היו מעולם בקרב היהודים ואינן במציאות כלל יש במציאות רק אגיטציה לשם פוגרום ופוגרומשציקים, הבודים עלילות כאלו מלבם. אם תחליט הדומה לעשות חקירה ודרישה ע"ד האגיטציה לפוגרומים ודאי שתעשה בזה מעשה רב.

הדפוטטים מצד האופוזיציה גיגיצקוריונ ניקרסוב דורשים, כי תתברר השאלה תיכף בשביל שתדחה תיכף. אם תסכים הדומה למסור את השאלה לקומיסיה ולקבוע לה זמן, הרי יהיה הדבר דומה שהדומה מודה במקצת, כי יש יסוד לעלילת-הדם. צריך לדחות את השאלה מיד מבלי מסור אותה לקומיסיה ולהוכיח בזה, ששאלות כאלה, הבאות מצד ימין והערוכות לתכלית ידועה, אינן נחשבות בעיני הדומה כלל.

נואמים אחרים מצד ימין והמרכז תמכו בהצעתו של לוץ, כי צריך למסור את השאלה לקומיסיה.

השאלה נמסרה לקומיסיה ברב של 188 דעות נגד 94. למרצה בשאלה זו נבחר לוץ, שהיה המרצה בקומיסיה, שכבר דחתה שאלה זו בשבוע שעבר.

— בשל האינטרפלציה האמורה התחילו מחפשים בקיוב אחרי רוצחי הנער יושצינסקי חפוש מעולה. הדפרטמנט לפוליציה חזר ושלח לקיוב שני פקידים לברר את מעשי הפוליציה הקיובית בנוגע לגלוי עקבות הרוצחים. חוקר הדין לענינים נכבדים פננקה דרש מאת הפרוקוראטורה, כי תמציא לו פקודה מיוחדת בדבר מאסרו של היהודי בייליס. הוא, פננקה עצמו, אינו רוצה לקחת את אחריותו של המאסר הזה עליו.

מיום ליום תגדל אצל פקידי תשלטון האמונה, כי הרצח נעשה ע"י גנבים פרופיסיונאלים והכונה היתה להביא פוגרום. קוראים גם בשם משפחתו של האיש, שהיה ראש המסדרים את הרצח, והוא גנב מפורסם חסר-זכיות שנמלט מקיוב. קוראים גם בשם משפחתו של נער אחר, שבתחלה חפצו לרצוח אותו, אלא שלאשרו עלה בידו להנצל ממות. אז עלה לקרבן הנער, יושצינסקי, אשר נסגר, עפ"י השמועה, אל הרוצחים בידי קרוביו.

בייליס יושב בבית-אסורים, ושם שומרים אותו שמירה מעולה. הוא בקש מאת הפרוקרור, כי יודיעוהו בשביל מה הושם במאסר, אבל בקשתו נרחתה.

צירקולר חדש בדבר זכות-הישיבה של היהודים. לפני שנים אחדות התחילה הפוליציה מגרשת, על סמך הרבה צירקולארים חדשים בענין זכיות-הישיבה, מקיוב ומערים אחרות שמחוץ לתחום-המושב אותם היהודים, שישבו במקומות אלה שנים הרבה בתור בעלי-זכיות גמורים. הגירושים הללו נגזרו על עשרות אלפי משפחות מישראל, שכבר היו תושבים גמורים באותם המקומות, ומצבם היה צפוי לרריסה גמורה. המון הקובלנות, שנשלחו אז אל המיניסטריון לעניני הפנים גרמו לפרסום הצירקולר „האגוסטי" הידוע של סטוליפין. בצירקולאר הנזכר נצטותה הפוליציה לעכב את גירוש משפחות-היהודים, אשר עד יום הראשון באגוסט לשנת 1906 אבדה להם מסבה זו או אחרת זכות-הישיבה. ליהודים כאלה הותר להשאר במקומותיהם, עד שתתברר שאלת-היהודים הכללית. בתנאי, „שישיבתם לא תגרום הפסד להתושבים העקריים". יהודים הרבה השתמשו בצירקולאר של סטוליפין וככחו קבלו מאת הפוליציה תעודות של היתר-ישיבה. אבל היו גם הרבה יהודים, שידעו אמנם על אודות הצירקולאר הזה, אבל לא מהרו להשתמש בו לטובתם, כל זמן שהיתה להם האפשרות לשבת מחוץ לתחום מטעם זה או אחר.

והנה בשבוע שעבר נתקבל צירקולאר חדש, המבטל את הצירקולר ה„אגוסטי" בנוגע לאותם היהודים, שאמנם התישבו בפנים המדינה לפני א' באוגוסט לשנת 1906, אלא שלא קבלו מן הפוליציה על סמך הצירקולר תעודות של היתר-ישיבה.

הנדידה לגלבסטון. החברה הקיובית, העוסקת בסדור הנדידה לגלבסטון, המציאה לנו את הידיעה הזאת: ביום ה', כ"ה בחשון, הפליגה מברמן לגלבסטון השיירה התמשים והתשע של הנודדים היהודים, הנשלחים ע"י החברה האימיגרציונית היהודית שבקיוב לגלבסטון. בהשיירה הזאת נמנו 105 איש חדשים (חוץ מכ"א איש, שנשארו מהשיירות הקודמות), בהם 88 גברים, 17 נשים. ילדים וילדות למטה מבני ארבע עשרה—12; צעירים מבני 14—20 שנה 23 איש; אנשים בני 20—30 שנה 50 איש; בני 30—40 שנה—17 איש; למעלה מארבעים שנה—3 אנשים.

רובם הגדול של בני השיירה—בעלי מלאכה (74% של בני 14 ויותר). חוץ מזה יש עוד בשיירה 5 עוזרי מסחר, 3 סוחרים פעוטים, 3 פועלים פשוטים, 4 מורים ותשעה אנשים בלי כל עבודה קבועה (רובן נשים, הנוסעות לבעליהן).

כדי לתשגיח על שלוחה של השיירה נסע לברמן משנה-הראש של החברה האמיגרציונית, הד"ר ד. ל. יוחלמאן.

להרשם בהשיירה הסמוכה, הששים, היוצאת מרוסיה ביום ה', ט"ו בכסלו, אפשר בהלשכה הראשית של החברה, בקיוב (מאלאוואסילקאווסקאיא 29) וע"י מורשיה ומתלקותיה שבערי השדה.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, י"ג כסלו, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 21-го Ноября, 1911 г. — № 44 — WILNA, 4-ten December, 1911.

שנה חמישית „העולם" שנה חמישית

כשנכנס „העולם" לשנת השש לקיומו, אנו אומרים להרחיב ולשכלל את כל חלקי השבועון, להוסיף עליו הוספות ומלואים ולהשתדל לעשותו לשבועון מרכזי לכל עניני עמנו בכל הארצות. הפרקים התמידים הבאים ב„העולם" יקיפו את כל מקצועית החיים היהודיים בארצות הגלות ובארץ התחיה, ישפכו אור על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתוך אוכלסי ישראל מתוך אותה נקודת הראות, המשמשת לנו נקודה מרכזית, נקודת אורה ותקוה ואמונה ובטחון בתוך חשכת חיינו. תחית העם — אמונתנו, ארץ ישראל — דרכנו, ולאורן נלך, ובהיות רעיון התחיה לנגד עינינו, נשתדל לתת ב„העולם" במשך שנת 1912 את יצירותיהם האומנותיות של טובי סופרינו ומשוררינו. בתחית הספרות וביצירת ערכין אמנותיים אנו רואים חלק גדול וגורם חשוב של התחיה הכללית שלנו.

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt", ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם. כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשה חדשים אין החתימה מתקבלת.

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3/11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.
Redaction „Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18/2.

עַל הַמִּצְפֶּה.

האספר גלודז.

מלודז באות יום יום ידיעות קשות, משבר שורר שם, לא רק בתי־חרושת קטנים, שמתחלת ברייתם עומדים הם על „רגלי תרנגולת", מתמוטטים ונהרסים, אלא גם בתי־חרושת גדולים, תקיפים, קורסים ונופלים וגורמים נפילה גם לבתי־חרושת אחרים בלודז עצמה ובערים הסמוכות לה.

סופרו של ה„פריינד" כותב: „הליצנים אומרים, שכל 5—6 שנים מוכרחת לודז לבוא לידי משבר. אבל אין זו ליצנות, כי אם אמת ממש. בשעת המשבר רואים פבריקאי לודז עין בעין, כי הם עצמם הכשירו את הסבות העקריות של האסון, איש איש מהם יודע ומכיר אז, כי הרע לעשות, כי הביא לעולם סחורה יותר מדי, כי לא אל הרוחים היו עיניו נשואות, כי אם אל המחזור שיגדל, סחורה נתן בהקפה לכל מי שראוי ולכל מי שאינו ראוי לכך, עסקים בנה באויר, על סמך הוהו ובוהו ולא על יסודות מוצקים, וכדומה. ואולם כיון שעברה שעת המשבר, מיד חוזר אותו „סדר־עולם" לקדמותו ולמהלכו הרגיל"...

צדקו הדברים, אלא שלחנם מיחס הסופר „סדר־עולם" זה ללודז בלבד. נוהג הוא בכל מרכזי החרושת והמסחר אשר לנו היהודים. „לונדון", „יקנה"ז", „ניירות", „מליונים"—אלו הם רוב היסודות של מסחרינו עכשיו, והסוחר הוא — „מנחם־מנדיל בעל־החלומות".

הלצה יהודית עוקצת מספרת: נזדמנו לפונדק אחד שני פבריקאים למעשה־ארג, לא־יהודי ויהודי. פתח הראשון והתחיל משבח את המכונה הנפלאה החדשה, אשר העמיד זה עתה בבית־חרשתו. מטילים אל תוכה צמר חי, לא סריקה ולא כביסה, והיא מוציאה מאליה ארג שנגמרה מלאכתו, טול והביאהו לשוק. נענה היהודי ואמר: מכונה מפליאה הרבה יותר מזו העמדתי אנכי בבית־החרושת שלי. מטילים אל תוכה צמר חי, לא סריקה ולא כביסה, והיא מוציאה מאליה — שטר־חוב, שכבר יש עליו מחאת נוטריון...

וגם הלצה זו לא רק ליצנות יש בה, כי אם יותר מקורטוב של אמת.

לפנים היינו אנחנו, היהודים, כמעט הסוחרים היחידים בעולם. עכשיו יש דורשים אותנו בשביל כך לגנאי, ויש דורשים—לשבח. הללו מוצאים גורמים חברתיים, כלכליים להתפתחות המסחר בקרב היהודים, והללו — גורמים נפשיים. סומברט, למשל, מוכיח, כידוע, „באותות ובמופתים", שהכשרון המסחרי המיוחד של היהודים הוא פרי דמם המיוחד, הכשרות נפשם המיוחדות, שבכחם נוצרה בקרב עם ישראל גם דת מיוחדת, המכשירה גם היא מצדה את העסק בעניני מסחר וממונות. כמובן, פורחים כל ההסברות והאותות והמופתים הללו באויר. היהודים הוכרחו להעשות שולחנים וסוחרים, משום שלא נתנום להעשות בעלי־קרקעות. והצלת הצליח המסחר בידי היהודים מפני שלשה טעמים עקריים. היהודים היו היחידים, שנזרעו על פני כל הארץ, והיהודי שבמזרח היה לו חבר, שותף, איש־בריתו יהודי שכמותו במערב. היהודים היו היחידים, שהיתה להם לשון אחת, אשר בעזרתה יכלו להבין איש את רעהו, ואפילו אם זה עומד באירופה והשני — באסיה. היהודים היו היחידים, שהיתה להם חוקה אחת ומשפט אחד, והסוחר שבמערב יכול למסור את דינו לדיין שבמזרח, אם היה צורך בכך, בבטחון גמור, שגם אותו דיין לא יוציא את פסק־דינו אלא עפ"י חושן המשפט, שאחד הוא בכל העולם ומצוי בידי כל אדם.

ספק גדול הוא, אם היתה כאן באמת גם איזו הכשרה טבעית, פנימית, אבל אין כל ספק, שהיו כאן הכשרות הכרחיות, חצוניות. ואמנם משום שההכשרות היו הכרחיות, חיצוניות, לפיכך לא פִּתְּחוּ היהודים מסחר, שיש בו גם יצירה, כי אם פתחו מסחר, שיש בו רק חלוף בלבד, מסחר שגם הוא אינו אלא מין שולחנות, העברה מיד ליד: המסחר, שיש בו יצירה, מחובר הוא בהכרח אל הקרקע, לקרקע ידוע, וכשעוקרים אותו ממקומו, הרי הוא נעשה נבלה עוד קודם ששותלים אותו בקרקע אחר. וליהודי לא נתנו להיות מחובר אל הקרקע, היהודי היה מוכרח לסחר את מסחרו בנוסח אכילת קרבן פסח—כשמתניו חגורים, נעליו ברגליו ומקלו בידו.

עברו הרבה דורות ותקופות. מצב הדברים נשתנה שנוי גמור ומחלט. ההכשרות החיצוניות, שבכחן הצליח המסחר בידי היהודים, אבד להן ערכן לגמרי. הקטור והזרם האלקטרי בטלו את מושגי הקרוב והרחוק — מזרח ומערב אין עוד בעולם; סתם בני־אדם מבינים עתה איש את שפת רעהו, כשם שלפנים היו רק יהודים מבינים איש את שפת אחיו; ו„בחושן המשפט" חדלו להשתמש גם סוחרים יהודים. אבל במקום ההכשרות הללו, שבטל כחן, באו תנאים אחרים, התלויים זה בזה, ונעשו יסודות למסחר. ראשית, אין המסחר עומד עוד על החלוף והשולחנות בלבד, אלא הוא עומד גם—ואולי ביחוד—על היצירה, על התעשיה. ושנית, עכשיו, כשכל עניני החיים, ובכללם גם עניני מסחר וממונות, נעשו סבוכים ומרובי־גונים, אי־אפשר עוד לאדם להעשות סוחר הגון בכח הרצון וההכרח בלבד, אלא דוקא עכשיו דרושים לזה כשרון טבעי ושכלול הכשרון.

וכשנשים לב אל הנעשה בקרבנו, יש אשר נשאל את נפשנו: האמנם לא היתה זו טעות מעיקרא באמרנו, שאנחנו היהודים יש לנו הכשרה טבעית למסחר? וכי עובדות המציאות אינן מכיחות את ההיפך? אדם שיש לו הכשרה טבעית, נפשית, לאיזה מקצוע, חזקה עליו, שיעסוק באותו מקצוע מתוך אהבה וחבה, וכשיהיה צורך בזה, ידחה ברצונו הטוב מקצועות אחרים מפני המקצוע החביב עליו. האמנם רבים הם בקרבנו אנשים נאורים, הבוחרים לעסוק במסחר מתוך בחירה חפשית ולא מתוך שהם אנוסים לכך, משום שלא עלתה בידם להיות רופאים, משום שהסגנות הנצחית לפרקליטים מושבעים אינה מספיקה להם אפילו „מים לדייסא", משום שלא ירדה עליהם „רוח הקודש" ולא נעשו עתונאים, קבלנים לספרות, וכדומה מן הסבות, המכריחות אותם להעשות סוחרים? וכי סתם יהודי סוחר—לכל הפחות ברוסיה—אינו רואה ירידה לעצמו ולבנו בזה, שבנו לא הצליח להכנס לגימנסיה קלסית ונכנס בהכרח, כאילו כפאו שד, לבית־ספר למסחר? וכי אותו האב אינו משתדל בכל־זאת להרחיק את בנו זה מעל עניני מסחרו, משום שעדיין מפרכסת תקוה בלבו, שסוף סוף „יזכה" להכניסו לאוניברסיטה ולעשותו רופא, יוריסט, חימאי? וכי סתם יהודי, סוחר עשיר, השולח את בנו לחוץ־לארץ על מנת למוד, יעלה על דעתו „מחשבה זרה" להכניסו לבית־ספר עליון למסחר, כדי שילמד וידע את הענינים ההם, שסופו לעסוק בהם ולהתפרנס מהם, ולא יכניסו לאוניברסיטה או לפוליטחניקום, למען ילמד את הדברים, שלא יהיה לו עסק בהם כל ימיו? וכי סתם גימנזיסט יהודי, כשהוא נכנס אל הקונטורה של אביו, אינו סותם את נחיריו „לבל יעלה ריח חשבונות־מסחר באפו"? וכשהוא גומר את חק למודו בגימנסיה, האמנם אינו מתחטא לפני אביו ואומר: „אבא, הטוב בעיניך עשה עמדי, אבל

אנכי לא לחשבונות־המסחר נוצרתי״? והאב עצמו, כלום אין הוא שמח בלבו, שבנו „מעיסה אחרת״ הוא, בעל „טבע עליון״, שריח קונטורה קשה לו?

וכי הללו, שבעומק לבם מאוס ושנוא המסחר עליהם, שבהכנסם אל הקונטורה ובגשתם אל ספרי החשבונות, כופפים הם את ראשם שלא כדעתם, כאלו נתלו להם „אבני־ברד״ באויר, — וכי הללו יש להם הכשרה טבעית, נפשית למסחר?

ואחרי שכפפו את ראשם ונעשו סוחרים, האמנם לא יכשלו על כל פסיעה ופסיעה? לפנים היה אדם מישראל אומר לבנו: „בני, רב לא תוכל להיות—אינך יודע את התורה; חזן לא תוכל להיות—קולך אינו ערב; סוחר לא תוכל להיות — אינך בקי בהויות העולם. הרי שאין לך תקנה אלא מלמדות״. וכי אפשר לנהוג מנהג זה גם במסחר, ומה גם בימינו, כשתורת המסחר היא תורה שלמה, כשהמסחר דורש גם כשרון טבעי וגם שכלול הכשרון?

אל נא תאמרו, ש„מנחם־מנדיל״ הוא דוקא חניך החדר והישיבה. חיכם, שרוב סוחרינו, אשר עד שלשים שנה למדו רפואה וחימיה, תורת־המשפטים ותולדות הספרות, ובשלשים שנה נעשו פתאם סוחרים,—שרובם „מנחם־מנדלים״ הם ורוב מסחריהם אינם אלא „לונדון״ ו„יקנה־זי״, „ניירות״ ו„מיליונים״. הסוחר שאינו־יהודי עסק כל אותם הימים בתורת המסחר והתעשיה, לו לא נדמה כלל, שבעל „טבע עליון״ הוא דוקא אדם, שריח הקונטורה קשה לו, ואין כל פלא שהמכונה החדשה, אשר העמיד בפבריקה שלו, מוציאה ארג שנגמרה מלאכתו—„טול והביאהו לשוק״. אבל אין גם כל פלא, שהמכונה החדשה, אשר העמיד „מנחם־מנדיל״ שלנו בפבריקה שלו, אינה מוציאה אלא— שטר־חוב, שכבר יש עליו מחאת נוטריון...

אספרין.

בנומר זה ימצאו הקוראים את הפרק האחרון מן המאמר „על מוסדי ירושלים״. אין אנו יודעים, אם הקוראים, ואפילו רובם, קראו את המאמר הזה מתוך שימת־הלב הראויה לו. הקורא שבימינו אוהב רק דברים קלים, נוחים, פזיזים, שבשעת קריאה הם נקראים „מאליהם״ ותיכף לאחר קריאה הם נשכחים גם כן „מאליהם״. כל דבר, שאין בו תנאים אלו, בחזקת „יבש״ ו„כבד״ הוא עומד. ביחוד ירא הקורא שבימינו את המספרים, המשמשים סימנים מובהקים לשני החטאים הגדולים — ל„יבשות״ ו„כבדות״.

ובכל זאת ראוי הוא מאמרו של ה׳ ברולי, כי יושם אליו לב, ואעפ״י שיש בו מספרים. לכשתרצו—דוקא משום שיש בו מספרים. הן זהו, כמדומה, הנסיון הראשון לאסוף ידיעות קרובות אל האמת על המוסדים, שיש לנו בערי ארץ־ישראל (אחרי מאמר זה יבואו מאמרים אחרים על המוסדים ביפו ובערי הגליל), ומפי מספרים „יבשים״ אפשר ללמוד הרבה, הרבה יותר משאפשר ללמוד מפי השערות בעלמא.

כשהתחיל הישוב החדש בארץ־ישראל, הרעישו עליו קנאי ירושלים שמים וארץ ואמרו, שהוא עתיד להחריב את הישוב הישן. טענה זו נשמעה ראשונה מפיהם של בעלי „קול מהיכל״, הללו שתקנו לפני עשרים וחמש שנים נוסחאות לכתבי־פלסתר, אשר נכתבו מאז ועד עתה ועתידים עוד להכתב מכאן ולהבא. ועדיין יש אשר תשמע פתאום טענה זו, כשיש „צורך מיוחד״ להשניא את הציונות והציונים או את הישוב החדש וגבוריו, והמשניאים חוזרים אותה שעה אחרי כל מיני כלי־זיין ואינם

מזלזלים אפילו בשבר־מסמר נחלד המוטל באשפה. יבואו איפוא מספרים „יבשים״ ויעידו, כמה מן האמת יש בטענה זו. משישים מוסדי ירושלים, המנויים במאמרו של ה׳ ברולי, נוסדו שמונה לפני שנת תר״ם. שלשה — בשנות תר״ם—תרמ״א, וכל הנותרים — משנת תרמ״א ואילך, כלומר, משעה שהתחיל הישוב החדש. גם משנים־עשר תלמודי־התורות והישיבות שבירושלים נוסדו תשעה אחרי שנת תרמ״ד.

כל היצירות ההגונות, הנוצרות בארץ־ישראל, יש להן ערך לאומי. מנקודת־השקפה זו הרי כל המזלזל ביצירה הגונה, אשר נוצרה בכחו של הישוב הישן, טועה טעות גדולה. אבל אנחנו, הדבקים ביחוד בישוב החדש, רשאים לאמר מתוך גאון, שאין למעלה הימנו, כי הישוב החדש בכללותו השיב לב העם על ארצו במשך שלשים שנה הרבה־הרבה יותר משהשיבו עליה הישוב הישן במשך מאות בשנים. הישוב הישן שמר על לב העם לבל ידעך בקרבו זכר ארץ־ישראל לגמרי, וזכות זו לא ישכח לו עד העולם. אבל הישוב החדש, שבגלגלו קבועים כל גבוריו ויוצריו, ממיסדי פתח־תקוה עד מיסדי תל־אביו, מרוטשילד, שכל אבן ואבן במושבות העבריות מעידה על אהבתו הגדולה לארץ־ישראל, עד הרצל, שבכחו הגדול נוצרו בשעתם המוסדים הפיננסיים, העובדים עכשיו את עבודת הישוב בארץ, — הישוב החדש הוא שהתחיל פותח שוב בלב העם את מקור המושג מולדת, שכבר נסתם מרוב ימים. יבואו מספרים ויעידו. לפני חמשים וחמש שנים עלה כל הכסף, שהיתה ירושלים מקבלת מאת הגולה, ערך 175,000 פרנק בשנה (עי׳ ב„העולם״ גומר 39—40 לש״ע: מאמרו של ה׳ י. ל.). כמה מקבלת עכשיו ירושלים „חלוקה״ מאת הגולה, אין איש מאתנו יודע בדיוק. מי יודע, אם סוד זה לא יהיה מכוסה עוד עדן ועדנים? בכל אופן אין מנהלי ה„חלוקה״ מזדרזים לגלות את הסוד. ואולם עפ״י מספריו של ה׳ ברולי אנו רואים, כי מוסדי ירושלים בלבד, כלומר, חוץ מרובה של ה„חלוקה״ (קצתה של „החלוקה״ נכנסת לחשבון המוסדים, כגון „ועד כל הכוללים״, אחדות מן הישיבות וכדומה), מקבלים מן הגולה שנה שנה ערך 2,000,000 פרנק — פי שנים־עשר משהיתה ירושלים כולה מקבלת לפני חמשים וחמש שנה! הגולה העניה לא יכלה לשלוח שנה שנה סכום רב ועצום כזה למוסדיה של עיר אחת, לו לא פרכסה בנפשה ההכרה, כי אותה עיר היא המטרפולין של המולדת...

אנו, הדבקים ביחוד בישוב החדש, רגילים ללמד תמיד חוב על עצמנו, לאמר, כי אין אנו עושים את חובתנו כראוי בנוגע לארץ עתידנו ותקותנו וכי נופלים אנחנו במעשינו מן הדבקים בישוב הישן. מודים אנחנו בהנחה הראשונה, כי אין אנו עושים את חובתנו כראוי בנוגע לארץ־ישראל. חובת האדם למולדתו נמדדת במדה אחרת לגמרי מחובותיו האחרות. אבל מסופקנו, אם יש אמת גמורה גם בהנחה השניה, כי נופלים אנחנו במעשינו מן הדבקים בישוב הישן. אם כמות הכסף בלבד תשמש לנו אמת־המדה למוד בה את ערך המעשים, אפשר אמנם, שבעלי הישוב הישן יכריעו את הכף, שהרי, כאמור, אין איש מאתנו יודע בדיוק. כמה מכניסה הגולה לכל צרכי הישוב הישן. אבל אם איכות המעשים תשמש לנו אמת־המדה, אז אחרת תהיה החלטתנו. אין כונת הדברים האלה לאמר, שגדולה היא, למשל, התועלת, שמביאים בתי־הספר שבירושלים, המסודרים עפ״י השיטה החדשה, מן התועלת, שמביאים הישיבות ותלמודי־התורות, המתנהלים עפ״י השיטה הישנה. הקבלה זו אי־אפשר לפטור במלים אחדות, שהרי יש מן האמת בדברי ה׳ ברולי, כי „הישיבות שבירושלים נחוצות מאד לקיומה של התורה,

שיכולה להתקיים עכשיו רק בארץ-ישראל". אבל דוקא משום שנראה לנו, שיש מן האמת בדברים האלה, לפיכך אנו אומרים, שאיכות המעשים מעידה לנו, כי העמלים עם הישוב החדש אינם נופלים במעשיהם מן העמלים עם הישוב הישן, אלא עולים עליהם. יבאו מספרים ויעידו. אם נתבונן בעין בוחנת אל כל המוסדים, שמנה ה' ברזלי בירושלים, אז נראה, כי רק כעשרים מהם, שכולם עולים בחשבונו של הישוב החדש, יש להם בודז'טים קבועים והם מתפרנסים במנוחה ושלוה מקופותיהן של חברות מסודרות, הדואגות להם. מה שאין כן יתר המוסדים, שרובם לכה"פ עולים בחשבונו של הישוב הישן, מצפים תמיד לחסדים מקריים, ואם יסתם אפילו רק לזמן מועט הצנור, המביא להם את פרנסתם מן הגולה, מיד הם עומדים בסכנה גדולה. ומושבי הזקנים ו„תורת חיים", החשובה שבישיבות, יוכיחו, כי בשנה שעברה נסתם צנורם לשעה ותיכף קרסו ונשברו.

והנה נגענו אגב אורחא בשאלת סדור עניניהם של מוסדות החסד והצדקה שבארץ-ישראל, שאין להם חברות קבועות, הדואגות לקיומם ולפרנסתם, אלא הם תובעים ישר את הגולה והיא נענית להם. אבל גדולה וחשובה היא שאלה זו יותר מדי, כי נוכל לדבר עליה אגב אורחא. בכל אופן לא תגיע שעתה להפתר אלא אם כן יתברר קודם ברור גמור מצבם וצרכיהם של כל המוסדים הללו. ולברור הזה דרושים ראשית כל ידיעות ומספרים, הקרובים לאמת.

י. י. גלס.

לְשְׁאֵלַת הַיּוֹם.

הרעש, שהקימו חסידי פרנקפורט בדבר הגימנסיה העברית ביפו, כי מלמדים בה את כתבי-הקודש עפ"י מסקנות החקירה החפשית של מבקרי התנ"ך הנוצרים, עשה את השאלה, כיצד עלינו ללמד תנ"ך בבית-הספר העברי, לשאלת היום. ואין כל ספק, ששאלה זו עתידה להלהיב את הלבבות ולהביא לידי „מלחמת-מצוה" לא רק בארץ-ישראל, כי אם בכל מקום שיש שם בית-ספר עברי.

השאלה פדגוגית היא בעיקרה, וחפץ אנכי להגיד עליה דברים אחרים מנקודת הפדגוגיה. אבל ראשית כל עלי להעיר, שצריך להבדיל בין חלקי התנ"ך. גם נקודת ההשקפה הדתית מבדלת ואומרת, שלא הרי קדושת התורה כקדושת הנביאים, ולא הרי קדושת שניהם כקדושת הכתובים. וגם המורה מבדיל ואומר, שאינו דומה למוד התורה ללמוד הנביאים והכתובים.

התורה אינה נמדדת רק באמת המדה הפדגוגית, מפני שאינה רק יצירה ספרותית. והפירוש היחידי לתורה, שאפשר ליהודי להשתמש בו בביה"ס, היא—הקבלה, התורה שבעל-פה. כל יהודי בפני עצמו יכול להבין את התורה ואת ההיסטוריה שלה לפי הבנתו ולפי מושגיו. אבל בביה"ס אין לתורה פרוש אחר מזה של חז"ל. בית-ספר שאינו מורה בעיקר זה; שוב אינו עממי. ואין אנו זקוקים בזה כלל לאפוטרופסותו של „המזרחי" וגבוריו.

הנמוקים של ההנחה הזאת אינם דתיים, כי אם דוקא פדגוגיים במובנו הרחב של מושג זה.

המכיר את נפשו של הילד ואת עולמו הפנימי, יודע, כי יש לילד צורך טבעי בדת, הַכְשָׁרה טבעית בכל יתר ההכשרות הנפשיות הטבעיות. ואולם ההכשרה הזאת אין לה צורה קבועה ומסוימת, כי אם אפשרות היא זו, הדורשת טפוח מיוחד. וכשאנו באים ללמד לילד את התורה, איננו יכולים להצמצם בתחומיה הצרים של התחמריות הדידקטית, אין אנו יכולים להסתפק בנתוח חמרי והגיוני בלבד. מפני שאין אנו מתכונים לסגל לילד רק את ידיעת ההיסטוריה הישראלית, כי אם אנו רוצים לפתח בקרב הילד את ההכשרה הטבעית שלו לדת ולתת לה את ההתפתחות הרצויה. וכשם שהאסטטיקון מפתח את טעמו ואת רגש היופי שלו ע"י הקריאה בספרי-המופת הגדולים, הלאומיים והעולמיים, כך צריך הילד לפתח ולהעמיק את הרגש הדתי שלו על ידי למוד התורה. התורה היא הספרות הקלסית של הדת.

התורה מסוגלת עד מאד לפתח את הרגש הדתי הן מצד תכנה, והן מצד צורתה, כלומר, מצד אופן ההרצאה שלה.

הצורה ההיסטורית היא, בכלל, הצורה היותר נאותה ללמוד איזו חכמה, איזה מקצוע מדעי. והוא הדין בנוגע לחכמת התורה. כשאתה יודע את ההתחלה ואת דרך התפתחותה של איזו חכמה, הרי אתה יודע כבר את מהותה העצמית. והוא הדין בחכמת התורה. היא נקנית מתוך הצורה ההיסטורית אשר לה, ואין דרך יותר נאותה ללמוד היהדות מלמוד התורה בצורתה.

הצורה ההיסטורית של התורה, צורת הספור היפה על אדות אבות האומה הישראלית ומאורעות חייהם, מלבישה גם את הרגש הדתי צורה חיה וממשית. ספורי התורה נעשים חומר-המחשבה בשביל למוד הדת. ולכן משתדל המורה הנבון, שידע הילד לא רק את פשוטי המקראות של פרשת התורה, כי אם שיתפוס בעיקר, עד כמה שאפשר לו, את הרגע הפסיכולוגי, את העולם הפנימי של גבורי הפרשה.

אופן ההרצאה של התורה הוא פיוטי ומרומם, נפשי ופשוט, והרצאה כזו מעדנת את הרגש ומחממת את הלב בלא כונה מלאכותית למפרע. התורה מספרת הכל באופן פשוט, מוחשי כל כך, עד שאנו רואים את המאורעות ואת גבוריהם כאילו הם חיים לפנינו, ומבלי משים יזעף לבנו—ובצדק—על אלה הבאים „לתקן" את התורה ולתת לה פנים חדשות והרצאה חדשה.*)

ואולם הצורה איננה עוד הכל. מתחת לצורה טמון התוכן, והוא העיקר. התורה צורתה אמנם היסטורית, אבל תכנה הוא מוסרה. חז"ל עסקו ביחוד בתכנה של התורה, גלו את המאיר שבה, את מוסרה. באו החוקרים הנוצרים ודחו את ההבנה הפנימית, הנכונה, מפני הצורה החיצונית, ותהי להם התורה רק היסטוריה בלבד. ומאחרי שבבית-הספר העברי נלמדת התורה, כדי לפתח את הרגש הדתי של הילד, כדי להכנים את הילד אל תוך העולם העברי, נחוץ איפוא, שהילד יבין אותו עולם מתוך

*) אין כונתי לאמר, שצריכים אנחנו להורות לילדים את התורה דוקא כסדר שהיא כתובה. ודאי צריכה להיות בזה הדרגה ידועה, ואין זו אלא שאלה פדגוגית טהורה למורים בלבד, ולא לקהל. אבל רוצה אני לאמר, שאותם הפרקים, שאנו מלמדים לילד, אסור לשנות בהם אפילו כקוצו של יוד. ולא רק מפני הטעם הדתי („כל פיסקה שלא פסקה משה אנן לא פסקינן לה"), כי אם גם מפני הטעם האמנותי: ההרצאה של התורה כל-כך נפלאה ופלסטית היא (אני מדבר על חלק הספורים), עד ששום אמן שבעולם, — ואפילו ביאליק, אחד ממסדרי „ספורי המקרא", — אינו יכול להתחרות בה ולעשות כמתכונתה. ונפלא הדבר: בגרמניה נסו הפדגוגים הנוצרים „לתקן" את התורה, ועכבה הממשלה בידם. ואם נוזגים זהירות גדולה כזו בתרגום, לא דין שנהיה אנחנו זהירים זהירות יתרה בנוגע למקור העברי,

הבנה נכונה ויסודית, וההבנה הנכונה של התורה היא המוסרית ולא ההיסטורית, כלומר זו של חז"ל ולא זו של החוקרים הנוצרים.

במה דברים אמורים? בתורה. מה שאין כן הנביאים והכתובים. הללו אינם מובנים לילד בלי הכנה והסברה ידועה, משום שאין בהם הפשטות והמוחשיות שבתורה. את הנביאים ואת הכתובים אפשר ללמד לילד רק מתוך באור מדעי, ואפילו אם פרנקפורט וה„מזרחי" יתנגדו לזה כל היום.

אבל באמת הלא צריכים גם האורתודוכסים הקצונים להודות, כי מתוך פרוש־המלות בלבד אי־אפשר להבין את הנביאים. להבין את הנביאים כראוי, להבין את רעיונו של הנביא אפשר רק מתוך באור היסטורי ואסטטי.

הנביא חי בתקופה ידועה, דבר על מאורעות היסטוריים ידועים, על נמוסים, דעות וארחות־חיים ידועים. ולא עוד אלא שהנביא דבר לא רק על מאורעות היסטוריים של עם ישראל, כי אם גם על מאורעות היסטוריים כלליים. וכדי לרדת לסוף כונתו של הנביא, צריך איפוא לדעת לא רק את ההיסטוריה הישראלית בשלמותה, כי אם גם את ההיסטוריה של כל עמי המזרח. והיסטוריה קשורה קודם כל במקומות ידועים, בנקודות גיאוגרפיות. הרי שכדי להבין את נביאינו, צריך לדעת גם את הגיאוגרפיה של ארץ־ישראל ושל אותן הארצות, שעם ישראל בא במגע עמהן. בלא הידיעות האלו ישארו דברי הנביאים כספר החתום.

זכורני, כי כשהגעתי בילדותי לנביאים וכתובים, נראו לי כל העמים, שנזכרו בהם, בדמות האכרים בני רוסיה הלבנה, שראיתי אותם בבית אבא, ולא ידעתי, אם מואב, למשל, היה במזרחה של ארץ־ישראל, ופלשתים במערבה, או להפך. ובכלל, לא היה לי כל מושג על מזרח ומערב ואדמת ארץ־ישראל רחפה אז לפני באויר. ואין צורך לאמר, כי לא היה לי שום מושג על מלוכה, סדרי־חיים קבועים; דת וכדומה מן הגורמים ההיסטוריים. ולכן הבנתי את הנביאים רק מתוך התרגום האשכנזי, לאחר שגדלתי והתפתחתי במדה הדרושה. ועד היום איני יכול להשתחרר מן הדעה, כי את נביאינו מבינים הם, ולא אנחנו.

זו ועוד אחרת. הנביא אינו מוסר את רעיונותיו בלשון חול, כי אם הוא משתמש בצורות פיוטיות, והצורות האלו נשגבות הן מאד, וכדי לחוש את היופי שבנבואה; כדי לקלוט את היופי והנשגב שבצורות הללו, אנו צריכים לחוש טעם מפותח. הנבואה בצורתה היא יצירה אמנותית, ולהבנתה נחוץ חוש טעם אסטטי.

ולא כל הנביאים נבאו בסגנון אחד, כי אם כל אחד מהם יש לו סגנונו המיוחד לו, לשון המיוחדת לו, לעצמו וכדומה. עצמיותו של הנביא בולטת מתוך נבואה. והסגנון המיוחד והעצמיות המיוחדה תלויים, כידוע, לא רק במדת גדולתו הטבעית של הנביא, כי אם גם בעצמיות תקופתו, סביבתו, חנוכו וכו' וכו'. הרי שכדי להבין את הנביא, צריך לדעת עד כמה שאפשר את הביוגרפיה שלו.

והנה אנו שואלים את עצמנו, אם אפשר למצוא אצל המפרשים המקובלים באומה את כל הידיעות האלו? אם יש למפרשינו הבנה היסטוריה ואסטטית בכה"ק? ועל השאלות האלה אנו אנוסים לענות מתוך צער בשלילה גמורה. המפרשים שלנו אינם יודעים את ההיסטוריה של כה"ק ואין הם מרגישים את יפים של כה"ק; ומי שחפץ להורות את כה"ק לתלמידיו באופן כזה, שיבינו את הנבואות, ולא רק את פרוש המלות בלבד, אין לו דרך אחרת כי אם להשתמש בבאוריהם של הנוצרים.

אמנם זוהי חרפה, חרפה גדולה מאד. ואולם לגול את החרפה הזאת מעלינו צריך מי שצריך, אבל לא המורה העברי. המורה צריך למצוא פירוש מספיק לכה"ק מן המוכן, וכשאינו מוצא את הפירוש הזה אצלנו, מוכרח הוא לקחתו, באין ברירה, בכל מקום שימצאנו. צריך המורה העברי להזהר רק שלא יכשל בכונות הזרות, שפרושי הנוצרים מלאים אותן.

וכדי שלא אֵרָאֶה בעיני הקורא כבודה דברים מלבי בנוגע לפרושים המקובלים שלנו, אני מרשה לעצמי להביא שתים שלש דוגמאות מן הגדול שבמפרשינו, המפרש המקובל על האומה כולה, מרש"י עצמו. ומעיד אני עלי, שאין אני מבקש בכונה תחלה דוגמאות, הטובות לעניני, אלא אני רושם את הדוגמאות העולות בידי מאליהן ברגע זה, כשאני מעלעל בתנ"ך, המונח לפני.

התלמיד מגיע בלמודו אל הנביא יואל, למשל. השאלה הראשונה, המעסקת אותו, היא: מי הוא יואל זה ומתי חי ונבא? והרי הוא מעיין ברש"י וקורא: יואל בן פתואל—בן שמואל הנביא שפיתה לאל בתפלתו. ובכן, בן שמואל מזכיר את הר ציון, שנלכד בימי דוד, ואת הר הקודש והבית, שנבנה בימי שלמה, ומדבר על רעש וארבה, שלא היו בימי המלכים הנזכרים!

התלמיד מגיע לנחום, ושוב הוא שואל: מי היה נביא זה, היכן נולד, מתי חי? הפעם אין רש"י משיב כלום, אלא איזה „סוד מישרים", המזייף את דברי רש"י, מסביר לילד, כי אלקשי עיר ההיא היא במדינת באלייניאה (?) והיא ממדינת ארץ ישראל, אעפ"י שהיא בחו"ל, ותדע שיש שם עפרא דדהבא וכספא ומלחא קרוב לה, משום שים המלח הקרוב לארץ ישראל הולך שם מתחת לארץ.

הגידו נא איפוא, איזו הדרך הטובה שיבור לו המורה — לבלי להראות לתלמיד את רש"י, או לבלי להראות לו מפת ארץ ישראל, או לבלי להעמידו על האמת ההיסטורית?

שמא תאמרו, כי בנוגע לתרי־עשר גם חקירות כה"ק אינן עוזרות לנו הרבה לעמוד על האמת ההיסטורית, הרי דוגמא אחרת, פרשה ט"ז, למשל, שביחזקאל.

הרעיון היסודי שבפרשה זו גלוי וברור: עם ישראל היה מתחלתו שבט קטן ודל משבטי הכנענים ועלה לגדולה משום שדבק באלהיו, וכשעלה לגדולה, החל לחקות את מעשי העמים האחרים, והנביא מזהיר את עמו, לבל יבטח על הברית המדינית אשר יכרות עם העמים אשר סביביו וישחית את דרכיו כמותם.

מעיין התלמיד ברש"י, ומה הוא מוצא בו? ע"ד הרעיון היסודי לא כלום, מלבד דרשה של יונתן בן עוזיאל. וחוץ מזה הוא מוצא גם „תקונים" שונים: „אביך האמורי ואמך חתית" — אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני חת נתנו להם קבר. המחרוזת השלמה של מטפורות יפות ובולטות—„ואעדך עדי ואתנה צמידים על ידיך ורביד על גרונך וכו' — נפרקת אברים אברים וכל חנה הולך ואובד, הולך ומתמזמז.

מה יעשה המורה, שאינו מסתפק בפשוטי המקראות ובאור הוראת המלים בלבד, כי אם חפץ; שיבין הילד את עצם הרעיון, כי יקלוט את הציור היפה, את הצורה הפיוטית?

ואם רש"י, בעל העין הבהירה, הפשטן הנפלא, התמים הנשגב, כך, — המפרשים, שבאו אחריו ואינם מגיעים לקרסוליו, לא כן שכן. מה תקוה יש לנו מן המפרשים האחרונים, שמשום שחסרו להם חוש הטעם והבנה עמוקה וישרה, העלו בבאוריהם ופרושיהם תלי תלים של חדודים ופלפולים וכל מיני דרשות זרות?

יאמרו: והראב"ע, מבקרם הראשון של כה"ק, ושד"ל; הנאמן לקדשי ישראל, היכן הם? אבל, ראשית, מי האיש,

שיכול לרדת באמת לסוף דעתו של הראב"ע, שלא ידע או שלא רצה לדבר בלשון פשוטה והסתיר את כונותיו בלבוש של סודות ורמזים? כשאני לעצמי איני מאמין, שאפילו שפינוזה ירד לסוף דעתו של הראב"ע ואפשר שיחס לו דברים שלא אמרם כלל. חוששני, שאלמלי קם הראב"ע מקברו, היה מוחה בכל כחו נגד הכונות, שהכנים שפינוזה אל תוך רמזיו. בכל אופן אין המורה העברי חיב להיות מומחה לגלוי סודות ורמזים. המורה מורה הוא ולא יוצר ולא מגלה סודות. הוא צריך למצוא פירוש מספיק לכה"ק, פירוש קל ונוח לשמוש, ולא עליו לנוע על הסודות והרמזים של הראב"ע. ושנית, אם כבר הגענו לידי הנחה זו, שאי אפשר להסתפק בפרושים, המקובלים באומה מרור דור, וצריך להשתמש בבאוריהם ופרושיהם של מבקרי כה"ק, למה נשא את עינינו רק אל הראב"ע ושד"ל בלבד, שבכל אופן כבר נתישנו ולא יכלו לדעת אה אשר יודעים המפרשים החוקרים החדשים, התומכים את דבריהם על התגליות החדשות, שזכינו להן, גם לרגלי החפירות החדשות והמציאות הגדולות שנמצאו?

קצורו של דבר: אם מלמדים בגימנסיה העברית גם את תורת משה עפ"י החקירה החפשית, לא יפה הם עושים. בשום בית־ספר, יהי נמוך או גבוה, אלא שאינו מיוחד לכתחלה לעוסקים בחקירות אלה לשם למוד מדעי, אין לסבול את למוד התורה מתוך חקירה חפשית. ואם מלמדים בגימנסיה העברית רק את הנו"כ עפ"י תורת האכסגטיקה החדשה, אין להרעיש שמים וארץ על המורים, כי באופן אחר אי־אפשר. גם אנחנו, המורים אשר בגולה, איננו מבארים לתלמידינו את הנו"כ עפ"י דרשותיו של המלבי"ם. גם אנו משתמשים לעבודתנו הקשה במסקנותיה של חקירת כה"ק, איש איש מאתנו לפי כחו וידיעותיו, ואין מוחה בידינו. מדוע איפוא יהיו חברינו שבא"י אסורים במה שאנו מותרים?

ואולם גם בנוגע לנו"כ חיב המורה לשמור על התנאי העקרי—לבלי לנעת בעצם הפנים, כפי מה שהוא מקובל אצלנו ע"י המסורה, אפילו נגיעה כל־שהיא. אם נבוא „לתקן" את הפנים ולנסח אותו עפ"י טעמנו הסובייקטיבי ועפ"י השערות ואומדנות שונות, לא יעברו ימי דור אחד ולא נכיר עוד את דברי נביאינו וכתובינו.

יצחק קצנלסון.

מַשָּׂא.

(קטע מן המחזה „שאול המלך".)

(אולם פתוח מכל עבריו ונשען על עמודים בגלגל. יואל ואביה, בני שמואל, רואים את אביהם באמימין והם מתרחקים מעט והולכים הצדה.

שמואל עטוף פרפוריה שחורה, זקן הכסף ותלתליו, המציצים בעד המטפחת החבושה לראשו, פרועים קצת. הוא נכנס בראש מורד ושקוע כולו במחשבה כבדה.

הוא מחכה פה לשוב שאול והעם מעמלק.)

שמואל:

תְּהוֹמוֹת! תְּהוֹמוֹת!
פְּתוּחֵי-לוֹעַ וַאֲיֻמֵּי תְהוֹמוֹת —
הֻכּוּ עֵינֵי בְּנֵי הָאָדָם בַּסַּנְוֵרִים,
וְלִבּוֹתֵיהֶם הֻכּוּ בְּשַׁלְוַת מְשֻׁגָּעִים;
הוֹלְכִים הֵם וְצוֹעֲדִים עַל אֶרֶץ רַבָּה —
וְאֵין הֵם רוֹחֲשִׁים וְאֵין הֵם יוֹדְעִים דָּבָר;
קָשֶׁה קַרְקַע הָאֲדָמָה תַּחַת רַגְלָם,
דַּרְכֵי-מֶלֶךְ סָלְלוּ עַל הַר וּמִישׁוֹר,
וְצַעֲדָם נָכוֹן וְקַרְסֻלֵּיהֶם לֹא יִמְעָדוּ,
לֹא יֶחֱרַד אִישׁוֹן עֵינָם, לֹא סָמַר שַׂעֲרָם,
וְקוֹר לֹא יַעֲבֹר בְּחוּט שִׁדְרָתָם.

תְּהוֹמוֹת —
פְּתוּחֵי-לוֹעַ וַאֲיֻמֵּי תְהוֹמוֹת!
וְהֵם—הֵם תּוֹלִים אֶת עֵינֵיהֶם הַשָּׁמַיְמָה,
מִתְגַּלְּעִים וּמִתְחַמְּמִים בְּנֹגְהוֹת שִׁמְשָׁם.
רוֹחֲצִים הֲגִיגָם קַל בִּימֵי תְכֵלֶת,
מְטַפְּחִים חֲלוֹמוֹתָם בְּגַלֵּי עָבֵי-כֶסֶף,
וּמוֹשְׁכִים חוּטֵי בְרָכָה עִם הַגְּשָׁמִים...
בַּלַּיְלָה הֵמָּה יוֹצְאִים עַל-יַד אָהֳלָם,
מִתְמַכְּרִים בְּבִטָּחוֹן לְכָל רוּחַ קַלָּה,
טוֹעֲנִים שַׁי תִּקְווֹת עַל דַּל כְּנָפָהּ,
וּמְפַזְּרִים אֱמוּנָתָם לַכּוֹכָבִים...

תְּהוֹמוֹת —
פְּתוּחֵי-לוֹעַ וַאֲיֻמֵּי תְהוֹמוֹת...
פָּקַח אֲדֹנָי אֶת עֵינַי לְעֵת זִקְנָה —
וְעֵינַי כָּהוּ כְּבָר וּמֹחִי כָּבֵד,
וְיָדַי רָפוּ-רָפוּ וְרוֹתְתוֹת עַצְמוֹתַי,
וּכְאוֹב מֵאֶרֶץ תָּשַׁח כְּבָר אִמְרָתִי;
דְּבַר אֲדֹנָי אֵלַי יְגֻנַּב לֹא לַבְּקָרִים,
אֶת קוֹלוֹ אֶשְׁמַע כְּבָר מִן הָעֲרָפֶל...
וַיְהִי הַלַּיְלָה —: וַאֲנִי יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ אָהֳלִי,
וּמוֹצֶה דִמְעָה קְלוּשָׁה וַאֲחֲרוֹנָה,
הוֹגֶה צַעַר, חָשׁ לַעֲתִידוֹת נָגִיד,
מְבַכֶּה בִדְמִי לֵיל גּוֹרַל מֶלֶךְ...
וּפִתְאֹם — וַאֲנִי שׁוֹמֵעַ: שְׁמוּאֵל!
קוֹל צָלוּל קוֹרֵא לִי: הוֹי שְׁמוּאֵל, שְׁמוּאֵל!
עֵינַי נִקְרְעוּ, לוֹט נָפַל מֵעַפְעַפַּי,
מְחֻדָּשׁ הִבְהִיק מֹחִי לְקוֹל דְּבַר אֲדֹנָי,
צָלֲלוּ שְׁתֵּי אָזְנַי לְקוֹל שַׁדַּי שֵׁנִית,
וְשֵׁנִית הִתְחִיל זֶרֶם דָּמִי שׁוֹקֵק,
כִּלְפָנִים, בִּימֵי עֵלִי, בְּהֵיכַל אֱלֹהִים,
וְשָׁם הָאָרוֹן... הַנֵּר עוֹד טֶרֶם יִכְבֶּה —
אָנֹכִי עַל מִשְׁכָּבִי אֶשְׁמַע: שְׁמוּאֵל!

הַאָמְנָם נֵעֹר אֱלֹהִים מִשְׁכָּבִי
אֲבַק שָׁנִים רַבּוֹת וַחֲלִיפוֹת יָמִים?
וּנְעוּרִים רְווּיֵי־חָזוֹן וּשְׂבֵעֵי־נְבוּאָה
אֵלַי עוֹלִים שֵׁנִית מִן הַנְּשִׁיָּה
וּמַכִּים, מַכִּים שֵׁנִית עַל לְבָבִי?
הַאָמְנָם יָרְדָה עָלַי שְׁכִינַת־אֵל חֲדָשָׁה,
וְשִׁפְעַת כֹּחַ חָדָשׁ תְּעוֹדְדֵנִי?
הַאָמְנָם אָשׁוּב, אֶהְיֶה נֵר לְעַמִּי?
מֵחָדָשׁ אָשׁוּב אֶשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל?
לְמוֹצָא פִּי יִצְפּוּ וּלְהֶגֶה שְׂפָתַי,
אֲנִי הַמְּבָרֵךְ וְהַמְרַצֶּה אֶת קָרְבָּנָם,
אֲנִי לָהֶם קוֹבֵעַ חַג וּמוֹעֵד,
נוֹטֵעַ שָׁלוֹם בָּם וֶאֱמֶת וְאוֹר חַיִּים,
וּמְלַוֵּם לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֵיהֶם?...

תְּהוֹמוֹת!
פְּתוּחֵי־לוֹעַ וַאֲיֻמֵּי־תְהוֹמוֹת —
לֹא נִקְרְעוּ עַפְעַפַּי לִרְאוֹת טוֹב,
לֹא שָׁבָה אֵלַי רוּחִי לַחֲזוֹת נֹעַם, —
חַדֵּשׁ אֶת כֹּחוֹתַי אֱלֹהִים
וְהֶרְאֵנִי כִּלְיוֹן רִבֲבוֹת גּוֹי...
עַל־פִּי אֲבַדּוֹן חַיִּים הַצִּיּוּנִי:
רְאֵה! — כִּי קָרָא אֲדֹנָי — זֹאת אַחֲרִית כֹּל!
אֶל קְבָרוֹת אָדָם רַב עוֹד לֹא נוֹלָדוּ,
וְאֵלֶּה קִרְעֵי נִסִּים, הַקְּבֵי דְּגָלִים —
עֵדֶן לֹא אֲרָגָהּ אוֹתָם יָד...
שׁוּר: גְּלִידֵי שַׁיִשׁ, שִׁבְרֵי צוּר וָאֶבֶן —
הֵם שְׂרִידֵי הַמַּצֵּבוֹת אֲשֶׁר עוֹד יוּקְמוּ
לִגְאוֹנֵי־רוּחַ לְעַזֵּי עוֹלָם וְלִגְדוֹלֵי מְלָכִים.
נִתְבַּקְּעוּ הַמַּצֵּבוֹת עַל מֵתֵיהֶם;
שָׁקְעוּ וְנִתְמַזְמְזוּ עַל הָעֲצָמוֹת,
כְּתָבְתָּן נִמְחֲקָה וְנִמְחוּ הָאוֹתִיּוֹת,
וְזִכְרָם נִמְחָה אִתָּם עַל אֲדָמוֹת...
רְאֵה!
הַרְחֵב אֶת מַבָּטְךָ וְאֶת עֵינְךָ הַעֲמֵק,
רַק אַל תֹּאחֵז אוֹתְךָ הַפַּלָּצוּת —
לְמַרְאֵה תִּלֵּי אֵפֶר אֵלֶּה בִּתְהוֹמוֹתַי...
הֵם כְּבוֹד אֲרָצוֹת, כְּבוֹד אֲרָצוֹת גְּדוֹלוֹת
אֲשֶׁר תִּפְרַחְנָה עוֹד עַל־פְּנֵי אַדְמָתִי;
תִּפְאֶרֶת עַמִּים גְּדוֹלִים וְאַדִּירִים,
וִיקָר וּגְדוּלָּה אֲשֶׁר לֹא שְׁעַרְתָּ.

הֵם יָדְעוּ רַק אֶת תְּרוּעַת הַנִּצָּחוֹן, —
גַּאַדְרֵי־כֹחַ, צְמֵאֵי־אוֹן וּרְעֵבֵי־חַיִּים —
יַחֲנִיפוּ גַּם לַשֶּׁמֶשׁ בְּשִׁירֵיהֶם,
וְהוֹרִיד עַל רָאשֵׁיהֶם מְטַר אוֹרוֹתָיו,
וְרָחַץ אֶת עֲפַר אַרְצוֹתָם בְּחֹם נְגֹהוֹת,
וְשִׁפְּרוּ יֵינוֹתֵיהֶם וְיִמְתָּקוּ,
וּבְכָתְלֵי אַרְמְנוֹתָם יַעֲלוּ הַפְּרָחִים.
אֶת כְּרוּבֵי יִמְשְׁכוּ מִשְּׁמֵי אַרְצָה,
אֶת כִּסֵּא־כְבוֹדִי יַעַזְבוּ וְיֵרֵדוּ!
וְהֵם — הֵם יִתְפְּשׂוּ אֶת כְּרוּבֵי חַיִּים,
וִיאַבְּנוּם חַיִּים בְּשֵׂישָׂם וּבְגַאֲוָתָם,
יְשַׁקְּעוּם בְּגוּשׁ חָמְרָם וְעַל בַּדָּם יְרַקְּמוּם...
רְאֵה —
אַךְ אַל נָא תֹּאחֵז אוֹתְךָ הַפַּלָּצוּת,
לְמַרְאֵה תִּלֵּי אֵפֶר בְּגֵיא צַלְמָוֶת...

תְּהוֹמוֹת!
פְּתוּחֵי־לוֹעַ וַאֲיֻמֵּי תְהוֹמוֹת —
וַאֲנִי — יָשַׁבְתִּי בְּתוֹךְ אָהֳלִי עִם לַיְלָה,
וְעַל דְּבַר נָגִיד אֶחָד שָׁם שׁוֹחַחְתִּי,
שָׁפַכְתִּי נַפְשִׁי לִמְנַת מֶלֶךְ אֶחָד —
— — — — — — — — — — — — — — —
יֹאבַד!.. יֹאבַד!.. אֲנִי כְּאֶבֶן אַחֲרִישׁ, —
כִּי שְׁבִיל אֶחָד וּמְנָת אַחַת לְכֻלָּנוּ,
זֶה גּוֹרַל כָּל הַחַיִּים עַל אֲדָמוֹת...
עַל שְׁמָמוֹת בֵּית־עֵלִי גָּדַל שְׁמוּאֵל,
עַל מַשְּׂאוֹתַי קָם וּמָלַךְ שָׁאוּל,
וּמֵחָרְבָּנוּ יַעֲלֶה — יִבָּנֶה — יִזְרַח כּוֹכָב —?

(ראשו שוקע כלו לארץ וכך הוא קופא רגע על הרהוריו).

שלום־עליכם.

כְּתָבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּיִּסִי הַחַזָּן.

ספור ששי.

הַמַּשְׁקֶה שֶׁל אָחִי אֵלִיָּהוּ.

א.

„בעד רובל אחד — מאה רובלים! מאה רובלים לחודש ויותר יוכל להרויח כל אחד, אשר ילמד לקח בספרנו, שמחירו מצער: רובל אחד עם המשלוח. עשו־חושו! אוצו־רוצו! משכו וקנו! כל הקודם — זכה!"

מורעה זו קרא אחי אליהו מעל העתונים תיכף כשכלו לו מזונותיו בבית חותנו. ומזונותיו של אחי אליהו כלו לו בבית חותנו לא משום שכבר עבר זמנם. אדרבה. קצוב קצבו לו מזונות לשלש שנים, ולא האריך בהם אפילו כדי שלשה חדשים. משום מעשה שהיה. תקלה אירעה לחותנו העשיר. יונה הנחתום פשט את הרגל ויצא נקי מנכסיו. מאין באה לו כל הרעה הזאת — כבר ספרתי לכם תחילה. עכשיו אין אני בן־חורין לשוב ולספר לכם את כל המעשה מראשיתו. עכשיו עסוק אני מאד. ידי מלאות עבודה, טרוד אני ומרויח כסף. נושא אני בעיר מין משקה, אשר אחי אליהו עישה אותו בעצם ידיו. את עשית המשקה למד על־פי אותו הספר, שמחירו רובל אחד ועל־ידו אפשר להרויח מאה רובלים לחודש ויותר. כיון שקרא אחי אליהו מעל העתונים, כי יש ספר כזה בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, מיד הלך לבית־הפוסטה ושלח רובל אחד (הרובל האחרון) ושב ובשר בשורה לאמי, שלא תתעצב עוד ולא תדאג.

— אמא! ברוך אל עליון, נושענו תשועת־עולמים! צנור של פרנסה נפתח לנו, שיהא שיפע ושופע עד כאן (רמז לה בידו על צוארו).

— וכי מה קרה? — שואלת אמי. — מצאה לך כהונה?

— דבר נאה מכהונה! — עונה לה אחי אליהו ועיניו מאירות, כנראה, מתוך רוב שמחה. אומר הוא לה, שתשב ותמתין רק ימים אחדים, עד בוא הספר לידו.

— איזה ספר? — שואלת אותו אמי.

— ספר יחיד ומיוחד! — אומר לה אחי אליהו ושואלה, אם תסתפק במאה רובלים לחודש. צחקה אמי לדבריו ואמרה לו, כי תסתפק גם במאה רובלים לשנה, ובלבד שיהיו קבועים וקיימים, ענה אחי אליהו ואמר לה, כי מועטים צרכיה מאד והשגתה קצרה, ויצא ללכת לבית־הפוסטה. בכל יום ויום הוא הולך לבית־הפוסטה ושואל לבוא הספר. כבר עבר שבוע מיום ששלה את הרובל, והספר איננו! לפי־שעה אנו חיים וזקוקים למזונות. „אין אדם פולט את נשמתו בעל־כרחה". כך אומרת אמי, אני אינני מבין, כיצד אפשר לו לאדם לפלוט את נשמתו?

ב.

ברוך שהחינו: הספר אתנו הוא! כיון שהגיע הספר לידינו, מיד ישב אחי אליהו לקרוא בו. הוי־הוי, כמה נפלאים הדברים, אשר קרא בו! כמה מרובות הסגולות, שעל־ידן אפשר להרויח מעות הרבה! סגולה בדוקה ומנוסה להרויח מאה רובלים לחודש על־ידי עשית כל מיני דיו משובחים. סגולה בדוקה ומנוסה להרויח מאה רובלים לחודש על־ידי עשית מִשְׁחָה טובה ושחורה לצרכי נעלים. סגולה בדוקה ומנוסה להרויח מאה רובלים לחודש על־ידי הַכְּבָחַת עכברים, פשפשים ומַקָּקִים ושאר מיני שקצים ורמשים. סגולה בדוקה ומנוסה להרויח מאה רובלים לחודש ויותר על־ידי עשית כל מיני לִיקֶרִים, יינות מתוקים, לימונדה, מֵי־סודה, קְבַס ועוד כמה וכמה משקאות טובים ונעימים, שנמכרים בזול.

אָחי אליהו הניח את כל הסגולות הרבות ובחר מכולן את האחרונה. טעמו ונימוקו עמו. ראשית, משום שאפשר להרויח על־ידה עוד יותר ממאה רובלים לחודש. הרי כך כתוב ומפורש בספר. ושנית, משום שמלאכה נקיה וקלה היא, ואינך צריך ללכלך ידיך בדיו ובמשחת־נעלים ולטמא את נפשך בעכברים, בפשפשים, במקקים ובשאר שקצים ורמשים. אלא מאי? צריכים אָנו לברר תחילה: באיזה משקה מן המשקאות הללו נבחר? ליקרים ויינות מתוקים טעונים אוצרות רוטשילד. לימונדה ומי־סודה אף הם אינם נעשים בידים, אלא במכונה, במין אבן, שעולה בדמים מרובים. לא נשאר לפנינו אלא דבר אחד: קבס! קבס זה מין משקה הוא, שעולה בזול ורוב הצבור יכול לעמוד בו. הכל צריכים לקבס. ובפרט — בימות החמה הללו! על־ידי קבס—דבר זה גלוי לרבים — נתעשר בעירנו ברוך הקבסוני עושר גדול. מוכר הוא את קבסו בבקבוקים, וכבר יצאו לו מוניטין בכל העולם. מעלה יתירה נודעת לקבסו של ברוך, שיורה הוא מן הבקבוק כחץ. מה פשר יריה זו ומה סבתה — אין שום בריה יודעת. סוד זה גלוי לברוך הקבסוני בלבד. משערים, כי מניח הוא לתוכו מין דבר, שדרכו לירות. יש אומרים: גרוגרת. ואחרים אומרים: כִּשות. אם כך ואם כך — הכל מודים, שחמדה גנוזה היא לברוך הקבסוני. מכיון שימות החמה מגיעים— אין גבול לפדיונו. מאסף הוא ממון כחול הים!

הקבס שלנו, שאָחי אליהו עושה אותו על־פי הספר, אינו דומה לקבסו של ברוך ואינו יורה כמותו. הקבס שלנו משקה אחר הוא. כיצד הוא נעשה—לא אוכל לפרש לכם. אָחי אֵליהו אינו נותן לאיש לגשת אליו בשעת עשיתו. כי מוזג הוא מים לתוכו — דבר זה אָנו רואים בעינינו. ורק כשהוא מגיע לעצם עשיתו, הריהו מתיחד עמו בחדרה האָפל של אמי וסוגר את הדלת אחריו. לא אני, לא אמי ולא גיסתי ברכה — כולנו לא זכינו עדיין לראותו בשעת מעשה. ואולם אם תבטיחו לי בהן־צדקכם, כי סוד כמוס יהיה עמכם, אָז אגלה לכם בלחישה, מה טיבו של משקה זה ומה צפון בתוכו. הרי יודע אני מה הוא מכין תחילה. במשקה זה אתם מוצאים קליפתו של לימון, נופת־צופים, מין דבר שקוראים קְרֵימוֹרְטַרְטרו"ם בלע"ז וטעמו כטעם חומץ, והשאר — מים. המים מרובים בו יותר משאר המינים. כלל גדול הוא: מרבה מים — מרבה קבס. את כל המינים הללו בוחשים יפה במקל פשוט, העשוי לכך, — והמשקה יוצא מאליו. אחר־כך מוזגים את הקבס לתוך כד גדול וזורקים לתוכו חתיכת קרח. הקרח הוא העיקר כאן. באין קרח לא יצלח כל המשקה למאומה. דבר זה אני אומר לכם לא מפי הספר, אלא מפי הנסיון. פעם אחת טעמתי מעט קבס בלא קרח, והייתי כטועם אחד מששים לגיהנם. כסבור הייתי אָז, כי בא קצי!

ג.

כשהוכנה חבית הקבס הראשונה, נמנו וגמרו, כי אני אשא את הקבס בחוץ למכירה. שאם לא אני — מי ישאהו? אחי אליהו לא יטפל בעבודה זו — לא לפי כבודו היא. הרי בעל־אשה הוא. ואמי — לא־כל־שכן. הרי לא נעשה את אמנו כתגרנית, שתהא עוברת ברחובה של עיר, אוחזת כד בידה ומכרזת: „קבס, קבס! יהודים, קנו קבס!" הֱוֵי אומר, כי המלאכה הזאת לא נוצרה אלא בשבילי. כששמעתי בשורה זו, חָיתה רוחי. אחי אליהו התחיל מלמדני פרק במכירת קבס. בידי האחת אני צריך לאחוז את הכד בחבל הקשור בו. ובידי השניה אשא את הכוס. וכדי שירגישו בי עוברים ושבים, אני צריך להרים את קולי בנגינה ולהכריז ברחוב את הדברים האלה:

מַשְׁקֶה קַר, יְהוּדִים!
כָּל כּוֹס וְכוֹס בִּפְרוּטָה!
רְפָאוּת יִהְיֶה לְלִבַבְכֶם
וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֵיכֶם!..

כבר אמרתי לכם פעם אחת, כי קולי קול נאה, קול סופרנו, שבא לי בירושה מאת אבי, עליו השלום. הרימותי את קולי בזמר נעים, ומתוך שקיהתי היתרה סרסתי את הפסוק,

המסור לי מפי אחי אליהו, והפכתיו ראשו למטה וסופו למעלה:

יְהוּדִי ־קַר בִּפְרוּטָה!
כָּל כּוֹס וְכוֹס רְפוּאָה!
מַשְׁקֶה יִהְיֶה לִלְבַבְכֶם
וְעֶצֶם לְגַרְגְּרוֹתֵיכֶם!...

אינני יודע: אם נגינתי נעמה כל־כך לאזני הבריות, או שהמשקה עצמו היה טוב ונעים, או אפשר חום היום גדול היה מנשוא — ואולם את הכד הראשון מכרתי במשך חצי שעה, וכשחזרתי לביתנו, הבאתי בידי כדי חמשה זהובים. אחי אליהו מסר את המעות לידי אמי, ולי מזג תיכף כד שני. אחי אליהו אמר, כי אם אספיק לילך ולשוב במשך היום כדי חמש או שש פעמים, אז נרויח לחודש מאה רובלים בדיוק. עכשיו טולו ארבע שבתות מימי החודש — וידעתם, כמה אנו מוציאים על המשקה הזה וכמה אנו מרויחים. המשקה הזה כמעט כולו ריוח. עולה הוא לנו בזול גדול, כמעט — בלא כלום. מוציאים אנו כסף רק על הקרח בלבד. לפיכך חייבים אנחנו למהר ולמכור את כד הקבס בעוד לא נמס הקרח, כדי שהחתיכה האחת תשמש גם להכד השני, וגם להשלישי, וגומר. ומטעם זה אני צריך להיות זריז בהליכתי, בנשאי את הכד בידי, היינו: צריך אני לרוץ. ברוצי— רצים אחרי המון נערים ושקצים, כולם בחבורה. אני רץ, והם רצים. אני שר, והם סונטים בי ושרים עמי. אבל אין אני חושש להם ולשירתם. מתכון אני למהר ולמכור את כדי ולרוץ הביתה ולמלאהו שוב. כמה מעות הכנסתי ביום הראשון — אין אני יודע. יודע אני רק את זה, כי אחי אליהו וגיסתי ברכה ואמי הרבו בשבחי מאד. לפת־ערבית נתנו לי חתיכת מלפפון וחתיכת אבטיח ושני שזיפים על־גביהן. ואין צריך לומר קבס. את הקבס אנו שותים כולנו כמים. לפני שנתי מציעה לי אמי את משכבי על הקרקע ושואלת אותי, אם חש אני ברגלי, חלילה? אחי אליהו צוחק לה. אומר הוא עלי. כי נער כמותי לא יחוש ברגליו לעולם.

— בודאי! — אומר אני. — וראיה לדבר: אם רצונכם בכך, אטול תיכף את הכד ואלך בחצי הלילה.

כולם ממלאים צחוק פיהם לשמע גבורתי. ורק על עיניה של אמי אני רואה דמעות מתנוצצות. ואולם כלל זה הרי קבוע הוא מכבר: דרכה של אם להוריד דמעות. הגידו נא לי, בבקשה מכם: וכי כל האמות אף הן בוכות תמיד כאמי?

ד.

ההצלחה מאירה לנו פניה מכל העברים! כל יום ויום חמתו מרובה משל חבירו. אש תלהט באוירו של עולם. בני־אדם נועים בחום. תינוקות מתעלפים בראש כל חוצות. אלמלא מעט הקבס, היו כולם נשרפים בהבל החום. חוזר אני עם הכד לביתנו עשר פעמים ביום, בלא גוזמא! אחי אליהו מציץ בעין אחת לתוך החבית ואומר, כי כבר הגיע זמן קריאת־שמע של שחרית. רמז הוא, כי המשקה פוחת והולך. נמלך אחי אליהו ומצא עצה. עמד ומזג לתוך החבית עוד כמה קיתונות של מים. בעצה זו כבר קדמתיו תחילה. את חטאי אני מזכיר היום: הרבה פעמים כבר עשיתי מעשה. בכל יום ויום אני סר בדרך־הלוכי לבית שכנתנו פסי ונותן לה לטעום כוס אחת מן המשקה שלנו. לבעלה, למשה הכורך, אני נותן שתי כוסות. איש טוב הוא. וגם להתינוקות אני נותן קבס — כוס לכל אחד. ידעו נא גם הם את טיבו של המשקה, אשר אנו עושים בידינו. וגם להדוד הסומא אני משקה כוס קבס, משום רחמנות: עלוב זה בעל־מום הוא. את כל מכירי ומיודעי אני מְהַנֶּה בקבס. חנם, אין כסף, וכדי שלא אבוא לידי הפסד, אני ממלא את החסר במים. במקום כוס אחת של קבס, שאני נותן חנם, מוזג אני לתוך הכד שתי כוסות של מים. ואף בביתנו נוהגים לעשות כך. למשל: אחי אליהו שתה כוס קבס, מיד הוא מוזג מים תחתה. והצדקי אתו. אדם חס על ממונו, ואפילו על פרוטה אחת. גיסתי ברכה שתתה כוסות אחרות של קבס (אוהבת היא את הקבס של אחי אליהו בכל לבבה ובכל נפשה!), מיד היא מוזגת מים תחתן. אמי טועמת לפעמים כוס קבס (באמי אנו צריבים לפצור עד שתקח), מיד מוזגים מים תחתה. בקיצור, אפילו טפה אחת של קבס אין אנו מוצאים לבטלה, ואנו מרויחים, ברוך השם, ממון הרבה. אמי התחילה מסלקת את חובותיה. פדתה כמה כלי־בית, שהיו נתונים בעבוט. בביתנו נראו כסא ושלחן. בימי השבת מוכנים לנו בשר ודגים וחלת־סולת. לי הבטיחו לקנות, אם ירצה השם, נעלים חדשות ליום־טוב. כסבור אני, כי אין אדם מאושר בארץ כמוני!

ה.

ומי נביא ויחוש עתידות, כי תארע לנו תקלה נוראה. והמשקה שלנו יפסל לשתיה ולא תהיה לו תקנה אלא לשפכו אל הביבין! ולא עוד, אלא שחייב אני לברך על הנס, שלא נתפסתי למלכות! ומעשה שהיה כך היה. פעם אחת נכנסתי עם כדי, כמנהגי תמיד, לבית שכנתנו פסי. כל בני החבורה שתו מן הקבס איש כוסו, וגם אני שתיתי עמהם. אחרי שחשבתי וראיתי, כי חסור תחסרנה לי בערך שתים־עשרה כוסות של משקה, יצאתי אל הפרוזדור, אשר שם המים מצויים. במקום חבית המים נתקלתי כפי הנראה, בעריבת הכובסין, אשר בה תכבס שכנתנו פסי את בגדי־הלבן, ושאבתי מתוכה כדי חמש־עשרה או עשרים כוסות ומלאתי את הכד, ויצאתי לרחובה של עיר, והרימותי את קולי בזמר חדש, אשר אני עצמי חברתיו:

הוי כָּל־צָמֵא, לְכוּ לַקְּבָס —
מַה־קַּר וָטוֹב הַמַּשְׁקֶה!
יִשְׁתֶּה אָב, גַּם בֵּן וּבַת,
וְגַם לַנָּשִׁים אַשְׁקֶה!...

עמד לידי אחד היהודים, שלם לי את פרוטתו וצוה עלי למזוג לו כוס קבס. שתה היהודי את הכוס עד תומה ועקם את פניו.

— בני! מה טיבו של משקה זה, אשר בכדך?

אני איני חושש לדבריו ואיני פונה אליו. אין לי פנאי לכך. לידי עומדים עוד שני יהודים וממתינים בקוצר־רוח, שאמזוג להם את כוסם. האחד גומע חצי הכוס, השני גומע רק את השלישית, שניהם משלמים, עומדים ורוקקים והולכים לדרכם. השלישי מגיש את הכוס אל שפתיו, טועם ואומר לי, כי ריח של בורית נודף מן המשקה, וטעמו, כמדומה לו, מלוח. הרביעי מציץ על הכוס ומחזירה לידי ושואלני:

— מה זה בכדך?

— מין משקה. — אני אומר. — משקה קר.

— משקה קר? — הוא אומר לי. — אל תקרא משקה ק ר, אלא משקה מ ס ר י ח!

עוד אחד נגש אלי, טועם מעט ושופך את כל הכוס אל

פני. עוד רגע — וסביבי מתאספים המוני יהודים, אנשים ונשים וטף. כולם עומדים בגנופיה, כולם מדברים, מנענעים ידיהם לאויר ומתרגשים. ראה השומר, כי יהודים נאספים, מיד קרב אף הוא ושאל: מה היה פה? ספרו לו את המעשה. עמד והציץ לתוך כדי וצוה עלי, שאמזוג לו כוס אחת. מזגתי לו כוס קבס. גמע ממנה השוטר וירק ונתמלא חמה.

— היכן לקחת מי־שופכין אלו? — הוא שואל אותי.

— כל זה מפי הספר הוא. — אני אומר לו. — מעשה ידי אחי, אחי עצמו עושה את זה.

— מי הוא אחיך? — הוא שואל אותי.

— אחי אליהו. — אני אומר לו.

— מי הוא זה ואי־זה הוא אליהו? — הוא שואל אותי.

— אל תלעז, קטן שכמותך, על האח שלך! — אומרים לי כמה יהודים בבת־אחת. קם שאון ברחוב והיתה מהומה. בכל רגע ורגע מופיעות פנים חדשות. השוטר אוחזני בידי ומתכון להוליך אותנו (אותי ואת הכד) לבית־הפקידות. השאון גדל עוד יותר. „יתום הוא זה, יתום עלוב־נפש!“ — שומע אני קולות מדברים מכל העברים. לבי חש לי, כי נפלתי בפח. מביט אני על הצבור, העומד סביבי. כאדם האומר: „יהודים, רחמו עלי!“... הללו מוכנים לתקוע מטבע לתוך יד השוטר. השוטר אינו מקבל. עמד כנגדי יהודי זקן, שעיניו עיני־גנב, ואמר לי בלשון־הקודש:

— מוטיל! קח את היד מן היון ושא את הרגלים וברח! שומט אני את ידי, נושא את רגלי ובורח על נפשי. אני פורץ לביתנו כל עוד נשמתי בי.

— איה הכד? — שואלני אחי אליהו.

— בבית־הפוליציה! — אני עונה לו ונופל אל אמי בבכי־תמרורים.

יהושע ברזלי.

עַל מוֹסְדֵי יְרוּשָׁלַיִם.

ו.

מקצוע ו': בתי־ספרים, בתי־עם לקריאות, לאספות וכו'.

1) בית־הספרים הכללי „מדרש־אברבנאל“ ו„גנזי־יוסף“ (מכונה גם „בית נאמן“). נוסד בשנת תרל"ה *), והד"ר יוסף חזנוביץ הקדיש לו את מיטב כחותיו. — תעודותיו: א) לאסוף כל מה שנכתב בספרות ישראל והעמים על עם ישראל, ארצו וספרותו; ב) לאצור את כל האפשר מן הספרות האנושית.

המוסד נמצא בעיר החדשה בבנין שלו, ואולם הבנין קטן ואינו מתאים כלל לתעודת המוסד הגדולה. ההוצאות השנתיות, — המעטות מאד ביחס למוסד שיש לו תעודה לאומית כבירה כזו, — עולות לערך 6000 פרנק ומתקבלות מאת חברת „העזרה“, „בני־ברית“ ונדבות מקריות. המוסד מתנהל ע"י ועד של מיסדים וחברי „בני־ברית“.

בשנת תר"ע נמצאו ב„בית־הנאמן“ ספרים במספר זה:

20677	עבריים,
1000	זרגוניים.
2812	גרמניים.
1300	רוסיים.
449	אנגליים.
317	צרפתיים.
135	רומיים, איטלקיים.
3093	ספרים בשפות שונות מעזבונו של הד"ר פלאסקוב.
2368	אכסמפלרים כפולים.
32151	סך־הכל.

הספרים העבריים נחלקו למחלקות אלו: א) ספרי תפלה ודיניהם 1891; ב) דברי ימי ישראל, קדמוניות וזכרונות 1498; ג) פוסקים ומפרשיהם 1248; ד) תנ"ך ומפרשיהם 1168; ה) מאספים, עתונים ורשימות־ספרים 853; ו) חדושי הש"ס 833; ז) ספרי דרוש 833; ח) ספרי קבלה והסידות 721; ט) ספרי־מלים, דקדוק, הגיון 711; י) ספרי שיר ומליצה 694; י"א) ספרי שו"ת 678; י"ב) ספרי מוסר 654; י"ג) מדרשים וילקוטים 631; י"ד) ספורים 615; ט"ו) ספרי חקירת־הדת 546; ט"ז) ספרי־מדע 528; י"ז) ספרי התלמוד 508. י"ח) ספרי א"י ומסעות 403; י"ט) כפרי חנוך 336; כ"ף) כללי התלמוד ומנין המצוות 328. וכחמשת אלפים ספרים לא נסדרו עוד למחלקותיהם, אלא הם חבושים ומונחים בארגזים משעה שנתקבלו, משום שאין כסף לעשות ארונות חדשים, ובבית אין מקום להעמיד ארונות חדשים...

מתחלה עלה במחשבה לבנות בית גדול, כראוי למוסד לאומי כזה, אבל מחסרון כסף לא נבנה כי אם אגף אחד קטן וצר. עכשיו נושאת ונותנת ההנהגה עם הועה"פ הציוני והנהלת „בני־ברית“ בדבר השגת כסף על מנת לבנות את הבנין כפי שעלה במחשבה. אבל מי יודע, אם משא־ומתן זה יצליח.

הנה ראינו, כי הביבליותיקה הלאומית שלנו אינה עניה עוד במקצוע של הספרות העברית, אבל עניה היא עדיין במקצוע של ספרות היהדות, כלומר, בספרים שנכתבו על היהודים והיהדות בשפות לועזיות (יודאיקה). — בכלל גדולה היא מאד עניותה של הביבליותיקה הלאומית היחידה אשר לנו: לפרקים משמשת הביבליותיקה גם אולם לקריאות ואספות פומביות, אבל בדוחק יש בה מקום לשלש מאות איש, ולעתים קרובות יבואו כאלף איש לשמוע קריאה הגונה או להשתתף באספה חשובה, ורוב הבאים מוכרחים לשוב על עקביהם, כי צר הבית מהכילם. גלותה של העניות ניכרת בביבליותיקה בכל, ולמען דעת עד היכן הדברים מגיעים, די לנו אם נספר רק עובדה זו, שבמשך שנים אחדות לא היו בבית מעלות לעלות בהן אל חדר הספרים, הנמצא בקומה השניה, והיו עולים פשוט בסולם, עד שבא נדיב אחד מרוסיה ובנה את המעלות על חשבונו. — מובן מאליו, שעניות זו, אשר אנחנו כולנו עתידים ליתן את הדין עליה, היא המכשול היותר גדול, שבשבילו אי־אפשר לו ל„בית־הנאמן“ למלא את תפקידו כראוי.

2) „בית־עם“. נוסד בשנת תרס"ז, כשרבתה כניסת יהודים מחו"ל לארץ־ישראל. מטרותיו: א) לתת את היכולת לבני ירושלים, המפוזרים ומפוררים בפרברים ושכונות שונים, להאסף לפרקים במקום אחד; ב) לתת את היכולת לכל גר, הבא זה עתה אל הארץ ואל העיר, למצוא כאן מכרים; לשמש במת־הצבור, כדי לדבר מעליה על כל עניני הישוב והצבור. — בית־העם נמצא בעיר החדשה, בבית שכור. הוצאותיו השנתיות — ערך 4000 פרנק; מתקבלות מתרומות חברים, נדבות מקריות ומאת

*) כבר אמרתי למעלה, שאני רואה את עצמי מוכרח לדלג על שמות המוסדים, משום שהדברים ארוכים והם שייכים בעיקר לתולדות הישוב.

ועד חובבי־ציון באודיסה, המשלם את דמי הדירה, 800 פרנק לשנה. — בית־העם יש לו גם ביבליותיקה קטנה, בת 2,300 ספרים, רובם עבריים, ומתקבלים בה 33 עתונים בשש לשונות.

מוסד זה נחוץ הוא מאד בירושלים. ואולם חבל, שנתון הוא בדירה צרה ושרוב. משכילי ירושלים, וגם המעולים שבהם, אינם שמים אליו לב. משום שקופתו של בית־העם דלה היא, לפיכך אין ההנהגה יכולה להזמין נואמים גם מיפו ולסדר קריאות תכופות. הביבליותיקה של בית־העם מביאה תועלת רבה, משום שה„בית־הנאמן" נסגר בתחלת הערב, והצעירים, הטרודים כל היום בעבודה ובלמוד, באים בערב לבית־העם לעין בספר. (במשך ששה חדשים, — מן כ"ף באב תר ע ועד כ"ף בשבט תרע"א — נתנה הביבליותיקה של בית־העם 3712 ספרים למקרא, מהם 2534 עבריים.) מיסדי בית־העם חולמים ע"ד בנין בית הגון בשבילו. אבל לעת־עתה אין בידם לצורך זה אלא אלף פרנק, שנדב אחד הנדיבים.

3.) „קלוב לפועלים". נוסד בשנת תר"ע, משמש מרכז לפועלים, נמצא בעיר החדשה, בבית שכור. הוצאותיו השנתיות ערך 600 פר'. המתקבלים מתרומות חברים. יש בו אולם לאספות של הפועלים ולקריאות; יש לו ביבליותיקה קטנה לעתונים וגם לספרים.

4.) בית־הנכות (מוזיאום). נמצא בבית „בצלאל". המוסד עוד טרם נסדר כראוי, אבל כבר יש בו קולקציות חשובות, ביחוד של שלדי עופות, חיות ורמשים, המצוים בארץ. הקולקציות האלה נאספו בחבה גדולה ע"י מר אהרוני, המומחה למדעי הזואולוגיה. — בודג'ט קבוע אין לו עדיין למוסד זה. ולפי שעה הוא מתפרנס בעיקר משל „בצלאל".

נמצא, שמקצוע ו' יש בו ארבעה מוסדים, ובהם כשלשים וחמשה אלף ספרים והוצאותיהם השנתיות (מלבד בית־הנכות) עולות לסכום של ערך 10600 פר'.

אם נסכם את המספרים העקריים של כל ששת המקצועות, ויצאה לנו רשימה כוללת זו:

מקצוע	מספר המוסדים	מקום ההנהלה הראשית		ההוצ' השנתיות (פרנקים)	פרוצנט
		בא"י	בחו"ל		
א.—הצדקה והחסד	9.	9.	— —	200.000	10.07
ב.—שמירת הבריאות	6.	4.	2.	389.000	19.59
ג.—גמילות חסדים	2.	2.	— —	(יש להם קרן־קימת בת 205.000 פר'.)	— — —
ד.—ועד כל הכוללים	1.	1.	— —	297.800	15.—
ה.—חנוך	38.	20.	18.	1.088.400	54.80
ו.—בתי־ספרים וכו'.	4.	4.	— —	10.600	„ 54
ס"ה	60	40.	20.	1.985.800	100.0

ושוב אני מסיים את הפרק הזה—האחרון—במה שסיימתי את הפרק הקודם: כמעט את כל הסכום הרב והעצום הזה, שני מיליונים פרנק, ממציאה הגולה שנה שנה בחבתה הגדולה לארץ־ישראל בכלל ולירושלים, המטרפולין שלנו, בפרט.

ובטרם הפרדי מאת הקוראים, עלי לבקש בפניהם סליחה מאת המוסדים, אשר נפקד מקומם ברשימותי. לא משום שמזלזל אני, חלילה, בכבודם עשיתי את הדבר, אלא מפני שלא עלה בידי לאסוף את הידיעות הנחוצות על אדותן. ועוד אני צריך להביע בפני הקוראים את תודתי הנאמנה להעסקנים ומנהלי המוסדים הנכבדים, וביחוד למר מרדכי אדלמן, המורשה של החברה „למען ציון", אשר עזרוני בקבוץ החומר והמספרים. והיה זה שכרם וגם שכרי אני, כי עסקנינו ונדיבינו שבגולה ישימו לב למוסדי ירושלים לחזקם, לבססם ולתקנם. למען יהיו באמת לתפארת לציון ולירושלים!

א. מ. ברנשטין.

ב. ל. רַאזוֹבְסְקִי.

(לחג יובלו.)

עדת ישראל בריגה חגגה בשבוע העבר חג־יובל משנה — במלאת לש"ץ המפורסם, מר ראזובסקי, שבעים שנה וארבעים שנה מיום עמדו במשמרתו, משמרת ש"ץ ראשי בביהכנ"ס הגדול אשר בריגה.

ברוסיה עומדים עדיין כל סדרי קהלותינו במדרגה נמוכה, ואם במקצועות הצדקה לעניים ונתינת עזרה ותמיכה באופנים שונים לזקוקים להן נתקנו בשנים האחרונות תקונים הגונים, העולים לפרקים למדרגת מפעלים גדולים, הנה במה שנוגע ליחס שבין הקהלות ו„כלי־הקדש" שלהן, — הרבנים, החזנים, השוחטים וכו' — שורר תוהו ובוהו גמור. אין תקנות קבועות, שעל פיהן יתמנו המשרתים בקודש ושעל פיהן תתנהגנה הקהלות עמהם כל ימי עמדם על משמרתם והדאגה לפרנסתם בעזבם את משמרתם מפני סבות שאינן תלויות בהם, מחמת חולי או זקנה. ודבר זה מובן מאליו, שהמשמשים בקודש, ולא הקהלות, המה המפסידים והניזוקים תמיד. אחינו שבחו"ל דאגו זה כבר לתקנתם של המשמשים בקודש ומתנהגים עמהם עפ"י חוקים קבועים, אבל לא כרצון איש ואיש. שם אי־אפשר, למשל, שאיזו עדה תקח לה רב על רבה, חזן על חזנה וכו'. וכדומה מן המעשים, המצויים ברוסיה בכל יום. איני יודע בברור, אם הקהלות עצמן התעוררו לכך, או שהמשמשים בקודש הכריחון לזה, מפני שנתאגדו בינם לבין עצמם לאגודה אחת תקיפה. אבל זוהי עובדה קיימת, שאדם הנעשה רב או ש"ץ בחוץ־לארץ, מובטח לו, שלשעת זקנתו או ככלות כחו לא ירעבו הוא וביתו ללחם. מה שאין כן ברוסיה. כאן תלוים לו למשמש בקודש חייו מנגד תמיד. שהרי כל דבר קטן, כגון חלופי גברי בקרב הגבאים, עלול לשנות את מצבו שנוי גמור. יש עדות נכבדות, כלומר גדולות, שכבר היה להם למנהג להחליף את חזניהן כלבוש, וזוהי רבותה גדולה להן אם לא תפטורנה את חזנן ככלות שלש השנים הראשונות, אבל לבלי לפטור אותו לאחר שלש השנים השניות לא תעצורנה כח עוד בשום אופן. בכל אופן צריך החזן לדעת מראש, כי אחרי עבור עליו עשר או חמש עשרה שנות עבודה ודאי ירוחק ממשמרתו בחוזק יד, והדבר תלוי ברצונם וחסדם של הגבאים, אם „להיטיב" עמו ולהת לו „הענקה" ידועה או לא. זוהי דרך „טובה" והמצאה „מחוכמה" להפטר מהוצאות יתירות להחזקת החזן לעת זקנתו. אבותינו היו זהירים בדין „חזקה" ודין זה נעשה שמירה מעולה למשמשים בקודש. אבל בימינו, בדור „הפרוגרס והתרת הכבלים", הותרו גם כבלי ה„חזקה", והכל בא על מקומו בשלום, כלומר, רב או ש"ץ או שוחט בישראל חייו תלויים לו מנגד יום יום, וכל יום ויום הוא צפוי לסכנת רעב.

ואולם מר ראזובסקי לא רק בעל כשרון מצוין הוא, לא

רק שהוא אחד מעמודי הנגינה העברית בימינו, אלא שגם זכה לשרת בקודש בעדה נכבדה מאד, עדה בת תרבות מרובה, היודעת לעשות את חובתה לא מתוך כפיה ותקנות, שהעמיסו עליה אחרים, כי אם מרצונה הטוב, משום שתרבותה לוחשת ואומרת לה, שאם אדם פרטי חייב לעשות את חובתו, עדה שלמה על אחת כמה וכמה. ועוד גדולה מזו היא זכותו של מר ראזובסקי, כי עוד כחו חדש עמו ועדיין הוא משביע לכל בני עדתו נועם זמרותיו. ולא עוד אלא שבשנים האחרונות התחיל יורד לפני התיבה גם לתפלת שחרית בשבתות, תחת אשר עד אז היה דרכו להתפלל רק מוספים.

כותב הטורים האלה נתכבד לשמש כשנתים בתור מנהל המקהלה בביהכ"נ הגדול בריגה, ונעימים לו מאד זכרונות הימים הטובים ההם, שעבד במחיצתו של מר ראזובסקי. מר ראזובסקי הוא איש בעל תרבות מצוינה. עברית וכללית. מזגו רך ועדין: נוח הוא לבריות וכל יודעיו מוקירים ומכבדים אותו עד מאד. בחברת מרעים הוא ראש המדברים תמיד והכל מטים אזן לשמוע את חדודיו העמוקים והיפים. בשעה שאנכי הייתי מנהל מקהלתו (לפני תשע־עשרה שנה), היה נוהג לקום יום יום קודם עלות השחר וללמוד משניות ומדרשים, ו ד ו ק א לפני אורו הכהה של נר שעוה דק וארוך, הנעשה מפתילים, שמודדים בהם את בית־הקברות (סטאליק־ליכט).

מר ראזובסקי הוא ה ר א ש ו ן בין חזני רוסיה, שלמד את תורת המוסיקה באופן סיסטמתי בהקונסרבטוריה בפטרבורג. בימי היה כל העולם המוסיקלי בריגה משתוקק ליפי זמרתו ומשתאה לו. הוא היה לוקח נפשות בקולו הלירי הנעים מאד, ובהקולורטורה הטבעית שלו היה מרעיש את שומעיו וסלסוליו (טרילער) בשעת פיאנו היה דומה לשירת הזמיר מ מ ש. בחזנות השתלם אצל גדולי החזנים בימים ההם, זולצר בוינה ווייננטרויב בקניגסברג. ואולם שירתו של זולצר, אף כי חבה גדולה נודעת לה תמיד מאת מר ראזובסקי, אין הוא עצמו מצטין בה, מפני שאינה לפי מהות קולו ומדתו, אחרי אשר שירתו של זולצר דורשת קול דרמתי אדיר וחזק, אבל בנוגע לשירתו של וויינטרויב אין עוד אמן מצוין מלבד מר ראזובסקי.

כדי לתת מושג נאמן ושלם על מהות שיטותיהם וסגנוניהם של זולצר וויינטרויב וההבדל היסודי שבהם, צריך לכתוב ספר שלם, ולא פה המקום להאריך בזה. אבל מרשה אני לעצמי להבליט בדברים אחדים את עקרי שיטותיהם וסגנוניהם וההבדל שביניהם. סגנונו של זולצר הוא Maestoso, כלומר "הוד מלכות". הוא נגש אל הקב"ה כמפקד מלחמה, הבא בראש לגיונותיו לקבל את פני מלכו האדיר ביום נגוסיה. מגיש לו רפורט ומביע לו את רגשי האמון, שכל צבאות המחנה חשים בעומק לבם למלכם האהוב. הוא מ ק ל ס את הקב"ה ונותן לו שבח והודיה. הוא מכיר ויודע ידיעה ברורה ל פ נ י מ י הוא עומד. דבריו ספורים ומדודים. העיקר אצל זולצר הן מלים ברורות ומוטעמות. בזמרתו הוא משתדל להטעים את כל ד ב ו ר ו ה ג ה, שהוא מוציא מפיו ולחזק את הרושם שלהם. לא כן וויינטרויב. הוא עומד לפני הקדוש ברוך הוא, כבן המתיפח לפני אביו, הוא מתנה לפניו את את צרותיו ומצוקותיו הגדולות, ענותו ועלבוניתיו שאין להם קץ וגבול, והדוי הוא, הבן הנעלב, בא אל אביו רב הכח בבקשות אבל גם—בתביעות...

המנגן הגדול א. רובינשטיין מביא בספרו "Музыка и ея представители" תוכן שיחה, שהיתה לו עם אשה אחת מבנות מרום עם הארץ, אשר שאלה אותו, מה צריך להיות הסגנון של שירת המקדש. רובינשטין ענה לה, שאין הוא יודע מה צריך להיות הסגנון הזה, ושבכלל אי־אפשר שיהיה גם במקצוע זה סגנון אחד לכל העמים; כל זמן שיש עמים עולים ויש עמים יורדים. עם גדול וחזק, היושב לבטח על אדמתו וההצלחה מאירה לו פנים בכל אשר הוא פונה, הולך לבית־התפלה לתת ש ב ח והודיה על גורלו הנעים ובקשתו האחת היא, כ י ה מ צ ב ל א י ש ו נ ה: מה שאין כן עם, שמצבו רופף, או עם, שכבר אבדה לו עמידתו ברשות עצמו והוא שח תחת עול זרים ואדונים קשים, — עם כזה הולך לבית־התפלה לשפוך את שיחו וכעסו לפני האלהים, וכיון שדרכה רגלו על סף בית־התפלה, מיד הוא בוכה... סגנונו של זולצר הוא פרי מצבם של אחינו במערב אירופה לפני ששים שנה בערך והתקוות הטובות, שהיה לבם מלא אותן. החלומות הנעימים ע"ד שווי־זכיות גמור ומחלט בקרב לאומים השפיעו על האנשים, שעמדו בראש היהדות בעת ההיא ועל זולצר שלוחם לפני הקב"ה, ויהי דבר זולצר אל החזנים בני דורו ותלמידיו להחליף את הסגנון הישן, שעבר זמנו, בסגנון אחר, חדש לגמרי, ולהשאיר מן הישן רק קצת נוסחאות עתיקות, מעין "זכר לטיט". אבל סגנונו של וויינטרויב הוא פרי הגלות המרה והארוכה, שהיא כולה חושך, צל. ואין להעומד בה שום תקוה ממנה. וויינטרויב אינו מ ט ע י ם כל דבור והגה בדיוק נמרץ, כי אם הוא ש ו פ ך את הגות רוחו הקשה ואת כל המועקה אשר בנפשו הנהלאה. הוא שר גם את הכתוב "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" מתוך עצבות, וככה הוא שר גם "שישו ושמחו בשמחת תורה". את החרוז האחרון, "אשריך ישראל", הוא גומר בניגון עגום כזה, העלול להפיל על השומעים עצבות נוראה הרבה יותר משהוא עלול לעוררם לשמחה של מצוה, שמחת התורה. מנגינה זו מביעה באופן מצוין את הלך־נפשו העגום של היהודי במוצאי חגים ושבתות; דומה כאילו היא אומרת: חלפו, עברו ימי החג, לכו נא איפוא, אומללים, לסבלותיכם, לעבודתכם הקשה, שובו לשאולכם האפלה, אומללים... לפיכך גדול הוא וויינטרויב, ביחוד, בתפלותיו לימים הנוראים. ב"סדר העבודה" ליום הכפורים ובתפלת "אתה נותן יד לפושעים" בנעילה עלה באמת למדרגת אל־מות.

בעל היובל שלנו, מ ר ר א ז ו ב ס ק י, הוא יורשו הרוחני של וויינטרויב, במלא המובן, צריך לשמוע את הרציטטיבים של וויינטרויב, כשהם יוצאים מפי ראזובסקי, כדי להבין את תכנם ועמקם. יש להצטער, שרוב החזנים, השטופים ב"יודיש", כביכול, אינם יודעים כלום מסגנונו של וויינטרוב. ובאמת, אם יש ערך לסגנון ה"יודיש", הלא זהו רק סגנונו ה י ה ו ד י של וויינטרויב. הסגנון המכונה "וואלינער יודיש", שהחזיקו בו רוב החזנים בעלי ה"יודיש", אינו סגנון כלל. זהו רק פטפוט, שרובו העויות משונות ותפלות, ורק אנשים חסרי טעם יכולים להשתמש בו. בסגנון הזה אין לו מ ה ת ר ו מ מ ו ת הנפש של זולצר ולא מ ה ש ת פ כ ו ת הנפש של וויינטרויב; רק "חוצפה כלפי שמיא" יש בו. ותו לא. ומתוך החושך הזה, המכסה את שמי עבודת המקדש שלנו, מזהירים יחידי־סגולה מעטים, אשר זכינו להם. ואחד מהם הוא מר ראזובסקי. וגדול הוא מר ראזובסקי לא רק בתור תורגמן נפלא ורב כח של וויינטרויב; כי אם גם במחדש. ענותנותו של מר ראזובסקי גרמה לזה, שעד עתה עוד לא הדפיס כלום ממה שחבר במשך ארבעים שנות עמדו לפני ה' בתור ש"ץ. כותב הטורים האלה משתמש במנגינתו "מגן אבות", שזכהו בה המחבר. זה כשלש שנים היא נשמעת בביהכנ"ס "טהרת הקודש" בווילנא כמעט בכל שבת ושבת, ואינה יורדת מן הפרק מפני הפצרת רבים מן המתפללים לבלי להחליף אותה באחרת.

אשריך, ראזובסקי, שחלקך בין המעולים שביוצרי שירת

המקדש שלנו; אשריך שזכית לשרת בקודש לעדה נאורה, היודעת להוקיר ערכך; אשרי עדתך, שזכתה לש"ץ מצוין, בעל מדות משובחות ונעלות וכשרונות גדולים כמוך.

ווילנה, ח' כסלו, תרע"ב.

פרופ' ד"ר דוד ניימרק.

יְסוֹדוֹת הַפִּילוֹסוֹפְיָה
שֶׁל
רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי.

(סיף.)

לפי דברי הרד"ק התחלקות התארים היא תקפו של הלוי וחלקו היותר נכבד בהתפתחות התארים, והוא בא אל המסקנה, שהלוי עולה על הפילוסופים שקדמוהו בשלשה דברים (ע' 151—152):

הראשון הוא, שבן אדם אינו יכול להחליט שום הנחה חיובית בנוגע לאלוה על פי העיון השכלי. לא שכחנו עדיין, שהרד"ק עצמו מודה, שיש כאן „אותו יוצא מן הכלל הזר", התאר „חכם" (הערה 91). אבל באמת מודה הוא כאן יותר ממה שמצב הענין מכריח אותו לכך. „חכמה" אינה אלא מבטא אחר לתאר השרשי „יסוד הצורה". הכרה, שלפי דעת הלוי לא מצאי הפילוסופים את הדרך הנכונה והבטוחה אליה. בעוד שמצד השני אי־אפשר לאמר, שהלוי אינו מודה להפילוסופים, שאפשר להם להחליט הנחה חיובית בנוגע לאלוה, אחרי שבאמת דעתו היא, שהפילוסופים מצאו את המושג „אלהים", במובן מסדר הטבע ומושלו, על פי העיון השכלי בלבד, מבלי עזר הנבואה, כאשר בארנו בהצעתנו. השני הוא, לפי דעת הרד"ק, שהלוי „היה הראשון בפילוסופיה הדתית של ישראל בימי הבינים... שבטל לגמרי את התארים העצמיים". ואולם מלבד שגם בנוגע לזה אותו „יוצא מן הכלל הזר" סותר את דבריו מעיקרם, הלא אי־אפשר שיהא ספק בדבר, שהלוי מחלק את התארים לתארי העצם ותארי הפעולה. יבואו דבריו ויעידו על זה:

מ"ב, א': „שמות הבורא כולם, חוץ מהמפורש, הם מדות ותבניות טפלות, נלקחות מהפעלות הברואים לו, כפי גזרותיו ומעשיו... וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו, ולא מתרבה בהם. אבל המדות התלויות בשם המפורש יתברך הם היצירות מבלי מציעים טבעיים". מ"ד א' בסופו: „אחרי אשר יובן ממלת ראובן ושמעון אמתת עצמיהם..." ועל זה באים דברי הכוזרי: „ואיך אודיע בשם מה שאין עליו רמז אך הראיה עליו ממעשיו?" מ"ה, כ"א: „אם כן נבחן בפעליו יתברך, ונעמוד מסבר עצמו. כי אלו היינו משינים אמתתו, היה זה חסרון בו..."

בדברים האלה, ביחוד אם קוראים אנחנו אותם בהמשכם, באר הלוי בפירוש, כי תורת התארים שלו בנויה על החילוק בין תארי העצם ותארי הפעולה. ואם הרד"ק רואה, בקשר עם הענין הנדון, תוקף מיוחד בשיטת הלוי שהוא בטל את דעתו של בחיי, שהתארים העצמיים הם יותר נכבדים ויותר חשובים מתארי הפעולה, אין זה אלא סימן חדש, שהרד"ק הלך ועבר מטעות לטעות בעיקר השגתו את מחקר התארים, ואולם השאלה הזאת כבר נוגעת בדבר השלישי, שהרד"ק רואה בו את תקפו של הלוי. לפי השקפתו של הרד"ק, עולה הלוי על בחיי בזה, שהוא, הלוי, עומד על דעתו בענין התארים השליליים בהטעמה יותר מסקנית, „בראותו בהם מבטאים, שאלוה נעלה ומרומם עליהם, כן בנוגע לתכנם החיובי וכן בנוגע לנגודם השלילי". איזה מובן נתן להדברים האלה? בלי ספק. עומד הלוי בזה על דעתו, שמציאות, אחדות, והיות ראשון ואחרון, אם מיוחסים המה לאלוה, אין לנו להבינם באותו מובן עצמו שהם משמשים בהתיחסותם לאדם. ואולם כלום יש צורך לאמר, ששום פילוסוף מפילוסופי ישראל אינו נופל בהחלטה זו, או גם בהטעמתה המוחלטת מחברו? ומה הוא מובן הדברים בנוגע לנגודם השלילי? האם רוממותו של אלוה על התארים „מת", „מורכב" ו„בעל־תכלית" ראויה היא להטעמה מיוחדה כזו? אמנם, יודעים גם יודעים אנחנו, מה הדברים הכהים האלה באו ללמדנו. הרד"ק חוזר על הענין הזה בדברים יותר ברורים. לפי דעתו עולה הלוי על כל הפילוספים שקדמוהו במה שהוא עומד בהשקפתו, ששכל האדם לא יעצור כח להשיג את עצם אלוה אפילו השגה כל שהיא, במסקניות מוחלטת. ומה נאמר לזה? הרד"ק הלך והציע את התפתחות תורת התארים בישראל מסעדיה ועד מימוני בספר של שש מאית עמודים בקירוב, מבלי שהשיג, מה הוא מובנו של מחקר התארים. הוא ידע אמנם, שבהכרח היו כאן תחנות, מדרגות, ועל כן ראה חובה לעצמו, להעמיד מחלקות ופלוגתות בין הפילוסו־פים, ומאחר שלא תפס את המחלקות שהיו כאן באמת, הלך והעמיד מחלקות בענינים שאי־אפשר שתבוא איזו מחלוקת עליהם. והענין הנדון הוא אחד מהם. כונתו של הרד"ק היא לאמר, שלפי דעת הלוי שכלו של האדם אין לו שום השגה כל שהיא מעצם אלוה. אין זה אלא התרוקנותו של מושג אלוה מכל תוכן ממשי, שהרד"ק מיחס להלוי, בחשבו שתוקף גדול הוא, להגיע להשקפה „נעלה" כזו. תיכף נשוב להשאלה הזאת. אבל גם אם נניח רגע, שההשקפה המוטעת הזאת נכונה היא, שזו היא דעתו של הלוי, היאך אפשר לו להרד"ק להניח, שהלוי הוא הראשון שבטל את ההתחלקות לתארי העצם ותארי הפעולה. הרד"ק בעצמו מיחס את הבכורה במציאה המסופקה הזאת לגבירול. או אפשר שבשביל כך הלוי הוא עתה הראשון, ולא גבירול, מפני ש„הם", כלומר המפרשים אשר הרד"ק סתר את דבריהם בראיות מספיקות לפי דעתו, „האמינו, שמצאו רושם לזה גם אצל גבירול"? וגם בנוגע להמחלוקת המדומה שבין בחיי והלוי במעלתם של תארי העצם הלך הרד"ק תועה, מפני שנכנס לתוך הרצאת תורת התארים בישראל מבלי שום הקדמה כל שהיא על דבר התפתחותו של המחקר הזה בפילוסופיה הערבית. הרד"ק, שהשתדל לתת לספרו גון ערבי, לא טרח לתת להקורא אף מושג קל מזה, מה היה מצב החקירה הנדונה בפילוסופיה הערבית, בשעה שפילוסופי ישראל הופיעו על הבמה ונכנסו בעובי הקורה (בכרך השני של ספרי הגרמני אדבר על מובנה הכפול של ההתחלקות הנדונה לרגל התגלותה הראשונה של־זו בפילוסופית הכלאם).

ומלבד כל האמור, אי־אפשר לדעת, איזו חשיבות יש בזה, שהלוי מחלק בין תארים יחסיים מעשיים ובין תארים שאינם אלא יחסיים בלבד, לפי הרצאת הרד"ק, או אם מצא, שכל התארים החיוביים אינם משמשים אלא העברה? לפי הרצאתנו החילוק החדש בין תארים יחסיים מעשיים ובין תארים שאינם אלא יחסיים בלבד חשוב ומוכרח הוא, מפני שרק את הראשונים אפשר להעמיד על היחס המטפיזי ולא האחרונים. אלמלא כך הרי

ההבדל הזה אין בו אלא חדוד הגיוני בלבד. ובנוגע להחדוש המדומה, שלפי דעת הלוי כל התארים החיוביים אינם משמשים אלא העברה, כבר ראינו בהרצאתנו, שזה הפך האמת המפורשה בספר הכוזרי, שבאמת התארים המהותיים משמשים ביחוסם לאלוה שמוש אמתי, בעוד שביחוסם להאדם אינם משמשים אלא העברה. והרד"ק בעצמו, בבחינת מתרגם מן הבא בידו, סותר לדברי עצמו (ע' 209): „ואולם אם מתבוננים אנחנו אל התארים, שאנחנו מוכרחים ליחסם לאלוה, במובן האמתי המקורי ובמובן ההעברה, כמו: חי, חכם, יכול, רוצה, מנהיג, מסדר וכדומה"... הרי שמוכרחים אנחנו ליחס איזה תארים לאלוה במובנם המקורי הראשון — מוכרחים אנחנו ממש, דאם לא כן, אנו מבטלים ומאפסים את מושג האלוה שלנו. בהערה לדבריו המובאים (הערה 187) אומר הרד"ק בעצמו: „את התארים האלה אנחנו מוכרחים ליחס לאלוה, בין שאנו מבינים אותם באופן הרמוז במ"ב, ב', בבחינת תארי הפעולה, היחס והשלילה. — בכל אופן, איפוא, בבחינת שמות ההעברה, בין (שאנו מבינים אותם) בבחינת הגבלות ממשיות, הנוגעות באמת לאלוה, אבל באופן שאינו פוגם באחדותו". כאן מודה הרד"ק, שיש „הגבלות ממשיות", הנוגעות באמת לאלוה, מלבד אותם התארים המשמשים העברה, הנדונים במ"ב, ב'. ובזה סותר את דברי עצמו, שהלוי אינו מודה בתארים עצמיים. כי בזה שהרד"ק משנה את שמם של התארים האלה מתארי העצם ל„הגבלות ממשיות הנוגעות באמת לאלוה" אינו מבטל את מושגם של אותם התארים (וסותר הוא גם את דבריו, שההתחלקות הנדונה, השניה בהרצאתנו, „מקיפה את כל התארים כולם"). הרד"ק בעצמו מרגיש בזה, שדבריו המפורשים של הלוי מכריחים אותו לסתור את דברי עצמו, והוא הולך ומוסיף: „בזה, כלומר, שאליהם הוא ח"ו עאלם קאדר פאעל, שלכל הפחות בדמיונם של מאמיניו בין ההמון נחוץ הוא שיסופר בתארי החיים, החכמה, היכולת והפעולה — בזה מודה גם מימוני, מו"נ ח"א, פרק מ"ו, 158. guide I. p.". הדברים האלה, המכוונים, כנראה, לפרש את דברי הלוי כאלו הלוי מדבר כאן על התארים לפי דמיונם של ההמון ולא במובן הפילוסופי שבדבר עומדים בסתירה גלויה לדבריו המפורשים של הלוי. כי מה הוא מובנה של המליצה „על דרך ההעברה", אם לא כדי לשכך את האוזן בדבור „כלשון בני אדם", כלומר בלשון דמיונו של ההמון. הרי שהמליצה „על דרך האמת", שהלוי משמש בה כאן היא בנגוד להשמוש על דרך ההעברה, ומכוונת לתארים עצמיים (וגם כאן הרד"ק מודה יותר ממה שהוא אנוס לכך: לפי דברי הלוי עצמו התאר „חי" הוא מן התארים המשמשים העברה, עין מ"ב, ב'. ובנוגע לדעת מימוני נראה בכרך השני של ספרי הנזכר, שגם בפירוש דעתו טעה הרד"ק).

ובכן התוקף הגדול של הלוי, כלומר חדושו החשוב במחקר התארים בהתחלקות התארים, הולך וכלה כעשן בפני ה„כידות על דרך האמת". כי מה הוא מובנם של הדברים „אל צפאת חקיקה", אם לא „תארי העצם"? אמנם, החילוק שבין תארי העצם לתארי הפעולה הולך ועובר בשיטת הלוי אחרי אשר העמיד את האחרונים על הראשונים. וזה הוא טעם הדבר, שהוא הולך ומונה אותם כאן בנשימה אחת. במובן ידוע אפשר אפוא לאמר, שהלוי משתמש בהחילוק הזה רק שמוש מתודולוגי, כדי לבטלו. אבל מלבד שזה משנה שנוי עקרי את הדבר שאליו מתכון הרד"ק, כי הוא מכוון לבטול למפרע, שאינו משתמש בו כלל, הלא מובן בטולו של החילוק הזה. לפי דברינו הוא ההפך ממש מסובבי בהרצאת הרד"ק. הרד"ק מכוון לבטול החילוק, כדי להעמיד את כל התארים על תארי ההעברה, כלומר לבטל את תכנו החיובי של המושג אלוה, בעיד שלפי דעתנו החילוק המשמש שמוש מתודולוגי הולך ובטל על ידי הפתרון, כדי להעמיד את כל התארים, שאינם משמשים שמוש העברה בלבד (כי באלה המשמשים שמוש העברה בלבד אין כאן שום מחקר פילוסופי), על תארי העצם, או יותר מדויק, על ההאר העצמי היחידי „חכם" — כי זה הוא תכנו החיובי של המושג אלוה: אלוה הוא השכל הנצחי!

כל הסתירות האלה שבדברי הרד"ק וגם השתדלותו להראות, שתקפם היותר גדול של פילוסופי ישראל היתה התרוקנותו של המושג אלוה, אינן אלא תולדות מוכרחות של חוסר ההבנה, מה הוא תכנו האמתי של מחקר התארים. אם מעלים אתה את עינך ממחקר היחס בשני מובניו, המטפיזי והמוסרי, והיחס שבין שני מובני המחקר האלה בהתפתחותם, ענינים שהרד"ק (וכמוהו גם הרב יעקב גוטמן מברסלוי בספריו על סעדיה, גבירול ואבן פאור) לא ראה אותם כלל, לא מהם ולא מקצתם, — אם מעלים אתה את עינך מן הענינים האלה, הרי כל מחקר התארים אינו אלא צלצול דברים בעלמא;

ובקשר עם האמור ראוי להזכיר עוד ענין כללי, אחר, וגם כאן טעותו של הרד"ק אינה אלא תולדת חוסר ההבנה ברעיונותיו הראשיים של הלוי. כונתי היא אותה השאלה שהלוי מדבר עליה מתוך הרצאתו הפרושית בענין שם המפורש. גם דברי הלוי אלה מכחישים הכחשה גמורה את דמיונו של הרד"ק, שהלוי אינו מודה בתארי העצם. אבל הרד"ק לא אובד־עצות הוא. הדבר פשוט: אם אמנם בתורת־התארים „הפילוסופית" שלו אין הלוי מודה בתארי העצם, הלא מתיר הוא ליחס בחלקה ה„אי־פילוסופי" לאלוה „סימן (קריטיריון) מיוחד", והסימן המיוחד הזה הוא, שאלוה מפסיק את מרוץ הטבע על ידי מה שהוא „עושה נפלאות" (עין ע' 166, 176, 179, 180, 181, 215, 228, 237 ועוד). בהרצאתנו כבר נתנו את עינינו בטעות זו וכונו לבטלה על ידי מה שהראינו, על יסוד כמה וכמה מקומות בספר הכוזרי, שהתאר „עושה נפלאות" אינו סימן מהותי של אלוה אלא בה במדה, שאנחנו משיגים אותו בבחינת נתינת צורה לחמר, בבחינת פעולת הבריאה. באופן שהתאר „עושה נפלאות" אינו אלא מבטא אחר להתואר השרשי „בורא", או „יסוד־הצורה". אין מן הצורך, איפוא, ליכנס לפרטי הדברים ולהראות, היאך דוחק הרד"ק את דברי הלוי בכמה מקומות, כדי להכניס בהן את ההפך ממש, ממה שהלוי כון בהם. אבל ראוי להזכיר בכאן מקום אחר, שבו אנוס הרד"ק לחזור ולסתור את דברי עצמו. לפי תרגומו החפשי של הרד"ק מרצה הערתו של הלוי במ"ב, ב' ואומרת: „ואולם בשעה שעלתה במחשבה להודיע את המושג אלוה לכל עם ישראל, אז היה צורך בנסים, שיש בהם די מופת, שבורא העולם יכול לברוא בריאה חדשה בכל שעה שירצה... בעוד שהאבות באמונתם החזקה יכולים היו להשיג תמיד את שם אלוה ומושגו, מבלי שהיה כאן צורך לקרר את דעתם על ידי נסים גלויים, אשר סימניו של אותו המושג ימצאו בהם את אשורם" (ע' 181—182). יכולים אנחנו לותר על זה, שהדברים האלה אי־אפשר לרחוק לתוך דברי הלוי בשום אופן. די הוא להגיע בעצמנו, שעל פי ההרצאה הזאת באו הנסים כדי להיות מופת לזה, שאלוה יכול לעשות נסים: הנסים לא באו אלא לשמש מופת על אפשרות הנסים! ואף גם זאת: האבות מעולם לא ראו נסים, אבל בכל זאת השיגו את מושג אלוה על נכון. אבל כאן יש מקום לשאול: אם סימנו המיוחד של אלוה הוא לעשות נסים, והאבות לא ראו נסים מימיהם, איך אפשר היה הדבר, שהגיעו לידי מושג אלוה על נכון,

מבלי שראו מימיהם הפסק מרוץ הטבע ? באמת, הרד"ק אינו מוסיף לסתור דברי עצמו בהודאתו, שסימניו של מושג אלוה מוצא הוא את אשורו היותר נאמן בנסים: אם הנסים המה אשורם של אותם הסימנים (רבים!), הלא הסימנים עצמם בודאי המה איזה ענין אחר זולת „עשית־נסים"! וגם כאן ראוי להעיר על זה, שכל דבריו של הרד"ק בענינו באמת כעין הוספה לאחר זמן (עין למעלה).

בנוגע להענין עצמו די להזכיר מה שאמרנו בהרצאתנו, כאשר כבר רמזנו על זה בהערה שלפנינו, שהלוי מטעים וחוזר ומטעים בכמה מקומות, שהנסים אינם חשובים אלא בבחינת ראיה, שהוא, היכול לעשות נפלאות ונסים על ידי הטביעו צורה ידועה בחמר ידוע, יכול גם לברוא את העולם. מאחר שמדת הפעולה אחת היא בשתיהן: נתינת הצורה. אדם השיג את כח הפעולה הזאת התלוי בשם המפורש, מפני שהוא היה עד ראיה במעשה בראשית (עי' ביחוד מ"ב, נ"ד). האם בריאת חוה היתה הפסק המרוץ הטבעי? לא ולא, אלא שאדם היתה לו שעה הכושר להשיג את אלוה בבחינת צר צורה בחמר. אלוה התכון להמתין בבריאתו האחרונה, האשה, כדי שהאיש, חציו של המין היותר נכבד עלי אדמות, יהיה עד ראיה בבריאה ויבוא מתוך זה לידי מושג אלוה נכון.

ושוב חוזר הרד"ק וסותר את דברי עצמו: בהלכו מטעות אל טעות אנוס הוא להניח עוד „סימן" אחר של אלוה, מלבד הסימן הראשון שהזכרנו למעלה („עושה נפלאות", „מפסיק מחוץ־הטבע"). הסימן החדש הנוסף הזה הוא: „מנהיג העולם" (ע' **168**, **180**, **156**, **188**). אבל: „מנהיג העולם" ו„מפסיק מרוץ הטבע" — האם הסימנים האלה אינם ההיפך זה מזה? ועוד: „מנהיג עולם" אינו אלא מבטא הכולל את כל „תארי הפעולה".

ולאחרונה נזכיר גם את היחס, שהרד"ק קובע בין מושג אלוה של הלוי לאותו של הפילוסופים: „מושג אלוה של הפילוסופים, שהגיעו אליו מתוך מעשה בריאת העולם, מבוטא על ידי תארים, שאינם מכילים אלא מבטאים המרמזים לפעולות הבריאה והיחסים הקשורים בה" (ע' **168**—**169**).

אבל דוקא על מושג אלוה בבחינת בורא מטעים הלוי וחוזר ומטעים, כאשר ראינו, שהפלוסופים נלאים למצוא אותו, בעוד שאת מושג אלהים בתור מושל הטבע מצאו, ומצאו מעצמם על פי העיון השכלי.

בציונות.

הסטודנטים הציונים שהיו בקונגרס האחרון החליטו ליסד הסתדרות ציונית אחת לסטודנטים ציונים שבכל הארצות. אספת הסטודנטים מסרה אז לפרופ' אורנשטין לחבר תכנית מפורטה להסתדרות זו. עכשיו פונה הפרופ' אורנשטין לכל אגודות הסטודנטים הציונים בבקשה להמציא לו הצעות וחוות־דעת בדבר מהותה וטיבה של ההסתדרות האמורה, שעלה במחשבה ליצור אותה, ואחרי קבלו הצעות וחוות־דעת שונות יוכל לחבר על פיהן תכנית אחת.

— בווינה נוסדה עכשיו ברית ציונית מיוחדה למי שהיו סטודנטים („אלטע הערכען"). מטרת הברית הזאת לאחה את האינטליגנציה הציונית לשם יצירת מרכז לעניני הרוח. ואולם הברית הזאת תעבוד גם עבודה מעשית — תתמוך בידי סטודנטים עניים, תיסד לשכת־מודיעין להספיק עבודה ליהודים עניים, תגן על זכיותיהם של היהודים בעלי האומניות החפשיות וכדומה.

ההנהגה המרכזית של הקרן הלאומית בקלן פרסמה את החוזר הזה:

חנוכה!

לזכר הימים האלה, ימי החנוכה, מתחדש לב כל איש יהודי ורגשות נרדמים מתעוררים בקרבו, זכרונות נשכחים קמים לתחיה, זכרונות נוער, עז וחפש.

לאור שלהבתם הצנועה והעליזה של נרות חנוכה — יש אשר קרן אור תמה תחדור לתוך עמקי נפשנו, וזכרנו את אשר שכחנו, והרגשנו, כי בני עם גדול אנחנו, וראו עינינו את ההוד והזוהר אשר בעברנו הנשגב ואת שחד תחיתנו העולה.

והרגשנו קרבת דם ונפש לכפירי המכבים, שככה אהבו את עמם ואת ארצם, ועלבון העם והארץ לא יכלו נשוא—ויקומו וילחמו. נלחמו באויבינו מחוץ ובוגדינו מבית—וינצחו.

ובזכרנו אותם, ירחב לבבנו ונאצל עלינו מרוחם העז ונמסר לנו כח מכחם וניצוץ מאהבתם הגדולה לעמם ומהשאיפה הגדולה לגאולה ולתחיה.

בימי הזכרון לעברנו המזהיר — אחים! תנו לבכם לעתידנו. באלה הימים, שכל לב עברי מתמלא גאון לאומי, זכרו את מוסד־הגאולה, את הקרן הקימת לישראל, השואפת להכשיר לאומתנו את גאולתה בארץ־המכבים! מפעלי הקרן הקימת מכוונים ישר אל התעודה הגדולה, גאולת העם וגאולת הארץ.

זכרו את הקרן הקימת!

האדריסה של הנהגת הקרן הלאומית היא:

Dr. Max Bodenheimer, Köln a/Rh., Neumarkt 33.—Германія.

— בשבוע שעבר נאספו לקופת הקרן הלאומית 6.515,93 מרק.

ועד הציונים של פנים אוסטריה, אשר לקח לעצמו את העבודה ליסד שעורים ללמוד הלשון העברית, ראה צורך להוסיף על הקימים עוד שלשה שעורים, כי רבים הם הרוצים להשתתף בהם, ובין הבאים לקחת לקח יש גם פועלים ואומנים. האגודות האקדמאיות „קדימה" ו„תיאודור הרצל" יש להן שעורים מיוחדים ללמוד השפה העברית ובידי אחת הציוניות עלתה לסדר שעורים גם לנערות, שכולן הן בנות בעלי־בתים. את המורים מספיקה אגודת האקדמאים „התחיה". השיטה היא זו של „עברית בעברית".

ברוסיה.

בט' בכסלו נתבררה בקומיסיה לשאלת האינטרפלאציה, שהכניסו היסנים אל דומת־הממלכה בדבר המעשים המתנגדים להוק, שעשתה, לפי דבריהם, הפוליציה הקיובית בנוגע לתפוש רוצחיו של הנער יושצינסקי. המרצה היה הדפוטט האוקטובראי לוץ, והוא הציע לקבל את האינטרפלציה. ברוב של י"ז נגד ט' דעות קבלה הקומיסיה את האינטרפלציה. בא־כח הקולה הפולנית יארונסקי לא חוה את דעתו כלל.

— בשבוע זה הדפיסו שמונה מאות וי"ג רבנים בכל העתונים הפרוגרסיביים שברוסיה, וגם בעתון האופיציוזי „רוסיה", מחאה נמרצת נגד עלילת־הדם.

— משעה שהוכנסה אל דומת־הממלכה שנית אי.טרפלציה ע"ד רציחת יושצינסקי, נראה זרוז מיוחד בקרב השלטונים בנוגע לענין זה. הדפרטמנט לפוליציה שלח שלוחיו לקיוב לחקור ולדרוש, עד כמה עשתה הפוליציה המקומית את חובתה כראוי.

— הגוברנטור הקיובי גירס, שהיה בדרך בשעה שהוגשה האינטרפלציה, מהר לשוב לביתו וראשית מעשהו היה לעיין בעצמו בכל החומר שנאסף בדבר הרצח. לאחר שהרצה הפוליצמייסטר לפניו ע"ד פרטי החפושים, שנעשו עד כה, לקח הגוברנטור אתו את כל החומר ויצא לפטרבורג.

— הדפרטמנט לפוליציה צוה על הפוליציה הקיובית, כי תאסף תיכף את הידיעות הנחוצות בדבר קרוביו ובני־משפחתו של יושצינסקי, שהושמו במאסר, ותברר, על סמך מה נאסרו. פקודה כזו קבל גם הפריסטב

שבהסלובודה הניקולית, אשר שם בשעתו במאסר את קרוביו של יושצינסקי החשודים ביותר.

— אומרים, ששני פרוקורורים, אשר מסרו להם לערוך את כתב־האשמה כנגד בייליס, הסתלקו מן הדבר מחוסר ראיות המוכיחות את אשמתו. סוף סוף נמצא פרוקורור אחד, שהתרצה לקבל עליו את הדבר. אם יעמד ביילים לדין, יטענו לו בבי"ד הסופר הרוסי הגדול וולאדימיר קורולינקה ועוה"ד המפורסמים גרוזנברג מפטרבורג ומרגולין מקיוב.

באחד הנומרים הקודמים הודענו, כי בישיבה החשאית של הדומה, העומדת להיות בקרוב בדבר חוקי העבודה בצבא החדשים, תתברר גם ההצעה להוציא את היהודים מכלל עובדים בצבא. עתה מודיעים ממקור נאמן, ־יש לסמוך עליו, כי הממשלה תחוה את דעתה נגד הצעה זו נגוד גמור, ולא תתן בשום אופן להוציאה לפעולה.

אותו מקור נאמן מוסר גם את טעמה ונימוקה של הממשלה: אם ישתחררו היהודים מן העבודה בצבא, תצטרך הממשלה לשחרר בקרוב מעבודה זו גם את עמי־הנכר האחרים, ובמקום עשרות אלפי חילים לא־רוסים ילקחו איפוא לצבא אכרים רוסים. ואולם האכר אינו יודע ואינו רוצה לדעת את כל מה שמספרים לו ע"ד ההפסד, שמביא היהודי למחנה־החיל, ויחשוב בלבו, כי פריבילגיה נתנה הממשלה ליהודים ויזעף לבו על הממשלה שהרעה לו והיטיבה עם היהודים.

נציב העיר אודיסה, הגנרל טולמאצוב, יצא בדימוס, ולאודיסה גם ליהודיה היתה הרוחה. תיכף הוסר ממשמרתו מנהל עניני היהודים בדומה העירונית, ליפשיץ, יהודי שחור, שהיה דבק מאד בטולמאצוב, שהרע להקהלה היהודית במדה מרובה. נפטר ממשמרתו גם הממונה הראשי על עניני־היהודים בהדומה האודיסאית פיליקן, נשיא מחלקת האגודה „הסלאך מיכאל", ויום־יום הולכים ונטרדים אחד אחד ממשמרותיהם כל אלה שנעזרו בטולמאצ'וב.

יהודי אודיסה מקוים, כי נציב העיר העתיד לבוא יבטל הרבה מן הפקודות של טילמאצוב, שגרמו רעה רבה לקהלה היהודית, ויתן לקהלה את היכולת לשוב ולקומם את הריסותיה.

— ירידתו של טולמאצ'וב הביאה תועלת לאלמנתו של הסופר המנוח הגדול רמ"ל לילינבלום. תיכף לאחר פטירתו של רמ"ל קצבה מועצת הגבאים מקופת החברה הקדושה, שהמנוח עבר בה עד יומו האחרון, פרס חדשי לאלמנתו. בא טולמאצ'וב וגזר על הפרס הזה בלי כל טעם ונימוק. עכשיו בטל ממלא מקומו הזמני של טולמאצ'וב את הגזרה הזאת, ומועצת הגבאים חזרה וקצבה לאלמנתו של רמ"ל פרס של ארבעים רובל לחודש.

הגוברנטור היקטרינוסלבי הוציא פקודה להחרים את נכסי היהודים תושבי העיירות אלמאזנאיא, לוזובאיא, פאבלובקה ואיבאנובקה, שנגזר עליהן פתאום כי לא עיירות הן אלא כפרים. את פקודתו להחרים את נכסי היהודים מטעים הגוברנטור בזה, שהיהודים תושבי המקומות הנזכרים לא עסקו באומנותם. כמובן, נורא הוא מצב היהודים, שנגזרה עליהם הגזרה.

שאלה ע"ד הפרקליטים היהודים. בעת האחרונה התחיל המיניסטריון לעניני המשפטים מטפל בחריצות יתרה בשאלת הפרקליטים היהודים. האב"ד של לשכת־המשפטים הפטרבורגית, ג. ס. קראשניקוב, פנה בשאלה אל מועצת עוה"ד המושבעים, כי תודיע לו את מספר היהודים סגני־הפרקליטים. על זה ענתה המועצה, כי אין לה ידיעות בענין זה וכי אינה מחובת לערוך אנקיטה בדבר. אז פנה קראשניקוב בדרישה אל כל עוה"ד המושבעים שבגליל, כי ימציאו לו ידיעות ע"ד הסגנים העובדים אצלם. התשובותיהם של עוה"ד כבר נתקבל. נתברר, כי יותר ממחצית מספר הסגנים יהודים. בס"ה נמצאו בגליל־המשפטים הפטרבורגי 400 סגני עו"ד.

כמו שמודיעים ממקור נאמן, עורכים עתה במיניסטריון לעניני המשפטים הצעת־חוק, הקובעת נורמה של פרוצנטים לקחת יוריסטים יהודים בתור סגנים לעו"ד, וגם בתור עורכי־דין מושבעים. עפ"י הצעה זו יהיו חייבים הפרקליטים והסגנים היהודים, הנכנסים למשרתם על יסוד הנורמה, לקבל רשיונות מיוחדים מאת המיניסטר לעניני המשפטים.

הכחשה מאת יהודי־פינלנדיה. בעת האחרונה פשטה השמועה בעתונים, כי יהודי פינלנדיה פנו אל אחדים מחברי דומת־הממלכה בבקשה, כי יגינו על עניניהם. ביחוד הפיץ ה„נוב. וורמיה" את השמועה הזאת ומנהיג הלאומים קרופנסקי חזר על שמועה זו בשעה שנתבררה בדומה השאלה הפינלנדית.

והנה עתה הכחיש ועד יהודי־פינלנדיה שבהלזינגפורס את השמועה הזאת הכחשה רשמית. מעולם לא פנו יהודי פינלנדיה בבקשה שכזו אל שום דיפוטט. היתה אמנם מועצה לראשי יהודי פינלנדיה עם העסקנים הצבוריים שבפטרבורג, אבל דוקא באותה מועצה נתברר, כי אין יהודי פינלנדיה אומרים כלל לפנות לשום דפוטט בבקשה, כי יגן על זכויותיהם.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

אכזריותם של האיטלקים ביחס ליהודי טריפוליס. העתונים האנגלים מודיעים פרטים מבהילים על דבר מעשי־האכזריות, שהאיטלקים עושים בטריפוליס לא רק להערביאים, אלא גם להיהודים.

סופרו של ה„דיילי־ניוס" כותב ממערכות המלחמה:

„בעיני ראיתי איך נרצחו שני יהודים עניים: עני עור ובנו הנוהג בו. האב, דן־סעדיה שמו, היה בן ששים ושתים שנה, והבן—בן עשרים ושש שנים. הם התחננו על נפשם והוכיחו, כי יהודים הם, וכי היהודים לא התקוממו מעולם כנגד האיטלקים. אבל לשוא היתה תחינתם! החיילים האיטלקים הפראים ענו להם בלעג: לא, רק מושלמים אתם! ואח"כ המיתו אותם בענויים קשים ומרים עד מאד. בתחלה שברו את רגליו של היהודי הזקן ואח"כ הכו אותו עד כי נפל לרגליהם".

המלחמה כנגד המסיתים באמריקה. בין היהודים שבניו־יורק ושיקאגה עובדים מסיתים רבים בחריצות יתירה. על הקלקול הזה עמד אחד היהודים הלאומיים שבניו־יורק, שפירא שמו, ויסד חברה של צעירים עברים, שמטרתה תהיה לעכב בעד ילדי היהודים מבקר את ביה"ס של המסיתים: לפני כל מוסד של מסיתים עומדים שני צעירים יהודים לבושים תלבושת מיוחדת, והם מזהירים את הנערים היהודים לבל יכנסו לשם. כי יפגשו בנער הנכנס אל ביה"ס של המסיתים, הם לוקחים ממנו את כתובת מעון הוריו, ואח"כ הם באים אל אביו ומשתדלים להשפיע עליו ולברר לו את מטרותיהם האמתיות של המסיתים. לפי דברי העתונים, עובדת האגודה היהודית הזאת באנרגיה מרובה.

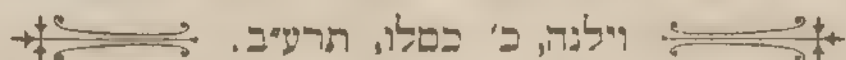
בשנת 1900 קרה בעיר הפרוסית קוניץ מקרה של עלילת־דם. בעיר הזאת נמצא גופו של תלמיד הגימנסיה ווינטר, שנרצח בידי רוצחים נעלמים, והאנטישמיים השתמשו ברצח הזה להעליל, כי נעשה ע"י יהודים לצורך דתי. ביחוד נתעורר אז החשד כנגד חקצב היהודים לוי ובנו, ושניהם ישבו זמן רב בבית־האסורים. אבל אח"כ נתברר ע"י חקירת בית־דין, כי האב והבן נקיים הם מכל אשמה, והוצאו להפשי. אולם עד היום, זה אחת־עשרה שנה, לא נגלו עקבות הרוצחים.

והנה כשבוע שעבר נתפס בעיר קאטוביץ איש אחד, אופה עפ"י אומנתו, ברייליך שמו, שאשתו הגרושה ספרה עליו להפרוקורור. כי זה לא כבר הודה לפניה, שהוא השתתף ברציחת הנער־ווינטר. כשהעמידוהו לחקירה, טען, כי נזרקו הדברים מפיו בשעה שהיה שכור ובאמת נקי הוא מכל עון. לעת־עתה הושם ברייליך בבית־האסורים שבעיר בייטהן, ושלטון בית־דין התחיל עושה חקירה ודרישה בדבר.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ
Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

העולם

וילנה, כ' כסלו, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 28-го Ноября, 1911 г. — № 45 — WILNA, 11-ten December, 1911.

מתקבלת החתימה על

,,העולם" לשנת 1912

(השנה הששית לקיומו).

,,העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה — מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

(מחיר גליון 12 קופ'.)

וכשנכנס ,,העולם" לשנת השש לקיומו, אנו אומרים להרחיב ולשכלל את כל חלקי השבועון, להוסיף עליו היספות ומלואים ולהשהדל לעשיתו לשבועון מרכזי לכל עניני עמנו בכל הארצות. הפרקים התמידים הבאים ב,,העולם" יקיפו את כל מקצועות החיים היהודיים בארצות הגלות ובארץ התחיה, ישפכו אור על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתוך אוכלסי ישראל מתוך אותה נקודת הראות, המשמשת לנו נקודה מרכזית, נקודת אורה ותקוה ואמונה ובטחון בתוך חשכת חיינו, תחית העם — אמונתנו, ארץ ישראל — דרכנו, ולאורן נלך. ובהיות רעיון התחיה לנגד עינינו; נשתדל להת ב,,העולם" במשך שנת 1912 את יצירותיהם האומנותיות של טובי סופרינו ומשוררינו. בתחית הספרות וביצירת ערכין אמנותיים אנו רואים חלק גדול וגורם חשוב של התחיה הכללית שלנו

הפרקים התמידים הבאים ב,,העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל,,העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה, באיטליה, בבולגריה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על ,,העולם" ע"י מערכת ,,דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction ,,Die Welt". ועל ידי סוכני ,,העולם" לארצותיהם. כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשה חדשים אין החתימה מתקבלת.

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3/11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.
Redaction ,,Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18/2.

עַל הַמִּצְפָּה.

„הקולה" דברה.

פלא גדול היה בדומת־הממלכה: „הקולה". הפולנית חללה פתאום את נדר השתיקה אשר נדרה—ודברה.

פלא זה של פתיחת פי „הקולה" היה ביום החמישי, בשעה שהגיעה הדומה לברור הצעתה של הממשלה בדבר נתינת שלטון עצמי לערי פולין והתקונים שתקנה הקומיסיה באותה הצעה.

מתחלה היה הכל ברור ומובן, „המהלך" לא היה צריך, לכאורה, להטות ממסלתו הכבושה אפילו כמלוא נימא. ההצעה גופה, העומדת על יסוד הקוריות הלאומיות, יש בה שני העקרים ההם, שבימינו אי־אפשר בלעדיה לכל הצעה, המוגשה לדומת־הממלכה: הגנה על בני העם השליט, שהכל עולבים אותם, כידוע, ובעיטה הגונה, כדבעי, לראשי העולבים — ליהודים. הרוסים קוריה הם לעצמם. ח מ ש ה רוסים דין קוריה להם, והם בוחרים משלהם „לכל־הפחות" בא־כח („גלאסני") אחד לדומת־העיר, ו ב מ ד ה שיגדל מספר הרוסים, ב ה ב מ ד ה יגדל מספר באי־כחם. היהודים גם הם קוריה לעצמם. אלא — כאן מתחילים ה„אלא" — אם היהודים הם רוב התושבים בעיר, הם בוחרים לא יותר מן 1/5 מכל הגלאסנים; יהודים שאינם רוב התושבים בעיר, בוחרים לא יותר מן 1/10 מכל הגלאסנים; יהודי אינו רשאי להיות לא נשיא העיר ולא סגנו; בפקידות־העיר (אופרבה) אין מקום אלא ליהודי אחד, וכו'. הכל ברור ומובן. כל מקום שנזכרו יהודים, נאמר בהם „אלא". „הממשלה אינה יכולה לפתור פתאם, כלאחר־יד, איזה פרט הנוגע ליהודים, כל זמן שלא נפתרה שאלת היהודים כולה". הנוסח ידוע ומקובל זה כמה.

התחילו גלויי־הדעת על ההצעה בכללותה. עמד הגרף בניגסן וגלה את דעתם של ה א ו ק ט ו ב ר א י ם. אמנם ערי פולין רוב תושביהן יהודים, ולפיכך אי־אפשר להוציא את היהודים לגמרי מכלל השתתפות בשלטון העיר. אבל אי־אפשר להסכים גם לזה, שיהא דינם כדינם של יתר הלאומים לכל דבר. היהודים כבר כבשו כמעט את כל מקצועות חיי הכלכלה בפולין, הרי שיש סכנה גדולה בדבר להוסיף להם עוד כח יותר מדי „ולעשותם שליטים גמורים בכל ערי פולין"... דרשה זו ברורה ומובנת. לא לחנם נעשתה עכשיו מלה מהלכת: „הבלוק של גוצ'קוב־פורישקביץ".

בא גרבסקי ומסר מודעה בשם „הקולה" הפולנית. אעפ"י שבהצעתה של הממשלה נשארו גם לאחר התקונים, שתקנה הקומיסיה, הרבה פרטים, שאין הפולנים יכולים להודות בהם, מכל מקום תתמוך „הקולה" בהצעה, משום שאי־אפשר עוד לערי פולין בלי שלטון־עצמי, וטוב שלטון־עצמי, שיש בו פרטים שאינם מהוגנים, מלא־כלום. סתם הארון הערום הזה ולא פירש, מה הם הפרטים שאינם מהוגנים. ערמה זו ברורה ומובנת. אפשר יהיה צורך בזמן מן הזמנים לדרוש את הדברים כמין חומר ולפרשם, שהיתה הכונה גם להגבלות בנוגע ליהודים..

עמד הבארון צרקסוב ה ל א ו מ י ונתן באור מספיק. „יפה עושה ניסלוביץ היהודי, כי הוא מגין תמיד על זכיותיהם של היהודים. ואולם בבקשה אני בא אל ניסלוביץ, כי יבין סוף־סוף את נקודת השקפתנו: מעולם לא העלמנו, כי מתיחסים אנחנו אל היהודים מתוך שלילה גמורה. אנו מביטים על היהודים כעל רעה, שנתגלגלה לתוך חיינו. את החזיון הידוע הזה של פרשת חיינו אנו מביאים בחשבון. אבל בשום אופן אין אנו יכולים להרבות את הרעה, להגדיל את זכיותיהם של היהודים. ומטעם זה עצמו מסכימים גם הפולנים להצעה"... דברים ברורים ומובנים. כך מדבר אדם שבע, שמילדותו ועד זקנתו, בבית הוריו ובבית מוריו, למדוהו, שלא נברא כל הלחם שבעולם אלא להשביע אותו; כך מדבר אדם שבע, שמילדותו ועד זקנתו, בבית הוריו ובבית מוריו, למדוהו, שהיהודי הוא הצר והאויב, כי על כן רוצה גם הוא להשתתף בסעודה.

כמדומה, ש„הקולה" היתה יכולה להסתפק במה שנאמר ולבטל בלבה את נאומיהם של ניסלוביץ, מסלניקוב, בולאט, שצפקין,.. שדברו בזכות היהודים: הן ידוע ידעה „הקולה", שכל

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

כא.

תְּחִיָּה וְכִלָּיוֹן.

לנגד עיני מונחת אותה המודעה הקטנה; אשר נשלחה בימים האלה לכמה עתונים עברים ונדפסה באשמת הבחור המדפיס בקרן־זוית צנועה שבגליון־המודעות ל„הצפירה". הלא זו לשונה:

„לילד בן שמונה שנים דרוש מורה או מורה עברית, היודע את השפה העברית ומדבר בה. ט ו ב ג ם מ ו מ ר. נהוצה זכות־הישיבה במוסקבה. אדריסתי: פולונסקי, בוגורודסק".

ועוד מודעה אחת ממין זה, ורק שהמודעה השניה לא נדפסה בשוגג בקרן־זוית צנועה, במקום שמודעות נדפסות בעתונים, אלא הובאה במזיד לתקנת הרבים בראש עתון יהודי, במקום הנראה לכל עין. הלא היא המודעה, אשר הכריז העתון היהודי „גוט מארגען", היוצא באודיסה, על ששה ארטיסטים יהודים, המשחקים ביהודית על הבמה היהודית, כי מומרים הם.

ובכן, הדברים פשוטים בתכלית הפשטות, אותו האיש פולונסקי, היושב בבוגורודסק או במוסקבה ומבקש לבנו הקטן מורה עברי, אשר י ד ב ר עברית דוקא, בודאי יהודי טוב הוא, בודאי אחד מן המעולים שבעם הוא. הודי הטוב הזה, כפי הנראה, כבר החליט החלטה גמורה בלבו לבער מביתו את הגלות ואת כל הישן, הכרוך בה, ולהכניס תחתה את התחיה ואת כל החדש, הכרוך בה. אפשר לו ליהודי כמותו לישב במוסקבה או בבוגורודסק ולדבר עם בנו הקטן דוקא עברית. ולא עוד אלא שאפשר לו לאותו היהודי להיות כל ימיו יהודי טוב ולחנך את בנו על־פי כל חוקי התחיה — ויחד עם זה להיות חפשי מכל אותן הדעות הקדומות, שנשרשו כלב העם הטפש במשך אלפים שנה, ולנער מעל שכמו כל אותו העול הקשה, שנשא העם הטפש במשך אלפים שנה. אפשר לו להכניס מומר לתוך ביתו, ש ה ו א יקיים לו את מצוות התחיה ו ה ו א יחנך לו את בנו הקטן ויעשהו עברי קדוש וטהור — סמל העברים הראשונים, אשר לא טעמו טעם גלות, ואשר היו חפשים וגאים, ואשר עמדו על הר־סיני ודברו בלשון־הקודש...

יהודי מומר? אל אלהי העברים! האמנם ישים את לבו לדבר קטן וקל־ערך כזה יהודי בן־דורנו, שכבר נשתחרר כולו מרקבון הגלות ומכל הישן, הכרוך בו? וכי סבורים אתם, שעברי חפשי וטהור ונקי מכל תערובת יעשה את עצמו אפיטרופוס לעניני דת ואמונה, שלבו רחוק מהם? ולא תהא תעודת־ההמרה, שיביא לו אותו מלמד־תינוקות לביתו, כתעודת סוכן־נוסע, שאף היא יפה לישיבה במוסקבה? ולא תהא משפחת העברים, המקריבים את נפשם בעד חנוך ילדיהם ה ע ב ר י, כמדינת צרפת, מדינה רדיקלית זו, שאף היא הבדילה את הדת מעל המלוכה?... רבונו של עולם, הלא הדברים הללו פשוטים הם בתכלית הפשטות!

וכעבור ימים אחרים, כאשר נקרא שוב מודעה בין מודעות העתונים ובמודעה יהיה כתוב, כי במוסקבה מבקשים להם היהודים חזן הגון, שפרקו

הדברים לטובת היהודים בטליסמאליהם למפרע, שמן ההגבלות, שהוגבלו היהודים בהצעת הממשלה, לא תגרע אפילו אחת. ומה לה עוד? כמדומה, שיכולה היתה הקולה להסתפק בערמתו של גרבסקי. אמנם בקרבנו, היהודים, אין איש עוד, אשר יאמין אפילו רגע אחד בדברי האדונים הערומים האלה. אבל הם עצמם, האם לא ראוי היה להם להשאיר במודעתם אשר מסרו סדק כל־שהוא, כדי להכניס בו כונות מיוחדות, אם השעה תהא צריכה לכך? הן האדונים האלה בת־צחוק עדיין יורדת להם לפרקים על שפתותיהם ברגעי שינה, כי רואים הם בחלומם, והנה מתו פתאם כל „הליטווקים" והציונים הארורים, שזה דרכם תמיד לעכר את הלבבות ולזרוק תסיסה אל תוכם, וכל יהודי פולין חזרו בתשובה ונעשו „נאמנים", נאמנים ל„בעליהם", והם כורעים ברך לפני הבעלים ושרים „מה־יפית". והשירה הזאת, שהאוזן ה„שליאכטית" שמעה אותה במשך תקופות ודורות, כמה נעימה היא, כמה שחוק היא ממלאה את העינים, הרעבות לשפלותו ולעבדותו של היהודי; כמה אושר היא נוסכת אל תוך הלב, המלא על כל גדותיו בוז לכל אדם, שלא עשה אותו יוצרו פולני.

ובכל זאת לא יכלה ה„קולה" הפעם למשול ברוחה וחללה את נדרה ודברה. יארונסקי עלה על הבמה וקרא ד ק ל ר צ י ה מטעם ה„קולה". לאמר: לא מתוך טעמים פורמליים בלבד מודה היא ה„קולה" בהגבלות הנעשות ליהודים, לא משום שיודעת היא למפרע, שהממשלה לא תותר על ההגבלות הללו, אלא משום שהיא, ה„קולה" עצמה, רוצה בהן, משום „שאנו מכירים ויודעים, כי לקבוע בזמן הזה שלטון־עצמי בערי פולין בלי הגבלות ליהודים — זהו דבר, אשר לא יתואר במציאות", ברוסיה נוגשים את היהודים וגוזרים עליהם כל מיני גזרות. ואם בפולין לא תהיינה שום הגבלות נוהגות בהן, הרי תמלא כל ארץ פולין יהודים, ו„שאלת היהודים אצלנו, שגם עכשיו קשה היא, תהא מכשילה את כח הסבל לגמרי".

וממחרת אותו היום דנה דומת־הממלכה בהצעה אחרת, שבמובן ידוע גדול ערכה למלכות פולין וגם לפולנים יותר משאלות השלטון העצמי, — זוהי ההצעה להפריד מעל פולין את החבל החולמי ולחברו לרוסיה בתור פלך מיוחד, ולהשוות בפלך החדש הזה את „זכיות" הפולנים והיהודים, כלומר, לקבוע הגבלות לשניהם. דימשה, אחד הדפוטטים הפולנים טען כנגד ההצעה הזאת וקבל על הממשלה, שהיא נשמעת לאניטציה, שעושים הלאומיים, ומציעה הצעית, המתנגדות ליסודות המאניפסט, שנותן בי"ז באוקטובר. יצא ההגמון יבלוגי והחזיר תשובה לדימשה: „א ת מ ו ל מסרה כאן ה„קולה" הפולנית מודעה לפניני, שאין לתת ליהודים שווי־זכיות גמור, ורק ה י ו ם נזכרה פתאום במאניפסט של י"ז באוקטובר. להטיל את עולם על אחרים — לזה מסכימים הפולנים. אבל כי יגע איש בהם — חס וחלילה"...

וכי לא ידעה ה„קולה" למפרע, ביום החמישי, בשעת קביעת הגבלות ליהודים, כי כך ישיבו לה מחר, ביום הששי? בשעת קביעת הגבלות לפולנים? למה זה איפוא פתחה ה„קולה" את פיה ודברה דוקא בשעה, שהיתה יכולה וצריכה, לכאורה, להסתפק בשתיקה גמורה?

על שאלה זו אפשר להשיב רק תשובה אחת: כנראה, יודעת ה„קולה", שהאנטישמות הגלויה נעשתה מטבע עוברת בפולין, ועכשיו, עם כלות ימיה של הדומה השלישית, התחילה מרצה את מעותיה בפרהסיה: יראה כל מי שעין לו לראות, עד כמה עשירה זו באותה „מטבע עוברת".

אנחנו, היהודים, נרשום את הדבר לא רק לזכרון, כי אם גם למעשה. הדפוטט שלנו פרידמן הטיף מוסר לדפוטטים הפולנים, שמכיון שהפולנים לא נתנו ליהודי פולין לבחר לדומת־הממלכה דפוטטים משלהם להגן על עניניהם, היה הדין נותן, שעל עניני היהודים יגנו הם, הדפוטטים הפולנים. תמימות נזרקה מפי ה' פרידמן. לא, לא לשון זו נבחר לדבר בה אל ה„קולה", כי אם לשון אחרת, זו שבה דבר דימשה בשעת קביעת הגבלות לפולנים: „העול הגדול, אשר אתם עושים לנו, מעליב עלבון גדול את הרגש הלאומי שלנו ואת הכרת עצמנו ועתיד להרחיב עוד יותר את התהום, אשר אתם כורים בין ה„עם הפולני „ובין עם ישראל". סוף סוף אל תשכחו, כי מספר היהודים בפולין מגיע עד ליותר ממליון וחצי וכי עדיין לא

נאה וקולו ערב, והם מתירים גם למומרים לבוא אל הקונקורס בתוך הבאים — לא נתפלא עוד. ואז יקומו ויבקשו להם יהודי מוסקבה ובוגורודסק גם שוחט ובודק בקרב המומרים, ואז יבקשו וימצאו להם בקרב משפחת המומרים, ההולכת וגדלה, גם בעל־קריאה ובעל־תקיעה, גם מוכר־אתרוגים ואומרי־תהלים, גם לומד־משניות וקורא־קדיש, גם בלן ואשה מטבלת במקוה כשרה — הכל כמנהג ישראל במאת העשרים.

והארטיסטים היהודים, שחובבים אותם אצלנו ומכריזים עליהם, כי הם עתידים לשאת לפנינו את דגל האמנות היהודית, — יקומו אף הם ויעשו כמעשה ששת חבריהם ויכינו לעצמם בשעת הצורך את תעודות־ההמרה, הנחוצות לכל יהודי באשר הוא יהודי, ואז יעברו כבני־חורין גמורים במוסקבה ובפטרבורג, וירקדו שם לפני היהודים בעלי־הזכיות, חיבבי הבימה היהודית, ויזמרו שם לפניהם „הייסע באבקעלעך", ויציתו שם בלבם את ה„פינטעלע יוד", ויגועו ביחד עם הקהל הנלהב מגודל הסתיקות היהודית...

ואז תגיע, אם ירצה השם, גם שעתם של הסיפרים היהודים להמיר קצת את דתם. הלא סוף־כל־סוף גם הסופרים העלובים הללו קרואים יהודים, ואף הם חייבים במצות התחיה, ואף הם ראויים לזקוף מעט את קומתם הכפופה ולנער מעט מעל שכמם את סבל הירושה הכבדה. רבונו של עולם, הלא הדברים פשוטים בתכלית הפשטות! אם אומרים בני־אדם לבער מבתיהם את הגלות — הרי הם עומדים ומבערים אותו עד היסוד. אם אומרים בני־אדם להביא את התחיה אל בתיהם — הרי הם בוחרים להם תחיה שלמה, כלולה בהדרה, שאין בה אפילו פגימה כל־שהוא.

הלא הדברים פשוטים הם; וכל יהודי טוב, היושב בבוגורודסק ומדבר עברית עם בנו הקטן, יבינם...

. . . .

או אולי נקום אנחנו ונאמר לכל אותם היהודים המשונים, המתירים למומרים לבוא אל בתיהם ולחנך את בניהם הקטנים ברוח התחיה העברית, כי דברים כמו אלה אינם פשוטים כלל, כי ערבוביה נוראה כזאת וטשטוש כל התחומין והרכבת מין בשאינו מינו לא נראו עוד בחיינו מיום היותנו לעם, כי תחיה משונה ומסורסת כזאת ריח רע נודף הימנה, ריח רקב וכליון, המעורר זועה בלב כל הנקיים בנפשותם?... אולי נקום ונכריז באזני היהודים הטובים ההם, היושבים בבוגורודסק ובמוסקבה וטורחים לתחית השפה העברית, כי בפעם הזאת אנו מותרים להם משלנו ומתירים להם ל ב ל י דבר עברית עם ילדיהם הקטנים, ובלבד שיתחכמו מעט ויבינו, מה העת הרעה הזאת דורשת מאת כל יהודי טוב ונאמן לעמו? אולי נבוא אליהם ונבאר להם, כי תעודת־ההמרה בידי יהודי מבקש־פרנסה אינה כתעודת סוכן־נוסע, ומלמד, שהספיק לעצמו תעודה כזאת, עתיד לחבזות בעיני ילדיהם הקטנים גם את אבותיהם, השוקדים לתקנתם, גם את התחיה הנפלאה שלהם וגם את כל התורה העברית, שהם מלעיטים אותם עד כדי בלבול כל החושים?... אילו נחזור ונשמיע להם את זה, שכבר נאמר ונשנה אצלנו מאה פעמים ואחת: כי יהודי מומר בזמננו אינו קרבן עמו ואינו אנוס מן האנוסים, אלא מין בר־נש קטן, ירא ורך־הלבב, אשר ימים ושנים ישב בקרב אחיו הדוויים והסתופפים וראה את ענים ואת לחצם, וירע את כאבם וצערם, ושמע את אנקת־חייהם,

תם כחנו לגמרי, אתם מרצים את מטבעכם העוברת, את אנטישמיתכם, בשוק. טוב איפוא הדבר. יבדלו מעליכם ומעל קהלכם כל הנחשלים ורכי־הלב שבקרבנו, המחכים עדיין לדסריכם ימרכינים את ראשם בפניכם. — יבדלו מעריכם גם אלה, ועמהם יחד נלחם את מלחמתנו...

גיוס.

תכופות זו־אחר זו באות ידיעות על התנועה העצומה, שקמה בקרב יהודי אמריקה לרגלי „שאלת הפספורטים" (עי' גם להלן „מכתבים מאמריקה"), יבלבנו רוחשות מחשבות שונות.

היהדות האמריקנית, שעדיין היא דומה עלינו כספינכס, להיכן דרכה נוטה? היהדות האמריקנית, קרוב לשני מיליון נפש, נאחזה בארצה החדשה לא שבבים שבבים, כי אם צבורים צבורים. זאת אומרת: מתחלת יצירתו של מרכזנו החדש הזה הביאו יוצריו אתם את עצמיותם המיוחדה כמעט בשלמותה, כמעט כל אותו הדבק הפנימי, אשר עשה איתם במקומות שיצאו משם חטיבה אחת, גוף אחד. והיה הדין נותן, שכאן, בארץ החופש הגמור, בארץ שאין בודקים לאדם, גם ועד כמה מותר הוא לשבוע לחם, ואין גוזרים עליו, שימעט את דמיתו על כרחו, — שכאן יהא גוף זה מוסיף כח וגדל מתוכו. ואמנם לנו, הרחוקים ממקום המעשה, נראית באמת כנסת ישראל האמריקנית כגוף בריא, גדל־כח. אבל מזמן לזמן ידיעות באות מעבר לים אוקינוס וסותרות את חזון רוחנו, אותן הידיעות מספרות, שגדול כחותיה של היהדות האמריקנית אינו מתאים כלל לגדולה המספרי, שעשרים שנים, המבדילות בין אב לבנו, נעשות תהום עמוקה, אשר אין לה מעבר, שרוב בנים ובנות יוצאים באמריקה לתרבות זרה, לענינים זרים, ואינם משאירים בלבם אפילו פינה צרה להרבות יהודית, לענינים יהודיים, שאת פרנסתה הרוחנית יונקת היהדות האמריקנית לא מתוכה, לא מבפנים, אלא מחוצה לה, מרבבות האמיגרנטים החדשים, שנתוספים לה שנה שנה, וכו' וכו'.

להיכן איפוא נוטה דרכה?

עתידה. כנראה, היהדות האמריקנית, שיארע גם לה מה שאירע לידדות כולה במשך אלפי שנות גלותה. לא מתוך הכרת הטובה, כי אם מתוך הכרת הרעה יִגָלו לה כחות עצמה ואחדותה הפנימית, שאינה בטלה בכללותה גם עם יציאת רבים לתרבות זרה. דרשו מעל ספר דברי ימי גלותנו ותראו: מה היה מחזיר את הגולה לעצמותה, להכרת אחדותה הפנימית? מה היה מכריח אותה לגיֵס את כחותיה? הרגשת הצרה. הן אם תדקדקו בדבר וראיתם, כי בכלל אין לנו בנכר דבר המעמיד אותנו על עצמנו, אלא הרגש הטורד, המציק, כי לא יפה עלה גורלנו. ורגש זה בא לידי גלויו הגמור לא רק בשעת צרה, הבאה על עצמנו, כי אם גם בשעת צרה, הבאה על אח קרוב או רחוק. פדיון שבויים היא הגדולה שבמצוות לא רק משום שהשביים נפדים, כי אם גם משום שההתאמצות לפדות בוראת לב חדש ל פ ו ד י ם ומוסיפה ל ה ם כח.

מניחים אנחנו את השאלה, אם התנועה העצומה, אשר הקימו יהודי אמריקה, תפתור באמת את „שאלת הפספורטים" או לא. אבל אין כל ספק, ש„שאלת הפספורטים", אשר עוררה תנועה עצומה בקרב יהודי אמריקה, תביא תועלת גדולה להם, ליהודי אמריקה עצמם. גיום הכחות מביא גם לידי אחוד הכחות וגם לידי הכרת הכחות. וכיון שאדם מכיר את כחותיו, שוב אינו מזלזל בהם ואינו מפזרם לכל רוח, אלא הוא מפקח עליהם ושומרם לעצמו.

בשורה.

יתבשרו אחינו כל בית ישראל, הנתונים בצרה ובשביה ונושאים עיניהם לארץ הגאולה והפדות: שלום ושלוה שוררים בירושלים מעתה ועד העולם.

שָנִים שלש או יותר היתה עדת הספרדים הקדושה אשר בעיר הקודש עזובה ושוממה כצאן אשר רועה אין לו, או, נכון יותר, עזובה ושוממה כצאן אשר—אין מספר לרועיו. פניזיל. בטיטי, אלישר, מאיר, אשכנזי, אלקוצר, ענתבי, ואלירו,—אין אלו שמות מלאכי מעלה, הנזכרים בחשאי מתוך „יהי רצון"; קצר,

---

הנפלאה, אגדה בת אלפי שנים, שכולה ספוגה רדיפות ועינויים, תלאות ופגעים, בטחון וגבורה, אומץ־לב וקידוש־השם, — ואף־על־פי־כן לא עמד לבו בקרבו והתגנב לצאת באחד הלילות ומכר את אלהיו ואת עמו, את אביו ואת אמו וכבוד אחיו בעד פרוטות־נחושת, אשר קבל בצנעה... אולי את הדברים הפשוטים ה א ל ה נשמיע על אזני האנשים, אשר טימטם לבבם ונתעקם מחם והתחיה והכליון משמשים לפניהם בערבובית־ערפל?...

או אולי נבוא אל הארטיסטים היהודים, המעלים לפנינו על הבימה את חיי המשפחה היהודית ומעוררים בזכרוננו את תמונות העבר, היקרות לנו; ונבאר לבני־אדם אלה, כי הכל מותר להם, הכל מחול להם — ורק לא דבר אחד: לתת דריסת־הרגל על הבימה היהודית לאיש, אשר זלזל בכבוד „הנקודה היהודית" וחללה בסתר?... אולי ישמעו ויבינו, כי בני־אדם, המדברים מעל הבימה אל לב העם ומזעזעים את נימיו, חייבים בכבודו ובכל הקדוש לו?

או אפשר קללת־אלהים כבר רבצה בנו והערבוביה בחיינו גדלה כל־כך, עד כי ניטל רגש־אדם ישר מלבנו, ואנו תועים בערפל בדרכים עקלקלות, מבלי הבין מה לקרב ומה לרחק, מבלי דעת, אם פוסעים אנו אל התחיה, או אנו הולכים ומתקרבים אל הכליון...

*

* *

ובתוך הערבוביה המשונה והערפל הכבד, הרובצים סביבך, יש אשר תעצום רגע את עיניך, כולך עיף ונדכא, ותעלה בזכרונך תמונה רחוקה

ושלוה מן הימים הרחוקים והשלוים — תמונת העיירה היהודית, ההולכת ומתדלדלת עכשיו. הימים ההם לא היו טובים מאלה, הלחץ והרחק היו גדולים גם אז — ורק בימים ההם לא היתה עוד התחיה מתהלכת בארץ ולא למדו עוד את התינוקות לדבר עברית. תמימים ושלוים היו אז היהודים העניים, היושבים בעירה. תמימים בנפשם ושלוים עם אלהיהם, עם אלהים חי, השוכן בקרבם.

ונמצא אז בתוך העיירה הקטנה יהודי מומר אחד, והוא מודח ומנודה מן הקהל, מתבודד באחת הפנות הרחוקות ומתרחק מחברת אלה, שהיו אחיו לפנים.

וכי קרה מקרה המומר הבודד לעבור בתוך העירה — ותרדו כל התינוקות מפניו, ומהרו להתחבא מאחרי אמותיהם, כמתחבאים מפני המפלצת. ונרעשו מפניו גם הזקנים והציצו עליו מן החלונות והראו עליו באצבעות רועדות מזוקן, לאמר: הנה המומר הולך!

והרגיש המומר בהעינים הרבות, הנתונות בו, ונתכרכמו פניו, כפני איש שנתפס בדבר־עבירה, ומהר את צעדיו ונחפז להתעלם מעיני היהודים, כנחפז ובורח ממקום החרפה.

ושכחו הנשים הזקנות את פוזמקן רגע והביטו אחריו ונדו לו בראשן:

— אוי לו לזה, שקפח את חייו ואבד עולמו בשעה אחת!..

כי אם שמות בשר-ודם, בני אדם תקיפים, הנושאים במרום קולם, שכל אחד ואחד מהם רועה או חפץ לכה"פ לרעות את הצאן ולנצח על העדר.

וגדולה היתה המהומה עד מאד. ואלירו צרר את ענתבי וענתבי הכשיל את ואלירו. פניזיל נחש עלי דרך אלישר, אלישר שפיפון עלי ארח פניזיל, ושניהם נושכים עקבי בטימו. וגדולה היתה המבוכה ותעלה עד לשמים. איש איש מן הנושכים והנשוכים המון גליונות נייר הכין לו וחותם גדול ענול עשה לו, אותו החותם הידוע, שגם מרחוק ריח שנוררות נודף ממנו, וכתב איש איש מכתבים כנפשו שבעו ושלח אותם ל"הנדיבים הי"ו, יצ"ו, יע"א", והודיע, כי הוא הרועה הנאמן, "הראשון לציון", והוא שער השמים, "האדריסה הנכונה". ובשל המהומה והמבוכה הללו "חרבה ירושלים", כלומר נתבלבלו הנדיבים וקפצו את ידם לגמרי ולא נענו לא לזה ולא לזה.

ואמנם אין לך סגולה בדוקה להפסיק כל מיני מלחמות שבעולם אלא התרוקנות הכים. גם בירושלים פסקה מטעם זה המלחמה. עכשיו נבחר, או נתמנה, לחכם-באשי הרב פראנקו, — כמדומה, שבחירה זו פירושה — ענתבי נצח, — התואמים פניזיל ואלישר נתנו לו לסגנים, נבחר גם ועד לנהל את עניני העדה יחד עם הרבנים, כמדומה, שבחירה זו פירושה — ואלירו נצח, — ו"תשקוט" העיר.

ותיכף התחילה העבודה הגדולה לתקן את הבדקים, לרפא את ההרסות, להקים את הנופלות. ודאי תאמרו, שהיתה ראשית העבודה לתקן תקנות טובות לעדה, לפקח על תלמידי-התורה והישיבות, לשים לב אל מוסדות הצדקה והחסד וכו' וכו'? אם ככה אתם אומרים, הרי אתם מעידים על עצמכם, שאינם יודעים. "עבודת בנין" בירושלים הישנה מה פירושה. לאחר ששרתה "רוח השלום והשלוה" על הבונים, העומדים בפרץ, נאספו לאספה ובמשך שלשה ימים דנו על נוסח קול הקורא לנדיבים, כי ישובו לשלוח את נדבותיהם, ועל נוסח האדריסה, שעל פיה ישלחו הנדיבים מעתה את אשר ישלחו. מובן מאליו, שבדבר זה לא יכלו לא שלשת הראשים ולא תומכיהם לוַתר כלום בכבודם ו"זכיותיהם". לפיכך הוחלט, כי זאת תהיה מעתה "האדריסה הנכונה": "אל כבוד ראש הרבנים משה פראנקו חכם-באשי והרב חיים אלישר והרב אליהו משה פניזיל בשביל עדת ישראל הספרדית בירושלים" — ולא יותר. ואולם כדי לתקן עוד תקון לתקנה, סֶגֶר למנעול, פנו אחדים מנכבדי העדה למר ענתבי ובקשוהו, "לבלי למסור את המכתבים מהפוסטה אלא דוקא בידי מר אברהים, משרת נוצרי אצל הבנקיר ואלירו, והוא ימסרם ליד אדונו, והאדון ואלירו ימסרם סגורים ביד שלשה מהועד". ואם הצעה השובה זו ע"ד אברהים וכו' תתקבל אחרי ישוב-הדעת של שלשה ימים — והיה מעשה "עבודת הבנין" שלם ושלום ושלוה ישררו בירושלים מעתה ועד עולם.

התבשרו נא!

יעקב לשצינסקי.

הַשְׁקָפוֹת כַּלְכָּלִיּוֹת.

ט.

זה עתה יצא דין-וחשבון על פעולות המוסדים שלנו להלואה וחסכון בשנה האחרונה, שנת 1910. הרושם הראשון, שהספר הקטן הזה, המלא מספרים, עושה על הקורא הוא — שגם בתחומנו, אע"פי שעני ומעונה הוא עד מאד, אינה פוסקת העבודה הצבורית, עבודה שיש בה אחוד הכחות לשם מטרות קבועות. וגדולה מזו: כל העבודה של מוסדינו הקואופרטיביים — והעבודה הזאת, כמו שנראה להלן גדולה היא ורבת הגונים, — נעשית על ידי הצבור עצמו, על ידי המוננו במובן האמתי של המלים האלו. חנונינו הפעוטים, אומנינו, קבלנינו הפעוטים — אלה הם יוצריהם, מסקניהם ומנהליהם של כל מוסדינו להלואה וחסכון, שבמשך עשר שנים עלה מספרם בתחומנו לשש מאות. וכל המוננו מתיחס באמונה נפלאה למוסדים האלה, מפקיד בידם את סכומי הונו המעטים, והפקדונות הם שנעשים דם-חיים למוסדים. ומאליה תתעורר בלב הקורא השאלה — מאין באו לנו העובדים החרוצים האלה, המסורים באמת ובתמים לעבודתם הקטנה-הגדולה, איש איש בעירתו הנדחה? מהיכן באו לנו כל האנשים האלה ונעשו בקיאים בהנהגת מוסדים לקרדיט, שבכל אופן אינה פשוטה לגמרי? כמדומה, שיש רק תשובה אחת ברורה לשאלה זו. כל מקום שיש אינטרסים ממשיים, שאינם ילידי הדמיון הנלהב, אלא ילידי המציאות הממשית, שם ימצאו גם עובדים חרוצים, הנמסרים לעבודה בלב תמים ונעשים מומחים לה במדה מספקת.

בשנת החשבון נתוספו רק ששים וששׁ אגודות להלואה משותפת, שרוב חבריהן הם יהודים. בשנה הקודמת נוסדו שמונים ותשע אגודות חדשות. אבל צריך להזהר לבלי להוציא על סמך של מספרים אלו משפט-שוא ולאמר שכבר יש לו לתחום אגודות כמעט די ספוקו. אם נביא בחשבון את כל ערי התחום, שרוב תושביהן יהודים, אז נוכח, כי רק שלישיתן יש להן אגודות להלואה וחסכון, והנותרות, שני שלישים, אין להן עדיין אגודות כאלה. מספר ערי התחום, שרוב תושביהן יהודים, מגיע כמעט עד לאלף ושבע מאות ומספר האגודות אינו עולה אלא עד שש מאות (559). מה היא איפוא הסבה, שבשנת החשבון נוסדו אגודות חדשות פחות מבשנה שקדמה לה? אין מקום גם להשערה, שהאנרגיה של יושבי התחום נפחתה דוקא בשנה 1910, — וכי גרועה היא שנה זו לנו משנת 1909? וכי יוצאת היא מכלל השנים, שכולן כאחת רעות הן לנו? אין זאת כי אם יש סבות חצוניות, המניחות מכשולים על דרכי מוסדינו לקרדיט. ובאמת כשאנו מקבילים את מספר האגודות בפלכים שונים מיד אנו רואים, שרק בזה תלוי הדבר. בסרביה יש לה אגודות בשבעים ואחד פרוצנט ערים, שרוב תושביהן יהודים; קיוב — בששים וחמשה פרוצ', מינסק — בששים וששה פרוצ', צרניגוב — בששים ושנים פרוצ' ופודוליה — רק באחד-עשר פרוצ', וווהלין — בארבעה-עשר פרוצ' וקובנה — בעשרים ושנים פרוצ'. ברור איפוא, שאין הדבר תלוי במצבם החמרי המיוחד או במדת התפתחותם התרבותית של יהודי הפלך, שהרי המסחר והתעשיה בפלך קובנה אינם מפותחים פחות מאשר בבסרביה, ויהודי ווהלין אינם יורדים במדרגת התפתחותם מאחיהם שבפלך קיוב. אבל אם סבות פנימיות מעכבות אין כאן, סבות חצוניות מעכבות יש ויש, כי יסוד אגודות חדשות תלוי בכל מקום בדעתה של הרשות. ואמנם אנו מוצאים בדין-וחשבון שלפנינו עובדות ומעשים, המשמשים אילוסטרציות יפות לכך. במקום אחד דורש הועד לאשור חברות ואגודות, כי בין חברי האגודות להלואה לא ימנו חנונים, ובמקום השני מאשר הועד אגודות, שבספר-תקנותיהן נאמר מפורש, שרוב מיסדיהן חנונים. ועד אחד אינו רוצה באגודות שרוב חבריהן יהודים, וטעמו ונמוקו עמו: אין לתת ליהודים ליסד אגודות לעצמם "ולהבדל", אלא הם צריכים להבטל בששים, בתוך העם השליט. ובא הועד השני ופוסק אחרת: צריך לשמור על

העם הרוסי, לבל יבולע לו, חלילה, בחומר, וביחוד ברוח, בחברתם של היהודים; ולכן אין לאשר אלא אגודות ליהודים לחוד וללא־יהודים לחוד.

אם נחלק את התחום לגליליו. המקובלים מכבר תצא לנו טבלא זו:

גליל	מספר האגודות בסוף שנת 1910	% ביחס לערים שרוב תושביהן יהודים הם
דרומי	100	56
דרומי־מערבי	149	32
צפוני־מערבי	245	46
פולין	105	20
סך־הכל	599	36

לפי מספרן המחלט של האגודות תופס הגליל הדרומי־המערבי מקום בראש (245), אבל מספרים מחלטים אין בהם, כמובן, כדי להבליט את מצב הדברים כראוי. לכן נשים לב בעיקר למספרים היחסיים. בכל התחום יש אגודות יהודיות להלואה בשלשים וששה פרוצ' ערים, שרוב תושביהן יהודים. בגליל הדרומי מגיע מספר הערים שיש בהן אגודות יהודיות עד 56 פרוצנט, ובפלכיו של גליל זה תופסת בסרביה מקום בראש (71%) ויקטרינוסלב — מקום באחרונה (37%). במדרגה שניה לגליל הדרומי עומד הגליל הצפוני־מערבי, שיש בו אגודות יהודיות בארבעים וששה פרוצנט ערים, שרוב תושביהן יהודים. בגליל זה תופס פלך מינסק מקום בראש (66%) ופלך קובנה — מקום באחרונה (22%). במדרגה השלישית עומד הגליל הדרומי־המערבי, שיש בו אגודות יהודיות רק בשלשים ושנים פרוצ' ערים שרוב תושבוהן יהודים, כלומר 4% פחות מן הפרוצנט הממוצע של כל התחום. כאן תופס פלך קיוב מקום בראש (65%) ופלך פודוליה — מקום באחרונה (11%). ולבסוף, במדרגה הרביעית, עומדת פולין, שיש בה אגודות יהודיות רק בעשרים פרוצ' ערים, שרוב תושביהן יהודים. מקום בראש תופס כאן פלך סדלץ (33 אגודות) ומקום באחרונה — פלכי פלוצק וראדום (שלש אגודות בכל אחד מהם).

אנו קוראים להאגודות „יהודיות", — ובצדק: אמנם יש להן להאגודות גם חברים לא־יהודים, אבל הללו מעטים הם מאד. בנידון חלוקת החברים ללאומיהם אנו מוצאים בדין־וחשבון שלפנינו ידיעות רק על 363 אגודות. אבל משום שאין שום סבה לשער, שיתר האגודות נבדלות מאלו בנוגע לחלוקת החברים ללאומיהם, לפיכך יש לנו הרשות להקיש מאגודות אלו, העולות 60% לגבי מספר כל האגודות, גם על השאר. שלש מאות וששים ושלש האגודות האמורות יש להן 195,163 חברים, ומהם יהודים 168,203, כלומר 86,2 פרוצנטים! ואם נקיש מן האגודות הללו על 40% הנותרות גם לענין מספר החברים בכלל וגם לענין חלוקת החברים ללאומיהם אז יצא לנו, שבכל שש מאות האגודות יעלה מספר החברים היהודים עד ל מ א ת י ם ו ש מ ו נ י ם א ל ף; ועוד: סתם אדם מישראל בעל הוא לאשה ואב לילדים שלשה. הרי שמספר ה נ פ ש ו ת מישראל הנהנות מן האגודות להלואה ולחסכון עולה ע ר ך מ י ל י ו ן ו מ ח צ ה, כלומר, כמעט השליש מכל יהודי רוסיה. (האגודות הגדולות בשנים יש להן חברים לא־יהודים יותר מן האגודות הצעירות בשנים. אולי יש להוכיח מזה, שמיסדי האגודות יהודים הם בלבד, אלא שבצאת מוניטין להאגודות נתוספים להם גם חברים לא־יהודים.)

חשובה היא חלוקת חבריהם של האגודות לפי פרנסותיהם ומשלחי־ידם. בנידון זה מוצאים אנחנו במחברת שלפנינו ידיעות על 342 אגודות. מספר החברים של האגודות האלה בכלל — 181,135. מהם: בעלי־מלאכה — 45,1%; סוחרים וחנונים — 34%; אכרים — 5,3%; שונים — 15,6%.

נעבור נא אל פעולותיהן של האגודות. בארבע מאות ושבע־עשרה אגודות, שיש ידיעות עליהן, נמצאו בסוף שנת 1910 יותר מן 15½ מיליון רובל. הסכומים החשובים ביותר של הפאסיב הם: פקדונות קרוב לעשרה מיליונים רובל (63,4%); מניות קרוב לשלשה מיליונים רובל (18,6%); מלוות עד מיליון וחצי (פחות קצת מן 8%); ר ו ח י ם — 4 4 8,2 4 5 ר ו ב ל (2,6%). הסכומים החשובים ביותר של האקטיב: הלואות קרוב לארבעה־עשר מיליון רובל (87,4%); במוסדים שונים לקרדיט יותר ממיליון רובל (8%); מזומנים בקופה — 458,312 רובל (2,9%); ה י ז ק ו ת — 4 6 4 ר ו ב ל.

בכונה הטעמנו את סכומי הרוחים וההיזקות, כדי להסב אליהן תשומת־לב מיוחדה מצד הקורא, משום שראוים הם לכך. המוסדים שלנו להלואה ולחסכון, שכמעט שליש מיהודי רוסיה נהנים מהם, שההמון שלנו הוא בעליהם, הרויחו במשך שנה קרוב לחצי מ י ל י ו ן רוב' וניזוקו בסכום של ח מ ש ־ מ א ו ת רוב'. האם דבר זה אינו מעיד על המוסדים, כי מצבם איתן? האם החזיון הזה לא ישמח את לבנו?

(סוף יבוא.)

יעקב כהן.

צְרוֹר־שׁוֹשַׁנִּים.

1.

לֹא כָל אוֹת וְלֹא כָל סִמָּן — פִּרְחֵי־חֵן הֵן אִגְּרוֹתֶיהָ:
עַתָּה שָׁלְחָה לִי שׁוֹשַׁנִּים — —

בְּנוֹת־שׁוֹשַׁנִּים, בִּנְוִפָה גְדוֹלָה, זַכּוֹת־רַכּוֹת עַד כְּלוֹת־עַיִן,
תְּמִימוֹת, טֶרֶם פִּתַּח גְּבִיעָן, רֵיחָן — וְלֹא בָא עֲדַיִן.
הֵן אַךְ נִגְלוּ — צְחֹק־נְהָרָה
מָלֵא חֲדָרִי, אָבִיב פִּחֵז זֶרַע־מִקְסָמוֹ סָבִיב זָרַע.
הָפַךְ חֲדָרִי גִנָּה פּוֹרֵחָה, חָיוּ כַּפּוֹת בְּנֵי־הַתְּמָרִים
עַל טַפִּיטֵי־קִיר הַכֵּהִים,
שְׁטִיחֵי־רִצְפָּה הַמְנֻמָּרִים הָיוּ לַעֲרֻגוֹת בְּשָׂמִים;
וִוילוֹנֵי הַחַלּוֹנוֹת —
רִקְמַת עָלִים עִם פְּקָעִים חַיִּים, נוֹטִים וּמִשְׂתָּרְגִים
תַּבְנִית הַרְמוֹנִיּוֹת שׁוֹנוֹת —
הוֹד שֶׁל אָבִיב, עוֹד לֹא הָיָה לָעוֹלָמִים!

אָמֹר אָמְרוּ הַשּׁוֹשַׁנִּים: „שָׁלוֹם לָךְ מֵאֲחוֹתֵנוּ!
מִן הַיָּפָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, הָאֲצִילָה בַּיְפֵהפִיּוֹת.
בְּרָכָה צְנוּעָה לָךְ הֵבֵאנוּ!
עוֹד כָּמֹנוּ הִיא פוֹרַחַת, שֶׁקֶטַת אוֹר וְהוֹד פּוֹרַחַת,

סְגוּרָה קִרְבָּהּ וּמְסֻגֶּרֶת;
עוֹד כָּמֹנוּ הִיא מַחֲרִישָׁה תָּמִיד, כְּלִילַת-רָז מַחֲרִישָׁה
עַל חִין-יָפְיָהּ, עַל בְּדִידוּתָהּ
וְעַל חֲלֹמוֹת עֲלֻמֶיהָ, תְּמִיהוֹת נַפְשָׁהּ, צְמָא-חַיֶּיהָ
וֶאֱמוּן-לִבָּהּ לָךְ, הַמְאֻשָּׁר!

„הוֹ, אִם חָלְפוּ לֵילוֹת, יָמִים—אוֹתָם לֵילוֹת, אוֹתָם יָמִים,
נִרְקְמוּ מֵאוֹר וְעֶדְנָה וּמִלַּחֲשֵׁי נְשָׁמוֹת קְרוֹבוֹת,
לֹא יִמָּחוּ לְעוֹלָמִים.
וְאִם יָמוּתוּ כָּל הַפְּרָחִים — פִּרְחֵי אוֹתָם יָמִים חַיִּים,
פִּרְחֵי נַפְשְׁךָ וְנַפְשָׁהּ
צָצוּ אֵלֶּה לִקְרַאת אֵלֶּה וּלְתִפְאֶרֶת-יַחְדָּו עָלוּ,
לְתִפְאֶרֶת כָּל הַחַיִּים..."

II.

הַשּׁוֹשַׁנִּים עַל שֻׁלְחָנִי, חֲדָרִי כֻּלּוֹ צַץ שׁוֹשַׁנִּים,
וּבַחוּץ הַשֶּׁלֶג חוֹזֵר—

מְשַׁמַּיִם וְעוּמֵי-פָנִים, מְעֻנָּנִים צָרֵי-עַיִן
יוֹרֵד חוֹזֵר לוֹ הַשֶּׁלֶג
עַל-פְּנֵי גַג וָעֵץ וָאָרֶץ, גַּג וָעֵץ וְכָל הָאָרֶץ
כָּסּוּ כְּבָר עֲרֵמוֹת-שֶׁלֶג
וְהַשֶּׁלֶג חוֹזֵר יוֹרֵד, רוֹבֵד שִׁכְבָה עַל-גַּב שִׁכְבָה,
סוֹבֵב סוֹעֵר אֶל חַלּוֹנַי,
כְּבָר גַּם נִסְתְּמוּ חַלּוֹנַי מִן הַכְּפוֹר וּמִן הַשֶּׁלֶג—
מַבּוּל לָבָן בָּא עַל עוֹלָם!
שֶׁלֶג חוּץ, שׁוֹשַׁנִּים פְּנִימָה! חֶרֶשׁ פּוֹרְחוֹת הַשּׁוֹשַׁנִּים,
נָאוֹת, נוֹהֲרוֹת פִּי-שָׁלֹשׁ מִטּוּב-לֵב וּנְדִיבַת-נֶפֶשׁ
וּפִי-שָׁלֹשׁ דַּק נִיחֹחָן
עַתָּה, עִם סַחְרַחֹרֶת-שֶׁלֶג, פֹּה, מְפִנַּת-שָׁלוֹם צוֹפוֹת
אֶל פְּנֵי עוֹלָם הָפַךְ לָבָן,
כֻּלּוֹ נֶאֱלָם וּמִצְטַמְצֵם מִקֹּר-חֹרֶף, קַשְׁיוּת-חֹרֶף.
כֻּלּוֹ נִסְחָף מִן הַמַּבּוּל...

שֶׁלֶג חוּץ, שׁוֹשַׁנִּים פְּנִימָה! כֹּה תֹּאמַרְנָה הַשּׁוֹשַׁנִּים:
„לוּ תִתְהוֹלֵל סוּפַת-חֹרֶף, תַּשְׁלִיךְ שַׁלְגָהּ, כְּפוֹרָהּ, קָרְחָהּ—
אַל תִּדְאָגָה!
לוּ עַל רֹאשְׁךָ גַּם תִּשְׂתָּעֵר—אַל תִּדְאָגָה!
דַּע, לֹא בוֹדֵד אַתָּה כָּלִיל; יֵשׁ יָדִיד לָךְ, רֵעַ-אֱמֶת,
יֶשְׁנוֹ לֵב יוֹדֵעַ לִבְּךָ, בּוֹעֵר עִמּוֹ בְּשַׁלְהַבְתּוֹ
וּבְצָרָתוֹ יֵצַר מִשְׁנֶה;
יֶשְׁנוֹ לֵב, מְזֹהָב עֲדַיִן וּבֹטֵחַ בְּךָ כְּבְזָהָב;
בַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ, בַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה גְּדוֹלָה, קְטַנָּה—
הוּא בֹּטֵחַ בְּךָ לְעוֹלָם...
כִּי מַה-יִּדְרֹשׁ לֵב זֶה נַעֲלֶה? הֵן לֹא יִדְרֹשׁ לוֹ, הַנַּעֲלֶה,
בִּלְתִּי אִם לִרְאוֹתְךָ דּוֹרֵךְ
עֲלֵי בָמֳתֵי חַיֶּיךָ הָלְאָה, מַעְלָה, גֵּא וְחָפְשִׁי,
וּזְעֵיר פֹּה וּזְעֵיר שָׁם בִּדְמָמָה
לָךְ עַל דַּרְכְּךָ לִשְׁטֹחַ פְּרָחִים, מִקְצַת פְּרָחִים חַיִּים,
וְלִהְיוֹת נֶאֱמָן לָךְ עַד-עוֹלָם..."

(תרס"ז).

שלום־עליכם.

כִּתְבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור שביעי.

מַבּוּל שֶׁל דְּיוֹ אָנוּ מְבִיאִים לָעוֹלָם.

א.

חייכם, שהייתי שוטה מאין כמוני! כסבור הייתי, כי בשביל שמכרתי קְבַס שאינו מהוגן, כבר חייבתי את ראשי למלכות! לא היו דברים מעולם. פחד־שוא פחדתי. וכי יֶנְטָה זו, שעברה עבירה בפרהסיה ומכרה חֵלֶב במקום שומן של אַוָּזִים, הותרה לה? אי גדליה הטבח עצמו — כלום לא האכיל את העיר בשר־טרפה כל השנה כולה? כך אומרת שכנתנו פֶּסְי ומטיפה נטפי תנחומים על לב אמי. נפלאים בעיני דרכי אמי! על כל דבר קל שבקלים היא מצטערת. ולפיכך חבה יתירה נודעת ממני לאחי אליהו. אחי אליהו עשוי תמיד לבלי־חַת. רוחו לא נפל בקרבו גם אחרי שנכשלנו בקבס. ספר יש לו — וטוב לו. ספר קנה לעצמו ושלם רובל במחירו. שם הספר: „בעד רובל אחד — מאה רובלים". כל הימים הוא יושב ומעיין בו ולומדו בעל־פה. בספר זה אתה מוצא הרבה סגולות לאין מספר, שעל־ידן אפשר להרויח כסף. אחי אליהו כבר למד את כולן. יודע הוא, כיצד עושים דיו, כיצד עושים מִשְׁחָה לצרכי נעלים, כיצד מבריחים עכברים, פשפשים, מַקָּקִים ושאר מיני שקצים ורמשים. אומר הוא לגשת תחילה לעשית דיו. דיו, הוא אומר, מין משובח היא, שמתן־שכרו בצדו. הכל צריכים לדיו. הכל מלמדים ידיהם לכתוב; וכבר היה מעשה ושאל פעם אחת את פי יודיל הכתבן, כמה כסף הוא מוציא בכל שנה לדיו? אמר לו: הון עצום! יודיל זה אומנותו בכך. יש לו כדי ששים נערות, שהוא מלמדן את תורת הכתיבה. נערים אינם לומדים אצלו. מתיראים הם מפניו. מכה הוא בשעת הלמוד. דרכו להכות בסרגל על ידי תלמידיו. את הנערות אין נוהגים להכות. ואין צריך לומר — להלקות. צר לי מאד, שלא נולדתי נערה. משום כמה טעמים. ראשית, משום שהייתי פטור מאמירת קדיש אחרי אבי, עליו השלום. אמירה זו כבר יצאה מאפי והיתה לי לזרא. בכל יום ויום אני חוזר על דבר אחד. ומלבד זאת, אילו הייתי נערה, הייתי חפשי מתלמוד־תורה. כחצי היום אני שוהה בתלמוד־תורה. תורה מלמדים לי שם מעט־מזער, בקצה

המזלג. וכנגד זה חולקים לי מכות־לחי בעין יפה. כסבורים אתם, שמכות־לחי אלו אני מקבל מידי הרב? דוקא מידי הרבנית! פסול מצאה בי, שאני מטפל תמיד בחולדה! כדאי היה לכם לראות את חולדתה של זו — בריה עלובה. כל הימים רעבה היא. מיללת היא בחשאי, בקול־בוכים, בקול אדם להבדיל. יללתה וקול־בכיה עד הנפש יגיעו! ורק הללו — אין כל רחמים בלבם. מה עול ראו בה? כיון שהיא מתקרבת אליהם להריח בהם, מיד הם נותנים עליה בקול: בֵּלֵךְ! — עד שזו נמלטת כל־עוד נפשה בה. הללו אינם נותנים לה להרים ראש בפניהם ויורדים לחייה תמיד. לפני ימים מועטים היה מעשה ונתעלמה פתאום מן העין ולא נראתה עוד. בסבור הייתי, כי נפחה נפשה, חס ושלום. לבסוף נתגלה הדבר, כי צירי יולדה אחזוה והמליטה חתולים קטנים... ואולם חוזר אני למעשה הדיו של אחי אליהו.

ב.

אחי אליהו אומר, כי סדרי עולם נשתנו עכשיו ואינם כמו שהיו לפנים. לפנים, הוא אומר, כשהיו עושים דיו, היו קונים עפָצים, מנפצים אותם לרסיסים, מבשלים אותם על האש וזורקים קַנְקַנְתּוֹם לתוכם; וכדי שיהא הדיו מבריק, הוסיפו עליהם גם חתיכת סוכר. והיתה התכונה רבה מאד. מה שאין כן עכשיו. עכשיו, הוא אומר, הוקלה המלאכה מאד. נכנס אני, הוא אומר, להאפותיקה וקונה לי שם בקבוק גליצרין ומיני סממנים, העשויים לדבר, מערבב אותם במים, מרתיחם על האש — והדיו יוצא מאליו. כך אומר אחי אליהו. ומיד הלך להאפותיקה והביא משם מלוא חפניו סממנים ובקבוק מלא גליצרין. אחר־כך נכנס לחדרה האפל של אמי, סגר אחריו את הדלת ועשה שם את מעשהו בצנעה. מה עשה שם — איני יודע. סוד כמוס הוא זה. כל מעשיו של אחי אליהו נעשים בצנעה וכל דבר ודבר סוד כמוס הוא לו. למשל: כשהוא צריך להגיד לאמי, כי תתן לו את העֱלִי מן המכתש, הריהו מטה אותה לקרן־זוית ואומר לה שם בלחש: „אמא, את העלי מן המכתש!" — את הסממנים והגליצרין כָּתַש יחד בסיר גדול (סיר חדש קנה). את הסיר שָׁפַת בתנור ואמר לאמי בלחש, כי תסגור את דלת הבית. כולנו סבורים היינו, כי דבר היוצא מגדר הרגיל עתיד להתרחש בבית. אמי הציצה בכל רגע על התנור. חוששת היתה, כפי הנראה, שמא יפול התנור תחתיו. אחר־כך גלגלו לתוך הבית את החבית, שנתרוקנה מן הקבס. אחר־כך הוציאו בחשאי את הסיר מתוך התנור ויצקו בחשאי את כל התערובה לתוך החבית. אחר־כך התחילו מוזגים מים לתוך החבית. כשמלאה החבית עד חציה, עמד אחי אליהו ואמר: „די!" והלך לעיין בספר. עיין בספר ופקד בלחש, כי יביאו לו עט חדש וגליון נייר לבן. „גליון העשוי לכתיבת בקשות" — לחש לאמי על אזנה. הביאו לו עט ונייר, טבל את העט בחבית וכתב על הנייר הלבן כתיבה יפה ומסולסלת, שזנב בסופה. הגיש את הכתוב תחילה לאמי, אחר־כך לגיסתי ברכה. הציצו שתיהן על הנייר ואמרו לו פה אחד:

— כותב!

תיכף לזה חזרו שוב אל המלאכה הקודמת. אחרי שמזגו עוד כמה קיתונות של מים, הרים אחי אליהו את ידו למעלה: „די!" — ושוב טבל את העט בחבית, ושוב כתב כתיבה יפה ומסולסלת על הנייר הלבן, ושוב הגיש את הכתוב תחילה לאמי, ואחר־כך לגיסתי ברכה. ושוב הציצו שתיהן על הנייר ואמרו לו פה אחד:

— כותב!

וכך חזרו חלילה, עד שנתמלאה החבית כולה, ולא היה עוד מקום בה למזוג מים. אז הרים אחי אליהו את ידו למעלה:

„די!" — וכולנו ישבנו אל השלחן לסעוד פת־שחרית.

ג.

כשגמרנו סעודתנו, עמדנו כולנו למזוג את הדיו לתוך הבקבוקים. שפעת בקבוקים הביא אחי אליהו מן השוק, בקבוקים שונים למיניהם. בקבוקים גדולים ובקבוקים קטנים. בקבוקים שנתרוקנו מיין, בקבוקים שנתרוקנו משֵׁכָר, בקבוקים שנתרוקנו מקבס ובקבוקים סתם. וגם פקקים קנה, פקקים ישנים, שנמכרים בזול. ומַשְׁפֵּךְ הביא וקנקן חדש לשאב בו את הדיו מן החבית ולמזוג מתוכו אל הבקבוקים. כאן לחש שוב על אוזן אמי, כי תסגור את הדלת. ואז קרבנו כולנו אל המלאכה. מלאכה זו עשינו ארבעתנו בסדר נאה, איש במקצועו המיוחד לו. גיסתי ברכה הדיחה את הבקבוקים במים ומסרה אותם לידי אמי. אמי הציצה לתוך כל בקבוק ובקבוק ומסרה אותו לידי. אני הייתי מצוּוֶה ועומד לתקוע את המשפך לתוך הבקבוק. לאחוז את המשפך בידי האחת, ואת הבקבוק — בידי השניה. ואחי אליהו בחר לו את עצם המלאכה: לשאב בקנקן מתוך החבית ולמזוג את הדיו אל הבקבוק דרך המשפך. מלאכה נחמדה מאד, נעימה וקלה. ורק חסרון אחד בה: אינה נקיה ביותר. מטפל אתה בדיו ואתה מלכלך בו את אצבעותיך, את ידיך, את חוטמך, את כל פניך; שנינו, אני ואחי אליהו, פנינו השחירו כל־כך, עד כי נדמינו לשדים העולים משחת. זו לי הפעם הראשונה, שאני רואה את אמי צוחקת. וגיסתי ברכה לא־כל־שכן שהיא צוחקת: זו כמעט נתפקעה מרוב צחוק. דעתו של אחי אליהו אינה נוחה מזה, שצוחקים לו. עמד וגער בנזיפה בגיסתי ברכה ושאלה: לצחוק מה זה עושה? צחקה עוד יותר. כעס אחי אליהו וחמתו בערה בו. עמדה גיסתי ברכה כנגדו וצחקה בקול רם. בכל רגע ורגע היא מתפתלת כולה והשבץ אוחזה מרוב צחוק. עד שהתערבה אמי בדבר ובקשה ממנה, כי תחדל לצחוק, ולנו אמרה, כי נרחץ פנינו במים. ואולם אחי אליהו אינו פונה לאמי ולדבריה. שעתו אינה פנויה לרחיצה. לבו נתון להבקבוקים: כבר אפסו כל הבקבוקים. אין בקבוקים! איפה יקח עוד בקבוקים? מטה הוא את גיסתי ברכה לקרן־זוית, נותן מעות לידה ולוחש לה על אזנה, כי תלך ותקנה עוד בקבוקים. עמדה גיסתי ברכה, הקשיבה לדבריו, הציצה אל פניו — וצחוק פרץ מפיה. כעס אחי אליהו וקרא לאמי ולחש גם לה את הסוד. הלכה אמי לקנות בקבוקים, ואנחנו עמדנו שוב למזוג מים אל תוך החבית. ממילא מובן, כי לא בבת־אחת אנו מוזגים מים, אלא קמעה־קמעה. אחרי כל קיתון של מים, שאנו מוזגים לתוך החבית, מרים אחי אליהו את ידו למעלה ואומר לעצמו: „די!" אחר־כך הוא טובל את העט בחבית וכותב כתיבה יפה ומסולסלת על הנייר הלבן ואומר לעצמו:

— כותב!

וכך אנו חוזרים חלילה, עד שאמי באה מן השוק, כולה עמוסה בקבוקים. ושוב אנו נגשים אל המלאכה: מוזגים דיו מן החבית לתוך הבקבוקים, וכך היינו עומדים ומוזגים, עד שתמו כל הבקבוקים.

— שמא תאמר די? — שואלת גיסתי ברכה.

— בלא עין הרע! — אומרת אמי, ואחי אליהו מציץ על זוגתו בעיני־זעם, כאדם האומר:

— אמנם אשתי את, ואף־על־פי־כן אין בינך ובין הבהמה ולא כלום...

ד.

כמה דיו יש לנו — לא אוכל להגיד לכם, חוששני, כי יש־

לנו בביתנו כדי אלף בקבוקים! אבל מה יתנו לנו ומה יוסיפו לנו אלה, אם אין דורש להם. אחי אליהו כבר היה בכל המקומות, אשר שם מוכרים דיו. למכור את הדיו לאחדים, כל בקבוק ובקבוק לבד — אין כדאי. כך אומר אחי אליהו לבעלה של שכנתנו פסי, למשה הכורך. הַלָּה, כשנכנס לביתנו וראה את הבקבוקים המרובים הללו, בלא עין־הרע, נבהל מאד ונרתע לאחוריו. ראה אחי אליהו וקרב אליו. ואז נדברו שניהם איש אל רעהו. מוסר אני בזה את שיחתם המשונה כמו שהיא, מלה במלה, אף אחת מהן לא נעדרה:

אחי אליהו: למה נבהלת ככה?

משה הכורך: מה זה בבקבוקים?

אחי אליהו: מה בבקבוקים? יין!

משה הכורך: איזה יין? הרי דיו הוא זה!

אחי אליהו: אם כן, למה תשאל?

משה הכורך: מה תעשה בדיו הרב הזה?

אחי אליהו: אשתה.

משה הכורך: לא, דבר דברים כהויתם. היש בדעתך למכור אותו גם לאחדים?

אחי אליהו: וכי יצאתי מדעתי? אם למכירה — לא אמכור אלא עשרה בקבוקים, עשרים בקבוקים, חמשים בקבוקים בבת־אחת. לסיטונות אמכור. היודע אתה את פירושם של סיטונות?

משה הכורך: יודע אני את פירושם של סיטונות. למי איפוא אתה אומר למכור?

אחי אליהו: למי? להרב!

ואחי אליהו יצא לשאל בחנונים. בא אל אחד הסיטונות הגדולים, אמר לו זה, כי יביא לו בקבוק לנסיון. הביא לו בקבוק לנסיון. הציץ החנוני על הבקבוק ולא אבה לקבלו. מה טעם? אין פתקא עליו. כל בקבוק, הוא אומר, זקוק לפתקא מצוירת בציור יפה. אמר לו אחי אליהו: אין אני עושה ציורים; דיו אני עושה. אמר לו החנוני: לך ועשה, והקדוש־ברוך־הוא ישלח ברכה והצלחה במעשי ידיך. יצא ממנו אחי אליהו ושם את פניו ליודיל הכתבן. השמיעו יודיל הכתבן דבר מגוחך, שאין כדאי לשמעו כלל. יש לו, הוא אומר, דיו מן המוכן, שיספיק לו לכל ימות הקיץ. אמר לו אחי אליהו: כמה בקבוקים הכינות לך? אמר לו יודיל הכתבן: בקבוקים? חס ושלום! קניתי לי בקבוק אחד, שיהא שופע ושופע, עד שיכלה הדיו, ואז אקנה לי עוד בקבוק אחד... הראיתם מימיכם כתבן מנוול כמותו? מתחילה אמר, כי מוציא הוא על דיו הון עצום. ועכשיו הוא קונה בקבוק אחד, שיהא שופע ושופע!... פני אחי אליהו נפלו מאד ונפשו מרה עליו. מתחילה החליט, כי לאחדים לא ימכור את הדיו, אלא לסיטונות בלבד. עכשיו הרך את לבו. עכשיו, הוא אומר, הריהו מוכן ומזומן למכור גם לאחדים. חשקה נפשי מאד לדעת, מה פירושם של אחדים?

וזה פירושם של אחדים. הטו אוזן ותשמעו.

(סוף י"ג־א.)

אליעזר שטיינמאן.

הַחֲתוּנָּה.

ציור.

שנים רבות היה הרב רב יחזקאל, דיין ומו"צ בקהלת־הקודש ה., מצמצם את כל מעיניו וחושיו בתורת אלהים חיים, עוסק מתוך שקידה ודבקות יתירה בלמוד, בתפלה ובצרכי העולם הבא, ולא הרגיש כלל, שבינתים גדלה בתוך ביתו מתוך היסח־הדעת בתולה באה בשנים, ארוכה ודקת־בשר ומכוערה ביותר, שאין כמוה לכעור בין כל בנות המקום.

ומלבד שהיה עוסק כל ימיו בתורה ובתפלה, היה הרב רב יחזקאל רועה את צאן קדשיו, רועה ממש, צופה הליכותיהם ודרכיהם של בני קהלתו, עושה את צרכיהם הרוחניים ומתקן תקנות לזכות בהן את הרבים. כי ירא־אלהים היה הרב מעודו, וחרד על מצוה קלה כבעל חמורה, ומאביו שבשמים לא הסיח דעתו אפילו רגע. ורק את בתו הבתולה לא זכר וישכחה.

אבל לא כן דרך אשתו הרבנית. אדרבא, היא אינה פוסקת כל ימיה לדאוג לגורל בתה רוסיה העלובה, שפניה עשויים חטטין־חטטין, שגופה דק וצמוק, שאפה שרוע וחרום, שיושבת היא תמיד במטבח, תמיד במטבח!... יומם ולילה מהרהרת הרבנית במזלה של בתה ונפשה מרה לה ודם לבה שותת. רואה היא בהרהוריה את רוסיה זו לעתיד לבוא, והנה כבר זקנה. נעשתה בתולה בלה ושערות ראשה מלבינות. כי מי זה ישגיח על בתה העלובה, בת הרב? מי יפנה אליה ומי ישיאנה?

אמנם ההשגחה העליונה התנהגה עם הרב רב יחזקאל שלא כשורה. בת בוגרת של רב בישראל מן הדין הוא שתהיה יפהפיה ויעלת־חן. ולא כל־שכן בתו של רב יחזקאל, היושב על כסא רבנות בעיר קטנה ונדחת, שכולה מלאה עניים ואביונים, והרב עצמו מן הראשונים הוא לקבצנות. ההכנסה דלה ומצומצמת, הבית מלא ילדים, ולנדוניה אין זכר.

והבתולה? הבתולה שותקת. שותקת היא תמיד ופניה מפיקים הכנעה נצחית וטמטום־החושים. מעולם לא נכנסה בשיחה עם בן־אדם ומעולם לא ראה אותה בן־אדם מדברת. ישיבתה קבועה במטבח, שם היא ממרטת מוכין או עוסקת בשאר צרכי הבית, וברגעי בטלה היא פורשת לקרן־זוית שבין התנור והכירים, יושבת שם ביחידות, כשראשה כבוש בקרקע ושערותיה, שמסרק לא עלה עליהן מעולם, פרועות ומסואבות.

— רוסיה! — מתחננת אליה האם לפעמים, — אנא, בתי, לבשי נא את בגדך, את בגד־הצמר אשר לך, עשי־נא את שערותיך, עשי־נא, בבקשה ממך! צאי נא לטייל קצת בחוץ, ראי: כל הבתולות מטיילות!

עצובה, שתקנית ומדוכדכת יושבת רוסיה בקרן־זוית זו שבין התנור והכירים, יושבת ושומעת את דברי אמה ואינה זזה ממקומה, ורק לוטשת לה שתי עינים קמות, שתמהון וצער כמוס משמשים בהן בערבוביה. העינים הללו מדברות הן. הבתולה שותקת, והעינים מדברות. נפש האם מרגישה בדבור אלם זה והיא נמקה ביסוריה.

— אמא! — כך שואלות העינים. — מדוע לא יקנם אצלנו אפילו שרכן אחד מן השדכנים? למה אין אחד מהם מציע שדוך בשבילי? עד מתי יארך הדבר?

בקשה הרבנית להסיח את צערה לפני הרב, ודאי הוא לה, שיש בידו להושיט לה עזרה. בעל־יכולת הוא. יכול היא, למשל, להכנס בשיחה עם אחד הגבירים שבעיר. אגב, החליטה הרבנית, תגלה להרב גם את מצב הבית בכלל כמות שהוא ותספר לו דברים כהויתם. ידע נא, כי היא וילדיה גועים ברעב זה שנים רבות. יוסילי הולך יחף באין נעלים לרגליו, ואברמלי זקוק לבגד־חורף — ואין לו. בושת וכלימה. אלה הצאן מה חטאו? כל ילדי הבריות לבושים בגדי־חורף, ורק בנו של הרב לבוש בלואי־סחבות. כל בעלי־הבתים שבעיר משיאים את בנותיהם, כשהן מגיעות לפרקן, ורק בתו, בת הרב, תשב עד שילבין

דאשה. היתכן? היעשה כן בישראל? כסבורים הם בני העיר, כי רבם עשיר וממין קורח ממונו. רואים הם את פניה המבהיקים ואת לחייה המלאות—וטועים! רבונו של עולם! עשה נס ויפלו פניה ותצמקנה לחייה ותהיה דומה בכל לבתה העלובה!

בקשה הרבנית להסיח את כל זה לפני בעלה הרב — ולא היה ספק בידה לעשות כן. פשוט, אין שעת-הכושר לכך. הרב עסוק תמיד וטרוד במילי דשמיא, בלמוד ובתפלה, וברגעי-בטלה הוא פוסע ביחידות פסיעות קטנות אילך ואילך בחדרו המיוחד לו, כשהוא הפוש הרהורים רבים, מוקף כולו עגילי-עשן, העולים ומתגלגלים ממקטרתו, והוא מזמר בחשאי זמר עליז: "בים-בם-בם", הנפסק לפעמים על ידי גניחותיו התכופות. רואה הרבנית בחוש, כי השכינה שורה על הרב אותה שעה, ואין היא מעיזה פניה להפסיק את הרהוריו.

ואפילו ארוחתו, ארוחת-יומו, אף היא נתֻנֶת להרב ביחידות בחדרו שלו. מכינה הרבנית בשבילו מאכל מיוחד, חולה-מעים הוא כל ימיו, ואינו מסב אל השלחן עם בני ביתו אלא בשבתות ובימים טובים בלבד. וכלום אפשר לה להרבנית לחלל קדושת שבת ומועד בדברי-חול, שיש בהם הרבה מן הצער והעצבות?

אבל סוף כל סוף אמצה הרבנית את רוחה ובאחד הימים נכנסה בלאט, על אצבעות רגליה, לתוך חדרו של הרב. עמדה בקרן-זוית, עומדת ומסתינה, עד שקונה לרגע גניחתו של הרב, אז גנחה גם היא בקול רם ושתפה את אנחתה לאנחתו. הפנה הרב את פניו אליה, נזדקרה הרבנית מקרן-הזוית וחסמה את הדרך בעדו. פניה היפים והמתחננים נתכרכמו מתוך כאב ועיניה הביעו רחמים וחנינה:

— יחזקאל, יחזקאל! — פתחה בקול נמוך, פורשת אליו כפיה והדבר אין בפיה.

— בים, בם, בם, רבונו של עולם! בים, בם, בם!

— יחזקאל, יחזקאל! — אמרה שוב ועמדה כנגדו, כולה מלאה צער ועגמת-נפש לאין קץ.

עמד הרב בדרך הלוכו ופנה אליה, והניע כנגדה בידו לאות בטול, כמרמז ומשמיע לה, שיודע הוא, למה היא מתכונת.

— עט, אשה. הבל הבלים. כלך לך! בים, בם, בם!...

נתבטלה הרבנית בעיני עצמה, פרצה מן החדר, כשהיא צועדת ומתיפחת בלחש:

— הוי, ביתי השמם! הוי, צרת הבת!

— בים, בם, בם, רבונו של עולם! —פוסע הרב בחדרו, פוסע ומנגן.

הבהילה הרבנית את אחיה חייקיל, איש חשוב ומכובד על הבריות, שהכל נשמעים לו בעיר. ירצה נא הוא את טענותיה לפני הרב; יעלה נא על לבו את זכרון ביתו ובתו הבוגרת. יתגלגלו נא המון רחמיו עליה...

נגלה חייקיל על הרב בבית-המדרש, בשעה שבין מנחה למעריב, שעה של דמדומי-ערב ואפלולית. הרב היה פוסע אילך ואילך, כדרכו תמיד, נגש מדי פעם בפעם אל אחד מבאי בית-המדרש, שולח ידו אליו ואוחז באבנטו ושואלו, כשהוא מנגן ומתנענע בכל גופו:

— בים, בם! מה שלומו של יהודי? מסתמא מזמין הקב"ה ליהודי את פרנסתו? שוכן מרומים משגיח מסתמא על יהודיו, בים, בם, בם!

אז נגש אליו חייקיל, אחז מיד באבנטו, ומבלי הקדים דבר, גחן ולחש לו על אזנו:

— יחזקאל, להוי ידוע לך, שבביתך, בביתך שלך, גדולים העוני והמחסור. מצב ביתך ברע הוא מאד. קום ועשה! וצרת הבת...

— עט, שוטה שבעולם! — משיב לו הרב בניגון, כשהוא מבטלו בטול גמור בנענוע אחד של ידו. — הבל הבלים! בים, בם, בם!...

נסתתמו טענותיו של חייקיל, פנה והלך לו.

ותהי הרבנית מאז כנואשת. נושאת היא בלבה את צער ביתה ובתה. גדול הכאב מאד. ברי לה, כי יש בידו של הרב להושיע, אבל הוי כי אין לבו פנוי לעסקי ובית. אין הרב בן-בית בביתו!

(סוף יבוא.)

שמאי.

בערים ובעירות.

V.

פילוסוף גדול היה אדם הראשון שבקש ומצא את תורת פיתגורס — זאת התורה המלמדת, שכל העולם כלו אינו אלא הרכבה של ציוני-מספרים, והכל ב"חשבון" נברא.

ברי, שלפי התורה הזאת, תעודת האדם בחיים היא: לחשוב חשבונות, למשמש בכיס כל שעה, לדעת תמיד את הסך-הכל, העולה משכר עברה כנגד הפסד מצוה...

ומאחרי הדת הצרופה עם ההשכלה המנופה גם מקרא מלא מצאו:

"האלהים עשה את האדם ישר — והוא בקש חשבונות",
המקרא הוא האסמכתא ומאמר חז"ל מסייע:
"אתם קרואים אדם"...

הוי אומר מעתה: אנחנו, העם החכם והנבון, ארבעים יום קודם "ששת ימי בראשית" לכך נוצרנו — להיות בעלי חשבון, להעלות את הכל, גם את הגוף גם את הנפש, בחשבון של פרוטה וגם על ערקתא דמסאני נהרג ולא נזהר, ובלבד שהחשבון יעלה יפה.

אם לא תאמינו — יבאו פקטים ויטפחו על פניכם.

מפורסמת היא ביאליסטוק העיר במרכולתה. בעסקניה ובבנק-למסחר אשר לה. יסדו את הבנק הללו "שקרואים אדם", לאמר — אחינו בני ישראל, ובין מנהיגי הבנק יחשב אחד "האדם" ויפה שמו וחבר לו בהנהגה — אחר משונאינו וא. סטוליפין שמו.

והיה העולם תוהה: מה לסטוליפין ולהנהגת בנק-למסחר אשר ליהודים בביאליסטוק? מה לכהן זה, המשמש ב"נאויאָע וורעמיא", ולבית הקברות, —לעיר שרובה יהודים ולעסק שכולו יהודי?

ככה היו יהודים שואלים ואין משיב.

אך גם מן הסטרא-אחרא, מצד דוברובין וסייעתו, היו מרבים לשאל בענין זה:

— דו-פרצופיו של א. סטוליפין מהיכן? בידו האחת הוא סופר ומונה את עונותיהם של ישראל ודורש שבטים לגו היהודי, ובשניה — הוא סופר ומונה את מעיותיהם ושם אותם בכיסו, —היתכן?

ובשרבו השואלים מן הצד החזירי והתחילו פוגעים בכבודו של סטוליפין, מיד הגיח החבר הטוב רבי יפה הנ"ל מן החור ונתן את גוו, הוא למכים למען הגן על סטוליפין:

מעשה שהיה כך היה — מספר הנכבד רבי יפה:

„לבקשתי אני נעתר סטוליפין, ולשם טובתי הפרטית נענה לי והסכים לעמוד על הבחירה בתור חבר ההנהגה של הבנק הביאליסטוקי. אך ביום האחרון לפני הבחירות חזר מדעתו והודיע בטלגרמה, כי איננו חפץ להבחר. ותקם מהומה בביאליסטוק, ובני העיר זה לזה שואלים: אם אין זה לנו, מי לנו? וישאלו את פי בטלגרמה (ואנכי אז בפטרבורג הבירה): „מה לעשות"? ואולם אנכי לא ידעתי, כי חזר סטוליפין מדבריו ועניתי בטלגרמה תכופה: „בחרו בו!" וכן עשו. ולאחר שכבר נעשה מעשה נכנסתי אצל סטוליפין והוא ספר לי את כל המאורע — ונבהלתי. רבּיתי לפצור בו, כי ישוב ממחשבתו הרעה אשר חשב עלינו האומללים. אנכי הפצרתי בו והוא, יחיה, שתק. ומדשתק — שמע מינה אודי לי, כך חשבתי, ומאי דומה היה עלינו כחבר בהנהגת הבנק. אמנם, הוא לא הואיל להשתתף בישיבותינו אפילו פעם אחת ולא נשא בעול. אבל מעט הוא גם הכסף אשר הרויח: סך־הכל אלף וחמש מאות רובל לשנה... וכעבור זמן מה שוב הודיע במכתב, כי מתפטר הוא לחלוטין מן הכבוד להמנות בין מנהיגי הבנק הביאליסטוקי"...

תאמרו: בא זה וקים בעצמו מה שכתוב: „וזריתי פרש על פניכם"; תאמרו: כרכורי מה־יפית, חנגא של פראים, עקמומיות של שוטים, חנופת שפלים, שפלות עבדים וכו' וכו'. אינכם אלא טועים. אין זאת בלתי אם הפילוסופיה של פיתגורס: הרכבת ציוני־מספרים, הערכת הבכורה כנגד הנזיד כדי שחשבנותיו של הבנק יעלו יפה...

כי הכל ב„חשבון" נברא.

ופילוסופים גדולים המה גם שלש מאות ותשעים רופאים ורוקחים, שישבו לפני שנים רבות על ספסלי בית המדרש העליון אשר ביורייב (דורפט לפנים), ויהנו מקופת־העזר, אשר לסטודנטים היהודים שמה.

כמעט עזבו את בית־המדרש ויבא פורה שר של שכחה ויסטור להם על חטמם וישכחו את הכל: גם את תורתם, גם את השומים ואת הבצלים, אשר אכלו ביורייב, וגם את חיבותיהם אשר המה חיבים לקופת־העזר,—רק את הפילוסופיה של החשבון לא שכחו.

וישאו להם האנשים נדוניה הגונה, גם נשים, תוספות לנדוניא, לקחו להם ויבנו בתים, וירפאו חולים, וישחקו סממנים יפה יפה ופרוטה לפרוטה צרפו, רובל על רובל הוסיפו ויעשו עושר.

וכי יבאו הממונים על קופת־העזר אשר לסטודנטים היהודים ביורייב ויתבעו מהם את חובותיהם וענו בחמה: „לעולם לא נכפור ולעולם לא נפרע". „וכי קטלי קני בי אגמא אנו כי יבאו לתבוע מאתנו איזו מלוה ישנה? ברוך השם לא לרוח פזרנו את ה„מתכת הנבזה" אשר לקחנו, בעלים אנחנו היום בעמנו, מיקירי קרתא ובנו ישראל יתפאר"...

מספר „היקורים" האלה — כאמור — הוא שלש מאות ותשעים, וסכום חובותיהם מגיע לארבעים ותשעה אלף רובל: מאה ורבע המאה לאיש ואיש על פי החשבון הממוצע. והאנשים האלה, ברובם הגדול, יש להם היכולת לשלם סכום קטן כזה, ואינם רוצים.

כי זה כלל גדול: „המקבל איננו נותן" ומה שבלע הקלי שוב איננו פולט.

ופה הלא יאמר: בא וראו, מה בין אבות לבנים!

מעולם לא ראינו מי שהיה חובש בית המדרש הישן, „אוכל בית איש יומו" ונשאר עומד ביהדותו זו, כי בהיות לאל ידו לא יחלק מלחמו לבחור עני, הממית עכשיו את עצמו באהלה של תורה כמותו לפנים. מעולם לא ראינו כי שגלה בנעוריו למקום תורה ותורתו זו שלמד שם נתקימה בידו, שלא יהא אותו מקום תורה חביב עליו, שלא יחפץ בקיומו ולא ינדב ככל אשר תשיג ידו לצרכיו.

כי האבות תורה לשמה למדו, ותיקר בעיניהם התורה ותהיינה עיניהם נשואות אליה, כי יבאו אחרים אחריהם ולמדו אותה גם הם.

והבנים בעלי היארליקים? כל תורתם — לשם מעיהם. „כי יעסקו בתורה לא לשם שמים; לא לחכם ולהיטיב, למצא חן ושכל, כי אם מזלג יבקשו למו בעל שנים. לחטוף באשר ימצאו טרף ואוכל". מה להם ולמקום תורתם, מה להם ולחבריהם הבאים אחריהם? די להם כי „ספו להם כתורא" בהיותם הם ה„נצרכים", אך מה להם ולאחרים? ימותו, ינועו ברעב. ואם „מתעצלים" הם למות — יחזרו על הפתחים, ישראל רחמנים בני רחמנים הם... אבל הם, הרופאים והרוקחים, אשר לוו ולא שלמו, מה להם ולאלה הרעבים היום וגועים לעיניהם? הכי בהמה המה שיעלו גרה לפרנסתם של אחרים! כל פרוטה ופרוטה יש בה משום חסרון כיס, והם למלא אותו כל עמלם.

והכל ב„חשבון" נברא...

בא וראה, היאך סדרי הדורות משתלשלים והיאך תורתו של פיתגורס, „תורת המספרים", או, בלשוננו, „תורת החשבון", מחזרת על האכסניה שלה.

האב השתוקק כל ימיו לכנפי השכינה וחשב שכר מצוה כנגד הפסדה; הבן רץ אחרי כנפות בגדו של א. סטוליפין ומחשב שכר מכירת כבוד ישראל כנגד הפסד הבנק; נכדו בולע כסף של צדקה וזורק אבן תחת לחם לאחיו הרעב, כי „כל פרוטה ופרוטה מנשמתו היא קלוטה", ונינו מעלה בחשבון־כסף גם את יחס אבותיו, גם את עמו גם את אלהיו.

הנה אשר הוא, הנין, מודיע ברבים מעל עמודי „הנאוואיע ווּרעמיא":

„... סופר צעיר, בן למשפחה יהודית הגונה", מרויח שלשת אלפים וחמש מאות רובל לשנה, חפץ לישא אשה נוצרית (בתולה או אלמנה) או יהודית שהתנצרה ובלבד שתכניס לו נדוניה הגונה".

תאמרו: עוכר־ישראל, נמכר־לעקר, בן־ממר, מנוול וכו' וכו' וכו', לו יהי כדבריכם. אבל... אבל עוד דבר אחד יש כאן: הרכבת ציוני־מספר, חבור וכפל, הערכת הבכורה כנגד הנזיד.

כי הכל ב„חשבון" נברא.

או נין אחר: ר' פלונסקי מבוגורודסק.

סדר ההשתלשלות של זה נטה כמעט מן הדרך הישרה, ובאמצע הדרך נופחה בו רוח „אהבה" לשפת ישראל ואת האהבה הוא חפץ להוריש גם לבנו.

ואתם הלא קראתם את המודעה שנדפסה ב„הצפירה" (265). אם לא קראתם אותה—הרי היא לפניכם ככתבה וכלשונה:

„לילד בן שמונה שנים דרוש מורה או מורה עבריה, היודע את השפה העברית ומדבר בה. טוב גם מומר. נחוצה זכות ישיבה במוסקבה".

בטוח אני שאין כאן לא מיסיונר, אף לא חרש שוטה וקטן שאיננו יודע. כי אין לבקש תורה מפי מומר, ולא מתקלס בקלונם של העניים המורים עברית—חלילה וחס! אלא שהארון פלונסקי יודע לחשב שכר העמידה בדת ישראל כנגד הפסד הישיבה במוסקבה,—ואין החשבון עולה יפה... יבא איפא המורה שכבר

חשב את חשבון עולמו הוא, ויעמיד את בנו על האמת. ואם חולשה יש בלב האב לשפת עבר—יבא המורה ויסדר את חשבונותיו של בנו על טהרת הקדש...

כי הכל „בחשבון" נברא!...

יעקב פיכמאן.

שׁ ִר ְ ט ו ּ ט ִ י ם.

ג.

פַּתּוֹס וְאֶלֶגְיָה,

אֶת רִצְפַּת הָאֵשׁ מֵעַל מִזְבַּחֲךָ זְרֵה הָלְאָה הַנָּבִיא,
וּנְטַשְׁתָּהּ לַנְּבָלִים!

(ביאליק)

עֲנוּנִי, כּוֹכְבֵי־אֵל, כִּי עָצֵב אָנִי.

(תנ"ל)

I.

הפתוס, כשהוא לעצמו, מעיד תמיד על תום הרוח ועל רעננות הרוח. כשאדם צעיר אומר שירה של פתוס, הפתוס היא ההתפעלות הישרה, שועת־הכאב ותרועת־הגיל, הפורצות מלב האדם ב א י ן ־ ע ד י י ן ־ מ ח י צ ה ־ ב י נ ו ו ב י ן ה ט ב ע, בינו ובין אלהיו. הפתוס קיים איפוא קיום טבעי באין עדיין קולטורה מהרסת את השלימות שברוח, באין עוד ה כ ר ה מ ש ל י מ ה ו מ כ נ י ע ה. הן גם אל האלהים בעצמו באים בטענות ותביעות רק בעודנו צעיר, את האלהים הזקנים פוטרים בני האדם מחובותיו. הנביאים הראשונים באים עוד במשפט עם האלהים; בעלי־האגדה מתאמצים ככר בעצמם ללמד עליו זכות...

ואולם הפתוס אצל האדם, שכבר לקה בהכרה, קשה מאד שלא ידבק בו לפעמים אבק זיוף, שלא תעלה מתוכו לפעמים גם המית דבר, המקלקל קצת, המחליש קצת. הכאב; גם בהיותו נאמן, חלק גדול ניטל ממנו בהיותו צ ו ע ק. הצעקה אמנם מכה על הלב בחזקה, ואולם היא מוציאה החוצה בבת אחת את כל תכנה. היא מגלה את כל הפצע; והכאב הגדול הן יושב תמיד במסתרים, הצעקה הגדולה והממושכה בולעת גם את הדה, ועל כן יש אשר היא משאירה אחריה חלל ריק. השומע אותה נעשה רק כלי־קבול לקולותיהם של אחרים. היא אינה מכריחה את הלב ל ה מ ש י ך ו ל ט ו ו ת את חוטיה;

אותה השירה,... הנוגעת בנשמה כרוח הצפונית בכנורו של דוד עד שהיא מנגנת מאליה, היא ה א ל ג י ה. הפתוס בעיקרו פונה אל ה א ח ר י ם. האלגיה קולה הולך מן הלב וחוזר אל הלב; המשורר מדבר בה ל ע צ מ ו. ובשביל שאין הוא מתכון לשתף אותנו בינוגו, הוא פועל עלינו כל־כך. הנה כן פועלת עלינו תמיד בחזקה גם שירת מרחקים, העולה אלינו מנבכי הלילה. יש אשר בעברנו לתומנו ברחובה של עיר והדביקו אותנו למקומנו קולות בודדים של פסנתר, היורדים אלינו מחלונותיו של בית זר, יותר מתזמרת רעשנית גדולה, המכוונת ישר אלינו בשבתנו בגן או בתיאטרון.

הפתוס בא עם הסער, האלגיה — לאחר הסער. האלגיה היא שירת העצב המזוקק, שירת הלב אשר גדל ויחזק בצערו. הפתוס נובע מן הלב המלא; בהאלגיה מתגלה ה ר ו ח, האדם תובע את עלבונו ואת עלבון אלהיו גם יחד. במקום הטראגיקה הקודרת באה הכרת העצב שבנצח; במקום הכאב הצורב ועובר בא הצער הצנוע והמתמיד. לא ענני־שחור ורעמי־זועה מטילים עלינו את אימתם. עם קרני הזהב ועם רוחות הערב בא אלינו אותו הדבר, אשר עצב עמוק עמו ותנחומים נעלמים... האלגיה הן אינה רק שירת העצב, אך גם הגיל הגדול אשר בה פעמי־דממה לו בבואו, ואיזה הד נפחד מלוה אותו בלכתו.

האלגיה היא שירת האדם לאחר התנגשותו עם אלהיו. הטיטאנים הושיטו את ידם לציאוס, ו„חוצב־הרעמים" הזועם אולי ירד בעצמו אליהם ממרומי הערפל, ויראם את ענותו וקוצר ידו. האלגיה היא שירת העצב ביפיו המטהר והמצרף. הן לא האדם בלבד נכנע מפני הכחות הרעים. גם אלהיו נכנעו עמו.

האלגיה היא שירת המנוצח ולא שירת הנכנע. ש י ר ת ה א ד ם כ א ש ר ה ו א א ד ם. האדם מנוצח לעולם. רק אלה, שלא הריהו מלחמה מימיהם, אינם מנוצחים. בכל מלחמת האדם עם החיים נפילתו מוכרחת. מי הוא האיש אשר התנגד אל החיים ויוכל להם? על כן קרובה היא האלגיה תמיד לנו, מובנת לנו תמיד, ה ן כ ל נ ו מ נ ו צ ח י ם...

II.

כשאומה צעירה שירתה מלאה פתוס. כשהיא הולכת ומזקינה שירתה נעשות אלגית. הסימן הוא זה לירידת רוחה או לעליתה? אצלנו רגילים לראות בהפתוס את גלוי־הרוח היותר נמרץ, ולא עוד אלא שהעמידו את כל השירה העברית רק על הפתוס, ולפני שנים אחדות אמר הד"ר יוסף קלוזנר להוכיח, כי מִשֶּׁרָפָּה הפתוס בטלה גם „רוח־הקודש" בספרותנו ופסקה השפעתה על הקוראים.

האמנם כך הוא הדבר? אין אנכי דורש לגנאי, כמובן, את הפתוס, שהוא יסוד הכרחי בכל שירה חברותית וכיוצא בה. ודאי שהעמידה פנים אל פנים עם האלהים והטבע מוכיחה על תום נעורים ועצמת נעורים. ודאי שהבטוי הבלתי אמצעי של הרגש בהתפרצותו הטבעית יש בו הרבה מן הגאון הקודר של האדם הראשון ומן היופי הקדמון אשר לו. שירת הפתוס הלא היא קודם כל שירת ה ט ב ע, וגם בלקוייה ופגימותיה היא נהדרה ונשגבה. שלימות אמנם אין בה, אך אין היא זקוקה לשלימות חיצונית. יש ריתמוס להים הסוער, גם באין הרמוניה למשבריו, ומורא יש לסעליו הקודרים גם אם אין סימטריה במעמדם. שירת איוב פועלת עלינו בסתירותיה וסתומיתיה, בכפל הדברים ובחסרון הדברים. מלה אחת לוהטת, ציור אחד בהיר מפילים את אורם על ערפלי פרקים שלמים, וגם בהיותנו תועים ביער עב ואפל של מליצות סבוכות עמוד של זוהר עובר תמיד לפנינו ...

יפה היא שירת הפתוס לעם צעיר, כשהיא מתאימה עוד לַהֲלָךְ־רוחו התמים ולכחות האיתנים המושלים בו, כשם שהיא יפה למשורר צעיר, העומד לפני החיים כענק שירד מן ההרים, והוא טרם ידע, כי אין עם מי להלחם ואין כדאי להלחם. ואולם „אין להשאר תמיד צעיר מבלי להענש על כך"—אמר טורגנב. גם העם וגם הפיטן הבודד, כל זמן שהם מזקינים וסוד החיים מתגלה להם, הפתוס שלהם פוחת והולך ושירתם נעשית בהכרח אלגית ביותר. זרם השירה העז והעכור הולך ושוקט; אך גם הולך וזך, הולך ושקוף. צעיף הנצח הורם לפני המשורר והיופי של המרחבים הגדולים השקיט את צערו, הקטין את צערו, — זִכֵּךְ אותו. האלגיה היא שירת ההכרה, וההכרה, איך שלא יִנָּעֵץ עמוק בלבנו לַהֲבָה החד, אי־אפשר שנראה בה ירידת הרוח. זאת היא רק התפתחות חדשה ברוח האדם, וככל התפתחות

היא נבנית מחורבני של הקודם לה. הלא הזאת היא הדרך הטראגית הנצחית אשר לאדם בשאפו קדימה.

האלגיה אינה ירידה ברוח, אף כי יש בה מ ר פ י ו ן ה ר ו ח הגלוי. יש יופי של גאון בהגבור גם בהכירו את עצמו למנוצח, רק הקטנים ושפלי־הרוח מכסים על חולשתם, מ ת ר א י ם תמיד כגבורים.

ואולם ב ש י ר ה הרי היא האלגיה תמיד סימן ודאי לעליה, להתקדמות. מרום הליריקה הטהורה היא בלי ספק השירה האלגית, מכיון שרק בה הגיע צ ר ו ף הרגש למרום מדרגתו. הן גם אצל המשוררים העולמיים הגדולים יש אשר שירתם הכבירה ביותר הולכת ומשתכחת במשך הזמן, ומקץ ימים רבים נשאר רק מספר אלגיות, המזהירות תמיד ככבבים צנועים בשמי השירה. יען כי רק בהאלגיה מתגלה נפש המשורר בעמק צערה ובמדויה הנאמנים. זאת היא שירת ודויו בהגיע שעת רפיון לרוחו ובהעלותו את זכרון הדברים שעברו לפניו לנחם את עצמו ולהגדיל את עצבונו... שירה זו בסגנונה הפשוט והצנועה, בניגונה המתוק והדק, כריח עשבי הר נכמשים, כל תקופה טועמת בה את טעמה. היא אינה נושנת לעולם.

האמנם לא ידע העם העברי מעולם בלתי אם את שירת הפתום? האמנם לא הקשיב אלהי האומה גם תפלה בלחש? אך מה יהא באופן כזה על שירת התהלים, שמכל כתבי־הקדש נעשתה דוקא היא לספר התפלה האינטימי ביותר לא רק לכל האנושיות, כי אם גם להעם העברי החי לכאורה רק על הפתום לבדו? וכי אין שירת התהלים קובץ של השירים האלגיים היותר נפלאים אשר יצר רוח העם העברי? אמנם יש גם בתהלים מספר פרקים מלאים פתוס, ואולם לא מתוכם שאב היהודי הפשוט תנחומים בצר לו, לא בהם שמע הד צערו וכאבו; דוקא המזמורים האלגיים ביותר מעין „כאיל תערוג על אפיקי מים", „תפלה לעני כי יעטוף" ודומיהם נעשו חביבים על העם ביותר. ומה היא שירת ירמיה בניגונה וביפיה? מה היא שירת „זכור ה' מה היה לנו" ו„מי יתן ראשי מים", אם לא אלגיות טהורות, אשר עד היום קשה למצא דוגמתן בשירה העולמית? האומנם רק שירת איוב וישעיה נאמרה מתוך רוח הקדש?

העם העברי יצר את שירת הפתום הכי־נשגבה, — את הנבואה; ואולם העם העברי לא היה ליוצר השירה הלירית האינטימית ביותר, האנושית ביותר, אלמלא יצר את האלגיה.

III.

השירה העברית החדשה עד התקופה היותר אחרונה היתה רבה ככלה, — יותר נכון: ח פ צ ה ל ה י ו ת, — שירה של פתום. במדה ידועה השפיע בזה ש י ל ר, משוררם של כל המשכילים (השפעתו של ג י ט ה כמעט שאין להכיר כאן); במדה ידועה גרם לכך הסגנון המליצי בהיר־הצבעים, שלא יכול להיות לבוש לתוכן שירי פשוט וטבעי. הפתום ההוא — יודעים אנחנו עכשיו היטב את ערכו, אך בזמנו ודאי שהיה מכוון ומתאים לטעם הקורא, צלילי הביבליה הרעננים כשהם לעצמם היו מעוררים בסגנונם המסובך והסתום איזו רגשות סתומים בלבבו, אף כי התוכן היה דל ושטחי מאד. מי זה נתן את לבו אז לתוכן במליצה, וביחוד במליצה מחוזת?

את שירת הפתום הנשגבה באמת נתן לנו בראשונה ב י א ל י ק. הוא יצר את סגנונה הלוהט, שנעשה אצלו גם ביסודותיו המליציים חי וטבעי ונוטף דם. „אכן חציר העם", אשר „משירי הזעם", „דבר" — אלה הן נבעות שירתנו הצעירה, חוץ מביאליק לא הגיע אליהן אצלנו איש. על היצירות הנפלאות האלה לא רק גדלותו של ביאליק. זהו אולי כל גאון שירתנו החדשה.

אך גם היסוד האלגי היה חזק בביאליק בראשית ימי יצירתו: בשנות התשעים אמנם נתן לנו רק שירים מועטים מסוג זה, אך ביניהם אנחנו מוצאים כבר את האלגיה הנפלאה „בערוב היום", אשר בטוהר הלירי שלה היא, כמדומני, הראשונה בשירתנו החדשה. ואולם רק בראשית שנות המאה החדשה מגיש לנו משוררנו ביחד עם שירי הטבע המצוינים שלו גם את תפלות הלב הזכות בשקט יגונן. „לבדי", „עם דמדומי החמה", „נטוף נטפה הדמעה", „אחרי מותי", „הכניסיני תחת כנפך" — זאת היתה לנו השירה ה ח ד ש ה באמת, שירת הלב בקילוחה הכי־טהור, אשר כל יסודות זרים לא התערבו עוד בה.

את המעבר מן הפתום אל האלגיה אנחנו רואים ביחוד בהפואימה „מגלת האש". עם כל פרק שבה אנחנו רואים את אש ה ז ע ם הגדולה עם ערפלי העשן העבים הולכת הלוך ושקוע, הלוך ושקוט. הפתום הגדול הולך הלוך ורפה, עב העשן הולכת ומתפזרת, עד אשר בפרקים האחרונים, הנפלאים ברתמום הלירי הטהור שבהם, כבר עולות לעינינו רק לשונות הלהב הטהורות. הזעם הטראגי נדחה מפני שפעת הצער והעצב והאהבה. ה א ל ג י ה נ צ ח ה א ת ה פ ת ו ס.

„מגלת האש" נוצרה לאחר „דבר" — לאחר המשבר הגדול. עת ההתמרמרות וחריקת השנים ככאב עברה. עברה אולי לעולם. המשורר ה כ י ר יותר מדאי כדי להתמרמר. המשורר ירד אלינו רגע וירא בענינו, וידע את אשר עשה. יש אשר היאוש הגדול עוד ישים בפיו את הקללה הזועמת, ואולם הוא מחניקה בלבבו. וכצר ללבבו מאד והסתיר את פניו בכפיו ופרש רק ל ת פ ל ה. בעד נפשו הוא מתפלל. דעם לא ישמע. העם לא י ו כ ל לשמוע.

האלגיה היא שירת הנשמה ל ע צ מ ה.

IV.

המעבר מן הפתום אל האלגיה כשהוא לעצמו מסמן תמיד דרגא של התקדמות רוחנית. האדם נוצח. תומתו סרה. אך הוא הכיר כבר את אויבו, הכיר את עצמו. המלחמה לא תהיה עכשיו בסערה, אך היא לא תחדל.

למשוררים מעין גיטה, פושקין, ואפילו שילר, בא המעבר הזה בזמן גדולם הפיוטי, בזמן ב כ ו ר ם הנפשי. זאת היתה תקופת נצחונם. כשם שאין ההתמרמרות מעידה לעתים קרובות דוקא על הגבורה, כך גם אין ההשלמה באה רק מתוך חולשה.

לביאליק בא המעבר הזה לאחר משבר גדול, אשר לא נרפא עוד ממנו, ומכמן אצלו דוקא ימים של רפיון הרוח וכשלון הרוח. איזה צער דומם כאבן רובץ על המשורר בימים האחרונים, ויש אשר גם לא יתאמץ עוד לגול אותה מעל לבבו:

אֲחֵרָה בִּרְכַּת אֱלֹהִים. בּוֹשֵׁשׁ חַסְדּוֹ לָבֹא.

הוא לא יאמין עוד בגאולה ולא יחפוץ בגאולה. זהו ההד הנורא, העולה כמעט מתוך כל שיריו האחרונים. ובבחינה זו צדק מבקר צעיר אחד*) בססמנו בשירי ביאליק מן הימים האחרונים אותות משבר עמוק מאד. ואולם המבקר לא הבדיל בין מ ש ב ר ב ר ו ח ובין מ ש ב ר ב י צ י ר ה, ומפני היאוש ההורס התהומי שבשירים האלה הסיח את דעתו מן הגובה הלירי, אשר השיג ביאליק בשירים מעין „והיה כי תמצאו" (שלכת)", „לפני ארון הספרים" („השלח"), „מי אני ומה אני" („העולם"), — שירים שבתוגתם החרישית הם נוגעים עד איתם מעמקי הלב. אשר לא חתר עלירם גם הפתים היותר נמרץ.

---

*) ד. א. פ ר י ד מ א ן במ זכוו „עוגיה" („העלח", דזגות השני, ש"ז:

ומי יודע, אולי דוקא שירים אלו, שנוצרו בשעת מבוכת הרוח היותר נוראה למשוררנו, יהיו אצלנו לשירי־העם היותר חמים וקרובים. ואם תתקיים בזמן מן הזמנים משאלתו של פרישמאן, כי ספר השירים הליריים יהיה לנערינו ולנערותינו לספר־תפלה, אשר ישפכו בו את המית רוחם וטוהר נעגועיהם, — והיו אולי השירים המעטים מסוג זה פרקי התהלים הנפלאים שלנו לשפוך בהם ברגעים קשים את דמי שיחנו ו„תפלותינו הנרחות".

י"ח כסליו תרע"ב.

ד"ר שלמה יאמפל.

פְּלֵיטָה מִנִּי קֶדֶם.

I.

לפני יותר מארבעים שנה גלה האשירולוג האנגלי המפורסם גיאורג סמיד ע"י החפירות, אשר חפר בחרבות אשור ובבל לוחות־חמר, אשר בהם יסופר בכתב־היתדות ענין המבול בדמות ספורה של התורה. המציאה הנפלאה הזאת הרעישה בשעתה לב כל החוקרים ואנשי־המדע. ומאז ועד עתה לא עברה שנה כמעט מבלי שנתגלו וחזרו ונתגלו כתובות שמיות עתיקות, שיש להן ערך גדול, ולעתים קרובות גם ערך מכריע, בנוגע לחקירות כתבי־הקודש והתקופות הקדומות של דברי ימינו.

לא כן ארץ מצרים. אף־על־פי שזה יותר ממאה שנה התחילו החוקרים מגלים בחרבותיה הגדולות ובמעבה אדמתה דברים יקרי ערך, המפיצים אור בהיר על תקופות עתיקות, בכל זאת לשוא יגעו החוקרים למצוא בה דברים, שיש להם יחס לדברי ימי ישראל. ונפלא היה הדבר הזה בעיני כל החוקרים, שהרי מלבד השעבוד, שנשתעבדנו למצרים בראשית היותנו לגוי, היו בני ישראל באים תמיד, משעה שנגאלו ונתערו בארצם, במגע עם ארץ מצרים, הסמוכה לארץ־ישראל, ובזמנים שונים היו לנו ישובים גדולים וחשובים בארץ הנילוס.

ואולם בשנים האחרונות פצתה סוף סוף גם אדמת מצרים את פיה ותקיא מקרבה שכיות־חמדה, השייכות לדברי ימי ישראל. והדבר המפליא ביותר בתגליות החדשות הללו הוא, כי נמצאו דוקא במקום אשר לא שערהו איש. הן ידענו, כי בימי שבת ישראל על אדמתו יצאו רבים מבניו למצרים הצפונית, היא מצרים התחתונה, נפות הדלתה, ארץ גושן ושדה צוען, הקרובים לגבול אסיה וארץ־ישראל ואשר בהם ישבו בני ישראל קודם הגאולה. והיה איפוא הדין נותן, שבמקומות הללו ימצאו שרידי זכרונות של ישובי יהודים. אבל מעולם לא עלתה על דעתו של חוקר לבקש עקבות בני ישראל במצרים הדרומית. הוא מצרים העליונה שעל גבול כוש, כי לא שמענו מעולם, שהיו כאן בזמן מן הזמנים ישובים של יהודים. אמנם בירמיהו (מ"ד, א') נזכרו בפירוש היהודים, היושבים „בארץ פתרוס", אבל רוב החוקרים לא ידעו להכריע, „פתרוס" זו היכן היא, והאגיפטולוגים, אשר מצאו לפני שנים מועטות את השם „פתרוס" בכתבות מצריות והכירו, ששם זה הוא כנוי מצרי לחלק הארץ היותר דרומי, טעו לחשוב, שדברי ירמיהו הנזכרים נאמרו לשארית גלות ירושלים, אשר באה עם הנביא לארץ מצרים (ירמיהו, מ"ב—מ"ג), ועפ"י תוכחותיו של הנביא הוציאו משפט־שוא לאמר, ששארית זו התערבה קל מהרה בקרב המצרים ואבד זכר לה. ולא עוד, אלא שבפרשם כך את דברי ירמיהו, הוכרחו לאחר את דברי ישעיהו (י"א, י"א), שגם בהם נזכרה „פתרוס", עד לאחר אותה נבואה של ירמיהו. — ומה שנוגע לזמנם של יוסיפוס וחורבן בית שני, הנה ידענו בברור, כי לא היה אז זכר לישוב יהודי במצרים הדרומית.

והנה לפני שנים מספר בנו האנגלים את הנד הגדול לנילוס על גבול כוש, כדי להרים את גבהם של מי היאור על פני האי פִּלֶה, והוכרחו לחפור תעלות הרבה בחרבות העיר אסואן, אשר על שפת היאור, וגם בהאי אֶלֶפַנְטִינָה, אשר נוכח פני אסואן. ולרגלי החפירות האלה נגלו חרבות של בנינים עתיקים ובין שרידי החרבות נמצאו, גם באסואן וגם באלפנטינה, חבילות של פפירוסים עתיקים. הכתובים משני עבריהם כתב עברי ולשון יהודית־ארמית, הדומה בסגנונה לחלקים הארמים שבעזרא ודניאל. ומתוך הפפירוסים האלה נודע לנו, שבשתי הערים המצריות, „אסואן" האמורה (מצרית: סון; עברית [יחזקאל ל', ט"ו]: סין) ו„יב", אשר באי אלפנטינה, נמצאו בזמן גלות בבל ובמאת השנים שלאחריה קהלות ישראל גדולות ועשירות, ובני הקהלות עסקו הרבה במסחר וקנין וגם היו מהם אומנים ועובדי אדמה. ולעשירים היכלי תפארה, שהיו מצוינים בכל מיני פאר ויופי, והיו מקריבים בהם קרבנות „מנחה לבונה ועולה" לאלהי ישראל.

סין ויב, הנזכרות לתהלה בכתבות המצריות, היו ערים בצורות, ככל הערים הגדולות העומדות על הספר, ובמבצרים חיל צבא גדול להגן על מצרים מפני אויביה הכושים. צבאות מצרים היו עפ"י רוב ילידי חוץ, מהם שכירים ומהם שבויי מלחמה, וביניהם גם יהודים, או „בני ארץ כנען", כמו שהם נקראים בפפירוסים. ולפיכך נזכרו בדברי ירמיהו (המובאים למעלה) רק ערי מבצר, — „מגדל" ותחפנס" בארץ גושן אשר על גבול אסיה ו„פתרוס" על גבול כוש, — משום שרק בהם נמצאו יהודים. באותו פסוק נזכרה גם „נף" (ממפיס), בירת מצרים, משום שגם היא היתה עיר מבצר, אעפ"י שלא עמדה על הגבול, וגם בה נמצאו חילים יהודים. גם ביחזקאל נאמר „סין — מעוז מצרים". ועוד בזמן הרודוט היו מפורסמים המבצרים „סין" „ויב". וישובי היהודים אשר בהערים האלה נקראים בכתבות שנמצאו „חילא יהודאי". *)

באותו הזמן, שעליו אנו דנים, היינו במאה החמישית לפני ספירת הנוצרים, היתה משרה כבודה נתונה על שכם „חילא יהודאי". מצרים היתה משועבדה אז לפרסים, אשר משלו „מהודו ועד כוש", וממילא גם על ארץ־ישראל ומצרים, וצריכים היו איפוא חילות היהודים להגן לא רק על מצרים מפני הכושים, אלא שעוד יותר מזה היו צריכים לשמור על המצרים עצמם לבל ימרדו בפרסים אדוניהם.

ואם יתמה הקורא וישאל: כיון שיהודי סין ויב היו חילים שכורים, מהיכן לקחו להם את אחוזותיהם ועשרם? נשיב לו: בשעת שלום היו כל חילי המבצרים, וגם היהודים, עוסקים במלאכתם ובמשלח ידם איש איש בנחלתו, אשר נתנה לו תחילה מאת ממשלת מצרים ואחר כך מאת ממשלת פרס, ובשכר זה היו חייבים לחגור חרב וחנית בשעת מלחמה או בשעת מרידה.

את נחלותיהם קבלו החילים מאת הממשלה לא עפ"י תנאי חכירה, כי אם בתור אחוזת עולם. כך היא משמעות הדברים בכל הכתבות, אשר ידובר בהן על אחוזות הקנויות קנין גמור, וביחוד בולטת משמעות זו בשטר־חליפין של פפירוס 30, וזה לשונו (בתרגום לעברית): „ביום כ' לירח אפפי שנת כ"ז לדריוש המלך

*) ע"י מאמרו של הד"ר י"ש. ברנפלד „הספרות המדעית במערב" פרק מ"ז ב„העולם" נומר 48 לש"ע. המערכת.

אמרה סלואה בת קניה ויתומה אחותה ליהואר בת שלומם: אנחנו נותנים לך חצי המָנה, אשר נתנו לנו שופטי ירוך רב-החיל חלף חצי המנה, אשר קבלת עם נאהבת, ובימים הבאים אין לנו רשות לתבוע ממך את אשר עלה בחלקך". („אפפי" — שם ירח מצרי; „סלואה"—שם נקבה, דוגמת סלוא, שם זכר; דה"י א' ט', ז'; „קניה" — כמו אלקנה; שנת כ"ז לדריוש — דור שקדם לעזרא ונחמיה).

אנו רואים איפוא משטר זה, כי היו החיילים אזרחים גמורים במדינה ובאחוזותיהם זכו מאת הממשלה בתור נחלות, הקנויות להם קנין עולמי ושהם רשאים לעשות בהן כרצונם וכאות נפשם. ומשום שדין אזרחים היה נוהג ביהודים, אעפ"י שהיו חילים, לפיכך זכו גם הנשים היהודיות, שודאי לא עבדו בצבא, לנחלות מאת הממשלה.

ולא זהו השטר היחידי, שעל פיו נראה, שהנשים קונות קנין ועושות חליפין עפ"י דעת עצמן,—רוב השטרות, אשר נמצאו בסין ויב, הן שטרי מקנה וחליפין והן שטרי מתנה והלואה ושכירות, נכתבו על דעת נשים ופקודתן, ולא רק נשים, העומדות ברשות עצמן, כגון יתומות ואלמנות, כי אם גם נשים נשואות נושאות ונותנות כרצונן. ואם משתתפת האשה בעסק אחד עם בעלה, הרי שקולה דעתה כדעת הבעל. הרי, למשל, קטע של שטר, שראשיתו מטושטשת: ... „ולסלוא בתה, יען שהנכסים והכסף הנזכרים בשטר זה נתתים לך באהבה, לכן אחפוץ לחזור ולקחתם עתה. אם כה תאמר אז חיבת היא ולא ישמעו לדבריה. כתב מעוזיה בר נתן שטר זה עפ"י הושעיה ויהוחן וכו'. („יהוחן"— שם-נקבה, הנזכר פעמים רבות בפפירוסים, ודומה לשם-זכר „יהוחנן".) שטר-מתנה זה נכתב, כפי שנראה מסופו, משמם של הושעיה ויהוחן, כנראה איש ואשתו, כי לו היו אח ואחות ודאי היה נאמר „יהוחן אחותו". ובכל זאת האשה היא שתופסת כאן מקום בראש.

ולא רק בנוגע להון ונכסים אלא גם בעניני אישות שוות היו הנשים בזכיותיהן לבעליהן. דבר זה אנו למדים משטר-כתובה שנמצא בסין, לאמר: „ואם מחר או ביום אחר תקום מבטחיה לפני העדה ותאמר שנאתי את אסחור בעלי, אז תשלם כסף שנאה בראשה ותשב אל המאזנים ותשקול לאסחור כסף שקלים שנים-עשר, וכל אשר הביאה בידה תוציא מצנון ועד חוט ותלך אל אשר יהיה רוחה ללכת בלי תרעומות ובלי שנאה". („כסף שנאה בראשה" -- כמו „ושלם אותו בראשו", ויקרא ה', כ"ד; „מצנון ועד חוט" — כגון „מחוט ועד שרוך-נעל", בראשית י"ד, כ"ג.) הרי אנו רואים שיכולה היתה האשה לכוף את בעלה שיגרשה, ודי לה שתאמר „שנוא עלי". ובאמת נמצא בפפירוסים גם גט פטורין, אשר נכתב עפ"י פקודת אשה שלא מצאה חפץ בבעלה.

חוקה אחת ומשפט אחד היה לאיש ולאשה בקרב יהודי סין ויב. הנשים שלטו בקרקעות ובמטלטלים, כתבו שטרות וחתמו ובאו לפני בית-דין גם בתור בעלי-דין וגם בתור עדים. גם האלמנות עומדות כאן ברשות עצמן ואינן תלויות לא בדעת קרוביהן ולא בדעת היתומים. בכל הכתבות הרבות שנמצאו אין שום זכר לפוליגמיה; אדרבה, נראה שהמונוגמיה היתה נוהגת כאן כנימוס קבוע שאין להרהר אחריו. כך היה מצבה של האשה בדורם של חגי, זכריה ומלאכי, ומשום שיודעים אנחנו שנימוסים אלה אינם נקבעים פעם אחת ואינם עשוים להשתנות מיום ליום, נוכל להוציא משפט צדק, כי כך היה מצב האשה בישראל גם זמן רב קודם לזה. ואם מצבה של האשה בחברה משמש תמיד ובכל מקום סימן מובהק למצב תרבותה של החברה, הרי נוכל לדון עפ"י סימן זה, מה היה מצב תרבותה של החברה הישראלית בתקופות ההן.

(עוד יבוא)

מִכְתָּבִים מֵאַמֶרִיקָה.

א.

„שאלת הפספורטים", כלומר: העובדה, שממשלת רוסיה אינה מתירה את הכניסה לארצה ליהודים אזרחי ארצות-הברית, שפספורטיהם בידיהם,— שאלה זו דומה, אם להשתמש במבטאו של ביאליק, למכה מורדת—מתעלמת ומכבצבת, מתעלמת ומבצבצת. לא תמול נתעוררה; זה כמה וכמה שנים דנים בה אחדים מבעלי ההשפעה שבבני עמנו כאן, פעמים בחשאי ופעמים בקולי-קולות, וכל טרחתם שטרחו יצאה עד עתה לבטלה. בשעת בחירת נשיא ש„שעת הדין" היא ובני-אדם עשויים לגבות אז את חובותיהם לשעבר ולתבוע את תביעותיהם לעתיד, היו אחינו אלה משמיעים את קולם „על הפספורטים" ודורשים ומוחים, והיו מבטיחים להם להשתדל, להכל תחבולות וכו', וכו'. התובעים היו מתנחמים בהבטחות טובות אלה ומשתתקים— והשאלה היתה משתקעת. אלא כיון שבאה שעת-כושר חדשה, מיד היתה המכה שבה ומבצבצת, מבצבצת ומתעלמת לרגלי הבטחות חדשות,—וחוזר חלילה.

שאלה זו לא היתה בתחלתה שאלה פנימית, הנוגעת לכל יהודי במדינתנו ומענינת אותו. כי באמת מה איכפת להם לרוב אחינו אשר באמריקה, אם לא יהיו רשאים לבוא לרוסיה, לאותה ארץ, אשר הקיאה אותם מתוכה, ארץ אשר מוכרחים היו לעזבה לבלי שוב אליה עוד? רק היהודים האשכנזים העשירים ובעלי העסקים, אותם היהודים, שכאן קוראים להם „יאהודים" בפתח, רק הם היו נוגעים בדבר בשביל משאם-ומתנם שברוסיה, והם הם שמשמשו כפעם בפעם במקום המכה.

אולם כל זמן שרק היהודים בלבד לחמו „מלחמת הפספורטים", לא קרבו את פתרונה של השאלה כמעט כלל. הם אמנם דרשו ותבעו מאת ממשלת אמריקה, שתבטל את ברית-המסחר, שכרתה עם רוסיה בשנת 1832 ואשר על פיה נתחיבה כל אחת מבעלות הברית לפתוח את שעריה לפני אזרחי חברתה, יהיו מי שיהיו, בלי שום הגבלות. אבל הנתבעת, ממשלת אמריקה, לא נענתה לתובעים ולא עשתה כלום כדי להגן על נתיניה היהודים. וכי אפשר לה לבוא בריב בשביל דבר „מועט" שכזה?

רק בימים האחרונים עוררה „שאלת הפספורטים" תנועה עצומה, שלבשה צורה אחרת לגמרי. תחת אשר עד עתה עסקו בה רק יהודים, עתה התחילו שמים לב לה—ככת השפעתם של היהודים—גם רבים מן האמריקנים עצמם ויעשוה לשאלה אמריקנית טהורה. לתכלית זו נוסד ועד מיוחד, שבו משתתפים אנשים מפורסמים בעלי-השפעה ויכולת, ובתוכם גם 26 גוברנרים (נשיאי מדינות של ארצות-הברית), ששנים מהם עתידה מפלגת הדמוקרטים להעמיד בשנה הבאה בתור קנדידטים בשעת בחירות נשיא, סינטורים, צירי הקונגרס, צירי הפרלמנטים של המדינות השונות, עתונאים, מיליונרים, וכו' וכו'. חברי הועד מסרו מודעה בפרוש, כי לא לעשות חסד עם יהודים כונתם, אלא זוהי כונתם — להגן על זכיותיהם של אזרחים אמריקנים, שנפגמו על ידי ממשלת רוסיה. הועד הזה—מפני ששמו ארוך קצת, לפיכך נקרא לו בקצור „ועד האזרחים" — כבר הספיק במשך ימי קיומו המעטים לעשות הרבה. הוא עורר תעמולה חזקה בעתונות ובצבור, ערך רזולוציות שונות כלפי הממשלה, אסף אספות גדולות שונות וכו' וכו'. והגיע הדבר לידי כך, עד שבעת האחרונה אין לך כאן שאלה חשובה משאלת הפספורטים, והכל מדברים בה. עבודת הועד הביאה כבר גם לידי תוצאות ממשיות במקצת. מי שהיה נשיא ארצות-הברית, תיאודור רוזבלט, פרסם מאמר חריף על אדות שאלת הפספורטים והציע למסור את הסכסוך הזה לבית הדין האינטרנציונלי שבהאג. המאמר הזה הטיל סער רב בעתונות ועשה רושם גדול, אעפ"י שיש אומרים, כי כונת רוזבלט היתה לדחות את השאלה עד לאחר הבחירות הבאות, למען לא תהיה למפגע ב„יום-דין". בועידה, שקרא הועד בשבוע שעבר, הודיעו, כי שלש מאות צירי הקונגרס הביעו את הסכמתם ורצונם, שתפר הממשלה את בריתה עם רוסיה. 300 צירים הם רובו של הקונגרס, ואפשר לשער את אשר יוחלט בנוגע לשאלה זו בקונגרס, העומד להפתח בחדש דצמבר. ולא עוד אלא שזה עתה נתפוצצה פתאם פצצה שקולה בשמע מסוף אמריקה ועד סופה. המיליונר הפילנטרופ הידוע,

ה' יעקב שיף, גלה באספה חשובה, שנקראה לשם כך, את כל הכרכורים והערמומיות של ממשלת טאפט, אשר בקשה תמיד להפטר מכל מעשה, שיש בו באמת משום עשית תוכה בנוגע לזכיותיהם של יהודי אמריקה. סבת הדבר ופרטי המעשים, כפי מה שבארם שיף ע"י הוכחות ברורות, ארוכים הם ולא במכתבי זה מקומם. שיף מסר מודעה, כי היהודים בעלי־ההשפעה, שעזרו תמיד בכל כחם, בכסף ו„בדעות", למפלגה הרפובליקנית והועילו במדה לא מועטה כי יבחר טאפט,—לא יוסיפו עוד בעתיד לעשות כך בבחירות הבאות בגלל ההתיחסות המגונה של ממשלת טאפט ל„שאלת הפספורטים". היהודים האלה, אמר שיף, החליטו לעשות את כל מה שבידם, כדי שלא תעמד הקנדידטורה של טאפט, ואם רצונם זה לא יעלה בידם והרפובליקנים יעמידו את הקנדידטורה של טאפט, אז יעבדו בכל תוקף לטובת קנדידטם של הדמוקרטים. הבקי בפוליטיקה של ארצות־הברית הוא יבין, במה גדול הוא הערך, שיש לאזהרתו זו של שיף, ועד כמה יכולה היא להשפיע על פתרון השאלה. צריך לזכור, כי בגלל סבות כלכליות ומדיניות שונות תש עכשיו כחה של המפלגה הרפובליקנית, שבידה היה נתון שלטון הממשלה זה רבות בשנים, ולפיכך היא אוזרת את כל כחותיה לנצח בבחירות הבאות. אבל נצחונה מוטל בספק גדול, ולפיכך יקר לה מאד כח מדיני איתן כזה של היהודים, התופסים מקום חשוב מאד בתוך המפלגות המדיניות.

דברי שיף הטילו סערה אל תוך הצבור. העתונות האמריקנית נפלה בחשק מיוחד על ד„התיכה השמנה" הזאת ועשתה ממנה סנסציה מרעישה.

בעידן־ריתחא זה התחילו גם האורדנים הגדולים שלנו (ההסתדריות הגדולות לשם עזרה חמרית וטובת הכלל) לעשות מעשה. שנים מן הידועים, „ברית שלום" ו„אהבת ישראל", כבר שלחו חוזרים לרבבות חבריהם והטילו עליהם חובות שונות. למשל: שישלחו איש איש ממקומו דרישה נמרצה לציר הקונגרס מן הגליל שלו, כי יחוה את דעתו לחיוב בשעת ברור שאלת הפספורטים בקונגרס, וכדומה. העתונים היהודים מדפיסים יום־יום לתכלית זו טופס קבוע, שצריך לתלשו ולשלחו אל צירי הקונגרס. אספות מתאספות זו אחר זו, ובכל אחת מחליטים החלטות, קובעים רזולוציות, וכו'. גם שאר האורדנים והאגודות הגדולות שלנו עומדים לעשות כחבריהם.

„הועד האמריקני היהודי", שכולו בעלי־הון, תקיפים וידועים בקרב יהודי אמריקה, אותו הועד, שהיה הראשון לעורר שאלת הפספורטים בפומבי, ומאז ועד עתה הוא עובד במקצוע זה במרץ מיוחד, החליט באספתו השנתית, שהיתה זה עתה, להתאחד עם שאר החברות ולעבוד שכם אחד, כי ממשלתנו תסתלק מאמנתה עם רוסיה, אם זו תוסיף לנעול שער בפני יהודים אזרחי ארצות הברית.

ואף הכהנים הנוצרים התערבו בדבר. הם התאספו לאספה גדולה ונאמו נאומים נלהבים וספרו דרך־אגב בשבח בני ישראל וקבעו לבסוף רזולוציות מלאות מחאה וחרון.

אין לך יום, שאינו מביא איזו חדשה בתנועה הזאת, שהקיפה עתה את מדינתנו, בפרט את חלקה המזרחי, מושבם של רוב אחינו.

„ועד האורחים" הנזכר קורא לאספת־מחאה רבתי־עם בששי בדצמבר, באולם היותר גדול שבניו־יורק. באספה זו ישאו נאומים אנשים מגדולי האומה האמריקנית, אנשים שדבורם מכריע. כמעט כל הנואמים יהיו נוצרים. בין הנואמים יהיה רק יהודי אחד או שנים. הכונה היא—שלא ליתן פתחון־פה לאמר, כי „שאלת הפספורטים" כולה אינה אלא שאלה של יהודים בלבד. לאספה זו מחכים פה בענין רב, משום שעתידה היא לעשות רושם גדול.

ברי לנו, כי „שאלת הפספורטים" תשמש אחד מן העקרים (מה שקוראים כאן „אישיו") במלחמת־הבחירות הבאה, שעתידה להיות, כאמור, מלחמה קשה עד מאד.

עפ"י האמור למעלה אפשר, כמדומני, לעמוד על הצורה הרצויה, שלבשה עכשיו השאלה הזאת. ויש מנבאים, ששעת הפתרון קרובה סוף סוף לבוא. אבל כל האומר, שיש כאן רק שאלה בדבר התרת הכניסה לרוסיה ליהודים, שיש להם צורך לנסוע לשם ואינם יכולים, — כל האומר כך, אינו אלא טועה. לא זה העיקר. בעבור זה בלבד לא היה קם הרעש הגדול. יש באן תוכן יותר עמוק ויותר רחב. דברי כנסת־ישראל שבאמריקה מצאו כאן מקום לחזק את כחם הפוליטי, לבסס מעמדם של כלל היהודים באמריקה, להראות לכל, שצריך להתחשב עם כחנו ולהגן על זכיותינו. השפעה לא מועטה השפיע לטובה גם הזרם הלאומי הציוני, גדולינו תובעים את עלבוננו לא בדרך ההתרפסות והשתדלנות הידועה; בקול רם ובקומה זקופה ובהכרה עצמית, יהודית לאומית, תובעים הם מה שתובעים. הדבר הזה הגדיל הרבה את ערכנו בעיני שכנינו, שלא היו רגילים בכך עד עכשיו. עסקנינו רוצים עתה לעבוד בפוליטיקה כחור יהודים ולדרוש תמיד בטובתו של כלל ישראל שבאמריקה. עסקנינו נפקחו עיניהם וראו, כי אכן כח איתן הם, כי לכשירצו יכולים הם לעשות גדולות להרמת מצבו המדיני והלאומי של עמנו באמריקה.

וגם הם, האמריקנים הגדולים והטובים, העומדים עתה לנו בשעת דחקנו, כונות אחרות ושונות יש להם בדבר. הכונה הראשונה היא—להטות את היהודים אליהם בשעת בחירות, לרכוש את אמונם ותמיכתם של היהודים. והא ראיה: כל התנועה הגדולה הזאת נעורה סמוך לבחירות. זו ועוד אחרת: רבים מבעלי־הכח אין דעתם נוחה מממשלת טאפט, וכאן מצאו הזדמנות רצויה להדגיש את רפיונה וחוסר־כשרונה. ואחרונה אחרונה חשובה: בין אלה אשר קשרו עתה את ה„מלחמה" הזאת יש באמת אנשים מצוינים, אנשי־לב ונפש, אוהבי־אדם, שהתמרמרותם גדלה זה כמה למראה כל העול הנעשה לנו, ובזה הם רוצים להבליט את יחסם לעושי העול והמכשירים אותו.

איך שהוא, ו„שאלת הפספורטים" היתה הפעם באמריקה לשאלה בוערת ממש, ואנו אין לנו אלא לחכות לתוצאות הטובות, שלפי הנראה בוא תבאנה.

דניאל פרסקי.

ניו־יורק, כ"ח חשון, תרע"ב.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרֶכֶת.

זה כשתי שנים שהתחיל מרחף בחללו של עולמנו הקול, המכריז על יצירת ההסתדרות העברית. יסודה של יצירה זו היא השאיפה של טובי עמנו לשמור על קנינינו הרוחניים, על סגולותינו הלאומיות ועל תרבותנו העתיקה, שבגללם היה עמנו לחטיבה מיוחדת בעולם והועמד בשורה הראשונה של העמים הקולטוריים. שאיפה זו כבר התחילה מתגשמת בחיים. בכמה מקומות עושים נסיונות להתחיל בפעולות ומעשים. כבר נוסדו אגודות של ההסתדרות העברית, כבר מורגש הדופק של עורק החיים, המעיד על תסיסה של תחיה, שמזעזעת את האומה.

אולם עדיין לא נתבררו כהוגן לא המטרות הראשיות, שהציבו להם החלוצים הראשונים, ולא הדרכים, שבהן ילכו כל הרוצים לעזור להתגשמותן של המטרות ההן. לכן רואים הח"מ חובה לעצמם להעיר על הדברים האלה:

א) היסוד הראשי לתחית תרבותנו היא תחיתה של הלשון העברית. אי־אפשר להכנס אל היכל־תרבותנו העתיקה בלי מפתחה היחיד — שהיא הספרות העברית.

ב) כל־זמן שהלשון העברית לא תהיה לשון־מדוברת, לא תצויר כלל תחיתה של לשון זו, כי כל־זמן שתהא לשון זו משמשת רק בתפלות ואפילו גם בספרות ובכתב, עדיין אין בכחה להיות לשון המאגדת והמחברת את כל אישי האומה לעם אחד; ולא עוד, אלא שדוקא בתור לשון מדוברת עלולה הלשון העברית להתחבב על אותן השדרות בעמנו במזרח אירופה ובמערבה, שנתרחקו מעל היהודים והיהדות.

ג) הפצת הספרות העברית העתיקה והחדשה היא אחד היסודות היותר חשובים, שעליהם תהיה נבנית תחית הלשון העברית והתרבות הישראלית. דרושה התאמצות יתירה, כדי להפיץ את הספרים היוצאים מדי פעם בפעם, ובלי התאמצות זו, בלי יצירת תנאים נוחים למטרת זו, אין הספרות מתפשטת כראוי, אין היא נעשית מפורסמת ופופוליארית במדה מספיקה, ולפיכך עלינו להשתדל, שהספרות שלנו תתפשט ותתרחב בתוך כל שדרות עמנו ע"י התקנת שוק של ספרים וע"י קביעת תנאים רצוים לקונים. זאת ועוד אחרת: טובי הסופרים שבנו אינם מוצאים להם הוצאות ספרים, שיקנו את חבוריהם על־מנת להוציאם לאור, מפני שאין המוציאים לאור בטוחים בהפצת הספרים ההם. ועל כן עלינו ליסד הוצאת־ספרים צבורית בעלת־הון, שהיא לא תתחשב כל־כך עם הריוח, בשביל בעלי־המניות שלה, כי אם עם התועלת שתביא ללשוננו ולתרבותנו בכלל.

ד) חנוך הבנים והבנות. כבר דברו והורו ודברו על

החנוך הפרוע של הבנים, על חסרון גני־ילדים, שבהם יסתגלו הילדים ללשון העברית בתור לשון־הדבור, על חסרון שעורי ערב לבני־הנעורים. לגדולים, שרק הם יכולים היו לעכב בעד התפשטות העם־הארציות, על חסרון ספרי־למוד מחוברים ע"י מומחים לדבר וספרי־קריאה לבני־הנעורים, ועל הכל: על חסרון בתי־ספר בערים ועיירות, חסרון שהוא כ"כ מורגש בעת האחרונה, אחרי נעילת השערים בבתי־הספר התיכונים והנמוכים הכלליים. ואולם הדבר היותר מכאיב, ושבכל־זאת אינם מתבוננים אליו, זהו חסרון חנוך לאומי בשביל הבנות. הן זה דורות אחדים רצופים, שעמנו לא השתדל כלל לחנך את הבנות על התרבות העברית. וע"כ פרשו בנות־ישראל והטמיעו את עצמן בסביבה הזרה ונצמדו אל הספרות הכללית, ואת עמן ואת תרבותו לא הכירו, והבנות האלה הן שתהיינה לאמות לדור הבא, וחנוכו של הדור הבא יצטמצם בידי מחנכות, שאין להן שום מושג מן התרבות העברית ומסגולותיה, ואין פלא אם בתנאים כאלה חנוך הבנים לא יהיה עולה יפה.

ה) חנוך של מורים ומורות. כדי לתת חנוך לאומי מתוקן לבנינו ולבנותינו, צריך שיהיו לנו מורים ומורות מומחים ומצוינים, שקבלו חנוך מסודר במקצוע זה, מורים ומורות, היודעים היטב את תפקידם והמסורים בכל לבם אל עבודתם הלאומית, ואולם אין לנו עדיין מורים ומורות במדה מספקת שתהיינה להם כל המעלות שמנינו, אין לנו אינסטיטוטים, שמהם יכולים יהיו לצאת מורים ומורות משובחים, וזוהי שאלה, הדורשת לה פתרונים מאת כל אלה, שהחנוך הלאומי וידיעת לשוננו ותרבותנו יקרים להם. והנה מרכז ההסתדרות ללשון ולתרבות העברית בברלין השתדל כבר ליסד את סניפי ההסתדרות בכל העולם כולו, ובמכתביו החוזרים עורר את הסניפים ואת הועדים הארציים להשתדל ולהרחיב את ידיעת הלשון העברית ואת התרבות הישראלית, ולהרחיב את הדבור העברי בין בני עמנו, ואולם כדי שנוכל לשמש בלשוננו לדבור יום־יומי, נחוץ לגלות את כל המלים הצפונות עדיין בתלמוד ובמדרש, וכן נחוץ לברוא מלים ומבטאים חדשים, ושמות להמושגים הרבים, שנתחדשו בזיים. ועל־כן מצא המרכז לחובה לעצמו לתת את היכולת לסדר בארץ־ישראל ועד לשוני, אשר בו ישתתפו חכמים וסופרים ידועים בארץ ובחוץ־לארץ, ומזמן לזמן יוציא הועד מלונים מיוחדים לכינוי הצמחים, החיות, העופות, המלבושים ולכלי־הבית ולכל המושגים, שאין להם עדיין שמות קבועים בלשון העברית. בארץ־ישראל קיימת זה כשש שנים אגודת מורים עבריים, אשר כבר הצטיינה בעבודתה, והוציאה לאור ספרים טובים ומועילים בשביל המורים ובשביל בני־הנעורים; ואולם זקוקה האגודה הזאת לאמצעים מהוגנים, וכבר התבוננו לזה במרכז ההסתדרות העברית. ביחוד הטיל המרכז על עצמו את האיניציאטיבה לסדר הוצאת־ספרים גדולה בשם „תחיה“, אשר כבר רבו התומכים בה. אנשים מפורסמים מגדולי־המדע נכנסו בימים האחרונים אל הועד המסדר של הוצאת ספרים ההיא, כדי להתחיל את עבודת המוסד בלי איחור. אלה הן ההתחלות, שנעשו על־ידי המרכז בברלין ועל־ידי המרכזים האחרים; וכרוזם מצא הד בלבות בני עמנו בכל הארצות, וידיעת הלשון העברית הועמדה על הפרק לא רק בארצות שבזן עצמו האוכלוסין מבני עמנו, אלא אפילו במערב אירופה, שמספר היהודים שם הוא מועט לפי־הערך, ובכל המקומות אשר הגיעו אליהם דברי המרכזים וכרוזיהם השתדלו החברים להנהיג את הלשון העברית בתור לשון הדבור, ובמדה ידועה עלה זה בידם, עד שבקונגרס הציוני העשירי בבאזיליה דברו הרבה עברית, וישיבה אחת היתה כולה בלשון העברית. ואולם כדי להעמיד את שאלת התחיה הרוחנית במלוא היקפה על סדר היום וכדי לעורר את הצבור שלנו במובן היותר רחב, על מנת להשיג את האמצעים הגדולים, הדרושים ליסוד כל המוסדות הנחוצים, מתעתדת ההסתדרות העברית לקרוא כנסיה עברית באחת מארצות המערב, אשר אליה יבאו כל בחירי עמנו, ומאותה הבמה הגבוהה ישמיעו גדולי המדע והוגי הדעות שבנו קריאה גדולה אל העם ליסד פונד בעל הון הגון לקולטורה, ומשם יצאו קוי האורה אל כל המקומות, אשר בהם בני עמנו נפוצים, להאיר את הדרך ולחמם את הלבבות. אולם כל מה שחושבת ההסתדרות העברית לעשות, יעלה בידה רק אז, כשכל שדרות עמנו כולן יתמכו בה ברוח ובחומר. גם התבססותם של הועד הלשוני ואגודת המורים בא"י, גם יסוד הוצאת ספרים „תחיה“. ואולי גם איזה מוסד למכירת ספרים בתנאים נוחים וקלים, ועל־אחת־כמה־וכמה יסוד אינסטיטוטים למורים, למורות ולגננות. כל אלה אי־אפשר להם להתגשם ע"י המרכזים כל־זמן, שלא יעזרו בני־עמנו בכל מקומות מושבותיהם עזרה חשובה ומסוימת. גם לקריאת הכנסיה הקולטורית, הנחוצה לנו כל־כך לתכלית הגשמת המפעלים הנזכרים, בודאי שתהיה דרושה השתתפותם של בעלי־ההון שלנו, ואין שום ספק שבני עמנו יהיו נתבעים ונותנים. אלא שכל הדברים האלה אינם פוטרים גם אותנו, בני הערים והעיירות השונות מלעבוד מצדנו עבודה חרוצה ואינטינסיבית לשם תחית הלשון והתרבות העברית. בכל עיר ועיירה עלינו להתחבר ברשיון השלטונים לאגודות בשביל ללמוד וללמד את הלשון העברית ולהפיץ את ידיעתה בין כל שדרות העם ע"י עריכת שעורי־ערב לגדולים, יסוד חדרים בשביל נערים ובשביל נערות וגני ילדים, הכל לפי התנאים המיוחדים שבכל מקום ומקום; ולא זו בלבד, אלא שחוב קדוש מוטל עלינו בעצמנו לקנות, עד כמה שיש ביכלתנו, את הספרים העבריים, היוצאים ואשר כבר יצאו לאור, ולהשתדל להמציא קונים לספרים העבריים, להמציא את הספרים העבריים לכל אלה שהם יכולים לקנותם, לכונן ביבליותיקאות עבריות שלמות בבתיהם של אלו ולהפיץ את העתונים העבריים, היוצאים לאור בארצות הגולה ובארץ־ישראל, ועל־אחת־כמה־וכמה שעל כל חבר מההסתדרות העברית מוטלת החובה לחתום בעצמו על העתונים העבריים. והלשון העברית בתור לשון הדבור היום־יומי צריכה להתפשט על־ידינו יותר ויותר, עד שתהיה ללשון חיה במלא המובן, ואז תתחבב יותר ויותר על בני הנעורים.

האדריסה למכתבים:

Кiевъ, почт. ящ. 188. „Эзро“.

הרינו חותמים בחודש כסלו שנת התרע"ב: יעקב אלישקובסקי (רב העדה); אברהם ברלינר; משה גוטסמאן; הלל זלאטופולסקי; סגן עו"ד מושבע מ. י. יודין; אברהם כהנא; יהושע מרגולין; ד"ר י. סלונים; מרדכי פולינקובסקי; אליעזר אליהו פרידמאן; משה קאמיונסקי, משה רוזנבלאט.

בציונות.

איתנו מודיעים, כי האספה הכללית הסדורית של חובבי־ציון תהיה באודיסה בימים הראשונים לחודש פברואר של שנת 1912.

מר מ. שינקין בא מארץ־ישראל לרוסיה. דעתו לסדר ברוסיה קבוצים של אנשים פרטים, הרוצים לקנות לעצמם קרקעות בארץ־ישראל. למר שינקין אפשר לפנות אם עפ"י האדריסה של מר א. אוסישקין באודיסה (Херсонская 44) או עפ"י האדריסה של מר ב. גולדברג בווילנה Александр. бульваръ 18.

חבר הועה"פ המצומצם, הד"ר שמריהו לוין, יצא יחד עם מזכירה של ההסתדרות הציונית, מר ק' בלומנפלד, לגליציה על מנת להשאר שם שבועות אחדים ולהשתתף באספות, העתידות להערך ע"י ההסתדרות הגליצאית ולדון עם מנהלי הציונות בגליציה ע"ד צרכי סדור הכחות. הד"ר לוין נאם עד עתה באספות־עם גדולות ברזישוב, קראקוי ולמברג. מלמברג יצא לפרשמישל, יארוסלוי וסטניסלוי. מר בלומפלד נשא גם הוא נאומים אחדים.

— קודם צאת חבר הועה"פ המצומצם, הד"ר אב' יעקבסון, לקושטא הרצה באגודת הציונים של מערב ברלין ע"ד עקרי הפוליטיקה הציונית.

מזכירה של ההסתדרות הציונית בגרמניה עובר עכשיו למסעיו בגרמניה ומחזק בכל מקום בואו את האגודות הציוניות ומסדר את העבודה הציונית.

— בגטבורג (שודיה) נוסדה לפני ימים מועטים אגודה ציונית. נספחו

על האגודה 45 איש. רבת של הערה הר"ר קוף אין דעתו ניחה מיסוד אגודה ציונית בעירו.

— כפוזן היתה ועידה לציוני גליל פוזן ומערב פרוסיה. הועידה החליטה לתמוך בהנהגה החדשה המרכזית של ההסתדרות ע"י הגברת העבודה הציונית לכל סעיפיה.

ההנהגה של חברה להכשרת הישוב מודיעה, כי היא מוסיפה למכור את מניות החברה והיא מבקשת את כל הציונים לעזור לה בעבודתה זאת. חברה להכשרת הישוב הולכת ונעשית לעינינו אחד הגורמים הגדולים להגברת עבודת הישוב בארץ־ישראל. מחיר המניות של החברה: מנית מיסדים — 475 רוב' (50 לי"ש); מנית בעלים 9.50 רוב' (1 לי"ש); מניה סתמית 10.22 רוב'. אין מניות נמכרות בתשלומין לשעורים. מניות מיסדים ומניות בעלים נשלחות מלונדון לאחר קבלת כל מחירן בשלמות. מניות סתמיות נשלחות גם מווילנה לאחר קבלת דמי־קדימה של שני רוב' לכה"פ. המותר נזקף על המשלוח. פרוספקטים עבריים יהודיים ורוסיים ע"ד חברת ההכשרה נשלחים חנם לכל דורש. האדריסה: ב. גולדברג, ווילנה Александр. Бульваръ, 18.

ההנהגה המרכזית של הקרן־הלאומית מודיעה, כי החליטה לפנות אל כל הבנקים של יהודים בגליציה בהצעה, כי בעשותם עתה את חשבון שנתם יקדישו סכום ידוע לקרן הלאומית; לפיכך מבקשת ההנהגה מאת כל מורשי הקרן־הלאומית בגליציה, כי איש איש מהם יודיע לה תיכף את אדריסות הבנקים ומוסדות ההלואה של יהודים אשר בעירו.

— בשבוע שעבר נאספו לטובת הקרן הלאומית 8384,13 מרק; הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4159.

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

הפועלים היהודים שבפתח־תקוה יסדו לעצמם אגודה („אחוה") לשם יסוד מושב־פועלים חרש בדמות עין־גנים ג"כ סמוך לפתח־תקוה. לחברי האגודה מתקבלים פועלים היודעים את הארץ ובקיאים בתנאי העבודה בה, חיים על עבודתם בלי שום תמיכה מן החוץ ועובדים בארץ־ישראל זה שנה ומחצה לכה"פ.

— בעוד שבועים יתברר משפטם של פועלי מרחביה (פולה), הנתונים בבית־האסורים בעכו, לרגלי רציחת הערבי, שסדר בשעתה את ההתנפלות על המושבה.

— עבודת השמירה שעובדים יהודים הולכת וקונה לה שם טוב בארץ־ישראל. ברחבות באו לידי החלטה, שהשומרים הערבים גורמים רעה גדולה להמושבה, אחרי אשר השומרים עצמם הם החיבים בכל הגנבות. לפיכך הוחלט להסיר את השומרים הערבים ממשמרתם ולהעמיד שומרים יהודים תחתיהם; גם בקוסטיניה העמידו עתה שומרים יהודים. ומעשה המושבות נעשה דוגמא גם לערים. הנה כן העמידו להן שכונות יהודיות אחדות בירושלים שומרים יהודים במקום השומרים הערבים, וכפי הנראה תעשינה כך גם יתר השכונות היהודיות.

— בעתונים היוצאים בירושלים נדפסה ידיעה זו: אחד מחובבי־ציון ברוסיה אומר להלוות סכום של עשרים אלף פרנק, כדי לקנות קרקע ביפו ולבנות שכונה עברית חדשה לבעלי־מלאכה; השכונה תקרא על שמו של הרמ"ל ליליענבלום; בעלי הבתים ישלמו את חובם להמלוה במשך עשר שנה.

— בפתח־תקוה יסדו בעלי־המלאכה אגודה לעצמם וקראו לה „אחיעזר". תעודת האגודה להגן על עניני חבריה ולהשתדל בכלל, שיהיה לבעלי־המלאכה בת משפיע במושבה.

— כמו שהודענו, כבר התחילה בארץ־ישראל עונת משלוח תפוחי־זהב לחו"ל. יום יום מביאים אל חוף יפו תיבות תפוחי־זהב למאות ולאלפים מן המושבות ומן הפרדסים שמסביב לעיר עצמה.

הבקיאים בדבר משערים, שהשנה תהיה שנת ברכה מרובה לסחר תפוחי־זהב.

— בימים אלה עלה ליפו מרובנה (רוסיה) הד"ר יחזקאל אוירבוך, מטרת עליתו — ליסד בארץ ישראל סנטוריה לחולי השחפת. מר אוירבוך קנה כבר אחוזת קרקע הגונה סמוך לתל־אביב לצורך מוסדו, וכשיקבל מאת הרשות את הרשיון הדרוש יתחיל לבנות את הבנינים.

— עסקני חיפה החליטו לבנות בעיר, שכבר יש בה ערך שלשת אלפים יהודים, בית־הכנסת לעדה, כדי שלא יהיה צורך ביסוד „מנינים" שונים ולא תחלק הקהלה עדות עדות. הועד שנוסד לשם זה עתיד להוציא שטרי־גורל בני עשרים פרנק. אחד מקוני השטרות יזכה בכל הסכום ועל שמו יקרא הקרקע של הבית. האדריסה של הועד היא: Joseph Lipschitz, Haifa

— מרת שולמית רופין הוציאה בחוברת מיוחדה את הדוה"ח והתכנית של בית־הספר למוסיקה אשר יסדה בנובמבר 1910 ביפו. בחוברת האמורה אנו מוצאים את הידיעות האלה:

בביה"ס היו בשנת החשבון שני מורים ושתי מורות, אשר למדו לתלמידים ולתלמידות זמרה בפה וניגון בפסנתר, כנור ובטנון. במשך השנה נכנסו לביה"ס 75 תלמידים ותלמידות. יצאו במשך שנת הלמודים 22 ונשארו איפוא בסוף השנה 53 תלמידים ותלמידות. מהם 40 ילידי א"י ו־13 ילידי חו"ל.

ע"י התלמידים ומקהלת בית־הספר נערך נשף־תרגילים של פומבי. כיוצא בזה נערכו ע"י התלמידים בחינות של פומבי.

שנת הלמודים החדשה, כלומר השניה, התחילה בז' חשון תרע"ב ותגמר בי"ח אב תרע"ב. — שכר הלמוד מתחיל בסכום של 120 פר' לשנה בקורס למתחילים ועולה עד 300 פר' לשנה בקורס דרביעי, העליון. את השכר חיבים התלמידים לפרוע בארבעה זמנים בסכומים שוים.

עכשיו פותחת מרת רופין בבית־הספר למוסיקה גם בירושלים.

— מספר התלמידים והתלמידות בגימנסית העברית ביפו הגיע בתחלת שנת הלמודים הזאת עד 300 נפש. — ב„תחכמוני" היה מספר התלמידים בסוף שנת הלמודים שעברה 196 נפש.

— הבנק של חברת אנגליה־פלשתינה נדב 1000 פר' ל„חצי־הירח האדום" (מעין „הצלב האדום") לטובת הטורקים, שנפצעו במלחמה בטריפוליס. בירושלים נאספו עד עתה לטובת „חצי־הירח האדום" ערך 17000 פרנק.

— זה לא כבר נוסדה אגודה מיוחדה על מנת לנצל את האוצרות הטמונים במעבה האדמה במזרח הירדן. אגודה זו שתי קבוצות יש בה — אחת של סורים, שבראשם עומדת פירמה גרמנית, ואחת של אנגלים. קבוצת הסורים קבלה קונצסיה לנצל את מקורות הנפט והפוספט במזרח הירדן ועוד בשנה העברה חזרה אחרי קפיטלים אירופאים, וביחוד בקשה למצוא בגרמניה את ההון הדרוש לעסקיה, אלא שבקשה ולא מצאה. אבל עתה עלה בידי בעלי הקונצסיה למצוא באנגליה את ההון הדרוש. אפשר שהעבודה תתחיל עוד בחורף זה. השטח, אשר אליו תתיחס הקונצסיה, נמצא מדרום לדרעא (התחנה המשמשת פרשת דרכים למסה"ב ההדזסית, ומשם פונה דרך אחת לדמשק והשניה למדינה) ועד ים המלח. משום שבשעת נצול פוספטים נבדלים חמרים שונים המוכים לזבול קרקעות יש לקוות, כי עם התחלת העבודה יוכלו אכרי ארץ ישראל להשיג מינים שונים של זבל מלאכותי במחיר לא רב.

— בימים אלה יתחיל בנין מסה"ב מחיפה לעכו. לפירמה אחת של גרמנים בחיפה נמסר בקבלנות בנין של קצת בתי־נתיבות.

— בחיפה פסק התולי־רע לגמרי.

— בארץ ישראל גברה בימים האחרונים היציאה לארצות אחרות. יוצאים לא רק יהודים, כי אם גם נוצרים ומושלמים. לפי דברי עתוני ירושלים יצאו את הארץ בשני השבועות האחרונים לא פחות מחמש מאות איש. עתוני ארץ־ישראל דנים על סבות היציאה, אך עוד טרם באו לכלל דעה אחת בנידון זה.

— המלחמה השפיעה לרעה על מצב העסקים בכל מדינת טורקיה וגם על ארץ־ישראל. מירושלים מודיעים, כי שם הולך ומתגבר המשבר. העסקים נתמעטו במדה מרובה ונוסף לזה הרי הפירמות שבחוץ־לארץ נמנעות בשעת חירום זו מלהקיף לסוחרי ירושלים, וקשה הוא המצב.

— דעתה של חברת האניות המצריות נוטה לקבוע מעתה משא־ומתן יותר תדירי בין מצרים וארץ־ישראל. לתכלית זו אומרת ההנהגה של החברה לשלוח שבוע שבוע שלש אניות מהירות מפורט סעיד ליפו ולחיפה.

— עתוני ארץ־ישראל מודיעים, כי סוכנות „ריטר" אומרת לפתוח סניף בירושלים. באופן כזה לא יצטרכו עוד בני ארץ־ישראל לחכות לטלגרמות כי תבאנה ממצרים אלא יקבלון יום יום בא"י גופה.

ברוסיה.

השלטון העצמי בפולין. ביום החמישי נתכררה בדומת־הממלכה ההצעה לתת שלטון-עצמי לערי פולין. כידוע, קבעה הממשלה בהצעתה הגבלות שונות ליהודים. תהגבלות הללו הביאו לידי וכוחים ברומה, ראשונה טען כנגד ההגבלות ליהודים הגראף אובארוב בשם הפרוגרסיסטים; ואחריו—הדפוטט הקראי מאסלניקוב. בשם קבוצת הטרודוביקים צדד הדיפוטט בולאט בזכיות היהודים ואמר, כי ההגבלות עלולות לסייע הרבה לתגבורת השנאה הלאומית.

הדפוטט ניסלוביץ הוכיח, כי במקום שאין היהודים משתתפים בשלטון העיר, שם הולך משק העיר ומתדלדל. הוא הציע, כי יקבעו בחירות פרופורציונאליות, היינו, כי לכל לאום יהיו באי-כח בשלטון העיר בהתאם אל מספר של אוכלוסיו. גם זה אמר ניסלוביץ, כי הפולנים, שאינם מתנגדים להגבלות אלו, מוכיחים במעשיהם, כי הם מחוים את דעתם בעד שווי זכיות היהודים רק בשעה שהם רואים בזה תועלת לעצמם.

הימני בארון צ׳ירקאסוב אמר, כי היהודים נסבלים במדינה בהכרת בתור רעה הקבועה בחיים. הפולנים יורעים את היהודים ולפיכך הם מתנגדים אל ההגבלות, שקובעת הממשלה להם.

הגנרל באביאנסקי (פולני, השייך למפלגת הקדאים) אומר, כי הרוב המכריע של האינטליגנטים הפולנים ודאי שדעתם נוטה לשווי־זכיותיהם של היהודים, ואם אין הפולנים מביעים את התנגדותם להגבלות היהודים, הם עושים זאת רק משום שהם רוצים, שתתקבל ההצעה תיכף, כי שלטון־עצמי נחוץ מאד לערי פולין, ומסבת זו לא מיחו הפולנים גם כנגד הגבלות זכיותיה של הלשון הפולנית.

הדיפוטאט הפולני יארונסקי מודיע בשם הקולה הפולנית, כי היא מוכרחת עתה להסכים להגבלות הנעשות ליהודים. בפולין ברוסיה מוגבלים עתה היהודים בזכיותינו, ואם יתנו להם שווי־זכיות גמור בפולין; יבאו לשם בהמון מרוסיה ומתוך כך תעשה שאלת היהודים בפולין קשה וסבוכה עוד יותר משל עכשיו.

הדפוטט פרידמן אמר, כי ההגבלות ליהודים, הנמצאים בערי פולין בשיעור של ארבעים אחוזים, תעוררנה בלבם רגשי צער וכעס. הפולנים, שהם הרוב, במלכות פולין, אינם צריכים להגן על אינטרסיהם בדרכים כאלה.

הדפוטט בילואוסוב מודיע בשם הסוציאל־דימוקרטים, כי הם יחוו את דעתם כנגד הצעת־החוק בשביל ההגבלות, שהיא קובעת ליהודים.

בטרם שהעמידו את ההצעה למנין הדעות דבר הדפוטט פרידמן עוד הפעם ואמר, כי הפולנים, שלא נתנו ליהודי פולין אפילו דפוטט אחד משלהם בכל שלש הדומות, אעפ״י שמספר היהודים בפולין הוא מרובה מאד, היו חייבים להגן לכה״פ בעצמם על אינטרסי היהודים, אבל הם אינם עושים כך, בסמכם עתה את ידם על העול הנעשה ליהודים, אינם מביאים בזה כבוד לעם הפולני ואינם נוסכים מנוחת אל תוך לבית תושבי פולין.

גם ניסלוביץ הוסיף דברים מעטים על נאומו הראשון ואמר:

הפולנים נתנו הפעם לעצמם תעודה של עניות רוחנית. היום הוכיחו, כי הם עם מחוסר־תרבות, עם השואף להגביל את זכיותיהם של אחרים משום שאינם יכולים להלחם כנגד האחרים הללו בדרכי החוק והמשפט (דברי ניסלוביץ האחרונים מעוררים שאון והנשיא מצלצל בפעמון).

הוכנסה הצעה להפסיק את הוכוחים בשאלה זו עד היום השני לשבוע הבא, ההצעה נתקבלה.

השאלה בדבר עבודת היהודים בצבא. ממקור נאמן מודיעים, כי כמעט כל התשובות שקבל מיניסטר־הצבא לרגלי האנקיטה שערך ע״ד תפקידם של היהודים במחנה החיל, לא לטובת היהודים הן. אחרים ממפקדי הגדודים מודיעים, כי היהודים אינם מסורים להעבודה ואינם מתיחסים בתשומת־לב הראויה אל פקודותיהם של מפקדיהם. אחרים מאשימים את החילים היהודים, כי הם מסיתים ומדיחים את חבריהם מבני העמים האחרים לעברה ומשפיעים עליהם לרעה. יש מן המפקדים שהרגישו את הנטיה הניכרת בקרב היהודים להשתמט מן העבודה ע״י הטלת מום בעצמם. יוצאת מן הכלל היא ההרצאה, שהגיש להמיניסטר בנידן זה הגנרל זארובאיוב, מפקד הצבאות אשר בגליל אודיסה. הוא מכחיש את כל מסקנותיהם של שונאי־ישראל ואומר, כי היהודים הם חיילים נאמנים וממלאים את תפקידם באמונה. הוא מפזר תהלה גם ליהודים, החילים, שהשתתפו במלחמת רוסיה ויפוניה. יש משערים, כי מפני שזארובאיוב חשוב הרבה בספירות הצבאיות תכריע דעתו את השקפותיהם של הרבים והממשלה לא תסכים להוציא את היהודים מכלל עבודה בצבא.

ערב יום צאת מיניסטר־הפנים מאקארוב לליבדיה בקרו הדפוטט קמינסקי והראה לו המון מכתבים וטלגרמות, שקבל מאת היהודים, העומדים להגרש מפלך יקטרינוסלב, וגם מחמשים משפחות מסלאוויאנוסרבסק, שכבר גורשו ולפי ההלכה שהודו השלטונים המקומיים אבדה להם זכות ישיבתם. עפ״י כל המכתבים אפשר לראות, כי עומדים להגרש ממקום מושבם יהודים שהתישבו לפני שלשים שנה בכפרים ובנו להם בתים ורכשו שם נחלאות.

המיניסטר בקר את כל התעודות הללו והסכים לדעתו של הדיפוטט כי הפעם הגדיש הגוברנטור היקטרינוסלאבי את הסאה. המיניסטר הבטיח לקמינסקי להוציא פקודה לבטל את הגירושים המתנגדים לחוק. מלבד זאת הודיע המיניסטר, כי יפרסם בקרוב צירקולר להגוברנטורים לבל יגרשו ממקום מושבם את היהודים, שהתישבו שם לפני חדש אבגוסט לשנת 1906.

האפלה המכסה את ענין יושצינסקי הולכת ומתגברת. מן הצד האחר מודיעים, כי החקירה והדרישה הולכת וקרבה אל קצה. כל הנסיונות שנעשו, כדי לדעת את פרטי האשמה, שבשבילה הושם היהודי ביילים במאסר, לא הצליחו. בתחלה האמינו, כי יבטל המשפט, ועכשיו מחליטים, כי המשפט עומד להתברר בבי״ד והפרוקורור עומד כבר בגמר עריכת כתב־הקטיגוריה; יוצא מזה, לכאורה, כי לדיני בי״ד עצמם כבר נתבררה השאלה.

אבל עם זה מודיעים מאודיסה, כי בימים האלה הוזמן שם אל חוקר־הדין בתור מומחה ל„שאלת הדם" היהודי האודיסאי המפורסם חיים גראן, מיסד חברת „המתפללים בשלומה של מלכות". על שאלת חוקר־הדין ענה „המומחה" הזה בכל תוקף, כי אין היהודים משתמשים בדמי נוצרים וכי אין שום כתות בין היהודים. חות דעתו של חיים גראן הוכנסה לפרוטוקול ונמסרה ע״י הטילפון אל הפרוקורור בקיוב.

עתה מודיעים מקיוב, כי החקירה והדרישה בדבר רציחת יושצינסקי הולכת וחוזרת לדרכה הראשון. החשד שחשדו את קרוביו של יושצינסקי, כי הם רצחו את הנער חזר ונעור. בימים האלה נעשה חפוש מעולה במעון האשה צ׳יבּיריאקובה, במעמד פקידי הפרוקוראטורה, הז׳אנדארמריה, הפוליציה וחיילים קרעו את הטפיטים מעל הכתלים, פתחו את הרצפות, נקרו וחטטו בגלי האשפה, מדדו את שטח המקום שבין מעונה של צ׳יביריאקובה ובין המקום, שנמצאה שם גוית הנער. נעשה חפוש גם במלבנו של זייצוב. אבל כל החפושים הללו לא חדשו כלום. והסויוזניקים השתמשו בדבר והפיצו בקיוב פרוקלמציות, אשר חוברו מאת פורישקביץ, בשם „רציחות היהודים, שנגלו במושבות שונות". בפרוקלמציות נמצאים ציורים שונים, ומתחתם הכתובות: „סכין לשחיטה", „סם המאסונות", „בגירת דיינים". בצדם מצוירות תמונות „מרציחות היהודים המאסונים". בסוף הפרוקלמציה מובאה רשימה של ילדים נוצרים שנרצחו לפי דברי מעלילים בידי יהודים ונתעלו בזכות זה למעלת קדושים וטהורים. מי״א הקדושים הללו נרצחו עשרה בזמן שמן המאה הי״א עד המאה הט״ז. הפרוקלמציה מסיימת בדברים האלה: „אל תאמינו כדברי חבר דומת־הממלכה היהודי ליזר ניסלוביץ ואחרים, המכחישים את דבר הרציחות הדתיות. הנוצרים! שמרו את ילדיכם".

בחוץ-לארץ.

אנטישמיות בב"ס. באקאדמיה למסחר בפראג קרה בימים האלה המקרה הזה, המבליט את יחסם של המורים האשכנזים ליהודים: באותה אקדמיה, שמספר תלמידיה היהודים עולה לששים אחוזים מן המספר הכללי של התלמידים, הציעו בימים האחרונים לפני התלמידים, כי יכתבו חבור על אודות התפתחות המסחר. אחרי שנמסרו החוברות למורים לבקורת ספר אחד התלמידים, כי הוא קבל את ראש הציונים, מפני שכתב את חבורו ברוח האנטישמיות. ואמנם נוכחו חבריו כי צדק בדבריו. בחבורו השתדל אותו תלמיד להוכית, כי היהודים הם „מכה עולמית בגופם של העמים האחרים", וכי הם משחיתים כל חלקה טובה בעמים ובארצות ומשפיעים לרעה על הספרות, העתונות, המסחר ועוד. בשולי המאמר הזה העיר המורה הגרמני את הדברים האלה: „**יפה אמרת**"! והתלמיד התרוץ לא הסתפק בזה שהודיע גלוי לכל, כי האמצעי הנבון לקבל ציונים טובים הוא להיות: אנטישמי, כי אם גם הלך וקרא את מאמרו באזני יתר התלמידים במחלקה אחרת. התלמידים היהודים, שהם המרובים, שמעו את חרפתם — ושתקו.

שאלת הפאספורטים באנגליה. העסקן הציוני מר יוסף קובין בלונדון מציע ליהודי אנגליה במכתב שפרסם ב„הדז „כרוניקל", כי ישתמשו בהתקרבות, השוררת עתה בין רוסיה ואנגליה, וידרשו מאת הממשלה האנגלית שתגן על זכיות נתיניה היהודים הבאים לרוסיה, מפני שעד כה אין ממשלת רוסיה מודה בזכות הפספורטים שלהם. הכותב מזכיר את האגטציה הנמרצת, הנעשית עתה באמריקה במקצוע זה ואומר, כי אם תהא נעשית אגיטציה שכזו גם בקרב הצבור באנגליה, סופה שתביא לידי תוצאות מעשיות.

מחאת יהודי איטליה נגד האנטישמות. בעתון הרשמי „ז'ורנאל די איטליה" נתפרסם מכתב מאת ראשי הקהלה הישראלית ברומי. במכתב הזה מביעים היהודים את רגשי התמרמרותם נגד המאמרים האנטישמיים שנדפסו בימים האחרונים בעתונים איטלקים אחדים לאמר, כי ההתנגדות לאיטליה בעתונות הגרמנית באה רק בכח השפעת העתונאים היהודים. ראשי הקהלה הישראלית אומרים, כי באפריקה נלחמים עתה תחת דגל איטליה חיילים יהודים במספר מרובה מאד, וכי העתונים האנטישמיים ממיטים חרפה על כל העם האטלקי.

עם זה מכחישים את הידיעה שפשטה לפני איזה זמן בעתונים, כי הציר האיטלקי בווינה פנה עפ"י פקודת ממשלתו לראש הקהלה היהודית בווינה, הד"ר אלפרד שטרן, והביע לו את חפצו, כי ישפיעו היהודים על העתונות האשכנזית לטובת איטליה, ואם אין תתעורר תנועה אנטישמית באיטליה.

ידיעה זו עוררה, כמובן, סער גדול בקרב העסקנים היהודים אשר בחוץ-לארץ. ואולם הועה"פ של ההסתדרות הציונית פנה להד"ר שטרן בשאלה, כמה מן האמת יש בידיעה וקבל השובה, כי הידיעה קלוטה מן האויר.

אנטישמות בצרפת. אגודת הסוחרים והאומנים הצרפתים שברובע הרביעי **בפאריז** שוב הגישה הרצאה לנשיא סוד המיניסטרים קאיו, שבה הם מבקשים מאת הממשלה, כי תשתמש באמצעים נמרצים נגד **כניסת זרים בלתי-רצוים לפריז**. באמת מכוונת הרצאה זו בעיקרה רק כלפי היהודים, שבאו ממזרח אירופה לבקש את אשרם בצרפת החפשית.

עם זה מוריעים, כי בעיר הצרפתית **ליון** התנפלו פורעים על יהודים העוברים והשבים בחוצות העיר והכו אותם מכות נמרצות, פוצצו את זכוכיות החלונות בבתי היהודים וגם פרצו אל בית הכנסת וחפצו לטמא את ספרי התורה, ורק בקושי גדול פזרה אותם הפוליציה, אשר חרדה לבוא אל מקום המעשה.

ידיעות ספרותיות.

ספרים חדשים, שנתקבלו במערכת:

החנוך, עתון פדגוגי למורים ולהורים, יוצא לאור ע"י אגודת המורים בארץ-ישראל. חוב' ב' — אב-אלול — שנה שניה. התכן: אליהו ספיר, מ' דיזנגוף; מחיי הנפש: חושינו; ד"ר נ' טורוב; שאלת האמונה והדת בחנוך, ערך ההתעמלות בחנוך, ד"ר ז'ן פיליפ., „ידיעת המולדת" בביה"ס העממי, פ' אוירבך; חבורי התלמידים, מ' קרישבסקי; שעורים לדוגמה, ש' ולקומיץ; בעתונות הפדגוגית, בקורת ובבליוגרפיה, ידיעות שונות, מכתב למערכת; רשימת צמחי א"י, א' ספיר. מכתב חוזר מאת מרכז אגודת המורים בא"י.

סנונית, ירחון לעניני החיים, לספרות ולמדע, יו"ל ע"י „צעירי ציון" בלבוב. נערך בהשתתפותו של ג' שופמן. שנה א' חוב' ו—ז. חשון, תרע"ב.

כתבי ל. נ. טולסטוי עם תמונתו ומאמרים על תולדותיו וערכו בספרות. כרך ראשון: ילדות, תרגום י"ד ברקוביץ; ל. נ. טולסטוי מאת י"ח רבניצקי; טולסטוי האמן מאת בעל-מחשבות. הוצ' „מזרח ומערב", ווילנא. המחיר עם המשלוח 1,20 רוב'.

יצחק ברקמן, בארץ התקוה. מסע לארץ-ישראל. הוצ' „תקוה". וורשה, תרע"א. המחיר 50 קופ'.

העברי הצעיר, ירחון לספרות, למדע ולעניני החיים. הוצ' „עבריה". זלוטשוב. העורך נפתלי זיגל. שנה א' חוב' ג'.

די יודישע אגדות, פאלקסטימליכע ערצעהלונגען, זאגען, לעגענדען, משלים, אפאריזמען און שפריכווערטער, געקליבען פון תלמוד און מדרשים נאכ'ן העברעאישען „ספר האגדה", בעארבייט און גרופירט נאכ'ן אינהאלט דורך י"ח **ראבניצקי** און ח"נ **ביאליק**: ערשטער באנד, ארעסא. המחיר (בלי משלוח) 1 ר'.

פערלאג „די ציוניסטישע קאפיקע ביבליאטהעק" № 31. געשיכטע פון ציוניזם. ב. חבת ציון, פון ד"ר מ. גליקסאן. 44 עמ' עם 16 תמונות. המחיר 5 קופ'.

י. ל. גארעליק, לערענט אייערע קינדער אידעש! קאחאווקא, תרע"ב.

קולטור-פראגען. נומ' 2. פערלאג קולטור-קאמפף. ווארשא, תרע"ב.

יעקב מאירזאהן. אינווער געשיכטע אין ערצעהלונגען און לעבענס-בעשרייבונגען פאר שולען אין אווענד-קורסען. ערשטער טייל, ערשטעס העפט, פון אברהם אבינו ביז שלמה המלך. קיעוו, תרע"ב. „קונסט-פערלאג". פרייז 25 קאפ'.

העורך **א. דרויאנוב**. המוציא **י. ל. גולדברג**.
Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ**. Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ**

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ שנה חמישית Ha'olam

וילנה, כ"ז כסלו, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 5-го Декабря, 1911 г. № 46 WILNA, 18-ten December, 1911.

מתקבלת החתימה על

„העולם" לשנת 1912

(השנה הששית לקיומו).

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה—מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע-לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

(מחיר גליון 12 קופ'.)

המחיר:

ברוסיה	לשנה	5 רובל
באמיריקה	„	3 דולר
באנגליה	„	11 שיל.
בארץ ישראל	„	13 פרנק
בגרמניה	„	11 מארק
באוסטריה-אונגריה		13 קראן
ובשאר הארצות		13 פרנק

וכחשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטים מחולקת ארבעתים:—על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40 ק'. בעד שנוי האדריסה 30 ק'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна.
Redaction Haolam Wilna.Russland.

וכשנכנס „העולם" לשנת השש לקיומו, אנו אומרים להרחיב ולשכלל את כל חלקי השבועון, להוסיף עליו הוספות ומלואים ולהשתדל לעשותו לשבועון מרכזי לכל עניני עמנו בכל הארצות. הפרקים התמידים הבאים ב„העולם" יקיפו את כל מקצועות החיים היהודיים בארצות הגלות ובארץ התחיה, ישפכו איר על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתוך אוכלסי ישראל מתוך אותה נקודת הראות, המשמשת לנו נקודה מרכזית, נקודת אורה ותקוה ואמונה ובטחון בתוך חשכת חיינו: תחית העם — אמונתנו; ארץ ישראל — דרכנו, ולאורן נלך, ובהיות רעיון התחיה לנגד עינינו, נשתדל לתת ב„העולם" במשך שנת 1912 את יצירותיהם האמנותיות של טובי סופרינו ומשוררינו, בתחית הספרות וביצירת ערכין אמנותיים אנו רואים חלק גדול וגורם חשוב של התחיה הכללית שלנו

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה, באיטליה, בולגריה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische-str. 8. Redaction „Die Welt". ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם. כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשה חדשים אין החתימה מתקבלת.

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3/11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.
Redaction „Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18/2.

מאת המערכת: משום סבות טכניות בדפוס חסר בגליון הזה הפרק „על המצפה".

בר־טוביה.

מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל.

א.

לנו אומרים: תשועת ישראל תלויה בהתקדמות האנושית; ישראל ומצבו בעמים הוא המודד את מעלות ההתקדמות של האנושיות. עולה ישראל—סימן טוב להתקדמות. יורד ישראל—סימן רע להתקדמות.

וראה זה פלא. הקצוות נוגעים זה בזה ואין ביניהם אפילו כמלוא נימא. כשלומי אמוני ישראל, כמאמיני ההתקדמות — עיניהם נשואות אל החוץ: לחסד לאומים. ואם אלה אומרים: „יתן ה' בלב השרים והיועצים לעשות טובות עמנו ועם כל ישראל" — אומרים אלה: תתן ההתקדמות בלב העמים והמפלגות לעשות טובות עם שרידי עם עני ודל. הצד השוה שבהם—שאלה ואלה נואשים כלפי פנים ומלאים תקוות מזהירות כלפי חוץ.

מי יודע, אם עלית ישראל וירידתו היא המודדת באמת את מעלות ההתקדמות של האנושיות? אבל מי האיש, אשר לא ידע מה היא תקות עם ואדם אשר נואשו מכחותיהם המה ותמכו את יתדותיהם בכחות אחרים חיצוניים?

האמונה האמתית באלהי העולם ובהתקדמות המין האנושי בתוך הלב היא שוכנת. „ושכנתי בתוכם" — ממש. מי אשר אלה לו בתוך לבו, במעמקי נפשו, הוא לא ידבר, כי אם עשה יעשה וגם יכול יוכל. הוא מלא עוז ועצמה, בוער באש אמונתו, הולך בכח האש הגדולה הזאת מחיל אל חיל ומתגבר כארי על כל המכשולים והמעצורים אשר סביב שתי לו. הוא מנצח בעו"ם, כי נצח את העצלות והעמידה שבלבו פנימה.

אולם מי האיש אשר שבת מכל עבודה עצמית ואמר בשפתיו: השלכתי את יהבי על ה' והוא יכלכלני? או: הנה ההתקדמות הולכת וקרבה והיא תמלא את כל משאלותי. תמה אני; אם לבו עמו ואם יש אמונה בלבו... מה דמות נערוך לאמונה, אשר לא תצית בלבבות מוקדי אש, אשר לא תפיח באדם רוח כבירה לעבוד ולפעול בעולם, לגלות את עצמותו לכל מלואה, לכל שעור קומתה?

באו מלים חדשית לעולם. אפס ישן הוא התוכן. קול דברים אנחנו שומעים. אין מאומה זולתי קול, — קול דברים עתיקים. כבר יצאו השוטרים מבתי־כנסיות ומבתי־מדרשות, כבר נמצאי רבבות יהודים, שכלתה רגלם מבתי־כנסיות ומבתי־מדרשות — והפיוט עורם פתוחים לתפלה תפלה, והקהל, החל מסטרא דימינא שבימינא וכלה בסטרא דשמאלא שבשמאלא, עונה ואומר: „יתן ה'", או „תתן ההתקדמות".

ב.

ויש אשר יבוא אדם, שנגברה עליו מרתו השחורה ותקף אותו יאושו המר והנה ברוחו הקשה: הוי, מי יודע, אם לא טוב היה לנו הָאֵל מן הָאֵלֶּה? מי יודע, אם לא משפט אחד לשרים ויועצים מעבר מזה ולעניים ונמושות („פרולטריאט" ו„לומפנפרולטריאט" בלע"ז) מעבר מזה? — מה נאמר ומה נדבר לאיש אשר ככה יהגה ברוחו הקשה? הֲהָגָה נדחה אותו באמת הבנין או בקנה רצוץ?

מתוך התהו ובהו של חלומות מבריקים, של תורות מזהירות, של דרישות יפות והבטחות טובות, בוקעת ועולה דרישה אחת, אשר טעם לה וכח בה. זאת היא דרישת הפועלים: להוציא את כלי העבודה מרשות הפרט ולמסרם לידי הצבור. ואם יש יום אשר הדרישה הזאת תמלא — מה תהיינה תוצאותיה? האם לא אלה: ראשית, תעבורנה אדמת אומה ואומה וחרושת המעשה שלה לידי האומה כולה; ושנית, הלאומיות תצא מרשות השרים והיועצים וכל כנותהון ותכנס לרשותה של האומה כולה? דומה, שהאומה המושלת על כלי עבודתה, על רכושה הלאומי, תהיה מלאה רגש לאומי אמתי חזק וחסון אלפי פעמים מן הרגש הלאומי המזויף, שבעלי השלטון מגדלים עתה בלב העם להנאתם ולתועלתם שלהם. אם כן הדבר, מהי התועלת, אשר תצא לנו מכל זה? לנו, אשר כלי העבודה הכי גדול, הרי נכבד—האדמה—איננו בידינו; לנו, אשר חלקנו בחרושת המעשה הוא כאין וכאפס; לנו, אשר מספר פועלינו קטן ודל לעומת המספר הגדול של בטלנינו; לנו, אשר אדמת אבותינו נעבדה בידי זרים ועבודת בתי־החרושת המעטים אשר לאחינו נעשתה בידי גויים; לנו, אשר רכוש לאומי אין לנו, — לנו מה תועלת תצא מן הדבר, אשר יהיה ואשר יבוא באחרית הימים, עת תמשול אומה אומה ברכושה הלאומי לטוב לה? האם לא נָשלך ביום הגדול ההוא כנצר נתעב מכרמי הגויים עם כל חנונינו, סרסורינו, מלוינו ברביתנו, מלחכי־פנכותינו, מגידי־בעלטתנו, מאמינינו, כופרינו וכל המון עניינו ואביונינו ודלינו וקבצנינו למיניהם? תמה אני: מה יושיענו ביום הדין הגדול והנורא ההוא „הפרולטריאט" עם ה„לומפען", הנגררים אחריו או ההולכים לפניו, ואפילו עם האֻלָּה האדירה — ההתקדמות, כביכול, בכבודה ובעצמה? כאשר עבר מסחר היין מידי היחידים לידי הממשלה — מה עלתה לנו? הרחיקו אותנו מענף המסחר הזה. כאשר עברו בתי־הדואר ומסלות הברזל מידי הפרטים לידי הכלל — כמה יהודים זכו להתמנות פקידים עליונים או אפילו פקידים התחתונים לדואר ולמסלות? וכאשר יעברו כל בתי חרושת המעשה לידי הצבור — התהיה לנו דריסת הרגל בהם? היתנו לנו חלק ברכוש האומות האחרות?

ואם תאמר: היש לדמות לממשלה וצבור של עכשיו את הצבור ואת הממשלה לעתיד לבוא — של אותו העתיד, המזהיר כנוגה הקשת בענן בשלל צבעי תקוותיו המבריקות והבטחותיו המרנינות לב ומדשנות עצם?

ויש לומר: אוי ואבוי לעצומי־עינים ואטומי־לבב, המשלים את נפשם בתקוות והבטחות. ואם שבעתים כאור החמה תאורנה התקוות וההבטחות — את עיני מי יאירו ואת רעבון מי ישברו? טובות התקוות וטובות מהנה ההבטחות, אבל דעות העוברות וקשות מלחמות החיים. מי הוא אשר יפרע לנו שטר חוב זה, שתקוות והבטחות חתומות עליו? מה נעשה בנייר מחוק זה, שאיננו ראוי אפילו לצור על פי צלוחית? אי הדין ואי בעל הדין?

ג.

אתם אומרים: כל צעד הלאה הוא צעד של התקדמות. אבל האם הצעד אל הכליון ואל תהומות האבדון איננו גם הוא צעד הלאה? אתם אומרים: כל השתנות היא השתלמות, כל התפתחות היא התקדמות. ועכבר שנשתנה לעטלף ולבו של אדם שנעשה נחש—מה דינם?

אתם אומרים: הנה יחדל הרכוש מהיות קנין הפרט והיה לקנין הכלל, ונעורו אז כל הכחות הנרדמים לעבודה, וגדלה ורבתה העבודה אלף אלפי פעמים על עבודת האדם בזמננו, והיה פריה די כלכל איכלוסין העולים אלף אלפי פעמים על האוכלוסין בזמננו, ושבתה מלחמת החיים ונמח כל זכר לקנאה

ולשנאה, לתחרות ולצרות עין,—וכן הלאה עד גמירא.

אבל יש אשר תעלה מחשבה בלב איש ספקן: מי יודע, אם יחדל הרכוש מהיות קנין הפרט והיה לקנין הכלל? ואם גם יחדל, מי יודע, אם יביא הדבר הזה רק לידי התרבות העבודה ולא גם לידי התרבות האיכלוסין במדה, אשר לא פלל האדם מראש, ובאופן, אשר אם יאסף כל דגי הים וכל חיות היער ותבואות המישור והעמק והגבע וההר, והמדבר אשר יהפך לארץ ברכה וכאלה וכאלה, ולא ימצא לפיות הרעבים והצמאים? ומי יודע, אם יביא הדבר הזה לידי ההרבות העבודה כל עיקר ולא להפך—לידי התרבות הבטלה והעצלות ורפיון הידים וכל הקללות התלויות בהם? מי הוא היודע ומי הוא אשר יערוב לנו ערבתו?...

אפס כי לו-גם יאכל כל האדם, אשר יהיה בימים ההם, די שבעו וישתה די רוותו וכל רעב וכל צמא וכל עני ואביון יחדל בימים ההם מקרב הארץ—מי יודע אם יחדל אדם לקנא בחברו ותחדל אומה להתגרות בחברתה? הן לא על הלחם לבדו יחיה האדם, ולא על פת לחם לבדו יפשע גבר. צא ומנה: מלחמות התאוות המיניות ותאות השלטון, מלחמות הדתות והדעות, מלחמות הגזעים, העמים והאומות, וכולי וכולי. ואם יש יום והעבורנה המלחמות האלה מן העולם, הן לא תעבורנה מבלעדי סיעתא דשמיא, ואפשר שאפילו מלחמת המעמדות לא תעבור מבלעדי סיעתא דשמיא. כאשר תמלא דרישת הפועלים העובדים בבתי החרושת וימסרו לידיהם את כלי העבודה—אז אין ספק, כי יוטב מצב הפועלים העובדים. אבל יש ויש ספק, אם יהנו מן הטובה הזאת כל בני האדם. ולא ספק אחד, אלא הרבה והרבה ספקות יש בדבר, ואדם אין אשר ידע ואשר יפתור.

אתם אומרים: תבוא „המדינה שלעתיד לבוא" ותביא חרות גמורה. וספנסר אומר: גורו לכם מפני „המדינה שלעתיד לבוא", כי זאת היא „העבדות שלעתיד לבוא".

אתם אומרים—וספנסר אומר: אם אזלת ידכם לבטל את הצורה הקומוניסטית, שהמדינה הולכת ולובשת, עבדו בכל כחכם, שצירה זו תמהר לעבור והמדינה שלעתיד לבוא תפשוט את הצורה הקומוניסטית הפגומה ותלבש צורה חדשה מתוקנה.

אתם אומרים—וספנסר אומר. ואנחנו מה נאמר? האם לא ככה יאמר היום לבית ישראל: אוי לכם, אם „המדינה שלעתיד לבוא" תקבל צורה טובה לשעה, ואז תפשוט צורתה זו ותלבש שוב צורה אחרת. ואוי ואבוי לכם, אם „המדינה שלעתיד לבוא" היא „העבדות שלעתיד לבוא", ואין תקוה ואין תוחלת אפילו לשעה אחת של קורת רוח בעולם. גורו לכם מפני המדינה של עכשיו וגורו לכם מפני המדינה שלעתיד לבוא ואשר תהיה אחריה בימים הרחוקים ההם!

ד.

ועל כן? — ארץ ישראל, ודוקא ארץ ישראל? וראה: הנה באו כל המקשנים מסיטרא דימינא שבימינא ומסטרא דשמאלא שבשמאלא, ויאתיו כל המפולפלים מעבר מזה ומעבר מזה ואחריהם המון רב ימשך מבעלי השכל הישר ומבעלי השכל הבריא, ובידיהם חבילות חבילות של קושיות, סברות וראיות, של שאלות שאין עליהן תשובה, של אותות ומופתים ונסים ונפלאות, ובפיהם המון מלים, מלים, מלים. הוי, מי האיש אשר יעמוד בפני המחנה הגדול הזה ובפני החבילות שבידיהם ובפני המלים שבפיהם?

ושוטפות המלים וזורמות בשאון גדול ובהמולה רבה: עם ישראל וארץ-ישראל?! אין עם ואין ארץ! יש עם ישראל של מעלה, עם ישראל הרוחני, הנבחר מכל העמים; יש ארץ-ישראל של מעלה, ארץ-ישראל הרוחנית הקדושה ככל דארצות! או בנוסחא אחר: יש עם ישראל בבחינת החלוץ העובר לפני מחנה ה„פרולטריאט" וההתקדמות, ויש ארץ-ישראל, שהיא עתידה ל„התפלטר" ולהתקדם! אבל איה אתם רואים את עם ישראל, ואת ארץ-ישראל איה אתם מוצאים? יש כנסת ישראל בבחינת כנסיה דתית, ויש כנסת ישראל בבחינת כנסיה של כופרים! או: יש ארץ-ישראל בידי הטורקים הזקנים או הצעירים, ויש ארץ-ישראל שתכבש לפני הבריטנים! יש עם ישראל של בירגנים; או: יש עם ישראל של פועלים! יש ארץ-ישראל חרבה ושממה; או: יש ארץ-ישראל, שהיא עתידה ל בנות ולהתנער! אבל איה עם ישראל ואיה ארץ-ישראל?! — וכן הלאה עד גמירא.

ה.

הוי על המולחים את המלח והמפלפלים את הפלפל, המטפשים מרוב התחכמות והשוטים מרוב פקחות! וכי לשאלותיכם ולסברותיכם ולפלפוליכם ולראיותיכם נזקק אדם מישראל? האין הדברים פשוטים וברורים גם מבלעדיכם? האין אנחנו יודעים, כי היינו אנחנו וארצנו לענינים אשר ברוח יסודם, כי אנחנו החלוץ והמאסף לכל המחנות שבעולם רק לא למחנה ישראל, כי את כל הכרמים נוטרים אנחנו, רק לא את כרמנו שלנו? או: מי עור ולא יראה את החורבן ואת השממה אשר בקרב לבותיהם ומחותיהם של ישראל ואת החורבן ואת השממה אשר על פני העמקים והגאיות, ההרים והגבעות של ארץ-ישראל? מי חרש ולא ישמע את קול יללת התנים ואת נהמת היענים על משואות הר ציון, את אנחות האבות ואת אנקות הבנים, הבוקעות ועולות מכל עבר ומכל פנה, מכל גל ומכל מפולת? אי לב האבן, אשר לא יזוב דם למראה ההרס והשממון, ואי נפש הברזל, אשר לא תתפוצץ למשמע הבכיה הכבושה, החנוקה? ואי המוח המטומטם, אשר לא יבין ואשר לא ידע כי נמכרנו אנחנו וארצנו לבזה ולכליה, לקלון ולחרפה, ואין גואל ומושיע, ואין גודר גדר ועומד בפרץ לבנות את הנהרסות ולהחיות את הנשמות ולהדליק את המשואות על חרבות בית ישראל?

ואולם אתם, המקשים, מי גלה לכם רז זה, כי השכל המקשן הוא הכובש את העולם והוא המושל בעולם בגבורת קושיותיו? כבר נודע הדבר ונשמע בין החיים ורק עדיכם טרם הגיע, כי לא נמסר העולם בידי הפקחים ולא נפתחו שערי חכמה ונבואה לאלה אשר תרו על תמימותם והפקירו את שלמותם. רב לכם, אתם הידענים והמקשנים! כבר נמסרה הנבואה לשוטים ולתינוקות, ואימסר עלמא בידי דטפשאי! האי — רציונליות היא המושלת בעולם, היא גם המושלת בהרציונליות והיא המשחררת והמשעבדת אותה בכל אשר יהיה רוחה לשחרר ולשעבד. רק מתוך תמימות הלב ושלמות הנפש ופשטותה תבוא הגאולה לעולם. ואף גאולת ישראל לא תצמח ולא תפרח, כי אם ממעמקי הלב התמים והפשוט, המאמין והחי והפועל. כי במעשה רב תפתר השאלה — שאלת החיים, שאלת הגאולה. ומי האיש או העם, אשר יבלה את זמנו בהרהורים ובמחשבות ויפנה את לבו לבטלה — את כחותיו הוא מכלה ועתיד, הוא ליתן את הדין. כי האיש או העם, אשר לא יגאל את עצמו, לא יגאל.

ו.

וממשלת הצדק המוחלט והמוסר הנאצל—מה תהא עליה?

חוקות הצדק והמוסר חוקות עולם הן והשנוי לא יחול בהן. חוקות הצדק והמוסר מלמדות: כי לי כל הארץ. גרים ותושבים אתם עמדי.

אבל מה יאמר לאיש המוסר והצדק, אשר יבוא אל בית רעהו ובאדמת רעהו יחזיק ויאמר: הבה לי את ביתך ואת אדמתך, כי ככה צוה אלהי הצדק והמוסר?

האם לא ככה יאמר לו: נאה דרשת, היה איפוא גם נאה מקיים. רוצה אתה ללמדנו ארחות חיים חדשים, למדנו נא על חשבונך אתה. אם ככה אתה עושה—וידענו, כי לא השטן השיאך וכי דבר ה' אמת בפיך.

כי תבנה בית חדש וארץ חדשה כי תעבד וכתבת לך אתה על מזוזות ביתך ובשעריך: חוקה אחת ומשפט אחד לגר ולאזרח הארץ, והיה כגר כאזרח. ובא הגר אל ביתך שלך ואל ארצך שלך, ועשית לו כדבר הכתוב על מזוזות ביתך ובשעריך ועל לוח לבך.

או אז יודע הדבר, כי אכן יש צדק ומוסר בארץ וכח יש בגוי ובאדם להשכין צדק ומוסר בעולם.

כי זאת הדרך — דרך אחרת אין, זאת הדרך — דרך ארוכה וקצרה — ואין בלעדה. איזהו חסיד? האומר: שלך — שלך, ושלי — שלך!

אם ישראל עודנו נושא בלבו חלומות הנביאים והצדק והמוסר הם כחות חיים ופועלים בלבו— ילך יפתור את חלומותיו ויגלה את כחותיו בתוך חברתו שלו ועל אדמתו שלו. או אז יראו וידעו כל באי עולם ויאמרו: אך זרע ברך ה' הוא. ונהרו עמים רבים ואמרו: לכו ונלכה בארחותיו, כי אלה הן ארחות החיים וזה הדרך לעולם העליון, אשר אותו קנה לו ישראל ברם תמציתו ובמח עצמותיו.

יעקב לשצינסקי.

השקפות כלכליות.

ט.

(סוף.)

היכן לוקחות האגודות ממון למשא־ומתן? מן הפסיב אנו רואים, שקרוב לעשרה מיליון רובל הלוו להן יושבי הערים. וזה מוכיח, כי גדולים האמון וחבה לאגודות. ואולם לא רק פקדונות, כלומר הון חוזר ושב, יש להן לאגודות, כי אם גם הון קים חשוב—קרוב לשלשה מיליונים רובל מחשבון המניות. מן האקטיב אנו רואים, שערך ארבעה־עשר מיליונים רובל, כלומר 87% מכל הסכום הבלנסי, נמצאים בידי הלווים. וכי צריכה לנו הוכחה יותר ברורה, כי גדול הוא מאד מספר האנשים הצריכים להאגודות ונהנים מהן?

בעת האחרונה נגעו אחדים מסופרינו בשאלה ע"ד יסוד מוסד פיננסי מרכזי, אשר יאחד את כל האגודות היהודיות להלואה וחסכון, גם באספות, שהיו באחדות מערי התחום, דברו על הנחיצות ליצור מוסד כזה. ולא עוד אלא שכנראה כבר נסו עסקני יק"א להוציא מחשבה טובה זו לפעולה. אבל יש לשער, שפגעו במכשולים חיצונים מעכבים. אלמלי היה עולה בידי העוסקים בדבר ליצור מוסד מרכזי, כי אז היה המוסד הזה מביא תועלת מרובה לאגודותינו. בתור ממנך בין כל האגודות היה יכול לא רק להספיק ממון לאגודות העניות ונותן גם להן את היכולת לעבוד את עבודתן כראוי, אלא שלעתים קרובות היה משחרר אגודות שונות גם מן הממון המותר שנמצא בקופותיהן ועולה להן ברבית. המספרים מוכיחים, שלא רק חסרון ממון, אלא גם יתור ממון באגודות מצריך את המוסד המרכזי, שעליו אנו דנים. הנה כן בארבע מאות אגודות נמצאו סכומים חפשים, שעלו כמעט לשני מיליונים רובל, כלומר ערך 12% מכל ההון שנמצא בידי האגודות.

ראוי שנעמוד גם על טיבם של הפקדונות. דבר זה מובן מאליו, שהאגודות, שזה עתה נוסדו, יש להן פקדונות פחות מן האגודות הגדולות בשנים. למשל, אם נחלק במדה שוה את כסף הפקדונות של האגודות אשר נוסדו בשנה האחרונה לכל החברים, אז יצא סכום של 56 רוב' לכל חבר, ואם ככה נעשה לאגודות שנוסדו לפני ארבע שנים, אז יצא סכום של 105 רובל לכל חבר, כלומר, כמעט פי שנים. בנוגע לגודל סכום הפקדון בכלל הרי יצא לנו בשנת 1910 סכום של 269 רובל עפ"י חשבון ממוצע לכל מפקיד. הפקדונות האלה לא הובאו לקופות האגודות בפעם אחת, אלא קימעה קימעה. ומתוך כך אנו רואים, שחוץ מתפקידן העקרי להספיק להמוננו קרדיט בזול, ממלאות אגודותינו עוד תפקיד חשוב ורב ערך—הן מרגילות את השדרות היותר רחבות של העם להיות חושכות מרוחיהן סכומים ידועים ליום רע או לצרכים מיוחדים.

ואמנם, כשאנו מסתכלים במפקידי הפקדונות, הרי אנו רואים, שיותר מחצים (55,2%) הם אנשים צדדיים, שאינם כלל חברים להאגודות.

מי משתמש בממונן של האגודות, כלומר: מי הם הלווים? חבל, שהדין־וחשבון אשר לפנינו אינו מחלק את הלווים עפ"י פרנסותיהם, וידיעות כאלה יש בהן כדי ללמדנו הרבה דברים. אולם עפ"י מדת ההלואות אנו יכולים להוציא משפט צדק, שבממונן של האגודות משתמשות באמת השדרות העניות. אמנם אנו חייבים להודות, שאין לסמוך בזה על הוראת הסכומים הממוצעים בלבד, משום שהוראה זו אינה מספקת. אבל באין הוראות אחרות אנו מוכרחים להסתפק בזו. 355 אגודות הלוו במשך שנת 1910— 27,191,120 רובל; מספר ההלואות היה—291,748, כלומר: עפ"י החשבון הממוצע עלתה כל הלואה לסכום של תשעים ושלשה רובל. ודבר זה מובן מאליו, שלווה אחד היה יכול להשתמש בהלואה זו כמה פעמים במשך השנה. בנוגע ל־336 אגודות יש לנו ידיעות, כי לכל לווה עלתה הלואה של 168 רובל ע"פ החשבון הממוצע. כמובן היה סכום זה פוחת לגבי האגודות הצעירות ויורד על 127 רוב' ומוסיף לגבי האגודות הגדולות בשנים ועולה עד 192 רוב'. ולו היו לנו ידיעות על פרנסותיהם של הלוים, אז היינו רואים, שאומנינו משתמשים בממונן של האגודות פחות הרבה מחנונינו, ולא רק מפני שהראשונים צריכים לקרדיט במדה פחותה מן האחרונים, אלא גם מפני סבות אחרות: מפני שלבעל־מלאכה קשה יותר למצוא ערב, מפני שבראש האגודות עומדים סוחרים וחנונים, ואף־על־פי שבין החברים של האגודות גדול מספר בעלי־המלאכה ממספר הסוחרים והמוכרים. זמני המלוות יכולים לשמש ראיה להשערתנו, שבעלי־המלאכה שלנו אינם משתמשים בממונן של האגודות לפי ערך השתתפותן בהאגודות הן בתור חברים והן בתור מפקידי פקדונות. ידוע, שלבעל־המלאכה נחוץ קרדיט לזמן יותר ארוך מאשר לחנוני, המלוה הנחוצה לבנין בית־מלאכה או לקנית כלי־עבודה, או גם כדי לשלם שכר לפועלים בשעה שאין עבודה, אינה יכולה להיות נפרעת במשך זמן קצר, מה שאין כן החנוני: יום יום הוא מוכר את סחורתו, פירע וחוזר ולוה, לוה וחוזר ופירע. והנה אנו רואים ששני שלישי ההלואות (66,4%) נתנו לזמן עד ששה חדשים;

11,9% — לזמן מן ששה עד תשעה חדשים; 21,3% — לזמן מתשעה חדשים עד שנה שלמה; ורק 0,4% מכל ההלואות נתנו לזמן יותר משנה.

גם התשלומים מוכיחים, שיש רגלים להשערתנו. ברור הדבר, שלבעל־מלאכה נוח יותר לפרוע את המלוה שלו קימעה־קימעה, שבוע־שבוע סכום קטן; להיפך החנוני יכול לפרוע פעם אחת את כל המלוה לכה״פ מדי חדש בחדשו סכום שיש בו ממש. ומה אנו רואים? התשלומים לשבועות אינם אלא 29,6% מכל התשלומים. חזקה שתשלומים אלו של בעלי־מלאכה הם. התשלומים בפעם אחת עולים 34,4% מכל התשלומים. הללו ודאי של חנונים וסוחרים הם. התשלומים לחדשים — 36% פרוצנט.

הנה אמרנו, שבראש האגודות עומדים הסוחרים ומוכרים. בנוגע לזה נתנו ידיעות 228 אגודות. בועדי ההנהגה שלהן נמצאו בעלי־מלאכה וקבלנים פעוטים 34% (במספר החברים נמצאו אלו בכמות של 45%). סוחרים ומוכרים 45,8% (במספר החברים—34%). זו ועוד אחרת. עלינו לדעת, שחברי הועדים נחלקים לשני מינים: עסקנים ממש, מנהיגיהן של האגודות בפועל, וחברים פסיביים, המשתתפים רק בישיבות הועדים. ואין כל ספק שהסוחרים והחנונים הם העסקנים והמנהיגים בפועל, והחברים מבין בעלי־מלאכה רובם חברים נפעלים הם. הסבה מובנת. סוחרים וחנונים מסוגלים יותר לנהל מוסדות לעניני ממונות. סגולתם זו מתפיסה להם מקום בראש בהנהגה, אעפ״י שרוב החברים בעלי־מלאכה הם. אבל אין גם כל ספק שמצב זה הוא שגורם גם לאותו הזיון, שהסוחרים והחנונים ולא בעלי־המלאכה הם רוב המשתמשים בממונן של האגודות.

מענינות הן הידיעות על דבר הוצאות ההנהגות. 395 אגודות הוציאו בשנת 1910 קרוב לחצי מיליון רובל, מה שעלה לאלף ומאתים וארבעים רובל לכל אגודה, או 2,20 רוב׳ לכל חבר. מן ההוצאות האלו נטלו שכירים שונים 51%; הוצאות הלשכות—18% ומועט; ועדי ההנהגות—11% ומועט. המותר שכר מעונות וכו׳. מזה יש לראות, שהאגודות שלנו להלואה וחסכון מספיקות עבודה למספר ידוע מצעירינו, מאותם הצעירים, אשר עד עתה ידעו רק דרך אחת בחיים—ספרי התלמוד, שעל פיהם אדם זוכה להעשות אכסטרן ולמסור את גורלו בידי כל מיני פורישקביצים, אשר להם השעה משחקת היום. גבולות השקפתנו צרים מהכיל עוד פרטים חשובים שונים מחיי האגודות ומפעליהן, כגון חלוקת הרוחים למיניהם, סבות ההיזקות ועוד. לפיכך נעמוד עוד בזה רק על שני פרטים בלבד. ראשית, יחסן של האגודות לעבודת החסד והתרבות בתחום. מן 325 אגודות, שהספיקו ידיעות על השתתפותן במקצועות אלה, (עזרה לעניים, הספקת רפואה, החזקת בתי־ספר, בתי־קריאה ועוד ועוד) חלקו 155 מהן, כלומר 47% למטרות הנזכרות קרוב לשלשים אלף רובל.

פרט זה יש לו חשיבות גדולה מיוחדה, ואין כונתנו לפטור אותו במלים מועטות אלה, אלא נשוב עוד לדבר עליו בהרחב באור באחת ההשקפות הבאות.

והרי עוד פרט אחד חשוב. כבר כתבו רבים על הצורך, שאגודותינו להלואה וחסכון תסגלנה לעצמן גם עבודת תווך. זאת אומרת, שתשקודנה על תקנתו של בעל־המלאכה, למשל, כי יוכל לקבל את הסחורה, הנחוצה לו, ישר מבית־החרושת ולא ע״י חנוני המקום. מן הדין־וחשבון שלפנינו אנו רואים, שרק תשע אגודות עסקו בדברים כאלה. קצתן המציאו כלי־עבודה לבעלי־מלאכה וקצתן חומר חי וסחורות שונות הנחוצות למלאכה.

מהי, סבת הדבר, כי משש מאות אגודות עסקו רק תשע בעבודה חשובה זו? האמנם צריך לראות גם בזה השפעתם של הסוחרים והחנונים, שהם הם מנהיגי האגודות בפועל?

מ. שינקין.

נְחוּצָה עֲבוֹדָה.

שאלה גדולה מנסרת עתה בציונות: איך להרבות את מספר העולים לארץ ישראל? מעט הוא מאד מספר העולים לשם קנית קרקעות, ועוד מעט מזה מספר העולים לשם מסחר וקנין; בעלי־מלאכה כמעט שחדלו לבוא לגמרי ומספר הפועלים הצעירים, הבאים לשם כבוש העבודה, נער יכתבם. ובכן, מי ילך לפנינו?

נשאו עינים אל שדרות העם שמתוכן יוצא זרם היציאה: אל הפועלים הפשוטים, שכבר אי־אפשר להם לחיות בארצות הגולה אפילו בדוחק. הללו אין להם עוד מה להפסיד, מדוע איפוא לא יעלו הם לארץ־ישראל לבקש עבודה? גם צירים נשלחו למקומות, שפועלים כאלו מצוים שם. וישובו הצירים, ובשורה רעה בפיהם: מאן העם ללכת.

ברגעים כאלו צריכים לפשפש במעשים, כדי לגלות את הסבה ולמצוא את הדרך הנכונה כדי להועיל. אבל לאו כל אדם מסוגל להתעמק ולגלות את הסבה ולמצוא את הדרך. עפ״י רוב מסתפקים באיזה באור שטחי, שעפ״י הסקירה הראשונה דומה כאילו יש בו ממש. ויוצאים השטחיים ומכריזים: בשל עובדה פלונית יצא כל הקלקול. אמנם לאחר עיון מועט אין ההגיון עולה יפה. אבל מה בכך, הבאור נתן, והכל שריר וקים.

גם בנידן דידן, כשאנו שואלים, מהי הסבה שאין הפועלים הפשוטים הולכים לבקש עבודה בא״י, היו יכולות לבוא הרבה תשובות. אפשר שמשום שמעט הוא מספר האנשים הבאים עכשיו לקנות קרקעות ולהתנחל בא״י, לפיכך מעטה היא גם הדרישה לפועלים, ואין אלפי נודדים יכולים לבוא למקום שיש דרישה רק לאיזו מאות; אפשר שהסבה היא זו, שלצערנו גם הללו שכבר התנחלו בא״י אינם מדקדקים להמציא עבודה לאחיהם, ובבוא שמועה זו לפועל היהודי, הרי הוא חושש לעלות לארץ־ישראל, שמא לא ימצא עבודה; או אולי יודעים הפועלים, שבא״י יכולים להתפרנס מן העבודה (ביחוד בעלי משפחה) רק לאחר שיתמחו בה, ואין להם במה לפרנס את עצמם ואת משפחותיהם עד שיוכלו להתחרות בעבודה עם אנשי המקום; ואולי יש גם סבה פסיכו־לוגית בדבר, שהיהודי נכנע לכל שעבוד חמרי ורוחני בארצות הגולה, וכשהוא בא לדבר על ארץ־ישראל, הרי הוא מתחיל מן השויון ו„התכלית״. ואפשר שכל הסבות האמורות גורמות יחדו, וזוהי פרובלימה גדולה וקשה להסיר את כל המכשולים מעל דרכנו, — דרך לעבור גולים.

ואולם ה׳ רובשוב שאל („העולם״ נומר 43) את השאלה ולא טרח הרבה בבקשת פתרונים. כשהוא לעצמו ברי לו, שאין הקולר תלוי אלא בלשכות המודיעין לעניני ארץ־ישראל. וזהו הגיונו של ה׳ רובשוב: רוב הנודדים אינם יודעים, שיש עבודה בא״י; לפיכך נחוץ לתקן תקנה זו, שלשכות־המודיעין לא תסתפקנה מעתה בהחזרת תשובות לשואלים בלבד, כי אם תשלחנה מזמן לזמן ידיעות ללשכות־המודיעין של יק״א. ועוד מצא בעל המאמר, כי הלשכות שנסדרו ע״י ועד. חו״צ אינן עושות את חובתן כהוגן, לפי דעתו אין בינן ובין מקומות העבודה יחס תמידי וקשר אמיץ.

וע"כ צריך לסדר, כי הלשכות של פוע"צ ושל הפועה"צ, הקשורות קשר תמידי עם אגודות בעלי המלאכה השונות ועם חבריהם במושבות, תשלחנה את כל הידיעות ללשכות יק"א. ובזה יושע ישראל.

לא נעים לי להגן על לשכות-המודיעין של ועד חו"צ, שהרי בהיותי המנהל הראשי של הלשכות האלו בא"י, אני נוגע בדבר. אבל אני מוצא את עצמי למחויב להעיר על העובדות:

בלשכות של ועד חו"צ אשר בא"י ידועות תמיד ממקורות נאמנים כל הדרישות לעבודה או למלאכה, והלשכות לא היו מתעצלות כלל וכלל להודיע מזה לכל לשכות יק"א אשר ברוסיה, אבל דא עקא, שדרישות אלו מעטות הן כל-כך, עד שאין בהן כדי פרסום. נניח, שדרוש חיט אחד למושבה פלונית; סנדלר למושבה אלמונית, שלשה נגרים לעיר ה' וכורך ספרים לעיר אחרת, — האמנם נמהר להודיע מזה לשבע ועשרים ומאה לשכות היק"א, באופן שעל סמך ידיעותינו יבואו לא"י אנשים מבקשי עבודה לכה"פ פי עשרה מכפי הדרוש? מדוע לא נסתפק בזה, שאנו מודיעים על הדרישות הללו לעשרים הנגרים, הסנדלרים, החייטים והכורכים, שפנו ישר אלינו ומחכים לתשובתנו?

כשיש דרישה פחות או יותר הגונה, אנו ממהרים להודיע מזה גם ללשכות וגם בעתונים. הנה, למשל, כשנגשו לבנין „תל אביב", וידענו כי תהיה עבודה למאות בנאים, הרבינו להודיע על זה. אבל מצד אחד נוכחנו, כי רוב בנאי חו"ל מסוגלים לעבוד את עבודתם בא"י רק לאחר שיתמחו בה במשך חצי שנה (ובמה יתפרנסו כל אותם הימים?), ומצד השני לא מצאו עבודה מרובה ביותר גם קצת הבנאים המומחים שהיו בא"י, משום שרוב בוני הבתים מצאו לנכון לבנות בתיהם לאו דוקא ע"י בנאים יהודים. גם בנוגע לפועלים במושבות ידועות ללשכות הועד תמיד את הדרישה האמתית, כי עומדות הן ביחס תמידי עם אותם האנשים במושבות, שעניני הפועלים העברים קרובים ללבם, ומזמן לזמן מבקרים מנהלי הלשכות את המושבות. ואולם אין הלשכות יכולות להודיע מחודש לחודש בכל תפוצות הגולה, כי יש מקום לחמשת אלפים פועלים בא"י, אם הן יודעות, כי לכה"פ תשעים למאה ממקומות העבודה תפוסים ע"י „אנשי המקום" וכי לעשרה האחוזים שנשארו יתקבלו פועלים יהודים רק בתנאים ידועים ואם יסתפקו עד שיתמחו במינימום כזה, שבשום אופן איננו די לפרנסת משפחה. במצב כזה אי-אפשר להרבות בפרסום; די בתשובות הנתנות למאות האנשים, הפונים בשאלותיהם אל הלשכה.

ואם מצב הדברים הוא כך, שהארץ המסוגלה לתחיה לאומית, איננה מסוגלה עדיין לאימיגרציה המונית, ואם על כניסת המונים לא"י אי-אפשר עדיין להדפיס מודעות בנוסח המודעות המכריזות על גלבסטון — אין הלשכות של ועד חו"צ אשמות בזה. הן משתדלות לעשות את חובתן באמונה. וועד חו"צ משגיח על הדברים הצריכים שנוי ותקון. אם אחרי עיון ונסיון נוכח הועד, כי, לצערנו, אין מקום בבירות לאימיגרציה עברית הגונה, לא בוש לבטל את הלשכה המיוחדת, שהיתה קימת בבירות, והוא מסתפק בזה, שאחדים מתלמידי הקולג', הנעזרים ע"י מנהל האפ"ק שם, מספיקים ידיעות לכל העוברים דרך בירות ולמעטים היכולים להתישב שם. מתוך מעשה זה בטל אמנם השם הרשמי של הלשכה הבירותית ונתמעטו ההוצאות, אבל לא בטלה העזרה הנחוצה והמתאימה לתנאי המקום. בשנה זו נעשו שנויים גם בחיפה לפי דרישת המקום. לשכת ירושלים מסורה אמנם בעיקר לעניני המקום, כי בירושלים עצמה דרים יהודים לא פחות מאשר בכל יתר ערי א"י ומושבותיה. ואולם כשהיה צורך בבנאים ובסתתים בשביל יפו וחיפה, בפועלים תימנים בשביל המושבות ובפועלים כשראים בשביל מסילת-הברזל חומס-טריפולי (הסורית), מלאה לשכת ירושלים את תפקידה במרץ ובאמונה. כיוצא בזה היא עושה את כל חובתה כשיש צורך בבעל מלאכה, אומן, חובש או רופא באיזו פנה שהיא בא"י. אם יבואו אנשים ויראו באמת על החסרונות „העקריים או הצדדיים" של הלשכה המרכזית אשר ביפו, בודאי ישתדל ועד חו"צ לשנות ולתקן בלי שום משוא-פנים בדבר.

לולא דמסתפינא הייתי אומר, כי אלמלא עניני מפלגות, „הנוגעים לאמונות ודעות", אין ל„פועלי ציון" צורך מיוחד להקדיש 5000 פר' בשנה לאינפורמציה בא"י, ואם עשירה היא ההסתדרות הכללית של פוע"צ עד כדי להוציא סכום זה, הרי יכלה גם ההסתדרות של ה„פועל הצעיר" להשתמש באינפורמציה זו של פוע"צ ואין לה להתאונן על חוסר אמצעים. לעומת זה אין ועד חו"צ יכל למצא ספוק בלשכות הפועלים, כי לגבי דידהו אין נקראים „חברים" כי אם הפועלים ובעלי המלאכה בלבד, ולגבי סתם חובבים ציוניים „חברים הם כל ישראל", וסתם ציוני חייב לטפל בכל איש יהודי, שעלה במחשבתו לשאל שאלה ע"ד ארץ-ישראל, צריך להשיב לו על מכתביו, לפגשו על החוף בבואו לכאן ולהיות לו לעינים גם בקנותו קרקע, בית וכו' וגם בענינים אחרים של „קפיטליזציה", דברים שאין לשכות הפועלים עשויות להתעסק בהם.

איך שיהיה, בשנוי עבודת הלשכות או גם בהוספות לשכות לא נרבה את הדרישה לפועלים ובעלי מלאכה בא"י.

עבודה נחוצה לנו. אם יקנו אנשים בעלי-הון עשרות אלפי דונמים אדמה ויעסקו בזריעות ונטיעות, אז תהיה עבודה לפועלים; אם יפעלו על נותני העבודה, כי ירבו כפי האפשר להשתמש בפועלים עברים, אז תהיה דרישה לפועלים, דרישה שיהיה בה כדי פרסום. אם נמצא דרך נכונה להמציא ספוק לפועלים בטרם שהתמחו בעבודה ואם תהיה לאחד מעשרים פועלים הבאים לא"י התקוה להתנחלות כל שהיא בא"י, אז רב יהיה מספר הנודדים שיפנו את לבם לארץ ישראל.

כן, נחוצה לנו עבודה. עבודה בארץ ולא דברי קנטור בעתונים; עבודה בקרב אחינו שבחו"ל לקרב את לבם לא"י הממשית, עבודה בקרב אחינו שבא"י לקרב את לבם לאחיהם הפועלים, עבודה במוסדים, שימצאו דרכים לתקנת הפועלים בעתיד, עבודה של בנין ולא של סתירה, עבודה של גדול הכחות ולא המעטת הדמות, הנעשית בכחות רבים ונאמנים.

נחוצה עבודה!

כ"א כסלו, אודיסה.

יהודה קרני.

נִינָה.

נִינָה, נִינָה, נִינָה-פְּנִינָה,
נִינָה קְטַנָּה, נִינָה שׁוֹטָה,
אֶפְשָׁר לִבֵּךְ מִתּוֹךְ פַּחְזוּת
מִימֵי זְהָבוֹ אַחֲרֵי נוֹטָה?

אוֹר הַיּוֹם וּשְׁחוֹר הַלַּיְלָה
שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת—שְׁתֵּי עֵינַיִךְ;

הוֹ, מַה אֹהַב לִשְׁחוֹת, לִצְלוֹל
בְּעַרְבּוּבְיַת תְּהוֹם צְבָעַיִךְ.

וּלְחָיַיִךְ־תַּפּוּחַיִךְ
גּוּמוֹתֵיהֶן הַמַּבְרִיקוֹת —
הָבִי אוֹתָן וַאֲמַלְאֵן
מִנִּי טַלְלֵי הַנְּשִׁיקוֹת.

רוֹחֲצָה אַתְּ בִּנְהַר תַּלְתַּלִּים,
טוֹבְלָה אַתְּ בִּצְחוֹק־רַעֲנַנֵּךְ.
פָּרֹק אֶפְרֹק אֶת צַמָּתֵךְ
וְאֶת עֲנִיבַת מִגְדַּל־קְטַנֵּךְ:

פְּזִיזוּת רַגְלֵךְ צַד צְדָתְנִי,
אֲחָזַתְנִי אֵשׁ־קַדַּחַת,
מִתּוֹךְ שִׂמְחָה אֶשַּׁק לִבְנַת
שְׁדֵי בְתוּלַיִךְ אַחַת, אַחַת.

נִינָה, נִינָה, נִינָה־פְּנִינָה,
נִינָה טוֹבָה, נִינָה רָעָה;
אֶפְשָׁר לִבֵּךְ אַחֲרֵי נוֹטֶה?
אֶפְשָׁר לִבִּי־שׁוֹטֶה טָעָה?

אֲסַפֵּר לָכֶם מַעֲשִׂיָּה...

אֲסַפֵּר לָכֶם מַעֲשִׂיָּה,
קָרַתְנִי בְּעֵת שֶׁאָהַבְתִּי;
נֶחֱמָדוֹת הֵן סוֹנְיָה וְלִיזָה —
בְּרַם, צִילָה שֶׁלִּי לֹא עֲזַבְתִּי.

אֲחָיוֹת הֵן סוֹנְיָה וְלִיזָה
וּשְׁתֵּיהֶן מַזְהִירוֹת בֵּית אָמָּן;
זוֹ לִיזָה לְתָמָר דָּמְתָה,
זוֹ סוֹנְיָה — תַּפּוּחַ וְרִמּוֹן.

לְסוֹנְיָה רַגְלַיִם מִתְּרוֹת;
יָדַיִם מְנַגְּנוֹת לְלִיזָה;
וְלִיזָה אַךְ תִּגַּשׁ לַפְּסַנְתֵּר —
רוֹקֶדֶת כְּבָר סוֹנְיָה הַפְּזִיזָה.

„אָה, לִיזָה־נְשָׁמָה, מְזוּרָקָה;
„אָה, לִיזָה־נְשָׁמָה, קַדְרִילָה".
נֶחֱמָדוֹת הֵן סוֹנְיָה וְלִיזָה —
וַאֲנִי לֹא עֲזַבְתִּי אֶת צִילָה.

וְצִילָה לֹא נִסְּתָה בִּמְחוֹלוֹת,
לֹא נִסְּתָה מֵעוֹדָהּ בִּפְסַנְתֵּר;
חֵי־נַפְשִׁי, אִם פַּעַם נִמְלַכְתִּי
אֶת צִילָה שֶׁלִּי אַף לְקַנְתֵּר.

וּלְצִילָה אֵם זְקֵנָה, חֲרֵדָה,
שֶׁגִּדְּלָה לִצְנִיעוּת אֶת בִּתָּהּ;
וְשִׁירָה אַחֶרֶת לֹא יָדְעָה
מִבְּרָכָה עַל מֵימָהּ וּפִתָּהּ.

וּלְצִילָה אֵם זְקֵנָה, חֲרֵדָה,
לְמִדָּתָהּ קְרֹא סִדּוּר וּתְחִנָּה;
בָּעֶרֶב, בְּשָׁעָה עֲשִׂירִית
הִיא קוֹרְאָה כְּבָר „שְׁמַע" מִתּוֹךְ שֵׁינָה.

וּבְשָׁעָה עֲשִׂירִית כִּי אָבֹא
בֵּית סוֹנְיָה וְלִיזָה לְבַקֵּר,
סַבּוּנִי בְּנִיגּוּן וּבְרִקּוּד,
וַאֲנִי, נוֹחַ לִשְׁכֹּר, מִשְׁתַּכֵּר.

חֵי נַפְשִׁי, אִם אוֹתָן אָהַבְתִּי —
אֶת שְׁתֵּי הָאֲחָיוֹת, חָלִילָה;
סִפַּרְתִּי רַק דְּבָרִים בְּעָלְמָא
עַל סוֹנְיָה וְלִיזָה וְצִילָה...

שלום־עליכם.

כְּתָבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור שביעי.

מַבּוּל שֶׁל דְּיוֹ אָנוּ מְבִיאִים לָעוֹלָם.

(סוף.)

ה.

אחי אליהו הביא גליון נייר גדול, ישב וכתב עליו באותיות גדולות, מאירות עינים, את הדברים האלה:

כאן מוכרים דיו משובח
לסיטונות ולאחדים
במקח השוה.

המלים לאחדים ובמקח השוה היו גדולות כל־כך, עד כי תפסו כמעט את כל הגליון כולו. כשיבש הכתב, עמד אחי אליהו ותלה את הגליון בדלת ביתנו מבחוץ. אנשים רבים עברו לפני הבית ועמדו להביט. ראיתי אותם בעד החלון. אחי אליהו אף הוא עומד ומציץ מן החלון ומפרק אצבעותיו בכל רגע. סימן זה לו, שנרגש הוא ביותר. אומר הוא לי:

— היודע אתה? צא ועמוד ליד הדלת והמזוזה ושמע, מה הללו מדברים.

אני אין דרכי לסרב. יצאתי ועמדתי ליד הדלת והמזוזה ושמתי אזני כאפרכסת לשמוע אל דברי העוברים והשבים. אחרי שעמדתי כחצי שעה, נכנסתי שוב הביתה. נגש אלי אחי אליהו ושאלני בלחש:

— נו?

— מה נו?

— מה אמרו?

— מי?

— האנשים, העוברים והשבים?

— אמרו, כי הכתב יפה מאד.

— ולא יותר?

— ולא יותר.

אחי אליהו נאנח. למה הוא נאנח? גם אמי שואלת אותו לסבת אנחתו. אומרת היא לו:

— על מה אתה נאנח, בני? חכה כמעט רגע. וכי אמרת למכור את סחורתך כולה ביום אחד?

— לו רק התחלה היתה! — אומר אחי אליהו, ודמעות עומדות בגרונו.

— אי, שוטה שבעולם! הרי אומרת אני לך: חכה, בני, כמעט רגע, ואז גם התחלה תהיה לך, אם ירצה השם. כל ההתחלות קשות...

כך אומרת לו אמי ועורכת את השלחן. נוטלים אנחנו את ידינו ויושבים לסעוד פת־שחרית. דוחקים אנו את עצמנו למקום אחד ויושבים צפופים כולנו יחד. עוד לא בלענו את הפרוסה הראשונה, והנה פרץ בחור אל ביתנו. בחור כהלכה. יודע אני אותו. בחור זה כבר נעשה חתן. קופיל שמו. אביו חיים. חייט של נשים.

— כאן מוכרים דיו לאחרים?

— כן. ומה לך?

— חפצתי מעט דיו.

— לכמה דיו אתה צריך?

— תנו לי דיו בפרוטה.

אחי אליהו עומד נדהם ופניו מתכרכמים. אלמלא בוש מפני אמי, כי־אז חלק לחתן זה מנה אחת אפים והשליך אותו ואת פרוטתו החוצה. ואולם מבליג הוא על כעסו ומוזג לקופיל מעט דיו בפרוטה. לא היו רגעים מועטים עד שנכנסה נערה לביתנו. את הנערה אינני יודע. עומדת היא וחוטטת באצבעה בתוך חוטמה ופונה בדבריה אל אמי:

— כאן עושים דיו?

— כן, ומה לך?

— אחותי בקשה, אולי יש בידכם להשאיל לה מעט דיו? צריכה היא לכתוב מכתב לאמריקה, אל חתנה.

— ומי היא אחותך?

— בתיה התופרת.

— אהה? ראו־נא את זו, כמה גדלה, בלא עין־הרע! ואני כמעט לא הכרתיך. היש לך דיותה?

— מאין נקח דיותה? אחותי בקשה, אולי יש לכם גם עט? כאשר תכתוב את המכתב לאמריקה, מיד תחזיר לכם גם את הדיו וגם את העט.

אחי אליהו חמק מן השלחן ונעלם. מתחבא הוא בחדרה האפל של אמי, פוסע הוא שם בחשאי אילך ואילך, כובש פניו בקרקע ונושך את צפרניו.

ו.

— למה הכינות לך דיו רב כל־כך? וכי אמרת להספיק דיו לכל העולם כולו? או כלום חושש היית, שמא תהא השנה שנת־בצורת ובני־אדם ירעבו לדיו?

כך אמר בעלה של שכנתנו פסי, משה הכורך, לאחי אליהו. כמה משונה יהודי זה! דרכו תמיד לפזר מלח על פצעי חבירו. דומה, שאדם טוב הוא לפי מראית־עין ומזגו מזג רך, אלא כנגד זה יהודי טרחן הוא מטבע בריותו ומציק לו לאדם בשעת דחקו. אבל גם אחי אליהו לא טמן ידו בצלחת והשיב לו כגמולו. אחי אליהו השמיע לו דברי־כבושים: מוטב לו, הוא אומר, שיפשפש במעשיו, ואל יכניס את ראשו במעשי אחרים. מוטב לו, שישגיח על עצמו, ואז, הוא אומר, לא יבוא לידי עירוב־פרשיות ולא יהא כורך הגדה וסליחה ביחד... משה הכורך הבין, עד היכן הרמזים הללו מגיעים! משום מעשה שהיה. מעשה ביהודי בעל־עגלה, שהביא למשה הכורך הגדה של פסח לכריכה. נתגלגלה לו תקלה על־ידי אותה הגדה: משה הכורך לא נזהר וכרך בתוכה על־פי טעות דף אחד מסליחות של ימים נוראים. לא הרגיש בטעות זו גם אותו בעל־עגלה, וכשהגיע להפסוק: שפוך חמתך על הגוים, עמד על רגליו וקרא בקול רם ובניגון מסולסל: הנשמה לך והגוף פעלך!.. שמעו השכנים. היושבים עמו בבית אחד, ומלאו שחוק פיהם. למחר בא בעל־העגלה אל שכננו הכורך ורצה לקרוע אותו כדג ברוב כעסו.

— לסטים מזוין! רוצח־הנער! מה עוללת לי? למה הרכבת בתוך ההגדה של פסח אשר לי סליחה של חמץ? את כל בני־מעיך אוציא החוצה!...

אכן לא היו לי ימים טובים כימי הפסח ההם! השמחה היתה גדולה מאד!

ואולם סלחו נא לי, כי נטיתי מעט מדרכי וספרתי לכם דבר שלא מן הענין. חוזר אני תיכף ומיד אל גוף המעשה, אשר לפנינו, אל מעשה הדיו של אחי אליהו.

ז.

אחי אליהו מתהלך קודר ומשמים בלחץ יגונו. מה לעשות בדיו?

— שוב דיו? — אומרת לו אמי.

— אין אני מדבר עוד על הדיו! — עונה לה אחי אליהו.— ילך הדיו לאבדון! מדבר אני על הבקבוקים. הון עצום שמור בבקבוקים. חייבים אנחנו להריק את הבקבוקים ולהציל כסף מהם!

מכל דבר ודבר הוא מציל כסף! — ובכן נמנו וגמרו, כי אין לנו תקנה אלא לשפוך את הדיו לכל הרוחות שבעולם! ורק זו רעה חולה: לאן נשפוך את הדיו הרב הזה? הרי ללעג ולקלס נהיה בעיני הבריות!...

— אין לנו עצה אחרת, — אומר אחי אליהו. — הבה נשב ונחכה עד בוא הלילה. בלילה נעשה במחשך מעשינו, ואיש לא יראנו.

ישבנו ותכינו בקוצר־רוח עד בוא הלילה. על אפו ועל חמתו של אחי אליהו נתגלתה הלבנה במלואה והאירה את כל הרחוב באור בהיר וזך. כמה משתה לבנה זו ומשונים דרכיה! כשיש צורך בה, היא מתעלמת, ועכשיו, שעלולה היא להזיק, נתגלתה ובאה! כסבורה היא, ששלחנו אחריה שליח מיוחד להביאה!.. כך אומר אחי אליהו, ואנו נושאים שנינו את הבקבוקים,

מן הבית ושופכים את הדיו החוצה. אבל גם שפיכת דיו תורה היא וללמוד אנו צריכים. אם נאמר לשפוך את כל הדיו כולו למקום אחד, אז יִקָוֶה הדיו ויהיה לנחל. ולפיכך אנחנו חייבים לבקש לנו מדי פעם בפעם מקום חדש למלאכתנו. כך אומר לי אחי אליהו, ואני שומע לו ועושה את כל חפצו. מדי פעם בפעם אני מבקש לי מקום חדש: כל בקבוק ובקבוק מוצא את תקונו במקום אחר. כותלי ביתה של שכנתנו — שְׁפָךְ! גדר גנה של של שכנתנו—שְׁפָךְ! שתי עזים רובצות לבטח בחוץ ומעלות גרה כנגד הלבנה — שְׁפָךְ!

— בפעם הזאת נאמר דַי! — אומר לי אחי אליהו, ואנו נכנסים לביתנו ועולים על משכבנו לישון. דממה ואפלה. קול הַצְרָצַר נשמע בצִרְצֻרו. מבין התנור והכירים מגיעה נהימת החתול. עצל הוא חתולנו ואוהב תנומות. כל הימים וכל הלילות נתון הוא לתענוגות־בשרים: מתחמם ומנמנם. בפרוזדור הבית, מאחורי הדלת, נשמע קול פסיעות חשאיות. אפשר לץ הוא זה מכת־ליצנים?... אמי אינה ישנה עדיין. דומה, כי אמי אינה יְשנה בלילות כלל. שומע אני תמיד מתוך החשכה, כי מפרקת היא את אצבעותיה בלאט. גונחת ונאנחת ומדברת מיני דברים אל עצמה. טבעה הוא בכך. בכל לילה ולילה היא מספרת בלחש וטוענת לעצמה. מְתַנָּה היא את צרות נפשה הגדולות. אל מי היא מדברת שם? אל האלהים?... מדי פעם בפעם היא מסיימת את שיחתה באנחה:

— הוי, רבונו־של־עולם, אב רחום וחנון!...

ח.

עוד אני מוטל על הקרקע והוזה על משכבי מתוך שנתי, והנה קול המולה עולה לאזני. קולות רבים בוקעים באויר ומתערבים זה בזה יחד. פוקח אני את עיני לאט־לאט — כבר האיר היום. זהרי חמה פורצים בעד החלון, מרמזים לי וקוראים אותי החוצה. משפשף אני את עיני ומתאמץ לזכור את הדבר, אשר היה אתמול—נזכרתי: דיו!... מזדרז אני ולובש את בגדי בחפזון. פונה אני כה וכה להתבונן בבית. אמי בוכה (וכי ראיתם את אמי, שלא תבכה?), גיסתי ברכה כועסת (וכי ראיתם את גיסתי ברכה, שלא תכעס?), ואחי אליהו עומד מבויש בתוך הבית, כובש פניו בקרקע, כתינוק שסרח. מה קרה? מקרה לא־טהור קרה. עָכוֹר עֲכָרָנו הדיו! שכנינו השכימו בבוקר, ראו את כל הנעשה—והעמידו קול־זועות: את כל חייהם קפחנו! לאחד טנפנו בדיו את כותל ביתו, להשני לכלכנו את גדרו, את גדר גנו החדשה. השלישי שתי עזים היו לו, שתי עזים לבנות — ועמדנו ועשינו אותן שחורות, עד כי אין להבחין עוד ביניהן ובין שאר עִזֵּי העיר. אבל כל זה כאין וכאפס הוא לעומת פוזמקאותיה של אשת השוחט. זוג פוזמקאות חדשים, פוזמקאות לבנים, תלתה אשת השוחט בגדר גנה של שכנתנו—והבאנו כליה עליהם בלילה אחד. כאילו בקשו מידה, כי תתלה את פוזמקאותיה בגדר זרים! אמי התחננה לפניה והבטיחה לה לקנות פוזמקאות אחרים תחתם, ובלבד שלא תשמיע את קולה. אם כן, מה נעשה לכותל שכננו? והגדר מה תהא עליה? נמנו וגמרו, כי אמי וגיסתי ברכה תצאנה, במחילה מכבודן, ותעמודנה לשפשף את הכותל ואת הגדר במברשות ולטוח טיח לבן על כתמי הדיו.

— אשריכם, מה טוב חלקכם, כי הקרה אלהים לפניכם שכנים מהוגנים. אילו נתקלתם, חס ושלום, בגדר גנו של מנשה הרופא, כי־אז אבד סברכם ובטל סכויכם!

כך אומרת שכנתנו פסי לאמי.

— אמנם כדבריך כן הוא. הקדוש־ברוך־הוא מקדים תמיד את הרפואה למכה. — עונה לה אמי ומביטה בעיניה עלי. — מה כונת דבריה אלה?...

ט.

— עתה חכמתי גם אני! — אומר לי אחי אליהו. — יבוא־נא הלילה, אז נשא את הבקבוקים אל הנחל.

אכן צדק אחי אליהו! אין עצה טובה ומחוכמת מזו. הנחל הזה אשר בעירנו עומד מששת ימי־בראשית לקבל אל תוכו כל דבר־פגול. שם כובסות הנשים את בגדי־הלבן. שם טובלים בעלי־העגלות את סוסיהם. שם רובצים חזירי העיר להנאתם. אני—נהירים לי שבילי הנחל הזה כשבילי עירנו. אדם קרוב אני אצלו. כבר ספרתי לכם תחילה, כיצד אני צד דגים בנחל. ולפיכך תבינו מאליכם, מה קצרה רוחי ומה כלתה נפשי, כי יבוא הלילה. כיון שבא הלילה, מיד העמסנו על עצמנו סלים מלאים בקבוקים ויצאנו אל הנחל. שפכנו את הדיו, הבאנו את הבקבוקים הריקים לביתנו ושוב מלאנו את הסלים בבקבוקים מלאים. וכך היינו שוקדים על מלאכתנו כל אותו הלילה. ליל־שמורים היה לי, ליל עונג ושמחה, אשר כמוהו לא היה ואחריו לא יהיה! הגיעו בעצמכם: העיר ישנה כולה. השמים זרועים כוכבים. הלבנה מאירה במלואה ונוסכת את זהרה הרך על פני הנחל. דממה והס מסביב. הנחל נחל שוטף הוא בשאר ימות השנה. כשימי הפסח מגיעים והקרח נמס והולך—אז יגאו מימיו וישטפו במרוצה וימלאוהו על כל גדותיו. ורק אחר הפסח, בעבור ימי הספירה, הולכים המים הלוך וחסור, הלוך וחסור, עד כי בתקופת תמוז ייבש הנחל וישתתק כולו. תרדמה נופלת עליו. בבצת תחתיתו שורצים מיני שרצים ובבלבול מבלבלים: בָּל—בּוּל! בָּל—בּוּל! והצפרדעים אשר שם אף הן עונות כנגדן ואומרות שירה: קרוּ—אָה! קרוּ—אָה! בימים האלה אני עובר את כל הנחל ברגלי, מקצהו ועד קצהו, מבלי התפשט את בגדי!......

על־ידי שפעת הדיו, שהשפענו כל אותו הלילה, נדלו מי הנחל מעט. וכי קלה זו בעיניכם—כדי אלף בקבוקים הריקונו אל תוכו! כשחזרנו לביתנו, היינו עיפים ומיוגעים מעמל הדיו, ומיד עלינו על משכבנו ויָשַׁנּו שנת גבירים, השבים ממערכות המלחמה. ממחרת הלילה העירנו קול אמנו, קול בכי ויללה:

— אוי לי ואבוי לנפשי, כי חשך עולמי בעדי! מה עוללתם לנחל?...

נתגלה הדבר, כי אסון הבאנו על כל בני העיר: הנשים הכובסות אינן יכולות עוד לכבוס בנחל את בגדי־הלבן. בעלי־העגלות אינם יכולים עוד לטבול בנחל את סוסיהם. ושואבי־המים... עוד מעט יתאספו שואבי־המים ויעשו כולם אגודה אחת ויבואו אלינו לקחת נקמתם ממנו. כך מבשרת לנו אמי. ואולם אנחנו אין חפצנו לישב פה ולחכות עד אשר יבואו אלינו שואבי־המים לקחת נקמתם ממנו. אני ואחי אליהו משוים רגלינו כאילות ונמלטים על נפשנו אל חברנו פיני.

— שם יחפשו אותנו, אם דבר להם אלינו!...

כך אומר לי אחי אליהו, אוחז אותי בידי, ואנו נחפזים שנינו ורצים במורד ההר אל חברנו פיני.

כשתהא השעה ראויה לכך, אז אספר לכם, מי הוא חברנו פיני ומה טיבו. כדאי לכם לדעת את האיש הזה ואת הליכותיו: אף הוא איש־מזימות ומחשבות טובות צפונות לו בלבו.

אליעזר שטיינמאן.

החתונה.

ציור.

(סוף).

לפתע־פתאום באה הרעה: לפתע פתאום, מבלי אשר חכה איש לזה, מת הרב.

בחשאי ובצנעה עלתה נשמתו למרומים, ואיש לא ידע את סבת מיתתו החטופה. מי יודע — אפשר חלי־מעים גרם לזה, או שמא מחלה אחרת הצעידתו באין־יודעים אל הקבר? הספירתו הרבנית, מטיחה ראשה לכותל, כשהיא צוחת ומקוננת:

— וי, וי. חמדת ביתי, עטרת ראשי! אוי, יחזקאל, למה עזבתני?...

הספידו אותו גם בני העירה, וכשחזרו מהלויתו, נזכרו כולם גם בבתו הבוגרת של הרב המנוח. בתולה זו, שהיתה מוצנעת כל ימיה במטבח, נשכחה מלב איש, נעשתה עכשיו לשיחת הבריות. נתגלגלה לה זכות על־ידי אביה הזכאי. בנשימה אחת היו בני העירה מונים שבחיו של הרב המנוח, נדים לגורל אשתו האלמנה, אם לחמשה יתומים, ודרך־אגב מביאים במספר גם את סכום שנותיה של רוסיה. מחולקות היו הדעות. הללו מעמידים את מספר שנותיה על עשרים ושלש, והללו מוסיפים ומונים עד שלשים. אם כך ואם כך — הכל מודים, שחייבים הם לתמוך בביתו של הרב, לבל יתמוטט ולבל יפסק החוט האחרון; מן היושר הוא להשאיר לו ניר וזכר בקרב עדתו.

לאחר שכלו שבעה ימי האבל, התכנסו הקרובים ואנשי שלומו של הרב המנוח לתוך חדרו, שהיה מיוחד לו בחייו, לטכס עצה. החליטו לבקש חתן בשביל רוסיה, בחור מן הבחורים הלומדים, שיהיה ראוי לאותה אצטלא של רבנות ויהיה כדאי והגון למלא מקומו של הרב המנוח. הוחלט באותו מעמד, שרב אבא, יהודי חשוב ובר־אורין, שהיה מן המשתדלים הראשונים, ישב לפי שעה על כסא הרבנות, יפסוק שאלות באסור והיתר, וחייקיל, אחיה של הרבנית, יצא לדרך לבקש בן־זוג לרוסיה בת־אחותו.

ישב רב אבא על כסא הרבנות, וחייקיל יצא לדרך, כמדובר. סבב חייקיל בהרבה ערים ועירות, ואפילו עד אחת הישיבות הרחוקות שבליטא הגיע. אבל — מעשה שטן! מדי פעם בפעם בא בחור לראיון, שוהה בעיר יום אחד, וכבוא הלילה הוא מתעלם מן העין — ואיננו!

עם הופעתו של כל בחור ובחור נכנסת רוסיה על פי פקודת אמה לתוך חדרו של אביה המנוח, מסרקת שם את שערותיה, לובשת את שמלותיה החמודות, מפרכסת ומקשטת את עצמה, אבל הבחורים מושכים את ידיהם הימנה, ולא עוד, אלא אפילו אלמן אחד הובא לכאן — ואף הוא סרב. בימינו אלה, שעת ירידת הצניעות, אפילו בחורי הישיבות ולומדי התורה נותנים עיניהם ביופי.

בינתים נפלה הברה בעיר, שרב אבא, אותו רב אבא, שהיה מן המשתדלים הראשונים לטובתה של בת הרב, נתן עיניו בכסא הרבנות. יש מפרשים, שלא הוא הגורם לכך, כי אם יד קרוביו באמצע, הולכים הם ומאספים חתימות בחשאי על שמו של רב אבא; רצונם לפאר את משפחתם ברב. על כת קרוביו של רב אבא נספחו אחדים מבעלי־בתים סתם. העומדים וטוענים: יחלוקו! כלומר — תחלק הרבנות והכנסותיה עמה לשתים. עירנו, אומרים הם, יכולה, ברוך־השם, להחזיק שני רבנים. כנהוג בכל קהלות ישראל. שמועה זו הולכת ונמסרת מפה לאוזן. אין איש יודע עדיין, כמה אמת בפי השמועה, אבל — למיחש מיבעי...

הרבנית — לבה נקרע לגזרים. ודאי לה, שאילו נזדמן בן־זוג לרוסיה בתה תיכף לפטירתו של בעלה, לא היו הדברים מגיעים לידי כך. סמוך לסתימת הגולל לא היו בני העיר מעיזים להשיג גבולה של אלמנת הרב המנוח, פשוט — משום כבוד המת. ובין כך וכך ושמועות חדשות נפוצו בעיר. מעשה ברב אחד של עיר סמוכה, שיש לו קרובים בה, ונתן עיניו בכסא הרבנות שבכאן. קרוביו של אותו הרב מעוררים על עצם החזקה, שמצדדי האלמנה נתמכים בה. יפסק החוט! — טוענים הם. — וכי נפלה הרבנות לבני ביתו של רב יחזקאל מן השמים? כך טוענים הללו, ואת זכות הרבנות רוצים הם לקנות בכסף מלא ולשלם להעיר טבין ותקילין.

ואז שב גם חייקיל מנסיעותיו. כלו כל הקצין. הכל מסרבים. הכל — ואפילו אותו האלמן. עמדו הקרובים ואנשי שלומו של הרב המנוח והתכנסו שנית לתוך אותו החדר וטכסו עצה. הציע אחד מן הנאספים דבר של טעם: תואל־נא האלמנה להנשא לאיש, והַלָּה יהיה ממלא מקומו של הרב המנוח. נכנסו הדברים באזני הנאספים. באותו מעמד הזמינו לתוך החדר את האלמנה עצמה. לחש לה חייקיל על אזנה את דבר ההצעה. נרתעה האלמנה ממקומה, כולה נרעשת ועיניה כמוכות שגעון:

— מה אתה סח, חייקיל?!

— אסתר! — עמד חייקיל וטען כנגדה. — התבונני וראי אחריתך. יראי את אלהים, אסתר. חייבת את. על־כרחך חייבת את, אם את לחמשה יתומים!

אז קמה הרבנית ממקומה, פניה הורים כפני מת, והיא ממלמלת מיני דברים וציחקת צחוק פרוע ומשונה:

— טוב הדבר. הכל שריר וקיים. מזל־טוב. הַה־הַה... אני אנשא לאיש. הה־הה, אחרי בלותי. בשעה טובה ומוצלחת. ובתי הבתולה, רוסיה שלי, תשב עד שילבין ראשה ותשבע נחת ממני ופניה יחמרו... הה־הה, כלה אני, כלה יוצאת לחופתה...

נתפזרו הנאספים והלכו איש לביתו. ולא היו ימים מועטים עד שנזדמן שדוך הגון בשביל הרבנית. אלמן אחר, מוסמך להוראה, מאחת הערים הסמוכות, התרצה לישא את האלמנה ולמלא את מקומו של הרב רב יחזקאל.

הוחלט לשמור את הדבר בסודי־סודות. הרבנית מבקשת: אל־נא ידאיבו את לבבה. אל נא ישחירו פניה. ואגב — אומרת הרבנית — מי יודע, אולי מן השמים ירחמו עליה ויזדמן בן־זוג בשביל רוסיה בתה. היד אלהים תקצר?

הבית היה מפונה ומקושט שלא כדרכו ועל השלחן פרושה מפה של יום טוב. הרבנית עמדה ולשתה עיסה ועשתה תפינים. אותו היום יום החופה היה. בערב יבוא החתן, ממלא מקומו של הרב המנוח. עיניה של הרבנית היו זולגות דמעות בשעת לישתה, והדמעות נפלו ונספגו בעיסה.

נכנסה רוסיה. שזה עכשיו קמה משנתה, לתוך המטבח, עמדה והציצה על אמה, כשהיא עדיין אחוזת־שינה ושערותיה פרועות, כדרכה תמיד. עמדה רגע ואחר־כך ישבה מחרישה ועלובה בקרן־זוית שלה, בין התנור והכירים, כשראשה כבוש בקרקע. הסתכלה בה הרבנית מתוך רחמים גדולים ולבה נקרע לגזרים.

— בתי! — אמרה לה הרבנית בקול חשאי ורך, כשפניה מתכרכמים, — התלבשי נא. סרקי נא את שערותיך!

עמדה רוסיה ונתנה עיניה באמה כשואלת, וכולה כאילו ניעורה פתאום ופניה כאילו הוארו בבת־אחת באור של תקוה וחיים, שהיה גנוז בקרבה ימים ושנים, כל ימי בתוליה הארוכים והשוממים.

אז יצאה רוסיה את המטבח, וכאילו קלו רגליה פתאום. עמדה בבית, עומדת ומנחבת לעצמה, מציצה על מפת השלחן, נגשת ומתקנת אותה ומחליקה עליה בידיה באהבה ובתודה רבה. ומיד נכנסה להוך חדר אביה המנוח, נכנסת ויוצאת וחוזרת שוב, מתקינה שם את עצמה, עושה את שערותיה, לובשת את שמלותיה, פניה צוהלים וכולה כמחודשת.

בערב הועלו נרות בבית והודלקה המנורה הגדולה. השלחן ערוך. רבים מהקרובים ואנשי שלומו של הרב המנוח מסובים אל השלחן, יושבים וממתינים לבוא החתן מהעיר הסמוכה. רק שני המקומות של החתן והכלה פנויים עדיין. והנה נשמע קשקוש עגלה, המתקרבת אל הבית.

— החתן נוסע! החתן בא! — נשמע קול מכריז ואומר.

יצאה הרבנית מן המטבח, כשהיא לבושה בגדי שבת. פרצה גם רוסיה מתוך חדרו של אביה המנוח, כולה מבוהלת, פניה אדומים כאש, והיא עומדת באמצע הבית, כובשת עיניה המבולבלות בקרקע. הנה החתן. הנאספים קמים מפניו, נותנים לו שלום ומפנים לו מקום בראש השלחן. עוד מקום אחד נשאר פנוי לידו—ורוסיה פוסעת פסיעה אחת אל השלחן, פניה מאדימים עוד יותר, אך עולה לפניה, וכולה אובדת־עצות. תועות עיני רוסיה בחדר ומבקשות את האם.

הנה האם. ישבה הרבנית בשעת המולה ושאון ליד האיש הזר, ליד החתן. עמדה רוסיה ולטשה לה את עיניה הקמות בתמהון רב. נתכרכמו פני הרבנית, כובשת עיניה במפת השלחן, קמה רגע ממקומה, צונחת ויושבת שוב. המסובים מסיחים ביניהם בענינים צדדיים, מבדחים את דעת החתן וקול צחוק ישמע. ופתאום נשתתקו כולם. הרבנית הגיחה ממקומה, יצאה מלפני השלחן ונפלה על צוארי בתה הנדהמת בקול־בוכים.

— לא אוכל, לא אוכל... אוי לי, בתי, עלובה, שוממה, אומללה!...

חרדה רוסיה ונרתעה מפני אמה, עומדת ולוטשת לה עיניה באין אומר ודברים. הבינה פתאום את כל הנעשה והתפרצה מגרונה צוחה משונה, יבבת לא־אדם, שנתערבה יחד עם בכיי הנכאים של אמה הרבנית.

כל המסובים, הלבושים בגדי־שבת, קמו כולם מלפני השלחן, עומדים ומביטים בפחד, מחרישים ומשתאים.

פינחס מינקובסקי.

שִׁירַת הַצִּבּוּר בַּעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ.

המלחמה אשר פרצה בישראל בראשית המאה השמונה עשרה לרגלי ההשפעות השונות של מנדלסון, הבעש״ט והגר״א, אשר התנגדו אשה אל אחותה נגוד גמור,—מלחמה זו הובלטה עד מאד במקצוע עבודת המקדש על ידי המון שנויים בכמות ובאיכות, בצורה ובתוכן. כל ארת מן ההשפעות האמורות הטביעה את חותמה המיוחד על עבודת המקדש בקרב המחזיקים בה, ובבוא איש זר למקדש, הכיר מיד על פי אפני העבודה את אפיה ומהותה של העדה אשר לה המקדש הזה.

ואולם יש הבדל גדול בין השפעת מנדלסון ובין השפעת הבעש״ט והגר״א. בשעה שמחלוקת החסידים והמתנגדים היתה מכוונת כולה כלפי פנים, כלפי מהותה של היהדות המסורה ויופי קדושתה, נטתה ההשקפה המנדלסונית והנוהים אחריה כלפי חוץ, ותהי זאת שאיפתם להתקרב בכל האפשר „אליהם" על ידי קדושת היופי *). ובהיות יסודה של שאיפה זו בטול הלאומיות ורפיון מסורת הדת, נאלצה היא, אבל לא החסידות והמתנגדות, לראות את מרכז הכובד בתקונו ויפויו של הפולחן המקדשי, כמו שנהוג אצלם. הגוני הגלותי של העבודה הישנה נמאס בעיני המנדלסוניים וממילא נמאסו עליהם גם שני נו"אי העבודה הזאת והמנצחים עליה—בעל־התפלה והש״ץ דמתא, ויעמידו במקומם בריאה חדשה, נושאת הרנה והתפלה החדשה, ויקראו שמה בישראל: „קאנטור". מה יהיה טיבה של הבריאה החדשה הזאת במקדשינו החדשים לא ידעו בדיוק גם בוראיה. שם זה לפי מקורו הרומי תואר הוא למזמר, והזמרנית (cantoroe) היתה משמשת במקדש הקטולים בשנים קדמוניות לספירתם **). ואולם שמושו של הקאנטור במקדשי הפרוטסטנטים היה רב הפנים מאד. הקאנטור היה מנגן על העוגב, מחבר שירים למקדש, מורה זמרה בבתי־הספר (Alumnat) של ה„קירכע", מנהל המקהלה (דירינענט).

מעמידי ה„קאנטור" במקדש ישראל היו עיניהם נשואות ביחוד אל הקאנטורות של ה„טאמאסקירכע" בלייפציג, אשר זכתה לעמודי הנגינה: גיאורג ראהא (20 — 1519), יוהאן הרמאן (36—1531), וולפגנג אויגר (1540), אולריך לאנגע (1549) יוהאן סבאסטיאן באך (1750), מוריץ הויפטמאן (1868), ריכטר (1879) ועוד „קאנטורים" אחרים, אשר עשו להם שם עולם בחדושיהם בחכמת המוסיקה, ויחברו ויתקנו נוסחאותיה וסגנוניה של שירת המקדש החרשה, הקנטאטים, המוטטים, הקאנונים והפוגות לכבוד העבודה הפרוטסטנטית. ואותה נוסחת הכנסיה, שהיא כולה לועזית וזרה לנו, הספיקה לרוות את צמאונם של שטופי־היופי אשר נמצאו פתאם בקרבנו, אף־על־פי שלא יכלו לבאר לעצמם מהותו האמתית של הקאנטור העברי ותעודתו במקדש ישראל. בראשית הופעתו במקדשנו היה הקאנטור למפלצת בעיני יתר המפלגות, אשר ראו אותו כסמל קדושת היופי והחקוי ויתעבוהו. אולם ברבות הימים, כאשר החלו הקאנטורים החדשים להשלים בזמרתם בין המזרח והמערב, בין זמרת הרגש וזמרת הסדר, החלה שוקעת גם השנאה של האדוקים אל הבריאה החדשה הזאת, ולא עוד אלא שהתחילו גם האדוקים מתענגים לפרקים על נועם זמרתו של הקאנטור. אז צעדו שטופי היופי והחקוי עוד צעד אחד הלאה, כי לא חפצו, לפי דבריהם, להשאר עומדים באמצע הדרך ויקבעו במקדשיהם זמרה בצבור (געמיינדעגזאנג): הקהל שר והש״ץ שומע! וזאת היא מטרת מאמרי לטפל במנהג זה, אשר עליו יתגאו מאד אחינו „המתקנים" שבמערב, ולראות, אם ועד כמה מתאמת הזמרה בצבור לקדושת היופי וביחוד ליופי הקדושה.

גדול עוזה הכמותי והדינאמי של שירת צבור שלם, או של קינת קהל גדול בשעת גיוס, במערכת מלחמה, ביום נצחון, או ביום אבל עם. הראשונה, שירת הצבור, תהיה קול ענות גבורה, כשם שהאחרונה, קינת הצבור, תהיה קול ענות כשלון במלוא המובן. ואולם היהדות המסורה אינה יכולה להודות בהן לא מצד היופי ועוד פחות מזה מצד הקרושה. ובכלל אין היהדות המסורה

*) עיין מאמרי „היופי והקדושה" ב„השלה" כרך כ״ה לחדשי אוקט' ונובמבר שנת תרע״ב.

**) Ambros, Geschichte der Musik. II. Bd. S. 6.

יכולה להורות בשירה בצבור בתור תפלה והתנה במקדשינו. עבודה של שירה בצבור אינה לא עברית, אף לא נוצרית. מקורה הוא הפולחן העתיק של עובדי אלילים, היא באה בירושה מאת עבודת הקיבלה, האדונים, העשתורת והאפיס וכל העבודות הזרות של הגוים הקדמונים, אשר כל מטרתן היתה לגרות את עצבי הנאספים ותושיהם, להרעישם הרעשה גדולה עד כדי נסיך בקרבם רוח שכרון, רוח השתטות. בפולחנות אלה נפגשו שתי קצוות—יאוש עד מות והוללות עד השתובבות, ולשניהם היו צריכים בטויים הנאותים להם: קול ענות, כלי־רעש, תנועות הגוף, ענויים קשים עד שפוך דם, ומתרגשים היו החושים עד כדי התרזה, התלהבות תאות המין, השלכת אבנים, פצוע פצע, עשית קרחה ושרטת וכדומה. וחוץ מזה השתמשו העמים הקדמונים, בלי יוצא מן הכלל, בשירות המחנות על שדה קרב, כדי לעורר בלב החיילים התלהבות קצונית, חולנית, לזעזע את הנפש עד היסוד בה בימי זכרון לנצחונות ולמפלות לאומים, ביום הנתן הכתר בראש המלך ועוד, בקצרה: כל מקום שהבה הגם דוחק את רגלי המחשבה הדקה והכמות דוחה את האיכות, שם רבה היא תועלתו וחשיבותו של קול ענות עם, מחנה, צבור. אולם שירת הצבור לא תצליח לעולם להביא את המתפלל לידי כונת הלב, התעמקות דתית, התרכזות הנפש והשתפכות הנפש. מה רב היה יאושו של משה בשמעו קול העם ברעו, ויאמר: „קול מלחמה במחנה, אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה, קול ענות אנכי שומע" (שמות, ל"ב, י"ח), כי הרגיש מיד בשירת הצבור, שהיא לכבוד העגל, האפיס המצרי. וכמה נוקב ויורד הוא ההתול, אשר שפך אליהו על נביאי הבעל: „קראו בקול גדול כי אלהים הוא... אולי ישן הוא וייקץ. ויקראו בקול גדול ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם" (מלכים א' יח, כ"ו—כ"ז).

לא נרבה דברים ללא־צורך על עבודת בית־המקדש בירושלים: שם היתה העבודה קבועה עפ"י סדר מיוחד ונתונה כולה בידי משפחה אחת, משפחת הכהנים והלויים, והעם שמע וראה ולא השתתף בעבודה כלל. „וזר לא יקרב" נאמר, וכל הבא לבית־המקדש לא בא כי אם רק „לשמוע אל הרנה ואל התפלה" (מלכים א' ח', כ"ח). אך גם בעבודת בתי־כנסיות שבירושלים, וביחוד בגולה, במקום שם כבר בטלה כמעט לגמרי זכותם המיוחדה של הכהנים והלוים וכל אדם מישראל הותר בעבודה ולעבור לפני התבה, הוצבו גבולים בין הש"ץ העובד את העבודה בעברו לפני התבה ובין העם העומד ומתפלל. על היורד לפני התבה נאמר, שהוא צריך להיות בעל קול ערב ובעל נעימה (תענית ט"ז). ועל אנשי העדה המתפללים נאמר להיפך, שהם אסורים להרים קול בתפלה. „המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר" (ברכות כ"ד), „מכאן שאסור להשמיע קול בתפלה" (שם ל"א). ועל השאלה: „לדבריך למה צבור מתפללים" (רש"י: בלחש)? משיב רבן גמליאל: „כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי" (ראש־השנה ל"ד).

בהדיופלוסטון (בית־הכנסת) הראשון באלכסנדריה של מצרים (סוכה נ"א), אשר היתה אז מרכז התרבות וההשכלה ליהדות ולהילנות, לא שר הצבור כי אם שמע. באלכסנדריה, בה תורגמה ראשונה תורת ישראל יונית, התנגשו ראשונה גם שתי ההשקפות השונות זו מזו ביסודו, בהיות להאחת יופי הקדושה העיקר ולשניה — קדושת היופי *), ולא לחנם היה קשה על קדמונינו אותו יום שתורגמה התורה כיום שנעשה בו העגל. אך בצדק, מתאר אמיל שירר אותה תקופה בדברים האלה: „היהודי הנאור בארצות גלותו היה לא רק יהודי, כי אם גם יוני בשפתו, בהשכלתו ובנמוסו, והיה אנוס על ידי כל היחסים שבינו ובין היונים להשלים בין היהדות וההילנות. ואולם כל הדברים האלה נאמרו רק על הנאורים, וגם בקרבם הכריעה כף היהדות, אבל ההמון אצלו ודאי קדמה יהדותו ליוונותו. אף־על־פי ששפת יון היתה שגורה בפי היהודים כשפת אם ושמירת המצוות במובנם של הפרושים רופפה מאד בידם, בכל זאת נשארו גם אז במסתרי לבם נאמנים לדת אחיהם הירושלמים **). ואין איפוא כל פלא, כי נשתבר בעבודת מקדשם הסדר הירושלמי, ואם גם חלק גדול מן התפלות נאמרו יונית (סוטה משנה ז.), „כיון שהגיעו לענית אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" (סוכה נ"א). ואפילו לענין אמירת אמן לא הרשו חכמים להגביה את הקול יותר מקולו של המתפלל לפני התיבה: „מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך? שנאמר: ונרוממה שמו יחדיו; מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא? שנאמר: משה ידבר והאלהים יעננו בקול (ברכות מ"ה). וכך הסתפק העם להיות רק עונה, או רק שומע. יען כי השמיעה בכונה איננה פחותה במעלתה מן המענה, „מנין לשומע כעונה"? (סוכה ל"ח, ברכות מ"ה). ובכלל היתה העבודה העברית נעשית לעבודה שבלב, בפנימיות הנפש. „עבודה שבלב זו היא תפלה" (תענית ב.). והרמב"ם בטל בעדתו במצרים את תפלת שמונה־עשרה בלחש, למען ישמע אותה הצבור בכונה מפי של הש"ץ ויצא ידי חובתו. גם צעקת הש"ץ עצמו אינה חביבה ביותר: „נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה—זה ש"ץ שאינו הגון". ואם בצעקת הש"ץ נאמרו דברים קשים כאלה, צעקת הצבור על אחת כמה וכמה. הן הש"ץ, ואפילו הגרוע, יש לו איזו ידיעה, לו גם ידיעה כל־שהיא, בשיר, יש לו גם קצת טעם ונעימה ומוכרח הוא להשתדל שיהיה מרוצה לעם. אבל צבור שלם חזקה עליו, שאין לו מוקדם ומאוחר, שלשירתו אין רותמוס קבוע והיא נעשית תערובת של כל מיני קולות יבשים וצרודים, עבים, גסים ודקים, בלי נעימות דינאמיות או אגואגיות, ולפעמים היא צורמת את האזנים כקאקופוניה פרועה,— זו ודאי אין בה מיופי הקדושה.

(סוף יבוא).

*) Philo. Vito Moses, Lib II § VII.

**) Emil Schürer's Geschichte des Judischen Volkes II Bd. „Das Judenthum in der Zerstreung" § 31. s. 92. Ibid II, Bd S. 20. ובספר מאיר עינים לר' עזריה מן האדומים.

י. פ.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

פַּרְצוּפִים מאת דוד פרישמאן.

ורשה, תרע"ב. (ביבליותיקה „ספרות" כ.)

מדה יפה יש לו לפרישמאן המבקר, שהוא מבקש קודם־כל בהמבוקר את פרצופו האנושי, את הפיזיונומיה שלו, ולא את המחבר, כותב הספרים. היצירה טפלה לו להיוצר, וכל עיקרה אינה באה אלא להשלים את קוי אפיו, למלא אחריהם. הכאראקטיריסטיקה הספרותית שלו לא תמיד הן שלימות, ואולם

הפרצופים הם תמיד בהירים. פרישמאן תופס בהם רק את השרטוטים, הנוגעים אל נפשו. את חידת חייהם של המתוארים ויגון חייהם הוא מבקש. הוא תופס את „גבוריו" הספרותיים והחברותיים קודם־כל כמשורר.

אין זו איפוא בקורת, במובן המקובל של מלה זו. המבקר Par exellence רואה, להפך, בהיוצר קודם־כל חומר להשלים את יצירותיו. המבקר מוציא את משפטו על היוצר מתוך יצירותיו. הפייטן חי לשם יצירתו. ולא להפך. הן גם את האלהים אנחנו שופטים רק על פי יצירתו...

זאת היא דרכה של הבקורת הקונסרטיבית, האובייקטיבית. באי־כחה של הבקרת המודרנית כופרים לגמרי בערכה, אף כי הענין הוא עדיין בחזקת שאלה, שהרי באופן כזה הלא אנו כופרים בערכה האבסולוטי של האמנות כשהיא לעצמה. כמדומני, שעד היום לא סמנו למדי את הגבול, שבין המבקר־הפייטן והמבקר־לשמה. להראשון אין הספר המבוקר סוף־סוף אלא מעין „גבור" של הספור, של הדרמה או של הפואימה שלו. המבקר־הפייטן יוצר לו שקספיר שלו, גיטה שלו, פושקין שלו. הוא מרחיבם או מגבילם לפי תביעית האמן שבו. המבקש בכל את האידיאל, הטפוס. הוא מוכרח, איפוא, להכניס בהם את הבנת החיים ותפיסת החיים שלו, גם כשהם מתנגדים לו ניגוד גמור. להאחרון, המבקר בעצם, אין יוצר, אלא יצירה. רק היצירה היא אבסולוטית לו. המבקר חוטא להיוצר. הוא מגביל אותו בהכרח, משום שיש אשר האמן יגדל שבעתים מאמנתו. אבל גם המבקר־הפייטן יש אשר יחטא. הטראגדיה הגדולה של היוצר הן יש גם אשר תגדל שבעים ושבעה מיצירתו...

על פרישמאן אין בכל איפן להתאונן, כי „שכח את האדם". להפך, בשביל האדם הוא שוכח לפעמים קצת יותר מדאי את יצירתו, — דרכיה, אפניה, פגימותיה ויתרונותיה. הן אלה הם דבריו: „הפואיזיה של אותה האשה החשובה מרת אלכנסה, שחיתה שמונה מאות שנים לפני, לא נגעה אל לבי ביחוד; את לבי העסיקה יותר הפואיזיה של הבארון הכותב בעצמו. כתיבה זו והתעמקות זו בחיי דורות קדמונים — הלא הן בעצמן פואיזיה למדי".

המאמרים היותר יפים בחוברת זו הם: ד"ר שלמה רובין, משה ליב ליליענבלום וא. ל. לווינסקי, ביחוד האחרון. ואין פלא. לווינסקי הלא אינו רק חברו הקרוב של המחבר בתור בן־אומנתו; הוא גם מאותם האנשים, שחייהם ומובן חייהם חשובים יותר מיצירתם, „הבאה רק להשלים אותם, למלא אחריהם"...

עמודים נפלאים בסגנונם וביפים הקדיש המחבר למנדלי מו"ס, אף כי צדדים חדשים ביצירתו לא גלה. באמנים קלאסיים מעין מנדלי קשה לגלות בכלל „צדדים חדשים", וביחוד למבקר כפרישמאן, שאינו אוהב לחטט ולגלות, כי אם לציין את רשמיו הרעננים.

אציין עוד את המאמר היפה ע"ד „דוד וולפסון" ואת המאמר הרפה היחידי שבכל הספר ע"ד טולסטוי, שיש אמנם גם בו רעיונות יפים אחרים, אך אין בהם זה, שאנחנו מוצאים בכל המאמרים האחרים ומה שחשוב לנו בכלם — הלא הוא היחס הנפשי של פרישמאן ל„גבוריו".

סוף־סוף הלא אין קובץ המאמרים היפים הזה ספר של בקורת, כי אם בעיקר ספר של שירה.

מִכְתָּבִים מֵאִיטַלְיָה.

א.

לרגלי הצעתה של מערכת „העולם" פניתי לאחדים מראשי היהדות באיטליה ובקשתי אותם להביע על ידי לקוראי „העולם" את דעתם על ערכה ותוצאותיה של ועידת הצעירים האיטלקים, אשר הקדשנו לה (בנומר 41) הרצאה מפורטת.

ראשית כל פניתי אל הרב הראשי בפלורנציה, הפרופ' ד"ר שמואל צבי מרגליות, המפורסם גם מחוץ לגבולות איטליה בעבודתו הפוריה לטובת הצבור העברי. הד"ר מרגליות הוא מנהל בית־המדרש לרבנים באיטליה והירחון „La Rivista Israelitica", שהוא ה„מאנאטסשריפט" האיטלקי. הד"ר מרגליות ידוע לקהל העברי גם בתור ראש „חברת העזרה לפלשים". בר־סמכא גדול הוא הד"ר מרגליות באיטליה, ולפיכך פניתי אליו ראשונה בשאלותי.

— זה יותר מעשרים שנה — אמר לי הד"ר מרגליות — אני מקדיש את כל כחותי לתחית היהדות באיטליה. עתה אני נותן שבח והודיה על שזכיתי לראות את ראשית גלוייה של אותה תחיה. אתה ידעת, שכל עסקני הועידה, מחולליה, מזמיניה ומנהיגיה הם תלמידי. הם עזרו לי ולידידי וחברי הנעלה הפרופ' חיות להפיץ את רעיון התחיה ולזרוע את אהבת היהדות בלבות הצעירים. השפעה גדולה היתה בזה לשבועוננו האיטלקי La Lettimana Israelitica, אשר יסדתי זה שנתים. עכשיו רשאים אנחנו לומר בשמחה: „הנצנים נראו בארץ", ואעפ"י שעדיין מעטים הם, מובטחני, שירבו ויגדלו ויעשו פרי. התעוררות הצעירים, — שיש בהם אחדים גם מבני משפחות של מתבוללים קצונים, — התעוררות, שאותותיה נראו בועידה הראשונה, היא עצמה עובדה, שיש לה ערך גדול וקים. אפשר אמנם, שלא כל ההצעות היפות, אשר הוצעו בועידה, תצאנה לפעולה. אבל אין כל ספק, שהרגש הלאומי הישראלי והכמיה להיהדות, אשר נתגלו בהתלהבות עצומה כ"כ בשעת הועידה, לא ישתקעו עוד, והועידות הבאות, העתידות להיות עפ"י החלטת הצעירים שנה בשנה, וודאי תחזקנה ותאמצנה את התנועה הזאת ויגרמו, ברצות ה', התחדשות שלמה ליהדות האיטלקית.

* * *

הפרופ' ד"ר צבי פרץ חיות ידוע לקוראי עברית ע"י פירושו המדע לספר „תהלים" ומאמריו המדעיים, אשר הדפיס בירחונים ומאספים עבריים שונים, כגון „השלח", „הגרן" ועוד. אבל לא הכל יודעים את עבודתו המעשית לטובת ספרותנו פה באיטליה. אין מספר למאמריו הרבים ע"ד חכמת היהדות, אשר הוא מדפיס בשני העתונים „Rivista Israelitica" ו־„Rivista degli Studi Orientali", והרבה ממאמריו הפופולאריים בהשבועון „La Setimana Israelitica" מכוונים מעיקרם להפיץ את ידיעת תרבותנו בין יהודי איטליה. גם בהועידה היתה השתתפותה של אישיות זו ניכרת מאד.

את רצונך — אמר לי הד"ר חיות — להביע לקוראי „העולם" את דעתי על ערכה של הועידה אני עושה בחפץ־לב. חושב אני, כי הועידה תבכר את התוצאות הממשיות של עבודה עברית. אבל מה שמגדיל את חשיבותה באמת, הוא זה, כי על ידה יודע, שגם באיטליה נראים סימני תחיה, בעוד שדרשנים שטחיים עומדים ומכריזים על גסיסתה ואפילו על מיתתה של היהדות האיטלקית. התחיה באה בלי־ספק במדה מרובה מכח התורה, שמרביץ בית־המדרש לרבנים בפלורנציה. הרבה ממה שנעשה בשנים האחרונות להרמת רוח היהדות באיטליה נרקם ונטוה בבית מדרשנו ובעליות מוריו ותלמידיו. מוריו ותלמידיו רובם ככולם נתונים המה בלבם ובנפשם להציונות. ואף־על־פי שתנועתנו במובנה המדיני לא מצאה לה מסלה בלבות אחינו האיטלקים, ברור הדבר, כי השפעתה הרוחנית של הציונות אינה מועטה כל־כך גם בנוגע אליהם. וככר ימצאו גם בנו־צעירים ילידי איטליה וגידוליה, שדבקותם ברעיון הלאומי אינה פחותה מזו של הציונים המזרחיים. יש תקוה גם לאחריתם של יהודי איטליה, אם הבנים שבים לגבולנו.

* *

גם העורך-דין הפרופ' משה פינצי, זקן עסקני הצבור באיטליה, שזקנתו לא פתתה את חום התלהבותו לקניניגו, יצא שבע רצון מן הועידה. וערך מיוחד יש להם לדברי הפרופ' פינצי, כי על כן הוא כאן הלוחם החשוב ביותר לכבוד היהדות האיטלקית.

ועידת הצעירים — אמר לי הפרופ' — עלתה הרבה על תקותי. פעמים רבות שמעתי אומרים, כי קרבו ימיה של היהדות באיטליה למות, כי הולכת היא ונשכחת כמת מלב ומנהגי היהדות בטלים. אבל עתה לעת זקנתי זכיתי לראות בעיני צבא של צעירים מלומדים, שאף-על-פי שהיו מחוץ למרכז עברי מחמת חנוכם, יכאב לבם בקרבם על מצבם והם שואפים בכל נפשם ובכל מארם לדעת את לשוננו, ספרותנו, תרבותנו ודברי ימינו. הם חשים בקרבם רגש ה א ח ד ו ת עם עמם העולמי. כשאני רואה צעירים בני עשרים ויותר מקדישים את עתם בהתלהבות נפלאה לתרבות עמם ובאים לשמוע בסבלנות מתוך ענין רב את לקחי הערב ע"ד הלשון והספרות העבריות, שנותנים להם הד"ר מרגליות והד"ר קאסוטו, והם רושמים בסבלנות גדולה את רשימותיהם בפנקסיהם, כשאני רואה דבר זה, הרי אני חושב בלבי בצדק, כי תקוות טובות נשקפות להיהדות באיטליה. יש לקוות, כי ההתלהבות תאריך ימים ועורכי הועידה יראו ברכה בעמלם. עתה צריך להתאמץ, כי ההצעות היפות של הועידה תצאנה לפעולה. פה בפלורנציה, כידוע לך, כבר התחילה, בכח פעולותיו של הד"ר מרגליות, העבודה המעשית, הצעירים כבר התחילו עורכים שעורי-ערב ונשפי-וכוחים ע"ד השאלות, העומדות ברום עולמנו. ויש תקוה, כי גם ביתר הערים יעשו הצעירים את חובתם.

* * *

הד"ר אומבירטו קאסוטו כבר ידוע לקוראי „העולם" מתוך הרצאתו על אדות „דברי ימי ישראל באיטליה", אשר את תכנה מסרנו בשעתה. הוא מלומד צעיר, כוּרת בבית-המדרש לרבנים, וכבר עשה לו שם ע"י חקירות חשובות השייכות ביחוד לדברי ימי ישראל באיטליה.

בועידת הצעירים — אמר הד"ר קאסוטו — אני רואה סימן לתקופה חדשה בחיי היהדות האיטלקית. אמנם גם בהעבר הקרוב לא היה מצב היהדות באיטליה רע כל-כך, כמו שתארוהו לפעמים עתוני חו"ל, שלפיהם היינו כולנו פגרים מתים או לכל היותר, שכיבי-מרע גוססים. חיי הדת לא פסקו מעולם בקרב יהודי איטליה, בפרט בעדות החשובות ביותר, נשואי התערובת לא עשו בנו שמות גדולות, המרת הדת כמעט שאינה מצויה אצלנו כלל. הרי שאין כאן שכיב-מרע הקרוב למיתה, אבל, צריך להודות, דבר אחד הלך הלוך וחסר בקרב לבנו עד כי נשתכח מכל וכל, והוא — רגש יהדותנו. חוץ מקצת יחידי סגולה, היוצאים מן הכלל, הרי רוב יהודי איטליה נכרת מלבם הרגש העברי המלא והשלם. מקצוני התפשים בדעות ועד קצוני החרדים רובם ככולם חשבו את עצמם רק לאיטלקים, לאיטלקים מכל וכל והתנכרו לגמרי ל ע ם העברי בתור ע ם. החרדים נבדלו מן התפשים רק בזה, שבחדרי חדרים או בתוך כתלי בית-הכנסת זכרו, כי „בני דת משה" הם. להראות לפני הגוים בתור עברים להציע לפני הצבור שאלות בעניני היהדות, לא חשבו אפילו לאפשר. ואילם זה מקרוב התחיל המצב המעציב הזה משתנה לאט לאט לטובה. דומה, כאלו נפחה רוח החית בעצמותיה היבשות של היהדות האיטלקית, וכבר נראו סמני התעוררות ותקומה לחיים חדשים. על הסמנים הטובים האלו מתיחסים: סדור הקהלות בשנים האחרונות, תחית החבה אל התרבות והחכמה העבריות, ההתענינות בשאלות השייכות לחיינו אנו, ועוד כאלה. אולם הסימן הבולט ביותר הוא בלי ספק — ועידת הצעירים. העובדה, שצעירינו, ובפרט הצעירים המשכילים — הכח הזריז ומסוגל לעבודה ביותר — נאספו ועסקו בעניני היהדות ובקשו פתרון לשאלות, שלפני עשר שנים אי-אפשר היה אפילו להציען לפני הצבור, — עובדה זו משמחת עד מאד. ביחוד יש לשמוח, כשאנו רואים צעירים, שנולדו וגדלו על ברכי הורים, שהסירו לגמרי עול היהדות מעליהם, צעירים שלא ראו מימיהם שום מנהג יהודי, שום עקבות יהדות בבית אבותיהם. והנה גם הם באים לאגר מחדש מתוך אהבה וחבה את התבילה שנתפרדה, לטוות מחדש את התוט שעמד להפסק. או כשאנו רואים אנשים, שדחו עד עתה בשתי ידיהם כל עניני יהדות, והנה גם הם מקרבים היום בחבה את אשר דחו ואת אשר מאסו בו אתמול. ואם אני אומר, שהצעירים הללו אינם בוראים אלא נבראים, אינם יוצרי התקופה החדשה כי אם יצוריה, אין אני משפיל בזה ערך פעולתם. אדרבה, אני מגדיל ומרומם אותו. לולא היתה השעה ראויה לכך, שתהא השפעתם מתקבלת, לא היה כל עכר לפעלם וכל השתדלותם היתה יוצאת לבטלה. אבל זהו גדלם וזוהי תפארתם, כי הם מתאימים לרוח התקופה הנוכחית, ומתוך כך אנו רשאים לקוות, כי יוציאו לפעולה את חזון לבם, אשר אליו הם נושאים את נפשם, וחדלו מהיות רק נבראים בלבד והיו גם בוראים ומחדשים.

* * *

ואולם רעיון הועידה נולד ראשונה במחו של סופר מצוין, שכבר יצאו לו מוניטין בספרות האיטלקית, והוא מקדיש את כחותיו גם לעתונות היהודית האיטלקית, הוא מר אלדו סוראני, העורך הראשי של העתון Settimana Israelitica הנזכר. ולא רק בלבו הרה והגה מר סוראני את רעיון הועידה, כי אם השתדל הרבה, שתקום הועידה ותהיה. ומאליו מובן, שחשוב היה לנו מאד לשמוע את דעתו של חברנו זה על ערך הועידה.

רעיון הועידה — אמר לנו מר ס ו ר א נ י — נולד בלבי עוד בזמן שתבת ההתלהבות להיהדות עדיין לא היתה מצויה כלל וכלל. אז נחשבה היהדות בין המתים יותר משהיתה נחשבת בין החיים. ואז חשבתי בלבי, שבכל-זאת יש בלי ספק הרבה צעירים כמוני, שמצב רוחם דומה למצב רוחי אני. נתתי את לבי לדעתם, לשמוע מפיהם דבר ולראות, אם שוכנת גם בתוכם נפש יהודית מרגישה כנפשי, ואם רצוני לעורר את יהודי איטליה ולהוציאם ממצב שויון-הנפש ושכחת עצמם הגמורה ולזרוק אל תוכם התלהבות עברית — הוא גם רצונם. אז כתבתי את ה„כ ר ו ז ל צ ע י ר י ם". האם שמח אני על התשובה, שנתנה לי הועידה? כן. היא נתנה כל מה שיכלה לתת. קודם כל הראתה לי הועידה, שבתוך יהודי איטליה יש כבר צעירים, שהיהדות מתחילה תוססת כדם רותח, כרעיון מרגש. הראתה לי, שההשקפות הישנות, כי אפשר להסתפק האותיות מתות במקום רוח חי, הולכות ובטלות. הצעירים אינם רוצים עוד ל ק ב ל את אמונתם אלא הם רוצים ל ר כ ו ש אותה. את זה בקשתי אנכי לעצמי ומצאתי. חפצתי, שדבר זה יתגלה ליהודי איטליה, — וחפצי נמלא. ועכשיו אני מקוה, שההחלטות המעשיות אשר החליטה הועידה תעשינה פרי. אבל אני מקוה עוד, שבעיקר יתפשטו בקרבנו יותר ויותר רוח העלומים, החוש העברי, הרגשת יהדות-טרגדית, הרגשת יהדות של התפעלות, הרגשת יהדות נסית. היהדות באיטלית היתה עד היום רק מדע מת, מעשה דתי בלי שום תוך, מסורת בלתי מובנת ברוחה המקורית, — דתית באמת. מהיום והלאה צריך להיות אחרת. מובטחני, שגם באיטליה יולד אחרי הועידה מעוט של עברים, הנכונים להעמים על בני עמם ועל העולם כולו את היופי של היהדות, — את מושגי הבחיריות והמשיחיות של היהדות. התוצאות האמתיות של הועידה תורענה איפוא כעבור זמן-מה, כשהגרעינים אשר נזרעו בקרקע יעשו פרי. לע"ע נוכחו הצעירים אשר באו לועידה, שהדבר הראשון שצריך לעשות הוא — ל ה ש י ב את היהודים אל היהדות. הללו שקדמו לנו באיטליה לא עשו כלום, כדי להשיב את היהודים להיהדות. נתנו ליהודי איטליה להתפזר בשבעה דרכים ולא דאגו לתם, כי ישובו בדרך אחד. לכולם אבד רגש האחדות וההתלהבות, הבאה בכח התורה. גם במקום ששם נשמרה עוד ה ת ו ר ה, חסרה ע ל י ז ו ת התורה. הכל הסתפקו בזה, שימותו בתור יהודים, ולא דאגו לכך, שיחיו כיהודים. אבל הצעירים, או לכה"פ אחדים מהם נתעוררו מת-דמתם. הם דפקו גם על לבות הזקנים וצעקו, כי אין עכשיו שעת הערב שמשה של היהדות, כי אם שעת זריחתה: כי כ ב ר ה ג י ע ז מ ן ק ר י א ת ש מ ע ש ל ש ח ר י ת. אפשר אמנם, שהצעירים האלה עוד טרם ברוו לעצמם את השקפותיהם, עוד טרם הבינו את הכרח שיבתם אל היהדות לכל עמקו. אבל ודאי כבר נוכחו בעומק לבם, כי היהודי צריך להיות יהודי במלא המובן ה נ ב י א י של המלה ולזכור, כי ה' מדבר אליו מן הסנה הבוער. השיבה היותר חשובה אל היהדות היא ההתלהבות, ששורה בועידה עצמה. התלהבות זו עברה את תקות רבים מאלו, שחוו את דעתם לטובת הועידה. האם תאריך התלהבות זו ימים? זאת היא תקותנו. סופה של ההתלהבות תהיה גם סופה של היהדות הדתית באיטלית. אבל לפי דעתי עתידים החיים

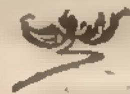
הדתיים באיטליה להוציא צמח מחדש. בלי ספק יפעלו אחרים מהצעירים שלקחו חלק בעוירת השפעה מחדשת על החיים היהודיים הבאים. הספקנים, קטני־האמנה, יכולים לצחוק להם ולהבזותם. אבל עוד מעט ויוכחו, כי עתידות היהדות בצעירים הם תלויים. הצעירים הם הם תקותם היחידה של „זקנינו" ומורינו. הצעירים הם ה„מתורגמנים" היותר נאמנים לנפש היהודית האיטלקית, המחכה לשירה יותר נעלה, להתלהבות יותר גוערת. לאהבה יותר נאמנה מזו של אלו, שהפיחו החיים באפס של בני הדור העבר. איננו גאותנים ביותר, אם נאמר, שהיהדות העתידה באיטליה תהיה מפעליגו, או שלא תהיה כלל.

עדיין יש לע׳ות כמעט את הכל, לעשות הכל מחדש באיטליה. היהדות האיטלקית, כפי שאמרתי, נשארה זמן רב כהקדש, אשר לא יגע בו איש. זמן רב השאירו אותה שקועה בשנהה, שוקטת על נועם־התבוללות ועם־הארצות גמורה.

לפיכך יעבור עוד זמן רב בטרם יספיקו הצעירים להוציא מתוכם טפוסי יהודים אמתים במובן האמונה וההתלהבות, טפוסים שיעשו דוגמא לכל העם. אבל אנחנו בניו של עם הסובל זה אלפים שנה ורחוק הזמן לא יפחידנו. הצעירים יצטרכו ללחום הרבה, אבל יודעים הם, שהיהדות היא מלחמה ארוכה, וכי אין שירת הנצחון מושרה אלא אחרי העברת הים־סוף. הצעירים האיטל־קים כבר הבינו, כי זוהי חובתם להיות בארצם לאפולוגוטים החדשים של היהדות, אם אינם רוצים להיות ה„גיקרולוטים" שלה...

במכתבי הבאים אכתוב על חיי היהודים באיטליה והתסיסות, הנראות בקהלם, וממילא אצטרך עוד להזכיר את ועידת הצעירים ותוצאותיה לא אחת ולא שתים. הפעם אני מסיים בידיעה, כי בפלורנציה, רומא וטורין כבר נוסדו שעורי־ערב לעברית, ומאמינים אנחנו, כי יש תקוה ליהדות באיטליה.

פירינצי. ר. לופו.

בציונות.

חבריו ומוקיריו של הד״ר יעקב בן מתתיהו כהן־ברנשטיין עורכים לכבודו בקישינוב, במלאת שלשים שנים לעבודתו הלאומית והצבורית, סעודת־רעים ביום ג׳ ד׳ דחנוכה.

בח׳ בכסלו היתה בלונדון אספה כללית שניה שלא מן המנין לבעלי המניות של הקולוניאלבאנק העברי והוחלט להוסיף על תקנות הבנק החלטה זו: „כל הדיבידנדים, לשעבר ולעתיד, שלא דרשום בעליהם מידי הבנק במשך חמש שנים משעה שהוכרזו עליהם, יכול הבנק לזכות בהם לעצמו עפ״י החלטת הדירקטוריון. תקנה זו יעשה כחה יפה כעבור שלש שנים משעה שהוכרזו עליה".

— בז׳ במבת (15—28 דצמבר) תהיה בברלין במעונו של הועד הפועל (זאכסישע שטר׳ 8) אספה כללית שלישית מן המנין לבעלי המניות של החברה להכשרת הישוב בארץ־ישראל. סדר היום: א) הרצאת הדין וחחשבון מצד הדירקטוריון וחברי ועד הבקורת ע״ד מפעלות החברה עד סוף ספטמבר 1911; ב) בחירת דירקטורים וחברים לועד הבקורת; ג) ענינים שונים, העומדים על הפרק.

הועד הפועל הציוני מודיע, כי הפרוטוקול של הקונגרס העשירי הולך ונדפס ובימים אלו תגמר הדפסתו. הפרוטוקול יצא הפעם בשתי מהדורות— אחת רגילה (מחיר האכס׳ 1.50 מרק) ואחת משובחה (מחיר האכס׳ 2.50 מרק). אגודות המזמינות מספר אכס׳ ידוע מקבלות הנחה.

כבר הודענו בנומר הקודם, כי חבר הועה״פ הד״ר שמריהו לוין בקר ערים שונות בגליציה ונשא נאומים באספות כבירות. עכשיו מתקבלות ידיעות. כי נאומיו של הד״ר לוין עשו בכל מקום רושם גדול.

— בכ״א בכסלו ערכה אגודת הציונים בברלין אספת־עם גדולה, אשר בה נשא הד״ר לוין נאום על „תחית היהדות".

— ציוני ווינה יערכו בחנוכה חגיגת־עם נהדרה. גם לחגיגה זו יבוא הד״ר לוין וישא בה נאום גדול.

— חבר הועה״פ ה׳ נ׳ סוקולוב קרא ב„קלוב־הרצל" בברלין שלש הרצאות על דבר יסודות הציונות.

הפרופ׳ ורנר זומברט, אשר הוציא בשנה שעברה את ספרו הגדול ע״ד היהודים וענייני חיי הכלכלה, קרא לפני ימים מועטים בברלין שתי הרצאות על „עתידות היהודים". בהרצאתו השניה בא המרצה המפורסם לידי הנחה, שאין פתרון אחר לשאלת היהדות אלא הציונות. הרצאותיו של זומברט עשו רושם גדול. בנומר הבא נקדיש רשימה מיוחדה להרצאות החשובות האלה.

הלשכה המרכזית של הקרן הלאומית המציאה לנו ידיעות אלו:

א) עשר שנים לקיום הקרן הלאומית.

בחדש זה תמלאנה עשר שנים לקיום הקרן הלאומית לישראל. הפרופ׳ הרמן שפירא היה הראשון, שהכיר בנחיצות לברוא מוכד לאומי לרכישת קרקעות בארץ־ישראל לקנין עולם לעם ישראל והתמכר לרעיון זה בכל נפשו. לפני הקונגרס הראשון הציע את הצעתו זו ראשונה. הקונגרס הרביעי בלונדון (1900) מלא את ידי הועד הפועל המצומצם להכין הצעה מפורטה בענין זה, והקונגרס החמשי בבאזל (דצמבר 1901) הניח את היסוד לקרן הלאומית.

ע״י הקרן הלאומית עלה בידנו ליצור יצירות חשובות בארץ ישראל, להרבות בה את קנינינו ולהגדיל את ערכינו הלאומיים. הקרן הלאומית השקיעה בארץ־ישראל שלשת רבעי כספה, העולה לשלשה מליונים מרק בערך, ורכשה רכוש לאומי כמה קרקעות, שרובם נהפכו בידים חרוצות, ידי עובדי ישראל, מאדמת מדבר לשדי זריעה־ונטיעה; חורשות עצי הזית בחולדה ובן־שמן הולכות ומתפתחות; גליל טבריה הולך ונעשה מרכז חדש למושבות עבריות; המוסד לאמנות ותעשיה בצלאל מתפתח ורואה ברכה בעבודתו; רבע העיר תל אביב ביפו מרנין לב בבניניו היפים; כבר הונח היסוד הראשון לקופת הלואה חקלאית; הולכים ונבנים בתים לפועלים, נוסדים בתי ספר לאומיים; עמדה לנו החברה להכשרת הישוב, המכשירה את ההתנחלות בא״י, את קנית הקרקעות וחלוקתם; החברה המשותפת מיסודו של אופנהיימר כבר התחילה עבודתה, ועוד מוסדות שונים נתחדשו בכח הקרן הלאומית במשך עשר השנים הללו.

ואולם כל המפעלים האלה מעטים הם ודלים לעומת מה שיש לעשות עוד, כדי להעמיד את הישוב בא״י על בסיס נחון. עוד רב הדרך ועוד גדולה התעודה לפנינו ועלינו לכון את כל שאיפותינו ואת כל עבודתנו אל העתיד הגדול.

למזכרת עשר השנים הללו הוצאנו תמונות אור לפנס־קסם ממראות הארץ ומחיי אחינו שמה. כל עיר ועיר תוכל לקבל את התמונות האלה עפ״י תנאים ידועים ולהראות לעיני הקהל הגדול את תוצאות עבודתנו בא״י ולהוכיח לו, כמה אפשר היה עוד לעשות ולא נעשה באשמת חדור.

מקוים אנו, כי התמונות הללו, הנושאות לנו ברכה מארצנו, לא רק שתעוררנה זכרונות יפים ורגשות נעלים, כי אם תביאנה גם לידי מעשים ממשיים לטובת הקה״ל.

ב) נדבת שלשים אלף פרנק לטובת הקרן הלאומית.

בהדו״ה שלנו לקונגרס האחרון הודענו כבר, כי מר הלפרין מקיוב נכון לנדב שלשים אלף פרנק לבנין בתים לפועלים בארץ־ישראל ונאות למסור את הסכום הזה לרשות הקרן הלאומית, אשר לה נמסר גם פונד וולפסון, הנועד ג״כ למטרה זאת. עכשיו אנו מודיעים, כי מר הלפרין כבר מסר לידנו את עשרת אלפים הפרנק הראשונים.

— בשבוע שעבר נאספו לטובת הקרן הלאומית 14858,19 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4165.

ברוסיה.

היהודים בעבודת־הצבא. בישיבה תשאית שהיתה לרומת־הממלכה נתבררו הצעות בנוגע לקביעת ספר־חוקים לעבודת הצבא. קרופנ־סקי הלאומי הוכיח, כי עפ״י דתם ורפיון כחותיהם הגופניים וכו׳ אין

היהודים יכולים להביא תועלת להעם בעבדם במחנה־הצבא הרוסי. אח"כ הסביר קרופנסקי לדיפוטטים האכרים, כי לא יפול עליהם כובד משא עבודת־הצבא, אם ירחיקו את היהודים מתוך המחנה. מאחר שהיהודים גורמים הפסד להמחנה ומחלישים אותו, הנה אם יוציאו מכל גדוד או אסקדרון יהודי אחד או שנים, אין דבר זה עלול להחליש את הגדוד, אלא לחזקו ולאמצו. לפיכך לא יהיה כל צורך לתת להגדודים חיילים אחרים במקום היהודים, הנואם הציע לקבל החלטה זו: הדומה מכרת את היהודים ליסוד מזיק במחנה־החיל ולפיכך היא מבעת את רצונה, כי מיניסטריון־הצבא יכנים תיכף אל דומת־הממלכה הצעה בדבר הרחקת היהודים מן העבודה בצבא (מתיאות־כפים מצד ימין).

הדפוטט הימני פ א ח א ל צ׳ י ק מדבר על עבודת־הצבא בתשעת פלכי־המערב ואומר להוכיח, כי כל הגרעון במספר הנלקחים אל המחנה בפלכים האלה אינו בא אלא בשביל שרבים הם היהודים, המשתמטים ממלא את חובתם בצבא.

הגרף כ נ י ג ס ן (אוקטוברא׳) מדבר על התקונים, שצריך לעשות בחוקי עבודת הצבא, ומציע לבטל את הסעיף המטיל עונש של שלש מאות רובל על משפחות היהודים, המשתמטים מעבודת־הצבא, וגם את ההערה הנוספת עליו, שבה נאמר, כי בעד תפישת יהודי משתמט מעבודת־הצבא ניתנת תשורת־כסף מיוחדת. הנואם מוכיח, כי בעת הזאת אין סעיף זה אלא אנאחרוניזם. עם זה הוא מברר, כי אין שום ערך לעונש זה, יען כי בנוגע להיהודים האמידים סכום של שלש מאות רובל מילתא זוטרתא היא, ומשפחות היהודים העניים אינן משלמות את העונש כלל, כי מטה ידן. הנואם מוכיח ע"י מספרים, כי מן המיליונים הרבים, שהוטלו בתור כסף ענשים על היהודים, הוכנסו עד כה לאוצר הממלכה רק איזו אלפים רובל, וכי מיניסטריון־הפנים עצמו מבטל כפעם בפעם את עונשי־הכסף האלה, מפני שקשה מאד להביאם לידי גוביינה.

„ש א ל ת ה פ ס פ ו ר ט י ם". הקונגרס האמריקני החליט ברוב של ש ל ש מ א ו ת רעות כנגד א ח ת להפיר את ברית־המסחר עם רוסיה, אם זו לא תודה בפספורטים הנתנים ליהודים אזרחי אמריקה. כפי שמודיעים העתונים הרוסים, לא באה החלטה זו לחוגי הדיפלומטיה הפטרבורגית בהיסח הדעת, אלא שכאן קוו, כי טאפט יביע מחאה כנגד החלטה זו, מפני שכך הבטיח בשנה שעברה לציר רוסיה בוואשינגטון.

„הרוס׳ סלאווא" מודיע, כי ממקור נאמן נודעו לו דברים אלו על „שאלת הפספורטים". קודם־כל מחלטת ממשלת רוסיה בכל תוקף, כי אין היא יכולה להודות בסימן היחידי „יהודים אמריקנים", יען כי לפניה יש רק יהודים רוסים ויהודים ילידי־הנכר בכלל בלי הבדל מקום מושבם: ומנקודה זו אומרת ממשלת רוסיה, שאם תעשה שנויים בחוקי המדינה לטובתם של יהודי־אמריקה, הלא תהיה מוכרחת לעשות אותן ההנחות עצמן לכל היהודים, שהם נתיני ממלכות אחרות ורוצים ליהנות מזכות הישיבה ברוסיה.

ולא זו בלבד. ממשלת רוסיה העירה את וואשינגטון על החוקים הקיימים ברוסיה בנוגע לכניסת יהודים נכרים אל המדינה בכלל.

ממשלת רוסיה, כך נאמר באחת הנוטות הדיפלומטיות, שנמסרו לוואשינגטון, דחתה רק לעתים רחוקות מאד את השתדלותם של יהודים אמריקנים לבוא לרוסיה לצורך עניני מסחר והיא היתה נוהגת עפ"י החוקים, שנתפרסמו בשנת 1824, היינו, שמונה שנים קודם לכריתת ברית־המסחר בין רוסיה ואמריקה. ממשלת רוסיה אינה מודה רק בזכות הפספורטים האמריקנים הנתנים ליהודים, שעזבו את רוסיה בסיועה של יק"א, משום שבספר־התקנות של זו נאמר מפורש, כי הורשתה לעבוד במדינת רוסיה רק בתנאי, כי לכל היהודים, שיעזבו את רוסיה בעזרתה, לא תהא הזכות לשוב לארץ מולדתם לעולם.

ובשאלה זו גלה מיניסטר החיצון סאזונוב את דעתו לסופרו של „הנוב. וורמיה" בדברים האלה:

„הסכסוכים ע"ד הפספורטים אינם נוגעים באופן ישר למיניסטריון־החיצון. אולם ידוע לי, כי גם המיניסטריון לעניני־הפנים וגם הקונסולים אינם מניחים מכשולים על דרך היהודים, הבאים לרוסיה לצורך עניני מסחר, ופינאנסים. אבל לא היהודים הללו הם העיקר הפעם. בימי המבוכה נדדו לאמריקה הרבה יהודים ריבולוציונרים, סוציאליסטים ואנארחיסטים, ומובן מאליו שאי־אפשר לה לממשלת רוסיה להרשות לאנשים המזיקים הללו לשוב לרוסיה".

ל ע נ י ן י ו ש צ י נ ס ק י. לקיוב, בא דירקטור של הדפרטמנט לעניני הפוליציה וויסאריונוב על סמך לאסוף חומר בדבר מעשי הפוליציה לשם גלוי עקבותיהם של רוצחי יושצינסקי. וויסאריונוב דרש, כי ימציאו לו כל חומר החקירה והדרישה וצוה לשוב ולחקור את כל דברי־העדים, אשר העידו בנוגע להיהודי ביילים, היושב כלוא במאסר.

כמה פרוקורורים הסתלקו מערוך את כתב־הקטיגוריה על ביילים. אבל נמצא פרוקורור חדש, זאציפין, אשר קבל עליו את הדבר. לתכלית זו נמסר לידו כל חומר החקירה והדרישה המוקדמת. זאציפין בקר את בית־המלבן אשר לזייציב ואת כל המקום מסביב.

גם חוקר־דין ח ד ש, פוריקוב שמו, התערב בדבר. ביחוד הוא מברר את הסבות, שהניעו את פקידי מחלוקת החפוש הקיובית לשים במאסר כמה אנשים, ועל כולם את אמו של יושצינסקי ואת אביו־חורגו, ולהוציאם אח"כ לחפשי. נחקר עם זה פקיד מחלקת החפוש קליין, שיחד עם מישצוק, מי שהיה קודם הראש באותה מחלקה, עשו חפושים הרבה בענין יושצינסקי.

ה„קיובליאנין", שאומרים עליו, כי יודע הוא את הנעשה לפנים מן הקלעים, כותב בנידון זה:

מצב הענין בדבר רציחת יושצינסקי מעורר גם בתוך הקהל גם בעתונים שמועות שונות, הסותרות זו את זו. כידוע, נאסר היהודי ביילים, מפני שחושדים בו, כי השתתף במעשה הרצח המופלא הזה. ממקור נאמן מודיעים אותנו, כי משפט זה לא יצא עדיין מגבולות החקירה והדרישה המוקדמת, ההולכת ונעשית ע"י חוקר־הדין לענינים נכבדים ו. א. פנקה ושעוד לא נכנסה אל לשכת הפרוקורור לצורך עריכת כתב־הקטיגוריה. הרי שלא הגיעה עדיין השעה להחליט דבר בנוגע לעתידות המשפט.

כן מודיעים העתונים בתור עובדה ודאית, כי ההצעה להטיל חשד על ביילים הוצעה ראשונה מאת הפולקובניק קוליאבקה הידוע. הוא בא אל הינ"ר בלשכת־המשפטים והודיע אותו, כי בידיו נמצאים כל חוטי־הרצח, והאיץ בו, כי יעשו חפוש בביתו של ביילים ואותו יתנו במאסר. דברי קוליאבקה, שנאמרו בנוסח של ודאות גמורה, עשו רושם וביילים נאסר, אף כי המסקנות הראשונות של החקירה והדרישה הוכיחו אחרת לגמרי.

בְּחוּץ־לָאָרֶץ.

א ס פ ת א ו מ נ י ם י ה ו ד י ם ב ב ר ל י ן. היהודים בעלי־המלאכה בברלין קראו בימים האלה לאספה פומבית, שבה הביעו מחאה נמרצת נגד הנהגת שלטון הקהלה הישראלית. נתברר הדבר, כי שלטון הקהלה בוחר לתת עסקי־קבלנות לנוצרים מלתתם ליהודים כדי להלחם עי"ז באנטישמות ובאמת אין בעה"מ היהודים דורשים שום הנחות מיוחדות, אלא: א) הכרזה פומבית על כל עסק של קבלנות ולא מעשה־חוזה בסתר; ב) בטול המונו־פולין של הקבלנים הנוצרים המפורסמים; ג) חלוקת עסקי־הקבלנות הכבירים לחלקים קטנים, כדי שאפשר יהיה להמציא עבודה לאומנים הרבה. באספה השתתפו באי־כח מאת שלטון הקהלה הישראלית, אחדים מהם הבטיחו לשים לב לתלונותיהם של בעה"מ היהודים. ראוי לשים לב לזה, כי התלונות האלה לא חדשות הן; זה שלשים שנה רצופות הן נשמעות, ואיש לא שם אליהן לב. רק עתה, לאחר שהתחילו הלאומיים מתערבים בעניני הקהלה מוכרחים היו הגבאים להטות אוזן לדרישותיהם של בעה"מ.

ת ס י ס ה ב ק ר ב מ ו ר י ת ו ר ת י ש ר א ל. בעת האחרונה התעוררה תסיסה עצומה בקרב מורי תורת ישראל בבתה"ס ליהודים בווינה. בשבוע שעבר קרא אחד מגבאי קבלת־היהודים שבווינה, ד"ר מ. שטייניר הרצאה, שבה הוא דורש, כי ישתדלו להכניס יותר את הרוח העברי, הלאומי להוראת הדת היהודית בבתי־הספר הבינונים (סדור למוד זה נמסר בידי הקהלה), כי ירחיבו את גבולות הוראת הלשון העברית וההיסטוריה הישראלית. ההרצאה הזאת, שעשתה רושם גדול, נקראה עפ"י השפעת מורי תורת־ישראל, הנושאים משרה בבתה"ס אשר להקהלה.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, ד' טבת, תר"ע"ב.

ВИЛЬНА, 12-го Декабря, 1911 г. — № 47 — WILNA, 25-ten December, 1911.

המחיר:

ברוסיה לשנה	5 רובל
באמיריקה „	3 דולר
באנגליה „	11 שיל.
בארץ ישראל „	13 פרנק
בגרמניה „	11 מארק
באוסטריה-אונגריה	13 קראן
ובשאר הארצות	13 פרנק

וכרשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על

„העולם" לשנת 1912

(השנה הששית לקיומו).

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה—מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

(מחיר גליון 12 קופ'.)

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטיט בחולקת ארבעתים:—על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40ק'. בעד שני האדריכה 30ק'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна.
Redaction Haolam Wilna.Russland.

וכשנכנס „העולם" לשנת השש לקיומו, אנו אומרים להרחיב ולטכלל את כל חלקי השבועון, להוסיף עליו הוספות ומלואים ולהשהרל לעשותו לשבועון מרכזי לכל עניני עמנו בכל הארצות. הפרקים התמידים הבאים ב„העולם" יקיפו את כל מקצועות החיים היהודיים בארצות הגלות ובארץ התחיה, ישפכו אור על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתוך אוכלסי ישראל מתוך אותה נקודת הראות, המשמשת לנו נקודה מרכזית, נקודת אורה ותקוה ואמונה ובטחון בתוך חשכת חיינו. תחית העם — אמונתנו, ארץ ישראל — דרכנו, ולאורן נלך. גבהיות רעיון דתהיה לנגד עינינו, נשתדל לתת ב„העולם" במשך שנת 1912 את יצירותיהם האומנותיות של טובי סופרינו ומשוררינו, בתחית הספרות וביצירת ערכין אמנותיים אנו רואים חלק גדול וגורם חשוב של התחיה הכללית שלנו.

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה, באיטליה, בולגריה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt". ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם. כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשה חדשים אין החתימה מתקבלת.

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3/11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.
Redaction „Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18/2.

שנה „העולם" ששית

עַל הַמִּצְפֶּה.

הפרת הברית

הידיעות, שהביא הטלגרף בשבוע שעבר זו אחר זו מוואשינגטון, הוכיחו, כי אותו ה„גיוס", אשר עליו דברנו במקום הזה לפני שבועים, גיוס של ממש הוא, שיש לו גם תוצאות מעשיות: בי"ד בדצמבר (למה"ח) העמדה לדין בקונגרס של ארצות הברית הצעתו של וויליאם זולצר—להפר את ברית־המסחר, אשר כרתה אמריקה עם רוסיה בשנת 1832, משום שממשלת רוסיה אינה מורה בפספורטים אמריקנים, כשהם נמצאים בידי אזרחי אמריקה יהודים ואינה נותנת לבעלי הפספורטים להכנס לרוסיה ולשבת בה. הצעתו של זולצר נתקבלה ברוב של שלש מאות דעות כנגד אחת. ואולם הנמוקים של הצעת זולצר והחלטת הקונגרס נערכו בסגנון כזה, שהיה בו משום עלבון לממשלת רוסיה, והסכסוך לרגלי ברית־המסחר עלול היה איפוא ללבוש צורה של סכסוך פוליטי גמור בין שתי הממלכות. לפיכך הקדים נשיא ארצות־הברית טאפט ועשה דבר על דעת עצמו; כלומר, לא על סמך החלטת הקונגרס, ועוד בטרם הספיק הסינאט האמריקני לדון בשאלה זו, הודיע ביום 4/17 בדצמבר ציר ארצות־הברית בפטרבורג למיניסטר הרוסי אשר לעניני חוץ את רצון ממשלתו להפר את ברית־המסחר שבינה ובין רוסיה. בינתים אשרו הקונגרס והסינאט את הדבר, אשר עשה הנשיא בכח שלטונו, כדי להמנע מנמוקי ההחלטה הקשים.

אין זה הסכסוך הראשון בין ממלכות בגלל זכיותיהם של יהודים. לפי הידיעות, שמביא הד"ר קאמינקה ב„נייע פרייע פרעססע". היתה טורקיה הממלכה הראשונה, אשר הגנה באופן כזה על זכיות אזרחיה היהודים עוד לפני מאה שנה. בשנת 1815, פלאחר הקונגרס הוינאי, כרתה טורקיה עם אוסטריה ברית, שעל יה היו אזרחי טורקיה היושבים באוסטריה שוים בכל לאזרחי המדינה. והנה אמרה ממשלת אוסטריה להבדיל לרעה את היהודים אזרחי טורקיה. משום שבכלל לא היה אז עדיין באוסטריה נוהג דין שווי־זכיות בנוגע ליהודים. אבל השער העליון מיחה תיכף כנגד עבירה זו, שאמרה אוסטריה לעבור על תנאי הברית, ומטרניך, אגרוף הברזל של הריאקציה בימיו, הוכרח לוותר על „עניני הממלכה הפנימיים" ולהסכים לדרישותיה של טורקיה. כעבור עשרים שנה, בשנת 1835, דרשה ממשלת פרנציה, עפ"י השתדלותו של אדולף כדמיה, מאת ממשלת שויצריה, כי תתן ליהודים אזרחי פרנציה לגור בכל הארץ, אף־על־פי שבשויצריה עדיין היה קבוע אז מעין „תחום־מישב" בשביל היהודים השויצרים. ממשלת שויצריה טענה, שהיא מבדילה בין יהודי ללא־יהודי „עפ"י חוק". החזירה ממשלת פרנציה וטענה, שאין היא יכולה להודות בחוק כזה, המבדיל בין איש לאיש מאזרחיה שלה.

ואולם שני הסכסוכים האמורים לא יצאו מתוך תחומן של ממשלות. ממשלה אחת טענה וממשלה שניה השיבה על הטענה. בתוך כתלי הקבינטים נולדו הסכסוכים ובתוך אותם הכתלים עצמם נבלעו. מה שאין כן סכסוך זה של אמריקה ורוסיה. לא בתוך קרפפה הגדור של הממשלה נולד הסכסוך, כי אם בתוך רשות הרבים הפתוחה של העם. לא הממשלה היא התובעת, — יעקב שיף כבר גלה, שהתביעה אשר תבעה הממשלה על דעת עצמה לא היתה אלא מין שחוק בעלמא, כדי „לצאת ידי חובה", — כי אם העם הוא התובע. זו היא הפעם הראשונה, שבשביל שאלת היהודים,—הן כל קוץ וקוץ של שיח, בהנעצו בכף איש ונקבה, מזכיר על השיח כולו,—דופקים מיליוני לבבות, מהרהרים מיליוני מחות ובה מסיחים אלפי פיות ועטים.

ובזויות הפיות של הקהל השחור, מחלחלת זוהמת קצף, והוא הומה ושואן: „העם האמריקני אין כאן כלום, הוא אינו אלא משל או, לכל היותר, רק גולם בלבד. היהודים עצמם הם שהרתיחו את הסיר, כחם ועוצם ידם עמדו להם"... פעמים אתה מתפלא לגסותו, רשעתו, נבלותו של אותו הקהל, ופעמים— לקהותו, טפשותו. וכי למה עומד הקהל הגס והקהה הזה ומשנן בלי הרף לעצמו ולאחרים פרזה אחת: „אין כיהודים לכח"? וכי הוא, הקהל הזה, שאין כחו אלא בכחו, באגרופו,—וכי הוא אינו יודע, כי אין לזלזל במי שכחו אתו, לרדפו ולעשות לו רעה? או שמא אין הוא יודע, כי בבוא הסכמה על אדם ועל גוי, כי רב כחו, אותה הסכמה עצמה מוסיפה לו כח ומחזקת את ידיו למלחמה? ולמה עומד הקהל ה„יפה" הזה וסונט בנו ברב חכמתו על כי חוגרים אנחנו את כל כחנו, כדי להנצל מן הרעה?

ברק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

כב.

מִתּוֹךְ קַלּוּת־רֹאשׁ.

מצייר אני לעצמי: כעבור מאה שנה יושב אחד מחוקרי־קדמוניות באחת הביבליותיקות הגדולות אשר באחת מערי־הבירה ומחטט לרגל מלאכתו בעתונים עתיקים ומעלעל בגליונותיהם המעוכים, שנתכרכמו מרוב ימים, ומגיע בדרך עלעולו עד החדשים והשבועות האחרונים; שאנו, בני המאה העשרים, חיים בהם היום, וקורא לפי־תומו את כל הדברים השונים, שנעשו והתרחשו בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא במשך החדשים והשבועות האחרונים האלה; אכן ימים נכבדים ורבי־ערך גגלו על־פי מקרה לנגד עיניו של חוקר־הקדמוניות התמים, החי במאה העשרים ואחת! שלשה חלקי־תבל גדולים וכבירים נתעוררו פתאום כאחד, כאילו על־פי רמז של יד־מכשף נעלמת, והתקוממו זה כנגד זה ועמדו כולם הכן, מבלי דעת עוד, מה יהיה המעשה, אשר יעשו ביום מחר, ומבלי הבין עוד, מה פשר התסיסה העמומה והעריגה הכמוסה, המתרגשות בקרבם פנימה. איזה דבר נפל בעולם, איזו ענגה כבדה עלתה בעצם היום הבהיר ורבצה על־פני רקיע־השמים, ואדם אין עוד, אשר ידע, מה נפל בעולם ומה יהיה סופה של הענגה הכבדה הזאת. והנה כל הפנים מלאים סיריוזיות רבה, וכל הלשונות מדברות גבוהה, וכל העטים כותבים מתוך כובד־ראש וכל יודעי־העתים מנבאים לגדולות ונצורות. והנה לחשים ורמיזות, והנה סכסוכים גדולים וקטנים בין בברת־ארץ אחת לחברתה, והנה התראות נשלחות מפנה אחת לחברתה, והנה קולות והברות נשאים באויר וכל הרוחות מתרגשות — אין זאת, כי השעה הקרובה לבוא שעה כבדה תהיה, שעה מלאה ענין ורבת־ערך, אשר כמוה לא היתה זה־כבר!

ופתאום—ועיניו של חוקר־הקדמוניות, המתעמק כולו מתוך כונה עצומה במהלך התקופה החשובה והנפלאה הזאת, נתקלות רגע אחד בידיעה אחת משונה ובלתי־מובנה, שהעתונים העתיקים הכניסוה בתוך שאר הידיעות הכבירות ורבות־הענין. איזו מדינה רחוקה ונדחת, ששמה אמריקה, גמלבה בימים הנכבדים ההם ודחקה פתאום את עצמה לתוך כל התכונה הרבה והשמיעה פתאום מיני דברים משונים ותבעה בתוך שאר התובעים — את עלבונם של מיני בני־אדם, ששמם יהודים.

יהודים? — בן המאה העשרים ואחת מקמט את מצחו, כאדם המתאמץ לזכור נשכחות. אמנם כן. נראה הדבר, כי בימים הנפלאים ההם עדיין חיו אותם מיני בני־אדם, ששמם יהודים; גם על הגליונות המעוכים והמכורכמים של העתונים העתיקים, המונחים לפניו, יש אשר תפגש לפעמים המלת המוזרה הזאת. יש אשר אחרי המלה „צוענים" תבוא גם המלה „יהודים"; יש אשר יזכר השם הזה בעתונים העתיקים גם לרגלי איזו עלילת־דם ולרגלי איזו ביבליה ולרגלי איזו פרעות קטנות, אשר בני־אירופה הרחמנים והנאורים

או שמא חושבים האנטישמים שבכל ארץ וארץ, כי הם יחבלו יום יום בגלוי ובסתר התחבולות להזיק לנו. להצר את צעדינו, לכלוא אותנו בתוך לולים ורפתים, לגזול את לחמנו מפינו, להרחיק את בנינו מן התורה והדעת, לחלל את כבודנו ולשים אותנו כעפר לדוש—ואנחנו נענה להם בראשינו, נכוף את קומתנו בפניהם ונקבל באהבה וברצון את עול העבדות והשפלות מידי מרקוב ופורישקביץ, מנשיקוב וסטוליפין וכל הדומים להם במזרח או במערב? אם זאת היא תקותו של אותו הקהל, הרי באמת יותר משיש בו גסות, רשעות ונבלות יש בו קהות ושטות.

ורק קהל גס וקהה יכול גם למצוא תנחומים בהמצאה זו, שכל העם האמריקני, העומד ותובע, כי בשום מקום לא יגרע כלום מזכיות אזרחיו, — כי כל העם הזה אינו אלא משל, גולם בידי היהודים. אם באמת עדיין לא נתרשלו ידינו לגמרי במשך אלפי שנות גלותנו, אם באמת עדיין יש כח יהודים בעולם,— ואנו מאמינים באמונה שלימה, כי ישנו לכח זה בעולם, — ודאי אין אנו מתביישים בו כלל. אם כחנו בא לידי גלוי בשעה שאנו צריכים לו, ודאי אנו שמחים לגלוי זה. אבל בלב תמים אנו מודים, כי אותה הזכות, שמיליוני לבבות התחילו דופקים לרגלי שאלת היהודים ומיליוני מחות התחילו מהרהרים בה, זכותו של עם אמריקה היא.

אחריות הסופרים והעסקנים.

„אמת מפורסמת" מספרת: עד שלא השרה השלטון את אנטישמותו על הצבור לא היתה אנטישמות צבורית מצויה ברוסיה כלל. משהתחילו גדולי השלטון, פובידונוסציב, איגנטיוב וחבריהם זורעים, משנות השמונים למאה שעברה ואילך, את השנאה בלבבות, נולדה אנטישמות צבורית בארץ, ומאז היא הולכת וגוברת, הולכת ומנצחת. פובידונוסציב, איגנטייב וחבריהם — אלה הם אבות האנטישמות הרוסית.

כמובן, ישב „אמת מפורסמת" זו מן האמת הפשוטה לא יותר מאשר בהרבה „אמתיות מפורסמות" אחרות: הצבור הרוסי היה אנטישמי תמיד, או — במלים פשוטות — הצבור הרוסי שונא את היהודים זה דורי דורות. וראשיו ומנהליו — סופריו — של צבור זה יוכיחו: תמיהנו, אם קודם ימי הריפורמה של אלכסנדר השני נמצאו ברוסיה אפילו שנים־שלשה סופרים גדולים ובעלי־השפעה, אשר לא שנאו את היהודים או שלא בזו להם, לכל־הפחות. פושקין שנא את היהודים, גוגול — עוד יותר. ואפילו „המערבי הגדול", טורגניוב, כתב פלסתר מגונה ומגושם על „ה״ז׳יד". ולאחר הריפורמה? דוסטוייבסקי, גאותה וגאונה של הספרות הרוסית, „נביא האהבה והקדושה", הטיף לשנאת־פרא ולטומאת האנטישמות ודאי לא פחות מפובידונוסצוב; וצ׳חוב, שהיה כלו הרהור והלך־נפש, שנא את היהודים אולי לא פחות מסובורין עצמו, אשר בעתונו קבע לו דירת קבע. כמדומה, ששצדרין וולדימיר „סולוביוב היו היחידים מבין הגדולים, אשר חשו בכל לבם באמת, כמה שחור ונתעב הוא הכתם, אשר דבק בחבריהם.

עד כמה עמוקה היתה תמיד ברוסיה האנטישמות הצבורית מוכיח טולסטוי, זה האיש הנפלא, אשר כל ימי חייו הארוכים היו כמהרוזת אחת של בקשת אמת והודאה על האמת. כשבא אלי יהודי, — הודה טולסטוי באחד ממכתביו, — מיד מתעורר בלבי שלא בידעתי רגש לא־נעים, אלא שאני מבניעו ומשתיקו תיכף. וכי יש לנו עדות גדולה על האנטישמות הצבורית מאותו „רגש לא־נעים", שהיה מתעורר מאליו בלב אותו האיש, אשר בו נתגלה ונתגלם הצבור כולו? ועד כמה רחבה היתה ברוסיה האנטישמות הצבורית, יוכיח סוברין „בעל־החוטם". עוד בראשית שנות השמונים למאה שעברה כבר הגיד לו לזה חטמו גדל־ההרחה, כי האנטישמות סחורה עוברת היא, וכמעט שלא קם עוד ברוסיה עתון, אשר הצליח כ„נאווי וורעמיא".

אותה „האמת המפורסמת", היודעת רק את האנטישמות של השלטון ואינה יודעת את האנטישמית של הצבור, מיוסדה בעיקרה על „טעות השמיעה": עד לפני שנים מועטות לא היה ברוסיה נשמע בכלל אלא קולו של השלטון. הצבור היה סגור־פה. לפיכך גם לגבי אנטישמות לא היתה נשמעת אלא זו של השלטון. אבל במציאות היתה קיימת ועומדת גם אנטישמות צבורית עמוקה ורחבה. מפיהם של הסופרים, אשר להם הותר הדבור במקצת, היתה נשמעת באמת גם זו.

ובכלל, כל האומר, שהשלטון הוא הצועד בראש והצבור

היו עושים לפעמים בנושאי השם הזה מרוב אורה ומרוב חמלה ומרוב אהבת־הבריות. ואולם מתוך כל הדברים האלה נראה, כי אותם היהודים לא נחשבו אז כלל לבריות חיות, שכראי לאדם מן הישוב לטפל בהן. ואם נמצאו בני־אדם בימים ההם בקרב האירופאיים הנאורים וטובי־הלב, אשר טפלו לפעמים ביהודים החדלים הללו, הרי לא עשו את זאת אלא מתוך בטלה ופנוק מרובה, כטוב לבם אחרי סעודה שמנה, עת אשר מחזות־שעשועים כאלה ובדיחות קלות כאלה מרחיבים דעתו של אדם ומעוררים בכמנו המלאה את כח העכול ומפילים עליו שינה יפה ומתוקה, שינה של צהרים. ואם לקחו בני־אירופה לפעמים את היהודים הללו בידיהם, הרי לא לקחו אותם אלא כדי לעשותם כדור־משחק בידיהם, מעין „פוט־בול", שאנשים בריאים ותובבי־ספורט דוחים אותו ברגליהם וזורקים אותו באויר זה לזה, למען יעמוד ההמון בימי שבתון ויביט במחזה ויצהל ויריע... מין חומר קל ונקלה היו היהודים הללו לאירופה כולה, ובני־האדם המכובדים, בעלי הנימוס והטראדיציות המוצקות, העוסקים עם הצבור מתוך כובד־ראש ועושים בידיהם את המלאכה, העומדת ברומו של עולם, גם עין לא העיפו עליהם. „ירעו עד שיפתאבו!"—כך הביעו פניהם השבעים והדוממים של אלו, המפיקים בוז ורגשי־תעוב לכל בריה זרה, שלא נעשתה בצלמם וכדמותם. והנה באו פתאום אותם היאנקים המשונים, היושבים באיזו אמריקה רחוקה ונדחת, ובחרו להם שעה גדולה, שעה סיריוזית ורבת־תוצאות, עת אשר כל הפיות פעורים וכל העינים זקופות וכל האזנים נטויות וכל הלבבות דופקים בכל תוקף, ובה בשעה פרצה לתוך המקהלה והשמיעה מיני דברים משונים ושתפה לשאר ההתראות מין התראה משונה, אשר לא שמעה אוזן מיום עמוד אירופה על תלה, — התראה בגלל כבוד היהודים המחולל... הרי אין זה אלא מעשה לצים! אין זאת כי רק לצון חמדו להם אותם היאנקים הפוחזים וקלי־הדעת, היושבים מרוחקים באיזו פנה רחוקה ונדחת, ששמה אמריקה, ואין שום קולטורה עתיקה סוככת על ראשיהם, ואין שום טראדיציה מוצקה לפניהם, ואין כל דבר קדוש בעיניהם, מלבד הדולאר שלהם...

וחוקר־הקדמוניות של המאה העשרים ואחת, שאדם מתון הוא מטבעו ומיושב ואינו נוח להתרגש, אף הוא לא יתאפק עוד ויקפוץ ממקומו, ויוציא מכיסו את ספר־הרשימות אשר לו, וירשום בו בעט־עופרת את הדברים המשונים האלה לזכרון, ישם יציג לפרק זה מלמעלה באותיות גדולות ומאירות: מתוך קלות־ראש.

*

ושוב אני מצייר תמונה לעצמי, ורק שהתמונה הזאת שונה מעט מן הראשונה: כעבור מאה שנה יושב באחת הארצות הקטנות והשלוות (נגיח, כי הארץ הקטנה והשלוה הזאת תהיה ארץ־ישראל) חכם יהודי ומחטט בהארכיון של הביבליותיקה הלאומית ומוצא בו המון עתונים עתיקים, שגליונותיהם נתמעכו ונתכרכמו מרוב ימים, והוא קורא בהם וחוקר אותם בעיון רב, והוא יושב אחר־כך לכתוב לעמו פרק בדברי־הימים—הלא הוא הפרק של החדשים והשבועות

נגרר אחריו, אינו אלא טועה. אישים בודדים, כבירי־רוח — הן, היחידים הנבחרים כח מיוחד להם ופנים מיוחדים להם ובלכתם הם מושכים אחריהם בכחם הרב, שהיא כולו שלהם, גם את הצבור, אבל שלטון לא. פני השלטון בכל מקום ובכל זמן כפני הדור, ואין כחו של השלטין אלא כחו של הדור, של הצבור. על פי קולו של השלטין אנו יודעים מה בלבו של הצבור; על פי מעשיו של השלטון — מה טיבו של הצבור.

ואף־על־פי־כן שמחים אנחנו על המעשה ההגון, אשר עשו עתה רבים מסופרי רוסיה ועסקניה, כי פרסמו מחאה נגד עלילת־הדם, שחזרו וחרשו השחורים בימים האחרונים. אין אנו מרמים את עצמנו, כל הגזרות, שגוזרים עלינו יום יום מלמעלה, מתקבלות ברצון מתחת. הצבור הרוסי ספוג אנטישמות. הרבה מן האמת יש בדברי סטוליפין, סופרה של ה„נאוו. וורעמיא", שהעם אינו מאמין כל־כך בהעלילות, שמעלילים על היהודים, כמו שהוא רוצה להאמין בהם. וממילא מובן, כי אותה המחאה לא תכחיד גם הלבבות את האמונה, ועוד פחות מזה תכחיד את הרצון להאמין. ברי לנו, שבלב הרבה מן המוחים עצמם עדיין טמונות הרבה גחלים של שנאה כבושה אלינו, ואולי אין הגחלים טמונות כלל, אלא הן לוחשות בגלוי. הן גם פילנקה, אחד מעמודי ה„נאוו. וורעמיא", חתם על המחאה. ואולם, כנראה, רעוד רעדה הפעם באמת איזו נימה טמירה בלב. נראה, שהפעם לא יכלו עוד הסופרים והעסקנים הרוסים להשתיק בלבם את הלחש אשר לחש להם, כי גדול הוא יותר מדי החטא אשר חטאו הם ואבותיהם לנו ולאבותינו. ואם אין אנו טועים, הרי עשתה המחאה רושם ניכר גם על הצבור, אשר אליו נאמרו הדברים. אמנם אין לנו ראיות מפורשות לכך, אבל יש לנו סימן מובהק כמעט: הבצה הרכוכה, אשר בה רובצים כל השחורים למיניהם, נזדעזעה והתנודד יותר על המדה.

העתונות שלנו אין דעתה נוחה ביותר מן המחאה: יש מן הסופרים שלנו הטוענים, שהמוחים היו צריכים למחות לא רק נגד מפלצת־הדם ושפלי־הנפש, המגדלים מפלצת זו בארצם; אלא בכלל נגד כל העול הנעשה לנו יום יום, נגד כל ההגבלות שממטירים עלינו ערב ובוקר, נגד גזל משפטנו הנעשה לעין השמש, נגד העץ אשר משחיתים בלחמנו. מסופקנו, אם צדקה טענה זו. הן באיתו רגע, כשידים מסואבות חוזרות ומעמידות לפני עינינו את מפלצת־הדם הארורה, לא ילך לבנו גם אנו בעצמנו לתבוע דבר חוץ מעלבון כבידני המחולל. בשעה שהגסות, שעלתה לגדולה, מעפרת בעפר לעומתך ועומדת על דמך, אי־אפשר לך לזכור אז את הלחם שגוזלים מפיך. הן יש בעילם רגעים מיוחדים של התומֻמות הנפש ושל דכדוך הנפש, המשכיחים את העבון לגמרי. אלמלי כתב איש מאתנו אותה המחאה, הערוכה אל הצבור הרוסי, כי אז ודאי לא היה עומד בה על ההגבלות השונות, אלא היה עומד בה רק על השקר, הגסות, הנבלה שבעלילת־הדם. למה איפוא נדרוש אחרת מאת קורולנקה, שהוא כתב את המחאה האמורה?

ודאי אין מחאה זו, שפרסמו סופרי רוסיה ועסקניה כנגד מפלצת־הדם, אלא טפה אחת לעומת החטא, אשר חטאו הם ואבותיהם לנו ולאבותינו. ואולם נראה לנו, שהפעם אמנם רעדה בלבם באמת איזו נימה טמירה, ואולי לא תצא הרעידה הזאת לבטלה. הן לבנו מתקרב לבני־אדם בשביל הטוב שאנו עושים להם, כשם שהוא מתרחק מהם בשביל הרע שאנו עושים להם.

יחיד סאל ורגיס.

אפשר עדיין תוסס בלב זכרה של אותה עבירת פרא וקלון, כי הכריז יהודי ברבים, שמבקש הוא לבנו מורה עברי ואפילו משומד, וכל הנזכר בה מוריד עיניו לארץ, כדי שלא יראה את עצמו בשעת קלונו, בשעת קלון אחיו. ואפשר, שכבר נמח זכרה של אותה עבירה לגמרי: הן אם נאמר לשמור בזכרוננו את כל חטאינו אשר אנו חוטאים לעצמנו, לא יספיקו לב ומוח.

ואולם אותו האיש לא יכול לקבל במנוחה את הדברים שנאמרו בכל עתונינו עליו ועל המעשה אשר עשה, והוא בא (ב„הזמן" נומר 52) ומלמד זכות על עצמו. אנו קוראים את דבריו; חוזרים וקוראים אותם, ובמחנו מתחילה מנקרת מחשבה משונה. אנו אומרים לגרשה, להשתיקה, אבל היא במקומה עומדת ומנקרת, זמנקרת. אל אלהי ישראל! הן יהודי זה, אשר עבר לעינינו עבירה גסה כזו, שאין לה כפרה בשום איפן, אשר המיט קלון וחרפה על כל היקר לנו, על המורה העברי, על הלמודים

האחרונים, אשר אנו, בני המאה העשרים, חיים בהם היום. וכך יכתוב ההיסתוריקן היהודי לעמו לעתיד לבוא:

— בעת ההיא הגיעו ימים רעים לאחינו היושבים באירופה, אשר לא היו כמוהם לרוע. מעבר מזה גדלה החשכה בלבות החשוכים ונתרבו העלילות התפלות וגברה שנאת־חנם לכל איש, אשר רגלי אבותיו עמדו על הר־סיני; ומעבר מזה לא יכלו עוד אחינו נשוא את כל החרפות והזלזולים, הנתכים על ראשיהם בסערת־חמה יום־יום, ולא יכלו עוד עמוד בתוך המצור והמצוק, אשר שתו להם רודפיהם למען כלותם מעל האדמה, ואזלו ידיהם ורפתה אמונת־אבותיהם בלבבם ואבדה כל תקוה מהם. ויש אשר נמצאו אז אנשים בקרב אחינו, אשר מעוצר רעה ותלאה התחילו לחוש שנאה ורגשי־תעוב אל עצמם ואל בשרם, ויש אשר רבים מהם עיפו ורפו כל־כך, עד שרך לבם בקרבם וניטלה גאות־אדם מהם, ואז התחילו מתגנבים באין־רואים ונמלטים אחד־אחד ממשכן אחיהם ועוברים למקום הרווחה... ובאה אז על אחינו כל האלה, הכתובה בתורה, ורבץ אז על טובי עמנו, הישרים בלבותם, יאוש כבד ומדכא ומקצר את הנשימה באפיהם.

ובני־אירופה הנאורים, הרחמנים וגומלי־החסדים, עמדו אז מרחוק והביטו במחזה ולא שמו לב אליו. בני־אירופה הנאורים, יוצאי ירך הפרשים אבירי־הלב, תניכי הטראריציות העתיקות ומלומדי הנימוס היפה והדק, כבר הסכינו אל התמונה הזאת, ההולכת ונשנית לעיניהם זה אלפי שנים, וכבר החליטו פעם אחת בנפשם, כי חוק הוא זה מחוקי הטבע, כי עולם כמנהגו נוהג. בבדי־ראש ועמוסי־קולטורה היו אז בני־אירופה אלה, והימים ההם ימי סכסוכים ודין־ודברים בין אדם לחבירו בדבר סבל־הירושה, המונח בשני חלקי־תבל כאבן שאין לה הופכין — ומי ישים את לבו לדבר קל שבקלים, אשר כזה?...

והנה בימים הרעים ההם יצא פתאום עם אחד צעיר ונפלא, היושב במדינת אמריקה הצעירה והנפלאה, ופרץ יום אחד לתוך כובד־הראש של בני־אירופה הכבדים ועיפי־הקולטורה והשמיע מתוך קלות־ראש רבה דברים נפלאים מאד: כי היהודים קרואים אדם...

והיו הדברים האלה, כאשר יבריק פתאום הברק וקרע את ענני־החשכה הכבדים.

ואין אנחנו נוגעים פה בזה, אם הוטב אחרי־כך מצב אחינו במאת העשרים ואם הורע — אנחנו, בני המאה העשרים ואחת, חייבים להציב ציון לאותה המדינה הצעירה והנפלאה, כי היא היתה הראשונה, אשר עמדה והכריזה עלינו בעולם ונתנה כבוד־אדם לנו; היא היתה היחידה בעולם; אשר צעירותה וקלות־ראשה הביאוה לידי הכרת היושר; היא היתה כאותו הילד התמים באותה האגדה היפה של אנדרסן, אשר לא בוש לקרוא בקול רם באזני כל הקהל הזהיר והמנומס: „אבל הלא המלך ערום הוא!"

וגם המעשה הזה, אשר עשתה המדינה הצעירת וקלת־הראש, כאגדה תהיה לנו. את האגדה הזאת נספר לבנינו ולבני־בנינו.

העבריים, על השפה העברית, על החנוך העברי, — הן זה האיש אינו אלא משל, דוגמה לרבבות, לחלק גדול מן הגולה כולה.

כשהעין תופסת את המרובה, את הכרי כולו, אינה תופסת כלום. כשהיא תופסת את הקומץ, את הדוגמה, הרי היא תופסת את הכל ויודעת מה שבכרי. הביטו איפוא וראו.

אותו האיש בקש לחנך את בנו חנוך עברי לכה"פ במקצת ולהעמיד לו מורה עברי ולא יכול, כי דר הוא בעיר, שזכתה לקדושה יתרה ואוירה מותר רק ליהודי אחד מני רבבות. הפוליציה, הממונה על שמירת הקדושה, לא נתנה לשום מורה יהודי לדור בעיר זו, ואפילו אם היתה לו הרשאה מאת סוחר מן המדרגה הראשונה ואולם, האם גם הפוליציה עצמה אינה אלא סמל ודוגמה? וכי באמת רק הפוליציה הרוסית אשמה בזה, שבנינו ובנותינו חסרים חנוך עברי ואינם יודעים לא את שפתנו ולא את תירתנו? וכי בווילנה ובאודיסה, שעדיין לא ניתנה שם רשות לפוליציה לגרש כל אדם מישראל, ובברלין ובלונדון, שאין כהן פוליציה רוסית כלל, — וכי שם יש מורים עברים בשביל בנינו ובנותינו? ואם ישנם, האם מפיהם לומדים בנינו ובנותינו תורה ודעת? וכי רק הפוליציה ולא הסביבה כולה מגרשת מבתינו את המורה העברי ואת התורה העברית, את השפה העברית ואת הרוח העברי?

על אותו האיש, אשר עבר העבירה הגסה, שודאי אין לה כפרה, מעיד הרב ממוסקבה בר מזא"ה, כי „ראה את דמעותיו ושמע את אנקותיו בזכרו, כי בנו יחידו נשבה לבין העכו"ם ואיננו יודע עברית, וכל התחבולות וכל ההמצאות שבעולם עלו בתהו, ומרוב שיחו וכעסו פלט עטו דברים מוזרים", כי עמד ובקש מורה משומד לבני. ואנחנו כולנו, עשירינו ועניינו, גדולינו וקטנינו, מתבוללינו וגם לאומיינו, האם אין אנו מוסרים את בנינו ואת בנותינו לבתי־ספר, שמשומדים עומדים בראשם ומשמשים בהם בתור מורים? אותו האיש מעיד לכה"פ עדות של שטות על עצמו, כי היה רצונו „להשגיח על המורה המשומד ולבדוק בהנהגתו". ואנחנו, האם יש לנו אפילו הרהור רצון וספק יכולת להשגיח על המשומדים, אשר לבתי־ספריהם אנו שולחים את ילדינו? אותו האיש בבה לכה"פ, הצטער, בקש תחבולות והמציא המצאות, כדי להעמיד לבנו מורה יהודי, אלא שלא עלתה בידו. ואנחנו כולנו, האם בוכים ומצטערים גם אנו על שבנינו ובנותינו נתינים בידי זרים ללמדם ולחנכם? האם לא נבקש בעצמנו כל מיני תחבולות ולא נמציא בעצמנו כל מיני המצאות שבעולם, כדי ש ל א יתחנכו ילדינו בבתי־ספר של יהודים ו ל א ילמדו תורה מפי מורים יהודים, אלא שיתחנכו ד ו ק א בבתי־ספר של לא־יהודים וילמדו תורה ד ו ק א מפי מורים לא־יהודים? וכי בשביל שאיתו איש אדם גם הוא ומבוין על בקשת משומדים ברבים ואנחנו הננו „בעלי־נמוס" ואת ילדינו אנו מוסרים לבתי־ספר של משומדים ושל נוצרים גמורים בלי הכרזה קודמת, — וכי בשביל כך אין עבירתנו עבירה או בשביל כך ניטלת גסותה הימנה?

ההנצלות „יפה" יש לו לאותו איש. „לאומי אדוק" הוא, ואי־אפשר לו שלא ילמיד בנו עברית. וכשאין דרך אחרת — יבוא המשומד וילמד. וסייג וגדר יעשה מסביב למשומד לבל יוכל להשפיע לרעה על תלמידו. ואותה עובדה עצמה, כי יום יום תכנס לביתי בריה שפלה, שעשתה את חשבון עולמה ולא מצאה לעצמה טוב אלא ל ח ד ו ל מ ה י ו ת יהודי ו ל ע ס ו ק בענייני יהדות, כי יום יום יספוג הילד הרך שלא מדעתי את הרקבון, היוצא בהכרח מתוך אותה הבריה השפלה; — עובדה זו כשהיא לעצמה מה היא, כי יושם אליה לב? וזאת היא אמנם ה„נקודה המתה", שעליה עומדים הרבה־הרבה אנשים מישראל, המשימים את עצמם גם הם „לאומיים אדוקים", וממנה לא יזוזו. עוסקים הם בענייני היהדות, מלאים „דבקות" בנוגע לספרות ה י ה ו ד י ת, ל„שפת העם", מלאים „חבה" לספרות ה ע ב ר י ת, לכשתרצו — הם נוהגים אפילו לדבר עברית ודוקא בשיק. הכל — ככל אשר ת צ ו ה עליהם ה„לאומיות האדוקה". אבל באותה שעה עצמה קרועים הם מן היהדות, רחוקים ממנה, ובלבם חסרה ההויה היהודית הפשוטה, שאין לה הגדרה קבועה, שעליה אינו בא הצווי מתוך החלטות ורזולוציות. הללו, כשהם צריכים לקיים את „מצות" הלאומיות, אפשר ואפשר שיתירו לעצמם ויאמרו: יבוא המשומד וילמד. ואם תדקדקו בדבר ומצאתם, שבכלל לא נקו הללו מאותו עון, כי בימינו אין המשומד מוצא מתוך גבולינו והרקבון היוצא ממנו נשאר כנוס ועומד בחלל עולמנו.

אף־על־פי שיכבד עלינו הדבר, בכל־זאת נהיה תמימים עם נפשנו ונודה: אותו האיש, אשר עבירתו הגסה הכלימה אותנו כל־כך, סמל ודוגמה הוא לרבים, לחלק גדול מן הגולה כולה.

פריבט־דוצנט ד"ר פ. ליפשיץ.

עַל רִבּוּי הַמִּפְלָגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל.

כל אדם המצוי אצל ספרותנו בזמן הזה יודע, עד כמה נתעשרנו בשנים האחרונות ב„תנועות" ו„מפלגות". ממש אנדרלמוסיה של „תנועות" ו„מפלגות". ובזה אנו רואים הבדל גדול בין תקופת העבר, שאינו רחוק יותר מדי, ובין תקופת השנים האחרונות. ה ש כ ל ה; ה ת ב ו ל ל ו ת, ל א ו מ י ו ת, — שלש אלה מלאו את הלבבית באותה תקופת העבר, הן שנעשו אז עיקר תכנו של עולמנו העברי. לא כן התקופה האחרונה. הפעם תפסו מקום בעולמנו הרבה מיני מפלגות ותנועית, שאלות ועיונים שונים בקעו ועלו לעינינו ודחקו אלו את אלו במהירות כזו, עד היה שקשה מאד לעמיד על מהותם ותכנם כראוי. „מרכסיסטים בני דת משה", בונדאים, ציונים, ארציים, ציונים־סוציאליסטים, סימאים, פועלי־ציון, סתם לאומיים וכדומה מן המפלגות ה„רשמיות" קמו לישראל. וחוץ מזה עלינו לזכור, כי גם ה„מרכסיסטים בני דת משה" עצמם נפלגים לכמה קבוצים שונים, כגון „מרכסיסטים בני דת משה" עפ"י נוסח רוסיה, פולין, גליציה, וכו' וכו'. ואם נשים אל לב, כי אין שני קבוצים, — ומכל שכן שתי מפלגות, — מתנבאים בסגנון אחד, כי לכל קבוץ ומפלגה יש „השקפה מיוחדה בעולם", אז נבין עד כמה גדולה היתה בהכרח המהומה והמבוכה.

כדאי הוא החזיון המשונה הזה אשר נתגלה במסכת חיינו הצבוריים, כי נסתכל בו כראוי מתוך נתוח מדויק למען הבין אותו ואת סבתי הבנה שלימה.

מי ומה גרמו לחזיון האי־נורמלי הזה? ה ש כ ל ה, ה ת ב ו ל ל ו ת, ל א ו מ י ו ת שבאה מן החוץ, כלומר לאומיות שלא נבעה ביסודה מתוך מקור עברי בלבד, ס ו צ י א ל י ו ת; ואחרון אחרון חשוב — ח ק ו י כ פ ו ל ו מ ש ו ל ש. תנאי חיים מיוחדים נולדו בארצות ידועות, נתפתחו במקומם ונתגלגלו בכח החקוי לארצות אחרות ונדחקו ובאו בדרך החקוי הכפול והמשולש גם לעולמנו אנו.

ואולם הנחתנו זו צריכה באור.

החיים הצבורים אינם אלא הרכבה של יסודות שונים. כלכלה, טכניקה, משפט, מדע, ספרות, אמנות, פילוסופיה, מסורה, מדיניות ועוד ועוד — אלה הם יסודות הרכבתם של חיי הכלל. מסכת חיי הכלל אנו יכולים לציר לעצמנו בדמות גוף אחד, שיש בו אברים וחלקים הרבה, האחוזים אלו באלו ורכובים אלו על אלו. אמנם היחסים שבין האברים והחלקים יכולים להיות שונים, אבל אין בכך כלום. העיקר היא מציאות היחס כשהיא לעצמה. אותו היחס הוא המבאר לנו את מהות החיים הכלליים. למשל: תמיד יש יחס ידוע בין הכלכלה השוררת בארץ ובין סדר משפטיה וחוקיה. בין שני היסודות הללו של חיי הצבור וקיומו צריכה שתשרור הרמוניה, ואם עדיין אינה — סופה לבוא. חוסר־ההרמוניה, השורר במשך זמן ידוע, הוא שעתיד להביא סוף סוף לידי הרמוניה. ואולם צריך לזכור שחוסר־הרמוניה אין משמעותו חוסר־יחס. תמיד יש יחס ידוע בין היסודות השונים, שמהם מרכבים חיי הכלל, אלא שבשעה שיש רק יחס ואין הרמוניה בין החלקים השונים של גוף הצבור מתחלת תנועה, כלומר נוצרת שאיפה להקים יחס הרמוני. יוצא מזה, כי שנוי באחד מחלקי הגוף גורם בהכרח שנוי גם לכל יתר חלקי הגוף.

עפ"י הדברים הללו נבין, כמה מכשולים ואבני נגף מונחים על דרך התפתחותם של חיי הכלל. ולא עוד אלא שבמדה שעשירים הם חייו של איזה כלל, בה במדה תקשה התפתחותו הטבעית. שהרי מהו עשרם של חיי כלל, אם לא רבוי החלקים והגורמים שבהם, וממילא, מובן שהשנוי הבא בחלקים וגורמים הרבה קשה מן השנוי הבא בחלקים וגורמים מעטים. ואין איפוא שום פלא, שכל צבור וצבור, כל עם ועם מתקוממים מאליו נגד ההשקפות והדרישות החדשות של המתקנים, המחדשים. ה א ד י ק ו ת פירושה — פחד ואימה, שיש להם יסוד, מפני העבודה הקשה שיש בעכול הדרישות החדשות, המביא לידי שנוים פנימיים שונים. ואמנם אם נשוה לנגד עינינו תרבות של איזה עם, תרבות טבעית שיש לה צורה לאומית, ונאמר לעמוד על כל חלקי הרכבתה של תרבות זו, אז נראה, כי אותה הצורה הלאומית יש לכל חלק וחלק, יסוד ויסוד — הכלכלה, המשפט, המדע, האמנות, המדיניות, המוסר וכו' וכו'. ואם, כהגיע שעת ההתפתחות, מתחיל משתנה, למשל, מוסרו של העם ותובע לבטל מנהגים ידועים, שוב אי־אפשר עוד שלא יגע השנוי גם בסדרי משפטו של אותו עם, וכדומה. הרי שכל שנוי ושנוי הוא דבר קשה ומצער עד מאד ודרושים לצרכו הכנה עמוקה ק ו ד מ ת ויד־אמן ב ש ע ת מ ע ש ה.

אחרי הקדמה קצרה זו אנו צריכים לעמוד עוד על ענינים אחרים, השייכים לחזיונות חיינו הצבורים בשנים האחרונות, ואז תתברר לנו סבת האנדרלומוסיה של מפלגות ותנועות, אשר עליה דברנו בפתח מאמרנו.

על ה ה ת ב ו ל ל ו ת כתבו אצלנו הרבה וחשבו מעט. היא נעשתה מין רשות הרבים, שכל סתם לבלר בוקע בה ומסקל אל תוכה את אבניו. כמובן אין רצוני למצות כאן את כל עומק מושגה של ההתבוללות. אני מסתפק רק בדברים אחדים, הנוגעים לעניננו. תחלת ההתבוללות ויסודה הוא, כידוע, החקוי. הרי לפנינו, למשל, במדינה אחת שני לאומים, שבעצם זרים הם זה לזה עפ"י מהותם, רוחם, תרבותם, והדין נותן שיהא כל אחד ואחד מהם חי את חייו המיוחדים לו. אלא שבאה שאיפת החקוי וגורמת ללאום האחד, שיתחיל לחקות את ארחות חייו של הלאום השני, לדבר בשפתו, לקלוט את ספרותו, ומתוך כך הוא עוזב את ארחות חייו שלו, שוכח את השפה שלו, נוהג זלזול בספרות שלו, וכדומה, וסופו — התרבקות, טמיעה גמורה בתוך הלאום אשר אותו חקה.

נגודה של ההתבוללות היא ה ל א ו מ י ו ת. אבל גם בלאומיות אפשר למצוא יסודות ההתבוללות, כלומר יסודות החקוי. ואין זה פרודוכס בעלמא, כי אם דברים כהויתם. הן אין זה דבר הנמנע במציאות, — אדרבה זהו דבר רגיל ושכיח מאד, — כי עם החי חיים לאומיים גמורים יחקה את מעשי עם אחר במה שנוגע לעשית תעמולה ללאימיותו, שהיא דבר חשוב מאד בחיי כל עם ועם. או משל אחר: עם פלוני חי חיים לאומיים גמורים במשך זמן ידוע מבלי דעת כלל, כי חיים כאלה קרואים לאומיים. ופתאם, בכח השפעתה של התרבות הכללית, הוא מתחיל מכיר את חייו הלאומיים, כלומר הוא מתחיל חי את חייו מתוך הכרה עיונית, ואותה ההכרה העיונית היא שבאה לו מן הצד, בה יש צד התבוללות.

ואם לאומיות גמורה, מלאה, שרק עמים מעטים זוכים לה, כך, לאומיות רגילה, מצויה, לא כל שכן. בנוגע לזו יש לנו הרבה עדיות, המעידות, שההתבוללות, כלומר החקוי, מעורבה בה. הרי עדות אחת לדוגמה. המאה הי"ט נקראה המאה של הלאומיות. ואולם לא בכל הארצות פשטה הלאומיות בבת אחת. אלא כך היתה מהלכה של תנועת הלאומיות: פשטה בזמן ידוע בארץ אחת, ונעשתה אותה ארץ דוגמה של חקוי לארצות אחרות.

בדרך זו הלכה גם תנועת הלאומיות שלנו. לא באהלנו נולדה ראשונה, אלא מן החוץ, מן הגויים באה לנו, כשם שבזמנה באה לנו מן החוץ גם ההשכלה. ואם יש בקרבנו סופרים המשתדלים להוכיח, כי התנועה הלאומית שלנו מקורית היא, כלומר שההסטוריה שלנו מחיבת אותה, הרי אנו מרשים לעצמנו לאמר, כי גם את עצם חקירת ההסטוריה באופן כזה לא אנחנו המצאנו ראשונה, אלא גם אותו מצאנו בחוץ, בקרב ה„גויים". סדרי התעמולה הציונית ואפני התפתחותה, הפוליטיקה הציונית וגם ההתנגדות לה — לכל זה כבר יש ויש דוגמה בחוץ. ואין כונתנו כלל להוריד בדברים האלה את ערכה של תנועתנו הלאומית או להתנגד לה, שהרי כבר אמרני, כי אפשר לה לכל לאומיות טהורה ומלאה שיהיו יסודות ההתבוללות מעורבים בה. לא היתה כונתנו אלא לברר מה שצריך ברור. אנו צריכים לקים את לאומנו, לגדלו ולבצרו; אנו צריכים לקים את תרבותנו, לגדלה ולפתחה. ואם אי־אפשר לנו למצוא כלי זיין די ספוקנו לא באוצר תרבותנו העתיק ולא בגנזי תרבותנו ההוה, הרי אנו אנוסים וחיבים לבקש ולמצוא כלי־זיין בחוץ.

קצורו של דבר: החזיונות היותר גדולים בחיינו, — ההשכלה, ההתבוללות והלאומיות, — שלשתם מן החוץ באו לנו בזה אחרי זה, וכפעם בפעם חוללו שנוים מרעישים במסכת חיינו הצבוריים, שכשהם לעצמם לא היו מוכנים ומזומנים לקבלת אותן ההשפעות הזרות, השביתו כפעם בפעם את יחסי ההרמוניה שהוקמו ברוב עמל בין חלקי הרכבתם של חיינו, וממילא גרמו גם לתנועות שונות, שהתכונו לרפא את הריסותיה של ההרמוניה, ומתוך כך באה גם אותה האנדרלומוסיה הגדולה של מפלגות וכתות.

אבל עוד לעיון אחד אנו זקוקים. במאה הי"ט קמה התניעה הסוציאלית הגדולה במערב אירופה. קרל מרכס נעשה סופרה־גאונה של תנועה זו. בנוגע לתורת ה מ ד י נ י ו ת תמך את רוב יתדותיו על דברי ימי פ ר נ צ י ה, ובנוגע לתורת ה כ ל כ ל ה והתפתחותה — על דברי ימי א נ ג ל י ה. ואותה התורה, שיסודות פרנציים} ואנגליים מעורבים בה, נתנה ג ר מ נ י ת. מתחלה היו שערי גרמניה סגורים בפני תורתו של מרכס, אחר־כך נפתחו השערים. אבל לא רבו הימים ונתגלה שם קרע בין המחזיקים בתורתו. התחילו מכניסים אותה לרוסיה. המדיניות, הכלכלה,

התרבות הרוסיות אינן מתאימות כלל לתורה זו, וממילא מובן, כי קמה לה שם התנגדות עצומה. ואז התחילו מכניסים אותה תורה לאהלי ישראל. תורה הכתובה גרמנית, המיוסדה על דברי המדיניות הפרנצית ועל דברי הכלכלה האנגלית ואשר הובאה באופן מלאכותי לרוסיה — אותה אומרים ללמד בתחום המושב „על פי שיטת התרגום"! עם נורמלי איננו, ארץ אין לנו, מעמדות קבועים וגמורים אין לנו, שיטת כלכלה שלמה ומיוחדה אין לנו, — ולנו אומרים לתת אותה התורה, המכוונה כלפי עם נורמלי, שיש לו ארץ, מעמדות ושיטת כלכלה שלמה ומיוחדה! אין רצוננו לחלוק בזה על תנועת הפועלים בישראל, אבל בבקשנו לעמוד על הסבות, שהולידו את התנועות והמפלגות הרבות בקרבנו, אי־אפשר לנו, כמובן, להעלים עין גם מסבה זו של הבאת תורתו של מרכס לגבולנו, מאותו החקוי הכפול והמשולש אשר רמזנו עליו בראשית דברינו.

וחוץ מן החקוי הכפול והמשולש שבדבר, יש עוד טעם אחר, למה נעשתה אצלנו תורת מרכס סבה למפלגות וחלוקי דעות רבים מאד.

רוב מרכסיסטינו, „המרכסיסטים בני דת משה" בכלל והבונדאים בפרט, היו עמי־הארצות גמורים לא רק לענין ידיעת היהדות אלא גם לענין ידיעת היהודים. הם לא ידעו לא רק את היהדות, אשר בה רצו להרכיב את תורת מרכס, אלא שלא ידעו גם את הפועל היהודי, אשר לו אמרו להביא גאולה ע"י תורת מרכס.

ומצד שני היו רוב הלאומיים והציונים עמי־הארצות גמורים לא רק לענין ידיעת תורת מרכס בפרט, אשר בה נלחמו, אלא גם לענין המדעים הצבוריים בכלל, שעליהם נסמכו לפרקים גם הם. ולפיכך לא הבינו המרכסיסטים ולא יכלו להבין את הלאומיים והציונים, והלאומיים והציונים לא הבינו ולא יכלו להבין את המרכסיסטים, — ומתוך כך חטאו אלו לאלו.

עכשיו באו חשבון: השפעות חדשות גדולות, הבאות מן החוץ ואינן מוצאות בפנים הכנה קודמת לקבלתן; השבתת ההרמוניה באותו הגוף רב האברים והחלקים, שאנו קוראים לו חיי הצבור; לא רק חקוי טבעי, מצוי, כי אם חקוי כפול ומשולש, שקשה מאד—ולפרקים גם אי־אפשר כלל — לעכלו; נתינת תורות ע"י אנשים שאינם יודעים לא את התורות ולא את מקבליהן, — האם יש פלא בדבר, כי כל אלה גרמו ליצירת תנועות, מפלגות, כתות וחלוקי־דעות עד אין מספר? האם יש פלא בדבר כי גדלה בתחומנו המבוכה עד לשמים?

י. גרינבוים.

חָרְבַּן הָאִילוּזְיוֹת שֶׁל חֲמִשִּׁים שָׁנָה.

חרב חרבו האילוזיות, ששררו בפולין בנוגע לשאלת היהודים במשך חמשים שנה שעברו אחרי מתן שווי הזכיות ע"י ווילופולסקי, — חרב חרבו ולא תהיה להם עוד תקומה. כך עמד והכריז עתונם הראשי של הלאומיים הדמוקרטים בו ביום שנתקבלה הידיעה מפטרבורג ע"ד מסירת־המודעה של יארונסקי בדומת־המלכה. זמן רב לא מצאו גם הלאומיים הדמוקרטים ושלוחיהם בפטרבורג עוז בנפשם לומר בפה מלא, כי מסכימים הם להגבלת זכיותיהם של היהודים והשתמטו מלתת תשובה ברורה על שאלה זו. אבל סוף סוף לבשה אותם רוח גבורה וגלו קבל עם מה שהיה צפון עד עכשיו בעמקי לבותיהם. אבן כבדה נגולה מעל לבם, משא לעיפה: ההסכמה להגבלת זכיותיהם של היהודים ניתנה.

ואותה מסירת־מודעה באה לפתע פתאם והפתיעה לא רק את השומעים בהדומה, אלא גם את הקוראים בפולין. חשב חשבו הכל, שה„קולה" תסתפק במודעה זו שמסר בשמה גראבסקי, כי מוּתרת היא למפרע על כל המגרעות שבהצעת הממשלה, אפילו על החשובות והעקריות ביותר, ובלבד שההצעה גופה תקבל במהרה תוקף חק ולא תעצר במהלכה לא בדומה ולא במועצת־הממלכה. מדינת פולין כבר נלאתה לחכות למתן השלטון העצמי, ומתוך כך אחת היא לה, מה יהיה טיבו של השלטון העצמי, הנתן עכשיו, ובלבד שינתן. אפשר היה איפא לחשוב ע"פ הדברים הללו, שגם בנוגע לשאלת זכיותיהם של היהודים יעמדו הפולנים מרחוק וישתקו, ולא יאמרו לא הן ולא לאו, כמו שעשו בשעה שדנה הקומיסיה בהצעת־חק זו. הפולנים היו רגילים כל־כך בטכסיס זה, שהיה נוח להם מאד, — ופתאם והנה באה אותה מסירת־מודעה של יארונסקי.

באביאנסקי, הפולני הקד"אי, חשב גם הוא, כנראה, בתמימותו, שטכסיס זה חוב הוא עדיין, ויבוא וישלים את דברי ה„קולה", שנאמרו ע"י גראבסקי: הצבור הפולני הנאור נאמן הוא, כמובן, למסורתו הגדולה, מסורת הסבלנות וגודל־הלב, ומתנגד הוא להגבלת זכיותיהם של היהודים. אבל מה יעשה, והוא מוכרח להביא גם את שווי־הזכיות של היהודים לקרבן על מזבח השלטון העצמי. מה לעשות, ודרך אחרת אין...

וכמעט שנמלא הלב רחמים רבים על הפולנים האומללים הללו, המוכרחים להגביל את זכיותיהם של היהודים על אפם ועל חמתם, אלמלא נתעורר פתאם יארונסקי ומסר בשם ה„קולה" את המודעה השנית, שטפחה על פניו של באביאנסקי וכל אותו הצבור הנאור, האחוז עדיין בחבלי קסמן של האילוזיות. יארונסקי עמד והכריז מפורש: אי־אפשר לשלטון עצמי בפולין בלי הגבלת זכיותיהם של היהודים. פולין, המוקפה פלכי התחום, שאין בשלטון עריהם שום זכיות ליהודים, אי־אפשר לה שתהיה יוצאת מן הכלל לגמרי. אי־אפשר לה לפולין שתעשה מקלט ליהודים, העוזבים את ערי התחום. אי־אפשר לה שתעשה „גן־עדן" ליהודים, הנוהרים אליה מכל ארבע כנפות רוסיה. בטול ההגבלות עשוי לגרום להגדלת מספרם של היהודים בפולין וגם להתגברות השנאה אליהם, שאינה מועטה גם בלאו הכי.

זהו בקירוב תכנה של מודעת יארונסקי ששמה קץ, לפי מבטאו המוצלח של העתון הנזכר למעלה, לאילוזיות של חמשים שנה. מטרת המודעה הזאת, שמסרה ה„קולה", ברורה: להכריז ולהודיע, כי מסכימים באי־כחם של הפולנים להגבלת זכיותיהם של היהודים, וכי אין לבם עוד לפוזה של אומללים, המוכרחים להעלות לקרבן את חבתם הטראדיציונית ליהודים. וצריך לומר להם לבאי־כחם של הפולנים את שבחם בפניהם: יפה כונו את השעה. אם בתוך הצבור הפולני יש כועסים על ה„קולה" על שגלתה מה שבלבה בנוגע לשאלת היהודים, אין כעס זה בא אלא מתוך איזה הרגל ולפעמים גם מתוך רצונה של מפלגה אחת לפשפש במעשיה של מפלגה אחרת איבתה ולמצוא מום בהם. ואם לא כל העתונים מצאו לנחוץ לברך את יארונסקי על שנתגלגלה זכות זו לידו — למסור אותה המודעה החשובה, — אין כל ספק, שעיקר המעשה שעשתה ה„קולה" רצוי וטוב בעיני רוב העם הפולני. לפני שנה אחת אפשר לא היו הלאומיים הדמו־קרטים מעיזים למסור בגלוי מודעה מפורשת כזו; לפני שנה

אחת אפשר היו נשמעות גם מחאות מצד הפולנים כנגד מודעה שבזו; עכשיו הכל מודים בעיקרו של דבר, שדרך אחרת אין, אלא שיש חסים קצת על הפיזה. ולפיכך נפלו על „המציאה", התחילו מטפלים בדבריו המלעיבים של ניסלוביץ, שהעיז לקרוא למעשיהם של באי־כח הפולנים בשמם הראוי להם, אם כי במלים גסות קצת, ושכחו אגב אורחא את מודעתו של יארונסקי.

יפה כונה ה„קולה" את השעה. במשך השנים המעטות שאחרי המהפכה נתפתחה ונתגברה האנטישמית בפולין כל כך, עד שאין עוד כמעט שום מפלגה בארץ,—אולי מלבד הסוציליסטיות, שאין רשומן ניכר במדינה,—אשר לא תחשוב את המלחמה ביהודים בתמונה זו או אחרת לדבר שהזמן גרמא. דברים, שהיית רגיל לקרוא אותם בעתונים המיוחדים לאנטישמיים, אתה מוצא עכשיו לא רק בעתונים לא־מפלגתיים, הנוטים לכל אשר יטה רוח קוראיהם, כי אז גם בעתונים פרוגרסיביים. המלחמה האיקונומית ביהודים—ב„ליטואקים" כתיב—היה לעיקר שהכל מודים בו; ולא עוד אלא שגם האנטישמות הגסה, השחצנית, דבקה באותן הקבוצות, שעד עתה היו זהירות לכל הפחות הימנה בשביל גסותה היתרה.

הרי דוגמה אחת קטנה. בירחונו של אלכסנדר שבינטוחובסקי „הקולטורה הפולנית", ירחון, שצריך לעמוד בראש התנועה הפרוגרסיבית הטהורה, אנו קוראים כדברים האלה:

„פחד מפיל עלינו שטף זה (של ה„ליטואקים"), שהרי הוא שוטף את הקולטורה החלשה שלנו; אימה היא מפיל עלינו, שהרי הוא אומר להביא עלינו קבוץ של בני אדם, שבשום מקום באירופה לא הצליח לכבוש לעצמו אפילו אמה אחת קרקע, קבוץ החודר כהמון עכברים נודדים אל תוך סדקי בניניו של העולם כולו. ובכן, מכל הארצות שבעולם תמסר רק מולדתנו אנו בידיהם של גרים גרורים *), כי יעשו בה כרצונם? ובכן רק את ארצנו בלבד יכולים לחשוב לשלהם אנשים, שאינם קשורים אליה בשום דבר, האויבים את יושביה, אנשים שנתעכבו בה רק לשעה, בהיותם בדרך?"...

„כמובן, אין לנו שום עצה ותבונה כנגד סכנה זו מלבד פתוח־תרבותנו. אולם עד היכן הגיע אצלנו האנטישמות בשעה זו של רפיון כחנו — קשה לראות מראש. ודאי הוא רק הדבר הזה, שהאנטישמות תשאר עוד לזמן רב אחד העורקים היותר חשובים בגופו של צבורנו, ואם בזמן מן הזמנים יפקע המיתר שנמתח יותר מן המדה, אז יפרצו לעינינו הכעס והנקמה, — והלואי שלא נראה התפרצות זו"...

כך מדברים עכשיו נושאי דגל ההתקדמות האמתית, הקולטורית והצבורית, בפולין המדינה, בשעה שהם באים לדון במאמרו של מר שאליט, שפרסם לפי תומו את רשמי בקורו הראשון בווארשה. כל כך „התקדמו" הענינים במשך זמן קצר. באירופה המערבית עברו דורות שלמים בטרם נעשו הליברלים לאויבי היהודים או למתנגדיהם; בפולין היתה דרושה לזה רק תקופה קצרה של ארבע־חמש שנים.

ללאומיים הדמוקרטים חברי ה„קולה" גלוי וידוע סוד זה, היאך ועד כמה נתפתחו דעותיהם של בני עמם בארצם, הם הרגישו, שאפילו שבינטחובסקי נעשה תלמיד מקשיב לדמובסקי, ובלי שהיות יתרות עמדו והסירו מעל פניהם את המסוה, שהתחיל מעיק עליהם.

גלמודים ובודדים נשארו היהודים בפולין. בארץ אין אף מפלגה אחת, אף קבוץ צבורי אחד, שאפשר להשען עליהם, להעזר בהם. והעזרה מן החוץ? לפנים היו אחינו שברוסיה פונים אל יהודי פולין ורוצים להכניסם תחת חסות כנפיהם הם. בטח בטחו אז בנאורי רוסיה ופרוגרסיביה, כי יהפכו את הקערה על פיה ויקבעו צדק ומשפט בארץ, ובקהלם של נאורי רוסיה ופרוגרסיביה הרי היה כחם של היהודים גדול. אולם בשעה זו שאנו קיימים בה עתה מסופקנו, אם ימצא אפילו בקרב השטופים בבטחון איש אשר פיו יפליט אותם הדברים שהשמיע אז, בימים הקרובים ההם, הרחוקים כל־כך. היהדות הרוסית שעת צרה ומצוקה לה עתה, ואם גם אינה משכחת מלבה את צרותיה של היהדות הפולנית אחותה, קצרו ידיה מהושיע. ברוסיה — הן כאן נתון השלטון בידי אותם הקבוצים, שהאנטישמות היא להם עיקר העיקרים ויסוד היסידות ובכל עת ובכל שעה הם מוכנים ומזומנים להעלות את הכל עולה על מזבחה, אפילו את עניניה הממשיים של הממלכה. וגם את זאת יודעים באי־כחם של הפולנים ברומת־הממלכה והרי הם צוחקים צחוק־לעג, כשאומרים להפחידם בהאופוזיציה הרוסית וכחה. ועוד אחת הם יודעים, שלמעשה, מי יודע, אם הרצה גם האופוזיציה עצמה לריב את ריב היהודים מידי הפולנים?

ואף־על־פי־כן נשגה, אם נאמר שכחם של היהודים בפולין כאין הוא. כחם צפון בעמידתם בתור חטיבה אחת, בתור צבור המיוחד לעצמו, ומכח זה אי־אפשר להם להפולנים להסיח את דעתם, ואמנם, בדמיונם הם מגדילים עוד אותו ונלחמים בו מלחמת הגנה. מלפני עיניהם אינה משה תמונת הארצות ליטא ורייסין, ומלבם אינו פג דפחד, שמא יעשו היהודים בפולין מה שעשו אחיהם בליטא וברייסין: והפחד הזה הוא הגורם העיקרי,— כמובן, מן הגורמים הרוחניים,—המביא את האיבה ליהודים ואת המלחמה בהם. אולם הן אי־אפשר להעמיד את הפוליטיקה, את כל היחסים של שני עמים, היושבים בארץ אחת, על הפחד בלבד. סוף סוף הרי יתברר לכל, אפילו לאלה שאינם רוצים להתבונן ולראות, כי אותה הפוליטיקה העומדת על הפחד עלולה להגדיל עוד את הסכנה. בליטא ובריסין כבר בשל פריה של פוליטיקה זו, פוליטיקת האיבה ליהודים והמלחמה בהם, ואם בפולין יש הרבה דברים המקטינים ומחלישים את הסכנה, בכל זאת לא מחכמה יעשו הפולנים את מעשיהם, אם לא יחדלו לדחות את היהודים ולהטילם אל תוך אותן הזרועות, שהיום אמנם סגורות הן, אבל אפשר להן שתפתחנה בזמן מן הזמנים.

בסביבתם של עסקני פולין כבר התחילו מרמים את פולין, במה שנוגע לשאלת היהודים, לאחת מארצות הכניסה, הסוגרת את שעריה בפני היהודים. אין הדברים נאמרים עדיין בפירוש, אבל מבין השיטין מרמזים לנו, שאלו היה השלטון נתון בידי הפולנים, לא היו מגבילים את זכיותינו, אלא היו עושים כמעשי האנגלים והאמריקנים ומעכבים בעד כניסת יהודים לארצם. אבל מכיון שאין הפולנים הבעלים בארצם, הרי הם מוכרחים למעט את הכניסה באופן אחר. היצלח חפצם בידם? ה„קולה" מקוה, כנראה, להצלחה. מקוה היא, כנראה, שהגבלת זכיותיהם של היהודים בשלטון העצמי העשה גורם למעט את הכניסה לערי פולין. אבל כבר נאמרו הדברים שזוהי תקוה קלושה מאד. לא המצב המדיני הוא הגורם החשוב ביותר לכניסת היהודים אלא הגורם הכלכלי. ולהשפיע על החיים הכלכליים במדה מרובה לא יוכלו שלטוני הערים גם לאחר מתן השלטון העצמי. כל זמן שהתפתחיתה הכלכלית של פולין תגדל על זו של יתר גליליות

*) המלה הפולאנית „פרזיבלענדא" אין לה תרגום עברי מדויק. במדה ידועה מתאימה לה המלה היהודית „שלעפער", אע"פ שגם זו אינה הולמתה במלואה.

התחום ינהרו אליה יהודים ויתרבה מספרם בארץ ושאלת היהודים תעשה קשה יותר ויותר, וכמובן אי־אפשר יהיה לפתור אותה ע"י מלחמה בלבד.

הבנת המצב הזה היא שצריכה להיות אור לנתיבתם של יהודי פולין. שאלת השתתפותם בשלטון העצמי אינה אלא אחת השאלות המדיניות; התשובה שמשיב עליה הצבור הפולני היא התחלת פרק חדש בדברי ימיהם של יהודי פולין. ולפיכך טעות גדולה טעו העסקנים ההם, שעמדו בטלגרמה אשר נשלחה לניסלוביץ ולפרידמאן רק על התקון אשר הציע גראבסקי. אמנם אותו תקון יוכל להיות מסוכן לנו, אבל אינו הנקודה המרכזית של המלחמה אשר עלינו להלחם עכשיו. כשם שהתשובה שמשיבים הפולנים על שאלת זכיותינו בשלטון העצמי פותחת תקופה חדשה בדברי ימינו בפולין, כך צריכה להתחיל גם המלחמה שלנו, ההגנה על עצמנו, פרק חדש בתולדות יחסנו אל הפולנים. אסור לנו להעמיד את השאלה בגבולותיו הצרים של התקון שהציע גראבסקי, כלומר: שבני קוריה אחת יהיו רשאים לבחר את דפוטטיהם גם מתוך בני קוריה אחרת, מה שיוכל, לפי דעת בעלי הטלגרמה, להביא לידי כך, שבני הקוריה הפולנית יבחרו ביהודים הרצוים להם, והללו ינוכו ממספר הדפוטטים היהודים הניתן לקוריה היהודית עפ"י החק, ותמצא איפוא הקוריה היהודית מפסדת גם את זכיותיה המגבלות. אם גם נאמר, שחשש זה יש לו יסוד ואותו התיקון יוכל להעשות מסוכן לנו, כאמור, בכל זאת, אין לצמצם את כל תשומת הלב בסעיף זה ולשכוח את יתר הסעיפים. המלחמה בעד זכיותינו בשלטון העצמי צריכה להתוות את דרכנו בפולין בכלל ולהבליטה לעין כל; מלחמה זו צריכה להראות, שדרכנו אנו, דרך הלאומיים, חדשה היא ושונה מאותה הדרך בה הלכו יהודי ליטא ורייסין בשנות הששים והשבעים למאה שעברה.

חרב חרבו האילוזיות של חמשים שנה,—רק עכשיו באה מפלגת הלאומיים־הדמוקרטים והכריזה על זה. אנחנו הכרזנו על חורבן האילוזיות הללו עוד לפני זמן רב ואז התיצבנו על דרך חדשה, דרך המתאימה למצבנו בתוך העמים ולהשקפותינו הלאומיות. אל נא נסור איפוא מן הדרך הזאת, אל נא תהיינה עינינו נשואות רק לפרטים בודדים ואל נא נשכח מתוך כך את עצם השאלה לכל היקפה, עצם הדרישה שאנו דורשים. הרי סוף סוף לכל דרישותינו שאנו דורשים בזמן הזה יש ערך דקלא־ראציוני יותר משיש להן ערך מעשי.

יעקב פיכמאן.

קִטְעֵי לִירִיקָה.

I.

אִישׁ לֹא יֵדַע, מָה אֹהֲבֵךְ,
אִישׁ לֹא יֵדַע, מַה נֶּאֱמַנְתְּ לִי.
וּבִרְחוֹבוֹת כְּרַךְ וּשְׁאוֹנָם
כִּי אֶתְהַלֵּךְ, אִישׁ לֹא יִשְׁמַע
אַף לֹא יַאֲזִין, עַל לְשׁוֹנִי
כִּי יַעֲבֹר שְׁמֵךְ, חֲמוּדָה.
שְׁמֵךְ הַכָּמוּס, שְׁמֵךְ הַטָּהוֹר;
אִישׁ לֹא יַקְשִׁיב, עֵת כִּי אֶשְׁפֹּךְ
שִׂיחִי, גִּילִי וְעִצְּבוֹנִי
עִם גַּעְגּוּעַי לְפָנַיִךְ;
אִישׁ לֹא יִשְׁמַע אַף לֹא יָבִין
אֶת הַמִּלָּה, וְרַק אַתְּ
עַל מִשְׁכָּבֵךְ כִּי תֵעוֹרִי
מִשְּׁנַת שְׁלוֹמֵךְ תִּשְׁמָעֶנָּה,
וְעַד יַלְבִּין בֹּקֶר תַּעַל
כִּמְנַגִּינָה בְּאָזְנַיִךְ.

II.

אַתְּ רְחוֹקָה, יַלְדַּת לִבִּי,
וּבֵין אַלְפֵי זָרִים אֵלֵךְ.
רֹאשִׁי מוּרָד. בִּגְדֵי חוֹל לִי.
אִישׁ לֹא יֵדַע, אִישׁ לֹא יַאֲמִין,
כִּי בַעֲזוּבַת מְעוֹנִי יְשָׁנָה
פִּנָּה אַחַת, פִּנַּת קֹדֶשׁ,
שְׁכִינַת טֹהַר תְּנַוֶּה שָׁמָּה,
וּכְנָפַיִם חַמּוֹת תִּפְרֹשׂ
עָלַי רֹאשִׁי, עֵת כִּי תִכְבַּד
מְאֹד הַבְּדִידוּת, וְהִרְהוּרִים
זָרִים יַחֲנוּ עַל לְבָבִי
וּמִתְנַקְּשִׁים לֵאלֹהָי...
הֵן רַק אַתְּ מֵאֹהֶל תְּמֵךְ
אֶל לְבָבִי וּמִסְתָּרָיו
דּוֹם תַּבִּיטִי, דּוֹם תָּבִינִי
וּמִמֶּרְחָק תְּבָרְכִינִי...

III.

מִי וָמִי הֵם הָאֲנָשִׁים,
שֶׁמִּימִינִי וּמִשְּׂמֹאלִי?
אִישׁ לֹא יָבִין אֶת שִׁירָתִי,
אִישׁ לֹא יֵדַע חֲלוֹמוֹתַי.
וַאֲנִי בֵּינֵיהֶם אֵלֵךְ
זֶה לִי יָמִים, זֶה לִי שָׁנִים,
זָר וּמוּזָר, וּמַבָּטִי
לַמֶּרְחַקִּים. בִּקְצַת שֶׁקֶט
יֵשׁ בְּקַצְוֵי אֶרֶץ רְחוֹקִים,
זֶרֶם טָהוֹר עוֹבֵר לָאַרְכָּה
וּבְתוֹךְ גַּלָּיו פַּעַם, פַּעַם
הִתְרַחַצְתִּי, הִתְקַדַּשְׁתִּי;

וּמֵאָז כְּחוּטֵי־זָהָב
דּוֹם נִמְשָׁכִים מִן הַבִּקְעָה
לִי בַּנֵּכָר, וַחֲלוֹמוֹתַי
כְּיוֹנִים צְחוֹרוֹת יוֹם וָלַיְלָה
מְרַחֲפִים חֶרֶשׁ עַל מֵימֶיהָ...

שלום־עליכם.

כִּתְבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור שמיני.

כֵּיצַד מַבְרִיחִים עַכְבָּרִים.

א.

— היודעים אתם, באיזו פרשה אנו עומדים עכשיו? — בפרשת עכברים. אחי אליהו ישב כל השבוע ועיין בספר „בעד רובל אחד—מאה רובלים", שעל־ידו אפשר להרויח כסף. כבר למד, הוא אומר, להבריח עכברים, פשפשים ומַקָּקִים ושאר מיני שרצים ורמשים. ואף עכבדים גסים בכלל. לו יתנו לו לבוא אל אחד הבתים עם הסַמָּנִים אשר בידו. — אז לא יִשָּׁאֵר שם אפילו עכבר אחד. רבים יברחו, רבים ימותו. יִתַּמּוּ עכברים—ואינם! כיצד הוא עושה זאת — איני יודע. אין איש יודע. סוד כָּמוּס הוא. סוד זה גלוי וידוע רק לו ולהספר בלבד. הספר מונח לו תמיד בכיס־חזהו. הסמן צפון בתוך נייר. הסמן הזה מראהו אדמדם, והוא שָׁחוּק יפה־יפה, כאבקת־טבק. קוראים לו: יַחֲנוּן.

— מה פירושו של יחנון?

— פלפלת תורקית.

— מה פירושה של פלפלת תורקית?

— עוד מעט אראך את נחת־זרועי, ותדע פירושה של פלפלת תורקית!

כך אומר לי אָחי אליהו. דעתו אינה נוחה, שמקפחים אותו בשאלות ומציקים לו בשעת עבודתו. אני מביט ושותק, רואה אני, כי מלבד אותו הסמן הארמדם, עוד סמן שני יש לו. אף הוא יפה לעכברים. אלא שחייבים אנחנו להזהר בו.

— סם־המות! — אומר אחי אליהו וּמַתְרֶה מאה פעמים ואחת את אמי, את גיסתי ברבה ואותי. ביחוד — אותי, שלא אגע בו, חלילה. סם־המות הוא!

את הנסיון הראשון עשינו בעכבריה של שכנתנו פסי. בביתה שורצים העכברים לאין מספר. הרי יודעים אתם, כי בעלה של שכנתנו כורך־ספרים הוא. משה שמו. משה הכורך. ביתו מלא ספרים תמיד. הספרים מאכל־תאוה הם לעכברים, ולא הספרים עצמם, אלא הַקּוֹלָן של ספרים. קולן מין דבק הוא, העשוי להדביק בו את הספרים. בזכותו של הקולן אוכלים העכברים גם את הספרים. גורמים הם לשכננו נזק רב. לפני ימים מועטים היה מעשה וחררו לו חור במחזור של ימים נוראים, מחזור חדש היה. עמדו העכברים וכרסמו בשניהם בו במקום, אשר שם נדפס באותיות גדולות: „המלך". נפלו על המלך וכלו חמתם בו ולא השאירו לו אלא קוצה של למד בלבד.

— הכניסוני ללילה אחד! — מתחנן אחי אליהו לפני שכננו הכורך. שכננו הכורך אינו רוצה. אומר הוא:

— חוששני, שמא תשחית לי את הספרים....

— במה אשחית לך את הספרים? — שואל אותו אחי אליהו.

— גם אני לא אדע — במה. זרק חושש אני. אשרי אדם כפחד תמיד. הספרים ספרים זרים הם.

צא ודבר עם כורך טפש שכמותו! בעמל רב שדלנו אותו, עד שנעתר לנו להכניסנו אל ביתו ללילה אחד.

ב.

הלילה הראשון לא עלה יפה בידינו. אף עכבר אחד לא לכדנו! אחי אליהו עומד ומוכיח, כי סימן טוב הוא זה. העכברים, הוא אומר, הריחו ריח סמן—וברחו. משה הכורך מנענע ראשו ומגחך בשפתו האחת. ניכר, שאינו מאמין. ואף־על־פי־כן יצא קול בעיר, כי מבריחים אנחנו עכברים. שכנתנו פֶּסִי היא שגרמה לכך. השכימה שכנתנו פסי בבוקר ויצאה לשוק והפיצה שמועה בכל העיר, כי מבריחים אנחנו עכברים מאין כמונו בכל הארץ. שם גדול עשתה לנו. מתחילה פרסמה ברבים את הקֶּסֶם, אשר עשינו. אחר־כך תקעה והריעה בכל העיר, כי עושים אנחנו מין דיו משובח, שאין דוגמתו במציאות כלל. אבל מה הועילו לה פרסומיה אלה. אם אין איש צריך לדיו? מה שאין כן בעכברים. לא הדיו העכברים כהדיו. העכברים מצויים בכל מקום. אין בית, אשר אין שם עכברים. אמנם מי שיש לו עכברים, יש לו חתול בנגדם. אבל מה יעשה חתול אחד לעכברים הרבה? ובפרט—לעכברים גסים! העכברים הגסים אינם משגיחים בחתול ואינם נשמעים לו כלל. יש רגלים לדבר, כי מפני עכברים גסים מתירא גם החתול עצמו. כך אומר בֶּרִי הסנדלר. מספר הוא על העכברים הגסים ספורים נוראים כל־כך, עד כי תחרד כל נפש לשמוע! אמנם בֶּרִי הסנדלר כבר הוחזק בַּדַּאי, שדרכו לגזם. אבל לו יֵאָמְנוּ דבריו רק לשליש ולרביע—ומצא לנו! אומר הוא, כי העכברים הגסים אכלו בביתו זוג מַגָּפַיִם חדשים, ולא נודע כי באו אל קרבם! עומד היא ונשבע בכל מיני שבועות, עד כי בעל־כרחך האמן תאמין לו. אומר הוא, כי בעצמו ראה, איך שני עכברים גסים יצאו מחוריהם ואכלו לעיניו זוג מגפים עד תומם. בלילה היה מעשה. לגשת אליהם לא העיז—שני עכברים מגודלים, כמראה עגלים מראיהם! ולפיכך עמד מרחוק, גער בהם, שרק להם בשפתיו, רקע ברגליו לעומתם, קרא להם: קיש־קיש־קיש! אלא כל זה היה ללא הועיל. עמד והשליך עליהם פרסת־ברזל. הציצו עליו העכברים בעין אחת ועשו את שלהם. זרק חתול אל פניהם— נפלו העכברים על החתול ואכלו גם אותו. איש לא אבה האמין לו. אבל כיון שאדם עומד ונשבע!

— הכניסני ללילה אחד, — אומר לו אחי אליהו. — את כל עכבריך אבריח!

— אנא, בכל הדרת הכבוד! — עונה לו בֶּרִי הסנדלר, — עוד תודה אשיב לך!...

ג.

כל הלילה כולו ישבנו בביתו של בֶּרִי הסנדלר. גם בֶּרִי עצמו ישב אתנו. הוי, כמה נחמדים ספוריו, שהרבה לספר לנו כל אותו הלילה! מספר הוא במלחמת תורקיה (ברי הסנדלר היה

חייל בשעתו). בימי המלחמה הרחיק נדוד והגיע למקום אחד, ששמו פְּלֶיבְנָה. ויריו שם בכלי-תותח. היודעים אתם שיעור גדלו של כלי-תותח? שערו-נא לעצמכם, כי כדור אחד של כלי-תותח גדול מכל הבית כולו. וברגע אחד יָרָה יְיָרוּ מתוכו בערכך אלף כדורים בבת-אחת. כדור זה, כשהוא עף, דרכו לצעוק בקולי-קולות, עד כי תחרש כל אוזן משמוע. פעם אחת עמד על המשמר — כך מספר ברי הסנדלר. פתאום שמע קול יריה, ובעוד הוא פונה כה וכה — והנה הוא נִשָּׂא ועף באויר, מתרומם למעלה-למעלה, עד עבי-שחקים הגיע. ושם, במרום הרקיע, התפוצץ הכדור לאלפי רסיסים. נס נעשה לו, כי בנפלו — נפל על מקום רך. אלמלא כן, הוא אומר, מובטח לו, שהיה מנפץ את ראשו. אחי אליהו יושב ומקשיב אל ספור-המעשה וגבות-עיניו מגחכות. כלומר: הוא עצמו אינו שוחק, ורק גבות-עיניו שוחקות. שחוק משונה. ברי הסנדלר אינו משגיח בזה. מוסיף הוא לספר לנו את ספוריו הנפלאים, כל ספור וספור אָיום ונורא מחבירו, כך ישבנו עד אור הבוקר. ועכברים? אפילו עכבר אחד לא נגלה אלינו!

— אָכן מכשף אתה! — אומר ברי הסנדלר לאחי אליהו. והוא יוצא לשוק ומספר ליושבי-קרנות נסים ונפלאות, כי על-ידי לחש הבריחנו אליהו בלילה אחד את כל העכברים כולם. עומד הוא ונשבע, כי בעיניו ראה את אחי אליהו לוחש דבר בשפתיו — אז הגיחו כל העכברים מחוריהם וקמו וברחו מביתו ורצו במורד ההר, עד הגיעם אל הנחל. ושם שחו ועברו את הנחל ונעלמו כאחריו בחשכת הלילה. לאן נעלמו — אינני יודע...

ד.

— כאן מבריחים עכברים? — בשאלה זו באים בני העיר לביתנו וקוראים לנו מדי פעם בפעם, כי נטרית את עצמנו ונלך להבריח עכברים על-ידי לחש...

ואולם אחי אליהו איש-אמת הוא. שקר שנאה נפשו. אומר הוא, כי מבריחים אנחנו עכברים לא על-ידי לחש, אלא על-ידי סממנים. מין סמן יש לו, שכיון שמריחים בו העכברים, מיד הם בורחים.

— לו יהא סמן, לו יהא רוח, לו יהא שד משחת — ובלבד שתבריחו מביתי את העכברים!... בכמה תעלה לי הברחה זו?

אחי אליהו רודף-צדק הוא. אין דרכו לעמוד על המקח. אומר הוא, כי בעד הסממנים מגיע לו כך וכך, ובעד טרחתו — כך וכך. ממילא מובן, כי מדי פעם בפעם הוא מעלה את השער. כלומר: לא הוא מעלה את השער, אלא גיסתי ברכה מעלה אותו.

— מה-נפשך — היא אומרת: — מכיון שהגעת לכך ונעשית מבריח-עכברים בישראל, הרי חייב אתה למלא חפניך כסף!

— אם כן, איה מקום היושר? ואלהים איהו? — מתעודדת אמי ונכנסת בדבריה. וגיסתי ברכה עונה לה ואומרת:

— יושר? כאן מקום היושר! (רומזת היא בידה על התנור) אלהים? הנה אלהים! (מטפחת היא בידה על כיסה).

— ברכה! בשם אלהי ישראל! השומעות אזניך מה שפיך מדבר?!...

כך צועקת אמי וסופקת את כפיה.

— למה תשחיתי את דבריך על אתון בהמה?! — אומר לה אחי אליהו, כשהוא מתהלך בבית אחת הנה ואחת הנה, מתהלך ומורט את זקנו. זקן הגון כבר צמח לו. גדל הוא אצלו בנסים. אחי אליהו מורטו, והוא הולך וגדל. גידול משונה לזקן זה. על צוארו גדל הוא. פניו של אחי אליהו חלקים, ורק צוארו כולו מכוסה זקן. כלום ראיתם מימיכם זקן אשר כזה?

בשאר ימות השנה ודאי שגיסתי ברכה היתה יורדת לחייו בעד מלת בה מה זו והיתה נוקמת ממנו שבעתים. עכשיו שמעה חרפתה והחרישה, לפי שהוא מרויח כסף. כשאחי אליהו מרויח כסף, הרי היא נוהגת כבוד בו. אף אני מתעלה בעיניה אותה שעה, מפני שגם אני עוזר על-יד אחי אליהו להרויח כסף. בשאר ימות השנה היא מכנה אותי בכל מיני שמות של גנאי, כגון: לבוש-קרעים, מלחך-פנכה, גרגרת רחבה. עכשיו חבה יתירה נודעת לי הימנה. קוראת היא לי דוקא מוטילי.

— מוטילי! הגש לי את נעלי.

— מוטילי! הבא לי קנקן מים.

— מוטילי! שא את קיתון-השופכין החוצה.

הזָהרו בבני-אדם, שמרויחים כסף!

ה.

חסרון אחד אתם מוצאים באחי אליהו: תופס הוא תמיד את המרובה. קבס—חבית שלמה. דיו—אלף בקבוקים; סם-עכברים—שק מלא. הלא שכננו הכורך כבר שאל אותו: „למה אתה מרבה כל-כך?"—וכעס עליו אחי אליהו וחלק לו מנה אחת אפים. לו סגרו, לכל-הפחות, את השק בא-ין, ולא ידעתי רע. והנה קמו כולם והלכו. ואותי עזבו יחידי בבית, רק השק עמי. מה פשעי ומה חטאתי, כי עליתי לרכב עליו רגע? יהי רצון, כאילו סוס הוא זה! וכי נביא אני, שאחוש עתידות ואדע, כי השק הזה יתפקע פתאום ומין סממן צהבהב ישָפך מתוכו על הקרקע? הרי הוא אותו הסממן עצמו, שאחי אליהו מבריח עכברים על-ידו. ריחו חריף כל-כך, עד כי אין אדם יכול לעמוד מפניו. נוחן אני אל הקרקע ומתכון לאסוף בידי את הסממן הנשפך. כיון שנגחנתי, מיד אחזתני עטישה. אילו שאפתי אל אפי קופסה מלאָה אבקת-טבק, לא הייתי מתעטש כל-כך. מתעטש אני וחוזר ומתעטש, עד שאני ממהר להמלט החוצה, שמא אחדל שם להתעטש. לשוא טרחתי! באה אמי וראתני, כשאני מתעטש. שאלה אותי: מה-זה היה לי? לא יכולתי לענות לה דבר, אלא: טְשִׁי! טשחי! ושוב טשחי!

— אללי לי, מאין באה לך נזילה זו? — אומרת לי אמי וסופקת את כפיה. אני איני פוסק מהתעטש ורומז לה בידי לשם, לתוך הבית. נכנסה אמי לתוך הבית ומיד פרצה משם מתוך עטישה רבה. בא אחי אליהו וראה אותנו, כשאנו מתעטשים שנינו. עמד ושאל: כה זאת? רמזה לו אמי בידה לשם, לתוך הבית. מהר לתוך הבית וחזר ופרץ משם בקול-זועות:

— מי זה שָׁפַ... טשחי! טשחי! טשחי!...

מימי לא ראיתי את אחי אליהו כועס כל-כך. מזנק הוא אלי בשתי ידיו; כולו מוכן לדדסני. אלמלא העטוש, שעכב בעדו, כי-אז עִשְּׂאַנִי גל של עצמות. באה גיסתי ברכה ומצאה אותנו, כשאנו עומדים שלשתנו בחוץ, רוקדים זה כנגד זה ומתעטשים.

— מה זה היה לכם? למה אתם מתעטשים פתאום?

מה נאמר ומה נדבר לה? וכי יכולים אנו להוציא הֶגֶה מפינו? כולנו רומזים לה בידינו לשם, לתוך הבית. נזדרזה גיסתי

ברכה ונכנסה לתוך הבית, ומיד פרצה משם, כולה אדומה כאש, והתנפלה על אחי אליהו:

— וכי לא אמרתי לך, כי הש... טשחי! טשחי! טשחי!

באה שכנתנו פסי. מדברת היא אלינו מיני דברים, אך אין איש מאתנו יכול לענות לה. כולנו רומזים לה בידינו לשם, לתוך הבית. נכנסה שכנתנו פסי לתוך הבית ותיכף חזרה משם:

— מה הדבר, אשר באי... טשחי! טשחי! טשחי!...

שכנתנו פסי מנענעת ידיה בשעת עטישה. יוצא בעלה הכורך מביתו. עמד והציץ עלינו וצחק.

— למה אחז את כולכם בולמוס של עטישה?

— הטריח־נא את עצמך לש... טשחי! טשחי! טשחי! — אנו אומרים לו ורומזים בידינו לשם, לתוך הבית. נכנס הכורך לתוך ביתנו וחזר וקפץ משם מתוך צחוק:

עתה יודע אני, מה טיבו של זה! הריחותי בו! אין זה אלא זתנ... טשחי! טשחי!...

והוא תומך את ידיו במתניו ומתעטש לתיאבון. אחרי כל עטישה ועטישה הוא קופץ קפיצה קלה. עומד על ראשי אצבעות ומתעטש שנית, ושוב קפיצה, ושוב עטישה—וכך חוזר חלילה. לא היו רגעים מועטים עד שנקהלו סביבנו כל שכנינו והתעטשו כולם, הם ונשיהם ובניהם ודודיהם וקרוביהם—כל הרחוב, מן הקצה ועד הקצה, היה לחרדה: הכל מתעטשים!

ו.

למה נבהל אחי אליהו כל־כך? חושש הוא, כפי הנראה, שמא יכלו בני־הרחוב את כל חמתם בנו בעד עטישה זו, שהשפענו עליהם? אוחז הוא בידי, ואנו הולכים שנינו ומתעטשים וממהרים במורד ההר אל חברנו פיני. שעה ארוכה עברה עלינו, עד שהיה כח בנו לפצות פה ולדבר כבני־אדם. אחי אליהו ספר לחברו פיני את כל המוצאות אותנו. חברו פיני ישב והקשיב לדבריו בכונה עצומה, כרופא־המקשיב לחולה. כשגמר אחי אליהו את ספירו, פתח חברו פיני ואמר:

— הראה־נא לי את הספר.

אחי אליהו מוציא את הספר מכיס־חזהו ומוסרו לידי חברו פיני. חברו פיני קורא את הדברים, הכתובים על־גבי השער: „בעד רובל אחד — מאה רובלים! ספר של סגולות בדוקות ומנוסות, המלמד לאדם דעת להרויח מאה רובלים לחודש ועוד יותר על־ידי מלאכות נקיות וקלות"... והוא עומד, מרים את הספר בידו, מבלי דבר דבר, ומשליכהו אל האש אשר בתוך התנור. אחי אליהו מזנק ממקומו ופורש את ידיו אל האש. חברו פיני עוצר בעדו.

— לאט לך, אל תשלח את ידך!

עוד רגעים אחדים — וספרו של אחי אליהו, המלמד לאדם דעת להרויח מאה רובלים לחודש ועוד יותר, נהפך והיה לגל אפר ספוח. מתוך הגל הקטן הזה בצבץ ונראה לעין פס־נייר לבן, שנצל מן האש, אחרי עיון רב אפשר היה לקרוא מעליו מלה אחת בודדה, שנשארה לפליטה: יתנ־ג־ון...

ב. שפיר

הזר.

בבוקר השכם. הפועלים, כחמשים איש, רובם זכרים ומעוטם נערות, עומדים אצל שערי בית־החרושת ומחכים לפתיחתם, לכשיבוא הממונה. מהם משוחחים, מהם צוחקים ומקצתם עדיין נוטים לשינה ומפהקים. האויר בחוץ צח ורטוב, החמה כבר הנצה וקרניה שופעות זהרן על פני המטות הפירחות, מחממות ומפקחות את ציציהן הלבנים, וריח־בשמם נודף והולך. שריקות בתי־החרושת מועזעות עור את האויר פה ושם, מעירות ומעוררות את הפועלים והפועלות לעבודה, והללו נחפזים ורצים, ונראים כבורחים מפני האויר הכב שם... מאילן לאילן פורחות צפרים צפצפניות, שירת חיים וששון בצפצופן, וכאילו הן לועגות לעג־עליזים לאותם בני־האדם הטפשים, הטרודים בשעה זו.

יונה ראה את עצמו מוקף חבורת פועלים מכל העברים.

— זר מקרוב בא? — קופץ ושואל אחד מהם, תוהה ומסתכל בפניו של יונה. — שמא רצונך, בחור, לקבל כאן מקצת דמי־קדימה!...

— כלך לך, בולבוס, שאם לא כן — אתה לוקה! — משיבו חבירו תשובה נמרצת. — פועל בא לבקש לו עבודה, והוא...

— היכן עבדת עד עתה? — פנה זה ושאל את יונה הנבוך מעט. יונה עונה לו, הלז מקמט מצחו ומשתאה: בית־חרושת זה שלך לא שמעתי שמו. היכן הוא? בפולין?

— הן! — משיב לו יונה ולבו מר עליו. בית־חרושת זה תקותו האחרונה הוא. כבר דפק על כל הדלתות. במקום אחד אין צורך בפועלים, במקום שני נחוצות בתולות דוקא. זה שבועות אחדים, שהוא סובב הולך בלי עבודה, וכבר כלתה פרוטה מן הכים...

מעירתו הקטנה בא לכאן; שם היה עושה צעצועי־ילדים מגפס, ובמקרה למד אף את מלאכת עשית הפאפירוסות, אלא ששתי המלאכות הללו גם יחד לא הספיקו לו לפרנסו, אותו ואת אמו, בעירה, ששם אין דורש להן. ושמועה שמע, שבכרך משלמים בבית־חרושת חמשים קופיקות בעד האלף, ואצלם בעירה משלמים רק עשרים. החליט לצאת לכרך, ויצא, לאחר שהבטיח לאמו, כי בעזרת־השם לא יתן לה לסבול חרפת רעב. והנה לאחר חקירה ודרישה מרובה עלתה בידו להשיג מקום בבית־החרושת של טיופ־טימיטיאגלי, והיום בא לעבוד בפעם הראשונה.

— אצלכם נוהגים בשעה זו את הערך השדה? הן, פולני? — שואל אותו אחד מן הפועלים.

— והעגלות מביאות לשוק בצלים ירוקים ולפת אדומה; — מוסיף השני גופן משלו.

יונה מסתכל בהם בעינים שוחקות ואומר בלבו: כת ליצנים!

— ואילו ראיתם, — מוסיף השלישי, — היאך היש־דוכנא סוחב שם את התינוקות לחדר!

— הה־הה־הה! — צוחק אחד הפועלים בקול רם, ופתאום הוא מתחיל בוכה כתינוק: — אוי, א—אמא! פחי—פחי! אי... פחי—פחי!...

— לחדר לך, לחדר! — משיבו השני בקול גס ומושכו בשרוולו.

הכל צוחקים, הנערות חובטות לשני המתלוצצים חביטות חבה על שכמם, וצחוקן העליז מתגלגל ומנסר באויר.

— האומן בא, נרמז ליונה הלז מתקרב אליו. הכל משתתקים ונועצים בהם את עיניהם

— באת זה לא כבר מפולין? — שואל האומן מתוך בת־צחוק טמירה וזורק מבט על בגדי יונה.

— הן. — משיב יונה, כשהוא נושך צפירן בְּהָנוֹ.

— ובכן, טוב, — אומר האומן לאחר שראה את הפועלים נותנים עיניהם ביונה: — ביום הראשון אתן לך תבנית קטנה וקלה. אבל ראה, שתעשה מלאכתך באמונה. הרי זר אתה, ועליך להשתדל...

— תודה! — משיב יונה ומרגיש תוך כדי דבור, שצריך הוא להוסיף עוד דבר, אלא שאינו יודע מה.

— הממונה הולך! — מכריז אחד מן הפועלים, וכולם הופכים ראשיהם ומביטים סביבם, לראות היכן הממונה הולך.

— הלואי שילך על משענות! — נזרקת קללה מפי אחד.

— תפח רוחו! — אומר השני: — איך יוכל זה לרבוץ כל היום מתוך חבוק־ידים, ככלב לפני הדלת? הרי אפשר להשתגע!

הממונה קרב, מבלי העיף עין על הפועלים, וברך לשלום את האומן, שהתחיל פותח את השערים.

עם כניסתו לבית־החרושת נשאר יונה עומד על מקומו, מבלי דעת, מה מוטל עליו לעשות. בפעם הראשונה הוא רואה בית־חרושת לפאפירוסות. לפניו חדר גדול, חלונות מכוסים שבכות של חוטי־ברזל, שלחנות וספסלים, ספסלים ושלחנות; כל אחד ואחד בא ויושב במקומו ואל עבודתו. האומן מוסר לכולם הוראות, נחפז ומדבר ומפקד, והוא, יונה, עדיין אין לו מקום ואין לו עבודה. נגש הוא אל האומן.

— אה! — קורא האומן בראותו את יונה: — בוא ושב במקום זה, תיכף אתן לך עבודה.

יונה פושט מעילו, מפשיל שרווליו, כמעשה שאר הפועלים, ויושב במקומו.

מיד הביא לו האומן טבק וחלזונות ואמר לו:

— ראה־נא, שתהא עבודתך עולה יפה!

יונה זוקף עיניו על האומן ומשיבו בקול רך: על פי תבנית זו? הנה יראה כבודו וישפוט!...

ובאותו רגע חושב הוא: „תבנית מוצלחה היא זו, שזמן לי האומן; יודע אני אותה על בוריה". מערבב הוא את הטבק ומתחיל עבודתו בשקידה. ידיו שלוחות אל השלחן והפאפירוסות עפות זו אחר זו במהירות רבה. שקוע הוא בעבודתו ואינו משגיח כלל בהנערות, שהן זורקות אליו את מבטיהן מדי פעם בפעם ומתלחשות עליו ביניהן.

— רצונך בחתן שכזה? — שואלת האחת את חברתה בלחש.

— הוי, אלי! הביטי־נא וראי את פניו מן הצד! — משיבה לה השניה ואומרת: — לו רק ירצה בי!

— אכן רק בפולין מצויים בחורים כמותו. — עונה השלישית. — מה דעתכן, הוא כבר נשק פעם לנערה?

— ודידך, כלום אפשר לדעת זאת? לכאורה, בר־לבב וצדיק תמים הוא, ובאמת שבע תועבות בלבו.

— לכי לך, אינך אלא טמאה! — מעירה הראשונה את אזון חברתה למוסר. — וכי לא ראית את בת־צחוקו? יש בה הרבה תמימות כל־כך... הוי, רבונו־של־עולם! זמן לי חתן כמותו! הרי כולו דם וחלב, נקי וחף מפשע ככבשה... הסתכלנה־נא בפניו! ראינה את גבות עיניו!... — מזרעזעת היא כרועדת מקור ופורצת מיד בצחוק עליז.

— הסי נא, חסיא! — אומרת אחת מהן: — יודעת את, הצעירים הללו ודאי אוהבים נערות, הדומות להם...

— ודאי! — עונה השניה מתוך רוגז: — בשבחך אל הטבק, אמנם אפשר לך שתהיי כמותו... וכי ימים רבים עברו מאז הייתי כמוהו? חכי כמעט רגע, תראיהו לאחר זמן. הסתכלנה בפניהם של אלו וראינה! — מוסיפה היא ומרמזת על הפועלים.

— משל כחרס, דמיון נאה!... אין מביאים ראיה מהם. לא הרי זה כהרי אלו... אלו—הרוח ידעם... הם שותים, אבל הוא? הבטת בו — והוא כובש פניו ומתבייש... המבינה את, מה זאת אימרת?... גם אני הייתי כמותו. יודעת אני את זה, הלואי ולא ידעתי את בית־החרושת ואת ה„קאדריטים". אוי, אוי!...

— אוי! — נאנחת אף השניה אנחה ממושכת.

— הָאַהֲבָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא?... — מתחלת האחת לשיר בקול עגום.

— מֵרֹב שִׂיחָה, צְחוֹק וּדְבָרִים בְּמִלִּים! — עוזרת השניה על־ידה. השלישית שירה אחרת בפיה, ומיד מזדרזות אף הרביעית, וגם החמישית קופצת לתוך שירת הקודמות, ובכל חללו של בית־החרושת משתפכת שירה עגומה. והנה יוצא ונשמע מתוך מקהלתן קול האחת, קול רם ועצוב:

הוי, כָּל הָאוֹמֵר: הָאַהֲבָה חָלִי עוֹבֵר הִיא—אוי, אוי...;
הָאַהֲבָה תָּמֹץ לְשַׁד עֲצָמוֹת,
אֲהָה! הָאַהֲבָה אָסוֹן הִיא בְּעוֹלָם זֶה,
מִמָּתֶק בַּעֲלָהּ אֶפְשָׁר לָמוּת...

כאן בוקעים ועולים קולותיהם של פועלים אחרים; השרים: „נרדפים ומעונים אנחנו"... אחדות מן הנערות נמשכות אחריהם, אך אותו הקול העצוב ממשיך שירתו, נאנק ומתעמק:

כְּשֶׁיָּבוֹא הָאִישׁ וְיֹאמַר לָךְ, כִּי מֵתִי—אוי, אוי, אוי...
סְלִיחָתִי תָּבֹא לְבַקֵּשׁ וַאֲבָרְכֵךְ;
אֵין לִי עָלַיִךְ כְּלוּם וְהַכֹּל מָחוּל לָךְ—
אֵיךְ אוּכַל אוֹמַר לָךְ: אֱהֹב עַל כָּרְחֵךְ?...

וקני־העין הקטנים מתחבטים בשלחנות בקול שמחה, זריזים ומזורזים לעבודה, וכמי ישירו אף הם בלשונם.

יונה יושב שקוע בעבודתו; השירה וקול־חבוטם של הקנים פועלים עליו, אף־על־פי שלבו ונפשו נתונים למחשבות אחרות. והיא מזדרז ועובד להנאתו, עושה זמונה את הפאפירוסות, שלש מאות כבר עשויות אצלו, שהן שתים־עשרה קופיקות. ועתה בואו חשבון: אם יעשה אלף וחמש מאות פאפירוסות ליום — לכמה תעלינה?... לששים קופיקות; ובמשך עשרים וששה יום הרי ישתכר חמשה עשר רובלים וששים קופיקות... דעתו זחה עליו. עשרה רובל יוציא לפרנסתו, ולאמו יוכל לשלוח חמשה רובלים מדי חודש בחדשו. ואם עוד ישכור לו נערה הרוצה לעוזרת — הרי ירויח הרבה יותר...

והוא מוסיף לעבוד בשקידה.

— פולני! — קורא לו פתאם פועל אחר, המכונה יוסילי־שק: — היודע אתה, שאצלנו חייב כל אחד להכתב בספר האורגאניזציה?

יונה מסתכל בו ובת־צחוק שרויה לו על שפתיו: אין הדברים מחוורים לו, ולחזור ולשאול לפירושם מתבייש הוא, ולפיכך בת־צחוקו משמשת תשובה לכאן ולכאן.

הנערות רומזות זו לזו ומסתכלות בו מתוך הנאה ורחשי־כבוד.

— ודאי שיודע הוא יותר משהם יודעים, — אומרת האחת לחברתה, — אלא שוד הוא, המבינה את? והרי הוא עושה עצמו כלא ידע...

— מפניו ניכר שמלומד הוא, — מעירה השנית.

— נוהגים אצלנו — מוסיף ואומר יוסילי שק: — מי שאינו נכתב, הריהו כצאן בלא רועה, ככלב בלא אדונים; ומכיון שנכתבת—„הריני יורד לחייך. בורזוי!“ המבין אתה? ואם חבר נאמן אתה — הרי כל הדרכים פתוחות לפניך. הנוהגים גם אצלכם כך?

— לא! — משיב יונה: — אצלנו מדברים בלשון אחרת...

— גו, עיניך הרואות! — אומר יוסילי ומכוון בקנה שבידו כלפי יונה.

— וכי מה דעתך? — משיבה אחת הנערות: — כסבור אתה, שאין הוא יודע, כביכול? וכי אינך רואה, שהוא עושה עצמו כתם?

— משכמו ומעלה גבוה הוא מכולם. — אומרת השנית.

— עיניו בוערות. — מעירה השלישית.

— הוי, אב רחום, אילו נמצא לי דוגמתו! — נאנחת הרביעית הרש.

— ובכן, כה נשמע? — אומר האומן, כשהוא מתקרב אל יונה ומסתכל בטיב עבודתו. יונה נועץ בו עיניו ומחכה ולבו דופק.

— אמנם כן, עבודתך אינה גרועה כלל, — אומר לו האומן; — המתן קצת, לכשתהא לך עוזרת הגונה, תשתבח עבודתך ותשתכר.

יונה מודה לו ומהרהר בלבו: אדם טוב...

בקרוב-מקום אל יונה יושב צעיר, המכונה זליג'ל „קאדיט“, משוחח עם חבירו וזורק בכל רגע מבט כלפי יונה. יונה מרגיש בכך. משער הוא, שאליו השיחה מכוונה, אלא שאינו פונה אליהם ועושה עצמו, כאילו אינו מרגיש בהם...

— שמא אינו אלא בַּלָּשׁ? — שומע יונה את חבירו של זליג'ל מדבר בלחש: — חייבים אנו למששו בדפקו.

— כלך לך, שוטה שבעולם! — משיבו זליג'ל: — הכרת פניו יענתה בו. הבה תראה.

ותוך כדי דבור הוא עומד ונגש אל יונה. חבירו משגיח מרחוק.

— אמור, היודע אתה, כיצד מכירין בַּלָּשׁ?... — מתכוון זליג'ל להשתער עליו בשאלת-פתאם ולהממהו, והוא מסתכל בפניו בעין פקוחה. יונה נועץ בו שתי עינים תמימות וצוחקות ושואל שאלת תם:

— מאי משמע?

זליג'ל שולח מבט מלא כונה לחבירו; הלז מוריד ראשו ובת-צחוק מרפרפת על שפתיו. זליג'ל מוציא מתוך כיסו גליון מקופל ארבעתים ואומר לו, בכובד-ראש:

— הא לך למקרא.

יונה נוטל את הגליון ומניחהו בכיסו.

— בערב — מוסיף זליג'ל ואומר לו: — תלך עמנו אל בית-היין, בית-ועד הוא שם לחבריא.

— טוב, — משיב יונה ומדליק פאפירוסה. זליג'ל מניח את ידו על כתפו, מביט אל פניו ואומר לו בקול רך של ידידות:

— חבר, מפני מה פניך חִוְּרים כל-כך? כמה עוסק אתה בטבק?

— לא מכבר. — עונה יונה ומכוון אליו מבט דומה לזה, שכוון פעם לאמו, בשעה שהאצילה לו נשיקה... זליג'ל קאדיט! — מהרהר הוא וחש בעצמו קורבה וחבה יתירה אליו. „חבר, מפני מה פניך חורים כל-כך?“ — משנן הוא לעצמו, כמו יצאו הדברים מפי אהובתו... וברגע זה מבריק בלבו רעיון: „צריך אני מכאן ואילך לאכול בכל יום מעט בשר“...

— זליג'ל! — משמיעה נערה אחת בקול צוחה, מתוך חבוט קָנֶה בשלחן: — בואה לכאן, יקירי, ושב אצלי.

— אם כן, בערב אתה הולך עמנו! — טופח זליג'ל ליונה על כתפו ונגש אל הנערה.

— דַּבֵּר אליו נ כ ב ד ו ת בי, — אומרת היא לזליג'ל ומרמזת על יונה.

— ואותי, סַפִּירִי, את שולחת לעזאזל? — אומר הוא וצובט לה בלחיה.

— אוי! — נאנקת היא ודוחה אותו בידה.

— הסי, אבסטרוקציא חימית שכמותך! — גוער בה פועל, המכונה דוד'ל פִּצְצוֹנִי.

— ואתה, פצצוני, שתוק, לא מַכַּת שלך אנו! — משיבתהו הנערה.

— דומי, שרה'לי! מוטב שתתני עיניך בעבודתך ותראי, איך היא נעשית, — קורא לה האומן.

— הס, הס, רב זיידלי! בזמן הזה אין צועקים בקול רם! בזמן הזה גם אנו נחשבנו כבני-אדם; כבר עברו הימים הטובים! — עונה לו שרה'לי. — בזמן הזה שולט „חופש המלה“. מה שבלבי — אומרת אני, ואין אתה רשאי למחות בי!...

— הֵי—הֵי! סגרי שם פיך הקדוש! — אומר לה האומן בחמה כבושה.

— מה אמרת?... — מתרגזת שרה'לי ופניה מתכרכמים.

— אשת-חיל! — מהרהר יונה בלבו על-אדות שרה'לי, — אין היא יראה מפניו כלל!...

(סוף יבוא.)

פינחס מינקובסקי.

שִׁירַת הַצִּבּוּר בַּעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ.

(סוף.)

אם נביט לאחור על התפתחות עבודת המקדש של הכנסיה הנוצרית, אז נראה, כי גם בזו נקבעה שירת הצבור רק מימות לותר ואילך.

בקרב העדות הראשונות של הדת החדשה, אשר החבאו במרתפים, ביערות ובנקרות צורים, שררה ערבוביה גדולה של סגנונים: היהודים והיונים וגם פליטת כל הגוים, אשר התנצרו, הכניסו איש איש אל סדר עבודתם החדשה את הסגנונים שהיו רגילים בהם לפנים. השליחים, האבות והכהנים היו דוחים ומקרבים, דוחים ומקרבים מבלי היות היכולת בידם לתת איזו נוסחה קבועה לכל העדות, אשר נכנסו כפעם בפעם אל תחת כנפי הדת החדשה. הנה כן, למשל, הרחיקו מטעמים שונים בתקופה הראשונה את כל כלי-הזמר מן העבודה: הללו משום חשש קדושה זרה והללו משום חשש יופי חולוני; הללו — משום שלא נאה לעבודה החדשה לחקות את עבודת ישראל הישנה, שהיתה משתמשת בכלי-זמר, והללו — כדי שלא לפגל את קדושת העבודה ע"י כלי-זמר שמשתמשים בהם בתיאטראות וקרקסאות של היונים והרומאים. ככה פסחו קדמוני הכנסיה על שתי

הסעיפים, בין יופי וקדושה, וחוץ מזה נמנעו בכלל מלהשתמש בכלי־זמר, כי מורדפים היו על צוארם מאת הפוליציה הרומאית ופחדו להשמיע קול. קצת עדות היו להן בעלי־תפלה מיוחדים, זַמָּרים, (Cantorae) כאלו שהיו מצוים בבתי־כנסיות של ישראל, ועפ"י חוקת השליחים והאבות (אַפאסטאָלישע קאנסטיטוציאן) נקבע סדר זה: השו"צים הנעימו תחלה תהלות דוד והקהל חזר אחריהם על אותה נעימה. הסגנון הזה (רומית: „אנטיפהאָנאַר" וגרמנית: „וועכסעלגעזאנג") ישן הוא מאד ובו השתמשו בבית־המקדש בשביל רוב התהלות,—אבל לא בתפלות,—ע"י שתי מקהלות. ואולם משום שאבות הכנסיה רצו להיות „מקוריים" (ולא זו היא ה„מקוריות" היחידה שבדת החדשה) יחסו את המצאת הסגנון הזה להחשמן הקדוש איגנציוס מאנטיוכיה, אשר נהרג על קדוש השם ברומא בימי טריאנוס קיסר. האגדה, אשר נוצרה לכבודו של איגנציוס, מספרת, כי בשעת התפשטות גשמיותן ועלית נשמתו למרומים שמע שירת־חליפות זו במחיצת מלאכי־מעלה ויצוה לעדתו לחקות סגנון זה *). עדות אחרות, — וביחוד כת „המָניכאים" אשר התנצרה, — תעבו בכלל את הזמרה בעבודה, וההגמון נלחם עמהן בגלל הדבר הזה, וביחוד לאחר שנתרגש עד כדי בכיה לרגלי הזמרה הקדושה של הבישוף אמברוזיוס ממילאנד **).

מהיכן נובעת השירה של הכנסיה החדשה? בשאלה זו התחבטו חוקרים הרבה. יש אומרים, כי הכנסיה החדשה ירשה שירת דוד עם כל הסגנון של מקדש ישראל ***) ואחרים מוצאים בשירה הראשונה של הכנסיה פליטת יפיה של שירת יון, ואעפ"י שנשחת הודה בידי הברברים (גם ליהודים קראו סופרי רומא „ברברים") בכל זאת לא אבד לה חנה העתיק לגמרי ****).

ואולם בימים האחרונים גברה מאד בלב התיולוגים החדשים התשוקה להראות את „מקוריותה" של הברית החדשה ולהשבית לה כל יחס עם תורת ישראל, והם מתאמצים להוכיח, כי אין כל שייכות בין שירת הנוצרים הקדמוניה ובין שירת ישראל או גם בין שירת יון. לדבריהם התאמצו הנוצרים הראשונים להשכיח מלבם כל מסורה עתיקה, והתאמצות זו היא שגרמה להם לבקש דרכים חדשים בשירה עדי הביאם אותה אל פסגת השלימות*****). אבל כל הדברים האלה נוסדו על השערות, והיוצא לנו מהם הוא, כי במאות הראשונות לספירתם היו להם להנוצרים סגנונים הרבה, או, במלים אחרות, לא היה להם כל סגנון קבוע כלל; ויקחו את הקדושה מן „השירה הקדושה" („Musika sacra")של היהודים ואת היופי והסדר משירת האמנות (Tonkunst) של היונים ******), וכל עדה ועדה שרה את תפלותיה מתוך סגנון מקרי. כמובן היה כאן מקום גם לאותו הסגנון של שירה בצבור, כשם שבקצת עדות היה נוהג גם מנהג זה, שבשעת עצם העבודה היה קמים אחדים מן המתפללים ושרים בלי שום הכנה קודמת, ופוילוס קורא לזה „שירי הרוח", כלומר: בנוח פתאם רוח ד' על איש בשעת העבודה *******). הסגנון הזה נשאר עד היום לפליטה בקרב עדת

*) Ambras Geschichte der Musik. II, Bd. S. 6.

**) Confess. X. 33. Hexameron VI.

***) Jakob. Die Kunst im Dienste der Kirche S. 193.

****) J. J. Roussan. Dict. de Music. ad. V. plain Cant.

*****) Kiesewetter, Geschichte der Europ. abendländischen Musik, 2 Auflage p. 2.

******) Ambras, Geschichte der Musik I Bd. p. 196.

*******) Tertullian, Apolog. 39.

הקבַקרים בנוגע להטפה אבל לא לשירה, יען כי הקבקרים מתפללים מתוך דומיה ולא בקול.

רק לאחר שעברה הדת החדשה את הרדיפות והמצוקות הראשונות, רק לאחר שהצליחה הכנסיה להכנים אל תחת כנפיה את קונסטנטין הגדול והילני אמו, ותצא כמנצחת ממחבואיה, מרתפיה ונקרות־צוריה, ותבנה לה היכלות ומקדשים בראשי הומיות, אחרי אשר רבו בקרבה החגים וימי הזכרון לזכר המאורעות השונים והחשובים שעברו עליה, באה הכנסיה החדשה לכלל צורך וגם יכולת לגדור את פרצותיו של סגנון העבודה לבל יהיה כבראשונה הפקר לכל אדם ואדם או לכל עדה ועדה, ואספת הסינוד של שנת 367 גזרה: ששום איש מן העדה, חוץ מן המזמרים הקבועים והנבחרים לבהונה זו עפ"י העדה והעומדים על דוכנם לא יהין להרים קולו בשעת העבודה" *). החלטה זו הטביעה את חותם האצילות על שירת מקדשם: ההמון נאסר להשתתף בעבודה וכל חובתו היתה רק לשמוע מתוך כונת הלב אל התפלות שהתפללו וההטפות שהטיפו הכהנים ממרום דוכנם ואל השירים ששרו המשוררים מעל בימתם. ומשום שרוב הצבור לא יכול לעמוד בגזרה זו, ובהעדות הקטנות אשר ידן לא השיגה לשלם למשוררים מומחים נשבתה העבודה לגמרי, לכן נקבעה הוראת הזמרה בכל עיר ועיר בבתי־הספר ליתומים (Orphanotropia) בהשגחת חכם־הזמרה ונשיא־הפנים בהעדה, אשר קורא לו: „Prior scholae Cantornm" **) ובזה חזרה הכנסיה עוד הפעם לסגנון העתיק של מקדש היהודים, שעל פיו הורחק הצבור מן ההשתתפות בעבודה ונמסרה שירת העבודה לבני לוי, שנתחנכו בשיר ונפסלו בקול. לעדה נשארו בתחלה קצת שיורים—לזמר פסוקים אחדים נבחרים (Selecti versus) בתור מענה (Responsorium) על שירת המקהלה, וכשהיו הכהנים מסיימים לקרוא מתוך נעימה תהלות בן־ישי היה הקהל עונה אחריהם ברגב כת וסלסולים ארוכים שירת ה„הללויה" לשם רמז, שאין די מליצה להביע רוממות ה'. אלא שברוב הימים נדחה הקהל גם מלשיר שירת ה„הללויה", כי לאחר שנתפתח נוסח ה„הללויה" ועלה למעלת סלסול שירי, שיש בו אמנות ואי־אפשר לו בלי לטוש הקולות ומזמרים מומחים היודעים פרק בשיר, יצאה פקודה מאת טהעאדאר פון קענט „לבל יהין שום איש מן העדה לשיר את ה„הללויה" חוץ מפסוקים אחדים ורספונסיות***) וסגנון זה,— משוררים וכהנים שרים והעם מאזין ושותק,—נקבע קביעות גמורה והיה נוהג עד תקופת ההחיה, עד תקופת לותר. אשר התקומם נגד האפיפיריות וכל האצילות הכרוכה לרגלה בדת ובעבודה. שאיפתו של לותר לעממיות בדת גרמה לתורה ולברית החדשה שיתורגמו משפת רומא לשפת גרמניה, ותשוקתו להמוניות בעבודה היא שבראה את שירת הצבור ואת כל השאון הדמוקרטי והנצחני במקדשי הלותרנים, שוב פרצה מלחמה בין יופי הקדושה וקדושת היופי.

כעצם תנועת המשיחית, אשר נולדה מתוך התנגדות

*) Non oportere canonicos, qui suggestum oscendunt et exmembrana aliquos alios in ecclesia". Conc. Loadic. Can. XV.

**) Gerbert, De mus. et cantu. I, p. 35; Forkel, Allg. Gesch., der Musik, II Bd. p. 142; Ambras, Gesch., der Musik II Bd. p. 12.

***) „Laicus in ecclesia non debet recitarenec Alleluja dicere, sed psalmos tantum et responsoria tine Alleluja".

לאצילות הדתית של הפרושים ולכל מיני אצילות בחברה ובחיים, כן חורה ופרצה גם התנועה הלותרית מתוך התנגדות לאצילות הדתית והקלריקלית של הכנסיה החדשה, מתוך התנגדות לאצילות שבעבודה, שבשפה הרומאית, שבשירה הגרוגוריאנית, מתוך התנגדות לכל הגאוה הקדושה, המפרדת בין נושאי הדת והעבודה ובין ההמונים. ובהפרח היה לותר צריך להוריד את התורה אל העם על ידי תרגומה לשפת גרמניה ולשוב ולשתף את ההמון בעבודת המקדש ע"י השירים אשר בחר משירי ההמון. ולא עוד, אלא שעל פי עצם חנוכו היה לותר מוכשר לחבב את שירת הצמור. בן להורים הרריים, שדרו סמוך להעירה אייזעלעבן, ומחונן בילדותו בקול סופרנה, קבל לותר את חנוכו הראשון בה„קורענדע". בימים ההם סבבו בכל ערי גרמניה כנופיות מנגנים וחבורות מזמרים, אשר נקראו „קורענדע", ובראשן מדריך ומנהל („קאנטאר" או „פרעפעקט"). וזה היה תפקידן — לעזור למקהלות בכל עיר ועיר בעבודת המקדש, בשעת נשואין והלוית מתים, וביחוד לשורר ברחובות לפני החלונות בשכר פרוסת לחם וכוס מי־שעורים, או אגורות אחדות וכוס חמים. וגם מרתין לותר סבב ברחובות מאנספעלד וכאגדעבורג עם בני חבורתו אלה וישורר שירי־עם וישתכר לארוחה דלה ומי־שעורים. „בהתקדש חג הלידה, — מספר לותר עצמו, — שוטטנו בכפרים ועברנו מבית לבית ושוררנו בארבעה קולות את התהלות הידועות לכבוד הילד ישו". ואותה ההמוניות, אשר קלט אל תוכו משחר טל ילדותו, נטע לותר בקרב עדתו בשעה שפרץ את הגדר ויהי לגדל מתקני הדת, ואת שירת־הצבור, שעבודת המקדש הקטולית השתמשה בה רק לעתים רחוקות כבדבר טפל, עשה ליסיד בעבודה אשר תקן הוא. במקום שירי האצילות לכבוד הבתולה, האם הקדושה, כעין „Ave Maria", „Regina Coelarum", „Salve Regina" וכו', שהושרו רומית ע"י משוררים מומחים מיוחדים, הקן לותר עבודה של המון חוגג, השר בצבור ובשפתו הגרמנית הפשוטה שיר־עם „איינע פעסטע בורג" וכו'. השירה הזאת היתה באמת שירת מחאה מצד ההמון נגד האצילות, בה נשמע הד מרד וקצף; זו היתה עבודת אלהים להכעים, או לכל הפחות, עבודה של נצחון והתגלות־לב.

ובסגנון הזה בחרו מתקנינו שבארצות המערב וקבעוהו בעבודת מקדשי ישראל! וכי את מי אומרים הללו להקניט ועל מי הם קושרים מלחמה? על „חשמני" ישראל הישישים, המתענגים בהיכליהם על כל חמדות החיים ופודים בעד בצע כסף את ההמון מכל עוונותיו? את מי „נצחו" הללו ואת מי הם אומרים „לנצח"? וסגנון העבודה הלותרית, אותו הסגנון של „הקורענדע" הסובבת בחוצות עיר, הכזה יהיה סגנונה של עבודת ישראל העומדת על צקון לחשי, כונת הלב, השתפכות הנפש והצנע לכת עם ה'? ועוד שאלה אחת חשובה: היכן הוא יופי הקדושה או גם קדושת היופי, עפ"י טעמנו עתה בשאון ההמוני? שאגת הצבור שאינה פוסקת מדהמת בכחה אבל לא ברוחה, אינה מוכשרת לעורר כח מחשבתו של היחיד לפי השגתו, כי אם מבטלת את ישותו ועושה אותו כרח העודף להמון הגדול. כשמתו בני אהרן נאמר „וידום אהרן". וכי תוכלנה כל הצעקות שבעולם להביע אף חלק מן האבל וצדוק הדין של הדומיה הזאת?! כמובן מתנגדת ע ב ו ד ה של דומיה גמורה כעבודת הקבקרים למסורת ישראל. התפלה בפה ולשון מסורת אבות היא בידינו. מימות אברהם, ועוד יותר מימי משה, עשתה היהדות את התפלה לפולחן דתי, ופולחן זה הלך והתפתח בימי המקדשים ואח"כ בתקופות הגולה. שלמה המלך קרא לבית־המקדש „בית תפלה". „חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפלה ומתפללים, כדי שיכונו את לבם לאביהם שבשמים". ובברכות (דף ל"ב) אמר רבי אליעזר: „גדולה תפלה יותר ממעשים טובים". אלא שכשם שבמקדשינו היה העם מתפלל תמיד בלחש ו ש ו מ ע אל הרנה ואל התפלה, כך אנו צריכים לחלק גם עתה את סדר העבודה בין השצ"ם ומקהלותיהם, נושאי הרנה והתפלה, ובין העם המתפלל בלחש ו ש ו מ ע בכונה. זה, ו ל א א ח ר, הוא יופי הקדושה בטעם יהודי.

י. פ.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

1) שִׁשָּׁה סְדָרֵי מַדָּע מאת ד"ר בנימין שרשווסקי

הוצאת „חבר", אודיסא.

2) מֵחַיֵּי הַצְּמָחִים, ספר מעובד עפ"י מקורות שונים, עם ציורים, על ידי

פ. אוירבך. הוצאת „לעם", יפו, תרע"א.

בימים האחרונים פסקו כמעט התרגומים מלשונות אחרות לעברית, ותחת היותם לפני דור אחד היסוד לספרותנו החדשה, רגילים עכשיו להתיחס אליהם בקלות־ראש ולזלזל לגמרי בערכם. יחד עם התרגומים נפסקה גם הספרות המדעית הפופולארית, שמלאה גם כן תפקיד כל כך חשוב אצלנו זה דורות רבים, וביחוד בתקופת ההשכלה האחרונה. סבת הדבר מובנת למדי. הדור הצעיר שואב את כל אלה מכלי ראשון, ולשרידי המשכילים מן הדור הישן הן חדלו זה כבר לשים לב. ואפילו למכתבי־העתים שלנו היה הדבר כבר לטראדיציה מימי „השחר" לבלי תת מקום לתרגומים, למען הרחב את הספרות המקורית.

אפשר שטבע התנאים מחייב כך. אם חדלו הסופרים לתרגם והמו"לים — להוציא, ודאי שהחיים גרמו לזה. ודאי שספרים מקוריים טובים קודמים לתרגומים. והן יודעים אנחנו, עד כמה מתנהלת בכבדות הוצאתם של הסופרים היותר מצוינים שיש לנו. הן רק בימים האחרונים זכינו לראות את מנדלי, ביאליק וטשרניחובסקי בהוצאות הגונות, ועד היום הזה הן אין לנו עוד פרץ, ברדיטשבסקי ופרישמאן בהוצאות שלמות ומלאות. ובכל־זאת אין ספק, שהפסקת הוצאתם של תרגומים וספרי־המדע משפיעה לרעה על ספרותנו ומעכבת את התפתחותה עכוב גדול מאד. דבר מובן מאליו הוא, שזה פוגם גם את החנוך העברי — באין ספרים מתורגמים ופופולאריים בספרותנו מוכרחים צעירינו לשאוב את ידיעותיהם רק מתוך ספריות זרות ולקרוא את הקלאסיקים הגדולים בלשונות אחרות, ומתוך כך מצוים צעירינו תמיד אצל קולטורות זרות ואובדים לנו בלי־משים. אך גם להספרות עצמה יוצא מזה הפסד גדול. חוג עניניה ומחשבותיה הולך ופוחת. צינורי השירה והרעיון הרחבים נסתמים לה. היא עומדת מחוץ להתפתחות הכללית ואינה נהנית מנצחונותיה אלא באופן ארעי. כל המלקק מן הספרות האירופאית לקיקה קלה, בא ומגלה בה „תורות" חדשות. ספרות, שאין לה קשר תמידי וטבעי עם הספרות הכללית, „הפרובינציאליות" מרובה בה בהכרח, אם אפשר לאמר כך, וגם סופריה המשכילים, מכיון שבנעורותם אין להם האפשרות לקבל את רשמיהם הראשונים מתוך ספרותם הם, ועליהם לנוע תמיד על ספרויות זרות, מקוריותם הלאומית נפגמת הרבה על ידי זה.

ואולם יותר מכל מפסידה מזה התפתחות הלשון. כל רעיון נעשה רק אז קנינם של בני־אדם, בשעה שהלשון כבר הכינה

בשבילו לבוש שלה. כל מחשבה היא בבחינת „נשמה ערטילאית" כל עוד אין לה שם מפורש. לא לחנם ראה הקב"ה את כל חכמת האדם בזה, שקרא שמות לכל הנמצא בעולם... ואפילו אחד מגדולי הרבנים, הרמ"א, הביע בנידון זה רעיון עמוק מאד: „כל נביא מבין ענין המושג לו, כפי הלשון המוכן אצלו תחלה". אם אינני טועה, רמז הרמ"א בדברים אלה, כי הנביא השיג את הרעיון לפי הלשון, שהיה יכול להביעו בה. נמצא, שהלשון היא קודמת להרעיון, כי את הרעיון אנחנו מוכשרים להשיג רק במסגרת הלשון, ואולי לא מעטות הן המחשבות, הנולדות במוח האדם, אלא שהן מרחפות ותועות ב„עולם התהו" עד שתמצאנה את תקונן בלשון...

מנקודת מבט זו עשתה הוצאת „חבר" (על יד „מוריה") דבר הגון בהוציאה את הספר הקטן והיפה „ששה סדרי מדע", שבו מכונסים לכלליהם כמעט כל עיקרי ההלכות של המכניקה, הפיסיקה, הכימיה, הביולוגיה, האתיקה והאנטומיה. אותו הצמצום של הסגנון ביחד עם הבהירות של ההרצאה, אותו הדיוק שבכל מלה בפני עצמה ביחד עם מבנה המאמר המדעי ברוח המשנה וסגנונה, — מעלות אלו, שספרותנו דחדשה בכל מקצעותיה מצטיינת בהן רק לפרקים רחוקים מאד, הן הן סגולותיו של החבור המצוין הזה, שהוא פרי עבודה ושכלול ולטוש במשך עשרים וחמש שנה, כפי שמעידים עליו המביאים לבית-הדפוס. יקראו נא את הספר הזה צעירינו קריאה מתוך עיון — אפילו אלו שאינם באים לשאוב מתוכו את ידיעות הפיסיקה והכימיה — ולמדו לדעת ערכה של מלה, ונוכחו לדעת, כי הבהירות והפופולאריות אינן מושגות ע"י רב מלים, כי אם דוקא ע"י הצמצום, דוקא ע"י הוקרת המלה.

ומנקודת מבט זו צדקו המביאים לבית-הדפוס את הספר, בהעידם עליו, כי יש לו „ערך של כיבוש" חדש בסגנון העברי". אין ספק, כי הסגנון המדעי העברי יכול להיות רק זה, שבחר בו המחבר ושהביא לידי שלימות בכשרון רב. ספרים כאלו ערכם לא פחות מערכם של ספרים מקוריים, אף כי המחבר לא חדש בו מצד התוכן מאומה.

פה מקום אתי להזכיר גם ספר אחד מן ההוצאה „לעם", שבא לידי בימים האחרונים, — הלא הוא „מחיי הצמחים" לפ. אוירבך. ספר זה, לפי תעודתו, אינו שואף, כמובן, לאותו הצמצום המדעי, שהוא עיקר מעלתם של „ששת סדרי המדע", אך הפופולאריות שלו ערוכה בטעם ובלא אותה הלשון היתירה, שעושה אמנם את הקריאה לפעמים נעימה ביותר, ורק שדרכה על הרוב לטשטש את התוכן המדעי, עד כי העיקר נבלע בהטפל. סגנונו של מר אוירבך יפה ומדויק, הגדרותיו בהירות וכל ההרצאה רעננה וחיה מאד. אם כך מדברים המורים עברית בארץ-ישראל וכך הם מבארים את ידיעות הטבע לתלמידיהם, — יש לנו הרבה לשמוח על זה.

מכתבים מגרמניה.

XII.

הרייכסטאג נסגר—והכל מחכים ומכינים את עצמם לקראת יום הבחירות החדשות; מלחמת-הבחירות מתנהלת בכל תוקף וזריז מצד כל המפלגות. מפלגות האופוזיציה לוחמות מלחמת-תנופה ומתנפלות מתוך תקוה לנצח על המפלגות הימניות,—והללו לוחמות מלחמת-הגנה ודואגות לקיום שלטונן. סמוך לנעילת הרייכסטאג חשה הממשלה לעזרת המפלגות הימניות, ומזכיר-המדינה-לעניני-הכספים התאמץ לתאר בצבעים מזהירים את מצבה הפיננסי של המדינה ובאר, כי גרמו לזה הכנסות המסים, שנקבעו עפ"י „הריפורמה-הפיננסית" בהסכם ה„בלוק של הקדושים והאצילים". כונתו של מזכיר-המדינה ודאי היתה רצויה, אלא שספק גדול הוא, אם יביאו דבריו עזרה חשובה לאותו ה„בלוק", ואם עלה בידו להשקיט אפילו במקצת את סערת לב העם, המתמרמר על עול המסים הכבדים שהוטל עליו. הן אין זו תגלית מפליאה ביותר, שע"י מסים וארנוניות חדשים אפשר להרבות את ההכנסות של המדינה. השאלה העיקרית היא, איזו מן המעמדות של העם כלו נושאים ביותר את משא הארנוניות. ובנדון זה הכל יודעים ומרגישים, כי דוקא על ההמונים שאינם אמידים מוטל כל כובד המשא. ולא עוד אלא שכבר הוברר, כי המסים החדשים לא הכניסו להמדינה את כל הסכום שקוו לו, והאויר ספוג ריח של תוספת מסים חדשה, והמוני העם יודעים למפרע ידיעה ברורה, כי אם אך תשלוטנה המפלגות הימניות גם ברייכסטאג הבא, אז יפול עליהם גם כל משא המסים העתידים לבוא עוד.

המפלגות הימניות מכירות את הסכנה הנשקפת להן לרגלי כעסם והתמרמרותם של המוני העם, וכולן נעשות „אחים לצרה", על מנת להגן יחדו על קיום שלטונן. דקונסרבטיבים, המרכז הקטולי ויתר הכתות הימניות, וביניהן גם האנטישמים, כרתו ברית-אחים לענין מלחמת הבחירות ותומכים אלו באלו, ובכמה מקומות הם מעמידים קנדידטים המשותפים לכולם, ויש בקרב הקנדידטים האלה גם הרבה אנטישמים גמורים. אפילו המרכז הקטולי, השואף עפ"י תכניתו ל„חופש הדת", לא ימנע גם הוא מפני „צורך השעה" מלתמוך בפירוש בקנדידטים אנטישמים. והאנטישמים משתמשים במלחמת-הבחירות בכל אותם התכסיסים, שהם רגילים להשתמש בהם תמיד בשעת בחירות. במגילות עפות, שהם מוציאים זו אחרי זו, מתוארים היהודים כסמל בלהות, כעלוקות, המוצצות את לשד העם הגרמני, ומורידים האנטישמים „דמעות" על „צרותיו" של העם הגרמני, אשר נעשה עבד כפות ליהודים, המושלים בכל מקצועות החיים הכלכליים והתרבותיים במדינה. והדברים מגיעים לידי כך, עד ש„הבוכים" הללו אינם חוששים גם מלהטיח דברים כלפי מעלה, כלומר כלפי המלך, המושך חסד וידידות ליהודים כבאלין, ראטנוי ואחרים. וכשהופיע יורש-העצר בתוך הרייכסטאג והראה מתוך נענועי ראש ורמזי יד וכתף, כי איננו מסכים לברית שנכרתה בין פרנציה וגרמניה בדבר מארוקו, מהרו „הפטריוטיים האמתיים" להביע את שמחתם ותקותם, כי בעלות ה„שמש הצעירה" תחדל „הפוליטיקה היהודית" השורשת עתה במדינה...

ועל ה„פוליטיקה היהודית" שמענו עתה דברים במובן אחר לגמרי. הפרופיסור סומברט, אחד מגדולי החכמים בתורת הכלכלה ומחבר הספר „היהודים וחיי-הכלכלה, נשא בברלין שתי-הרצאות על „עתידות היהודים". בנאומו הראשון תאר את המצב הנוכחי של היהודים ואת המקום שהם תופסים בקרב העמים, והוכיח, כי הנגודים הפנימיים שבין היהודים והעמים אשר בקרבם הם יושבים הולכים וגדולים בה במדה שתגדל האסימילציה היהודית, כלומר: תוצאותיה המוחשיות של האסימילציה הן ההיפך הגמור מתקוות בעליה. ועל יסוד ההנחה הקודמת הזאת בא סומברט בהרצאתו השניה, שהיתה מוקדשת לשאלת ה„פוליטיקה היהודיה", לידי מסקנה, כי התגשמות האידיאל הציוני, היינו יסוד מקלט ליהודים בארץ-ישראל, הוא הפתרון היחידי לשאלת היהודים מזרח-אירופה וליצירת מרכז עצמי גם ליהדות המערבית, שעליה להתקיים ולהתפתח כתור קבוץ לאומי מיוחד. אנחנו, הציונים, לא שמענו, כמובן, מפי סומברט רעיונות חדשים, אבל חשובים לנו הדברים מצד אומרם וגם מצד אופן התיחסותו של הקהל אליהם. אותו סומברט, ששמו היה מרומם תמיד ביחוד בפי העתונות הליברלית, נעשה פתאם „שטחי". על „שטחיות" זו עמד גם העתון הליברלי היותר נפוץ בגרמניה, ה„בערלינער טאגעבלאט", שיש קוראים לו „עתון-היהודים". ומזכיר ה„בערלינער טאגעבלאט" את הרצאותיו של סומברט, לא על מנת למסור את תכנן, אלא רק כדי לענות על דברי סומברט אשר העיר אגב אורחא על העובדה, כי כמה עתונים ליברלים עברו בשתיקה גמורה על הרצאותיו. עתון ליברלי אחר, ה„בערלינער בארזען-קוריער", השייך גם הוא לאותו הסוג של „עתוני-היהודים", מביא מהרצאותיו של סומברט קטעים אחדים באופן מסירס כל-כך, עד שיוצא מהם כמעט ההיפך הגמור ממה שאמר המרצה, והלאומיות היהודית נעשית לפיהם לאומיות גרמנית. עתונים ליברלים אחרים מודיעים בקצרה ע"ד מסקנותיו של סומברט כלאחר יד, „כאילו כפאם שד". הנה כן אי ע לסומברט מה שאירע לה להציונות עצמה, — דנים אותו בשתיקה, בסירוס, גוזרים עליו ששטחי הוא. ובכל-זאת נראה שהעתונות הליברלית באה הפעם במבוכה: הן סוף סוף נוצרי הוא סומברט ואדם מפורסם בעולם המדע. ולא עוד אלא

שחשעה שבחר סומברט להרצאותיו „בלתי-נאותה" היא כל-כך—לפני חג-הלידה וערב הבחירות. ומבליעה גם העתונות היהודית בלי מרכאות—כמובן, מלבד העתונים הציוניים—את דברי סומברט בנעימה. לרוב היא מוסרת „בקצור נמרץ" את תכנם מבלי להעיר עליהם כלום, או שגם היא מביעה את צערה על ה„דילטנטיות" ועל ה„שטחיות" וכו'. ובאמת אין כל פלא, כי רוב היהודים הגרמנים אין דעתם נוחה ביותר ממסקנותיו של סומברט, שהרי הוא בא והופך את הקערה על פיה ממש: הנגודים בין היהודים והנוצרים הולכים וגדולים, הולכים ומתעמקים; לא ה„קונפסיון" הוא העיקר, כי-אם התכונה העצמית; האידיאל של „נתן החכם" זר הוא לדורנו, — האין כל הדברים הללו באים לעקור משורש את ה„אמתיות הנצחיות"?

וכמו להכעיס קרה דוקא עתה „מקרה בלתי-טהור" לאותו „נתן החכם". הברונית היהודית כהן-אופנהים מדסוי השאירה אחריה הון עצום למוסדות חסד שונים. מפירות הכסף הזה מוציאים שנה שנה סכום ידוע כדי לערוך בתיאטרון חזיון מספרי-המופת, הנקראים במחלקה הראשונה של בתי-הספר התיכונים. עכשיו פנו המפקחים על עזבונה של הברונית המנוחה, ששאפה כל ימיה לשלום אמת בקרב כל בני הדתות השונות, והציעו לפני שלטון בתה"ס, כי יכניס גם את „נתן החכם" של לסינג אל רשימת ספרי-המופת הנקראים במחלקה הראשונה וכי דרמה זו תערך בתיאטרון. ויענה השלטון, כי לדאבונו אין הוא יכול לקבל לעת-עתה את ההצעה הזאת, מפני שאין לאל ידו לשנות מתכנית-תלמודים הקבועה... וצריך לדעת, כי הברונית היהודית מדסוי השאירה בחמשים מיליונים לעניני צדקה „בלי הבדל דת", ומן ההון העצום הזה נהנים הרבה-הרבה נוצרים, — ובשעה שבאים המפקחים על עזבונה ומבקשים לעשות נחת-רוח לנשמתה ולהציג דרמה, המשמשת סמל למשאת נפשה—מעכבת תכנית-הלמודים הקבועה!

סומברט „העלוב" מה הוא, כי ולינו עליו „ליברלינו"? הן לא חדש כמעט כלום, אלא קרא רק לדברים בשמם הראוי להם. ורק אחת בקש—כי לא תסגרנה העינים בכונה מראות את המציאות כמו שהיא, משום שע"י זה לא תבטל המציאות ולא תשתנה אפילו שנוי כל-שהוא. אם נאבה אז נמאן—העובדה אינה זזה ממקומה: האידיאל של „נתן החכם" זר הוא לדורנו, אמתו של לסינג לא נעשתה עדיין „אמת נצחית" כלל וכלל.

ברלין. י. ל—ן.

מִכְתָּב אֶל הַמַּעֲרָכֶת.

הועד המרכזי של ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית שלח לנו חוזר זה בבקשה להדפיסו ב„העולם":

התקדמות התנועה העברית יצאה מכלל אמונת יחידים וחזון-עתידות בלבד ותהי לעובדה גלויה, לחזיון בולט ונראה לעין. כח הגעגועים העברים לבש צורה, והוא הולך וכובש לו דרך בחיי עמנו בתוקף ובבטחה. החלום היה לדבר שבמציאות, לכח חיוני ופועל במעשה.

תגבורת זו של התנועה העברית הולכת ומסתמנת בארצות שונות ובסניפי פעולה שונים. נציין נא, בתור מופת, את הקונגרס הציוני האחרון. התלהבות עברית שלטה בו, כאשר לא היתה כמוה עד עתה, והלשון העברית שמשה בו, לפי הצעת ההסתדרות העברית, לא רק קשוט ונוי חצוני לשם הפגנה, כי אם גם משא-ומתן רב-הערך באחת ישיבותיו היותר חשובות. תפארת השפה העברית היתה נסוכה עליו וכח-השפעתה היה כל-כך מכריע, עד שגם נורדוי, זה האיש שאינו נוח להסחף אחרי כל חזיון מבריק, הרים על נס את הישיבה העברית. והוא מסמנה בתור גולת-הכותרת של הקונגרס ורואה בזה את הערבון היותר בטוח בעד תקומת העם העברי.

התעוררות תנועתנו הובלטה גם באספת-העם הגדולה, שערכנו בבזיליה בימי הקונגרס. אלפי איש לקחו בה חלק, וזרם עברי חי ורענן שטף ועבר את כל הנאספים. נכרת היתה שמחת הלב העברי למראה תחיתו הרוחנית ורעידת-מיתריו לקראת הדבור העברי המתהלך מסביב.

ו„היום העברי" בלבוב — האם לא יבא זה ויטפח על פני כל העוצמים עיניהם מראות את החיל שעושה התנועה העברית? אותה ההתלהבות הבלתי-מצויה, ששלטת בו, אותה התעוררות-הרוח, שתשתררה על ידו, אותו חפץ העבודה לשם רעיוננו, שהתבטא בו באופן נמרץ כל-כך, — האם אין זאת עדות נאמנה להתרחבות עבודתנו והתפתחותה?

ואולם אין אלה אלא קוים בודדים, שברי מחזה, קטעים אחרים מחזיון עמוק ומקיף בחיים העמיים שלנו. וכל מי שאזן לו להקשיב אל ההתרקמות החשאית של הכרות חברתיות יכיר ויורה, כי השעה שעת גדול וצמיחה היא לתנועה העברית ולעבודה העברית. שעת לבלוב כחות העם המתרש נעוריו.

כחות אלה דורשים טפוח ורבוי. אם נעזב אותם לנפשם בודדים ומפורדים, — סופם לבוא לידי רפיון אין-אונים. עבודת-עם גדולה וכבירה מבשרת את בואה — אל לנו לפוררה, אל לנו לראות בפזורה. עלינו לסדר ולכנס את כל חלקי-העבודה לחטיבה אחת מוצקה, עלינו לאחד ולרכז את כל הטוב והמעולה בכחות הפורים שלנו, למען יצא מפעל כביר ומקיף ורב-העלילה, אשר יטביע חותמו על כל מהלך החיים הקולטוריים של עמנו.

אשר על כן החלטנו כיום להרחיב את פעולתנו ולהגדילה. עבודתנו תהיה: להמשיך, וביתר אמץ וביתר תקף, את עניני התעמולה ע"י דברים-שבכתב וע"י משלח מטיפים-נוסעים; להכשיר, בכתב וע"י מטיפים, את רעיון הכנסיה העברית ולהוציאו לפועל; וכן גם יהיה מעשנו לאסוף חומר נכון ומדויק ברבר מצב החנוך העברי בארצות שונות ולעסוק בשכלולו ופתוחו ותקונו.

עלינו שומה כל העבודה הגדולה ורבת-האחריות של הכנת כל הכחות העברים וכנוסם והתמיכה בהם — בכל מקצועות התנועה התרבותית-העברית. ואולם צריך שיברא בסיס מוצק לעבודתנו המרכזית, סיוע איתן ובלתי פוסק, עזר רוחני וחמרי מתמיד והולך; ולעזרה כזאת אנו מחכים מצד הקהל העברי, מצד כל קבוצה לאומית, מצד כל אישי העם באשר הם. תיסדנה נא אגודות להסתדרותנו. תחדשנה נא האגודות הקימות את פעולתן ביתר עוז. יבואו נא כל סניפינו במשא-ומתן תמידי ותכיף עמנו—או עם הועדים הארציים, במקום שיש כאלה. תתנהל נא תעמולה רחבה לשם ההסתדרות בכל מקום ומקום, ותנתן נא לנו גם היכלת הגשמית לספק את כל צרכי-עבודתנו המרובים. תאספנה נא במרץ תרומות-חברים וגם מכסות-הסתדרות מאת בעלי-היכלת, למען תהי לאל ידינו להוציא לפועל את אשר התוינו לפנינו.

זוהי חובתנו כלפי התולדה העברית. זוהי חובתנו גם כלפי מצב-השעה. חובתנו — חובת כלכם, חובת כל מי שלא הועם עוד בו כליל הצרך בחיים עבריים, בלשון עברית, ביצירה עברית. נתבצר נא לשם תחית השפה והתרבות העברית! השעה שעת הכושר היא, שעת רצון לאומי — אל נא נחמיצנה, אל נא נתרשל להשתמש בה. כי כל החוטא לרגע — חוטא לנצח.

בברכת התחיה
הועד המרכזי.

הכתבת למכתבים:

Organisation für hebräische Sprache und Kultur, Berlin-Charlottenburg, Kantstr. 93.

הכתבת למשלוח-כספים ומכתבי-אחריות:

Herrn S. Hurwitz, Berlin W., Kurfürstendamm 51.

בַּצִּיּוֹנוּת.

אנו מביאים בזה פרטים אחדים מחיי הד"ר כהן-ברנשטין, שמוקיריו ומכבדיו חגגו בשבוע שעבר, כמו שהודענו בנומר הקודם, את חג מלאת שלשים שנה לעבודתו הלאומית והצבורית.

הד"ר יעקב בן מתתיהו כהן-ברנשטין נולד לפני חמשים ושתים שנה בקישינוב (בסרביה). בהיותו עוד סטודנט צעיר בדורפט (לפנים דורפאט) התחיל עובד עבודה לאומית. הוא יסד בדורפט אגודה של סטודנטים לספרות ולמדע היהודיים. אחרי גמרו את האוניברסיטה בתור רופא שב לקישינוב עיר מולדתו והתחיל עוסק בצרכי הצבור. הוא יסד שם בית-ספר למלאכה

בשביל ילדי ישראל ושעורי-ערב ומוסרים אחרים בשביל פועלים ואומנים, וחוץ מזה עסק הרבה גם בעניני האמיגרציה. הוא היה אחד מן הראשונים בתנועת חבת-ציון, שנולדה כראשית שנות השמונים למאה שעברה, ונמסר לה בכל חום לבו. ואולם ביחוד גדלה עבודתו הציונות עם עלות הרצל על הבמה. הד"ר כהן-ברנשטין היה מראשי עובדיה של הציונות המדינית ואת כל כחו, את כל כשרונו הקדיש לעבודתה של הציונות המדינית, והוא אשר פלס לה נתיב אל הלבבות ברוסיה. הד"ר כהן-ברנשטין התיצב בראש „מרכז הפוסטה", אשר נוצר אחרי הקונגרס הראשון, ובכל מרחבי רוסיה מפוזרים עתה ציונים למאות ולאלפים,—ולא מעטים הם בקרבם גם עסקנים ציונים, — אשר את הציונות נטעו בלבם ראשונה מכתביו וחוזריו של הד"ר כהן-ברנשטיין. הוא היה מן הראשונים, אשר קראו לא רק לעבודה ציונית, כי אם גם השתדל להעמיק בלב את הכרת הציונות והבנת מהותה. אחרי הפוגרום שהיה בקישינוב הוכרח הד"ר כהן-ברנשטין לצאת לחרקוב, אבל גם שם לא נשבתה עבודתו הציונית. אחרי הקונגרס הששי, בשאוגנדה עלתה כעב לשעה על שמי הציונות, היה הד"ר כהן-ברנשטין בראש האופוזיציה. לפני שנים חמש יצא לדור בארץ-ישראל ויעבוד בתור רופא במושבות שבגליל טבריה, בפתח-תקוה וביפו. אך לרגלי סבות שונות הוכרח לשוב לרוסיה, לקישינוב.

אין כל פלא בדבר, כי חבה יתרה היתה נודעת תמיד לד"ר כהן-ברנשטין גם מאת האגודות הציוניות וגם מאת הציונים היחידים: עבודתו הגדולה, מסירות נפשו לעבודה ומדותיו הנעלות כתור אדם הן שהביאו לו את החבה הזאת.

— מערכת „העולם" שלחה טלגרמה של ברכה לחתן היובל ביום חגו.

בלונדון היתה ישיבה לחברי ההנהגה של הפדרציה הציונית באנגליה, אחרי שאחד החברים הרצה את הדוה"ח של הועד לעניני ארץ-ישראל, הוחלט להוסיף ולעבוד בחריצות לטובת הקרן הלאומית ולהשתדל עד כמה שאפשר במכירת מניות של החברה להכשרת הישוב בארץ-ישראל.

— ההסתדרות הציונית בדרום אפריקה החליטה לבקש את היכולת ליסד בארץ-ישראל מושבה חדשה.

— באגודת הציונים של מערב ברלין נשא בימים אלו נאום המהנדס ה' נ' וילבושביץ מחיפה (אחד מחברי האכספדיציה לאוגנדה ואחד ממיסדיה של חברת „עתיד" בארץ-ישראל). ה' וילבושביץ דבר על העבודות החשובות לנו ביותר בשעה זו בארץ-ישראל. בוכוחים השתתף גם הפרופ' ורבורג.

— מ ק א פ ו ס ט (פלך מוהילוב) כותבים לנו: שלשה מתושבי העיר קנו בחיפה בקרבת אדמת הפוליטכניקום עשרת אלפים אמות קרקע לבנין בתים. עשרים מתושבי העיר קנו ע"י „אגודת ישראל" חמשת אלפים דונם קרקע ברפיה שעל גבול עזה. כל הקונים הם בעלי-בתים בינינים. אין איש מהם חושב לעקור עתה את דירתו מן העיר ולצאת תיכף לארץ-ישראל, אלא הם אומרים להתקין לעצמם לאט לאט ע"י „אגודת נטעים" או ע"י החברה להכשרת הישוב אחוזות ואז ישלחו לשם את בניהם וגם הם עצמם יעלו אח"כ אחריהם.—ראוי לציין, כי קאפוסט היא עיר קטנה, שיש בה רק כאלפים יהודים;

בפאריז התחיל שוב לצאת העתון הציוני בשפת צרפת „ל'עכא פיאניסט", אשר נפסק לפני שנתים. העתון יצא פעם אחת לחודש. מחירו — 5 פר' לשנה.

בחודש נובמבר לש"ז עלו הכנסותיה של הקרן הלאומית 44091.65 מרק. את הסכום היותר גדול (17.402,97 מרק); בסכום זה כלולים 8100 מרק לחשבון קופת מר הלפרין מקיוב לבנין בתים לפועלים בא"י) הכניסה רוסיה, אחריה גרמניה (6109,81 מרק), אוסטריה (5717,37 מרק), אמריקה הצפונית (5069,76 מרק) וכו'.

— בשבוע שעבר נאספו לטובת הקרן הלאומית 9524,92 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4172.

בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

ל„הצפירה" מודיעה סופרה „הברליני", כי נתקבל איראָדה (רשיון) מיוחד מאת השולטן ליסוד הטכניקום בחיפה. בנין הבית, שנפסק עד עתה, יחל מחדש.

— הועד של חובבי-ציון באודיסה החליט להוציא לפעולה את מחשבתו הטובה ליסד בארץ-ישראל על שמו של המנוח לוינסקי סמינריון לגננות. לתכלית זו פנה הועד לבא-כחו ביפו בבקשה להודיע לו בפרטות, בכמה יעלו יסוד הסמינריון והחזקתו. רצונו של הועד לפתוח את הסמינריון בראשית שנת הלמודים הבאה.

— מפרנקפורט כותבים לנו: בישיבה האחרונה, שהיתה בפרנקפורט לועד בית-הספר „תחכמוני", השתתף גם החבר ה' קלמן מיזל מיפו. מתוך הרצאתו של ה' מיזל נראה, שאעפ"י שמועטים הם אמצעיו של „תחכמוני", מכל מקום הוא הולך ומתפתח בראוי. הוחלט להזמין מאירופה עוד שני מורים מובהקים וגם לבנות בשביל בית הספר בית במגרש, שנקנה זה כבר לתכלית זו. חבר הועד ה' חיים כהן מחרקוב נדב באותו מעמד עשרת אלפים פר' לבנין בית. — יצאו בעברית וגרמנית הדוה"ח של „תחכמוני" לשתי השנים הראשונות ונשלחים לכל הדורש אותם.

— ה' ב. פבריקנט, מודד-קרקעות שגמר לפני זמן מועט את חק למודו בשויצריה ודעתו להתישב בארץ-ישראל, נתן מתנה חשובה ל„בצלאל"—אוסף גדול של ספרים במקצעות מלאכות האמנות ותולדות האמנות וגם יצירות אמנותיות של אמנים מפורסמים שונים. מעריכים את המתנה הזאת בעשרת אלפים פרנק. לאוסף זה מיחדים מחלקה מיוחדה בבית-נכותו של „בצלאל" ושם הנותן יקרא עליה.

— ה„נייע יוד' קארעספאנדענץ" מודיעה את הדברים האלה על הביבליותיקה „שערי ציון", שיש לו לועד חובבי-ציון ביפו: במשך שנת תרע"א השאילה הביבליותיקה 6658 כרכים; עפ"י המספר הממוצע השאילה 65 ספרים בכל יום. את האולם למקרא היו מבקרים ערך ארבעים איש ביום. לפעמים היה עולה מספר המבקרים את אולם הקריאה עד 80 איש ליום. מספר הכרכים שיש לה עכשיו להביבליותיקה הוא: עבריים 3500, ז'רגוניים 100, פרנציים 450, גרמניים 850, רוסיים 1650, בלשונות אחרות 100; ס"ה 6650 כרכים. הכנסות הביבליותיקה בשנת החשבון היו: מאת ועד חובבי-ציון 960 פרנק, מאת תרומות חברים ערך 700 פרנק, ממקורים שונים 700 פרנק. ס"ה 2360 פרנק.

— „האור" מודיע: מרכז המורים הזמין אחדים מחשובי המורים ביפו לאספה על מנת לדון על „המולדת", המוצאה בשביל בני הנעורים. הוחלט: לבקש את ההנהגה והמערכת, כי תשתדלנה להוציא מעתה את החוברות בסדר מדויק זו אחרי זו; לבקש את העורך, כי ישתדל שתהיה „המולדת" מתאימה יותר מאשר עד עתה לצרכיהם של בני הנעורים; להעמיד במערכת עוזרים מיוחדים לתקון חלקי המדע, הטבע ודברי הימים ולהתאימם לרוחם של בני הנעורים. המצב החמרי של הירחון לא טוב הוא ונחוץ מאד, כי המוקירים את הספרות העברית בכלל ואת הספרות הארצישראלית בפרט יתמכו על הירחון הזה וידאגו לקיומו.

— „האחדות" מודיעה: שבו לארץ-ישראל שלוחי אגודת-הכורמים אשר נסעו פאריזה, כדי לעשות חוזה עם יק"א בדבר פרעון החוב הישן בסכום של שני מיליונים פרנק ומכירת היקבים ומכשיריהם לעתיד. בימים אלה הרצו השלוחים באספת האכרים על תוצאות משלחתם. זמן החכירה נקבע מעכשיו למאה ועשר שנה. שכר חכירה מאה פרנק לשנה במקדם (כמובן אין סכום זה משמש אלא זכר לחכירה), מסכום החוב בטלה יק"א עתה 400000 פרנק, ואת המותר, 1600,000 פרנק, חייבים הכורמים לשלם במשך מאה ועשר שנות החכירה ברבית של אחת לאלף. חוזה זה כחו יפה כל זמן שהאגודה קיימת וכל הכורמים נמנים על חבריה. אך בהבטל האגודה בטל גם החוזה. כל זמן שהחוב לא נפרע כלו מעמדת יק"א פקיד משלה להשגיח על כל עניני היקבים. בנוגע ליתר הדברים, שיש בין האגודה ובין יק"א, יבוא בקרוב לא"י אחד מחברי ההנהגה המרכזית ויסדרם במקומם.

— לרגלי יציאת פקידה של יק"א מסג'רה נמסרה החוה לקבוצה של שבעה פועלים. הקבוצה תצטרך לעבד 1500 דונם אדמת זרע. איש איש מן הפועלים מקבל שכר של 55 פרנק לחודש, וחוץ מזה חולקת הקבוצה עם יק"א את הריוח הנקי חלק בחלק.

— במרחביה (פולה) נסדרה קבוצה הדשה של 13 פועלים. על הקבוצה לעבד 3000 דונם קרקע. בקואופרטיב של מרחביה עובדים עתה 30 פועלים. הקואופרטיב חיב לעבד 3500 דונם.

ברוסיה.

עגין יושצינסקי. האוקטוברא‏י **לוין**, שהוא המרצה ברומת־דממלכה בדבר רציחת יושצינסקי, אמר בשיחה שהיתה לו עם אחד העתונאים, כי בזמן הזה אי אפשר שתמצא בקרב עם בעל תרבות כהיהודים כתה, המשתמשת בדם ארם לצרכי הדת. כך היא, לפי דברו לוין, גם דעתם של רוב האוקטובראים. לוין איננו מסופק, כי הרוסה תרחה את שאלת־היומנים.

— אשתו של בייליס מסרת לחוקר־הדין פנקת הודעה זו: „זה ארבעה חדשים יושב בעלי בבית־האסורים על לא עול בכפו. בימים האלה נתפרסמה ידיעה ב„נאוו. ווריעמיא", כי מקיוב נמלטו איזו רבנים ושוחטים, שיש להם שייכות לענין יושצינסקי. אפשר, שבקשת הרבנים והשוחטים הללו מעכבת את בירור המשפט, מה שגורם רעה מרובה לבעלי. ואולם לפי הידוע לי ולפי ששמעתי מפי אחרים, לא נמלט איש מרבני קיוב ושוחטיה. בכל אופן הריני מבקשת להודיע לי את שמותיהם של הרבנים והשוחטים, שלפי ידיעת ה„נאוו. ווריעמיא" מבקשים אותם עתה, ואנכי אעשה את כל מה שבכחי, למען גלות את מקום מחבואם, ואבקש מהם, כי ימהרו לשוב לקיוב, כדי שאפשר יהיה להזמינם לבי"ד ולברר עפ"י עדותם את משפט בעלי".

ואחיו של בייליס הגיש אל הפרוקורור בקשה לאמר:

זה החדש החמישי כלוא אחי בבית־האסורים ומובדל מכל העולם. ממיעוט ידיעתו לשון וספר איננו יודע, מה הן הזכיות שרחוק נותן לאנשים הנחקרים בדבר עון. הוא איננו יודע ידיעה ברורה גם על מה הוא נתבע, לפי שאין מתירים לאיש מבני־משפחתו לראותו. בחפצי להודיע לאחי מה הן זכיותיו, שלחתי לו שני מכתבים לבית־האסורים. בראשון יעצתי לאחי לפנות אל בית־הדין הגלילי בקובלנה על מעשי החוקר ובבקשה לבטל את דיני, כאשר הוא חף מפשע לגמרי. במכתב השני מסרתי לאחי טופס בקשה להזמין את הפרופיסיר קוקובצוב בתור מומחה בשאלת הרציחות הדתיות ושיודיעו לו את החלטתה של מועצת הרופאים בדבר אופי הרצח שנעשה ביושצינסקי. אבל אחי לא קבל את מהמכתבים האלה, אות הוא, כי מעכבים אותם באיזה מקום. על כן אני מבקש להודיע לי, מה היה למכתבים האלה ולהרשות לי לראות את אחי במעמד פקידים, אשר ישמרו עלינו, כי לא נדבר איש עם רעהו כלום אלא על אפני הסניגוריה המותרים עפ"י החוק.

עבודת היהודים בצבא. הצעת החוק בדבר עבודת היהודים בצבא תכנס לדומת־הממלכה ע"י מיניסטריון־הצבא בססית הסתיו הבא, כלומר, בססיה הראשונה של הדומה הרביעית.

גרוש יהודים מניז'ני־נובגורוד. מאות משפחות של בע"מ יהודים בעיר ניז'ני־נובגורוד נמצאות עתה במצב קשה מאד. הגוברנטור חבוסטוב הידוע הוציא פקודה אל הפוליציה, כי תבדוק בדיקת מעולה בתעודותיהם של בעה"מ למען דעת, אם יש להם הזכות לשבת בעיר. הפוליציה מהרה למלא אחרי הפקודה הזאת ופסלה את תעודותיהם של מאות בע"מ יהודים וגזרה עליהם גרוש. במעט כל העומרים להגרש יושבים בעיר זה שנים הרבה. מחויבי הגרוש פנו ע"י הטלגרף אל נשיא סוד המי־ניסטרים קוקובציב ואל מיניסטר־הפנים מאקארוב בבקשה זו:

הנהגת הפלך פסלה את כל תעודותינו והחליטה לגרש אותנו במשך י"ד ימים. חוסו עלינו ועכבו בעד הגירוש, כדי שנספיק להגיש קובלנה אל הסינאט, מפני שהגרוש שנגזר עלינו מתנגד לחוק.

עם זה פנו בעה"מ גם לניסלוביץ בטלגרמה של בקשה, כי ישתדל לטובתם וקבלו את התשובה הטלגרפית הזאת: יחד עם הדיפוטאט סאווליוב בקשתי מאת מיניסטר־הפנים, כי ירחה את הגרוש. מקוה אני, כי בקשתי תתמלא.

תשובה זו הרגיעה מעט את רוח האומללים. אבל הפוליציה מפריעה גם את מנוחתם הזמנית. הללו, שנפסלו תעודותיהם, הזמינו את עוה"ד המושבע ה' גינצבורג ומלאו את ידו להיות להם למוען בסינאט.

האופרבה של האומנים בטוחה, כי תפתר השאלה לטובת בעה"מ היהודים, יען שכל התעודות הנמצאות בידיהם בשרות הן ומתירות לבעליהן את הישיבה מחוץ לתחום.

הבחירות אל דומת־הממלכה הרביעית; בשעת הבחירות הבאות אל דומת־הממלכה הרביעית יעמדו, לפי הנראה, קאנדידאטים יהודים בווילנה, קובנה, אודיסה ובחבל הבאלטי. בווילנה אומרים להעמיד את הקאנדידטורה של א. א. גרוזנברג; בחבל הבאלטי עתידה להיות התחרות בין ה' ניסלוביץ וה' סליוזברג. באודיסה אומרים להעמיד את הקנדידטורה של ה' ז'אבוטינסקי.

השתדלות לטובת היהודים. הועד של הבירזה בסמיפאלאטינסק הגיש אל השלטון השתדלות, כי ינתן דרשיון לסוחרים היהודים לגור באותו החבל. הטעם הוא, כי למן היום שהתחילו מגרשים את היהודים מאותו חבל ירד מצב המסחר, ובאין לתושבי המקום למי למכור את סחורותיהם, רע מאד מצבם החומרי, ועד הבירזה מקוה, כי הממשלה תמלא את בקשתו.

בחוץ־לארץ.

אספת־עם בניו־יורק. לאחר שהחליט הקונגרס להפר את ברית־המסחר עם רוסיה, היתה בניו־יורק אספת־עם גדולה באולם קארנגי. להאספה באו יותר משששת אלפים איש מכל הלאומים והמפלגות, אשר באמריקה. בין הנואמים היו אנשים מדיניים גדולים ועסקנים מפורסמים, כגון: ה' ווייט, מי שהיה ציר אמיריקה בפטרבורג, הסינאטור א'גורמן, הגו־ברנטור ווילסון, נשיא הפרלמנט קלארק, הבישוף גריד והפרופיסור שירמאן ועוד דיפיטאטים וסינאטורים רבים. האולם היה מקושט בדגלים של כל הלאומים. בין הדגלים האלה התנוססו גם שבעה דגלים עברים־לאומיים של צבעי לבן ותכלת ו„מגן־דוד" עליהם. אחד הדגלים היה עשוי פרוכת, שעליה נרקמו לוחות־הברית ועשרת־הדברות. ממעל לדגלים התנוססה הכתובת: שלום בין כל העמים!

בחירות שניות אל הרייכסראט האוסטרי בזרי־שוב. הבחירות אל הרייכסראט, שהיו בימים האחרונים בעיר הגאליצאית זרישוב, הביאו לתוצאות נפלאות מאד. **היהודי הייגריך רייציס**, שהוא טירון בפוליטיקה, נצח את מי שהיה מיניסטר בגליציה.

רייציס זה איננו נמנה על שום מפלגה, והוא שייך ל„פראיפ". עתה יושבים בפרלמנט האוסטרי י"ד דיפוטאטים יהודים, אשר רק את האחד מהם, הר"ד שטרוויכר, אפשר לחשוב ליהודי לאומי.

אוניברסיטה יהודית באירופה. עתוני חו"ל מודיעים, כי בשבוע שעבר היתה בעיר **בריסל** ועידה חשאית, שדנה בדבר יסוד אוניברסיטה מיוחדת ליהודים. חברי הועידה נחלקו בדעותיהם. היו מי שאמרו, כי צריכה אוניברסיטה זו להיות כעין האקדימיה הצרפתית של בני האל־מות. לפי דבריהם, כבר נוסד ועד מיוחד לדבר בהשתתפותם של חכמי היהודים באנגליה, צרפת, אשכנז, בלגיה, הולנד, רוסיה ואמריקה. אותו הועד חושב, כי באוניברסיטה היהודית צריכים להיות כל הפרופיסורים יהודים, שהשתלמו במדעיהם בבתי מדרש החכמה הגדולים שבאירופה.

ואחרים מציעים ליסד את האוניברסיטה הזאת לא ליהודים בלבד, כי אם גם לנוצרים ולמנות בה פרופיסורים מבני כל הלאומים. המקום היותר נאות לפי דבריהם, ליסוד האוניברסיטה הזאת הוא בריסל, לוקסמבורג או אמסטרדם. ביחוד רואים ראויה לכך את לוקסמבורג, מפני שכמעט שליש תושבי הנסיכות הגדולה הזאת הם יהודים, ובמטרפולין שלה אין עדיין אפילו בית־ספר עליון אחד. לפי השמועה גרמה לשאלת אוניברסיטה זו גזרת האיקסטרינים ברוסיה.

העורך **א. דרויאנוב.** המוציא **י. ל. גולדברג.**
Издатель **И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ.** Редакторъ **А. Г. ДРУЯНОВЪ**

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

וילנה, י"א טבת, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 19 го Декабря, 1911 г. — № 49 — WILNA, 2-ten Januar, 1912.

המחיר:

ברוסיה לשנה	5 רובל
באמיריקה „	3 דולר
באנגליה „	11 שיל.
בארץ ישראל „	13 פרנק
בגרמניה „	11 מארק
באוסטריה־אונגריה	13 קראן
ובשאר הארצות	13 פרנק

וכהשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על:

„העולם" לשנת 1912
(השנה הששית לקיומו).

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה—מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

(מחיר גליון 12 קופ'.)

מחיר מודעות

בעד כל שורה פטיט, כחולקת ארבעתים: — על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40 ק'. בעד שנוי האדריסה 30 ק'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна
Redaction Haolam Wilna.Russland.

וכשנכנס „העולם" לשנת השש לקיומו, אנו אומרים להרחיב ולשכלל את כל חלקי השבועון, להוסיף עליו הוספות ומלואים ולהשתדל לעשיתו לשבועון מרכזי לכל עניני עמנו בכל הארצות. הפרקים התמידים הבאים ב„העולם" יקיפו את כל מקצועית החיים היהודיים בארצות הגלות ובארץ התחיה, ישפכו אור על כל הנעשה והמתרגש להעשות בתוך אוכלסי ישראל מתוך אותה נקודת הראות. המשמשת לנו נקודה מרכזית, נקודת אורה, ותקוה ואמונה ובטחון. בתוך חשכת חיינו. תחית העם — אמונתנו, ארץ ישראל — דרכנו, ולאורן נלך. ובהיות רעיון התחיה לנגד עינינו, נשתדל לתת ב„העולם" במשך שנת 1912 את יצירותיהם האומנותיות של טובי סופרינו ומשוררינו, בתחית הספרות וביצירת ערכין אמנותיים אנו רואים חלק גדול וגורם חשוב של התחיה הכללית שלנו

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה, באיטליה, בבולגריה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt". ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשה חדשים אין החתימה מתקבלת:

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3/11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18/2.
Redaction „Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18/2.

שנה ששית „העולם"
שנה ששית „העולם"

עַל הַמִּצְפֶּה.

חֳלִי הַיִרְאָה

ראיתם מימיכם אדם הירא את צלו? יותר משיש בוראה זו מחלה קשה, יש בה צער ויסורים נוראים. חיה אחת ידועה יש בעולם, שכשהיא רובצת להנאתה בחמה, בא לפרקים זנבה ומפחידה פתאם, ודרי היא קופצת ממקומה קפיצה של טרוף הדעת ומתחילה רודפת אחרי עצמה, אחרי זנבה הבורחת ממנה. ואולם מאושרות הן החיות: שוכחות הן את צערן תיכף בעברו, ואותו רגע עצמו הן חוזרות למנוחתן ושלותן. מה שאין כן אדם! המח הבריא זוכר הכל, זוכר ושוכח, שוכח ונזכר, והמח החולה עלול אמנם לשכחה גמורה, אבל זוכר הוא „זכירה חולנית" שאין עמה שכחה כלל דוקא זה שבו לקה, או שנדמה לו כי לקה בו. וזהו אסונו הקשה של אותו אדם, בעל המח החולה: לא די שהוא ירא את צלו, וכראותו אותו „נטפל אליו ונגרר אחריו", מרחפות כל עצמותיו מפחד, אלא שבלי הפסק הוא זוכר תמיד שיש לו צל, ואפילו בשעה שחושך ואפלה מסביב לו חרד לבו בקרבו, שמא מזדקר פתאם שביב אור דרך סדק הריס של חלון ונגלה הוא...

אומללים אלו רובם הגדול אין להם תקנה, יסורי פחדם גדלים מיום ליום, ומתוך כך גדלה גם „זהירותם" מיום ליום. היום נזהרים הם מלצאת לחוץ, במקום שם רְוָחה לצל להשתרע; ומחר נזהרים הם מלהשאיר לצל מקום פנוי בינם ובין כותל חדרם; היום סוגרים הם את תריסי כל החלונות, ומחר טחים הם טיח על כל סדק וסרק שבתריסים... האומללים הללו אין להם תקנה, סופם שיסופו שבעי צער ויסורים ושעת גויעתם היא להם שעת גאולתם. סכנה גדולה לאחרים, לאנשים הסובבים אותם, אין בהם: במח הבריא לגמרי אין נגעם שולט. אבל קצת סכנה יש בהם — לאנשים, שגם מחם הם רופף והוא עשוי להנגע ולקלוט כל חלי וכל מדוה.

האנשים היראים את צלם — למאות ולאלפים תמצאו אותם בגבולינו, ביחוד בארצות המערב. הגיטו הוא הצל, שהיהודי המערבי ירא אותו, בורח ממנו ומבקש כל מיני מחבואים להסתר מפניו. בכל עת ובכל שעה נדמה לו, כי מאחוריו נמתחות ידים ארוכות, עצמניות, משורגות גידים ומכוסות עור צהוב, — כמוש כקלף, והן ממשמשות במנעולי דלתות הגיטו, מקשקשות ומצלצלות בטבעות הנחושת הגדולות והכבדות, התקועות בדלתות הללו, ורוצות לפתחן על מנת לדחוף אותו, את „המשוחרר", אל תוכן ולשוב ולסגרן עליו. ומתוך הפחד החולני הזה הרי אפילו רשרוש דשא רך ורענן, הבוקע ועולה מתוך האדמה, נשמע לו ליהודי המערבי, הירא את הגיטו, כשריקת מנעול ישן בהפתחו, אפילו צליל שירה חדשה, שירת חופש, — כחריקת דלת כבדה בסבבה על ציריה החלודים.

הגיטו, הגיטו — הוא הצל ואותו הם יראים, הוא מקור יסוריהם ומפניו הם אומרים לברוח.

הרי דוגמה אחת מני אלף: וֶרנר סומברט כתב ופרסם ספר גדול „על היהודים וחיי הכלכלה". בספרו זה אומר סומברט להוכיח, כי אופי מיוחד יש להם ליהודים, דם מיוחד, דת מיוחדה, היסטוריה מיוחדה, ומתוך פלפול יפה העלה, כי כל הסגולות המיוחדות הללו עמדו לבעליהן, כי יעשו לגאוני המסחר ועמודיו. לא הסתפק סומברט בספרו זה שכתב, אלא קרא בברלין שתי הרצאות ע"ד הפוליטיקה של היהודים ועתידותיהם, ובהרצאות הללו חזר על הרבה דברים שנאמרו כבר בספרו, כי היהודים הם עם בעל אופי מיוחד, היסטוריה מיוחדה וכו' וכו', אלא שהפעם סיים, כי חיבים היהודים לשמור על עצמותם המיוחדת להם, שהציונות היא הדרך היחידה לשמירה זו, שהאסימילציה, ואפילו הגמורה, אין בידה לתת פתרון לא רק לשאלת היהדות, כי אם גם לשאלת היהודים, ועוד ועוד. והנה אתה קורא מה שכותבים עתה על סומברט, ספרו והרצאותיו בעתונים היהודיים הבאים מגרמניה ושואל את נפשך: מה היה להם לאנשים השלוים האלה, כי ככה הם מפרכסים מתוך עצבנות יתרה בכתפיהם ומנענעים בידיהם ממש „כיהודים גמורים" בשעת התרגשות? מה האסון אשר קרה להם? סומברט הביא מן התלמוד והמדרשים ומספרות ישראל שאחרי התלמוד והמדרשים הרבה ציטטות, אשר לא הבין את משמעותן האמתית, יחס להן כונות זרות, משום שהספרות העברית חתומה היא לו וכל בקיאותו ולמדנותו, — שבכל אופן יש להפלא עליהן, — באו לו ממקורות שניים ושלישיים ולאו דוקא נאמנים, ולפיכך בא לידי כמה מסקנות, שאין בהן ממש. האמנם על עלבונה של תורת ישראל וספרותו מפרכסים האנשים הללו בכתפיהם? לא! סומברט הביא בודו תורה, שחדשה היא עדיין במעט לגמרי. זו היא התורה של עצמיות הדם, ועל היסוד, שעדיין לא יצא מכלל יסוד רעוע, הוא אומר לבנות בנין מדעי גדול, להסביר על ידו חלק גדול מן ההיסטוריה הישראלית. האמנם על חלול המדע מנענעים האנשים הללו בידיהם? לא ולא! האנשים אינם תובעים כלום, לא את עלבונה של ספרות ישראל ולא את עלבונו של המדע, אלא יראים הם וחרדים, כל פרכוסיהם ונענועיהם מתוך פחד הם באים: חריקת דלת ישנה בהפתחה נשמעת לאזניו של „המשוחרר", לאזנים הפקוחות פקחות חולנית...

ועוד דוגמה אחת: לפני ימים מועטים, בכ"ו בכסלו, היתה בפריז אספה כללית לה„אליאנס". כידוע, היתה צריכה אספה זו לדון על שנוי התקנות בדבר בחירת חברים לועד המרכזי, אותו השנוי, שבגללו נלחמים חברי ההנהגה של הסניף הגרמני בחברים של ההנהגה המרכזית. לפי הנראה (אנו דנים עפ"י מכתבו של סופר ה„נאווי וואסחאד" בנומר 50), לא עשתה האספה הכללית את כל רצונם של חברי ההנהגה המרכזית, אשר בקשו ליטול מאת חברי החברה את זכות הבחירה לגמרי, אלא שנתנה להפריזאים יפוי כח מיוחד בדבר בחירת חברים „שאינם דרים בפריז" (קרי: גרמניים), שמהם צפויה תמיד „סכנה" לבני פריז. ואולם „יתר" מיוחדת היתה לה לאספה הכללית: דרשתו של הרב ישראל לוי, אשר ספר ומנה את כל מעשיה הגדולים של האליאנס בארצות המזרח; וכשהגיע הדורש לפרשה זו של שאלת הלשון, כלומר, שבכל בתי הספר של האליאנס משמשת הלשון הצרפתית לשון הלמודים, והלשון העברית אינה תופסת בהם אלא מקום של אחד „מלמודי הדת", תפס בקרנות איתו המזבח, שעליו מעלה היהודי „המשוחרר" לעולה את הכל, ואמר: „אמנם כן, זו ולא אחרת היא השקפתה של האליאנס על הלשון העברית. האליאנס אינה רוצה ללמד את הלשון העברית כלשון לאומית, אין היא רוצה לברוא גיטו חדש, כזה שברוסיה"...

השמעתם ממיכם על הגיטו החדש, שבוראת הלשון העברית, איתה הלשון, שהיא היחידה, אשר יש בידה לכנס כנוס רוחני את כל פזורי העם ולתת לו שמירה גם מחוץ לגיטו, כלומר, לפתח קצת מעל ידיו ורגליו את חרצובות הגיטו? הראיתם מימיכם אותו הגיטו, שבראה ברוסיה הלשון העברית?

ואולם, האם אפשר לדון עם אנשים אומללים אלה, היראים את צלם וזוכרים אותו תמיד? האם אפשר לדון עם המח החולה,

עם האיש הירא להעתק מעל כותל חדרו, כדי שלא לפנות מקום לצלו? אומללים אלו אין להם תקנה. המה יסופו בצערם ויסורי נפשם הגדולים, ואם בינתים ישפיעו מרוחם החולה על האנשים הקרובים להם, שגם כתם הם רופף ועשוי להחלות, קצרה ידנו מהושיע: הצבור היהודי עדיין לא נתחזק במדה הדרושה, למען וכל להקצות לחולים אלו את המקום הראוי להם...

חשבוננו החסר.

פרס־השלום של נוביל נחלק בשנה זו לשנים וניתן: לד"ר אסר, מיניסטר־הממלכה בהולנדיה ופרופיסור באמשטרדם לתורת משפטי העמים, ולאלפרד פריד, עתונאי בווינה, העוסק כל ימיו בהפצת רעיון השלום הכללי, מחבר ספרים ומחברות הרבה ומוציא שני זורנלים המקדשים לרעיון זה.

אסר ופריד שניהם יהודים.

בחברת הרופאים בברלין קרא לפני ימים אחדים הד"ר וסרמן הרצאה ע"ד תרופה חדשה שמצא למחלת הסרטן. הד"ר וסרמן אמנם ברר בהרצאתו, שעד עתה לא עשה נסיונות אלא בחיות בלבד, אבל מסקניתיו עשו רושם גדול מאד, ויש מנבאים, כי נמצאה סוף־סוף הדרך לרפואת המחלה הנוראה הזאת, שעד עתה לא היתה לה כל תקנה. וסרמן הוא מישיבתו של אהרליך, אשר מצא את התרופה המפורסמת למחלת העגבים, והוא הולך בשיטת רבו.

אהרליך יהודי, כידוע. גם וסרמן תלמידו יהודי.

אנו מתיחדים עם נפשנו ושואלים את עצמנו: מהו יחסנו בתור יהודים לעובדות אלה והדומות להן, המצויות כפעם בפעם? הלב, שאינו עשוי לחשוב חשבונות כלל, מתפעל תיכף, כדרכו, ומתחיל דופק מתוך שמחה: יהודים זכו לגדולה, יהודים זכו לחכמה — ברוך... שהחיינו וקימנו! ואולם המוח, בעל החשבון והעיון, משתיק את הלב וסונט בו: לשמחה, מה זו עושה? וכי הללו יהודים הם? וכי לא השכיחו אלה את היהדות מלבם זה כבר? וכי שם חכמתם הגדולה ומעשיהם הטובים יקרא על היהדות?

האמנם צדקו השאלות האלה? כמדומה, לא.

יחסם של חכמים וגדולים משלנו ליהדות הוא אמנם דבר המצער עד מאד, כשהוא לעצמו. יש בו סימני ירידה גם להם וגם ליהדות כולה. אבל אין עניננו לכאן, לאותו עיון, שאנו עומדים בו ברגע זה. לא כאן מקומו. וכי בשביל שאלכסנדר מארמורק, למשל, יהודי נאמן הוא, אחד מן המעולים שבקרבנו, יקרא שם המצאותיו על היהדות ולא על האינסטיטוט הצרפתי, שמתוכו יצאו? ולהיפך: אלמלי היה טבע הדברים גורם, שיקרא על היהדות שם חכמיה וגדוליה, וכי יכלו אלו או יהודים חכמים וגדולים אחרים לגדור בפני עצמם, כדי שלא יקרא על היהדות שם חכמתם וגדולתם? וכי גדולתו של ניצשה, אשר שנא שנאה נמרצה את הגרמנים וחבב חבה יתרה את הצרפתים, על הצרפתים היא נקראת ולא על הגרמנים?

זהו איפוא הדבר: טבע הדברים, סדר עולמנו הוא שגודר בפני חכמינו וגדולינו לבל יקרא שם חכמתם וגדולתם על היהדות. בהכרח ניטלת זו מחשבוננו אנו ונתוספת על חשבונם של אחרים...

שנים הם הדברים, המכניסים את יצירות רוחו של היוצר, ואפילו שלא מדעתו, אל תוך חשבון עמו: הלשון, שעל ידה מתגלות היצירות, והפינה, אם אפשר לאמר כך, שמתוכה הן מתגלות. למשל: אלמלי זכינו כבר לכך, שהלשון העברית יש לה ערך וכח של לשון חיה, גדולה, המתהלכת בעולם, ואלפרד פריד כותב בה את חבוריו על רעיון השלום הכללי ומוציא בה את זורנליו המקדשים לרעיון זה, ודאי היה אז שם גדולתו נקרא על היהדות ממילא. או: אלמלי היו אהרליך, וסרמן, מארמורק, משמשים פרופיסורים לרפואה באיניברסיטה, שהקימו יהודים בארץ־ישראל, ודאי היו המצאותיהם עולות לחשבונה של היהדות ממילא.

הרי עובדה אחת לשם ראיה. בקיץ שעבר נערכו שתי תערוכות יהודיות: האחת — המחלקה היהודית בתערוכה הכללית לעניני ההיגיינה בדרזדן; השניה — מחלקת „בצלאל" בתערוכה הכללית באודיסה. שתיהן עשו רושם, ולא עוד, אלא שהשניה, זו של „בצלאל", כמעט שתפסה, לפי דברי העתונים, מקום בראש בתערוכה האודיסאית. ושתיהן השאירו אחריהן רושם לא של תערוכות בכלל, כי אם של תערוכות יהודיות. כלום פלא יש בדבר? המחלקה היהודית בדרזדן נעשתה היא עצמה פינה יהודית, מי שנכנס לכאן חש והגה הוא מוקף יהדות, אטמוספירה יהודית, וכשיצא לוה אותו שלא מדעתו הרהור אחד: יצירה זו של היהדות היא. ומחלקת „בצלאל" באודיסה על אחת כמה וכמה. לא די שהיא עצמה נעשתה פינה יהודית, אלא שכולה היתה ספוגה רוחה של אותה הפינה היהודית המיוחדה, שמשם באה.

כל זמן שהגיטו היה קים, יצרו כל חכמינו וגדולינו את יצירותיהם בלשוננו, לכל הפחות בפינתנו. לפיכך נקראו כולן על שם היהדות. אמנם עכשיו נתרבו בקרבנו „גבורי־רוח", שזוהי גבורתם למחוק בהעברה אחת של קולמוס לא רק כל מה שיצרנו בגיטו, כי אם גם כל מה שיצרנו בגלות, ומתוך קלות מיוחדה במינה הם מסיימים במלאכי וחוזרים ופותחים בביאליק, מסיימים בקוהלת וחוזרים ופותחים בשפינוזה, אעפ"י שגם ביאליק ושפינוזה בגלות ובגיטו נולדו ויצרו. והיה הדין נותן, שגם עליהם תבוא גזרת כליה ומחק. אבל לא מפיהם של דייני גזרות אלה אנו חיים, ולא משום שכך גזרה „חכמתם העליונה" נבוא גם אנו אחריהם למחוק מתוך חשבוננו את כל מה שיצרנו בפינתנו בגלות ואשר שמו נקרא על היהדות.

ואולם הפינה, אשר היתה לנו בגלות, בטלה בטול עולמי. אמנם יש רחוב היהודים בווילנה, נאלבקי בווארשה, ליאופולדשטד בווינה, ווהיטשפל בלונדון, איסט־סייר בניו־יורק וכדומה, יש אפילו גרענאדירשטראססע בברלין. אבל גיטו במובן פינה יהודית גמורה לא יהיה לנו עוד עד העולם. כח היצירה היהודי לא פסק: אסר, פריד, אהרליך, וסרמן, מארמורק ועוד ועוד שמות למאות ולאלפים יוכיחו. אבל מתוך שחכמתם וגדולתם לא בתוך פינה שלנו ולא ע"י לשון שלנו הן מתגלות, אי־אפשר להן שתהיינה נחשבות על חשבוננו אנו.

פינה ולשון חסרנו, מה יש לנו?

„אנשי הספר".

„צרה חדשה" ברחובנו: רוזאנוב, „עמוד התורה" של ה„נאוו. ורעמיא", הדפיס מאמרים אחדים, אשר בהם הוא „מגלה", כי דת ישראל, תורת ישראל, יש בה סודות ורמזים, רחמנא לצלן.

וראיות מוכיחות מביא אדם זה, עמודי־ברזל ממש הוא קובע לדבריו. הלשון העברית אין לה אמות־הקריאה כלל, יש לה רק קוים משונים, נקודות מפליאות, המובנים, כמובן, רק ליחידי סגולה, ולא עוד אלא שכל הבקי ברז זה יודע, כי בספרי־התורה של היהודים אפילו קוים ונקודות אלה אינם. וכי יכול

אדם לקרוא. דברים הכתובים באופן כזה? חס ושלום! דברים אלו אפשר רק ללחוש אבל לא לקרוא, השמעתם, ללחוש? סוד נורא... בספרי-התורה של היהודים יש אותיות, המעוטרות בראשיהן עטרות של קוצים. השמעתם, עטרות, קוצים? רמז על גבי סוד...

– ובכן? לשון שאין לה אמות-הקריאה, ספרי-תורה שיש בהם עטרות, קוצים – אפשר... אפשר מעשה ישצינסקי... מי יודע?

ובראשונו קמה בהלה, חלחלה כמעט: רוזאנוב, הכותב פירושים על התורה והקדמות לשיר-השירים, „נאוואיע ורעמיא", סודות, רמזים – אוי לנו!

ואולם לא אלמן ישראל. עוד לא פסו בקרבנו מקדשי-השם. והנה בשורה באה (אחד העתונים „הרוסים", שאמנם יש לו גם קורא אחד רוסי – הצנזור, מהר לבשר בשורה זו ע"י טלגרמה מאת „סופרו המיוחד"): ב„קיוב' מיסל" יצא דוד, – אדם שעל פי מקרה שמו גלאנט, – ילקוטו וקלעו בידו והוא הולך נקרב אל גלית הפלשתי, אשר חרף מערכות ישראל. עוד בשורה זו נבשרת והנה ישועה חדשה: ב„נאווי וואסחאד" יצא רוח הגדול – פרפרקוביץ בעצמו – ותבוסתו השלמה של גלית ערוכה מראש ומובטחנו. שני הגבורים האלה לא יהיו היחידים במערכה: בחדרי-העבודה חורקים עכשיו הרבה עטים, קצתם כבר גמרו את מלאכתם וקצתם עדיין עומדים באמצע המלאכה, וכולם חצים שנונים הם מורים אל לב רוזאנוב ואבני בליסטראות כבדות הם משליכים על רשע עריץ זה:

— סודות? יסכר פיך, דובר שקרים! אין סודות בדת ישראל. דת ישראל היא כולה פשטות מחלטת. רמזים? עפרא לפומך, בדאי! תורת-ישראל היא כולה מישור...

הגידו נא, יהודים חביבים, למה אתם מבזים את עצמכם, את עמכם, את דתכם ואת תורתכם? למה אתם רוצים שתהיה דת ישראל דוקא מין קובץ דינים, שאין בהם לא הרהור ולא מחשבה ולא כונת הלב? למה אתם רוצים, שתהיה תורת ישראל דוקא מין ספר-מקרא לילדים? למה אתם עושים את דתנו ואת תורתנו מרמס לעתונים, ענין לפיליטונים ורשימות?

המקום ירחם עליכם, יהודים חביבים! נסרחה חכמתכם וגם לבכם נרקב בקרבכם.

יעקב לשצינסקי.

השקפות כלכליות.

י.

בשנים האחרונות מרבים אצלנו לדבר על סדור היציאה, ביתר דיוק—על סדור הבריחה. מדברים גבוהות, – חולמים חלומות נעימים, מציעים הצעות יפות—והמציאות נשארת גם היא „יפה ונעימה" כשהיתה. החלומות וההזיות אינם מועילים, כמובן, והלואי שלא יזיקו. לתקון המצב דרושים רק מעשים מוחשיים, פעולות ממשיות. היבאו איפוא בזמן מן הזמנים אותם המעשים המוחשיים והפעולות הממשיות, הנחוצים כל-כך? כשאנו לעצמנו מאמינים אנחנו בכחותינו הצבוריים בכלל ואין אנו מסופקים גם בזה, כי יבוא יום, — ולא רחוק הוא אותו היום, – ויבין העם, כמה רב כח היצירה והבנין הצפון לנו ביציאה שלנו, וכמה גדול היא חטאנו ההיסטורי כשאיננו דואגים לכח הזה לבל יצא לבטלה. ואולם אין שום ספק, שכל עבודה מעשית ממשית הצטרך להתחיל לא בקרוי גג, בשעה שאין בנין עדיין מתחתיו, אלא בהנחת יסוד לעצם הבנין. והיסוד לכל המוסדות השונים, שאנו צריכים ועתידים להעמיד במקציע סדור היציאה, הם אותם „התאים הראשוניים" שהולכים ונבראים לעינינו בערי ישראל.

אין אנו מסכימים לשיטה ולשכות-המודיעין מיסודה של יק"א: אין בה מאותה הצבוריות, המולידה את ההתעזרות, המקרבת את השדרות הרחבות לעבודת העם. יותר מדי יש בה, בשיטת הלשכות של יק"א, מן הבירוקרטיות הגמורה. אמנם מדברת היא שיטה זו גבוהה גבוהה על הצורך להביא את כחות העם לידי גלוי, על הצורך להעלות את העם לידי הבנה, כי הטובה והמעולה שבעזרות היא זו, שהוא מביא לעצמו. אבל למעשה אין אותה השיטה מעוררת את הכחות הנרדמים, אינה מלמדת את ידי העם לעבודה, להתעזרות. ועם כל זה חייבים אנו להודות, שהלשכות אשר נוצרו ביותר מארבע מאות ערי ישראל, העבודה הנעשית בלשכות הרבות הללו, הבקיאות בעניני היציאה וצרכיה המרובים הנקנית מתוך עבודה זו, העסקנים המנוסים הרבים שעבודה זו מעמדת לנו, — שכל זה לובש צורה של רכוש לאומי, וכשתברא הסתדרות לאומית לשם סדור היציאה, הסתדרות אשר תשאף למטרות לאומיות רחבות ומקיפות יותר, תשתמש גם היא ברכוש הנוצר ונאכף עכשיו במדה גדולה ע"י העבודה שעובדת יק"א. ודאי מחכים אנחנו ליורשה של יק"א, הטוב ממנה, שיבוא. אבל מראש אנו יודעים, כי הירושה שתפול לו מאת יק"א ערכה רב מאד. יהיה נא איפוא יחסנו הפרינציפיאלי לעבודת יק"א מה שיהיה, אבל לעצום את עינינו מראות את ערכה של עבודה זו אין אנו רשאים.

ניתי כפר— את הדין-וחשבון האחרון של יק"א על עבודת לשכות-המודיעין - ונחזי.

מספר הערים, שיש בהן לשכה, ועד או לכה"פ מורשה בלבד, הגיע בראשית השנה החולפת עד **449**. נוסדו בשנה האחרונה לשכות חדשות ערך חמשים. מספרים אלה מוכיחים, שביותר משני שלישי ערים, אשר בהן דרים יהודים במספר הגון, אין עוד כלום, לא לשכה ולא ועד, אף גם לא מורשה. ומשום שרובן של הערים האלה הן העירות הקטנות, שדוקא מתוכן נובע עיקר זרם היציאה, הרי אין כל ספק, שאמיגרנטים במספר רב מוכרחים לפנות אל הסוכנים, מוכרחים, אפילו בשעה שיש היכולת בידם לקבל פספירטים, מפני שהסוכן הוא גם מורה דרך: הוא שולח את חפציו של האמיגרנט למקומם, הוא דואג לאמיגרנט בהיותו בדרך, וכדומה. אמנם אמת הדבר, שהרבה אמיגרנטים בני העירות הקטנות פונים אל הלשכות שבערים הגדולות בבקשת עצות והוראה. אבל אין גם שום ספק, שרוב בני העירות הקטנות אינם משתמשים בעזרתן של הלשכות שיש ליק"א בהערים הגדולות. ואם נביא תיכף עפ"י הדוה"ח מספרים, המוכיחים, לכאורה, שרובם הגדול של כל אמיגרנטינו בקרו את לשכות יק"א, הנה אנו מקדימים ואומרים, שלפי דעתנו אין המספרים האלה מוכיחים באמת כלום. הרבה אמיגרנטים מבקרים וחוזרים ומבקרים פעמים אחדות את הלשכות, ואת „סודם" זה אינם מגלים למזכירי הלשכות אפילו בשעה שהם נשאלים על דבר זה. האיש, העומד לצאת, חושב את דרכו ונמלך בנפשו במשך ירחים שלמים עד שהוא מחליט החלטה גמורה לצאת. וכל אותם הימים, אם רק יש לו היכולת לכך, הוא חוזר על כל מיני ידיעות ועצות והוראות-

ודופק לא אחת ולא שתים על דלתות הלשכות. צריך לדעת את טבע היהודי בכלל ואת טבעו המיוחד של האמיגרנט שלנו בפרט, כדי להבין, כמה פעמים הוא מוכשר לחקור ולדרוש ולשאל על דבר אחד. ובאמת אין כאן שום פלא, שהרי ההחלטה להעקר ממקומו ולצאת היא מעין פסק-דין לא רק לו בלבד, כי אם, מה שקשה עוד יותר, גם לנפשות ביתו. בימים האחרונים באה הזדמנות טובה לידי לראות את האמיגרנט שלנו בהיותו בדרך ונוכחתי, כמה זהיר הוא, כמה גדולה חשדנותו וכמה רבות ושונות הן השאלות שהוא שואל; ומתוך שהוא בוש להודות, כי כבר היה בלשכה ושאל אותה שאלה עצמה, הרי הוא כופר ואומר: להד"ם!

ואולם אם הידיעות על מספר בקוריהם של אמיגרנטים בלשכות אינן מוכיחות כלל, שרוב האמיגרנטים משתמשים בעזרת הלשכות של יק"א, הנה אין כל ספק שיש כאן הוכחה גמורה, שבכלל יגדל משנה לשנה מספר האמיגרנטים הפונים אל הלשכות, ורק לשם הוכחת דבר זה אנו מביאים את מספר הבקירים: בשנת 1906—19000; בשנת 1907—23000; בשנת 1908—16000; בשנת 1909—33000; ובשנת החשבון, כלומר בשנת 1910—47000 בקורים. אמנם המספרים המחלטים אינם מספיקים, שהרי אין להקביל, למשל, את שנת 1906, שהיתה שנה של תגבורת היציאה עד למעלה ראש, לשנת 1908, שאז הופחתה היציאה במדה גדולה. אבל עם כל זה מראה אותה הרשימה, כי מספר הבקורים גדל במשך חמש שנים פי שנים וחצי.

ע ב ו ד ת ה ל ש כ ו ת. עבודה פוריה ואקטיבית ביותר היא זו שבלשכות הערים הגדולות, מפני שבערים הללו יש אנשים נאורים הרבה יותר מאשר בערים הקטנות. ולא עוד אלא שאוגבה של העיר הגדולה מחכים, אם אפשר לאמר כך, בנוגע לכל עובדה צבורית. העיקר הדמוקרטי מוכרח הוא מאליו בעיר הגדולה; כאן אנוסה גם הלשכה לשים לב לדעת הצבור ולשתף את הצבור בעבודה.

כידוע, הנה אחת העבודות הנחוצות ביותר היא המלחמה בסוכנים, השודדים ההם שאין מדה וגבול לחוצפתם. אבל לדאבון לבנו אותה העבודה היא פחותת התועלת ביותר, משום שכל זמן שלא ישתנו לטובה תנאי היציאה, התלוים בממשלה; לא יועילו כל הלשכות והועדים. ואפילו הסתדרות עממית לא תעשה חיל. ב„החניה-לבדיקה" ובבמן ראיתי אמיגרנטים למאות, ומתוך השיחות שהיו לי עם רבים מהם נוכחתי, שתשעים אמיגרנטים למאה אי-אפשר היה להם לקחת פספורטים מפני התנאים השוררים עכשיו בנוגע לזה. הנה, למשל, אשה אלמנה ובתה, אשר שבעו בשעת עברן את הגבול צרות עד למעלה מכח אדם. מדוע לא לקחה עלובה זו פספורט? אי-אפשר, שלשה מבניה עזבו את רוסיה זה כבר ועליה לשלם קנס תשע מאות רובל. הנה עלמה בת שבע עשרה שנה, וגם היא טעמה טעם צרות כראוי. מדוע לא לקחה פספורט? אי-אפשר: יתומה היא ואין לה שום „ניירות". והסוכן הלא בא לביתה והבטיח לה „הרי זהב". כאלה וכאלה הם רוב האמיגרנטים. אבל באותו מעמד עצמו נוכחתי, שעשרה—ואולי גם יותר—אמיגרנטים למאה יש בידם לקחת פספורטים, אלא שגם הם אינם בקיאים בדבר ונסחפים עם הזרם. ולחנם נופלים גם הם בידי הסוכנים השודדים. להציל את הקרבנות האלה מידי השממיות המוצצות את דמיהם, זו היא מצוה גדולה, ולפיכך ראוי הלשכות ראשית עבודה לעצמי להשיג פספורטים לאמיגרנטים ולתת להן את היכולת לנסוע בלי עזרת סוכנים. וצריך לדעת, שעבודה זו אינה קלה כלל והיא תלויה ברצונה ועוד יותר — בקפריזה של הרשות. למשל: עד סוף השנה שעברה היתה הרשות בקובנה רגילה לתת פספורטים גם לבני פלכים אחרים וגם לאלו, שהקנס של 300 רובל היה רכוב עליהם. ולפתע פתאם בטלו שם הקולות הללו. אף-על-פי-כן עלה בגדי הועד שבקובנה להשיג במשך שנת 1910 645 פספורטים. הועד שבמינסק השיג 1323 פספורטים; הועד שבדווינסק — 311; שבמוהילוב — 464; שבזיטומיר — 312. הגדיל לעשות בעבודה זו הועד שבקמניץ, כי השיג 1503 פספורטים. הועד שבוויניצא — 277; בפרוסקורוב — 107; בברדיצ'וב — 114; בקיוב קבלו פספורטים בעזרת הועד קרוב ל א ל פ י ם איש, ובוואַרשה — יותר מ ש ל ש ת אלפים איש. הנה הבאנו כמעט את כל המספרים השייכים למקצוע זה. פסחנו רק על לשכות אחדות, שכולן יחד השיגו פספורטים לא יותר ממאות אחדות. כך-הכל קבלו פספורטים ע"י הלשכות והועדים ערך 13 000 איש; אבל במשך השנה יצאו מרוסיה ערך 90,000 יהודים. הרי שרק ערך 15 פרוצ. אמיגרנטים נסעו בדרך המלך, ויתרם—85 פרוצ.!—נעשו טרף לסוכנים.

עברת-הגבול הלא היא הסבה העקרית המכריחה את אמיגרנטינו ליפול בידי הסוכנים, ואולם הסוכנים עוסקים גם במכירת כרטיסי-אניות וגם במשלוח החפצים. ויש שהם מרמים את האמיגרנט ונוטלים ממנו ממון יתר גם בעד הכרטיס וגם בעד המשלוח, ולא עוד אלא שהם גורמים לאמיגרנט היזק מרובה ויסורים קשים מתוך שאינם מזדרזים לשלוח את הכסף או את החפצים „לתחנת-הבדיקה", ולפעמים קרובות מצטרך האמיגרנט לשבת בתחנה ולחכות במשך שבועות שלמים. ילאה העט לתאר את צערו ועינוייו הגדולים של האמיגרנט, ההולך יום יום אל מזכיר התחנה ומקבל תשובה סטירוטיפית: „הכסף מחיר הכרטיס והחפצים עדיין לא באו". כמובן, אין כונתנו לספר כאן בפרטות את ענות נודדינו ומצוקותיהם, הבאות להם מידי הסוכנים, אין כונתנו אלא להטעים, שזאת היא חובתנו לנודדינו—להזהיר ולהזהיר, להכריז ולהכריז, כי כל אלה שהם מוכרחים לעבור את הגבול בעזרת סוכנים אל יקנו לכל-הפחות כרטיסי-אניות על ידם ואל ימסרו להם את חפציהם למשלוח. כרטיסים הן יכולים הם לקנות בעצמם ב„תחנות-לבדיקה" או, מה שעדיף עוד מזה, בלשכה המקומית של יק"א. ואת החפצים הלא יכולים הם גם כן לשלוח בעצמם ישר לברמן או ל„תחנת-הבדיקה". ואז ימנעו למצער מענויים ויסורים יתרים. במקצוע זה י כ ל ה עבודת הלשכות להיות פוריה ומרובת תועלת: י כ ל ה להיות—ולא היתה, ועל זה ודאי יש להצטער מאד. את ענין מכירת כרטיסים עדיין לא סדרה יק"א כלל וכמעט שאין שם אליו לב, אעפ"י שגם הוא גורם לנודדים צרות ויסורים הרבה מאד. זו ועוד אחרת: ללשכות יק"א מורידות חברות האניות מן המחיר הקבוע של הכרטיסים עשר או גם חמש-עשרה מרקות. כמובן זוכה בהנחה זו ע"י הלשכה הנודד עצמו. ואל תהיינה ההנחות האלה קלות בעינינו: הן יכולות להצטרף לסכום גדול, לרבבות אלפי מרק. אבל למעשה עוסקות רק לשכות מעטות במכירת כרטיסים וגם אלו עוסקות בזה בדרך ארעי בעלמא. מדוע לא ידאג לכך הועד המרכזי שבפטרבורג, כי יהיו כרטיסים מצוים למכירה בידי כל הלשכות? ודאי אפשר, שיש כאן עכובים מצד חברות האניות, כלומר, לא מצד החברות עצמן אלא מצד סוכנויותיהן, הממונות על מכירת הכרטיסים ברוסיה; אבל בטוחים אנחנו, שעכובים אלו ניתנו להבטל, והכל תלוי בהשתדלות תכופה ומעולה. וכי יכלתו של הועד המרכזי פחותה משל אותן הלשכות המעטות, העוסקות לפרקים במכירת כרטיסים? וצריך להעיר גם על זה, שאלמלי עסקו כל הלשכות במכירת כרטיסים בקביעות, היתה השפעתן גדולה הרבה יותר על חברות האניות, ואז היו גם ה„תחנות-לבדיקה" מתיחסות מתוך תשומת לב ממשית למזכירי

הלשכות שבערי הגבולים. וכל הדברים שנאמרו במכירת כרטיסים נאמרו גם במשלוח החפצים.

אחד הדברים הקשים מאד, המטרידים את נודדינו היא מחלת הגרענת (טרכומה). אבל צריך לדעת, כי מחלה זו אינה מצויה בקרב נודדינו במדה מרובה מן השעור הרגיל. בקרב נודדינו מצויה יותר מחלת עור הראש. כך הגידו לי הרופאים גם בברמן וגם ב„תחנות־לבדיקה". אלא שבשעה שבמחלת עור הראש יכול לדון על נקלה כל רופא ולהתרות בנודד, כי יחזירוהו מברמן או מאמריקה, אין הדבר פשוט כל־כך בנוגע למחלת העינים. למשל: בברמן נזדמן לי לראות נערה, שבהיותה ברוסיה פנתה לרופא והוא התיר לה לנסיע לאמריקה באמרו לה שעיניה בריאות. ב„תחנה־לבדיקה" שוב נבדקו עיניה ע"י רופא וגם הוא לא מצא בהן „פסול" — ורק בברמן גלו הרופאים, הבקיאים בדבר, את מחלת הגרענת בעיניה ויעצו לה להשאר בעיר שבועות אחדים ולעסוק ברפואה, אעפ"י שלא הבטיחו לה בכלל שתרפא. צריך היה לראות את יאושה של אומללה זו, שכבר הוציאה כמעט את כל ממונה, אשר חשכה מעבודת־פרך שעברה במשך שנים רבות, ועכשיו אין לה עוד כמעט שום אחיזה בעיר מולדתה ולבה תפוס הרהורים רק על אמריקה והקן שהיתה עתידה לבנות בה לעצמה, — צריך היה לראות את צערה הטמיר של עניה זו, אשר לא הוציאה מפיה אף דבור אחד אלא עמדה בפינה שקועה במחשבותיה החשכות עד שהזכיר לה השומר שעליה לצאת, כדי להבין, כמה אסון יש כאן. ואולם העבודה הנעשית במקצוע זה מעטה מצערה היא לגמרי. ועדי יק"א ולשכותיה הם הקרואים לעבודה זו. הנה, למשל, מוארשה יצאו כעשרת אלפים איש. איש איש מהם בא אל הועד, קבל פתקה והלך לרופא פרטי. אין אנו מפקפקים ברצונם הטוב של אותם הרופאים. אבל ברי לנו שאין שעתם מספקת בשביל כל אותו ההמון הגדול, ועוד ברי לנו, שלא כל רופא מומחה הוא למחלת הגרענת. מדוע איפוא לא תהיה למחלה זו מחלקה מיוחדה בבית־החולים היהודי בוארשה ובראשה רופא מומחה, הבקי בדרישותיהם ובפסקיהם של רופאי אמריקה מפי הראיה ממש ולא מפי ציהקולרים בלבד? כל הרופאים של „התחנה־לבדיקה" הודו פה אחד, שרק חבריהם שהיו באמריקה וראו בעיניהם את הבדיקה, שהרופאים האמריקנים בודקים לנודדים, המה יודעים להציל למפרע אנשים רבים מן הסכנה, שלא יסעו לאמריקה ולא יוחזרו משם. אבל מי יתחיל בדבר זה באותה וארשה, למשל? האם נשב ונחכה עד אשר תתעשת הקהלה עצמה לבוא לעזרת הנודדים? הן ודאי נקדים משיח לבוא משתעשינה וארשה, אודיסה, ווילנה, קיוב וכו' וכו' מעשה הגון כזה. אין איפוא דרך אחרת אלא שתעשה העבודה הנחוצה הזאת ע"י יק"א ולשכותיה וועדיה. אבל, כנראה, עדיין לא הוכר צורך העבודה הזאת הכרה גמורה. הועד המרכזי שלח לרופאים שבערי התחום חוזרים, שיש בהם ידיעות על בדיקת הנודדים באמריקה. וכי רבה היא התועלת שעתידים חוזרים אלו להביא? רק בשתי ערים — מינסק והומיל — ניתנה תמיכה לבתי־החולים של מחלת העינים. והנה אנו רואים באמת, שבהומיל פנו לבית־החולים שלשת אלף איש ובמספרם 2447 יהודים, מהם נמצאו חולים — 1835, כלומר יותר מן החצי. בדין־וחשבון ידובר בעיקר על הרפוי בחנם או בזול. לפי דעתנו לא זה הוא העיקר. היהודי הנוסע לאמריקה ויש בידו להוציא מאה רובל לנסיעה ימצא בכיסו עוד רובל אחד בשביל הרופא. העיקר הוא, שהרופא ידע באמת להבדיל בין חולה לבריא וידע לרפא את הצריך רפואה.

הדין־וחשבון מספר גם על הספרות הרבה, שהוציא המרכז לטובת הנודדים. אין לכחד שמחברות אלו כתובות בשפה יפה וקלה ויש בהן תועלת. אבל מסופקני, אם המחברות הטובות והנחוצות הללו מגיעות לידי אלה, אשר להם נועדו, כלומר — לידי הנודדים. (המרכז הוציא 60000 אכס' של העתון „דער יודישער עמיגראנט", 43000 מחברות שונות וקרוב לשבעת אלפים מגלות עפות).

אין כל ספק, שידיעת הלשון של הארץ שלשם הוא יוצא היתה משמשת לנודד כליזין מעולה לגבי עצם הכניסה לאותה ארץ — ואחר־כך גם לגבי בקשת עבודה וקבלת שכר הגון. במינסק נוסדו בשנת 1907 שעורים ללמוד שפת אנגליה. שעורים אלו בקרו בשנה האחרונה 43 איש, רובם בעלי־מלאכה ופועלים. המרכז השתדל לקבל רשיון ליסד שעורים כאלו גם בערים אחדות ולא עלתה בידו. בלודז אמנם נתן הרשיון אבל בתנאי שהלשון הרוסית תשמש לשון הלמודים. ספרים ללמוד השפה האנגלית וספרי־מלים של השפות האנגלית והספרדית נשלחו לאנשים פרטיים במספר 1900 אכס'.

על העבודה ב„תחנות־לבדיקה" ובערי החוף נחוץ לדבר בפרטות, ומשום שהשקפתנו זו ארכה הפעם גם בלאו הכי יותר מדי, לפיכך נחשוך את דברינו על המקצוע החשוב הזה להשקפה אחרת.

ש. א. אהרנובסקי.

הֶעָרָה.

מר גלם מחלק במאמרו „לשאלת היום" („העולם" נומר 44) את למוד כתבי־הקודש לשני חלקים: תורה לחוד ונביאים וכתובים לחוד. נ"כ מרשה מר גלם לבאר באור מדעי, וכן נוהגים באמת הסורים מן הטפוס החדש אפילו בבתיהם של הורים אדוקים גמורים, ואין מוחה בידם. אבל את התורה מחיב מר גלם ללמד רק עפ"י פרוש אחד, של חז"ל, או בדברים ברורים יותר — עפ"י פירוש רש"י, המרצה את תמצית באורי חז"ל באופן קל ופשוט. (וזהי גם עצת מר ז. עפשטין ב„השלח", כרך כ"ה).

האומנם אפשר להסכים לדברי מר גלם? מסופקני. מר גלם אומר, כי ספורי התורה נעשים חומר־המחשבה בשביל למודי הדת. אבל מה נעשה ולמוד הדת הוא בכלל נטע זר בתוכנו? אצלנו אין מלמדים את הדת בתור למוד בפני עצמו. למוד זה אצלנו הוא אסוף־חוץ, פרי החקוי אשר החילונו לחקות לגויי את המתוקנים שבהם. מה הם מלמדים למודי הדת, אף אנו מלמדים אותם. אבל לא הרי דתם כהרי דתנו. אצלנו מלמדים תורה לשמה, כלומר לשם התורה, והדת נקנית לילדינו רק באטמוספירה דתית. וזה הוא העיקר. ואם התינוק ילמד את התורה אפילו עפ"י פירוש רש"י, אלא שהאטמוספירה אשר בה הוא חי אינה דתית, רחוק יהיה גם הוא מן הדת, ופירוש רש"י לא יביא לו אף תועלת כל־שהיא. ולהיפך: אם גם ילמד התינוק את התורה עפ"י פירוש מדעי, אלא שיהא נתון בתוך אטמוספירה דתית, יספוג גם הוא את הדת אל תוכו. הדבר העקרי לנו הוא המאור שבתורה, והוא מתגלה רק מתוך הבנת התורה, ולהבין את התורה אנו יכולם רק אם לא נלמד אותה עפ"י פירוש רש"י. חז"ל עצמם אמרו: „אין מקרא יוצא מידי פשוטו". דרשה לחוד ופשוטו של מקרא לחוד. לפיכך יכולים אנחנו ללמד עפ"י רש"י רק את הפסוקים ההם, שהוא מבארם לפי פשוטם בלי „דברי־

אחר" אחד או גם שנים-שלשה. אבל את יתר הפסוקים אנו צריכים ללמד עפ"י באוריהם של מפרשים פשטנים אחרים יהיו מי שיהיו, אלא שראוי לנו להזהר מבאוריהם של מבקרי כה"ק הקצונים, שהם אמנם מכהים את המאור שבתורתנו.

מר גלס מביא במאמרו לשם דוגמה באורים זרים אחדים מרש"י על נו"כ. וכי מעטים הם באורים כאלה גם ברש"י על התורה? הרי, למשל, באור אחד, שאני נזכר בו ברגע כתבי את דברי, וממנו אפשר להקיש על הרבה הרבה אחרים כמותו: "וירץ העבד לקראתה" (בראשית כ"ד, י"ז) מפרש רש"י: "לפי שראה שעלו המים לקראתה". לפי זה יהיה שעור הכתוב כך: "וירץ העבד" — למה? משום שעלו המים "לקראתה" והבין כי רבקה צדקנית היא. אמנם הדרשה כשהיא לעצמה יפה ונעימה היא, אבל סוף סוף אי אפשר בשום אופן לבאר את הכתוב על פיה. ולבאר את התורה באופן כזה, שדעת המורה עצמו אינה יכולה שתהא נוחה הימנו, רק משום כך דרשו חז"ל — וכי דבר זה מותר לנו מנקודת תורת הפדגוגיה?

ללמוד נו"כ מרשה מר גלס להשתמש במפה גיאוגרפית (כך נראה מדבריו), למען ידע התלמיד היכן מזרח והיכן מערב, כי הפלשתים גרים במזרחה של ארץ ישראל ועמון ומואב — במערבה, ולא יצטרך לתקן את טעותו כשיגדל ע"י תרגים אשכנזי, כמו שעשה מר גלס עצמו. אבל לצורך למוד התורה נראה, שמר גלס אוסר את השמוש במפה במקום שהיא מתנגדת לפירוש רש"י (עי', למשל, רש"י על הפסוק: "ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ ארום", במדבר כ"א, ד), אבל מי לנו יהודי דתי גדול מהגר"א ז"ל, ובכל זאת יסופר עליו, כי חבר בעצמו מפה של ארץ ישראל ונתנה למלמדם של בניו למען יבאר להם על פיה את התורה. (עי' הקובץ «Пережитое» ח"ב).

התורה נחלקת לשתים — לחלק הספורים ולחלק המשפטים. את חלק הספורים אנו רשאים לבאר ככל אשר יורנו באור הגון, אלא שאין לנו לשים חלקנו בין הקצונים, כאמור. ורק את חלק המשפטים בלבד אנו חיבים לבאר עפ"י דיוקי חז"ל, שהרי התורה שבעל פה, יסוד היהדות, עומדת כמעט כולה על החלק הזה, וחז"ל עצמם לא נטו בבאורי המשפטים מפשוטו של מקרא. משא"כ חלק הספורים, שבו הרשו חז"ל לעצמם לפעמים לבאר פסוק שלא בצורתו. למשל "באו חשבון" "ונירם" (במדבר כ"א, כ"ז—ל"ו) ועוד כאלה.

על האמור ראוי להוסיף עוד, שהרשב"ם כבר נטה בבאורו לתורה מבאורי חז"ל ובחר לו באור יותר פשוט, ולעתים קרובות הוא מבאר בהיפך מבאורי חז"ל.

יעקב כהן.

הַפִּסְקָה

בְּצְחֹק חֶמְדַּת-נְעָרַי בָּא כְּעֵין קִפָּאוֹן,
לִבִּי עוֹצֵר גַּלָּיו אָחוּז כְּמוֹ מִקְּרָה
הַאִם זֶה הַמְּנוּחָה לְאַחַר שָׁאוֹן?
הַאִם הַדְּמָמָה הִיא לִפְנֵי הַסְּעָרָה?

יֵשׁ מֵעַל לְרֹאשִׁי אֶשְׁמַע כַּנְפֵי-יוֹנִים,
כַּנְפֵי-יוֹנִים צְחוֹרוֹת נוֹפְפוֹת, שׁוֹקְקוֹת:
„בֹּאָה, חָבִיב, בֹּאָה! הִנֵּה לַעֲצְבוֹנִים!" —
לִבִּי בִי בַּדְּמָמָה עַל עֲרָבוֹת רֵיקוֹת.

יֵשׁ עָלַי כִּי אָחוּשׁ עֵינֵי-נָשִׁים שׁוּרוֹת,
עֵינֵי-נָשִׁים נוּגוֹת וּמַבָּטָן: לָמָּה?
אֵלֶּה כּוֹבְשׁוֹת דִּמְעָן, אֵלֶּה קוֹרְאוֹת, קוֹרְאוֹת —
לִבִּי לֹא יִרְטַט, נַפְשִׁי נֶאֱלָמָה.

לֹא יָדַעְתִּי לִבִּי, קוּפָא הוּא עַל זְרָמָיו;
אֶפְשָׁר, אֵין הוּא רוֹצֶה כְּלַל וּכְלַל בְּאָשְׁרוֹ...
אוֹ מֵרְצוֹנוֹ אֹשֶׁר אַחֵר, מִשְּׂאַת-יָמָיו,
בִּגְאוֹן-דָּמִי יוֹתֵר עַל הֲדַר-כָּל-עָשְׁרוֹ?...

(סיון תרס"ז).

יעקב פיכמאן.

עַל שְׂפַת הַיָּם.

I.

בְּשִׁמְמוֹן הַקַּיִץ.

יוֹם תַּמּוּז חַם וְאָרֹךְ; גַּנִּי יוּקַד
עַל פְּרָחָיו וַעֲשָׂבָיו; גַּם הַפְּרָגִים
הַלּוֹהֲטִים הוֹרִידוּ רֹאשׁ עֲיֵפִים
וְהָפְכוּ תְּכֵלֶת חִוֶּרָה. מִי יִתְּנֵנִי
צֵל קַר כִּמְעַט — עָיַפְתִּי, הוֹי עָיַפְתִּי!
וְאֵין סִמַן צֵל. הַשֶּׁמֶשׁ כְּאִלּוּ פִתְאֹם
הִשְׁלִיכָה עֹגֶן בְּלֵב שָׁמַיִם רְחוֹקִים
וַתַּעֲמֹד; וְגַם עַל רַחֲבֵי אֶרֶץ
לִמְקוֹמוֹ דָּבַק הַכֹּל מִבְּלִי נֹעַ.
וַאֲנִי רַק אֶחָד נָע וָנָד בָּאָרֶץ
מִתְאוֹנֵן עַל הַחֹם, וְאִם אֵדַע: אֵין לְהִתְאוֹנֵן!
כִּי מָתוֹק זֶה הַיּוֹם וּמָתוֹק שִׁמְמוֹנוֹ.

זֶה שָׁעוֹת רַבּוֹת אֶתַע עַל הַחוֹף,
אֲשָׁרֵךְ דַּרְכֵּי עָיֵף, וְעַל כָּל סַפְסָל
בְּסָפֵק צֵל מוֹשָׁבִי אֵט לְהִנָּפֵשׁ,
וּזְהַב הַיָּם בְּעֵינַי וּבִלְבָבִי.
מִי הִפְסִיק אֶת הַחוּטִים הָאֲרֻכִּים
בֵּינִי וּבֵין הָעוֹלָם מֵאֲחוֹרַי?
הֲיֵשׁ כִּי יִהְיוּ רַחֲבֵי אֶרֶץ גְּדוֹלִים
מִלְּבַד יָם בּוֹעֵר, רוֹעֵד זֶה וּסְלָעָיו,

ויש עוד מאוים, אם צל אוג
יסובך על הראש ורוח קרירה
מעבר ים תנחמך מעצבונך?
לי אין גם אלה. עצים הלי עלים
מסביב, והרוכי חם, והים
זה שלשה ימים גם את שנתו דומם,
כמו מתו כל הרוחות במרחקים,
ואני על ראש הצק האחד נשאר,
החי ומתנועע כמו בחלום...
אך לא. הנה מתחת אהל דיג
דבוק אל הכף. בצלו רובץ כלב
ומנמנם. על השרפרף אם צעירה
חשופת חזה תושיט שד לתינוק,
השוחק לה בפניו המלכלכים...
מדורה קטנה באור החמה שלחה
לשונות אש צהבהבות, ואין להבחין
בינן ובין האויר. אך בפארור
מרק דגים מעלה בעבועים גדולים
וריחו, חם וחריף, עד הצק
אלי יגיע. נשען על המעקה
פה אעמד ומסתכל. זהב הים
בלבבי, אך במראה דבקה עיני,
וחי אני את חיי שכני. הנה
הילד נרדם. אמו הניחתהו
על פני הקש באהל, והכלב
זבוב חצוף הטריד אותו. והנו נצב
באור החמה חציו סר וזעף
מתאמץ זכר עלבונו ואינו יכל
עד הוריד זנבו משלום עם גורלו,
ולרבצו שב וישלח מעדנות
את רגליו ידדם... ההיגת
על שפת הים כבר עמדה ומאהילה
בידה על עיניה. ואני
גם עיני שלוחות למרחב ים, מתאמץ
להכיר שם בנקודה קטנה, תועה,
את סירת בעלה הצעיר, חושש
פן יפוג טעמו של מרק הדגים
הנפלא, ומצטער על כי עיני
הטעתני, ולא סירה היא לדיג,
כי אחד הציונים לעוברי ימים...

1911.

י. דרומי.

מתוך בדידות.

I.

כל אותו החורף היה השלג הלבן מונח כאין מחריד על פני הרחובות. עוד בתחלת כסליו התחיל נופל יום יום מן הבקר ועד הערב, ואיש לא האמין עוד, כי יחדל בזמן מן הזמנים. מן הבקר ועד הערב היו מהלכים האנשים בתוך הערבוביה העליזה, ונדמה היה, כאילו שכח פתאם העולם את החיים הרצינים ובולמוס של צחוק והוללות נערות אחזהו כלו. אך בבקר אחד, כשפקחו האנשים את עיניהם, לא ראו עוד על כתלי חדריהם החורים את המחול העליז של הצללים הלבנים, וכשיצאו החוצה ויביטו על פני הארץ, אשר נחה קופאה ושקטה תחת מכסה השלג הלבן, רעד הלב רעד קל לרגע, כאילו נזכר פתאם בדבר, אשר נשכח מכנו זה כמה.

ושוב היו האנשים מהלכים בפנים רצינים על פני הרחובות מן הבקר ועד הערב. אך מעין שקט של מחשבה עגומה היה גם בהליכתם ובקול צעדיהם, ואיזה רוך מוזר נתמזג בשאונו הכבד של הכרך הגדול. דוממות ושקטות היו נמשכות על מצע השלג הרך עגלות המשא הכבדות, ועגלות הטיול הקלות היו עוברות כצללים מהירים ואובדות במרחק הלבן והנוצץ. נדמה, כאילו עצב עבר, אך לא נשכח, חבק בזרועות קרות ורכות את כל העולם, והאנשים לא התאמצו עוד לעקור מלבבם את זכרו של אותו הדבר, וישמרו אותו עמוק בקרבם, מבלי חכות עוד למאומה...

II.

וכן היו עוברים הימים. עוד לא מתו הגעגועים ועוד הלב המה בשעות בין־השמשות. אך את הכאב החם, הצורב, אותו כאב־הילדות, התופס אותך בזרועותיו החזקות, מבלי תת לך לנטות ימין או שמאל — לא ידע רובין זה כמה. העין נפקחה למרחקים ותתע במרחבים הקרים, ובלב באה מנוחה משונה, כאורחה זרה ורחוקה, אשר לא תשמח לקראתה, אך גם לא תתעצב אל בואה.

ויש אמנם אשר גם שמח רובין על המנוחה הגדולה, שמלאה פתאם את חלל חייו, ובשכבו על מטתו בבקר בידים משולבות מתחת ערפו ובעינים קמות מביטות אל התקרה, היה חושב, כי זוהי אחרית הדבר, האחרית המוכרחה, ואולי גם הנכספה... ואז היה מתרומם לאט ממשכבו, לובש בנחת את בגדיו, רוחץ בעונג את פניו במים קרים, וקורא מתוך הרחבת־דעת את העתון, כשהוא לוגם את כוס התה החור לגימות קלות וממושכות ולועס את הגלוסקא היבשה. ובצאתו אחר־כך החוצה ונופל לתוך אד־הבקר הכחול־אפור, שנשים נמוכות־קומה ורחבות, חתולות בסמרטוטיהן היו מבצבצות מתוכו בכל רגע בכדי־החלב שלהן, כסמלי תוגה קרה, כסמלי העולם בשעת בוקר זו — היה רובין מהלך לו בנחת, נושא את עיניו אל וילון האד העכור, שהיה פרוש לכל רוחב הרחוב, ומרגיש בקורת־רוח, כי לו, לרובין, טוב עכשיו ביותר; משום שלו אין כל הדברים האלה נוגעים עכשיו כלל.

— „העולם כמו־שהוא — היה חושב לו את מחשבותיו החביבות בימים האחרונים — נורא רק לאלה, שמהלכים בעינים עצומות ורוצים להונות את עצמם, שיש עולם אחר וחיים אחרים. את האושר האמתי משיגים לא המשוררים, כי אם הפילוסופים, — בעלי העינים הפקוחות... החלומות אינם אלא מעבירים את זיו

החיים, ובן־חורין אמתי אינו אלא מי שנשתחרר מדמיונותיו"...

מתוך מחשבות אלה היה בא אל תלמידיו, פותח את השעורים, והם לא נראו לו טפלים ונוראים בשעמומם כבשאר הימים; בסבלנות לא־שכיחה היה שומע את קריאתו המונוטונית של תלמידו, מתקן את שגיאותיו התכופות פעם ושתים ושלש, וקולו מצלצל ברוך מיוחד, כאילו היו גורמות לו שגיאות אלה נחת־רוח גדולה.

— אלה הם החיים! — היה אומר. סבר פניו הנוח, ורק איזו בת־צחוק מורה היתה תועה עליהם בלא־מטרה. ובעמקי עיניו כאילו קפא הדבר, שחפץ להסתירו מעצמו...

כך היו עוברים הימים.

III.

אך היו ערבים, כשהועלה אור האלקטרון הלבן ברחובות, ועל המדרכות הנוצצים היו נדחקים האנשים במטהרים ללכת לאיזה חג, חג גדול ושמח, וברק המתנה מיוחד לילג, בעיניהם — אז היה רובין מהלך שוב בתנועות מרגשלות וראשו כפוף ומורד, עומד בכל קרן־רחוב ואינו יודע להיכן ילך, עד שהיו רגליו עצמן נושאות אותו אל אולם־המקרא החם והמואר, במקום שהיה עומד שעה ארוכה. על הקאטאלוג, כשהוא מתקשה בבחירת ספר לקריאה, ויושב אחר כך על יד השולחן נגד אותה הנערה השחרחורה והיפה, שהיתה באה בדיוק יום יום אל הביב־ליותיקה, יושבת לה במקומה הקבוע ורושמת מתוך קריאה בכבד־ראש את רשימותיה במחברת עבה. רובין היה יושב לקרוא, ואולם גם בשעה שהיה שקוע בקריאתו ביותר, גם אז היה מרגיש את קרבתה של נערה זכה ונחמדה זו, ולכל תנועה קלה שלה, לכל רשרוש רך של שמלתה, היה מרים את עיניו אליה, כמחכה לדבר־מה... פעמים רבות היו עיניהם נפגשות, ויש אשר האור החם שבמבטו של רובין היה מושך אליו בלא־יודעים את הנערה היפה, וכשהיו קמים יחד עם יציאתם מן הביבליותיקה והיו עוברים זה אצל זה את המסדרון הארוך, היה כל אחד מהם בטוח, שעוד מעט ויגשו זה אל זה ויספרו זה לזה את אשר ישאו בקרבם זה כמה... אך לאחר שסגרו אחריהם את הדלת, היו פתאם מסתלקים לצדדים שונים, ושוב היה רובין כאילו מושלך יחידי בתוך ערב־החורף המלא חיים. לאור האלקטרון הלבן נופלות פתי־שלג מהירות ובתוך הערבוביה העליזה נחפזים צפופים זוגות מאושרים, מסתובבים כמו במחול, ומראה ילדים גדולים הוללים להם בתוך אלפי נוצות השלג הלבנות, הנופלות עליהם, נאחזות בשערות הנערות השחורות ובריסי עיניהן המבריקות עכשיו ביותר ורועדות רעידה של אושר... רובין היה נסחף עם המטיילים ורגע אחד נדמה לו, כי הוא משתתף באיזה צחוק מבדח, אשר עשו להם אנשים זרים ובודדים כמוהו, אך בגשתו אל קרן־הרחוב המוארה האחרונה וממורד העיר האפל נשבה עליו רוח קרה, אז התחילו הרגלים מתנועעות בעצלות ובעינו — הרגיש — כאילו דעך הברק החי, הלילי, אשר היה גם להן בהתהלכו עם האנשים העליזים... שלא בטובתו התחילו צפים במוחו איזו זכרונות לא־נעימים — ממאורעית היום האחרון, אשר בשעתם לא נתן את דעתו אליהם כלל, וטעמם ה... של חייו התחיל שוב מתברר לו, כאותו השחק, המתגלה ביום־חורף לאחר נפילת שלג בשממונו הקר והבהיר... עוד מנוחתו הגדולה לא עזבתהו, אך איזה רעיון לא־רצוי היה מתחיל מסתבך ברשת הרהוריו השקטים, ואם אמנם לא היה מציק לו ביותר, אך לא היה נעלם עוד מהכרתו, ככותל רם וצהוב זה, המתרומם נגד חלון חדרך, שאינך מרגיש עוד בצלו, אך הכרת הויתו לא תחדל אצלך אף לרגע.

IV.

לאחר שהיה רובין שב בערבים כאלה אל חדרו הבודד, היה ממהר להאיר נר ולשכב, כדרכו, במטה ואחת היצירות של הפילוסופיה היונית בידו. אך גם הסגנון התמים והבהיר של החכמים העתיקים עם מחשבותיהם השקטות והבטוחות, שהיו משרים תמיד על רובין איזו שלוה סתומה ואושר לא־מובן, כאילו, בהצדיקם את החיים, למדו זכות גם על חייו הוא כמו־שהם וישפכו עליהם את אורם הרחב — גם הם לא הועילו לו בשעה זו. העששית היתה מזמזמת לה את זמזומה החרישי, כשהיא שופכת את אורה על הספר, שהיה מונח פתוח על השמיכה, אך מבטו של רובין היה מצומצם באיזו נקודה רחוקה שמחוץ לארבעת כתלי החדר, ו א ו ת ה המחשבה התקרבה והתרחקה חליפות, כחיה ערומה האורבת ממצפונה...

ובלילות כאלה שוב נעשה קשה לרובין לשקוע בשנה שוקטה, כאשר חפץ. לשוא היה מתאמץ לזכור איזו זכרונות נוחים ומרגיעים,.. להעלות ברמיונו מראה ים־הקמה הירוק, שגליו משתפכים ונעים לנשיבות הרוח זה על גב זה — סגולה משונה לשנה, שנתן לו מי־שהוא לפני ימים רבים ושהיתה מועילה לו לפעמים. שעות מרובות היה שוכב פרקדן על מטתו בעינים פקוחות, נעוצות באפלה; זרקמת ניצוצות כחולים וירקרקים היתה מנצנצת ורוקדת כנגדן. הוא לא היה חושב מאומה, אך מוחו היה צלול עד לידי טירוף־הדעת; ומחשבות והרהורים היו יוצאים ונכנסים בו מבלי נטילת רשות, כרוחות־הפקר אלו, הנכנסות ויוצאות בבית חרב, שחלונותיו פתוחים לכל עבר; ויש אשר נדמה לרובין, כי זה הוא מוח זר ומחשבות זרות, ולו ניתנה רק היכולת ל ה ס ת כ ל בהרהוריהם של אחרים...

לאחר לילות־נדודים כאלה היה רובין קם ופניו השוקטים לא היו לו עוד; קריאת העתון כבר היתה משעממת, וטעמו של התה עם הגלוסקא היבשה — תפל ביותר. תיכף ליציאתו מן הבית היה שוטף את לבו איזה גל צונן ועכור, ומראה האנשים חורי־הפנים ונסו כי־השנה, שהיו ממהרים לחנויותיהם ועסקיהם, היה לו מעין סמל לימי ה ח ו ל הנצחי. ואם אמנם לא האמין עוד הלב בביאת חג ולא המתין עוד לחג, אך הנשמה התכוצה כעשב־הבציר לאחר לילות הכפור הראשונים; והעין העיפה בקשה בתוך האד הקלוש את סופה של שורת האילנות, הנמשכת לאורך הרחוב, ותמה הרחק־הרחק, במקום שמעבר לגגות הבתים הקטנים והלבנים מבהיר השחק הרחב ונשען על גבי ההרים...

(סוף יבוא.)

ב. שפיר.

הזר.

(סוף.)

נשמע צלצול פעמון. האומן נגש אל הקיר ומטה אזנו למין שפיפרת.

— למי יש צורך ברופא? הדוקטור בא! — מכריז הוא.

— ירד לשאול־תחתיה! — נוהם אחד הפועלים במקום תשובה.

שנים מן הפועלים מניחים עבודתם ויורדים אל הרופא.

— חסיא חסיא! — צווחת אחת הנערות. — רדי נא והתחלי גם את, ונראה מה יהיו רפואותיו. אמרי לו, שחשה את בראשך.

חסיא, נערה צעירה, בריאה ושלמה בגופה, קמה ממקומה ויורדת גם היא בצחוק עליז.

— מפני מה אין אתה הולך, חיים? כלום שבת כבר לאיתנך? — שואל האומן.

— ילך לבור-שחת! — משיב חיים מתוך רגזנות.

— אדם רפה-כח כמותו ומכאן לפנות אל הרופא!... — אומר יונה בלבו ומביט על חיים ברחמים.

כעבור רגעים אחדים שבים השנים, ופסות-נייר מקופלות בידיהם.

— מה רשם לכם? — שואל אותם חיים. — הראוני נא!

הללו פורשים לפניו פתקאותיהם ומראים לו.

— רפואה אחת לכל! — אומר חיים. — תאמר לו, שמחט ננעצה במבורך; ושוב יתן לך אבקות-מרפא...

— הרוח ידעהו! אף אינו בודק בגופך, — מוסיף האחד מן השנים. — אומר אני לו: לבי כואב, והוא משיב: „ידעתי, ידעתי", ורושם לי כל העולה בידו.

— ולי צוה, שאשתה חלב ואוכל הרבה, — אומר השני.

— ומה יחסר לך? — שואל חיים.

— וכי אינך יודע מה? ממון-קורח יחסר לי, והוא נותן לי — ראה נא — מעט קמח. איה שכלו, בבקשה ממך?

— טבלהו בדם-רוקך וזרקהו לכלבים, — משיב חיים.

— אכן, כמעט שצדקת! — מעיר הלז ומפזר אבקתו של הרופא על פני הקרקע.

חסיא נכנסת בצחוק-צהלה, ובידה אבקת-מרפא.

— ומה, מה? — מקיפים אותה בקולי-קולות.

— מעט פוך נתן לי. אני אומרת לו: ראשי עלי סחרחר, והוא: „ידעתי, ידעתי", ונתן לי פוך זה; מציצה אני בו בתמיה, והוא אומר: „לכי, לכי; שלש פעמים ביום"...

— חה-חה-חה, מה תאמרו לַלֵמֶך זה? שלש פעמים ביום אם אפרכס פני, שוב לא יכאב ראשי עלי...

צחוק פורץ מפיותיהם של כל השומעים.

— פתיה שכמותך, הרי נתן לך סם זה לבלוע, — מעירה האחת.

— ילך לאבדון! שמא חקרה אני מיחוש-בטן? — משיבה חסיא ומפזרת אבקתה לרוח.

— פולני! — קורא חיים אל יונה, שיושב אותה שעה ואינו מבין, מה הם סחים. — אפשר נעליך צרות, רד אל הרופא, ויתן לך מעט פוך.

— הַס-סו, „עשו" עליך, ישראל! — נשמע קול מבשר.

— ומה-בכך? — אומר השני, והכל משתתקים...

„עשו", זה בעל-הבית, נכנס, כרסו המחודדת מתבלטת, ידיו מופשלות לאחוריו ומבטו מרפרף ועובר על המון-הראשים, המתנודדים על פני השלחנות. דממה קמה בבית. רק הקנים מתחבטים, והפאפירוסות עפות כארבה, קלות וחרישיות. „עשו" נגש אל האומן ושואלו דבר, כשהוא רומז על יונה. האומן משיבו דבר, מתוך בת-צחוק; יונה מרגיש בזה, ולבו דופק בחזקה. „עשו" מתקרב אל יונה.

— הרבה כבר עשית? — שואל הוא אותו ובוחן בעיניו את עבודתו. יונה משיב לו ומרגיש, כי פניו מתאדמים, מוריד הוא את ראשו וממהר לעבוד,

— איזוהי בת שלך? — שואל „עשו" את יונה ובת-צחוק מאירה לו על שפתיו העסיסיות. — ודאי ציוני? — מוסיף הוא בצחוק-הנאה ומציץ באומן — הלז שוחק שחוק-חנופה.

— עבודתי מוצאת חן בעיניו, — מהרהר יונה בלבו ומוריד ראשו עוד יותר אל עבודתו.

„עשו" יצא — ובבית-החרושת מיד היתה הרוחה. הללו משוחחים והללו מתלוצצים; מקצת הנערות מתקוטטות ביניהן, מקצתן שרות: „נומה, בני", ואלו — „השמש עולה"... הקנים הרופפים עונים לעומתן; ויונה נזכר פתאום: „ממש כאשר יהיה אצלנו בערב-פסח בבית-אפית-המצות"...

— מה אמר לך, פולני? — שואל פועל אחד את יונה.

— הוא שאלו, אם אין הוא ציוני, — משיב השני בעדו.

— מה ענין חזיר אצל יו"ש? — מעיר דוד'ל פצצוני. הכל צוחקים;

— אל תירא מפניו, איש צעיר! — קוראת נערה, דמכונה רייזילי „קונסטיטוציא", — ליונה; — לא כימים שעברו ימינו עתה.

— השמעת; חבר? „קונסטיטוציא" קוראת לך דרור, הרי היא לפניך; הסתכל בה וידעת את הקונסטיטוציא שלנו; נערה טובה, אך רפת-כח, — מעיר עוד אחד, המכונה „פראנץ-יוסף", על שם שתי פאות זקנו, שהוא מגדל.

— נערה נאה, — מהרהר יונה ומציץ ברייזילי.

— חברים! — מזדקף זליג'ל ונראה כמדבר בכובד-ראש, — מפני מה אנו מרשים לזה, שיתלוצץ עלינו בכל פעם, שפועל חדש בא? למה לו לדעת, „איזוהי בת שלו"? כסבור הוא, שעוסק הוא בשופטנים שבימים ההם?... חברים! הרי פועלים מחוסרי הכרה נהיה, אם נרשה לצרעת ממארת זו, שתפשה...

— חייבים אנו למחות, למחות בידו! — צווחים הכל.

— כת ליצנים! — מהרהר יונה. — מה בין עיירה לכרך!...

— חייבים אנו לעבד פרוגרמה לדרישותינו! — מוסיף זליג'ל והולך. — ראשית כל: להרחיק את הנהגתו האזיאטית של „עשו". חברים! חייבים אנו למחות כולנו כאחד. הלאה גסות-רוח! יחי החופש והצדק!...

זליג'ל גמר דרשתו וחזר לעבודתו, ופועלים אחרים מחאו כף.

— הס-ס-ס!... — התעורר האומן.

דממה השתררה שוב. הכל עובדים מתוך שתיקה. מן החדר השני מגיע ובא קול דפיקתה של מכונת-הפאפירוסות, מקום שפועל עומד שם ומזמר בהתאם לקצב דפיקותיה של המכונה:

— תַּק, ועוד מַהֵר, תַּק, הוי, מהרי, מהרי עבדי מהר חיש"...

לפנות ערב בתי-החרושת משמיעים קולות-שריקה ומוציאים מתוכם אל הרחובות המון בני-אדם מפוחמים, עיפים, שפניהם מביעים שמחה או עצב-דאגה, כל אחד וזרק מבט כלפי השמים, כאילו רוצה לחקור ולדעת, אם השאירה להם עוד החמה השוקעת קרן-אור לפליטה...

מבית-החרושת של מיאפ-טימטיאגלי יצאו הפועלים אף הם מדולדלים ויגעים; ואף-על-פי-כן דיצה וחדוה בקהלם, והם מצחקים דרך-הלוכם עם הנערות.

— ובכן, חסיא, קראי לו איפוא, שילך עמך לטייל בגן-העיר! הרי אמרת, שכל היום היה מסתכל בך, — קוראת נערה אחת.

— אחרי כל המעשים הרי הוא מבטל אותה בעפרא

דארעא. — משיבה השנית. — שמא אתן יודעות, מי היא חסיא, שילך עמה?...

— ואני, אילו היה רצוני בכך, היה מלוני עד לביתי — אומרת שלישית. — הוא שאלני בצהרים, אם רצוני להשתתף עמו בעבודתו.

— מה דעתכן עליה! — אומרת רגיזילו „קונסטיטוציא". — יפות ממך ודאי לא ראה מימיו! חה־חה־חה! מה תאמרו לזאת? — ומתוך כך היא מזדקפת ומתהדרת...

— שה־שה, הרי את נאלמת כל היום, — משיבה לה זו — נתביישת להשמיע בפניו את „חכמותיך"...

— ויהא שנתביישתי! רציתי — ונתביישתי! על אפך ועל חמתך גם להבא לא אדבר בפניו, גאת ראי והתפקעי!...

— „עשו" שכמותו, מתלוצץ הוא עדיין! — צוות זלוג'ל בתוך חבורת הפועלים. — אין זה מבין כלום. — מראה זליג'ל על יונה באצבע — אלמלי שאל אותי, איזוהי כת שלו, הייתי מראה לו את זה! — והוא קומץ אגרוף.

— לבית־היין, חברים, לכו ונלכה!

— חכו מעט, אדם אחד הבטיח לבוא; רצונו לילך אתנו ולקחת חלק בדיסקוסיא.

הפועלים מחכים אצל השער ומוסיפים לדבר: הנערות משוחחות על־אודות יונה, והגברים — על־אודות „עשו". והנה בא גם אותו האיש, אשר מחכים לו הפועלים.

— בוא אתנו, חבר! — אומר זליג'ל ליונה ואוחז מתחת לזרועו.

— לכו ונלכה, ותשמע תורה מפי חבר מובהק; כבר שמעת מימיך דברים אלו? — שאל דוד'ל את יונה וטפח לו על כתפו.

— הולך הוא עמהם... — אמרה חסיא באנחה נעצרת.

— הן הם ילמדוהו פרק בשתית־יין... — הוסיפה רייזל'י חרש מתוך עצב, והביטה אחרי החבורה, שהלכה לה עם יונה.

— ככבש לטבח יובל... — אמרה עוד אחת ונשתקעה במחשבותיה. — לבי אומר לי, שהם יאבדוהו בידים...

— באנה, למה עמדתן כנציבי־מלח? — התעוררה אחת מהן ואמרה, וכל הנערות פנו ללכת אחריה, הלוך ושתוק, כמי שאבדה לו פתאום אבן־טובה...

שמאי.

בערים ובעירות.

VI.

כי בא סנחריב ובלבל את האומות — ידענו.

אך מי הוא זה, אשר בא ובלבל את מחותיהם של בני עם זה, שכתב יוחסין ישן מעיד עליו, כי עם חכם ונבון הוא?

וזהי מן המפורסמות, כי בלבול המחות וערבוב המושגים, ערבוב החפצים ובלבול התורות הולך וגובר בינינו, הולך ועושה שמות בנו.

מתערב לנו מין בשאינו מינו, טהור בטמא, כשרות בטרפות, — והכל כאלו מוליך אל מקום אחד — אל הכליון.

„משוט בארץ" באתי — מאודיסה ומאסטרחן, מוולוגדה ומווארשה וגם מערים רבות אחרות אשר בתוך התחום ואשר מחוצה לו.

באודיסה שמעתי אומרים:

— בלהקה היהודית המשחקת לפנינו רבים המה המשומדים, אשר כבר יצאו מקהלנו ועמנו לא עמם, ודבר אין להם עמנו בלתי אם „האמנות היהודית", אשר המה יוצרים בערנו.

ובאסטרחן ספרו לי:

— הלהקה הרוסית, אשר באה הלום, אנוסה היתה לעזוב את העיר במשך עשרים וארבע שעות, יען רובה יהודים, שהישיבה אסורה להם כאן.

בווארשה אמרו לי:

— יום־גנוסיא — בנפים בלע"ז — הוא היום הזה למשחק מאירסון וזוגתו; צריך להכין זר פרחים לכבודם, כי על כן משחקים מן המובחרים הם בינינו אעפ"י — ששניהם פראבוסלבים המה.

ובוולגדה סחו לי:

— אחרי השתדלות מרובה התיר הגוברנטור לארבעים מנגנים ומשחקים יהודים להשאר בעיר כל ימות סיזון החורף, כי על כן מנגנים טובים ומשחקים מובחרים המה.

משומדים יוצרי „אמנות יהודית" באודיסה ובווארשה ויהודים יוצרי „אמנות רוסית" באסטרחן ובוולגדה, כמה יפה היא תערובות זו — הטמא והטהור יחדו!

ו„חלוף־יוצרות" ובלבול־לוחות כזה נוהג לא רק בקרב המון העם. יש אשר אנו מוצאים אותם ודוגמתם גם במחותיו של העם, כלומר: בסופריו.

קלא דלא פסיק הוא: המשומדים שבזמננו — אסור לרחם! בשעת חירום אנו עומדים, ובשעה רעה כזאת, כל המוּתר — יותרו מעיו! ולא עוד אלא שכבר היה השמד כמעט לענין של התחרות בין סופרינו, אם ימזוג האחר כוס מלאה דלוחים למשומדינו, ובא השני והריק קתון של שופכין על פניהם, ובא השלישי וקרא לכל הרוחות שבעולם, כי יעקרו, וישברו וימגרו את המשומדים ולא ישאירו מהם שריד ופליט, הכל כראוי להם לשפלי־נפש אלו. ענין הוא אשר נתן להם אלהים לסופרינו להתגדל, להתגדר ולהתפאר בו איש איש על פני חברו. ומצוה כזאת הבאה לידם ודאי לא יחמיצוה, כידוע.

האמנתי: כי ידברו סופרינו, מלב ונפש ידברו, ושמחה גדולה שמחתי על האש הקדושה אשר נצתה בלבם.

אך הנה טלטל אותו אלהים לברדיצ'וב — זאת העיר, אשר עד העת האחרונה היתה מפורסמת משום ששקעה עד ברכים ברפש אפילו בימות החמה ואפילו בתקופת תמוז, ובעת האחרונה פרסומה גדול משום שהיא שוקעת עד צואר — בעתונות הווארשאית. שיקעה — ואין כל רוח אשר יזיזה מרבצה, אשר יביא תנועת חיים אל תוכה ויעוררה מן התרדמה המתוקה שאותה שקיעה גורמת.

ובבקר עבות אחד — והעיר הומה:

— צדיק נתגלה!

אני ממהר לתקן: הצדיק לא בני ברדיצ'וב גלו אותו ולא בברדיצ'וב נתגלה. גלתה אותו העתונות היהודית והעברית והוא עצמו נתגלה בפטרבורג. אותו צדיק טן שמו, והוא מבני אמנתם של „יוצרי האמנות שלנו" מאירסון וזוגתו וחבריהם, משומד כמיהם.

שלח בן־אדם זה, שנתגלה פתאם לצדיק, את דברו לעתון „רוטש", ודבריו — „אש אוכלה אש", מלאים „קדוש שם שמים ברבים". ותמהר העתונות לתרגם את הדברים מלה במלה ולהפיצם ברבים — למען ידע ישראל.

ותהום ברדיצ'וב כולה. ויהי איש מספר לחברו על מסירות נפשו של הצדיק ומשתתף בצערו; ויהי כל אדם תמה על רוחב

לבו של זה — לא כל אדם זוכה ; ויהי כל אדם מנקש באצבעי מול פני חברו ואומר : ראה, עד היכן הדברים מגיעים ! ויהי כל אדם מוסר לחברו את כל הדברים שקרא בעתונו שלו, החביב עליו, וחברו עושה אזניו כאפרכסת, שומע ומאזין ומקשיב ומסיים בפששש...

ויגדל שמו של טן ביום ההוא מאה פעמים ואחת על כל מה שגדל לפני ה„התגלות".

ואת טן הלא ידענו.

אמן גדול הוא לזייף רגשות ולבחר מלים מפוצצות, המסוגלות להטיל סער במחות שנלקו במים. ולא עוד, אלא שעביד הוא גם לשקר.

ודבריו שפרסם ב„ריטש" הלא המה דברי משפט אשר ידבר עם בעליו, אדוני הארץ. מתוך עבדות נצחת היא מודיע לבעליו, כי עבד נרצע הוא להם, לדלתיהם ולמזוזות בתיהם; כי קשור הוא בטבורו אל הארץ, והקשר אמיץ כל כך, עד שכל הרוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו.

ושקר הדבר. אנחנו הלא ידענו, כי כבר הספיקה אחת הרוחות להזיז אותו ממחנה ישראל ולטלטל אותו אל מחנם. ואם גם שם לא מצא מנוחה, הלא לזה אנו מתפללים : „ככה יעשה להם, כך ראוי להם". ואם היה מוצא את הרוחה בארץ אחרת אשר הלך לשם — ודאי לא היה חושש לחתוך באיזמל את השרור היוצא מטבורו וקושרו לארץ אדוניו — כמו שלא חשש לשרש אחרי נזעו, והיה הולך לבקש את אליהו ואדרכמוני. ואם אדם שבזה ידבר, מי ישים לב לדבריו ?

אך סופרינו, המרעישים עולמות על המשומדים, נתפעלו ומהרו לתרגם את דבריו המזויפים, להקיפם באורים ו ד ו ק א מפני שכבר נשמד מתוך עמו ודתו; אף לא נמנעו מהכריז עליו : ראו צדיק זה נמק ביסוריו !...

ואם ה מ ו ח ו ת המנהיגים והסופרים, מבולבלים, העם, המונהגים, לא כל שכן. וגדול הבלבול בברדיצ'ב וגדול הוא גם בוילנה.

הנה מכתב :

„...מה כל הצעקה, אשר אתם צועקים, הסופרים, על האי גברא קטילא, בעל הנפש המדוכאה, היושב בנוֹרוֹדסק ! אנכי יושב בירושלים דליטא, ואלמלי היו הגויים יודעים עברית במדה הגונה ודאי הייתי מזמין מהם מורה לבני. ואל תתמהו. כשיש לי עסק עם גוי או יהודי מומר, יודע אני למפרע, מה יש בו ויודע אני להזהר ממנו, לגדור גדר בפניו, ולבנות חיץ ביני ובין בני, תלמידו, ולאמר : עד פה תבאו ! אבל למורה העברי, הכופר בעיקר — והמורים העבריים הלא כולם כופרים בעיקר המה ! — איני יכול להציג גבול, והרי הוא מעביר את בני על דעת קונו. תמיד אני חרד לבני, שמא כבר הספיק המורה להטיל בלבו ארס שאין לו לחש עולמית. מבקר בני גם את הגמנסיה של הממשלה ונפשי שלוה, אין מלמדים אותו שם את היהדות, אבל אין מלמדים אותו שם גם דברים המתנגדים לה. וכשבאו אלי מכרי ויעצוני לשלוח את בני ליפו, לגמנסיה העברית, עמדתי וגרשתי אותם מעל פני. ולא מפני שאיני חפץ ביהדות, אלא דוקא מפני שאני חפץ בה לפיכך מוצא אני טוב לפני לחנך את בני בגמנסיתם של הגויים. לו שאל אותו היהודי מנוֹרוֹדסק את פי, ודאי הייתי יועץ לו לקחת ד ו ק א מורה מומר לביתו ולו גם היתה היכולת בידו להזמין מורה עברי. על המורה הגוי אין צורך להשגיח ; על המורה המומר אפשר להשגיח. המורה העברי אין לו שום תקנה ; כל ההשגחות שאתה משגיח עליו אינן ולא כלום..."

רואה אתה תערובות זו של כשרות בטרפות, טמא בטהור, ואתה שואל את נפשך : לאן אנו הולכים, אנה אנחנו באים ?

ואולם רק לפום רהיטא שאלתי שאלה זו. באמת יודע אני אנה אנחנו באים :

במוהילוב ראיתי את התהום, ואליה אנו ממהרים לגשת.

הוה עובדה שם ביהודי רוקח, שמתה עליו אשתו, אשר אהב. ומאהבתו אותה לא חפץ למסרה לידי הנשים המטפלות בטהרת מתים, ויטהרה בעצמו, וירבה לה תמרוקים וסממנים כאשר אהבה בחייה.

ולא רק מאהבה טהר אותה בעצמו, כי אם גם מיראה : פן יתעללו בה הנשים הצדקניות של ה„חברה הקדישא", כי היתה הנפטרה יוצאת בגלוי ראש ושער ולא היתה זהירה במצוות קלות, שהדור הצעיר כבר נוהג לדוש אותן בעקביו.

ומאהבה וגם מיראה לא חפץ אותו רוקח, כי את אשתו ישאו לבית עולמה ב„מטה" של קרשים וכלונסאות, כנהוג עד עתה בין היהודים אשר במוהילוב. ויפן לקברנים מבני עם הארץ וישכור עגלה וסוסים עטופי שחורים, וישם את המתה בארון ויובילה לבית הקברות.

ובארבע פינותיו של מכסה הארון ארבעה צלבים קטנים, אלא שאין הבעל הרוקח מקפיד על דברים כאלה.

ולא חש בצלבים גם החזן, שעבר לפני הארון, וישר פסוקי תהלים, שנוהגים לשיר בפני המת.

ולא חשו בחזן העוברים ושבים מעם הארץ, ובראותם את הצלבים שעל גבי הארון ונספחו גם המה אל המלוים. ותהי ה ת ע ר ב ו ת שלמה...

וכי יאמר הקורא לחדור לתוך תוכן של העובדות האלה ודוגמתן, הנמשכות והולכות כמוזרוות אחת ארוכה — ויתבלבל מחו גם הוא.

והלוא, ש ל א אשקר, כי רק בבבת האנשים אשר יחדרו לתוך תוכם של כל המעשים, הנעשים לעינינו יום יום, אפשר שנרתע לאחורינו מן התהום, שכל הנופל אל תוכה הוא צולל ויורד.

אפשר, — כולי האי ו א ו ל י...

פרופ' ד"ר חיים שטינטאל.

רַעְיוֹן בְּרִיאַת הָעוֹלָם *).

כל העמים, אם רק סגלו לעצמם ראשי פרקים של תרבות, ודאי שאלו את נפשם, היאך נתהוה כל אותו העולם, אשר בתוכו חיו, היאך נתהוו הם עצמם. ואולם ישראל, יהודה, הוא העם היחידי, אשר השיב על השאלה הזאת את התשובה : א ל ה י ם, ה א ל ה י ם ה א ח ד ו ה מ י ו ח ד, ב ר א א ת ה ע ו ל ם. כמובן,

*) שטינטאל, המצוין שבבני דורו גם בעומק מחשבתו וגם בחום רגשו, אדם שהיה ספוג אהבה לעמו ולכל קדשי העם, אעפ"י שנמנה על המתבוללים, כמעט שאינו ידוע כלל בספרות העברית. אם אין אנו טועים ; הרי מלבד מאמר גדול מאת הד"ר ברנפלד באחד מכרכי „השלח" ומאמר קצר מאת הד"ר קרפלס באחד מלוחות ה„אחיאסף", לא נכתב עליו כלום בספרותנו. ממאמריו וספריו המרובים כמדומה שלא תורגם אפילו אחד לעברית. לפיכך חושבים אנחנו, כי קוראי „העולם" ימצאו חפץ במאמרים האחדים של שטינטאל, אשר אנו אומרים לתרגם מתוך קובצו „על יהודים ויהדות", שיצא לפני זמן מועט במהדורה חדשה. — ה מ ע ר כ ת.

אין אנו חשים עפ"י רוב, במה שכלול בדברים הללו, אשר לנו משמיעים אותם בתור חכמת־ילדים. דומה, איפוא, שאותם העמים רבי הבשרון: היהודים, היונים, הרומאים, לא ידעו את הדבר הזה! אם לא ידעו את האלהים האחד, הלא יכלו לדעת לפחות, שאחד מן האלהים הרבים ברא את העולם? לא, לא יכלו, משום שלא היה להם מושג הבריאה, משום שהיה בידם לספר על סוביקט זה או אחר, אבל לא ידעו שום עצם, אשר יכול לקבוע בלבם אותו דמושג על־ידי פעלו ומציאותו. בקצרה: הם לא היו בהיהי־עינים דים בשביל למצוא עצם קדמון בורא. ומובן מאליו, אותו האדם אשר לא ידע את האלהים, בורא שמים וארץ, מה ידע על הבריאה? ומתוך כך הרי באמת אין הוא יודע כלום גם על העולם, אלא?

ואולם אנחנו יודעים את הדבר אשר ניתן ליונים, אבות הפילוסופיה. להם היה העולם מקור הטבע, התהוות נצחית, ולא עוד אלא שהיתה זו התהוות של האלהים ושל העולם יחדו, בבת אחת; ודהתהוות לא היתה כי אם יצירה והולדה של אלהי־החפצים (דינגגאָטער). אל תשאלו, אם האלהים יצרו את העולם, או העולם—את האלהים,—אין כאן כי אם יצירה אחת, רק הולדוה אחת.

אנו רואים איפוא, עד היכן שלובים זה בזה המושגים אלהים ועולם, אלהים אכת ועולם ממשי, רק מה שעולם יכול לברוא הוא אלהים, ורק מה שברא אלהים הוא עולם.

אבל מה שקושר את שני המושגים הללו כל כך יחד, הלא הוא המושג רוח. אלהים, יאמר ישראל־יהודה, הוא רוח, לא גוף ולא דמות הגוף.

ומכאן אתה יכול להביא ולפתח את פילוסופית הדת כולה. לפיכך אתה מוצא את מושג הבריאה בפסוק הראשון של ספר־דתנו: „בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". ולא עוד אלא שהבריאה היתה עפ"י הסדר האמור להלן... בששת ימים או בשש מערכות, ולאחר שיסופר על בריאת האור (האור קודם לכל) ומתוך כך על ההבדלה בין יום ולילה, אחרי כן על ההבדלה בין העולם העליון והעולם התחתון, יבשה וים, אחר־כך על בריאת מלכות הצמחים מתחת והשמש, הירח והכוכבים מלמעלה, החיה אשר במים והעוף אשר בשמים, על בריאת חית הארץ ולבסוף על בריאת האדם, נאמר: „ויכלו השמים והארץ וכל צבאם", וחזר ונאמר: „ויכל אלהים מלאכתו אשר עשה,... אשר ברא אלהים לעשות". העולם — יציר־פלא של האלהים.

הלשון העברית יש לה שלש מלים למושג היצירה, וכל אחת מובנה שינה קצת משל חברתה: „ברא" מסמן את עצם דבר ההתהוות של החדש המחלט *, „יצר" — את תאור הצורה, „עשה" — את ההתקנה, גמר המלאכה. שלשתן יש להן שמוש בשתי הפרשיות הראשונות של ספר התורה. עליהן נתוסף עוד המבטא הנפלא „הבדל", שמתוכו נטבע עצם חותם האלהיות על הנברא. הנה כן נבדל האור מן החושך, העולם העליון מן העולם התחתון, הים מן היבשה. „צבא" השמים והארץ נושא בתוכו את גרעין הפריה והרביה שלו: כל הנמצא בעולם חוק הושם לו, לא יעבור את הגבול שהגבל לו, דרי שבשעת עצם הבריאה הובטח גם קיומו של העולם, זו היא ההסתכלות היהודית בעולם.

אחד מרבותינו החכמים הקדמונים העיר על זה, שראוי היה לה לתורה שתתחיל במצוה הראשונה, אשר ניתנה לעם ישראל, אמנם כן, ראוי היה לה, אלמלי אמרה התורה להעשות רק ספר־חוקים יבש, בדמותה של פרשת משפטים, אלא שבכל אופן היו עשרת הדברות קודמות לו. ואילו שמע אז העם: „אנכי ה' אלהיך, אשר הוצאותיך מבית עבדים", היה שואל בצדק: „מי הוא ה' אלהים?" אבל עכשיו ידע את הדבר: הוא אשר ברא שמים וארץ—הוא לבדו, וכל דמות הגוף אין לו.

ברעיון הבריאה הזה הלוים ודבוקים שני ענינים חשובים אחרים: האחד דבר שבלב — דמיון האדם אל האלהים, השני דבר שבמעשה—קביעת השבת. אחרי ששת ימי המעשה שבת אלהים ביום השביעי וינפש, ומתוך כך קדש אותו. האדם, בשאפו להדמות אל האלהים, מקדש את השבת בחדלו גם הוא ביום הזה מעשות כל עבידה. ובמנוחה זו כלולה הברכה, הבאה לאדם ביום השבת. הברכה יורדת עליו מתוך עבדו את האדמה ואחר־כך מתוך העלותו מעל לעבודת העבד (עבודה־עבד) אשר הוא עובד את האדמה את המוחשיות, מתוך המסרו לקדושה, לאלהית; הוא מתחיל מכיר ויודע את חופשתו.

שאל שאלו, אם דת ישראל יש לה דגמות. כיון שיש לה חוקים ותורות, כיון שאינה חסרת־תוכן, הרי בהכרח יש לה גם דגמות, ורעיון הבריאה היא אחת מהן. אבל מה שדת ישראל אינה דורשת — זוהי חתימת הדגמות באותיות. אלמלא כן הלא היינו צריכים לחשוד במינות את בעל המשנה הראשונה של הפרק החמישי במס' אבות הן מדבריו אנו שומעים, שגם לספר־התורה עצמו אין האותיות עיקר. כל שלש המלים האמורות למעלה, שיש לנו למושג „בריאה", אינן מספיקות עוד לאותו בעל המשנה. בסדר הבריאה יש קמט יפה עוד יותר, שרטוט דק עוד יותר. חוץ מששת הימים, מזכיר אותו בעל המשנה, יש גם „עשרה מאמרות", שעל ידם נברא העולם — עשרה מאמרות־של־התהוות. לפי הסתכלות זו הרי המבטאים „ברא, יצר, עשה" אחווים הם עדיין יותר מדי זוהמת החמריות; אין הם מתאימים לאלהים. האדם עובד את עבודתו בכח החומר ועמל בו; האלהים בורא בלי עמל. האדם משתמש בחמרי הטבע וכחותיו ומבקש לנצחם; האלהים ברא אותם וגבולות שם להם בל יעברו—כלומר חוקים. גם הדבור מעשה הוא, אבל לא די שהוא המעשה המשוחרר ביותר מן החומר, אלא שהוא גם כלו רוח. כשם שאנו מוציאים עם הדבור מתוך פנימיותנו את רעיונותינו, והם נעשים אוביקטים שהשגה תופסת בהם, כך מוציא האלהים את רעיונות העולם מתוכו אל תוך המציאות. ולא רק פעם אחת בזמן קדום עשה כך, אלא שהוא עושה כך תמיד בלי הפסק, כמה שנאמר בתפלותינו: „המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

במשחקי־ילדים יש לעתים קרובית תוכן עמוק. האיש אשר לא ישים לב לזה בנוגע לפתגמי חכמינו לא יבינם. אותו התנא, אשר הראה על עשרת המאמרות־של־התהיות, שואל: „והלא במאמר אחד יכול להבראות"—הן די היה לאלהים לאמר פעם אחת „יהי עולם", שהרי לפי דברי משורר התהלים „הוא אמר ויהי"? ועל זה משיב אותו תנא: מתוך שמנה אלהים אחד אחד את חלקי העולם שנבראו במאמרו חפץ להראות, כמה חביב עליו העולם, כמה יקר הוא לו, כמה רע בעיניו הרשע, המאבד את סדר העולם ע"י מעשיו הרעים, ולהיפך, כמה אהוב לו הצדיק, המשכלל את העולם ע"י מעשיו הטובים. הנה כן בולט גם כאן רעיון דמיונו של האדם אל האלהים, כי לו מסר האלהים את תקונו ושכלולו של העולם. דבר זה מסמנת התורה לא רק ע"י המבטא „לעבדה ולשמרה", אלא שהיא מרמזת עליו גם מתוך ספורה, כי הביא האלהים אל האדם את כל חית השדה ואת כל עוף השמים לקרוא להם שמות, בשעה שהוא, אלהים עצמו,

*) הלשון היונית העשירה אין לה מלה לזה; את הפעל העברי „ברא" אינה בידה לתרגם.

קרא שמות רק לאור, לשמים, לארץ, לים. הנה כן שוב מראה התורה כאן על דמיון האדם אל האלהים, אעפ"י שבעיקר רוצה היא להבליט במקום הזה ענין אחר, כי הזווג והחברותה האנושית בכלל מהת־אלהים הם, כי ישלוט האדם בחיה ובטבע המת אמרה התורה בפירוש, ובכמה מקומות הבליטה בתור עצמיותו המיוחדה של האדם את דמיונו אל האלהים.

ואולם התורה הטעימה את מקומו המיוחד של האדם בעולם על־ידי איפן בריאתו המיוחד, לא מתוך ההתהוות הפשוטה נברא האדם כיציר האדמה, כי אם האלהים יצרו, עפר מן האדמה, ובאפיו נפח רוח ממעל; ככה הוכשר מתחלה לשלוט וליצור גם הוא.

הפוליטאיסמוס יודע אלהים רבים, מהם טובים ומהם רעים, אבל הללו אינם טובים משום שכך רצונם או רעים מתוך בחירה, אלא בכח טבעם, משום שכך גרם גורלם, ולפי מעמד־נפשם יאהבו או ישנאו אדם זה או אחר. ולהיפך, האלהים האחד רב הטוב והחסד ברא את העולם, משום שברוב חסדו וקדושתו הוא מבקש את הטוב ורק את הטוב. לפיכך כל מה שברא אלהים במאמרו הוא טוב; אין על פניו אלהים אחרים אשר בראו עולם רע, אין על פניו אחרימון רע, כזה של הפרסים, אשר עשה את החורף הקשה ואת המדבר ואת הרמשים הנוראים. ולבסוף, כל הנבראים היו טובים לא רק איש איש כשהוא לעצמו, כי אם הכל יחד, כשנתאחד להרמוניה אחת שלימה, היה ט ו ב מ א ד, אפילו זה שנראה לנו לרע נתגלה באמת כי טוב הוא. רק על האדם בלבד לא נאמר אחרי שנברא „וירא אלהים כי טוב": הן עדיין היה האדם צריך לברר כי טוב הוא בחופשתו.

זהו רעיון בריאת העולם של התורה. יבוא איפוא כל הרוצה וישחק לילדות, שיש בספור על ששת הימים ועל רוח האלהים, אשר נופח באף האדם. ואולם אנחנו איננו צריכים גם לגלות פנים אחרים בספורים אלה.

היאך בא ישראל־יהודה ע"י האלהים לרעיון בריאת העולם? הן חי בתוך העולם, העולם הוא שהקיפו מכל העברים — היאך נולד איפוא בקרבו הרעיון ע"ד הבורא? האם מתוך מציאות העולם הכיר עם זה את מציאות האלהים ואת כחו לברוא? לבי אומר לי: לא! רק ל א ח ר שהכיר ישראל את האלהים הוסיף ואמר; והוא גם בורא העולם, שומרו ומושלו. ובכן, מה היה האלהים להעם קודם לכן?

אני מרהיב בנפשי להחליט, כי בראשית ידע ישראל־יהודה את האלהים והכירו בתור מוציאו מארץ מצרים, מבית עבדים, ומביאו דרך המדבר אל ארץ האבות, אשר אותה נתן גם לו נחלה. כך נגלה אלהים לנביא הושע; כך וראי נגלה גם לאלו שקדמו להושע *). כמובן יעמוד תמיד למופת הפסוק: „שאו מרום עיניכם וראו, מי ברא אלה? המוציא (כמפקד־מלחמה ולא כרועה עדרו) במספר צבאם, לכלם בשם יקרא: מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר" (ישעיהו מ', כ"ו). לעומת זה שר משורר רומאי קדמון: „שא עיניך אל מרום־זהר, אשר לו הכל יופיטר יקראו". ישעיהו מראה על צבא הכוכבים, מבלי אשר יאמר להם: „אלה". לא רועה הוא אלהים אף לא התוכן (אסטרונימין) הגדול. אמנם זה הוא, אבל רק משום שהוא בוראם, הוא יוצרם. באמת אין כלל רצונו של ישעיהו להוכיח את מציאותו של האלהים, אלא שככל הנביאים אשר היו לפניו מציאות האלהים היא לו הנחה הקודמת

*) בכל אופן לא נעלם ממנו, כי עמוס (ד', י"ג), שחי דור אחד לפני הושע, משבח את האלהים בתור יוצר הרים (מוצקים) ובורא רוח (הנע עולמית) ומגיד לאדם, מה שחו, עשה שחר עיפה ודורך על במתי ארץ; ה' אלהי צבאות שמו.

לכל, והוא דורש מאת קטני־האמונה כי יבטחו בו וישליכו עליו יהבם, אחרי אשר בהיותו בורא הכל הרי הוא גם כל־יכול.

ובכן, מהיכן בא הרעיון העליון על כל? אני חושב: רק מתוך הרגש העמוק של האחריות המוסרית, כלומר מתוך הרגש הער של הכרת תודה לזה, אשר הוציא את העם ממצרים ואשר נתן לו ארץ לנחלה. לא רק משום שהם, בני ישראל, עבדים היו שם — לא, מצרים, ארץ הבנינים הכבירים, היתה גם ארץ הקברים והיכלותיה היו קדושים לעבודת החיות; ארץ זו היתה בעיקרה ועפ"י כהותה בית העבדים; ואולם מצד אחד היו עמי כנען שקועים עמוק עמוק בתוך חוסר־מדות לא טבעי, וכנגד שניהם התקומם הרגש הנבואי, והוא אשר למד את ישראל, כי ידע ויכיר אל חי, המושל במים ובארץ, כי—הוא בראם; הרוצה בקרושה כי—קדוש היא; שכולו רוח, כי רק הרוח בורא מתוך רב־חסד ורב־טוב.

בציונות.

קבלנו טלגרמה זו מאת הועד לחובבי־ציון באודיסה: „נתקבל רשיון לקרוא אספה כללית, אשר תארך חמשה ימים— מכ"ז עד ל' בשבט (1—5 בפברואר)".

זוהי בשורת חשובה. מעולם לא ארכה האספה הכללית של חובבי־ציון חמשה ימים רצופים. הפעם תהיה היכולת להאספה לדון על כל עניני ארץ־ישראל העומדים על הפרק. ודאי ימהר הועד לפרסם את תכנית האספה, למען ידעו החברים להכון אליה. ראוי הדבר, שיכין הועד לאספה זו הרצאה מפורטת ומעובדה כהוגן על תוצאות הישוב החדש בארץ־ישראל מיום התחלו להיות ועד עתה. הן עכשיו נמלאו שלשים שנה לתנועת חבת־ציון (מחברתו הידועה של פינסקר, אשר על־פיה נהגו למנות — ובצדק—את שנותיה של התנועה, נכתבה בספטמבר 1882). ומי כועד האודיסאי קרוא לעבודה זו — להגדיר ולברר את תוצאותיו של הישוב החדש במשך שלשים השנים הללו? הרי ב ר ו ב המעשים, שנעשו בארץ־ישראל במשך תקופה זו, משותף שמו, ולא מעטים הם המעשים, שנעשו כולם על ידו.

העתונים הציוניים, היוצאים בחוץ־לארץ, מלאים ידיעות ע"ד נשפי חנוכה שנערכו ע"י הציונים במקומות הרבה.

מליין (בלגיה) כותבים לנו: „בכ"ט בכסליו (ב' דחנוכה) ערכו הסטודנטים הציונים משתה־חנוכה באחד מבתי־האוכל שבעיר. חותם לאומי היה טבוע על המשתה היפה הזה. אותה שעה שורה בבית אטמוספירה עברית טהורה, המעירנת את הלב ומשביעה את הנפש. בערב הזה חשנו כולנו את נעימות אורם של הנרות, אשר הדלקנו מתוך לב תמים לזכרם וכבודם הגדול של המכבים, ואיש איש מאתנו מאושר היה בשביב־האור אשר נגלה לו גם בתוך לבו הוא. שירי ציון וביחוד שירת ה„תקוה" הושרו במקהלה פעמים אין מספר. בשעת המשתה נאספו „מעות חנוכה" לטובת הקרן הלאומית; בשעה השניה אחר חצות הלילה נפרדנו איש מאחיו, כשלבותינו מלאים רגשות נעלות וששון העתיד".

גם מקצת מקומות מרוסיה מודיעים לנו ע"ד נשפי־חנוכה יפים שנערכו שם. ידיעות כאלה קבלנו מגרודזיסק, מקום שם נערך הנשף באולם חדרו המתוקן של מר י"ג כ"ץ; מדומברובה, מקום שם נשא נאום יפה מר מיליקובסקי מוואַרשה וזכה לתודה עמוקה מאת כל הנאספים; מארהיוב (פ' בסרביה), מקום שם הוחג חג מלאת עשרים וחמש שנים לתוסד אג' „חובבי־ציון", ובחג השתתף גם מר מ' שיינקין מארץ־ישראל והרצה על רכישת קרקעות בא"י, חיי האכרים וחנוך הבנים שם. (לטובת הגימנסיה העברית ביפו אסף מר שיינקין בארהיוב, שהיא עיר קטנה, א ל ף רובל).

ה„פאסישע-ציימונג" מן 15 דצמבר מודיעת כדברים האלה: „עפ"י הזמנת ההנהגה של אגודת הגרמנים בלואיזינשטאדר אשר בברלין הרצה הד"ר קלי באספת חברי האגודה על הפוליטיקה החצונית והפנימית של מלכות גרמניה. ההרצאה נתקבלה ברצון מרובה. ההנהגה של האגודה הציעה לד"ר קלי להעמיד את הקנדידטורה שלו אל הרייכסטאג בחבל השלישי של ברלין, אבל הד"ר לא הסכים להצעת זו".

— הציוני הידוע, הד"ר פליקס טילהאבר במינכן, נספח על מחנה הטורקים בטריפולים כתור רופא-מתנדב. בקושי רב עלה לו לד"ר טילהאבר לבוא לטריפולים אל המחנה. עכשיו הוא עובד כבר את עבודתו במחנה. בנומר האחרון של ה„וועלט" נדפס מכתבו על יהודי טוניס, אשר כתב בהיותו בדרך.

לפני זמן מועט התחילו באות לקופת הקרן הלאומית נדבות מן האי א ו ו ה (הודו ההולנדית).

— בשבוע שעבר נאספו ל"ש הקרן הלאומית 6295,85 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4177.

יוסף ליפטיק ז"ל. מקרמנצוג כותבים לנו: בעצם ימי עלומיו מת חברנו החביב ה' יוסף ליפטיק. שכיר היה בחנות ועבודה קשה היה עובד יום-יום. ואולם בגמרו את עבודת היום לא ידע המנוח ליאות מלעבוד בלילה את עבודת הציונות, ככל אשר הושם עליו. מסור היה האיש בכל לבו לספרות העברית ולא חשך מכל עמל נפשו בעבדו לטובתה.

שלום לעפרו!

ברוסיה.

הצעת הלאומיים. הדפוטטים הלאומיים: באלאשוב, גיז'יצקי, פוטוצקי ונשיא-הדומה רודזיאנקה הכניסו לדומת-הממלכה הצעה, אשר בה הם אומרים, כי היהודים באמריקה עשו תמיד אגיטציה גדולה נגד רוסיה והעליבו את הממלכות הרוסית. בשביל כך צריכה רוסיה לאסור ליהודי אמריקה את הכניסה לרוסיה לגמרי. בטול ברית-המסחר יביא, לפי דברי המציעים, נזק לאמריקה יותר מאשר לרוסיה, היכולה להעלות את המכס על סחורות אמריקה בלי כל חשש. בעשירי ביאנואר, יום פתיחת הדומה, תצטרך הדומה לעיין בהצעה זו ולמסרה לקומיסיה.

ענין יושצינסקי. בשבוע שעבר בא לקיוב סגן הדירקטור של הדפרטמנט לעניני הפוליציה, חארלאמוב, לעשות חקירה ודרישה בדבר מעשי הפקידים השונים, שעסקו בבקשת רוצחי יושצינסקי. תיכף בבואו לקיוב היתה לחארלאמוב מועצה עם הגוברנטור וסגנו וחברי הנהגת הפלך. באותו מעמד נבדקו כל הידיעות, ששמשו יסוד להרצאה, אשר הגיש הגוברנטור גירס למי-ניסטר-הפנים בדבר הרציחה. ביום השני חקר חארלאמוב את כל פקידי הפוליציה והז'נדרמריה, שעסקו בענין זה. על יכוד מסקנות חקירתו יערוך חארלאמוב הרצאה מפורטת, והיא תשמש יסוד לתשובה אשר תשיב הממשלה בדומת-הממלכה של שאלת הימנים.

בשנת 1908 גלה פקיד הבולשת בקיוב, כי יש במדינה מקום מיוחד להכנת תעודות מזויפות של רופאי-שנים. אח"כ נודע, כי התעודות הללו מוכנות בסמולנסק בשם מחלקת-הרפואה המקומית. כל הנאשמים בענין זיוף זה נחלקים לשלש קבוצות: קבוצה ראשונה—פקידים; קבוצה שניה—רופאי-שנים נותני התעודות; קבוצה שלישית — מקבלי התעודות. הללו רובם הגדול הם יהודים, שהשתמשו בתעודות של דנטיסטים לצורך ישיבה מחוץ לתחום. המשפט יתברר בקרוב בפטרבורג. על הנאשמים ילמדו זכות: גרוזנברג, גולדשטין, מאקלאקוב, מאליאנטוביץ, מוראביוב, טסלנקה ועוד.

— בימים האחרונים התחילה הרשות במוסקבה דורשת מאת היהודים תלמידי ביה"ס למסחר תעודות המוכיחות, שיש להם הזכות לדור בעיר זו. שני תלמידים יהודים, בן רופא ובן רוקח, שלא היתה לרם תעודות, נצטוו לעזוב את מוסקבה. פרקליטם קבל לפני הסינאט על צווי זה. הפרקליט הוכיח, שעל פי הפקודה שניתנה בשנת 1904 יש לבני יהודים, הרשאים לדור מחוץ לתחום, זכות הישיבה מחוץ לתחום גם הם עד אשר יגמרו את חוק למודם בבתי הספר העליונים, ופקודה זו חלה גם על מוסקבה, מפני שאין הגבלות מיוחדות ליהודים בעלי השכלה עליונה נוהגות בה.

הסינט החליט: להתיר לצעירים האמורים לגור במוסקבה עד אשר יגמרו את חוק למודיהם בבית-הספר למסחר.

— מפטרבורג גורשו שבעה יהודים מגדולי הפינאנסיסטים, שבאו לשם להשתתף בישיבות ההנהגה של הבנק האינטרנציונלי.

חבר דומת-הממלכה, הגראף א. בוברינסקי, עובר עתה למסעיו בערי החבל הצפוני-מערבי וקורא הרצאות ע"ד שאלות הפוליטיקה הפנימית העומדות על הפרק. על היהודים הוא מדבר דברים חריפים מאד. הדרך היחידה לנצח את היהודים היא, לפי דבריו, פוגרום חשאי, כלומר התחרות בחיי הכלכלה. על הרוסים לפתוח חנויות ומחסנים לעצמם, כדי שיוכל הקונה הנוצרי להתקיים גם בלי סוחרים יהודים.

— הארחימנדריט המפורסם וויטאלי בא לפטרבורג והגיש בקשת אל הפרמיור, כי יקצבו מכסף הממלכה מאתים אלף רובל לצורך ה„באנק העממי", שהוא, וויטאלי אומר לפתוח בוואהלין. מטרתו של הבאנק העממי הזה, היא להתחרות ביהודים ומסחרם. כפי הנשמע, הבטיח קוקובצוב לוויטאלי לעשות את בקשתו.

נציב קוקז דחה את השתדלותם של היהודים ההרריים בעיר ד ר ב י נ ט, כי תנתן להם זכות-הבחירה בנוגע לשלטון העיר.

בקרוב תהיה במוסקבה ועידה לועדי הבירזאות והאגודות למשק-הכפרים. הועד-המסדר את הועידה ערך אנקיטה מוקדמת על התקונים שצריך לעשות בנוגע להשכלת המסחר. — בתשובות, שנתקבלו מאת כ"ה ועדי-בירזאות נאמר, כי נחוץ לבטל את נורמת הפרוצנטים שנקבעה ליהודים בבתה"ס למסחר, וביחוד בבתי-הספר למסחר שמחוץ לתחום.

— אחרי פטוריו של טולמאצ'וב נגה אור חדש על קהלת היהודים ב א ו ד י ס ה. ואחר הפסקת של ארבע שנים נאספה בשבוע שעבר בבית הדומה העירונית המועצה של „זקני תושבי היהודים", שבטלה טולמאצ'וב. במועצה זו, שבראשה ישב ממלא מקום ראש-העיר, השתתפו קרוב למאת עסקני הצבור, וביניהם ה"ה אוסישקין, ז'אבוטינסקי, ברבש ואחרים מן העסקנים הלאומיים. בין יתר השאלות, שעמדו על הפרק, נתבררה גם זו של נתינת תמיכה לחדרים מקופת מכס הבשר: הוחלט לקצוב שלשים אלף רובל לתקון החדרים אשר לילדי היהודים העניים.

סגן עוה"ד המושבע היהודי ליחנוביצר, היושב בקורסק, הגיש בקשת לביה"ד, כי תנתן לו תעודה של פרקליט. ביה"ד מסר את בקשתו למיניסטר-המשפטים. המיניסטר דחה את הבקשה. אז נשתמד ליחנוביצר וחזר והגיש בקשה שניה. בפעם הזאת החליט ביה"ד לתת לליחנוביצר תעודת-פרקליטות. אבל הפרוקורור הגיש מחאה אל לשכת-המשפטים החרקובית כנגד החלטתו של ביה"ד הגליל, ונתן טעם למחאתו, כי עשה ליחנוביצר דבר המתנגד למוסריות, יען בא בברית אמונת-הנוצרים לשם תכלית חמרית. לשכת-המשפטים החרקובית מצאה את מחאת הפרוקורור לנכונה והשאירה את ליחנוביצר בלי תעודת פרקליט.

תשובה מופלאת. המפקח על גליל-הלמודים במוסקבה השיב תשובה מופלאת על ההשתדלות, שהגיש ועד-ההורים בהגימנזיה לנערות בסמולינסק בדבר אישור יהודים בתור חברים לועד זה. ואלה דברי התשובה:

„לא מצאתי לאפשר לאשר יהודים בתיר חברים בועד-ההורים, מפני שאין זה מטבע הדברים למסור ליהודים איזו השגחה שתהיה על מהלך עניני בי"ס נוצרי, יען כי אמונתם כשהיא לעצמה כבר עלולה בהכרח לעורר יחס של שנאה לתורת-הנוצרים. ומה שנמצאות תלמידות יהודיות באותו בית-ספר—אין בכך כלום.

בטול הצעת של הלאמת המסחר. השאלה בדבר

הלאמת-המסחר, שנתעוררה ע"י הפרמיור הטנוח הוסרה עפ"י דרישתו של קוקובצוב מעל הפרק לגמרי.

הבחירות אל דומת-הממלכה הרביעית. בשעת הבחירות הבאות אל דומת-הממלכה הרביעית יעמדו, לפי הנראה, קאנדי־דאטים יהודים בווילנה, קובנה, אוריסה ובחבל הבאלטי. בווילנה אומרים להעמיד את הקנדידטורה של א. א. גרוזנברג; בחבל הבאלטי עתידה להיות התחרות בין ה' ניסלוביץ וה' סליוזברג. באודיסה אומרים להעמיד את הקנ־דידטורה של ה' ז'אבוטינסקי.

השתדלות לטובת היהודים, ועד הבירזה בסמיפא־לאטינסק הגיש אל השלטון השתדלות, כי ינתן הרשיון לסוחרים היהודים לגור באותו החבל. הטעם הוא, כי למן היום שהתחילו מגרשים את היהודים מאותו חבל ירד מצב המסחר, ואין לתושבי המקום למי למכור את סחורותיהם, והורע מאד מצבם החומרי. ועד הבירזה מקוה, כי הממשלה תמלא את בקשתו.

בחוץ-לארץ.

מעניני יהודי רומניה. המפלגות הפוליטיות הגדולות ברומניה החליטו להשתדל יחד בדבר שנוי הקונסטיטוציה. הדימוקראטים, הקונסרבאטיביים והנאציונאל-ליבראלים כבר התאחדו בדבר. העתון הרומני הגדול „אדווירול" פרסם מאמר בהצעה, כי בשעה שיעשו בקרת לקונסטי־טוציה יושם לב לעניני שלש מאות אלף יהודי-רומניה הנמוגים ברעה ויגון מחוסר זכיות. „חובה מוטלת עלינו — כותב אותו העתון — לתת ליהודים את הזכיות המגיעות להם, ורק אז יתבצרו עתידות עמנו, יען כי הצדק הוא יסוד כל שלטון".

חגיגת החילים היהודים בלונדון בימי החנוכה. זה י"ט שנים נוהגים בלונדון לערוך בימי החנוכה חגיגה מיוחדת לחילים היהודים. גם בשנה זו של חנוכה נאספו ביום א' של חנוכה אל החגיגה 430 חילים יהודים העובדים בצבא האנגלי ביבשה ובים ובראשם הקולוניל היהודי די לורה כהן. בבית-הכנסת הגדול נערכה תפלה במעמד של רבי הצבא האנגלים ונשיא אותו רובע-העיר ואשתו. רבם של החילים היהודים, הד"ר מ. אדלר, נשא נאום מעניני דיומא; בנאומו זה העיר אגב אורחא, כי מספר החילים היהודים במחנה וגם בצי-המלחמה הולך ומתרבה משנה לשנה.

מפעולות ה„הילפספעראיין". ה„הילפספעראיין" הברליני ערך בימים האלה אספה גדולה של אגיטציה בפוזן. באספה זו הרצו נשיא „ההילפספעראיין", דזימס סימון, והמזכיר הראשי, הד"ר פאול נתן. הראשון דבר על דבר „מצב יהודי-המזרח וההילפספעראיין" והד"ר קרא ע"ד „היהודים והמזרח". הנואם צייר את מצבה של טורקיה בימים האלה ובירר, כי רק בממלכה העותומאנית יכולים היהודים לברוא מפעל גדול ואיתן מבלי הצטרך להלחם עם האנטישמות. אמנם נכון הדבר, הוסיף הנואם, כי הישוב בארץ-ישראל דורש התאמצות של כחות הרבה, אבל עבודה זאת תוקל יותר אם יתקנו קודם את המצב התרבותי של יהודי-המזרח. למטרה זו נחוץ ליסד בארץ-ישראל ובטורקיה הרבה בתי-ספר יהודיים, ולצורך זה נחוצים סכומי-כסף מרובים. האספה עלתה יפה מאד.

הדפוטט היהודי החדש, רייצים, שנבחר זה לא כבר אל הרייכסראט האוסטרי סלק את עצמו מהכנס אל הקולה הפולנית, ולפי מעשיו בימים האחרונים אפשר לשפוט, כי לא יהיה מן השתקנים בדברים הנוגעים ליהודים. הנה כן הגיש בשבוע שעבר אינטרפלציה ע"ד הרדיפות, שהפוליציה בפרוסיה רודפת את יהודי גליציה ובוקובינה. — עפ"י הצעתו שלו ושל הדפוטט ברייטר חתמו כל הדפוטטים היהודים על הטלגרמה של ברכה, שנשלחה להקונגרס האמריקני לרגלי הפרת הברית עם רוסיה. היהודים חברי הקולה הפולנית נסו להשתמט מזה, אבל באחרונה התערב בדבר הדפוטט קורנרה, והוא השפיע על היהודים חברי הקולה לחתום על הטלגרמה. היהודים הסוציאל-דמוקרטים לא חתמו על הטלגרמה, כמובן.

— כידוע לקוראינו הגיש הדפוטט ברייטר אינטרפלציה להרייכסראט על דבר יהודי רוסיה, שמגרשים אותם מערי גליציה. עתה מודיעים, כי נציב גליציה הוציא פקודה אל השלטונים בערים השונות לבטל את גזרת הגירושים. עם זה עלה בידי הדפוטט ברייטר הנזכר להשפיע על הרשות בעיר בלז, כי תבטל את האסור אשר אסרה על הציונים שם, עפ"י השתדלות האדמו"ר של אותה העיר, ליסד ביבליותיקה לספרים עברים ובית-עם.

אמריקה. שמשה דוגמה גם ליהודי אנגליה, וגם מהם נתעוררו אחדים לעשות אגיטציה בדבר הכרת זכות הפאספורטים של יהודי אנגליה, הבאים לרוסיה. המעורר הראשון לכך היה, כמו שהודענו כבר, העסקן הציוני יוסף קובין. בשבוע שעבר היתה הישיבה הראשונה של באי-כח ההסתדריות היהודיות באנגליה. בישיבה זו הוחלט לחבר קודם כל ספר-זכרון בשאלה זו ולמסרו לממשלה האנגלית. גם העתונות האנגלית הכללית התחילה מטפלה בשאלה זו.

בימים האלה מלאו מאה שנה למתן אמנסיפציה ליהודי פרנקפורט שענ"מ. לזכרון הדבר ערכו יהודי פרנקפורט אספת-חגיגה. באספה זו נשא יועץ-המשפטים בלוי נאום חשוב. בתוך יתר דבריו אמר הנואם: „יכולים אנחנו לשאול את עצמנו, אם אין ההריסה שהביאה לנו האמנסיפציה גדולה מעצם השחרור? אולם שרות-יהודה ישובו עוד לעשות פרי, השיבה אל היהדות הולכת ומתגברת מיום ליום, ויותר ויותר מתחזקת ההכרה במחנה היהודים, כי בצרון אמונתנו העתיקה והערכים התרבותיים המיוחדים שלנו הוא דבר הדרוש לא רק לחפץ היהודים, כי אם גם לחפץ המולדת". בכלל שרר בכל החגיגה הזאת כמעט רוח עברי לאומי.

— בעת האחרונה נתפרסמו רשימות סטטיסטיות ע"ד פקידי השלטון בגרמניה לפי אמונותיהם. תושבי מדינת גרמניה נחלקים עפ"י אופן זה: 62,77% פרו־טסטנטים, 35,82% קטולים, 0,99% יהודים. בין הפקידים לסוגיהם השונים יש פרוטסטנטים בשיעור 73,10%, קטולים — 25,36%, ויהודים — 1,20%. בין הפקידים העליונים יש: פרוטסטנטים — 77,18%, קטולים — 18,92% ויהודים — 2,85%. בקרב פקידי בי"ר (חוץ מפרקליטים) נמצאים יהודים בשיעור של 5,39%, בקרב הפרקליטים — 17,78% יהודים.

— בקרב יהודי גרמניה נולדה מחשבה ע"ד יסוד בית-ספר יהודי עליון בעיר קלן. באוניברסיטה זו אומרים לקבוע קודם כל קתדראות ללמודי ההיסטוריה הישראלית, תורת המשפט העברי, הספרות והפלוסופיה העבריות, כדי להעמיד מלומדים יהודים, שיהיו יכולים לעסוק על פי שיטה ידועה ומסוימה במדעי-היהדות. הכניסה אל ביהמד"ר העליון הזה תהיה בלי בחינות קודמות, יען כי מטרתו של אותו בימד"ר תהיה לא לתת זכיות כי אם דעת. כמו שמודיעים, הבטיחו הקהלות הישראליות בגרמניה וגם נדבנים אחדים לתמוך בבית המדרש העליון היהודי הזה.

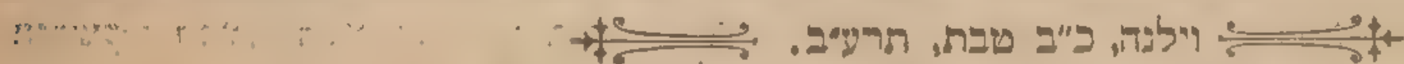
העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.
Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

При этомъ номерѣ разсылается подписчикамъ почтовый переводъ для возобновленія подписки.

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

Га'оламъ — שנה חמישית — Ha'olam

העולם

וילנה, כ"ב טבת, תרע"ב.

ВИЛЬНА, 30-го Декабря, 1911 г. № 49—50 WILNA, 12-ten Januar, 1912.

הנומר הכפול הזה הוא האחרון לשנת 1911.

כל החותמים מתבקשים לשלוח את דמי החתימה בהקדם, לבל תבא הפסקה במשלוח הנומרים להם מתחלת יאנואר 1912. הם מתבקשים לשים לב למחיר החתימה ולבלי לשלוח פחות מכפי העולה ע"פ המחירים הקבועים. אלה שישלחו פחות מן המחיר לא יקבלו את השבועון ולתלונותיהם לא יושם לב.

שנה „העולם" ששית

המחיר:

ברוסיה	לשנה	5 רובל
באמיריקה	„	3 דולר
באנגליה	„	11 שיל.
בארץ ישראל	„	13 פרנק
בגרמניה	„	11 מארק
באוסטריה-אונגריה		13 קראן
ובשאר הארצות		13 פרנק

וכחשבון זה לחצי שנה ולרבע שנה.

מתקבלת החתימה על

„העולם" לשנת 1912

(השנה הששית לקיומו).

„העולם" — כלי מבטאו של רעיון התחיה והגאולה—מגין על הקנינים והדרישות הלאומיים של העם העברי בכל ארצות מושבותיו ומשמש מדור קבוע לכל טובי סופרינו ומשוררינו.

(מחיר גליון 12 קופ'.)

מחיר מודעות.

בעד כל שורה פטיט בחולקת ארבעתים: — על העמוד הראשון 60 קופ' ועל שאר העמודים 40 ק'. בעד שנוי האדריסה 30 ק'.

האדריסה:

Редакція „Гаоламъ", Вильна.
Redaction Haolam Wilna. Russland.

הפרקים התמידים הבאים ב„העולם":

א) על המצפה [סקירות קצרות על הענינים העומדים על הפרק].
ב) מאמרים בשאלות הזמן.
ג) מאמרי מדע.
ד) מאמרים ע"ד עניני הציונות.
ה) בּלטריסטיקה [ספורים, שירים, דרמות ופיליטונים].
ו) מאמרי בקרת וסקירות בעניני ספרות.
ז) בערים ובעירות [סקירות על כל הנעשה בערי ישראל ועיירותיו].
ח) מן העתונות והספרות.
ט) מכתבים מכל ארצות הגולה.
י) מכתבים מארץ ישראל ומטורקיה.
יא) השקפות שבועיות [ברוסיה, בחו"ל, בציונות ובא"י].
יב) רשימות ביבליוגרפיות.
יג) בספרות ובאמנות.
יד) ידיעות ספרותיות.

ל„העולם" יש קורספונדנטים קבועים בארץ ישראל, בטורקיה, באנגליה, בגרמניה, בגליציה, באונגריה, ברומיניה, בארגנטינה, באמיריקה, באיטליה, בולגריה ועוד.

בחו"ל אפשר לחתום על „העולם" ע"י מערכת „דיע וועלט" בברלין ע"פ האדריסה: Berlin W. 15, Sächsische str. 8. Redaction „Die Welt". ועל ידי סוכני „העולם" לארצותיהם. כל החותמים האלה מתבקשים להודיע ג"כ להמערכת בוילנה את אדריסותיהם המדויקות. החתימה מתקבלת מראשית כל רבע שנה, היינו: מתחלת יאנואר, אפריל, יולי ואוקטובר. לזמן פחות משלשת חדשים אין החתימה מתקבלת.

האדריסות:

לכל עניני המערכת:
Г-ну А. Г. Друянову, Вильна, Солдатская 3 11.
Herrn A. G. Drujanow, Wilno (Russland), Soldatskaja 3/11.

לכל עניני ההנהגה:
Редакція журнала „Гаоламъ", Вильна, Нижегородская 18.2.
Redaction „Haolam" Wilno (Russland), Nizegorodskaja 18.2.

שנה „העולם" שנה

עַל הַמִּצְפֶּה.

חשבון השנה.

I.

קטעי כרוניקה פנימית.

כל עם ועם שתי כרוניקות יש לו — אחת פנימית ואחת היצונית, ולפרקים קשה או גם אי־אפשר לקבוע גבולים בין שתי הכרוניקות הללו, המכונסות זו אל תוך זו. אנו, שבעמל גדול ויסורים קשים ומרים עולה לנו כל טפח רשות, שאנחנו כובשים לעצמנו בגולה, לא כל־שכן ששתי כרוניקות יש לנו, לא כל־שכן שהכרוניקה החיצונית נכנסת אל תוך הכרוניקה הפנימית ונעשית יסוד לה.

ואולם משום שאין כונתנו למנות כאן את כל המקרים והמעשים של השנה, אלא לעמוד רק על המאורעות החשובים ביותר, לפיכך מבדילים אנחנו בין כרוניקה לכרוניקה: סוף־סוף אין זה חשבון שלם, כי אם רק קטעי חשבון.

ופותחים אנחנו במרכזה הראשון והגדול של הגולה — ברוסיה.

אמנם כבר חשבו רבים וחקרו, כמה תקופות ויובלות יעברו עד ש„תכלה רגל יהודי מרוסיה". אבל כל החשבונות הללו אינם, כמובן, אלא חשבונות של מה־בכך. יציאת־רוסיה דוגמת יציאת־מצרים יכולה לשמש ענין רק לספורי פנטסיות ואוטופיות, שלאו „בני־עונשים" הם. השכל הפשוט והבריא אי־אפשר לו לצייר לעצמו דבר זה, שהיהדות הרוסית תחדל לתפוס ע"י מספר איכלוסיה את המקום הראשון בגולה.

ואולם הכרוניקה הפנימית של גדל־מרכזינו בגולה שחורה ונוגה היא זה שלש עשרות בשנים. לפני שלשים שנה קרה את היהדות הרוסית דבר, אשר נטל פתאם מתוכה את נשמתה והחזיר לה נשמה אחרת תחתיה: עם ברד האבנים אשר נתך עליה בשנת 1881 נעשתה היהדות הרוסית, אם אפשר לומר כך, „יצאנית". מאותה שעה ואילך היא נמצאת במצב מיוחד, שאין לו שם אחר אלא „גלות שבגלות". ולא היציאה עצמה גברה, שהרי סוף־סוף יוצא רק מעוט קטן ומספר הנולדים משלימו כולו או, לכה"פ, רובו הגדול שנה שנה. גברה ונצחה את הכל רוח היציאה. אוירה של היהדות הרוסית ספוג כלו מצב־נפש של יציאה. יבואו כל חרטומי המליצה והבטחון ויעשו בלהטיהם מה שיעשו, כדי להוכיח לעם, כי „קשור הוא בטבורו לארץ זו", ויבטיחו לו מאה פעמים ואחת עולם שכולו טוב ב„עתיד הקרוב", כשהגיע גם לרוסיה שעת החופש הגמור והשלם, — את כל דבריהם ולהטיהם ישא הרוח. צבור זה איננו עוד אותו הצביר המוצק, אשר לפני שלשים־ארבעים שנה עמד נטוע במקומו וברי היה לו, כי בכל אופן יעברו עליו כאן עוד הרבה דורות, כי צעיריו ישתו כאן את כוס חייהם המלאה וזקניו ימצו כאן את טפות כוסם האחרונות. צבור מוצק זה איננו עוד. ניתקו רגלי היהדות הרוסית מעל הארץ; כל יהודי רוסי בחזקת נודד הוא עומד. אם נשתמש במבטא, שהיה מצוי בגבולינו לפני שנים אחדות, נאמר: בקרב היהדות הרוסית גברה ה„פסיכולוגיה" של יציאה.

כמות כבירה של אנרגיה לאומית נושאת בתוכה היציאה כשהיא לעצמה; אפשריות גדולות היא שומרת לנו לעתיד; אין כל ספק כמעט, כי תוצאותיה האחרונות של היציאה ישלימו את הרעה ואת הנזקים, שהיא גורמת בשעת מעשה. אבל הרעה והנזקים, שהיא גורמת בשעת מעשה, גדולים וקשים הם: במדה שגוברת „הפסיכולוגיה של יציאה", בה במדה נמוג כחו של הצבור בתור צבור, פוחתת והולכת יכלתו לשמור על עצמו ועל אישיו לבל יפרדו מעליו. ה' שמאי (עי' להלן בנומר זה) בא משוט בערי ישראל ועירותיו אשר ברוסיה, והרי הוא מצרף אחד לאחד את החזיונות, אשר ראו עיניו, ומתחת ל„קו־החבור" הוא מציג „שורה אחרונה": הכל שוטף... יפה ראו עיניו: ערמת־החול, כשהרוח חודר אל תוכה ומרימה מעל מקומה, הרבה גרגרים נקרעים מעליה ונטרדים לצדי דרכים.

רוצים אתם לדעת, עד כמה נתרופף כחו של הצבור

ב ר ק.

פִּנְקָס פָּתוּחַ.

כג.

יִזְכֹּר.

יושב אני ומעלעל בספר עברי חדש, דק וצנוע, הבא מארץ־ישראל, וקורא בו דף אחר דף. קובץ הוא זה, קובץ של מאמרים וציורים ושירים בודדים, המוקדשים לחללי הפועלים העברים בארץ־ישראל. קובץ ספרותי מוזר מעט ושם לו מוזר: „יזכור".

„יזכור נא עם ישראל נשמות יקרות ועדינות, שנקטפו בלא־עתן, אשר נפלו חלל בעצם שעת עבודתן הקדושה, אשר הפקירו את חייהן לטובת עמן ומולדתן...

קורא אני בספר המוזר — ואיני יודע, מאין באה אלי פתאום תוגה זו, נעימה ורכה וחרישית, ההומה כלב ומרטטת בכל זויותיו, מבקשת פתרון לכמה וכמה חזיונות מופלאים, המתרגשים ומשמשים בערבוביה בחיי עם נפלא ומשונה, — ואינה מוצאת?... שעה אחת קודם לכן התהלכתי בחוץ עם דמדומי ערב, בתוך אויר כהה, מלא טחב וצינת־חורף, וראיתי שם את פני אחי, המתרוצצים בתוך החשכה אנה ואנה, דוויים וסחופים, שחורים ומגושמים, בוססים בטיט־החוצות, כנרדפים על צואר, וממהרים כולם איש לדאגתו ואיש לפנתו הצרה והחשכה. ורחף אז לנגד עיני סמל־בלהות, סמל של עמק עכור. אשר בבצתו הנאלחה מתלבטים וטובעים האנשים האלה באין מעמד לרגליהם ואשר ממנה לא יהיה מפלט להם ולבניהם עד עולם. וקמה אז לנגד עיני שלא מדעתי דמות־דיוקנו של אותו היהודי האומלל, אשר בא להתחנן, כי יספחוהו אל כהונת המשפטים — ולא ספחוהו, ומהר אל בית הכומר והמיר את אלהיו ובא לבקש בשם אלהים אחרים — ושוב לא קבלוהו. ורחפה לנגד עיני אותה המפלצת האיומה, מפלצת הכלב המוכה בידי ארונים קשים, ונערה אז על שפתי קללת־יאוש, קללת חרפה וכאב לעם קטן ודל, נדח ומושפל, אשר כבר קללוהו אלהים ואנשים זה אלפי שנים... והנה חזרתי לחדרי והדלקתי את הנר וישבתי אל השלחן לקרוא בספר הרק והצנוע הזה, הבא מארץ רחוקה וקרובה, — וכאילו ירדה פתאום שכינה רחבת־כנפים וכסתה על פני העמק העכור ועל כל בריותיו, יושבות־חושך, המתרגשות בו באין־אונים, והאירה באורה הגנוז פנה אחת יקרה, פנת־פלאות, אשר אוירה הזך אויר־נשמות ושמשה הלוהטת שמש־מרפא, אשר כולה טובלת בנגיהות קדומים וכולה רוחצת בטל המשומר, ובני־האדם, המתהלכים בה לארכה ולרחבה וסופגים את זהרה ושותים את טלה, חשים פתאום בעצמם, כאילו הם בני־אלהים, והם מתעלים למעלת קדושים וטהורים, למדרגת גבורי־עליון...

„יזכור נא עם ישראל נשמות יקרות ועדינות..."

קורא אני את הספר המוזר הזה, את ספר־המצבות, אשר הקימו יהודי ארץ־ישראל לחללי השומרים העברים במושבות, שמסרו את נפשם על כבוד עמם ומולדתם העתיקה, — ותמהון עז יפעם את לבי. רבונו־של־עולם, אלה כי גדל לנו? מאין בא לנו הרוח הכביר והסוער הזה, השוטף ועובר את גבול החיים, יפי הגבורה הנאצלה הזאת, אשר אין נשגב ואמיץ כמוה, הא..בה

היהודי ברוסיה", אותו צבור, שניתכה עליו גלות שבגלות,—החיו בזכרונכם לשעה אחת את הכרוניקה הפנימית שלו. שחורה היא, ולא שחורה אלא אפורה, כהה, נוגה. יש בה מקרים, מעשים, עובדות, המצטרפים יחד לחשבון אחד של חיי שנה שלמה. אבל בכולם אין גם אחד, המגיע למדרגת מאורע. וכשתוסיפו עוד לעיין במה שחרות בזכרונכם, וראיתם, שרק ענין אחד היה נבלט והולך במשך כל השנה מתוך עניני יום יום האחרים — „ענין השמד". נפטרנו ממנו כפעם בפעם, השכחנוהו מלבנו, והוא חוזר ובא, חוזר וניער, חוזר והכריח אותנו לתמוה עליו, להרהר עליו הרהורים קשים, אשר מלאו את הלב עופרת. אם נאבה ואם נמאן — השמד הוא שנעשה מאורע בכרוניקה הפנימית של הצבור היהודי ברוסיה. ואולם גם השמד עצמו מהיכן הוא בא? האם לא מתוך רפיון כחו של הצבור? וכי המשומדים אינם בבחינה ידועה גרגרים הנקרעים מעל ערמת-החול, כשהיא נשאה באויר?

* * *

ואם במרכזנו האחד, ברוסיה, גברה „רוח היציאה", הרי במרכזנו השני, באמריקה, גברה „רוח הכניסה".

בכרוניקה הפנימית של יהודי אמריקה לשנה החולפת רשום מאורע, שאין אתה יודע, מה גדול בו יותר, אם ערכו לשעה או ערכו לדורות—הפרת ברית-המסחר בין אמריקה ורוסיה, שמתוכה נתגלה כח השפעתם הפוליטית של יהודי אמריקה.

אנו רחוקים ממקום המעשה; הנוסחאות, הבאות מעבר לאוקינוס ע"ד מאורע זה, רבות ושונות הן. לפיכך אין בידינו להוציא משפט-צדק, להבדיל בין העיקר והטפל, בין האמת והדמיון. ואולם דומה, שמתוך אותו מאורע הובלט דבר אחד, שזה שנים אחדות כבר התחלנו מרגישים בו: היהודים השוכנים „במעלה העיר", המערביים, שנהגו לקרוא להם יהודים בפתח, והיהודים השוכנים ב„מורד העיר", המזרחיים, שקוראים להם יְהוּדִים בשְׁוָא, קרבו אלו לאלו.

במשך עשרות בשנים היו המערביים בדלים מעל המזרחיים, והמזרחיים — מבטלים בלבם את המערביים. טבע הדברים גרם לכך. „יושבי-המעלה" מארצות המערב באו ועל המערביות היתה גאותם. ולא דוויים וסחופים, לא נרדפים וגולים, אף לא המונים המונים באו, אלא איש איש בא באשר נשאו הרוח, באשר כאן בקש את כוכבו. והימים ימי „בכורי" אמריקה: ה„כוכבים" היו מצויים בה, כבכל ארץ טובה ורחבה, שעדיין אין לה אדם לעבדה ולשמרה די ספוקה. ויתערו בה היהודים המערביים ומצאו את אשר בקשו, ויש אשר מצאו גם יותר ממה שבקשו. ובעוד הם מתענגים על רב טובה ומוסיפים במנוחה כח בארצם החדשה, והנה בא הזרם הגדול: המונים המונים גולים, דוויים וסחופים, אשר הביאו לכאן קיבות רעבות, עינים מפיקות אימה ופחד, סימני מלקות, שנחרתו עבוק-עמוק בגוף ובנפש. היהודי המערבי, שבכלל אין עינו בהירה ביותר, לא מצא חוץ מזה כלום בהמוני הגולים, „יושבי המורד". והללו, היראים את „הפריץ" לפעמים ואינם מכבדים אותו בלבם לעולם, התיחסו אל „יושבי המעלה" כאל „פריצים". ולא קרבו אלו לאלו עשרות-בשנים.

ואולם „ברברי המזרח" עלו ועלו. מתחלה שמרו עדיין בלבם רגשי חבה לארצות, שגורשו משם; נדמה להם, שבאמת קשורים הם אליהן בטבורם, ותהי להם אמריקה רק מקום-מנוחה, מחבוא לשעה, „עד יעבור זעם". ויהיו הללו יוצאים לשם והללו חוזרים משם. ושיירות פוגשות זו את זו. אבל לא ארכו הימים „ופקע השרר". ההחילו הגולים יוצאים אבל לא חוזרים. ומתוך כך אבדה לו לצבור היהודי באמריקה הצורה של ערמת-חול הנשאה באויר: נחה הערמה על הארץ.

וכיון שנחה הערמה על הארץ, התחילו מתלקטים ומתקרבים אליה גם הגרגרים המפוזרים בצדי הדרכים. היהודים המערביים נפקחו עיניהם לראות בצבור הגדול „יושב המורד" מה שלא ראו בו קודם לכן — רוח ונשמה, לב ומוח, נמוס וכח יצירה. והיהודים המזרחיים נפקחו עיניהם גם הם לראות ב„יושבי המעלה" מה שלא ראו בהם קודם לכן — רגשי יהדות, המבקשים לשוב אל מקורם, געגועים סתומים על חיים יהודיים. ויקרבו אלו לאלו, ונגשר גשר בין המעלה והמורד, ואותו גשר נתגלה כולו במאורע הרשום

הגלהבה לארץ והדבקות העצומה בקרקע, אשר אין דוגמתה אלא בדברי אגדה בלבד? מי הוליד לנו את ילידי השדה האלה, אשר כצמח וכפרח השדה עלו וחיו וכצמח וכפרח השדה נקטפו ומתו תחת השמים כעצם צמיחתם? מי עשה לנו את הפלא הגדול הזה, אשר כמוהו לא נראה אצלנו זה עידן ועידנים? . . .

פה, בעמק העכור, במקום משכן השממון, אשר אין חסד-אלהים סוכך עליו, אנו מתרוצצים כל ימינו בערפל, מגששים באפלה, רודפים אחרי כל ניצוץ בודד, המתכהב במרחקים, נתעים אחרי כל קרן-רמיה, הקורצת ורומזת בהשבת-הלילה לאובדי-דרך, — ושם, בפנת-הפלאות, שפך אלהים שבע שמשות בבת-אחת על כל מדרך רגל בני-אדם ואצל מאורן על לבבם והצית מאשן בברק עיניהם. פה אנו נמקים כולנו מעוצר רעה ויגון, נפשנו יבשה וכלה מאין חזון ותקוה, מאין טפת-נחומים בכוס-תדאגה הרחבה והעמוקה, ואנו הולכים ומזקינים בלא-עת, הולכים ונכפפים בתגרת הזמן, וידינו רפו, ורוחנו תלשה, — ושם ירדה רוח-הקודש מעל ההרים ונחה על בני-אדם מן הישוב, על האכר ועל תכורם, על החרש ועל המסגר, על הבחורים ועל השומרים בלילות, והם כולם מתהלכים כשלוחי-אלהים, כרוכי שמש ואורה, נלהבים וזקופי-קומה, וצעדיהם צעדי-בטחה, ואף המות לא יכעתם ולא יעצור בעדם ...

„יזכור נא עם ישראל ..."

קורא אני בספר-המצבות הנפלא הזה ומסתכל וחוזר ומסתכל בתמונות הבודדות, אשר בתוכו — בתמונות הבחורים השומרים, שנהרגו בלילות משמרתם בידי הערבים. האם לא כאגדת פלאים ישמע לאזנינו ספור-חייהם של החלוצים הנלהבים האלה? האם לא את האגדה הזאת תספרנה האמות הזקנות הבאות לנכדיהן הבאים בדור אחרון? ...

מעשה ביהודי ושמו יעקב פלוטקין, „סוחר חשוב בעיר פולטאווה" אשר בהגיעו למבחר שנותיו, שנות הארבעים, קם פתאום ועזב את עירו ואת מסחרו ואת כל ביתו ועלה לארץ-ישראל לתאחז בה ולעבוד אותה בין שאר האכרים העובדים. ולא ידע האיש הזה כל מעצור לרוחו ולא יקר בעיניו כל קרבן: בבואו אל הארץ ובראותו, כי לא ביום אחד יולד אכר, החליט בנפשו לשנות את חייו עד היסוד ולשכוח את כל ארבעים השנה, אשר עברו עליו בגולה, ואת כל עשרו ומסחרו ומנהגי חייו, אשר עזב מעבר לים, ולהעשות פועל שכיר-יום ולדשן בחלבו ודמו את האדמה, אשר תהיה לו ולבניו. וכן עשה. היהודי בן הארבעים, אשר כזקנו כבר זרקה שיבה, „הסוחר החשוב מפולטאווה", התחיל לעבוד בין שאר פועלי ארץ-ישראל וקבל שכר-יומו עשרה גרוש, ואכל את ארוחת-יומו לחם ופולים, ובלילה בלילה היה עומד ומכבס בעצם ידיו את כתנתו אשר לעורו. ותקטן כל זאת בעיני הפועל הנפלא הזה. אז עמד והביא אליו את שני בניו, למען לא יהיו „אכסטרנים" ו„אינטליגנטים" בגלות ישראל אשר ברוסיה, ואת אשתו הביא אליו, ואת בתו היחידה הפריד מעל הגימנזיה הפולטאווית, לעשותה אכרה בין שאר אכרות יהודה.

ולאשרו לא היה קץ.

„— הידעת? — כך התהדר יעקב פלוטקין לפני מכירו, — היום הזה היותר מאושר בחיי. שער בנפשך: חרשתי בזוג של שורים, אני ושני בני על ידי. פתאום — והנה בתי זו באה מרחוק, ובידה פת של שחרית בשבילנו...

בכרוניקה הפנימית של יהודי אמריקה לשנה החולפת.

גברה ונצחה „רוח הכניסה".

* * *

וממרכזי הגולה אל תפוצות הגילה.

בכרוניקה הפנימית של יהודי אנגליה מושכת את עינינו אליה עובדה אחת מפליאה: מת באנגליה הרב־הכולל, ויהודי אנגליה אין בידם למצוא לו ממלא־מקום. והרב־הכולל המנוח לא היה, כידוע, לא גאון ההוראה ולא גאון המדע. דמותו הרוחנית לא עלתה בכל אופן על דמותו של תלמיד־חכם בינוני. ואולם גם רב כזה אין יהודי אנגליה מוצאים בכל קהלם, וכסאו של הד"ר אדלר עדיין עומד פנוי. ויש באנגליה בית־מדרש לרבנים, הקיים זה שנים הרבה, וכל אותן השנים לא העמיד אף תלמיד אחד, הראוי לשבת על כסאו של הד"ר אדלר. ולא שאלת הרבנות, אף לא שאלת בית־המדרש לרבנים מטרדת אותנו. כלום ברבנים ורבנות היהדות תלויה? אלא שבאים בקשת הרבנים והבנקרוט הגמור של ביהמד"ר לרבנים ומעידים על היהדות האנגלית, כמה ריקה היא מתורה ומחכמה, כמה יבש לשדה.

חשבונה של פרנציה די לו בה„אליאנס" בלבד. וכי יש צורך לחזור אפילו בקצרה על מעשי „האליאנס",— ביתר דיוק: על מעשי ההנהגה של ה„אליאנס",— בשנה זו? וראי כבר קצה נפש הקורא בהם. ואולי זאת היא כל תקותם של שליטי ה„אליאנס", כי תקוץ הנפש בהם ובמעשיהם וחדל הצבור היהודי לדבר בהם מטוב ועד רע ותכון ממלכתם „עד העולם"? מעשי ה„אליאנס" סימן ליהדות כולה בפרנציה: זקנה המבישת את הילדות...

גרוע הוא גם חשבונה של אוסטריה. מבקשים אנו סימני עליה ומוצאים רק מעטים; בודקים אנו את סימני הירידה, ודרי הישנים קיימים כולם, אלא שנוספו עליהם גם חדשים. רשימות השמדות שבווינה אינן נפחתות; רשימות נשואי־התערובות שבבודאפשט אינן מתמעטות; רשימות בעלי־החרושת היהודים, הנועלים את דלתותיהם בפני פועלים יהודים, אינן פוסקות; לעניותם של יהודי גליציה ובוקובינה עדיין לא נמצאה תקנה ומספ־ן של בנות ישראל הדופקות על דלתות מקלטים לנזירות לא יגרע. מתוך ההאמצות הכחות עלה לפני חמש שנים בידי ציוני גליציה ובוקובינה ליצור את הקלוב הפרלמנטרי היהודי הראשון. והנה באו הבחירות האחרונות ועקרוהו משרשו, ומכל הדפוטטים היהודים, שיש עכשיו בהרייכסטאג, הרי רק אחד או שנים אינם נמנים על הקלובים הזרים. ולא די בזה, אלא שנחתם חשבון השנה גם בדם,— דם דרוהוביטש, אשר שופך על לא דבר.

וסימני העליה כמה מעטים הם. יום העברים בלבוב. אין אנו שואלים על תוצאותיו המעשיות,— יפה הוא כשהוא לעצמו, ואם סימן הוא לעליה באמת ולא רק התעוררות מעושה לרגע, הבהוב פתילה מהוך שנפח בה הרוח עפ"י מקרה, בוא תבאנה גם התוצאות המעשיות... ועדת הסוציאלדמוקרטים היהודים, שנבדלו מעל הפפ"ס, משום שצר להם המקום בקרבם בתור יהודים, משום שרות הלאומיות העברית נצחה גם את שומרי הסוציאל־דמוקרטיה העזים, אשר שמרו את הגבולים שמירה מעולה... ועידת העסקנים היהודים, שנקראה מטעם יק"א, כדי לבקש תקנה למצבם הרוחני והחמרי של יהודי גליציה, אותה ועידה, שכל זמן שלא נהגלו בפועל תוצאות מעשיה אין לה, כמובן, ערך חשוב ביותר...

כמדומה, שזהו הכל.

וקול חיה הפנימיים של היהדות האונגרית אינו נשמע, כמעט כלל. דומה, שתשע מאות אלף יהודים אלה בעבר לנהר סמבטיון הם יושבים, ורק לפרקים, כשעולה בידי גבור־חיל לעבור את הנהר, בשעה שהוא שובת את שבתו, ולבוא אלינו, אנו מקבלים ידיעות קטועות על היושבים בעבר ההוא. מתוך הידיעות הקטועות האלה אנו יודעים, כי מצד אחד נשתמרה עדיין בקרב היהדות האונגרית אורתודוכסיה אדוקה בנוסח העתיק, ומצד שני הולך ושוטף בקרבה זרם כביר של התבוללות מחלטת, שאין דוגמתה כמעט בכל יתר ארצות המערב. היכן היא איפוא הכרוניקה העשירה והמלאה, שמולידה המלחמה שבין שני הזרמים הקצונים? או אולי האנשים, היושבים מעבר לסמבטיון, נוחים

הפסקנו את העבודה, וכך עמדנו על־יד השדים והמחרשה: שלשה פלחים יהודים ופלחה אחת... אל היום הזה התפללתי כל ימי!...

וכחייו הנפלאים כן היה גם מותו של איש־האדמה הנלהב הזה. פעמים אחדות פצעוהו הערבים, בעמדו בלילות על המשמר לשמור על המושבה היהודית, והוא לא חת ולא ידע כל פחד: עוד לא נרפא מפצעיו הראשונים, והנה הוא עומד שוב בלילה, חבוש כולו בתחבשות וקנה־הרובה בידו.

ובפצעיו אלה מת הגבור הצנוע הזה, אשר שמו רק יעקב פלוטקין, והוא „סוחר חשוב בפולטאווה"...

ועוד מעשה באחד מגבורי הישוב, והוא נער יפה־עינים, בן שמונה־עשרה שנה. מאודיסה בא הנער לארץ־ישראל, מפרבר מולדאוואנקה, ומאום לא הביא אל מולדתו העתיקה, בלתי־אם את עלומיו הפורחים, את אודם־לחייו ואת אש־עיניו, את עליזותו ואת צחוקו החי והמצולצל. „איש לא ידע בארץ־ישראל לצחוק כמובו". איש לא ידע לשיר כמוהו ולהתהולל ולרקד כנגד הלבנה. „מי הביאו לכאן? מולו של ישראל הוא יודע. אך דבר אחד ברור היה: לצאת מכאן לא היה יכול"...

נקשרה נפש הנער בארץ־השמש, והוא נער עדיין ואינו מוצא דברים בפיו להביע את אהבתו הגדולה ואת מסירות־נפשו אליה. לעת־עתת רק משאת־נפש אחת יש לו: להיות שומר במושבה או רועה עדר, נוהג בצאן, כאשר היו אבותיו הקדמונים בארץ הנפלאה הזאת. לעת־עתה מקנא הנער בחיי הערבים, כי הם דם דומים להוי אבותיו הקדמונים, כי רק בהם נשמרה מרשת־קדומים עם כל יפיה וקסמה... לעת־עתה דמו סוער בסערת משובה, והיא צוחק ומתהולל לעיני דבריו, קופץ על כוס דוהר בעצם פריצתו, כאחד הערבים הגמורים, עושה מעשה־ילדות ועורג לחיים כמוסים ונהדרים, אשר אלפי שנות־זקנה מבדילים בינו וביניהם.

ומקצת חלומו של הנער הנפלא, הבא מפרבר מולדאוואנקה, נתקיימה: הוא היה השומר העברי הראשון במושבות ארץ־ישראל.

והוא היה הראשון בנופלים...

* * *

ותמהון רב ממלא את כל לבך למקרא האגדות הצנועות האלה, האגדות הענומות, המרעידות את נימי־נפשך הדקות־מן־הדקות: מי עשה לנו את כל הפלא הגדול הזה? לנו, ילידי עמק עכור, המתלבטים כל ימינו בבצה החשכה, ככלבים מוכים, ללא ארץ וללא שמש וללא חסד־אלהים? מי גדל לנו גבורים אלה, טהורי־הרוח ועזי־הנפש? לנו, ילידי חיי נדודים ובושת, המוכרים את כבודנו בעד פת־לחם וממירים את אלהינו בכל בוקר?...

האמנם אותה פנת־הפלאות, ספינת הננוהות הקדומים, רות הטל המשומר, אשר אוירה אויר־נשמות ורוח־הקודש שרויה בין הריה — האמנם היא עשתה לנו כל זאת?

הלא כה היו הדברים, אשר דבר אחד הגבורים העברים, המצוינים בספר־המצבות הזה:

„אלמלי באו היהודים הנה וראו את כל היופי הזה — כלום יכלו לותר עליו?"...

יזכור נא עם ישראל!

הם מטבעם כל-כך, עד שאפילו בשעה שהאחד נהרג על ערקתא דמסאני והשני מבקש לעקור את הכל, הם מצהיבים את פניהם איש לרעהו?

ונפלא הדבר, כי שכנתה הקרובה של היהדות האוסטרית, זו שבאיטליה, יש לה בחשבון שנתה מאורע יפה כועידת הצעירים בפלורנציה. הן לגבי הערמה הגדולה של היהדות האוסטרית אין ליהדות האיטלקית אפילו דמות קומץ, וככל זאת יש, כנראה, בקומץ מה שחסר בערמה — כח-עלומים, המבקש דרך ונוצא. אמנם אין אנו יודעים עדיין, להיכן יטה כח-עלומים זה: ב„האפולוגטיקה של התלהבות", אשר עליה דברו בועידת הצעירים, יש דמדומים יותר מאורה, געגועים יותר מרצון. אבל אין בכך כלום. אנו אין לנו בחיינו הפנימים דבר גדול מבקשת דרך.

בעולמה הפנימי של היהדות הגרמנית רומזות לפרקים נקודות-אורה. ולא עוד, אלא שנקודות אלו נעשות, כמדומה, מצויות יותר. אמנם עוד טובעות רגלינו בטיט וברפש, הרוחות הרעות עד נפש התחדורנה"? אבל כלום פלא יש בדבר? הן רקב הרבה תקופות של חורף נערם בעזובת החורש. הן בקרב היהדות הגרמנית ההחילו הראשונה הטמיעה וההתכחשות לעם, ועוד לפני שנים מעטות, בערך, נבאו לה, כי גם היא הולכה בדרך הנביא לכליון הרוח, כיהדות הפרנציה. אלא שנבואה רעה זו לא נתקיימה ורוחה של היהדות הגרמנית מתחדש בקרבה. אין אנו יודעים מאורעות, שאירעו ליהדות הגרמנית במשך השנה, אבל יש עובדות שונות, המעידות על התחדשות הרוח. אחת מן העובדות האלה היא המלחמה, שלוחמת ברלין בפארין בדבר עניני ה„אליאנס". כבר אמרנו במקום אחר, שודאי יש במלחמה זו יותר מקורטוב של פטריוטיות גרמנית „טהורה", אבל אין כל ספק, שיש בה גם קרטוב הגון של רגש יהודי טהור באמת. גם מתוך מלחמת הבחירות אל הפרלמנט, שיהודי גרמניה משתתפים בה עתה במדה מרובה, רומזת לנו לפרקים איזה נקודת-האורה: הולכת ונבהרת ההטעמה, שיהודי גרמניה אינם צריכים ואינם רשאים לחפות על הפוליטיקה המיוחדה שלהם. נלהבליעה „כלאחר יד" בתוך הפוליטיקה של המפלגות הליברליות. הטעמה זו נשמעה אפילו ב„יום-היהודים", ש„בני מה משה" היו ראשי המדברים בו כנהוג.

נצרף נא לפרק זה של תפוצות הגולה את טורקיה, והיה הפרק שלם. כמדומה, שהעלובה והעצובה שבכרוניקות הפנימיות לשנה החולפת היא זו של היהדות הטורקית. (מכלל זה אנו מוציאים את היהדות הארצישראלית, שעליה נדבר תיכף). הרבה פורעניות קשות באו להם ליהודי טורקיה מידי שמים: פורענות השרפות, פורענות המגפות, פורענות המלחמה. אבל עוד קשות מאלו הן הפורעניות, הבאות לה מידי אדם: פורענות פריסקו וסיעתו, פורענות המחלוקת ופרוד הדעות, שאין לה סוף, פורענות שויון-נפש, העושה כל בבק בעניני הצבור והעדות. לפרצה, וכל פרצה — לחורבה גמורה. אמור אמרנו, שעם מתן החרות בטורקיה תתעורר גם היהדות הטורקית וחיים חדשים יערו אל תוכה, אבל תקותנו לא באה. כשם שהמהפכה הגדולה ויום ס"ט טפיפאנו לא הביאו עדיין תחיה ובצרון למדינת העותומאנים בכלל, כך לא הביאו תחיה ובצרון גם ליהודים שבמדינה זו... ואולם אל נא נסור מן הדרך, אשר התוינו לנו בראשית דברינו — לבלי לערב כרוניקה פנימית בכרוניקה חיצונית. הכרוניקה החצונית תשמש לנו ענין בפני עצמה.

ועוד רבות הן תפוצות הגולה: רומניה, הולנדיה, פרס, מארוקו, קנדה, ארגנטינה, וכו' וכו'. אבל כלום יש לאיש מאתנו ידיעות, ואפילו קטועות, על המון בית ישראל, אשר נדח לכל קצוי ארץ ואיים רחוקים? כלום יש לנו איזה נקודת ארכימדוס, אשר בידה להפוך דמות אחרת לכל עולמנו, להפוך לכל העדרים הרבים דמות עם אחר?

*

אותה נקודת ארכימדוס — כשדבורנו מגיע אליה עלינו להזהר זהירות יתרה בשביל שלא נכשל בצבעים שאינם מדוגנים. הן את כל דבר טוב, הנעשה והמתרגש להעשות בארץ-ישראל מלוה, שלא מדעתנו נגה התקוות הטובות והמאוים היפים, הגנוזים לנו עדיין באחד מפנות לבנו, ומתוך כך עולים בידינו, גם כן שלא מדעתנו, צבעים בהירים יותר מדי. ומה שרע עוד מזה — על כל צרה ופגע רע, הבאים והמתרגשים לבוא על ארץ-ישראל, אנו שופכים ביד רחבה את כל צער הספק וארס היאוש, המחלחלים תמיד בכל פנות נפשנו, ומתוך כך עולים בידינו צבעים שחורים יותר מדי. לפיכך חייבים אנחנו להטיל עלינו זהירות יתרה.

ואולם, כמדומה, שאין אנו טועים, אם נאמר, כי נוגה היתה הכרוניקה הפנימית הארצישראלית בשנה החולפת. השנה פתחה במשבר הגדול, אשר בא על מוסדותיו של הישוב הישן. עשרות בשנים הצפינו יקירי ירושלים והעוזרים על ידם את הרקבון הגדול, אשר פשה בהם ובמעשיהם. אבל סוף-סוף באה שעתו להגלות, כי לא יכלו יקירי ירושלים להצפינו עוד, ויגלה. ואחרי המשבר — יציאה. אמנם אנו יודעים: לא זו היא השנה הראשונה, אף לא האחרונה, שבני ארץ-ישראל עומדים וסופקים כף על כי גברה היציאה והארץ „מתרוקנת". כבר הורגלנו בכך, ובינתים הולך מספר היהודים בארץ-ישראל וגדל, אף אם לא במדה אשר אליה אנו מתפללים. אבל דומה הדבר, שהפעם באמת גדולה היא יציאה יותר מן הרגיל והיא ממלאת את הלב הרהורים טורדים. הרבה דברים אנו צריכים בארץ-ישראל — לקרקע, לבתי-ספר, למוסדות הגונים, לדעת-הצבור. אבל ראשית כל אנו צריכים לצבור עצמו, והיציאה היא שמשכינה את רוח העצבות על הכרוניקה הפנימית הארצישראלית.

אבל יש אשר גם רוח אחרת מרחפת על פני נקודת ארכימדוס היחידה אשר לנו — רוח תחיה, רוח גדול, ולאזננו נשמעת היפה שבשירות — שירת הצמח הרענן, הבוקע את הקרקע הקשה ועולה. בעמל נורא, המגיע למדרגה של חרף-נפש, כובש הפועל העברי מקום לעצמו בארץ-ישראל, אבל הוא כובשו, ולפרקים, אף כי לעתים רחוקות, יש אשר תבריק בלבו של האכר ההכרה, שמא לא הוא „גומל חסד" לפועלו העברי, כי אם להיפך. והיו לנו לעד הכבושים שבכבשה, למשל, אגודת „השומר" בשנה החולפת. ביפו הונח היסוד לשכונה עברית חדשה, „נחלת בנימין", והלואי שתשוה זו לאחותה הבכירה והגדולה ממנה, ל„תל-אביב", המשמשת דוגמה מיום הבנותה ומעוררת קנאה רצויה. לאחרי הרפתקאות רבות נתקבל הרשיון להחל בבנין הטכניקום העברי בחיפה והרהור נפלא דופק בלב: אפשר, כאן יונח היסוד למדע עברי, אפשר, כאן תברא הפנה, אשר מתוכה יקרא שם גדולינו וחכמינו עלינו, ולא על זרים. ולחשבון השנה החולפת מתיחס גם נסיונה הראשון של ההסתדרות הציונית ליצור בארץ-ישראל מושבה עברית חדשה — את מרחביה. הכל, גם תחית הרוח, גם בצרון כחותינו בארץ, גם גדול הישוב העירוני, תלוי בארץ-ישראל בגדולו של ישובנו הקרקעי. הישוב הקרקעי הוא היסוד, ועליו עתיד להבנות הכל. מושבה עברית חדשה כי תבנה בארץ-ישראל — יחד אנו תוקעים בשופר

נאמן, וחשובה וחביבה לנו ביותר מושבה הנבנית על ידי ההסתדרות הציונית, שתחלתה וסופה — ארץ־ישראל.

ואמנם בכלל עלתה יפה הכרוניקה הפנימית של ההסתדרות הציונית בשנה החולפת. די לנו להבליט מתוך כרוניקה זו רק את הקונגרס האחרון, העשירי, בלבד. אמנם לא היו בקונגרס האחרון נאומים והרצאות, שבתוכם נשמעים מחשבות ועיונים חדשים, לא היו בו גם וכוחים, היוצאים מגדר הרגיל והבינוני. אבל דבר אחד היה בו, העולה על הכל. זוהי הפעם הראשונה, אשר ראינו המון מחות ולבבות של צבור עברי גדול הוגים מחשבה אחת וחשים רגש אחד: „כאן, באולם הגדול של קזינת בזיל, מתלבטת ומבקשת דרך הגדולה שבתקוות היהדות, אולי תקותה האחרונה. אי־אפשר שלא ימצא לה הדרך אשר היא מבקשת".

והדרך נמצאה.

כאן אנו מפסיקים את חשבון כרוניקתנו הפנימית. ושבים לחשוב את חשבון כרוניקתנו החיצונית.

א. מ. בוריכוב.

גָלוּת.

(מחשבות והרהורים.)

ד. *)

תורת החברה ודרכי התפתחותה — תורה שלמה היא. ולא עוד אלא שתורה חדשה היא. עדיין לא נקבעו כל יסודותיה ולא נתגלו כל הויות — אפילו לחוקרים מומחים. ובאמת, השאלות של התפתחות הצבורים — תורת הסוציולוגיה — אין להן עדיין חכמים מומחים כאלו שיש לכל המדעים הפוזיטיביים, כגון מדע הטבע, הנדסה, תכונה, בוטניקה, ואפילו כאלו שיש לפיזיולוגיה ולפסיחולוגיה. ונפלא הדבר. בעוד שבמדעים הפוזיטיביים, שיסודותיהם גלוים וקבועים והם נלמדים בכל בית ספר, שחוקיהם וגלויי חוקיהם בעולם המציאות נראים לעין כל אדם בכל שעה ובכל מקום, וההסתכלות השכיחה והרגילה תופסת בהם מאליה ובהיכח הדעת, — בעוד שבנוגע למדעים הללו לאו־כל אדם משכיל והצי־משכיל לוקח רשות לעצמו לדון בהם ולהורות בהם הלכה למעשה, הנה בשאלות הנוגעות להתפתחות הצבורים — במקצוע הסוציולוגיה, — שגם החוקרים המלומדים אינם מוצאים בהן עדיין את ידיהם ואת רגליהם, כל בר־נש שקרא מעט ושנה מעט, ואצלנו אנו לפעמים קרובות גם אנשים שלא קראו ושלא שנו, באים ומטפלים בהן ולוקחים לעצמם עטרת מורים. הסבה מובנה. אין אדם מגיע להכרת בחינתו של „אינו־יודע" במקצוע זה או אחר אלא מתוך שהוא רואה אחרים, היודעים יותר ממנו באותם המקצועות. וע"כ יודע כל סתם־משכיל, הבקי קצת בהויות העולם. שכל אחד ממקצועות המציאות, שהמלומדים יודעים אותם ידיעה ברורה, צריך למוד מרובה עד שיוכל האדם להתמחות בו. ודוקא המקצועות ההם, שגם המלומדים עצמם אינם יודעים אותם ידיעה ברורה, שמרובות בהן ההשערות, ההנחות והשיטות, דוקא המקצועות ההם רואה כל אדם את עצמו מומחה להם לא פחות מן האחרים, מפני שאין בהם אותה הידיעה, שהיתה יכולה לגלות לו את חוסר־הידיעה שלו. שמע אדם מן השוק או תלמיד בית־הספר דבר וחצי דבר, קלט מן האויר איזו הנחה או השערה, והנה כבר יש לו אמת־מדה או מדת־אמת למוד בה את חיי הצבור, שדבר לו אליהם. ואין הוא יודע, שאפילו אם יש יסוד של אמת תיאורית כללית באותה ההנחה ששמע, אין להשתמש בה בפשטות מכנית לחקירת כל הצבורים באופן אחד, מפני שלא כל הצבורים — שהם הם האוביקט של תורת החברה — שוים זה לזה באותה מדה ששוים זה לזה הדוממים ואפילו הצומחים והחיים, ששולטים בהם חוקי הפיזיקה, הבוטניקה והפיזיולוגיה. הסוציולוגים ה„מומחים", מניחי ההנחות, מגלי ה„חוקים" יודעים עפ"י רוב, שאין החוקים הללו אלא קוים־מדריכים, מורי־דרך לחקר הצבור המוחשי, שהם באים לטפל בו. מובן הדבר, שאין ידיעה זו מצילה גם את המומחים, כביכול, לתורת החברה מטעיות ושגיאות מרובות וגסות, מפני שסוף סוף מוכרחים הם להקיש מצבור אחד על השני, מתקופה אחת על השניה, ואין הם יכולים לברר כל צרכם את כל ההבדלים שבין צבור זה ובין הצבור האחר ולקבוע את כל התכונות שיש בזה ואין בזה, את הסגולות העצמיות של כל אחד ואחד.

ופה הגענו לאותה הנקודה המענינת אותנו בחקירת הגלות והצבור הגלותי. השגיאות והטעיות מצויות ביותר בשעה שבאים להשתמש בחוקי הסוציולוגיה לחקירת החיים וההתפתחות — אחת היא אם בעבר או בעתיד — של „העם" העברי, שההבדלים שבינו ובין יתר העמים גדולים ומרובים מן ההבדלים שבין העמים האחרים. כבר נגעתי בדבר זה במקום אחר (במאמרי „בלבול הדעות ומקורו" שנדפס ב„השלח"). ליתר ברור מוצא אני צורך להקדים פה עוד הקדמה אחת כללית, להעיר עוד על הבדל אחד שבין תורת החברה ובין תורות החיים האחרות. כל המדעים, העוסקים בחקירת העצמים החיים, נפרדים לשני ענפים: לחקירת העצמים הנורמליים ולחקירת העצמים הבלתי־נורמליים. הנה כן יש לנו אנטומיה נורמלית (או „אנטומיה" סתם) ואנטומיה פתולוגית, פיזולוגיה נורמלית ופיזיולוגיה פתולוגית, פסיחולוגיה נורמלית ופסיחולוגיה פתולוגית. מה שאין כן תורת החברה. סוציולוגיה אין לנו עדיין אלא אחת; עוד טרם נבדלה זו לשני הענפים האמורים, הנחוצים כל־כך בחקירת המציאות החיה — לענף מיוחד, המקיף את הנמצאים הנורמליים, ולענף מיוחד, המקיף את הנמצאים הבלתי־נורמליים. חוסר־הבדלה זה מקורו גם הוא ברבוי ההבדלים שבין האוביקטים של הסוציולוגיה. מתוך שגם האוביקטים החברתיים הנורמליים שונים הרבה זה מזה באופן בנינם וביסודות הויתם — לא הגיעו עדיין החוקרים לתפוס ולקבוע את הצד השוה שביניהם עד כדי הבדל בין הטפוס הנורמלי ובין הטפוס הבלתי־נורמלי. אפשר גם כן, שמעוט הטפוסים הבלתי־נורמליים בתוך הצבורים הקימים קיום־של־קבע גורם לזה, שתורת החברה לא יכלה לקבוע סוג של נמצאים חברתיים נורמליים וסוג של נמצאים פתולוגיים. אבל אפשר להבין בנקל, עד כמה צריכות להיות מרובות וגדולות השגיאות בחקירת הצבורים הפתולוגיים — אם רק ישנם כאלה — בשעה שמודדים להם במדות הצבורים הנורמליים.

וכשאנו מתבוננים אל ה„גלות" ואל הצבור הגלותי, אל ה„עם" הגלותי, אנו צריכים להכיר, שפה יש לפנינו טפוס חברתי כזה, שאלו היו לנו רבים כמותו היינו מבדילים אותו מן הטפוסים הנורמליים וכוללים אותו עם האחרים הדומים לו בסוג מיוחד.

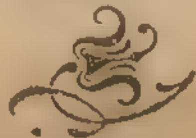
---

*) עי' „העולם", נומר ג'.

בסוג הצבורים הפתולוגיים. אבל דבר זה, שאין לנו צבורים פתולוגיים רבים, כי נוכל לכלול אותם בסוג מיוחד, וגם זה שאף הצבורים הנורמליים שונים הרבה זה מזה, אינו משנה את מהות קיומו של הצביר האחד, שאינו דומה כלל לטפוס הרגיל של הצבורים. הנמצאים החיים האחרים נבדלים גם הם זה מזה במדה ידועה בגזרת בנינם (האנטומיה), במלוא התפקיד שיש למערכת העצבים והאיברים הפנימיים שלהם (הפיזיולוגיה) ובאופן הסדר והמהלך, במדרגת העוז והבהירות של הרגשותיהם והכרותיהם (הפסיחולוגיה). ובכ"ז אי־אפשר לבלי לקבוע גבולים בין המציאות הנורמלית מצד אחד והמציאות הפתולוגית מצד השני, ואי־אפשר לסדר את דרכי החיים, לקבוע את ה„היגיינה" של הבריה הפתולוגיה עפ"י מדות ההתפתחות של הטפוס הנורמלי בלבד. ה„יוצא-מן-הכלל" יש לו „כללים" המיוחדים לעצמו, שצריך לגלותם; הפתולוגיה יש לה דרכים,—אפשר לומר: „חוקים",— המיוחדים לעצמה. כמובן,—על יסוד החוקים והכללים של חיי המין כלו. את ה„כללים" ואת הדרכים של התפתחות הנמצאים הבלתי־נורמליים אפשר למצוא ולקבוע אמנם רק במינים הללו, שבתוכם אנו מוצאים פרטים פתולוגיים הרבה, עד כי נוכל להבדילם לסוג מיוחד לאחרי שאנו מתחקים על אופן קיומם ותופסים את הצד השוה שביניהם, המבדיל בינם ובין הטפוס הנורמלי. מציאותה של בריה פתולוגית אחת בתוך איזה מין של נמצאים אינה נותנת לנו את היכולת לקבוע את כללי הפתולוגיה של אותו המין. אבל דבר זה אינו פוטר אותנו, אדרבה דבר זה מחייב אותנו לזכור תמיד, שבריה זו פתולוגית היא במהות קיומה, שהחוקים השולטים באותו המין, אשר עליו היא נמנית, מתגלים בה על כל פנים לא במדה זו ולא בצורה זו, שהם מתגלים באותו המין כלו.

שאלה היא, שנשאלה במקצוע חקירת העמים, נחלקו החוקרים בפתרונה ואנחנו אננו חושבים אותה לשאלה כלל — אם היהודים הם עם או לא. הרבה מן החכמים, העוסקים בתורת החברה, השיבו על זה בשלילה כהוך שלא התבוננו לקיום היהודים אלא מבחוץ, ומבחוץ אין קיומם של אלה דומה כלל וכלל לקיומם של העמים. אנחנו בעצמנו, המרגישים את קיומנו החברתי ו„רואים" אותו מבפנים, אין אנו יכולים להטיל ספק אפילו במקצת בקיומנו הלאומי והרי אנו חושבים ואומרים, שהננו עם ככל העמים אשר על פני האדמה. ואולם לאחרי מה שהוברר לנו הפעם בנוגע לדרכי החקירה בתורת החברה ולאחרי מה שהוברר לנו בפרקים הקודמים ע"ד מהות ה„גלות" נראה, שהתשובה הנכונה על שאלה זו היא: אמנם היהודים הם עם, אבל לא ככל העמים. במדה שהעמים הם יצירות חברתיות, שיש להן קיום עצמי אובייקטיבי ואינן רק הכללה של אישים פרטים הדומים זה לזה בצדדים ידועים בלבד, הכללה של קלסיפיקצה בעלמא, שונה הוא העם העברי מכל העמים במהות־קיומו היסודית שינוי גדול כל־כך, עד שאי־אפשר עוד למנותו עם בין העמים האחרים. צריכים אנחנו להבדיל בין הטפוס הנורמלי של העמים ובין טפוס שאינו נורמלי. אותו המין של הצבורים, הכולל בתוכו את העמים, כולל אמנם גם את העם העברי, אבל רק במדה כזו שמין ה„אדם" כולל בתוכו גם את האישים הפתולוגיים.

העם העברי, שהוא עם גלותי, יש לו אמנם קיום לאומי, אבל לאומיותו היא פתולוגית. העם העברי הוא עם פתולוגי. והרבה, הרבה מאד יש לנו ללמוד מתוך הכרה זו. —

בן-עמי.

פגישותי הראשונות עם פינסקר.

א.

הדבר היה בימי-הסתיו הקודרים של שנת 1881, שנה זו, שאפשר לפסוק עליה את הפסוק, החרות, כמדומה לי, על שערי לשכת-האנטומיא של האוניברסיטא הווינאית: „זה המקום, אשר בו כן המות תוצאות לחיים".

אכן שנה זו, שבה הרגשה ובאה תקופת הפרעות התכופות והערוכות כסדרן וכהלכתן, שמשה גם התחלה לתקופה אחרת— לתקופת התעוררותנו הלאומית.

ביחד עם צלצול זכוכיות מנופצות לרסיסים, ביחד עם שאון רהיטים מושלכים ונפץ כלי-בית שבורים, כבר עברה המולה חרישית במחנה, המולה היוצאת מתוך נפש-העם, המתאמרת ומתעוררת לתחיה.

ולפיכך זכרון ראשיתה של מלחמת-אבדון זו, הערוכה כנגדנו זה שלשים שנה, מעירות בקרבנו, ביחד עם צללי-העבר הקודרים, גם המון חזיונות-אור מרהיבי-עין, ושוטפת עלינו גלים רעננים, המעודדים ומאמצים את רוחנו.

ובכן, הדבר היה ביום-סתיו מעונן וקודר של שנת 1881. אני נבחרתי אז בתור ציר אל ה„אליאנס" על-ידי חבורה של חמש מאות איש, אשר החליטה לצאת לאמריקה, כדי ליסד שם מושבה של עובדי-אדמה, ואשר נתפרסמה אחר-כך ברבים בשם אגודת „עם-עולם".

אמנם דעתי לא היתה נוחה מהאמיגרציה לאמריקה, ודבר זה היה גלוי גם לבוחרי, אשר שלחוני. ואולם דמיוני הצעיר שחק לפני וחזה לי עתידות, כי אפשר יהיה לכון את עבודתני לארץ-ישראל.

סוף-כל-סוף קבלתי רשות מהאוניברסיטא לצאת לחוץ-לארץ למשך חודש ימים, וגם תעודת-מסע לזמן המוגבל הזה קבלתי. אך פתאום אחזתני צינה עזה ונחליתי מאד.

קשה לי לבאר לעצמי, מה היתה הסבה, אשר המריצתני לפנות בפעם הזאת אל הדוקטור פינסקר, בעוד אשר כל ימי הייתי פונה במקרים כאלה אל רופא אחר.

עוד בימי ילדותי שמעתי, כי הדוקטור פינסקר הוא אחד הרופאים המשובחים באודיסא, ואחר-כך, כשלמדתי בהלמוד־תורה, נודע לי גם־כן, כי הוא העסקן החרוץ והמסור ביותר לעבודת ההשכלה והרוסיפיקאציא בקרב היהודים. וגם ראיתיו אז מדי פעם בפעם, כשהיה בא ביחד עם הדוקטור עמנואל סולובייציק אל האספות, שנערכו ביציע-הזכוכית הגדול של בית-היתומים, הבנוי אז על-יד תלמוד-התורה, אשר הוא נמנה על מפקחיו.

בימים ההם התגורר פינסקר בבית אנאטרא, בית חדש ויפה, בעל דיוטה אחת, שעמד בקרן רחוב-האיטלקים (עכשיו רחוב-פושקין) ורחוב־טרויצא. אחרי שבדק בי בדיקה יפה לריאתי, יעץ לי, שלא אצא מביתי החוצה במשך ימים אחדים, וגם שכוב אשכב על משכבי ימים מועטים. אז הודעתי אותו, כי זקוק אני לנסוע לחוץ-לארץ בהקדם האפשרי לרגלי ענין צבורי חשוב, ולא עוד אלא שתעודה-מסע ניתנה לי רק לחודש-ימים.

— לרגלי ענין צבורי? — שאלני פינסקר בתמהון קל.

בארתי לו מתוך בושה קלה את טיב הענין. הוא לא אמר לי דבר, ורק סבר פניו היהירות במקצת הואר פתאום באור רך וטוב. עיניו הנוגות והעמוקות, החבויות בצל ריסיהן הארוכים ומביטות למטה, נזקפו עלי מתוך בת-צחוק נעימה ומסבבת.

ומיד נשתנה גם קולו, בדברו אתי, ונעשה רך ביותר וקרוב אל הלב. הוא הסכים עמי, כי הדבר נחוץ ואי=אני בן=חורין להתמהמה, השמיעני על דברים אחדים, הצריכים זהירות, ונתן לי רשות לנסוע בעוד ימים מועטים.

ביציאתי לוה אותי עד הדלת החיצונית, חבק את ידי בכל תוקף ונפטר ממני מתוך ברכות חמות, כי תהא משלחתי צלחה.

יצאתי מפניו כולי נפעם ומשתאה. מימי לא פללתי לשמוע דברים כאלה מפי מתבולל אדוק כמוהו, כפי אחד מראשי רועד של חברת „מפיצי=השכלה", אשר היה בימים ההם: הן ידוע ידעתי תחילה, מה רב היה יחס=השלילה, המלא שנאה, שבני הבורז'ואזיה העשירה והאינטליגנטים, בעלי=הדיפלומים, ההולכים אתם יחד שלובי=זרוע, התיחסו אז אל כל תנועה ואל כל פסיעה עצמית, שהתרגשה בקרב היהדות.

ד"ר אריה=ליב בן שמחה פינסקר, נולד בשנת תקפ"ב ומת בכ"ג בכסלו לשנת תרנ"ב.

מין רגש של גאון ושמחה התעורר בעומק הלב על=ידי השתתפות זו הצנועה והעמוקה, על=ידי ברכות אלו החמות, שמתוכן נשקפו אותות הסכמה ורצון באין אומר ודברים.

כעבור שני ימים, בחמישי לאוקטובר, יצאתי לדרך ושמתי את פני תחילה לברודי, עיר זו, שנעשתה אז מרכז=כנסיה לכל הנודדים, הנסים על נפשם ממקום החרפה והחורבן.

ב.

עברו שתי שנים, ואותה ההשתתפות הצנועה והכמוסה בקעה ועלתה מן הלב ונהפכה והיתה לאנחה רמה ומחרידה, לקול יאוש וזעם, הנוקב ויורד עד התהום, לקריאת=גאון אדירה, הקוראה לעזרה עצמית ולגאולה עצמית. ימים רבים התגעשו והתח הר=השרפה במעמקיו, ופתאום בקע את קליפתו ופרץ והשתפך בלבת=אש על=פני עמק=הבכא, על פני בקעת המתים, המלאה עצמות יבשות. הופיעה המחברת הקטנה והצנועה „אבטואמנסיפציא", זו היצירה הגדולה, בת=אל=מות, אשר קול דבריה כקול דברי נביאנו הקדמונים, החוצבים להבות=אש ומלאים אהבה לקרובים ובוז ועצום לרחוקים ולמהרחקים.

פינסקר, שהיה מתגלה בשדה=הספרות רק לעתים רחוקות, הגיע במחברתו זו לידי שלמות אומנותית ביפי=הצורה וקוצר=הסגנון המפליא, שלא בכל פעם יגיע אליה גם הסופר הבקי והרגיל, לפי שהרגש הכביר והעצום מוצא לו תמיד את מבטאי העז, והאש העצורה בלב פורצת ויוצאת בדברים כבירים ונלהבים. . .

על המחברת הקטנה והנשגבה הזאת אפשר לומר: „הפך בה והפך בה, דכולא בה". כל מה שאפשר לרטיח כלפי הביעור והחרפה של התרפסותנו המגונה בפני אחרים, כלפי ההכנעה הבזויה והזיוף הצעקני, שאנו נכנסים בהם לרשות הפטריוטיות הזרה, כל מה שאפשר להשמיע על הנחיצות הגדולה להסיר את מסוה=השקר מעל פנינו, לשבר ולזרוק הלאה את כבלי העבדות, התלויה ושאינה תלויה בנו, להכיר את עצמנו ולכונן את חיינו בידינו,—כל זה נאמר במלואו על=גבי שלשים וששה העמודים האלה; ואין להוסיף עליו ואין לגרוע ממנו אפילו כקוצה של יוד. וגם עכשיו, אחרי שכבר זכינו, כביכול, להתעוררות לאומית, לא נפחת ערכה הגדול של קריאה זו; וכל מלה ומלה שלה מכוונת למטרתנו; ולפיכך חייבים היינו לשננה לבנינו ולבני=בנינו ולכתבה על מזוזות ביתנו ובשערינו.

אחרי שעברתי את כל בצה=הרקב של שלילה עצמית ובטול עצמי, שהיו שוררים אז בקרב צעירי היהודים, חניכי הגימנזיה והאוניברסיטה, אשר לא בושו גם להצדיק עלינו את הפרעות; אחרי שהכרתי לרגלי משלחתי את גדולי אחינו במערב עם כל רקבונם המבהיל, עם כל פחדנותם ועבדותם המחפירה, אשר שקעו בהם ביחד עם חירותם החיצונית וה„אמנסיפציא" שלהם,—היתה לי המחברה הזאת כמעין=חיים לנפש עיפה, ושתיתי בצמא את כל דבריה. נדמה לי, כי מלבי הוציא בעל המחברת את המלים האלה ובת=קול היא זו, העונה לכל המתרחש ומתרגש בעמקי נשמתי. בטוח הייתי, כי הקריאה העצומה הזאת החריד את נפש אחינו בכל תפוצות ישראל והעורר את כולם לגשת אל העבודה הגדולה של תחית עצמותם הלאומית. רבונו של עולם!— חשבתי אז.— הן כל זה ברור כל=כך ופשוט כל=כך: מי זה האיש, אשר יקום לערער על הוכחות אלו, הכתובות בדם, על אמת זו, שיסורים וצער הוללוה?

בקיץ של שנת 1886 עזבתי את מדינת שוויץ, אשר בה ישבתי בחמש שנים, וחזרתי לאודיסא השוממה אז.

ביום השני או השלישי להזירתי מהרתי אל מחבר ה„אבטואמנסיפציא". הוא קבלני בידידות רבה ונפעם מאד; בהכירו כי אותו הסטודנט, אשר נכנס אצלו לפני חמש שנים קודם יציאתו לחוץ=לארץ. הדבר הזה, כפי הנראה, נעם לו מאד.

כשהחילותי לדבר בשבחה של יצירתו, התאמץ מתוך ענותנות רבה להסב את השיחה לענין אחר, ורק נענע את ראשו בעצב ואמר בקול חשאי, כדרכו תמיד: „למי כל זה? בשביל מי? מה רב טמטום=המוח! מה גדול שויון=הנפש לגורל עצמם!" והוא הניע את ידו ביאוש.

בדרך שיחתנו על ספוני נגענו בחיי היהודים, בחיי ההמון, והוא הודה לי, כי המבצע הזה אינו ידוע לו כל=צרכו. צריך

להעיר כאן, כי פינסקר, שבכל לבו סבל את מכאובי עמו והרגיש ביותר את צער ירידתו, לא רחש חבה יתירה להמוני העם היהודי והיה מתיחס אליהם במין רגש של בחילה. ביחוד לא נחה דעתו מהרשלנות החיצונית, מהז'רגון, מהגועות־הגוף וכיוצא באלו. ולא־אחת ההמרמר, כשהיה נתקל בחזיונות אלו ורואה אותם בעיניו. רגש זה של בחילה ביחס אל המוני העם, שאינו אלא ההגלותן האינסטינקטיבית של: עבדות פנימית, המכוסה בלב, ויראה נצחת מ„פניהם", רגש זה, שבו היו מצוינים כל „משכילי" הדור ההוא, ראיתי אחר־כך אצל רבים מעסקני תחיתנו הלאומית, וביחוד הצטערתי, כשגליתיו בפרץ סמולנסקין, בראותי אותו בווינה בשנת 1881. אין כל ספק, כי גם פינסקר נשא בקרבו את סבל ירושה ה„משכילות", וגם רוחו הכביר והער, אשר הרעיש את עמודיה של אותה ה„השכלה" המדולדלה,*) לא יכול להשתחרר ממנה כליל.

ג.

ואולם ימי־הילדות עברו על פינסקר בסביבה יהודית. זכורני, פעם אחת, כשישבתי אצלו בשעה שבין השמשות, ספר לי דרך־אגב מאורע אחד מימי ילדותו.

בהיותו נער כבן תשע שנים, נסע אל אחד המקומות עם אביו־זקנו.

הדבר היה בימי הקיץ. בתחילה אמרו לדגיע קודם שקיעת החמה עד אחד הכפרים, אשר בו נמצאה אכסניה יהודית, ולהעכב שם. ואולם הסוסים העיפים ההנהגו בכבדות, וכאשר פנה היום לערוב, הודיע העגלון, כי עד הכפר עוד נשאר כמהלך שעה ויותר. אז צוה אביו־זקנו לעצור בעד הסוסים. העגלון הפנה את עגלהו הצדה ונתעכב במורד הדרך, על שפת נחל. האב הזקן ירד מעל העגלה, נטל את ידיו במי הנחל, פרש לאחת הערבות הבודדות, העומדות בריחוק־מקום מן המים, ועמד להתפלל בכונה תפלת מנחה.

אותה שעה ירדה השמש והאירה בזהרי־אשה האחרונים את חלקת הנחל הרוטטת והפכה את צבעה לדם, וענפי האילנות, אשר בצלם התבודד הזקן בתפלתו החשאית, נראו כאחוזי־להבה.

תמונת אביו־זקנו, המתפלל בצל אילנות, עם דמדומי ערב, המתרגשים ובאים בשדה, השאירה בלב הנער פינסקר רושם כביר, אשר לא נמחק מזכרונו כל ימי חייו.

כמה עמוק חוש־החיים בקרב העם, שמכיר הוא בערכה הגדול של מורשת־אבות! מורשת־אבות זו, המקננת בפנה כמוסה וסתומה שבנפש היהודי, יש שהיא פורצת פתאום ויוצאת לאויר העולם, זורה הלאה את החלודה והפסולת, שדבקו בה מן החוץ, ונצחת שוב באש־קודש, באשו של „נר התמיד", הבוער בנפש העם מבפנים.

פינסקר, זה האסטנים, בעל הטעם היפה והנימוס הדק, שהיה רגיל כל ימיו בחיי שלוה ובדידות והיה חייב בהם משום בריאותו הרופפת ביותר, כיון שעמד בראש התנועה, לא סרב מימיו לטפס ולעלות על הדיוטה השלישית, לבוא לבתי אנשים בלתי־ידועים ובלתי־נעימים לפעמים, כדי להשתתף באספות החשאיות של קבוצת „חובבי ציון" הראשונים. כי בימים ההם היינו מוכרחים עדיין לנהוג מנהג „קונספירטורים" והיינו באים אל אספותינו בחשאי לדון בשאלות, „המסוכנות" לממלכה: איך להמציא עזר לחלוצי המושבות הראשונות. ואמנם רק באספות החשאיות ההן, שחשש סכנה היה צפוי למתעסקים בהן, הכרתי את כל גידל רוחו של פינסקר.

אחת המדות היותר נאות, המשמשות עטרה לראשי גדולי־הרוח ועמוקי־הנפש, היא מדת התמימות המיוחדה, שהם מצוינים בה, תמימות קדושה וטהורה. אם אין התמימות זו, אי־אפשר לו לשום אידיאליזם בנפש האדם, אי־אפשר לה לשום מלחמה לשם שמים בעולם. לפני ימים מועטים נזדמנתי לפונדק אחד עם אחד החוקרים הגדולים שלנו במקצוע המטפיזיקה, והפליאני אדם זה ולקח את לבי ביותר בתמימותו הרבה, תמימות ילד קדושה. ותמימות נפלאה זו נתגלתה לפעמים קרובות גם בפינסקר, והיא שעמדה לו תמיד ונתנה לו כח ואון ללכת על דרכו בבטחה לקראת רעיונו הנשגב, אשר היה אז ללעג בפי הרבים.

ואף־על־פי־כן לא בעבודתו המעשית אנו מוצאים את כל גדולהו ופועל־ידיו של פינסקר. עיקר זכותו של פינסקר, שבשבילה יעמוד שמו בינינו עד עולם, היא קריאתו הגדולה להתעוררות לאומית, אשר בה מתחילה תקופה חדשה בדברי־ימינו האחרונים.

ואם תחיתנו אינה רק גבוב־דברים בלבד, כמו שנדמה לי לפעמים, אם באמת ובתמים מרגישים אנחנו, כמו שהרגיש מחבר הקריאה הגדול, כי באין תחיה לאומית — רק עבדות נצחת וכליוּת־נצח, הנה חייבים אנחנו כולנו לחרות בלבנו את הדברים האחרונים של יצירתו הנצחית: „אם לא עכשיו — אימתי? אוי לדורות הבאים אחרינו, אוי לזכר בני־דורנו, אם נחמיץ את השעה. עזרו לעצמכם, ואלהים יהיה בעזרכם"...

ג'יגיבה, י' טבת, ה'תרע"ב.

ש. ל. ציטרון.

תְּרְגּוּמָה שֶׁל הָ„אֶבְטוֹאֶמַנְסִיפַּצְיָה".

(זכרונות.)

בחורף שנת הרמ"ג הייתי מורה בבית אחד הגבירים בעירה הפרוסית הקטנה פרוסטקין, אשר על גבול רוסיה, מרחק תחנה אחת במסלה־הברזל מן העיר ליק, אשר בה יצא „המגיד". בעת ההיא כבר עסק „המגיד" הרבה בשאלת ישוב א"י, וענינים אחרים כמעט שלא תפשו בו מקום כלל.

ר' דוד גורדון, עורך „המגיד", היה הסופר העברי הראשון, אשר התחיל להטיף לרעיון התחיה ולחבת־ציון עוד בשעה שלא חלם איש על אודותם. עוד באמצע שנות הששים למאה שעברה, בעצם ימי אותה המלחמה, המפורסמת אצלנו בשם מלחמת האור עם החשך, כשלבלבו התקוות היפות על הריסת מחיצות וזכיות אזרחיות, פרסם דר"ג באחד מגליונות „המגיד" מאמר בשם „בשובה ונחת תושעון", אשר בו סמן בקיצור כוללים את עיקרי הדעה העברית־הלאומית, הכרוכה בהאידיאל של שיבת בנים לגבולם. לגבי כל מה שנכתב באותה העת בעתונות הישראלית, היה המאמר הזה דיסונאנס הצורם את האוזן. הקוראים ברוסיה שחקו לו ולחלומותיו: לא לכם הלך בימים ההם—ימי הגבורה הרעיון הקוסמופוליטי—אחרי מיני „הבלים" כלאומיות וישוב א"י. נמצאו רק יחידי־סגולה במערב אירופה, אשר עליהם עשה המאמר רושם נמרץ. בין היחידים

---

*) אל נשכח, כי בעת ההיא התפטר פינסקר בפומבי מהשתתף בועד חברת „מפיצי השכלה", בהודיעו בנאומו הידוע, כי נעזבה דרכה.

הללו היו ר' צבי הירש קאלישר, ר' אליהו מגריידיץ וגם ר' משה מונטיפיורי. אף התעוררה אז איזו תנועה קלה ונעשו איזו מעשים פעוטים. אבל העת עשתה את שלה וטשטשה את התנועה והמעשים גם יחד, והדבר נשתקע. נשתתק גם רד"ג וחכה. יש אשר בארץ זו או אחרת עלתה שאלת-היהודים על הפרק, וראשי-המדברים לבית-ישראל יצאו אל הצבור זה בעצתו וזה בהצעתו, אז נשמע גם קולו של רד"ג קורא ביחידות, כקול שירה יתומה, מעל עמודי „המגיד" שלו: „לא פה המנוחה ולא זאת המרגעה!" אבל קול מליו נחבא בשאון השאננים והבוטחים. כך היה הדבר הולך ונמשך עד שנות השמונים, שנות גפין מגדלי-תקוה וחורבן אידיאלים. מכאן ואילך הרים הרד"ג את דגלו ברמה, ומכל הארצות התחילו מתלקטים אליו אחד אחד המיטב-דעים, אשר נשמעו לקול דבריו: מאז נעשה „המגיד" מרכז ראשי לכל הלוחמים את מלחמתה של רעיון תחית האומה על אדמת-אבות. התחילה מנוסת-הבהלה מרוסיה; בחוצות העיר ברודי שטפו אלפי פליטים עניים ואביונים ותועי-דרך, ולקול שועתם נתעוררו המון רחמי שוכני-מרומים אשר בפאריז ואשר בלונדון ואשר בניו-יורק. וכון רד"ג את שעת הרה-רחמים זו ועשה לילות כימים וערך הרצאות ומגלות-עפות בענין יא"י אל הבארונים לבית רוטשילד ואל הבארון הירש ואל ר' משה מונטיפיורי ואל יתר הגדולים באשר הם שם. ולא סככו הגדולים הללו בענן להם והריצו לו את תשובותיהם, מי בחיוב ומי בשלילה, ע"י נאמני-ביתם עושי-דברם: הרב הכולל הפריזאי צדוק הכהן, מיכאל ערלאנגר, וויניציאני, הד"ר לוי. עם כולם נכנס רד"ג בחליפת-מכתבים שאינה פוסקת, כתב וחזר וכתב, דבר רכות וקשות, דברי תוכחה לזה ודברי פיוס ורצון לזה, הכל לפי דרישת הענין באותה שעה ובאותו מעמד, וע"י אנשי-הבינים האלה נמסרו הדברים למי שצריך, ולא שבו ריקם. פה ושם הורגשה קצת תפיסה ונראו סימני פעולה: וויניציאני נשלח לא"י, חכי"ח שנתה את טעמה הראשון והתחילה מסבירה פנים להרעיון ובין החיים נשמע ראשונה גם שמע „הנדיב הידוע"...

באחד הימים ההם קבלתי מרד"ג את המחברת „א ב ט ו-א מ נ ס פ צ י ה" ומכתב מצורף אליה בהצעה, לתרגם אותה עברית בשביל „המגיד" ולהמציא את התרגום פרקים פרקים. באותו המכתב גלה לי רד"ג את שם המחבר וכתב: „קום קרא את המגלה הזאת ושמעת קול חוזה, אשר לא היה כמותו בישראל למיום סתום חזון. אמנם המחבר איננו עומד עדיין בירו בתהומנו, ושאלת הארץ לא נתחוורה לו, אבל בכל יום אני מחכה לו שיבא אלינו". נגשתי אל המלאכה ולמחר שלחתי את הפרק הראשון אל „המגיד". זוכר אני, כי הרבה יגעתי אז למצוא בעברית בטוי נכון ומדויק למלת „אבטואמנסיפציה", ולבסוף קראתי לה: „חירות-עצמית". עתה בימינו, כשבעלי-האסופות שלנו אינם מקפידים על טהרת-הלשון ומכניסים אליה מלים נכריות לצורך וגם שלא לצורך, ודאי לא היו משנים מגוף השם הלועזי והיו כותבים פשוט „אבטואמנסיפציה"—וחסל. אבל אז, לפני שלשים שנה, היו נרתעים אחור מפני כל מלה, שאין לה יסוד ושרש בתנ"ך, כמפני הארי, חוץ מזו הקרובה בצלצולה למלה או למבטא עברי, כמו: „דלוג-רב", „דע-פתע" וביוצא בהמצאות כאלו.

צריך להעיר, כי ב„המליץ" שנת תרמ"ב נומר 44 נתקשה גם המשורר יל"ג בתרגום מלת „אבטואמנסיפציה" והוא כותב כהאי לישנא: „מלה זו קשה לתרגם ללה"ק והוראתה כמו ההרת החבוש את עצמו".

עבר שבוע ימים וקבלתי הזמנה מאת הרד"ג למהר ולבא אליו לליק, כי דבר לו אלי. כשבאתי אל רד"ג מצאתי אותו שרוי בצער: הסוכן הכללי של „המגיד" ר' יצחק מיכאלבסקי בווילנה הודיע אותו, כי המבקר הספרי-ישראל יהושע שטינברג החרים את הנומר, שנדפס בו הפרק הראשון מן המאמר „חירות-עצמית" וגם איים, כי אם לא ישנה המתרגם את גוף הספר ולא יסיר מתוכו את הבטויים היותר קשים, אז לא יתן לכל אותם הנומרים, שיהא אותו המאמר נדפס בהם, לעבור את גבול רוסיה.

— אינך יכול לצייר לעצמך את עגמת נפשי — אמר אלי רד"ג —. דבורים מפוצצים ואמתיות מרות כאלה על מצב היהודים בעמים לא שמעה עוד אוזן אדם מישראל עד כה. לו ידעת כמה גדולה היא הסנסציה, שעשתה מחברתו זו של פינסקר בארצות-המערב וביחוד בגרמניה! פיליפזון, בעל „האללג. צייט. דעס יודענטומס", כמעט שיצא מדעתו. מפאריז כותבים לי, כי גם בקרב גדולי היהודים שם היתה ה„אבטואמנסיפציה" „הפתעה" בלתי-נעימה כלל. בחוגי ה„אליאנס" מוצאים את הסגנון למחוצף יותר מדי. מלונדון מודיע אותי אשר ממערכת „הדז. כרוניקל", כי גם בפאריז גם בלונדון דפק פינסקר על דלתות „צנתרות-הזהב" ולא נפתחו לפניו. חבל, שמסעותיו של פינסקר בארצות-אירופה לא נודעו לי בשעתם; אפשר שהייתי יכול להיות לו למורה דרך. עתה עבר המועד!

כזאת וכזאת דבר אלי רד"ג במר נפשו וסים: „נחוץ הדבר מאד עכ"פ שיפוצו רעיונותיו של פינסקר בין הקוראים היהודים הפשוטים, שאינם נזקקים לגרמניה. ברוסיה ימצאו בודאי אזנים קשובות ויעשו פרי. אנכי מצדי אכתוב לשטינברג ואתחנן לו, כי יקרע את רוע הגזרה, ואתה מצדך עשה את כל אשר בידך להמתיק את מרירות הבטויים קצת. קודם כל צריך לשנות את שם המאמר. אפשר שירא שטינברג את המבטא „חירות-עצמית" וחושב, כי אין חירות אלא דבר הנתן במתנה ע"י קוזקים..."

ונזכר אני אגב אורחא בפרט קטן: באותו היום בערב בא לבקר את רד"ג ליאופולד זילברמן, בנו של אליעזר זילברמן מיסד „המגיד", והוא חבר לבי"ד הגליל בליק. מענין לענין נתגלגלו הדברים על אודות מחברתו של פינסקר והסער שהטילה בגרמניה. אז ספר זילברמן הצעיר:

— לפני ימים אחדים הייתי בקניגסברג. שם נשקפה לי המחברת מבעד חלון-הראוה של אחד מבתי מסחר-הספרים. כראותי כתוב על גבי השער את הדברים: „קול קורא מאת יהודי רוסי" התעניינתי לדעת את תכנה, ואקננה לי. בדרך חזרתי לביתי, קראתי אותה במרכבת-הברזל מתחלתה ועד סופה, ולא יכלתי להתאפק מבכי.

מאז קראתי למאמרי בשם „ת ש ו ע ת-י ש ר א ל", ובמקומות שנראו לי לחריפים יותר מדי, נטיתי מגוף הספר ותרגמתי בשנויים קלים. שלשת הנומרים הראשונים עברו דרך הצנזורה בשלום, בנומרים הרביעי והחמישי נמחקו מתוך המאמר קטעים גדולים, וכיון שהגענו אל הנומר הששי נתקבל מכתב מאת מיכאלבסקי, המודיע בשם שטינברג, כי אם לא יפסיק רד"ג תיכף ומיד הדפסת המאמר את נפש „המגיד" הוא קובע. בשברון רוח הפסיק רד"ג את הדפסת המאמר. אפס כי כעבור שבועות אחדים חזר רד"ג והציע לפני לסכם בקצרה את מסקנותיו של בעל ה„אבטואמנסיפציה" ולהדפיסן בהור סופו של המאמר „תשועת ישראל". הסוף הזה נתפרסם ב„המגיד" לשנת 1883 נומר 3 בצירוף הערה קטנה מצדי לאמר: „מסבה שאינה תלויה בי

וגם בהמו"ל לא תוכל העתקתי זאת לבא ב„המגיד": עד. תומה".

אבל בזה לא כלו עדיין הרפתקאותיה של „האבטואמנסיפציה" בתרגומה העברי.

כחורף שנה הרמ"ד באתי לווילנה. באחת האספות של חו"צ שם הוחלט לעשות כהצעתו של ליבנדה ולהוציא את מאמר־התרגום שלי „תשועת־ישראל" בחוברה מיוחדת. מפני שהיה מי שאמר, כי אין השם „תשועת־ישראל" הולם יפה את תוכן החוברת, פניתי ליל"ג בשאלה: מה השם שאקרא לתרגומי? על זה ענה אותי יל"ג:

„ב„השחר" שנה י"א חוברת ג' תמצא את שירי „עדר אדני", אשר הקדשתיו לפינסקר. שם כתבתי במאמר המוסגר: „לכבוד הד"ר ל.—פ—ר בעל החוברת „א.יטאעמאנסיפאציאן", אז בא פורה שר של שכחה והשכיחני גירסא דינקותא שלי, ולא יכלתי בשום אופן למצוא מבטא עברי, שיהא מסמן בדיוק את המושג „אויטאעמאנסיפאציאן". אבל ברגע זה נתגלגלה זכות ע"י זכאי שכמותך ומצאתי את שבקשה נפשי. אם רוצה אתה למסור בעברית בדיוק את המושג „אויטאעמאנסיפאציאן", אין טוב לך בלתי אם לקרוא למחברתך בשם: „אם אין אני לי, מי לי?!" ואיה"ש הגומר בעדי ויזכני להוציא את שירי „עבד אדני" בתוך יתר שירי בספר מיוחד, אז אתרגם גם אני בלי־נדר את שם המחברת במלים המוצעות לפניך בכאן".

ואמנם קים יל"ג את דבריו. בחלק הראשון של „כל שירי יל"ג" נדפס בצד 119 השיר „עדר אדני", ובמאמר המוסגר בשני חצאי־לבנה כתוב: „לכבוד בעל המחברת „אם אין אני לי, מי לי?!"

מסרתי את הקונטרס אל ועד הצנזורה בווילנה. כעבור ימים אחדים נודע לי, כי התרים שטינברג את הקונטרס לגמרי. באתי אליו בטענות: בשביל מה ועל מה? הן לא נזכר בכל הקונטרס שם רוסיה כלל, ומי אפוא ימריצהו לאמר, כי מכוונים הדברים דוקא כלפי אה"ץ זו? וכי ברומניה, בפרס או במארוקה אין רודפים את היהודים? ושוב שאלתי אותו: הלא אותה המחברת עצמה הולכת ונדפסת עתה ב„רזסווט" הרוסי,— וכי בשביל שאני כותב עברית הפסדתי?

אבל כל טענותי לא הועילו כלום. אחז שטינברג במדתו של האפיפיור, ועל כל שאלותי ענה תשובה אחת וקצרה: „Von possumus" אינני יכול — וחסל. הרביתי עליו רעים, הבאתי לו מכתב־המלצה מאת ליבנדה, שהיה אחד מטובי ידידיו, אולם הוא באחת: „Нельзя!"

אז שלחו חו"צ את המחברת לפטרבורג. שם, במקום השלטון הראשי לעניני־דפוס, — כך אמרו — אין נוהגים להחמיר כ"כ. בעת ההיא היה מרגולין הצנזור לספרים העברים במטרפולין, והוא קרוב לשלמה טימקין, חותנו של סמולנסקין. כתבתי מכתב לסמולנסקין בבקשה, כי ימליץ על מחברתי לפני מרגולין, שלא יהאנה לה כשטינברג וכי יתיר לה לבא בקהל לנו. סמולנסקין מצא את הדפסת המחברת למיותרת בכלל, וטעמו ונימוקו היה, כי כל חשיבותה של „האבטואמנסיפציה" היא רק מה שנכתבה בלשון הגרמנית ליהודים, שלא שמעו מימיהם דברים כאלו, אבל קוראי עברית לא ימצאו בה שום חדוש, יען כי רעיונות כאלה וכאלה, ועוד יותר חריפים מהם, כבר נתפרסמו קודם לכן ב„השחר" שלו. ואף־על־פי־כן לא נמנע סמולנסקין מלעשות את בקשתי וכתב למרגולין. ואמנם מרגולין לא גזר כליה על מחברתי כשטינברג, אבל מחק מתוכה כמעט מחציתה, ולא עוד אלא שבכמה מקומות בקש לאחה את הקרעים ותפר איתם טלאי על גבי טלאי, ובקצת מקומות סרס את הכתוב והשחית את כונת הדברים ע"י הוספת נפך משלו. וזהו שגרם, כי בצאת המחברת הדפים לילינבליום ב„המגיד" בנומר 12 לשנת 1884 הערה קטנה בשם „גלוי מילתא", שבה הוא מודיע בשם הד"ר פינסקר, כי „אף שבכלל היתה לו קורת־רוח לראות את רעיונותיו נעתקים גם לקוראים עברית, בכ"ז הוא מוצא לנכון להעיר, כי המתרגם יחס לו איזו דברים שלא אמרם".

טעות היתה זו. לא אני יחסתי לפינסקר דברים שלא אמרם, אלא הצנזור הפטרבורגי מרגולין. אנכי כתבתי אז „בירור־דבר" גם ל„המגיד" גם ל„המליץ", אבל שניהם דנו את דברי בגניזה, הראשון מפני שירא את שטינברג והשני מפני שירא את מרגולין.

לפני שנים אחדות יצאה אמנם „האבטואמנסיפציה" בתרגום עברי חדש מאת הד"ר פ. פרינקל (בר־טוביה), אבל זה היה כבר לאחר התגברות התנועה הציונות, בשעה שהאמין הקהל למלא את ספקו בהספרות הציונית שמימי הרצל ואילך והמלים החדשות השכיחו את הישנות, ולפיכך לא רבו הקופצים על התרגום החדש ולא הושם אליו לב כלל.

ועוד גרוע מזה היה מזלה של ה„אבטואמנסיפציה" בתרגומה הז'רגוני. התרגום הזה נעשה בסוף שנות השמונים ע"י הסבא מנדלי מו"ס, ומשום סגולה לעין הרע נקרא שמו: „א סגולה צו די יודישע צרות". על גב המחברת נכתב אמנם מפורש: „מאת הד"ר לעאן פינסקער", אבל במחברת עצמה חל עבוד מרובה כל־כך, עד כי נתרוקנה מהכנה המיוחד לה ולא נשארו בה בלתי אם דפים אחדים, שכל אחד מהם טבוע בחותמו המיוחד של מנדלי. יש במחברה זו הרבה יתר מרעיונותיה של „הסוסה" המפורסמת מאשר מרעיונותיה של „האבטואמנסיפציה", וכל זה בא לה בעטיה של הצנזורה, שהחמירה ביהודית עוד יותר מבעברית.

לפני איזה זמן פשטה השמועה, כי ביאליק אומר לתרגם מחדש את ה„אבטואטניסיפציה". אין כל ספק בדבר, כי עתה, לאחר שנשתחררנו משעבודה של אותה צנזורה, תוכל המחברת לצאת שלמה ובלי לקוי כל שהוא, ובתרגומו של אמן־הלשון כביאליק היתה לנו יין מפאר בכלי מפואר.

הן צריך לשים אל לב, כי פניני פינסקר לא נתגלו עוד לרוב קוראי עברית עד היום הזה.

יהודה קרני.

לְשְׁמַד.

I.

אֲנִי הוּא הַגֶּבֶר הַהוֹלֵךְ יְחִידִי בִּישִׁימוֹן הָעוֹלָם,
וְאַתְּ הִיא אַנְחָתִי;
אֲנִי הוּא הַנְּשָׁמָה הַקּוֹרְאָה לְמִסְפֵּד בְּסֵתֶר יְגוֹנָהּ,
וְאַתְּ הִיא דִמְעָתִי.

וּבְדֶרֶךְ גָּלוּתִי הָרְחָבָה כְּרַחֲבַת יְגוֹנִי הָיִית לִי
נֶחָמָתִי הָאַחַת;

כִּי טוֹבָה הַדִּמְעָה לַתּוֹעֶה וְאַנְחַת הַמְּלַוָּה נְעִמָה
לְנֶפֶשׁ נִדַּחַת.

אַךְ דַּרְךְּ גָּלוּתִי עוֹד תֶּאֱרַךְ וְאוּלָם נֶחָמָתִי לֹא אֲרֻכָּה,
כִּי מֵתָה הַדִּמְעָה;
וְאִם צָלְלוּ עוֹד שִׁבְרֵי אֲנָחוֹת מֵאַחֲרֵי הַלְוָיַת דִּמְעָתִי—
אַף הֵם מֵתוּ עִמָּהּ.

וָאֶהְיֶה חֲשׂוּךְ דִּמְעָה וְלַחַשׁ בַּצַּר לִי, וּכְיָתוֹם הָיִיתִי
בְּאֵין זֹאת—בִּלְעָדָיִךְ;
מִי יִתֵּן כִּי יָבֹא הַמְקוֹנֵן וְיִקְרָא לִשְׁנַיִם מִסְפְּדִים —
עָלַי וְעָלַיִךְ:

II.

הוֹי, עַל מָה אוֹרֶבֶת אַתְּ לִצְעָדַי תָּמִיד,
אוֹ שַׁלָּמָה תְקַדְּמִינִי וְאֶת דְּרָכַי אַתְּ חוֹסֶמֶת!
תְּמוֹל עֲדִית עֲדָיֵי כַלָּה, וְהַיּוֹם--צְעִיף אַלְמְנוּתֵךְ,
אוּלָם תָּמִיד אַתְּ אִלֶּמֶת.

הוֹי, עַל מָה רוֹמֶזֶת אַתְּ לִי וְיַד יְמִינֵךְ מְקָרְבַתְנִי
וּמַרְחַקְתְּנִי שְׂמֹאלֵךְ!
וְכֵאלֹהִים דוֹרֶשֶׁת קָרְבָּן אַתְּ, אֶת דַּם קָרְבָּנֵךְ,
וְכַשֶּׂה לַטֶּבַח קָרְבַּן-תְּמִידֵךְ הוֹלֵךְ.

מִי אַתְּ חִידַת-חַיִּים, מִי אַתְּ וְאֵדָעָה,
אֲשֶׁר תִּהְיִי לֵאלֹהִים לִי?
וְאִם כּוֹס רַעַל לָךְ — עָלַי אֶת כּוֹסֵךְ שִׁפְכִי
וְאִם הַחֶסֶד לָךְ — עָלַי אֶת חַסְדֵּךְ גִּמְלִי.

הוֹי, עַל מָה אוֹרֶבֶת אַתְּ לִצְעָדַי תָּמִיד,
חִידַת-חַיַּי, סְתוּם-גּוֹרָלִי?
אֱלִילָה מִסְתַּתֶּרֶת, סוּרִי, סוּרִי מֵעַל דְּרָכַי,
אוֹ בְּשִׁמֵךְ הַמְפוֹרָשׁ לִי הִגָּלִי.

III.

הַס! תְּפִלָּה קְטַנָּה לְבֵית-עַלְמִין מוֹבִילִים,
תְּפִלָּה לֹא-רְצוּיָה;
לֹא קַדִּישׁ-יָתוֹם, וְלֹא פָּסוּק תְּהִלִּים
לַסְחוּפָה וְלַדְּוָיָה.

הַס! טוֹמְנִים בֶּעָפָר
אַנְחַת-אָדָם;
וְכַךְ סָחִים: תְּחִלָּה הָיָה מַאֲמִין, וְאַחַר—כָּפַר.
נֶאֱנַח — וְנִדַּם.

כִּי עָיֵף הָאִישׁ וַיִּיגָע
מְבַקֵּשׁ נֵס וְהוּא יִגָּאֵל;
עַכְשָׁו הֵם: מוֹבִילִים אוֹתוֹ בְּטֶרֶם נִגְאַל —
לְקֶבֶר יִשְׂרָאֵל.

IV.

נַפְשִׁי, נַפְשִׁי, לָמָּה אַתְּ כּוֹאֶבֶת תָּמִיד
עַל גּוֹרָלֵךְ?
הֲיֵצַר לָךְ עַל שְׁעַת הַזְּרִיחָה אֲשֶׁר שָׁקְעָה
עַל אָהֳלֵךְ?

אוֹ אוּלַי יֵצַר לָךְ עַל שְׁעַת הַשְּׁקִיעָה אֲשֶׁר קָרְבָה
וְעַל צֵל יוֹם-מָחָר?
כִּי יַעַל יוֹם מִמֶּרְחָק וְאֶת אָהֳלֵךְ עוֹד לֹא פָקַד
וְאַף לֹא זָכָר!

נַפְשִׁי, נַפְשִׁי, לָמָּה אַתְּ תֶּהֱמִי כָּכָה,
הַאַתְּ יְחִידָה?
יַעֲלֶה יוֹם וְיִפְנֶה יוֹם וְכָכָה תִּלְאֵי מַחֲלִיפוֹת
וּמִפְתּוֹר הַחִידָה.

דֹּם הִכָּנְעִי לֵאלֹהַיִךְ וְאַל לָךְ לִקְבּוֹל,
וְאַל לָךְ לִכְעוֹס;
קַבְּלִי דוּמָם עַל שָׁמַיִךְ אֶת הַשְּׁקִיעוֹת —
כְּאֶת הַזְּרִיחוֹת.

V.

אַתְּ הִיא מַלְאָכִי לְבֶן-הַכְּנָפַיִם,
אֶתְחַנֵּן אֵלַיִךְ:
עִם עֶרֶב אָהֳלִי נָא בֹּאִי וּפִרְשִׂי
עָלַי אֶת כַּפַּיִךְ.

וְסֵפֶר הַתְּפִלּוֹת בִּכְנָפֵךְ הָבִיאִי,
עַל רָאשֵׁי פַּלְּלִי:
רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נָא הַשְׁרֵה חֲסָדִים
עַל לֵילוֹ וְלֵילִי.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נָא צַו מְנוּחָה שְׁלֵמָה
לַנְּפָשׁוֹת הַמְּחַכּוֹת;
וִיוּקְדַּשׁ הָאֹהֶל בְּמַגַּע הַחֲלוֹמוֹת
וּבְסוֹד רוּחוֹת דַּקּוֹת.

תִּתְקַבֵּל נָא צְלוֹתִי הַמְּדוּרָה מְרַחֲמִים
וְזַכָּה מִשֶּׁמֶן;
וְאַתְּ, שְׁכִינַת-לַיְלָה, תְּיַשְּׁנֵנוּ בִנְשִׁיקָה,
וְאִמְרִי נָא: אָמֵן".

VI.

תְּפִלָּה קְטַנָּה, תְּפִלָּה זַכָּה,
שׁוּבִי נָא אֵלָי;
עִם תְּסִיסָתֵךְ שׁוּב מְפַכָּה
אֱלָהוּת עָלָי.

דִּמְעָה קְטַנָּה, דִּמְעָה צְלוּלָה,
רְדִי מֵעֵינַי שׁוּב;
דַּרְכֵּךְ כּוּרֵךְ נַפְשִׁי כְלָה
תִּטְהַר טֹהַר-כְּרוּב.

דְּמוּת הַקֹּדֶשׁ, דְּמוּת הַנְּעוּרִים,
שׁוּב הֵרָאִי לִי;
נַפְשִׁי תָחֹג חַג הַנְּעוּרִים,
חַג הִתְחַדְּשׁוּת בִּי.

VII.

דְּמוּת קָדְשִׁי!
לְזִכְרֵךְ בִּלְבַד אֲנִי נוֹפֵל אַפָּיִם,
וְשׁוּב עַל תַּלְתַּלַּי
מְפַכִּים וְיוֹרְדִים קַרְנַיִם מֵאוֹרֵךְ;
הֵן רַבִּים בַּיָּמִים וְרַבִּים בַּלֵּילוֹת
כִּי נִפְקַד תַּוָּגֵךְ
וְסוֹד הֲוָיָתֵךְ מִמֶּנִּי כִּי נִפְקָד,
וַיְחַתַּל בְּאֵד בִּלְתִּי-שָׁקוּף הַשְּׁבִיל, יְבִיאֵנִי אָהֳלֵךְ,
כְּמוֹ אֲשֶׁר הָחְתַּל בְּאֵדֵי הַסְּפֵקוֹת
הַנָּתִיב הָעוֹלֶה לְהֵיכַל נִשְׁמָתִי.
— אַלְלַי לִי אִם בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ זְמַן רַב לֹא קָרָאתִי,
וּמִי יְלַמְּדֵנִי וְאֶקְרָא?
וּמִי אֲשֶׁר יִלְחַשׁ עַל לִבִּי הַחוֹלֶה — וְיֵחַם,
וּמִי אֲשֶׁר יִרְצֶה וְיִדְרֹךְ אֶת מִפְתַּן אָהֳלִי?
לְכִתֵּךְ מֵאִתִּי דוּמִיָּה, וְשׁוּבֵךְ — דּוּמִיָּה,
וּבְעוֹד טֶרֶם שׁוּבֵךְ אֶת צַעֲדֵי-אִטֵּךְ הֶאֱזַנְתִּי
מֵעֵבֶר לְאַרְבַּע אַמּוֹתַי.
וְאֵיךְ וּבַמֶּה אֲנִי יָכוֹל לְעָבְדֵךְ —

וַאֲנִי כְּבָר שָׁכַחְתִּי צֵרוּפִים רִאשׁוֹנִים לְשִׁמֵךְ, אֲשֶׁר אֶקְרָא.
וְהִנֵּה שׁוּב טַלְלֵי אוֹרֵךְ מַרְעִיפִים עַל רֹאשִׁי,
וּבְמַעֲמַקִּים שׁוּב מֵקֵר דְּבַר-מָה, לֹא יָדַעְתִּי אָכֵנוּ.
אַךְ אֵדַע כִּי אַחֵר לֹא תְאַחֵר הַתְּפִלָּה מִבֹּא וְלֹא תִתְמַהְמֵהַּ.
וּרְאִי: כְּבָר מִתְגַּלְגְּלָה דִמְעָה מֵעֵינַי
וְנוֹפְלָה לְרַגְלֵךְ,
דְּמוּת קָדְשִׁי,

VIII.

מִי קְרָאַנִי הֵנָּה? אֲדֹנָי קְרָאַנִי,
וְכָל הָעוֹלָם הֻזְמַן לִי לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ;
עִם עַפְעַפֵּי-שַׁחַר בֵּית-אֵל נִכְנָס אֲנִי,
וּבְבִטּוּאֵי שֵׁמוֹת לִי הַבֹּקֶר נִקְדָּשׁ.

וּמִזְבְּחוֹת בְּנוּיִם בַּעֲדִי עַל כָּל צַעַד,
כָּל אַמַּת-עָפָר קְטַנָּה — בָּמָה לַעֲבוֹדָה;
בְּחֵיק כָּל גַּיְא וָעֵמֶק אֶשְׁפֹּךְ לֵב בְּרַעַד
וְעַל כָּל גַּבְנוּן אַקְרִיב קָרְבַּן שִׁיר וְתוֹדָה.
וְעוֹף וְחַיָּה שָׁרִים עִמִּי וּמִתְנַבְּאִים,
וְכָל הָעוֹלָם נִבְקָע לִי מִתּוֹךְ הַשִּׁירָה;
בִּרְסִיס הַטַּל אֲתַכֵּן תְּהוֹמוֹת מַיִם רַבִּים
וּבְנִצָּנֵי תֶלֶם — נִשְׁמַת כָּל הַיְצִירָה.

IX.

אָנוּ עוֹמְדִים כְּרוֹעֵי-בָרֶךְ
לִפְנֵי סַף הַדְּבִיר;
אָנוּ שׁוֹפְכִים אֶת לִבֵּנוּ,
אוֹמְרִים דִּבְרֵי שִׁיר.

וְהַנֵּרוֹת הוֹגִים רַחֲמִים,
נוֹטְפִים אוֹר וָזִיו;
כָּל הָעוֹלָם דֹּם מִשְׁתַּחֲוֶה,
שִׁירַת אוֹר בְּפִיו.

וְהָעַיִן תִּלְאֶה לַחֲזוֹת
אָרוֹן, כְּרוּב וָנֵר;
אָנוּ חַיִּים שְׁנַת אַרְכָּה,
לֹא, — לִבֵּנוּ עֵר.

וְהַדְּבָרִים כֹּה יְגֵעִים,
דַּלָּה שְׂפַת הַפֶּה;

מַהְבִּיעַ אֶת שְׁבָחֵךְ
בְּרֶגַע קָדוֹשׁ זֶה.

מַה שֶּׁלְּבִי חָסֵר תּוֹכוֹ
אַתְּ מְלֵאת נָתַתְּ;
מַה שֶּׁרוּחִי הָגָה דוֹרוֹת –
אָמְרָה שְׂפָתֵךְ אַתְּ.

אָה! מִי פִּלֵּל אֶל הַפֶּלֶא,
בִּקֵּשׁ אֶת הָאוֹת!
אָה! מַה־טּוֹבוּ חַיֵּי נֵצַח,
רֶגַע קָט הֱיוֹת.

לֹא, לֹא יִתַּם הַחִזָּיוֹן,
אוּלַי יֵשׁ לוֹ סוֹף?
בָּרוּךְ יוֹצֵר גְּדָל־הַיָּמִים,
גָּדוֹל, נֶהְדָּר, טוֹב.

בָּרוּךְ רוֹקֵם עַל שָׁמֵינוּ
פֶּלֶא אוֹת וְסוֹד;
אָנוּ חַיִּים הוֹד הַצַּעַר,
צַעַר שֶׁבְּהוֹד.

אָנוּ לוֹבְשִׁים צוּרַת כְּרוּבִים,
פּוֹשְׁטִים מַלְבּוּשׁ־גֵּו;
כַּךְ מְנַצְּחִים אֶת הַנִּגּוּן
תּוֹךְ אֱמוּנַת לֵב.

רִגְעֵי נֵצַח עָפִים, דָּאִים,
רָצוֹא, בֹּא וָשׁוֹב;
לָנוּ אֵלִים שִׁלְּמוּ חוֹבָם –
אֵיךְ נְשַׁלֵּם חוֹב?

אָנוּ עוֹמְדִים כְּרוּעֵי־בֶּרֶךְ
לִפְנֵי סַף הַדְּבִיר;
וְהַשִּׁירָה טֶרֶם תַּמָּה –
טֶרֶם תַּם הַשִּׁיר.

שלום־עליכם.

כִּתְבֵי מוֹטִיל בֶּן פֵּייסִי הַחַזָּן.

ספור תשיעי.

חֲבֵרֵנוּ פִּינִי.

א.

הזוכרים אתם, כי פעם אחת הבטחתי לספר לכם על־אדות חברנו פיני, מי הוא ומה טיבו? הבטחתי לספר לכם על־אדותיו, כפני שאיש־מזימות הוא ומחשבות טובות צפונות לו בלבו. ואולם קודם שאתחיל בפיני, חייב אני לספר לכם בשבחו של אביו־זקנו. ואחר־כך בשבח אביו, ואחר־כך בשבח דודו, עד שנגיע לפיני עצמו.

אל תיראו ואל יפול לבבכם. דברי יהיו מעטים. מתחיל אני באביו־זקנו.

את שם רב הֶשִּׁי הַזַּגָּג כבר שמעתם בימיכם? אביו־זקנו של פיני הוא זה. עוסק הוא בכמה מלאכות: זגג הוא, ועושה־אספקלריות, וצַבָּע, ומומחה לטחינת טַבַּק. עכשיו הניח את כל המלאכות ואינו עוסק אלא בטחינת טבק בלבד. אדם, הוא אומר, כל זמן שהנשמה בקרבו, יעבוד ואל יצטרך לבריות. קומתו של רב השי קומה זקופה וצנומה, עיניו אדומות וחוטמו מגודל ביותר, שלא כדרך הטבע: רחב מלמטה וְשָׁקוּעַ מלמעלה ומעוקם כעין שופר. חוששני, שחוטם משונה זה בא לו מחמת הֲרָחַת טַבַּק. זקן מופלג הוא, כבר הגיע למאה שנה, ודעתו עדיין מיושבת עליו. יש רגלים לדבר, שיפה כחו של רב השי הזקן מכחם של שני בניו: הירש־ליב האומן ושניאור השוען. הירש־ליב האומן — אביו של פיני הוא. הירש־ליב האומן אף הוא גבוה וצנום כרב השי הזקן, ואף חוטמו מגודל. אלא שאינו מריח עדיין טבק. אפשר שבקרב הימים יריח גם הוא. לפי שעה אין דרכו בכך. אומן של תנורים הוא. עושה הוא תנורים. הכל אומרים עליו, כי בעל־מח הוא. ואמנם מצחו מצח גדול. אילו, הוא אומר, למדוהו מלאכה מנעוריו, כי אז היה יחיד בדורו. אין לך דבר בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, שלא ישיגהו הירש־ליב האומן בשכלו. כך מעיד הוא על עצמו. טביעות־עין יש לו. את מלאכת התנורים למד מאליו. פעם אחת ראה את אִיבַן פִּיצְקוּר בעשותו תנור—והתפתל מרוב צחיק. אמר, כי גוי זה אינו יודע בין ימינו לשמאלו ואינו מבין כלל בטיבו של תנור. מה עשה? מיד הלך לביתו וסתר את תנורו והקים במקומו תנור אחר. בימים הראשונים היה אותו תנור עָשֵׁן כולו, עד כי לא יכול אדם לעמוד מפני עשנו. עמד הירש־ליב וסתר שוב את התנור והקים תנור חדש. וכך היה חוזר חלילה ושוקד על תקנת תנורו, עד שיצאו לו מוניטין בעיר ונתמחה לאומן מובהק. בכח חקירתו המציא מין תנור נפלא, שאינו טעון הסקה אלא פעם אחת לשבוע. ורק זו רעה הולה, הוא אומר, שעדיין אין לו אותן הלבנים, היפות לכך. אילו, הוא אומר, הספיקו רעפים בידו. כי־אז הקים לעיניכם מין תנור, שכמוהו לא היה ואחריו לא יהיה! אומר הוא; כי תורת התנור עמוקה יותר מתורת השעון. דברים אלו נאמרים כלפי אחיו שניאור, כדי להכעיסו. אחיו שניאור צעיר ממנו וגבוה ממנו, ואף חוטמו ארוך, ומלאכתו מלאכת שוען. מתחילה חשו לו עתידות, כי יהיה מורה־הוראה בישראל, או שוחט, או מלמד. על־שום חריפות מחו. חריפות מחו שלא כדרך הטבע היתה. אלא שחשקה נפשו במלאכת השוענים. כיצד הגיע למלאכה זו של שוענים? הטו אוזן ותשמעו.

בעודו נער את נערי החדר, כך מספר שניאור בעצמו, נשאהו מחו לגדולות. למשל: מתאוה היה להגיע עד תכלית סבתו של מנעול. מנעול זה, כשאתה מסובבו לצד ימין, אתה פותחו, וכשאתה מסובבו לצד שמאל, אתה סוגרו — מה טעמו של דבר? או מה טיבו של שעון ומה סבת אופניו בלכתם? מדוע יצלצל דוקא בו ברגע, כשאצבעו הגדולה מגיעה לשתים־עשרה? כשראה, הוא אומר, בפעם הראשונה מין שעון, שצפיר בתוכו, — כמעט נטרפה דעתו עליו. איתו שעון, בעל הצפיר, נפל לו לרב הישי הזקן במתנה מאת אחד מפקידי־הצבא, שהיה מספיק לו עבודה. בכל שעה, כשהשעון היה עומד לצלצל, היה פִּשְׁפֵּשׁ נפתח בו וצפור מזנקת מתוכו, מזנקת וקוראת: קוּקוּ! הצפור צפור ממש היתה, כחיה לכל דבר. והגיע הדבר לידי כך; שגם החתיל טעה בה. בכל פעם, כשהצפור היתה יוצאת בצפצופה, היה חתול זה מסמר שערותיו ומתכון לטרפה. אז החליט שניאור בלבו, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם יחקור את דבר הצפור. מה עשה? פעם אחת, בשנשאר יחידי בבית, עמד והוריד את השעון מעל הכותל, הפריד בין אופניו הדבקים והוציא את בני־מעיו החוצה. בא אביו מן השוק וראה את השעון בקלקלתו, עמד והכהו כל־כך, עד כי אמרו נואש לחייו. ואולם שניאור הגיע למטרתו: זכה ונעשה שוען. איני יודע, אם מן השוענים המעולים הוא, ורק מדה נאה אחת אתם מוצאים בו: עושה הרבה ומקבל מעט. אחי אליהו מסר לו כמה פעמים את שעונו לתקון, בכל שבוע ושבוע מתקן לו שניאור את שעונו. כמה משונה שעון זה של אחי אליהו: פעמים הוא טס במהירות הברק, ופעמים הוא מתנהג בכבדות ומאחר בכל יום כדי ארבע שעות בבת־אחת! רצה אחי אליהו למסרו לשוען אחר, ועכב חברו פיני בידו. חברו פיני אומר, כי לא בדודו שניאור האשם, אלא בשעון עצמו. והדין נותן: אם השעון הזה שעון הגון הוא, הרי יוכל כל שוען לתקנו. אלא מאי? השעון עצמו אינו בכלל שעון — אם כן, מה יועיל השוען בתקנתו?

אמרו מעתה: וכי לא צדק פיני?

ב.

פיני, חברו של אחי אליהו, אף הוא בעל־מח, כאביו הירש־ליב האומן וכדודו שניאור השוען. ואף חוטמו ארוך כחוטמם. כולם חטמנים הם. החוטם — סימן־משפחה הוא להם. דודה יש להם, וקריינה שמה, ולדודה בת ושמה מלכה, וזמן לה הקדוש־ברוך־הוא מין חוטם, שעין לא ראתה דוגמתו, ולא הרי החוטם כהרי הפנים. פניה של זו אינם פני אדם כלל. נראים הם כפני צפור, או כפני חיה. מתביישת היא לצאת מפתח ביתה החוצה. עלובת־נפש היא ומן השמים ירחמו עליה! קלסתר־פניו של פיני דומה כמעט לקלסתר־פניה. אלא שגבר הוא, ואין משגיחים בגברים. אמנם מראהו משונה ביותר. כשאתה מסתכל בפניו, על־כרחך אתה ממלא שחוק פיך. המעט כי צנום הוא וגבוה, גם שתי אזנים ארוכות לו, ואף צוארו ארוך כצואר האוז, וראיהו קצרה. בכל פנה שהוא פונה, הרידו נפגע במצח חברו. ובכל מקום שהוא עומד; הריהו פוסע על רגל חברו. אחד ממכנסיו מופשל לו כל ימיו למעלה. אחד ספוזמקאותיו משולשל לו כל ימיו למטה. פי חלוקו פתוח תמיד. עניבת צוארונו שמוטה לאחוריו. כשהוא מדבר, קול נחרה יוצא מגרונו, וחבה יתירה נודעת ממנו למיני נופת. כל פעם, שאתה נפגש בו, סוכריה נתונה בפיו, והוא מוצץ אותה בשפתיו. ואף־על־פי־כן, במקום שאתה מוצא גנותו של חברנו פיני, שם אתה מוצא גם את שבחו. קנקן מלא וגדוש הוא. תורה מפוארת בכלי מכוער. אין לך דבר בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, שלא ידעהו פיני. אין דבר נעלם ממנו. אמרו עליו על פיני, שיפה כחו בתורה מכח הרב. והוא הדין בכתב ולשון. אם יהיו כל המלומדים בכף־מאזנים, ופיני בכף שניה — פיני מכריע את כולם. מלבד שהוא מפליא לכתוב בכתב נאה ומסולסל, עוד מומחה הוא לחרוזים. כל דבר, שפיני כותב, אינו כותבו אלא בחרוזים. וכבר פתב פלסתר על כל בני העיר: על הרב, על השוחט, על הגבאים, על האטליז; על קרוביו ובני־משפחתו — איש לא נקה מחרוזיו. והיה מעשה וחרוזיו של פיני נתפרסמו בעיר והיו נמסרים מפה לפה ומעוררים צחוק גדול בין הבריות. ויש אשר למדו אותם בעל־פה. מקצתם של אותם החרוזים אני זוכר גם עתה, ואלו הם:

ראש־הַקָּהָל רַב חַיִּים־אַבָּא - -
צַדּוּק הוּא בְּדוֹרוֹ;
אֵין כָּמוֹהוּ גַּבְרָא רַבָּה,
עַד נֶצַח יָהֵל נֵרוֹ!

הוּא הַמַּנְהִיג אֶת הַקְּהִלָּה,
הוּא הַגִּזְבָּר כַּכְּבָשִׂים:
הֵן לֹא־אַחַת הָיְתָה מְעִילָה
בְּכֶסֶף־הַקֳּדָשִׁים . . .

וְלֹא־אַחַת מִלֵּא כְרֵסוֹ,
מָחָה פִּיו וּשְׂפָתוֹ;
גְּזֵלַת עָנִי הִיא בְּבֵיתוֹ
וּבְפִּזְמָק שֶׁל זוּגָתוֹ . . .

וּבְמוֹתוֹ נִשָּׂא קִינָה,
נִסְפֹּר אַחֲרֵי הַמִּטָּה:
„אוֹי וַאֲבוֹי לְאוֹתָהּ סְפִינָה,
שֶׁאָבַד קַבַּרְנִיטָהּ!..."

כל העיר היתה כמרקחה לשמע החרוזים האלה. אחד מליצני הדור חבר ניגון לחרוזים אלו, והיו נקראים כעין זמירות. ימים רבים היה זמר זה נשא על כל לשון, עד שנתגלגל והגיע לאזני רב חיים־אבא וזוגתו. שלחו וקראו לאביו של פיני, להירש־ליב האומן, ובכו לפניו ושאלוהו: מה פסול מצא בהם פיני בנו?... חזר הירש־ליב האומן לביתו, קרא את פיני אל חדרו, סגר את הדלת על מסגר, מתחהו על הספסל והלקהו כל־כך, עד כי קפץ פיני ונשבע לו בתקיעת־כף, כי לא יוסיף עוד לכתוב חרוזים עד עולם!

ג.

מאותו יום ואילך חדל פיני לכתוב חרוזים. אין לבו הולך עוד אחרי החרוזים. ריחים על צוארו וצרותיו מרובות. כך אומר פיני על עצמו. רוח־שטות נכנסה בו—ונשא אשה. כלומר: לא בו נכנסה רוח־שטות, אלא באביו. חשקה נפשו של הירש־ליב האומן, כי ישא פיני אשה ויהיה קרוא... אדם. פיני נשא את בתו של אחד הטוחנים. הטוחן פתח לו חנות של קמח. אחי אליהו מקנא בו, שיש לו עסק. פיני מלגלג עליו. אומר הוא,

כי העסק הזה לא נברא בשבילו. וכי לכך נוצר, הוא אומר, שיהא מטפל בקמח? קמח, הוא אומר, אינו ענין אלא לעם-הארץ, לגס-רוח, לטוחן... מה פשעו, הוא אומר, ומה חטאתו, כי לא יוכל לשבת בחנות? גם לכשירצה, הוא אומר, אינו יכול. מחו ישאהו אל-על. מחו יעוף על כנפי-רוח. כל-בני-משפחתו, הוא אומר, בעלי-כנף הם..

כך אומר חברנו פיני ואינו רוצה לילך לחנות. מוטב לו, הוא אומר, לישב בבית ולעיין בספר, ואז תהא הנאתו מרובה יותר. תוהגו הטוחן רואה עָוֹל ומתרעם עליו בלבו. ואף-על-פי-כן מחריש הוא; בעל-כרחו יחריש. מתירא הוא מפניו, שמא יכתוב עליו פלסתר. ומלבד זאת, חס הוא על בתו. בת יחידה היא לו. טייביל שמה, פוזלת היא בעינה האחת. ורק טובת-לב היא מאד. אמי מספרת בשבחה ואומרת עליה, כי אין לה מ־ה. אני אינני מבין, מדוע אין לה מרה? לאן נסתלקה מרתה?... כל הימים יושבת היא בחנות, ופיני יושב בבית. אני ואחי אליהו נכנסים אצלו כמעט בכל יום. משיח הוא לפנינו את צרות-נפשו. בכל פעם, שאנו באים אליו, גונח הוא ונאנח וקובל על מזלו הקשה. צר לו פה המקום, הוא אומר, וידיו כפותות. מרגיש הוא בעצמו, הוא אומר, כי נחנק הוא פה באין אויר לנשימה. אילו, הוא אומר, קבע ישיבתו בעיר אחרה, כי-אז רוח לו. אילו נתנו לו, הוא אומר, לצאת מכאן למשך שנה אחת, כי-אז החזיר את העולם לתוהו ובוהו! כך הוא אומר לאחי אליהו. אין איש בארץ, אשר יאמין בן פיני, כאשר יאמין באחי אליהו. מראה הוא לו את המכתבים, המונחים בקופסתו למשמרת. מכתבים אלו ידי אנשים גדולים כתבו אותם. האנשים הגדולים כותבים אליו, כי איזה דבר צפון בקרבו. פיני אומר, שאף הוא עצמו חש, כי איזה דבר צפון בקרבו. אני מסתכל בו ומהרהר בלבי: „רבונו-של-עולם! מה טיבו של אותו דבר, הצפון בקרבו?...״

ד.

פעם אחת נכנס פיני לביתנו וקרא את אחי אליהו החוצה להמתיק יחדיו סוד. כיון שסוד מתרחש ביניהם, חייב אני לדעתו. תאב אני לדעת את כל הסודות. אני הולך מאחריהם, מקשיב לשיחתם וקולט דבריהם מן האויר. חברנו פיני מדבר, ואחי אליהו מדבר. מוסר אני בזה את דברי שניהם:

חברנו פיני: על-מה אנחנו יושבים פה?

אחי אליהו: אף אני אומר כך.

חברנו פיני: הנה קראתי, כי אדם אחד נסע לשם עיוס כביום-הולדו. כחצי שנה היה לן בחוץ ומנקה ביבין להשתכר אל פת-לחם.

אחי אליהו: ועכשיו?

חברנו פיני: יהא חלקי וחלקך עמו.

אחי אליהו: האמנם?

חברנו פיני: רוטשילד כאביון הוא בפניו.

אחי אליהו: האמנם?

חברנו פיני: אמנם! אמנם! וכי סבור אתה, שמשטה אני בך? כבר דברתי עם טייביל שלי.

אחי אליהו: ומה ענתה אותך?

חברנו פיני: מה תענה? נוסעת היא.

אחי אליהו: נוסעת היא? וחותנך מה יאמר?

חברנו פיני: מי ישמע אליו? ואם אסע אני לבדי—כלום ייטב לו? הרי רואה הוא עין בעין, כי מחי ישאני ואי-אפשר לי לישב כאן!

אחי אליהו: ואני? כסבור אתה, כי יכול אני לישב כאן?

חברנו פיני: אם כן, נקום ונסע.

אחי אליהו: נקום ונסע? במה?

חברנו פיני: שוטה שכמותך, הרי כרטיסי-ספינה יתנו לנו חנם.

אחי אליהו: הא כיצד—חנם?

חברנו פיני: על-מנת לשלם קמעה-קמעה. אחר-כך נשלם. לפי שעה אנו מקבלים אותם חנם.

אחי אליהו: ועד שנגיע לספינה? והוצאות הדרך? כרטיסים? מסילת-ברזל?

חברנו פיני: שוטה שכמותך, לכמה כרטיסים אנו צריכים?

אחי אליהו: אדרבה, הגידה אתה: לכמה כרטיסים אנו צריכים?

חברנו פיני: צא וחשוב: אני וטייביל שלי—שנים. אתה וברכה שלך—שנים, הרי ארבעה.

אחי אליהו: ואמי—הרי חמשה.

חברנו פיני: הרי חמשה.

אחי אליהו: ומוטיל מה תהא עליו?

חברנו פיני: למוטיל יספיק גם חצי הכרטיס... ואפשר שאין לו צורך גם בחציו... נאמר, כי לא הגיע עדיין לשלש שנים.

אחי אליהו: וכי משוגע אתה?...

ה.

מה אעשה? איני יכול להתאפק עוד. מתוך רוב שמחה אני מוציא מין שריקה מגרוני. שניהם הופכים את ראשיהם אלי:

— כלך לך, נער שובב שכמותך? איך מלאך לבך להתחבא מאחרי גדולים ולשמוע את דבריהם?

אני נושא את רגלי ובורח מפניהם, קופץ ברחובה של עיר וטופח בשתי ידי על שוקי. וכי קלה זו בעיניכם—נוסע אני!... ספינה... מסילת-ברזל... כרטים... חצי כרטים... שמא תשאלוני: לאן אנחנו נוסעים? למה לי לדעת זאת? די לי בנסיעה עצמה! כי למה לי לכחד את האמת תחת לשוני: הרי מימי לא נסעתי אפילו נסיעה כל-שהיא. אמנם טעמה של נסיעה טעמתי מעט. פעם אחת נסעתי רכוב על-גבי עזו של שכננו, אלא שלקחתי ענשי כפלים. המעט כי נפלתי לא־ץ ופצעתי את חוטמי, עוד קבלתי מכות-לחי יפות ונאמנות. ולפיכך אין נסיעה זו בכלל נסיעה.

כל היום אני מתהלך כמטורף. תאות-האוכל ניטלה ממני. בלילה אני רואה בחלומי, והנה נוסע אני, ולא נוסע אני, אלא עף. כנפים צמחו לי ככנפי יונה—ואני עף. תבוא ברכה על חברנו פיני! חנו גדל עתה בעיני שבעתים. אלמלא בושתי, הייתי נופל על צוארו ומחבקו ומנשקו. אדם יקר הוא פיני זה!

אמרו מעתה: וכי לא הגדתי לכם, כי מחשבות טובות צפונות לו בלבו?

י. דרומי.

מִתּוֹךְ בְּדִידוּת.

(סוף).

V.

ארוכים וקשים היו ימים כאלה לרובין. החיים אמנם נדמו לו זה ימים רבים לרשת של דרכים קצרות וארוכות, שכל אחת מפסיקה את חברתה, מטשטשת אותה, כדי להטשטש אחר כך על ידי אחרת. ובכל זאת נכספה נפשו לברק דרך חדשה, אשר תהגלה לו, ולו רק לרגע, שתבטיח איזה דבר, ולו גם תהיה זאת הבטחת שוא. כשהיה מהלך אל השיעור הראשון והיה מעלה במחשבתו, כי אחריו יש גם שני וגם שלישי ורביעי, היה תוקפו רגש של רפיון-רוח נורא, ואיזה קול מוזר היה עולה באזניו: „ברח, ברח לך מזה, אומלל, שא את רגליך וברח אל ארץ רחוקה בעוד מועד, בעוד מועד!..“ ובעידנו עומד לפני דלת הבית, שהיה עליו להכנס בו, ושם את אצבעו על כפתור האלקטרון, היה עוד לחש משונה זה הולך ומטרידו, ופתאום היה עומד על מקומו ותוהה ומתירא שעה ארוכה ללחוץ על הכפתור, פן יבוא הדבר, אשר לא יהיה מפלט עוד ממנו... בצאתו לפנות ערב מן השיעור האחרון, היה לו תמיד מעין רגש, כי זאת היא הפעם האחרונה, כי יום כזה לא ישנה עוד. גם יתרחש ויביא שנוי בחייו, איזה שנוי שהוא, לטובה או לרעה, ובלבד שלא יהיה הכל כיום אתמול. עתים היה חושב, כי טוב היה, אילו חלה ונפל למשכב, ובלבד שלא יהיה אנוס שוב לצלצל יום יום במסדרונות המגוהצים והריקים, לעבור דחוף ומבוהל את האולמים הגדולים, במקום שקול צעדיך זר לך לעצמך, ולהרגיש עליך מרחוק את מבטיה הזרים של ה„גברת“, המשפילים איתך משום-מה ביותר דוקא בשעה, שהיא מתכונת להסביר פנים לך, עד בואך אל חדר התלמיד, הפוגש אותך תמיד בסבר של תמהון על פניו, כאילו באת אליו בטעות, ולצאת אחר כך בפסיעות מהירות על ראשי האצבעות ולשאף רוח ברוחה רק לאחר שנסגרה הדלת אחריך, כאילו היית בסכנה להיות נתפש בגנבה...

אחרי שיעוריו היה רובין מרגיש תמיד איזו רוחה. הן יום מחר אי-אפשר שיהיה דומה לנה. בזה היה בטוח. עד יום מחר יש בכל אופן פנאי לחשב את דרכו, והוא הן ימצא לו מוצא. אי-אפשר שהחיים יהיו נוראים כל-כך. קדרות רוחו היתה הולכת וחולפת עם גמר כל שיעור יותר ויותר, וכשהיה יוצא מן השיעור האחרון, היתה תוקפת אותו רק עיפות נעימה בכל גופו. במרוצה קלה היה יורד את מדרגות הבית. ובצאתו החוצה, היה מביט רגע סביבו כמפקפק, אם הוא באמת כבר חפשי לנפשו, ובהוכחו בדבר, היה ממהר בצעדים בטוחים אל הריסטוראן, שמבקריו היו על הרוב מורים ואכסטרנים ממכריו. בשעת האכילה היה עוד מלא את ההכרה המתוקה, שבן-חורין הוא משיעוריו, ואיזו הרגשה סתומה של בטחון ותקיה, ובמצב-רוח כזה היה אוהב לתעות ארוכות אחרי ארוחת-הצהרים. בשעה שבמחו השקט היו מתרקמים רעיונות טובים ונוחים, מתרקמים ונפסקים, ואחרים, טובים מהם, באים ותופסים את מקומם...

כשהיה רובין שב בשעת בין-השמשות אל חדרו, שצללים כהים היו רובצים כבר בכל פנותיו, היה ממהר לסגור את התריסים ולהדליק את העששית באיזו מהירות מלאה כונה, ובישבו על יד השלחן המואר, היה מתאמץ להביא בחשבון את חייו, למצא איזו תחבולה, אשר תסיר בבת-אחת את כל המכשולים, ולהתחיל הכל מחדש... ברגעים הראשונים נראה לו הדבר קל ביותר. צריך רק להצטמצם רגע. אין מצב כזה בחיים, אשר לא יהיה מוצא ממנו... אך לאחר שישב זמן-מה שקוע בהרהוריו ומעביר במחשבתו אחת אחת את כל אותן התחבולות, היה בא לידי מסקנא, כי לפי-שעה אי-אפשר עוד לגשת להגשמתן, כי צריך לחכות עוד מעט, וכי עכשיו אין טוב לפניו מלכת לאולם-המקרא, במקום שיושבת כבר בודאי העלמה השחרחורת היפה, כפופה על מחברותיה...

היו ערבים, שלרובין נראתה פתאום הגשמת אידיאליו אפשרית ביותר, ואז היה יושב שעה מרובה ומעבד תכנית-עבודה מדויקת לימים רבים. אך לאחר שנגמרו כל ההכנות והיה צריך להתחיל בעבודה, היה מרגיש פתאם אפיסת-כחות שלמה, וברגע אחד היה עובר רעיון ברור במוחו, ברור עד לזועה, שלשוא כל הדבר, לשוא, לשוא... ואז היה בורח מחדרו, נרדף מן הרעיון הנורא והברור, לבקש לו מפלט ממנו. בצאתו החוצה היה מתעכב זמן-מה ומעביר בדמיונו את כל ידידיו ומכיריו, וברגע אחד היה שוב ברור לו, כי אין ביניהם אחד, אשר קרבתו תקל לו אף במקצת. אז היה מנצנץ בדמיונו זכרונה העכור של הסימטא הרחוקה והאפלה, ובאותו הכח הנעלם, הממלא רק את האיבר, היו רגליו נושאות אותו לשם במהירות סולדת. ברגעים הראשונים היו כל מחשבותיו מסתלקות, ואיזו הכרה משונה היתה ממלאה את כל ישותו, כי מוכרח הוא לעשות איזה דבר וכי אין לפניו דרך אחרת. אך ככל אשר התרחק מן הרחובות המוארים והמלאים שאון, והמבואות הדוממים והצרים נפתחו לפניו כמסדרונות ארוכים ואפלים, שאין להם סוף, היתה מרוצתו הולכת ורפה, ובבואו עד המגרש הריק והשמם, אשר השמים האפילו עליו ביותר ומתחת בערו איזו פנסים בודדים, לא-נחוצים, כאילו זה רגע הדליקום ובעוד רגע יכבו,—היו רגליו נוטות פתאום הצדה מאליהן, ומבלי שיתן כלל את דעתו לכך, היה הולך ומתרחק ממקום חפצו באותה המהירות, שהיה בא לשם.

עד לשעה מאוחרת בלילה היה רובין תועה אז באיזו רחובות נשכחים ואפלים, כשהוא טביע את מחשבותיו במתינות ובסדר, כאילו הוא מוכיח לשני איזה דבר, או משנן לעצמו איזו פראזה תפלה וחסרת-רעיון, שנפלה לתוך פיו, אך כשהיה שב עיף אל חדרו, היה שוב שוקט וקפוא. בלא כל מחשבה היה מתנפל על מטתו ושנה כבדה וארוכה היתה נופלת עליו, ורק כשהיה פוקח בבוקר את עיניו וזוכר את אשר עבר עליו בערב, היו פניו נעוים רגע ושפתיו לחשו בסגנון של נזיפה לעצמו:

— נו, רובין!

VI.

ובכל-זאת, כשנכנס אדר בימיו החמימים, הבהירים והמעוננים חליפות, שהיו עוברים זה אחר זה במהירות, כמבמזים: לא בנו העיקר, אך באלה הבאים אחרינו!—היתה תוקפת את רובין רוח משונה של עצבות ונענועים. מימי ילדותו אהב רובין את הימים, שבין תקופה לתקופה, וביחוד — את הגיל המסותר והבישני, המרחף בימי אדר הראשונים באויר העולם ומשתפך גלים גלים, קטנים וחבדים לפי-שעה, כשהוא מתעלם כולו עוד בוראה מאחורי הערפל הלבן, העוטף את ההרים ומסתיר את המתרחש שם בדממה. הרחובות הארוכים והצרים שבכרך נראו לו, כאילו הם מתרחבים מפני אור השמש המרובה, שנפל פתאם לתוכם, והאנשים התחילו מרימים מעט את ראשיהם, ותנחומיו הנעלמים של אותו הדבר הרחיק והחביב התחילו מאירים את הפנים

הקודרים ומעלים בת־צחוק נגובה נוכח השמש על השפתים הבגירות. אך עם שעות הערבים, כשנגדם צלצולם העליז של קילוחי השלג הנמס, והנחלים עמדו מֻזְרָמָם פתאום, כשירה שנפסקה באמצע, והשחקים נמתחו חורים וחולנים על העולם, כאילו נזכרו בעצם חנם באיזה דבר עצב מאד, הורידו האנשים שוב את ראשיהם ארצה ופניהם המנוחמים לא היו להם עוד, כאילו נתברר להם פתאום, כי אותו הדבר הרחיק והחביב רחוק כבר יותר מדאי... הלבבות נמשכו בחזקה מלב הכרך ההומה אל העירה הנדחה והשוקטה. שגגות בתיה הנמוכים זולגים. עכשיו דמעות של גיל ומתוך החלונות הקטנים מזהירה שלהבת הכירה השאננה ומשחיר צלה החביב של אמא, המכינה את סעודת הערב טרם ישוב אבא מבית־המדרש... קמו לפני העינים. שערפל לא נמתח עליהן, החצרות הרחבות רפידות החציר, שבתוכן שוכבות להן בשלוה פרות ברסתניות, מעלות גרה ומכרסמות בשניהן מתוך שֵׁנה, ומעלות מפיהן אותו הריח המתוק והחם, שאתה זוכרו עוד מימי הילדות... קמו שמי־הערב הקודרים, הרובצים עתה בוטחים על ההרים הכהים שמעבר לגדרות החצרות הרעועות בקצה העירה ומפילים איזו אימה מתוקה על הנערים, בשובם בין השמשות במרוצה מן ה„חדר" אל בית אבא החם והמאיר, לעמוד כל הערב במצח דבוק אל זכוכיות החלון, המכוסית הבל קל, ולשמוע את המית הרוח הרטובה בחוץ ושאון הנהר המתוק מרחוק...

בערבים האלה לא היה הולך רובין, כדרכו יום יום, אל אולם המקרא. הדבר נעשה לו פתאם לזרא. בימים האחרונים ראה את פני העלמה והנה נעלם סֵבר צָעבן החיצוני, ובמקומו באה מין סיריוזיות אחרת, פנימית, לא־נראתי לעין, אך מורגשת בכל תנועותיה. העינים לא היו עוד מורדות תמיד אל ספרה, אך התחילו להיות נטויות כפעם־בפעם אל עבר אחד, תועית בלא־דעת במרחבי האולם או מצומצמות בנקודה אחת, שקשה היה לכוון את מקומה. ויש אשר היתה שוכחת לגמרי את מחברותיה העבות, ויש אשר היו מונחות כל העת פתוחית, כשעפרונה הדק והשחור תחוב בין אצבעותיה, והיא לא היתה רושמת אף רשימה אחת בכל הערב, עברו ערבים אחדים והיא לא באה כלל, ורובין, בלי־דעת בעצמו משום־מה, היה מרגיש בחסרונה, וכשהיה מֵרים את עיניו מתוך הקריאה, כדרכו, ומבטו נפל על מקומה הריק, היה רגש מוזר מצנֵן את הלב, כאילו הונו אותו הונאה מעליבה... יום יום היה מחכה שתבוא, עד אשר עבר פעם אחת בגן־העיר ופגש אותה, כשהיא מְטַיֶּלֶה עם סטודנט גבה־קומה, שקולו הרך והברור צלל בדממת הליל על ראשה באותה הבטיחות השקטה, המורגשת ביחוד לגבר השני...

רובין ראה את עצמו נעלב מאד מן הדבר הזה, וברגע אחד סרה קדושת הסוד, שהיתה מרחפת על פני הנערה בכל ימי החורף, ובכל זאת היו פניו מתעקמים במשך ימים אחדים לאחר פגישה זו עקימה של כאב משונה בזכרו בה. במשך ערבים אחדים לא בקר את אולם־המקרא והיה מרגיש מעין מכוה צורבת בלב בכל פעם, שעלה לפניו זכר הראש הקטן והיפה, הכפוף על הספר, ובשכבו בין השמשות על מטתו וראשו כביש בכר, היה רואה את עצמו עזוב ונשכח ועלוב, כאילו הביאוהו עד למבוא איזה טרקלין מקושט וסגרו את הדלת לפניו ברגע שחפץ להכנס בו, עד שהבין בערב אחד פתאום את כל המגוחך שבצערו, רקק רקיקה אחת גדולה, ושוב לא עלה זכרונה על לבבו.

VII.

כיון שהפסיק רובין את בקוריו באולם־המקרא, שוב לא הוסיף לבוא אליו אף פעם. לאחר ארוחת־הצהרים היו רגליו נושאות אותו אל קצות העיר, לרחובות, שמעודו לא דרכה כף רגלו בהם, למקום שבתים קטנים ולבנים נשקפים מבין רִשְׁתּוֹת אילנות יבשים, המלבינים לאור החמה, כשהם שולחים את בדיהם העירומים והאדמומים לכל עֵבר. הגנים הריקים האלה בצבורי העלים הכמושים מאשתקר, שעשבים ירוקים ודקים כבר התחילו מבצבצים ביניהם פה ושם, במשעוליהם הנשכחים, שהובילו לאיזה מקום ואבדו בחצי־דרכם בתוך שירות האילנות המסובכים, וברמזי השחק הכחולים, שהיו מציצים מבין האילנות, — כל התמונות האלה בסבר־שלומן המיוחד היו לרובין כעין סֵמֶל לאיזה דבר, שכבר היה, או שיהיה...

בשעות הערב כבר היה מרגיש את עצמו עטוף באד רך ועָצב של חלומות חמים. ערבי־אדר הכהים באפלתם המלאה והעורגת, בשעה שהאילנות הגבוהים וראשי המגדלים משחורים בודדים בחלל השחק התָּכֹר וכל פנה שרויה בצלָה ורוקמת את סודה, היו משיבים את רובין לאיזה עולם נשכח ויפה. הגעגועים על דברים לא־ברורים שוב התחילו מהבהבים באיזו פנה רחוקה שבנשמה, ולהבם הרך והצנוע היה מגרש אותו מרחוב לרחוב וממבוי למבוי. היה מעכבו על יד כל חלון קטן ומואר לעמוד כנטוע ולהסתכל בפנים החדר, שמשפחה קטנה ושלוה יושבת בו מסביב לשלחן, שפוכת אורה הרך של גולת העששית הלבנה, כשהוא מרגיש באותה שעה כעין רעד קריר עובר את כל גופו, צורם את בשרו צרימית קלות וניגע עד שרשי שערו...

לאחר הליכה ממושכה כזו היה רובין שב אל חדרו בשעה מאוחרת בלילה, ומבלי להדליק נר, אשר יאיר את שממונו של חדרו, שממונו המיוחד של חדר־רוָק בכתליו הגבוהים והעירומים, בחלל אוירו הריק, בחצי כוס התה הצונן ובפרורי הלחם על השלחן ועל הספרים הפתוחים, ובמטה, שיד אהובה לא טפלה בה, — היה מהלך עוד שעה ארוכה לאורך החדר, מתאמץ לעמוד על מובנם של רשמי היום המרובים, למצא את התמצית שלהם ואינו יכול. הרהוריו היו נוהרים זה אחר זה כגלי מים רחבים, והלב נמשך אחריהם על כרחו. נדמה לו, כאילו בשרוהו היום איזו בשורה טובה, אשר נעלמה מזכרונו, ונשאר רק רגש ששונה, ובעינים שלוחות אל תהום האפלה היה מתאמץ לזכור את הדבר; שרפרף כצפור רחוקה על ראשו, כשהיא מתגלה ומסתתרת חליפות במעבקי התכלת, — עד שלבסוף תקפתו השֵׁנה מתוך הכרת בטחון סתומה בדבר, הנכון לו בימים הקרובים...

VIII.

הימים עברו זה אחר זה פזיזים וקלי־דעת, פשטו ולבשו צורה בכל רגע, והשאירו עוד בלב הרגשות לא־ברורות. אך הנה הגיעו ימי השמש התכופים של ניסן. רוחות חמות ויבשות התחילו משכימות עם שחר ומטיילות על פני הארץ כל היום, ושקטו פתאום לעת ערב, כשעמדה החמה חולמת בשולי־מערב ושפכה קרניה הלבנות על ההרים הכהים והרצינים. בערב היה השחק הרך כסמט כהה, משובץ כולו כוכבים כחולים, גדולים ושקטים, כוכבי־אביב... והלב נרגע כלו בבטחונו—ויצפה ויצפה...

מארבעה שיעוריו נשארו לו לרובין בימים ההם רק אחד. והוא היה מתפטר מהר מעבודתו, שמה על אור דחמה הרב, אשר הציף את המרצפות היבשית, ולא היה יושב עוד בחדרו כל היום אף רגע. אלא היה מהלך לאטו ברחובות, מסתכל בעין

טובה בהעוברים והשבים ומתאמץ למצא בכל אחד דבר טוב, שיהיה ראוי בשבילו לאותו האושר הגדול, אשר שאל רובין אז בלבבו בעד כל האנשים שבעולם. העלמות, נדמו לו כולן יפות וכולן לבן טוב אליו ומביטות אליו מתוך בת־צחוק של חבה. ואפילו על אותה העלמה השחרחירת התחיל מלמד זכות בלבבו. וכשפגש אותה באחד הימים בגן־העיר, הרים את מגבעתו כנגדה לאות שלום, והיא ענתה לו בהרכנת־חן נעימה, ובעברה ממנו החזירה אליו את פניה בצחוק ידידות, דבר שמלא את לבבו של רובין רגש של אושר רותח ברגעים הראשונים והכריח אותו אחר כך שעה ארוכה לחשוב מחשבות....

בגן העיר כבר התחילו רועדים עשבות האביב הרכים והנמוכים לרוח היום הקלילה, שהיתה סובבת בלא כונה במשעולי הגן, באה בכל רגע מצד אחר. עד שקשה היה לכוון מהיכן ולהיכן היא נושבת. ושוטפת את הפנים בגלים חמימים וקרירים חליפות. לרובין נעשה פתאם קשה לדרוך ברגליו על טרוטוארי־האבן הקשים, ובכל מקים שהיתה מתגלית לו כברת־ארץ רכה ושחורה, היה פוסע עליה פסיעות קטנות להנאתו... אך מאחר שמקומות כאלה היו מעטים מאד בעיר, היה ממהר לעבור את הרחובות עד הגן. כובש בדרכו את שטף הרהוריו, שהיו מתפרצים בחזקה ממחבואם, כאילו חס על תמימותם, שלא תפגם ברחובות הסיאנים והמלאים... וגם בבואו אל הגן היה עוד סובב עת רבה, מתרחק מאותן השדרות, שטיילים בודדים היו מתחילים להראות בהן לפעמים, ורק בבואו אל אותן הפנות הרחוקות והצנועות שבגן, ששאון הכרך היה מגיע אליהן רך ורפה ומטוהר מגסותו, כבת־קול רחוקה של גלי־מים נופלים, היה מתמכר בתאוה להרהוריו וחלומותיו....

מה זה יהיה בעתיד — לא ידע ברור רובין גם בעצמו. אך רוח של ערב־חג, של ערב איזה דבר, תקפה אותו יותר ויותר, והנשמה כבר חששה לתת דין־וחשבון לעצמה, חששה לנגעת בנצן הרך, שהיה צוכח ועולה לו בחשאי חור ורועד, מחכה לשמש וירא את בואה...

דבר אחד היה ברור לו: חיים כאלה עליו להפסיק, להפסיק במהירות האפשרית. עליו להציל מן הדליקה את השארית המעטה, שהלב שמר עוד והגין עליה עד היום. החיים בכרך עם הוראות־השעה, התלמידים וה„גבירות" והריסטוראנים והמורים והאקסטרנים שלהם — כל אלה היו לו לרובין כעין רמזים לאיזה דבר נורא, שלא ידע לכנותו, אך שהלב קפא רק לזכרו. איזה האבסורדיות שבחיים, המתגלה לנו פתאם בבת־אחת, לאחר שהיינו מתאמצים ימים רבים להאפיל עליה, להעלים אותה מנגד עינינו, קמה פתאם לפני רובין, וכל זכרונות עניו ושפלותו עברו בדמיונו זה אחר זה ותבעו את עלבונם...

כמו מתוך קושמאר קשה היה מתעורר רובין מזכרונותיו הקרים והאפורים לשאון הרוח הפזיזה, שהיתה עוברת פתאם על ראשו, כשהיא מעלעלת בבדי העצים, ויהי לו כאילו תמו שורות הבתים הקודרים ומטושטשי הצבעים והארץ הירוקה והרחבה נפתחה לפניו פתאום... פניו החורים והמרוכזים בחזיון רוחו הקשה, כנטויים לסדק צר ואפל, המגלה לפני העין תמונה מלאת פחדים, היו אובדים כרגע את סבר הכאב הנעלם, כאילו הופנו פתאום לעבר האור, ורובין היה מביט כה וכה בבת־צחוק של תמהון על סביביו, מרגיש פתאום את האור החם על ברכיו, ושב לחלומותיו והרהוריו...

מה טוב, שאבדו לו עכשיו כמעט כל שיעוריו ואין לו ברירה אחרת בלתי אם לצאת את הכרך! כן. צריך להרחיק מזה, [illegible] עד כמה שאפשר. רובין חלם על איזה כפר בודד ונשכח.

מוקף הרים גבוהים מכל עבר, אשר יפרידו בינו ובין העולם הגדול, שמה יעבור לשבת. את הכל, הכל ישכח שם. לא יכתב מכתבים לאיש, ובעתונים לא יקרא. מה קצה נפשו בכל אלה! בבקר. בבקר ישכים עם שחר ויצא יחידי השדה, במשעולי ההרים יעלה ותעה כל היום בין שדות־הקמה תחת השמש הלוהטת, ועל רפידת הדשא היבש ישכב כל הלילה, כשהוא מקשיב לצרצירם של בני־החרגול, ועיניו הפתוחות אל הכוכבים...

IX.

...אך אחר שקיעת החמה, כשהאויר נעשה פתאום קריר ועלטה כבדה הציצה מבין צבורי הסבכים הנמוכים, היה רובין קם ממקומו, עיף מחלומות ומחשבות, ורעד היה עובר לאט בגופו, וכשהיה יוצא מן הגן ושוהה, כדרכו, בקרן־הרחוב, מבלי דעת לאן ילך ומה יעשה בערב הבא, היה שוב מתעורר איזה רעיון, נדלק פתאם כלהב קריר בלבבו, שגם זה לשוא, לשוא, שמאומה לא יועיל, שכבר אחר המועד, אחר המועד...

וכשהיה תועה אחר כך לאטו בערבי ניסן הרכים ומתוך סדקי החלונות היו נמתחים לתוך עיניו קילוחים קילוחים אדומים של אורות חג פנימיים, מרמזים ומבטיחים, לא היה שם עוד רובין לב אליהם, אלא היה מהלך לו בלא מטרה מרחוב לרחוב בעינים פקוחות ואינן כבחינות מאומה. ובשובו אל חדרו, היה יושב עוד עת מרובה על מטתו, כשהוא מביט בעיניו הקמות אל כתמי הסהר הצהובים, שנפלו מאיזה מקום לא־נודע והיו מונחים קופאים על תקרת החדר האפלה, — ומוחו היה ריק מכל מחשבה...

.1909

שמאי.

בְּעָרִים וּבַעֲיָרוֹת.

VII.

בערים המרובות באוכלסין חזיון נפרץ הוא:

המונים המונים מבני דלת העם עומדים בשורה לפני בית־המלוה, איש איש וצרורו בידו ומחכים איש איש תורו לגשת לפני המעריך, להניח את הצרורות ולקבל פרוטות תמורתם.

והצרורות שונים המה. יש אשר יביא איש את בגדי שבתו ואת בגדי חגו ומועדו, ויש אשר יביא חפץ ישן, שריד ימים עברו או ירושת אבית.

ויש אשר יעבור העובר על פני האנשים האלה העומדים בשורה והתבונן אל צרורותיהם וצער גדול יתקפהו, יאנח ויאמר בלבו:

— כמה אומללים הם אלה ומה מר גורלם, אם את יתר הפליטה, אשר יש עדיין תחת ידיהם, אנוסים הכה להחליף בפרוטות נחושת למען מלא נפשם כי תרעב ללחם, או למען הסק את תנורם להחם את גום! ובין החפצים האלה הלא יש גם ישנים שהדרת שיבה, הדרת קדושה חופפת עליהם. העניים! ודאי יכאב לבם בקרבם בתתם הפציהם אלה בעבוט, ואולי לא תשיג עוד ידם עד העולם לפדותם ולהחזירם לביתם כבראשונה.

ובעוד לבו של זה מתמלא רחמים על בריותיו של הקדוש ברוך הוא, והנה אחד הצובאים על בית־המלוה מרים את צרורו ומטלטלו טלטלה גדולה לעיני כל העומדים אתו, וקורא:

— הנה ירושת אֵם־אַמָּא! סוף סוף הגיעה שעתה למצוא חפץ גם בה. ככה חולבים את התיש ויפה היא גם חליבה זו...

ושמע האיש, אשר זה עתה נמלא לבו רחמים, את הדברים האלה והוריד את עיניו לארץ, ובוש בפני עצמו על כי רחם את בני־אדם אלה ואמר להשתתף בצערם לא היה צער...

— — — — — — — — — — — —

בערים המרובות באוכלסין חזיון נפרץ הוא:

המונים המונים נערי בני ישראל עומדים צפופים במסדרון ביתו של הגלח הקתולי, הכומר הפרבוסלבי או הכהן הלותרני, עומדים ומחכים איש איש תורו לגשת לפני המזה, ובגשתם — והניח איש ואיש את צרור יהדותו ומקבל „פתקת־גאולה" תחתיו.

והצרורות שונים המה. יש אשר יביא הנער אתו ידיעת ה„אלפא ביתא" העברית, אשר למד בבית רבו, יש אשר יביא איזו מלים יהודיות, אשר קלטה אזנו בבית הוריו, וכולם כאחד יביאו אתם ירושה עתיקה של דורות קדומים.

ויש אשר יעבור איש רך־הלבב על פני הנערים הצובאים על פתח הגלח והכומר והכהן והתבונן אל צרורותיהם וצער גדול יתקפו, יאנח ויאמר בלבו:

— כמה אומללים הם נערים אלה ומה מר גורלם! הן גם את יתר הפליטה, את שארית הירושה העתיקה, אנוסים המה להמיר בפתקת־גאולה, למען תמצא ידם למלא כרסם כי ירעבו או להחם גום בקר להם. העניים! הן ממירים המה חפצים אשר הדרת שיבה, הדרת קדושה חופפת עליהם, ואבל תאבל נפשם עליהם בבאם לעשות חליפין אלה, חליפי־עולמית, שהרי ודאי לא ימצאו עוד און בנפשם לשיב אל שקם ואל תעניתם ולדפדות מן „הגאולה והפדות".

ובעוד לבו של האיש מתמלא רחמים על בני אברהם יצחק ויעקב הטובעים בצער ובא האחד והשני והשלישי מן העומדים ומחכים למי־המזה וירימו את ראשיהם בפני חבריהם ובפני כל קהל ישראל, ועשו שחוק לעצמם ולאחרים וקראו:

— הנה ירושת אֵם־אמא! סוף־סוף הגיעה שעתה חפץ למצוא גם בה! ככה חולבים את התיש ויפה היא גם חליבה זו...

ושמע האיש רך־הלבב את הדברים האלה יוצאים מפורש מפי אנשים, שאבות אבותיהם קדשו את השם ברבים וטבעו בנחלי דמם בקדושה וטהרה ולא פצה פיהם דבר שאין הלב מודה בו, והוריד את עיניו לארץ, ובוש בפני עצמו על כי שפך את רחמיו על בני־אדם ואמר להשתתף בצערם לא היה צער...

— — — — — — — — — — — —

בערים המרובות באוכלסין חזיון נפרץ הוא:

בהגיע ערב ליל ראש־השנה לעמים מתקבצים המונים המונים אל פתח כל בית קהוה ובמסדרון כל בית־מרזח, איש ובגדי־שבתו, איש ובגדי חגו ומועדו עליו ומחכה איש איש תורו כי יפנה מקום בשבילו ומצא לו מקצת כסא לשבת ופינת שלחן להעמיד עליו כים ולקדש את החג...

ויש אשר יעביר איש על פני האנשים האלה העומדים בשורה, יתבונן אל פניהם המלאים זעה ואל עמידתם הדחוקה והצפיפה וצער גדול יתקפהו, יאנח ויאמר בלבו:

כמה אומללים המה האנשים האלה כי גם לחג את חגם בבתיהם לא יכלו — כי דלים וריקים המה, וקבץ העני על יד, וצרף פרוטה לפרוטה והיו קודש — לקדש את החג בבית־קהוה ובבית־מרזח, כי גדול היום לאלוהיו, המתקדש בליל זה על ידי מאמיניו. כמה אומללים הם האנשים הללו השרוים בעולמם בלא בית, בלא ברכה, ובמסירת נפש נבונים המה לבצר להם מקים בבית זר ובלבד שיטעמו טעם חג. טעם בל־שהיא.

ובעוד לבו של האיש מתמלא רחמים על בריותיו של הקדוש־ברוך־הוא והנה קול בן־שחץ מגיע לאזניו:

— אברהם, יצחק יעקב, הרימו נא את ידיכם ומששו בכתפו של הארוך הזה העומד לפניכם, ויפנה דרך — — —

ושמע האיש, אשר זה עתה נמלא לבו רחמים על „מרי נפש" אלה, את השמות אברהם יצחק ויעקב יוצאים מפורש מפי בן־שחץ זה, והוריד ראשו לארץ, ובוש בפני עצמו על רחמו בני־אדם אלה והשתתפו בצערם לא היה צער...

דלים וריקים, נדמים כמצטערים ולבם רקוב, — ובית ישראל מלא מהמה...

— — — — — — — — — — — —

וכי ישאל הקורא: מה ענין „יוצאים במחול על חתונות זרים" אצל משומדים? ובאה על זאת התשובה ברורה:

— הצד השוה שבכולם ה„פילוסופיה קדומה": „הכל שוטף!"

אין עקרים קבועים, אין יסודות מוצקים, לא בעניני דת ולא בעניני הלאים, הכל שיטף, הכל נוע ינוע, הכל עומד למשא ומתן, הכל עומד למסחר ואין דבר אשר יעמוד על מקומו מוצק כברזל ויעכוב „בעד מחול המות"...

וכששרשי האלון הולכים ונרקבים בא הרוח מאשר יבא ופזר את העלים אל אשר יפזר.

הכל עולה ממקום אחד וממקור אחד הוא נובע:
הכל שוטף, הכל חולין!

יעקב פיכמאן.

שִׁרְטוּטִים.

ד.

מָרְדְּכַי צְבִי מַאנֶה.

(במלאת עשרים וחמש שנה למותו).

I.

לפני שבועות אחדים מלאו עשרים וחמש שנה למות מרדכי־צבי מאנה. לימים אלו הוציאה „תושיה" במהדורה חדשה את קובץ שיריו וכתביו, ובקצת עתונים באו מאמרים חמים וזכרונות על אדותיו, לא רב הוא זה. כמובן, אך גם זה די להוכיח, כי המשורר „הרך והחולה" עוד לא נשכח מלב הקוראים, למרות כל השנויים הגדולים שבאו בשירתנו במשך חצי היובל האחרון, ויש עוד כאלה, אשר שמרו לו את אהבתם, בעת אשר גם גדולי התקופה ההיא הולכים ונשכחים באופן מעליב כל־כך.

לא אכחד. חג היובל הקטן הזה הכריחני גם אותי להוריד מרף הספרים את כרך שיריו וכתביו של מאנה, אשר לא עינתי בו זה ימים רבים, ולדפדף בו זמן־מה. לא בלי חרדה קלה פתחתי את ספר השירים האלה, אשר היו כל־כך חביבים עלי בילדותי. לבי היה מהסס בחשאי: הן ימים רבים עברו מאז, ולא מעטים הם בני־לויתה של נערותנו התמימה, אשר גם הכר לא נכירם עכשיו. צר היה לי לראות את בעל „משאת נפשי", את המשורר הנעים עם העינים הטובות והטהורות, בעלבונו...

אך פחדי היה, לשמחתי, פחד־שוא. אך פתחתי את הספ־

והחלותי לקרא את השירים התמימים האלה, וכרגע נעלם המבקר שבי, חמק הקורא המפונק, אשר גם השירה המודרנית המסוננת והדקה לא תמיד זכה בעיניו, ועוד הפעם ישב נער־קורא על ספר־שירים של נער־פייטן, אשר דברו זה אל זה בשפה יפה ונשכחה — בשפה ששניהם עוד נזקקים לה. קרא קראתי את השירים ה ר פ י ם האלה, הרפים לפעמים עד כדי להעלב, אך גם על חסרוניתיהם ורפיונותיהם היה שפיך איזה חן מיוחד, צורד. השירים האלה לא הלהיבו את רוחי. לא העבירוני בעצמת קסמיהם לעולמות רחוקים ונשגבים, אך כמו שטף רך של גלים זכים עברו את לבי ו י ט ה ר ו ה ו. רגע אחד נדמה לי, כי קורא אני את נסיונותי בשירה הראשונים, שנכתבו אז תחת השפעתם של שירים אלה, ורגע שני נדמה לי, כי היה עוד הפעם האביב על פני הארץ ואני שוכב עוד הפעם בשדה נשען על זרועית ידי ועיני נטויות אל מימי הריאוט הטהורים. הנוהרים דוממים וחולמים בין חורשות הסוף הירוק . . .

איזה קסם קסמו לי השירים התמימים האלה.

II.

יודע אנכי את סוד הקסמים המתוקים הללו — אלה הם קסמי ה י ל ד ו ת. החן השפוך על פני השירים האלה, תום ילדות לו וטהר ילדות. זה כחה הנעלם של שירה צנועה ובלתי עמוקה זו, שהי מַזָּה עלינו מֵי אזוב, מים חיים וטהורים, שנשאבו מן המעינות הרחוקים והיקרים לנו, ממעינות ילדותנו. מאנה היה חברנו הנעים בימים היפים ההם. בן קומה אחת וחלום אחד היה עמנו, ואנחנו אהבנוהו. יען כי שמענו בשיריו את הד לבבנו, יען כי ראינו את העולם בעיניו הנוגות והחולמות, והעולם הזה היה גלוי לנו ומובן לנו גם מתוך האֵד הקל, אשר היה פרוש על פני מרחקיו.

כן, רק מאנה היה אז גם בן־דורנו וגם בן־גילנו. גרדון היה מטיל אימה עלינו. זה היה לנו יהודי פקח ביותר, יהודי שבא תמיד בטענות. ואפילו מיכ״ל היה כבר קצת רחוק לנו, קצת זר לנו. היגון שלו היה כבד ביותר, ובעיניו הבהיקו לפעמים המרחקים הקרים, מרחקי היאוש. הוא היה אחינו הגדול, אשר הערצניהו יותר, אך לא אהבנוהו כאהבתנו את מאנה. מיכ״ל היה הפייטן. מאנה היה החבר הטוב, המגלה לפנינו את כל לבו. פעמים בחרוזים יותר טובים, פעמים בחרוזים פחות טובים. וכי לא אחת היא? מי זה יבוא לבקר את מכתבי חברו האינטימיים?

מאנה היה המשורר הילד שבזמני. לפני ימים רבים היה לו עוד חבר אחד, —אברהם מאפו. אך בתקופתו היה יחיד. ילד בודד וכואב בין אנשים גדולים, ילד רך וחולם בין לוחמים ומרי־נפש. היו אמנם בין הקודמים לו, ואולי גם בין בני דורו, משוררים ששירתם היתה גם כן שירה של ילדות. אבל במובן אחר לגמרי. אלה היו יהודים עלובים, יהודים „בעלי־זקן" שכתבו מליצה תמימה, אך ל ב ם ל א ה י ה ת מ י ם ע מ ה. אלה היו אנשים, שקמטו את המצח, כדי להביע רעיונות תמימים. מתחת למחלפות המליצה הצעירות נשקף תמיד הראש הקרח של זקנים. מאנה היה ילד בעצם, ילד טהור עינים וטהר לב, אשר את מצחו לא חרשו קמטיה של חקירה יבשה, אשר מחשבותיו ורגשותיו היו רווים טל בקר גם בהיותו שואל וגם בהיותו חוקר. בהתגלות לב ובפשטות לב נכתבו גם המליצות גם שירי התודה לאנשי חסדו, גם שירי הקינה על מות אלכסנדר השני ועל מות דבארונית גינצבורג, חול כן אינם פוגמים את הצורה ההרמונית של הפייטן ואינם יכולים להמעיט את דמיתו. בכל ימי פני העלם רגלוים יהישרים

עם העינים הפרוחות לרוחה, שאינן מעלימות דבר ואינן מכחידות דבר מנגדנו, ואנחנו מאמינים לו על כרחנו, מאמינים לו כי נלקח בשבי המליצה והוא מפרפר בתוך רשתותיה המתעות. אינגו יכולים ל ב ל י האמן לו. זה כחו.

אכן פלא הוא ויהי לפלא! בשעה שאחרי סופרים גדולים כיהודה ליב גורדון, סופרים הוגי־דעות ובעלי־לשון ועשירי־כשרון שבעתים ממאנה, אנחנו מהרהרים תמיד בקראנו את יצירותיהם, וכל מליצה כוזבת מעט ורגש חשוד מעט שורטים בנו שרטת, ויש אשר גם בשירים הליריים הנאמנים, שהם מעטים כל־כך אצל גרדון. לא נאמין בראותנו את המשורר והוא שוכח בעצם התלהבותו את כרי שיחו ותום הגיגו וקורץ אלינו בלהטי אַקרו־באַטים של לשון, — באותה שעה אנחנו נכונים תמיד לסלוח להמאנים כל אפקט של ילדות ומליצה של ילדות ולבבנו הולך אחריהם באמונה גם בהיותם בעצמם נבוכים ותועים בלא־דרך.

לא ה כ ש ר ו ן גרם לכך, אלא ה א ד ם. הגרדונים היו בעיקרם אנשי־עט. על כשרונם קבלו „פאטנט", שמו אותו במסגרת יפה ויתלוהו בחדר עבודתם. באותו הפאטנט היו רשומים בסעיפים ידועים גם האידיאלים של הייהם. זה לא היה זוהר של נשמה, הנופל על כל סביבותיו ומשרה את ברכתו גם כשאינו מתכון לכך. המאנים הם קודם כל א נ ש י ם. כשרונם נראה לנו לפעמים כאילו הוא טפל להם, כאילו אינו אלא תכשיט להם. היופי הצנוע והנאמן של נשמתם מבהיק גם בשעה שכשרונם בוגד בהם. תמיד נשאר אצלם איזה דבר שעומד למעלה מכל כשרון . . .

איתו הדבר — כמה מועטים הם אלה שזכו לו!...

III.

מִגבעות האביב של שירתנו הצעירה רומזים אלינו שני משוררים עברים, שני נחלי הכסף הראשונים, שהבהיקו לאור השמש החדשה בעוד השלג היה רובץ מסביב קר וזועף, —הלא הם ק. א שפירא ומרדכי־צבי מאַנה. שניהם קדמו מעט לבא, לרגשותיהם החדשים עוד לא מצאו סגנון חדש. שניהם היו יותר מדי פייטנים טבעיים, בלתי־אמצעיים, כדי להיות באותה שעה גם אמני הסגנון, כדי להיות באותה שעה יוצרי הסגנון החדש לשירתם החדשה. ואולי היו כחות כשרונם בלתי מספיקים „לשתי שליחות". דבר זה היה רק בכחו של כשרון כביר כביאליק, שהמשורר והאמן נזדוגו בו זווג הרמוני באופן מוצלח כל־כך. וגם הוא הן נבוך מעט בשנות יצירתו הראשונות, למרות אשר הסופרים בעלי הכשרון ובעלי הסגנון המצוינים שבשנות שמונים כבר הכשירו בכל אופן את הלשון לא מעט לשירה לירית.

ואולם שונים היו שני המשוררים האלה בתכונותיהם, שונים כל כך, עד כי יש אשר יהיה קשה לנו להאמין, כי שניהם הם משורריה של תקופה אחת. על ראש האחד רבצו עוד צללי הלילה הכבדים וצלצל כֵּבָלים עמום לָוָה עוד את קללתו הזועמת. כל ימיו הוא נלחם עם הצללים הקודרים האלה, הצללים הקרובים והרחוקים, ומפלט אין לו מהם, מפלט אין לו מעצמו, מן הרעל אשר הרעיל דמו בימי ילדותו עד התמצית. ועל ראש השני כבר האיר המזרח, ואם אמנם לא זרחה עליו עוד השמש, אך אורה הרחוק כבר נגע בו. ובדממה החרישית, דממת השחר, כבר שמעו אזניו את ה ה ב ט ח ה ה ג ד ו ל ה. מלאי מכאבות ותמרורים היו ימיו המעטים, אך אף פעם לא פתח את פיו לקלל, ותהי שירתו רק שירת תפלה וברכה, שירת תקוה ואמונה. בעיניו הטובות, עיני יונה נפחדה, לא התלקחה אף פעם אש זעם. הן היו נשואות רק לנכח השמש.

המשוררים המסכנים האלה! הן יבא יום ואנחנו לא נכירם

עוד. אולי יבא יום ואנחנו אף האמין לא נוכל, כי שיריהם החורים והמליציים השפיעו גם על גדולי משוררינו בנערותם. לפעמים קשה לנו גם להבדיל ביניהם ובין אלה שקדמו להם. הצלצול החרש, שהשמיעו השירים האלה, היה דק ביותר ויאבד לפעמים בין קולות זרים לו. הן גם עכשיו עלינו להטות את אזנינו אליהם ולהקשיב רב קשב עד אשר נתפש רעד נימיהם המיוחד.

ואולם משני הנחלים הקטנים האלה יוצא זרם שירתנו הצעירה. בהם מרומזים כבר המוטיבים העיקריים, המפעמים עכשיו את טובי משוררינו. ניצוצות הזעם הכחולים הראשונים של שירתנו הלאומית, שנתלַבו אחר־כך ביצירת ביאליק ונעשו לאש אוכלה, כבר עלו מתוך „שירי ישורון" של שפירא *); שפירא היה אותו „איש האימות זעום העפעפים", הכביט תמיד ארצה „במבקש את אבֵדת נפשו", שבו רמז ביאליק (ב„מגלת האש") על הצד הטראגי שבו בעצמו. זרם השירה הבהיר, אשר בו נשקפים השמים הרהבים ועל שפתי מזהיבים גבעולי הקמה הגביהות, יוצא מתוך שירת מאנה. גם אלמלא ספר לנו קלוזנר, כי משוררו החביב של טשרניחובסקי בילדותו היה מאנה, היינו מכירים את עקבות השפעתו של האחרון באחדים מן השירים הראשונים שב„חזיונות ומנגינות". (השוה, לדוגמא, את שירו של טשרניחובסקי „ביתה אבותי", שלא בא בהוצאת שיריו החדשה, אל שיר מאנה „נסיעה אל אבותי"). מובן מאליו, שטשרניחובסקי גדול ממאנה באותה המדה שביאליק גדול משפירא. המאנים הן היו עוד מתגנבים חרש לתוך גבולות הטבע והיו יראים עוד לשאת את קולם ברמה, בשעה שהטשרניחובסקים הנם כבר בני החורין הראשונים, כובשי המרחב ומושלי ההרים. אך את קול הקריאה הראשונה העביר מאנה. שירת האביב הראשונה בספרותנו היתה „משאת נפשי", שירה זו שיגון היחיד ותקות האומה התלכדו בה בצלילים בה חמים וטהורים, אשר כמוהם לא נשמעו עוד בשירתנו. אל נא נהיה כפויי־טובה לו.

עכשיו, כשיש לנו ביאליק וטשרניחובסקי, ומסביב להם עדת המשוררים הצעירים, קשה כבר לעמוד על ערכם של חרוזים ליריים אלה, על ההד הנפלא אשר העלו לפני עשרים וחמש שנה. ואולם הגרעינים הבודדים האלה היו זֶרַע האביב הראשון. שתים־שלש מילודיות בודדות של מאנה, שפירא ופרישמאן בימים ההם נפלו כניצוצות חיים בלבבות הצעירים ויעוררו בקרבם את המון הדמיונות והרגשות, אשר התחילו מאירים את חיי העם האפלים בימים הרחוקים והיפים ההם.

את מאנה הייתי מדמה להעלם השני שב„מגלת האש", הרך ובהיר העינים, המביט שמימה ומבקש שם את כוכבו, לאותו העלם שבאגדת חייו הנפלאה רמז לנו ביאליק על מלחמות חייו הנסתרות של עצמו, מלחמת הטהרה והטומאה, האלהים והשטן,— אלמלא היה לבבו של מאנה כה זך ותמים ושוקט. לא. בעיניו הבהירות של גבור „מגלת האש" עוד מתלקחת לפעמים גם „אש השטן". עיני מאנה היו תמיד בהירות, וגם ברחף צל המות האפל על ראשו הצעיר, עוד נשקף מתוכן טוהר השחר...

VI.

אין אני חפץ להפריז על מדת ערכו של מאנה. מה שהיה לזמנו, מה שהיה גם לנו, לא יהיה לדורות הבאים. יודע אנכי, כי ירושת יצירה גדולה לא הנחילנו. הוא לא היה עוד בכלל יוצר לדורות. כל שיריו, מלבד מעטים יוצאים מן הכלל, עושים גם עלינו רושם של נסיונות. ואולם מי ימנה מספר ה„נסיונות" שכל ספרות מתנסית בהם, עד שהיא זוכה למשורר גדול באמת? גם מאנה נמנה עוד על הסוג הזה, על ה„אכספרימנטים".

אך הוא עומד כבר בתחלת תקופתנו, ואם לא בפועל, אך בכח הריהו כבר בן דורנו לכל דבר. הוא הגשים את ילדותנו, ילדותה של תקופתנו; הוא נתן לנו מה שהיה בכחה של ילדות לתת: את התום של הרגשות ואת הרעננות של החלומית. מתוך שיריו וגם מתוך סגנונם נכיר את התקופה של שנות השמונים—את דמדומי התחיה הרומאנטיים וחרדת ששונה הראשון. וכך נאה לה לילדות שתהא תמימה ומרפרפת בעולם בעינים עצומות.

ואולם נוטה אני לחשוב, כי גם לולא מות המשורר בלא עתו, או לו גם חי בימינו, לא היה מאנה מן העמקנים. למשורר בעל צבע טראגי מטפוסו של ביאליק לא היה מאנה נעשה לעולם. יותר מדאי היה גדול התום שבלבבו והשלוה שבנפשו כך. יותר מדאי היה העולם נתון בלבבו ישר, שיכיר בכל נגודיו הגדולים ויותר מדאי היה אופי בלתי מרכב, שלא יתנו לו מנוח סתירות הרוח, רוחו הוא. לא בשעה של מבוכת היוצר נוצרה נשמתו של מאנה, כי אם בשעת מנוחה ושעשועים. ורק מזלו הרע ומחלתו נרמו לכך, כי על שיריו נסוכה עצבת חרישית תמיד.

מאנה היה מסוג המשוררים, שלא נולדו לזעם קרבות, כי אם „לצלילי מתק ולתפלות". על לבבו לא ירדו מעולם סערות הרגש בהולם פטישים כבדים. רך ובודד וחולה היה מעצם ימי ילדותו, ירא את החיים וחומד את יפים בחרדה חשאית, וגם להגיל הגדול לא יתן כי יכה על לבבו בחזקה. עוד בשירו הראשון „כעלות השחר" (רובם של שירי מאנה הם שירי אביב או שירי שחר) הוא מעיד על עצמו:

וְעַתָּה עֲנִי כִּי אִם מֵעוֹדִי עָלַצְתִּי,
אַךְ הִרְחִיק עָצְבִּי, זֹאת הִתְאַמַּצְתִּי,
וְעֵת שֶׁקֶט בִּלְבָבִי – זֹאת שִׂמְחָה אֲבַגֶּה.

החרוזים המעטים האלה פותחים לפנינו את אופק נפשו של המשורר הצעיר. השקט הוא האושר אשר אליו ישאף. הוא ירא את סערות הרגש—בין שהן מביאות אתן את הגיל הגדול ובין שהן מעוררות את העצב החזק. עוצם הגיל מטיל עליו אימה עוד יותר מן העצב. את היגון החרישי הוא מחבב, ולו הן גם התפלל בחרוזיו היפים:

אָנָּא, יָגוֹן נָעִים, אַל נָא תִּטְּשֵׁנִי!
חִצְּךָ הַשָּׁנוּן הֵן טָבוּל בְּנֹפֶת.

על ברק הגיל הבהיר אנו חרדים תמיד, וברגע שהוא נִצָּת אנו מחכים לו כבר רגע שיכבה. איזו צללים רחוקים מאפילים עליו תמיד. העצב — תמיד שקט עמו. העצב, גם כשהוא מתמיד, לעולם יש בו כדי לרפא את הלב, למלא את ריקניותו.

מסערות החיים יש לו למאנה רק מפלט אחד — מחבואי הטבע. שם נולדים בו „שעפי הטוהר" ושם הוא מקבל תנחומים על כל מכות החיים הכבדות. בשירי מאנה אין אנחנו מוצאים אמנם עדיין ציורי הטבע. מאנה הן היה מן הראשונים אשר התנפלו אל חיק הטבע שכורי הצבעים והמרחב. מרוב התפעלות לא יהעה עוד העין להבחין במראות. גם שירי מאנה, אף כי פה ושם מפוזרים בהם כבר שרטוטי תאור בודדים, הנם עדיין רק שירי הימנון ליפי הטבע. ואולם אין אלה עוד מליצות ריקות. אין זאת עוד האהבה השאובה מתוך ספרים. הטבע הוא לו באמת

*) השוה לזה את מאמרי בראש שיריו הנבחרים של ק. א. שפירא („ביבליותיקת גדולה" ס"א—ס"ב).

בית־מקדשו היחידי, מקלט נכאיו ותנחומיו, והמית לב בודד ומהור עולה אלינו מתוך החרוזים התמימים:

הִנְנִי, הִנְנִי, שַׁחַר אָעִירָה,
וּבְמִקְדָּשׁ אֵל בְּדָד אֶבְכֶּה, אָשִׁירָה,
וּלְיוֹצֵר כָּל הַיְצוּר עֵינַי תְּשַׁוְעְנָה!
הִנְנִי פֹה בָּדָד עַל הָר, עַל מִזְבֵּחַ,
אַקְטִיר לִבִּי כָּלִיל עוֹלַת נִיחוֹחַ, –
קַחֶנָּה, שַׁדַּי, קָחֶנָּה וּרְצֶנָּה!

הטבע היה לו למאנה לפנת־קודש. לאוצר היופי ולסמל הטיהר. השמש הוא לו דמות היופי והנשגב; הירח סמל דמות הקדושה והטהרה (מכתב פ״ו). אך יפי נפשו של האדם — זהו היופי העליון אשר לפניו יכרע ברך, ומכל שיריו ונכאיו עולה אלינו בת־קולה של איתה התפלה העתיקה שבתהלים: לב טהור ברא לי אלהים.

מה נחמדה היא תפלתו החרישית:

בִּדְמִי לֵיל קַיִץ עֵת קוֹלֵךְ אֶשְׁמָעָה
אָז יָתַר לִבִּי, שַׂרְעַפַּי יִפְרוֹצוּ;
אָז רֶגֶשׁ מִמָּרוֹם נַפְשִׁי נִמְלָאָה,
אָז לָשִׁיר אִתָּךְ כָּל חוּשַׁי יַחְפֹּצוּ,
– – – – – – – – – –
אִם נַפְשִׁי חַפָּה מִבְּלִי חֵטְא וָרֶשַׁע,
אִם דָּמִי בִי טָהוֹר וְיִתְחַדֵּשׁ כֹּחִי –
לָמָּה זֶה אֶתְאוֹנָן: אָבְדָה כָּל יֶשַׁע?
הֵן נְעִים חֶבְלִי וּמְאֻשָּׁר אָנֹכִי!

זאת היא שירת מאנה. שירת נער לנערים היא. אך בנער הזה קננה נשמה טהורה כיונה לבנה, וגם שירתה היא מעין הגה יונים חרדות בדממת בין־ערבים.

V.

מתוך כל שיריו, מאמריו ומכתביו של מאנה נשקף אלינו משורר אידילי, משורר, אשר גלי דמיונו הזכים זורמים לאטם, משורר צמא למראות הטבע ולשלות האושר ולטוהר החיים. הוא לא היה משורר גדול, אך היה משורר אמתי. לולא השאיר לנו רק את שירו „משאת נפשי״, זו תפלת חייו האחרונה, שמתוכה נפרד מעלינו, היינו זוכרים תמיד באהבה ובגעגועים את המשורר הנחמד הזה, אשר נולד לנו לנוגה השחר הראשון. ואולם רסיסי שירה ותפלה, התרפקות על הטבע ועצב אנושי ויופי אנושי רוה כל מה שכתב מאנה במשך ימי חייו הקצרים. בשיריו אנחנו מקשיבים כבר לפעמים אותו הריטמוס השקט, המעיד תמיד על נפש לירית רכה ונבונה, המרחיקה להביט, ובמאמריו ומכתביו אנחנו מוצאים כבר לפעמים גם ציורי טבע קצרים, אשר ששון הצבעים כבר פורח בהם. היחס של המשורר אל הטבע אינו עוד רומאנטי, כי אם ריאלי. באחד ממכתביו *) היפים הוא כותב לרעו על היופי שבפשטות הטבע, והננו רואים לפנינו כבר את הצייר, אשר לבו ימלא גיל ואושר לקראת כל צליל וגון, לקראת כל מראה ותמונה שבטבע, בכל אשר יתגלו.

גם מתוך מכתביו להוריו ולרעיו המעטים מכירים אנחנו את הנשמה הכשרה והצנועה של המשורר. זהו אותו „היופי של המצוי״, שרק העמים העתיקים ידעו להוקירו. מכתביו לחבריו נוגעים עד הלב בתמימותם ובהתמדתם. אהבת רעים נאמנה ומתמידה היא תמיד סימן לאצילות ויושר רוח עמוק. גם בשכבו על מטתו, אשר לא ירד עוד ממנה, הוא פוקד את רעיו במכתביו; והמכתבים האלה, כמה הם מלאים תום רוח והכנעה שלוה לגורלו, כך מתים רק הטהורים והתמימים בנפשותם.

בתנאי חיים אחרים ובתקופת חיים אחרת היה מאנה לאחד ממשורריו של הטבע הבריא, אשר היה שר לנו על מראות השדה ושלום הכפרים,—על חייהם האידיליים, הפשוטים והטהורים, של האנשים, אשר לבם תמים עם האלהים והטבע.

אך מאנה נולד לנו בקדמת ימי האביב: האדמומית הרכה שפרתה בלחיי שירתו היתה עוד חולנית ורפה. רוב שיריו הם באמת שירי אביב; שירי אביב מוקדם, עת השמש תציץ עוד בחרדה והרוחות הרעות „עוד תגחנה, עוד תסערנה סביב״. האור הבוטח לא נפל עוד עליהם.

באביב חייו מת המשורר הזה, אשר שאף אל תחית עמו בכל לבבו הרך, החולם והחולה, וכמשורר האביב הראשון נשאר זכרו בשירתנו, כפרח בודד וחור, הרועד דומם על גבעולו בליל ניסן, ומצפה ומתפלל לשמש:.

ב׳ טבת תרע״ב.

ח״י קצנלסון.

רְשִׁימוֹת בִּיבְּלִיוֹגְרַפִיּוֹת.

י. ש. קנטורוביץ, ת. א. דובניקוב וב. פרדקין. המורה העברי. קורס שלם ללמוד השפה העברית ושמושה לתלמידים ולמתלמדים. ערוך בהדרגה מדויקת להקל למתלמדים ובחמר ספרותי נבחר ומענין. ספר ראשון.— הוצאות „תושיה״. ורשה. תרע״ב.

קשה, לכאורה, לאמר עתה „מלה חדשה״ במקצוע זה של הספרות העברית להוראה, — איתה הספרות, שכבר עברה אצלנו את דגבול הטבעי, המתאים למדרגת הדרישה האמתית, וקבלה דמות של התחרות מלאכותית, שכל המשתתף בה מתאמץ להכנים לתוכה דוקא „נופך משלו״... ואולם צריך להודות, שמחברי הספר המונח לפנינו מצאו מקום להתגדר בו: הם מתכונים לבוא לא רק לעזרה הלומדים עברית מפי מורים, אלא גם לאלו הלומדים מעצמם. וזהו ודאי דבר טוב, כי מספרם של האבטודידקטים לא מעט הוא אצלנו, ונחוץ לדאוג גם לטובתם הם, בעוד שכל ספרי־הלמוד שלנו מכוונים רק לעבודת מורה עם תלמיד, ובהתאמה למטרתם הרצויה הזאת רוצים מחברינו לתת „קורס שלם ומקיף של השפה העברית, מן הידיעות האלמנטריות עד מדרגת השתלמות גמורה בידיעת השפה וספרותה ודרכי סגנונה, דקדוק, שמוש הלשון, פרקים מן התנ״ך, המשנה, האגדה, הסופרים המופתיים שלנו וגם מספרותנו החדשה המודרנית״. וגם זה ודאי דבר נחוץ הוא מאד, כי אמנם ל„קורס שלם״ אני מחכים ומקוים זה כמה.

הרי שבדרך כלל רחש לבם של שלשת המחברים־השותפים דבר טוב וכונתם רצויה. אבל עד כמה יהיו גם מעשיהם רצויים ואם ישיגו באמת את מטרתם, — על שאלה זו קשה להשיב בהחלט, אם נבוא להוציא משפט על־פי הספר הראשון, אשר לפנינו. וכמעט נוטים אנו לחשוב, שצריך להשיב עליה בשליל ולא בחיוב, יען כי האמצעים הפדגוגיים, שמשתמש בהם „המורה״

*) מכתב כ״ב.

שלנו, קלושים הם יותר מראי ואינם מספיקים, כדי להשיג את המטרה המבוקשה.

האמצעים, או, יותר נכון, האמצעי הפדגוגי היחידי של הספר הוא — תרגום מעברית לזרגון, ואין המחברים יוצאים מעבר לגבולה של המסגרת המצומצמה הזאת. תרגום־מלים בודדות, תרגים משפטים שלמים ונטיות שמות ופעלים — ותו לא. אף כלל אחד מדיני הלשון וחוקיה לא נמצא בספר הזה, שבראש כל דף ודף שלו נדפס כרוז: „בלי עזרת מורה". ובאופן כזה כעמיסים המחברים על הלומר מעצמו עבודה קשה מאד, עבודה שאינה לפי כחו כלל ואי־אפשר לו כי יראה בה סימני בטחון, שעמלו לא יהיה לריק, שהרי פעולתם של התרגימים מוגבלה היא בעצם, ולכל היותר יכולים הם להביא את המתלמד לידי הבנת הפנים העברי המתורגם, ואולם מכאן ועד ידיעת השפה הדרך רבה היא עדיין כל־כך! עזרתו של „המורה" כמעט שאינה נראית כלל, בדרך הרחוקה והקשה הזאת. איננו מבאר ואיננו מסביר לתלמידו כלום ואינו מדריכו באותה ה„עבודה העצמית", שהוא מציע לפניו. להלומד מעצמו צריך לתת דוגמאות שלמות ומפורטות, כדי שתהיינה לו לעינים בעבודתו. ומחברינו אינם עושים כך, אלא מסתפקים במועט שבמועט, ברמזים ובסימנים בעלמא, כנהוג באותם הספרים, הנועדים ללומדים מפי מורים. ואם כן, מה הועילו בתקנתם?

המחברים מבטיחים בהקדמתם לתת „תכניות וגם ענינים (תימות), שעליהם צריך התלמיד לכתוב", ולהראות לדוגמה, כיצד צריך לכתוב ע"פ תכנית וכיצד מעבדים ענין (תימה)". אבל את ההבטחה הטובה הזאת הם מקיימים רק מצד אחד: הם מציעים באמת להתלמיד הרבה ענינים ותימות קשות (כגון כתיבת ספורים שלמים), ואולם כיצד צריך לעשות את העבודה המוצעת — על זה עובר „המורה" שלנו כמעט בשתיקה גמורה: בכל הספור אנו מוצאים רק „דוגמה" אחת כזו (עמ' 60).

וכצד המיתודי של הספר כן גם עצם תכנו עושה רושם מוזר. כנראה, אמרו המחברים לתת למשתמש בספרם חומר הלקיח מן החיים הרגילים, המעשיים, ועל כן הקדישו חלק גדול ממנו למאמרים על העשירות והעניות, צעירים וצעירות ונשים המסיחות בענין הברחת זבובים רעים (עמ' 43—42). ותיכף אחר הענין הזה (עמ' 44) נדפס... קטע מהשיר „מתי מדבר האחרונים" של ביאליק, ואחרי כן — „תקות עני" שלו, ולהלן — פרקים מספרי שמואל, איוב ויונה וע"ד המלך כורש. מכל זה הנה רק השיר „תקות עני" (שהוא, אמנם, נאה לספרנו ומקומו יכירנו פה) מתורגם כולו לזרגין חרוזים־חרוזים, ובנוגע לכל יתר החומר מסתפקים המחברים בבאורי קצת מליב בלבד. ואת החומר הרציני הזה מלוות הצעות עוד יותר רציניות, מעין אלו: „כתבו את הספור יונה עפ"י התכנית הזאת". והתכנית היא: שליחות יונה, יונה באניה, יונה במעי הדגה וכו', או: „תכנית לספור איוב: האסון, התיחסותו של איוב אל האסון", ותיכף — כתבו את הספור... הצעות־עבודה כאלה יש בספר הרבה, ובתור הוראה לאופן עשית כל העבודות הקשות ניתנה, כאמור, רק דוגמא אחת. הן זהו מעין „תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו". וכי אומרים המחברים להעמיד את ספרם על היסוד של „די לחכימא ברמיזה"?...

בכל אופן יוכל רק המורה להיות „חכימא" כזה ולא התלמיד. ולפיכך, אם ה"ה קנטורוביץ, דובניקוב ופרדקין מביעים את תקותם (הקדמה). כי ספרם „יהיה הספר היותר טוב ביד המורה ללמד על ידו את תלמידיו". אולי אפשר להסכים לזה במקצת (בהסרת המלה „היותר", דנראית לנו מיותרת). אבל אם הם מוסיפים, „שספרם נועד גם בשביל אלה, „שאין ידם משגת לשכר לדם מורה" (שם), — אנו עומדים ותמהים: מנין להם, למחברינו, הבטחון המחלט הזה, שהלומד מעצמו יצליח לעבור במהירות נפלאה ובלי עזרה מן הצד את הדרך מראשית פרקיה של השפה עד „מתי מדבר" וכו' ועד עריכת ספורים שלמים רק בכח עשרות אחדות של שעורי תרגום ונטיות שמות ופעלים? — יסוד הבטחון הזה הוא, כנראה, סודם של מחברינו ואחריותו עליהם. אנו, שרז זה לא נתגלה לנו, סוגרים את הספר המבוקר מתוך השתתפות באנחתם של המחברים, ש„אין אנו מוצאים אצלנו ספר הגון לאלה שרוצים ללמד בעצמם את שפתנו העברית"...

פרופ' ד"ר חיים שטינטאל.

רַעְיוֹן בְּרִיאַת הַלָּשׁוֹן.

שתיקה זו ששותקים העמים על תחלת התהוותה של הלשון הוא הדבור היותר עמוק, שיכלו למצוא לזה. בשתיקתם הם מרמזים, שאין הם יכולים לציר לעצמם את העולם ואת האדם בלי לשון. לפיכך יש לה חשיבות יתרה לאותה האגדה העברית, אשר פרצה פרץ בשתיקה זו. כל כמה שאנו עומדים ותמהים על אחת־עשרה הפרשיות הראשונות של ספר בראשית, העולות בעומק הערך ומתוך כך באמת התוכן וגם ברוממות הציור על אגדות היצירה של כל יתר העמים, תמיהתנו אין בה די. כאן, ורק כאן בלבד, אנו מוצאים הרצאת השקפה על החלת ההוותה של הלשון, המגלה לנו רגש הבנה עמוקה בנוגע לעצמותה של הלשון וערכה.

הפרשה השניה שבספר בראשית מספרת לנו כדברים האלה: ה' אלהים עשה שמים וארץ. ואולם קרחה היתה הארץ, לא דשא, לא עץ ולא נשמת חיה. „כי לא המטיר (עוד) ה' אלהים על הארץ, ואדם אין לעבד את האדמה"; והנה יצר ה' אלהים את האדם, עפר מן האדמה, ובאותה שעה נטע גם את הגן בערן מקדם. ויהיו מעתה בארץ כל עץ נחמד למראה וגם אדם אשר אכל מפרים וחי בו. ותהי מחשבת אלהים, כי לא טוב היות האדם לבדו; ויאמר לתת לו חברה הראויה לו. ובכן, „ויצר ה' אלהים מן האדמה (כלומר מאותו החומר עצמו, שממנו נברא האדם) כל חית השדה וכל עוף השמים ויבא אל האדם לראות"—מה לראות? כמובן, לראות, אם חית השדה היא החברה, הראויה לאדם. זוהי אמנם הכונה. ואולם היאך נבטאה כונה זו? „מה יקרא לו" (אם ייחד עליו האדם שם חבר לעצמו), „וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו" (כלומר התפקיד אשר יקבע לכל נפש חיה כדי לשמש לו, לאדם, זה יהיה תפקידו לעולם). „ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה", אבל „לאדם לא מצא עזר כנגדו". חזר האלהים, אחרי שמטרתו לא הושגה עדיין, ויצר הפעם מתוך גוף האדם, לא מן העפר כבראשונה, את האשה, ויביאה, כמו שעשה קודם לחיה, אל האדם. „ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי; לזאת יקרא אשה, כי מאיש לקחה זאת" (על זו יחד שם חברה לעצמו). „על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו יהיו לבשר אחד".

חבור הדברים וסמיכותם זה לזה גלוים ובהירים כל־כך, עד

שבאור ישר אינו משאיר מקום לשום ספק כלל. ראשית כל, מעט הוא כאן כל־כך הדבור על מקודה האלהי של הלשון, עד שהיא נתפסת בפירוש בתיר ענינו של האדם; ולא עוד אלא שהיא היא הענין היותר פנימי של עצמות האדם וחייו. שנית, אין הדבור מתגלה אלא בדמות קריאת שמות,—וזהי בכלל ההבנה העתיקה על מהות הלשון; ואולם קרוא שם פירושו — קבוע יחס בין הקורא ובין החפצים, בוא במשא ובמתן עם החפצים, שעבר את החפץ, הטל עליו תפקיד, כלומר קבוע סדר לעולם. לעצים ולפירות אין האדם קורא שם; עמם אין הוא בא במשא ובמתן; הוא חי עליהם, הוא אוכלם. אבל עם החיה יש לו לאדם משא ומתן, אתה הוא מתהלך; לה הוא קורא שמות, כלומר הוא קובע את יחסם אליה. אלא שאין הוא מודה, כי שוה היא לו. חברה נעשים לו רק החברים הראוים לו. קודם כל—אשתו. הזווג הוא יסוד חברת האדם. — אם נכצה את עומק הכונה, הרי באמת אין כאן הדבור לא על תחלת התהוותה של הלשון ולא על הלשון בכלל, אלא על החברותה ומשאם־ומתנם של בני־אדם, הן במובן התועלת והן במובן רנמוס. ואולם את היחסים הללו תופס העברי אם על ידי הלשון או בתור לשון. והרי יש לנו כאן הוראה, היאך ובאיזה אופן השיגה האגדה העברית את הלשון, יש לנו כאן השקפה עמוקה נפלאה, המקנה ללשון מקום בתוך עצם חיי נמוסו של האדם.

בהשקפותיו הראשוניות של האדם עוד טרם נבדלה הסובייקטיביות מן האוביקטיביות, ואותו היחס, שהאדם מיחד לחפץ (דינג) בנוגע אליו, אותו הערך שיש לחפץ בשבילו, שהוא יכול להוציא מתוכו לצורך עצמו, נדמה לו כעצם מהותו של החפץ. והרי אנו מוצאים במקומות רבים אחרים, שהיה העברי משתמש באותו השם, המסמן את ערכו של החפץ בשביל האדם, כלומר השם סמן לו לעברי את עצם מהיתו של החפץ.

בפרשה הראשונה של ספר בראשית מסופרות הולדות הבריאה ביתר פרטות, — ובניכח אחר מאשר בפרשה השניה. גם בזו וגם בזו אין הוראה מפורשת בהאיס קדמון, כלומר בחומר היולי, אבל אין גם הכחשה מוחלטת ומפורשת. האגדה כבשה את הדבר הזה תחת לשונה, לא רק סדר הבריאה שונה הוא בפרשה האחת מאשר בשניה (בשניה: ארץ, אדם, עץ, חיה, אשה; בראשונה: אור, ארץ, בנגוד לשמים ולרקיע השמים (אטמוספירה) וגם לים, עץ, מאורות, חית המים ועוף השמים, חית־הארץ והאדם בתור איש ואשה), אלא ששונה היא גם צורת הבריאה בשתי הפרשיות הללו. בפרשה השניה „יוצר" אלהים את האדם, „נוטע" את הגן, „יוצר" את החיה ו„בונה" את האשה; בפרשה הראשונה נשגבים הם מעשי בראשית הרבה יותר: „הוא אמר ויהי". הכח הבורא את דכל מושג איפוא בדמות מאמר־אלהים. אפשר, שגם כאן נתפס רעם הסופה, המחדשת את העולם תמיד, בדמות הקול היוצר, „קול ה' על המים", ובאה לידי גלוי אותה השגה, שהכל במאמר בלבד נברא: הנה כן היה דבר ה': יהי אור, יהי רקיע מבדיל בין מים למים, יקוו המים מתחת השמים ותראה היבשה. ואולם להלן מתחילה ערבוביה: הרי הארץ והמים; המוציאים את הצמח ואת החיה עפ"י צוויו של אלהים, ורק העוף נברא במאמר מבלי שנדע מהיכן, ואף־על־פי־כן נאמר תיכף: „ויברא אלהים את התנינים הגדולים ואת כל נפש החיה... ואת כל עוף כנף". והרי שוב מאמר: יהי מאורות, ובכ"ז נאמר תיכף: ויעש אלהים את שני המאורות, ויתן אותם ברקיע השמים. ולבסוף הוא עושה ובורא, — ורק לאחר שנמלך קודם, יבצלמו ולא מן האדמה, — את האדם, הרודה בכל.

ובכן, בספור הראשון על מעשי בראשית אנו מוצאים בנוגע לאפני הפעולה את הדברים האלה. בבריאת האדם (אנו פותחים במאוחר ומסיימים במוקדם) משתתף אלהים במחשבתו ובמעבדו; את החיה מביאים לעולם הארץ והמים עפ"י צווי, כלומר האלהים בורא את החיה באופן לא־ישר; המאורות והעוף נבראים במאמר (עפ"י השקפתה של אגדה זו—מתוך החלל הריק שבין השמים והארץ, שהרי האגדה אינה יודעת את האויר, כי אם את הרוח אבל הרוח יש לו דמות של איזה יש ממשי בחלל הריק), את הצמח מוציאה הארץ מתוכה, ולא נאמר כי האלהים עשה אותו, בנוגע לכולם הרי נבראו איזו דברים, אשר לא היו במציאות קודם לכן. ואולם בשעה שהאלהים מבדיל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע, בשעה שהוא מבליט אח"כ את היבשה מתוך המים, הרי אינו בורא כלום אלא הוא מסדר רק במאמרו. ולמעלה כשברא על־ידי „יהי" את האור, יש מאין ממש, לא בטל מתוך כך את החושך, והיא צריך עדיין להבדיל את האור מן החושך ולקבוע סדר להם. לפיכך יש גם בספור על תולדות היצירות הללו פרט מיוחד, החסר לגמרי ביצירות הבאות אחריהן. ביצירות האחרונות יש צווי ואחריו עשיה, בריאה; בראשונות יש צווי ואחריו—קריאת־שם מיוחדה. לא די שהאלהים בורא את האור, אלא שהוא קורא לו גם שם—„יום"—ולחושך הוא קורא „לילה". כשעשה את הרקיע להבדיל בין מים למים קרא לרקיע „שמים"; אח"כ הובדל בין היבשה ובין מקוה המים, והרי הוא קורא לראשונה „ארץ" ולאחרון—„ימים". ובכן, לעצם בריאתו של עולם שייכת גם קריאת־השמות שקרא אלהים: יום ולילה, שמים וארץ וימים, אבל השמות הללו אינם רק סימנים ליסודות, אלא הם מסמנים את יחס היסודות לאדם. ובכל המקרים האלה אין האלהים בורא יש מאין, אלא הוא מסדר רק מה שכבר היה במציאות וקובע יחס בין מה שנסדר ובין האדם תכלית הבריאה. יוצא לנו מזה, שגם כאן משמעותה של קריאת־שם היא סדור וקביעת יחסים. כשם שכך היא משמעותה של קריאת־שם מצד האדם בפרשה השניה, אלא שבאחרונה מתגלית, כמובן, כונתו של האדם בנוגע לעצמו. וגם כאן אין האלהים בורא הלשון; בריאת היסודות אינה מושגה אלא בדמות קריאה של צווי וקביעת תפקידם—בדמות קריאת־שמות.

וצריכים אנחנו להבליט עוד מקום אחד, המוכיח לנו הוכחה חשובה ביותר, עד כמה היתה רגילה אזנו של העברי לעמוד מתוך שמו של הדבר על עצם מהותו. הנה כן, בשעה שמשה שומע ראשונה את קול ה' קורא אליו מתוך הסנה (שמות ג', י"ג—י"ד), כי ילך לגאול את עמו, הוא שואל: „הנה אנכי בא אל בני ישראל, ואמרתי להם: אלהי אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי: מה שמו? מה אמר אליהם?". ועל שאלה זו הוא מקבל תשובה—לא רק את השם, אשר עליו היא שואל, כי אם קודם לכן את פרושו האטימולוגי של אותו השם.

אין להגיד, שהאגדה העברית מהליטה בפירוש, כי המאמרות שבהם ברא אלהים את העולם וכי גם הדברים הראשונים שדבר האדם, עברית נאמרו, בכלל אין זכר עוד בפרשיות הראשונות להבדל הלשונות. ואולם הבדל זה נעשה ענינה של אגדה מיוחדה. יש גורמים מיוחדים, שבשבילם נבללו הלשונות. בעיני המאמין באחדות האלהים היתה גם אחדות מין האדם הוצאה מוכרחה שאין להרהר אחריה. טבעית היתה גם ההנחה, שבני־האדם, הדומים בכל מקום זה לזה בגופם וברוחם, שפה אחת ודברים אחדים לכולם. הן החיות של מין אחד קולותיהן דומים בכל־מקום. ההכרה העממית רואה את הלשון כאלו היא שייכת מטבע

לאדם (לגופו של האדם), ודין הוא שאחדות עצם האדם מחיבת גם את אחדות הלשון. כמה מוזר הוא לפגוש בריה, הנראית לך תיכף בפגשך אותה שהיא כולה דומה אליך, אלא שנבדלת היא ממך דוקא בדבר זה, שעל ידו היה צריך הדמיון הגמור לבוא לידי הבעה מפורשת ומתוכו היה צריך להתחיל המשא-והמתן בינך ובינה, — בלשון. כן, אחדות זו הדין נותנה, רצויה היא, אבל במציאות אינה. אין זאת אלא שהיתה במציאות ובטלה. האנושות המאוחדה לא היה דבר אשר שגב מכחה; האחדות היא דנותנה כח וגבורה. האנושות המפוזרה והמפורדה חלשה היא. רק האלהים הוא שהיה בידו להחלישה ככה, ולא עוד אלא שידאי הביא עליה את החלישות משום שאמרה האנושות להשתמש בכחה וגבורתה שלא כהוגן. והנה בבל היתה ידועה לעתיקה שבממלכות ומצוינה היתה גם בגאותה וגאונה. דבר זה בלבד היה בו כדי להת מקום להרהור, שמבבל בא האדם ומשם נפוץ על פני כל הארץ, אלא שבא עצם השם בבל, שעפ"י טעות נתפרש במובן בלל, והוסיף תוקף להרהור זה. מצויות היו אגדות גם על בני־אלהים, נפילים, גבורים מעולם אנשי השם (בראשית ו', ב'—ד), שמשום שלא היו אלא חצאי־אלהים היתה המחשבה תופסת בהם כבממרים, מורדים באלהים. אחד מהם הוא נמרוד, אשר בנה את בבל. ועוד נראה לי, כי היו אגדות, אשר סופר בהן, כי הענקים הללו הקימו מגדלים כבירים, כדי להשתער מעליהם על השמים. באגדות העתיקות מופיעים הענקים תמיד ברמית שליטי-מצודות, שמתוכן דסטרא אחרא יוצאת להלחם באלהים הטוב. במחו של העם, אשר הגיע לאמונת האחדות, יכול הדבר ללבוש רק דמות זו, שבני־אדם רעים וחטאים נסו להלחם באלהים. אבל בהשתערות על השמים יש מן הפלא והתמיה יותר מדי, כי אפשר יהיה לידכה לאיזה אדם או צבור בעולם. זהו זדון, רום־לב, שאין לו דוגמה, גדלות העוברת את כל הגדרים האנושיות, חלום האומר להגיע עד לשמים. ואולם בבבל הגאה היה קיים מגדל מצוין; הדמיון נתן לו צורה של אותו הבנין הכביר, המשמש מצודה לענקים היוצאים להלחם כנגד השמים המושג „בנה" שמש כשהוא לעצמו סמל למעבד משותף, העומד על ההתאחדות וההסכם. הבנין שלא הצליח, לפי דברי האגדה, משמש איפוא, להיפך, סמל להסכם שהופר, לפרוד. ההסכם הוא אחדות הלשון; הפרוד — הבדל הלשון, הבטוי הריאלי לזה הוא—פרוד העמים. הנה כן מעורבים כאן יחד יסודות האגדה, ההסטוריה והמחשבה והם נבלעים איש ברעהו באופנים שונים. ואולם אגדה זו אינה מתיהרת לאמר, כי לה נמסרה העתיקה והטהורה שבלשונות.

כל האגדות העבריות הללו חותם האישיות טבוע עליהן. ובאמת לא פרי רוח העם הן, כי אם יצירותיה של הנבואה, של אותה ההופעה המיוחדה במינה בתולדות העמים. הנביאים אינם לא כהנים ולא משוררים, אף לא מתבודדים בעלי־תשובה. מתנגדים הנביאים לכהנים, כשם שהם מתנגדים גם למלכים ולהעם, ובמדה ידועה מושלים הם על שלשתם רק בכח הדבור, הרוח. אפשר שמעמדם הקדום היה זה של משוררי הנֻדָה; אפשר שזה היה מעבדו של שמואל על יד שאול. ואולם הם לא נעשו לא בהמינים ולא הומרידים, כי אם מורים וצנזורים במובנה העליון של מלה זו. וגם כתב כתבו הנביאים בספר ראשית כל את נאומיהם. אחרי־כן את תולדותיהם הקדומות של האנושות ושל עמם. ואחר־כך כתבו את כל דברי ימי עמם מתוך כונה ידועה להורות ולהסביר את סבות המאורעות והשפעתם. ואולם ספוריהם יש אשר אגדה־עם טהורה משמשת להם יסוד, ויש אשר הם סומכים על ציורים ומושגים ידועים הקבועים ברוחו של העם. לפיכך אין האגדות הללו זרות להכרת העם כאלו של הברהמינים,

שהן מיתולוגיות וחקירות מלוטשות כאחד, והללו, אגדות בראשית, יכולות לגלות לנו את תכנה של המחשבה המיתולוגית או העממית על הלשון ומהותה.

מִכְתָּבִים מִגָּלִיצְיָה.

XV.

הועידה העשירית של ציוני גליציה.

זאת הפעם התאספו שלוחי הציונים בגליציה לועידתם השנתית באחת מערי-השדה, בסטניסלוי, בג' ור' בטבת.

בשעת העשירית בבוקר נתמלא האולם הגדול, שהיה מקושט יפה לולאות של תכלת-ולבן, המון צירים מכל קצוי גליציה, וביניהם כמעט כל עובדינו האקטיביים, הידועים לנו מכבר. ואולם נראו גם הרבה פנים חדשות. את שלחן-הסופרים הקיפו סופרים של עתונות המפלגה בגליציה ומחוצה לה וגם סופרים של עתונים פולניים ורותיניים.

בשעה הקבועה עולה מר אדולף שטאנד על הבמה, שממעל לה תלויה תמונת הרצל, ונושא את נאום-הפתיחה. „ועידתנו העשירית,— אומר הנואם,—חלה אחרי הקונגרס העשירי". ומדבר מר שטאנד על הקונגרס האחרון, שהיה קונגרס של יובל וקונגרס של שלום, ועל ההנהגה החדשה ותכנית העבודה שלה ומעיר, שלא די לנו כזה, כי מתיחסים אנחנו להנהגה באמון גמור, אלא שאנו חיבים לתמוך אותה בכל האפשר, להוכיח, כי מוכנים ומזומנים אנחנו תמיד להענות לקול קריאתו של הועה"פ ולעזור לו. להלן מברך הנואם את ציוני מערב-אוסטריה, ששלוחיהם נאספו גם הם בשעה זו עצמה לועידתם השנתית בברין. התאספנו בשתי ערים מיוחדות ושונות—בברין ובסטניסלוי — לא מפאת איזאלה הבדלים מהותיים ויסודיים. ציונות אחת לכולנו. ההבדלים הם רק עניני תכסיס, התלוים בתנאי המקומות, וצריך להביאם בחשבון בנוגע לאופן העבודה. הועידה שלנו באה למלא תפקידים חשובים הן בנוגע לסדור עניני המפלגה שלנו ולחזוקה של ההסתדרות והן בנוגע להעבודה המעשית בארץ־ישראל, שאת דרכה החוה לנו הד"ר שמריהו הלוי בימי שהותו בגליציה, וכמו־כן בנוגע לעבודת-ההוה שלנו בגליציה עצמה, שאין אנו בני-חורין להפטר ממנה, ביחוד עכשיו, בשעה שהמצב הכלכלי והתרבותי של אחינו בארץ זו גרוע מאד. נקודת־מבטנו היא, שכל דבר, השייך ליהודים ויהדות, אינו יכול להיות זר לנו. לפיכך מתענינים אנחנו באמנות יהודית, בתרבות, במדע ובפוליטיקה, אבל אל לנו לשכוח, שהעבודה הזאת היא רק חוליה אחת קטנה מעבודתנו הגדולה, העקרית.

הנואם סוקר את העבר מתוך סקירה קצרה ומראה, עד כמה גדלה ונתפתחה הציונות בגליציה מהועידה הראשונה עד עתה, והוא מסביר גם את הדבר הזה, מדוע נועדה הועידה הפעם דוקא בסטניסלוי. זוהי תודיה לחברינו בעיר זו, שהם החרוצים והנאמנים על שדה הציונות.

ביום זה עצמו—מוסיף הנואם—נוצרת לפני עשר שנים בקונגרס בבזל הקרן הקימת לישראל. בעל־ההצעה, אוסקר מרמורק, בעל עצם הרעיון, הפרופ' שפירא, נשיא הקונגרס ההוא, הד"ר הרצל— כולם אינם עוד אתנו. אבל מפעלם, הק"הל, קים. המוסד הזה הוא מצבת־הזכרון היותר מפוארה להם.

אחרי הנאום הזה, שנתקבל במח"כ סוערות, נבחרה נשיאות: מר שטאנד יו"ר, הדרי"ם ציפר, טהון, מלץ ומר טרופ סגנים, וכסלר העניש, ד"ר פלדמן וברגדשטטר מזכירים.

היו"ר מזכיר את האבדה, שאבדה לנו במות הד"ר גאבל. הועידה קמה לכבוד זכרו של הנפטר.

הד"ר היגגל מוסר דין־וחשבון על פעולות הועד־המרכזי במשך הזמן שעבר בין ועידה לועידה—יותר מעשרים חודש. נקודת־המבט של המרצה היא, שהדו"ח צריך להקיף את כל המעשים והפעולות של המפלגה הציונית בגליציה ולא רק את מעשי הועד המרכזי: הוא מחלק את הדו"ח לד' חלקים: א) העבודה הציונית הטהורה והבלתי־אמצעית; ב) עבודת

ההוה ; ג) התפתחותה ומצבה של ההסתדרות הציונית ; ד) היחס אל המפלגות וההסתדרויות האחרות.

בנוגע לסוג העבודה הראשון : הקומיסיה הארצישראלית שעל־יד המרכז עבדה באופן סיסטמטי, כדי להפיץ את המניות של החברה להכשרת הישוב וכבח עבודה זו והתעמולה שעשה מר אדולף ביהם בכמה ערים בגליציה נמכרו במשך הזמן 480 מניות. בהשתדלותו של הד"ר הויזמן נערכו כמה תערוכות של „בצלאל", שעלו יפה. נוסד סטיפנדיום על שם הד"ר גאבל המנוח, ומסטיפנדיום זה אפשר לתת בכל שנה לתלמיד גליצאי אשר ב„בצלאל" תמיכה של מאה כתרים. להלן מזכיר המרצה את הנאומים שנשאו הד"ר יעקב טהון ואשתו בהרבה ערים בגליציה לטובת העבודה הארצישראלית ואת בקורו האחרון של הד"ר לוין בגליציה. לפני הקונגרס ואחריו נערכו הרבה אספות. עתה עובר למסעיו בגליציה הרב דוב מארץ־ישראל ונושא נאימים בהרבה מקומות לטובת הקה"ל. מספר השקלים שנגבו בשנה זו עלה ל־6530. בקונגרס האחרון היו לגליציה 31 צירים. לטובת הקה"ל נאספו מן 1 באפריל 1910 עד 10 בדצמבר ש"ז 60,899 כתרים ולטובת מוסדות ארצישראליים אחדים—12,299 כתרים, חוץ מעשרים אלף כתרים בערך, שנשלחו לא ע"י הלשכה הארצית של הקה"ל בוינה, אלא ישר לברלין. עכשיו מאספים לטובת הקרן־המרכזית סך של 30000 כתרים.

בנוגע לעבודת־ההוה מראה המרצה ג"כ על פעולות חשובות. בענין תקון סדר הבחירות אל הסיים נערכו כמה אספות והוכרז על דרישותינו בהעתונות הפולנית והרותינית. בשעת ספירת־העם האחרונה עורר המרכז את העם ע"י אספות, כרוזים וחוברות, שנפוצו באלפי אכס'. המרכז הציוני השתדל לעשות דבר לטובת המוזגים, שנשבר מטה־לחמם, וסדר את תהלוכת־הדמונסטרציה לוינה. בהאנקיטה, שערך ועד המדינה, השתתף מר שטאנד וטפח להם לבני־האדם הרשמיים על פניהם בדברי אמת והרבה חומר סטטיסטי. ע"ד העבודה הסיזיפית בשעת הבחירות האחרונות אל הפרלמנט למותר לדבר. בי"א מחוזים עירוניים ובארבעה כפריים העמדו קנדידטים משלנו, ואעפ"י שלא היה לציונים שום סיוע מאיזה צד שהוא, אף לא מצד הרותינים ; אעפ"י שהיה טירור עצום ושוד גלוי מצד תופשי־השלטון, בכ"ז קבלו הקנדידטים הציוניים 23494 דעות. אמנם הפעם נוצחנו, אבל אין בדעתנו כלל להפסיק את עבודתנו זאת. חפצים אנו להמשיכה וחובתנו הראשונה היא ללחום בעד כבוש הקהלות ; צריך לעבוד כדי לתקן את סדר הבחירה אל ועדי הקהלות ולהעמידו על יסודות דמוקרטיים.

גם במקצוע עבודת הכלכלה אפשר להראות על פעולות ממשיות, כגון יסוד הבנק הציוני „קרדיט אוניון" בלבוב וסניפיו בכמה ערי גליציה. עכשיו צריך לגשת ליצירת הסתדרות של סוחרים ובעלי מלאכה יהודים. המרצה מזכיר גם את המוסדות לעניני התרבות, כגון „ההסתדרות של בתה"ס", את „יום העברים", את אגודת הטוגבי־הול, ועובר אל הסעיף השלישי, למצב ההסתדרות וביחוד הפריסה, שנתעשרה בימים האחרונים בכמה עתונים חשובים. לבסוף מדבר המרצה ע"ד היחס אל המפלגות האחרות ומסים בבקשה, שלא לחטט ולנקר, אחרי שהועד המרכזי עשה מה שביכלתו ומה שעניני היהודים דרשו מאתו.

בישיבה השנית שאחה"צ מתחיל הוכוח על־דבר הדוה"ח. בדברים חריפים מאד מבקרים הד"ר פילצר טויבש ובורנשטיין את מעשי הועד המרכזי. מה שנעשה אין לזקוף על חשבון הועד המרכזי. הועה"מ לא עשה כלום כדי לקרב את לבותיהם של יהודי גליציה למוסדות הציוניים. לצרכי התרבות לא שם הועה"מ את לבו, העתונית אינה משביעה רצון, הועד עובד רק בשעת בחירות, וגם בעבודה זו חסרה לו שיטה.

הד"ר ציפר מלמד סנגוריה על מעשי הועד בשעת הבחירות. אין צריך לקטרג על הועד, מפני שלא הועד אלא הוא, הד"ר ציפר, נהל את עניני הבחירות. בנאום ארוך ויפה מוכיח הנאום, שכל מה שנעשה, מוכרח היה להעשות. ואולם הוא מאשים את הקנדידטים הציונים, על עזבם את בוחריהם ואת ההמונים היהודיים לנפשם אחרי הבחירות. ע"י נפסק הקשר בינם ובין העם. החסרון הזה צריך להמנות. צריך להתמיד בעבודה לטובת העם ובקרב העם.

מפסיקים את הוכוח. הד"ר שרייבר מציע בדרך קצרה כמה הצעות אורגניזציוניות, והן נמסרות אל הועדה־התמידית לדון עליהן.

אח"כ מרצה הד"ר שפינדל על העבודה לשם ארץ־ישראל.

בפתח דבריו קובל המרצה, שהציונות בגליציה נעשתה בשביל הרבה ציונים מין מושג מפשט ; הרבה קוראים לעצמם ציונים ונמנים על המפלגה הציונית, אבל בלבם אין גם הרהור ע"ד ציון וא"י. השיטה של עכשיו בדבר פוליטיקת ההוה המיתה גם בלבם של הרבה ציונים טובים ונאמנים את רעיון הציונות הטהור. קוראים הם לעצמם ציונים ובאמת אינם אלא לאומיים, החפצים לבנות את עתידם בגולה. ומתוך קובלנה זו עובר המרצה אל עצם ענינו ונותן סקירת ע"ד העבודה שנעשתה בא"י למן שנת 1856, כלומר משעה שנוסד שם בית־הספר ע"ש „למל", ועד עתה. הוא מדבר בפרוטרוט על כל המוסדות הארצישראליים, ע"ד פעולת הקה"ל, הקונגרס הציוני האחרון ומדגיש את חשיבותה של החברה להכשרת הישוב. לבסוף הוא מתאונן על שהציונים הגליציים לא יצרו שום יצירה ממשית ובת קיום בא"י, בשעה שציוני שאר הארצות יצרו יצירות כאלה. כבר הגיעה השעה שלא יעמדו גם ציוני גליציה מרחוק ולא יסתפקו בדברים או בפרוטות בעלמא. את הדרך התוה לנו כבר הד"ר שמריהו לוין, בהציעו לנו, שאנחנו ; ציוני גליציה, נבנה בית־עם בירושלים. נעשתה גם התחלה : אלף כתרים יש כבר בידינו לתכלית זו. החובה איפוא להוציא את המחשבה הטובה הזאת לפעולה. המרצה דורש הלאה מן הועד המרכזי החדש, אשר יבחר, כי יפיץ ידיעות ע"ד ארץ־ישראל ע"י שליחת נואמים וגם לסדר נסיעות־טיול לארץ־ישראל. בבקר היהודי את א"י מתקשר לבו אליה. צריך להטיל חובה על כל הציונים האמידים, כי יבקרו את ארץ־ישראל. כדי שאפשר יהיה לעבוד כראוי במקצוע זה ולסדר גם את התעמולה כהוגן דורש המרצה, שחמשה ועשרים אחוזים מהכנסות הועד המרכזי יהיו מוקדשים לטובת העבודה הארצישראלית.

ההרצאה מתקבלת ברצון וההצעות נמסרות להקומיסיה־הארצישראלית שע"י הועדה התמידית.

הד"ר ליאון רייך מרצה ע"ד העבודה הפוליטית והכלכלית בגולה. קודם כל מוסר הוא מודעה, שעבודה זו אינה מתנגדת אל עצם הרעיון הציוני ואין בידה להסיר את לבב הציונים מן הציונות. אדרבה היא באה למלא את הציונות ולדאג גם לאחינו הנמקים בענים בארץ זו. אין לנו הזכות לנחם את אחינו רק בתקות לעתיד, בשעה שעזרתנו נחוצה להם תיכף, ברגע זו. ובפרט שעבודת־ההוה היא גם עבודה בשביל העתיד. צריכים אנו לדאג לכך, שיהיה לנו חומר־אנושי בריא, למען נוכל להשתמש בו בשעת הצורך לבנין עתידנו. המרצה סוקר מתוך סקירה הסטורית את חיי היהודים בפולין עד ימי האסימילציה ועד לדת רעיון הלאומיות והציונות בימינו אלה. בשנת 1905 הכרזנו ראשונה על עצמנו, כי לפי מספר נפשותינו הננו הלאום השלישי בגליציה, ומאז ועד עתה עסקנו בפוליטיקה יהודית לאומית, אעפ"י שחסרה לנו הפרוגרמה לעבודה זו. עכשיו חפצים אנו למלא גם את החסרון הזה ואנו באים ליצור את הפרוגרמה. המרצה חושב שהאוטונומיה הלאומית היא הפלטפורמה היותר נכונה ואידיאלית, ומתוך נקודת מבט זו הוא מסמן שורה שלמה של תביעות שליליות וחיוביות, הנוגעות לחיינו הלאומיים והתרבותיים, וגם דרישות שונות כלליות, התלויות בעקרים הדמוקרטיים, דרישות המשותפות לכל המפלגות הדמוקרטיות שבמדינה.

מסקנות ההרצאה נמסרות אל הועדה התמידית לעין בהן והישיבה נסגרת בשעה התשיעית בערב.

ביום השני נפתחת הישיבה בשעה התשיעית בבוקר. נמשכים והולכים הוכוחים ע"ד הדוה"ח. משתתפים בהם ד"ר טהון, ד"ר פלדמן, ד"ע שמוראך, נייגר, מרת כ"ץ, ד"ר גלזברג, ד"ר ולדמן, המגיד זבר, וכסלר והוכמן. רוב הנאומים—קטגוריה כלפי הועד המרכזי ומעשיו בשעת הבחירות ודרישה, שהועד המרכזי ישתדל מכאן ולהבא לנטוע את עיקר רעיון הציונות בלב ההמונים היהודיים. הדרך הנכונה להשגת המטרה הזאת היא לא פוליטיקה של בחירות, שההנהגה עסקה בה עד עכשיו, אלא פוליטיקה עממית ועבודה תמידית לשם תקון המצב הכללי והתרבותי של העם בגליציה. קצת נואמים נגעו גם בשאלת החנוך ודרשו שיבה אל היהדות ההסטורית והתקרבות אל ההמונים היהודיים.

מפסיקים את הוכוח. המזכיר קורא את הטלגרמות ומכתבי־הברכה הרבים שנתקבלו, ביניהם מכתבים מאת הועה"פ בברלין, מאת הלשכה המרכזית והארצית של הקה"ל, הרב ישמלקס, אגודת המורים העברים, הד"ר

שמריהו לוין. זה האחרון מדבר במכתבו על ערכו של בית-עם בירושלים ומציע לועידה, שתהליט לגשם את הרעיון הזה. היו"ר מודיע, שהצעת הד"ר לוין יצאה הד כלבות הנאספים וכבר נאסף אז סכום לשם זה. ועיד נאספו 240 כתר על מנת לרשום את הועידה בספר-הזהב של הקה"ל.

בתחלת הישיבה-הרביעית, אחה"צ, מרצה מר טרופ על תוצאות הברורים מצד הועד-הלגיטימציוני. לפי ברורים אלו משתתפים בועידה 194 צירים, מהם 92 מגליל סטניסלוי, 68 מגליל לבוב, 19 מגליל טרנופול, 15 מגליל קרקוי. פרוטוקול אחד לא נתאשר.

הד"ר יהושע טהון מרצה ע"ד העבודה הקולטורית. באחר דקונגרסים—אומר המרצה—טענה האופוזיציה כנגד ההנהגה, שהיא, ההנהגה, אינה מבינה ואינה חשה בתוך עומק נפשה את הרכוש, האצור בתרבות העברית. עמד הרצל ושאל את אחד הנואמים, „מה זאת תרבות עברית" ? ולא היה בידי הנואם להחזיר לשואל תשובה נכונה. חבל. צריך היה הנואם להשיב: התרבות העברית היא תרבותך אתה, אלא בשפה העברית. אין שום הבדל בין התרבות העברית והאירופאית, אלא שנוי השפה בלבד. כי מה היא בכלל תרבות לאומית? כל עם, אם רק בעל-יצירה הוא, בורא תרבות ונותן לה צורה וגון מיוחדים. אבל סוף-סוף ברעיונות ובמושגים אין כל הבדל. ההבדל הוא רק בשפה. וכשאנו באים ליורשים תרבות עברית, הוה אומר, שרוצים אנו ליהד את האירופאיים שבנו ולעשות את היהודים לאירופיים, חפצים אנו לאחד את היהדות והאנושיות. וזאת היא מגמתנו. השאלה היא רק: איך נשיגה? עמים שלוים, היושבים על אדמתם, בונים את התרבות מכבד עד הטפחות, החל בבתה"ס הנמוכים והעממיים וכלה באקדמיות עליונות וכו'. אבל אנחנו הננו זרים בכל מקום. התרבות האמתית שלנו תברא כא"י ולא פה. פה עלינו להכין א"ע, להכין את העם לקראת הארץ בשביל הארץ. אנו מוכרחים איפא ליסד בת"ס לילדים וילדות. בכונה מרגיש אנכי את המלה ילדות, אחרי שרוקא בנידון זה אפשר לראות אצלנו התרשלות נוראה, שתוצאותיה מעציבות מאד. רגיל הוא האב היהודי לעזוב את בנותיו לנפשן מבלי תת להן חנוך עברי, והן הולכות ועוזבות אותנו לבלי שוב עוד. צריך לשים לב ביחוד לחנוך הבנות. ובמקצוע זה אפשר להראות על מוסד חשוב, הלא-הוא הפנסיון לנערות, שנוסד זה לא כבר בלבוב ע"י כמה מחברותינו והראוי לתמיכה. בהפנסיון הזה מתחנכות התלמידות להיות עבריות ואירופאיות כאחת. בנוגע לבת"הס העבריים, מוצא חן בעיני ביחוד הטפוס הקרקאי, מפני שהוא נותן לתלמידים חניך עברי ואירופאי כבת אחת (חצי היום מוקדש שם ללמודים עבריים וחציו השני ללמודי חול בשפה הפולנית). עבודה חשובה עובדות גם ההסתדרויות להפצת השפה והספרות העברית, הקימות מכבר. ומה שדורשים אנו מהועידה הזאת והדרגה החדשה שתבחר הוא, שתתמוכנה בנו בהשפעתן וכחתן דכוסריזת. ועוד דבר קטן, אבל חשוב. סונטים בנו ואומרים: מטיפים אתם לשתית מים ובעצמכם הנכם שותים יין. מדוע אינכם לומדים בעצמכם עברית, טרם בואכם בדרישה זו אלינו? ואמנם התול מר זה פולח את הלב, מפני—שכלו אמת. מי יודע, כמה אנשים התרחקו מאתנו רק משום שאנו נאה דורשים ואין אנו נאה מקיימים. הנואם מסים בהצעות אלו:

א) הועידה מטלת חובה על כל ציוני ללמוד עברית וללמד את בניו ובנותיו עברית.

ב) הועידה רואה ומכירה בהפצת השפה והספרות העברית את המגמה העליונה של הציונות.

ג) הועידה מטלת חיבה על כל ציוני לתמוך בכל כחו במוסדות וההסתדרויות שנוצרו לשם העבודה התרבותית.

ד) הועידה דורשת מאת ההנהגה המרכזית, כי תשים לבה בלי הרף לכל המוסדות האלה ושתתמוך בהם בכל תוקף השפעתה.

כל ההצעות האלה מתקבלות.

אחרי הרצאת הד"ר טוהן חוזרים שוב לוכוחים ע"ד הרוה"ח. לבסוף מביעה הועידה פה אחד אמון ותודה להנהגה הנפטרת.

מחליטים גם לשלוח טלגרמת של ברכה והבעת אמון להועד-הפועל בברלין, טלגרמה של ברכה לועידת ציוני מערב-אוסטריה בברין וטלגרמה להד"ר ברוידא בלודז, מי שהיה נשיא ההסתדרות הציונית בגליציה.

בשם הועדה התמידית מציע הד"ר לויפר שורה שלמה של הצעות.

ההצעות הללו גורמות לוכוחים ארוכים. ביחוד מתנגדים הרבה לאותו הסעיף, המשאיר כבקדם את עבודת-ההוה בתוך הפרוגרמה הציונית. רבים מן הצירים דורשים, שההסתדרות הציונית תעסוק, כשהיא לעצמה, רק בציונות בלתי-אמצעית ובעבודת התרבות, ובשביל העבודה הכלכלית והמדינית בגליציה תברא אגודת-מדינית מיוחדת, שלתוכה יוכלו להכנס גם יהודים לאומיים, שאינם ציונים, בוחרים בנואמים ראשיים. אחרי נאומיהם של אלה מעמידים את ההצעה לבנין והיא מתקבלת ברוב גדול בניסחת הנזכרה של הועדה-התמידית. נתקבלו גם שאר ההצעות של הועדה-התמידית ושל הקומיסיה הארצישראלית ע"ד בנין בית-עם בירושלים ע"י ציוני גליציה, הקדשת 25°/₀ מן ההכנסה של הועד המרכזי לטובת העבודה הארצישראלית וכו'.

אח"כ בוחרים ב„מועצת-המפלגה", שלתוכה נכנסו כ"ה חברים מכל ערי גליציה. המועצה הזאת תהיה המוסד העליון של המפלגה, העומד מעל להועד המרכזי. דברי ה„מועצה" יתאספו לכה"פ אחת לרבע שנה כדי לדון על כל עניני הציונות בארץ ז.

אל הועד-המרכזי נבחרו: האדונים שטאנד (נשיא), ד"ר לנגהרץ, ד"ר רייך, ד"ר רינגל, ד"ר רוזמרין, דוד שנפלד, ד"ר שרייבר, ד"ר שפינדל וד"ר ציפר.

בשעה השתים-עשרה, בחצות הלילה, סוגר מר שטאנד את הועידה בנאום יפה.

בזקעת ועולה שירת „התקוה".

בערב היום השני נערכו שתי אספות-עם בבירות, שהשתתפו בהן כמה אלפים איש, באספות הללו נאמו מר שטאנד, הד"ר קורנגרין, פילצר, וכסלר ונייגר.

מאיר העניש.

מִכְתָּבִים מִבּוּלְגַרְיָה.

I.

מספר יהודי בולגריה כארבעים אלף נפש; רובם יושבים בערים ומעוטם בכפרים. אלה ואלה עיסקים על פי רוב במסחר, ורק מעטים מהם בעלי אומניות ופרנסות חפשיות הם. יהודים עובדי אדמה אין בא"י; מלבד משפחות אחרות מיוצאי רוסיה, שסדרו להם כאן מושבה לפני שנים מספר, בימי היציאה הגדולה מרוסיה.

בנוגע למוצאם מתחלקים יהודי בולגריה לאשכנזים ולספרדים. אלה האחרונים התישבו פה מזמן רב, התאזרחו בארץ והספיקו להעשות פה הטיבה אחת. הם הם העושים פה את הפוליטיקה היהודית, בשעה שהאשכנזים, חוץ משנים-שלשה, היוצאים מן הכלל, אינם ממלאים כמעט שום תפקיד יהודי, כאילו אינם במציאות לגמרי ואולם רק תפקיד יהודי אינם ממלאים, אבל מפיצים הם פה את התרבויות של עמים אחרים. בועד בית-הספר הגרמני אשר בפיליפופולי יש יהודי אשכנזי, עסקן חרוץ, המסור בכל לבו לעבודתו, אבל בועד בית-הספר העברי אין אף אשכנזי אחד; מנהל הכוזאום האונגרי למסחר באותה עיר הוא יהודי, וכדומה. יש אמנם שלש עדות אשכנזיות: בסופיה, ורנה ורוסו, אבל „עלובות הן עדות אלו ואין כחן חשוב כלל. רוב האשכנזים „אסופים" הם, פליטי ארצות שונות, וביחוד פליטי רומניה, גליציה ורוסיה, ומפני שרק לשם פרנסה באו לכאן, לפיכך אינם עוסקים על פי רוב אלא בדברים שמתן שכרם בצדם. גם הרעיון הציוני תפס לו מקום ביחוד בקרב הספרדים, רוב האשכנזים שבבולגריה הם מאותו הסוג הידוע, שעליו נאמר: „אכול ושתו כי מחר נמות". הפרוד בין האשכנזים ובין הספרדים גדול מאד, ומרגלא בפומיהו של הספרדים: „אין בצל מתוק ואין אשכנזי טוב!" רק המשכילים המעטים משתדלים לעקור את הטינה הכבושה בלבות אחים ובעזרת הציונות

עלה בידם לתקן קצת את היחס שבין שני הצדדים. „נשואי תערוכות", של אשכנזי וספרדי, עדיין חזיון בלתי נפרץ הם פה. ובאמת קשת לזווג כזה שיעלה יפה. היהודי האשכנזי-הבולגרי, הרגיל למלא את כרסו מאכלי תאוה, אינו יכול לדור בכפיפה אחת עם הספרדיה, החיה חיי חסכון וקמוץ-בנוגע ל א כ י ל ה. בכונה הדגשתי את המלה האחרונה, משום שעל תכשיטים וקשוטים מוציאת הספרדיה הרבה.

יחסם ה ר ש מ י של הממשלה והעם אל היהודים הוא טוב. אולם פה ושם נראים כבר נצני האנטישמיות. נצנים אלו בוסר הם עדיין, אבל לעתיד ודאי יגמלו ויעשו פרי כבשאר הארצות „הנאורות". יהודים אחדים ששמשו קפיטנים בצבא, אבל הממשלה „הציעה" להם לצאת בדימוס והרי הם עכשיו אופיצירים של חיל המלואים. משרות ממלכיות ואפילו צבוריות אינן נמסרות להיהודים, אף-על-פי שהיהודים נושאים בעול המסים הקשה לא פחות מיתר עם הארץ. פה ושם נשמעת המלה „טשיפוט" (פרושה בארמנית—יהודון). ואם אין פה אנטישמיות כנוסח רוסיה עם תחום-מושב ופרעות, הרי זה רק מפני שדעת הבולגרים אינה נוחה בכלל מדרכי רוסיה אחותם הגדולה, והם הולכים בדרך עמי המערב. לפיכך אמרתי, שהיחס „הרשמי" אל היהודים טוב הוא. על-פי החק אמנם אין כאן הגבלות להיהודים, אבל בחיים ולמעשה יש ויש.

המצב התרבותי של היהודים פה לא רע הוא; עולה הוא הרבה על זה שבטורקיה, למשל, משום שהלמוד בבתי-הספר ואפילו בתיכונים הוא בחנם, וכל אב חייב למסור את בנו לבית-הספר. לפיכך יש פה הרבה צעירים וצעירות ממשפחות עניות, הלומדים בגימנסיות או בפרוגימנסיות של הממשלה או של העדה. מסבה זו עצמה לא הצליחה פה האליאנס במלחמתה עם הציונים: הלמוד הוא פה בחנם, כאמור, בשפה הצרפתית אין צורך, כי השפה הגרמנית לקחה את מקומה, את השפה העברית לא למדה האליאנס כהוגן, לכן נצחוה הציונים, שהבטיחו לשים לב ללמוד השפה העברית וללמד, מלבד השפה הבולגרית, שהיא השלטת בבתי-הספר, גם את השפה הגרמנית. מורים לשפה הגרמנית מעמידה „עזרה" הברלינית על חשבונה, ואף-על-פי שהיא מוציאה על החזקת מורים אלה סכום שאינו פחות במדה מרובה משהיתה האלינס מוציאה על החזקת בית-ספר, בכל זאת אינה מתערבת כלל בעניני בתי-הספר, אם לא נחשוב להתערבות את דרישתה, כי יתחילו ללמד את השפה הגרמנית לילדים הלומדים בבית-הספר השנה השלישית. עכשיו יש לה להאליאנס בתי-ספר רק בשתי ערים מועטות באוכלוסין ועניות במכון ויש לחשוב, שגם משם תצא זירה על ראשה. בכל המקומות, שיש שם עדות עבריות, נפתחו בתי ספר של העדה; והילדים לומדים בהם חנם. הדרישה לשפה העברית גדולה היא פה. למורה עברי הגון משלמים פה באלפים פרנק לשנה. היחס של התלמידים אל השפה העברית אינו זה של חניכי האליאנס אליה, משום שהילדים שומעים את אביתיהם מדברים בפעם בפעם בשבחה של השפה העברית. ואולם יש להצטער על שאין פה מורים הגונים לעברית במספר הדרוש; ולמוד שפתנו מסור על פי רוב בידי מורים שאינם ראויים לזה, הועדים של בתי-הספר מתאמצים להעלות את למוד השפה הלאומית שלנו לידי מדרגה נאותה, אבל כמעט בכל המקומות התאמצותם אינה מצלחת לרגלי המכשולים, שהם נתקלים בהם בכל עבר ופנה. מעבר מזה מציקה להם הממשלה בפרוגרמה שלה, ומעבר מזה יש גם פה מחלת חשפוח, וצריכים איפוא הילדים ללמוד בשנת השלישית ללמודם בבית-הספר בולגרית בתור שפת המדינה, גרמנית בתור שפה אירופית, עברית בתור שפתנו הלאומית, וגם שפניולית, כדי „שיוכלו לכתוב מכתב" ולקרא את העתונים, כביכול, היוצאים בשפה זו. ורמכשול היותר גדול הוא זה, שלמוד העברית מסור על פי רוב לא בידי הרצוי כי אם בידי המצוי. הנה כן, למשל, גם עכשיו, באמצע השנה, יש פה דרישה למורים הגונים לעברית ושכרם של אלו לא וקופח. ויש לשים לב גם לזה, שהחיים נעימים פה מאד, אם נקבילם לחיים ברוסיה. מיטינגים בלי קוזקים; עתונים מקומיים ואירופיים לרוב; ביבלותיקאות והדרי-קריאה בכל רבע העיר; תיאטראות וזירות בבערי אירופה וכו'.

פה המקום להגיד, כי כרגש פה מחסור גדול בספרות ליהודים, וביחוד לאלה, שאינם יודעים לא עברית ולא שפה אירופית. השפה השפניולית ענייה היא מאד ועל פי רוב היא משמשת רק שפת הדבור, ובעתונים השפניולים אין בהם כלום, חוץ מחדשות. בולגרית לא נכתב עדיין כלום בשביל הידידים

(בזמן האחרון נסה אחד המורים לעברית מיוצאי רוסיה לתרגם בולגרית חוברות קטנות אחדות המטפלות בענינים לאומיים. אמר להדפיס, פתח בהוברת של אוסישקין על קדמת הישוב העברי בארץ ישראל, וכמדומני, שבזו סיים). עתונים לעברים ישנם פה שנים, היוצאים יציאת קבע, ואחד היוצא יציאת ארעי. העתונים הקבועים הם: „לה לוז" („האור"). הוא העתון הרשמי של הד"ר אהרנפריז, הרב הכולל שבבולגריה. עתון זה עוסק על פי ר ו ב בדברים רשמיים ומתרגם שפניולית ספורי פרץ וברדיצבסקי. העתון הוא שפניולי, אלא שהמאמרים, הערוכים לפעמים למורים, כתובים עברית. העתון השני „השופר", הוא כלי-מבטאה של ההסתדרות הציונית. זהו עתון עלוב, המתקיים רק בחסד הציונים ובכח מסירותם לכל עניני מפלגתם. המוציאים הם: המרכז הציוני וצעיר ציוני אחד, מן המוציאים אין איש יודע עברית ואינם מטפלים כלל בעריכת העתון. עבודה זו מסורה לצעיר אחד, היודע אמנם עברית, שפניולית, בולגרית ורוסית, אלא—אלא שציוני איננו... גם העתון הזה שפניולי הוא ואוי להמלה העברית הנפגשת בו: יוצאה היא מידי יוצרה, המסדר, מסורסת ובעלת-מום עד שאין להכירה כלל. מלבד אלה השנים הקבועים יוצא לפעמים עתון בשם „התעוררות". עתון זה הוא אורגן של פועלי ציון הבולגרים, כלומר—של צעיר אחד, משום שבאמת אין פה פועלי ציון בתור מפלגה בעלת השקפות ידועות קבועות ומסוימות. אותו צעיר, בעל העתון, הוא יהודי לאומי הגון ואין בינו ובין סתם ציוני ולא כלום, אלא שרוצה הוא לקרב אל הציונות את הצעירים והפועלים, הנגררים אחרי ההסתדרויות הסוציאליות, ולפיכך עושה הוא את עתונו מדור גם לציונות וגם לסוציאליות. עתון זה יוצא, כמו שאמרתי לעיל, לא לפרקים קבועים, כי אם בשעה, שיש י כ ו ל ת בידי בעליו להוציאו. העתון ערוך בשפה הבולגרית.

חבה יתרה יש ליהודים פה אל הציונות. די לך רק לבטא את המלים ארץ-ישראל, הרצל, קונגרס, קרן לאומית, למען ישים היהודי הבולגרי את אזניו כאפרכסת לשמוע את דבריך. פה משתמשים בכל מקרה, כדי לאסוף כסף לטובת הקרן הלאומית. בימי חג ומועד מחלקים שמשי הציונים פתקאות ועליהן הכתבת: „זכרו את הקרן הלאומית!" אולם כל זה נאמר רק בנוגע לזקנים. לא כן הצעירים. חלק גדול מהם נקרע מעל הציונים בשעת מעשה אוגנדה ולבסוף עברו אל מחנה הסוציאלים, וגם עתה הולכים הצעירים ועוזבים אותנו יום יום. ואשמים בזה ראשי הציונים, שאינם משתדלים להעסיק את הצעירים בעבודה הראויה להם. בבולגריה יש חופש גמור לאספות, ובחופש הזה משתמשים הסוציאלים, קוראים לאספות מחאה נגד הבודז'ט של המלכות, נגד מלחמת איטליה וטורקיה, עורכים נשפים, מציגים חזיונות, מסדרים מיטינגים בשוקים וברחובות. העבודה סואנת ורועשת ולוקחת את לב הדור הצעיר, האוהב תנועה והמבקש עבודה שכזו. המרכז הציוני אינו משתמש בחופש השורר בארץ. חברי המרכז הם אנשים נכבדים מאד, העדית של יהודי בולגריה. ואף-על-פי-כן נמים הם את שנתם במניחה גמורה. ביחוד מרגשת פה עיפות מצד העסקנים, עיפות שבאה אחרי מלחמה כבדה. נלחמי ציוני בולגריה באליאנס וינצחוה; נלחמו עם מתנגדיהם לשם „כבוש הקהלות" וינצחום, ועתה עומדים ציונים בראש הקהלות. ואחרי הרעש — קול דממה דקה. ראש המרכז הציוני חלה ובאמת אי-אפשר לו לעבוד את עבודת הציונות, וחבריו אומרים בפירוש, כי עיפים הם, ואין איש אשר יעמוד במקומם. לא דאג המרכז עד כה להכין כחות שיעמדו במקומו לעת מצוא. וצריך להודות: הרבה אשם בזה הרב הכולל הנכבד. הן מי כהד"ר אהרנפריז יודע ומבין, שאין הרב נמנה לשם כדור גטין וקדושין בלבד? מלאכה נקיה וקלה זו יכולה להעשות על ידי לבלר פשוט, וחובת הרב, וביחוד רב מצוין כד"ר אהרנפריז, היא לנהל את צאן מרעיתו ולהיות להם למורה דרך בעבודתם. בשיחתי עם הרב הנכבד בענין זה, אמר לי, שמשום שהעבודה הציונית מתגלית פה רק בתור מלחמת תמיד עם המתנגדים ועם האליאנס, אין הוא רוצה לקחת חלק בה. ודאי יש הרבה מן האמת בדבריו אלה, שהרי הרב, רבם של כ ל היהודים, אינו צריך ל ה ל ח ם עם צבור זה או אחר בעדתו. אבל מקום גדול, חוץ ממלחמה, הניחו לו הציונים להתגדר בו. איש כמוהו, שאפילו מתנגדיו היותר גדולים מודים בכשרונותיו, יכול וצריך להספיק עבודה לאומית לאלה הרוצים בה. הנה, למשל, בתי-הספר לעברים. רוב המורים לעברית אינם יודעים לא רק ללמד את השפה העברית, אלא שאינם יודעים גם לבטא את רעיונותיהם הפשוטים בעברית; רוב המורים לשפת הארץ רחוקים הם מאד מעמנו ועניניו. ואוי ואבוי להם לילדים העלובים, המקבלים את ידיעת השפה העברית מאת הראשונים וחנוך יהודי משניהם. מדוע לא ירכז איפוא הרב הנכבד סביבו את כל הרוצים בעבודה ולא יגיש לתקן מקצוע החנוך? וכי לא עליו החובה מוטלת למצוא מורים הגונים ברוסיה, בגליציה? הן מעלים פה שכר הגון למורה הגון, ובודאי ימצאו מורים הראוים לאותה איצטלא, אם רק יבוקשו. ואין שום ספק, שכל ועדי בתי-הספר יקבלו בשמחה את הודעתו של הרב הנכבד, כי החליט לקחת לעצמו עבודה זו של בקשת מורים הגונים, אחרי אשר רם, דיעדיב, מורים, כי ידיהם לא תעשינה

תושיה בנידון זה, או אולי חושב הד"ר אהרנפריז באמת, כי יוצא הוא ידי חובתו במשלוח „צירקולר" לזערי בתי־הכנסיות ע"ד עריכת תפלה בצבור בחנוכה במעמד התלמידים של בתי הספר?

פה ושם מתיסדות אגודות לאומיות, אולם אין תומך בהן וסופן ליפול באין עוזר. בפיליפופול, למשל, קיימת אגודה „ישראל". לאגודה זו יש ח. ר קריאה, קצת עתונים יהודיים וביבליותיקה קטנה. האגודה הוציאה תרגום נאומו של אופנהיימר „חציונות והקוסמופוליטות" ותרגום נאומו של נורדוי „היהדות במאות הי"ט והעשרים". אולם אין מוסד ואין איש אשר יעשה את האגודות הבודדות האלה חטיבה אחת ויוסיף להן לפרקים ענין חדש ומחשבה חדשה משלו.

בזמן האחרון שבו לבולגריה מארץ־ישראל משפחות אחדות של אכרים, שנדהו מנחלותיהם בעטיו של פקיד יק"א ה' רוזנהק. האכרים האלה חזרו לפרנסתם הקודמת — לחנויותיהם, ומתוך אנחה כבדה הם מספרים על המעשה שעשה להם אותו פקיד. בנותיהם של אלה, שרובן לא גמרו אפילו את בתי־הספר שבמושבה, נעשו מורות לעברית בבתי־הספר המקומיים של העדות, ועפ"י זה אפשר להבין, מהו מצב ההוראה פה, שהרי רק חוסר מורים ולא קמוץ בשכר הביא את ועדי בתי הספר לידי כך.

— להקת המשחקים העירונית שבפיליפופולי, ערכה בהצלחה את הדרמה „שני עולמות" של מכס נורדוי. החזיון תורגם על ידי הלהקה הבולגרית, התיאטרון היה מלא מפה לפה והוכרחה הלהקה לערוך את הדרמה הזאת עוד פעמים ובגדל האולמים שבעיר, השייך לצבא. הקהל התלהב תמיד מדי נראה על הבמה הד"ר נרמן, הגבור הראשי המבליט את יהדותו.

— בחנוכה נערכו פה נשפים בבתי־הספר, אלא שמפני הסבה האמורה לעיל עניים היו הנשפים בתכנם.

אשר ארליך.

מכתבים אל המערכת.

I.

לחברי חברתנו.

בזה מזמינים אנו את כל חברינו לאספה הכללית של חברתנו, שנועדה, ברשיון נציב אודיסה, לימי 1—5 פברואר (כ"ו—ל' שבט) שנת 1912 עפ"י פרוגרמה זו:

ישיבה ראשונה.

(יום ד', 1 פברואר, כ"ו שבט, שבע שעות בערב).

1) נאום הפתיחה—ראש הועד מ. אוסישקין;

2) בקורת החשבון של הועד לשלש השנים שעברו.

ישיבה שניה.

(יום ה', 2 פברואר, כ"ז שבט, עשר שעות בבקר).

1) מוסד לקרדיט קרקעי בא"י—המרצה ד"ר י. בוכמיל;

2) המוסדות והקבוצות לקנית קרקעות בארץ־ישראל — המרצה ב. גולדברג;

3) חוות־גנים (Gartenstädte) — המרצה אגרונום א. זיסמאן;

4) וכוחים על אדות ההרצאות.

ישיבה שלישית.

(יום ה' 2 פברואר, כ"ז שבט, שש שעות בערב).

1) העיקרים של עבודת התרבות והחנוך בא"י — המרצים ד"ר יוסף קלוזנר ומ. שיינקין;

2) וכוחים על אדות ההרצאות.

ישיבה רביעית.

(יום ו', 3 פברואר, כ"ח שבט, עשר שעות בבקר).

1) סדור עבודת המודיעין — המרצה ד"ר מ. גליקזון;

2) סדור עבודת המורשים והעסקנים של הועד — המרצה חיים גרינברג;

3) וכוחים על אדות ההרצאות.

ישיבה חמשית.

(מוצאי ש"ק, 4 פברואר, כ"ט שבט, שש שעות בערב).

עבודת הישוב בטורקיה, סוריה וא"י וזכיותיהם המדיניות והאזרחיות של המתישבים—הרצאה ווכוחים.

ישיבה ששית.

(יום א', 5 פברואר, א' דר"ח אדר, שש שעות בערב).

1) העמדה למנין את הריזולוציות, שתוצענה ע"י הועדות השונות של האספה הכללית;

2) בחירת חברי הועד לשלש השנים הבאות;

3) נאום הסגירה של ראש האספה הכללית.

היום הראשון יהיה מוקדש לישיבות הועדות השונות.

מפני שהשאלות, העומדות על הפרק, יש להן ערך גדול להתפתחות הישוב העברי בא"י במקצעותיו השונים, אנו בטוחים, שרבים מחברינו ישתדלו להשתתף בעצמם באספה הכללית ולא יחוסו על כספם וזמנם, שיצטרכו להוציא על הנסיעה לאודיסה.

ואולם אחרי שסוף־סוף הרוב הגדול של חברי החברה לא יוכלו לבוא לאודיסה ולהשתתף בעבודת האספה הכללית, אנו מציעים לחברינו להתאסף בכל עיר ועיר ברשיון הרשות המקומית, בקבוצות גדולות או קטנות לפי האפשרות, כדי לדון בחבורה על כל סעיפי הפרוגרמה של האספה הכללית ולמלא את ידי החברים, העתידים לבוא אל האספה, למסור את דעתם להאספה.

מהראוי, שמלבד החומר שיש לו להועד ושהוא עתיד עוד לקבל מא"י בנוגע לשאלות העומדות על הפרק — ימציאו להועד, או יבררו במאמרים בעתונים, את השקפותיהם והצעותיהם אלה מן החברים, החושבים את עצמם למומחים באיזה מן השאלות. דבר שאין צריך לאמר הוא, שהועד יתיחס בשימת לב הראויה לכל ההערות וההצעות השונות.

בכבוד ובברכת ציון

ועד החברה לתמיכת בני ישראל עובדי־אדמה ובעלי מלאכה בסוריא וארץ־ישראל,—אודיסא.

המנהל ד"ר מ. י. גליקזון.

מעידים אנו בזה את חברינו, שאת חשבון הועד לשלש השנים שעברו הם יכולים לקבל אצל חברינו העסקנים בעריהם.

II.

חברים נכבדים!

נגשנו עתה בכחות מחודשים להנהלת העבודה לשם השפה והתרבות העברית, וגם הגדלנו את פעולתנו והרחבנוה. רבוי העבודה גורר אחריו בדרך טבעי גם רבוי האמצעים החמריים הדרושים לכך. — כי על כן הננו פונים אליכם, חברים נכבדים, בבקשה נמרצה, לעסוק בכל עוז ובכל תקף בקבוץ תרומות־החברים וגם לאסוף בכל שעת־הכושר סכומים ארעיים לטובת ההסתדרות. הננו מעירים עם זה, כי סכומים אלה נפרסם פעם בפעם בעתונות.

ומאת חברינו, שקבלו מאתנו פנקסי־תרומות, אנו מבקשים להשוות עמנו בהקדם את חשבון הכספים.

מקוים אנו בבטחה, כי הדבר יעשה במרץ ובזריזות, למען תנתן להסתדרותנו האפשרות הגשמית להוציא לפועל את תכנית־העבודה הגדולה שהתותה לפניה, וביחוד—להחיש בכל האפשר את כא הכנסיה העברית.

והננו חותמים בקריאה לעבודה נמרצה

ובברכת התחיה

הועד המרכזי

של „ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית".

כתבת הועד המרכזי למשלוח־כספים:

Herrn S. Hurwitz, Berlin W., Kurfürstendamm 51.

במקום שיש ועד ארצי—עפ"י כתבתו של זה.

בציונות.

בז׳ וכח׳ בטבת היתה בברלין אספה כללית לחברת הכשרת הישוב בארץ-ישראל. נשיא החברה, הפרופ׳ וורבורג, הרצה דין-וחשבון על מעשי החברה במשך שנה (מאוקטובר 1910 עד אוקטובר 1911). במשך שנת החשבון קנתה החברה אחוזת-קרקע גדולה במקום שרוכים הרבה עוברות בו. חלק גדול מן האחוזה הזאת כבר נמכר ועסק זה הכניס להחברה שכר הגון. חוץ מזה היתה החברה מתווכת בנוגע לקרקעות, שנקנו ע״י שתי אגודות עבריות פרטיות, והרויחה בעסק של תווך זה 3254,60 פר׳. — הפירמה כנרת הביאה בשנת החשבון הפסד של 30130,75 פר׳. הסבה העקרית שגרמה להפסד גדול כזה היא שביתת הפועלים שפרצה בפירמה בימי האביב שעבר ואשר ארכה ערך שלשה שבועות. ואולם צריך לשים אל לב, כי ע״י עבודת החברה נוצרו בכנרת רכושים שונים, אשר בקרוב יאמדו ויתברר ערכם. הפירמה של אגודת הפועלים דגניה הביאה ריוח של 2064,28 פר׳, ואת הסכום הזה חולקות החברה ואגודת הפועלים חלק כחלק, כפי מה שהותנה בין שתיהן מראש. בשנה הקודמת הרויחה אותה פירמה סכום של 4165,92 פר׳, שנחלק ג״כ לשתים. באופן כזה הרויחה הפירמה במשך שתי שנות החשבון 6230,20 פר׳. — הונה של החברה נתרבה במשך שנת החשבון בסכום של 1964 לי״ש. אולם מתוך שבקרב הציונים הולכת וגדלה תשומת-הלב לערכה ותועלתה של החברה יש לקוות, כי בשנת החשבון החדשה יגדל ההון במדה יותר גדולה. — תקוותיה של החברה לשנה החדשה יפות הן, משום שהחברה עומדת לגמור קניות אחרות שהיא עוסקת בהן זה כמה, ומן הקרקעות ימכרו קצתם לאגודות פרטיות ואת קצתם תעבד ותחלק החברה לאחוזות-נחלה על חשבון עצמה. — הדירקטוריון החליט למסור מעתה את הפירמות כנרת ודגניה לקרן הלאומית בשביל המושבה המשותפת מיסודו של אופנהימר. הסכומים שהוציאה החברה להכשרת הישוב על הפירמות הללו וגם כל הרכושים שנוצרו על ידה כהן, יאמדו בקרוב ע״י קומיסיה מיוחדת של שלשה חברים, אחד בא כחה של החברה, השני—של הקרן הלאומית והשלישי—של הקופה המשותפת.

לשנה החדשה בחרה האספה דירקטוריון זה (עפ״י סדר אלפא-ביתא) א״מ אוסישקין, אודיסה; ד״ר מ״י בודנהימר, קלן; נורמן בנטויץ, לונדון; אר׳ ביהם, וינה; ב׳ גולדברג, וילנה; ב׳ המבורג, ברלין; ד״ר א׳ הנטקה, ברלין; ד״ר ג׳ הימן, ברלין; פרופ׳ א׳ ורבורג, ברלין (נשיא); פרופ׳ ח׳ ויצמן, מנשסטר; ד״ר אב׳ יעקבסון, קושטא; ל׳ קסלר, לונדון; ד״ר א׳ רופין, יפו. —

הועד הפועל הציוני עשה חוזה עם החברה הבזלית לאחריות החיים. על יסוד החוזה הזה עורכת אותה חברה בבזיל מחלקה יהודית מיוחדת לעסקי אחריות החיים שתהיה לחברה מעתה עם יהודים בכל ארצות תבל. החברה התחייבה לעשות הנחות ידועות שונות לכל היהודים, אשר יבטיחו אצלה את חייהם, וגם להסתדרות הציונית. ועוד כדבר אחר נתחייבה החברה: לתת עפ״י תנאים ידועים בעסקי ארץ-ישראל חלק ממותר ממון הפרמיות, שהיא עתידה לגבות מיהודי טורקיה, אשר יבטיחו את חייה אצלה. ההסתדרות הציונית רשאית ג״כ לעשות בקורת בכל עת ובכל שעה למצבה של המחלקה המיוחדת היהודית אשר תערך, כאמור, על יד החברה.

הנה כן, כל יהודי שבעולם אשר יבטיח את חייו אצל החברה האמורה יקבל מעתה, על יסוד החוזה, הנחות ידועות בשביל עצמו, ולא עוד אלא שיחד עם זה יגרום הכנסה ידועה להסתדרות הציונית. צריך איפוא לקוות, כי עשית חוזה זו תקובל ברצון בכל מקום ושחברינו יתנו ידם לחברה הבזלית לאחריות החיים. כל מי שיש לו צורך בדבר יכול לקבל ידיעות מפורטות בלשכה המרכזית של הועד הפועל הציוני בברלין וגם בלשכת החברה הבזלית לאחריות החיים.

— במשך שני השבועות שעברו נאספו לטובת הקרן הלאומית 29716,60 מרק. הרשימה האחרונה בספר הזהב היא נומר 4202.

בארץ-ישראל.

על דבר הטכניקום, העתיד להבנות בחיפה, מודיעה ה„וועלט" כדברים האלה: לפני שנים אחדות נדבו בירוע, בני בית ויסוצקי 100.000 רוב׳ לשם יסוד טכניקום בארץ-ישראל. הוצאת המחשבה הטובה הזאת לפעולה נמסרה לידי ראשי „העזרה" הברלינית, והם התיחסו לדבר בחבה מרובה. הרעיון ע״ד יסוד טכניקום עברי בארץ-ישראל מצא חן גם בעיני הציונים, והד״ר שמריהו הלוי הוא שהיה הראשון אשר שחד מכחו הרבה, כדי להעמיד את הדבר על בסיס נאמן. לתכלית זו נסע לאמריקה ובידו עלה לחבב את הדבר על קצת מעשירי היהודים-שם; ואחד מהם, ה׳ יעקב שיף, נדב ליסוד הטכניקום 100,000 דולר. אחרים התחיבו להעלות תשלומים שנתיים, וסכום התשלומים האלה שנרשמו עולה 57.000 דולר. הקרן הלאומית נתנה את הקרקע לבנין הטכניקום, שמחירו עולה 100.000 פר׳. נדבות וסטיפנדיות שונות אחרות נצטרפו גם הן לסכום של 100.000 פר׳. לבסוף נתוספו עוד 300.000 מרק, שנדב מוסדה של הברונית כהן-אופנהים, העומד ברשותה של ה„עזרה". ולאחר שנוצר באופן כזה הבסיס החמרי נוסדה בברלין אגודה רשמית מיוחדת ששמה „מוסד עברי לשם חנוך טכני בארץ-ישראל", ובראש האגודה עומד ה׳ דוימס סימון.

הכל היה מוכן איפוא כראוי, אלא שמכשול אחד גדול היה מונח כל אותם הימים בדרך: הממשלה הטורקית לא נתנה את הרשיון הדרוש. ואולם כמו שכבר הודענו הומר עכשיו גם המכשול הזה, הרשיון נתן, ויש לקוות, כי בקרוב יבנה הטכניקום העברי הראשון בארץ-ישראל.

— „האור" מודיע, כי האמריקנים אומרים ליסד בירושלים קולדז׳ דוגמת אותו הקולדז׳ שיש להם בבירוט. בשנים הראשונות לא יהיו בקולדז׳ החדש אלא שלשה פקולטטים: לרפואה, לתיאולוגיה ולפילולוגיה.

— כל העתונים הבאים מארץ-ישראל מלאים קובלנה מרה על העול הגדול, ששלטון העיר ירושלים עשה ליהודים, כי הוציא פקודה האוסרת על היהודים הבאים אל הכותל המערבי להתפלל להעמיד ספסלים וכסאות ברחבה שלפני הכותל. ולא עוד אלא שנפלה הברה, כי שלטון העיר אומר להוציא גם פקודה אחרת רעה ומעליבת עוד יותר מזו—שבכלל אסור לאדם לבוא אל הכותל המערבי להתפלל בלי נטילת רשות קודם לכן. זהו באמת עלבון גדול ליהודים; שהכותל הוא שרידם ההיסטורי האחרון, אשר אליו הם באים לשפוך את שיחם ולחיות בלבם זכרונות עברם הגדול. ועד העיר החליט לדרוש מאת החכם-באשי החדש שבירושלים, כי ימחה בפני הפחה על פקודה זו של שלטון העיר. ואולם הבקיאים בדבר אומרים, כי לא הפחה אלא רק המיניסטר רשאי לבטל פקודה, שהוציא שלטון העיר. לפיכך הוחלט לפנות גם אל ראש הרבנים בקושטא, כי הוא ימחה על הפקודה האמורה בפני הממשלה המרכזית. — לפי דברי „האור" נתן השולטן עבדול-עזיז, כהשתדלותו של אלברט כהן פירמן ליהודים על הכותל המערבי והפירמן הזה נמצא בידי הבארון רוטשילד. ואולם גם „האור" עצמו מוסר את הידיעה הזאת לא בתור ידיעה ברורה, כי אם בתור ידיעה שיש בה גם הרבה מן האגדה. אם באמת נמצא בידי רוטשילד פירמן כזה אי-אפשר שלא יבורר הדבר בקרוב.

— זה כשנה נוסדה ביפו אגודה חדשה בשם „בוני בתים". מטרת האגודה דומה לזו שהיתה לבעלי „תל-אביב". לפי דברי ה„חרות" יש באגודה החדשה חמשה ושמונים חבר וכבר קנתה אחוזת-קרקע לשכונה החדשה, שהיא אומרת לבנות.

— הפועלים העברים יסדו לעצמם קלוב בבירוט. בקלוב יש חדרי קריאה בשביל עתונים עברים וזרגוניים.

— ביפו היתה אספה כללית ל„חובבי הבמה העברית". מן הדוח״ת נראה, שהחובבים ערכו במשך שנת תרע״א ששה חזיונות לטובת ה„במה" ושנים—לטובת מוסדים אחרים. חוץ מזה נערכו חמשה נשפים פרטיים. האספה בחרה ועד חדש, אלא שיש אומרים, כי בשנה החדשה תכבה תעודתם של החובבים, משום שאחדים מטובי המשחקים יצאו מן הארץ.

— „האחדות" מודיעה: זה שבועות שלשה התחילו מחמירים בחיפה בענין הירידה אל החוף; וליהודים, שאין פספורטים בידם או שעל פתקתם האדומה עברו יותר משלשה חדשים, אין מניחים לרדת.

— מחיפה מודיעים: העתון הערבי הידוע „הכרמל", אשר זרע שנאה ליהודים בכל הארץ, חדל לצאת, כי מעטים היו חותמיו. את העתון הוציא ערבי נוצרי נצ׳אר.

— בצפת נוסד דפוס עברי. בעלי הדפוס אומרים להוציא עתון עברי בשם „הגליל".

— עפ״י השמועה אומרת החברה, שקבלה רשיון לבנין מסלה אלקטרית

בירושלים, לבנות מסלה כזו גם ביפו ולהוסיף עליה אח"כ מסלה עד פתח־תקוה דרך תל־אביב ושרונה.

— לתחנת אפולה (הסמוכה למרחביה) באת קומיסיה, אשר חקרה את דבר בנין מסלת־ברזל, שתחבר את המסלה החדזסית הגדולה עם ירושלים. מסלת־חבור זו עתידה שתעבור דרך אותה אפולה, ג'נין ושכם.

ברוסיה.

גזרה חדשה ליהודים סגני עורכי־דין מושבעים. בית־דין הגליל הקיובי החליט בשבוע זה שתי ההחלטות האלה: א) לקבוע נורמה של עשרה פרוצ' לענין קבלת יהודים בתור סגנים לעו"ד מושבעים; ב) להוציא מתוך מעמד הפרקליטים את כל סגני עוה"ד, שעמדו במשרה זו במשך שבע שנים ולא נתמנו לעו"ד מושבעים.

ההחלטות הללו תוסמנה לפני היהודים את הדרך אל הפרקליטות לגמרי.

לפי ידיעות העתונים הוכנו שתי ההחלטות הללו במשך שני חדשים. המעורר לכך הוא מי שהיה פרוקורור באותו בית־דין בראנדורף, שהועבר בחדש שעבר לפטרבורג. היו"ר בביה"ד גראבאר בא בדברים בענין זה עם מיניסטר המשפטים שצ'גלוביטוב, ואותן ההחלטות נחלטו בהסכמתו של המיניסטר. נמצא מי שאמר להנשיא גראבאר, כי ההחלטות מתנגדות אל החוק; על זה ענה: „עתה נתחדדה השאלה הלאומית כל־כך, עד ששצ'גלוביטוב לא יטען נגד ההחלטות הללו כלום".

הפרקליטים היהודים, שהורחקו מתוך המעמד החליטו בב"נ להגיש קובלנה אל הסינאט על הגזרה, אשר נגזרה עליהם.

זכות הישיבה בקיוב. דומת העיר קיוב החליטה להשתדל לפני מיניסטרי הכספים והפנים, כי תנתן זכות־הישיבה להיהודים הסוחרים בעלי גילדת ראשונה בכל רבעי העיר, ולא רק בשנים, כמו שהיה נוהג עד כה. אבל מועצת הסוחרים הרוסים הגישה מחאה על החלטה זו ובקשה מצדה להשתדל לפני הממשלה, כי תאסור לגמרי על היהודים את הישיבה ברובע הפודולי. על מחאה זו חתם ראשונה הסוחר סאדצ'יקוב, ובישיבת הדומה הוכית, כי היהודים גורמים נזק להם־חר, וראיה לדבר; שממשלת שוידיה החליטה לגרש את היהודים יוצאי רוסיה מארצה. השתדלותה של הדומה—כך הוסיף סאדצ'יקוב—מתנגדת לעיקרי הפוליטיקה של הממשלה, המתכונת להגביר את השלטון הכלכלי של העם הרוסי.—נשיא הדומה אמר, כי שאלה זו צריכה ברור בלי כל משוא־פנים והציע להעמיד למנין את השאלה: אם צריך לשוב ולבקר את הענין מחדש? ברוב של 40 נגד 22 דעות החליטה הדומה שלא לבקר את השאלה עוד הפעם ולהשתדל לפני המיניסטרים לעניני הפנים והכספים לטובת היהודים.

— בויקוט של הסוחרים היהודים בפולין. בשנה זו נמנעו הפולנים מקנות את צרכיהם לימי חג הלידה בחנויות של יהודים. מלבד זאת ניכר היה, כי יש כאן בויקוט עפ"י פקודה חשאית. כמובן השפיע הבויקוט הזה על מסחר היהודים לרעה במדה מרובה מאד.

ענין יושצינסקי. בימים האלה היתה ישיבה לחברי מחלקת החברה האטנוגרפית בפטרבורג. לאחר גמר ההרצאות והוכוחים פנה ה' פיקארסקי אל היו"ר של המחלקה בדברים האלה: זה לא כבר נתפרסם כרוז מאת הובה הספרים והמלומדים, המביעים מחאה נגד עלילת־הדם, שמעלילים על היהודים. לפיכך חושב אני, שיפה לה למחלקת חברתנו, שהיא המומחית היותר נאמנה בשאלת אמונות השוא והמשפטים הקדומים שרידי ימי הפראות, שתפרסם רצויה גם היא דעתה בענין זה. על זה ענה היו"ר, כי אין שום צורך בהודעה כזו מצד מוסד מדעי, יען כי מנקודת השקפת המדע כבר הוכחשה העלילה המתפילה הזאת, וכעת האחרונה נתעוררה רק ע"י פוליטיקנים שאתם כמוגנים. אגודה מדעית אין לה עסק בפוליטיקה. דברי היו"ר נרשמו בהפרוטוקול.

אח"כ הוצע, כי אחד החברים יקרא הרצאה מומכית בענין זה. ההצעה הזאת נתקבלה.

בקרב „מפיצי־השכלה" באודיסה. זה כמה שנים מלחמה ללאומים במתבוללים באודיסה הולכת ונמשכת בדבר תקון מצב הלמודים העבריים בבתי־הספר הנתמכים ע"י חברת „מפיצי־השכלה". המתבוללים אומרים, כי בבה"ס של החברה צריכה ההשכלה הכללית לשמש עיקר ראשי, והלאומיים אומרים, כי בת"ס הללו צריכים להיות עבריים ברוחם והלשון העברית צריכה לתפוס בהפרוגרמה של הלמודים מקום יותר חשוב. בשבוע זה היתה אספה כללית לחברת „מפיצי־השכלה" באודיסה. השתתפו באספה יותר מאלף ומאה איש. הוכוחים היו סוערים מאד. מצד הלאומים הגינו על הלמודים העברים בבתי־הספר של החברה ה"ה ז'אבוטינסקי, ד"ר קלוזנר ואחרים. מפני שנמשכו הוכוחים עד השעה המאוחרת בלילה לא הספיקה האספה להחליט דבר בשאלה זו.

הזכרה. ביום מלאת שנה למות הסטודנט הלל איגליצקי, שמת בפצעים שפצעוהו הסטודנטים השחורים באוניברסיטה האודיסאית, נאספו לבית־הכנסת באודיסה להזכרה המון יהודים ונוצרים, עסקנים צבוריים ותלמידי בתי־הספר. גם חצר בית־הכנסת היתה מלאה מפה לפה, כי בבית פנימה גדול היה הדחק. תפלת־ההזכרה עברה בשלום. על יד בית־הכנסת עמדה פלוגה של שוטרים רוכבים ובראשם סגן הפוליצמייסטר.

בחוץ־לארץ.

מספר נשואי־התערובת בקרב יהודי פרוסיה הולך וגדל. בעוד שלפני עשר שנים עלה שם מקרה אחד של נשואי־תערובות לעשרה נשואים יהודים טהורים, נשתנה עתה המצב שנוי נמרץ מאד. בשנת 1909 היו בפרוסיה 2584 נשואים יהודיים טהורים וגם 740 נשואי־תערובות. יוצא לפי זה, כי לכל ארבעה נשואים טהורים עולה מקרה אחד של נשואי־תערובת.

שלטון העיר לונדון החליט לקבוע לוח־שיש בבית, שבו דר היינה כשהיה בא אל המטרפולין האנגלית.

העתונים של המיסיונרים האנגלים משתבחים בחיל הרב, שהמיסיון עושה בעת האחרונה בקרב יהודי רוסיה. לפי דבריהם עלה בידי המיסיונר המפורסם צימרמאן לנצר בווארשה במשך חודש ימים 39 יהודים, ומהם 12 סטודנטים. ועוד משתבחים המיסיונרים, כי כל האנשים האלה עשו מה שעשו רק לשם „בקשת־אלהים".

בימים האחרונים היתה בניו־יורק ועידה שנתית שלישית לבעלי־האחוזות היהודים. באו אל הועידה חמשים צירים מכל ארצות־הברית. הם היו באי־כח של 41 אגודות יהודים עובדי־אדמה. (12 בגליל ניו־יורק, 11 בניו־דז'ירסי, 10 בקוניקטיקוט, 13 בדאקוט הצפונית, 2 במאסאצ'וז'ט, 1 בוואשינגטון, 1 בפינסילוואניה ו־1 בקאנאדה). אגודות אלה יש להן לשכה מרכזית; הלשכה קונה בשביל חברי האגודות את המכשירים ואת המכונות הנחוצות לעבודת־האדמה. עפ"י ההרצאות, שנקראו בועידה, הוברר, כי האכרות היהודית באמריקה הולכת ומשתבחת. נשמעו בועידה תלונות רק על הקושי שבחנוך הילדים.

לפי חוקי אנגליה יכולים להתאזרח בארץ רק הא נשים היודעים קרוא וכתוב אנגלית. מלבד זאת עולה ההתאזרחות בשבעים רובל לכל נפש: התנאים האלה קשים מאד לרוב האמיגרנטים היהודים. אולם ההבדל שיש בין זכויותיו של האזרחים ובין אלה של הנכרים הולך וגדל יותר ויותר. זה לא כבר נתקבלה, כידוע, באנגליה הצעת־חק ע"ד האחריות לעת זקנה, וחוק זה אינו חל על הנכרים לגמרי. הצעת־החק ע"ד אחריות הפועלים חל על הנכרים רק במקצת. לפיכך הגישה אגודת הקהלות הישראליות השתדלות למיניסטר־הפנים, כי יקל את תנאי־ההתאזרחות.

העורך א. דרויאנוב. המוציא י. ל. גולדברג.

Издатель И. Л. ГОЛЬДБЕРГЪ. Редакторъ А. Г. ДРУЯНОВЪ

Вильна, Типографія Ф. ГАРБЕРА Завальная ул., № 25.

